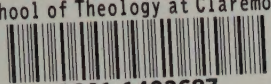
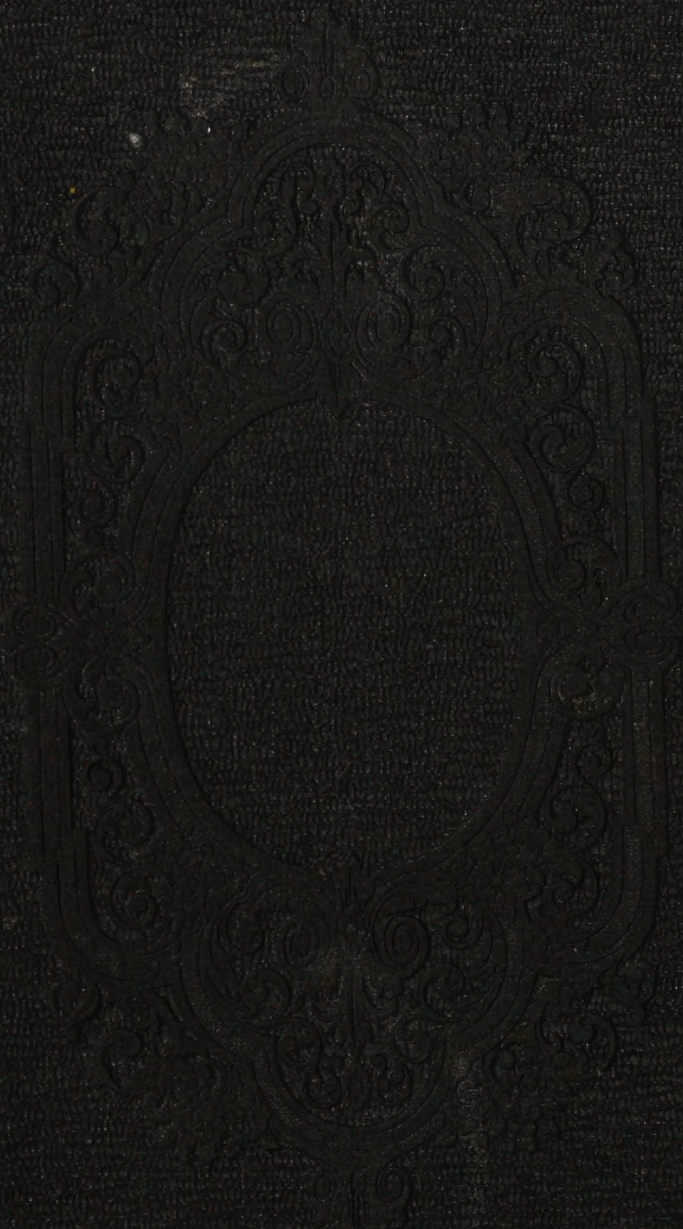

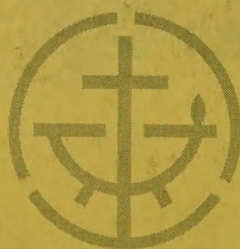
School of Theology at Claremont

1001 1403687

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

LIBRARY
SOUTHERN CALIFORNIA SCHOOL
OF THEOLOGY
CLAREMONT, CALIF.

ACTA
SANCTORUM

OCTOBRIS

TOMUS UNDECIMUS

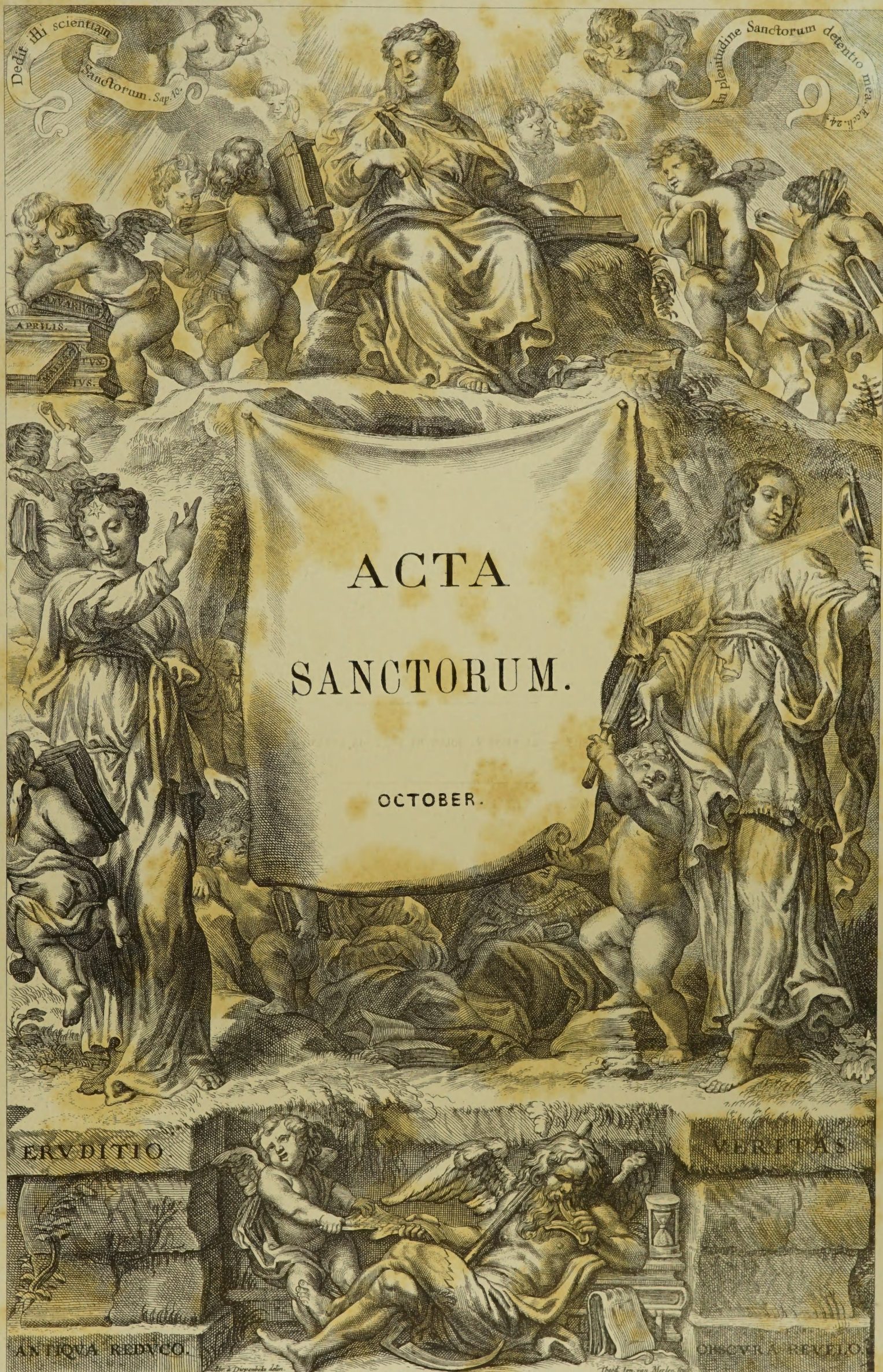

ACTA
ACTA
27 OCTOBR
SANCTORUM.

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY ET SOC., VIA GARANCIERE, 5

OCTOBER
JOHN S. F. B. B. B.

PARISIIS APVD VICTOREM PALMÉ VIA DICTA SAINT-SVLPICE. M.DCCC.LXIII.

A
BX
4655
A2
V.59

ACTA SANCTORUM OCTOBRIS

EX LATINIS ET GRÆCIS, ALIARUMQUE GENTIUM MONUMENTIS, SERVATA PRIMIGENIA VETERUM SCRIPTORUM PHRASI.

COLLECTA, DIGESTA

COMMENTARIISQUE ET OBSERVATIONIBUS

ILLUSTRATA

A

JOSEPHO VAN HECKE, BENJAMINO BOSSUE, EDUARDO CARPENTIER,
VICTORE ET REMIGIO DE BUCK,

SOCIETATIS JESU PRESBYTERIS THEOLOGIS.

TOMUS XI

QUO DIES VIGESIMUS QUINTUS ET VIGESIMUS SEXTUS CONTINENTUR.

PARISIIS

APUD VICTOR PALMÉ, BIBLIOPOLAM,

VIA SANCTI-SULPICI, 22.

THE HISTORICAL

OF THE
CITY OF BOSTON

FROM 1630 TO 1880

VOLUME I

1630-1700

THE FIRST SETTLEMENT

THE FOUNDING OF THE CITY

THE EARLY YEARS

THE GROWTH OF THE CITY

THE FOUNDING OF THE CITY

THE EARLY YEARS

THE GROWTH OF THE CITY

THE FOUNDING OF THE CITY

THE EARLY YEARS

THE GROWTH OF THE CITY

THE FOUNDING OF THE CITY

THE EARLY YEARS

THE GROWTH OF THE CITY

THE FOUNDING OF THE CITY

THE EARLY YEARS

THE GROWTH OF THE CITY

THE FOUNDING OF THE CITY

THE EARLY YEARS

THE GROWTH OF THE CITY

THE FOUNDING OF THE CITY

THE EARLY YEARS

THE GROWTH OF THE CITY

THE FOUNDING OF THE CITY

THE EARLY YEARS

THE GROWTH OF THE CITY

THE FOUNDING OF THE CITY

THE EARLY YEARS

THE GROWTH OF THE CITY

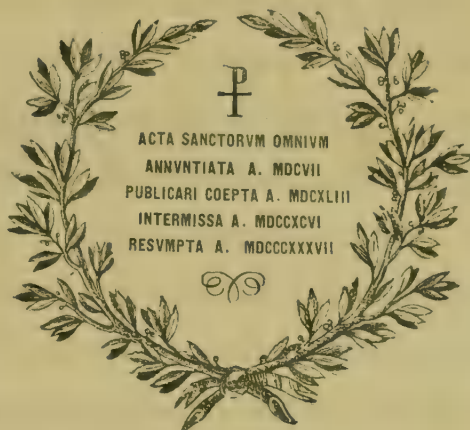
THE FOUNDING OF THE CITY

THE EARLY YEARS

THE GROWTH OF THE CITY

THE FOUNDING OF THE CITY

Licet sponsionis vinculo nos nequaquam obligare velimus, manifestare tamen placet in limine hujus tomi consilium quod jam pridem animo concepimus atque nunc demum aliena opera instituimus perficere. Quum scilicet olim plerique fontes historici exteri, linguis alienis vix aut ne vix quidem in Europa cognitis librariaque Orientalium supellectile in puteis, speluncis et latebris abdita, clausi pene essent, non potuerunt decessores nostri de multis dicere viris, quorum quidem vitæ sanctimonia popularibus suis olim probata fuit, sed quorum gesta eos ipsos jam pridem latent, aut certe ad bollandianum musæum non devenerant. Verum, quum nihil sit occultum quod suo tempore non reveletur, fieri non potest ut antiquitatis arcana paulatim non veniant in lucem; adeoque, quemadmodum Euphratis, Tigris Nilique lapidea et lateritia monumenta non deteguntur tantum, sed et leguntur, et percipiuntur, et melius forte explicantur quam bis mille abhinc annis, sic nulla gens, quæ olim in Christo credidit, tam peregrina lingua umquam usa est, ut hoc ævo ecclesiastici ejus codices non quærantur, non colligantur, non declarentur. Quot scilicet publicis locis jam exstant libri, manu exarati aut typis impressi, quibus res ecclesiasticæ Syriæ, Arabiæ, Ægypti, Armeniæ, Iberiæ, Rossiae aliarumque slavicarum regionum, Scotiæ, Walliæ et Hiberniæ patrio sermone contineantur? Hos a nobis ne-

gligi non posse jam pridem perspeximus; sed, quantum aut per nostrum ingenium aut per alienam operam licet, delibandos saltem, si non omnino in usum nostrum convertere possimus. Neque solum ad postremos anni ecclesiastici menses, qui in Actis sanctorum illustrandi supersunt, adhibendi sunt; sed aliquid etiam conandum videtur ut superiorum mensium lacuna qualicumque modo expleatur. Cujus rei tentamen et specimen sit Annus ecclesiasticus græco-slavicus, quem incredibili labore confecit Joannes noster Martinovius. Quod si doctis eruditisque probetur lectoribus, calcar addetur nobis ut similia menologia ecclesiarum armeniacæ, syriacæ, alexandrinæ, britannicæ atque aliarum similium gentium aggrediamur. Quid? quod quotidie experimur a decessoribus nostris atque etiam a nobis innumeros prope omissos fuisse sanctos et beatos, etiam latinos, maxime italos, aut quod nomina ignorarentur, aut quod de cultu legitimo non constaret satis, licet nunc, librorum copia aucta, demonstrari possit eos ante celeberrima Urbani papæ VIII de cultu sanctorum decreta centum annis publicos, eosque ecclesiasticos, honores accepisse? Cui quoque vitio remedium aliquod inveniendum erit, atque illud quidem aliud quam supplementum ad universum opus. Quibus verbis quæ animo versemus aperire libuit, sed nullis (ut initio dictum est) promissis nos obstringere. Præter *Annum* autem *ecclesiasticum græco-slavicum* continere debebat præsens codex Acta sanctorum, quorum natales diebus 25 et 26 octobris aguntur: verum ea omnia uno volumine concludere non licuit; sed Vitæ sancti Fulci, episcopi Parmensis et Placentini, sancti Bernardi, episcopi Vicensis, beati Damiani Finariensis, qui et de Furcheriis, ordinis FF. Prædicatorum confessoris, et B. Bonaventuræ de Potentia ex FF. Minorum Conventualium familia in proximum librum seponendæ fuerunt: sin minus, quum hæ Vitæ, maxime postrema, rerum copiosissimæ sint, a bis mille paginis non procul abfuisset hujus tomi moles. Cujus rei hoc erit emolumentum quod tanto breviori intervallo proximum volumen in lucem veniet.

SYNOPSIS

TOMI UNDECIMI

DE ACTIS SANCTORUM

OCTOBRIS.

Continet itaque præsens tomus præter Annum ecclesiasticum græco-slavicum, quo memoriæ quadringentorum prope virorum slavicæ gentis et aliorum aliquot Ibericæ aliarumve vicinarum breviter referuntur, complures martyres anonymos et centum viginti quatuor cælitum nomina, quorum Acta seu Vitæ distributa sunt in commentarios singulares sexaginta. Hos pro more Dei servos in quatuor classes distribuimus: quarum prima sanctos status ecclesiastici, secunda ordinis monastici, tertia conditionis sæcularis complectitur viros; et quarta demum feminas ejuscumque professionis.

EX STATU ECCLESIASTICO.

Exhibuit autem imprimis ecclesia Romana, mater et caput omnium ecclesiarum, duos pontifices, sanctimonie laude præclaros: sanctum *Evaristum* videlicet et sanctum *Bonifacium* I; quorum prior utrum S. Clementi an S. Anacleto successerit et quam partem in titulis ecclesiarum Romanarum constituendis habuerit inquisitum est: de posterioris autem electione, utpote laboriosissima, diligenter dictum est, et dein de ejus decretis et gestis adversus usurpatores sedis apostolicæ et ambitionem episcoporum Novæ Romæ, deque ejus statutis ut, salva episcoporum auctoritate, jus appellationis, ab episcopis Afris impugnatum, integrum staret et firmum. Tres alios obtulit deinde Italia præsules, S. *Gaudentium* nempe, episcopum Brixensem, S. *Gaudiosum*, episcopum Salernitanum, et S. *Fulcum*, in agro Bononiensi cultum: quibus accedunt SS. *Protus* presbyter et *Januarius* diaconus, ambo Sardi, simul cum S. Gavino milite propter martyrii communionem celebrati, et S. *Quadragesimus* subdiaconus, notus dumtaxat ex S. Gregorii Magni Dialogis. Horum primus S. Gaudentius, licet vitæ integritate et doctrina plurimum claruerit, et basilicam, quæ Concilium sanctorum dicta est, tamquam perenne sui monumentum reliquerit, in fastis tamen sacris fere desideratur; adeoque ejus tempora ita incerta sunt ut nonnisi historia incursionis barbarorum et Rufini, Aquilejensis presbyteri, ætate qualitercumque definiri possint: quæ, quantum licuit, declarata fuerunt. Multo etiam minus bona fortuna S. Gaudiosi, Salernitani antistitis, de quo et pauciora supersunt et magis dubia. Quid? quod de S. Fulco, qui Saleti in diœcesi Bononiensi titulo confessoris pontifi-

Octobris Tomus XI.

cis colitur, nil scitur nisi quæ ad ejus venerationem ecclesiasticam pertineant? Ex oppositis Africæ littoribus obvius fuit S. *Quodvultdeus*, episcopus Carthaginensis, laudatus a S. Victore Vitensi; ejus libri Historiæ de persecutione Vandalica a recentiorum aliquot calumniis denuo vindicandi visi sunt. Qua oblata occasione declaravimus ejus decessoris, S. *Aurelii*, Acta; quæ suo loco in opere nostro omissa fuerant. Nil enim certius quam cultus ejus ecclesiasticus, et nil præclarior quam ejus gesta: egregius enim ille S. Augustini amicus, celebratis compluribus conciliis, ecclesiam Africanam optimis instruxit legibus; deinde, clericis accitis ex Italia, Africanis plebibus necessarios presbyteros præbuit; et demum, templis idolorum in ecclesias christianas conversis, sacrorum locorum auxilium numerum. Gallia longè copiosior est; ubi primo venit loco S. *Fronto*, episcopus Petragoricensis; de quo quærendum fuit an fuerit ex septuaginta Christi discipulis, an primo æræ christianæ sæculo evangelium Petragoricis prædicaverit, et quæ sententia ferenda sit de serpentium portentosorum interfectione aliorumque id genus prodigiorum, quæ in Actis beatissimi viri legantur. Succedit S. *Demetrius*, episcopus et martyr Vapincensis, ejus cultum superiori sæculo vesani reformatores sustulerunt et quem non ita pridem, consensu S. R. C. postmodum accedente, restituit Irenæus Depéry, bonus piusque præsul et sanctorum gloriæ, donec vixit, promotor assiduus. Quantum autem verisimilis sit antiqua Vapincensium traditio, S. *Demetrium*, hujus sedis fundatorem, sæculo christiano primo fidem in his partibus promulgasse ex itinerum conditione et fidelium fervore demonstrare conati sumus. Pone venit S. *Amandus*, primus episcopus Argentoratensis, notus dumtaxat ex concilio Agrippinensi I, in quo Euphrates, Coloniensis antistes, ariana lue infectus, depositus fuit. Quum autem hujus concilii momentum sit maximum, non tantum quod illa ecclesiæ Coloniensis perturbatio insignis particula historiæ ecclesiasticæ sit, sed maxime quoniam multæ Galliarum ecclesiæ primorum suorum antistitum nomina inde intelligunt, visum est hoc argumentum singulari versare diligentia: qua demum factum esse confidimus, ut, ordinatis denuo S. Athanasii temporibus et itineribus, reperto Sardicensis concilii anno, definita Germaniæ Cisterhenanæ divisione, aliisque multis diremptis controversiis, nil supersit quo illius synodi

a   sinceritas,

sinceritas, tot titulis commendata, vocetur in dubium. Crediderunt autem diu Argentoratenses hunc, quem colebant, S. Amandum eundem esse ac S. Amandum, episcopum Trajectensem et Elnonensis seu S. Amandi monasterii celeberrimum auctorem. Quo vitio non minus laboraverunt Wormatienses et Salisburgenses, qui etiam ad diem 26 octobris S. Amandi episcopi agebant natalem. Quapropter etiam demonstrandum fuit hunc plane diversum esse a Trajectensi præsule: videlicet S. Amandum II, episcopum Wormatiensem, singulari cultu olim Wormatiæ honestatum fuisse atque etiam basilica, ejus nomine insigni; ejus vero corpus videri Salisburgum translatum a S. Ruperto, quum Wormatia Salisburgum perrexerit; Salisburgi certissime exstare S. Amandi episcopi corpus et ædiculam cœmeterialem, alia quam S. Amandi reliquias et basilicam, quæ olim Elnone essent, adeoque Alcuinum alios versus fecisse in laudem ædis cœmeterialis S. Amandi Salisburgensis, et alios, quibus renovatam ædem cœmeterialem Elnonensem celebraret. Quos hoc loco propter nominis consortium conjunximus Amandos, duo dividunt separantque intermedia sæcula: quo intervallo floruerunt complures alii in Galliis episcopi. Hos inter venit S. Capuanus, episcopus Cadurcensis, cujus ætatem ex ævo S. Sacerdotis Lemovicensis definivimus et quocum conjunximus SS. Alithium et Florentium, ejus decessores, non recte ad suos dies in opere nostro omissos. Multo autem præclariorem locum obtinet S. Rusticus, episcopus Narbonensis, cujus gesta laudesque eruimus ex epistola, quam anno circiter 411 dedit S. Hieronymus ad Rusticum monachum, eundem scilicet qui dein Narbonensem sedem conscendit; ex inscriptione, quæ anno 445, quarto a jactis fundamentis, fronti basilicæ Narbonensis, ab ipso sanctissimo viro ædificatæ, inculpta est; et demum ex literis, quas anno circiter 458 S. Leo Magnus ad quæsitæ sancti antistitis rescripsit. S. Alori, episcopi Corisopitensis in Britannia Minori, ætatem et cultum, primis hujus sedis indagatis præsulibus, deinde declaravimus. Qui sequitur S. Aptonius et concilio Aurelianensi V subscripsit, deinde (quantum per documentorum inopiam licuit) illustratus est: quo loco hoc imprimis ostensum Engolismæ unum sedisse Aptonium, perperam a pluribus in duos dissectum episcopos. Qui eodem fere vixit tempore S. Hilurus, episcopus Gabalorum, eandem aut etiam mirabiliorum expertus est fortunam. Hic etiam in duos divisus est, in Hilarum nempe et Ilerum, quin et alicubi in fastis sacris substitutus est propter vulgarem nominis corruptionem S. Eligio, episcopo Noviomensi. Ejus Vitam, hactenus ineditam, licet egregium monumentum historicum sit, dedimus in lucem, præmisso commentario de ejus reliquiarum et cultus fati, de pago et civitate Gabalorum, aliisque id genus. Successit S. Lupus, episcopus Bajocensis; cui addidimus S. Rufinianum, ejus decessorem, et S. Ausiacum, presbyterum, tum quod immerito in opere nostro ad suos dies præteriti sunt, tum quod eorum gesta atque etiam cultus cum S. Lupi memoria plane coherent.

Duas edidimus Vitas cum commentario de eorum temporibus, ordinatione episcopali per saltum, reliquiarum translationibus, et maxime de S. Lupi veneratione in ecclesia collegiata Corboliensi; cujus ecclesiæ fata explicuimus. Hinc Metas nos vocavit S. Sigebaldus, episcopus civitatis; cujus Vitam, quamvis mutilam et magna parte ex S. Chrodegangi imperfecta Vita desumptam, nunc primum eduximus ex tenebris, præmissa disceptatione de ejus et S. Segolenæ abbatissæ genere, de S. Naboris et S. Adelfi monasteriis, quæ condidit aut restauravit, de scholis Metensibus, quibus præfuit, de reliquiarum translationibus et maxime de ejus obitus anno, quocum omnino connexum est tempus, quo S. Chrodegangus, ejus successor, Metensem cathedram conscenderit: quam ambiguum quæstionem demum definitam arbitramur. Tum ad occidentem declinantes, obvium habuimus S. Guesnoveum, immerito a nonnullis ex catalogo episcoporum Leonensium in Britannia Minori exclusum. Partem veterum Actorum, in lectiones liturgicas olim distributam, dedimus, simul cum memoriis ejus consanguineorum S. Majani eremitæ et S. Tugdoniæ virginis. Quorum omnium agmen claudit S. Celsinus presbyter, cujus commercium cum S. Remigio ejusque cultum in diœcesi Remensi explicuimus. Mare transgressis ecclesiæ Britannica, Hibernica et Scotica, quas linguæ, morum et sanguinis communio aut proximitas non facile sinit separari, complures stiterunt episcopos: Hibernica SS. Nasadium et Beoanum cum S. Mellano; quos ab homonymis distinximus, simul inquirentes in situm ecclesiæ Tamlachta-Humail seu Tamlachta-Menand in Ultonia; Wallica seu Britannica S. Gwinocum, cujus cultus indicia non evanuerunt omnia; Scotica vero S. Mernocum, natione forte Hibernum, sed veneratione Scotum, et S. Beanum, primum episcopum Murthlacensem; quæ sedes dein Aberdoniam translata est. Neque Anglicana ecclesiæ his diebus sanctorum præsulum omnino sterilis fuit. Omisso enim S. Ceddo, Northumbrorum episcopo, qui inter prætermissos referendus erat, dedit S. Eatam, episcopum Lindisfarnorum; qui opportunitatem præbuit dicendi in commentario, ejus Actis prævio, de initiis status monastici et originibus sedium episcopalium in Anglia Septentrionali. Hinc abivimus ad ecclesiam Germaniæ Transrhenanæ; quam quasi filiam esse ecclesiæ Anglicanæ, utpote partam laboribus S. Bonifacii ejusque sodalium, omnium fere natione Anglorum, nemo non novit. Obtulit autem hæc SS. Albinum seu Wittam et Mezingaudum, episcopos Buriburgenses in Hassia, quibuscum conjunximus S. Humbertum, diaconum et priorem Fritislariensem. Quum autem hujus episcopatus origines indicandi essent, declaranda fuit et ad certa tempora et loca revocanda pars laborum S. Bonifacii; instituta pia Amanaburgi in Hassia, adeoque a Thuringiæ Amanaburgo diversi, Fritislariæ et Seelheimii illustranda; fundatio episcopatum Wirzburgensis, Erfordiensis et Buriburgensis explicanda; tempus consecrationis S. Willibaldi, episcopi Eichstetensis, et concilli Germanici primi, quorum particeps fuit S. Albinus, investigandum;

vestigandum; et demum alia ejus gesta et S. Megingaudi, (quem cum homonymo Wirzeburgensi confundere non licet,) necnon S. Humberti diaconi enarranda; simul cum his quæ ad eorum reliquias cultumque et Buriburgi interitum pertineant. Quam augustissimam sanctorum clericorum coronam splendidissime claudit vir summus vicinæ Saxoniae, S. *Bernwardus* scilicet seu *Bernwardus*, episcopus Hildesiensis. Qui quum filius comitis palatini fuerit, inquisitum est quæ hæc esset dignitas et penes quam familiam sæculo X consisteret. Quum autem idem beatus vir in scholis profecerit plurimum earumque curam gesserit insignem, exposita fuit earum illo tempore methodus, et enumeratæ scholæ, tum episcopales, tum monasteriales, quæ illo ævo, præsertim in Germania media et septentrionali, florent. Neque omittenda fuerunt liberalia artificia, quibus etiam multum valuit sanctus episcopus, quippe qui sculpturæ, cælaturæ et scripturæ (ut ex præclaris monumentis, ad hanc usque diem superstitibus, apparet) fuerit peritissimus. Quin et architectonica ars atque etiam labor lateritius attingenda fuerunt, quum in his quoque ingenium suum explicuerit beatus vir, quando pro more illius temporis et castella ædificavit contra barbarorum incursiones et civitatem muris cinxit. Quæ inter nequaquam neglexit episcopalia officia, ut vel unum negotium vindicatæ sedi suæ jurisdictionis in Gandersheimense cœnobium testimonio est; multoque minus christianas virtutes, quas omnium maxime manifestas fecit, quum in cinere et habitu monastico spiritum suum in Dei manus tradidit.

EX STATU MONASTICO.

Ex his autem, quos modo memoravimus, non solus S. Bernwardus ordini monastico seu religiosæ militiæ adscribendus est; sed alii complures eodem sunt loco. Quibus addendus imprimis S. *Dulcardus*, agri Bituricensis eremita atque olim Miciaci apud Aurelianos alterius S. Maximiani discipulus. Quod quum Vita, quæ cum ejus nomine circumfertur, non ejus, sed mutato nomine, S. Læti sit, aliunde fere ejus colligenda fuerunt gesta; qua occasione diximus de ejus sociis et vitæ genere, sylloge adjecta de ejus cultu. Eadem fere instituta secutus esse videtur S. *Maurus*, toto cælo diversus a S. Mauro, S. Benedicti discipulo; quocum tamen nunc confunditur. Ille noster, ex S. Claudii vetere Martyrologio notus, vixit in pristina diœcesi Vesontionensi, loco cui nomen suum communicavit. De ejus reliquiis, presbyterorum societate, indulgentiis, recentioribus beneficiis aliisque quæ ad ejus honorem faciunt, ut documentorum sivit parcitas, diximus. Ab eremitarum institutis non longe aberat veterum Hiberniæ monachorum ardua disciplina, quam S. *Lasrianus* in monasterio Rathenensi sub S. Carthago et in insula Pioch sub S. Domanogeno secutus est. In eorundem eremitarum censu etiam referendus est S. *Fructus*, qui Maurorum in Hispaniam adventu floruit; itemque forte S. *Valentinus* ejusque soror Engratia, qui eodem tempore Segoviensem agrum

virtutibus et profuso sanguine illustrasse traduntur. Aliquid itaque de Maurorum Arabumque invasione explicandum fuit; itemque de Segoviæ fati, quæ cum S. Fructi rebus ita connexa sunt ut Segoviæ pene historia simul cum S. Fructi gestis et gloria posthuma narrari possit: sobrii tamen fuimus, his contenti quæ proxime ad S. Fructum spectarent. Quam normam quoque tenuimus in explicandis rebus prioratus S. Fructi et S. Dominici de Silos monasterii; quas non potuimus non attingere, quum beati viri reliquiarum venerationem aliaque id genus declaravimus. Pauciora autem de cultu, sed plura de vita novimus S. *Athanasii*, œconomi Mediciensis in Bithynia, scilicet ejus officium in logothessio Byzantino, fugam in monasterium Symbolorum, patris violentiarum, secessum ad Mediciense monasterium, œconomi et diaconi officium et arborem ex demortui crescentem pectore in sanctitatis signum: quæ omnia hausimus ex Actis S. Nicetæ, hegumeni Mediciensis. Perquam autem insignia sunt S. Nicii Acta, utut mutila. Hic enim, diversus a S. Clino, sed idem qui S. Jacobus, monasterii græci S. Pauli de Foresta prope Pontemcurvum fundator, monachus aliquandiu fuit in Casinensi cœnobio, ritibus græcis utens: qua occasione diximus de conjunctione religiosorum variæ nationis aut ritus sub una regula atque aliquando in eodem monasterio aut saltem ordine: quod institutum, tantopere a Thoma de Jesu missionariis orientalibus commendatum, olim floruit in Syria, in Bohemia et Polonia, atque nunc etiam floret inter Mechitaristas, ritus armeniacos cum regula S. Benedicti conjungentes. Alio prorsus lumine, sed non minus suavi, lucet in cælitum firmamento B. *Ludovicus*, comes de Arnstein; cujus Vita a Luwando, canonico Arnsteiniano, conscripta, fundamentum quasi est genealogiæ illustrissimæ domus Nassavicæ. Hic olim, ut ferebant sæculi XII mores, prædonum fautor, per Dei misericordiam in alium conversus virum, statuit se cum uxore Guda in adolescenti ordine Præmonstratensi Deo consecrare. Castrum itaque Arnsteinianum in monasterium mutavit eoque induxit coloniam religiosam, ex Gratia Dei prope Magdeburgum ductam. Neque hoc solum beneficium ei debuit ordo Præmonstratensis, sed et foundationem monasteriorum Dreisensis, Vallis S. Mariæ, Enckenbacensis, Gummersheimensis et in Beselich. Quæ dum ipse procuraret, fratris conversi officia implebat omnia, miraculum patientiæ, pietatis et caritatis in medio sæculo nequam: quæ omnia explicuimus, adductis veteribus chartis, quæ pleræque adhuc supersunt. Præmisimus autem prolegomenum de cultu sanctorum Præmonstratensium in suo ordine: quod argumentum plane novum est. Deinde BB. *Albertum* et *Gerardum*, monachos Saxoferratenses in Piceno, conjunximus, non quod eodem colantur die, sed quod eorum res ita inter se connexæ sunt, ut vix aut ne vix quidem separari possint. In tempora itaque B. Gerardi, a quibus B. Alberti ævum pendet, in ejus nativitatem, monasticam professionem Saxoferrati, parochiale munus Serræcomitum, miracula et cultum inquisivimus; deinde ostendimus B. Albertum neque auctorem,

rem, neque abbatem, neque reformatorem Saxoferratensis monasterii fuisse; sed ejus cultum, centum annis ante Urbaniana decreta longe antiquiorem, merito a S. R. C. confirmatum esse: cujus confirmationis decretum, annotatis illustratum, dedimus. Demum ad statum monasticum seu potius regularem referendus est B. *Franciscus de Caldariola*, presbyter ordinis Minorum; cujus cultus olim valde tenuis Colfani, diocesi Camerinensi, dein aliquantisper auctus et demum a S. R. C. confirmatus, nuperis temporibus plurimum incrementum accepit. Ejus patriam et ministerium sacrum explicuimus, maxime vero operam quam posuit cum multis aliis beatis ordinis Minorum viris in promovenda monitionum pietatis institutione: cujus beneficii Colfanum particeps fecit. Ex his S. Athanasium diaconum et BB. Gerardum et Franciscum presbyteros ad statum ecclesiasticum pertinere manifesta res est. Contra S. *Majanum*, quem simul cum S. Guesnoveo episcopo memoravimus, ordo monasticus jure merito sibi vindicat; quin etiam eo referendi sunt complures sancti, maxime ex Hibernis et Wallicis, quos jam in Statu sæculari recensuimus, quod eorum Acta simul cum Actis laicorum illustrata sunt aut quod dubium est eorum vitæ genus.

EX STATU SÆCULARI.

Intersantos autem, qui diebus 25 et 26 octobris coluntur atque statum sæcularem suis condecorarunt virtutibus, venit imprimis celeberrimus martyr Florentinus S. *Mineas*; cujus an corpus sæculo x a Theodorico episcopo Metas translatum fuerit inquisitum est. Accedunt quadraginta sex martyres Romani et alii centum viginti et unus, ex Hieronymianis factis cogniti: ex quibus nomine designati sunt *Theodosius*, *Lucius*, *Marcus*, *Petrus* et *Maximus Millenarius*. Sed multo illustriores SS. *Chrysanthus* et *Daria*, quorum Acta latina et græca nunc primum in lucem edidimus. Horum occasione in Numeriani imperatoris erga christianos animi comparisonem, in vestalium quibus perperam adscripserunt S. *Dariam* instituta, in carcerem Tullianum aliaque quæ in Passione leguntur, maxime autem in reliquiarum quas Monasterium Eifliæ delatas fuisse arbitramur fata inquisivimus. Qui sequuntur SS. *Crispinus* et *Crispinianus*, eos dedit Suessionum in Galliis civitas. Horum antiquissimam Passionem, quæ hactenus lucem non viderat, e tenebris protulimus in medium, præmisso commentario de martyriis, quas Gallia, Diocletiano imperatore, ante generale persecutionis decretum conspexit, de Rictiovaro, famosissimo christianorum in Gallia septentrionali interfectore, et demum de reliquiis, a Carolo Magno Osnaburgum translatis. Orientalis deinde ecclesia præbuit nomina SS. *Valerini*, *Sabini*, *Valerii* et *Chrysaphi*, itemque SS. *Artemidori*, *Basilii*, *Glyconis* et *Leptinæ*; Africana SS. *Saturnini*, *Claudiani*, *Primi*, *Flaviani*, *Zotici*, *Asterii*, *Cari* et *Saturi*. Turribus in Sardinia documenta longe copiosa magis reperimus de S. *Gavino* milite, quocum SS. Protum presbyterum et S. Januarium diaconum simul martyrium fecisse supra dixi-

mus. Cultus eorum pluribus explicatus est, dictumque de judicatum Sardiniae origine, de celeberrima basilicæ Turritanæ consecratione et maxime de solemni reliquiarum recognitione, sedecim abhinc annis facta. Hispani, a fabulatoribus suis decepti, vindicant sibi SS. *Lucianum*, *Marcianum* et socios, quorum reapse reliquias jam pridem servant et festum agunt Vicenses in Catalonia; verum eos martyres esse, Nicomediæ in Bithynia passos, demonstravimus. Ex altero Propontidis littore dedit Constantinopolis SS. *Martyrium* et *Marcianum*, qui ab officio sæpe ab Orientalibus sancti dicuntur Notarii: eorum Acta græca nunc primum cum publico communicamus, adjecta versione latina, quæ a Lippomanio et Surio edita est. Gallia autem, SS. *Crispino* suo et *Crispiniano* non contenta, agmen insuper ostentavit octo fratrum martyrum, videlicet SS. *Spani*, *Lupi*, *Benigni*, *Messapii*, *Marcelliani*, *Genitoris*, *Principini* et *Tridorii*, qui partim in agro Turonensi, partim in Bituricensi vitam posuerint pro Christo. Cyclica videri Acta, quæ primi edidimus, indicavimus, quod nempe plurium sanctorum, quorum gesta ignorarentur, facta sit consociatio, mirabilium rerum ornatu condecorata; ita ut, quantum cultus certus est, tantum dubia sint omnia, quæ de eis circumferantur. Galliarum quoque sidus est pientissimum S. *Meliavus* seu *Eliavus*, qui in Britannia Minori a fratre inique trucidatus est, quo tota paterna ditio penes se fieret: quæ per leges Wallicas, a quibus Armoricanæ non dissentiebant, explicata sunt. Ut autem ille, quod dumtaxat cum pietate, non autem propter pietatem aut christiana officia truculentam mortem sustinuit, martyr sensu lato, ut loquuntur, dicendus est, sic omnino inter martyres referendi non sunt SS. *Rogatianus* et *Felicissimus* Carthaginenses. Hi quidem multa pro Christo passi sunt et initio persecutionis Decianæ literas exhortatorias a S. Cypriano in carcere acceperunt; sed quum sanguinem non fuderint, neque inter tormenta occubuerint, confessores dicendi sunt; quo nomine primis temporibus ii dumtaxat nuncupabantur, qui coram tyrannis quidem fidem confessi erant, sed confessionem suam sanguine non obsignaverant; postea vero quicumque viri, sanctimonia morum insignes. Hac significatione tres confessorum manipulos subministravit Wallia, seu potius nos ipsi effinximus, quod, quum unus sanctus his diebus olim coleretur, alios de familia proximos adjunximus. Primus itaque capit SS. *Cannam*, *Sadwren* seu *Saturninum*, *Crallonem* et *Eliam Geimiad* seu *Hilarium*; secundus SS. *Gwinorum* seu *Winocum*, cultum ut episcopum, ejus patrem *Aneurinum* seu *Gildam*, ejus fratres *Cennydd* seu *Kenedum*, *Madog* seu *Madocum*, *Dolganem* seu *Nwythonem*, sororem *Dolgarem* et *Garcium*, patruelem; et tertius duodecim nomina, item sanguine communitate conjuncta, nempe SS. *Tudyrem* seu *Tudurem*, *Arwystli Gloff*, *Turnog* seu *Teyrnog*, *Dier* seu *Deiferum*, *Tyfrogod*, *Marcellam* virginem, *Gwynodl*, *Merinum*, *Senefyr*, *Tuglyd*, *Tudno* et *Tyneio*. Longe horum maxima pars (ut monuimus) vitam monasticam seu eremiticam professi sunt; nullus autem celebrior quam S. *Aneurinus*, suo tempore bardus seu vates inspiratus

tus (quod hominum genus quale esset significavimus) ■ popularibus habitus, pugnaque in Catraëth, carmine Gododin aliisque nominatissimus: qui an idem sit ac S. Gildas Sapiens inquisivimus. Quibus addidit Hibernia præter S. *Mellanum*, cum SS. Nasadio et Beano laudatum, S. *Lasrium* seu *Lasrianum*, cultum in Drum-Liag, S. *Caideum* seu *Caidocum*, in Ultonia celebrem; Anglia vero et ditio Pontificia S. *Ardivinum* seu *Arduinum* et S. *Cletum* Tibure in Latio cælitum donatum honoribus.

EX SEXU FEMINEO.

Præter morem paucissimæ coluntur his diebus sanctæ feminæ. Etenim præter S. *Leptinam*, cum martyribus memoratam, S. *Tugduniam*, conjunctam cum S. Guesnoveo, et SS. *Cannam*, *Dolgarem* et *Marcellam*, confessorum Walliæ consanguineas, dedit prior dies solas SS. *Childemarum* seu *Childemarcam* et *Margaretam*, et posterior duas virgines Hibernicas SS. *Dariam* et *Darbiliam*, Quarum S. Childemara, prius abbatissa Burdigalis, dein Fiscannensis monasterii prima abbatissa, eoque nomine S. Leodegarii, episcopi Augustodunensis, ab inimicis crudelissime habiti, innocentissima carceraria, occasionem obtulit inquirendi in nominum francorum seu ger-

manicorum naturam, explicandi Fiscannensis cœnobii origines, instituta, fata, et vindicandi pristinum cultum sanctissimæ præpositæ; cujus nunc nomen et veneratio jam pridem Burdigalis et in Normanniæ oblivioni omnino tradita sunt. Neque S. Margaretæ nomen ullis nunc inscriptum est fastis sacris. Pia hæc mulier, nobilissimo Danico genere orta, quum a marito, adultero virtutumque ejus fastidioso, inique trucidata sit, inter martyres sensu lato recensenda est. In necis momenta omnia, diem, annum, locum, causam, auctorem, pœnam suicidii, prius sanctæ feminæ inflictam, divinis prodigiis ab occisore extortam confessionem, ejusque cum familia læsa reconciliationem, solemnissimam sanctæ martyris corporis translationem ejusque demum cultum Roskildæ, (cujus pristinas celebravimus laudes,) inquisivimus diligenter: ita ut omnia manifesta facere potuerimus. Longe pauciora nota de duabus virginibus Hibernis, cultis in Connacia: quarum dumtaxat genus regale, quippe quæ Fiachriorum gente ortæ sint, commercium cum SS. Corbmaco et Columba, et demum venerationis loca investiganda fuerunt. Atque his breviter significavimus quæ sanctorum Acta undecimo tomo Octobris contineantur.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS

SOCIETATIS JESU BELGICÆ.

Quum tres theologi Societatis nostræ legerint edique posse censuerint tomum undecimum de Actis Sanctorum Octobris, collectis et illustratis a Josepho Van Hecke, Benjamine Bossue, Victore De Buck, Eduardo Carpentier et Remigio De Buck, Societatis ejusdem presbyteris theologis; ego infrascriptus præpositus provinciæ Belgicæ, potestate mihi facta ab Adm. R. P. Nostro Petro Beckx, concedo facultatem dictum tomum excudendi. In quorum fidem hæc, manu propria subscriptas consuetoque officii sigillo munitas, dedi Bruzellis, in festo Omnium Sanctorum, die prima Novembris anni 1864.

FREDERICUS BOSSAERT, S. J.

L. S.

APPROBATIO ORDINARII.

Imprimatur.

Mechliniæ, die 2 Novembris 1864.

J. B. VAN HEMEL, Vic. Gen.

PROTESTATIO AUCTORUM.

Quod olim protestati sunt decessores nostri in hoc de Actis Sanctorum opere, se servatas velle Urbani VIII constitutiones; neque suis aliorumve hic relatis commentariis aliud pondus tribui, quam sit historiæ, ab hominibus errori obnoxiiis scriptæ; idem nos ante hunc tomum undecimum Octobris protestamur.

INDEX SANCTORUM

IN TOMUM XI OCTOBRIS.

A

- 25 **Albertus** et Gerardus, confessores non pontifices, monachi Saxoferrati in Piceno. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. Saxoferratensis monasterii descriptio. Documenta deperdita. Diversæ sententiæ de ætate B. Alberti, nixæ variis Vitis B. Gerardi 762. § II. Chronotaxis Vitæ B. Gerardi. Monachatus Saxoferrati, nativitas, parochiale munus, miracula et cultus Serræcomitum 764 § III. B. Albertus non fuit auctor, abbas aut reformator monasterii Saxoferrati 767. § IV. Cultus, translatio, dedicatio altaris, miraculorum fama B. Gerardi. DECRETUM *Ordinis S. Benedicti Congregationis Camaldulensium super confirmatione cultus, ab immemorabili præstiti S. D. Alberti, monacho S. Crucis Saxiferrati ejusdem congregationis, beato nuncupato* 769
- 26 **Albinus** seu Witta et Meginaudus, episcopi Buriburgenses, et Humbertus, prior Fritislariensis. SYLLOGE HISTORICA. § I. S. Albinus cultus, nomen duplex, patria et adventus in Germaniam 947. § II. Hassiæ, in qua laboravit S. Albinus, fines; conditio civilis et religiosa; labores S. Bonifacii; duplex Amanaburgum, alterum in Thuringia, alterum in Hassia; instituta pia Amanaburgi, Fritislariæ et Seelheimii; oratoria passim sparsa 950. § III. Fundatio Wirziburgensis, Erfordiensis et Buriburgensis episcopatum. S. Albinus episcopus Buriburgensis 953. § IV. Tempus consecrationis S. Willibaldi, episcopi Eichstetensis, et concilii Germanici primi, quorum particeps fuit S. Albinus. Translatio S. Wigberti. Mors et sepultura S. Albinus Hersfeldiæ 955. § V. S. Meginaudus, successor S. Albinus. Non confundendus cum Meginaudus, episcopo Wirzeburgensi. Ejus olim officia in monasterio Fritislariensi. S. Humbertus, diaconus Fritislariensis. Buriburgi interitus 960
- 25 **Alithius**. *Vide Capuanus*.
- 26 **S. Alorus** seu Allorus, episcopus confessor Corisopiti in Britannia Minori. SYLLOGE. § UNICUS. Cultus. Primi episcopi Corisopitenses. Ætas S. Alori 883
- 26 **S. Amandus**, confessor pontifex, primus episcopus Argentoratensis. COMMENTARIUS HISTORICUS ET CRITICUS. § I. Amandus, primus Argentoratensis episcopus, an diversus a S. Amando Trajectensi 827. § II. Interfuit S. Amandus concilio Agrippinensi, a quo damnatus fuit Euphrates episcopus. Oppositæ de hoc concilio sententiæ 829. § III. Præcipuæ res S. Athanasii ab anno 339 ad 347 ex epistolis ejus heortasticis. Ætas synodi Sardicensis 834. § IV. Argumenta Binterimii adversus sinceritatem concilii Coloniensis, petita ex silentio historicorum, ex postcon-
- sulatu Amantii et Albini, et ex vocabulo castri confutantur 834. § V. Argumentum, petitum ex vocabulis Germaniæ secundæ refellitur. An Germania in duas provincias divisa non fuerit nisi medio sæculo IV. An antiqua divisio militaris dumtaxat fuerit. Refelluntur argumenta, hausta ex historia 836. § VI. Quod concilium Coloniense celebratum est die dominica, an propterea falsum dicendum sit. Qua hebdomadæ die incoharentur concilia 839. § VII. Antiqua Argentorati conditio sedi episcopali constituendæ opportuna 842. § VIII. Corporis S. Amandi fata et cultus 844
- 26 **Amandus**, episcopus Wormatiensis, Salisburgi (ut videtur) cultus. SYLLOGE CRITICA. § I. Wormatiæ origines civiles et christianæ. Primi episcopi. Amandus I et S. Amandus II. Insignis donatio Dagoberti I. Templum S. Amandi II Wormatiæ. Cessatio cultus 940. § II. Sæculo XVII bis invenitur Salisburgi sub summo altari templi monasterialis S. Petri corpus S. Amandi 944. § III. Corpus S. Amandi sæculo XV jam sub summo altari repositum. Officia et statuæ in honorem S. Amandi Trajectensis. Error corrigitur 947. § IV. Initio sæculi IX exstabat Salisburgi ædes S. Amandi, celebrata ab Alcuino; eo videtur delatum a S. Ruperto corpus S. Amandi Wormatiensis 949
- 26 **Aneurin** seu Gildas. *Vide Gwinocus*.
- 25 **Aptonius**, episcopus et confessor Engolismensis. SYLLOGE HISTORICA ET CRITICA. § UNICUS. Engolismæ colitur S. Aptonius, hujus urbis episcopus. Subscripsit concilio Aurelianensi V. Tempus obitus. Unus tantum fuit Aptonius Engolismensis 885
- 25 **Arduinus** seu Ardovinus, confessor non pontifex, Ceperani in ditione Pontificia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § UNICUS. Ceperani laudes. Cultus S. Arduini. Antiquum officium proprium. Scriptiones Vitaliani 650. HISTORIA S. ARDOVINI ANGLIGENÆ DE CEPERANO, *per modum allegationis in jure descripta ab Antonio Vitagliano Ceperanensi, philosophiæ ac medicinæ doctore*. PROLOGUS 653. JURIS ALLEGANTIA PRO SANCTIMONIA B. ARDOVINI ANGLIGENÆ, DE CEPERANO 653
- 26 **Artemidorus**, Basilius, Glyco et Leptina, martyres ecclesiæ orientalis. SYLLOGE *ex Menæis græcorum aliisque fastis Constantinopolitanis, Hierosolymitanis et Slavicis* 826
- 26 **Arwystli Gloff**. *Vide Tudyr*.
- 25 **Asterius**. *Vide Saturninus*.
- 26 **Athanasius**, confessor non pontifex, oeconomus Mediciensis in Bithynia. SYLLOGE HISTORICA. § UNICUS. Nomen in Fastis sacris. Vita nota ex gestis S. Nicetæ, hegumeni Mediciensis.

Mediciensis. Ejus officium in logothesis Byzantino; fuga in monasterium Symbolorum; patris violentia; secessus Medicium; æconomi et diaconi officium; arbor crescens ex pectore in sanctitatis signum 963

- 26 Aurelius, episcopus Carthaginensis. COMMENTARIUS HISTORICUS. § I. Sanctus a nostris perperam omissus; ejus in ecclesia Carthaginensi diaconatus et pontificatus; celebratio conciliorum 852. § II. Templum deæ cælestis dedicatur in ecclesiam; evertuntur templa idolorum; jus azyli; clerici ex Italia vocantur; causa Donatistarum; S. Joannes Chrysostomus ab episcopis Afris defenditur; Pelagiani damnantur; quæstio de Paschate; Leporius presbyter patribus Gallis commendatur; obitus sancti antistitis 855

B

- 26 **B**asilius. *Vide* Artemidorus.
 26 Beanus, episcopus Murthlacensis, dictus Aberdonensis, in Scotia. SYLLOGE HISTORICA. § unicus. S. Beanus, episcopus Murthlacensis, distinctus a S. Beano, episcopo Hiberno, provincia Lagenia. Erectio sedis Murthlacensis, dein translata Aberdoniam. Culdeorum institutio. Laudes S. Beani, mors, cultus 1084
 23 Beatus. *Vide* Spanus.
 25 Benignus. *Vide* Spanus.
 26 Beoanus. *Vide* Nasadius.
 26 Bernwardus, episcopus et confessor, Hildesiæ in Saxonia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. Sancti memoria in Martyrologio Romano, dies cultus Hildesiæ; Acta omni fide digna; compendium Vitæ 965. § II. Familia sancti paterna et materna; dignitas comitis palatini explicatur; familia paterna exstinguitur 967. § III. Locus et tempus natiuitatis sancti; ejus educatio in schola Hildesiensi; indoles scholarum istius ævi 970. § IV. Ottoni III imperatori minorenni datur magister; multorum invidiam incurrit; eligitur episcopus Hildesiensis secundum formam, quæ explicatur, sæculo x usitata 973. § V. Diocesim suam et urbem munit contra barbarorum incursiones; artes liberales, præsertim sculpturam, summa solertia exercet 976. § VI. Mortuo Ottone III, sanctus vir post aliquam tergiversationem S. Henricum regem habet et cum eo pluribus synodis interest 981. § VII. Controversia Gandersheimensis explicatur; fundatio monasterii S. Michaelis Hildesiæ 983. § VIII. S. Henrici in conjugio virginitas paucis defenditur; ejus donationes et diplomata pro ecclesia Hildesiensi; soror et matertera S. Bernwardi moniales 988. § IX. Sanctus sancte obit, agitur ejus canonizatio, quam Cælestinus papa III perficit; elevatur corpus; ritus festus in ejus honorem; plures translationes 994. VITA S. BERNWARDI, EPISCOPI HILDESIENSIS, auctore Tangmaro, presb. æquali, ex Mabillonii Actis SS. Ord. S. Benedicti, sæc. IV, part. I, collata cum editione Pertziana, tom. VI Monum. historicorum Germaniæ. CAPUT I. Sancti natales; discipulatus in schola Hildesiensi; presbyteratus; magisterium apud Ottonem III; episcopatus 996. CAPUT II. Summus est artifex; curat

res ecclesiasticas et civiles; status controversiæ circa monasterium Gandersheimense exponitur 998. CAPUT III. In media controversia de Gandersheimensi parthenone sanctus Romam adit; ibique Ottoni III consiliarius adest, et synodis assistit 1003. CAPUT IV. Plures in Germania celebrantur conventus episcoporum in causa Gandersheimensi, quam ubique vincit, sed sine fructu 1007. CAPUT V. Lis Gandersheimensis pendens frustra definitur, Willigiso obstinate resistente 1010. CAPUT VI. Ottoni III defuncto succedit in regno S. Henricus, cujus opera pax inter sanctum et Willigisum redintegratur 1012. CAPUT VII. Ædificatio et dotatio monasterii S. Michaelis; sanctus habitum monasticum sibi imponit; obit 1016. MIRACULA S. BERNWARDI, EPISCOPI HILDESHEIMENSIS. CAPUT I. Sanctus dono prophetiæ utitur; visio de ejus sanctimonia; varia miracula 1019. CAPUT II. Continuatur relatio miraculorum 1021. HISTORIA CANONIZATIONIS ET TRANSLATIONIS S. BERNWARDI, EPISCOPI. CAPUT. I. Cardinalis Cencius suscipit causam canonizationis S. Bernwardi; cum eo Theodoricus II, abbas S. Michaelis Hildesiæ, proficiscitur; varia itineris pericula 1024. CAPUT II. Post varios casus canonizatio Romæ decernitur et Hildesiæ celebratur 1028. CAPUT III. Varia enarrantur miracula 1031

- 25 Bonifacius I, papa et confessor. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. Sanctus, sub contentione cum Eulalio electus, favente Honorio imperatore, pacifice sedem apostolicam occupat 605. § II. Sanctus lege lata ambitiosos a pontificatu repellit; appellationes Afrorum admittit; Maximum, Valentinum episcopum, episcoporum judicio subicit; jura sedis apostolicæ adversus Atticum CP. defendit; jura episcoporum servanda decernit; sancte obit 609. VITA S. BONIFACII PAPÆ ET CONFESSORIS, ex Proprio ecclesiæ Lateranensis ad diem xxvii octobris 614

C

- 25 **C**aideus seu Caidocus, confessor in Hibernia. SYLLOGE. § unicus. S. Caidei memoria in Martyrologio Dungallensi; cultus in Ultonia; templum et oppidum; campanula et baculus. Alius S. Caideus, episcopus Hienensis 647
 25 Canna, Sadwren seu Saturninus, Crallo et Elian Geimiad seu Hilarius. SYLLOGE. § unicus. Sanctorum genus et cultus in principatu Walliæ, præcipue S. Hilarii 616
 25 Capuanus, Florentius et Alithius, episcopi Cadurcenses in Gallia. SYLLOGE HISTORICA. § I. Civitas, pagus et diœcesis Cadurcensis. Tempus S. Capuani episcopatus deductum ex ævo ejus discipuli, S. Sacerdotis, episcopi Lemovicensis 778. § II. Chronotaxis antecessorum S. Capuani in episcopatu. Sylloge de SS. Florentio et Alithio 781. § III. Antiquitas cultus S. Capuani. Ejus festum in diœcesibus Cadurcensi, Albiensi, Mimatensi 782
 26 Ceddus seu Cedda, episcopus Saxonum orientalium in Northumbria. MONITUM 922
 25 Celsinus, presbyter et confessor Remis in Gallia. SYLLOGE. § unicus. Fasti sacri. S. Celsini

- S. Celsini cum S. Remigio commercium. *Ædes sacra sub ejus patrocinio. Reliquiæ.* 585
Cultus
- 26 Cennydd. *Vide Gwinocus.*
- 25 Childemara seu Childemarcha, abbatissa Fiscannensis in Normannia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § unicus. Vetus S. Childemaræ cultus. Vita deperdita. Burdigalis abbatissa; dein Fiscanni. Hujus monasterii exordia; laus perennis et instituta. S. Leodegarius a S. Childemara custoditus 679. VITA S. CHILDEMARÆ cum originibus Fiscannensibus, ex sæculo II Benedictino 684
- 25 Claudianus. *Vide Saturninus.*
- 25 Chrysanthus et Daria, martyres Romæ. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. Dies cultus plures; celeberrima horum SS. Martyrum et antiquissima memoria in sacris fastis et scriptoribus. Acta, ut videtur, primum græce conscripta et dein latine versa, non probantur, quamvis antiqua. Passionis tempus 437. § II. De translationibus reliquiarum, quas complures ecclesiæ sibi vindicant. De trina translatione Romana et de reliquiis Lateranensibus. Dein de translatione Eifflensi 445. § III. De translationibus Regiensi et Uritana in Italia 451. § IV. De translationibus Salisburgensi, Neapolitana et Viennensi. Item de minoribus reliquiis, quæ pluribus in ecclesiis exhibentur 456. § V. Monumenta Eifflensia, ad reliquias et perpetuum cultum SS. Chrysanthi et Dariæ spectantia 460. § VI. Officium et Missa SS. Chrysanthi et Dariæ ex Officiis propriis Eifflensibus et Coloniensibus. Quid Roma rescriptum de lectionibus, in quibus de translatione SS. Reliquiarum mentio facta sit 466. VITA ET PASSIO, græce et latine ex codd. mss. pluribus. PRÆFATIO. Exempla sanctorum docent nos terrena despicere et anhelare cælestia 469. CAPUT I. S. Chrysanthus, genere ingenique dotibus clarissimus, in Christum credens, baptizatur. A patre dirum in modum tentatus, non divellitur ab amore castitatis, sed Dariam adducit, ut, agnita deorum vanitate, se voto virginitatis obstringat, simulato tamen cum Chrysantho conjugio 470. CAPUT II. SS. Chrysanthus et Daria traduntur Claudio tribuno; qui, divinitus motus, in Christum credit cum omni familia sua et subit martyrium. Posthæc S. Chrysanthus in carcerem, et S. Daria in lupanar ducitur, denique post nova tormenta ambo in foveam conjiciuntur, et, vivi terra lapidibusque obruti, palma cælesti donantur 479. ALTERA ACTA BREVIORA ex codice R. Vat. 487. SYNAXARION ex Menæis impressis XIX Martii 488. CARMEN DE SS. CHRYSANTHO ET DARIA ex Patrologiæ Mignii tomo LXXIV 488. HISTORIA TRANSLATIONIS RELIQUIARUM MARTYRUM SANCTORUM CHRYSANTHI ET DARIÆ EX URBE ROMA IN GALLIAM ex actis SS. Ordinis S. Benedicti sæc. IV part. I, et pluribus mss. nostris. CAPUT I. SS. Reliquiarum translatio 490. CAPUT II. Miracula quæ in translatione et post eam contigerunt 491
- 25 Chrysaphus. *Vide Valerinus.*
- 25 Cletus, confessor non pontifex, Tibure in Latio. SYLLOGE. § unicus. Aliis diebus aliis temporibus fuit cultus. Pauca gesta nota ex Vita S. Petri Trebani. Reliquiæ et hospitale, ejus nomine insignitum. 712
- 25 Crallo. *Vide Canna.*
- 25 Crispinianus. *Vide Crispinus.*
- 25 Crispinus et Crispinianus, martyres Suessione in Galliis. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. Memoria SS. Martyrum in fastis sacris cum compendio passionis. Quo anno palmam sint adepti. De eorum adventu in Gallias. Actorum ætas et meritum 495. § II. De ecclesiis, Suessione SS. Martyrum nomine dicatis; de horum ibidem sepultura, translationibus et reliquiis 504. § III. De translatione Romana et Osnabrugensi 513. § IV. Cultus sanctorum Crispini et Crispiniani apud Suessionenses perpetuus probatur. Sodalitia. Fratres sutores 522. § V. Officium SS. Crispini et Crispiniani ex breviariis ecclesiæ Suessionensis 529. § VI. De cultu SS. Martyrum Crispini et Crispiniani apud Saxonēs. Officium ex ecclesiæ Osnabrugensis monumentis 532. MARTYRIUM SS. CRISPINI ET CRISPINIANI, sicuti legitur in pluribus iisque antiquissimis mss. codicibus. CAPUT UNICUM. Roma Suessionem advecti, artem sutoriani exercent, multosque convertunt ad fidem. Agente Rictio Varo, sistuntur coram Maximiano Herculio, qui eos immaniter torqueri jubet. Rictius Varus, SS. Martyrum constantia in furorem concitatus, in ignem se præcipitat. Tum illi gladio cæduntur. Eorum sepultura et translatio 535

D

- 26 Daria et Derbilia, virgines in Connacia, Hiberniæ provincia. SYLLOGE. § unicus. Genus regale Fiachrii; commercium cum SS. Corbmaco et Columba; loca cultus. S. Derbilia de Irros 892
- 26 Deifer seu Dier. *Vide Tudyr.*
- 26 Demetrius, martyr, primus episcopus Vapincensis in Galliis. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § unicus. S. Demetrii cultus abrogatus et restitutus. Reliquiarum fata. An discipulus Apostolorum. Ejus martyrium. Ædes sacræ. Monumentorum penuria 795
- 26 Derbilia. *Vide Daria.*
- 26 Dier seu Deifer. *Vide Tudyr.*
- 26 Dolgan. *Vide Gwinocus.*
- 26 Dolgar. *Vide Gwinocus.*
- 26 Dulcardus, eremita et confessor in agro Bituricensi in Galliis. SYLLOGE. § unicus. Sancti nomen in fastis sacris. Vita S. Læti partim ei applicata. Ejus monachatus Miciaci apud Aurelianenses et sancti socii. Discessus in agrum Bituricensem. Cultus 643

E

- 26 Eatus, abbas et episcopus Hagustaldensis in Anglia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. Cultus sancti stabilitur; ejus Vita; educatio Lindisfarnæ sub S. Aidano; regimen monasteriorum Mailrosensis, Lindisfarnensis et Ripponensis 922. § II. Sancti episcopatus Lindisfarnæ et Hagustaldii; mors sancta; sepultura et translatio 925. VITA S. EATÆ, episcopi Lindisfarnensis, auctore anonymo, ex ms. Rubræ Vallis. CAPUT UNICUM. Sancti institutio et monachatus sub Aidano, episcopo

scopo Scoto; præfectura monasterii Mailrosensis et Lindisfarnensis; episcopatus Hagustaldensis; obitus et sepultura 927

25 Elian Geimiad seu Hilarius. *Vide Cana.*

26 Eliavus. *Vide Meliavus.*

25 Engratia. *Vide Fructus.*

25 Evaristus, papa et martyr. SYLLOGE HISTORICA. § unicus. Sancti memoria minus frequens in fastis ecclesiasticis; inquiritur, utrum S. Anacleto an S. Clementi successerit: tempus et diuturnitas pontificatus; distributio titulorum Urbis; varia ejus decreta; supposititiæ ejus reliquiæ 799

F

25 Flavianus. *Vide Saturninus.*

25 Florentius. *Vide Capuanus.*

25 Franciscus de Caldariola, confessor ordinis FF. Minorum, Colfani in diœcesi Camerinensi, in Italia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. Qui de B. Francisco scripsere. Patria ejus et ministerium sacrum. Institutio montis pietatis. Mors. 771. § II. B. Francisci cultus, initio valde tenuis, dein aliquantisper auctus et demum probatus sacræ rituum Congregationi 774. DECRETUM, quo B. Francisci de Caldariola cultus auctoritate Gregorii XVI confirmatus est 776

25 Fronto, episcopus confessor, Petragoricis in Gallia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. De missione S. Frontoni data a S. Petro apostolo, et de initiis ecclesiæ Petragoricensis 392. § II. Vita edenda proponitur; inquiritur in Sancti patriam, in ejus præsentiam ultimæ Cœnæ et sepulturæ S. Marthæ, in occisionem serpentis, universæ regioni infesti 396. De obitu et sepultura Sancti; de ejus cultu et variis translationibus; reliquiæ, paucis servatis, a Calvinistis in Dordoniam projiciuntur 401. VITA S. FRONTONIS, EPISCOPI PETRAGORICENSIS, ex ms. *Ultrajectino S. Salvatoris, nunc bibliothecæ regiæ sub num.* 8931, transsumpta. CAPUT I. Sanctus, in Lycaonia natus, a B. Petro baptizatur; Christo adhæret; in Gallias mittitur ad Petrocorios, quos prædicatione et miraculis ad Christum convertit; per finitimas civitates Evangelium annuntiat 407. CAPUT II. Varias civitates prædicationis causa obit; Sigibertum regulum convertit; draconem in Dordoniam præcipitat; sancto fine in pace quiescit 410

25 Fructus, confessor, Valentinus et Engratia, martyres, Segoviæ in Hispania. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. Præcipui scriptores de illis Sanctis. Horum patria. Vivendi genus. Adventus Maurorum in Hispaniam et ad partes Segovienses. S. Fructi controversia de Eucharistia. Martyrium SS. Valentini et Engratiæ. Singularis pietas erga eorum reliquias 693. § II. Reliquiarum translationes. Officia liturgica. Cultus in prioratu S. Fructi, Segoviæ et in monasterio Escorialensi. Indulgentiæ 696. LECTIONES EX OFFICIO S. FRUCTI, CONFESSORIS, approbatæ a Paulo papa V juxta relationem factam a V. S. D. Roberto Bellarmino 692

26 Fulcus, confessor, apud Italos in agro Bononiensi. COMMENTARIUS HISTORICUS. § unicus. S. Fulci res gestæ ignorantur. Quæ de eo circumferuntur, partim aperte falsa sunt, partim valde dubia. Cultus ejus certis de

monstratur testimoniis. De corpore sancti viri, illiusque translatione 1039

G

26 Garci. *Vide Gwinocus.*

25 Gaudentius, episcopus Brixienensis in Italia. COMMENTARIUS CRITICO-HISTORICUS. § I. S. Gaudentii, cujus nomen in fastis sacris fere desideratur, patria et peregrinatio in Orientem, sub qua Brixienensis electus episcopus est, incertum quo anno. Doctrina et sanctitate fulgens, legatus mittitur in causa S. Chrysostomi, a quo et consolatorias accipit litteras 587. § II. S. Gaudentius ædificat basilicam, quam Concilium Sanctorum nuncupatam vult, et sub hujus consecratione præclarum habet ad populum tractatum, probabiliter circa 400. De obitu sancti viri et annis episcopatus 594. § III. S. Gaudentii scripta, cultus et reliquiæ 598

26 Gaudiosus, episcopus Salernitanus et confessor. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § unicus. Tempus episcopatus; translatus sancti corpus Neapolim; antiquum Officium 901. ORATIO ENCOMIASTICA in festo S. Gaudiosi, episcopi Salernitani, ortu et genere Neapolitani. Ex tom. VII *Italiae Sacræ, Ferdinandi Ughellii.* CAPUT UNICUM. Natales illustres; admissio inter clericos; episcopatus Salernitanus; res gestæ et sanctus obitus 906

25 Gavinus miles, Protus presbyter, Januarius diaconus, martyres Turribus in Sardinia. COMMENTARIUS PRÆVIUS § I. An S. Gavinus diversus sit a S. Gabino, cujus mentio fit die xxx maii; SS. Martyrum memoria in fastis sacris et passionis compendium. Urbis et ecclesiæ Turritanæ notitia; hujus episcopis non sunt annumerandi SS. Gavinus et Protus. Acta. 541. § II. De prima et secunda inventione reliquiarum SS. Gavini, Proti et Januarii. Prioris inventionis Historia multiplici ex capite suspecta; secunda inventio facta est sæc. xvii sub episcopatu RR. DD. Mançæ de Cedrelles 548 § III. De tertia inventionem seu recognitionem factam anno 1848. Quo ordine res gestæ sint describitur ex processu, a S. Congregatione Rom. probato. De cultu SS. Gavini, Proti et Januarii in Sardinia 554. DE SANCTO GAVINO MARTYRE TURRITANO ex Joanne Arca, lib. II: *De sanctis Sardiniae martyribus.* CAPUT UNICUM. S. Gavinus, inclutus Christi martyr, constantiam SS. Proti et Januarii admiratus, convertitur, nec minis a suscepta fide deterri potest. Denique capite truncatus projicitur in mare. Apparet primum Calpurnio cuidam; deinde SS. Proto et Januario, quos hortatur ut ad consummandum martyrium festinent 560. DE SANCTIS MARTYRIBUS TURRITANIS PROTO ET JANUARIO ex Joanne Arca, lib. II: *De sanctis Sardiniae.* CAPUT UNICUM. Exorditur Actorum scriptor ab extollendo SS. Martyrum pretiosam mortem. Comparant SS. Protus et Januarius coram Barbaro præside, variisque modis tentantur; tum diris afficiuntur cruciatibus, atque S. Gavino custodiendi traduntur; hic vero convertitur, et ambo sancti pugiles, jussu Barbari, gladio cæduntur. Corpora divinitus servantur 562. INVENTIO CORPORUM

- SS. GAVINI, PROTI ET JANUarii *ex Joanne Arca, lib. II: De sanctis Sardiniae. CAPUT UNICUM.* Comitæ, viro admodum religioso et iudici in parte Sardiniae, cum graviter decumberet, mandat S. Gavinus, semel iterumque illi apparens, ut tum suas, tum SS. Proti et Januarii reliquias exquirat. Comitæ, restituta valetudine, templum ædificat, SS. Corpora transfert et paulo post moritur. Ejus in iudicatu successor ædem sacram curat solemniter dedicari 564. RESCRIPTUM SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI PII PAPÆ IX, *quo visitantibus Turritanam basilicam indulgentiæ conceduntur* 568
- 25 Genitor. *Vide Spanus.*
- 26 Gildas seu Aneurin. *Vide Gwinocus.*
- 26 Glyco. *Vide Artemidorus.*
- 25 Guesnoveus, Tugdonius, Majanus et Tugdonia, eremitæ in Britannia Armorica. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § unicus. Fontes historici. Sanctorum adventus in Britanniam Armoricam; vita monastica, prodigiis non carens 686. ACTA S. GUESNOVEI, *ex veteribus lectionibus Leonensibus* 691
26. Gwinocus, cultus ut episcopus, ejus pater Aneurin seu Gildas, ejus fratres Cennydd, Madog, Dolgan et Nwython, soror Dolgar et patruelis Garci, in Wallia. SYLLOGE. § unicus. An S. Aneurinus seu Gildas, S. Gwinoci pater, idem sit ac S. Gildas Sapiens. Illius gesta militaria, carmina, religiosa vita et cruenta mors. Filiorum vita religiosa et cultus 895
- 26 Gwynodl. *Vide Tudyr.*

H

- 25 Hilarius seu Elian Geimiad. *Vide Canna.*
- 25 Hilarus seu Ilerus, episcopus Gaballorum, in diœcesi Mimatensi in Gallia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. Corpus S. Hilari anno 636 delatum in monasterium S. Dionysii in Francia eoque relatum, postquam aliquot annos quievisset in Salonensi novo monasterio. Reliquiæ Mimatensibus donatæ 619. § II. Memoria S. Hilarii in martyrologiis. Festa. Vita brevi post mortem scripta, dein applicata S. Ihero, quem Mimatenses die 1 decembris colunt 623. § III. Fata politica et ecclesiastica pagi Gabalitani, dum viveret S. Hilarus. Interest concilio Arvernensi anno 535. Excipit S. Leobinum 625. § IV. An S. Ilerus idem sit ac S. Hilarus. An orta ejus festivitas ex confusione cum S. Eligio. Antiquissimus cultus S. Hilarii Pictaviensis in diœcesi Mimatensi 628. § V. De pristina amplitudine pagi Gabalitani et civitatis Gabalorum situ. VITA B. HILARI, EPISCOPI GAVALITANI SEU MIMATENSIS, *ex mss. codicibus Rubeæ Vallis, et Reginæ Sueciæ collata cum Vita Guidonis de Castris ex codice ms. Mimatensi sæculo XV, et cum eadem, distributa in novem Lectiones de S. Ilario ex codice sæculi XVI archivi præfecturæ Luxerensis, et lectione de S. Ihero ex Officio sanctorum peculiarium ecclesiæ Mimatensis anni 1619* 638. LECTIONES DE S. ILERO EPISCOPO GABALORUM 642
- 25 Humbertus. *Vide Albinus.*

I

- 25 Januarius. *Vide Gavinus.*

- 25 Ilerus. *Vide Hilarius.*

L

- 25 Lasrianus, confessor in Hibernia. SYLLOGE. § unicus. Familia S. Lasriani. Vita sanctissima in monasterio Rathenensi sub S. Carthago et in insula Pioch sub S. Domangeno. Mors in Ultonia 657
- 25 Lasrianus. *Vide Lasrius.*
- 25 Lasrius seu Lasrianus, confessor in Drumliag in Hibernia. SYLLOGE. § unicus. S. Lasrii laus et conversatio cum S. Ita virgine. Ætas et domicilium 646
- 26 Leptina. *Vide Artemidorus.*
- 26 Lucianus, Marcianus et socii, martyres, Nicomediæ in Bithynia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. Acta et memoria in antiquioribus ecclesiæ fastis. An et qui fuerint in passione socii. SS. Lucianus et Marcianus igne consumpti sunt Nicomediæ, jussu Sabini, tempore Decianæ persecutionis 804. § II. Tamayus de Salazar perperam contendit SS. Lucianum et Marcianum natos passosque in urbe Vicensi seu Ausonensi. De inventione sacrorum corporum, quam factam perhibent in præfata urbe sæculo XI 807. § III. De reliquiis SS. Luciani et Marciani, earumque translationibus et cultu in ecclesia Ausonensi. Additur ejusdem urbis et sedis notitia 812. ACTA SANCTORUM LUCIANI ET MARCIANI MARTYRUM *ex 2 codd. et Mombritio, apud Ruinartium, atque hic collata cum Martyrologio Hispano Tamayi* 817
- 25 Lucius. *Vide Milites quadraginta sex.*
- 25 Ludovicus, confessor non pontifex, Arnsteinii in pristina diœcesi Trevirensi. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § Prolegomenon de cultu sanctorum et beatorum Præmonstratensium in ordine Præmonstratensi. § I. Continuo post mortem B. Ludovicum cælitibus accensitum fuisse 728. § II. B. Ludovici Vita, codices, editiones 731. § III. Castrum B. Ludovici, genus, uxor, jurisdictio et comitatus ante conversionem 733. § IV. B. Ludovici ejusque uxoris Gudæ conversio. Instituta et fata fratrum conversorum et monialium Præmonstratensium 737. § V. Fundatio abbatiæ Arnsteinianæ 740. § VI. Foundationes monasteriorum ad Dreisam, Vallis S. Mariæ et Enckenbacensis 744. § VII. Foundationes et fata monasteriorum in Gummersheim et Beselich 747. § VIII. Ultimi labores B. Ludovici. Templi Arnsteiniani constructio. Solemnnes exsequiæ, sepulcrum 750. VITA B. LUDOVICI DE ARNSTEIN *conversi Præmonstratensis, ex tribus manuscriptis codicibus et quatuor editionibus. CAPUT I. Prologus. B. Ludovici castrum, genus, potentia, divitiæ et vita in sæculo* 752. CAPUT II. Conversio B. Ludovici et fundatio Arnsteinii 755. CAPUT III. Foundationes in Munster-Dreisen, Bethlenrode, Enckenbach, Gummersheim et Beselich. Ædificatio monasterii in Arnstein 758. CAPUT IV. Virtutes B. Ludovici, mors et exsequiæ 761
- 25 Lupus. *Vide Rufinianus.*
- 25 Lupus. *Vide Spanus.*

M

- 25 Madog. *Vide Gwinocus.*

26 Marcella.

- 26 Marcella. *Vide* Tudyr.
 25 Marcellianus. *Vide* Spanus.
 25 Marcianus. *Vide* Martyrius.
 26 Marcianus. *Vide* Lucianus.
 25 Marcus. *Vide* Milites quadraginta sex.
 25 Margareta, martyr, Roskildæ in Dania. COMMENTARIUS HISTORICUS. § unicus. Roskildæ pristinae laudes, ubi olim S. Margaretae corpus pie servabatur. S. Margaretae splendidum genus; maritus; dies et annus mortis; causa martyrii; translatio; cultus legitimus 713
 25 Martyrius et Marcianus, notarii, martyres Constantinopoli. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § unicus. De ecclesiæ Constantinopolitanæ misero statu, mortuo S. Paulo patriarcha, cujus notarii erant SS. Martyrius et Marcianus. Horum passio ex Sozomeno et menologiis; et memoria in aliis fastis sacris. Quo in gradu ecclesiastico sancti viri constituti essent, et an cum sociis passi. Martyrii tempus. Eorum sepulcrum, ecclesia, Acta 369. MARTYRIUM SANCTORUM MARTYRUM MARCIANI ET MARTYRII NOTARIORUM, auctore Simeone Metaphraste, ex codice regio Parisiensi, collato cum duobus aliis. Additur Versio latina. CAPUT UNICUM. Sub Constantio imperatore prævalent Ariani atque in orthodoxos incredibiliter sæviunt. Hac tempestate, cum sanam doctrinam intrepide profiterentur sancti Notarii, comprehenduntur, et capitis damnati coronantur, atque insigni cum honore tumulantur 575
 25 Maurus, confessor in Burgundia Jurana et pristina diœcesi Vesontinensi. SYLLOGE CRITICA. § unicus. S. Mauri memoria in Martyrologio S. Claudii. Vicus ab ejus nomine dictus. Confusus cum S. Mauro abbate. Reliquiæ. Societas presbyterorum. Indulgentiæ. Beneficia recentia 677
 25 Maximus Millenarius. *Vide* Milites quadraginta sex.
 26 Meliavus seu Eliavus, martyr in Britannia Armoricana. SYLLOGE HISTORICA. § unicus. Acta S. Meliavi desumenda ex Actis S. Melarii ejus filii. Ejus familiæ adventus in Cornubiam Armoricanam. Comites Cornubiæ distinguendi a Domnoniensibus. Causa cædis S. Meliavi. Cultus. 943
 26 Megingaudus. *Vide* Albinus.
 26 Merin. *Vide* Tudyr.
 25 Mernocus, episcopus et confessor, patronus de Kilmernock in Scotia. SYLLOGE. § unicus. S. Mernoci memoria in calendariis et martyrologiis scoticis. Loca ejus nomine designata. Nomen idem quod Ernanus. An S. Mernocus idem qui S. Ernanus, Craseni filius. 649
 25 Messapius. *Vide* Spanus.
 25 Milites quadraginta sex martyres; item alii centum viginti et unus, inter quos SS. Theodosius, Lucius, Marcus et Petrus, ac probaliter etiam Maximus comes millenarius. SYLLOGE. § unicus. Memoria in fastis sacris et passio ex Mombrizio. Coronati fuere sub Claudio II, qui dictus est Gothicus. De aliis SS. Militibus cxxi martyribus, inter quos S. Maximus, comes millenarius, eodem loco sepultis 432
 25 Minias martyr, Florentiæ in Tuscia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. Acta S. Miniatis, eo-

rumque compendium ex Joanne Lamio. Passus sanctus martyr est sub Decio et probabilius sine sociis 415. § II. An sacrum S. Miniatis corpus Florentia translatum Metas in Galliis fuerit sæc. x a Theodorico episcopo. Quid censendum de reliquiis in ecclesia S. Bartholomæi seu Montis Olivetani 418. § III. De celeberrimo cultu S. Miniatis in Etruria. Ecclesiæ ejus nomine dicatæ Florentiæ. Festum et officium sancti martyris, atque hymni duo proprii. Reliquiæ minores in pluribus ecclesiis et ampullæ ejus sanguine repletæ 424. PASSIO SANCTI MINIATIS MARTYRIS ex ms. Trevirensi collato cum ms. Metensi. Item ex codice Bibliothecæ Laurentinianæ apud Lamium 428

N

- 26 Nasadius, Beoanus, episcopus, et Mellanus, in comitatu Dunensi Hiberniæ. SYLLOGE. § unicus. De pluribus sanctis Beoanis et Mellanis, deque situ ecclesiæ Tamlachta-Humail seu Tamlachta-Menand in Ultonia. 893
 25 Nicius, confessor non pontifex, in monasterio græco S. Pauli de Foresta prope Pontemcurvum in terra Laboris. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. S. Nicius diversus a S. Clinq. Monachi, diversis linguis aut ritibus utentes in sacris, sub una regula. Hujus rei origo apud Orientales et Occidentales. S. Nicii incolatus Casini et in monasterio S. Nicolai de Ciconia 704. § II. Constructio monasterii græci prope Pontemcurvum. Hujus loci origo. Diploma Guidonis comitis 707. LECTIONES DE S. NICIO, EX COLLECTANEIS MSS. P. MANI. S. Nicii ortus. Adventus Casinum. Habitatio in monasterio S. Nicolai de Ciconia. Constructio monasterii græci apud Pontemcurvum 711
 26 Nwython. *Vide* Gwinocus.

P

- 25 Petrus. *Vide* Milites quadraginta sex.
 25 Primus. *Vide* Saturninus.
 25 Principinus. *Vide* Spanus.
 25 Protus. *Vide* Gavinus.

Q

- 26 Quadragesimus, subdiaconus confessor in Italia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § unicus. Non reperitur nomen S. Quadragesimi in fastis sacris ante Baronium. Num ejus corpus asservetur et festum celebretur Papiæ, prout affirmat P. Romualdus a sancta Maria. Tempus quo floruit vir sanctus 888. ACTA S. QUADRAGESIMI SUBDIACONI ex S. Gregorii M. dialogis, lib. III, cap. 17.
 26 Quodvultdeus. SYLLOGE HISTORICA. § I. Vindicatur auctoritas Historiæ persecutionis Vandalicæ, a S. Victore Vitensi conscriptæ 845. § II. Tempus sancti in episcopatu Carthaginensi; exsilium ex Africa; incolatus Neapolitanus; obitus, cultus et sepultura 850

R

- 26 Rogatianus, presbyter et Felicissimus, vir laicus, confessores, Carthagine in Africa. COMMENTARIUS HISTORICUS. Quæ de SS. Rogatiano

- tiano et Felicissimo innotuerunt, habemus ex epistolis S. Cypriani, quarum binæ S. Rogatiano inscriptæ. In his non una occurrit difficultas sive explicanda sive solvenda. In aliis item epistolis ejusdem sancti præsulis Carthaginensis præclare commendatur S. Rogatianus, quem etiam S. Cypriani vicarium fuisse constat in causa Felicissimi schismatici. A martyrologis utrique sancti martyres perperam dicuntur 820
- 25 Rufinianus et Lupus, episcopi, et Ausiacus, presbyter, Bajocis in Galliis. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § I. SS. Rufiniani et Lupi memoria in fastis sacris aliisque monumentis. Tempus vitæ, ordinationis et mortis. Consecratio episcopalis per saltum 658. § II. Cultus S. Lupi Bajocis et in Elnonensi S. Amandi monasterio. Reliquiæ S. Exsuperii translatae prius verisimiliter Rhodones, et S. Lupi Cormaricum; dein Paludellam, metu Normannorum, et postea Corbolum. Fata capituli Corboliensis 662. § III. Annua supplicatio Corboliensis in honorem SS. Exsuperii et Lupi 665. § IV. S. Lupi et aliorum sanctorum Corboliensium reliquiarum fata. Miracula S. Lupi. Ejus Vitæ. INCIPIT PROLOGUS IN VITA SANCTI LUPI BAJOCASSINÆ URBIS EPISCOPI 670. INCIPIT VITA SANCTI LUPI EPISCOPI, quæ celebratur VIII kalendas novembris 678. INCIPIT TRANSLATIO SS. LUPI ET AUSIACI 675. VITA SANCTI LUPI, EPISCOPI BAJOCENSIS, partim ex mss. Carthusiarum Confluentinæ et Coloniensis, partim ex ms. codice Corboliensi 675
- 26 Rusticus, confessor, episcopus Narbonensis in Galliis. COMMENTARIUS HISTORICUS. § I. De monumentis ad Acta S. Rustici spectantibus. Et primum de insigni inscriptione Narbonensi. Item de altera minori 860. § II. De epistola S. Hieronymi ad Rusticum monachum; in qua reperiuntur plura de adolescentia S. Præsulis Narbonensis 865. § III. De epistola S. Leonis Magni ad Rusticum Narbonensem. Item epistolæ S. Hilari papæ de Hermete, quem Narbonenses S. Rustici successorem elegerant 868. § IV. Aduit S. Rusticus concilio Gallicano, ubi actum de epistola S. Leonis Magni ad Flavianum; item concilio Arelatensi III, ubi compositum est dissidium de jurisdictione inter Theodoricum, episcopum Forojuliensem, et Faustum, abbatem Lirinensem. Alia monumenta minus certa vel apocrypha, ad res gestas S. Rustici pertinentia 872. § V. Summarium rerum a S. Rustico gestarum; ejus mors, sepultura, reliquiæ; memoria in fastis sacris, ubi traditur S. Rusticus ordinatus presbyter a S. Venerio Massiliensi; paucis expenditur, quo id jure asserant 875. § VI. Brevis notitia provinciæ, civitatis et sedis Narbonensis. Lectiones ex antiquo brevuario Narbonensi de S. Rustico 879
- S
- 25 Sadwren seu Saturninus, Vide Canna.
- 25 Saturninus seu Sadwren. Vide Canna.
- 25 Saturninus, Claudianus, Primus, Flavianus, Zoticus, Asterius, Charus et Saturus, martyres in Africa § UNICUS. Notitia SS. Martyrum ex fastis Hieronymianis 541
- 25 Saturus. Vide Saturninus.
- 26 Senefyr. Vide Tudyr.
- 26 Sigebaldus, episcopus Metensis. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Cultus in diœcesi Metensi. Fontes historici. An genere regio fuerit S. Sigebaldus et frater S. Segolenæ. Quando sedem Metensem adiverit eique successerit S. Chrodegangus. Virtutes ejus episcopales. Sartatecta templorum curat. Hilariacum seu S. Naboris monasterium restituit, conditque Novumvillare seu S. Adelfi monasterium; non autem Claustriacum. Scholarum Metensium satagit. An epistolam scripserit ad S. Bonifacium. Ejus commercium cum Pippino Brevi. Mors et sepultura Hilarici. Reliquiæ relectæ in Metensi S. Symphoriani monasterio 934. VITA S. SIGEBALDI, EPISCOPI METENSIS, excerpta ex Vita S. Chrodegangi, auctore (ut videtur) B. Joazne, abbate Gorziensi, secundum editiones Eccardi et Pertzii, ex codice Guelferbytano unico, dein Augustano 939. VITA S. SIGEBALDI EPISCOPI METENSIS, auctore monacho S. Symphoriani Metensis ex apographo codicis ejus monasterii. INCIPIT PROLOGUS VITÆ S. SIGEBALDI, EPISCOPI ET CONFESSORIS METENSIS 993. INCIPIT VITA S. SIGEBALDI, EPISCOPI ET CONFESSORIS 939.
- 25 Spanus, Lupus, Benignus, Beatus, Messapius, Marcellianus, Genitor, Principinus et Tridorius, pro martyribus culti in agris Turonensi et Bituricensi. COMMENTARIUS PRÆVIUS ET CRITICUS. § I. Memoriae in martyrologiis. Eadem passio fabulosa applicata diversis sanctis. 578. § II. Origo fabulosæ illius historiæ. Quibus in locis novem illi sancti colantur. PASSIO SS. LUPI, GENITORIS ET FRATRUM ex regesto Oblincensi 580
- T
- 26 Teyrnog seu Twrnog. Vide Tudyr.
- 25 Theodosius. Vide Milites quadraginta sex.
- 25 Tridorius. Vide Spanus.
- 26 Tudno. Vide Tudyr.
- 26 Tudyr seu Tudur, Arwystli Gloff, Twrnog seu Teyrnog, Dier seu Deifer, Tyfrydog, Marcella, Gwynodl, Merin, Senefyr, Tuglyd, Tudno et Tyneio, confessores non pontifices in Wallia. SYLLOGE § UNICUS. Memoria illorum sanctorum ex una familia in Genealogia sanctorum, in templis et fastis sacris 899
- 26 Tuglyd. Vide Tudyr.
- 26 Twrnog seu Teyrnog. Vide Tudyr.
- 26 Tyfrydog. Vide Tudyr.
- 26 Tyneius. Vide Tudyr.
- V
- 25 Valerinus, Sabinus, Valerius, et Chrysaphus, martyres. COMMEMORATIO. § UNICUS. Notitia horum martyrum ex græcis fontibus 540
- 25 Valentinus. Vide Fructus.
- W
- 26 Witta seu Albinus. Vide Albinus.
- Z
- 25 Zoticus. Vide Saturninus.

INDEX CHRONOLOGICUS.

SÆCULUM I.

Anno 62 vel sequenti Bithynia a Nerone conjungitur cum Ponto; a quo eventu plures Pontii urbes æram inchoarunt 807 a
Sæculo I Vapinci episcopus fuisse videtur S. Demetrius 795 et seqq.

SÆCULUM II.

Anno 108 probabiliter obiit S. Evaristus 801 b c

SÆCULUM III.

Anno 204 Philippus Senior, imperator, nascitur 430 f
Anno 217 Origenes mittitur in Arabiam ad convertendum ducem hujus regionis 430 f
Anno 244 Philippus Senior imperare cœpit 430 f
Anno 249, mense octobri, Decius imperium obtinet succeditque Philippo Seniori interempto 417 b, 807 e
Anno 250 ineunte cœpit Carthagine persecutio Deciana 820 b
Eodem anno, 20 januarii, S. Fabianus papa martyrio coronatur 417 e
Eodem anno, circa finem februarii, S. Cyprianus Carthagine secedit 820 b
Anno 251 ineunte incipit Carthagine schisma Felicissimi 824 e
Eodem anno, mense aprili, S. Cyprianus ex secessu redit Carthaginem 820 e
Eodem anno, exeunte mense novembri, Decius contra Gothos pugnans, occumbit cum duobus filiis suis 417 b c, 807 e
Anno 256 cœpit persecutio Valeriani 445 a
Anno 257 S. Stephanus papa I consummat agonem 440 d
Eodem anno Postumus constituitur custos limitis Gallicani contra Germanos 636 d. Imperium assumit 637 d
Eodem anno, mense septembri, Turubi exulat S. Cyprianus 824 f
Anno 265 in Galliis consul procedit Postumus 636 d
Anno 268, 24 martii, Claudius II dictus Augustus 434 b
Anno 270 Claudius II, imperator, peste extinctus 434 b
Anno 282, mense augusto, Carus imperio potitur 440 a
Anno 283 S. Cajus sedi apostolicæ præficitur 443 e
Anno 284 Numerianus imperator patri suo Caro succedit 440 d; occiditur ibid.
Eodem anno, die 17 septembris, Diocletianus imperator salutatur 499 f
Anno 285 Maximianus Herculius Cæsar nuncupatur 499 b, 502 f; movet contra Bagaudas 499 f. Quos levibus præliis domat ibid. Legio Thebæa mactatur ibid.
Anno 286, kalendis aprilibus, Maximianus Herculius dicitur Augustus 497 d
Anno 292 Constantius Chlorus et Galerius creantur Cæsares 498 d
Eodem anno Moguntiacenses in honorem imperatorum monumentum ponunt Ladenburgi 913 b
Eodem anno Galliarum administratio committitur Constantio Chloro 501 f

Anno 296 S. Cajus papa moritur 443 e
Eodem anno Maximianus Herculius copias Rheno admovet, ut, proficiscente Chloro in Angliam, barbaros contineat 501 b

SÆCULUM IV.

Ineunte sæculo IV primum transferuntur corpora SS. Crispini et Crispiniani 505 a
Anno 303, 20 decembris, Diocletianus Vicenalia celebrat 499 b
Anno 305, kalendis maji, Maximianus Herculius abdicavit imperium 498 e
Anno 306, post mensem octobrem, restituitur Maximiano Herculio purpura 501 a
Anno 307 Constantinus M. augustus nuncupatur a Maximiano Herculio 501 a
Anno 308 Maximianus Herculius cogitur altera vice deponere purpuram 501 a
Anno 310 Maximianus Herculius tentat Constantino M. eripere vitam et imperium; strangulatur (ut videtur) Massiliæ 501 a
Anno 320 celebratur synodus Laodicensis, summo pontifice S. Silvestro 590 d
Anno 339 fugit S. Athanasius ex Alexandria, et in vicinia latitat, adveniente Gregorio Cappadoce, pseudopatriarcha 834 e f
Anno 340 S. Alexander episcopus CPolitanus, strenuus fidei Nicænæ propugnator, moritur 569 c. S. Paulus succedit S. Alexandro in sede CPolitana 569 c
Eodem anno ariani errant in Pâschate Alexandria 834 f; item catholici 832 a
Eodem anno, sub mensem februarium, in Italiam fugit S. Athanasius 832 a
Anno 341 schisma in Augustamnica Ægypti 832 b
Eodem anno, circa mensem augustum, celebratur Antiochiæ concilium, dictum Dedicationis 832 b c
Anno 343 celebratur synodus Sardicensis a catholicis et Philippopolitana ab arianis 832 d. Triumphum de Persis agit Constantius imperator 832 e
Anno 344 Naissi et dein Aquilejæ commoratur S. Athanasius 833 a
Anno 345, festis paschalibus, Aquilejæ versatur S. Athanasius 833 b c
Eodem anno S. Athanasius pergit in Gallias et quidem Treviros; ubi ad eum venit Euphrates, ab arianis perversus 833 b c
Anno 346 celebratur concilium Coloniense adversus Euphratem, Coloniensem episcopum 829 e f, 830 et seqq.
Eodem anno moritur Gregorius, pseudopatriarcha Alexandrinus, et Alexandriam redit S. Athanasius 833 d e
Idem annus 346 non per novos consules, sed post consulatum Amantii et Albini in Occidente notatus 834 e f, 835 a b c
Anno 350, die 27 februarii, Constans imperator necatur 570 a
Anno 351 vel præcedenti S. Paulus episcopus CPolitanus ab arianis strangulatur 570 a b
Anno 354 Gallus, imperator, necatur 499 e
Anno 366 S. Damasus papa creatur 444 e
Anno 374 Florentius, episcopus Viennensis, interest concilio Valentino 781 e
Anno 375 vel 391 S. Honoratus, postea Arelatensis episcopus, fundat monasterium Lirirense d

- nense 867 d
Anno 384 S. Augustinus Roma Mediolanum venit 590 f
Eodem anno S. Damasi papæ obitus 444 e
Anno 387 S. Augustinus discedit Mediolano 590 f
Anno 393 Eugenius et Arbogastes Francos et Alemannos in Italiam ducunt 596 b
Eodem anno celebratur concilium Hipponense 854 f
Anno 394 celebratur concilium Carthaginense 854 f
Anno 396 aut 397 moritur S. Martinus 580 c
Anno 397, die 13 augusti, celebratur Carthaginense concilium 855 a
Anno 398, die 4 aprilis, vel anno præcedenti, die 17 aprilis, obitus S. Ambrosii 591 c
Anno 399 templa idolorum per Africam destruuntur 856 b
Anno 400 circiter videtur dedicata Brixia a S. Gaudentio episcopo basilica Concilii Sanctorum 595 e
Anno 400 circiter Gothi, ducibus Radagaiso et Alarico, Italiam vastant 596 c
- SÆCULUM V
- Sæculo v ineunte* S. Alithuis creatur episcopus Cadurcensis 781 f
Anno 401, 13 septembris, celebratur magnum concilium Africanum 857 a
Anno 402 cessant contentiones S. Hieronymum inter et Rufinum Aquilejensem 597 b
Eodem anno, die 27 augusti, celebratur concilium Milevitanum 857 f
Anno 403, die 25 augusti, celebratur concilium Carthaginense 857 f
Anno circiter 405 S. Paulinus Nolanus dat litteras ad S. Florentium, Cadurcensem episcopum 781 a
Eodem anno synodus episcoporum Italiae in causa S. Chrysostomi 592 c
Eodem anno vel 414 fundatur Massiliae monasterium S. Victoris 867 b
Anno 406 S. Gaudentius, episcopus Brixienis, legationem suscipit pro S. Chrysostomo, jussu S. Innocentii I papæ 591 b
Anno 409 S. Paulinus creatur episcopus Nolanus 781 a
Anno 410 circiter Rufinus Recognitiones S. Clementis, latine versas, mittit S. Gaudentio Brixienti 596 f
Anno 411 circiter scribit S. Hieronymus ad Rusticum monachum, deinde episcopum Narbonensem 865 d
Anno 412 Visigothi occupant provinciam Narbonensem 625 d
Anno 413 Narbona ab Ataulpho, Visigothorum rege, capitur, sed breve post Honorio imp. restituitur 880 b
Anno 418, die 28 decembris, eligitur Pontifex S. Bonifacius I 606 a b c
Anno 419, die 1 novembris, indicta synodus omnium Galliae episcoporum in causa Maximi Valentini 611 f
Anno 422, die 4 septembris, probabiliter obit S. Bonifacius papa I 914 a b
Anno 427, die 9 octobris, S. Rusticus consecratur episcopus Narbonensis 864 c
Anno 429, mense maio, Vandali ex Hispania in Africam trajiciunt 846 d e
Anno 434, aut certe non ante annum 430, S. Eucherius consecratur episcopus Lugdunensis 875 a
Anno 437 et 439 Hunni, in auxilium ab Aetio acciti, adversus Gothos pugnant in Galliis 870 d
Anno 439 concilium Regiense, cui præfuit S. Hilarius Arelatensis 864 d
Post annum 439 efferbuit in Africa persecutio Wandalica 870 b
Anno 441, die 18 novembris, ponuntur Narbonæ fundamenta novæ basilicæ, eversis parietinis prioris dudum exustæ 864 c
Anno 443 incohat Sozomenus libros suos de historia ecclesiastica 570 d
Anno 445, die 28 novembris, absolvitur basilica Narbonensis a S. Rustico ædificata 864 b
Anno 451 conventus quadraginta quatuor episcoporum Arelate habetur, qui passim concilium Gallicanum vel Arelatense n dicitur 872 d e
Anno 451 Hunni vastitatem Galliis intulerunt 870 a
Anno 454, die 25 octobris, Carthaginensis episcopus ordinatur S. Deogratias 851 f
Anno 455 Valentinianus imperator moritur 870 b
Eodem probabiliter anno celebratur concilium Arelatense iii in causa Fausti, abbatis Lirinensis 872 c
Anno 457 S. Rusticus Narbonensis dedicat altare Minerbense 876 d
Eodem anno, 1 augusti, imperator procedit Majorianus 660 e
Anno 458 circiter datæ literæ S. Rustici Narbonensis ad S. Leonem M., hujusque responsoriæ ad propositas inquisitiones 870 b
Circa annum 460 moritur S. Lupus, episcopus Bajocensis 661 a, 662 b c
Anno 461 S. Hilarus papa succedit S. Leoni M. 871 c
Anno 462, die 19 novembris, S. Hilarus papa celebrat primum ordinationis suæ anniversarium 871 f
Eodem anno Narbona in potestatem Visigothorum venit 880 c
Anno 465 aut 466 moritur Ægidius, magister militum in Galliis 661 a
Anno 472 ditionem suam extendunt in Galliis Visigothi 625 d
Ab anno saltem 473 ad 475 Ecdicius seu Actisius vel Altisius gubernavit Aquitaniam. 778 f
Anno 477 fere totam Hispaniam occupant Visigothi 625 d
Anno 484 Hunnericus, Vandalorum rex, convocat Carthagine episcopos 445 e
Eodem anno Sardinia numeratur septima provincia regni Wandalici 449 a
Anno 485 ruit Visigothorum in Galliis regnum 626 c d
Anno 491 S. Sabas conjungit Armenos cum Syris in una laura. 705 d
Anno 499 synodus Romana sub papa Symmacho 901 d
Circa annum 500 moritur S. Capuanus 781 a
- SÆCULUM VI.
- Ad priorem sæculi vi partem* referendus est S. Sacerdotis episcopatus 778 c
Anno 506 celebratur concilium Agathense 626 c
Anno

Anno 508 Tolosam usque penetrat Clodoveus I 626 d
Eodem anno Clodoveus primum occupat pagum Gabalitanum 641 b
 Anno 509 *vel* 511 moritur Clodoveus I 887 f
 Anno 516 celebratur concilium Tarraconense, cui subscriptus legitur Camidius, episcopus Ausonensis 816 d e
Non ante annum 510 scriptum carmen Wallicum Gododin 897 c
 Anno 523 Chlodomirus rex contra S. Aviti monita proficiscitur adversus Sigismundum 644 d
 Anno 533 Theodebertus I occupat pagos, a Gothis detentos in Galliis 626 d
 Anno 534 Belisarius, pulsus Wandalis, Sardiniam restituit imperatoribus Orientis 549 b
Circa annum 540 moritur S. Hilarus, episcopus Gabalorum seu Mimatensis 619 a
 Anno 540 *circiter* S. Gregorius M. papa natus est 890 a
Ante annum 541 e vivis recessit S. Hilarus, episcopus Mimatensis 628 d
 Anno 542 S. Aptonius includit S. Eparchium 886 b
 Anno 549 concilium Aurelianense V celebratur 887 b
 Anno 560 moritur Comorus Maledictus 688 b
Inter annum 572 et 580 pugnata est pugna in Caltraeth 897 d
Circa annum 574 moritur S. Aptonius 887 d
Aliquanto ante annum 589 Segoviae instituitur episcopalis cathedra 693 d
 Anno 593 *vel sequenti* videtur S. Gregorius M. scripsisse libros Dialogorum 890 a

SÆCULUM VII.

Anno 604 obiit S. Gregorius M. papa 490 a
Ad annum circiter 620 ex monasterio Rathenensi expellitur S. Carthagus, episcopus Hibernus 658 a
 Anno 629 ponit S. Arnulfus infulas Metenses 913 d
 Anno 631 moritur Charibertus II 619 b
 Anno 631, *die 9 maji*, dedicatur ecclesia Sollemniciensis 512 e
 Anno 636 ex pago Gabalorum in S. Dionysii abbatiam transferuntur reliquiae S. Hilari, episcopi Mimatensis 619
 Anno 640 clerus Romanus scribit ad Hibernos de recto paschatis tempore 658 e
 Anno 649, *die 29 octobris*, terræmotus Constantinopoli 787 a
Paulo ante medium sæculum VII celebris translatio SS. Crispini et Crispiniani, sub Ansarico, episcopo Suessionensi, assistente S. Eligio Noviomensi 509 b
Sæculo VII adulto, occisus est S. Meliavus in Cornubia Armoricana 946 c d e
Circa annum 650 moritur S. Lasrianus confessor in Hibernia 657 a
Ab exeunte anno 656 in Neustria et Burgundia regnat Clotharius III 682 b
Circa annum 661 fundatur Fiscannense cœnobium 683 d, 684 a b c
 Anno 663 conditur monasterium Dreisense 744 c
Ante annum 664 fundatum est monasterium Mailrosense 924 d
 Anno 664, *die 26 octobris*, moritur S. Cedda seu Cedus, episcopus Saxonum Orientalium 922 a

Autumno anni 674 S. Leodegarii se dedit militibus Ebroini 683 e
 Anno 676 S. Leodegarius cum S. Guerino in aulam arcessitur 683 f
 Anno 678 episcopus ordinatur S. Eatas 925 e
Sub eundem annum moritur S. Childemara, abbatissa Fiscannensis 684 c
 Anno 680 celebratur in Anglia concilium Britannicum adversus Monothelismum 926 b c
 Anno 684 S. Amandus Trajectensis moritur 921 f
 Anno 685 celebratur synodus in Twyford 926 d
Eodem anno, die 26 martii, S. Cuthbertus ordinatur episcopus 926 d, 930 d
Eodem anno, die 26 octobris, obit S. Eatas 926 e
 Anno 697 celebratur synodus Tarenensis 648 d e
 Anno 699 S. Amandi Trajectensis corpus solemniter elevatur 921 f
Sæculo VII exeunte, Sardinia facta est sui juris, et a iudicibus regitur 550 b c

SÆCULUM VIII.

Circa annum 705 e manibus Maurorum recipitur Septempublia 704 a
 Anno 708 S. Sigebaldus, Metensis episcopus, contrahit cum Wolfauto comite de Marsupia 934 e f
Sub annum 710 S. Rupertus Salisburgensis ecclesiae primordia ponit 921 f
 Anno 710 aut 711 moritur S. Caeti seu Coeddi, Hiensis episcopus 648 e
 Anno 711, *extremo mense aprili*, Hispaniam invadunt Mauri 694 c
 Anno 712 verisimiliter a Mauris capta Segovia 694 f
 Anno 715 moritur S. Fructus, patronus Segoviensis 695 b
 Anno 718 Saxones repulsi 953 a
Sub annum 720 S. Rupertus, episcopus Salisburgensis, moritur 921 f
 Anno 723 S. Bonifacius creatur Romæ episcopus 949 e, 951 e
Eodem anno primum tentat S. Bonifacius conversionem Hessorum 949 e
 Anno 724 Saxones repulsi 953 a
 Anno 734 fundat S. Sigebaldus, Metensis episcopus, monasterium S. Naboris 935 e f
 Anno 738 Saxones repulsi 953 a
Eodem anno Romam pergit S. Bonifacius 955 c
 Anno 739 Bavaria divisa in quatuor dioceses 953 b
Eodem anno 739 Cassino in Germaniam venit S. Willibaldus 955 d
 Anno 740 terræmotus, cuius natalis dein agitur Constantinopoli 787 a
 Anno 741 S. Bonifacius erigit cathedras Wirzburgensem, Erfortensem et Buriburgensem 953 c d e
Eodem anno, die 23 julii, S. Willibaldus ordinatur presbyter 955 d e
Eodem anno, die 26 octobris, moritur S. Sigebaldus, episcopus Metensis 934 d e, 937 e
 Anno 742 Pippinus Heristallius absolvit expeditionem Aquitanicam 934 d
Eodem anno, die 1 octobris, episcopus Metensis fit S. Chrodegangus 934 b c d e f
Eodem anno, die 21 octobris, S. Willibaldus consecratur Eichstetensis episcopus 955 c d e f, 956
Eodem

- Eodem anno* 742 Thuringiam petit S. Willibaldus 956 c
Anno 743, *die* 21 *aprilis*, celebratur a S. Bonifacio primum concilium Germanicum 954 b, 957 a b d
Anno 744, *die* 1 *martii*, celebratur concilium Liptinense 957 b
Anno 745 in concilio Germanico damnantur Aldebertus et Clemens hæretici, Gewiliebus autem, episcopus Moguntinus, deponitur 958 b
Anno 846 in Novovillari reponuntur S. Adelphi, episcopi Metensis, reliquiæ 932 b
Eodem anno 746 Jusuf, emirus supremus Hispaniam dividit in quinque provincias 696 d
Anno 757, *die* 28 *maji*, Paulus I pontificatum adeptus est 445 f
Anno 761 *circiter*, Paulus papa I multa SS. corpora transtulit ex cœmeteriis ad ecclesiam S. Silvestri 445 d
Anno 766, *die* 6 *martii*, moritur S. Chrodegangus, Metensis episcopus 934 b c d e f
Eodem anno Ludovicus II imperator proficiscitur adversus Saracenos in Italiam 708 d e
Anno 774 Fritislariense monasterium vastatur a Saxonibus 952 d
Eodem anno, irrupentibus Saxonibus, reliquiæ S. Wigberti Fritislaria in vicinum Buriburgum transferuntur 958 b c d f
Eodem anno transferuntur S. Wigberti reliquiæ 955 a b
Anno 784 librum de episcopis Metensibus scripsit Paulus Warnefridi 932 a
Anno 785 officium deponit Megingaudus, episcopus Wirzeburgensis 961 d
Sæculo viii labente, condidit Carolus Magnus episcopatum Osnabrugensem 516 e
Anno 796 *vel sequenti* committitur a Carolo M. Orientalis Pannoniæ populus episcopis Salisburgensibus regendus 456 e
- SÆCULUM IX.
- Anno* 803 diploma Caroli Magni, in quo asserit se corpora SS. Crispini et Crispiniani transtulisse Osnabrugum 517 b c
Anno 815 Ludovicus Pius donat monasterio S. Michaelis monasterium regium Salonense 621 c
Eodem anno relatum fuisse videtur ad abbatiæ S. Dionysii S. Hilarii Mimatensis corpus 621 d
Anno 817 *circiter* Paschalis papa I corpora sanctorum transfert ad ecclesiam S. Praxedis 446 a
Anno 822 nova Corbeja fundatur in Saxonia 523 a
Anno 826 *circiter* Roma Suessionem translatae reliquiæ S. Sebastiani 514 a
Anno 836 Marewardus cœnobium extruxit in Eifflia, a quo oppidum Monasterium-Eifflia (Munstereiffel) originem duxit 450 d
Anno 840 Ludovicus Pius, imperator, obiit 449 e
Anno 841 *aut* 842 Fiscannense, Fontanellense et Gemmeticense cœnobia tentantur a Normannis 685 e f
Anno 844 Marewardus, abbas, transtulit corpora SS. Chrysanthi et Dariæ Roma Prumiæ et hinc in Eiffliam 448 d
Anno 849 Walafridus Strabo moritur 449 e
Anno 852 Florus, qui auget Bedæ martyrologium, scripsit contra Scotum Erigenam 504 a
Anno 857 Normanni vastant Bajocas et Ebriocam 663 e
Anno 859 *vel sequenti* Usuardus edit suum martyrologium 415 d; et iterum inter annum 869 et 877 ibid.
Anno 862 Carolus Calvus confirmat divisionem bonorum abbatiæ S. Dionysii 624 d e
Anno 863 S. Mauri abbatis reliquiæ transferuntur prope diœcesim Vesontionensem 677 b
Anno 877 coronatur Ludovicus Balbus 389 a
Anno 886 *circiter* Stephanus papa V plurimas SS. reliquias transfert ad Palatium Lateranense, etc. 446 c d
Anno 898 charta Zwentiboldi, regis superioris Lotharingiæ, ubi mentio de reliquiis SS. Chrysanthi et Dariæ in monasterio Eifflia 461 c d
- SÆCULUM X.
- Anno* 912 Rollo, dux Normanniæ, convertitur 685 f
Anno circiter 913 restituitur Septempublica 704 a
Anno 915 *vel sequenti* Berengarius I inungitur imperator a Joanne pontifice 453 d
Anno 917 Rollo, dux Normanniæ, moritur 685 b
Anno 923 *vel sequenti* Berengarius I imperator, romphæa a tergo percussus prosternitur 453 d
Anno 927 *aut sequenti* Dagobertus I dotat ecclesiam Wormatiensem 912 d e f
Anno 931 Romam legatos mittit S. Bonifacius 952 a
Anno 947 Berengarius II, imperator, Adelardum dedit episcopum Regiensibus 453 d
Anno 948, *die* 3 *januarii*, monasterium Gandersheimense exemptionem obtinet 984 b c
Anno 968 Vapincum tentatur a Sarracenis 799 d
Anno 970 Theodoricus episcopus Metas defert Passionem S. Miniatis 415 e, 420 id.
Eodem anno Spoletum Metas transfertur S. Serenæ martyris corpus 942 f
Anno 984 a Mauris recuperatur Septempublica 704 a
Eodem anno moritur Theodoricus, Metensis episcopus 421 f
Anno 989 monachæ Fiscannenses transferuntur in Montisvillare 685 f
Anno 990, *die* 17 *julii*, solemniter dedicatur Fiscannense templum 686 d
Anno 991, *id. decembris*, occiditur Froterius, Petragoricensis episcopus 402 e
Anno 992, *die* 6 *decembris*, Comi obiit Gerdagus, episcopus Hildesiensis 974 b c
Anno 993, *die* 14 *januarii*, S. Bernardus episcopus consecratur 974 c
Anno 995 Eudo fit episcopus Leonensis in Britannia Minori 686 b
Anno 996, *die* 10 *septembris*, dedicatur sacellum S. Crucis in ecclesia S. Michaelis Hildesiæ 985 d e, 986 d e
- SÆCULUM XI.
- Anno* 1002 conventus Merseburgensis ad salutandum novum regem S. Henricum II 981 f
Anno

Anno 1002, *die 29 septembris*, dedicatur ecclesia S. Michaelis, a S. Bernuardo constructa 1016 f, 1017 a
 Anno 1003, S. Joanne Gualberto orante, crucifixus caput inclinat in ecclesia S. Miniatis Florentiæ 425 f
 Anno 1005 celebratur Tremonia synodus 982 f, 983 a
 Anno 1007, *die 25 decembris*, agente S. Henrico, S. Bernuardus et Willigisus reconciliantur 1014 b c
 Anno 1009 celebratur synodus Goslariæ 983 a
 Anno 1010 pugna Murthlacensi vincuntur Dani in Scotia et fundatur templum cathedrale 1036 a
 Anno 1011 venit Gandam et brevi post moritur S. Macarius, archiepiscopus Antiochenus Armenius 706 a
 Anno 1012 in synodo celebratur dedicatio ecclesiæ Bambergensis 983 c
 Anno 1013, *die 21 januarii*, combusta ecclesia Hildesiensis 980 c
 Anno 1013, *die 2 martii*, S. Henricus recipit episcopatum Hildesiensem sub protectione imperii 988 e f
 Anno 1013, *die 3 novembris*, consecratio summi altaris ecclesiæ Hildesiensis 989 f
 Circa annum 1013 redditur christianis Septempublia 704 a b
 Anno 1015, *die 29 septembris*, dedicatur crypta ecclesiæ S. Michaelis Hildesiæ 985 d
 Anno 1017 conventus pro finibus determinandis inter episcopatus Magdeburgensem, Merseburgensem et Misnensem 983 d
 Anno 1018 celebratur synodus Goslariæ 983 a b
 Anno *verisimiliter* 1022, *die 20 novembris*, obit S. Bernuardus 991 e f, 992 a
 Anno 1028 Ehrenfridus, comes palatinus, dotat monasterium Brauweilerense 735 a
 Anno 1030 nascitur Sigebertus Gemblacensis 421 f
 Anno 1034 Azecho, episcopus Wormatiensis, in ecclesiam suam munificus 734 b
 Circa annum 1042 moritur S. Beanus, Murthlacensis episcopus 1038 b
 Anno 1044, *die 25 octobris*, solemniter transfertur corpus S. Joannis Beverlacensis, Eboracensis archiepiscopi 336 c d
 Anno 1047 dedicatio ecclesiæ S. Frontonis 403 a
 Anno 1050 celebris memoratur Vici in Cataunia inventio corporum SS. Luciani et Marciani MM. 844 a
 Anno 1067 Henricus IV imperator in ecclesiam S. Swiberti liberalis 734 e
 Anno 1073 circiter S. Gregorius VII sedem Turritanam decrevit deinceps fore metropolitica 546 a
 Anno 1076 Alphonsus VI, rex Asturiarum, auget monasterium S. Dominici de Silos et vicum S. Fructi 697 b
 Anno 1080 S. Gregorius VII papa veniam concedit Roberto Guiscardo 651 a
 Circa annum 1088 Segovia iterum a Christianis incolitur 696 f
 Anno 1093 Lacus, celebris abbatia ordinis S. Benedicti, fundatur ab Henrico, comite palatino 495 a
 Anno 1093 Rainaldus, comes Pontiscurvi, dimittit monachos græcos 709 d
 Anno 1100 ecclesia cathedralis Osnabrugensis
 Octobris Tomus XI.

cum curia episcopali incendio in cineres reducta 521 d
 Sæculo XI exeunte ædificata verisimiliter basilica S. Gavini Turribus in Sardinia 553 a

SÆCULUM XII.

Sæculo XII ineunte consecrata videtur solemniter basilica S. Gavini Turribus in Sardinia 553 a
 Anno 1107 reperiuntur S. Sigebaldi, episcopi Metensis, reliquiæ 938 a
 Anno circiter 1107 vel 1131 Hugo Floriacensis floruit 779 d
 Anno 1110 Poppo, abbas Prumiensis, restituit Monasterio-Eiffliæ telonium 461 d e
 Anno 1112, *die 5 octobris*, moritur Sigebertus Gemblacensis 421 f
 Anno 1112 Poppo, abbas Prumiensis, molen-dinum tradidit ecclesiæ Eiffliensi 461 f
 Anno 1114 B. Paschalis II celebrat synodum Ceperanensem 651 a, 656 d
 Eodem anno, *die 19 februarii*, obit Thomas II, archiepiscopus Eboracensis 931 e
 Anno 1115 Poppo, abbas Prumiensis, Becelam cum omni prole trium filiarum ejus ad altare SS. Chrysanthi et Dariæ tradidit 462 a
 Anno 1119 secundum stylum Trevirenssem, seu ineunte anno 1120 vulgari inchoat S. Norbertus Præmonstratense cœnobium 756 b e, 757 e
 Anno 1123 ecclesiam Segoviensem promovet Callistus papa III 696 e f
 Anno 1129 Suessione aliisque multis in locis ignis sacer seu pestis inguinaria 525 a
 Anno 1131 fundatur Suessione abbatia S. Crispini in Cavea 506 b
 Eodem anno S. Norbertus construit Gratiam Dei prope Magdeburgum 737 c
 Anno 1134 moritur S. Norbertus, archiepiscopus Magdeburgensis 756 b, 758 b
 Anno 1135 Gisela, comitissa Saræpontis, fundat abbatiam Wadegotiæ 760 e
 Circa annum 1136 Aberdoniam in Scotia transfertur cathedra Murthlacensis 1036 d e
 Anno 1136, *die 23 martii*, donatur Cisterciensibus monasterium Mailrosense 929 e
 Eodem anno B. Ludovicus de Arnstein castrum suum mutat in monasterium Præmonstratense 737 e, 740 b c d, 756 e
 Anno 1140, *festis pentecostalibus*, celebratur ab Adelberone, archiepiscopo Trevirensi, synodus 740 c d
 Anno 1141 a Præmonstrato amoventur moniales 739 e
 Anno 1141, *die 19 maji*, transferuntur Suessione reliquiæ SS. Crispini et Crispiniani in alteram thecam 509 d e
 Anno 1142 Innocentius II papa confirmat foundationem monasterii de Arnstein 740 e f, 741 a b
 Anno 1144 Lucius II papa veniam tentat cum Rogero, rege Siciliae 651 a
 Eodem anno absolvitur et dedicatur S. Dionysii in Francia templum 612 e
 Anno 1145 fundatur monasterium Dreisense 759 b
 Anno 1146 Conradus rex confirmat Spiræ foundationem monasterii de Arnstein 741 c d e
 Anno 1148 fundatur Enckenbacensis parthe-

non Præmonstratensis 746 e
Anno 1151, die 12 octobris, moritur Godefridus,
 primus abbas Ansteiniensis 759 e, 760 d
Anno 1152 Fridericus OEnobarbus capessit
 imperium 426 d
Anno 1153, die 14 junii, constitutionem edit
 Fredericus I de bonis ecclesiæ Coloniensis
 735 a
Anno 1154, die 3 mǎrtii, transferuntur reli-
 quię Hagustaldenses 927 a b
Eodem anno, die 23 novembris, monasterium
 Ringelsteinense, eliminatis monialibus, da-
 tur viris ordinis S. Benedicti 990 e f
Anno 1165 S. Mariæ basilica Roskildensis fun-
 datur 719 b
Circa annum 1170 fundatur Remis collegium
 S. Nutricis 587 a
Anno 1174 Absalon, Roskildensis, dein Lun-
 densis antistes, jus Sialandiæ promulgat
 719 a
Anno 1176, die 25 octobris, martyrio afficitur
 S. Margareta Roskildensis 713 b, 716 e f
Anno 1180 moritur Eustachius, secundus Arn-
 steinianus abbas 761 d, 762 d
Anno 1182 Philippus, archiepiscopus Colo-
 niensis, Monasterio Eifflia multa testatur
 se contulisse 462 c
Anno 1185, die 25 octobris, moritur B. Ludovi-
 cus de Arnstein 751 d, 761 e
Anno 1190 moritur Fridericus OEnobarbus
 imp. 426 d
Anno 1191, die 21 decembris, canonizatur
 S. Bernardus a Cælestino III 993 d e
Anno 1192, die 19 decembris, publicatur bulla
 canonizationis S. Bernardi 1029 d

SÆCULUM XIII.

Sæculo xiii ineunte Simon Montfortius expu-
 gnat castrum Minerbense 876 d
Anno 1208, non 1207, Innocentius papa III Ce-
 perani versatur; reliquum ejus iter 656 d e
Eodem anno consecratur templum monasterii
 de Arnstein 751 b c
Anno 1230 Valentia in Hispania martyrio co-
 ronatur B. Petrus de Saxoferrato 762 f
Anno 1231 S. Silvester incohat monasterium
 S. Joannis de Montefano 768 a
Anno 1261, 2 maji, visitatur sepulcrum S. Fron-
 tonis 403 c f
Anno 1275, die 13 aprilis, jacta fundamenta
 ecclesiæ S. Justi (olim metropolis) Narbo-
 nensis 881 d e
Eodem anno 1275 Gregorius X papa reform-
 andum curat Saxoferratense monasterium
 763 e f
Anno 1285 moritur Rolandus, monachus
 Avellanensis et Saxiferrati reformator
 763 c
Anno 1300 ecclesia S. Laurentii in pane et
 perna Romæ restauratur et titulo cardinali-
 tio condecoratur 513 f
Eodem anno, die 26 octobris, Alexander Mac-
 chiavelli, miraculis clarus, obivisse tradi-
 tur in Palæstina 790 e f

SÆCULUM XIV.

Anno 1317 novas diœceses in Galliis erigit
 Joannes papa XXII 634 f, 635 a
Eodem anno Corbolii fit solemnissima reliquia-
 rum SS. Exsuperii et Lupi translatio 665 e
Anno 1338, die 26 octobris, Joannes de Meffia,

abbas Alnensis, cruentam mortem obit
 790 c d
Anno 1342 Vici translatio reliquiarum SS. Lu-
 ciani et Marciani MM. 812 a
Anno 1350, die 7 augusti, moritur B. Albertus
 Saxoferratensis 768 c
Medio fere sæculo xiv Benedictus papa XII ter-
 tiam tiaræ pontificiæ addit coronam 811 d
Anno 1353 Saxoferratense monasterium uni-
 tur congregationi Camaldulensi 771 a
Anno 1360 monasterium Amanaburgense fit
 canonia 952 d
Anno 1367, die 16 novembris, moritur B. Ge-
 rardus, Saxoferratensis monachus et Ser-
 ræcomitum parochus 766 e
Anno 1371, die 3 novembris, visitantur S. A-
 mandi, Argentoratensis episcopi, reliquiæ
 844 b c
Anno 1389 exstruitur prope Cracoviam Bene-
 dictinum S. Crucis monasterium slavicum
 706 e
Anno 1390, die 22 maji, transferuntur S. A-
 mandi Argentoratensis reliquiæ 844 c

SÆCULUM XV.

Anno 1406 unitur monasterium Valliscastri
 cum Camaldulensi 765 d
Anno 1414 urbis Suessionensis fœda vastatio
 526 b
Anno 1415, die 25 octobris, pugna Azincurtiana,
 qua Galli ab Anglis profligantur 526 e f
Anno 1417 canonia Amanaburgensis augetur
 952 d
Anno 1420 destruitur ab Hussitis Pragense
 S. Ambrosii monasterium 706 e
Anno 1434 Eugenius papa IV fidelitatem Cal-
 dariolensium laudat 773 d
Anno 1441 prioratus alienigenarum in Anglia
 revincti 898 f
Eodem anno sedes Turritana Sassarim trans-
 fertur ab Eugenio papa IV 546 b
Anno 1443 videtur sub altari S. Petri Salisbur-
 gensis reconditum fuisse corpus S. Amandi
 Wormatiensis 917 d
Anno 1447 reliquiæ S. Mauri, confessoris in
 Burgundia, visitantur 677 e
Anno 1458 B. Jacobus Picenus montem pieta-
 tis instituit Asculi 772 f
Sub annum 1461 reperiuntur Segoviæ SS. Fru-
 cti, Valentini et Engratiæ reliquiæ 697 f,
 698 a
Anno 1462 mons pietatis institutus Perusii a
 Michael de Mediolano 772 f
Anno 1463, die xxv aut xxvii maji, transfertur
 corpus S. Frontonis 404 d
Anno 1464 Pius papa II approbat montem pie-
 tatis Urbisveteris 773 b
Anno 1466 Parisii horrenda pestilentia labo-
 rant 527 d e
Anno 1467 Paulus II papa approbat montem
 pietatis Perusinum 773 b
Anno 1472 Sixtus IV papa approbat montem
 pietatis Viterbiensem 773 b
Anno 1476 Sixtus papa IV indulgentias conce-
 dit auxiliatrices manus porrigentibus prio-
 ratui S. Fructi 702 a b c d
Anno 1478 moritur Ven. Catharina, Bosnen-
 sium regina, ex ordine Minorum 390 f
Anno 1479 Sixtus IV papa approbat montem
 pietatis Savonensem 773 b
Anno 1486 Innocentius VIII papa approbat
 montem

montem pietatis Mantuanum 773 b
Anno 1488 montem pietatis Consenatem approbat Innocentius VIII papa 773 b
Anno 1491 B. Franciscus de Caldariola auctor est montis pietatis Caldariolæ 773 c

SÆCULUM XVI.

Anno 1507 moritur B. Franciscus de Caldariola 771 e f, 774 b c
Anno 1508 Julius papa II capitulo Eifflensi incorporavit ecclesiam parochialem in Wichtig 462 e
Anno 1516, die 26 octobris, solemnissime transferuntur Salisburgi ossa S. Amandi Wormatiensis 916 d e f
Anno 1520, mense majo, incipiunt Segoviæ communerorum turbæ 689 a
Anno 1522 Regii translatio et recognitio reliquiarum quarundam SS. Chrysanthi et Dariæ, etc. 451 c d e f
Anno 1525, die 24 maji, initium fit novæ ecclesiæ cathedralis Segoviensis fabricæ 699 f
Anno 1539 super Tullianum carcerem erigitur a fabris lignariis ecclesia in honorem S. Josephi 485 e
Anno 1543 Lutherani occupant monasterium S. Michaelis Hildesiæ 987 e
Eodem anno, die 12 novembris, Lutherani monasterium Hildesiense S. Michaelis susdeque vertunt 978 c
Anno 1544, die 20 junii, denuo Lutherani monasterium Hildesiense S. Michaelis vastant 978 c
Anno 1546, die 16 augusti, Hildesienses, Lutheri asseclæ, pretiosam capsam S. Bernardi confringunt 995 b
Anno 1552 vel sequenti monachi congregationis Olivetanæ se recipiunt in ecclesiam S. Bartholomæi de Castaneo Florentiæ 423 b
Anno 1553, die 6 septembris, supprimitur monasterium Dreisense in gratiam academix Heidelbergensis 745 f, 746 d
Anno 1558 novum templum Segoviense usurpatur 700 a
Anno 1562 res sacras Bajocis destruunt Calvinistæ 662 f
Eodem anno, die 1 aprilis, Huguenotti vastant cathedrale templum Turonense et S. Martini 581 d e, 582 a
Eodem anno dissipant res sacras Mimatenses Calviniani 623 ■
Anno 1563 templum S. Adelfi monasterii inter catholicos et protestantes dividitur 936 b
Anno 1565 Palatinus occupat monasterium Gummersheimense 748 b
Anno 1566 vetat S. Pius, papa V, ne officium amplius fiat SS. Valentini et Engratiæ 697 d e
Anno 1567 urbs Suessionica ■ Calvinistis fœde vastata 510 d
Anno 1572 Goudæ et alibi in Belgio plures FF. Minores pro fide cæduntur 390 e
Anno 1575, die 6 augusti, Calvinistæ reliquias S. Frontonis in Dordoniam projiciunt 404 d
Anno 1577 vastatur Vapincum a protestantibus, templum cathedrale pessime tractatur, pars civium occiditur 795 f

Anno 1578 Franciscus a S. Maria in insulis Philippinis ■ Mauris occiditur 791 b
Eodem anno Diestemii plures FF. Minores pro fide cæduntur 390 f e
Anno 1580 Vapincum a catholicis recipitur 795 f
Anno 1582 conceditur ut fiat officium liturgicum in honorem S. Norberti 721 b
Anno 1587 Petrus de Paparin, episcopus Vapincensis, synodum celebrat Balmæ prope Sistaricum 796 a
Anno 1595 consecratur ecclesia Escorialensis 701 a

SÆCULUM XVII.

Anno 1602 Card. Carolus de Lotharingia unit mensæ primatiali Nancejensi monasterium Salonense 621 d
Anno 1603 moritur Agrigenti Ven. Matthæus, laicus ex ordine Minorum 390 e
Eodem anno protestantes celebrant synodum Vapincensem 795 f
Anno 1606 reperitur Salisburgi corpus S. Amandi Wormatiensis et anno post reponitur sub altari 914 b d
Anno 1608 ecclesiæ Mimatensi donantur S. Hilari, episcopi sui, reliquiæ 622 e f, 623 a
Anno 1614 inventio reliquiarum SS. Cavini, Proti et Januarii Turribus in Sardinia 553 c
Anno 1626 Magdeburgo Pragam transfertur S. Norberti corpus 758 b
Anno 1631 in principatu Hademariensi tria hominum millia sacra catholica amplectuntur 649 e
Anno 1632 Neapoli consecratur ecclesia sanctissimi nominis Jesu 457 d
Anno 1633, die 26 octobris, martyrium facit Nangasakii Antonius de Souza 791 f
Anno 1634 ponitur monumentum SS. Chrysantho et Dariæ aliisque nonnullis in ecclesia Soc. Jesu Neapoli 457 d
Anno 1636 solemniter transfertur corpus S. Miri, eremitæ 386 d
Eodem anno fundationem facit pro coronatione imaginum Deiparæ Pallavicinius 773 e
Anno 1639 circiter SS. Chrysanthi et Dariæ deferuntur in arcem Arburganam 463 b
Anno 1642, die 16 januarii, redditur monasterium S. Michaelis Hildesiæ, excepta ecclesia majori, monachis 987 e
Anno 1644 Viennæ in Austria celebratur translatio corporis cujusdam S. Chrysanthi 459 a
Anno 1645 inauguratur Parisiis communitas fratrum Sutorum 529 a
Anno 1661 reliquiæ S. Amandi Wormatiensis denuo Salisburgi inveniuntur 905 b c d e f
Anno 1667, die 6 julii, Ildebrandus, episcopus Florentinus, transfert reliquias S. Miniatis 418 b c
Anno 1679 Innocentius papa XI concedit indulgentias sodalitis SS. Chrysanthi et Dariæ in oppido Monasterii-Eifflæ 464
Anno 1680 corpus S. Lucii mart. transfertur Roma in Calabriam 436 e
Anno 1695 plurimum augetur Serræcomitum cultus B. Gerardi Saxoferratensis 769 f, 770 a b
Eodem anno Brixix translatio reliquiarum SS. Gaudentii, Theophili et Silvix 604 d
Anno 1698, die 20 novembris, ossa S. Bernardi in

in capsam ligneam reponuntur 995 b
Eodem anno reliquiæ SS. Chrysanthi et Dariæ
 Colonia reducuntur ad Eifflæ Monasterium 463 b

SÆCULUM XVIII.

Anno 1721 Osnaburgi recognitæ fuere reli-
 quia SS. Crispini et Crispiniani 519 c d
Anno 1725 Benedictus XIII erigit diocesim
 Pontiscurvi 709 a
Anno 1729 cultus S. Fructi extenditur ad totam
 Hispaniam 700 d
Anno 1737 canonici Fritislarienses instituunt
 annuam processionem Buriburgum in me-
 moriam prædicati evangelii in Hassia 962 f
Anno 1742 Bertrandus de Guesclin, episcopus
 Cadurcensis, abrogat in sua diocesi liti-
 rgiam Romanam 783 b
Anno 1751, *die 1 junii*, ossa S. Bernuardi in
 capsam argenteam reponuntur 995 c d
Anno 1755 cardinalis Malvetius visitat in vico
 Saletto reliquias, quæ dicuntur *Corpus*
S. Fulci 1042 a
Anno 1756 componitur lis de independentia
 monasterii Arnsteiniani 742 a b
Anno 1763 abrogatur liturgia Romana in archi-
 diocesi Albiensi et in diocesi Mimatensi
 783 c
Anno 1766, *die 21 januarii*, elevatur ritus fe-
 stivus SS. Bernuardi et Godehardi a duplici
 majori ad duplicem 2 classis 994 e f
Anno 1768, *die 16 julii*, consecratur templum
 cathedrale Segoviense 700 a
Anno 1777 approbatur a S. R. Congregatione
 cultus B. Gerardi Saxoferratensis 770 c d e f
Anno 1783 Pius papa VI erigit in basilicam
 insignem templum S. Mariæ de abbatissis
 Serræcomitum 765 a
Anno 1790 abbatia Wadegotiæ a Gallis suppri-
 mitur 760 e
Eodem anno, *die 30 decembris*, auctoritate ci-
 vili exstinguitur S. Exsuperii Corboliense
 capitulum 665 c
Anno 1792 thesauri ecclesiarum Remensium
 destruuntur 587 d
Anno 1793, *die 25 octobris*, egregie ornatur
 templum cathedrale Segoviense 700 b
Eodem anno, *inter 11 et 12 novembris*, destruun-
 tur reliquiæ abbatiae S. Dionysii in Francia
 622 a
Anno 1794 demagogi Corbolienses destruunt
 sanctorum reliquias 669 b c d
Anno 1797, *die 2 novembris*, corrui S. Martini
 templum Turonense 582 b

SÆCULUM XIX.

Anno 1803, *die 22 januarii*, supprimitur mona-
 sterium Hildesiense S. Michaelis 987 e
Sub annum 1803 supprimitur monasterium seu
 capitulum Fritislariense, fundatum a S. Bo-
 nifacio 952 d
Anno 1804 Monasterii-Eifflæ ecclesia colle-
 giata SS. Chrysanthi et Dariæ fit parochialis
 467 f
Anno 1810, *die 25 aprilis*, Napoleo I supprimit
 conventum Colfanensem 775 d
Anno 1810, *die 19 augusti*, solemniter transfe-
 runtur reliquiæ B. Francisci de Caldariola
 774 c
Anno 1814, *die 17 maji*, Pius papa VII coronat
 Tolentini imaginem Deiparæ Calderiolanam
 773 d e
Anno 1828, *die 13 julii*, solemniter transfe-
 runtur reliquiæ B. Francisci de Calderiola
 775 e f
Anno 1829 multa monumenta resecta in Javols
 636 d
Anno 1831 Placidus Baccher, rector ecclesiae
 dictæ Jesu Veteris, Neapoli, ibidem trans-
 fert reliquias plurium sanctorum 458 c
Anno 1833, *II dominica octobris*, sollemnis
 S. Spani reliquiarum translatio 582 b
Anno 1841 Gregorius papa XVI instaurat pri-
 stinum capitulum Ceperanense 651 b
Anno 1843, *die 17 junii*, approbatur immemo-
 rialis cultus B. Francisci de Calderiola 776 a
Eodem anno, *die 1 septembris*, approbatur offi-
 cium B. Francisci de Caldariola 771 f
Anno 1845 J. Marchi S. J. integrum reperit
 sepulcrum S. Hyacinthi, fratris S. Proti
 422 f
Anno 1848 jubilæum millenarium translatio-
 nis reliquiarum SS. Chrysanthi et Dariæ
 celebratur Monasterii-Eifflæ 465 b
Eodem anno recognitio reliquiarum SS. Gavini,
 Proti et Januarii, Turribus in Sardinia ab
 Alexandro Varesini, archiepiscopo Turri-
 tano 554 d
Anno 1850, *die 24 septembris*, Pius papa IX,
 abrogata veteri hierarchia catholica, novam
 instituit 926 b
Anno 1853 liturgia Romana redintegratur in
 diocesi Cadurcensi 782 e
Anno 1857, *die 8 decembris*, episcopus Suessio-
 nensis approbat reliquias S. Frontonis Nul-
 liacensis 405 c d, 406 a b
Anno 1860 Suessione recognoscuntur reliquiæ
 SS. Crispini et Crispiniani 511 c

ANNUS ECCLESIASTICUS GRÆCO-SLAVICUS.

PROTESTATIO AUCTORIS.

Quod protestari solent patres Bollandiani se in Actis sanctorum servatas velle Urbani papæ VIII Constitutiones; neque suis aliarumve relatis commentariis aliud pondus tribui quam sit historiæ ab hominibus errori obnoxiiis scriptæ; idem ego in fronte hujus [Anni ecclesiastici Græco-Slavici, qui tomi XI Octobris pars est, solemniter protestor; tanto magis quod documentorum defectu non semper facile definiri possit qui legitime qui illegitime colantur, quin etiam qui catholici fuerint, qui ab unitate ecclesiastica alieni; dein quod multa retuli non meo nomine et ut credantur, sed ex libris slavicis aliisque orientalibus ut examinentur: quidquid autem in his aut a vera fide aut a probatis ecclesiasticis moribus diversum sit (verbi gratia ecclesiæ catholicæ hostium laudes), id non minus improbo quam Evodius Assemanus alique qui hæreticorum et schismaticorum scripta protulerunt in medium. Sed hæc omnia sparsim in ipso Anno ecclesiastico declaravi.

MONITUM HAGIOGRAPHORUM

DE

ANNO ECCLESIASTICO GRÆCO-SLAVICO.

Quum hoc sibi sumpsisset Bollandus ut Acta sanctorum, quæ Rosweidus typis mandare cogitaverat, reapse in lucem mitteret, fines, quos sibi præstituerat magister, plurimum propagavit. Hic enim ederet tantummodo voluerat Acta, quæ ipse ex codicibus manuscriptis excerpsisset aut inde fideliter ab aliis excerpta fuisse nosset, omissis sanctorum nominibus quorum antiquæ non exstarent Vitæ. Contra Bollandus, ut operis titulus præfert, Acta Sanctorum, quotquot toto orbe coluntur vel a catholicis scriptoribus celebrantur, ex latinis et græcis aliorumque gentium antiquis monumentis colligere, digerere et notis illustrare sibi proposuit. Verum neque ipse nec quisquam ex collegis et successoribus unquam sibi persuaserunt nullos se præterituros viros, quibus jus esset occupandi inter illos locum; imo primus publico non prodierat tomus quin intellectum esset *conjectos fuisse in omittendorum classem nonnullos, quorum postea et sanctitatem publicis festis monumentisque celebratam didicisset* operis parens et res gestas accepisset (1). Quantacumque autem cura collecta semper fuerit ante singulos dies hæc omittendorum classis, in quam ex martyrologiis et catalogis sanctorum illata sunt multorum nomina, quibus cælestes honores non sunt Ecclesiæ iudicio decreti vel antiqua populorum pietate prærogati, multum abest ut hæc integra sit et omnibus numeris absoluta. Præteriti imprimis innumeri ex Ecclesiis orientalibus, qui, postquam per gentilitias æmulationes et superborum hominum molitiones respublica christiana in partes scissa est, floruerunt, magnum inter suos reliquerunt nomen et honores ecclesiasticos assecuti sunt. Neque id studio factum aut industria, sed interdum humana infirmitate, interdum monumentorum penuria. Ecquis autem crimini vertat quod in tanta rerum silva multæ res oculorum aciem fugerunt, aut quod libri præsto non fuerunt quos manibus versare nunc licet? quis præterea ignoret multa documenta, quæ jam ex latebris prosilierunt, densa olim nocte pressa fuisse?

2. Ex his profecto lacunæ plurimæ ad sequentes dies, aut ad finem voluminum, mensium et maxime primi semestris impletæ sunt; sed non potissima pars, verum longe minima. Quamobrem jam pridem cogitavimus remedium quaecumque huic afferre malo; nullum autem opportunius visum est quam si singularium Ecclesiarum, quarum præcipue sancti sive in ipso opere nostro, sive in prætermisissis neglecti fuere, fastos sacros ederemus, quibus breviter contineretur Vita insignium virorum, qui a popularibus inter cælites recensiti sunt et veneratione ecclesiastica donati. Nullius autem Ecclesiæ beati magis in opere nostro desiderabantur quam Slavonicæ. Re quidem vera Papebrochius initio tomi I mensis Maii excudendas curavit sumptibus maximis Imagineum Kalendarium Moscum, quod inde Ephemerides effigiata Græco-Moscæ Papebrochii dictæ sunt; verum in hoc pauca nomina Slavica sunt, sed pleraque Græca aut Orientalia. Quod enim inter Latinos usitatum est, ut celeberrimi et antiquissimi universim colantur, minus vero illustres et præcipue recentiores ab iis tantum Ecclesiis, quas aut virtutum suarum odore aut reliquiarum præsentia lætificaverunt, illud idem observatur etiam ab Orientalibus et imprimis a Russis cæterisque Slavis. Ingens scilicet agmen sanctorum venerantur, quorum nomina in Menæis Græcorum leguntur; alios habent populares, quorum cultus etiam late patet; sed his multo plures item populares, qui aut in una tantum diœcesi, aut in uno monasterio, ecclesia aut loco cælitum honores accipiunt; atque hos in Moscis illis Ephemeribus frustra quæres: quo factum est ut hi decessores nostros atque alios fere omnes Occidentales seu Latinos plane latuerint.

3. Quod de Papebrochii Ephemeridibus dixi, intelligendum est etiam de Specimine Ecclesiæ Ruthenicæ Ignatii Kulezyskii, quod non ita pridem novis typis edendum curavit noster Joannes Martinof, is ipse Anni ecclesiastici Græco-Slavici scriptor. Kulezyskius quidem omisit plerorum sanctorum Græcorum aut Latinorum memoriam, retinens solum ea quæ Ecclesiæ Ruthenicæ arbitrabatur esse propria; sed multum abest ut omnia aut potiore partem protulerit in medium. Quum enim illum suum librum conscripsit, versabatur Romæ et in promptu solum habebat Anthologium et Tryphologium, anno 1643, et Ustav seu Horologium, anno 1679 Leopoli in Galicia typis excusa. Quamobrem *nonnullos tantum*, inquit in Præfatione, *sanctorum indigenarum Vitas profero, quia non habeo ad præsens unde omnes desumam; sed cum rediero in patriam, eas quæ desiderantur conquiram et publicæ utilitati, Deo adjuvante, exponam*, Ast ut patrium solum repetiit, aliarum rerum mole pressus fuit neque fidem datam solvere potuit.

(1) Acta SS. tom. I Januarii, in Præf.
Octobris Tomus XI.

Majora consilia, quam quæ Kulczynskii Specimine præstita sunt, animo conceperat Josephus Simonius Assemanius, non contentus Capponianas tabulas, quas circa annum 1300 pietas credebatur explicare, verum etiam Ephemerides Possevinianas, Papebrochianas et Kulczynskianas. Ast hoc conatu non potuit multo plura nomina complecti; quoniam in omnibus illis fastis eadem fere occurrunt aut saltem quæ universis fere Slavicis gentibus communia sunt; vix autem quæ particularibus Ecclesiis sunt propria, licet maximus horum sit numerus.

4. Haud scio utrum celebrioribus illis triumviris annumerandus sit Franciscus Xaverius de Pejacevich, suppressæ Societatis nostræ filius, qui de sanctis Serbiæ singulariter disputavit: liber enim ejus, licet non parvæ sit molis, tam parum innotuit ut ab eruditissimis etiam ignoretur. Occasio scribendi ei fuit quod anno 1771 Serbi non uniti typis Viennensibus ediderant calendarium, continens præter morem quatuordecim sanctorum Serborum nomina. Laqueum sibi structum esse conclamarunt uniti, quod pleraque illa festa etiam in foro celebranda essent; omnes, si unus forte S. Sabas archiepiscopus excipiat, schismaticos esse; neque ferendam hanc novitatem. Adversum hæc primus in arenam descendit Adamus Franciscus Kollarius, laudatissimus bibliothecæ Vindobonensis custos, qui kalendarii illius censor exstiterat. Verum hanc litem nequaquam extinguere potuit, ita ut anno 1775 abripi se siverit Pejacevičius ad eam participandam. Multos itaque annos posuit in scrutandis veterum Serborum aliorumque scriptis, quo origines Ecclesiæ Serbiæ explicaret et ostenderet plerosque ex illis sanctis certissime fuisse catholicos; de aliis vero nulla esse argumenta, quibus vincatur eos fuisse schismaticos, contra multa esse quibus suadeatur eos vere fuisse catholicos; nil itaque esse cur eos impugnent uniti; contra ex hac ipsa eorum veneratione facile parari posse viam qua non uniti ad unitatem perveniant. E vivis recessit scriptor, priusquam in lucem venisset liber; quem anno 1779 suis sumptibus publici juris fecit Matthæus Franciscus Kerticza, Bosnensis seu Diakovariensis et Sirmiensis episcopus, titulo *Historiæ Serviæ seu Colloquiorum xii de statu regni et religionis Serviæ ab exordio ad finem, sive a sæculo vii ad xv*. Sed, ut apparet, intra Serviam omnino se continuit Pejacevičius. Quum itaque Papebrochii, Kulczynskii, Assemani et Pejacevičii tentamina unici fere fontes sint, quos Latini, linguæ Russiæ aut Slaviæ ignari, adire queant, hinc patet nullis auxiliis suppleri posse defectum, qui in opere nostro deprehenditur.

5. Nemo magis ea re percussus est quam, quem paulo supra appellabam, Joannes noster Martinof. Hic domo Russus, et gentis suæ amantissimus, litterarumque Slavicarum, tum veterum, tum recentium, supra ætatem peritus, vehementer indoluit quod tot præclari viri, quos Ecclesia Slavica genuit, plane ommissi essent et ne in prætermisissis quidem memorati. Satagit ille quidem ne in novis Actorum sanctorum tomis similes nævi admitterentur, quemadmodum ex subsidiis, quæ nobis in commentariis de S. Parasceve, de S. Hilarione Moglenensi et de S. Joanne Rylensi, et maxime ex ejus de S. Aretha, Kievocryptensi monacho, lucubratione, tomo X Octobris inserta, quotusquisque facile colliget. Sed his non resarcitæ veteres rimæ, nec quæ ommissa fuerunt, suppleta. Quamobrem rogatus ut, quum bene multos libros Slavicos, ad historiam ecclesiasticam et hagiologicam pertinentes, haberet, et præcipuis instructus esset subsidiis quibus hæc opera præstari possit, hoc sibi sumeret ut Annum ecclesiasticum Slavicum litteris mandaret, prius causatus est plurium annorum id fore laborem; verum quum semel et iterum voce et scripto monitus esset, non postulanti scriptionem, in qua res singulæ examinarentur (quemadmodum ipsimet facere consuevimus aut saltem nitimur), sed summam tantum Vitarum sanctorum, quales vulgo in Russia et in aliis Slavicis idiomaticis regionibus circumferri solent, victas tandem dedit manus et se exorari passus est.

6. Quicumque itaque ad præsens opusculum versandum accesserit, nolit oblivisci quis ei præscriptus fuerit scopus. Nunquam scilicet auctoris mens fuit Vitas conscribere, in quibus accurate stabilirentur rerum gestarum tempora; loca illustrarentur; expenderetur documentorum ætas et vis; monumenta de sanctis Slavis (quantum fieri possit) indicarentur et recenserentur omnia; difficultates et nodi, quibus historiæ Slavorum præprimis plenæ sunt, non secarentur sed solverentur; mores, consuetudines, earumque immutationes investigarentur et sexcenta id genus declararentur: hæc ut quis rite et luculente faciat, integram impendere necesse est vitam. De his itaque cogitatum est nunquam. Quod vero flagitatione nostra victus sibi proposuit, id multo arctioribus continetur finibus; scilicet ut ex libris Slavicis, quos Musæum S. Cyrilli patrum nostrorum Russorum Parisiense sat magno numero continet, breviora quædam conficeret, in singulos anni dies distribuenda; non ut Latini crederent se hinc haurire posse quidquid hagiographiæ Slaviæ laticibus concluditur, sed ut gustarent saltem de ejus fontibus: qua ratione qualitercumque etiam explerentur lacunæ, quas in Actis Sanctorum esse supra fassi fuimus. Et quidem, licet adjutoris nostri opus properatum sit et tumultuaria potius scriptione quam præmeditata exercitatione confectum, arbitramur tamen id ipsis Slavis neque inutile fore, neque ingratum. Plura enim venerata sibi nomina in eo conjuncta simul habent, quam alibi uspiam; deinde passim res præcipuæ collectæ sunt et brevibus verbis conceptæ; et demum, quamvis omnes fontes indicati non sint (neque enim id Parisiis aut Bruxellis fieri potuit, quod ne Mosquæ quidem et Petropoli fieri posset), multi tamen indigitati itque sæpius non omnibus, etiam doctis, noti. Horum postea singularis veniet Elenchus.

7. In referendis autem illustrium illorum virorum gestis delectus nullus habitus est; omnes,

omnes, quotquot scivit Martinovius a Slavis ecclesiastica veneratione coli, et Slavis, ritum orientalem sequentibus, accenseri posse, in catalogos suos recepitisque suum singulis assignavit locum seu potius diem. Studio itaque omissi duntaxat sancti Slavi, ritibus latinis addicti, quales exempli gratia inter Polonos SS. Casimirus, Joannes Cantius et ambo Stanislai; inter Bohemos SS. Adalbertus et Joannes Nepomucenus et innumeri alii, quorum nomina Crugeri, Balbini, Skargæ et aliorum libri facile dabunt; si qui contra ritus orientalis sequaces præteriti fuerint, id oblivione factum aut ignorantia: quam ii tantum probro vertent qui, quod in simili provincia nunquam versati sunt, plane nesciunt quam difficile sit in hoc rerum genere omnia scire et ex iis quæ sciuntur nil incuriose prætermittere.

8. Quum id itaque et Martinovii et nostrum consilium fuerit, fieri non potuit ut multis non fieret locus, qui Ecclesiam catholicam non audiverint; quod ne quis male interpretetur, juverit id negotium aliquantulum explicare. Nos catholicos esse et, quod profitebatur Bollandus in Præfatione generali (1), cum hæresibus et schismatibus æternas esse inimicitias, nemo (putem) dubitat aut unquam dubitavit; sed hinc minime vetamur narrare gesta eorum, qui iisdem impliciti fuerunt aut impliciti fuisse videntur. Neque simili vetito se obstrictos fuisse arbitrati fuerunt decessores nostri, qui in Prætermisssis ad singulos dies plurium segregum, qui a suis venerationem ecclesiasticam accipiunt et calendariis inscripti sunt, res gestas breviter complexi fuerunt; idemque fecerunt in patriarchis Constantinopolitanis, Antiochenis, Alexandrinis et Hierosolymitanis, et similiter in antipapis Romanis. Qua in re licet schismaticos aut hæreticos frequenter eos appellarint, universim tamen moderate de eis dixerunt, a verbis aculeatis et mordacibus abstinentes. Sed in his apertum erat schismatis et hæresis peccatum; non item, ubi ad Slavos devenimus, dummodo pauci excipiantur, ut Jonas, Photius et alii hujus generis: de qua tamen re nolim longam dissertationem instituere.

9. Disputavit jam de fide Russorum Papebrochius in præfatione ad Ephemerides Græco-Moscas, sibi a P. Alberto Kojalowicz, Lithuaniae historico, persuaderi passus metropolitæ Russos usque ad annum 1520 fuisse catholicos. Atque eo passim inclinasse olim Basilianos Ruthenos unitos ut schisma in Russia recentissimum fuisse ostenderent, dum contra non uniti patres suos Ecclesiae Romanæ nunquam paruisse contenderent, compluribus latinis jam innouit. Illa itaque opinione ductus, in opere nostro agi volebat Papebrochius de omnibus, qui Ephemeridibus suis inscripti erant. Verum id votum impletum non est; ita ut Sollerius ad diem 15 julii, qua S. Vladimirus, dux Russorum, a Slavis colitur, et ad diem 24 ejusdem mensis, quæ SS. Boriso et Hlibo, S. Vladimiri filiis, sacra est, ausus non fuerit eis locum inter sanctos catholicos concedere; sed ad diem 5 septembris, qua horum nomina calendariis etiam inscripta sunt, disputationem rejecit, contentus eos in Prætermisssis commemorasse, donec certiora de fide Russorum innotescerent. Videbatur scilicet decessoribus nostris Papebrochius multa quidem recte disseruisse, sed magis generaliter quam ferret argumenti varietas, vicissitudo temporum et animorum inconstantia.

10. Interea anno 1734 Romæ edidit et Clementi papæ XII dedicavit Kulczynckius, quod jam appellavi, Specimen Ecclesiae Ruthenicæ; in quo *arripuit avide*, ut Stiltingi (2) verbis utar, *quidquid apud Papebrochium aliosque scriptores invenit argumentorum et conjecturarum ad schisma a Russis amoliendum suasque hisce non raro conjecturas addidit; at difficultates, quæ aliunde se offerunt, dissimulavit magis quam discussit aut sustulit*. Quum itaque anno 1748 ventum esset in opere nostro ad diem 5 septembris et Sollerii promissis faciendum foret satis, luculentam dissertationem, tomo II Septembris præmissam, scripsit Stiltingus de conversione et fide Russorum. Ostendit in ea Russos, tempore S. Vladimiri ad christiana sacra traductos, initio conversionis catholicos fuisse, et patriarchas Constantinopolitanos, quorum throno obnoxii erant, tunc temporis cum Ecclesia Romana fuisse unitos; deinde eosdem Russos toto sæculo xi fuisse catholicos ex singulis metropolitæ patere; sæculo autem xii aliquos metropolitæ fuisse catholicos, plures fidei dubiæ; sæculo xiii, quo schisma prævaluit in Russia, non defuisse tamen catholicos; sed metropolitæ omnes fidei fuisse dubiæ aut suspectæ; sæculo xiv similiter nullum metropolitæ certo fuisse catholicum, licet aliqui vulgo credantur catholici; sæculo xv Photio schismatico successorem datum fuisse catholicum, eodemque sæculo Russos circa tempus concilii Florentini in duas scissas fuisse partes, quarum una catholica fuerit usque ad annum 1520, altera constanter schismatica; demum ab anno 1520 usque ad annum 1594 metropolitæ Kiovienses omnes fuisse schismaticos, donec in Brestensi synodo episcopi, in regis Poloniae ditionibus degentes, statuerint se Romano pontifici subicere; quod anno sequenti fecere; quos deinceps fuisse catholicos, usque dum anno 1839 inaudita ignavia se suosque greges e Romanæ Ecclesiae ovili abreptos, inimico homini tradiderint, novimus omnes; alios autem omnes, metropolitæ et dein patriarchæ Moscuensi et postmodum synodo Petroburgensi adhærentes, fuisse schismaticos. Atque hæc Stiltingi opusculi summa est,

11. Sub idem tempus sudabat Josephus Antonius Assemani in conscribendo Calendario suo Ecclesiae universæ, quod tamen sanctos, Slavicis fastis inscriptos, unice continet. Plus quatuor tomos enarrandis rebus ecclesiasticis Slavorum impendit; neque in his omisit om-

(1) Acta SS. tom. I januarii, pag. XXX. — (2) Acta SS. tom. 2 septembris, pag. I.

nino Russos, satis tamen fere habens de eorundem conversione et de proximis secutis temporibus dicere. Plura autem dedit de Serbis et maxime de Bulgaris, consistens tamen fere in monumentis latinis. Unde fit ut, quum Russi inter omnes Slavos maximum sanctorum numerum celebrent, parum prosit ejus opus ad discernendos in Martinovii, quæ daturi sumus, vitarum brevioriis catholicos ab aliis. Quamobrem id unum addendum videtur, quod scriptor ille, qui graviter culpat Kulczynskium quod pro catholicis obtruderit plures hoc nomine indignos (1), sensisse tamen Capponianis tabulis, quos circa annum 1300 pietas fuisse falso contendit, nullos inscriptos fuisse quin fuerint catholici (2). Pejacsevičium, qui pone venit, non minus favere Serbis eorumque omnes patronos a schismatis crimine liberare supra vidimus. Non ita pridem, anno scilicet 1841, Augustinus Theiner edidit typis Augustanis historiam recentiorum vicissitudinum Ecclesiæ catholicæ in Polonia et Russia (3), cui præmisit lustrationem seu recognitionem Ecclesiæ Russiæ ejusque cum Ecclesia Romana commercii ab ejus exordiis usque ad Catharinæ II imperatricis ævum; atque in hac opella diligenter indagavit quidquid facere videretur ad persuadendum Russos ab unitate Ecclesiæ non abhorruisse, nisi brevi spatio, intervallis solum et perpetuo tantum recentioribus temporibus. Et sane multa protulit in medium lectu digna et ad intentum scopum bene collineata; verum quum præstitutus finis non postularet ut quæ adversantur in eadem constituerentur luce, sequitur inde ut qui juxta hæc de rebus ecclesiasticis Russiæ judicium generale ferre vellet, prorsus aberraret a vero. Post Theinerum versavit idem argumentum, sed multo magis particulatim, Verderius noster in lucubratione de originibus catholicis Ecclesiæ Russiæ (4); sed quo penitus in has inquisivit et uberius de iisdem dixit, eo magis dolendum est quod ad annum 1400 stetit et haecenus nil dixit de sequentibus temporibus, omnium longe difficillimis. De aliis vix est quod dicam. Strahlus in Historia ecclesiastica Russiæ uti etiam in Historia politica nuspiam eam rem singulari cura tractat; Karamsinus autem et imprimis Macarius archiepiscopus in sua *Introductione fidei christianæ in Russia*, uti et cæteri historici Russi, in eo fere sunt ut, quantum fieri potest, constituent interstitium inter catholicos et Russos; quæ negare aliquo modo aut in dubium revocare possunt, inficiuntur aut incertum faciant; quæ non possunt, elevent saltem et extenuent: quasi summum malum non esset omnibusque deplorandum quod Christianica inconsutilis scissa est, neque id sat cito accidere potuisse eis videretur.

12. Quum autem hæc mente recolligimus atque uno intuemur conspectu, affirmare posse nobis videmur alios quidem singulares partes copiosius et accuratius tractasse, Stillingi tamen dissertationem omnium plenissimam esse et longe maximi faciendam. Sed quod sentiebat desideratus collega noster Antonius Tinnebroek, in rebus Slavicis et præprimis in Russiæ plurimum versatus, id nos quoque sentimus, scilicet Stillingum justo severiorem fuisse quemadmodum Papebrochius benignior fuerat, et quantum hic peccavit in amplificando temporis spatio, quo Russi cum Ecclesia catholica omnia necessitudinis vincula non abruperint, tanto illum nimium esse in contrahendis iisdem intervallis: cujus judicii apertæ sunt rationes. Demonstravit scilicet Stillingus manifesto sæpius eos prorsus alienos fuisse ab Ecclesia catholica, quando eosdem ab eo non dissensisse generatim pronuntiavit Papebrochius; verum, licet Stillingus magis particulatim vicissitudines Ecclesiæ Russiæ investigarit et (quantum potuit) singula expenderit tempora, multa nihilominus, ut ex Theinero liquet, (quem tamen fontes indigenæ latuerunt,) singularia omisit, quibus appareat sæpe in mediis dissidiis nil fixum firmumque fuisse, neque omnem tunc interclusum fuisse mutuuum usum, et præcipue, quum metropolitaram aversi essent animi, non semper eodem modo comparatos fuisse principes et populos: ita ut nequaquam possibile sit quidquam universim statuere. Præterea, donec sæculo XVII patriarchatus Mosquensis erectus est, obnoxii erant Russi patriarchis Constantinopolitanis; quos non omnes, etiam post concilii Florentini tempora, ita dissensisse a Romanis pontificibus, ut nullum cum eis haberent commercium, vel ex iis solum constat documentis, quæ raptim Theinerus tetigit. Præterea certo certius est metropolita Russos aliosque Constantinopolitanis patriarchis non semper adhæsisse, imo ab iis plane dissedisæpius; quapropter nefas est concludere Russos semper participasse Byzantinorum in Latinos odia. Neque impugnatum ab omnibus concilium Florentinum, in quo Isidorus, metropolita Kioviensis et Mosquensis, anno 1439 singulari studio Ecclesiæ rimas resarcire satagit. Id eodem anno receptum est Kioviæ et sequenti promulgatum Mosquæ; ubi re quidem vera brevi post a czaro et magnatibus rejectum fuit; sed diu multos servavit in clero et populo assecclas, fideliter Isidori, profugi et ad mortem usque obedientiam Romano pontifici debitam professi, partes tuentes. Unde apparet quam difficile sit definire qui, dum hæc omnia fierent et continuo mutarentur, atque aliomodo in una provincia et alio in alia constituerentur, clerusque et populus in varias diversasque distraheretur factiones, quam difficile, inquam, sit definire qui catholici fuerint, qui non, seu quinam ex iis, qui kalendaris Slavorum inscripti sunt, inter sanctos catholicos retinendi sint, quinam autem expungendi.

13. Profecto cogitandum non erat de solvendis hoc loco tot difficultatibus, quæ non nisi in

(1) Kalendarium Ecclesiæ universæ, tom. I, pag. 155 et seqq. — (2) Ibid. pag. 7 et 8. — (3) Die neuesten Zustände der katholischen Kirche beider Ritus in Polen und Russland seit Katharina II bis auf unsere Tage. — (4) Etudes de théologie, de philosophie et d'histoire, publiées par les PP. Daniel et Gagarin, tom. II, Origines catholiques de l'Eglise russe, par le P. Verdère, pag. 155 — 306.

historia ecclesiastica Slavorum orientalium attingi ordine queunt. Supererat itaque id unum ut ii soli, qui passim catholici fuisse habeantur et qui a catholicis colantur, dicerentur *sancti*; alii vero, et quidem longe maxima pars, quod non satis constaret eos fuisse catholicos aut a catholicis pro sanctis agnosci illa laude non honestarentur; reliqui demum, qui schismatici certo fuerint, dicerentur apertis verbis hac labe infecti fuisse. Neque licuit in referendis eorum omnium gestis accuratiores esse. Slavi enim æque ac reliqui recentiores Orientales plane Vitas nullas habent historicas, quales Latini legunt bene multas; sed quas versant et amant, panegyres sunt verbosæ, communibus laudibus plenæ, ex quibus vix quidquam de sanctorum gestis cognoscas, ne indolem quidem. Perquam itaque difficile est earum examen instituere, quum nil fere quod singulare sit contineant. Miracula autem sæpe prima specie fabulosa apparent; alia autem, quæ miraculorum loco habentur, hoc nomine nequaquam digna sunt, siquidem mere naturalia sint: quò referas imprimis corporum integritatem, quæ fundamentum est plerarumquæ canonizationum Slavicarum recentiorum. Quis enim nescit multis in locis corpora sponte et naturaliter servari integra? Aliquando vero corpora sponte siccari, non corrumpi? Verbo nil tam incertum esse quam hoc prodigium? Quare inter catholicos pro miraculo nequaquam admittitur corporis integritas, nisi carnes molles maneant et elasticæ, nisi membra plane mobilia sint, nisi annos duret incorruptio quadraginta aut quinquaginta; intra quos (nisi digitus Dei adsit) carnes non possint non exsiccari. Sed horum omnium nil curant Slavi et Græci; quibus persuasum est omnem corporis conservationem prodigiosam esse; si enim mala fama accedat, signum esse mortuum excommunicatum esse; si bona fama, eum esse sanctum. Neque ullum aliud miraculum novimus, quod serio examinatum fuerit. Hinc intelligitur quam parum fidei videantur nobis mereri laudes, quibus qui sanctorum albo Russiaco inscripti sunt a suis onerantur, et miracula, propter quæ complures vocantur thaumaturgi aut novi thaumaturgi. Quod si itaque aliquid de illis laudibus aut miraculis referatur, nemo putet hæc firma a nobis censi et ex bonis fontibus hausta: nil enim aliud propositum fuit quam ut compendio exhiberentur quæ in libris Slavicis legantur multo fusius; non ut cæce credantur, sed ut aliquando examinentur. Quum autem omnino statutum nobis sit quæstiones juridicas et theologicas de communione ecclesiastica vitare, quoniam paucis capitibus omnino non possint expediri, stylus hic sistendus jam esset, nisi pauca de singulorum dierum titulis et subsequentibus observationibus lector monendus videretur.

14. Porro nisi quis plane hospes sit in Historia Europæ occidentalis, is norit oportet nil minus illic stabile fuisse quam gentium sedes. Aliæ enim venerunt post alias, aliquando expellentes priores, aliquando se interponentes; ita tamen ut sæpe mixtura nulla fieret. Atque nunc etiam plurimæ vivunt illic juxta se invicem positæ, sed plane distinctæ et separatæ. Hinc fit ut inter medios Slavos reperire sit Armenos, Græcos, Rumanos seu Valaccos aliosque. Quod si qui ex his cælitum honoribus ambiantur, prorsus impossibile est ut secernantur a Slavis, nisi expressis verbis significetur qua gente orti fuerint: quod raro fit. Dein ex alienigenis, potissime ex Græcis, assumpti fuerunt multi, maxime ut episcopali aut abbatiali officio inter Slavos fungerentur; adeo ut, si Slavi non sint natione, videantur esse vita, ritu ecclesiastico et muneribus. Præterea Macedonia, in qua Mons Atho jacet, nunc occupatur maximam partem a Slavis et in ipso Monte sancto multi semper vixerunt et vivunt Slavi; quin etiam integra monasteria ex solis constant Slavis. Quis autem hagioritas, qui cultu ecclesiastico honorantur, singulos suæ adscribet genti? Profecto aliqui sine negotio ad classem suam ablegari possunt; sed non omnes; neque semper certo. Huc maxime pertinent neomartyres Græci, quorum sanctus mons quasi officina est; (inofficioso verbo utimur, ut culpemus imprudentem disciplinam, qua miseri peccatores excitentur ad sponte se offerendos truculentæ neci, ut sanguine suo priora scelera eluant. Ad hæc si impellat spiritus sancti impetus, bene est; sed ex institutione humana nequaquam fieri debent.) Quum itaque ob has aliasque causas sæpe fieret ut ambiguum esset quinam Slavis annumerandi essent ex tribus hominum classibus, quas modo recensuimus, hoc demum consilium initum est ut eorum omnium, quorum Vita nunquam videtur in Actis Sanctorum illustranda, quod aut non satis constet de eorum fide aut de eorum inter catholicos cultu, vitæ breviaria ederentur. Quod quum statutum esset, admittendi etiam visi sunt Iberi seu Georgiani, qui omnes fere catholici fuerunt, sed qui cum Slavis nil aliud commune habent, nisi quod eorum posterii nunc Russis pareant. Utique, quum tam late aperuissemus ostium, si fieri potuisset, omnes quotquot floruerunt fama sanctitatis in pristino patriarchatu Constantinopolitano, erutos voluissemus e tenebris et recentiorum Vitas in summaria contractas: sed libri defuerunt et tempus. Verum, licet nomina absint complura, tot tamen congesta fuerunt, ut nil simile etiam inter ipsos Orientales exsistat. Hæc inter ut ordo aliquis induceretur, in *Memoriis Slavicis* de iis tantummodo actum est, qui ritu orientali Slavico, quem SS. Cyrillus et Methodius incoharunt et promoverunt, usi fuisse videantur; ad *Observanda* vero relati sunt alii omnes, de quibus, quod minus cognita sint Latinis eorum gesta, paulo copiosius dicendum visum fuerit.

15. Ut autem omnia illa nomina colligerentur, kalendaria alique fasti sacri examinanda fuerunt. Quorum quum ingentem syllogen ad manum haberemus partim in musæo nostro, partim in bibliotheca publica Bruxellensi, alia vero multa, maxime Slavica, collecta servaret

Martinovius, opportunum visum est aliquid tentare simile celeberrimis Hieronymianis Fastis. Hos enim sæculo IV ex innumeris singularum Ecclesiarum kalendaris collectos esse norunt omnes; ita ut nullum magis insigne supersit de innumera sanctorum martyrum multitudine documentum. Re quidem vera *Annus ecclesiasticus Græco-Slavicus* nondum tot abundat nominibus, quot Hieronymianum Martyrologium, sed nil nisi initium aliquod facere cogitavit scriptor. Sane plus centum quinquaginta menologia, synaxaria aliique id genus laterculi sacri excussa fuerunt; sed innumeri supersunt in bibliothecis Parisiensibus, Vaticanis, Berolinensibus, Monachiensibus, Viennensibus et maxime Mosquensibus et Petropolitanis, quæ nemo hactenus adierit. Veniat jam qui hæc pristinae pietatis monumenta verset atque inde eruat quæ Martinovii lucubrationi desint. Constantinopolitani singulares natales sanctorum fere innotuerunt; sed Asiae Minoris latent pene omnes; neque ipsius Græciæ et maxime insularum cogniti sunt satis. De Fastis Slavicis idem fere dixerim. Profecto satis felix fuit Martinovius ut ex omnibus fere Slavorum regionibus kalendaria collegerit; sed non sufficit. Necesse esset ut saltem præcipuarum ecclesiarum cathedralium et monasteriorum synaxaria describerentur: quoniam ut inter Latinos sic apud Slavos aliosque Orientales singulae ecclesiae proprios patronos aut certe populares venerantur; quos nonnisi ope particularium fastorum nosse fas est. Magna itque messis adhuc manet virum illum strenuum, qui natales sanctorum ex Menæis, Menologiis et Synaxariis in unum conferre voluerit et certo ordine disponere.

16. Quem autem ordinem observavit Martinovius, is simplicissimus est. Principii loco positum fuit inter Græca et Slavica monumenta tantam intercedere connexionem et communitatem, ut hæc semper habenda sit ob oculos. Et quidem omnia ex Græco fonte fluxisse in Slavicæ Ecclesias per sacrum ritum exploratum est; idque a tempore SS. Cyrilli et Methodii qui ritus Græco-Slavici vere parentes sunt et conditores. Ab his nimirum libris aliquot liturgicis. Slavico sermone primum donati sunt, Evangeliiis scilicet, seu Missalibus et Psalterio, utpote sacris usibus prorsus necessariis; quo exemplo cæteros dein codices sacros et liturgicos e Græco in Slavicum verterunt Methodii discipuli, Clemens, Gorazdus, Nahum aliique numero plures. Verumtamen exstant etiam nunc quædam sacræ liturgiæ monumenta Palæoslovenica quæ non immerito ipsorummet Cyrilli et Methodii opus habeantur; qualis est codex Ostromiranus, Vaticanus glagoliticus seu Assemanianus, et potissimum Fragmenta glagolitica, non ita pridem Pragæ inventa a clar. Hæfflero et illustrata a Josepho Schaffarik, qui venerandas has glagoliticarum litterarum reliquias ad sæculum ximo et ix retulit. Porro ex toto opere Martinovii manifestissime eruitur, SS. Cyrillum et Methodium non Latinum, sed Græcum ritum docuisse Moravos, Bulgaros, Slovenos aliosque; nec stare posse contrariam sententiam Assemani et qui eum sequuntur; quin etiam Kopitarium a vero deflexisse, quum asseruit S. Methodium Kalendaria Constantinopolitana ad Romanos fastos reformasse: argumenta enim, quæ profert in Hesychio, in Glagolita Cloziano et in Prolegomenis ad Evangeliarium Remense, tenuia nimis sunt ac levia. Quibus facillime eversis, inaniter gloriantur Russi acatholici. Detur enim Kalendariorum Slavicorum originem Græcam esse, ut demonstrarunt Bodianski, Nevostrujev, Bilarski aliique, nil inde; quum tempore SS. Cyrilli et Methodii, uti tempore Vladimiri, unica esset Ecclesia catholica. Quoniam itaque catholici erant SS. Cyrillus et Methodicus, cur ad Romanos fastos exegissent Slavicos? Nexus itaque ille inter codices Slavicos et Græcos nequaquam solvendus est, sed omnino retinendus. Verumtamen distinctio quædam facienda visa est, cujus fundamentum in ipsa græca Kalendariorum Slavicorum origine positum est. Scilicet singulis diebus præmisit litteris majusculis Martinovius Kalendarium Ostromiranum, quod licet multis diebus vacet, inter antiquos tamen omnium copiosissimum, saltem priore sui parte, est; et ab omni schismatico fermento purum; ita ut inde intelligi possit qui fere sancti sæculo xi adulto Slavis, adhuc catholicis, innotuissent. Post singula nomina indicantur alii codices quibus iidem sancti eadem die descripti sint, prius codices Slavici, dein Græci, separati fere particula *cum*. Postea venit manipulus sanctorum, quorum nominibus littera S. seu vocabulum *Sanctus* præmissum est; hi quoque in aliquot codicibus Slavicis inventi sunt, et forte Græcis etiam libris inscripti. Denique accedit alius manipulus, cujus fere nominibus signum crucis (†) præpositum est: atque hi in solis libris Græcis obvii fuerunt. Illa itaque qualicumque distinctione cernitur quæ a Græcis mutuati sint Slavi (a Slavis contra nil fere sumperunt Græci); atque ex hac codicum recensione intelligitur quam extensus et celeberrimus fuerit quorundam sanctorum cultus, et frequenter quam antiquus, et aliquando quæ ejus fuerint vices. Illud autem summum atque præcipuum est in lucem trahi innumeros sanctos, quorum multi olim in maxima veneratione essent, nunc fere in oblivione. Verum id argumentum si ea quæ Baronius Martyrologio Romano præfatus est, describere atque etiam expolire: sed id nos facere non sinit, quam sectamur in hoc Monito, brevitatis. Sequitur etiam ex hac codicum manifesta fiant, ut primum componuntur cum aliis memoriis; ut aliorum, quæ vitiosa sint, detegantur vitia et vitiorum origines et causæ; et demum ut bene multa nomina, quæ quorum essent ignorabatur, quoniam nil erat quo distinguerentur ab homonymis aut determinarentur, ad certos sanctos jam referri possint.

17. Atque hæc in *Observandis* maxime curata sunt; ubi etiam singularia, potissime quæ in libris slavicis occurrunt, consignata fuerunt. Verumtamen modus statuendus fuit. In immensum enim crevissent hæc Observanda, si methodum Assemani, explicantis Tabulas Capponianas, Sabbatinii et Mazochii, illustrantium Kalendarium Neapolitanum marmoreum, et demum Morcellii, mira industria vetustissimum Kalendarium Constantinopolitanum declarantis, secutus fuisset Martinovius: quod neque ipse voluit, neque nos. Nondum præterea venit tempus, quo pro rei dignitate et argumenti amplitudine kalendarium universale orientale confieri et explicari possit. Prius enim, quod jam monuimus, edenda adhuc sunt multa kalendaria græca, multa slavica, atque etiam forte arabica, syriaca, æthiopica, armeniaca et alia in Oriente conscripta. Re quidem vera diu cogitavimus kalendaria secundum patriarchatus omnino dividenda esse; sed hic frustra tentatum est Antiochena separare et Hierosolymitana, atque in unis Constantinopolitanis consistere: nam per S. Sabæ libros liturgicos, quos monachi, maxime Athonitæ, Antiochia et Hierosolymis secum ferebant, omnia mixta sunt. Alexandria, ut remotior, sic etiam auctoritate minus valuit; verumtamen omnibus patriarchatibus Orientis tot sancti communes sunt, ut operæ pretium non videatur huic fundamento festorum seu etiam kalendariorum, quibus festa continentur, classes superstruere. Quamvis autem hæc ita sint, nisi tamen omnia semper turbata et confusa esse debeant, classes aliquot seu familias constituendæ sunt, in quas distribuantur codices. De Slavicis aliquid tentavit Martinovius, ut modo videbitur.

Atque his satis declaratum arbitramur quæ sit *Anni ecclesiastici Græco-Slavici* origo, quis ejus scopus, quæ in eo conscribendo servata fuerit methodus. Quæ nulla ratione melius utilisque approbare poterit lector, quam si, hoc tentamine excitatus, ipse in arenam descendat, novos codices græcos et slavicos afferens, quibus hiulca impleantur, perversa corrigantur, obscura declarentur. Hæc nostra vota, multo autem magis Martinovii, cui jam locum facimus.

PROLEGOMENA JOANNIS MARTINOVII

DE

FONTIBUS ANNI ECCLESIASTICI GRÆCO-SLAVICI.

Ad hoc tenta-
men conficien-
dum adhibiti
sunt libri Sla-
vici,

Quum ipsimet Bollandiani in præmisso Monito lectorem docuerint quibus incitamentis ad præsentem lucubrationem faciendam devenerim, quæ mihi proposuerim consilia et qua incedere via statuerim, me liberarunt ingrato præfandi onere. Id tamen repetere velim scriptio- nem meam tentamen esse, nequaquam perfectum opus; ad quod plane mihi defuerunt neces- saria subsidia. Quibus autem hæc patent (et quidem populares mei, quibus in exilio vivere necessaria lex non est, Petropoli et Mosquæ hac fausta fortuna fruuntur), quibus itaque auxi- lia illa denegata non sunt, ii mihi succedere velint et quæ conatus sum perficere. Quo voto nullum apud me est ardentius. Superest autem ut hoc loco monumenta, quibus usus sum, quantum fieri potest, ordine disponam et qualia sint describam.

quorum origo
partim Con-
stantinopoli,
partim in Pa-
læstina fuit,

2. Porro, ut codices Græci, sacri et liturgici, familiarum Palæstinensis et Constantinopolitanæ inter Slavos omnium sunt frequentissimi, sic quoque libri liturgici Slavici, quum ad illos com- positi aut correcti fuerint, maxime apud eosdem invaluerunt. Initio quidem nil habebant Slavi nisi quod Constantinopolitanum esset; sed, quum Typicum Hierosolymitanum S. Sabæ in mon- tem Atho devenerat et brevi temporis spatio Athonensium scriptorum diligentia per universas patriarchatus Constantinopolitani partes sparsum fuerat, et passim, partim saltem, admissum; fieri non poterat (maxime quod in sacro monte semper degerint Serbi, Bulgari aliique Slavi, adeoque Russi a tempore Jaroslai monasterium sibi proprium ibidem habuerint), ut Hierosoly- mitani ritus aliquot, quo referas festa sanctorum, in Slavicas provincias non penetrarent. Fa- ctum id maxime sæculo xiv, immo xv, Cypriano metropolita Kioviensj, natione Serbo; quo sedente, magnus codicum numerus ex monte Atho in Russiam delatus est et per librariorum pro- pagatus; neque cessavit deinceps mutuum inter Kioviā et montem Atho commercium. Nil itaque mirum, ut unico exemplo contentus sim, si inter Typicum Chilandariense et Kalenda- rium Bibliorum Ostrogensium summa appareat concordia seu similitudo. Verumtamen non ex monte Atho profecti sunt antiquissimi codices Slavici liturgici, sed potius ex Bulgaria, quo ritum Constantinopolitanum, Slavice versum, SS. Cyrillus et Methodius sæculo ix invexerant et ubi sæculo x literaria studia florebant omnium maxime; unde dein transierunt in Russiam. Neque illæ solæ fuerunt varietatum scaturigines et causæ; quarum tamen indagatio plena at- que perfecta ne tentari quidem nunc potest, quoniam nondum sat multi codices veteres inno- tuerunt.

et qui dividi
possunt in
quatuor fami-
lias.

3. Sed si fontes nondum omnes aperti sint, manifesti tamen jam sunt complures rivi, qui ad certos quasi fluvios pertineant et singuli certam majorum convallium declivitatem sequi vi- deantur. Codices scilicet intelligo, qui, licet sæpe uni ab alteris descripti non fuerint, commu- nibus tamen affectionibus fuerunt obnoxii; unde eis insit similitudo quædam, quæ quasi co- gnatio est: et quidem vera cognatio hæc dicenda est, quando apographa, quamvis correcta, aucta aut minuta, versamus. Neque hactenus licet aliam vim accuratioremque significatum vocabulo *familix* tribuere, si id ad libros liturgicos Slavicos et maxime ad synaxaria transfe- ratur. Quod quum ordinis claritatisque gratia faciendum sit, indicandæ mihi visæ sunt se- quentes familiæ.

I BULGARICA, cui adscribantur a) Kalendarium Vaticanum glagoliticum seu Assemanianum, b) Zographiense glagoliticum, c) Ternobiense, d) Suprasliense, e) Parisinum I, III et VIII.

II RUSSICA, quæ dividenda videtur in Novgorodensem, Kioviensem et Mosquensem. — 1) Ad *Novgorodensem* autem, quæ omnium antiquissima est et locupletissima, quoniam eo usque non penetrarunt sævæ Mongolorum turmæ, referenda sunt a) Kalendarium Ostromiranum, b) Novgorodense I, seu Putiatianum, de quo unus mensis Majus superest, c) Mstislaviense, d) Arcadianum, e) Novgorsdense II et III, d) Rumiantsoviaum, e) Menæa quædam Petropolitana, f) Parisinum IV. 2) *Kioviensi*, quæ nonnisi recentiores fere codices capit (si excipias Patericon Cryptense) quoniam sæpius illic grassati sunt Tartari, tribui possunt, a) Ostrogenses fasti, descri- pti ab Assemano et Dobrowskio, b) Ephemerides effigiatae Papebrochii, c) plura Kalendariorum apographa, quæ P. David, Societatis Jesu, Mosquæ missionarius, manu sua procuravit et ad Bolla- ndianos olim misit. Kioviensis quasi filia est Leopolitana, etiam recens et eosdem habens libros liturgicos; quos Ignatius Kulëinskius in conscribendo Specimine ecclesiæ Ruthenicæ adhibuit; maxime Horologium Leopolitānum et Počajovense, cujus duplicem editionem nos præ oculis habuimus. 3) *Mosquensis*, quoniam ad communem usum typographica arte maxime propagata

Octobris Tomus XI.

b est

est, *vulgata* dicenda foret, nisi ad tam splendidum nomen promerendum majus necessarium esset studium et scientia. Huc autem refer Menæa mensualia, typis excusa, Prologum seu rectius Menologium parvum et Menologium Demetrii Rostoviensis; non quod Mosqua originem suam traxerint, sed quia Mosquensibus typis excusa sunt exemplaria, in hoc opere passim citata. His addendæ Tabulæ Capponianæ.

III SERBICA, quæ continet a) Kalendarium Sišatovacense, c) Typicon Chilandariense, d) Parisinum VI et VII; et alia quam plurima in bibliothecis passim servata.

IV) VALACHICA, quæ tamen cum Kioviensi plane convenire videtur, si judicium ferendum sit ex Menæis februaryi bibliothecæ Ossolinianæ, anno 1492 scriptis, et ex Kalendario anni 1801.

illis adde multos libros græcos.

4. Verum non his solum usus sum codicibus, sed aliis nonnullis, quos suo loco describam. Quibus adde bene multos Græcos, quorum antesignanus fere est Menologium Basilii. Sed de his jam peculiarius agendum. Quare prodeant nunc ordine singuli codices, prius Græci, dein Slavici.

Græcorum Kalendariorum delineatio.

5. De Kalendaris acturos, quibus in Anno Ecclesiastico passim et fere ad singulos dies usi sumus, res ipsa monet a fastis Græcorum exordium ducendum esse; quum ex his originem suam trahant primæva Kalendaria Slavonica. Experientia enim magistra, sæpenumero interpretatio Slavica tam parum accurata est tamve insolita, ut nonnisi, considerato exemplari unde descripta fuit, intelligi queat. Accedit quod Græca Kalendaria, licet viris harum rerum curiosis minime ignota sint, utpote typis jamdudum, etsi non omnia, *vulgata*, nuspiam tamen leguntur in unum volumen simul collecta, sicuti fit in præsentis opere; sed in libris plerumque rarissimis delitescent; quæ proin hic in unum agmen coacta simul prodire gratum speramus fore lectori sacrarum antiquitatum studioso. Præterea siquis integram Kalendariorum sive Græcorum, sive Slavicorum Syllogen adhuc desideratam singulari volumine moliatur, quanto planiorem sibi viam reperiet? Cæterum tota ista de Græcis Kalendaris tractatio breviter expedienda est, utpote erudito lectori minus ignota.

Menologium Basilianum, ad finem sæculi X scriptum.

6. Et vero inter Synaxaria Ecclesiæ græcæ selectiora, quæ numero plus viginti passim usurpavimus, principem locum sibi vindicat Menologium jussu Basilii imperatoris exaratum, tum quod antiquissimum est, tum quod rerum abundantia et auctoritate reliquis præstat; siquidem non privato alicujus arbitrio confectum est, sed ad publicum ecclesiarum Constantinopolitanarum usum. Scriptum autem fuit jubente, non Basilio Macedone, qui imperium tenuit ab anno 867 ad annum 886; (nam ad 17 decembris fit illic *commemoratio B. Theophanon, uxoris Leonis, imperatoris*, anno 894 vita functæ;) sed Basilio II Porphyrogenito, qui imperavit toto fere sæculo posteriori, ab anno scilicet 976 ad annum 1025, atque ob immensas clades Bulgarorum genti illatas Bulgaroctoni cognomen accepit. Scriptum itaque est tempore quo fidem Christi in Rusiam primo inexit S. Vladimirus, sacra unda tinctus anno 988; adeoque potuit ex apographis innotescere Kioviæ saltem sæculo xi, uti certo innotuit sæculo proxime sequenti. Jam vero prius Menologii semestris, elegantissimo caractere exaratum, de quo plura Allatius in *Dissertatione de libris ecclesiasticis Græcorum*, cap. 12, adservatur in Musæo Vaticano. Alteram semestris partem, a mense nempe martii ad augustum invenit cardinalis Albanus, postea assumpto Clementis XI nomine summus pontifex, in monasterio Basiliano Cryptæ-Ferratæ in Latio; non quidem, ut aiunt Bollandiani, *pari characterum elegantia et picturarum ad singulas paginas deliciis exornatam (qualem in Vaticano esse vidimus), sed antiquitate et fide nihilo inferiorem, eundemque Basilii imperatoris titulum præferentem; ut hanc Vaticanæ illius partis si non germanam alteram, ab eadem manu velut utero progeneratam, certe genuinam ex parte atque auctore eodem tum cæteris indicibus, tum styli perfectissima similitudine nihil hæsitantes crederemus.* (Act. SS., tom. I Martii pag. 861). Quam idcirco in opere suo ad singulos menses, incipiendo a martio, græce vulgare instituerunt; et vulgassent integram nisi utramque partem græce et latine, typis Urbinatensibus juris publici fecisset Josephus Simonius Assemanus, Benedicto XIII summo pontifici dicatam, anno 1727. Quum autem in codice Cryptæ-Ferratæ, avulsis ob codicis vetustatem foliis, dies aliquot desiderentur, nimirum junii 9, 10 et 11, augusti 4, 13, 14, 28, 29, 30 et 31, eos ex Menæis Græcorum excusis descriptos et latinitate donatos adjecit editor. Ad hoc itaque celebratissimum sacræ antiquitatis monumentum cætera omnia synaxaria sive slavica sive græca revocare consultum visum est; in eoque fideliter referendo eo major diligentia adhibita, quod Menologiis hujusmodi slavice, minus accurate Prologis dictis, ad instar exemplaris præluxisse, saltem in sex prioribus anni mensibus, a septembri ad martium, a viris fide dignis dicatur. An vero idem intelligendum sit de altero semestri, equidem antiquorum Prologorum copia destitutus, aliis me hac parte felicioribus relinquo definiendum. Illud tamen statui potest, Kalendario Ostromirano aliud a Basiliano exemplar præluxisse, ut cuius alterum cum altero conferenti facile innotescet; imo sunt qui dicant Menologium istud ante sæc. XII Russis mansisse ignotum; ea forsane ratione ducti, quod antiquissima Prologorum seu Menologiorum slavice exemplaria xii sæculum vix attingant, nedum superent.

Constantinopolitanum scriptum ante medium sæculum VIII.

7. Constantinopolitanæ Ecclesiæ Kalendarium, a Ven. V. Morcellio Romæ editum anno 1788 et diurnis commentariis illustratum, nimis notum est, quam ut in eo describendo diutius in hæream. Est autem omnium Græcorum Kalendariorum quæ hactenus innotuerint antiquissimum; quippe quod ante medium sæculum octavum exaratum fuit, ut fusius disputat cl. Morcellius in præfatione,

præfatione, pag. 40; quod proinde Menologium Basilianum duobus sæculis et amplius ætate superat. Kalendarium istud ad Ecclesiam CPolitanam pertinuisse ex multis argumentis demonstratur; non tamen ad Magnam ecclesiam seu templum Sophianum; *sed*, juxta Morcellium, *unum ex iis esse quæ communia habebantur; quemadmodum apud nos quoque alia eduntur quibus plerique utantur, alia quædam ad certos cœtus ac certa collegia pertinent* (tom. I, pag. 280).

Neapolitanum
marmorcum
sculptum me-
dio sæculo IX.

8. Inter duo Kalendaria modo laudata medium quasi locum tenet Kalendarium Neapolitanum, non in membranis aut charta, ut cætera, descriptum, sed marmori post octingentesimum annum Christi, ac medio fere sæculo nono insculptum. Cujus editiones enumeratas reperiet lector in Elencho auctorum ad finem hujus procemii, ad siglas *Neap.*; unde etiam amplior ejus notitia petenda est. Quod Kalendarium, ut reliqua latina, nequaquam a nobis seponi potuit. Licet enim latinis mores sæpenumero sequatur atque, si ita loqui fas est, latinizet; tamen per multa etiam refert, quæ Græcorum potius quam Latinorum sacris usibus accommodata sint; ut utriusque ecclesiæ, æque cæterum catholicæ, commodis consuluisse videatur; maxime quum constet Græcum ritum in ecclesia Neapolitana olim viguisse.

Hierosolymita-
num et Ca-
lipolitanum,
scripta circa
annum 1000.

9. Basiliano Menologio cœvum fere est utrumque Kalendarium, in lucem productum a Ven. V. Augustino Scholzio. Horum alterum seu Hierosolymitanum, quod legitur ad finem codicis Evangeliorum bibl. Paris. signati 53, scriptum est a Daniele quodam, qui Hierosolymis in Monte Sancto habitavit; alterum seu Calipolitanum habetur in fine codicis ejusdem bibl. signati 79. Prius inde a 6 julii mutilus est. Utrumque typus vulgavit Scholzius tum seorsim in opusculo cui titulus: *De Menologiis duorum cod. græcorum bibl. regię Parisinæ commentatio*, Bonnæ, 1823, tum ad finem prioris tomi Novi Testamenti. Illud unice in memoriam lectoris revocasse sufficiat, Hierosolymitanum Kalendarium, licet in multis conveniat cum Ephemeridibus Græcorum vulgaribus, diesque festos indicet, quos soli Constantinopolitani celebrare solebant, plures tamen discrepantias intercedere. Nam, ut ait Scholzius, qui totam hanc rem penitus discussit, *non solum magna in eo est dissensio dierum, in quibus sancti vel res memoratu dignæ commemorantur, sed etiam in sanctis ipsis atque in diebus festis. Sic Theophanes, auctor canonum, et Theophania, regina, 10 octobris, Artemidorus 27 octobris, Cæcilia 22 novembris, Eubiota 18 decembris, Epephra 8 aprilis, Cophri 9 aprilis, Sebastiana 3 maii, Aphrodisius 4 maii in hoc solo memorantur. Ad hæc, sancti Constantinopolitani aliique plurimi sæculi XI prætermittuntur; rarius vero Palæstinenses. Præterea dies festi nonnulli memorantur, qui ab Hierosolymitanis solis semper celebrati sunt. Unde conficitur Kalendarium hoc usui fuisse ecclesiæ Hierosolymitanæ, uti Calipolitanæ inservisse alterum ex similibus argumentis collegit idem Scholzius. Quamvis enim cum Fastis Constantinopolitanis plerumque concordet, in nonnullis tamen ab eis recedit, ut in ecclesiis particularibus, propter consuetudines cuique proprias, solet contingere.*

Coisl.iana
et Parisina.

10. Præter duo illa Kalendaria præstantissima vulgavit idem Scholzius in fine tomi secundi Novi Testamenti aliud Kalendarium ex cod. 205 bibl. Coisl. descriptum et perpetua collatione cum quinque aliis auctum: quorum primum erutum est ex cod. 199 Coisl. pervetusto, reliqui vero ex codd. bibl. reg. Parisinæ signatis nn. 47, 57, 112, 125 et 164. Duo priora indicantur in opere meo siglis *Coisl.*; cæteri vocantur communi vocabulo *Parisini Græci*, et compendiosius siglis *Pg.* Synaxaria hæc omnia integra sunt; sed diversæ ætatis, nimirum Coisl. 205 refertur ad an. 1079; Coisl. 199 ad sæc. XII, reliqui Parisini ad sæc. XIV vel XV, uti enucleatius rem declaravit Scholzius, loco citato pag. 456; ubi sermonem instituit *de Synaxariis et Menologiis quæ reperiuntur in codicibus Parisiensibus Actuum et Epistolarum.*

Nanianum sæc.
XI et XII.

11. Nanianum Kalendarium subministrarunt duo codices Naniani, signati CLXIV et CLXVI, quos ven. vir Mingharellius designavit in Catalogo Naniano græco his verbis: *Cod. CLXIV membranceus, in-folio, mutilus initio et in fine, constans foliis 78, scriptus literis quas unciales vocant, sæculo X.* Continet lectiones evangelicas, et a folio 29 Kalendarium, incipiendo a septembri; cujus tres ultimi menses desiderantur. Plurimum convenit cum Florentino primo seu n. XVIII, ejusdem sæculi, de quo dicitur inferius. Alter seu CLXVI, *membraneus in-folio, sæc. XI, magni faciendus, constans quaternionibus 38 et reliqua.* Continet Evangelia pro singulis per annum hebdomadis; quin et ea quæ omnibus diebus legenda sunt, et notas musicas; a folio autem 249 incipit Kalendarium, ex quo Mingharellius ea duntaxat protulit, quæ in Hemerologio Venetiano anni 1764 adnotata non invenit. Utilissimus nobis fuit uterque.

Lindebrogia-
num scriptum
post annum
944.

12. Magno usui item fuit in conscribendo Anno Græco-Slavico codex magnam partem a Papebrochio conscriptus et collectus, olim Bollandianus, nunc bibl. publicæ Bruxellensis, ubi notatus est num. 11322-26; ex quo deprompsi sequentia Kalendaria: 1° Lindebrogianum, a fol. 1 ad 15. Est vetus Menologium designans insigniora totius anni festa et proprias cuique ex Evangelio et Apostolo lectiones; quod alicujus ecclesiæ Constantinopolitanæ fuisse demonstrant festa soli huic urbi propria, etiam recentiora; in cæteris autem partibus ipsum antiquissimum esse duxerunt Bollandiani, Act. SS. April. II, pag. 67; non tamen sæculo decimo vetustius, siquidem 16 Augusti meminit imaginis acheropiitæ, Edessa CPolim allatæ, anno 944.

Crypto-Ferra-
tense.
Taurinense
utrumque.

Venit ibidem dein Crypto-Ferratense, a folio 36, continens fragmentum Menæi imperfecti a Martio ad 14 Aprilis. Taurinensia duo, signata in codice α et 6, apud me 1 et 2, pariter non integra sunt; nam prius incipit tantummodo a 15 Martii, posterius 29 Martii; desinunt vero ad 31 Augusti.

Sirmundia-
num et Chif-
fletianum.

Mazarinæa.

Dominica-
num.

Florentina.

31 Augusti. Conveniunt autem cum Menæis Mediolanensibus, signatis O, 148, de quibus modo. Neutrum legi in catalogo codd. biblioth. Taurinensis, quem adornavit Josephus Pasinus. Quæ sequuntur Mediolanensia Kalendaria seu Menæa ex bibl. Ambrosiana, numero plura sunt, atque fol. 162 verso ita breviter delineantur: Primum signatum N 103 in-fol. continens *Μαρτυρολόγιον* seu Menologium. Codex perantiquus et optimus ex Calabria advectus anno 1606. A 1 die Octobris usque ad 4 Februarii. Secundum, notatum O 148 in-fol. continet Menæa a 9 Novembris usque ad 17 Augusti. Tertium, N. 178, (non autem 378, ut erronee signatur in codice) in-fol. complectitur Menæa valde antiqua a 3 Septembris usque ad 31 Augusti; sed folia hinc inde desunt. Quartum, N 153, in-fol. Codex valde antiquus Coreyræ emptus, a 21 Octobris usque ad finem Decembris. Quintum, T n° 364, in-4° a 29 Septembris ad 20 Junii, adeoque initio et fine mutilum. Sextum, V n° 378, in-4°. Est integer December cum odis, carminibus et elogiis. Septimum signatum V n° 393, in-4° a 6 Septembris usque ad 3 Martii, convenit fere cum primo seu N 103. Alibi, fol. 64 verso, dicitur pervetustus, Crotonæ emptus. His addendum octavum, in-4°, notatum T n° 178 et continens mensem Octobrem; de quo agitur folio 54; nonum, in-4° quod signatur T. n° 219 et continet mensem Novembrem, ut patet ex folio 66, ubi leguntur ejus fragmenta. Kalendarium, confectum ex his novem codicibus perpetuo inter se collatis, legitur folio 158 et sequentibus; excerpta vero sive sanctorum elogia referuntur a folio 40 ad folium 68, non quidem integra, sed quatenus supplementa sunt Menæorum impressorum. — Hæc excipit pretiosissimum æque ac notissimum Synaxarium Sirmundianum seu collegii Claromontani Patrum soc. Jesu, quod fuit P. Sirmundi, venerandæ antiquitatis codex membranaceus, unum alterumve et sæpe plures sanctos singulis diebus per totum annum referens absque distichis. Accedunt excerpta ex Menæis Chiffletii chartaceis, sex tantum menses continentibus a Martio ad Septembrem, cum singulis distichis pro singulis sanctis a fol. 70 ad fol. 126; cum supplemento ad Synaxarium Sirmundianum a fol. 130 ad fol. 136. Ipsa vero sanctorum nomina, uti passim in Kalendaris referri solent, ex Menologio Chiffletiano deprompta habentur fol. 163 et sequentibus; quod tamen, foliis ad invicem post madefactionem inseparabiliter agglutinis, multis in locis legi non potuit; ut notatur ibidem in præmio. Sirmundianis adnumeratur in opere nostro etiam Kalendarium, ex Menæis anonymis depromptum, a 17 Augusti ad 9 Maii, de quo codex fol. 136 et seq. — Kalendaria Mazarinæa, id est ex Menæis Mazarini descripta, sunt numero tria; primum, ex quo fol. 148 exhibentur excerpta pro solo mense Julio, in cæteris omnibus fere convenit cum Chiffletiano. Secundum, a 20 Martii ad 19 Augusti, concordat plerumque cum Dominicano primo; de quo dicetur modo. Tertium, antiquissimum, continet pauca pro Septembri, Octobri, Martio et Julio. De his in cod. Bruxellensi agitur a fol. 148 ad 150. — Nomine Dominicani Kalendarii veniunt excerpta ex Menæis mss, olim conventus S. Ludovici PP. Prædicatorum Parisiis, a mense Martio ad Septembrem; et ex aliis Menæis bibl. S. Marci patrum Dominicanorum, Florentiæ, pro mensibus Aprili et Majo tantum. De his agitur fol. 150-155. Demum compendioso titulo *Agan* seu *Agann* notatur quoddam Kalendarium seu Menæum mihi ignotum, ad paucos dies; quos hic accurate describendos esse visum est. Itaque in variantibus ad Menæa excusa lectionibus, de quibus dicetur modo, ad 3 Septembris ex cod. *Agan*, refertur S. Stephanus abbas et confes., Constantinus Junior, imper. et Archontion ep. Ad 31 Octobr. puer mart., et 12 puellæ suspensæ; SS. MM. Seleucus et Stratonica. Ad 1 Nov. Cyprianus et Juliania; ad 11 Nov. Leo patr. CP. et Flavianus; ad 12, Arsacius; ad 22, S. Maximus Capiclanus, Zacharias in mari, et Procopius; ad diem 24, S. Chrysogonus, S. Rufus, in pace mortuus, et Mara Triglini. Plura ex *Agan* codice citata non inveni.

13. Kalendaria Florentina suppeditarunt quinque codices Bibl. Mediceæ Laurentianæ; quorum amplam notitiam dedit Aug. Mar. Bandinius in præclaro catalogo codd. mss. hujus thesauri, typis Cæsareis Florentiæ excuso, anno 1764. De quibus hæc pauca inde delibare liceat, ut quæ scripta in opere nostro simul conjuncta atque communi compendio *Flor.* comprehensa passim citantur, jam hic accuratius, aliud ab alio secernantur. Maximas itaque partes in Kalendaris istis obtinet synaxarium cod. Evangeliorum signati XVIII, membranacei, perspicue et eleganter exarati sæculo x. Est enim reliquorum omnium, quæ in aliis hujus bibliothecæ codicibus legantur, plenissimum; licet pluribus diebus mutilum sit, puta 6 et 8 Februarii, 2, 14, 16, 20, 21, 23, 24, 26, 28, 29 et 31 Martii, aliisque quæ hic exscribere supersedeo. — Secundum Kalendarium continetur in Codice membranaceo Novi Testamenti, signato XXVII, sæculi xii; legitur, ut sæpe usuvenit, initio voluminis, præeunte Synaxario seu Indiculo lectionum Evangelicarum sive pericoparum. A priore identidem discrepat, ut testatur Bandinius, qui idcirco integrum excudendum curavit; omisso altero kalendario, quod in eodem codice xxvii ad pag. 346 obvium est, sequentem præferens titulum: *Delectus comprehendiaris* (*Ἐκλογάδιον*) cum Deo insigniorum sanctorum totius anni. Atque hæc duo, ut dixi, ex integro recusa legere est apud Bandinium, pag. 130 et 154. Ex reliquis vero tribus, nempe codd. xxxiv, xiv et xxiv, ea tantum exhibentur, in quibus a duobus prioribus aliquid discriminis intercedat. Sunt enim codices isti diversa ætate conscripti, et quidem cod. xxxiv, continens Evangelia, exaratus est sæculo xi; cod. xxiv quatuor Evangeliorum, sæculo xiii; ultimus denique seu xiv scriptus fuit sæculo xiii, sed synaxarium, recentius adjectum, præfert annum 1418. Demum omnia quinque integrum annum complectuntur.

14. Vindobonense

Vindobonense.

14 Vindobonense Kalendarium deprompsi ex codice mss. foliorum 67 in 4°, quem socii Bollandiani, dum Bruxellis opus meum conscriberem, compararunt, typis jamjam paratum, et forsitan juris publici reapse factum. In ultimo enim folio legitur solita censoris formula : *Impri-matur*, I et II fasciculus, die 29 Novembris anno 1825 apposita a Sartorio censore; in secundo autem folio legitur : *SYNAXARIUM Evangeliarum et Menologii codici Byzantino præmissum. E codice Vindobonensi descripsit Stephanus Endlicher. Examen criticum, fasciculus secundus.* — Priorem codicis partem a pag. 1 ad 57 occupat synaxarium lectionum Evangelicarum juxta ritum ecclesiæ orientalis incipiendo a dominica Paschatis. Posterior a pag. 57 ad pag. 103 continet synaxarium sanctorum, incipiens a septembri; sequuntur lectiones evangelicæ communes; pag. vero 111 textitur *Index sanctorum et dierum festorum qui in Menologio codicis Byzantini commemorantur.* De Kalendario dixisse sufficiat, illud cum aliis Constantinopolitanis, verbi gratia Saxo-Gothano, quod edidit Matthæi, maxime convenire; nec quidquam peculiare offerre. Jam vero inquirenti mihi, quisnam sit ille codex bibliothecæ Cæsareæ, non alius occurrit præter quam ille, quem in prolegomenis ad Novum Testamentum, tom. I, pag. LXIII, Aug. Scholzius recenset sub numero 124 his verbis : *Cæsareus Vindobonensis Nessel. 188, Lambecii 31, olim Leontis cujusdam, codex memor. in 4° sæc. XII, continet evangelia cum canonibus Eusebianis et synaxariis; ad familiam accedit alexandrinam, sed habet etiam nonnullas lectiones singulares et reliqua.* Lambecius vero, Commentariorum de bibl. Cæsarea t. 3, pag. 126, postquam eum pervetustum nominaverat et optimæ notæ, ac ex 188 foliis constantem dixerat, hæc addit : *Continentur eo quatuor Evangelia tanto studio scripta, ut in fine cujusque Evangelii non tantum adnotatum sit, quot versus unumquodque comprehendat, verum etiam quot verba...* Post quatuor autem Evangelia exstat in eodem Codice Ephemeris sive Calendarium Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quo recensentur lectiones Evangelicæ singulis cujusque mensis diebus assignatæ una cum nominibus Sanctorum, quorum memoria quotannis celebratur. Hactenus Lambecius. Cujus testimonium an recte adduxerimus, revera nescimus, quum divinando arbitrati simus codicem nostrum a Lambeciano 31 aut Scholziano 124 alium non esse.

Typica Atho-nensia.

15 Typicorum Athonensium nomine veniunt ea quæ Spicilegii Solesmensis tomo IV, pag. 445 et seq., evulgavit vir sacrarum antiquitatum bene peritus, J. B. Pitra, nuper in purpuratorum patrum collegium adlectus. Eruta sunt e cod. Coisl. n° 37, 36 et Paris. 2500; nec videntur ante sæculum XIV fuisse exarata, licet ex antigrahis longe antiquioribus fuerint descripta. Continent autem duntaxat festa totius anni selectiora; et quidem in primo typico in tres classes distincta, majora, media et minora, in quibus scilicet præscribebatur monachis Athonensibus ab operibus vacare et jejunium solvere. Secundum, paulo contractius, est indiculus dierum, in quibus vel monachis vel mercenariis vel utrisque simul ab operibus erat abstinendum. Tertio et quarto continentur festa, majora et minora, quæ obtinebant tum apud Studitas, tum Hierosolymis; et quidem Studiensi omnia consignata sunt multo accuratius quam Hierosolymitana, uti testatur scriptor incertus Athonita in proæmio. A quo illud etiam discimus, non admodum inter se convenire ea quæ in adjectis typicis ordinantur festa; sed sæpenumero quæ in uno reperiuntur libro, ea in altero desiderari; variasque in singulis locis vigere consuetudines in celebrandis sanctorum festis, sive majora sint illa, sive minora. Argumento sunt duo ultima typicorum compendia, in quibus nec eadem semper festa, nec eodem gradu solemnitatis referuntur; sed quæ in uno desunt, ea supplentur ab altero. Cæterum omnino concordant sive cum Kalendario Hierosolymitano sæculi X Scholziano sive cum Typico Chilandariensi anni 1334; de quo dicetur infra. Excipiatur solus dies 13 Decembris, ad quem in Typico III, seu Studitarum et Hierosolymitanorum, præter S. Eustratium refertur S. Ignatius, sane ep. Antiochenus et martyr, qui in cæteris omnibus commemorari solet ad 20 Decembris.

Saxo-Gothanum sæculi XI et Mosquense.

16 Kalendarium Gothanum seu Saxo-Gothanum nuncupatum est a serenissimo duce Saxo-Gothano, ex cujus bibliotheca edidit suum Vetustum Ecclesiæ, ut videtur, Constantinopolitanæ Evangeliarum cl. Matthæi, Lipsiæ, 1791. Codicem, ac proinde Kalendarium, ad finem Lectionarii adjectum, retulit Matthæi ad sæculum XI. Convenit plerumque cum Kalendario Mosquensi, quod ad finem Novi Testamenti græce ex codicibus præsertim Mosquensibus, t. I, vulgavit idem Matthæi, Lipsiæ, anno 1803. Neutrum integrum est.

Sirtetianum.

17 De Sirtetiano Menologio, quod in Thesauro Monument. eccles. tom. III edidit Canisius, non est cur plura disseram, quum notissimum sit. Illud tantum adnotabo hoc Menologium græce non exstare, sed ex Menæis tum mss., tum editis excerptum esse (ut ait Papebrochius pluribus in locis) et quidem levi opera.

Maximus Margunius.

18 Mihi parum profuit; multoque minus liber Maximi Margunii, Cytherorum episcopi, qui omnia sua ex editione Menæorum Veneta anni 1595 et seq. mutuatus est et lingua vulgari donavit.

Menæa excusa.

19 Menæorum vero Græcorum utramque editionem diligenter, perpetua collatione adhibita, examinavi; idque eo majori cura, quod slavonica Menæa magna ex parte ad eorum normam composita sint et ordinata. Licet enim in codice Bruxellensi, superius laudato, exstet index, a Papebrochio ad usum suum olim confectus ac cum cæteris Menæis mss. quæ supra descripsi, perpetuo collatus, is tamen mihi haudquaquam sufficere potuit, quum inter antiquam editio-

nem Venetam, qua olim Bollandiani utebantur, et recentiore anno 1843 editam, non parva discrepantia intercedat.

Siberus.

20 Kalendarium metricum Siberi, quum ex omnigenis Menæis tam excusis quam mss. collectum sit, prætermittendum non erat; quemadmodum nec Martyrologium in usum monachorum ordinis S. Basilii, Romæ editum anno 1848, et Martyrologio Romano ejusdem anni annexum.

*Martyrologium
BasilianumIta-
lo-Græcum.*

21 Licet enim insigniter latinizet, quandoque tamen scitu utilia exhibet, et quæ Orientalium aures erigere queant. Festa insuper quædam continet solis catholicis ritus slavici propria, ut verbi gratia festum B. Josaphati, archiepiscopi Polocensis et martyr. Græcis autem illis fontibus succedant jam Slavici rivi.

*Codicis Ostro-
mirani, anno
1056 scripti,
amplior noti-
tia.*

22 Porro celeberrimum Ostromiranum Evangeliarium, typis expensisque Academiæ Petropolitanae splendide, ut decebat, excusum, publici juris fecit anno 1843 Alexander Vostokov, vir in slavici, si quis unquam, summe peritus. Textui slavonico, quod exemplaris sui characteres oculis exhibet quam simillimos atque ad vivum repræsentat, adjectus est textus Evangeliorum græcus; præterea regulæ grammaticæ et vocabularium ex codice eruta. In fine voluminis, in epilogo, legitur nomen scriptoris Gregorii diaconi; qui, præter alia, dicit se scripsisse hoc Evangelium incipiendo a 21 Octobris anni 6564 ad 12 Maii, S. Epiphania sacrum, anni 6565, in usum Josephi Ostromiri, præfecti Novgorodensis, et propinqui Iziaslai, magni ducis Kioviensis. Unde colligimus sequentia: imprimis quidem codicem fuisse descriptum ex alio vetustiore, ut putatur, bulgarico secundo, et quidem anno 1056-1057, septem scilicet mensium circiter spatio, nempe a 21 octobris anni 1056 ad 12 Maii anni 1057, ordiendo scilicet annum a mense martio, non septembri; nam secus laborasset Gregorius menses novemdecim, quod pro voluminis mole parum probabile videtur; scripsisset enim a 21 octobris anni 6564 seu 1056 ad primam septembris anni 6565 seu 1057, et insuper a prima septembris anni 1057 ad 12 maii ejusdem anni. Unde manifestum est solitum fuisse Gregorium computare annos non solum a mense septembri, verum etiam, pro civili maxime usu, a mense martio; qui duplex computandi modus in chronologicis apprimè observandus est. Ex epilogo illo Gregorii sequitur insuper festum sancti Epiphania, quod illic indicatur, celebratum esse 12 Maii, adeoque addendum Kalendario Ostromirano, in quo ad hanc diem omisum est, ut tot alia festa ad alios dies; quod in ejusmodi eclogadiis sæpissime fieri solet. Nimirum continet hoc volumen Lectiones evangelicas per anni circulum, juxta ritum Ecclesiæ græcæ, incipiendo a Dominica Paschatis usque ad Sabbatum sanctum. Subjungitur Kalendarium sanctorum a mense septembri ad finem augusti. Demum evangelia quædam in quibusdam diebus festis legenda. Et vero dictum Kalendarium est omnium quæ hætenus innotuerunt tempore antiquissimum; eoque pluris ducendum quod certum annum, quo exaratus est, præseferat, licet non sit completum. Re quidem vera ad finem codicis Remensis, de quo fusius alibi dicetur, legimus eum exaratum fuisse ab ipso S. Procopio, abbate Sazaviensi, qui e vivis secessit anno 1053, adeoque codici Ostromirano saltem aliquot annis esse antiquiorem; verum tantæ antiquitatis characteres haudquaquam præfert codex ille Sazavo-Remensis, nec qua cyrillianis literis scriptus est, nec qua glagolitici. Si autem orthographiam spectes et verborum structuram ac nasalium sonorum diligentem observantiam, Ostromirano omnino postponatur oportet; qui hac ex parte nullum sibi habet secundum; et tam perfectus est ut juxta quosdam quam proxime accedat ad genuinum illum ac primogenium sacrorum librorum textum, qualis ab ipsismet SS. Cyrillo et Methodio ejusve discipulis fuerit adornatus. Latuit porro codex Ostromiranus usque ad an. 1806, quo casu inventus est in cubiculo Catharinæ II imperatricis demortuæ. Quam inventionem eodem ipso anno juris publici fecit in suo Lyceo, t. II, l. I, p. 101, Joannes Martynov, de literis russicis et græcis bene meritus. A quonam aut quando imperatrici fuerit oblatum, non liquet; illud tamen constat, antequam in imperatorum palatium devenerit, asservatum fuisse in S. Sophiæ Novgorodiæ, ut testatur inscriptio initio codicis adjecta sæculo XI. Nunc ornamento est bibl. publicæ Petropolitanae. De hoc pignore palæoslovenico scripserunt bene multi; lectu dignissima sunt ea quæ disseruit cl. Fr. Miklosich in opere periodico: *Jahrbücher der Literatur*, 1847, n. 169, p. 1-39.

*Codex Vatica-
nus glagoliti-
cus seu Asse-
manianus,
sæculo XI
scriptus.*

23 Tres codices Slavicos citabimus ex bibliotheca Vaticana, kalendaris ornatos. Omnium celeberrimus æque ac vetustissimus est codex glagoliticis literis sæculo XI exaratus, quem Hierosolymis Romam advexit Josephus Assemanus anno 1736. Est liber Evangelistarium dictus, seu Evangelium eclogadium, continens lectiones evangelicas per anni decursum, juxta ritum ecclesiæ Græco-Slavicæ, incipiendo a dominica Resurrectionis ad sabbatum sanctum, ordine in Typico Græcorum diebus dominicis et Sabbatis præscripto. — Sequitur Kalendarium sanctorum a mense septembri ad finem augusti; in quo leguntur evangelia præcipuis diebus festis accommodata; tum lectiones in dominicis ad matutinum et de communi sanctorum. Denique in ultimo folio exstat ratio præparandi se ad celebranda divina mysteria et alia quædam lectu difficilia. Plura de codice hoc scripserunt Caramanus, *Identità della lingua litterale Slava*, § 52; Assemanus, in *Kalend. Eccles. univ.* passim; Dobrowsky, in *Institutionibus linguæ Slavicæ*, pag. 688-689; Bobrowky apud Angelum Mai, *Script. Vet. nova coll.* Romæ 1831, tom. V. pag. 105. Kopitar in *Glag. Cloz.* pag. IV, X, XXVIII, et in Hesyhii discipulo, pag. 39-41; Sreznevski, *De antiquis*

antiquis liter. palæoslavicae monumentis disquisitione, p. 6, et in *Izvestia Acad.* t. X, pag. 160; et potissimum t. III. Schafarik, in *Pohled na provvck hlalol sheho pisemnictvi*. — A Josepho Dobrovskio, qui cæco præjudicio nullum codicem glagoliticum sæculo xiii antiquiorem unquam admisit, et qui eum sequitur Bobravskius, refertur ad sæculum xiii aut xiv; at meliore jure assignatur XI a Kopitario, Caramano, Schaffarikio, Sreznevskio et cæteris, ea potissimum ratione ductis, quod codicis hujus textus evangelicus proxime accedit ad textum gemelli sui Ostromirani, formasque vocum exhibet antiquissimas, ut fuse prosecutus est Kopitarius in Hesychii discipulo, et fusius declarabitur, ut spero, a viro cl. Francisco Rački in cimelii hujus editione ardentè desiderata. Plura animadvertenda sunt in codice hoc optimæ notæ: imprimis quod, licet literis glagoliticis scriptus sit, tamen in eundem ordinem modumque redactus est, quo comparati sunt codices cyrilliani. Secundo, quod continet kalendarium glagoliticum pro toto anno; quod in nullo alio codice glagolitico hactenus reperire erat. Nam in codice quatuor Evangeliorum, qui penes Grigorovičium est, nonnisi fragmentum synaxarii superest; Zographiense vere comprehendit tantum quinque menses, idque cyrillianis literis. Tertio, utræque literæ, glagoliticae scilicet et cyrillianæ, non raro permiscetur: unde utramque scripturam simul exstitisse non immerito concludas. Scriptus est in Macedonia in usum Bulgarorum, ut liquet ex festis ecclesiæ Bulgaræ propriis, quale est SS. Cyrilli et Methodii, Clementis episcopi Velicensis, martyrum Stromnicensium seu Tiberiopolitanorum aliorumque. Apud Assemanum, qui eo plurimum usus est in Kalendaris suis ecclesiæ universæ, vocatur codex *Slavicus*; in præsentì vero opere nuncupatur *Assemanianus*, ut ita dignoscatur a multis aliis Slavici et maxime a duobus codicibus Vaticanis I et II, cyrilliano caractere conscriptis. Vulgo tamen designatur nomine Vaticanum glagolitici, sine alio additamento. Sæpe in eo recensendo dormitasse Assemanum demonstravit Kopitarius in Hesychii discipulo, pag. 40 et seq.; nos tamen, quum adcuratius apographum diu frustra rogaverimus, pretiosum hoc kalendarium ex commentariis Assemanianis eruere fuimus coacti, adhibitis emendationibus Kopitarii. Pertinet itaque hoc Eclogadium ad vetustissima literaturæ palæoslovenicæ monumenta, valetque ad labefactandam opinionem Assemani, docentis a SS. Cyrillo et Methodio invecum fuisse ritum Slavo-Latinum, non Slavo-Græcum.

Kalendarium
Putiatianum,
sæculi XI.

24 Kalendarium Novgorodense I seu Putiatianum excerptum est ex Menæis maii, quæ asservantur in bibliotheca Sophiana Novgorodiæ. Codex hic perantiquus, foliorum 134, minutis characteribus exaratus a Putiata quodam, refertur ad sæculum xi a cl. Al. Vostokovio, qui eum fuse descripsit in *Memoriis Academiae Petropolitanae* (*Učenyia Zapiski*) tom. II, pag. 126; et quidem ad sæculi xi initia, imo ad extremum sæculum x eundem consignat J. Kuprianov in *Descriptione codd. membraneorum ejusdem bibliothecæ*, pag. 10-12; ajens Putiatam, codicis scriptorem, non alium esse, a celeberrimo homonymo, qui regnante S. Vladimiro, simul cum Dobrynia urbis præfecto, Novgorodenses ad fidem Christianam igne ferroque convertisse dicitur in *Chronico Joachimi*, episcopi Novgorodensis, anno 1030 vita functi. Quod si daretur, Kalendarium Putiatæ ætate antecelleret ipsummet Evangelium Ostromiranum, annis 1056 et 1057 certo exaratum.

Kalendarium
Suprasliense,
sæculi XI.

25 Kalendarium Suprasliense erutum est ex codice, quem anno 1851 publici juris fecit cl. Franciscus Miklosiç, Vindobonæ, in opere ita inscripto: *Monumenta linguæ palæoslavenicæ e codice Suprasliensi*. Continet hoc volumen Vitas sanctorum, qui celebrantur mense martio, incipiendo a die quarta (tres namque priores desiderantur) ad trigesimam primam; præterea plures homilias S. Joannis Chrysostomi, unam S. Epiphaniæ et unam Photii, patriarchæ. Est itaque Menæorum volumen singulare. Quod ad ætatem codicis attinet, eum sæculo xi adjudicandum esse, imo in ipsa linguæ palæoslavenicæ patria scriptum omnesque ejusdem sermonis codices literis cyrillicis exaratos ætate antecellere contendit editor, optimus sane judex. Suprasliensis appellatus est, quia servabatur olim in abbacia Basilianorum Suprasliensi prope Bialostokium, in Alba Russia. Plura docebit clar. editor in præfatione.

Kalendarium
Petropolitanum,
sæculi X aut XI.

26 Petropolitanum Kalendarium ideo nuncupatum est, quia desumptum est ex codice bibl. publicæ Petropolitanae. Codex iste familiæ Bulgaro-Novgorodensis continet officia sanctorum insigniorum pro mense septembri, octobri et novembri, et refertur ad sæculum x vel ad initium xi ab Alexandro Pypin, qui ampliorem ejus notitiam dedit in *Prolegomenis Societatis Histor. Mosquensis*, 1838, t. III, p. 36.

Kalendarium
Mstislaviense,
ineuntis sæculi XII.

27 Kalendarium Mstislaviense pro singulis diebus anni legitur in Evangeliariorum Eclogadio, quod jussu Mstislai, ducis Novgorodensis, scripsit Alexius quidam, Lazari presbyteri filius, pro ecclesia Annuntiationis in Gorodiščensi suburbio; ut liquet ex duplici inscriptione codici adjecta. Quum porro constet Mstislaum sedisse Novgorodiæ usque ad annum 1117, quo ei successit filius Vsevolodus, ecclesiam vero B. Mariæ Gorodiščensem excitatam fuisse a Mstislao an. 1103, hinc pronum est concludere, præsentem codicem exaratum esse intra annos 1103 et 1117. Est autem codex iste pulcherrime exaratus, et optimæ notæ, atque Ostromirano hac in re facile suppar; Kalendario vero instructus est longe ampliore quam Ostromiranum est, plurimis diebus, ut vidimus, mutilum, aut quam illud aliud est Evangeliariorum monasterii S. Georgii Novgorodensis, scripti a Theodoro monacho intra annos 1118 et 1128. Eruditam codicis hujus descriptionem in lucem proxime dabit idem vir clar. Capiton Nevostrujev, qui Kalendarium Ostromiranum

Ostromiranum brevi commentario jam instruxit, et simul cum Al. Garsklio egregiam vulgavit Descriptionem codicum Slavicorum bibliothecæ synodalis Mosquensis, de qua dicitur inferius. Hic idem in lucem dedit etiam Kalendarium Evangeliarum Mstislaviensis cum perpetua collatione Ostromirani et brevibus adnotationibus; quod nos in Kalendariorum Sylloge ad finem operis excudi jussimus, prout legitur in Memoriis Academiae Petropolitanae (Izvestia) tom. X, pag. 111 et seq. Teste itaque Cap. Nevostrujevio, Kalendarium istud apprime convenit cum Synaxario codicis Evangeliorum Græci, bibl. Synodalis Mosquensis, signati n. 43, qui exaratus est anno 1065, atque ex Monte Atho Mosquam, uti tot alii, allatus. Præterea convenire dicitur cum Menologio Basilii imperatoris; quod postremum an verum sit, quisque facile perspiciet, si alterum Kalendarium cum altero conferat, seu etiam cum Kalendaris sive Slavicis, uti Parisino I et Ternobiensi, sive cum Græcis, præsertim Hierosolymitano et Calipolitano, quæ edidit Scholzius. Ab Ostromirano in multis recedit, cum Rumiantsoviano autem aliisque sequioris ævi synaxariis magis concordat.

*Arcadianum
scriptum sub
medium sæcu-
lum XII.*

28 Kalendarium Arcadianum ita nuncupatur, quia exaratum fuit tempore Arcadii, archiepiscopi Novgorodensis ab anno 1156-1613; de quo dictum est in opere nostro ad 10 februarii. Pertinet itaque hic codex ad familiam Novgorodensem; continetque stichiras pro toto anno, non tamen pro singulis anni diebus; quin et tribus prioribus mensibus (incipiendo a septembri et initio decembris) nunc mutilus est. Cætera suppeditabit Kuprianov in sua codd. Sophiensium Descriptione, pag. 34.

*Novgorodense
II et III, sæ-
culi XII.*

29 Ad eandem classem spectant duo alia Kalendaria, Novgorodense II et III a me dicta, sæc. XII. Quorum prius, signatum n. 22, descriptum est ex Menæis mensis aprilis; posterius vero ex Menæis mensis junii. Utrumque fusius descripsit jam citatus Kuprianov, Descriptionis pag. 19 et seq.

*Kalend. ex An-
nalibus Novgo-
rodensibus ex-
cerptum.*

30 Ad eandem cum tribus præcedentibus stirpem pertinet Kalendarium ex chronicis Novgorodensibus, speciminis ergo, excerptum atque in decursu Anni ecclesiastici literis initialibus *Ng.* seu *Novg.* distinctum. Plerumque autem cum synaxariis Menæorum convenit.

*Kalendarium
Zographiense
sæc. XII-XIII.*

31 Zographiense Kalendarium desumptum est ex codice Quatuor Evangeliorum familiæ bulgaricæ, qui in monasterio ejusdem nominis adservatur in Monte Atho, catenæ alligatum. In sylloge Kalendariorum relatum est, ad sæculum XII-XIII; at ipsemet codex, qua scilicet parte continet Quatuor Evangelia, refertur ad sæculum XI, imo a quibusdam, sed minus recte, plus integro sæculo dicitur esse antiquius. Scriptus est literis glagoliticis in Bulgaria; unde postmodum in Montem Atho allatus, ibique synaxario auctus characteribus cyrillicis: quod tamen synaxarium nonnisi quatuor priores menses exhibet, incipiendo a Septembri, et insuper priores octo dies Januarii. Cætera desiderantur. Codicem hunc primus omnium detexit Michanovič, anno 1843, consulis Austriaci munere fungens Thessaloniciæ. Descripserunt vero plures, V. Grigorovič anno 1844 in suo itinere Turcico pag. 67-71; Avraamovič in opere Sveta Gora, 1848, pag. 169. Petkovič, in Memoriis Academiae, anni 1856; denique Ismael Sreznevski, illarum Memoriarum moderator æstimatissimus. Cujus ego humanitati debeo apographum Kalendarium Zographiense, accurratissime expressum, juxta exemplar, quod cl. A. Sevastianov, photographiæ ope in Monte Atho procuravit.

Parisinum I.

32 Kalendarium Parisinum I reperitur in antiquo codice, olim S. Germani, quem Josephus Dobrowski in Institutionibus linguæ slavicæ veteris dialecti passim distinguit littera A, at qui in catalogo bibliothecæ publicæ Parisinæ signatur n° 25. Ab auctore catalogi refertur ad sæculum XI, non contradicente Dobrowskio; ab aliis affigitur, sæculo XIV, imo sequiori ævo: sane sæculo XIII antiquius non est. Synaxarium satis concordat cum Mstislaviensi, et multo magis cum Ternobiensi anni 1273, paucis tantum exceptis. Cæterum oscitanter scriptus est mendisque scatet. Descriptus esse videtur ex aliquo exemplari glagolitico recentiori, ut conjicere licet ex sequentibus nominum formis: *Gaurielis*, *Paula* (pro Pavla), *Benedicta* (pro Venedicta), *Teodoti*, *Tomæ*, *Eutymii*, *Timotei*, et ita fere constanter *t* pro *th*; præterea, *Jovanis*, *Gligorii* et similibus. Plura vide in opusculo meo: *Les manuscrits slaves de la bibliothèque impériale de Paris*, pag. 98, ed. 1858.

*Ternobense
scriptum anno
1272.*

33 Optimæ notæ est Kalendarium codicis Ternobiensis, exarati anno 1272, Ignatio archiepiscopo. Continet sanctos pro singulis diebus anni; inter quos tamen, præter S. Parasceviæ et S. Joannem Rylensem, nulli reperiuntur Slavi. Ad diem 9 Martii texuntur nomina omnium quadraginta martyrum Sebastenorum; unde colligas codicem exaratum fuisse in ipsamet civitate Ternobensi, ubi olim exstabat templum nomini horum pugilum dicatum. Plura de ipso met codice legere est in Memoriis Academiae Petropolitanae (Izvestija) tom. VII, pag. 154. Adservatur apud cl. Franciscum Miklošichium; qui mihi, dum Vindobone duobus abhinc annis versarer, benigne communicavit examinandum; postmodum autem, me rogatus, pretiosi Kalendarium apographum, manu propria exaratum, humanissime remisit; cui optimo viro gratias ago maximas.

*Rumiantsovianum
sæc. XIII.*

34 Rumiantsoviani kalendarium nomine venit illud, quod ex codice signato n° CCLXXXIV scriptoque sæculo XIII, edidit Macarius archiepiscopus, Historiæ Eccles. Russ. tom. III, pag. 279-292. Continentur illo volumine plura officia, quotidiano usui inservientia; unde ei nomen *Libri usualis* (Slavice obichod) inhæsit; quod usitatiores forsitan apud latinos vocabulo diceretur *Officiorum*

rum liber seu Hemerologion. In Anno Ecclesiastico passim præfert nomen Prologi, licet minus recte, quod hic lectorem semel monuisse sufficiat. Errandi ansam præbuerunt duo Prologi, alter bibliothecæ publicæ Petropolitanae, alter Novgorodensis S. Sophiae, ejusdem sæculi XIII, in quo utroque habetur Kalendarium pro singulis anni diebus; completum, sed ineditum. Codicem Rumiantsovianum illustravit Al. Vostokovius in Descriptione hujus Musæi.

*Siſatovacense,
scriptum anno
1524.*

35 Præstantissimum Kalendarium Siſatovacense suppeditavit codex Actuum Apostolorum mem branaceus, quem non semel olim laudavit Josephus Dobrowsky in præfatione ad Institutiones linguæ slavicae, anno autem 1843 juris publici integrum fecit Vindobonæ clar. V. Franciscus Miklošich; apud quem ampliorem codicis notitiam requirat studiosus lector. Nos paucis contentos esse oportet. Exaratus est codex anno creationis 6852 (id est 1324) ab hieromonacho Damiano, Pechii in arce *ždrelo*, regnante Stephano Urošio tertio, jubente vero omnium regionum serbicarum archiepiscopo Nicodemō. Pertinet ad familiam serbicam magnique habendus est ab hagiologis propter synaxarium ad finem lectionum adjectum, maxime cum kalendaria in hujusmodi *Apostolis*, ut vocantur, plerisque diebus manca esse soleant aut breviora.

*Chilandariense, scri-
ptum anno
1551.*

36 Ad eandem familiam serbicam referendum est Kalendarium Typici Chilandariensis, in monasterio ejusdem nominis scriptum, anno creati mundi 6839, reparatæ salutis 1334, sub Gervasio hegumeno, a Romano monacho, qui se peccatorem, ac corpore et spiritu claudum esse dicit. Codex hic, ex foliis 275 in 4° constans et membranaceus, nunc adservatur in bibliotheca regia Berolinensi, signatus n° 49. Kalendarium, incipiens a mense septembri, primis diebus diebus mutilum est. Hoc ego, dum Berolini versarer, contuli cum Kalendario Siſatovacensi; non tamen integrum descripsi; sed lectiones tantum variantes diligenter adnotavi; quas deinceps concordēs esse plerumque reperi cum Kalendario Bibliorum Ostrogensium: cui propterea exemplaris instar fere præluxisse non immerito diceretur. Maxime cum constet aliunde plurimos codices liturgicos a Monte Atho in Russiam jam sæculo xv fuisse invectos; Constantino, vero Ostrogeæ duci, qui Bibliorum Slavicorum editionem principem excudendam curavit, plurimos codices Græcos et Slavicos undequaque conquisitos præ manibus fuisse. Atque hanc ob rationem non parvi faciendum est Typicon Chilandariense; quod propterea in sylloge editurus amicos rogavi, ut integri kalendarii apographum mihi submitterent, accurate descriptum. Quod quum diu sed frustra expectassem, nec tamen in Sylloge Kalendariorum esset omnino prætermittendum idcirco ea ratione excudi curavi ut lectiones variantes, quas solas excerptas habebam, Siſatovacensi Synaxario adjicerem.

*Vaticana I et
II, scripta sæ-
culo XIII et
XIV.*

37 Kalendaria Vaticana I et II, ut signantur apud Josephum Assemanum et in præsentī opere, excerpta sunt ex codicibus bibl. Vaticanæ, quorum uberem descriptionem dedit Assemanus Kalend. Ecclesiæ Univ. tom. I. cap. viii, pag. 400 et seq. Uterque codex exaratus est litteris cyrillicis; et quidem prior, membraneus, foliorum 275, juxta Assemanum sæculo xi; at juxta Bobrowskium, canonicum Vilnensem, cui, libenter assentior, referendus est ad sæculum decimum tertium. Vide tractatiunculam ejus de codicibus Musæi Vaticani Slavicis tam mss. quam typo excusis in Scriptorum veterum nova collectione cardinalis Maji, tomo V. Est autem codex Vaticanus I eclogadium, quippe qui contineat lectiones evangelicas pro toto anno cum Kalendario Sanctorum et aliquot evangeliis die Dominica legendis. Altero autem codice Vaticano, foliorum 238, comprehenduntur quatuor Evangelia. Hunc librum sæculo decimo tertio exaratum esse conjecit Assemanus; Bobrowskius vero ad decimum quartum referendum censet, sive quod a puro Slavonismo, ut loquitur, deflectat, sive quod plura contineat quæ non nisi in textu edito mediæ recensiois inveniantur. Hanc quoque sententiam Bobrowskii veri similiorem esse duco, maxime quum constet raros admodum exstare codices Slavicos *Quatuor Evangeliorum*, qui sæculo XIV sint antiquiores. In toto Musæo Rumiantsoviano ne unum quidem est; sed habetur tantum exemplar Tetraevangelii sæculi XIV. In bibliotheca synodali Mosquensi, olim patriarcharum, inter 53 codices sacros unum tantummodo Tetraevangelium occurrit sæculi xiii et unum sæculi xiv. Lege Vostokov, Gorski et Nevostrujev.

*Parisina octo
scripta sæculis
xv-xvii.*

38 Parisinos codices recensui in opusculo: *Les Manuscrits Slaves de la bibliothèque impériale de Paris*, ut hic solam numerorum concordantiam indicasse sufficiat. Itaque codex Parisinus I in catalogo bibliothecæ et in illo opusculo præfert numerum 25; Parisinus II respondet numero 27; Parisinus III, continens quatuor Evangelia Bulgaricæ recensiois, signatur n° 18; IV seu n° 19, sæc. XVI, recensiois Russicæ, continet Menæa Octobris; V seu n° 20, sæc. XVII, exhibet quatuor Evangelia et pene in omnibus convenit cum Parisino III. Codice signato n° 21 seu VI, sec. XV, comprehenduntur Menæa Februarii, recensiois Serbicæ, siquidem exarata sunt in monasterio Končulensi, de cujus situ plura disserui in opusculo superius citato, pag. 91. Codex VII seu n° 22, etiam Serbicæ recensiois, scriptus est in Monte Atho, anno 1419, ab Antonio monacho. Continet Menæa Januarii. Ultimus denique, in catalogo n° 23, apud me VIII, sæc. xiv-xv continet Menæa Augusti; videtur exaratus in Bulgaria, ob festum S. Joannis Rylensis.

*Remense scri-
ptum sæc. XIII
aut XIV.*

39 Kalendarium codicis Remensis, cyrillicis litteris exaratum, priores sex menses complectens, a nonnullis refertur ad sæculum XI, atque propria manu S. Procopii, abbatis Sazaviensis, sicuti et tota pars codicis Cyrillica scripta esse putatur. Quod si verum foret, profecto omnia cætera kalendaria ætate antecelleret, ipsoque codice Ostromirano saltem triennio præiret, siquidem S. Procopius in cælum migravit anno 1053. Hanc opinionem pie promovendam curavit bonæ

Octobris Tomus XI.

c memoria

memoriæ Venceslaus Hanka, potissimum in editione codicis Pragensi, anno 1846. Verum Vostokovius, Kopitarius, Miclošich, Sreznevski alique plurimi sæc. xiii aut etiam xiv exaratum esse docent, idque meliore jure. Juxta Kopitarium scriptus fuerit apud Ruthenos, et juxta Bilarskium, nunc Academia Petropolitana sodalem, qui omnium accuratissime scripsit de isto codice, patriam habuerit Moldo-Vlachiam, proinde pertineret ad codices mediæ recensio- nis Bulgaricæ. Equidem, ubi hoc cimelium bibliothecæ Remensis lustravi et textum genuinum cum splendida editione silvestrina diligenter contuli, tot inter utrumque textum discrepantias palæographicas deprehendi, ut argumenta cl. Bilarskii, ex palæographia petita, non parum momenti apud me amiserint; simul autem optaverim, ut codex iste ope photographiæ, mentiri nesciæ, tandem aliquando exhibeatur expressum.

Moldo-Vala-
chicum, scri-
ptum anno
1492.

40 Kalendarium Moldo-Valachicum appello illud, quod deprompsi ex Menæorum volumine ms. bibl. Ossolinianæ, signato n° 368: continet mensem Februarii tantum, scriptumque est in Moldavia, anno 1492, sub Voïvoda Joanne Stephano, filio Bogdani. Omnino concordat cum Parisino VI, ejusdem sæculi, et cum Kalendario Euchologii Valachici, editi Budæ anno 1803.

Venetum, ex-
cussum anno
1558.

41 Kalendarium Venetum, ex Menæis eclogadiis, Venetiæ excusis anno 1538, excerptum, si originem spectes, Serbicæ recensione accensendum est, siquidem editionem curavit Moyses, Dečanensis in Macedonia hieromonachus. Hujus Synaxarii meminit Dobrowsky Inst., pag. XLI.

Ostrogense,
excussum anno
1580.

42 Ostrogense Kalendarium descripsi ex Bibliorum editione principe, quam suis typis excu- dendam curavit Constantinus, dux Ostrogie, anno 1581 vel potius 1580. Maxime convenit cum Typico Chilandariensi anni 1331, ut observatum est supra; præterea concordat cum plerisque kalendaris, quæ solent subungi post Biblia Kioviensia, Mosquensia, Budensia, Počajovensia, aliaque, quorum seriem reperiet qui volet apud eundem Dobrowskium, pag. L et seqq.

Leopolitaneum,
editum anno
1648 et 1859,
et Počajovense
anni 1802.
Typicon et Me-
næa Mosquen-
sia, excusa
anno 1848.

43 Ad eandem classem spectant Kalendaria Leopolditana annorum 1648 et 1839, et Horolo- gium Počajovense, in usus Ruthenorum Unitorum excusum anno 1802, quæ cum Ostrogensi mirum quantum consonant; ab Horologio autem seu Ustavo Leopolditano, anni 1679, quod passim citat Kulčinski in Specimine, vix ac ne vixquidem recedunt. Idem judicium esto de Typico Mosquensi seu Ustavo anni 1861 et de Kalendario in fine Menæorum (ut vocantur) *communium* (Obščaja minea) quæ excusa sunt anno 1846; nisi quod in his adjecti sint sancti, Ecclesiæ Russiæ proprii.

Patericon Ki-
oviense, edi-
tum Mosquæ
anno 1757.

44 Hic jam de Menologiis aliquid delibandum est, quum eorum mentio fere singulis paginis recurat in præsentem opere: nempe de Paterico Kioviensi, de Menologio minore seu Prologo, et de majore seu Demetrii Rostoviensis: sunt enim e genere menologiorum. Horum primum mo- nasterio Kievocryptensi proprium est, a nobis alibi descriptum. Usi sumus editione Mosquensi anni 1757.

Prologus, edi-
tus an. 1850.

45 Prologi nomine venit liber compendiosas sanctorum vitas com plectens, juxta ecclesiasti- cum ordinem dierum dispositas, intermixtis homiliis aliisque narrationibus ad fovendam lectoris pietatem. Has tamen ultimas frustra inquiras in primævis Prologi exemplaribus, quæ sola vita- rum compendia referre solent, ad instar Menologii Basilii; ex quo, ut alibi observavi, procul dubio Slavonice descripta fuere, ac temporis decursu variis additamentis ab indigenis aucta et ampliata. Quare inepte vocantur passim nomine Prologorum, cum appellanda forent Synaxaria, seu Menologia compendiosa, sola voluminis amplitudine a Menologio Demetrii seu Macarii distincta. Exstant autem in mss. nonnulla venerandæ antiquitatis, utpote quæ attingunt sæculum xiii, imo et xii. Ad ultimum pertinent Synaxarium Novgorodense S. Sophiæ, et alterum bibliothecæ publicæ Petropolitane, in quibus habentur Kalendaria pro singulis anni diebus maxime completa.

Menologium
Demetrii Ros-
toviensis, edi-
tum anno
1852.

46 Longe fusius sanctorum vitas prosequitur Menologium Demetrii Rostoviensis, de quo passim disseruimus in Anno Ecclesiastico; ita tamen, ut quasdam Vitas, quæ in Parvo Menologio leguntur, retractare prætermittat; quod idem intelligatur de Parvo. Est autem maximam partem contractum ex Menologio ms. Macarii metropolitæ seu Magno.

Tabulæ Pape-
brochianæ
anno 1658, et
Capponianæ
circa annum
1660 pictæ

47 Subsidiarum genus constituunt singulare Kalendaria effigiata; e quibus hic produximus celebratiora duo, Papebrochianum, in Actis SS. initio tomi I Maii editum, et Capponianum, quod illustravit Assemanus Kalend. Eccl. Univ. tomo V et VI. De utroque hic quædam uberius declarare consultum visum est, præsertim ad ætatem Tabularum Capponianarum certo definiendam. Quum enim in hac stabilienda graviter erratum sit a Josepho Assemano (1); qui, quod nulli sancti inscripti sunt, anno 1300 posteriores; nulli Russi aut Slavi præter SS. Cyrillum, Methodium et Sabam, qui anno 1237 archiepiscopus Serbiæ obiit; et demum quod nominum forma, litterarum modus, picturæ elegantia et vestitus ratio sæculum xiii designent, nil dubitans ad sæculum xiii retulit; a Kulcinio (2), qui eis S. Vladimiri ævum inscriptum voluit; a Dobrowskio (3), qui *facile admiserit eas a Serbicis monachis circa annum 1300 fuisse pictas*; et demum a Falconio (4), qui omnium primus eas in lucem protraxit, quasi sæculo xi aut xii fuissent pictæ. Quæ quisque suis superstruxit conjecturis nolim enarrare, quod comœdiæ propria sint. Hoc scito lector tabulas pictas esse post medium sæcu- lum xvii a pictoribus probe notis. Tabulæ enim, qua menses September, October et November

(1) Kalendar. Eccles. Univ. tom. I, cap. II, pag. 6 et alibi passim. — (2) Ap. Assemanum, ibid. pag. — (3) Instit. ling. slav. veter. dialecti pag. XIII. — (4) Fasti SS. Ecclesiæ Græco-Ruthenice, pag. 169.

continentur,

continentur, inscriptum est : *Sergius, filius Basilii, pinxit* ; quæ exhibet Martium, Aprilem et Maium, hæc præfert verba : *Andreas, Eliæ filius, pinxit* : et eam demum, quæ Junium, Julium et Augustum continet, *Nicetas, Joannis filius, pinxit*. Jamvero pictores istos post medium sæculum xvii floruisse, atque singulos in annalibus Mosquensibus non semel nec sine laude commemorari circa annum 1659, exploratum est.

A Sergio Andrea et Niceta, pictoribus regis Mosquensibus ;

48 Et quidem Sergius Rožkov, Kostromæ Basilio patre natus, postquam pictoris artem exercuisset in urbe natali, inde Mosquam cum pluribus aliis accersitus fuit anno 1659, ut ecclesiæ S. Michaelis archangeli picturis exornandæ ibidem operam navaret, quemadmodum testatur chirographum, a prædictis pictoribus subscriptum anno 1659, die 19 Julii; quod legitur in Actis Societatis Archeologicæ Petropolitane, vol. VIII, pag. 38. Scilicet cum pictores, Mosquæ degentes et fisco adscripti, seu *regii*, ut vocabantur, numero essent longe pauciores, quam ut operi alicui majoris molis exequendo sufficerent soli, quotiescumque hujusmodi necessitas sese offerebat, e provinciis adjacentibus Mosquam vocari solebant iconographi meliores, et *regiorum* pictorum instar expensis fisci alebantur et remunerabantur. In horum itaque numerum adscriptus fuit Sergius, Basilii filius, qui et discipulos efformasse perhibetur. Idem, præter operam in pingendo templo S. Michaelis positam, instaurare jussus est a M. Ducissa, anno 1668, imagines sancti Sergii et S. Alexii metropolitæ, ut ferunt Acta præfata (pag. 76); anno vero 1670 ecclesiam monialium S. Joannis Mosquæ pinxit, ab aliis sociis Kostromensibus adjutus; tum vitam S. Mariæ Ægyptiacæ picturis illustravit, ac tandem socius fuit Simeoni Ušakovio in sedecim tabulis pingendis, quæ totidem miracula ope B. M. V. titulo *fontis vivifici* patrata repræsentarent. Erat autem Ušakovius anno 1626 natus, et Hilarioni metropolitæ Suzdaliensi sanguine junctus. Inter regios pictores facile princeps, populariter pingens et *hollandice* seu *francice*, et regius examinatus constitutus, probavit *Nicetam, Joannis filium*, cujus nomen legendum occurrit in tertia tabula Capponii, inventusque est ab Ušakovio, *artis pictoriæ magister bonus* (Acta, pag. 33.) Demum Andreas Iljin, seu Eliæ filius, commemoratur ad annum 1688, quo regii stipendiarii pictoris titulo ornatus est, propterea quod sanctorum facies in minutis iconibus repræsentare bene callebat, quemadmodum Acta illa referunt (p. 34). Fuerunt igitur Sergius, Andreas et Nicetas pictores sæculi xvii in pingendis parvis imaginibus seu miniaturis versatissimi; et licet annus, quo Capponianas tabulas adornarunt, definiri nequeat, tamen intra annos 1660 et 1670 tuto collocari possunt.

non vero antequam.

49 Quæ quum ita se habeant, supervacaneum esse videtur, rationes supra allatas, quibus conjecturam suam communire conatus est Assemanus, pluribus refellere; quædam tamen, earum occasione, hic observare lubet. Et primo quidem exploratum est, quam plurimos codices exstare, etiam sæc. xvi et recentius exaratos, in quibus nulla mentio fiat sanctorum Serbiæ, Bulgariæ aut Russiæ propriorum, si excipiantur SS. Cyrillus et Methodius, Borisus et Glebus. Exemplo sit codex ms. *Actuum Apostolorum*, anno 1549 in Russia scriptus, qui in nostro Museo Cyrilliano Parisiis adservatur; ad ejus finem, pro more, breve Synaxarium adjectum est, in quo præter sanctos aut dies festos, utrique Ecclesiæ Græcæ et Romanæ communes, nullus alius reperitur. Habemus et aliud ejusdem *Apostoli* exemplar, typis Leopoltanis anno 1654 excusum ac simili Synaxario seu Kalendario instructum; in quo e sanctis indigenis commemorantur duntaxat Borisus et Glebus, anno 1015 a fratre suo Germano perempti. An ideo ad sæculum duodecesimum referendus est uterque codex? Nec magis valent argumenta, ex mirabilium tabularum et characterum venustate petita; siquidem notissima res est, pictores Russos magistorum suorum Græcorum antigrapha adeo religiose semper fuisse imitatos, ut a certa pingendi regula deflectere omnino nefas esse ducerent. Unde fit, ut picturæ sæculo xvii, vel etiam nostra ætate confectæ, modo ad normam pingendi iconographis in *Typico* (slavice *Podlinnik*) præscriptam exactæ sint, antiquitatis speciem adeo feliciter referant ac simulent, ut primo intuitu eas sæculo xiii imo et xii delineatas fuisse dicas. Præterea ex iis quæ de *francica* seu *hollandica* pingendi ratione attigimus supra, manifestum fit, exquisitiorem illam formarum elegantiam ex occidentis regionibus in scholam Moscoviticam fuisse invectam, idque non ante sæculum xvi; formas vero rudiores artemque pingendi, ut vocabant, *vulgarem*, in eadem religiose fuisse servatas, veluti sacras quasdam antiquitatis reliquias, a nemine mutandas. Jam si inscriptiones slavonicæ singulis tabellis superpositæ ad leges palæographiæ expendantur, ne umbra quidem dubii remanere mihi videtur. Quum enim in his incidendis non minorem curam adhibere solerent iconographi, quam in ipsismet imaginibus exemplari suo conformandis; inscriptiones vero Capponianæ evidentissima sequioris ævi vestigia prodant, uti ex litterarum quarundam forma concludere pronum est; idcirco etiam hac parte sæculo xiii non erant adjudicandæ. Ex omnibus, quæ hactenus dicta sunt, concludere fas est, Kalendarium Capponii imagineum, quod ad sæculum xiii retulit Assemanus, cujusque antiquitatem præ Kalendario Papebrochiano tantis laudibus extulit, reapse triginta minimum annis esse recentius. Præterea Papebrochianæ Ephemerides exhibent nobis sanctos slavicos numero plurimos, dum Capponianæ, præter SS. Borisum et Glebum, natione Russos, et SS. Cyrillum et Methodium, nec non et S. Sabam, Serbum, alium exhibent nullum.

Kalendarium

50 Ultimo loco veniunt Kalendaria, quorum solummodo particulas seu excerpta damus. Porro de

*Mosquensis
Synodalia.*

de excerptis codd. bibl. Berolinensis, Vindobonensis, Leopoltianæ, Ossolinianæ, Onuphrianæ et Premysliensis disserere supersedemus, ne fastidium lectori ingeratur. Sufficiat, speciminis ergo, paucis describere excerpta *Synodalia*, utpote accessu difficiliora. *Synodalia* porro intelligo ea, quæ deprompta sunt ex codicibus bibl. Synodalis Mosquensis, olim patriarchicæ. Horum descriptionem partim jam adornarunt, partim adornabunt Alexander Gorski et Capiton Nevostrujev, viri profecto eruditi. Tomo hujus *Descriptionis* primo, qui solus, ni fallor, hactenus lucem vidit, illustrantur codices sacri numero 53. Quorum plerisque adnexa sunt Kalendaria sive Eclogadia pro singulis diebus anni. At, quod valde dolendum est, nullum eorum profertur ex integro, sed commemorantur duntaxat festa Ecclesiarum Slavicarum propria, omissis cæteris, eo quod ad propositum parum facere auctoribus videbantur. Jamvero integra Kalendaria reperiuntur in sequentibus codicibus : nn. 1, 20, 25, 28, 45, 46 et 47. Quorum primus seu Gennadianus, anni 1499, nulli ejusdem generis secundus, continet integrum corpus bibliorum. Codex 20, membraneus Krylosii, prope Galic, Kostromiæ civitatem, exaratus anno 1144, continet quatuor Evangelia; quod rarissime occurrit, quum pene omnia Tetraevangelia sæculum xiv haud excedant. Cod. 25, scriptus anno 1358, sub Alexio metropolita, in membrana, continet Evangelia eclogadia. Similiter cod. signatus n. 28, etiam membranceus, scriptus in fine sæc. xiv. Tribus ultimis comprehenduntur lectiones ex Actis apostolorum et epistolis, singulis dominicis legendæ; et quidem cod. 45, pergameneus, exaratus est anno 1307; cod. 46, etiam membranaceus, intra annos 1309 et 1312; cod. 47 denique pertinet ad sæculum xvi. In cod. 45 desiderantur duo tantum ultimi dies januarii. Deest etiam dies 29 tum in hoc cod. tum in cod. 46; verum lacunam istam ex anno bissextili facile interpreteris, quin omissionis arguatur synaxarista. Exstant Kalendaria, ut dixi modo, in cæteris quoque codicibus a 21 ad 53, at non pro singulis anni diebus. Sunt autem codices isti vel Evangelitaria (nempe nn. 21, 22, 23, 24, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 38) vel Tetraevangelia (a n. 33 ad 44) vel Apostolus (a 45 ad 53). Ultimæ classi accensendi sunt codd. 35 et 40, in quibus Acta apostolorum et Epistolæ junguntur cum quatuor Evangeliiis. Jamvero operæ pretium visum est modicas illas Kalendariorum particulas hic proferre, diligenter in unum collectas ac juxta ordinem dierum dispositas.

*Kalendariorum
slavico-
rum sylloge.*

51 Ex immensa autem hac Kalendariorum quæ hactenus recensui multitudine, pauca duntaxat Slavica selegi, quæ quasi aliorum specimen essent et imago; licet antiquiora aut quibus alia singularis laus insit, præferenda visa sint. In hac autem edenda Sylloge hanc rationem secutus sum, ut, quanquam fere omnia vertenda essent latine, codices tamen ipsos mss. Slavicos, quantum fieri posset, repræsentarem; potissime distorta nomina slavica latinis litteris, ut sivit linguarum diversitas, exhibens. Quare cum illic antiquos libros proxime sequeretur, nolui discedere a vulgari Orientalium more, annum a mense septembri incohantium; quamvis in Anno Ecclesiastico a mense januario exorsus sim. Sed hic meus labor est, mea lucubratio; ubi procul dubio majorem mihi vindicare potui libertatem. Quid vero potius faciendum erat? Non enim inter Orientales unica fuit ratio statuendi annorum exordia; atque ab ipsis Russis, maxime ante Mongolorum adventum, observatum fuit ut (quemadmodum liquet ex Epilogo Evangeliarum Ostromirani, ex Psalterio Tchertkoviano sæculi xii atque etiam ex Kalendario codicis Bibliorum Gennadiani, qui anno 1499 scriptus est) annum inciperent a die 1 martii. Quam ob rem, licet in edenda Kalendariorum Sylloge imitari noluerimus Latinos, qui Martyrologia antiqua, in quibus dies 25 decembris primus sit, a die 1 januarii exordiantur, lectori tamen facilius et rationi magis consentaneum esse duximus ut Annus ecclesiasticus ad communem Europæorum computum exigeretur.

*Auctoris la-
bor.*

52 Atque his subsidiis et ratione ad umbilicum tandem duxi opus qualecumque meum; quod speraram aliquot mensibus ocus in publicum iturum: sed impedimenta amovere non potui. Verum locus esto adagio: sat cito, si sat bene. Id unum profiteri possum me non labori percipisse et omnem quæ in me esset adhibuisse diligentiam; sed in tanta rerum varietate et multitudine non potui non sæpe peccare, licet telam texuerim et retexuerim, magistris Solle-rio, Baronio, Morcellio, Mazochio, Assemano utroque, maxime autem sociis Bollandianis; qui uti me ad suscipiendum arduum hunc laborem excitarunt, sic me in eo prosequendo, exanclando et complendo desudantem, qua consiliis, qua opera, non stimularunt tantum, sed et sublevarunt.

Conclusio.

53 Reliquum est ut lectorem iterum iterumque rogem ne de hac mea lucubratione judicium ferat, nisi prius expenderit *Monitum*, quod initio libri est; dein ut enixis precibus obtester Deum, qui errata corrigit et dispersa congregat, ut Græcorum Slavorumque Ecclesias cum Romana matre sua denuo conjungere dignetur, easque in eum reducat statum, quo, sedentibus S. Nicolao I et Hadriano II, viderunt eas SS. Cyrillus et Methodius, qui collectas a se inter Slavicas gentes primitias sanctæ Romanæ Ecclesiæ obtulerunt. Sit itaque unum ovile et unus pastor!

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUIBUS NITUNTUR MEMORIÆ SLAVICÆ.

ADDITÆ SUNT

SINGULORUM TITULORUM COMPENDIARIÆ NOTÆ.

- Acta archæo-graphica.* *Acta ex bibliothecis et archivis imperii Ros-siaci eruta, collecta et edita a collegio archæo-graphico Academiæ scientiarum.* Constant ex quatuor voluminibus in 4° anno 1836 editis Petropoli; quorum primum, initio ducto ab anno 1294, pertingit ad annum 1462; ultimum vero desinit in anno 1700. Ad calcem uniuscujusque adjectæ sunt breves annota-tiones.
- Acta histor.* *Acta historica*, ab eodem collegio archæogra-phico tribus voluminibus in 4° vulgata anno 1841. Complectuntur temporis spatia ab anno 1334 usque ad annum 1645. Acce-dit supplementum, quod sequentes annos usque ad 1654 comprehendit. Prodiit anno 1848.
- Acta Russ. oc-cid.* *Acta ad historiam Russiæ occidentalis spectan-tia, et a collegio archæographico collecta et edita.* Continentur quinque voluminibus in 4°; quorum primum in lucem venit anno 1846, secundum et tertium anno 1848, quartum anno 1851, quintum denique anno 1853. Complectuntur autem tria sæ-cula et dimidium seu res ab anno 1340 usque ad annum 1700 gestas; unde Kio-viensis Ecclesiæ historia illustratur non parum.
- Acta soc. geogr.* *Acta societatis geographicæ, Petropolitanæ.* Opus periodicum. V. Hilferding.
- Acta societatis archæologicæ.* *Acta societatis archæologicæ*, vol. XIII. Opus periodicum, singulis annis semel prodiens Petropoli (Russice).
- Acta patr. CP.* *Acta patriarchatus Constantinopolitani* 1315-1402, e codicibus manuscriptis Bibliothecæ palatinæ Vindobonensis ediderunt Fr. Miklo-sich et Jos. Muller, Tom. prior et posterior, Vindobonæ, 1860 et 1862. Magni momenti opus est ad illustrandas res græcas medii ævi sive sacras sive profanas. Quædam insuper continet ad historiam Ecclesiæ Kio-viensis spectantia. Est autem totius ope-ris titulus sequens: *Acta et diplomata græca medii ævi sacra et profana.*
- Archiv jugo-slav.* *Arhiv za povestnicu jugo-slavensku.* Uredio Ivan Kukuljevič-Sakcinski. Agram, 1851-1854, vol. tria, tabulis illustrata. — Anno 1857 prodiit vol. IV. Opus periodicum, historiam Illyrici seu Slavorum meridiona-lium tum profanam, tum sacram illustrans, nec tantum a catholicis, sed etiam in Russia laudibus cumulatam.
- Acta SS.* *Acta Sanctorum*, 55. vol. Potissimum evol-vendi a Slavis Martii tomus II, primus Maii et Augusti, II Septembris, auctarium tomi VI Octobris, et tomi IX et X Octobris.
- Acta SS. MM. Orient.* *Acta SS. Martyrum Occidentalium et Orien-talium*, ed. Steph. Evodius Assemanus, Romæ 1748.
- Anonymus.* Auctor anonymus commentarii de *Antiquis-simo Kalendario russo Evangelii Ostromi-rani*, in opere periodico Christianskoe čtenie (Lectio christiana), mensis Junii anni 1852 Petropoli.
- Historia hierarchiæ russicæ*, auctore Ambrosio, hieromonacho et Seminarii Novgorodensis præfecto. Mosquæ, an. 1807-1815. Opus hoc parum obvium, ex sex voluminibus in 8° constans, in duas partes divisum est; qua-rum altera exhibet omnium cathedrarum episcopaliū origines et fata, in altera de monasteriis tractatur, ita ut episcopologium et monasticon Russicum merito possit ap-pellari. Profert insuper omnium quotquot noscebantur episcoporum nomina, nec non et sanctorum Ecclesiæ Russicæ catalogum, ex Menologiis et Synaxariis depromptum et ordine chronologico dispositum.
- Geschichte des Fürstenthums Montenegro von der ältesten Zeit bis zum Jahre 1852 nach Serbischen Aktenstücken, Hulfswerken und Volksliedern von Alexander Andrič.* Mit vielen Gnadenbriefen, Ukasen, Manifesten, Proclamationen, Sermons und sonstigen Aktenstücken, nebst einem Anhang, enthaltend die Regententafel der Balsiden und der Familie Cernojevic. Wien, 1853.
- Ansberti clerici*, *Historia de expeditione Frederici I imperatoris*, ed. a J. Dobrovski, Pragæ, 1827. Expeditioni interfuit au-ctor.
- Antiquités russes, d'après les monuments his-toriques des Islandais et des anciens Scan-dinaves, éditées par la société royale des antiquaires du Nord.* 2 vol. fol. Coppenha-gue 1850.
- Arcybašev*, *Narratio de Russia*, 3 vol. in 4°. Cf. ubi de *Chronicis*.
- Kalendaria Ecclesiæ universæ, opera et studio Josephi Simonis Assemani*, edita Romæ anno 1755.
- Bibliotheca Slavica*, duo vol. ed. Miklosich et Fidler. Vindobonæ, anno 1851 et 1858.
- De tempore quo exorti sint litterarum Slavicarum apices.* Mosquæ 1855. Disquisitio non vul-gariter erudita, ac vitæ sancti Cyrilli, qui characteres Slavicos excogitavit omnium primus, et fratris ejus Methodii, uberrimam lucem affundens. Genuinus operis titulus est: *O vremeni proischoždenia Slavianskih pismen.*
- Chronique géorgienne*, éd. à Paris, an. 1830.
- Description géographique de la Géorgie*, par Wakhoucht, publié par Brosset. Paris, 1848.
- Historica lineamenta litterarum et artium Rus-siæ* (Istoričeskie Očerki), auctore Theod. Buslajev, vol. II. Petropoli anno 1861. — Eleganter scripta et excusa. Continet non-nullas SS. Vitas ad regulas artis criticæ exactas; quod vix ab alio quovis Russo hac-tenus tentatum sit.
- c* . Constantinopolis

- Canqius.* *Constantinopolis Christiana*, ed. Parisiis, anno 1648, Venetiis, 1729.
- Cas. mus. česk.* *Casopis musea Kralovstvi českého seu Chronicon Musæi bohemicæ*. Opus periodicum Pragæ prodiens, resque Slavicas universas, præsertim vero Bohemicas erudite enarrans.
- Chopin.* *Bosnie, Servie, Herzegovine, Bulgarie, Slavonie, Croatie, Dalmatie, Monténégro, Albanie*, Dans l'Univers pittoresque, Paris, Didot, 1856.
- Chron. Nest.* *Chronicon Nestoris*, editum ab Academia Petropolitana, continetur primo volumine *collectionis completæ annalium Russicorum*, quam Academia Petropolitana evulgandam curavit, et jam ad nonum tomum feliciter perduxit. Porro quod ab ea profectum est *Nestoris Chronicon*, idem est ac *Laurentianum*; hoc cognomine a monacho vocatum, qui antiquissimi codicis scriptor esse perhibetur. Innumera enim exstabant olim Nestoris ecegrapha, ad certas familias seu classes facile reducenda; quarum singulæ a locis, in quibus codices fuerant conscripti, suum traxerunt vocabulum. Notissima sunt *Chronica* sequentia: Kioviense seu Gustinense, Volynense, Suzdaliense, Novgorodense, Pscovense, Rostoviense etc. quibus addendi codices Regiomontanus seu Radzivillianus, Sophiensis, Voskresenskianus et Niconianus. Horum nullus sæculo xiv anterior est, non ipse codex Laurentianus; qui licet ætate cæteros antecedit, non nisi anno tamen 1377 fuit conscriptus; imo nec Kioviensis, quem nonnulli anno 1309, sed perperam, exaratum fuisse volunt. Prædicti codices omnes, si Niconianum excipias, ita in editione Academica exhibentur, ut variæ lectiones diligenter recensitæ sint; annotata autem et quem reliquum laborem ars critica postulat, desideretur aut lectoris studio relictus sit. Ad hæc excusus est liber typis Cyrillicis quidem, at non antiquis, sed recentioribus hodieque usitatis; qui adhibiti fuere in edenda ipsa parte, quæ est Nestoris; qui tamen eos procul dubio alienissimos habuit. Quam ob causam genuinam suam Nestori formam restituere tentavit clarissimus Fr. Miklosich in editione, quam nuperime Vindobonæ evulgavit, ad leges palæographiæ slaviciæ diligentissime procuratam. Restat ut aliquis nudum illum Nestoris textum ad artis criticæ regulas excutiat, commentariis, annotationibus aliaque hujusmodi suppellectili instructum proponat. Interea consulantur sequentes *Chroniconum* editiones:
- Chron. Nicon.* *Chronicon Niconianum*, ab anno 862 ad annum 1630, 8 vol. in 4°, ed. Academia Petropolitana, 1767-1792. Primum volumen curavit Schloezerus, reliquos Bašilov.
- Chron. Soph.* *Chronicon Sophiense*, ab anno 862 ad annum 1534, ed. P. Strojev. Mosquæ 1820 et 1821. Continetur duobus voluminibus in 4°, quorum prius desinit in anno 1424; posterius annales Ducatus Mosquensis exhibet integros; accedit ad calcem rerum index.
- Chron. Pscov.* *Chronicon Pscovense*, edidit Pogodin, Mosquæ anno 1836. Editio propter rerum indicem ad finem operis adjectum, non spernenda, etiamsi tomus quartus *Collectionis* Academicæ, de qua supra, eundem textum continet.
- La chronique de Nestor, traduite en français, d'après l'édition de Pétersbourg* (manuscrit de Königsberg) accompagnée de notes etc., par Louis Paris, 2 tom. in 8°. Paris, 1834. Commendanda, quia omnibus maxime obvia, licet codex ille Regiomontanus seu Radzivillianus non sit optimæ notæ.
- Verum omnium commendatissimam *Chroniconum* editionem dedit Arcybašev, supra laudatus, in opere cui inscribitur *Narratio de Russia* (*Povestvovanie o Rossiï*), quodque ex tribus voluminibus in 4° constans, omnium Annalium argumenta in unum corpus redacta exhibet, adjectis ad marginem inferiorem tum variantibus lectionibus, tum annotationibus et fontibus argumentorum. Est, ut ita dicam, *Chroniconum Concordantia*; editionis vero Academicæ non tantum optimum compendium, sed et supplementum prorsus necessarium. Primum volumen prodiit anno 1838, tertium anno proxime elapso.
- Ctenija Moskovskago Obsčestva Istorii i drevnostej*, i. e. Prolegomena Societatis historiæ et antiquitatum Mosquensis. Opus periodicum, licet nullis temporis terminis finitum. Continet autem plurima ad historiam ecclesiasticam illustrandam perutilia eaque eruditione plena.
- Annus liturgicus* (Dni bogosluženia) *ecclesiæ Orientalis*. tom. 2, ed. quinta, Petropoli an. 1856.
- Land und Leute der Moldau und Walachei*. Prag, 1859.
- Dictionarium historicum Sanctorum qui in Ecclesia russica coluntur*, (*Slovar istoričeskij o Sviatyh proslavennyh v Rossijskoj cerkvi etc.*). Petropoli, 1836. Altera editio, emendatior et completior, an. 1862. Incertus hujus operis auctor, a nobis centies citandus, non solum eorum Sanctorum Vitas breviter enarrat, qui cultu publico ab universa ecclesia Russica celebrari solent, sed etiam eos, qui non nisi in quibusdam locis coluntur, aut nude commemorantur. Hinc est ut plus sexaginta supra trecentos recenseat in indice alphabetico, initio operis sui posito. Ad finem autem adjecti leguntur auctores multi, quibus in operis descriptione usus est auctor. Nos eos viros tantummodo in Annum nostrum inveximus, quos ecclesiastico cultu honorant indigenæ, omissis cæteris, quorum cultus in incerto positus est; qua in re duces habuimus Menologii Ecclesiæ Orientalis auctorem, Michaellem Versinskium; de quo dicitur postea suo loco. Alteram editionem in plurimis differre ab altera notavimus passim; posteriore tamen, quum tardius nobis advenerit, parcius usi sumus, licet emendatior sit et magis completa.
- Mährische Legende von Cyrill und Method*, id est, *Legenda moravica SS. Cyrilli et Methodii*, ex codicibus mss. desumpta et cum aliis legendis collata. Pragæ, 1826. Opus criticum. At multo majoris momenti est ejusdem auctoris liber:
- Cyrill und Method der Slaven Apostel*, seu de SS. Cyrillo et Methodio, Slavorum apostolis,

lis, tentamen historico-criticum. Pragæ, 1823. Idem, russo idiomate donatum, et pluribus additionibus locupletatum, prodiit Mosquæ, anno 1825, curante Michaeli Pogodino. Quantam auctoritatem in rebus slavice tractandis habeat Dobrovius, neminem latet quin in gentis hujus monumentis prorsus sit peregrinus. Ejusdem

Glagol.

Glagolitica, editio altera, anni 1822. Pragæ.

Vita SS. Simeonis et Sabæ, Serbiæ apostolorum, a Dometiano, hieromonacho Chilandariensi et S. Sabæ alumno, conscripta, a Cyrillo Zivkovicio autem, orthodoxo episcopo Pancratia et Slavonia, contracta et castigata. Vindobonæ, anno 1794. Eamdem editionem nil immutatam verbotenus expressit et gallica versione explanavit Parisiis, vir cl. Alexander Chodzko, anno 1858. Manet itaque alios laudabilis genuinum Dometiani textum edendi cura; nam Zivkovicii textus ab acatholicis interpolis purus non est,

Dometianus.

Dudik Hist. Mor.

Mæhrens allgemeine Geschichte im Auftrage des Mæhrischen Landesaufsusses dargestellt von Dr. B. Dudik, Ord. S. Bened. 1^m vol. a remotissimis temporibus ad annum 906. Brunæ, 1860. Præclarum opus hoc in tres libros partitum est, quorum tertius vitam et gesta SS. Cyrilli et Methodii fuse et critice tractat. In quo conscribendo usus est auctor doctissimus prædecessorum omnium scriptis, etiam slavice, quæ horum Apostolorum gesta illustrant. Ejusdem

Iter Romanum, 2 vol. 1853. Wien.

Elisejev.

Vita SS. Gurii, Germani et Barsonophii, Kazanensium thaumaturgorum, auctore Elisejev. Kazaniæ, 1847.

Eugen., Dict. script. eccl.

Dictionarium historicum scriptorum ecclesiasticorum Ecclesiæ græco-russicæ. 2 vol. ed. 1827 Petropoli. Opus magnæ apud Russos auctoritatis, et licet parumper antiquatum, nihilo tamen minus a quovis similem materiam tractaturo necessario consulendum. Illud in librum suum «*Das gelehrte Rusland*» magna ex parte inexit Strahlus. Ejusdem

Descr. Eccl. Kiov.

Descriptio ecclesiæ S. Sophiæ et hierarchiæ Kioviensis, ed. Kioviæ 1825 in 4°. Accedit varia documenta historica et tabulæ Ecclesiam S. Sophiæ representantes. Non minoris apud suos auctoritatis liber, in quo res ad historiam Ecclesiæ Kioviensis pertinentes satis prolixè tractavit auctor, zelotypiæ potius quam veritatis studiosus. Ejusdem *Descriptio Lauræ Kievocryptensis*, in 4° edit. 2, Kioviæ, 1831. Historiam continet monasterii Cryptensis ab origine usque ad nostra tempora, et præterea magnam copiam instrumentorum publicorum eamdem illustrantium. Auctoris nomen exhibetur p. 159, ubi archimandritarum Kioviensium seriem claudit *Eugenius Bolchovitinov*, ordine undecogesimus, ab anno 1824 metropolita Kioviensis. Ejusdem

Descr. Laur.

Hist. Duc. Pscov.

Historia Ducatus Pscoviensis, 4 vol. Kioviæ, 1831.

Eug. Bulg. de Bapt. Olgæ.

De Baptismo Olgæ, Magnæ Ducissæ, disquisitio historica, auctore Eugenio Bulgaris, archiepiscopo Sloveniæ et Chersonæ. Petropoli, 1792 (latine et russice). Exemplar latinum titulo caret; est enim responsum, quod dedit Eugenius «*Viro præstantissimo doctissimoque Domino Friderico Schall, lite-*

rarum humaniorum in gymnasio Poltaviensi professori. » Vitam Eugenii, anno 1806 mortui, et scripta numero copiosissima exhibuit Eugenius, metropolita Kioviensis in *Dictionario Scriptorum Ecclesiasticorum Russiæ*, tomo I, pag. 145-165; nuperrime vero edidit A. Papadopulus Vretos, in opusculo barbare scripto, cujus titulus est: *Biographie de l'archevêque Eugène Bulgari, redigée sur des documents authentiques.* Athènes, 1859.

Recherches sur la chronologie arménienne, Dulaurier. 1er volume. Paris, 1860.

Vita et conversatio sancti et deiferi patris nostri Euthym.

Joannis Rylensis, auctore Euthymio, patriarcha Ternobiensi, edita Belgradi anno 1836, adcurante Neophyto, expensas præbente Joasapho, monasterii Rylensis hieromonachis (slavice). Excerpta Euthymiani operis dedit A. Hilferding in suis Literis ad historiam Serborum et Bulgarorum spectantibus; de quibus modo.

Fabricii Bibliotheca græca, ed. Harlesii Hamburg, 1791-1809. Fabr.

Illyricum sacrum, auctoribus Daniele Farlati et Coletto, 8 vol. in-fol. Venetiis, anno 1751-1819. Opus classicum, omnibusque notum. Farlati.

Testimonia de Immaculata B. M. V. Conceptione, Gagarin, S. J. ex auctoribus Russis deprompta atque slavonico idiomate vulgata Cenomani, anno 1858.

Témoignage d'un contemporain sur saint Vladimir, Galitzin.

publié pour la première fois en français, par le prince Aug. Galitzin, Techener, 1861. Continet epistolam S. Brunonis seu Bonifacii ad Henricum II, imperatorem, anno 1007 datam, jamque a Hilferdingo, anno 1860 Mosquæ vulgatam. In qua epistola iter suum enarrat S. Bruno, quod Kioviam susceperat, a S. Vladimiro se peramanter fuisse susceptum et tractatum asseverans. Latinum exemplar asservari dicitur in bibliotheca Casseliana unde; per amanuensem sibi describi illud fecerat eruditus vir Uffenbachius, anno 1716; post ejus obitum prædictum egraphum in bibliothecam Hamburgensem venit, ibique hodie dum exstat.

Dalmatien und Montenegro mit einem Ausfluge nach der Herzegowina und einer geschichtlichen Uebersicht der Schicksale Dalmatiens und Ragusa's. Nach Sir J. Gardner Wilkinson bearbeitet von Wilhelm Adolf Lindau. 2 Bande, Leipzig, 1849. Gardner Wilkinson.

Geschichte der Slavenapostel Cyrill und Method und der Slawischen Liturgie. Von D. Ginzel, Leitmeritz, J. A. 1857. Accedit ad calcem operis «*Codex legendarum et monumentorum de SS. Cyrillo et Methodio nec non de liturgia slavica agentium*; » præterea Appendiculus germanice conscriptus de «*Fragmentis glagoliticis, quæ professor D. Hæfler Pragæ invenit* (anno 1855), clarissimus vero Schafarik illustravit. » Opus criticum et propter documenta modo indicata maxime commendandum. Ginzel.

Glasnik, id est *Nuntius societatis Serbicarum literarum*, opus periodicum, vol. 12, Belgradi, an. 1848-1860. Prodit in lucem quotannis, continetque plures sanctorum Vitas ex

- ex antiquioribus codicibus manuscriptis depromptis, nec non et alia plura ad historiam ecclesiae Serbicæ facientia.
- Gloria B. M. V. Gloria sanctissimæ Dominæ nostræ et Deiparæ semperque Virginis Mariæ, in miraculosis ejusdem iconibus, quæ in Russia apparuerunt, manifestata.* (Slava Bogorodicy Marii). Partes tres, Mosquæ, 1853. Duæ priores agunt de cultu beatæ Virginis Mariæ qui apud Græcos viget; in tertia disseritur de Russorum erga Deiparam pietate, deque sacris ejusdem iconibus, quæ in Russia passim tamquam miraculis insignes magna religione coluntur. Sunt autem apud Slavos hæc imagines adeo numerosæ, ut earum descriptio integrum volumen non parvæ molis facile expleret.
- Gorski et Nevostrujev. Descriptio codicum Slavicorum bibl. synodicae Mosquensis, tom. I, pars prima et secunda, annis 1855 et 1859, auctoribus Alexandro Gorskio et Capitone Nevostrujevio.* Priore parte comprehenduntur codices sacri; posteriore opera SS. Patrum. Opus probatæ eruditionis; at nondum absolutum. Dolendum, quod in describendis Evangelitariis aliisque libris liturgicis, priore parte contentis, parce nimis ac jejune egerint de Kalendariis, quæ in eisdem inserta sunt; ita ut tota de Kalendariis tractatio duobus aut tribus paginis absolvatur, quamvis eorum nonnulla, quæ nempe in codd. signatis 20 25 et 28 reperiuntur, totius anni sanctos referant.
- Grad. lib. Gradualis liber* (Stepennaja kniga), regalis genealogiæ gradus exhibens, auctoribus Cypriano et Macario metropolitae, 2 vol. 1775 Mosquæ. Pertingit ad annum 1559.
- Grigorovič. De Slavorum apostolis disquisitio in regionibus Turciæ europææ facta, auctore V. Grigorovič, in Universitate Kazanensi professore.* Optima hæc scriptio, in *Diurnali Ministerii publicæ instructionis* pro anno 1847 inserta, præter generales notiones de Slavorum apostolis in veteri Serbia et Bulgaria, exhibet græcam Vitam S. Clementis, episcopi Bulgarorum, sæculo xiii, ut auctori doctissimo videtur, conscriptam.
- Gumpfenberg. Atlas Marianus, ed. Monachi, anno 1672.*
- Haeski. Menologia, Kalendaria et Hagioptycha russica, opus chronologicum et historicum, tribus libris constans. Edit. Mosquæ 1856.* In Quæstionibus chronologicis elucidandis multum subsidii præbet, eoque titulo utilissimum est.
- Herberstein. Rerum Moscovitarum commentarii, ed. Basileæ, anno 1556.* Præclaram hanc baronis Sigismundi de Russia tractationem nuper ex exemplari Basileensi ediderunt Universitatis Petropolitane alumni, eruditis prolegomenis et adnotationibus locupletatam, addita quoque versione russica. Restat ut elucubrationem suam, insertam « *Collectaneis* » anno 1857 et 1860 duobus voluminibus a se editis, seorsim quoque typis mandent editores.
- Hilferding. Literæ ad Historiam Serborum et Bulgarorum pertinentes, Mosquæ 1855.* Agunt de Historia Serbiæ et Bulgariæ antiquiore, continentque Vitam S. Joannis Rylensis ex vetusto codice exscriptam.
- Acta soc. Geogr. Acta Societatis geographicæ, t. XHI, edit. Petropol, 1859.* Fere integrum volumen replet tractatus ejusdem auctoris de Serbia, Bosnia et Herzegovina, variis notitiis de sanctis Serbiæ refertus, statumque gentis Slavicæ, regiones istas incolentis, ornatiore stylo magis quam veridico depingens.
- Notitiæ seu Commentaria Academiae litterarum Russicarum Petropolitane.* Opus periodicum, anno 1852 inchoatum, et quidquid ad literas Slavicas quomodocumque pertinet, in lucem proferens, adhibita arte critica; de rebus vero hagiographicis innumera continet, a quovis hanc materiam tractante præ oculis omnino habenda. Commentariorum editioni præest clarissimus Izmael Sreznevski, in Slavicis nemini in Russia secundus.
- Matka swietyh Polska, albo żywoty swietych, błogosławionych, wielebnych, swiatobliwych, pobożnych Polaków i Polek; Sanctorum mater Polonia, seu vitæ sanctorum, beatorum, venerabilium et devotorum Polonorum et Polonarum, auctore Flaviano Jaroševicio, ord. S. Francisci Reformati, 2 vql., ed. Pecaris, in Silesia superiore, anno 1850, juxta editionem anni 1767 factam.* Pietati promovendæ potius, quam eruditioni aut arti criticæ indulsit auctor, utpote qui non tantum sanctos, numero quidem paucos, in medium protulit, sed et innumeros alios commemoravit, qui sive in religione, sive in mundo virtutibus inclauerunt, non secus ac in Menologiis religiosorum Vitæ enarrari solent. Ad hæc, ex sanctis ecclesiae ruthenicæ non nisi sequentes admisit auctor, Alexium Metropolitam, Borisum et Glebum, martyres, Mercurium Smolenscensem (ad 10 Julii) et Olgam, cæteris omnibus prætermisiss.
- Descriptio Montis Atho, auctore Joanne Comneno, recusa græce et latine in Palæographia græca Montfauconii, a p. 441 ad p. 499.* Titulus proprius est: Προσκυντήριον τοῦ ἁγίου ὄρους τοῦ Ἀθῶνος, sub quo prima vice prodit opus Bucharesti, anno 1701.
- Joannes, Bulgariæ Exarcha, ed. Kalajdovič Mosquæ 1824, in-folio maximo.* Ejusdem *Monumenta litterarum russicarum sæculi xii, adnotationibus, variis lectionibus et graphicis speciminibus illustrata, Mosquæ, 1821.* Utrumque opus criticum. Horum prius agit de Joanne, archiepiscopo Bulgariæ, qui sæculo x floruit, nec non de litterarum slavicarum auctoribus, Cyrillo et Methodio, Clemente, episc. Bulgariæ, etc. Alterum continet quindecim scripta Cyrilli, episcopi Turoviæ, epistolam Nicephori metropolitæ ad Vladimирum, magnum ducem Russiæ, alteram epistolam Joannis metropolitæ, Clementi, Romano pontifici, inscriptam, Responsa Niphontis, episcopi Novgorodensis, ad Cyriacum data, Decretum Eliæ, Novgorodensis archipræsulis, Narrationem Danielis exulis, ac tandem famosam epistolam B. Simonis, episcopi Vladimiriensis et Suzdaliensis ad Polycarpum, monachum Cryptensem, destinatam. Porro scriptis Cyrilli, Niphontis, Eliæ et Simonis, qui inter sanctos a Russis numerari solent, præmisit auctor breves quidem, at solidas de eorum vita tractationes.
- Archivium de rebus Russiæ juridico-historicum.*

- Karamzin.* *Historia imperii rossiaci*, 12 vol. ed. Petropol. 1818. Opus classicum, propter magnam adnotationum criticarum copiam, ad calcem cujusque voluminis adjectarum, summopere commendandum. Cæterum nimis notum, quam ut longius in eo hæreamus. Monitum tantum lectorem volumus: *Historiam Karamzinianam* non excedere annum 1613, quo thronum Moscoviticum ascendit Michael Romanov, dynastarum hodie in Russia regnantium omnium primus.
- Karatajev.* *Index chronologicus librorum slavonicorum*, litteris cyrillianis excursorum ab anno 1491 ad annum 1730, auctore J. Karatajev. Petropoli, anno 1861. — Liber perutilis et magna cura concinnatus.
- Kazanski.* *Historia monachatus orthodoxi in Russia*, inde ab origine monasterii Kievocryptensis, a S. Antonio fundati, usque ad S. Sergium, Lauræ SS. Trinitatis conditorem. Scripsit Kazanski, in Academia ecclesiastica Mosquensi professor. Mosquæ, 1855. Compilatio optime quidem ex optimæ notæ auctoribus indigenis facta, novi tamen fere nihil exhibens, si excipias appendicem de tempore quo Antonius monasterii Cryptensis fundamenta jecit, non eruditam tantum, sed et novam modo.
- Kojalovicus, S. J.* *Historiæ Lituanæ pars prior*, libri novem, auctore Alberto Wuyk Kojalovicio, S. J., Dantisci 1650, in 4°. Desinit in anno 1387. *Historiæ Lituanæ a conjunctione magni Ducatus cum regno Poloniæ ad unionem eorum dominiorum*, libri octo. Antverpiæ, 1669. Desinit in annum 1572. — Utraque pars permagni æstimatur, simul et difficile reperitur. — *Miscellanea rerum ad statum Ecclesiasticum in magno Ducatu Lituanæ pertinentium*. Wilnæ, anno 1650. Horum initio leguntur compendiosæ Vitæ sanctorum Lituanæ Ecclesiæ priorum. — Addamus, plures Kojalovicii notitias de imaginibus B. M. V. miraculosis, quæ in Lituania et Polonia sua ætate colebantur, in *Atlante Mariano Gumpenbergi* esse insertas.
- Kopitar, Proleg. ad Evang. Rem.* *Prolegomena historica in Evangelia Slavica*, quibus olim in Regum Francorum oleo sacro inungendorum solemnibus uti solebat Ecclesia Remensis. Hæc prolegomena præmissa sunt Evangelio Remensi, vulgo *Texte du sacre dicto*, et Parisiis anno 1843 typis vulgato. — Iterum excusa sunt in *Bibliotheca Slavica*, quam Vindobonæ anno 1851 evulgavit Franciscus Miklosiç, tomo I, pag. 18 et seq. — Hujus Bibliothecæ initio legi potest Kopitarii vita ab ipsomet conscripta. — Ejusdem *Glagolita Cloxianus*, Vindobonæ, 1836. Cui necessario addendum est opusculum clarissimi Miklosiçii, ita inscriptum: *Zum Glagolita Cloxianus*. Vindobonæ 1860.
- Kovalenski.* *Quatuormenses in Monte-Nigro peracti*. Auctore Kovalevski, Petropoli, 1841 (russice).
- Kostom. Mon. lit. ant.* *Monumenta literarum russicarum antiquiora*, accurarunt Kostomarov et Pypin, expensas præbuit Comes Kušelev-Bezborodko, tomi tres Petropoli 1860-1862. Inter aliam minoris momenti, puta narrationes mysticas aut fabulas apud vulgus vigentes, reperiuntur in tertio tomo, quo potissime uti sumus, *Legendæ de quibusdam sanctis indigenis*, ex codicibus manuscriptis depromptæ, at nullo addito
- commentario. — Nicolaus Kostomarov *Historiam russicæ gentis prælegit in Universitate Petropolitana*, estque aliorum operum auctor notissimus. Plura quoque scripsit Alexander Pypin.
- Disquisitio de paterico Cryptensi, nec non antiquissimi ejusdem ecgraphi descriptio*. Auctore A. Kubarev, Mosquæ, 1847. Licet quadraginta paginis tantum constet hæc opella, multi tamen ponderis est, auctorisque merita commendat. *De Nestoris chronico dissertatio*, inserta in volumine *Disquisitionum de Historia Russiæ*, quas evulgandas suscepit Pogodin, historiæ russicæ cultor strenuus et ipse. De utroque tractatu sæpe sæpius agitur in commentario prævio ad Vitam B. Arethæ, monachi Kievocryptensis, in *Actis SS. Octobris* tomo decimo.
- Vid. Archiv. jugoslav.
- Specimen Ecclesiæ Ruthenicæ* ab origine susceptæ fidei ad nostra usque tempora in suis capitibus cum S. Sede Romana unitæ, cum Appendice, per Ignatium Kulczynski, ord. S. Basilii. Editio Parisina, anno 1859, juxta rarissima exemplaria romanæ editionis anni 1733 a me vulgata, ac præfatione, annotationibus variisque indicibus locupletata.
- Il diaspro prodigioso di tre colori, ovvero narrazione istorica delle tre immagini miracolose della B. V. Maria, la prima di Zyrovice in Lituania, la seconda del Pascolo in Roma, e la terza copia della seconda parimente in Zyrovice, detta da quei populi Romana. Romæ, 1732.* Opusculum quadripartitum, cujus secunda pars continet brevem Vitam B. Josaphati, archiepiscopi Polocensis et martyris.
- Menologium Basilianum*, ed. anno 1771. Opus posthumum, Basiliani ordinis Vitas sanctorum illustriores continens, in singulos anni dies ordine distributas. Kulçinii Vitam legis in editione *Speciminis* Parisina. Quem licet acerrime, pro more suo, impugnet Assemanus, tamen fere ex integro in sua *Kalendaria Ecclesiæ universæ* exscripsit, quæcumque de sanctis Ruthenis continet Specimen; habet autem optimas res, easque ex vetustis et probatis fontibus depromptas.
- Conspectus codicum membraneorum qui in bibliotheca Novgorodensi ad S. Sophiam asservantur* (Obozrenije pergaminnyh rukopisej, etc.) auctore Kuprianovio, 1857, Petropoli. Antequam seorsim in lucem prodiret hæc erudita codicum mss. descriptio, legi potuit in *Commentariis Academicis* (Izvestija), quibus tanto omnium rei peritorum applausu moderatur clarissimus Sreznevskij.
- Oriens Christianus*, studio Michaelis Lequien. ed. Parisiis, anno 1740.
- Historia Ecclesiæ Russicæ*, auctore Macario, episcopo Vinnitsæ, 3 v. Petropol, an. 1857. Incipit a tempore Vladimiri I, et desinit in annum 1240. Tomi quarti fragmenta vulgata sunt in variis operibus periodicis, in decursu operis hujus citandis. Reliqua volumina desiderantur. Tempora ante Vladimirim elapsa complexus est idem auctor in opere antea edito, cui inscribitur titulus: *Historia christianæ religionis in Russia usque ad tempora Vladimiri, ducis*, seu introductio in historiam Ecclesiæ Russicæ, auctore Macario,

- rio, archimandrita, Petropoli 1846. Utrumque opus, ut verum dicamus, summa diligentia concinnatum est, et quamvis veritati historicae non ubique consonet, ac popularium praeconceptionum iudicia nimium redoleat, tamen ab historiae ecclesiasticae tractatibus sedulo manibus versandum est, tum propter artem criticam, qua facta expenduntur, tum propter fontes uberrimos, qui reserantur ab auctore, doctissimo, simul et feracissimo.
- Maceda.* *Hosius vere Hosius*, ΟΣΙΟΣ ΑΛΕΘΩΣ ΟΣΙΟΣ, hoc est Hosius vere innocens, vere sanctus. Dissertationes duae: I De commentitio M. Hosii, Cordubensis episcopi, lapsu; II De sanctitate et cultu legitimo ejusdem, etc. Auctore Michaeli Josepho Maceda, presbytero, Bononiae, 1790.
- Martinof.* *Manuscripts Slaves de la Bibliothèque impériale de Paris*, par le P. Martinof, S. J., avec un calque, Paris, 1858. Huic opusculo inserta est vita S. Simeonis, magni Zupani Serbiae, a S. Stephano, ejusdem filio et Serbiae rege, scripta saeculo xii.
- Martyrol. v.* *Martyrologium Venetum*, ed. anno 1798, accurate Cariophilo.
- Maximovic.* *Kievljanin*, pro anno 1840. Analecta rerum ad Russiam inferiorem spectantium.
- Mazochius.* Alexii Symmachii Mazochii, Neapolitanæ ecclesiae canonici, etc., in Vetus marmoreum S. Neapolitanæ ecclesiae Kalendarium commentarius: tomi tres; Neapoli, an. 1743. Comprehendit sex priores anni menses tantum. Solidæ eruditionis opus.
- Menæa.* *Menæa menstrua*, liber quo exhibentur Officia ecclesiastica, in duodecim menses divisa et totidem voluminibus contenta. Edita Mosquæ, 1847.
- Menolog.* *Menologium seu Vitæ Sanctorum omnium qui ab Ecclesia Græco-Russica coluntur*, auctore Demetrio, Rostoviensi metropolitano, 4 vol. in folio maximo, Mosquæ, 1852. Plura de hoc opere dicemus in Vita Demetrii, quem inter sanctos suos collocant Russi, et cujus vitam prolixior legere est in fronte primi voluminis.
- Miklos. Monum. Serb.* *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiæ, Bosniæ et Ragusii*, edidit Miklosich, Viennæ, 1858. Hic liber egregius complectitur diplomata spectantia ad historiam Serbiæ, Bosniæ et Ragusii, quæ lingua Serbica conscripta sunt. Diplomatum addidit collector quasdam inscriptiones, ad eandem historiam nonnihil facientes. Desinit in annum 1490, inde ab anno 1114. Ejusdem
- Chron. Nest.* *Chronica Nestoris*, (1860, Vindobonæ) codicem Laurentianum, ut vocatur, reproducens, cum pluribus aliis codd. mss. collatum, et ad leges palæographiæ slavicae exactum. Cæterum ab editione Academiae Petropolitanae, de qua supra egimus, re quidem ipsa parum abludit. Ejusdem
- Acta patr. CP.* *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, V. supra.
- Bibl. slav.* *Bibliotheca slavica*, V. supra.
- Monum. lit.* *Monumenta lit. ant.* Cfr Kostomarov.
- Montfaucon.* *Palæographia græca*, ed. Paris. anno 1708.
- Morcellius.* *Kalendarium Ecclesiæ Constantinopolitanæ*, mille annorum vetustate insigne, primitus e bibliotheca Romana Albanorum in lucem editum et veterum monumentorum compa-
- ratione diurnisque commentariis illustratum cura Stephani Antonii Morcelli, tomi 2, Romæ, anno 1788. Egregium opus.
- Mosquitianin* (seu Moscovita). Opus periodicum prodiens singulis mensibus Mosquæ.
- Essai de chronographie byzantine pour servir à l'examen du Bas-Empire et particulièrement des chronographes slavons de 395 à 1057*, par Edouard de Muralt, St-Petersbourg, 1855. Liber chronologiam apprime illustrans, et manibus constanter terendus, licet rudiori stylo sit conscriptus.
- Vitæ sanctorum Ecclesiæ Russiæ, nec non Iberorum et Slavorum*, 12 vol. anno 1856-1860. Petropoli. Liber hagiographo necessarius, eo quod Vitæ ibidem contentæ ex codicibus manuscriptis magna ex parte exscriptæ sint, quamvis legentium pietatis promovendæ, et arti oratoriæ multo magis quam criticæ exercendæ aut solidæ eruditioni indulsisse videatur auctor, cæteroquin notissimus. Ejusdem
- Historia Ecclesiæ Russicæ*, Petropoli, 1838. Desinit in annum 1723, id est in tempus quo Synodus Petropolitana, ex nutu Petri Magni, patriarchæ Mosquensis jura hæreditavit, patriarcharum OEcumenicorum quasi soror.
- Officia et Vita venerabilis et Deiferi patris nostri Joannis Rylensis, eremitæ*, ex antiquis codd. eruta a Neophyto, typis vero vulgata a Joasapho, ejusdem monasterii Rylensis hieromonachis, Belgradi anno 1836. Accedit narratio de reditu reliquiarum S. Joannis Rylensis, ex urbe Ternobo, et de monasterii Rylensis instauratione, auctore Vladislao Grammatico.
- Nestoris Chronicon*, V. supra. Ejusdem
- Vita sanctorum Borisi et Glebi*, ed. Sreznevski, Petropoli, 1860.
- Vita S. Theodosii*, monasterii Kievocryptensis hegumeni et fundatoris, edidit Philaretus, episcopus Rigensis, in opere periodico cui titulus: « *Učenyja zapiski*, » tomo secundo, anno 1856. Ejusdem
- Officium Sanctæ Euphrosyniæ Polocensis*, cujus memoria celebratur ad diem 23 Maii. Petropoli, 1856, typis synodalibus.
- Opera sanctorum patrum*, in linguam russicam conversa, cum appendicibus. Opus periodicum, cura Academiae ecclesiasticæ Mosquæ prodiens. Plurima sanctorum indigenarum Vitas offert, in appendicibus passim legendas.
- Descriptio historica ecclesiæ cathedralis Kostromensis*, auctore Ostrovski, ejusdem ecclesiæ presbytero, Mosquæ, 1855.
- Sæculum Simeonis, regis Bulgariæ* (Viek bulgarskago tsarja Simeona) Petropoli, 1852. Plura habet de SS. Slavorum apostolis, Cyrillo et Methodio, nec non de Clemente, Gorazdo, etc.
- Očerki Rossii* (seu Russiæ lineamenta), libri quinque, 1838-1842.
- Patericon Cryptense*, edit. Mosquensis, anno 1767.
- Patericon Athoense* (Afonski Paterik) seu Descriptio Vitarum sanctorum qui in Monte Atho claruerunt, tom. 2, Petropoli, an. 1860. Scriptus idiomate russo.
- Historia Serviæ seu Colloquia XIII de statu regni*

regni et religionis Serviæ ab exordio ad finem sive a sæculo vii ad xv, auctore Franc. Xaverio e lib. Baron. de Pejacevich a Verocza, opus posthumum, in-fol., Colocæ, 1797. Liber rarissimus vereque aureus.

Plano Carp. Joannis de Plano Carpini, Antivarensis archiepiscopi, *Historia Mongolorum quos nos Tartaros appellamus*, editio societatis Geographicæ Parisiensis, inserta in opere cui inscribitur: *Recueil de voyages et de mémoires publiés par la société de Géographie*, t. IV, (p. 603-774), Paris, 1839. Editionem Plano-Carpini curavit et commentariis uberrimis instruxit D'Avezac.

Philat. Hist. Eccl. Russ. *Historia Ecclesiæ Russicæ*, auctore Philareto, archiepiscopo Charkoviensi, 3 volumina, Mosquæ 1857 et 1859. Duo priora jam tertio excusa prodeunt, ultimum vero anno 1859 tantum in lucem venit. Totum opus, in quinque libros divisum, totidem periodos complectitur: quarum prima desinit in annum 1238; secunda comprehendit tempus dominationis Mongolicæ; tertia incipit ab anno 1440, quo Metropolis in duas partes scissa est; quartam orditur annus 1589, quo Patriarchatus Mosquensis creatus est: excipit autem periodus Synodalis ab anno 1719 ad nostra usque tempora. Opus notabile si eruditionem spectes fontesque uberrimos unde haustum; si vero veritatem historicam respicias, a præconceptis popularium judiciis et partium studio minime immune adeoque valde caute legendum. Omnium tamen, quotquot hucusque prodierunt opera, similem materiam tractantia, procul dubio maxime completum est.

Cyrl. et Method. *Cyrillus et Methodius, Slavorum apostoli*, Mosquæ 1846. Scripsit idem Philaretus, tunc episcopus Rigensis; iterumque vulgavit anno 1859 in opere de *Patribus Ecclesiæ*, de quo statim. Tractatiuncula erroribus referta.

Doctr. hist. de PP. Eccl. *Doctrina historica de Patribus Ecclesiæ*, vol. tria, Petropoli 1859. Horum ultimum, præter scriptionem de SS. Cyrilio et Methodio, agit de S. Clemente Bulgariæ episcopo, de B. Nestore, S. Theodosio Kievocryptensi et S. Hilarione Metropolita Kioviensi. Ejusdem

Conspect. litt. eccl. *Conspectus litterarum ecclesiasticarum in Russia* (Obzor Russkoi duchovnoj litteratury). Petropoli, 1856. Insertus tomo tertio operis periodici Academicæ: *Eruditorum memoriæ* (Učenyja Zapiski) dicti; dein vero Charkoviæ seorsim typis mandatus anno 1859. Tractatus re quidem vera eruditus, opusque Eugenii metropolitæ de *Scriptoribus ecclesiasticis* plurimum complens; in iis tamen, quæ ad scriptores ruthenos cum Romana sede unitos spectant, necessario complendus et ipse. Editionem separatam edidit auctor, jam archiepiscopus Tchernigoviensis et Nežinensis.

Pogodin, Collect. Histor. *Collectanea historica Russiæ*. (Russkij istoričeskij Sbornik) IV vol. 1837-1842. Mosquæ. Ejusdem, *Disquisitiones de historia russica*. Mosquæ, 1840-1855. Prodierunt quinque tomi: quorum primus agit de historiæ russicæ fontibus et imprimis de Nestoris chronico; secundus disserit de Varego-Rusorum origine et de Slovenis; tertius continet periodum Normannicam; quam claudit

annus 1054; quartus et sextus comprehendunt periodum sequentem, ab anno 1054 ad annum 1240. Quintum volumen et septimum, in quibus tractabitur de periodo Mongolica, adhuc desiderantur.

Cyrl. et Meth. *Cyrillus et Methodius, Slavorum apostoli*, opus Josephi Dobrowskii historico-criticum, e lingua Germanica in Russicam convertit, et variis appendicibus auxit Pogodin, Mosquæ, 1825, in-4°. Ubi notanda sequentia editoris verba ad pag. VII: « *Quædam, ait, in primo operis paragrapho contenta, omitti debuerunt NECESSITATE ITA EXIGENTE, salva tamen rei essentia.* » Notavimus insuper in *Collectaneis historicis* primo loco citatis, variorum auctorum tractatus contineri; inter alia vero optimam dissertationem de Nestore, quam conscripsit A. Kubarev, superius a nobis laudatus. Cf. insuper quæ diximus supra, ubi de *Chronico Pscovensi*.

Polycarpus. *Epistola ad Acyndinum Cryptensem archimandritam*. Habetur in Patercio Cryptensi, folio 194 verso et sequentibus, ed. Mosquensis anno 1767. Ejusdem *Vitæ* quorundam Patrum Cryptensium, in epistola modo laudata primitus contentæ, leguntur in eodem Patrico seorsim positæ folio 135 et sequentibus. — De Polycarpo plura diximus in commentario prævio ad Vitam B. Arethæ, tomo X Octobris *Actorum* ad diem 24 Octobris insertam.

Pouqueville. *Voyage de la Grèce*, 6 vol. Paris, 1826. *Histoire de la régénération de la Grèce*. 4 volumes. Bruxelles, 1825.

Pravila. *Pravila molebnaja Svetych serbskih prosvetitelei*, Mosquæ 1765. Id est canones precum in honorem sanctorum Serbiæ apostolorum (russice).

Pravosl. So-besed. *Pravoslavnyj sobesednik*, seu *Colloquia orthodoxa*, Kazaniæ. Opus periodicum, anno 1855 inchoatum, curante Academia ecclesiastica Kazanensi. — Passim sanctorum indigenarum Vitas exhibet e codicibus manuscriptis erutas, atque adnotationibus auctas.

De præfectis Novgorodensibus tentamen. Petropoli, 1821, auctore incerto.

Prologus. *Prologus*, i. e. Synaxarium, 2 vol. in f°. Mosquæ, 1843. Vitas Sanctorum sive alienigenarum sive indigenarum exhibet, quæ et breves sunt et fide, ut generatim loquamur, vix digniores quam eæ, quæ in Menologii voluminibus continentur.

Proprium Po-loniæ et Sue-ciæ. *Proprium* sive Officia propria Festorum et sanctorum Patronorum regni Poloniæ et Sueciæ. Campoduni, 1856.

Przeglad, Poznanski. *Przeglad* seu Speculator Poznaniensis, opus periodicum anno 1845 inceptum, adcurante Joanne Kozmian, hodie sacerdote, magno rei catholicæ zelatore.

Pypin. *Monumenta literarum russ. antiquiora*. Vide Kostomarov.

Rački, Cyrilli Method. *Viek i djelovanje sv. Cyrilla i Methoda Slovjen-skih Apostolov*. Nacrtao Dr. Franjo Rački, fasciculus I et II. Agram, 1857-1859. Tractatus hic cæteris omnibus, quotquot de hac materia agunt, facile anteponendus, adeoque dignissimus, qui e lingua illyrica in aliam vulgatiorem convertatur, et ita apud alienigenas quoque quammaxime innotescat. Uterque fasciculus partem historicam complectitur; tertius de litteris Slavicis, a S. Cy-rillo

- rillo inventis, fuse tractaturus, ab omnibus slavicarum rerum amatoribus summopere desideratur.
- Raič. Hist. popul. slav.* *Historia variorum populorum Slavorum, imprimis vero Bulgarorum, Chrobatorum et Serborum ex oblivionis tenebris in lucem historicam eruta*, auctore Joanne Raič, Kovilensis monasterii ad S. Michaellem archimandrita. 4 vol. in 8°, Budæ, 1823, cum tabulis geographicis et genealogicis. — Opus criticum in quo conscribendo usus est auctor non modo scriptoribus græcis et latinis, sed etiam indigenis, usque ad hunc diem forsitan ineditis. Magnopere igitur commendandum est, quamvis minus eleganti calamo exaratum sit. Editionem Viennensem anni 1794 ignoramus.
- Ratšin.* *De Monast. et Eccl. Russ.* — Notitiæ historicæ de omnibus monasteriis et notabilioribus ecclesiis, quotquot olim in Russia exstiterunt aut hodieum exstant, in unum corpus redactæ, auctore Alexandro Ratšin. Mosquæ 1852. — Liber unicus.
- Rudnev, De hæres.* *Tractatus de hæresibus et sectis quæ in Ecclesia Russica a tempore Vladimiri Magni usque ad Joannem Minacem exstiterunt*. Auctore Nicolao Rudnev, Academiae ecclesiasticæ Mosquensis studioso. Mosquæ, 1838.
- Russk. beseda.* *Russkaja besêda* (seu Colloquia Russica), Mosquæ, 1856-1861, opus periodicum.
- Russk. Vest.* *Russkij Vestnik* (seu Nuntius Russicus), Mosquæ, 1856-1861, opus periodicum, ideo hic citatum, quia hagiographica quædam, licet pauca, continet.
- Sabbas.* *Index bibliothecæ Mosquensis patriarchicæ* (hodie synodicæ), auctore Sabba, archimandrita, Mosquæ 1838. Est catalogus omnium codicum mss. dictæ bibliothecæ, alphabetico ordine dispositus. Prior pars continet codices Græcos, posterior Slavicos; utraque commentariis et adnotationibus pene destituta. Accedit fragmentum de characterismis quorundam SS. Patrum, auctore Ulpiano, ex codice Græco signato 101, anni 993, excerptum, addito textu russo et slavonico; demum vocabularium. Auctor hujus opusculi nuper evectus est ad sedem Mozaïscenam.
- Sabbatinius.* *Il vetusto calendario Napoletano* nuovamente scoperto con varie note illustrato dal P. D. Lodovico Sabbatini d'Anfora, prete della Congregazione de' pii Operaji. Opus tomis IX comprehensum, quorum primus prodiit anno 1743, ultimus anno 1747; continet novem priores anni menses.
- Schafarick. Monum. Slav. Merid.* *Monumenta litteraria Slavorum Meridionalium* (Pamatky drevniho pisemnictvi jihoslavanov). Pragæ 1851.
- Monum. Glagol.* *Monumenta Glagolitica* (Pamatky Hlaholskeho pisemnictvi). Pragæ 1853. Uterque liber a rei peritis maxime laudatus, quemadmodum et sequens: *Ueber den Ursprung und die Heimath des Glagolitismus*, Pragæ, 1858.
- Schlözer.* *Nestor. Chronica russica, palæo-slavonice scripta*, inter se collata, interpretatione et adnotationibus aucta edidit, Aug. Ludov. Schlözer. Russico idiomate donavit Dem. Jazykov, Petropoli 1809. Volumina tria. Horum secundum prolixè disserit de sanctis Slavorum apostolis Cyrillo et Methodio, de S. Clemente, Bulgariæ episcopo etc.
- Vita Sanctorum* ed. Vilnensis, 1780. Opus classicum, et plurimus vicibus recusum.
- Notitia historica de Vita S. Euphrosynæ, ducessæ Polocensis.* Petropoli, 1841. Accedit descriptio crucis quam monasterio S. Salvatoris dono dederat Sancta Euphrosyna. Cæterum nomen suum tacuit auctor.
- Historia litterarum russicarum, præcipue antiquarum.* Publice prælegit Steph. Schevyrev, in universitate Mosquensi professor. Vol. 4 Mosquæ 1846-1860.
- Epistola ad Polycarpum, monachum Pečerensem* data, a Simone episc. Vladimiriæ et Suzdaliæ. Editionem ejus præ cæteris commendandam vulgavit Kalajdovicus, in *Monumentis litterariis sæculi XII*, anno 1821 in lucem datis. Legitur etiam in Paterico, fol. 122-129 edit. Mosquensis anni 1767. De Simonis Vita, virtutibus et scriptis fuse tractavimus in commentario prævio ad B. Aretham, *Act. Sanctorum* ad 24 Octobris.
- Historia gentis Russicæ*, auctore Solovjev, in univers. Mosquensi professore. Decempriora volumina, jam typis mandata, desinunt in medium sæculi decimi septimi. Eorum primum prodiit anno 1854.
- Legendæ Sanctorum Borisi et Glebi*, auctore Nestore. Ex codice Sylvestrino sæculi XIV, splendide et quam accurratissime, servatis omnibus palæographiæ legibus, edita Petropoli, anno 1860, cura illustrissimi professoris Sreznevskii. Innumera alia scripsit clarissimus editor, rerum Slavicarum, si quis unquam, peritissimus, simul et *Actis litterariis* Academiae scientiarum edendis præpositus.
- Dua swiatla* (seu Duo magna Polociæ luminaria), i. e. Vitæ SS. Euphrosynæ et Parasceviæ, quibus accedunt Chronologia et Appendix ad Chronologiam. Vilnæ 1781 (Polonice). Opus maximi momenti, utpote quod fere universam Ecclesiæ Ruthenicæ historiam usque ad annum 1781 comprehendit; simul autem et rarissimum, adeoque ut iterum typis mandetur summopere desiderandum.
- Das gelehrte Russland.* Leipzig, 1828. *Geschichte der Russischen Kirche*, 1 vol. Halæ, 1830. Horum prius ex Eugenii metropolitæ Kioviensis *Dictionary scriptorum ecclesiasticorum* quoad magnam partem exscriptum; posterius vero reliquis voluminibus caret.
- Sacra Moraviæ historia* sive Vita SS. Cyrilli et Methodii, genere civium Romanorum etc. ex diversis historicorum scriptorum Codicibus... collecta... a Joanne Georgio Stredowsky. Solisbaci, 1710. Liber plus 600 paginis in quarto constans, et acerbo sudore, ut titulus præfert, concinnatus.
- Vita SS. Cyrilli et Methodii, Slavorum apostolorum.* Zivot swatyh Cyrilla a Methodia, apostolov Slowanskih. Brunæ, 1857. Opusculum, pium æque ac eruditum, quæ duo rarissime inter se copulata reperiuntur.
- Codices manuscripti Comitissæ A. Uvarovii.* Tomus secundus, monumenta litteraria complectens. Fasciculus primus in 4°. Petropoli, 1858. Præter hunc fasciculum nihil aliud in lucem prodiit hucusque. Continet vero scripta

pta B. Cyrilli, episcopi Turoviensis, quas eruditissima præfatione ornavit auctor, in Universitate Petropolitana humaniorum literarum professor.

Susza, episc.
Chelmensis.

Cursus vitæ et certamen martyrii beati Josaphat, archiepiscopi Polocensis. Romæ 1665.

Saulus et Paulus ruthenæ Unionis, sanguine Beati Josaphat transformatus, sive Meletius Smotriscius, archiepiscopus Hierapolitanus, archimandrita Dermanensis, ord. S. Basil. M. per Jacobum Suszam, episcopum Chelmensem. Romæ, 1665.

Synaxarium.

V. Prologus.

Tatišëv Hist.
imp. Ross.

Historia imperii Rossiaci, vol. VI. Opus posthumum, variis temporibus editum, nimirum tria priora volumina anno 1764-1773; quartum anno 1784; duo ultima vero nostris diebus addita. De auctore hoc qui plura scire cupit adeat præfationem meam in opusculo ejus titulus ita sonat: *Testament de Basile Tatistchef.* Paris, 1860.

Theiner, mon.
Pol. et
Lithuan.

Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia, maximam partem nondum edita ex tabulariis Vaticanis collecta et chronologico ordine disposita ab Aug. Theiner. Tomi tres in fol. max. ab anno 1217 ad annum 1700; quorum primum prodiit Romæ anno 1860, ultimum anno 1862.

Turgenev,
Hist. Russ.
mon.

Historica Russiae monimenta, ex antiquis exterarum gentium archivis et bibliothecis deprompta ab. A. J. Turgenevio. Duo vol. in 4°. Petropoli anno 1841-1842. Accedit supplementum, a Collegio Archeographico editum Petropoli anno 1848. Utinam plura ejusmodi monimenta ederent patriæ historiæ cultores: sunt namque auro pretiosiora.

Tsarstvennik

Tsarstvennik seu Historia Bulgarica, explanans undenam Bulgari originem duxerunt, quomodo et quamdiu regnarunt et qua ratione regnum suum amiserunt ac jugum subierunt. Ex Mauro Orbino, Baronio, Zonara, Theophane, S. Euthymio Ternobiensi, (S.) Demetrio Rostoviensi aliisque Chronographis collecta. Budæ, 1844. Opusculum et mole tenue et auctoritate.

Učen. Zapiski. *Učenyja zapiski* (seu Eruditorum acta), ab Aca-

demia scientiarum Petropolitana edita, moderante Sreznevskio. Primum volumen prodiit anno 1854, ultimum, ordine quintum, anno 1859.

Ustav seu Typicon, ordinem divini officii exhibens, qui per integrum annum servari debet, in-fol. Mosquæ 1848.

Ustav.

Vattenbach, *Beiträge zur Geschichte der christlichen Kirche in Mähren.* Wien, 1849.

Vattenbach,
Beiträge.

Menologium Ecclesiæ orientalis orthodoxæ, auctore Veršinskio, presbytero. Petropoli 1854. Opus egregium. V. etiam *Menologium.*

Verš. Menol.

Voyage historique et politique au Monténégro, par M. le colonel Vialla de Sommières, 2 vol. Parisiis, 1820.

Vialla.

Vita S. Clementis, episcopi Bulgarorum. Græce edidit Franc. Miklosich. Vindobonæ, 1847.

Vita S. Cle-
mentis.

Vita hæc auctori anonymo, eique schismatico debita, est.

Vita S. Metrophanis, episcopi Voronežensis, Mosquæ 1838.

Vita S. Demetrii Rostoviensis metropolitæ, auctore Arsenio, metropolita.

Vita S. Euphrosynæ, Polotsensis ducissæ. V. Serbinovič.

Vita S. Theodosii, hegum. Cryptensis. V. Philaret.

Evangelium Ostromiranum, Petropoli, 1843. Descriptio codicum manuscriptorum Musæi Rumiantsoviani, Petropoli, 1842.

Vostokov.

Pietas Mariana Græcorum sive ex duodecim tomis Menæorum et septem reliquis Græcæ ecclesiæ voluminibus, nunquam in latinum traductis, rerum et conceptuum selectorum pars prima, interprete Simone Wangnereckio S. J., Monachii anno 1647. Opusculum lectu gratissimum, et quod recuderetur non indignum.

Wagnerec-
kian.

V. Archiv hist. jurid. Kalačovii.

Zernin.

Zoria Halicka seu Album pro anno 1860, Leopoli. Liber hic a Ruthenis cum sede Romana Unitis in lucem datus, curante Bogdano Dedickio, continet Vitam Jobi Scetensis schismatici a scriptore cœvo etiam schismatico satis imperite concinnatam.

Zoria Halicka.

Historia veteris ducatus Russo-Galiciensis, in quatuor partes divisa. Leopoli, 1852. Liber erudite quidem, at rudiore calamo scriptus.

Zubrycki.

INDICULUS

SIGLORUM QUIBUS KALENDARIA IN HOC OPERE PASSIM INDICANTUR.

- Agan.* Incertus codex, sæpe citatus in apographo Bollandiano ms., hodie bibliothecæ Burgundicæ.
- Arc.* Arcadianum seu Novgorodense, sub Arcadio archiepiscopo scriptum sæculo. XII (an. 1156-1163).
- Ass.* Kalend. Assemanianum seu Vaticanum, glagoliticis characteribus exaratum, sæculo XI.
- Ath.* Patericon Montis Atho.
- Bas.* Menologium Basilii, imperatoris, Urbini 1727.
- Bud.* Kalendarium biblicorum, ed. Budæ, anno 1806.
- Cap.* Tabulæ Capponianæ, sæc. XVII, edit. et illustratæ a J. S. Assemano in Kal. Ecclesiæ universæ, t. V. et VI.
- CF.* Idem ac Crypto-Ferratæ, de quo infra.
- CL.* seu *Clar.* Synaxarium græcum ms. collegii Claromontani seu Sirmundianum.
- Chiff.* Menæa Græca mss. Chiffletii.
- Chil.* Typicon monasterii Chilandariensis ms., anni 1531.
- Coisl.* Codd. bibl. Coisl., n. 199 et 205, editi a Scholzio.
- Copt.* Synaxarium Copticum, citatum a Ludolpho et Bollandianis.
- Crypt.* Typicon græcum monast. Crypto-Ferratæ.
- CP.* Kalend. Ecclesiæ CPolitanæ, sæc. VIII, ed. a Morcellio. Romæ, 1788.
- Cyth.* Vitæ Sanctorum, ed. a Maximo Margunio, ep. Cytherorum, anno 1656.
- Div.* Menæa Græca mss. Divionensia seu Chiffletiana.
- Dom.* Menæa gr. mss. Patrum Dominicanorum.
- Euch.* Euchologium Serbicum. ed. an. 1854.
- Eph.* Ephemerides græco-mosæ figuratæ, quas illustravit Papebrochius, Act. SS. Maii, tomo I.
- Flor.* Synaxaria græca bibl. Laurentianæ Florentiæ.
- Goth.* Synaxarium Evangelii Saxo-Gothani, sæculi XI. Edid. Matthæi.
- GP.* Synaxarium Calipolitanum, sæc. X, ed. a Scholzio.
- Gen.* Kalendarium græc. Genebrardi.
- Hag.* Dictionarium hagiographicum, edit. Petropoli, 1839 et 1862, incerto auctore.
- Hier.* Kalend. græc. Hierosolymitanum, sæc. X, ed. a Scholzio.
- Horol.* Horologium Počajovense, ed. an. 1802.
- Iber.* Synaxaria Ecclesiæ Ibericæ quorum excerpta vulgavit Brosset Junior in suo Chronico Iberico.
- Itg.* Martyrologium in usum monachorum Italo-Græciæ, ord. S. Basilii, ed. 1848.
- Kal.* Kalendarium Mosquense, ed. an. 1818.
- Kiov.* Varia Kalendaria Kioviensia et Patris David S. J.
- Leop.* Kalend. Leopolitana, an. 1648 et 1839.
- Man.* Manuale seu Regula iconographorum.
- Marg.* seu *Max.* Maximus Margunius, ep. Cytherorum. Cfr. Cyther.
- Maz.* Menæa græca mss. Mazarinæa.
- Med.* Menæa græca mss. bibl. Ambrosianæ Mediolani.
- Men.* Menæa Communia, ad quorum calcem adjectum est Kalendarium pro singulis diebus anni, ed. Mosquæ, 1848.
- Mg.* seu *Meng.* Menæa Græca excusa Venetis annis 1585 et 1834.
- Mosch.* Officia propria eccles. Bulgaræ, ed. Moschopoli.
- Mst.* Kalend. Evangeliarum Mstislaviensis, ante annum 1117.
- Msq.* Synax. gr. bibl. Mosq. synod., edita a Matthæi.
- Nan.* Codd. mss. bibl. Nanianæ.
- Neap.* Kalend. Neapolitanum marmoreum, sæculi IX.
- Novg.* Kalendarium ex Chronicis Novgorodensibus excerptum.
- Og.* Kalend. biblicorum Ostrogensium, an. 1581.
- Ostr.* Kalend. Evangeliarum Ostromirani, annorum 1056, 1057.
- Pg.* Synax. gr. bibl. Parisinæ ed. a Scholzio.
- Pp.* seu *Pap.* Tabulæ Papebrochii figuratæ.
- Pat.* Patericon Kievocryptense, ed. Mosquæ, 1757.
- Poss.* Synaxarium Possevini.
- Pr.* seu *Prol.* Prologus, id est Menologium compendiosum, ed. Mosquæ, 1850.
- Prem.* Synaxarium Premysliense, ed. an. 1861.
- Ps.* Kalendarium excusum ad calcem Psalterii Glossati.
- Put.* Menæa Novgorodensia mensis Maii, scripta a Putiata, sæc. X-XI.
- Rem.* Kalend. Evangeliarum Remensis.
- Rum.* Codex Novgorodensis Musæi Rumiantsoviani.
- Supr.* Menæa Suprasliensia, Mensis Martii sæc. XI.
- Sib.* Siberi Menolog. metricum.
- Sirl.* Menologium cardinalis Sirleti.
- Sirm.* Menæa mss. Sirmundi seu Claromontana.
- Siš.* Sišatovacensis monast. Kalendarium, anni 1524.
- Sp.* Kalend. Sparvenfeldianum, ms.
- Syn.* Synaxarium græcum Nicodemi.
- Taur.* Menæa gr. aut cod. bibl. Taurinensis.
- Tern.* Kalend. Ternobiensis ecclesiæ ms. anni 1272.
- Val.* Synaxarium Horologii Valachici, ed. anno 1803, et Menæa febr. mss. bibl. Ossolimanæ, anni 1492.
- Vat.* Codd. Vaticanæ duo, editi ab Assemano in Kal. eccl.
- Ven.* Menæa Veneta ed. anno 1538.
- Verš.* Kalendarium Eccles. Græcæ Orientalis, ed. Petropoli, anno 1854, auctore Demetrio Veršinski.
- Vind.* Kalendarium ecclesiæ CPolitanæ, ms., sæc. XII, in bibl. Cæsarea Vindobonensi.
- Ust.* Ustav. seu Typicon, ed. Mosquæ, an. 1861.
- Zogr.* Kalendarium ad calcem Evangelii Zographiensis glagoliticis, sæc. XI, exaratum literis cyrillianis, sæculo XII vel XIII.

MENSIS JANUARIUS.

DIES PRIMUS.

Ex Ostromi-
rano.

CIRCUMCISIO DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI. (Ita omnes codices slavici cum Bas. CPol. Hier. GP. Neap. etc). ET MEMORIA PATRIS NOSTRI BASILII, ARCHIEPISCOPI CÆSAREÆ IN CAPPADOCIA (Mstisl. et plurimi cum Bas. Neap. Hier. GP. Vind. Goth. Pg. Flor. Msq. etc.).

Ex variis.

S. Basilii Ancyrani martyris (Men. Prot. Kal. et recentiores cum Sirm. Chifl. Maz.).

† Theodoti mart. (Maz. Mg.) † Gregorii ep., patris S. Gregorii Theologi (Maz. Mg.).
† MM. Theopempti et Theodotæ (Bas.).

OBSERVANDA.

Circumcisio.

Etsi in codicibus Slavorum liturgicis prima Januarii constantissime vocetur *Circumcisionis dies*, et huic mysterio celebrando sit imprimis sacra, nihilominus tamen eadem die recolitur quoque memoria sacratissimi Nominis Jesu, quod in ipsamet circumcissione Puero fuit impositum. Testantur id hymni sacri, quos decantare initio anni solet Ecclesia Græco-Slavica, uti quando fideles alloquitur his verbis : *Venite gloriosum Christi Domini nomen in sanctimonia celebremus*; hodie namque, quemadmodum *Deum* decet, vocatus est Jesus (Ode 9); et iterum : *Octavo die circumciditur Dominator ut puer; nomen vero Jesu accipit ut Salvator mundi et Dominus*. Utrumque innuit inscriptio Slavica Tabulæ Græco-Moscæ, initio hujus mensis superposita, quæ latine ita sonat : *Octavi futuri sæculi vitam incessabilem repræsentat* (Januarius), *in quo Dominus circumciscus est et die octava vitæ nomen suscepit*. Ubi notabis allusionem ad vitam futuram, quæ utpote omnimode perfecta octonario numero mystice significari putabatur olim. In Euchologio autem Ruthenorum catholico festum hodiernum annuntiatur hoc modo : *Circumcisio secundum carnem Domini Nostri Jesu Christi*; statimque additur sequens clausula : *Dominus Noster Jesus Christus ideo circumciscus est, ne legem transgredi videretur, neve dicere possent hæretici phantasticam fuisse ejus incarnationem : etenim et carnem verissime assumpsit Dominus, et legis non adversarius fuit sed consummator, baptisma pro circumcissione nobis donans*. Ibidem, in oratione dimissoria seu *ἀπολυτική* dicitur celebrari hodie simul cum Circumcissione pueri Jesu festum S. Basilii, archiepiscopi Cappadocii; et re quidem vera de utroque perpetuus sermo fit in officio hujus diei. Utrumque referunt similiter synaxaria, non tamen omnia. Et quidem Arcadianus codex sat antiquus habet solummodo *Circumcisionem Domini*, tacito Basilio, quemadmodum et Kalendarium CPolitanum, a Morcellio vulgatum. In Saxo-Gothano contra tacetur Circumcisio. Assemanianus codex glagoliticus, quem a prædicto CPolitano raro dissentire testatur idem Morcellius (Kalend. tom. I, pag. 220), similiter nihil habet de S. Basilio; Circumcisionem quoque annuntiat aliter ac cæteri, nempe : *Circumcisio octavarum Domini Nostri Jesu Christi*; ut ita conveniat cum Martyrologiis Latinis, quorum pleraque Octavam Nativitatis et Circumcisionem simul commemorant. Parisinus I plane eadem habet ac Arcadianus; quibus addendus Ruthenicus Possevinus, Circumcisionem duntaxat referens, dum

Octobris Tomus XI.

cæteri fere omnes cum Mstislavico utrumque festum exhibent, quamvis varii sint verbis. — A Latinis ad eandem hanc diem colitur S. Basilii una cum Circumcissione Dominica : *Depositio S. Basilii episcopi, cujus celebritas xviii kalendas Julii, qua die ordinatus fuit episcopus, potissimum recolitur*. Ita Martyrologium Romanum. His duabus diebus Græcorum pietas sæculo xi addidit tertiam, SS. Basilio, Gregorio Theologo et Joanni Chrysostomo communiter dicendam; ut tres sint omnino dies sancto antistiti Cæsareensi sacræ, prima Januarii qua obiit, decima quarta Junii qua ordinatus est et trigesima Januarii. Harum secunda in nullo Græcorum synaxario reperitur, præter Horologium seu Horarium ad usum monasterii Cryptæferratæ et aliorum monasteriorum Ordinis S. Basilii, Romæ excusum. Iidem tamen monachi omnes solemnem faciunt primam memoriam una cum officio de Circumcissione. In Euchologio Ruthenorum catholico post festi annuntiationem additur sequens notula : *Basilii Magnus floruit circa annum 345, regnantibus Juliano Apostata et Valente. Patrem habuit nomine Basilium ex Ponto, matrem vero Æmiliam ex Cappadocia oriundam. Rexit ecclesiam Dei annos octo, menses septem, dies sexdecim, obiitque in pace, annos natus quinque supra quadraginta*. Plura in hac chronotaxi emendanda sunt aut elucidanda; juxta calculos a Bollandianis sociis prolatos ad xiv Junii, S. Basilii natus est anno 316, ad episcopatum evectus anno 370, die xiv Junii, e vivis cessit anno 379 plusquam sexagenarius. In Menæis Slavicis inseri solet Vita S. Doctoris, S. Amphilochio, episcopo Iconiensi tributa; verum nihil in ea esse Amphilochii jamdudum a viris eruditis demonstratum est. Nec minus constat diem hunc in memoriam mortis S. Basilii antiquitus fuisse celebratum. Id egregie confirmatur ex Kalendario marmoreo Neapolitano, in quo ad kalendas Januarii sic scribitur : *DP. S. Basilii, id est Depositio. Est autem, advertit cl. Mazochius, huic kalendario perpetuum, ut diebus emortualibus depositionis nota præscribatur*. Imo ex Nazianzeno observat doctissimus Josephus a Puteo, Ordinis S. Basilii abbas generalis, ab Assemano citatus, diem festum S. Basilii, non multo post ejus obitum celebratum (Kal. t. VI, pag. 4). Attamen Kalendarium Morcellii CPolitanum nullam prorsus facit S. Doctoris mentionem, neque ad præsentem diem, neque ad aliam quamcumque. Contra, Synaxaria Slavica fere omnia, ut supra attigi, eum hoc die referunt pluribusque titulis

1 exornant.

S. Basilii.

DIES II
JANUARI.

S. Basilii
Ancyranus.

exornant. Mstisl. legit ita : *Memoria venerabilis Patris nostri Basilii*; similiter et Siſatovacense. Nec in alia re Remense discrepat ab utroque, nisi quod *Sanctum* dicat loco *Venerabilis*. Rumiantsoviaſianum suo modo habet : *Eadem die Sancti Basilii Magni Antistitis*. Titulum *Magni* exhibent reliqua synaxaria fere omnia, sive impressa sive manuscripta, Vaticanum utrumque, Ostrogense, Capponianum; Leopoltanum vero, quod citavimus supra, et Menæa Slavonica annuntiant plenius : *Sancti Patris nostri Basilii Magni, archiep. Cæsareæ Cappadociæ*, quemadmodum et Menolog. Basilii imperatoris. — Eadem Menæa, Prologus et Kalend. Mosquense exhibent alium S. Basilium, patria Ancyranum et martyrem. Passus est hic Cæsareæ in Cappadocia sub Juliano, fuitque coævus alteri Basilio Ancyrano, martyri et presbytero, cujus festum agitur 22 Martii. Commemoratur etiam in cod. Rumiantsoviaſiano et in Menologio Basilii imperatoris, sed ad diem Januarii secundam; ex qua in primam a recentioribus translatus esse videtur, propter sanctum antistitem cognominem, in cujus diœcesi marty-

rii palmam reportaverat. Talis nempe mos est Ecclesiæ Orientalis, alibi a nobis declaratus. (Cf. Act. SS. Oct. t. X, in Vita B. Arethæ, monachi Kievo-cryptensis, pag. 864). Menologium porro Mosquense, de hoc sancto agens : *Notum sit*, ait, *duos fuisse Basilios Ancyranos, quorum alter erat presbyter et colitur die xxii Martii, alter e numero non consecratorum; de quo nobis hodie sermo. Uterque passus est sub Juliano imperatore a præside Saturnino; at non in eodem loco*. In Actis SS. agitur de priore die secunda, omisso posteriore. — SS. Theopemptus et Theodota in Menologio Basilii vocantur martyres; in aliis erronee parentes SS. Cosmæ et Damiani. Distinguendi sunt a SS. Theopempto et Theona MM., de quibus ad diem quartam. Eorum acta habes in Act. SS. xxvii sept., pag. 428 et seq. Cf. Siberum ad 2 Jan. et quæ a nobis dicenda sunt ad diem proxime sequentem. — S. Gregorii laudes fusissime prosequitur S. Gregorius filius, cognomento Theologus, in oratione funebri, quam ex interpretatione latina Billii vulgavit Bollandus in Actis Sanctorum ad hanc diem, pag. 24 et seqq.

SS. Theopemptus et Theodota.

S. Gregorius.

DIES II.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

[MEMORIA S. APOLLINARIÆ. ET VENERABILIS PATRIS GREGORII THAUMATURGI IN ACRITO. ET VIGILIA SANCTORUM THEOPHANIORUM.]

S. Silvestri papæ (Par. Ass. Mst. Prol. et reliqui cum Bas. Neap. Hier. Gp. Vind. Pg. Nan. Flor.). S. Basilii Junioris (Rum. cum Bas. Maz. Mg. Sirl.). S. Petri in Atroa (Rum. cum Sirm.). S. Theogenis, episc. Parii et martyris (Men. Prol. Kal. cum Mg.). Silvestri mon. Crypt. (Pat. Profestum Luminum (Rum. cum Hier. Gp. et aliis). Post festum Natalis Christi (Mstisl.).

† Theopempti et Theodotæ, matris SS. Cosmæ et Damiani (Mg. Sib.). † Marci, Surdi (Mg.). † Sergii, mart. (Mg.). † Theopisti, mart. (Mg.). [Cosmæ, patr. CPolitani (Mg.).] † Silvestri Troynopolitani in Sicilia, mon. Ord. S. Basilii (Italq.).

OBSERVANDA.

SS. Apollinaria et Gregorius Acritensis.

S. Silvester.

Præter Ostromiranum codicem, nullus alius, quantum sciam, agit hac die de SS. Apollinaria et Gregorio Acritensi; dum plerique commemorant utrumque Sanctum ad diem hujus mensis quintam, ut videbimus modo. Hunc errorem irrepsisse in codicem Ostromiranum merito suspicatus est eruditissimus in slavici vir Nevostrujev, ea potissimum ratione ductus, quod post nomina S. Apollinariæ et S. Gregorii in prædicto synaxario continenter veniat Theophaniorum vigilia, quæ certo certius ad diem Januarii quintam pertinet. Error facile oriri potuit ex similitudine litterarum Б et Ё, quibus Græcorum more utuntur Slavi ad significandos numeros 2 et 5 : qua forsansimilitudine deceptus, legit amanuensis alterum pro altero. Adde, quod Gregorius diaconus, qui Evangelium illud in Ostromiri usum exaraverat, oscitantia suæ et incitiae non unum prodat argumentum, indigitandum suo loco. Itaque conjecturæ eruditissimi professoris Nevostrujev eo libentius subscribo, quod in Synaxariis Slaviciis, de quibus potissima cura mihi incumbit, S. Apollinariæ nomen repperim ad diem quartam aut quintam, S. Gregorii autem duntaxat ad quintam; qua ideo melius agetur de utroque. — Venientibus ad S. Silvestrum papam imprimis notandum est, in Ostromirano synaxario memoriam sancti Silvestri fieri, præter hanc diem, etiam ad trigesimam primam Decembris, juxta Latinorum morem; atque in hoc differre ab omnibus aliis synaxariis tum Slaviciis, tum Græcis, quæ de S. Silvestro agunt duntaxat secunda Januarii; convenire autem cum Kalendario marmoreo Neapolitano, quod agit de hoc pontifice utraque die. Et quidem ad secundam Januarii habet : *Depositio Silvestri papæ*, non secus ac Ephemerides Græcorum me-

tricæ (Act. SS. t. I Maji), sequentem versum exhibentes : *Θυμὸν ἀποπνέει Σίλβεστρος δευτέρῃ ἡοῖ* (Spiritus efflatur Silvestri die secunda). Errare utriusque Kalendarii auctorem observat Mazochius, nescio an recte; depositionis enim notam in nullo alio synaxario Slavico deprehendi, ex sequentibus lectionibus patebit. Sic Mstislavicum habet : *Memoria venerabilis Patris nostri Silvestri*; similiter et Siſatovacense, omissa sola voce *Memoria*. Ostrogense omittit eandem vocem, mutatque *venerabilem* in *sanctum*, more recentiorum. Assemanianum legit : *Sancti Silvestri papæ Romani*. Eodem modo habent Vaticanum secundum, vacante primo, et recentiora fere omnia. Rumiantsoviaſianum paulo aliter : *Sancti magni consecratoris* (id est pontificis) *Silvestri*. Parisinum, Possevinianum, Capponianum simpliciter : *S. Silvestri*. Ephemerides Papebrochii figuratæ nudum nomen, pro more, exhibent; at in manuscriptis additur : *Papa Romanus*. His omnibus prævit Menologium Basilianum (tom. II, pag. 78), ubi legimus ita : *Memoria S. Patris nostri Silvestri, papæ Romani*. Convenit Missale Venetum, excusum anno 1538. In nullo tamen codice, præter Ostromiranum occurrit forma illa : *papez* (papa), apud occidentales Slavos usitatissima. Optimas de S. Silvestro annotationes scripsit Assemanus (Kalend. t. VI, pag. 8 et seq.); ex his unam huc referendam, censeo, nimirum fabulam illam de bove a Judæo interfecto, et a S. Silvestro ad vitam revocato, uti fingunt Acta Sancti antiqua, et inepte repetunt Menologia Slavica. — Rumiantsoviaſianum solum est ex Slaviciis, in quo repperim sanctum Basilium cognomento *Novum* seu *Junior* ad hanc diem. Adest quidem sanctus ille in Menologio imperatoris Basilii græco, ad

S. Basilii Novus.

ad quod constanter recurrendum est, ubi de Synaxariis Slavicis agitur; at omni cognomine destitutus prodit, cum annuntietur his verbis: "Ἀγγελισ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Βασιλείου, quod est, *certamen sancti martyris Basilii*. Porro agi hic de S. Basilio Ancyrano, martyre, quem Menæa Slavica memorant ad diem præcedentem, indubium est ex Menologiis Græcis Sirleti, Sirmondi, Mazarini, et aliis. Basilio Juniori adjungitur ibidem: *Sanctus Petrus qui in Atroa*. Colitur a Latinis cum cognomento Balsami seu Abalsami, tertia Januarii. Ad eamdem habent: Menæa Græca excusa: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Πέτρου τοῦ Σημειφόρου, ἐν τῇ ἁγίᾳ Ζαχαρίᾳ τῆς Ἀτρώας κειμένου, *Eadem die commemoratio S. P. N. Petri Semetophori*, (quod est signiferi) *in æde S. Zachariæ Atroæ jacentis*. Hæc eadem leguntur in Menæis Sirmondianis mss., ad diem secundam. Jamvero hic Petrus idem est quem Acta latina, Menæa ut vocantur Communia et Prologus Rumiantsovii consignant tum ad diem undecimam Januarii, tum etiam ad xiv Octobris. (Cf. Assem. Kal. vi, pag. 60.) Insuper Menæa Slavica memorant S. Petrum Atroensem ad diem XIII Septembris, adduntque eum non differre ab alio Petro Aphirensi, cujus memoria agitur ad V ejusdem mensis. Rem totam de hoc Sancto accurate discussit Assemanus, Kalendariorum t. VI, ad xii Januarii, qua colitur Petrus a Russis hodiernis, ut dicemus suo loco. An die II Januarii loco III ejus natalis olim ageretur, quia illa die Cæsareæ passus esse dicitur in Actis ejusdem Syriacis, teste Assemano, pag. 61, definire nequeo. — S. Theogenes habetur in Prologo et in Kalendario Mosquensi recentiori, et hac eadem die legitur apud Notkerum. At Menologium Basilii imperatoris et Prologus Rumiantsovianus agunt de S. Theogene ad diem quartam; Romanum vero Martyrologium ad tertiam simul cum duobus aliis martyrii sociis Cyrino et Primo. (Cf. Act. SS. Jan. t. I, pag. 133.) Tertia quoque referuntur in Sirm. et Med. Quod si quærat, cur ita ad varios dies adscriptus sit, non una posset ratio suppeditari, si per tempus liceret. Plura desiderantem remittimus ad Acta SS., ubi legi poterunt Acta hujus S. Martyris. Rum. habet mendose: *Eageni*. Men. et Prol. referunt eum his verbis: *Eodem die sancti martyris Theogenis, qui episcopus erat Parii Hellespontici, et a Zylcin-*

thio tribuno cæsus et in mare demersus occubuit. Versinski in Menol.: *Theogenis, episcopi Parii*. Episcopus Parii vocatur etiam in Menologio Basiliano picto. At non episcopum, sed episcopi filium fuisse conjectit Rosweyds noster, consentientibus hagiographis Bollandianis. — In Rum. additur primo loco: *Profestum Illuminationis* juxta morem Græcorum, qui quatuor dies profestos Epiph. præmittunt, ut recte emendavit Assemanus Papebrochium dicentem, ad IV Jan. Mrlg. Græc. metrici, tres tantum dies profestos præmitti a Græcis. Minus recte tamen addidit Assemanus, id constare ex codicibus Vaticanis Ruthenicis, a nobis etiam sæpissime citandis, cum neuter ullum profestum contineat, et solus secundus vigiliam habeat die V. Mstisl. singulariter legit: *Post festum Natalis Christi*, quod vel sabbatum vel dominicam post Natales Christi indicat, quemadmodum in cod. Vaticano primo ad XXX et XXXI Decembris legitur: *Nativitatis Christi*. — Præter S. Silvestrum pontificem Romanum, duo alii Sancti ei cognomines referuntur hodie, quorum alter erat monachus Italo-Græcus, ex ordine S. Basilii Magni, alter Kioviensis, ex monasterio Cryptensi. Prior commemoratur hodie ob natalitia, et iterum referetur die ix Februarii et ii Maii (teste Bolland, pag. 124). De posteriore agit brevis notitia in capite Memoriarum Slavicarum inferius danda. — In Menæis Græcis excusis S. Theodota diserte vocatur mater SS. Cosmæ et Damiani, tacito Theopempto; similiter in commentariis sat proluxis de sanctis his anargyris, quæ Actis SS. inserta sunt ad xxvii Septembris, nullum indicium reperitur, quo Theopemptum eorum patrem fuisse appareat. Hinc errore *parentes* SS. Cosmæ et Damiani vocantur Theopemptus et Theodota in Indice manuscripto ad Menæa Græcorum excusa, quem in usum suum confecerat Papebrochius. In Menologio Basilii præferunt titulum *martyrum*. Cæterum de eis sermo recurret alio loco. — Agitur de Cosma I, cognomento Hierosolymitano, qui vixit anno 1075. Hic in Menæis Græcis thau-maturgi titulo decoratur; a Bollandianis vero sociis ut *homo non parum de schismate suspectus* in Sanctorum senatum non admittitur, sed inter prætermisos ad hanc diem relegatur. (Cf. Chron. Patr. CP., t. I, Aug. num. 764.)

DIES II
JANUARI.

Profestum.

S. Silvester Si-
culus et Kio-
viensis.

SS. Theopem-
ptus et Theo-
dota.

Cosmas.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

MONITUM. Hic in mentem revocanda sunt nonnulla ex iis quæ dicta sunt in præfatione, nimirum nos neque Silvestri, qui primo loco prodit, nec ullius ex sequentibus cultum vel proponere velle vel approbare, sed eorum duntaxat qui inter catholicos legitime cælitum honores adepti sint. Siquidem hanc quæstionem jam nunc de omnibus versare prorsus impossibile est, de nonnullis id facere supervacaneum foret. Quapropter hæc disquisitio, quantum ad singulos attinet, necessario reservanda est ad diem quo in Kalendaris referuntur, et ad quem eorum cultus in Actis Sanctorum vel in operis supplemento, pro more examinabitur. Cæterum ipsis verbis scriptorum slavicoꝝ loqui plerumque conati sumus: quod meminisse velit lector maxime iis locis, quæ ad sanctimoniam aut cultum pertinent; ne his de rebus quidquam nos ipsos jam nunc asserere existimet.

Silvester, mon.
cryptensis.

Silvestri nomen in Kalendaris desideratur, et quandonam obierit, definiri nequit, quamvis revocandus sit ad sæculum xii vel xiii. Colitur hac die in monasterio Kievocryptensi, ubi corpus ejus asservari dicitur in crypta Antonii. In moribus scilicet Ecclesiæ Ruthenicæ est antiquioribus sanctis proprios cognomines sociare, quorum dies emortualis ignoratur, uti fusius declaratum est a me alibi. (Vide Acta SS. Octobr., tom. X, pag. 864, num. 1.) Cæterum idem mos sociandi sanctos cognomines apud

Latinos quoque in usu est, neque minus frequenti. A scriptoribus indigenis vocatur *Silvester obediens et miraculorum patrator*; immo, si Muravievio fides adhibenda, non diversus est a Silvestro monacho, Chronicæ Nestoris continuatore; quod nemo alius, quod sciam, dixerat unquam: sed usitatum est huic auctori talia adferre, quæ nusquam alibi reperias, nedum suspicari possis, cum sæpissime manifestæ veritati contraria sint.

1) Cfr. Descriptio Lauræ Kiov., pag. 87. 2) Diction. hagiogr. pag. 49. 3) Murav. Vitæ SS., pag. 2.

DIES III
JANUARI.

Juliania
Muromiensis.

Juliania vidua, quæ venit secunda inter slavos, colitur tantummodo in vico Lazarevskoi dicto, provinciæ Muromiensis, ubi degit. Eam inter Sanctos Muromiensis ecclesiæ numerari testatur codex quidam mss. sæculi xvii, a Muravievio citatus et cui inscribitur: *Liber dictus de Sanctis Russis etc.* Parentibus nobilibus nata, pietate et amore erga pauperes enituisse traditur Juliania, divino potius magisterio quam humano edocta. Dum annum ageret decimum septimum, ut parentibus obsecundaret, nupsit viro cuidam nobili et christiano, nomine Gregorio. Conjux fidelissima, humilitatis, caritatis et patientiæ erga omnes, immo erga mancipia moribus difficiliora, eximia dedit exempla, pauperibus largas eleemosynas clam erogans, orationi noctes integras impendens, jejuniis et humicubationibus corpus domans, in adversis fortis, in tentationibus sui victrix. Beatissimam Mariam Virginem et S. Nicolaum Myrensem, thaumaturgum, peculiari cultu prosequabatur, illudque unice anhelabat, ut, re-

licto mundo, vitam ageret perfectiorem; atque interea a marito suo impetravit, ut castum conjugium illibatumque servaretur deinceps ab utroque. Mortuo marito et duobus filiis, Deo sese arctius adstrinxit Juliania, bonisque omnibus (erat autem dives satis) in egenos distributis, pauperculæ instar victitavit parcissime, semper tamen affabilis ac hilaris. Tandem ad grandem ætatem progressa, in morbum lethalem incidit, obiitque inter fundendum preces, anno 1613, sacramentis refecta et a filiis famulisque circumdata. Hæc contractius ex Vita Julianæ quam conscripsit ipsius filius, nomine Callistrates, edidit vero N. Kostomarov juxta codicem manuscriptum sæculi xvii, olim Tsarskianum (nº 129), in monumentis litterariis infra citandum. Ejusdem vitam elegantiore calamo exaratam et commentariis criticis, non semper tamen probandis, instructam, vulgavit cl. Buslaiev, in universitate Mosquensi professor, sæpius a me in decursu hujus operis citandus.

1) Cfr Kostomarov, Monum. liter. russ. antiquiora, tom. I, pag. 65 et seq. 2) Buslaiev, Lineamenta historica liter. russ. et artium. tom. II, pag. 281 ad 350. 3) Muraviev, Vitæ Sancti. ad hanc diem. 4) Dict. hag. ed. 1862, pag. 127.

DIES III.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Martyris Gordii (Par. Vat. 2. Rum. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Neap. Hier. Gp. Vind. Pg. Msq. Flor. Nan. Sirm. Maz. Mg. etc.). S. Prophetæ Malachiæ et Profestum Luminum (Mst. Rum. Men. Prol. Kal. Hor. cum Bas. Hier. Gp. Pg. Nan. Sirm. Maz. Chif. Mg.). S. Michææ prophetæ (Sišatovac.) [Isidorus cum Sociis LXXII (Dict. hag.)].

† Petri signiferi (Mg.) † MM. matris et duorum filiorum (Mg.). † Theogenis, ep. et mr. (Sirm. Med.). † Theopempti et Theonæ, MM. (Med.).

OBSERVANDA.

SS. Gordius et
Malachias.

Ostromiranum vacat usque ad diem sextam; si let etiam Assemanianum glagoliticum tum hac die, tum duodecim sequentibus. Assemanus observat utrumque sanctum antiquis martyrologiis latinis esse ignotum, ac proin ex græcis hodierno romano illatum, ubi Gordius ponitur ad hanc diem, Malachias ad xiv ejusdem mensis. Codex Parisinus primus nominat tantummodo Gordium, ut supra; de Malachia vero agit die proxime sequenti his verbis: *Prophetæ Malachiæ*. Codex Vaticanus secundus: *Gordius martyr*. Mstislavicus, contra, omisso Gordio, meminit solius prophetæ Malachiæ, modo supra indicato, nec videtur brevitatis causa id factum esse, cum continenter addatur ibidem *profestum Luminum*. Notandum hoc est eo magis, quod uterque sanctus legatur tum in Menologio Basilii, tum in duobus synaxariis sæculi x, Hierosolymitano et Calipolitano, quæ edidit Scholz. Item Rum. synaxarista jungit utrumque his verbis: *Memoria sancti prophetæ Malachiæ et sancti martyris Gordii*. Et ita fere omnes alii. — In solo Sišatovaceksi hodie legitur: *Sancti prophetæ Michææ*; quod etsi nusquam alibi reperire est,

non tamen ideo mendum esse dixerim, scriptoris socordiae tribuendum. Potest enim supponi peculiariter cultum fuisse S. Michæam prophetam in ecclesia monasterii Sišatovacensis, et sive ob hanc rationem sive ob aliam quamlibet translatum ad hanc diem ex die quinta, qua celebratur non tantum in Menologio Basiliano, sed et in codice Rumiantsoviano. Uter vero ex duobus prophetis hujus nominis hodie celebretur, videri poterit apud socios Bollandianos, ad diem XV Januarii et XIV Augusti. Cæteri codices concordant cum Rumiantsoviano, ut diximus, nec nisi in minutis discrepant. Ephemerides Papebrochii brevissime, de more: *Malachias. Gordius*. Menæa Mosquensia: *Memoria S. prophetæ Malachiæ; eodem die passio sancti martyris Gordii*. — Synaxarium Mstislavicum, Ostrogense et recentiora addunt profestum Illuminationis seu Theophaniæ; et quidem Ostrogense et alia primo loco, Mstislavicum vero secundo. — De Isidoro ejusque sociis, quos hodie commemorari ait Muraviev, nescio qua auctoritate nixus, melius agetur viii Januarii, eorum die mortis.

Isidorus.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Malachiæ prophetæ (Par.). Passio S. Theogenis (Rum. cum Bas. Sirm. Sirl. Flor. Taur.). SS. Theopempti et Theonæ (Rum. cum Bas. Sirl. Sirm.). S. Theoctisti, socii S. Euthymii (Prol. Men. Siš. Poss. Og. Leop. Kal. Hor. cum Sirm. Med. Msq. Mg.). S. Apollinariæ (Prol. Mg.). Synaxis 70 Apostolorum (Par. 2. Leop. Men. Vat. 2. Og. Prol. et alii cum Vind. Pg. Msq. Mg. etc.). SS. Zosimi et Athanasii commentarisii (Men. Prol. Kal. cum Bas. Hier. Sirl. Sirm. Maz. Mg.). Profestum Luminum (cum Hier. GP. Flor. Nan.). [Memoria monachorum Vatoledi (Ath.). Onuphrii a Turcis occisi (Ath.)].

† Pauli Thebæi (Hier. Nan.). † Euthymii Junioris (Sirm. Med.). † Theoctisti Confes. (Sirm.). † Theoctisti Cucumi in Sicilia (Sirm. Italogr.) † Syncreticæ (Bas. Sirm. Sirl.). † Metrophanis, patr. CPolitani. (Neap.). † Sex martyrum (Mg.).

Cod.

OBSERVANDA.

DIES IV
JANUARI.

S. Malachias.

Cod. Par. omnium antiquissimus breviter, pro more : *Prophetæ Malachiæ*. — Mstislavicus, toties a me citandus, vacat, saltem in exemplari typis excuso, quo usus sum, dum hæc scriberem.

SS. Theogenes, Theopemptus et Theonas.

— Prologus Rum. refert *Eagenem*, loco Theogenis, simul cum Theopempto et Theona, quos omnes exhibet etiam Menologium Basilianum vocatque martyres. De Theogene dictum est supra, ad secundum hujus mensis. Duos reliquos, Theopemptum et Theonam, nominant cum Menæis Græcorum excusis synaxaria recentiora ad diem sequentem. Iidem hodie commemorantur in nonnullis synaxariis venerandæ antiquitatis, quæ citavimus supra, et nominatim in Menologio Basilii imperatoris, ut mireris, qui asserere potuerit Assemanus in illo Menologio de eis agi die quinta (Calend. VI, p. 17). — Sis. et Chil.: *Sancti*

S. Theoctistus.

Theoctisti. Og. : *Venerabilis Theoctisti*. Possevinus vero legit : *Concilium Theonistæ*, duo festa in unum perperam conjungens, perinde ac si synaxis illa apostolorum ad Theoctistum referretur. Non melior est *Theotistus* Gnebrardi. Papp. et Vat. II., omittunt Theoctistum. Menæa slav : *Eadem die memoria venerabilis patris nostri Theoctisti, Cucumi in Sicilia*. Minus recte habet Prologus Mosquensis excusus : *Vener. Patris Theoctisti, socii S. Euthymii Magni*, confundens scilicet Theoctistum siculum, abbatem Cucumi, cum alio Theoctisto, in Palæstina, quem ad 3 septembris referunt synaxaria. — S. Apollinariam a S. Synclética probe discernunt Menæa Græca, quamvis priori quoque cognomen Syncleticæ tribuant. S. Apollinariæ meminit hodie Prologus excusus, ab aliis hac in re dissentiens. Syncléticam, Sirleto *Encléticam*, referunt quædam Synaxaria Græca antiquiora. Nos de utraque agemus cum Slavicis codicibus die sequenti. — In Menologio Slavico

Synaxis 70 Apostolorum.

maiore subditur catalogus omnium discipulorum, qui a Christo Domino electi fuisse dicuntur, numero septuaginta, quibus adduntur Dionysius Areopagita et Simeon Niger. De eorum nominibus et numero breviter solideque disseruit Cuperus in commentario historico-critico ad diem xv Julii, pag. 16. Quamvis autem fuerint illi discipuli numero 72, tamen in synaxariis annuntiatur numerus septuagenarius, brevitatis causa, ut sentit Cuperus modo laudatus. — Menæa et Prologus habent dein : *Et sanctorum martyrum Zosimi*

S. Zosimus.

S. Athanasius.

monachi siculi et Athanasii commentariensis. Martyres quoque vocantur in Menæis Græcis et Menologio Basilii. De solo Zosimo meminerunt Gallipolit. et Florent. — Profestum in quibusdam recentioribus synaxariis ponitur primo loco. — Metrophanis patriarchæ festum nusquam hoc die consignari observaverat jam Mazocchi; solet namque referri ad iv Junii, quando et in marmore Neapolitano iterum recolitur. — De Eustathio, archiepiscopo Serbiæ, dicemus modo in Memoriis Slavicis. — Innati in Romanam Ecclesiam sanctamque cum ea unionem odii signa frequentissima deprehendas in libris, in quibus gesta et conversationem suorum, ut putant, sanctorum, enarrant Græci et Russi. Argumento est *Patericon Montis Atho*, Vitas continens eorum omnium, qui in Monte Atho virtutum fama dicuntur enituisse. In hoc namque sequens legitur annunciatio ad præsentem diem : *Sancti Martyres a Michaeli Palæologo imperatore et a patriarcha Vecco latinizantibus passi eo quod utrique hæresim eorum exprobrassent*. Deinceps enumerantur monachi, qui in variis monasteriis persecutionem passi esse finguntur, nimirum Euthymius, hegumenus Vatopedi, cum duodecim sociis, quorum memoria dicitur reoli hodie. Euthymio adduntur viginti

Profestum. Metrophanes.

Eustatius.

Monachi Montis Atho.

et sex alii e monasterio Zographi, igne combusti in pyrgo seu turri, die x octobris, qua commemorantur æque ac xxii septembris; præterea alii quidam ascetæ monasterii Iberorum, quorum memoria celebratur die xii Maii; denique totius Montis Atho protohegumenus cum sociis, quorum annua commemoratio fit in monasterio Caryarum, omnium præcipuo, quinto die Decembris. Mitto pseudo-martyrum horum nomina; simul et Veccum patriarcham a calumnia, qua eum auctor schismaticus impetit, vindicare supersedeo. Multa de catholicis circumferuntur quæ non modo falsa sunt, sed et prorsus incredibilia ac talia quæ ne potuisse quidem accidere videantur; cujusmodi est illud Joannis Comneni in Descriptione Montis Atho, Romanum pontificem, in Montem Atho profectum, monasteria quædam compilasse et incendisse, quod monachi illic degentes nollent eum adorare. *Hujusmodi artificio*, ait illius Descriptionis editor, Montefalconius, *utuntur Græcorum præsules et primores, ut ceteri Græci, odiosis hujusmodi narrationibus decepti, in schismate detineantur*. Palæographiæ Græc. lib. VII, p. 454. Negari tamen non potest hujusmodi commentis subesse interdum aliquale saltem fundamentum. Cum, exempli causa, regeritur fabula ista Comneni, imo cum volumen integrum, *Paradisus mentalis* dictum, profertur a Græcis et Russis, in quo invasiones Latinorum in Montem Atho fuse narrantur, multumque forsitan exaggerantur, in memoriam redit pulcherrima epistola Innocentii III, ad monachos Athonitas anno 1214 data. In hac summus pontifex, loquens de quodam *Dei et ecclesiæ inimico, qui, latrunculis congregatis in quodam castro, quod idem in Monte (Atho) construxerat per auxilium brachii sæcularis, non solum ecclesias vestras*, ait, *tanquam prædo sacrilegus et crudelis, auro, argento et ornamentis omnibus spoliavit, verum etiam ut pecuniam exhauriret, quam (monachos) credebatur perditionis filius congregasse, tanquam insanus carnifex atque tortor peremit crudeliter quosdam vestrum multiplici genere tormentorum; sed tandem sua prava intentione frustratus, exinde per imperatoris potentiam est dejectus*. (Epist. tom. II, pag. 829-830, ed. Paris. 1682.). Quibus recitatis, solatur monachos Romanus pontifex eorumque privilegia omnia confirmat et communit; bona vero omnia sub Beati Petri et sua suscipit protectione. In alia quoque epistola, anno 1281 ad eosdem agioritas data, conqueritur idem pontifex de episcopo Sebastienensi; qui, cum custodiam monasteriorum Montis Sancti, quæ ad sedem apostolicam immediate pertinere dicebantur, suscepisset, *eas commisit enormitates, quæ non sunt dignæ relatu*, ac propterea a prædicta custodia apostolica auctoritate penitus fuit amotus. (Ibid. pag. 424). Fieri itaque potuit, ut tum *enormitates* illæ, tum etiam incursiones, temporum decursu oblitteratæ, ipsimet pontifici Romano ab ignavis hominibus fuerint tributæ. Quod ad Michaelum Palæologum spectat, narratur quidem ille oppugnatores unionis ecclesiasticæ, pro qua acerbiori forsitan zelo laborabat, variis pœnis afflxisse, teste Pachymere. Verumtamen de monachis Montis Atho nullum facit mentionem idem Pachymeres, cæteroquin parum æquus judex. — Magnum profecto apud Græcos monachum exstare eorum, qui recentiori ætate à Turcis crudeliter perempti sint, facile dabit catholicus quisque, quin eos propterea inter martyres Christi recensere velit: contra veluti veros martyres eos venerantur cultuque ecclesiastico honorant græci. Horum autem numero censetur Onuphrius quidam, in baptismo

Onuphrius seu
Manassias
Gabroviensis.

DIES IV
JANUARIJ.

baptismo Matthæus, e vico Gabrovo diœcesis Ternobiensis oriundus, atque initio sæculi hujus interfectus. De quo sequentia narrant auctores indigenæ, vel ideo hic non prætermittendi quod simillima referunt etiam de aliis, quos dicunt, martyribus, Turcarum crudelitate peremptis. Ferunt igitur Matthæum, a parentibus, dum adhuc puer octennis erat, severius ob quoddam delictum castigatum, coram Turcis imprudenter declarasse se ad Mahometum transiturum, promissisque staturum, ni a parentibus impediretur. Adolescens factus in monasterium Chilandariense abiit Matthæus, ibique non modo habitu monastico minori indutus est, sed et diaconatu auctus. Mox præteritorum pœnitens, et simul exemplis Euthymii, Ignatii et Acacii accensus, quos pro orthodoxia sanguinem fudisse acceperat, simile mortis genus concupiscere cœpit, quo infantia delictum expiaret. Ne autem tanto certamini subeundo imparatus esset, per quatuor integros menses durissimam egit pœnitentiam, parvula cellula inclusus, solo pane et aqua parcissime vescens, profundas ad terram usque in-

clinationes, græcorum more, ter millies et quingenties quotidie faciens, minus profundas vero pæne innumeras. Tum, assumpto magno schemate, cum nomine Manassia, in insulam Chium navigavit, sene quodam Gregorio comite, atque plurium concivium in nova martyrii palæstra magistro. Ibi, octiduo in oratione peracto, sumptaque sacra communione, feria vi, utpote Passionis dominicæ sacra, ad tribunal sponte sua se sistit Onuphrius: Christianam fidem a se olim negatam, nunc vero se facti pœnitere, Mahometis placita detestari ac execrari, denique se mori malle quam Christum negare. Quamobrem in carcerem missus, paulo post gladio jugulatur et in mare projicitur, sacco inclusus, anno 1818, die Januarii quarta, vitæ suæ trigesimo secundo. Id specimen esto novorum martyriorum; quorum ea fere omnia, quæ annuis officiis recoluntur, studiose præter Christi consilium et sanctam communemque prudentiam quæsita sunt: ita ut mons Athos martyriorum officina dici possit. Cfr Pater. Ath., t. II, p. 335.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Eustathius,
archiepiscopus
Serbiæ.

Vitas archiepiscoporum Serbiæ fusiore calamo exaraverat Daniel, eorum ultimus ordine, in libro cui titulus *Genealogia* (Rodoslov). Eadem breviter contractas exhibet *Narratio*, in opere periodico *Glasnik* typis vulgata; atque inde deprompta sunt fere omnia quæ de Eustathio hic subjiciuntur. Antea tamen præmonendus est lector, Eustathium, aliis Eustratium, nomine forsitan in baptismo indito, fuisse Serbiæ archiepiscopum ordine sextum, atque coli apud Serbos ut sanctum, quemadmodum et omnes decessores ejus, si unum excipias Danielem I, qui Ecclesiæ Serbiæ præerat medius inter Joannicum, cui successit Eustathius, et Sabam II, Arsenii I successorem, præeunte omnibus S. Saba hujus nominis primo. Igitur Eustathius, patria Budimlensis, inde ab infantia Deum creatorem suum eximie amavit. Juvenis factus, paternam domum clam reliquit, et monasticum habitum tonsuramque suscepit ab episcopo Neophyto, in ecclesia monasterii Zentensis S. Michaelis Archistrategi, ubi sedem episcopalem instituerat S. Sabas I, et sacrum baptismum acceperat S. Simeon Nemanja, S. Sabæ parens, ut in utriusque Vita refertur ad diem xiv Januarii et xiii Februarii. Religiosæ vitæ curriculum tanto fervore iniit Eustathius, ut fratribus admirationi esset, orationis studio, rerum terrenarum contemptu, laboribus assiduis et exactissima obedientia eis præluens. Proprium cibum egenis ad se venientibus erogabat, famem patiens ipse. Amore Jesu Domini accensus, cum sepulcrum ejus vivificum et loca sacra adire concupisceret votaue cordis sui Deo in orationibus commendaret instanter, ecce duo monachi peregrini eodem, quo Eustathius desiderio capti, in monasterium S. Michaelis veniunt. Factumque est ut, quem communi voto et proposito jamdudum sibi junctum habebant, re quoque ipsa itineris Jerosolymitani socium adnumerarint. Navigavit igitur in urbem sanctam Eustathius, et universa loca, Christi Domini memoria illustrata, summa pietate obivit. Peregrinatione absoluta, Montem San-

ctum repetiit, quo vitæ reliquum procul a tumultu degeret, sedemque suam fixit in celeberrimo monasterio Chilandariensi, quod popularibus excipiendis extruxerant SS. Simeon et Sabas. Verum Deus, qui exaltat humiles, noluit, ut sub modio lateret Eustathius, quem, uti lucernam ardentem, decreverat ponendum super candelabrum totius Ecclesiæ Serbiæ. Nimirum, virtutum ejus fama longe lateque manante, non modo fratres Montis Atho etiam e remotioribus monasteriis ad eum confluerunt, sed et ipsi Serbiæ reges inviserunt eum venerabundi, quo pia ejus monita recolerent conversationemque contemplarentur. Hinc primo in hegumenum monasterii Chilandariensis eligitur; dein ad cathedram Zentensem provehitur; et quam olim adierat incolueratque novitius, eandem ecclesiam episcopali auctoritate accipit regendam. Pavit autem et verbo et exemplo diligentissime ad annum 1279; quo ad sedem Pechiensem, a morte Joannicii vacuum, promotus est unanimi episcoporum Serbiæ consensu, et annuente Stephano Dragutino rege, qui sceptrum tenuit ab anno 1270 ad annum 1316. Quamvis autem electioni multum obluctaretur Eustathius, se tanto oneri ferendo imparem esse asseverans, oblatam tamen aut potius sibi impositam dignitatem assumere consensit, ne ecclesiam relinqueret viduam, aut universæ synodi judicio contradiceret. Itaque prolixis precibus ad Deum fuis, gratiaque implorata, qua sancti Sabæ sedem digne administraret, ac in tremendo judicio Christo Domino fidenter dicere posset: « Ecce ego et filii mei quos dedisti mihi, » et ita cælestis hæreditatis simul cum sancto decessore suo fieret particeps, muneris archiepiscopali strenue se accinxit; gregemque sibi concreditum ea cura gubernavit, ut quotidie ad reddendam Summo Pastori rationem esset paratus, unamquamque diem sibi ultimam fore reputans. Qua in re ducem habuit et magistrum S. Sabam, cujus vestigia constanter premere et virtutum exempla innovare summo conatu allaboravit. Postquam autem

autem ea diligentia Ecclesiam Serbiæ septem annorum spatio rexisset, plurimasque aedes sacras ædificasset, gravi morbo correptus, eum sibi lethalem fore prænovit. Morabatur tunc antistes in monasterio Gidičensi, non multum distante a Pechio, ubi sedem suam ad tempus fixerant Serbiæ archiepiscopi. Itaque, morte imminente, sacramentis Ecclesiæ piissime receptis, postquam adstantes episcopos et monachos, in lacrymas effusos, ad lætandum in Domino potius quam flerent exhortatus esset, et extrema donasset benedictione, inter verba: « In manus tuas commendo spiritum meum, » placidissime obdormivit, die quarta Januarii, anno salutis 1286. Conditus in ecclesia Gidičensi Salvatoris, miraculorum fama inclaruisse fertur per universam regionem. Narrant indigenæ insuper apparuisse eum ecclesiarchæ monasterii Gidičensis specie juvenis, flammeum ense vibrantis,

morasque in publico cultu sibi reddendo exprobrasse. Visionem narravit ecclesiarcha Urošio II regi et Jacobo archiepiscopo, qui in locum defuncti præsulis suffectus fuerat anno 1286. Hic igitur sepulcrum aperiri jussit, et corpus integrum repertum suavemque exhalans odorem elevari ac in medio templi deponi, die quarta Januarii, ecclesiastico cultui Eustathii addicta. Non multo post ob exortos per universam Serbiam belli tumultus, has exuvias ex ecclesia Gidičensi in Pechiensem, utpote securiorem, transferendas curavit idem Jacobus, ubi simul cum cæteris ecclesiæ Serbiæ archipræsulibus etiamnum quiescunt, non sine rumore frequentium curationum. Si vera sint ultima synaxaristæ Serbici verba, mirari licet, Pejacevicium, tantopere in rebus Serbiæ versatum, nihil de rumore isto accepisse, nec inter sanctos Serbiæ collocasse Eustathium.

DIES V
JANUARI.

Cfr 1) *Genealogia*, seu Vitæ archiepiscoporum totius Serbiæ, auctore Daniele, archiepisc Serbiæ. 2) *Glasnik*. t. VI, pag. 31-34
3) Cod. ms. bibl. Pechiensis, citat. apud Muraviev ad hunc diem.

DIES V.

Ex Ostromirano.

MEMORIA S. APOLLINARIÆ (*Rum. Siš. Men. Kal. Hor.*). ET VENERABILIS PATRIS GREGORII THAUMATURGI IN ACRITA (*Rum. Siš. Prol. Men. cum Hier. Nan. Sirm. Maz. Mg.*). VIGILIA SANCTORUM THEOPHANIORUM (*Mstisl. Arc. Rum. Siš. Chil. Hor. cum Hier. CP. Vind. Gpol. Flor. Goth. Msq.*). S. Pauli Thebæi (*Par.*). S. Prophetæ Michææ (*Rum. Hor. Kal. cum Bas. Sirl.*). SS. Phostirii et Mennæ (*Men. Prol. Kal. cum Maz. Mg.*). SS. Theopempti, Theonæ et Syncleticæ (*Chil. Men. Prol. Ostr. Cap. Pap. Kal.*).

Ex variis.

† Epiphaniî patr. CPolitani (*Neap.*). † Taïdis, m. (*Maz. Mg.*). † Theoidi (*Maz. Mg.*). † Domnicæ seu Domnæ (*Mg. Maz.*). † Tatianæ (*Maz. Mg.*). [Romani mart. (*Ath.*)].

OBSERVANDA.

S. Apollinaria.

In Ostromirano cod. errore positam esse Apollinariam ad ii diem, diximus supra. Ponitur autem primo loco: *Memoria sanctæ Apollinariæ*. In Prologo refertur ad diem præcedentem seu 4; in Rumians. hodie his verbis: *Et venerabilis matris nostræ Apollinariæ* (subintellige: *memoria*). Menæa Slavonica addunt: *virginis, quæ in virili habitu certabat*; Vers. superaddit: *sub nomine Dorothei*. Codex Sišat. feminam in virum plane mutat: *Memoria venerabilis Apollinariî*. — Cæteri, ommissa Apollinaria, agunt duntaxat de Syncletica: verbi causa, tabulæ Papebr. et Cappon. legunt: *Synclitica*, sine encomio. Chiland. et Ostrog. addunt titulum *venerabilis*. Menæa plenius: *Memoria venerabilis matris nostræ Syncleticæ*. Mitto alia. Verum cum sancta quoque Apollinaria *Syncliticæ* cognomen præferat, utpote patricio genere orta, hinc originem traxit confusio quædam, quam non in synaxariis modo, sed etiam in menologiis facile deprehendes. Nimirum tres censentur Syncleticæ: senior quæ tempore Constantini Magni floruit; junior quæ vixit circa annum 434; et Apollinaria Syncletica. Verosimile esse censet Assemanus Græcos ex Syncletica juniore seu diaconissa, quam Sedulius laudat, Apollinariam Syncleticam fecisse, et ex Actis S. Eugenïæ (25 Dec.) eamdem calumniam Syncleticæ imposuisse, quasi scilicet sororem suam compressisset; erat enim Syncletica monastico habitu virili induta et Dorotheus appellata: Kalend. vi, pag. 48. Sane fabulosa sunt Acta Apollinariæ, Metaphrastæ, ut assolet, tributa: proponuntur tamen in Menologio slavico Macarii metropolitæ; qui, si eorum loco S. Syncleticæ vitam seu potius spiritualium exhortationum syllogen dedisset, viris doctis magis probaretur. — In Ostromirano, ad diem 2, annuntiatur secundo loco, his verbis:

Et venerabilis patris Gregorii in Acrita. In Rum. post verba: *Memoria S. Pr. Micheæ*, additur: *et sancti Gregorii Cretensis*; et eodem modo legitur in Prologo. In Sis. simpliciter: *et Gregorii*. Basilianum Menologium tacet omnino, et Hierosolymitanum sæc. x, a Scholzio editum, post vigiliam expresse meminit sancti hujus Gregorii: τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ Γρηγορίου τοῦ ἐν τῷ Ἀκρήτῳ. Est autem Acritas Bithyniæ promontorium ad initium Propontidis, teste Ptolemæo, tabula prima Asiæ. In eo fuisse videtur monasterium, ad quod Gregorium adduxisse narratur in ejus Vita Michael, Synnadarum episcopus, in Phrygiam rediens. (Cfr Act. SS. Jan. tom. I, pag. 191). Erat porro Gregorius natione Cretensis: hinc factum est, ut ab aliis nominetur Cretensis, Acritensis ab aliis, inter quos socii Bollandiani, loco supra laudato. Solus Kopitarius, in Glagolita Cloziano (pag. LXV) subdubitanter miscuit Acritam Bithyniæ cum Agrigento in Sicilia. — Arcad. antiquissimus legit: *Profestum Theophaniæ*, omissis cæteris; similiter et Mst.; in Si. ponitur tertio loco: *In vigilia Theophaniarum*. Rem. omittit particulam. *Profestum* primo loco habet Ostrog. et recentiores passim. — In nullo alio reperitur Paulus Thebæus præterquam in cod. Parisino I. Adest quidem in Synaxario Hierosolymitano sæc. x, at die præcedenti; unde forte ad hanc diem relatus est. — Rum. legit modo supra posito; Michææ prophetæ meminit etiam Kalendarium omnium Sanctorum; ex Græcis vero Menologium Basilianum, quod hac in re præluxisse videtur Slavico Rum. — De Theopempto et Theona actum præcedentibus diebus. In Chil. Capp. Pap. nuda proferuntur nomina cum titulo martyrum; ejus loco Ostrogense ponit: *Sancti*. Possevinus duntaxat priorem nominat, at perperam mutat in *Teopertum*.

S. Gregorius
Acritensis.

Vigilia.

S. Paulus The-
bæus.

S. Michæas.

SS. Theopem-
ptus et Theo-
nas.

S. Syncletica.

DIES VI
JANUARI.

S. Epiphanius.

Romanus.

Teopertum. In Menæis uterque annuntiatur primo loco, ita: *Passio SS. Martyrum Theopempti et Theonæ*. De utroque agit etiam Menologium Basilii imperatoris, toties a me citandum. — Qui sequitur S. Epiphanius, ille est, qui ecclesiam CPolitanam rexit ab anno 520 ad annum 535, obiitque die Junii quinta; ac proinde omnino distinctus a S. Epiphanio Cyprio. De illo patriarcha CPolitano legeris Acta SS. Aug. t. I, in Chronol. n° 342 et seq. et Mazochium ad hanc diem. — Bis in anno, die v Januarii et xvi Februarii, Romani memoriam reoli apud Græcos testatur Νεὸν μαρτυρολόγιον, recentiorum Christianorum mortem pro fide peressorum enarrans. Narratur itaque ibi Romanum, hominem illiteratum et agrestem, ad Loca Sancta invisenda profectum, in monasterio S. Sabbæ Hierosolymitani aliquandiu habitasse; atque, auditis narrationibus de SS. Marty-

ribus Christi, tanto eos imitandi ardore esse accensum ut Thessalonicam illico profectus fuerit, ibique coram judice Mahometano se sistens, Christi doctrinam publice confessus sit, Mahometis secta diris objurgationibus castigata. Quapropter cæditur primo crudeliter, capitisque damnatur; at dein, cuidam navis duci venditus atque magno pretio a christianis redemptus, in Montem Atho secessit, quo novis certaminibus sese pararet. Et re quidem vera mox CPolim profectus, Turcas ad iram contra se concitat singulari prorsus industria usus. Denuo itaque comprehenditur, varieque vexatus, tandem capite mulctatur anno 1694, die, ut videtur, quarta Januarii. Corpus ejus ab Anglis fertur emptum et in Angliam delatum. Cfr Νεὸν μαρτυρολόγιον, cit. in Pater. Ath., t. II, p. 151.

DIES VI.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

FESTUM EPIPHANIORUM. (*Ita omnes.*)
S. Abo, martyr (*Iber.*).

OBSERVANDA.

Theophania.

S. Abo, mar-
tyr.

Mst. et Rem. *Sancta Theophania*, id est *Dei apparitio*. Capp. Arc. *Theophania Domini*. Rum. Og. et passim: *Sancta Theophania Domini N. Jesu Christi*. Par. *Baptismus Domini*, uti in Menologio Basiliano; Siß. *Theophania*. Pp. *Sanctarum Theophaniarum*. Notanda est lectio Ostromirana, quia sola refert dictionem latinis potius quam græcis propriam. Notanda quoque lectio codicis Parisini, ab aliis abludens, ipsi vero Basiliano Menologio consentiens. Omnes agunt de hac festivitate tantum, solo tacente codice Glagolitico Assemaniano, saltem teste Kopitaro. Miror igitur, quomodo Nevostrujev asserere potuerit tacere etiam codicem Ostromiranum (pag. 122). — Non obscuram certaminis sui palæstram nactus est sanctus Abo, Tiphlisium, Carthliæ metropolim, Iberico idiomate Tphilissi seu Tphilis-Kalaki dictam, ob aquas thermales, quæ simile nomen indiderunt Bohemorum civitati Teplitz, a Slavica voce *teplø*, id est, *tepidus*. Sancti hujus martyris gesta et agonem tradidit Antonius patriarcha in Martyrologii sui concione duodecima; et commemorant Iberorum Chronica, teste Muralto (Chronogr. Byzant. pag. 722) et Brossetio. Ex quibus pauca accipe. Tempore chalifi Abd-allah, cujus imperio subdita erat Georgia seu Carthlia, regionem hanc administrabat Nerses, cristavi titulum vulgo præ se ferens. Hic ab inimicis falso insimulatus, Bagdadam accersitur atque in carcerem truditur; sed, mortuo Abdallah, libertati redditur. Iberiam itaque repetiit, comite juvene quodam, cui nomen Abo seu Arbo, patria Arabia. Degebat autem Abo Bagdadæ una cum parentibus suis, unguentorum commercium exercens. Cognita religione christiana, quæ tunc apud Iberos admodum florebat, eam ex toto corde adamavit, utque mysteria fidei nostræ melius addisceret, orationi et jejunio vacabat multum. Dominum etiam suum, Agarenos fugientem, in Osetiam primum, dein ad Chozaros libenter secutus est, atque christianæ militiæ nomen dedit, ejuratis

placitis Mahometis. Paulo post in Abhaziam profectus, quo majora charismata æmuleretur, strictiorem vivendi rationem sibi imposuit, media in civitate veluti in eremo degens, annuente loci episcopo ac approbante. Interea, facultas data est Nerseti redeundi in Iberiam, Stephano ejus nepote, quem regioni præposuerat chalifus, intercedente; quapropter patriam repetit Nerses venitque in civitatem Tiphlis, comite itineris Abo. Erat autem urbs illa Saracenis frequentissima, ac homini Saraceno ad castra Christi transgresso admodum molesta. Et re quidem vera mox a concivibus, quod avitam religionem deseruisset, vexari cœpit variis modis, et sive blanditiis, sive minis, ut Christum ejuraret, adigi, sed frustra. Tandem, triennnio ita inter multiplices tentationes exacto, a Saracenis comprehenditur atque in vincula conjicitur die xxvii Decembris. Imminente die Epiphaniæ, qui eo anno incidebat in feriam sextam, et quo martyrii palmam erat promeriturus, totam noctem in oratione peregit, sacros hymnos psalmosque miro fervore decantans. Ipso vero die festo, postquam sacramentis sese communiis, coram tribunali sistitur secundo, Christumque non ore modo, sed et sanguinis effusione fortis athleta profitetur. Quare capite plexus est, jubente chalifo Mousa, anno 787; et ita sanguinis baptismum recepit eodem die, quo Dominus Noster baptismum aquæ receperat olim. Corpus ejus in cimeterio Sagodeboli igne combustum est, ac in fluvium Cyrum seu Kurum præterlabentem ex summo monte dejectum, a miraculis mox inclaruisse fertur. Mire dissentiant auctores in indicando anno, quo passus sit S. Abo. Muraviev, homo in chronologicis omnino peregrinus, scripsit anno 890; Muralt, quem nos sequimur, anno 787. Cfr 1) Martyrol. Patriarchæ Antonii, concio 12, et Vitæ SS. Iberiæ manuscriptæ, auctore Katholico Bessarione, citata apud Muraviev. 2) Muralt, p. 722.

DIES VII.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

SYNAXIS SANCTI JOANNIS BAPTISTÆ. (*Ita omnes.*)

† Et Translatio manus (*Joannis Baptistæ*) CPolim. (*Mg. Sirm. Maz.*). † MM. Juliani et Basilissæ (*Neap.*). † Cyri, patr. CP. (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

OBSERVANDA.

DIES VIII
JANUARI.S. Joannes
Baptista.

Codices Mst. et Ostromiranus legunt nomen Joannis: *Joana*, scriptum cum unica consona *n*. Unde conicere licet, prototypum glagoliticum præfuisse diacono Gregorio, qui codicem Ostromiranum descripsit. Parisinus I habet: *Synaxis sancti Jovannis Baptistæ*. Hunc quoque codicem ex glagolitico transcriptum, tum *Jovannis* nomen, tum alia indubia signa indicant satis. Menologium Basilianum inserit: *et gloriosi*.—Rum.: *Synaxim sancti et venerandi Præcursoris* (Predtetsa) *celebramus*. Ubi notabis Præcursoris nomen slavicum, Novgorodensium more enuntiatum; nam solent

illi literam *č*, quæ italico *c* in voce *Cicerone* æquivalet, cum litteris *ts*, germanico *z*, permutare. Unde prodit originem suam transcriptor codicis. Og.: *Synaxis sancti et venerandi Joannis Præcursoris*, omissis duabus ultimis vocibus. Siš.: *Synaxis S. Joannis Baptistæ*. Men.: *Synaxis S. Joannis Præcursoris et Baptistæ Domini*. Vat. I et II, Pp. Cap. Poss.: *Synaxis S. Joannis Præcursoris*. Et ita recentioria synaxaria communiter. Post diem septimam additur in Ostromirano codice *Sabbatum post Illuminationem* et *Dominica post Illuminationem*. Ita et plurimi alii.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Theodosius
Uglicensis.

Recentioris ætatis est Theodosius, quippe qui floruerit post medium sæculum xvii. Egit archimandritæ officium in monasterio Cernigoviæ civitatis Elecensi, usque ad annum 1693, quo cathedram Cernigoviensem ascendit, a morte Lazari Baranovicii vacuam. Obiit die 7 januarii anno 1693, quemadmodum te-

statur inscriptio tumulo ejus imposita. Verum enimvero, cum Cernigoviensem Ecclesiam ad mortem usque rexit et in monasterio urbis illius etiamnum quiescat, cur Uglicensis cognominatus sit passim, aut quando et qua occasione corpus ejus fuerit elevatum, ignoratur. Uglicii forte natus est.

1) Ambros. I, 135; III, 427. 2) Dict. hagiogr. pag. 283.

DIES VIII.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA SANCTI GREGORII, EPISCOPI MYSIÆ.

Memoria sanctæ mart. Domnicæ (Mst. Siš. Men. Pr. Hor. Kal. Pap. Pos. cum Sirm. Nan. Mg.). S. Juliani martyris (Par. I, Siš. Prol. Kal. Hor. cum Sirm. Mg.) et S. Basilissæ (Men. Prol. Hor. Kal. cum Hier. Vind. Pg. Nan. Sirm. Mg.). SS. Martyrum Theophili diaconi et Helladii laici (Rum. Men. Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Sirl. Mg.). Memoria S. Georgii Chozevitæ (Chil. Men. Og. Pp. Pr. Hor. Kal. cum Mg.). S. Æmiliani confessoris (Chil. Og. Hor. et recentiora cum Mg.). S. Carterii hieromartyris (Men. Pr. Kal. cum Sirm. et Mg.). Venerab. P. Eliæ anachoretæ (Men. Pr. Kal.). Gregorii Cryptensis (Pat. Men. Bud. Kal. Vers. et recentiora). [Isidorus cum 72 sociis.]

† Hippolyti, papæ rom. (GP. Flor.). † Cyri, patr. CPolitani (Sirm. Mg.). † Attici, patr. CP. (Mg.). † Sameæ, proph. (Mg.). † Agathonis et Theoctisti (Mg.).

OBSERVANDA.

S. Gregorius
ep. Mysiæ.

Quisnam sit ille Gregorius, Mysiæ, id est, Bulgariae episcopus, de quo solus Ostromiranus codex agit, divinare potius quam certi aliquid statuere licet nobis, antiquiorum Bulgariae monumentorum copia destitutis. Juvat tamen cl. Nevostrujevii sententiam latine proferre, qui de Gregorio Bulgariae episcopo in sequentem modum disserit in notis ad Synaxarium Mstislavicum: *Inventa est nuper, ait, a cl. viro B. Grigorovicio, in ecclesia Achridana S. Sophiæ, olim metropolitana, quam tempore Constantini Monomachi (1042-1053) extruxerat Leo, Bulgariae archiepiscopus, tunc vero pene diruta, sequens inscriptio græca ex lapidibus ustis composita: Γρηγοριος... σκηνην ἡγείρας... των θεογραφων νοσαν ἰδνη των Μυσων ἐκδιδασκει πανσοφος... εφε, id est: « Gregorii... ædem excitavit... divinas leges Mysorum gentem docet perquam sapienter... 6520 vel 1012. » Ex quibus inscriptionis verbis erui videtur, fuisse in S. Sophiæ templo sacellum aliquod erectum in honorem Gregorii, sapientissimi Mysorum doctoris et magistri. Gregorium monachum, « omnium, ut vocatur, ecclesiarum Bulgariae clericum, » norunt eruditi. Hic nempe chronicum Joannis Malalæ slavonico sermone donavit, in usus Simeonis, regis Bulgariae ab anno 888-927. Potuit deinceps episcopus fieri, imo et Menologio (græco) inscribi, nisi alium Gregorium remotioris ævi supponere malimus. Hucusque cl. vir Nevostrujev. De Gregorio clerico plura suppedabit Philaretus, archiep. Cernigoviæ, in Prospectu liter. n° 6. Cum igitur libera inter duos Gregorios eligendi optio unicuique relinquatur, nec parum objectionibus obnoxia videatur sententia auctoris modo laud-*

dati, liceat præferre Gregorium antiquiorem, scilicet Nyssenum, *Nyssa* in *Mysiam* mutata; aut forte Georgium, Dobelti seu Debelti episcopum, natione Græcum, qui cum Manuele, Petro et Leone episcopis atque aliis sociis cccclxxvii martyrium subiit anno 812 vel 813, imperante Bulgaris Murtagone, et colitur a Græcis et Slavis undecimo Kalendaris Februarii (22 jan.) simul cum cæteris passionis suæ sociis. Hi omnes, apud Bulgaros captivi, eam gentem christianis doctrinis imbuerunt, ut aperte testatur Theophanes, certamen martyrum enarrans, et confirmat Theophylactus, Bulgariae archiepiscopus, hujus nominis primus, in Narratione de xv Martyribus Tiberiopolitanis (Theophyl. opp., tom. III). Quam bene quadrent hæc in nostram inscriptionem, nemo non videt. Jac. Coletus noster, Illyrici sacri t. VIII, pag. 208, de Georgio agens: *Incertum, ait, an martyres hi sint Illyricis adjungendi, quippe omnes Adrianopoli in Thracia a barbaris comprehensi, si Georgium excipias, et extra imperii Romani fines perempti*. Nec obstat Gregorii nomen, leviter immutatum, aut altum de martyrio silentium in inscriptione. Alterum enim facile irrepere potuit, ob vocum similitudinem; alterum aut excidere, est enim inscriptio illa pluribus vocibus mutila; aut etiam prorsus omitti. Sed novæ memoriæ expectentur. — S. Domnica aliis est *Domniciana*, uti Venet.; aliis *Domna*, uti Possevino et Siš, qui scribit hæc, primo loco: *Memoria sanctæ martyris Domnæ et Juliani*. Menologium Basilii ad x diem Domnicam vocat, uti plerique synaxaristæ. De S. Domnica breviter agunt Menæa Slavica et Prologus, refe-

S. Domnica.

Octobris. Tomus XI.

2 runtque

DIES VIII
JANUARI.

S. Georgius
Chozevita.

runtque eadem quæ continentur sive in Menologio Basilii imperatoris ad diem decimam, sive in officio diei, quod conscripserat Josephus hymnographus. Plura desideraverat Bollandus operis sui tomo primo ad hanc diem. Verum Papebrochius in notis ad Synaxarium Græcorum metricum asserit habere se vitam hujus sanctæ hegumenæ græce ac latine dandam in supplemento Januarii, nectum edito. — « In cod. ms. bibl. Coislinianæ, n° 303, sæculo decimo exarato, legitur venerabilis Georgii Chozevitæ Vita, fusiore calamo scripta ab Antonio, Georgii, ut videtur, discipulo. Ibidem narratur, Georgium, Cypro oriundum, mortuis parentibus, secessisse in monasterium quoddam, cui præerat ejus patruus, dein migrasse in lauram Calamonis, prope Jordanem, ubi morabatur frater ejus Heraclides; a quo, dum adhuc imberbis juvenis esset, perductum fuisse in cœnobium B. Virginis dictæ Chozeviticæ, ibique obiisse, paulo ante invasionem Persarum. Chozeviticum cœnobium, inter Jordanem et Hierosolimam situm, fundasse dicitur S. Joannes, de quo agitur ad diem 3 octobris. » — Hactenus auctor Menologii Ecclesiæ orientalis, Demetrius Veršinski, ultimis his annis morte præreptus. Scriptio illa Antonii adhuc in tenebris latet; sed alia sunt exemplaria quam Coislinianum. Apographum

enim, ex Segueriano desumptum, in Musæo suo servant Bollandiani; cujus initium est: Γεώργιος τῷ μὲν γένει Κύπριος. Pone hanc Vitam sequitur officium, immo narratio miraculorum B. M. Virginis in monasterio Choziva, in qua celebrantur quinque sancti patres, qui ibidem simul colebantur et quorum nomina, quum alium diem cultus ignoremus, placet hic recitare. Sunt autem illi SS. Promus, Helias, Gennæus, Æaulis et Zenon, totidem illius monasterii incolæ; quibus addendus S. Joannes, metropolita Cæsareæ Stratonis. — Viginti quinque diebus diversis occurrit S. Julianus, teste Castellano, quem citat Mazochius. — Paris. I breviter pro more: *martyris Juliani*, omissis sociis passionis ejus, puta Basilissa, et aliis quamplurimis. Utriusque nomen exhibent Synaxaria Hierosol. et Callip. sæculi x. Menæa Slavica: *eadem die passio SS. martyrum Juliani et Basilissæ et sociorum*. Inter hos nominatur in Kal. Mosquensi Celsius, Antonius, Anastasius et Marionilla, mater Celsii. — In Rum. SS. Theophilus et Helladius referuntur ut supra, immutato paulisper Helladii nomine (Eladja). Ita etiam habet Menologium Basilii, inserta voce: *martyrum*. — In Cap. Leop. Og. Par. VII fit memoria: *Venerabilis Georgii, Domnicæ et Emiliani*. — De Isidoro ejusque sociis agitur modo in Memoriis Slavicis.

SS. Julianus
et Basilissa.

SS. Helladius
et Theophilus.

S. Emilianus.
Isidorus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Gregorius
mon. crypten-
sis.

Tres numerantur monachi, nomine Gregorii, Kievocryptenses: primus hymnorum sacrorum auctor, cujus memoria celebratur viii Augusti; secundus, nomine tenus notus, commemoratur ad xxviii Augusti; tertius denique, de quo nunc sermo, floruit sæculo xi, vivente adhuc S. Theodosio, monasterii Kievocryptensis fundatore; a quo in monachorum cœtum receptus est beatus vir anno 1064, ac virtutes religioso homini convenientes edoctus. Mirum in eo orationis studium, cui diu noctuque vacare non desistebat; quapropter miraculorum donum a Deo accepit, prædicens futura, dæmonesque vel sola præsentia fugans. Fures, ad eum deprædandum jam pa-

ratos, ad pœnitentiam miraculose adegit, uni ex eis proxima morte prædicta. Similiter et satellitibus Rostislai, ducis Perejaslaviensis, sibi illudentes, in aquis simul cum principe perituros prænuntiavit. Quo oraculo iratus Rostislaus Gregorium, lapide ad collum appenso, in Boristhenem projici jussit; at post triduum corpus ejus in cella a fratribus inventum traditur, si fides adhibenda sit auctori Paterici, veris fictitia quandoque miscenti. Rostislaus autem, hostem fugiens, in fluvio Stugna misere periit, anno 1094; ita ut eventu prædictio Gregorii rite comprobata fuerit. Hæc summatim ex auctoribus indigenis, præeunte Paterico Kievocryptensi.

Cfr. 1) Pater. Crypt., fol. 151 et seq. 2) Prolog. et Menologium ad hunc diem. 3) Diction. hagiolog. pag. 79. 4) Menol. Vers. ad hunc diem.

Isidorus et 70
socii.

Horum nomina in nullo synaxario reperiri observatum est supra ad diem iii; quo eorum memoriam apud suos fieri asserit Muraviev, mortemque violentam rhetorum more, ut asolet, enarrat, aut potius narrationem cujusdam monachi Barlaami, auctoris merito suspecti nec omnino coævi, ampliat et exaggerat. Narrationis summa hæc est. Tempore persecutionis, quam anno 1472 excitaverant Germani in civitate Livoniæ Dorpatensi [apprime catholica], degebant ibi sacerdotes duo Russi, Isidorus et Joannes, curam suæ gentis spiritualem habentes. Horum alter, Joannes, ipso persecutionis initio Pscoviam abiit, ut Germanorum effugeret manus; alter vero remansit Dorpati, quo ecclesiam SS. Nicolai et Georgii sibi concreditam tueretur. Quem apprehensum cum blanditiis ad Latinorum castra pellicere frustra conarentur Germani, ad minas devenerunt, accusantes virum quasi nempe Latinorum cultum contemptui haberet, utpote Græcæ religionis homo. Igitur (si hagiographis Russis fides sit) ipsomet Epiphaniarum die, ad flumen aquæ benedicendæ causa, Græcorum ritu solito, procedentem milites comprehen-

dunt una cum aliis plurimis, et coram judice statuunt. Sprevit minas judicis Isidorus et orthodoxiam (vel forte ritum orientalem) non modo est confessus, sed et Germanis ipsis ut amplecterentur, suadere aggressus est. Quare in carcerem truditur, cum sociis duobus super septuaginta, quos ad certamen subeundum animavit. Cum autem, iterum coram judice ductus, nec promissis nec minis cessisset, in flumen Omovžam [Embachum intellige] projicitur, sacris vestibus ornatus. Proximo autem verno tempore, quum effluxissent hiemales fluvii aquæ, occisorum corpora tribus milliaribus ab urbe integra (et forsitan a frigore servata) reperta sunt et honorifice condita in ecclesia S. Nicolai. Interemptus est Isidorus tempore Joannis III, magni ducis Moscoviæ ab anno 1462 ad annum 1505, Joanne archiepiscopo regente Ecclesiam Novgorodensem et Pscovensem; ad quam ecclesia illa Dorpati pertinebat. Horum mortem violentam enarravit omnium primus, ut dixi, monachus ille Barlaam nomine, jubente Macario metropolita, Menologii magni auctore, qui floruit sæc. xv. Exstat præfata narratio in synaxario mss. sæc. xvii, comitis

comitis Uvarovii, olim Tsarskiano; quæ omnino conferenda est cum historiis ordinis Teutonici (ex eo enim sunt Germani, qui occidisse dicuntur Isidorum), atque etiam cum annalibus Russorum, ubi bellum Livonicum explicatur; neque omittendæ literæ Romanorum pontificum, quas inter Monumenta Poloniæ historica non ita pridem edidit Theinerus

et ex quibus constat equites Teutonicos non minus avare et truculente hoc bello habuisse christianos, ritum latinum sequentes: ita ut parum verisimile sit tum religionis rationem habitam fuisse. Quodsi tamen habita sit, cogitandum S. Augustini de martyribus Donatistarum pronuntiatum: *Martyrem non facit poena, sed causa.*

DIES IX ET X
JANUARI.

Cfr. 1) Dict. hag. ed. 1862, pag. 108. 2) Murav. in Vitis SS. ad diem III Januarii. 3) Theineri, Monum. Polon. t. II, num. CCXX, CCXXVI, CCXXIX et seq.

DIES IX.

VACAT.

Passio S. Polyucti martyris (Mst. Par. Arc. Rum. Siš. Chil. Men. Pr. Og. Pp. Cap. Vat. uterque, Pos. Hor. Kal. etc. cum Bas. CP. Sirm. Maz. Hier. GP. Vind. Nan. Pg. Flor. Msq. Mg.). Post festum Luminum (Mst. Vat. I, Nan. Hier. etc.). S. Eustratii thaumaturgi (Rum. Men. Pr. Kal. Hor. cum Sirm. et Mg.). S. Marciani (Cap. Kiov. Sirm.). S. Sameæ prophetæ (Men. Prol. Kal.). S. Petri, ep. Sebasteni (Men. Kal. Verš.). S. Petri Abessalamitæ (Sirm.) Et memoria magni terræ motus (Siš. Sirm.). Philippi metropolitæ Mosquensis (Men. Prol. Kal. Bud.).

† Theoctisti mart. (Bas.). † Achia prophetæ (Bas. Sirm.). † Theoctisti ep. et conf. (Med.).

OBSERVANDA.

S. Polyuctus.

Paris.: Sancti Polyucti. Arc. addit: *martyris*. Mst. errore: *hieromartyris*; cætera, ut supra. Rum. et Men. ut Mst., mutato erroneo titulo *hieromartyris* in verum: *martyris*. Siš.: Sancti *martyris Polyucti*. Eodem modo referunt Og. Bud. et recentiora alia. Vat. II.: *Martyr Polyuctus*. Idem habet Capp. in genitivo. Pos. mendose: *Martyris Poluecii*. Pap. *Polyuctus*. — Vat. I: *De Epiphania*. — Rum.: *Et S. Patris Eustratii*. Men.: *Et memoria vener. Patris nostri Eustratii*. Verš. addit: *thaumaturgi*.

— In Kal. Papebr. mss. errore: *Et S. Patris N. Marci*. Eodem modo habet Og. ad diem sequentem, quo vulgo referri solet S. Marcianus. — Philippus metr. obiit anno 1570, strangulatus jussu Joannis IV cognomento Terribilis. Adeantur Memoriae Slavicae ad hanc diem. — S. Petri Sebasteni nomen, ait Bollandus, in nullo Menologio Græco legitur ad hanc diem: nec contrarium testatur codex Menæorum Sirmondianus, ubi S. Petrus vocatur Abasalomita; de quo etiam ad diem XII.

S. Marcianus.

Philippus.

S. Petrus

Sebastenus.

De festo

Luminum.

S. Eustratius.

MEMORIAE SLAVICÆ.

Philippus, metropolita Mosquensis.

Celeberrimus hic Antistes, quem thaumaturgi titulo decorant indigenæ, nobilissimis parentibus Stephano et Barbara Mosquæ natus, et Theodori nomine in sacro fonte insignitus, ab infantia sese, ut traditur, Deo dedit. Dum adhuc puer esset, virum moribus agebat, lectioni libenter vacans, pueriles vero ludos fastidiens, ut omnibus esset admirationi. Cum annum trigesimum attingisset, relicta aula, ubi inter honorarios ephebos degerat, in remotissimum asceterium Solovecense, nesciis parentibus, abiit, soli regi invisibili exinde serviturus. Monachus effectus, obedientia, sui contemptu, præsertim vero humilitate præ cæteris eminuit. Quapropter fratrum regimini præpositus est; ac dein ad sedem metropolitanam, licet valde reluctans, evehctus fuit, volente Joanne IV, cognomento Minace. Verum non diu Ecclesiam rexit. Cum enim, libertatis ecclesiasticæ studiosissimus summam Joannis crudelitatem, in neces et tormenta effusi, ægerrime ferret Philippus et quem cuncti adibant tremebundi, tum secreto, tum publice monere mansuetudinis et officii non timeret, sumpsit inde occasionem nocendi princeps.

Verum ne commoveretur plebis multitudo, justitiæ speciem simulavit rex, et falsis testibus subornatis, præsulem in jus vocavit, quasi nimirum regiam læsisset majestatem; eumque mox, dum sacra perageret, in ipso templo comprehendi jussit, vesteque lacera indutum, scopis e templo pelli et in vincula conjici. Octiduo post, e carcere eductus antistes in monasterium Tveria Otrocense (seu Puororum) trusus est, ibique, anno sequenti, id est, 1569, animam suam Deo reddidit, die 23 decembris, a Maluta Skuratovio, Joannis amico dignissimo, strangulatus. Demortui corpus, in monasterium Solovecense delatum, inde Mosquam a Nicone patriarcha translatum est anno 1652, die 3 julii, ibique in ecclesia cathedrali honorifice conditum, utpote jam ante annum 1636 a Russis publice cultum. His de causis bis in anno coli solet Philippus in Ecclesia Moschorum, qui eum martyris titulo passim condecorant, die 9 januarii, et 3 julii, habetque officium proprium. [Quibus brevissime et summatim dictis, fusiora cupientem remittimus ad fontes indigenas, quorum præcipui sequuntur.]

Cf. 1) Prologus, ad 9 Jan. 2) Annales Novgorod. pag. 162, 255. 3) Kurbski, Hist. Joan. IV, pag. 117, 121, 127. 4) Philaretus, Hist. eccl. russ. part. III, pag. 53-57. 5) Menolog. Verš, ad hunc diem. 6) Karamzin, Histor. t. IX. 7) Vita mss. Bibl. Synod. Mosquen., citata a Murav. ad hunc diem, pag. 157. 8) Dict. hag. ed. 1862, pag. 255 et seq.

DIES X.

Ex Ostromirano.

MEMORIA PATRIS NOSTRI JOANNIS (cum Neap.). VENERABILIS PATRIS NOSTRI GREGORII, EPISCOPI NYSSENI (Pr. Men. Hor. Kal. Par. I et VII, Rum. cum Bas. CP. Hier. Nan. Pg. Msq. Fl. Maz. Sirm. Sirl. Mg.).

Post

DIES XI
JANUARI.
Ex variis.

Post festum Luminum (Vat. I et II, Mst.). Venerabilis Domitiani episcopi Melitinæ (Siš. Og. Pp. Cap. Men. Pr. Hor. Leop. Kal. cum Bas. Hier. GP. Pg. Nan. Sirm. Maz. Mg.). S. Marciani, presbyteri et æconomi (Chil. Og. Hor. Kal. Cap. Men. Pr. Leop. cum Bas. Maz. Mg.). S. Theosebæ, diaconissæ (Men. Kal.). Pauli Komeliensis (Prol. Men. Kal.).
† Polyucti, mart. (Pg.) † Ammonii alias Amorii (Mg.). † Domnicæ (Bas. Maz.) † Theodosii, cœnobiarchæ (GP.).

OBSERVANDA.

S. Joannes
Chrysost.

S. Gregorius
Nyssenus.

Lectio imprimis notanda; etenim venerabilem Patrem Joannem, quem refert Ostromiranus primo loco, nusquam reperies ad hunc diem, neque in Græcis codicibus neque in Slavicis, excepto Calendario marmoreo Neapolitano. In hoc enim annuntiatur prædictum festum ita: S. Joannis Chrim. (id est Chrysostomi), nulla alia nota addita, nec depositionis, nec natalium, quæ in marmore isto frequentissimæ sunt. Sed de hac re plura supeditabit cl. Mazochius in Commentariis suis ad diem xxvii Januarii. — Illustrissimus Barthol. Kopitar in interpretatione Ostromirani Kalendarii latina de S. Gregorio habet sequentia: Memoria P. N. Joannis et Sancti (σσιου) P. N. Gregorii episcopi Nysseni; in textu vero slavico, ex adversa parte posito, post vocem *prepodnago*, id est venerabilis, non sancti, addit admirationis particulam *sic*, perinde ac si erronea esset *venerabilis* denominatio, Gregorio episcopo attributa. At errasse virum eruditissimum nemo non videt, cum non Ostromiranus codex tantum, sed et alii plures, simili modo venerabilem appellent eundem Gregorium episcopum. Nec aliter annuntiatur Domitianus, episcopus, sive in Menæis recentioribus sive in Synaxariis remotioris ævi, exempli gratia Sišatovacensi. Unde liquet, promiscue usurpari voces illas: σσιος et ἁγιος, nec nimio rigore sumenda esse ea, quæ in hanc rem discrete scripserat Papebrochius noster ita aiens: *Nota quod σσιος et σσιά FERRE dicantur de monachis et sanctimonialibus, ἁγίος de presbyteris et episcopis, ἁγιος universim de cujusvis conditionis et sexus Sanctis.* Maii tom. I, pag. vii. Sed ad Gregorium

Nyssenum redeamus, quem varii codices varie referunt. Par. I ita breviter: Sancti Gligori Nysseni; slavice *Gligora*, more scilicet Slavorum meridionalium. Mst. concordat omnino cum Ostromirano, omissis verbis: *Patris nostri Joannis.* Item Menæa, mutata voce *Venerabilis* in *Sancti*. Rum.: *Memoria sancti consecratoris Gregorii, archiepiscopi Nysseni.* Ubi notabis et consecratoris nomen et archiepiscopi titulum, sane erroneum. Siš.: *Venerabilis Patris nostri Gregorii episcopi.* Rem.: *Memoria S. Gregorii Nysseni, fratris Magni Basilii.* Og.: *S. P. N. Gregorii Nysseni.* Pos.: *S. Patris Gregorii.* Vat. I: *Gregorii Nysseni.* Pp.: *Gregorius.* — Siš. simpliciter: *Venerabilis Domitiani.* Og.: *Domitiani Mitelensis pro Meletino.* In Pp. et Cap. profertur nudum nomen: *Domitianus.* Men. Prol. Verš.: *Memoria vener. P. N. Domitiani, episcopi Meletine.* — In Men. Sirmundi extat S. Marcianus die ix. Item in Chiland. Typico: *Et Marciani presbyteri.* Synaxarium Og. perperam Marcianum mutat in Marcum, ut patet ex titulo *æconomi*, quem ei tribuit. Error iste communis est Synaxario Og. cum Kioviensi P. David, S. J., ut adnotavimus ad diem præcedentem. In Menæis et Prologo additur: *Magnæ ecclesiæ CPTanæ.* Constat excitas fuisse a S. Marciano ecclesias SS. Irenes, Anastasiæ, Isidori, et alias. — S. Theosba, quam Verš. vocat etiam Theosebiam, uxor erat S. Gregorii Nysseni. — Vat. uterque habet: *de Epiphania.* Mst. ut supra, juxta Hier. et GP. sæc. x: μεθ' ἐορτήν. — De Paulo Komeliensi ampliora habes in Memoriis Slavicis infra dandis. — S. Polyuctus occurrit hoc die etiam in vetustioribus martyrologiis latinis.

S. Domitianus.

S. Marcianus.

S. Theosba.

De Festivitate.

Paulus.

S. Polyuctus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Paulus Komelcius seu
Obnorenensis.

Eremiticam vitam coluerunt in Russia sæculo xv non pauci; inter quos præcipui nominantur Paulus Obnorenensis, Sabbas Višerensis et Nilus Sorensis. De primo sequentia perhibent auctores indigenæ. Dicunt nempe Paulum nobili genere Mosquæ ortum, cum annum ætatis attigisset vigesimum secundum, ne matrimonium contrahere a parentibus cogeretur, paternam domum reliquisse, vitamque monasticam esse amplexum, variis in locis agendam. In qua postquam a Sergio Radonezensi fuisset institutus, in solitudine non procul ab ejus monasterio annos quindecim degit; tum in silva Komeliensi arborem concavam per triennium inhabitavit, summæ abstinentiæ deditus, quippe qui non nisi sabbato et die dominica cibum sumeret, tum etiam parcissimo; cæteris vero diebus omnino ab eo abstineret. Demum in monte Obnorenensi, ad flumen Nurmam sito, commoratus est;

ubi et a latronibus in vincula conjectus. Interea, crescente numero sociorum, ecclesiam et cœnobium ibidem in valle subjacenti extruxit; nolens tamen hegumeni munus suscipere, sed illud discipulo suo Alexio committens. Ipse vero, solitudinis amans, seorsim ab aliis vivere statuit, nec nisi sabbato et die dominica fratribus miscebatur; quo tempore eos ad virtutem exhortabatur. Tandem, cum ad ultimam senectutem pervenisset, multumque a dæmonibus probatus esset, ad requiem transiit anno 1429, die 10 januarii, ætatis suæ centesimo duodecimo. Ex quonam tempore a Russis colatur, hactenus nesciri videtur. Pauli corpus, anno 1546 levatum, in nova ecclesia conditum fuit; ubi hodieque requiescit. Vitam ex memoriis cœvis et traditionibus collectam ab auctore incerto refert Macarius metropolita in suo Menologio majore.

Cfr 1) Prolog. ad hunc diem. 2) Men. Macarii mss. 3) Diet. hag. 192. 4) Murav. Jan. pag. 158 et seq. 5) Phil. Hist. eccl. rus. III, p. 160.

DIES XI.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

Passio sanctorum martyrum Marci et Agapii (Mst. cum Mg.). Memoria venerabilis Patris nostri Theodosii, cœnobiarchæ (Ita Mst. et omnes, præter Ass. et Rem. qui vacant, cum Bas. Mg. Sirm. Maz. Hier. GP. Vind. Pg. Goth. Msq. Fl. Neap.). Sacromartyris Petri (Rum. cum Bas. Maz.). S. Marciani (Pp.). Memoria venerabilis Patris Theodosii Antiocheni (Prol. Men. Kal.

Kal. cum Mg. Maz.). Michaelis Klopscii, Sali (Prol. Men. Kal.). Theodosii, metr. Trapezuntis (Ath.). Romili erem. (Prol. serb.)

† Theoctisti, patriarchæ (Goth.). † Gregorii Nysseni (GP.). † Synaxis Angelorum (Mg.). † Stephani protomartyris, in Placidianis (Mg. Sirm.). † Eupraxiæ (Mg.). † Theodori (Mg.). † Maëri (Mg.). † Vitalis (Mg.). † Marci, apost. (Mg.).

OBSERVANDA.

S. Theodosius M.

Mirabitur non nemo, nihil dici de S. Theodosio Magno in cod. Ostromiri; idque eo magis quod cæteri Slavici codices meminerint ejus omnes, æque ac Menologium Basilianum et martyrologia latina. Sed id pro veteri usu. Nam tacet quoque de eo Menologium CP. antiquissimum, a Morcellio editum; aliud vero Callipolitanum sæculi x, quod typis vulgavit Scholz, agit de Theodosio die præcedente; ad præsentem autem refert S. Gregorium Nyssenum. Magnus ille Theodosius in variis codicibus variis titulis ornatus prodit: in cod. græco Mosq. appellatur *patriarcha*; in Arcad. vocatur *cænobitarum institutor*; similiter in Rum. in Menolog. et Prol. excuso, Bud. et aliis; in hisce præterea appellatur *venerabilis*, non secus ac in Siß. et in Kal. Mosquensi; in Ostrogensi vero et Papebr. habet titulum *sancti*: utrumque enim promiscue usurpatur. — Theoctistus *patriarcha* legitur in Gothano, probabilissime pro Theodosio cænobiarcha, quem cod. quidam Mosquensis jam vocaverat patriarcham. — Præter Theodosium cænobiarcham in Men. gr. commemoratur alter Theodosius, Antiochenus, qui condidit celebre monasterium in *Scopulo* appellatum. In Kalendariis antiquioribus refertur ad diem viii Februarii. — In Men. gr. nominatur Marcus apostolus *πλησίον τοῦ Τάυρου*. — Ibidem Agapius titulum præfert archimandritæ; nec quidquam commune habet cum S. Marco utroque, minimeque vocandus est martyr, ut est in Mst. — Non minorem nodum facit Petrus, quem codex Rum. martyrem nominat et simul *pontificem*. Equidem in Menæis ad diem 12 narratur vita Petri Abesalamitæ, de quo actum est supra ad diem 2; at hic sanctus nequaquam fuit sacerdos, nedum episcopus. De eodem martyre Abesalamita agit etiam Menologium Basilianum ad præsentem diem. Cum igitur Rum. codex Petrum, Abesalamitam, qui Atroæ passus est, jam retulerit die secunda Januarii, hodiernum vero episcopi seu consecratoris appellatione condecoret, asserere non audeam, agi hic de uno eodemque sancto, modo fides adhi-

S. Theoctistus

S. Theodosius Antioch.

S. Marcus.

S. Agapius.

S. Petrus.

benda sit calendario impresso et non supponatur mendose ibi positas esse voces: *pontificis martyris*, pro *sancti martyris*. — De S. Marciano, presbytero et æconomo magnæ ecclesiæ, actum est die præcedenti, et agetur forsitan in commentariis ad Ephemerides Græco-Moscas. — De Michaelae, cognomento Klopscio, uberiores notitiam suppeditabunt Memoriae Slavicae. — Theodosius metropolita oriundus erat e finibus Castoriæ, e vico Koritza seu Corussi, fratremque natu minorem habuit Dionysium, deinceps monasterii in Monte Atho suo nomine insigniti fundatorem. Juvenis annorum octodecim, CPolim profectus est; ubi a patriarcha benigne receptus, ac dein ad diaconatum et tandem ad presbyteratum promotus fuit. Verum solitudinis amore, relicta regia urbe, in Montem Atho secessit, atque in monasterio Philothei primum monachi conditionem, tum etiam hegumeni munus suscepit. Quo dum perfungebatur, fratrem suum Dionysium, adhuc juvenem, in monachorum cœtum admisit ac religiosæ vitæ leges erudit. Interea Dionysio in solitudinem secedente, ipsemet cum quadam die cum aliis monachis piscationi vacabat, a piratis captus in Brussam defertur urbisque christianis venditur. Mox libertati restitutus non Montem Atho, sed Constantinopolim appulit. Monasterio cuidam illic aliquandiu præpositus fuit; unde ad sedem metropolitanam Trapezuntis transiit. Erat tunc Trapezuntina civitas imperatoris græci Alexii Comneni sedes. Quam cum adisset frater Theodosii, imperatorem exoraturus, ut monasterii a se fundandi in Monte Atho patrociniū susciperet, petitionem fratris Alexio fecit acceptam, quin et ipsum Dionysium tertio Trapezunte versantem, morteque præreptum, sepulturæ tradidit. Floruit itaque Theodosius sæculo xiv, coliturque, ni fallor, duntaxat a monachis Montis Atho, qui eum *Patrem suum venerabilem et Theophorum deprædicant*. Cfr Pater. Montis Atho, pag. 395, et in vita Dionysii, pag. 376 et seqq. Item Montfauc. Palæogr. gr. lib. VII. pag. 476.

S. Marcianus.

Michael.
Theodosius
metropolita
Trapezuntis.

MEMORIAE SLAVICÆ.

Romilus, monachus.

Romili nomen etsi in Synaxariis Serbicus numquam offenderim, eum tamen ad hanc diem coli testantur auctores infra referendi et nominatim prologus quidam serbicus, sat antiquus, quem nos fere ad verbum huc retulimus. Illo igitur teste, Romilus, patre græco, matre bulgara, Viddini natus, et Rasko in baptismo vocatus, floruit sæculo decimo tertio ineunte; [imo decimo quarto, ut liquet ex sequentibus.] In scholam ad literas addiscendas a parentibus traditus, æmulos tum majori diligentia, tum feliciori in studiis profectu facile superavit. Adolescens, ut mundo nuntium mitteret, Ternobum, inclytam Zagoriæ seu Transmontanæ regionis civitatem, contendit, ibique in monasterio quodam monasticum schema induit, Romili nomine assumpto. Postmodum, monasterio relicto, in eremum Parorianam ad Gregorium Sinaitam perrexit. Quo loco cum propter frequentes latronum irruptiones diutius commorari nequivisset, in Zagoriam remeavit, comitem

secum habens Hilarionem, sibi amicissimum. Sedem itaque fixit in loco Mokry, iter unius diei a Ternobo distante. Verum mox, latronibus domitis, paceque et securitate Paroriæ incolis ab Alexandro rege restituta, eodem, unde abierat, properavit Romilus cum Hilarione; quibus brevi post socium sese adjunxit Gregorius quidam, Constantinopoli advectus; qui et magistri vitam postea scripsit. Sed frustra tranquillitatem speraverat Romilus: imminabat enim Parorianis Musulmanorum invasio. De qua mature a præfecto Scoplensi certior factus, utque eam fuga præverteret monitus, ad sedem Mocrensem, quam antea occupaverat, rediit Romilus, et brevi post in Montem Atho iter instituit. Mansit itaque ad illius montis radices cum sociis in loco, Melana dicto, donec e vivis cessit *Uglešius*, Macedoniæ et Thraciæ despotes, in bello contra Turcas ad Ciarnomenum hodie Tœrmen, anno 1373 occisus. Tunc enim, tumultibus undique exortis, monachisque Athonicis fuga salutem turmatim

DIES XII
JANUARIJ.

matim petentibus, Romilus quoque sanctum Montem deserere coactus est. Quare in Illyricum perrexit; plurimisque ab errore ad fidei unitatem et a peccatorum cœno ad virtutem reductis, in locum quemdam vulgo Aulon nuncupatum secessit. Tandem in Serbiam cum sociis profectus, Ravanitsæ in monasterio Ascensionis sese inclusit, nec multo post instabilem suam vitam, an peregrinationem cum manente civitate commutavit. Ita fere

Cfr 1) Vita Romili, auctore Gregorio, ejus discipulo. 2) Alia Vita ejusdem ms., auctore Gregorio Zamblak seu Semivlacho. 3) *Glasnik*, tom. IX, pag. 252 et seq. et tom. XI, pag. 37.

Michael Klopscius, Salus.

Sæculo xv floruit Michael, vir profecto singularis. Qui quum Mosquensium ducum sanguine esset nobilissimus, omnibus propter Christum derelictis, veste pauperrima indutus in monasterium Klopscense, prope Novgorodiam, mirabiliter venit anno 1408, die 23 junii; ubi ab hegumeno, repentinam ejus apparitionem demirante, susceptus, mansit tacito nomine et ignotis natalibus. Stultus amore Dei factus, vitam rigidissimam instituit. Somnum super terram nudam capiebat, cibum semel tantum sumebat in hebdomada, et quidem parcissimum. Quotiescumque autem hominibus miscebatur, *salum* seu stultum agebat, ludibriis et injuriis obnoxius. Dei honorem alacriter vindicabat peccatoresque tum amore tum ca-

stigatione ad resipiscentiam adducebat. Imminentem reipublicæ ruinam Novgorodensibus prænuntiavit ea ipsa die qua lucem aspexit Joannes IV, olim Novgorodiæ flagellum. Anno tandem 1452, die 11 januarii, ad Deum, quem mirum in modum diligebat, transiit, postquam annos quadraginta quatuor in religione exegisset, multaque patrasset miracula. Cultum ejus ecclesiasticum per totam Russiam agendum decrevit Concilium Mosquense anni 1547, ordinaria sua auctoritate nixum, præside Macario metropolita; vitam vero scripsit anno 1537 nobilis vir, Michael dictus, consilio ejusdem Macarii. Colitur etiam Michael quibusdam in locis 23 junii, quæ est dies ingressus ejus in religionem anniversaria.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad hunc diem. 2) Acta jurid. t. I, n° 245. 3) Dict. hag., pag. 196. 4) Menol. Verš. ad hunc diem. 5) Phil. Hist. eccl. rus., III, pag. 93, 143 et 199. 6) Pypin, Monum. lit. ant. III, 36 et seq.

DIES XII.

Ostrominorum.
Ex variis.

VACAT.

Passio S. Tatianæ, martyris. (Ita omnes post *Mstisl. cum Bas. Hier. Pg. Nan. Msq. Sirm. Mg. Sirl. Maz.*). Post festum Luminum (*Mst.*) S. Meortii (*Rum. Men. Kal. Prol. cum. Bas. Maz. Sirl.*). S. Patris Eliæ (*Rum. cum Sirm. Mg.*). S. Petri dicti Abesalamitæ, martyris (*Men. Prol. Pap. Kal. cum Mg.*). S. Sabæ, primi archiepiscopi Serbiæ (*Og. Msq. Hung. Ps. Kal. Kiov.*). S. Eupraxiæ (*Hor. Leop. Kal.*). [Martiniani Belozerici, Eleazari Azerensis et Irenarchi mon. (*Hag.*)]. † Euthasiæ, mart. (*Mg.*). † Octo martyrum Nicææ (*Mg.*) † Quadraginta monachorum Ord. S. Basilii et martyrum (*Italgr.*). † Stephani ad Lacum Anserum (*Nan. GP. Flor.*). † Athanasii, conf. (*Bas.*). † Theodori Euchaitæ, mr. (*Mg.*). † Martiniani (*Neap.*). † Theodoræ Alexandrinæ (*Neap. Mg.*). † Alexandri, mart. (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Tatiana.

Acta S. Tatianæ plurimum convenire cum Actis SS. Martinæ et Priscæ, quæ ambæ Romæ certaverant, annotant Bollandiani, ac propter miram hanc similitudinem parum authentica esse suspicantur, totamque materiam paucis absolvunt. (Cfr pag. 720.) In Actis S. Tatianæ slavice eadem, quoad substantiam rei, leguntur ac in latinis S. Martinæ; at undenam sumpta sint, tacet Menol. præter morem. S. Martina et S. Prisca Græcis et Slavis prorsus ignotæ manent. (Cfr Assem.) — De S. Petro in Menæis legitur: *τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Πέτρου τοῦ Ἀβεσαλαμίτου*: eodem die commemoratio S. martyris Petri Abesalamitæ; in Basiliano vero describitur certamen martyris, ad diem præcedentem. Unde patet eundem esse ac Petrum cognomento *Signiferum*, Atroæ sepultum; de quo nos egimus supra ad diem Januarii secundam, et iterum ad diem undecimam ejusdem mensis. Utraque enim die recolitur in synaxariis antiquioribus, v. g. Rumiantsoviano sæculi xiii. Unde recte Papebrochius in nota ad hunc locum: *Martyr Eleutheropoli in Palæstina, colitur* ■ Latinis cum cognomento *Balsami* seu *Abelsami*, tertia Januarii. Nempe paterno nomine *Abelsamus* dictus fuit, in baptismo autem Petrus, quemadmodum testantur Acta Anastasiana. Porro

natus est Petrus in pago Anea apud Eleutheropolim, passus vero sub Diocletiano, dum adhuc in flore ætatis esset, et Atroæ sepulturam accepit. Cur igitur in tabella repræsentetur barbatus, cum imberbis juvenis esset, aliam causam non video, præterquam pictoris mosci imperitiam. Propius veritati accessit tabularum Capponianarum pictor origine etiam moscus. Hic enim S. Petrum repræsentat juvenem nudum in fornacem immisum, et manibus expansis orantem, dum hinc inde duo satellites flammam ignis, hasta stimulant, ardentiores efficiunt (Assem. tom. VI, pag. 60); alter pictor, certaminis genere postposito, solum martyrium indicavit et hanc ob causam S. Martyrem exhibuit crucem dextera tenentem; imo et militari habitu indutum, quamvis nuspian legatur fuisse miles. Quibus addendum sanctum Martyrem hunc, iterum commemorari in Menæis Slavice ad diem xiii Septembris. — Eliam Thaumaturgum commemorari hodie apud Græcos, patet ex eorum Menæis, ut adverterat Bollandus in prætermissis ad hunc diem. Quod si etiam in Synaxario Rum. thaumaturgus appellaretur, satis inde liqueret, eum non esse alium ab Elia propheta; at cum ille simpliciter *sanctus Pater* dicatur, amplectenda est sententia Raderi nostri, ibidem

S. Elias.

ibidem citati, qui existimat agi hic de Elia anachoreta, cujus laudes enarrant Ruffinus et Palladius. Porro de Elia anachoreta actum est supra, ad diem 8 januarii, quo quamnam ob rationem fuerit translatus, ignorare me ingenue fateor. — S. Meortius nominatur in Menol. Basilii: *certamen sancti martyris Meortii* (Μεορτίου); in Menæis Græcis et Slavicis et in Prologo *Mertius*. Utrumque placet. — De S. Saba, primo archiepiscopo Serbiæ, Chilandar. et recentiora synaxaria agunt ad diem 14. Plura itaque cupientem remittimus ad Memorias Slavicæ, ubi fusius de eo tractatum est, aut etiam ad Acta Sanctorum, illa eadem die, pag. 979 et seq. Assemanus tractat ad præsentem diem sat

fuse, licet non in omnibus recte. — S. Eupraxia vocatur hodie in Horologio Počajovensi; at in Prol. excuso et in Menologio Veršinscii prorsus omissa est. In Kal. Budensi refertur die sequenti. Eadem ne sit ac S. Euthasia, mihi nondum liquet. — Mazochius legit *Marciniania*, deque hac sua imaginaria *Marciniania* in adnotationibus necquidquam commentatur. Id veri nominis corruptelam esse testatur card. Maï, qui correctius exemplar marmoris Neapolitani edendum curavit tomo V Scriptorum veterum novæ collectionis, pag. 58. S. Martiniano jungitur in Kalend. Neap. S. Theodora, nimirum Alexandriæ cum S. Didymo martyrio coronata.

DIES XII
JANUARI.
S. Eupraxia.

S. Martinianus.

S. Theodora.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Martinianus,
hegumenus.

Martinianus, Cyrilli Belozerici discipulus, monasticum habitum induit, cum adhuc juvenis esset. Relicto magistro, cœnobium Kozoezerense, 100 milliaria a Novgorodo dissitum, fundavit, illudque aliquandiu rexit. Mox, Cyrillo in urbem Možaiscum evocato, in ejus locum a fratribus monasterii Belozerici subrogatur. Hegumeni munus summa diligentia et cura exercuit, tantamque apud omnes auctoritatem nactus est, ut nomine ejus ipsummet monasterium nuncupaverint. Tum, monasterio Sergii Radonežensis præpositus est, ita

volente magno duce Basilio Cæco, a quo valde honorabatur. At octennio exacto, ad socios Belozerenses rediit, munusque administratoris, eorum precibus susceptum, ad mortem usque exercuit. Obiit autem anno 1483, die 12 januarii, ætatis suæ 86. Corpus ejus conditum est in sacello illius monasterii, ejus nomine dicato, una cum exuviis Galactionis, Sali, qui contubernio et magisterio Martiniani fuerat usus, dono futura prævidendi, ut tradunt, præditus.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 178. 2) Murav. ad hunc diem, pag. 195 et seq. 3) Ambros. Hist. hier. russ., III, pag. 572, et VI, pag. 831.

Eleazarus,
mon. Anzerensis.

Eleazarus, parentibus mercatoribus Kozelscii natus, mundo mature valedixit et in celebre monasterium Solovecense, Maris Albi, secessit. Unde, plures per annos in vita religiosa diligenter institutus, in insulam Anzerensem se contulit, non procul a Solovecensi positam, ibique vitam eremiticam sat diu egit, orationi et poenitentiae indulgens. Virtutum vero ejus fama percrebescente, plures attraxit socios, inter quos Niconem, deinceps pa-

triarcham omnium celeberrimum, cœnobiumque, anno 1616 institutum, diligenter rexit, et regula a semetipso conscripta dotavit. Denique laboribus et senio confractus, et futura prædicendi dono conspicuus, obdormivit anno 1656, die 13 januarii, postquam Nicodemum in sui locum subrogasset. Sepultus est in monasterio Anzerensi, et præfata die ibidem colitur atque etiam in monasterio Solovecensi.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 108. 2) Prav. Sobes., Jan. 1860, pag. 101-120, et Febr. pag. 257-252.

Irenarchus,
mon. reclusus.

Eadem die colitur in monasterio SS. Borisi et Glebi Rostoviensi Irenarchus, monachus reclusus. Hic, patre colono Rostovia oriundus, et in baptismo Eliæ nomine vocatus, initio quidem agris colendis dedit operam; mortuo vero parente, mercaturam fecit usque ad annum ætatis trigesimum. Tum spirituali mercationi unice vacare secum statuit. Quare monasterium SS. Borisi et Glebi, ad Rosto-

viam positum, ingressus, tonsuram accepit; ibique, postquam triennio in alio monasterio S. Lazari commoratus esset, ad mortem usque permansit, 38 annos integros in cella reclusus et gravissima catena vinctus. Obiit anno 1613, die 13 januarii, prophetiæ dono et virtutibus, ut fertur, clarus. Vitam ejus scripsit Alexander, discipulus.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 122. 2) Murav., pag. 557 et seq.

DIES XIII.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

Passio sanctorum martyrum Hermyli et Stratonici (*Mst. et post eum fere omnes Slavici cod. cum Bas. Hier. GP. Vind. Coisl. Nan. Flor. Msq. Max. Sirm. Sirl. Mg.*). Sancti Patris Stephani (*Rum.*). S. Jacobi Nizibiæ, episcopi (*Rum. Men. Kal. Prol. Leop. cum Sirm. Mg.*). S. Petri, martyris Aniensis, Hierapoli (*Men. Prol. Kal.*). SS. Patrum in Sinai et Raitha occisorum (*Pp.*). Adoratio Catenæ S. Apostoli Petri (*Rem.*).

† Glaphyræ, virg. (*Ex actis S. Basilei, ep.*). † Athanasii, mart. (*Mg.*). † SS. MM. Pachomii et Papyrini (*Mg.*). † Eliæ prophetæ encænia (*Mg.*). [Marcus Ephesinus (*Synax.*). Maximus Causocalybita (*Ath.*)].

OBSERVANDA.

S. Hermylus.

In Ostromirano venit S. Hermylus prima Junii; in *Mst.* et *Rum.* nominatur *Ermolus*; in *Ostrog.* vero *Ermolaus*; quod usu receptissimum est. *Parisinus* cod. antiquus omittit *Stratonicum*, uno nomine, pro more, contentus. In Calendario Possevini

positus est pro Hermolao *Hermogenes*, errore manifesto. Cæterum de sancto hoc diacono ejusque socio Stratonico commentariensi nihil peculiare occurrit dicendum, nisi quod acta eorum martyrii græca etiamnum inedita manent. —

Sancti

DIES XIII
JANUARI.
S. Petrus.
S. Stephanus.

Sancti patris, Stephani meminit solus codex Rum., concorditer cum Menologio Græcorum a Baronio citato seu Sirlletiano; idem est ac ille Stephanus, de quo Menologia Slavica post Basilianum agunt ad diem xiv, Synaxarium vero Callipolitani sæculi x et Nanianum sæc. xi ad diem xii. Porro in Menologio Basiliano Stephanus diserte nominatur fundator cœnobii Chenolaci seu ad lacum Anserum, diciturque Leoni Isaurico fuisse cœvus, qui sæculo viii imperavit. Sepultus in monasterio a se condito, ut sequens distichon innuit:

Τῷ χηνολάκκου τὴν μονὴν δειμαμένην
Θεῖον Στεφάνου λάκκος ἀρύθρη τάφου.

Qui ad lacum Anserum cœnobium construxit,
Divino Stephano lacus sepulchri effossus est.

SS. Patres in
Sina et Rai-
tha.

— Magnam Papebrochio facessunt difficultatem *Sancti Patres in Sinai et Raitha occisi*. Et primo quidem quærit vir doctissimus, quinam sint illi quatuor monachi in una tumba collocati a pictore mosco. Difficultatem auget inscriptio ad latus et subtus posita, quam Papebrochius legit ita: *Pambon, Hipabe, Berbinda, Hieroschemon*, μοναχοι πρωτοι... Ἱερλῆμοσι et interpretatur sequenti modo: *Pambon, etc... monachi primi Hierosolymitani, forte, addit, sub Chosroe occisi, de quibus tamen alibi nihil legi*. Papebrochii errorem, utut monstrosus, Kulcinus, homo ruthenus, silendo præterivit, meliora forsitan proferre non valens. Assemanus vero Papebrochium corrigere præsumpsit his verbis: *Non advertit, ait, vir doctus, eas litteras significare: Sacro schemate indutos eos monachos primos fuisse ex Sinaitis, qui passi sunt sub Diocletiano etc... a Saracenis occisi, qui proin non ad decimum tertium, sed ad decimum quartum hujus pertinent, ut superscriptio docet* (Kalend. tom. VI, pag. 64). Risum vix continebit lector slavonici idiomatis gnarus, talia legendo. Etenim luce clarius est, nihil commune intercedere inter litteras ad latus positas et inscriptionem superiorem. In hac nempe annuntiatur martyrium SS. Patrum in Sinai et Raitha peremptorum, in illis vero refertur nomen Pambæ Beryndæ, hieromonachi Kioviensis, viri in re Slavorum litteraria non ignoti, ejus opera studioque Ephemerides Græco-Moscorum figuratæ lucem aspexerant. Erat porro Pambo Berynda Hierosolymis oriundus aut saltem inde Kioviam venit, ubi rei typographicæ præpositus plures libros liturgicos slavonico idiomate edidit curavit. Quos omnes recensuit S. Karatajev in perbello opusculo cui titulus: *Index chronologicus librorum Slavonicorum, characteribus cyrillicis excusorum ab anno 1491 ad annum 1730* (Petrov. 1861). Litteræ ad latus subtusque positæ latine sonant ita: *Pambo, qui et Paulus Berynda, hieroschimmonachus, protosyncellus hierosolymitanus*. Immo nomen ejus tabellæ appositum esse puto non solum quia curaverat Ephemeridum harum editionem, sed quia etiam picturarum auctor exstitit ipse. Solent nempe pictores nomina sua tabulis a se confectis adscribere, ut in confesso est apud omnes et abunde testantur tabulæ Caponianæ. Rationem vero, cur huic uni tabellæ appositum sit, et non aliis, suppeditant ortus et nomen Pambæ seu Pauli, quod in baptismo et in religione nactus erat Berynda; qui, cum olim monachus Hierosolymis degisset, probeque nosset unum e martyribus Raithenis gestasse nomen Pauli, eidem sese tanquam patrono suo voluerit sociatum. Cæterum quod ad ipsos martyres spectat, de eis melius agetur die sequenti, quo commemorantur a cæteris omnibus, præter Ephemerides Papebrochianas. Hodie autem officium eorum celebratur, teste Horologio Počajovensi,

quia die decimo quarto recolitur octava Theophaniorum. — Similiter remittenda est festivitas *adorandæ Catenæ* ad diem xvi Januarii. — Nisi recentiores Græci incredibili odio concordiam ecclesiasticam, pro qua Christus paulo ante mortem preces ad Patrem suum fudit, aversarentur, profecto intelligeret nemo quomodo fieri potuerit ut virum, in quo nil unquam de spiritu Christi apparuerit, sanctorum albo adscripserint. Est enim Marcus ille Ephesinus idem qui in concilio Florentino a cæteris Patribus Græcis, Russis et Latinis dissensit; qui dein universum Orientem adversus decretam Florentiæ pacem commovit, omnesque pristinas simultates restituit et exasperavit, et irremediabile forte fecit Photii, seu potius Michaelis Cerularii schisma. Plura de hoc metropolita disserere nolumus, de quo quippe historiæ ecclesiasticæ plenæ sunt; id unum animadversione dignum ducimus, scilicet eum nequaquam cum sanctimoniam laude in cœvis asseclarum suorum scriptis venire, sed recentiorum esse ejus probitatis famam. — Prolixam satis minusque probabilem de Maximo narrationem texuit auctor Paterici Montis Atho, ex exemplari græco depromptam. Paucis contracta hic prodeat. Perhibent igitur, Maximum Lampsaci non ignobili loco ortum, anno ætatis decimo septimo, insciis parentibus, in montem Ganum aufugisse, ne matrimonii vinculis constringeretur. Monasticum habitum indutus, seni cuidam Marco per omnia obedivit; quo demortuo, aliquandiu in solitudine vagatus est et in montibus Papiciensibus. Dein CPolim transfretavit, ubi ad postes templi Blachernici consedit, S. Andreæ τοῦ σάλου (Sali) vivendi rationem imitaturus, nudis pedibus incedens, fame sitique corpus domans, verbo, stultum agens. Hic dum morabatur, a B. Maria Virgine sublimis orationis donum se accepisse dicebat, ut exinde sanctissima Jesu et Mariæ nomina in mente sua volveret assidue. Noluit tamen cœnobiticam vitam inire, licet ab ipsomet patriarcha rogatus et monitus; imo nec ad templum Deiparæ diu sedit; sed, relicta urbe, in Montem Athum profectus est, quo liberius forsitan initam vitæ rationem agere posset. Itaque initio quidem in Lauram S. Athanasii susceptus ad portam ecclesiæ sedit, sacellarii munere fungens; ex quo autem seni cuidam mira quæ in oratione experiebatur cælestesque, ut aiebat, visiones revelavit, somniator ab omnibus passim habebatur. Ad hæc, laura relicta, varia peragravit loca, aut sicubi calybum seu tugurium ex viminibus confectum ad breve tempus poneret, illud dein igni tradebat, alio migraturus; unde *Causo-Calybita* cognominatus est. Interea a Gregorio Sinaita (de quo agetur suo loco) persuasus, errabundam vitam dereliquit, atque in spelunca quadam perangusta sedem suam fixit et quatuordecim annos integros in eadem peregit, donec extremis appropinquans ad lauram S. Athanasii ipse quoque propius accessit; ubi et spiritum Deo reddidit sæculo xiv, anno ætatis nonagesimo quinto, miraculis in vita et post mortem (si fides habenda auctoribus indigenis) conspicuus. Obitus diem esse decimum tertium januarii testatur titulus proluxæ illius vitæ; tertium vero supra vigesimum assignat auctor sub narrationis finem, ut inde conjicere liceat, errasse in indicando hoc posteriore aut Paterici auctorem, aut typographum russum. Quam vero suspectæ fidei sit fons græcus, ex quo Maximi laudes haustæ sunt, manifestum facit narratio de Gregorio Palama, qui statim post Maximum prodit ibidem, Sancti titulo (pro nefas!) condecoratus. Cfr Νεὸν ἐκλόγιον, cit. in Pater. Montis Atho, t. I, pag. 267 et seqq.

Adoratio catenæ S. Petri.

Marcus Ephesinus.

Maximus Causo-Calybita.

DIES XIV.

DIES XIV.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA SANCTORUM PATRUM NOSTRORUM ET MARTYRUM IN SINAI OCCISORUM. (*Ita fere omnes.*) SANCTORUM THEODULI (*Bas. Sirm. Maz. Mg.*), NILI ET JOANNIS. — MEMORIA SS. PATRUM (*in Raitha*) (*Bas. Sirm. Maz. Sirl. Mg.*).

Ex variis.

Sancti Patris nostri Sabbæ, archiepiscopi Serbiæ (*Chil. Men. Prol. Ath. Leop. Euchol. Kal. Pp. Pos. etc.*). S. Agnetis, virg. et mart. (*Pp. cum Mg.*). S. Josephi, mon. Raitheni (*Prol. Kal.*). S. Stephani ad lacum Anserum seu Chenolaci (*Men. Prol. cum Bas. Sirm. Maz. Mg.*). Venerabilis Eupraxiæ (*Bud.*). S. Moysis, monachi et mart. (*Prol. Kal.*). S. Ninæ (*Iber.*).

† Petri Alexandrini (*Sirl.*). † Athanasii (*Bas.*). † Macrinæ, aviæ S. Basilii Magni (*Itg.*).

OBSERVANDA.

SS. Patres Si-
naitæ et Rai-
theni.

Hodiernam lectionem Ostromirani codicis esse corruptam patet : refert namque sanctum quemdam *Abbadam*, qui dubio procul nunquam in rerum natura exstitit. Pergit autem post SS. Nilum et Joannem his verbis : *et memoria sancti Abbadæ* (slavice *Avvade* in dativo); ubi nomen appellativum græcum ἀββὰδων in nomen proprium fuit mutatum a scriba hellenici idiomatis, ut apparet, parum gnaro. Forsan habuit ille præ manibus duplex exemplar græcum, alterum in quo annuntiabatur : *Memoria sanctorum Patrum nostrorum in monte Sina peremptorum* (Μνήμη τῶν ὁσίων πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῷ Σινῇ ὅροι τελευτήσαντων), quemadmodum habetur in Menologio Basilii imperatoris Porphyrogeniti; alterum in quo brevius legebatur ita : τῶν ἁγίων ἀββὰδων, id est *sanctorum abbatum seu patrum*. Ut sit, error Ostromirani synaxaristæ nequaquam fluxit in Annales Russicos, ut liquet ex apographo chronici Nestoris Laurentiano, quod nempe a Laurentio monacho scriptum esse perhibetur anno 1577. Hic enim apographi sui tempus indicaturus : *Scribere cepi, ait, ... mensis Januarii die decimo quarto, memoria sanctorum Patrum nostrorum Abbatum sacro*. Hinc conicere licet, Ostromirano codici præluxisse exemplar aliquod græcum a Menologio Basilii distinctum, Synaxario vero CPolitano Morcellii aut Callipolitano Scholzii non absimile, cum in utroque legatur ad hanc diem : τῶν ἁγίων ἀββὰδων (sanctorum abbatum) et nihil amplius. Cum itaque manifeste agatur hodie de Patribus Raithenis, propterea immutanda erat lectio Ostromirani codicis genuina, modo superius indicato. Magna etiam deprehenditur confusio in codicibus Slavicis; quæ ut aliquatenus discutiat, imprimis tenendum est tria esse agmina martyrum, qui in Sinai et Raitha certamen sustinuerunt. Primum passum est sub Diocletiano in monte Sinai; secundum eodem tempore in Raitha, quod duorum dierum intervallo distat a monte Sinai; tertium denique certavit in eodem monte, at sæculo proxime sequenti, id est quinto, quando morabatur ibidem S. Nilus, olim præfectus CPolitani, tunc vero monachus Sinaitæ. Raithenorum Patrum triginta et octo cædem a barbaris illatam enarravit Ammonius, testis oculatus, cujus scriptionem edidit Combesius in *Triumphis selectis martyrum*, ed. Paris. 1660, pag. 88 et seq. Martyrium Patrum Sinaitarum scripto tradidit posteris S. Nilus, oculatus testis et ipse; in qua narratione meminit ille prioris cædis quæ tempore Diocletiani contigerat, his verbis : *Interempti sunt quoque, ait, alii* (id est Patres Sinaitæ) *multis ante temporibus : quorum quoque commemorationem, propter viæ longitudinem et eorum qui congregantur multitudinem, eodem die peragunt*. Cum itaque priores isti Patres Sinaitæ eodem die quo Raitheni passi sint, hinc factum est, ut non modo utrique martyres Sinaitæ inter se, sed etiam cum manipulo Raitheno plerumque confundantur, perinde ac si unicum fuisset Martyrum agmen in Sinai et Raitha eodem tempore et ab eisdem barbaris interfectum. Jam vero inter Synaxaria Slavica nullum hactenus

Octobris Tomus XI.

offendi, quod trium istarum turmarum distinctam memoriam exhibeat, quemadmodum id factum est in Menologio Basilii; sed eorum alia de solis martyribus Sinaitis agunt, utramque turmam Sinaiticam in unum cogendo; alia solos martyres Raithenos commemorant; alia tandem de omnibus simul tractant, nulla temporum locorumve habita ratione. Et quidem de Sinaitis Mstisl. habet ita : *Memoria sanctorum Patrum occisorum in monte Sina*; Rumians. paulo aliter : *Passio sanctorum Patrum cæsorum in Sinai monte et S. Theoduli*. Sišov. : *Passio SS. venerabilium Patrum nostrorum monachorum in Sinai monte occisorum*. Vat. I : *Patres montis Sinai*. De Raithenis commemorant Capp. Kal. Mosq. his verbis : *Sanctorum martyrum in Raitha*. Ephemerides Papebr. apocalyptice : *Sanctorum Patrum in Raitha centum*. At in tabula repræsentantur duntaxat undecim Patres Sinaitæ. De utrisque tandem simul habetur in Parisino breviter ita : *Sanctorum Patrum cæsorum*, ut diceret aliunde exscriptum; in Ostrog. Par. altero, et Arcadiano : *Venerabilium Patrum in Sinai et Raithu occisorum*; similiter in Prologo et Menæis. Quibus ita in genere delibatis, veniamus ad Ephemerides Papebrochianas. In his nempe duplici cædi Martyrum tabella respondet duplex. Altera, quæ ad diem xiii pertinet, repræsentat martyres Raithenos sub Diocletiano passos; sunt autem numero quatuor, quorum duo barbati, imberbes duo alii, ut hac ratione aliquatenus adumbrarentur juvenes illi ætate florentes senesque venerandi, quos, teste Ammonio, videre erat exanimis et simul jacentes humi. Sinaitas, eodem tempore passos, indicat sola inscriptio tabellæ superposita, quæ latine reddita sonat : *Sanctorum Patrum in Sinai et Raitha occisorum*. In altera tabella, ad diem xiv collocata, repræsentantur decem sancti martyres Sinaitæ, tempore S. Nili passi; quorum nomina referuntur apud S. Nilum et sunt : Theodulus, presbyter, Paulus, Joannes, Proclus, Hypatius, Isaac, Macarius, Marcus, Benjamin et Elias. His præponitur ibidem alius monachus, probabiliter S. Nilus, librum evangelii manu tenens, et nimbo caput ornatus. Supra vero legitur : *Sanctorum Patrum in Raithu centum*, cum scribi debebat : *Sanctorum Patrum in Sinai*, omisso numero centenario (CTO), quem tamen bene ex litteris slavici eruerat interpretes Belga, quidquid in contrarium clamet Assemanus. Papebrochius vero, qui utramque tabellam ut melius potuit explicavit, eruit ex eadem inscriptione præter numerum LXX, græcis O, etiam nomen Sabæ. Fatetur tamen esse hic aliquam confusionem; imo maximam. Sane confusa sunt omnia sive in ejus interpretatione sive etiam in ipsamet inscriptione slavica, quæ aliud omnino exprimit quam rem in tabella depictam; siquidem illa loquitur de Patribus Raithenis, hæc vero repræsentat martyres Sinaitas, præcedente S. Nilo. Cæterum errandi occasionem præbere potuit pictori Menæorum Slavonicorum liber et Prologus, in quo non raro posterior cædes Sinaitarum annuntiatur iisdem

DIES XIV
JANUARIJ.

plane verbis ac prior: *Passio SS. Patrum in Sinai et Raitha, tempore Nili occisorum*. Licuit igitur pictori, brevitatis causa, superscribere tantummodo voces in *Raitha*, quamvis in tabula repræsentaverit Patres Sinaitas cum S. Nilo, non vero Raithenos. Exemplum in promptu est: nempe in Menologio Mosquensi, anno 1850 excuso, legitur ad præsentem diem: *Memoria SS. Martyrum in Sinai et Raithu, tempore Diocletiani occisorum*; at in Actis quæ subjiciuntur narratur martyrium Patrum Raithenorum, Ammonio auctore. En primam eadem, primamque simul confusionem. Post narrationem Ammonii enuntiatur: *Secunda cædes SS. Martyrum in Sinai et Raithu, tempore Nili facta*; in elogio vero describitur martyrium Patrum Sinaitarum ejus coævorum. En alteram eadem et alteram confusionem. Hinc liquet, quam primum esset pictori, ducibus Menæis et Prologis, aliud scribere et aliud pingere, errare in titulis et vera repræsentare in imagine, non secus ac ipsamet Menæa aliud annuntiant in titulis et aliud narrant in Actis subsequentibus. Alioquin nonne conveniebat distinctis diebus pingere res totius sæculi intervallo inter se sejunctas? — In Typico Chilandariensi anni 1551 legitur expresse: *Et sancti Patris nostri Sabæ*; similiter et in Prologo quodam serbico sæculi xiii et in aliis. Possevinus brevius ita: *S. Patris Sabæ*; in Men. et Prol. excusis, in Leop. Euchol. Bud. et aliis quibusdam recentioris ævi additur titulus *archiepiscopi Serbiæ*. Papebrochius intrudit quidem *Sabam* initio tabellæ in Ephemeridibus Græco-Moscis collocatæ, non tamen Serbum, sed alium, temporibus Diocletiani occisum a Saracenis. Assemanus vero confidenter affirmat, agi de S. Saba, Serbiæ episcopo, additque sequentem epigraphen: *Saba otec*, id est *Sabas pater*, genuinam scilicet lectionem ad fictitiam arbitrarie detorquens; ego quidem nunquam *Sabæ* nomen ex primis litteris eruissem, et quod magis miror, Kulčinio Rutheno Assemani errorem communem Kulčino video. Errandi ansam forsitan præbuit Assemano vox *otec*, secundo loco posita, quam pro nominativo singulari sumpsit ille, dum evidentissime sumenda erat pro genitivo plurali; in utroque enim casu eadem forma solet usurpari. Plura de illo antistite in Memoriis Slaviciis. — Sanctæ Agnetis virginis juxta ac martyris meminere hodie, præter Menæa Græca excusa, solummodo Ephemerides Græco-Moscæ Papebrochii, qui, rei novitate motus, martyr ne romana sit, an sancta aliqua indigena definire nequivit. Romanam esse constat ex Menæis Græcorum, ubi sequens distichon legitur de ea:

Ἀγνὴν ἀναγνοὶ θέντες εἰς αἶον σκότους,
Πάμφωτον αὐτῇ προῤῥένησαν δικάων.

Aagnetem, id est puram, impuri mittentes in domum tenebrarum lucidissimam ipsi compararunt mansionem). Qua de re consulatur omnino Assemanus (Kal vi, pag. 63). Kulčinius hanc Agnetem perperam refert ad diem xv, et S. Paulo eremitæ adjungit, uti recte observaverat Assemanus, loco citato. Vide dicta ad xxi Januarii et v Julii. — S. Nilus ille est, qui testis oculatus exstitit martyrii Patrum Sinaitarum, illudque scripto tradidit. — S. Theodulus refertur in Menologio Basilii, unde devenit in synaxaria, testantibus Menæis Græcis; erat autem filius S. Nili supralaudati et sacerdos. — *Venerabilis Eupraxia* diserte annuntiat in Synaxario Budensi, anno 1807 edito et relata est die xii. — In Kal. distinctius ita: *Venerabilis Josephi Analitini, monachi Raitheni*. — S. Moyses, monachus, occisus a Saracenis, commemoratur in Kal. simul cum SS. Stephano, Theodulo et Josepho. — Hodie celebratam fuisse antiquitus memoriam S. Basilii Magni apud Latinos, testatur Bollandus, agens de S. Macrina in prætermissis ad præsentem

diem. — Celebratissimum est per totam qua late patet Iberiam Georgiamve nomen S. Ninæ, Moysi Chorenensi Nunia, quæ genti huic salutare lumen fidei attulit sæculo iv omnium prima, Illuminatrice titulo a suis ideo donata, non secus ac S. Gregorius Armeniæ Apostolus vocari solet et Illuminator. Quamvis autem tantæ famæ sit nomen S. Ninæ, nihilominus illud Latinis mansit adhuc ignotum. Ruffinus enim Aquilejensis, Historiæ ecclesiasticæ capite x integro, de conversione gentis Iberorum agens, tanti boni causam dicit quidem *mulierem quamdam captivam*, nomen tamen sanctissimæ virginis tacet. Tacent quoque cæteri Occidentis scriptores ecclesiastici, Ruffini vestigia relegentes, scriptoris alioquin fere coævi et a Bacurio, gentis Ibericæ rege, gesta sanctæ Ninæ edocti: ut somnari videatur Muraviev, asserens sanctam istam feminam vocari a Ruffino *Nonnam captivam*. Quæ igitur *ancilla christiana* passim nuncupari solet apud Latinos, eam scriptores indigenæ ore unanimi appellant sanctam Ninam seu Nino, nec captivam aut ignobili loco natam fuisse, sed maxime ingenuum et nobilissimo sanguine asseverant, utpote S. Georgii martyris neptim ac patriarchæ Hierosolymitano sanguine junctam. Adhuc puella plura de Iberorum gente deque sacra Domini nostri veste inconsutili, ad gentem istam olim delata, a matre sua acceperat Nina. Quum adolevisset, Ephesim petiit, cum quadam matrona, patriarcha benedicente, atque, ut fert traditio, ipsamet B. Virgine Maria id suadente. Inde cum sancta Ripsyme regina ac martyre, Diocletiani furores cum septuaginta duabus sociabus fugiente, in Armeniam perrexit; martyrii tamen palmam ibidem non invenit, quemadmodum id accidit S. Ripsymæ et triginta quatuor sociabus, ob castimoniam amorem a Tiridate rege crudelissime interemptis; sed in partes Iberiæ secessit, adhuc barbaræ et in umbra mortis sedentis, venitque in civitatem regiam Mtskhetam, regnante tunc Miriano, idolorum cultore. Vitam duxit piam, sobriam ac pudicam, totisque diebus ac noctibus obsecrationes Deo exhibebat, ut admirationi barbaris esset; et primo quidem sedem suam posuit Nina in loco ubi confluent Cyrus seu Kurus (Iberis Mtqvar) et Aravia; tum a matrona quadam Anastasia hospitio suscepta esse perhibetur; qui locus hodie dum visitur et S. Ninæ sacer est. Narrant insuper auctores indigenæ, fabularum rerumque parum credibilium amatores, in moribus ei fuisse in vicina vinea sub umbra cedri mirifici nocturnas orationes persolvere; audiverat namque ad arboris hujus radices defossam latere sacratissimam Domini nostri vestem; quam Eliam Hebræum, ex genere sacerdotis Heli, Jerosolymis ad Iberos detulisse olim, atque cum sorore sua Sidonia simul sub terram defodisse. Hanc et alias aniles fabulas fuse prosequitur Muraviev, in opere toties a me citando. Illud vero constat, mox virtutum sanctæ virginis famam increbuisse, præsertim postquam mulieris cujusdam filiolo desperatam ab hominibus salutem reddidisset, cilicio suo ægrotanti superposito, fusaque ad Deum oratione. Facti fama ad aures reginæ perlabitur; quæ gravissimo corporis dolore afflicta in desperatione maxima erat. Rogat itaque ad se christianam virginem deduci; qua abnuente, ipsa se regina deferri ad ejus cellulam jubet. Similiter cilicio imposito et invocato Christi nomine, ægrotam sanam fecit S. Nina, Christum Dei filium salutis et vitæ auctorem esse docens eumque invocandum. Re audita, rex Mirian quum ob salutem uxoris munera deferri juberet S. Ninæ, illa autem respuerit, a regina commonetur, ut secum Christum Deum coleret. Distulit ille, sæpius licet ab uxore admonitus,

S. Nina.

S. Sabbas, archiep. Serbiæ.

S. Agnes.

S. Nilus.

S. Theodulus.

S. Eupraxia.

S. Joseph.

S. Moyses.

S. Macrina.

nitus, donec quadam die, in venatione Christi miraculò a summo discrimine liberatus, illico promiserit ultra non alium Deum adoratum quam Christum. Mox, a S. Nina doctrinam Christianam edoctus, sacris undis abluitur Mirian, totiusque gentis fit apostolus. Ecclesiam quoque in honorem duodecim Apostolorum extrui iussit, quam nonnisi mirabili intercessione S. Ninæ absolutam esse testatur Ruffinus, rem fusius prosequens. Postea, S. Ninæ monitis ad imperatorem Constantinum legationem mandavit Mirian, sacerdotem rogans qui cœptum erga Iberos Dei munus perficerent. Voti compos factus, incredibili gaudio reffectus est. Eustathium, patriarcham Hierosolymitanum, ad Iberos missum esse, nascentemque ecclesiam Mtskhetensem ordinasse, narrant quidam auctores indigenæ, quos sequitur Muraviev; at prorsus refragatur historia ac

temporum ratio. Postmodum, S. Nina in solitudinem secessit, trans Aragyiam fluvium in montanis sitam, ubi hodiedum templum visitur ejus nomini sacrum; inde in fines Kachetiæ abiit, cujus reginam Sophiam nomine ad fidem christianam pertraxisse perhibent iidem auctores, tacentes Ruffino. Moses Chorenensis tradit eam, initio a Clarziis facto, apud Alanas et Caspias portas usque ad Massagetarum fines prædicasse. Tandem mortem imminere sibi sentiens, sacramentis reffecta, piissime obdormivit in Domino, in loco ubi deinceps extructa est ecclesia S. Georgii, olim Bodbiensis metropolitæ sedes præcipua. Cfr 1) Ruffinus, Hist. eccl., lib. X, cap. xi. 2) Vita S. Ninæ ms. citata apud Muraviev. 3) Wakhoucht, Geogr. Iberiæ, passim. 4) Moses Chorenensis, lib. II, cap. LXXXIII.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Sabbas, archiep. Serbiæ.

Tres filios procreavit cum uxore Anna S. Stephanus Nemanja, hujus nominis secundus, Serbiæ megajupanus, seu magnus comes, Vulcanum, Stephanum et Rastcum: quorum primus, tanquam primogenitus regnum Dalmatiæ et Diocleæ obtinuit; secundus, qui et Primocoronatus appellari solet, Rasciæ principatum accepit; Rastcus vero, tertio loco genitus, anno 1169, regente adhuc Serbiam patre, a quo ob pietatis sensus præ cæteris fratribus diligebatur, aulicas turbas pertæsus, anno ætatis suæ decimo septimo, venatus causa egressus, cum quodam monacho athonite, natione Russo, qui ipsi amplectendæ vitæ religiosæ auctor hortatorque exstiterat, cætero nobilium comitatu secessit, rectaque Montem Atho petens, in monasterio russo S. Pantaleonis cum religioso habitu nomen Sabbæ suscepit; et mox hegumeni imperio ad Vatopedi cœnobium transiit. Diu conquisitus, cum illic tandem a submisso per sollicitum patrem centurione detectus fuisset, crines quos jam attonderat vestesque ad patrem deferendas curavit, exaratis literis cælestis pietatis plenis: quibus denique non modo assensum impetravit, verum et patrem optimum eo permovit, ut et ipse, abdicato regno ac sæculi curis, monasticam vitam amplexus, in angusta Studenicensis cœnobii cella, assumpto Simeonis nomine, se abdiderit: unde postmodum in Montem Atho transivit, ibique ad mortem usque degit. Mariti sui exemplum imitata est Anna, in religione Anastasia dicta. Posthæc Sabbas, ad presbyteri ac archimandritæ munera per metropolitam Thessalonicensem provectus, fratrum principum Vulcani et Stephani rogatu Chilandarii gubernationem suscepit, quod e ruderibus excitaverat et ad religiosum instauraverat nitorem, vivo adhuc parente suo Simeone. Pro ejus cœnobii negotiis, cum subinde Constantinopolim proficiscitur, magna illic honoris significatione ac gaudio susceptus est ab imperatore ac patriarcha Germano (quem Gervasium alii appellant), eo etiam nomine, quod imperatoris Nicæni Theodori Lascaris filia Radoslao, Stephani Primocoronati filio primogenito, nupta esset. Atque tunc, anno scilicet 1221, ab imperatore et patriarcha designatus fuit Sabbas totius Serbiæ ac Maritimæ archiepiscopus. Quam dignitatem, quum diu

renuisset, victus demum fratrum, discipulorum et monachorum precibus, admisit, avitasque ditiones repetiit ad erudiendam et præceptis orthodoxæ et catholicæ pietatis informandam gentem suam. Sedens porro in throno Ecclesiæ Serbiæ, cum fratre suo Stephano, Vulcani successore, de sincera religione ac pietate restituenda Serbiæ sollicitus, cum græci ritus episcopatus pauci adhuc, nec pares populorum necessitati viderentur, eosdem ad duodecim numero provexit fundavitque. Et quidem primum in Cholmia in Stopa templo B. M. Virginis; secundum in Zenta in ecclesia S. Michaelis; tertium in Debra in templo S. Nicolai; quartum in Budimlia in æde S. Georgii; quintum in Rassa in ecclesia SS. Apostolorum Petri et Pauli; sextum in Chvostno, æde B. M. Virginis Studenicensi; septimum in Prizren, in templo B. Virginis; octavum in Gračanitsa, itidem in æde B. M. Virginis; nonum in Toplitsa ad S. Nicolai; decimum in Braničevu in æde S. Nicolai; undecimum Belgradi in templo B. Mariæ; ultimum denique episcopatum instituit in Moravitsa in æde S. Archillii. Et in mandatis dedit per has omnes ditiones doceri, tenerique quam constantissime veram catholicamque fidem, a sanctis apostolis et Ecclesiæ doctoribus traditam. His omnibus rite peractis, ad coronationem Stephani megajupani processit. Quapropter prædictorum omnium antistitem concilium convenire iussit in magno archiepiscopio Pechiensi, ibique coram clero universo, nobilitate majori minorique et magna populi multitudine fratrem suum regali diademate coronavit; unde *Primocoronatus* vulgo appellari cœpit Stephanus. Diadema vero, quo eum decoravit, impetraverat ab Honorio III papa, per episcopum Methodium, quem ideo Romam missum fuisse extra omnem controversiam positum est. Quæ coronatio, anno 1222 facta, et legatio arctissimam S. Sabbæ cum Romano pontifice conjunctionem reddit manifestam. Post annos aliquot inter labores apostolicos exactos dimisit sanctus archipræsul episcopales infulas, et Arsenium, virum sanctitate conspicuum, successorem instituit; ipse vero solitudinis amantissimus in Montem Atho, ex quo ad infulas provectus fuerat, rursum secessit, postquam Ecclesiam Serbiæ multa auctoritatē, prudentia et dexteritate rexisset, omnibus

DIES XV
JANUARI.

omnibus semper affabilis, cunctosque paterno affectu excipiens, nec ulla locorum distantia aut asperitate a lustrandis fidelium cœtibus impeditus. Post hæc duplicem peregrinationem instituit ad invisendam Terram sanctam: ex qua dum secundo per Bulgariam revertetur, morbo correptus, in cælum evolavit anno Domini 1237, meritis onustus miraculisque in vita et post mortem admodum clarus. Eodem anno, corpus ejus, omnis corruptionis expers illæsumque, a Vladislao rege ex illustri urbe Ternobo in patriam revectum, et in cœnobio Mileševo, in ecclesia Ascendentis Domini, ab Arsenio conditum est; ibique per trecentos et sexaginta annos magno peregrinorum concursu celebratum fuit, donec scilicet ab impiis Turcis, postquam Mileševum oppidum expugnassent, tumulo extractum est et flammis sacrilegis absumptum mense Aprili, die 27, festo S. Simonis martyris, anno 1595. Quæ ubi primum sancti viri exuvias invaserunt, ab ipso rogo ad cælum usque magna barbarorum confusione mille

coloribus speciosam nubeculam assurrexisse ferunt; portentum non obscurum cladis Turcarum, quæ sacrilegum facinus, cum ipsius ducis infami post cladem interitu, statim consecuta est. Quam nos hic brevissime perstrinximus vitam sancti Sabbæ, fusiori calamo exaravit Dometianus, ejus discipulus et in cœnobio Caryarum hieromonachus, anno creationis 6751 et reparatæ salutis 1243, non autem 1264, uti passim traditur; quod opus, apprime catholicum et sive pietatem spectes, sive veritatis sinceræ studium, sive denique rerum quæ ibi enarrantur copiam ac varietatem valde commendabile, nondum lucem, qua tamen dignissimum est, vidit. Exstant alia quoque scripta vitam sancti hujus antistitis adumbrantia. Non omnia conveniunt cum veritate; quam notam potissime meretur lucubratio Muravievii de S. Sabba, qualis legitur in Vitis Sanctorum, pag. 209 et seq. — Quæ hactenus hoc loco excusa est Vitæ epitome, prius edita fuit in nostro Trifolio Serbico.

Cfr 1) Vita S. Sabæ ms., auctore Dometiano, monacho, anno 1243 conscripta. (In Bibl. Vindobonensi in cod. slav. supplemento, n° 28.) 2) Vita ejusdem, auctore Theodosio, monacho, ed. A. Danicicio, Belgradi, 1861. 3) Légendes slaves du moyen âge, auctore A. Chodzko, Paris 1858. 4) Pejacevich, Hist. Serbiæ, pag. 178. 5) Vita S. Simeonis Nemanie, auctore eodem Dometiano, anno 1264 scripta. Reperitur in citato cod. ms. Vindob. Præterea cæteri auctores de S. Simeone, citandi ad 15 Febr. 6) Vita S. Sabbæ, abbatis, Stephani Nemanie Rascie, regis filii, auctore Joanne Tomco Marnavito Bosnensi, ed. opera et studio Joan. Paulovich Lucich, Venetiis, 1789. 7) Acta SS., ad diem 14 Januarii. 8) Patericon Montis Atho, tom. I, pag. 188 et seq. 9) Raič Hist. Serb., tom. II, lib. v, cap. 4. 10) Assemani, Kalend., t. VI, pag. 39 et seq. 11) Prologus, ad 14 Januarii.

DIES XV.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Joannis Calybitæ (Mst. Arc. Pr. Men. Hor. Kal. et recentiora cum Bas. Hier. GP. Vind. Nan. Msq. Coisl. Flor. Goth. Gen. Sirm. Max. Mg.). S. Pauli Thebæi (Mst. Rum. Chil. Og. Pr. Men. Hor. Kal. cum Bas. Hier. GP. Nan. Msq. Max. Sirm. Gen. Mg.). S. Pansophii, martyris (Men. Pr. Kal. cum Hier. GP. Nan. Sirm. Mg.).

† Theodoræ (Sirl.). † Anastasii Persæ (Sirl.). † Cosmæ, episc. Majumensis (Mg. Sirm.). † Charitina, mart. (Bas. Sirm. Sirl.). † Sex Patrum (Mg. Sib.).

OBSERVANDA.

SS. Joannes Calybita et Paulus Thebæus.

In Mstisl. habetur: Memoria S. Joannis Calybitæ et Pauli Thebæi; in Arcad. commemoratur Joannes, omissa voce Memoria, et tacito nomine S. Pauli. Paris. singulariter meminit: Sancti Joannis Nocturni (slavice nošćnika), manifesto errore pro kušćnika seu Calybitæ. Hinc liquet, descriptum esse codicem istum ex aliquo ectypo glagoliticis litteris exarato, quod cyrillicis characteribus oscitanter reddidit scriba, litterarum glagoliticarum k et n similitudine deceptus. In Rum. legitur: Dormitio S. Patris Pauli Thebæi et S. Joannis Calybitæ; similiter in Menologio Basilii: Dormitio S. P. N. Pauli Thebæi; et dein subditur: Eadem die commemoratio S. P. N. Joannis Calybitæ, qui aureum evangelium gestabat. Siſ.: Venerabilis Patris nostri Joannis Calybitæ. Ostrog. fere convenit cum Rum., omissa tantummodo voce dormitio. Vat. II breviter: Paulus Thebæus, Joannes Calybita; Ephem. Papebrochii brevissime, pro more: Paulus, Joannes. Porro S. Joannes Calybita, ab eo quod inhabitavit tuguriolo (καλύβη, græci vocant), et etiam propter Christum pauper, ὁ διὰ Χριστὸν πτωχός, cognominatus, in nullis antiquis martyrologiis latinis hodie invenitur, teste Bollando ad xv Januarii, pag. 1029, § 2. Erat monachus e monasterio Acœmetarum CPolitano, quod fundaverat S. Alexander. In fastis Græco-Moscis figuratis depingitur planeta undique clausa, pendente e collo ad talos usque stola

cruce signata, dextera benedicens, sinistra manu Evangelii codicem illum aureum tenens; Paulus vero stans nudo capite, barba proluxa, tunica ex palmæ foliis contexta indutus, expansis manibus. Cfr Assemanus, in Kalend. ad hunc diem. — In Menæis Slaviciſ: Eodem die memoria S. martyris Pansophii, qui sub Decio imperatore ab augustali Alexandrino pro Christo passus est. Augustalis nomine venit præfectus urbis, quod in Prologo Slavico et in Menæis Græcis in nomen proprium mutatum est. — Quænam sit ista Theodora, non constat; forsitan Theodora, mater S. Joannis Calybitæ. — Sancti Cosmæ hymnographi memoria desideratur hodie non solum in Synaxariis Slaviciſ, quæ eum potissimum celebrant 12 octobris, sed etiam in editione Menæorum Græcorum Veneta, anno 1843 facta; exstat tamen in editione eorundem antiquiore anni scilicet 1595, et apud Margunium, qui inde derivare sua assolet, cum brevi sancti antistitis elogio, quod apud alios obvium est die 12 octobris. — Sanctam quoque Charitina silentio prætereunt Menæa recentiora, sive Græca, sive Slavica; in quibus nomen ejus inscribitur ad 5 octobris, accedente brevi elogio. Huic simillimum encomium exstat in Men. Basilii ad præsentem diem, unde merito concludere licet illis diebus agi de una eademque martyre. De ea redibit sermo cum Ostromirano ad 5 Octobris; et de alia Charitina ad 7 Septembris.

S. Pansophius.

S. Theodora.

S. Cosmas.

S. Charitina.

DIES XVI.

DIES XVI.

DIES XVI
JANUARI.Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

OSCULATIO ET ADORATIO CATENARUM SANCTI APOSTOLI PETRI. (*Ita omnes, præter Remensem, cum Bas. CP. Hier. GP. Nan. Sirm. Mg. Sirl. et reliquis.*)

S. Antonii Magni (*Rem.*). Memoria SS. martyrum, tergeminarum fratrum, Speusippi, Eleusippi et Meleusippi, Leonillæ eorum aviæ, Neonis, Turboni et Jovillæ sociorum (*Men. Kal. Prol. cum Sirm. Nan. Maz. Mg. Sirl.*). S. Danactis, lectoris et martyris (*Prol. Kal. cum Bas. Sirm.*). [Damasceni, hegum. Chilandariensis (*Ath.*). Maximi Totmensis (*Hag.*)].

† Galatiani (*Neap.*).

OBSERVANDA.

Catenæ S. Pe-
tri.

In codice Sišovacensi, quem cl. Miklosich in lucem dedit, Catenarum festum annuntiatur his verbis : *Sancti et summi Apostoli Petri venerandæ (catenæ) adoratio*. In Mstisl. et Rum. legitur fere ut in Ostromirano, præter vocem *osculatio*, quæ abest; similiter in Ostrog. Bud. Msq. Men. Prol. et in recentioribus, in quibus loco *summi* ponitur *gloriosissimi*. Quæ in Ephemeridibus Papebrochianis inscripta sunt, legantur ita : *Adoratio venerandarum catenarum S. Apostoli Petri*, non autem *Liberatio ex carcere per Angelum*, uti expresserat interpres belga, jam a Papebrochio correctus, nec *Egressio ex carcere Apostoli Petri*, quemadmodum voluit Assemanus, Kulčiniū immerito corrigens, quo Capponianam suam inscriptionem arbitrarie imponeret Papebrochianæ tabulæ. Cæterum hæc ultima male respondet inscriptioni superpositæ; cum non catenarum adorationem exprimat, sed educationem Petri e carcere. In Arcad. habetur : *Adoratio venerandæ catenæ Apostoli Petri*; similiter in Assem., omitta voce *venerandæ*. In Par. I : *Venerandæ catenæ Petri Apostoli*. Vat. I : *Catenæ S. Petri Apostoli*. Possev. : *S. Apostoli Petri*. Capponianæ tabulæ modo insolito : *Egressio ex carcere* (puta S. Petri). Tandem in Chronicis Russorum antiquioribus hoc festum vocatur *casus catenarum* seu vinculorum, secundum illud Actuum Apostolorum : *et ceciderunt catenæ de manibus ejus* (XII, 7). Cfr Annal. Novgorod. I ad annum 1188-1192 seu 6696-6700. Partem catenæ Jerosolymis a patriarcha Juvenalio acceptæ CPolim attulit Eudocia imperatrix, et in ecclesia SS. Apostolorum reponendam curavit, circa annum 455. Hinc in Horologio solet inseri sequens troparium : *Roma non derelicta, ad nos venisti per veneranda vincula, quæ portaveras tu,*

Apostolorum præses, quæque nos veneramur, etc. Et iterum : *Lapis Christus lapidem fidei præclare glorificat, discipulorum præsidem*. In Martyrologiis Latinis hoc festum recolitur prima Augusti, et eadem die pluribus illustratur in Actis Sanctorum. — S. Antonius Magnus commemoratur hodie a solo Remensi, et quidem phrasi insolita : *Memoria Patris Sancti Antonii*; a cæteris proferitur die sequenti, quemadmodum et S. Speusippus cum sociis, et S. Danax lector, qui hodie prodeunt tantummodo in Menæis et in Prologo recentius excusis. Et quidem in hoc ultimo titulus exhibet duntaxat duos fratres *Peusipum* (imo Speusippum) et *Elasipum* (id est Eleusippum), omisso Melasippo seu Meleusippo; in Synaxario autem agitur de tribus fratribus. Ibidem S. Leonilla, eorum avia, vocatur Neonilla. Cæterum vix alia tam varie scripta Sanctorum nomina reperias. — Sanctum Galatianum nusquam in libris ecclesiasticis Græcorum Latinorumve comparere asserit Mazochius in commentariis ad hunc diem; putatque eum aut minime distinguendum a S. Galatio, martyre Nicomediensi, qui in Martyrologio Hieronimiano Florentinii refertur ad xxii Februarii, aut novum omnino esse et huc usque ignotum Sanctum. Mallem ego Galactionem aliquem intelligi, sive ille Emesinus sit, qui apud Græcos et Slavos 5 Novembris colitur, sive qui 22 Junii celebratur, sive etiam ab utroque diversus. Marmorī Neapolitano insculptum est : NT. S. GALATIANI, id est *natalis*; jamvero nomen illud Galatiani, maxime in obliquo casu, loco *Galactionis* facile scribi potuit; uti S. *Metrophani* memoria fit in eodem marmore loco S. Metrophanis, ad 4 Januarii, et S. *Philoni* ad 24 ejusdem mensis.

S. Antonius.

S. Speusippus.

S. Galatianus.

MEMORIE SLAVICÆ.

Maximus
Totmensis.

Obiit Maximus anno 1650, et cultu qualicunque gaudet in sola civitate Totmensi, in qua degit. Est autem nomen ejus in codicibus hagiologicis adeo recens, ut in Dictionario hagiographico, anno 1836 typis vulgato, desideraretur, et non nisi in altera ejusdem editione, anno proxime elapso facta, comparuerit. Sufficiet itaque dicere, Maximum fuisse sacerdotem et simul stultos propter Christum æmulatum esse; quæ duo rarissime apparent sociata. — Damascenus, vico Gabrovo Terno-biensi ditionis oriundus, et in monasterio Chilandariensi monachus ac deinde hegumenus, suspendio peremptus est a Turcis anno 1771. Mortis causam aliaque adjuncta declarata habes in Novo Martyrologio Græco; ex quo auctor Paterici Athonici narrat Damascenum, in metochium Sistovo in Bulgaria negotiorum causa profectum, cum inde in Montem Atho esset rediturus, a Turcis, debita monasterio solvere detrectantibus, non modo omnibus quæ secum habebat spoliatum fuisse,

Damascenus
Chilandariensis.

sed etiam stupri accusatum, quasi scilicet virgini cuidam Turcicæ vim intulisset, quam ipsimet subornaverant et in ejus mansionem Sistovianam clam adduxerant. Insontem coram tribunali trahunt calumniatores, mortisque sententiam ab invito iudice extorquent, veniam de cætero vitamque Damasceno promittentes, si ad sacra sua transire vellet. At ille se christianum semper fuisse et ad mortem usque manere velle placide respondet. Quapropter ad locum supplicii ducitur, atque suspendio vitam absolvit, postquam se cruce signasset atque supremam ad Deum fudisset orationem. Apostata Alsatiensis Cerfberr, qui ejurata Christi fide nomen Ibrahim-Manzour-Effendi assumpsit atque anno 1827 vulgavit librum *Mémoires sur la Grèce et l'Albanie pendant le gouvernement d'Ali-Pacha* et paulo post a se ipse cruentis manibus pœnas repetiit, multis narrat in Turcia Europæa, ubi infanda adversus naturam facinora plane venialia sunt, fornicatio autem sanguine luitur, communissimam

DIES XVII
ET XVIII
JANUARI.

munissimam esse perdendi cujuslibet hominis exosi viam, mulierculam peregrinam clam in illius domum introducere. Illic ea lege.

Cfr Νεὸν μαρτυρολόγιον, citat. in Paterico Athon. t. II, pag. 193.

DIES XVII.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA VENERABILIS ANTONII. (Ita omnes præter Remensem, cum Bas. CP. Hier. GP. Neap. Goth. Vind. Coisl. Flor. Sirm. Maz. Mg.)

Ex variis.

SS. Memoria trium puerorum Speusippi, Eleusippi et Melesippi, equitum (Rum. cum Bas.). S. Antonii Romani, Novgorodiæ (Pap.).

† Theodoti, ep. Cyrensis in Cypro (Mg.). † Juliani Sabæ seu Senioris (Mg. Sirm.). † Achillei (Mg.).

OBSERVANDA.

S. Antonius
Magnus.

Maximo in honore esse apud Orientales sanctum cœnobarum protoparentem testantur synaxaria Græca juxta ac Slavica. Ad institutum meum quod propius accedit, Synaxaristæ et menologi universim omnes pro hac die certatim pugnant, excepto solo Remensi, qui S. Antonium refert die præcedenti. In Arcad. legitur: *Venerabilis Patris Antonii*. In Mst. Rum. Siſ. Chil. Men. Mosq. additur titulus Magni: *Memoria V. P. N. Antonii Magni*. In editione Bibliorum Ostrog. vocatur *sanctus* pro venerabili. Vaticano secundo insertus est: *Antonius Magnus, abbas*. Singularis est annuntiatio cod. Asseman. glagolitici: *Sancti Patris nostri Beati Antonii, monachorum institutoris* (seu cœnobiarchæ). Par. I breviter, pro more: *Sancti Antonii*. Denique Cap. Pap. Poss. habent brevissime: *Antonius*. — Rumiantsov. codex solus est, quantum sciam, qui hodie agat de sanctis tergeminiis fratribus; convenit tamen hac in re cum Menol. Basiliano, quod ei præluxisse videtur. In hoc enim post commemorationem V. P. N.

Antonii Magni, pergitur ita: Ἀλλοῖς τῶν ἁγίων τριῶν παίδων Σπυσιππου, Ἐλασίππου, Βελεσίππου καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς, id est: *Certamen sanctorum trium puerorum Speusippi, Elasiippi, Velesippi et sociorum*. In ipso vero textu nominantur ἱππηλάται ἄριστοι, equites insignes. Porro eadem prorsus ad litteram refert codex Rum. excusus; ita enim habet: *Commemoratio V. P. N. Antonii Magni, et sanctorum trium* (et) *puerorum equitum, Speusipi, Velesipi et Elasiipi*; ubi particula et secundo loco posita, non præcedere debuit vocem *puerorum*, sed sequi. In eodem cod. additur, præter morem, sequens troparium in honorem *sanctorum equitum martyrum: Trina claritas martyrio illustrata, Speusipe, Velasipe*, (tertii nomen desideratur) *igneae tormenta pati ausi coronam gloriæ a Christo accepistis. Orate Dominum pro grege vestro*. — Antonium, cognomento Romanum, commemorat hodie Synaxarium Papebrochii manuscriptum; cæteri vero referunt ad diem 3 Augusti, quo colitur. — De S. Juliano confer Acta SS. Oct. VIII, pag. 349.

S. Antonius
Novgoroden-
sis.

S. Julianus.

S. Speusippus
et Socii.

MEMORIE SLAVICÆ.

Antonius
Dymensis.

Antonius hic, unus ex insignioribus Barlaami Hutynensis alumnis, monasterio ab eodem fundato præfuit ab anno 1273. Dymensis cognomen nactus est, quod, monasterio Hutynensi relicto, aliud extruxit ad lacum Dy-

mensem, quindecim chiliometris ab urbe Tichvina dissitum. Colitur hac die, qua videtur decessisse; sed tantum in suo monasterio, quod hodieque exstat, cum sacello ejus nomini dicato.

Cfr 1) Ambros., Hist. hier. Rus., IV, pag. 71. 2) Dict. hagiogr., pag. 34. 3) Muraviev, Vitæ SS. ad h. d., pag. 381 et seq.

S. Antonius
Romanus.

Eadem die colitur Novgorodiæ S. Antonius cognomento Romanus, de quo agemus infra, ad diem tertiam Augusti, ejus memoriæ in universa Ecclesia Russiaca sacram.

terii cujusdam ad lacum Nigrum, in diocesi Novgorodensi siti, fundator. Verum de illo nihil amplius scire se fatentur scriptores Russi; ideoque et nos de eo silebimus.

Antonius de
lacu Nigro.

Commemoratur insuper alius Antonius, asce-

Cfr Dict. hagiogr., pag. 39.

DIES XVIII

Ex Ostromi-
rano.

SANCTI ATHANASII ET CYRILLI (Ita omnes) ET ALEXANDRI (CP.).

Ex variis.

Eadem die memoria venerabilis Patris nostri Marciani Cyrensis (Men. Prol. Kal. cum Sirm. Mg.). Maximi, archip. Serbiæ (Chil. Bud. Euch.).

† Eusebiæ cognomento Xenæ (Bas. Maz. Mg.). † Theodulæ (Bas. Sirm. Mg.).

OBSERVANDA.

SS. Athana-
sius, Cyrillus
et Alexander.

Cum tres illi sancti primo loco positi aliquam pariant difficultatem, operæ pretium est varias lectiones diligenter colligere, ut lucis aliquid inde affundatur quæstioni modo agitandæ. Porro, quantum huc spectat, synaxaria omnia in tres classes dividi possunt; quarum prima eos laterculos complectitur, qui de Athanasio, Cyrillo et Alexandro nominatim agunt; secunda constat ex synaxariis, quæ referunt duos priores tantum, Cyrillum, et Athanasium; tertia denique comprehendit eos codices, in quibus memoratur solus Athanasius. Ad primam classem pertinet solus, quantum sciam, codex Ostromiranus; quamvis

alios etiam Slavicos exstare non dubitem: de Græcis codicibus hujus classis agetur modo. Ad secundam classem spectant plures codices, tum antiquiores, tum recentiores. Horum alii addunt titulum *pontificis* aut *Alexandrini*. Sic in Mst. diserte legitur: *Memoria S. P. N. Athanasii et Cyrilli, archiepiscopi Alexandrini*. Rectius in numero plurali habent Arc. et Rum.: *Memoria sanctorum pontificum Athanasii et Cyrilli*. Similiter glagoliticus Assemani: *SS. PP. nostrorum Athanasii et Cyrilli, archiepiscoporum Alexandrinorum*; cum quo conveniunt Horol. Cap. Men. Prol. Bud. Vat. uterque, Valach. etc. In aliis indicantur quidem

dem iidem ambo, sed sine ullo titulo. Hos inter primo loco venit perantiquus codex Slavicus Par. I., in quo legitur ita: *Sanctorum Athanasii et Cyrilli*. Tum Siš.: SS. PP. *nostrorum Athanasii et Cyrilli*. Item Remens., Og. Mosq. vulgatus. In Ephemeridibus Græco-Moscis pro more ponuntur nuda nomina: *Athanasius, Cyrillus*. Ad tertiam classem denique referendum est Kalendarium Neapolitanum marmoreum, in quo sculptum est duntaxat: NT (seu Natalis) *S. Athanasii episcopi*. Cæterum quidam codices secundæ classis, etsi sola nomina utriusque pontificis proferunt, re tamen ipsa eos archiepiscopos aut patriarchas Alexandrinos esse satis indicant sive imagines adjectæ, ut in Ephemeridibus Papebrochianis, sive etiam synaxaria, ut in Menol. Basiliano. Fidenter itaque dico rectissimam esse lectionem Ostromirani codicis, adeoque Alexandri nomen ibidem omnino retinendum, licet contrarium tenere videatur cl. Nevostrujev. Esto taceant S. Alexandrum cæteri codices Slavici; an ideo dormitasse dicendus est Gregorius diaconus, qui eximium illud Evangelium exaravit, aut oscitanter addidisse nomen Alexandri, cum scribere debuisset *Alexandrini*? Nequaquam. Et re quidem vera in Kalendario CPolitano, quod Morcellius edidit notisque illustravit, aperte citatur Alexander una cum Cyrillo et Athanasio his verbis: *Memoria reditus S. Athanasii ex exilio. Et memoria sanctorum Cyrilli et Alexandri*. Ad hæc, in Menologio Basiliano figurato, breve synaxarium expresse loquitur non solum de SS. Athanasio et Cyrillo, uti præfert titulus, sed etiam de Alexandro, qui vocatur sanctus: Μετὰ δὲ θάνατον τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου, αἰτ, Πατριάρχης γέγονεν Ἀλεξανδρείας, id est: *Mortuo sancto Alexandro, patriarcha Alexandriae creatus est* (Athanasius). Jamvero quam facile esset transcriptori slavico Alexandri nomen duobus aliis in titulo adjicere, nemo non videt. Sed quoniam Cyrillus et Alexander? Patriarchas Alexandrinos esse aiunt, ni fallor, omnes, excepto cl. Morcellio. Hic enim, in suo commentario ad hanc

diem, stabilire conatus est, agi non de patriarchis Alexandrinis, sed de monachis CPolitanis, quorum alter, Cyrillus, Acœmetarum monachorum fuerit hegumenus et Studii monasterii rector circa annum 473; alter vero, Alexander, eorumdem monachorum auctor et parens. Non placet hæc sententia; et imprimis parum movet ratio, deprompta ex silentio Menologiorum et Menæorum de S. Alexandro aliis anni diebus; nam constat memoriam sancti hujus hegumeni agi bis in anno, die 23 Februarii et iterum 3 Julii. Quod magis mireris, innititur Morcellius Menologio Basiliano; sed solum titulum legisse contentus, nec ad picturas ejusdem attendit, nec synaxarium inspexit, in quo tamen, ut vidimus, expresse agitur de Cyrillo et Alexandro, Alexandriae patriarchis. Accedit, quod lectio Evangelica, quæ ad hanc diem indicatur tum in codice Ostromirano, tum in codice Hierosolymitano sæculi x, quem edidit Scholzius, desumenda est ad diem 11 Octobris; jam vero isto die in Ostromirano codice agitur, primo loco, memoria SS. Nectarii, Arsaci, Attici et Sisinnii patriarcharum CPoleos, in Hierosolymitano autem fit commemoratio, orthodoxiæ, hoc est septimæ synodi œcumenicæ: quæ duo sane ad Acœmetas monachos minime spectant. Liquet itaque sermonem hic non esse de Alexandro Acœmetarum parente, sed de decessore S. Athanasii, viro eximiæ sanctitatis; cujus vita gestaque optime illustrantur in Actis SS. ad xxvi Februarii, sed in fastis Menæisque Slavis omnino prætermissa sunt. Rationem hujus festi, quatenus ad Athanasium pertinet, abunde declaravit Morcellius in Commentariis ad Kalendarium CPolitanum. — De Marciano, Cyro oriundo, sermo redibit ad 2 Novembris. — Obitus Maximi, metropolitæ, consignatur hodie in Typico Chilandariensi, non illo, quod a me passim citatur, sed alio sequioris ævi. Ejus vita dabitur infra in *Memoriis slaviciis*. — Cum S. Eusebiam, quæ et Xenia, codices Slavici referant ad diem xxiv hujus mensis, de ea tunc agere præplacet.

DIES XIX
JANUARI.

S. Marcianus.
Maximus.

S. Eusebia.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Maximus, Stephani despota et Angelinæ filius, et prius Georgius dictus, ab infantia sacris codicibus legendis operam dabat. Castitatem vero colebat tam fideliter, ut, propter egregiam formam ab imperatoris filia sollicitatus, a proposito suo caste vivendi nullatenus potuerit dimoveri. A rege Hungariæ, cui tunc Serbia subdita erat, accersitus, accepit Sirmium regendum, et paulo post Sabellam, regis filiam, uxorem duxit. Verum enimvero cum eam ad sua sacra traducere non potuisset, ea intacta, in monasterium sese recepit, a semetipso fundatum. Cujus exemplum mox secuta est Sabella, postquam ad orthodoxos accessisset. Interea, mortuo Joanne, fratre suo, quin hæredem relinqueret, cogitur a proceribus Maximus thronum ascendere, non diu tamen occupandum. Etenim mox ab alie-

nigenis pulsus, profugit ad Vlachia Voivodam Radulum, quem postquam cum Bogdano, altero Voivoda, ipsi inimico et jamjam præliaturo, reconciliasset, ab utroque archiepiscopus Vlachia salutatur; quod ægerrime tulit. Mortuo Radulo, ut ejus successoris Michnæ, Turcarum partibus addicti, impia conamina eluderet, obtinuit ut pacis componendæ causa in Hungariam mitteretur. Qua conclusa, literis regiis ad Michnam missis, apud regem Hungariæ mansit, eoque auxiliante monasterium Krušedolense sub titulo B. M. V. Annuntiatae erexit, ubi et supremum diem obiit anno 1516, cælesti visione, ut fertur, antea recreatus. Supersedemus hæc ex antiquo Prologo contracta secundum Hungariæ historicos expendere.

Cfr 1) Raič, Hist. Serb., lib. IV, cap. vi et vii. 2) Vita ejus ex antiquo Prologo in Glasn., t. XI, pag. 124-129. 3) Illyric. sacr., t. VIII, pag. 60 et seq.

DIES XIX.

VACAT.

Memoria venerabilis Patris nostri Macarii Egyptii (*Mst. Par. Rum. Siš. Chil. Og. Eph. Vat. I. Poss. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Sirm. Hier. GP. Vind. Goth. Coisl. Flor. Maz. Mg.*). [Vener. Patris Macarii Romani (*Rum. Eph. cum Bas.*)]. S. Macarii Alexandrini (*Men. Hor. Prol. Kal. cum Sirl. Sirm. Maz. Mg.*). S. Euphrasie seu Euphrosynæ, virg. et martyris (*Men. Prol. Hor. Leopold. Kal. Euchol. cum Sirm. Maz. Mg.*). S. Arsenii, archiepiscopi Corcyran (*Leop. Euch. Cap. Valach.*).

† Theodoti, ep. Cypri et mart. (*Bas. Sirm. Med. Maz. Sirl.*). † Gregorii Nazianzeni translatio (*Mg.*).

Maximus, Ser-
bia despota.

Ostromira-
num.
Ex variis.

DIES XIX
JANUARI.

(*Mg.*). † Pauli eremitæ (*Neap.*). † Luciani, Paulæ et filiorum Hypatii, Claudii, Pauli et Dionysii (*Mg.*). † Lucilliani (*Sirm.*). † Memoria magni miraculi, Nicææ, quando nempe magnus impetator Ecclesiæ catholicæ portas aperuit eamque tradidit orthodoxis (*Nan. Mg.*). S. Antonius Martqophius (*Iber.*).

OBSERVANDA.

S. Macarius
Ægyptius.

Macarius Ro-
manus.

Capponianæ tabulæ, ait Assemanus (Kal. VI, pag. 99), solum Macarium Ægyptium exhibent; pro Macario vero Alexandrino adjungunt Arsenium, Romanæ scilicet Ecclesiæ diaconum; imo verisimilius existimat idem Assemanus, non de Arsenio sermonem esse, sed de Macario Alexandrino; emendandam propterea inscriptionem, ita ut sit: *Macarius, Macarius*. Verum emendandus ipsemet vir doctissimus, quippe qui et Macarium Alexandrinum et Arsenium Magnum perperam introducat, ut infra dicetur. Utrumque Macarium, Romanum et Ægyptium, exhibet Menologium Basilianum; ubi notabis, Macarium Romanum non nudum aut hirsutum prodire, ut in tabulis Moscicis, sed monachali veste indutum. — Perlectis iis, quæ de fabuloso S. Macario disseruntur in Actis Sanctorum, in appendice ad 23 Octobris, pag. 563 et seqq. intellexi continuo, supervacaneum fore, egregio commentario addere quidquam, quum rem totam acute pariter ac erudite prosecutus sit commentator. Quapropter, pro instituto meo, quædam tantummodo proferre sufficiet ex fontibus mere slaviciis. Et primo quidem animadvertendum est, in Menologiis Slavicis Macarii Romani memoriam fieri plerumque die 19 Januarii, quæ etiam duobus aliis Macariis, Ægyptiaco et Alexandrino, sacra est; rarissime vero die 23 Octobris, quæ apud Græcos menologos recentiores solemnior habetur. Sane in Menologio Basilii continetur breve Macarii Romani elogium ad diem 19 Januarii, quod inde in sua menologia et synaxaria derivarunt auctores slavi ferme universi. Excipiendus Prologi manuscripti bibliothecæ Vindobonensis scriptor serbus, qui cæteroquin tum diem 23 Octobris, tum ipsammet fabulam de Macario Romano, ad litteram mutuatus est ex Maximo Margunio, episcopo Cytherorum. In recentioribus autem Menæis, quibus utor, item in Menologio Versinsciano et in Horologio catholicorum Ruthenico, non modo fabula de Macario Romano, sed et omnis memoria prorsus expuncta est. In *Monumentis literarum Russicarum antiquis*, tomo tertio, quo genuinum librorum apocryphorum et fictitiorum textum exprimendum curavit Pypin, de republica slavica jam bene meritus, duplex exstat narratio de Macario Romano; brevissima altera, altera longior multoque fabulosior quam illa altera, quam ex Prologo Serbico bibl. Vindobonensis in usus meos descripsi. Harum prior deprompta est ex prologo pergameneo bibl. publicæ Petropolitane anno 1452 exarato, et sequentem titulum præsefert: *Ejusdem mensis (Januarii) die 19 memoria VV. PP. nostrorum Macarii Romani et Macarii Ægyptiaci eremitæ*. Posterior, sæculo XIV scripta et *Analectis Paisianis* inserta, agit de tribus monachis, quomodo scilicet S. Macarium invenerint. Eidem in cod. Tsarskiano, sect. III, n° 70 inscriptum est: *Mensis Januarii die 19, vita sancti venerabilis Patris nostri Macarii, qui prope paradisum viginti stadia circiter repertus est* (pag. 135). Erraret autem ille qui Macarium Romanum a Russis hodiernis veluti sanctum coli putaret aut fabulam istam pro vera et certa haberet. De modo pingendi Macarium dicetur alibi. Interea observet velim lector in Ephemeridibus Græco-Moscicis figuratis inscriptionem slavonicam aliquantulum deformatam esse a pictore belga, qui litteras I et N passim confundit; præterea ultimo inscriptionis vocabulo significari non *episcopum* (ЕПІСК) sed *Ægyptium*, (ΕΓΙΠ), ipsa veste Macarii Ægyptii errorem ar-

guente, ut jamdudum observaverat Papebrochius. — Alexandrinum eremitam utrique Macario cognominem referunt codices sequioris ævi. — Euphrasia Nicomediensis laudatur in Men. Basilii; Kal. Serbicum anni 1807, Hor. et Leopold. habent: *Sanctæ Euphrosynæ, virginis*, quasi non fuerit etiam martyr. Virginem et martyrem recte vocant Menol. et Versinski. Vide Acta SS. ad hanc diem. — Archiepiscopus vocatur Arsenius in Kal. Serbico, episcopus in Leopolitano et Valachico. Cappon. tabulæ referunt nudum nomen. In Cal. Papebrochii manuscripto legitur: *Et S. Arsenii, archiepiscopi Cverkiscensis*, manifesto errore, pro *Corcyrensis*, vel, ut Russus diceret: *Korkirski*. Corcyræ enim nomen pronuntiant Russi *korkiram*, et inde adjectivum *korkirski* efformant. Assemanus, ut dixi, non modo hunc Arsenium cum magno illo Arsenio eremita confundit, sed etiam verisimilius existimat non de Arsenio sermonem esse in tabulis Capponianis, sed de Macario Alexandrino sacerdote; at perperam; nam in tabulis illis expresse nominantur Macarius et Arsenius; et quidem alter monachus, alter episcopus, ut patet ex pictura apposita (pag. 99, t. VI.) Nequaquam igitur emendanda erat inscriptio Capponiana, nec scribendum: *Macarius, Macarius*, quemadmodum id legitur in Menæis Græcis, et placuit Assemano. Arsenium, episcopum Corcyræ, certe referunt Kalendaria Leopoltanum, Serbicum et Valachicum, quæ duo ultima anno 1807, Budæ excusa. Vita ejus adhuc inedita est; plura tamen de eo legere licet in Actis SS., in Addendis ad XIX Jan. (t. II, pag. 1158). — Post sanctam Ninam, quæ omnium prima semen fidei christianæ in Iberiam seu Karthliam invexerat, regnante nempe Pharsmano IV, venerunt in eandem regionem tredecim monachi Syri, duce Joanne Zedazeno, quo salutare Jesu Christi nomen latius propagarent. Horum ex numero fuit sanctus Antonius, cognomento Martqophius, qui sedem suam fixit in Guthaëba, antiqua episcoporum Karthliensium sede, ibique templum excitavit Salvatori sacrum et imagine Edessena, quæ adorandam Christi Domini faciem repræsentat, celeberrimum; propter quam iconem solet beatus vir passim exhiberi cum picta tabula. Martqophiensis vero cognomentum nactus est, quod, sociis in monasterio Guthaëbæ relictis, ipse in vicinam speluncam secessit, ut eremitarum more, Deo soli solus viveret: Iberorum enim idiomate Martqophi significat *solitarium* seu *hominem solitarie degentem*. Est locus iste, hodie Martqoph, peramœne in montanis situs, nec nisi viginti chiliometris a Tiphlisio distans. Mansit ibidem S. Antonius annos quindecim, jejuniis et orationi imprimis deditus; quin etiam, si auctoribus, quos sine judicio sequitur Muraviev, fides adhibeatur, S. Simeonis Stylitæ, qui columnam ascenderat anno 423, conversationem imitatus est, eaque de causa ipse quoque Iberiæ stylita passim nuncupatur. Exstare etiamnum aiunt columnam, in qua degerit sanctus Antonius. Sepultus est in ecclesia monasterii a se conditi, quo deinceps sedem suam transtulit episcopus Rusthaviensis, diruto Rusthavo, priori episcoporum sede. S. Antonii cultum ecclesiasticum manifestum facit tum officium, in ejus honorem conscriptum ab Antonio patriarcha, tum etiam templum Martqophiense, nuperius a fundamentis instauratum atque fidelium concursu frequens. Secum pugnat Muraviev,

S. Macarius
Alexandrinus.
S. Euphrasia.

S. Arsenius
Corcyranus.

S. Antonius
Martqophius.

viev, dum sanctum Antonium coli dicit die XIX, in tabula autem picta, quam initio mensis præmisit, refert ad diem XXII. Plura cupienti præstosunt 1) Wakhoucht, Descript. géogr. de l'Ibérie,

pag. 503, 505. 2) Klaproth, Voyage au Caucase et en Géorgie, tom. II, p. 67. 3) Muraviev, Januar. pag. 394 et seq.

DIES XX
ET XXI
JANUARI.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Macarius,
monachus Kie-
vocyptensis.

Conditus in cryptis Antonii, ubi ejus exuviae etiamnum asservantur. Mortis annus igno-

ratur. Coli dicitur hac die in Laura Kievocryptensi.

Cfr Dict. hag., pag. 175.

Theodorus
Novgoroden-
sis, Salus.

Eodem die colitur Theodorus Novgorodensis, qui sæculo XIV floruit. Novgorodia oriundus et in timore Dei a parentibus educatus, ut adolescens factus est, sacris lectionibus non minus quam Nicolai Kačanovii, de quo alibi, exemplo accensus, stultus pro Christo fieri statuit. Itaque, Salorum instar, in summa vixit paupertate, omnia, quæ ab aliis dono accipiebat, egenis erogans; nudisque pedibus etiam rigidissimo

hiemis tempore ambulans, nec ubi caput reclinaret habens. Cum irrideretur ac injuriis peteretur, pro irrisoribus orationes Deo fundebat. Nocturno tempore ecclesias civitatis circuibat solus, pro ejus prosperitate Deum deprecans. Tandem mortem adesse sentiens: « Valet, aiebat, obviam sibi occurrentes alloquens, valet, longum namque mihi imminet iter. » Colitur Novgorodiæ, ubi corpus ejus quiescit, habetque officium proprium.

Cfr Dict. hag., pag. 280.

DIES XX.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

MEMORIA VENERABILIS EUTHYMII. (Ita omnes.)

SS. martyrum Bassi, Eusebii, Eutychii et Basilidis (Men. Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Mg.). SS. martyrum Innæ, Pinnæ et Rimmæ (Men. Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Med. Mg.). SS. MM. Eugenii, Valeriani, Candidi et Aquilæ (Prol. cum Bas. Sirm. Sirl. Med. Mg.).

† Sebastiani (Neap.). † Neophyti, mart. (Sirl.). † Petri Telonarii (Sirm. Mg.). † Annæ Romæ mortuæ (Sirm. Flor.). † Charitinæ, mart. (Sirm. Flor.). † MM. Thyrsi et Agnetis (Sirm.). † Leonis, imper. (Sirm.). † Elpidii, Danactis et Helenæ (Flor.).

OBSERVANDA.

S. Euthymius.

Natalis agitur dies S. Euthymii, qui in Rum. vocatur *magnus*; similiter in Menæis excusis et in aliis recentioris ævi synaxariis, præeunte Menologio Basilii. Arcad. concordat cum Ostromirano; in Paris. Assem. Rem. Possev. habetur: *Sancti Patris nostri Euthymii*. Vaticanum utrumque brevius: *Euthymius abbas*; in Ephemeridibus Moscis recte: *Euthymius*. — De S. Basso seu prima turma sanctorum martyrum agit Menologium Ba-

silii ad præsentem diem; vide dicenda infra ad VII Februarii. — De S. Inna et sociis ejus iterum sermo erit die XX Junii, quando agitur translationis memoria, dum hodie recolitur passio. — Sancti quoque Eugenii et sociorum commemoratio fiet melius ad diem sequentem, quo refertur in Slavicis codicibus. — S. Charitinam retulimus jam die decima quinta. — Juxta Sirm., S. Anna obiit in *vetere Roma*, at juxta Flor., in *senectute*.

S. Inna et soc.

S. Eugenius
et soc.

S. Charitina.
S. Anna.

S. Bassus
et soc.

DIES XXI.

Ostromira-
num.

Ex variis.

VACAT.

Passio S. martyris Neophyti (Mst. Ass. Rum. Chil. Prol. Hor. Cap. Og. Men. Euchol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Hier. GP. Vind. Flor. Nan. Mg.). S. Patris Maximi, confessoris (Mst. Par. Rum. Prol. Chil. Siš. Og. Cap. Pp. Vat. Men. Hor. Kal. cum Hier. GP. Vind. Coisl. Msq. Sirm. Msq. Goth. Mg.). S. Zosimi, ep. Syracusani (Rum. cum Bas. Sirm. Maz. Flor. Med. Mg.). SS. Eugenii, Valeriani, Candidi et Aquilæ (Chil. Men. Prol. Og. Leop. Euchol. Hor. Kal. cum Flor. Mg.). S. Agnetis (Men. Prol. Kal. cum Neap. Med. Mgg.). S. Anastasii Cryptensis (Kal.).

† Synaxis Irenæ, martyris (Mg.). † Thyrsi et Agnetis, martyrum (Sirm. Med.). † Monachorum quatuor in Tyro (Mg.). [Neophyti, prosmonarii Vatopedi (Ath.).]

OBSERVANDA.

S. Neophytus.

In quibusdam synaxariis commemoratur solus Neophytus, omisso S. Maximo, uti in Bas. et Assem. In Rum. ponitur secundo loco post Maximum; et ita fere apud omnes, excepto Mstislavico. Acta S. Neophyti, quæ in Menologio Slavico leguntur, et magnam partem ex libris liturgicis deprompta sunt, plura continent fabulosa. Observat Falconius apud Assemanum: *Ista Acta homo impostor tradit, quibus tantum ex verisimili est credendum humana fide. Præter martyrium, fabula omnia, etiam nomen Neophyti, quod insolitum* (Kal. VI, pag. 101). Id durius. — Zosimum inveni in solo cod. Rum., ubi vocatur *Izosimi*: pejus in Actis SS. *Losimi*, nisi sit mendum typographi. Zosimi, episcopi Octobris Tomus XI.

Syracusani, memoriam agit hac die Men. Basilianum; ex quo fonte probabiliter desumpsit eum codex Mstislavicus; ex Mst. vero Rumiantsoviannus; in Men. Slavicis commemoratur die 30 Martii. — In Men. Basilii Eugenius cum sociis commemoratur ad diem præcedentem postremo loco. Postremus quoque prodit in quibusdam calendariis recentioribus, uti in Menæorum libro; in aliis vero, uti in Kal. Serbico anni 1807, item in Leop. et Mosquensi obtinet primum locum; in Typico Serbico sæc. XIV et in Bibliis Ostrog. nominatur solus, ac si præcipuus esset in Trapezuntina martyrum turma. — Nuspiam legi S. Agnetem ad hanc diem, præterquam in Prologo et Menæis.

S. Eugenius
et soc.

S. Agnes.

S. Zosimus.

DIES XXII
JANUARI.

S. Anastasius.

SS. Martyres
in Tyro.

Synaxis
S. Irenes.

quæ continent ejus Vitam, a S. Ambrosio conscriptam. Hac eadem die commemoratur in Kal. Neap. (Cfr Mazochii, Kal. Neap. tom. I, p. 17), et in Mart. Romano (Cfr Acta SS. Jan. II, p. 550). In Med. additur: *Romæ*. Nos de ea egimus ad 14 Januarii, et iterum agemus ad 5 Julii. — Anastasius, monachus Cryptensis et martyr, remissus est a Versinskio ad diem sequentem. — In Menæis Græcis numerantur tantum quatuor martyres in Tyro, ut patet ex disticho adjecto; at in Indice ms. Papebrochii numerus hic mutatus est in quadraginta. — Synaxin Irenes nuntiant Menæa Græca et Cytheræus Maximus, nullo elogio addito. Synaxis ista fieri solebat in celeberrima ecclesia S. Irenes ad mare posita (πρὸς θάλασσαν), quæ propterea vocabatur maritima (παρθαλάσσια) aut etiam S. Irene ad Fretum (τὸ πέραμα). Jamvero in Actis S. Marciani, presb. et œconomi magnæ ecclesiæ CPolitane, de quo nos egimus die x Januarii, narratur templum hoc S. Irenes, quæ est inter martyres admirabilis, excitatum fuisse a S. Marciano mari proximum; « adeo ut huic quoque » templo conveniat quod dictum est: *Ipse super » maria fundavit eam* (Ps. XXIII, 2), omnium scilicet opifex. » Templi encænâ quotannis peragebantur vigesima Januarii. Quo tempore magnus erat concursus multitudinis et frequens in ore omnium decantabatur Marcianus et cætera (Acta SS. Jan. I, pag. 614 et 615). De hac eadem ecclesia iterum sermo fit in Vita S. Auxentii, archimandritæ, n. XI, in actis S. Isidori, in cujus honorem ædem edificaverat idem Marcianus; præterea, in Vita S. Matronæ (9 Nov.), ubi dicitur nomine *Pacis Dei* fuisse appellata (*Pacem enim Irene* græco idiomate significat), ut S. *Sophiæ* templum a divina Sapientia nomen suum traxerat. Plura de situ hujus *Irenes maritimæ* vide apud Cangium (CP. christ., lib. IV, pag. 148), ubi et aliæ ecclesiæ sanctæ hujus megalomartyris recensentur; colitur autem S. Irene apud Græcos die 5 Maii. Quod vero hodie Menæa et Margunius annuntiant hanc synaxim, nullo prolato sanctæ martyris elogio, noli inde concludere agi hic de sancta minus

celebri, sed in memoriam potius tibi revoca, nonnisi celebriorum sanctorum synaxes fieri aut ecclesiarum eisdem sacrarum dedicationes commemorari. Neque dubium est quin memoria sit S. Irenes megalomartyris, ut vocatur apud Græcos. Denique notabis, antiquitus hanc synaxim celebratam fuisse die xx Januarii; unde postmodum translata ad diem præsentem, fortasse propter festum S. Euthymii Magni, diei vigesimæ affixum. In Men. Gr. additur: Eadem die ἐν τῷ κῶ πασχα κυριακή τοῦ ἀζώτου (id est dominica *Prodigi* seu ἀποκρίας), cum sequenti disticho:

Ἄσωτος ἔτις, ὡς ἐγὼ, θαρρῶν ἴθι.
Θεῖου γὰρ οἴκτου πάντιν ἡνοικταὶ θύρα.

id est:

Prodigus si quis, ut ego, audacter veni:

Divinæ enim misericordiæ omnibus aperta est via.

Sanctum aliquem esse hunc *Asotum* putavit Bollandus in prætermisssis ad præsentem diem; fateatur tamen se nusquam in aliis martyrologiis ejus legisse nomen. Sed nec legi poterat, cum disticho illo celebratur in Menæis non sanctus Asotus, sed dominica *Prodigi*, Latinis Septuagesimæ, quemadmodum et alibi celebrantur dominica Paralytici, aut Tyrophagi, etc. Idem est ac si diceretur S. Septuagesima. — Claruit Neophytus in monasterio Vatopedii, ubi prosmonarii munere fungebatur. Hic dum in quadam metochia negotiorum monasterii causa versabatur, gravi morbo correptus mortemque sibi imminere sentiens, Deiparam ferventer adprecatus est, ut sanitatem sibi reddere dignaretur. Orantem exaudivit Maria, annumque integrum concedi nuntiavit, quo ad mortem sese pararet. Valetudine recuperata, in monasterium remeavit Neophytus; sed, anno præterlapso, cum quadam die dominica ad synaxim se disponderet, iterato vocem de icone B. Virginis procedentem audire sibi visus est, imminenti mortis prænuntiam. Et quidem, peracta synaxi, diem obiit in pace; quandonam incertum. Cfr Νέος παράδεισος, citat. in Pater. Athon., tom. II, pag. 377.

Neophytus
Vatopedii.

DIES XXII.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

PASSIO S. APOSTOLI TIMOTHEI. (*Ita fere omnes.*) S. ANASTASII, Persæ (*Chil. Og. Prol. Hor. Kal. Arc. Cap. Men. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Neap. Hier. GP. Vind. Nan. Pg. Msq. Itg.*).

SS. martyrum Victoris et Vincentii (*Mst. cum Bas. Neap. Mg. Sirm.*). SS. MM. Manuelis, Petri, Georgii, Leontii, Sionii, Gabrielis, Joannis, Leontis, Parodi, et aliorum 377, in Bulgaria (*Men. Prol. Kal. cum Bas. Mg. Med. Sirm. Maz.*). S. Anastasii Cryptensis (*Men. Kiev.*). Translatio reliquiarum S. Ignatii (*Pg.*).

† Callinici, hegumeni Casularum (*Bibl. Taur., t. I, p. 308*). † Ananiæ (*Goth. Msq.*). † Translatio reliq. Anastasii Persæ (*Itg.*). † Agathonis (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Timotheus.

Concordat omnino Ostromiranum cum Menologio Basiliano, si demantur Victor et Anastasius Kievo-cryptensis. Unde perperam scripsit Versinski agi in eodem de S. Timotheo ad 24 Januarii. Præter passionem S. Anastasii Persæ commemoratur ibidem translatio reliquiarum ejusdem martyris (Cfr Acta SS. Jan. II, p. 565. Assem. Kal. VI, 101. Morcel. Kal. CPolit., t. II, p. 55. Menæa ex Metaphraste). — Acta S. Anastasii Persæ habentur latine apud Surium ad 22 Jan. Videantur Act. SS. Jan. II, p. 422 seq.; Morc. Kal. CP. loco cit.; Menæa ex Metaphraste; Prologus ad 24 de translatione corporis S. Anastasii. — De S. Vi-

ctore agit hodie solum Martyrologium Romanum, et simul de Vincentio, Orontio, Acquilina ejusque marito, Gerundæ in Hispania passis. (Act. SS. Jan. II, pag. 589 et seq.) — Menol. Basilii et Sirm. agunt de Vincentio archidiacono Cæsaraugustano, qui Valentiae passus est simul cum Valerio episcopo. In Menæis Slavicis recurrit ad 11 Nov. (Surius, 22 Jan.; Act. SS. Jan. II, 595 et seq.; Ruinart., II, 343). Adest quoque in marmore Neapolitano. De quonam Vincentio agatur in cod. Mstislavico dicant alii peritiores. — De S. Manuele conferantur Acta SS. Jan. II, pag. 441. Assem. Kal., t. VI, p. 353. Theophyl. Opp. t. III.

S. Victor.

S. Vincentius.

S. Anastasius
Persæ.

S. Manuel
et soc.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Anastasius.
Kievocryptensis.

Anastasius, monachus Kievo-Cryptensis, martyrium fecisse perhibetur sæculo XI; cætera ignorantur, nisi quod diaconatu erat ornatus.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 22. 2) Menol. Vers. ad h. d.

Corpus ejus asservatur in cryptis Antonii; memoria vero ad hanc diem recolitur in solo monasterio Cryptensi.

DIES XXIII.

DIES XXIII

DIES XXIII
ET XXIV
JANUARI.Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

Passio S. Clementis, episcopi Ancyran. (*Ita omnes cum Bas. Hier. GP. CP. Pg. Nan. Sirl. Vind. Flor. Msg. Sirm. Maz. Mg.*). SS. MM. Agathangeli, Charitonis, Christophori, Phlegontis et Eucarpii, militum Amisi (*Par. Og. Men. Pr. Kal. Hor. cum Bas. Sirm. Mg. Maz. Neap. CP. Hier. GP. Coisl. Goth. Msg. Flor. Nan.*). S. Paulini, episc. Nolani (*Men. Kal. Prol.*). S. Maysimæ Syri (*Prol. Men. Kal. cum Mg.*). Ven. Salamanis Silentiarrii (*Prol. Men. Kal. cum Mg.*). Commemoratio sextæ Synodi generalis (*Prol. Kal. cum Mg.*). [Gennadii Kostromensis (*Prol. Kal.*)].

† Eusebii abb. (*Mg. Mde. Sirm.*). † Duorum Martyrum in Pario (*Mg.*). † Desponsatio B. M. cum S. Josepho, Jerosolymis. (*Itg.*)

OBSERVANDA.

S. Clemens.

In Ostromirano agitur de S. Clemente die sequenti. In Menæis leguntur acta ejus ex Metaphraste et aliis; Acta SS. Jan. II, pag. 438. — Agathangelus, diaconus, a S. Clemente conversus ad fidem, palmam martyrii tulit 5 Novembris. Cæterorum sola nomina commemorantur. — In Mart. Rom. venit S. Paulinus ad 22 Junii; in Menæis legitur Vita

ejus ex Dialogis S. Gregorii M. papæ desumpta. (V. Fabr. IX, 315.) — De sancto Maysima nihil in Menologio Basiliano, quidquid dicat Veršinskii; nihil quoque de Salamane; at utriusque Acta exhibentur in Act. SS. Jan. II, 489 et seq. Referatur insuper die xvii Februarii. — De VI Synodi memoria Cfr Act. SS. Jan. I, pag. 623.

S. Maysimas.

S. Salamanes.

VI Synodus.

S. Agathangelus, et alii.

S. Paulinus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Gennadius
Kostromensis
seu Lubimogradensis.

Gennadius, in baptismo Gregorius dictus, divitibus parentibus Joanne et Helena in Lithuania ortus, a puero divinis rebus vacavit in ecclesiis assiduus, ideoque a parentibus frequenter reprehensus. Ubi adolevit, paterna domo clam relictâ, in Russiam profectus est, variisque regionibus peragratis, Mosquam Novgorodiamque perlustravit, ac tandem ab Alexandro Svirensi, qui inter sanctos Russiæ recensetur, ad Cornelium Comelscensem destinatur, mediis in silvis degentem. A quo benigne exceptus habitu monachali induitur,

priori nomine mutato. Verum cum peregrini juvenis ardentissimo fervore ad invidiam concitarentur fratres, in ipsum Cornelium hegumenum mox insurrecturi, concesserunt ambo in eremum quamdam, ad lacum Surensem sitam, ibique reclusorum more vixerunt, laboribus orationibusque intentissimi. Paulo post sociorum numero crescente, ecclesiam Transfigurationis cum monasterio erexit Gennadius, illudque usque ad mortem rexit. Obiit autem die 23 januarii anno 1565, miraculis in vita et post mortem, ut fertur, conspicuus.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Dict. hagr., pag. 74. 3) Murav., par. 398. 4) Menol. Verš., ad h. d.

DIES XXIV.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

PASSIO SANCTI MARTYRIS CLEMENTIS.

Memoria venerabilis Xenie. (*Omnes præter Ostromiranum.*) SS. MM. Pauli, Pausirii et Theodotionis (*Rum. cum Bas. Maz. Sirm. Med. Mg.*). S. Babylæ Siculi, martyris, et discipulorum ejus Timothei et Agapii (*Prol. Kal. cum Mg.*). S. Macedonii (*Prol. Men. Kal. cum Mg.*). Translatio reliquiarum S. Anastasii Persæ (*Prol. Kal. cum Mg.*). [Joannis Cazanensis (*Hag.*)]

† Philonis, episc. Calpasii in Cypro (*Neap. Mg.*). † Vincentii, mart. (*Nan.*). † Philippi, presb. (*Mg.*). † Helladii commentarisii, mart. (*Mg.*). † Hermogenis et Mennæ, mart. (*Mg.*). † Barsimeï et duorum fratrum (*Mg.*). † Zosimi (*Mg.*). † Joannis Baptistæ memoria juxta sepulchrum (*Mg. Marg.*). † Theodulæ, mr. (*Med.*). † Monachorum in monasterio S. Sabæ occisorum (*Msg.*). † Publii, abb. (*Med.*). [Dionysii Olympici (*Ath.*)].

OBSERVANDA.

S. Clemens.

S. Eusebia
Xene.

De S. Clemente, episcopo Ancyrano, ejusque in martyrio sociis agunt omnes die præcedenti, solo Ostromirano excepto. — S. Eusebia, virgo, cognomento Xene seu Xenia, id est peregrina, quam Possevinus perperam vocat *Euximiam*, refertur hodie apud Synaxaristas Slavicos fere omnes. In Menologio Basilii nominatur ad xviii Januarii. Ejus Acta græce vulgavit Assemanus in Bibl. Orient., t. II, pag. 51; exstant latine in Actis SS., tom. II, pag. 598 et seq. et apud Surium ad xxv Januarii. In Menologio Slavico legitur Vita desumpta ex mss. græcis et Metaphraste. — Tabulæ Papebrochianæ repræsentant cum S. Xene sanctum Paulum, martyrem, quem Papebrochius corrupte legit *Pabelum*. In Men. Basiliano habetur: *Certamen SS. MM. Pauli, Pausirii et Theodotionis*. Quorum duo priores fratres erant monachi; et occurrunt in solo codice Rumiantsoviano; Pau-

lum exhibent Ephemerides Græco-Moschæ. Theodotionis nomen prætermissum utrobique. Miror nihil legi de his martyribus nec in Menæis Slavicis, nec in Menologio recentissimo Veršinskii. — Papebrochius confundit Paulum, de quo modo, cum Babyla, presbytero Antiocheno, qui in Siciliam profugiens martyrium passus est cum duobus discipulis, atque a celeberrimo S. Babyla, episcopo Antiocheno, distinguendus est. — De S. Macedonio cfr Act. SS., Jan., t. II, p. 593 et seq. — MM. Sabaitis videtur errore appositus dies 24 (ᾱδ) pro 14 seu ἱδ. — De Philone, discipulo S. Epiphani, vide Mazochium ad hunc diem. — Theodota aliis Eusebia, mater sanctorum puerorum et martyrum Urbani, Pricidiani et Apolonii, diserte nominatur hodie in Menæis Græcis Mediolan.; et in Actis S. Babylæ sanctissima femina fuisse dicitur. — Templi S. Joannis B. juxta sepulchrum, πλῆθος τοῦ

S. Babylas.

S. Macedo-
nius.SS. MM. Sa-
baitæ.S. Philo.
S. Theodota.S. Joan. Ba-
ptista.S. Paulus
et soc.

DIES XXV
JANUARI.

Dionysius
Olympicus.

τοῦ Τάφου, meminit Cangius libro IV *CP. Christiana*, pag. 404; quid autem per Τάφου intelligendum sit, dicere nequivit, nisi quod aedes conjuncta fuerit sepulcro Dominico in Locis Sanctis. — In libro, cui titulus Νεὸς παράδεισος, de Dionysio multa tradit auctor anonymus, quæ verissima esse attestatur initio narrationis, nos vero breviter exponemus. Jacet videlicet in diœcesi Phanariensi vicus Platina, satis obscurus, ubi degebant Nicolaus et Theodora, Dionysii parentes, conditione pauperes, pietate non postremi. His florenti ætate orbatus Dionysius, erudiendis pueris dedit operam, atque inde vitam suam sustentavit, donec, relictis omnibus, in monasterium τὰ μετώρα abiit, monente ac comitante Anthimo, cœnobii illius monacho, qui negotiorum causa Platinam venerat. Mox tamen in Montem Athum, inscio, quin et invito præposito, clam aufugit, ubi seni cuidam Seraphimo instituendum sese tradidit. Sacerdotio auctus, a Seraphimo, ad primarii hegumeni munus interim promotus, licentiam impetravit in solitudine Deo serviendi, atque non procul ab asceterio Ca-

racallæ in vasto deserto sedem sibi delegit, ubi ecclesiam SS. Trinitatis erexit et triennio tenuit, vitam severissime instituens. Tum ad Loca Sancta invisenda mare transfretavit, parumque abfuit, ut ad cathedram Hierosolymitanam fuerit promotus. In Montem Athum redux, altero septennio solitarius degit; quo peracto, hegumeni munus in monasterio Philothei suscepit invitatus, at paulo post, murmurantibus fratribus, qui rigidiorum ejus vivendi modum ægre ferebant, valedixit, et in Berrhœensem secessit regionem, comitantibus quibusdam fratribus; fuitque monasterio S. Antonii parum frequenti præpositus. Cum autem hic quoque ad cathedram episcopalem expeteretur Dionysius, fama scilicet ejus undique manante, in montem Olympum sese abscondit, ubi ad extremum vitæ suæ diem latuit, plura a loci domino Saraceno juxta ac a dæmonibus perpressus. Obiit die xxiv Januarii, anno incerto, postquam adstantes fratres eximia commonuisset exhortatione. Floruit sæculo xvi. Cfr Νεὸς παράδεισος, cit. in Pat. Athon., tom. II, p. 46.

MEMORIAE SLAVICAE.

Joannes et Petrus
Cazanenses.

Synclitici nomen habet Joannes in Menæis Novgorodensibus anni 1664. Passio narratur ab annalista hoc modo: Anno 1529, regnante Joanne IV, Novgorodiam, quæ Inferior nuncupatur, invaserunt Tartari; a quibus comprehensus, aut potius raptus, et in captivitatem abductus est juvenis quidam, Joannes nomine, castitatis et orandi studio, nec non et liberalitate erga egenos conspicuus. Hunc igitur, ut a fide Christi ad impuram Mahometi sectam pertraheret Chani præceptor, tum blanditiis, tum minis usus est; sed frustra. Quare confessoris constantia exacerbatus, capite eum plecti jussit, non procul ab urbe, summoque in colle. Accidit autem, ut non extemplo animam exhalaverit Joannes; sed, licet gladio in collo percussus, totoque corpore graviter læsus, pro semimortuo relictus sit. Ad se igitur reversus, caputque sanguinolentum manibus sustentans, sacerdotem arcessivit fortis

athleta, et veniam peccatorum nactus, ac viatico refectus, inter populares supremum spiritum edidit. Sepultus est in silva, in veteri cœmeterio, non longe ab urbe dissito. Aliquot post annis, inclaruit ibidem alter Christiani nominis confessor, Petrus nomine, cum adhuc esset neophytus. Accidit nempe, ut Tartarorum dux Sih-Ali, tertio Cazaniam missus, indeque pulsus, Sviazscum urbem fuga petere coactus sit. Quem cum plures mercatores et milites sequi non valerent, a Cazanensibus crudeliter occisi sunt. Inter hos porro fuit Petrus noster; quem cum parentes ejus, Mahometi erroribus addicti, blandiendo et minando ad eosdem reducere frustra essent conati, judici tradiderunt, extremo supplicio damnandum. Sepultus est Petrus Cazanien in loco, quo nostra ætate ecclesia Resurrectionis exstat. Hactenus scriptores indigenæ.

Cfr. 1) Murav., Vitæ SS. ad h. d., pag. 453. 2) *Dict. hag.* pag. 117 ed. 1862.

DIES XXV.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

MEMORIA S. GREGORII THEOLOGI. (*Ita omnes.*)

S. Isaia prophetæ (*Pp. cum Mg.*). S. Publii, mon. in Syria (*Menol. Prol. Kal. cum Mg. Sirm.*). S. Mari cantoris (*Men. Kal. Prol.*). S. Felicitatis et septem infantium ejus, Januarii, Felicis, Philippi, Silvani, Alexandri, Vitalis et Martialis (*Kal. Prol. cum Mg.*). Festum SS. Deiparæ Dolorum solutricis (*Kal.*).

† MM. Medulæ et soc. (*Mg.*). † Demetrii, sceuophylacis (*Mg.*). † Apollinis (*Mg.*). † Translatio Theodori Studitæ, Platonis, et Josephi archiep. Thessalonicæ (*Med.*). † MM. Juventini et Maximi, Antiochiæ (*Act. SS.*) [Auxentii, epirotæ, *Synax.*]

OBSERVANDA.

S. Gregorius.

S. Gregorius Nazianzenus commemoratur quidem hodie in quibusdam Martyrologis Latinis; coli tamen solet apud Latinos die ix Maji, quo nulla prorsus fit mentio ejus in codicibus Græco-Slavicis. — Apud Maximum Cythereum et in Menæis Græcis anno 1593 excusis annuntiatur commemoratio S. Isaia prophetæ prope S. Laurentium CPoli; quæ quam ob rem instituta sit, nescitur: omissa quoque est in eorumdem Menæorum editione Veneta anni 1843. — S. Mares, abbas in Syria, propter vocis claritatem et psallendi artem cantor

dictus est; καλόφωνος ἦν... καὶ ψάλτης τέλειος ὑπάρχων, aiunt Menæa Græca. — Miratur Bollandus nusquam in Græcorum Menæis, Menologiis, aliisve fastis sacris SS. Juventii et Maximi exstare memoriam; idem silentium deprehenditur in Synaxariis Slavicis; ideo tamen noluimus eos prætermittere. Eorum acta ex homilia XL S. Joannis Chrysostomi exstant apud Bollandianos, ad hunc diem, pag. 109 et seq. — Beata Maria cognomento Dolorum Solutrix seu potius dolores meos exstingue, (sic enim sonat titulus), colitur hodie in ecclesia Mosquensi

S. Juventinus.

B. V. Maria.

Auxentius.

Mosquensi S. Nicolai Pupyšensis. — Anno Domini 1720, ut scriptor Græcus testatur, capite truncatus obiit Auxentius, annos triginta natus, natione Epirota. Juvenis venit CPolim, ubi in vitia præceps ruit; atque, coriarii conditione relicta, navali militiæ nomen dedit, dissolutis moribus, uti antea, vivens. A sociis Saracenis falso insimulatus quasi ad eorum sacra transiisset, præ timore CPolim clam aufugit; quæ res stimulus fuit ut peccata sua recogitarit eaque sanguinis effusione expiare secum statuerit. Quare ad prio-

rem navim rediit; ubi illico opportunam invenit pro Christo moriendi occasionem; atque initio quidem crudelissime cæsus, dein capite plexus, voti compos factus est. Demortui corpus honorifice ab ipsomet patriarcha CPolitano sepultum fuit in ecclesia B. Virginis ad Fontem; caput vero deinceps in monasterium Xyropotamis in Monte Atho translatus, illic hodie etiam visitur. Hæc summam ex auctore Græco, citato in opere periodico, cui titulus: *Spiritualia colloquia* (Duhovnaia beseda) tom. XIV, pag. 257 et seq.

DIES XXVI
JANUARI.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Moyses Novgorodensis.

Moyses, in baptismo Metrophanes, divitibus parentibus Novgorodiæ natus, cum, a puero Deum adamasset, in monasterium Iverię Otrœense clam secessit; unde, postquam vitam monasticam edoctus esset, in cœnobium Novgorodense S. Georgii transiit, ibique hegumeni munere defunctus est, donec, mortuo archiepiscopo Davide, in ejus locum a S. Petro metropolita fuerit suffectus anno 1325. Verum quadriennio exacto, dignitatem suam abdicavit archipræsul, in monasterio Kolomensi piam quietem quæsiturus. Frustra autem speravit se ibi omnes vitæ dies victurum. Ecclesia enim pastore suo iterum orbata, nimirum morte Basilii ejus successoris, non potuit pedum archiepiscopalenon resumere, a Novgorodensibus enixe rogatus. Sedem itaque denuo occupavit, eamque

usque ad annum 1360 tenuit, multaque interea monasteria et templa erigenda curavit. Illo autem anno, tum quia inter ipsum et metropolitam Mosquæ, Petrum, discordia intercesserat, tum etiam quia mortem appropinquare sentiebat, sede iterum relicta, in cœnobium Skavorodense, quod ipse fundaverat, secessit. Obiit ibidem anno 1362, die 25 Januarii, nec nisi anno 1686 corpus ejus fuit levatum, atque, si auctoribus credamus, incolume reperiunt. Erat autem vir eruditionis non communis, sedulo venientes ad se erudiens, multorumque scriptorum, quæ adhuc exstant, auctor. Vitam ejus et officium conscripsit Pachomius Logotheta, hagiographus, quam aliis verbis regerit Muraviev (pag. 499); brevius autem attigerunt auctores modo nominandi.

Cfr. 1) Ambros., Hist. hier. Russ., tom. I, pag. 73. 2) Dict. hag. pag. 198. 3) Philar., Prospectus, n° 95.

DIES XXVI.

Ex Ostromirano.

S. POLYCARPI EPISCOPI. S. XENOPHONTIS, (MARIÆ) UXORIS, ET DUORUM FILIORUM ARCADII ET JOANNIS (Ita fere omnes cum Neap.).

Ex variis.

Translatio S. Theodori Studitæ (Og. Men. Kal. Prol. Hor. cum Msq.). Et fratris ejus Josephi Solunici (Idem). S. Simeonis senioris, anachoretæ (Prol. Kal. cum Sirm. Flor. Mg.). SS. Martyrum Ananiæ presb. et Petri clavigeri cum septem militibus (Men. Prol. Kal. cum Mg.). Memoria magni terræ motus (Prol. cum Bas. Med. Flor. Nan. Mg.).

† MM. Asterii et sociorum (Flor.). † Ammonii (Mg. Sib.). † Gabrielis, abb. Hierosolymis (Mg. Sib.). † Duorum MM. in Phrygia (Mg. Sib.). † Paulæ, vid. (Italq.). † Davidis regis (Iber.).

OBSERVANDA.

S. Polycarpus.

De S. Polycarpo, episcopo Smyrnensi, agunt omnia Synaxaria Græca et Slavica ad xxiii Februarii; at in Martyrologio Romano commemoratio fit hodie, non secus ac in Ostromirano: quod omnino notandum est. Hinc enim conjici potest præluxisse Kalendario Ostromirano aliquod exemplar Romanum. — Refertur S. Xenophon ab omnibus præter Florent. qui agit de eo die trigesimo. — Hodie recolitur translatio reliquiarum S. Theodori Studitæ ex Chersoneso Acritensi CPolim una cum venerandis exuviis S. Platonis, ejus nepotis, et S. Josephi, metropolitæ Thessalonicensis, ejus fratris. Facta est anno 845, tempore S. Methodii patriarchæ CPolitani. Proprium S. Theodori festum agitur xi Novembris; S. Platonis vero quinta Aprilis; S. Josephi Thessalonicensis hodie. — In Menæis Gr. Simeon Senior omissus est in titulo, verum in disticho diserte vocatur Priscus:

Τὸν οὖν παλαιὸν Συμεὼν, ἀπεξύσω,
Ἐχθροῦ παλαίου λεπτύναις εἰς χοῦν κέραν,

id est Pulverem, prisce Simeon, tergis, Hostisque prisci conteris terra caput. Cfr Acta SS. — De S. Anania presbytero et martyre melius agetur die sequenti. — Accidit anno 247 CPoli temporibus

S. Ananias.

Terræ motus.

Theodosii Junioris terræ motus, de quo hic sermo. — S. Asterii socii sunt Claudius, Neon et Neonilla, de quibus alii agunt die sequenti. — De S. Paula vidua Romana, videsis Acta Sanctorum, p. 711. — Inter Sanctos, qui Iberorum Ecclesiam olim virtutum fama, rempublicam vero victoriarum gloria illustrarunt, nullus profecto invenitur qui Davidi regi, cognomento Instauratori, possit æquiparari. Dolendum itaque quod magni hujus sanctique principis Vita, quam fusiori calamo exaravit Antonius, Ikaltiensis monasterii monachus, ejusque in via spiritus magister et dux, hactenus deperdita sit; ut nobis pauca tantummodo, illinc in annales Georgiæ illata, liceat proponere. Juvenis itaque annorum sedecim erat David, Georgii II filius unicus, quando anno 1098 gravissimam coronam accepit. Erat enim Karthaliæ facies horrenda visu: foris bella et incursiones, intus dissidia et gemitus luctuosissimi; omnia vastata et deserto simillima. Imprimis igitur, domito Liparide Orbeliano, bellorum civilium auctore præcipuo, ad majora certamina contra Turcas gentis dominatores, sese paravit, atque ut Hierosolymam a Francorum copiis captam esse audivit, odiosum Turcarum jugum illico dejecit, annui tributis solutione negata. Interea, mortuo Gabriele

S. Asterius et Socii.

S. Paula.

S. David III rex Iberiæ.

DIES XXVII
ET XXVIII
JANUARI.

Gabriele patriarcha, qui catholicos apud Iberos vocari solet, et in ejus locum electo Joanne III, concilium cogendum curavit Mtskheti, (nomen est civitatis regiæ antiquioris), quo morum corruptelæ remedium afferretur. Concilii statuta columnæ lapideæ in templo Mtskhetensi erectæ fuerunt insculpta, et pax Ecclesiæ reddita, quam insignis victoriæ mox subsecutæ sunt, Kachktia et Gandža Iberorum imperio subjecta. Corporis non minus ac animi magnitudine super cæteros eminebat David, in bello insuper fortissimus, domi vero piis exercitiis deditus, præsertim autem sacrorum codicum lectioni, quam etiam in itineribus intermittebat nunquam. Pietatem ejus erga S. Georgium, insignem totius Georgiæ patronum, et erga sanctissimam virginem Mariam, suam in bellis contra Turcas auxiliatricem, testatur templum in honorem Deiparæ Gelati in finibus Imeretiæ erectum, ac ejus imagine miraculosa tropheisque bellicis ope ejusdem, ut putabat, comparatis, ornatissimum. Ecclesiæ addidit monasterium et nosocomium, quod invisebat sæpius, ægrotis ipsemet inserviens, et caritatis documenta præbens eximia. Enituit quoque in eo justitiæ et continentiæ amor, et munificentia erga Dei domos vere regia, in pauperes vero liberalitas tanta, ut infelicem se diceret si quo die marsupium auro plenum non omnino vacuum domum referret. Anno regni sui vigesimo, cum Meleko sultano, Trialetiam, Iberiæ provinciam, cum ducentis bellatorum millibus invadente, signa commisit, hostemque in fugam vertit, quamvis plus quinque millia militum non habuerit; atque spoliis onustus rediit ad sua. Qua victoria de hostibus reportata, a diuturno Turcarum jugo patriam liberavit; tantamque gloriam sibi comparavit, ut dignus inventus sit cujus filiam uxorem duceret Græcorum imperator, Alexius Comnenus, religionis catholicæ zelo et devotione erga Romanam sedem notissimus. Ut autem futuris Turcarum invasionibus viam præcluderet, cum Kipçacensi gente

finitima, eis Caucasum degente, fœdus pepigit, illudque matrimonio cum Golinducha Kipçacensis principis filia firmavit, accepto simul castello Darial munitissimo; dataque genti facultate in Iberiam immigrandi. Quo factum est, ut dum Kipçacenses quadragies mille ad bellandum contra Turcas semper haberet paratos, eosdem colonos ab idolorum cultu ad veram religionem traducendi nactus sit occasionem peropportunam. Horum ope Turcomanos ubicumque e regionis suæ finibus profligans, tandem anno 1121 immensam cladem eis intulit, Trialetiam iterum invadentibus; anno vero sequenti Tiphliam, quæ ab annis quadringentis sub Turcarum jugo gemebat, cepit, ibique sedem suam figit. Mox Persarum rege devicto, sine ullo suorum detrimento, Chirvani regione potitus est, totoque littore maris Caspii; destructis quoque Derbenti portis ferreis, quarum fragmenta sepulcrum ejus hodie exornant. Ad hæc, Armeniæ australis civitatem principem, Ani dictam, suæ potestati subjecit, ibique secundo concilio adfuit, quod Joanne III præside contra Armenorum errores celebratum est, fructu nullo. Tandem dum pace Iberia frueretur, tot tantisque laboribus exantlatis, ad æternam requiem transiit in monasterio Gelatiensi quod ipse fundaverat, anno regni sui trigesimo quarto, vitæ quinquagesimo quarto, postquam imperii habenas, admodum dilatati, commisisset filio suo Demetrio. Conditus est in ecclesia ejusdem monasterii, in ipso introitu, ubi sequens legitur inscriptio, lapidi tumulari insculpta: « *Hæc requies mea in sæculum sæculi; hic habitabo quoniam elegi eam.* » (Ps. CXXXI, 14.) Ejus memoriam recolunt Iberi die Januarii xxvi, si fides habeatur Muravievio, qui tamen eum xxvi obiisse disertis verbis dicit in Vita, quam ex Chronico Wachtangi exscripsit, quibusdam ex incerto traditionis fonte adjectis. — Cfr Wachtang, Chronicon Iberiæ, cit. apud Murav. Wakhoucht, Descript. Géogr. de la Géorgie, p. 125, 359.

DIES XXVII.

F.c Ostromi-
rano.

Ex variis.

MEMORIA RELIQUIARUM S. JOANNIS CHRYSOSTOMI. (*Ita omnes.*) ET SS. ANANIE, PETRI ET SEPTEM ALIORUM (*Rum. et Assem. cum Bas. Flor. Med. Sirm.*).

Translatio reliquiarum fratrum Chilandariensium (*Chil.*).

† MM. Claudii, Asterii, Neonis, Neonillæ (*Sirm. Flor.*). † Marcianæ, imperatricis (*Sirm. Mg.*). † Petri Ægyptii (*Mg.*). † Claudini (*Sirm. Mg.*). † Simeonis Prisci (*Flor. Med.*). Omnium defunctorum (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. J. Chryso-
stomus.

S. Ananias.

Monachi Chil.
Omnes de-
functi.

De hoc die et aliis sancto Doctore sacris, videsis Acta SS., pag. 760, et Sept. t. IV, p. 694. — De Anania martyre et sociis agitur, ad diem præcedentem, in Menæis, Prologo et apud Versinskium; verum in antiquioribus, Rumiantsoviano et Assemaniano, quemadmodum et in Menologio Basilii, ad diem præsentem. (Act. SS., Febr. III, p. 490.) — Translatio fratrum Chilandariensium annotata est manu recentiori in Typico Chilandariensi manuscripto bibl. Berolinensis. — In Menæis Græcis excusis legitur ad calcem: *Eadem die*

sabbato carniprivii, memoria omnium dormientium. — In Menæis Græcis Sirmondi manuscriptis S. Marciana jungitur cum S. Claudino; at in excusis refertur seorsim et apostolis æquiparatur, accedente sequenti disticho:

Τὴν βασιλίσσαν Μαρκανὴν ἐκ βίου,
Χριστὸς βασιλεὺς ἐξάγει βασιλεῖαν.

reginam Marcianam e vita educit Christus rex regum. Dicitur insuper obiisse in pace, quemadmodum et S. Claudianus.

S. Marciana.

DIES XXVIII.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

MEMORIA VENERABILIS EPHRÆMI. (*Ita omnes.*)

[Translatio reliquiarum S. Ignatii (*Mst.*)]. Venerabilis Palladii, eremitæ (*Prol. Men. Kal. cum Mg. Med. Flor. Sirm.*). Venerabilis Ephræmi, eunuchi, episcopi Perejaslaviæ (*Men. Kal. Hag.*). S. Ephræmi, archimandritæ monasterii SS. Borisi et Glebi (*Men. Prol. Kal.*). [Theodosii hegum. Totmensis (*Men. Prol. Kal.*)].

† Jacobi, mon. (*Mg. Med. Flor.*). † Duarum MM., matris et filiæ (*Mg.*). † Charitis, m. (*Mg.*). † Cyrilli, patr. Alexandrini (*Sib. Itg.*). † Marcianæ, imper. (*Med. Flor.*).

Mirari

OBSERVANDA.

DIES XXVIII
JANUARI.S. Ignatius
martyr.

Mirari subit, in Kal. Mstislavico excuso signari hac die *Translationem reliquiarum S. Ignatii*, prætermisso S. Ephræmo. Id typothetæ errore factum esse liquet ex iis, quæ ibidem immediate subduntur ex cod. Ostromirano, nempe: *Eadem die memoria ven. Jacobi, reclusi*. Porro in Ostromirano Evangelio memoria Jacobi, reclusi, certo certius ponitur ad diem xxix, post commemorationem S. Ignatii, die vero xxviii expresse agitur de S. Ephræmo. Nec facile dabitur tantum sanctum in codice Mst. fuisse omissum, præsertim cum ipsemet Nevostrujev, hujus Kalendarii editor doctissimus, asserat, referri ibi omnes anni dies, præter 25 octobris. Retulimus tamen lectionem cod. Mstislavici, prout jacet in editione academiae Petropolitanae. Quod eadem die veniunt plures Ephræmi nil mirum. Baronius, in observationibus ad Martyrologium Rom. die xii Februarii, quod tres sanctos *Modestos* retulit: *Tot sanctorum*, ait, *ejusdem nominis sub una die coacervationem ea de causa a majoribus aliquando factam animadvertimus, quod natalis alicujus martyris dies incertus esset; ut est exemplum de S. Columba Cordubensi, cujus quum diu natalis dies latuit, eadem die, qua agitur solemnitas Columbæ Senonensis, ejus commemoratio celebrari*

S. Ephræm Pe-
rejaslaviæ.

consuevit. Imo, teste Mazochio, est hoc perpetuum in Martyrologiis, ut sancti cognomines uno eodemque die coacervati millies reperiantur. Reperiuntur autem in unum locum ita coacti maxime illi, quorum dies emortualis nesciretur. (Cfr In vetus marmor. Neapol. Kalendarium commentar., ad xviii Januarii, pag. 15). Qui Latinorum usus invaluit quoque apud Græcos, quibus nil solemnius est quam sanctos cognomines eadem die collocare, quemadmodum id manifestum reddit præsentis diei laterculus, tres Ephræmos socians, solo nomine junctos. Ephræm Perejaslaviensis prætermissus est in Prologo Mosquensi, æque ac Theodosius Ternobiensis. De utroque plura dicentur in *Memoriis Slavicis*, quemadmodum et de Ephræmo Novotorgensi et de Theodosio Totmensi, cui additus est a nobis alter, Ternobo oriundus. — S. Cyrillus Alexandrinus colitur a Græcis xviii Januarii una cum S. Athanasio; et iterum solus die ix Junii, qua putant eum esse mortuum. Apud Latinos autem celebratur præsentis die, quo eum obiisse censent: qua de re fuse disserit Assemanus, Kal., tom. VI, p. 90, et Papebrochius in Actis SS. ad hunc diem.

S. Cyrillus
Alexandrinus

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Ephræm Pe-
rejaslaviensis.

Ephræm, cognomento Eunuchus, genere Russus, ab episcopo ejusdem nominis et ævi Suzdaliensi, aut ab Hilarione metropolita, quocum perperam a quibusdam confunditur, omnino distinguendus est. An autem discernendus sit etiam ab Ephræmo, metropolita Kioviensi, ejus coævo, negatur fere ab omnibus, quotquot hanc quæstionem tractarunt hucusque, uno tantum, quod sciam, dempto. Nobis communem auctorum sententiam præplacuit amplecti, alio loco, Deo dante, serio exagitandam. Igitur Ephræm, ex aulicis magni ducis Jaroslai monachus Cryptensis factus, postquam aliquantum temporis cum S. Antonio in eadem crypta fuisset versatus, accepta ejus benedictione, Constantinopolim profectus est ibidemque in quodam monasterio mansit. Regulam monasterii Studii transcripsit, a B. Theodosio rogatus; qui eam in Kioviense cœnobium primus omnium invexit; unde per universam Russiam propagata est. Quæ Regula B. Theodori Studitæ non ita pridem ab Eminentissimo Cardinali A. Mai in Nova Bibliotheca Patrum græce vulgata est. In patriam redux, cryptam suam repetiit, ibique degit, donec ad cathedram Perejaslaviensem, a morte Petri, episcopi, ordine secundi, vacuam, evectus fuerit inter annos 1079 et 1089. Erat autem Perejaslavia, urbs Kioviæ proxima, olimque metropolitaram Kioviensium sedes ad annum 1054, quo illi simul cum sede sua metropolitana jura Kioviæ transtulerunt; Perejaslaviæ vero novæ dioceseos effecerunt caput, vicarii metropolitani titulo ejusdem episcopis affixo. Porro cum ædes Perejaslaviæ metropolitana, quam S. Michaeli archangelo sacram fecerat primus Ecclesiæ Kioviensis metropolita, nomine Michael, a nobis ad diem trigesimam Septembris laudandus, pro vetustate dilaberetur, eam de novo

e lapidibus extruendam curavit Ephræm, et baptisterium addidit, Constantinopolitano S. Sophiæ non absimile, adjectis etiam duobus sacellis, quorum alterum S. Theodoro Studitæ, alterum S. Andreæ, Russiæ apostolo, dictum est. Quam forte ob causam metropolita Perejaslaviensis dictus est ab annalista. Mortuo Joanne metropolita, hujus nominis secundo, in ejus loco subrogatur Ephræm anno 1089; et licet Ecclesiam Kioviensem, ut quibusdam placet, vicaria potestate administrasset, tamen nonnisi anno 1092 ad dignitatem metropolitanam, ut accurate loquamur, evectus est; unde factum, ut vulgo episcopus Perejaslaviensis nuncupetur. Rexit Ecclesiam Kioviensem annos quinque, festumque translationis S. Nicolai, Myris Barum vecti, quod Urbanus II anno 1089 ad diem nonam Maji statuerat, eadem die in Russia instituit celebrandum; unde egregium habes argumentum, sanctum hunc metropolitam sedi apostolicæ obedientissimum vixisse. Alia etiam pietatis et zeli dedit documenta, miraculorumque dono in vita et post mortem a Deo ornatus fuisse traditur. Obiit anno 1097, conditus in crypta Antonii, ubi etiamnum asservatur. Placet hic, pro coronide, subdere seriem chronologicam episcoporum Perejaslaviæ, quorum e numero fuit Ephræm. Sunt autem sequentes: 1) Nicolaus (ann. 1054). 2) Petrus (circa ann. 1072). 3) Ephræm, de quo supra. 4) Lazarus. 5) Sylvester. 6) Joannes. 7) Marcus seu Marcellus, (defunctus anno 1134). 8) Macarius (ab anno 1134 ad 1141). 9) Euthymius. 10) Basilus (dubius). 11) Antonius; (in diptychis ponitur nono loco). 12) Paulus (ab anno 1198). 13) Simeon a Tartaris occisus anno 1237. 14) Theodorus, ordine ultimus: eo mortuo finem accepit quoque diocesis Perejaslaviensis, nonnisi anno 1701 instaurata.

Cfr 1) Vita S. Theodosii, auctore Nestore. 2) Patericon, fol. 120 verso et seqq. 3) Kulcinii, Specimen eccl. Ruthen, pag. 114. 4) Diction. hag., pag. 110. 5) Macarii, Hist. eccl. Russ., II, pag. 9 et 192. 6) Philaret., Hist. eccl. Russ., I, pag. 127. 7) Maximovič, de antiqua diocesi Prerejaslaviensi, in opere periodico Prolegom. Mosqu., 1858, t. IV. 8) Menæa et Prolog. ad hunc diem. 9) Karamzin, t. II, pag. 104.

Eadem

DIES XXVIII
JANUARI.
Ephraem No-
votorgensis.

Eadem die colitur Ephraem, monasterii Novotorgensis SS. Borisi et Glebi archimandrita; qui, Hungaria oriundus, olim sanctis ducibus Boriso et Glebo ministraverat simul cum fratre suo Georgio, martyrii palmam una cum heris suis adeptus. His igitur martyrio peremptis anno 1015, abiit Ephraem in regionem urbi Toržok seu Novyj Toržok proximam, ibique

hospitium ad dexteram ripam Tvertsæ fluvii ædificavit, simul et ecclesiam erexit SS. martyribus Boriso et Glebo dicatam, addito etiam monasteriolo, quod ipsemet regendum suscepit. Obiit sæculo XI, die 28 Januarii, anno incerto. Corpus ejus integrum repertum esse anno 1572 tradunt scriptores indigenæ.

Cfr. 1) Dict. hag., pag. 109. 2) Menol. Verš. ad h. d. 3) Menæa ad h. d. 4) Muraviev., pag. 483 et seq.

Theodosius
Ternobiensis.

Quamvis nomen Theodosii Ternobiensis in synaxariis nullibi reperiatur inscriptum, eum tamen ob allatam supra rationem ponimus hodie simul cum Theodosio Totmensi: quæ autem de eo hic damus, ea desumpta sunt maximam partem ex Vita Theodosii, auctore Callisto, patriarcha Constantinopolitano, ejus coævo, sæculi scilicet XIV. Theodosius porro, natione Bulgarus, natalem urbem reliquit insciis parentibus, et in monasterium S. Nicolai Vidinense, Arçar dictum, sese abdidit. Amanter ibi receptus ab hegumeno Jobo, et monastico habitu decoratus, brevi virtutibus omnibus religiosi viri præ cæteris fratribus enituit, præsertim vero humili obedientia. Postquam autem multum temporis in his exercendis consumpsisset, parentibus orbat, ad meliora charismata sese extendens, Ternobum, Bulgariae caput, abiit, atque cœnobium B. M. Virginis, quod vulgo *Mons Sanctus* nuncupatur, ingressus est. Illic tamen non diu mansit Theodosius; sed in aliud, Crevense dictum, transiit; quo etiam mox relicto, in montem Slivensem, perrexit, ibique plures annos degit inter monachos B. M. V. Epikernevianæ, omnibus carus et amabilis. Verum neque tum votorum suorum compos factus est, quod virum, qui eum in via spiritus dirigeret, inter Bulgaros monachos invenire non potuit. Quapropter simul ac audivit multa præclara dici de Gregorio quodam, cognomento Sinaita, qui in loco Paraoria, (mons iste in Vita Gregorii, auctore patriarcha Callisto, *Latens* (*Skrytny*) vocatur,) in finibus Græciæ et Bulgariae commorabatur, continuo ad virum Dei properavit, fratribus relictis. Erat Gregorius Sinaita inter omnes temporis sui monachos Montis Atho doctrina et virtute longe præstantissimus pluribusque discipulis in utraque palæstra magister apud suos celebratissimus. Horum notiores fuerunt Gerasimus, Josephus, Nicolaus, Marcus, Jacobus, Aaron et Clemens, quorum gesta in vita Gregorii Sinaitæ magistri fusius enarrantur. Venerat porro Gregorius iste in Paraoriam e Monte Atho, fugiens ab Agarenis, qui tunc universam Græciam vastabant. Verum cum Paraoria quoque infestaretur a latronibus, missus est Theodosius a magistro suo ad Alexandrum, Bulgariae regem, rogaturus ut regionem istam (ipsi enim erat subjecta) ab inimicorum incursionibus liberaret, monachisque divinis rebus vacandi facultatem red-

deret securam. Annuit libenter petitioni reverentissimus; quin et cœnobium extruxit propriis expensis, illudque omnibus rebus necessariis munivit, redditibusque dotavit, adjectis pluribus vicis et lacu quodam piscoso. Redux in monasterium, Theodosius licentiam ab hegumeno petiit obtinuitque in cella solitaria Deo soli impensius vacandi. Interea, novis monasterii necessitatibus exortis, iterum mittitur ad Alexandrum in urbem regiam, unde socium adduxit, nomine Romanum. Mortuo autem Gregorio in ejus locum eligitur Theodosius unanimi fratrum consensu. Quam electionem cum ægerrime ferret, paulo post, relicto cœnobio, complura monasteria invisit, Romano socio; adiit itaque Slivnum, Montem Atho, CPolim, Mesembriam, ac tandem in monte Kiliphario, procul longe a Ternobo dissito, sedem fixit, annuente Alexandro rege, et advenientibus undique sociis circiter quinquaginta; quos inter Dionysius quidam mira virtutum fama inclarusse narratur. Exortas hæreses Massaliensium seu Bogomilorum, Adamitarum et Judaizantium strenue oppugnavit, illudque a patriarcha, viro alioquin simplici, obtinuit, ut, concilio coacto, hæresum fautores publica condemnatione plecterentur, pœnasque luerent condignas. Celebratum autem est concilium contra Adamitas, anno salutis 1360, præsidente patriarcha Theodosio, et errores impurissimi profligati. Crevit igitur Theodosii hegumeni fama, sociosque pene innumeros ad eum attraxit. At cum Agareni totam Macedoniam iterum vastarent, in locum accessu perdifficilem, utpote summis in rupibus positum, sese cum sociis abdidit. Tandem post trienniales varios labores, gravi morbo correptus, ubi audivit patriarcham Callistum e Serbia CPolim rediisse, illico statuit in urbem regiam proficisci. Quare, Romano in successorem suis fratribus relicto, navem ascendit, appulitque CPolim, ibique non multo post pie obiisse dicitur annis onustus. Ejus corpus honorifice sepultum est in S. Mamantis æde a patriarcha Callisto, qui etiam Theodosii vitam, ut diximus, exaravit, rogatus a Concilio CPolitano et universo clero. Hinc forsitan factum est, ut Theodosii memoria, apud Græcos celebrata, Bulgaris parum innotuerit, ac non nisi in monasterio ab ipsomet condito publice colatur.

Cfr. 1) Vita S. Theodosii Ternobiensis, auctore patr. Callisto, ed. in Prolegomenis Mosq., an. 1860, t. I, sect. II, pag. 1 et seq. 2) Vita Gregorii Sinaitæ, auctore eodem patriarcha, in Paterico Montis Atho, t. I, pag. 548 et seq.

Theodosius
Totmensis.

Theodosius Totmensis lucem aspexit Vologdæ, ubi et monachi vestem induit in monasterio SS. Salvatoris, a S. Demetrio Prilucensi fundato. Mox, monasterii salinis præpositus, quod Totmæ possidebant fratres,

ibidem monasterium instituit anno 1554; quod dum regeret, immunitatibus et privilegiis, a rege impetratis, nec non et prædiis ditavit, quemadmodum ejus fert testamentum, propria manu exaratum. Obiit Theodosius

sus anno 1568, die 28 januarii, lacrymarum dono conspicuus atque etiam, ut fertur, miraculorum. Conditus est in monasterio Su-

moriano. Coli cœpit anno 1720; sed anno 1798 in Sanctorum Russiæ album a Synodo imperatoria illatus est. Habet officium proprium.

DIES XXIX
ET XXX
JANUARIJ.

Cfr 1) Prol. et Menæa ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 284. 3) Murav., Vitæ SS. ad h. d., pag. 497 et seq.

DIES XXIX.

Ex Ostromirano.

MEMORIA IGNATHI DEIFERI (*Omnes cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Neap. Hier. GP. Vind. Med. Flor. et cæt.*) VENERABILIS JACOBI RECLUSI (*Med.*)

Ex variis.

SS. septem MM. Samosatenorum Romani, Jacobi, Philothei, Yperichii, Abibi, Juliani et Parigorii, (*Prol. cum Med. Mg. Sirm.*). SS. MM. Silvani episcopi, Lucæ diaconi et Mocii lectoris, Amisi (*Men. Prol. Kal. cum Mg.*). S. Laurentii, reclusi cryptensis (*Men. Pat. Kal.*). S. Aphrati, anachoretæ (*Hor. cum Mg. Med. Sirm.*).

† MM. Tathuelis, Sarbeli et Babeæ sororis (*Bas. Meg. Maz.*). † Barsimæi, ep. Edesseni et mar. (*Meg. Maz.*). † Zosimi, papæ (*Italg.*). † Hippolyti, papæ (*Med.*)

OBSERVANDA.

S. Ignatius.

Consentiunt cum Ostromirano synaxaria universa, sive Slavica sive Græca, excepto codice Mstislavico excuso, qui Translationem S. Ignatii (de hac enim agitur hodie) consignat die præcedenti, hodie vero vacat. Id typographi Petropolitani oscitantia potius quam ipsimet codici manuscripto tribuendum, observavimus supra. Martyris hujus memoriam agi apud Latinos Kalendis Februarii, norunt omnes. Imo in Actis SS. Febr. I, pag. 43, plures dies referuntur S. Ignatio sacri, soloxxix excepto. Notandus est dies xxxi Januarii, qui in Kalendaris quibusdam Belgicis sicut etiam in Martyrologio Trevirensi S. Martini occurrit, S. Ignatio probabiliter ideo sacer, quia Kalendis Februarii præcipuum cultum obtinebat in istis

ecclesiis alius aliquis sanctus. Eadem ratio valere videtur pro die xxix. Natalem diem S. Ignatii agunt Græci et Rutheni die xx Decembris, quo Latini commemorant corporis ejus translationem. — De S. Jacobo recluso seu Exercitatore, quem distinguas a Jacobo martyre in Palæstina, agitur in Menæis Græcis et in Actis SS. ad diem præcedentem; in Slavicis vero ad iv Martii; et x Octobr. in Menologio Basilii. — Refertur S. Barsimæus hodie et die sequenti; hodie scilicet cum SS. Sarbelo et Babæa, aliis Barbea aut Bebæa, quos sacro baptismo donaverat; cras ob cultum peculiarem. — Apud Latinos colitur S. Aphraates vii Aprilis, qua et vitam sancti hujus anachoretæ exhibent Acta SS. p. 664, auctore Theodoreto, ep. Cyri.

S. Jacobus.

S. Barsimæus.

S. Aphraates.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Laurentius Kievocryptensis.

Laurentius vir fuit insignis, qui floruit sæculo undecimo. Quo perfectius Deo serviret, exiguae cellæ sese includere statuerat; verum cæteris fratribus quominus id faceret prohibentibus, ad monasterium Kioviense S. Demetrii, annuente hegumeno, transiit; ubi voti compos factus et parvam cellam adeptus, in jejuniis et

orationibus diu satis perseveravit. Tum ad cryptas Antonii redux, ibidem extremam diem obiit anno salutis 1200, in propecta senectute, virtutum corona et dono sanandi morbos ornatus. Ejus exuviae in eadem crypta hucusque quiescere dicuntur.

Cfr 1) Kulc., Specim. pag. 4. 2) Prolog. et Menol. ex Paterico ad h. d. 3) Dict. hag. pag. 164. 4) Menol. Verš. ad h. d.

DIES XXX.

Ex Ostromirano.

INVENTIO RELIQUIARUM VENERANDARUM S. CLEMENTIS PAPÆ ROMANI, QUARTI POST APOSTOLUM PETRUM (*Ass.*).

Ex variis.

Passio S. Hippolyti papæ (*Cæteri omnes cum Hier. GP. Vind. Nan. Msq.*). SS. MM. Censorini, Sabini seu Sabaïni, Auræ seu Chryses et aliorum, sociorum S. Hippolyti (*Men. Prol. Kal. cum Bas.*). SS. trium antistitum Gregorii, Basilii et Joannis Chrysostomi (*Chil. Og. Men. Prol. Kal. cum Mg.*). S. Theophili Novi, martyris (*Men. Kal. Prol. cum Mg. Flor. Med. Sirm.*). V. P. Zenonis (*Men. Pr. Kal.*). [Theodori Gabroviensis (*Ath.*)]. Petri, regis Bulgari (*Prol. ms.*).

† Cyri et Joannis (*Pg. Goth. Msq. Sirl.*). † Xenophontis mar. et soc. (*Flor. Msq.*). † MM. Felicis, Maximi, Herculini, Venerii, Styracini, Mennæ, Commodi, Hermi, Mauri, Eusebii, Rustici, Monagrii, Amandini, Olympii, Cypri, Theodori, Tribuni, Maximi, presb., Archelai, diac., Cyriaci, ep. et Sabaïni (*Mg. Sirm. Med.*). † Barsimæi, ep. Edessæ et mart. (*Bas. Mg. Med.*). † Sarbili (*Med. Sirm.*). † Barsi, ep. Edes. (*Sib.*). † Triphænæ mart., Victorini et trium virginum (*Sirm.*). † MM. Theodori et Theophanis fratrum (*Italg.*). † Theodulæ, mart. (*Flor.*).

OBSERVANDA.

S. Clemens, Papa.

Festivitatem S. Clementis papæ, notatu dignissimam, silentio prætereunt Menæa Græca et Slavica, excepto solo Assemaniano glagolitico. De S. Clementis translatione Chersona Romam fir-
Octobris. Tomus XI.

munum testimonium habetur in Epistola Anastasii Bibliothecarii ad Carolum regem: *Vir magnus, inquit, et apostolicæ vitæ præceptor Constantinus philosophus* (qui et Cyrillus) *Romam sub venerabilis*
5 memoria

DIES XXXI
JANUARI.

SS. Cyrus et
Joannes.

Petrus rex
Bulgariæ.

S. Hippolytus.

memoriæ Adriano juniore papa venit, S. Clementis corpus sedi suæ restituit. Hæc Anastasius, testis oculatus. Eadem tradit Baronius in Martyrologio suo ad 23 Novembris. Translationis hujus historiam primus omnium divulgavit Henschenius in Actis Sanctorum in vita SS. Cyrilli et Methodii, ad nomina Martii (t. II, p. 12 et seq.). Certum est autem ex annalibus Russorum, manum S. Clementis papæ, Kioviam delatam fuisse S. Vladimiro rege, et capiti Clementis, Metropolitæ Kioviensis anno 1146 electi, in signum consecrationis impositam. Igitur, codice Ostromirano et Assemaniano teste, apud Slavos ritus græci translatio hæc paulo post S. Cyrilli ejusque fratris Methodii episcopi obitum fuit celebrata, uti jam pridem observavit Assemanus (VI, p. 411). — De SS. Cyro et Joanne agemus opportunius die sequenti. — Petrus, rex Bulgariæ, commemoratur ad hanc diem in duobus Prologis mss. sæculi XII, alias ad diem xxv Novembris, quo fit memoria S. Petri, patr. Alexandrini, et S. Clementis, Papæ Romani. Jam quæritur, uter sit ille Petrus, cum constet duos reges cognomines præfuisse Bulgariæ: alii enim volunt designari Petrum primum, Simeonis filium et Bulgariæ regem ab anno 927 ad annum 967, alii Petrum secundum, qui rexit Bulgariam ab anno 1186 ad 1189. In posteriorem sententiam propendit clar. Vostokov (Codd. mss. Musæi Rumiantsovianni, pag. 449); prior tamen omnino præplacet, ut explicabimus in Memoriiis Slavicis ad 23 Novembris. Vitam Petri, quicumque demum ille fuerit, a Theophylacto, archiep. Bulgariæ et hagiographo celeberrimo, conscriptam, reperiri in Bibl. Ambrosiana auctor est Montfauconius (Bibl. t. I, pag. 303). Ubi notandum est, duos Theophylactos Ecclesiæ Bulgariæ archiepiscopos fuisse, quorum alter tempore S. Ignatii, alter sæculo XII floruit, et scripta plurima posteris reliquit. Petri Bulgari nomen in nullo synaxario vidi. — S. Hippolytus perperam vocatur *papa romanus* in Menæis Græcis, Prologo Mosq. aliisque synaxariis passim. In Horologio Počajovensi recte: S. Hieromartyris Hyppoliti, ep. Portus Romani seu Portuensis. Papa quoque nominatur in Menol. Basilii, die præcedenti, at sine titulo Romani; quæ vox lato sensu sumenda est, quo nempe significetur episcopus. Verum volent forte nonnulli

papæ romani titulum ortum fuisse quod sanctus martyr antipapa fuerit, oppositus S. Callisto; eum quippe auctorem esse Philosophoumenon; postea martyrio errata sua resarcivisse, etc. Sed hæc controversia longior est quam ut hic exponatur. Sunt et alii errores, ex eodem Menologio Græcorum in Slavicos codices derivati, quos emendare hic non est locus. In Mart. Rom. celebratur S. Hippolytus, Portuensis episcopus, die 22 Augusti; qui vero hodie ponitur, non Portuensis episcopus est, sed presbyter Antiochiæ passus; S. Chryse, die 24, reliqui Socii die 23 ejusdem mensis. — De S. Barsimæo martyre agunt Menæa Græca ad diem xxix, Romana vero Martyrologia hodie. — Hodie quoque refertur S. Sarbilus in Mediol. et Sirmondianis Menæis Græcis; quem loco S. Barsimæi scriptum esse arbitratus est Papebrochius. — S. Barsus vel Bases, episcopus Edessæ, minime confundendus cum Barsimæo, nominatur hodie in Martyrologio Romano et Menologio Canisii; vulgo tamen refertur apud Græcos die xxviii Februarii et xv Octobris. — De S. Triphænâ, Victorino et tribus virginibus, nempe filiabus S. Athanasias, agit solus Sirletus. — Theodori et Theophanis dies natalis, teste martyrologio Basilianorum Italo-Græcorum, fuit sexto Kalendas Januarii, seu xxvii Decembris; quem vide, si lubet. — Quæ initio hujus mensis de Onuphrio Gabroviensi dicta sunt, ea saltem ex parte huic quoque Theodoro conveniunt cæterisque omnibus simili mortis compendio peremptis. Erat Theodorus Mytilene oriundus, ac vinculo matrimonii obstrictus. Cum autem contigisset illi, ira abrepto, fidem negare, facti pœnitens, Montem Athum petiit, atque solita pœnitentia peracta, in patriam rediit ibique volens lubensque coram iudice Saraceno se sistit, Christum profitetur, mortisque damnatus suspendio vitam absolvit anno 1784. Corpus ejus in mare projectum, ac deinde littori redditum in ecclesia S. Joannis Baptistæ condiderunt christiani; quod tamen mox iterum quærentes nullatenus potuerunt reperire; ut hodie ubinam lateat, ignoretur. Quæ res fabulis forte magis abundat quam miraculis. Cfr Νέον μαρτυρολόγιον, citat. in Paterico Montis Atho tom. II, pag. 212.

S. Barsimæus.

S. Sarbilus.

S. Barsus.

S. Triphænâ.

SS. Theodorus
et Theophanes

Theodorus
Gabroviensis.

DIES XXXI.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis

MEMORIA SS. MARTYRUM ABBA CYRI ET JOANNIS (Omnes).

S. Athanasias, martyris et trium filiarum ejus Theodosias, Theoctistæ et Eudoxias (Pap. Men. Prol. Kal. cum Med. Mg.). SS. Victorini, Victoris, Nicephori, Claudii, Diodori, Serapionis et Papiæ, martyrum Corinthi (Prol. Men. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Med. Mg.). S. Tryphænæ, mr. (Prol. Men. Kal. cum Sirm. Maz. Med. Mg. Italg.). Nicetæ, episc. Novogorodensis (Pat. Prol. Men. Kal. Kiov.). [Eliæ Ardunis (Ath.)].

OBSERVANDA.

SS. Cyrus et
Joannes.

Celeberrimi hi martyres cognomento Anargyri passim coluntur hodie a Græcis et Slavis æque ac a Latinis, quamvis in quibusdam synaxariis referantur etiam die præcedenti. In Calendario Constantinopolitano Morcellii annuntiantur plane eodem modo ac in codice Ostromirano. Eorum festivitas peragebatur olim CPoli in ipsorum templo, quod erat in regione urbis, quæ a Sphoracio nomen habebat. Id indicant Menæa Græca ad calcem Synaxarii, et in suum Menologium inde derivavit Sirletus, non tamen ad diem trigesimam primam, sed ad trigesimam, nisi id negligentia contigit. Recte vero posuit in τοῖς Σφορακίου pro Σφορακίου, quemadmodum habetur in Menæis Græcorum. Cfr Acta SS., Jan. t. II, pag. 1081. —

De S. Athanasia recale quod notavimus supra, apud Sirletum, die trigesima, præter SS. Cyrum et Joannem referri etiam tres virgines, nempe S. Athanasias filias et præterea SS. Victorinum et Tryphænâ, nomen vero Athanasias desiderari; solent hi omnes simul indicari in Menæis Græcorum, unde sua passim describebat Sirletus, nec semper accurate. — De S. Victorino martyre ejusque sociis agunt iterum Synaxaria Slavica ad decimam Martii, Romanum vero Martyrologium die xxv Februarii. — S. Tryphænâ, virginem et martyrem Cyzici in Hellesponto, Menologium Græcorum seu Sirleti, a Canisio editum, refert ita: Eodem die (xxx Januarii) sanctorum martyrum Triphænæ ex Cyzico Hellesponti urbe; ubi SS. Victorinum

S. Athanasia.

S. Victorinus.

S. Tryphænâ.

ctorinum sociosque errore prætermisso esse liquet. Juvat huc referre ex Menæis distichon, ad nomen Tryphænæ alludens :

Ταῦρος, Τρύφαινα, σοῦ τρυφᾶ τὸ σαρκεῖον,
Καὶ πρὸς τρυφᾶς πέμπει σὲ τὰς ἀκηράτους.

*Taurus, Tryphæna, delicate vescitur tuis carni-
bus, et ad delicias te transmittit puras.* — De Theodoro Mytilenensi a Turcis perempto actum die præcedenti; similis sors exstitit Eliæ Ardunis, anno 1686 igne cremati. Atque hic gradum sistere cogitaram. Verum, quia auctori Paterici Athonitarum Græco-Russo, quicumque tandem ille sit, quædam vere stupenda narrare placuit, ea huc, speciminis loco, referre lubet, ut auctoris stoliditatem catholicus lector perspiciat. Extollit igitur magister Eliæ, hominis cæteroquin minime exculi, prudentiam et in conversando cum aliis dexteritatem, atque religionis christianæ zelum; at statim post addit fidem ab eodem fuisse negatam; nemine cogente; ratione fere nulla; ut hominis imprudentia ac animi inconstantia appareat manifesta. Accipe auctoris ipsamet verba: *Beatus Elias*, ait, *proximi saluti consulens* (agitur de christianis Peloponesi tributorum onere gra-

vatis) *atque ostendere volens, alios quoque posse ita agere* (id est ad castra Mahometi transire, quo a tributis solvendis liberarentur), *in simplicitate cordis præsentibus christianis dixit* : *Offeratur mihi modo pileus ruber* (Turcarum sermone *fes*), *et illico fio alienigena* : quibus auditis, quidam ex majoribus loci, *jocandi gratia, turcicum pileum ei submisit*; at ille, *diabolicæ astutiæ immemor, nec tartareas tenebras extemplo excutere valens, ad judicem loci illico pergit fidemque Christi abrenuntiat*. Pergit auctor prædictus : *Ad ignem damnatur Elias, atque in rogam optime paratum conjicitur, cum ecce, o rem miram! intacti manent vestes martyris imo et capilli, totumque corpus integrum servatur ac illæsum, ligno cæteraque omni materia combustibili in cineres redacta, anima vero jam in cælestibus mansionibus ante thronum Altissimi jubilante* (pag. 149). Quæ quam parum credibilia sint, quanive tenuem fidem mereatur Paterici auctor, nemo non videt. Cætera cum aliis communia sunt, si excipias Eliam natum Calamatani, qui Moreæ vicus est, ejusque caput a christianis reconditum fuisse in monasterio Vurkano. Cfr *Νεὸν μαρτυρολόγιον*, cit. in Paterico Montis Atho, pag. 146 et seq.

DIES PRIMUS
FEBRUARI.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Nicetas Novgorodensis.

Nicetas, Kioviensis, dum adhuc adolescens esset, monasterium Cryptense ingressus, reclusorum vitam agere statuit. At quia propriis viribus, juvenum more, nimis confideret, seniorum consiliis spretis, propterea a dæmone sub specie angeli boni latente graviter illus est. Nimirum posthabito orandi studio, Novumque Testamentum fastidians, totus fuit in legendis libris Veteris Testamenti; quos magna ex parte memoriter recitare, simul et consilia visentibus dare, futura prædicere aliaque hujus modi ad vanam gloriam captandam præstare oblectamento ei erat. Tandem patrum Cryptensium precibus a tentatione liberatus,

scientiæque a dæmone immissæ illico oblitus, vitæ religiosæ rudimenta de novo discere aggressus est, eo majore studio, quo longius a recto tramite aberraverat. Episcopus Novgorodiæ electus anno 1095, vitæ sanctitatem etiam miraculis comprobavit : incendii flammæ precibus suis extinxit; siccitatis vero tempore pluviam e cælo impetravit. Obiit anno 1107, die 30 januarii. Corpus ejus circa annum 1558 integrum repertum, in ecclesiam cathedralē S. Sophiæ Kioviensem solemniter illatum est, ubi non solum die præsentī peculiari cultu honoratur, verum etiam 30 aprilis.

Cfr 1) Vita antiq. auct., citata apud Macarium, Hist. Eccl. Russ. II, pag. 14 et 271. 2) Prolog. et Menæa ex Pater, ad h. d. 3) Dict. hag. pag. 206. 4) Nestoris Annal. I, 109; II, 5, 122, 179, 215.

MENSIS FEBRUARIUS.

DIES PRIMUS.

*Ex Ostromirano.
Ex variis.*

MEMORIA S. MARTYRIS TRYPHONIS (Omnes).

S. Patris Vendimiani (*Rum. Men. Pr. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Med. Mg.*). Venerab. Petri Galati (*Men. Pr. Kal. cum Sirm. Med. Mg.*). SS. MM. Perpetuæ, Satyri, Revocati, Satornili, Secundi et Felicitatis (*Men. Pr. Kal. Verš. cum Mg.*). Profestum Hypapantes D. N. Jesu Christi (*Mg.*).

† Hypapante D. N. (*Sirl.*). † Sancti et justi Simeon (*Sirl.*). † Basilii, ep. Thessaloniciæ et confes. (*Sirm.*). † Ephræm Syri (*Italg.*). † Timothei (*Mg.*). † Theionis et duorum puerorum, MM. (*Mg.*). † Carionis, mart. (*Mg.*). † Agnetis Romanæ (*Sirm.*). [Nectarii, hegumeni Casularum (*Necrol. Casulense*)]. † Davidis, Simeonis et Georgii metr. Mitylenes, fratrum et confessorum Mitylenensium. (*Laur.*)

OBSERVANDA.

S. Tryphon.

Partem Kalendarii Ostromirani aggredimur paucis festis distinctam; toto namque mense Febuario exhibet dies festos septem tantum; in Græcorum quoque Synaxariis raras esse festivitates tribus sequentibus mensibus, neminem latet. De profesto Occursus nihil habet synaxarista Ostromiranus, sed solam exhibet *memoriam S. Tryphonis*, non secus ac CPolitanus Morcellii.

In Mst. Assem. Rum. et Possev. inscribitur : *Passio S. martyris Tryphonis*, præeunte forsan Menologio Basilii, ubi legitur primo loco : *Certamen S. mart. Tryphonis*; apud Sirletum vero : *Natalis dies S. mart. Tryphonis, sub Gordio imperatore passi*. Remense Evang. concordat cum Mst., nisi quod omittat *vox martyris*; contra, in Par. III et V S. Tryphon præfert titulum *megalomartyris*. Similiter

DIES II
FEBRUARI.

militer in Arc. Tern. Siš. Og. Men. et Horol. omit-
titur *passio*: *S. Tryphonis martyris*; Par. I brevius :
S. Trephunis; tandem brevissime Capp. et Pap. :
Tryphon. In Menologio Slavico legitur Vita *S. Try-*
phonis ex Metaphraste, ut dicitur ibidem, con-
tracta; encomium autem, quod in Prologo inse-
ritur, ex Menæis Græcis fideliter descriptum est,
nec dissimile ab eo, quod in Menol. Basilii men-
sem Februarium orditur, si excipias clausulam
de loco, ubi solemnia *S. Martyris* peragi solebant.
Est autem encomium illud e græco tam presse
translatum, ut quandoque difficile sit intellectu,
ni græcum exemplar præ oculis habeatur; quod
generatim de textu codicum liturgicorum Slavico
intelligi potest. — *S. Vindemiani*, eremitæ, me-
moria agitur hodie in Menæis et in Menologio
Basilii. — De *S. Perpetua* ejusque in martyrio
sociis agunt hodie cum Men. Gr. excusis Meno-
logi Slavi; Græci vero antiquiores ad diem se-
quentem. — In synaxariis ætatis remotioris nul-
lam fieri mentionem profesti, vidimus modo; at
in recentioribus inscribitur passim, et quidem in
Menæis Slavici et Græcis, in Horol. aliisque,
refertur primo loco. Imo ipsammet festivitatem
Hypapantes refert in Menologio suo *Sirletus*; ita
namque mensem Februarium orditur: *Natalis*
dies S. martyris Tryphonis, sub Gordio imperatore
passi. Eodem die Hypapante Domini Nostri Jesu
Christi, quo tempore beatus Simeon Christum Do-
minum in ulnas accepit. Errorem cubare hic satis
superque declarant tum Profestum Occursus, quod
certo certius prima Februarii recolitur a Græcis
et Slavis, tum etiam unanimis Menologorum con-
sensus, festum *Hypapantes* referentium die se-
cundo, nomen denique quo passim distinguitur
ille dies apud auctores: solet enim vocari *qua-*

dragesimus dies a celebritate Natalium Christi,
quo scilicet expleti sunt dies purgationis e veteris
legis præscripto. — Solus quoque *Sirletus* est,
qui hodie celebrari dicat memoriam *S. Simeonis*,
quam cæteri omnes recolunt die tertio Februarii,
licet potuerit illa agi antiquitus simul cum festo
Occursus Domini, uti dicitur suo loco. — *S. Ba-*
silius, episcopum Thessalonicensem, commemo-
rant Menæa *Sirmundi* mss., adduntque eum
Athenis esse oriundum. Scripsit *S. Basilus Vi-*
tam S. Euthymii Thessalonicensis, thaumaturgi,
qui tempore SS. Cyrilli et Methodii floruit, di-
gnusque omnino est, cujus gesta, quæ mihi ex
slavica versione tantummodo innotuerunt, Lati-
nis vero prorsus ignota manent, in lucem tandem
prodeant, præsertim cum utriusque sancti Vita
desideretur in Menologiis Slavici et Græcis. Bre-
vis de *S. Basilio* notitia habetur in Actis SS. ad
hanc diem. — *S. Ephræm*, cognomento *Syrus*,
vulgo referri solet die 28 Januarii; at in Martyro-
logio Italo-Græco annuntiatur initio hujus mensis,
quin et recensetur inter sanctos ordinis *S. Basilii*
Magni, quemadmodum et alii plures, suo loco
indicandi. — In supplemento ad Synax. *Sirm.*
mss. inscribitur *S. Agnetis* memoria his verbis :
Certamen sanctæ et victricis (καλλιπικου) Agnetis Ro-
manæ. Non semel actum est de ea mense Janua-
rio. — Plura de *Nectarii* virtutibus et orthodoxia
disseruerunt continuatores *Bollandi*, Act. SS.,
Oct., t. VIII, pag. 277, ubi etiam de *S. Josepho*
monasterii *Casulensis* fundatore in Calabria de-
que successoribus ejusdem sermo versatur, insu-
per et *Necrologium* illius monasterii expenditur
accuratius ac illustratur. In cod. quodam bibl.
Taurinensis occurrit die nono hujus.

S. Simeon.

S. Basilus.

S. Ephræm.

S. Agnes.

Nectarius.

S. Vendimia-
nus.

S. Perpetua.

Hypapante et
profestum.

DIES II.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

OCCEURSUS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI (*Omnes*).

† *S. Simeonis* (*Neap.*). † *MM. Perpetuæ*, Felicitatis et sociorum. (*Bas. Med. Maz. Sirm.*).
† *Agathodori*, mart. (*Mg.*).

OBSERVANDA.

Occursus Do-
mini Nostri.

Hypapantem sive Occursum Domini Nostri Jesu
Christi celebrant hodie Græci et Slavi consensu
unanimi in omnibus suis Menologiis, Synaxariis
et Menæis, solo *Sirletiano* excepto, quod levi cæ-
teroquin opera concinnatum esse jamdudum nec
semel animadverterat *Papebrochius*. Eamdem so-
lennitatem in antiquioribus martyrologiis suis
expressit exemplo Orientalium Ecclesia Occiden-
tis, retento græco vocabulo *Hypapantes*. In Horo-
logio Ruthenorum *Počajov*. attexitur sequens elo-
gium: *Veteris legis umbra hodie impleta est hoc*
modo: quadraginta nempe diebus elapsis post ineffa-
bilem suam a purissima Virgine Maria natiuitatem
secundum carnem, allatus est Jesus Christus a matre
sua et Josepho sponso in templum atque inibi a Si-
meone justo, qui ei obviam occurrit, in ulnas susceptus.
Aliud encomium, quod in Prologo *Mosquensi* et
alias obvium est et paulo fusius rem declarat, toti-
dem fere verbis exstat in Menæis Græcis atque la-
tine redditum legitur in Actis Sanctorum (Febr.
t. I, pag. 217). Accedit sequens clausula: *Celebritas*
fit in veneranda immaculatæ Dominæ nostræ Dei-
paræ semperque Virginis æde, quæ est in Blachernis.
Fiebat autem olim magno cum apparatu, præsentem
ipsomet imperatorem, quem, teste *Codino*, ad tem-
plum *Blachernicum* usque comitabantur *Varangi*:

solebant vero hi equitantem imperatorem comi-
tari, portantes humeris secures suas, erantque
cum Slavis permixti, ut neminem fugit in Slavici
non omnino peregrinum. Sed et nostra ætate
festivitas *Hypapantes* inter duodecim solenniores
numeratur, atque per octo dies integros agi solet,
nisi feriæ occurrentes quadragesimalis temporis
obstant. Habet etiam vigiliam seu profestum. In
eodem Prologo *Mosquensi* adjicitur notissima illa
in festivitatem oratio *S. Cyrilli*, ut vulgo credebatur,
Hierosolymitani, quæ incipit: *Gaude valde, filia*
Sion; quam *S. Cyrillo* episcopo Constantinopoli-
tano multo pejus adscribit editor *moscus*. Notabilis
est etiam lectio *Codd. Mst.* et *Rom*: *ousretenie*
(occursus): sapit enim idiotismum *Russorum* me-
ridionalium. — Quum sanctus *Simeon* communi-
ter recolatur die tertia, ad illam differendus est,
quamvis hodie nominetur in Kal. *Neap.*, ubi in-
sculptum est: *PVRIF. SCE MARIE SVMEO, puri-*
ficatio sanctæ Mariæ, Symeon. Cæterum istud *SV-*
MEO inde manavit, quod etiam in Græcorum libris
interdum hoc festum *S. Simeonis* vocetur. — De
S. Perpetua ejusque in martyrio sociis nihil legi-
tur hodie in Menologiis Menæisque Slavici; quæ
eas referunt Kalendis Februarii. Secus Græca.

S. Simeon.

S. Perpetua
et soc.

DIES III.

DIES III.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA S. SIMEONIS QUI DOMINUM EXCEPIT (Omnes).

S. Annæ prophetissæ (Mst. Tern. Men. Pr. Hor. cum Bas. Hier. GP. Nan. Sirm. Maz. Mg.). SS. MM. Adriani et Eubuli (Men. Pr. Kal. cum Bas. Med. Maz. Mg.). S. Blasii, armentarii mart. (Pr. Men. Kal. cum Sirm. Flor. Med. Mg.). S. Azariæ prophetæ (Men. Pr. Kal. cum Sirm. Mg.). SS. MM. Papii, Diodori et Claudiani (Men. Prol. Kal.).

† SS. Pauli et Simonis (Mg.). † S. Claudii, confes. (Mg.). † Commemoratio animarum (Mg.).

OBSERVANDA.

SS. Simeon et
Anna.

SS. Simeonis et Annæ memoriam recolunt hodie synaxaria fere omnia sive Græcorum sive Slavica; si excipiat Kalendarium Neapolitanum, in quo S. Simeon nominatur ad 2, et Sirletianum, in quo refertur Kalendis Februarii; in utroque tamen simul cum Hypapante Domini: qua in re, observat Morcellius, Græci id, quod veri magis simile est, sectari videntur. Sane in Prologo diserte enuntiatur, sanctissimum senem, viso Domino et prænuntiatis eis quæ erant ventura, continenter obiisse; quod etiam binæ lectiones Evangelicæ diei declarare videntur. At Kalendarium Græcorum metricum fert: Τῇ τριτάτῃ διαμοῖς βλοῖο λύθη Συμεώνης, *tertia corporeis vinclis Simeona resolvit*; tertio die mentio SS. Simeonis et Annæ fit in duplici Cod. Barberino, quos citat Morcellius; et eodem die commemorantur fere in omnibus aliis synaxariis. Mos scilicet invaluit apud Græcos, post singula majora Christi Domini festa postridie subungere memoriam eorum Sanctorum qui propius ad mysterium concurrerunt. Ita post festum Theophaniarum, septima Januarii, sequitur memoria sive synaxis S. Joannis Baptistæ; Natales Domini excipit synaxis SS. Deiparæ cum S. Josepho; Nativitati B. Virginis subjungitur memoria SS. Joachim et Annæ; Annuntiationi vero festum S. Gabrielis archangeli. Similiter post Occursum Domini Nostri congruum erat recolere memoriam SS. Simeonis et Annæ. — Sirletus inscripsit nomen S. Hadriani, tacito Eubulo, ad diem proxime sequentem. — S. Blasius, quia conditione erat bubulcus, græce βουκόλος, ideo aliquando nomine S. Bucoli perperam designatur; est autem probe distinguendus a sancto cognomine, episcopo Sebasteno, cujus natalis dies annuntiatur hodie in Neapolitano: N. S. BLASSI; quod interpretatur Mazochius orditur ita: *A Græcis non hoc, sed xi die Febr. celebratur in Menæis, Anthologio et Menologio. At Latini... hoc die.* Verum est quidem, S. Blasium episcopum celebrari apud Græcos et Slavos hodiernos die xi; an autem de antiquioribus idem sit intelligendum non constat; imo contrarium indicari videtur in marmore Neapolitano, Græcos mores plerumque sectante. Sane

S. Hadrianus.

S. Blasius Ar-
mentarius.

in Actis sancti martyris dicitur ille passus esse tertio nonas Februarii, eodemque die veneranda ejus passio solemnisque dies natalis celebrari. Quæ si apud Bollandum melius legisset vir doctissimus, alia omnino commentatus esset de S. Blasio ad hanc diem neque negasset hic, uti alibi etiam solet, diem emortualem sanctorum in Kalendario Neapolitano umquam natalem dici. Animadversione dignum est Blasium, dum Cæsareæ in Cappadocia non ignobile martyrium faceret et in bulliente lebete detineretur, sumpta inde aqua credentes aspersisse atque in nomine SS. Trinitatis baptizasse. Quod non in Menæis Græcis solum, sed etiam in Prologo Mosquensi totidem verbis excusum legitur; quamvis hujusmodi baptismus, per aspersionem collatus, a Russis hodiernis tanquam res nova et antiquis temporibus prorsus inaudita improbetur. Quoniam autem dies ejus passionis incertus est, ideo sancto suo cognomini sociatus est ad præsentem diem; unde hic deinceps, ob festum SS. Simeonis et Annæ, ad xi Februarii translatus esse videtur. — De S. Azaria additur in Menol. Slav.: *de quo in lib. II Paralipomenon, cap. 15 scriptum est.* — Confessoris titulum præfert S. Claudius in Menæis Græcis, at in Kal. Neap. ad diem quartam vocatur monachus; quapropter distinguendum esse crederem a S. Claudiano martyre, qui cum aliis sociis nominatur hac eadem die et etiam sequenti. Præter distichon consuetum quod in Menæis et apud Siberum exstat, cætera desiderantur. — Animarum commemorationem referunt hodie Menæa Veneta his verbis: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἢ ἐν τῷ κυρίῳ πάσχα κατὰ τὸ σάββατον τῆς τυροφάγου μνήμη τῶν δικαίων ψυχῶν; quæ subsequuntur duo senarii versus: *Hos cogitantibus mentibus semper piis, libamen et poscentibus versus lito.* In editione eorumdem Menæorum Veneta anni 1843 omnia ista omittuntur. In Triodio tamen quadragesimali, eadem commemoratio fit sabbato ante Dominicam Tyrophagi, quæ respondet Latinorum quinquagesimæ; apud Assemanum ex eodem Triodio refertur ad feriam sextam. (VI, pag. 581.)

S. Azarias,
propheta.

S. Claudius.

Commemo-
ratio anima-
rum.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Romanus Ugli-
censis.

Mortuo patre Vladimiro, Ugliciam cum fratre suo Andræa regendam accepit Romanus, eamque dein solus gubernavit ad annum usque 1285, quo obiit die 3 Februarii. Corpus ejus in ecclesia Transfigurationis conditum; ubi,

Cfr 1) Dict. hag. pag. 255. 2) Murav. Vitæ SS. ad hanc diem.

posteaquam plus tria sæcula in terra jacuerat, integrum repertum esse dicitur anno 1595. Tum in ecclesiam cathedralem, a solo relictam, illatum est, et hodie ibidem quiescit.

DIES IV.

Ostromira-
num
Ex variis.

VACAT.

Memoria venerabilis P. N. Isidori Pelusiotæ (Mst. et cæteri cum Bas. Sirm. Hier. GP. Vind. Nan. Coisl. Maz. Mg.). SS. MM. Papii, Diodori, Claudiani (Rum. cum Bas. Sirm. Flor. Med.). S. Nicolai Studitæ, confessoris (Rum. Pap. Men. Kal. Prol. cum Sirm. Mg. Flor. Med.). S. Iadri, mart. (Leop. Pap. Kal. Hor.). S. Abramii, episc. Arbelorum in Perside et mart. (Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Sirm. Mg.). Sancti cujusdam eremitæ Ægyptii (Menol.) Cyrilli Novoezerensis (Pap. Men. Prol. Kal.). Georgii, principis (Kal. Pap.).

† Joannis

DIES IV
FEBRUARI.

† Joannis Irenopolitani (*Mg. Sirm.*). † Theoctisti, mart. (*Sirm. Mg.*). † Iasimi, thaumaturgi (*Mg.*). † Adriani, mart. Cæsareæ et soc. (*Med. Sirl.*). † Nicetæ in Pythiis (*Hier. Nan.*). † Claudii, mon. (*Neap.*). † Agathæ, mart. (*Sirl.*). † Protoparentum Adami et Evæ ejectio (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Isidorus.

In Mst. et Rum. S. Isidorus vulgari nomine appellatur *Sidor*; in Rum. præterea eidem sociantur SS. martyres Papius cum sociis et S. Nicolaus Studita. In Typico Chilandariensi manifesto errore ponitur: *Theodorus Pelusiota*. In Italg. additur: *ex ordine nostro*. — Antiquiora synaxaria referunt

S. Papius et soc.

S. Iadorus.

S. Papium et socios die præsentis, recentiora vero pridie. S. Claudianus in Rum. mutatus est in Claudionem (*Clodiona*). — S. Iadorus palmam martyrii promeruit, sub Numero, imperante Decio, anno 253. Ita Horolog. Ruthenorum, et præterea nihil. A S. Iadore, episcopo et martyre in Africa, qui cum multis aliis sub Valeriano passus est, omnino distinguendus. Versinscius in Menologio suo breviter et prudenter: *S. mart. Iadori*. — Perperam in Kalend. Papebrochii mss.

S. Abramius.

Cyrrillus et Georgius.

S. Nicolaus Studita.

S. Abramius vocatur episc. *Rubimensis*; nec videtur alius esse a *sancto Patre Abramio* qui in Rum. refertur die sequenti. — De Cyrillo Novoezerensi et Georgio, principe, agetur modo in Memoriis Slavicis. — S. Nicolaus Studita, ex ordine Acemeterum CPoli, SS. Cyrilli et Methodii cœvus, erat magni Theodori Studitæ individuus socius in carceribus et tormentis. Photii, intrusi in sedem S. Ignatii, communionem ut evitaret, monasterii præfecturæ valedixit, multaue perpressus est. Ejus memoriam consecravit S. Nicolaus I, papa Romanus, dum petiit ab imperatore Michaeli cum præcipuis hegumenis et episcopis ipsum mitti Romam ex parte S. Ignatii, patriarchæ, contra Photium invasorem et schismaticum, ut fuse declaratur in S. Nicolai Studitæ Vita lectu dignissima. (Cf. Act. SS. ad h. d., pag. 358 et seqq.) Eadem exstat in Menol. Mosquensi, at longe contractior et a græco exemplari caute abludit in iis quæ ad Photium spectant. — In Menæis bibl. Ambrosianæ mss. et in Menologio Sirleti annuntiat hodie *martyrium S. Adriani et reliquorum Cæsareæ*; et quidem apud Sirletum breviter ita: *Natalis S. Hadriani qui apud Cæsaream sub Decio,*

S. Adrianus.

imperatore, martyrium passus est; in Mediol. vero cum sequenti synaxario, quod, quia diversum est ab elogio S. Adriani, martyris, socii S. Eubuli, et adhuc ineditum, ex integro hic proponere placet. — Οὔτοι ὑπῆρχον ἐπὶ Δεκίου τοῦ βασιλέως, ἐκ τῶν Σαταλέων πόλεως τῆς Παμφυλῶν ἐπαρχίας ἐπιτηδεύμα ἔχοντες, τῇ τέχνῃ κτηνοτρόφοι, τῇ θρησκείᾳ χριστιανοί. Συλλαμβάνονται ὑπὸ Πουπλίου τοῦ ἡγεμόνος τῆς Παμφυλίας καὶ ἐρωτηθέντες ὁμολόγησαν τὸ ὄνομα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ ἀναγκασθέντες ἀγνήσασθαι αὐτὸν οὐκ ἐσάλευσαν τὸν νοῦν τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ὕβρισιν ἔβαλλον τὸν ἡγεμόνα; θυμωθεὶς οὖν ξίφει τούτους ἐκτέμνει τὰς κεφαλὰς καὶ κηδεύονται ὑπὸ χριστιανῶν. Erant hi sub Decio, imperatore, ex Satalorum civitate provincie Pamphiliæ originem trahentes, conditione jumentorum pastores, moribus christiani. A Publio, præfecto Pamphiliæ, comprehensi et interrogati, nomen veri Dei nostri confessi sunt; quod quum ejurare cogerentur, in amore Christi nequaquam vacillarunt, minis præfecti contemptis. Qui iratus gladio eos animadvertere jussit, capiteque mulctatos sepelierunt christiani. Hinc satis apparet diversum esse hunc Adrianum a sancto cognomine, qui non Cæsareæ Pamphiliæ sed Palestinæ, nec sub Decio, imperatore, et Publio, præfecto, sed sub Firmiliano, imperante Diocletiano, martyrii palmam, tulit. Ejus nulla mentio fit in Men. Slavicis. — In Hier. additur: τοῦ ἐν Πιθίοις; rectius in Naniano: τοῦ ὁσίου Νικήτα τοῦ ἐν τοῖς Πυθίοις. Pythiorum locus erat in Bithynia propter thermas celeberrimus, in quo splendidum palatium exstruxerat Justinianus et ædem S. Michaeli sacram. Pythiorum palatii meminit auctor Vitæ S. Nicolai Studitæ, de quo nos egimus modo. Consulatur Cangius CP. Christ., l. iv, pag. 178. In Menol. Mosq. ad calcem diei additur: *Commemoratio cujusdam eremite Deum timentis et in virtute proficientis, qui in monte solitario, in finibus urbis Antinoe in Ægypto, morabatur*; tum prolixè narratur viri penitentia de peccato, quod commiserat imprudenter.

S. Nicetas.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Cyrrillus Novoezerensis.

Quantam Deo gloriam aliquando procuraturus esset Cyrrillus, jam a ventre matris prænuntiasset fertur. Hæc enim eum, utero gestatum, audisse sibi visa est exclamantem: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est terra gloria ejus*. Antequam adolevisset, monasticæ vitæ desiderio accensus, paternam domum clam reliquit, et ad B. Cornelium Comelsensem se contulit; a quo tonsuram accepit, annos 16 natus, et dein in vita monastica institutus est. Re comperta, in desertum advolat parens, Cyrrillum secum abducturus; verum sancti juvenis monitis persuasus, propositum mutat, nomenque religioni dat ipse, post triennium ibidem moriturus. Similiter fecit et mater, angelicam formam induta, sub

nomine Helenæ. Utroque orbatus, concitatiores pede in via perfectionis cucurrit Cyrrillus, Cornelio duce et moderatore. Tum, arctioris vitæ cupidus, in desertum secessit, annuente magistro, et viginti annis ibidem rigidissime peractis, tandem in insulam Rubram (*Krasnoie*) Lacus Novi seu Novoezerensem, divinitus sibi præmonstratam, appulit; ubi cella posita, duas adiculas erexit sub titulo Resurrectionis et B. M. V. Odigitricis. Mox in grande monasterium parvula cella excrevit, in qua vitam hanc ærumnosam cum æterna commutavit Cyrrillus anno 1532 die 4 Februarii, virtutum splendore nec non et miraculorum et prophetiæ dono clarus habitus. Officium consecutus est cum duplici canone.

(Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Diet. hag. pag. 153. 3) Murav. Vitæ SS. ad h. d. 4) Menol. Vers. ad h. d.

Georgius Magnus Dux.

Eodem die colitur a Russis, tanquam martyr, Georgius, magnus dux, a Tartaris, Russiam tunc primum invadentibus, interfectus. Erat autem Georgius, filius Vsevolodi III, anno 1189 natus, thronumque Vladimiriæ, quæ ea ætate urbs regia habebatur, accepit ab eo regendum anno 1212. Quod cum ægerrime

ferret Constantinus, utpote Vsevolodi filius natus major, bellum inter utrumque fratrem exortum est, in quo adversa fortuna pugnavit Georgius. Cæsus itaque et a fratre throno pulsus est; quem non nisi post obitum Constantini iterum occupavit anno 1219. Erat porro Georgius pietatis eximiæ, in mandatis Dei semper ambulans;

ambulans; Deique timore plenus non amicos tantum, sed et inimicos diligebat. Pauperibus largus ultra modum, Dei ministros venerabatur fovebatque vel maxime, imprimis autem B. Simonem, episcopum Vladimiriae et Suzdaliæ, doctrina et pietate celeberrimum; multa quoque monasteria et templa curavit excitanda, ac sacris codicibus, iconibus, prædiisque ditanda. Propter has sane virtutes, non minus quam propter observantiam erga summum pon-

tificem, ad cuius obedientiam accessisse videtur Georgius, dignus inventus est, qui gloriosam mortem occubuerit in cruento conflictu, cum Tartaris, christiani nominis inimicis, ad Sitim flumen habito die 4 Martii anno 1238. Corpus ejus, ab episcopo Rostoviæ, Cyrillo, agnitum, ex campo, ubi inter tot alia jacebat, in ecclesiam Vladimiriae delatum fuit et Basilio, ejus nepoti, in eodem tumultu appositum. Officium habet ad diem 4 Februarii.

DIES V ET VI
FEBRUARI.

Cfr 1) Annal. I, pag. 200. 2) Diet. hag. pag. 74. 3) Acta SS., Oct. t. X in Vita B. Arethæ, pag. 878. 4) Kul'in., Specimen, pag. 279. 5) Karamzin, III, pag. 221-280. 6) Macarius, Hist. eccl. Russ., pag. 227. 7) Turgenev, Histor. Russ. monum., t. I, pag. 50.

DIES V.

VACAT.

S. Agathæ, martyris (*Mst. Par. Tern. et cæteri ferme omnes cum Bas. Hier. GP. Vind. Goth. Neap. Maz. Sirm. Mg.*). S. Patris Abramii (*Rum.*). S. Polyeucti Junioris, patr. CPolitani (*Rum. cum Sirm. et Mg.*). S. Theoduliæ, mart. et sociorum ejus, Helladii, Boethi, Macarii et Evagrii (*Menol. Prol. cum Mg.*).

† Theodosii, in Scopulo (*Mg. Flor. Med.*).

OBSERVANDA.

S. Agatha.

In *Mst. Rum. Menol.* legitur: *Passio S. Martyris Agathæ*; in Prologo: *Memoria S. mart. Agathæ*; in *Par. VI*, in *Menæis, Tern.* et *Siſat.*: *S. martyris Agathæ*. *Kalendar. Moscov.* apud *Assemanum*: *Martyris Agathæ*. *Par. I*: *S. Agathæ*. *Capp.* et *Ephem. Græco-Mosce* brevissime: *Agatha*. *Possevinus* habet: *S. Martyris Agapii*, non tam inepte, ut volunt *Papebrochius* et *Assemanus*, modo legatur *Sanctæ*. Slavice enim *Agatha* audit *Agafia*, et in genitivo *Agafii*, ex quo interpret *Possevinus* formavit suum *Agapium*. — S. *Abramius* idem est quem memoravimus heri. Fuit episcopus *Arbelorum* et martyr, anno 548, sub *Sapere* rege, in vico *Thelman* dicto, capite truncatus. Brevem ejus *Vitam*, commentario prævio illustratam, exhibent *Acta SS.*, Febr. tom. I, pag. 466 et seqq. — *Polyeuctus*, patriarcha *CPolitani*, sedit ab anno 956 ad annum 970. *Etsi* nævis quibusdam fortasse non caruit, si historicorum judicio acta ejus pensare velimus, ut observavit *Bollandus*, tamen in *Album Sanctorum* retulerunt et publice venerantur *Græci*, etiam ii qui *Ecclesiæ Catholicæ* addicti sunt. Plura de eo reperies apud eundem *Bollandum*, in *Actis SS.* Febr. tom. I, pag. 706 et seqq., ab *Ecclesiæ Orientalis* asseclis serio perpendenda. Hujus enim patriarchæ manu sacrum lavacrum suscepit anno 987 magna ducissa *Russiæ, Olga*,

Christiano nomine Helena; de qua dicitur ad xi *Julii*. *Junior* nuncupatus est in codice *Rum.*, ut a *S. Polyeucto Smyrnensi* distinguatur. In aliis *Codd. Slavici* non occurrit; tacetur quoque in *Menologio Versinseiano*. — Confusionem aliquam pariunt *S. Theoduliæ* socii, quorum nomina in duplici *synaxario Menologii* et *Prologi* varie expressa sunt. Nempe in *Prologo* nominatur *Helladius commentarius* cum *Boëtho, Sanyas*, quod latine audit *auxiliatorem*; in *Menologio* vero *Helladius* vocatur præfecti *auxiliator*, nomine proprio sumpto pro appellativo, dum commentariensis manet anonymus. *Menæis Slavici* præluxerunt *Græca* cum *Menol. Basiliano*, quibus præferendam censemus cum *Bollando* lectionem *Prologi* in titulo a nobis expressam. — De *S. Helladio*, commentariensi, actum est 24 Jan. die ejus mortis. — *S. Theodosium* in *Scopulo*, græce in Σκοπεύλο, memoravimus ad xi *Januarii*, et referemus tertio ad viii *Februarii*. Hodie nominatur in editione *Menæorum Græcorum Veneta* anni 1845; omittitur autem in editione principe, quæ cæteroquin in pluribus inter se differunt. Sed nec *synaxarium*, quod hodie subicitur in *Menæis*, convenit cum *synaxario Januarii*, ut dubitare liceat, an de eodem *Theodosio Antiocheno* agatur utrobique; *Antiochenum* tamen certe exhibent *Med. et Flor.*

S. Theodulia.

S. Abramius.

S. Polyeuctus patr. CP.

S. Helladius.

S. Theodosius in Scopulo.

DIES VI.

VACAT.

S. *Bucoli*, episcopi *Smyrnensis* (*Mst. Rum. Par. I et VI. Tern. Siſ. et cæteri cum Hier. GP. Pg. Vind. Goth.*). S. *Juliani*, martyris, *Emesæ* in *Phœnicia* (*Rum. Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Sirl.*). *Memoria SS. MM. Silvani* episcopi, *Lucæ* diaconi et *Mocii* lectoris (*Rum. cum Bas. Maz. Sirl.*). *SS. MM. Faustæ*, virginis cum *Evilasio* et *Maximo*, *Cyzici* in *Propontide* (*Men. Prol. Kal. cum Bas. Neap. Sirl. Mg. Sirm. Maz. Nan.*). *SS. Marthæ* et *Mariæ* sororum ac fratris earum *Lycarionis* (*Prol. et Kal.*). *SS. MM. Dorotheæ* virginis, *Christæ* seu *Christinæ* et *Callistæ* sororum et *Theophili* scholastici (*Men. Kal.*). S. *Parthenii* (*Poss.*). *Jacobi*, ep. *Rostoviensis* in *Russia* (*Pp.*).

† *Petri*, episc., fratris *S. Basilii Magni* (*Itg.*). † *Fausti*, episc. et mart. (*Bas. Sirm.*). † *Basilii* in *Darianis* (*Sirm.*). † *Barsonuphii* (*Sirm.*). [*Photii* patr. *CP. (Sirm.)*].

OBSERVANDA.

S. Bucolus

In *Mst.*: *Memoria vener. patris nostri Vycoli episcopi Smyrnæ*; in *Rum.* vocatur *consecrator et sanctus*; in *Horol. episcopus*, cum sequenti adnotatiuncula: *Vixit Bucolus tempore S. Joannis Theologi, a*

quo et ordinatus est antea quam Polycarpus martyr. Consentiant cæteri omnes, præter *Possevinum*; qui ejus loco nominat *Parthenium*, S. *Bucolum* autem refert ad diem sequentem, nomine aliquantulum

DIES VII
FEBRUARI.

S. Julianus.

S. Silvanus
et soc.

S. Fausta,
Virgo et soc.

S. Faustus
ep. et mr.

S. Basilus.

SS. Martha et
Maria cum
Lycarione.

S. Dorothea
et soc.

Jacobus ep.
Rostoviae.

S. Petrus, Ep.

S. Barsonu-
phius.

Photius.

quantulum immutato : S. Patris Ucolii, meridionalium scilicet Russorum more, qui consonam *v* vocali *u* passim postponunt. — S. Julianus in Rum. vocatur *sanctus*, sine titulo martyris; non secus ac S. Silvanus, Lucas et Mocius; martyrem appellant auctores Menologii et Prologi, brevique encomio ornant. — De Sylvano et ejus sociis egimus ad 29 Januarii, quo die certarunt; at hodie celebrantur in Prologo Rumiantsoviano, Menol. Basilii et in Actis Sanctorum. — In Menolog. et Prologo excuso exstat de S. Fausta ejusque sociis breve elogium ex Menæis Græcis depromptum; Anthologium, Neap. Nanius codex solius Faustæ meminerunt; utpote præcipuæ. Latini de his martyribus agunt 20 Septembris. — S. Faustum adfert Menol. Basilii his verbis : *Commemoratio S. Fausti episcopi*, sine ullo synaxario; Sirm. addit titulum martyris jungitque S. Basilium qui colitur in æde Darii. Ecclesiæ SS. Cosmæ et Damiani in Darianis, ἐν τοῖς Δαρείου meminit quidem Cangius CP. Christ. lib. IV, pag. 122; at quisnam sit ille Basilus, non liquet. — Sanctas sorores et martyres celebrant hodie Menolog. et Prologus, adduntque eis Lycarionem seu Carionem, Græcis Bucarionem, qui in Prologo vocatur monachus, in Menol. vero frater Marthæ. De his Græci et Latini post Basilianum Menol. agunt die 8 Februarii. — Sat prolixum sermonem texuit in S. Dorotheam Menologus Slavicus, tacente Prologo. Plura continentur in Actis SS. Febr. tom. I, pag. 771 et seq. — Nescio, cur ad præsentem diem referatur in Calendario Mss. Papebrochii Jacobus, Rostoviae episcopus, quum celebrari soleat 27 Novembris, quo obiit. — S. Petrum, ep. Sebastianum et fratrem S. Basilii, refert hodie Calendarium Basilianorum Italo-Græciæ, Romæ excusum anno 1845; verum continuo addit natalem ejus celebrari quinto Idus Januarii seu die 9. — De S. Barsonuphio agitur hodie in solo Sirmundiano Synaxario; ejus Vita partim fabulosa, partim incerta expenditur in Actis SS., ad xi April. pag. 25. — Profecto mirabitur lector in sacros fastos, in quibus S. Ignatius celebretur, intrusum

esse nomen Photii illius, qui præcipuus exstitit sanctissimi viri adversarius et auctor schismatis inter Ecclesiam Græcam et Latinam. De quo, quia integra volumina conscripta exstant, et fuse disseritur in vita S. Ignatii, patr. CPolitani, auctore Niceta Paphlagone, in ultimo tomo Octobris recusa, plura dicere supersedemus. Illud tamen lectorem volumus monitum, a Symeone Magistro et Logotheta, quem eundem esse cum Simeone Metaphraste doctissimi quidam contendunt, hunc pseudopatriarcham tetterimo colore depingi, edit. Paris., pag. 442. Nam asserit, *illum ex sacrilego conjugio ortum esse, impietatem ipsius variis sanctorum (Joannicii, Euthymii, ut puto, Thessalonicensis) vaticiniis prænuntiatam fuisse; eumque insimulat magiæ, aliorumque criminum, de quibus plerique auctores non meminerunt.* Quibus ita brevissime relatis, *satis certa sunt*, pergit Pinus noster, *turbulenti hujus viri scelera, quamvis ea non exaggerentur, et alia ex uno scriptore, reliquis tacentibus, hic non referantur. Quare omnem harum accusationum fidem penes Simeonem relinquimus, et memoriam Photii, aliunde omnibus catholicis satis odiosam, incertis flagitiis gravare nolumus.* Hæc Pinus in Chronol. Patr. CP. initio mensis Aug., pag. 112, mitissime sane et sapienter. Jam vero lugendi schismatis istius ducem Græci recentiores non modo miris laudibus extollunt, sed et inter sanctos Ecclesiæ suæ recensent, ut liquet ex Synaxario Sirmundiano, quod ad 17 Februarii sic habet : *Memoria S. Barsonuphii et sancti patris nostri archiepiscopi Constantinopolitani Photii. Celebratur autem festum illius in æde sacra sancti prophetae et baptistæ Joannis, quæ sita est in loco Quietis, ἐν τοῖς ἡρεμίας.* Cæterum in nullo alio Menologio Græco aut Slavico mentio fit de Photio, ut jure dixeris cum Pinio illum *ab aliquo privato et audaci schismatico* in Sanctorum Album fuisse inscriptum, quemadmodum nostra ætate id in lucubrationibus suis facit auctores quidem Russi, inter quos primas obtinet Muraviev. Nulla quoque ecclesia J. Baptistæ invenitur apud Cangium, quæ cognomen a quiete loci præferat.

DIES VII.

Ostromira-
num.

Ex variis.

VACAT.

S. Parthenii, ep. Lampsaceni (*Mst. Par. I, II et VI. Tern. Prol. Siš. Men. Hor. etc. cum Bas. Hier. GP. Vind. Pg. Nan. Fl. Sirm. Maz. Sirl. Mg.*). S. Theopempti, mart. et soc. (*Rum. cum Sirm. Mg.*). S. Lucæ in Hellade (*Par. VI. Og. Cap. Pap. Bud. Hor. Men. Prol. Kal. cum Sirm. Mg.*). SS. quatuor protectorum eorumque famulorum 1003, martyrum Nicomediæ (*Men. Prol. Kal. cum Bas. Mg.*). S. Bucoli (*Poss.*). S. Helladii (*Chil.*).

† Memoria Petri in Monobatis (*Sirm. Mg.*). † Arionis seu Aprionis, ep. Cypri (*Bas. Sirm.*). † Sex Martyrum in Phrygia (*Mg.*). † Theodori Stratilati (*Hier. Nan. Msq. Vind.*).

OBSERVANDA.

S. Parthenius.

In cod. Mstisl. habetur : *Memoria sancti patris nostri Parthenii*; in Siš. : *venerabilis patris nostri Parthenii*, omissa *memoria*; Rumiant. tacet. In Horol. Prol. Menæis et aliis quam plurimis additur : *episcopi Lampsaceni* aut *Lampsacensis civitatis*. Similiter in Menolog., nisi quod loco *memoriæ* legatur *vita*. In Par. I vocatur *Parthenius*; in Par. VI bene quidem nominatur *Parthenius*, sed civitas, cujus episcopus fuit, dicitur *Laphacensis*. Possevinus legit : *S. patris Parthenii*, ad diem præcedentem. In Menæis exstat officium proprium; in Menolog. inseritur Vita, ex Metaphraste, inscripta Crispino, qui se Parthenii discipulum esse profitetur. — S. Theopemptum martyrem commemorat hodie synaxarista Rum. his verbis : *Passio sancti Theopempti et sociorum ejus, tacitis*

S. Theopemptus.

SS. Parthenio et Luca, quos tamen nominant cæteri codices fere universi. Duos sanctos nomine Theopempti insignitos protulimus die 2, 3, 4 et 5 Januarii; quorum alter, dignitate episcopus, sociatus est cum S. Theona, alter cum S. Theodota. Hodiernum a priore illo diversum non esse aperte testatur Menologus Slav., additque S. Theopemptum episcopum, præter S. Theonam, habuisse martyrii socios quatuor protectores eorumque famulos, de quibus modo erit sermo. Quos omnes Rum. comprehendit generali formula : *et sociorum ejus*, nominato solo præcipuo : ubi notandum est, notam *passionis et memoriæ*, non semper in cod. illo esse urgendam. — S. Lucas, cognomento *Helladicus* seu *Junior*, distinguendus est a S. Luca Stylita, qui etiam *Junior*

S. Lucas.

Junior nuncupari solet et uno anno tantum post e vivis cessit, anno scilicet 946, die xi Decembris, quo recolitur in Fastis. Est et alius Lucas, hegumenus monasterii Salvatoris, τοῦ Σωτῆρος, nuncupati Profundi Rivi, ad 7 Sept. Fastis inscripti. Qui omnes Juniores vocantur comparati S. Lucæ Siculo, anno 828 vita defuncto, ut opinatur Bollandus, aut potius comparati S. Lucæ, evangelistæ. S. Lucam in Hellade referunt Menæa Græca, Venetiis anno 1596 excusa, his verbis : S. P. N. *Lucæ in Sterio Helladis*, ἐν Στερίῳ τῆς Ἑλλάδος; quæ a recentiore editore contracta sunt ita : S. P. N. *Lucæ, qui in Hellade*, τοῦ ἐν Ἑλλάδι, expuncta additione in *Sterio*. An recte Soterium inde efformaverit Bollandus, judicent alii; at certe cognomen *Tyrensis*, quod in Paris. VI et in Ostrog. occurrit, corruptelam esse græci vocabuli, negabit nemo. — Huic similem errorem irrepsisse

Helladius.

puto in nomine *Helladii*, quod ex typico Chiland. bibl. Berolinensis exscripsi ultimo loco, cum inter sanctos qui in Paterico Montis Atho recensentur bene multi, nullus Helladius invenitur, qui vixerit ante annum 1534, quo typicon exaratum est; et aliunde error ex cognomento S. Lucæ facile oriri potuerit. — In Menol. Basilii annuntiatum certamen *trium millium*; at in Menol. et Prol. Mosq., pariter ac in Men. Græcis numerantur tantum *mille et tres*, χίλιον καὶ τρεῖς, intercedente scilicet particula *et*. Præterea, in Prol. veniunt primo loco quatuor protectores, quos Menologus nominat in synaxario, remittitque ad xx Januarii. Corripit quoque auctorem Prologi, qui, Menol. Basilii duce, S. Petrum, socium S. Theopempti, inepte vocat episc. Alexandrinum, cum carceris custos fuerit. Cfr dicta ad 28 Decembris et 2 Septembris.

DIES VIII
FEBRUARI.SS. Martyres
1005.

DIES VIII.

Ostromiranum.

Ex variis.

V

ACAT.

Memoria S. Zachariæ, prophetæ (Mst. Rum. Vat. I. Tern. Par. I et VI. Siš. Og. Men. Prol. Hor. Kal. et alii cum Bas. Hier. Vind. Msq. Sirm. Nan. Maz. Sirl. Mg.). S. Theodori Stratilatæ (Omnes citati modo, præter Par. I. cum Bas. Sirm. Mg.). S. Theodosii, mon. (Rum. cum Bas.).

† Theodoræ (Sirm.). † Nicephori, mr. (GP.). † MM. Nicephori et Stephani (GP. Mg.). † Macarii, ep. Paphi, in Cypro (Sirm.). † Philadelphi, mart. (Bas. Sirm.). † Polycarpi, mr. (Sirm.). † Pergitæ (Sirm.). † MM. Marthæ et Mariæ sororum, ac Lycarionis mon. (Bas. Mg.).

OBSERVANDA.

S. Zacharias.

Qui in Menologio Basilii commemorantur sancti Zacharias, Theodorus, Theodosius, ii eodem ordine inscribuntur hodie in Rum., et duo priores in Mst. Primo loco refertur etiam S. Zacharias in Tern. Par. I., Siš. et Chil., cæteris antiquioribus synaxariis vacantibus; dum recentiores recolunt post S. Theodorum, secundo loco. In hisce insuper cognominatur *qui falcem vidit*, slavice *Serpovidets*, propter visionem, quæ in libro Zachariæ, cap. 5; a Latinis celebratur 6 Septembris. Fallitur Baronius, tradens eum a Græcis recoli die 5 Septembris in Menologio, nimirum Sirletiano. In hoc enim diserte commemoratur 8 Februarii ita : S. Zachariæ, prophetæ, e numero duodecim; quinto vero Septembris agitur : *Natalis S. prophetæ Zachariæ, patris B. Præcursoris Joannis Baptistæ*, consentientibus omnibus Kalendariis Græcis et Slavicis. — S. Theodorum, ducem, quem Slavi græco vocabulo Stratilatam nuncupare solent, non solum recentioribus Kalendariis Græco-Slavicis, ut minus recte scripsit Bollandus, sed etiam antiquioribus optimæque notæ, insertum esse vidimus modo. Pridie quoque commemoratur in quibusdam Kalendariis remotioris ævi, at paucis numero et duntaxat græcis; quibus perperam adnumeratur a Baronio Menologium Sirleti, ubi prorsus nulla mentio fit de S. Theodoro, neque ad præsentem diem, neque ad præcedentem. In Mst., secundo loco : *Eadem die Theodori Stratilatæ*; in Rum. : *et sancti mart. Theodori Stratilatæ*; in Par. II, III et V, in Hor. Men. et Prol. decoratur titulo *megalomartyris*. Vat. II : *Theodori militis*. Pap. : *Theodorus Stratilates*. Capp. et Kal. Mosq. apud Assemanum : *Martyr Theodorus*; apud Genebrardum corrupte : *Theodoretus*. In Menol. Basilii additur : *in Euchaitis*; in Sirm. vitiose in *Euchania*; Euchaita vocatur quoque in Horol. Počajovens. Cum autem S. Theodorus Tyro eodem modo passim cognominetur, hinc factum est, ut ob nominis cognominisque convenientiam alter pro altero a viris etiam eruditis quandoque accipiatur. Quam in rem juvabit huc referre ex Menologio Mos-

S. Theodorus
dux.

quensi sequentem adnotationem : *Sciant oportet, duos esse Theodoros megalomartyres Euchaitas, Tyronem alterum, alterum hunc Stratilatam, Prior sub Maximino passus, anno 289, conditus est in Euchaitis, ut fusius declarabitur in ejus Vita ad 17 Februarii. Posterior certamen subiit viginti duobus aut tribus annis post, sub Licinio, anno 312, pariterque ad Euchaitas translatus est. Igitur uterque Theodorus est Euchaita*. Hactenus Menologium, claudicante parumper chronologia, quam emendare non est hujus loci. Ibidem inseritur Vita seu potius *Passio S. megalomartyris Theodori Stratilatæ, auctore Varo* (aliis Abgaro) *ejus discipulo, ex Metaphraste*, imo ex Sario descripta, quemadmodum id produnt nonnullæ locutiones latinis propriæ. Opellam Dœrteleinianam, qua passio magni hujus martyris in tabulis repræsentatur, subjecta unicuique propria inscriptione in lingua slavonica, norunt antiquitatum slavicarum amatores. — S. Theodosium commemorat hodie solus Rum. cum Menologio Basilii, eisdem fere verbis : *Sancti patris nostri Theodosii*; Synaxarium vero Græcum aperte vocat Antiochenum; de quo nos cum recentioribus egimus ad xi Januarii, et iterum ad 5 hujus, cum Menæis Græcis excusis. — De S. Theodora meminit Sirm. post S. Macarium, ep. Paphi, ita : *et sanctæ Theodoræ*; eadem esse videtur cum Theodora Augusta, Theophili imperatoris uxore, cujus encomium legitur in Menol. Basilii ad xi Februarii. — S. Martham, Mariam sororem et Lycarionem celebravimus 6 hujus. — Synaxarium Callipolitanum, a Scholzio vulgatum, memoriam recolit S. Nicephori, martyris, cui cæteri pene omnes assignant diem sequentem; ab Antiocheno namque hodiernum minime diversum esse duco, vel eam ob rationem, quod in citato synaxario nonnisi clariores sancti soleant nominari; alter vero Nicephorus, quem cum Stephano referunt hodie Menæa Græca, nominatenus notus sit, omnique synaxario destitutus. Hodie autem celebratur propter festum S. Zachariæ, prophetæ, quod in Callipolitano inscribitur ad diem nonam.

S. Theodosius.

S. Theodora.

S. Martha.

S. Nicephorus
uterque.

MEMORIAE SLAVICAE.

DIES IX ET X
FEBRUARI.Sabas II, ar-
chiepiscopus
Serbiae.

Stephanum primo coronatum regem Serbiæ quatuor suscepisse filios Radoslaum, Vladislaum, Stephanum et Prædislaum, indubia testantur serbicæ historiæ documenta. Ex his tres priores natali ordine avitum thronum occuparunt. Ultimus S. Sabæ I archiepiscopi, patri sui, exemplum secutus, religiosum vitæ institutum amplexus est et, quemadmodum annales patriæ loquuntur, per omnia similis eidem effectus. Loca etiam Sancta, non secus ac ille, lustrando obiit diuque Jerosolymis commoratus est. Inde Montem Atho petiit ibique virtutibus religiosi hominis diligenter se exercuit, donec rediit in patriam, ut piratarum continuas incursiones ac devastationes effugeret. Interea virtutum fama inclaruit adeo, ut ad sedem archiepiscopalem fuerit evectus; quam et occupavit post S. Arsenium, S. Sabæ I

discipulum ac successorem. Rexit Ecclesiam Serbicam Sabas II (hoc enim nomen in religione assumpserat Radoslaus), septem annorum spatio. Quibus peractis, ad meliorem vitam transiit et in ecclesia Ascensionis Pechiensi sepulturæ mandatus integer et incorruptus hodieque visitur. Ejus vitam et gesta scripto tradiderunt auctores indigenæ, inter quos præcipui nominandi sunt Daniel archiepiscopus Serbiæ, hujus nominis secundus, Comes Brancovitch, *Historiæ Serbicæ*, lib. III, pag. 91 et seq., et qui citat utrumque, Raič. *Historiæ Serborum*, l. VII, cap. XIII, § 21. Meminit quidem ejusdem Sabæ Xaverius Pejacevič in opere suo præstantissimo atque virtutum fama eum claruisse testatur: inter sanctos tamen Serbiæ, quorum indicem texuit in fronte operis sui, ponere prætermisit.

DIES IX.

Ostromira-
num.
Et variis.

VACAT.

S. Nicephori, martyris (*Mst. Rum. Par. I et VI, Tern. Siš. Chil. Og. Vat. uterque, Pap. Capp. Hor. Men. Prol. cum Bas. Neap. et aliis quam plurimis*). S. Marcelli seu Marciani, ep. Siracusani; et SS. MM. Philagii, ep. in Cypro, et Pancratii, ep. Tauromenii (*Rum. Men. Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Nan. Mg.*).

† Romani Cilicis (*Sirm. Mg.*). † Petri Damasceni, mart. (*Mg.*). † Zachariæ, prophetæ (*Callip.*). † MM. Mariæ Marthæ et Lycarionis (*Anon.*). [Nectarii, heg. Casulensis (*Taur.*)]

OBSERVANDA.

S. Nicephorus.

Onesiphori in Par. I error est manifestus pro *Nicephori*. Cujus Vita, Menologio Slavonico inserta, eadem est ac ea, quam Falconius fictitiam declaravit, annuente Assemano; Mazochius vero tuetur, ut fide dignissimam. Acta Latina exstant apud Surium, 9 Febr., pag. 89; atque eadem ex codice regis christianissimi restituta ac commentario prævio illustrata vulgavit G. Henschenius, in Actis SS. Febr., t. II, pag. 283; et iterum ex versione antiqua latina, pag. 894-895. Græce cum antiqua versione latine leguntur in Actis Ruinartii, pag. 238-243, ed. 1745 in fol. et sunt eadem ac Menolog. Slavici. Alia Acta, auctore Joanne, Sardium episcopo, interprete vero Alexandro Barroetio data sunt in Act. SS. Febr., t. II, pag. 283-288.

S. Marcianus.

S. Marcianus, Syracusarum episcopus, nomen Marcelli præfert in Menologio Basilii, in Kal., Prologo et Menolog. Slavico, at rectius in cod. Rum. et Ephemeridibus Papebrochii. Syracusanum episcopum esse suspicatur Bollandus, de S. Philagrio agens ad hanc diem. Marciani Syracusani encomium, ex ms. Vaticano, græce et latine, interprete Sirmundo, cum commentario prævio et notis Papebrochii insertum est in Act. SS. Jan., t. II, pag. 786-795.

S. Pancratius.

— S. Pancratii sermo encomiasticus, auctore Gregorio, monacho Paguriensi, latine, interprete Florito, cum commentario præeunte et notis Henschenii, exstat in Act. SS. Apr., t. I, pag. 237-243. In Eccl. Græco-Russica S. Pancratii memoria recollitur insuper ad 9 Julii.

S. Philagrus.

— De sancto Philagrio et

duobus prioribus consulatur Assemanus. (Kal., tom. VI, 419). In Rum. Marcianus, Pancratius et Philagrus sociati prodeunt cum titulo episcopi. — Bis in anno S. Romani, monachi et thaumaturgi, nomen inscriptum occurrit in Menæis Græcis, ad 9 Februarii et 27 Novembris. Qui genere cum esset Cilix, nempe ex urbe Rhoso, ἐκ πόλεως τῆς Ῥώσου; et uti 27 Nov. eadem Menæa habent: ἐν τῇ Ῥώσσῳ τεχθεὶς, in *Rhossorum urbe natus*. Hinc Raderus occasionem sumpsit scribendi S. Romanum profectum esse e gente *Rossorum, Roxolanorum* seu *Ruthenorum*, subscribente etiam Maximo Margunio, episcopo Cytherorum. Nam in Vitis Sanctorum ad 27 Novembris ita habet: γεννηθεὶς εἰς τὴν Ῥώσσαν, *natus apud Rhusiam*. Accepta sane foret hæc interpretandi ratio cl. Lamanscio Petropolitano, qui eruditam pariter ac prolixam instituit nuper elucubrationem *de colonis Slavis in Asia minore, Africa et Hispania*, magno popularium applausu exceptam. Consule hac de re simul et de gestis S. Romani Bollandum, pag. 293 et seq. — S. Zacharias, propheta, quem cæteri recolunt pridie, nominatur hodie in synax. Scholizii Callipolitano, S. Nicephorus vero refertur pridie; qui transponendi modus in kalendariis frequentissimus est. — De S. Martha ejusque sociis, et de Nectario, hegumeno monasterio Casulensis, actum est supra. Nectarii memoriam adnotavimus ex cod. quodam Græco, citato Bibl. Taurinensis, t. I, p. 308.

S. Romanus
Thaumaturgus.S. Zacharias,
Propheta.S. Martha et
soc.
Nectarius.

DIES X.

Ostromira-
num.
Et variis.

VACAT.

S. Charalampi, presbyteri et martyris (*Ita omnes*). SS. MM. Porphyrii, Bapti et trium mulierum; et Theæ, Valentiniæ et Pauli, Cæsareæ in Palæstina (*Men. Horol. Kal. cum Bas. Sirm. Max. Mg.*). S. Prochori, mon. Cryptensis (*Ephem. Pater. Men. Kal.*). S. Anastasii, patr. CPolitani (*Horol.*)

(*Horol. Men. Bud. Kal. cum Sirm. Mg.*). Antonii, Arcadii, Basilii, Germani, Gregorii, Joachimi, Lucæ, Martyrii, Simeonis, epp. Novgorodensium (*Hag.*). Annæ, ducissæ (*Hag.*).

† Laurentii, mon. in Sicilia (*Itg.*). † Zenonis (*Sirm. Mg.*). † Synaxis S. Deiparæ in Ariobindi (*Sirm.*).

DIES X
FEBRUarii.

OBSERVANDA.

S. Charalampus.

In Mst. habetur : *Passio sancti hieromartyris Charalampii*. Rum. convenit cum Mst. in apponenda nota *passionis*, demit tamen titulum *hieromartyris*, additque S. Porphyrium. In Tern. Chil. et Siš. : *Sancti hieromart. Charalampii*; martyr simpliciter dicitur in Menæis; in Og. : *Sancti patris Charalampii*. Apud Papebr. et Capp. : *Charalampus*, imo *Charamphius* in Par. I, sæpe corrupto. Acta martyris, auctore incerto, ex Ms. Græco regis Galliæ, interprete J. Henxtovio, cum commentario prævio et notis Bollandi legesis in Actis SS. Febr. t. I, pag. 381-386. Veršinski facit Charalampium episcopum, quem tamen simplicem sacerdotem fuisse aperte testatur præter alia Menologium Basilianum. — In eodem Menologio S. Baptus vocatur Dauctus, Δαύκτος. — Iterum corrigendus est Veršinscius, quod S. Theam mutaverit in Ennatham, Paulum vero in Paulam, nescio qua auctoritate fretus. Sane Eusebius Cæsarensis, qui horum Martyrum agonem enarravit, nec Ennatham

noverat nec Paulam. Hinc distinguendæ videntur tres SS. Porphyrii et Charalampi sociæ anonymæ a SS. Thea, Valentina et Paulo. De his tribus agitur in Actis SS. die 25 Julii, (Jul. t. IV, p. 163-166.) — De Prochoro Kioviensi vide dicenda infra in Memoriis Slavicis. — Anastasium archiepiscopum CP. inter prætermisos collocavit Bollandus, addita sequenti nota : *Unicum in vulgatis Catalogis legimus ejus sedis archiepiscopum Anastasium, tempore Constantini Copronymi eumque hereticum*. (Febr. t. II, pag. 377). Bollandi sententiam comprobavit P. Cuperus noster in *Hist. Chronol. Patr. CP.*, p. 95. Nihilominus in Horologio Ruthenorum catholicorum disertis verbis fit commemoratio *sancti sacromartyris Anastasii, archiep. CPolitani*; ubi notabis titulum *hieromartyris* quo decoratur. Prudentius egit Veršinski, omnem Anastasii memoriam expungendo e Menologio suo. — Ecclesiæ B. Virginis in æde Ariobindi seu Areobindi meminit Cangius, pag. 93.

S. Prochorus.

S. Anastasius.

Synaxis Deiparæ.

S. Baptus.
SS. Thea et Paulus.

S. Prochorus
Cryptensis.

Claruit S. Prochorus circa initium sæculi undecimi, Sviatopolco principatum Kioviæ tenente. Cum maturam ætatem attigisset, Smolensco, urbe natali relicta, Kioviæ petiit, et habitu monastico de manibus Joannis, Cryptensis hegumeni, suscepto, rigidissimam vitam ducere instituit. Victus illi fuit panis cum aqua modica; delicæ vero herba quædam, atriplex dicta : cujus rei causa Atriplicinei cognomen (slavice *lebednik*) nactus est. Miraculis, adhuc vivum, claruisse ferunt : cum enim aliquando populus rei frumentariæ laboraret inopia, preces ad Deum fudit Prochorus. Tunc plurimum atriplicis, in campis mirabiliter multiplicatæ, collectum est; ex quo panes confecit pauperibus erogandos; atque hi comedentium palato

tam dulces erant ut mirarentur omnes. Idem ad populum sublevandum cinerem in salem convertit non semel; quare et a mercatoribus apud principem accusatus fuit, quod salem in cella sua reconditum teneret, plebique cum magno ærarii damno distribueret. Veniunt itaque principis ministri in cellam Prochori ut salem recognoscant, quem cinerem purum putumque esse reperiunt stupentes. Quo prodigio permotus princeps, magnam exinde concepit venerationem erga servum Dei, quem semper egregie coluit, defunctum vero doluit sincerissime, et proprios humeros sacro oneri subdens, cryptis Antonii intulit ac reverenter tumulavit. Obiit autem Prochorus anno 1103, die 10 februarii.

Cfr 1) Kulčinius, Spec., pag. 5-7. 2) Prolog. ex Paterico ad h. d. 3) Dict. hag., pag. 254.

Episcopi Novgorodenses.

Eodem die recolitur memoria Antistitum Novgorodensium 1) Antonii, 2) Arcadii, 3) Basilii, 4) Germani, 5) Gregorii, 6) Joachimi, 7) Lucæ, 8) Martyrii et 9) Simeonis. De quibus singulis breviter juxta ordinem, qui litterarum est proprius, dicturi, lectorem antea monitum volumus, eosdem præsules coli insuper ad diem quartum octobris, officio tamen omnibus communi; quod a sola Ecclesia Novgorodensi usurpatur. — Antonius igitur, nobilissimo genere ortus, laico nomine Dobrynia Andrenkovicius, in monasterio Hutynensi religiosæ vitæ jecit fundamenta. Unde, Metrophane archiepiscopo a Novgorodensibus pulso, ejus loco ad illam cathedram evectus est anno

1212, eamque ad annum 1220 prudentissime occupavit, donec scilicet pœnitentia ducti Novgorodenses Metrophanem in sede restituerunt. Tunc ad cathedram Premysliæ in Galicia transiit; anno vero 1225 ad priorem rediit. Cum autem viribus jam contractis et fere mutus esset, post triennium munus suum ultro abdicavit. At Arsenio iterum sede moto, (mutabat scilicet gens ista præsules suos et præfectos non secus ac amictum), tertio e monasterio in palatium archiepiscopale ducitur, aut potius trahitur Antonius; licet mutus et invitus. Mox tamen ad cellam redit: et sancte moritur ibidem, die 8 octobris anno 1238.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 55. 2) Ambros., Hist. hier. rus., I, 71.

Arcadius.

Arcadius floruit sæculo XII. Antequam archiepiscopus eligeretur, hegumeni munere fungebatur in monasterio Assumptionis, hodie vacuo, quod ipsemet fundaverat et suo

Cfr Dict. hag., pag. 40.

Basilius.

Basilius, cognomento Koleka, ex presbytero sæculari archiepiscopus ab 1330, initio æmulum habuit Arsenium, quem Pscovensenses,

nomine insigniverat anno 1150. Sedit annos septem, obiitque die 19 septembris anno 1163, in ecclesia cathedrali S. Sophiæ tumulatus. Commemoratur etiam ad 23 decembris.

archiepiscopi Novgorodensis jurisdictionem ægerrime ferentes, in proprium episcopum sibi elegerant, annuente Gedimino magno Lituaniæ

DIES X
FEBRUARI.

Lituaniae duce. Mox tamen repugnantes Pscovensium animos sibi devinxit, et ita utrique Ecclesiae, Novgorodensi et Pscovensi, praefuit solus. Ob virtutum praestantiam mitra alba, a successoribus deinceps gestanda, et casula cruciata primus omnium fuit a patriarcha Constantinopolitano decoratus. Pluribus in

locis templa excitavit, gregemque curae suae commissam mira caritate amplexus est, imo caritatis victima occubuit. Cum enim Pscoviae incolis extrema christiani hominis solatia ministraret, contagiosam luem, tunc ibi grassantem, contraxit. Qua consumptus, anno 1352 die 23 julii migravit ex hac vita.

Cfr 1) Ambros., Hist. hier. russ., I, 75. 2) Diet. hag., pag. 54. 3) Philar., Prospectus, n° 67.

Germanus.

Germanus, ordine quintus, sedit Novgorodiae ab anno 1078 ad annum 1096, obiitque

Kioviae; unde postmodum ejus corpus Novgorodiam translatum est.

Cfr 1) Hist. hier., I, pag. 68. 2) Diet. hag., pag. 77. 3) Murav., Vitæ SS. ad h. d.

Gregorius.

Gregorii mentionem faciunt auctores in Vita Eliæ seu Joannis, archiepiscopi Novgorodensis, cujus frater uterinus erat et in cathedra successor ab anno 1186 ad annum 1193;

quo obdormivit die 24 maji, in ecclesia cathedrali juxta fratrem suum tumulatus. Eliæ vita legitur ad 7 septembris.

Cfr 1) Ambros., Hist. hier. russ., I, pag. 70. 2) Diet. hag., pag. 79. 3) Murav. loc. cit.

Joachim.

Joachim, Korsunensis, episcoporum Novgorodensium ordine primus, Ecclesiam rexit inde ab anno 993; eamque in fide, quam Michael I, metropolita Kioviensis, paulo antea plantaverat, firmavit et instituit. Contritis idolis et in fluvium projectis, templa in honorem veri Dei excitavit, quorum alterum S. Sophiae, alterum SS. Joachimo et Annae dicavit. Apostolico zelo doctrinam sociabat minime communem: erat namque litteris apprime excul-

tus, quemadmodum testatur Chronicon, quod ipsius nomine circumfertur. Scholam instituit, in qua pueri doctrinam christianam et linguam graecam ediscerent, magistro Ephraemo, discipulo suo. Tandem cum Ecclesiam per annos fere 40 sancte rexisset, ad supernas sedes migravit. In ecclesia SS. Joachim et Annae tumulatus, anno 1699 in ecclesiam S. Sophiae, de novo e lateribus exstructam illatus est.

Cfr 1) Diet. hag., pag. 128. 2) Annal. Nicon., I, 105. 3) Chronic. Soph., I, 88. 4) Macar., Hist. eccl. russ., I, pag. 5 et 200. 5) Tatisčev, Hist. imp. russ., I, 58-40. 4) Murav., loc. cit.

Lucas.

Lucas, cognomento Djidiata, Zidiata seu Ziriata, cujus meminit B. Simon in epistola ad Polycarpum, natione Russus, successit Joachimo anno 1035. Hujus doctrinam æmulatus, in ipso episcopatus sui ingressu Exhortationem ad fratres conscripsit, multosque alios libros e graeco slavicos fecit. Pietate etiam et mansuetudine imprimis enituit; et quidem pietatem ejus testatam facit templum S. Sophiae, e solo reffectum et splendidissime ornatum. Mansuetudinem vero demonstravit maxime in

rebus adversis. Etenim anno 1055 a famulo suo falso accusatus, et Kioviā a metropolita Ephraemo citatus, toto triennio humiliter ibidem mansit detentus. Delatore demum falsi convicto, libertati sedique restitutus est; verum dum iter Novgorodense repeteret, morte praepeditus obdormivit in Domino die 15 octobris anno 1060, in loco Kopyso dicto. Corpus ejus, ad ecclesiam cathedralem conditum, post annos quingentos in eadem illatum est.

Cfr 1) Diet. hag., pag. 170. 2) Annales, I, 65; III, 121, 179, 211; V, 159. 3) Macar., Hist. eccl. russ., I, 87 et 262; II 12. 4) Patericon, fol. 224. 5) Murav., loc. cit.

Martyrius.

Martyrius, antequam ad sedem archiepiscopalem ascendisset, hegumenus fuit monasterii Staro-Russici, quod fundaverat ipse anno 1192. Episcopus effectus, plures ecclesias aut a fundamentis exaedificavit, aut refecit. Demum Volyniam dum peteret, a magno duce Vsevo-

lodo Georgide accersitus, supremum obiit diem in insula Seligero, 24 augusti anno 1199. Rexit Ecclesiam annos sex. Corpus ejus Novgorodiam delatum fuit et in ecclesia S. Sophiae positum.

Cfr 1) Ambr., Hier. russ., I, 71. 2) Diet. hag., pag. 178. 3) Murav., loc. cit.

Simeon

Simeon denique, ex monacho Hutynensi archiepiscopus factus, cathedram ascendit anno 1415, quam morte sua vacuum reliquit anno 1431, die 15 januarii, in ecclesia S. Sophia

sepultus. Exstat ejus epistola duplex, ad monachos Montis Sancti altera, altera ad Pscovenses data.

Cfr 1) Ambros., Hier. russ., I, 74. 2) Diet. hag., pag. 250. 3) Phil., Prospect., n° 86. 4) Murav., loc. cit.

Anna ducissa

His praesulibus solet addi Anna, S. Olai, Suæciæ regis filia, Iaroslai I, magni ducis Kioviensis uxor. Colitur namque et ad hanc diem, et præterea 4 octobris simul cum Vladimiro Jaroslaidæ, filio suo. Quam ultimam festivitatem instituit anno 1439 archiepiscopus Novgorodensis Euthymius. Illud porro notandum, B. Annam, cui laicum nomen Ingigerda, in

baptismo Irene, cum morti proxima esset, magnum, ut aiunt, schema induisse inter ducissas Russiae omnium primam, assumpto nomine Annae, quo passim solet designari. Obiit autem medio sæculo undecimo, anno scilicet 1050, quemadmodum fert inscriptio tumulo ejus imposita, et hodie in ecclesia S. Sophiae exstans.

Cfr Diet. hag., pag. 25, ed. 1862.

DIES XI.

DIES XI.

DIES XI
FEBRUARI.Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Blasii, hieromartyris, episc. Sebasteni (*Mst. Arc. Rum. Tern. Par. I et VI. Assem. Siš. Chil. Og. Men. Pr. Hor. Capp. Pap. etc. cum Bas. Hier. GP. Vind. Goth. Flor. Pg. Msq. Sirm. Maz. Mg. Sirl.*). S. Theodoræ, imperatricis (*Men. Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Mg.*). Demetrii Prilucensis (*Prol. Men. Kal. Pap.*). Vsevolodi seu Gabrielis, ducis Pscovensis (*Prol. Kal. Men.*).

† Macedonii (*Sirm.*). † Inventio reliquiarum S. Zachariæ prophetæ, patris S. Joannis Baptistæ (*Sirm. Mg.*). † MM. duorum infantium et septem mulierum (*Bas. Mg.*). † Simeonis Stylitæ (*Italg.*).

OBSERVANDA.

S. Blasius,
mort. et soc.

Hieromartyris titulo, qui de episcopis juxta ac de presbyteris usurpatur, decoratus prodit S. Blasius in synaxariis bene multis, tum antiquioribus, tum recentioris ævi; male tamen vocatur *presbyter* et *martyr* in Kalend. Basilianorum Italo-Græciæ Mss., quod in Musæo suo adservant Bollandiani. — In *Mst.* agitur *memoria S. Hieromart. Blasii*; in *Rum.* rectius inscribitur: *Passio sancti antistitis Blasii*, cum hoc die martyrium consummasse testentur ipsius Acta, in *Menolog. Slav.* inserta, auctore Metaphraste. In *Assem. Siš. Chil.* habetur: *Sancti hieromartyris Blasii*; in aliis brevius ita: *S. Blasii*, et in *Pap.* brevissime: *Blasius*. *Horol.* convenit cum *Chil.*, additque: *episcopi Sebasteni*; quod passim recurrit apud recentiores; quin et archiepiscopus prædicatur in *Men.* Græcis excusis. In *Menol.* insuper adjicitur: *et qui cum eo passi sunt*; in synaxario autem expresse nominantur *septem mulieres*, ante ipsius passionem gladio animadversæ, et duo pueri qui simul cum eo capite plexi sunt hac eadem die. Prologi auctor synaxarium suum deprompsit ex *Men.* Græcis excusis, quæ cum *Sirm.* Mss. de sociis S. Blasii agunt seorsim. Sanctarum mulierum expressa mentio fit in titulo *Menologii Basiliani*; imo in tabella repræsentantur martyrio S. Blasii adstantes; non sine nota anachronismi, cum constet eas antea passas esse. Rarum esse apud Græcos cultum S. Blasii asserit Mazochius in observationibus ad 5 Febr. Kalendarii Neapolitani; an recte, dubito valde. — S. Theodoram imperatricem recolunt hodie synaxaristæ et menologi re-

centiores; secus Græci, teste *Menologio Basilii* et aliis quibusdam. Vita ejus, quam ad 12 Febr., pag. 554 et seq. ex variis scriptoribus conflata dedit Bollandus, hactenus desideratur in *Menologiis Slavonicis*, quemadmodum et aliorum sanctorum bene multorum. — S. Macedonium, quem *Sirm.* commemorat solus, *Menæa Græca* excusa referunt 29 hujus, tacentibus *Codd. Slavicis* utroque die. — De S. Zacharia, patre S. Joannis Baptistæ, agi hodie testatum faciunt *Menæa Græca*; Latina vero *Martyrologia* memorant ad 5 Novembris. — Notabilis est hodierna lectio *Kalend. Italo-Græci*: *Antiochiæ, sancti Simeonis monachi Ordinis Sancti Basilii, qui in columna stans multos annos vixit; unde et stylitæ cognomen accepit; cujus vita et conversatio extitit admirabilis. Ejus natalis celebratur tertio Idus Januarii.* Hæc eadem leguntur in *Martyrol. Romano*, at non tertio Idus Januarii seu die xi, sed Nonis Januarii seu 5 die. Hæc describere placuit in gratiam lectoris Slavi, qui nunquam forsitan audiverit S. Simeonem Stylitam ex ordine fuisse S. Basilii Magni. — De S. *Demetrio hegumeno in Pryluka* paucis absolvit Kulčinius in *Specimine Eccl. Ruthenicæ*, pag. 7 editionis Parisinæ, a me paratæ; uberior notitia dabitur modo, tum ut Papebrochii desiderio aliquatenus fiat satis, tum etiam ut lector catholicus amplius informetur de actis et virtutibus hujusce viri, quem *sancti* titulo ornaverant Kulčinius, *thaumaturgum* vero Vologdensem passim appellant indigenæ. — Ibidem illustranda erit *memoria Vsevolodi, ducis Pscovensis.*

S. Macedonius.

S. Zacharius.

S. Simeon Stylita.

Demetrius Prilucensis.

Vsevolodus, dux.

S. Theodora Augusta.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Vsevolodus,
dux Pscoven-
sis.

Lucem aspexit Vsevolodus, in baptismo Gabriel, circa initium sæculi duodecimi, Novgorodiæ. Cui a Mstislao patre suo, totius Russiæ magno duce, præfectus anno 1117, omnium virtutum, quæ christianum principem decent, præbuit exempla, justitiæ nempe, clementiæ, pietatis, præsertim vero caritatis; qua vere orphanorum et viduarum tutor erat et quibusvis misericordiæ pandebat sinum. Pluribus in locis templa excitavit; quorum illud maxime laudandum, quod Opočæ constituit patrono S. Joanni Baptistæ. Propter bellum contra Suzdalienses infeliciter gestum a Novgorodensibus pulsus, Vyšegorodi aliquantum temporis constitit; dein vero a Pscovensibus in regem assumptus est anno 1137, non diu tamen eis-

dem præfuturus. Anno enim proxime sequenti lethali morbo correptus ad regem regum migravit, die 11 Februarii. Defuncti principis corpus cum in urbem suam deferre statuissent Novgorodenses, factum esse traditur, ut nulla vi de loco suo potuerit dimoveri. Mansit itaque Pscoviæ, ubi, postquam quinquaginta quinque annos jacuerat, integrum repertum perhibetur die 27 Novembris, ac tandem nostra ætate, anno scilicet 1834, die 22 Aprilis, e sacello laterali in partem interiorem ecclesiæ cathedralis summa pompa translatus fuit. Quocirca ter in anno colitur prædictis diebus, mortis, inventionis et translationis anniversaria memoria illustribus.

Cfr 1) *Prol.* et *Menol.* ad h. d. 2) *Dict. hag.* pag. 69. 3) *Muraviev*, *Vite SS.* ad 27 Nov. 4) *Menol. Verš.* ad h. d. 6) *Liber. Grad.*, I, 254-265.

Demetrius
Prilucensis.

Natus in urbe Perejaslaviæ Transylvanæ (seu Zalesciæ) monasticum habitum ibidem in monasterio Goricensi induit. Dein hegumeni munere defunctus est in cœnobio S. Nicolai, quod ad lacum Perejaslaviensem fundaverat, non longe a laura S. Sergii Radonežensis, cujus commercio frequentissime utebatur. Deinde,

relicto monasterio, in fines Vologdæ contendit; sedeque sua non procul a Vologda urbe fixa, ecclesiam et monasterium Prilucense fundavit anno 1371, Demetrio Tanaico, magno Russiæ duce, necessarias ad id expensas suppeditante. Vere pater pauperum fuit ac pupillorum et viduarum advocatus. Debitoribus, unde solve-

rent,

DIES XII
FEBRUARI.

rent, præstabat, aut condonabat; et plurimos captivorum redimi curavit et suis restitui. Obiit anno 1391, die 11 Februarii, et in ec-

clesia Prilucensi tumulatus fuit. Ejus Vitam exaravit Longinus, monasterii modo laudati hieromonachus.

(Cfr 1) Prol. et Menol. ad h. d. 2) Diet. hag. pag. 87. 3) Menol. Vers. ad h. d.

Georgius Ju-
nior.

Eadem die agunt nonnulli de Georgio Ju-
niore, anno 1541 a Turcis crudeliter occiso

in Bulgaria; verum de eo melius agetur ad
26 Maii.

DIES XII.

Ostromira-
num.
Ea variis.

V
ACAT.

S. Meletii, archiep. Antiocheni (Mst. Rum. Tern. Prol. Menol. Men. Kal. Hor. cum Hier. GP. Vind. Goth. Nan. Sirm. Flor. Msg. Mg.). S. Antonii, archiep. CPolitani (Rum. Men. Bud. Prol. Hor. Kal. Eph. cum Bas. Sirm. Nan. Hier. Mg.). SS. Mariæ, quæ et Marinus, et Eugenii patris ejus (Menol. Prol. Kal. Bud. cum Bas. Sirm. Mg.). S. Maronis thaumaturgi (Kal. Mosq.). S. Theodora, imperatricis (Ephem.). S. Alexii, metropolitæ Kioviensis (Men. Prol. Leop. Kal. Ephem.). Apparitio iconis B. M. Virginis Ibericæ (Kal.). Translatio corporis Michaelis Cernigoviensis. † MM. Saturnini et Plotini (Sirm. Maz. Mg.). † Martyrum mille et trium Nicomediæ (Sirm. Msq.).

OBSERVANDA.

S. Meletius.

In Mst. et Rum. præfigitur nota *Memoriæ*; in priore nominatur primo loco; in posteriore post Antonium CPolitani. Tern. Paris. Iet Poss. conveniunt in depravato nomine *Melentii*, quibus addendus Genebrardus habens *Moletium*, Poss. in super appellat *martyrem*, sensu latissimo. Cateri communiter habent ita: S. P. N. *Meletii, archiepiscopi Antiochiæ*; Tern. brevius: S. P. *Melentii*; Ephem. brevissime: *Meletius*. De eo recurret sermo ad 22 hujus. Officium proprium habet in Menæis, in Menologio vero synaxarium ex variis auctoribus conflatum. Cfr Acta SS. Febr. t. II, pag. 600; Oriens. Christ. t. I, pag. 715; Febr. IX, pag. 304. — *Memoria Sancti Patris nostri Antonii, archiep.* CPolitani annuntiatur in Menol. Basilii primo loco, prætermisso S. Meletio, aut potius ad 23 Augusti remisso. In synaxario male cognominatur *Vlacheas* pro *Căulea*. Egregias Antonii virtutes, imprimis autem liberalitatem in pauperes cujusvis nationis, Scythas, Mysos aliosque, deprædicat Nicephorus philosophus apud Bollandianos, Febr. t. II, pag. 621. Consulatur etiam Hist. chronol. patr. CP., pag. 415. — In nonnullis Kalendariis, Leop. Bas. vocatur *Marina*, minus recte, pro Maria aut Marino. In Actis SS. de ea tractatur Jul. t. IV, pag. 278. — S. Alexii Kioviensis nomen reperitur non solum in Kalendariis superius allatis, sed in aliis quoque quam plurimis,

S. Antonius.

S. Marinus.

S. Alexius

quos longum esset recensere. Breve de sancto antistite commentarium præmisit Henschenius Actis sat antiquis, quæ Vilna acceperat a Sarbievio nostro, et in opere Bollandiano vulgavit ad hanc diem, pag. 659. Plura suppediabant tum *Memoriæ Slavica*, tum maxime auctores ad calcem earum citandi. Hic duo notanda in antecessum: alterum est, Alexii nomen desiderari in Horologio Ruthenorum Počajoviensi; alterum vero, codicem illum Leopoltanum, qui in titulo citatur, asservari in Bibl. Universitatis Pragensis. — In Kalendario Mosquensi, anni 1818, nempe in syllabo ecclesiarum Mosquensium et Festorum quæ in eisdem quotannis celebrantur, commemoratur ad hanc diem post S. Alexium S. Maro his verbis: *Et venerabilis patris nostri Maronis thaumaturgi*. Ejus solennia agi dicuntur in ecclesia Annuntiationis, ubi exstat sacellum ejus nomine dicatum. De S. Marone agitur iterum 14 et 19 Januarii. — Ephemerides Græco-Moscæ singulares sunt, dum hodie repræsentant S. Theodoram Augustam, quam cæteri omnes referunt pridie. — Similiter de MM. Nicomediensibus actum est supra ad 7 Januarii. — De inventione iconis Ibericæ, a fabulis non omnino salva, consulantur *Memoriæ Slavica* ad 26 Junii et liber, cui titulus *Gloria Mariæ semper Virginis*, part. III, sect. II. pag. 21.

S. Maro.

S. Theodora.
SS. Martyres
Nicomedienses.
Imago B. M. V.
Iberica.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Alexius,
metrop. Kio-
viensis.

Natus est Alexius, baptismali nomine Eleutherius, in Volynia, anno 1293, a parentibus catholicis et nobilibus, Theodoro et Maria. Duodennis, cum aucupio, puerorum more, oblectaretur, nocte audivit per somnium vocem dicentem sibi: Alexi, quid frustra laboras? Ecce, abhinc eris homines capiens. Mirabatur puer Alexium se vocari. Igitur ubi ad annum ætatis duodevigesimum pervenit, religiosæ vitæ se dedit in monasterio Epiphaniæ Mosquensi, nomenque Alexii cum habitu accepit. Litteris Græcis apprime excultus, novum Testamentum e Græco idiomate Slavonicum fecit. Sanctitatis vero fama fruebatur tanta, ut anno 1350 episcopus Vladimiriæ Kliazmensis creatus sit et Theognosti metropolitæ coadjutor, anno vero 1354 metropolita Kioviæ totiusque Russiæ a synodo salutatus, annuente patriarcha Constantinopolitano Philotheo. Quia tamen hic alterum metropolitam simul designavit, Romanum nomine, et patriar-

cha Ternobiensis Kioviam tertium submisit, nomine Theodoretum; idcirco Ecclesiam Kioviensem per vicarios gubernavit Alexius, rerumque componendarum causa iter Constantinopolitanum bis instituit. Rexit autem Ecclesiam sibi concreditam summa laude. Principes Tverenses a bellis mutuis cohibuit. Tsanibegi, Tartarorum chani, qui in Russiam dominabatur, uxori jam triennio cæcæ visum restituit. Antequam autem ad civitatem pervenisset in qua regina degebat, illa ipsa in somniis vidit sanctum sacerdotalibus vestibus indutum. Quare etiam omnem habitum episcopo et sacerdotibus, ejusmodi qualem vidit, parare jussit; abeuntem vero præsulem muneribus cumulavit. Cumque immanis Berdebecus, patre suo Tsanibego et duodecim fratribus crudeliter necatis, rerum potitus, Russorum ditionem crudeli manu invasurus esset, Alexius in Tartariam iterum mittitur, iram tyranni sopit, et optatam Ecclesiæ patriæque affert pacem. Ad sedem

DIES XIII
FEBRUARI.

sedem suam redux, muneri pastoralis impensius explendo incubuit. Plurimis in locis ecclesias et monasteria exædificavit, splendoremque cultui divino reddidit antiquum; martyrum quoque Lituorum Joannis, Antonii et Eustathii, qui sub Olgerdo ethnico passi fuerant, cultum publicum fecit, annuente Philotheo patriarcha. Mosquæ templum in honorem archistrategi Michaelis, e sectis lapidibus, extruxit, ibique sepulcrum propriis manibus excidit. Demum, postquam plurima ad incrementum gloriæ divinæ præclare egisset, virtutibus et miraculis clarus, peracto Missæ sacrificio et benedictione principi populoque impartita, ex hac vita decessit, anno 1378, feria sexta, die Februarii 12 (secundum alios 15, sed errore manifesto, cum anno 1378, currente litera dominicali C, dies 15 in feriam sextam incidere minime potuerit), venerandam adeptus senectutem et de obitu suo a Deo præmonitus. Conditus est in monasterio, ut vocatur, Miraculoso (Cudovo), quod ipsemet erexerat; et ter quotannis colitur, nimirum die Februarii 12, die 20 Maii, qua translatus fuit, denique

quinta Octobris, tribus Mosquæ archipræsulibus sacra. S. Alexii gesta a pluribus illustrata sunt atque descripta; at quinque potissimum circumferuntur Vitæ seu Legendæ Slavonice scriptæ. Harum prima, auctore forsitan Pitirimo, ep. Permiensi, qui anno 1445 e vivis cessit, obviam est in Codd. Mss., cæterisque antiquior. Secunda, quam fuisse conscripserat Pachomius Logotheta anno 1460, longe fusior evasit in *Graduali libro* (I, p. 114), ubi rebus gestis Vitas quoque illustriorum Sanctorum intexit auctor. Tertia, auctore incerto satisque brevis, incipit his verbis: *Ille sanctus pater noster Alexius genere erat nobilissimus, e regione septentrionali, etc.*; exstat in Prologo, anno 1641 Mosquæ vulgato. Quartam reperies in Chronico Novgorodensi (t. IV, pag. 55). Quinta denique, cui inscribitur *Concio de Vita S. Alexii*, legi potest in Prologo recentior excuso ad hanc diem. Hactenus de *Vitis* Alexii tum excusis, tum Mss., ex Macarii, archiep. Charkoviensis, Historia Eccles. Russ., tom. III, nondum omnino absoluto. Quibus addendi sunt sequentes auctores:

1) Acta SS. ad 12 Febr., pag. 659. 2) Kulčini, Specimen, pag. 8. 3) Menol. et Prolog. ad 12 Febr., 21 Maii et 5 Oct. 4) Dict. hag., pag. 18. 5) Hist. hierar. Russ. III, pag. 296. 6) Philaret. Obzor., n° 70.

Michael, dux
Cernigoviæ.

Eadem die Michaelis, ducis et martyris, reliquiarum translatio Cernigovia Mosquam. De hoc

principe agitur ad 20 septembris, qua passus est.

DIES XIII.

V
ACAT.

S. P. N. Martiniani (Mst. Rum. Tern. Par. I, III. Men. Prol. Hor. Kal. Pap. Cap. Poss. cum Bas. Hier. GP. Vind. Goth. Pg. Flor. Msq. Sirm. Maz. Mg.). S. Eulogii, archiep. Alexandrini (Rum. Men. Prol. cum Bas. Sirm. Mg.). SS. mulierum Zoë et Photinæ (Men. Prol. Kal. Hor.). SS. Aquilæ et Priscillæ (Rum. cum Bas. Sirm. Mg.). S. Simeonis Myrobletæ (Chil. Ath. Prol. Men. Kal. Bud. Ephem. Par. II, III et VI). SS. MM. Pamphyli et Porphyrii (Rem.).

† Timothei, patriarchæ (Neap.). † MM. patris et filii, cruci affixorum (Mg.) † P. N. Maiusimæ (Sirm.). P. N. Acepsimæ (Sirm.) † Theodosii, cœnobiarchæ (Italg.).

OBSERVANDA.

Quæ in titulo relata sunt modo, testatum faciunt Græcos Slavosque unanimes esse in recolenda memoria S. Martiniani ad præsentem diem; nam quod in Par. VI ad 14 hujus relatus sit, id propter festum S. Simeonis Serbi factum esse liquet. Nota *memoriæ* expresse signatur in Mst. et Rum.; at a cæteris omittitur. Ab aliis vocatur *sanctus*, *venerabilis* ab aliis; ut iterum perspectus fiat promiscuus utriusque denominationis usus. In Men. Græcis additur: τοῦ ἐν τῇ Βουρῆ. *Martiani* apud Genebrardum et *Martiani* apud Possevinum minutæ sunt, vix attentione dignæ. — Eulogii nomen occurrit etiam sequenti die in Tabulis Græco-moscis; utroque die agitur de patriarcha Alexandria, cujus gesta et virtutes illustrata sunt in Actis SS. Sept. tom. IV, a pag. 85; ubi præter alia observatu digna est duplex visio, quam habuisse fertur sanctus antistes, et quæ ex Menologio Basilii defluxit in Menæa Græca et Slavonica ætatis recentioris. Consulantur etiam quæ de hoc patriarcha disseruit auctor Hist. Chronol. de patr. Alexandr., pag. 68. — SS. Aquilæ et Priscillæ festivitàs peragitur apud recentiores Græcos Slavosque 14 Julii, non secus ac apud Latinos. Videsis Acta SS. 8 Jul., pag. 534. — Post S. Sabbam, archiepiscopum, nemo alius e Serbis tanta sanctitatis miraculorumque fama gaudet apud suos quam Simeon Nemanja, S. Sabbæ parens, et ex

rege Serbiæ, monachus, anno 1200 vita defunctus. Cujus memoria recolitur jam in Fastis Serbicis sæculi xiii, estque satis frequens. In Par. II, III et IV cognominatur *Serbicus*; item in quatuor codd. bibl. Vindob. signatis 13, 15, 17, 22; in Par. VI et in Anthologio Kulčini prædicatur *Serbiæ doctor et novus myrobleta*. *Myrobleta* nuncupatur etiam in Chil., in Evangelistario bibl. Vindob. signato 28, sæculi xiv, et in recentioribus sat multis. *Serborum episcopus* hallucinatio est Kulčini, indigna quæ refellatur. Plura suppeditabunt *Memoriæ Slavicae*. — Prorsus singularis est et insolita lectio Evang. Remensis, referens SS. martyres Pamphilum et Porphyrium, ejus famulum; de quibus cæteri omnes certatim agunt 16 februarii, Latini vero etiam die 17 febr. et 1 junii, ut magis declarabitur infra. Nec transpositionis hujusmodi ratio in promptu est, cum dies 16 in Remensi vacet. — Cl. Mazochio S. Timotheus, marmori Neap. hodie insertus, idem est ac S. Timotheus cognomento *podscopos*: quod multis explicare et stabilire conatur in adnotationibus suis ad hanc diem. Recolantur etiam dicta ad 9 Maji. — An S. Maiusimas distinguendus sit a S. Acepsima, mihi non liquet; inquirere autem non vacat, præsertim cum neutrius nomen in Synaxariis Slavicis signatum reperitur ad præsentem diem.

S. Pamphilus.

S. Timotheus,
patriarcha.SS. Maiusimas
et Acepsimas.

MEMORIÆ

Ostromira-
num.
Ex variis.S. Martinia-
nus.

S. Eulogius.

SS. Aquila et
Priscilla.S. Simeon My-
robleta.

DIES XIII
FEBRUARI.

MEMORIE SLAVICÆ.

S. Simeon Nema-
niana.

Stephanus Nemanja, hujus nominis secundus, in cœnobio Simeon dictus, filius erat Tichomili, anno 1114 natus. Zentæ, in ecclesia S. Michaelis Archistrategi baptisma suscepit, sed ritu, ut videtur, sacrilego Patarenorum seu Bogomilorum; quorum nefanda hæresis Zachlumiam, Zentam, Dalmatiam, totamque Bosniam late jam invaserat, et latini perinde ac græci ritus homines Ecclesiasque cum ipsis sacrorum ministris corruerat. Veneno isto infecti erant non modo magnates plurimi, sed et ipse Culinus, Bosniæ princeps, Nemanjæ socer, et principis uxor, et soror, Nemanjæ fratri connubio juncta. Verum, baptismi vitio agnito, in Russia, ubi Bogomilorum hæresis damnabatur, Stephanus catholico, sed græco ritu, quum adhuc puer erat, iterum baptizatus est ab episcopo Leontio in ecclesia SS. Petri et Pauli. Postquam adolevisset et regioni suæ fuisset præpositus, ditiones parenti suo, a Græcis vi ablatas, recuperavit; factusque est totius Serbiæ et Maritimæ dominus et megajupanus, seu magnus comes. Fredericum I, imperatorem, Jerosolymitanæ expeditionis ducem, magna pompa excepit in civitate Nissa, aliquando munita; eique splendida munera obtulit, vinum insuper et hordeum, oves et boves, et inter cætera dona eos, quos dicunt, boves marinos seu phocas sex, aprum mansuetum et tres cervos vivos itidem mansuetos. Singulos quoque imperatoris familiares principes munifice variis donis honoravit. Se ipse denique et omnes suos cum armis obtulisse dicitur in adjutorium susceptæ expeditionis cruciatæ, et *specialiter*, ut Ansberti chronographi verbis utar, *adversus regem Græciæ, si forte contingeret adversari eum Christi exercitui, sicut ipsi de eo tunc opinabantur, propter præmissos latrunculos, militiam crucis in dies infestantes*. Dum itaque Serbiæ præses, pietate et præsertim liberalitate ac misericordia enituit, innumeris elemosynis in pauperes erogatis, pluribusque templis et monasteriis exstructis; inter quæ celeberrimum illud, auro ac marmore ornatissimum, quod ad fluvium Studenitsam etiam nunc conspicitur. Quo in genere pietatis, apud Serbiæ reges tam solemnem, prævit exemplo. Procreavit Stephanus cum Anna uxore sua filios tres Stephanum, Vulcanum et Rastum, deinceps primum Serbiæ archiepiscopum, a quo etiam ad vestem monasticam capessendam fuit illectus. Cum nempe Sabbas seu Rasteo, adhuc junior, in Montem Atho sive Sanctum clam aufugisset, vitamque religiosam ibidem fuisset amplexus, patri suo, licet rem ægerrime ferenti, ut se imitaretur feliciter persuasit. Itaque, postquam annos triginta septem Serbiam gloriose gubernasset, filium Stephanum, secundo loco natum, qui vulgo Primocoronatus vocatur, successorem suum designavit; mundique honoribus et pompis valedicens coronam cum cucullo commutavit, et in cœnobium Studenicense, a semetipso erectum, sese abdidit, ibique minorem et majorem habitum ab episcopo Callinico, exquisito pietatis sensu,

suscepit anno 1195, die Martii vigesima quinta. Mariti sui exemplum imitata est Anna, in religione Anastasia dicta. Exactis autem duobus annis, Studenitsa in Montem Atho venit Simeon, 2 Novembris anno 1198; ibique in claustro Vatopedi erectis sex sacellis, post annum unum et menses quinque in Chilandarium transiit cum filio suo Sabba; ubi reliquum vitæ suæ mansit. Religiosæ vero vitæ curriculum tanto fervore, tantaque potissimum humilitate emensus est, filio magistro et duce, ut in admirationem raperet socios universos. Monasterium Chilandariense, deinceps omnium longe celeberrimum, tunc vero pene dirutum, e rudibus de novo excitavit, optimeque dotatum, ecclesia, sub titulo Præsentationis B. M. Virginis seu, ut Græci aiunt, Ingressus in templum, auxit, impetrans insuper ab Alexio Comneno, imperatore, filii sui Stephani regis socero, ut prædictum cœnobium Serbiæ regum proprium esset, nec alteri juri quam imperiali obnoxium; unde Serbicum nuncupari ex illo tempore solitum est. Tandem senio et jejuniis confractus, cum exemplo suo plurimos Christo lucratus esset, et brevi cursu multa tempora explevisset, piissime in S. Sabbæ, filii sui, amplexibus obdormivit anno 1200, die Februarii decima tertia, ætatis anno octogesimo septimo, sacramentis Ecclesiæ refectus et cælesti etiam visione recreatus. Corpus ejus e monasterio Chilandariensi Studenitsam translatus fuit a S. Sabba, jam archiepiscopo, die undevigesima Februarii, anno 1208. Hujus translationis occasionem et historiam accipe ab ipsomet beato archipræsule, in Vita S. Simeonis. Interea, ait, cum multæ turbationes fuissent exortæ in Græcorum regione atque ad nos usque perrepsissent, rogatus fui a fratribus meis, Stephano rege et Vulcano megajupano, ut parentis nostri corpus in patriam ab omni turbatione immunem transveherem. Quam petitionem justam esse tempusque opportunum videns, sepulcrum patris mei aperui, et reperi corpus ejus integrum et illæsum, licet per octo annos ibi jacuisset. Sacras itaque reliquias accipiens, itineri me accinxi, et quamvis magni in regionibus istis fierent tumultus, ego tamen Dei auxilio fretus et B. V. Mariæ ac venerandi parentis mei intercessionem adjutus, per ignem, ut aiunt, et aquam transivi, incolumis et illæsus, et perveni in civitatem Serbiæ Chvostno dictam. Ulterius progredienti mihi obvii occurrerunt fratres prædicti Stephanus et Vulcanus, simul cum episcopis, presbyteris, hegumenis, monachis quam plurimis et magnatibus universis, atque venerandum corpus domini Simeonis ipsimet detulerunt in ecclesiam monasterii Studenicensis, ubi in tumultu pridem parato condiderunt pompa solemnem magnoque populi concursu. Atque hæc facta sunt die decima mensis Februarii. Sacræ Simeonis exuvie miraculis mox inclaruerunt, oleumque suavissimi odoris stillare cœpit, adeo quandoque copiosum, ut totum sacellum perfundere videretur; unde et Myrobletæ nomen et peculiarem cultum apud Serbos obtinuit sanctus Simeon. Festum ejus agitur ad diem decimam tertiam

tertiam Februarii, qua cessit e vivis. Vitam autem habemus a pluribus auctoribus adumbratam; inter quos primo sane loco censendi sunt ambo S. Simeonis filii, S. Sabbas et S. Stephanus Primocoronatus, modo laudati;

quibus addendus Dometianus, hieromonachus Chilandariensis et S. Sabbæ discipulus; insuper et Daniel II, inter archiepiscopos Serbiæ ordine postremus.

DIES XIV
FEBRUARI.

Cfr 1) Vita S. Simeonis, auctore S. Sabba, ed. Schafarik. 2) Vita ejusdem, auctore S. Stephano, rege, ed. Schafarik. 3) Vita ejusdem, auctore Dometiano, ms. 4) Daniel II, arch. Serbiæ, Genealogia regum Serbiæ. 5) Acta SS., tom. I Jan., pag. 979 et seq. 6) Pejacevič, Hist. Serbiæ, pag. 165 et seq. 7) Raič, Hist. Serb., lib. vii, cap. 5. 8) Chronica Serbica, in Pamatky, ed. Schafarik. 9) Assemani, Kalend., t. VI, pag. 58 et seq. 10) Farlati, t. VII, pag. 55. 11) Prologus, ad diem xii Februarii. 12) Kulčinius, Specimen Eccles. Ruthenicae, ed. Paris., pag. 11. 13) Légendes Slaves du moyen âge, ed. A. Chodzko. 14) Auberti Historia, pag. 31 et seq. 15) Manuscripts Slaves de la bibl. impériale de Paris, par le P. Martinof, S. J. pag. 47 et seq.

DIES XIV.

Ostromiranum.

MEMORIA VENERAB. AUXENTII, THAUMATURGI (*Omnes*). VENERABILIS PATRIS NOSTRI CONSTANTINI PHILOSOPHI, QUI IN MONACHATU DICTUS EST CYRILLUS (*Ass. Par. I. Rum. Men. Prol. Hor. Pap. Cap. Leop. Bud. Val. et alii quam plurimi*).

Ex variis.

S. Eulogii, patr. CP. (*Ephem.*). S. Abramii, ep. Carrarum (*Prol. Kal. cum Sirm. Mg.*). S. Martiniani (*Par. VI*). S. Maronis, eremitæ (*Menol. Prol. Kal. cum Sirm. et Mg.*). S. Isacii, reclusi Cryptensis (*Pat. Men. Kiov. Serb. Kal.*). S. Eustratii, mart. Chersonesi (*Prol. ms.*). Translatio corporis Michaelis Cernigoviensis (*Kal.*).

† Philemonis, hieromart., ep. Gazensis (*Bas. Sirm.*). † Synaxis S. Joannis Evangelistæ in ecclesia Diaconissæ (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Cyrillus, Slavorum apostolus.

S. Cyrilli, Slavorum apostoli, memoria, in Græcorum Fastis nuspiam obvia, in Slavicis celebratissima est atque ab remotiori ævo frequentata. Testantur id libri liturgici melioris notæ sæculo xi et sequentibus exarati; quibus omnibus sive auctoritate sive ætate præit Evangelium Ostromiranum anno 1056 et 1057 conscriptum, festum S. Cyrilli annuntians modo supra relato. In qua annuntiandi ratione duo notatu non indigna sunt, nempe *Constantini* nomen, cujus loco nonnisi extremo morbo Romæ laboranti inditum fuit nomen *Cyrilli*, et titulus *philosophi*, quo passim distinctus prodit Cyrillus. Præterea, solet *Slavonica gentis doctor* nuncupari; quin et *Catanensis episcopus* in quibusdam fastis cognominatur, forte inepte. Sed singulorum codicum genuinam phrasim in medium proferamus, ut cuius perspectum fiat, quantum inter se varient quantisque modis inelytissimum Slavorum apostolum deprædicent et condecorent. In Assemaniano glagolitico habetur: *Sancti Patris nostri Cyrilli philosophi*; similiter in Paris. I, demptis vocibus: *Patris nostri*. In Rum. recolitur memoria SS. PP. nostrorum Auxentii et Cyrilli, doctoris gentis Slovenicæ; ubi notandum ultimum vocabulum, utpote quod proprium sit gentis hujus nomen et germanum. *Sloveni* nempe passim audiunt in monumentis slavici antiquioris ævi, non *Slavi*. In Horologio Ruthenorum refertur post S. Auxentium his verbis: *Et venerabilis Patris nostri Cyrilli, episcopi Catanensis*; quibus minori caractere subditur: *Philosophi et doctoris Slovenorum et Bulgarorum, atque inventoris literarum* (Slavicarum), *quas e græcis russicas fecit, anno salutis 863, imperii Michaelis tertio*. In alio codice Evangeliorum Leopolitano legitur: *Idem Slavos et Bulgaros baptizavit*. Undenam *Catanensis episcopus* dictus sit, adhuc nescitur; ita tamen appellatur in plurimis codicibus, Bud. Leop. aliisque recentioris ævi; imo in nonnullis vocatur episcopus civitatis *Canaonensis*, ut in Prologo Mosq. excuso, et *Natanensis* in Pap. mss. Varii quoque sunt dies commemorationis: nimirum hoc die recolitur S. Cyrillus solus, qui est ejus dies emortualis; at 9 Martii, 6 Aprilis, 11 Maii et 26 Augusti celebratur simul cum fratre suo, S. Methodio, archiep. Moraviæ. Nuperrime tandem decretum est a summo pontifice

Octobris Tomus XI.

Pio IX, ut festivitas utriusque sancti in posterum celebretur 5 Julii; quo et reapse celebrata est hocce anno apud Slovenos, Bohemos, Moravos et Croatas, a SS. Cyrillo et Methodio mille annis abhinc evangelicis doctrinis imbutos. Hactenus codices excusi, quos mihimetipsi propriis oculis inspicere licuit et manibus versare. Addendi sunt codices mss. quorum magna copia in pluteis Petropolitans et Mosquensibus congesta latet, et unde sequentia proposuit cl. Nevostrujev, in annotatis suis ad Kalendarium Evangelii Mstislavici, toties in decursu hujus operis a me citandi. Commemoratur igitur S. Cyrillus in duplici Prologo bibl. Synodalis Mosquæ, signato n° 247 et 248; insuper in Prologo Serbico sæculi xiii, quem citat in opere suo de Joanne exarcha Bulgariæ doct. Kalaidovič; in Menæis sæc. xii ejusdem bibliothecæ, signatis n° 164; item in codice Evangeliorum sæc. xiii musæi Rumiantsoviiani, signato n° 106; in tribus aliis codicibus sæc. xiv bibl. synodalis, signatis nn. 21, 46 et 25, quorum primus exaratus est anno 1507, secundus anno 1537, tertius anno 1558; denique in volumine Actuum Apostolorum quod scriptum est intra annos 1509 et 1512, et signatum n° 45, ut juniores codices prætereantur, quos nimis longum esset recensere. Hæc ita summatim dicta, fusius, ut spero, declarabuntur in egregia *Descriptione codd. mss. Slavicorum bibliothecæ synodalis Mosquensis*, tomo secundo, quem vir doctissimus mox dabit in lucem. Non est hujus loci fastos latinos referre, qui S. Cyrillum commemorant; alioquin nota sunt ex eis quæ Josephus Dobrovsky, slavico studiorum facile parens, publici juris fecit in præclaro opusculo cui inscribitur SS. *Cyrillus et Methodius, Slavorum apostoli*. Quorum acta etsi ab aliis quoque illustrata sunt, nec sine magno eruditionis apparatu; tamen ad tuendam omnimodam eorum sinceritatem, brevia occurrunt, scopuli et syrtes in mari magno, quod mihi opportuniore tempore enatandum propono. Plura scilicet in eorum vita, gestis, laboribus, ærumnis, scriptis enodanda supersunt, quæ etiam post stratam a multis eruditissimis viris viam, operosissima indagatione indigeant, nec scio menumentane hactenus cognita rem sufficienter complanatura sint. Interea consulatur breviarium rerum ab eis gestarum,

DIES XV
ET XVI
FEBRUARI.

S. Eulogius.

S. Maro, eremita

quod, pro instituto meo, *Memoriis Slavicis* insertum est; inserere autem placuit ad 5 Julii, ut dies illa Latinis nunc adeo sollemnis, saltem aliqua sanctorum apostolorum commemoratione sit distincta. — S. Cyrillo, Slavorum apostolo, jungitur hodie in Tabulis Græco-Moscis S. Eulogius, monastico habitu indutus, quem idcirco indigenam esse conjiciebat Papebrochius. At episcopum Alexandrinum esse constat. Quod autem habitu monastico indutus repræsentetur, id pictoris oscitantiae tribuendum. Nec omnino displicet sententia Assemani, conjicientis errorem adesse in nominum epigraphe, legendumque *Auxentius, Eulogius, Cyrillus*; præsertim cum in Fastis Slavicis S. Cyrillus monachi titulo potius quam episcopi decoretur. — De S. Marone,

qui in Menologio vocatur *Myron*, et iterum redibit 19 februarii, legis quæ disseruntur in Actis SS., Febr., tom. II, pag. 766. — Qua ratione martyris Chersonensis titulum promeruerit Eustratius, et quo sensu id sumendum sit, declarabunt *Memoriæ Slavicæ* ad 28 Martii, quo solet coli. Occurrit etiam crastina die, modestiore designatione *monachi* donatus. — Templum sanctissimæ Deiparæ, quod Diaconissæ nuncupatur, commemoratur in Menæis Græcorum 28 Julii, quo ejus encaenia peraguntur. Ex hodierna annuntiatione conjicere licet, exstitisse inibi sacellum S. Joannis, apostoli, quod tamen inter ædes eidem CPoli sacras prætermisit Cangius. (Cfr CP. christ., lib. iv, pag. 87.)

S. Eustratius.
Cryptensis.

J. Joannes
Evangelista.

DIES XV.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Onesimi, apostoli et martyris (*Mst. Rum. Tern. Par. I et VI. Sišat. Chil. Og. Ephem. Poss. Cap. Men. Prol. Hor. cum Bas. Hier. Sirl. Mg. etc.*). SS. Paphnutii et Euphrosynæ, ejus filia (*Leop. Hor. Bud. Kal. cum Bas. Sirm.*). S. Eusebii, anachoretæ (*Prol. Men. Kal. cum Sirm. Mg.*). S. Eustratii, mon. Cryptensis (*Pp.*).

† Pantaleonis (*Neap.*). † Maioris, mart. (*Bas. Med. Sirm.*). † Joannis eleemosynarii, archiep. Alexandrini (*Italogr.*).

OBSERVANDA.

S. Onesimus.

S. Onesimi, Ephesiorum episcopi, festum celebratur hodie apud Slavos et Græcos, apud Latinos vero die proxime sequenti. Ille est, de quo S. Paulus scribit ad Philemonem, ex servo factus apostoli discipulus et episcopus. In Mst. et Rum. annuntiatur *Passio sancti apostoli Onesimi*, quamvis non constet, utrum hoc die martyrium consummaverit, quum Latinis martyrologis hodie ignotus sit. *Apostolus* vocatur etiam in Tern. et passim; imo *unus e 70 discipulis*, uti est in Menologio. Præterea appellatur *martyr et discipulus S. Pauli* tum in Prologo tum in eodem Menologio, prælucente Basiliano; in in Chil. et Siš. *discipulus Pauli*, tantum. In Par. I breviter, de more: *S. Onesimi*. Ephemerides Græco-moscæ et Cap. nudum nomen proferunt: *Onesimus*. Quod Possevinus scripsit: *Anysini*, sat insulse, modo revera scripserit ita, et non *Anisimi*. Hoc enim ultimum vulgo usurpatur: Russorum nempe idiomate vocalis o, quotiescunque accentu careat, non aliter sonat ac a correptum. Longe gravior error irrepsit in Acta Slavonica, a Græcis minime distincta; in utrisque enim S. Onesimus Ephesinus perperam confunditur cum altero, Puteolano, atque Puteolis obiisse narratur, quum Romæ crurifragio multatum esse constet inter omnes. At Ephesi post S. Timotheum sedisse, recte testantur eadem Acta; quibus proinde Onesimus, servus Philemonis et episcopus Ephesiorum, unus est prorsus idemque, licet id non omnino probetur. In Prologo altum de episcopatu Ephesino silentium. Hinc est, quod in Tabulis Græco-Moscis S. Onesimus repræsentetur absque habitu

episcopali; Prologo namque duce passim utebantur pictores. Quam in rem Papebrochius, postquam pictorem moscum laudasset, hæc subdit: *Episcopum enim non fuisse, haud satis probant ea quæ de eo habemus*. Clausula ista minime retractari ea quæ de episcopatu Ephesino ab Henschenio recte stabilita fuerunt in Actis SS., ad 16 Febr., lectorem monitum omnino voluit Papebrochius ipse, teste Sollierio in annotatis ad Martyrologium Usuardi. *Onesimi, archiepiscopi Ephesi*, meminerunt Menæa Græca ad 1 Decembris; alibi examinandum an recte. — Non assequor rationem, cur S. Eustratius huc translatus sit ex 28 Martii, quo die recolitur a cæteris. — S. Pantaleo non est diversus a medico illo Nicomediensi, qui apud Græcos Latinosque consignatur 27 Julii, quo de eo agemus et nos cum eodem marmore Neapolitano. Ex hodierna commemoratione liquet, eum bis in anno celebratum fuisse olim apud Græcos æque ac Latinos; et reapse in quibusdam martyrologiis nominatur pridie, imo et diversis diebus februarii in veteribus scriptis refertur, teste Mazochio. — S. Maïrum seu Maërum ex Men. Græcis retulimus 11 Januarii; S. Maior prodit hodie in eisdem Menæis et in Menol. Basili; uterque porro dicitur inter flagella vitam amisisse; fere idem imponitur nomen utrique; verbo, unum eundemque esse suadent omnia. — S. Joannes, archiep. Alexandria, ex *Ordine S. Basilii, M.*, translatus est ad hanc diem ex 23 Januarii, quo colitur apud alios ferme omnes.

S. Eustratius.

S. Pantaleo.

S. Maior,
martyr.

S. Joannes,
eleemosynarius.

DIES XVI.

Ostromiranum.
Ex variis.

PASSIO SANCTI PAMPHILI ET ALIORUM MULTORUM (*Mst. Rum. Ass. Tern. Par. I et IV, Siš. Chil. Og. Men. Prol. Hor. etc. cum Bas. CP. GP. Hier. Vind. Pg. Nan. Flor. Max. Msq. Mg.*).

SS. MM. Pauli, Valentis, diaconi, Porphyrii, Seleuci, Theoduli, Juliani, Samuelis, Eliæ, Danielis, Jeremiæ et Isaïæ, sociorum S. Pamphili, Cæsareæ (*Men. Kal. Hor. cum Baz.*). SS. Martyrum Martyropoli, in Perside (*Men. Prol. cum CP. Bas. et Mg.*). S. Maruthæ, ep. Mesopotamiæ (*Prol. Men. Kal. cum Bas. Sirm. Mg.*). S. Flaviani, patr. CPolitani (*Hor. Kal. Pp. cum Mg.*). S. P. N. Alexandri (*Pp.*). Romani (*Ath.*).

† Julianiæ, virg. et mart. Nicomediæ (*Neap.*). † Flaviani, mon. (*Mg.*). † Mariamnæ, sororis S. Philippi (*Nan.*). † Euphrosynæ, virg. (*Itg.*).

Numerum

OBSERVANDA.

DIES XVII
ET XVIII
FEBRUARI.S. Pamphilus
et soc.

Numerum martyrum, qui in Ostrom. non designatur, docet Menologium, post Eusebium, apud quem alio ordine referuntur. Ex his solus Pamphilus, qui in Bas. depravate nominatur *Pamphilus*, imo *Samphilus* in Par. I, erat sacerdotali dignitate insignitus, sicuti *Valens* diaconali, cui in Rum. inditum est nomen *Paulentis*, ex duobus forsitan nominibus Pauli et Valentis contractum. Hi omnes in unum rectissime collecti communi festo hodie celebrantur a Græcis et Slavis, dum apud Latinos coluntur disjuncti et in tres varios dies dispersi: Pamphilus, Valens et Paulus 1 Junii, Theodulus et Julianus 17 Februarii, reliqui septem hodie. Verumenimvero non ab omnibus Codd. citantur omnes. In Mst. annuntiatur *passio S. Pamphili et sociorum ejus*. Rum. meminit passionis SS. *Pamphili et Paulentis*, tantum; Paulum et Pamphilum nominat Par. I. In Rem. Pamphilo additur Porphyrius, ad 13 Februarii; Ostrog. superaddit: *et sociorum*. Asseman. longe plenius: SS. MM. *Pamphili, Valentis, Pauli, Porphyli* (lege Porphyrii), *Seleuci, Juliani et aliorum*, omissis nempe SS. Theodulo et quinque Ægyptiis, qui prophetarum nomina sibi imposuerunt. Omnium plenissime Horol., ubi etiam quinque Ægyptii accurate distinguuntur a cæteris. In codicibus melioris notæ, Ostr. Mst. et Rum. præfigitur nota: *Passio*; est enim dies quo omnes duodecim socii martyrii gloriam promeruerunt. Slavicis Menologis consentire Græcos, testatum faciunt apographa

in titulo citata. Tacet solum Sirletianum, in quo S. Pamphili memoria rejecta est ad 5 Novembris, licet eo die sileatur a cæteris omnibus. Hinc sacrum manipulum hodiernum coli a Græcis nominis Novembris concludit Emin. Baronius, in adnotatis ad 1 Junii, Sirletiani Menologii auctoritate deceptus. — Qui sequitur S. Maruthas, ep. Mesopotamiæ, ædificasse dicitur Martyropolim, quam a Cæsarea minime diversam esse contendit Morcellius, Kalend. suo CPolitano potissimum in nixus; in hoc enim annuntiatur *memoria S. Martyris Pamphili et sanctorum qui cum eo Martyropoli quiescunt*. Litem aliis relinquimus dirimendam. — S. Flavianus, patr. CPolitani, commemoratur hodie in Hor. et in aliis nonnullis; in Men. Basilii nominatur die sequenti, ultimo loco; at in Hieros. die 18. Distinguendus omnino a S. Flaviano, monacho et eremita, cujus breve encomium exstat in Menæis Græcis. Romanum retulimus 4 Januarii. — Apud Græcos et Slavos festum S. Julianæ Nicomediensis fere nunquam signatur alio die quam 21 Decembris. Excipiendum Kalend. Neapolitanum, quod cæteroquin passim argumento est Latinis juxta ac Græcis communia fuisse olim plura festa, quæ deinceps variis diebus agi consueverunt. — S. Euphrosyna virgo illa est, quæ cognominatur Alexandrina et vulgo colitur kalendis Januarii, ut manifestum facit annuntiatio Martyrologii Italo-Græci.

S. Maruthas,
ep. Mesopot.S. Flavianus,
uterque.

S. Julianæ.

S. Euphrosyna.

DIES XVII.

VACAT.

Passio S. Megalomartyris Theodori Tironis (Mst. Rum. Prol. Men. Hor. Kal. Ass. Tern. Par. I et IV, Siš. Chil. Og. Vat. I. Eph. Cap. Poss. cum Bas. Hier. GP. Vind. Pg. Lind. Goth. Sirm. Maz. Mg. Sirl.). S. Mariamnæ, sororis S. Philippi, apostoli (Rum. Prol. Menol. Hor. Kal. cum Hier. GP. Flor.). Inventio reliquiarum S. Mennæ Calliceladi (Men. Prol. Kal.).

† Auxibii, ep. Soliorum, in Cypro (Bas. Sirm. Maz. Mg.). † Theocteristi (Mg. Sirm.). † Salamanis (Mg.). † Flaviani, archiep. CPolitani (Bas.). † Pauli Junioris, episcopi (Neap.). † Agathonis, papæ Romani (Itg.). † Marciani et Pulcheriæ, imperatorum (Mg. Marg.).

OBSERVANDA.

S. Theodorus
Tyro.

In Mst. additur: *Ejus* (S. Theodori) *memoriam celebramus primo Sabbato jejuniorum quadragesimalium*; eadem clausula legitur in Menæis Græcis excusis et Sirm. mss. In illis superadditur tum celebritatis ratio, nimirum *stupendum Colyborum miraculum*, tum etiam locus quo peragebantur solemnia sancti Martyris, in æde scilicet Sphoracii. Sed adeantur potius Allatius, Assemanus, Goar alique. — Gesta S. Mariamnæ, ex qua Rum. formavit suam *Marimianiam*, illustrantur in Vita S. Philippi, quem Græci colunt 14 Novembris. — *Calliceladum* dictum esse S. Mennam ob vocis elegantiam, monet Raderus in adnotationibus Mss. ad Menæa; idem est ac qui vulgo refertur a synaxaristis 11 Novembris. — S. Salamanes, Silentiarius, is est de quo actum est 23 Januarii. — De S. Auxibio, episcopo Soliæ seu Solonis, memorant soli, ni fallor, Menologi Græci, tum hoc die, tum die 19, quo etiam celebratur a La-

tinis; inserendus itaque in Menologia Slavica, una cum tot aliis quorum tamen Vitæ græce latineve passim circumferuntur. Græca Vita S. Auxibii, quam latine vulgavit Henschenius, asservatur in Bibl. Regia et etiam in Burgundica Bruxellis. Incipit: *Βούλομαι διηγήσασθαι ὑμῖν τὴν θαυμαστήν* et reliqua. — In Italo-Gr. additur: *nostri ordinis*; præterea: *Qui quievit quarto idus Januarii* (die 10); hoc nempe die celebratur a Latinis. Redibit 20 hujus. — S. Pulcheriæ Augustæ adjungunt Menæa Græca Marcianum conjugem, adduntque utriusque solemnia agi in Magna Ecclesia CPolitana. Utrunque nomen recurrit in Sirm. die sequenti. Verum enim vero de cultu Marciani non omnino constare asserunt Bollandiani, ad x Septembris, S. Pulcheriæ sacram, qua data occasione rem totam enodant expenduntque. Marciani nulla memoria apud Slavos.

S. Agatha,
papa Romanus.S. Pulcheria
et Marcianus.

DIES XVIII.

VACAT.

S. P. N. Leonis, papæ Romani (Mst. Rum. Tern. Par. I et VI, Prol. et reliqui cum Bas. Hier. GP. Pg. Vind. Nan. Fl. Msq. Sirm. Goth. Mg.). S. Agapeti, ep. Synnadarum seu Synai, et thaum. (Men. Prol. Kal. Rum. cum Hieros. Nan.). S. Leontii (Rum.). S. Maximi, mart. (Ephem.). S. Flaviani, confessoris, archiep. CPolitani (Men. Verš. cum Nan. Hier. Sirl.).

† MM. Leonis

Ostromira-
num.
Ex variis.

DIES XIX
ET XX.
FEBRUARI.

† MM. Leonis et Paregorii (*Mg.*). † Pimenii (*Neap.*). † Thomæ et Joannis Jejunatoris, patr. CPolitani (*Sirm.*). † Memoria piorum imperatorum Marciani et Pulcheriæ (*Sirm.*). † Simeonis, presb. et mart. (*Italogr.*).

OBSERVANDA.

S. Leo, papa
Romanus.

S. Leonem Magnum passim referunt hodie Græcorum et Slavorum Synaxaria, Latina vero xi Aprilis et 28 Junii; quamvis nullus ex his tribus diebus sit ejus dies natalis in cælo seu depositionis; in quo assignando disputant martyrologi. In Mst. annuntiatur: *Memoria Venerab. Patris nostri Leontis*; in Rum.: *Memoria Sancti Leonis, papæ Romani*; similiter in Prologo, nisi quod addatur: *patris nostri*, et loco *Leonis* positum sit *Leontii*; et ita passim tum *Leonis* tum *Leontii* nomen usurpant synaxaristæ, Græcam scilicet formam (Λεων, Λεοντας) mutuati. Imo in eodem Rum. post S. Leonem, papam, continuo nominatur S. *Leontius* quidam, cum S. Agapio sociatus; ut facile perspicias, utrumque vocabulum æque in usu esse. — Pro *Agapio* legendum *Agapitum*, palam est; at quisnam *Leontius*? In Menæis Græcorum excusis agitur commemoratio SS. MM. *Leonis* (græce Λεόντας) et *Paregorii*, qui *Pataris in Lycia decertarunt*. Jamvero nominum conformitas suadet maxime Leonem martyrem a Leontio illo codicis Rum. minime esse diversum. Quod si ita est, omnino restituenda sunt nomina *Leonis* et *Paregorii* martyrum Fastis Slavicis, utpote quæ nec in Menologio, nec in Prologo, imo nec apud Verinskium reperiuntur. — In Menologio Basilii

commemoratur primo loco S. Agapitus, thaumaturgus, *ep. Sinai*; Συναῶν episcopus vocatur etiam in Hieros. Nan. Men. Græcis et Prologo; at *Synnadensis* inscribitur in Menologio. Habet præterea titulum confessoris in Menæis Græcis et prolixo encomio donatur, quod una cum titulo confessoris inde mutuatus est auctor Prologi Mosquensis. — Singularis est lectio Ephemeridum, quippe quæ laudant S. Maximum cæterosque martyrii ejus socios referant; dum alii omnes die sequenti, quo dabimus et nos. — S. Flavianum, patr. CPolitani, exhibet hodie Menologium Slavonicum et nonnulla Kalendaria vetusta optimæque notæ, Hieros. Callipolitanum, cum Sirletiano; at in Basiliano occurrit die præcedenti; in Menæis vero excusis die 16; in Prologo desideratur. Ex Ordine S. Basilii fuerit, si fides adhibenda Martyrologio Italo-Græco. — Consule quæ de S. Pimeno presb. et martyre adnotavit Mazochius. — Simeon quoque presbyter et martyr fuisse dicitur in Martyrol. Italo-Græco. cujus apographum in Musæo Bollandiano asservatur; verum nec consuetam notam præfert: *ex ordine nostro*; nec diversus est a S. Symeone, episcopo Hieros. et martyre, cujus natalis celebratur hodie a Latinis.

S. Maximus.

S. Flavianus,
patr. CP.

S. Pimenus.
S. Simeon.

SS. Leontius
et Paregorius.

S. Agapitus.

DIES XIX.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

SS. Apostolorum et MM. Archippi, Philemonis et Apphiæ, virginis (*Mst. Men. Prol. Pos. Cap. Pap. Kal. Par. VI. Siš. Chil. Og. etc. cum Vind. Pg. Msq. Mg.*). S. Theodori (*Par. I.*). S. Dosithei, discipuli S. Dorothei (*Men. Kal.*). S. Rabulæ, discipuli S. Baripsabæ (*Prol. Kal. Menol. cum Mg.*). SS. Eugenii et Macarii, presb. Antiochiensium et confessorum (*Menol. Prol. Kal. cum Mg.*). SS. MM. Maximi, Theodoti, Hesychii et Asclepiodotæ (*Tern. Prol. Kal. Hor. Val. cum Bas. Hier. Nan. Flor. Maz. Sirm. Mg.*).

† Cononis, mon. (*Mg.*). † Cindæi, ep. Pisidiæ, Eutropii, Aniani et Agathonis, papæ (*Sirm.*). † Marini, mart. (*GP.*). † Mari, eremitæ (*Sirm.*). † Sophronii, episc. (*Sirm.*). † Timothei Cæsareensis (*Sirm.*). † MM. Sadoth et Soc. (*Nan.*). † Auxibii, ep. Solonis, in Cypro (*Nan.*).

OBSERVANDA.

S. Archippus.

Non omnes tres martyres ab omnibus referuntur, nec eadem die; in Val. signantur postridie. In Bas. 23 Nov. Tres nominat Mst.; at Archippum perverse appellat *Archipapam*, quemadmodum et Kal. CPolitani bibliothecæ Vindobensis et Hieros. (αρχιπάππου); præterea *Archieppam*, ad diem sequentem. Nec magis recte *Apphium* fecit ex Apphia virgine synaxarista Sišatovacensis. A Latinis coluntur variis diebus; S. Archippus 20 Martii, duo alii 22 Novembris. — Paris. codex I solus est, cui inscriptum sit nomen Theodori; quod initio quidem mendosum censebam, propter *Theodotum*, mart. et socium Maximi, qui communiter commemoratur hoc die, et quandoque vocatur Theodorus, licet male; postea tamen retinendam esse statui lectionem Cod. genuinam, ea potissimum ratione ductus, quod S. Theodorus Stratilates et megalomartyr, ni hodie poneretur, omnino commemoratione careret in citato codice, quippe qui fuerit prætermisus die 8, ejus nomini passim dicata. — Præter Theodotum et As-

clepiodotam, socius S. Maximi inscribitur in Fastis Græco-Slavicis S. Hesychius, cujus tamen nulla fit mentio in Actis martyrii Græcis; deest quoque in Tern. et desideratur ad 17 Sept. quando iterum refertur. Notandum quoque discrimen in modo scribendi nomen Asclepiodotæ, quod feminæ est apud Græcos, viri apud Latinos. Theodotum a quibusdam minus recte dici *Theodorum* adnotavimus supra. *Sclpiodotæ* mentio fit in Menæis mss., anno 1492 in Valachia exaratis, simul cum Maximo et Hesychio. In Rum. et Bas. commemorantur tantummodo Maximus et Theodotus, præfixa nota *passionis* seu *certaminis*. — Non unum Cononem, martyrem, nominant Kalendaria Slavica; hodiernum tamen videntur omisisse; nuspiam saltem nomen ejus reperi. Erat ille presbyter et hegumenus monasterii Phetucæ in Palæstina; de quo exstat in Menæis Græcorum breve encomium. De cæteris aut jam actum est aut agetur die cujusque proprio.

S. Asclepiodota.

S. Conon hegumenus.

S. Theodorus.

S. Maximus
et soc.

DIES XX.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. P. N. Leonis, episc. Catanensis (*Mst. Rum. Tern. Par. VI. Siš. Chil. Og. Eph. Cap. Poss. Men. Prol. Hor. etc. cum Bas. Hier. Vind. Maz. Mg.*). S. Archippi, discipuli S. Pauli (*Mst. Val. cum Sirm.*).

Sirm.). SS. MM. Sadoch et centum viginti et octo sociorum (*Rum. Kal. Prol. Hor. Men. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Sirl.*). S. Agathonis, papæ Romani (*Prol. Men. Hor. Kal. cum Sirm.*). S. Paphnutii (*Par. I cum Hier. GP. Flor.*). S. Polycarpi, mart. (*Rem.*).

† Sophronii, ep. (*Bas.*). † Eutropii (*Med.*). † Cyndæi, ep. Pisidiæ (*Med.*). † Eustathii Antiocheni (*Msq.*). † Aniani (*Med. Sirm.*). † Bessarionis (*Mg.*). † Antonii, patr. CPolitani (*Italq.*).

DIES XXI
FEBRUARI.

OBSERVANDA.

S. Leo Catanensis.

S. Leonem Catanensem referunt hodie pene omnia synaxaria, addito quandoque titulo thau-
maturgi, quo decoratur in Martyrologio Romano. *Leontem* vocant antiquiora quædam, Græcorum more. In Menæis Græcis peculiare exstat officium, cui subditur in utraque editione Veneta synaxarium seu Vitæ breviarium. Fallitur itaque Assemanus, nullum aiens exstare synaxarium. — Diximus supra S. Archippum iterato commemorari hodie in codice Mstisl. sub deformato nomine *Archieppi*; in Valachico vero simul cum SS. Philemone et Apphia. Synaxaristæ Novgorodensi errandi occasionem præbere potuit exemplar aliquod Græcum, Hierosolymitano simile, quod edidit Scholzius. In hoc nempe ad 20 februarii, post memoriam *sancti Patris nostri Paphnutii*, additur: *τῇ αὐτῇ ἡμερᾷ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου ἀρχιεπίσκοπου ματθαίου, τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Παύλου καὶ Λεόντος ἐπισκόπου τῆς Κατάνης*; eadem die S. apostoli archipapæ *Matthæi, sancti ap. Pauli et Leonis, ep. Catanæ*. Hæc in editione Scholziana, anno 1850 Lipsiæ absoluta; in priore vero, Bonnæ facta anno 1823, loco *Matthæi* legitur *Matthiæ* (*ματθίου*), servata alioquin eadem interpunctione. Ubi *ματθαίου* (discipuli) inepte scriptum esse, nemo non videt. De cætero similes errores frequen-

tissimi sunt in Fastis Græcorum Slavorumque manuscriptis. — S. Sadoch seu Sadoth, Persis *Sciadhustes*, quod nomen *amicum regis* significat, occurrit ad præsentem diem in Menologio Basilii una cum sociis suis 128. Plura de his martyribus reperies in Act. SS. tum ad hunc diem, tum ad 19 octobris, a pag. 379, quo iterum referuntur; præterea in Actis SS. MM. Orient., part. 1, pag. 88, ubi S. Sadoth martyrium consummasse dicitur non *die*, sed *luna* vigesima, quæ eo anno (nempe 342) incidebat in diem octavam. — In Remensi Evangelio solo refertur Polycarpus, quem cæteri recolunt 23 hujus: novum argumentum habes codicem hunc ab aliis abluere. — Item dicendum venit de codice Parisino I, ubi nominatur hodie S. *Papnotius*, id est *Paphnutius*, a cæteris omnibus prætermisus; legitur tamen in Hieros. et quidem, ut vidimus, primo loco. — In marmore Neapolitano insculptum est nomen S. *Cindini*, quod hic notasse sufficiet. — Mart. Italo-Græcum orditur præsentem diem his verbis: *Constantinopoli S. Antonii, episcopi, Ordinis S. Basilii, etc., cujus natale pridie idus februarii*. Sanctus quoque Agatho, papa, e Basilianorum cœtu fuit, eodem Martyrologio teste.

S. Sadoch et soc.

S. Polycarpus.

S. Paphnutius.

S. Cyndæus.

S. Antonius, patr. CP.

S. Agatho, papa.

S. Archippus.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Timothei in Symbolis (*Mst. Rum. Men. Prol. Kal. Par. VI, Og. Cap. Ephem. Poss. Hor. etc. cum GP. Hier. Sirm. Vind. Nan. Pg. Mg.*). SS. MM. Mauritii et 70 sociorum (*Mst. cum Sirm. Mg.*). S. Eustathii, patr. Antiocheni (*Rum. Tern. Par. I, Siš. Men. Prol. Og. Cap. Hor. Kal. Euchol. cum Hier. Goth. Nan. Med. Msq. Sirm. Maz. Sirl. Mg. Marg.*). Memoria vener. Patris Agathonis (*Rum. cum Bas.*). S. Joannis, patr. CPolitani (*Rum. cum Mg. Sirm.*). S. Zachariæ, ep. Hierosol. (*Rum. cum Mg. Sirm.*). S. Leonis, patriarchæ (*Rum.*). Inventio sanctarum reliquiarum Eugeniis (*Cap. Hung.*). S. Georgii, ep. Amastridæ (*Men. Prol. Kal. cum Sirm. Mg.*).

† Jacobi (*Sirm.*). † Convulzii Panormitani (*Italq.*). † Eustathii et soc. (*Msq.*). † MM. Anthusæ et duorum famulorum (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Timotheus.

Duos sanctos potissimum recolunt kalendaria recentiora: S. Timotheum qui in Symbolis, anachoretam, et S. Eustathium, patriarcham Antiochiæ; dum in antiquioribus modo hic commemoratur, modo ille, uti palam fit ex testimoniis in titulo allatis. Tabella Græco-Mosca Papebrochii repræsentat S. Timotheum, patriarchali ornatu vestitum, ut continuo intelligas errasse pictorem in appingendo nomine Timothei, pro quo ponendus erat Eustathius. — Celeberrimus iste patriarcha Antiochenus non semel in anno commemoratur in sacris Græcorum et Slavorum Fastis, 21 et 22 Februarii, 5 Junii, et olim apud Antiochenos colebatur circa medium Novembris, die scilicet, ut conjicere licet, vigesima; apud Latinos vero colitur die 26 Julii; unde constat, quam longe lateque per orientem et occidentem Ecclesia patriarchæ hujus sanctitatem eximiam venerata sit. Jamvero a plurimis refertur tum hodie, tum 5 Junii; die 22 Februarii consignatur in solo Mstislaviensi. In codice Rumiantsoviano legitur, sine alio additamento, una cum Agathone, Timotheo, Joanne, Zacharia et Leone, medius inter duos ultimos. In Prologo Mosquensi excuso dicitur obiisse Philippis Macedoniæ, quo in exilium fue-

rat missus, et inde Antiochiam translatus centum annis post. Idem exilii locus indicatur in Horologio Ruthenorum catholico, additurque annus 360, quasi Eustathio fuerit emortualis. Quæ omnia cum historia et temporum ratione pugnare jamdudum ostenderat Boschius, in egregio commentario ad S. Eustathii Vitam in Actis SS. præmisso. Fictitium quoque videtur iter Eustathii Ibericum, de quo fabulatur Muraviev in Vita S. Ninæ, vulgo *ancillæ christianæ*, a nobis relata 14 hujus. — In Rum. S. Joannes commemoratur nominetepus juxta ac S. Zacharias; illum patriarcham CPolitani esse, cognomento Scholasticum, hunc vero patr. Hierosolymitanum, testatum faciunt Menæa Græca excusa et Sirmundiana mss., in quibus Zacharias corrupte vocatur *Zachæus*. — At quisnam sit S. Leo, *patriarcha*, prout annuntiatur in eodem Prologo Rum., docebor ab aliis. — Quod autem ad sanctum *Eustathium et socios* ejus attinet, verosimillimum est nil intercedere illos inter et patriarcham cognominem, de quo supra. — De S. Convuldio ex ordine S. Basilii, consulatur Martyrol. Italogr. et Romanum. Proluxum S. Jacobi encomium insertum est in Menologio Slavico.

S. Joannes, patr. CP.
S. Zacharias.

S. Leo, patr.

S. Eustathius.

S. Convuldius.

S. Jacobus.

S. Eustathius patr. Antioch.

DIES XXII

DIES XXII
ET XXIII
FEBRUARII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

DIES XXII.

V
ACAT.

S. Patris nostri Meletii, patr. Antiocheni (*Mst.*). S. Proterii, patr. Alexandrini et mart. (*Mst. cum Nan. Msq.*). S. Eustathii, ep. Antiochiæ (*Mst.*). SS. MM. Mauritii et 70 sociorum (*Men. Prol. Kal.*). S. Thomæ, patr. CPolitani (*Par. I, Tern. cum. Hier. GP. Nan. Flor.*). S. Petri, monachi (*Rum. Men. Prol. Hor. Kal.*). S. Athanasii, confessoris et mon. in Paulopetrio (*Rum. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Mg.*). SS. Andronici et Junia, apostolorum (*Rum. cum Sirm.*). Inventio sanctarum reliquiarum in Eugeniis (*Siš. Chil. Og. Prol. Men. Kal. Hor. Ephem. Poss. etc. cum Vind. Pg. Msq. Sirm. Mg.*). SS. Thalassii, Limnii et Baradati, anachoretarum in Syria (*Men. Prol. Kal. cum Mg.*).

† Telesphori, papæ Romani (*Sirm. Maz. Mg.*). † Blasii, ep. (*Sirm.*). † Theclæ, mart. (*Neap.*). † Porphyrii, ep. Gazæ (*Goth.*). † Anthusæ et 12 familiarium (*Mg.*). † Syneti, mart. (*Mg. Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Meletius. Lectio cod. Mstislavici omnino singularis est atque notatu digna. De S. Meletio Antiocheno jam actum est in *Mst. Rum.* aliisque 12 februarii. — Plura dicenda erunt de sancto Proterio, martyre, ad 28, quo die refertur pene ab omnibus; ibidem declarabitur, cur variis diebus in synaxariis sit inscriptus. *Proterius* Genebrardi vix memoratu dignus. — *Tomas* codicis Parisini, in quo orthographiæ leges sæpe sæpius læduntur, est patriarcha CPolitanus, quemadmodum id palam fit ex Calendario Hierosol. Scholzii. Porro non inopportune commemoratur hoc die, utpote cujus tempore inventæ fuerint in ædibus Eugeniæ reliquiæ sanctorum martyrum, puta Andronici et Junia; quod fusius enarratur in synaxario diei. — Prædicti duo martyres diserte nominantur in Prologo *Rum.*, aliis ipsammet inventionem reliquiarum referentibus, tacitis nominibus; porro *Unia* in *Rum.* pro *Junia*, uti alibi *Ulitta* pro *Ju-*

litta, idiotismus est Russorum proprius. S. *Ugnéfantium* Possevini, aut S. *Euphemiam* interpretis belgæ in memoriam revocare tædet. Eugenianus locus erat in parte orientali Constantinopoleos situs, ἐν τοῖς Εὐγενίῳ. *Horum martyrum nomina*, ait Menologii Slavici auctor, *solus Deus scit, qui ea in librum vitæ intulit*. In Prologo autem narratur Nicolao cuidam calligrapho divinitus revelata fuisse nomina SS. Andronici et Junia, quorum corpora in Eugeniis laterent. Quæ duo hagiologis Russis relinquo concilianda. — S. Athanasii nomen cum titulo *confessoris* refertur hodie in Menologio Basilii, quod CPolii cultu gauderet; in *Men. Græcis* additur: in *Paulopetrio*, ut ita probe distinguatur ab altero Athanasio Athonite, qui cum S. Petro etiam Athonite sociatur, uti hodiernus. De eo videsis *Acta SS. Febr.*, tom. III, pag. 298.

SS. Athana-
sius et Petrus
mon.

DIES XXIII.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

PASSIO SANCTI MARTYRIS POLYCARPI EPISCOPI SMYRNENSIS. (*Ita fere omnes cum Bas. Hier. Neap. Sirm. Maz. Med. Mg. etc.*).

S. Alexandri, mon., fundatoris Acœmetorum (*Menol. Prol. Kal.*). SS. Joannis, Antiochi, Antonini seu Antonii et Moysis, eremitarum in Syria (*Menol. Prol. Kal. cum Sirm. Mg.*). SS. Zebini, Polychronii, Moysis et Damiani, eremitarum in Syria (*Menol. Prol. Kal. cum Mg.*). [Damiani Esphigmenii et alterius Damiani, mon. (*Ath.*)].

† Gorgoniæ, sororis S. Gregorii, theologi (*Mg.*). † Clementis, mart. (*Mg.*). † Theæ, mart. (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Polycarpus. Dictum est in titulo *fere omnes*; id propter Cod. Remensem in quo S. Polycarpus commemoratur 20 Februarii. Hodie refertur etiam a multis martyrologis latinis, quamvis communius signetur 26 Januarii, die vero præsentii inscribatur sanctus homonymus, presbyter romanus et confessor, non martyr. *Zmirensen* episcopum, ut corrupte legitur in *Tern.*, retulimus jam 26 Januarii. — In Prologo et Menologio Slavonico diserte signatur hodie S. Alexander, et quidem in Menologio nuncupatur parens Acœmetorum et fundator, in Prologo autem simpliciter monachus; sed accedente brevi synaxario, quod hic speciminis gratia prodeat; est enim proprius fetus auctoris Mosci, a fusiore Vita, quæ ad 3 Julii in Menologio legitur, distinctus. In *Menæis* vero Græcis non tantum nullum synaxarium, sed et nulla exstat mentio S. Alexandri, neque ad hanc diem neque ad 3 Julii. Juxta Prologum itaque: *Erat hic beatus semperque memorandus Pater noster Alexander e finibus Asiæ, a copiosis parentibus oriundus. Constantinopoli literas edoctus, mundo valedixit vestemque induit monachalem. Tum in Asiam (imo Syriam) profectus, in eremum se-*

cessit, vitamque solitariam in antro duxit, ac multa miracula patravit. Porro quum audisset civitatem vicinam idolorum cultui esse deditam, itineri sese illico accinxit, fanumque succendit; ad mortem propterea quæsitus a loci incolis, certamen de fide Christi cum eis instituit adeo feliciter, ut urbis præfectum ac dein magnam civium multitudinem baptismali unda lustraverit. Erat ei socius individuus, Arbilus (rectius Rabulas) nomine, quem antea baptizaverat; hic bona omnia in pauperes erogabat, in jejuniis et orationibus jugiter perseverans; quapropter in episcopum Ephesinum (lege Edessenum) assumptus est, Deo ita disponente, qui timentes se nunquam derelinquit. Alios etiam quamplurimos ab ethnica falsitate ad vera dogmata traduxit Alexander, inter quos et insignem quemdam latronem; quo baptisato, in eremum secedens annos viginti decertavit ibidem, noctes in montibus ducens, die vero in cisterna vacua delitescens. Recognita, quadringenti socii conveniunt, eumque sibi statuunt hegumenum. Quos ille in novem turmas distributos totidem monasteriis formandis addixit, secundum propriam cujusque nationem, Græcos, Syros, Romanos, Arabes, Armenos, Bulga-

ros,

ros, Iberos et Khozaros. Ipse vero civitates peragrabat, omnes docendo atque pro nomine Christi strenue cum infidelibus decertando. Tandem, exactis in monachatu annis quinquaginta, ad Deum migravit; cuius venerandum corpus in finibus Phœnicæ sepul-

tum est. Hactenus Prologus Mosquensis, omnino conferendus cum Menologio, vel potius cum textu genuino; cuius latina versio exstat in Actis SS. ad 15 Januarii, quo recolitur a Latinis.

DIES XXIV
FEBRUARI.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Damianus Es-
phigmenius.

Pauca de Damiano narrant auctores indigenæ; floruisse nempe in Monte Atho, in ascerio Samaria, quod ad monasterium Esphigmeni pertinebat, atque in eodem loco positum est, ubi solitarie olim degisse dicitur S. Antonius Kievocryptensis; laudari insuper viri obedientiam etiam prodigio comprobata, si quid miraculi insit in eis quæ sequuntur. Accidit nimirum quadam die, ut spiritualem patrem invisurus, ad monasterium Chilandariense proficisceretur absentemque diutius expectare cogere. Ingruebat interea nox, frequenti pluvia horrida, magnumque aderat periculum errandi in via. Quod ut præverteretur, instabant fratres rogantes ut secum maneret usque ad mane; at ille, spretis fratrum

precibus, itineri se accinxit, ne senioris mandatum postponeret, quo pernoctare extra cellam suam vetabatur. Mox tamen ubinam terrarum esset prorsus ignorans, seque in summo discrimine positum putans, in hæc verba prorupit: *Domine Jesu Christi, salva me pereuntem*; cum ecce cellæ suæ se adstare miratur, nihil de cætero læsus. Narrant etiam demortui corpus per quadraginta dies suavem exhalasse odorem, cuius fragrantia pertigerit ad monasterium Esphigmeni usque, a quo Samaria mons semihoræ itinere dissitus est. Hactenus auctor Vitæ Cosmæ Zographici, eremitæ; quem inter et Damianum magna dicitur intercessisse amicitia. De Cosma, qui obiit anno 1323, agetur 22 Septembris.

Cfr 1) Ἀκολουθία τῶν ἁγίων πατέρων, cit. in Pat. Ath., tom. I, pag. 401. 2) Νέον ἐκλόγιον, cit. in Pat. Ath., tom. I, pag. 282.

Alter Damia-
nus.

In libro cui titulus Νέον μαρτυρολόγιον et apud synaxaristam Nicodemum commemoratur hoc eodem die alter Damianus, qui postquam aliquot annis in Monte Atho, in monasterio Philothei degisset, tum in finibus Kissoviæ et Larissæ verbum Dei prædicasset, atque multas persecutiones sive a falsis christianis sive ab Agarenis esset perpressus, tandem in vico

Bulgarini comprehensus, et a præfecto Larissæ diu varieque tortus, igne crematur atque in fluvium Pinion projicitur, anno 1368; quapropter hosiomartyris titulo a suis decoratur. Oriundus erat Damianus e vico Richovan, dioceseos Agraphiensis, a parentibus christianis et piis.

Cfr 1) Νέον μαρτυρολόγιον, cit. in Pat. Ath., II, pag. 97. 2) Συναξαριστής, ad hunc diem.

DIES XXIV.

Ex Ostromi-
rano.

INVENTIO CAPITIS S. JOANNIS PROPHETÆ, PRÆCURSORIS ET BAPTISTÆ (*Omnes, præter Arcad. cum Bas. Neap. CP. et cæt.*).

Ex variis

S. Erasmi, mon. Kievocryptensis (*Men. Prol. Kal. Pat.*).

† Rhegini, ep. Scopulorum et mart. (*Bas.*). † Zebini, Polychronii, Moysis et Damiani, eremit. (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

Inventio capi-
tis S. Joannis
Baptistæ.

Festum S. Joannis Baptistæ referunt hodie codices omnes, excepto solo Arcadiano, sæc. XII, in quo inscriptum est ad diem sequentem. *Prophetæ, Præcursoris et Baptistæ* titulis ornatus prodit in Men. Græcis, uti in Ostr. In quibusdam synaxariis expresse agitur de inventione *prima et secunda*; ita in Menæis et Kalendariis Mosquensibus recentioris ævi, et in Horologio Počajov., in quo prima inventio facta esse dicitur a duobus monachis, quos repræsentatos habes in tabula Græco-Mosca. Tertia inventio recolitur 25 Maii. *Decollationem*

Joannis Baptistæ, ut est apud Possevinum, aut synaxin in *Phoracii*, ut in Prologo, prætereo. Cfr Acta SS. ad 24 Aug. — Quisnam sit Erasmus, declarabunt *Memoriæ Slavicæ*. Prologus, in titulo inscriptus, non ille est qui passim a me citatur, sed alter, longe antiquior, in monasterio SS. Salvatoris Galiciensis anno 1518 exaratus. Asservatur hodie in bibliotheca monasterii S. Onuphrii, Leopoli. — In Menæis Græcis sanctus episcopus Scopulorum prodit die sequenti, ad quam translatus est sane ob festum Joannis Baptistæ.

S. Erasmus
Cryptensis.

S. Rheginus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Erasmus
Cryptensis.

Floruit Erasmus circa medium sæculi XII. A juventute vitam monasticam inter socios Kievocryptenses amplexus, omnes facultates suas convertit in templum sacris imaginibus ornandum. Senex factus, cum in extremum morbum incidisset, a sanctis monasterii fundatoribus, Antonio et Theodosio, de peculiari eorum pro sua salute intercessione certior redditus est, imo et a sanctissima Virgine visitatus.

Quæ etiam a Filio suo impetravit ut æterna in cælis mansione frueretur, qui domus Dei dilexerat tantopere in terris. Igitur, cum sese fratrum precibus humillime commendasset, post triduum, ut promiserat B. Virgo, ex hac vita migravit, magno ascetarum habitu indutus. In cryptis Antonii sepultus fuit.

Cfr 1) Prolog. ex Paterico, ad h. d. 2) Dict. hag. p. 109. 3) Kulčín., Specimen, pag. 12.

Erasmio

DIES XXV
ET XXVI
FEBRUARII.
Gerasimus
Novgoroden-
sis.

Erasmio additur ad hanc diem Gerasimus, archiepiscopus Novgorodensis; de quo cum apud antiquiores scriptores nihil reperiatur, nobis quoque tacere præplacet. Adeantur ta-

men, si lubet, Vitæ Sanctorum Ecclesiæ Rus- siæ, recentissime conscriptæ, et a nobis sæpius citatæ.

DIES XXV.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Tarasii, archiep. CPolitani (Mst. Rum. Par. I et VI, Tern. Siš. Chil. Og. Hor. Men. Prol. etc. cum Bas. GP. Hier. Vind. Pg. Flor. Msq. Maz. Sirm. Mg. Sirl.). S. Marcelli, ep. Apameæ in Cypro (Rum. cum Sirm. Mg.). S. Alexandri, mart. Druzipari in Thracia (Rum. cum Bas. Med. Sirm. Maz. Mg.). S. Erasmi, mon. Kievocryptensis (Pateric.). Inventio capitis Joannis Bapti- stæ (Arc.).

† Rhegini, ep. Scopulorum et mart. (Sirm. Mg. Cyth.). † Hypatii, ep. Gangrensis (Mg.). † Antonii, mart. (Sirm. Mg.). † Asclepii et Jacobi, erem. (Med. Sirm.). † Theodosii, episcopi (Neap.). † Theodori, Sali (Sirm. Mg.).

OBSERVANDA.

S. Tarasius.

In Rum. recolitur *memoria sancti pontificis Tarasii*; item in Mst. additis verbis: *archiep. CPolitani*. Recte: non est enim dies emortualis S. Tarasii, qui obiit 18 Februarii. In Italogr. additur: *ex Ordine nostro. Tarsium* cod. Par. I, *Torasium* Possevini, aut *Terasium* Genebrardi indicasse sufficet. Vitam habes in Actis SS., Febr., tom. III, a pag. 572; de translatione reliquiarum Venetias, ibidem Sept., tom. IV, a pag. 465. — Marcellum sine alio ullo addita- mento refert hodie solus cod. Rum., tacentibus cæteris omnibus. Episcopum Apameæ in Cypro fuisse testantur Menæa Græca excusa et Sirmundi mss.; at legendum: *Apameæ in Syria* conjiciunt Bollandiani, quum in Cypro nuspiam reperiatur; eumque esse S. Marcellum, qui in Martyrol. Romano refertur 14 Augusti. Accedit auctoritas Kal. Neapolitani, in quo signatur Marcellus, ep. de Suria ad 28 februarii, ab hodierno sane non distinctus. Amaseæ, quod in Mediol. legitur, mendum est amanuensis. — SS. Tarasio et Mar-

cello adjungitur in Rum. S. Alexander, interce- dente commate, quo aliquomodo indicetur non esse ex ordine episcoporum. Martyr nuncupatur in Bas. et in Menæis Græcis excusis et Mediol. ac Flor. mss. — Hodie refertur Erasmus ex Paterico Cryptensi apud Kulëinium, dum in codicibus a me consultis passim nominatur ad diem præce- dentem. Cæterum parvi momenti res est. — In Menæis Mediolan. mss. exstat breve encomium SS. Asclepii et Jacobi, juxta quod, ille quidem fuerit discipulus S. Polychronii, de quo actum pridie et 23 februarii; hic vero eremita, in qua- dam domuncula prope vicum dictum Niaousan in- clusus; de quo alii agunt 21 Februarii. — S. Hy- patium, Gangrensem episcopum, colunt Græci 31 Martii; hodie autem inscripsit solus editor Menæorum Græcorum antiquus, a recentiore merito correctus; in editione enim Veneta anni 1843 prorsus nulla fit mentio S. Hypatii ad præ- sentem diem.

S. Alexander
mart.

S. Erasmus.

SS. Asclepius
et Jacobus
erem.

S. Hypatius
ep. Gangræ.

S. Marcellus.

DIES XXVI.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Porphyrii, ep. Gazæ (Mst. Rum. Par. I et VI, Chil. Og. Prol. Men. Tern. Hor. Cap. Pap. Poss. cum Bas. Neap. Hier. GP. Vind. Pg. Msq. Maz. Mg.). S. Stephani (Rum. cum Bas. Flor. Med.). S. Gelasii, mart. (Rum. cum Sirm. Med.). S. Nicolai, toparchi (Rum. cum Sirm.). S. Sebastiani, mart. (Kal. cum Mg.). SS. MM. Photinæ et soc. (Hor. cum Mg.).
† MM. Papiæ et sociorum (Flor.). † Macarii, Hierosolymitani (Hier. GP.). † Baradati, erem. (Sirm. Flor. Med.). † Theæ, mart. (Sirm.). † Memoria ordinationis S. Joannis Chrysostomi (Sirm.).

OBSERVANDA.

S. Porphyrius.

A cæteris synaxariis abludit Sišatovacense in eo, quod sanctum episcopum Gazæ commemorat die sequenti, hodie vero vacat. Porphyrii nomen torquetur variis modis; Paris. I scribit: *Phor- phiri*; Possevino est *Parthenius*; in Mstisl. voca- tur episc. *Gazinensis*; apud Genebrardum nomina quidem recte scripta, sed in fine additur: *et Symsi*; quod quid sibi velit, aliis relinquo divinandum. Nonne Sebastiani? Menol. Slavonicum continet Vitam S. Porphyrii, auctore Marco, ejus discipulo, aliquantulum contractam, de cujus sinceritate et authenticia consulatur omnino Mazochius (Kal. Neap. tom. I, a pag. 70). Quamvis autem hic dies ei revera emortualis fuerit, tamen in Rum. et Mst. præmittitur nota *memoriæ*, non *depositionis*, uti et in Menol. Basilii, imperatoris. In Neap. simi- liter insculptum est N seu *natale*; quod cum aperte pugnet cum placitis Mazochii, alibi jam a me castigatis, coactus est vir cl. aliam viam inire,

atque dicere, vocabulum illud esse generale, et universe quodlibet festum anniversarium sive depositionis, sive translationis, alteriusve gene- ris notare (loc. cit.). Quæ posterior sententia ve- rissima est. — Tres una sociati prodeunt in cod. Rum., Stephanus, Gelasius et Nicolaus. Horum primus erat conditor valetudinarii Armatii, uti palam fit ex Menol. Basilii. — Gelasius, mimus, laudatur hodie in Men. Ambrosianis seu Mediol. quod encomium latuit Henschenium; commu- nius refertur die sequenti; *Gelasinus* vocatur in Chronico Alexandrino. — In Sirm. annuntiatur hodie *memoria Patris nostri Nicolai τοῦ κατεπινού*, cæteris omnibus ignoti, si excipias auctorem Prologi Rum., a quo slavonice cognominatur *pomestnik*, quasi *toparchum* diceret. Porro *κατε- πινός* græce significat *a tergo venientem*, *sequentem*, *posteriorem* ac proin etiam *junio- rem*, quod hagio- graphis solemne est, ut Nicolaus ὁ κατεπινός idem sit

S. Stephanus.

S. Gelasius.

S. Nicolaus.

sit ac *Nicolaus Junior*; Bollandiani legerunt olim ita : S. Nicolai *Catonici*; verum interpres slavus a τωπος derivandum censebat : neutrum, ut puto, recte. Jamvero, cum S. Nicolaus veniat post Joan. Chrysostomum, simpliciori titulo *Patris nostri* distinctus, putarem intelligendum esse S. Nicolaum, abbatem Studii et confessorem, qui cum S. Theodoro Studita certavit, et 4 februarii colitur a Græcis.

Junior dictus fuerit quod venerit post S. Nicolaum, Myrensem thaumaturgum. — De S. Photina et sociis agunt Græci et Slavi tum hodie, tum etiam 20 Martii, simul cum Latinis. Eorum martyrium fuse narratur in Menæis Græcis, ubi etiam mul-

tus sermo de Sebastiano, duce, quem Hor. et Kal. Mosquense fœde miscent cum altero Sebastiano, martyre sub Diocletiano. Sane in Horol. Ruthenorum catholicorum post verba : *Et sancti martyris Sebastiani* continuo additur : *qui gladio obiit, anno 287, regnante Diocletiano*; cum in confesso sit apud omnes hunc Sebastianum non tertio, sed primo sæculo martyrium fecisse cum S. Photina, Samaritina, de qua in Evangelio scriptum est. — De S. Baradato, anachoreta, quem solum referunt hodie codd. in titulo diei citati, egimus supra, ad diem 22 hujus.

DIES XXVII
ET XXVIII
FEBRUARI.

S. Baradatus,
eremita.

DIES XXVII.

VACAT.

S. Procopii Decapolitæ et confessoris (*Mst. Rum. Tern. Par. I et IV, Og. Eph. Hor. Men. Prol. Kal. cum Bas. Hier. Vind. Sirm. Msq. Mg. Flor. Med.*). S. Basilii, confessoris et synascetæ S. Procopii (*Rum. cum Bas. Sirl. Mg. Med.*). S. Marciani theophori (*Rum. cum Sirm. Med.*). S. Porphyrii, ep. Gazæ (*Siš. cum Flor.*). S. Phalelæi, eremitæ in Syria (*Men. Kal. Prol. cum Sirm. Mg.*). S. Gelasii mimi, mart. (*Men. Val. cum Mg. Sirm. Med.*). S. Titi, mon. Kioviensis (*Pat. Men. Kal.*).

† Stephani, curatoris nosocomii (*Mg.*). † Nesii, mart. (*Mg.*). † Lucæ, abbatis ordinis S Basilii (*Itlg.*).

OBSERVANDA.

Quando dies 27 est penultimus februarii, quod anno communi contingere solet, tunc sancti Procopius et Basilii, qui cæteroquin una certarunt, simul nominantur in fastis; secus, distribuuntur in duos dies, ita ut præsens dies assignetur S. Procopio; et S. Basilio proxime sequens. Utrumque testantur Kalendaria Slavica et Græca. In Menol. Basilii commemorantur ambo sub uno eodemque synaxario; similiter in Menæis Sirlletianis et in Prologo Rumiantsoviano; in quo etiam primo loco venit non S. Prochopius, ut vocatur, sed Basilii. At communius sejuncti prodeunt in fastis recentioribus. Denique occurrunt ambo die 28, quando annus est intercalaris, ut patet ex Typico Chilandariensi bibl. Berolinensis.

Hinc illa varietas, quam tribus extremis Februarii diebus facile apprehendat quisque. — Sanctum quoque Phalelæum, anachoretam, alii referunt hodie, alii postridie, uti Menologus Basilii imperatoris, et Sirm. mss. — *Theophori* nomen præfert Marcianus in Rum. Novgorodensi, et Sirmundiano Græco; idem est cum Marciano presbytero et œconomo ecclesiæ CPolitanæ, qui in fastis nostris adscriptus est 10 Januarii, at quem Rum. codex silentio præterivit, forsitan propter festum S. Gregorii Nysseni. — In Menæis Græcis excusis celebratur his verbis : *Eodem die S. Stephanus, qui geroconium in locis Armatii constituit, in pace obdormivit.* — De Tito plura declarabuntur in Memoriis Slavicis.

S. Phalelæus.

S. Marcianus.

S. Stephanus.

S. Titus Kioviensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Erant in monasterio Kievocryptensi monachi duo, Titus, presbyter, et Evagrius, diaconus, tenerrimæ amicitiae vinculo conjuncti, quæ tamen postmodum, invidia diaboli homicidæ, in mutua odia degeneravit. Post multum vero temporis in morbum incidit Titus, reique pœnitens, veniam ab Evagrio magna humilitate petit; cumque ad extremum devenisset, fratresque Evagrium odii tenacissimum adduxissent vel invitum, ad pedes ejus procumbit Titus, ut videbatur, jamjam moriturus, veniamque iterum atque iterum inter lacrymas

flagitat, sed frustra. Porro accidisse ferunt ut Evagrius, qui se nec in hac vita nec in altera Tito condonaturum pertinacissime asseruerat, ad pedes fratrum mortuus ceciderit, Titus vero a limine mortis ad sanitatem et vitam redierit. Ex eo tempore mira caritate erga fratres conspicuus fuit, qua et peccatorum multitudinem obtexit, et in via perfectionis multum profecit; et ita cum sancte vixisset, tranquillam et piam mortem promeritus, in cryptis Antonii conditus est. Vixit autem sæculo xii.

Cfr 1) Patericon, fol. 214 (verso) et seq. 2) Menol. et Prol. ad h. d. 3) Menol. Verš. ad h. d. 4) Dict. hag., pag. 260.

DIES XXVIII.

VACAT.

S. Basilii, confessoris (*Mst. Tern. Par. I et VI, Chil. Og. Cap. Eph. Hor. Men. Prol. Val. cum GP. Sirm. Maz. Flor. Mg.*). S. Procopii Decapolitæ (*Assem. Itg.*). S. Nestoris, episc. et martyris (*Mst. Rum. Tern. Eph. Prol. Men. Kal. cum Bas. Mg.*). S. Phalelæi, eremitæ (*Menol. Prol. cum Bas.*). S. Sacromartyris Proterii, patriarchæ Alexandrini (*Men. Prol. Kal. Horol. Val. cum Sirm. Mg.*). SS. Marinæ, seu Maranæ, et Cyræ (*Hor. Menol. Prol. cum Sirm. Mg.*). S. Domnicæ (*Hor. Kal. cum Bas.*).

† Sex

Octobris. Tomus XI.

DIES XXIX
FEBRUARI.

† Sex Martyrum Ægyptiorum (*Mg.*). † Apostolorum Nymphæ et Eubuli (*Sirm. Mg.*). † Marcelli, episc. de Syria (*Neap.*). † S. Barsæ, ep. Damasceni (*Sirm. Mg.*). † Pauli, Sali, Corinthi (*Sirm.*). † Abercii, mart. (*Mg. Sirm.*). † Cosmæ, metrop. Chalcedonensis (*Msq.*). † Gelasii, mart. (*Med.*). † Cassiani (*Med.*).

OBSERVANDA.

SS. Basilii et
Procopii.

In recentioribus Kalendaris hæc dies est S. Basilii potissimum sacra, uti hesternum S. Procopio. Excipiendum solum Assem. Glagoliticum, in quo hodie recolitur memoria S. Procopii Decapolitæ, et Martyrologium Basilianorum Italo-Græcorum, quod parvæ hac in re auctoritatis est. In Menol. Slavico et Græco, item in Prologo, additur breve synaxarium, quod nescio cur dixerit Assemanus desiderari in Menæis Græcis; nam in utraque editione Veneta procul dubio exstat. Officium diei auctorem habet Theophanem. — *Sacromartyris* titulo decoratur S. Proterius, patriarcha Alexandrinus, in plurimis synaxariis Græcis et Slavicis sive recentioris ævi, sive etiam antiquioribus, ut in Callipolitano sæc. x, ad 29 Februarii; idque jure merito, utpote qui tanta ab asseclis impii Dioscori, et præsertim a Timotheo Æluro fuerit passus. Illustre est quatuor episcoporum Thraciæ de Proterio testimonium, *qui postquam eum orthodoxum et sanctum patrem deprædicassent, martyrem quoque pronuntiarent his verbis: Sanctissimum quidem Proterium in ordine et choro sanctorum martyrum ponimus, et ejus intercessionibus misericordem et propitium Deum nobis fieri postulamus.* Ejus gesta et certamina pro fide catholica exantillata egregie illustrarunt Bollandiani, *mirantes hujus sanctissimi martyris nomen in tabulas romanas non fuisse a Baronio relatum, imo neque venisse in cen-*

sum aliorum fastorum latinorum. (Febr. tom. III, pag. 756). In Menologio Mosquensi sat prolixum legitur encomium, quod ex variis auctoribus Græcis, imo potius Latinis compilatum est, at ab eo quod in Prologo ibidem excuso et in Menæis Græcis exstat, diversum. Non uno die Proterii nomen signari in Kalendaris, diximus alibi (ad 22 Febr.) Ratio hujus varietatis alia non occurrit, quam quod incertus est passionis dies; obiit enim sanctus præsul circa Paschalia festa, nempe in Cæna Domini aut sabbato sancto aut ipso Paschatis die. — Sex martyres Ægyptii, qui accedunt, sunt e comitatu S. Proterii, quocum in baptisterio occisi fuerunt et referuntur in Menæis Græcis, anno 1843 editis. Quia autem in editione antiquiore desiderabantur, idcirco sane inter prætermittos a Bollandianis fuerunt collocati. — Utrumque apostolum Nympham et Eubulum frustra quæsi in libris Slavorum liturgicis imo et in Menologio Versinskiano. — SS. Marina et Dominica in Menol. Basilii appellantur *Marana* et *Dominina*. — Post nomen S. Pauli, in Sirmundiano egrapho additur notula: 28 vel 29; propter annum scilicet bissextilem. — De S. Marcello, episcopo Apameæ actum est 25 hujus mensis ad quem recurat lector; utrobique enim agitur de uno eodemque sancto.

Sex martyres
Ægyptii.

S. Nymphas et
Eubulus.

SS. tres mu-
lires.

S. Paulus.

S. Marcellus,
ep. Syriæ.

DIES XXIX.

Ostromira-
num.
Ex variis.

V
ACAT.

S. Cassiani Romani (*Par. I et IV, Chil. Og. Hor. Men. Prol. Kal. Val. cum Pg. Mg.*). S. Joannis seu Barsonophii (*Prol. Menol. Kal.*). S. Theocteristi, mart. (*Prol. Kal.*). S. Maximi, conf. (*Tern.*) † Proterii, mart. (*GP.*). † Basilii, mart. (*Msq.*). † MM. Papiæ, Diodori et Claudiani (*Hier. Nan. Vind.*). † Macedonii (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Cassianus.

S. Cassiani memoria agitur in Kalendaris Slavicis quovis quarto anno, quemadmodum id aperte declaratur tum in Horologio Počajovens, ad calcem hujus diei, tum etiam in Prologo. Recte Papebrochius in Ephemeridibus Græco-Moscis: *Solum, ait, colitur a Græcis* (imo et Slavis) *quarto quoque anno, quem bissextilem vocamus; scilicet hoc die; nam anno communi celebratur die 28, uti testantur Menæa Græca, ubi initio hujus diei legitur sequens monitum: Sciendum est, quod quando annus est bissextilis, canitur hoc officium* (S. Cassiani) *die 29, quando vero non est bissextilis, canitur die 28.* Utrumque verum est, nec erat, cur in Papebrochium ob dicta superius animadverteret Assemanus; clarius tamen dicitur in Prologo, *diem 29 non quotannis, sed solum quarto quovis anno celebrari; nec aliud monuit Papebrochius.* Qua occasione notetur nomen bissextilis transiisse etiam ad Slavos, at aliquatenus corruptum, quum intercalaris dies audiat vulgo *vykososny*, et paulo melius *visectus*, græce *βισεξτος*. Bissextilem vero ideo vocari a Latinis, quod *bis* dicatur *sexto* *Kalendas* Martii, nempe die 24 et 25 Februarii, norunt omnes. Ex dictis hactenus intelligitur facile, cur nomen Cassiani desideretur hodie in Kalendaris Mst. Rum. Siſat.; scripta nimirum fuerunt anno communi, non bissextili. Præter cognomen *Romani*, quod Cassiano passim tribuitur, quamvis dicatur genere fuisse *Scytha, ex Taurica Chersoneso oriundus*, additur titulus *confessoris*; qua de re consulantur omnino Acta SS. ad 23 Julii,

pag. 482. — De S. Proterio, patr. Alexandriæ et martyre egimus pridie; unde huc translatus est in Callipolitano, propter annum bissextilem, non secus ac S. Basilii, martyr, quem eundem esse ducimus, ac S. Basilium, synascetam S. Procopii Decapolitæ. Martyr appellatur improprie. — SS. Martyrum Papiæ, Diodori, Claudionis et Cononis memoriam recolunt Latini 26 Februarii, Græci et Slavi 3 hujus, dempto tamen S. Conone qui colitur 5 Martii. Diodorum et Claudianum restituimus pro *Theodoro et Claudio*, uti habent egrapha Græca, superius citata. Cfr dicta 26 Februarii. Pro coronide, subdere liceat inscriptionem, quæ initio hujus mensis in Ephemeridibus Græco-Moscis legitur, atque ex I epistola S. Joannis apostoli vers. 18 fere ad verbum deprompta est: *Ultima hora est, et Antichristus venit, et nunc Antichristi multi facti sunt, unde scimus quia novissima hora est.* Quæ verba de industria ad calcem mensis Februarii proponenda duximus, utpote qui totius anni ultimus esse censeretur olim, ac proinde hujus finem aliquatenus adumbrare. Sane in libris Slavorum liturgicis, in Menologio, Horario et aliis, initio mensis Martii sedulo declarari solet, mensem istum esse omnium primum, quo et mundus fuerit creatus, et primus Adam ex paradiso ejectus, et Dei Filius incarnatus, mortem pro nostra salute reparanda passus, atque e mortuis redivivus protoparentes nostros ab inferis liberaverit. Idcirco omnes solis lunæque revolutiones a mense Martio olim principium sumebant.

S. Proterius.

S. Basilii.

S. Papias et
soc.

MENSIS MARTIUS.

DIES PRIMUS
ET II
MARTH.

DIES PRIMUS.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Eudociæ, mart. (*Mst. Arc. Ass. Par. Rum. Tern. Prol. Hor. Kal. Euch. Serb. etc. cum Bas. Sirl. Sirm. Maz. Mg. Med. Hier. GP. Msq. Vind. Goth. Flor.*). SS. MM. Nestoris et Tribimii (*Prol. Kal. cum Bas. Msq. Crypt. Sirm.*). S. Nestoris, mart. (*Chiffl.*) S. Antoninæ, v. et mart. (*Prol. Kal. Sirl. Maz. Crypt. Chiffl. Mg.*). S. Domninæ seu Domnicæ Junioris, virg. (*Prol. Kal. cum Sirl. Mg. Sirm. Med.*). SS. MM. Marcelli et Antonii seu Antonini (*Prol. Kal. CF. Sirm. cum Chiffl. Crypt. Sirm. Mg.*).

† MM. Agapii, Charisii, Nicephori (*Sirm.*). [Agapii (*Ath.*)]. † MM. Silvestri et Sophronii (*Chiffl. Sirm. Crypt. Mg.*). † Sophronii, mon. (*Neap.*).

OBSERVANDA.

SS. Martyres
40.

Ipsomet initio mensis hujus nodum facit codex Ostromiranus; commemorat enim passionem martyrum quadraginta, non indicato die, quem non alium esse a nono, fere pro certe habeo, ac propterea exprimendum hic non curavi; etiamsi Kopitarius in interpretatione sua latina, nil dubitando, affixerit prædictam passionem huic diei, quæ S. Eudociæ Samaritanæ, mart., sacra est. — SS. Nestor et Tribimæus seu Tribimius occurrunt hodie in Bas.; at in Men. Chiffl. postridie. — Item S. Antonina venit die proxime sequenti in Bas. et Med. — In Synaxario Sirmundi mss., refertur S. Agapius, martyr, una cum SS. Charisio et Nicephoro; at præter nomen, nihil commune habet cum Agapio Montis Atho, qui sæculo xiv vixit, ut dicemus modo. Iidem tres martyres recensentur inter eos qui cum Leone, Donato et aliis passi sunt Romæ an in Africa incertum; celebrantur in Actis SS. ad 4 Martii. In Men. Sirmundianis annuntiatio hujus diei concluditur ita: *et sanctorum martyrum Charisii, Nicephori et Agapii.* — Juxta auctorem libri, cui titulus *Νέες παράδεισος*, erat in Monte Atho asceterium *Kolitz*a dictum, quod a monasterio Vatopedio pendebat, atque nostra ætate jam non exstat. Inibi cum seniore suo degebat Agapius. Quem ad litus maris versantem comprehenderunt Turcæ et Magnesiæ cuidam Turcæ vendiderunt. Post annos duodecim in dura servitute peractos, a B. Virgine, ut fertur, vinculis liberatur Agapius atque ad seniores suum redire jubetur. Verum iste contraria

S. Nestor.
S. Antonina.S. Agapius et
soc.Agapius e
Monte Atho.

mandat: Magnesiæ repeteret, vinculis se iterum gravaret, patiundo herum Christo lucrifaceret. Mandato obtemperat Agapius, et quæ sibi acciderat hero sincere declarat. Qui rei novitate percussus, priores sensus mutat, mox autem in Montem Atho cum Agapio et duobus filiis se confert, ibique christianam fidem primum, tum etiam monasticam amplectitur, ac quem servum habuerat olim, magistrum nactus est et in spiritu ducem. Hæc ex *Novo Paradiso*, mira sane parumque credibilia. Nec minus miraberis viri, qui sæculo xix vixit, incertum mansisse annum obitus. — Duo Sophronii occurrunt hodie in Fastis Græcis, quorum alter vocatur martyr cum sociis suis Silvestro, Marcello et Antonino, alter vero *monachus*, ut habetur in marmore Neapolitano. Jamvero S. Sophronium *monachum* non alium esse a clarissimo homonymo, patriarcha Hierosolymitano, suadet, præter alia, vel ipsum silentium dicti Kalendarii ad diem xi, quo fere unanimi consensu recolitur ab aliis menologis et synaxaristis. Nec obstat titulus *monachi*, quo insignitur S. Sophronius *patriarcha*, ut pluribus declaravit Mazochius; quem exscribere non est animus. Cur autem ipsomet mensis initio collocatus sit in Calendario Neap., id innuere videtur alter Sophronius, martyr. Quum enim dies sancto Sophronio Hierosolymitano emortualis adhuc maneat incertus, idcirco assignatæ sunt ei Kalendæ Martii, quas martyr homonymus occupabat, perperam *Sophonius* vocatus in Menæis Cryptæ ferratæ.

S. Sophronius
uterque.

DIES II.

Ostromira-
num
Ex variis.

VACAT.

S. Theodoti, ep. Cyrenensis (*Mst. Par. Rum. Tern. Prol. Hor. Men. Kal. etc. cum Bas. Sirm. Maz. Med. Hier. GP. Vind. Pg. Mg.*). S. Parmenæ, apostoli (*Rum. cum Sirl. Bas. Sirm. Chiffl. Maz. Crypt. Med. Mg.*). S. Troadii (*Men. Kal. cum Bas. Crypt. Mg. Med.*). S. Agathonis, eremitæ (*Men. Kal. Prol.*). S. Euthaliæ, virg. et mart. (*Men. Kal. cum Mg. Crypt.*). SS. martyrum 440 qui a Longobardis passi sunt (*Men. Kal.*). † Arsenii, ep. Tverensis (*Prol. Kal.*).

† Adriani et Nataliæ (*Neap.*). † Athaliæ (*Mg.*). † Hesychii, ep. et mr. (*Mg.*). † Andronici et Athanasii (*Bas. Crypt. Maz. Mg. Med.*). † Theodreti, episc. Antiochiæ (*Bas. Med.*). † Titi, ap. (*Flor.*). † Porphyrii, ep. Gazæ et martyris (*Bas. Sirl. Med. Crypt. Maz.*). † Cointi seu Quinti, thaum. (*Bas. Med. Sirm. Maz. Mg.*). † Leolucæ, abb. Montis Leonis in Sicilia (*Itg.*). † MM. Nestoris et Tribimii (*Chiffl.*) † Antoninæ, mart. (*Med. Bas.*).

OBSERVANDA.

S. Parmenas.
S. Agatho.

In cod. Cryptæ-ferratæ signatur dormitio S. Parmenæ, ap., ex 7 diaconis unius. — Agatho, abbas et confessor in deserto Scete in Ægypto, floruit sæculo iv dimidiato, habuitque magistrum S. Alonium. Ejus dicta et facta, collecta ex Vitis Patrum secun-

dum editionem Heriberti Rosweydi, præmisso commentario de ipsius ævo et vitæ præcipuis momentis, habentur in Act. SS. Oct. t. IX, pag. 901. Ibidem leguntur apophthegmata S. Agathonis, ex codice Græco Colbertino edita et latine versa a Cotelerio

DIES III ET IV
MARTII.
S. Hesychius.

S. Theodoretus.

Cotelerio (pag. 205 et seq.). In nullo Synaxario Græco hodie reperitur. — Hesychius sive Isicius in Menæis Græcis excusis refertur primo loco cum officio, dum cæterorum aut sola elogia aut nuda nomina recitantur. Miror, quod omissus sit in cæteris menæis sive græcis sive slaviciis. Erat episcopus Carcesæ aut Cazoriæ in Hispania; de cujus gestis vide Act. SS. ad primam Martii. — Theodoretum Slavici codd. commemorant die III; ad quam vide. In Cod. Med. dicitur

episcopus; presbyter in Menologio Basilii. — De eo actum est die xxvi. — Andronicus et Athanasia, martyres sine gladio, ut vocantur, ἀγῆφοι, hodie ideo omissi a Codd. Slaviciis, quia referuntur ad ix Oct., idque melius. — De S. Euthalia iterum agunt Fasti Slavici cum Romanis xxvii Augusti; an eadem ac Athalia? — Videsis Acta SS., p. 141, ubi gesta SS. MM. referuntur ex Dialogis S. Gregorii Papæ. — De Arsenio Tverensi agetur modo.

S. Porphyrius.
SS. Andronicus et Athanasia.
S. Euthalia.
SS. Martyres 440.
Arsenius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Arsenius Tverensis.

Arsenius, Tverensis, cum a teneris unguibus Christum Dominum ejusque Matrem sanctissimam dilexisset, mundi vero vanitatem contemptui haberet, parentibus valedicens, in monasterium quoddam urbanum se recepit, orationis et abstinentiæ exercitiis diu noctuque vacaturus. Mox in locum Djelticovo dictum secessit, ibique monasterium cum ecclesia instituit, illudque paterna caritate et summa prudentia gubernavit, donec ob virtutum præstantiam et famam ad cathedram Tverensem fuerit assumptus anno 1390. Gregi suo maxima, ut bonum decet pastorem, diligentia

invigilabat, principes et magnates de justitia erudiens, egenos vero et orphanos misericordiæ sinu fovens. Præter monasterium Djelticovense pluribus aliis in locis templa erigenda curavit et ornanda. Ejus consiliis sanctorum patrum Cryptensium vitæ primum fuerunt in unum collectæ, quemadmodum testatur Patrici codex, anno 1406 exaratus, qui omnium, quotquot hucusque innotuerunt, antiquissimus est. Demum annis meritisque onustus, ad Dominum migravit die 2 martii, anno 1409.

Cfr 1) Prol. et Menol. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 41. 3) Act. SS., Oct. t. X, in Vita B. Arethæ, pag. 875, n° 12.

DIES III.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

SS. MM. Eutropii, Cleonici et Basilisci, Amasæ in Cappadocia (Mst. Prol. Hor. et alii cum Bas. Sirl. Sirm. Maz. Crypt. Med. Coisl. Hier. GP. Msq. Vind. Goth. Flor.). SS. Zenonis et Zoili (Men. Kal. Prol. cum Mg.). S. Piamæ, virg. (Kal. Prol. cum Mg.). S. Theodoriti, presb. Antioch. et mart. (Prol. Men. cum Chiffl. Mg.).

† Eustochii, mon. (Itg.).

OBSERVANDA.

S. Eutropius, m. et soc.

S. Basiliscus passus est seorsim a duobus prioribus, Eutropio et Cleonico, qui S. Theodoro Tyroni erant in martyrio socii. In Prologo excuso distinguitur a Basilisco Amaseno; videant alii an recte. Nos observabimus eum peculiariter commemorari die 22 Maii, primo loco, fere ab omnibus Menologis Slaviciis. — S. Theodoritus seu Theodorus, quem commemoravimus die præcedenti, celebratur hodie etiam in Menæis Græcis excusis antiquioribus, et in supplemento ms. Chiffletii ad Menæa excusa quod citatur in Act. SS., Oct., t. X, p. 35, nempe ad 23 diem. Ibidem habes Passionem S. Martyris, auctore

anonymo, ex mss. Sanlaurentiano et Bodecensi, collatis cum editionibus J. Mabillonii, Theodorici Ruinartii, et ms. anonymo et præmissa critica disquisitione de sancto martyre, de die et anno ejus martyrii. In Menæis Slaviciis et apud Verš. ponitur die viii Martii; in Martyrologiis Latinis tum die xxiii Martii, tum xxiii Octobris, qui est proprius ejus martyrii, et quidem anno salutis 362, ut evicit eruditissimus Actorum editor R. P. Van Hecke. — S. Eustochius socius S. Convulzii, de quo xxi Februarii, erat ex Ordine S. Basilii.

S. Eustochius.

DIES IV.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

SS. Pauli et Julianæ, sororis ejus, mart. (Mst. Supr. Par. Siš. Men. Kal. Hor. Prol. cum Bas. Chiffl. Med. Nan. Hier. GP. Msq. Vind.). S. Gerasimi, mon. (Rum. Chil. Pp. Cap. Men. Prol. Hor. Kal. Euch. cum Bas. Crypt. Sirl. Maz. Sirm. Pg. GP. Mg.). S. Jacobi, mon. (Supr. Rum. Men. Kal. Prol. cum Sirm.). S. Gregorii, ep. Constantiæ in Cypro (Kal. Prol. cum Mg.). S. Cononis, mart. (Ostrog.). S. Venceslai, ducis Bohemorum et mart. (Prol. Kal.). Danielis, ducis Moscoviæ (Prol. Kal.). Vasilko, ducis Rostoviensis (Prol. Kal.).

† MM. Archelai, Cyrilli et Photii (Sirl. Crypt. Maz. Sirm.). † MM. Perpetuæ, Satyri et soc. (Sirl. Sirm.). † Iraidis, martyris (Sirm. Crypt. Maz. Sirl.). † Hesychii, mart. (Sirm. Chiffl. Maz. Flor.). † Marci, ab. (Bas. Neap.). † MM. Codrati, Acacii, Stratonici (Chiffl.). † Sarbelus (Chiffl.).

OBSERVANDA.

S. Gerasimus.

Recentiores habent fere omnes primo loco S. Gerasimum. Cfr diem xx et diem v quæ est ei emortualis. — S. Jacobus annuntiatur in Rum.

S. Jacobus.

ita: S. Jacobus, cujus vita admodum incluta; magnus assecta vocatur in Sirm. Vide Acta SS., pag. 300. — S. Gregorium referunt hodie etiam Menæa Græca

S. Gregorius.

excusa;

excusa; at in Menologio Basilii, Men., Mediol., Sirm. et Maz. legitur die proxime sequenti, et vocatur disertus ep. Constantiæ in insula Cypro; non autem CPoleos, ut habent Verš. et Kalend. Mosquense. — De S. Conone agunt Kalendaria, die v. — De S. Martyre Venceslao legis Act. SS. ad 28 sept. De duobus ultimis, Ecclesiæ Russicæ propriis, agetur modo in Memoriis Slavicis. — In

Bas. additur Paulo Stratonicus, qui melius adjungeretur SS. Codrato et Acacio; cum quibus certavit Ptolomaïde in Palæstina, effectus ex carnifice martyr. — S. Sarbilus ex sacrificulo martyr, commemoratus est supra ad xxix Januarii. — De sancta Iraide, virgine et martyre, quia tacent hodie auctores Slavici, tacebimus et nos; agemus vero cum Prologo ad sequentem diem.

DIES V
MARTII.

S. Paulus et
soc.
S. Sarbilus.
S. Irais.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Basilius, Constantini I, ducis Vladimiriensis, filius, lucem aspexit anno 1209, die 7 decembris. Regnavit Rostoviæ, ob benignitatem et mansuetos mores omnibus carus, sed tempestate infelicissima, qua nempe Tartarorum turbæ in Vladimiriā impetum fecerunt, ac dein in pugna infaustissima, ad Sitim flumen, ingentem cladem Russis intulerunt. In qua pugna Basilus quoque in Tartarorum manus lapsus est, et in castra inimica abductus. Ubi propter generis nobilitatem, vultus decorem et animi fortitudinem, cunctis venerabilis, ut

Tartarorum cultum impium amplecteretur, non semel tentatus est; verum, cum nec blanditiis nec minis ad id adduci potuisset, exquisitis tormentis cruciatus, morte crudelissima afficitur anno 1238, die 4 martii. Martyris corpus, in silva inventum, Rostoviam honorifice detulit Cyrillus episcopus, et in eundem tumulum posuit, in quo jacebat Georgius I, magnus dux, in eadem pugna Sitiensi interfectus. Habuit Vasilko duos filios, Borisum et Glebum, quos ei pepererat Maria uxor, S. Michaëlis Cernogoviensis filia.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Dict. hag. pag. 53.

Eadem die colitur Daniel, primus Mosquensium dux. Filius fuit S. Alexandri Nevensis, natu minimus, anno 1261 genitus. Dum adhuc bimulus esset, sanctum parentem amisit. Mosquensem ducatum, magni imperii semen minimum, nullo æmulo, hæreditavit, eumque deinceps Perejaslavia auxit, vicinis quidem ducibus timendus, ipse vero nemini subiectus. Demum, cælo maturus, in morbum incidit, quo confectus, brevi terrestre regnum

cum cælesti commutavit, anno 1303, die 4 martii, postquam magnum ascetarum habitum induerat, seque moriturum in communem fratrum sepulturam mandaverat deponi. Venerandas ejus exuvias condiderunt fratres in ecclesia cathedrali S. Michaëlis; unde anno 1652, die 30 augusti, qua ideo colitur secundo, translatae sunt in monasterium ejus nomine insignitum, quodque ad Mosquam fluvium fundaverat ipse.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Dict. hag. pag. 84.

Eadem die coli dicitur a quibusdam auctoribus nostræ ætatis Gerasimus, cognomento Vologdensis, monasterii Glušicensis alumnus. Floruit sæculo xii, Kiovia oriundus. Et quidem, anno 1147 relicta urbe natali, Vologdam con-

tendit, ibique ad flumen Kaisarovum ecclesiam SS. Trinitatis cum monasterio erexit; in quo supremum diem obiit anno 1178, die 4 martii. Hunc Gerasimum indicat Dictionarii hagiographici auctor, diem tacens, qua recolitur.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 76. 2) Muraviev, Vitæ SS. ad h. d.

DIES V.

VACAT.

S. Cononis, hortulani (Mst. Siš. Pp. Cap. Men. Kal. Prol. cum Sirm. Maz. Mg. Med.). S. Cononis, martyris Isauri (Par. Euch. Kal. Hor. Prol. cum Sirm. Maz. Med. Hier. GP. Flor. Mg.). S. Hesychii, presb. Hierosol. (Rum. Kal. Prol. cum Bas. Med. Maz. Nan. Hier.). S. Basilisci, mart. (Supr.). S. Marci, mon. (Men. Kal. Prol. cum Sirm. Maz. Chiff. Mg. Med.). S. Gerasimi Jordanici (Ostrog. cum Neap. Itg.). S. Eulogii, mart. in Palæstina (Men. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Med.). S. Eulampii, mart. (Prol. Kal. cum Chiff. Med. Mg.). S. Iraidis, mart. (Prol. cum Mg.). Translatio orthodoxorum ducum Theodori Jaroslaviensis et filiorum ejus Davidis et Constantini (Prol. Kal. Ustav.). S. Onesimi seu Anisii, mart. (Kal.). Joannis Bulgari (Ath.).

† Gregorii, ep. Cypri (Bas. Sirm. Maz. Med.). † Georgii in mon. Anthemii Hierosol. (Msq.). † Archelai, mart. et soc. (Mg. Chiff.).

OBSERVANDA.

Parisiense habet simpliciter: *sancti martyris*, tacito nomine Cononis; alii referunt postridie, alii die viii, ut Sirletus, a quo vocatur S. Conon τοῦ κυρίου. — S. Basiliscum citavimus jam ad diem tertiam. — S. Gerasimum, in Neap. Ierasimum, retulimus die præcedenti, licet præsens dies sit ejus propria; ex familia S. Basilii M. fuisse testatur Martyrol. Italo-Græcorum. — Inventa sunt ossa Theodori et filiorum anno 1463; anno vero sequenti die 5 martii in arcam lapideam posita.

De sanctis Theodoro, Davide et Constantino agitur ad diem 19 Septembris, Theodoro emortua-lem. — S. Irais seu Heras passa est martyrium cum S. Archelao et aliis, quorum numerus variatur apud auctores. Varii quoque sunt dies quibus inscripta est in Fastis sacris; nam præter hunc diem refertur apud Sirletum postridie; tum 23 septembris in plurimis Kalendaris; in Ostromirano denique 5 octobris. — In Paterico Montis Atho annuntiatur hodie *Passio sancti martyris Joannis Bulgari*,

S. Irais.

Joannes Bul-
gurus.

S. Conon.

S. Venceslaus.

Vasilko, seu
Basilus, dux
Rostoviensis.

Daniel Mos-
quensis.

Gerasimus
Vologdensis.

Ostromira-
num.
Ex variis.

S. Conon,
mart.

S. Basiliscus.
S. Gerasimus.

Theodorus Ja-
rosraviensis.

DIES VI
ET VII
MARTII.
S. Archelaus
mari. et soc.

Bulgari, cum sequenti additamento : *Memoria*
ejus & *Martii*. De hoc juvene dicitur modo in
Memoriis Slavicis. — Apud Chiff. numerantur
152 socii Archelai, in Men. Gr. excusis 142; alias

150. — In solo Kal. Mosq. legi nomen S. Onesimi. S. *Onesimus*.
— S. Gregorius ille est, de quo sermo fuit die S. *Gregorius*,
præcedenti; at in Actis SS. tractatur hodie.

MEMORIAE SLAVICAE.

Hadrianus
hegumenus et
Leonidas.

Commemorantur ad eandem diem Hadria-
nus, hegumenus, simul et Leonidas, tanquam
sanctorum cultu honorandi. Quorum ille,
Macario metropolita benedicente, monaste-

rium Pošehonense ad Vetkam fluvium ædifi-
cavit, anno 1543, illudque rexit. De Leonida
vero, præter nomen, omnia nos latent.

Cfr 1) Dict. hag. pag. 10. 2) Muraviev, vitæ SS. ad h. d.

Basilus Miro-
gensis et Jo-
seph Pscovien-
sis.

Basilium, hegumenum Mirogensem, cum
Josepho, presbytero, aliisque sociis, morte
affectis a Livonibus, qui anno 1299 Pscoviam
invaserant, prætermittendum esse censemus,
utpote quorum cultus, imo et mortis occa-

sio nihil certi habeant. Inest autem Miro-
gense monasterium urbi Pscoviensi, fuitque
institutum a celeberrimo Niphonte, Novgoro-
densi episcopo, nec non et ab Abraamio, de
quibus alibi.

Cfr 1) Dict. hag. pag. 54. 2) Muraviev, Vitæ SS. ad h. d.

Joannes Bul-
garus.

Annorum undeviginti juvenis erat Joannes,
Bulgaria oriundus, quum gladio animadver-
sus fuit a Turcis in aula fani Turcici, olim
ecclesiæ Sophiensis, anno 1784. Venit ille
CPolim, ut christianam fidem inibi publice
profiteretur, atque fidei olim negatæ crimine
sese expiaret, mortem sponte oppetendo. An-
tequam autem CPolim pergeret Turcarum

more indutus, in Laura Montis Atho Athana-
siana tres annos mansit, tristis semper ac
taciturnus, conscientia scilicet constanter re-
mordente, atque majora piacula exposcente.
Voti compos factus est eodem anno quo
Theodorus, ad 30 Januarii a nobis comme-
moratus.

Cfr 1) Νέον Μαρτυρολόγιον, cit. in Paterico Montis Atho, tom. II, pag. 214.

DIES VI.

Ostromira-
nam.
Ex variis.

VACAT.

Passio SS. martyrum 42 Amorrhææ in Syria recenter manifestatorum (*Mst. Arc. Par. Rum. Siš. Og. Cap. Men. Prol. Kal. Hor. cum Bas. Hier. GP. Pg. Goth. Msq. Med. Chiff. Maz. Mg. Sirl.*). SS. MM. Theodori, Constantini, Callisti, Theophili, Basois seu Bassonis et soc. (*Prol.*). S. Cononis, hortulani, et alterius Cononis (*Rum. Supr. Men. Kal. cum Bas.*). S. Arcadii Cyprii, confes. (*Men. Kal. Prol. cum Meg.*). Inventio S. Crucis, facta a B. Helena (*Hor. Prol. cum Mg.*). Inventio clavorum (*Prol. cum Mg.*).

† Hesychii, thaum. (*Chiff. Mg.*). † Cononis Isauri, mr. (*Bas.*). † MM. Juliani, Eubuli (*Bas. Sirm. Med.*). † Basilii, ep. Chersonæ et mr. (*Neap.*). † Euphrosyni, m. (*Mg.*). † Maximi, mart. (*Mg.*).

OBSERVANDA.

SS. Martyres
42.

Quemadmodum pridie, ita et hodie codex Pa-
risiensis agit de SS. Martyribus generatim, nec
numero eorum, nec loco passionis indicato.
Quorumdam nomina posuimus supra ex Prologo
et Sirleto. — De utroque Conone egimus ad diem
præcedentem. Hodie commemorantur in Meno-
logio Basilii, imperatoris, et præterea in cod.
Slavico Suprasliensi, qui tamen agit de solo Co-
none Isauro, omisso altero hortulano. — Arca-

dium dedimus ex Prologo et aliis; at in Sirle-
tiano et Mediol. exhibetur die sequenti, in Basil.
die viii. — Qui sequuntur SS. Julianus et Eubu-
lus, erant S. Arcadii, martyris, socii, atque disci-
puli; de quibus in Menol. Bas. agitur tum 7, tum
8 hujus. — Ex inclyto martyrum Chersonensium
manipulo nominatur in Kal. Neapolitano solus
Basilus, utpote antesignanus; quod passim ob-
vium est in dicto marmore.

S. Arcadius.

S. Julianus et
Eubulus.

S. Basilus,
martyr.

S. Conon
uterque

DIES VII.

Ostromira
nam.
Ex variis.

VACAT.

SS. Basilii, Agathadori, Elpidii, Etherii seu Eleutherii, Capitonis, Ephræmi, Eugenii, nu-
mero septem, pontificum Chersonæ et martyrum (*Mst. Par. Rum. Tern. Siš. Og. Cap. Men. Hor. Kal. Prol. cum Hier. Pg. Msq. Flor. Sirl. Bas. Med. Sirm. Maz. Vind.*). S. Pauli, episc. Prusæ
(*Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Sirl.*). S. Æmiliani, mon. (*Prol. Kal.*). S. Pauli, persimplicis
(*Kal. Hor. cum Mg.*). SS. MM. Nestoris et Arcadii, epp. Trimythuntinorum (*Sirl. Mg. Bas. Neap. Med.*).

† Theophylacti Nicomed. (*GP.*). † Dometii (*Bas. Med.*). † MM. Juliani, Eubuli (*Bas. Med.*).

OBSERVANDA.

SS. Martyres
Chersonesi.

Non omnes septem martyres ab omnibus re-
censentur : In cod. Mstislavico leguntur tantum
quinque priores, inter quos Capaton pro Capi-

tone; in Rumiantsoviano nominantur tres, Basi-
lius, Eugenius et Agathodorus. Ephræmum addit
Ostrogensis, et ita completur septenarius nume-

rus

rus illustrium martyrum, quos omnes optime optimus nominat codex Ternobiensis. *Chesponis* pro Chersonæ, et alia id genus apud Genebrardum legi nemo mirabitur. — In Suprasliensi codice agitur hodie de SS. martyribus Amorrhæis, de Chersonensibus vero die sequenti; secus alii. — S. Paulum, quem auctor Prologi fecit episc. *Plusiadenum*, exhibet Menolog. Basilii; at Æmi-

lianum, præter Prologum, alius nemo. — In Kalendario Neap. fit mentio solius Arcadii, tacito Nestore: solent nempe fasti hi marmorei e pluribus collegis duntaxat præcipuum adnotare. Præit quoque Arcadius in Menologio Basilii et Synaxario Sirmundi Claromontano. Rem totam breviter et optime illustravit Mazochius, prælucente face Bollandiana.

DIES VIII
IX ET X
MARTH.
SS. Arcadius
et Nestor.

DIES VIII.

VACAT.

S. Theophylacti, ep. Nicomed. et mart. (*Mst. Tern. Prol. Hor. Kal. Men. Euch. Sirl. et cæt. cum Bas. Sirm. Dom. Maz. Mg. Med. Flor. Hier. Pg. Msq.*). S. Ermæ, apostoli (*Rum. et Kal. Prol. cum Sirm. Maz. Mg.*). S. Theodoriti, presb. Antioch. et mart. (*Men. Kal. Prol.*). S. Theoctisti (*Ostrog.*). S. Theophanis (*Poss.*). S. Dometii (*Men. Kal. Prol. cum Mg.*). SS. ep. et mart. Chersonæ (*Supr. cum Bas. GP.*).

† Pauli, ep. Prusæ (*Mg.*). † Dionysii, mart. (*Maz.*). MM. Arcadii, Eubulii, Juliani (*Bas.*). † Vitalis, abbat. in Sicilia. (*Itg.*).

OBSERVANDA.

S. Theophylacti nomen invenitur in Basiliano Menologio; at apud Sirlletum occurrit die præcedenti, sed et alii sancti commemorantur die non suo: S. Hermas pridie; et S. Dometius, die præcedenti, Theodoritus die Martii secunda. Utrum Theoctistes et Theophanes sphalmate

scribæ positi sint, loco Theophylacti, probabile videtur. De Chersonensibus martyribus agit hodie præter Basilianum, ubi secundo referuntur, etiam Synaxarium Callipolitanum. — Utrum pro *Dionis* legendum sit *Dionysii*, manet incertum.

S. Dion.

DIES IX.

SS. QUADRAGINTA MARTYRUM SEBASTÆ (*Mst. Arc. Supr. Tern. Rem. Rum. Hor. Kal. Prol. etc. cum Bas. Neap. Sirm. Maz. Crypt. Med. CP. Hier. GP. Msq. Coisl. etc.*).

S. Urpasiani (*Prol. Kal. cum Mg.*). S. Cæsarii, fratris S. Gregorii Nazianzeni (*Kal. Pr. Chil. (Mg.). S. Tarasii (Prol. Verš. Men. cum Mg.). S. Dionysii, mart. Corinthi (Prol.).*

† Pauli, ep. Pelusiadis (*Md. Mg.*). † Gregorii, fratris S. Basilii (*Itg.*). † MM quatuor, patris, matris et duorum filiorum (*Mg.*).

OBSERVANDA.

Licet Ostromiranus codex illustres martyres Sebastæ recolat non indicata celebritatis die, eos tamen hodiernæ affigendos esse suasit unanimis cæterorum codicum consensus. Inter quos principem locum obtinet Kalendarium Ternobiense, quadraginta athletarum nomina non sine quodam fastu referens. Sunt autem sequentia: Cyrion, Candidus, Domnus, Severianus, Eutychius, Cyrinus, Theodulus, Bebianus, Aggeas, Hesychius, Sacerdon, Uallus, Priscus, Chodion, Ennoicus, Meliton, Eliades, Alexander, Heraclius, Egdicus, Joannes, Philoxtimon, Falavius, Xanthius, Valerius, Nicolaus, Athanasius, Theophilus, Lysimachus, Gais, Claudius, Smaragdus, Sisinnius, Leonidas, Aëtius, Acacius, Dometianus, Gorgonius et Julianus *capdelarius* (lege cubicularius). *Qui omnes, pergitur*

in eodem codice, *unanimiter martyrium passi sunt, in civitate Sebastena, regnante Licinio, sub Agricola præfecto et Lycia duce*. Prolixæ annuntiationis rationem suggerit ecclesia nomini SS. MM. Ternobi dicata, in qua solemniori cultu celebrabantur. — De S. Urpasiano tractatur in Actis SS. ad 13 Martii, pag. 289, quæ hic indigitasse sufficiet. — S. Tarasii, aiunt Menæa, meminit Prologus, quin addat quisnam fuerit ille sanctus; in Menologio enim legitur simpliciter, ad 25 Februarii, esse quemdam sanctum Tarasium nomine, et nil plus. — Dionysius discipulus erat S. Condrati, gladio peremptus. — Hodie recolitur depositio S. Gregorio Nyssæ in Martyrologio Italo-Græcorum, qui eum, pro more, inter monachos ordinis S. Basilii collocant.

S. Urpasianus.

S. Tarasius.

S. Dionysius.

S. Gregorius.

DIES X.

VACAT.

S. Condrati, mart. et soc. Corinthi (*Mst. Supr. Tern. et alii*), nimirum Cypriani, Dionysii, Anectis, Pauli, Crescentis et aliorum (*Men. Pr. Hor. Kal. cum Sirl. Bas. Sirm. Chiff. Maz. Med. (Mg. Hier. GP. Pg. Msq. Flor. Vind.). SS. MM. Condrati Nicomediæ, Satorini, Victorini et aliorum (Men. Kal.). Venerabilis Anastasiæ, patriciæ (Men. Prol. Kal.). S. Pionii, mart. (Prol. Men.). Sanctæ matris nostræ Anastasiæ (Prol. cum Mg.). Memoria S. Deiparæ, in cujus honorem dicitur acathistum (Prol.).*

† Dionysii, mart. socii Condrati (*Bas.*). † Marciani, mart. (*Men.*). † Poplii, ep. et mart. Neap.). [Michaelis Maurudæ (*Synax.*)].

OBSERVANDA.

DIES XI
ET XII
MARTII.S. Condratus
mr Corinthi.

S. Pionius.

Priori martyrum turmae adduntur, præter eos, quos supra nominavimus, etiam sequentes : Dionysius, Victorinus, Victor, Nicephorus, Claudius, Diodorus, Serapio et Papias, de quibus dictum est ad 31 Januarii; his addendi Leonidas, et septem mulieres : Chariessa, Nunechia, Basilissa, Nica, Calissa, Gallina, Theodora, quorum omnium peculiaris commemoratio fiet ad 16 Aprilis. — De S. Pionio opportunius agetur ad diem sequentem. Auctor est Vitæ S. Polycarpi, ep. Smyrnensis et martyris, quam legere licet in Menologio Slavico, ubi etiam expresse monemur ab editore mosquensi, S. Pionii memoriam agi hoc die. Verum id pro recentiori usu. Nam in antiquioribus Kalendaris nomen S. Pionii inscriptum est die xi

OBSERVANDA.

aut xii Martii. Quorum ultimus est ejus proprius; hoc enim die certamen suum complevit martyr fortissimus, uti rectissime fert codex Suprasliensis, sæculi xiv, a clar. Fr. Miklosich typis vulgatus. Die quoque xi in antiquis fastis inscriptum esse testantur Menologium Basilii, Kalendarium Neapolitanum et alii quamplurimi optimæ notæ. Cur itaque præsens dies præplacuerit auctori Prologi, non assequor; synaxarium enim, in quo et fabula de igne tartareo qui in Sicilia, e monte Ætna scilicet, procederet, depromptum est ex Menologio imperatoris Basilii; at dies 10 ex proprio ingenio auctoris Russi, ut videtur, adscripta. Plura habes die sequenti. — Michael Maurudas, a Turcis Thessalonice crematus fuit anno 1544.

Michael Mau-
rudas.

DIES XI.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Sophronii, episc. Hierosolymitani (Mst. Tern. Prol. Kal. Men. et cæt. cum Sirl. Bas. Med. Bas. Sirm. Maz. Mg. Hier. GP. Pg. Msq. Flor.). S. Pionii, mart. (Men. Rum. Kal. cum Sirl. Bas. Med. Sirm. Maz. Neap. Mg.). Translatio reliquiarum S. Epimachi, mart. CPolim. (Men. Kal. Prol. cum Mg.).

† Euthymii, archiep. Novgorodensis (Prol. Kal.). † Georgii theophori et thaum. (Mg. Med.). † MM. Abdæ, ep., Benjamin, diac. et soc. (Chiff.). † Constantini Judæi (Laur.). MM. Trophimi et Thali (Sirl. Mg.).

OBSERVANDA.

S. Sophronius.

In Ternob. : S. Sophronii, episcopi; in Mst. additur : Hierosolymitani. In Paris. I : S. Sophronii. Nuspiam præfert titulum monachi, sed episcopus ab aliis, ab aliis patriarcha passim vocatur; hæc adnotanda erant ob dicta initio mensis de Sophronio monacho, quem habet illo die Kalendarium Neapolitanum. — De S. Pionio quædam attigimus pridie, et iterum agemus die sequenti. Unum tantummodo adnotabimus, nimirum pene omnes consentire in assignando hoc die, non quod sit S. Pionio emortualis, sed quia in 12 Martii, ejus martyrio sacrum, incidit festum S. Gregorii, Papæ Romani, quem solemniori cultu prosequuntur Græci et præsertim Slavi. Recte igitur in Rum.

præscribitur nota *Memoriæ*. Quod vero vocetur episcopus (*Sviatitel*), quum simplex presbyter fuerit, id condonandum synaxaristæ, alioquin optimo, de sancto, qui Smyrnæ sæculo tertio certavit, post mille annos Novgorodiæ agentis. Martyrii socios habuit Pionius Asclepiadem, Macedonium, Linum, presbyterum, et Sabinum. — In quodam codice notatur hodie relatio *Callimachi* CPolim, ubi procul dubio Callimachus vitiose positus est pro Epimacho. S. Callimachi festum agitur 31 Octobris. — In Menæis Græcis additur : τοῦ ἐν τῇ ἱππῖῳ λεγομένου, τοῦ νεοφανούς. — Constantini Acta græce in cod. Laurent. bibl., ipsi Fabricio adaucto ignota. Cfr Bandini, p. 712, n. 18.

Relatio Epi-
machi.S. Georgius
mart.S. Constanti-
nus Judæus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Euthymius
Novgoroden-
sis.

Vixit Euthymius II, archipræsul Novgorodensis, tempore Concilii Florentini. Natus est Novgorodiæ, ibique pie educatus a parentibus, Michea et Anna, dum adhuc infantulus esset, Beatæ Virginis oblatum est. Cum annum decimum quintum attigisset, monasticum habitum accepit ab hegumeno monasterii Viazicensis, Pœmene, eoque duce et magistro in virtutibus adeo profecit, ut mox a S. Simone in palatium archiepiscopale fuerit assumptus. Mortuo præsule, initio quidem in monasterio Salvatoris Hutynensi degit, tum vero fratribus monasterii in monte Lisicino præfuit, usque

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Dict. hag. pag. 107. 3) Hist. hier. Russ., I, 74.

ad annum 1430, quo e cella ad cathedram transivit, a morte Euthymii I vacuam. Verumtamen nonnisi quatuor annis post peractam electionem fuit ordinatus Smolensci a Gerasimo Metropolitæ. Episcopus gregi suo summa diligentia invigilavit, cultusque ecclesiastici decori consuluit. Monasterium Viazicense, in quo primitias vitæ monasticæ Deo obtulerat, ampliavit et priori ecclesiæ S. Nicolai e solo reffectæ, alteram addidit nomine S. Joanni Evangelistæ dicatam, quem in sacro fonte natus fuerat patronum.

DIES XII.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Theophanis, Sigrianensis, confessoris (Mst. Tern. et cæteri cum Bas. Hier. GP. Flor. Msq. Pg. Vind. Sirm. Maz. Med. Dom. Mg.). S. Sabini (Rum.). S. Gregorii Dialogi, papæ Romani (Men. Prol. Eph. Leop. Kal. Hor. cum Neap. Sirm. Maz. Bas. Med. Sirl. Mg. Itg.). S. Phinees, justi (Prol. Kal. cum Mg.). Passio S. Pionii, presbyteri in urbe Smyrnensi (*Suprasl.*). S. Cyrilli, Hierosolymitani (Leop. Kal. Hor. cum Mg.). Festum iconis B. Mariæ Lyddensis seu Romanæ.

† Martyrum novem qui igne perierunt (*Chiff.*). † Martyrum qui a militibus perempti sunt (*Chiff.*).

OBSERVANDA.

OBSERVANDA.

DIES XIII
ET XIV
MARTII.S. Gregorius
Dialogus.

S. Theophanes Sigrianensis. In Menæis Græcis excusis et in Menologio imperatoris Basilii additur : *in magno campo jacentis.* — In hoc eodem Menologio et in Suprasliensi refertur S. Sabinus, martyr Ægyptius, ad diem sequentem; aliunde constat inter socios S. Pionii martyris, de quo modo, exstitisse etiam Sabinum; de utronam agatur in cod. Rumiantsoviano, non mihi liquet. — Notatu dignissima est lectio codicis Suprasliensis, his verbis concepta : *Passio sancti Pionnii (lege Pionii) presbyteri in urbe Smyrnenſi*; abludit namque a cæteris omnibus, quotquot vidi menologis, et, quod caput est, verum diem obitus sola consignatum exhibet, dum alii 10, alii 11 diem assignent. Quam vero celebre fuerit olim martyrium S. Pionii, vel ex eo apparet, quod in Menologio Basilii præter titulum hieromartyris etiam primum locum obtinuerit, post-

posito patriarcha Hierosolymitano, S. Sophronio, a quo deinceps omnino evictus est. — Inter tot sanctos ordini S. Basilii Magni adscriptos Magnum quoque Gregorium Pontificem Romanum recensendum esse contendit Martyrologium Basilianorum Italo-Græcum. Non uno die refertur ubique: in Menologio Basilii, quod sequuntur Slavonica Kalendaria, commemoratur hoc die; at sequenti prodit in cod. Suprasliensi et Leopolitano. Ad hæc, vulgo nuncupatur *Dialogus*, utpote Dialogorum auctor, ex quo eximium illud volumen græcitate donavit Zacharias papa; quod agnomen ab imperitis Gregorio II pariter tribui solet. *In confingendis istius modi agnomentis*, verba sunt Mazochii, *mire in liturgicis libris luxuriant Græcorum ingenia, ut vix ullus sit sanctus, quin διακριτικῶν aliquo cognomine ab aliis homonymis distinguatur* (tom. I, pag. 83).

DIES XIII.

V
ACAT.

Reditus reliquiarum S. Nicephori, patr. CPTani (*Mst. Par. I et alii quam plurimi cum Sirm. Chiff. Med. Dom. Mg. Hier. Vind. GP. Pg. Msq. Itg.*). S. Alexandri, martyris (*Men. Prol. Rum. Kal. cum Bas. Maz. Sirm.*). S. Christinae, mart. in Perside (*Kal. Prol. cum Neap. Chiff. Sirl. Mg.*). S. Sabini, mart. (*Supr. Prol. Kal. Tern. cum Chiff. Sirl. Mg.*). SS. MM. Africani, Publii, Terentii (*Kal. Prol. cum Sirl. Mg. Hier. Chiff. Vind. Flor.*). S. Anini, thummat. (*Prol. Kal.*).
† Abibi, mart. (*Mg.*). † Urpasiani, mart. (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Nicephorus. Teste Prologo, festum S. Nicephori agitur CPoli in ecclesia SS. Apostolorum. — In eo referendo consentiunt satis codices; non ita est ubi agitur de SS. Alexandro et Sabino; uterque refertur hodie in Menol. Basilii. Præterea Sabinus adest in Ternob., Suprasliensi et Hierosolymitano. Apud Sirlletum et in Kalendario Mosq. adduntur socii Africanus, Publius et Terentius, quos omnes omittit Veršinski, et quidem recte; simul cum S. Sabino, de quo agit die 16 ejusdem mensis. —
S. Aninus. S. Aninus a variis vario die refertur. In cod. Su-

prasliensi prodit die 16, apud Veršinskium, seu potius in Menæis Slavicis, die 18, in Prologo et Kal. Mosq. hodie et iterum die 18; quæ variationes in Kalendaris frequentissimæ sunt. — Martyr Hermopolitanus, quem Men. Græca excusa tradunt lapidibus obrutum et in flumen projectum (Cfr Acta SS., Mart., t. II, pag. 438), diversus est ab altero Abibo, monacho in Ægypto, cujus mentio fit æque ac S. Apollinis ad diem xxii Octobris; ut facile persuadebunt Acta SS., t. VIII Oct., pag. 175 et seq.

S. Abibus,
mart.

DIES XIV.

V
ACAT.

S. Alexandri, mart. Pydnæ in Macedonia (*Mst. Supr. Par. I. Tern. Hor. Hung. et alii multi cum Bas. Maz. Sirl. Mg. Chiff. Med. Vind. Mosq. Nan.*). S. Benedicti abbatis Romani (*Mst. Rum. Ass. Ostrog. Prol. Euch. serb. Kal. Hor. et alii cum Hier. GP. Nan. Med. Sirm. Maz. Chiff. Mg. Sirl. Pg.*). S. Eusemonis, ep. Lampsaceni (*Rum. Kal. Prol. cum Bas. Maz. Chiff. Med. Mg.*). Apparitio imaginis B. M. Virginis Kostromensis, dictæ Theodoricæ (*Prol. Kal.*). Theognosti, metr. Kioviensis (*Prol. Kal.*).
† MM. Satyri, Saturnini, Reucati, Perpetuæ et Felicitatis (*Bas. Sirm.*). † Joannis in Rufinianis (*Hier.*). † Pionii, hieromart. (*Hier.*). † Cyrilli et Methodii, episcoporum, in Moravia (*Itg.*). † Infantis, socii S. Convuldii (*Itg.*). † Ephrasiae, mart. (*Sirm.*). † Christinae, mart. in Perside (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Alexander, martyr. Passio S. Alexandri recolitur in Mst.; cui addi potest Suprasliensis, quamvis in codice excuso non expressa sit martyrii dies. *Pydnæ* pro *Pydnæ* minutæ sunt. — Crassior error irrepsit in Cod. Hieros., in quo S. Benedictus nuncupatur *episcopus Romæ*, quemadmodum et in Naniano, ad diem proxime sequentem. Nec illud est prætereundum, sanctissimi hujus monachorum occidentalium parentis memoriam bis reoli in Mst., 14 et 21 Martii; quod magnam viri famam etiam in Oriente viguisse commonstrat. — Non uno die SS. Cyrillum et Methodium coli apud Slavicis gentes
Octobris Tomus XI.

adnotavimus alibi; utrumque episcopali dignitate fuisse ornatos, tenent auctores bene multi; at institutum S. Basilii professos nusquam hactenus legi præterquam apud Stridowskium aut similis auctoritatis scriptores. Ad hæc, in solo Martyrologio Italo-Græcorum commemorantur hoc die, et quidem his verbis : *In Moravia sanctorum episcoporum Cyrilli et Methodii, Ordinis S. Basilii, qui multas illarum regionum gentes cum earum regibus ad fidem Christi perduxerunt.* Plura forent hic adnotanda, ni obstaret scopus mihi præfixus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

DIES XV
ET XVI
MARTII.Imaginis B.
Mariæ Virginis
Kostromensis,
seu Theodoricæ
apparitio.

Iconem piam anno 1239 reperiisse traditur Basilus, dux Galicii et Kostromæ, cognomento Kvašnia. Dum nempe quadam die (erat autem xvi Augusti) venationi vacaret, non procul ab urbe imaginem beatæ Mariæ Virginis offendit, de arbore suspensam. Quæ imago cum nequaquam posset ab illo apprehendi, quippe quæ superius semper ascenderet, in manus presbyteri, qui eam apprehendere a principe jussus fuerat, ultro se demisit, et in ecclesiam cathedralem S. Theodori Stratilati ingenti populi concursu delata est; unde et *Theodoricæ* cognomen accepit. Asservatur nunc iterum in ecclesia Assum-

ptionis, in quam olim e cathedrali æde fuerat translata. In ipso autem apparitionis loco ecclesiam et monasterium erigi curavit Basilus, magnisque prædiis et latifundiis dotavit. Porro licet miraculosa hæc imago apparuerit die 16 Augusti, translatus tamen est cultus ad 14 Martii, quod hac die, anno 1613, Michael Romanovius, dynastarum nunc in Russia imperantium protoparens, monasterium S. Hypatii Kostromense, ubi delitescerat, jamjam cum palatio commutaturus, a matre sua Martha coram prædicta imagine ultimam acceperit benedictionem.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Karamsin, t. IV, not. 38. 3) Macarius, Hist. Eccl., III, pag. 266, not. 105. 4) Menolog. Vers. ad h. d. 5) Gloria SS. V. Mariæ, part. 3. sect. 2, pag. 5 et seqq.

Theognostus
Kivriensis.

Theognostus, Græcia oriundus, S. Petri in sede metropolitana successor ab anno 1328, rexit Ecclesiam non minori zelo, licet impari fortuna. Cum enim apud magnum Tartarorum chanum Tšanibegum fuisset accusatus, quasi ingentem auri et argenti copiam sibi a clero exigeret solvendam, ipse vero tributa chano solvere detrectaret, multa a Tartaris eo usque passus est, donec magno pretio soluto licentiam obtinuerit abeundi. In Russiam redux, (rediit autem salvus Ecclesiæ immunitatibus), gregem suum per alios decem annos pascere perrexit, Deo, qui læta tristibus miscere assolet, aspirante. Nempe

idem ille Olgerdus, magnus dux Lithuanianæ, qui olim christiani nominis odio aulicos suos Antonium, Joannem et Eustathium martyrio affecerat, postmodum ad resipiscentiam venit, et suadente imprimis Juliania Tverensi, conjugæ suæ, fidem christianam professus, tum Ruthenos, tum Latinos in urbem Vilnam, Lithuanianæ caput, admisit, et plurima templa pro utroque ritu ædificavit. Tandem virtutibus et annis dives ad summum animarum pastorem abiit præsul anno 1353, die 14 martii, cum sedisset annos triginta quinque, in ecclesia cathedrali juxta sanctum decessorem suum tumultatus.

Cfr 1) Prolog., Menæa et Menol. Vers. ad h. d. 2) Specimen Eccl. Ruth., pag. 119. 3) Dict. hag. pag. 272. 4) Dict. script. Eccles. II, 280 et 281. 5) Philaret., Hist. Eccl. Russ., II, 10, 18, 82-84, 89-91 et passim.

DIES XV.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

SS. duorum Alexandrorum et duorum Dionysiorum, Agapii, Timolai, Romili, Paisii seu Publii (Mst. Rum. Hor. Kal. Prol. Supr. Men. cum Sirl. Bas. Med. Msq.). S. Papiæ, mart. (Chil. Ps. glos.). S. Bucoli (Pp.). S. Thalassii, mart. (Supr.). S. Alexandri, presb. Sidæ (Men. Kal. Prol.). S. Nicandri, Aegyptii, mart. (Men. Kal. Prol. cum Sirl. Bas. Maz. Med. Chiff. Mg.). S. Benedicti, abbatis (Par I, Ternob. cum Nan.).

† Jacobi, confes. (GP.). † Alexandri, mart. Pydnæ (Hier.). † Pionii, mart. (Vind. Nan.). † Olympi et Rodionis (Pg.). † Joannis in Rufinianis (Bas. Taur. Nan. Mosq.). † Nicodemi (Neap.). † Zachariæ, papæ (Itg.). † Menigni Fullonis, mart. (Sirl. Chiff. Maz.). † Aristobuli, apost. et ep. in Britannia (Sirm. Maz. Sirl. Med.).

OBSERVANDA.

S. Paisius.

In Mst. perperam scribitur : *Plisii*; qui error reperitur etiam in Chiff. et Med.; in aliis : *Publius*. Primo loco citatur Agapius. In Cod. Msq. legitur solus Agapius cum Joanne, probabiliter qui in Rufinianis. — Papiam alii referunt die xvi, putantque esse eundem cum Papiæ, martyre, qui celebrabatur die 14 Sept.; unde propter festum Exaltationis translatus fuerit ad 16 Martii, quemadmodum J. Chrysostomus ob eandem rationem remissus est ad 13 Novembris. — Codicem Ter-

nobiensem et Parisiensem I mire inter se convenire perspectum erit cuique qui alterum cum altero conferre voluerit ac componere. Cujus concordie argumento sit hodierna in utriusque codice commemoratio S. Benedicti, quam in nullo alio Slavico Calendario legi consignatam. Utrique consonat Nanianus, ubi *episcopus Romæ* vocatus est modo prorsus singulari et inaudito. In Flor. fit commemoratio *terræ motus*; de quo alii ad diem 17.

S. Benedictus,
abbas.

S. Papias.

DIES XVI.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Papæ, mart. (Mst. Tern. Siš. Cap. Ps. gloss. Kal. Hor. cum Sirl. Bas. Sirm. Chiff. Dom. Maz. Mg. Med.). SS. Trophimi et Thalli (Par. Tern. Men. Kal. Prol. cum Bas. Med. Maz. Dom. Nan. Hier. Vind.). S. Julianus (Rum. Kal. Hor. cum Sirl. Sirm. Bas. Mg.). S. Romani, mart. (Rum. cum Bas. Med. Pg.). S. Aristobuli, ep. Britannianæ, unius ex 70 discipulis (Rum. Men. Prol. Kal. cum Bas.

Bas. Chiffl. Med.). S. Anini thaum. (*Supr. Menol. cum Chiffl. Mg.*). S. Sabini, mart. (*Chil. Og. Pp. Men. Euch. Serb. Prol. Hor. Kal. cum GP. Pg. Sirl. Maz. Mg.*). S. Alexandri, papæ romani (*Kal. Hor. cum Bas. Med. Maz. Mg. Dom.*). Serapionis, archiep. Novgorodensis (*Prol. Kal.*).

† Joannis in Rufinianis (*Mg. Med.*). † Menigni seu Benigni, mart. in Pario (*Med. Bas. Pg.*). † Euphrasiæ, mart. (*Bas. Med. Dom. Maz.*). † Decem MM. in Phœnicia (*Mg.*). † Theophanis, confes. (*Itg.*).

DIES XVII
MARTII.

OBSERVANDA.

S. Papas. S. Papas, mart. idem ac Papias, de quo supra, relatus est in Men. Basilii primo loco. Julianus et Menignus cum Romano referuntur in eodem Basiliano; sicuti et Trophimus et Thallus. — S. Sabinum quem refert jam Kalendarium Callipolitenum, dedimus supra die XIII. — Apud Sirl. et alios Aristobulus inscriptus est pridie. — S. Julianum, seorsim a S. Romano, ponit Bas. et Kal. Mosq.; Veršinskus omisit utrumque, æque ac

S. Alexandrum, Romanum Pontificem, qui tempore Adriani passus est, teste Kalendario Mosquensi, an. 1818. — Hodie adest Aninus etiam in Mart. Rom. V. Acta SS. 16 Mart. p. 431; Boissonadii Anecdota Græca, t. II, p. 409. — S. Theophanis natale commemoratur XII Martii, unde huc translatus est. In Kal. citatis supra, S. Menignus refertur una cum S. Romano.

S. Aninus.

S. Theophanes.

S. Menignus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Serapio Novgorodensis.

Patria fuit Serapioni vicus quidam Pehorna, viginti chiliometra a Mosqua distans; parentes vero christiani homines et pii. A quibus ad litteras addiscendas mature traditus, dein ad matrimonium contra vota contrahendum impulsus est: tenebatur enim monasticæ vitæ desiderio. Mox ad presbyteratum evehitur jam conjugatus (quemadmodum mos, in orientali Ecclesia, a synodo Trullana perperam invalescere cœpit). Mortua uxore, cui unum tantum annum convixit, in monasterium Dubenense abiit, ac paulo post a fratribus monasterii Radonežensis salutatur hegumenus, anno 1493. Demum anno 1506 Ecclesiæ Novgorodensi præficitur a Basilio, magno duce. Quia autem vir erat probatissimæ virtutis, etiam miraculorum testimonio firmatæ, ideo non persecutiones ei defuerunt, non cruces. Notum est dissidium quod inter eum et Josephum, hegumenum Volocensem, intercessit, malorum omnium origo.

Cum nempe Josephus cœnobium suum magno duci et metropolitæ Mosquensi propria auctoritate subdidisset, ipse propterea excommunicationi subditus est a Serapione, cujus jurisdictionem læserat. Serapionem hac occasione de sede movit metropolita Simon et interdicto subiecit; Basilius vero magnus dux in monasterium Andronicianum Mosquæ includi jussit, ac dein in Lauram S. Sergii transferri, ubi reliquum ærumnosæ vitæ suæ mansit præsul. Tandem morti proximus, magnum ascetarum schema induit, meritisque dives, ex hac valle miseriarum recessit anno 1516, die 16 Martii. Corpus ejus elevarunt eodem quo obiit anno, die 7 Aprilis, qua ideo colitur secundo. Exstat epistola ejus ad Simonem metropolitam, in qua sese recte et ad normam canonum Ecclesiæ egisse contra Josephum, alioquin jurisdictioni suæ subditum, abunde probat.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Phlar., Prospectus, n° 124 et pag. 125. 3) Dict. hag. pag. 241. 4) Hist. hier. Russ., t. I, pag. 76. 5) Menol. Verš. ad h. d. 6) Muraviev, Vitæ SS. ad h. d.

DIES XVII.

Ostromiranum.

S. ALEXII, HOMINIS DEI (*Mst. Rum. Tern. Par. I, Prol. Hor. Og. Siš. Chil. et cæteri cum Hier. GP. Vind. Msq. Nan. Flor. Med. Sirm. Chiffl. Maz. Mg.*). COMMÉMORATIO TERRÆ MOTUS (*Mst. Siš. Chil. Prol. cum Med. Nan.*).

Ex variis.

Resurrectio Lazari, amici Christi (*Mst. Rum. Ternob. Siš. Chil. cum Hier. Nan.*). S. Marini, martyris (*Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Chiffl.*). Macarii, hegum. Kolazinensis (*Prol. Kal. Men.*).

† Simeonis Bar-Saboë, ep. in Perside (*Mg.*). † Pauli, mart. pro cultu imaginum occisi (*Sirl. Chiffl. Mg.*). † Theocteristi, confes. (*Sirl. Chiffl. Mg.*). † Passio Onesimi, episc. (*Neap.*). † Joannis in Rufinianis (*Chiffl.*). † Martyrum in Phœnicia (*Chiffl.*). † Romani, mart. (*Chiffl.*). † Alexandri, papæ (*Chiffl.*).

OBSERVANDA.

S. Alexius.

S. Alexium, hominem Dei, celebrant hodie in Fastis sui Slavi, præeunte Menologio Basilii; in quo tantum abest ut sileatur hodie, quemadmodum scripsit Falconius, ut etiam primum locum obtineat, postposito S. Marino. In Menologio et Prologo Slavonico fuse narratur Vita sancti hujus viri, utpote quam in deliciis habeat gens illa, insolitarum rerum et quæ præter consuetum morem fiunt valde curiosa. Et quidem duplex Vita inseritur in Prologo, brevis altera, altera prolixior, et ab ea quæ in Menologio legitur diversa. Præter luculenta ista synaxaria habetur in Menæis officium proprium cum canone, quem sæculo nono condidit Josephus hymnographus. Utrum autem a Joanne Calybita distinctus sit S. Alexius, non hujus instituti est examinare. Certe in Fastis Slavicis apprimè distinguitur uterque, quod indi-

casse in præsentiarum sufficiet. Apud Latinos celebratur S. Alexius 17 Julii. — Juxta Menæa et Prol. accidit iste terræ motus regnante Constantino. — Simeon Bar-Saboë erat episc. in Perside, de cujus gestis adeantur Acta SS. ad 20 Oct., p. 841. — S. Paulus, mart. in Creta, refertur in Men. Græcis Sirlleti ad hanc diem, et memoratur in Actis S. Stephani Junioris, martyris, cujus festum fit 28 Nov; et etiam in Actis S. Andreæ in Crisi, quæ habentur in Actis SS. Oct., t. VIII, p. 127. Distinguendus a S. Paulo Juniore, etiam martyre CPoli, de quo die VIII Julii. — Theocteristus CPoli pro iconibus passus est sub Copronymo simul cum S. Paulo et quinque aliis, de quibus omnibus egregie tractat R. P. Carpentier in commentario prævio ad Vitam S. Andreæ in Crisi, Oct., t. VIII, p. 127 et seq.; adeantur insuper Acta SS. Mart.,

Terræ motus.

S. Simeon.

S. Paulus.

S. Theocteristus.

DIES XVIII
MARTII.

S. Onesimus.

Mart., t. II, p. 609. — In marmore Neap. insculptum est : PONESIMI EPI, quod Mazochius legendum statuit ita : *Passio Onesimi episcopi*; atque evincere conatur intelligendum esse illustrem S. Pauli discipulum et ex servo apostolum ac

martyrem, quem Græci cum Puteolano antiquitus jam confundere solebant, uti liquidum fit ex eorum Menologiis, ad 15 Februarii, et confirmatur ex Kalendario Neapolitano, dummodo re vera agatur de *passione* Onesimi apostoli.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Macarius Kolazinus.

Macarius, in vico Gribkovo, nunc Kozino, prope Kašinum urbem, nobili genere natus est, matre Irene, patre Basilio, cognomento Koža. Ubi adolevit, parentibus obtemperaturus, uxorem duxit Helenam, nobilem puellam. Mox vero, tum uxore, tum parentibus orbatus, mundo valedixit, factusque monachus, Deo se totum mancipavit, mutato Matthæi nomine, quod in sacro fonte acceperat. Paulo post, sacerdotio auctus, in solitudinem contendit cum septem aliis sociis; sedeque prope Kašinum fixa, cellas ibidem posuit; unde illustre monasterium Kolazinense mox excrevit. Nomen indidit monasterio loci dominus, Joannes

Kolaza, qui initio quidem piis advenis admodum erat adversus, quin imo necem Macarii moliebatur; postea vero, pœnitentia ductus, veniam ad pedes ejus provolutus petiit, nec prædia tantum aliaque bona externa, sed et seipsum servo Dei tradidit, ejusque monasterium ingressus est. Cum igitur hegumenus diu sancteque hegumenatu functus esset Macarius, multasque perpessus a diabolo tentationes, ad aliam vitam migravit anno 1483. Non præsentiduntaxat die colitur, sed etiam 26 Maii, translationis ejus, anno 1521 factæ, anniversaria die. Est autem celeberrimus ex aliis octo concivibus, quos veluti sanctos colunt Russi.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 171. 3) Menolog. Verš. ad h. d.

DIES XVIII.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

MEMORIA SANCTI PATRIS CYRILLI, ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS (Omnes).

SS. Martyrum Trophimi et Eucarpi seu Eucarpionis (Prol. Kal. cum Chiff. Sirl. Mg.). S. Anini, erem. et thaumaturgi (Men. Prol. Kal. cum Sirm. Dom.). SS. MM. Alexandræ, Claudiæ, Euphrasiæ et aliarum (Horol. Euch. cum Bas.).

† Mariæ, sororis S. Lazari (Mg. Chiff.). † Decies mille martyrum Nicomediæ (Sirl. Chiff. Mg.).

OBSERVANDA.

S. Cyrillus Hierosolym.

Lectio codicis Ostromirani illud singulare habet, quod præter archiepiscopi titulum etiam martyris agnomen tribuat S. Cyrillo Hierosolymitano; qui licet vere martyr fuisse nequeat dici, tamen aliqua ratione potest appellari propter ea quæ ab Arianis perpessus fuit. Aliam viam inire mavult Cl. Nevostrujev, qui sequentem adnotationem subjunxit : *In Ostromirano*, ait, *additur in fine : H MKA* (et martyris); *id intelligi debet de majore numero martyrum qui in protypo fuerat signo aliquo expressus, at quem omisit Kalendarii Ostromirani concinnator, extrema inscriptionis parte servata*. At pace viri eruditissimi dicam, non tanti momenti esse hanc rationem, ut propterea genuina codicis lectio sit deserenda, quæ et per se plana est et argumentis satis idoneis posset facile defendi. Similiter parum convenit titulus *patriarchæ*, quo idem sanctus episcopus ornatur in typico S. Sabæ; nondum enim eo tempore Hierosolymitani antistites *patriarchæ* inscribebantur, sed Cyrilli successor, Joannes, primus omnium *patriarchæ* titulo donatus est. Rectius in Mst. Rum. et Tern. inscribitur *episcopus*; in Sišat. Chil. Menol. Prol. Men. Hor. aliisque recentioris ævi audit *archiepiscopus*. In Italo-Græco Martyrologio accensetur insuper ordini S. Basilii Magni; an jure, judicent alii. Ad hæc, in Mst. et Rum. recolitur tantummodo *memoria* sancti antistitis; marmor Neapolitanum insculptum habet *Natale*; in Menæis vero Græcis excusis præsens dies dicitur fuisse Cyrillo emortualis. Sic enim fert versiculus synaxario præmissus : *Octava decima mortis rapit hora Cyrillum*. Quam in rem observat Mazochius, solenne esse *Ephemeridibus Græcis*, unde

versiculus desumptus est, *eos dies, quibus celebre aliquod festum a Græcis affigitur*, pro emortualibus venditare (pag. 98). Nec multum juvat Ephemerides marmor Neapolitanum; in quo *natalis* nota festum quodlibet sive depositionis, sive passionis, sive translationis quotannis recurrens promiscue significat. De S. Cyrillo silet codex Suprasliensis, hac parte mancus. — In eodem codice exstat Vita S. Anini thaumaturgi, rebus vere stupendis referta, atque antiquis Bollandianis ignota; encomium enim quod ex Menæis Græcis a Radero exscriptum protulerunt, longe brevius est quam Suprasliense a clar. Fr. Miklosičio vulgatum. Idem dicatur de Synaxario Slavonico Menologii Mosquensis, quod ex eodem fonte, quo Raderianum, aut forsitan ab ipsomet Radero, haustum est. Jamvero, quum in Vita S. Anini multus sit sermo de leonibus, (duos namque ad obsequia sua habuisse perhibetur), in mentem subit durior censura Mazochii, simili in materia hæc pronuntiantis : *Illud verius est*, ait, *consuevisse antiquos sylvicolis sanctis* (qualis erat Aninus noster) *leonem juxta adnectere ad genus vitæ ab iis actum commonstrandum*. (Tom. I, pag. 85, in ipso fine.) Cl. Nevostrujev asserit agi hodie de S. Anino in Suprasl.; dubito an recte. — De S. Alexandra melius agendum erit die sequenti. In Basiliano commemorantur septem mulieres generatim, nullius nomine indicato. — Nicomediæ in Bithynia martyrium sustinuerunt tum decem millia athletarum, quos ultimo loco retulimus, tum SS. Trophimus et Eucarpus, Græcis Eucarpion. His duobus adjiciuntur in Menæis Græcis socii, sed quinam sint illi, non indicatur. S. Trophimus redibit 22 hujus mensis.

S. Aninus.

S. Alexandra et soc.

S. Trophimus et soc.

DIES XIX.

DIES XIX.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Agapii, mart. et soc. (*Mst.*). SS. Chrysanthi et Dariæ et soc. (*Tern. Par. Siš. Chil. Og. Cap. Kal. Prol. Hor. Men. et recentiores omnes cum Neap. Sirl. Clar. Maz. Vind. Med. Hier. GP. Pg. Flor.*). SS. Patrum occisorum in monasterio S. Sabæ (*Rum. cum Bas. Maz.*). S. Thomæ, patr. CPolitani (*Rum. Hor. Leop. cum Med.*). S. Pauli, persimplicis (*Suprasl.*). S. Pancharii, mart. (*Prol. Kal. cum Sirl. Mg.*). S. Claudii tribuni, mart. (*Prol. cum Sirl. Mg.*). [Demetrii, a Turcis occisi (*Synax.*)]. S. Hilariæ, uxoris Claudii, Jasonis et Mauri, filiorum ejus (*Sirl. Mg.*).
† Anini, thaumat. (*Med. Taur.*). † MM. Diodori et Mariani (*Sirl. Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Agapius.

S. Agapium cum sociis septem Puplio seu Paisio, Romulo seu Romilo, Timolao, duobus Alexandris et duobis Dionysiis retulimus 15 hujus; hodie secundo referuntur in Cod. Mstislavico, licet nominetur solus Agapius; tandem die 24 tertio commemorantur tum in Menæis excusis tum in marmore Neapolitano. Optimas adnotationes de hoc manipulo reperies apud Assemanum, ad 15 Martii, quo eorum martyrium completum est et solemniter celebratur a Græcis, dum Latinis præplacuit dies 24. Nota *passionis*, quæ in *Mst.* præscribitur S. Agapio, ex dictis modo minus recte posita est; eandem enim jam præfixam vidimus diei 15, qui vere obitualiis fuit S. Agapio. — Simile quid exhiberi putavit cl. Mazochius in Calendario Neapolitano, in SS. Chrysantho et Dariæ, qui in eo bis commemorantur, die præsentis et xxv Octobris, præscripta utrique diei nota *passionis*. Scilicet, quum dubium esset, quoniam die hi duo sancti pro Christo occubuerint, atque ab aliis assignaretur dies præsens, ab aliis vero dies 15 Octobris, ideirco *marmor Neapolitanum utrique obsecundat*. Ita Mazochius (tom. I, p. 99). Profecto perurbane. Verum id cum veritate non omnino convenire clamat lapis Neapolitanus; nam, teste illustr. Cardinali A. Mai, qui correctius exemplar hujus Calendarii edidit, non *Passio*, sed *Natale* præfigitur hodie nominibus Chrysanthi et Dariæ. Utut est de assignanda festivitate SS. Chrysanthi et Dariæ, non abs re erit variasslavicorum codicum lectiones accurate colligere. Porro utrumque sanctum martyrem referunt Fasti Slavici hoc solo, quod sciam, die. Et quidem cod. Ternob., in Bulgaria anno 1272 exaratus, meminit eorum primo loco his verbis: *Sancti martyris Chrysanthi et Dariæ*, postpositis *patribus Sabaitis*. Paris. I, qui cum Ternobiensi fere per omnia convenit, licet brevior sit, similiter facit mentionem *S. Chrysonti*. In Sišovacensi, serbico, anno 1324 confecto, inscribitur: *SS. martyrum Chrysanthi et Dariæ*; pari modo in Typico Chilandariensi, biblioth. Berolinensis, quod solo decennio recentius est atque priori satis consentiens. Ex quo fonte serbico derivata est eadem aut similis lectio in Synaxarium biblicorum Ostrogensium, in Prologum, Menæa, Horologium Ruthenorum Počajovense aliaque Kalendaria recentiora, quæ longum esset recensere. Dolendum tamen nihil dici de martyrum pare in tradi Ostrom. *Mst. Rum. et Suprasliensi*, omnium antiquissimis. Atque hæc ex Fastis Slaviciis. Quod ad Græcos at-

tinet, pro hodierna festivitate stant kalendaria bene multa optimæque notæ, qualia sunt Neap. Hieros. Morcellii, et Callipolitanum a Scholzio edita, Vindobonense CPoli exaratum, Mediol., Laurentianum, Taurinense, Claromontanum, Mazarinæum, Coislinianum, Chiffletii et Sireti, ut nihil dicatur de Menæis excusis, de Margunio Cythereo, qui inde sua exscribere assolet, aut de Genebrardo. Fatendum tamen, in nullo ex his codicibus præscribi notam *passionis*, non excepto lapide Neapolitano, in quo, ut dictum est initio, præmittitur non ad 19 Martii, sed tantum ad 25 Octobris. Item: *certamen sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariæ* consignatur in Menologio Basilii imperatoris, at non hoc mense, nec ad 25 Octobris, sed ad 17; quo utrumque nomen inscriptum est secundo in Mazarinæo et in Men. Græcis excusis. Utrum in Fastis Slaviciis alio die quam præsentis occurrat, nec asserere in præsentiarum valeo, nec negare; rem declarabit index generalis, ad calcem hujus *Anni græco-slavici* adjiciendus. Atque hæc pro instituto meo sufficient; quæ vel eam ob causam non erant prætermittenda, quod hoc ipsomet Actorum volumine illustranda veniunt gesta SS. Chrysanthi et Dariæ. — Quatuor diebus continuis inscriptum est nomen S. Thomæ Patriarchæ CPolitani in Fastis Græco-Slaviciis, 19, 20, 21 et 22 hujus. Et quidem hodie legitur in Synaxario Rum., sæculi decimi tertii, primo loco: *Memoria sancti Thomæ patr. CPolitani*; ubi recte prænotata est *memoria*; nam in cod. bibl. Ambrosianæ, signato O num. 148, diserte consignatur *reliquiarum ejus translatio*, *ἀνακομιδή*. Ita prologus antiquus; recentior vero, Mosquæ excusus, de S. Thoma agit die 21; Kalendarium CPolitanum Morcellii die 22; vigesima denique Menologium Basilii. — Qui post S. Pancharium nominati sunt in titulo diei Claudius, Hilaria uxor, Jason et Maurus, filii eorum, Diodorus et Marianus, hi socii fuerunt SS. Chrysanthi et Dariæ; unde novum momentum additur testimoniis supra a me allatis de communissima hac apud Græcos festivitate utriusque. — Reolantur quæ dicta sunt de S. Anino, thaumaturgo, ad diem præcedentem et undecimam. — Inter tot sanctos recentioris creationis, recensetur a synaxarista Nicodemo ad hunc diem Demetrius Tornara, anno 1564 gladio percussus; cujus rei aniversariam memoriam hoc die recolendam statuerunt Græci. Cætera desiderantur.

S. Thomas,
patr. CP.SS. Claudius
et soc.

S. Aninus.

Demetrius
Tornara.Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Photinæ, mart. et soc. (*Mst. Siš. Hor. Og. Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Med. Maz. Sirl.*). [S. Patris Germani (*Mst.*)]. S. Gerasimi (*Ternob. cum Maz. Mg.*). S. Terentii, Africani et Pompeii (*Suprasl.*). S. Nicetæ, archiep. Apolloniadis et confes. (*Rum. Leop. Hor. Kal. cum Sirm. Maz. Mg. Sirl.*). SS. Patrum Sabaitarum a Saracenis interfectorum (*Par. I. Chil. Euch. Hor. Kal. cum CP.*).

DIES XX.

DIES XXI
MARTH.

GP. Hier. Pg. Vind. Mg. Sirl. Itg.). S. Cyrilli seu Berylli Catanensis (Pap.). SS. septem mulierum, Alexandræ, Claudæ, Euphrasiæ, Matronæ, Julianæ, Euthymiæ et Theodosiæ (Prol. Kal. cum Taur. Sirm. Mg.). S. Arçili, regis Iberiæ et mart. (Iber.).

† MM. Archelai, Cyrilli et Photii (Maz.). † Sebastiani ducis, Anatolii, Photii, Photidis, Parasceves et Cyriacæ (Sirl.). † Iconii, presb. Smyrnensis (Maz.) † Emmanuelis, mart. (Mg.). † Rodionis, mart. (Mg.). † Aquilæ tribuni (Mg.). † Lollionis, mart. (Mg.). † Thomæ, patr. CPolitani (Bas.). † Nicodemi, abbat. in Calabria (Itg.).

OBSERVANDA.

S. Photina et
soc.

Apud Sirletum S. Photinæ adjunguntur præter Photium, Photidim, Parascevam et Cyriacam seu Domnicam, etiam Victor et Joseph, quem Ostrog. vocat Josiam. De S. Photina actum supra. — Tres omnino dies sunt, S. Gerasimo Jordanico (nam de hoc agitur in Fastis nostris) dicati, quartus Martii, quintus et vigesimus. In Mstisl., tacito Gerasimo, consignatum legitur nomen *Sancti patris Germani*, secundo loco; quod in cæteris Synaxariis Græcis juxta ac Slavicis desideratur. At in Ternob. diserte fit commemoratio *Sancti patris Gerasimi*, quem referunt insuper Menæa Græca sive excusa, sive Sirmondi et Chiffletii manuscripta. Errorem irrepsisse in codicem Mstislavicum crederem libenter, vel eam ob rationem quod S. Gerasimi nulla facta sit ibidem mentio nec ad 4 Martii, quo recolitur a Græcis, nec ad 5, quo ejus obitum celebrant Latini. Quia tamen magnæ auctoritatis est codex ille et aliunde non omni ex parte certus est error, lectionem genuinam in titulo servare placuit, uncis inclusam. — In Menologio et Kal. Mosquensi Patres Sabaitæ recensentur hi: Joannes, Sergius, Patricius etc. In Par. I annuntiatio est sequens: *S. Sabæ*. Inepta satis. — De S. Cyrillo Catanensi opportunior locus dicendi erit ad diem sequentem, quo a pluribus refertur. — S. Alexandra cum sociis martyrii sui venit apud Sirletum die præcedenti; tres priores nominavimus jam ad 18 hujus; quo commemorantur etiam in Menologio imperatorio, sed generatim tacitisque nominibus. Hodie nominatim recensentur omnes septem, non tamen ab omnibus. *Matronam* mutavit Menæorum et Prologi auctor in *Patronam*. — Juxta chronicum Alexandrinum obiit S. Thomas patr. CP. die Martii 20; sepultus 22. Rectissime itaque refertur hoc die in Menol. Basiliano. — Apud Iberos celebratur

memoria sancti Arçili regis et martyris, cujus certamen et gesta illustra ex chronico Djiantirano deprompta tradidit totius Iberiæ primas Bessario, nos vero hic contracta damus ex opere Muravievii. Narratur itaque Arçilum fuisse filium Stephani regis; quo vita functo, Iberiæ regimen suscepisse simul cum fratre suo Miro; at mox, Abkhaziam migrasse, quo Arabum invasiones effugeret. Quum vero nec Anacopi (civitas est Abhazorum, reliquiis S. Simonis Zelotæ apostoli atque imagine S. Deiparæ miraculosæ clara) securi essent, imo a Mirvano Surdo, Arabum duce, ad necem peterentur, arma acceperunt; atque, tribus millibus militum in aciem eductis, hostibus numero longe præstantioribus immensam intulerunt cladem. Mortuo interea fratre Miro, qui lethale in pugna acceperat vulnus, Iberiæ præfuit Arçilus solus, eamque quinquaginta annorum spatio gubernavit adeo feliciter ac sapienter, ut florentissimum vocatum sit ejus regnum ab annalistis Iberis. At extremis regni sui annis, quum Iberiam invasisset Arabum dux Casim, atque igne ferroque florentissimas Kachetiæ et Kartheliæ provincias devastaret; in castra inimicorum ultro sese confert Arçilus, ferocis ducis clementiam pro gentis suæ salute imploraturus. A quo honorifice quidem exceptus est; at quum ad fidem christianam negandam nec blanditiis, nec minis adduci posset, in vincula conjectus atque gladio percussus est 20 Martii anno 784. Sacrum ejus corpus, a familiaribus clam ablatum, atque in montanis honorifice conditum est in ecclesia Notcarensi, quam fundavit ipse. Atque hæc est summa eorum quæ in Vitis sanctorum ex codice Iberico tradidit nobis Bessario metropolita. Cfr 1) Murav. ad hanc diem. 2) Wakhoucht, Description géogr. de la Géorgie, pag. 129 et 333.

S. Arçilus,
rex Iberiæ et
mart.

S. Gerasimus.

S. Patres Sa-
baitæ.

S. Cyrillus
Catanensis.

S. Alexandra
et soc.

S. Thomas,
patr. CP.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Euphrosynus
Sinoezerensis.

Euphrosynus, nomine Ephræm in baptismo insignitus, dum adhuc junior esset, in monasterium Balaamicum abiit; unde Novgorodiam contendit: ac tandem in Tichvinensi cœnobio tonsuram cum Euphrosyni nomine suscepit. Ad vitam monasticam jam instructus, in solitudinem secessit, sedeque ad lacum cœruleum fixa, unde ei Sino-ezerensis cognomen mansit, cryptam sibi effodit quam annum integrum incoluit. Trien-

nio peracto, cum sociorum numerus paululum accrevisset, monasterium instituit, ecclesiamque posuit Annuntiationis titulo. Demum anno 1612, die 20 Martii, ad aliam vitam migravit, a Polonis, monasterium eo tempore vastantibus, interfectus, postquam magnum schema induerat, monachorum Orientalium more. An colatur alicubi, tacent auctores russi.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 103.

DIES XXI.

Ostromira-
num.
Ea variis.

V
ACAT.

S. Jacobi, ep. et confessoris (Mst. Rum. Tern. Prol. Kal. Hor. et alii fere omnes cum Bas. Hier. GP. Pg. Vind. Med. Mg. Maz. Nan. Sirl.). S. Benedicti (Mst. cum Bas. Neapol.). S. Isacii Dalmati (Suprasl.). S. Berylli seu Cyrilli Catanensis (Prol. Kal. cum Sirl. Bas. Maz. Chiff. Mg. Med. Clar.). S. Thomæ, patr. CP. (Men. Kal. Prol. cum Mg.).

† MM. Philomenis et Domnini (Sirl. Clar. Maz. Taur.). † MM. Calliniciæ et Basilissæ (Sirl.). † Ananii (Hier. Nan.). † Artemonis, mart. (Nan.). † Serapionis Sidonitæ (Mg.).

OBSERVANDA.

OBSERVANDA.

DIES XXII
MARTII.S. Jacobus
junior.
S. Cyrillus
Catanensis.

In Menol. Basilii S. Jacobus cognominatur Junior. — SS. Cyrillus et Thomas ponuntur hodie etiam in Men. Græcis Chiffletii. In Kal. mosquensi S. Cyrillus, rectius Beryllus, dicitur vixisse primo sæculo, imo, teste Veršinskio, fuisse discipulus S. Petri et primus episcopus Catanensis. In cod. Coisl., signato 225, asseritur discipulus non Petri, sed Pauli apostoli. In Menol. Bas. Sirlet. et Chiff., item in Martyrol. Romano vocatur Beryllus: quod est germanum ejus nomen; at apud Slavos solemnius nomen Cyrilli. Vidimus autem supra, hoc eodem mense, obvium esse nomen S. Cyrilli *philosophi* cum titulo *Catanensis*; atque probabile est ex hac utriusque sancti proximitate manasse errorem quorundam fastorum, in quibus S. Cyrillus, Moraviæ Apostolus, perverse nuncupatur Catanensis, imo et Canaonensis, corrupto scilicet nomine Catanæ civitatis. *Sacrosancti martyris* titulo donatur ille a Sirleto; perperam. — Quænam sit ratio,

cur hodie commemoretur in Prol. et Menologio S. Thomas patriarcha CP., difficile est dictu. Translatus fuerit ex die præcedenti, quo obiit, aut ex die sequenti quo sepulturam accepit, in gratiam SS. Patrum Sabaitarum aut S. Basilii Ancyran, quorum hic colitur 22, illi 20 hujus. — Iterato occurrit nobis S. Benedictus, jam 14 Martii celebratus. Utroque die refertur etiam in Fastis Græcis; ex qua duplici patriarchæ sanctissimi commemoratione apparet magnitudo famæ, qua vel apud Orientales fruebatur olim. — SS. Callinica et Basilissa martyres proferuntur a solo Sirleto; ab aliis tum die 22, tum 26 hujus. Et quidem hoc ultimo die commemoratur in Menologio Basilii, cum brevi encomio, at mutato nomine Callinicæ in Callinicum, ut controversia sit de sexu. Neutrum noverunt Menologi Slavici. — S. Ananiam arbitror esse eundem ac S. Aninum, miraculis clarum; de quo dictum ad 18 Martii.

S. Benedictus,
abbas.SS. Callinica
et Basilissa.

S. Ananias.

S. Thomas,
patr. CP.

DIES XXII.

E. Ostromi-
rano.

Ex variis.

MEMORIA S. THOMÆ NOVI, ARCHIEP. CPOLITANI. (Ita etiam Assem. cum Med. CP. Hier. GP. Neapol.).

S. Basilii, presb. Ancyran et mart. (Mst. Tern. Prol. Kal. Hor. et fere omnes cum Sirl. Bas. Mg. Sirm. Maz. Med. Hier. Vind. GP. Coisl. Flor.). SS. Trophimi et Eucarpionis, mart. (Suprasl.). S. Artemonis, ep. (Rum. cum Bas. Maz.). S. Georgii, thaumaturgi (Rum.). S. Drosidis, mart. et soc. quinque (Prol. Kal. Val. cum Mg. Sirl.). S. Isaaci, mon. (Kal. Hor.). [Euthymii, mon. (Ath.).]

† Euphrasiæ, virg. in Theb. (Itg.). † MM. Callinicæ et Basilissæ (Med. Mg. Maz. Clar. Chif.).

OBSERVANDA.

S. Thomas,
patr. CP.

S. Thomam, patr. CP. a variis varia die annuntiari notavimus alibi. Hodie inscriptus est in paucis quidem fastis, at qui omnium antiquissimi sunt atque cæteris, si Menologium Basilii imperatoris excipias, auctoritate præstantiores: in Hierosolym. et Callipolitano, a Scholzio editis, sæculi x, Neapolitano marmoreo sæculi octavi, CPolitano Morcellii sæculi noni et Assemaniano Glagolitico, undecimo sæculo nequaquam posteriori. Tria notanda occurrunt: Primum est, nota *Memoriæ* in Ostr. præscripta, modo generico, non secus ac in CPolitano Morcellii: *μνημν*; in Neap. insculptum est: N S THOME PAT, natale S. Thomæ, patriarchæ; quod ad idem redit, cum *Natale* de quovis festo usurpetur in fastis marmoreis. In Med. signatur: *κοιμησις* dormitio, seu obitus. Rectius erat inscribere *depositionem*; hoc enim die non mortuum, sed sepulturæ mandatum esse, luculenter testatur Chronicon Alexandrinum: *Hoc anno mense Distrito, qui est Romanis Martius, die xx, qui incidit in feriam vi, moritur Thomas, patr. CPolitani, et xxii ejusdem mensis die Dominico terræ mandatur*. Habes rationem, cur in fastis consignetur non uno die. Secundo, observatu dignus est titulus *Novi* seu *Junioris*, quo discriminatur a S. Thoma Apostolo. Tandem in Kalend. CP. Morcellii, in marmore Neapolitano et in Men. Mediol. præfert titulum *patriarchæ*; in Ostrom. et Assem. vocatur *archiepiscopus*; in Hier. et GP. *episcopus*. Quod autem in Neap. insculptum sit *patriarcha* sine addita sede, hoc non κατ' ἐξοχήν dictum, ut opinatur Mazochius, sed unice propter loci angustiam; qua etiam vocabulorum *Natale* et *patriarcha* sola initialia signa insculpere licuit. At in CPolitano, Assem. et Mediol. vocatur *CPolitani*. Ad hæc, memoria S. Thomæ inscribitur etiam 24 hujus mensis, quo forsan translata est propter festum Dominicæ in quam incidit depositionis ejus dies. Atque ita quinque diebus universim insertum est nomen hujus pa-

triarchæ; imo in Kalend. CPolitano uno ex tribus diebus festivis (plura hoc mense non continet); ut inde concludas, celebratissimum olim fuisse præsentem festivitatem. — Recole dicta de sancto martyre cognomine ad 1 Januarii. In cod. Parisino, citato apud Scholzium, nuncupatur *primarius dux*, πρωτοστράτηγος. — S. Drosis, martyr, quæ et Drozela, Drusilla, Drusina, Latinorum Fastis ignota est, quamvis in Græcis Slavicisque asseratur filia fuisse Trajani imperatoris. In Menæis excusis et Sirletianis adjunguntur quinque martyrii sociæ. Elogium, quod ex Menæis Græcis in Prologum Mosquensem manavit, adeo fabulis inquinatum est, ut integrum recitare abnuerint Bollandiani, brevi ejus compendio contenti. Quo citato et excusso: *Itaque existimamus*, ait Stillingus, cui subscribo libenter, *eandem omnino esse Drosidem, quæ ad hunc diem apud Græcos memoratur, cum ea, quam laudat Chrysostomus. Non tamen admittimus commenta Græcorum, qui illam et Trajani filiam dixerunt et alia quædam fabulosa, ut apparet, de ipsa et de quinque martyribus, quibuscum comprehensa dicitur, in Menæis protulerunt*. Tractat autem de Droside non ad 25 Septembris, ut scripsit Veršinski, sed ad 22, a pag. 300. Placuit fabula non modo Russis, sed et Valachis. Nam in libro Valachico: *Martirii crucii din ambele Dacii: Martyres utriusque Daciæ*, qui Bucharesti prodiit anno 1856, S. Drosis secundo loco venit, ubi et de S. Clemente, papa et martyre, deque SS. Cyrillo et Methodio versatur sermo. — S. Euphrasia, virgo in Thebaide, adnumeratur religiosæ familiæ S. Basilii Magni in Martyrologio Italo-Græco; cujus natale celebratum est supra, 14 Martii. — In Paterico Montis Atho, tom. II, pag. 298, annuntiatur memoria sancti et gloriosi neomartyris Euthymii, monachi, quæ recurrit etiam 1 Maii; tum additur proluxa narratio de ejus vita et passione, cujus summa redit ad hoc. Erat ille in Polopeneso in vico

S. Basilii
Ancyranus.

S. Drosis.

S. Euphrasia.

Euthymius
Athonites.

DIES XXIII
MARTII.

vico Dimitsani a christianis parentibus Panagiota et Maria natus; juvenis, in vitia præceps ruit, neglecto proposito in Montem Atho secedendi; quin et fidem negavit. Tum in se reversus, meliorem vivendi modum instituit, factusque monachus in Monte sancto, ardens concepit desiderium juvenutis crimina profuso sanguine lavandi ac expiandi.

Peractis itaque solitis pœnitentiæ exercitiis, CPolim appulit; ibique Christum publice coram Turcis professus, utque vota christiana iterum ejuraret incassum tentatus, gladio percussus est, anno salutis reparatæ 1814, ætatis suæ vigesimo. Cætera vix lectoris catholici digna sunt adeoque prætermittenda.

DIES XXIII.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Niconis, mart. et 199 sociorum (*Mst. Tern. Rum. et alii plurimi cum Bas. Sirm. Maz. Med. Hier. Mg. Vind. GP. Pg. Itg.*). S. Dometii et sociorum, mart. (*Supr. cum Sirl. Bas. Med. Mg.*). S. Jacobi (*Par I.*). SS. Philetæ synclitici, Lydia, uxoris ejus, Macedonis et Theoprepî filiorum, Cronidis præfecti et Amphilocheii famuli (*Prol. Kal.*). S. Niconis, mon. Kievo-Cryptensis (*Pater. Men. Kal.*). [*Lucæ, mon. (Ath.)*].

† MM. Pelagiæ, Aquilæ, Eparchi et Theodosiæ (*Sirl. Med.*). † Georgii Junioris, thaum. (*Sirm. Mg.*). † Christinæ, mart. (*Nan.*). † Crucifixio D. N. Jesu Christi (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Nicon et soc.
S. Jacobus, ep.

Niconis socios ducentos numerat Ostrogense. In Sirl. referuntur die sequenti. — Jacobus idem est cum Jacobo Juniore, episcopo et confessore, quia nobis celebratus est ad 21 Martii, quemque alii iterum recitant ad diem sequentem. — De S. Philetæ et soc. agatur melius ad 28 Martii. — S. Niconem Kievo-cryptensem illustrabunt Memoria Slavica modo dandæ. — In cod. Suprasliensi, quod solius mensis Martii Vitas continet, habetur *martyrium sancti Dometii et discipulorum ejus*; qui in Menæis ejusdem mensis Ambrosianis et apud Sirlatum nominantur quatuor et sunt Pelagia, Aquila, Eparchus et Theodosia. At in Menæis Græcorum excusis commemoratur S. *Domition* solus, mutato paulisper nomine et accedente solito disticho; est enim idem cum S. Dometio. In Menologio quoque Basilii prodit solus Dometius, suppressis nominibus sociorum. Sejungendum esse arbitrantur etiam Bollandiani, eo quod in Phrygia certasse dicatur, quod de aliis quatuor martyribus nequeat prædicari. Idcirco in titulo supra allato seorsim prodiit, quamvis in Med. et Sirl. cum aliis sit conjunctus. Eparchus apud Bollandianos vocatur *Eparchius*; quid si nomen appellativum sit, non proprium? — In Paterico Montis Atho, tom. II, pag. 235, narratur *Martyrium sancti et inclyti hosiomartyris Lucæ*, ex Νέον λειμονάριον depromptum. Est autem narratio ista adeo insulse concinnata, ut hic minime recitanda videatur. Non enim aliud fere continet, quam perpe-

tuas istius juvenis, quem conscientia remordebat, concursationes de civitate in civitatem, de monasterio in monasterium; quæ ad locorum notitiam comparandam multo magis quam ad morum ædificationem inservirent. Ad hæc, tantum abest, ut virtutibus claruerit Lucas, ut vel mendacii non immerito insimulandus esse videatur. Postquam enim quindecim sedes mutasset, nec uspiam consistere valuisset, tandem Mytilenam profectus est, ut coram Turcis Christi fidem profiteretur, quam puer negaverat olim. A judice interrogatus, undenam gentium esset et ubi tamdiu latuisset, nihil hæsitans respondit se indigenam esse et in Russia degisse, atque inde Mytilenam in Russica navi appulisse; quum tamen eum Adrianopoli esse oriundum nec unquam Russorum fines adivisse testatum faciat totius narrationis series et ordo. Missis igitur auctoris græci commentis, sufficiat dicere Lucam anno ætatis decimo sexto, salutis reparatæ 1802, Mytilenæ a Turcis fuisse suspendio peremptum atque ut martyrem commemorari a suis hoc die. — S. Georgium Novum seu Juniorem celebravimus 11 Martii. In Menæis Græcis cognominatur νεοφάνης et thaumaturgus, in ecclesia S. Joannis Evangelistæ in Bigis seu Dihippio miraculis clarus. — Varii omnino sunt dies quibus affigitur sacra memoria Crucifixionis Domini Nostri Jesu Christi; quos enumeratos reperies in Actis SS. ad 25 diem Martii, p. 540, quam adi. Cfr Patritium, de Evangeliiis.

S. Georgius
junior.

Crucifixio
D. N. Jesu
Christi.

Lucas, monachus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Nicon Kievo-cryptensis.

Fuit ille inter discipulos B. Antonii Kievo-cryptensis omnium primus; sed latet undenam aut quando ad eum advenerit. Quum autem presbyter esset B. Nicon, ideo a B. Antonio jubebatur tonsuram habitumque monachalem advenientibus sociis conferre. Inter quos, præter magnum Theodosium, recensentur Barlaam et Ephræm, nobilissimo sanguine illustres, magnique ducis Jaroslai aulici. Hos quum a Nicone cucullatos accepisset Jaroslau, furore motus, monasterium funditus evertere, fratresque in exilium mittere comminatus est; et certe minis facta addidisset, nisi uxoris monitis et precibus mollitus, ad meliores sensus rediisset. Nihilominus exulare

debuit Nicon, innocentissimus tempestatis auctor; quare, accepta Antonii benedictione, in insulam Tmutorocaniam iter instituit, anno 1068, ibique in monasterio in honorem Beatæ Mariæ Virginis a se fundato diu vixit. Tandem, Antonio et Theodosio jam defunctis, ad Cryptas Kiovienses remeavit, ubi post obitum Stephani hegumeni, in ejus locum communi fratrum consensu subrogatus est. Monasterium sancte rexit plures annos, cumque ejus ecclesiam instaurasset et arte pictoria curasset exornari, virtutibus et miraculis conspicuus ad Dominum migravit anno 1088, die 23 martii, in cryptis Antonii sepeliendus.

Cfr 1) Menol. et Prol. ex Paterico. et Vers. ad h. d. 2) Kulčinius, pag. 20. 3) Diet. hag., pag. 211. 4) Macarius, Hist. eccl. Russ. I, p. 31 et 60.

DIES XXIV.

DIES XXIV,
XXV ET
XXVI.
MARTII.

DIES XXIV.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

PASSIO SANCTORUM QUINQUAGINTA MARTYRUM CÆSAREÆ (*Bas. Mg.*). ET VIGILIA ANNUNTIATIONIS.
S. Artemonis, ep. Seleuciæ (*Mst. Tern. Prol. Kal. Hor. cum Hier. Vind. Med. Maz. Sirm. Mg.*).
S. Artemii, ep. Thessalonicensis (*Supr. Par. I. Chil. Og. Ps. glos. Prol. Hor. Kal. cum Mg.*).
S. Basilii, mart. (*Rum.*). S. Zachariæ, reclusi (*Cap. Men. Leop. Euch. Kal. Prol. cum Maz. Taur. Mg.*). S. Isaacii, (*Pp.*). S. Jacobi, conf. (*Kal. Men. Prol. cum Mg. Maz.*). [Lazari-abbæ, Muro-
mensis (*Hag.*)].
† Severi, ep. Catanæ (*Sirl. Maz.*). † Thomæ, ep. CP. (*Coisl.*). † Nicandri, mart. in Ægypto
(*Mg.*). † Martini Thebæi (*Mg.*). † Martyrum octo (*Neap.*). † Georgii Junioris, thaum. (*Maz.*).
† Niconis (*Sirl.*).

OBSERVANDA.

SS. Martyres
quinquaginta.

Cl. Kopitar male legit octo pro quinquaginta; quæ
duo facile miscentur, quod litteræ solummodo una
lineola transversali inter se discriminantur; nimi-
rum numerus octavus apud Slavos æque ac apud
Græcos exprimitur per litteram H, numerus vero
quinquagenarius æquipollet litteræ N. Basilianum
Menologium refert 35 socios tantum. — In Men.
Sirleti hodie referri S. Niconem diximus modo.
— SS. Artemon et Artemius, licet ob nominis
similitudinem facile confundantur et re quidem
ipsa, in Martyrologio Arabo-Ægyptiaco et in codice
aliquo Slavico S. Artemius vocetur Artemon, ta-
men diversa sede, quam uterque occupavit,
discernuntur satis. — Qui in Rum. commemoratur
Basilius cum titulo *martyris*, idem sane est cum

S. Basilio, presb. Ancyrano. — Jam quinto recurrit
memoria sanctissimi præsulis CPolitani, Thomæ;
quæ cur huc translata sit, divinari potius licet,
quam asserere aliquid certi. De eo satis dictum
supra. — S. Jacobus videtur esse strenuus ille
imaginum propugnator, relatus a nobis die xxi,
qua præcipue colitur, et etiam præcedenti. —
Sanctus manipulus martyrum, quorum natale
recolitur hodie in marmore Neapolitano, sunt
illi celeberrimi octo, de quibus egimus supra,
xv Martii. Eorum Eusebius in Historia Mart.
Palæstinæ tum nomina tum genus martyrii scri-
psit. Nomina autem sunt hæc: Agapius, Puplius
seu Paisius, Timolaus, Romilus, duo Dionysii et
duo Alexandri. Cfr Mazochius ad hunc diem.

S. Thomas CP.

S. Jacobus.

SS. Martyres
octo.

S. Nicon.

SS. Artemon
et Artemius.

S. Basilius,
mart.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Lazarus-
Abba, Muro-
mensis.

In monasterio Muromensi commemoratur ad
hanc diem Lazarus-Abba, ejusdem monasterii
hegumenus et auctor. Floruit sæculo decimo
quarto fere integro, e vita decedens anno 1391,
plus quam centenarius: inde procul dubio
Abba cognominatus. Antequam in Russiam
veniret, monasterium quoddam Romanum aut
potius Romæum incolebat: hoc enim nomine
recentiores Græci, Rumeliam inhabitantes,
sese passim insignant. Venit porro Constan-
tinopoli Novgorodiam, ab ipsomet patriarcha
CPolitano missus ad Basilium archiepiscopum,
apud quem toto novennio commoratus est.
Defuncto Basilio, in insulam Muromensem,
lacu Onega circumfluam, secessit Lazarus,
ibique monasterii fundamenta posuit, non
sine mira Basilii interventione, quem sibi

videre visus fuerat. Insuper et ecclesiam As-
sumptionis excitavit eo ipso loco, ubi mulie-
rem quamdam, luce splendidiorem, sibi ap-
parentem viderat. Nec parum ab indigenis,
utpote idolorum cultoribus, pati debuit, præ-
sertim initio; verum ubi juvenem quemdam,
unius e præcipuis viris filium, miraculose
sanavit, non modo venerationi omnibus fuit,
sed et plurimos eorum Christo lucratus est.
Interea, sociorum numero in dies crescente,
alteram ecclesiam erexit, titulo S. Lazari,
hospitis Christi; et ita monasterii Muromensis
institutor effectus, illud sapienter rexit usque
ad mortem. Quæ hactenus de Lazaro dixi-
mus, deprompta sunt ex testamento, quod
conscripserat ipse.

Cfr 1) Hist. hier. Russ., t. V, pag. 115-129. 2) Dict. hag., pag. 165. 3) Murav. ad hunc diem.

DIES XXV.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

ANNUNTIATIO DEIPARÆ. (*Ita omnes.*)
† Dometii et sociorum ejus, Pelagiæ, Aquilæ, Eparchi et Theodosiæ, martyrum (*Sirm. Maz.*).

OBSERVANDA.

S. Dometius
et soc.

De S. Dometio, ejusque sociis, veris aut præten- sis, actum est 25 hujusce mensis, ad quam vide.

DIES XXVI.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.
Synaxis S. Gabrielis, archangeli (*Mst. Tern. Rum. Par. I. et cæteri omnes.*). S. Irenæi, ep.
Sirmiensis et mart. (*Supr. Men. Kal. Prol.*). S. Malchi, mon. (*Men. Kal. cum Chiff.*). SS. vi-
ginti sex martyrum in Gothia; Bathusii et Verci cum duobus filiis et duabus filiabus; Arpilæ,
Octobris Tomus XI.

DIES XXVII
ET XXVIII
MARTII.

monachi et laicorum Abibæ, Agni, Reasi, Igathracis, Iskoi, Signici, Sonirili, Suimbali, Silæ, Thermi, Phiagi, et feminarum Allæ, Annæ, Laridis, Moicæ, Mamicæ, Virces et Animaidis (*Prol. Kal. cum Sirl. Maz. Clar. Mg. Bas.*). S. Basilii Junioris (*Men. Kal. Prol.*).

† Natalis S. Sabini (*Neap.*). † Isacii (*Nan.*). † Stephani Xilinitis (*Clar. Maz.*). † MM. Philemonis et Domnæ (*Bas. Sirm. Maz.*). † Callinici et Basilissæ, mr. (*Bas.*). † Abrahæ, olim latronis (*Sirm.*). † Stephani Trigliensis, confess. (*Sirl. Med. Sirm.*). † MM. Quadrati, Theodosii seu Theodosiæ, Emmanuelis, Sabini et aliorum (*Sirl. Med. Dom. Sirm. Maz. Mg.*). † Joannis, patr. Hieros. (*Taur. Dom. Maz.*).

OBSERVANDA.

S. Gabriel
archangelus.

Synaxim Gabrielis, archangeli, celebramus, ait Mstislaviensis, quæ annuntiandi ratio sæpe recurrit in Synaxariis. *Gauriel* Codicis Par. I prodit Slavum meridionalem. — S. Irenæi Sirmiensis memoria fit iterato ad 23 Augusti tum in Menol. Basilii, imperatoris, tum in Prologo. In Suprasliensi perperam vocatur episcopus *Smyrnæ*. — SS. Martyres Gothi nominantur omnes in Actis SS., Mart. t. III, pag. 619. Ubi additur insuper S. Constans. In Bas. habetur modo generico: *plurimorum MM., etc.* nec omnes simul referuntur ubique. — Basilii Junioris seu Novi Acta exstant in opere Bollandiano, ad 26 Martii, et omnino

comparanda sunt cum Synaxariis Slavicis, propter res vere stupendas quæ ibidem venditantur de migrationibus S. Theodoræ, famulæ S. Basilii, post mortem. Norunt lectores catholici in migrationibus istis animæ e corporis carcere egressæ consistere, juxta Græcos et Russos, pœnas illas purgatorias, de quarum natura nihil definierunt concilia Florentinum et Tridentinum—De S. Quadrato vide dicenda ad diem sequentem. — Recole quæ de S. Joanne in prætermisissis ad præsentem diem adnotata sunt in Act. SS., tom. III Martii. Conferantur etiam observata inferius, ad 30 hujus mensis.

S. Quadratus.
S. Joannes.

S. Basilii
junior.

DIES XXVII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Matronæ Thessalonicensis, mart. (*Mst. Tern. Prol. Kal. Hor. cum Hier. GP. Pg. Vind. Flor. Mg. Sirm. Med.*). SS. Phileti et Lydiæ, uxoris, Macedonis, Theoprepîi filiorum ejus, Cronidis et Amphiloerii (*Rum. Pp. cum Bas. Maz. Chiff. Mg. Sirl.*). SS. Manuelis et Theodosii, mart. (*Prol. Kal. cum Bas.*). S. Joannis Providi, anachoretæ (*Men. Kal.*).

† Isacii, mart. (*Neap.*). † Acacii, ep. Metilinæ, conf. (*Chiff. Clar.*). † Pauli, ep. Corinthi (*Mg.*). † Jonæ et Barachisii (*Med. Mg.*). † Anini, proph. (*Mg.*). † Cerici in Apro, in Thracia (*Mg. Med. Sirm.*). † Stephani, confessoris (*Bas.*). † Codrati, ep. (*Bas.*). † Eutychii et Herodionis (*Sirm. Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Matrona.

De S. Matrona, Thessalonicensi, seu ut apud Slavos audit Solunensis, agitur in Menol. Basilii die sequenti; in Actis SS., die 15 Martii; apud Coptos 7 Septembris. In officio diei legitur canon Theophanis, hymnographi. — S. Philetum, uxorem ejus et filios cæterosque martyrii socios nominavimus ex Prologo ad 23 Martii; de iis proprius agendi locus erit, ad diem proxime sequentem. Hic vero in antecessum observabimus, in cod. Rum. Lydiam immutatam esse in Chudeam; ad hæc, in Menæis Sirl. Maz. et excusis eidem adjunctos esse Macedonem, Theoprepium, filios ejus; Cronidem commentariensem et Amphiloerium ducem. — Manuel, qui hodie celebratur una cum Theodosio, Sabino, Codrato seu Quadrato aliisque sociis duodecim jam relatus est die præcedenti. In Menologio Basilii de S. Codrato

agitur seorsim. — S. Isacium, martyrem, refert cod. Nanianus die præcedenti. — S. Joannes, eremita Lycopolitanus, in Thebaide, non diversus est ab eo qui in Vita SS. Cyri et Joannis anagyrorum a S. Sophronio adornata, voce coptica *Senuphius*, id est propheta, appellatur. Ubi obiter notabimus, in eodem loco Actorum SS. Cyri et Joannis vitiose scribi Scete pro Sciut; Sciut autem Lycopolim ipsam designare. Cfr Acta SS. ad hanc diem, Mart. t. III, pag. 698; et insuper Antonii Georgii præfatio ad *Fragmentum Evang. S. Joannis Græco-Copto-Thebaicum*, ed. Romæ 1789, pag. clv et seq. — De S. Stephano, hegumeno, dictum heri. — Quisnam sit S. Aninus, propheta, non constat; fortassis Hannani ille, quem Asa, rex Juda (2 Paralip. 16), in nervum compingi jussit.

S. Isacius.
S. Joannes.

S. Philetus
et soc.

S. Manuel et
soc.

S. Stephanus.
S. Aninus,
propheta.

DIES XXVIII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Phileti et soc. (*Mst. Par. I. Siš. cum Sirl. Med. Nan. Mg. Taur.*). S. Hilarionis Junioris, hegumeni Peleceti et thaum. (*Chil. Og. Men. Hor. Kal. cum Bas. Hier. Sirl. Med. Sirm. Mg. Nan. Hier. Vind.*). S. Stephani, hegum. et thaum. (*Par. Prol. ms. Chil. Cap. Kal. Men. Hor. cum GP. Anthol. Pg. Genebr.*). SS. Jonæ et Barachisii et soc. (*Rum. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Med.*). S. Herodionis, apostoli (*Rum. cum Bas. Sirl. Maz.*). S. Eustratii, Cryptensis mon. et mart. (*Pat. Men. Kal.*). [Hilarionis Pscovens (Hag.)].

† Marci, ep. Arethusæ et Cyrilli, diaconi (*Bas. Sirm.*). † Matronæ, mart. (*Bas. Clar. Maz. Marg.*). † Hesychii, presb. Hieros. (*Bas.*). † Eutychii, ep. (*Neap.*). † Zosimi, ep. Syracusani (*Chiff.*). † Eustathii, ep. Bithyniæ (*Taur.*). † Cononis, mon. Nesi in Sicilia (*Itg.*).

OBSERVANDA.

OBSERVANDA.

DIES XXIX
MARTII.

S. Philetus. Si Eustratium Cryptensem excipias, qui sæculo XI obiit, omnes sancti hujus diei jam in vetustioribus synaxariis inscripti sunt. S. Philetum cum sociis nominatim jam bis retulimus 25 et 27 hujus; pro quo *Philippum* male legit Mstislaviensis codex, idcirco a me in titulo correctus. In Ternob. nuncupatur patricius (*boliarin*); cui adduntur Lydia uxor et duo filii Macedo et Theoprepus. — SS. Jonæ et Barachesio adduntur in Prologo socii sequentes: Zanithas, Lazarus, Maruthas, Narsus, Elias, Maras, Abibus, Sibeithas et Sabas; in Bas. et Supr. remissi ad diem sequentem; at apud Sirl. ad præcedentem. — *Rodivon*, Russorum more pro Herodione, inscriptus est in Mstislaviensi. Rursus veniet in Menæis Slavicis et Græcis die VIII Aprilis. — De Eustratio plura declarabunt Memoriae Slavicæ. — In Neapolitano marmore consignatur *Depositio Etuchii* (lege Eutychie) *episcopi*, de quo prolixam eruditamque tractationem instituit Mazochius, ut probaret, Etuchium, qui in marmore signatur, non alium revera esse quam Hesychium, presbyterum Hierosolymitanum, tot operum scriptorem clarissimum; quippe is hoc die obiit, quo et in Menol. Basilii memoratur. Idcirco emendandum marmor, ac legendum *Hesychium*. Sabbatinus Eutychieum legendum quidem arbitratur, at episcopo substituit alterum sanctum cognominem, diaconum, qui cum pluribus episcopis martyrium passus fuerit et propter hanc rationem pro episcopo habitus sit ipse. Neutra sententia placet. Quis enim unquam credat, tantæ famæ virum, qualis S. Hesychius erat, qui fontes scientiarum exhausisse prædicatur, adeo fuisse Græcis Neapolitanis ignotum, ut eum ex presbytero fecerint episcopum, et ex Hesychio Etuchium? Sunt et alia plura, quæ

obstant, quominus cl. Mazochii placita probentur quæ persequi non est hujus loci. Unum tantummodo proponere liceat, in mea provincia conquisitum, nec omnino spernendum. Nempe *Eutychie*, *episcopi*, diserte meminerunt Menæa Mediol. et Taurin. mss., ad diem proxime sequentem, qui est 29 Martii. Jamvero hoc die obiisse S. Eutychieum aperte dicit Versinskus in Menologio Ecclesiæ Orientalis. Esto, Theophanes in Chronographia scripserit Eutychieum obiisse 6 Aprilis, indictione 15; explicandum semper manebit, undenam Menæa Med. et Taur. desumpserint suum Eutychieum, episcopum, ad 29 Martii, et qui in Calendario marmoreo die 6 Aprilis signetur *Natale Eutychie*, patriarchæ, quum omnino sculpi debebat *Depositio*. Quod autem in enuntiando nomine et titulo ecclesiastico levis utrinque intercedat discrepantia; id parvi momenti esse liquet. Nec magis movet nota *Depositionis*, affixa in marmore Neapolitano diei 28, non autem, ut conveniebat, vigesimo nono: id enim fieri potuit, ob festum S. Reducis, ep. Neapolitani, quod incidit in 29 Martii; tunc enim solemnitas S. Eutychie potuit anticipari una die, servata nota *depositionis*. Sed de his satis. — Menæa Sirmundi mss., quæ in titulo simul cum Basiliano Menologio citavimus, agunt de S. Marco solo, tacito Cyrillo. Cæterum in Menol. quoque Basilii diversum habent synaxarium. Utrumque sanctum referunt Fasti Slavici die sequenti, ad quem idcirco remittendi. — S. Hilarionem Juniores et thaumaturgum referunt plura Kalendaria sive Slavica, sive Græca; inter quæ primas obtinet Menologium Basilii, ubi iterum inscribitur quarta Maii, quinta vero in Prologo.

*S. Marcus.**S. Hilarion.*

MEMORIÆ SLAVICÆ.

*S. Eustratius
Cryptensis.*

Eustratius, Kioviensis, quum frequentibus cum monachis Cryptensibus colloquiis monasticæ vitæ desiderio fuisset accensus, pauperibus opes suas distribuit, habitumque monasticum indutus cum Cryptensibus sociis sanctissime vixit. Imprimis jejunio et abstinentiæ indulgebat, jejunatoris cognomen idcirco promeritus. Interea, anno 1096, Polovoces, Boniaco duce, Kioviam invadunt, cladeque ingenti edita, monasterium vastant, multosque captivos abducunt, inter quos Eustratium, mox cuidam Hebræo Chersonæ venditum. Qui cæteris Eustratii sociis fame ene-

ctis, ipsum ad ejurandam Christi fidem qua illicitis, qua flagellis adigere frustra conatus, ne operam ulterius perderet, cruci affixit. Ex qua fortis Christi athleta dies quindecim pendisse dicitur, et tortoris insultus et horrendas blasphemias incredibili animi constantia repulisse; donec a furente hero hasta transfixus est. Corpus ejus exanime, in mare projectum diuque quæsitum, ac demum, miraculorum fama juvante, inventum honorifice Kioviam detulerunt fideles, et in Cryptis Antonii tumularunt. Passus est Eustratius circa annum 1010.

Cfr 1) Menol. ex Paterico ad h. d. 2) Kulčin., Specimen Eccl. Ruthen., pag. 15. 3) Dict. hag., pag. 100. 4) Versinski, Menolog. ad h. d.

Hilarion Pscovensis.

Hodie commemoratur quoque Hilarion quidam Pscovens, discipulus Euphrosyni et hegumenus ac fundator monasterii Qzerensis, Patrocinio SS. Deiparæ (*Pocrov*) dicati. Ere-

ctum est illud monasterium anno 1470, ad fluvium Djelčam, anno vero 1764 suppressum. In cujus ecclesia conditus fuit Hilarion, qui anno 1476 e vivis cessit.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 103, ed. 1862.

DIES XXIX.

*Ostromirum.
Ex variis.***V**ACAT.

SS. Marci, ep. Arethusæ, Cyrilli, diaconi et aliorum (*Mst. Hor. et alii plurimi cum GP. Pg. Med. Mg. Sirm. Sirl. Maz. Chiffl.*). S. Eustathii, ep. Ciensis et conf. (*Par. I. Tern. Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Mg. Chiffl. Med.*). S. Joannis in Puteo, eremitæ (*Prol. Kal. cum Chiffl.*). SS. Jonæ et Barachesii (*Supr. cum Bas. Sirm. Maz.*). [Joannis seu Jonæ et Marci Pscoviensium (*Hag.*)]. † Eutychie, ep. (*Med. Taur.*). † Alexandri (*Mg.*). † Marci Atheniensis (*Acta SS.*). † Acacii, confes. (*Bas.*). † Sosthenis, Apollinis, Cephæ, Cæsarii, Epaphroditi (*Mg.*). † Joannis, patr. Hierosolym. (*Hier. Vind. Chiffl. Nan.*).

OBSERVANDA.

OBSERVANDA.

DIES XXX
MARTII.

S. Marcus,
cp. Arethusæ.

S. Marcus, ep. Arethusanus, et S. Cyrillus, diaconus, passi sunt sub Juliano Apostata. Horum martyrum nomina referuntur in omnibus fere Synaxariis Slavicis et Græcis, iisque antiquissimis, ut vidimus alibi; S. Marci vero fides et sanctitas, Tillemontio immerito suspecta, vindicatur in Actis SS. ad hanc diem (Mart., t. III, p. 777 et etiam Oct., t. VIII, p. 850, § 12. Confer etiam Macedam, dissert. II, p. 297, n. 75.) Baronius suam duriorē sententiā de sancto Marco, in Annotatis ad Martyrologium sub eadem die prolatam, emollivit in Annalibus suis (ad annum 362, § CLIII.) Et re quidem vera omnes historici egrēgiā hujus episcopi in patiēdo constantiam, et insignem pietatē deprædicant; sed et, quod pluris æstimari debet, ipse Gregorius Nazianzenus eum appellat virum eximium et sacrosanctum senem (Oratione prima adversus Julianum). In Menologio Basilii refertur duobus diebus, nempe die xxviii Martii his verbis: *Καὶ Μαρτίνου ἐπισκόπου Ἀρεθουσίαν καὶ Κυρίλλου διακόνου. Et memoria S. Martini (lege Marci) episcopi Arethusani, et Cyrilli, diaconi.* Ubi evidenter, vel ex socio diacono, ait

R. P. Van Hecke, pro Martino Marcus legi debet. Die vero xxx, luculentius utriusque martyris elogium continetur in eodem Menologio. — S. Sosthenes, martyr, et socii memorantur in Menæis Græcorum excusis tum hodie tum sequenti die; iterum apud Græcos vii, viii et ix Decembris; et S. Epaphroditus apud Latinos, quando de aliis varia dicta sunt in Actis SS. xxii Martii. Colitur etiam S. Sosthenes 28 Nov. et S. Apollo 12 Julii. — S. Joannis in Puteo Vitam græce scriptam ex cod. Vaticano ediderunt Bollandiani socii ad calcem mensis Martii. pag. 45 et seq. Occurrit etiam die proxime sequenti, tum in Menæis Græcis, tum in Mart. Romano. — Marcus Atheniensis refertur in Menæis Græcis mss. xx et xxii Maii. — Notatu digna est lectio codd. Med. et Taur.; in quibus si titulo episcopi addita fuisset sedes, multam lucem afferretur obscuræ quæstioni de sancto, quem pridie Kalend. Neapolitanum recitat his verbis: *Deposito Eutichii episcopi.* Conjecturam meam proposui supra, nec aliud quod addatur, habeo. Interea ut aliunde lux fiat, opto et exspecto.

S. Sosthenes
et soc.

S. Joannes in
Puteo.

S. Marcus
Atheniensis.

S. Eutychius,
cp.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Jonas Pscovensis et
Marcus.

Joannes (ita namque antea vocabatur Jonas) sacerdotale munus egit Dorpati; quæ urbs ab indigenis Jurievo solebat nuncupari; factusque monachus in locum venit, ubi hodie monasterium Pscovo-Cryptense cernitur, ibique juxta cryptam, quam in montis latere repererat excavatam, cellam suam condidit; cryptam vero in ædiculam, Beatæ Mariæ Virginis ad cælos assumptæ sacram, convertit anno 1473. Obiit anno sequenti, die 29 martii; qua die in

quibusdam locis colitur. Mox novum cœnobium, loco prioris, in montis latere eduxit Michael, Jonæ successor, ecclesiamque Beatiss. Antonio et Theodosio Cryptensibus dicavit, in qua usque in præsens tempus imago Beatæ Virginis, miraculis illustris, asservatur. De Marco, qui Jonæ jungi solet, illud tantum constat, fuisse eum omnium primum e monachis prædicti monasterii Pscovo-Cryptensis, ibique jacere sepultum.

Cfr 1) Hier. Russ., tom. III, pag. 77. 2) Dict. hag., pag. 155 et 177.

DIES XXX.

Ostromirum.
Ex variis.

VACAT.

S. Joannis Climacis (Mst. et omnes cum Bas. Maz. Med. Sirm. Hier. GP. Par. Vind. Mg. Flor.). S. Joadi, prophetæ (Rum. Kal. Prol. cum Bas. Sirl. Maz.). S. Eubulæ, matris S. Panteleemonis (Prol. Kal. cum Mg.). S. Zosimi, ep. Syracusarum (Prol. Kal. cum Sirl. Mg.). SS. apostolorum Sosthenis, Apollinis, Cephæ, Cæsaris et Epaphroditi (Prol. Kal. cum Mg.). S. Joannis Silentarij (Kal. Hor. Prol. cum Sirl.). S. Eustathii, confes., ep. Bithyniæ (Prol. cum Mg. Sirl.).

† Menandri natalis (Neap.). † Herodionis, ap. (Maz.). † Joannis, patr. Hieros. (Bas. Chiff. Med.). † Cyriaci, ep. CP. (Chiff.). † Hilarionis, hegumeni Casulorum (Bibl. Taur. t. I, p. 308). † MM. triginta et octo, in Cappadocia (Bas.). † Joannis in Puteo (Mg.).

OBSERVANDA.

S. Joannes
Climac.
S. Cyriacus,
patr. CP.

Crucifixio
D. N. Jesu
Christi.

S. Joannes in Suprasliensi cod. cognominatur *Scholasticus*; in Assemaniano glagolitico dicitur *Jovanēs*. — Quia non semel in fastis occurrit memoria S. Cyriaci, patr. CP., expectare placet diem quo refertur apud Menologos Slavos. In Calendario CP. Morcellii inscriptus est 30 Novembris, in Menæis vero editis, 17 Octobris, quo sepulturæ fuerat mandatus. — In Ephemeridibus Papebrochii Græco-Moscis cernitur ad hanc diem imago Christi crucifixi cum sequenti epigraphe: *Crucifixio Domini Nostri, Golgotha*; de qua vide dicta ad 23 hujus, et ad ultimam februarii. In Calendario quoque Mosquensi an. 1818, in catalogo festivitatum, quæ in variis ecclesiis celebrantur Mosquæ, post commemorationem S. P. N. Joannis Climacis factam hoc eodem die pergitur ita: *Et Crucifixio D. N. Jesu Christi*, cui dicata est ecclesia peculiaris *Salvatoris* seu *Transfigura-*

tionis Salvatoris. — S. Joannes Silentarius iterum memoratur die sequenti in cod. Suprasliensi. Ex episcopo Ascalonis monachus factus in laura S. Sabæ Hierosolymis, ibidem in pace obiisse asseritur in Prologo, Mosquæ excuso, Slavico. Est igitur plane diversus a SS. homonymis, Joanne qui in Puteo; item ab alio Joanne quem Menologium Basilii et alia vocant patriarcham Hierosolymitanum; denique a Joanne Climace, qui celebratur hoc eodem die. Verum quæ de Joanne Silentario in Prologo narrantur et nos brevissime contraximus modo, adeo conveniunt cum gestis cujusdam S. Jacobi, etiam monachi ex episcopo facti, ut alterum ab altero solo nomine diversum essecideres, ni obstaret Cyrillus Scythopolitanus, S. Joannis biographus cœvus, cui omnino credendum est. De S. Jacobo illo agetur infra, xi Novembris. Cfr Act. SS. Oct., X, pag. 687, n. 87.

S. Joannes
Silentarius.

DIES XXXI.

DIES XXXI.

V
ACAT.Ostromira-
num.
Ex variis.

S. Vari, mart. (*Mst. Siš. Par. I*). SS. MM. Abdæ, ep. et Benjamini, diaconi et sociorum (*Ternob. Prol. antiq. Kal. cum Sirl. Bas. Maz. Mg.*). S. Stephani, thaumat. (*Rum. et Prol. cum Med. Sirm.*). S. Blasii, thaumat. (*Rum. et Prol.*). S. Hypatii, thaum. et ep. Gangræ (*Chil. Men. Kal. Hor. Pr. cum GP. Pg. Sirl. Mg.*). S. Hypatii, heg. in Rufinianis (*Prol. Kal. Euch. serb.*). S. Joannis Silentarii, in mon. S. Sabæ (*Suprasl.*). S. Josephi, justi (*Men. Kal.*). S. Theophili, mart. (*Men. Kal. cum Med. Maz.*). S. Apollonii, eremitæ in Thebaide (*Prol. Kal.*). [Jonæ, metr. Mosquensis (*Kal. Men. Hag. Prol.*)]. Apparitio iconis B. M. Ibericæ (*Kal.*). † Davidis Garedjiensis (*Iber.*).

† Martyrum triginta et octo (*Taur.*). † MM. in carcere a muribus peremptorum (*Mg.*). † MM. Menandri et Neophyti (*Hieros. Vind. Nan.*). † Glycerii, mart. (*Neap.*). † Acacii, ep. Melitenæ (*Mg. Maz. Med.*). † Sabini, mart. (*Taur. Maz.*). † Athenæi, mart. (*Med.*). † Christophori, mart. (*Dom.*). † Joad, proph. (*Sirm.*). † Joannis, patr. Hieros. (*Med.*).

OBSERVANDA.

S. Varus et
soc.

In nullo synaxario græco reperitur hodie S. Varus, qui in Parisiensi I insulse vocatur Aurus. De eo menologorum turba agit die 19 oct.; quibus addendum Martyr. Romanum. Acta nuper edita sunt latine et græce in Act. SS. Oct., t. VIII, p. 428, et egregiis commentariis illustrata. —

S. Stephanus.

De S. Stephano vulgo agunt synaxaria die 28; at hodie inscriptus est simul cum S. Benjamino et S. Theophilo, martyre, in antiquo prologo sæc. xiii, quemadmodum id testatur doct. Lavrovski in Prælectionibus Societ. Historicæ Mosquensis, an. 1858, t. III. — Schismaticum fuisse Jonam metropolitam et filium perditionis testis est Pius II papa. — In Chil. simpliciter: *Patris nostri Hypatii*, probabiliter Gangrensis, cujus memoria celebratur non uno die in Fastis Græcis et Slavicis. In Ephemeridibus Græco-Moscis figuratis repræsentatur episcopali habitu ornatus et imaginem B. V. Mariæ manu tenens, ad significandum eum pro cultu imaginum decertavisse.

Jonas.

S. Hypatius
Gangræ.

Atqui hoc non convenire S. Hypatio, Gangrensi episcopo et martyri, constat ex historia ecclesiastica. Id adnotaverat jam Papebrochius, addiditque imaginem hanc forte spectare ad alterum Hypatium, episcopum quoque et pro imaginibus confessorem, qui celebratur in Menæis ad 20 Septembris. Adde in Ephemeridibus inscriptum esse episcopum *Hypatium*, non addita sede. Quod autem in *Typico* Veneto vocetur *Ancyranus* id oscitantæ editoris tribuendum. Sane in editione Menæorum recentiore, anno 1843 facta, de Hypatio Ancyrano altum silentium. — Inter socios S. Abdæ, numeratur S. Hormisdas, qui idem est cum S. Achæmenide, 3 Nov. iterum celebrandus. At cum in Actis SS. Oct., t. VIII, p. 842, fuse disseratur de S. Abda, nolumus nos agere actum. Notabimus tamen eum commemorari hodie jam in antiquis Calendariis, e quorum numero Ternobiense. — Mediol. Menæa jungunt S. Benjaminum cum S. Athenæo, martyre. — S. Hypatius illustratur ad 17 Junii a Bollandianis; at in Prologo habet elogium satis longum hoc die. — Passi sunt cum SS. Abda, ep. et Benjamino, diacono. Habent longum elogium in Menæis Græcorum majoribus et memorantur in Actis S. Abdæ quæ in opere Bollandiano leguntur xii Maii. — Non est diversus S. Sabinus a S. Abibo, (utrumque enim nomen habet in synaxariis), martyre Hermopolitano in Ægypto; de quo nos egimus die xiii Martii. — Iberorum Ecclesia celebrat feria quinta hebdomadæ sanctæ memoriam illustris eremitæ Davidis Garedjiensis; quem ad finem hujus mensis ponendum duximus, tum quod feria illa nulli diei certæ affixa sit; tum etiam quod dies trigesima Martii, ut vidimus supra, Crucifixioni Dominicæ sit dicata. Vixit David sæculo quinto, quo maxime florebat in Palæstina religio christiana, eratque unus e discipulis S. Joannis Zedaseni, cum quo in Iberiam venit, relicta Syria, unde erat oriundus.

S. Abdas

S. Benjamin.
S. Hypatius in
Rufinianis.SS. MM. in
carcere.

S. Sabinus.

S. David Ga-
redjiensis.

Quia autem solitudinem amabat, mox in secretiorem eremum Garedjiensem secessit, comite Luciano, ibique in quodam antro ad pedes rupis præcelsæ sedem suam fixit. Aquæ fontem, quo desertum carebat omnino, precibus ad Deum fuis impetravit, quo sitim sedaret; escam ei præbebant plantarum radices; quæ vivendi ratio adeo sobria erat, ut deficeret socii fides; quem dum quadam die ad perseverandum animabat magister, der repente adveniunt tres cervæ satisque abundam lactis alimoniam præbent, deinceps quoque statis diebus allaturæ, quemadmodum et de S. Ægidio, abbate, perhibetur in ejus Vita. Contigit autem venatores prædictam eremum intrare; atque cervam sancto viro lac præbentem propriis oculis videre; manante vero rei fama, crevit etiam discipulorum numerus. Itaque cellas in opposita montis parte excavandas curavit David, ibique primi monasterii fundamenta jecit, cui præposuit senioremem quemdam nomine Dadam; ipse vero, cum paucis alumnis, in priori antro perseveravit. Brevi post erecta est a Luciano magna Laura *Motsameli* seu Martyrum dicta, eorum nempe qui a Saracenis in solemnibus die Paschæ interempti fuerant numero sexies mille; universim vero duodecim monasteria erecta, vivente adhuc S. Davide. Quibus optime ordinatis, in sanctam civitatem profectus est, ut pie sepulcrum Domini adoraret; verum, quæ viri humilitas erat, urbi appropinquans, ulterius pergere non est ausus; sed, sumptis tribus lapidibus, in Iberiam remeare secum statuit; propositumque explesset procul dubio, nisi ab Hierosolymorum patriarcha Elia, in somniis admonito, fuisset impeditus. Ad suos redux ultimos vitæ suæ annos in visendis monasteriis a se fundatis posuit. Tandem mortem sibi appropinquare sentiens, deque ejus hora præmonitus, extrema exhortatione refecit fratres universos; tum sacramentis refectus et ipse, dum preces fundebat in genua provolutus, spiritum reddidit Deo. Demortuum magistrum et parentem condiderunt discipuli in ecclesia quam fundaverat Bubacarus, loci princeps, a S. Davide non sine miraculi interventione olim ad fidem Christi conversus. Hactenus auctor anonymus Vitæ mss. S. Davidis, cujus prototypum iberico idiomate exaratum asservatur in monasterio Garedjiensi, teste Muravievio, in Vitis SS. ad hunc diem. Sunt autem in hac Vita quædam parum credibilia et suspectæ fidei, pariter ac in Vita S. Ægidii, cum qua miro modo convenit. Uterque sanctus, patria relicta, ad externos profugit, et in solitudine secretiore pascitur a cerva; utrumque detegunt venatores et magistrum sibi statuunt; utrique princeps erigit ecclesiam; uterque loca sancta lustrat, Romana Ægidius, Hierosolymitana David; uterque demum redux sanctissime moritur medios inter fratres. Quam similitudinem indicasse hic sufficiet.

MENSIS

DIES PRIMUS
APRILIS.

MENSIS APRILIS.

DIES PRIMUS.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Mariæ Ægyptiæ (*Ita omnes*). S. Zosimi (*Pp.*). S. Macarii, heg. Peleceti (*Prol. Kal. cum Chiff. Sirl. Mg. Itg.*). SS. MM. Gerontii et Basilidis (*Prol. Kal. cum Mg. Chiff.*). Sancti et justī Achaz (*Prol. Kal. cum Chiff. Mg.*). S. Abramii, Bulgari (*Kal.*). S. Euthymii, thaum. (*Rum.*). Euthymii Suzdalensis (*Menol. Prol. Pp.*). S. Joannis, archiep. (*Pp.*).

† Callinici, mart. (*Neap.*). † Titi (*Med.*). † Polycarpi, mart. et soc. (*Med.*).

OBSERVANDA.

S. Zosimus.

S. Zosimus solet omitti hoc die, quia peculiariter colitur die 4 Aprilis. Vide Act. SS. ad 2 Apr., p. 67.

Achaz.

— Quem sanctum et justum dicunt Fasti Græco-Slavici, eum Bollandiani socii in Act. SS., Aug. t. I, pag. 96 et seq., et etiam in prætermisissis ad hunc diem impium pronuntiant, nil hæsitantes. —

S. Euthymius.

Quisnam sit ille Euthymius, thaumat., priori loco positus, minime indicatur in cod. Rumiantsoviano non ultimæ notæ; sanctum esse testantur Menæa Sirm., ubi citatur die sequenti 17 et 18 hujus. Ab Euthymio Suzdaliensi diversum esse temporum ratio expostulat omnino: hic namque obiit anno 1404, ac proinde totius sæculi intervallo recentius est quam codex Rumiantsovianus. Inter plures sanctos cognomines nullus occurrit, cui thaumaturgi cognomen magis conveniat, quam S. Euthymius Junior et Theophorus seu

Thessalonicensis, cujus Vitam, auctore L. Basilio, archiepiscopo, fusius dabimus ad 15 Octobris, quæ dies est ejus mortis, præsens vero translationis alicujus memoria anniversaria. — In Mart. Italo-Græco asseritur Ordini S. Basilii Macarius, adeoque annuntiatur primo loco, remissa S. Maria Ægyptiaca ad diem sequentem; quam cæteri omnes referunt hodie. — In Calendario Papebrochii mss. aperte ponitur S. Joannes archiepiscopus, quem pro Jona, archiepiscopo Kioviensi, positum crediderim libenter. Commemoratur hic duobus ultimis diebus Martii, magnæ apud suos gaudet fama, ob bella sanctæ Unioni cum Ecclesia Romana illata, uti declaratum est superius. Est quidem et archiepiscopus Joannes nomine, qui Novgorodiæ sedit; at cujus nulla prorsus fit mentio ad hunc diem.

S. Macarius.

S. Joannes, archiep.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Abramius
Bulgarus.

Natione hic Bulgarus fuit, professione mercator. Qui cum mercandi causa in Magnam Bulgariam, seu Volgariam urbem venisset, atque a Bulgaris, idolorum cultui addictis, ad fidem christianam ejurandam frustra adigeretur, immaniter ab eisdem trucidatus est kalendis aprilis, anno 1229. Corpus ejus, a

mercatoribus christianis, qui ejus agoni adstiterant testes, in eadem urbe sepultum; anno insequenti Vladimiriæ Kliazmensensem delatum fuit, ibique magna populi frequentia ab episcopo loci in monasterio, hodie B. M. V. Assumptioni sacro, repositum, die 6 martii, qua secundo colitur.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 5. 2) Menol. Vers. ad hunc diem.

Euthymius
Suzdalensis.

Euthymius, a baptismo Joannes, piis parentibus in Novgorodia Inferiore natus et educatus est. Cum die quadam in ecclesia, quam frequentissime adibat, istud Evangelii oraculum: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum*, etc., cordis aure potius quam carnis percepisset, protinus mundo valedixit, et in monasterium Cryptense se recepit a Dionysio hegumeno, deinceps episcopo Suzdaliæ, in via spiritus instruendus. Quo duce profecit adeo, ut cæteris esset admirationi. Abstinentiam summe coluit, cibum, quantum ad arendam mortem erat necessarius, sumens; aqua non nisi ad urgentem sitim sedandam utens; lacrymæ continuæ, etiam mediis in laboribus. Tanta virtutum omnium præstantia percussus magnus dux Suzdaliæ, Borisus, virum Dei sibi a Dionysio expetivit ac primum quidem ecclesiæ Transfigurationis et monasterio apud se extruendis, dein fratribus gu-

bernandis præposuit anno 1257. Hegumenus fratres ad virtutum monasticarum normam tum verbo, tum exemplo diligenter erudit eo successu, ut brevi ad ter centum sociorum numerus excreverit, monasterii spatiis continere eos jam non valentibus. Quare alterum cœnobium excitavit, S. Joannis Climacis nomine dicatum. Erat porro S. Sergio Radonezensi amicissimus, quocum de rebus ad spiritum pertinentibus frequenti colloquio tractabat. Tandem annis meritisque onustus, cum fratrum curam per annos duos supra quinquaginta sancte exercuisset, fere nonagenarius ad Deum, conscientiarum scrutatorem, migravit anno 1404, die prima aprilis. Sepultus est in tumulo, quem sibi paraverat ipse, coliturque tum hac die, tum etiam 4 julii, inventionis ejus, anno 1507 factæ, anniversaria. Habet officium proprium.

Cfr 1) Prol. ad 1 Apr. et 4 Julii. 2) Muraviev ad hunc diem ex Vita ms. 3) Dict. hag., pag. 107.

DIES II.

DIES II, III
ET IV
APRILIS.

DIES II.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Nicetæ (*Mst. Par. Siš. Chil. Og. Cap.*). S. Josephi, hymnographi (*Mst. Siš. Chil.*). S. Titi, thaum. mon. (*Rum. Tern. Euch. Kal. Hor. Prol. cum Hier. GP. Vind. Pg. Flor. Taur. Sirl. Dom. Maz.*). S. Apphiani seu Amphiani, mart. et fratris ejus Ædesii (*Rum. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Crypt. Nan. Flor. Dom. Maz. Mg. Chiff. Sirm. Med.*). S. Polycarpi, mart. Alexandriæ (*Men. Kal. cum Bas. Maz. Dom. Taur. Neap. Mg.*). Certamen S. P. nostri Euthymii, thaumaturgi (*Sirm.*).

† Theodosiæ, virg. et mart. (*Sirl. Chiff. Bas. Maz. Mg.*). † Theodori Syceotæ (*Goth.*). † Mariæ Ægyptiacæ (*Itg.*).

OBSERVANDA.

S. Nicetas
Medicenus.
S. Apphianus.

Alii, post Sirlatum, agunt de SS. Niceta et Josepho die sequenti. — S. Apphianum alii referunt die ix Aprilis, ut Rum. Non confundendus cum S. Amphiano, martyre, in Africa, qui colitur eadem die. Passus est Cæsareæ in Palestina; frater vero ejus Ædesius Alexandriæ, paulo post, nempe viii Aprilis. — S. Theodosia in Prologo est minus recte Theodora dicta. Memoratur apud Græcos etiam crastina, solemnissime vero 29 Maii. Errore esse lectionem Prologi apparet vel ex eo, quod die sequenti taceat de S. Theodosia, quam

tamen alii codices referunt bene multi. — Secundo Aprilis martyrium passus esse perhibetur S. Polycarpus, non ille Smyrnensis episcopus, quem Græci et Slavi passim colunt die xxiii Februarii, Latini vero die xxvi Januarii, sed alius quidam Alexandriæ passus; in Mazar. additur: *et sociorum*. — De S. Euthymio, quem Juniorem esse arbitramur, dictum est ad diem præcedentem et fusius tractabitur ad 15 Octobris, quo obiit.

S. Polycarpus.

S. Euthymius,
thaum.

S. Theodosia.

DIES III.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Theodosiæ, virg. et mart. et soc. (*Mst. Rum. Siš. Chil. Kal. Leop. cum Bas. CF. Med. Pg. Taur. II.*). S. Nicetæ, heg. Mediciensis (*Rum. Tern. Par. I. Chil. Og. Pp. Cap. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Sirl. Sirm. Hier. Vind. Pg. Dom. Maz. CF. Chiff. Mg. Nan. Flor. Med.*). SS. Irenes, Agapiæ et Chioniæ (*Rum. Siš. Kal. Hor. Prol. Leop. cum Bas. CF. Maz.*). SS. MM. Elpiphidori, Dii, Bythonii et Galici (*Men. Kal. Prol. cum Sirm. Chiff. Med. Mg.*). S. Illyrici, thaum. (*Kal. Prol. cum Chiff. Mg. Sirm.*). [Pauli, a Turcis occisi (*Martyr.*)]

† Josephi, hymnographi (*Bas. Mg. CF. Maz. Chiff. Med. Itg.*). † Georgii in Maleo (*Callipol.*). † Antiochi, patr. (*Goth.*).

OBSERVANDA.

S. Agapia et
sorores.SS. Elpiphidori
et soc.

S. Illyricus.

S. Agapiam cod. Rum. vocat vernaculo nomine *Lubov*. Eadem sorores referuntur in aliis synaxariis die 16 Aprilis, ad quam vide. — In Sirmundiano supplemento commemorantur primo loco Saleucus Bithynius cum Ilirio; ubi loco *Saleuci* legendus est *Galicus*. — In Menæis Græcis bibl. Ambrosianæ, signatis littera 0, numero 148, S. Illyricus commemoratur ita: *Sancti Helitrii, τοῦ*

ὁσίου Ἑλιτρίου. In Suppl. Sirmundiano vocatur Ἑληρίος. In Prologo additur: *in monte Myrsione*, qui ubinam terrarum situs sit, discerem ab auctore Prologi perlibenter. — S. Antiochus refertur in solo cod. Saxo-Gothano, a cl. Matthæi in lucem dato: quæ lectio omnino singularis est; forsā legendus est Eutychius, de quo die VI.

S. Antiochus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Paulus.

Russia oriundus, adhuc puer a Tartaris in captivitatem abductus Paulus, mox a quodam christiano viro redemptus est et manumissus. Porro laborabat Paulus epilepsia. Quo morbo cum quodam die correptus esset, quia in ecclesiam trahebatur a suis prorsus invitus, cum ab Agarenis sibi obviis quidnam rei esset interrogaretur, amens reposuit se *esse agarenum*. Qua data occasione, rem totam deferunt Turcæ Regis præfecto incusantes Christianos, quod Mahometi assecclas vel in ipsa urbe regia pervertere non timerent. Statuitur coram ju-

dice Paulus, et in carcerem projicitur. Postridie interrogatus, an vere Mahometi præcepta sectaretur, negavit Paulus, addiditque se, licet epilepsia et amentia interdum laboraret, Christianum tamen et fuisse semper et fore. Igitur, in carcerem redit, post triduum iterum interrogandus. Statuto die, ad tribunal stetit et Christum publice confessus est; quare capitis damnatus est in hippodromo ea ipsa die qua Dominus Noster cruci affixus fuerat, anno 1683. Haec summatim ex Cariophylo, quem citat Muraviev, in Vitis SS. ad hunc diem.

Cfr Νέον μαρτυρολόγιον, ed. Venet. 1798.

DIES IV.

Ostromira-
num.
Ex variisV
ACAT.

Memoria B. patris nostri et doctoris Methodii, archiep. Moraviæ (*Voloc.*). SS. Theoduli, lectoris et Agathopodis, diac. (*Mst. Par. I. Tern. Siš. Prol. cum Bas. Neap. Hier. GP. Vind. Flor. Nan. Taur. Med. CF. Sirm. Dom. Maz. Mg.*). S. Josephi, hymnogr. (*Rum. Chil. Men. Pp. Euch. serb.*).

DIES V
APRILIS.

serb. Kal. Hor. cum Hier. GP. Pg. Nan. Dom.). S. Zosimi, eremitæ (Rum. Men. Kal. Hor. Prol. cum Chiff. Sirl. Men.). S. Georgii in Maleo (Chil. Men. Pp. Euch. Kal. Hor. cum Sirl. Dom. Sirm. Maz. Mg. Flor.). SS. MM. Pherbuthæ, ejus sororis et ancillæ (Men. Kal. Prol. cum Sirl. Chiff. Maz. Mg.). S. Platonis heg. Studitæ (Kal. Hor. cum Sirl. Mg. Itg.). [Theonæ, metr. Thessal. (Ath.). Nicetæ (Ath.).]

† Publii, mart. (Mg. Chiff. Sirl.). † Theonæ, Simeonis et Phorbini (Mg. Sirl.).

OBSERVANDA.

S. Methodius, apost. Slavorum. Lectio quam primo loco posuimus ex cod. quodam mss. biblioth. monasterii Josephi Volocensis, omnino singularis est et insolita, cum cæteri omnes taceant. — *S. Zosimus.* initio mensis cum S. Maria Ægyptiaca; in Rum. vocatur *Izosimus*, — *S. Agathopodus.* in Siš. vocatur *Gatapodus*; in Pp. mss. *Agathopus*. — *S. Plato.* — *S. Georgius.* Platonii additur apud Sirl. S. Publius. De utroque agetur melius die sequenti. — Item dicendum de S. Georgio in Maleo, quem antiquiora synaxaria referunt crastina die, dum in recentioribus ponitur primo loco. — *S. Theonas.* S. Theonas refertur etiam apud Sirl. simul cum Simeone et Phorbino, de quibus omnibus vide diem sequentem. Valde diversus est a cognomine metropolita Thessalonicensi, qui inscribitur in Paterico Montis Atho. — *S. Pherbutha.* — *S. Pherbutha,* quæ et Tarbuta, Tarbua et Tarbula, virgo devota et martyr, passa est sub Sapore cum sorore sua et pedissequa. In Actis martyrii Græcis sola Therme exprimitur; in Actis Latinis refertur Pherbutha cum sorore et ancilla; eadem tres nominantur in Menæis Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ et aliis. Acta martyrii latine exstant in Act. SS. ad diem 22 Aprilis. — *Theonas, metr. Thessalonicensis.* In libro cui inscribitur *Ἀκολουθία τῶν ἀγιορείτων πατέρων*, tom. II, pag. 103 legitur breve elogium *Venerabilis Theonæ, metropolitæ Thessalonicensis*; quod ad verbum latine redditum sic se habet: *Theopho-*

rus pater noster Theonas initio quidem morabatur in monasterio Montis Atho Iberico, ubi sacerdotii vices explebat, quemadmodum id testatur Vita Jacobi Iberi. Tum, silentii amans, simul cum ipso ascetarum certamina amplexus est in asceterio S. Joannis Præcursoris; exeuntem vero ad prædicandum verbum Dei secutus est, atque ad mortem ejus usque laborum socius permansit indivisus. Mortuo Jacobo, hegumeni munere fungebatur in monasterio S. Anastasiæ Gallicistensi, unde ad sedem transiit Thessalonicensem. Cujus venerandum corpus in dicto monasterio hactenus videre est incorruptum. De eo iterum recurret sermo in Vita Jacobi; quem nominavimus supra: quam ex eodem Novo Martyrologio referemus inferius ad 1 Novembris. Hactenus auctor incertus Martyrologii, quem citat Patericon Montis Atho. — Ingenue fatetur auctor Paterici Nicetæ nomen desiderari in Synaxario Nicodemi, desiderari quoque et vitam; qua deficiente, illud unice innotuit Nicetam, natione Epirotam, in monasterio Russico Montis Atho spiritualis vitæ jecisse fundamenta, atque presbyteri ministerium explevisse; tum vero, perfectiora anhelantem, in asceterium S. Annæ secessisse, atque martyrium voluntarium in civitate Serrarum invenisse. Obiit anno 1808, pridie Paschatis, conditus in æde S. Nicolai. Vocatur a suis hieromartyr et sanctus.

Nicetas.

DIES V.

(Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Georgii in Maleo (Mst. Rum. Tern. Siš. cum Hier. Taur. Sirm. Nan. Med. Vind.). SS. MM. Theoduli et Agathopodi (Chil. Eph. Pp. Og. Men. Prol. Hor. Kal. cum Sirl. Dom. Pg. Flor.). S. Publii, mon. (Men. Kal. Prol.). S. Platonis Studitæ, conf. (Men. Prol.). S. Theodoræ Thessalonicensis (Men. Prol. Kal. Hor. cum Chiff. Mg.). SS. Theonæ, Simeonis et Forbini (Prol. Kal.). S. Marci Atheniensis (Men. Kal.). S. Patris Gordii (Par. I). SS. MM. Theodoræ et Didymi (Hor. cum Chiff. Mg.). S. Theodori (Rum.).

† MM. Thermi, sororis et ancillæ (Bas. Taur. Neap. Chiff. Dom. Maz. Mg. Med. CF. Sirm.). † MM. Claudii, Diodori, Victoris, Victorini, Papii, Nicephori et Serapionis (Sirl. Mg. Taur. Dom. Maz. GP. Med.). † Claudiani Persæ, mr. (Med. Taur.). † Zenonis, mr. (Sirl. Mg. CF. Taur. Chiff. Maz.). † Quinque juvenum, martyrum in urbe Lesbo (Sirl. Chiff. Mg.). † MM. Cyriæ seu Dominæ et Dulæ (Men. Div.). † Pompeji, m. (Men. Taur. Maz. CF. Chiff.). † MM. Maximi et Percutii (Mg. Taur. CF. Maz.). † MM. centum et viginti, in Perside (Sirm. Med. Taur. CF.). † Hypomonæ, mr. (Nan.). † Nicetæ Mediciensis (Itg.).

OBSERVANDA.

S. Gordius. Singularis est lectio hæc cod. Parisini I. — *S. Theodorus.* Theodorus diserte refertur in Poë. Horologio et videtur esse idem ac Theodotus quem hodie refert Possevinus; imo uterque forsitan positus est pro Theodora Thessalonicensi. — SS. Theodora et Didymus referuntur secunda vice ad 27 Aprilis; apud Latinos recolitur 28 ejusdem mensis. Quæ in Horologio Didymo jungitur Theodora, omnino distinguenda est a S. Theodora Thessalonicensi. — *S. Nicetas.* Nicetas idem est ac ille de quo actum est ad diem 5 Aprilis. — *S. Claudius.* S. Claudius et soc. in Men. Græcis referuntur primo loco, in Slavicis vero xxxi Januarii. Ut vidimus supra in Chiff. et Taur. manipuli antesignanus vocatur *Claudianus*. — De S. Marco quia egimus ad 29 Martii, nihil remanet dicendum. — *S. Terentius.* refertur in Taur. et Maz. simul cum Pompejo, Maximo et Zenone, quasi hi martyrii ejus socii fuerint. De S. Zenone

et Pompejo Acta SS. agunt hodie; de Terentio et Maximo ad 10 Aprilis. — SS. Cyria et Dula forsitan non distinctæ sunt a sociis S. Pherbuthæ, cum sint nomina appellativa non propria. — S. Thermus nequaquam confundendus est cum Therme seu rectius Tarbua, Tarbuta, sc. Pherbutha. Confusionem parit cod. Taur. ubi legitur: *S. M. Thermi, sororis ejus et ancillæ.* Therme in Basil. rectius vocatur: Pherbutha, de qua actum heri. Qui in Men. et Rom. Mart. exprimitur S. Thermus, omnino alius est a Therme, sorore Pherbuthæ. — Nominetenus nota est S. Hypomona, martyr (græce: ὑπομονή), quæ in Supplem. Sirmundiano commemoratur ad 9 Aprilis simul cum SS. Amphiano et Ædesio. In Prologo additur: Eadem die homilia de terræ motu qui acciderat Antiochiæ, et, quo audito, timeamus Deum nos ob peccata nostra castigantem.

SS. Cyria et Dula.

S. Thermus.

S Hypomona.

DIES VI.

DIES VI.

DIES VI
ET VII
APRILIS.Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

SS. MARTYRUM CENTUM ET VIGINTI (*Mst. Ass. Men. Kal. Prol. cum Bas. Sirl. Nan. Mg. Chiff.*). S. Eutychii, archiep. CPTani. (*Ita fere omnes cum Bas. Clar. Maz. Dom. Neap. Hier. GP. Vind. Pg. Flor. Taur. 2, Maz. Mg. Med. CF.*). Memoria dormitionis S. P. N. Methodii, archiep. Moraviae superioris, ac fratris S. P. Cyrilli, philosophi (*Ass. Siſat.*). S. Platonidis (*Men. Kal. Prol. cum Sirl. Chiff. Mg.*). SS. Jeremiae et Archilei, presbyteri (*Prol. Kal.*).
† Claudii (*Genebr.*). † Duorum MM. Ascalonæ (*Mg. Chiff.*). † Philareti, mon. in Sicilia (*Itg.*). [Gregorii Sinaitæ (*Ath.*). Gregorii Byzantini (*Ath.*)].

OBSERVANDA.

SS. Martyres
120.
S. Eutychius.

S. Methodius.

Cod. Assemani addit: *qui in Perside*. Basilianum Menol. numerat 150. — De S. Eutychio plura dixi ad 28 Martii. Possevinus perperam mutavit in Euchenium. Vita auctore Eustathio in Act. SS. latine, p. 348 et seq.; græce in Appendice. — Imprimis notanda est lectio Assemaniani codicis glagolitici de S. Cyrillo, cujus mentio facta est jam die XIV Februarii: præsentem diem esse S. Methodio emortualem constat insuper ex Vita ejus antiqua, quam in lucem dedit Josephus Schafarik; et cujus titulus fert ita: *Mensis Aprilis VI die, commemoratio et vita beati Patris nostri et doctoris Methodii, archiepiscopi Moraviae*. Hæc eadem annuntiatio legitur in cod. Mosq. mss. ecclesiae Assumptionis, signato n° 173/18; in Menæis Macarii mss.; in Menol. Academ. Mosq. signato 94, in alio cod. ejusdem Academiae, signato 63. — Vitam Phi-

laretii Panormitani, auctore Nilo, monacho, dederunt latine Acta SS., pag. 606 et seq. — Apud Sirlatum sancta Platonis est mutata in sanctum Platonidem; scilicet erronee illinc deluxit nominativus *Platonides*, quæ est terminatio virilis. — Refertur Claudius in Anthologio Christophori Mytileni metrico et in Calendario Genebrardi. Videtur esse antesignanus turmæ martyrum, de quibus nos egimus die præcedenti aut forsitan idem ac Claudianus Persa, de quo ibidem. — Gregorius Sinaita hoc die refertur in libro: *Νέον ἐκλόγιον*; unde transiit in Patericon Montis Atho. At in Slavicis Calendariis celebratur die VIII Augusti; in Menæis vero Græcis bibl. synod. Mosq., die XXVII Novembris, testæ archimandrita Saba, in suo *Manuductore bibl. patriarchicæ* (pag. 91). Nos Slavica sectari solemus potius quam Græca.

S. Philaretus.
S. Platonis.

S. Claudius.

Gregorius Si-
naita.

DIES VII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Georgii, ep. Mytilenæ (*Mst. Tern. Rum. Siſ. Chil. Og. Pp. CP. Men. Leop. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Chiff. Med. Vind. Mg. CF. Maz. Hier. GP. Taur. Pg. Flor.*). S. Rodionis, apost. (*Pp.*). S. Calliopii, mart. (*Men. Kal. Prol. cum Bas. Med. Sirm. CF. Dom. Maz. Mg. Chiff.*). SS. MM. Rufini, diac., Acquinæ et 200 soc. (*Prol. Kal. cum Neapol. Bas. Med. Taur. Maz. CF. Chiff. Flor. Dom. Mg.*). Danielis Perejaslaviensis (*Prol. Kal.*). S. Serapionis, monachi (*Kal. Hor.*).

† MM. Irenes et Chioniae (*Nan.*).

OBSERVANDA.

S. Georgius.

S. Herodion.

S. Calliopius.

S. Georgius, episcopus Mytilenæ in insula Lesbo, apud Slavos minus recte audit ep. Melitinae. Cfr Acta SS. ad h. d. pag. 668. — Herodion, slavice Rodion, melius poneretur die sequenti. — Calliopius in Menæis Sirlertianis refertur bis. In Prologo et Calendario Mosquensi perperam

miscetur cum Rufino ejusque sociis; forsitan quia passus est in Cilicia quemadmodum et isti; non tamen in eodem Ciliciæ loco, sed Pompejopoli; Rufinus vero cum sociis, Synopæ. — In Kal. Mosq. et Menæis Cryptæ Ferratæ numerantur 200 socii Acquinæ, cognomento Junioris, et Rufini.

S. Aquilina
et soc.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Daniel, Pere-
jaslaviensis.

Daniel, in baptismo Demetrius dictus, ex urbe Mcensco oriundus, initio quidem monachus fuit in monasterio Paphnutii Borovcensis per totum decennium; at dein in solitudinem abiit, Deo arctius sese devincturus. Biennio peracto, Perejaslaviam, quæ Transilvana cognominatur, venit, ibique monasterium ingressus est B. M. V. Goricense, ubi magnam vitæ suæ partem, annos scilicet triginta, in virtutibus se exercuit, sacerdotio initiatus est et hegumeni munere auctus. Fuit illi in amoribus hospitalitatem erga peregrinos et erga pauperes misericordiam exercere, vivis elemosynam erogando, mortuis vero sepulturam donando. Cum autem instituti sui ampliandi esset percupidus, sociorumque numerus accresceret in dies, aliud monasterium fundavit, ejus nomine nuncupatum, non procul a Perejaslavia, eodem loco situm, quo pauperes

suos sepelire solebat: addiditque et ecclesiam, SS. Trinitati dicatam, anno 1508. Biennio elapso, novique cœtus regimine suscepto, ad finem vitæ hegumenus ibidem exstitit, virtutum exempla omnibus præbens eximia, omnibus propterea præsertim vero magno duci admodum carus. Non multo ante mortem, corpus Andreæ, ducis Smolenscensis, reperit Perejaslaviæ incorruptum. Obiit autem Daniel die 7 aprilis, anno 1540, ætatis suæ octogesimo primo, et in monasterio SS. Trinitatis tumulatus est. Mortales ejus exuviæ anno 1652, die 30 decembris elevatæ, et in sacellum ipsius nomine dicatum illatæ sunt, ubi manserunt usque ad annum 1782, quo tumbæ argenteæ inclusæ sunt, die 16 octobris. Hinc ter in anno colitur a suis, die mortis 7 aprilis, 30 decembris et 16 octobris, inventionis et translationis die anniversaria.

Cfr 1) Prol. et Menol. ad 7 Apr. 2) Dict. hag. pag. 86. 3) Menol. Vers. ad 7 Apr. 4) Muraviev, Vita SS., ad h. d. 5) Phil., Hist., III, 257.

Octobris. Tomus XI.

11

DIES VIII.

DIES VIII
ET IX
APRILIS.

DIES VIII.

*Ostromira-
num.
Ex variis.*

V
ACAT.

S. Herodionis, ep. et soc., Agabi, Rufi, Asyncriti, Phlegontis et Ermii (*Mst. Rum. Tern. Menol. Eph. etc. cum Hier. GP. Pg. Vind. Flor. Nan. Sirm. Maz. Dom. Chiff. Med.*). S. Cælestini, papæ (*Prol. Euch. Kal. Hor. cum Neap. Bas. Sirm. Dom. Maz. Chiff. Mg. Med. Nan. CF.*). S. Paulilypii, mart. (*Prol. Kal. cum Bas. Clar. Chiff. Maz. Med. CF.*). S. Georgii (*Par. I*). Niphontis, ep. Novgorodensis (*Men. Pater. Kal. Pp. Prol.*).

† Philareti, mon. et mart. Panormi (*Itg.*).

OBSERVANDA.

S. Herodion.

S. Herodion, vulgo Rodion dictus, in nonnullis codicibus prodit aut cum omnibus sociis, aut cum SS. Agabo et Rufo tantum. In Menol. Basilii de eo actum ad xxviii Martii; de S. Agabo ad x Aprilis. — *Cælestinus papa, cujus verba omnia et facta cum apostolorum traditionibus conveniebant, impium Nestorium per litteras deposuit.* Ita de sancto pontifice Prologus in brevi synaxario; quod recentiores quidam auctores pseudo-orthodoxi in memoriam sibi revocare debebant, antequam sanctissimi

papæ facta calumniis essent petitori. — In Cod. Parisino I legitur: *S. Grogii*, pro *Georgii*; forsane est ep. Mytilenæ, de quo vulgo agitur ad diem præcedentem. — Brevem de Niphonte notitiam habes in Memoriis Slavicis hujus diei. — Philaretes monachus erat Ordinis S. Basilii, sub Saracenis martyrio consecratus, circa annum dcccxxiv, regnante Michaeli Balbo; hoc enim tempore occuparunt Siciliam Saraceni, testibus Cedreno et Zonara. Cfr Acta SS. pag. 753.

S. Georgius.

Niphon.

S. Philaretus.

*S. Cælestinus,
papa.*

MEMORIÆ SLAVICÆ.

*Niphon Novgo-
rodensis.*

Niphon, Græcia, ut probabilius videtur, oriundus, et in monachum a Timotheo, hegumeno Kievocryptensi, tonsus, cathedram Novgorodensem ascendit anno 1131. Quam dum occuparet, principum Russorum lugenda dissidia pacavit. Erat autem litteris Græcis et Slavicis excultus, et ecclesiasticæ disciplinæ peritus, quemadmodum tum Responsa ejus ad Cyriacum hieromonachum, tum alia scripta abunde testantur. Plures ecclesias excitavit et monasterii Spasomirogensis auctor fuit et institutor. Clementem metropolitam, Ruthenum, eo quod ab episcopis Russis, inconsulto Patriarcha Constantinopolitano, fuerit electus, agnoscere renuit; quapropter in monasterio Cryptensi ab Iziaslao Magno Duce inclusus detinebatur, donec a Georgio Dolgorukio seu Longimano

libertati sedique suæ fuit restitutus. Ut autem novum metropolitam, Constantinum, de quo alibi, CPoli venire accepit, Kioviam iter instituit, eidem obviaturus; verum morbo correptus, ibidem obiit anno 1156, mense aprili, a S. Theodosio in somniis visitatus deque morte sua præmonitus. Erat namque tum erga hunc sanctum, tum erga Beatam Virginem devotissimus. Magna præterea pollebat doctrinæ et sanctitatis fama, præcipue apud Novgorodenses qui eum totius Russiae defensorem et patronum nuncupant, maxime dolentes venerandas ejus exuvias non in S. Sophiæ Novgorodiensi templo, sed in Cryptis Theodosianis Kioviæ fuisse conditas. Diem obitus ejus alii volunt esse 15, alii 18 vel 21; incertam pariter dicunt orthodoxiam et sanctitatem.

Cfr 1) Menol. ex Paterico et Vers. ad h. d. 2) Dict. hagiogr., pag. 215. 3) Macarius, Hist. eccl. t. III, pag. 61 et 184. 4) Philaret., Conspectus, n° 30. 5) Niphon, ep. Novgorod., auctore Zernin. 6) Karamzin, t. II, not. 580. 7) Kalajdovič, Monum. lit. a pag. 167. 8) Murav. ad hunc diem.

DIES IX.

*Ostromira-
num.
Ex variis.*

V
ACAT.

S. Euppsychii, mart. Cæsareæ (*Mst. Tern. Rum. et cæteri cum Bas. PG. Vind. Mg. Med. Sirl. Clar. Dom. Maz.*). SS. MM. Amphiani et Ædesii (*Rum. cum Sirm.*). S. Vadimi, archim. et martyris (*Men. Kal. Prol. cum Bas. Med. Sirm. Chiff. Maz. Mg. CF.*). SS. mart. Heliodori, Disani seu Desæ ep. et Mariabi, presb., Audiesi et aliorum numero 270 in Perside (*Menol. Kal. Prol. cum Bas. Sirl. Med. Mg. Dom. Maz. Chiff.*).

† Paternuthii et Copri (*Hier. Nan.*). † Mariæ Ægyptiæ (*Neap.*). † Hypomonæ, mart. (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Euppsychius.

S. Amphianus.

*SS. MM. in
Perside.*

In quibusdam codicibus mss. loco S. Euppsychii legitur *Eutychie*; errorem esse cogito. — De S. Amphiano egimus die 11 Aprilis; refertur in Men. Claromontanis una cum Ædesio de quo actum ibidem. — Ad martyres in Perside pertinet quoque sancta martyr Ia, de qua agetur xi Septembris, et S. Heliodorus, quem expri-

munt seorsim Menæa Græcorum excusa. In Basil. Menologio et in Synaxario Claromontani collegii aperte vocatur episcopus, poniturque primo loco, dum a cæteris prætermittitur. — S. Hypomonam, martyrem, retulimus ex cod. Naniano jam ad quintam aprilis. — De SS. Paternuthio et Coprio codd. Slavici agunt nona Julii.

*S. Hypomona,
mart.
SS. Paternu-
thius et Co-
prus.*

DIES X.

DIES X.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

SS. Martyrum Terentii, Africani, Maximi, Pompeii, Zenonis, Alexandri, Theodori, Macarii, et aliorum numero 40 (*Mst. Tern. Prol. Hor. Kal. cum Hier. GP. Pg. Flor. Neap. CF. Vind. Chiffl. Sirl. Bas. Sirm. Maz. Crypt. Dom. Med.*). SS. Jacobi, presb., Azadæni et Audicii, diacon. (*Men. Kal. Prol. cum Chiffl. Mg.*).

† Macarii, episcopi Antiocheni (*Itg.*). † Agabi, ap., unius ex LXII (*Bas. Maz. Med. Crypt.*).
† Holdæ, prophetissæ (*Chiffl. Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Terentius
et soc.

Alii alios nominant; quidam solum Terentium, quem Crypt. vocat *Terentianum*; in Mst. referuntur quatuor priores; eosdem nominat Rum., mutato perperam Pompeio in Poplium, additoque S. Zenone, et quadragenario numero universo. Eundem numerum indicat Men. Basilii; at cod. Serbicus Sišatovacensis monasterii recenset 36. In officio diei celebrantur tantum triginta, inter quos occurrit quidam nomine Macarius. Alexan-

drum et Theodorum addunt Menologia. De omnibus denuo agit Prologus die 28 Oct. et 13 Martii. — In Martyrologio Basilianorum Italo-Græciæ fit commemoratio S. Macarii primo loco, his verbis: *Sancti Macarii, episcopi Antiocheni, Ordinis S. Basilii, virtutibus et miraculis clari*. Vide *Acta SS.* ad h. d. Erat archiepiscopus Armenus, residens in monasterio S. Simeonis Stylitæ, prope Antiochiam.

S. Macarius
Antiochenus.

DIES XI.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

S. ANTIPE, EP. PERGÆ. (*Ita omnes cum Bas. Crypt. Med. Chiffl.*).

S. Pharmutii, eremitæ (*Prol. Kal. Hor. cum Mg. Chiffl.*). SS. MM. Processi et Martiniani (*Prol. Verš.*). S. Joannis, discipuli S. Gregorii Decapolitæ (*Prol. cum Mg. Chiffl.*). [Jacobi, heg. (*Hag.*).]

† Tryphenæ, mart. Cyzici (*Mg. Chiffl. Med. Marg.*).

OBSERVANDA.

S. Antipas.

Cod. Par. I de more corrupte habet: *S. Andithi*. Prologus et Papebrochianus manuscriptus addunt sequentia: *qui habet a Deo gratiam sanandi dolorem dentium*. — De S. Joanne agetur inferius ad xviii Aprilis; prætermisus est tum in editione Menæorum Græcorum Veneta anni 1842, tum apud

plerosque synaxaristas Slavicos. — S. Pharmuthius seu Patermuthius magister erat S. Joannis in Puteo, de quo actum ad 29 Martii. — In Dict. Hag. ad h. d. refertur Jacobus Galicensis, de quo iterum 5 Maii.

S. Pharmu-
thius.

S. Joannes.

Jacobus Gali-
censis.

DIES XII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Basilii, ep. Pariensis et conf. (*Mst. Rum. Tern. et alii permulti cum Hier. GP. Vind. Pg. Mg. Sirl. Sirm. Maz. Dom. Med. Flor.*). S. Artemonis, ep. (*Rum. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Chiffl. Crypt.*). S. Dymi et Protionis seu Proclionis (*Rum. cum Sirm. Mg. Med. Chiffl.*). Translatio venerandæ zonæ SS. Deiparæ (*Rum. Prol. cum Mg. Chiffl.*). S. Pausilypii, mart. (*Ternob.*). S. Anthusæ (*Men. Pp. Kal. Prol. cum Mg. Chiffl.*). S. Athanasiae, abbatissæ (*Men. Kal. Prol.*). SS. MM. Mennæ, Davidis seu Dadæ et Joannis (*Men. Kal. Prol. cum Chiffl. Med.*). S. Isaac, Syri (*Men. Kal.*). S. Zenonis, ep. Veronensis et mart. (*Men. Kal.*). [Acacii Novi, mon. (*Ath.*)].

† Gerontii, mart. (*Nan. Neap.*). † Sergii, archiep. CP. ex monast. Manuelis (*Nan.*). † Sabæ Gothi, mart. (*Taur. Med.*). † Sabæ, mart. et soc. (*Taur.*). † Martini, papæ R. (*Med.*).

OBSERVANDA.

S. Basilus.

S. Basilus, quem referunt Slavica Synaxaria fere omnia, annuntiatur in Men. Bas. die sequenti. — Contra S. martyris Artemonis memoria fit in Bas. Menol. hodie. In Sirm. et in Crypt. asseritur fuisse *presbyter*. In Menæis Slaviciis laudatur ad 24 Martii. — In Menæis Græcorum festum B. M. annuntiatur his verbis: *Eadem die, anno 6450 (qui est salutis 942), regnantibus Constantino et Romano porphyrogenitis, allata est veneranda Zona SS. Deiparæ Dominæ Nostræ ex Episcopo Zylæ in regiam urbem (CPolim); postea vero iterum reposita in sacro monumento Chalco-prateorum, die Augusti trigesima prima*. Quid veri subsit huic annuntiationi, expendetur in Anno Slavico ad 31 Augusti. — S. Paulolypus, mart. refertur in solo Ternob., vero nomine corrupto; in Naniano est ad decimam quartam. — Athanasia, vidua et monialis in insula Ægina, melius

S. Artemon.

Zona Deiparæ.

S. Pausilypus.

S. Athanasia.

ponenda esset die xiv Augusti, qua obiisse dicitur in Actis ejus Græcis. Colitur tamen tum hodie, tum die xviii Aprilis, quo probabiliter translata est ex hodierna. In Prologo narratur S. Athanasiam viro suo orbatam fuisse tempore quo insulam Æginam invaserant *Russi* (lege Mauri); eamdem, morti jamjam proximam, sororibus præcepisse ut per quadraginta dies consequentes pauperibus mensam apponerent; quod cum neglexissent sanctimoniales, apparuisse eis S. Athanasiam, negligentiam exprobasse, ac sequentia addidisse verba notatu digna: *Sciatis oportet, quæcumque pro animabus defunctorum fiunt ad quadragesimum diem usque, sive elemosyna præbeatur, sive pauperes alantur, sive preces presbyterorum solitæ persolvantur, prædictis animabus ita prodesse ut peccatorum remissionem, si peccatis gravantur, obtineant; aut, si justæ sunt, bonorum omnium impletione*

DIES XIII
ET XIV
APRILIS.

SS. Mennas,
David.

S. Zeno.

S. Sabas Go
thus.

S. Martinus.
Acacius.

impletione dilentur. In tabula Papebrochiana scripturam præfert hæc sancta abbatissa adeo corruptam, ut eam nemo prorsus intelligat, excepta prima voce *Gospodi* (Domine). — S. Dada vocatur pro Davide in Prologo, oscitantia scribæ qui græci nominis formam abbreviatam pro nomine proprio usurpavit. (Græce enim David contracte scribitur Δαδ). — De S. Zenonis vita, gestis et modo quo ceptus est coli ut martyr, cum tamen nude confessor sit dicendus, fusius tractatur in Actis SS. h. d., pag. 70 et seq. — S. Sabæ Gotho emortuatem esse diem hunc xii Aprilis designant Acta, a Bollandianis edita, p. 88 et seq. Alterius Sabæ ducis, etiam Gothi, at non in Gothia, ut iste, sed Romæ cum lxx sociis passi, memoria sit xxiv Aprilis. In Slavicis Synaxariis permultis refertur die xv, qua agemus et nos. — De S. Martino quoque agetur ad diem proxime sequentem. — Acacium, cognomento Novum seu Juniorem, a baptismo Anastasium, commemorat hoc die Patericon Montis Atho, tom. II, pag. 164, ex libro cui inscribi-

tur : Νέον μαρτυρολόγιον. Obiit Acacius anno 1750, fere centenarius, virtutibus et spiritualibus donis, ut fertur, clarus. Religiosæ vitæ curriculum iniit in monasterio S. Dionysii ad montem Olympum, dum annum agebat vigesimum tertium; perfecit autem in Monte Atho, et quidem in loco ubi olim degerat Maximus Causocalybita, cujus mores vitæ tamque ex parte æmulatus est; quin etiam (mirare novam ascesim) pulverem marmoreum farinæ loco siccis herbis miscere solitus fuit. Verum quo severior et insolentior erat vivendi ejus ratio, eo magis crescebat (ut illic mos est) apud alios auctoritas; quæ tanta erat ut plurimi eum in spiritualibus ducem sibi certatim deligerent; inter quos nominandi potissimum tres, Romanus, Nicodemus et Pachomius, domo Russus, quos ad voluntariam pro christiana fide mortem parasse fertur et erudivisse. Erat Acacius e vico Galacensi, in diœcesi Agraphæ, christianis piisque parentibus oriundus.

DIES XIII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Martini, papæ (Mst. Tern. Par. I. Rum. Siš. cum Sirl. Clar. Maz. Dom. Mg. Chiff. Taur. Nan. Med.). S. Cyrilli (Rum.). S. Crescentis, mart. (Prol. Tern. Kal. cum Bas. Hier. GP. CF. Med. Taur. Vind. Nan. Med.). S. Thomaidis, mart. (Men. Kal.). S. Artemonis, presb. et mart. (Men. Vers. Chil. Og. Cap. Novg. Prol. Kal. Hor. et recentiores cum Pg. Flor.). SS. MM. Phasici Cyropolitani et Ascetriæ, filiæ ejus (Prol. Vers. cum Med. Dom.).

† MM. Maximi, Dadæ et Quintiliani (Sirl. Mg. Chiff.). † Eleutherii Persæ, mart. (Bas. Mg. Med. Sirm. Dom. Maz. Chiff.). † Zoili Romani, mart. (Med. Taur. Clar. Dom. Maz. Men.). † Basilii, ep. Parii (Bas. CF.). † Theodosii, Basilii et Gerontii, mm. (Med. Taur. Clar. Dom. Maz.). † MM. Simeonis, arch. in Perside, Abdelæ, presb., Gusthasati et centum quinquaginta soc. (Taur. Flor. Maz. Sirm. Dom. Med.). † Theodosii, mart. (Hier. GP. Mg. Nan. Chiff.). Translatio S. Januarii (Neap.). † Alexandri, Joannis et Pauli Junioris, patr. CP. (Flor.).

OBSERVANDA.

S. Artemon. Vulgo refertur hodie sanctus hic hieromartyr, non Seleuciæ episcopus, ut conjicit Papebrochius, sed presbyter Laodiceæ, passus tempore Diocletiani, sub præside Patricio, cum episcopo Sisinnio; et quidem apud recentiores inscribitur primo loco. — Antiquiores synaxaristæ, duce Menol. Basiliano, S. Martinum, papam Romanum, referunt hodie; recentiores vero exprimunt die sequenti; Parisinus cod. legit: S. Marini; Possevinus æque male: S. Marciani. — Quisnam sit ille Cyrillus, non assequor; forsân Cyriacus martyr, de quo alii agunt postridie; in Cod. Rum. sociatur

cum S. Martino. — S. Crescens refertur iterum die xv. — De S. Phasico seu Phusica vide dicta ad xiv et xvii Aprilis; insuper Acta SS. ad diem xxi. — SS. Eleutherius, Theodosius et Zoilus passi sunt sub Sapore Rege. Quorum secundus, Theodosius, a quibusdam perperam vocatur *Theodosia*; Basilii vero non diversus esse videtur a S. Basilide qui cum S. Gerontio relatus est ad diem 1 Aprilis. — S. Simeon et socii a plerisque nominantur etiam ad diem sequentem, et quidem primo loco, ut modo vidimus.

S. Crescens.
S. Phasicus.
S. Eleutherius
et soc.

S. Simeon et
soc.

DIES XIV.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Symeonis, ep. in Perside et mart. et soc. 150 (Mst. Tern. Rum. Siš. et alii plures cum Bas. Maz. Nan. Crypt.). S. Martini, papæ Rom. et conf. (Chil. Ostrog. Pg. Cap. Men. Prol. Hor. Kal. cum Pg. Flor.). SS. MM. Eustachii, Antonii et Joannis in Lithuania (Leop. Pp. Horol. Men. Kal.). SS. mille Martyrum in Perside et Azati, eunuchi (Men. Pr. Kal. cum Bas. Med. Taur. Maz.). S. Ardalionis, mart. (Prol. Kal. cum Sirl. Meg. Chiff. Taur. I. Med. Crypt.). SS. apost. Aristarchi, Pudi et Trophimi (Par. Novg. 3, cum GP. Sirm. Maz. Dom. Hier. Chiff. Vind. Mg.).

† Thomaidis, mart. ex urbe Alexandriæ (Sirl. Mg. Chiff.). † MM. Ananæ Abdelæ, Phusæ et soc. 150 (CF.). † Phusici et filiæ ejus, mm. (Bas. Maz. CF.). † MM. Tiburtii et Valeriani (Neapol.). † Pausilipi, mr. (Nan.). † Jacobi, presb. et Azæ, diaconi (Bas. Laur. Maz. Sirm. Nan. Med.). † Cyriaci, sacromart. (Taur. I.). † Eleutherii, Persæ, mart. (Sirm.). † Zoili, Romani (Sirm.). † MM. Theodosii, Basilidis et Gerontii (Sirm.).

OBSERVANDA.

S. Simeon et
soc.

In Ternob. et Bas. numerantur socii S. Simeonis 150. Passus est in Perside, non secus ac Azates cum aliis martyribus mille, et Phusicus cum filia sua, Jacobus et Aza. In Naniano vocatur ep.

Antiochiæ. In Med. legitur: *Certamen mille martyrum qui cum 150 sociis S. Simeonis passi sunt et inter quos Azates.* — S. Martinus refertur hodie apud synaxaristas Slavicos recentiores primo loco;

S. Martinus.

apud

SS. MM. Lithuani.

S. Aristarchus

Antonius, Joannes et Eustathius.

apud Græcos vero die præcedenti. Consule quæ de hujus sancti pontificis et martyris exilio docte scripsit Assemanus, Italiæ scriptor. t. II, p. 49 et seq. — De SS. MM. Lithuanis vide Act. SS ad hanc diem, pag. 263. Leopolitani codices, in quibus hæc martyrum trias refertur, sunt numero plures. Non uno die cum Christo triumpharunt: nam S. Joannes obiit 23 Aprilis; Eustathius vero 13 Decembris. — S. Aristarchus in Menæis Græcis

hodie nominatur primo loco cum Pudo et Trophimo; in Slavicis vero crastina die, excepto Parisino, in quo tamen exprimitur solus Aristarchus. — S. Cyriacus duplici Synaxario Taurinensi inscribitur, semel quidem ad hunc, semel ad sequentem diem, quo occurrit etiam S. Cyriacus, Hierosolymorum episcopus, non tamen martyr.

DIES XV
APRILIS.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Joannes et Antonius fratres, nec non et Eustathius nobiles erant Lithuani, Olgerdi, magni ducis Lithuanie ab anno 1329 ad annum 1381, cubicularii. Populariter vocabantur Kumets, Kruglets et Nežilo. A familia christiana ipsius ducissæ natione Russæ ad veri Dei cultum conversi, et a Nestorio presbytero baptizati, ob fidem catholicam constanter professam, præsertim quod vetitos cibos statis diebus comedere recusarent, suspendio necati sunt, jussu Olgerdi, adhuc ethnico ignis cultui addicti. Et primo quidem Joannes in carcerem cum Antonio missus, et post annum animo concidens impiæ principis jussioni paruit et vinculis liberatus est. Antonius contra, licet natu minor, mansit inconcussus, fratremque graviter increpuit, imo et videre renuit apostatam. Resipuit Joannes, et fidem rursus

publice confessus, fustibus cæsus est et in carcerem iterum detrusus. Demum, post multum temporis, Antonio de quercu suspenso die 14 januarii, ipse quoque suspendio vitam clausit, die 14 aprilis, quemadmodum ei prædixerat frater. Simile fatum nactus est Eustathius adhuc ætate florens et vultus decore conspicuus. Post multa namque tormenta, post verbera, cruris confractionem, cutis capillorumque (quas sibi ethnicorum more radi non permittebat) violentam detractionem, in eadem illa quercu suspensus, martyrii palmam promeruit, die 13 decembris. Passi sunt Vilnæ anno 1342, et in templo SS. Trinitatis ritus græco-russi sepulti; anno vero 1347 in Sanctorum Russicum Album a S. Alexio, metropolita Kioviensi, adnumerati.

Cfr 1) Acta SS. ad xiv Apr., pag. 263 et seq. 2) Menol. et Vers. ad h. d. 3) Dict. hag. pag. 56. Philar., II, 28, 93.

DIES XV.

Ostromirum.
Ex variis.

VACAT.

S. Sabæ, Gothi, mart. (Mst. et cæteri omnes cum Bas. Hier. GP. Vind. Nan. Med.). S. Crescentii, mart. (Mst. Novg. 3 cum Sirl. Mg. Chiff. Sirm. Dom. Maz. Maz. Taur.). SS. Aristarchi, Pudæ et Teophimi, apost. (Rum. Chil. Og. Men. Pr. Hor. Kal. cum Bas. Coisl. Flor.). SS. Basilissæ et Anastasiæ (Men. Leop. II, Kal. Hor. Prol. cum Bas. Sirl. Mg. Mediol. Dom. Maz. Chiff.).

† MM. Theodori, presb. et Pausilypii (Men. Chiff. Maz. Neap. Med.). † Mille Martyrum in Perside (Taur. II). † MM. Irenæ, Agapiæ et Chioniæ (Sirm. Maz.). † Quirici seu Cyriaci, mart. (Taur. II). † Leonidæ, ep. Athenarum (Mg. Med. Dom. Maz. Chiff.). † Leonidæ, mart. et soc. (Hier. GP. Nan. Vind.). † Jacobi, presb. et Azæ, diaconi, mm. (Taur. II).

OBSERVANDA.

S. Sabas Gothus.

S. Sabas, Gothus, martyr in Cappadocia, apprime distinguendus ab altero Saba etiam Gotho qui Romæ passus est et refertur xxiv hujus. In Cod. Rumiantsovi cognominatur *ētīn*, ad designandum, ut videtur, lectoris officium, quod exprimitur voce illa slavica, et innuunt aliquatenus Acta martyrii, ubi inter alia legimus S. Sabam assiduum fuisse in *psallendo in ecclesia* (Act. SS., 12 Apr., pag. 88, lit. F). Potest etiam esse corruptela vocis slavice *gothīn*, quæ significat *gothum*.

Occurrit non una die. — Est hæc dies in Synaxariis Slavicis S. Aristarchi et soc. propria, ut et in Basiliano Menologio. — S. Crescentius relatus fuit jam die xiii Aprilis. In Menæis Novgorod. 3 additur: *qui Myris*. — De S. Irene Slavici Codices agunt die sequenti. — Quisnam sit S. Cyriacus non constat. — Duos Leonidas referunt Kalendaria, alterum martyrem, alterum episcopum; S. Leonidæ martyri in Naniano additur S. Nicodemus.

S. Aristarchus et soc.
S. Crescentius.
S. Irene.
S. Cyriacus.
S. Leonidas et soc.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Mstislavus, magnus dux Kioviensis.

In Prologo Serbico manuscripto sæculi xiii fit ad hanc diem commemoratio Mstislai principis his verbis: *Eadem die, commemoratio orthodoxi principis Mstislai, a sacro baptismo Theodori. Erat porro princeps iste Vladimiri filius, ejusque in sede Kioviensi successor, christianis virtutibus, magnisque Dei donis insignis. Enituit in eo mira in quemvis hominem misericordia et domus divinæ zelus; quo impulsus templum Annuntiationis Mariæ Virginis, auro, argento, lapideque pretioso ornatis-*

simum, condidit Novgorodiæ; et Kioviæ alterum S. Theodoro Tyroni sacrum; quod magna solemnitate consecrandum curavit a metropolita Kioviensi Michaele: pluresque alias ecclesias erexit. Aurum et argentum ne manu quidem tetigit, divitiarum contemptor eximius. Mortem suam præsciens, sepulcrum parari jussit, in quo et conditus fuit magno honore a filio suo et omni synclito (seu senatu) atque in prædicta ecclesia S. Theodori depositus. Ita Prologus. Porro Vladimirus ille, de quo hic sermo, cognomento

DIES XVI
ET XVII
APRILIS.

gnomento Monomachus, Kioviæ regnabat ad annum usque 1125, quo cessit e vivis. In ejus locum successit eodem anno Mstislaus noster, dux Novgorodiæ, ab anno 1095; quam dum gubernaret, anno scilicet 1099, ecclesiam Annuntiationis prope urbem condidit, in loco Rurici castello dicto, in cujus usus celeberrimum Evangelium conscribi jussit, *Mstislaviense* ideo nuncupatum, atque Ostromirano

codici qui anno 1056 vel 1057 exaratus fuit, sive auctoritate sive ætate omnium proximum, utpote sexaginta annis duntaxat aut certe non multo pluribus recentius. Utrumque templum, B. Mariæ et S. Theodori, exstat etiamnum. Cætera Mstislai gesta leguntur apud historicos scriptores. Nomen ejus nusquam in fastis sacris, quod sciam, occurrit nisi in Prologo illo Serbico sæculi xii.

Cfr 1) Annal., t. I, pag. 151, 11 et 12. 2) Vostokof, Cod. mss. Rum., pag. 452. 3) Izveštia, t. IX, pag. 75 et seq. 4) Dict. hag., pag. iv, ed. 1862, in adnot.

DIES XVI.

Ostromira
num.
Ex variis.

VACAT.

SS. MM. Leonidæ et soc., Chariessæ, Theodoræ et aliarum (*Mst. Tern. Rum. Siš. Chil. Kal. Prol. cum Bas. Neapol. Sirl. Mg. Dom. Maz. Med. Chiff. Taur.*). S. Acacii, ep. Melitenæ (*Par. cum Hier. Vind. Nan.*). SS. MM. Irenæ, Agapiæ et Chionix (*Chil. Men. Novg. 3. Og. Verš. Pp. Prol. Hor. Kal. cum GP. Pg. Flor. Taur. Sirm. Maz. Mg. Sirl.*). S. Irenæ, mart. (*Men. Verš. Prol. cum Bas. Maz. Taur. Mg. Med.*).

† M. Felicis, ep., Januarii, presb. et Septiminii (*Sirl. Mg. Chiff.*). † Georgii, ep. Mytilenæ (*Sirm.*). † Crescentis (*Genebr.*). † Adriani, mart. (*Bas.*).

OBSERVANDA.

S. Leonidas
et soc.

De S. Leonida martyre et ejus sociis jam actum est die x Martii, ubi commemoravimus martyrii ejus socios, Chariessam, Nunechiam, Basilissam, Nicam, Callistam, Theodoram et Galinam. Harum unam tantum S. Chariessam, nominatim refert codex Rum.; præterea Theodoram nominat codex Ternob.; recens vero Prologus omnes. Quibus adnumeranda est S. Irena, ultimo loco posita et

S. Adrianus, de quo die proxima. — S. Acacius a longe pluribus refertur die sequenti. — De SS. Irene, Agapia et Chionia, sororibus ac martyribus, egimus supra, ad iii Aprilis. An altera Irene sit eadem ac prior, manet in obscuro. Irenem in *Hircenem* mutare potuit solus Genebrardus. — De S. Georgio vide dicta ad 7 Aprilis.

S. Acacius.
S. Irene et
soc.
S. Georgius.

DIES XVII.

Ostromira
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Agapeti, papæ Rom. (*Mst. Men. Prolog. Tern. Rum. Siš. Kal. Hor. cum Bas. Sirl. Maz. Chiff. Neap. Hier. Vind. Nan. Med.*). S. Acacii, ep. Melitenæ (*Rum. Tern. Chil. Og. Men. Prol. Leop. Kal. Hor. cum Taur. I. Dom. Maz. Pg. Flor.*). S. Cosmæ, ep. Chalcedonis (*Par. cum Hier. Nan.*). S. Simeonis, ep. Persidis et mart. et soc., Abdelai et Ananiæ, presb., Usthasani, eunuchi, Phusici, Ascetriæ, Azati et aliorum 1150 soc. (*Par. Men. Euch. Novg. 3. Kal. Hor. Prol. cum Sirl. Clar. Chiff. Maz. Mg. GP. Pg. Flor.*). S. Adriani, mart. (*Prol. Kal. cum Sirl. Mg. Chiff.*). Zosimi Solovecensis (*Men. Kal. Prol.*).

† Sabæ Gothi, mart. (*Sirm.*). † MM. Basilissæ et Anastasiæ (*Sirm.*). † MM. Leonidæ et soc. (*Sirm.*). † Irenæ, mart. (*Sirm.*). † Memoria S. P. N. Euthymii, thaumat. (*Med. Sirm. Taur.*). † Anthusæ (*Bas. Maz. Med.*). † Ardalionis, mimi. (*Bas. Med.*).

OBSERVANDA.

S. Adrianus.
Zosimus.

S. Adrianus adnumeratur sociis S. Leonidæ, de quo die præcedenti. — De Zosimo Solovecensi, qui plures ecclesias habet sibi sacras, quarum tres Mosquæ, teste Kalendario Mosquensi, pag. 267, agetur modo, in Memoriis Slavicis. — In Menæis Græcis Simeon et soc. inscribuntur primo loco cum officio; in Novgorod. 3 fit mentio solius Simeonis, omissis sociis. — Thaumaturgi titulo ornatus refertur Euthymius, tum hoc die, tum

proxime sequenti; sane non diversus ab eo, qui commemoratus est initio mensis. Nam omnia eadem sunt, excepto primo verbo, cum die primo et secundo legatur *certamen*, hoc vero *memoria*. Recolitur autem memoria vel translationis vel elevationis. Euthymium, Madytarum episcopum, intelligendum opinabantur Bollandiani ad 18 Aprilis; nihil quoque certi statuerunt eorum continuatores ad 15 Octobris, in re obscura satis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Zosimus Solo-
vecensis.

Zosimus in vico Tolvujo, ad lacum Onegam, honestis et christianis parentibus, Gabriele et Barbara, natus, a puero futuræ sanctitatis signa dedit, morum innocentia et gravitate. Adolescens, a parentibus sollicitatus ad matrimonium, quum caste Deo vivere secum statuisset, relicta domo paterna, monasticam vitam aggressus est. Et quidem initio solus Novgorodiæ degit, dein vero in insulam Solovecensem perrexit, ubi postmodum monasterium celeberrimum instituit. Quo in proposito

suasorem et socium habuit seniorelem quemdam, Germanum nomine. Igitur in eodem ipso loco, ubi olim crucem plantaverat Sabbatius, ecclesiam eduxit Zosimus, titulo Transfigurationis, cellasque ligneas pro sociis undique convolantibus posuit. Misit quoque ad archiepiscopum Novgorodensem Joannem fratres qui hegumenum nascenti cœnobio impetrarent, accepitque Paulum hieromonachum, cui in omnibus ex animo obtemperavit. Verum enimvero, cum nec Paulus, nec successor ejus Jo-
nas

nas monasterii labores situsque asperitatem diu ferre potuissent, communi consilio statutum fuit, ut deinceps e gremio suo hegumenum eligerent. Electus fuit contra vota Zosimus consensu unanimi et archiepiscopo probandus propositus. Crescebat interea numerus fratrum; quare ampliorem ecclesiam excitavit novus hegumenus, sacris Sabbatii reliquiis in eamdem illatis; cellasque posuit numero longe plures. Illud etiam a Novgorodensi præfecto et reipublicæ moderatoribus impetravit, ut totum archipelagum Solovecensi monasterio tribuerint, donatione scripto sigilloque firmata. Martham quoque, quæ summa potestate in republica potiebatur, initio sibi infen-

sam, ad meliora adduxit, ejusque favorem et gratiam promeruit, postquam præsertim proximam reipublicæ Novgorodensis ruinam eorum fuerat vaticinatus. Tandem, morte jamjam imminente, fratres extrema commonuit, sacrisque mysteriis munitus, somno mortis obdormivit, anno 1478, die 17 Aprilis, miraculis, ut volunt, et futura prædicendi dono conspicuus. Corpus ejus in tumulo, quem effoderat ipse, conditum, anno 1566 in sacellum translatum est, Zosimi et Sabbatii nomini sacrum, die 8 augusti; qua die deinceps secundo coli cœpit. Sanctorum albo Russico adscriptus est Zosimus a concilio Mosquensi, quod anno 1547 celebravit Macarius metropolita.

DIES XVIII
ET XIX
APRILIS.

Cfr 1) Prolog. Menol. et Verš. ad h. d. 2) Diet. hag., pag. 115. 3) Colloq. Orthod., mens. Jan., Aug. et Oct., an. 1859.

DIES XVIII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Cosmæ, ep. Chalcedonis (*Mst. Tern. Rum. Siš. Chil. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Med. Chiffl. Maz. Sirl.*). S. Joannis, discipuli S. Gregorii Decapolitæ (*Par. Men. Prol. Chil. Og. Pp. Leop. Kal. Hor. cum Bas. Dom. Mg. GP. Sirl. Pg. Flor. Sib. Itg.*). S. Sabæ Gothi (*Eph. Pp. cum Sirl. Genebr. Chiffl.*). S. Athanasie viduæ (*Pp. Kal. Mosq. cum Mg. Sirl. Chiffl.*). SS. MM. Victoris, Zotici, Zenonis, Acyndini, Severiani et Antonini (*Prol. Kal. cum Bas. Taur. I et II*). SS. MM. Jacobi et Azæ (*Novg. 3 cum Dom. Flor. Taur. I*). Joannis Junioris, CPoli a Mahomedanis passi (*Men. Kal. Hor. cum Mg.*). [Joannis Kulicæ (*Synax.*)].

† Euthymii, thaum. (*Med. Sirm. Dom. Taur. I et II*). † Georgii, ep. Antiocheni (*Taur. I et II, Dom. Itg.*). † Eleutherii (*Neap.*). † Joannis Palæolauritæ (*Hier. Vind. Nan.*). † Agapiti, pp. (*Sirm.*). † Anthusæ (*Sirm.*). † Ardalionis (*Sirm.*). † Acicii, ep. (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Cosmas.
S. Joannes.

De S. Cosma actum heri; in Sirm. 19 die; in Maz. 14 die. — In Menæis Græcorum excusis ponitur Joannes primo loco, habetque officium proprium.

S. Sabas Gothus.

— In editione Menæorum Veneta, anno 1603 facta, additur Sabæ nomini titulus ducis, Στρατιλάτου, errore manifesto: est enim titulus ille alterius Sabæ, etiam Gothi, qui sub Aureliano cum aliis LXX militibus Romæ passus est; contra sanctus hujus diei solus martyrium subiit. Ejus nomen jam ter offendimus, scilicet die XII, XV et hesterna.

S. Athanasia.

— De sancta Athanasia, vidua et hegumena Ægyptensi, egimus supra ad diem 12 Aprilis; in Pp. mss. perperam mutata est in Athanasium. — Ultimus Victoris socius, Antoninus, deest in Prol. et Kal. — Acta Joannis martyris ex Anthologia Græca, Venetiis anno 1630 edita, latine fecit Matth. Raderus, et in Actis Sanctorum vulgavit Papebrochius, Aprilis tom. II, pag. 610 et 611. Adnotat Raderus, hunc Joannem abesse a totis Menæis et Menologiis, puta antiquioribus; recentiora enim Menæa, Venetiis anno 1843 vulgata, etsi Joannis elogio careant, mentionem tamen faciunt his verbis: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ἁγίου νεομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, μαρτυρούσαντος ἐν ἔτει αἴφης Eadem die memoria sancti neomartyris Joannis Joannina oriundi, qui passus est anno 1526. Additur quoque sequens distichon, ad quasdam martyrii circumstantias alludens:

Βλῆθεις καμίνου ἐν μέσῳ, Ἰωάννη,
Χριστῷ προσήδες ὕμνον εὐχαριστίας.

Projectus in medium caminum, Joannes, Christo decantasti hymnum gratiarum. Alii versus præmittuntur in Anthologio, quod anno 1719 publici juris fecit Glycas quidam, ipsamet Joannina oriundus; aliterque annuntiatur memoria Joannis, tacito martyrii anno. Versus sunt hi:

Τρεῖς καμίνου δέσμιος γυμνὸς κάρη
Θεὸν ἀνύμνει ἐν μέσῳ Ἰωάννης,
Ὅγδοῦσι δεκάτῃ κτάν Ἰωάννην πυρὶ ἄσος.

Sequitur idem elogium martyris quod præ oculis habuerat Raderus in editione, anno 1603 facta. Hoc elogium dum repetunt synaxaristæ recentiores, non pauca temere immutant. Addunt insuper auctorem elogii esse protopapam quemdam, Nicolaum Malaxam nomine, patria Naupliensem, et Joannis cœvum. Narrant quoque miracula quædam ope aquæ patrata, quam tetigerant reliquiæ. Quorum nonnulla cum evenissent Venetiis, ubi Malaxas negotiorum causa aliquandiu moratus est, magnam famam obtinuit ideo Joannes, et ab ipsismet catholicis non spernendæ auctoritatis invocabatur, uti a legato regis Portugalliæ, Domno Diego, qui a gravi morbo quo laborabat continuo liberatus esse dicitur, simulac aliquid bibit de aqua Joannis benedicta. De miraculis istis legere licet quæ habentur in opere periodico: *Duhovnaja beseda*, tom. XII, n. 17, pag. 501 et seqq. — Dicitur in Synaxarista Nicodemi passus esse Joannes Kulika a Turcis anno 1564.

Joannes Ku-
lika.

DIES XIX.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Joannis Palæolauritæ (*Mst. Tern. Rum. Siš. Og. Pp. Hor. Kal. Pr. cum Dom. Sirl. Pg. Flor. Med.*). SS. Christophori, Theonæ et Antonini (*Rum. Prol. cum Bas. Maz. Dom. Taur. I et II*). S. Theodori Trichinæ (*Par. I*). S. Georgii, ep. Pisidiæ et conf. (*Men. Kal. Prol. cum Sirl. Mg. Chiffl.*).

DIES XX
APRILIS.

Chiffl.). S. Nicephori, heg. Catavadi (*Prol. Kal.*). S. Tryphonis, patr. CP. (*Men. Kal. cum Sirl. Mg. Chiffl.*). S. Paphnutii, mon. Hieros. (*Leop. Hor. cum Sirl. Mg.*). S. Paphnutii, mart. Novg. 3).

† Philippi, et ep., mart. (*Neap.*). † MM. Theodori, Philippæ, matris S. Theodori., Socratis et Dionysii, Pergæ in Pamphilia (*Mg. Sirl. Sirm. Chiffl. Hier. GP. Nan.*). † Longini, Isauri, mm. (*Nan.*). † Aphrodisii (*Nan.*). † Jacobi et Azæ, mm. (*Vind.*). † Euthymii, thaum. (*Sirm.*). † Agapeti, papæ (*Sirm.*). † Joannis, discip. Greg. Decap. (*Clar.*). † Ardalionis (*Sirm.*). [Simeonis, Discalceati (*Ath.*). Agathangeli Esphigmenici (*Ath.*)].

OBSERVANDA.

S. Joannes Pa-
leolaurita.
S. Christo-
phorus et soc.

S. Theodorus.

S. Jacobus,
mart.
S. Paphnu-
tius uterque.

S. Euthymius
thaum.

Simeon discal-
ceatus.

In Siſatov. codice legitur : *Joannis Palæoli et Uritæ*; in Coisliniensi : *παλαιολαβρίτου*; utrumque satis inepte. — S. Christophorus, martyr et socius Victoris et aliorum præterita die relatorum, memoratur in Prologo musæi Rumiantsoviani et excuso; et iterum referetur die sequenti, quo illustratur in Actis SS., p. 747. — Soli Parisiensi Synaxario mss. vetusto inscribitur hodie S. Theodorus, nullo addito cognomine quo ab aliis Theodoris, discriminetur. Trichinam tamen intelligendum suadet idem codex Parisinus, utpote qui die sequenti expresse referat S. Theodorum Pergensem, cæteris omnibus agentibus de S. Theodoro Trichina. Unde videtur anticipare una die temporis ordinem, et quidem, ut puto, propter festum S. Onuphrii, quem iterum fere solus exprimit idem codex. Jamvero in cæteris Synaxariis Slavicis de tribus Theodoris agi solet sequenti ordine: de S. Theodoro Trichina die xx, de S. Theodoro Pergensi die xxi, de S. Theodoro Syceota die xxii. Cæterum in Græcis Synaxariis exprimi S. Theodorum Pergensem ejusque socios vidimus modo. Confer etiam adnotationem diei sequenti appositam. — In cod. Laurentiano Florentiæ referatur nudum nomen Jacobi. — Duos Paphnutios distinguunt Kalendaria, monachum et *martyrem*; in Menæis Novgorod. 3 refertur martyr, quem alii commemorant die sequenti. — Quater jam commemoratus est S. Euthymius, thaumaturgus hoc eodem mense. — *Vita venerabilis et theophori patris nostri Simeonis Discalceati, novi thaumaturgi*, legitur ad hunc diem in Paterico Montis Atho. Deprompta est ex libro, qui Smyrnæ prodiiit anno 1746, atque officium Simeonis continet. Narrat porro auctor ejus incertus Simeonem sacerdotis filium fuisse, et anno ætatis decimo quinto ab episcopo Demetriadis Pachomio (pendebat diœcesis ista a metropolita Larissæ), susce-

ptum, atque dein monachali habitu et diaconatu auctum; mox tamen in monasterium *Οικονομειον*, ad montem Olympum prope Kissaram, secessisse; inde vero in lauram Athanasianam Montis Atho perrexisse; ubi ad presbyteratum fuisse evectum; ac tandem monasterium Philothei gubernasse, donec a rebellantibus fratribus hegumeni baculum deponere fuerit coactus. Relicto itaque monasterio, in montem Phlamurium, Zagoræ contiguum, secessit; ubi postquam septem annos cum summa vitæ severitate peregrisset, a vicinis detectus, cœnobii fundamenta jecit ædemque SS. Trinitati sacram excitavit. Tum Epirum Thessaliamque peragravit, verbum Dei seminans ubique, non sine vitæ propriæ discrimine: nempe in Euripo (nam huc etiam venit pariter ac Athenas) a præfecto comprehensus igne damnandus erat, nisi intervenisset præfecti mater. Morti ereptus, et inter fratres Phlamurienses aliquandiu commoratus Constantinopolim profectus est, ubi non multo post supremum diem obiit, multis, ut fert auctor ejus Vitæ, signis post mortem clarus. Conditus fuit Chalcis, in æde SS. Deiparæ; unde biennio post, in monasterium Phlamuriense translatus. Hactenus auctor anonymus, qui non modo annum ejus mortis, sed et vitæ tempus reliquit in incerto; quod tamen ex nomine Pachomii, episcopi Demetriadis, posset erui et aliqua ratione definiri. — Hoc eodem die recolunt Græci recentiores memoriam Agathangeli, a baptismo Athanasii, qui anno 1819, ætatis undevigesimo a Turcis Smyrnensibus capite minutus est. Mortem autem sponte sua subiit, ut crimen antea ejuratæ fidei sanguine profuso expiaret, quemadmodum tot alii Montis Atho alumni. Agathangeli gesta, poenitentiam et obitum prolixo admodum calamo descripsit Germanus quidam, a quo sua mutuatus est auctor Paterici Montis Atho, II, p. 456.

Agathangelus
Esphigme-
nicus.

DIES XX.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Theodori Trichinæ (*Mst. Rum. Tern. Prol. Siſ. Novg. 3, Og. Leop. Kal. Hor. cum Bas. GP. Sirm. Dom. Med. Maz. Sirl. Mg. Chiffl. Flor. Pg.*). S. Theodori Pergæ (*Par. I.*). S. Anastasii, heg. Sinaitæ (*Men. Prol. cum Bas. Leop. II, Kal. Hor.*). [Alexandri, heg. Kargopolitani (*Pp.*)]. S. Anastasii, patr. Antiocheni (*Kal. cum Maz. Dom. Mg. Chiffl. Itg.*). S. Gregorii, ep. Antiochiæ (*Kal.*).

† MM. Victoris, Zotici, Zenonis, Acindyni, Cæsarii, Christophori, Theonæ, Severiani et Antonini (*Sirl. Sib. Mg. Sirm. Chiffl.*). † Zachæi, ap. (*Mg.*). † Georgii, ep. Pisidiæ (*Sirm.*). † Thyphonis, patr. CP. (*Sirm.*). † Paphnutii, mart. (*Dom. Taur. Iet II, Hieros. Vind. Nan. Neap.*). † Joannis Palæolauritæ (*Dom. Chiffl.*). † Paphnutii, hieros. (*Mg. Acta SS.*). † MM. Januarii et soc., Desiderii, Procli, Sosii, Fausti, Eutychiei et Acutionis (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Theodorus.

Tres Theodori, tribus consequentibus diebus occurrentes, rem intricatiorem reddunt; præsertim in iis codicibus, ubi S. Theodori nomen sine alio additamento ponitur, uti in Paris. Habes impromptu causam talis dierum permutationis, nimirum festum S. Onuphrii, propter quod unus e Theodoris ad diem xix rejectus est. Hinc conjicio Par.

codicem scriptum fuisse in loco aliquo ubi vige-
bat cultus S. Onuphrii, ut nunc apud monachos
Basilianos, Leopoli, ubi hodie adhuc exstat mona-
sterium et ecclesia huic sancto dicata. Nec proba-
bile videtur Onuphrium scriptum esse pro *Janua-*
rio. S. Theodorus Pergensis celebrari solet die
sequenti. A Possevino perperam vocatur *Theodo-*
sius. —

S. Alexander.
S. Victor et
soc.

sus. — De Alexandro agimus in Memoriis Slaviciis. — De MM. Victore et sociis actum est die xviii, exceptis SS. Cæsario, Theona et Christophoro; qui nihil commune cum cæteris habent, ac ideo sejungendi erant Sirleto. SS. Christophori, Theonæ et Antonii nomina inscripta sunt die præcedenti. — Zacchæus ap. occurrit in quibusdam Menæis hodie et duobus diebus sequentibus. Ex disticho, adjecto in editione Menæorum Veneta anno 1843 facta, apparet agi de Zacchæo publicano, de sycomoro a Christo evocato, quasi postea

fuisset episcopus. Sic enim sonat distichon Græcum :

‘Ουχι κατάσα, ἀλλ’ ἀνάσα, σοὶ λέγει,
Ζακχαῖε, Χριστὸς προσκαλῶν σε εἰς πόλον.

id est : *Non descende, sed ascende, dicit tibi, o Zacchæe, Christus, vocans te in cælum* — In supplemento Sirmund. inscriptum est : *certamen S. Joannis, ar.*, quem S. Januarium esse manifestum faciunt sociorum nomina; in Slaviciis Kalendaris referuntur die sequenti.

DIES XXI
ET XXII
APRILIS.

S. Zacchæus.

Alexander
Oševensis.

Floruit Alexander sæculo xv. Annos viginti sex natus, in monasterio Cyrilli Belozerensis tonsuram accepit, auctusque sacerdotio, in quadam solitudine Kargopolensi, ad flumen Tŕuriagam, cellam posuit. Mox, ecclesiam ædificaturus S. Nicolai, cujus miraculosam imaginem secum attulerat, ab archiepiscopo Novgorodensi benedictionem et antimensa impetravit, quin et hegumenus salutatus est. Ad

suos redux, monasterium ampliavit, illudque sepe munivit, et prædiis, ab Anastasia, matrona nobilissima, ejusque filio Georgio, dono acceptis, locupletavit. Demum anno salutis 1479, ætatis suæ quinquagesimo secundo, vivere in terris desiit, die 20 aprilis, in ædícula suo nomini dicata tumulatus; ejus Vitam et officium conscripsit Theodosius monasterii Oševensis alumnus.

S. Januarius
et soc.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 12, ed. 1862. 2) Murav. ad h. d. ex Vita mss. auctore Theodosio.

DIES XXI.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Theodori Pergæ et soc. (*Mst. Siš. Og. Men. Kal. Hor. Prol. cum Typ. Geneb. Pg. Flor. Med.*). S. Onuphrii (*Par. I, Leop.*). S. Alexandræ, imperatricis (*Rum. cum Bas. Taur. I et II, Dom. Mg. Sirl. Clar. Maz. Chiff. Euch. Kal.*). SS. MM. Isacii, Apollos et Condrati (*Rum. Kal. Prol. cum Bas. Mg. Dom. Sirl. Maz. Clar. Chiff. Taur. I et II*). SS. MM. Januarii et soc. (*Og. Men. Prol. Kal. Hor. Verš. cum Bas. Sirl. Flor. Dom. Maz.*). S. Michææ, proph. (*Rum. cum Bas. Sirl.*). S. Maximiani seu Maximi, patr. CPolitani (*Prol. Menol. cum Neap. Sirl. Sirm. Mg. Chiff.*). S. Anastasii Sinaitæ (*Pp. cum Sirl. Clar. Mg. Chiff.*). SS. MM. Pasiratis et Valentini (*Prol.*). S. Timothei (*Novg. 3, cum Taur. I et II, Dom.*). S. Theodori Trichinæ, mart. (*Eph. cum Hier. Vind.*).
† Paphnutii, mon. (*Sirm.*). † Zacchæi, apost. (*Sirm. Dom. Maz. Taur. I et II*). † Anthusæ (*Dom. Maz.*). † Joannis Palæolauritæ (*GP.*).

OBSERVANDA.

Theodorus
Pergensis.

Socii S. Theodori nominantur in Menæis sequentes: Dioscorus, presbyter, Socrates, Dionysius, milites, et Philippia, mater S. Theodori. In officio diei sanctus hic vocatur hieromartyr. — Omnino singularis est lectio Codd. Par. I et Leopolitani, qui referunt S. Onuphrium, de quo cæteri omnes tacent. — S. Januarius socios martyrii habuit, teste Prologo et Menol., Probulum (i. e. Proclum), Sossium et Faustum, diaconos, Desiderium, lectorem, Eutygium et Acutionem, laicos; de quibus iterum tractatur in Prologo ad 19 Sept.; ubi perperam vocatur *Anurius* quemadmodum hodie in Ostrogensi. Cfr Mazochius in Append. ad

tom. I et tom. III, pag. 963 et 1002. — In ecclesia Russica sancta Alexandra translata esse dicitur nuper ad 23 Aprilis, jubente Nicolao I imperatore. — Maximianus, seu Maximus, de quo alii die xxiv, fuit Nestorii in sede CPolitana successor. Hujus S. Antistitis memoria iterum celebratur die xx Novembris simul cum Gennadio etiam patriarcha CPtano. Maximus vocatur in Menæis Chiffletii, Sirleti et in editione Veneta anni 1605; at in recentiore, anno 1843 excusa, nominatur recte Maximianus. In Neap. legitur : *Maximi, ep. Con.* — In Men. S. Pasirates et in Prologo *Parasirates*, refertur die 24.

S. Alexandra.

S. Maximia-
nus.

SS. Valentinus
et Pasirates.

S. Onuphrius.

S. Januarius
et soc.

DIES XXII.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA S. THEODORI SYCEOTÆ (*Ita fere omnes cum Bas. Sirm. Chiff. Hier. GP. Vind. Pg. Flor. Nan. Dom. Maz. Med. Mg.*).

Ex variis.

S. Nathanaelis, ap. (*Rum. cum Bas. Mg. Sirl. Med.*). *SS. apost. Apellis, Lucæ seu Lucii et Clementis (*Kal. Hor. cum Bas. Mg. Sirl. Med. Sirm. Maz. Chiff.*). S. Timothei (*Rum. cum Mg.*). S. Vitalis, mon. (*Men. Kal. Hor. Prol.*). Translatio corporis Vsevolodi Gabrielis, ducis Pso-
vensis (*Prol. Kal. Verš.*).

† Nearchi, mart. (*Mg. Chiff.*). † Gaii, papæ Romani (*Neap.*). † Michææ, proph. (*Sirm. Dom.*). † Zacchæi, apost. (*Sirm.*). [Acacii (*Ath.*)].

OBSERVANDA.

S. Theodorus
Syceota.

Theodorus Syceota in Ostr. et Mst. dicitur *ἱερίος*, licet fuerit episcopus; in Rum. plenius : *Memoria Octobris Tomus XI.*

sancti antistitis Theodori Syceotæ. — Nathanael, seu commemoratio cognitionis, qua in notitiam Christi venit.

S. Nathanael.

DIES XXIII
ET XXIV
APRILIS.

SS. Apelles,
Lucas et Cle-
mens.

S. Timotheus.

S. Gaius,
papa.

venit. Ita Menæa, addentia eundem esse ac Simonem Zelotem. — Apellis loco in Calendario omnium SS. ponitur S. Nathanael; imo in Men. Græcorum recentioribus omnes tres omituntur. — S. Timotheum retulimus pridie ex Menæis Novgorod. et Taurinensibus; martyrem non fuisse apparet ex eisdem Menæis, ubi nude vocatur *sanctus pater*; ponitur autem primo loco, ante S. Zacchæum, apostolum et alios; qua eadem die commemoratur etiam in cod. PP. Prædicatorum. In Rum. refertur post Theodorum Syceotam et apost. Nathanaelem. Idemne sit ac S. Timotheus, apostolus, an potius cum Thimotheo qui in Symbolis confundendus, non liquet. — *Passio S. Gaii, papæ Romis.* Ita marmor Neapolitanum; ut alibi *Critis* scil. ex græca pronuntiatione *Γάρις* et *Κρίτης*. Simile quid habemus in cod. Ostromirano ad 28 Novembris, quo commemoratur *Passio S. Clementis Rumech.* Recte præponitur *passionis*

nota; hoc enim die decessisse S. Gaium seu Caium constat aliunde; at martyrii palmam vetustiora kalendaria ei non concedunt. Dicendum itaque, cum Tillemontio, nota vi, S. Cajum iis martyribus adnumerari, qui multa pro fide Christi passi sunt, quamvis perfectum martyrium profuso sanguine non sint adepti. Simili modo martyrem appellari S. Cyrillum, archiep. Hierosolymitanum, et alios, adnotavimus suo loco. — In Sirmund., si recte legi, S. Michæas annuntiatur ita: *Memoria S. prophetæ et anachoretæ.* — Vitam Vsevolodi, principis Pscovensis, qui et Gabriel, dedimus ad undecimam Februarii, qua emortuus est; iterumque de eo dicemus ad 27 Novembris, qua corpus ejus fuit inventum. Hodierna autem festivitas est recentissima, quippe quæ instituta fuit anno 1834, quo Vsevolodi exuviæ e sacello laterali in interiorem partem ecclesiæ SS. Trinitatis migrarunt.

S. Michæas.

Vsevolodus
Pscovensis.

DIES XXIII.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA S. GEORGII, MARTYRIS. (*Ita omnes.*)

S. Alexandra, imperatrix (*Men. Val. Hor.*). SS. MM. Anatolii et Protaleonis (*Kal. cum Mg.*). S. Joannis Lithuani, mart. (*Prol. Menol.*).

† Glycerii, agricolæ, mart. (*Mg.*). † Valerii, mart. (*Mg. Chiff.*). † Athanasii, ex mago martyris (*Mg.*). † MM. Donati et Therini (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Georgius,
martyr.

Vix ullus est terræ angulus, ait Mazochius, quo non S. Georgii cultus pervaserit: in tantum ut ingens Asiæ tractus, qui inter Pontum Euxinum et mare Caspium protenditur, Georgiæ (incolis Gurgistan) ob eam causam sibi nomen imposuisse feratur (t. I, p. 229). De quo, quia immāne quantum conscriptum est, illud solum hic suggerere liceat, nempe memoriæ notam præfigi in Ostrom. concorditer cum Neap. et CP.; *passionem* vero consignari in Mst. Rum. Siſ. et Bas.; ut vel inde

videant, incertum fuisse diem S. Georgii emortualem. Acta martyrii, prout in Menol. Mosquensi jacent, spuris sunt adnumeranda, non secus ac tot alia ibidem excusa. — De S. Alexandra fere nullibi mentio fit ad hanc diem, propter S. Georgii festum; sed vulgo refertur ad diem xxi. Inscrubitur tamen hodie in quibusdam kalendaris cum S. Glycerio, eo quod utriusque mentio fit in Actis celeberrimi megalomartyris.

S. Alexandra.

DIES XXIV.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Sabæ Stratilatæ et soc. 70 (*Mst. Tern. Rum. Novg. 3 et cæteri cum Maz. Sirm. Pg. Flor. Med. Mg. Hier. GP. Vind.*). S. Elizabeth, thaumaturgæ (*Men. Cap. Kal. Val. Prol. cum Bas. Sirm. Dom. Maz. Chiff. Mg. Med.*). SS. MM. Eusebii, Neonis, Leontii, Longini et aliorum 40 (*Men. Prol. Kal. cum Bas. Sirl. Mg. Taur. Maz. Chiff.*). SS. MM. Pasicratis et Valentini (*Men. cum Bas. Sirl. Clar. Maz. Mg. Med.*). S. Thomæ Sali, mon. (*Men. Kal.*) [Ducæ, a Turcis perempti (*Synax.*)]. † Martyrum Chalcedone occisorum (*Taur. Hier.*). † MM. Demetrii, Danaetis, Christophori, Donati, Therini, Nestorii, Nicæ et aliorum (*Taur. I et II, Sirm.*). † Innocentii, papæ Rom. (*Neap.*). † Encænia S. Georgii, megalomartyris, in Cypresseto. (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Elizabeth.

S. Sabas.

S. Eusebius et
soc.

S. Elizabeth apud alios refertur die xxv, ut in Leop. 2; at communiter inscribitur hodie, et quidem in Græcorum Menæis, primo loco. — De sancto Saba agit Menologium Basilii die sequenti. — In eodem Basiliano nullus e sociis Eusebii nominatim designatur. Contra in Sirmundiano Synaxario et in Men. Taurinensibus nominantur præter Neonem, Leontium, et Longinum, Demetrius et cæteri in titulo laudati. Demetrius et Danax exprimuntur in cod. Ostromirano, die vi Maii, eisque junguntur Donatus, Therianus et Mesirus in Menæis Chiffletii, Sirmundi et Mediolanensibus, signatis O, 148. Notetur, quadragenarium numerum sociorum esse fictum, reponendosque quatuor socios, ut habetur cæteroquin in

Menæis Græcorum excusis. In Taur. I deest Donatus. — S. Georgii festum certatim agunt synaxaristæ ad 25 Aprilis. In Supplemento Sirmundiano occurrit hoc die memoria ecclesiæ huic sancto martyri dicatæ in Cypresseto, *ἐν τῇ Κοπαρισσίᾳ*, quæ quo loco CPoli sita sit, ignorare se fatetur Cangius. Plura de hoc argumento congesta reperies in Act. SS. Oct. tom. IX, pag. 524, nn. 4 et 5. — De Saba Cryptensi nihil aliud dicere habeo præterquam quod in cryptis Antonii hodiedum asservari perhibetur, et in Laura Cryptensi cultu ecclesiastico honoretur ad præsentem diem, testibus auctore Dict. hag., pag. 240, et Eugenio, metropolita, in Descriptione Lauræ Kievocryptensis, pag. 87.

S. Georgius,
martyr.

Sabas Cry-
ptensis.

DIES XXV.

DIES XXV.

DIES XXV
ET XXVI
APRILIS.Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.**P**ASSIO S. APOSTOLI ET EVANGELISTÆ MARCI. (*Ita omnes.*)S. Elizabeth (*Leop.*).† Macedonii, patr. CP. (*Taur. II. Sirm. Men. Chiffl.*). † Nicæ, mart. (*Mg. Chiffl.*). † Octo monachorum, mart. (*Mg.*). † Sabæ, ducis et 70 sociorum (*Bas.*).

OBSERVANDA.

S. Marcus.

Passio S. Marci notatur in Ostr., non secus ac in Neap. Bas. et Rum.; in cæteris signatur memoria. De toto hoc argumento legantur egregii commentarii Mazochii in Acta Marci græca, ab Henschenio vulgata. — S. Macedonii gesta et vitam illustrant Bollandiani ad hanc diem, pag. 369 et

seq. — Sanctæ Nicæ martyris memoria celebratur etiam die præcedenti, junctim cum SS. Eusebio, Neone et aliis. — Vide de SS. Martyribus Act. SS. hac die, pag. 374 et seq. — De S. Saba martyre egimus die præcedenti.

S. Nice.

SS. MM Octo.

Saba.

S. Macedonius.

DIES XXVI.

Ex Ostromi-
rano.**S.** BASILII, EP. AMASÆ ET MART. (*Ita omnes cum Bas. Neap. Hier. GP. Vind. Pg. Mg. Goth. Sirm. Dom. Maz. Mg. Chiffl. Flor. Med.*).

Ex variis.

S. Glaphyræ, virg. (*Kal. Hor. cum Men. Chiffl.*). S. Stephani, ep. Permiæ (*Men. Pp. Kal. Prol.*).† Publii, mart. (*Bas.*). † Justæ (*Men. Chiffl.*). † Nestoris, mon. (*Mg. Chiffl.*).

OBSERVANDA.

S. Basilii.

Bis de S. Basilio agit codex Ostromiri, hodie et postridie, et quidem hoc die facit nudam mentionem; postridie vero recolit ejus *passionem*, addito etiam S. Publio, martyrii socio, et germano certaminis loco; nam hodie pro *Amasæ* habet: *Amazoni*. — Hac die festum Stephani agitur peculiari modo in ecclesia *Salvatoris* Mosquensi, ubi corpus ejus conditum fuerat sub metropolita Cypriano, teste Kal. Mosq., pag. 269. — S. Glaphyra jam occurrit nobis xiii Januarii; hodie iterum ponitur propter S. Basilium, in cujus actis nominatur non semel. — S. Justa celebratur hodie apud Græcos, et in Actis SS., p. 424. — Ibidem

ex Menæis Græcis illustratur S. Nestor, p. 424. — Præter S. Glaphyram, Basilio jungitur Publius, conversus audita prædicatione S. Basilii Nicomediæ, ibique passus. In Synaxariis refertur insuper duobus consequentibus diebus, et quidem in Ostromirano codice et in Menæis Græcis excusis die xxvii, in Synaxario Sirmundi, xxviii Aprilis. In Actis SS. errore celebratur die xxv, quod putaverit cl. Henschenius proponi hunc martyrem ea die in Menologio Basilii; cum tamen certo certius laudetur ibidem die præsentis, simul cum Basilio. Utrumque jungit et codicis Ostromirani auctor, ut dixi supra, ad diem sequentem.

Publius.

S. Stephanus.

S. Glaphyra.

S. Justa.

S. Nestor, monachus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Stephanus
Permiensis.**M**agna sanctitatis fama in Russia gaudet Stephanus, Permiæ apostolus vulgo cognominatus. Natus Ustiugæ, piis et honestis parentibus, Simone et Maria, optimisque naturæ dotibus præditus, dum adhuc lectoris munus in ecclesia cathedrali urbis ageret, animarum zelo accensus, Permiensium conversionem secum mente revolvere cœpit. Quo autem eorum linguam melius addiceret, simul et Deo sese arctius devinceret, in monasterium Epiphaniæ Rostoviense abiit, ubi suscepta tonsura, sacris doctrinis addiscendis totum sese impendit, duce Maximo hegumeno. Porro cum Zyrianiæ linguæ esset admodum rudis, litterisque careret, ideo characteres excogitavit Stephanus, quibus libros ecclesiasticos exprimeret. Demum, sacerdotio initiatus a Gerasimo, episcopo Kolomensi et metropolitæ vicario, acceptaque ejus benedictione, ad opus suum peragendum sese accinxit. Primum ad ostium Vyčegdæ fluminis veniens, verbum Dei gentibus prædicavit. Tum ad Ostium-Vymæ, primariam Zyrianorum sedem, progressus Christianorum numerum auxit ad mille, templumque

Annuntiationis erexit, idolorum fano præcipuo in cineres redacto. Ad probandam doctrinæ christianæ veritatem, per ignem et aquam transire paratissimum se exhibuit mago cuidam, qui sese idem facturum coram turba jactaverat. Qua animi constantia et mago timorem incussit Stephanus, et victas manus dederunt præsentibus turbæ, sacrum baptisma turmatim flagitantes. Duas itaque novas ecclesias eis condidit Stephanus, duoque monasteria instituit, scholis instructa. Anno vero 1383, Mosquam profectus, ut episcopum nascenti Ecclesiæ impetraret, eidem præficitur ipse a Poemeno metropolita. In Permiam redux sedem suam fixit Ustvymæ, acceptique muneris partes tanta laude explevit, ut non solum Permiæ apostolus, sed et omnium pater, nutritor et advocatus fuerit nuncupatus. Tandem laboribus confractus, quo per octodecim annos multo ardore exantelaverat, ad aliam vitam transiit Mosquæ, anno 1396, die 26 aprilis; quemadmodum tribus ante mensibus prædixisse fertur. Officio ecclesiastico colitur.

Cfr 1) Vita S. Stephani Permiensis, auctore Epiphanio, ejus discipulo. 2) Menol. Prol., et Verš. ad h. h. 3) Dict. hag., pag. 235 et seq. 4) Philaret., Hist. Eccl., II, 33-35, 59, 42 et 108. 5) Kulčin., Spec. pag. 15.

DIES XXVII.

DIES XXVII
ET XXVIII
APRILIS.

DIES XXVII.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

PASSIO SS. MARTYRUM BASILII, EP. AMASENI ET PUBLII (cum Mg. Maz. Med. Chiff.).

S. Simeonis, ep. Hieros., cognati Dñi (Mst. Tern. Par. I, Rum. Kal. Prol. Hor. cum Hier. GP. Vind. Pg. Flor. Sirm. Dom. Maz. Mg. Med. Chiff. Kal. etc. cum Chiff.). S. Stephani, ep. Vladimiriae in Volynia (Pat. Men. Kal.).

† Joannis, conf., abb. mon. Catharorum (Sirl. Mg. Chiff.). † MM. Maximi, Dadæ et Quintiani (Nan.). † Aristarchi, Marci et Zenonis ac 70 (Sirl. Men. Chiff.). † Clementis, hymnographi (Maz.). † Zosimi, mon. (Maz. Taur. I et II). † Irenes, mart. (Neap.). † MM. Sosipatri et Jasonis (Bas.). † Cercyræ, mart. (Bas.). † Saturnini, mart. et soc. (Bas.). † Eulogii, hospitalis (Men. Maz. Chiff.). † Theodoræ et Didymi (Sirm.). † Lollionis Junioris (Mg. Chiff.).

OBSERVANDA.

SS. Basilii
et Publii.

Valde notanda est lectio cod. Ostromirani, cui nullus alius e Slavicis adstipulatur. Refragatur et Græcis, in eo quod signet *passionem*, cum tamen S. Basilium martyrium consummasse 28 Martii probe constet. Verum undenam iterato veniat idem S. Basilii Amasenus, indicant Men. Mazarene, ubi discrete agitur de translatione ejus corporis, de qua alii ad 30 Apr. Ad hæc in Ostromir. legitur : *Peplii*; in Menæis Græcis : *Poplionis* seu

Puplionis. — In editione Menæorum Veneta, anni 1843 Aristarchus et socii sunt prætermis- si. — De S. Jasone, Sosipatro et Cercyra melius agetur die sequenti qua referri solent in Synaxariis Slavicis. — Vide de S. Clemente ad xxx Aprilis. — In Med. signatis O, num. 148, et N, num. 378, post S. Eulogium additur : in S. Mocio. — S. Irenæ martyris memoriam celebrant quædam Synaxaria Græca die sequenti.

S. Aristarchus.
S. Jason.

S. Clemens.
S. Eulogius.
S. Irene.

MEMORIAE SLAVICÆ.

S. Stephanus
Vladimi-
rensis.

Adolevit Stephanus sub alis S. Theodosii Cryptensis, cujus magisterio instructus et sedulo excultus, non ultimum locum inter ejus alumnos obtinuit. Quin imo adeo in via spiritus profecit, tantaque apud sanctum hegumenum gaudebat auctoritate, ut verba ad fratres facere ab eodem non semel jussus fuerit, et in successorem ab ipsomet Theodosio, jam jam morituro, fuerit designatus, summo omnium consensu. Fungebatur etiam Stephanus officio domestici id est præfecti ecclesiæ, utpote qui et canendi artem et ritus ecclesiasticos bene callebat. Hegumenus inceptam a S. Theodosio ecclesiam lapideam perfecit, fra-

tresque in novum monasterium induxit, aliquot tantum sociis in priore relictis, qui mortuos collegas sepulturæ traderent, et sacris mysteriis sublevarent. At quadriennio post, a fratribus, incertam ob causam, a regimine semotus, novum sibi monasterium extruxit, Clovense dictum, illudque regula S. Theodosii dotavit et ecclesia lapidea sub titulo Beatae Mariæ Virginis in Blachernis. Tandem ecclesiæ Vladimiriensis in Volynia præposituram adeptus, anno 1091, cum eidem sancte præfuisset, ad Dominum migravit anno 1094, die 27 Aprilis, sanctorum cultu honestatus.

Cfr 1) Vita S. Theodosii, auct. Nestore. 2) Annales, I, pag. 80, 83, 90, 96, 266. 3) Prol. et Menol. ex Pater. et Verš. ad hunc diem. 4) Dict. hag., pag. 252. — Macar., Hist. Eccl., II, 14 et 39.

DIES XXVIII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

SS. Jasonis, Sosipatri et soc. (Mst. Tern. Par. I, Rum. Novg. 3, Chil. Siš. Og. Cap. Prol. Hor. Kal. cum Hier. GP. Vind. Coisl. Flor. Med. Chiff.). SS. MM. Maximi, Dadæ et Quintiliani (Chil. Kal. Hor. Prol. cum Bas. Sirm. Maz. Flor. Med.). SS. MM. Zenonis, Eusebii, Neonis et Vitalis (Men. Kal. Prol. cum Bas. Nan. Neap. Chiff. Sirm.). S. Cercyræ, virg. et mart. (Chil. Kal. Prol. cum Chiff.). S. Cyrilli, ep. Turoviæ (Prol. Kal.). [Cyrilli, Tœlmogorensis (Hag.)]. S. Isaacii Kievo-cryptensis (Men. et Pat.).

† Patricii, ep. Prusæ et mart. (Sirl. Men.). † Memnonis, thaum. (Bas. Mg. Maz. Sirm.). † MM. Cyzicensium, Theognidis, Rufi, etc. (Men. Maz.). † Miraculum Carthag. factum (Mg. Chiff.). † Eulogii, xenodochi (Sirm.). † Evodii et Onesiphori (Chiff.). † Septem latronum a Jasone conversorum (Chiff.). † Encænia S. Irenæ veteris et novæ (Sirm.).

OBSERVANDA.

S. Jason et
soc.

Præsens dies est S. Jasoni sociisque imprimis sacer. In Par. I legitur *Nazonis*; in Rum. *Azonis*, non secus ac in Sišat. Sozipater colitur etiam 10 Novembris cum Olympa, Herodione et aliis; at apud Sirletum inscribitur diei sequenti hujus. — Chilandariense Typicon refert nomen Cercyræ nunc difficile lectu. In Prologo dicitur fuisse filia Cercylini regis; fusius autem laudatur in Menologio Basilii ad diem præcedentem; in elogio SS. Jasonis et Sosipatri in Menologio Mosquensi hodie. Quam narrationem valde suspectam habet

S. Cercyra.

Papebrochius, verba cujus accipe : Vereor, ait, ne illa aliquibus videatur fabulæ quam historiæ propior, eandemque censuram subeat Cercylinus, rex, nomine a sua insula derivato dictus, quam filia Cercyra, Græcum ejusdem insulæ nomen referens, quod *Κερκυρα* scribitur : nihil enim familiarius mythologis, quam personis in scenam adducendis nomina mutuari a locis eo spectantibus etc. (Cfr Act. SS., Jun., t. V, pag. 6 ad xxv). Ubi discas distinguere SS. Jasonem et Sosipatrum, a SS. Mnasone et Sopatro quibuscum vulgo confundi solent sive in Slavicis

Slavicis Menologiis et Græcis sive in Latinis. De S. Cercyra vide Acta SS. ad xix Aprilis. Huic adduntur a quibusdam septem latrones, a Jasone conversi. Notanda lectio cod. ms. Parisini : *Nazonem* enim, pro *Mnasone*, legunt etiam pleraque martyrologia latina antiquiora, quibus perinde

est scribere *Mnason*, *Nazon* et *Jason*. Habes itaque confusionis vestigia, etiam in Slavicis Synaxariis venerandæ antiquitatis. — De S. Zenone agit Sirletus die sequenti. — MM. Cyzicenses in Codd. Slavicis referuntur omnes die sequenti.

DIES XXIX
ET XXX
APRILIS.

S. Zeno et soc.
SS. MM. Cy-
zicenses.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Cyrillus Turo-
viensis.

Cyrillus, celeberrimum Ecclesiæ Turoviensis ornamentum, divitibus parentibus Turoviæ natus et educatus, ab adolescentia sacrorum codicum lectioni potius quam mundanæ vanitati sectandæ operam dedit. Mox monasticam vitam ibidem amplexus, gratum Spiritui Sancto habitaculum factus est, jejuniis et vigiliis cæteros fratres antecellens, præsertim autem humili obedientia, quam hegumeno suo, veluti ipsimet Christo, præstare, verbo et exemplo edocebat omnes. Tum altiora charismata æmulatus in turrim sese inclusit, orationi et jejuniis jugiter vacaturus. Multa etiam con-

scripsit, pietatis et sapientiæ plena. Quare, rogante principe Turoviæ populoque universo applaudente, episcopus Turoviensis ordinatus est. Pontifex effectus gregem sibi creditum tum virtutum omnium exemplo, tum doctrina christiana diligenter nutriens, tantam gloriam comparavit, ut sæculi sui Chrysostomus cognominaretur. Postquam autem Ecclesiam suam sancte administraverat, ad summum animarum pastorem migravit anno 1182. Colitur ad hanc diem; at quandonam incepit ejus cultus incertum.

Cfr 1) Prolog., Menol. et Verš. ad h. d. 2) Vita antiqua in Codd. mss. comit. Uvarovii, tom. II, part. I. 3) Kalajdovic., Monum. liter. 4) Schevyrev, t. II, p. 225. 5) Dict. hist., pag. 152. 6) Hier. russ., t. I, pag. 225 7) et 285. Philar., Hist. Eccl. russ. t. I, p. 44 et seq.

DIES XXIX.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Memnonis, thaum. (Mst. Tern. Rum. Siš. Og. Pp. Kal. Hor. Men. Prol. cum Hier. Vind. Pg. Nan. Typ. Flor. Med. Chiff.). SS. MM. novem, Theognidis, Rufi et aliorum, Cyzici (Par. Rum. Chil. Og. Pp. Cap. Prol. Men. Kal. Hor. cum Bas. Dom. Hier. Nan. Med. Pg. Chiff. Fl.). SS. MM. Diodori et Rodopiani, diaconi (Prol. Menol. Kal. cum Dom. Maz. Sirm. Med.). S. Auxibii, ep. Soliorum (Rum. cum Sirm. Med. Taur.). Venerab. Patris Zosimi (Novg. 3).

† Onesiphori et Evodii, epp. et mart. (Sirl. Mg.). † Jasonis et Sosipatris (Mg. Sirl. Maz. Dom.). † Cercyræ et 7 latronum a Jasone conversorum (Mg. Sirl.). † Viginti duo Martyrum (Hier. Nan.). † MM. Zenonis et Vitalis (Sirl.). † Eusebii, mart. (Sirl.). † Simonis, cognomento Judæ, ap. (Bas. Flor.). † Thedosiæ, v. (Sirm.). † MM. Galici, Bithynii, Dii (Sirm.). † Illyrici, thaum. (Sirm.). † MM. Quintiani seu Cantiani et Attici seu Tatici (Sirm. Maz. Med. Taur.). † Patricii, ep. Prusæ (Chiff.). Miraculi Carthagine patrati (Chiff.). † Hermæi, mart. (Sirm.). † Jacobi, Fratris Domini (Sirm.).

OBSERVANDA.

S. Memnon.

Hodie recoli solent S. Memnon et martyres Cyzicenses. In Bas., pro Memnone, quem retulit pridie, commemoratur primo loco S. Simon, apostolus. In Hier. et Nan. S. Memnon jungitur cum 9 martyribus. SS. martyres Cyzicenses sunt Theognis, Rufus, Antipater, Theostichus, Artemas, Magnus, Theodotus, Thaumasius et Philemon; qui omnes recensentur in Menol., Prologo et Horol. Počajovensi. S. Rodopianus, Diodori socius, in Prologo

audit *Herodion*. — De S. Auxibio, archiepiscopo Soliæ in Cipro, actum est 19 Februarii. — Alibi jam vidimus torqueri nomen S. Illyrici; in Sirmund. mutatus est in *Clerium* (Κληρίον); quo nomine prodit in Actis Sanctorum. Simile quid accidit S. Attico, quem alii nominant *Taticum*, imo et *Tacitum*. — In Sirm. Hermæo additur : τοῦ ἐν τοῦ Σερμίου.

S. Rodopia-
nus.
S. Auxibius.
S. Illyricus.

SS. MM. Cy-
zicenses.

S. Hermæus.

DIES XXX.

Ex Ostromi-
rano.

S. APOSTOLI JACOBI, FRATRIS S. JOANNIS EVANGELISTÆ. (Mst. Rum. Tern. Siš. Og. Prol. Men. Hor. etc. cum Sirm. Maz. Chiff. Dom. Hier. Vind. Pg. Flor. Mg.).

Ex variis.

S. Donati, ep. Euroæ in Epiro (Men. Kal. cum. Chiff. Sirl. Mg.). S. Maximi, mart. (Kal. Prol. cum Mg. Chiff.). Inventio reliq. S. Basilii, ep. Amaseni et mart. (Kal. Prol. cum Mg. Chiff.). S. Nicetæ, ep. Novgorodensis (Novg. Kal.).

† Jacobi, fratris Domini (Bas.). † Clementis, hymnographi (Sirl. Chiff.). † Rufini, mart. (GP.). † Catechesis S. Ephræmi (Chiff.).

OBSERVANDA.

S. Jacobus
Zebedæi.

In Slavicis codd. fere omnibus proponitur hoc die S. Jacobus apost., filius Zebedæi et frater Joannis Evangelistæ; at in Bas. nominatur alter Jacobus, frater Domini. — S. Donatus, ep. Aureæ, quem refert Sirletus, ab Euroensi minime est diversus. Cfr Acta SS., pag. 764 et seq. — De S. Maximo videsis diem xxviii, ubi duos martyrii socios habet; confer etiam Acta SS. ad hanc diem, ut hodiernum Maximum ab altero qui ex Asia discernas. — De Basilio Amaseno bis agitur in Ostro-

mirano, die xxvi et xxvii, quarum posterior est dies translationis ejus anniversaria. Acta martyrii Græca, auctore Joanne, presbytero Nicomediensi, teste oculato, vulgunt Bollandiani ad calcem mensis Aprilis, pag. 1 et sequent. — S. Clemens, confessor et hymnographus apud Græcos, luculenter illustratur in Acta SS., pag. 787. — Nicetas, episc., commemoratur hodie in Annalibus Novgorodiæ, 201; in quibus præterea ad 29 Nov. inscribitur : *Inventio corporis Nicetæ Novgorodensis*.

S. Clemens.

S. Nicetas.

S. Donatus.

S. Maximus.

S. Basilus.

MENSIS MAIUS.

DIES PRIMUS
MAI.

MENSIS MAIUS.

DIES PRIMUS.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA S. JEREMIAE, PROPHETAE. (Omnes.)

S. Batæ, mon. et mart. (Prol. Menol. Kal. cum Bas. Sirm. Chiff. Maz. Mg.). S. Macarii, metrop. Kiov. et mart. (Hag.). [Paphnutii Borovcensis (Menol. Prol. Kal. Pp.). Gerasimi Bolonensis (Hag.). [Euthymii, Ignatii et Acacii, monachorum (Ath.)].

† Jacobi et Philippi (Neap.). † Philippi, unius ex septem diaconis (Taur.). † Bassi, mart. (Taur.). † Philosophi, mart. (Sirm. Chiff.). † Isidoræ (Chiff.). † Sabæ, ep. Daphnusiæ (Med. Taur.). † Sabæ, mart. (Chiff.). † Encænina novæ ecclesiæ in palatio (Sirm.).

OBSERVANDA.

S. Jeremias.

Sacram Jeremiæ prophetæ memoriam recolunt initio hujus mensis Græci pariter ac Latini; et quidem in Rum. inscribitur *Dormitio* ejus, non secus ac in Basiliano (καμνησις), et apud Notkerum (pausatō). Ostromiranum convenit magis cum CPolitano Morcellii, et cum Martyrologio Arabico-Ægyptiaco in quo habentur ista: *Primo die Maii memoria Jeremiæ, prophetæ, sanctificati* (intellige ab utero matris, ut plurimi censent). In Mstisl. annuntiatur ejus *passio*, dum Ternob. Par. I. Put. Siš. et cæteri simpliciter meminere S. Jeremiæ, prophetæ. In Menologio Mosquensi legitur hodie: *Vita, prophetiæ et passio S. prophetæ Jeremiæ, ex Sacra Scriptura breviter adumbrata*; imo octo folia integra implens et fabulis ex pseudo-Epiphanio depromptis nonnihil locupletata; de quibus legatur oportet adnotatio Papebrochii ad Ephemerides Græcas metricas, pag. xxv, et quæ tradit Falconius, pag. 89. Synaxarium Prologi, ex Chronico Alexandrino aliisque non majoris momenti fontibus desumptum, exstat jam in *Collectaneis Sviatoslai*, sæc. xi. — Quis fuerit Macarius ille Kioviensis, docebunt modo *Memoriæ Slavicae*. — Solo fere nomine innotuit Gerasimus Bolonensis, conditus in monasterio SS. Trinitatis, prope Dorogobuziam civitatem; quod, teste Diction. hagiographico, ed. novissimæ, pag. 63, excitaverat anno 1528; juxta Muravievium vero, qui minorem sane fidem meretur, nonnisi anno 1628, toto scilicet centennio intercedente. — De Euthymio, anno 1814 a Turcis occiso, egimus ad 22 Martii. Eodem anno, die 8 octobris, suspendio peremptus est a Turcis Ignatius, a baptismo Joannes, Euthymio amicissimus. Antequam autem voluntariam pro fide mortem subierit, monasticam vitam duxit in Monte Atho, et multo antea degit aliquandiu in monasterio Rylensi in Bulgaria; erat enim Bulgarus natione, ex vico Eski-Zagora, dioceseos Ternobiensis, oriundus, linguæque slavonicæ peritissimus. Quamvis autem e vivis cesserit 8 octobris, colitur tamen a monachis Montis Atho non hoc die, sed 20 Octo-

bris; qua corpus ejus simul cum exuviis Euthymii in Montem CPoli allatum est et insuper prima Maii, qua capite minutus est Acacius, utriusque exemplum æmulatus. Obiit anno 1816 et sepulturam accepit in æde utrique dicato in Monte Atho, ubi sese ad mortem paraverat, monachorum Chilandariensium aliorumque conversatione utens. — In Neap. marmore insculptum est: *Natale Jacobi et Philippi*; in Menæis Taurinensibus mss, quæ citavi in titulo, mentio fit de solo Philippo, uno e septem diaconis. Jamvero quum tres sint Jacobi et duo etiam Philippi, difficile est dictu ex nudo nomine, de quibusnam agatur in Neapolitano. Sane nullum ex modo allatis hoc die referunt Kalendaria Slavica; nam de S. Jacobo Alphaei agunt 9 Octobris; de altero Jacobo, filio Zebedæi, 30 Aprilis; de Jacobo, fratre Domini, 25 Octobris; de S. Philippo, apostolo, 14 Novembris et de S. Philippo, diacono, 11 Octobris. — S. Bassus, martyrem, cum Eusebio, Eutychio et Basilide sociis retulimus ad 20 Januarii; eundem esse ac hodiernum, arbitrantur Bollandiani. — Idem putant S. Philosophi nomen a facto sumptum, quod nempe in molli culcitro religatus provocanti ad libidinem meretriculæ præmorsam dentibus linguam in vultum expuerit; quomodo eundem alii Nicetam seu Victorem appellavere. — De ecclesia nova cujus encænina kalendis Maii celebravit Photius, cum, extincto S. Ignatio, sedem patriarchalem recepit, habita etiam oratione, consularum Cangius, CP. Christianæ, lib. iv, pag. 97 et lib. ii, pag. 127. Orationis istius titulus est hic: *ἐκφασίς τῆς ἐν τοῖς βασιλείοις νέας ἐκκλησίας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ὑπὸ βασιλείου τοῦ Μακεδόνης οἰκοδομηθείσης*: *descriptio novæ ecclesiæ SS. Deiparæ in palatio, a Basilio Macedone excitatæ*. Vulgo tamen S. Michaelis nomine venit apud scriptores; quia utrique fuit sacra, imo et Salvatori, Eliæ et Nicolao, thau-maturgo. In Supplemento Sirmundi tacentur nomina.

SS. Jacobus
et Philippus.

S. Bassus.

S. Philoso-
phus.Encænina Ec-
clesiæ novæ.S. Macarius,
metr. Kiovien-
sis.
Gerasimus.Euthymius,
Ignatius et
Acacius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Macarius,
metrop. Kio-
viensis.

Tres Macarios Kioviensi Ecclesiæ præfuisse constat apud omnes. Horum primus, de quo nobis sermo, sanctorum Albo inscriptus, vixit sæculo decimo quinto. Secundus Ecclesiam Kioviensem rexit ab anno 1538 ad 1550, quem a schismatis macula liberum fuisse opinatur

Kulcinius; tertius denique, cognomento Ragoza, unionem cum sede Romana instauravit anno 1596, in synodo Brestensi. Jamvero Macarius I Lithuania erat oriundus. Adhuc juvenis monasticum institutum S. Basilii professus est, ac dein munere hegumeni defunctus

functus in Vilnensi monasterio SS. Trinitatis. Quod dum obiret, simul etiam universæ Lithuaniae ecclesias et monasteria administrabat. Quantopere Sedi Apostolicæ fuerit addictus ac devotus, luculente demonstrat gravissima epistola, ad Sixtum IV anno 1476, die 14 Martii, nomine totius cleri Kioviensis et optimatum destinata, et a Macario quoque nostro subscripta; qui venit tertio loco, post Misaëlem metropolitam electum, et Joannem archimandritam Kievocryptensem. Eximia hæc epistola incipit his verbis: *Universali papæ, magno soli, totius orbis luminari, Ecclesiae luci, sanctissimo patrum patri, summoque pastorem pastori, beato Sixto, sanctæ, universæ, catholicæ et apostolicæ Ecclesiae vicario dignissimo et reliqua.* Est autem tantis Romani Pontificis laudibus plena, quantas hactenus nupiam legere sit; Spiritum quoque Sanctum a Patre Filioque una eademque spiratione procedere apertissime profitentur Ecclesiae Kioviensis antistites. Unde perspectum fit, vehementer errare eos, qui asserunt unionem in synodo Florentina instauratam fuisse incassum, minimeque Kioviæ perseverasse; quod in scriptis suis passim venditant auctores Russi recentiores, nimio orthodoxiæ suæ zelo abrepti. Illud quoque indubium, Macarium archimandritam non modo observantissimum exstitisse Romani Pontificis filium, sed et strenuum ritus slavici propugnatorem ac defensorem. Hinc factum, ut mortuo Jona Hlezna, seu potius Glina, metropolita, qui post Simeonem, Misaelis successorem, Kioviæ sedit, in ejus locum substitutus fuerit Macarius, anno 1495. Mox, relicta Vilna, ubi residere solebant metropolitæ Kiovienses, iter instituit Macarius, metropolim suam lustraturus. Itaque dum itineratur, in Tartarorum Crimensium manus incidit quorum frequentes incursiones memorantur in Chronicis Russis ad annos

1416, 1442, 1452, 1457, 1473, 1479, 1482, 1486; ab eisque in vico Strigolovio, seu Skrygolovio, ad Bëicim fluvium prope Mozyrium sito, crudeli morte afficitur die 1 maii 1497, cum biennio tantum gregem suæ curæ concredidit rexisset. Corpus Macarii in medio campo projectum, et capite ac dextra truncatum, Christi fideles Kioviæ detulerunt et in ecclesia S. Sophiæ condiderunt, magna celebritate. Est autem Macarius tam apud non unitos, quam apud Russos Romanæ Sedi unitos in magna veneratione. Olim colebatur die 18 januarii, S. Macarii Ægyptiaci anniversaria; verum ab anno 1827 coli cœpit die, qua obiit, 1 Maii. Sacræ ejus reliquiæ hodie dum asservantur Kioviæ, et quotannis prædicta die circumferuntur magno populi concursu, clero sequentia troparia, Græcorum more, interim decantante: *Divina ac incruenta offerens sacrificia, sanguinem tuum, ab impiis Agarenis profusum, hostiam innocentem obtulisti Domino tuo, pastorem capiti Christo; a quo nobis suppliciter te rogantibus impetra, ut iram in gentes, bella meditantes, effundat.* Et hoc alterum: *Exsultat civitas Kioviensis, magnum thesaurum adeptam, tuum scilicet, o beate antistes Macari, corpus corruptionis expers; thronum enim tuum ab immanium inimicorum invasione usque ad sanguinem defendisti, et nunc cælesti throno adstas, ubi et nostri memor sis, pater noster, Creatorem rogans, ut te in omnibus adversitatibus refugium habeamus, teque gloriemur, inclamantes: Gaude Macari, antistitem decus!* Non absimilis argumenti est oratiuncula, quam olim in canone suo, in honorem Patrum Kievocryptensium, posuerat Meletius Syrigus: *Sacromartyrum decus, o beate Macari, qui antequam visibilem in terris acciperes thronum, ad thronos præmissus es invisibiles, Deum mihi propitium redde.* Indicatur beatum virum cæsum esse, priusquam Kioviæ venisset.

Cfr 1) Kulčinius, Specimen, pag. 123. 2) Stebelseius, part. II, pag. 51, 71 et 72. 3) Menolog. ad hanc diem, 4) Murav., ad hanc diem. 5) Philar., Hist. Eccl. Russ., tom. III, pag. 173.

Paphnutius,
hegumenus
Borovcensis.

Paphnutius, Joannis filius, in vico Kudino natus, et nomen Parthenii in sacro baptismo sortitus, cum adolevisset, paterna domo clam relicta, in monasterio Vysocensi Borovscii religiosæ vitæ jecit fundamenta. Ob virtutum præstantiam morumque disciplinam hegumenus a Photio metropolita electus, assumpto schemate, in desertum, monasterio vicinum, abiit cum duobus sociis, ibique, ad fluvium Istremam anno 1440 ecclesiam erexit, et monasterium adjecit, suo nomine deinceps

nuncupatum. Ibidem hegumenatus munere defunctus, et propectam nactus ætatem, obiit anno 1480, kalendis maii. Ejus natalis per universam Ecclesiam Russicam ecclesiastico cultu honoratur, statuto synodi Mosquensis anni 1547. Paphnutii Borovcensis Vitam, a Bassiano, ejus discipulo ac deinceps Rostoviæ archiepiscopo, sat prolixo calamo adumbratam, in Menæa sua invexit Macarius, metropolita; officium vero et canonem conscripsit alter discipulus Innocentius.

Cfr 1) Menol. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 223. 3) Philar., Hist. Eccl. Russ., III, pag. 137. 4) Muraviev, Vitæ SS. ad hunc diem ex Cod. mss. monast. S. Sergii, signato 8.

DIES II.

Ex Ostromi-
rano.

SS. MM. HESPERII ET ZOES, UXORIS, ET CYRIACI AC THEODULI, LIBERORUM EJUS (*Put. Men. Kal. Prol. cum Bas. Sirl. Mg. Sirm. Maz.*). EODEM DIE, S. ATHANASII (*Omnes cum Bas. Dom. Maz. Mg. Nan. Vind. Hier. GP. CP. Vind. Coisl. Mosq. Lind. Goth. Neap. Flor.*).

Ex variis.

Translatio reliquiarum SS. Martyrum et fratrum Borisi et Glebi (*Rum. Pap. Leop. Hor. Kal. Prol.*). S. Borisi, regis Bulgariæ (*Verš.*).

† Silvani, ep. et 40 soc. MM. (*Chiff. Med. Maz.*). † Martyrum quadraginta in Ægypto et in Palæstina (*Chiff.*). † Joannis, thaum. (*Chiff.*). † Cyrilli, patr. Alex. (*GP. Mosq.*).

OBSERVANDA.

DIES II
MAI.

OBSERVANDA.

S. Hesperius
et soc.

Imperite habet Ostr. : SS. MM. *Hesperii et Zosiae et conjugis ejus, et Cyriaci ac Theodoli, liberorum.* In Mart. Rom. et apud Sirletum Hesperius vocatur *Exuperius* (Cfr Acta SS., 2 Maii.) Alibi veniunt die sequenti; at hodie nominantur in Menol. Basilii et quidem primo loco. — S. Athanasio in Synaxario Callipolitano, a Scholzio edito, et in Mosq. additur S. Cyrillus, item patriarcha Alexandrinus, quem admodum id fecerunt Menæa Græcorum excusa et Slavica, ad 18 Januarii. *Dormitionis* ejus esse hunc diem aperte testatur post Menol. Basilii codex Rum. In cæteris, uti in Mst., inscribitur *memoria sancti Athanasii* aut solum nomen, omissa omni nota, uti in Ternobiensi. Marmor Neapolitanum habet *natale S. Athanasii, patriarchæ*, eodem plane modo, quo ad 18 Januarii, nisi quod ibi non *patriarcham* vocaverit, sed *episcopum*, quod idem S. Eutychio patr. CPolitano contigisse animadvertimus supra. Sola Chiffletii Menæa referunt *allationem* reliquiarum Athanasii, scilicet ex urbe Alexandria CPolim; id tamen non obstat, quominus dies præsens ei fuerit emortualis,

S. Athanasius
patr. Alexan-
drinus.

quippe quo, ut arbitratur Morcellius, et Athanasii mors, et corporis translatio simul acciderit, licet non eodem anno. Quæ in contrarium protulit Mazochius, ea levia sunt omnino, et argumentis ex ipsiusmet libro petitis facile solvuntur. — Duplex memoratur in Annalibus Russis translatio SS. Borisi et Glebi; altera facta est anno 1072, regnante Iztaslao, sub metropolita Georgio, vivente adhuc S. Theodosio hegumeno Kioviensi; altera vero anno 1113, eodem die, quo sacræ eorum reliquiæ translatae sunt ex ecclesia lignea in lapideam, imperante Vladimiro Monomacho. Intelligitur itaque, cur neutrius translationis mentio facta sit in cod. Ostromirano, qui annis 1036-1037 fuit exaratus; sed nec memoratur in Mstislavico, qui anno 1117 scriptus est. De utroque sancto agetur ad diem quo gloriosam occubuerunt mortem. — S. Borisi, qui et Michael, ad fidem Christi conversionem et gesta declarabunt *Memoriæ Slavicae*, modo citandæ. — S. Joannes, thaumat. ille est qui quarto hujus vocatur Palæolaurita; de quo actum supra.

SS. Borissus
et Glebus.S. Borissus rex
Bulgaricæ.

S. Joannes.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Borissus, rex
Bulgaricæ.

Borissus, qui et Bogoris, Zviniči seu Presiami filius, Bulgariam, post crudelem Malomirum, rexit, ab anno 843 ad annum 888. Quem ut ab idololatriæ tenebris ad lucem fidei christianæ traduceret misericors Deus, qua bellis contra populos finitimos Serbos, Dalmatas et Græcos, infeliciter gestis, qua fame et peste per regionem sæviente disposuit, et consiliis denique et exemplis præclari monachi Theodori Cypharæ, tunc in Bulgaria captivi, necnon etiam propriæ sororis. Quocirca, postquam præsertim a S. Methodio, Constantinopoli in Moraviam pergente, fuisset visitatus et permotus, christianam religionem, simul cum duobus filiis Vladimiro et Simeone, anno 866 amplexus est, suscepto nomine Michaelis. At ubi proceribus et populo innotuit, principem mutasse religionem, concitatis turbis, tollere eum de medio moliti sunt. Quos ille, exigua suorum manu, prælato crucis signo, aggressus profligavit, et inopinato rerum eventu percussos, Christo lucratus est, gentemque pene universam ad fidem catholicam traduxit. Id factum esse anno EXTIBEXTI, quemadmodum fert inscriptio, bulgaricæ versionis S. Athanasii, auctore Constantino episcopo et S. Methodii Moravici discipulo, inserta; quæ quid sibi velit, aliis inquirendum relinquo. Sane slavica non est, nec sensum ullum slavo homini exhibet. Fertur autem tanta perfectione virtutis stadium ingressus esse, ut interdum ornamentis regiis indutus in publico procederet, noctibus vero sacco vestitus, latenter ecclesiam intraret, et super pavementum ipsius basilicæ, substrato tantum cilicio, humi procumbens in oratione jaceret. Ne cum schismatico Photio communicaret, legatos misit ad sanctum Ni-

colaum I, pontificem Romanum, a quo famosas illas ad quæsita sua responsiones accepit anno 867, communionem Ecclesiæ Bulgaricæ cum Romana apertissime testantes. Mortuo S. Methodio, Moraviæ et Pannoniæ archiepiscopo, anno 883, ejus successorem ac discipulum Gorazdum, cum aliis, Clemente, Naumo, Angellario, Saba et Davide, Moravia pulsus, honorifice excepit, totamque Bulgariam, in septem dioceses divisam, subjecit Clementi, quem in ducem spiritualem sibi elegit et Archipræsulem Achridensem esse voluit. Imo et vices apostolicæ sedi Achridensi in perpetuum affixit, Romano Pontifice Marino annuente, atque ita Ecclesiæ Bulgaricæ autocephalam cum reverentia sedi Romanæ debita sapientissime conciliavit. Idem corpora SS. Martyrum Tiberiopolitanorum Tiberiopoli seu Strumitza Bregalnitzam transferri curavit et in templo, quod in eorum honorem erexerat ibidem, collocari. Paulo post, religione catholica jam stabilita, regnum terrenum dimisit, et designato successore, purpuram cum monastico habitu commutavit, eleemosynis, jejuniis vigiliis et orationi diu noctuque intentus. Interea Vladimirus, quem regem Bulgaricæ in sui locum constituerat, prædas licenter cœpit agere, libidinibus vacare, omni conatu denique ad gentilitios ritus populum recenter baptizatum reducere. Quod cum audisset pater, nimio zelo accensus, sacrum habitum ad tempus deposuit, et militiæ cingulo resumpto, filium persecutus est. Quem mox cepit, oculisque privatum, in carcerem misit. Dein, juniore filio Simeone in regem constituto, ad monasterium regressus, reliquum vitæ in sancta conversatione duxit. Obiit anno 893, die 2 Maii.

Cfr 1) Pejacevich, Hist. Serbiæ, pag. 67 et seq. 2) Palauzov, Simeon, rex Bulgar., pag. 17 et seq. 3) Acta SS., t. II, Febr., pag. 563. 4) Vita S. Clementis, inferius danda, ad 22 diem Novembris. 5) Vita S. Clementis, ed. Miclosich, pag. 25 et seq. 6) Pertz, Monum. Germ., t. I, pag. 580. 7) Vita brevior S. Clementis, græce ed. Jos. Schaffarik. 8) Muraviev, Vitæ SS. ad. hanc diem.

DIES III.

DIES III.

Ostromira-
num.

Ex variis.

V
ACAT.

SS. MM. Timothei et Mauræ (*Mst. Rum. Put. Prol. Ternob. Kal. Siš. Chil. Men. cum Bas. Sirm. Dom. Maz. Mg. Nan. Vind. Flor. Hier. GP. Coisl.*). S. Hierothei (*Par. I*). S. Petri Argivorum (*Rum. Kal. Prol. cum Bas. Med. Chiff. Sirm. Maz. Taur.*). Obitus S. Theodosii, heg. Kievo-Cryptensis (*Rum. Og. Pp. Pat. Men. Prol. Hor. Leop.*). Festum B. M. V. Kievo-Cryptensis (*Kalend.*). Demetrii Uglicensis (*Hag.*).

† Inventio S. Crucis (*Neap.*). † MM. Diodori et Rodopiani (*Sirl. Mg.*). † MM. Hesperi et Zoes, et filiorum Cyriaci et Theoduli (*Hier. Vind. Nan.*). † M. Sebastianæ (*Hier. Nan.*). † Mart. 26 (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

SS. Timotheus
et Maura.

Timotheus, lector, et Maura, ejus uxor, referuntur hodie apud plerosque synaxaristas Græcos et Slavos. Acta Græca videsis apud Bollandianos, Maii tom. III, pag. 576 et 741. — S. Hierotheum profert hodie solus Parisinus I, nullo alio ad stipulante. Putarem errore positum esse pro Timotheo. — Obiit Theodosius anno 1074; cujus reliquiæ inventæ anno 1091, anno vero 1108 cultu publico honoratæ a Nicephoro, metropolita Kioviensi, qui eum in Sanctorum Album inseruit. Dormitionis ejus memoria occurrit hoc die jam in Prol. sæc. xiii; at translatio reliquiarum celebratur 14 augusti; sed hæc uberius declarabuntur in *Memoriis Slavicis*. — Festum B. M. V. Kievo-Cryptensis cœptum est celebrari anno 1085, quo CPoli Kioviam allata esse fertur ipsius imago a quatuor pictoribus græcis, jubente ipsamet beatissima Virgine. A templo, in quo hactenus asservatur, accepit nomen Kievocryptensis; licet initio vocabatur *Blachernica*, a templo Blachernarum CPolitano, ubi pictoribus apparuisse narratur SS. Deipara. De hac icone, miraculis clara, deque festivitatis origine et progressu tractatum Menologium excusum, ad 5 Maii et 14 Augusti; tum potissimum auctor Vitæ S. Theodosii. Quorum summa reedit ad hoc: anno 1075, cum jam de erigenda ecclesia Assumptionis Kievocryptensi consilium inivissent SS. Antonius et Theodosius, apparuit B. Virgo in templo ad Blachernas CPolitano cæmentariis quibusdam eosque de erectione templi ad Cryptas Kiovienses allocuta est, formam molis ipsis præscripsit, instructosque copioso auro Kioviam ire jussit. Obtempera-

runt operarii, Kioviam venerunt, visionem beatis viris enarrarunt et ita, brevi tempore, juvante Deipara, templum mire inceptum, absolverunt. Nec minus miranda est imaginis prædictæ origo: cum enim, peracto decennio, pictores, e Græcia venientes, templum B. Virginis essent ornaturi, imago beatissimæ Mariæ visu pulcherrima, sua sponte supra altare efformata fuisse perhibetur, et brevi multis miraculis inclaruisset. Quare peculiari cultu ex illo tempore celebrari cœpit eadem die, qua magni Theodosii memoriam agunt Russi. Profecto mirabilia sunt ista et quæ difficile fidem apud lectores invenient. Sed nec magis credibilia sunt ea quæ auctores indigenæ perhibent de icone B. M. *Svenensis*, quæ hoc eodem die celebratur inde ab anno 1288, quo Romanus, Tœrnigoviæ dux, visum recuperasse dicitur, precibus coram ea fuis. Nimirum ex eis quæ de hujus imaginis origine et apparitione vulgo circumferuntur, sequitur eam non esse diversam ab imagine Kievocryptensi quæ veluti replicationis miraculo et Kioviæ manserit et ad fluvium Svenam, non procul ab urbe Briansk fluentem, inter ramos suspensa fuerit inventa. Celebratur autem præter hanc diem etiam 17 Augusti. — *Demetrii, principis Uglicensis*, corporis translatio peculiari festivitate recolitur inde ab anno 1606, quo instituta est ab Hermogene, patriarcha Mosquensi. Porro translatum est corpus Demetrii e civitate Uglicensi Mosquam. Cujus translationis historiam exhibent Menæa ad 15 Maii, quo occisus est innocens puer; at hodie commemoratur in Menologio Veršinskiano.

Demetrius
Uglicensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Theodosius,
Kievocrypten-
sis.

Inter omnes sanctos, quotquot ecclesia Russica religioso cultu celebrat facile principem locum obtinet Theodosius, monasterii Kievocryptensis fundator, et cœnobiticæ vitæ in ecclesia Russica institutor. Natus est in opido Vasilevo, non procul a Kiovia, parentibus honestis et christianis, quibuscum mox in urbem Kursk migravit. Ab ineunte ætate eximia futuræ pietatis signa dedit: ecclesiam quotidie adibat, hymnis et lectioni sacræ supra ætatem intentus. Anno decimo quarto, patre orbatus, ad majora certamina sese extendit; viles pannos indutus, mundi illecebras refugiebat diligenter, lumbosque ferreo torque constringebat, licet a matre propterea increparetur frequenter, duriusque tractaretur. Nimirum perfectiorem vitam anhelabat Theodosius ad magna a Deo vocatus. Itaque, postquam domum paternam iterato relinquendi periculum nullo successu fecisset, verbera et vincula ideo a matre perpressus, tandem domo aufugit, venitque Kioviam ad

Octobris Tomus XI.

B. Antonium, eumque supplex oravit ut se in discipulum reciperet. Voti compos factus anno 1051, et a Nicone tonsura donatus, mansit in obedientia Antonii, tantaque virtutum omnium præbuit documenta, ut vel ipsi magistro suo esset admirationi. Quadriennio exacto, a matre sua diu quæsitus et inventus, eidem persuasit, ut velum acciperet, et monialium regulam in Nicolai asceterio Kioviæ profiteretur. Interea Nicone Tmutoracianam profecto, quo magni ducis fugeret iras, ad presbyteratum gressum fecit Theodosius; ac paulo post, cum nempe fratrum advenientium numero crescente B. Antonius, solitudinis alioquin amantissimus, in cryptam, seorsim positam, secessisset, ejusque in hegumenatu successor, Barlaamus nomine, in monasterium S. Demetrii a magno duce translatus esset, ad regimen unanimi consensu evehant fratres Theodosium. Factus hegumenus, de pristino vivendi more nihil imminuit, quin potius omnium minister evasit devotissimus. Socios

DIES IV
MAII.

e cryptis subterraneis in ædem recenter absolutam transtulit, regulaque cœnobitica dotavit, a celeberrimo monasterio Studio accepta. Verumenimvero vitæ suæ exemplo multo magis, quam regula data etiam verbo fratres curæ suæ commissos erudiebat optimus magister; quæ enim docebat eos verbo, ea in se ipso et in operibus suis ad vivum repræsentabat, abstinentiam, unionem cum Deo, humilitatem, disciplinæ monasticæ studium, præsertim autem fraternam caritatem. Integram quadragesimam in jejuniis, oratione et silentio peracturus, angustæ cryptæ se includere solebat: somnum quam capiebat permodicum, idque nunquam jacens, sed sedens. Multis idcirco et insignibus donis a Deo præventus est, multosque sanctitatis suæ fama traxit alumnos. Quorum numero crescente, monasterium ampli-

vit illudque muro circumduxit et ecclesiam lapideam, loco prioris ligneæ, in honorem beatæ Mariæ Virginis in cælos assumptæ, quam tenerrimo affectu semper coluit, erigere aggressus est anno 1073. At brevi post, morbo correptus, quem sibi lethalem fore a Deo certior fuerat factus, non absoluta ecclesia, obiit anno 1074, die 3 maii, postquam Stephanum ecclesiarcham in sui locum designasset. Sacræ ejus exuviæ, in cryptis conditæ, in ecclesiam majorem translatae sunt anno 1091, die 14 augusti, qua secundo colitur. In Sanctorum Albo inscriptus est anno 1180, a metropolita Nicephoro. Reliquit S. Theodosius quædam scripta pietatis plena; inter quæ nequaquam numeranda est epistola incerti auctoris *de religione Variagorum*, id est Latinorum, ad Iztiaslaum, principem, data.

Cfr 1) Vita S. Theodosii, auctore Nestore, annalista. 2) Annales Nestoris. 3) Prolog., Menol. et Vers. ad h. d. 4) Macarius, Hist. Eccl. Russ., t. II, pag. 50 et seq. 5) Philar., Hist. Eccl. Russ., t. I, pag. 40 et seq. 6) Kulcinius, Specimen, pag. 16.

DIES IV.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

MEMORIA S. APHRODISII, MEDÆ (cum Nan. Hier. Coisl. Neap. Clar. Div. Maz.). S. GAI (cum Maz. Chiff. Sirm.).

S. Silvani, ep. et mart. et 40 soc. (Par. I, Pp. Prol. Kal. cum Bas. Chiff. Sirm. Med.). S. Olbiani, ep. Aneorum et mart. (Rum. Kal. Prol. cum Bas. Chiff. Med. Sirm. Maz.). S. Nicetæ, heg. Mecidii (Mst. Rum. Pp. cum Sirl. Mg. Maz.). S. Athanasii, archiep. Corinthi (Rum. cum Mg. Chiff.). S. Pelagiæ, virg. et mart. Tarsensis (Put. Chil. Og. Pp. Men. Prol. Hor. Kal. cum Sirl. Flor. Mg. Sirm. Chiff. Coisl. GP.). S. Pelagiæ, olim meretricis (Horol.). Translatio reliquiarum Lazari, amici Christi, et S. Mariæ Magdalenæ (Rum. cum Chiff. et Sirm.). SS. MM. Probi, Tarachi et Andronici (Siš.). S. Erasmi, mart. (Prol. Kal.). [Nicephori (Ath.).]

† Nicephori, heg. Mecidii (Bas. Chiff.). † Joannis Theristæ, abb. Panorm. (Itg.). † Joannis Palæolauritæ (Mg. Maz.). † Hilarionis, thaum. (Mg. Sirm. Bas. Chiff. Maz.). † Barbari, militis et mart. (Taur. Med.). † Irenes, mart. (Sirm. Dom. Maz. Hier. Nan. Vind.).

OBSERVANDA.

SS. Aphrodisius et Gaius.

In Ostr. legitur: S. Aphrodisii, Gaimidi lege: Gai, Medæ. Permixtæ sunt duæ turmæ martyrum, in quarum altera militarunt SS. Aphrodisius, Meldas, Leontius, Antoninus, Macrobius, Valerianus et alii; in altera: S. Gaius, Neophytus et quatuor alii socii, Gaianus, Zeno, Marcus, Macarius, quos referunt Taur. et Chiff. In Hier. adest solus Aphrodisius; in Naniano additur: et cæterorum; in utroque tamen ponitur secundo loco, post S. Irenem. In Neap.: Aphrodisii et congreg. ejus. Hinc si minus probanda est lectio Ostromirana, pari jure rejiciatur emendatio proposita a Cl. Kopitario, qui substituit *Ganimedem*. Rectissime Nevostrujev legendum dicit: *Milidi* i. e. Meldæ. Cæterum etiam in codd. Græcis, v. g. in utroque Taurinensi, ad diem 5 pro Melda leguntur nomina *Medæ, Melthæ*. — De S. Silvano, ep. et soc., Nicephoro et Olbiano, tractatur in *Actis* SS. hac die; de Niceta, heg. Mecidiensi, ad 3 Aprilis; de

S. Silvanus et soc.

S. Athanasio die quinta Maii. De S. Pelagia 29 Octobris. — Olbianus in Rum. vocatur Jovilianus. — Probus celebratur a Græcis 12 Oct.; apud Latinos die 11 Oct. — Erasmus videtur esse idem ac ille, de quo inferius ad diem 10 erit sermo. Apud Latinos celebratur 2 Junii. — Nicetas, hegumenus monasterii Mecidii (Μηκιδίου), CPoli, vulgo vocatur Medicensis; uti etiam in Bas. Nicephorus, ejusdem monasterii abbas. — S. Pelagia in Menæis Græcis celebratur primo loco. — S. Hilarion in Basil. et apud Chiffletium nuncupatur thaumaturgus. — Joannis Theristæ festum agitur xxv Junii. — In libro *Acoluthia Patrum hagioritarum*, quem citat Pat. Ath. t. I, p. 399, traditur Nicephorus catholicam fidem dereliquisse et Gregorio Palamæ in orando fuisse magistrum. Quæ duo non modo sanctitatem, sed etiam orthodoxiam viri hujus, ut vocatur, *Theophori*, reddunt valde suspectam.

S. Olbianus.

S. Probus.

S. Erasmus.

SS. Nicetas et Nicephorus.

S. Pelagia.

S. Hilarion.

S. Joannes.

Nicephorus

Athonites.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Clemens
Alphani et
fratres ejus
Cyrillus,
Nicephorus,
Niphon et
Isaacius.

Floruisse videntur sæculo duodecimo in eunte, fueruntque reipublicæ Novgorodensis præfecti, licet vita, gesta, ac virtutes plane sint nobis hodie ignota, et ipsa eorum nomina in præfectorum Novgorodensium serie prætermissa fuerint. Coluntur autem in Ecclesia Novgorodensi, thaumaturgorum titulo ornati. Corpora eorum, miraculis, ut aiunt, clara,

reperta fuerunt circa annum 1162, tempore Joannis seu Eliæ, archiepiscopi, et in monasterio monialium Sokolnicensi condita, unde in monasterium S. Antonii Romani migrarunt anno 1775. Eorum memoria recolitur ad hanc diem in solo monasterio Sokolnicensi, idque non nisi ab anno 1809.

Cfr 1) Hist. hier. Russ., t. III, pag. 127. 2) De præfectis Novgorod., pag. 52. 3) Dict. hist., pag. 154.

Inter

Methodius,
hegumenus
Pesnošianus.

Inter alumnos S. Sergii Radonežensis insigniores procul dubio collocandus est Methodius; qui postquam a magistro suo vitam monasticam fuisset edoctus, accepta ejus benedictione, in profundissimam solitudinem sese abdidit, Deo soli vacaturus. Verum cum sociorum frequentiam, licet mediis in silvis

positus, non posset effugere, commodiorem locum exquisivit Methodius, et ad confluentem Pesnošæ et Jahromæ cellas posuit, ædemque S. Nicolao excitavit, unde et monasterii Pesnošiani cognomen venit. Obiit Methodius in prædicto monasterio, anno 1392 die 4 junii, hegumeni munere defunctus.

DIES V, VI
ET VII.
MAII.

Cfr 1) Menolog, Verš. ad h. d. 2) Philaret., Hist. eccl. Russ., II, 145. 3) Kalajdovicus, Descriptio mon. S. Nicolai ad Pesnošam.

DIES V.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. megalomartyris Irenes (*Omnes cum Bas. Sirl. Typ. GP. Coisl. Flor.*). Encænïa S. Deiparæ Cyri (*Mg.*). S. Hilarionis, thaum. (*Prol.*).

† Nicephori Medicensis (*Sirm.*). † Silvani, episc. et mart. (*Taur. I et II*). † Pelagiæ, mart. Tarsi (*Sirm. Chiffl. Vind. Hier. Nan.*). † MM. Aphrodisii, Meldæ seu Medæ, Macrobiani, Valeriani, Adriani, Leontii, Antonii et aliorum, Scythopoli (*Taur. Med.*). † Ananiæ, apostoli (*Neap.*). † Leonis, mon. in Calabria (*Itg.*). † MM. Neophyti, Gaii, Gajani (*Taur. I et II. Mg.*). † Barbari, mart. (*Taur. I et II, Med. Sirm.*). † Athanasii, ep. Corinthi (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Irene.

In Prologo legitur longum elogium sanctæ Irenes fabulis refertum; quod ideo erat omittendum. — Ædes Deiparæ Κύρου, a Cyro consule et præfecto, Theodosio Juniore imperante, ædificata, celebratur potissimum a scriptoribus, teste Cangio, ob imaginem Deiparæ, quæ ibidem magno cultu et pia veneratione colebatur. CP. Christ., IV, p. 87.

— Hilarion apud alios nominatur die præcedenti. — De Neophyto et sociis actum est pridie. In Menæis Græcis excusis additur: *festum eorum peragitur in ecclesia SS. Cosmæ et Damiani in Darianis* (ἐν τοῖς Δαρείου). Iterum redibunt 11 Augusti, ad quam vide.

S. Hilarion.
S. Neophytus
et soc.

S. Deipara
Cyri.

DIES VI.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

SS. MM. DEMETRII, DANACTIS (*cum Med. Taur. I et II, Div. Sirm.*).

Sancti et justi Job (*Mst. Put. Par. Rum. Og. Pp. Men. Kal. Prol. etc. cum Bas. Hier. Coisl. Vind. Sirm. Dom. Maz. Flor.*). SS. Andronici et Athanasiae (*Pp. cum Mg.*). MM. SS. Barbari, militis et sociorum Bacchi, Callimachi et Dionysii (*Men. Kal.*). S. Barbari, olim latronis (*Men. Kal. Prol. Hor.*).

† MM. Donati, Therini et Mesiræ, sociorum Demetrii et Danactis (*Med. Chiffl. Sirm. Taur. I et II.*). † Parmenæ ex 70 et Euthaliæ (*Sirl. cum Mg.*). † Quinti, Troadii et Theodoreti Antiocheni (*Sirl. Mg. Cyth.*). † Theodoti, ep. Cyreneensis (*Sirl. cum Mg.*). † Matthæi, ap. natal. (*Neap.*). † Memoria SS. Pachomii, Hilarionis et Mamantis (*Bas. Med. Taur. I et II. Chiffl. Maz.*). † Patricii (*Chiffl.*).

OBSERVANDA.

S. Demetrius
et soc.

* In Ostr. habetur: *Dmitri Dnactis*, unde Kopitar effinxit suum *Demetradnactem*. SS. Demetrius, Danax, Donatus et alii citantur hodie in variis Menæis Græcis, et etiam ad xxiv Aprilis, ut ibidem adnotavimus. *Dimii* pro *Demetrii* meminit Siš. His martyribus adnumerandi sunt SS. Therinus, Mesiras, seu Meseera, et Barbarus, gladio cæsus, de quo sequens distichon:

Nomine quidem es Barbarus; ast qui te colit
Ut fortem athletam, mente barbarus non est.

Præter hunc Barbarum nominatur etiam alter Barbarus, distinctus a priore. Plura de utroque vide in Actis SS. ad hanc diem. pag. 105; præ-

terea ad xxiv Aprilis, pag. 264, n. 5. — De patientissimo Job agunt Bollandiani x Maii, juxta Mart. Rom. — SS. Andronicus et Athanasia memorantur etiam in Acta SS. ad hanc diem, inter prætermisssos, et iterum die ix Octob., qua profertur eorum Vita. De eis jam egimus supra ad 11 Martii, quemadmodum et de SS. Parmena, Quinto, Troadio, Euthalia, Theodoreto et Theodoto. — S. Theodoretus, in Slavicis codd. hodie desideratus, est is presbyter Antiochenus, aliis Theodorus dictus, qui sub Juliano passus est et colitur potissimum xxiii Oct. Cfr Acta SS. ad hanc diem, pag. 105; et quæ tradita sunt ad diem xxii et xix Januarii.

S. Job.
SS. Andronicus
et Athanasia.

S. Theodoretus.

DIES VII.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

Apparitio crucis Dominicæ in cælis, Jerosolymæ (*Mst. Put. Par. Rum. Men. Og. Siš. Pg. Prol. Kal. etc. cum Bas. Sirl. Dom. Mg. Hier. GP. Coisl. Vind. Mosq. Flor.*). S. Acacii, mart. (*Par. Og. Men.*).

DIES VIII
MAIL.

Men. Prol. Euch. Hor. Kal. Verš. cum Bas. Clar. Maz. Mg. Hier. GP. Vind.). S. Pachomii, abbatis (*Rum. cum Clar. Copt.*). Nili Sorensis (*Hag.*). [Pachomii (*Ath.*)]. S. Joannes Zedazeni, et duodecim sociorum (*Iber.*).

† Samuelis, proph. (*Neap.*). † Martyrum Neophyti, Gaii, Gaiani (*Chiff.*). † Joannis Damasceni (*Itg.*). † Codrati, mart. (*Mg.*). † Joannis Psychaitæ (*Mg.*). † Maximi, mart. (*Mg.*).

OBSERVANDA.

Inventio crucis.

Inventio crucis primo loco refertur in Menæis sive Græcis sive Slavicis; et quidem in Menologiis Græcis potissimum celebratur *memoria ostensæ Crucis Constantino, imperatori*, cum verbis: *in hoc signo vinces.* — Acacius seu Achatius, martyr CPoli, Latinis fere Agathius est et colitur viii Maii cum S. Maximo Nicomed, presb., et plurimis aliis. — S. Codratus seu Quadratus, mart. in Bithynia, commemoratur in Menæis Græcorum excusis cum

suis sociis. Synaxarium est diversum ab eo quod continetur in Menæis Mediol. mss. ad 9 hujus. Apud Latinos celebratur ix Maii. — S. Pachomius, abbas in Ægypto, in Basilii Menologo celebratur pridie. — Joannes Psychaita, conf. ab iconomachis plura passus, a Latinis colitur xxv Maii. — Joannis Damasceni natalis dies celebratur hodie in Martyrologio Basilianorum Italo-Græco. — De S. Joanne Zedazeno sermo recurret ad 4 Novembris.

S. Pachomius.

S. Joannes

Psychaita.

S. Joannes

Damascenus.

S. Joannes

Zedazenus.

SS. Acacius et Maximus.

S. Codratus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Nilus, hegumenus Sorensis.

Beloozerensis monasterii alumnus fuit Nilus Sorensis, nobilissimo Majcoviorum genere ortus. Hic, lustratis cœnobiis et asceteriis, quæ tum in Oriente, tum in Monte Atho præ cæteris celebrabantur, ad lacum Album redux, in solitudinem secessit, cellamque suam ad Soram fluvium fixit; ubi paulo post, ecclesiam B. M. V. cum monasterio Sorensi erexit. In quo non cœnobitarum, sed ascetarum regulam, quod ei peculiare fuit, invexit, ac dein in testamento suo, adhuc exstanti, fuse explicuit, asceticæ vitæ restaurator ideo cognominatus. Nec facile ad convivendum sibi admittebat candidatos; sed, turba amota, selectionibus conten-

tus fuit. Quare universa, quam congregaverat Nilus, communitas quatuordecim tantum seniores numerabat. Humilitatis studiosissimus, fratres suos enixe rogavit, ut morituri corpus aut in campos escam feris projicerent, aut in fossam communem sine ullo honore demitterent. Paupertatem vel post mortem colere visus est; cum enim Joannes IV, Sorensæ asceterium invisens, lapideam ecclesiam loco lignæe construi jussisset, regis jussionem adimplere vetuisse traditur Nilus, monasterii hegumeno in somnis apparens. Obiit die 7 maii, anno 1508, ætatis suæ septuagesimo sexto.

Cfr 1) Muraviev, Vitæ SS. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 213. 2) Hier. Russ., t. V, pag. 210-240. 4) Philaret, Hist. Eccl. Russ., t. III, pag. 160.

Pachomius, CPoli a Turcis interfectus.

Pachomius, Ukraina, piis parentibus, oriundus, adhuc puer a Tartaris captivus abductus est et cuidam mahumetano ferrifabro venditus. A quo in Anatoliæ urbem Usad avehitur, et domini sui artem religionemque addiscere cogitur; at frustra. Etenim nec promissis, nec minis a Christo separari potuit Pachomius, quascumque tribulationes pro eo pati paratus. Quocirca libertati erat jamjam restituendus, cum ecce, repentino morbo correptus, decumbit. Ægrotum ad instar suorum induunt impii Turcæ, quasi nimirum ille Mahometis spurcitas fuisset amplexatus; circumcidere tamen non audent. Quæ ægerrime ferens Pachomius, cum Smyrnam mercandi causa venisset, inde in Montem Atho navigavit, vestem Tur-

cicam habitu monastico commutaturus. Duodecim ibidem annis peractis, eremitæ cuidam socium se adjunxit, ejusque severam vivendi rationem æmulatus, diuque et varie a senioribus probatus in Anatoliam remeat, atque in eadem urbe, quam olim incoluerat, in foro publico apparet, ut christianam fidem solemniter profitendi habeat occasionem. Illico comprehenditur imperterritus confessor, et coram iudice sistitur, a quo aut fidem ejurare aut certam necem subire jubetur. Supplicium eligit Pachomius, capiteque truncatus, gloriose occubuit anno 1730, die Ascensionis. Corpus ejus in insula Pathmo hodiedum dicitur asservari et cultu publico quotannis ad præsentem die celebrari.

1) Martyrol. Constantinopol., ed. Venet. 179 et seq.

DIES VIII.

Ex Ostromirano.

MEMORIA S. APOSTOLI ET EVANGELISTÆ JOANNIS THEOLOGI (*Omnes cum Bas. GP. Maz. Vind. Dom. Mg. Hier. GP. Pg.*).

Ex variis.

S. Arsenii Magni (*Mst. Put. Rum. Chil. Og. Pp. Men. Leop. Kal. Prol. et Horol. cum Bas. Sirm. Chiff. Dom. Maz. Mg. Hier. GP. Msq.*).

† Apparitio S. Angeli, prop. (*Neap.*). † Melis, hymnographi (*Chiff.*). † Coronæ militum, mart. (*Chiff.*). † Nicomæ, mart. (*Sirm.*). † Tarasii, thaum. in Lycaonia (*Sirm.*). † Acacii, mart. (*Med.*).

OBSERVANDA.

OBSERVANDA.

DIES IX, X
ET XI
MAII.Apparitio S.
Angeli.

S. Nicomas.

S. Joannes, apostolus. Post S. Joannem ev. in Prologo additur : *Eadem die collectio sacri pulveris id est mannæ ex tumulo ejus defluentis.* Fabula hæc celebratur hodie etiam a Coptis. — S. Arsenius Magnus a Latinis colitur xix Julii. — Distichon de S. Mele sonat ita : *Melen migrantem hymnographum ex hac vita, Laudare rythmis convenit, ut est hic mens.* — S. Tarasius videtur distinctus esse a Tarasio, arch. CPolitano,

cæterum solo nomine notus. — Neapol. lapis : *Apparitio S. Angeli prop[ugnatoris]*; intellige S. Michaelis in monte Gargano; quam celebrant Latini. Ultimum compendium nec Mazochius explicuit, nec illustr. cardinalis Maii. — S. Nicomas erat unus e sociis S. Acacii, CPoli. martyrio coronati, de quo nos egimus pridie.

DIES IX.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Isaiaë, prophetæ (*Mst. Put. Par. Rum. Siš. Og. Pp. Leop. Men. Hor. Kal. cum Bas. Neap. Hier. GP. Pg. Vind. Goth. Flor. Mg. Maz. Dom.*). S. Christophori, mart. (*Put. Chil. Og. Pp. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Neapol. Hier. GP. Pg. Mosq. Goth. Vind. Dom. Maz. Mg. Flor.*). Translatio reliquiarum S. Nicolai thaumaturgi Myris Barum (*Rum. Pp. Men. Verš. Ternob. Euch. Kal. Hor. Prol.*). S. Schio Syri, erem. (*Iber.*).

† Natalis S. Gregorii Nazianzeni (*Itg.*). † MM. Epimachi et Gordiani (*Bas. Mg. Sirl. Med. Taur. I et II, Sirm.*). † Codrati, mart. et soc. (*Bas. Mg. Chiff. Maz. Clar. Taur. I et II, Maz. Marg.*). † Tryphenæ, mart. (*Med. Sirm. Taur. I et II.*). † Timothei, patriarchæ (*Med. Taur. I et II, Sirm.*). † MM. Saturnini et Rufini (*Chiff.*). † MM. Aquilinæ et Callinici (*Chiff.*).

OBSERVANDA.

S. Isaías.

In cod. Rum. perperam additur : *filius Amos*; a Latinis colitur Isaías 5 Julii. — In codice Parisino *Christophorus* sumitur pro cognomine S. Isaiaë : nec enim aliter intelligi potest titulus *Theophori* (bogonostza) quo decoratur propheta. A S. Christophoro conversi sunt ad fidem SS. Aquilina et Rufinus, qui in codd. Græcis mss. inscribuntur disjuncti. — Translatio reliquiarum S. Nicolai Barum facta est anno 1092. In Prologo exstat longum sancti elogium, cui additur narratio de miraculis ab eo patratis, peculiariter vero in S. Stephano, Dëčanensi, rege Serbiæ, cui visum restituit, uti fuse evolvitur in Vita regis. (Cfr *Memoriæ Slavicæ* ad 30 Octobris). Festivitatem hanc ab Urbano II papa institutam, Græcis vero omnino

ignotam, in Kioviensem Ecclesiam invexit, et ut in perpetuum celebraretur decrevit Ephræm metropolita anno 1092. Qua de re conferantur Prologus et Menologium excusum ad hunc diem, Kulčinius, in Specimine, pag. 114; Philaretus, Histor. Eccl. Russ., t. I, pag. 95; et Macarius, Hist. Eccl. Russ., t. II, pag. 191. — De Timotheo patr. conferantur omnino quæ de vocabulo illo ῥοδισμός disserunt Bollandiani, hac die, pag. 359 et Mazochius ad 13 Februarii; in codd. enim superius allatis legitur : *καὶ ὁ ῥοδισμός τοῦ ἁγ. Τιμοθέου πατριάρχου.* — De S. Schio, quem hodie celebrat recens Iberorum Ecclesia, agetur fusius ad diem 4 Novembris, S. Joanni Zedazeno ejusque sociis Eliæ et Stephano sacram.

S. Timo-
theus.

DIES X.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Simonis Zelotæ, apostoli (*Omnes cum Bas. Sirl. Hier. GP. Coisl. Msq. Sirm. Maz. Vind. Dom. Mg. Flor.*). S. Hesychii, mart. Antiocheni (*Prol. Kal. cum Bas. Sirl. Mg. Chiff. Sirm. Maz.*). SS. MM. Alphii, Philadelphii, Cypriani, Erasmi et soc. (*Prol. Kal. cum Bas. Sirl. Mg. Clar. Maz. Dom. Div.*). S. Isidoræ Salæ (*Men. Kal.*). S. Thaidis, pœnitentis (*Men. Kal.*). S. Simonis, ep. Vladimiriæ et Suzdaliæ (*Pat. Men. Kal.*).

† Laurentii (*Chiff.*). † Abdæ, mart. (*Dom.*). † Condrati, mart. et soc. (*Sirm. Chiff.*).

OBSERVANDA.

SS. MM. Al-
phius et soc.

De S. Erasmo mentio facta est jam 4 Maii. Cyprianus Sirmundo est Cyrinus, aliis Cyrillus. Præter Alphium et socios martyres, quos ex Menæis Græcis in sua Martyrologia invexerunt Latini, nemo alius ex Sanctis hic citatis colitur a Latinis præsentī die.

— De Simone, ep. Vladimiriæ ac Suzdaliæ et hagiographo, fuse tractavimus in Actis SS. Oct., t. X pag. 877, quando de B. Aretha, monacho Cryptensi, instituebatur tractatio. Adscriptus est huic diei propter sanctum apostolum sibi cognominem.

S. Simon, ep.
Vladimiriæ.

DIES XI.

Ex Ostromi-
rano.

GENETHLIACUS DIES URBIS (CPoleos) (*Mst. Tern. Chil. Siš. Og. Pp. Prol. Kal. cum Bas. Lind. Hier. GP. Goth. Vind. Msq. Flor. Nan.*). S. MOCH, MART. CPOLI (*Put. Tern. Rum. Par. I. Chil. Og. Leop. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Hier. GP. Coisl. Vind. Goth. Lind. Sirm. Dom. Maz. Flor. Msq.*).

Ex variis.

Sanctorum Cyrilli et Methodii, episcoporum Moraviæ et Slaviciæ gentis apostolorum (*Men. Kal. Prol. Hor.*). S. Dioscoridis (*Rum. cum Bas. Sirm. Maz. Chiff. Sirl.*). S. Theodosiæ, mart. (*Prol.*).

† Pachomii (*CP. Hier.*). † Hilarionis, mon. (*Neap.*). † Philippi Argynii, mon. (*Itg.*).

OBSERVANDA.

DIES XI
MAII.Natalis CPo-
leas.

OBSERVANDA.

In Græcis codicibus fit commemoratio exstructæ urbis his verbis aut similibus : ἡ μνήμη τοῦ γενέθλιου τῆς πόλεως; quod synaxarista Ostromiranus reddidit modo prorsus inaudito : *Memoria sancti Genethlii et multorum*. Similibus erroribus fœdatus est totus fere mensis Maius cod. Ostromirani. *Zosiam et conjugem Hesperii* pro Zoe conjugē, *Gaimidum* pro Gaio et Mida, *Dmitradnactem* pro Demetrio et Danacte retulimus suo quemque die; mox refertur ex eodem fonte *Memoriam sanctorum Basilii, Constantini et Helenæ*, pro *memoria sanctorum imperatorum* (βασιλεων) *Const. et Helenæ*. Hinc pronum est concludere, Gregorio diacono, qui codicem exaravit, præluisse protypon aliquod Græcum diversum a Menologio Basilii et nonnihil corruptum. Nam præterquam quod in Menologio nulla fiat mentio SS. Aphrodisii, Gai, Meldæ seu Midæ, Demetrii et Danactis hoc mense, etiam encænïa urbis annuntiantur paulo aliter ac in Ostromirano : ἡ ἀνάμνησις τοῦ γενέθλιου τῆς Κωνσταντινοπόλεως. In Ternob. refertur *memoria geneseos* (bytia) *urbis regiæ*, non secus ac in CPolitano Morcellii : εἰς τὸ γενέθλιον τῆς πόλεως. Mst. addit : *Benevolentia Dei spiritualiter agimus memoriam regiæ urbis a Deo servatæ*. Cæterum Natale usurpatur de quacumque festivitate; natale reditus, natale cathedræ, calicis, templi, imo dicitur natale terræ motus γενεσία σεισμοῦ. Novæ urbis CPolitanae dedicationem Græci vocant γενέθλια seu ἑγκαίνια, natalitium diem; quem celebratam fuisse xi Maii, anno vigesimo quinto Constantini, tradit Hesychius Milesius, apud Cangium CP. Christianæ, lib. I, pag. 27. In Prologo : *encænïa regiæ urbis*. In Menologio excuso inscribitur post SS. Cyrillum et Methodium his verbis : *Eadem die commemoratio encænïorum regiæ urbis, quando nimirum magnus imperator Constantinus Byzantium valde ampliavit et suo nomine Constantinopolim dixit, sedequæ sua e veteri Roma in eam translata, novam Romam vocari jussit, atque SS. Deiparæ patrocinio dicavit*. Hæc in codicibus Ecclesiæ Mosquensis; at in Horologio Ruthenorum catholicorum festivitas hæc omnino prætermissa est. — Undecima Maii solennis recolitur memoria SS. Cyrilli et Methodii apud Slavos in oriente et meridie degentes, puta Russos, Bulgaros et Serbos. Cur autem hanc diem elegerint difficile dictu est; id tamen antiquitus factum esse testantur Menologia Slavonica ævi remotioris. Quorum exemplo hodiernum quoque Menologium, Mosquæ excusum, continet *vitam et labores venerabilium patrum nostrorum, Methodii et Constantini, qui et Cyrillus, Moraviæ episcoporum et Slavicæ gentis doctorum*. Incipit vero his verbis : *Tempore iconoclastarum Græciæ imperatorum, Leonis Armeni et Michaelis Trauli, ejus successoris, qui et Balbus cognominatur, item Theophili, filii Michaelis, erat Solunæ (civitas eadem est ac Thessalonica) vir quidam nobilis et dives, Leo nomine et reliqua*. Collegisse hanc Vitam dicitur auctor ex pluribus Vitis manuscriptis; imo non aliud est quam quæ legenda vocari solet panonica S. Cyrilli, slavonice excusa curis cl. Josephi Schafarik, latine vero hactenus a nemine. Eidem quædam admixta sunt ex legenda panonica S. Methodii, quam edidit slavonice idem Schafarik, latinitate autem donavit Fr. Miklosich, slavicarum litterarum in Universitate Vindobonensi professor. Quæ autem in Menologio excuso de SS. Cyrillo et Methodio leguntur, ea fortuito casu nactus, in suum Nestorem, capite decimo, invexit Schlæzerus, nullo prorsus instituto examine; quo tamen potissimum indigebat legenda S. Cyrilli, quum plurima contineat non nisi sobrie admittenda. Ejusmodi sane est iter saracenum et disputationes theologicæ, cum Saracenis et Hebræis a

S. Cyrillo institutæ atque prolixo calamo exarata; quæ tamen a Schlæzero vero longe similiora esse pronuntiantur, quam res in legenda Italica de translatione corporis S. Clementis aut in Bohemica de conversione Bohemorum contentæ, scilicet quia hæc e fontibus scatebant Latinis adeoque scriptori catholicis infenso parum gratæ. Quamvis debilem esse Menologii Mosquensis auctoritatem persuasum sibi habebit, quivis in rebus hagiologicis non omnino peregrinus; SS. Cyrillum et Methodium nec inter Khozaros, nec apud Bulgaros, nec in Bohemia fuisse unquam, decretorie, ut solet, pronuntiat idem Schlæzerus, Menologii Mosquensis testimonio unice innixus; in Moraviam autem Constantino-poli perrexisse per Chersonesum, hodiernam Crimeam, id valde probabile esse censet, ut nihil dicatur de aliis ejusmodi commentis, quibus caput illud Nestoris decimum refertum est, quantumvis jactitet auctor illud summa qua potuit cura fuisse confectum; sed plura expendere non est hujus loci. In Prologo annuntiat ad hanc eandem diem *memoria venerabilis patris nostri Methodii, episcopi Moraviæ et Russiæ doctoris*, accedente sequenti Synaxario, quod, quia breve est et singulare, ex integro huc referre placet : *Venerabilis pater noster Methodius natus est Thessalonica a parentibus nobilibus et copiosis, Leone et Maria. A juventute sua in librorum scientia admodum erat versatus, corporisque viribus pollens; imperatori quoque innotuit, coram quo adstabat semper. Dum autem annum ageret duodecimum, Slavorum principatum obtinuit, inter quos toto decennio commoratus est ac linguam Slavonicam didicit literasque Slavonicas cum fratre suo Cyrillo composuit. Tum brevitate vitæ præsentis secum reputans atque cum pœnarum quæ peccatores manent duratione confrens, timore Dei tactus, dignitatem principis abdicavit ultro, atque in montem Olympum profectus monachi habitum induit. Quadam autem die imperator misit fratrem ejus Cyrillum ad Khozaros, ut Hebræos disputando convinceret et faceret inde extorres : fuerant enim Khozari Hebræorum religionem amplexi. Adiit ille Methodium fratrem suum, qui linguam Slavonicam callebat; utque sese comitaretur impetravit. Peragrata itaque regione universa, omnes incolas ad veram religionem pertraxerunt, Hebræis profligatis. Tunc flagitare cœperunt Slaveni baptismum, Khozari doctorem, Moraviæ episcopum, Vlachi magistrum; rediitque Methodius Constantinopolim, et in episcopum a patriarcha unctus est, ac ad Moravos missus, ubi multis signis inclaruit. Zambrium quendam, natione Khozarum, religione vero hæreticum, qui Christi fidem blasphemabat, publice falsitatis convicit. Indixerat nempe Moravorum princeps concilium, ad quod convenerunt Judæorum duo millia, duce Zambrio; Methodius autem venit solus. Et oppugnabant illi fidem christianam; quos omnes athleta egregius, Methodius, prophetarum et apostolorum enuntiatis, velut bino jaculorum genere armatus, obruit et devicit. Contigitque tunc signum magnum: crepuit Zambrius medius, Sedislaum vero deglutivit terra; ceteri aut igne combusti sunt, aut fuga salutem petierunt. Christiani autem jubilabant, et Methodio imposuerunt nomen Os CHRISTI. Qui vitæ cursu completo in senectute bona migravit ad Deum. Hactenus Synaxarium, cujus auctorem esse Russum produnt titulus et totius narrationis tenor. — In eodem Prologo commemoratur S. Theodosia, protomartyr, cujus synaxis peragi dicitur in monasterio Dexiocratico ibique sacrum ejus corpus asservari. Ita Prologus ad hanc diem, et iterum ad 18; at in Menologio excuso et Macarii manuscripto sanctæ hujus martyris pro cultu imaginum passæ mentio fit ad diem 19.*

S. Theodosia,
martyr.

DIES XII.

SS. Cyrillus et
Methodius,
Slavorum
Apostoli.

DIES XII
ET XIII
MAII.

DIES XII.

S. EPIPHANII (*Omnes cum Bas. Sirm. Dom. Flor. Maz. Hier. CP. Neap. GP. Coisl. Vind. Mosq. Goth. Med.*).

S. Germani, arch. CP. (*Mst. Rum. Chil. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Sirl. Sirm. Maz. Med. Hier. GP. Flor.*). S. Sabini, archiep. Cypri (*Prol. Kal.*). S. Polybii, ep. Rhinocyri (*Prol. Kal.*). Dedicatio ecclesiæ S. Deiparæ Kioviensis (*Rum.*). Dionysii, archim. Radonežensis (*Hag.*).

† Parmenæ, ex 70, et Euthaliæ (*Mg.*). † Cointi seu Quinti et Troadii (*Mg.*). † Andronici et Athanasiae (*Mg.*). † Theodoreti, presb. Antiocheni (*Mg.*). † Georgii in monte Maleo (*Sirm. Chiffl.*). † Nicephori, presb. in monast. Aphaxeos (*Med.*).

OBSERVANDA.

S. Epiphanium, Cypri episcopum, tot scriptis illustrem, celebrant hoc die Kalendaria Græca pariter ac Latina fere universa. Accedunt in Slavici encomia, quorum unum notabimus, in Menologio Mosquensi prolixo calamo exaratum, atque ex Vita Epiphanii, auctoribus SS. Polubio et Sabino, quæ germana non est, depromptum. Mirandum itaque erat, nihil de tanto viro tradi in Calendario Ostromiri; verum non omnis Epiphanii memoria ibidem expuncta; nam in epilogo diserte asserit Gregorius, diaconus, codicem a se absolutum fuisse 12 Maii quo fit memoria S. Epiphanii. Quam propterea in titulo diei nil dubius statui inscribendam. In CPolitano, post S. Epiphanium Cypri, additur και λοιπων πατριαρχων, et cæterorum patriarcharum, puta Constantiensium; de quo titulo recolantur dicta ab eruditissimo Morcellio in suis commentariis diurnis, t. II,

pag. 104. Perperam tamen in Goth. et Mosq. S. Epiphanius vocatur archiep. Constantinopolitanus. — S. Epiphanio, archiepiscopo Cypri, fasti plerique addunt S. Germanum patriarcham CPolitani. Tacent tamen duo Kalendaria omnium antiquissima, Neapolitanum marmoreum et CPolitani a Morcellio vulgatum, quorum posterius decem tantum annis S. Germani obitus præcessisse putatur. Obiit autem S. Patriarcha anno 750. — Celebrata est dedicatio B. M. Kioviensis, tempore S. Vladimiri, qui primus e regibus Russis fidem Christi publice est professus. — Dionysium Radonežensem refert hodie Diction. hagiologicum; licet autem vitam ejus fuse narrent auctores indigenæ recentiores, nos tamen cum antiquioribus silentio præterire malumus. Adeantur, si lubet, Vita SS. Ecclesiæ Russicæ, quas ex codd. mss. se excerptisse dicit Muraviev.

S. Germanus.

Dedicatio Ecclesiæ B. M. Kioviæ. Dionysius.

DIES XIII.

VACAT.

S. Glyceriæ, virg. et mart. (*Mst. Rum. Siš. Og. Pp. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Hier. GP. Flor. Coisl. Sirl. Sirm. Dom. Maz. Mg.*). S. Alexandri, mart. Romani (*Put. Par. I. Rum. Hor. Prol. cum Bas. Hier. Med. Taur. Sirm. Dom. Goth. Msq. Vind.*). S. Pausiaci seu Pausiaci, ep. Synnadarum (*Prol. Kal. cum Bas. Maz. Mg. Sirm.*). S. Alexandri, ep. Tiberianorum (*Med. Chiffl.*). S. Sergii seu Georgii, confes. CPoli (*Rum. Men. Prol. Verš. cum Bas. Sirl. Mg. Sirm. Maz.*). SS. MM. Heraclii, Paulini et Venedimi (*Prol.*). SS. Joannis, Euthymii et Georgii Iberorum (*Ath.*). [Gabrielis Iberi et aliorum (*Ath.*).]

† Germani, episc. CP. (*Itg.*). † Polybii, ep. (*Neap.*). † Nicephori, presb. in monast. Aphaxeos (*Taur. I. Chiffl. Sirm.*). † Laodicii, custodis carceris, mart. (*Chiffl.*).

OBSERVANDA.

In Calendario Mosquensi S. Glyceria nominatur bis eodem die, et quidem prima vice sola, secunda cum Laodicio custode carceris et martyrii socio. Unam eandemque esse non dubites. In Coisl. n. 199 perperam dicitur *Asceria*. — S. Alexander, martyr, natione Romanus, cujus festum celebrari dicitur Centumcellis, in Horologio Počajoviae vocatur Cyprius, probabiliter corrupto nomine Drisipari, ubi capite truncatus et in flumen præterlabens projectus coronam promeruit; non absimili corruptela nominatur *Dioriparus* apud Sirletum. Cæterum, probe distinguendus est ab altero Alexandro, episcopo Tiberianorum, alias Hierosolymorum; uterque fæde miscetur in Med. — De S. Heraclio martyre et sociis ejus iterum agetur in Prologo die xviii simul cum SS. MM. Petro, Dionysio, Andrea, Paulo et Christina; quo inscribantur etiam in Menologio Mosquensi; in Sirletiano referuntur die xvi. — S. Germanus, patr. CPolitani, cujus natale recolitur pridie, refertur in solo Martyrologio Italo-Græco, a quo etiam adseritur Ordini S. Basilii. — S. Sergium, confessorem, qui pro culta sanctarum imaginum

sub Theophilo, imperatore, verbera et carcerem passus est, consignant Menæa Græca; at in Prologo et Menol. Slavonico nominatur Georgius; unum eundemque esse manifestum faciunt synaxaria adjecta. — S. Polybium, episcopum Rhinocyri, Slavica Kalendaria commemorant die præcedenti, simul cum S. Epiphanio, cujus erat discipulus; Græca hodie et die proxime sequenti. — Frustra a me quæsitus est Nicephorus in Actis SS., licet diserte indicetur in veteri apographo Bollandianorum ms.; non videtur esse diversus a presbytero illo anonymo monasterii Aphaxeos, quem refert synaxarium Sirmundi. — De Joanne, Euthymio et Georgio agitur 50 Junii, quamvis in Monte Atho eorum memoria recolatur præsentis die quo Euthymius obiit. De Gabriele aliisque, qui tempore Michaelis Palæologi a patr. Becco passi fuisse dicuntur, recolantur quæ ad 4 Januarii de istiusmodi martyribus Montis Atho animadvertimus. Erat porro Gabriel, monachus monasterii Iberorum, quod fundaverant Joannes, Euthymius et Georgius.

S. Polybius.

S. Nicephorus.

SS. Joannes, Euthymius, Georgius.

Gabriel Iberus.

DIES XIV.

DIES XIV
ET XV
MAII.

DIES XIV.

PASSIO SANCTI ISIDORI (*Omnes cum Bas. CP. Hier. GP. Vind. Coisl. Flor. Sirm. Maz. Dom. Sirl. Mg.*). S. PACHOMII.

Ex Ostromirano. S. Maximi, mart. (*Rum. Prol. Kal. cum Bas. Maz. Sirl. Sirm. Chiffli.*). Isidori Sali, Rostovien-
Ex variis. sis (*Pp. Prol. Men. Kal.*). S. Serapionis Sindonitæ (*Men. Vers. Prol.*).

† MM. Alexandri, Barbari et Coluthi (*Clar. Chiffli. Med. Maz. Dom.*). † Polybii, discip.
S. Epiphani (*Taur. I et II, Dom. Maz.*). † Gerasimi, mon. in Calabria (*Itg.*). † Therapontis, ep.
in Cypro (*Mg.*) † M. Glyceriæ (*Goth. Msq.*). † Bonifacii, mart. (*Neap.*). † Deiparæ Diaconissæ
(*Taur. I et II.*).

OBSERVANDA.

S. Isidorus,
mart.

In Synaxario pervetusto Putiatæ Novgorodensis Isidorus cognominatur: *archiepiscopus Otski*, quasi hic martyr fuisset antistes Ecclesiæ *Otiensis*. Manifesta corruptela est vocis *Option*. — Est Magnus ille Pachomius, de quo recentiora synaxaria fere omnia agunt 15 Maii, Latini vero hodie. — In Prologo excuso legitur: *Eadem die homilia de Serapione sene*, ubi narratur solo sindone indutum circumvisisse ubique, unde et cognomen *Sindonitæ* accepit; at in Menologio legitur ad hanc diem ejus Vita, ex Palladio desumpta;

unde concludendum est, præsentem diem esse cultui ejus dicatam. — S. Alexander nominatur junctim cum Barbaro et Colutho; an diversus sit ab Alexandro Romano, qui commemoratus est pridie, non liquet plane. — S. Coluthus iterum refertur ad xix in Bas. et in Menæis Slavicis et Græcis, sed solus. In Mediol. additur: quorum synaxis peragitur in S. Irenes æde *Maritima* (*πρὸς θάλασσαν*); de qua ecclesia est actum ad 24 Januarii. — Ædis SS. Deiparæ Diaconissæ dictæ mentionem facit Cangius, IV, p. 87.

S. Alexander,
martyr.

S. Pachomius.

S. Coluthus.

S. Serapio.

SS. Deiparæ
Diaconissæ.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Isidorus,
Rostoviensis.

Isidorus, cognomento Tverdislaus, Germania e nobili Meisterorum genere oriundus, et in religione catholica institutus, ut fatuus pro Christo fieret, paternam domum, insciis parentibus, reliquit, et orientem versus profectus, pluribus regionibus peragratis, in Rusiam tandem venit, sedemque Rostoviæ fixit, ritu romano cum græco-russico commutato, non vero fide, ut autumant auctores indigenæ. Innovavit nimirum eo tempore Ecclesiarum unionem celeberrimus semperque memorandus Isidorus, metropolita Kioviensis, deinceps cardinalis. Porro degit Tverdislaus in tuguriolo vimineo, quod non modo omni suppellectili destitutum, sed et tecto vacuum

erat. Ibi noctes integras orationi vacabat aut somnum humi capiebat pluviis nivibusque expositus; die vero per urbem ambulabat veste tenuissima indutus, hominumque contumeliis obnoxius. Tandem resolutionis suæ tempus adesse sentiens, jejuniis et precibus solito magis indulsit, et, tuguriolo inclusus, ad æternam requiem migravit die 14 maji, anno 1474, in hæc verba: *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum*. Beati mortem evulgavit suavissimus odor e corpore manans et universam implens civitatem. Venientes itaque fideles, Isidori corpus terræ condiderunt eo ipso loco, ubi obierat. Ecclesiam ibidem dein superstruxerunt.

Chr 1) Prolog. et Menol. Vers. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 124.

DIES XV.

Ostromira-
num.

Ex variis.

VACAT.

S. Pachomii Magni (*Mst. et cæteri fere omnes, cum Bas. Sirl. Sirm. Dom. Maz. Mg. Hier. GP. Pg. Goth. Msq. Vind. Flor.*). S. Theodori Consecrati, ejus discipuli (*Mst. Put. Men. Rum. Siš. Men. cum Bas. Sirl. Maz. Hier. GP. Vind.*). S. Achillei, ep. Larissæ (*Par. Rum. Kal. Prol. cum Bas. Sirl. Mg. Sirm. Dom.*). S. Nicolai, patr. CPolitani (*Rum. cum Med. Taur. II, Sirm.*). S. Isaïæ, ep. Rostoviensi. (*Prol. Men. Pat. Pp. Kal.*). Demetrii Uglicensis (*Men. Prol. Kal.*). [Euphrosyni, Pscoviensis (*Prol. Men. Kal.*).

† MM. Abdæ, Abdijesu, ep. et 16 presbyterorum et 7 virginum e terra Khaskhar (*Med. Sirm. Taur. II, Chiffli. Dom. Maz.*). † Barbari, thau. (*Flor.*). † Anastasiæ Latrensis (*Coisl.*). † MM. Heraclii, Paulini et Benedicti seu Venedimi (*Bas. Dom. Maz. Med. Chiffli. Taur. II*). † MM. Petri, Pauli, Andreae, Dionysii et Christinæ (*Bas. Med. Taur. II*). † Pueri Lampsaci, mart. (*Chiffli.*). † MM. Simeonis, Isacii et Bachtisii, soc. (*Bas. Med. Taur. II, Sirm.*). † Deiparæ *περαν ἐν τῷ περιτειχισµατι* (*Sirm.*). † Imaginis B. V in Camulianis (*Med. Sirm. Taur. II*). † Georgii, ep. Mytilenæ (*Sirl.*). † Zachariæ, proph. (*Neap.*). S. Alexandri, ep. Hierosol. (*Sirl.*). † SS. Patrum in mon. S. Sabæ occisorum (*Sirl.*).

OBSERVANDA.

S. Achilleus.

In Rum. legitur: *Theodori, Harissæ, Pachomii, Nicolai*. Ubi probabilissime inter Theodorum et Harissam excidit nomen Achillei, cum nulla sancta Hilarissa inveniatur, Achilleus vero fuerit episcopus Larissæ. — S. Theodorus Consecratus profertur ab aliis die sequenti. — S. Nicolaus est patriarcha CP. cognomento Mysticus, qui non uno occurrit die; in Div. xiv, in Taur. et Mazar. xvii, in Par. Slavico xx, etc. De eo fuse tractant Bollandiani, xv Maii, p. 509, probantque S. Nicolaum obiisse hoc die, anno 925. — Exstant ecclesiæ

Demetrio, Uglicensi principi, dicatæ, teste Kal. Mosq. pag. 272. Cfr. *Disquisitio de obitu principis Demetrii*, auctore Philareto, nunc archiep. Kharcoviensi, in Prælectionibus Soc. hist. Mosq. an. 1858, t. I, pag. 1 et seq. Plura dabunt *Memoriæ Slavicæ*. — S. Heraclius et socii ejus occurrunt etiam tribus subsequentibus diebus, unde iterum perspicuum fit, quanta ex hac iteratione exoriri debuerit in Synaxariis confusio. Ædem B. V. *περαν ἐν τῷ περιτειχισµατι* apud Cangium non reperi. — S. Alexander vulgo celebratur 12 Decembris.

Demetrius
Uglicensis.

S. Heraclius
et soc.

SS. Deipara,
S. Alexander,
ep. Hierosol.

S. Theodorus
Consecratus.
S. Nicolaus,
patr. CP.

MEMORIÆ

MEMORIÆ SLAVICÆ.

DIES XVI
MAII.S. Isaias,
episcopus
Rostoviæ
et thaum.

Kioviæ natus, Isaias monachus Cryptensis fuit tempore Antonii et Theodosii. Ob sanctos mores et eximiam pietatem monasterio S. Demetrii Kioviensi præfectus est anno 1062, ac tandem ad sedem Rostoviensem evectus anno 1077. Ecclesiam suam zelo vere apostolico excolebat, et innumeras animas Christo Domino genuit. Regiones sibi subditas lustravit gnaviter; idola, ubicunque reperiabantur, igni tradidit, baptizavit alios, alios recenter baptizatos in fide consolidavit, omnes vero

misericiordiæ operibus sibi devinxit. Demum christiana religione, quam etiam miraculis comprobavit per universam diœcesim omnino implantata, ad vineæ Dominum migravit anno 1090, die 15 maii, sanctorum cultu jam exeunte sæculo undecimo a Rostoviensibus honoratus. Sacræ ejus reliquiæ, anno 1160 vel 1164 die 23 ejusdem mensis repertæ, in ecclesia cathedrali Rostoviæ solemnî pompa fuerunt collocatæ, peculiari festivitate in memoriam hujus inventionis instituta.

Cfr 1) Nestor in Vita S. Theodosii. 2) Annales ejusdem, pag. 89. 3) Annales Nicen., II, pag. 191. 4) Vita auct. anon., in Colloq. Orthod., an. 1858, mens. Mart., pag. 412-450. 5) Macarius, Hist. Eccl. Russ., II. 16, 77 et 274. 6) Prolog. Menol. et Verš. ad h. d. 7) Dict. hag., pag. 124. 8) Kulčîn., Specimen, pag. 21.

Euphrosynus,
monachus
Pscoviensis.

Euphrosynus, in baptismo Eleazarus, in vico Videlebensi prope Pscoviam urbem, piis parentibus ortus est circa anno 1386. Sacras litteras mature didicit, eisque legendis et recogitandis, addita abstinencia, potius quam ludis aliisve carnis oblectamentis indulgit. Continentiam adeo coluit, ut parentes, matrimonio eum adstringere volentes, clam reliquerit, vitamque monasticam, jampridem desideratam, amplexus sit in cœnobio Suia-togorio, triginta chiliometra ab urbe dissito. Cum autem virtutum ejus fama late permaneret, ut hominum applausus fugeret, in eremum secessit anno 1447, et ad Talvam fluvium per aliquod tempus eremitarum instar degit in parvulo tuguriolo, carnem jejuniis et vigiliis

domans. Postmodum, adjunctis sibi sociis, ecclesiam titulo SS. Basilii, Gregorii et Joannis Chrysostomi, ab eisdem in somniis præmonitus, excitavit, et monasterium instituit, quod tamen regere præ humilitate renuit. Ipse vero regulam monasticam adumbravit, ex triginta capitibus constantem, quam in magnum suum Menologium inseruit Macarius, metropolita; nec non et testamentum reliquit, in quo paupertatis studium imprimis commendatur. Utrum vero CPolim profectus fuerit, quorumdam dubiorum solvendum causa, dubitatur. Obiit Euphrosynus, anno 1481, die 15 maii, in monasterio suo conditus. Defuncti vitam enarravit Basilii quidam, Eleazari cœvus, et alius auctor hactenus deperditus.

Cfr 1) Prolog. et Menol. Verš. ad h. d. 2) Colloq. Orthod., an. 1860, mensis Augusti. 3) Philaret., Prospect. liter., n° 101.

Demetrius,
princeps Uglicensis.

Demetrius, quem Ecclesia Græco-Russica tanquam martyrem veneratur, filius fuit Joannis IV, cognomento Terribilis, frater vero Theodori natu minor, in lucem editus anno 1584. Nondum biennis patre orbatus, Ugliciam, Mosquæ proximam, cum matre sua mittitur educandus, Theodoro thronum ascendente. At non diu inter vivos morari datum fuit parvulo Demetrio. Nam cum Theodorus procreandæ prolis non esset capax, insuper et ægritudine consumptus brevi mori speraretur, Borisus vero Godunovius, magister

equitum, regno inhiaret, jamque favore sororis suæ, quam Theodoro in uxorem dederat, summum rerum arbitrium esset consecutus, ut thronum securius occupare posset, Demetrium futurum imperii hæredem e medio tollere constituit. Itaque sicarios ad castrum Uglicense clam submittit, ut insontem puerum immaniter necent, die 15 maii, anno 1591. Corpus Demetrii, Ugliciae conditum, inde Mosquam transtulit patriarcha Philaretus, anno 1606, die 3 junii; qua secundo colitur. Habet officium cum duplici canone.

Cfr 1) Menol. et Veršinski ad hunc diem et ad 5 Junii. 2) Kulčinski, pag. 295. 3) Philaret., De morte Demetrii Uglicensis disquisitio. 4) Soloviev, Hist. Russ., t. VII, pag. 412 et seq.

DIES XVI.

Ostromirum.
Ex variis.

VACAT.

S. Georgii, ep. Mytilenæ (*Mst. Rum. Siš. Chil. Kal. Prol. cum Bas. Mg. Clar. Dom. Maz. GP.*). S. Theodori Sanctificati (*Chil. Og. Pp. Men. Euch. Kal. Hor. cum Coisl. Flor. Maz. Mg.*). S. Zachariæ, patris S. Joannis Baptistæ (*Put. Tern.*). S. Alexandri, ep. Hierosolymorum (*Rum. cum Med. Dom. Maz. Taur. I et II, Mg.*). SS. MM. Arcadii et soc. (*Par.*). S. Musæ, puellæ (*Men. Prol.*). Translatio corporis Ephremi Perecomensis (*Ps. Pp. Kal.*). SS. MM. Viti, Modesti et Crescentis, (*Kal. Hor.*).

† Zachariæ, unius e 16 prophetis (*Hier. Sirm. Vind.*). † Patricii (*Msq. Goth.*). † MM. Abdæ, Abdiessu, episc. in Perside et xxviii soc. (*Bas. Mg. Taur. I, Chiff. Sirm.*). † MM. quadraginta quatuor in monast. S. Sabæ (*Mg. Sirm. Chiff. Dom. Maz.*). † Euphemie, prope sinum Neorii (*Mg. Sirm. Chiff. Maz. Dom.*). † MM. Simeonis, Isacii et Bachtisii (*Taur. I, Chiff. Mg.*). † MM. Heraclii, Paulini, Venedimi (*Sirm. Maz. Med. Taur. I*). † Nicolai, patr. CPolitani (*Taur. I*). † Apparitio imaginis non manufactæ B. V. in Camulianis (*Med. Taur. I*). † MM. Theognii, Agapii et Pisti (*Sirm. Chiff.*). † Neadii, thaum. (*Sirm. Chiff. Dom. Maz.*). † Judæ, apost., fratris Jacobi (*Med. Taur. I et II, Sirm.*). † Petri Blachernitæ, mart. (*Chiff.*). † Papylini, mart. (*Chiff.*).

Octobris. Tomus XI.

14

Recentiora

DIES XVII
MAII.

OBSERVANDA.

S. Theodorus
Sanctificatus.

Recentiora Kalendaria et Menologia referunt primo loco S. Theodorum, cognomento *Sanctificatum* dictum. Cujus cognominis ratio recte indicatur in Menologio Basilii his verbis: *S. P. N. Theodorus, propter sanctitatem ac puritatem sanctificati nomen adeptus, ab infantia Deum amavit et reliqua; et paulo inferius: S. Pachomio ejusque sanctis sociis contubernalis fuit et moribus similis apparuit. Unde et magnam ἡγιασμένον, hoc est sanctificati, appellationem promeruit.* At juxta Moscorum Kalendarium magnum, teste Menol. Mosquensi, ideo sanctificatus dicitur, quod mater ejus, cum eum in utero concepisset, stellam in somniis viderit perfulgidam in uterum suum de caelo descendentem; quo infantulus a ventre matris sui a Deo electus et Spiritus Sancti gratia sanctificatus esse significaretur. Visio ista, pergit Menologium, ignota est Metaphrastæ et aliis Codd. Græcis; tacetur quoque in Menologio Majore Macarii et in Prologo; magisque convenire videtur S. Theodoro Syceotæ; propterea expuncta est ex Vita et ad calcem diei inter adnotanda rejecta. Sanctificati autem cognomen acceperit S. Theodorus, si credamus Menologio, ideo quia inter monachos cænobii Tabenisensis, ubi morabatur, ad sacerdotium evectus fuerit omnium primus. Verum S. Theodorum presbyterum fuisse, nuspiam legitur. — Duos Zacharias commemorari hoc die indubia res est: nam in cod. Novgorodensi Putiatæ, qui sæculo x vel xi exaratus fuisse putatur, diserte legitur: *canon sancti prophetæ Zachariæ, patris Joannis Baptistæ.* Zachariæ vero, unius e sexdecim prophetis, non minus aperte meminit cod. Hierosolymitanus sæc. x et Sirmundianus in supplemento; quibus accensendus est Vindobonensis; hic enim licet referat solum nomen *Zachariæ, prophetæ*, tamen adjectam habet lectio Evangelicam, quæ omnino convenit cum lectione ad diem 8 Februarii, S. Zachariæ uni e duode-

cim minoribus prophetis, ut vidimus, sacram. Difficultatem parit cod. Ternobiensis, in quo fit simplex commemoratio *sancti Zachariæ, prophetæ*, sine alio titulo aut additamento qualicunque; eodem scilicet modo quo inscriptus est ibidem ad 8 Februarii et ad 5 Septembris; jam vero utrique sancto titulus prophetæ communis est et æque convenit. — Simile dubium movet Kalendar. Neapolitanum a nobis citatum ad diem præteritum; quamvis enim cl. Mazochius statuerit intelligendum esse S. Zachariam, *undecimum e prophetis minoribus*, id tamen ex sola inscriptione marmori insculpta minime sequitur. Decimo quinto diei affixus est, juxta Mazochium, quia hodiernus festo S. Restitutæ, virginis, impeditur, quæ apud Neapolitanos et proximos insulanos celeberrima est. In Supplemento Sirmundi et in Chiffli. additur: *de quo scriptum ad 8 februarii.* — Petrus Blachernita martyrii palmam CPoli promeruit, anno 761, una cum S. Andrea Cretensi, dicto in Crisi. De eo plura reperiet lector in Actis SS. ad hunc diem, pag. 926 et etiam Oct. tom. VIII, pag. 429. — In Taur. et Sirm. numerantur socii S. Abdæ viginti tres, quorum 16 sacerdotes et 7 virgines; de quibus omnibus opportunus dicitur ad diem proxime sequentem. — S. Euphemie celebritas ad navale portus CPoli ob sanctam virtutem, seu miracula, indicatur ex mss. Synaxariis et Menæis Græcis apud Bollandianos, pag. 560; et iterum ad diem 16 Septembris, sanctæ huic martyri sacram. At in Menæis Græcorum excusis, editione antiquiore (nam in recentiore deest), celebritas ista agi dicitur juxta *sinum Neorii* (Neorion sinui Ceratico CPoli adjacebat), ad S. Virtutem, *eis ἀγίαν δύναμιν*, id est Christi, qui est virtus. Qua de re consulatur omnino Cangius in sua CPoli Christiana, l. iv, pag. 82 et 146.

S. Petrus Blachernita.

S. Abdæ, mart. et soc.

S. Euphemia.

S. Zacharias,
uterque.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Ephræm Pere-
comensis.

Eximie abstinentiæ et mansuetudinis signa a puero dedit Ephræm, a baptismo Eustathius, Kašini natus. Quia vero solitariam vitam adamavit, ut voti compos fieret, parentibus Simone et Anna relictis, in Colazinense monasterium sese abdidit, quin et ipsis parentibus monasticum institutum profiteri feliciter persuasit. Triennio peracto, ad Sabbam Višerensem cælitus (ut ferunt), destinatur Eustathius, tunc annos 15 natus, tonsuraque ab eodem

Cfr Dict. hag., pag. 111.

recepta anno 1450, cellam ad lacum Ilmenum posuit. Mox advenientibus fratribus, sacris initiatur ab Euthymio, archiepiscopo Novgorodensi, ad suosque redux monasterium cum ecclesia S. Epiphaniæ fundat, et paulo post alteram titulo S. Nicolai lapideam excitat, in qua et conditus est. Obiit anno 1452, die 26 septembris. Colitur tamen die 16 Maii, qua corpus ejus in ecclesiam monasterii fuit translatus. Officio ecclesiastico colitur.

DIES XVII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

SS. Andronici, apost., unius ex 70, et Junie (Rum. Put. Par. I, Mst. Siš, Chil. Og. Pp. Hor. Kal. Men. Prol. etc. cum Bas. Hier. GP. Sirl. Mg. Sirm. Dom. Flor. Maz. Coisl. Vind.). SS. MM. Solochonis, seu Solonis, Pamphamyri et Pamphalonis (Men. Prol. Kal. cum Bas. Sirl. Mg. Sirm. Chiffli. Maz. Dom. Hier. GP. Med.). S. Stephani, patr. CP., fratris Leonis, imperatoris (Prol. Leop. Kal. Hor. cum Bas. Med. Taur. I et II, Dom. Sirm. Chiffli.).

† MM. Heraclii, Pauli, Venedimi (Mg. Maz. Med. Taur.). † MM. Alexandrorum duorum et Dionysiorum, Agapii, Timolai, Romuli et Plesii (Mg.). † Epaphroditi, ex 70 (Med. Sirm. Dom.). † Theodori, papæ Rom. et mart. (Med.). † Theodoret, presb. Antioch. (Med. Sirm. Maz. Dom.). † Martiniani, eremitæ, in Areobindi (Med.). † MM. Petri, Andreæ, Pauli, Dionysii et Christinæ (Chiffli.). † Marci, evang. (Neap.). † Juliani, mr. (Med.).

OBSERVANDA.

SS. Androni-
cus et Junia.

SS. Andronici et Junie meminere Kalendaria ad 22 Februarii, quando celebratur inventio reliquiarum in Eugenianis. Commemorantur in-

super 30 Julii. S. Juniam feminam fuisse, non virum, consentiunt Synaxaria Græca et Slavica, contradicente solo pseudo-Dorotheo, qui in synopsi

opsi sua fecit eum episcopum Apamiæ in Syria. Idem S. Andronicum asserit fuisse Pannoniæ episcopum; imo Sirmiensem Ecclesiam rexisse, ac Sirmii sedisse constans traditio fert et pluribus expendit Farlatius, Illyrici sacri tom. I, pag. 262, confirmatque Salagius in lib. III de statu Ecclesiæ Pannonicæ. Porro S. Methodius, Moraviæ episcopus, S. Andronici successoribus adnumeratur passim; quin et in Legenda Pannonica sat antiqua dicitur Kocel, Pannoniæ inferioris dux, excepisse magno honore S. Methodium, Roma venientem, iterumque misisse ad Apostolicum cum viginti aliis, ut ordinaretur *episcopus in Pannonia, in sedem sancti Andronici*, apostoli, qui unus ex septuaginta fuit. — Nicolaum Mysticum, patriarcham CPolitanam, retulimus pridie ex Kalendaris Græcis; hodie inscriptus est in Græcis Slavicisque S. Stephanus I, frater Leonis, imperatoris, et Photii schismatici successor ab anno 886 ad annum 895; quo sancte obiit. Stephano subrogatus est Antonius Cauleas, quem excepit Nicolaus Mysticus, uterque in Sanctorum Albo insertus. Sed et aliud sanctorum patriarcharum par multo postea in Ecclesia CPoli-

SS. Stephanus, patr. CP.

tana illuxit, Tryphon et Polyuctus, qui anno 970 mortuus est; ut vel hinc perspectum habeat lector, Ecclesiarum unionem, a Photio disruptam, diu postea perseverasse. — SS. Epaphroditus, Julianus, Theodoritus, Theodorus et Martinianus referuntur in Taur. I et II die sequenti. — S. Theodoretus videtur esse is qui sub Juliano apostata certavit pro fide, et colitur 23 Octobris; quo gesta ejus illustravit R. P. Joseph Van Hecke. — Merito hodiernam Kalendaris Neapolitani inscriptionem miram esse pronuntiat Mazochius, quum rêvera ferme nullum S. Marci, evangelistæ, vestigium existat hoc die apud Græcos synaxaristas aut apud Latinos, si excipiantur tria martyrologia mss., quæ citantur a Bollandianis, non tamen ad hanc diem, uti Mazochius scripsit, sed ad proxime sequentem. Peculiare aliquod festum videtur celebratum fuisse olim in Ecclesia Neapolitana et alibi, non tamen ob passionem, quæ communiter affigitur diei 25 Aprilis; licet juxta cl. Mazochium, dies 25 fuit non consummati martyrii, sed depositionis anniversaria, ut prolixè æque ac erudite disserit in commentariis ad Acta S. Marci Græco-Latina, ad illam diem.

DIES XVIII
ET XIX
MAII.

SS. Epaphroditus et soc.
S. Theodoretus.

S. Marcus,
evangel.

DIES XVIII.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

VACAT.

S. Theodoti Ancyрани, mart. et septem virg. sociarum, Thecusæ, Alexandræ, Phainæ, Euphrasiæ, Claudiae, Matronæ et Juliæ seu Julianiæ (*Mst. Rum. Tern. Chil. Og. Pp. Prol. Kal. Leop. Hor. Men. cum Bas. Flor. Coisl. Sirl. Mg. Maz. Chiffl.*). SS. MM. Petri, Dionysii, Andreæ, Pauli et Christinæ (*Put. Leop. Par. Siš. Og. Pp. Kal. Hor. Prol. cum Dom. Hier. Vind. Flor. Sirm. Taur. I, Mg.*). SS. MM. Heraclii, Paulini et Venedimi (*Men. Put. Prol. Kal. Hor. cum Mg. Maz.*). S. Epaphroditæ, apost. (*Rum. cum Neap. Chiffl. Taur. I et II, Med.*). SS. MM. Simeonis, Isaaci et Bachtisii (*Kal. Prol.*). S. Theodosiæ, virg. et martyris (*Mst. Prol. Rum. cum Bas. Sirm.*). † Siræ, mart. in Perside (*Laur.*). † Leonis, m. (*GP.*). † Euphrasiæ, mart. (*Chiffl. Med.*). † Juliani, mart. (*Chiffl. Dom. Sirm. Maz. Taur. I et II*). † Anastasiæ seu Anastasonis (*Chiffl.*). † Theodori, papæ Rom. (*Chiffl. Sirm. Dom. Taur. I et II*). † Martiniani (*Sirm. Med. Maz. Taur. I et II*). † Philethæri, mart. (*Med. Dom. Maz. Hier.*). † MM. Clericorum et laicorum, sub Valente (*Sirm.*). † Amphiani et Ædesii (*Meg.*). † Arsenii Junioris, in Brutiis (*Itg.*). † Stephani, patr. CPolitani (*Taur. Sirm. Chiffl.*). † Theodoret, presb. Antiocheni (*Med.*).

OBSERVANDA.

SS. Theodotus
et soc.

Non omnia synaxaria æque plene referunt sanctos Martyres. In Mst. Theodotus mutatus est in Theodotam et positus ultimo loco; præterea corrupta leguntur nomina *Thecusisæ* (Θεκούσις), *Sphainisæ* (Φαίνης), *Euphrosiasæ* (Ευφροσίας) pro Thecusa, Phaina et Euphrasia; omissæ quoque sunt Claudia et Julia. Solam Alexandram cum Theodotio refert Leopolditanum; Ternobiense septem virgines nominatim exhibet, tacito S. Theodoto, qui cæteroquin non hoc die martyrium consummavit, sed vii Junii, quo idcirco seorsim colitur a Græcis cultu solemniori. In Actis SS. additur S. Losander, etiam Ancyra passus. In Rum. et Bas. fit mentio *Theodoti et 8 virginum*; Ostrog. rectius indicat septenarium numerum. — In cod. Putiatiano perantiquo annuntiatur duplex martyrum turma, quarum antesignani fuerunt Petrus et Heraclius; pro *Dionysii et Christinæ* legendum esse *S. Dionysia, virginis valde christianæ*, aiunt Bollandiani; an recte nequeo dicere. In Par. habetur tantummodo: *S. Petri, mart.* In Hier. additur præter Dionysium S. Philetærus; apud Sirletum nominatur Theodo-

SS. Petrus et
soc.

rus, oscitantia amanuensis, pro Theodoto. — De S. Heraclio et sociis actum est die xii; apud Sirletum pridie. Passi sunt Athenis. — S. Theodosiam martyrem CPoli, commemoravit Prologus ad diem xi; et iterum refert hodie, accedente novo elogio sanctæ, quod æque breve est et a priore parum dissimile. In Menologio ponitur ad 19 Maii. Videtur esse eadem ac S. Theodota, quæ in Mstislavico adnumeratur sociabus S. Theodoti primo loco relatis. Quod autem inscripta sit in cod. Rumiantsoviano, quamvis tacito nomine, id innuit octenarius numerus virginum, quæ cum S. Theodoto passæ esse dicuntur ibidem. — Inter has exstabat S. Euphrasia, quam distinguas oportet ab alia sancta cognomine, non Ancyra, nec cum S. Theodoto, sed Nicææ in Bithynia sine sociis passa. — In Domin. S. Martinianus vocatur Marcus. — Non papa Romanus, sed episcopus incertæ sedis fuit S. Theodorus, Romæ martyrii coronam adeptus. Antiquitus enim papæ nomen commune exstitit omnibus episcopis, cujus rei innumera sunt exempla apud ecclesiasticos scriptores.

SS. Heraclius
et soc.

S. Theodosia.

S. Euphrasia.

S. Martinianus.
S. Theodorus.

DIES XIX.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

SS. MM. Patricii, ep. Prusæ et soc., Acacii, Menandri et Poliæni (*Mst. Put. Tern. Par. Rum. Siš. Og. Pp. Men. Leop. Kal. Hor. Prol. cum Bas. Neap. Mg. Flor. Sirm. Dam. Maz. Hier. Coisl.*). S. Coluthi,

DIES XX
MAII. S. Coluthi, mart. (*Prol. Kal. cum Bas. Chiff. Med. Sirm. Taur. I et II*). S. Joannis, ep. Gothi (*Prol. Kal.*). Cornelli Comelseii, thaum. (*Prol. Kal.*). Joannis, principis, qui et Ignatius, Vologdæ (*Prol. Kal.*).
† MM. Philethæri, Cyriacæ et soc. (*Bas. Sirl. Sirm. Chiff.*). † Theotimæ, mart. (*Chiff.*).
† Zosimi (*Callip.*). † Priscillæ et soc. (*Vind.*).

OBSERVANDA.

SS. Patricius et soc. In Kalend. Hieros. manifesto errore refertur S. hieromartyr Petrus, quem errorem corrigit Cod. Coisl. 199 ita : S. Hieromart. Patricii, Prusæ cum sociis. Quominus enim de S. Petro, martyre, qui cum SS. Dionysio, Paulo et Andrea Lampsaci in Hellesponte certarunt, intelligatur Codex Hieros., id vetat titulus hieromartyris. Quod ad S. Patricium attinet, ejus gesta egregiis commentariis illustravit Mazochius, ut plura disserere prorsus supervacaneum foret. In Menologio Mosquensi exstant Acta martyrii e græco quodam fonte hausta atque a sinceris non multum diversa; Synaxarium vero Prologi ex Menæis Græcorum excusis ex integro desumptum est. In utroque multus est sermo de ignibus subterraneis et de impiorum suppliciis ex veterum christianorum sententia, non secus ac in Synaxario Venetorum Menæorum ad 28 Aprilis. Ad hæc, tum in Menologio tum in Prologo nominantur Patricii socii tres, Acacius, Menander et Polyæ-

nus; de quibus tamen tacent Acta sincera. Porro Vesuvianos ignes a primi sæculi christianis a gehennæ promptuariis fuisse repetitos, ex inedito ad id tempus Gerasimi monachi fragmento ostendit cl. Mazochius, eademque de Vesuvio S. Patricium sensisse ex Menæis et Cedreno demonstrat. Tum, in additamentis ad mensem maium, t. III, pag. 982, postquam dixisset non modo celebratissimam illam S. Patricii concionem de ignibus subterraneis ex Georgio Hamartolo a Cedreno fuisse decerptam, sed et alia plura ex ejusdem chronico (quippe ducentis annis antiquiore) in usus suos vertisse : *Utinam, ait, Hamartoli hujus chronicon (quod in pluribus bibliothecis latet) in lucem protrahatur*. Qui si nostra ætate vixisset, voti compotem redderet pulcherrima chronici editio Petropolitana, quam incredibili studio et eruditione adornavit ed. Muraltus, Academia scientiarum Petropolitana typos suos impensasque liberaliter suppeditante.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Cornelius Komelscius.

Natus est Rostoviæ, patre Theodoro, viro nobili et opulento, a quo ad aulam missus, inter ephebos magnæ ducissæ Mariæ, deinceps monialis, aliquandiu moratus est. Mox tamen, aulam cum monasterio Belozerensi commutavit, factusque monachus, transcribendis libris vacabat. Tum monachorum indigenarum more, plurima monasteria invisit, ac tandem, sacerdotio a Gennadio, archiepiscopo Novgorodensi, auctus, in sylvas Komelscenses prope Vologdam sese contulit, ibique ecclesiam et hospitium ædificavit, annuente metropolita Mosquensi Simone. Monasterio absoluto, ejusque admi-

nistratone duodecim sociis selectioribus commissa, iterum in solitudinem abiit cum Gennadio comite, et ad lacum Surscium alterius cœnobii jecit fundamenta, Gennadii nomine insigniti. Utrique insuper regulam dedit, ex capitibus quindecim constantem. Tandem, in prius monasterium redux, recusato hegumenatu, tanquam simplex monachus ibidem degit ad annum 1537, diem vero 9 maii, qua obiit, sanctitatis fama clarus. Cultum ejus ad universam Russiam extendit concilium Mosquense anno 1600.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Dict. hag., Pag. 159.

Joannes, dux Uglicensis.

Joannes, Andreæ Uglicensis ducis et Helenæ filius, Demetrii Tanaici pronepos, sacro fonte lustratus est in Magnis Lucis. Ad annum decimum tertium mansit in domo paterna, et singulari modestia excelluit, puerilia spernens. Tum, Joannis IV jussu, simul cum parente suo et Demetrio fratre comprehensus, in vincula conjicitur Perejaslaviæ; unde in monaste-

rium Salvatoris Vologdense translatus, diem obiit, magno schemate indutus, et accepto nomine Ignatii, postquam triginta et duos annos in exilio summa patientia peregisset, fratremque suum ad precandum pro auctoribus malorum suorum tum verbo tum exemplo erudivisset. Obiit die 19 maii, anno 1522, et tanquam sanctus ab indigenis colitur.

Cfr Dict. hag., pag. 153.

Sergius, mon. Suhtoviensis.

Eadem die commemoratur Sergius quidam monachus Suhtoviensis, anno 1609 vita functus. Verum cum de ejus cultu minime nobis

constet, ideo nominasse eum hic sufficiet. Plura desideranti indicabimus Diction. hagiographicum, pag. 245.

DIES XX.

Ostromirum. Ex variis.

VACAT.

S. Thallelæi, mart. et soc. (*Omnes cum Bas. Hier. Chiff. Sirm. Dom. Max. Mg. Coisl. Goth. Neap. CP. Msq. Vind. Flor. Laur.*). S. Ascalonis, seu Asclæ, mart. (*Men. Kal. Prol. cum Bas. Med. Sirm. Chiff. Max. Taur. I et II*). Nativitas S. Nicolai (*Par. I*). Inventio corporis S. Alexii, metr. Kioviensis (*Prol. Pp. Kal.*). MM. SS. Philetæri, Cyriacæ et soc. (*Prol.*). Prima translatio reliquiarum SS. Borisi et Glebi (*Prol.*). [Dovmontis (*Hag.*). Pitirimi, ep. Permiensis (*Hag.*).] S. Marci Atheniensis, eremitæ (*Max. Chiff. Dom. Sirm.*).

† Alexandri et Asterii (*Chiff.*). † Antiochii, mart., soc. S. Procopii (*Clar. Dom. Max. Taur. I et II*). † Nicostrati, mart. (*Sirm. Dom. Taur. I et II, Max.*). † MM. Crescentis, Pauli, Dioscoridis (*Sirm.*).

(Sirm. Chiffl. Dom.). † Anatolii et Salonæ (Dom.). † Thalassii (Chiffl. Clar. Dom. Maz.). † Co-
drati et Marcelli, mart. (Dom. Taur.). † Sophiæ, medicæ (Dom. Taur. I et II). † Theodreti,
presb. (Div.). † Abercii et Helenæ (Dom.). † Heliconidis, mart. (Dom. Maz.). † Maximiani,
patr. CP. (Div.). † Dedicatio ecclesiæ Omnium Sanctorum (Sirm.).

DIES XXI
MAII.

OBSERVANDA.

S. Thallelæus
et soc.

In Fastis Græcis et Slavicis fere omnibus cele-
bratur hodie gloriosa mors S. Thallelæi, megalomartyris et thaumaturgi, qui cum Alexandro et Asterio spiculatoribus Ægis in Cilicia martyrii palmam promeruit. Sane in Menologio Mosquensi disertis verbis asseritur obiisse die vigesima Maii; quod etiam in Actis Græcis legi constat. Accedit auctoritas Kalendariorum optimæ notæ quæ mire consentiunt in præfigenda huic diei nota passionis, qualia sunt Neapolitanum marmoreum, Bas., Sirm., Mstislavicum, Rumiantsovianum et alia. Refragatur Papebrochius, qui S. Thallelæum 23 Augusti martyrium consummasse, præsentem vero diem non passionis, sed elevati corporis diem fuisse asseverat, melioris notæ Actis innixus. (Cfr Act. SS. ad hunc diem.) Papebrochium omni scrupulo liberare conatur Mazochius, tom. II, pag. 407; adnotat insuper illam in nomine Martyris scribendo rationem, quæ in titulo usurpata est, cæteris antecellere; fit enim a θαλλος et ελαια, quod ramum oleæ interprete-
ris. — Cum Græco nomine Ασκληα occurrit S. Ascalon in Menæis Chiffl., Mediol., Taurin., Sirm. et Maz.; minime diversus a S. Aquila, quem corrupto nomine refert Sirletus in Menologio suo, ut palam fit ex genere martyrii indicato. Obiit nempe S. Ascalon seu Ascla ferreis pectinibus dilaniatus. Commemoratur iterum cum S. Leonida in Actis SS. MM. Thyrsi, Leucii et Philemonis, ad 14 Decembris, ubi et de Arriano, præfecto, ad fidem converso. — In cod. Parisino I refertur hoc die *nativitas sancti Nicolai*: quæ lectio singularis prorsus est et cui nusquam reperire potui secundam.

S. Ascalon.

S. Nicolaus.

Recolantur dicta ad 15 Maii, ubi ex Synax. Rumiantsoviano retulimus S. Nicolaum, patr. CP.: quem huc translatus esse reor in cod. Parisino, propter festum S. Achillii, episcopi Larissensis. Quod si verum est, Nicolaum cognomento *Mysticum* intelligendum esse patet. — S. Alexium, metropolitam Kioviensem, celebravimus cum Fastis Slavicis die 12 Februarii, et iterum commemorabimus ad 5 Octobris simul cum Petro et Jona, Kioviæ metropolitæ. Hodie recolitur reliquiarum ejus inventio, quam Tabulæ Græco-Mosquæ ad vivum representant. Inventæ autem sunt non anno 1436, ut tradit Kulčinski, sed 1439; in ecclesiam S. Alexii nomine sacram translata anno 1488; tandem anno 1688 mediæ inter aedes Annuntiationis et S. Alexii fuerunt positæ. Inventionis historia fuse textitur in Prologo; ad quam remittit lectorem Menologii editor. — In utroque commemoratur S. *Philetærus*, martyr; quin et brevi encomio ornatur in Prologo, in Menologio vero 30 Decembris. — Prima translatio reliquiarum SS. Borisi et Glebi contigit anno 1057, die 2 Maii; secunda 1115 eodem die. Cur hodie celebretur prior in Prologo, non liquet. — Pitirimum, episcopum Permiensem, referunt auctores recentiores, tacente Prologo et Menologio; quod idem intelligatur de Dovmonte Pscoviensi. De utroque agent *Memoriæ Slavicæ*. — SS. Alexander et Asterius memorantur in Actis S. Thallelæi, cui exstiterunt in martyrio socii. Præterea nominantur Macarius, Thallelæi præceptor, Philagrius, Timotheus, Asteronas, Theodula, Macaria alique.

Inventio
reliquiarum
S. Alexii.

S. Philetæ-
rus.

SS. Boriss et
Glebus.

Dovmontes et
Pitirimus.

SS. Alexander
et Asterius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Dovmontes,
dux Pscoven-
sis.

Dovmontes, qui et Domantes, christiano nomine Timotheus, magnorum Lithuanie ducum sanguine illustris, patria pulsus Pscoviam migravit cum trecentis familiis christianis, ibique christianæ militiæ nomen dedit anno 1266. Apud Pscovenses tantam sibi comparavit auctoritatem, ut in ducem ab eisdem fuerit assumptus, pietate non minus quam fortitudine conspicuus. Ecclesiam adire, ensequè altari imposito, Deum ferventer deprecari, nec nisi assumpta sacerdotis benedictione, ensem accingere ei pugnato in moribus fuit. Tandem

Cfr 1) Dict. hag., pag. 97. 2) Kulčinius, Specim., pag. 313.

Pitirimus,
episcopus Per-
miensis.

Eadem die commemoratur Pitirimus, episcopus, anno 1450 circiter a paganis crudeliter interfectus. Præfuit Ecclesiæ Permiensi or-

profectam nactus ætatem et contagiosa quadam lue correptus, obiit die 20 maii, anno 1299, postquam aliquot diebus ante claram de Teutonici ordinis militibus, urbem oppugnantibus, victoriam reportaverat. Conditus est in Ecclesia SS. Trinitatis, ubi hodie dum visitur sepulcrum ejus et ensis eidem appensus. Publico cultu honorari cœpit sæculo sequenti, quo prima ædes ejus nomine exstructa est. In editione Dict. hag. recentissima dicitur coli 25 Maii; at dies 20 expressa est in priore.

dine quartus, scripsitque compendiosam vitam Alexii metropolitæ, nec non et canonem de inventis reliquiis ejusdem sancti.

DIES XXI.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA SS. IMPERATORUM CONSTANTINI ET HELENÆ, MATRIS EJUS (*Ita omnes cum Bas. Neap. Lind. et reliquis*).

Ex variis.

Constantini, principis, et filiorum ejus Michaelis et Theodori, Muromiensium (*Prol. Pp. Kal.*). Cassiani, Uglicensis (*Prol. Kal.*). [Pachomii, mon., a Turcis interfecti (*Ath.*)]. Festum B. V. Vladimiriensis (*Kal.*).

† Eleutherii, mart. (CP.).

OBSERVANDA.

SS. Constanti-
nus et Helena.

SS. Constantino et Helenæ præmittitur in Ostromirano *Basilius*, manifesta oscitantia Gregorii diaconi, qui quum in Græco codice reperisset του ἁγίου βασιλέως Κωνσταντίνου και Ἑλένης, nomen Græcum regis ex appellativo fecit proprium. Similia

sphalmata in hoc eodem mense non semel occurrere observavimus supra. Quod ad cultum Constantini imperatoris attinet, eum antiquitus apud Græcos et dein in Slavicis ecclesiis invaluisse, argumento sunt Fasti eorum sacri ætatis remo-

DIES XXI
MAII.

tioris, qualia sunt Neapolitanum marmoreum, CPolitanum Morcellii, Basilianum, ut taceantur alia. In quibus Constantinus quoque *sancti* titulo solet ornari, non eo sensu, quo primis Ecclesiae sæculis *sancti* vocabantur fideles, sequentibus vero episcopi et imperatores CPolitani, sed ut ea significetur sanctitatis nota, qua Ecclesia viros virtutibus insignes decoravit. Helenam scilicet non modo a Græcis, sed etiam a Romana Ecclesia ut sanctam coli neminem latet; licet hæc Constantini cultum nunquam approbarit. Sed de hoc argumento consulantur quæ viri apprime docti, Bollandiani, Assemanus, Mazochius et alii abunde conscripserunt. Illud interea notetur Constantinum non hoc die sed proxime sequenti obiisse, ac proin errasse Græcos uno die in assignando ejus festo; multo magis autem in affigendo eidem diei 21 mortem S. Helenæ ejus matris; ad hæc plura esse in Synaxariis Menologii et Prologi Slavici de SS. Helena et Constantino, quæ emendatione in-

digeant, quemadmodum et in Græcis.— Plurima exstant in Russia templa et sacella, præsertim Mosquæ B. Mariæ Vladimiriensi dicata; quæ recensita reperies in Calendario Mosq. anni 1818, pag. 272. — Qui huic festo præmittuntur, Constantinus, princeps Muromiensis, et Cassianus innotescunt amplius ex *Memoriis Slavicis* inferius — De S. Eleutherio nullam hodie in Fastis Græcis injici mentionem observat Morcellius (t. II, p. 115), solidamque, ut solet, de S. Martyre instituit tractationem, ut statuatur hodiernum Martyrem non Persam esse, sed Byzantinum, qui nempe in Menologio Basilii martyr occubuisse dicitur in proxima Bithynia, quo baptismatis suscipiendi causa secesserat. Apud Slavos recolitur die 15 Decembris una cum S. Eleutherio, ep. Illyricorum. — Cultum exhiberi hodie Pachomio in quibusdam locis, testatur Patericon Montis Atho. Nos egimus die 5, qua a Turcis peremptum esse constat ex eodem Paterico.

Festum B. V. Vladimiriensis.

S. Eleutherius.

Pachomius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Constantinus,
dux Muromiæ,
ejusque filii
Michael et
Theodorus.

Constantinus, qui et Jaroslaus, e genere S. Vladimiri, a patre suo Sviatoslao Tchernigoviæ duce, Muromiam regendam accepit, exeunte sæculo undecimo. Porro pertinebat Muromia ad ditionem Kazanensem, eratque gentilitiis superstitionibus æque ac libertati suæ valde addicta. Quare antequam Muromiensem civitatem veniret ipse, filium suum Michaelē præmisit Constantinus legatum, qui Muromiensium animos sibi conciliaret. At illi apprehensum Michaelē morte plectunt, et extra civitatem corpus exanime projiciunt. Tunc, exercitu comparato, urbem oppugnat Constantinus, et vi occupat. Rerum semel po-

titus, in convertendis Muromiensibus totus fuit. Quos ut securius Christo lucraretur, nec precibus et suasioni, nec muneribus et promissis, imo nec vitæ propriæ pepercit, non semel ad mortem ideo quæsitus. Innumeros propterea sacro fonte lustrari, lustratosque excoli diligenter curavit, pluribus templis erectis, et episcopo constituto. Tandem obdormivit in Domino anno 1129, in ecclesia Annuntiationis, quam fundaverat, sepultus. Colitur ad hanc diem inventionis anniversariam, et præterea 3 Julii, conjunctim cum Basilio, Vladimiriæ et Jaroslaviciæ duce.

Cfr 1) Prolog. et Menol. Verš. ad h. d. 2) Macarius, Hist. Eccl. Russ., II, pag. 17-21, 275 notæ, 61 et 69. 3) Annal., I, 89, 108-109 et 151. 4) Karamzin, II, 119-120, 172. 5) Dict. hag., pag. 138 et 274.

Cassianus,
Uglicensis.

Morea patria fuit Cassiano, a baptismo Constantino, nobilissima Mabnucensium principum familia oriundo. Mosquam venit cum Sophia, Palæologorum Joannis et Constantini nepti, quam Joanni III in uxorem dederat pater, Moreæ despota, nomine Thomas. Jamvero, aliis e comitatu in patriam redeuntibus, ipse in Russia permansit, ac paulo post, spreitis honoribus et prædiis a magno duce sibi oblatis, divinæ majestatis servitio sese mancipare statuit. Itaque postquam apud archiepiscopum Rostoviæ Joasaphum aliquantum temporis commemoratus esset, in monaste-

rium Therapontianum ad Lacum Album abiit, ibique tonsuram cum nomine Cassiani suscepit. Mox, relicto monasterio, cum quibusdam sociis sedem fixit ad fluvium Volgam prope Ugliciam, et ecclesiam excitavit, annuente dioceseos episcopo, Tichone. Qua ob excrescentium aquarum inundationem labefactata, novum monasterium cum templo erexit; ubi et supremum diem obiit anno 1504, die 2 octobris, propectam nactus senectutem. Colitur tamen in prædicto monasterio ad diem præsentem; quin et hodie, non 2 octobris, obiisse asseritur in editione Diction. hag. recentiore.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 145.

B. Mariæ Vir-
ginis imago
Vladimiriensis.

Imago illa quam, ut tot alias, a S. Luca pictam fuisse volunt auctores indigenæ, Jerosolymis Constantinopolim advenisse dicitur anno 450, ac deinceps a patriarcha CPolitano Chrysoberga Georgio Dolgorukio, magno duci, dono data et in monasterio Vyšegorodensi collocata. Hæc retinuit aliquandiu apud Kiovienses Pirogoščæ nomen a mercatore, qui eam Constantino poli secum advexerat. Mox, ob miraculorum famam, quæ ope imaginis cœperant patrari, ab Andrea Bogolubscio, Georgii filio, visitata, ejus jussu, Bogoluboviam primo, dein, anno scilicet 1160, Vladimiriā fuit delata, ibique in ecclesia cathedrali Assumptionis collocata. Eam veluti tutamen quoddam, quotiescunque erat pugnaturus, secum in castris ferre solebat Andreas; ejusque ope victoriam de Bulgariis Volgensibus reportatam fuisse narrant,

eamque ob causam festum die prima augusti institutum. Porro mansit imago Vladimiriæ ad annum 1395, quo Mosquam fuit delata, et summa populi frequentia a metropolita Cypriano et principe Basilio excepta. Translationis memoriam agunt die 26 Augusti, quæ ideo *Festum occursus* nuncupatur, ut dicetur suo loco. Præterea, die 23 Junii, celebratur aliud festum eidem iconi sacrum, ob victoriam de Achmate Khano reportatam; et tandem hæc die 21 Maii, eo quod ejusdem imaginis ope a Tartarorum Krimensium invasione tertio liberata fuisse traditur Mosqua, anno 1521. Narrant nimirum auctores indigenæ, Mahmetum Gireum, Tartarorum ducem, Mosquensia suburbia jamjam apposis ignibus combusturum, innumeras Russorum copias conspexisse qui urbem circumstarent eamque defendere

essent parati. Visione bis et ter repetita perterritus Khanus, repente in fugam se dedit, exultante præ gaudio urbe universa, atque Beatam Deiparam laudibus extollente. Triplicem suam a Tartaris liberationem celebrans Ecclesia Mosquensis canit in hunc modum : *Hodie clare festum agit inclytissima urbs Mosqua, eo quod solis auroram, scilicet mirificam iconem tuam susceperit, o Domina. Deprecare*

igitur Christum Deum nostrum ex te incarnatum, ut hancce urbem et civitates ac regiones christianorum universas servet ab inimicorum incursibus illasas, animabus vero nostris salutem præbeat, quia misericors est. Festivitas Occursus innovata fuit anno 1514, et ipsamet icon instaurata. Exstant præterea et aliæ plures imagines, quæ vulgo Vladimirienses nuncupantur.

DIES XXII
МАН.

Cfr 1) Liber Grad., lit. I, pag. 534. 2) Menolog. Vers. ad h. d. 3) Gloria B. M. V., t. III, sect. 2, pag. 52 et seq.

DIES XXII.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA S. BASILISCI (*Omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. Sirm. etc.*).

S. Apostoli Judæ (*Rum. cum Bas.*). [S. Callinici (*Eph.*)]. Memoria S. Melchisedec (*Prol. mss.*). Commemoratio secundæ Synodi OEcumenicæ (*Prol. Horol. Kal.*).

† Marci Atheniensis, eremitæ (*Med. Dom.*). † Nicostrati, mart. (*Med.*). † Antiochi, mart., socii S. Procopii (*Med.*). † MM. Marcelli et Codrati (*Chiff. Med. Dom. Sirm. Maz.*). † Sophiæ, medicæ, mart. (*Chiff. Med. Sirm. Maz.*). † Romani, abb. (*Itg.*). † Epimachi, mart. (*Laur.*). † MM. Donati, ep., Macarii, presbyteri, Theodori, diaconi, Thmui (*Laur.*).

OBSERVANDA.

S. Basiliscus.

S. Basilisci et commilitonum ejus Eutropii et Cleonici meminimus ad 3 Martii, quo simul recoluntur a Græcis, dum hodie peculiari festivitate celebratur S. Basiliscus solus; quod dies præsens sancto martyri fuerit emortualis. Id diserte testatur Synaxarium Sirmundi mss., et confirmatur ex Menologio Basilii et Calendario Neap., aliisque quam plurimis, in quibus inscribitur *certamen* vel *passio*. In Ostrom. et Mst. consignatur quidem *memoria*; at in Rum. legitur: *passio*. Quod autem in Actis apud Bollandianos editis legitur coronatus esse 21 Julii, id latino interpreti aliive interpolatori tribuendum demonstravit vir clari nominis Mazochius in diatribis ad hunc diem. Sane in Kalendariis Græco-Slavicis nullum exstat S. Basilisci vestigium ad dictum diem Julii. In Ephem. Græco-Moscis ignorantia pictoristribuendus est *Callinicus*, quem ideo uncis inclusimus. — Memoria S. Patris nostri *Melchisedec* annuntiatur hodie in quodam Prologo ms. Musæi Ru-

mianstoviani, sæculi xv vel xvi, signato 521; accedente brevi synaxario, cujus exemplar Græcum habetur in Chronico Paschali. — Acta S. Epimachi martyris, diversa a Lambecianis et Coislinianis, citantur a Bandinio, p. 460. In aliò codice exstat de eodem concio Athanasii Alexandrini. Apocrypha omnia et fictitia. In Menol. Bas. recolitur 30 Octobris. — S. Romanus ille est, qui S. Benedicto ministravit in specu, eumque veste monastica induit, si credas martyrologio Ordinis S. Basilii Magni. — In cod. Bibl. Laurentianæ Florentiæ, unde exscripsimus nomen S. Epimachi martyris, consignantur quoque qui ultimo loco citati sunt a nobis Donatus, Macarius et Theodorus, martyrii palmam adepti Thmui in Ægypto, seu, uti in Græco exemplari legitur, in Pothumie, в Пothymie. Acta martyrii Græco-Latine vulgata sunt in opere Bollandiano, ad præsentem diem, a pag. 144.

S. Epimachus.

S. Romanus et
soc.

S. Donatus et
soc.

S. Melchise-
dec.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Vladimirus,
rex Dalmatiæ
et martyr.

Vladimirus, qui et Joannes, filius erat Pretislai, qui, mortuo parente suo Chvalimiro, regionem Zentam acceperat regendam, dum alii duo fratres ejus, Dragomirus Travuniæ et Cholmiæ, Miroslaus Podgoriæ præsent. Quodam vero tempore accidit, ut Miroslaus veniens, causa visendi fratrem suum Pretislaum, natu maximum, navim ascenderit, ortaue subito tempestate, perierit in lacu Scodrensi ipse et qui cum eo erant; cujus terram possedit Pretislaus Zentæque adjunxit. Post hæc genuit Pretislaus filium, quem Vladimirus vocavit, et in pace quievit, sepultus in ecclesia sanctæ Mariæ, in loco qui dicitur Gazem. Puer autem, accepto regno, crescebat decoratus omni sapientia et sanctitate. Dum adhuc esset adolescens, regnaretque in loco patris sui, invasit Dalmatiæ partes Samuel, Bulgarorum imperator ab anno 967 ad annum 1015, venitque in terras Vladimiri cum magno exercitu. Rex vero, qui vir sanctus erat, nolebatque aliquem de suis perire in bello, secessit humiliter in montem qui olim *Obli-*

quus dicebatur, hodie vero *Niger* appellari solet, et est difficilis accessu. Imperator itaque (sic enim vocari cœperunt Bulgariæ principes inde a tempore Samuelis, Græcorum imperatoribus infensissimi,) cernens, se regi prævalere non posse, partem sui exercitus ad montis pedem reliquit, partemque secum ducens, ad expugnandum Dulcinium oppidum perrexit. Narrat Vladimiri biographus antiquus fuisse in monte illo serpentes, quorum morsus certam læsis mortem inferrent, precibus vero beati ad Deum fuis omnem nocendi vim, quasi sine veneno essent, amisisse. Interea misit imperator nuntios Vladimiro, ut cum omnibus, qui cum eo erant, descenderet de monte; sed rex minime acquievit invasoris jussis. Præfectus autem loci istius, honorum divitiarumque studio abreptus, misit ad imperatorem legatos dicens se traditurum regem. Re cognita, rex, congregatis omnibus, qui cum eo erant, se paratum esse declaravit, animam pro omnibus ponere, et corpus sponte tradere trucidandum potius, quam ut subditos

DIES XXII
MAII.

universos sineret pati, sive gladium, sive famem. Igitur omnibus valedicto, perrexit ad imperatorem, a quo continuo in exilium relegatus fuit in locum regionis Achridanæ qui vocatur Prespa; ubi et curia imperatoris erat. Imperator cum Dulcinium expugnare nullatenus valeret, ira accensus totam Dalmatiam igne ferroque devastavit ita, ut sine habitatore regio ista esse videretur; similiter et maritimas terras montanasque vastavit Samuel usque ad Jadram, et ita per Bosnam et Rasciam reversus est in sua. Vladimirus interea detinebatur in vinculis, orationi et jejuniis vacans die noctuque. Quadam autem die apparuit ei Angelus Domini, confortans eum, et nuntians quæ ei ventura erant, quomodo nimirum carcere liberandus esset et martyrii palmam accepturus. Visione angelica roboratus, rex magis ac magis orationibus incubuit et jejuniis. Quadam itaque die imperatoris filia, Cossara nomine, divino spiritu impellente, accessit ad patrem, petiitque ab eo veniam visendi captivos et pedes eorum lavandi: quod ei concessit pater libenter. Descendit itaque in carcerem Cossara, ut opus misericordiæ perficeret; cumque vidisset Vladimirus non modo forma speciosum esse, sed etiam divina prudentia plenum, ejusque humilitatem, mansuetudinem et modestiam fuisset admirata, ac sermone super mel et favum dulci refecta, condoluit juveni, et corpore et anima adeo pulchro. Et quoniam audierat eum ex regali prosapia ortum esse, adamavit eum, et a vinculis liberare continuo statuit secum. Quapropter ad imperatorem accedens, ad pedes ejus provoluta, Vladimirus regem in sponsum sibi expetivit, addens se morituram potius, quam alii nupturam. Annuuit petitioni imperator, quia valde filiam diligebat, et sciebat Vladimirus esse regem; statim itaque eum jussit sibi præsentari; balneo lotum et veste regia indutum, et benigne intuens atque osculans, coram regni sui magnatibus, tradidit ei filiam suam in uxorem. Celebratis nuptiis more regali, constituit Samuel Vladimirus in regem, totamque regionem Dyrachii priori ejus possessioni adjunxit; Dragomiro præterea, Vladimiri patruo Tribuniam, quam antea rexerat ille, restituit. Vivebat Vladimirus rex cum Cossara, uxore sua, in omni sanctitate et castitate, diligens Deum, et serviens illi assidue, populumque sibi commissum regebat cum timore Dei et justitia. Cum autem Samuel bellis contra Græcos distineretur fere continuis, socius illi fuit fidelissimus, atque insignia virtutis præbuit documenta. Præsertim vero insectabatur nefandam Bogomilorum hæresim, quæ tunc in ditione sua passim grassabatur. Defuncto Samuele, anno 1014, die 15 septembris, imperium ejus accepit Radomirus Gabriel, Cossaræ frater, quem mox Joannes Vladislaus, Basilio Græcorum imperatore Bulgaroctono suasore et instigatore, dolo interfecit, et Bulgariam, qua late patebat, regendam accepit. Ut autem, securius gubernacula teneret solus, Vladimirus quoque perimere secum statuit, eodem Basilio consulente; idque eo libentius, quod Bogomilorum placitis ipse simul cum impia uxore sua esset addictus; Vladimirus contra inimicissimus, ut vidimus supra et ut aperte

testatur græcus S. Vladimiri biographus. Quare nuntios ad eum misit Vladislaus qui eum ad se venire rogarent; quibus auditis, obstitit regina, viroque persuasit ut se abire sineret, quo incolumis maneret ipse. Dimisit uxorem Vladimirus, perrexitque ad consobrinum suum Cossara, quam ille honorifice quidem suscepit, at fraudulenter. Etenim legatos misit ad regem secundo, qui crucem auream ei deferrent fidemque, dicens: Quare venire dubitas? Ecce uxor tua apud me est, et nil mali passa, imo honorifice a me tractata. Accipe fidem crucis, et veni, ut videam te et cum donis domum remittam, simul cum uxore. Cui respondit rex: Scimus, quod D. N. Jesus Christus, non in aurea vel argentea cruce passus est, sed in lignea; igitur, si fides tua vera est, veraque verba tua sunt, ligneam crucem mitte mihi per manus religiosorum hominum, et ego tunc veniam, virtute D. N. Jesu Christi confisus et spem habens in vivifica cruce ac ligno pretioso. Tunc accersitis duobus episcopis, quorum alter vocabatur David, et quodam monacho, mentiendo illis fidem suam, dedit Vladislaus ligneam crucem, destinavitque ad regem Vladimirus. Rex vero accipiens crucem, pronus adoravit in terra, et deosculatus recondidit in sinu suo, assumptisque paucis secum, profectus est ad imperatorem. Jussit imperator per viam ponere ei insidias, ut morte afficerent transeuntem; Deus autem, qui ab infantia custodivit famulum suum, noluit eum improvide e vivis exire; nam misit angelos suos, qui eum custodirent; cumque pertransiret loca ubi insidiæ positæ erant, videbant insidiatores comitari regem milites, quasi alas habentes, manuque gladios gestantes, ac perterriti diffugerunt, quisque in locum suum. Vladimirus itaque venit Prespam, imperatoris sedem, atque curiam ingressus, ut ei mos erat, coepit orare Deum. Ut autem cognovit imperator adventum ejus, valde iratus est: proposuerat nempe in corde suo curare ut ab aliis occideretur rex, antequam Prespam veniret; ne perjurus videretur ipse aut necis complex. Verum cum jam videret opus suum nequissimum detectum esse, tempore prandii spiculatores subornavit, qui piissimum regem decollarent. Orantem igitur circumdant milites Vladimirus; at ille, ut rem cognovit, vocatis episcopis et monacho qui ibidem aderant, perjurii crimen exprobravit eis, præ pudore vultum ejus non audentibus aspicere. Tunc, absoluta oratione et confessione, accepto corpore et sanguine Domini, crucemque illam ab imperatore sibi oblatam manibus tenens, adjecit: Orate pro me, Domini mei; et hæc crux veneranda una vobiscum sit mihi testis in die Domini, quoniam absque culpa morior. Dein, adorata cruce, pacem dedit episcopis; et flentibus omnibus egressus est ecclesia, moxque a militibus ad januam ejusdem capite truncatus est die maii vigesima secunda anno 1015. Corpus ejus tulerunt episcopi et in eadem ecclesia cum hymnis et laudibus honorifice sepelierunt. Ut autem merita beati martyris declararet Dominus, multi diversis languoribus vexati, post orationes ad ejus tumulum peractas, sanabantur. Quibus omnibus ad poenitentiam motus Vladislaus, timoreque percussus, concessit

consobrinæ suæ dolore maximo afflictæ, ut ei liceret beati Vladimiri corpus tollere et honorifice condere ubicunque vellet. Tulit itaque regina beati viri corpus et in loco Craina, ubi curia ejus fuit, nunc autem vicus est exiguus, ab Antibaro passuum millia circiter novem in orientem distans, in ecclesia B. Mariæ condidit. Jacet ibi corpus integrum et suave olens, quasi multo aromate conditum, et crux illa, quam ab imperatore acceperat, in manu hæret (verba sunt Diocleatis); multaque beneficia recto corde petentibus præstantur ibi in hodiernum diem, et magna populi multitudo in ecclesia ista quotannis die festivitati ejus sacro conspicitur congregata. Uxor vero Vladimiri, Cossara, sanctimonialis effecta, pie et sancte vixit, et in eodem templo sepulta fuit ad pedes viri sui. Eodem tempore quo translatum fuit beati martyris corpus Prespa Crainam, Vladislaus, congregatis copiis venit pos-

sidere terram Vladimiri et Dyrrachium, juxta Basilii imperatoris promissa; stetit itaque ante Dyrrachium, ut obsidione caperet; verum antequam perficeret eam, morte improba e vivis cessit. Etenim quadam die, dum epularetur, videre sibi visus est militem armatum, beato Vladimiro quam simillimum; terroreque percussus exclamavit magna voce: Accurrite, milites mei! accurrite et defendite me, quia Vladimirus occidere me vult! Et hæc dicens surrexit de solio suo, ut fugeret; statimque percussus ab Angelo, ut tradit Diocleas, aut ut Græci malunt, vi occulta sublatus, corruit in terram, et mortuus est corpore et anima. Milites ejus fugerunt omnes præ timore et terrore; sicque divino judicio factum est, ut nequissimus fratricida, qui ad prandium sedens S. Vladimirus decollari jusserat, ipse hora cœnæ percuteretur. Obiit anno 1019.

Dies XXIII
Maii.

Clr 1) Diocleas, apud Schwandtner, Rerum hungar. Script., tom. III, a pag. 492. 2) Vita S. Vladimiri græce, in libro rarissimo *Officia propria Ecclesiæ Bulgaræ* continente, pag. 53-62. Moschopoli, in Macedonia, 1741. 3) Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου βασιλέως καὶ μεγαλομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ Βλαδими́ρου, Venetiis, 1838. 4) Farlati, *Illyricum sacr.*, tom. VII, pag. 436 et tom. VIII, pag. 197. 5) Pejacevich, *Hist. Serbiæ*, pag. 99, 108, 422. 6) Hilferding, *Literæ ad historiam Serb. spectantes*, period. secunda, in opere periodico: *Russkaja beseda*, tom. 14, an. 1889. 7) Cedrenus, II, pag. 463.

DIES XXIII.

VACAT.

S. Michaelis, ep. Synnadarum et confes. (*Mst. Prol. Tern. Par. I, Men. Rum. Siš. Chil. Og. Hor. cum Bas. Sirl. Mg. Sirm. Dom. Maz. Hier. GP. Coisl. Goth. Vind. Msq. Flor.*). S. Joannis Psichaitæ (*Put. cum Chiff. Med. Taur.*). S. Michaelis, mon. et mart. (*Men. Euch. Kal. Prol.*). Inventio reliq. S. Leontii, ep. Rostoviæ (*Prol. Kal.*). S. Euphrosynæ, ducissæ Polocensis et abbatissæ (*Men. Euch. Kal. Prol.*).

† Mariæ Myrophoræ (*Chiff.*). † Simeonis Junioris in Monte mirabili (*Bas.*). † Marthæ, matris S. Simeonis qui in Monte mirabili (*Laur.*). † MM. Salonæ et Seleuci (*Chiff.*). † Ephebi, ep. Neapolitani (*Neap.*). † Meletii, ducis, Joannis, Stephani, Serapionis (*Med. Sirm. Maz. Hier.*).

OBSERVANDA.

S. Michael,
Synnadarum
ep.

Variis cognominibus ornatur in codd. S. Michael; in Hieros. cognominatur ep. Synnadarum et *syncellus*. In Callipol., Msq., et Goth. insuper præfert titulum *confessoris*: ad hæc *Syndarum* episcopus audit apud Genebrardum; *Sinaiticus* in Sišatovacensi; *Synadonensis* in Mstislavico; quæ et similia parvi cæteroquin sunt momenti. De eo fuse Bollandiani agunt tom. V Maii, pag. 257, ad præsentem diem, quo etiam in Martyrologio Romano inscriptus est. — Psichaita, a voce græca ψυχή (mica) rectius scribendus, quam Psychaita, occurrit saltem sexies in hoc mense, scilicet 7, 23, 24, 25, qua tractant de eo Acta SS. cum Bas.; præterea recolitur die 28, sed potissimum vigesima sexta. — A S. Michael, ep. Synnadarum in Phrygia, probe distinguendus est alter Michael, monachus et martyr; qui tum in Menologio tum in Prologo brevi ornatur synaxario. — Plura de S. Leontio Rostoviensi declarabunt *Memoriæ Slaviciæ*, inferius dandæ. — Quæ de S. Euphrosyna, e Polocensium ducum prosapie, breviter perstricta

sunt in Memoriis Slavicis, ea abunde sufficient, ut Assemano omnis eximatur scrupulus, quem ei injecerant Bollandiani et Kulčinius, rectissime statuentes diversam esse sanctam Euphrosynam a S. Parasceve, Polocensium quoque ducum filia, et S. Euphrosynæ cognata atque ejusdem monasterii moderatrice; de qua oportunior dicendi locus erit ad 28 Octobris. — De Maria Unguentifera, uxore Cleophæ, matre Jacobi et Josephi, agunt Bollandiani ad 9 Aprilis, quo colitur a Latinis. — Vita S. Marthæ ex cod. Laurentiano exscripta occurrit apud Bollandianos, p. 403 sub die 24, S. Simeoni dicato. In Slavicis codd. recolitur 4 Julii. — S. Marthæ S. Simeon, matri filius, adjungitur hoc eodem die in uno alterove codice Græco; at in Slavicis Kalendariis S. Simeon, thaumastorita, inscriptus est die sequenti, ad quem ideo remittendus. — Qui ultimo loco consignati sunt apud Græcos Meletius cum sociis Joanne et Stephano et Serapio, in Slavicis codd. pariter referuntur ad diem sequentem.

S. Maria.

S. Martha.

S. Simeon.

Meletius et
alii.

S. Joannes
Psichaita.

S. Michael,
mon. et mart.

S. Leontius ep.
Rostoviæ.

S. Euphro-
syna.

S. Leontius,
episc. Rosto-
viensis.

Leontius, Græcus, CPoli educatus, omnium primus e monasterio Cryptensi ad cathedram episcopalem fuit evectus; neque ante annum 1051, quo metropolitanam sedem Hilarion primum occupavit. Porro destinatus est Leontius Rostoviam, ubi labores vere apostolicos subire debuit et magna pro nomine Jesu ab Octobris Tomus XI.

ethnicis pati, sed felicissimo successu. Etenim quorum impias superstitiones nec duo priores Rostoviæ antistites, Theodorus et Hilarion, nec ipsemet Abraham, Rostoviæ apostolus dictus, evellere valuerant, eas extirpare datum fuit Leontio, divina gratia adjuto. Denique omnibus Rostoviæ incolis ad fidem Christi adductis,

DIES XXIV
MAII.

ductis, quam etiam miraculis comprobavit, pretiosam in conspectu Domini mortem promeruit anno circiter 1077. Quamvis incruentam mortem obierit, quia tamen permulta a paganis fuit perpessus, ideo hieromartyris titulum olim obtinuit, duobus primis martyri-

bus, Theodoro et Joanni, natione Varegis, qui tempore Vladimiri I fuerant passi, adnumeratus. Sacrae ejus exuviae repertae sunt anno 1164, die 23 maii; qua die ex eo tempore solemni cultu celebratur.

Cfr 1) Vita, auct. anon. in Colloq. orthod., 1858, mens. Febr., pag. 301-318. 2) Macarius, Hist. Eccl. Russ., II, 15 et not. 59 et III pag. 279. 3) Prolog., Menol. et Vers. ad h. d. 4) Dict. hag., pag. 167.

S. Euphrosyna, Abbatissa Polocensis et virgo.

Predislava, christiano nomine Euphrosyna, ex genere S. Vladimiri oriunda, erat filia Georgii Sviatoslai, ducis Polocensis, cujus pater Vseslaus Briacislaides, longe celebrerimus, fato cesserat anno 1101. Duodennis in monasterium urbis, insciis parentibus, abiit, ut divino sponso, spreto terrestri, virginitatem ac seipsam offerret, ibique habitu monialium suscepto, sub obedientia amitae suae, Romani principis viduae et abbatissae, vixit. Mox, annuente episcopo loci Elia, in cellam se inclusit, ad sanctuarium ecclesiae cathedralis S. Sophiae proxime collocatam; in qua solitudine multum temporis mansit, orationis et jejuniis dedita, et manuum suarum labore ac praesertim librorum transcriptione egenis necessaria tribuens. Dein, divino monitu, in locum Seltse dictum recessit; quem cum a praefato episcopo, coram principe et magnatibus, dono accepisset, novam ibi ecclesiam S. Salvatoris Transfigurati, e coctis lapidibus excitavit, adjecto monasterio monialium cui ipsamet praefuit. Sorori suae germanae Gordislavae, quae et Eudoxia, Zvenislava seu Euphrasia, suae collectanae, duabusque neptibus, Euphemiae et Agathae, persuasit ut eandem religionem ibidem susciperent; et plurimis aliis gregem suum auxit, inter quas sanctitatis fama imprimis inclaruit Parasceva virgo, quae cum S. Euphrosyna sociari passim solet. Prae-

terea alterum monasterium, Deiparae sacrum et viris destinatum, extruxit. Ecclesiam Salvatoris, quae adhuc exstat, diligenter ad splendorem ornavit, nec non et imagine ditavit, vulgo Korsunensi dicta, eaque celeberrima, utpote a S. Luca, ut fertur, delineata Ephesi; quam sibi ab imperatore Manuele impetraverat. Exstat insuper etiamnum crux aurea, eleganter elaborata, et variis reliquiis ornata, cum slavica epigraphe, donum esse Euphrosynae, ecclesiae Salvatoris oblatum, indicante. Postquam ita coetum suum, tunc florentissimum, per plures annos sancte rexisset, Hierosolymitanam peregrinationem suscepit, Davide fratre et Euphrasia sorore comitibus. At non diu Hierosolymis mansit pia monialis; mox enim, morbo correpta, quem lethalem sibi fore praenoverat, sacramentis rite susceptis, ex terrestri Hierosolyma ad caelestem transivit, anno Domini 1173, die 23 maii, postquam quadraginta annorum spatio hegumenatus munere erat functa. Sacrae ejus exuviae in monasterio S. Theodosii conditae, dein Kioviam sunt translatae, et in cryptis Theodosianis positae, ubi hactenus religiose asservantur. Colitur non solum a Ruthenis cum sancta sede Romana unitis, sed etiam ab aliis; in Lithuania vero, cujus urbem principem illustraverat, inter praecipuas regni patronas numeratur.

Cfr 1) Liber gradualis, t. I, 269-285. 2) Stebelski, Duo luminaria, etc. 3) Prol. et Men. ad h. d. ol. excusum et ms. 4) De vita S. Euphrosynae, notitia historica, Petr. 1841, auct. Serbinovitch. 5) Specimen Eccl. Ruth., pag. 52. 6) Assemani, Kalend., VI, p. 568. 7) Act. SS., 23 Maii, p. 234. 8) Macarius, Hist. Eccl. Russ., III, p. 50. 9) Kojaloviez, Miscellanea, § 1. 10) Karamzin, II, p. 441 et seq.

DIES XXIV.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Simeonis Junioris in Monte mirabili (*Omnes cum Hier. GP. Coisl. Goth. Vind. Flor. Sirm. Dom. Maz. Mg.*). S. Meletii, ducis militum et martyris cum Serapione, Theodora, Fausto, Joanne, Stephano, Callinico et aliis sociis quam plurimis (*Rum. Prol. Men. Hor. Kal. Vers. cum Bas. Sirm. Maz. Chiff. Flor. Sirl. Med.*). S. Nicetae Perejaslaviensis, stylitae (*Prol Menol. Eph. Kal. Vers.*).

† Joannis Psichaitae (*Sirm. Med. Taur. II*). † Meletii, Peuca, mart. et aliorum (*Chiff.*).

OBSERVANDA.

S. Simeon in Monte mirabili.

Si codicem Ostromiranum excipias, caeteri omnes summa consensione consignant S. Simeonem in Monte mirabili seu *thaumastoritam*, quasi *Miromontanum* diceret. Junior vocatur respectu ad S. Simeonem Stylitam quoque, quem Slavica Kalendaria referunt potissimum prima Septembris, Graeca vero tum kalendis Septembris, tum 26 Julii. In Hieros. habetur simpliciter: *Sancti Patris nostri in Monte mirabili*, quemadmodum conveniebat scriptori Hierosolymis degenti. In Saxo-Gothano inscribitur diei 25 Maii, quod oscitantiae amanuensis, an transponendi consuetudini, apud synaxaristas satis solemni, tribuendum sit, parum ad rem facit. In Menologio Mosquensi excuso exstat Simeonis Junioris Vita, ex magnis Menaeis Macarii mss. excerpta, quae ea-

dem legi potest in Actis Sanctorum fusissimo calamo graece et latine exarata; ubi simul reperire est Vitam S. Marthae, matris Simeonis thaumastoritae, quamvis illius festum celebrant Graeci nonnisi 5 Julii. — Antiquus Prologus Musaei Rumiantsoviani, toties a me citatus et in posterum citandus, praeter S. Simeonem, consignatos habet secundo loco: Serapionem, Theodorum, Faustum, Meletium, ducem, et alios numero mille supra myriadem (sive undecies mille) ducentos et octo. In Menologio Mosquensi et apud Versinskium numerantur tantum mille ducenti et octo; Horolog. Počajovense refert solos Meletium, Joannem et Stephanum, tacito sociorum numero. Non sine insigni, quoad numerum, varietate commemoratur idem manipulus in codd. Graecis, Bas. Sirm.

S. Meletius et soc.

Sirm., Chiffl., Maz., Flor. et in Menologio Sirleti; unde transierunt in Martyrologium Baronii, accedentibus ubique prolixis elogiis. Porro Acta martyrii græca inter fabulas amandanda esse pronuntiarunt Bollandiani, licet ea in opere suo ex integro dederint, etiam latinitate donata. Duplex exstat in Prologo Mosquensi encomium

martyrum: de Meletio nominatim agit alterum; alterum de Serapione; at in Menologio, a cujus auctore cæteroquin sæpe castigatur Prologus, expunctum est utrumque, relicta nuda martyrum commemoratione, quamvis similes fabulas non omnino aspernetur menologus russus.

DIES XXV
ET XXVI
MAII.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Nicetas Stylita, Perejaslavensis.

Patria Nicetæ fuit Perejaslavia Transylvana in regione Rostoviensi. Ubi adolevit, vitiis sese totus dedit, ob morum pravitatem ac ferociam omnibus invisus. Timoris Dei tamen non prorsus oblitus, cum verba illa Isaïæ, prophetæ, audisset: *Lavamini et estote mundi*, in sese reversus, totus exhorruit atque continuo in alium hominem mutatus, relictis filiis, uxore, bonis omnibus, in monasterium secessit, prope Perejaslaviam, ibique in summa

pœnitentia stylitarum instar reliquum vitæ tempus degit, ferreo cilicio indutus. Quod quum propter detritæ splendorem argenteum esse existimarent homines quidam pessimi, præda illecti, sanctum virum morte affecerunt. Obiit anno 1186, curationum dono in vita et post mortem clarus: unde thaumaturgi cognomen ei accessit, et in prædicto monasterio conditus est; quod idcirco ejus nomine insignitur.

Cfr 1) Prolog. et Menol. Vers. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 207. 3) Kulčinius, Specimen, pag. 23.

DIES XXV.

VACAT.

Tertia inventio capitis S. Joannis Præcursoris (*Omnes cum Lind. Mg. Dom. Maz. Hier. GP. Clar. Vind. Msq. Flor.*). S. Therapontis, episc. Cyprii et mart. (*Prol. Men. Kal. cum Bas.*). S. Carpi, apost. (*Rum.*). S. Panchari, mart. Nicomedie (*Rum. cum Bas. Chiffl. Sirm. Mg.*). S. Therapontis, mart. (*Rum. cum Bas. Mg. Dom.*).

† Meletii, ducis, Joannis et Stephani, comitum, omnisque multitudinis eorum (*Laur.*). † Jacobi, apost. (*Neap.*). † Alphæi (*Chiffl.*). † Joannis Psychaitæ (*Bas. Sirm.*). † Marthæ, matris Simeonis Stylitæ (*Chiffl.*). † Eutropiæ, m. (*Chiffl.*). † Olbiani (*Chiffl.*). † Abercii et Helenæ (*Sirm.*). † Cælestini, m. (*Chiffl.*). † Jejunii, mon. Locris in Calabria (*Itg.*).

OBSERVANDA.

Duo Therapontes referuntur a variis tum præsentis die, tum etiam duobus diebus proxime sequentibus, præterea die xxviii alter, alter vero die xiv; propterea diligentius sunt discriminandi. Uterque igitur commemoratur hodie in Menologio Basilii, et quidem primo loco S. Therapon, episcopus, ut ibidem traditur, ex Cypro CPolim translatus; tum S. Therapon, presbyter Sardicensis Ecclesiæ in Lydia et martyr. Neutrum episcopum fuisse sententia est Bollandianorum: verum apud Græcos jam pridem illa opinio invaluit, ut alter presbyter, alter episcopali dignitate fuisse credatur ornatus. Utut est, in Menæis et

Prologis Slavicis recentioribus, hodie recolitur memoria translationis reliquiarum S. Therapontis ex insula Cypro Constantinopolim, non secus ac in Men. Basilii. In Rumiantsoviano autem Prologo sæc. xiii agitur de S. Theraponte, qui Sardis in Lydia passus est; de Cyprio vero postridie. Acta SS., omnino consulenda, tractant de utroque simul die xxvii. — Satis dictum de Meletio sociisque ejus die præterita — S. Jacobus, in marmore Neap. insculptus, Alphæi filius est, cujus nulla hodie apud alios vestigia reperiuntur, Mazochio teste; inscribitur tamen in Martyrologio Bedæ die sequenti.

S. Meletius
et soc.
S. Jacobus,
apost.

DIES XXVI.

VACAT.

S. Carpi, apostoli, unius ex 70 discip. (*Mst. Rum. Tern. Put. Par. I, Hor. Prol. Men. et fere omnes cum Bas. Coisl. Msq. Flor. Mg. Sirm. Dom. Maz. Lind. Typ.*). S. Alphæi, apost. (*Put. Men. Kal. Prol. cum Clar. Dom. Maz. Mg. Chiffl.*). SS. MM. Abercii et Helenæ (*Men. Kal. Prol. cum Sirm. Sirl. Mg. Chiffl.*). S. Joannis Psychaitæ, confes. (*Prol. Kal. cum Dom. Maz. Taur. I.*). S. Therapontis, ep. Cypri et mart. (*Rum. cum Laur.*). S. Judæ, ap. fratris Domini (*Put. cum. Sirl. Hier. GP. Neap. Vind. Goth. Msq. Coisl.*). S. Georgii Junioris, mart. Sardicæ in Bulgaria (*Men. Prol. Pp.*). [Inventio corporis Macarii Kolazinensis (*Kal.*).]

† Therapontis, presb. Sardicensis et mart. (*Sirm. Laur. Taur. I.*). † Timothei, ep. et mart. Prusæ (*Chiffl.*). † Sergii et Bacchi in Rufinianis (*Dom.*). † MM. Eubiotæ seu Eusebioti, Alipii, Pauli et Julianiæ (*Dom. Maz. Chiffl.*).

OBSERVANDA.

S. Alphæus, pater SS. apostolorum Matthæi et Jacobi, ipse quoque apostolus a Græcis vocatus passim, significatione vocabuli ampliore, inscribitur in Menæis Putiatæ perantiquis aliisque recentioris notæ Kalendaris; at nullibi facta mentione Jacobi. In Synaxario Sirmundi fit commemoratio Sancti apostoli Alphæi, fratris Domini,

et filiorum ejus; quem locum sic integre legendum esse censet Papebrochius: *S. apost. Alphæi [patris apostolorum Matthæi et Jacobi]*. — In eodem Synax. Putiatiano legitur insuper: *Canon S. Carpi, apostoli, opus Sephi* (lege Josephi). *Eadem die, S. apostoli Judæ, fratris Domini, Jacobi*, ubi post Domini intercidissee videntur voces: *et sancti*. Simile quid accidisse

S. Judas,
apost.

Ostromiranum.
Ex variis.

Ostromiranum.
Ex variis.

S. Alphæus.

DIES XXVII
MAII.
S. Therapon.

accidisse circa S. Alphæum in Sirm., vidimus modo. — Quia hodie in Rum. Synaxario S. Therapon præfert titulum *episcopi*; qui autem pridie relatus est ibidem, omni titulo caret: conjicere fas est, agi hic de S. Theraponte e Cypro CPolim translato, quem episcopum in insula Cypro fuisse Græci pariter ac Slavi credunt vulgo, auctoritate Menologii Basilii, imperatoris, potissimum innixi. De S. Theraponte Sardicensi agi in Synaxario Sirmundiano liquet ex elogio ibidem adjecto. In cod. Laur. unde desumpta sunt Acta, quæ dede-

runt Bollandiani ad 17 hujus, vocatur sacromartyr. Cæterum Acta ista reputantur fabulosa. — De S. Alypio et sociis agitur iterum crastina diei. — *Kalendarium omnium sanctorum* signat hodie, teste Veršinskio, inventionem corporis Macarii Kolazinensis, quæ contigit anno 1521. De Macario isto, hegumeno monasterii Kolazinensis, tractatum est 17 martii, quo colitur a Russis. — Georgium Juniorem nominasse hic sufficiet, siquidem ex Memoriiis Slavicis satis innotescet.

S. Alypius et
soc.

Inventio corporis
Macarii
Kolazinensis.

Georgius junior.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Georgius nomen,
martyr
in Bulgaria.

De martyre Sardicensi sequentia ex Prologo excerpta visa. Georgius, nobilissimo genere Sardicæ in Bulgaria natus et a parentibus, Joanne et Maria, pie excultus, anno vigesimo quinto eisdem orbat, cum a Mahometanis ad negandam christianam religionem tentaretur, constanti animo Christum confessus est, Mahometi doctrinam diabolicum inventum esse publice declarans. Nimirum deputaverant juveni quemdam legis doctorem, qui eum ad impuras Mahometi doctrinas pertraheret. Cui, principum suorum munificentiam laudibus extollenti, reposuit Georgius: impiorum sacrificia abominationi esse Deo; multos quidem fuisse a sæculo principes, qui, præclaris rebus patratis, impie obierint; nec ullos sanctos in ea religione floruisse; apud christianos vero plurimos semper fuisse, sive reges, sive presbyteros, sive laicos, in sanctorum album relatos, et corporum integritate ac miraculis claros. Quod si verbis meis, addidit,

credere renuis, ostendam tibi in hacce civitate principem nostrum Milutinum, qui adhuc suavissime olens, dormire potius quam mortuus esse videtur. (Colitur Milutinus a Serbis tanquam sanctus, die trigesimo Octobris quo illustrabitur in Memoriiis Slavicis.). Quare ad urbis præfectum ductus, cum nullis promissis a proposito avelli posset, ferreis unguibus excarnificatus, et candentibus laminis exustus, per urbis plateas circumductus et tandem in ignem projectus, martyrio vitam consummavit, anno 1514. Dum autem in igne jaceret, tanta pluvie copia erupit, tantaque tonitruum vis resonuit ut et ignis aquarum inundatione extingueretur et tortores præ timore fugerent. Interea corpus martyris, clarissimo splendore oborto, detegerunt christiani, remque ad metropolitam Jeremiam detulerunt; qui veniens honorifice illud in urbem detulit et in ecclesia S. Georgii martyris tumulavit.

Cfr 1) Prol. et Menol. ad h. d. 2) Martyrol. Græcum, ed. Venetiis, 1799, citatum apud Muraviev ad 11 Febr.

DIES XXVII.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Therapontis, presb. Sardicensis et mart. (Mst. Tern. Siš. Chil. Og. Pp. Men. Prol. Hor. Kal. Hier. GP. Goth. Msq. Sirm. Chiff. Med. Coisl. Flor. Taur. II). S. Helladii, mart. et soc. (Put. Siš. cum Sirl. Mg. Sirm. Chiff. Maz.). S. Clementis, hymnographi et conf. (Rum. cum Sirm. Maz.). SS. MM. Theodoræ, virg. et Didymi, militis (Men. Prol. Kal. cum Bas. Sirl. Med. Taur. I et II, Maz. Mg.). S. Serapionis (Par. I). [Inventio corporum Cypriani, Photii et Jonæ, metropol. Kioviensium (Prol. Kal.).] Therapontis Belozerici (Prol. Pp. Kal.). Inventio corporis Nili Stolobensis (Ps. Pp. Kal.).

† Therapontis, hierom., ep. Cypri (Med. Maz. Typ.). † Anastasiæ, mr. (Neap.). † Carpi, ap. (Hier. Vind.). † Heliconidis, mr. (Sirm.). † MM. Alipii, Eubioti seu Eusebiotæ, Pauli et sororis ejus, Julianæ (Med. Taur. I et II, Sirm.). † Stephani, patr. CP. (Sirm. Maz. Nan. Taur. II). † Sergii et Bacchi in Pera, in Rufinianis (Sirm. Med. Maz. Taur. I et II). † MM. Abercii et Helenæ (Dom.).

OBSERVANDA.

S. Therapon.

Qui primo loco commemoratur S. Therapon, erat presbyter Sardicensis et martyr, non vero episcopus, ut vocari solet in Synaxariis Slavicis plerisque, et uti repræsentatus spectatur in tabulis Græco-Moscis, quas edidit Papebrochius initio mensis Maii. In quibusdam tamen kalendaris nuncupatur generico vocabulo hieromartyr, quod de presbyteris perinde ac de episcopis passim usurpatur. — Iterum singularem lectionem exhibet cod. Parisinus in consignando nomine Serapionis, sine ullo additamento. Quem unum e sociis Meletii, ducis militum, esse, vel eo libentius darem, quod de utroque seorsim agatur in Prologo, licet non ad hunc diem; erat enim inter tot Meletii commilitones facile præcipuus; imo in cod. Rumiantsoviano nominatur primo loco, sequentibus Theodoro, Fausto et Meletio; quorum ultimus totius cohortis antesignanus

vulgo habetur et dux. — Ex tribus antistitibus Kioviensibus, quorum inventa corpora celebrantur hodie, Photium et Jonam inter hostes unionis catholicæ primarios recenseri ignorat nemo. Facta est autem inventio illa anno 1472. — De quam Anastasia agatur in marmore Neapolitano, versamur in incerto; quæcunque autem ea fuerit, eam hodie martyrium consummasse innuit satis passionis nota, in marmore præfixa. — Acta S. Heliconidis, licet fabulosa, leguntur apud Bollandianos ad hunc diem; at in Slavicis inscripta est postridie — Exauctorato Photio, patriarcha, qui lugendi schismatis Græcorum præcipuus exstitit auctor, sedem CPolitanam occupavit S. Stephanus, Leonis imperatoris frater, quem Latini æque ac Græci inter sanctos recensent. Ejus memoriam egimus supra, die 27 hujus mensis.

Tres antistites
Kiovienses.

S. Anastasia,
mart.

S. Heliconis.

S. Stephanus,
patr. CP.

S. Serapio.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

DIES XXVIII
MAII.Therapontes,
hegumenus
Belozereensis.

Therapontes, Volocensis, nobili genere ortus, in monasterio Simoniano Mosquæ religiosæ vitæ initia posuit, duce et magistro S. Sergio Radonežensi. Pluribus annis ibidem peractis, in solitudinem se contulit cum Cyrillo, deinceps hegumeno Belozereensi, et speluncam sibi ad lacum Album effodit. Mox propius ad hunc lacum accedens, sedem suam posuit, dein ecclesiam et monasterium fundavit, invisens Cyrillum frequenter, ejusque consuetudine mirum in modum proficiens.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 287. 3) Menol. Vers. ad h. d.

Jonas, metrop.
Mosquensis.

Quoniam nomen Jonæ, metropolitæ Mosquensis plus quater recurrit in Fastis Russorum librisque liturgicis, quod magnæ profecto qua apud suos gaudet venerationis indicium est, vitam hominis, quamvis schismatis macula fœdati, paucis attingere visum est, quo abs Kioviensibus præsulibus ejusdem nominis accuratius distinguatur. Vixit igitur Jonas sæculo xv. Natalis urbs Galič fuit, pater vero Theodorus, cognomento Opašev, vulgo Odnouša; ex quo, ut opinor, fluxit corrupta forma *de Asciscenia*, apud Latinos auctores obvia. Dum annum ageret duodecimum, in monasterio quodam Galičensi tonsuram accepit; dein in monasterio Simonis Mosquensi commoratus est, donec anno 1437 ad sedem Rezanensem transiit. Quam dum occupavit, simul etiam Mosquensis Ecclesiæ, quæ a morte Photii anno 1431 vita functi manebat vacua, curam egit. Metropolitanum tamen pedum nonnisi multo post obtinuit, quum nempe Basilio Cæco, magno duci, in resumendo sceptro et in devincendo æmulo Basilio Chemiaka auxiliator fuerat et magna ex parte auctor. CPolim itaque missus est, ut laborum mercedem acciperet; sed fructu prorsus nullo; nam antequam ad urbem appelleret, Isidorus, Thessalonicensis, Kioviæ totiusque Russiæ metropolita institutus fuerat a patriarcha Josepho et Joanne Palæologo, imperatore, unionis cum Ecclesia Romana ciendæ studiosus. In qua amplectenda atque per totam Russiam propaganda quantum adlaboraverit Isidorus, testantur acta Concilii Florentini; cui et adfuit ipse, et totius Ecclesiæ Kioviensis nomine subscripsit. Mosquam redux, eamdem ut magnus dux amplecteretur non modo ei non persuasit, sed ob promulgatum unionis decretum, apprehensus et in monasterio Tchudovo, quod prope Mosquam situm est, inclusus fuit; unde post plures menses evasit cum duobus sociis Athanasio et Gregorio, deinceps metropolita, Romamque feliciter pervenit, anno 1443; ubi supremum obiit diem,

Cfr 1) Menologium et Versinski ad 31 Martii. 2) Prologus ad 13 Junii. 3) Muraviev, in Vitis SS., qui cæteroquin, præter commenta, nihil novi adfert, quantum ad rerum substantiam. His addendus: 4) Kulčinius in Specimine, pag. 122, ubi traditur brevis notitia de Isidoro ex Ciaconio descripta. 5) Potissimum vero Strahlus, auctor egregiæ dissertationis, cui titulus: *Der russische Metropolit Isidor, und sein versuch die Russisch-Griechische Kirche mit der Römisch-Katholischen zu vereinigen*. Tübingen Quartalschrift, 1823, fasc. 1, pag. 46 et seqq.

DIES XXVIII.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Helladii, hieromart. (*Mst. Men. Kal. Hor. Prol. cum Bas. Vind. Sirl. Chiff. Hier. GP.*). S. Nicetæ, ep. Chalcedonensis (*Par. I, Chil. Og. Pp. Men. Hor. Kal. Hier. GP. Coisl. Flor.*). S. Theodosiæ, virg. et mart. (*Put.*). S. Eutychii, ep. Melitenensis (*Hor. cum Dom. Mg.*). S. Heliconidis, mart.

Monasterium absolutum prædiis ditavit Andreas, Možaisci dux, ditionis vero Belozereensis dominus. A quo cum Možaiscum esset accersitus Therapontes, aliud cœnobium ibidem fundaturus, fratribus valedixit, Martiniano in sui locum suffecto, novumque monasterium Lužecense, a fluvio Lužka ita nuncupatum, eduxit anno 1408; ubi et supremum diem obiit, anno 1426, die 27 maii, provecta senectute. De Cyrillo autem uberius agetur ad diem 9 Junii.

27 aprilis, anno 1462, plura pro sancta unionem non sine vitæ discrimine perpessus. In cujus loco Jonam, convocato concilio, constituit Basilius Cæcus auctoritate propria, neglectaque patriarchæ CPolitanæ approbatione, quam certe ægre obtinisset a Mamma, de unionem Florentina bene sentiente. Sedit Jonas annos duodecim, quos in dissolvendo opere Isidori fere unice consumpsit, Mosquensis tamen imperii limitibus circumscriptus. Nam in Kioviensi Ecclesia Isidori vices exceperat Gregorius II, anno 1442; quo rogante Pius II summus pontifex decretum voluit ut in postum superior Russia seu Moscovia maneret penes *filium perditionis* (ita Pium in bulla loqui testatur Kulčinski), Jonam; inferior vero, Poloniæ regi subdita, archiepiscopo Kioviensi assignaretur, cum Ecclesiis suffraganeis Brestensi, Smolenscensi, Polocensi, Turoviensi, Luceorensi, Vladimiriensi, Premysliensi, Chelmensi, Leopolitana et Haličensi. Ex quo tempore proprios quæque habuit rectores Ecclesia Kioviensis et Mosquensis. Licet autem priorem etiam potestati suæ subicere plurimum adnexus fuerit Jonas, obtinere tamen illud non valuit. Obiit itaque a gremio Ecclesiæ catholicæ se junctus, die 31 martii, anno 1461, catholicis quidem parum gratus, suis vero summe venerandus; quapropter et in Sanctorum Mosquensium album illatus est atque thaumaturgi titulo insignitus: quod ob miracula frequenter patrata promeruisse venditatur. Horum unum animi causa retulisse sufficiet: narratur nempe virum quemdam nobilem, qui gravi dentium dolore laborabat, violenti ictu alapæ, a Jona in ipsomet sanctuario impactæ, ab omni dolore illico liberatum fuisse. Colitur a suis, ut dictum, quater in anno: 31 vel 30 Martii, quo die obiit; 27 Maii, quo corpus ejus elevatum est; præterea 15 Junii una cum Cypriano et Photio; ac 5 Octobris simul cum SS. Petro et Alexio. Atqui hæc de Jona sufficient abunde.

DIES XXIX
MAII. mart. (*Men. Kal. Prol. cum Sirl. Bas. Mg. Sirm. Med. Taur. I et II*). S. Ignatii, ep. Rostoviæ (*Men. Pp. Kal.*). Memoria SS. PP. primæ synodi Nicænæ (*Hor.*). SS. MM. Crescentis, Pauli, Dioscoridis (*Rum. cum Bas. Hier. GP. Neap. Taur. I et II*).
 † Joannis Psychaitæ (*Mg.*). † Andreæ Sali (*Chiff.*). † Anatolii et Saronæ, Romanorum (*Sirm. Med. Chiff.*). † Therapontis, mart. (*Maz.*). † Theoduli, monachi et stylitæ (*Laur.*).

OBSERVANDA.

S. Theodosia. S. Theodosia, virgo et martyr, refertur hodie in antiquis Menæis mensis Maii Putiatianis, dum cæteri Fasti Græci pariter ac Slavici eam nominant die sequenti; quo agemus et nos. — S. Eutychius seu Eutyches, ep. Melitenæ in Armenia et martyr, occurrit in Fastis Græcis et Slavicis hodie et duobus qui proxime sequuntur diebus. Apud Lequienum, *Orb. christ.*, tom. I, p. 439, minus recte vocatur Eupsychius. Acta ejus hactenus desiderantur tum in Græcis Menæis, tum in Slavicis. — Contra S. Heliconidis vita et passio fuse describuntur in Menologio Mosquensi, quod fabulosa a sinceris discernere parum curat. — Sequitur S. Ignatius, qui in Tabulis Græco-Moscis apponitur S. Nicetæ, ep. Chalcedonensi, et non nihil negotii facessit Kulčinio et Assemano. Quorum ille, quum in libris suis nihil de eo reperisset pro S. Ignatio, patriarcha CPolitano, positum esse statuit a pictore ignaro, ac propterea ex indiculo sanctorum Ruthenorum eliminandum (pag. 82); hic vero, quia in Tabulis Capponianis Nicetæ Helladium associatum esse vidit, pro S. Helladio erronee inscriptum esse a pictore mosco vero simile censuit. At quantum a vero distat utraque interpretatio, id satis superque declarabunt Memoriae Slavicae. Interea dicatur in antecessum, Ignatium illum esse episcopum Rostoviæ et S. Leontii, de quo actum ad 23 Maii, in cathedra successorem. — SS. Crescentem, Paulum et Dioscoridem exhibet optimus Cod. Rumiantsovianus, præfixa nota passionis, quæ cernitur etiam in Kal. Neapolitano. Non in solis itaque Græcorum libris reperiuntur, quemadmodum clar. Mazochius asseverat. Cæterum in codd. Slavicis de eis agi solet ad diem 13 Aprilis.

S. Eutychius, ep. Melitenæ.

S. Heliconis.

S. Ignatius, ep. Rostoviensis.

S. Crescens et soc.

MEMORIAE SLAVICÆ.

Ignatius, episcopus Rostoviensis. Vixit Ignatius sæculo decimo tertio, piis parentibus ortus et in omnium virtutum disciplina institutus. Monachus factus in S. Epiphaniæ asceterio, ob virtutum præstantiam archimandrita primum, dein episcopus Rostoviensis eligitur, loco Cyrilli, anno 1262 demortui. Aduit Ignatius concilio, quod Vladimiriæ celebravit Cyrillus metropolita, anno 1274; rexitque ecclesiam sibi concreditam, ut bonum decet pastorem: immunitates ejusdem coram magno Tartarorum khano tuitus est, et dissidia inter principes Rostovienses exortas prudentissime pacavit. Nihilominus apud Cyril-

lum falso accusatus, interdicto subjectus fuit, sed mox juribus suis restitutus. Tandem, cum viginti sex annos Ecclesiam Rostoviensem rexisset, sancte obiit, anno 1288, die 28 maii. Statim post mortem stupendis miraculis inclaruisse traditur. Nam dum in ecclesiam cathedralem incredibili populi frequentia deferebatur, e feretro surrexisse et adstantes turbas benedixisse perhibetur; et præterea archimandritam civitatis gravi morbo laborantem mire sanasse. Reliquiæ ejus hodie dum asservantur in ecclesia Assumptionis Rostoviæ.

Cfr 1) Prolog. Menol. et Verš. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 116. 3) Philaret., Hist. Eccl. Russ., II, pag. 90.

DIES XXIX.

Ostromiranum.
Ea variis.

VACAT.

S. Theodosiæ, virg. et mart., CPoli (*Mst. Rum. Tern. Par. I. Chil. Og. Pp. Men. Kal. Hor. cum Bas. Neap. Sirl. Mg. Clar. Maz. Hier. GP. Goth. Vind. Msq. Coisl. Flor.*). S. Theodosiæ, virg. et mart., Tyri (*Men. Kal. cum Sirl. Mg.*). S. Eutychii, mart. (*Put.*). Memoria primæ Synodus OEcumenicæ Nicææ (*Men. Rum. Prol. Kal. cum Bas. Sirl. Med. Taur. I et II*). Obitus Joannis Sali, Ustiugensis (*Prol. Kal.*).

† Olbiani, mart., ep. Anæorum (*Bas. Sirm. Mg. Chiff. Maz.*). † Alexandri, papæ Alexandrini (*Chiff. Maz. Med. Taur. I et II*). † Hypatii in Rufinianis (*Chiff.*). † Mariti et uxoris, mart. (*Chiff.*). † Mariæ, virg. (*Laur.*). † MM. Crescentis, Pauli et Dioscoridis (*Med.*).

OBSERVANDA.

S. Theodosia, virg.

Duas omnino sanctas nomine Theodosiæ insignitas referunt Fasti hodierni, CPolitanam alteram, alteram Tyrensem. In Prologo Mosquensi commemoratur Theodosia Tyrensis die 2 Aprilis sub nomine Theodoræ; CPolitana vero refertur ibidem die xi et xviii Maii; in Menologio refertur utraque hodie, et encomio donatur separatim. Parisinus cod., quem corruptelis scatere observavimus alibi, pro S. Theodosia habet S. Theodoram. In Rum. recolitur passio S. Theodosiæ, virginis;

at utriusnam, reliquit divinandum. Plura cupienti præsto sunt scripta Mazochii, Assemani, Bollandianorum aliorumque. — Quemadmodum S. Theodosiam pridie, ita S. Eutychium hodie exprimit cod. Putiatæ inter Slavicos solus. — De sanctissimo patr. Alexandrino, Alexandro, qui S. Athanasium in sede habuit successorem, sermo a nobis versabatur supra ad 18 Januarii; quo in Ostromirano adscribitur SS. Cyrillo et Athanasio. Hodie tamen de eo tacent Kalendaria Slavica.

S. Eutychius, mart.
S. Alexander, patr. Alex.

MEMORIAE SLAVICÆ.

Joannes Salus, Ustiugensis.

Natus est Joannes in vico Puhovo, prope Magnum Ustiugum, ex parentibus christianis,

Saba et Natalia. A teneris unguibus miram abstinentiam coluit Joannes: nam feria quarta et

et sexta nihil manducavit, cæteris diebus pane et aqua contentus. Noctu vacabat orationi, interdiu vero per plateas incedebat meditabundus, ut amens esse a multis duceretur. Quam vivendi rationem non semel exprobravit filio mater; at frustra. Mortuo conjuge, eadem monasticam vitam amplectitur. Cujus exemplum æmulatus, fatuus pro Christo fit Joannes. Igitur Ustiugam veniens, tuguriolum ad ecclesiam incoluit, noctibus assidue orans, interdiu vero per urbem veste lacera et pene

nudus incedens. Quot itaque injurias, irrisiones, verbera et similia pertulerit, incredibile dictu est. Famem et simul sitim, frigus, æstum aliaque intrepidus pertulit, non sine mirabili Dei interventione. Quadam enim die ardentem fornacem ingressus, super carbones cubuisse legitur, quin aliquid in corpore læderetur. Tandem laboribus pœnitentiaque confectus, obiit anno 1494, die 29 maii, a concilio Mosquensi anno 1647 cultu ecclesiastico honoratus. Habet officium cum canone Theophanis.

DIES XXX
ET XXXI
MAII.

Cfr 1) Prolog. et Menolog. Or. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 152.

DIES XXX.

VACAT.

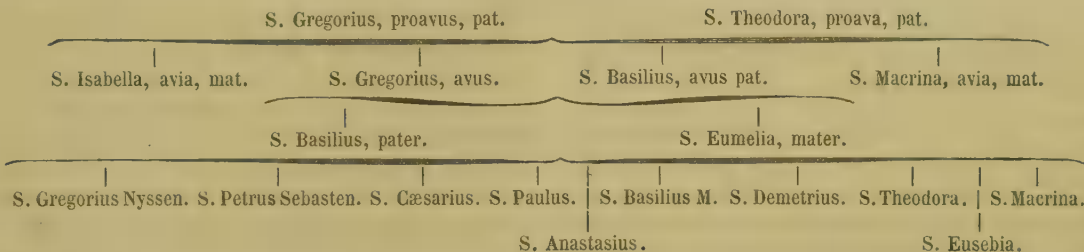
S. Isaaci, heg. in monast. Dalmati et confes. (*Mst. Put. cum Bas. Neap. Sirl. Mg. Maz. Sirm. Dom. Chiffl. Hier. Coisl. Flor. Goth. Vind. Msq.*). S. Eutychii, discipuli S. Joannis apostoli et mart. (*Siš. cum Taur. I, Dom. Maz. Chiffl.*). Memoria omnium SS. Patrum et cognatorum S. Basilii Magni (*Hor. Itg.*).
† MM. Eusebii, Romani, Meletii, Charalampi, Christinæ et aliorum, Nicomediæ combustorum (*Bas. Chiffl. Med. Maz. Sirm. Taur. I*). † Eupli, mart. (*Chiffl.*). † Hermii (*GP.*). † Copri (*Laur.*). † Andreæ, mart. CPoli (*Acta SS.*).

OBSERVANDA.

De Isaacio, quem Genebrardus insulse mutavit in Haacium, recolantur optimæ adnotationes Mazo-

chii, p. 435. — Familia S. Basilii potest sequenti stemmate representari, quod nos hic subjicimus.

Cognatio
S. Basilii
Magni.

In Martyrologio Basilianorum commemorantur hodie tantum parentes S. Basilii Magni, Basilii et Eumelia. Prædicta tabella non omnino convenit cum computo Bollandianorum; hi siquidem numerant tres fratres et sex sorores, quarum tres voverint castitatem; illa vero ponit sex fratres et tres duntaxat sorores, qua de re consulantur, si lubet, Acta SS. ad præsentem diem. — Martyres Nicomedienses referuntur in solis codicibus Græcis hodie et postridie; horum tres, Eusebius, Charalampus et Christina nominatim consignantur utroque die. Porro S. Christina minime diversa est ab ea, quam cum nota *passionis* refert marmor Neapolitanum 31 Maii. Rectius tamen

ponuntur hoc die, quem glorioso martyrio illustrasse dicuntur in Græcorum libris liturgicis. Qua occasione notare liceat et illud, Meletium in Bas. audire *Mentium*, in Med. vero *Teleium*, similiter S. Charalampium mutatum esse in Chiffl. et Med. in *Barlamum*. Ad hæc in Med. additur: *Eorum synaxis peragitur in æde S. Iraidis, virg. et martyris*. — S. Coprum martyrem retulimus ex codd. Hierosol. et Naniano ad 9 Aprilis, quo commemoratur simul cum Patermuthio. — Imprimis commendata velim Acta S. Andreæ Chiensis, qui CPoli a Turcis pro fide Christi tormenta passus est, anno 1463. Exstant apud Bolandianos, ad 30 Maii, a pag. 185.

S. Coprus.
S. Andreas,
mart.

DIES XXXI.

VACAT.

S. Hermii, mart. (*Mst. Put. Tern. Par. I, Rum. Chil. Pp. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Sirl. Hier. Coisl. Vind. Msq. Mg. Sirm. Dom. Maz. Flor.*). S. Hermæ, apost., unius ex 70 discip. (*Men. Prol. Kal. Hor.*). S. Philosophi, mart. (*Menol. Kal. Prol.*). Inventio corporis S. Theodosii, heg. Kievo-Cryptensis (*Rum.*).
† Joannis, ep. Gothiæ (*Chiffl.*). † Isacii (*GP.*). † Eusebii et Charalampii (*Chiffl. Sirm. Maz.*). † Christinæ, mart. (*Neap.*). † Josephi ab Arimathæa.

OBSERVANDA.

In Callipol. ponitur S. Isacius loco S. Hermii, ordine dierum interverso. At lectio Saxo-Gothani Synaxarii, exhibens S. Germanum, omnino est scribæ oscitantiae tribuenda. In codice nempe legitur ita: γερμ., teste Matthæi, qui Kalendarium istud CPolitanum publici juris fecit. Simili modo Possevinus et Paris. I, uterque sæpe corruptus, referunt S. *Heremiam* pro Hermio. Cætera ad institutum meum non pertinent. — In Prologo Rumiantsoviano qui sæculo decimo tertio exaratus

est, annuntiatur, veluti pro coronide mensis Maii, *Allatio reliquiarum sancti patris Theodosii, hegumeni Cryptensis*; cujus sacræ exuviæ inventæ fuerunt anno 1091. Utrum hæc allatio pro inventione sumenda sit, an translationis alicujus memoriam significet, in incerto manet. Sane translationis festum agitur 14 Augusti. Præcipua vero sanctissimi monachorum Ruthenorum protoparentis festivitas celebratur 3 Maii, quo satis a me illustratus est. — S. Josephum recolli a Græcis die

S. Josephus
ab Arimathæa.

Ostromiranum.
Ex variis.

S. Isaacius.

S. Eusebius et soc.

Ostromiranum.
Ex variis.

S. Hermius.

Inventio corporis S. Theodosii.

DIES PRIMUS
JUNI.

die 31 Maii, auctor est Schioppalalba in Dissertatione in perantiquam sacram tabulam Græcam a card. Bessarione dono datam pag. 33, ed. Venet. 1767; at in libro Triodii Paschalis, seu, ut apud Slavos audit, *floridi*, memoria ejus signatur Dominica Unguentiferarum, quæ est ordine tertia. Etiam in Martyrologio Romano nomen ejus legitur, sed, ut testatur Bollandus, multo serius inscriptum, nempe post annum 1583 et quidem ad diem 17 Martii, non autem ad 7, ut errore posuit Schioppalalba. Apud Siberum exstat in

S. Josephum sequens distichon ad xxiii Martii:

Φέρων σε Φεύγει, Σῶτερ, Ἰωσήφ, πάλας,
Και νῦν Ἰωσήφ ἄλλος ἐνθάπτει Φέρων.

Olim ferens te, Salvator, exulat Josephus;
Et nunc alter Josephus te fert sepeliendum.

Versiculi isti succedunt apud Siberum duobus distichis in crucifixum Salvatorem et in latronem cum Christo cruci affixum; unde palam fit, memoriam S. Josephi incidere in sabbatum majoris hebdomadis, quo recolitur sepultura Christi Domini.

MENSIS JUNIUS.

DIES PRIMUS.

Ex Ostromirano.

PASSIO SS. MM. HERMYLI, STRATONICI (Max. Sirl. Mg.). Et JUSTINI, PHILOSOPHI (Mst. Tern. Par. Prol. Men. Chil. Leop. Novg. 2. Kal. cum Bas. Neap. Sirm. Chiff. Dom. Max. Mg.).

Ex variis.

SS. MM. Justinii et sociorum Charitonis, Charitæ, uxoris, Evelpistii, Hieracii, Pæonis, Valeriani seu Liberiani et aliorum (Rum. Men. Prol. Novg. 2, Siš. Kal. cum Bas. Sirm. Dom. Max. CP. Hier. Coisl. Vind. Msq. Mg.). SS. MM. Ptolomæi, Lucii et alius, Romæ (Menol.). Dionysii Glušicensis (Prol. Men. Kal. Pp.), S. Agapeti, mon. Kievocryptensis (Pat. Menol. Pp. Kal.).

† Firmi, mart. (Mg.). † Thespesii, mart. (Mg.). † Neonis, ep. Pyrrhi et mart. (Chiff.). † Hypatii, ep. (Sirl. Mg.).

OBSERVANDA.

SS. Hermylus et Stratonicus.

Quemadmodum ad 30 Januarii de SS. Hermilo et Stratonico egerunt Kalendaria Slavica omnia, excepto solo Ostromirano; ita hodie quoque solum ex Slavice est quod utriusque martyris memoriam faciat, adstipulantibus quibusdam Græcis, at paucis numero. Habet autem præfixam notam *passionis*, quæ, quatenus respicit S. Justinum, reperitur etiam in Mstisl., Rum., Neap. et Bas. Notandum tamen est, emortualem S. Justino diem fuisse non hunc, sed 17 Junii; duos præterea Justinos martyres, quorum alter philosophus, alter cum S. Charitone aliisque certasse perhibetur, constanter discriminari a Græcis et Slavis, quamvis minime distinguendos esse statuunt viri non indocti. De qua controversia, ne in aliena incurram, adeantur imprimis Mazochius in commentariis ad hunc diem, Tillemontius, Assemanus et Bollandiani in Actis SS. Aprilis, t. II, pag. 104, et Oct., t. VII, pag. 386; ubi de SS. Ptolomæo et Lucio. Atque hæc de S. Justino, philosopho dicto. Nam de altero legi possunt eadem Acta SS., ad primam Junii, pag. 16; cujus socius, S. Chariton,

adscriptus est in editione Scholzii recentiore ad diem proxime sequentem.—Simul cum S. Justino philosopho celebrantur hodie SS. Ptolomæus, Lucius et tertius quidam ignotus nomine; quorum certamini adstitisse perhibetur *philosophus*, antequam martyr evaderet ipse: quin et certaminis memoriam in celebri sua *Apologia* posteris reliquit adumbratam. — Quæ de SS. Agapeto et Dionysio conjiciendo scripsit Papebrochius in Prolegomenis ad mensem Maium, et pag. 153, ea plenior notitiam expostulabant omnino. Dederat quidem eam Kulčinius, at nonnisi dimidiatam; siquidem Dionysium silentio præterire maluit, eo quod nomen ejus in libris suis non reperit; imo pro S. Agapeto amanuensis errore positum esse declaravit. Solet autem S. Agapetus, medicus ἀναργυρος, slavice *bezmezdny*, seu gratis curationes præstans, appellari; adeoque pace Assemani dicam, jure merito in dubium vocavit Papebrochius interpretationem istius vocabuli a Sparwenfeldio datam, qua significabatur vir *vindictæ non cupidus*. Sed audiantur *Memoriæ*.

S. Ptolomæus et soc.

S. Agapetus et Dionysius.

SS. Justinus uterque.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Agapetus, mon. Kioviensis.

Agapetus, Kioviensis, ab Antonio tonsuram suscepit, ejusque vitam non contemplatus modo, (initio namque cum sancto magistro, vivebat in eadem crypta,) sed etiam imitatus est. Postmodum in cœnobio fratrum consortio utebatur, et regularum observantia eminuit adeo, ut donum sanandi morbos a Deo obtinuisse diceretur. Infirmis fratribus obsequia quævis præstabat libenter, et cella sua relicta, curabat eos diligentissime. Sanabat autem ægrotos ope quarundam herbarum, quibus vescebatur ipse, vel precatione, qua herbas istas fieri salutiferas, Deo ita volente, aiebat. Quare adducebantur ei ægroti ex universa urbe; et sanati redibant omnes, etiam obstinatiori morbo detenti. Porro contigit, ut in gravissimum morbum inciderit Vladimirus Monomachus, tum Tchernigoviæ dux. Vocatur

medicus quidam Armenus, a quo tamen nil juvaminis accepit ægrotus. Itaque rogant hegumenum Cryptensem Joannem, ut sine mora ad principem mitteret Agapetum. Verum Agapetus, qui nunquam pedem protulerat foras, e monasterio egredi renuit, satisque habuit mittere ægroto herbarum suarum partem. Quas ut gustavit Vladimirus, continuo convaleuit. Cum igitur sanus ad monasterium venisset, sospitatori suo gratias acturus, ne videre quidem Agapetum potuit; sed abire debuit, relictis ad januam Agapeti magnis muneribus; quæ vir Dei superioris arbitrio permisit intacta. Sanabat nempe omnes gratis, ideo ἀνάργυρος cognominatus. Tandem poenitentiae laboribus fractus, in senectute bona obiit circa annum 1093, die 1 junii.

Cfr 1) Prologus, ex Paterico ad h. d. 2) Kulčinii Specim., pag. 24. 3) Dict. hag., pag. 8. 4) Menol. Verš. ad h. d.

Aliis

Dionysius,
Glušicensis.

Aliis aliam vivendi rationem instituentibus, eam, quæ orientalibus lauris propria est, vivendi formam in boreales regiones invexit Dionysius, Glušicensis monasterii fundator. Porro natus est Dionysius, a baptismo Demetrius, prope Vologdam et accepit tonsuram a Dionysio Athonita, tunc Lubenscensis monasterii hegumeno, deinceps autem episcopo Rostoviensi. Peracto novennio, vicinam regionem peragravit cum Pachomio comite, solitudinem quærens, stetitque ad vicum S. Lucæ, et monasterium, quod olim exstiterat ibidem huic Evangelistæ dicatum, instauravit, ecclesia S. Nicolai auxit anno 1393, et aliquandiu gubernavit. Tum, Pachomio in sui locum suffecto, ulterius in eremo progressus, alterum cœnobium instituit ad Glušitsam fluvium

anno 1403; unde ei Glušicensis cognomen. Lauræ nomen mox obtinuit id monasterium, tum ob monachorum multitudinem, tum propter auctoritatem quam in alia tria monasteria a Dionysio fundata exercuit, utpote quæ proprio carebant hegumeno, et a Glušicensi in omnibus pendebant. In quibus unum, in loco Sosnovets erectum, valde gratum sibi habuit, et in locum sepulturæ suæ elegit. Quæ omnia in monastica disciplina instituit, imaginibusque a se ipso pictis et codicibus manu propria exaratis ditavit. Tandem, innumerorum alumnorum parens effectus, in monasterio Pokroviensi obiit anno 1437, die 1 junii, in tumulo, quem sibi paraverat, conditus. Sanctorum Russiæ albo adscripsit Dionysium concilium Mosquense, anno 1547 celebratum.

DIES II
JUNII.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Menol. Vers. ad h. d. 3) Dict. hag., pag. 96. 4) Philar., Hist. Eccl. russ. t. III, pag. 145 et 158.

DIES II.

Ex Ostromirano.

MEMORIA S. P. N. NICEPHORI (*Omnes cum Bas. Hier. GP. Sirm. Maz. Dom. Flor. Coisl. Vind. Msq. Mg.*).

Ex variis.

S. Erasmi, ep. et mart. (*Ass. Tern. Novg. 1, cum Neap. Mosch. Sirm.*). S. Alexandri, patr. CPolitani (*Hor. Prol.*). S. Joannis Sučaviensis, mart. (*Men. Kal. Pp.*). [Constantini Agareni (*Ath.*)]. † Petri, mart. (*Neap.*). † Luciani, mart. (*GP.*). † Pyrrhi, ep., Gerasimi et Erasmi (*Sirm.*). † Martyrum triginta octo (*Chiff.*). † Matris et trium liberorum (*Chiff.*). † Mille martyrum Antiochiæ (*Sirm.*). † Acacii, mart. (*Sirm.*). † Attali, mart. (*Sirm.*). † Hermyli et Stratonicæ (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Erasmus.

Observatu digna est hodierna commemoratio S. Erasmi, utpote Bulgaricorum codd. propria, recentioribus vero Slavici ignota: in his enim celebratur 4 Maii. In marmore Neap. recte signatur: *passio*; quæ hoc die reapse contigit. In Novg. 1 vocatur *pater noster et archiepiscopus*. In officiis Ecclesiæ Bulgaræ, Moschopoli editis, habetur: *Memoriam celebramus sancti hieromartyris Erasmi qui Achridæ*; imo episcopus *Formiensis* nuncupatur in Menol. Prologo et apud Versinskium. Verum non Formiensis, sed incertæ sedis in Syria episcopus erat Erasmus, primo Antiochiæ, dein Sirmii et Singiduni (hodie Belgrad in Serbia), ac tandem Formiis in Campania, sub Diocletiano et Maximiano tormenta passus; de quo legantur Acta SS., pag. 211. — S. Alexander erat cœvus et in laboribus socius S. Metrophanis, primi patriarchæ CPolitani, de quo versabitur sermo die proxime sequenti. — Kulčinius fatetur ingenue se prorsus nihil reperisse in suis libris de Joanne, qui tamen in Calendario Mosquensi

vocatur megalomartyr, diciturque gloriosam obiisse mortem Belgradi, anno 1492; imo exstat Mosquæ in ecclesia Dormitionis B. M. Virginis sacellum huic martyri dicatum, teste Calendario pag. 273; unde sicuti de cultu Joannis ecclesiastico dubitari nequit, ita nec inter Græcos est inquirendus, ut declarabunt Memoriam Slavicæ hujus diei. — S. Petrus, exorcista, jungi solet cum S. Marcellino presbytero, quem martyrii sui socium habuit. Cfr Acta SS., pag. 170. — In *novo martyrologio* Græcorum, anno 1856 edito, quod citatur in Paterico Montis Atho, tom. II, pag. 415, annuntiatur *Vita et passio sancti et inclyti neomartyris Constantini natu Agareni, qui Cydoniæ tormenta passus est et CPoli vita junctus*. Erat hic Mytilena oriundus atque in Agarenorum erroribus excultus; at dein christianam religionem juvenis professus est, quam ad vitæ finem usque fideliter tenuit. Obiit autem hoc die, postquam quadraginta dierum spatio variis pœnis fuisset afflictus.

S. Petrus.

Constantinus
Athonicus.

S. Alexander,
patr. CP.

S. Joannes
Sučaviensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Joannes
Sučaviensis.

Passus est anno 1492 Belgradi ad ostium Tyriæ siti (hodie Akerman); unde corpus ejus Sučaviam, quæ est Moldovlachicæ urbs, olim princeps, translatum est, imperante Voivoda Joanne Alexandro. Hinc cognomen martyris Sučaviensis. Porro Joannes iste Trapezunte erat oriundus, agebatque mercaturam. Accidit autem, ut quadam die, Belgradum cum mercibus tendens, de rebus ad fidem spectantibus disceptaverit cum itineris sociis. A quibus apud præfectum Belgradensem tractus, et quasi solem adorare vellet falso denuntiatus,

cum nec blanditiis, nec minis a christiana fide averti posset, exquisitis tormentis cruciatus ac tandem capite plexus gloriosum martyrium consummavit. Agonem ejus fuse enarravit Gregorius Semivlachus, tunc in monasterio Pantocratoris hegumenus, deinceps vero Ecclesiæ Kioviensis metropolita, qui etiam S. Parasceviæ Ternoviensis Vitam conscripsit. Verum Gregorii scriptio de Joannis martyrio, prout eam exhibent libri modo citandi, artis criticæ cribro agitanda est. Exstat officium liturgicum.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Menolog. Vers. ad h. d. 3) Acta SS. Jun., tom. I, pag. 263 et 264. 4) Assemani Kalend., VI, pag. 404. 5) Kulčinski Specim. pag. 83 et 508.

Octobris Tomus XI.

Dies III, IV
et V
Jan.

DIES III.

*Onthromi-
ranus.*
Ex parte

VACAT.

S. Luciani, mart. et soc. (*Mst. Par. I, Rum. Og. Pp. Men. Kal. Novg. 1, cum Sirm. Msq. Flor. Goth.*). S. Luciani, mart. Tarsi (*Prol. Kal.*). S. Lucilliani, mart. et quatuor puerorum, Claudii, Hypatii, Pauli et Dionysii, et S. Paulæ, virginis (*Sis. Chil. Og. Pp. Leop. Men. Prol. Kal. Hor. cum Bas. Med. Hier. Sirm. Dom. Maz. Mg. Flor. Chiff.*). S. Metrophanis, patr. CPolitani (*Tern.*). Translatio corporis S. Demetrii principis Uglicia Mosquam (*Men. Pp. Kal.*).

† Nicephori, patr. CPolitani (*GP.*). † Athanasii, thaum. et mon. in Asia minore (*Chiff.*). † Achillæ, patr. Alexandrini (*Dom.*).

OBSERVANDA.

S. Lucianus,
uterque

Duo martyres Luciani nomine insigniti referuntur hodie; quorum alter martyrii socios habuit Maximianum et Julianum, tempore Domitiani; alter Tarso oriundus, certavit solus. In Calendario omnium sanctorum Mosquensi perperam confunditur uterque. In Horologio Počajovensi agitur de solo martyre Tarsensi, non secus ac in Prologo. Cæterum magnam parit confusionem nominum Luciani et Lucilliani similitudo. — Mazochio est S. Lucillianus idem ac S. Lucianus; verum distinctus ab eodem prodit in Horologio et in Græcorum Menæis, ut constat ex sociis ibidem adjectis. — S. Paulina, aliis Paula, in Menæis quidem ple-

risque eodem quo præcedentes encomio continentur; at in Menologio Basilii seorsim inscripta legitur, ac si minime ad eorum comitatum pertineret. Separatim quoque ab aliis refertur in Horologio Leopolitano. — Quamvis S. Metrophanem hoc die inscriptum inveniam in Kalend. Terno-

*S. Metropha-
nes.*

S. Lucillianus.

S. Paula.

DIES IV.

*Ex Onthromi-
rano.*

MEMORIA S. PATRIS NOSTRI METROPHANIS, ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI (*Omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. Vind. Goth. Pg. Flor. Msq. Sirm. Dom. Maz. Mg.*).

Ex parte

S. Andreae, ep. Cretæ (*Rum. cum Sirm. Taur. II*). S. Astei, ep. Dyrrachii (*Prol. Kal.*). SS. MM. Frontasii, Severini, Severiani et Silani (*Men. Kal.*). SS. MM. Marciani, Nicandri (*Tern.*). S. Concordii, mart. (*Men. Kal.*). S. Zosimi, ep. (*Men. Kal.*). [Methodii, heg. Pesnošensis (*Kal.*).

† Joannis, hegum. Monagriensis et mart. (*Chiff.*). † Nicephori, archiep. CP. (*GP.*). † Sophiae, viduæ in Thracia (*Chiff.*). † Alonii, abb. in Ægypto (*Chiff.*). † Marthæ et Mariæ (*Sirl. Taur. II*).

OBSERVANDA.

*S. Metropha-
nes.*

Die IV Januarii recolebatur olim S. Metrophanes a Neapolitanis, teste Calendario marmoreo. Erat porro S. Metrophanes primus Byzantinorum episcopus, ab anno scilicet cccxv ad annum cccxv. In Kal. CP. vocatur jam patriarcha: de quo qui plura legere cupiat, evolvat volumen a Morcellio editum; præsertim vero consulat Acta Sanctorum hujus diei, quo acta S. Metrophanis illustrantur a pag. 384, et non pauca reperiuntur de S. Alexandro, successore ejus dignissimo. Menologii et Prologi Slavonici compilatores, fabuloso pseudo-Dorothei catalogo episcoporum Byzantinorum inherentes, fletitios commemorant S. Metrophanis prædecessores, Probum et Dometium, quorum nomina prorsus expungenda. Quæ de S. Metrophane adnotavimus pridie, occasione cod. Terno-

cæteros omnes uno die. — De S. Concordio, episcopo Hiberno, prope Camberiacum in Sabaudia sed non martyre, tractant hodie Acta SS., pag. 413. An idem sit ac S. Concordius, martyr, dubitatur valde. — Vide quæ de S. Joanne, hegumeno Menagriensi, disputantur in Act. SS., Oct. tom. VIII, pag. 130. — Iterato S. Nicephorum, patr. CPolitani, refert Synaxarium GP. Scholzii; utrum id recte factum, an potius corruptela sit nominis Methrophanis, præsertim cum S. Nicephorus jam die præcedenti in eodem Calendario legatur inscriptus, sub iudice lis est. — Methodius Sergii Radonežensis alumnus et monasterii Pesnošensis institutor, floruit sæc. XIV, vita functus anno 1392, die 4 Junii. Cultus incertus. Cfr. Dict. hag., p. 161, ed. 1862; Kalajdovič, Descriptio monast. S. Nicolai ad Pesnošam; Philar., Hist. Eccl. Russ., II, p. 413.

S. Concordius.

*S. Joannes
Menagriensis.
S. Nicephorus,
patr. CP.*

*Methodius
Pesnošensis.*

DIES V.

*Ex Onthromi-
rano.*
Ex parte

S. MARCIANI, MARTYRIS ET SOC. (*Mst. Rum. Novg. Men. Prol. Kal. cum Bas. Clar. Chiff. Maz. Mg. Sirl.*).

S. Dorothei, ep. Tyri et mart. (*Chil. Og. Pp. Men. Prol. Hor. Kal. cum GP. Coisl. Mg. Ge-nebr.*). S. Dorothei, heg. (*Men. Vers. Ng.*). S. Anubii, conf. eremite in Ægypto (*Men. Kal.*). S. Theodori, thaum. (*Men. Prol. Kal.*). S. Eustathii, patr. Antiochiæ (*Par. cum Hier. Nan. Chiff. Med. Mg. Crypt. Marg. Sirl.*). S. Hilarionis Junioris, heg. CP. (*Sis. Novg. 1, cum Clar. Dir.*). Igoris, princ. Tchernigoviæ (*Men. Kal. Prol.*). [Constantini, metr. Kioviæ (*Men. Kal.*)] Obitus Theodori, princ. Jaroslaviæ (*Ps. Kal. Prol.*). Memoria liberationis ab alienigenis, ope et precibus SS. Deiparæ et semper Virginis Mariæ obtentæ (*Mst. cum Nan. Vind. CP.*).

† Zennidis, mart. (*Neap. Chiff. Sirl.*). † Cyriæ, Valeriæ, Marcie, mart. (*Sirl.*). † [Æsiæ et Suzannæ] (*Chiff.*). † Quinque virginum (*Chiff.*). † Sebastianæ, thaum. (*Vind.*). † Cononis, mart. Romæ (*Chiff.*). † Christophori, mart. Romæ (*Chiff.*).

OBSERVANDA.

OBSERVANDA.

DIES VI
JUNI.SS. Marcianus
et soc.

S. Marcianus et soc. annuntiantur in Mstisl. et Novg. generali formula : *passio sanctorum decem martyrum*. In Rum. minus recte : SS. MM. *Nicandri, Marciani et aliorum decem*. Hi cæteri sunt : Hyperichius, Apollo, Leonidas, Arius, Gorgius, Selinius, Irinius (lege Selenias, Irene) et Pambo. In Annal. Pscov. iv, p. 187, mendose referuntur ad iv Julii. — S. Dorotheus, ep. et martyr., de quo etiam die sequenti, imprimis distinguendus est a S. Dorotheo, hegumeno, et duobus aliis, Juniore et Thebano. Quorum publicum cultum incertum duxit P. Janningius, eo quod in Græcis Synaxariis et Fastis Latinis nulla vestigia reperit. Verum contrarium suadent Synaxaria Slavica, e græcis fontibus sane deprompta. De Dorotheis uberes commentarios suppeditat opus Bollandianum, pag. 434 et 591. — De Igore Constantino et Theodosio cfr *Memoria Slavica*. — Memoria libe-

S. Dorotheus.

Igor Kioviensis.

rationis ab Avaris disertis verbis exprimitur in Synaxariis Græcis pervetustis, CPolitano, Vindobonensi, Naniano; et quidem duplex fiebat olim CPoli supplicatio publica, in Campo altera, altera in templo urbis. In CPol. nominatur ecclesia S. Gregorii theologi; at in Nan. et Vind. ecclesia S. Babylæ. Non videtur festum istud esse diversum ab illo, cujus meminit codex, longe ante Tartarorum invasionem exaratus. — Exstat in monasterio Alexandri Nevensis, Petropoli, sacellum Theodori Jaroslaviensis nomini sacrum, ubi peculiaris solemnitas agitur quotannis hoc die. — Quæ ad S. Eustathium spectant, dicta sunt alibi, ad 21 Februarii. — S. Zenais memoratur apud Sirletum una cum SS. Cyria, Valeria et Marcia, passis Cæsareæ, a quibus tamen sejungenda. In Neap. profertur sola; in Chiff. subintelligenda cum cæteris quatuor: de quibus dicetur modo.

Memoria Libe-
rationis.

Theodorus.

S. Eustathius.

S. Zenais.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Igor, magnus
dux Tcherni-
goviae et Kio-
vise.

Igor, Olegi filius, S. Vladimiri I pronepos, thronum Kioviensem occupavit anno 1146, quod tantum duodecim dierum spatio tenuit. Etenim, invidia ducti Kiovienses, vocarunt ad se Perejaslaviæ ducem Iziaslaum, qui magnis copiis instructus Kioviam sine mora properavit. Committitur prælium; in quo adversante fortuna victus, captivus abducitur Igor, et in carcerem traditur ab Iziaslao, nova bella spirante. Quem ut a sanguine fundendo arceret Igor, mundo sceptroque valedixit et monachi habi-

tum assumpsit. At ne in monasterio quidem securus permanere potuit: nam Kioviensis plebs, cædem ejus de novo spirans, monasterium invadit; sanctumque principem nebulones morte afficiunt anno 1147, obnitentibus licet regni clerique primoribus, mortuique corpus, funibus ligatum, in urbem trahunt et in forum publicum projiciunt. Die sequenti collegit illud Clemens metropolita et in ecclesia S. Simeonis honorifice tumulavit. Inde Tchernogoviam solemni pompa translatum est anno 1150.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Menolog. Vers. ad h. d. 3) Dict. hag., pag. 116. 4) Annales II, pag. 54 et 55. 5) Philar., Hist. Eccl. Russ., t. I, 97, 156.

Constantinus,
metropolita
Kioviensis.

Successit Constantinus in sede metropolitana Clementi, anno 1156, seditque annos quatuor. Quibus peractis, a Mstislao, Rostislai filio, sede pulsus, secessit Tchernigoviam, ubi morbo correptus, mox supremum diem obiit, qui fuit quintus junii, anno 1159. Moriturus episcopum loci sacramento obstrinxit, ut corpus suum demortuum funibus extra urbem trahi et canibus in escam projici juberet. Obtempe-

ravit quidem episcopus, verum tertio post obitum die, in ecclesiam cathedralem honorifice intulit, jubente Sviatoslao Tchernigoviae duce, et juxta Igorem, a Kioviensibus interfectum, posuit. Plura de hoc metropolita, Clementis æmulo, egi tomo X Actorum Sanctorum, ad 24 Octobris, in commentario prævio ad vitam B. Arethæ, monachi Cryptensis. Cultus incertus.

Cfr 1) Menæa, ad h. d. 2) Menolog. Vers. ad h. d. 3) Dict. hag., pag. 155.

Theodorus,
dux Novgoro-
diensis.

Theodorus, anno 1219, patre Jaroslao II natus, et omnibus boni principis virtutibus conspicuus, dum anno 1231, vitæ suæ tertio

super trigesimum, ad nuptias celebrandas sese parabat, morte præreptus esse traditur; die 5 junii.

Cfr 1) Karamzin, III, pag. 255 et 258. 2) Dict. hag., pag. 276. 3) Prolog. et Menol. Vers. ad h. d.

DIES VI.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

PASSIO SANCTARUM QUINQUE VIRGINUM MARTHÆ, MARIÆ, THECLÆ, ZENAIÐIS ET NEMMONIÆ (cum Sirm. Med. Mg.).

S. Dorothei, ep. Tyri et mart. (Mst. Par. I, Novg. 1, Tern. Rum. Siš. Og. Pp. cum Hier. Chiff.). S. Hilarionis Junioris, heg. monasterii Dalmati (Chil. Og. Pp. Hor. Men. Vers. Prol. cum Coisl. Mg.). S. Bessarionis (Chil. Og. Pp. Men. Vers. Hor. Prol. cum GP. Coisl. Vind. Flor. Typ.). SS. virginum et martyrum, Archelææ, Theclæ et Suzannæ (Men. Kal.). S. Marciani, mart. (Eph. Pp.) [S. Theodori (Novg.)].

† Encænna ecclesiæ S. Petri (Sirm.) † Epiphani, patr. (Sirm.). † MM. Eusebiæ seu Asiæ et Suzannæ (Clar. Div. Maz. Dom.). † Et Zenaidis, thaum. et mart. (Idem). † MM. Cyriæ, Valeriæ et Marciae, Cæsareæ (Chiff. Sirm. Bas. Maz.). † Attali, thaum. (Chiff. Dom. Maz. Mg. Med.). † Photi seu Lucii (Chiff.). † Anthimii, ep. et mart. (Neap.). † Gelasii, mr. (Chiff. Maz.). † Mamelthæ (CP.). † Christophori et Cononis, mm. Romæ (Clar.). † Anub, erem. in Ægypto (Chiff.). † Marthæ et Mariæ, Unguentiferarum (Sirm.). † Polycarpi (Neap.).

OBSERVANDA.

DIES VII
JUNI.

OBSERVANDA.

SS. *Quinque*
Virgines.

SS. quinque Virgines passæ sunt sub Sapore, rege, in Perside, sexto Junii, ut auctor est Assemanus in Actis martyrii Syriacis. Porro quinque omnino turmæ mulierum occurrunt nobis hodie, sedulo discriminendæ. De prima agetur infra ad 9 Junii; secunda est Salernita, de qua Latini agunt 18 Januarii; ad tertiam spectant SS. Eusebia et Susanna; quartam faciunt martyres Cæsareenses, S. Cyria, Valeria et Macia, in Menol. Mosq. Cyriaca, Caleria et Maria; quintam denique illustrarunt SS. Thecla et altera Zenais. In Menais Græcorum excusis celebrantur sanctæ quinque virgines, omissis nominibus; in Sirm. et Med. nominantur tantum Martha et Maria; at Nemmonia nuspam alibi reperitur præterquam in Ostromirano. — S. Marcianus, martyr, primo loco venit in Ephem. Græco-Moscis et in Pap. manuscripto; item in Menol. Basilii, sed die 7, quo profertur secunda vice; in Assem. et Med.

S. *Marcianus,*
mart.

consignatur die 8. — S. Hilarion, qui idem est ac sanctus cognomen diei præcedentis, præfuit celebri monasterio, quod CPoli fundaverat insignis vir, Dalmatus nomine. Cfr Act. SS., pag. 738. — In nullo, quod sciam, Kalendario Græco obviam sunt hoc die S. Archelaa et sociæ, quæ martyrium passæ sunt sub Diocletiano, Salerni. Cfr Act. SS., Jan. XVIII, p. 190. — S. Eusebia passim Æsia (*Aisia*) vocatur, non tamen in Sirmundiano; insuper dicitur fuisse discipula S. Pancratii et Suzannæ. Utrique additur in Sirm. S. Zenais, thaumaturga; at apud Sirletum S. Eusebia refertur pridie una cum SS. Cyria, Valeria et Marcia, nescio qua ratione; cum utraque turma nil commune habeat cum S. Archelaa. — S. Anthimum ab alio martyre cognomine, sed presbytero, distinguendum esse præstabilius ducit cl. Mazochius; fusamque ea de re instituit disquisitionem, quam indicasse hoc sufficiet.

S. *Hilarion.*S. *Archelaa et*
*soc.*S. *Eusebia et*
*soc.*S. *Zenais.*S. *Anthimus.*

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Paisius *Galic-*
censis.

Monasterio Assumptionis, quod etiam Paisianum vocatur, præfuit Paisius ad annum 1504, quo obiit. Est autem id monasterium non ignobile ob Beatæ Mariæ Virginis iconem, quam miraculis claram volunt indigenæ et

Cfr 1) Dict. hag., pag. 223; 2) Muraviev, ad. h. d.

quam Mosquam secum detulit Paisius; qui et privilegia quædam suo monasterio a magno duce Basilio impetrasse perhibetur. Colitur etiam die 23 maii.

Paisius *Ugti-*
censis.

Alter hic Paisius colitur Uglicia ad hanc eandem diem, qua obiisse traditur, anno 1506. Macarium Kolazinum, suum avunculum, habuit in vita monastica ducem et magistrum, quin et tutorem alterumque parentem. Etenim, cum patre et matre fuisset orbatus annorum undecim puer, a præclaro viro in

Cfr 1) Dict. hag., pag. 225. 2) Muraviev, ad h. d.

monasterium Kolazinum susceptus est et tonsura insignitus. Anno 1493, monasterio Patrocinii B. M. V., prope Ugliciam, ab Andrea principe loci præpositus, et a Tychone, episcopo Rostoviensi, sacerdos factus, fratrum regimini summa omnium laude præfuit usque ad obitum.

DIES VII.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Theodoti Ancyrani, mart. (Mst. Par. Tern. Rum. Prol. Novg. 1, Chil. Og. Kal. Hor. cum Bas. GP. Pg. Flor. Sirm. Chiffl. Maz. Mg.). SS. MM. Marcelli, papæ, Sisinnii et Cyriaci, diaconorum, Aproniani, commentarisii, Papiæ et Mauri, militum, Smaragdi, Largi, Saturnini et Crescentii; et SS. mulierum Priscillæ et Lucinæ, et S. Artemiæ, reginæ (Men. Kal.). SS. mulierum Cyræ seu Cyriacæ, Valeriæ et Marciæ (Prol. Men. Kal. cum Mg.).

† Anthimi, presb. et Stephani (Sirm. Chiffl. Med. Maz. Mg.). † Cyrilli, ep. Alexandriæ (Neap. Med. Taur.). † Nicandri et Marciani, mr. (Bas.). † MM. Eusebiæ seu Æsiæ et Suzannæ, discipularum S. Pancratii et Zenaidis, thaum. (Mg.). † Lycarionis, mr. (Mg.). † Michaelis, archangeli (Med.). † Tarasii et Joannis, mm. (Div. Mg.). † Sebastianæ, thaum. (Chiffl. Sirm. Med. Maz. Mg.). † Potamiænæ, mr. (Chiffl. Sirm.). † Ananiæ et Codrati, mr. (Med. Taur.). † Alexandri, ep. Prusæ, ep. et mart. (Med. Taur.).

OBSERVANDA.

S. *Theodotus.*

In Bas. consignatur *martyrium et translatio* S. Theodoti; in Prol. Rum. sola translatio reliquiarum. In Novg. 1 loco *Ancyran* vocatur *Ankraski*, quasi diceret: *Ancrasinus*. — Menologium Slavonicum agit de Marcellino Pontifice Romano, *tum utilitatis ergo, tum ut innotescat differentia inter Marcellum et Marcellinum*. Cfr. Acta SS., 26 Apr. tom. III, pag. 442-444. — S. Potamiæna, Junior cognomento, qua tempore, qua

S. *Marcellus.*S. *Potamiæna.*

conditione distincta est a S. Potamiæna Seniore, quæ a Latinis colitur die 28 Junii. — De SS. Anania et Codrato iterum melius agetur ad diem xii Junii. — Alteram Sebastianam, virginem et martyrem Heracleæ, commemorant Acta SS. inter prætermittos et copioso commentario adumbrant in supplemento ad mensem Junium, tomo VI, parte 1, pag. 37. Apud Græcos colitur die xvi Sept. et xxiv Octobris.

SS. *Ananias*
*et Codratus.*S. *Sebastiana.*

DIES VIII.

DIES VIII.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Theodori Stratilati translatio (*Mst. Ass. Tern. Par. Rum. Novg. I, Prol. Og. Ap. Chil. Pp. Hor. Kal. cum Bas. GP. Pg. Vind. Goth. Nan. Msq. Flor. Clar. Div. Dom. Maz. Mg.*). S. Ephrem, patr. Antiocheni (*Men. Vers. Prol.*). S. Zosimi (*Men. Kal.*). Theophanis, a Turcis CPoli perempti (*Synax.*). SS. MM. Nicandri et Marciani (*Kal. cum Sirm. Chiffl. Mg.*).

† Alexandri, ep. (*Neap.*). † Pauli Caïoumensis, conf. (*Nan.*). † Calliopes, mart. (*Mg.*). † Melaniæ (*Chiffl.*). † Athris, abb. in Ægypto (*Chiffl.*). † Marci, mart. (*Chiffl.*). † Germani (*Sirl.*). † Naucratii, abbatis Studii (*Chiffl.*). † Memoria SS. Deiparæ in Sosthenio CPoli (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Theodorus.

Hodie agitur de translatione reliquiarum S. Theodori, ducis, Heraclea Ponti Euchtam; non de martyrio, quod passus est 8 Februarii, qua iterum commemoratur. Hinc titulus Euchtai, quem præfert in Flor. In Prologo duplex exstat sancti elogium, longius alterum, alterum brevius; quorum illud ex græco fonte recens haustum est. — Notanda est lectio codicis Assemaniani in quo primo loco refertur S. Nicander cum S. Marciano; secundo vero S. Theodorus, miles in Oriente. De Marciano et socio ejus egimus ad

v et vi Junii. Primas autem ideo tenent, quia fortasse peculiari cultu gaudebant in loco ubi prædictum Synaxarium conscriptum est. Socius iste in Synaxario Divionensi vocatur Marcus, apud Sirletum autem Germanus. — De S. Alexandro ep. commemorant alii ad diem sequentem. Mazochius putat agi hodie in marmore Neap. de episcopo Prusæ. — In Synaxarista Nicodemi inscriptus est hodie Theophanes, a Turcis anno 1339 CPoli interfectus, cujus plenior notitiam hauriat, si lubet, ex opere prædicto curiosus lector.

S. Alexander.

Theophanes.

S. Marcianus.

DIES IX.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

SS. MM. Alexandri et Antoninæ, virg. (*Mst. Ng. Pap. cum Sirm.*). S. Cyrilli, patr. Alexandrini (*Tern. Par. I, Rum. Novg. I, Chil. Og. Pp. Men. Kal. Hor. Prol. cum GP. Pg. Vind. Msq. Chiffl. Mg.*). SS. Orestis, Diomedis et Rhodonis, mart. (*Siš. cum Taur. I, Dom. Maz.*). SS. MM. Theclæ, Marthæ et Mariæ, Mariamnæ seu Zenaidis, et Enneim seu Nemmonia (*Kal. Hor. Chiffl. Acta mart. Oriental.*). Cyrilli Belozeric (Prol. Men. Pp. Kal.). Alexandri, heg. Kuštensis (*Prol. Kal.*).

† Alexandri, ep. Prusæ et mart. (*Clar. Med. Maz. Chiffl. Dom.*). † Pelagiæ, mr. Antiochenæ (*Bas. Mg. Dom. Sirm.*). † Hypati in Rufinianis (*Nan.*). † Nicasii (*Neap.*). † Fortunati, ap. (*Nan.*). † Ananiæ et Condrati mart. (*Div. Maz.*). † Cyri (*Div.*). † Michaelis, arch. in Sosthenio CP. (*Sirm. Med.*). † Trium virg. et martyrum in Chio (*Chiffl.*). † Pansemmis, pœnitentis et Theophanis, reclusi (*Maz.*).

OBSERVANDA.

SS. Alexander
et Antonina.

In Men. Bas. SS. Alexander et Antonina, quæ et Antonides, referuntur die sequenti; item in Rum. Novg. 1 et aliis. Cfr Acta SS., III Maii, p. 381 et 744. — In Bas. S. Cyrillus venit 27 Junii; in Prologo iterum 18 Januarii simul cum S. Athanasio; in Mart. Romano et Actis SS., die 28 Januarii. — S. Rhodonem, Slavicis codicibus ignotum, exhibet Synaxarium Sirmundi. — Sexto die celebrata est memoria SS. quinque Virginum Theclæ, Marthæ, Mariæ, Zenaidis et Nemmonia, quas sicuti tunc ex Slavicis Synaxariis referebat solum Ostromiranum, ita hodie refert ex Græcis solum Chiffletianum. Sunt enim plane eadem, nisi quod quædam intercedat in nominibus varietas. Nempe pro *Zenaidæ* scribitur in

Chiffletiano Mariamna, in Actis Syriacis, Maria, et in Hagiologio metrico Habessinorum Abia. Nemmonia vero in Actis Græcis Chiffletii vocatur Enneim (*Εννεϊμη*), in Syriacis Assemani Ama; in Hagiologio tacetur, sed exprimitur conditio ancillarum. Omnes tamen dicuntur virgines; et quidem in græco synaxario cognominantur *canonicæ*. De quo titulo deque SS. martyrum gestis vide Acta SS. Junii, t. II, pag. 173, et Octobris, t. X, pag. 730; Assemani, Acta mart. Orient. I, 123. — Cyrillus, quem inter monachos Sabaitas collocaverat Kulcinius in Specimine, pag. 83, apprimè indigena est atque inter monachos suæ gentis non ultimæ notæ; ut palam fiet ex memoriis Slavicis, quæ subduntur.

Cyrillus Belo-
zerensis.Cyrillus Belo-
zerensis.

Celebris est apud indigenas Cyrillus, Belozereensis monasterii fundator et rector; qui natus Mosquæ, piis et nobilibus parentibus, anno 1337, litterarum studio, moribus castis et pietate a puero excelluit. Quo vero salutis suæ vacaret securius, mortuis parentibus, in monasterium Simonianum abiit, ad Theodorum, archimandritam ejus simul et fundatorem. A quo, accepta tonsura cum nomine Cyrilli (vocabatur ante Cosmas), seniori cuidam, Michaeli nomine, viro in spiritualibus

apprimè versato ac deinceps ob magnas virtutes Smolenscensi Ecclesiæ præfecto, traditur instituendus. Tunc enituit vel maxime Cyrilli humilitas et obedientia omni numero absoluta; vilissima namque monasterii munia alacri animo obibat: dum autem panes coquebat, ignis aspectu æternæ damnatorum incendia ea devotione recogitabat, ut continuas lacrymas funderet; et quo pressius Christum Dominum sequeretur, stultus pro eo fieri decrevit. Impedire tamen non potuit, quominus, cælesti

MEMORIÆ SLAVICÆ.

DIES X
ET XI JUNII.

cælesti ejus sapientia elucente, contra vota sacerdotio ornaretur; imo et in locum Theodori, ad Rostoviensem cathedram assumpti, sufficeretur aliquando. Habebat autem tantam virtutis famam, ut quotiescunque monasterium adibat S. Sergius, Cyrillum inviseret omnium primum, spiritualia cum eo tractaturus. Fratribus præpositus majori studio humilitatem et caritatem excolere cœpit, omniumque corda sibi devinxit. Verum salutis propriæ nunquam immemor, cum de solitudine quærenda frequenter cogitasset, imo et vocem cælitus emissam audisset, ad lacum Album pergere præcipientem, cœnobium clam reliquit et in locum divinitus sibi præmonstratum cum Theraponte properavit; cum quo in cellula aliquandiu degit. Mox ulterius progressus, in crypta a se effossa sedem fixit,

solli Deo notus. At bono virtutum ejus odore manante, sociisque paulatim ad eum confluentibus, cellas addere coactus est, fratrumque regimen suscipere. Itaque ecclesiam Assumptionis et monasterium, deinceps famosissimum extruxit, ubi strictiorem regulam observantiam induxit, eamque non tantum verbo et scripto, sed exemplo maxime, socios docuit. In Deum mire confidit, præsertim ubi rebus ad victum necessariis destituebantur fratres. Tandem miraculorum et prophetiæ fama conspicuus, postquam acerrimas dæmonum tentationes et infestationes invicto animo superasset, in morbum incidit: ex quo et mortuus est die 9 junii, anno 1427, hegumenatus sui trigesimo, ætatis vero nonagesimo. Vitam ejus scripsit Pachomius, Serbus, aliarum etiam Vitarum auctor non ignobilis.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Lib. Gradualis, II, pag. 47. 3) Hist. Hier. Russ., IV, 585-591. 4) Dict. hag., pag. 153. 5) Philaret., Hist. Eccl. Russ., II, pag. 117.

Alexander,
hegumenus
Kuştensis.

Alexandrum, ortum Vologda, monasticæ vitæ genuit cœnobium Spasokamenense, ubi tonsuram accepit a Dionysio, hegumeno, et aliquandiu mansit. Tum in solitudinem contendens, sedem fixit ad fluvium Kuştam in cella, quam occupaverat Euthymius quidam

eremita, et monasterium cum ecclesia Assumptionis ædificavit, Simeone et Demetrio, Jaroslaviæ ducibus locique dominis, præsertim vero Maria, Demetrii uxore, uberrimas eleemosynas largientibus. Obiit Alexander anno 1439, die 9 junii.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 61. 3) Menolog. Verš. ad h. d. 4) Murav., Vitæ SS. ad h. d.

DIES X.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Timothei, ep. Prusæ (Mst. Tern. Par. Rum. Chil. Og. Pp. Men. Hor. Kal. cum Bas. Msq. Vind. Pg. Goth. Clar. Div. Dom. Maz. Mg.). SS. MM. Alexandri et Antoninæ (Rum. Novg. 1. Kal. Prol. Hor. cum Bas. GP. Sirm. Dom. Taur. I, Mg.). S. Benjamini, mart. (Siš. cum Sirm.). S. Theophanis, Antiocheni (Prol. Kal. cum Clar. Div. Maz. Mg. Med. Sirl.). S. Bassiani, ep. Lydiæ (Men. Kal.). Alexandri Kuštensis (Hag.).

† Panseminis, pœnit. Antiochiæ (Clar. Div. Maz. Mg. Sirl. Med.). † Barnabæ, ap. (Neap.). † Canidis, reclusi et confes. in Cappadocia (Bas. Mg. Sirl. Marg.). † Cyri (Maz.). † Apollinis et Alexii, epp. (Mg. Sirm. Med.). † Neanisci seu Juvenis, mart. (Sirm.).

OBSERVANDA.

S. Timotheus.

S. Timotheus vocatur in Mst. episc. Cypri; at in cæteris synaxariis sive Græcis sive Slavicis sedisse dicitur Prusæ, in Bithynia; quod vero proprius est. Cfr Acta SS., pag. 273. — In recentioribus codd. Slavicis S. Alexander cum sociis affixus est huic diei; dum pridie refertur in quibusdam Kalendariis ætatis remotioris. Occurrit etiam ad 3 Junii. — S. Benjamin martyris titulo decoratus prodit in Synax. Græco Sirmundi, at a Bollandianis relinquitur incertus. Equidem arbitror esse eundem ac Benjaminum diaconum, de quo actum 31 Martii, et iterum agatur 31 Octobris. — S. Barnabas translatus est huc e die sequenti. — S. Barnabas. S. Bassianus erat ep. Laudensis, ortu Syracusanus. Refertur in Martyrologiis Latinis die xiv, sed potissimum die xix. — Neaniscus notatur quidem in cod. ms. quod Bollandianis erat olim in usu, at in Actis SS. omnino est prætermisus.

S. Alexander et soc.

S. Benjamin.

DIES XI.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

MEMORIA SS. APOST. BARTHOLOMÆI ET BARNABÆ (Omnes cum Bas. CP. GP. Vind. Coisl. Chiff. Flor. Msq. Goth. Sirm. Dom. Maz. Mg.).

S. Onuphrii, eremitæ (Ass.). [Barnabæ Vetlugensis (Hag.).]

† Maximi et Antonini (Neap.). † Apollinis, ep. (Chiff.). † Gabrielis, archangeli (Mg.). † Theopempti et quatuor soc. (Mg. Chiff.). † Zenonis (Chiff.). † Triphylii (Chiff.).

OBSERVANDA.

S. Bartholomæus.

In Rum. legitur: Passio SS. apostolorum Valphromæi et Judæ; unde liquet hanc scribendi rationem antiquitus fuisse in usu apud Russos; sed nec nostra ætate insolita est apud vulgus; bene igitur in Kalendario suo Valphromeum scripsit Possevinus, a Kulëinio temere carptus. Translatio reliquiarum S. Bartholomæi solemniter

celebratur 23 Augusti. Num fuerit Arabiæ et Indiæ apostolus, declaratur Act. SS., tom. X Oct., pag. 672 et seq. Solum Barnabam refert Kalend. CPolitanum Morcellii, et commentariis illustrant Acta SS., pag. 424 et seq. — De S. Onuphrio melius agatur die sequenti; uti etiam de SS. Zenone et Maximo.

S. Onuphrius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Barnabas,
Vetlugensis.

Venit Barnabæ Vetlugensis cognomen ex monasterio, quod ad Vetlugam fundaverat sæculo xv, quo floruit. Antequam autem illud institueret, Vologdæ degit, ubi et in lucem editus est ac sacris initiatus. Obiisse traditur anno 1492, die 11 junii, SS. apostolis Bartho-

lomæo et Barnabæ sacro, cum annos viginti octo in monasterio a se fundato in oratione et pœnitentiæ laboribus sese exercuisset. Cultum ejus jam ab antiquo invaluisse dicunt auctores indigenæ; at nullum vestigium reperitur in calendariis.

Cfr 1) Muraviev, Vitæ SS. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 52.

DIES XII.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Onuphrii Magni (Mst. Tern. Par. I, Rum. Novg. Chil. Og. Pp. Cap. Mep. Mg. Prol. Hor. Kal. cum Bas. GP. Vind. Flor. Pg. Goth. Msq.). S. Petri Athonitæ (Og. Nan. Siš. Ap. Leop. Hor. Ath. Men. Prol. cum Typ.). S. Condrati, mart. (Novg. 1, cum Nan.). SS. Joannis, Andreæ, Ralclambonis et Theophili, eremitarum (Kal.). [Arsenii Konevensis (Hag.). Stephani Komelscensis (Hag.). Bassiani et Jonæ, Solovecensium (Hag.)].

† Antoninæ, mart. (Bas. Mg. Sirm. Maz.). † Zenonis, mart. (Neap.). † Joannis, ducis militum (Mg. Sirm. Med.). † Triphyllii et Zenonis, epp. (Mg. Sirm. Maz.). † Juliani, heg. CPolitani. (Mg. Sirm. Maz. Chiff.).

OBSERVANDA.

S. Onuphrius.

Magno apud Græcos Slavosque cultu honoratur S. Onuphrius eremita, qui in Mst. et Novg. : *Enuphrius*, in Par. *Enophrus* audit. Plura de tanto sancto dicere vetat rei notitia; consulantur Acta SS., pag. 527 ad hanc diem. — De Joanne, Andrea et aliis, quos e Calendario Mosquensi deprompsimus, agitur in vita S. Onuphrii. — In Actis Sanctorum, p. 538, illustrantur gesta S. Petri Athonitæ, anachoretæ in Monte Atho omnium primi, atque a S. Onuphrio, si vitæ genus spectes, quam similimi; qui in cod. quodam Slavico fœde nuncupatus est *Atheniensis*, (*Athinski* pro *Athonski*). Colitur hoc eodem die a monachis Athonicis, et iterum 5 Julii, quo jungi solet cum S. Athanasio, celeberrimo in eodem Monte eremiticæ vitæ magistro. — S. Condratus annuntiatur in Novg. Menæis sæc. xii,

primo loco, ante S. Onuphrium. In cod. Naniano sæculi xi additur : τοῦ ἐν ῥυνδα... forte IN RHYNDACENSI regione. Rhyndacus autem fluvius est Mysiæ minoris, Olympenam ditionem a Sigriana determinans. — Joannes, dux, ideo forsitan in Menæis Græcorum excusis refertur una cum Zenone, Triphyllio et Juliano, quod eorum omnium reliquiæ in aliquam ecclesiam simul illatæ communi festo celebrantur. De S. Triphyllio agetur insuper die sequenti. — Synax. CP. Sirmundi de sancto Juliano suggerit sequentia : *S. Juliani*, τοῦ εἰς τὰ Δίεα ἐν τῇ Δαγούτῃ. In Menæis Græcorum excusis pro Δίεα ponitur Δίεα, sub finem vero legitur : ἐν τοῖς Δάγατον, pro quo in Chiffletianis habetur, ἐν τῇ Δαγούτῃ. Cfr Acta SS., XII, Junii, pag. 537.

S. Joannes,
dux militum.

S. Julianus.

S. Condratus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Arsenius Ko-
nevensis.

Floruit Arsenius tempore S. Euthymii, qui Ecclesiæ Novgorodensi præfuit ab anno 1433. Novgorodia, natali urbe, in Montem Atho profectus, imaginem B. Mariæ Virginis, de qua ad 10 Julii agimus, inde secum attulit, vitam monasticam Deiparæ præsidio aggressus. Itaque in montem, qui *sanctus* vulgo nuncupatur, ascendit, ibique aliquantum temporis cum alumnis suis commoratus est. Tum

vero ad lacum vicinum propius accedens, cellas posuit et ecclesiam erexit titulo Nativitatis B. M. V.; ubi et ab Euthymio archiepiscopo visitatus et alba mitra donatus est. Anno vigesimo quinto a condito asceterio, cœnobium, insolita aquarum inundatione vastatum, in insulam Konevensensem transtulit, novamque ecclesiam excitavit, in qua et sepultus est anno mortis 1444.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 45. 2) Menol. et Vers. ad h. d.

Bassianus et
Jonas, Solove-
censes.

De Bassiano et Jona, monachis Solovecensibus, illud unice constat, eos in mari Albo cum

pluribus aliis, in Solovecense monasterium tendentibus, naufragio periisse anno 1566.

Cfr Dict. hag., pag. 61.

Stephanus
Komelscius.

Sæculo decimo sexto floruit hic Stephanus, Vologdæ non ignobili genere natus. Qui postquam in monasterio Glušicensi per aliquot annos sese in virtutibus religiosis exercuisset, ac dein in cœnobio Tichvinensi aliquantum temporis esset commoratus, ad Komelæ fluvii ostia, ubi scilicet ille in lacum ejusdem nominis influit, sedem suam fixit, et oratorium

ædificavit S. Nicolao sacrum; ejus imaginem secum attulerat. Triennio post, Mosquam profectus Stephanus, sacrisque a metropolita Daniele initiatus, et copiosa eleemosyna onustus, ad suos rediit, atque ecclesiam cum monasterio erexit; cui præfuit usque ad mortem. Obiit anno 1542, die 12 junii, habetque officium proprium.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 258. 2) Muraviev, Vitæ SS. ad h. d.

DIES XIII

DIES XIII
ET XIV
JUNII.

DIES XIII.

Ostromira-
num.
Ea variis.

V
ACAT.

S. Aquilinæ, mart. (*Mst. Tern. Par. Rum. Novg. 1, Siš. Chil. Og. Pp. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Neap. GP. Vind. Goth. Msq. Pg. Clar. Dom. Maz. Mg.*). S. Triphyllii, ep. Leucusiæ in Cypro (*Og. Pp. Novg. Hor. Men. Verš. cum Pg. Sirm. Maz.*). SS. episc. Alexandri et Petri (*Rum.*). SS. Annæ et Joannis, filii ejus (*Prol. Kal. cum Mg.*). S. Antoninæ, martyris (*Kal. Prol. cum Dom.*). Andronici, Mosquensis (*Pp. Hag.*).

† Jacobi, mon. (*Sirm. Chiff.*). † Antipatri, ep. Bostrensis (*Chiff. Sirm. Med.*). † Eulogii, patr. Antiocheni (*Chiff. Sirm. Med. Maz.*). † Martyrum mille (*Chiff.*). † Diodori Emeseni, mart. (*Chiff.*).

OBSERVANDA.

S. Aquilina.

S. Aquilina, græce 'Ακυλίνα, vulgo *Aculina* dicta, in Siš. perperam nominatur *Ecquilina*. Cfr Acta SS., pag. 671 et seq. Junii, t. II. — S. Triphyllius commemoratur in Vita S. Spiridionis. Vide Acta SS., 12 Jun., tom. II, pag. 618-685. — De sancta

Antonina Kal. Mosq. agit ad diem x Junii. — In Menæis mss., Sirm. et Chiff. nomini S. Jacobi monachi additur sequens clausula: *qui, errore seductus, Antichristum adoravit.*

S. Jacobus.

S. Triphyllius.

S. Antonina.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Andronicus,
hegumenus.

Promiserat S. Alexius metropolita ante CPolitani iter se, si illud feliciter cederet, ecclesiam Salvatori dicaturum; votique compos factus, ut datæ promissioni faceret satis, S. Sergium Radonežensem rogavit ut aliquem mitteret, qui condendo templo invigilaret, impetravitque Andronicum, unum e præcipuis

ejus discipulis. Erat porro templum Salvatoris propter iconem *non manufactam*, quam Alexius CPoli secum attulerat, ornatissimum. Templo addidit Andronicus monasterium, illudque rexit; unde Androniciani cognomen ei mansit. Obiit anno 1474.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 28. 2) Philar., Hist. Eccl. Russ., t. III, pag. 115.

DIES XIV.

Ex Ostromi-
rano.
Ea variis.

MEMORIA S. PROPHETÆ ELISÆI (*Omnes cum Bas. CP. et cæt.*).

S. Methodii, patr. CPolitani (*Rum. Novg. 1, Prol. Og. Pp. Kal. Hor. Men. cum Bas. Flor. Sirm. Dom. Maz. Mg.*). S. Cyrilli, ep. Cretæ et mart. (*Rum. Prol. cum Bas. Med. Taur. Chiff. Sirm. Maz. Mg.*). S. Theodori, CPolitani (*Siš. Chil.*). S. Joannis, Iberi (*Ath.*). Niphontis, mon. (*Ath.*).

† Julittæ mart. (*Chiff.*). † Basilii Magni (*Horar. Crypto-Ferr.*). † Marciani, ep. Syracusarum (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Elisæus.

S. Methodius,
patr. CP.

S. Cyrillus,
ep. Gortynæ.

S. Theodorus.

SS. Julitta et
Cyrillus.

S. Joannes
Iberus.

Præter hunc diem refertur S. Elisæus etiam die 20 Julii, qui S. Eliæ prophetæ peculiariter est sacer, cujus gesta docte adumbrata habes in Acta SS., pag. 784 et seq. — Apud eosdem Bollandianos illustrantur Acta S. Methodii, pag. 961; quæ cum gestis S. Cyrilli Slavorum apostoli et fratris S. Methodii Moravici, prout jacent in *Legenda Pannonica*, ut vocatur, tantam quibusdam in rebus convenientiam produnt et analogiam, ut si quis ea incerto *Legendæ* auctori præluxisse asserere velit, per me liceat. Sed hæc indicasse sufficiet, aliquando, Deo dante, penitus a me examinanda. — S. Cyrillum, episcopum Gortynæ, in insula Creta, celebrari hodie in codd. Græcorum ferme omnibus, licet fateantur Bollandiani, remittere tamen maluerunt ad x Julii, non aliam ob rationem, nisi quod hic dies assignetur S. Cyrillo in Martyrologio Romano. — Theodorus videtur esse idem ac Syceota; de quo agetur postridie. — De SS. Julitta et Cyrillo, filio ejus, agunt Latini die xvi, et olim agebant die xv; apud Græcos et Slavos communiter assignatur eisdem dies 15 Julii. — Celeberrimum est in Monte Atho monasterium Iberorum, cujus tres recenseri so-

lent fundatores, Joannes, Euthymius et Georgius, Iberia oriundi, quorum nomina non uno die inscripta leguntur in calendariis; nam præter 15 Maii, quo tres simul commemorantur in Paterico Montis Atho, referuntur etiam die 30 Junii; præterea S. Georgius 28 Julii; et S. Joannes hodie, qui dies fuit ei obituali, uti 15 Maii S. Euthymio, et 28 Junii S. Georgio. Nos de omnibus simul fusius agemus ad 30 Junii. — In eodem Monte Atho recolitur hodie memoria Niphontis, qui sæculo xiv ibidem virtutibus et miraculis clausse perhibetur in Paterico Athonico, t. I, p. 322, aut potius in libro *Νέον ἐκλόγιον*, unde sua mutuatus est Paterici concinnator russus. Erat Nicephorus e vico Lucovia, in ditone Argyrocastron sito, patre presbytero, oriundus, ac sacerdotio auctus et ipse; quem inter et Maximum Causocalybitam, magna quidem intercessit necessitas et amicitia; at non in moribus similitudo, sed discrimen. Quantum enim hic erraticam debebat vitam prorsusque singularem, ut legere est ad 31 Januarii, tantum stabilis atque communis, licet non communibus virtutibus distincta, erat vita Nicephori, qui *Teophori* titulo idcirco exornatur a suis.

Niphon Athonites.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Mstislaus, dux
Novgorodiæ.

Celeberrimus est in fastis gentis Russicæ Mstislaus, Rostislai Michaelis, magni ducis

Kioviensis filius, cognomente *Validus*. Illustre est certamen illud singulare, quod cum Polov-
censi

vcensi quodam homine immensæ magnitudinis iniit, et ex quo exiit victor, non sine mirando Beatæ Mariæ auxilio, quam jamjam vincendus fuerat adprecatus. Enituit in eo charitas et misericordia erga pauperes, quos non modo eleemosynis cumulabat, sed et honoribus sincere præveniebat. Verum non diu

Novgorodensibus solatio fuit; postquam enim unum annum eis imperasset, repentino morbo correptus, e vivis cessit anno 1180, die 14 junii, dum adhuc ætate floreret. Quantopere vivum amarent cuncti, testes sunt annalistæ, quum neminem fuisse affirmant, qui non abunde fleret defunctum.

DIES XV
JUNI.

Cfr 1) Dict. hag. præf., pag. V et 199. 2) Muraviev, Vitæ SS. ad h. d. 3) Philaret, Hist. Eccl. Russ., t. I, pag. 144.

DIES XV.

SS. MM. VITI ET MODESTI, PÆDAGOGI EJUS (*Men. Ass. Novg. 1, Kal. cum Neap. Maz. et Mart. Rom.*).

Et Crescentiæ nutricis (*Assem. Kal. Novg. 1*). S. Amos, prophetæ (*Mst. Tern. et fere omnes cum GP. Vind. Pg. Msq. Goth. Sirm. Maz. Mg.*). S. Fortunati, apost., episc. Neapolitani in Campania (*Novg. 1, cum Neap. Chiff. Dom. Maz.*). S. Dulæ, mart. (*Men. Mg. Verš. Prol. cum Bas. Clar. Div. Med. Maz.*). S. Dulæ, mon. et mart. (*Pat. Men. Kal. Prol.*). S. Hieronymi (*Leop. Kiov. Menol. Kal. Hor. cum Chiff.*). Translatio reliquiarum S. Theodori Syceotæ (*Hor. Novg. 1, Kalend. cum Nan.*). S. Lazari, regis Serbiæ (*Men. Kal.*). [Jonæ, metrop. Kioviensis (*Men. Kal. Prol.*). Gregorius Avnežensis (*Hag.*). Niphontis, patr. CP. (*Ath.*)].

† Nersi, mart. (*Mg.*). † Vetulæ, mart. (*Chiff.*). † Achaici et Stephani, app. (*Chiff.*). † Ortisii, abb. in Thebaide (*Chiff.*).

OBSERVANDA.

Antiquissima est lectio codd. Ostromirani et Assemaniani glagolitici; in quo ultimo exprimitur ita : **SS. MM. Viti et Modesti, pædagogi et Chrestianicæ, nutricis ejus.** In Neap. insculptus est solus S. Vitus. — S. Amos, propheta in Bas. refertur de sequenti. In Ephem. figuratis errore positum : *Ammon*; uti in Prologo perperam vocatur *pater* Isaïæ prophetæ; quem errorem emendaverat jam pridem S. Hieronymus, in præmio in Amos et in Isaïam, cap. I. — S. Dulas Tatianus celebratur hodie apud Græcos, et illustratur in Actis SS., pag. 1042 et seq. Erat ille non eparchus Ciliciæ, sed ex hac eparchia oriundus. De altero Dula, monacho et martyre, memorant soli codices Slavici recentiores. — In Kal. Kioviensi, Leopoltano aliisque Parvæ Russiæ hodie agitur anniver-

sarius dies translationis S. Theodori Syceotæ; cuius Vita inserta est in Menologio ad 22 Aprilis. In Naniano cod. additur : *ex Galatia in regiam urbem*, id est CPolim. In Novg. 1 refertur primo loco. — Quamvis nusquam adhuc repperim S. Hieronymi encomium et multo minus vitam slavonice scriptam, eum tamen non omnino exulare a Fastis Slavonicis patet. — De Jona, cuius memoria tertio recolitur, plura disseruimus ad 27 Maii. — Eodem die commemoratur Gregorius Avnežensis, qui cum Cassiano œconomo a Tartaris et Viaticensibus, claustrum invadentibus, morte affectus est anno 1392. Coli cœpit ab anno 1524, quo corpus ejus levatum est a Macario metropolitano. Cfr Dict. hag., pag. 81; Prolog. et Menol. ad hunc diem.

S. Hieronymus.

Jonas, metr. Kioviensis.

Gregorius Avnežensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Anno 1372, post obitum Urošii, totius Serbiæ rex constitutus est Lazarus, Prilepcia oriundus, pietate non minus quam fortitudine imprimis clarus. Uxorem duxit Militzam, in religione Euphemiam, illustri Nemanidum sanguine ortam. Regno potitus, multos viros sanctos et spirituales sibi consiliarios delegit; quorum prudentia adjutus, plures annos feliciter gubernavit, regnumque excommunicationis vinculo a temporibus Stephani Dušani irretitum curavit solvi. Monachorum amans, egenorum studiosus, erga seniores venerabundus, cum coætaneis gratus fuisse perhibetur; ecclesiarum vero restaurator et auctor, atque eleemosynarum, quæ numerari nequeunt, largitor exstitit prorsus eximius. Ravanitsæ præclarum templum erexit, in quo et conditus est : Jerosolymam Montemque Sanctum venerabundus invisit. Verum humani generis inimicus, invidia tabescens, contra pium principem impiissimum suscitavit Amuratum, cædes et rapinas spirantem. Quem cum suasionem ab injusta sanguinis effusione avertere non

valuisset Lazarus, vim vi retundere decrevit. Igitur, fortium pane refectus, pugnam cum innumeris Agarenis in campo Kossovo iniit; in qua gloriosam mortem oppetiit anno 1389, capite truncatus. Corpus Lazari, quem tantum martyrem pro fide christiana mortuum colunt Serbi, prius in vicina ecclesia conditum, dein in monasterium Ravanicense translatum est; ubi hodie, ut passim legitur, magna populi religione celebratur. Verumtamen Milescichius, Austriæ et Etruriæ inter Ragusinos consul, qui circa annum 1740 patriarchatum Ipekiensem diligenter visitavit, perhibet Lazari corpus in monasterio Opova, in Esclavonia, in montibus Fruškæ prope Petrovaradinum magno hominum concursu suo tempore cultum fuisse. Alia ad manum sunt exempla virorum, quorum corpora non uno in loco servare se putant illarum regionum incolæ: neque mirum, quum turcicis bellis huc illuc confugerint cum sanctorum reliquiis: ex qua re facile nasci potuit in hoc rerum genere perturbatio.

Cfr 1) Glasnik, t. XI, pag. 108 et seq. 2) Muraviev, Vitæ SS. ad h. d. 3) Vita S. Stephani Dečanici, auct. Gregorio Semivlacho. 4) Acta soc. Geogr. Petropolit., tom. XII, pag. 265 et 272. 5) Menol. et Veršinski. ad h. d. 6) Illyricum sacrum, tom. VIII, pag. 52 et 56. 7) Pejacevich, Hist. Serb. pag. 524 et seq.

Octobris. Tomus XI.

17 DIES XVI.

DIES XVI,
XVII
ET XVIII
JUNII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

DIES XVI.

V
ACAT.

S. Tychonis, ep. Amathuntis et thaumat, (*Mst. Tern. et cæteri cum Bas. GP. Vind. Pg. Msq. Goth. Sirm. Dom. Maz. Mg.*). SS. mart. Tigrii, presbyt. et Eutropii, lectoris (*Men. Kal.*). [Tychonis Luchoviensis (*Men. Kal. Prol.*).]

† Amos, proph. (*Bas.*). † Athenogenis, mart. (*Neap.*). † Marci, ep. Apolloniadis (*Chiff.*).
† Quinque martyrum Nicomediæ (*Chiff.*). † Martyrum quadraginta Romæ (*Chiff.*).

OBSERVANDA.

S. Tychon ep. In cod. Mstislavico non secus ac in Flor., Coisl. etc., S. Tychon vocatur ep. Amathuntis; in nonnullis, minus recte, Trimethuntis. Cfr Acta SS. ad h. d., p. 92 et seq. — Bollandus, de SS. Tigrio et Eutropio tractaturus ad xii Januarii, pag. 728, quum in Græcorum Menæis, Menologiis aliisque, qui penes eum erant, Fastis eorum nomina non offenderet, ideo egit die jam dicto cum Martyrologio Romano. Verum non ignota esse eorum nomina vel gesta Synaxariis Græcis, argumento sunt Menologia Slavica, utpote ex Græcis

exemplaribus procul dubio descripta. — Præter S. Tychonem, ep. Amathuntis in Cypro, Russorum Ecclesia duos alios viros hujus nominis colit veluti sanctos; quorum alter, Luchoviensis, floruit sæculo decimo quinto, alter Voroneziæ episcopus, sæculo ultimo mortuus, nonnisi nuperrime in sanctorum Russorum Album relatus est a synodo Petropolitana, quam Petrus Primus patriarchæ Mosquensi substituit. Posteriori cultum exhibent Russi inde ab anno 1862, ad diem 13 Augusti; de priore hæc pauca accipe.

Tychon Luchoviensis.

SS. Tigrius et
Eutropius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Tychon Luchoviensis.

Tychon, Ucraina oriundus, primo miles, dein monachorum certamina aggressurus, Mosquam venit, acceptaque tonsura, in eremum Luchoviensem secessit, asceterio ibidem

instituto. Sacerdotii tamen dignitatem suscipere nunquam voluit, sed monachus gregarius obdormivit in morte, anno 1492. Corpus ejus inventum est anno 1563.

Cfr 1) Prolog. et Menol. Verš. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 229, ed. 1862.

DIES XVII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

V
ACAT.

SS. MM. Manuelis, Sabelii et Ismaelis (*Mst. Tern. Prol. Kal. et alii cum Bas. GP. Vind. Pg. Msq. Flor. Goth. Sirm. Dom. Maz. Mg.*). S. Hypatii (*Rum. cum Sirm. Mg.*). SS. MM. Isauri, Basilii, Innocentii, Hermii, Peregrini et aliorum in Macedonia (*Hor. cum Mg.*).

† Nicandri (*Neap.*). † Bessarionis, anachor. (*Mg. Sirl.*). † Josephi, erem. (*Chiff.*). † Philonidis, ep. Carij in Cypro et mart. (*Chiff.*). † Piori, erem. (*Chiff.*).

OBSERVANDA.

S. Manuel et
soc.

In Menæis Græcis SS. Manueli, Ismaeli et Sabelio junguntur Isaurus cæterique in titulo relati. In Sišatov. additur : *qui in Perside*; quæ verba intelligenda sunt non de martyrii loco, cum passi sint Chalcedone, sed de martyrum ortu : erant enim Persia oriundi. Habent officium proprium. — S. Hypatius refertur hodie solus in cod. seu Prologo musei Rumiantsoviani, estque omnino distinctus ab eo qui venit ibidem postridie una cum S. Theodulo. Etenim in Menæis excusis et Sirmundi. S. Hypatio hodierno additur : *in Rufinianis*; ex quibus verbis liquet agi hodie de presbytero monasterii Rufinianensis, in Bithynia siti. — Cfr Acta SS., pag. 303 et seq. — Apud Latinos S. Nicander nominatur simul cum Marciano, Daria, uxore sua, et Pasicrate, martyribus Atinæ et Venafri in Campania. Cfr Acta SS. ad h. d., pag. 266, et ad xxviii Aprilis; ubi tractatur etiam de S. Marco, episcopo

Atinensi, post quem aut cum quo martyrium passi sunt, multaque traduntur ad notitiam horum martyrum spectantia. In Neap. legitur quidem nomen solius Nicandri; at obliviscendum non est, in hoc Kalendario solum antesignanum plerumque consignari; ac propterea hic quoque subaudiendum Marcianum, aliosque martyrii ejus socios. Cæterum observat Mazochius, qui optimos in utrumque sanctum conscripsit commentarios, eos non hoc die martyrium fecisse, sed 8 junii. — De S. Bessarione jam actum xx Februarii. — S. Joseph iterum referetur ad xx Junii; sicuti S. Philonides ad 30 Augusti, qua de eo agunt Bollandiani, p. 544. — Qui sequitur S. Piorus videtur omnino idem esse ac Orus, eremita, de quo commemoratio fit ad diem vii Augusti; nam Orus est nomen Ægyptiacum seu Copticum, et *Pi* articulus copticus, ut monuit me R. P. Carpentier.

S. Bessarion.
S. Joseph.
S. Philonides.
S. Piorus.

S. Nicander.

DIES XVIII.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

MEMORIA SANCTI MARTYRIS LEONTII (*Mst. Rum. Arc. Tern. Par. I, Sišat. Chil. Og. Prol. Men. Hor. Kal. cum Bas. CP. Vind. Msq. Flor. Goth. Dom. Sirm. Maz. Mg.*).

SS. MM. Hypatii et Theoduli (*Rum. Men. Kal. Prol. cum Dom. Maz. Chiff. Sirm. Mg.*). [Leontii Providi (*Ath.*).] Festum B. M. Virginis Bogolubensis (*Kal.*).

† MM. Marci et Marcellini (*Neap.*). † Ætherii, mart. (*Mg.*). † Leontii, pastoris (*Sirm. Chiff.*).
† Erasmi (*Chiff.*). † Duorum martyrum (*Chiff.*). † MM. Gregorii, episc., Demetrii, archidiaconi et Calogeri, hegum. in Sicilia (*Act. SS.*).

OBSERVANDA

OBSERVANDA.

DIES XIX
JUNI.S. Leontius et
soc.

S. Leontium, quem patronum suum olim habebant Syri, Theodoretus vero inter primarios martyres recenset, pleraque kalendaria referunt cum SS. Hypatio et Theodulo, militibus, quibus-cum martyrium fecit Tripoli in Phœnicia, sub Vespasiano. In Rum. diserte nominantur omnes tres, et quidem *Upatius* pro Hypatio; in Mstisl. refertur S. Leontius, *et qui cum eo passi sunt*; præterea in utroque cod. præscribitur nota *passionis*, cujus loco in Ostr. legitur *memoria*. Cæteri consignant nudum nomen Leontii, addito plerumque titulo martyris; quem hac die pro Christo occubuisse testantur, præter martyrii Acta, etiam Ephemerides metricæ, sic habentes: *Immeris plagis decima octava, Leonti*. In Prologo excuso additur Encomio sequens clausula: *Celebratur ejus solemnitus trans fretum in Camaridio, in oratoria ejus æde quæ proxime ad portam Fontis sita est*; ubi omnino reponenda est particula *et* legendumque in *Camaridio et in oratoria ejus æde*; cum in confesso sit portam Fontis non trans fretum sitam fuisse, sed non procul a celebri ecclesia Beatæ Virginis ad *Fontem* dicta, atque uno tantum stadio ab urbe distante. Expungendum pariter cognomen *Africanæ*, quod Tripoli, quæ urbs Phœniciae est, tribuitur ibidem. Habet hic sanctus Megalomartyr officium proprium cum canone, auctore S. Joanne Damasceno. Acta martyrii, prout in Menologio leguntur, non sunt germanum opus Cyri, quamvis sub ejus nomine vulgo circumferantur; sed potius, ut observavit Henschenius, ex memoriis Cyri in carcere relictis composita variisque additamentis deinceps ab auctore anonymo exornata. Erat Cyrius custos carceris, in quo detinebatur S. Leontius, megalomartyr. — Alter Leontius, ex Paterico Mon-

tis Atho, t. II, pag. 102, superius relatus, cui patria Peloponesus, obiit quidem 16 Martii; commemoratur tamen ab hagioritis hodie, ut auctor est Malaxas Naupliensis in *Acoluthia patrum Montis Atho*, quam citat Patericon jam dictum. Obiit autem Leontius, anno 1603, ætatis 85 in monasterio S. Dionysii, quod per sexaginta annos continentes inhabitaverat; ne semel quidem extra muros egressus, quod in monachis regionum istarum non parvæ sane severitatis indicium est; quapropter et prophetiæ dono a Deo ditatus fuisse fertur, a suis vero Providi titulo insignitus. — Festum B. M. V. Bogolubensis institutum est ab Andrea Bogolubscio, magno duce, anno 1158; quo quum Vyšegradia veniens Rostoviæ appropinquaret, sacra B. Mariæ icone onustus, ei apparuit ipsa Virgo, præcipiens, ut hanc imaginem non Rostoviam, sed Vladimiriā deferret. Obtemperavit Andreas, jecitque simul, juxta Deiparæ jussionem, urbis fundamenta in apparitionis loco. Ipsam vero visionem pingi curavit, pictamque imaginem, vulgo inde Bogolubensem dictam, in cognomine civitate collocavit, cultu publico celebrandam. Exstat Mosquæ ecclesia eidem sacra, teste Calendario Mosq., pag. 274. Plura suppeditabunt Macarius, Hist. Eccl. Russ., t. III, pag. 38, et auctor libri cujus inscriptio est Gloria B. M. V., lib. III, sect. II, pag. 42. — Quum SS. Marcus et Marcellianus fratres, in marmore Neapolitano hodie insculpti, non videantur esse diversi a SS. Marco et Mocio, qui in Slavicis Kalendariis commemorantur ad 3 Julii, imo nec a sanctis cognominibus qui simul cum S. Sebastiano referuntur ad 18 Decembris; idcirco opportunius de his martyribus gemellis agendum erit ad diem 3 mensis Julii, quo in Slavicis codd. seorsim referuntur.

Festum B. M.
Bogolubensis.SS. Marcus et
Marcellianus.Leontius
Athonites.

DIES XIX.

V
ACAT.Ostromiranum.
Ex variis.

S. Judæ, apost., fratris D. N. Jesu Christi secundum carnem (*Mst. Rum. Ass. Chil. Men. Prol. Hor. Og. cum Bas. GP. Msq. Flor. Coisl. Dom. Maz. Mg.*). S. Ezechielis, prophetæ (*Tern. cum Vind.*). S. Zosimi, militis et mart. (*Men. Kal. Prol. cum Bas. Flor. Sirm. Dom. Maz. Mg.*). S. Joannis, eremitæ (*Prol. Men. Kal.*). S. Paisii Magni (*Men. Kal.*).

† Gervasii et Protasii (*Neap.*). † Bartholomæi et Barnabæ, apostolorum (*Flor.*). † Trophimi, apost. (*Flor.*). † Zenonis, er. (*Mg.*). † Asyncriti, mr. (*Chiff. Dom.*). † Mariæ, matris Josephi (*Chiff.*). † Methodii, ep. Patarensis (*Dom.*).

OBSERVANDA.

S. Judas,
Apostolus.

S. Judas, qui et Thaddæus seu Levi, frater S. Jacobi, primi ep. Hierosolymarum, non confundendus cum alio Thaddæo, ap., uno ex 70 discipulis, quem Slavi æque ac Græci colunt 21 Augusti. In Mstisl., post ea quæ superius allata sunt additur: *filius Josephi*, et distinctius in Menologio excuso: *filius Josephi Sponsi*; verum SS. Judam et Jacobum, fratres Domini, non Josephi filios fuisse, sed Alphæi seu Cleophæ, fratris Josephi, constat apud viros doctos. Sunt in Menologio et alia plura ad S. Judæ agnomina, gesta, consanguinitatem cum aliis spectantia, quæ emendatione indigerent, at quæ operosioris indagationis sunt quam ut ferat institutum meum. Sufficiat itaque plura cupienti indicare egregiam dissertationem de fratribus Domini, quam tomo sexto Sept. Actuum SS. præmisit Stillingus. In Assem. strictim habetur: *S. apostoli Thaddæi*, et ita in plurimis aliis. In Rum. præfigitur nota *passionis*; similiter in Menologio Basilii habetur: *Certamen sancti apostoli Judæ*, ubi S. Thaddæus, ap., intelligendum esse, existimat Mazochius. In marmore Neap.

S. Judæ, ap., *passio* affigitur diei 26 Maii; quæ omnia quam confusa sint, nemo non videt. Illud tamen prore indubia habeatur, Judam sive Thaddæum, apostolum, a Thaddæo, uno ex 70, constanter distinctos fuisse apud Græcos; eamque distinctionem obtinere hodie apud viros doctos Occidentis ferme universos, licet olim ex duobus Thaddæis unicum facere solerent. *Gambratium* Possevini mitto, ne Kulčinium exscribere cogar. — S. Joannes, eremita in Ægypto, idem est ac Josephus quem alii commemorant postridie. — Prolixa admodum Vita Paisii Magni, Joannis Colobi nomine inscripta, reperitur in Menologio Mosquensi, cæteris omnibus Kalendariis ne nomen quidem Paisii proferentibus ad hunc diem; quod cæteroquin Martyrologio Romano prorsus ignotum mansisse videtur. Erat Paisius discipulus Pambonis et socius Joannis Colobi, quorum prior colitur apud Græcos 18 Julii, posterior 17 Oct. et 9 Nov. — Cur in Calendario Neap. SS. Gervasio et Protasio præscribatur nota *passionis*, cum tamen probe exploratum sit, præsentem

S. Joannes,
eremita.

S. Paisius.

SS. Gervasius
et Protasius.

DIES XX
ET XXI
JUNII.

tem diem non eorum martyrio, sed inventione
aut translatione distinctum esse, fuse prosequitur

Alexius Mazochius in suis exercitationibus ad
hunc diem.

DIES XX.

*Ostromira-
num.
Et variis*

VACAT.

S. Methodii, ep. Patavensis (*Mst. Rum. Chil. Novg. Prol. Og. Men. Kal. Hor. cum Bas. Par. Vind. Sirm. Maz. Mg. Typ.*). S. Asyncritus et soc. (*Tern. Par. I, cum Neap. Sirm. Med. Chiff.*). SS. MM. Aristoclei, presb., Demetriani, diaconi et Athanasii, lectoris (*Men. Kal. Prol. cum Chiff.*). SS. MM. Innæ, Pinnæ et Rinnæ (*Men. Kal. Prol. cum GP.*). S. Leucii, ep. et confess. (*Men. Kal.*). Callisti, patr. CPolitani (*Ath.*). S. Nahum, ep. in Bulgaria (*Moschopol.*).

† Josephi, erem. in Ægypto (*Sirm. Med. Taur. Chiff.*). Translatio tunicarum SS. app. Joannis, Lucæ, Andreæ, Thomæ, Elisæi, proph. et Lazari, martyris, CPpolim (*Sirm. Chiff.*).

OBSERVANDA.

S. Methodius.

Sanctum Methodium martyrem et antistitem distinguendum esse a S. Methodio, ep. Olympi, opinantur Bollandiani, contrarium asserente Assemano, Kalend. vi, p. 455. Cfr Act. SS.; tom. iv Junii, p. 5 Oriens Chr. I, p. 977, col. b. In Mst. habetur: *passio S. hieromartyris Methodii, ep. Taronis* (lege *Patarorum*); passionis nota præscribitur etiam in Rum. et in Menologio Basilii. — S. Asyncrites, unus ex 70 disc., forsan ab hodierno non diversus, relatus est jam ad 8 Aprilis. Neapolitano marmori est *Syncritus*. In Tern. legitur: *Sancti..... Asyncriti*, oblitteratis mediis litteris, quæ forsan *martyris* aut *apostoli* titulum continebant; nec plus lucis affert. cod. Par. I, alioquin brevissimus; habet enim tantummodo: S. Asyncriti. Cæteri codd. Slavici tacent omnes. Cfr Acta SS.

S. Asyncrites.

S. Aristocleus.

SS. Inna et soc.

S. Leucius, confes.

ad hunc diem, pag. 6 et seq. — In antiquioribus Prologis et in Men. Bas. refertur S. Aristocleus, martyr, cum sociis, die 23 Junii, ad quam vide. — Inna, Pinna et Rinna, erant discipuli S. Andreæ, apostoli, de quibus jam dictum ad 20 Januarii. Hodie recolitur translatio eorum in oppidulum Aliscum, ab episcopo Gothiæ Goddo facta, quemadmodum id testatur cod. ms. bibl. Parisinæ, n° 1488 signatus, quem in Menologio suo citat Veršinski. — Leucium, episcopum, prius sedisse Alexandriæ, tum Brundisiopoli, aiunt Menologia

et Veršinski; in Actis SS. vero (Jan. tom. I, pag. 667) et in Mart. Rom. distinguuntur duo Leucii, quorum alter martyrii palmam tulerit Alexandria, alter episcopus fuerit Brundisius. — Callistum hujus nominis primum, quem hodie citat Patericon Montis Atho, I, p. 302, satis norunt lectores ex iis quæ de hoc patriarcha scripta sunt in Historia chronologica patr. CPolitānorum, pag. 179. Nec novi quidquam discent ex brevi encomio Paterici; in quo insignibus virtutibus claruisse prædicatur, quum tamen *Palamitarum amicū* fuisse et Palamiticæ synodo ad annum 1351 subscripsisse, in confesso sit apud omnes. Obiit in Serbia, ubi legatione fungebatur apud Elizabetham, Serbiæ reginam, quæ tanta eum veneratione prosequeretur, ut sese deum quemdam hospitio excepisse putaret, teste Cantacuzeno; demortui vero cadaver repetentibus monachis Montis Atho, inter quos aliquandiu immoratus fuerat, recusaret, dicens se hujus viri patrocinio indigere. Magnam lucem gestis patriarchæ hujus affundunt *Acta patriarchatus CPolitani*, quæ cl. Franciscus Miklosich et Jos. Muller non ita pridem e scriniis bibliothecæ cæsaræ Vindobonensis protulerunt, duobus tomis contenta, et pluribus aliis, ut sperandum est, mox augenda.

*Callistus,
patr. CP.*

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Nahum, ep. Bulgariae et Thaum.

Septem sancti viri numerantur, qui peculiari cultu a Bulgaris celebrantur tanquam Bulgariae apostoli et spiritales parentes: Cyrillus et Methodius fratres, Clemens et Nahum, Gorazdus, Sabas et Angelarius, vulgo sancti *ἐπταρίθμοι* appellati. Unus itaque ex hoc sacro septenario fuit Nahum, SS. Cyrilli et Methodii discipulus, eisque in natione Slavica convertenda adjutor. Nec in apostolatu tantum et evangelii prædicatione, sed etiam in passione et persecutione socius eisdem exstitit individuus ac securus: multa namque a clero Germanico, ritibus slavicis inimico, perpressus est, verbera et vincula, injurias et irrisiones. In libris liturgicis in slavicum idioma vertendis utrique apostolo multum adlaboravit; et quæcunque sibi præcipiebant, magna devotione

executioni mandabat. Eisdem Romam euntibus, quo linguæ slavicæ usum tum in sacris celebrandis, tum in Scripturis legendis ab Adriano II impetrarent, comes fuit continuus. Moravia pulsus, in Bulgariam venit, mortuis jam Cyrillo et Methodio; ac S. Clementi, Velicensi episcopo, initio quidem fuit in evangelizanda natione Bulgara auxiliator, dein vero in episcopali munere (ut quidam volunt) successor. Ejus opera præsertim effluit regio Debolensis, lacui Achridano adjacens, ubi etiamnum monasterium S. Nahum exstat, ab ipso verosimiliter fundatum. Colitur tum hac die, tum etiam 16 Julii conjunctim cum aliis sex Bulgariae apostolis, superius commemoratis.

Cfr 1) *Ἀκολουθίαι τῶν ἁγίων ἐπταρίθμων*, etc. 2) Vita S. Clementis, episc. Bulg. ed. Miclosich. 3) Colloq. Russica, an. 1859, tom. II, pag. 126 et seq. 4) Stulz, Zivot SS. Cyrilla a Methodia, Brünn, 1857. 5) Schafarik, Rozkvět liter. v Bulharsku.

DIES XXI.

*Ostromira-
num.
Et variis.*

VACAT.

S. Juliani, Tarsensis, mart. (*Mst. Tern. Par. I, Rum. Chil. Og. Men. Novg. I, Prol. Hor. Kal. cum Bas. GP. Vind. Flor. Msq. Pg. Dom. Maz. Mg.*). S. Terentii, ep. Iconii (*Men. Kal. Prol. cum Mg.*). S. Julii, presb. et Juliani, diaconi, fratris ejus (*Kal. Men.*). S. Marci, ep. Apolloniadis (*Prol.*

(*Prol. Menol. cum Mg.*). SS. MM. Juliani Ægyptii, Antonii, presb., Celsii, Anastasii et aliorum (*Prol. cum Clar. Div. Maz.*). SS. MM. Luarsabi, et Arcili, regum Iberiæ (*Iber.*).

† Rufi, mart. (*Neap.*). † Aphrodisii, mart. (*Mg.*).

DIES XXII
ET XXIII
JUNI.

OBSERVANDA.

S. Julianus.

Tres Julianos consignant hodie Kalend. Slavonica: primus, natione Cilix et martyr, laudatur hodie primo loco in Prologo; secundus, Ægyptius, erat hegumenus monasterii, quod 10 millia monachorum continebat, teste Prologo, in quo prolixum legitur encomium ejus. Julii vero presbyteri et Juliani diaconi nulla ibidem fit mentio. Vide Act. SS. ad hunc diem inter prætermisissos, pag. 64, lit. F et ad 9 Januarii. — S. Marcum, ep. Apolloniadis, cognomento Justum et nepotem S. Barnabæ, ap., diserte commemorant hoc die Prologus et Menolog. excusum, at nullo accedente synaxario. Addit Menologium de eo agi 4 Januarii, et iterum 27 Septembris, ac in Vita S. Barnabæ ad 11 Maii. Apud Verš. et in editione Menæorum Veneta recentiore de Marco, episcopo, tacetur. Omiserunt eum quoque in titulo operis sui socii Bollandiani, eo quod episcopatum istum gratis ei afflictum crederent, imo in commentariis de S. Bar-

S. Marcus.

naba, cujus consobrinus fuisse dicitur, docent nullam esse causam ipsum distinguendi a S. Marco, evangelista, de quo agunt ex professo ad diem xxv Aprilis, eidem sacram. Ad præsentem vero tractant tantummodo de SS. Tertio et Justo, qui passim S. Marco junguntur. Apud Græcos omnium trium memoria simul recolitur die xxx Octobris. — S. Rufum marmoris Neapolitani eundem esse ac Rufinum qui fecit martyrium Alexandriæ cum Martia, auctor est Mazochius; dubito, an recte. Cfr Act. SS. ad diem sequentem, pag. 145 et Mazochium in commentariis ad hunc diem. — S. Luarsabum, Carthaliæ regem, qui floruit sæculo decimo septimo, celebrari hodie simul cum S. Arçilo rege, auctor est Muraviev in Vita sanctæ Ketevaniæ, reginæ, ad diem 13 Septembris. De S. Arçilo actum est ad 20 Martii; de S. Luarsabo opportunior dicendi occasio dabitur 13 Septembris, quando agendum erit de S. Ketevania.

S. Rufus.

S. Luarsabus

DIES XXII.

VACAT.

S. Eusebii, ep. Samosatani et mart. (*Mst. Tern. Novg. 1 et fere omnes cum Bas. GP. Nan. Flor. Pg. Vind. Sirm. Chiffl. Dom. Maz. Sirl. Mg.*). SS. Galactionis et Julianiæ, mart. (*Kal. Hor. cum Sirm. Chiffl.*). SS. MM. Zenonis et Zenæ (*Prol. Kal. cum Chiffl. Med. Maz. Sirm. Mg.*).

† Paulini, ep. (*Neap.*). † Terentii, ep. Iconiæ, et Marci, ep. Apolloniadis, Jesu Justi, ep. Eleutehropolis, Artemæ, ep. Lystræ et sociorum (*Med. Taur. Dom. Clar. Maz.*). † Pompiani, mart. (*Sirm. Chiffl.*). † Saturnini, filii S. Julianæ (*Sirm. Chiffl.*). † Basillii, hegum. monast. Patelariæ (*Nan. Taur. I et II, Maz.*).

*Ostromiranum.
Ex variis.*

OBSERVANDA.

*S. Eusebius,
ep. Samosatenus.*

S. Eusebium, ep. Samosatenum in Syria, certatim referunt hoc die, non 21, Kalendaria et Menæa Græca sive excusa sive manuscripta, quibus concinunt Kalendaria Slavica. Hunc ex Menologio Sirleti in martyrologium suum ad 21 Junii primus omnium inexit Baronius, aut potius Eusebio, ep. Cæsareæ in Palestina, quem antiquissima quæque latina martyrologia eo die referebant, substituit, applaudente cl. Mazochio, nec omnino renuente Papebrochio, cujus ipsissima verba accipe: *Neque difficulter crediderim, ait, ut alios plures, sic etiam hunc (Samosatenum) a propria apud Græcos die ad proximam apud Latinos migrasse; deinde, ex ignorantia Samosatani, irrepsisse apud illos Cæsareensem.* Equidem viri summi sententiæ libenter subscribo. Addam insuper, Græcis Slavicisque Kalendaris solum Eusebium Samosatenum esse notum. In cod. Mst. annuntiatur hodie *Passio sancti hieromartyris Juliani Samosatani*, pro quo legendum esse *Eusebii Samosatani*

suadet tum titulus hieromartyris, qui S. Juliano minime convenit, cum fuerit laicus homo; tum quod in eodem codice de Juliano martyre jam sermo fuit pridie. Esto exstiterit S. Julianus, martyr Samosatenus; sed ille colitur non his diebus, sed 29 Januarii. — Galactio, martyr CPoli, socios martyrii sui habuit S. Julianam cum filio ejus Saturnino et S. Pompianum. Cfr Acta SS., p. 145. In Kalendaris Slavicis nominari solent tantum Galactio et Juliana. — De S. Marco, episcopo Apolloniadis et Barnabæ apostoli nepote, dictum est ad diem 21 hujus, quo nomen ejus occurrit in Menologio et Prologo Mosquensi. Ibidem eodemque die commemoratus est Iconiensis antistes, Terentius, qui cæteroquin nullam hagiologis parit difficultatem. — In fine synaxarii de SS. Zenone et Zena additur solita clausula: *Quorum celebritas peragitur in æde S. Georgii* in Cypreseto; quod Prologus Mosq. corrumpit in *Lyparissium*. De situ hujus ædis disputatur adhuc.

S. Galactio.

*SS. Terentius
et Marcus.*

*SS. Zeno et
Zenas.*

DIES XXIII.

VACAT.

S. Agrippinæ, mart. (*Mst. Rum. Tern. Novg. 1, Prol. etc. cum GP. Vind. Goth. Pg. Flor. Msq. Sirm. Dom. Maz. Mg.*). SS. MM. Aristoclei, presb., Demetrii seu Demetriani, diac. et Athanasii, lectoris (*Rum. Eph. cum Bas. Neap. Maz. Dom. Mg. Med.*). SS. MM. Eustochii, Gaii seu Gaiani, nepotis, Probi, Lolii et Urbani, filiorum ejus et aliorum (*Prol. Kal. cum Bas. Chiffl. Med. Maz.*). Occursus imaginis B. M. Virginis Vladimiriensis (*Kal. Prol.*). Artemii Vercoliensis (*Kal.*).

† MM. Zenonæ et Zenæ (*Bas.*).

*Ostromiranum.
Ex variis.*

OBSERVANDA.

DIES XXIV
ET XXV
JUNII.

S. Agrippina.

SS. Aristocleus et soc.

Artemius Vercoliensis.

Festum B. M. Vladimiriensis.

S. Agrippina, virgo Romana et martyr, Russis vulgo *Agraphena* dicta, gloriosi certaminis palmam tulit tempore Valeriani imperatoris. Mirari autem subit hodie nullam fieri mentionem martyrii, quod cum ea tolerarunt Bassa, Paula et Agathonica, quæ tamen diserte nominantur in Actis S. Agrippinæ, imo et martyrium sustinuisse prædicantur in officio diei hujus proprio. In Mst., Rum. præscribitur nota *passionis*.—Cohortem illam martyrum, cujus antesignanus fuit Aristocleus, presbyter, nominavimus ad 21 hujus mensis ex codicibus recentioris ætatis et ex Prologo musæi Rum. — In Calendario omnium sanctorum et in Menologio Veršinskiano inscribitur hodie obitus Artemii Vercoliensis; verumtamen in Menologio Mosquensi et in Prologo memoria ejus recolitur ad 20 Octobris, quo de ea agemus et nos.—Alibi dictum est, pluries in anno celebrari festum imaginis B. M. Vladimiriensis. Hodierna solemnitas

instituta est anno 1480, in memoriam insignis auxilii, quo a Tartarorum invasione Moscoviam liberavit Beata Virgo. Stetit nimirum Achmates, cum immensis copiis, ad fluvium Ugram, quem nunc vulgo *Deiparæ cingulum* nuncupant, eo quod orientales Moscoviæ terminos circumcingit, et quodammodo protegit; stabant quoque ex adverso Moscorum exercitus. Porro ingens eo tempore insæviit frigus, quo ut concretus stetit fluvius, animus despondent Russi, tergaque hostibus vertunt. Simulatam esse fugam existimans Achmates, ipse quoque, repentino terrore perculsus, aufugit, Moscoviæ ditionibus illæsis. Miram aut saltem singularem hanc a Mongolis liberationem intercessioni B. Mariæ, coram qua toto isto tempore in ecclesiis continuæ fundebantur preces, tribuendam esse asseverant auctores indigenæ. Cfr Prolog. ad h. d., Lib. Gradualis, t. I, p. 555., Menol. Verš. ad hunc diem.

DIES XXIV.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

NATIVITAS JOANNIS PRODROMI ET BAPTISTÆ (*Omnes cum Bas. Neap. CP. GP. etc.*).

S. Zachariæ prophetæ (*Novg. 1, Eph.*). SS. septem fratrum et mart., Orentii, Pharnacii, Erotis, Firmosi, Firmini, Cyriaci et Longini (*Prol. Kal. cum Bas. Chiff.*).

OBSERVANDA.

Nativitas
S. Joannis
Baptistæ.

Antiquissimam apud Græcos Latinosque festivitatem certatim celebrant quoque christiani ritus Slavici; sed et apud Iberos tanta est festi hujus fama, ut nomen suum indiderit mense Junio, qui non aliter vulgo nuncupatur quam *Joano Bistuh*, ut testatur cl. Brosset in *Chronico Iberorum*, pag. 9. Quanta autem in veneratione fuerit CPoli, id abunde testantur frequentia templa ac monasteria ipsius nomini ibidem sacra, quæ singulatim recenset Cangius in CPoli christiana. Inter hæc insigne admodum erat monasterium Studii, cujus regula a S. Theodosio Kioviensi in monasterium Cryptense invecta fuit, et inde per universam Russiam propagata. In Horologio Počajovensi, quod Ruthenis catholicis in usu est (nam quæ in libris Mosquæ excusis, præsertim vero in Prologo venditantur, ea catholici lectoris non tanti interest) sequens legitur adnotatio: *Notum sit, litem moveri a multis circa baptismum Joannis Præcursoris, aliis aliter de hac questione statuentibus; ad quam controversiam dirimendam, manifestetur oportet veritas; est autem hæc: tunc*

baptizatus est et sanctificatus S. Joannes, quando manus suas baptizando Christo imposuit, teste S. Joanne Damasceno dicente: Itaque Joannes ad suscipiendum Spiritum antea purgabat per aquam (Fidei orthodoxæ, l. IV, cap. ix). Quintum, Domini baptismum, quo ipse baptizatus fuit; non quod ipsemet sanctificatione indigeret, sed propter nostram sanctificationem et ut peccatum undis ablueret, totumque veterem Adamum in aqua sepeliret; ut præterea Præcursores sanctificaret. Et iterum in fine: Joannes, imposita Domini capiti manu, et cruore proprio baptizatus fuit. Hactenus Horologium Počajovense, aïens insuper, initio adnotationis, S. Joannem Baptistam ad inferos descendisse, atque resurrectionem Domini Nostri Jesu Christi animabus ibidem detentis annuntiasset. Plura in hac clausula indigent animadversione. — Zachariam prophetam exhibent Ephemerides Græco-Mosæ, et Menæa Novgorod. 4, addita S. Elizabeth; quæ duo nomina simul juncta satis superque indignant, agi de S. Zacharia, patre Joannis Baptistæ.

S. Zacharias.

DIES XXV.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

MEMORIA S. FEBRONIÆ, VIRG. ET MART. (*Ita omnes cum Bas. Neap. GP. Flor. Vind. Msq. Pg. Sirm. Maz. Dom. Chiff. Mg.*).

SS. Petri et Febronie Muromensium (*Prol. Kal. Pp.*). Dionysii, heg. Athonici (*Ath.*). Domestici, heg. (*Ath.*). Procopii, mon. a Turcis occisi (*Ath.*). [Petri Niegusæ, Montisnigri archiep.].

† Septem fratrum, Orentii et cæterorum (*Mg. Sirm. Maz.*). † MM. Leonidis, Lybes et Eutropiæ (*Chiff.*). † Simonis, erem. (*Chiff.*).

OBSERVANDA.

S. Febronia.

Febronia, monacha, martyrii socios habuit Leonidem, Lybem et Eutropiam, quarum certamen enarratur in Actis SS., pag. 17 et seq. Eadem Acta syriace vulgavit J. S. Assemanus, Bibl. Orientalis tomo IV, immerito negans ea esse genuina. Jamvero hoc die martyrium coronasse unanimi consensu referunt Kalendaria Græca, Bas., Neap., Menæa excusa et mss., accedentibus codd. Slavici, ut Mstisl. et Rum. in quibus diserte præscribitur nota *passionis*. Nec obstat Ostromi-

rani codicis auctoritas; potuit enim Kalendarii istius auctor primævus præ oculis habere Acta Græca, in quibus re vera de fuso sanguine nihil reperitur notatum; sed solummodo in fine scribitur, *depositas fuisse sanctæ martyris reliquias die 25 Junii*. Jamvero depositæ fuerunt eodem ipso die, ut sæpe usuvenit, quo sancta decertavit. — Petri et Febronie Muromensium breve elogium ex antiquis codicibus mss. Slavici latino sermone donatum vulgaverunt PP. Bollandiani, in opere suo ad

SS. Petrus et Febronia Muromenses.

ad præsentem diem, pag. 111; quapropter paucis rem absolvere Memoriae Slavicae modo dandæ. — De Theodosio, metropolita Trapezuntis, fratre Dionysii ætate majore, actum est xi Januarii, et quia ibi quædam de ipso Dionysio delibata sunt, idcirco pauca erunt hodie dicenda: Itaque postquam a fratre suo, tunc monasterii Philothei hegumeno, in religiosum cœtum fuerat accensus Dionysius ac dein ab episcopo Herissenso sacerdotio auctus, relicto cœnobio in summa Montis Atho, ut vocatur, *parvi* secessit, quo Deo conjunctius viveret, ibique conspicuum monasterium excitavit anno 1580, imperatore Alexio Comneno sumptus ad id præstante atque monasterii patrocinium suscipiente; extruxit autem illud in loco, ut fertur, divinitus monstrato, et peramœne supra litus maris sito, fecitque sancto Præcursori sacrum. Exstat adhuc in bibliotheca monasterii eximium chrysobullum Alexii imperatoris, cujus initium est: *Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ*, etc. Idem exornavit deinde Neagulus Bassaraba, Voivoda Ungaro-Valachia, qui et aquæductum fecit et aquam in monasterium derivavit. Tertio decoratum fuit a Voivoda Petro, qui anno 1580 Ecclesiam depingi curavit, et multo splendidius a Roxandra, Petri filia, ut cæteros monasterii pro-

tectores taceam, quos enumerat Joannes Comnenus, rem totam fuse prosequens. Ut monasterio suo consuleret, ter Trapezuntem navigavit Dionysius; ubi dum tertio versabatur, supremum diem obiit, anno vitæ suæ septuagesimo secundo, die Junii xxv, atque a fratre suo Theodosio, metropolita, honorificam accepit ibidem sepulturam. Hæc fusius declarata reperiuntur in Paterico Montis Atho, t. I, p. 576 et seqq.; cui addendi: Joan. Comnenus, *Descriptio Montis Atho*, Palæogr. Græcæ, I. VII p. 476. *Descriptio monasteriorum Montis Atho*, Petropoli, 1869, p. 123 et seq.; Fallmerayer, *Originalfragmente etc.*, citatus a doct. Miklosiç, *Slavische Bibliothek*, t. I, p. 165. — Non aliter innotescit nobis Dometius, nisi quod fuerit Dionysii jam laudati socius et amicus, eique demortuo in regendo monasterio S. Joannis Baptistæ successor. Ita auctor Paterici Montis Atho, t. I, p. 594, ex libro cui titulus: *Acoluthia, Patrum hagioritarum*. — Dionysio et Dometio adnumeratur Procopius quidam, e finibus Varnæ oriundus; qui ex monacho Montis Atho evasit primum apostata, deinceps vero christianæ fidei confessor, ut tot alii. Occubuit Smyrnæ anno 1810. Hæc summatim ex Paterico, t. II, p. 266.

DIES XXV
JUNI.

Dometius.

Procopius.

MEMORIAE SLAVICÆ.

Petrus, omnibus qui christianum principem decent virtutibus clarus, patrem habuit Georgium Vladimiridem, uxorem vero Febroniam, prudentia et pietate multo magis quam generis claritate illustrem. Hujus sanctitatem testatam fuisse volunt miro sanationum et secreta cognoscendi dono: quemadmodum fuse narratur in Vita, quam nuper in lucem ediderunt auctores Russi, inferius primo loco indicandi; sed quæ, utpote fabulis referta, egregia indiget castigatione. Verum, ut illa mittantur, postquam Petrus Muromiæ summa

omnium laude imperasset, tandem maximam nactus senectutem, ex his terris migravit anno 1228, magno schemate cum nomine Davidis antea assumpto. Conditus est Muromiæ, in ecclesia cathedrali, et in eo sepulcro positus, quod ejus uxorem, a sanctitate quoque laudatam et in religione Euphrosyniam dictam, eodemque anno vita functam, mox erat excepturum. Utriusque memoriam ad præsentem diem coli statuit concilium Mosquense anno 1547.

Cfr. 1) Monum. lit. ant. ed. Kostomarov, I, p. 29. 2) Prolog. et Muraviev ad h. d. 3) Dict. hag., p. 226. 4) Menol. Veršinski ad h. d. 5) Macarii, Hist. Eccl. Russ., t. III, p. 251 et not. 565.

Natus est Petrus anno circiter 1747 in vico Montisnigri, nomine Nieguš; unde cognomen suum traxit. Juvenis versabatur Petropoli in Russia, quum ibidem die 10 martii, anno 1766, patruus ejus, Basilus, archiepiscopus, diem obiit. Aderat etiam Josephus Mukicevič, monachus Dalmata ex Maina oriundus; qui per capellanum regium Platonem a magno duce Paulo efflagitavit, ut quod juvenis eruditioni adhuc deerat, singulari sollicitudine procuraretur. Eum deinceps non deseruit ille monachus, sed cum duobus militum præfectis russis, Michaele Tarasov et Joanne Vasilievič Kozlovski, reduxit Stanievicium, castrum in finibus Montisnigri et Boccae Catharensis, et simul metropolim et monasterium; ubi archiepiscopus Sabbas ejus institutionem absolvit. Diligenter his curis respondit Petrus, et præter linguam patriam seu servicam et veterem slavicam seu liturgicam, didicit loqui russice, germanice et italice, atque aliquid etiam de linguis anglica et gallica delibavit. Cæterum ingenium ei erat amplum, alacris mens et natura imperio aptissima; statura vero magna erat, promissa barba, corporis habitus firmus; ita ut tota ejus species eximiam quamdam dignitatem spiraret et majestatem. Militarem scientiam non omnino

neglexerat; et eam profecto probe calluit, qua barbaræ suæ genti victoriam de immanium Turcarum agminibus assereret et aliquando etiam de Gallis. Quibus dotibus quum præditus esset, quid mirum si efferis et bellicosus monticolis ad finem vitæ usque acceptissimus fuerit eosque habuerit sibi obedientissimos? Domum jam redierat, quum die 28 octobris anni 1768 Cevii pugnata est truculentissima pugna, in qua ter mille Cernegorenses sexaginta millia Turcarum fuderunt. Cui certamini non adfuit solum Petrus, sed ex monte Lisac aggressionis dedit signum. Tanta tum jam erat ejus apud suos auctoritas. Dux item erat anno 1774, quum cum parva manu septingentos Venetos milites, ad monasterium Stanievicium, quod simul castrum fuisse diximus, occupandum missos, in fugam vertit et propulit usque ad Popore. Hoc tempore principis loco habebant Cernegorenses medici Buduensis famulum quemdam, Stephanum Maly nomine seu Parvum, qui se Petrum III imperatorem esse, Russia profugum, credulæ genti persuaserat; ita ut clerus, licet error manifestus esset, metu discordiæ mendacium dissimulare cogeretur. Stephani morte mutata est rerum conditio anno 1774, et exinde venit reipublicæ regimen in archiepiscopi Sabbæ manus et Petri Petrovič,

Dionysius,
hegum.

S. Petrus, Mu-
romiæ dux.

Petrus Nieguš
Montisnigri
archiep. et
princeps.

DIES XXV
JUNI.

Petrovič, jam archimandritæ creati. Hic anno 1778 Petropolim cum duobus aliis mittendus visus est, qui ibidem (ni fallor), utpote Sabbæ adjutor et designatus successor, episcopalem consecrationem acciperet et pristina pacta redintegraret; sed septem mensium spatio nil istic profecit, quod in itinere cum duce militari Zorič, Potemkin adversario, amicitiam iniisset: qua repulsa facile adducti sunt Cernegorenses ad fœdus iniendum cum Austriacis. Firmata est deinceps hæc societas; et quidem, quum anno 1782 archiepiscopus Sabbas e vivis recessisset et populus urgeret Petrum ut sibi manus imponi curaret, a legato Golovkino ab itinere Petropolitano impeditus, consensu Josephi II, imperatoris Austriaci, die 14 octobris ejusdem anni 1782 archiepiscopus ordinatus est a Moyse Putnik, metropolita Carlostadiensis; in quam civitatem Arsenius II, Ipekiensis patriarcha, ad catholicum religionem plane propensus, anno 1741 sedem suam metu Turcarum transtulerat. Biennio post videtur Petrus se denuo dedisse in viam, ut universam Europam peragraret. Ut autem ineunte anno 1786 Tergestum et inde Petropolim venit, Montemnigrum interea temporis a Turcis devastatum fuisse intellexit. Quo propere pergens, eo appulit mense februario ejusdem anni et oculis suis vidit vicos, oppida atque ipsum Cetinense monasterium, antea suam sedem, spoliata et igne deleta, cives profugos, vectigalia a Turcis imposita et gravissimum æs alienum contractum. Atque hæc nata ex discordia, quæ, dum abesset, efferbuerat et nonnullos mense maio anni superioris eo impulerat ut Turcas injuriarum suarum adhiberent vindices! Quibus rebus cognitis, nil potius Petrus habuit, quam ut pacem inter suos conciliaret et, negatis vectigalibus, Montisnigri libertatem assereret. Russis itaque et Austriacis, quum anno 1788 Turcis bellum indixere, non magna opus fuit industria, ut Petrum ejusque gentem in partes suas adducerent. Triennium exinde cum hoste pugnarunt Cernegorenses diversa fortuna, jugum Turcicum nunquam sibi imponi passi: quare neque Josephus II, neque Catharina II a perfidiæ crimine absolvi possunt, quod anno 1791 pace Sistoviensi agnoverunt Montemnigrum ditionem esse Turcicam, ejusque incolæ Sultano subditos. Hinc sequentibus annis Petro novæ pugnae cum Turcis fuerunt; quæ omnium gravissimæ factæ sunt anno 1796, quo Galli fœdus cum Turcis inierunt de occupandis Venetorum coloniis: quibus tuto potiri non liceret, nisi interjectus Monsniger prius domitus esset. Præfuit ipse Petrus prælio Krusiensi longe faustissimo, quo die 22 septembris integer exercitus Turcarum fusus est, et sultani in ipsa Albania dominatus fractus. Licuit deinde Petro cogitata sua referre ad conficiendas leges, quibus gentis suæ ferocia cohiberetur et ex prædonibus cives fierent. Coacta comitia die 18 octobris anni 1798, in quibus triginta tres articuli probati; quibus die 18 augusti anni 1803 sex alii additi; et imprimis cautum ut Austriaca ditio ab omni molestia vacua esset. Verum ea erat gentis barbaries, ut quum foris non bellarent, domi pacem habere non possent: quare publice edixit Petrus, ut aut a discordiis intestinis cessa-

rent, aut se officium suum abdicare sinerent. Quibus minis eos illuc adduxit ut quinquaginta præfectos aut judices admitterent. Interea tentabat sultanus, misso Polono quodam et edicto proposito, Cernegorenses tributarios facere: insigne Turcicæ amentiae specimen. Paulus vero, Russorum imperator, eorumdem sibi amicitiam conciliare satagebat, datis die 1 maii anni 1798 gratulatoriis litteris cum insignibus ordinis S. Alexandri Nevensis et die 11 januarii anni sequentis missis mille ducatis, totidem pollicitis in singulos annos. De his ut gratias referret, misit Petrus in Russiam cum armis Krusiensi prælio a Turcis ereptis (ea munerum loco censebantur)-archimandritam Buceticium, virum metu pœnæ olim ex provincia Gerbali Veneta profugum nimiaque confidentia in Montemnigrum receptum. Hæc ingentis mali labes. Metropolitancam sedem affectans, munera non Petri, sed suo nomine obtulit Buceticus. Archiepiscopum et Dulcium (hoc enim nomine vulgo cognitus est Franciscus Dubrostevič, eruditus Ragusinus, quem Petrus secum olim Petropoli duxerat et deinceps cancellarium adhibuerat) ambos, inquam, incusavit, quod Gallis favebant et ut populum ad religionem catholicam traducerent laborabant; dein quod oleum sanctum, libri liturgici et antimensia seu altaria consecrata missa ex Russia non distribuebantur, ita ut baptizati pueri confirmationis sacramento carerent et nil de libris et antimensiis nosset populus; quod decessoris mitra, imperatorium donum, jam ab anno 1790 pro plumbi et pulveris tormentarii pretio oppignorata, in alienis adhuc erat manibus; et demum quod in monasteriis nulli erant monachi, ita ut ne semel quidem in anno ibidem missæ sacrificium fieret. Misit itaque imperator Alexander comitem Ivelič, qui dolo Petrum caperet eumque traderet navarchæ russo, Corcyræ consistenti, hinc in Siberiam ablegandum, ejusque loco substitueret Buceticium. Sed ut Catharum advenit Ivelicius, secreto mandata sua aperuit fratri, Rizanensi archipresbytero: cui quum nil prius fuisset quam ut hæc cum metropolita communicaret, frustra ad conventum invitavit Ivelicius Petrum; frustra gentis primores tentavit; frustra gravissimas minas adhibuit; frustra demum inter archiepiscopi adversarios sparsit Alexandri imperatoris litteras, quibus Cernegorenses ad fidem Ivelicio habendam impellebantur, et alteras sanctæ synodi Petropolitane, quibus jubebatur Petrus causam suam dicere coram ejus cancellis. Hæc eo vergere ut Monsniger in Russiæ clientelam cederet, intellexere omnes, et quaternis litteris, aliis post alias ad Ivelicium datis, eum docuere se quidem a Russiæ autocratore adversus hostes defendi et protegi velle, sed non periculo libertatis, quæ vita potior sibi sit; falsis criminibus culpari archiepiscopum, patriæ patrem, cui cæterum nil cum sancta synodo commune sit; in Montenegro non omnia quidem optime esse composita, quum scholæ, tribunalia aliaque id genus instituta desint; verumtamen hæreses ibi nunquam, prout in Russia, egisse radices; cæterum res ante Petri Magni tempora pejori loco fuisse apud Moscos, neque nunc in exemplum proponi posse; rectius

etius acturam sanctam synodum, si spiritales Russorum morbos curet et simul protegat Serbos orthodoxos, qui quod se armis tueri nequeunt, quemadmodum Cernegorenses solent, trucidantur a Turcis; et alia id genus, quæ ab ipso Petro aut scripta fuerint aut certe suggesta. Litteras quoque dederunt Cernegorenses ad imperatorem Alexandrum, sed paulo humaniores, testati tamen se nil unquam acturos præter archiepiscopi voluntatem; in eo repositam esse omnem suam fiduciam seque omnia quæ loquatur credere; virum esse animo constanti et imperturbato, sine ambitione, populi utilitatibus unice incumbentem et tam laboriosum ut, nisi Deus vires adderet, concideret sub onere gubernandæ Ecclesiæ, in qua sacri canones nondum vigent. Addebant se imperatoria quidem consilia audire velle, sed clientelam et sanctæ synodi auctoritatem ferre non posse. In cunctis his epistolis nulla Dulcii mentio; in quem tamen volunt omnem culpam derivatam fuisse a Petro. Quod tamen certum est, in carcerem trusus fuit Dulcius; ubi nimio dolore absumptus est. Interim quum Russorum magnopere referret Cernegorenses adversarios non habere, prius Muzurevskium, dein Stephanum Andreevič Senkovski legatos imperator misit, qui de Ivelicii et Buceticii gestis inquirerent. Quam imprudenter ille, hic autem quam prave egisset, intellexere facile; et iussus fuisset Buceticius in Siberiam migrare, nisi veniam impetrasset Petrus. Quum hæc sedata fuisset tempestas animique monticolarum Senkovskii opera Russis denuo devincti, convertit se iterum archiepiscopus ad corrigenda Montisnigri instituta. Anno itaque 1805 aspero tempore cœpit omnes vicos circumire; quo itinere decennales dolores articulares contraxit, quibus tamen impeditus non fuit, quin extremo eodem anno arma denuo sumpserit. Quum enim Presburgensi pacto Austriaci Catharum, quæ octennium eis paruerat, Gallis cessissent, incolæ novum id jugum aversati, Petri auxilium implorarunt; quod ille non negavit. Atque hac re factum est, ut anno 1806 Russorum, in his plagis adversus Gallos bellantium, partes Petrus secutus sit; qua fidelitate promeruit pretiosissimam mitram a synodo Petropolitana dono missam. Nil omisere Galli ut hanc societatem solverent; quin etiam obtulit legatus Lariston Petro universæ Dalmatiæ patriarchatum; sed cassum plane fuit id molimen, annoque sequenti bis Petrus cum Russis tentavit Herzegovinum seu principatum S. Sabbæ Turcis, Gallorum sociis, eripere et in libertatem vindicare; neque prius cessavit ab hoc opere, quam fœdus Tilsitense finem imposuit irritis suis conatibus. Dum per id pactum Dalmatiæ secure dominarentur Galli, hi jam colloquiis, jam vi monticolas obsequentes sibi facere adnisi sunt; hinc nova certamina instituenda fuere Petro, cui non minus negotium erat cum Turcis, et simul auxilium præstandum Kara Georgio, Serviæ libertatem promoventi. Anno 1813 juvat Petrus Anglos in expellendis Gallis ex provincia Catharensi: quæ ditio

mense octobri ejusdem anni Montinigro adjecta est, paulo tamen post, ita volente Alexandro imperatore, Austriacis reddita; quibuscum Petrus deinceps pacifice vixit. Cætera Alexandrum, Russiæ imperatorem, nunquam benevolum expertus est; neque ante annum 1829, quum Nicolaus successisset, promissam olim a Paulo I annuam pensionem accepit. Interea, quantum potuerat, legibus constrinxerat gentis audaciam; privatis odiis et truculentarum ultionum consuetudini imposuerat modum; qualecunque regimen invexerat, cavens tamen ne bellicosum montanorum animum emolliret, in quo salus reipublicæ, continuis Turcarum insidiis et molitionibus tentata, consisteret; anno 1816, quum fames provinciam enecaret, omnes intenderat vires, ut popularium inopiam sublevaret, atque omni tempore, (quum probe intelligeret arte perficiendum esse quod natura negabat,) ruris disciplinam promoverat: neque has curas ante mortem omisit; et quidem, annos octoginta tres natus, primores ad pacem inter omnes tribus sancendam in diem 18 octobris anni 1830 acciverat, pridieque vespere cum eis, foco circumpositis, agebat de adhibendis postridie industriis, quum cœpit hora septima male habere. Sentiens itaque vitæ finem instare, ultimo adhortatus est rudes homines ad concordiam inter se servandam, ad acriter suam semper tuendam libertatem, et ad excludendos Montenigro extraneos. Dein ut se in cellam ducerent rogavit: quod dum fieret, ultimum spiritum exhalavit incredibili gentis suæ dolore. Obiit Cetiniæ, quo sedem suam a castro Stonevič transtulerat. Corpus depositum fuit in Citiniensi monasterio; ubi quum id anno 1836 integrum repertum fuisset, satis fuit incertissimum hoc prodigium, ut populus dilectissimum suum præsulem in sanctorum numerum referret. In quam rem consensit Petrus II, illius successor, et statuta fuit annua ejus festivitas sub diem 20 junii, (ni fallor, die 25); sed totum annum conveniunt peregrini ad sepulcrum celeberrimi archiepiscopi, quem in hymno ecclesiastico Montisnigri Stellam vocarunt. Et certe virum in media barbarie magnum fuisse, gentis suæ columen et patrem nemo jure negabit; sed simul id dandum, eum non ab omni ambitione fuisse vacuum, adeoque in id incubuisse ut patriarchatus Ipekiensis jura subvicarii titulo sibi sumeret et in omnes Serbos dominationem aucuparetur. Quare vicinorum fiducia aliquando caruit; verumtamen nunquam peccavit in socios ea perfidia, quam ab iisdem sæpius expertus erat. Defuit præterea ei quod catholicus nunquam fuit, licet ad catholicos propensus fuisse videatur; neque in alia animi affectione videntur hodie esse gentis primores; quin anno 1851 adivit archiepiscopus Petrus II Pium papam IX et benevole cum eo egit, et quum hæc scribimus versatur Romæ principis Danielis vidua. Faxit Deus, aut Nigrimontis incolæ, qui post Cæruliana ausa sæpius cum ecclesia Romana pacem redintegrarunt, ad matris sinum omnino redeant et in eodem perpetuo versentur!

DIES XXV
JUNI.

Cfr 1) Andrič, *Geschichte des Montenegro*. 2) Pouqueville, *Voyage*, tom. I, pag. 58 et seq.; *Histoire*, tom. I, pag. 49 et seq. 3) Chopin, *Bosnie, Serbie, etc.*, pag. 175 et seq. 4) Vialla de Sommieres, tom. I, pag. 362, et tom. II, pag. 1 et seq. 5) Gardner Wilkinson, tom. II, pag. 10 et seq. 6) Kovalevski, *Quatuor menses in Montenegro peracti, petropoli, 1841*.

DIES XXVI
ET XXVII
JUNI.

DIES XXVI.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Davidis Thessalonicensis (*Mst. Prol. Kal. Hor. Tern. Novg. 1, cum GP. Coisl. Vind. Msq. Dom. Maz. Mg.*). S. Joannis Gothi (*Kal. cum Bas. Chiffl. Mg.*). S. Dionysii, ep. Suzdaliæ (*Kal.*). Festum iconis B. Mariæ Lyddensis seu Romanæ (*Menol.*). Apparitio iconis B. M. V. Tichvinensis (*Men. Kal. Prol.*). S. Radjeni (*Iber.*).

† MM. Joannis et Pauli (*Neap.*). † Sampsonis Xenodochi (*Flor.*). † Rufi, ex 70 disc. (*Med. Chiffl.*). † Timonis, unius ex 70 (*Chiffl. Sirm.*). † Epenæti, ex 70 (*Chiffl. Sirm.*). † MM. Therapontis, Macarii, Marci et Marciae (*Sirm. Med. Taur.*). † Theodori in Rhesio encænïa (*Taur. I*). † Anthionis (*Chiffl.*).

OBSERVANDA.

S. Dionysius.

Eruditissimi Bollandi socii tractant hodie, pag. 246, de Dionysio quodam Bulgariæ archiepiscopo, quem manifesto confundunt cum Dionysio Suzdaliensi. Hujus pleniorē notitiā exhibent Memoriarum inferius ponendæ. — De Joanne et Paulo, martyribus Romanis, deque S. Terentiano et filio ejus fuse tractatur in Actis SS., p. 138 et seq. — De Imagine B. Virginis Lyddensis seu Romanæ diceremus in Memoriis Slavicis, nisi fides deesset. Plura sacella et templa B. M. Tichvinensi dicata esse Mosquæ et alibi testatur Kal. Mosquense, p. 273. Consulantur Memoriarum Slavicarum hujus diei. — De Timone, uno ex septuaginta duobus discipulis Domini, confer, si lubet, Acta SS., t. X

Oct., pag. 671, n. 51. — In alio cod. Florentino S. Sampson refertur die sequenti; idque melius. — In synaxario Iberorum ms., cujus meminit Brosset in *chronico Georgiano*, refertur ad hunc diem S. Radjen. Porro ad ultimum diem Martii contractam dedi notitiā de S. Davide Garedjiensi, eremita in Iberia seu Georgia; addidi et rationem cur in fine Martii fuerit collocatus. Jamvero quum hodiernum Radjenum ab eremita Garedjiensi distinctum esse certum non sit, idcirco plura dicere hic supersedemus. — De æde S. Theodori in Rhesio vide Cangium, CP. Christ. IV, 199.

S. Sampson.

S. Radjen.

SS. Joannes et Paulus.

Festum B. M. Romanæ et Tichvinensis.

S. Timon.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Dionysius, episcopus Suzdaliensis.

Obiit Dionysius Kioviæ anno 1385. Divino servitio ab adolescentia mancipatus, cryptam prope Novgorodiam inferiorem incoluit, et monasterium, Cryptense dictum, ibidem exstruxit et gubernavit. Ob præstantes virtutes ad sedem Suzdaliensem a S. Alexio, metropolita, evectus, multa passus est tum a magno duce Demetrio Tanaico, tum præsertim a Mitjao, qui dignitatem metropolitanam usurpaverat, reclamantibus cæteris episcopis, et maxime Dionysio. Hæresim Strigolnicorum, in finibus Novgorodiæ et Pscoviæ potissimum grassantem, qua verbo, qua scripto oppugnavit eo successu,

ut magni ducis benevolentiam captaverit; a quo et Constantinopolim missus est, ut metropolitanam investituram acciperet a patriarcha. Qua obtenta, dum Mosquam repeteret, Kioviæ comprehenditur jussu Vladimiri Olgerdovicii, et custodibus traditus supremum diem ibidem obiit anno 1385, die 26 junii. Hunc igitur Dionysium, natione Græcum, in Kalendaria sua inserunt quidem auctores recentiores; verum nec Menæorum liber, nec Menologium, nec Prologus de eo quidquam habet. Recentiores autem fontes indicantur infra.

Cfr 1) Muraviev, Vitæ SS., ad h. d. 2) Diction. hagiogr., p. 95. 3) Menolog. Vers. ad h. d. 4) Philaret, Hist. Eccl. Russ., II, pag. 87.

Festum B. M. Tichvinensis.

Narrant miraculosam hanc imaginem, Constantinopoli, ut fert traditio, oriundam, postquam pluribus in locis ditionis Novgorodensis apparuisset, quin tamen uspiam consisteret, tandem ad fluvium Tichvinam consedissee, et summa populi religione fuisse exceptam, anno 1383, archiepiscopo Alexio Novgorodensem Ecclesiam regente. In cujus apparitionis

memoriam singularis hæc festivitas instituta est, templo insuper et monasterio Tichvinensi in loco visionis exædificato. Stupendam Apparitionis historiam fuse narrat Prologus, fusissime autem Menologii editor Mosquensis. Memorat quoque Menologii orientalis Ecclesiæ auctor ad præsentem diem. Minus etiam credibilis est historia imaginis Lyddensis.

DIES XXVII.

Ex Ostromira-
num.

Ex variis.

MEMORIA S. SAMPSONIS XENODOCHI (*Omnes cum Bas. CP. GP. Vind. Msq. Pg. Flor. Sirm. Chiffl. Dom. Maz. Mg.*).

S. Cyrilli, patr. Alexandrini (*Ass. Rum. cum Bas. Maz.*). S. Severi, jejunatoris (*Men. Kal.*).

† Davidis, mon. Thessal. (*Bas.*). † Irenæi (*Neap.*). † Anecti seu Aniceti, mart. Cæsareæ (*Mg. Sirl. Cyth.*). † Joannæ, myrophoræ (*Chiffl.*). † Lueæ, erem. (*Chiffl.*).

OBSERVANDA.

S. Sampson.

Vita Sampsonis cognomento *Hospitalis*, auctore Metaphraste, exstat in Actis SS, pag. 253; ex qua manifestum fit, quandonam vixerit Simeon dictus Metaphrastes; qua de re adeo disceptatum est

inter eruditos. Superstes fuit scilicet non tantum Constantino Porphyrogenito, ut credidit Verhovius noster, sed etiam Joanni Tzemiscæ. Videsis etiam Pagium ad annum 968. — Joanna, unguentifera,

S. Joannæ.
S. Lucas.

tifera, quam ex cod. Chiffletii ms. exscriptam protuli, uxor erat Chuzæ; de ea plura legere est in Actis SS. ad 24 Maii. — Cum præter nomen Lucæ eremitæ nihil amplius repperit Papebrochius, idque in solo Synaxario Divionensi inscriptum, reliquit eum inter sanctos, ut invenit; certius judicium de sanctitate viri Deo et tempori dimittens. Operæ pretium erit perlegere ea quæ occasione Lucæ eremitæ, de aliis Græcæ Ecclesiæ sanctis sæculi ix et x statuendum dicit idem Pa-

pebrochius. — S. Cyrillum, patr. Alexandrinum, quem solemniter cultu celebrat universa Græcorum Ecclesia ad 18 Januarii, diserte nominat hodie cod. Assemani glagoliticus, quem ille Hierosolymis Romam attulit. Concinit Hagiologium metricum Habessynorum, et, uti opinor, cod. Rum., quamvis proferat nudum nomen *Curilli episcopi*. — *Nota.* Hodie agitur insuper memoria victoriæ de Suevis, a Petro I reportatæ ad Poltavam, anno 1709.

DIES XXVIII
ET XXIX
JUNII.
S. Cyrillus
patr. Alexan-
drinus.

DIES XXVIII.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

INVENTIO RELIQUIARUM SS. CYRI ET JOANNIS (*Omnes cum Bas. CP. GP. Goth. Pg. Flor. Msq. Nan. Sirm. Maz. Dom. Vind. Mg.*).

S. Pauli, medici (*Prol. Kal. cum Sirm. Taur. Med. Maz. Chiff.*). SS. Sergii et Germani Balaamicorum (*Verš. Kal.*).

† Leonis, papæ (*Neap.*). † Hypatii, ep. Gangræ (*Nan.*). † Pappii seu Pappiani, mart. in Sicilia (*Mg.*). † Agathodori et Agathoniceæ (*Med. Taur. Chiff. Maz.*). † Luciani, conf. (*Chiff.*). † Macedonii et duorum puerorum (*Chiff.*). † Sergii, mon. (*Sirm. Chiff.*). † Moysis, eremitæ (*Chiff. Sirm.*). † Martyrum 70 Seytopoli (*Chiff.*). † Trium MM. in Galatia (*Chiff.*). † Josephi, mart. et soc. (*Taur. I, Maz.*).

OBSERVANDA.

SS. Cyrus et
Joannes.

Senkesser Æthiopicum, a Dillmanno vulgatum, sic habet: « Die quarta mensis Hamle (28 Junii) translatio corporum Abukiri et Joannis, qui Jacatit mensis die vi (31 Januarii) passi sunt. » Dillmann, Catal. codd. mss. bibl. Bodleianæ, pars. VII, codd. Æthiop., pag. 65, Oxonii 1848. In Mart. Romano celebratur memoria SS. MM. Alexandriæ, quorum ultimo loco venit S. Rais seu Herais, Ostromirano Synaxario non ignota. — Lucianus et Macedonius fere nominatenus noti sunt. Qui vero post S. Paulum medicum memorantur in iisdem Synaxariis Græcis Agathodorus et Agathonica, videntur Bollandianis fuisse famuli S. Pauli diaconi, alias Papyli, cum S. Carpo episcopo passi, atque in Actis SS. relati ad xiii Aprilis. —

S. Leo, de quo agit Neap., est hujus nominis primus, non secundus. De eo plura habes in Actis SS., pag. 574 et seq. et apud Sollerium in Martyr. Usuardino ad hunc diem. — Sergius, fundator monasterii Nicetiatae in sinu Nicomediensi et militiæ magister, floruit sæculo nono. Cfr Acta SS., p. 584. — Verosimiliter dicunt Bollandiani hodiernum Moysen esse eundem cujus memoriam celebrarunt ipsi xviii Februarii, et de quo iterum pluribus egerunt tom. X Oct., pag. 679. Moysen Æthiopem, eremitam quoque, retulerunt iidem hagiographi xviii Junii. — Josephus videtur passus esse cum SS. Acepsima et Aithala, quos retulimus alibi.

S. Leo.
S. Sergius.
S. Moyses.
S. Josephus.

S. Paulus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Sergius et
Germanus,
Balaamici.

Multa de his duobus monachis narrantur aut potius conjiciuntur ab auctoribus indigenis vel prorsus inepta, vel nullo solido argumento nixa. Alii namque apostolicis viris eos convixisse somniantur, alii, inter quos Muraviev toties jam in opere hoc citatus, tempore S. Olgæ floruisse autumant; sunt qui eos ad tempora S. Vladimiri remittere malunt. Jamvero illud tantum pro certo dari potest utriusque originem et adventum omnino ignorari. Pro-

babillissima tamen sententia est eorum, qui Sergium et Germanum sæculo xiv vixisse affirmant, quo nempe Karelia sub dominationem Russiæ venit. Porro Balaamica insula sita est medio in lacu Ladoga; unde monasterium, a Sergio et Germano institutum, Balaamici cognomen retinuit. Cæterum uterque vir tum in Prologo tum in Menæis desideratur. Translationis festum agunt Russi 11 Septembris.

Cfr 1) Muraviev, Vitæ SS. ad h. d. 2) Diet. hag., pag. 77. 3) Macarius, Hist. Eccl. Russ. I, pag. 155 et seq. 4) Philaretus, Hist. Eccl. Russ., II, 52. 5) Menol. Vers. ad h. d.

DIES XXIX.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA SS. APP. PETRI ET PAULI (*Ila omnes cum Bas. Neap. CP. GP. etc.*).

S. Petri, thaum. Rostoviensis (*Pp. Kal. Prol.*). Andreæ Bogolubensis (*Hag.*). S. Eustathii Mzskhetensis (*Iber.*).

OBSERVANDA.

SS. Petrus
et Paulus
apostoli.

Valde notandum est elogium sanctorum apostolorum, auctore S. Joanne Chrysostomo, quod hodie legere est in Prologo. In eo enim S. Petrus disertissime vocatur *omnium apostolorum pastor præcipuus* (*pastyriu VLADYČNYI vseh apostol*). Cujus testimonii momentum tantum est, ut sufficeret vel solum ad refellendas omnes cavillationes, quas contra primatum S. Petri objicere solent Russi acatholici. Primatum dico non honoris, quem libentissime dabit Russorum quivis, sed juris-

dictionis ac potestatis, quem totis viribus tum apostolorum principi tum ejus successoribus eripere conantur, sed frustra. — De Petro Rostoviensi dicendi locus proprius est ad diem præsentem, licet apud alios referatur die sequenti. In Actis SS. magnifice prædicatur Czar Rostoviensis, cum tamen esset regulus; id neminem gravabit. De Petro Muromensi et uxore ejus Febronia egimus supra, ad diem xxv, sanctæ Febroniæ, virgini et martyri, sacram. — In Calendario quod ad cal-

S. Petrus Ro-
stoviensis.

S. Eustathius
Mzskhetensis.

cem

DIES XXX
JUNI.

cem Bibliorum in Iberica lingua recens editorum adjectum est, legitur nomen S. Eustathii Mzkhetensis ad 29 Junii; at in Synaxario quodam antiquo, quod citatur in *Chronico* Brosseti, inscriptus

est ad 20 Decembris; quo agemus de eo, si interea quædam de eo apud auctores invenire datum fuerit. Est autem Mzkheta Kartheliæ primaria civitas et caput.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Petrus Rostov-
niensis.

Alii recensent Petrum ad hanc diem, alii ad præcedentem, sancto Petro, apostolorum principi sacram. Floruit sæculo decimo tertio, dominantibus in Russia Mongolis, fuitque Chani Bercai nepos. Qui cum Rostoviæ episcopum, Cyrillum, de idolorum vanitate, deque christiana doctrina, et de S. Leontio, Rostoviæ apostolo, coram Chano disserentem audivisset, suscipiendæ fidei christianæ desiderium concepit; utque voti compos fieret, Cyrillo Rostoviam redeunti sese socium clam adjunxit. Baptismo cum nomine Petri suscepto, apud episcopum mansit usque ad annum 1266, quo ille obiit; Ignatio vero, Cyrilli successori, ecclesiam cum

monasterio exstruxit sub titulo SS. apostolorum Petri et Pauli; a quibus hac de re in visione præmoneri sibi visus fuerat, et pecuniam accepisse fertur ad emendam terram templo erigendo necessariam. Ne autem in Asiam rediret Petrus, uxorem duxit, suadente principe Rostoviensi, a quo tanquam frater diligebatur. Postmodum, uxore filiisque ab ea procreatis orbatus, mundo valedixit, habituque monastico suscepto, in propecta senectute obiit anno circiter 1290. Sepultus est in monasterio a se condito, ubi ad hunc diem quiescit.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Colloquia Orthod., 1839, mens. Mart., pag. 337 et seq. 3) Buslajev, Očerki, t. II, a pag. 153. 4) Dict. hag., pag. 227. 5) Menol. Verš. ad h. d.

Andreas Bogolub-
nensis.

Andreas Vladimiriæ sedit ab anno 1157 ad annum 1174, fuitque filius Georgii Dolgorukii, seu Longimani. Eminuit in Andrea pietas, ac potissimum tener erga B. Virginem affectus; cujus imaginem secum in castris ferre solebat præliaturus. Ejusdem virginis ope et præsidio insignem de Bulgaris Volgensibus reportavit victoriam anno 1164, in cujus rei memoriam festum peculiare in honorem B. M. V. Vladimiriensis institui voluit, et prima die augusti quotannis celebrari. Idem cum Vyšegorodia

Rostoviam peteret, miraculosam B. M. V. imaginem secum deferens, a Beata Virgine in loco quodam sistere juberi sibi visus est et ecclesiæ urbisque jacere fundamenta, imagine Vladimiriæ delata. In cujus visionis memoriam aliud festum institutum est, in honorem B. M. V. Bogolubensis die 18 junii obeundum, ut vidimus supra. Obiit Andreas anno 1174, die 29 junii, a proceribus et cognatis interfectus. Colitur præterea peculiari officio ad diem 4 Julii.

Cfr 1) Annal., t. I, pag. 140, 156, II, 111-113. 2) Macarius, Hist. Eccl. Russ. III, pag. 224 et seq. 3) Dict. hag., pag. 22. 4) Kulčinius, Specimen, pag. 278.

DIES XXX.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA SANCTORUM DUODECIM APOSTOLORUM (*Omnes cum Bas. GP. Vind. Goth. etc.*).

B. Petri, thaum. Rostoviensis (*Menol.*). S. Georgii Mtha-Tzmindani (*Iber.*). SS. Euthymii, Georgii et Joannis Iberorum (*Iber.*).

† Pauli, ap. (*Neap.*). † MM. Diomedis, Eulampii Tarsensis, Melitonis, Petri Synapensis et Asclepiadis (*Chiff.*). † MM. Leonis et Paregorii, Pataræ in Lycia (*Acta SS.*). † Basilides, mart. Alexandriæ (*Acta SS.*).

OBSERVANDA.

Synaxis XII
Apostolorum.

Solemnitatem hanc apud Græcos veterem fuisse et statim testatur, præter alia documenta SS. Patrum, SS. Apostolorum templum, omnium quæ in CPoli exstiterunt, post Sophianum, celeberrimum ac pulcherrimum. Exstruxit illud Constantinus Magnus, statuitque, ut in eo imperatores christiani post obitum humarentur: quapropter imperatorium cœmeterium vulgo fuit appellatum, ut fuse demonstravit Cangius, CPolis christianæ lib. IV, p. 105 et seq. Difficile itaque credet quis cl. Morcellio, conjicienti celebritatem hanc apud Latinos dudum institutam, nonnisi recentiori ævo a Græcis fuisse probatam et adscitam, temporibus nimirum Concilii Nicæni II, quum jam Iconomachorum rabies deferbuisset (Kal. Const., t. II, p. 144). In Ostromirano Synaxario et passim diserte exprimitur numerus duodenarius; quin tamen ideo non nominetur S. Paulus; cujus apostoli nomen seorsim expressum legitur in Calendario Neapolitano marmoreo. Addatur, officii, quod in honorem SS. duodecim apostolorum recitari solet a Græcis, auctorem esse Theophanem, metropolitam Nicææ, qui floruit sæculo nono. — Georgium Mtha-Tzmindanum hoc die consignatum reperio in Kalend. Iberorum, quod in Chronico Iberico

cl. Brossetus in lucem dedit anno 1830. A sancto Ibero sibi cognomine, qui cum duobus aliis, Euthymio et Joanne prodire solet, probe distinguendum esse suadet cognomen Mtha-Tzmindani. Posterior nempe degit in Monte Atho, ibique cum SS. Joanne et Euthymio monasterii, quod in eorum memoriam hactenus Ibericum nuncupatur, auctor fuit. De unoquoque accipe pauca. Joannes, e civitate Tao seu Taos Car oriundus, Davidis Curopalatæ, Iberiæ regis, erat consiliarius. At mox, despecta mundi gloria, (erat enim illustri genere prognatus,) monachum induit in monasterio Colpa; unde in montem Olympum S. Joannicii Magni nomine clarum transiit, ac tandem Montem Atho petiit, Athanasii Athonici fama illectus; cujus non consuetudine tantum, sed etiam familiaritate usus est. Quadam die, dum Constantinopoli monasterii causam agebat apud imperatorem, proprium filium, Euthymium, ibi cum avunculo versantem, casu offendit. Urbem nempe adierat Euthymius ut studia litterarum perficeret; quippe qui tenera adhuc esset ætate. Quibus absolutis, mundo valedixit et ipse, atque parenti suo in monasterio Athanasiano socium sese adjunxit. Interea Joannes, solitudinis amore, lau-
ram

SS. Joannes
Euthymius et
Georgius.

S. Georgius
Mtha-Tzmin-
danus.

ram reliquit et in locum, ubi exstabat ædícula, e monacho qui eam excitaverat, Clementina dicta, cum filio secessit, ibique brevi socios nactus est adeo frequentes, ut amplioris ecclesiæ et monasterii fundamenta jacere coactus fuerit. Qua in re adiutorem habuit Tornicium Iberum, qui, e duce exercitus monachus, tropæis bellicis non minus quam sanguinis nobilitate erat illustris; quin etiam, dum in Monte Atho morabatur, ab imperatrice Theophania, suadente Iberiæ rege, iterum militum dux constitutus fuit adversus Persas, imperium bello invadentes; quibus devictis enseque deposito, in Montem Atho rediit, atque monasterium, quod in Iberorum usum eduxerat Joannes, splendide ornavit, ibique reliquum vitæ suæ mansit. Non diu superstes fuit benefactori suo Joannes; at antequam commune naturæ debitum solveret, Euthymio monasterii regimen commisit ea lege, ut ipsi demortuo succederet in hegumenatu Georgius, utriusque cognatus; qui tunc temporis jam in monasterio morabatur. Obiit autem Joannes 14 junii, coliturque a monachis Athonicis, ut dictum est, 13 Maii una cum Euthymio. Rexit hic monasterium, a patre sibi concreditum, annos quindecim; nec illi soli, sed et cæteris omnibus quotquot in Monte exstabant, præfuisse dicitur. Quamvis autem hegumeni curis varie distineretur, tamen multos libros in usum gentis suæ conscripsit, præsertim pios; selecta scilicet patrum opera, vitasque sanctorum et, quod caput est, scripturas sacras, e Græca lingua in Ibericam non ineleganter transtulit; quapropter unus e celeberrimis undecimi sæculi scriptoribus habetur a suis. In quo labore socios habuit Arsenium, episcopum Nino-Tzmindanum, et Joannem Gerdzelidzen, qui reclusorum vitam prope monasterium agebant. Tandem CPolim negotiorum monasterii causa profectus, cum quadam die per plateas urbis equo insedens procederet, in terram ab eo dejectus graviterque læsus, non multo post animam Deo reddidit anno 1026, die 13 Maii. Corpus ejus, CPoli in Montem Atho avectum, primo in ecclesia monasterii Iberici, S. Joanni Baptistæ sacra, dein in majori ecclesia B. M. in cælos Assumptæ translatus, et in marmoreo sepulchro a Georgio conditum est. De Georgio quoque pauca delibanda sunt. Et primo quidem distinguatur oportet a Georgio seniore, qui Euthymio in regendo monasterio fuit successor, atque huic aliquandiu moderator. Natus erat in Trialetia, a parentibus piis, Jacobo et Maria, anno 1014, imperante Georgio I. Septennis sorori suæ, nomine Theclæ, quæ in monasterio Sam-Tzkhetsensi velum assumpserat, traditur educandus; tum anno ætatis decimo, in monasterio B. M. Khakhulensi, a sene quodam Hilarione excultus est, ac tandem CPolim abductus, ubi litterarum Græcarum et philosophiæ studio annos duodecim impendit. In patriam redux, monasterio Khakhulensi nomen dedit, ibique tonsuram ab Hilarione accepit, annos natus viginti quinque; mox, relicto cœtu, in Palæstinam clam profectus est, sedemque fixit non procul a monasterio S. Romani, socius factus cujusdam senis Georgii, natione Iberi; a cujus nutu pendit annos tres. Tum

Jerosolymam adire, et loca sancta adorare; quin et in montem sanctum pergere permissus est, quo Euthymii fama trahebatur. At sanctum virum in vivis non reperit; mansit tamen in monasterio Iberorum, fratribus virtutum exempla præbens tanta, ut ecclesiæ ab eis brevi præfectus sit et ad sacerdotium promotus. Euthymii exemplo, plurima volumina iberice conscripsit; synaxarium nempe, aliosque libros liturgicos, Menæorum partem, commentarios in Genesim, et epistolas universas in linguam Ibericam convertit; præterea multa de monasterii fundatoribus et originibus scripto mandavit. Joannis et Euthymii corpora in novam ecclesiam Assumptionis transferenda curavit; ipsam vero ecclesiam plumbeo tecto munivit. Narratur insuper Slavos in Livadia degentes, homines admodum rudes, ab idolorum cultu ad fidem Christi traduxisse, præcipuo idolo confracto et contrito. Cum autem itinerum frequentia curarumque multitudine ab incepto scribendi libros proposito impediretur, relicto Monte Atho, in Armeniam minorem trajecit, et, sede in Monte Nigro fixa, in vertendis libris, aut potius in recognoscendis lucubrationibus Euthymii totus fuit, eas expoliens, exornans, dictionem, constructionemque verborum accuratissime castigans. Unde factum est, ut, Georgii scriptis per monasteria propagatis, fama quoque manaret ad Iberiam usque, auctoris præsentiam expetentibus non solum Ecclesiæ Ibericæ præsulibus, sed etiam rege Bagrato III. Perrexit itaque in patriam Georgius, ubi magno honore ab omnibus, potissimum vero a rege et Maria, matre ejus, exceptus est, omnibusque carus effectus, tum ob consiliorum prudentiam doctrinæque præstantiam, tum maxime propter misericordiam erga orphanos; quos, magno numero congregatos, litteras docebat ipsemet ac singulari cura excolebat. Mansit in Iberio annos quinque, donec a Babylonæ rege Alp-Arslano, qui Iberiam invasit, fuerit deturbatus. Itaque Montem Atho iterum repetere statuit, comitantibus orphanorum suorum turmis. At Deo secus volente, CPoli levi morbo correptus placide obdormivit anno 1066, die 28 junii, atque in Montem avectus in ecclesia Præcursoris sepultus est, unde anno proxime sequente in majorem ecclesiam Assumptionis translatus ac in marmoreo sepulchro positus una cum fratre suo Joanne et Tornicio. Facta quidem fuit hæc sollemnis translatio die 24 maii; verum neque hoc die colitur, neque 28, quo obiit, sed 30 Junii, qui apostolorum collegio sacer est; apostolus Iberiæ propter eximia scripta nuncupatus et ipse. Atque hæc de fundatoribus monasterii Iberorum sufficient. Plura qui volet reperiet tum in eorum Vita a patriarcha Iberiæ Bessarione conscripta, quam suo idiomate tradidit Muraviev ad hunc diem; tum in Paterico Montis Atho, ad 13 Maii; tum denique in Vita mss. monasterii Iberici; quæ tamen in pluribus locis a se invicem dissident et accurate aliquando examinanda erunt. — De Petro Rostoviensi actum pridie. — Diomedes et socii ejus martyres sunt Græci, non uno aut loco, aut tempore passi; de quorum agone: cfr Act. SS., p. 374.

DIES XXX
JUNII.

S. Petrus.
SS. Diomedes
et soc.

DIES I ET II
JULII.

MENSIS JULIUS.

DIES PRIMUS.

Ex Ostromirano. **M**EMORIA SS. ANARGYRORUM COSMÆ ET DAMIANI, MART. (*Ita omnes cum Bas. CP. GP. Pg. Vind. Goth. Sirm. Dom. Maz. Sirl.*).
Ex variis. S. Petri, olim patricii (*Men. Hor. Prol. Kal. cum Bas. Med. Taur. II, Chiffli. Sirm. Maz.*). S. Potiti, pueri (*Men. Kal.*).
† Simonis et Judæ, app. (*Neap.*). † Basilii, abb. mon. ad profundum rivum (*Mg.*). † Leonis, erem. (*Chiffli. Sirm.*). † Martyrum bis mille (*Chiffli. Maz.*). † Mauricii, mr. (*Sirm. Chiffli.*). † Viginti quinque MM. Nicomedæ (*Clar. Div.*). † Simeonis Sali (*Sirl.*).

OBSERVANDA.

SS. Cosmas et Damianus. Soli Mst. et Rum. agunt de passione SS. Cosmæ et Damiani. In Horol. Prol. et aliis additur: *qui Romæ passi sunt; Romani* vocantur in Ternobiensi, uti in Vindobonensi, τῶν ἀπὸ Ῥωμαίων. In CP. et Nanniano fit nuda commemoratio SS. *Anargyrorum*, τῶν ἀναργύρων. At alibi consignatur *dedicatio ecclesiæ SS. Cosmæ et Damiani*, nimirum Cephalædi; quod vero est similis et videtur indicari in Synaxario Ostromirano: in quo, non secus ac in CP., signatur sola *memoria*, non *passio*. Diximus autem alicubi non fuisse horum nominum martyres alios præter Arabes. — Testatur Baronius, agi de Simeone hoc die in Menologio Græcorum, puta Sirletiano, quod solum, latine ex Menæis redditum, præ manibus habebat. Jamvero Menologia et Menæa, sive Græca sive Slavica omnia, quotquot inspicere mihi datum fuit, agunt de S. Simeone Salo die xxi Julii. Errorem suum in Fastos Latinos invexit clariss. Baronius, et ita orta esse videtur diversitas dierum, quibus memoria hujus sancti celebratur apud Latinos et Græcos. Fieri tamen potuit, ut in codice aliquo ms. revera notatus fuerit dies 1 (α) pro vigesimo primo (κα), oscitantia amanuensis. Videsis quæ hac de re adnotaverunt Bollandiani ad diem primam Julii, pag. 130. — S. Petri, patricii, Vitam ex Menæis mss. Mediolanensibus desumptam legere poterit qui volet in Act. SS., pag. 290 et seq. In Taur. II memoratur die 3 hujus.

S. Petri patricii.

DIES II.

Ex Ostromirano. **D**EPPOSITIO TUNICÆ SS. DEIPARÆ IN BLACHERNIS. (*Omnes cum Bas. CP. GP. Vind. Mg. etc.*).
Ex variis. S. Juvenalii, patr. Jerosolym. (*Men. Kal. Prol. et Hor. cum Bas. Maz. Dom. Med. Chiffli. Mg.*). Festum iconis B. M. V. Achtyrensis (*Kalend.*). Obitus Photii, metr. Kioviensis (*Kalend.*).
† Hyacinthi, mr. in Phrygia (*Bas.*). † Processi et Martiniani † Quinti, mart. (*Med. Taur. Sirm. Chiffli.*).

OBSERVANDA.

Depositio Tunicæ B. M. V. In Calendario CPolitano Morcellii agitur de translatione monumenti (græce σαρὸς) Blachernarum. De vestibus SS. Deiparæ in hac celeberrima æde asservatis fuse agit Cangius in Notis ad Alexiadem, pag. 329, edit. regię. Secunda depositio sacræ vestis commemoratur die ultima Augusti. Exstat Mosquæ ecclesia, in ipsomet palatio exstructa tempore Basilii cognomento Cæci, et anno 1526 consecrata. Est ibidem, teste Kalend. pag. 279, et alia Ecclesia B. M. Akhtyrensis sacra, in qua hodie peculiari solemnitate recolitur apparitio imaginis Akhtyrensis dictæ. Apparitionis tempus figunt auctores ad annum 1739. Cfr Menologium Veršinskianum ad hanc diem et opus inscriptum: Gloria B. M. V., part. III, sect. III, p. 90 et seq. — De S. Juvenalio, patriarcha, plura disserere vetat erudita tractatio, quæ inserta est in Actis SS., Jul. tom. VII, pag. 855—865. — Quemadmodum tempore SS. Cyrilli et Methodii inconsutilem Christi Domini vestem sacram, Ecclesiæ, inquam, unitatem scindere attentavit Photius, patriarcha, ita ineunte sæculo xv unioni infestissimum sese probavit Photius, metr. Kioviensis, non semel jam commemoratus. Cujus obitum recolunt Russi hodie, corporis vero translationem 27 Maii; iterum redibit 5 Octobris.

S. Juvenalio.
Photius metr. Kioviensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Photius, metropolita Kioviensis. Quæ de Jona, metropolita, superius adnotavimus, eadem in Photium hunc omnino quadrant. Nempe quemadmodum ille, ita et iste Ecclesiam Kioviensem turbavit potius, quam rexit. Præsit autem per annos unum et viginti, scilicet ab anno 1410, quo in metropolitam a Matthæo, patriarcha, creatus fuerat, ad annum 1431, quo obiit, die 1 aut 2 julii. Erat autem Photius Græcia oriundus, et in Palestina apud Acacium, episcopum, educatus; ubi et monachum induit anno 1410, dum adhuc juvenili ætate floreret. Photii gesta breviter perstringit Kulčinius, Speciminis sui pag. 120, cujus verba huc referre minime gravabor: *Photius, ait, ad Kioviensem promotus sedem, cœpit Rusiam schismate græcanico inficere, thesauros S. Sophiæ expilare, census ecclesiæ metropolitane emungere ac dilapidare, jamque cum omnia fere sacra cimelia, et præcipue mappam, scutellas et sandalia B. Virginis auro gemmisque pretiosis affabre exornata in Græciam exportasset, episcopi Rutheni tam gravibus occurrentes damnis, celebrata synodo Novgorodensi in Lithuania, Alexandro Vitoldo, magno Lituanorum*

rum duce, Photium multorum et magnorum runt. Acta hæc sunt anno 1415, die 15 de-
criminum reum, sede metropolitana remove- cembris.

DIES III
ET IV. JULII.

Cfr 1) Prolog. ad 27 Maii. 2) Colloq. orthod., 1860, Septemb. 3) Prospectus, n° 93. 4) Philaret., Hist. Eccl., III, 1-8, 12, 97, 133 et passim. 5) Macarius, in opere periodico Učenyia Zapiski, t. VII, pag. 47 et seq.

DIES III.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Hyacinthi, cubicularii et mart. (Mst. Tern. Par. Rum. Ng. 1, Chil. Men. Prol. Hor. Kal. Leop. etc., cum Bas. GP. Goth. Vind. Pg. Msq. Maz. Dom. Chiff. Mg.). SS. MM. Marci et Mocii (Prol. Kal. cum Bas. Med. Taur. Maz. Chiff. Sirl.). S. Aniceti, mart. (Par.). S. Anatolii, patr. CPLitani (Men. Prol. Pp. Kal. Hor. Dom Sirm. Maz.). SS. MM. Theodoti et Theodotiæ, Diomedis, Eulampii, Asclepidioti et Golinduchæ (Kal. et Prol. cum Bas. Chiff. Maz. Mg.). S. Alexandri, heg. et fundatoris Acœmetarum (Men. Kal.). Translatio corporis Philippi, metr. Kioviæ (Kal. Prol.). Obitus Basilii et Constantini, principum Jaroslaviæ (Kalend.).

† Thomæ, mart. (Neap.). † Petri, patricii (Taur. I).

OBSERVANDA.

S. Hyacinthus. Plures sunt sancti martyres Hyacinthi nomine distincti; quos nominis fama præit hodiernus, Cæsareæ in Cappadocia martyrium passus. — S. Theodotus et Theodotia in Prologo iterum referuntur die sequenti cum brevi encomio. In Kal. omnino omissi sunt, uti Diomedes et alii in Basiliano Menologio. — Marcum et Mocium ad hunc diem proferunt libri Græcorum Slavorumque liturgici fere omnes, probeque discriminant a SS. Marco et Marcelliano, qui coluntur 18 Junii et iterum 28 Decembris; verum hosce ultimos eosdem omnino esse ac hodiernos, conjectura est cl. Mazochii, cui equidem subscribere non repugnabo. Sane hodiernum synaxarium SS. Marci et Mocii, prout in Prologo legitur, per omnia convenit cum encomio SS. Marci et Marcelliani latino, ut utrumque conferenti persuasum erit. Aliunde va-

riis modis effertur nomen Mocii: scribitur namque in Kalendariis Mochius, Mucius, Mucianus. — Apprime distinguendus est S. Anatolius, CPolitanus, ab Anatolio, episcopo Laodiceæ, quem hoc eodem die referunt fasti quidam ex Eusebii Chronico. Ab accusationibus, quæ adversus sanctum patriarcham congeri solent, liberant eum Bollandiani in peculiari inquisitione; quam hac de re instituerunt, pag. 652 et seq., addita ejusdem Vita, auctore anonymo, pag. 659. Cfr etiam Acta SS., Febr. t. I, pag. 337, lit. F. — Translatio corporis Philippi, metropolitæ, e monasterio Solovecensi Mosquam facta est anno 1652. — S. Thomam, apostolum, referunt quædam Kalendaria Coptica et Martyrologia Latina, testibus Bollandianis. An autem sit idem ac S. Thomas, martyr, marmori Neap. insculptus, non constat.

S. Anatolius,
patr. CP.

Philippus,
metr. Kiovien-
sis.
S. Thomas,
apostolus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Basilii et
Constantinus,
Jaroslaviæ
duces.

Obiit Basilii, Vsevolodii ducis Jaroslaviensis filius, anno salutis 1249 Vladimiriæ, unde corpus Jaroslaviam translatum et simul cum

reliquiis B. Constantini, Muromensis, de quo vide ad 21 maii, conditum est in sacello ecclesiæ cathedralis utriusque nomini dicato.

Cfr Dict. hag., pag. 54 et Menol. ad h. d.

Joannes Salus,
Mosquensis

Floruit Joannes sæculo decimo sexto, non ignobili genere Vologdæ ortus. Ab adolescentia orationis et abstinentiæ exercitiis summa diligentia vacavit, catenis ferreis et ciliciis corpus suum edomans. Mosquæ, ubi degebat, per plateas publicas incedere solitus est crinibus dijectis, vesteque tenuissima indutus, imo pene nudus, etiam frigore sæviante,

digitisque plures annulos æneos gestans, globulosque ligneos volvens manu. Boriso Godunovio, thronum eo tempore usurpanti, facinora in faciem summa libertate exprobravit, variasque calamitates genti suæ imminentes publice prænuntiavit. Tandem anno 1589 Mosquæ obiit et in ecclesia Patrocinii B. M. V. sepultus fuit.

Cfr Dict. hag., pag. 154.

DIES IV.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Andreæ, archiep. Cretensis (Mst. Tern. et reliqui cum Bas. GP. Vind. Goth. Pg. Msq. Flor. Nan. Dom. Maz. Mg.). S. Theodori, ep. Cyreneorum et mart. (Prol. Kal. cum Bas. Nan. Med. Taur. Chiff. Maz.). S. Marthæ, matris S. Simeonis in monte Mirabili (Men. Og. et Pp. Kal. Hor. Prol.). S. Simeonis in monte Mirabili (Pp.). SS. MM. Theodoti et Theodotiæ (Prol. Kal. cum Dom.). Inventio corporis Euthymii Suzdaliæ (Kal. Prol.).

† Marthæ, matris S. Simeonis Stylitæ (Mg. Dom.). † Theodoti, mart. (Mg.). † Marci (Med. Taur. Maz.). † Arsæ, Cyprillæ et Luciæ (Chiff. Maz.). † Asclepiæ, thaum. (Maz. Chiff. Sirm.). † Theophili, mr. (Chiff. Maz. Sirm.). † Menigni, mr. (Chiff. Maz. Sirm.). † Procopius, abb. Savaviæ (Act. SS.). † Lampadi Irenopolitani (Bas.). † Donati, ep. (Neap. Nan. Sirm. Dom. Maz. Mg.).

OBSERVANDA.

S. Andreas
S. Simeon.

S. Andreas vindicatur a monothelismo in Act. SS., pag. 44. — Simeon in monte Mirabili nus-

piam alibi commemoratur hoc die præterquam in codice mss. quem Bollandianis Mosqua submiserat

DIES V.
JULII.
S. Martha.
S. Theodotus.
miseraſt olim P. David, S. J. miſſionarius; in ſynaxario Callipolitano magnæ auctoritatis, prodiſt die vi. — Notandum in Menæis Græcis impreſſis et Med. mſſ. commemorari non Martham, matrem S. Simeonis Thaumatoristæ, ſed matrem S. Simeonis Stylitæ, Mariam. Verum hanc quoque vocari Martham dicemus alibi, ad 1 Septembris. Proinde erraſſe Menæa Græca veriſimile eſt, præſertim cum Martham, matrem S. Sim. Thaum. referunt cratiſtina die. — Diſtinctus eſt a SS. Theodoto et Theodotia Theodotus ille, qui exhibetur hodie in Menæis Græcis impreſſis, ſimul cum

S. Donato. — Nomine Donati, in marmore Neap. inſculpti, intelligendum eſſe epiſcopum Eurææ in Epiro, quem Græci colunt xxx Aprilis, auctor eſt Sabbatinus; equidem majorem fidem adhibendam exiſtimo cod. Naniano et aliis, diſerte exprimentibus Lybiam : Δονάτου Λιζόνης. — Addidimus ſanctum Procopium, abbatem Sazaviæ, prope Pragam, eo quod putatur a quibusdam ritu ſlavico ſacra celebraſſe, imo et Evangelii Remenſis, sæpius a nobis citati, eſſe auctorem, quantum ad priorem codicis partem, quæ Cyrillicis characteribus conſcripta eſt. S. Donatus.
S. Procopius.

DIES V.

Ostromira-
num.
Et variis.

VACAT.

S. Lampadi (Mſt. Tern. Par. I, Rum. Novg. 1, Prol. Kal. Hor. Kiov. cum Nan. Vind. Maz. Chiff. Med. Mg. Marg.). S. Marthæ, matris S. Simeonis in monte Mirabili (Rum. Chil. Leop. cum Bas. Nan. Maz. Coisl. Mg.). S. Aſtii, hieromart. (Siſat. cum Sirm.). S. Agnetis, mart. (Hor. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Mg.). S. Cyrillæ ſeu Cyprillæ (Hor. Kal. cum Bas. Maz. Mg.). S. Athanaſii Athonici et ſex diſcipulorum (Prol. Menol. Hor. Kal. Ath. cum Sirm. Maz. Chiff. Sirl. Mg. Marg.). S. Petri Athonici (Chil. Men. Ath.). Inventio corporis Sergii Radonežensis (Prol. Kal.). Feſtum imaginis B. M. Uſtugensis (Kal.). Procopii Uſtugensis, Sali (Kal.). Cypriani Novi (Ath.). SS. Cyrilli et Methodii, Slavicæ gentis apoſtolorum.

† Archangeli Michaelis (Neap.). † Fortunati, apoſt. (GP. Flor.). † Marci (Dom.). † MM. Baſilii et ſeptuaginta ſociorum (Med. Chiff. Maz. Mg.). † Encæniam S. Juliani, mart. prope forum (Med. Taur. Mg. Marg.). † MM. Lucie, virg., Rixi et ſoc. (Sirm. Chiff.). † Phocæ, thummat. (Chiff. Sirm.). † MM. Stephani, ep., Rhegii et ſoc. (Sirm. Chiff. Crypt.).

OBSERVANDA.

S. Lampadus.

S. Lampadus, thumaturgus, qui a juventute pœnitentiæ addictus, ad ſenectutem uſque in ſpelunca degiſſe perhibetur, in Menol. Baſilii nuncupatur Irenopolitanus, non ſecus ac in Horol. Počajovenſi et Kalend. Kioviensi. Elampadius, Lampadus, Lampus corruptelæ ſunt veri nominis. — Celeberrimum aſcetarum Montis Atho par, Petrum et Athanaſium, referunt hoc die Kalendaria quædam, inter quæ principem locum obtinet Typicon Chilandariensis monaſterii, ſæculo xiv ſcriptum. Cætera ſolum Athanaſium produnt eam, ut opinor, ob cauſam, quod S. Petrus peculiari feſtività celebratur 12 Junii, uti hodie S. Athanaſius. Breve hujus encomium, ex Menæis Græcis depromptum, dederunt latine Bollandiani, longiorem ſancti Vitam libenter daturi, ſi eam præ manibus habuiſſent. Jam vero valde prolixa eſt illa, quam Slavonico idiomate vulgavit auctor Menologii Mosquensis, Ruſſicam vero fecit Paterici Athonici translator incertus, ex libro Καλοκαφίη dicto; nec, ut opinor, diverſa a volumine illo abunde concinnato, cujus mentio injecta eſt in encomio Menæorum contractiore, imo et in narratione Menologii Mosquensis. Occaſione S. Athanaſii Athonici meminit Papebrochius alterius Athanaſii in arbore dicti, ἐν τῷ δένδρῳ; cujus effi-

giem ſe inveniri ait in diptycho CPolitano poſt alios illuſtres Græcorum ſanctos expreſſum. Fatetur tamen ſe nuſpam alibi legiſſe hujusmodi ſancti Vitam aut geſta; equidem ne cognomenti quidem illius veſtigium reperi in diptycho; ſed nudum nomen Athanaſii; quem eundem eſſe reor ac ſanctum Athanaſium, in Paulopetrio dictum, atque propter ea quæ pro cultu imaginum toleraverat confessoris titulo ornatum. — In Horol. Počajovenſi et Kalendario Mosquæ excuſo conjunctim referuntur SS. Anna et Cyrilla; at S. Agnetem intelligendam eſſe teſtantur cætera Kalendaria et Menæa ſive Græcorum ſive Slavica, in quibus præterea ſeorsim a S. Cyrilla prodiit; quin in Synaxario Sparwenfeldiano occurrit S. Agna; quæ nominis forma inter Agnetem et Annam incedit veluti media. — Cyprianus Novus ſeu Junior, Montis Atho alumnus, commemoratur in Paterico Athonico, ad hunc diem; quo CPoli capite truncatus eſt a Turcis, anno 1679. Non apoſtaſiæ expiandæ gratia, ut tot alii ejusdem ſcholæ alumni, ſed nimio perfectionis ſtudio abreptus, in necem irruit potius quam incidit. Junior nuncupatur, quo diſcernatur a S. Cypriano Carthaginiensi.

S. Agnes.

Cyprianus
Novus.

SS. Athana-
sius et Petrus
Athonici.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

SS. Cyrillus
et Methodius.

Quoniam contentis nobis eſſe non licet vulgari SS. Cyrilli et Methodii encomio, viſum eſt hoc loco edere ſyllogen eorum geſtorum juxta utramque legendam Pannonicam; non quod Italicæ præferenda ſit, ſed quod Latinis fere ignota eſt. Particulas, littera majuscula (C) ſignatas, ex S. Cyrilli, littera (M) ex S. Methodii legenda excerptimus; ex ambobus unam epitomen componentes. Conſtantine itaque et Methodio, Theſſalonicenſes, floruerunt tempore Michaelis, imperatoris (M). Pater, nomine Leo, vir bonus et copioſus, et drungarii munere fungens, ex uxore Maria ſeptem

filios ſuſcepit; quorum natu minimus fuit Conſtantine, vulgo philoſophus dictus (C). Qui puer anno ætatis ſeptimo in ſomniis ſibi viſus eſt ex pluribus oblatis ſibi virginibus delegiſſe unam, miræ pulchritudinis, nomine Sophiam ſeu Sapientiam. Non malum omen. In litterario ludo profecit præ omnibus in librorum ſcientia. (Hinc ſequens troparium, quod ex Horologio Počajoviensi latine profero : Sapientiam in ſororem ab incunabilis ſolliter elegiſti tibi, o divina loquens, cum præclare vidiſſes eam in forma virginis caſtæ; hanc igitur amplectens, animam tuam ingeniumque

numque veluti aureis monilibus ornasti, factusque es in terris, o beate, tanquam alter Cyrillus, utpote re et nomine sapientissimus.) Quum autem aliquando exiisset juvenis cum falcone suo, venationis gratia; ventique impetus abstulisset avem, tanto animi mœrore correptus est, ut, oblectamento hoc derelicto, impensius studiis incubuerit. Præsertim vero delectabatur ediscendis operibus S. Gregorii Theologi; et cum adhuc juvenis esset, parieti mansionis suæ has S. Gregorii laudes, signo salutis suppositas, exaravit: « o Gregori! carne quidem homo, anima vero angele! etenim licet corpore humano indutus sis, angelus tamen apparuisti; nam labia tua, quemadmodum seraphim, Deum glorificant, totumque terrarum orbem illuminant, rectæ fidei vias edocendo. Quare et me, cum amore et fide ad te recurrentem, suscipe, illumina et erudi (C). » Cum vero fama de sapientia et studiis Constantini ad aures imperatorii œconomi seu logothetæ pervenisset, arcessitur ab eo ut cum imperatoris filio simul litteras disceret. Venit itaque CPolim; ubi magistris traditus est. Trium mensium spatio totam grammaticam emensus, ad alia ediscenda progressus est. Homerum et geometriam, dialecticam et philosophiam apud Leonem et Photium didicit; præterea rhetoricam, arithmeticam, astronomiam et musicam: simul autem in humilitate et modestia se exercuit (C). Ita comparatum, logotheta præposuit eum super domum suam, concessa simul licentia introeundi palatium imperatoris cum fiducia (C). Voluit insuper ei in uxorem dare suam filiastram, adjecta pollicitatione se partem principatus et dignitatem strategi ab imperatore impetraturum. Quæ quum rejecisset juvenis magnanimiter, statuit eum, monachatu et sacerdotio auctum, bibliothecæ patriarchicæ ad S. Sophiæ præponere. Quod et fecit. Non multum tamen temporis commoratus est illic Cyrillus, sed trans Mare Angustum (Uzkoe) clam abiit, et in quodam monasterio sese abdidit, ita ut non nisi post sex menses fuerit detectus. Constantino-polim redux, nunquam adduci potuit, ut primum servitium resumeret; magistri tamen munus accipere et philosophiam cives et alienigenas docere non recusavit (C). Hoc tempore Constantinus, ætate adhuc juvenis, disputationem iniit, imperatoris jussu, cum patriarcha Janne (seu Joanne), propter pravas de sanctis imaginibus doctrinas sede pulso (C). Cum autem annum attigisset vigesimum quartum, missus est simul cum Gregorio Asyncrito ad Saracenos, quibus imperabat Amarus quidam. Missionis occasionem præbuit provocatio, a Saracenis facta, ut certamen cum iis iniretur de religione Christiana. Victor e certamine exiit Constantinus, postquam de veneno ab hostibus sibi porrecto triumphasset illæsus (C). Finita hac missione, ut solitariam vitam iniret solique Deo vacaret, abiit ad fratrem suum Methodium in montem Olym-pum (C). Methodius enim in montem hunc, ubi sancti patres habitant secesserat, prior monachus factus, postquam plures annos principatum Slavoniæ tenuisset (M). Uterque frater tempus insumebat orationi, vigiliis et jejuniis (C); donec quietem turbavit novum imperatoris mandatum, quo jubebatur Cyril-

Octobris Tomus XI.

lus ire ad Khozaros, a quibus viri eruditi expetebantur, qui eos primo quidem ab Hebræis, tum etiam a Saracenis defenderent, religionem suam illic certatim obtrudentibus. Iter iniit Constantinus, pervenitque Chersonam; ubi Hebræorum sermonem didicit; et libros, insuper et octo grammatices partes transtulit; unde majorem intelligentiam hausit. Ibidem quoque Samaritanam linguam didicit; reperitque Evangelium et psalterium sermone Russico scripta; quam linguam item didicit. Persuasit etiam archiepiscopo Chersonensi ut S. Clementis reliquias, in mari latentes, exquireret. Qua de re agens biographus, meminit fusioris scripti cujusdam de inventis reliquiis S. Clementis his verbis: « quemadmodum, ait, scribitur in ejusdem Inventione. » Constantino et Methodio Chersonæ morantibus, Khozarorum dux urbem christianam erat invasurus, nisi Constantini precibus ei suaderetur ut cives in pace relinqueret. Chersona ad Khozaros proficiscens, Constantinus obviam venit Ungris; a quibus tamen nil mali passus abire permissus est (C). Tandem, nave ascensa, iter Khozaricum iniit ille idem, Paludem Mæotidem et Caspias portas, in monte Caucaso sitas, invisurus. Quum ad Khozaros venit, disputationes cum sapientibus eorum, Judæis et Saracenis, Mahumedi placita sectantibus, habuit apud ducem Khozarorum. Contra Judæos disputans, indicat alicubi verba Aquilæ, ejus versio S. Scripturæ in singulari veneratione erat apud Judæos. Disputationis seriem contexens, dicit biographus, se « ex multis pauca brevitatis causa posuisse, ne oblivioni res daretur. Si vero, sic pergit, has sanctas orationes desideratis, integras invenietis in libris ab eo scriptis; at ab archiepiscopo Methodio, Constantini Philosophi fratre, nostroque magistro, translatas atque in octo partes divisas. » Finis fructusque harum disputationum fuit iste, ut, data cuiusvis licentia petendi baptismum, baptizati fuerint viri ducenti circiter; et ut illis qui christianam religionem cum Khozarica, Judaica aut Mahumedica permutarent, capitalis pœna fuerit indicta. Denique in patriam rediit Constantinus, donorum loco viginti captivis Græcis a duce Khozarorum impetratis (C). In reditu, cum siti premeretur, aquam salsam in dulcem precibus ad Deum fuis mutavit. Chersonæ mortem proximam prædixit archiepiscopi gentis Phullensis; quæ gens videtur eadem esse ac civitas Phylla (Φύλλα); de qua mentio fit in Vita S. Joannis Gothi; finem quoque imposuit cultui supersticioso, quem quercui magnæ molis reddebant indigenæ, præcisa arbore. CPolim redux, ad ædes SS. Apostolorum moratus est Constantinus (C). Methodio vero, episcopalem dignitatem recusanti, datum est monasterium Polychron, ubi septuaginta sodales numerabantur (M). Quo tempore Constantinus interpretatus esse dicitur (C) inscriptionem calicis templi S. Sophiæ; quam nemo legere potuerat. Inscriptio ista exarata fuisse dicitur litteris Hebræis et Samaritanis tribus in partibus. In prima nempe legebatur: « Calix mi, calix mi! prophetiza, donec luceat stella. In potionem sis, domino primogenito nocte vigilant. » In secunda: « Factus est, ut Dominus gustaret arborem. Bibe et inebria te

DIES V
JULII.

lætitia et clama, alleluia! » In tertia tandem : « Ecce dux ! et omnis congregatio gloriam ejus cernet. Et David rex in medio eorum. » Sequitur numerus 909. Biographus addit numerum hunc designare spatium temporis ab anno 12 regni Salomonis ad Christum ducem; et ita prophetiam continere de Jesu Christo. Hoc tempore Rostislaus, Moraviæ rex, consilio inito cum primoribus suis et cum Moravis, legatos misit ad imperatorem Michaellem, rogans ut virum aliquem idoneum, adeoque episcopum destinaret, qui gentem Moravam, licet christianam, amplius edoceret veram fidem christianam (C). Misit Michael ambos fratres, utpote Thessalonica oriundos, ac proinde Slavica lingua bene loquentes. Constantinus Philosophus, licet ægrotaret, non recusavit missionem, sed, precibus fuis, illico in fingendas Slavicas litteras incubuit, scripsitque Joannis Evangelium; et ita donis imperatoris et litteris ditatus, iter Moravicum suscepit (C), Methodio comite (M). Magna veneratione exceptus fuit a Rostislao (C). Adversarii Slavicae linguae usui obstant. Errores eorum varii. Resistit omnibus Constantinus; et post quadraginta menses (triginta sex tantum secundum (M)), Romam perditiones Koceli proficiscitur, qui ei quinquaginta discipulos adjungit (C). Iter Romanum. Disputatio Venetiis habita. Romam arcessuntur (C et M). Ordinari voluit suos discipulos S. Methodius (C). Rostislaus et Kocelus, rogantibus sanctis apostolis, nongentos captivos Græcos liberarunt. Excipiuntur Romæ ab Adriano papa; celebrant Missam slavonice, adsistentibus Arsenio et Anastasio bibliothecario. Adsunt item Formosus et Gaudericus, episcopi. Agebatur tum annus 868, non 869. Methodius factus est sacerdos a Romano pontifice; qui anathemate perculit adversarios, *trilingues* (M) dictos, quod latine tantum, græce et hebraice missam celebrare licere affirmarent. S. Cyrillus moritur (C) Romæ, schemate monastico suscepto, anno 869 die 14 februarii, anno ætatis 42 (C). Sepelitur in æde S. Clementis (C). Ultima commendatio fratri facta. S. Methodius a Kocelo expetitur in episcopum, et mittitur in Slavos universos (M). Qua occasione epistolam ad Rostislaum et Kocelum dedit Hadrianus, latine his fere verbis constantem : *Hadrianus, episcopus et servus Dei, Rostislao et Kocelo. Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonæ voluntatis! Quemadmodum de vobis spiritualia audivimus, quæ sitiebamur cum desiderio et precibus propter vestram salutem, quoniam excitavit Dominus corda vestra ad quærendum eum, et ostendit vobis, quo non solum fide, verum etiam bonis operibus oporteat Deo inservire; fides enim sine operibus mortua est; et falluntur ii, qui se Deum cognoscere arbitrantur, operibus autem ab eo desciscunt. Non enim apud hunc episcopalem thronum tantummodo rogastis doctorem, sed etiam ab orthodoxo imperatore Michaelle; a quo et missus est vobis beatus philosophus Constantinus cum fratre suo, cum nobis occasio deesset. Illi vero, juribus sedis apostolicæ in vestras partes cognitis, contra canones nihil fecerunt, sed ad nos venerunt, sancti Clementis reliquias secum ferentes. Nos quidem triplici gaudio repleti statuimus, re*

*considerata, Methodium filium nostrum in partes vestras mittere, postquam eum cum discipulis ordinavimus, virum perfectum intellectu et orthodoxum, ut vos edoceret, prout rogastis, libros in vestra lingua interpretans secundum omnia Ecclesiæ præcepta plene, cum sancta Missa, id est, cum liturgia et baptismo, sicuti Constantinus Philosophus divina gratia et sancti Clementis invocatione cœpit; item si quis alius potuerit digne et orthodoxe docere, sit sanctio et benedictio a Deo et a nobis et ab omni catholica et apostolica ecclesia, ut facile præcepta divina discatis. Hunc unum servate morem, ut in missa primo legatur Apostolus et Evangelium latine, dein slovenice, ut impleatur verbum Scripturæ : Laudate Dominum omnes gentes, et alibi : Omnes loquebantur variis linguis magnalia Dei, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis. Si quis autem ex doctoribus ad vos venientibus aut ex discipulis (eorum), aures suas a veritate avertentibus, ausus fuerit secus (agendo) vos in errores seducere, litteras linguæ vestræ vituperando, sit excommunicatus; sed tantum in judicium tradatur ecclesiæ, donec resipuerit; isti enim sunt lupi, et non oves; quos convenit a fructibus eorum cognoscere et cavere. Vos autem, filii carissimi, audiat præcepta Dei, nec institutionem ecclesiæ repudietis, ut inveniamini veri adoratores Dei, patris nostri cælestis et omnium sanctorum (M). Methodius honorifice exceptus in ditione Koceli, mox remittitur Romam ut sacretur episcopus in sedem pannonicam S. Andronici. Et factum est ita (M). (Quæ res nuspiam alibi legitur.) Episcopus Pannoniæ factus, multa ab adversariis toleravit Methodius; imo captivos in Suabiam abducturus est; ubi duos annos et dimidium mansit, donec, S. Pontifice anathema adversariis minitante, liberaretur. Moravi, quoque ad se reversi, presbyteros Germanicos pepulerunt et Methodium a Romano pontifice impetrarunt sibi in episcopum, annuente Sviatopolco (M). Et prospera facta sunt omnia in regno Moraviæ. De prophetiæ dono tria dein documenta referuntur. Novi postea referuntur impetus adversariorum, *Uiopaterica* hæresi (ab *ὑιοπατρῆ*) infectorum, sed irriti. De accusationibus, de vetita lingua Slavica a Joanne papa, de mandato comparendi Romæ nihil. Qui locus convenit cum epistola Joannis papæ ad Sviatopolcum scribentis : « Nos illum in omnibus orthodoxum reperientes... » et reliqua. Iter Constantinopolitanum, rogatu imperatoris initum, fausto omine perfecit. In Moraviam rediens, libros scripturæ sacræ intra sex menses slovenicos fecit, præter Macchabæos et quæ antea translata erant, psalterium et evangelium; (consonante Nestore, annalista, qui Vitam hanc Methodii præ oculis habuisse videtur). Iter Hungaricum feliciter peregit. Tandem, cælo maturus, pie quievit in Domino, die 6 aprilis anno 885, Gorazdo in sui locum suffecto. Sepultus est in ecclesia cathedrali, (imo in civitate Canaonis, ut inepte traditur in Prologo Mosquensi excuso). Jam ad diem 11 maii, quum de SS. Cyrillo et Methodio institueremus sermonem, lectorem monuimus Legendam eorum Pannonicam, quam hic secuti sumus, a fabulis non omnino puram esse. Multa tamen pejoris naturæ est S. Cyrilli Legenda, quippe quæ partim consarcinata sit*

sit ex Vita fabulosa S. Silvestri papæ, ex genuinis S. Methodii, patriarchæ Constantino-
politani, sanctique Gregorii Nazianzeni; ita ut
ex variis tum bonis, tum pravis monumentis

concinnata esse videatur. Quare non possum
non mirari a Schlœzero et nonnullis popula-
ribus meis supra nubes attolli hanc incerti
auctoris elucubrationem.

DIES VI
ET VII
JULII.

DIES VI.

VACAT.

S. Sisoi Magni (*Mst. Tern. Par. Rum. Novg. Prol. Chil. Og. Men. Hor. Kal. cum Bas. Pg. Sirm. Maz. Mg. Med. Sirl. Typ.*). SS. martyrum Luciae, virg. et sociorum Rixi, Luciani, Isidori, Dionis, Diodori, Cutonii, Aronosi, Capici et Saturi (*Prol. Kal. cum Bas. Maz.*). S. Cointi, mart. (*Prol. Kal.*). SS. MM. Isauri, diaconi, Innocentii, Felicis, Ermii, Basilii et Peregrini, et Rufi cum Rufinio (*Prol. Kal. Hor. cum Bas. Chiffl. Maz.*). SS. MM. Marini, Marthæ et filiorum eorum, Audifaxi et Abbacuc; et sociorum Cyrici ac Valentini, presbyteri, Asterii et aliorum (*Men. Kal.*). Inventio reliq. S. Julianiæ, virg. (*Men. Vers.*). S. Abibi, ep. Nekressensis et mart. (*Iber.*).

† Astii, ep. et mart. (*Bas. Nan. Maz. Mg.*). † Miraculum S. Phocæ, mart. (*Bas. Sir. Chiffl.*). † Polycarpi (*Neap.*). † Simeonis, thaumastoritæ (*GP.*). † Philemonis, mart., Archippi, et soc. (*Nan. Sirm. Maz. Chiffl.*). † Thomæ in Monte Maleo (*Nan. Vind. Dom.*). † Cyriacæ seu Dominicæ (*Msq. Goth.*). † Basilii, mart. et sociorum (*Sirl. Chiffl.*).

OBSERVANDA.

In Horol. commemoratur solus Innocentius, socius S. Isauri; cæterum in indicandis sociis non conveniunt inter se synaxaria. Rufum vero et Rufinum, imo et Apollonium Menæa Mediolanensia referunt ad diem sequentem; in Mazarinæo nominatur S. Philemon. *Pergini* pro *Peregrini* mendum est Prologi. — Philemon refertur una cum S. Archippo, Apollonio, Alexandro, Epimacho et Onesymo, et alicubi ponitur primo loco. — Ad S. Polycarpum redibimus die sequenti. — In codice Callipolitano diserte nominatur S. Simeon. Forsan erronee positus est pro S. Martha, matre sua. — Astius qui et Asteius

vel Aberisto, imo et Aëtius, sacerdos fuisse colligitur ex cod. Naniano, in quo annuntiatur ita primo loco: S. *hieromartyris Aëtii* (*Ἀετίου*). Fuit episcopus Dyrrachii. — Cyriaca non est diversa a S. Dominica, (græce *Κοριακή*), virgine et martyre Tropææ in Calabria; de qua tractatur hodie in Actis SS. In cod. Vindob. refertur die sequenti. — In antiquo Iberorum Synaxario mss. bibl. regiæ Parisiensis commemoratur S. Abibus, ep. Necressensis et martyr; at ab aliis laudatur mense Novembris, die 13, 15 et 29. Nos agemus die 29, qua colitur ab Iberis nostræ ætatis.

S. Cyriaca.

S. Abibus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Floruisse videtur Juliania intra annos 1530 et 1550, ætatis suæ decimo sexto nondum expleto ad aliam vitam assumpta. Fuit autem Georgii, Olšanensis ducis, filia, et magnorum ducum Lithuaniae sanguine admodum clara, morum autem castitate longe illustrior. Corpus ejus, auro et gemmis ornatissimum, multoque magis integritate decorum, repertum est in templo Kievocryptensi, ineunte sæculo XVIII. Porro illibatam virginitatem ser-

vasse sancteque vixisse Julianam testatur, inscriptio ejus tumulo imposita; quo etiam retulerunt corporis conservationem; licet hæc telluris conditioni verosimilius adscribenda sit. Inventionis historiam scripto tradiderunt monachi Kievocryptenses anno 1705; Demetrius vero Rostoviensis in sua Menæa inseruit ad diem 6 Julii, qua virginis memoria recolitur in laura Kioviensi.

Cfr 1) Menol. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 445. 3) Philaretus, Hist. Eccl. Russ., III, 175. 4) Maximovič, Kievlianin, pro anno 1840, pag. 147, 239, 247. 5) Menol. Vers. ad h. d.

DIES VII.

S. EUSTATHII, MART. (*Ass. cum CP. Nan. Sirm. Chiffl. Med. Taur.*). S. POLYCARPI, MART. ET SOCIORUM (*Ass. cum CP. Nan. Sirm. Chiffl. Med. Taur.*).

S. Thomæ in Maleo (*Mst. Rum. Novg. Chil. Og. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Pg. Chiffl. Sirm. Med. Taur. Maz. Mg. Sirl. Typ.*). S. Isauri, mart. et soc. (*Tern. cum Nan. Sirm. Med.*). S. Acacii in Climaco (*Pp. Vers. Hor. Prol. cum Pg.*). SS. MM. Epicteti, presb., et Astionis seu Astei, mon. (*Men. Kal.*). S. Evangeli, mart. (*Ass. Men. cum Nan. Sirm. Chiffl. Med. Taur.*). S. Cyriacæ, mart. (*Prol. Kal. Hor. cum Typ. Vind. Chiffl. Mg. Taur. II.*). SS. MM. Peregrini, Luciani, Pompei, Hesychii, Papiæ, Saturnini et Germani (*Prol. Kal. cum Bas. Mg. Med. Maz. Sirl.*). Obitus Euphrosynæ, ducissæ Mosq. (*Kal. Prol.*).

† Eulampii, mart. (*CP.*). † Cyrilli, ep. Alexandrini (*Neap.*). † Sisoi Magni (*GP. Goth. Msq. Nan. Vind. Dom.*). † Luciae, virg. et mart., et soc. (*Dom.*). † MM. Abdæ et Sabæ (*Taur. I.*).

OBSERVANDA.

Eustathius, Polycarpus et soc. martyres vocantur in Nan. et Assemaniano. Magna exstat in Synaxariis confusio circa hos sanctos; nec Pinius, qui de eorum martyrio commentariolum scripsit, vix

aliud præter nomina dedit. Sane in cod. Ostromirano S. Eustathius nominatur cum S. Polycarpo, sed seorsim, siquidem inter utrumque intercedit comma. Seorsim quoque ponitur in cod. Naniano, medius

Ostromirano.
Ex variis.

SS. Isaurus
et soc.

S. Philemon.

S. Polycarpus
S. Simeon.

S. Astius.

Juliana, ducissa
et virgo.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

SS. Eustathius
et soc.

DIES VIII
JULII.

medius inter S. Isaurum martyrem et S. Polycarpum ejusque socium S. Evangelum. Similiter et Polycarpus refertur in codd. sive solus, uti in Calendario Neapolitano, quod, ubi plures socii occurrunt, præcipuum assolet nominare; sive cum aliis, uti in CP., Naniano et Assemaniano. Nimirum S. Eulampius associatur ei in Calendario CPolitano, et S. Evangelus in Naniano et Assemaniano, (in ultimo corrupte *Evagius* dictus). Quod autem in eodem cod. Assemani Glagolitico in fine addatur: et *sociorum*, id intelligendum est de sociis S. Polycarpi. Propterea separatim egimus nos de S. Eustathio; S. Polycarpo vero adjecimus notam *et sociorum* (puta: Evangelii, Eulampii et aliorum.) Plura habes apud Morcellium ad hunc diem.

Notat denique Assemanus, tria illa nomina SS. *Eustathii, Polycarpi et Evagii* (lege Evangelii) ac *sociorum* adscripta esse in codice suo Glagolitico litteris Cyrillicis, manuque, si ei fides adhibeatur, recentiori. Utut est, negari nequit quasdam inscriptiones hujusce codicis, characteribus Cyrillicis exaratas, textui Glagolitico esse coævas. — Fatetur Pinius se nullibi horum MM. memoriam in Fastis Græcis reperire potuisse, sed nec in antiquis martyrologiis Latinis obvii sunt. Cfr Acta SS., pag. 558 et seq. — Acacius, cognomento Climax, slavice vocatur *Lestvičnik*, non autem *Lestvicensis*, ut Pinius posuit, addens vocem istam significare *testificatorem*, id est fortasse *confessorem*.

SS. Epictetus
et soc.

S. Acacius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Euphrosynia,
ducissa.

Celeberrimi Demetrii, cognomento Tanaici, uxor fuit Euphrosynia, quæ et Eudoxia. Marito sese ad bellum contra Tartarorum ducem Mamajum parante, eleemosynis elargiendis et ecclesiis diu noctuque frequentandis solito magis indulsit; nec frustra: insignem namque de hoste victoriam retulit Demetrius anno 1380. Quo defuncto, Dei servitio sese totam mancipavit. Corpus itaque suum catenis ferreis et jejuniis assidue domabat; vultu tamen serenissimo incedens, habituque ornatiore. Quam ob rem cum apud filios suos hypocrysis et simulatæ virtutis fuisset accusata, quadam die, advocatis filiis catenas ferreas, quæ sub vestitu latebant, revelavit,

ne cui secretum evulgarent vetans. Volebat nempe humilis mulier calumniarum pondere meritorum thesauros cumulare. Abstinentiæ et orandi studio pia quoque opera sociavit; et plura templa ac monasteria condidit, inter quæ splendidior aliis exstitit ecclesia, in memoriam victoriæ Kulicoviensis exstructa anno 1393. Cæco visum subito restituisse legitur, Deo, qui humiles exaltat, Eudoxiæ innocentiam (ut volunt) ita comprobante. Tandem palatio cum cellula commutato, habituque monialium cum nomine Euphrosyniæ suscepto, ad alteram vitam migravit anno 1401, miraculis (si fides sit) in vita et post obitum conspicua.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Diet. hag., pag. 402. 3) Philaret., Hist. Eccl. Russ., II, pag. 149. 4) Menol. Vers. ad h. d.

DIES VIII.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis

MEMORIA S. PROCOPII, MART. (*Omnes cum Bas. CP. GP. Vind. Pg. Sirm. Mg. etc.*). Apparitio imaginis B. M. V. Kazaniciæ (*Prol. Pp. Kal.*). B. Procopii Sali, Ustiugensis (*Men. Kal. Prol.*). Memoria miraculosæ Iconis B. M. V. Ustiugensis (*Men.*). S. P. N. Theophili, myrobletæ (*Ath.*).

† Pancratii, ep. Taormini in Sicilia (*Neap.*). † MM. Abdæ et Sabæ (*Sirm. Chiffl. Med. Maz.*). † Theodosia, mater S. Procopii, cum duodecim mulieribus, item Nicostrati, Antiochi et soc. (*Sirm. Chiffl. Maz.*).

OBSERVANDA.

S. Procopius.

Duo Procopii celebrantur hoc die; alter quem Latini vulgo *lectorem* vocant, alter qui *ducis* titulum præfert apud Græcos. Acta prioris omnino sincera, posterioris vero fabulositatis suspecta edidit Pinius in Actis SS. ad h. d., pag. 556 et seq. — Quid de S. Theodosia martyre ejusque sociis sit sentiendum, legi potest apud eundem Pinium in commentario, Actis S. Procopii ducis Græco-Latinis prævio, n. 20. — Commemoratur hodie miraculum, quod precibus suis, coram imagine B. Virginis Mariæ fuis, impetraverat S. Procopius Salus, de quo modo versabatur sermo. Quapropter Procopio quidem Thaumaturgi nomen inditum, imago vero peculiari festivitate exinde coli cœpta est, eo ipse die quo Procopii Ustiugensis festum agit Ecclesia. Qua de re conferrantur Menologia in Vita Procopii et Versinski

ad h. d. — In Paterico Montis Atho legitur ad hanc diem *Vita venerabilis et deiferi patris Theophili oleum fundentis*, ex codice ms. monasterii Pantocratoris desumpta; in qua præclara quædam enarrantur de virtutibus Theophili, præsertim vero de orationis et humilitatis studio, qua oblatas sibi dignitates constanter recusavit, quin et rogavit ut mortui corpus foras projiceretur insepultum; ad hæc, teneros nutrit affectus erga Christum Dominum, quem solum desiderasse perhibetur. Patriam habuit Macedoniæ civitatem, Zychnam, vitamque monasticam in Monte Atho degit, ubi sacerdotali ordini inscriptus fuit, atque supremum obiit diem, anno 1548, octavo Julii. Sepultus est in cella S. Basilii, monasterio Pantocratoris addicta, ubi suave oleum effundere perhibetur.

Theophilus
Athonites.S. Theodosia,
mart.Imago B. M.
Ustiugensis.B. Mariæ
Virginis
Kazaniciæ
festum.

Institutum est hoc festum in honorem imaginis B. M. V., quæ Kazaniciæ, tempore Joannis IV, apparuisse traditur. Post incendium scilicet, quod Kazanensis civitatis partem cum acropoli consumpserat anno 1579, dum miles quidam, Daniel nomine, novam domum in loco

prioris, quam in cineres redegerat ignis, extrueret, apparuit filiæ ejus decenni Virgo tribus vicibus, dicens latere in sinu terræ sui imaginem pictam, utque ea de re archiepiscopum et urbis præfectum certior redderet, mandans, minis etiam mandato adjunctis.

Obtemperavit

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Obtemperavit puella, remque totam retulit tum magistratibus, qui eam deridentes dimiserunt, tum archipræsuli Jeremiæ, qui parvipendit visionem. Porro, die 8 julii fodere coepit puellæ mater in loco, sibi a filia indicato; at frustra: verum simulacipsamet puella fodere aggressa est, illico devenit ad iconem B. M. V. coloribus splendidam et veluti recenter pictam. Hanc sane christianorum aliquis terræ commiserat olim, ut eam a Tartarorum Kazaniæ tunc dominantium barbarie liberaret. Archiepiscopus de inventione certior factus, et pristinae incredulitatis poenitens, illuc magna cleri populique frequentia venit, inventumque thesaurum in vicina ecclesia S. Nicolai honorifice collocavit. Nec defuerunt miracula, rei veritatem testantia. Dum enim portaretur in templum icon, cæcus quidam visum a tribus annis amissum recuperavit; alter cæcus, ut imaginem in templo recenter positam veneratus est, continuo sanatus est. In cuius rei memoriam in ipso loco inventæ iconis ecclesiam condiderunt sub titulo B. Vir-

ginis Kazanensis, nec non et monasterium monialium, quarum omnium prima fuit Matrona (est nomen puellæ), in religione Martha, deinceps abbatissa. Dies vero inventionis, qui est octavus julii, inter festos fuit collocatus, at pro diœcesi Kazanensi tantum; Mosquæ colicoepit eadem imago ad diem 22 octobris, inde ab anno 1612; donec anno 1649 illius cultus ad universam Russiam fuerit extensus, ut dicetur infra, ad 22 octobris. Jamvero, inter innumeras B. V. icones, quæ Kazanensis titulo gloriantur, illa quæ hodie in monasterio Kazaniæ asservatur et colitur, sola vera est et a B. V. olim revelata; cæteræ vero omnes ætate posteriores sunt et ex illa depictæ, non excepta imagine alioquin veneranda, quæ Mosquæ in ecclesia B. M. Kazanensi peculiari cultu gaudet. Est porro imago B. M. V. Kazanica vel ipsa ex prototypo Smolenscensi, quod vulgo Odigitria nuncupatur, desumpta, exhibetque Deiparam cum infantulo; quem capite parumper inclinato tenet recte stantem, et dextera sua benedicentem.

DIES IX
JULII.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Gloria B. M. V., pag. 3, sect. III, pag. 4-31. 3) Menol. Vers. ad h. d.

Procopius, sanctus, Ustiugensis.

Inter plures sanctos, quos Ecclesia Russica, singulari illo vivendi genere, quod Salis proprium est, conspicuos, veneratur, tempore omnium primus fuit Procopius Ustiugensis, natione Variagus seu Norwegus, professione mercator. Hic igitur, cum Novgorodiam mercandi causa venisset, ad cælestem negotiationem divinitus vocatus, in monasterium Khytynense abiit, ibique, S. Barlaamo duce et magistro, cæteros fratres brevi virtutibus superavit, pluresque mercatores alienigenas ad sese imitandum adduxit. Ut autem arctius sese Deo devinciret, stultus pro Christo fieri secum statuit, adeoque, monasterio relicto, Ustiugum contendit, ad mortem usque ibidem commoraturus. Jamvero interdiu per

plateas incedebat hominum irrisiones et convitia, verbera et tunsiones libenter excipiens, noctu vero ad ecclesiarum limina orationes fundens. Victum sibi ex eleemosynis comparabat, quas tamen a divitibus accipere constanter renuit. Exemplo præterea Christi Domini, ubi caput reclinaret, non habuit. Ejus coram B. M. V. precibus fuis, a pluvia lapidea jamjam lapsura liberatam fuisse civitatem tradunt populares, festo in hujus rei memoriam instituto; de quo modo. Solebat quoque Procopius ad ripam Suhonæ, lapidi innixus, Deum pro navigantibus deprecari; qui lapis ipsius sepulcro dein religiose impositus est. Obiit anno 1303, a Mosquensi concilio inter sanctos Russiæ positus anno 1547.

Cfr 1) Prolog. et Menæa ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 251. 3) Philaret., Hist. Eccl. Russ., II, pag. 122. 4) Menol. Vers. ad hunc diem.

DIES IX.

VACAT.

S. Pancratii, ep. Tauromeniæ et mart. (Mst. Tern. et plurimi cum GP. Pg. Vind. Goth. Msq. Flor. Clar. Div. Maz. Mg. Sirl.). S. Cyrilli, ep. Gortynensis et mart. (Rum. Men. Kal. cum Bas. Mg.). Consecratio ecclesiæ S. Deiparæ ad Fontem (Rum. cum Taur. Sirl.). SS. MM. et mon. Scetensium 10 millia (Hor. cum Bas.). SS. MM. Patermuthii, Coprii et Alexandri militis (Tern. Men. Kal. Prol. cum Bas. Chiff. Maz. Mg.). S. Theodori, ep. Edessæ et aliorum (Men. Hor. Prol.). Apparitio imaginis B. M. Koločensis (Prol. Kal.).

† Apollonii, mart. (Bas.). † Bianoris et Silvani, mart. (Bas. Chiff.). † Rufinæ, mart. et soc. (Neap.). † Andreæ et Probi (Maz. Sirm. Chiff.). † Orestis (Sirm. Taur.).

OBSERVANDA.

SS. MM. Scetensium.

Decem millia monachorum Scetensium, qui jussu Theophili, archiep. Alexandrini, dira morte perempti fuerunt, propter Isidorum presbyterum, sæculo quarto. Ita Horol. Počajovense et alii die sequenti. In Bas. simpliciter: Decem millium (μυρία) Patrum, qui in speluncis combusti et suffocati sunt, propter Isidorum presbyterum. — S. Cyrilli Gortynensis, qui in Menologio Bas. Cretensis nuncupatus est, meminerunt cætera omnia Synaxaria Græca ad diem xiv Junii, unde huc translatus est; Acta tamen ejus dantur a Pinio ad hunc diem, p. 684. In Rum. refertur conjunctim cum S. Pancratio et Festo B. M. ad Fontem. — In cod. Taurinensi II

annuntiatur hodie memoria dedicationis S. Deiparæ ad Fontem his verbis: Memoria encæniorum venerandæ domus intemeratæ Dominae nostræ Deiparæ et semper Virginis Mariæ, quæ est ad Fontem, τοῦ ὁστος ἐν τῇ Πηγῇ. Ædes hæc, ad Portam auream extra urbem sita, propter sanationes, quas Fontis istius aqua operata esse fertur, celeberrima fuit inter templa Deiparæ, quam ideo Fontem (Πηγή), scilicet sanationum, appellarunt Græci vel ipsam. Fuisse ibidem monasterium virorum indicat Anna Comnena apud Cangium, IV, p. 184. Atque hæc dicenda erant propter lectionem cod. Rum. his verbis constantem: et consecratio SS. Deiparæ Pegasia;

Dedicatio B. M. ad Fontem.

S. Cyrillus Gortynensis.

DIES X
JULII.
S. Orestes.

Imago B. M.
Koločensis.

gasiaz; quam ultimam vocem corruptelam esse græce vocis Πρῆς nemo non videt. — *Sciendum est, quod S. Orestes ὁ ἐν τῇ βάρῃ ■ pluribus commemoratur tum hoc die, tum 9 Novembris.* Ita cod. Taur. II. — Est prope Mozaïscum urbem vicus Koločia dictus, in cujus vicinia, media in silva, casu offendit imaginem B. Virginis ruricola, Lucas nomine, anno 1413, die 9 julii. Quæ cum plurimis sanationibus aliisque miraculis Koločiae inclaruisset, Mozaïscum inde, tum Mosquam fuit

delata, ac tandem Koločiam remissa, ibique in ecclesia B. M. V. collocata, quam Lucas ex elemosynis undique collectis extruxerat, monasterio deinceps adjecto. Inter ea autem miracula refertur ipsius Lucæ conversio, quem ex humili et paupere divitem factum et honorum cupidum, in superbæ barathrum pertraxerat dæmon. Cfr Lib. Grad., I, p. 566-568. Gloria B. M. V., part. III, sect. 3, p. 84. Menol. Verš. ad h. d.

DIES X.

Ostromira-
num.
Ea variis.

VACAT.

SS. Martyrum 45 Nicopoli in Armenia, Leontii, Mauricii, Danielis, Antonii, etc. (*Mst. Tern. Prol. etc. cum Bas. GP. Vind. Goth. Flor. Chifl. Pg. Msq. Sirm. Dom. Maz. Mg.*). SS. MM. Bianoris et Silvani (*Prol. Kal. cum Maz. Sirm. Mg.*). S. Apollonii, mart., Sardis (*Prol. Kal. cum Mg. Clar. Div. Sirl.*). SS. eremitarum Ægyptiacorum et mart. a Theophilo, patr. Alex., interemptorum (*Men. Kal. Prol. cum Chiffl. Med. Taur. Mg. Maz.*). S. Antonii, Kievo-Cryptensis (*Men. Pat. Ath. Prol. Hor. Leop. Kal.*). Allatio tunicæ D. N. J. Christi ex Perside Mosquam (*Men. Kal. Prol.*). S. Mercurii Smolenscensis. (*Jaros.*) Festum. B. M. V. Konevensis (*Men.*).

† Joannis evang. memoria (*Div. Maz.*). † MM. Jasonis et Mercurii (*Neap.*). Nicodemi, a Turcis occisi (*Moschop.*).

OBSERVANDA.

SS. MM. Nico-
m'dienses.

S. Joannes,
apostolus.

S. Mercurius.

S. Jason.

B. Mariæ V.
imago Kone-
vensis.

Qui in titulo consignati sunt primo loco, Leontius, Mauricius, Daniel et Antonius, eos nominatim refert codex Ternobiensis. — In Menæis Chiffletii et Mazarini mss. inscribitur hoc die memoria S. Joannis Evangelistæ in loco *Beati* dicto, de quo consulatur Cangius in CPoli christiana, lib. IV, pag. 113. — Hac die colitur quibusdam in locis Mercurius Smolenscensis; de quo melius agetur infra, ad 24 Novembris. — In marmore Neap. insculptum est: Natale Imsoni et Mmuri. — De sacræ imaginis Konevensis origine et adventu in Russiam mentionem fecimus in Vita B. Arsenii, hegumeni Konevensis, ad diem 12 Junii: nimirum allatam fuisse ab Arsenio, anno 1393 e Monte

Atho, ubi per triennium fuerat commoratus, et in monasterio Konevensi, ubi miraculis mox inclauit, collocatam. Cæterum hæc icon publico cultu honorari cœpit, non nisi duobus sæculis postea, anno scilicet 1376, ob miraculum quoddam, ipsius veneratione patratum. Exhibet imago B. Virginem cum Christo infante, duos pullos columbarum læva tenente. Gloria B. M. V., t. III, sect. 2, p. 70 et seq. Vita Arsenii, ad 12 Junii. Hier. Russ., t. VI, p. 616-628. — Sacram D. N. Jesu Christi tunicam dono accepit patriarcha Philaretus a rege Persarum, anno 1625. Exstant venerandæ vestis partes tres, quorum duæ servantur Petropoli, tertia Mosquæ. Cfr Menol. Verš. ad h. d.

D. N. Jesu
Christi tunicæ
ex Perside
Mosquam
translatio.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Antonius,
mon. Kievo-
cryptensis.

Celeberrimus Antonius, monasticæ vitæ in Russia institutor et monasterii Cryptensis ad Kioviam fundator omnium primus, natus est Lubeci, quod est hodie oppidum ditionis Tchernigoviensis, nomenque Antipi in sacro baptismo sortitus. Timore Dei et vitæ perfectionis mature ductus, in Montem Atho contendit et in monasterio Esphigmeni cuculum cum nomine Antonii assumpsit. Et inde sancti patroni sui exemplo, in solitudine degit; cumque brevi in virtutibus multum profecisse videretur, missus est ab hegumeno in Russiam, monasticam vitam ibidem plantaturus. Lustratis itaque Kioviæ monasteriis electoque colle quodam Berestovo dicto, parulam speluncam incolere cœpit anno 1051. Orationi et jejuniis incumbens, dies noctes-

que precibus insumebat: vescebatur autem pane duro semel in die, sæpenumero per integram hebdomadam ab omni cibo abstinens. Inclauit igitur adeo, ut multi ad eum imitandum confluerent. Inter quos omnium primus Nikon; quem modo secutus est Theodosius, in fundando monasterio Cryptensi Antonii socius. Verum cum solitudinis amantissimus esset Antonius, postquam aliquod tempus cum sociis suis conversatus esset, et Barlaamum in sui locum subrogasset, reliquum vitæ in crypta Berestoviensis collis mansit, orationibus et consiliis nascenti monasterio semper assistens. Tandem miraculorum et prophetiæ dono clarus ad Dominum transiit fere octogenarius, anno 1063, die 10 julii.

Cfr 1) Menol. et Prolog. ex Paterico ad h. d. 2) Diet. hag., pag. 50. 3) Kubarev, in Collect. Pogodini, t. III et in Prolegom. 4) Kazanski, Histor. monach. in Russ., in Appendice. 5) Macarius, Hist. Eccl. Russ., III, pag. 51 et seq. 6) Philaret., Hist. Eccl. Russ., I, 20, 53, 97, 140, 143.

Basilus, epi-
scopus Reza-
niensis.

De hoc antistite, qui sæculo xiii floruit, plura tradunt auctores indigenæ, stupore et admiratione plena: nimirum accusatum fuisse Basilium apud suos, quasi dissolutis moribus vixisset, ac propterea mortis damnatum: pœnæ dilatione obtenta, pernoctasse episcopum coram imagine B. M. V., quæ Muromensis vulgo nuncupatur; die vero sequenti post missæ celebrationem, strato pallio, super

aquas incessisse, et sex horarum spatio antiquiorem Rezaniam fluvio adverso pervenisse, stupentibus factique pœnitentibus turbis; a quibus dein summo applausu in sedem suam fuisse restitutum. Verum cum neque in synaxario, neque in Menæis quidquam de Basilio inveniam, narrationem istam indicasse sufficiat, opportuniore loco discutiendam. Obiit Basilus anno 1294, postquam sedisset annos

42; et in ecclesia SS. Borisi et Glebi conditus est. Colitur bis in anno, scilicet dominica Omnium Sanctorum, quæ in Ecclesia Orientalifestum Pentecostes proxime excipit, et præterea ad præsentem diem, qua ejus translatio

anno 1609 facta commemoratur. Porro translationis hujus solemnitas necnon et mira Basilii super aquas incessio ad vivum representatur in monumento æreo, quod in loco obitus positum est anno 1836.

DIES XI
ET XII
JULII.

Cfr 1) Diet. hag., pag. 58. 2) Hist. hier. Russ., I, pag. 130. 3) Acta societ. archeol. Petropol., t. VIII, pag. 299 et seq.

DIES XI.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

SYNAXIS S. EUPHEMIÆ, MART. (*Mst. Rum. Tern. Par. Siš. Og. Prol. et fere omnes cum Bas. CP. Neap. Nan. GP. Pg. Flor. Maz. Dom. Mg.*).

S. Marciani, mart. Iconii (*Assem. cum Bas. Clar. Div. Med. Taur. Maz.*). S. Serapionis, mart. (*Par.*). S. Cindei, presb. et mart. (*Men. Kal. Prol. cum Bas. Chiffl. Med. Taur. Maz.*). S. Olgæ, ducissæ Russiæ (*Men. Pp. Kal. Prol.*). Festum B. M. V. Rzevensis (*Kalend.*). [Nicodemi et Nectarii et alius Nicodemi, mon. (*Ath.*).]

† Leonis, erem. (*Chiffl. Maz. Sirm.*). † Martyroclis, mart. (*Chiffl. Maz. Sirm.*). † Golinduchæ, mart. (*Sirl.*).

OBSERVANDA.

S. Euphemia.

Teste Menol. Basiliano, hodie commemoratur miraculum, intercessionem hujus S. Megalomartyris a PP. synodus Chalcedonensis obtentum ad confirmandam ac comprobendam fidei catholicæ definitionem (*τοῦ ὁριου*). Ideo passim post nomen sanctæ Euphemie additur: *hoc est, definitiones Patrum*, ut in Horologio, aut epitheton *suffragantis* (*τῷ ὁριου*) ut in Kal. CP. et Naniano, et fuse declaratur ab eruditissimo Morcellio. Recte in Mst. et Rum. præfigitur nota memoriæ, non passionis, quæ incidit in 16 Septembris. Quandoque habet cognomen *Callinice* seu victricis. — In Par. legitur: *S. Seraphiæ*, male. De SS. Serapione et Marciano agitur iterum die proxime sequenti. — Festum B. M. Rzevensis celebratur Mosquæ in ecclesia sub hoc vocabulo sacra (Kal., pag. 283). Inventa est hæc imago miraculosa sub annum 1540; qua de re plura habentur in Menol.

S. Serapio.

Festum B. M. Rzevensis.

ad h. d. et in opusculo, cui titulus Gloria B. M. V., part. III, sect. II, a pag. 76. — In Menæo Chiffletii Martyrocles vocatur Tyrocles (*Τυροκλης*), expuncta, ut satis pronum est, prima syllaba. Sagittis ictus agonem dicitur consummasse. — Duos Nicodemos commemorat hoc eodem die Patericon Montis Atho, t. I, pag. 598, et tom. II, pag. 178; quorum alter in finibus Vatopedi degisse et famoso Gregorio Palama magister in spiritualibus exstitisse perhibetur; alter, natione Epirota, negatæ fidei scelus, primum incruento monasticæ vitæ certamine, dein fuso sanguine expiasse narratur, anno 1709 seu 1711. — Utrique additur Nectarius, anno 1820, ætatis suæ vigesimo a Turcis interfectus, ut simile crimen morte voluntarie tolerata expiaret. Erat Nectarius oriundus Briulla, vulgo Burla, qui vicus est episcopatus Ephesini. Plura nullus eorum meretur.

S. Martyrocles.

Nicodemos uterque.

Nectarius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Olga, ducissa.

Olga, nobilissimi viri Gostomysli filia, in vico Vybutino, prope hodiernam Pscoviam nata, dum annum vigesimum ageret, magno duci Igori in uxorem data est. Quo a Drevlianis interfecto, regnum Kioviense per plures annos nomine Sviatoslai, adhuc infantuli, fortiter et prudenter administravit; mortemque mariti, misso contra Drevlianos exercitu, gravissimis pœnis ulta est. Tandem, postquam annos viginti quatuor regnasset, imperium Sviatoslao filio suo cessit; ipsa vero CPolim profecta, fidem catholicam, quam Kioviæ prælibaverat, solemnī pompa cum pluribus e comitatu suo suscepit, assumpto nomine Helenæ. Baptizata autem est anno 958 a patriarcha Polyeucto, et ab imperatore Constantino Porphyrogenito a sacris fontibus suscepta. Qua in solemnitate a patriarcha crucem dono accepit; quam dein in templo S. Sophiæ

Kioviensi collocatam fuisse tradunt. Erat autem cruci sequens inscriptio imposita: *Innovata est Russorum terra per sanctum baptismam quod orthodoxa ducissa Olga susceperat*. In patriam redux, plurimos ad christianam religionem exemplo suo traxit, adeoque pronepotes suos, inter quos Vladimirus, christiana mysteria erudivit. Solus Sviatoslaus, filius, in erroribus ethnicis ad mortem usque perseveravit. Plures etiam ecclesias extruxit Olga, quarum omnium antiquissima S. Nicolao sacra fuit. Tandem magnis virtutibus ornata, multumque pro convertenda patria sua Deum deprecata, ad Dominum suum transivit die 11 julii anno 969, ætatis suæ nonagesimo. Corpus ejus in ecclesiam B. M. V., quæ Decimana vulgo nuncupatur, translatus est, jubente S. Vladimiro.

Cfr. 1) Menæa et Prolog. ad h. d. 2) Specimen, pag. 28, 270. 3) Diet. hag., pag. 118. 4) Annales, I, pag. 58. 5) Macarius, Histor. rel. christ. in Russiam introductæ, pag. 505 et seq.

DIES XII.

Ostromiranum.

Ex variis.

VACAT.

S. Golinduchæ, mart. (*Mst. Novg. Hor. Prol. Kal. Men. cum Bas. Nan. Chiffl. Maz. Sirm. Med.*). SS. MM. Procli et Hilarii, alias Hilarionis (*Tern. Par. I, Rum. Novg. Chil. Og. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. GP. Pg. Nan. Vind. Mg. Sirm. Chiffl. Dom. Maz.*). Synaxis archangeli Gabrielis (*Rum.*). S. Michaelis Malei (*Pp. Men. Kal. Prol. cum Typ.*). SS. MM. Theodori et filii ejus Joannis, Variagorum, Kioviæ (*Men Kal. Prol.*).

† Gaudiosi

DIES XIII
JULII.

† Gaudiosi et reliquorum (*Neap.*). † Serapionis, mr. (*Mg.*). † Mamantis, mr. in Sigmate (*Mg. Marg.*). † MM. Andreæ, militis, Fausti, Menæ et soc. (*Mg. Maz. Chiff.*). † Veronices, hemorrhoissæ (*Chiff. Maz.*).

OBSERVANDA.

S. Golinducha.

S. Gabriel.

S. Michael
Marteinus.

Dari etiam S. Golinducham testatur Menologium Sirleti. Vide Act. SS. ad xiii Julii, p. 509 et seq. — De S. Gabriele, archangelo, cæteros melius agere die sequenti, comprobatur sequens Ephemeridum Græcarum versiculus: *Tertia decima synaxim Gabrielis recolunt terricolæ*. Hodie occurrit in solo Rum. — S. Michael Malæus seu Malæinus, Malinus, Melcinus, satis obscurus in Fastis Græcis esse declaratur a Pinio in brevi admodum quam de hoc sancto adornavit notitia; at in Prologo Slavonico diffusum exstat sancti ascetæ elogium; cui additur præterea breve synaxarium, rem eandem paucis exhibens, uti et in Menologio. Ad hæc, habetur officium proprium, cujus meminerunt Menæorum Græcorum editores, licet consulto prætermissum fuerit. In Ephemeridibus Græco-Moscis figuratis representatur post SS. martyres Proclum et Hilarium; quod sanctum minime obscurum prodit abunde. Multus quoque

de S. Michael versatur sermo in Vita S. Athanasii Athonitæ, quem aliquandiu habuit discipulum. Utriusque Vita latuit hactenus Latinos. — Jejuna pariter sunt ea quæ in Actis SS. proferuntur de S. Mamante, licet celeberrimus fuerit CPoli ædes ejus in Sigmate dicta. Tractus est regie urbis in quo sita erat etiam ecclesia SS. Deiparæ, de qua videri potest Cangius, CP. Christianæ lib. IV, p. 93. — Gaudiosus fuit episcopus Bithyniæ in Africa, et fundator monasterii cujusdam in urbe Parthenopea, quam petierat fugiens persecutionem Vandalorum. Cfr Sabbatinii Comment. in Kal. Neapolitanum. — De S. Andrea, martyre, videatur dies sequens. In supplemento ad Menæa Græca Sirmundiano et Chiffletiano nominantur solummodo Andreas et Probus, de quibus jam actum est die ix, et iterum agatur sequenti die. In Menæis Chiff. mss. habetur tantummodo: Passio Andreæ, militis, et soc., omissis nominibus Fausti et Menæ.

S. Mamas.

S. Gaudiosus.

SS. Andreas
et Soc.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

SS. Theodorus
et Joannes,
martyres.

Ambo illi Varegi seu Normanni, martyrum in Ecclesia Russica primitiæ, passi sunt circa annum 983; quo tempore Vladimirus ethnicis superstitionibus adhuc addictus erat. Quum scilicet hic princeps, victis Jatvagus, gente barbara, in gratiarum actionem, humanas victimas idolis oblaturus esset, cecidit sors super juvenem, Joannem nomine, religione christianum. Quumque Joannis parens impium hoc ethnicorum sacrificium publice ex-

Cfr 4) Prolog. et Menolog. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 129.

Simon Volomensis.

Anno 1641, a vicinis ruricolis interfectus fuit et deinceps dictus miraculis claruisse Simon, fundator monasterii Volomensis, ad Ki-

probrasset, vanumque esse idolorum cultum audacter asseruisset, ira moti Kiovienses hominis christiani domum evertunt, ipsum vero una cum filio crudeliter necant. Utrumque Ecclesia Russica tanquam martyrem veneratur die 12 Julii, sub nomine Theodori et Joannis; in loco vero, ubi domus illorum exstiterat, celeberrimam ecclesiam B. M. V., vulgo Decimanam dictam, exstruxit ipse Vladimirus, postquam christiana sacra amplexus erat.

Stephanus,
Machrischen-

Kiovia oriundus et S. Sergio coævus, monasterium fundavit Stephanus ad ostium fluvii Machriscii, illudque inhabitavit ad annum

čengam fluvium. Hunc commemorari hodie quibusdam in locis, testis est Dict. hagiographici concinnator, pag. 250.

1406, quo obiit. Coli jussus a synodo Mosquensi anno 1547.

Cfr 1) Prolog. ad hunc diem. 2) Muraviev, Vitæ SS., et Menol. ad h. d. 3) Dict. hag., pag. 256.

DIES XIII.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Aquilæ, apost. et mart. (*Mst. Rum. cum Med. Chiff.*). S. Serapionis, mart. (*Men. Par. Kal. Prolog. cum Bas. Nan. Med. Taur. Sirm. Maz.*). S. Marciani, mart. (*Prolog. Kal.*). S. Stephani Sabaitæ (*Chil. Og. Pp. Kal. Hor. Pr. cum Nan. Vind. Chiff. Maz.*). Synaxis S. Gabrielis, archangeli (*Chil. Ap. Pp. Prolog. Kal. Hor. cum GP. Pg. Mg. Typ. Sirl.*). Memoria S. Josephi (*Pp. Hor. Typ. Kiov. Leop. Viln.*). SS. MM. Cyrici et Julittæ (*Kal.*). S. Juliani, ep. Cemonanensis (*Men. Kal.*). S. Myropes, mart. (*Tern. cum Bas. Neap. Med. Taur. Sirm. Maz. Sirl.*).

† Mamantis, mart. in Sigmate (*Sirm. Chiff. Med.*). † MM. Andreæ, militis, Heraclii, Fausti, Menæ et soc. (*Sirm. Med.*). † Golinduchæ, mr. (*Mg. Maz.*). † Saræ, abb. (*Chiff. Maz.*).

OBSERVANDA.

S. Aquila.
Synaxis Gabrielis archangeli.

De S. Aquila agatur cum Ostromirano ad diem sequentem. — Præter solemnem illam S. Gabrielis synaxim, quæ festum Annuntiationis excipit, celebratur hodie secunda festivitas, in quam peculiaris canon conscriptus est a Josepho, hymnographo. Causa autem, cur iterato agatur festum, alia non datur in Menologio Mosquensi, nisi quod excitatis ecclesiis nomine S. Archangeli dicatis, institutæ quoque fuerint dedicationis solemnita-

tes, atque propter tempus quadragesimale in presentem diem translata, quo securius celebrarentur; cujus modi translationis exemplum præbet memoria S. Joannis Chrysostomi, ob festum Exaltatæ Crucis, in quod obitus ejus incidit, ad 13 Novembris translata. Cæterum non uno die Julii consignatur memoria S. Gabrielis; nam 11 refertur in Menæis excusis; 12 in codice Rum.; 26 in Calendario Arabo-Egyptiaco et iterum in Menæis, denique

SS. Cyricus et
Julitta.

denique 28 in Coptico. — In Kal. Mosq. anni 1818, ubi agitur de festis quæ Mosquæ in variis ecclesiis solent celebrari, indicatur hodie festum SS. *mart. Cyrici et Julittæ*, et *B. M. V. Omnium afflictorum lætitiæ*. Ad hæc additur, hoc ultimum festum agi in ecclesia academiæ Mosquensis, juxta peculiare quoddam institutum (Kal., pag. 284). De SS. Cyrica et Julitta agit idem Kal. cum cæteris omnibus, die xv Julii. Nec videtur esse mendum hypothetæ, cum citatæ synaxi S. Gabrielis archangeli, quæ revera die xiii fieri solet, diserte addatur: *Et SS. MM. Cyrici et Julittæ. Et festum B. M. V. etc.* — S. Stephani Vitam valde prolixè exaratam habes in Actis SS. ad diem præsentem, pag. 524 et seq. In Prologo Mosquensi et in Calendariis pas-

sim dicitur igne damnatus fuisse; et multa alia prædicari quæ S. Serapioni, martyri, congruunt potius quam S. Stephano, qui in pace obiit. Ita Menologium. — Ternobiensis codex solus ex Slavicis est in quo commemoretur hodie S. Myrope, virgo et martyr Chiensis; cæteris eam communiter referentibus ad 21 Decembris, qui fuit consummati martyrii dies. Idcirco in marmore Neap. insculptum est *Natale*, non *Passio*. — In Calendariis Kioviensibus, Vilmensibus et Leopoltanis refertur hodie memoria S. Josephi, hymnographi; at in Prologo et Menologio inducitur ad 27 diem, simul cum translatione reliquiarum S. Theodori Studitæ, fratris Josephi.

DIES XIV
ET XV
JULII.

S. Myrope.

S. Joseph.

S. Stephanus
Sabaita.

DIES XIV.

Ex Ostromi-
rano.

S. APOSTOLI AQUILÆ (*Tern. Chil. Siš. Prol. Novg. Kal. Hor. Og. Pp. Men. cum GP. Pg. Flor. Vind. Sirm. Maz. Taur. II, Chiff. Mg. Typ.*). S. HILARII, MART. (*Sirm. Chiff. Maz. Taur. II*).

Ex variis.

S. Josephi, archiep. Thessalonicensis (*Mst. Rum. Novg. cum Bas. Chiff. Maz. Mg. Sirm. Sirl. Med.*). S. Fortunati (*Par.*) S. Petri (*Rum. cum Sirm. Chiff. Maz.*). S. Onesimi, thaum. (*Prol. Pap. Kal. Hor. cum Bas. Sirm. Chiff. Maz. Med. Mg.*). S. Justi, mart. (*Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Mg.*). S. Ellii, mon. (*Men. Kal. Prol.*). S. Stephani, Machrišcensis (*Prol. Kal.*). Stephani Sabaitæ (*Typ. S. Sabæ*).

† Simeonis, unius ex 70 (*Flor.*). † Theodori (*Neap.*). † Heraclii, mart. (*Chiff.*).

OBSERVANDA.

S. Aquila.

In Flor. additur *καὶ σι* superscripta littera *μ*, id est *Simeonis*, uti integro nomine legitur in Calendario Chaldaico seu Syriaco. Alter ille Aquila, quem cum Hilario signant quædam synaxaria, forsitan ab apostolo non est distinctus. — In Typico S. Sabæ Joseph Thessalonicensis profertur die præcedenti, et ejus loco ponitur hodie S. Stephanus Sabaita. — S. Petrus cognomento Junior, dignitate episcopus Cretæ, prodit in Synaxariis mss. Græcis. — Præter prolixum encomium S. Ellii, monachi, ex Rufino et Palladio magna parte desumptum, Menologii excusi auctor adjicit adnotationem, quæ latine reddita sic sonat: *Sunt, ait,*

et alia miracula S. Ellii, de quibus in Vita S. Eugeniz, martyris, ad 24 Decembris. Item sanctus Ellius commemoratur insuper 20 Junii, in Vita S. Leucii, confessoris. An vero idem sit ac hodiernus, dubitatur: siquidem, licet convenient in patria, in tempore et loco quo vixerunt; licet uterque in monasterio ob infantiam commemorasse prædicetur et ardentes carbonēs in veste circumtulisse, attamen discrimen in eo est, quod ille Ecclesiæ Heliopolitanæ præfuisse, hic vero simplex monachus exstitisse perhibeatur. Atque hactenus auctor Menologii Mosquensis, rem judicio cujusvis prudenter linquens.

S. Joseph.

S. Petrus ju-
nior.

S. Ellius.

DIES XV.

Ex Ostromi-
rano.

SS. CYRICI ET JULITTÆ, MATRIS EJUS (*Omnes cum Bas. CP. Neap. GP. Pg. Goth. Nan. Sirm. Chiff. Maz. Mg.*).

Ex variis.

S. Abudimi, mart. (*Prol. Kal. cum Bas. Med. Taur. Chiff. Sirm. Maz. Dom.*). S. Vladimiri, regis Russiæ (*Men. Pp. Leop. plura Kal. Hor. Prol.*).

† MM. Antiochi et Cyriaci (*Bas. Sirl.*). † MM. Pauli, Thæ, Valentiniæ et soc. (*Bas. Sirl. Sirm.*). † Methodii Syncelli (*Nan.*). † Josephi, ep. Thessalonicæ (*Mg. Marg. Maz.*). † Lolliani, mart. (*Mg. Maz.*). † Justiniani Junioris, imperatoris (*Chiff. Sirm. Maz.*). † Onesiphori et Porphyrii (*Sirl.*).

OBSERVANDA.

SS. Cyricus
et Julitta.

Insigne SS. Cyrici, pueri triennis, et Julittæ, matris ejus, festum recolunt hoc die Græci et Slavi, accedente Kal. Neap., Latinis vero celebrantibus die 16. Eadem festivitas apud Iberos tantum habetur, ut inde cognomen suum traxerit mensis Julius, vulgo Cyrici, iberice *Civiricobisthouh* dictus, ut auctor est Brosset; qui tamen S. Cyriacum pro Cyrico minus accurate scripsit in suo *Chronico Ibero*, pag. 9; ubi similes quorundam mensium apud Iberos recensuit denominationes. De eis Acta SS. tractant die xvi Junii. — Abudimi, qui et Abudemus, gesta illustrantur in Actis SS., pag. 26, ad præsentem diem. — S. Vladimiri memoria recollitur non modo in recentioribus Calendariis, sed etiam in antiquis; nam diserte refertur in Prologo quodam ms. sæculi xiii, bibl. *Octobris. Tomus XI.*

publicæ Petropolitane. Cfr Memoria. — S. Antiochus idem est ac qui occurrit crastina die; et in pluribus calendariis profertur una cum S. Cyriaco; licet incertum manet, utrum hic Cyriacus, distinguendus sit a filio S. Julittæ. — Gesta Justiniani vituperio, non laude, nedum publica aliqua veneratione dignissima esse pronuntiarunt Bollandiani in prætermissis ad hanc diem, pag. 3; attamen prorsus aliud de eo judicium tulit Agatho papa in epistola ad Augustos, quæ relecta fuit in Concilio sexto œcumenico. Luculentissimum hoc Romanis pontificis testimonium refert Morcellius Kalend. CP., t. I, p. 227; qua occasione agitur non semel: vide infra ad diem 11 Augusti et 14 Novembris.

S. Antiochus.

Justinianus,
imperator.

S. Abudimus.

S. Vladimirus,
princeps Rus-
siæ.

DIES XVI
JULII.

MEMORIAE SLAVICÆ.

S. Vladimirus,
Magnus dux
Russiæ.

Licet Vladimirus, filius Sviatoslai et Maluſæ, a S. Olga, avia sua, sacris fidei doctrinis fuerit imbutus, idolorum tamen cultum, majorum more, servavit, etiam postquam ex ducatu Novgorodensi ad solium Kioviense fuerat evectus; tandem, divina gratia tangente cor ejus, christianam religionem profiteri secum statuit. Interea, pace in regno suo condita, bellum indixit Græcis; lectoque exercitu, Chersonesum Tauricam oppugnavit. Capta urbe, repente oculis cœpit laborare adeo, ut visum fere amitteret; quem, ut baptismum cum nomine Basilii, anno 988 suscepit, illico recuperavit. Quare celebratis nuptiis cum Anna, Cæsaris sorore, in patriam lætus rediit et exultans. Kioviā redux, universa idola contrivit; zelumque apostolorum æmulatus, in convertenda gente sua ad fidem Christi totus fuit, ἱσαποστολος idcirco a suis cognominatus.

Baptisato populo Kioviensi, edixit Vladimirus, ut Christo Domino ejusque sanctis templa ubique erigerentur; et edictum exemplo roboravit. Pluribus enim in locis ipsemet ecclesias excitavit; quarum alteram S. Basilio, patrono suo, dicavit, alteram B. M. V. sacram fecit, decima parte omnium redituum eidem addicta: unde Decimanæ cognomen. Tandem cum multis annos tanto sanctius regnum administrasset, quo ante baptismum susceptum vixerat dissolutius, terrenam coronam cum æterna commutavit anno salutis 1015, die 15 julii, jam Jaroslai I tempore publice coeptus. Corpus ejus, quod Novgorodiæ asservatur, millenario imperii Russiaci anniversario nuper recurrente, ex antiqua tumba in novam, e fuso argento conflata, maxima pompa populi concursu translatum est anno 1862.

(Cfr 1) Vita S. Vladimiri, auct. Jacobo, monacho. 2) Antiquitates Russicæ. 3) Menol. et Prolog. ad h. d. 4) Kulčinius, Specimen, pag. 29, 101, 187, 230 et 272. 5) Acta SS., t. II, sept., præfat. 6) Macarius, Hist. christ. in Russ. introd., pag. 333 et seq. 7) Idem, Hist. Eccl. Russ., t. I, pag. 55, 66. 8) Philaret., Hist. Eccl. Russ., t. I, pag. 141.

DIES XVI.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

MEMORIA SANCTORUM PATRUM DCXXX QUI CHALCEDONE (Omnes cum Bas. CP. Vind. Goth. Flor. Coisl. Msq. Sirl. Nan.).

SS. MM. Onesiphori et Porphyrii (Rum. Siš. cum Bas. Taur. Med. Sirm. Maz.). S. Antiochi, mart. (Tern. Par. I, Prol. Kal. cum Neap. Chiff. Sirm. Med. Taur. Dom.). S. Athenogenis, hieromart., et decem discipulorum ejus (Chil. Ostr. Pp. Siš. Men. Kal. Hor. Prol. cum Bas. GP. Coisl. Msq. Sirm. Maz. Chiff. Sirm. Mg.). SS. MM. Pauli, Valentinae et Chioniae, alias Theae, sororum (Prol. Kal. cum Taur. I, Maz.). S. Juliae, virg. et mart. (Kal.). [S. Tychonis (Novg.)]. Festum imaginis B. M. Tehirensis (Prol. Kal.).

† Quindecim millium martyrum in Pisidia (Chiff.). † Plurium mulierum, mart. (Sirm. Chiff.). † Receptio reliquiarum SS. PP. Josephi, Victoris et Nicolai, hegumenorum Casularum (Taur.). † Fausti, mart. (Mg. Cyth. Sirl.). † Petri Junioris, mart. Cretensis (Sirm.). † Abudimi (Mg. Cyth.).

OBSERVANDA.

Synodus Chal-
cedonensis.

Variæ sunt lectiones, exhibentes festivitatem Concilii Chalcedonensis. In Ostr., Mst., Asseman. et Bas. agitur de sola hac synodo; in CPolitano Morcellii additur memoria Concilii quinti seu CPolitani secundi, dominica proxime sequenti celebranda; CPolitano cod. accedunt præter Vindobonense et Nanianum, quæ probabiliter CPoli fuerant exarata, etiam Rumiantsoviaum, Novgorodiæ scriptum; in quo legitur sequens clausula observatu digna: *Sciatur oportet, quotiescunque dies xvi inciderit in feriam quartam, memoriam synodi celebrari dominica præcedenti; si vero incidat in feriam quintam, tunc fieri dominica sequenti, altera vero agi memoriam synodi quintæ.* In Bas. huic ultimæ assignata est dies 25 Julii; at in cod. Mosquensi, quem edidit Matthæi, memoria SS. patrum ἀπαλλακτῶς celebrari præcipitur dominica sexta post Pascha. Aliud iterum statuitur in Menæis Græcorum excusis, ut videbimus modo, quando agendum erit de S. Athenogene; præterea ibidem commemorantur hodie sex synodi, quo ordine celebratæ sunt; septima vero ad diem dominicam quæ prima est post xi mensis Octobris. Sed recolantur potius quæ occasione hodiernæ festivitatis adnotata habent Morcellius, II, p. 163, Assemanus, VI, p. 481, Bollandiani in prætermissis ad hunc diem, p. 220; et quæ præterea scripsit Papebrochius in Ephemeridibus Græcomoscis, sex illas picturas explicaturus, quæ totidem synodos, juxta normam in Typico recentiore præscriptam, ibidem repræsentant. Nos solas da-

bimus inscriptiones Slavonicas, eisdem tabellis superpositas, in quibus interpretandis noluit immorari vir doctissimus; sed prout in protypo reperiebantur, in æs transferri jussit, eo quod interpretationem Belgæ sui minus accuratam esse deprehendisset. Sunt autem sequentes: *Prima sancta œcumenica synodus Nicæna, anno Domini 325, patrum 381, rege Constantino Magno. Secunda sancta synodus CPolitana, anno Nativitatis Christi 403 (lege 381), SS. Patrum centum et quinquaginta.* In parte tabulæ superiore: *Imperator Theodosius. Tertia synodus Ephesina, SS. Patrum centum, anno a Nativitate Christi 431.* Quæ sequuntur vix legi possunt. In tabula: *Imperator Theodosius secundus. Quarta synodus Chalcedonensis, SS. Patrum 601 (lege 650) anno a Nativitate Christi 474. Imperante Niceta (lege Marciano). Quinta synodus CPolitana, SS. Patrum 160, anno a nativitate Christi 570.* Infra: *Imperator Justinianus. Sexta synodus in regia urbe, SS. Patrum 170, anno a Nativitate Christi 682.* Infra: *Imperator Constantinus (nempe Pogonatus). Kulčinius, qui has inscriptiones nimis insulas esse declaravit, quam ut inde quidquam elici possit, quærit: cur appareant coronati circa capita radiis non jam Constantinus Magnus, sed et alii cæsares, excepto solo Justiniano? Responsum suppeditant Fasti Græci, in quibus imperatores prædicti commemorantur suo quisque die, solo Constantino Pogonato, quantum meminimus, excepto; non igitur ex suo cerebro id finxit pictor moscus, ut conjiciebat Assemanus. In Pro-*
logo

S. Athenoge-
nes.

logo recurrit synaxarium de miraculo S. Euphemiae, quod peculiari festivitate recolitur undecimo Julii. Sancti enim patres Chalcedonenses conveniant in templo hujus illustris virginis et martyris, quæ orthodoxam fidei definitionem eis, veluti vivens, præbuisse narratur. — S. Athenogenem referunt hodie primo loco plura Kalendaria et Menæa Slavica recentioris ævi; at antiquiora remittunt ad diem sequentem, quod præsens impeditus fuerit ob memoriam Concilii Chalcedonensis. Id liquet ex sequenti monitu seu rubrica Menæorum, quam non abs re erit, integram huc proferre: *Sciendum est, quod post horum (nempe S. Athenogenis et sociorum) memoriam, id est post 16 hujus mensis, prima occurrente dominica celebramus officium SS. Patrum 630 qui convenerant Chalcedone, Niceæ 318, in regia urbe 450, Ephesi 200; in quinta synodo 460, et in sexta tandem 700. Quod si contingat hanc diem, scilicet 16 hujus mensis, incidere in Dominicam, in ea ipsa celebratur præsens officium; sanctorum autem officium celebratur in Apodipnis. Hoc vero officium est opus Philothei, sanctissimi patr. CPolitani. Sciendum quod etiam celebretur in quacumque inciderit Dominicam post diem 13 hujus mensis usque ad 19 ejusdem. Hinc est, quod in Horologio, Romæ græce edito anno 1677 in usum Basilianorum, Patres hujus synodi commemorantur die 13; sanctus Athenogenes vero occurrat tum hoc die, tum sequenti. Unicum martyrem hujus nominis agnoscunt Græci et qui eos passim sequuntur Slavi; notam fabulam de cerva in libris suis regerentes, quos Metaphrastis esse, pro more, venditant. Synaxis sancti agebatur in æde S. Georgii in Cypreseto. In officio diei canon est Josephi hymnographi. Cæterum totam de S. Athenogene materiam exhaustit Mazochius, in commentariis suis ad 16 Junii; hoc namque die in marmore Neapolitano insculpta est passio ejus; at in Mst. et Rum. signatur ad*

diem sequentem. — In Menol. et Prologo excuso recolitur S. Paulus, martyr, cum Aleutina (lege Valentina) et Chionia, sororibus, accedente parvo encomio, quod plane convenit cum Taurinensi, nisi quod in hoc S. Chionia appelletur Thea. De ea Sollerius agit 25 Julii; simul ex Hieronymianis Martyrologiis refert ad præsentem diem S. Paulum, martyrem Cæsareæ in Cappadocia, at cum S. Mammete conjunctum; præterea Valentinum et Theonem cum Dioclete, tacita eorum ætate et palæstra, sed addita nominum non ubique uniformiter expressorum varietate, ut corruptum esse in pluribus totum hujus diei in istis codd. textum fateatur ibidem Sollerius. Valentinum et Theonem pro Valentina et Thea scriptum minime dubito; Chioniam vero corruptam esse ex Theone valde suspicor. — Non semel se animadvertisse dicit Mazochius, t. III, p. 650, festa, sicubi aliqua de causa præscripto die celebrari impediabantur, in parem sequentis mensis diem transponi. Quod si hoc viro eruditissimo detur, haud difficile erit explicare, cur in Kalend., quod ego ex Annalibus Novgorodensibus confeci, S. Tychon, ep. Amathuntis (alius enim non datur), ex 16 Junii ad 16 Julii fuerit translatus. Quod res ita fieri potuerit, non nego; mallet tamen hodiernum Tychonem aut amanuensis aut typographi incuriæ tribuere; quapropter uncis inclusum expressi supra. — Hac die memoria recolitur miraculi, quod evenit in Tchirensi ecclesia anno 1420, regnante Basilio Demetrice. Visa namque est icon B. M. V. lacrymas fundere, tum in ipsa ecclesia, tum etiam Pscoviae; quo summa populi clerique religione propterea fuit delata. Tchirensis vocatur a vico Tchersk, prope Pscoviam sito. Exstat officium proprium, a Pachomio Logotheta conscriptum. Conferantur Prolog. et Menol. Vers. ad hanc diem et Gloria B. M. V., p. III, sect. 2, p. 64.

DIES XVII
JULII.
SS. Paulus et
soc.

S. Tychon.

Festum B. M.
Tchirensis.

DIES XVII.

Ostromira-
mcm.
Ex variis.

VACAT.

S. Athenogenis, ep. et mart. (Mst. Rum. cum Chiff. Goth. Msq.). S. Marinæ, megalomartyris (Mst. Par. Tern. Arc. Chil. Apost. Og. Prol. Men. Kal. Hor. cum Bas. GP. Pg. Flor. Msq. Vind. Sirm. Chiff. Maz. Mg.). S. Lazari Galiseni translatio (Men. Kal. Prol. Hor. cum Pg. Sirm. Chiff. Maz.). SS. septenariorum, Cyrilli et Methodii, Gorazdi, Clementis, Nahum, Angelarii et Sabæ (Moschop.). Ananiæ, pictoris et mon. (Hag.). [Leonidæ Ustnedumensis (Hag.).] B. M. Sviatogorensis imaginis festum (Deb.).

† Sperati, mart. Carthagin. (Neap. Chiff. Maz.). † Veronicis (Chiff. Maz.). † Quindecim millia martyrum in Pisidia (Chiff. Maz.). † MM. Pauli, Theæ, Valentiniæ (Sirm. Chiff.). † Onesiphori et Porphyrii (Chiff.). † Theodotæ, mart. (Sirl.).

OBSERVANDA.

S. Athenoge-
nes.

In Mst. inscribitur: *passio sancti hieromartyris Athinogenis*; in Rum. accuratius: *passio sancti antistitis Athinogenis*; quasi præsens dies reapse fuerit anniversaria dies martyrii consummati. Hoc enim utrique codici cum Ostromirano commune est, ut sanctorum sive obitum, sive passionem, sive nudam memoriam constanter indicent, cæteris kalendariis sola nomina referre contentis. Verum quoniam in marmore Neapolitano alia passionis assignatur dies, nempe 16 Junii, quæ præplacet Mazochio, concludendum est, diem quo revera martyrium fecit Athenogenes manere hactenus incertum. — Marina, Latinis Margarita, martyr et virgo Antiochena, apud Græco-Slavos hodie celebratissima, caute distinguatur oportet a virgine, sub virili monachi habitu Marinus dicta. Acta prioris illustrantur a Bollandianis, xx Julii, pag. 24 et seq.; posterioris hodie; at diversa ab actis cod. Laur., pag. 444. — Tertio jam nominatur S. Onesiphorus, cum servo suo Por-

S. Marina.

S. Onesiphorus.

phyrio ab equis distractus. — S. Theodota rectius nominanda erat Theodosia, ut liquet ex adjunctis; de qua proinde melius dicetur postridie. — In typico S. Sabæ Lazarus signatur iterum vii Novembris, cum titulo thaumaturgi. — Ananias monasterii S. Antonii Romani fuit alumnus, obiitque anno 1524, ut testantur auctores indigenæ. Cætera ignorantur. Interim poterunt legi Hier. Russ., t. III, p. 128; et Dict. hag., p. 22. — Anno 1654, ætatis suæ centesimo quinto, vita functus est Leonidas, de quo plura habentur in dicto Dict. Sanctorum ad hunc diem. — Familiare est Kalendario Neapolitano præcipuum e martyribus, sicubi plures simul pro fide decertarunt, signare solum, omissis sociis. Hujusmodi est S. Speratus, martyr Scillitanus, Carthagine circa annum ducentesimum cum undecim aliis passus, atque olim in Ecclesia Africana celeberrimus. Alterum Speratum cum S. Veronice referunt ex Chiffletio Bollandiani in prætermis, eumque a Scillitano

S. Theodota.

S. Lazarus.

S. Ananias,
mon. et pictor.

Leonidas Ust-
nedumensis.

SS. Speratus
et Veronice.

DIES XVII
JULII.SS. Cyrillus,
Methodius,
Gorazdus,
Clemens,
Nahum,
Angelarius et
Sabas.

Scillitano martyre distinguunt. Ego vero non modo unum eundemque esse, sed etiam cum sancta Veronica simul decertasse existimo; nam præterquam quod conveniunt in die martyrii, uterque eodem genere supplicii, nempe gladio animadversus obiisse perhibetur. Quod autem nomen S. Veronicæ in Actis martyrii alioquin sinceris non reperiatur, id parum movet, præsertim cum fateantur ipsimet Bollandiani, nomina horum martyrum in variis Actis ita distorta esse ac diversa, ut vix inter se dignosci et feminæ a viris distingui possint. Et reapse eadem socia in variis apographis nominatur modo Bessia, Bassia, modo Vesta, Vestia, Vestina, modo Vestigia. Atque ex hoc ultimo nomine videntur mihi Græci, siquidem ea Acta suo idiomate conscripta habuerint, efformasse suam *Veronice*. Quod si hoc mihi conceditur, frustra mirabantur Bollandiani Græcos nusquam in suis Synaxariis aut Menologiis S. Sperati et sociorum meminisse. — Exstat volumen rarissimum, officia propria Ecclesiæ Bulgaræ continens, cujus editio unica prodiit Moschopoli in Macedonia, anno 1744; capita attigit cl. Franciscus Miklosich in Vita S. Clementis, episcopi Bulgarorum, quam græce edidit, Vindobonæ, anno 1847. Apud hunc itaque, pag. 9, leguntur sequentia: Μηνὶ Ἰουλίῳ ἡ Ἀπολυθία τῶν ἁγίων ἐπταρίθμων (quorum nomina). Κυρίλλος, Μεθόδιος, Σάββας, Ναούμ, Γεράσιμος, Κλήμης, Ἀγγελάριος, ποιηθείσα παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις Γρηγορίου Μοσχολίτου. De SS. Cyrillo et Methodio, quorum nomina primo loco expressa sunt, egimus non semel; sunt enim celeberrimi illi Slavorum apostoli. Eorum memoriam Bulgari venerantur non minus quam Moravi; nam et suos apostolos fuisse deprædicant passim, et cultu peculiari distinguunt die decimo septimo Julii, et forsitan etiam aliis. De S. Clemente, episcopo Velicensi, agetur seorsim 27 Julii et iterum 22 Novembris; uti 20 Junii de sancto Nahum; præsens denique dies omnibus simul sacer est, potissime tamen SS. Gorazdo, Sabæ et Angelario, qui proprios dies non habent. De S. Angelario et Saba pauca innotescunt. Quum scilicet prior, mortuo S. Methodio magistro, Moravia una cum cæteris Methodii discipulis pulsus esset, hi vero in duas turmas divisi itineri se dedissent, comitem se adjunxit SS. Clementi et Nahum, in Bulgariam profectis; quibuscum primo Belgradensis regionis præfectum, Boritam nomine, tum ipsummet Borisum, Bulgariæ regem, adiit. A quo magnati cuidam Tchaslao commendatus, hospitalitate viri non diu fructus est. Brevi enim post adventum in

Bulgariam animam suam ab angelo exceptam Deo reddidit, anno dieque incerto, communi officio cum cæteris SS. Cyrilli et Methodii discipulis honoratus. Similiter latent nos S. Sabæ gesta, obitusque annus et dies. Illud tantummodò scitur, cum in Bulgariam venisse cum S. Gorazdo, aliaque via quam S. Angelarium. Colitur conjunctim cum aliis patribus *septenariis*, teste Gregorio Moschopolitano in officio superius allato. De S. Gorazdo plura dabo in Memoriis Slavicis, in antecessum tamen lectorem monendum esse censeo, tenuem omnino adhibendam esse fidem iis, quæ Kal. t. III, p. 145 et seq., de S. Gorazdo tradidit aut potius fabulatus est Josephus Assemanus, vir in Orientalibus magnæ sane auctoritatis, at valde tenuis et pene nullius in Slavicis. Multa namque de S. Gorazdo protulit testimonia undequaque petita, ubi non modo rerum gestarum veritas temporumque ratio et chronologia graviter nec semel læsa est, sed sanctus Gorazdus titulo pseudo-episcopi et schismatici fœdatus prodit, perinde ac si pro Græcorum schismate stetisset, qui potius a S. Methodio, Moraviæ archiepiscopo, in successorem, cæteris postpositis, idcirco fuit electus, quod catholicam magistri fidem servasset intemeratam, et inter Slavicæ gentes propagaturus foret indubitanter. Sed talibus immorari tædet. Illud tamen notabo, arbitrarie confundi ab eodem Assemano S. Gorazdum cum Georgio quodam pseudo-episcopo, et Theophylactum, primum Bulgariæ archiepiscopum, cum Agathone, episcopo Moravorum, cujus nomen subscriptum legitur in pseudo-synodo Photiana coacta, anno 879, mense Novembri. Equidem *Agathonem* illum, Moravorum *metropolitam*, ut vocatus est a Photio, non alium, si nomen spectes, esse opinor ac S. Gorazdum: ἀγαθὸν enim Græcis fere idem significat ac slavice *Gorazd*. Verum hinc præcise falsitatis convincitur prædicta synodus Photiana; etenim celebrata fuisse dicitur anno 879, mense Novembri, ut constat; atqui tunc in vivis adhuc versabatur S. Methodius, Moraviæ archiepiscopus, qui non nisi morti proximus Gorazdum successorem sui constituit; obiit autem anno 885. In pluribus quoque emendandus foret Lequenius, ut quando S. Gorazdum mutat in Conradum, hominemque genere Moravum Teutonicum præsulem fuisse asserit; sed multo tolerabiliora sunt sphalmata Lequenii, quam figmenta Assemaniana. — Imago B. M. Sviatogorensis seu in Monte Sancto, prope Pscoviam, apparuit anno 1563 et 1569.

B. M. Svia-
togorensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Gorazdus,
episcopus
Pannoniæ.

Gorazdus, nobili genere in Moravia ortus, alumnus fuit S. Methodii, Slavorum apostoli, ejusque in archiepiscopatu Moraviæ et Pannoniæ successor. Ad hanc dignitatem, quæ eo tempore sane et amplissima erat, et propter Germanorum invidiam, ac in Slavorum Ecclesiam odium difficillima, ab ipsomet Methodio, jam morti proximo, designatus est anno 885. Non diu tamen recentem Ecclesiam Moraviæ rexit, quoniam Germanorum clerus nequaquam ferre potuit, ut in discipulo revivisceret magister. Quare, duce Vichingo, Nitriæ Pannoniæ episcopo, sanctique Methodii adversario notissimo, vires omnes intenderunt Germani, ut divinum sancti viri opus dissolverent, ritu Slavico (si fieri posset) sublato. Anno igitur S. Methodii obitum proxime sequenti, qui erat 886, Gorazdum una cum Clemente, Saba, Nahum, Angellario, aliisque Slavis innume-

ris e Moravia pellunt, simul et Ecclesiam Slavicam, in Moravia et Pannonia adhuc teneram, opprimunt et disperdunt. Abiit Gorazdus in Bulgariam; ubi a Boriso rege honorifice exceptus, reliquum vitæ in excolenda Bulgarorum vinea strenue laboravit, sancteque obiit, anno incerto. Quamvis autem sancti antistitis gesta nos fere lateant et jejunæ admodum sint de sede quam occupabat notitiæ, eam tamen in vicinia Belgradicæ seu Berati Albanensis quærendum esse suadent monasterium et templum ejus nomini insignitum; ubi sacræ ejus reliquiæ hodieum asservari dicuntur. Equidem illud vel eo libentius darem, quod non procul inde aliud exstet monasterium, ad lacum Achridensem situm, atque sancto Nahum dicatum; cujus corpus ibidem etiamnum jacet.

Clf 1) Ἀπολυθία τῶν ἁγίων ἐπταρίθμων, etc. 2) Vita S. Clementis, ep. Bulgariæ, ed. Miclosich. 3) Colloq. Russica, 1839, t. II, pag. 126 et seq. 4) Schafarik, Rozkvet. Slav. Liter. v Bulharsku. 5) Asseman. Kalend. t. III, p. 145 et seq.

DIES XVIII.

DIES XVIII
ET XIX
JULII.

DIES XVIII.

Ostromira
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Æmiliani, mart. (*Mst. Tern. Siš. Chil. Leop. Novg. Prol. Hor. Kal. cum Bas. GP. Pg. Flor. Vind. Clar. Div. Maz. Mg.*). S. Hyacinthi, mart. in Amastride (*Rum. Og. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Med. Taur. Chiffl. Maz.*). S. Theodosiæ, virg. (*Rum. cum Bas. Div. Dom. Maz.*). S. Pambonis Nitrensis (*Kal. Men. cum Chiffl. Maz. Sirm.*). S. Joannis Patientis, mon. Cryptensis (*Pat. Men. Kal.*). [Leontii, mart. (*Novg.*).]

† Marcelli, Dasii, Myronis, mm. (*Neap. Med. Taur. Clar. Div. Maz.*). † Pauli, Theæ, Valentiniæ, mm. (*Med.*). † Stephani, ep. CP. (*Med. Taur. Sirm. Dom.*).

OBSERVANDA.

S. Pambo.

Ex Vitis patrum apprime notus est S. Pambo, abbas Nitrensis et confessor, de quo multus est sermo in Vita S. Paisii Magni, ejus discipuli, quam a S. Joanne Colobo conscriptam fuisse asseverat Menologus Mosquensis. Ad hæc, ad 16 Nov. habetur in Prologo adhortatio Pambonis ad quemdam discipulum. — In Dom. codice S. Theodosia audit Theodota; similiter in Menologio Sirleti, ad diem 17; at ex adjunctis facile apparet, illam prorsus eandem esse ac S. Theodosiam, de qua adeantur Bollandiani, ad xxix Maii, pag. 87. — Solus Marcellus refertur hodie in marmore Neapolitano et apud Chiffletium, utpote totius turmæ certator præcipuus. In aliis adduntur SS. Dasius et Myron, alicubi perperam *Imaron* dictus. — De S. Stephano agunt Bollandiani xvii Maii, pag. 36, occasione alius Stephani, item

S. Theodosia.

S. Marcellus.

S. Stephanus.

patriarchæ CPolitani. In Menæis Mediolanensibus bibl. Ambrosianæ diserte significatur hodie celebrari ejus translationem Amasea Constantinopolim. — De S. Joanne Patiente, monacho Kioviensi, plura dabuntur modo in Memoriis Slavicis. — Die 18 Junii celebravimus memoriam S. Leontii, concinentibus kalendariis pene universis; idem hodie iterum prodit in Annalibus Novgorodiæ, t. IV, pag. 224, quod oscitantia amanuensis tribuendum esse apparet ex alto cæterorum codicum silentio. Aliunde errandi ansam facile potuit præbere vocom Junii et Julii similitudo. Similes errores in dictis Annalibus offendi non semel: cujusmodi est error circa S. Tychonem, pridie notatus; uti etiam *Synaxis S. Euphemie* relata ad 19 Julii, cum ponendus esset dies 16 ejusdem mensis.

S. Joannes
Patiens.
S. Leontius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Joannes
Patiens, mon.
Cryptensis.

Castitatis servatæ studium longum aliquando esse martyrium comprobavit exemplo suo Joannes, angelicæ hujus virtutis cultor eximius. Etenim, cum carnalis concupiscentia vehementius sollicitaretur, inde ab ingressu suo in monasterium Cryptense, austeram vitam, S. Theodosio duce, amplexus, arduum bellum carni indixit, rebelles ejusdem appetitus jejuniis, quæ non semel ad octavam diem protraxit, et vigiliis, siti fameque frangens. Triennio in hisce certaminibus peracto, in cryptam Antonii sese abdidit, ibique triginta annorum spatio cum salutis suæ hoste decertavit, ferreo torque lumbos præcinctus. Adhuc

insultante inimico, foveam sibi effodit, totamque quadragesimam in ea commoratus est, terra ad pectus usque obtectus; quemadmodum corpus ejus usque in præsens dicitur asservari, et a pictoribus depingi. Ultimum impetum fecit tunc spiritus immundus, formamque horrendi draconis simulans, irruit in Joannem, faucibusque ignem vomens, quasi ipsum vellet devorare; at sprevit terrorem illius, pacemque diu optatam tandem consecutus est, precibus Moysis Hungari; cujus corpus in prædicta crypta Antonii quiescebat. Obiit Joannes circa medium sæculum XII.

Cfr 1) Menol. ex Paterico ad h. d. 2) Kulčini Specimen, pag. 31. 3) Assemani, t. VI, pag. 404 et 486. 4) Macarius, Hist. Eccl. Russ., t. I, pag. 63. 5) Dict. hag., pag. 150. 6) Menol. Verš. ad h. d.

DIES XIX.

Ostromira
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Dii (*Mst. Tern. Par. Rum. Chil. Og. Men. Prol. Kal. Hor. cum Bas. GP. Vind. Msq. Sirm. Maz. Mg. Med. Taur. Dom. Sirm.*). S. Macrinæ, sororis S. Basilii (*Tern. Chil. Og. Pp. Men. Hor. Prol. cum Bas. Vind. Pg. Goth. Msq. Med. Clar. Maz. Mg. Chiffl.*). Romani, principis Riazanensis (*Kal.*).

† Mauriti (Neap.). † Joannis, metr. Chalcedon. et confes. (*Sirm.*). † Quatuor ascetarum (*Chiffl. Maz.*). MM. Apollinaris et Vitalis (*Chiffl.*).

OBSERVANDA.

S. Dius.

In Menologio Basilii refertur primo loco S. Dius, utpote archimandrita CPolitani, celebrisque monasterii, quod CPoli exstitit suo nomine insignitum, fundator. Vocatur insuper *thaumaturgus*, ob innumera miracula, quæ patrasse narratur. In Horol. Počajovensi dicitur fuisse filius Romani et Nafrathæ, Antiochiæ in Syria oriundus. Ejus vitam paucis illustratam habes in Act. SS., p. 631 et seq.; at multo fusius in Menologio Mosquensi.

— In codd. Parisino et Ternobiensi, qui raro dissentiant, S. Macrina diserte vocatur soror S. Basilii Magni; ut taceantur Kalendaria recentiora, quæ unanimi consensu deprædicant eandem ut Basilii et Gregorii Nysseni sororem; male itaque in codd. Naniano et Mosquensi confunditur cum S. Marina, martyre, quam nominaverant jam die præcedenti. In Ternob. ponitur primo loco, ante S. Dium. Similiter in Horologio Počajavensi, annuntiatur

S. Macrina.

DIES XX
JULII.

nuntiatur his verbis : *Venerabilis Matris nostræ Macrinæ, sororis Magni Basilii*, accedente brevissimo, pro more, encomio. Addit Kulčinius, Speciminis pag. 88, pro hoc festo concessam fuisse Ordini Basiliano plenariam indulgentiam, quam suo tempore impetraverat P. Bartholomæus de Marco, generalis Ordinis procurator in Italia. Habetur etiam officium diei proprium. Porro tantæ erat famæ S. Macrinæ sanctitas, ut omnium

propemodum in Oriente Ecclesiarum Fastis ejus nomen hoc die, quo verosimillime obiit, pridem fuerit adscriptum. At Occidentalibus sero admodum innotuit; quod merito mirantur Bollandiani, idque eo magis quod nec obscuro loco nata sit, nec qualemcunque virtutum suarum præconem nacta, sed S. Gregorium Nyssenum, fratrem suum et totius Ecclesiæ ornamentum.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Romanus Riazaniv dux.

Romanus, Olegi Riazanensis ducis filius, paternum thronum occupavit anno 1258, Mongolis in Russia dominantibus. Apud chanum Mengu Temirum accusatus, quasi ejus religionem liberius reprehendisset, ipsumque verbis lacerasset, coram sistere jussus est et Mongolorum voluntati traditus. Quibus a fide christiana avertere eum conantibus, tanta

libertate Christum publice confessus est, ut impii satellites, ore ejus obstructo, variis tormentis cruciatum, tandem in partes conciderint, quemadmodum olim S. Jacobum Persam Saraceni. Cute autem detracta, caput hastæ infixerunt. Passus est Romanus, anno 1270.

Cfr 1) Annales Sophienses, t. I, pag. 283. 2) Karamzin, IV, not. 136. 3) Dict. hag., pag. 234. Menolog. Vers. ad h. d.

DIES XX.

Ex Ostromirano.

MEMORIA SS. PROPHETARUM ELIÆ ET ELISÆI (*Omnes cum Bas. GP. Vind. Flor. Pg. Sirm. Mg. Goth.*).

Ex variis.

S. Eliæ, diaconi, socii Joannis Zedaseni (*Iber.*). † Abraamii Galicensis (*Prol. Kal.*). B. M. V. imaginis Galicensis festum.

† Eleutherii synaxis prope Xerolophum, seu Collem Siccum (*Taur. II, Sirm. Chiff.*). † Gregorii Junioris, ep. et conf. (*Med.*). † MM. Georgii et Theodori (*Taur. II, Chiff. Sirm. Med.*). † Prophetarum et sacerdotum Moysis, Aaronis et Elisæi (*Sirm. Taur. II, Copt.*).

OBSERVANDA.

S. Elias, propheta.

Magni Eliæ, prophetæ, festivitas commemoratur in pluribus Fastis optimæ notæ, Bas., Mst., Rum., his verbis : *Sancti prophetæ Eliæ ignea ascensio in cælos*; at in Ostromirano signatur tantummodo *Memoria*; non secus ac in CPolitano Morcellii. Quod autem in titulo diei dictum sit Ostromirano codici consonare cæteros omnes, id intelligendum est de solo S. Elia; nam Elisæum referunt pauci. Nec obstat codex Assemani glagoliticus, in quo S. Eliæ memoria adscripta est diei 21; siquidem id in nullo alio, quem sciam, codice reperire est; nec constat, utrum ita in protypo jaceat, quum genuinum textum glagoliticum, quem cl. Fr. Račky in lucem mox, ut spero, daturus est, adhuc desideremus. Cæterum quantumvis illustris sit memoria sancti prophetæ, ea tamen tacetur in Kal. Neapolitano. In Calendario CPolitano Morcellii, loco S. Eliæ nominantur Moyses et Aaron. Recentiores Slavorum Fasti celebrant solum Eliam, omisso Elisæo aliisque sanctis, hac solemnī phrasi : *Sancti et gloriosi prophetæ Eliæ*. Eadem habetur in Typico, in Menæis, et in Horologio Počajoviensi; in hoc præterea cognominatur *Theobites*. Menologium Mosquense, post fusam de propheta narrationem ex Scriptura Sacra aliisque fontibus haustam, in notula eidem adjecta lectores monet S. Eliam, jam in paradiso commorantem, scripsisse litteras ad regem Jerosolymorum Joramum, filium Josaphati, quibus iniquitates viro exprobravit exitumque pessimum prædixit. Addit Menologii editor dictam epistolam scriptam fuisse, juxta interpretes quosdam, anno post raptum suum in paradysum nono. Verum quidnam de hac epistola communiter sentiant interpretes, dicere prætermisit. Porro communis creditur Elias ex loco, ubi nunc versatur, apparuisse ali-

cui prophetæ aut viro fideli, eique litteras a se scriptas ad Joramum perferendas dedisse. Insuper in eodem Menologio et in Prologo narratur fictitium prodigium illud, quod in nativitate Eliæ contigerit; apparuisse nempe patri ejus Sabbacha angelos albicantes, qui infantulum igne tanquam fasciis involverent, et flamma ignis veluti cibo alerent. Fabula abipsismet Græcis improbata. Quum enim in officium hujus diei, auctore Josepho, hymnographo, ode prima, irrepserit, sequentem censuram apponendam esse duxerunt recentiores Menæorum editores Veneti : *Quæ hic de igneo cibo et flammeis fasciis prophetæ Eliæ scripsit Josephus, hymnographus, ea forsitan deprompsit ex synaxario infra dando; verum cum Scriptura Sacra, omnis historiæ sacre fons et magistra, nihil simile quid tradat, manifestum est, ea desumpta esse ex aliquo libro apocrypho, cujusmodi est: Apocalypsis prophetæ Eliæ, aut ex traditione judaica*. Laudo editorum prudentiam, quam Mosquenses an æmulati fuerint, dicere nequeo, quum eorum Menæa nova præmanibus non habeam. Scio tamen exstare duplicem in Officio Slavonico canonem, quorum alter conscriptus est a Pachomio, hieromonacho, ni fallor, Logotheta. — In Calendariis Iberorum recentioribus magno prophetæ adnectitur alius Elias, diaconus, atque S. Joannis Zedazeni socius individuus; at in vetustis commemoratur simul cum SS. Joanne et Stephano, episcopo Chirensi, 4 Novembris; quo die agemus de omnibus. — De situ Xerolophi, ubi fit solemnitas S. Eleutherii, consule Cangium, CPoleos Christianæ l. IV, p. 123, num. 37. — Bollandiani, dum sanctum Gregorium nominant, incerti sunt, utrum præsentī diei an alicui e proximis inscribi debeat.

S. Elias, diaconus.

S. Eleutherius.

S. Gregorius junior.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Abraamius Galicensis.

Abraamius, alumnus S. Sergii Radonežensis, fundavit monasterium Tchuhlomense, ubi ei

apparuerat imago B. M. V.; quæ Tchuhlomensis ex illo tempore nuncupata est. Obiit anno 1373.

Cfr 1) Prolog, ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 7. 3) Menol. Vers. ad h. d. 4) Gloria B. Mariæ V., t. III, sect.

DIES XXI.

DIES XXI.

DIES XXI,
XXII
ET XXIII
JULII.Ostromira
num.
Ex variis.

VACAT.

Simeonis Sali et Joannis, socii ejus (*Mst. Tern. Par. Rum. Chil. Og. Men. Kal. Hor. Prol. cum Bas. Neap. GP. Flor. Msq. Pg. Sirm. Goth. Vind. Med. Chiffl. Sirl. Mg.*). S. Ezechielis, proph. (*Rum. Chil. Og. Pp. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Nan. Vind. Par. Med. Taur. Chiffl. Maz.*).

† Acacii in Heptascalo (*Meg. Max. Med. Sirm.*). † Theophili, Justi, Trophimi et Matthæi, mm. (*Mg. Cyth.*). † Synaxis SS. Deiparæ in Armatii (*Mg. Sirm. Chiffl.*). † Ignatii Steirionitis (*Chiffl. Maz.*). † Eleutherii prope Xerolophum synaxis (*Chiffl.*). † Trium MM. Melitenensium (*Chiffl. Maz.*). † Eugenii, mart. (*Chiffl.*).

OBSERVANDA.

SS. Simeon et
Joannes.

Joannem addidimus Simeoni ex Menologio Basilii, ex codd. Mediol., Chiffl., Typico S. Sabæ, Genebr., Menæis excusis et aliis. S. Simeonis Vitam, auctore Leontio, ep. Neapoleos in Cypro, ex codice Vaticano, et alteram compendiosam ex Menologio Basilii et Menæis Græcis habes in Actis SS. ad primam Julii; ad quam diem recole adnotata a nobis. Eadem legitur in Menologio Mosquensi, at contractor. Joannem quemdam *Jejunatorem* (imo synascetam seu collegam) referri dicunt Bollandiani in Synaxario Kioviensi; procul dubio est idem ac socius ille S. Simeonis Sali. In editione Menæorum, Venetiis anno 1845 facta, totum diei hujus officium est de SS. Simeone et Joanne, accedente brevi synaxario, et nulla facta mentione S. Ezechielis, prophetæ, cujus tamen nomen, imo et officium exstat in exemplari Menæorum mss., et a synaxarista affixum est diei 25 hujus, ut testatur Menæorum editor. Re quidem vera Ezechielem plures codd. commemorant tum

hoc die, tum 25; non tamen Slavici. — In Menæis Græcis excusis et apud Maximum Cythereum perperam legitur: *Acacius in Pascalo pro Heptascalo*; de quo loco agit Cangius CPoleos Christianæ lib. I, pag. 56; de ipso vero martyre, lib. IV, pag. 118. — B. Virginis in *Sarmasii* festum annuntiatur in Menæorum editione veteri; at rectius in *Armatii* (*ἱεροῖς Ἀρματίου*) scribitur jami editione recentiore. De qua æde cfr Cangius, operis jam dicti lib. IV, pag. 83. Eadem solemnitas redibit die xvii Augusti. — Sæpe dissentire antiquam editionem Venetam Menæorum a recentiore observavi modo, et iterum observandi ansam præbet S. Trophimus; cujus memoria signatur hodie in editione veteri; in recentiore ad 23 hujus. Imo synaxarista ponit ad præsentem diem ejus officium, quod in recentiori editione prorsus exsulat. — *Onuphrius, silentiarius, monachus Cryptensis*, colitur ad hanc diem in Laura Kioviensi, cætera prorsus ignotus. Cfr Dict. hag., 212.

S. Acacius.

Synaxis B. V.

SS. Trophi-
mus et soc.Onuphrius
Cryptensis.

DIES XXII.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA S. MARIE MAGDALENÆ, UNGUENTIFERÆ (*Omnes cum Bas. GP. Coisl. Goth. Chiffl. Msq. Vind. Flor. Sirm. Maz. Mg.*).

Ex variis.

S. Phocæ, hieromart. (*Rum. Chil. Siš. Og. Men. Prol. Hor. Kal. cum Pg. Msq. Vind. Flor.*). S. Juliani, mart. (*Prol.*).

† Agapii, mr. (*Neap.*). † Marcellæ, mr. (*Med. Taur. Sirm. Chiffl. Maz.*). † Apollonii, ep. (*Chiffl.*).

OBSERVANDA.

S. Phocas.

In Kal. et in Typico signatur translatio reliquiarum S. Phocæ; in Tern. et Chiffl. refertur postridie. Menologium Mosquense addit: *Undenam et quonam fuerit translata ignoratur*. Juxta S. Joannem Chrysostomum, Oratione in S. Phocam (tom. II, pag. 704), advenerant Ponto. Montfalconius refert hanc translationem ad annum 403 vel 404. In Menol. Basilii signatur *passio* ad diem 25 Julii; et iterum ad 22 Septembris. Habetur officium proprium. — De S. Juliano, actum est ad 2 Januar. et 21 Junii. — Summa consensione celebrant hoc die Kalendaria Græca et Slavica universa S. Mariam Magdalenam, vulgo Myrophoram aut Unguentiferam dictam. De qua sequentem adnotationem apposuit Menologii editor Mosquensis: *Occidentales, ait, putant hanc Mariam Magdalenam eandem esse ac sororem Lazari, et peccatricem quæ Christi Domini pedes lavit et unguento unxit; at Orientales utramque probe distinguunt, et quidem recte. Nam Lazari sorori patria erat Judæa, Syria Magdalenæ, in montibus Magdala natæ, unde ei venit cognomen Magdalenæ; hæc Christum non in*

Judæa, sed in Galilæa sequi cœpit. Ad hæc Lazari sororem nequaquam publicam peccatricem esse potuisse, manifestum fit vel ex eo, quod filia Israel id esse omnino vetabantur a lege Moysis; qua ob simile peccatum lapidibus erant obruendæ. Illud etiam obstat quod vir honorabilis erat Lazarus et in dignitate constitutus (utpote Bythinæ toparchus). Distinguenda igitur est soror Lazari a femina illa peccatrice. Incertum quoque manet, an peccatrix illa, de qua in Evangelio, eadem fuerit ac mulier quæ Christi pedes unxit et reliqua; de quo discrimine legatur Synaxarium Triodii, ad feriam quartam magnæ hebdomadis, et aliud Synaxarium ad Dominicam tertiam post Pascha. Hactenus Menologium Mosquense; quod huc retulisse placuit, ut Slavorum quoque sententia in ardua hac quæstione magis innotescat. Interea consulantur Acta SS., Oct., t. IX, pag. 444 et seq. Faillon, Monuments inédits sur l'apostolat de Sainte Marie Madeleine; potissimum autem Act. SS. ad hunc diem, pag. 201 et seq. ubi Orientalium placita de tribus Magdalenis explosa sunt.

DIES XXIII.

Ex Ostromi-
rano.

S. APOLLINARIS, ARCHIEPISCOPI RAVENNATIS, ET SOC. (*Men. Hor. Kal. Prol. cum Bas. Neap. Nan.*).

Ex variis.

SS. MM. Trophimi, Theophili et tredecim sociorum (*Mst. Tern. Par. Rum. Siš. Chil. Og. Men.*).

DIES XXIV JULII. *Men. Prol. Kal. Hor. cum Bas. Flor. Pg. Vind. Nan. Maz. Chiff. S. Phocæ Junioris, mart. (Tern. cum Bas. GP. Sirm. Chiff. Maz. Mg.).*

† Plurimorum mart. in Bulgaria (*Bas. Mg. Maz. Med. Taur. Clar. Sirl. Div.*). † MM. Vitalis, episcopi Ravennæ, Apollonii, Eugenii ep. (*Bas. Nan. Maz. Mg. Chiff. Med.*). † Ezechielis, prophetæ (*Goth. Msq. Taur. I, Mg.*). † Septem martyrum Chalcedonensium (*Mg. Dom.*). † Suzannæ seu Annæ in Leucate (*Bas. Nan. Med. Taur. Sirm. Chiff. Maz.*).

OBSERVANDA.

S. Apollinaris. In Menologio Basilii S. Apollinaris præmittitur SS. Vitali, Apollonio et aliis quos citavi supra. In Naniano desunt SS. Eugenius et Suzanna. Hinc liquet nominari in Ostrom. solummodo præcipuum e martyribus et antesignanum, ut mos est antiquiorum Kalendariorum. — Socios S. Trophimi, martyris, alii numerant decem, alii triginta; inter hos erant Justus et Matthæus, a nobis jam alibi relati. In officio diei exstat canon, a

S. Andrea Cretensi compositus. — S. Suzannam *S. Suzanna.* referunt codd. Bas. et Nanianus simul cum S. Vitali et ejus sociis; at in cæteris kalendaris supra citatis sancta hæc virgo nominatur seorsim, et quidem non Suzannæ, sed Annæ nomine insignita; quod obtinet etiam in Actis SS., pag. 486. — De martyribus in Bulgaria agimus fuse ad 29 Augusti.

SS. MM. in Bulgaria.

DIES XXIV.

Ostromiranum. Ex variis.

VACAT.

S. Christinae, mart. (*Mst. Tern. Par. Rum. et reliqui cum Bas. GP. Vind. Flor. Goth. Msq. Sirm. Chiff. Maz. Mg. Med.*). SS. MM. Borisi et Glebi (*Mst. Tern. Rum. Siš. Chil. Og. Prol. Kal. Hor. Leop. Apost.*). S. Polycarpi, archim. Cryptensis (*Menol. Pat. Kal.*).

† Christophori (*Neap.*). † Anatolii (*Msq.*). † MM. Hymenæi et Capitonis (*Med. Sirm. Chiff. Maz.*). † Hermogenis, mr. (*Chiff. Maz.*). † Euphrasiæ et Olympiadis (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Christina. Exstant in Menologio Mosquensi acta S. Christinae, virginis et martyris, latinis simillima, imo forsitan inde deprompta. Prudenter in suo Menologio Ecclesiæ Orientalis, toties a me citato, hæc pauca de S. Christina tradit Veršinski: *Virgo erat, ait, Urbani præfecti Tyrensis filia. Quæ ubi verum Deum ex ejus operibus, Jesum Christum autem ex fide revelata cognovit, ejurata falsa idolorum religione, domesticos deos contrivit; quapropter a patre suo duobusque ejus successoribus multa passa est, ac tandem gladio perempta.* Hæc Veršinski, tacita ætate aut palæstra; prudenter sane; nam, quæ in Menologio Mosquensi proferuntur de hujus virginis et martyris gestis, obscura sunt admodum, nec levi examine accensura indigent, ut plurimum sanctorum in eodem volumine laudationes. Quibus allatis, ipsemet Menologii editor sequentem notulam addendam esse censuit: *Non constat, ait, quo genere mortis obierit sancta. Juxta Menologium Macarii et Prologum, lanceis fuit confixa; in officio vero diei, capite truncata esse perhibetur; tandem in Martyrologio Romano dicitur sagittis perempta esse. Ut ut est, ferro obiisse ex dictis liquet.* Hæc Menologus, adnotationum hujusmodi admodum parvus. Ast ego

J. Pinii nostri verba nihil dubius usurpabo: *Dolendum est sanctam adeo illustrem non habere Acta melioris notæ, quæ vel inviti compellimur notare pessimo calculo... Etenim quaquaversum oculos conjicis, occurrunt identidem res novæ ac mirabiles, et mutatio scenæ continua... Et vero si liceat aperte rem ipsam sine ambagibus eloqui, ut plurimum nobis videntur præferre ista Acta puram putam texturam, quæ consarcinata sit ex farragine rerum mirabilium, tales characterismos exprimentium, ut videatur hic quasi in unam, ut ita loquar, massam congestum, quiddid fere in pluribus aliis mirabile, ne dicam incredibile, ab hujusmodi rerum gnaris observari solet (Act. SS., Jul. t. V, pag. 507, n. 68).* — Solent hi duo principes, a fratre suo crudeliter perempti, inter martyres Christi recenseri et uti tales publice coli a suis, cum tamen in confesso sit, eos nequaquam ob fidem Christi obiisse; quæ de re legantur quæ disserunt Bollandiani in commentario prævio ad Acta horum martyrum, Act. SS., t. II Septembris, edita. In Prologo Rum. signatur: *Passio*; at in Mstislavico codice rectius sola memoria refertur, siquidem hoc occisus fuerit solus Borisus, ut patebit ex Memoriis.

SS. Borisus et Glebus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

SS. Borisus et Glebus.

Borisus et Glebus, fratres uterini, Romanus et David in sacro baptismate vocati, filii erant Annæ, natione bulgaræ, et sancti Vladimiri, qui Russorum gentem sacris undis lustrandam curaverat, anno 988. Fulgebant autem veluti duæ stellæ mediis in tenebris, pietate non minus et religione quam vultu et specie præ cæteris fratribus speciosi, ideoque parenti admodum cari. Et quidem mansuetudine et humilitate præstabat Borisus; contra Glebus, ætate longe minor, eminebat misericordia, multam pecuniam in pauperes, viduas et orphanos erogans. Uterque piis lectionibus indulgebat, sanctorum exempla, præsertim martyrum, virtutem imitandi cupidus. Regno inter filios partito (procreaverat autem Vladimirus duodecim), obtigit Boriso Vladimiri, pro qua

dein, mortuo scilicet Večeslao, natu maximo, obtinuit Rostoviam, dum Glebus Muromensi ducatu præponeretur; quæ ditiones sunt contiguæ: ut nimirum qui corde erant inter se conjunctissimi, etiam spatiis aliquatenus jungerentur, seseque mutuis auxiliis facile adjuvare possent. Porro imminebat anno 1015 Pečenegorum, quæ erat barbara gens Russisque inimica, invasio; quam ut averteret Vladimirus, quod ipsemet morbo domi detineretur, Borisum Rostovia accersivit, magnoque exercitu instructum contra hostes expedit. Quibus non repertis, dum redit Borisus, ad superos sancte migrat Vladimirus, soliumque Kiovense occupat Sviatopolcus, nemini carus, in Borisum vero et Glebum incredibili odio accensus. Hic igitur, occultata parentis morte, omniumque

omniumque fratrum cædem meditans, quo tutius posset regnum solus occupare, ad Borisum nuntios mittit, qui suo nomine blandæ ei promissa facerent; ipse vero Višegorodum, Kioviense suburbium, clam profectus, sicarios subornat, qui pium principem morte perimerent. Morabatur tunc Borisus ad Altam fluvium prope Perejaslaviam, magnatibus incitantibus ut paternum solium usurpatori præriperet, præsentibus copiis confisus; at ille, licet Sviatopolci dolum comperisset, sprexit tamen procerum consilia, mori potius paratus, quam quidquam injusti contra fratrem agere, quem, utpote natu majorem, loco patris sibi fore adserebat. Itaque, dimissis copiis, cum parvo remansit comitatu. Die autem dominica instante, solus cum ministro, cui nomen Georgius, patria Hungaria, preces vespertinas persolvebat in tentorio piissimus juvenis. Summo vero mane, dicto Matutino, et eucharistico pane e manu presbyteri communitus, dum preces adhuc funderet Borisus, de repente irrumpunt homicidæ implissimi, præcedente Putša; lanceisque crudeliter cor transverberantes, sanctum principem, ne fratri hoc in peccatum statueret Deus suppliciter exorantem, enecant. Cujus animam candidissimam in cælos recepit justus iudex die 24 Julii, anno 1015; corpus vero Višegradenses in ecclesia S. Basilii condiderunt. Martyrii palmam nactus est quoque Georgius, a sicariis una cum hero transfossus. Nec alia sors manebat Glebum Muromensem. Etenim, perempto Boriso, protinus misit Sviatopolcus ad Glebum, dolo rogans, patrem graviore morbo decumbentem quantocius invisendum properaret. Accurrit ille citissime; et, licet pedem ex lapsu equi attrivisset, non ideo tamen in itinere stetit, sed naviculam non procul a Smolensco,

ubi Smiadina se in Borysthenem effundit, ascendit, iterque continuavit indesinenter, dolore et angore stimulos addente. Dum vero Glebus ita moribundum defleret parentem, ecce ex improvise sicarii a Sviatopolco subornati appellant, principis scaphæ insiliunt, tremoreque comitibus injecto, ipsum veluti agnum innocentem immaniter mactant, die 5 septembris 1015, martyris memoriæ ideo sacra. Mactavit autem Glebum coquus ipsius, natione Torcus, a sicariorum duce Gorasera minis compulsus. Exanime corpus martyris projectum est in loco deserto, inter duos truncos; ubi jacuit initio quidem hominibus ignotum, mox tamen, luce desuper labente, cantuque angelico interdum resonante, detectum. Nec diu mansit ibidem. Profligato namque Sviatopolco, qui instar Caïni miserime periit extorris et profugus, dilecti fratris exuvias inquirere, repertasque simul cum Boriso sepelire jussit Jaroslaus, rerum potitus (an. 1020-1054). Qui et paulo post, cum miraculorum a sanctis martyribus patratorum fama in dies cresceret, utrumque corpus elevari atque ecclesiæ ipsorum nominibus sacræ inferenda curavit, annuente Joanne, metropolitano. Quæ cum præ vetustate collaberetur, in novam ecclesiam ligneam inde translata sunt, die 2 maii, anno 1072, a Georgio, metropolitano, regnante Iziaslao; anno vero 1115 in templum lapidibus exstructum illata, curante id Vladimiro Monomacho, festoque anniversario in rei memoriam instituto. Ter igitur in anno SS. Borisi et Glebi memoria colitur, die 5 Septembris, 24 Julii et 2 Maii; quarum duæ posteriores festivitates inter festa de præcepto connumeravit synodus Zamosciana, anno 1720 celebrata, et a Benedicto XIII S. P. approbata.

Dies XXV
JULII.

Cfr 1) Vita SS. Borisi et Glebi, auctore Nestore, annalista, ed. Sreznevski. 2) Acta SS., Sept. t. II, p. 655-659. 3) Kulčimii Specimen, p. 52 et 172. 4) Assemani, Kalendar., t. IV, p. 63 et seqq.; t. VI, p. 494. 5) Menol. mosq. ad 2 Maii et 24 Julii. 6) Prologus, ad prædictas dies, et ad 20 Maii. 7) Menologium Vers., pp. 68, 114, 159. 8) Dictionarium hagiograph., pag. 48 et 78. 9) Nestoris Annales, ed. academ., t. I, 128-129; t. II, 8; t. III, 10. 10) Izveštija II Otdel. acad. Petropol., t. II, p. 81, 120, 145 et 137. 11) Karamzin, Histor. regni Russ., t. II, p. 206. 12) Pogodin, Collectanea histor., t. IV, p. 409-415. 13) Macarius, Hist. Eccl. Russ., t. I, p. 62 et seq. et not. 181; t. II, p. 110. 14) Philaretus, Hist. Eccl. Russ., t. I, pag. 42, 92, 154.

Polycarpus,
heg. Kievo-
Cryptensis.

Egimus de hoc Polycarpo in Actis Sanctorum ad diem 24 Octobris, pag. 870 et seq.; ubi de B. Aretha fusam instituimus tractationem. Est nimirum Polycarpus ille auctor epistolæ ad archimandritam Acyndinum, datæ anno 1236 circiter, quo Vitæ patrum Cryptensium, quemadmodum illæ in secunda parte Paterici continentur, enarrantur. Coniunctissimus fuit B. Simoni, episcopo Vladimiriensi et Suzdaliensi, a quo pulcherrimam illam epistolam accepit, de qua in commentario prævio ad B. Arethæ Acta disseruimus abunde. Cujus

lectione ad meliora charismata sectanda accensus et veluti in alium hominem mutatus, non tantum honores, quos antea ambierat, contempsit, sed etiam humilitatis aliarumque virtutum insignia præbuit documenta. Quapropter fratribus præpositus esse perhibetur, post obitum Acyndini. Obiit anno incerto, ante medium sæculum XII. Probe distinguendus est ab altero Polycarpo hujus nominis primo, qui sub Acyndino I, anno 1182 defuncto, in eodem monasterio floruit.

Cfr 1) Menol. ex Paterico ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 150. 3) Kibarev, Disquis. de Paterico, pag. 9. 4) Descriptio Lauræ Kievo-Cryptensis, pag. 157.

DIES XXV.

OBDORMITIO S. ANNÆ, MATRIS DEIPARÆ (*Ita omnes*). ET SS. EUPHRASIE ET OLYMPIADIS (*Assem. Tern. Chil. Og. Men. Kal. Hor. cum Bas. CP. Neap. Goth. Msq. Vind. Nan. Taur. Med. Chiff. Maz.*).

S. Parasceviæ, mart. (*Prol.*). Memoria Synodi OEcumenicæ quintæ (*Kal. Prol. Men. cum Bas. Mg.*). Macarii, Jeltovodensis (*Men. Kal. Prol.*).

† Hierusalem, mart. (*Chiff. Maz.*). † Blandinæ, Lugduni passæ (*Chiff.*). † Hermogenis, mart. (*Taur. I et II*).

Octobris Tomus XI.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

DIES XXVI
JULII.

S. Anna.

S. Eupraxia.
S. Olympias.

In Neap. marmore refertur S. Anna post S. Eupraxiam, omissa S. Olympiade. Legitur enim, teste cardinali Maio, ita : NT. S. EUPRAX. E ANNE (lege : Natalis S. Eupraxiæ et Annæ); unde concludes magni nominis fuisse apud Neapolitanos sanctam Eupraxiam seu Euphrasiam. — S. Olympias, quæ et Olympia, sola commemoratur hodie in Kal. CPolitano Morcellii, et in cod. Saxo-Gothano; at una cum Euphrasia reperitur in solo Naniano. Illam esse quæ fundaverat ecclesiam Beatæ Mariæ Virginis, *Diakonissæ* dictæ, auctor est Cangius, in

sua CPoli christiana, lib. IV, pag. 87. Templi hujus encania agunt Græci 28 Julii. — Quamvis præcipuus cultus tribuatur hoc die S. Annæ, matri sanctissimæ genetricis B. Mariæ Virginis, tamen in Menæis Græcorum excusis officium S. Parasceviæ, martyris, non omnino exclusum est, sed cum officio S. Annæ miscetur. — Recole quæ de festivitate quintæ synodi œcumenicæ dicta sunt ad 16 Julii, quo commemoratur in pluribus simul cum synodo Chalcedonensi.

S. Parascevia.

Synodus CP.
secunda œcu-
menica.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Macarius, heg.
Jeltovodensis.

Macarius, in Novgorodia Inferiore christianis parentibus natus, a teneris magni quid portendisse traditur. Nam dum adhuc lac sugeret, ad pulsum campanæ, clamores fletibus mixtos edidisse perhibetur; quos, simulac in ecclesiam portaretur, in gaudium illico mutarit. Puer, monasterium Peçerense frequenter adibat, cum monachis de rebus ad salutem pertinentibus acturus; cum vero adolevisset, paterna domo relicta, in eodem monasterio tonsuram a Dionysio hegumeno suscepit. Terrenas res omnes aspernabatur adeo, ut vel parentibus sese spectandum renuerit exhibere, licet toto triennio ab eisdem fuerit inquisitus. Ut autem mundanam gloriam fugeret, quam virtutum suarum

fama sibi conciliarat, in solitudinem secessit, et ad lacum Jeltovodensem seu ad Aquas Flavas, pone Volgam fluvium, monasterium ejusdem nominis fundavit; cui diu præfuit. Dum autem hegumeni munere fungeretur, multum etiam in convertendis incolis laboravit. A Tartaris, monasterium invadentibus, comprehensus et in captivitatem abductus, tantum apud præfectum effecit, ut non suam duntaxat, sed et aliorum christianorum libertatem vindicaret. Ad socios redux, in solitudinem iterum contendit, novique monasterii ad Unzam fluvium jecit fundamenta, quæ tamen ad fastigium perducere mors prohibuit. Obiit anno 1504, ætatis suæ quinto supra nonagesimum.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Diet. hag., p. 175. 3) Muraviev, Vitæ SS., p. 248.

DIES XXVI.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA S. SIMEONIS IN MANDRA (cum CP. Coisl. Nan. Sirm. Taur. I et II, Mg.).

SS. MM. Ermolai, Hermippi et Hermocratis (Mst. Tern. Par. Rum. Chil. Siš. Og. Pp. Men. Kal. Hor. Prol. cum Bas. GP. Pg. Msq. Goth. Vind. Maz. Mg.). S. Parasceviæ, mart. (Par. Pp. Leop. Kal. Hor. Prol. cum Maz. Mg.). S. Moysis, Hungari, mon. Cryptensis (Pat. Men. Kal. Prol.).

† MM. Sancti et soc. (Bas. Med. Taur. Dom. Maz. Sirm.). † Leontii, ep. Neap. (Neap.). † Joannis Palæolauritæ (Flor. Mg.). † Ignatii Sterionitis (Mg. Taur. I et II, Sirm.). † Dorothei, Eusebiæ conjugis, et Cyriacæ filiæ (Sirm.). † Oræozelæ, mart. CPoli (Chiff. Sirm. Maz.). † Mauriti (Sirm. Mg.). † MM. Appionis et Hierusalem (Mg. Sirm.). † Gabrielis archangeli encania (Taur. I et II).

OBSERVANDA.

S. Simeon
Salus.

Tres exstitisse Stylitas, Simeonis nomine insignitos, docemur ab auctore Menæorum, cui consonat Triodion, ita habens : *Cælum quatuor instructum hominibus in terra apparuit, bis bina ipsa Simeonis cognominatio, quorum in columna tres sunt, et unus Salus* (p. 52). In Taur. I et II habetur : *memoria sancti patris nostri Simeonis Stylitæ presbyteri et archimandritæ ἐπίκεινα τοῦ Ἀνάπλου*. At quisnam e tribus? Teste Morcellio, minime diversus est a S. Simeone, ejus festum celebratur apud Græcos Kalendis Septembris, et qui omnium celeberrimus est; Simeon tertius, seu Fulminatus, præplacet Sollerio (Act. SS. ad hunc diem); tandem de S. Simeone Salo, cujus festum hodierni Græci et Slavi recolunt 21 Julii, agi docet multæ erudi-

tionis vir, Nevostrujev, in adnotationibus ad Kalendarium Ostromiranum, anno 1852 Petropoli editis. Equidem Morcellio libenter subscribo. Solet enim Simeon ille, qui Kalendis Septembris colitur, atque annum ecclesiasticum quodammodo orditur, *Mendræ* vocabulo ab aliis sanctis cognominibus discriminari, quod in hodierna lectione cod. Ostromirani aliorumque optimæ notæ servatum est. Celebratur autem dedicatio ejus templi, ultra Anaplum, CP. suburbium, siti. — Sancti socii nominantur Maturus, Attalus et Blandina, qui tacentur in Basiliano Menologio. — *Hodie celebrantur Encania S. Gabrielis, trans fretum, Chaldis, πέραν ἐν Χάλδαϊς*. Ita codex Taurinensis uterque.

S. Sanctus.

Encania
S. Gabrielis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Moyses,
Hungarus.

Hungaria oriundus erat nobilis juvenis, S. Borisi principis Rostoviensis cubicularius. Qui, post obitum Borisi, a sicariis interfecti, anno 1015, ad Predislavam, ejus sororem, aufugit, et in ejusdem obsequio mansit ad annum 1018, quo, a Boleslao Valido, Kiovia expugnata, in Poloniam captivus abductus est. Ubi postquam in quodam castro quinque

annos vinctus degisset, cuidam nobili matronæ venundatus, in ejus domo sex alios annos peregit, longe gravioribus ærumnis ab eadem afflictus. Moyses enim pulchritudine capta et insano amore ardens, nihil non egit, quo castum juvenem sibi conciliaret : imo et matrimonium impudenter proposuit monasticam vitam unice cogitanti. Sprevit ille sive blandientis

blandientis viduæ divitias, sive contempti amoris iras, nec ulla ratione adduci potuit, ut monastici instituti propositum relinqueret, aut læderet castitatem. Quin potius tonsuram suscipere properavit a quodam monacho, illac fortuito transeunte. Quapropter in furorem acta matrona sanctum juvenem fustibus quotidie cædi, ac dein in carcerem mitti et circumcidi jussit: quæ omnia usque ad mortem

impiæ mulieris constanter tulit. Tum vero in libertatem ab hæredibus restitutus, Kioviam lætus repetiit circa annum 1054, et in monachum a S. Antonio receptus est. Obiit ibidem, vivente adhuc beato viro, postquam decem annos in omnibus virtutibus sese exercuisset, dono ab impuris cogitatis liberandi clarus; ut vidimus supra, ubi de Joanne Patiente diximus.

DIES XXVII
JULII.

Cfr 1) Prolog. ex Paterico, ad h. d. 2) Kulčini Specimen, p. 34. 3) Dict. hag., pag. 199. 4) Menol. Vers. ad h. d.

DIES XXVII.

Ex Ostromirano.

MEMORIA S. PANTALEEMONIS (*Omnes cum Bas. CP. Neap. GP. Goth. Msq. Vind. Flor. Clar. Dom. Coisl. Maz. Mg.*).

Ex variis.

S. patris nostri Clementis, ep. Velicensis (*Assem. cum Mosch.*). S. Anthusæ, abbatissæ, et nonaginta sociarum (*Prol. Kal. cum. Bas. Chiff. Sirm. Med. Maz.*). Nicolai Sali, Novgorodensis (*Kal. Prol.*).

† Martyrum centum quinquaginta trium in Thracia (*Chiff. Maz.*). † Manuelis (*Maz.*).

OBSERVANDA.

S. Pantaleemon.

In codd. Mst. et Rum. præscribitur nota *passionis*; at in Ostromirano fit tantummodo *memoria*: ut inde nihil certi erui possit de die, quo martyrium fecit S. Pantaleon, aliter Pantaleemon dictus. De cujus gestis præter Acta SS. ad hanc diem, qua ex professo tractatur, consulantur quoque dicta ad diem VIII Oct., pag. 384, lit. A, ubi commemoratur inventio reliquiarum SS. Mauri, Pantaleemonis et Sergii. — De S. Clemente, ep. Velicæ, in Macedonia, attigimus quædam ad diem 17 Julii, quando agebatur de septem Bulgaria apostolis et patronis, Cyrillo, Methodio, Gorazdo aliisque. Plura insuper dabuntur modo in Memoriis Slavicis, infra subnectendis; ut inutile sit diutius ei illustrando immorari. Attamen silentio præterire non possum durissimum de sancto Antitiste iudicium Assemani, qui eum non modo e sanctorum Albo eradendum esse, sed etiam acatholicum fuisse et Photiano schismati addictum, pronuntiavit, testimonio scilicet auctoris cujusdam anonymi, qui Vitam Clementis adornaverat, unice innixus. Vitam hanc græce et magnam partem etiam latine, non ita pridem editam a cl. Francisco Miklosich, ab homine schismatico scriptam esse sole clarius

est; an ideo schismaticus quoque dicendus et S. Clemens? Hoc si verum esset, expungendi quoque forent e sanctorum Ecclesiæ catholicæ Albo SS. Cyrillus et Methodius; nam et hos Slavorum apostolos auctores pseudo-orthodoxi, ducibus Moravie, Philarete, Macario aliisque, tanquam Photii placitis deditos fuisse somniantur, Romano vero Pontifici aut nunquam obedivisse, aut si obedierint, eum in profitenda processione Spiritus Sancti a solo Patre sibi conformem invenisse fabulantur. Qui ratiocinandi modus quam parum solidus sit, nemo non videt. Cæterum præter hanc Vitam auctoris Græci, quæ vulgo *Legenda Bulgarica* nuncupatur, eo quod Bulgarico idiomate primitus exarata fuisse censeatur, exstat etiam alia quæ multo brevior est et omnis fermenti Photiani expers. Quæ si tempore Assemani nota fuisset, sane aliud de SS. Cyrilli et Methodii discipulo tulisset vir alioquin summæ eruditionis mihi que venerandus. Hanc compendiosam Vitam primus omnium in lucem dedit cl. Grigorovič, slavicarum litterarum in Universitate Casanensi professor; dein vero græce et latine vulgavit Jos. Schafarik. Sed hæc sufficiant.

S. Clemens, ep. Velicensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Clemens, ep. Velicensis in Bulgaria.

Hic vir sanctissimus, Bulgaria oriundus, cum, ex utero matris Deo electus, a teneris Dei servitium adamasset, primus cum Gorazdo, Nahum et Angelario sacram Scripturam strenue edoctus est, in dialectum Bulgaram a SS. Cyrillo et Methodio, fidei apud gentem Bulgarorum (ut fertur) magistris, translatam. Susceptum evangelii semen fructum attulit usque ad sexaginta et centum, ut rem facta comprobarunt. Etenim vita solitaria et virginali electa, nullisque edomandi concupiscentias artibus neglectis, cunctas virtutes consecutus est, jejuniis, oratione et perpetua continentia corpus et animi perturbationes deprimens, sinceræ humilitatis studiosissimus, omnemque animi maculam sedulo fugiens. Ita vitam perfectionis decurrens, primum quidem magistris suis, SS. Cyrillo et Methodio, in laboribus et periculis socius, dein, Pannonia pulsus, Bulgaris dux in via pietatis factus est ipse, episcopus Velicensis electus sive Tiberiopolitanus, totique Illyrico et Bulgaria præpositus, cum juribus *vicarii apostolici* a Romano Pontifice Marino sedi

Achridanæ in perpetuum affixis, circa annum 886. Quo factum est, ut Bulgari Ecclesiæ autocephalia firmata fuerit, et jura patriarchica in Illyricum Summo Pontifici tandem restituta, simul et diuturna inter occidentis et orientis Ecclesias disceptatio dirempta. Lynchnidi seu Achridæ, quæ Illyrici caput erat et prima Justiniana olim vocabatur, plerumque commorans, vitamque prope asceticam degens, præter duo templa monasterium S. Panteleemonis, martyris, exstruxit et verbum Dei ubique sparsit gnaviter. Illud autem imprimis memorandum est, quod litterarum novas formas excogitavit, Cyrillicis planiores, quibus universam Scripturam sacram, sanctorum Vitas, hymnosque sacros conscripsit. Bulgarorum gentem, quæ nondum tota baptismate lustrata erat, multoque minus omnem feritatem exuerat, ad veram fidem, Bogomilorum hæresi ubique expugnata, traduxit, et, honestate morum inducta, sub Christi iugo domuit. Quin et angustiores consiliorum evangelicorum viam plurimos edocuit; quos non tantum sermonis

DIES XXVIII
JULII.

sermonis sapientia, sed etiam miraculorum virtute alliciebat; adeo ut aliquando mortuum precibus suis suscitaverit. Apud Simeonem vero, Bulgariae regem et Borisi filium, gratiam iniit tantam, ut ad quævis imperata sua exsequenda eum haberet paratissimum. Nunquam tamen adducere potuit, ut se, jam senio confectum, cælestibus rebus unice vacare sineret, episcopali cura derelicta. Ideirco ad extremum diem usque Ecclesiam Bulgaram sedulo gubernavit, nunquam otiosus, et juventuti erudiendæ imprimis deditus; cujus selectiorem partem ad sacros ordines promovit. Tandem, ubi solutionis tempus advenit, adstantes ultimo hortatus, et pro grege suo, quem Nahum commiserat, precatus, ad Deum, quem ardentem cupiebat adire, lætus migravit, anno 916. *Ut autem suos aliquatenus solaretur, ait antiquus biographus, thesaurum pretiosissimum eis Achridæ reliquit, (ubi hodiedum asservantur,) sacras scilicet exuvias, quarum ope varii morbi domantur, ecclesia vero S. Pantaleonis, quasi*

commune refugium, remediis plenum, omnibus cum fide venientibus facta est. Hactenus biographus græcus. Venerandum præsulis caput deinceps asportarunt Græci in urbem Berat, ubi etiamnum asservatur lignea statua S. Clementis, auro et gemmis pretiosis exornata. Exstant quoque plura Clementis scripta, nimirum homiliæ in dies festos D. N., Beatae Mariæ et Sanctorum, numero tredecim; quibus addenda sunt duo opuscula hagiographica, de vita et gestibus S. Cyrilli, philosophi, et S. Methodii, archiepiscopi Moraviæ. Clementis orthodoxiam ac sanctitudinem, nonnisi summa injuria in dubium vocatam a quibusdam, auctoritate cujusdam Vitæ ejus græcanicæ temere innixis, ab omni prorsus schismatis aut hæreseos labe vindicare hic supersedebimus. Sancti hujus archipræsulis memoria colitur ter in anno, 17 Julii, 22 Novembris et 27 Julii; jamque in Evangelio Assemani glagolitico mss. sæculi XI occurrit ad hanc ultimam diem.

Cfr 1) Vita S. Clementis, episcopi Bulgarorum, ed. Miklosich, Vindobonæ, 1847. 2) Vita brevior, ed. Schafarik, in Monumentis litter. Glagoliticis, Prage, 1854. 3) Philaretos, Patrum Ecclesiæ doctrina historica, t. III, § 294, Petropoli, 1839. 4) Pejačevich, Hist. Serb., pag. 72 et seq. 5) Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, Moschopoli in Albania, 1744. 6) Palauzov, p. 75 et seq. 7) Schafarik, Roskvet liter. v Bulharsku. 8) Assemani, Kalend. t. III, p. 145 et seq. et t. VI, p. 505.

Nicolaus Ka-
čanovius,
Salus.

Paucissima dicere habemus de Nicolao Salo. Floruit sæculo decimo quarto, degitque Novgorodiæ, ubi et obiit anno 1392, die 27 julii, in ecclesia S. Pantaleonis conditus. Ejus men-

tio fit in Vita Theodori Novgorodensis, quem exemplo suo ad stultitiam pro Christo amplectendam adduxit. De Theodoro egimus ad 29 Januarii.

Cfr Dict. hag., pag. 211.

DIES XVIII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

V
ACAT.

S. Eustathii, mart. Ancyrani (Mst. Tern. Siš. Chil. Og. Kal. Prol. cum Bas. Sirm. Dom. Maz. Mg.). SS. apost. Prochori, Nicanoris, Timonis et Parmenæ (Par. Tern. Chil. Og. Men. Prol. Kal. Hor. cum Bas. GP. Pg. Flor. Vind. Sirm. Taur. I et II, Maz. Mg. Chiff.). S. Acacii, mart. (Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Chiff.). S. Euthymii, mart. (Rum.). S. Juliani, mart. (Men. Kal.). Festum B. M. V. Smolenscensis (Prol. Pp. Kal.). Festum B. M. V. Grebnevensis (Kal.). S. Pauli Xeropotameni (Ath.) Encænia SS. Deiparæ Diaconissæ, CPoli (Mg.).

† Nazarii (Neap.). † Artemæ, apost. (Chiff.). † MM. Quintiliani, Dadæ, Maximi et Callinici (Sirm. Chiff. Taur. II, Mg.). † Drosidis, mart. (Maz. Chiff.). † Constantini, patr. CP. (Chiff.). † Cononis (Chiff. Maz.). † Irenæ Cappadocis, hegumenæ CPoli (Chiff. Sirm. Maz.).

OBSERVANDA.

SS. Prochorus
et soc.

S. Eustathius.

S. Callinicus.

S. Paulus Xe-
ropotamensis.

In recentioribus Slavorum Fastis SS. Prochorus, Nicanor, Timon et Parmenas veniunt primo loco cum titulo apostolorum; sunt autem ex septem diaconis, post SS. Stephanum et Philippum nominati in Actibus Apostolorum. — At in antiquioribus, ut Mst. et Rum., præsens dies soli S. Eustathio, latinis Eustachio, est sacer. Consulto nominavi cod. Rum., nam licet in eo inscriptus sit S. Euthymius, legendum tamen puto S. Eustathium. Lectionem cod. Rum. genuinam servandam esse censui, sed uncis inclusam. — S. Callinicus qui refertur una cum SS. Quintiliano, Dada et Maximo videtur esse idem ac martyr Gangrensis, de quo Slavici Fasti agunt crastina die, quemque hodie cum cognomento Gangrensis commemorant Menæa Chiffletii. — Paulum Xeropotamenum commemorat hodie Νέον ἐκλόγιον et qui illud citat auctor Paterici Montis Atho, tom. I, pag. 65 et seq. Ejusdem obiter meminit Menologium Mosquense excusum, in Vita S. Athanasii Athonici ad quintam Julii, quando nempe tradit, quemdam e reverendissimis patribus Athonitis, nomine Paulum Xeropotamenum, futuram Athanasii, eo tempore in Monte novitii, sanctitatem sociis suis prænuntiasse; quem ab hodierno Paulo

minime distinguendum esse mihi persuasum habeo. Cætera altum de eo silentium in libris Slavorum liturgicis, sive recentioribus sive antiquis, excepto solo Paterico Athonico, in quo facta commemoratione, legitur *Vita venerabilis et deiferi Patris nostri Pauli Xeropotameni*, ab incerto auctore imperite concinnata, in capitibus tamen a vero non abludens. Summa hæc est: Erat Paulus, filius Michaelis Curopalatae, imperatoris, cognomento Rangabæ, qui pacis et solitudinis amore, relicto sceptro, monachus factus est in monasterio Myrelæon, quod ipsemet fundaverat. Matrem habuit Procopiam Augustam, Nicephoro Genico imperatore prognatam. Hæc dum gravis esset, sibi visa est in somnio peperisse agnellum, qui duos leones in se irruentes cruce, quam præferebat, superavit solus et prostravit. Quo somnio significari aiebat fore, ut duplicem naturæ vitæque religiosæ hostem, mundum et diabolum, devinceret filius. A Leone Armeno, qui Michaelis thronum usurpaverat, virilitate destitutus et multa ob cultum imaginum perpersus est. Erat autem tanta ingenii acie præditus litterisque adeo excultus, ut sæculi sui prodigium vocaretur; quod etiam testantur ejus scripta, inter quæ non ultimum

ultimum locum obtinent concio in festum Ingressus B. Mariæ in templum, præterea officium quadraginta martyrum Sebastenorum et venerandæ Crucis. Ut autem importunas hominum laudes mundique gloriam devitaret, relicta regia urbe, in Montem Atho secessit, ibique sedem posuit in loco, ubi exstabat monasterium Xeropotami, a S. Pulcheria olim fundatum, tunc vero ruinosum; simul et socium sese adjunxit seniori cuidam Cosmæ, in vicinia degenti, a quo etiam in monachum attonsus est, suscepto nomine Pauli: prius enim vocabatur Procopius. Interea regni gubernaculum obtinuit Romanus; a quo diu quæsitus tandemque inventus, CPolim arcessitus est atque filiis ejus educandis præpositus. Mox tamen, obtenta licentia imperatoris, in Montem Atho rediit atque monasterio Xeropotameno instaurando et exornando auctor fuit, impensas suppeditante imperatore; a quo etiam patriarcha CPolitanus, Theophylactus, submissus est, qui instauratum monasterium Deo dedicaret titulo pretiosissimæ reliquiæ venerandæ Crucis, quam dono dederat et cujus longitudo erat plus quam unius cubiti, latitudo vero duorum digitorum, pondus denique drachmarum centum; ut aurea imperatoris bulla testatum facit. Omnibus recte ordinatis, numeroque sociorum aucto, hegumenum eis constituit Paulus; ipse vero ad radices Montis Atho secessit, quo solus degeret. Verum cum hic quoque socios sexaginta circiter brevi nactus esset, novum monasterium eduxit sub vocabulo S. Georgii megalomartyris, vulgo Pauli dictum. Cui postquam aliquandiu præfuisset, ad cælestem patriam migravit die 28 junii anno incerto. Demortui corpus, Constantinopolim transvectum, ibidem conditum fuit, juxta quosdam, in magna ecclesia; juxta alios vero in monasterio B. Mariæ Peribleptæ nuncupatæ. Hæc ita summatim ex Paterico perstricta omnino conferenda sunt cum scriptoribus Byzantinis, Theophanis continuatore, Nicephoro Gregora aliisque; at potissimum cum aurea bulla Romani Lecapeni, anno 924 data, quam cl. Franc.

Miklosich nuper græce vulgavit in sua Bibliotheca Slavica, tom. I, pag. 200. Legantur insuper quæ de historicis monasteriorum Athonicorum documentis solide tractavit ibidem Jos. Muller, in universitate Patavina professor. Quædam de monasterio Xeropotami tradiderat Joannes Comnenus in sua Descriptione Montis Atho, græce et latine vulgata a Montfalconio, Palæographiæ græcæ lib. VII, pag. 441; sed multo plura habentur in libro qui Petropoli prodiit anno 1859, ita inscriptus: *Descriptio monasteriorum et ascetiorum Montis Atho*. Jamvero ex dictis videtur Paulus Xeropotamenus extremam attigisse senectutem, imo annos centum et decem superasse, utpote qui natus esse dicatur in Vita anno quo Michael Curopalates regno pulsus fuit a Leone Armeno, id est 843, atque post annum 924, quo aurea bulla Romani Lecapeni certo fuit data, aliquandiu inter vivos versatus sit. Verisimillimum quoque habendum stetisse Paulum a partibus fratris sui Ignatii, patriarchæ Constantinopolitani, adeoque Romano pontifici fuisse addictum. Quod autem in Vita vocatur Procopius, quasi suscepisset nomen istud cum baptismo, id e cerebro suo effinxit auctor Paterici, matris nomine paululum immutato: nam juxta scriptores Byzantinos, Michaelis filii nominabantur Theophylactus, Eustratius et Nicetas, qui et Ignatius, quamvis non constet uternam e duobus prioribus fuerit idem ac Paulus. Similiter manifesto errore inducitur patriarcha Theophilus, cujus loco substitutus est a me Theophylactus. Sunt et alia plura in prædicta Vita quæ emendatione indigeant, at quæ ulterius prosequi non est præsentis instituti. Illud vero stat, S. Paulum Xeropotamenum non modo fuisse unum e primis monachis Montis Atho, sed et ipsomet S. Athanasio, qui cum S. Petro eorum antesignanus passim nuncupatur, tempore incolatus præcessisse. Xeropotameni cognomen accepit a monasterio quod, quia ad *Rivum exsiccatum* fuerat conditum, Xeropotamos idcirco nuncupatum est.

DIES XXIX
JULII.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

B. Mariæ V.
Smolenscensis
imago.

Hanc imaginem, quæ vulgo Odigitria seu Hodegetria nuncupatur, a S. Luca pictam fuisse volunt Russi. Fuit autem in Russiam e Græcia allata a Vsovolodo, Jaroslai filio, Cernigoviensi duce, quo mortuo, in potestatem venit Vladimiri Monomachi, et in ecclesia cathedrali Smolensci honorifice collocata est, anno 1101. Inde Mosquam delata est ab ultimo Smolensci duce Sviatoslao, quem Vitoldus pepulerat anno 1404, remeavitque Smolenscum anno 1456, a Misaele episcopo, eoque probe catholico, repetita, postquam egraphon sibi depingi curaverant Mosci. Quod

ectypon e monasterio Annuntiationis in aliud, recentius conditum, et Novodeviçense dictum, transferri jussit Joannes IV anno 1525, festumque in translationis memoriam institui, die 28 julii quotannis celebrandam. Inter varia miracula, quæ ope iconis Smolenscensis patrata fuisse passim perhibentur, memorandum est illud, quod exhibet Vita S. Mercurii, a Tartaris anno 1237 interfecti, ut legere est ad 27 novembris. Præterea colitur a Smolenscensibus hæc imago ad 5 novembris, in memoriam patriæ a Gallorum invasione anno 1812 liberatæ.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Gloria B. M. V., p. III, sect. I, p. 85. 3) Menol. Verš. ad h. d.

B. Mariæ V.
Grebnevensis
imaginis
festum.

Imaginem hanc, multis miraculis claram, obtulerant olim Grebneviæ urbis incolæ Demetrio Tanaico, post celeberrimam pugnam, quam cum Mamajo anno 1380 gloriose inie-

rat, Mosquam redeunti. Accepit donum Demetrius, et in cathedrali Mosquensi templo collocari jussit, ubi singulis annis eam colunt Mosquenses ad præsentem diem.

Cfr 1) Gloria B. M. V., p. III, sect. II, pag. 58. 2) Menol. Verš. ad h. d.

DIES XXIX.

Ex Ostromirano.

MEMORIA SANCTI MARTYRIS CALLINICI (Mst. Tern. Par. I, Rum. Novg. Chil. Og. Men. Kal. Hor. Prol. cum Bas. CP. Vind. Sirm. Dom. Maz. GP. Pg. Flor. Mg.).

Ex variis.

S. Theodotiæ, mart. et trium liberorum ejus (Men. Kal. Hor. Prol. cum Sirm. Dom. Maz. Mg.). S. Seraphiæ, virg. et mart. (Men. Kal.). S. Michaelis (Kal. Hor.). S. Theodori (Par.).

† Joannis Ducis (Mg. Maz.). † Benjamini et Berii seu Verii (Mg.). † Artemæ, ap. (Chiff. Maz.). † Constantini,

DIES XXX
ET XXXI
JULII.
† Constantini, patr. CP. (*Max. Mg.*). † Eustathii, mart. (*Chiff. Sirm.*). † MM. Mamantis et Basilisci (*Mg.*). † Quatuor MM. patris, matris ac duorum filiorum (*Max.*). † Theodosii Junioris, imper. (*Mg.*). † Encæniorum S. Deiparæ in Promoto (*Sirm. Chiff.*). † Joannis, archiep. Chalcædonis (*Bas.*). † Felicis, papæ, et Simplicii (*Neap.*).

OBSERVANDA.

- S. Callicinus.* De sancto Callinico, martyre, Bollandiani agunt ad præsentem diem, pag. 39. In Mst. additur : *qui Agræ pro Gangræ.* Synaxis ejus peragitur juxta Justinianum Gephyrum, et juxta Petrium. — *Paris.* legit : *S. Theodori*, fortasse pro Theodotiæ. Solet corrupta nomina proferre iste, cæteroquin remotæ ætatis codex. — Idem de *S. Seraphia*, virgine et martyre, fortasse agebat supra, die xi Julii. Cfr Acta SS., pag. 38. — Constantinus refertur etiam die sequenti; at in Ostromirano codice nominatur die ix Aug. primo loco; est Constantinus hujus nominis *primus*. — Vide dicta de Theodosio ad xxxi Julii. — Recole dicta de *S. Michaelē in Promoto* ad diem xxvii Octob., quem Cangius ponit ultra sinum CPolitanum, ex Chronico Alexandrino, pag. 187.

DIES XXX.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Joannis, militis (*Mst. Tern. Rum. Siš. Prol. Pp. Kal. Hor. cum Bas. CP. Vind. Med. Taur. Sirm. Chiff. Maz.*). SS. app. Silæ, Silvani, Crescentis, Epenetis et Andronici (*Par. Tern. Rum. Novg. Hor. Prol. Kal. Chil. Og. Pp. Men. cum Bas. GP. Pg. Flor. Maz. Mg. Typ. Taur. II.*). *S. Valentini*, ep. et mart., et soc. (*Men. Kal.*). *S. Angelinæ*, reginæ Serbiæ (*Serb.*). *S. Polychronii*, ep. et mart., et soc. *Parmeni*, *Elimi*, *Chrysoteli*, *Lucæ* et *Mucii*, *Abdonis* et *Senne*, et discipulorum *Olympii* et *Maximi* (*Men. Kal. cum Neap.*). *S. Julittæ* (*Novg. Hor. Taur. Med. Chiff. Maz. Mg.*). † *Benjamini* et *Benii* aut *Venæi* ad Palatia Hebdomi (*Taur.*). † *Basilisci Senioris*, mart., et *Mamantis* in *Darianis* (*Maz. Chiff. Taur. II, Med.*). † *Eudocimi justii* (*Flor.*). † *Crucis exaltatio* (*Med. Taur.*). † *Theodosii Junioris* (*Taur. II, Med. Sirm. Chiff.*). † *Constantini Junioris*, patr. CP. (*Sirm. Taur. I et II, Med.*).

OBSERVANDA.

- S. Joannes.* In Kalend. Sišatovacensi legitur : *Job*, militis, errore patente. — De *Sila* et sociis agitur apud Bollandianos die xiii, probaturque unitas *Sili* et *Silvani*, qui perperam in duos dividitur a Græcis et Slavici. — *S. Angelinam*, regiam Serbiæ, inter sanctos Ecclesiæ Serbiæ recenset *Pejacevich*, con-

sonantibus ejusdem Ecclesiæ Fastis. — SS. *Abdon et Senne*, Romæ passi duos solos refert *Neap*, illustrantur hodie in Actis SS., pag. 130 et seq. — *S. Julittam* *Annal. Novg. et Hor.* rectius referunt die sequenti. — *S. Eudocimus* in alio *Flor.*, n. 24, refertur die sequenti, ad quam vide.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Angelina,
despota Ser-
viæ.

Saverstia Angelina, quam Luccarius Theodorum appellat, filia erat Arianitæ, Comneni, Dyrrachii, Aulonis, Cermënici aliorumque in Dalmatia et Albania oppidorum principis apud catholicos; cui *Eugenius* papa IV vexillum Ecclesiæ adversus Turcas ferendum commisit. Nupsit *S. Stephano Cæco*, (anno 1438 ab Amurate oculis orbatus fuerat,) fratri despote *S. Lazari II Greblanovič*; qui, Servia in Ecclesiæ Romanæ clientelam transcripta, anno 1458, die 21 januarii, sine prole mascula diem obierat, uxori *Helenæ Palæologæ* principatum relinquens; quod matrimonium non ante fratris mortem celebravit. Inde mansit pia femina in Albania cum marito, qui paternam illic hæreditatem habebat, donec, Turcarum premente potentia, in Sirmienses partes

migrare coacti fuerint sedemque figere in *Kupinik* ad *Savum*, ubi anno 1477 vir ejus pie obiit. Mortua ibidem etiam est *S. Angelina*, et simul cum *S. Stephano* sepulta in templo cœnobiali *S. Lucæ*, eisque deinde additi ambo sancti eorum filii *Georgius*, qui et *Maximus* monachus, et *Joannes*. Verum quaterna corpora postea translata sunt in *Krušedol*, ubi adhuc integra servantur : quæ integritas, apud Latinos signum maxime dubium, apud Orientales certissimum sanctimonie indicium est. Colit Ecclesia Serviana *S. Angelinam* die 30 Julii, et (ut id in memoriam revocem aut partim præmoneam) *S. Stephanum* martyrem seu *Cæcum* 11 Octobris, *S. Joannem* 10 Decembris et *S. Georgium* seu *Maximum* 18 Januarii : ad quas dies plura de eis vide.

Cfr 1) *Pejacevich*, Historiæ Servie, p. 370, 371, 439. 2) *Raič*, Historiæ tom. III, p. 260.

DIES XXXI.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA BEATI EUDOCIMI (*Mst. Tern. Par. Rum. Chil. Og. Men. Val. Prol. Hor. Kal. cum Bas. GP. Pg. Vind. Msq. Sirm. Dom. Maz. Mg.*). MEMORIA THEODOSII, IMPERATORIS. ET CONSECRATIO ECCLESIAE S. DEIPARÆ (*Assem. cum Mg.*). EODEM DIE ADORATIO VENERANDI LIGNI (*Og. Pp. Kal. cum CP. Goth. Msq. Vind.*).

Et variis.

S. Julittæ, mart. (*Mst. Tern. Rum. Siš. Og. Men. Prol. Kal. cum Bas.*). † *Duodecim* martyrum Romæ (*Maz. Chiff.*). † *Germani Antissiodor.* (*Neap.*). † *Tychici*, apostoli (*Maz. Chiff.*). † *Trophimi*, apostoli (*Maz. Chiff.*). † *Joseph ab Arimathea* (*Chiff.*).

OBSERVANDA.

OBSERVANDA.

DIES PRIMUS
AUGUSTI.

S. Eudocimus. S. Eudocimus, cognomento Junior, quem *Ede-*
cimum corrupte vocat Ostromir., hoc die juvenis
obiisse dicitur in Menæis excusis; at cur *Junior*
dicatur, cum alium Eudocimum ignorent Græci
et qui eos sequuntur Slavi, non assequor. Die Ju-
lii sexta celebratur translatio ejus corporis By-
zantium. Cfr. Acta SS. Jul., VII, pag. 308. — In
nullo codice aut synaxario Slavico inveni nomen
Theodosii, imperatoris, quod in Græcis Fastis
hodie jam tertio occurrit, et relatam est die præ-
cedenti. Nempe agitur de Theodosio Juniore. De
quo Bollandiani, inter prætermisssos ad diem
Julii xxx agentes, sequentia adnotarunt: *Quan-*
doquidem, aiunt, imperator iste tam hesterno (id est
xxix) *quam hodierno die tanquam pius, non autem*
tanquam beatus, nedum sanctus apud Græcos me-
moratur; neque scitur aliunde, quod apud eos so-

Theodosius,
imperator.

lemni, publico, legitime aut sufficiente saltem cultu
honoratus unquam fuerit, absit, ut eundem nos ipsi at-
tribuere ausimus, donec nobis de illo sufficienter consti-
terit. Recolet velim lector, quæ occasione aliorum
augustorum observavit in Kalendario suo CPoli-
tano Morcellius (t. I, pag. 227 et 228). — *Dedicatio*
ædis Blachernis, ubi adservatur cingulum B. Virginis.
Ita expresse habetur in Menæis Græcorum typo
editis. Nimis nota est ecclesia in Blachernis,
quam ut ei illustrandæ fas sit immorare. — De
S. Julitta, martyre Cesareæ in Cappadocia, soli-
dam, pro more, tractationem instituunt Bolla-
ndiani socii in Actis SS. ad diem præcedentem,
pag. 141 et seq. In cod. Mst. annuntiatur ejus
passio; at in Ostr. et Rum. signatur tantummodo
memoria.

Dedicatio B.M.
*in Blachernis.**S. Julitta.*

MENSIS AUGUSTUS.

DIES PRIMUS.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA SS. MACHABÆORUM (Ita omnes cum Bas. CP. Neap. GP. Vind. Med. Pg. Goth. Flor.
Sirm. Maz. Mg.).

Ex variis.

SS. Eleazari, Solomonæ et septem puerorum (Mst. Kal. Prol. cum Taur. Mg.). SS. MM. no-
vem, Leontii, Attii, Alexandri, Cyndei, Mnesitheï, Cyriaci, Mineonis, Catuni et Euclei (Prol.
Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Sirl. Chiff.). Processio vivificæ Crucis Dominicæ (Prol. Verš.
Novg. Kal.). Festum misericordissimi Salvatoris nostri Christi et S. Deiparæ Mariæ (Men.
Verš. Kal.).

† Timothei, ep. Proconnesi et thaum. (Mg.). † Felicitatis, mart. (Neap.). † MM. Cyrici, Theo-
dori, Polyucti et Eleazari (Mg. Maz. Taur. I et II, Dom. Chiff. Sirm.). † Menæ, Menæi et alior.
(Mg. Chiff.). † Papæ Junioris (Mg. Chiff.).

OBSERVANDA.

SS. Machabæi.

In Mst. Tern. Rum. et Prologo plenius an-
nuntiantur ita: *Passio SS. MM. Machabæorum,*
Eleazari, Solomonæ et septem puerorum ejus. Ho-
rum nomina quæ, utpote pro arbitrio excogitata,
Menæorum editor consulto omiserat, referuntur
in cod. Ternobiensi, in Prologo et in Horologio.
Sunt autem hæc: Abibus, (in Prologo Abienus)
Antoninus, Gurius, Eleazar, Eusebon, Alimus (in
Prologo Samonas) et Marcellus. Passio seu, quod
ad idem redit, certamen notatur quoque in Me-
nol. Basilii imperatoris. Machabæorum ædem in
Sycæno oppidostetisse Heraclii temporibus testatur
Chronicon Alexandrinum; hymnos conscripserunt
SS. Joannes Damascenus et Cosmas Maiumensis. —
Ex martyribus Pergæ duo tantummodo nominan-
tur in Basiliano Menologio, Leontius et Alexander.
— Præterea, in Menæis Græcis excusis nominan-
tur hodie SS. Cyricus, Mena et Menæus, fortasse
non distincti a SS. Cyriaco, Mineone at Mnesitheo,
sociis S. Leontii. In Menæis modo laudatis Menas
et Menæus dicuntur celebrari in æde æneo Tetra-
pylo vicina, in Viglentio. — Quos nos cum S. Cyrico
damus, eos seorsim unumquemque referunt Me-
næa Græca excusa. Eleazarum addidi ex Taur. II;
ibidem loco Theodori legitur Theodosius. — In
marmore Neap., a card. Mai vulgato, legitur: SCÆ.
FELI. — Nomine Processionis Crucis intelligebatur
olimegressio illa Crucis a palatio imperatoris CPo-
litano et accessus ad magnam ecclesiam S. Sophiæ,

SS. Leontius
*et soc.**S. Menas.**S. Cyricus.**S. Felicitas.**Processio vi-*
ficæ Crucis.

unde per totam urbem circumferebatur ad sedan-
dos morbos qui hoc mense quam aliis erant fre-
quentiores. Fiebat ab ultima Julii ad decimam
quintam Augusti. Erat CPoli alius mos benedi-
cendi aquam in ecclesia palatii Kalendis cujusque
mensis, excepto Januario (tunc enim fiebat die
sexta) et Septembri, quo peragebatur die decima
quarta. Hinc initium sumpsit festivitas venerandæ
Crucis et sollemnis benedictio fontium aquarum,
Kalendis Augusti peragenda. Processionis festum
institutum est in Ecclesia Russica non ante sæcu-
lum duodecimum, nempe regnante Andrea Bo-
golubensi. Cæterum in Menol. Basilii neutrum
indicatur nec ad hanc diem, nec ad ultimam Ju-
lii. — S. Timotheum, episcopum Proconnesi,
inscriptum invenio in editione Menæorum Græ-
corum recentiore, Venetiis anno 1843 facta, ac-
cedente brevi synaxario, quod in veteri editione
desiderabatur. Depromptum est ex cod. ms. quo
continebatur officium seu, ut cum Græcis loquar,
Acoluthia sancti, auctore Nicolao Chiliodromo, et
Vita ejusdem, incerto auctore, quam vulgari ser-
mone donavit Arsenius monachus atque simul
cum Officio Galatæ typis excusit anno 1783. Quod
encomium, quum ferme sit ignotum, in lectoris
modum latine huc referre juvat: *Floruit igitur*
Timotheus circa medium sæculi sexti, imperantibus
Justinio Thrace et Justiniano Magno, fuitque virtuti-
bus omnimodis ornatus; quapropter constitutus est epi-
scopus

S. Timotheus,
ep. et thaum.

DIES II
AGUSTI.

scopus Proconnesi, olim Elaphonnesi, nunc vero Marmaræ vulgo nuncupati. In insulam profectus, quum invenisset incolas piratarum more degentes, omnem curam apposuit, ut ad meliores sensus eos adduceret, quod brevi obtinuit. Postquam autem gregem sibi concreditum optime pavisset, vitamque ascetarum more degisset, quin etiam calumnias patienter tolerasset, atque Justiniani filiam a dæmonio vexatam, sola presentia sua, sanasset, quievit in Domino, Kalendis Augusti. In cujus honorem Theo-

dora Augusta, sanatae filiae mater, excitavit monasterium in eodem prædio, ubi sanatio facta est; inventæ sunt quoque sancti antistitis reliquiae et aquae salutiferæ in loco paulo superiore. Situm est prædium istud in parte superiore insulae versus orientem, supra oppidum Proconnesum, nunc vulgo Clazacium dictum et ex viginti domunculis tantummodo constans. Licet autem monasterium et ecclesia pene collapsa sint, quotannis tamen conveniunt eodem indigenæ, festivam sancti commemorationem celebraturi.

MEMORIAE SLAVICÆ.

Salvatoris et
Mariæ festum.

Misericordissimi Salvatoris ejusque purissimæ matris Mariæ festum institutum est anno 1164, regnantibus Andrea Bogolubscio in Russia, in Græcia vero Manuele. Acciderat enim ut uterque hac die illoque anno castra moverent, hic contra Saracenos, contra Bulgaros Volgenses Andreas, et ut uterque victor evasisset; rei felicem successum superno auxilio tribuentes, eo quod, dum coram vivifica cruce et imagine B. Mariæ V. gratiarum actiones pro reportata victoria agerentur, uterque vidisset exercitum suum fulgentissimis radiis ex imagine resplendentem. Solebat nimirum Andreas præliaturus B. Virginis iconem secum in castris ferre. Hac vero die, antequam pugnam iniret, cum omni exercitu coram imagine Vladimiriensi genu flexit, B. Deiparæ ejus-

que Filii promptum auxilium implorans. Re sibi invicem communicata, communi consensu statuerunt Andreas et Manuel, ut Kalendis Augusti peculiari celebritate coleretur misericordissimus Salvator ejusque mater purissima, simul et imago B. Virginis Vladimiriensis una cum cruce vivifica fidelium venerationi exponeretur, addita insuper solemni crucis processione. Unde duo hic distinguenda occurrunt: alterum est festum clementissimi Jesu ejusque matris Mariæ, anno 1164 institutum, alterum processio crucis vivificæ, longe antiquior. Apud vulgus præsens dies audire solet primus dies Salvatoris (Spasa); sicuti festum Transfigurationis secundus; et festum imaginis Christi non manufactæ tertius.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Lib. Gradual., I, p. 559. 3) Annal. I, 151; cod. Nikon. II, 159. 4) Gloria B. M. V., p. III, sect. I, p. 53.

DIES II.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA SS. SEPTEM PUERORUM EPHESI (cum CP. Flor. Taur. II).

Translatio reliquiarum S. Stephani, protomartyris (Mst. Tern. Par. Rum. Prol. Novg. Chil. Og. Men. Kal. cum Bas. GP. Flor. Msq. Sirm. Dom. Maz. Vind. Mg.). S. Stephani, papæ rom. et mart., et soc. (Prol. Ternob. Kal. cum Bas. Neap. Med. Sirl. Sirm.). Basilii Sali, Mosquensis (Prol. Pp. Menol. Kal.).

† MM. Dadæ, Maximi et Quintilliani (Bas. Sirm. Mg.). † Phocæ, mart. (Sirm. Taur. II, Mg.). † Justiniani, imperatoris (Mg. Sirm. Taur. I et II). † Dedicatio ecclesiæ Joannis Theologi prope Magnam Ecclesiam (Taur. I et II).

OBSERVANDA.

Septem pueri
Ephesi.

Lectio cod. Ostromirani convenit cum Kal. CPolitano Morcellii, in quo præter morem, sanctorum septem martyrum Ephesinorum memoria celebratur hoc die, dum vulgo celebrari solet die 4 Augusti, aut etiam 22 vel 23 Octobris. In Menologio et Prologo Mosquensi vulgare illud de somnio per plura sæcula protracto commentum regeri, per se intelligitur. In Ostr. de somnio nihil. In CPol. diserte habetur passio SS. septem puerorum. — S. Stephani, protomartyris, translatio reliquiarum (puta Hierosolymis CPolim) expresse indicatur in Bas., Msq., Vind., Coisliniano et in Menæis Græcorum excusis. In Menol. Mosquensi regeruntur putidissimæ fabulæ, quas jam exploderat Assemanus, Kal. VI. p. 312. — Hodie S. Stephanum, pontif. romanum, occubuisse pro fide Christi colligi posset quidem ex nota certumini seu passionis, quam præfert in Menol. Basilii, at in aliis codicibus eadem affligitur diei 30 Augusti; in Neap. hodie legitur tantummodo NATALE S. Stephani. — In Menæis Græcis excusis S. Phocas nominatur simul cum Dedicatione ecclesiæ S. Joannis Theologi, id est Evangelistæ, prope

magnam ecclesiam CPoli, et Justiniano, cujus mentio jam tertio, ni fallor, recurrit in synaxariis Græcis. — Post nomina S. Dadæ et sociorum in Menologio Basilii additur: *Inventio reliquiarum*. In Menæis excusis signatur sola inventio reliquiarum. — Quærit Assemanus, an Basilii Salus sit idem ac Isidorus propter Christum stultus, de quo Kulčinski, et nos ad 14 Maii. Respondebunt Memoriae Slavicae. — Legantur quæ de cultu Justiniani imperatoris disserit Morcellius, Kalendarii CPolitani tom. I, pag. 226; ubi et de Theodora Augusta. Recolantur insuper quæ observata sunt a nobis occasione Theodosii imperatoris, ad xxxi diem Julii. — S. Joanni Evangelistæ seu Theologi plures ædes CPoli fuisse dicatas, constat ex Cangio. Quæ ad Horologium sita erat, eadem est ac hodierna, quam magnæ ecclesiæ seu templo Sophiano proximam fuisse dicunt Menæa. In ea servabantur corpora SS. Tryphonis, Eustratii, Auxentii, Orestis, Eugenii et Antipæ. An autem diversa sit ab ea quæ stetit in Milio, dubitatur.

SS. Dada et
soc.

Basilii Salus.

Justinianus,
imperator.

Encænina ædis
S. Joan. Evan-
gelistæ.

S. Stephani
translatio.

S. Stephanus,
papa.

S. Phocas.

Basilii,
salus Mos-
quensis.

MEMORIAE SLAVICÆ.

Floruit Basilii tempore Joannis IV, cognomento Minacis, Macario metropolita Ecclesiam

Mosquensem gubernante. Anno ætatis decimo sexto, relictis parentibus, Jacobo et Anna, quorum

quorum precibus a Deo fuerat obtentus, spre-
tisque mundi vanitatibus, stultus pro Christo
fieri constituit. Igitur, ad exemplum Domini
Nostri ac Salvatoris, ubi caput reclinaret non
habens, in plateis et ad ecclesiarum limina
somnum capiebat. Famem et sitim, frigus et
æstus constantissimo animo ferebat, fere nu-
dus semper. Hominum frequentiam fugere so-
litus, Dei consuetudine jugiter fruebatur; at
quo magis solitudinem quærebat, eo instan-
tius ab hominibus desiderabatur, quin et ipsi
Joanni IV, tunc adhuc laudabiliter regnanti,
erat venerationi. Quadam autem die, quum mi-
rabantur turbæ Basilium ante ecclesiam Exal-
tatae Crucis stantem et in lacrymas effusum,

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Dict. hag., p. 59. 3) Phil., Hist. Eccl. Russ., III, 170.

rationem fletus manifestavit dies proxime se-
quens, qua ingens incendium magnam urbis
partem terribiliter devastavit. Tandem morbo
correptus Basilius ex hac vita migravit anno
1552, ætatis octogesimo octavo, die 2 augusti,
et summo honore terræ traditus est in loco, ubi
deinceps splendidissimum templum sub titulo
Patrocinii B. Mariæ excitatum est. Mox, anno
scilicet 1588, ob miracula (ut volunt) ad tumu-
lum ejus patrata, publico cultu honorari cœpit,
instante Theodoro rege, Joannis IV filio et
successore; cui futurum regnum prædixerat
Basilius, dum adhuc inter vivos versaretur
Joannes, Theodori frater natu major.

DIES III
AUGUSTI.

DIES III.

VACAT.

SS. MM. Dalmati, Isaacii et Fausti (*Mst. Tern. et reliqui cum Bas. GP. Pg. Vind. Goth. Msq. Flor. Clar. Dom. Mg. Max.*). S. Cosmæ, eremitæ (*Men. Kal. Prol.*). S. Antonii Romani, Novgo-
rodia (*Prol. Men. Pp. Kal.*).

† Theodoræ, mart. Myroblitidis (*Lind.*). † Salomes, unguentiferæ (*Mg.*). † Theocleto (*Mg.*).
† Joannis, conf., heg. monasterii Patelaræ (*Sirm. Mg.*). † Aspreni, ep. Neap. (*Neap.*). † Ste-
phani, papæ et mart. (*Mg. Chiff.*). † Quarti, ap. (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Dalmatus.

Dalmatus in Par. perperam dicitur *Almatius*. In
Goth. et Msq., quæ plerumque inter se conveniunt,
referuntur Dalmatus et Faustus, omisso Isaacio.
Hic seorsim iterum commemoratur ad 30 Maii.
Hegumeni successive fuerunt monasterii Dalmati,
omnium quæ CPoli exstiterunt celeberrimi et
antiquissimi; de quo fuse agit Cangius in sua
Constantinopoli christiana, lib. IV, pag. 155, ed.
regiæ. — Theodoram eandem esse asserunt Bol-
landiani ac S. Theodoram viduam Thessalonicen-
sem, cujus vitam dederunt 5 Aprilis. De S. Theo-
dota et tribus pueris ejus, quæ Cæsareæ in
Mauritania martyrium consummarunt, egimus
supra, ad 29 Julii. — Joannem, hegumenum Pa-
telaræ, silentio prætereunt fere omnes, ut notatum
est post Raderum a Bollandianis in prætermissis
ad hanc diem, pag. 179; attamen confessoris ti-
tulus sane non qualemcumque nec obscurum
sanctum indicat; nec magis obscurum est mo-
nasterium Patelaræ, quod memini me alibi
etiam offendisse in operis hujus decursu. — De

S. Aspreno consulantur, si lubet, Acta SS., pag. 199
et seq. Fuit primus discipulus S. Petri, apo-
stoli, et ep. Neapoli. Recoli hodie ejus obitum
argumento est nota *Depositionis* in lapide Neapo-
litano nomini ejus præmissa, et fuse probat
Sabbatinus. — Romani cognomen sortitus est Anto-
nius, quod ex Italiæ finibus oriundus esse per-
hibetur, quibus relictis Novgorodiam profectus
fuerit ibique residuum vitæ suæ degerit. De
quo in Menologio Mosquensi, apud Muravie-
vium aliosque auctores indigenas plura traduntur
asystata et fictitia, uti quando narrant, Antonium
Roma Novgorodiam transfretasse, non navi, ut
inter cæteros mortales usu venit, sed magno la-
pide usum; aut piscatores Novgorodenses ex flu-
vio Volchovo dolium extraxisse, quod ille simul
cum sacra supellectili ibidem deposito maris un-
dis commisisset, Italiam relicturus, et alia hu-
jusmodi commenta, quæ nos a *Memoriis Slavicis*
amandanda esse duximus. Siqui tamen has fabu-
las ament, adeant Muravievium.

S. Aspren.

Antonius Ro-
manus, Nov-
gorodiæ.

S. Theodora.

S. Joannes.

S. Antonius,
romanus.

Antonius, claris natalibus in Italia ortus
anno 1067, et litteris mature imbutus, cum
annum undevigesimum attigisset, monasti-
cam vitam in quadam eremo amplexus est,
ibique viginti annorum spatio humilem obe-
dientiam præstitit. Deinde, fratribus hæreti-
corum persecutionem fugientibus, in specum
mari imminentem secessit, diu noctuque ora-
tioni et jejuniis quatuordecim menses vacans.
Quibus peractis, mari se dedit et Novgorodiam
mirabiliter appulit anno 1106. Ibi sede sua
non longe ab arca ad fluvium Volhovum fixa,
et benedictione a S. Niceta, episcopo accepta,
ecclesiam Nativitatis B. Mariæ V. posuit, et
monasterio auxit; cui ipsemet præfuit ab
anno 1131. Tandem laboribus fractus, ad cæ-
lestem patriam evolavit anno 1147, die 3 au-
gusti, qua per totam Russiam colitur. Id mo-

monasterium usque in præsens exstat, ejus
nomine ornatum; sacra autem exuviae in-
ventæ sunt anno 1597, die 3 julii. Qua occa-
sione, antiquam beati viri Vitam, ab Andrea,
alumno ejus et in hegumenatu successore ab
anno 1147 ad annum 1157, conscriptam, re-
centior biographus, Niphon nomine, nobis
tradidit, sed nonnihil, ut notavi supra, immu-
tata et fabulis conspersam. Demum die
3 augusti anni 1747, qua sexcentesima anni-
versaria ejus mortis memoria recalebatur,
curavit imperatrix Elisabetha Petrowna loculo
cupressino, laminis argenteis tecto, ejus reli-
quias summa solemnitate recondi. Colitur
præterea Antonius Romanus die 17 Januarii
et feria sexta post 29 Junii; sed tantum Nov-
gorodiæ.

Cfr 1) Vita S. Antonii Rom., auct. Andrea, in Pravosl. Sobes, an. 1858, mens. Maii et Junii. 2) Prolog. Menæa et Menolog.
Verš. ad h. d. 3) Dict. hag., p. 52. 4) Hist. hier. Russ., III, p. 105-258. 5) Macar., Hist. Eccl. Russ., t. II, p. 72; III, p. 170.
6) Theodor, Die neuesten Zustände der katholischen Kirche in Polen und Russland, p. 50 et 51.

Octobris Tomus XI.

22

DIES IV.

DIES IV ET V
AUGUSTI.

DIES IV.

Ostromira-
num.
Ex variis.

V
ACAT.

S. Eleutherii, mart. (*Mart. Rum Siš. Prol. Kal. cum Bas. Med. Taur. Maz. Mg. Sirm.*). SS. septem puerorum Ephesi (*Chil. Og. Prol. Men. Kal. cum Pg. Maz. Mg.*). S. Eudociæ mart. (*Tern. Par. Kal. Prol. cum GP. Vind. Msq. Flor. Chiff. Mg. Med. Taur. Sirm.*). S. Irenes, mart. (*Par.*). Inventio corporis Petri, metrop. Kioviensis (*Pp.*). [Cosmæ, presb. et mon. (*Ath.*).] S. Iæ, mart. et soc. (*Menol. Verš. cum Bas. Chiff. Taur. Med. Sirm.*).

† Patrum synodi Ephesinæ (*Neap. Taur. I et II, Dom.*). † Tuthaelis, mart (*Mg. Dom.*). † MM. Pamphili et Capitonis (*Dom. Sirl. Mg.*). † Joannis, mon. (*Dom. Taur. I et II*). † Joannis Novi, ep. Ephesini (*Dom. Taur. I et II*). † Phosterii (*Dom. Taur. II*). † Dedicatio ecclesiæ S. Procopii (*Sirm.*). † Memoria S. Mariæ Magdalenæ (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Eleuthe-
rius.

Septem pueri
Ephesi.

S. Ia seu
Eudocia.

S. Tathuel.

S. Joannes
uterque.

Recentiora kalendaria referunt hodie passim septem pueros qui Ephesi passi sunt; at in antiquioribus, ut Mst. Rum., nominatur solus Eleutherius martyr, præmissa nota passionis, qua hoc die certasse significatur, et tacitis Septem pueris Ephesinis. Ita etiam Menologium Basilii. Iterum commemoratur ad diem 15 Dec. in Prologo. — Septem puerorum qui Ephesi dormierunt, Maximiliani, Exacustodiani, Jamblichi, Martiniani, Dionysii, Joannis et Antonini, memoria iterum agitur 22 et 25 Octobris. Lectu digna sunt ea, quæ de his martyribus scripserunt Bollandiani ad hunc diem, et breviter Morcellius, qui totam historiam de eorum somno post sæculum septimum confictam esse statuit, et græcis primum litteris consignatam; a quibus dein in Slavorum quoque libros liturgicos, qualis nunc legitur, ut tot alia figmenta, manavit. — S. Eudociam refert hodie Menolog. Mosquense, at sine ullo synaxario. In Menol. vero Basilii consignatur S. Ia, Jamvero S. Eudociam non esse diversam a S. Ia, post probatissimos auctores observavimus ad diem 1 Martii. Agi memoriam translationis ejus reliquiarum, testantur Menæa; verum in Menologio Basilii signatur *passio*. — Tathuel seu Phaphuel, in mala arbore suspensus, refertur iterum in quibusdam codd. mss. die sequenti cum S. Christina. Videtur autem esse idem ac S. martyr homonymus, quem Menæa Græca et Slavonica exhibent die 4 Septembris una cum S. Charitina. Sequenti die annuntiantur ita: *Passio SS. Tathuelis et Christinæ, prope Palatium*. — S. Joannes, monachus, procul dubio est ille hegumenus monasterii Patelaræ et confessor, quem nominavi-

mus die proxime prætergresso. In Menæis mss. olim PP. Prædicatorum commemoratur cum alio Joanne, cognomento Juniore, his verbis: *Memoria SS. Patrum nostrorum et archiepiscoporum, qui fuerunt Ephesi, Joannis monachi et Joannis Junioris*. — Inventio Petri celebrari solet 24 hujus; unde huc errore transposita esse videtur. — In Paterico Montis Atho, t. II, pag. 196 et seq., fit commemoratio Cosmæ, *hieromartyris et apostolorum æqualis*. Apostolicis viris æquiparatus est, quod in prædicanda doctrina christiana magnam vitæ suæ partem consumpsit, pluresque regiones per-lustravit docendo, puta Thessaliam, Acarnaniam, Ætoliam, Cephaloniam, Albaniam, Deo, ut fertur, prodigiis et signis verba ejus confirmante. Peragrabat autem non solus, sed cum 40 aut 50 aliis sacerdotibus qui eum sequebantur ubique. Hieromartyr vocatur quia sacerdotali dignitate fuit ornatus, et peremptus a Turcis, aut potius a Judæis, qui eum falsi criminis insinulaverant, quasi nempe, prætextu concionum, populum commoveret et Russorum partes secreto ageret. Obiit Livantiæ, anno 1779, ætatis 55, patibulo suspensus. Oriundus erat e vico quodam Ætoliae, *Magna arbore* dicto, et aliquandiu in monasteriis Athonicis Vatopedii et Philothei commoratus, ubi et litteris excultus fuit et sacerdotio auctus. Sepulturam accepit in monasterio B. M. Argevussensis, prope vicum Colicontasi in Albania. Solebat ille, catholicorum more, rosaria, cruces, libellos pios aliasque id generis illecebras fidelibus distribuere; quorum conscientias, antequam ad aliam civitatem pergeret, homologesi purgabat.

S. Petrus,
metr. Kioviensis.
Cosmas.

DIES V.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA SANCTÆ IÆ, MARTYRIS (*cum CPolitano*).

S. Eusygnii, mart. (*Mst. Tern. et reliqui cum Bas. Neap. GP. Vind. Goth. Msq. Pg. Flor. Clar. Maz. Mg.*). SS. MM. Candidii et Candidiani (*Men. Kal. Prol. cum Mg.*). S. Sibeli, mart., in Ægypto (*Men. Kal. Prol. cum Mg.*). S. Nonnæ, matris S. Gregorii Nazianzeni (*Men. Kal. Prol. cum Mg.*). S. Fabii, papæ Rom. et mart. (*Men. Kal. Prol. cum Mg.*). S. Pontii, Romani, mart. (*Men. Kal.*). S. Irenæi, mr. (*Poss.*). S. Antheri (*Kal.*).

† Thuthael et Christinæ (*Dom. Taur. I et II*). † Theodosii, abb. Oroborum (*Dom.*). † Dedicatio S. Procopii prope Chelonam (*Taur. I et II*).

OBSERVANDA.

S. Ia, martyr.

Nomen sanctæ Iæ, hodiernis kalendariis ignotum esse asseverat auctor commentariorum in Kalendarium Evangelii Ostromirani. Miror virum alioquin non ineruditum talia potuisse asserere, quum in Prologo Mosquensi non tantum sancta Ia nominetur, ad undecimam Septembris, sed etiam brevi ornetur encomio; imo hac eadem die 5 Augusti laudatur in Menæis Græcis excusis. Cæterum perperam distingui a S. Eudocia, quod

nomen Græcum idem omnino sonat ac Chaldaicum Ia, manifestum faciunt synaxaria quæ, sub utroque nomine proferri solent in Menæis Slavicis aut Græcis; utrobique enim refertur eadem rerum gestarum series, idem martyrii genus, tempus et locus. Jamvero passa est S. Ia sub Sapore, rege, anno 362, cum 9000 aliis, quorum pars aliqua laudatur in Menæis et Kalendariis ad 9 Aprilis et ad 15 aut 16 Maii. Cfr Assemanus, *Acta*

Acta Martyr. Oriental., t. I, a pag. 151, Acta SS., Augusti, t. I, pag. 328, Morcellius, II, pag. 187. — SS. Candidianus et Sibel martyrium consummarunt in Ægypto. De utroque videsis Acta SS., pag. 72. In Menæis excusis et Prologo vocantur Cattidius, Cattidianus et Sobelus. — S. Fabii memoriam recolunt Latini, die 20 Januarii; insuper non Fabium nominant, sed Fabianum. In cuius Vita quia de Pontio fit sermo, hujus quoque laudes et gesta enarrat hodie Menol. Mosquense. — Porro S. Pontianum, mart. Romæ,

S. Candidianus et Sibelus.

S. Fabius.

S. Pontianus.

Act. SS. exhibent xxv Augusti; et alium, item martyrem, x Augusti. — Displicet Papebrochio Irinæus, quem reperit apud Possevinum; et quidem valde suspicor corruptum nomen esse S. Irenes, quam codex Parisinus I nominat die præcedenti, quamque Augustam fuisse diserte indicat auctor Menologii Basiliani ad diem sequentem. — In Menæis mss. Combesisii de S. Theodosio legitur: ὁσίου (lege Θεοδοσίου) Orob præpositi. Idem, ad diem 8, vocatur hegumenus Oromorum diciturque degisse in silvis et antris.

DIES VI
ET VII
AUGUSTI.

S. Irenæus.

S. Theodosius.

DIES VI.

Ex Ostromirano.

TRANSFIGURATIO D. N. JESU CHRISTI (Omnes).

OBSERVANDA.

Transfiguratio D. N.

Solemne est festum Transfigurationis Salvatoris nostri apud Ruthenos æque ac apud Græcos, utpote quod inter *duodecim* majora festa recensetur. Apud vulgus nuncupari solet *secundus dies Salvatoris*, uti Kalendæ Augusti vocantur primus; festum vero imaginis acheropitæ tertius. A Græcis porro celebratur per octo dies integros, accedente profesto; in eo fit benedictio fructuum. In officio diei duplex exstat canon, auctoribus Cosma et Joanne. Famosa est inter Græcos quæstio de

lumine Thaborico; de qua quæstione deque erroribus infamis Gregorii Palamæ adeatur Allatius, de Consensu, lib. II, cap. 16, a num. 4. In Menologio Mosq. animadvertitur in quemdam Cyrillum Tranquillionem, qui docebat Christum Dominum transfiguratum fuisse feria tertia magnæ hebdomadis, additurque id evenisse multo tempore antea, sexta die Augusti, ante auroram matutinam.

DIES VII.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

MEMORIA LIBERATIONIS A BARBARIS (cum CP. Bas. Msq.).

S. Dometii seu Dementii, mart. et soc. (Mst. Rum. cum Bas. GP. Pg. Msq. Vind. Sirm. Chiffl. Dom. Maz. Mg.). S. Pimeni, patientis (Menol. Pp. Kal.). S. Ori, monachi et eremitæ in Ægypto (Men. Kal. Prol. cum Mg. Chiffl.). S. Marini, militis et mart. (Men. Kal.). S. Asterii, thaum. et mart. (Men. Kal. Prol. cum Chiffl.). S. Potamii, thaum. (Prol. cum Mg. Chiffl.). S. Pulcheriæ Augustæ (Horol. Kiov. et Leop. cum Bas. Chiffl. Sirm.). [Dometii, mon. Athonitæ (Ath.).]

† Irenes Augustæ (Bas. Sirm. Chiffl.). † Decem millia monachorum in Thebaide (Chiffl. Mg.). † Narcissi, patr. Hieros. (Mg. Chiffl.). † Sozontis, mr. (Mg. Chiffl.). † Hyperechii, mart. (Mg. Chiffl.).

OBSERVANDA.

Memoria liberationis a barbaris.

Lectio cod. Ostromirani, prout in exemplari excuso jacet, nimis insulsa est, quam ut in titulo prodire meruerit. Sic enim habet: *Memoria sanctæ Barbaræ in Vlachernis*, nempe amanuensis *Avaros* aut potius *barbaros* quos in cod. Græco legerat cum sancta Barbara miscuit. Liberata fuit urbs ab Avaris et Persis sub Heraclio, anno 626. In Menol. Basilii fit commemoratio liberationis a Persis et Avaris; in CPol. Morcellii a solis Avaris; in Sirmund. ab Agarenis; alibi: εἰς ἐπελευσιν βαρβαρῶν. — Dometius in cod. Ternobiensi vocatur Dometianus; item in GP. et Vindob. Lapidatus est cum duobus discipulis sub Juliano apostata. In marmore Neapolitano agitur de ejus depositione. In recentioribus Synaxariis Græco-Slavicis, ponitur passim primo loco, mirantibus Bollandianis. — *Senis* cognomento donatur S. Marinus in quibusdam synaxariis, ut Sirm., Maz., Taurinensi et in Basiliano ad diem proxime sequentem. Ad eandem martyriam ejus illustratur in Actis SS., pag. 347. — Asterius, senator, capite plexus, signatur hodie in Synaxariis Slavicis una cum S. Marino Anazarba, cum quo colitur; et apud Latinos in Martii, ut est videre in Actis Sanctorum, pag. 224. — S. Pulcheriam

S. Dometius.

S. Marinus.

S. Asterius.

referunt hodie Kalendaria Kioviensia, Léopolitana et Horologium Počajovense; at Menologus Mosquensis de ea tractat ad 10 Septembris. Ad hæc in pluribus codd. Græcis jungitur cum S. Irene etiam augusta. — Omnino referendum esse ducimus sequens Bollandiani auctoris dilemma de isto Oro seu Horol. pag. 182, lit. E: *Hic si sit idem cum famoso Or seu Hor, de quo Ruffinus in Vitis Patrum, l. 2, c. 2, sanctis eum accensere non ausim; si alium Orum hic intelligendum velis, cultum ejus publicum proba.* Recolantur quæ dicta sunt supra, ad xvii Junii. S. Ori meminit Theodorus Studita in Triodio quadragesimali, sabbato Tyrophagi, ode septima. — Pauca admodum innotuerunt de Dometio, quem hodie commemorat auctor Paterici Montis Atho, tom. II, pag. 101, secutus *Acoluthiam Patrum Hagioritarum*. Dicitur nempe angelicam vitam duxisse in finibus monasterii Philothei, unde ei cognomen mansit, atque per totum triennium synascetam habuisse Damianum; de quo nos egimus ad 23 Februarii. Floruit itaque sæculo decimo sexto, utpote quo Damianus a Turcis peremptus est. Ad præsentem vero diem relatum esse puto propter sanctum martyrem sibi cognominem.

S. Pulcheria.

S. Orus.

Dometius
Athonites.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Pœmenus, mon. Cryptensis.

A pueritia, licet corpore valde debilis, animo tamen et confidentia in Deum fortis, ad solitariam vitam constanter anhelabat Pœmenus.

Cum igitur adolevisset, morbo in dies ingravescente, in monasterium a parentibus allatus est: ubi nocte quadam ab angelis tonsuram accepisse

DIES VIII
AUGUSTI.

accepisse fertur, atque, annuente Prochoro hegumeno, inter monachos admissus. Fuit autem ei vita monastica perpetua crux; quippe qui viginti annorum spatio gravi morbo laboravit, a quo non nisi in ultimis vitæ annis liberatus

est. Tandem meritis dives passionum suarum mercedem recepturus, abiit ad Dominum die 7 augusti, anno 1139, Patientis cognomine passim insignitus.

Cfr 1) Menol. ex Paterico ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 150. 3) Menol. Vers. ad h. d.

DIES VIII.

F. A. Ostromi-
rano.
In variis.

VACAT.

S. Æmiliani Cyzici, confes. (Mst. Par. Rum. Tern. Novg. Prot. Chil. Og. Men. Kal. cum Bas. GP. Vind. Goth. Msq. Flor. Pg. Dom. Maz. Mg.). S. Myronis, ep. Cretæ et thaum. (Rum. Men. Prot. Kal. Bas. Sirm. Maz. Mg.). S. Theodosii (Rum. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Taur. I, Sirl. Chiff.). [Gregorii Sinaitæ (Men. Kal.)]. SS. MM. Eleutherii et Leonidæ (Men. Kal. cum Sirm. Chiff. Dom. Mg.). Festum B. M. V. Tolgensis prope Jaroslaviam (Men. Kal.). Gregorii, mōn. Cryptensis (Pat.). Job, heg. Počajovensis (Codex Počaj.).

† Marini Senis, mr. (Bas. Sirm. Maz. Taur. I). † Antonini, mr. (Bas.). † Donati et Cyriaci, mm. (Neap.). † Duorum martyrum ex Tyro (Chiff.). † Decem monachorum Ægyptii (Mg. Sirl.). † Dedicatio app. Petri et Pauli in ambitu murorum (Taur. I). † Dedicatio S. Joannis evangelistæ in æde B. V. in Marinacis (Taur. I).

OBSERVANDA.

S. Æmilianus.

Sancti Æmiliani, qui sub Leone Armeno pro cultu imaginum passus est, mentio fit tum in Actis S. Theophylacti Nicomediensis qui colitur 8 Martii, tum in Vita S. Nicetæ hegumeni Mediciensis: unde generosum illud effatum huc referre placet, quod imperatori iconomacho intrepide impexit: « Si quæstio, inquit, ecclesiastica est, in ecclesia inquiretur. A principio namque quæstiones ecclesiasticæ in ecclesiis, non in palatiis inquirentur. » Cfr Menolog. ad 3 Aprilis fol. 11.

S. Theodosius.

In Rumiantsoviano Prologo S. Theodosius nominatur post SS. episcopos Æmilianum et Myronem, sed seorsim, nam commate separatur, et sine ullo additamento. In Menologio Basilii diserte nuncupatur *Pater noster*; in Menæis Taurinensibus mss. dicitur fuisse hegumenus Oroborum; at in Menæis Græcorum excusis vocatur hegumenus Oroborum, de quo monasterio videsis Acta SS. ad hunc diem, pag. 557; insuper non Theodosii, sed Theodori nomen præfert in eisdem Menæis et apud Sirletum, qui inde forsitan sua exscripserat. Unum eundemque tamen esse non dubites. — Plures sanctos, Donati nomine insignitos, exhibent fasti ecclesiastici tum ad præsentem diem et ad proxime præteritam, tum ad alias. De quonam ex illis agatur in Neapolitano, non constat; Sabbatinus, tom. VIII, p. 52, pro certo habet intelligendum esse episcopum Areti, cujus festum Latini celebrant die septima Augusti. — S. Cyriacus, martyr romanus celeberrimus, cum Largo et Smaragdo et aliis signatur et colitur apud Latinos die sequenti, nec videtur distinguendus a nostro. Cfr Acta SS., pag. 527 et seq. et Sabbatinium ad hunc diem, pag. 53. — Muraviev, tenuis admodum fidei auctor, in *Vitis Sanctorum* toties a me citatis, refert hodie ex codice quodam monasterii Počajovensis *Vitam beati Jobi, Jelezio cognominati, hegumeni Lauræ Počajovensis*. Verum quum in hoc encomio dicatur obiisse 22 octobris, aliunde autem pateat, præsentem diem non fuisse Jobo emortuale, sed translationis ejus aut elevationis anniversariam, cur hodie lectori proponatur, non assequor. Ad hæc, alia exstat Vita Jobi, fundatoris Scetensis monasterii, quam nuper ex codice quodam eruit Antonius Petrašević, jurisque publici fecit in *Albo* pro anno 1860 Leopoli vulgato. Quæ etsi a Muravieviana in quibusdam discrepat, tamen in eodem argumento versari mihi videtur; multoque majorem fidem quam illa meretur vel eam ob rationem, quod ab auctore cœvo exarata sit, quamvis

græcanico schismati addicto. In hac autem dicitur Job obiisse, non 22 Octobris, sed 27 Decembris, ad quam ideo remittere libet. — Gregorium Sinaitam, de quo non semel mihi fuit sermo, commemoratum reperio ad hunc diem in Menologio Mosquensi et in Calendariis Kioviensibus; at in Paterico Montis Atho inscriptus est ad 6 Aprilis; in Fastis vero Græcorum refertur ad 27 Novembris, teste Saba in suo Indice bibliothecæ patriarchicæ Mosquensis, pag. 91. Et quidem in Menologio Mosquensi additur sequens encomiolum: *Venerabilis hic Gregorius Sinaita vixit temporibus Michaelis et Andronici Palæologorum, scripsitque volumen collationum asceticarum, de actione et contemplatione, hoc est de vita activa et contemplativa; præterea auctor est hymni Dignum est, qui in honorem SS. Trinitatis cani solet die dominica in officio matutino, post canonem. Hic postquam Deo bene serviisset, in senectute bona mortuus est*. Præcepta illa ascetica, centum et quinquaginta capitibus contenta, legere est in libro *Φλοκαγάρια* (slavice Dobrotolubie) dicto, parte prima. Atque hæc brevissime Menologus Mosquensis. Non ita auctor Paterici Montis Atho, qui prolixam texuit de Gregorio narrationem, a Calisto, patriarcha CPolitano, hujus nominis primo conscripta; cujus summa redit ad hoc. Patriam habuit Asiam minorem, Cuculis, prope Clasomenus natus. Puer a Turcis captivus factus est cum tot aliis civibus christianis et Laodiceam abductus; unde mox, auro redemptus, primo Cyprum navigavit, dein in montem Sinai secessit, ibique monasticum habitum suscepit, Sinaita ideo cognominatus. Utrobique autem vitam austeram, ascetorum more, duxit, orationi mentali potissimum addictus, quin tamen externa ministeria negligeret. Sed præcipua viri palæstra fuit Mons Atho, quo Gerasimo comite, appulit, postquam aliquandiu Jerosolymis et Cretæ commoratus esset, seseque in asceti multum exercuisset. Sede igitur in asceterio Magala, prope monasterium Philothei fixa, spiritualibus exercitiis oratione mentali sese totum dedit, eamque cæteros monachos Athonitas edocere aggressus est, quum tres tantum inter eos invenisset, qui mentaliter orare nossent. Quia autem modus ejus orandi insolitus erat et in quadam quiete animæ, omni intellectus actione soluta, constabat, non secus ac hesychistarum, brevi frequentes nactus est discipulos, novitate rei facile allectos. Inter quos præcipui nominantur Gerasimus, supra memoratus, tem-

Gregorius
Sinaita.

S. Donatus.

S. Cyriacus.

Job heg. Po-
čajovens.

DIES IX
AUGUSTI.

pore omnium primus, Josephus, Euripo oriundus, vir litterarum jejunos, Nicolaus Atheniensis, Marcus, Clazomenis natus ac antea monachus in monasterio S. Isaaci Thessalonicensi, Callistus, deinceps patriarcha CPolitanus, qui magistri vitam scripto tradidit, eratque Marco amicissimus, Jacobus, ex monacho Athonita episcopus Serbiæ, Aaron cæcus, Clemens, natione Bulgarus, ex pastore monachus, quibus addendi Moyses, Cornelius, Longinus et Isaïas. Qui omnes cum præcelsa illa contemplandi arte insigne quoque odium unitatis ecclesiasticæ a magistro suo simul edocti sunt. Verum quum discipulorum et visitatorum frequentia a summa illa cum Deo communione detraberetur Gregorius, imo singularis ascesis criminiverteretur ei ab aliis sanioris sensus monachis, relicto Monte Atho, varia peragravit loca, Thessalonicam, Mytilenam, Constantinopolim, ac tandem Sizopolim veniens, in quadam solitudine vicina commoratus est cum Callisto itinerum comite, ibique vitæ asceticæ præcepta, de quibus supra fuit sermo, scripto mandavit. At ab indigenis pulsus, Montem Atho repetiit, quem brevi iterum reliquit aut potius fugit; profectusque Adrianopolim, in monte vicino, qui *Latens* vulgo nuncupatur, sedem fixit, atque advenientibus so-

ciis monasterium excitavit, impensas præbente Alexandro, Bulgariæ rege, ad quem oratorem miserat, unum e discipulis suis, Theodosium Ternobiensem; de quo fusius dictum est ad 28 Januarii. Atque hæc ad cognoscendos Gregorii mores satis superque sufficient. Illud denique notabo, Paterici auctorem, dum de Gregorio scriberet, præ oculis habuisse Νεον ἐκλογιον, non semel jam a me citatum; atque ejusdem Vitæ exemplar quoddam græcum exstare in bibliotheca patriarchica Mosquensi, in codice sæculi xvi, signato 293 et triginta foliis constante, ut testatur Sabas, nunc episcopus Mozaïscii, non spernendæ eruditionis vir, in Indice suo. Idem non semel asserit, Gregorium Sinaitam vixisse sæculo decimo tertio; verum Callistus, patriarcha, qui ejus Vitam conscripsit, atque, ipsomet Saba teste, circa medium sæculi xiv, floruit, sese Gregorii coævum atque in itineribus socium individuum fuisse testatur aperte. Oportet igitur, ut Gregorius quoque floruerit sæculo decimo quarto, quo Callistum, patriarcham, hujus nominis primum, vixisse in confesso est apud omnes; aut, si revera vixerit eo sæculo, falso dicatur scripsisse Gregorii Vitam.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Gregorius,
mon. Cryptensis.

De Gregorio Cryptensi sequentia tradit auctor *Dictionarii hagiologici*, anno 1836 Petropoli editi: *Vita ejus*, inquit, *in Paterico desideratur; exuvie vero jacent aperte in cryptis Antonii*. Memoria recolitur in Laura Kievocryptensi, die 8 augusti. Vocatur insuper iconum pictor et venerabilis. Verum in editione ejusdem operis altera, anno proximo priore facta, omnino prætermisus est Gregorius iste, consulto an negligentia editoris anonymi, nequeo determinare. Equidem puto, Gregorium

nequaquam esse diversum a *scriptore canonum* seu hymnorum sibi cognomine, de quo infra. — Beatæ Mariæ V. Tolgensis imaginis festum instituit anno 1314 episcopus Rostoviensis et Jaroslaviensis, Prochorus seu Tryphon nomine, cui, diœcesim suam peragranti, ea imago ad fluvium Tolgam apparuisse perhibetur. Regebat tunc Ecclesiâ Mosquensem et Kioviensem S. Petrus metropolita. Est autem Tolga Jaroslaviensi civitati proxima.

Festum B. M.
Tolgensis.

Cfr 1) Gloria B. M. V., tom. III, part. III, pag. 72 2) Menol. Veršinski ad h. d. 3) Dies liturgici (Dni bogosluženia), tom. I, pag. 165.

DIES IX.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

S. CONSTANTINI, PATR. CPOLITANI (cum Bas. Neap. Sirm. Dom. Chiff.).

S. Matthiæ, apost. (Mst. Tern. Rum. et cæteri cum Bas. GP. Vind. Gt. Msq. Pg. Flor. Sirm. Maz. Mg. Typ.). S. Antonini, mart. (Prol. Kal. cum Taur. Med. Sirm. Dom. Mg.). SS. MM. Juliani, Marciani, Joannis, Jacobi, Alexii, Demetrii, Phocæ, alias Photii, Leontii, Petri, Mariæ et aliorum (Men. Kal. Prol. cum Bas. Med. Taur. Sirm. Mg.). S. Psoi (Men. Kal. Copt.). Festum B. M. Patientis, Mosquæ (Deb.).

† Irenes Junioris (Dom.). † Inventio imaginis Camuliensis, non manufactæ (Mg. Sirl.).

OBSERVANDA.

S. Constanti-
nus, patr. CP.

Constantinus, patr. CPolitanus, hodie nominatur non solum in cod. Ostromiri, sed etiam in vetustioribus synaxariis Ecclesiæ Græcæ, accedente marmore Neapolitano. Bollandiani agunt de eo 28 et 29 Julii, quando relatus est etiam a nobis. A recentioribus Slavorum kalendariis omnino exulat. — Matthias, non Matthæus, ut leg. in Prol. Rum. Par. VI, Msq. Goth. etc. — Antoninus refertur in Prologo; at in Menæis Græcis excusis adest Antonius; utramque hujus nominis formam olim alternasse, sicuti etiam Constantini et Constantis atque Constantii, norunt omnes. Cfr Act. SS., pag. 413. — Juliano martyri in Actis SS. primo loco additur Gregorius Spatharius, in Menæis Slavicis omissus. — Inventio imaginis B. M. Camulianensis annuntiatur in Menæis Græcorum excusis Venetiæ, cum sequenti additamento: *descripta a S. P. N. Gregorio, episcopo Nysseno*. Nihil se de hac inventione reperisse fatetur Raderus in observationibus mss. ad Menæa excusa; sed nec inter opera S. Gregorii

Nysseni tale quid reperire est. Exstat in Menæis, ad xi Augusti, proluxa narratio de imagine *achero-pita D. N. Jesu Christi*, ubi Camulianensem, non Edessenam iconem intelligendam esse auctor est Greterus in syntagmate de imaginibus non manufactis, cap. 13. Est autem Camulium, seu Camulianum civitas Cappadociæ, et quidem olim episcopalis, in qua antiquitus adservabatur imago non manufacta, quam tempore Justiniani, imperatoris, Constantinopolim translata fuisse testatur Cedrenus. Cæterum de festo B. M. Camuliensis agitur etiam aliis diebus. — In Calendario Copto-Arabico apud Ludolphum Comment., pag. 421, ad diem viii Julii, occurrit Abba Bessoi, eremita; jamvero Bessoi nihil aliud est quam enuntiatio arabica nominis Psoi (carent enim arabes littera p). — Hodierna Irene diversa est a sancta homonyma diei septimæ, ut apparet ex nota *Junioris* seu *No-væ* in sanctis apostolis, id est in æde SS. Apostolorum, de qua Cangius, IV, p. 105.

S. Psoes.

S. Irene.

DIES X.

S. Matthias,
apostolus.
S. Antoninus.SS. Julianus
et soc.Imago B. M.
Camulianen-
sis.

DIES X ET XI
AUGUSTI.

DIES X.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA S. LAURENTII, MART. (*Omnes*).

SS. MM. Xysti et Hippolyti (*Tern. cum Bas. Neap. CP. Sirm. Maz. Mg.*). SS. Felicissimi et Agapeti (*Kal. cum Rum.*). Laurentii, Sali, Kalugensis (*Hag.*).

OBSERVANDA.

S. Laurentius.

Omnes quidem codices, at non eodem modo, annuntiant hodiernam festivitatem, S. Laurentio, archidiacono, sacram. Ostromiranum et CPolititanum consignant *memoriam* sancti martyris; rectius in Mst. et Rum., quibus consonat Kalendarium Neapolitanum et Menologium Basilii, imperatoris, exprimitur *passio*; hoc enim die

reapse tormenta tolerasse Laurentium dubitare vetant martyrii acta. In Prologo Mosquensi regeruntur Græcorum Menæorum fabulæ de impositis currui claudis et mancis adductisque a S. Laurentio ad Decium, de bello Decii adversus Persas, deque interitu Decii et Valeriani.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Laurentius,
Sali.

In Dictionnario historico Sanctorum Russiæ, editione prima, Laurentius hic commemoratur kalendis Augusti, quo supremum diem obiisse dicitur; verum in editione ejusdem operis recentissima anni 1862, translatus est ad hunc diem, qui ei revera emortualis fuisse asseveratur. Recentiore sequimur, suadente etiam nominum similitudine. Jamvero floruit Laurentius circa xv sæculum; Kalugæ, nobili, ut probabilis sententia est, Chitrovorum prosapie prognatus; plerumque degit in domo Simeonis, Kalugensis ducis, a quo summe diligebatur. Orationi vacaturus secedere solebat in locum quemdem solitarium, ubi dein-

ceps templum et monasterium ejus nomine fuerunt exstructa. Simeoni, adversus Agarenos qui Kalugam invaserant pugnanti et ab hostibus undequaque circumfuso apparuisse fertur, securi armatus, animisque tum duci tum exercitui ejus additis, victoriam in ejus partes inclinasse. Hinc est, quod in iconibus securim manu tenens repræsentatur passim. Obiit Kalugæ, anno 1515, cultuque ecclesiastico in civitate ista honoratur, ut manifestum fit ex oratione dimissoria, quam, invocatis sanctis patronis et etiam *beati Laurentii, propter Christum stulti*, super populum dimittendum proferre solet sacerdos.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 142. 2) Hier Russ., tom. VI, pag. 1019.

DIES XI.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Eupli, diaconi et mart. (*Mst. Rum. Tern. Kal. Novg. Par. Prol. cum Bas. GP. Msq. Pg. Sirm. Maz. Mg. Vind. Goth.*). SS. MM. Suzannæ, virg. Gaii, papæ, Gabinii, presb., Maximi, Claudii fratris ejus, Præpedignæ, uxoris et duorum filiorum Alexandri et Cutii (*Men. Kal.*). SS. Anicetæ, Photii et soc. (*Men. Rum. cum Bas.*). SS. Basilii et Theodori, Cryptensium (*Pat. Men. Kal.*). Niphontis, patr. CPolitani (*Ath. Val.*). Encænina S. Deiparæ Miserantis (*Sirl. Mg.*).

† Tiburtii, mart. (*Neap.*). † MM. Neophyti, Gaii, Gaiani, Zenonis, Marci et Macarii (*Med. Taur. Sirm. Dom.*).

OBSERVANDA.

S. Euplus.

S. Euplus hodie nominatur fere ab omnibus, præter Kalend. Neapolitanum marmoreum, quod convenit cum Martyrologiis Latinis. — S. Suzanna, virgo et martyr, sub Diocletiano, imperatore, capite truncata, erat neptis S. Gaii, papæ Romani, et filia Gabinii, presbyteri, e Dalmatia originem ducens. Non omnes una die martyrio coronati sunt illustres hi quinque, e sanguine Diocletiani, athletæ: nam Gaius occubuit 22 Aprilis, anno 296; Claudius et Maximus, 18 Februarii, Gabinus die sequenti, Suzanna denique hoc die. Martyrii ejus acta commentariis illustrata præsto sunt cum in opere Bollandiano, ad hanc diem, pag. 624 et seq., tum apud Farlati, Illyr. sacri tom. II, pag. 611, 574, 551, 555, 581. — SS. Neophytus, Gaius,

Gaius, etc. Jam bis a nobis sunt relati mense Maio, die quarta et quinta. — Dedicationis B. M. Miserantis, τῆς ἐλεούσης, pia solemnitas Græcæ Ecclesiæ propria est; apud Russos celebratur die 15 Novembris. De ipsa æde disserit Cangius in CPoli christiana, lib. IV, pag. 87. — Niphontem, qui sedem Constantinopolitanam bis occupavit, referunt hodie libri liturgici Valachorum, in quibus habetur proprium officium, et Patericon Montis Atho, accedente utrobique proluxa Vita, auctore Gabriele, protohegumeno Athonitarum. Quid de hoc patriarcha sentiendum sit, jam pridem statutum est a Bollandianis in Chronologia patr. CP., tomo I Augusti præmissa.

Dedicatio
S. Deiparæ.

Niphon, patr.
CP.

SS. Neophytus
et soc.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

SS. Theodorus
et Basilus,
Cryptenses
monachi.

Erant ambo hi monachi amicitia inter se conjunctissimi; quorum alter Theodorus, divitiis in pauperes distributis, et novissima sua recogitans, monasticam vitam amplexus est in cœnobio Cryptensi, ubi cryptam olim a Væregis excavatam incoluit. A dæmone sub specie angelica apparente illus, thesaurum in crypta invenisse sibi visus est; at mox

intellectum errorem, quem ex simplicitate commiserat, flevit diu. Tandem a Basilio consolatus, animum resumpsit, sed nec thesaurum nec locum ejus amplius invenit. Comperit interea rem princeps loci Mstislaus, homo ferox opumque cupidissimus, et utrumque monachum ad se accersitum, inventum thesaurum ærario publico restituere jubet.

jubet. Cumque illi respondissent, apparuisse quidem sibi thesaurum, sed hac in visione se a diabolo fuisse illusos, furore succensus Mstislaus utrumque vinculis constringi et in carcerem mitti imperat, ac dein variis tormentis cruciari. Quibus fortiter perpessis,

iterum in carcerem traduntur; ubi inter orandum sanctas animas suas Deo reddiderunt anno 1091, die 11 augusti. Brevi post Mstislaus sagitta confossus est, quemadmodum ei prædixerat Basilius, telo ab eodem vulneratus.

Cfr 1) Menol. ex Paterico ad h. d. 2) Specimen, pag. 56. 3) Dict. hag., pag. 275. 4) Menol. Vers. ad h. d.

Dies XII
et XIII
Augusti.

DIES XII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

SS. MM. Aniceti seu Nicetæ et Photii et soc. (Mst. Tern. Par. Rum. Siš. Og. Men. Kal. Prol. cum Bas. GP. Goth. Msq. Vind. Flor. Chiffl. Sirm. Maz. Med. Typ. Mg.). S. Alexandri, ep. Comanorum (Men. Kal.). SS. MM. Pamphili et Capitonis (Men. Kal. Prol. cum Mg. Sirl.). S. Maximi, conf. (Par. VI).

† Eupli, mart. (Neap.). † MM. Sergii et Stephani (Mg.).

OBSERVANDA.

SS. Anicetus
et Photius.

SS. Anicetus seu Nicetas et Photius coluntur hodie a Græcis æque ac Latinis, et copiose laudantur in Menologio, tacito tamen encomii auctore. In Bas. Mst. Rum. præscribitur nota passionis. — In Menæis Augusti seu cod. Par. VI habetur: *Venerabilis Patris nostri Maximi, confessoris*; verum vulgo solet poni ad diem sequentem. Varietatis hujus ratio in promptu est; cum nempe dies sequens incidat in octavam Transfigurationis Domini, quæ fortasse festum erat patronale loci, hinc fit commemoratio S. Maximi die præsentis. Sane in Menæis, Horolog. et alibi, ad diem 13 Augusti, legitur hæc nota: *Commemoratio S. P. N. Maximi, confessoris, cujus officium*

scriptum est die 12, propterea quod hodie agitur de Festo. Similia monemur ad diem xxiii quæ concurrat cum octava Assumptionis: *propter octavam celebratur* (S. Lupi memoria) *die 22.* — Alexander, cognomento Carbonarius, primus episcopus Comanæ in Ponto, atque fastis antiquis plene ignotus, in recentiora adscitus est ex S. Gregorio Nysseno, qui solus res gestas ejus tradidit in oratione de Vita S. Gregorii thaumaturgi. — SS. Pamphilus et Sergius referuntur etiam crastina die. Ingenue fatetur Menologus Mosquensis, se præter nomina SS. Pamphili et Capitonis, nihil aliud de eis comperisse.

S. Alexander.

SS. Pamphilus
et Sergius,
mart.

DIES XIII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Maximi, confes. (Mst. Tern. Rum. et cæteri cum Bas. GP. Pg. Flor. Sirm. Dom. Maz. Mg. Vind.). S. Hippolyti, mart. et soc. (Men. Kal. cum Neap.). B. Maximi Sali, Mosquensis (Kal. Prol.). Festum B. M. V. Dolorosæ (Kalend.).

† Pamphili et Capitonis, mart. (Sirm. Chiffl. Med. Taur. Dom.). † MM. Sergii et Stephani (Sirm. Chiffl. Med. Taur.). † Eudociæ, reginæ (Sirm. Med. Taur.). † Irenes, monachæ (Chiffl.).

OBSERVANDA.

S. Maximus,
confessor.

Celeberrimum hunc fidei catholicæ propugnatorem et confessorem bis in anno commemorant Fasti Græci et Slavici, 21 Januarii et hodie; et quidem illa recolunt sanctissimi abbatis obitum, hac vero reliquiarum ejus translationem. Sane in Mstisl. et in Menologio Mosquensi æque ac Basilii et in Menæis Græcis aperte exprimitur *translatio*; verum in Prologo Rum. sæculi xiii inscribitur hodie: *dormitio beati Maximi, confessoris*, quod verissimum est; siquidem teste Anastasio, teste vivo et præsentis, decima tertia Augusti, ut ipsemet sanctus prædixerat, feria septima perrexit ad Dominum. Hinc consequens est, ut corruat id quod adnotat Menologus Mosquensis in titulo diei, nempe *die 21 Januarii recolit ejus mortem*, quasi revera illa die, non 13 Augusti, obierit S. Maximus. Sed et alia hujusmodi sphalmata occurrunt in Menologio, ut puta quum dicitur Maximus vixisse imperante Constantino Pogonato, aut e *Thracia* in regionem Lazorum relegatus, ibidem ad *tres annos* vitam traduxisse, donec obierit; quum constet eum eodem anno, quo in exilium in Lazicam missus est, id est 662, requievisse in Domino. Prudenter in Prologo et in Horologio Počajovensium nulla adjicitur nota discriminans, nuda commemoratione sancti confessoris contentis. Ostromiranum tacet omnino æque

ac CPol. et Neapolitanum. Cæterum errasse Menologium non miror; miror eundem de morte Maximi errorem ex Græcis fontibus manasse in Menologium Versinskii, alioquin vera a falsis sedulo discriminantis. Restituenda itaque est in Fastis Slavici lectio codicis Rumiantsoviani. — Cum S. Hippolytus in Menæis Slavici annuntietur non solus, sed cum sociis, liquet eundem esse ac S. Hippolytum, S. Laurentii discipulum, qui Romæ cum S. Concordia et aliis undeviginti martyrii palmam promeruit. Cfr dicta ad 10 Augusti et Acta SS., pag. 4 et seq. — SS. Sergium et Stephanum retulimus pridie; in Mediolanensibus Menæis mss. bibl. Ambrosianæ substituitur *Bacchus* loco *Stephani*; an erronee incertum. — De Eudociæ publico cultu, gestis et virtutibus certa testimonia postulantur a Bollandianis, ut ei in opere eorum locus detur. Testimonia hujusmodi protulit Jos. Assemanus in Actis Martyr. Oriental., ex fontibus Syriacis petita. — Recolantur omnino, quæ de hac imperatrice, de titulo monachæ, et præsertim de ejus sanctitate et cultu publico adnotata sunt a Bollandianis. Hi inter sanctos operis sui eam inserere ausi non sunt, licet præisset exemplo Castellanus, qui eam in Martyrologio suo universali inseruit ad hanc diem.

S. Hippolytus.

SS. Sergius et
Bacchus.

S. Eudocia.

S. Irene.

DIES XIV
AUGUSTI.

B. Mariæ Do-
lorosæ imago.

Allata est Mosquam, anno 1641, e loco quodam Palets dicto, prope Novgorodiam inferiorem, ubi ejus occasione miræ patratae fuerant sanationes; ex quo tempore coli probabilissime cœpisse videtur. Ubi vero Mos-

quæ fuerat a clero et a rege Michaelē excepta, monasterium conditum est, anno 1654. Dolorosæ cognomen mansit huic imagini, eo quod Passionis instrumenta in superiori parte ad utrumque latus representantur.

(Cfr 1) Menol. Vers. ad h. d. 2) Gloria B. M. V., part. III, sect. III, pag. 62.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

DIES XIV.

Ex Ostfomi-
rano.

Ex variis.

MEMORIA S. MARCELLI, MART. (Ass. Rum. Prol. Kal. cum Bas. CP. Pg. Sirm. Dom. Maz. Mg. Med.). ET VIGILIA SANCTISSIMÆ DEIPARÆ (Kal. cum CP.).

S. Micheæ, proph. (Mst. Tern. Par. I, Rum. Chil. Siš. Og. Pp. Men. Kal. Prol. cum GP. Vind. Pg. Msq. Goth. Sirm. Dom. Maz. Mg.). Translatio reliq. S. Theodosii Cryptensis (Pat. Men. Kal. Prol. Leop.).

† Eusebii, conf. (Neap.). † Memoria S. Lucii, mart. (Taur. I, Sirm.). † Ursicii seu Ursicini, mart. (Sirm. Maz. Mg.).

OBSERVANDA.

S. Marcellus.

In Menol. Basilii habetur : *Memoria hieromartyris Marcelli, episcopi Apameæ*; et ita fere ubique, paucis mutatis. In Rum. additur : *et septuaginta discipulorum ejus*. Cum igitur nusquam legatur passio, sed sola *memoria*, pronum est colligere, non hoc die obiisse sanctum Marcellum, sed alio, nobis ignoto. Festum ejus olim peragebatur CPoli in aede S. Joannis Baptistæ in Sphoracio. Ita Prologus et Supplementa Sirmondi atque Chiffletii

ad Menæa excusa. De ecclesia hac CPolitana consulatur Cangius, l. IV, p. 102. — S. Ursicini, martyris Illyrici, acta Græco-Latina, auctore anonymo, vulgavit J. Pinius, Acta SS., p. 158. Ursicius vocatur in Menol. Basilii ad diem sequentem. — Non unus Eusebius commemoratur hodie in Synaxariis; sed solus presbyter Romanus præfert titulum confessoris, ut fusius declaratur in Actis SS., p. 166.

S. Ursicinus.

S. Eusebius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Translatio
corporis
S. Theodosii
Cryptensis.

In antiquo Kalendario sæculi decimi tertii, ejus meminit Macarius, Hist. Eccl. Russ., t. III, p. 337, not. 377, translatio reliquiarum S. Theodosii celebrari jubetur ultima die Maii seu 31, dum cætera omnia indicant diem 14 Augusti, ut translationis anniversariam, accedente Nestore annalista, inventionis et translationis teste oculari, a quo etiam distincte et accurate descripta est in Chronico. Quamvis autem inventæ fuerint S. Theodosii reliquiæ anno 1091, et in ecclesiam solemniter illatæ, ecclesiastico tamen cultu honorari cœpit non ante annum 1108, quo a Metropoli Nicephoro in sanctorum album insertus est, et a cæteris quoque episcopis exinde habitus ut sanctus. Verosimile esse videtur, simul institutum fuisse tunc duplex ejus festum, alterum ad 3 Maii, quo recolere- tur ejus pia mors, alterum ad hanc diem, quæ translationis ejus est anniversaria. Inventio- nis et translationis historiam texuit Nestor annalista, quam hic latine factam accipere forsitan non gravabitur lector. Anno 1091 consilium inierunt hegumenus et fratres monasterii Cryptensis, statueruntque, inconveniens esse, patrem suum Theodosium, qui monasterium excitaverat, et fratres in unum coegerat, extra monasterii muros jacere. Continuo itaque jusserunt parari in ecclesia locum, quo reliquiæ ejus ponerentur. Triduo autem ante Assumptionem Deiparæ adiit me hegumenus dixitque : « Eamus in speluncam ad Theodosium. » Ivinus igitur clam cæteris, locumque, ubi fovea erat, distinximus. Addidit hegumenus : Nemini rem dicas, quo secreta maneat; adiutorem tamen, quemcunque placuerit tibi, inter fratres selige. Equidem paratis eodem die instrumentis ad fodendum propriis, sub vesperam, feria tunc erat

tertia, petii speluncam, comitante uno e fratribus, psalmisque absolutis, cœpi fodere; tum labore fessus, socio palam tradidi, fodimusque ad mediam noctem usque. Postquam autem laboravimus multum nec quidquam offendimus, tristari cœpi timens ne alibi esset fodendum. Resumpta pala, cœpi fodere diligentius, dum socius ante speluncam quiesceret. Audita campana matutini officii, exclamavit ille : « Signum datum est ad Matutinum, » eo ipso momento, quo ego ad ossa Theodosii perveni. Respondi igitur, me attigisse quæsitam. Ubi autem effodi, terrore correptus dicere cœpi : « Kyrie eleison ! » Eodem vero tempore duo fratres cryptam versus e monasterio spectabant, observantes, utrum Theodosii reliquias cum nonnullis fratribus clam afferret. Audito vero signo campanæ, viderunt tres columnas quasi iridei coloris stetisse supra cryptam, ubi positus erat Theodosius. Stephanus quoque, episcopus (Vladimiræ antea Theodosii in hegumenatu successor, qui in monasterio suo Clovensi morabatur), vidit cryptam et campum splendida aurora illustratum. Qui quum nudius tertius de futura translatione monitus fuisset, putaretque eam fieri tunc ab hegumeno, continuo ascenso equo, assumptoque secum hegumeno Clovensi Clemente, properavit ad monasterium Cryptense. Equitantibus jugiter videbatur lux auroræ similis cryptæ imminere. Cum autem appropinquarent, credebant videre veluti candelarum accensarum multitudinem; at ubi cryptæ proximi fuerunt, nihil aliud reppererunt præterquam nos ad inventa ossa assidentes. Interea ego destinavi quemdam ad hegumenum rogans, ut veniret, transferretque reliquias. Venit igitur cum duobus fratribus. Tunc latius aperuimus sepulcrum, descendentesque in illud, aspe- ximus ossa Theodosii; cujus partes omnes adhuc junctæ

junctæ exstabant, solis capillis capiti adglutinat. Extulimus igitur e crypta reliquias super mantile positas. Sequenti die convenerunt episcopi, nempe Ephrem Perejaslaviensis, Stephanus Vladimiriensis, Joannis Tchernigoviensis, Marcus Georgiensis, præterea hegumeni pluribus monasteriis, monachi et laici frequentes : eleva-

tisque reliquiis Theodosii, cum thymiamate et candelis, transtulerunt eas in magnam ecclesiam, posueruntque in sacello laterali ad dexteram, die 14 Augusti, feria quinta, magnum festum peragentes eo die. Ilactenus de translatione Theodosii reliquiis ex Nestore Annalista, qui et ipse inter sanctos recensetur a suis.

DIES XV, XVI
ET XVII.
AUGUSTI.

Cfr 1) Annal., t. II, p. 6. 2) Macar., Hist. Eccl. Russ., loco citato.

DIES XV.

Ex Ostromirano.

TRANSITUS S. DEIPARÆ (Omnes).

† Ursicii, mart. (Bas.). † Lucii, mart. (Taur. II).

OBSERVANDA.

Dormitio
SS. Deiparæ.

Quamvis in codice Ostromirano annuntietur *Transitus* S. Deiparæ, tamen solemnior est apud Græcos et Slavos terminus *Dormitio*, κοιμησις, uti *Assumptio* apud Latinos. Et quidem *dormitio* vocatur in cæteris Kalendaris pene omnibus, Mst., Rum., Ternob., Horol., Men. et reliquis. Aliunde antiquissimus est iste loquendi modus, quem Latini quoque olim imitati sunt, ut testatum faciunt Martyrologia antiqua; imo in quibusdam Kalendaris Latinis vocabatur *quies* et *pausatio*.

Nectamen recens appellatio est *Transitus* apud Slavos, μεταστασις apud Græcos; nam in Menologio Basilii ad 15 Augusti, æque usurpatur ac *dormitio*. In officio diei duplex exstat canon, auctoribus Cosma et Joanne Damasceno. — Præter martyrium S. Ursicii, de quo actum pridie, in Menologio Basilii fit commemoratio cædis Agarenorum; quam alii remittunt ad diem sequentem, propter festum Dormitionis S. Deiparæ.

S. Ursicius.

DIES XVI.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

MEMORIA S. DIOMEDIS (Omnes cum Bas. CP. GP. Pg. Vind. Msq. Goth. Flor. Sirm. Dom. Maz. Mg. Typ. Sirl.).

Allatio Imaginis Jesu Christi non manufactæ Edessa CPolim (Par. Tern. Rum. Chil. Siš. Og. Pp. Men. Prol. Kal. Nan. Msq. Vind. Pg. Flor. Typ. Sirl. Mg.). S. Cheremonis (Men. Kal. Prol. cum Mg. Sirl. Chiff.). SS. Pauli et Julianiæ (Novg.). S. Rabulæ (Prol. cum Mg. Chiff. Sirm.). Memoria victoriæ de Agarenis reportatæ sub Leone Isauro (Prol. cum Nan. Vind. Sirl. Mg.). S. Mebsambis (Iber.).

† Triginta trium martyrum Palæstinæ (Mg. Sirl. Chiff.). † Myronis, mart. (Bas.). † Cosmæ, ep. Neap. (Neap.). † MM. Thyrsi, Leontii, Coronati et soc. (Med. Taur. Dom.). † Æglonis, anachor. (Med. Taur. Dom.).

OBSERVANDA.

S. Diomedes.

SS. Paulus et
Juliana.
Imago Christi
Edessena.

Diomedes, medicus et martyr illustris Nicææ in Bithynia, digne illustratur a Bollandianis, p. 226 et seq. — De Paulo et Juliana agetur die sequenti. — In codd. Rum., Chilandarico, Sišovacensi et aliis annuntiatur primo loco : *commemoratio imaginis D. N. Jesu Christi non manufactæ*. Græce : τοῦ ἁγίου μαντηλίου seu μανδύου, id est sacri mantili seu sindonis. Ex isto mantilio sanctum *Mandellium* effecerunt viri alioquin de hagiographia apud Latinos quam meritissimi, Molanus, Castellanus, Ferrarius; quorum ultimus non solum martyrii palmam ei decernere, sed et certaminis palæstram, Asiam scilicet, designare minime dubitavit. Hanc porro virorum eruditissimorum hallucinationem adeo crassam eo potissimum fine huc retuli, ut similia sphalmata synaxarista-

rum Slavicorum benignius tractanda esse lectoribus occidentis persuaderem. Rectissime autem adnotatur a Papebrochio in prætermis ad hanc diem, S. *Veronices* nomine, cujus meminit Kalendarium Possevinum, designari ipsammet imaginem Antiochenam Christi Domini, de qua hic est sermo. De imaginibus acheropitis copiosa exstat tractatio Gretseri, quam adi. — Duo miraberis hic cum Pinio, quod sanctum Arsacium ad Græcos pertinentem nusquam in eorum fastis reperire liceat, et quod Latini ad quos nullo modo pertinet, eum, et quidem ob Sozomeni solius auctoritatem, colant. — S. Mebsambem, solo nomine mihi notum, refert Kalend. Ibericum, cujus meminit Brosset in Prologomenis ad *Chronicon Ibericum*, pag. XIII.

S. Arsacius.

S. Mebsambe.

DIES XVII.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

SS. MM. Pauli, Julianæ uxoris, et Stratonici (Mst. Rum. Novg. Siš. Chil. Og. Pp. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Sirl. Chiff.). S. Myronis, mart. (Tern. Par. Chil. Men. Prol. cum GP. Pg. Vind. Flor. Goth. Msq. Sirm. Dom. Maz. Mg.). SS. MM. Stratonis, Philippi, Eutychiani et Cypriani (Prol. Kal. cum Bas. Taur. Dom. Mg. Chiff.). SS. MM. Thyrsi, Leucii et Coronati (Kal. cum Mg. Sirm. Maz.). S. Patrocli, mart. (Men. Kal.). Synaxis S. Deiparæ in Armatii (Prol. Kal. cum Mg.). S. Alypii, pictoris, crypt. mon. (Pat. Men. Kal.).

† Natalis sanctorum septem de Epheso (Neap.). † Æglonis, anachor. (Sirm.).

OBSERVANDA.

Tres martyrum turmæ occurrunt in Kalendaris hujus diei; de singulis dicemus quædam. *Octobris. Tomus XI.*

— S. Paulo alii solam Julianam, sororem ejus, adjungunt, alii præterea S. Stratonicum. Cfr Acta SS. Paulus et soc.

DIES XVIII AUGUSTI
SS. Straton et soc.
SS. Thyrsus et soc.
 SS., pag. 446 et seq. — An secundæ turmæ martyrum, cujus dux fuit Straton, accensendus sit S. Cyprianus, non constat; siquidem nec conjunctim cum tribus aliis nominetur, nec ubique. — S. Coronato substituitur in quibusdam synaxariis S. Callinicus. Sane in Calendario Petropolitano, anno 1840 edito, quod supra citavi, ponitur solus, omissis SS. Thyrsus et Leucio. — Armatii tractus

in urbe CPolitana notissimus describitur apud Cangium, CPol. Christianæ t. II, pag. 168, et lib. IV, pag. 165. Id cum ignorarent transcriptores Prologi et Calendarii Slavonici, pro Armatio Amartiam posuit ille, iste vero Amastridem, non secus ac Versinski in Menologio suo, Prologi excusi ficulnea auctoritate, præter morem, temere innixus.

Synaxis B. M. Armatii.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Alypius, Cryptensis pictor.
 Adhuc puer pictoribus Græcis, qui Kioviam venerant, traditus est Alypius, qui artem pingendi ab eis disceret. Qui non tantum didicit picturam, sed et monastici instituti regulam, quum monachi ejus essent magistri. Hinc vitam monasticam amplexus, sub Nicone hegumeno, dum imagines pro ecclesia Cryptensi aliisve gratis pingebat, animam quoque suam virtutibus veluti coloribus quibusdam exornabat. Si quem autem laborum suorum fructum perciperet, eum in tres partes dividere solebat; quarum unam in pauperes, aliam in usus monasterii, tertiam ad colores emendos expendebat. Pingendis autem imaginibus ita

operam navabat, ut choro cæterisque communibus religiosorum exercitiis omnino satisfaceret; quin et non raro in oratione pernoctabat. Ad sacerdotium evectus, majori studio virtutibus sectandis incubuit; adeoque profuit ut ægrotos miraculose sanaret. Sic leprosum quendam, ut faciem ejus et pectus coloribus quibus pingebat linivit, protinus sanum fecit. Tandem morbo correptus, obiit die 17 Augusti, in cryptis Kioviensibus honorifice tumulatus. Exstat Rostoviæ imago B. Mariæ Virginis, ab ipsomet, ut aiunt, depicta et miraculis clara.

Cfr 1) Menolog. ex Paterico. 2) Kulčinius, Specimen, p. 39. 3) Diet. hag., p. 24. 4) Menol. Vers. ad h. d. 5) Macarius, Hist. Eccl. Russ., tom. I, p. 64.

DIES XVIII.

Ex Ostromirano.
 MEMORIA SS. FLORI ET LAURI, MM. (Ita omnes cum Bas. CP. GP. Goth. Msq. Flor. Vind. Taur. Sirm. Dom. Maz. Mg.).

Ex variis.
 SS. MM. Hermæ, Serapionis et Poliaeni (Prol. et Kal. cum Bas. Sirm. Mg. Chiff. Sirl. Taur.). Memoria SS. PP. NN. Joannis et Georgii, patr. CPolitanorum (Men. Kal. Prol. cum Sirm. Mg. Taur.). S. Joannis Rylensis (Par. VIII.). SS. Macarii et Joannis (Kal.). S. Æmiliani, mart., et soc. ejus Hilarionis, Dionysii et Hermippi (Men. Kal.).

† Plurimorum martyrum igne combustorum (Sib.). † Agapeti, mr. (Neap.). † Julianæ, mr. Myrensis (Mg. Sirm. Sirl.). † Leonis, mr. Myris in Lycia (Mg. Sirm. Sirl.). † Eliæ Junioris, mon. in Calabria (Itg.). † Quatuor ascetarum, eremit. (Sib.).

OBSERVANDA.

SS. Florus et Laurus.
 Synaxis Flori et Lauri fit in eorum martyrio ad ædem S. Philippi, ap., teste Prologo. Utrique adjunguntur socii Proculus, Maximus et alii, martyres in Illyrico. — De S. Herma videsis Acta SS., pag. 546. — In Kal. Mosquensi, post SS. Joannem et Georgium, patr. CPolitanos, fit commemoratio venerabilium Macarii et Joannis, sine alio characterismate discriminante. Joannem Rylensem intelligendum esse suadet magnum viri hujus nomen apud Bulgaros et Russos; Macarium vero abbatem monasterii Pelecetes, suggerunt Kalendaria diei proxime sequentis. Utrumque monachum fuisse, apparet ex titulo venerabilium quo insigniti sunt. — Nullam mentionem sancti Æmiliani, martyris, ad hanc diem inveni apud alios synaxaristas sive Græcos sive Latinos. — Quinam sint isti Joannes et Georgius, ignorare se fatetur Menologus Mosquensis. *Suspiciari tamen licet*, ait Versinski, *intelligendos esse patriarchas cognomines, quorum memoria facta fuit in septima synodo œcumenica, æque ac S. Germani; adeoque esse Georgium I, qui adfuit sextæ synodi œcumenicæ, anno 680 celebratæ, et Joannem VI, S. Germani decessorem, qui sedit ab anno 712 ad annum 715.* Hæc Versinski. Recte quoad Georgium; Joannes VI autem hactenus a nemine, quem sciam, inter sanctos habitus est; qua de re legantur Morcellius et Bollandiani in Chronologia Patr. CPol., num. 517, et ad hunc diem Augusti. Georgium commemorant Menæa excusa etiam seorsim, ad 6 Aprilis. — De S. Agapete, martyre, Præneste in Italia,

fuse tractant Acta Sanctorum ad hanc diem, pag. 525 et seq. — Vitam S. Eliæ Junioris sat prolixam, auctore anonymo et synchrono, id est sæculi x, e græco idiomate in latinum versam, publici juris fecerunt Acta SS., pag. 489 et seq., præmisso commentario de sancti hujus gestis et cultu. — Tres sunt dies S. Joanni Rylensi sacri, 18 Augusti qua ad Dominum perrexit, 19 Octobris qua corpus ejus Ternobum translatus est, et 1 Junii quo e civitate Ternobiensi in monasterium Rylense revectum. In cod. bibl. Parisiensis, sæculi xiii vel xiv, qui inter Slavicos signatus est 25, olim 55, a me autem Par. VIII dictus, præsens festum annuntiatur his verbis: *Dormitio sancti Patris nostri Joannis Rylensis*; et quidem primo loco, postpositis SS. martyribus Floro et Lauro. Accedit officium quod in honorem sancti legi præscribitur eo die. Observatu digna est lectio hujus codicis, tum quod festivitatem cæteris codicibus ignotam prodatur sola, tum quod verum obitus diem accurate et certa ratione indicet. Eadem dies exhibetur in Vita S. Joannis Rylensis, auctore Euthymio, patriarcha Ternobiensi, quam simul cum officio liturgico typis Belgradensibus vulgavit Neophytus hieromonachus, anno 1856. Hic enim, ubi ex Euthymio extrema sancti nostri retulisset, sequentem adnotationem adjecit: *Obiit venerabilis Pater Joannes anno creationis 6454 (a Christo nato 946) die 18 mensis Augusti, imperante in Bulgaria Petro, in Græcia vero Constantino, filio Leonis Sapientis.* Sequitur: *In Prologo, in Vita ejusdem, hic nominatur*

S. Elias Junior.

S. Joannes Rylensis.

S. Agapetus.

nominatur Constantinus Diogenes; ex quibus verbis colligi potest, in Prologo quoque affixam esse mortem Joannis præsenti diei Augusti. Placet autem ipsamet Euthymii verba, ultimos sancti abbatis annos describentis, latine huc referre. Postquam, ait, gregem bene rexisset, et multos Deo esset lucratus crebrisque miraculis inclaruisset, provecam attigit senectam. Ut autem exitum suum ad Deum appropinquare cognovit, dedit se orationi, fundensque lacrymas ac genuflexus: Deus omnipotens, aiebat, suscipe me, servum tuum indignum et peccatorem, et insere electorum tuorum choris; quoniam vero nihil boni in terris præstiti, ideo precor clementiam tuam, ut angelo bono præcipias, ut meum ad te ascensum a dæmonum curumventionibus muniat. Ecce, Domine, in manus tuas committo spiritum meum. Atque in hæc verba spiritum suum Deo reddidit, cum annos vixisset septuaginta, ibique sepul-

turam accepit a discipulis suis, nempe in monasterio Rylensi, quod excitaverat ipse. Hactenus Euthymius. Illud etiam probabile videtur, prædictum codicem Paris. VIII exaratum fuisse in usum monachorum Rylensis monasterii: est autem Menæorum volumen, continens ecclesiastica officia singulis diebus mensis Augusti recitanda. Qua occasione notabo, Vitam sancti Joannis, cum ejus officio typis excusam prodiisse primo Kioviæ, anno 1671, curante Antonio Radzivilovscio; e manuscriptis vero esse quæ pertineant ad sæculum XIII et XII; auctores denique, præter Euthymium, patriarcham, nominari Georgium Scyllitsem, Demetrium Cantacuzenum et Vladislauum Grammaticum. Quorum omnium scriptis usus est Neophytus, hieromonachus, in suæ Vitæ Euthynianæ editione, omnium recentissima.

DIES XIX
AUGUSTI.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Joannes Rylensis, monachus.

Joannes, hegumenus Rylensis, in vico *Scrin*, prope Sardicam (slavico nomine *Sredets*), quæ tunc Bulgaris parebat, piis parentibus natus est circa medium sæculum nonum. Quum per ætatem et multo magis per parentum amissionem lieuisset, bona pauperibus distribuit et in monasterium abiit; unde, peracto tirocinio, secessit in montem sibi cælitus præsignatum. Ubi postquam aliquandiu in tugurio, e ramis confecto, degisset, speluncam subiit quam duodecim annos incoluit, donec nempe a latronibus inde fuerit pulsus. Venit igitur in eremum Rylensem, sacro horrore plenam, et monasterio S. Patris, quo nomine S. Joannes Rylensis κατ' ἐξοχήν, vulgo nuncupatur, usque in præsens celeberrimam. Mansit autem in hac solitudine multos annos partim in saxo solitario, partim in arbore cava degens, solique Deo notus. Tandem a Petro, Bulgarie rege, qui inter venandum illuc cum comitatu suo casu venerat, detectus, hominibus innotuit. Mox advenientes socios admisit beatus eremita, eosque pabulo verbi et exempli erudit diligenter; quibus etiam ecclesiam condidit et monasterium in præcelsa rupe collocatum, totique regioni adjacenti late dominans. Denique annis meritisque onustus, in sene-

ctute bona e montibus terrenis ad colles æternos transiit fere centenarius die 17 aut 18 augusti, anno 946. Venerandæ ejus reliquæ in monasterio Rylensi primum, dein in ecclesia Sardiensi S. Lucæ conditæ, anno 1128 ab Hungaris inde sublatae fuerunt et Strigonium devectæ; ubi multis miraculis inclarescentes, thecæ pretiosæ inclusæ sunt, ac postmodum Sardicam remissæ, anno 1137. Demum jussu Joannis Asanis, regis Bulgarie, a patriarcha Basilio, Romanæ sedi addicto, Ternobum translatae fuere et in novo templo hujus sancti nomini sacro collocatae, tempore quo subactis meridionalibus et occidentalibus thematibus domum rediit Joannes Asanes. Nostra ætate asservantur in monasterio Rylensi, quo curis Kalo-Mariæ, filiae Despotæ Serbici Georgii, Amurato II nuptæ, ex ecclesia Ternoviensi revectæ fuerunt, anno 1470, die 30 junii, quapropter etiam nunc memoria sancti hujus fieri assolet ibi die proxime sequenti, id est prima julii una cum SS. Cosma et Damiano. Hinc evenit ut in pluribus fastis S. Joannis Rylensis nomen inscriptum sit tum ad hanc diem, tum ad diem 16 aut 17 Augusti, ejus emortuale, tum etiam ad 5 Sept., tum demum ad diem 22 Octobris.

Cfr 1) Vita S. Joan. Rylensis, auct. Euthymio. 2) Alia Vita, auct. Neophyto, hierom. Rylensi, 1836, Belgrad. 3) Acta SS., t. IX Octobr., pag. 685 et seq. 4) Prolog., ad 19 Oct. 5) Synax. Serb. antiquum. in opere period. *Izveštia*, etc. t. VII, pag. 150 et seq. 6) Muraviev, ad hanc diem. 7) Vita ejusdem cum officio, Kioviæ, 1671, in-4°.

DIES XIX.

VACAT.

S. Andreæ Stratilati, mart. et soc. (*Mst. Ass. Tern. Rum. Kal. Og. Pp. Prol. Men. cum Bas. Neap. GP. Goth. Msq. Pg. Flor. Sirm. Dom. Maz. Mg. Taur. Vind.*). SS. MM. Timothei, Agapii et Theclæ (*Rum. Siš. Chil. Kal. Prol. cum Bas. Sirm. Mg. Taur.*). S. Sarmean (*Iber.*). Festum B. V. Tanaicæ (*Prol. Kal. Sparv.*). [Theophanis, hegum. (*Ath.*).]

† Eutyhiani, militis et Strategii (*Mg. Chiff.*). † Macarii, hegum. Pelecetes (*Taur. Dom.*). † Maximi, conf. (*Sirm.*). † Diomedis, mart. (*Sirm.*). † Bartholomæi, fundatoris monasterii Salvatoris prope Messinam (*Itg.*).

OBSERVANDA.

In Kal. Mosq. numerantur 2595 socii; non secus ac in Menæis Græcorum prelo editis. Acta martyrii habentur apud Bollandianos, pag. 720 et seq. — Timothei et soc., mart. in Palestina, acta illustrantur in eodem opere nunquam satis citando, p. 727. — Festi B. M. Tanaicæ (Donskaia) originem declarabunt Memorie Slavice infra danda. In Actis SS., inter prætermisissos ad hanc diem, mi-

nus recte vocatur S. Deipara Davensis, pro *Donensis*, a fluvio Don (Tanaïs) nuncupata. — Strategii nomen proprium esse, non appellativum, testantur Menæa supra laudata. — S. Macarius, hegumenus Pelecetis, relatus fuit a nobis 1 Aprilis. — Maximus et Diomedes referuntur in Supplemento Sirmundo-Chiffletiano ad Menæa excusa; eorumque solemnitas dicitur ibidem recoli in ecclesia SS. Deiparæ,

Ostromiranum.
Ex variis.

S. Andreas, miles.

SS. Timotheus et soc.

Festum B. V. Tanaicæ.

S. Strategius.

S. Macarius.

SS. Maximus et Diomedes.

DIES XX
ET XXI
AUGUSTI.

Theophanes
Athonites.

SS. Deiparæ Hierosolymitanæ et ad Album fluvium: de qua adeatur Cangius, t. IV, pag. 157. Videntur autem iidem esse ac illi, de quibus egimus xiii et xvi Augusti. — Magnum et pulchrum monasterium etiamnum videre est in parte occidentali Montis Atho, inter hortos et prædia situm. Cujus fundator S. Euthymius S. Athanasio Athonitæ fuit coævus et aliquandiu contubernalis. In hoc itaque monasterio, Dochiari dicto, degebat Theophanes, quem hodie commemorat auctor Paterici Montis Atho, II, pag. 381, addito encomio, quod simul cum officio Theophanis prodierat Venetiis, anno 1764. Oriundus erat hic Janina, quæ urbs Albaniae est. Factus monachus in cœnobio Dochiarensi, eidem, ob virtutem præstantiam, præpositus est. Nepotem ab Mahumeti placitis, quæ amplexus fuerat, ad pristinam Christi fidem reductum, atque Constantinopoli

in cœnobium suum advexit; quod quum ægre ferrent cæteri fratres, relicto Monte Atho, Berroam cum nepote profectus est, ibique novum cœnobium multo labore instituit. Tum Nausam venit, et alterum monasterium nomine Archangelorum excitavit atque diu rexit. Denique Berroensem domum repetiit ibique supremum diem obiit, propectam nactus senectutem, et miraculis, ut fert ejus biographus, post mortem et in vita clarus. Horum equidem unum esse duco, nempe quod nec annus quo obiit, nec tempus quo vixit, posteris distinctius innotuerit, quum ex narrationis serie illud tantummodo colligi possit, eum floruisse intra annos 1450 et 1650. —Præter nomen S. Sarmean, cujus meminit Kal. Ibericum, citatum a Brosseto juniore, Chronici pag. XIII, cætera me latent omnino.

S. Sarmean.

MEMORIAE SLAVICÆ.

B. M. V. Tanaica festum.

Tanaica ideo cognominata est quod ejus imaginem secum in castris detulit Demetrius, magnus dux, cum Tartaris pugnaturus, anno 1380. De quibus cum insignem victoriam retulisset, in campo Kulicovo, Tanai fluvio adjacente, ideoque Tanaici cognomen fuisset nactus, similiter cognominata fuit et illa imago.

Demetrii exemplum secutus est Theodorus, Joannis IV filius: anno enim 1591, cum Tartaris Crimensibus præliaturus, eandem imaginem in castra afferri jussit, et victo hoste, monasterium Tanaicum erigi curavit in loco, ubi steterat imago tempore pugnae.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Menol. Vers. ad h. d. 3) Gloria B. M. V., pars III, sect. 2, pag. 56.

DIES XX.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

MEMOIRA S. APOSTOLI THADDÆI (Mst. Ass. Par. Ternob. Rum. cum CP. Neap. GP. Flor. Vind.). S. Samuelis, proph. (Mst. Ass. Par. Tern. Rum. Novg. Siš. Chil. Og. Pp. Men. Kal. Prol. cum Bas. Par. Vind. Goth. Msq. Sirm. Dom. Max. Mg. Taur.). S. Lucii, senatoris, seu Photini (Leop. cum Chiff. Mg.). SS. MM. Severi, Memnonis centurionis et 37 soc. (Prol. Kal. cum Bas. Mg.).

† MM. triginti septem (Mg. Chiff. Taur.). † Theocletæ, thaum. (Bas. Taur.). † MM. Heliodori et Dosæ (Chiff. Mg.). † Pauli Junioris, ep. CP. (Chiff. Sirm. Mg.).

OBSERVANDA.

S. Thaddæus.

Ita in suo Hesychii Glossographi discipulo russo, pag. 42, emendavit Kopitar Assemanum, qui in Kalendaris Eccl. Universæ utrumque sanctum retulit ad diem 21 Augusti. Uter e duobus viris æque eruditus erraverit, dirimendum relinquo amico meo Francisco Rački, cujus beneficio mox, ut spero, genuinum Assemaniani codicis textum legere poterunt glagoliticarum litterarum amatores. In Menæis vero Græcorum prelo excusis S. Thaddæus hodie desideratur. — In Synaxario Leopolitano excuso, æque ac in Menæis Magnis

Græcorum et Chiffletianis annuntiatur non Photinus, latine Lucius, sed Photina. Cfr hac de re Acta SS., p. 28. De S. Lucio martyre agunt etiam Bas. et Flor., at die sequenti. — De Theocleta melius agatur die sequenti, una cum Menæis Magnis Græcorum, tam excusis, quam manuscriptis. — Non semel jam fuit sermo de sancto Paulo, patriarcha CPolitano, et fusius tractant hodie Bollandiani, pag. 96 et seq. Nos cum Slavicis codd. agemus de eo ultima Augusti.

S. Theocleta.

S. Paulus.

S. Lucius.

DIES XXI.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

MEMORIA SAMUELIS, PROPHETÆ.

S. Bassæ, mart., et filiorum ejus (Tern. Kal. cum Vind. Flor. Sirm. Chiff. Mg. Taur.). Theognii, Agapii et Pisti seu Fidelis (Mst. Ass. Kal. Tern. Rum. Prol. Siš. Pp. Men. cum Bas. Sirm. Mg.). S. Thaddæi, apost. (Chil. Og. Pp. Kal. Prol. cum Pg. Goth. Msq. Sirm. Max. Mg. Taur.). Obitus Abramii Smolenscensis (Men. Kal. Prol.).

† Lucii, mart. (Bas. Flor. Taur.). † Chrysanthi, mart. (Neap.). † Luppi, mart. (Hieros.). † Theocletæ, thaum. (Mg. Dom. Med. Chiff. Sirm.).

OBSERVANDA.

S. Samuel.

S. Thaddæus.

S. Bassa.

Hodie refert S. Samuelem prophetam solus cod. Ostromiri; cæteri omnes cum Bas., die præcedenti. — Thaddæus unus ex 72 discipulis, occupat hodie primum locum in Kalendaris supra citatis et in recentioribus. — S. Bassæ nomen varie profertur in codd. Slavicis: In Mst. vocatur: *Basisa*, quam lectionem repetit Sišat; in Assemaniano et Ostrog.: *Basilissa*. Hinc videtur Sišatovacensis

cod. secutus esse Mstislavicum; similiter Ostrogensis Chilandaricum Typicon anni 1531, cum quo convenit fere in omnibus eis, in quibus ab aliis Synaxariis differt. — S. Fidelis in cod. Ternobiensi vocatur Pistus, a Græco Πιστος; præterea Agapius quibusdam est Agapitus. Consulantur de his martyribus Acta SS., p. 417 et seq.

SS. Agapius et soc.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

DIES XXII
ET XXIII
AUGUSTI.Abraamius
Smolenscen-
sis.

Beatus Abraamius, piis et divitibus parentibus ortus, et in timore Dei instructus, ab infantia futuræ sanctitatis indicia præbuit; jocos enim pueriles aspernans, ecclesiam frequentissime adibat et in legendis piis libris sibi complacebat. Specie pulcher, animo vero longe pulchrior, matrimonium constanter refugit, ad vitam monasticam anhelans. Quare, mortuis parentibus, bona sua in pauperes erogavit; ipse vero, misere indutus, quasi mendicus vivere cœpit. Mox secessit in monasterium B. Mariæ Virginis, Selišče dictum, prope Smolenscum, ibique SS. Patrum electione, multo autem magis virtutibus exultus et exoratus; contra vota sacris initiatus est. Sacerdos nunquam adorandum sacrificium Deo offerre prætermisit. Erat porro Abraamius miræ in dicendo facultatis; monitaque salutis, præsertim vero extremi iudicii tremendum diem tanta efficacia prædicabat, ut cujusvis generis homines ad eum audien-

dum adcurrerent, et a vitiis ad pœnitentiam traducerentur. Nihilominus calumniis servum Dei, ut aliquando fit, impetere cœperunt fratres, nactique partibus suis faventem hegumenum, e monasterio abire coegerunt Abraamium. Qui abiit in monasterium S. Crucis in eadem urbe, et prædicandi ministerium majore ardore resumpsit. Verum neque hic in pace relictus est, sed sacerdotum parochialium invidia apud episcopum Josephum accusatus, imo et hæreseos reus factus, coram eo sisti jussus est. Quem, nullo crimine invento, absolutum dimisit episcopus; et, licet interdicto ad tempus subjecerit Abraamium, mox tamen viri sanctitate comperta, non solum jura omnia ei restituit, sed et monasterio a se erecto præposuit, summaque amicitia exinde eum honoravit. Tandem meritis et virtutibus dives, insignis hic extremi iudicii præco, cursum consummavit circa annum 1220, religionis quinquagesimo.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Colloq. Orthod. 1858, Sept., pag. 156, et Octobr., pag. 369. 3) Dict. hag., pag. 5. 4) Menol. ad h. d. 5) Macar., Hist. Eccl. Russ., tom. III, pag. 47 et seq.

DIES XXII.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA S. M. AGATHONICI ET SOC. (Omnes cum Bas. CP. GP. Pg. Vind. Goth. Flor. Sirm. Dom. Maz. Taur. Mg.).

Ex variis.

SS. MM. Anthusæ, Athanasii, ep., Charisimi et Neophyti, famulorum S. Anthusæ (Kal. Prol. cum Bas. Sirm. Mg. Taur.). S. Eulaliæ, virg. et mart. (Men. Kal.). S. Luppi (Og.). Festum B. M. V. Ibericæ seu Georgianæ (Prol. Kal.).

† Zotici, mart., socii Agathonici (Taur.). † Theclæ, mart. (Neap.). † MM. Severi et Memnonis (Sirm.). † MM. Irenæi, Or et Oropsis (Mg. Sirm. Taur.). † Memoria Ariadnæ, reginæ (Taur. Sirm.).

OBSERVANDA.

S. Agathonicus.

In Ostr. nominatur solus; in Rum. et Prol. recentiore adduntur Zoticus, Bogolep seu Theoprepes et Zenonimus (lege Zeno); in Menæis insuper Acyndinus et Severianus. S. Agathonicus primo Byzantiæ flagellis cæsus, tum Selymbriæ capite damnatus est: hinc clara martyris apud CPolitanos notitia. — Luppus refertur ab aliis die sequenti. — Lapis Neapolitanus habet ita: NT. PAS. SCE THECLE, natale passionis sanctæ Theclæ. Ex qua epigraphe denuo manifestum fit, nota passionis non semper significari diem martyrii,

quum constet S. Theclam obiisse non hoc die, sed 23 aut 24 Septembris. Plura de hoc argumento suppeditabit Sabbatinus in commentariis ad hunc diem. Cæterum alia quoque præsto sunt exempla, quibus opinio Sabbatinii comprobetur, ut quando ad diem 28 Augusti, quo Decollatio S. Joannis Baptistæ ab universa Ecclesia celebratur, marmor Neapolitanus habet: passio S. Joannis Baptistæ; quem alio die capite truncatum esse evangelica lectio testatur.

S. Luppus.
S. Thecla.

DIES XXIII.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA S. CALLINICI, PATRIARCHÆ CPOLITANI (Mst. Rum. Tern. Siš. Men. Kal. Prol. cum Bas. Sirm. Maz. Taur.).

Ex variis.

S. Luppi, mart. (Ass. Par. Tern. Chil. Og. Pp. Men. Prol. Novg. Kal. cum Pg. Vind. Sirm. Dom. Maz. Mg.). S. Irenæi, ep. Lugduni (Men. Leop. Chil. Kal. Prol. cum Bas. Sirm. Dom. Mg. Taur.). S. Timothei (Par.). SS. Eutychii et Florentii (Men. Kal.).

† Irenæi, ep. Sirmiensis (Bas. Taur.). † MM. Or et Orepseos, presb. (Bas. Crypt.). † MM. Silvani, Sabini et Pantherii (Bas.). † Eustathii, patr. Antiochiæ (Bas.). † Meletii, patr. Antiocheni (Bas.). † Pauli, ep. Neap. (Neap.). † Samuelis, proph. (GP.). † Bartholomæi (Goth. Msq.). † MM. 38 in Thracia (Mg.). † Tationis seu Datiani (Dom.). † Thallelæi, mart. (Acta Gr.).

OBSERVANDA.

S. Callinicus.

In Ostr. legitur: Patriarchæ Callinici; in Ass. et Ostrog. additur: CPolitani; In Mst. simpliciter: Memoria Venerab. Callinici. In Rum: episcopi Callinici. De hoc patriarcha iterum agitur in Ostromirano die proxime sequenti. — In Chil. perperam additur: et socii, quum nullum habuerit Luppus.

S. Luppus.

— Duo Irenæi prodeunt hodie in Menol. Basilii, Sirmiensis unus, alter simplici titulo martyris insignitus. Hieronem codicis Cryptæ Ferratæ corruptelam esse Irenæi patet. Videsis Acta SS. ad xxix Augusti. — In cod. Paris. I refertur Tumulphus, quod corruptelam esse puto Timothei; at cujusnam?

SS. Irenæus,
Or et Oropsis.

S. Timotheus.

DIES XXIV
ET XXV
AUGUSTI.

cujusnam? probabiliter ejus quem supra retulimus ad 19 Augusti simul cum Agapia et Thecla. In moribus enim est codicis Parisini unum tan-

tummodo e pluribus sanctis diei, sicubi occurrunt, commemorare, cæteris prætermisissis.

DIES XXIV.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

MEMORIA SANCTI PATRIS NOSTRI CALLINICI, PATRIARCHÆ CONSTANTINOPLEOS (Assem.).

S. Bartholomæi, apost. (Mst. Tern. Rum. Novg. cum Vind. Nan. Taur.). S. Irenæi, mart. (Tern.). S. Eutychii, discipuli Joannis Theologi (Rum. Novg. Prol. Chil. Siš. Og. Pp. Men. Kal. cum Bas. GP. Pg. Nan. Dom. Mg.). S. Tatiani, mart. (Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Mg.). S. Georgii Limnæotæ, confes. (Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Mg. Taur.). S. Syræ, virg. et mart. (Men. Kal.). Translatio corporis Petri metr. Kioviæ (Men. Kal. Prol.). Arsenii, heg. Komelscensis (Prol. Kal.).

† Menæ, patr. CPolitani (Bas.). † Titi, ep. Cretæ (Neap. Goth. Msq. Flor.).

OBSERVANDA.

S. Callinicus
patr. CP.

S. Callinicum retulimus pridie ex pluribus codd. Slavicis et Græcis. Hodie recolit translationem ejus reliquiarum testatur cod. Assemani glagoliticus. Sanctis accensetur in omnibus Menologiis Menæisque decimo sæculo posterioribus; at in Calendario CPolitano Morcellii, quod post annum 740 exaratum fuit, prætermisus est; cuius omissionis rationem evoluit clar. vir, quem equidem exscribere nolo. Hoc tamen observabo: in Indice Patriarcharum CPolitanorum, quem ad diem xxxi Augusti adjecit idem Morcellius, Cal-

linicum nominat, dempto titulo *sancti*, quamvis eum sanctitate claruisse paulo antea in textu disertissime affirmaverit. Cfr Kal. CPol., t. II, p. 230. — In Ternob. legitur: *Translatio reliquiarum S. Bartholomæi, apostoli, et Irenæi, martyris*. Vide diem sequentem. — Neapolitani diem hunc S. Tito tribuunt, dum Græci non secus ac Romani a sæculo viii eum honorant die xxv Augusti. Græcos imitati sunt synaxaristæ Slavi, quibuscum et nos de hoc sancto discipulo apostoli Pauli et episcopo Cretensi agemus crastina die.

S. Bartholomæus.
S. Titus.

DIES XXV.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

PASSIO S. APOSTOLI TITI (Omnes cum Bas. CP. GP. Vind. Flor. Msq. Pg. Sirm. Dom. Maz. Mg. Taur.).

SS. PP. nostrorum archiep. CPolitanorum Epiphanii et Mennæ (Assem. Men. Kal. Prol. cum Bas. Sirm. Mg. Taur.). Translatio reliq. S. Bartholomæi, apostoli (Chil. Siš. Og. Pp. Ap. Men. Kal. Prol. cum Neap. Msq. Pg. Maz. Mg.). SS. confessorum, qui Edessæ ab Arianis persecutionem pertulerunt (Men. Kal. Prol.). SS. Cyrilli et Methodii, episcoporum Moraviæ et apostolorum Slavicæ gentis (Prol. mss.).

† Memoria SS. PP. nostrorum Gennadii et Joannis, archiep. CPoleos (Taur. Bas.). † Thaddæi, apostoli (Coisl.).

OBSERVANDA.

S. Titus.

Quæ de patria S. Titi et prima institutione in Menologiis Menæisque leguntur, fabulosa esse videntur (V. Bollandianos, Jan. tom. I, pag. 163; Tillem., tom. II, pag. 141). In Ternob. annuntiatur his verbis: *Sancti apostoli Titi, episcopi Corinthensis (lege Cretensis), qui fuit discipulus S. Pauli, apostoli; fere eodem modo in Assem.: episcopi, discipuli magni apostoli Pauli; item in Mst., præter titulum episcopi.* — In Kal. et in Menologio Versinskiano nomen Epiphanii desideratur, æque ac in Basiliano; cuius loco, post Mennam leguntur Gennadius, Joannes et Stephanus. — Translatio S. Bartholomæi refertur hodie in codd. recentioribus, quibus prævisse Chilandaricum Typicon facile posset demonstrari. Observatu digna est lectio Kal. Neap. in quo habetur: *natale passionis S. Bartholomæi, apostoli; unde iterum liquet nota illa non semper indicari diem obitus aut martyrii.* — In musæo Rumiantsoviriano, pretiosissimis codicibus referto, exstat Prologus mss. pergameneus, sæculo xiii vel ineunte xiv in Serbia, ut putatur, exaratus, cuius ampliorem notitiam jam pridem dederat Alexander Vostokov, in eruditissima sua codicum hujus musæi descriptione ad numerum cccxix, pag. 447 et seq. Continentur hoc Prologo seu rectius Menologio breves sanctorum Vitæ pro singulis anni mensibus, quorum unus tantum, September, deperditus est. Jamvero ad 25 Augusti legitur ibidem *Commemoratio sanctorum et vere venerabilium Patrum nostrorum, Moraviæ archiepiscoporum, Constantini, qui et Cyrillus Philosophus nuncupatur, et Methodii fratris ejus, ac*

Slavicæ gentis doctorum. Additur continuo: *Eorundem memoriam peragit Ecclesia die 6 Aprilis, magnaque celebrat solemnitate.* Prima illa annuntiatio nullam sibi habet secundam; constat enim SS. Cyrilli et Methodii festum agi apud Slavos occidentis, puta Moravos, Bohemos, Illyrios 9 Martii aut etiam 11; apud orientales vero 14 Februarii, 6 Aprilis et 11 Maii, ut ad singulos dies fusius dictum est in præsentis operis decursu. Est itaque hodierna festivitas antiquorum Serborum propria, recentioribus autem prorsus ignota; quæ idcirco minime erat prætereunda. Porro plura ex Vita superius allata colligi possunt observatu non indigna. Primo quidem liquet, S. Cyrillum quoque, nam de Methodio nemo dubia movit, episcopum habitum fuisse, quemadmodum id perhibetur in Legenda Moravica recentioris ævi, in lectionibus, additis Breviario Romano et in plurium eruditorum virorum scriptis. Notandum tamen cum Josepho Dobrowskio, titulum archiepiscopi præscribi S. Cyrillo in sola epigraphe, in ipso vero elogio tribui soli Methodio. Alterum est, quod Methodius dicitur fratri suo comes exstitisse in itinere Khozarico et Saraceno; et quidem Khozaros adiisse Methodium una cum Cyrillo, innotuit nobis aliunde, ex *Legenda Pannonica*; at de itinere ejus Saraceno nusquam legitur, præterquam in concione panegyrica: unde forsitan sua deprompsit Prologi Serbici auctor. Quæ ad iter sanctorum Moravicum et Romanum spectant, ea satis consonant Legendæ Pannonicæ. Similiter utraque narratio concordat in eis quæ pertinent

S. Epiphanius.

S. Bartholomæi translatio.

SS. Cyrillus et Methodius.

pertinent ad mortem triduo ante prædictam et sepulturam S. Methodii. Nimirum dicitur in Prologo Serbico conditus fuisse in magna Ecclesia Moraviæ, pone altare SS. Deiparæ, in muro ad sinistram; idem, sed minus distincte, indicavit Legendæ Pannonicæ auctor his verbis: *et posuerunt eum in ecclesia cathedrali*. Intelligendam esse ædem archiepiscopalem, quæ in civitate principe Velegrad dicta exstiterat, sententia est plurimorum auctorum gravibus documentis comprobata, refragantibus licet quibusdam non spernendæ eruditionis viris. Notabile est de Velegradensi civitate testimonium Briachislai, ducis Moraviensis, quod ex fragmento antiquissimi codicis Ecclesiæ Olomucensis, a professore Monse qui illud detegerat, Monsiano dicto, vulgavit clar. Boček, Codex diplom. et epistol. Moraviæ, tom. I, n° cxxvii, pag. 112. Constat autem his verbis: *Illacrimavi sane et intimo corde sum percussus*, quando videbam loca illa sacra, *ubi cepit christianitas*, per eosdem Ungaros, tum paganos, devastata et diruta atque in ruderibus dissipata jacere et ecclesias in illis partibus terræ nostræ omnes ad unam spoliatas et profanatas existere; *et devoti pio meo tum proposito magnam spoliatorum copiam ab eisdem vastatoribus et spoliatoribus receptam in reedificium prædictarum ecclesiarum impendere*, deponendo ipsa super altare ejus cui ablata, atque quo opitulante recepta esse dignoscuntur. Hinc est, quod ego Briachislaus, dux Moraviensis, etiam ecclesiæ sancti Petri in Olomuci et capellæ quæ est in honore B. Clementis constructa ibidem, eam dotis suæ restitui fecimus portionem, quam ipsi ex collatione antiquorum hujus terræ principum concessam esse scripto et oretenus veraciter didicimus et reliqua. Scripta fuisse hæc anno 1028 auctor est Palacki, Dějiny narodu českeho, tom. I, part. 1, pag. 298. Quod autem verba illa *ubi cepit christianitas* referenda sint ad civitatem Velegradensem, (quasi diceret Magnam urbem seu Megalopolim), id apparet ex altero instrumento ejusdem Briachislai, anno 1030 dato, in quo præter alia leguntur hæc: *Briachislaus, dux Moraviensis, tradidit ad ecclesiam, quam in loco novæ civitatis*

Zpitigneu, in memoriam victoriæ suæ super Ungarorum gente locandæ, honorifico opere construxerat, universam dotem, quæ olim ecclesiæ, B. juxta Vueligrad, ubi cepit christianitas, in loco quondam civitatis Deuin exstitisse cernitur etc. Sed de Velegradi situ, nominibus, deque tota hac questione, admodum nostris diebus controversa, opportunior disserendi locus præstolandus est. Interea legantur ea quæ hac de re conscripserunt Schafarik, Palacki, Dudik, Brandl, Bily alique; accedit Josephus Bodianski, Slavicarum litterarum in Universitate Mosquensi professor, in opere magnæ eruditionis: *De elementorum Slavicorum origine*, anno 1853 Mosquensibus typis vulgato; cui, si quid boni insit huic adnotationi, totum tribuendum est. A quo etiam sequens troparium, utpote quod ex antiquo quodam officio ms. erutum est et ad rem facit, mutuabor: *Sancte Methodi, magister sapientissime, ... beatum te prædicat Moravorum terra, quæ venerandum tuum corpus possidet, et Pannonica, fidei lumine a te illustratæ; tuamque celebrat commemorationem gens utrinque congregata* (loco cit. pag. 78). Ex dictis hactenus patet errasse Jacobum Coletum, aientem SS. Cyrillum et Methodium supremum diem Romæ obiisse, eorumque reliquias quiescere in ecclesia S. Clementis, papæ et martyris, cujus corpus ipsi e Chersoneso Romam retulerant (Illyr. sacri, tom. VIII, pag. 296, not. 4). Optime tamen sequentia de eisdem addidit ibidem: *Is gens Slavonica et Illyrica ritum debet divina officia mysteriaque celebrandi propria ipsorum lingua, a Romanis pontificibus probatum; et digni maxime sunt, qui summo honore ab Illyricis hominibus colantur, habeanturque veluti principes nationis totius patroni. In Ecclesia Ragusina coluntur die hujus mensis (Martii) undecima. Hæc Coletus, in adnotationibus ad Martyrologium Illyricum, in quo, ad diem 9 Martii, sic habetur: In Moravia SS. Cyrilli et Methodii, qui Slavorum gentes apostolicis laboribus ad Christi fidem cultumque perduxerunt. Plura de eisdem tradidit Daniel Farlatus tomo III Illyrici sacri, qui Serborum præcipue conversionem illis attribuit, pag. 64.*

DIES XXVI
AUGUSTI.

DIES XXVI.

VACAT.

SS. MM. Adriani et Nataliæ et 23 soc. (Mst. Ass. Tern. Par. Rum. Novg. Chil. Og. Men. Prol. Kal. cum Bas. Neap. GP. Pg. Vind. Goth. Msq. Flor. Sirm. Maz. Mg.). Allatio imaginis B. M. V. Vladimiriensis Mosquam (Men. Kal. Prol.).

† Metrophanis, ep. CP. (Bas.). † Patriarcharum Joannis, Epiphani, Mennæ (Pg.). † Attici, Sisinnii et Ibbistionis, conf. (Mg.). † Josaphati, filii regis (Mg.). † Adriani, mr. patris Probi, ep. CP. (Bas. Sirm. Mg.). † Tithois, mon. in Thebaide (Mg.).

OBSERVANDA.

In codice Assemani glagolitico SS. Adriano et Nataliæ adduntur viginti tres socii; dum in quibusdam aliis nominatur solus Adrianus. In Mstisl. et Rum., non secus ac in marmore Neapolitano, signatur hodie eorum passio; Baronius autem in notis ad Martyrologium suum statuit SS. Adrianum et Nataliam martyrii palmam obtinuisse quarta die Martii, octavam vero Septembris esse translationis anniversariam. Ultimæ huic sententiæ repugnant Bollandiani, asseverantes 8 Septembris fuisse diem martyrii ab eis consummati. Esto. Quæritur, quamnam orationem præscripta sit nota passionis hodierno festo? Ex duobus itaque unum; aut præ-

dicta nota incertum est criterium ad statuendum verum diem obitus, aut incertus est dies quo martyrium fecerunt sancti quorum nominibus hodie præscribitur. — Imago B. M. V. Vladimiriensis allata fuit Vladimiria Mosquam anno 1595; ut fusius declarabitur in Memoriis Slavicis hujus diei. — S. Metrophanes, patr. CPoleos, in Bas. jungitur cum S. Adriano, patre Probi, et uterque vocatur episcopus Byzantinus. Nullum episcopum Byzantii exstitisse ante S. Metrophanem, dixi alibi ad diem 4 Julii, quo memoria S. Metrophanis solet celebrari.

Allatio imaginis B. M. V. Vladimiriensis. S. Metrophanes, patr. CP.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Anno 1395, metropolita Cypriano I, regnante Basilio Demetriade, irruerunt in Moscoviam

Tartarorum turbæ, duce Tamerlano. Qui, capta Elecia urbe, et magno christianorum numero

Ostromiranum.
Ex variis.

SS. Adrianus
et Natalia.

B. Mariæ V.
Vladimiriensis
occursus
festum.

Dies XXVIII
Augusti.

numero interfecto, quum jam Mosquæ cum ingenti exercitu appropinquaret, universam regionem devastaturus, tantum terrorem principi incussit, ut desperatis humanis rebus, extra cælitum auxilium salutem nullam videret. Dum igitur ad Okam fluvium cum copiis suis moraretur Basilius, Tamerlanus vero quindecim dies integros alicubi hæreret, imaginem B. Mariæ V. victoria de Bulgaris olim reportata aliisque miraculis celebrem, Vladimiria, quæ Transylvana cognominatur, Mosquam afferri jussit Cyprianus, metropolita. Ipse vero interea diu noctuque preces in ecclesia fundit, clero populoque circumfusus. Advenienti imagini fiducia plenus obviam it, eamque summa veneratione in civitatem defert, pie deprecatus, ut hostis ab urbe avertatur. Sequebatur frequens populi

turba ad B. Virginem clamans : O Mater Dei, salva Russorum terram! Et salva facta fuit Russia, optimæ Matris auxilio. Nam eadem die, qua Mosquam advecta est imago, (erat autem dies 25 augusti,) Tamerlanus, repentino terrore correptus, terga vertit, finesque Moscoviæ illæsos reliquit. In cujus liberationis memoriam in agro Kučkovo, ubi imago fuerat excepta, templum cum monasterio extruxit Cyprianus sub titulo Occursus B. Mariæ V., diemque istam, quam *Obviationis* seu *Occursus* nomine designant Russi, quotannis celebrandam statuit. In ipsa vero urbe Mosquæ institui solet hac die solemnis processio ex ecclesia cathedrali Assumptionis ad monasterium *Occursus*; quo ipsa solemnitas, quæ tempore Cypriani fuerat celebrata, ad vivum quadamtenus repræsentetur.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Lib. grad., I, 547-555. 3) Menol. Vers. ad h. d. 4) Assemani, Kalend. VI, pag. 440 et 540.

DIES XXVIII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Pimeni Magni, eremitæ in Lybia (*Mst. Tern. Par. I, Rum. Novg. Prol. et cæt. cum Bas. GP. Pg. Sirm. Flor. Dom. Maz. Mg.*). S. Pimeni in Palestina (*Men. Kal.*). S. Liberii, papæ Rom. et conf. (*Men. Prol. Kal. cum Bas. Vind. Sirm. Dom. Mg.*). S. Hosii, ep. Cordubensis et conf. (*Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Mg. Taur.*). S. Kukšæ, hieromart. (*Pat. Men. Kal.*). S. Anthusæ Junioris, mart. (*Kal. cum Mg. Sirl.*).

† Rufi, mart. (*Neap.*). † Bartholomæi, ap. (*Flor.*). † Euthaliæ, virg. et mr. (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Pimenus.

In Rum. et Ternobiensi habetur : *Pumenus*; quæ litterarum *i* et *y* in *u* mutatio in Slavonico idiomate sæpissime usuvenit. Cfr de eo Acta SS., pag. 28 et seq. — Notandum valde, Liberium, pontificem Romanum, coli a Russis et aliis Græco-Slavis veluti sanctum et fidei catholicæ confesorem; in Menæis Græcis insuper aperte negari ejus lapsum. Apud Latinos colitur Liberius die xxiii Septembris; ad quam prolixum commentarium critico-historicum de eo instruxit Stiltinius, pag. 572 et seq. — Illud quoque notabis cum cl. Morcellio, in SS. Hosio et Liberio Græcos cum Latinis liberalius egisse quam optare fas esset: neque enim Hosium Latini coluisse unquam videntur; Liberii vero rara in Martyrologiis veteribus mentio est, in recentioribus nulla. Calend.

S. Liberius.

S. Hosius.

CPolitani, t. II, pag. 145. Desanctitate et cultu Hosii egregie tractavit Michael Josephus Maceda, presbyter, in opere cui titulus est : *Hosius vere Hosius*, *Ὁσίου ἀληθῶς ὁσίου*, hoc est, Hosius vero innocens et sanctus, Bononiæ, 1790; præsertim a pag. 241 ad pag. 375. In Taur. vocatur episcopus Cudrumensis, *Κουδρούμης*, in Hispania. — Duo martyres hujus nominis citantur hodie in Fastis; episcopus alter sæculo primo, alter laicus sub Diocletiano tormenta passus. Posterior socios martyrii habuit Carponem et Carponium seu Carpophorum; de quibus omnibus legatur tractatio in Actis SS. ad hanc diem, p. 17 et seq. De utroque ex duobus hodie agatur in Kal. Neapolitano, non liquet. Uterque palmam tulit Capuæ, in Campania.

S. Rufus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Kukša, mon.
Cryptensis et
martyr.

Floruit Kukša sæculo duodecimo, fuitque unus e celeberrimis monasterii Kievocryptensis alumnis, et Pæmeno, hegumeno ab anno 1133 ad annum 1141, amicissimus. Sacerdotio initiatus, Viaticensibus, quæ erat barbara gens et idolorum cultui maxime inserviens, verbum Dei prædicavit, miraculis doctrinam suam comprobans. Elementis nempe et dæmonibus imperabat : pluviam e cælo preci-

bus impetravit et paludem quamdam siccam fecit ac multa alia patravit signa. Quibus cum plurimos ethnicos Christo lucraretur, ira acti idolorum sacerdotes virum Dei comprehendunt, variisque tormentis cruciatum, capite truncant; una cum ejus discipulo, quem Niconem alii, alii Joannem appellant. Pretiosam amici sui mortem prænuntiabat fratribus Pæmenus.

Cfr 1) Prolog. ex Paterico ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 162. 3) Menol. Vers. ad h. d. 4) Philaret., Hist. Eccl. Russ., tom. I, pag. 22.

Mercurius
Smolenscen-
sis.

Floruisset videtur Mercurius circa annum 1100, utpote successor Simonis, episcopi Smolensci; cujus mentionem faciunt chrono-

graphi ad annum 197. Colitur hac die in Laura Kioviensi; quiescit vero in crypta Antonii.

Cfr Dict. hag., pag. 181.

Pæmenus,
mon. Crypten-
sis.

Fuit Pæmenus unus e notissimis monachis Cryptensibus, abstinencia et sanctitatis studio non minus quam curationum et prophetiæ dono

conspicuum, ideoque Jejunator et Providus cognominatus. Mortem prædixit Kukšæ, a Viaticensibus interfecti; quin et se eadem die, qua

qua amicus recesserat, vita functurum duobus annis antea prænuntiavit. Obiit itaque hac die, anno 1147, postquam monasterio Kievocryptensi præfuisset ab anno 1132. Me-

minit ejus Polycarpus in celebri epistola ad Acyndinum, hegumenum Cryptensem, data, ubi agit de Spiridione, monacho.

DIES XXVIII
AUGUSTI.

Cfr 1) Menol. ex Paterico ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 250. 3) Descriptio Lauræ Kiov., pag. 155. 4) Macarius, Hist. Ecel. Russ., II, 21, 66. 5) Menol. Verš. ad h. d.

Sergius, Obediens, mon. Cryptensis.

De Sergio id unum dicendum, quod in cryptis Antonii sepultus fuit, et in Laura Kio-

viensi ad hanc diem celebratur.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 249. 2) Descriptio Lauræ Kiov., pag. 87.

DIES XXVIII.

VACAT.

S. Moysis Æthiopis, seu Murini (Mst. Tern. etc. cum Bas. GP. Vind. Pg. Msq. Flor. Sirm. Dom. Maz. Mg.). S. Sabæ, Pscovensis (Prol. Kal.). Commemoratio Patrum Kievocryptensium (Kiov.). S. Annæ, filiæ Phanuelis (Kal. Prol. cum Mg.). S. Suzannæ, reginæ Iberiæ (Iber.).

† Augustini, ep. (Hor. cum Neap.). † Pœmeni (Goth. Vind. Msq.). † Callinici, patr. CP. (Dom.). † Irenæi, ep. Syrmii (Dom.). † Acacii Junioris (Mg.). † MM. Diomedis et Laurentii (Mg. Chiff.). † Ezechiae, regis (Mg. Sirl.). † Anastasiæ, patriciæ (Sirm.). † Triginta trium Nico-mediae (Sirm.). † Damæ, mart. et thaumaturgi (Sirm.).

OBSERVANDA.

S. Moyses.
Sabas.

In Par.: *Patris nostri Æthiopis*. Cfr Acta SS., Aug., tom. VI, pag. 211. — Obiit Sabas, anno 1498, die 30 Augusti. De eo plura habes in Memoriis Slavicis. — Quia Ezechias propheta ad vetus spectat testamentum, et in Martyrologio Romano non habetur, ideo prætermisus est in Actis SS. — De S. Dama, hieromartyre, quædam legere est in Vita S. Eu-

psychii, die ix Martii, in Actis Sanctorum. — Quemadmodum S. Hieronymi, ita et S. Augustini rara est mentio in Fastis Græcis et Slavicis. Commemoratur tamen hodie S. Augustinus in Horologio Počajovensi Ruthenorum cum Romana sede unitorum. In marmore Neap. notata est ejus depositio.

S. Augustinus.

S. Ezechias.

S. Damas.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Patrum Cryptensium memoria.

Qui in cryptis S. Theodosii seu remotioribus quiescunt, et quorum nomina nec in Kalendariis, nec in Menæis aut Prologis occurrunt, sed solummodo in Paterico commemorantur, ii omnes communiter coluntur hac die. Sunt autem sequentes, ordine alphabetico dispositi :

- 1) Achilles, diaconus,
- 2) Agatho, thaumaturgus,
- 3) Ammon, reclusus,
- 4) Anatolius, reclusus,
- 5) Arsenius, laboriosus,
- 6) Cassianus, reclusus,
- 7) Dionysius, reclusus,
- 8) Euthymius, schemate indutus,
- 9) Gerontius, conarchista,
- 10) Gregorius, miraculorum patrator,
- 11) Hilarion, schemate indutus, et ab Hilarione, metrop. omnino alius,
- 12) Hypatius, medicus,
- 13) Ignatius, archim. Cryptensis,
- 14) Joseph, patiens,
- 15) Leontius, conarchista,
- 16) Longinus, ostiarius,
- 17) Lucianus, hieromartyr,
- 18) Macarius, diaconus,
- 19) Mardarius, reclusus,
- 20) Martyrius, reclusus,
- 21) Martyrius, diaconus,
- 22) Moyses,
- 23) Nestor, litterarum expers,

- 24) Paisius,
- 25) Pambo, reclusus,
- 26) Pancratius, hieromonachus reclusus,
- 27) Paphnutius, reclusus,
- 28) Paulus, obediens,
- 29) Pior, reclusus,
- 30) Pœmenus, jejunator,
- 31) Rufus, reclusus,
- 32) Silvanus, schemate indutus,
- 33) Sisoës, schemate indutus,
- 34) Sophronius, reclusus,
- 35) Theodorus, silentiarius,
- 36) Titus, miles,
- 37) Veniamin,
- 38) Zacharias, jejunator,
- 39) Zeno, jejunator.

Quorum omnium sola nomina innotuerunt. Vitæ tempus intra sæculum xii et xiv definiri potest. His addantur triginta et unus alii viri, sancti dicti, sed nominatenus duntaxat noti; quorum crania in eisdem cryptis asservata, oleum stillasse perhibentur. Insuper adnumerari illis solent, duo alii, Theophilus, episcopus Novgorodiensis, et Theodorus, dux Ostrogiae, omnino dubiæ sanctitatis viri, imo religionis catholicæ inimici, et ex sanctorum albo expungendi. Uterque floruit sæculo xv; et quidem Theophilus Novgorodiæ; qua urbe relicta, non procul a Mosqua monasterio Salvatoris inclusus, obiit anno 1484; Theodorus vero in Volynia, anno 1434.

Cfr 1) Dict. hag., Præfat., pag. 4.

Sabas, Pscovensis.

Sabas, natione et educatione alienigena, in Russiam venisse perhibetur ex Serbia vel e Monte Atho, et in monasterio B. Mariæ V. in Octobris Tomus XI.

monte Sniatno aliquandiu degisse cum hegumeni munere. Tum ad Euphrosynum, sanctitatis fama apud Pscovenses celebrem, in monasterium

24 nasterium

DIES XXIX
AUGUSTI.

nasterium Tolvense transiit, unde in Cryptensem solitudinem secedens, monasterium in colle quodam ibidem condidit, Cassiano discipulo hegumeno constituto. Verum Sabæ humilitas minime impedivit, quominus ab hominibus societas ejus appeteretur. Inter quos principem sane locum obtinet Jaroslaus dux, locique dominus, cum quo frequens ei consuetudo et sancta quædam familiaritas inter-

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 237.

Theophilus,
archiep. Novgorodensis.

Successit Theophilus Jonæ, anno 1471, seditque ad annum 1478; quo destructa republica Novgorodensi, ipse quoque sede motus est, et in monasterium Tehudovo seu Miraculorum prope Mosquam inclusus in dicto mo-

Cfr 1) Descriptio Lauræ Kiov., pag. 107. 2) Dict. hag., pag. 286.

cessit. Pro auro et argento, quo cumulabatur a principe, spirituales thesauros eidem servus Dei rependebat. Quadam autem die ejusdem uxori, gravi morbo laboranti, sanitatem reddidit impertita benedictione. Tandem virtutibus et miraculis clarus, obdormivit somno mortis die 28 augusti, anno 1495, a Synodo Mosquensi sanctorum numero additus anno 1547.

nasterio, vel, ut alii docent, obiit anno 1484, die 26 octobris, dum Kioviam perigrinaretur, voto olim emisso sese liberaturus. Colitur tamen ad hanc diem.

DIES XXIX.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

DECOLLATIO JOANNIS PRÆCURSORIS ET BAPTISTÆ (*Omnes cum Bas. Neap. CP.*).

SS. martyrum qui Strumitzæ passi sunt, Timothei, Theodori, Eusebii et soc. (*Assem.*). S. Theodoræ Thessalonicensis (*Assem.*). Depositio Zonæ S. Deiparæ (*Par.*).

† Felicis, mart. (*Med.*).

OBSERVANDA.

Decollatio S.
J. Baptistæ.

In Fastis Slavicis solemnis titulus hujus diei est *Abscissio capitis S. Joannis Baptistæ*; ita in Mst., Rum., Menol., Prol., Horol. et reliquis. Ostromirano præplacuit forma brevior *abscissio*, Græcorum ἀποτομή, Latinorum *decollationem* adcuratius et pressius reddens. In marmore Neapolitano insculptum est: *passio sancti Joannis Baptistæ*; unde tamen perperam concluderes hac formula significari diem emortualem, siquidem decollationem S. Joannis evenisse circa solemnitatem paschalem ex evangelico testimonio comprobatur. Quid itaque? Recolitur ejus decollatio, occasione capitis ejusdem secundo inventi Emessæ et in ecclesia urbis conditæ ut diserte habetur in Martyrologio Romano.

SS. Martyres
Strumitzæ.

— SS. Martyrum Strumitzensium seu Tiberiopolitanorum memoria recolitur hoc die in solo codice Assemani glagolitico. In libro rarissimo, excuso Moschopoli anno 1741, cujus summam non ita pridem vulgavit clar. Fr. Miklosich in Vita græca S. Clementis, episcopi Bulgariæ, inter alia officia Ecclesiæ bulgaræ propria, continetur 'Ακολουθία τῶν ἁγίων πεντεκαίδεκα ἱερομάρτυρων τῶν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραδόντος μαρτυρησάντων ἐν Τιβεριουπόλει τῇ κοινῶς ἐπικαλουμένῃ Στρομνιτῆ; id est Acoluthia seu Officium sanctorum quindecim sacromartyrum qui sub Juliano apostata Tiberiopoli, vulgo Strumnitzæ dictæ, passi sunt. Refertur autem non ad hunc diem, sed ad 28 Novembris, quo pro fide vario suppliciorum genere perempti sunt. Idem in Menæis excusis citantur sub sola *martyrum in Bulgaria intersectorum* annuntiatione sine synaxario; in Menologio Basilii laudantur ad 23 Julii, sed tacitis nominibus; quapropter et a Sollerio in Act. SS. ad 23 Julii prolati sunt cum generico titulo *SS. martyrum anonymorum in Bulgaria*. Jamvero in Officio Moschopolitano nominantur omnes quindecim, nempe Timotheus, Comasius, Thomas, Eusebius, Sergius, Daniel, Socrates, Chariton,

Basilius, Theodorus uterque, Petrus, Nicephorus, Ierotheus et Joannes. Horum certamen, prolixo calamo exaratum, continetur operum Theophylactis, archiepiscopi Bulgariæ, tomo III, a pag. 490, utpote qui narrationis hujus auctor vulgo habeatur; quamvis eam Theophylacto hujus nominis primo adjudicandam esse equidem verosimilius ducam. Sed missa de auctore quæstione, quæ non est hujus loci, nec quidquam ad rem facit, ipsammet narrationem compendiose hic referendam esse censui, siquidem plura continet ad res Bulgarorum sacras illustrandas propria, nec a gestis SS. Cyrilli et Methodii omnino aliena. Hic namque Strumitzæ diu commoratus esse traditur, imo toti provinciæ regendæ præfuisse, antequam, deposita hac dignitate, monasticam vitam amplexus sit. In hac eadem regione, Slavis referta, primitias apostolatus sui posuisse utrumque sanctum, non improbabilis est sententia quorundam eruditorum. Præterea, quum sanctorum horum martyrum expresse meminerit ad hanc diem codex Assemani glagoliticus, quem in Bulgaria et in usum Bulgarorum conscriptum esse procul dubio est, quumque ego Slavica Kalendaria potius quam Græca sequi soleam, idcirco opportunius visum est de eisdem ad præsentem diem agere, quam ad 28 Novembris Græcorum exemplo differre. Qua occasione adnotabo, corrigendum esse B. Kopitarium, quando in Prolegomenis codici Remensi præmissis, qui Cyrillo-Glagoliticis litteris exaratus est, martyrum numerum ad xiv reducit; ad hæc, Comasium apud Theophylactum vocari etiam Etimasium. — S. Theodoram commemoravimus ad 5 Aprilis. — De festo B. M. Virginis vulgo agunt fasti ultimo Augusti, ad quem idcirco remittendum est. — Similiter remitti debet S. Felix, martyr, ad diem sequentem, qui ejus proprius est.

S. Theodora,
Thessalonicensis.
Depositio Zonæ B. M. V.
S. Felix.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

SS. Martyres
Strumitzæ seu
Tiberiopolitani.

Tempore Juliani apostatæ, cum improbus imperator cunctis civitatum præsidibus potestatem fecisset, ut quidquid vellent in christianos agerent, persecutoris rabiem experta est quoque Nicæna civitas, ubi aliquot annis ante Arius damnatus fuerat. Impium imperatoris mandatum ut primum cognovit Nicææ

præfectus seu commentariensis, id executioni ut quantocius mandaret, edictum per totam civitatem promulgari jussit, quo præcipiebatur, ut cuncti qui Christum adorabant, ea religione dimissa, diis sacrificarent, secus, scirent, se intolerandis cruciatibus puniendos. Hoc promulgato iniquissimo edicto, sequente die

die omnes in theatrum convocat, cumque in sublimi tribunali consedisset, blandos primo sermones ad universum cœtum habuit. Quibus auditis, non pauci professi sunt se idem cum imperatore de religione sentire; quos præfectus honoribus ac muneribus auctos, illustriores in speciem fecit. Alii vero summa libertate unoque ore confestim exclamarunt, se non posse Christum qui verus Deus est abnegare, et idolis surdis et mutis sacrificare. Statimque cœpti sunt a satellitibus cruciatus ac etiam mors quibusdam inferri. Hinc alii clam montes et solitudines petierunt, alii per varia loca dispersi sunt, patriam, domesticos, amicos et omnia quæ possidebant contemnentes, ut Christum solum lucrifacerent. Ex horum numero fuere Timotheus, Comasius seu Etimasius, Eusebius et Theodorus: qui, relicta Nicæa, Thessalonicam commigrarunt; sed modico tempore ibi commorati, cum ejus quoque civitatis præsides, impii imperatoris voluntati obsequentes, sedulam navarent operam, ut christianorum res omnino pessumdarent, et ut si fieri posset, neque ipsum Christi nomen amplius in ea civitate et circumjacente regione audiretur; Thessalonica etiam relicta, Tiberiopolim, hodie Strumitzam, ad borealem illius plagam in principio terræ Illyricorum positam, sese contulerunt. Ubi non nihil libertatis adepti, verbi semen in animarum agros rite spargentes, fructuosam ubermque agricolationem Christo Domino fecerunt. Non minus vero vita, quam divini verbi prædicatio, in ipsis elucebat. Quam ob rem Timotheus Ecclesiæ Tiberiopolitanæ episcopus constituitur; Comasius, qui antea inter milites præcipuum locum tenuerat, cingulum solvit; ac monasticum habitum indutus, ipse quoque verbum salutis in circumjacentibus Tiberiopoli locis prædicabat. Etiam Eusebius monasticam vitam amplexus, cum verbi prædicatione tum vitæ sanctitate multos ad bonam frugem adduxit. Ab avaritia vero summo pere abhorrens, paucula quæ possidebat, cum pauperibus communicabat, adeo ut pater orphanorum et viduarum adjutor diceretur; erat item valde mansuetus ac suavis. Theodorus autem, episcopus, fuit unus ex illis trecentis octodecim patribus, qui ad concilium Nicænum convenerant. Quibus adnumerandi sunt Petrus, Joannes, Sergius, Theodorus et Nicephorus, presbyteri; Basilius et Thomas, diaconi; Hierotheus, Daniel et Chariton, monachi, ac tandem Socrates, olim militiæ addictus. Hi igitur, cum omnes simul convenissent, genus quoddam vitæ plane angelicum aggressi sunt. Illuminabant vero omnes loci illius incolæ veræ cognitionis lumine, et ita quidem ut dum animarum mederentur languoribus, eos, qui corporalibus infirmitatibus detinebantur, absque cura non præterirent: quibus miraculis evangelium quasi velocius reddebatur. Quamobrem illorum fama longe lateque celerrime pervagata est, ita ut etiam Thessalonicæ frequens de eisdem sermo haberetur; et ut Valens et Philippus, Thessalonicæ seduli mandatorum Juliani executores, audientes et ipsi propter sanctam conversationem ipsorum neminem Tiberiopoli et circumjacentibus in locis qui gentilismum tueretur superesse, zelo exardescerent pro patriis ritibus. Primo itaque

decernunt, mittere Tiberiopolim apparitores aliquot sævos ac truces, qui illis vel persuaderent, ut, imperatoris obsequentes voluntati, diis sacrificarent; vel hoc renuentes intolerandis primum cruciatibus afficerent, ac dein gladio vitam ipsis adimerent. Mox vero mutata sententia, consultius visum illis est, ut non aliis id negotii imponerent, sed ipsi illuc abeuntes omnem industriam ad finem consequendum adhiberent: siquidem contra murum firmiorem machinæ graviores sunt admovendæ. Tiberiopolim itaque profecti, cum omnes crudelitatis suæ fama primum complevisset, sanctos comprehendi et ad se adduci jubent. Quod ut factum est, in sublimi tribunali, ut eorum aspectus majorem terrorem incuteret, considentes, variis argumentis a christiana fide avertere eos conati sunt, sed frustra. Ad omnia namque quæsita nihil hæsitantes responderunt sancti; cumque, data loquendi occasione, fusius essent dicturi de omnibus quæ creduntur a christianis, tyranni sermonis filum abruptantes: *Quid hoc?* inquit; *anne ob concessam vobis respondendi libertatem rhetores nobis constituti estis, quod facundiam ostentatis, quasi in theatro et non ante formidabile tribunal judicandi staretis? Sed non plura: assentimini diis immortalibus sacrificare, vel non? respondete.* Absit, dixerunt martyres, *ut nos, qui a Christo Deo e dæmonum servitute liberati sumus, ipsis dæmonibus eorumque simulacris sacrificemus.* Brevi hac et peremptoria responsione a sanctis data Valens et Philippus vehementius irritantur: et quoniam publica negotia eos Thessalonicam ut quantocius redirent urgebant, cum non possent diutius Tiberiopoli immorari, absque mora sanctos capite damnant. Ducebantur igitur illi per extremam beatam viam, quæ ducit ad vitam et ad gloriam æternam. Exultabant vero lætitia inenarrabili et internum gaudium externa alacritate significabant. Illud solummodo illos affligebat, quod perspiciebant spontaneam tyrannorum cæcitatem ad lumen veritatis; et quod futurum prævidebant, ut ob judicii formam, in speciem servatam, multi ex debilioribus forent in fide vacillaturi. Quamobrem unus sanctorum, nomine Petrus, presbyter, zelo divino actus, in judicem tyrannum invehitur; quapropter virgis crudeliter cæsus manibus et capite truncatur. Et quidem manus canibus in cibum sunt projectæ; quarum dexteram cum mulier quædam, a natiuitate cæca, sibi ad pedes forte accidentem sensisset, tulit, et tegumento capitis quod gestabat involvit; domumque quam potuit celerrime remeans, cum ad oculos suos admovisset, ecce subito aperti sunt ejus oculi, statimque vidit lucem. Post paucos vero dies manum illam secum detulit in magnam Thessalonicensem civitatem, atque in venerabili S. Anastasiæ martyris sacello servandam deposuit. Porro, cum consummati essent hi sancti, die vigesima octava novembris, per multos dies eorum corpora indecore jacuere projecta in cibum bestiis et volucris, honorem tribuere sepulturæ nemine audente, quod Valentis et Philippi crudelitatem adhuc præ oculis haberent. At postquam illi Thessalonicam redierunt, christiani, resumpto paululum animo, congregati sunt, ac sacra illa martyrum

DIES XXIX
AUGUSTI.

martyrum corpora reverenter, ut decebat, sublata et mundis linteis involuta, omnibus quæ lex christiana præscribit rite persolutis, Tiberiopoli reposuerunt singulos in singulis urnis: quibus etiam singulorum martyrum nomina, vitæ genus, et dignitates quas in Ecclesia habuere inscripta sunt. Miracula vero non solum indigenis, sed etiam aliis ad extremas usque regiones large dispensabant sancti martyres. Quare multi gentilium tot prodigiis ad veritatis cognitionem adducti, ad Christi fidem accedentes sacro sunt consignati baptisinate, ut jam nemo ex impiis Tiberiopolis, ac in circumjacentibus vicis ac montibus residuus esset. Imo eorundem miraculorum virtute ad reliquas Occidentis partes fides protendebatur; adeo ut Tiberiopolis aliis Occidentis civitatibus esset ad instar conspicuæ cujusdam turris, quæ fidei facem proferret, et existentes in pelago infidelitatis a tenebricoso errore avocaret. Post plura sæcula, Boris-Michael Bulgavorum rege, apparuit in ejus regione S. Germanus; apparuerunt et sancti martyres isti. Illustriores tamen eorum apparitiones factæ sunt in civitate Tiberiopolitana. Pervenit de his fama etiam ad aures Michaelis, Bulgavorum regis: qui utpote erga sacra quæque ferventissimus, jussit, ut templum illis in episcopio Bregalnitza ædificaretur, quod statim fuit executioni mandatum; et ut illuc sanctorum reliquias transferrentur, quod etiam minime neglectum est. Cum enim hoc negotium Taridinæ, comiti, homini Bulgaro, non solum genere nobilissimo, sed etiam summe industrio, demandatum esset; is nullo modo segnem in eo conficiendo se præstitit; sed superaddito naturali solertiae suæ etiam zelo fidei erga mirificos martyres, templum multa cum celeritate, multorum manibus usus, perfecit. Deinde congregatis pontificibus, sacerdotibus, principibus, ac ingenti populi multitudine, cum hymnis et thymiamate Tiberiopolim contendunt. Stantes vero in loco ubi sancti apparere solebant, facta fervidis cum lacrymis proluxa oratione, effodere incipiunt et humum asportare: cumque satis effodissent, inveniunt sanctorum urnas tabulis ex polito marmore opertas, quibus inscripta erant singulorum nomina, forma staturæ, genus vitæ, dignitas et lineamenta visus. Sublatas vero tabulas istas marmoreas hominibus, qui eas ad domum episcopalem Bregalnitza deferrent, tradiderunt, ut, cum illuc translatae essent sanctorum reliquiae ac in sacro loco positæ, denuo illis operimento essent. Ipsas vero reliquias mundis linteis obvolutas in arculis ligneis, quas ad earumdem comportationem de industria fecerant, reposuerunt, rursusque proluxa oratione ad Deum facta, ejus in se misericordiam implorarunt. Quod dum fit, lectori cuidam, a multis annis muto, restituitur usus linguæ. Quod cum populus vidisset audiissetque illum multo tempore voce penitus destitutum fuisse, indeque miraculi magnitudinem perspexisset, quæ sanctorum potestatem declarabat, circum arcassanctorum effusus, eas osculabatur, amplectebatur, atque arctissime tenebat, ut inde avelli non posset. At Tiberiopolitani reliquis adhuc vehementius commoti, ad comitem et ad episcopos dixerunt, se tantum thesaurum

nequaquam dimissuros, imo et vincula et mortem ipsam pati potius paratos esse; mortem hujusmodi caram sibi fore, nec alio in loco sanctius sepulcrum se habere posse quam in isto, qui sanctos illos texerit et ubi paulo ante simul prandium sumpserint; nec adeo se esse ignavos, ut tantum bonum surripere volentibus sine pugna cederent, cum tot alii in præliis cadant ob bona corruptibilia et quorum sæpe domini non fiant ipsi. Hæc cum diceret populus et animosior videretur quam decebat, jamque ex parva scintilla magnum incendium palaretur, comes cum episcopis ægre impetrato silentio, modo suavitate, modo minis eum detertere summo studio conatus est; verum multitudo majorem ciebat clamorem, omnesque ad mortem sese exhibebant promptiores. Quapropter, cum tempus inutiliter utrinque tereretur, tandem convenerunt, ut tres tantum ex illustrioribus sanctis tollerentur, nempe Timotheus, Comasius et Eusebius: reliqui Tiberiopoli relinquerentur. Sublatis igitur illis, Bregalnitza cum præclaro hymnorum concentu multorum luminum gestatione suaviumque odorum effusione perrexerunt. Cum vero ab ea civitate viginti circiter stadiis abessent, obviam illis venit vir distortos pedes habens, subsidium sanctorum implorans cum lacrymis et clamore magno. Subito thecæ sanctorum adeo graves evaserunt, ut amplius ferri non possent. Quare ibidem depositæ sunt; quibus ut accidit miserabilis ille homo, continuo naturalem se movendi virtutem pedes ejus recuperarunt; thecæ vero iterum leves, ut erant antea, evaserunt. Itaque Bregalnitza perlatae sunt; ibique depositæ in dextra parte templi, quod in eorum honorem exstructum erat, die 28 prædicti mensis. Constituti sunt etiam pro hoc templo clerici, qui scirent sacra facere Bulgarico idiomate, ut ei præsiderent, ac in perpetuum sacras laudes concinerent. Præterea duos dæmoniacos et unum paralyticum sanitati reddidit S. Eusebius, ab ipsis cum fiducia invocatus.

Interea Vladimirus, Borisi principis filius, regnum administrandum suscepit. Cumque quatuor annos in principatu supervixisset, junior illius frater cui nomen Simeon, rerum administrationi admovetur. Hujus jussu Distrus, comes, sanctos Socratem et Theodorum Tiberiopoli Bregalnitza transtulit, ac in eodem templo prope alios reposuit. Porro ex eo die plura adhuc miracula ex iis promanarunt: quæ ubique deprædicata, omnes ad divinorum charismatum fruitionem invitabant. Quidam lepra toto corpore albicans, pedes etiam luxatos habens, ex Moglenis, quæ urbs Macedoniae est, veniens, rogabat in angustia cordis, ut ex duabus infirmitatibus alterutra liberaretur. At Dominus, qui abundantius dat, quam nos petamus, Sanctorum illorum intercessionem, ab utroque morbo eum liberavit. Alius a nativitate mutus, cum jam consenuisset, omni curationis amissa spe, domi manebat mortem expectans, tanquam unicam medelam tristitiæ, quam ob loquendi impotentiam patiebatur. At dormienti Sancti isti ter apparuerunt, suadentes, ut ad templum ipsorum accederet; ac sanitatem, si id faceret promittebant.

promittebant. Persuasus ille iis quæ vide-
rat, ad sacrum templum pergit, illa illustri
ac magna die dominica Paschatis. Ubi post
decantatum Evangelium, accedens ut san-
ctum Evangelii librum oscularetur, is, qui in
omnimoda loquendi impotentia consenuerat,
tunc elata voce clamavit: *Kyrie eleison*. Hac
ratione sanatus domum suam repetiit acturus
dies vere Paschales, non solum decurrentis
tunc solemnitatis, sed etiam reliquos omnes
vitæ suæ. Neve miraculum quod in viro alio
patratum est, silentium prætereatur. Is cum
sæpe octo panes ex iis sane maximis quos
Bulgari facere solent, ut singuli decem et
amplius hominibus plene saturandis suffi-
ciant, fame adhuc detinebatur. Aliquando
etiam, cum arietem integrum devorasset, adhuc
jejunos sibi videbatur. Quin ipse affirmabat,
interdum nec taurum integrum ad famem
expellendam satis sibi fuisse. Quadam die etiam
torcular integrum uvarum devoravit. (Erat,
juxta biographum, dæmonum effectus fames
ista: quæ enim præter naturam sunt passion-
es, eas dæmonum perturbationes ipse putabat.)
Porro vir ille, intelligens pravam affectionem
suam, erubescere quidem; at quid sibi agen-
dum esset, ignorabat. Loca omnia miraculis
inclita circumire cœpit; unde et Romam pro-
fectus est, ut magni illic apostolorum prin-
cipis Petri virtutem invocaret. Adiit quoque
S. Irenæum, qui etiam miraculis valde cele-
bris erat. Cum vero nullibi, quod postulabat,
impetrasset, vix tandem in mentem illi vene-

runt sancti nostri. Ad eos igitur ire contendit.
Cum autem adhuc a longe civitatis moenia
et templum in quo sancti jacebant vidisset,
venit ad quemdam rivum aquosum, ubi reperit
senem prope decursum ipsius sedentem. Erat
vero senex ille gratiosissimus aspectu, cui
alba canities decorem ac venerationem con-
ciliabat; ante ipsum autem erat panis. Is igi-
tur, qui prædictam passionem coercere nun-
quam poterat, volebat a sene illo cibum
petere. At cogitans modico illo pane famem
suam adeo domandam non fore, ut potius
acrius esset incitanda, voluntatem petendi
comprimebat. Interea ipsum, hæc secum co-
gitantem, vocat senex dicens: « Huc adsis,
« frater, ac mecum recumbe, ut ambo de isto
« pane comedamus. » Ille rursus eadem, quæ
prius mente revolvens, panis illius parvitatem
cum inexplebili fame sua conferebat. Hinc
aliquandiu ambiguus hæsit, an humanam adeo
invitationem acceptaret. Sed demum acquie-
scens, assidet venerando seni: qui in duas
partes primum fracto pane, et rursus altero
dimidio in duas partes secto, ex his unam,
hoc est quartam panis totius partem, insatu-
rabili illi homini comedendam tribuit. Hic
eam comedens, adeo brevi saturatus est, ut
etiam portio ipsi superfuerit: qua secum
sumpta, monasterium ingressus est, usque ad
illud tantummodo tempus insatiabilis; in po-
sterum vero ea infirmitate penitus liber, nun-
quam intermisit Deo O. M. gratias agere. Et
hæc quidem de sanctis istis martyribus.

DIES XXX
AGUSTI.

Cfr Theophylacti, Opp., tom. III, pag. 487 et seq., ed. Venet., 1758.

DIES XXX.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO S. HERMOGENIS ET SOCIORUM EJUS (*Solum*). MEMORIA SS. PP. NN. ARCHIEPISCOPORUM CON-
STANTINOPLEOS ALEXANDRI, JOANNIS ET PAULI JUNIORIS (*Tern. Par. I, Og. Pp. Kal. Hor. cum Pg.*
Vind. Sirm. Maz. Mg. Flor. Sirl.).

Ex variis.

S. Felicis, mart. et soc. (*Mst. Assem. Rum. Tern. Siš. Chil. Pp. cum Neap. GP.*). S. Philo-
nidis (*Assem. cum Med. Sirm.*). S. Phantini (*Prol. Tern. Kal. cum Bas. Nan. Vind.*). S. Chri-
stophori (*Men. Kal.*). Alexandri Svirensis (*Prol. Kal.*). Inventio corporis Danielis, princ.
Mosquensis (*Kal.*). Translatio corporis Alexandri Nevensis Vladimiria Petropolim (*Men.*
Prol.).

† MM. Stephani, papæ Romani, et duodecim discipulorum ejus et reliquorum sanctorum,
qui Romæ martyrium confecerunt (*Vindob.*). † Sedecim martyrum Thebensium (*Mg. Chiff.*).
† Eulalii (*Chiff.*). † Sarmatæ et Briænis (*Chiff.*).

OBSERVANDA.

S. Hermoge-
nes.

SS. Alexan-
der, Joannes
et Paulus.

S. Felix, mart.

S. Hermogenes, martyr, cum Mena et Eugrapho
passus Alexandriæ, commemoratur alibi die 10
Decembris.—SS. Alexandro et Joanni, qui soli re-
feruntur in Ostromirano, addidi Paulum ex Menæis
excusis et Kal. CPolitano antiquissimo, in quo refe-
runtur omnes tres die sequenti, quemadmodum
et in Typico Chilandariensi.—Passio S. Felicis
inscripta est hac die in Neap., cui consonat
cod. Rum. Præterea Felicem expresse nominant
codd. Sišat. Chil., Ostrog. et Pp.; quibus adden-
dus Mst.; nam licet in eo legatur: *Passio SS. MM.*
Philippi et soc.; tamen Felicem intelligendum esse
non dubito. Legantur omnino quæ de hoc sancto
martyre, vulgata sunt in Actis Sanct., tom. X
Oct., p. 618 et seq. Minime audiendus est Kulči-
nius, aiens *Felicem huc irrepsisse loco Fantini, quem*
ex Græcis Menæis vel etiam ex Prologis Slavonicis
inseruit pictor muscus in tabulas suas (puta Papebro-
chianus). — In Vindob. male: *Fatnus, τοῦ ἀγ.*
φανίου. — Erat S. Philonides, ep. Curii in Cypro,
ut habetur in Sirm. et Med. — Martyrium S. Ste-

S. Fantinus.
S. Philonides.
S. Stephanus,
papa.

phani I, papæ Romani, et sociorum ejus, signatur
hodie in cod. CPolitano pervetusto, de quo Lam-
becius bibl. cæsareæ Vindobonensis, lib. VIII,
pag. 100. Sociorum nomina innotuerunt ex actis
martyrii et sunt: Nemesius, Lucilla, Sempronius,
Olympius, Tharsicius; discipuli vero nominantur
hi: Faustus, Maurus, Primitivus, Calumniosus,
Joannes, Exuperantius, Cyrillus, Honoratus, Ca-
stus, Theodosius, Basilus et Bonus seu Donatus,
qui omnes recensentur in cod. Vindobonensi, et
illustrantur in Actis SS., kalendis Augusti. — In-
ventio corporis Danielis facta est anno 1552; cor-
pus vero Alexandri Vladimiria Petropolim, recen-
ter conditam, translatus fuit jussu Petri I impe-
ratoris, anno 1724. De Daniele, qui fuit primus
Mosquensis dux, pluribus actum ad diem 4
Martii; de Alexandro, patre ejus, cui propter
victoriam ad fluvium Nevam de Suevis reportatam
Nevensis cognomen mansit, fusius tractabitur ad
diem 23 Novembris, quo e vivis cessit.

Daniel et
Alexander,
principes.

MEMORIE

DIES XXXI
AUGUSTI
ET I
SEPTEMBRIS.
*Alexander,
Svirensis he-
gumenus.*

MEMORIAE SLAVICÆ.

Fundator fuit monasterii Svirensis, a fluvio Svira ita cognominati. Novgorodiæ honestis parentibus ortus, abstinenciam adeo coluit, ut puer semel tantum in die cibum sumeret, nocte vero orationi vacaret. Anno vigesimo sexto, monasticam vestem induit in cœnobio Valaamico; unde anno 1487 in solitudinem Svirensensem contendit, et monasterium hujus nominis in-

stituit; quod cum titulo hegumeni rexit. Cujus munere dum fungeretur, summæ humilitatis exempla fratribus dedit. Paupertatis imprimis amantissimus veste, centies resarta utebatur. Tandem virtutum fama clarus, die, quam præseivisse dicitur, ex hac vita migravit, anno 1535, ætatis suæ octogesimo quinto. Vitam ejus scripsit Herodion, Svirensis monachus.

Cfr 4) Prolog. ad h. d. 2) Dict hag., pag. 17. 3) Philaret., Hist. eccl. Russ., III, pag. 168.

DIES XXXI.

*Ex Ostromi-
rano.*

DEPOSITIO VENERANDÆ ZONÆ SS. DEIPARÆ IN CHALCOPRATIIS (*Ita fere omnes cum Bas. CP. GP. Pg. Flor. Msq. Goth. Vind. Mg.*).

Ex variis.

SS. PP. Alexandri, Joannis et Pauli, patriarcharum Constantinopolitanorum (*Chil. cum CP. Pg.*). S. Gennadii, patr. CPolitani (*Men. Kal.*). S. Cypriani, ep. Carthaginensis et mart. (*Men. Kal.*).

† MM. Felicis, Januarii, Septimini et Fortuniani (*Sirm.*). † MM. Menæ, Fausti, Andreae et Heraclii (*Chiff.*). † Quatuor martyrum Pergæ (*Chiff.*). † Triginta sex martyrum Nicomediæ (*Chiff.*). † Diadochi, mr. (*Chiff.*). † Philæorti, mr. (*Chiff.*). † Septem virginum Gazæ (*Chiff.*). † Synaxis SS. Deiparæ in Neorio (*Mg.*). † Cælestini, papæ (*Dom.*).

OBSERVANDA.

*Depositiō Zo-
næ B. M.*

In codice Assemani glagolitico legitur ita : *Depositiō venerandi cinguli SS. Deiparæ, quod in sacra arca (krabii ἀγία σφόδρα) in Chalcoopratiis adservatur.* Vide quæ de hac solemnitate adnotarunt Bollandiani in prætermisissis ad hanc diem. — De æde

B. V. in Neorio consule Cangii CPolim Christianam, l. iv, pag. 88. — S. Cælestini, Romani pontificis, nomen latine scriptum invenitur in Menæis mss. PP. Prædicatorum, quibus olim usi sunt Bollandiani.

*S. Cælestinus,
papa.*

Synaxis. B. M.

MENSIS SEPTEMBRIS.

DIES PRIMUS.

*Ex Ostromi-
rano.*

MEMORIA S. SIMEONIS STYLITÆ (*Omnes cum Bas. CP. Hier. GP. Sirm. Med. Pg. Mg.*). SANCTARUM QUADRAGINTA MULIERUM, MONIALIUM (*Prol. Men. Cap. Kal. cum Bas. Sirm. Mg.*). S. AMMONIS (*Men. Prol. Cap. Hor. Kal. cum Bas. Sirm.*). S. AITHALÆ, MART. (*Mst. Ps. gloss. Cap. Men. Hor. Kal.*). OBDORMITIO JESU NAVE (*Prol. Hor. Cap. cum Bas. Sirm. Mg.*). NOVI ANNI ET INITH INDICATIONIS (*Ass. Tern. Par. Og. Cap. Ps. Prol. Hor. Kal. cum Bas. CP. Hier. GP. Sirm. Med. Mg.*).

Ex variis.

S. Marthæ, matris S. Simeonis Stylitæ (*Mst. Men. Prol. Cap. Hor. Kal.*). SS. Callistæ et Evodi ac Hermogenis ejus fratrum (*Prol. Kal. Cap. Hor. cum Sirm. Mg.*). Festum SS. Deiparæ incendii (*Prol. cum Anth.*).

† Prisci et Adjutoris (*Neap.*). † Euanthiæ (*Sirm. Anth.*). Festum B. M. Chalcoopratiis (*CP.*).

OBSERVANDA.

*S. Simeon
Stylita.*

Totius anni ecclesiastici exordium ducunt Græci et qui eos passim sequuntur, Bulgari, Serbi et Russi, a mense Septembri, qui cæteros menses omnes, uno Octobri excepto, festorum et commemorationum numero facile superat; quippe nullus vacat dies, sed singuli eorum stas festivitates habent, easque quandoque quinas et senas. Et quidem primum hunc diem auspicatur in cod. Ostromirano S. Simeon Stylita, styliticæ professionis parens, consonantibus cæteris omnibus, quotquot inspicere licuit, Kalendariis, sive Slavicis sive Græcis; si excipias marmor Neapolitanum, in quo recolitur memoria SS. Priscæ et Adjutoris magnæ in regno Neapolitano famæ, quodque cæteroquin Latinos mores ex parte prodit. In Mstisl. additur nota discriminans: qui

in Mandra (v ograde, græce ἐν μένδρα, hoc est in septo). In Prologo ms. bibl. synodalis Mosquensis, signato n° 247, æque ac in Prologo recenter ibidem excuso de S. Simeone legitur: *et obiit in Laura, quæ nuncupatur Oyrada (Mandra).* Hinc titulus archimandritæ, quem passim præfert Simeon, præter totius historiæ fidem, rectius *Mandrita* nuncupandus; quum locus ille, ubi certabat, *Mandra* dictus sit, non appellativo, sed proprio nomine, undecunque demum illud acceperit. Fuit porro S. Simeon, Arabum Hirensum apostolus, ut videre est in Act. SS., Octobr. tom. X, pag. 684 et seq. Præter hunc stylitici ordinis parentem duo alii exstiterunt ejusdem nominis Stylitæ, quorum alter Junior seu thaumastorita colitur 24 Maii, alter fulmine tactus, sabbato Tyrophagi.

rophagi. In Menologio Mosquensi legitur copiosa Vita hodierni stylitæ, ex variis auctoribus excerpta, Antonio, Theodoreto, Evagrio, Metaphraste, Nicephoro Callisto, Cedreno et ex magno Menologio Macarii, metropolitæ, hactenus manuscripto; quibus addi poterat Cosmas, presbyter Syrus, atque sancti Simeonis familiaris. Tum de annis, quos sive in columna, sive alibi egerit Simeon, disseritur his verbis: *Juxta quosdam, ait, steterit in columna annos quadraginta septem, aliis quadraginta tantum annos concedentibus. Nos autem totius in variis columnis stationis reperimus annos octoginta, uti diserte legitur in libro, Convivio spirituali dicto. Teste enim Triphologio Leopolitano, universos vitæ suæ annos habuit centum et tres, monachus factus anno ætatis decimo octavo, styliticam vero vitam aggressus anno vigesimo aliquantulum exacto, postquam triennio in maceria prope vicum Talanissam (lege Teledensem) inclusus mansisset. Verum audiendus est potius eruditissimus Assemanus, qui ex Cosma, biographo Syro, accuratissime statuit S. Simeonem, quum annos novem in monasterio Teledensi exegisset, decemque præterea in Mandrax angulo, cæpisse in columnis stare, brevioribus quidem per annos septem, altiori vero cubitorum quadraginta per triginta annos, donec ad cælum evolavit 2 Septembris, anno Christi 450; adeoque in columnis brevioribus stationem aggressus anno 425; a quo stylitarum institutum sumpsit exordium. Illud etiam ex eodem Cosma discimus, Simeonem obiisse non prima septembris, ut vulgo traditur, sed secunda, et quidem feria quarta, hora undecima; Antonium vero, qui magistrum suum feria sexta obiisse tradit, hallucinatum esse, quod corpus S. Simeonis feria sexta Antiochiam delatum fuit, ut Acta Syriaca testantur; atque adeo diem Translationis corporis pro die mortis ejus supposuisse. Sed de Simeone satis. Plura cupientes evolvant Assemani Acta Martyrum Oriental. et Occid., t. II, a pag. 227. In officio diei liturgico canitur canon, auctore Joanne Damasceno. — S. Ammon, diaconus, atque sanctarum 40 virginum et martyrum, quæ hoc eodem die coluntur, magister, passus est Heracleæ in Thracia, sub Licinio tyranno. — S. Aithalam, quem Ostr. amanuensis *Italam* corrupte vocavit, nusquam reperiri asseverat commentariorum in hoc Kalendarium auctor, neque in Menologio Basilii, neque in Macariano, neque in hodierno; legi tamen in Euchologio Græco kalendis Septembris. Miror, virum alioquin non*

ineruditum talia scribere potuisse: nam S. Aithalæ nomen bis proponitur in Menologio Basilii, semel ad 3 Novembris una cum SS. Acepsyma et Josepho, juxta ac in Menologio et Prologo hodierno, ut taceam Kalendaria a me superius in titulo diei allata; et iterum ad xi Decemb. una cum Apsæo, diacono. Cæterum sicuti *Italam*, ita etiam *Aithalum*, *Aithalam*, *Æithalam*, *Aitallaham* corruptas esse formas genuini nominis Aithilahas, jampridem observaverat Assemanus. Non Græcum, sed Syriacum vocabulum est, duabus vocibus constans *Aithi*, id est *adduxit*, et *Alaha*, *Deus*. Sed de eo opportunior dicendi occasio erit ad 3 Novembris, quamvis nec iste dies fuerit ei obitualis, sed 27 Maii. — Discrepant Kalendaria in indicando sexu Callistæ martyris; aliis enim est vir, ut auctori Prologi, aliis femina, ut Menologio et Versinskio. Dirimant litem otiosi. — In codd. Mstislav. et Vindob. annuntiatur festum B. Mariæ modo generico: *Memoria S. Deiparæ*, sine alio additamento; in CPolitano indicatur locus solemnitatis, *Chalcopratiæ* aedes; at in Capp. Hor. Menol. Prologo et passim additur nota: *in Miasinis*. Quid igitur? duplicem ne admitteremus solemnitatem an unicam? Unicam commendare videtur antiquus codex Nanianus, in quo habetur ita: *γίνεται δὲ καὶ σύναξις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τοῖς Χαλκοπράτοις ὑπὲρ Μιασινῶν, celebratur etiam festum SS. Deiparæ Miasenorum in Chalcopratis*, nempe in memoriam iconis B. Mariæ, e lacu Gazur emersæ, quo projecta fuerat tempore Leonis Isauri, iconomachi (717-741). Erat porro lacus iste ad monasterium Miasinum, non procul ab urbe Melitina in Armenia situm. Addunt Menæa emersisse iconem centum annis post, imperante S. Theodora, et tunc coli cœptum esse primo Miasinis, dein etiam in urbe regia. Atque hac ratione conciliantur inter se diversæ in speciem codicum lectiones. Jamvero si festum hoc celebratum fuit Constantinopoli nonnisi centum annis post tempora Leonis Isauri; sequitur profecto solemnitatem B. M. Chalcopratiæ, de qua in Kalendario CPolitano Morcellii, esse prorsus distinctam a priore, quum constet hosce fastos octavo sæculo dimidiato nequaquam esse posteriores. Propterea seorsim utramque festivitatem expressi in titulo diei. Hinc colligitur quoque, in Mst. agi de festo B. M. Miasinorum, non secus ac in Naniano et cæteris recentioris ætatis Kalendaris. Cæterum minime prodigiosam fuisse prædictæ imaginis conservationem existimat Morcellius, tom. I, pag. 146.

DIES II
SEPTEMBRIS.

S. Callista et
soc.

Festum B. M.
Miasinis et
Chalcopratis.

S. Ammon.

S. Aithala.

DIES II.

Ex Ostromirano.

MEMORIA S. MAMANTIS (Ita fere omnes cum Bas. Neap. GP. Hier. etc.). EODEM DIE MEMORIA SS. JOANNIS ET PAULI, EPISCOPORUM CPOLITANORUM.

Ex variis.

SS. Joannis Jejunatoris et Pauli Junioris, epp. CP. (Par. I, Prol. Men. Og. Vat. uterque, Cap. Kal. Eph. Hor. cum Bas. Hier. GP. Nan. Goth. Pg. Flor. Sirm. Maz. Mg.). SS. MM. Juliani, Philippi et Theodotæ (Assem. cum Sirl. Mg.). SS. martyrum 3618, Nicomediæ (Prol. Kal. cum Sirm.). SS. Theodoti et Rufinæ, parentum S. Mamantis (Kal. Man.). B. M. Kalugensis imaginis festum (Deb.).

† Eutychiei, mart. (Mg. Sirl.). † Eutychiani, mart. (Mg. Sirl.). † Hesychii, mart. (Mg. Sirl.). † Leonidis, mart. (Mg. Sirl.). † Philadelphi, mart. (Mg. Sirl.). † Pantagapæ, mart. (Mg. Sirl.). † Melanippi, mart. (Mg. Sirl.). † Eleazari, presbyteri, et Phinees (Sirm. Mg.). † Diomedis, mart. (Sirl.). † Aithalæ et Ammonis (Sirm.). † MM. Evodi, Callistæ et Hermogenis, fratrum (Sirl.).

OBSERVANDA.

S. Mamantis.

S. Mamantis, martyris, nomen exhibent fasti pene universi, sive Græci sive Slavici, non tamen eodem modo omnes. *Memoria* notatur in Ostromirano; at *passionis* nota præfigitur in Mst. et Rum., accedentibus aut potius prælucentibus Bas. et CPolitano. In CPolitano præterea nuncupatur

hieromartyr. Hunc, quod quinquennis primum pronuntiaverit latine *Mama*, ideo dictum esse Mamantem, tradunt post magistros suos Græcos Slavi in Fastis, Prologo, Menologio, Anthologio. Fabula. In officio diei huic proprio canitur canon, auctore Theophane. — Difficultatem pariunt

DIES III
ET IV
SEPTEMBRIS.
SS. Joannes
et Paulus,
patr. CP.

riunt nomina Joannis et Pauli, patriarcharum CPolitanorum, quæ hodie leguntur in cod. Ostromirano, quum nullam notam præferant qua ab aliis discriminentur. Equidem putabam initio intelligendos esse Joannem Jejunatorem et Paulum Juniorem, quos plerique Fasti exhibent ad hanc diem; verum quominus id pro certo haberem, obstitit Kalendarium CPolitanum Morcellii, in quo præter hoc patriarcharum par commemorantur secundo loco duo alii cognomines, eodem prorsus modo quo in cod. Ostromiri. Duplicem itaque classem instituendam esse prudentius duxi. Quod si quæretur, quinam sint hi Joannes et Paulus, an et a Jejunatore et Juniore alii? responsum difficile est. Juxta Morcellium, intelligendi sunt Joannes Cappadox, hujus nominis secundus, et Paulus I, martyr, sub Constantio multa ab Arianis passus. Prior passim colitur die 30 Augusti, et summis laudibus celebratur ab Hormisda, papa, et a Sophronio Hierosolymitano. Posterior autem, confessoris titulo vulgo distinctus, celebratur seorsim sexta Novembris, ut hic dies sit translationis ejus reliquiarum anniversarius. Mihi præplacet Paulus hujus nominis tertius, eam potissimum ob rationem, quod Paulus I vulgo martyris aut confessoris nota soleat distinguui, dum hodiernus antistes nec confessoris, nec Junioris titulum præfert. — Sed nec omnino liquet, cuinam proprie conveniat cognomen Junioris seu Novi. Assemanus nihil dubius tribuit illud Paulo II, hæretico; quod falsum esse, nedum absurdum, recte pronuntiavit Morcellius, patriarchæ Monothelitæ Paulum III, sanctissimum utique patriarcham, potiore sane jure substituens.

SS. Joannes
Jejunator et
Paulus Novus,
patr. CP.

At ne hic quidem pro certo statui potest, quum Junioris titulum non minore jure sibi vindicet Paulus IV, Cyprius, quem cum Joanne Cappadoce et Alexandro Menæa Græca referunt ad 30 Augusti, et iterum ad 20 Augusti, sed solum his verbis: *Memoria S. P. N. archiepiscopi CPolitani Pauli Novi*. Demum, ut verum fatear, confusa sunt quæ de Paulis traduntur apud auctores; nec lucem, sed tenebras affudit auctor russus in adnotationibus ad hunc diem Kalendarii Ostromirani. De S. Joanne Jejunatore plura in utramque partem conscripta sunt, quam ut aliquid superaddendum habeam. Illud tamen lectoris in memoriam revocabo, quod egregius Joannis fautor, Morcellius, ex Falconio refert in commentariis ad hunc diem, t. I, pag. 120: quum nempe quæstio de græcanico Joannis cultu Romæ fuisset instituta apud cardinales qui de librorum orientalium editione cognoscunt, auditis doctorum virorum sententiis, consensisse patres nihil esse immutandum. Prætereundus non est codex Assemani glagoliticus, in quo hæc leguntur: *S. martyris Mamantis et Juliani, Philipi et Theodotæ, et sanctorum Patrum nostrorum CPolitanorum Joannis Jejunatoris et Pauli Novi*. — Non conveniunt Kalendaria in assignando numero martyrum Nicomediæ; in Sirm. numerantur duplo fere plus, quam in Prologo et Menologio excuso. — De S. Theodota, quam Assemanus Theodoram, nescio quo jure, vocat, Fasti Slavici communiter agunt die 17 Septembris et 22 Octobris. Kopitarus legit: *Theodosia*. In Sirm. nominantur Theodotus, Junius (lege Julianus) et Aithala, de quo actum pridie. Apud Sirletum Theodota desideratur.

SS. MM. Nicomedienses.

S. Theodota.

DIES III.

Ex Ostromirano.

MEMORIA SANCTI ANTISTITIS ANTHIMI, NICOMEDIÆ (*Mst. Assem. Rum. Tern. Prol. Men. Hor. etc. cum Bas. Hier. GP. Vind. Goth. Flor. Sirm. Maz. Mg. Sirl.*). ET S. BASILISSÆ, MART. (*Assem. Prol. Kal. Menol. cum Bas. Sirm. Med. Mg. Sirl.*).

Ex variis.

S. Theoctisti, socii S. Euthymii (*Chil. Prol. Men. Og. Eph. Hor. Kal. Leop. cum Nan. Sirm. Med. Sirl. Mg.*). S. Aristionis, ep. Alexandriae et mart. (*Prol. Kal. cum Bas. Med. Sirm. Mg. Sirl.*). S. Thebæ (*Menol. Kal.*). Inventio corporis Zosimi Solovecensis. (*Mur.*).

† Zenonis, mart. (*Mg. Sirl.*). † Charitonis, mart. (*Mg. Sirl.*). † Stephani, abbatis Trigliensis et confes. (*Med. Sirm.*). † Constantini Junioris, imperatoris (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Anthimus.

In cod. Ostromirano habetur: *memoria S. Athanasii, ep. Nicomediæ*; ubi Athanasio substituendum esse Anthimum, nemo non videt. Nos correctam lectionem dedimus supra, lectorem hic admonere contenti. In Kalendario Mosquensi adduntur socii sequentes: Theophilus, diaconus, Dorotheus, Mardonius, Mygdoniüs, Petrus, Indis, Gorgonius, Zeno, Domna, virgo, et Euthymius. In Mst. et Rum. signatur *passio*, uti in Menologio Basilii. — S. Thebam, diaconissam, a S. Paulo laudatam, distinguunt Menolog. et Kal. a Bebea, sorore S. Tuthaelis, martyris, de qua agitur ad diem quintam. Cæterum omnia sua deprompsit hodiernum Menologium ex Martyrologio Romano, quo solo nixum est in citanda S. Theba. — Duos

potissimum viros colit monasterium Solovecense, in Mari Albo situm, Zosimum et Sabbatium, fundatores suos. De priore actum est 17 Aprilis, quo obiit; de secundo sermo versabitur 27 Septembris, qui ei ultimus fuit. Hodie tertiam solemnitatem refert Muraviev in Vitis suis, inventionis corporis Zosimi anniversariam; fatetur tamen eam nuspiam celebrari præterquam in cænobio, quod instituit Zosimus; imo ne verbum quidem profert de ipsamet corporis inventionem; ita ut narrationem suam quantocius expromere potius, quam de hodierno festo agere voluisse videatur. — Ut pridie S. Stephanus, confessor, in Menæis Mediolanensibus, ita hodie S. Constantinus, imperator, *novus apostolus* prædicatur in Sirmundianis.

Zosimus Solovecensis.

Constantinus, imperator.

S. Theba.

DIES IV.

Ex Ostromirano.

SS. MARTYRUM BABYLÆ ET INFANTUM (*Prol. Man. Horol. cum Bas. CP. Hier. GP. Goth. Pg. Sirm. Maz. Mg. Sirl.*). ET S. HERMIONES (*Assem. Prol. Chil. Horol. cum Basil. Nan. Sirm. Maz. Med.*). S. MOYSIS DEUM VIDENTIS (*Prol. Hor. Kal. cum Bas. Nan. Maz. Med. Sirl. Mg.*). S. ROMANI (*Prol. cum Sirm.*).

Ex variis.

S. Babylæ, ep. Nicomed., et 84 sociorum (*Prol. Tern. Chil. Hor. Man. Og. Kal. cum Sirm. Med. Maz. Sirl.*). SS. MM. Theodori Juliani, Ammiani et Oceani (*Prol. Mst. Kal. cum Bas. Sirm. Mg.*).

Mg. Sirl.). S. Abdiæ (*Assem.*). S. Eutyichidis, filiæ S. Philippi, apostoli (*Chil. Prol. Horol.*). Festum iconis B. Mariæ Virg. quæ incombustus rubus dicta est (*Kal. Verš.*).

† MM. Petronii, Zarbeli seu Sarveli, Tuthael et Bebææ (*Maz. Mg. Sirl.*). † MM. Theotimi et Theoduli (*Mg. Sirl.*). † Martyrum 3628 Nicomediæ (*Sirm. Mg. Sirl.*). Josephi, fundatoris monasterii Casularum. † Alexandri, mart. (*Neap.*). † (*Taur.*). Charitinæ, mart. (*Msq. Maz. Mg. Sirm. Sirl.*).

DIES V
SEPTEMBRIS.

OBSERVANDA.

Solent in synaxariis distingui duo sancti hujus nominis; quorum alter cum tribus pueris, Urbano, Prilidiano et Apollonio, alter cum octoginta quatuor sociis martyrium consummasse perhibetur. In Prologo uterque dicitur fuisse antistes Ecclesiæ Antiochenæ; et quidem prior patriarchæ titulo ornatur, scilicet qui cum tribus pueris passus est. Jam, quod ad pueros spectat, non quatuor, ut in Prologo Rumiantsoviano, nec post S. Hermionem, uti in Synaxario Ostromirano, sed tres tantum et immediate post S. Babylam erant ponendi. In Ostromir. habetur ita: *Passio SS. MM. Babylæ et Hermiones et puerorum*. In Ternob. legitur: *S. hieromartyris Babylæ*; unde difficile eruas, uternam e duobus sit intelligendus, cum uterque dicatur fuisse episcopus. — S. Hermione, filia erat S. Philippi, unius ex septem diaconis, a Græcis vulgo apostoli dicti; et soror S. Eutyichidis. Hermionem mutavit codex Assemanianus in *Heremnonam*; Assemanus vero, quod pejus est, a Russis *Seremionim* vocari asseverat. — Idem codex Assemani glagoliticus legit *Miseotum* loco Moysis. — S. Romani loco Romulum seu Romilum ponendum esse conjicit Nevostrujev; quem re quidem vera die sexto hujus mensis referri a pluribus synaxaristis videbimus modo; nihilominus retinere placuit S. *Romanum*, cum apertis-

sime designetur non modo in Prologo, sed etiam in sequenti clausula Synaxarii Sirmundiani perantiqui, de S. Hermione dicentis: *Ejus synaxis peragitur in æde ipsius* (id est Hermionis) *prope S. Romanum, ubi celebratur eadem die festivitas SS. Petronii, Charitinæ et Eutyichidis, qui cum S. Hermione simul passi sunt*. — In cod. Assemaniano habetur *Theodorus*, uti in Prologo et Calendario Mosquensi, anno 1818 typis synodali-bus edito, legimus *Mianum* et *Cianum* pro Ammiano et Oceano. His, præter Julianum, additur in Menæis et apud Sirletum Centurio quidam, imo Centerio, quasi nomen proprium esset, non appellativum. — De S. Abdia, martyre, quem Assem. codex annuntiat ita: *martyr in Abida*, perinde ac si Abida non personæ, sed loci nomen esset, vide-sis diem sequentem. — S. Charitinam reperiri ad hanc diem in Synaxario quodam Græco bibl. synodalis Mosquensis, testis est Nevostrujev; apud Sirletum et in Menæis jungitur cum Tathuele et soc.; in Menæis Sirmundi mss. sociatur cum S. Petronio et sanctis sororibus, Eutychide et Hermione. — S. Simeon Stylita translatus est hic in Martyrologio Basilianorum Italo-Græco, ex die 1 Septembris. — Legesis quæ de Josepho scripsit bonæ memoriæ P. Tinnebroeck, Act. SS., t. VIII Oct., p. 277; insuper Taur. bibl. t. I, p. 508.

S. Theodorus.

S. Abdias.

S. Charitina.

S. Simeon.

Joseph.

DIES V.

PASSIO SANCTI ZACHARIÆ, PROPHETÆ (*Ita omnes cum Bas.*).

S. Glebi, principis Muromensis, occisio (*Rum. Men. Kal. Prol. ms.*). SS. mart. Urbani, Theodori, Medimni et soc. (*Men. Kal. Prol.*). S. mart. Abdiæ seu Abidæ (*Prol. Man. Kal. cum Bas. Mg. Maz.*). SS. mart. Tuthaelis et Bebeæ, sororis ejus (*Prol. Kal. cum Bas. Neap. Sirm. Med. Maz.*). S. mart. Sarvili (*Prol. Men. Kal. cum Mg.*). S. Petri Athirensis (*Men. Kal. cum Mg. Sirm.*). SS. mart. Juventini et Maximi, militum (*Men. Kal.*). S. Raidis mart. (*Prol. Men. Kal. cum Mg. Sirm.*). Annæ, ducissæ (*Hag.*). [S. Joannis Rylensis].

† Cyrilli, ep. Gortynæ (*Sirm.*). † Benjamini, diac. (*Sirm. Med. Maz.*).

OBSERVANDA.

Erravit profecto eminent. Baronius, aiens Zachariam, prophetam, coli hoc die a Græcis; nam sanctum parentem Joannis Baptistæ, non prophetam cognominem veteris Testamenti, celebrari hodie aperte testantur omnia Kalendaria. In Ostr. et Rum. annuntiatur ejus *passio*, in Mst. tantummodo *memoria*. — S. Zachariæ jungitur in Horol. Počajovensî Elizabeth, conjux, uti in Martyr. Romano ad 5 Novembris, non ea ratione, quod una eademque die uterque migraverit e corpore; sed, ut advertit Baronius, cum ejus natalis certæ diei ignorantia aliquando ejus memoria fuerit prætermissa, consultius visum est eam viro suo conjungere. — S. Glebi, seu Davidis, nomen inscriptum est in Prologo Rum. sæculi xiii, et in alio ms. anni 1348 et passim; in Rum. vocatur princeps *Russus*. Interfectus est 5 septembris a fratre suo Sviatopolco anno 1013, quo et Borisus. De utroque fusius dictum ad 24 Julii, quo occubuit Borisus. — Varie profertur nomen S. Abdæ, episcopi. Abidas vocatur in Assem. pridie. Idem est ac Abdias aut Audias aliorum codicum; de quo copiose disserit Assemanus Act. Orient., t. I, pag. 141 et seq. Ergolam civitatem, martyrii palæstram, indicat cum Sirm. auctor Prologi et Mosquensis. — Tuthael et Bebea, Slavis

Thiphael et Thibea, imo Fifael et Fivea, laudantur in Prologo, tacentibus cæteris. In Neap. habetur: *passio S. Thuthail et provi*; qua ultimo voce S. Probum significari suspicatur Sabbatinus. — Ad 13 Sept. refertur alius Petrus, cognomento Atroensis; unum eundemque esse statuit Menolog. Mosquense. Dictum est autem alibi, ad 12 Januarii, Petrum, qui Atroæ, non alium esse a Petro Abselamo; ac proinde hallucinari eos qui ex uno duos aut etiam tres conflent. — Urbano adduntur in Kalend. Mosq. septuaginta socii, ex ordine clericali; in Prologo et Menæis Græcis numerantur octoginta, *ex ordine presbyterorum et diaconorum*. — S. Olai, regis Sueciæ filia, nomine Anna, uxor erat Jaroslai I, magni ducis; cujus memoria recolitur bis in anno, 10 Febr. qua de ea actum est, et 4 Octobris; præterea olim assignabatur ei dies præsens, quemadmodum id conjicere licet ex vetustis iconibus, quæ hodie-dum in templo Sophiensi Novgorodiæ asservari dicuntur in Dict. hagiol., edit. 1863, pag. 23. — Antequam Vitas sanctorum Slavorum, sicubi den-tur, proferat Muraviev, solet brevissimas præmit-tere annuntiationes sanctorum Ecclesiæ Græcæ, qui singulis diebus præcipue coluntur etiam a Russis. Ad quintam igitur Septembris, facta

S. Petrus
Athirensis.

SS. Urbanus
et soc.

Anna.

S. Joannes
Rylensis.

Octobris Tomus XI.

25

commemoratione

S. Babylas,
uterque.

S. Hermione.

S. Moyses.

S. Romanus.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

S. Zacharias.

S. Elizabeth.

S. Glebus.

S. Abdias.

SS. Tuthael et
Bebea.

DIES VI
ET VII.
SEPTEMBRIS.

commemoratione SS. Borisi et Glebi, tradit ille hac eadem die recoli in Ecclesia Bulgara memoriam obitus S. Joannis Rylensis, cujus festum agitur ad 19 Octobris. Jamvero S. Joannem Rylensem ad cælum migrasse die 18 augusti, ostendi

ex Fastis Serbiceis ad illam diem, nec uspiam alibi legere mihi licuit sanctum hegumenum Rylensem obiisse 3 septembris, ut hallucinari Muravievium credam.

DIES VI.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

PASSIO SANCTI EUDOXII, MARTYRIS (*Assem. Par. Zogr. Prol. Og. Men. Hor. Kal. cum Bas. CP. Hier. GP. Nan. Flor. Msq. Sirm. Chiff. Mg.*).

Miraculi S. Michaelis, archangeli, Chonis (*Mst. Rum. Ass. Tern. Par. Zogr. Siš. Og. Men. Prol. Hor. Kal. etc. cum Bas. Goth. Msq. Pg. Nan. Mg.*). S. Romili, alias Romuli, mart. (*Prol. Men. Kal. cum Med. Maz. Sirm. Mg.*). SS. MM. Zenonis et Macarii (*Kal. Prol. cum Med. Maz. Sirm. Mg.*). S. Archippi (*Cap. Ps. Kal. Hor. Anthol.*). SS. MM. Fausti, presb., Abibi, diaconi, et tredecim sociorum (*Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Med. Mg.*). S. Charitonis (*Ass.*). S. Cyriaci, mart. (*Prol. Kal.*). S. Cyrilli, ep. Gortynæ et mart. (*Prol. Kal. cum Nan.*). S. Davidis, olim latronis (*Men. Kal. Prol.*).

† Christinæ, mart. (*Neap.*). † MM. mille et viginti quatuor ac Calodatis (*Mg.*). † MM. Urbani, Medimni et Theodori (*Med. Mg.*). † Fantini Thessalonicensis (*Itg.*). † Dedicatio ecclesiæ B. M. in Deutero (*Mg.*). † MM. Andreæ, Andronici, Dionysii, Andropelagiæ, Theclæ, Theoctisti, Naucleri et Cyriaci (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Eudoxius.

S. Eudoxius, cujus solius festum annuntiatur in Ostrom., præfixa nota passionis, martyrii sui socios habuit Romilum seu Romulum, Zenonem et Macarium, Basilissam, uxorem suam, Calodatem et alios numero 1104, juxta quosdam 1109, aut etiam decemmillia, Melitinæ in Armenia. Quatuor primi passim conjuncti referuntur. — In Siš. habetur: *Synaxis SS. Michaelis et Gabrielis*. Miraculum Chonis in Phrygia patratum fuit precibus S. Archippi paramonarii, qui ad ædem S. Archangeli eremitarum more exercebatur, atque ideo hoc eodem die commemorari solet in Fastis. In codice Assemani glagolitico, facta mentione SS. Eudoxii et Charitonis, additur quidem hodierni festi commemoratio, at characteribus Cyrillianis, manuque recentiore adscripta. Ex quo additamento recentioris ævi colligit Assemanus hunc codicem ante institutam festivitatem fuisse exaratum. Nimium, adeoque nihil

probat. — Præter Abibum, diaconum, martyrii collegas habuit Faustus Andream, Cyriacum cæterosque, ultimo loco a me relatos ex Græcorum Menæis excusis; qui sane generica illa formula et aliorum 13 sociorum comprehensi sunt. — S. Christinam profert hoc die marmor. Neapolitanum; sanctam Charitinam nominat cod. Ostromiranus ad diem sequentem, unde recentiores transtulerunt ad 3 Octobris. Equidem utramque suspicor esse eandem, nomine paulum immutato; sed hoc longiore inquisitione indigeret, quam ut fert scopus mihi propositus. Christinam Tyrensem, de qua dixi ad 24 Julii, intelligenam esse conjicit Sabbatinus. — Non ignota fuit Cangelio festivitas B. M. in Deutero, qui eam in domo S. Irenes celebratam fuisse tradidit in sua CP. Christ., lib. IV, pag. 87, ed. reg.

SS. Faustus et soc.

S. Christina mart.

Festum B. M. in Deutero.

Miraculum Chonis.

DIES VII.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

PASSIO SANCTI SOZONTIS, MARTYRIS, SUB MAXIMIANO, IMPERATORE (*Ita omnes cum Bas. Hier. GP. Vind. Mg. Sirm. Maz. Med.*). ET SANCTÆ MARTYRIS CHARITINÆ.

S. Euppsychii, mart. (*Men. Prol. Siš. Kal. cum Bas. Med. Sirm. Maz. Mg.*). SS. ap. Evodi et Onesiphori (*Men. Kal. Prol. cum Mg.*). S. Lucæ, heg. (*Men. Kal. Prol. cum Sirm. Mg.*). S. Joannis, ep. Novgorod. (*Men. et Man. Kal. Prol.*). S. Eudoxii seu Eudocimi (*Chil. Ephem.*). Profestum Nativitatis B. Mariæ (*Ass. Og. Kal. Hor.*). S. Stephani, papæ Rom. et mart. (*Prol. cum Med. Maz. Clar. Mg.*). [Macarii Obručensis (*Hag.*).]

† Patris nostri Eulabii, heg. Salvatoris (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Charitina.

In nullo alio cod. refertur sancta Charitina, præterquam in Ostromirano, aliis eam commemorantibus modo ad 13 Januarii, modo ad 4 Sept., modo ad 3 Octobris. Gregorius, diaconus, qui codicem Ostromiranum exaraverat, non Charitinam scripsit, sed Charitonam, græco scilicet vocabulo leviter corrupto, ut ei non semel accidisse vidimus supra. In cod. Hieros., quod Scholzius edidit, ad 3 Octobris, fit memoria sanctæ Charitis, *Χαριτος* (a nominativo *Χαρις*); in Calipolitano vero sanctæ Charitinæ *Χαριτίνης*; unde mediam quamdam formam efformasse videtur amanuens Novgorodensis. Tolerabilior est ista corruptela, quam plures aliæ, debito loco a me relatæ. Auctor anonymus commentariorum in Kalend. Ostromiranum docet nomen S. Charitinæ se legisse in Prologo quodam Græco mss. bibl. syno-

dalis Mosquæ, ad 4 Septembris; unde colligitur, lectionem Ostromiranam non omnino græcis exemplaribus caruisse. Quid si Christina, martyr, de quo marmor Neap. actum pridie, a Charitina non sit diversa? — Eudocius seu Eudoxius, quem, Russorum morem sectando, Ephemerides Papebrochianæ et Sparwenfeldii mutant in Eudocimum, idem est ac qui celebratur die præcedenti. Nec est cur ad S. Evodum confugiamus cum Kulčinio, qui nec Eudocimum nec Eudocium in tabulis istis inscriptum esse asseruit, aut potius rem sole clariorem negavit. Displicet quoque sententia Assemani dicentis agi de S. Eudocimo justo, cujus festum agunt Græci et Russi 31 Julii. — Fuit S. Evodus, teste Prologo, magnæ Antiochiæ episcopus, sanctique Petri, principis Apostolorum, in sede successor. — In Prologo habetur :

S. Eudoxius.

S. Evodus.

S. Lucas.

betur : Eodem die celebratur memoria dormitio-
nis S. Lucae, qui fuit in diœcesi Lycaoniae tertius
hegumenus monasterii Salvatoris, *profundi fluvii*
dicti. Hæc totidem verbis legere est in Menæis
Græcorum excusis. — Quam ob causam hodie
commemoretur S. Stephanus I, papa Romanus et

martyr, de quo actum ad 2 Augusti, non liquet.
In Prologo legitur brevissimum encomium, ubi
sanctus pontifex dicitur multos baptizasse et gla-
dio occubuisse, quasi præsens dies revera fuerit
martyrii consummati anniversaria. Vide etiam
dicta ad 30 Augusti.

DIES VIII
SEPTEMBRIS.

S. Stephanus
papa.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Joannes seu
Elias, archiep.
Novgorodien-
sis.

Joannes, qui et Elias, Novgorodiæ piis pa-
rentibus Nicolao et Christina natus, ab infantia
in mandatis Dei ambulavit. Factus presbyter,
munus suum in S. Blasii templo tanta omnium
satisfactione obibat, ut, mortuo episcopo Nov-
gorodiæ Arcadio, in ejus locum suffectus
fuerit a metropolita Kioviensi, Joanne, anno
1165, mox ad dignitatem archiepiscopalem ab
eodem evehendus omnium primus. Plures ec-
clesias Deo excitavit, cooperante fratre suo
Gabriele; qui ei deinceps in cathedra Novgo-
rodiensi successit. Plura admiratione digna
narrantur, quibus sanctitatem viri manife-
stare placuit Deo. Inter quæ memoranda est
victoria, quam anno 1170 ope imaginis B. M. V.
precibusque Joannis, episcopi sui, de Suz-

daliensibus reportarunt Novgorodienses, pe-
culiari festivitate ex illo tempore hanc imagi-
nem quotannis recolentes die 27 Novembris.
Enituit etiam castimonia Eliæ. Cum enim
impudicitiae falso culpatus, ratique fuisset im-
positus, adversum flumen ascendit navigium,
appulitque ad monasterium S. Georgii tribus
stadiis ab urbe situm. Quare summo honore in
sedem restitutus est insons præsul. Nec virtute
tantum, sed et doctrina præcelluit Joannes,
ut testantur varia ejus decreta ad ecclesiasti-
cam disciplinam spectantia. Tandem postquam
gregem sibi creditum diu et sancte rexisset,
in cælos migravit, magnum schema indutus,
anno 1186, die 7 septembris. Reliquiæ ejus
inventæ fuerunt die 4 octobris, anno 1439.

Cfr 1) Prolog., Menol. et Veršinski ad hunc diem. 2) Dict. hag., pag. 150. 3) Dict. script. Eccl., I, pag. 257. 4) Hier. Russ.,
tom. I, pag. 70. 5) Kalajdovicus, Monum. lit., pag. 225. 6) Annal. tom. III, pag. 15-19, 125 et 215. 7) Macarius, Hist. Eccl.
Russ., tom. III, pag. 22 et 197.

Macarius
Obrucensis.

Duos Macarios veluti martyres colunt popu-
lares eorum, Russi; alterum metropolitam
Kioviensem et catholicæ religioni addictum,
acatholicum alterum atque Unitati ecclesiasti-
cæ vehementer infensum. De hoc, pro instituto
meo, pauca delibentur oportet, omissis aucto-
rum indigenarum commentis. Natus est Maca-
rius ipso anno 1596, quo sanctam Unionem cum
sede Romana promulgarunt Ecclesiæ Kiovien-
ses duces; monachus factus in monasterio
Obrucensi diœcesis Vladimiriensis in Volynia,
eidem primo per 16 annos, tum monasterio
Kanevensi per annos 12 præfuit, multa que

adversus sanctam Unionem adlaboravit. Quo-
rum laborum mercedem merito tulit anno
1653, quo a Tartaris, monasterium oppidum-
que Kanev invadentibus, variis tormentis af-
flictus ac tandem capite truncatus spiritum
reddidit. Demortui corpus e monasterio Ka-
nevensi Perajaslaviam detulerunt, ubi hodie-
dum jacere, quin et sanationes præstare cre-
ditur a suis. Cæterum cultus incertus, incerta
quoque martyrii causa, quum minime pro fide
christiana occubuisse manifestum fiat ex ipsis-
met auctoribus, quorum nomina hic sub-
duntur.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 154. 2) Muraviev, Sept., pag. 163 et seq.

DIES VIII.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

NATIVITAS SANCTÆ DEIPARÆ (*Ita omnes cum Bas.*).

B. Mariæ Kioviensis, Počajovens, Siamensis et Kurensis imaginis festa (*Deb.*). Beati Nicetæ,
cartularii (*Prol.*). [Luciani Galičensis (*Hag.*)].

† MM. Rufi et Rufiniani (*Mg.*). † Severiani, mart. (*Mg.*). † Artemidori, mart. (*Mg.*).

OBSERVANDA.

Nativitas B. M.

Nativitatis sanctæ Deiparæ, aut his verbis quæ
sua fecerunt codd. Mst. et Rum., aut æquivalen-
tibus terminis, in omnibus Kalendariis hodie ce-
lebratur. In Prologo præterea additur brevissima
declaratio, quæ sic sonat : *Nata est SS. Deipara*
e regia stirpe, et tribu David, a parentibus sterilibus
Joachim et Anna, anno a creatione mundi 5486. In
Menologii Mosquensis editione novissima post
festum SS. Joachimi et Annæ proluxa adjicitur ad-
notatio de genealogia Beatissimæ Virginis, quam
hic expendere nimis foret longum, nec est mei
instituti. Dicam tantum, uti hodie, ita plerumque,
claudicare chronologiam Horologii Počajovens, quæ
ad meliores calculos omnino est reducenda. Est
autem hodierna festivitas e solemnioribus,
imo una e duodecim majoribus, quæ ideo per sex dies

integros durat, incipiendo a septimo septembris
seu a profesto. In officio liturgico canitur duplex
canon, nomine S. Joannis Damasceni et Andreæ,
arch. Cretensis, inscriptus. — Plura hujus Beatis-
simæ Dei matris, festa hodie connexuit Russorum
pietas; quorum præcipuum illustrasse sufficiet.
— Notissima est de Sozonte diacono et quodam
sacerdote, odio ad invicem accensis, historia.
Porro Nicetas ille est, cujus precibus obtemperavit
Sozon, veniamque petiit a sacerdote, ad mortem
usque fraternæ charitatis inimico. In Menologio
translatus est ad diem sequentem, propter solem-
nitatem B. Virginis Mariæ. — De Luciano, mon.
et presbytero, qui obiit hoc die, anno 1653, cfr
Dict. hag. p. 150, ed. 1862.

B. M. Kiovien-
sis imago.

Nicetas.

Lucianus
Galičensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Sophia seu
Sapientiæ fes-
tum.

S. Sophiae festum vocatur ita, quod Dei Fi-
lius, qui est summa sapientia, cum matre

Maria, hoc die celebrat Ecclesia Kioviensis,
dum sacram veneratur imaginem, qua S. Dei-
para

DIES IX
SEPTEMBRIS.

para cum Infante Jesu repræsentatur dextera benedicente, sinistra vero orbem terrarum sustinente. Adest et superscriptio : *Sapientia ædificavit sibi domum, et firmavit columnas ejus*. In parte iconis superiore cernitur Deus Pater, e cujus ore procedunt verba : *Ego firmavi columnas ejus*, simul cum S. Spiritu, columbæ speciem præferente. Utrunque adstant angeli septem præcipui, Michael, archangelus, gladium evaginatum tenens, Uriel cum fulmine, Raphael cum alabastro myrrhæ, Gabriel cum lilio, Salathiel cum rosario, Jegudiel cum dia-

demate, Barachiel cum florum fasciculo. Gradibus templi insistent protoparentes, patriarchæ et prophetæ, suo quisque symbolo ornati. Atque in hunc fere modum repræsentari solet S. Sophia seu Sapientia; non tamen ubique. Novgorodiæ namque omnino aliter pingitur tum Salvator Dominus, tum Beatissima ejus mater. Festum quoque variis diebus peragitur in variis Ecclesiis; Kioviæ in solemnitate hodierna; Novgorodiæ, Mosquæ, Vologdæ in festo Assumptionis; semper tamen die aliquo B. Mariæ Virgini sacro.

DIES IX.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

MEMORIA SS. JOACHIM ET ANNÆ (*Ita omnes.*).

S. Severiani (*Men. Prol. Man. Og. Pp. Cap. Leop. Kal. Hor. Bas. Nan. Med. Sirm. Maz. Mg.*). Memoria tertiæ synodus œcumenicæ (*Kal. Men. Prol. cum Msq. Med.*). S. Theophanis conf. (*Prol. Kal. cum Mg.*). S. Charitonis (*Kal. Prol. cum Sirm. Mg.*). B. Nicetæ (*Men. Kal.*). S. Stratoris, mart. (*Men. Kal. Prol. cum Mg.*). Josephi, heg. Volocensis (*Prol. Men. Kal.*).

† MM. Ammiani, Theodori, Juliani (*Mg.*).

OBSERVANDA.

SS. Joachim
et Anna.

Alibi observatum est, Græcorum Slavorumque morem esse, post solemnitates D. N. Jesu Christi aut B. Mariæ eorum quoque festum agere qui potiores egerint partes in mysterio. Hac itaque lege Nativitati B. M. adnectitur memoria justorum Joachim et Anna, parentum ejus. Et quidem sicuti aliorum, ita hæc quoque solemnitas vocatur *synaxis*, tum in Mst., tum in Rum. melioris notæ Kalendariis; at in Ostr. tantummodo habetur : *memoria*. Apud Græcos eorum venerationem antiquissimam esse, in dubium revocavit nemo; secus

dicendum de Latinis, apud hos enim non ædeo antiquam esse, testantur Bollandiani. Nec favet Sabbatino contrarium asserenti marmor Neapolitanum, sæculi noni monumentum, utpote quod Græcorum mores potius quam Latinorum sectari solet. — Satis innotuit lectori S. Chariton ex iis quæ dicta sunt de eo ad 6 hujus. — S. Stratorem, martyrem, iterato prodire ad 13 Septembris, licet sub nomine Stratonici, auctor est Menologus Mosquensis. — Tertiæ synodi œcumenicæ Ephesi celebratæ diserta mentio fit in eodem Menologio.

S. Chariton.

S. Strator.

Synodus Ephesina.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Joseph, hegumenus Volocensis.

Notissimus hic sectæ Judaizantium oppugnatior floruit altero dimidio sæculi xv. Natus est scilicet anno 1440, die 12 novembris, nobili familia Lithuanie Saninorum oriundus. Septennis litteris addiscendis in scholam traditus, ecclesias potius, quam condiscipulorum consortia adamabat. Quum autem annum ætatis vigesimum ageret, in monasterium Borovscense abiit; ubi, Paphnutio hegumeno, spiritalis vitæ præcepta didicit. Eo itaque magistro adeo in virtutibus profecisse visus est, ut eidem in hegumenatu fuerit subrogatus. Non diu tamen cum fratribus vixit. Cum enim cœnobiticam vitam invehere frustra conatus esset, sociis scilicet reluctantibus, monasterio clam relicto, cœnobium Belozerenense petiit; ubi communis vitæ leges penitus indagaret; aliasque religiosas domos invisit. Tum ad Borovscenses socios redux, cœnobiticam regulam proposuit eis iterum; ast iterum rejectus, in solitudinem Volocensem cum aliquot ex illis secessit anno 1479, ibique cœnobium instituit, et *Regula monastica*, ut vocatur, a se conscripta, dotavit. Dum hegumenus esset, multum adlaboravit in oppugnanda Judaizantium hæresi, quæ ejus ætate passim in septen-

trione grassabatur; nec prius quievit quam erroneis illi a concilio Mosquensi, sua opera convocato, damnati fuissent pœnisque acerrimis plexi. Scripsit etiam contra eosdem librum qui *Illuminator* vulgo nuncupatur, suoque tempore fuit celeberrimus. Propter molestias, a principe Volocensi monasterio suo illatas, rogavit Josephus magnum ducem, ut monasterii patronicum susciperet, conferretque metropolitæ jurisdictionem. Quod quia, inconsulto Serapione, archiepiscopo loci, egerat, interdicto ab eodem subjectus est, mox tamen in gratiam præsulis rediturus. Tandem, cum cœnobium Volocense, quod jam centum socios habebat, annos triginta septem rexisset, ad alteram vitam migravit anno 1515, die 9 septembris. Præter *Illuminatorem*, de quo modo dixi, alia plurima scripta reliquit Joseph, quæ adhuc exstant. Erat enim vir litteris tum sacris, tum profanis bene excultus. Memoria quoque pollebat tanta, ut dum apud Paphnutium degeret et codices liturgici deficerent, totum officium memoriter sine offendiculo decantaverit. Vitam ejus scripsit Dositheus, discipulus, et Sabas, episcopus Savensis et Donensis.

1) Prolog. et Menol. Vers. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 189. 3) Philaret., Hist. Eccl. Russ., III, 167. 4) Idem, Prospectus lit., n° 119. 5) Dict. script. eccles., I, pag. 506 et seq. 6) Muraviev ad h. d.

DIES X.

DIES X.

DIES X XI
ET XII
SEPTEMBRIS.Ex Ostromi-
rano.

ADORATIO SANCTÆ ET VENERANDÆ CRUCIS (Mst. Ass. Tern. Par. I, Zogr. cum Hier. GP. Flor. Vind. Msq.).

Ex variis.

SS. MM. Menodoræ, Metrodoræ et Nymphodoræ (Rum. Par. I, Tern. Zogr. Chil. Og. Pp. Cap. Men. Prol. Hor. Man. Kal. et cæt. cum Bas. Vind. Goth. Pg. Sirm. Maz. Mg. Med.). S. Baripsabæ, mart. (Rum. Men. Man. Kal. Prol. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Med.). S. Pulcheriæ, imperatricis (Men. Man. Kal. Prol. cum Med. Sirm. Mg.). SS. apost. Apollos, Lucii et Clementis (Men. Man. Kal. Prol. cum Mg.). SS. trium mulierum (Men. Kal. Prol.). SS. Petri et Pauli, epp. Niceæ et confes. (Prol. Man. Kal. cum. Med. Sirm.). Andreæ, mon. Vologdensis (Hag.).

† MM. Diodori et Didymi (Med.). † Simonis, ap. (Neap.). † Iæ, mart. (Mg.).

OBSERVANDA.

Adoratio Cru-
cis.

Ante diem festum Exaltatæ Crucis, quod die 14 recolitur, præmittitur ejusdem adoratio tribus continuis diebus, decima, undecima et duodecima. Verba sunt Assemani, quibus satis explicatur lectio codd. Ostr. et Mstisl., qui de sola adoratione crucis agunt, posthabitis sanctorum memoriis. In Rum. præterea adduntur SS. Baripsabe, Menodora, Metrodora et Nymphodora. — In Par. legitur: *Tinodoræ*; in Rum. : *Nyphorodæ*. — S. Clemens additus est Lucio et Apollo ex Prologo et (quæ illum passim sequitur) *Regula* iconographorum. — De S. Pulcheria, augusta, agunt hodie etiam Menæa Græca et præterea ad diem xvii Febr. simul cum Marciano, imperatore, cujus erat conjux.

SS. Menodora
et soc.

S. Clemens.

S. Pulcheria.

Legesis quæ de cultu utriusque disserunt Bollandiani in Actis SS. ad hanc diem, pag. 503. — In Med. et Sirm. nomen Petri desideratur. Hic gnauiter decertabat pro cultu imaginem, sub Leone Armeno, imperatore. — Simonem Zelotem, unum e duodecim apostolis recolunt Græci et Slavi tum 10 Maii, tum die 30 Junii, omnibus apostolis sacro. In marmore Neap. refertur hodie, et quidem præfixa nota *passionis*, quamvis nemo hactenus tradiderit S. Simonem occubuisse 10 Septembris. Unde denuo collige nota illa non constanter indicari diem martyrii. — Pluries jam retulimus S. Iam, martyrem, et iterum nominabimus postridie, concinentibus nonnullis Fastis Slavicis.

SS. Petrus et
Paulus.

S. Simon ap.

S. Ia.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Andreas, mon.
Vologdensis.

Andreas, ex principe Vologdensi monachus, patrem habuit Demetrium Basilidem, ducem Zaozerensem. Duodennis in monasterium Spasokamenense sese abdidit; et anno vigesimo tonsura a Cassiano hegumeno initiatus, quinquennio monasticæ vitæ certamina decertavit.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 26.

Quo peracto, ad aliam patriam migravit 10 septembris, anno 1462. Tribus sæculis post in ecclesiam monasterii Balaamici solemniter translatus fuit, ibique hodiedum cultu ecclesiastico honoratur.

DIES XI.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO S. DIODORI, MARTYRIS (Mst. Ass. Zogr. Men. Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Mg.). SANCTÆ MARTYRIS THEODORÆ (Mst. Rum. Par. Zogr. Prol. Man. Chil. Og. Pp. Kal. Hor. et cæt. cum Bas. Goth. Vind. Pg. Sirm. Maz. Mg. Med.). ADORATIO VENERANDÆ CRUCIS (Mst. Rum. Tern. cum CP. Hier. GP. Flor. Vind.).

Ex variis.

Sanctæ Iæ, martyris (Prol. Man. Kal. cum Bas. Mg. Maz. Med.). S. Euphrosyni (Men. Prol. Man. Kal. cum Mg.). SS. MM. Demetrii, Didymi et Evanthiæ, uxoris ejus, et Demetriani (Prol. Kal.). Translatio corporum Sergii et Germani Balaamensium (Hag. Verš.). SS. MM. Serapionis, Cronidis, et Leontii (Kal. Prol.). SS. MM. Valerii et Seleuci (Prol.).

† Mariæ, mart. in Perside (Sirm.). † Proti et Hyacinthi (Neap.). † Autonomi, mart. (CP. Sirm. Maz.).

OBSERVANDA.

S. Diodorus.

Diodorus socium martyrii habuit *Didymum*, quem referunt Prologus, Kal. Mosquense, Menologium Basilianum et alii; in Men. Græcis excusis additur Diomedes, a cæteris prætermisus. — Martyr et pœnitens Alexandrina, sub virili habitu latebat S. Theodora. — De S. Ia, martyre, sermo fuit nobis non semel; illud quoque notatum, eam a Græcis et Slavis perperam distingui a S. Eudocia. Quid si etiam Maria, cujus meminit hodie Menæum Sirmundi, eadem sit ac Ia, nomine dimidiato? — De Sergio et Germano Balaamicis, quorum recolitur translatio, actum est ad 28 Junii;

S. Theodora
mart.
SS. Ia et Ma-
ria.SS. Sergius
et Germanus.

facta est hæc translatio ex monasterio S. Nicolai Ladogensi in Balaamicum, anno 1718 instauratum. Alteram translationem consignatam quidem legimus in Chronico Sophiensi seu Novgorodensi ad annum 1163, sub S. Joanne, archiepiscopo Novgorodiæ; at eam a scriptore longe recentiore descriptam imo confictam fuisse, testantur iidem auctores indigenæ; qui ipsammet ascetarum Balaamensium Vitam inter fabulas amandant. — Serapio videtur esse errore relatus hodie; nam iterum redit die xiii una cum tribus aliis martyribus, quasi ejus socii fuissent.

S. Serapio.

DIES XII.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO S. AUTONOMI, EPISCOPI (Mst. Rum. Man. Prol. Par. I, Siš. Chil. Og. Pp. Men. Leop. Hor. Kal. cum Bas. Neap. Nan. Pg. Goth. Vind. Flor. Msq. Med.).

Ex variis.

S. Cornuti, ep. Nicomediæ (Ass. Rum. Prol. Kal. Man. cum Bas. Nan. Pg. Msq. Mg. Sirm. Maz.).

DIES XIII
SEPTEMBRIS.

Maz. Med.). S. Juliani, mart. et 40 soc. Ancyrae (*Prol. Man. Kal. cum Nan. 1, Mg.*). S. Theodori Alexandrini (*Prol. Kal. cum Bas. Med. Sirm. Maz. Mg.*). Adoratio Crucis (*Ass. Rum. Zogr. Tern. cum CP.*). [Bassiani Totmensis (*Hag.*). Simeonis Verhoturensis (*Hag.*)].

† MM. Macedonii, Tatiani et Theoduli (*Sirm. Maz. Mg. Med.*). † Danielis in Thasio (*Sirm. Mg. Med.*). † Oceani, mart. (*Mg.*). † Heliæ, abb. in Calabria (*Jtg.*).

OBSERVANDA.

S. Autonomus. In Rum. habetur tantummodo : *et sancti Autonomi*; at in Ostr. et Mst. plenius, ut in Neapolitano.—In Ass. Cornutus vocatur episcopus Leonii, consentiente Lequieno, apud quem audit Coronatus (*Orb. Christ.*, tom. I, pag. 1068). Assemanus putavit *Cornatum* codicis sui glagolitici positum

fuisse pro Cornelio, centurione. Minime. — In *S. Julianus.* Menologio Basilii refertur S. Julianus, etiam martyr, cum 49 sociis. In Naniano 1, seu signato clxvi, habetur distinctius ita *S. Juliani, martyris Ancyrae*, τοῦ ἐν Ἀγκύρῃ; cujus loco Menæa Græcorum Magna ponunt Galatium. Cæterum unus est et idem.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Bassianus,
heg. Totmen-
sis.

Bassianus, in baptismo Basilius dictus, in vico Burtsovo patre agricola natus, monasticam vitam amplexus est in cœnobio Spasomurino, quod in Totmensi civitate adhuc floret. In solitudinem profectus, monasterium Tixnense, a flumine Tixna nuncupatum, instituit, et ex-

structam ecclesiam imagini Salvatoris non manufactæ dicandam curavit. Mansit ibidem ad supremum vitæ suæ diem, hegumeni munere defungens. Obiit anno 1633, die 12 septembris. Cultu ecclesiastico Totmæ jam ab anno 1647 honoratur.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 62. 2) Muraviev ad h. d.

Simeon Verho-
turensis.

Ecce novum nomen, mihi ad ultima fere tempora prorsus ignotum; de Simeone namque Verhoturensi nullum vestigium reperitur in Dictionario Sanctorum Russiæ historico, quod Petropoli prodiit anno 1836; illatus est in novissimam ejusdem operis editionem anno proxime elapso vulgatam ibidem. Floruit Simeon sæculo xvii, degitque procul a patria domo, in finibus Siberiæ, in vico quodam Mercusinsk dicto, provinciæ Permiensis, quin-

quaginta chiliometris circiter a civitate Verhotursk distante. Victum laboribus manuum suarum quærere, licet nobilis sanguinis vir esset; pauperes vestire; paganos ad christianam fidem pertrahere nunquam omisit, ut narrant. Obiit anno auctori incerto dieque; dies vero præsens servat memoriam translationis ejus corporis Mercuševo in civitatem Verhoturenssem. Contigit hæc translatio anno 1704.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 219, ed. 1862. 2) Murav. in Appendice ad mensem Decemb. a pag. 229.

DIES XIII.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

MEMORIA S. MARTYRIS SIMEONIS, COGNATI DOMINI SECUNDUM CARNEM ET ARCHIEPISCOPI HIEROSOLYMITANI (*Mst. cum Nan.*).

SS. MM. Macrobiani, Gordiani et Seleuci (*Rum. Zogr. Prol. Men. cum Bas. Med.*). SS. Menodoræ, Metrodoræ et Nymphodoræ (*Vat. 2*). SS. MM. Zotici, Luciani, Valeriani et Heli (*Prol. Men. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Med.*). S. Cornelii, centurionis et hieromart. (*Rum. Novg. Par. Chil. Og. Pp. Cap. Men. Leop. Hor. Kal. Prol. cum Nan. Msq. Sirm. Mg.*). S. Petri Atroensis (*Men. Kal. Prol. cum Sirm. Med.*). Adoratio vener. Crucis (*Tern. cum CP. Hier. GP. Flor. Goth. Vind.*). Encænâ ecclesiæ Resurrect. Domini (*Men. Cap. cum Pg. Nan. 1, Med.*). Dedicatio Ecclesiæ S. Georgii (*Chil.*). Kethevaniæ seu Ketheonis, reginæ (*Iber.*). S. Juliani, presb. et mart. (*Prol. Man. Kal. cum Bas. Med. Sirm.*). SS. MM. Cronidis, Leontii et Serapionis (*Prol. Kal. cum Mg. Med. Maz.*). SS. Stratonici et Silvani, mart. (*Men. Man. Kal. cum Med. Maz. Mg.*). S. Theodoti, mart., Alexandriæ (*Prol.*). [Hierothei, mon. Athonitæ (*Ath.*).]

† Olympiodoris, mart. (*Sirm.*). † Nicetæ, mr. (*Neap.*).

OBSERVANDA.

S. Simeon.

In cod. Nan. 1, facta commemoratione *Dominicæ post Exaltationem* et *memoriæ S. Simeonis, cognati Domini*, additur continuo : *eadem dominica celebratur memoria sextæ synodi in magna ecclesia*. Illud quoque observandum est, S. Simeonis nomen ter occurrere hoc mense : hodie, 18 et 24 Septembris; sane ob festum Crucis. — Solus Macrobius refertur in Rum. uti Gordianus in Zographico; at Prologus nominat utrumque una cum Seleuco, Cronide, Leontio et Serapione. — Tres ultimi seorsum commemorantur ad diem xi. — In quibusdam codd. indicatur sola adoratio Crucis, omissis nominibus sanctorum. — Non unum est in Calendariis festum dedicationis ædis, S. Georgii megalomartyri dicatæ; et quemadmodum Græci celebrant diem anniversariam ecclesiæ quæ Lyddæ, Russi vero quæ

Kioviæ fuit exstructa, ita forsân monachi Chilandarienses habebant proprium festum in honorem ejusdem martyris, cujus hodie recolebant anniversariam memoriam. — Non tam sanguinis nobilitate, quam præclara morte innotuit Ketheon seu Kethevane, Persis Mariana, Kakhetia regina. Erat illa illustri Bagratidum Mukhranensium genere orta, et uxor Davidis, cujus adversam fortunam ex parte sortita est. Quum nempe David a patre suo Alexandro II, quod thronum usurpasset, maledicto solemniter esset percussus, brevique sceptrum simul cum vita misere amisisset, detenta est Kethevane in domo soceri sui; Theimurazus vero, infantulus ejus, regi Persarum Abazo II, qui eo tempore universæ Kachetiæ et Karthliæ dominabatur, obses datus. Anno 1605, quum ejusdem regis consilio Alexandrum proprius filius

Kethevania et
Luarzabus,
reges Iberiæ.

SS. Macrobianus
et soc.

SS. Seraphio
et soc.

Vigilia.

Dedicatio ædis
S. Georgii.

ejus Constantinus inter convivia dolose trucidasset una cum Georgio fratre suo, natu secundo, (quorum corpora, camelo imposita, Alavendum fuerunt delata,) paternam domum repetiit Kethevane; ibique mansit, donec a Kachetis, Constantini tyrannidem ægre ferentibus, in reginam expetita fuit. Commisso prælio ad fluvium Alazanum, illustrique de tyranno victoria reportata, unanimi magnatum clerique consensu regina Kachetiæ constituta est Kethevane. Qua in pugna, Constantinus gladio confossus, capiteque truncatus, dignam apostasiæ, parricidii et fratricidii obtinuit mercedem. Eodem anno Theimurazum, annorum sedecim juvenem, qui ad id tempus in aula regis Persiæ detinebatur obses, recuperavit mater, regnoque præposuit, annuente Chah-Abbazo, et brevi post matrimonio junxit cum Anna, Mamia, Gouriensis regis, filia. Qua ex ulcere mortua anno 1609, uxorem duxit Theimurazus Luarzabi sororem, nomine Khorošanam, eximia pulchritudinis. Erat Luarzabus Georgii IX, regis Karthliæ, et Thamaris Lipartianidis filius, anno 1598 natus, Karthliæ autem rex ab anno 1603; quo pater ejus veneno sublatus fuerat, ejusdem Abbasi jussu. Et quia parum huic arridebat utriusque principis christiani potentia et familiaritas, utrumque interimendi occasionem quæsit, inventaque bellum indixit Luarzabo; Theimurazo vero auctor fuit, ut matrem suam Ketheonem duosque filios, Leonem et Alexandrum, sibi obsides daret. Annuit illa, salutis gentis suæ consulens, licet nihil boni sibi adventurum auguraretur; fuitque honorifice ad speciem excepta; at mox e Gandja Chirazum in exilium acta, per integrum decennium ibi cum nepotibus detinebatur. Kachetiam et Karthliam igne ferroque interea vastavit Chah-Abbaz. Cujus furorem monasterium Garedjiense expertum est omnium primum, sex millibus monachorum ipsamet nocte Paschatis crudelissime trucidatis; quibus princeps, utpote juvenis, facile deceptus ad regem venit et initio quidem blande et cum honore sibi debito exceptus est. Verum mox, instigante præsertim Muravo, olim sibi familiari, tunc vero, eo quod ejus sororem matrimonio ductam repudiasset, ipsiusque mortem decrevisset Luarzabus, inimicissimo, primo Astrabathum, dein in

castellum Goulabiense loci natura horridum relegatus est, ibique tandem, submisso sicario, strangulatus, anno 1615, postquam totum septennium in exilio exegisset. Hunc igitur non modo heroum numero accensent Karthiæ incolæ, sed etiam ecclesiastico cultu veluti sanctum et martyrem venerantur quotannis ad diem 20 Martii, ut auctor est Brossetus; juxta Muravievium vero ad 21 Junii, quo similes honores tribuuntur ab Iberis S. Arçilo, regi et martyri, mille annis antea passo. Quo autem a Luarzabo hujus nominis primo discriminetur hodiernus, vulgo cognominatur *parvus* et *martyr*, iberice *Patara Motsame*. Nec multo post morti traditi sunt Alexander et Leo, filii Theimurazi, qui ut patriam suam a Persarum dominatione liberaret, copiis undique conquisitis, impavidus hosti repugnabat. Ipsa denique Kethevane, quum nec splendidis promissis aut thori regii illecebra, nec minis a christiana fide averti potuisset, capitis damnata, fuis precibus coram icone B. M. Virginis, sumptoque corpore Domini Nostri, quod ob imminens discrimen secum gestasse dicitur, crudelia tormenta forti animo sustinuit, atque in verba: *Domine Jesu Christe, suscipe animam meam*, exhalavit spiritum, anno 1624. Quapropter veluti martyr colitur ab Iberis ad 13 Septembris. Atque tali mortis genere obiisse Kethevanem tradit Muraviev; qui etiam addit, corpus ejus a missionariis Ordinis S. Augustini, supplicii testibus oculatis, ex ædícula, ubi conditum fuerat, in suum templum delatum esse; mox vero, missis quibusdam particulis Namurcum in Belgio, ubi hodie dum asservari asseverat, ejusdem caput, manum dextram et cruorem coagulatum, Theimurazo, totius Karthliæ et Kachetiæ jam potito, oblatas esse, qui eas in ecclesia Alaverdensi honorificentissime condi jussit, præscripto etiam festo, ad 13 Septembris quotannis celebrando. Juxta alios non supplicii tormentis, sed veneno perempta est Kethevane. Cujus gesta et mortem scripto tradiderunt Arçilus, Imeretiæ rex, et ipsemet Theimurazus tam vineta quam soluta oratione; insuper Antonius, Ecclesiæ Iberæ primas. Omnino aliter rem narrat, Chardin, tom. II, pag. 142 et seq., ed. 1759; præter quem consulantur 1) Chronicon Ibericum, ed. Brosset, pag. 27 et seq. 2) Peysonnell, pag. 37. 3) Muraviev, ad hunc diem. — De Hierotheo, qui obiit anno 1745, plura dicere non vacat. Cfr. Pater. Ath. II, 156.

Hierotheus
Athonites.

DIES XIV.

EXALTATIO S. CRUCIS (*Omnes*).

S. Joannis Chrysostomi obitus (*Hor. Euch. Kal. cum Sirm. Mg. Med. Maz.*). S. Papiæ, martyris (*Prol. Kal. cum Bas.*). S. Simeonis, archiep. Serbiæ et thaumaturgi. [Macarii, mon. Athonitæ (*Ath.*).]

† Cypriani, ep. et mart. (*Neap.*). † Placidæ, imperatricis, uxoris Theodosii Magni (*Sirm. Med. Mg.*). † Theoclis, mart. (*Mg.*). † Valeriani (*Mg.*).

OBSERVANDA.

Celebratissimam hanc adorandæ et vivificæ Crucis festivitatem pluribus illustrare esset actum agere. Hæc itaque paucissima referam: inventam fuisse Crucem a S. Helena, imperatrice, anno 326. Exaltationis festum institutum anno 553, quo Deo initiata fuit ecclesia Resurrectionis Hierosolymitana; dedicatio vero incidit in 15 Septembris. Festum hoc, utpote unum e duodecim insignioribus, præter profestum, recolitur per octo integros dies. In officio liturgico diei canitur canon, a S. Cosma, hymnographo, conscriptus. — In Horologio Počajovensium annuntiatur optime his verbis: *Dormitio S. Patris nostri Joannis*

Chrysostomi, archiep. CPolitani. Hoc namque die ad cælicolas migravit inclutus Ecclesiæ doctor; at propter festum Crucis translatus est ad 15 Novembris, quo colitur a Græcis et, qui eos imitati sunt, Russis, Bulgaris et Serbis. — Papias alibi vocatur Papas, nomine tantum, non persona diversus. — Notavimus ad diem hujus mensis quintam, commemorationem Muravievio, nescio quam auctoritatem, S. Joannem Rylensem, ac si eo die memoriam ejus celebrarent Bulgari, quorum Ecclesiam illustraverat anachoreta eximius; ecce tibi novum sanctum inducit hodie, non Bulgarum, sed Serbum, Simeonem nomine, quem archiepiscopum fuisse asserit et

S. Papias.
S. Simeon.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

Festum exal-
tatiæ Crucis.

S. Joannes
Chrysosto-
mus.

DIES XV
ET XVI
SEPTEMBRIS.

et thaumaturgum seu miraculorum patratores. Dolendum, quod nullus proferat testem, a quo talia acceperit Vitarum Sanctorum editor russus; præsertim quum nullum sanctum, Simeonis nomine distinctum, reperire sit inter archiepiscopos Serbiæ; quorum accipe seriem et nomina: 1° S. Sabas I, ab anno 1217 ad annum 1221; 2° S. Arsenius; 3° S. Sabas II; 4° Daniel; 5° S. Joannicius; 6° S. Eustathius seu Eustratius; 7° Jacobus; 8° Eustathius II; 9° Sabas III; 10° Nicodemus; 11° Daniel II, archiepiscoporum ultimus et 12° Joannicius I, patriarcha ab anno 1350. Fefellit virum levis alioquin eruditionis nomen Simonis seu Simeonis, quem reapse quidam recolunt Serbi ad 24 Septembris, ut dictum eodie; at Simeon iste vix monachus, nedum antistes,

vocari potest, siquidem sceptrum Serbiæ ad extremum fere vitæ suæ tenuit, nec nisi ad brevissimum tempus, cum jam morti proximus erat, monachorum habitum suscepit a S. Saba, archiepiscopo et fratre suo germano. Verumenimvero quantumvis probabilis sit error auctoris jam dicti, consultius visum est nomen Simeonis servare, donec certiora documenta proferantur ad improbanda dubia mea aut probanda. — Macarius, quem commemorat hodie Patericon Athonicum, discipulus erat Niphontis, patr. CPolitani, de quo actum 11 Augusti; dicitur ob fidem Christi mortem oppetiisse, anno 1527. Plura recale in Paterico jam dicto, t. II, p. 116, cui prævit

Νεον μαρτυρολογιον.

Macarius
Athonites.

DIES XV.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA S. NICETÆ, MARTYRIS (*Men. Ass. Rum. Zogr. Tern. Prol. Hor. Kal. Novg. cum Bas. Hier. GP. Flor. Pg. Vind. Sirm. Med. Mg.*). Et S. ACACII, EP. MELITINÆ (*Prol. Kal. cum Hier. Mg.*).

Ex variis.

S. Stephani, protomartyris (*Ass. Kal. Prol. cum Sirm. Mg.*). S. Philothei, presb. et thaum. (*Prol. Kal. Men. cum Bas. Sirm. Maz. Med. Mg.*). SS. MM. Maximi, Theodoti et Asclepiadis (*Prol. Men. Kal. cum Bas. Sirm. Med. Mg. Maz. Chiff.*). [S. Philothei, patr. CP. (*Ephem.*)]. Memoria sextæ synodi œcumenicæ (*Ass. cum Hier. Nan.*). Abraami, Alexii, Helladii, Onesimi, Sisois et Theophili, reclusorum Kioviensium, Joannis, infantis et alius Joannis (*Hag.*). SS. duarum virginum et mart. (*Men. Prol. Kal. cum Mg.*).

† Martini, papæ et mart. (*Bas. Maz.*). † Melitinæ, mart. (*Bas.*). [Bessarionis, archiep. Larissæ (*Synax.*)].

OBSERVANDA.

S. Nicetas.

Antiquam S. Nicetæ megalomartyris Vitam protulit nuper in lucem cl. Kostomarov, in opere sæpius a me citato; non quod novi quid aut serii contineat, sed quia ad criticorum ingenia exercenda amplam materiem præbet. Est autem slavonico idiomate conscripta. — Teste Prologo, hodie recolitur memoria translationis S. Acacii, cujus festum celebratur ad 17 Aprilis. — Sancti Stephani quoque memoria huic diei ideo est adscripta, quod sit inventi corporis ejus anniversaria. — In Tabulis Græco-Moscis inscriptum legitur nomen cujusdam Philothei, patr. CP., sacerdotali veste induti. Hunc unum ex Metropolitibus Kioviensibus esse censuit Papebrochius; ego autem a Philotheo presbytero et thaumaturgo, supe-

riis relato, minime distinguendum esse existimo. — Sabbato, quod diem 14 Septembris exaltatæ cruci sacram proxime sequitur, communi officio celebrantur in monasterio Kievocryptensi, sequentes monachi reclusi: Abraham, Alexius, Helladius, Onesimus, Sisois et Theophilus, ab altero Theophilo, de quo modo, prorsus distinguendus. His addendi sunt Joannes, infans, et alter Joannes, de quo agitur in Vita Theophili, fratris ejus uterini, ad diem 29 Decembris; nec quid aliud hic superest dicendum. Quod cæteros attinet, præter nomina et locum sepulturæ, reliqua omnino ignorantur. Cfr 1) Dict. hag., pag. 7, 20, 109, 130, 252 et 286. 2) Eugenius, Descript. Lauræ, pag. 108.

Abraham,
Alexius et alii
mon. Kioviens-
ses.

S. Acacius.

S. Stephanus.

Philotheus,
patr. CP.

DIES XVI.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis

PASSIO S. EUPHEMIÆ, MARTYRIS (*Ita omnes cum Neap. CP.*).

S. Sebastianæ, mart. (*Prol. Men. Kal. cum. Med. Sirm. Maz.*). S. Melitinæ, mart. (*Prol. Men. Kal. cum. Sirm. Maz. Med.*). S. Dorothei, eremitæ (*Men. Kal.*). S. Ludmillæ mart., matris S. Vincelai (*Prol. Men. Kal.*). S. Cypriani, metrop. Kioviensis (*Prol. Men.*). B. Josaphati, arch. Polocensis et mart. (*Hor. Leop.*).

† Martini, papæ, mart. (*Sirm. Med.*). † Fidei, Spei, Charitatis et Sophiæ (*Bas.*). † Agathocleæ, mart. (*Bas. Nan.*).

OBSERVANDA.

S. Euphemia.

Ad diem Julii undecimam recolunt Græci memoriam miraculi quod intercessione S. Euphemie ad firmandam fidem catholicam fuisse patratum creditur; hodie vero festum agunt martyrii ejus anniversarium, ut colligere licet ex nota passionis quæ præscribitur in Ostr., Mst., Rum. quamvis apud Sirletum legatur eadem ad xi Julii; cujus auctoritate deceptus Sabbatinus immerito contrarium asseruit in adnotationibus ad hunc diem. — S. Ludmilla, Slavibori comitis pagani filia et S. Wenceslai avia, Borivoio Bohemorum principi gentili nupta, ingenti Dei beneficio, Methodium, S. Cyrilli fratrem, virum sanctissimum,

sortita est in fide christiana magistrum; cujus opera una cum conjuge et populo sibi subjecto, sacram baptismum suscepit, et quidem, ut docetur a pluribus auctoribus, ritu græco, non latino. Hinc est, quod in Fastis Slavicis S. Ludmillæ nomen sit inscriptum, non secus ac SS. Cyrilli et Methodii, ritus slavici institutorum et parentum. Vitam ejus, auctore Christanno, sanctæ pronepote, dederunt Bollandiani, Act. SS., Sept., t. IV, p. 359, et iterum Josephus Dobrowski, emendatorem et criticis adnotationibus locupletatam. — B. Josaphatum, archiep. Polociæ, die 12 Novembris, anno 1625, a plebe illius civitatis crudeliter

B. Josaphat,
archiep. Po-
lociæ.

liter trucidatum, martyrii coronam promeruisse, constans est omnium historicorum testimonium. Evidenter itaque erravit editor Horologii Počajovensis catholicus, qui postquam hodiernam festivitatem annuntiaverat his verbis: *Eodem die celebramus memoriam beati hieromartyris Josaphati, archiepiscopi Polocensis*, continuo subdidit: *qui pro unione sanctæ Ecclesiæ in urbe Lithuaniae Vitebsco martyrium passus est anno 1623, die secunda Novembris*. Festum ipsius die præsentis sub præcepto a

Ruthenis celebrari jussit synodus Zamosciana, celebrata anno 1720; unde factum, ut ad 12 Novembris, martyrio ejus clarum, in recentioribus Ruthenorum catholicorum Fastis silentio præmittatur. A nobis illustrabitur die quo occubuit. — Cypriani, metropolitæ Kioviensis, meminimus ad 27 Maii, inventionis corporis ejus anniversarium; hodie recolitur ejus obitus qui contigit anno 1406, ut fusius declarabitur in Memoriis Slaviciis.

DIES XVII
SEPTEMBRIS

Cyprianus,
metr. Kioviensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Cyprianus, cui patria Ternobum, Bulgariae urbs olim princeps, in metropolitam Kioviensem a patriarcha Philotheo ordinatus, Kioviam venit anno 1377; ubi ab Alexio in coadjutorem assumptus fuit. Ut autem Alexius vita functus est, ei in regenda ecclesia successit Cyprianus, anno 1380. Initio quidem habuit duos competitores, Pimenum et Dionysium; ast ubi hunc Vladimirus, Olgerdi filius, Kioviæ dux, carceri mancipavit; illum vero Demeetrius, cognomento Tanaicus, Moscoviæ dux, a sede amovit, solus utrique Ecclesiæ Kioviensi et Mosquensi præfuit Cyprianus. Vir fuisse traditur illibatae vitæ, divina sapiens, litteris instructissimus, in spiritualibus apprise versatus et doctrina ecclesiasticæque disciplinæ studio plane conspicuus. Arduum illud negotium regendi subditos, eosque christianam sapientiam ac timorem Dei docendi procurabat multa constantia et fortitudine. In inobedientes, etiam episcopos, severe animadvertibat; Ecclesiæ jura, a laicis usurpata, cum sancta libertate tuebatur. Ejus tempore Permienses ad fidem conversi sunt opera Stephani episcopi, Cypriano amicissimi; magnusque Lituaniæ dux, Jagello, ad regnum Poloniæ vocatus, sacrum baptismum suscepit anno 1386, perpetua unione facta Lituaniæ et Rutheniæ cum Polonia. Ecclesiastico ritu ad meliorem formam revocato, cultum sanctorum Serborum in Russia introduxit; atque festum, Occursus imaginis Deiparæ dictum, instituit, 26 Augusti quotannis celebrandum, in memoriam patriæ ab invasione Tartarorum ope hujus imaginis mirabiliter liberatæ, anno 1395. Ut autem a negotiorum tumultu liber saluti pro-

priæ et litterarum studiis nonnihil vacaret, ideo (si otium esset) in villa, Goleniščevo nuncupata, prope Mosquam, libenter commorabatur; ibique, media in solitudine degens, Ecclesiæ regimini consulebat, episcopos et presbyteros ordinabat, gregemque suum scriptis frequenter visitabat; in quibus orationem et pœnitentiam imprimis voluit commendatam. Sunt et alia permulta, quæ adhuc supersunt, aut ab ipso confecta, aut manu propria exarata. Inter alia, scripsit Vitam S. Petri, decessoris sui celeberrimi, a quo Constantinopoli sanatus fuerat, antequam peteret Mosquam. Insuper magnam codicum manuscriptorum copiam in Russiam invexit, idcirco litterarum ecclesiasticarum instaurator merito appellandus. Verum enim vero hanc librorum scriptionem negotiorumque multitudinem continua oratione jugique novissimorum suorum meditatione temperabat. Horum semper memor, postquam in bonis operibus sese diu et diligenter exercuisset, ac venerandam senectutem attigisset, lethali morbo correptus est. Morti jam proximus, testamentum exaravit, pietatis et humilitatis sensibus plenum, in quo scilicet benedictionem omnibus fidelibus, veniamque ultimo impertiebat, veniam, si qua in re peccasset, vicissim ab eis petens; illudque, ut super corpus ejus mortuum publice legeretur, mandatum voluit. Mortuus est anno 1407, die 16 septembris, postquam triginta ferme annos Ecclesiam sibi concreditam rexisset. Corpus ejus translatum est in templum cathedrale Mosquæ, anno 1472, die 27 maii, qua ideo colitur secundo. Ita de eo Russi; neque omnino dissentit Kulčinius, nimium forte facilis.

1) Prologus. 2) Liber Gradualis, I, 507. 3) Dict. histor., p. 147. 4) Karamsin, t. V, p. 61 et seq. 5) Scheyyrev t. III, p. 119 et seq. 6) Opera SS. Patrum (russ.), an. 1848, t. I, p. 293-596. 7) Annal. Novg. I, 94, Soph., I, 531. 8) Philaret., Hist. Eccl. Russ. t. II, 23, 42, 62, 86, 100, etc. 9) Kulčinii Specimen, p. 120. 10) Macarii, Metropolis Russicæ periodus transitoria, pag. 37 et seq. in opere academico Učenyia Zapiski, t. VII, part. I.

DIES XVII.

PASSIO SS. CHARALAMPI, PANTALEONTIS ET SOCIORUM (Ita Siš. cum CP. Nan. Pg. Maz. Sirm. Mg. Med.).

SS. MM. Fidei, Spei, Charitatis et matris earum Sophiæ (Mst. Par. Zogr. Rum. Tern. Man. Prol. Chil. Og. Pp. Cap. Men. Leop. Hor. cum Goth. Msq. Vind. Med. Sirm. Maz. Mg.). SS. MM. Eu- lampii et soc. (Ass. cum Hier. GP. CP. Flor. Nan. Pg.). S. Agathocliæ, mart. (Prol. Verš. Man. cum Med. Sirm. Maz. Mg.). S. Theodotiæ, mart. (Prol. Verš. Man. cum Mg.). SS. centum et quinquaginta sex mart. (Men. Prol. cum Mg.).

† MM. Sophiæ et Irenes (Sirl. Med.). † MM. Luciæ, viduæ et Geminiani (Bas. Sirm. Med. Maz. Sirl. Mg.). † MM. Maximi, Theodoti et Asclepiodotæ (Mg.). † Pelei et Nili, epp. (Mg. Sirl.). † Paternuthii et Heliæ (Mg.). MM. Heraclidis et Myronis, epp. Cypri (Sirm. Med. Maz. Mg. Sirl.). † Simonis, fratris Domini (Neap.).

OBSERVANDA.

Charalampus et Pantaleon seu Pantaleemon celebrantur seorsim unusquisque die sibi pro-
Octobris. Tomus XI.

prio, hic 27 Julii, ille 10 Februarii. Olim con-
juncti colebantur Constantinopoli in æde ipsis
26 dicata

Cyprianus,
metr. Kioviensis.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

S. Charalam-
pius.

DIES XVIII
SEPTEMBRIS.

dicata in Deutero (urbis tractus erat in regione duodecima). Ostromirano consonant Menæa excusa et Menologium Sirleti; habent enim: *Natalis SS. MM. Charalampii, Pantaleontis et sociorum*; at in Ass., Nan., CP., Flor. et aliis perantiquis, loco Charalampii nominatur Eulampius. In CPolitano Morcellii habetur: Memoria SS. Eulampii, Pantaleontis, Domnini, Myronis et cæterorum; in Nan. tantummodo nominantur duo priores. Ultimus refertur in Sirm., Maz. et Med., at conjunctim cum S. Heraclide. Hinc Morcellius in eam sententiam abiit Charalampium hodiernum non alium esse ac Eulampium, diversum tamen a S. Charalampio, qui colitur 10 Februarii. In Fastis Slavorum recentioribus hodierna festivitas prætermittitur, utpote Ecclesiæ CPolitaneæ propria. Notanda quoque nota *passionis*, quæ præmittitur in cod. Ostromirano. — SS. Fidei, Spei, Charitatis et Sophiæ, matris, memoriam faciunt primo loco Fasti recentiores omnes, præeuntibus quibusdam remotioris ævi, Mst., Rum., Zoğr., Par. I, Chilandariensi. Et quidem in Mst. et Rum. notatur *passio*; item in Menologio Basilii, ad diem præcedentem; a Latinis vero affigitur Kalendis Augusti. Zographicum concordat omnino cum Mstislaviensi. In Chilandar. legitur: *Pistia, Elpidis et Agapia*, quæ Græcorum nomina slavice audiunt VIERA, NADEŽDA, LUBOV. Parisin. refert solam Sophiam, omissis cæteris. — S. Theodotia seu Theodota, occurrit denuo ad diem 23 Oct., quo

refertur in Menol. Basilii et Menæis Græcis excusis et mss. Verum præsens dies est ejus proprius, utpote martyrio ejus clarus, quod Niceæ in Bithynia passa est, anno 250. Præterea commemoratur ad 21 Octobris, conjunctim cum S. Socrate. Plura videsis in Act. SS., Oct., tom. X, a pag. 9, ubi reperies narrationem de ejus certamine, e Græco mss. Medicæo desumptam, interprete Guilelmo Gratio, Brugensi. In Bas. refertur pridie; at in Hieros. per antiquo et in Menæis excusis prodit postridie. — In eodem Menologio imperatoris Basilii commemorantur ad 19 Septembris martyres centum et quinquaginta; quibus sex alii adduntur in Menologio et Prologo Slavico; in Menæis vero Græcorum numerantur tantummodo centum et quadraginta sex, et quidem in duas turmas divisi, ac si centenarius manipulus seorsim ab aliis certaverit. Centum et quinquaginta ponuntur etiam in Sirl., Sirm. et Mediol. ad 19 Sept. Quid quid sit, e numreo horum martyrum fuerunt Peleus et Nilus, episcopi, Patermuthius et Helias, viri nobiles; quibus Menologium Mosquense addit Zenonem, presbyterum; Med. et Sirm. Dium, at non hodie, sed ad 19 Septembris. Apud Sirletum Peleus et Patermuthius perperam vocantur Petrus et Patremateus. — In Neap. marmore, teste Angelo Mai, insculptum est: NT. S. SIMONI SER. DNI, *Natale S. Simonis, servi Domini*; at legendum esse SIMONIS FR, *fratris*, patet. De hoc sancto antistite et martyre sermo erit modo.

SS. Martyres
156.

S. Simon.

SS. Fides,
Spes et Charitas.

S. Theodotia.

DIES XVIII.

Ex Ostromirano.

PASSIO S. SIMEONIS, ARCHIEP. HIEROSOL. ET MARTYRIS. (Mst. Rum. Prol. cum Bas. Neap. Sirm. Maz. Mg. Med.). Et S. P. N. EUMENII, EP. GORTYNENSIS, THAUM. ET MART. (Tern. Par. Zog. Man. Prol. Chil. Og. Pp. Cp. Men. Hor. Leop. Kal. cum Vind. Msq. Goth. Sirm. Maz. Mg. Med.).

Ex variis.

SS. Sophiæ et Irenæ, mart. (Prol. Man. Kal. cum Med. Maz. Mg. Sirl.). S. Ariadnæ, mart. (Men. Prol. Man. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Med.). S. Castoris, mart. (Prol. Kal. cum Maz. Mg. Med. Sirm.). MM. Bidzinæ, Chalcæ et Elizbari (Iber.).

† MM. Januarii et soc. Sosii, etc. (Bas.). † Martyrum 150, Nili, Pelei, Keliæ et soc. (Bas.). † Thomæ, ap. (Neap.). † Theodoræ (Flor. Sirm. Med.). † Theodosiæ (Hier.). † Theodori, mr. (GP.). † Susannæ, mr. (Nan.).

OBSERVANDA.

S. Simeon.

Simeon seu Simon, anno ætatis centesimo et vigesimo passus, iterum occurrit die 13 et 21 Septembris; universim itaque ter in eodem mense: eam ob rationem, ut videtur, quia, ubi cœpit celebrari festum Exaltatæ Crucis die xiv, simul et cultus S. Simeonis, cognati Domini et episcopi Hierosolymitani, frequentior evasit, nempe in vigilia Exaltationis Crucis seu 13, in medio octavæ seu 18, et in octava festi seu 21 Septembris. Conjectura est auctoris adnotatorum in Kal. Ostromiri; quam tamen Synaxaria GP. et Hierosol., a Schulzio edita, non confirmant. In Mst. et Rum. legitur *passio*, ut in Ostromirano. In Rum. additur: *fratris Domini*. De cognatione Simeonis cum Domino Nostro consulantur interpretes sacri, et insuper Menologus Mosquensis ad 27 Aprilis, quo sôlemnis fit commemoratio ejus apud Græcos Slavosque hodiernos, et ubi in multis corrigitur auctor Prologi. — Eumenius, non *Gotunensis*, ut jacet in Ostromirano, sed Gortynensis episcopus, successit S. Cyrillo, cujus festum celebratur 9 Julii. Obiit in Thebaide, sepultusque est Gortynæ, miraculorum fama in vivis et post mortem clarus, atque thaumaturgi cognomine idcirco insignitus. — Marmor Neapolitanum solum est, ni fallor, in quo fiat mentio S. Thomæ, apostoli, ad hunc diem; nam 3 Julii et 21 Decembris prodit apud alios plerosque. Observatu digna est nota *passionis*, quam præfert marmor: siquidem de die martyrii ejus contro-

vertitur adhuc, ut fusius dicetur ad 6 Octobris, quo colitur a Græcis et Russis. — In Calendario Iberorum, cujus meminit Brosset Junior in Prologomenis ad suum *Chronicon Iberiæ*, pag. xii, tres occurrunt sancti, Radjen, Mebsambe et Sarmean, recentioribus synaxaristis fere ignoti. Similiter Bidzinæ, Elizbari et Chalcæ nomina desiderantur in antiquioribus, idque merito: siquidem non nisi sæculo xvi floruerint, teste Antonio, Iberiæ patriarcha, in Martyrologio; ubi eorum certamen enarratur ad 18 Septembris, quo coluntur in Ecclesia Iberorum. Porro floruerunt illi tempore Theimurazi I, Kakhetiæ regis, de quo sermo fuit in Vita S. Ketheonis, reginæ, ejus matris, et Luarsabi II, Karthliensis regis, cognomento *Parvi*; quando nimirum Kakhetia Persarum et Tatarorum jugo premebatur. A quo ut patriam suam liberaret Bidzina, nobilissimo Teholocaensium principum genere prognatus, in Kakhetiam profectus, Elizbarum jam senem, et Chalcam, nepotem ejus, ut secum adversum communem Christiani nominis hostem decertarent, excitavit. Coacto itaque exercitu, nocturno tempore in Tatarorum campum clam irruunt ingentique clade hostem affligunt, pene quadraginta hominum millibus, ut fertur, trucidatis. Re accepta, in furorem actus Persarum rex Chah-Abbaz II, cladis auctores præcipuos tradi jubet Vakhtango IV, Karthliæ regi, in cujus terras secesserant. Obtemperavit ille mandato, comprehensosque

Bidzina,
Elizbarus et
Chalva.

S. Eumenius,
ep. Gortynæ.

S. Thomas,
apost.

prehensosque in Persiam misit, unde ad sultatum Ardalamensem, in Kakhetia morantem, pergere jubentur, capitali sententia, ni ad Mahumeti placita accederent, damnandi. Sistuntur itaque coram sultano Ardalamensi; a quo quum nullis bonorum promissis a Christi fide abduci potuissent, primo siti et fame tentati sunt, tum ultimo

supplicio plexi. Et quidem Elizbarus et Chalva gladio occubuerunt; Bidzina vero pedibus manibusque articulatim amputatis scissoque ventre, tandem lancea confossus expiravit, die 18 Septembris. Quorum corpora in monasterio S. Michaelis Icoriensi deinceps honorifice condita sunt; capita vero a Latinis et Armenis ablata.

DIES XIX.
SEPTEMBRIS.

DIES XIX.

PASSIO S. SUZANNÆ, MARTYRIS (*Chil. Sirm. Mg.*). ET SS. MART. TROPHIMI, DORIMEDONTIS ET SABATHII (*Mst. Tern. Par. Zogr. Rum. Chil. Prol. Hor. Man. Men. etc. cum Hier. GP. Pg. Goth. Flor. Vind. Msq. Sirm. Maz. Mg. Med. Kal.*).

SS. MM. Timothei, ep. Gazensis, Agapii et Theclæ (*Prol. cum Sirm.*). S. Zosimi, erem. et mart. (*Man. Kal. Prol.*). Michaelis, ducis Tchernigoviæ (*Prolog. Galiciensis*). Theodori, principis Jaroslaviæ et Smolensci, et filiorum ejus, Davidis et Constantini (*Pp. Ustav. Man. Kal. Prol.*). Arcadii, ep. Novgorodiæ (*Hag.*). SS. MM. Januarii, ep. Beneventani, et soc., Sosii et Procli, diaconorum, Gantioli, Eutyehii, Acustii, Theosti et Desiderii, clericorum (*Kal. Prol. cum Neap. Maz. Med.*).

† MM. Pelei, Nili, Patermuthii, Dii, Helix (*Sirm. Med. Maz.*). † Nicandri, abb., Petri, Demetrii et Elizabeth (*Itg.*).

OBSERVANDA.

S. Suzanna occurrit solummodo in Ostromirano et in Typico Chilandariensi, ubi sequens additur notula: *Hanc sanctam plurima typica omittere solent.* In Nan. prodit die præcedenti; in aliis postridie. De ea actum est ad 6 Junii. — Zosimus recurrit ad diem 4 Januarii simul cum S. Athanasio, commentariso. — De Theodori vita et gestis vide Memorias Slavicas; et insuper adnotata ad diem 3 Martii, quo celebratur translatio ejus corporis. In Typico seu Ustavo sæc. xv bibl. Petropolitane refertur solus, omissis filiis, eo quod præsens dies sit obitus ejus anniversarius. — De SS. Timotheo, Agapio et Thecla vulgo agunt Fasti, ad 19 Augusti; id perperam fieri, auctor est Assemanus, Actis Chaldaicis innixus, omni quidem exceptione majoribus, utpote ab Eusebio Cæsariensi, auctore accuratissimo et coequali, conscriptis. Jam vero Acta illa ferunt eorum martyrium contigisse vigesima prima Maii, anno persecutionis Diocletiani secundo ineunte, æræ vulgaris 304. Præterea, etsi Kalendaria Græca et Slavica S. Theclam cum S. Timotheo recte conjungant; falluntur tamen, dum S. Agapium eodem die, eodemque quo S. Thecla mortis genere affectum perhibent. Nam Agapius, ut ex Actis Chaldaicis apparet, nonnisi duobus ab obitu Timothei et Theclæ annis, die 20 Novembris, Cæsareæ feris objectus, sequenti vero die præceps in mare datus, coronam obtinuit. Ita Assemanus, Act. Orient., II, 185. Cur igitur hodie recolantur in Prologo, me prorsus latet: nisi dicas e 19 Au-

gusti in similem diem mensis sequentis, quod aliquando usuvenit, fuisse translatos. — Prologus Galiciensis, anno 1518 exaratus, solus est, ni fallor, qui hodie proferat S. Michaellem, ducem Tchernigoviæ; nam apud cæteros prodit postridie. — SS. MM. Trophimo, Sabatio et Dorymedonti addi solent in Fastis recentioribus Theodorus, dux Jaroslaviæ, cum filiis suis, Davide et Constantino, de quibus plura docebunt Memoriam. Hodie recolitur obitus Theodori, anno 1299 vita defuncti, ut patet ex sequenti Contacio, quod ex Anthologio suo descripsit Kulčinski: *Ut magnus sol comparuisti in Ecclesia Christi, illuminans omnes doctrinæ radiis; hauriens vero a fonte indeficienti, aureo animæ tuæ scypho donum curationum, easdem propinas indigentibus, hodierna obitus tui die, o beate Theodore; nunc ergo pro nobis omnibus Christum ora, ut donet veniam delictorum, quum sis decus et gloria monachorum.* Ita Anthologium; at nihil horum legere est in Horologio Počajoviensi recentiore. — Marmor Neapolitanum solius Januarii mentionem facit, utpote totius turmæ antesignani. Anurius, pro more, Prologi Mosquensis manifesta corruptela est Januarii, de quo actum est ad 21 Aprilis. — De Arcadio aliisque præsulibus Novgorodiæ dictum est ad 10 Februarii, et iterum sermo redibit ad 4 Octobris, quo conjunctim solent commemorari in Fastis. Hodie vero recolitur Arcadius seorsim, eo quod præsens dies sit mortis ejus anniversarius.

S. Michael,
dux Tchernigoviæ.

Theodorus,
dux Jaroslaviæ.

SS. Januarius
et soc.

Arcadius ep.
Novgorodiæ.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Theodorus, cognomento Niger, patre Rostislao natus, Mozaïsci primum, tum Jaroslaviæ et Smolensci regnabat cum titulo ducis. Ab infantia Christum ejusque matrem fideliter amavit, seseque ab omni iniquitate servavit diligenter. Hinc sequens troparium: *A juventute vestra Christum ex toto corde diligentes, egregie legem ejus et justificationes custodistis, et idcirco miraculorum dono ditati, curationes effunditis, o sancti Theodore, David et Constantine.* Tanto commiserationis sensu erga pauperes et orphanos commotus est, ut pater eorum vulgo appellaretur. Mortua priore uxore Maria, quæ ei Michaellem genuerat, alteram duxit, Mengu-Temiri filiam, christiano nomine Annam; quod matrimonium contraxit an-

nunte patriarcha CPolitano. Jaroslaviam a castris Tatarorum redux, summa omnium gratulatione regno potitus est, antiquarum injuriarum contra se a civibus commissarum immemor. Pietatem rebus magis quam verbis demonstravit, et templum S. Michaelis aliaque plura erigi curavit, in id potissimum intentus, ut christiana religio in ditone sua floreret. Tandem anno 1299, quum ad summam senectutem pervenisset et morti proximus esset, regium habitum cum monastico permutavit; et mox, quarto nempe post susceptum schema die, qui erat 19 septembris, ex hac vita migravit sepultusque est in monasterio Transfigurationis. Eidem deinceps appositi sunt David et Constantinus, e secundo thoro filii.

Quorum

Ex Ostromirano.

Ex variis.

S. Suzanna.

S. Zosimus.
Theodorus,
Jaroslav. dux.

SS. Timotheus, Agapius et Thecla.

Theodorus,
David et
Constantinus.

DIES XX
ET XXI
SEPTEMBRIS.

Quorum corpora anno 1463 reperta, in ecclesiam Transfigurationis illata sunt anno sequenti, die 5 martii; quamobrem eo die festum

agitur; sicut et 22 Junii, quo translationis anniversaria memoria recolitur.

(Cfr 1) Prolog. et Menol. Vers. ad h. d. 2) Lib. Gradualis, I, pag. 392-405. 3) Philaret., Hist. Eccl. Russ., II, pag. 25. 4) Dict. hag., pag. 277.

DIES XX.

Ex Ostromirano.

PASSIO SS. EUSTATHII, MARTYRIS, THEOPISTÆ, EJUS UXORIS, ET THEOPISTI ET AGAPHI, FILIORUM (Ita omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. Pg. Goth. Vind. Flor. Sirm. Maz. Mg.).

Ex variis.

Michaelis, princip. Tchernigoviensis et mart., et Theodori, ejus aulici (Prol. Pp. Kal. Man. Men.). Hilarionis, mon et mart. (Ath.). SS. PP. Hypatii, ep., et Andreæ, presb. (Prol. cum Sirm. Mg. Med.).

† Suzannæ, diacon. et mr. (Bas. Med. Maz.). † Jonæ, prophetæ (Goth.). † Martini, papæ, Maximi et soc. (Mg.). † Artemidori et Thallelei seu Thalæ (Mg. Sirm. Med. Maz.). † Meletii, ep. (Mg.). † Joannis Ægyptii (Mg.).

OBSERVANDA.

S. Eustathius.

S. Eustathius, martyr celeberrimus, cognomen Placidæ, præfert hodie in Kal. marmoreo Neapolitano, ubi insuper signatur *passio*, ut in Ostr. et Mst. Apud Latinos audit Eustachius. Cujus uxor Tatiana post baptismum appellata fuit Theopiste; ac proinde omnino diversa est a S. Tatiana quæ celebratur ad 12 Januarii. Sub Tatianæ nomine prodit in Euchologio Serbico, in Ephemeridibus Papebrochii et Tabulis Capponianis. S. Eustathii Placidæ Acta, alioquin *fabulosa*, citat jam Nestor annalista in Martyrio SS. Borisi et Glebi: mira nempe sectatur vulgus. — In opere singulari de *Diis titularibus orbis christiani*, in quo de sanctis regnorum, provinciarum, urbium maximarum patronis agitur, Antonio Macedo auctore, hæc leguntur de Michaeli Tchernigoviensi, ex Alberto Kojalovicio, ni fallor, accepta: *Sanctus Michael, dux Czernihoviensis, martyr, Batejo Scythæ, Russiæ tyranno, Russisque a fide christiana apostatis, tantum scelus exprobrare ausus, vario primum tormentorum genere cruciatus, deinde trun-*

catus capite, semper in ore versans illa verba: Christianus sum, christianus sum; martyrii palmam adeptus est Kioviæ, die 20 Septembris, circa annum 1255. Accuratus rem tradent Memoriam Slavicæ. — Quum S. Jonæ nomen occurrat hodie in solo cod. Saxo-Gothano, quem publici juris fecit Matthæus, cæteris omnibus nonnisi postridie illud referentibus, pronus sum credere, id incuria amanuensis accidisse potius, quam ex industria fuisse positum. — Hilarionem, neomartyrem, commemorat auctor Paterici Montis Atho, tom. II, pag. 250, ejusque mortem, quam ad expiandum apostasiæ scelus sponte sua appetiit, modumque quo ad illam obeundam sese in Monte Atho paraverat, pluribus enarrat. Nota sunt hæc omnia lectori ex eis quæ de similibus Montis Atho pseudomartyribus tradidi non semel. Quare sufficiet addere, Hilarionem gladio occubuisse Constantinopoli, die 20 septembris, anno 1804; præsertim quum ejus cultus sit prorsus nullus, nedum incertus.

S. Jonas, propheta.

Hilarion Atho-vites.

Michael, dux Tchernigoviensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Michael Tchernigoviæ dux et martyr.

PASSUS EST MICHAEL, sub impio Batto, anno 1246, simul cum Theodoro, aulico suo. Erat porro Vsevolodi cognomento Rubri filius, a teneris annis in Dominum Nostrum ejusque Matrem sanctissimam singulariter pius. Postquam Perejaslaviæ primum, tum Kioviæ et Novgorodiæ sedisset, tandem Tchernigoviam regendam accepit anno 1225. Ob religionem, mansuetudinem, eximiam charitatem erga pauperes Deo et hominibus carus videbatur et solis Mongolis, qui ea tempestate universam Russiam gravissimo jugo opprimebant, maxime invisus, tum quia patriæ liberationi promovendæ sedulo incumbibat, tum præsertim quia Kioviæ, ubi dominabatur ipse, Chani legati fuerant occisi. Igitur a Chano accersitus, in iter Asiaticum sese dedit Michael, accepta prius sacerdotis benedictione, et comitante Theodoro sibi amicissimo, nec non et Boriso, duce Rosto-

viensi, suo nepote. Illuc quum advenisset, non prius ad Battum admissus est, quam per ignem, ut mos invaluerat, transiret et solem aliaque idola adoraret. Verum christianus princeps neque minis, neque promissis eo adigi potuit, sanguinem pro fide christiana se libentissime fusurum asserens. A sicariis itaque comprehensus, crudelissime cæsus est pedibusque conculcatus, ac tandem a quodam apostata Domonte, capite truncatus fuit, reliquo corpore in partes a barbaris divulso. Similiter morti traditus est Theodorus. Utriusque corpus, Michaelis scilicet et Theodori, Tchernigoviam prius, tum Mosquam delatum, in ecclesia, eorum nominibus sacra, conditum est die 14 februarii; unde ea die alterum in eorum honorem festum celebratur. De S. Euphrosyna, Michaelis filia, vide quæ dicta sunt ad 25 Septembris.

(Cfr 1) Prolog. et Menol. 2) Dict. hag., pag. 189. 3) Annal. Volynensis, pag. 183. 4) Plano Carpini, pag. 526, 621. 5) Karamzin, IV, pag. 31-35. 6) Philar., Hist. Eccl. Russ. t. II, 12 et 75. 7) Kalend. ad h. d., t. V, p. 248. 8) Annal. Voskres., II, 220-225.

DIES XXI.

Ex Ostromirano.

PASSIO S. ISAACH, MART. ET EP. CYPRI (Rum. Prol. Kal. cum Bas. Neap. Maz. Mg. Med. Sirm.). ET S. SIMEONIS, COGNATI DOMINI. ET DEDICATIO S. MENNÆ. ET S. THEODORI, MARTYRIS PERGÆ IN PAMPHILIA (Mst. Rum. cum Bas. Sirm. Maz. Med.).

Ex variis.

S. Meletii, episc. Cypri (Prol. Kal. cum Bas. Med. Maz. Mg.). S. Condrati, apost. (Zogr. Men. Prol.).

Prol. Man. Tern. Chil. Pp. Og. Cap. Horol. Leop. Kal. cum Hier. GP. Bas. Vind. Pg. Flor. Msq. Nan. Med. Maz. Mg.). S. Jonæ, proph. (Par. cum Msq. Sirm. Mg.). S. Jonæ Sabaitæ (Prol. cum Mg. Sirm. Med.). S. Prisci, mart. (Men. Kal. Prol. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Med.). S. Eusebii, mart. (Men. Kal. Prol. cum Mg.). SS. mart. Hypatii et Andreæ (Men. Kal.). Demetrii, metrop. Rostoviensis (Kal. Prol.).

† Bassæ, Tyrensis, mr. (*Sirm.*). † MM. et fratrum Eusebii, Nestabi et Zenonis (*Mg. Sirm.*).
† Dedicatio SS. Deiparæ in veteri Petra (*Nan.*). † Quatuor martyrum sub Maximiano (*Mg. Sirl.*).

OBSERVANDA.

- S. Isaaci.* S. Isaacio, quem antiqui Fasti referunt, adjungitur in Prologo, Kal. et in Menologio Basilii Meletius, etiam episcopus et martyr — De Simeone diximus supra, ad 13 et 18 hujus. — Alibi quoque relatus est S. Mennas, cujus meminit hodie solum Ostromiranum. Celebratur autem festum anniversarium ejus ecclesiæ, quam in ejus nomine excitaverat CPoli Constantinus, imperator; et de qua pluribus agit Cangius, l. IV, p. 128. Fallitur tamen vir doctissimus aiens S. Mennæ festum agi 10 Decembris; nam præcipua S. Mennæ solemnitas celebratur 11 Novembris. — De S. Condrato passim additur: *qui in Magnesia* A Latinis vocatur *Quadratus*. — Insignis Menæorum Slavicorum collectoris Demetrii Vitam dabimus in Memoriis Slavicis, ad 28 Octobris, qua obiit. Hodie celebratur inventio ejus corporis quæ contigit anno 1752. — Priscus cum sociis martyrii refertur in Ostrom. die sequenti; in Neap. prodit conjunctim cum S. Phoca, etiam postridie. — S. Jonas, Sabaita, id est monasterii S. Sabæ Hierosolymitani alumnus, pater fuit S. Theophanis hymnographi; simul cum Jona propheta redibit postridie. — Eusebium et Priscum conjunctos profert Menologium Mosquense; alius Eusebius cum Nestabo et Zenone consignatus est in Sirm. et in Menæis Græcis excusis; an idem sit uterque, inquirere supersedeo. In Ostromirano S. Priscus nominatur primo loco postridie, una cum SS. Martino et Nicolao. — Apud Sirlletum habetur: *Sanctorum sex martyrum satellitum Maximiani, imperatoris*. Quatuor tantum numerantur in Menæis.
- S. Priscus.*
S. Jonas presb.
SS. Eusebius et Priscus.
SS. Martyres sub Maximiano.

DIES XXII.

Ex Ostromirano. PASSIO SS. MARTYRUM PRISCI, MARTINI ET NICOLAI (*cum Neap. Sirm. Mg.*). ET S. PHOCÆ, MARTYRIS (*Omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. Nan. Goth. Vind. Msq. Flor. Sirm. Maz. Mg. Sirl.*).

Ex variis. S. Phocæ, hortulani (*Men. Prol. Kal. cum Sirm. Mg.*). S. Jonæ, prophetæ (*Rum. Tern. Prol. Men. Kal. Cap. Eph. Leop. cum Bas. Nan. Vind. Flor.*). S. Jonæ, presbyteri (*Rum. Hor. Man. Kal. cum Bas. Nan. Maz.*). S. Condrati (*Par.*). S. Petri, telonarii (*Men. Kal.*). [Cosmæ, eremitæ Athonitæ, et monachorum monasteri Zographi, sub Manuele Palæologo passorum (*Ath.*).]

† Isaacii, mart. (*Mg.*). † Drusillæ, filix Trajani et quinque mulierum canonicarum (*Sirm. Mg.*). † Sergii, papæ (*Itg.*).

OBSERVANDA.

- SS. Priscus et soc.* S. Prisci nomen offendimus jam in Fastis Græcis diei præcedentis, in Menologio Basilii et Sirlletiano; de eo item Menologus Mosquensis ex Græcorum fontibus, ad eundem diem, et Baronius ad 20, ac si eo die relatus fuisset in Menologio Græcorum, id est Sirlletiano, unde Græcos sanctos passim in suum Martyrologium invexit. Hodie iterum occurrit, cum nota passionis in cod. Ostromirano et Kalend. marmoreo, et quidem hic cum S. Phoca, illic vero cum SS. Martino et Nicolao, quamvis ex Actis nullum martyrii sui socium habuisse videatur. In Menologio mosquensi perperam jungitur cum S. Eusebio, martyre. — Duos sanctos martyres Phocæ nomine distinctos referunt hodierni Fasti, episcopum Synopes alterum, alterum olitorem. De priore actum est 22 Julii, qui est translationis ejus anniversarius; et iterum hodie agunt pleraque Kalendaria. De Phoca hortulano, etiam Synope oriundo, copiosum encomium texuit Menologus Mosquensis, tacito auctore, quem Asterium esse satis apparet, etiamsi sedulo expuncta sint quæcunque in textu græco supra veritatem exaggerantur. Solet ille a navigantibus invocari. — Valde distinctus est S. Jonas propheta a S. Jona, presbytero et SS. Theophanis hymnographi ac Theodori Grapti parente; de quo agit Prologus Mosquensis ad diem proxime elapsam. Utrumque jungunt Kalendaria recentiora æque ac antiqua. Horum occasione de Jona Mosquensi scripsit Papabrochius; et de alio Jona, Glezna cognominato, Assemanus, Kulčinium secutus; jamvero nullam similitudinem cum Jona schismatico habere sanctum prophetam aut Sabaitam cognominem, nemo non videt; Jonam autem Gleznam inter sanctos a nemine, nisi a Kulčinio, recenseri, dixi alibi. — Petrum telonarium nuspiam reperi ad hanc diem, præterquam in Menologio Mosquensi, ubi exstat sancti hujus encomium, ex vita S. Joannis Eleemosynarii depromptum. Idem legitur quidem in Prologo, at ædificationis causa potius, et ad instar concionum, quæ sanctorum encomiis ibidem passim interseruntur. — Floruit Cosmas, seculo decimo quarto, ex Bulgaria oriundus; qui juvenis in monasterium Zographi Athonicum clam parentibus venit; unde in solitudinem vicinam secedens, eremiticam vitam degit ad mortem usque, quæ obtigit 22 septembris, anno 1523, teste Paterico Athonico t. 1, p. 258, ubi multa narrantur lectoris serii indigna, adeoque hic prætermissa. Quid sentiendum sit de prætensis martyribus, qui in eodem monasterio igne combusti fuisse narrantur, sub Manuele imperatore, dixi ad 4 Januarii.
- S. Phocas uterque.*
S. Jonas uterque.
S. Petrus telonarius.
Cosmas Athonites.

DIES XXIII.

Ex Ostromirano. NOVUS ANNUS (Ass.) ET CONCEPTIO JOANNIS PRÆCURSORIS (*Ita omnes cum Bas. Neap. CP.*).
Ex variis. SS. mart. Andreæ, Joannis et filiorum ejus, Petri et Antonini (*Prol. Kal. cum Sirm. Med. Sirl. Mg.*). S. Iraidis, virg. et mart. (*Menol. Prol. Kal. Man. cum Bas. Maz. Med. Sirl. Mg.*).
SS. Polyxenæ

DIES XXIV SS. Polyxenæ et Xantippæ (*Prol. Kal. Menol. cum Bas. Med. Sirm. Mg. Sirl.*). B. M. V. Miro-
SEPTEMBRIS. žensis imaginis festum (*Deb.*).

† Sossii (*Neap.*). † Persissæ, mart. (*Sirm.*). † Eusebiotæ seu Eusebii, confes. (*Sirm. Maz. Med. Mg.*).

OBSERVANDA.

Novus annus.

Notatu digna est lectio codd. Ostromirani et Assemaniani glagolitici, in quibus solis annuntia-
tur *Novus annus*. Jam quamnam ob rationem is affigitur huic diei, non autem alii, verbi causa, diei primæ Septembris, quo id fieri maxime conveniebat? Id ignorare se fatetur adnotationum in Kal. Ostromiranum auctor anonymus. At ratio in promptu est: constat nempe triplicem distingui vulgo indictionem; CPolitanam, quæ a kalendis Septembris incipit; Cæsaream seu Constantinianam, quæ ab viii kalendas Octobris seu xxiv Septembris; Pontificiam sive Romanam, quæ a kalendis Januarii progreditur. Harum itaque secundam consignavit Gregorius amanuensis; quæ an Constantini temporibus a xxiv Septembris inchoata sit, nondum satis idonea argumenta suppetunt, teste Petavio nostro (*De doct. Temp. l. xi. cap. 41*). Idem adnotavit, apud nonnullos populos initium anni conjectum fuisse in viii kalendas Octobris, imo indictionem hanc quibusdam, ut Bedæ, videri Constantinopolitana priorem. — De *Conceptione S. Joannis Præcursoris*, quæ in omnibus Calendariis, excepto solo Ostromirano, primum locum obtinet, plura disserere supervacaneum foret. Illud unice observatum velim, eam apud Græcos aliosque Orientales in veneratione esse ad hanc diem, apud Occidentales vero ad 24 Septembris. Cætera legantur apud Morcellium, Florentinum, et potissimum apud Papebrochium, omnia quæ huc spectant accuratissime illustran-

*Conceptio
S. Joannis
Præcursoris.*

tem tom. IV Julii, a pag. 701. — S. Iraidem, martyrem Alexandrinam, retulimus ad 5 Martii; et iterum commemoratur hoc die, præeunte Menologio Basilii. Fallitur Baronius, aiens de ea agere Græcos ad 22 Septembris, qua eam inscripsit in suo Martyrologio. In Menologio Basilii notatur *certamen*. — De sanctis Polyxena et Xantippa, Apostolorum discipulis, ut passim vocantur in Fastis, legantur oportet quæ adnotarunt Bollandiani in prætermisssis ad 25 Septembris, pag. 555 et in vita S. Onesimi ad 16 Februarii. Quorum summa hæc est: Xantippam et Polyxenam, quibus adjungitur Rebecca, nunquam forsân exstis-
se, nedum fuisse cultas; in fastos vero et in martyrologia migrasse ex actis græcis, maxime fabulosis atque ab auctore recentioris ævi consarcinatis, qui S. Theclæ acta imitatus esse videtur; in vetustis Latinorum Fastis prorsus esse ignotas, uti et in Græcis ante seculum decimum. Cæterum Rebeccam tacent Fasti Slavici; tacet quoque Veršinskius, quamvis ad eosdem actorum censores remittat lectorem russum. — B. M. Mirožensis imago apparuisse fertur anno 1498, atque asservatur in monasterio Salvatoris, ad Mirožam fluvium prope Pscoviam sito. Ex quo autem hæc civitas ejus ope a lue pestifera liberata fuit anno 1567, institutum est in honorem ejus festum, atque officio proprio distinctum, quod anno 1666 in Menæis insertum est et hactenus cani solet quotannis 24 Septembris.

S. Irais.

*SS. Polyxena
et Xantippa.*

*B. M. Miro-
žensis festum.*

DIES XXIV.

*Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.*

PASSIO S. THECLÆ, MARTYRIS (*Omnes cum Bas. Neap. CP.*).

S. Coprii (*Prol. Man. Kal. cum Mg.*). S. Simonis seu Stephani, regis Serbiæ (*Euchol Bud.*). [Nicandri, Pscovens, eremitæ (*Hag. Kal. Verš.*). Galactionis, ex principe monachi (*Hag.*).]

† Antonii Junioris, ep. Monembasiæ (*Taur.*).

OBSERVANDA.

S. Thecla.

S. Theclam, martyrem, colunt hodie Græci juxta ac Slavi, quibus consonant Bas., CPolitanum et Neap. In eisdem præmittitur nota *passionis*, quam suam fecerunt codd. Ostr. Mst. Rum. et Assem., e Slavici antiquissimi. In Mst. præterea nuncupatur *protomartyr*, imo *apostolus* in Assemaniano glagolitico, cujus accipe ipsa verba: *passio S. protomartyris et apostoli Theclæ*. In Neapol. eadem nota passionis iterum insculpta est ad 22 Augusti. Acta, in Menologio Mosquensi excusa, multas fabulas continent, licet Patrum te-

stimonio niti dicantur. — Non alius est hic Simon a Stephano, rege Serbiæ, quem Primocoronatum vulgo nuncupant, eo quod primus omnium corona regia, quam ab Honorio III, papa, impetraverat, fuerit cinctus, ut fusius declarabunt Memoriam modo dandæ. Huic diem 14 Septembris perperam assignavit Muraviev, ut dictum est eo die. — De Nicandro et Galactione plura docebunt Memoriam Slavicam quæ sequuntur. — S. Antonium, episcopum Monembasiæ, retuli in titulo ex Bibl. Taurin., tom. I, pag. 420.

*S. Simon, rex
Serbiæ.*

*Nicander et
Galactio.*

S. Antonius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

*S. Stephanus
seu Simon.*

Anno 1495, in Montem Atho secessurus S. Stephanus Nemanja, magnus jupanus Serbiæ, filium suum Stephanum regno præposuit, præsentibus præcipuis ex clero et magistratu, atque etiam conjuge sua et altero filio Vulcano, cui Dalmatiam et Diocletiam tradiderat regendam. Porro quo animo nova sedem apostolicam comparatus fuerit novus megajupanus, aperte testatur ejus epistola, ad Innocentium papam III anno 1499 data; in qua postquam summum pontificem tanquam caput totius Ecclesiæ et patrem suum spiritualem est reveritus, fatetur apertissime, se in hac exhibenda reverentia patris sui exempla imi-

tari: Nos, inquit, *semper consideramus in vestigia Romanæ Ecclesiæ, sicut bonæ memoriæ pater meus, et præceptum sanctæ Romanæ Ecclesiæ semper custodire*. (Innoc. III, regest. lib. II, ep. 177.) Scripsit autem hæc Stephanus post synodum, Diocleæ eodem anno celebratam; in qua, canone sexto, Serbia universa Romanam Ecclesiam *omnium ecclesiarum matrem et magistram agnoscit* et profitetur, subscribente Serbiensi episcopo Theodoro. At mox lugenda inter fratres principes exarserunt dissidia et bella, quorum causam, a nemine quidem proditam, suspicari potius, quam affirmare licet. Illud constat Stephanum, postquam

quam Vulcanum regno Dalmatiæ deiecisset, ab eodem ditionibus suis exutum fuisse et in exteris oras ejectum anno 1202, Emerico, Hungariæ rege, auxilium fratri præbente. Confugit Stephanus ad Calo-Joannis, regis Bulgariæ, præsidium, ejusque ope in solio suo restitutus est, ac deinde etiam, sequestro scilicet S. Sabba, cum fratre suo Vulcano pacem iniit; in qua deinceps firmiter perstiterunt. Nam anno 1208, quo S. Sabbas corpus S. Simeonis patris sui Chilandario Studenit-sam transtulit, uterque frater ad venerandas patris reliquias in oppido Chvostno occurrisset perhibetur. Alia quoque bella gessit Stephanus cum Andrea, rege Hungariæ, cum Borila, Bulgarorum duce, cum Michaelē quodam, Dyra-chii principe, et cum Henrico Philandro, qui CPoli imperabat. In quibus omnibus plurimum adjutus fuit a fratre suo S. Sabba, ut in Vita hujus sancti antistitis fusius narratur. In dignitate magni jupani perstitit Stephanus, quoad vixit Vulcanus, qui obiisse videtur circa annum 1222. Tunc enim coronam regiam, quam olim ab Innocentio III expetierat, sed quam Emerici artificio amiserat et ipsemet Vulcanus ægre tulerat, ab Honorio III iterum expetivit et impetravit, *Rex primocoronatus* propterea vulgo cognominatus. Coronationis hujus testis luculentissimus est Dometianus, monachus Chilandariensis et bonus S. Sabbæ biographus; qui in Vita S. Sabbæ, nondum typis edita, narrat sequentia: *Et elegit* (S. Sabbas, tunc jam archiepiscopus,) *de discipulis suis unum, reverendissimum episcopum Methodium, eumque destinavit Romam ad gloriosissimos apostolos Petrum et Paulum atque ad magnum horum sanctorum cohæredem papam magni romani imperii; deditque dona, eorum sanctitate condigna; ut et illi patriam suam invicem benedicant, atque orthodoxum principem patriæ suæ coronare dignentur. Scripsit et epistolam ad magnum sanctorum et gloriosorum apostolorum successorem, papam, eumque de visibili gratia, qua ipsemet a Deo coronatus fuerat* (archiepiscopali scilicet dignitate), *reddidit certiores. Rogavit quoque ut sanctorum apostolorum benedictionem sibi impertiret, simul et diadema benedictum submitteret, quo fratrem suum coronare posset in regem paternæ ditionis, nempe Diocleæ; quam pater eorum* (S. Simeon Nemanja) *divina providentia nactus fuerat, quæque magnum regnum pridem nuncupabatur. Deus vero, qui servo suo dilecto omnimodam virtutem et successum impertiebat, omnesque ejus petitiones adimplebat, huic quoque sancto, apostolorum in cathedra socio, per Spiritum Sanctum imperavit, ut benedictum*

diadema mitteret, quo verus ille divinarum legum factor benediceretur et coronaretur, atque jam hic in terris glorificaretur, antequam illucesceret magnus ille dies (tremendi judicii). *Et allatum est benedictum diadema in patriam ejus; quo accepto, glorificavit antistes benefactorem suum pro omnibus sibi datis. Arcessitoque fratre suo orthodoxo, magno jupano Kyr-Stephano, in magnam archiepiscopi sedem Jidicensem, in monasterio, quod ipsemet* (Stephanus) *excitaverat, solita pervigilia nocturna celebravit sanctissimus Kyr-Sabba, hymnos sacros cum corde contrito victimisque in altari cordis Deo offerens. Mane vero inter sacra, post magnum exodum, sacrum diadema in manus suas accepit, et pii fratris sui capiti imposuit atque Spiritus Sancti gratia in regnum unxit, ut deinde Dominus Rex vocaretur, et ut omnes tres illi Christi cooperatores a Deo coronam olim accepturi significarentur.* Hæc Dometianus. Regnavit S. Stephanus ad annum 1228, fratris sui S. Sabbæ consiliis, orationibus et exemplo jugiter eruditus et adjutus, atque in timore et amore Dei, ut olim parens, veluti radicans et infixus. Tandem extrema appropinquare sentiens, sanctum antistitem, ut ad se properaret, enixe rogavit; verum, quantumvis properasset ille, regem tamen jam vita functum reperit. Qui tamen rex, ejus precibus, ad vitam revocatus, magno schemate indutus est, et sacratissimo corpore et sanguine Domini Nostri Jesu Christi reffectus, in amplexibus eximii fratris piissime obdormivit die septembris vigesima quarta; qua et colitur a Serbis. Appositus est parenti suo in ecclesia Studicensi; unde postmodum in ecclesiam cathedralem Jidicensem ab eodem S. Sabba translatus est; ubi an hodieum jaceat, incertum. Quatuor filios reliquit S. Stephanus, Radoslaum, Vladislaum, Stephanum et Predislaum; quorum ultimus, S. Sabbæ patrui sui mores imitatus, mundo valedixit atque ex monacho archiepiscopus Serbiæ constitutus est, assumpto nomine Sabbæ II; Stephanus vero patri suo in regno successit. Erat S. Stephanus in litteris græcis, slaviciis et latinis non mediocriter excultus; exstant in bibliotheca Monacensi epistolæ ejus ineditæ, numero duodecim, græce ad Demetrium Chomatenum, archiepiscopum Bulgariæ, datæ atque de rebus liturgicis tractantes. Exstat quoque in bibliotheca Parisina Vita S. Simeonis, patris sui, slavonico idiomate ab eodem conscripta, quam celebris memoriæ Schafarik juris publici fecerat; ego vero gallico sermone contraxi.

Cfr 1) Vita ms. S. Sabbæ, auctore Dometiano, in bibl. Vind. 2) Vita S. Simeonis, auctore S. Sabba, ed. Schafarik, in Monumentis litterarum Slavicarum antiquioribus. 3) Alia Vita ejusdem, auctore S. Stephano, ed. Schafarik. 4) Pejacevič., Historia Serbie, colloq. 3, 5) Raič, Historia Serbiæ, lib. VII, cap. 5. 6) Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia, ed. Theiner, t. I, n° 8, 9, 110, etc. 7) Chron. Serb., in Monumentis lit. Slav., ed. Schafarik. 8) Assemani, Kalendaria Ecclesiæ universa, t. VI, p. 54 et seq. 9) Innocentii III Regesta in Patrologia Migniana, epist. 214 et 215. 10) Manuscripts slaves de la bibliothèque impériale de Paris, par le P. Martinof, pag. 47 et seq. 11) Trifolium Serbicum, Bruxellis, 1863.

Nicander, in baptismo Nicon appellatus, Videlibæ in Pscovensi regione anno 1507 natus, cum adhuc juvenis esset, in solitudinem sese recepit, quæ inter Pscoviam et Porchoviam media jacet, ibique aliquandiu paucissimo cibo solisque radicibus victitavit. Verum mox a vicinis detectus, in cœnobium Sabæ Crype-

censis perrexit et tonsuram cum Nicandri nomine suscepit. Cum autem arctioris vitæ cupidus esset, relicto cœnobio, in eremum iterum contendit ibique quindecim annos integros mansit. Tunc in cœnobium remeavit; sed illud iterum relinquere coactus est a fratribus, rigidiorē ejus vivendi rationem ægre ferentibus.

DIES XXV
SEPTEMBRIS.

ferentibus. Quare in priorem eremum redux, cum inde etiam brevi fuisset pulsus, ulterius perrexit, ac tandem magno schemate indutus,

oblit anno 1582, vitæ suæ septuagesimo sexto. Vitam ejus scripsit auctor anonymus anno 1665.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 204. 2) Philaret., Histor. Eccl. Russ., III, pag. 166.

Galactio mon.
et princeps.

Innumeros esse qui per tyrannidem Joannis IV, cognomento *Minacis*, crudelissima morte fuerint perempti, passim notum est. Hos inter venit Joannes Belscius, princeps, infelicissimus nostri Galactionis parens. Hunc ut irati regis vindictæ eriperent, Staritzam abduxerunt cognati, dum annum duodecimum agebat, et ita salvum reddiderunt. Ubi adolevit Galactio, Vologdam migravit; ibique uxore ducta coriariam artem exercuit, in sudore

vultus victum lucrans. Mortua uxore, rerumque omnium fallacia perspecta, mundo tantum remisit, factusque monachus, reliquum vitæ in cellula angusta degit. Versabatur itaque in hac mansiuncula, quum anno 1613 a Polonis et Lituanis, Vologdam vastantibus, comprehensus est et tam crudeliter verberibus affectus, ut post triduum e vivis cesserit, die 24 septembris. Ea die publico cultu a Vologdensibus honoratur.

Cfr Dict. hag., pag. 72.

DIES XXV.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

PASSIO S. ROMANI, MARTYRIS (*Ass. cum Neap.*). Et S. IÆ, MARTYRIS.

S. Paphnutii, mart. et soc. (*Mst. Ass. Rum. Kal. Man. Prol. cum Bas. Nan. Sirm. Maz. Mg. Med.*). S. Euphrosyniæ, quæ et Smaragdus (*Men. Man. Prol. Ass. Par. Zogr. Rum. Tern. Hor. Siš. Chil. cum Bas. Nan. GP. Flor. Pg. Msq. Sirm. Maz. Mg. Med.*). S. Sergii Radonežensis (*Pp. Men. Kal. Prol. mss.*). Euphrosyniæ, ducissæ Suzdaliæ (*Prol. Men. Kal.*).

† SS. MM. Sabiniani, Pauli, Tattæ, Theophili, et soc. (*Nan. Hier. Med. Maz. Sirm. Mg.*). † Paphnutii, patris S. Euphrosyniæ. (*Mg. Med.*). † Theophili, ep. Ephes. et conf. (*Maz. Med. Sirm.*). † Supplicatio in campo (*CP. Bas. Flor. Goth. Nan. Msq.*).

OBSERVANDA.

SS. Romanus
et Ia.
S. Euphro-
syna.

SS. Romanus et Ia, de quibus actum est supra, referuntur hodie in Prologis Græcis; præterea in CP. S. Ia refertur ad diem v Augusti. — Euphrosyna, filia Paphnutii, nomen Smaragdi assumpsit; quare male ex una persona duas fecit Rum., annuntians ita: S. *Euphrosynæ et Samragdi*. — In Prologo legitur vita S. Sergii satis fusa. — Ibidem commemoratur magnus terræ motus, quo

sæviente puer in aera sublatus fuisse narratur, tempore Theodosii Magni, ut testatur Menologium Basilii. In CP. habetur sic: *Ob memoriam terræ motus in campo*, quod omnino conferatur oportet cum dictis ad diem v Junii, ubi agebatur de supplicatione Campi. — In cod. Hierosol., quod edidit Scholzius, habetur tantummodo: *S. Sabini*, sine titulo martyris. Aliis est Sabinianus.

SS. Sabinus
et soc.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Euphrosy-
nia.

Insignem parentem habuit S. Euphrosynia, nempe Michaellem, Tchernigoviæ ducem et cultum pro martyre, de quo vide ad diem 20 Septembris. Parentum precibus a Deo obtenta, et in monasterio Kievocryptensi sub nomine Theoduliæ baptizata, quod nomen indicabat, id vel ab incunabilis factis comprobavit pia Dei serva. Infans namque diebus, quibus nutrix ejus comedeat carnes, a lacte sugendo abstinebat. A parentibus in pietate et in litteris a Theodoro, Michaelis aulico et cum hero deinceps a Tartaris occiso, exulta, ad perfectiorem vitam amplectendam vocatam sese sensit mature. Cum autem ob venustatem et morum innocentiam a pluribus in matrimonium expetere-
tur, et valde invita id ferret, Beatam Virginem constanter rogabat, ut illæsam servaret suam virginitatem; nec frustra has preces fudit. Etenim Suzdaliæ profecta, ut Mennæ principi Suzdaliensi ibidem nuberet, mortis ejus nuntium subito accepit lætabunda. Itaque, voti compos facta, in monasterium Beatæ

Virginis proximum secessit anno 1227, ubi deinceps Euphrosynia dicta. Enituit porro ejus obedientia et humilitas plane eximia; abstinencia quoque erat tanta, ut cibum non nisi semel in die sumere soleret, quandoque per integram hebdomadem jejunium observans. Divinis autem rebus adeo fuit addicta, et tantam eorum habebat notitiam, ut sorores publice exhortari a superiore juberetur. Etiam quum externos alloqueretur, verbis ejus tantam vim et auctoritatem addebat Deus, ut plures ad monasticam vitam alliceret pia virgo. Monasterium suum et virtutibus floridum reddidit, et a Tartaris, Suzdaliæ anno 1238 invadentibus, precatione sua servavit illæsum. Tandem ætate propecta, e vivis recessit, medio sæculo xiii, die 25 septembris. In vita et post mortem miraculis claruisse traditur. Ejus exuvias elevarunt die 15 septembris, anno 1699. Vitam, adhuc ineditam, conscripsit Gregorius monachus sæculo xvi.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 105. 3) Macar, Hist. Eccl. Russ., III, pag. 45.

S. Sergius,
heg. Radone-
zensis.

Quemadmodum monastica vita a sanctis Antonio et Theodosio Kioviæ in meridionalibus Russiæ plagis, ita a Sergio Radonežensi in septentrionali parte Russiæ instituta fuit et propagata. Illustri bojarorum seu magnatum Rostoviensium genere ortum duxit Sergius,

anno 1315 natus, et in baptismo Bartholomæi nomine insignitus. Parentes Rostovia Radonežum migrantes secutus est, unde Radonežensis cognomen ei mansit. Eisdem orbatus, fratri suo natu minori hæreditatem ultro cessit, rerumque terrestrium cura solutus, in solitudinem

solitudinem contendit cum Stephano fratre suo majore, jam monacho, et prope Radonežum sedem suam fixit, exstructa ibidem ecclesia, SS. Trinitati sacra. Mox, Stephano Mosquam profecto, solus mediis in silvis remansit Bartholomæus; susceptaque tonsura a Metrophane hegumeno, magis sollicito Deo sibi vacare coepit, parcissimo victu et oratione assidua dies transigens. Verum enimvero, sanctitatis ejus fama quaquaversum manante, socii numero duodecim convenerunt Radonežum, et Sergium, jam sacerdotio autum, hegumenum sibi eligerunt anno 1334, annuente Athanasio, episcopo Volyniæ. Atque hæc fuerunt initia lauræ Radonežianæ, hodie omnium celeberrimæ. Qua omnimode ordinata et regulis cœnobitarum instructa, Sergius, ut mundi favores laudesque declinaret, Deoque soli vacaret securius, in solitudinem Kirzatensem secessit; ibique procul dubio mansisset diutius, nisi Alexii metropolitæ hortatu fratrumque enixis precibus ut Radonežum rediret fuisset permotus. In lauram itaque remeavit, eamque ad extremum vitæ suæ diem diligentissime rexit. Fuit porro metropolitæ Alexio tantæ venerationi, ut ab eo dignus habitus fuerit qui sibi in dignitate metropolitana succederet. Verum crucem episcopalem

offerenti respondisse dicitur Sergius, se ab adolescentia non gestasse aurum, multoque minus in senectute gestaturum. Recusata itaque summa hac Ecclesiæ suæ dignitate, simplex monachus mansit. Ejus precibus et meritis monasterium Radonežense quam maxime effloruit, factumque est pietatis seminarium. Plures enim hinc prodierunt Sergii alumni insigniores; quos inter Simon, archiepiscopus Smolenscensis, Isaacius tantopere a Sergio adamatus, Micheas et Macarius, visionum magistri sui testes et speculatores, Simon ecclesiarcha, Theodorus, Sergii nepos, Methodius Pesnočensis, Gregorius, Abraamius Galicensis, Sabas Storožensis, nonnullorum monasteriorum fundatores, alique permulti Tandem, ut legitur, virtutibus et miraculis resplendens, magnum hoc Ecclesiæ Mosquensis lumen, occubuit die 25 septembris, anno 1392; non autem 1397, ut quidam putarunt, litteras numerales, quibus annus ille indicatur, perperam legentes. Exanime ejus corpus, omnis corruptionis, ut aiunt, expers, repertum est die 3 julii, anno 1423, et in ecclesiam præcipuam lauræ solemnem pompa illatum fuit. Quare utraque die colitur a suis. Vitam Sergii exaravit Isaacius unus e discipulis.

Cfr 1) Prolog. Menol. et Veršinski ad h. d. 2) Annal. t. V, pag. 62; Nikon. t. IV, pag. 259; Troicens et apud Karams. Hist., t. V, not. 234. 3) Vita Sergii, auctore Epiphanio. 4) Dict. hag., pag. 210 et seq. ed. 1862. 5) Macar., Hist. Eccl. Russ., t. IV. 6) Philar., Hist. Eccl. Russ., pag. 115 et seq.

DIES XXVI.

TRANSLATIO SANCTI JOANNIS EVANGELISTÆ ET THEOLOGI (*Omnes*). ET SANCTÆ MARTYRIS RIPSYMÆ ET SOCIORUM EJUS.

† Quinque virginum et mart. (*Sirm.*). † Nili, abbatis Cryptæ-Ferratæ (*Itg.*).

OBSERVANDA.

S. Joannem, Evangelistam, cognomento et antonomastice *Theologum*, hodie referunt Græca et Slavica Kalendaria universa; est enim hic dies cultui ejus potissimum addictus. Si codd. Ostr., Rum., Mst., Assem., Zogr., Tern. aliisque adhibenda sit fides, obiit S. Joannes hoc die, non alio. Sic enim annuntiatur in singulis: in Ostromirano, ut supra, addito obitus loco: *in insula Patmo*, præter omnem historiæ fidem; quæ ideo expuncta sunt in titulo. Ostromirano consonant Rum., Assem., Zogr. et Mst., nisi quod hic solo Theologi cognomine eum distinxerit. Nec aliter est in Menologio Basilii. Simplicius loquuntur Sišatov. et Ternobiensis: *Transitus Joannis Theologi*; in Paris. I solum habetur: *S. Joannis Theologi*. In Horol. Počajovensi, Menæis comunibus aliisque sequioribus plenius ita: *Transitus sancti apostoli et Evangelistæ, Joannis Theologi*. In marmore quoque Neapolitano inscriptus est, Græcorum exemplo, ad hanc diem: *Assumptio sancti Joannis Evangelistæ*, et iterum 27 Decembris, quo præcipue colitur a Latinis, his verbis: *Natale sancti Joannis Evangelistæ*. Mitto Latinorum Martyrologiorum lectiones, quas curiosus lector reperiet apud Sollerium in adnotatis ad Martyrol. Usuardi et apud Florentinium, adcuratissime rem totam illustrantem. Præter hanc diem colitur S. Joannes 8 Maii et conjunctim cum cæteris apostolis ad 30 Junii. Jamvero ex variis istis loquendi formulis, quibus obitus S. Joannis passim enunciat, concludere licet, cum Florentinio, incertum esse, quo die sanctus hic apostolus Ephesi translatus fuerit aut obdormierit; insuper opinionem illam

Octobris Tomus XI.

indicari, qua diu apud multos sanctus hic apostolus credebatur revixisse et in cælos receptus esse, quemadmodum de SS. Deipara Maria sentit Ecclesia Occidentalis æque ac Orientalis. In Menologio Mosquensi exstat narratio de vita et laboribus S. Joannis, non omnino a fabulis pura; multa insuper mirabilia narrantur in Prologo. Sub nomine S. Joannis circumferuntur complura scripta manifesto apocrypha, quale est de ejus sepultura, aut de Dormitione SS. Deiparæ Mariæ, aut *Quæstiones de vivis et mortibus* cum responsis Abrahamæ, patriarchæ, quas nuper in lucem protulit Nicolaus Kostomarov, in Universitate Petropolitana professor, Monument. liter. russ., t. IV, pag. 112. — Rectissima est lectio Ostr. de S. Ripsymia atque cum Actis martyrii plane conveniens. In his enim sub finem habentur sequentia: *Itaque vigesimo sexto mensis Septembris mortua est sancta Ripsyme cum athletis eidem adjunctis*. Pergitur: *Vigesimo septimo ejusdem mensis Gaiana cum duabus obtinuit coronam victoriæ*. Paulo antea vero scripserat Agathangelus, narrationis auctor: *Qui simul cum illis venerant e regione Romanorum, plures erant quam septuaginta. Qui vero cum sanctis Gaiana et Ripsyme mactati sunt, una cum reliquis numero erant triginta septem*. Cfr Act. SS. ad 30 Sept., pag. 558, n. 88. Unde duo collige: primum, universos qui cum S. Ripsymia passi sunt, fuisse numero 37, non vero centum et duo, uti perperam traditur in codd. Slavicis ad 30 Sept; secundo, dissentire Basil. in assignando martyrii die. Hodie quoque S. Ripsymiam commemorat codex quidam Usuardinus, dum alii eam consignant

SS. Ripsymia
et soc.

27 modo

Ex Ostromirano.

Ex variis.

S. Joannes
Theologus.

DIES XXVII
ET XXVIII
SEPTEMBRIS.

modo ad diem 18, ut marmor Neap., modo ad 29, uti post Galesinum Martyrolog. Romanum, modo denique ad 30 Septembris, ut Græci aliique Orientales. Sed consulantur quæ de S. Ripsyme egregie tractarunt Bollandiani. — De sanctis quin-

que martyribus et virginibus actum est modo, ad 22 Sept. et fusius ad 6 Junii, quo recte inscriptæ sunt in cod. Ostromiri, utpote quæ eodem die capite cæsæ fuerunt a Paulo, presb. apostata.

SS. Virgines
et martyres
quinque.

DIES XXVII.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA SS. MARTYRUM CALLISTRATI ET SOCIORUM EJUS, NUMERO DLX, SUB DIOCLETIANO, IMPERATORE (Mst. Tern. Zogr. Rum. Man. Novg. Prol. Chil. Men. Og. Pp. Leop. Hor. Kal. cum Bas. Hier. Nan. Vind. GP. Pg. Flor. Sirm. Maz. Mg. Med.).

Ex variis.

S. Epichariæ, mart. (Rum. Pqr. Prol. Man. Kal. cum Bas. Nan. Goth. Msq. Sirm. Mg. Maz. Med.). S. Condrati, mart. et soc. (Cap.). S. Ignatii, heg. ad profundum fluvium (Prol. Kal. cum Sirm. Mg.). SS. apost. Marci, Aristarchi et Zenæ (Men. Verš. Prol. cum Mg.). Sabbatii Solovecensis (Men. Man. Kal. Prol.).

† MM. Philemonis, ep., Fortuniani et Gaiani (Mg. Maz. Sirm.). † Nectarii, ep. CP. et Flaviani ep. Antiocheni (Sirm.). † Passio Cosmæ et Damiani (Neap.). † Victoris, hegumeni (Taur.). † MM. Eustathii, Romuli et soc. (Med.).

OBSERVANDA.

S. Callistra-
tus.

Callistrati socios alii aliter numerant. Basilianum recenset 184; Rum. contra minuit ad 49; qua in re apprime concordat cum Martyrologio Romano Baronii, græcos cæteroquin ductores secuti. In offi-

ciodiei unus ex sociis Callistratianæ turmæ vocatur *Gymnasius*. — S. P. Nicolai, tertii hegumeni Casularum, natalis inscriptus est etiam in cod. bibl. Taurinensis, tom. I, pag. 308; sed detrita est dies.

S. Nicolaus.
heg. Casula-
rum.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Sabbatius So-
lovecensis.

Floruit Sabbatius, Solovecensium ornamentum, tempore Basilii Cæci, Euthymio Barbato Ecclesiam Novgorodensem administrante. Anno 1396 in cœnobio Cyrilli Belozerici monasticam vestem induit, vitæque religiosæ cursum eo fervore aggressus est, ut abstinentia, disciplinæ studio et regulæ observantia in admirationem traxerit omnes. At quoniam solitariæ vitæ erat amantissimus, simul et majora Deo præstanda æmulabatur, petita hegumeni benedictione, in monasterium Balaamicum secessit; unde mox fama commotus, quæ de suis virtutibus percrebuerat, ad Mare Album divina voce vocari sibi visus est et iter clam instituit. Quo dum pergeret, seniore quemdam offendit Germanum nomine, in profundissima solitudine ad Vagum flumen degentem. Cumque de Solovecensis insulæ situ locique asperitate ab eodem fuisset edoctus, ipsum, Deo ita disponente, socium suæ peregrinationis adhibuit, eoque duce iter Solovecense, utcunque difficile, feliciter perfecit. Tandem anno 1429, in loco, quem sibi delege-

rat, crucis trophæum erexit, cellaque posita, vitam severitate horridam intrepidus inivit. Quod quantopere Deo gratum fuerit et acceptum sequenti eventu comprobatum fuisse creditum est: nempe piscatores, in eodem loco sedem suam figere volentes, a duobus angelis pulsati fuisse perhibentur. Interea ad Onegam fluvium transfretavit senior Germanus, mansitque Sabbatius omnino solus. Verum enim vero mortem adesse sibi sentiens, ipse quoque reliquit insulam, et ad vicum pervenit qui vulgo Vyg Navolok nuncupatur; ubi tranquille obdormivit, die 27 septembris, anno 1435, sacramentis refectus. In Sanctorum indigenarum Album relatus est a concilio Mosquensi, anno 1547. Colitur præterea simul cum Zosimo, die 8 Augusti, qua translationis anniversaria memoriâ recolitur, et habet officium. Utriusque vitam et gesta fuse enarravit incertus auctor, et ad vivum repræsentant viginti quatuor tabulæ pictæ, quibus columnas ecclesiæ cathedralis Novgorodiæ ornatae sunt.

Cfr 1) Prolog. et Menol. Verš. ad h. d. 2) Menol. ad 17 April. 3) Dict. hag., pag. 140. 4) Colloq. orthod., an. 1839, mense Jun., Aug. et Octobri 5) Acta Soc. archeol. Petropol., VIII, pag. 15. 6) Philaret., Hist. Eccl. Russ., t. III, pag. 145, 158.

DIES XXVIII.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO SANCTORUM MARTYRUM CALYTINENSIVM, ALPHII, ALEXANDRI, ZOSIMI (Prol. Kal. Menol. cum Bas. Maz. Sirm. Mg.). S. NICONIS, MART. ET S. CHARITONIS (Omnes cum Bas. Hier. GP. Vind. Pg. Goth. Msq. Flor. Sirm. Med. Mg.).

Ex variis.

SS. MM. Marci, pastoris, Niconis, Neonis, Heliodori et aliorum puerorum et puellarum (Prol. Menol. Kal. cum Sirm. Maz. Med. Mg.). S. Cyriaci, eremitæ (Zogr.). S. Baruch, prophetæ (Prol. Kal. cum Mg.). S. Wenceslai, regis Bohemiæ (Prol. Menol. Kal.).

† MM. Ripsymæ et Gaianæ (Neap.). † MM. Eustathii, Romani, Callinici (Sirm. Mg.).

OBSERVANDA.

SS. Alphii et
soc.

Non satis accurata est lectio cod. Ostromirani; quæ sic habet: *Passio sanctorum martyrum Calutini, Alphii, Alexandri, Zosimi, Niconis, Charitonis*, ac si Calutinus et Chariton socii fuerint S. Alphii, martyris; quum tamen constet primo S. Caluti-

num nunquam exstitisse, nedum cum Alpheo passum esse; est enim non hominis nomen, sed civitatis, quod ignoravit commentator anonymus; Niconem vero non cum S. Alphio, Alexandro et Zosimo, germanis fratribus, sed cum SS. Marco, pastore,

pastore, Neone et Heliodoro certasse manifestum fit ex aliis Fastis, supra citatis; Charitonem denique non inter martyres, sed inter confessores recenseri, nihilque commune habuisse cum S. Alphio aut Nicone, sole clarius sit. Quos igitur in unum conjunctos protulit Ostromiranus amanuensis, eos ad meliorum codicum normam in tres turmas distinctos proferre placuit, quemadmodum prodeunt in Menologio Mosquensi. Et primo quidem, quod ad Calutinum spectat, legendum esse, ut positum est supra, testantur Fasti Græci tam excusi quam mss., puta Menæa Sirmundi, Sirleti, Veneta, accedente codice Naniano signato cxxx, in quo habetur ita : τῶν ἁγίων Καλυτίνων, Ἀδελφίου, Ἀλεξάνδρου, Ζωσιμου καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς sanctorum Calytinensium Adelphii (lege Alphii), Alexandri, Zosimi et sociorum. Ubi notes velim errorem amanuensis græci, qui posuit Ἀδελφίου cum scribere debuit ἀδελφῶν Ἀλφείου, id est fratrum, Alphii, etc.: erant enim tres fratres. Insuper in Menæis Sirmundianis diserte traditur, eorum mortem contigisse Calyti, ἐν Καλύτῳ, die 28 Septembris, ut omne prorsus dubium tollatur. Ibidem dicitur S. Marcus, opilio, occubuisse Claudiopoli, die 21 ejusdem mensis; alii ad 13 Julii, Philomili in Phrygia, quam urbem Menæa Græca corruperant in Marmilium. Horum e numero fuerunt Neon, Heliodorus et pueri multi ac puellæ; quibus ultimis omissis, Sirletus seorsim commemorat S. Alexandrum et triginta milites socios. Ex dictis claret, non uno loco passos esse sanctos martyres, adeoque non immerito dividi a quibusdam in plures turmas. Cæterum confusio est in indicandis hisce martyribus apud Menologos. Jam quæ sive ad situm Calyti in Pisidia, sive ad fabulas spectant, quibus martyrum elogia non omnino sunt destituta, consulantur Acta SS., Sept., t. VII, pag. 602. Hoc unum addam: encomium Prologi Mosquensis cum Menologio Sirleti multo magis convenire, quam cum Basiliano. — S. Charitonem abbatem et confessorem, imo eremitarum ducem nuncupat Menologium Basillii; in quo commemoratur non seorsim tantum, sed etiam primo loco. — Non minoris famæ est S. Cyriacus, anachoreta, quem Fasti referre solent postridie, et qui diserte nominatur in cod. Zographico, saltem prout jacet in apographo quod mecum humanissime communicavit clar. Ismael Sreznevski, optime de litteris slaviciis meritis. — Mirabitur forsân lector, S. Wenceslai laudes in Memoriis Slaviciis offensurus. Sciat itaque, hunc sanctum martyrem, apud Slavos latini ritus adeo celebrem, vindicari quoque a Slavis ritus græci, qui eum jam pridem magno prosequabantur cultu, non secus ac S. Ludmillam, ejus aviam, de qua actum ad diem 16 Septembris, aut SS. Cyrillum et Methodium. Sunt enim in ea sententia, S. Wenceslaum, æque ac S. Ludmillam et S. Procopium, monasterii abbatem Sazaviensis, slavonico ritui fuisse addictos, adeoque sacram Cyrilli et Methodii propaginem merito esse nuncupandos. Utut est, S. Wenceslai nomen inscriptum est in Fastis

Russorum non modo sequioribus, sed etiam vetustis, ex quibus depromptum est encomium sancti, in Memoriis Slaviciis proponendum. Quod licet jam typis fuerit vulgatum; huc tamen latino sermone, in commodum lectorum occidentalium, retractare minime dubitavi, servata ex parte latinitate, qua illud donaverat cl. Franciscus Mielosich, et resecatis eis quæ ad rem parum mihi facere videbantur. Aliud, sed multo contractius, encomium legitur in Prologo Mosquensi, non ad 28 Novembris, ut est in antiquo Prologo ms., unde slavonicum textum deprompsit Fr. Mielosich, sed ad 28 Septembris, qui S. Wenceslai proprius est. Quod latine factum sic sonat: *Oportet scire primum patriam et sedem sancti martyris Wenceslai. Erat ille filius Vratislai, Bohemorum ducis, duos fratres habens, natu minores, Boleslaum et Spisigneum. Mortuo parente, thronum accepit Wenceslaus. Tum malevoli principes ceperunt discordiam movere inter fratres: et primum quidem induxerunt Wenceslaum, ut matrem suam pelleret, dicentes: Occisura te est cum fratribus, quemadmodum occidit aviam tuam Ludmillam. Et egit matrem suam in Budoč. Mox autem facti penitens reduxit ad se. Tunc miserunt procures ad fratrem ejus dicentes: nisi nos audias et fratrem tuum sine mora occidas, occidet te ipsum; nos vero tecum stamus, teque malumus. Et convenit cum eis Boleslaus, persuasitque Wenceslao, ut veniret ad festum dedicandæ ecclesiæ. Venit ille, blandeque exceptus est a fratre. Finita solemnitate, discedere voluit ab urbe; at a fratre persuasus, remansit ad diem sequentem, quo simul delectarentur: fraudulenter enim a se præ vita amari aiebat Boleslaus, in corde vero cædem ejus meditabatur. Cum autem mansisset in urbe Wenceslaus, eadem nocte occidere eum constituit cum proceribus Boleslaus. Mane igitur in ecclesiam euntem ad officium matutinum aggressus est cum proceribus frater, gladioque caput ejus percussit. Cumque ille ad ecclesiam confugisset, insecuti sunt eum duo proceres atque in ipso ecclesiæ limine occiderunt, alius vero latus ejus gladio confodit. Atque ita beatam animam suam in manus Dei tradidit sanctus Wenceslaus, feria secunda illucescente. Cujus sanguis per tres dies integros abstergi non potuit de muris templi: clamabat enim, sicuti olim sanguis Abelis, ad Deum contra Boleslaum. Post aliquot autem annos venerandæ ejus reliquiæ delatæ sunt in inclytam urbem Pragam et conditæ ad sanctum Vitum. Hactenus Prologus recenter Mosquæ excusus. Verum idem encomium occurrit in codd. remotioris ævi, puta in Prologo ms. chartaceo bibl. publicæ Petropolitane, exarato anno 1442; et in duobus apographis Menæorum Macarii, sub hoc titulo: *Eodem die* (id est 28 Sept.) *passio S. Wenceslai, ducis Bohemiæ*. Imo sæculo decimo non ignotum fuisse Russis, eo tempore apprime catholicis sedique Romanæ unitis, testatum faciunt Acta SS. Borisi et Glebi, martyrum, auctore Nestore annalista. Exstant insuper in codd. sæculi xv et xvi breves Legendæ de translato corpore S. Wenceslai, ad 4 Martii.*

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Erat princeps magnæ famæ in Bohemia, Vratislaus nomine, cui uxor Dragomira. Procrearunt hi filium primogenitum, nomenque Wenceslai ei, cum bapisma suscepisset, indiderunt. Et pervenit puer ad eam ætatem, qua puero- rum crines resecari solebant. Vocavit itaque Vratislaus princeps episcopum cum omni clero, et cantata liturgia in ecclesia S. Mariæ, sustulit puerum antistes, benedixitque ei in gradu ante altare collocato; et tonsus est puer a principibus, crevitque deinceps gratia di-

vina servatus. Et tradidit eum avia ejus Ludmilla docendum litteras slavonicas in modum presbyteri, didicitque eas bene. Misit vero eum Vratislaus in Budoč, et cepit puer discere litteras latinas non infeliciter. Porro mortuus est Vratislaus, princeps, et constituerunt Wenceslaum in throno avito; ex quo cepit ei obedire Boleslaus frater. Erant autem ambo parvuli, quorum nomine mater Dragomira populum regebat, usquedum adoleverunt filii, cepitque regni gubernacula Wenceslaus. Erant huic so-

rores

S. Chariton.

S. Cyriacus.

S. Wenceslaus.

S. Wenceslaus, rex Bohemiæ.

DIES XXVIII
SEPTEMBRIS.

rores quatuor, quas in matrimonium dederunt fratres bene dotatas. Et impertiit Deus gratiam Venceslao talem, ut litteras latinas intelligeret sicut bonus episcopus vel presbyter, librumque græcum vel slavonicum, sicubi deponebat, memoriter recitaret sine difficultate. Nec solum litteras callebat, sed etiam fidem servans pauperibus benefaciebat, egenos pascibat, ægrotis servis ministrabat, viduas non patiebatur injuriam pati, omnes denique, pauperes æque ac divites, amabat, ecclesias vero auro ornabat : credebatur nempe in Deum toto corde omneque bonum præstabat in vita sua. Jamvero viri Bohemi superbia acti insurrexerunt alii contra alium : junior enim erat eorum princeps, utpote annos tantum octodecim natus, quando mortuus fuit ejus pater. Ubi autem adolevit etiam frater ejus, ingressus est diabolus in corda improborum consiliariorum, persuaseruntque Venceslao dicentes : Occisurus te est Boleslaus, cum matre colludens et cum viris suis; effeceruntque, ut expelleret matrem suam insontem. Ille vero, timoris Domini præceptique divini memor, volensque omnem justitiam perficere, reduxit matrem suam, et quæ egerat valde flebat. Exinde vero apprime honorabat matrem suam, bonisque operibus solabatur : magnam enim erga pauperes et egenos exercebat charitatem; presbyterum, sicubi venditus eum adibat, redimebat omni modo. Ecclesias vero condidit in omnibus civitatibus pulchras admodum, Dei ministris collectis ex omni natione, quo divina mysteria fierent per singulos dies, sicuti apud magnos populos. Excitavit etiam ecclesiam S. Viti non male animatus. Sed, diabolo suadente, incitarunt in eum Boleslaum, fratrem ejus. Venit igitur dies sancti Emerami, cui se devovens sanctus Venceslaus lætabatur in Deo. Homines vero malevoli inimica suaserunt Boleslao circa fratrum ejus, non secus ac olim Judæi circa Dominum. Erant porro festivitates ecclesiarum per omnes urbes; quas obiens Venceslaus venit Boleslaviam. Die porro dominica, audita liturgia SS. Cosmi et Damiani, redire voluit domum Pragam. At Boleslaus flebili voce rogavit eum, ut secum maneret illo die, annuitque Venceslaus. Et consensu æquo cœpit eum agitare et se oblectare cum sociis suis in domo Boleslai. Tum locuti sunt quidam ei dicentes : occisurus te est Boleslaus, quorum verbis fidem nullam adjecit Venceslaus, spe in Deo constituta. Ea vero nocte convenerunt adversarii in domo Gnevysæ; et, advocato Boleslao, consilium inierunt cum eo, quo modo occiderent insontem regem suum; statueruntque tempus officii matutini. Summo itaque mane,

audito campanæ pulsu, confestim ad officium matutinum ivit Venceslaus. Consecutusque est eum Boleslaus in janua; quem respiciens Venceslaus : *Bonus*, ait, *erat nobis, Domine, vesper*. At ille, evaginato gladio, respondit : *Sic tibi obediam*, percussitque ejus caput. Venceslaus conversus dixit : *Quid in animo habes?* et prehensum humi eum prostravit, et irruit in eum dicens : *Per Deum, frater*. Tuza accurrens percussit ejus manum. Dimisso igitur fratre, ad ecclesiam confugit Venceslaus. Tunc Tchesta et Tira occiderunt eum in janua ecclesiæ, Gnevysa vero adcurrrens transfodit gladio ejus latus. Et efflavit animam suam rex in hæc verba : *In manus tuas, Domine, trado spiritum meum*. Occiderunt vero in ea urbe cum eo Mstinam quemdam aliosque viros, cæteris diffugientibus, et abierunt cito. Demortui corpus, quod insepultum reliquerunt, Krastes presbyter sustulit, et ante ecclesiam reposuit, tenui linteo velatum. Audita vero cæde filii sui, adcurrit mater; et ubi eum conspexit, advoluta est cordi ejus, et flens colligebat membra corporis ejus, collecta vero non ausa est ferre in domum suam, sed in presbyteri cubiculo abluta et vestita poni curavit in media ecclesia. Timens vero mortem et ipsa, aufugit ad Chorvatos, et ita evasit manus impii Boleslai. Advocato autem Paulo presbytero, ut preces faceret super eum, sepelierunt honorifice corpus Venceslai, boni et justi Domini et Christi amatoris. Sanguine vero ejus renuente per triduum in terram ire, tertio die vespere, omnibus videntibus et demirantibus, ecclesia concussa est super eum. Occisus porro est Venceslaus princeps anno 6337 (a Christo nato 829) indictione II, cyclo III, die 28 septembris. Interea Boleslaus, secum reputans, quantum peccatum commisisset precatus ad Deum et omnes sanctos, misit servos et transtulit corpus fratri sui Boleslavia in inclytam urbem Pragam. Et collocarunt illud in ecclesia sancti Viti, ad dextram altaris duodecim Apostolorum. Translatus vero est die 3 mensis martii. — Hactenus codex mss. Musæi Rumiantsoviiani, sæculi xvi, signatus ccccxxxvi; cujus ampliorem notitiam benevolus lector inveniet in Bibliotheca Slavica, tom. II, pag. 270 et seq., ed. cl. Francisco Miclosich, Vindobonæ anno 1851 et 1858; amplissimam vero in egregia Descriptione codd. dicti Musæi, quam dedit cl. Alexander Vostokov, a pag. 692 ad pag. 698. Hæc eadem legenda reperitur in Magno Menologio Macarii metropolitæ mss., ut auctor est Josephus Bodianski in opere cui titulus : *Origo litterarum slavicarum*, not. 179; ubi criticas adnotationes adjecit, non semper probandas.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Cašopis česk. Mus., 1850, IV, pag. 455 et seq. 3) Acta SS., Sept., VII, pag. 770. 4) Bibl. slav. tom. II, pag. 270 et seq. 5) Vostokov, Descript. Codd. Mss. Rum. num. CCCCXXXVI.

Herodion Iloezerensis.

Inter sanctos ab indigenis numerari Herodionem Iloezerensem testatur ecclesia ejus nomine excitata; in qua hodie dum corpus ejus adservari perhibetur. Floruit sæculo xvi, fuitque Cornelii Comelsciensis discipulus, et monasterii ad lacum Ilum institutor, Iloezerensis cognomine

idecirco distinctus. Obiit 28 septembris, anno incerto, postquam suscepisset magnum monachorum habitum, uti tradit auctor Diction. hagiogr., pag. 107, ed. 1862. De Cornelio Comelsciensi, anno 1537 vita functo, dictum est ad 19 Maii.

Cfr 1) Dict. hag. pag. 107, ed. 1862. 2) Histor. hier. russ. tom. IV, pag. 291 et 292.

DIES XXIX.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

PASSIO SS. MARTYRUM TROPHIMI ET DORIMEDONTIS (cum Msq. Sirm. Maz. Mg. Med. Flor.).
S. Cyriaci, eremitæ (Ita fere omnes cum Bas. Hier. GP. Vind. Flor. Goth. Pg. Msq. Sirm. Med. Maz. Mg.). SS. martyrum Byzantinorum (Prol. Kal. cum Mg.). SS. martyrum Dadæ, Gabeddæ et sororis ejus Casdoæ, in Perside (Prol. Kal. Man. cum Sirm. Maz. Med. Mg.). S. Theophanis, Eleemosynarii (Prol. Kal. Man.). [Cypriani Ustugensis (Hag.)].
† Tryphonis, mart. (Flor.). † Dedicatio S. Michaelis, archang. (Neap.). † Abramii (Goth.). † MM. centum et quinquaginta in Palæstina (Sirm. Mg.). † Petroniæ, mart. (Sirm. Mg.). † Anastasiæ, mart. (Sirm.).

OBSERVANDA.

SS. Trophimus
et soc.

SS. Trophimum, Dorimedontem et Sabbatium retulimus ex Ostrom. ad 19 Septembris, quo primum locum obtinebat passio S. Susannæ. Hodie referuntur iterum duo priores, præfixa nota *passionis*. In cod. bibl. S. Marci Florentiæ utrique additur, imo præmittitur S. Tryphon. Atque hæc in Calendariis vetustis; in sequioribus vero tacentur. — Eorum loco prodit primo loco S. Cyriacus.

S. Cyriacus.

cus, quem certatim referunt omnes Fasti, excepto Kalend. Ostromirano, quod tacet, et Zographico, in quo commemoratus est pridie. — Floruit Cyprianus Ustugensis sæculo xiii, fuitque institutor et hegamenus monasterii cujusdam prope Ustiugam. Obiit anno 1276, die 29 Septembris. Utrum autem sanctorum cultu gaudeat, mihi incertum. Cfr. Dict. hag., pag. 146.

Cyprianus
Ustugensis.

DIES XXX.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA S. GREGORII IN ARMENIA (Ita omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. Vind. Flor. Sirl. Goth. Sirm. Maz. Mg. Med.).

Ex variis.

SS. martyrum Ripsimiæ, Gaianæ et sociorum, inter quos 70 viri et 32 feminæ (Rum. Man. Prol. Men. Kal. cum Bas. Nan. Maz. Mg. Med.). S. Michaelis, metropolitæ Kioviæ (Men. Prol. Kal.). Gregorii, hegumeni Pelšmensis (Prol. Man. Kal.).
† Hieronymi (Neap.). † MM. Mygdonii, Gorgonii, Dorotheæ, Indi, Stratonici, Glycerii, presb., Theophili, diac., et mulierum (Sirm. Mg.). † Mille Martyrum (Mg.).

OBSERVANDA.

S. Gregorius.
Armeni.

In aliquibus Synaxariis S. Gregorius vocatur martyr, in aliis *apostolus* seu *Illuminator* ob adductos ad fidem Armenos; in omnibus maximo consensu annuntiatur hodie, sive Græcis et Slavicis, sive Armenis, Copticis, Arabicis, Chaldaicis, etc. Recolitur autem hodierno festo inventio ejus reliquiarum, scilicet ipsa prima corporis mortui inventio, quæ fuit diei obitus substituta, quod hæc ignoraretur. Obiit enim S. Gregorius in solitudine, ibique inventus est mortuus. Hinc apparet, quid sentiendum sit de nota *passionis*, quæ præfigitur hodie in quibusdam codd., ut Mstislaviensi, Rumiantsoviano, in aliis autem, ut Neap., ad 3 Decembris. Vero propius accessit Ostr., Bas. et CP. habentes simpliciter : *memoria*. Cæterum, ut

obiter dicam, nec ex nota passionis, nec a fortiori ex die cultus sanctorum dies eorum emortalis certo deduci potest, nisi constet aliunde. — S. Ripsimia et socii relati sunt in Ostromirano ad diem Septembris xxvi; unde probabiliter propter festum S. Joannis, evangelistæ, huc translati fuisse videntur. Notanda autem mira concordia Prologi Rumiantsoviani cum Menologio Basiliano, quod priori certo certius prævisse dicendum est. Hoc die celebratur S. Ripsimia etiam a Latinis. — Menæa excusa nominant seorsim, tantum duos, Mardonium (lege Mygdonium) et Stratonicum. — S. Michael, qui totam metropolitarem Kioviensium seriem orditur, illustrabunt Memoriam Slavicæ, inferius a me producendæ.

SS. Ripsimia
et soc.

S. Mygdonius.
S. Michael
metr. Kioviæ.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Michael,
metr. Kioviensis.

Michael I, natione Græcus secundum alios vero Bulgarus, ordinatus est anno 988 a Nicolao Chrysoberga, patriarcha Constantinopolitano; et eodem anno in Russiam cum Vladimiro, recenter ad fidem catholicam converso, missus, fuit primus Ecclesiæ Kioviensis metropolita. Sedem suam fixit Perejaslaviæ, prope Kioviæ; atque illic stetit donec anno 1055, in hanc ipsam urbem translata fuit, regnante Jaroslao I. Novellam Ecclesiam excoluit diligenter, eamque privilegiis et immunitatibus, a S. Vladimiro impetratis, ditavit. Gentem Russicam, ethnicorum superstitionibus immersam, baptismo magna ex parte lustrandam curavit. Fidem catholicam docuit illibatam et a schismatis labe prorsus immunem,

quum, regnante Vladimiro, Ecclesia Constantinopolitana esset ejusdem fidei ac Romana: extinctum enim jampridem erat Photianum schisma, Cerularianum vero nondum exortum. Episcopos ordinavit, templa et monasteria pluribus in locis ædificavit, destructis fanis idolorum, aliaque insignia pietatis et zeli documenta præbuit. Mortuus est vir vere apostolicus anno 992, et in ecclesia B. M. V., cognomento Decimana, Kioviæ conditus fuit. Anno autem 1013 in cryptam Antonii et sæculo xviii, die 1 octobris, in magnam ecclesiam monasterii Cryptensis translatus est. Colitur ab Ecclesia Russica die 30 septembris; a quonam tempore incertum.

Cfr. 1) Specimen, pag. 111. 2) Annal. Nicon., t. I, pag. 92. 3) Menol. die 30 Sept. 4) Dict. histor., pag. 183. 5) Macar., Hist. Ecc. Russ., t. I, pag. 5, 20 et seq. 6) Eugenius, Descr. Lauræ crypt., pag. 115.

Nobilissima

DIES PRIMUS
OCTOBRIS.
Gregorius
Pelsmensis.

Nobilissima Lopatoviorum familia ortum suum duxit Gregorius, in urbe Galic natus. Qui, antequam religiosæ militiæ nomen daret, in monasterio B. M. V. Galicensi veluti simplex frater laicus ministravit; tum ad Aquas Flavas profectus, monasticum habitum a Macario, hegumeno, accepit et paulo post ob virtutum præstantiam sacerdotio initiatus est. Quare Georgius, dux Galicensis, Gregorii sanctitatis fama commotus, voluit eum habere archimandritam monasterii Salvatoris Rostoviæ. Verum ille, honores devitaturus, ad Dionysium Glusicensem perrexit, cellamque a novo magistro sibi commodatam totum decennium tranquillus incoluit, orationi et sacris codicibus

exscribendis assidue vacans. Postmodum, in fines Vologdenses se contulit, annuente Dionysio, et ad Pelsmam fluvium cœnobium instituit, quod etiam Lopatoviense apud vulgus nuncupatur. Æquitatis amantissimus fuit Gregorius et pati pro ea paratus: quadam itaque die, cum magni ducis Georgii Mosquensis injustitiam liberius reprehendisset, parum abfuit, quin jussu principis de summo ponte in fluvium fuerit dejectus. Demum, cum fratribus annos duodecim præfuisset, ex his terris migravit anno 1442, diē 30 septembris, et in ecclesia monasterii, ejus nomine dicata, tumulatus fuit.

Cfr 1) Prolog, ad hunc diem. 2) Dict. hag., pag. 81.

MENSIS OCTOBRIS.

DIES PRIMUS.

Ex Ostromirano.

S. ANANIÆ, APOSTOLI, EPISC. DAMASCENI ET MART. (Omnes). **S.** DOMNINI, MART. IN PERSIDE (Assem. Kal. Prol. cum Bas. Nan. CP. Hier. GP. Flor. Clar. Med. Maz. Mg.). **S.** ROMANI (Ass. Par. Chil. Og. Pr. Men. Leop. Kal. Hor. cum Bas. CP. Clar. Mg. Med.). **S.** ARETHÆ (Ass. cum Hier. Neap. GP. CP. Msq. Flor.).

Ex variis.

Festum Patrocinii SS. Deiparæ (Rum. Novg. Prol. Par. Og. Men. Leop. Hor. Kal. et Pp.). **S.** Michaelis, heg. et mart., et soc. 36 (Prol. Kal. cum Bas. Mg. Sirm. Maz. Med.). Sabæ Vyserensis (Men. Prol. Pp. Kal.). Joannis Kukuzelis (Ath.). Gregorii, domestici magnæ ecclesiæ (Ath.). † Abrahæ, ascetæ (Sirm. Maz. Med.). † Domnini, mart. (Med.).

OBSERVANDA.

S. Arethas.

In Ostromirano legitur: *Areus* (Ἄρης, Ἀρέως). Etsi certo definiri nequeat, errore necne scriptus sit *S. Areus*, cum talis nominis sanctus revera nominetur ad diē XIX Decembris, ut videbimus eo die; nihilominus legendum esse puto *Aretham* pro *Areo*: præsertim, cum cod. Assemanus, in quo Arethas diserte nominatur, cæteros tres sanctos eodem prorsus modo quo Ostromiranus, annuntiet, nimirum: *S. apostoli Ananix, episcopi Damasceni et mart.; Arethæ et soc. ejus, et mart. Domnini et memoria S. Romani qui composuit hymnos festivos*. Præterea Aretham referunt cod. GP. sæculi X, a Scholzio editus, marmor Neapolitanum sæculi VIII, accedente Martyrologio Romano, in quo habetur ita: *B. Arethæ et aliorum quingentorum quatuor*. An vero sanctus Arethas diversus sit ab homonymo suo, de quo agitur communissime ad 24 Octobris, inquirere non vacat. — Festum Patrocinii seu Omophorii SS. Deiparæ, CPoli primitus institutum et celebratum, nunc vero Græcis prorsus ignotum, magna cum religione peragitur a Russis tam catholicis quam acatholicis. De eo plura reperiuntur apud Kulčinium, Specim., p. 98, a me editi, in mea Descriptione codd. bibl. Paris. pag. 93; Assemani Kalend. VI, 264; potissimum autem in Analectis historicis (*Précis Historiques*, 1858, Jul. 15, pag. 1 et seq.). — De Sabba Vyserensi videsis Memorias hujus diei. — In Prologo seorsim commemorantur martyres triginta sex; qui tamen haud distincti sunt a sociis *S. Michaelis*, teste Menologio Basilii, quod sic habet: *Certamen S. Michaelis, abbatis, et sociorum triginta sex monachorum*. In Menæis vero Græcorum excusis fit mentio triginta tantum, sex reliquis

seorsim positus. — Duos martyres, Dominus nomine, distinctos, exhibent Synaxaria; quorum alter et celebrior passus est in Perside. — Joannis Kukuzelis nomen cum titulo *venerabilis et deiferi* occurrit in Paterico Montis Atho, tom. I, pag. 171, accedente encomio, ex libro, cui titulus: *Σωτηρία ἀμαρτωλων*, deprompto. In quo multa de eximia ejus canendi arte, vocisque dulcedine narrantur rhetorum more amplificata, rebusque mirabilibus exornata, ut, quando dicitur, absoluto *acathisto*, quod in honorem SS. Deiparæ quovis sabbato legi solet, dum in choro leviter obdormivisset, a B. Maria visitatus fuisse nummumque aureum, cantus sui mercedem, accepisse. Traditur insuper canendi artem, dum adhuc puer esset, CPoli inter cantores imperatorios didicisse, ipsique imperatori ob formæ speciem vocisque dulcedinem admodum fuisse gratus; at dein, urbe derelicta, in Montem Atho clam aufugisse, et ab hegumeno Lauræ Athanasianæ initio quidem pascendi grægis curam obtinuisse, quod pastorem se esse allegasset; at mox, canendi arte agnita, inter cantores monasterii constitutus esse, annuente imperatore, a quo diu frustra fuerat inquisitus. Solebat Joannes in locum solitarium non procul a Laura secedere, ubi cellam posuit et ædícula sub vocabulo *S. Michaelis* archangeli auxit. Eo autem virtutis processisse fertur, ut mortis suæ diem et horam prænosset meruerit. Verum obitus ejus annus, nedum dies, mansit ignotus; quin et sæculum quo vixerit adhuc in incerto positum est. Ab auctore Paterici collocatus est sæculo XII; at a Saba archim., nunc episcopo Mozaicensi, ad sæculum XIV merito revocatus; a quo existimatur

S. Dominus.

Joannes Kukuzeli melodus.

Patrocinium
SS. Deiparæ.

Sabba
Vyserensis.
S. Michael
et soc.

matur notis musicis adornasse troparia B. M. Virginis, opus cujusdam Michaelis Rambati (Ραμδατου seu Ραδοατου), simul et cantiale quoddam conscripsisse, quod inter codd. bibl. cæsareæ Vindobonensis citat Lambecius, tom. V, cod. cccviii, ita inscriptum: Βιβλίον συν Θεῷ ἁγίῳ περιέχον τὴν ἅπασαν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταξέως, συνταχθεῖσαν παρὰ τοῦ Μαΐστορος κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζήλη. Cujus initium est: Δευτε προσκυνήσωμεν etc.; in quo etiam sequens opusculum tribuitur eidem: Τεχνη ψαλτική καὶ σημάδια ψαλτά μετὰ πάσης χειρονομίας καὶ συνθέσεως. Cfr Sabæ, archimandritæ, Index bibl. synod. Mosquensis, pag. 99. Idem Sabas auctor est Joannem Kukuzelem in monachis audisse

Gregorium. Quod viri doctissimi testimonium apprime quadrat cum mea sententia de Gregorio, monacho Athonite et magnæ ecclesiæ (puta Athanasianæ) domestico, seu quod idem est, chori præfecto; quem Paterici Athonici editor tanquam alium a Joanne proponit (tom. I, pag. 396); at quem minime distinguendum esse suadent omnia quæ de Gregorio narrantur ibidem, ex libro, cui titulus: Ἱερα κατηχησις, pag. 156, deprompta. Quod si ita est, quum in encomio Gregorii sermo versetur de Callisto, patriarcha, evidenter sequitur, Joannem Kukuzelem floruisse sæculo xiv; siquidem uterque Callistus CPolitanam sedem occupaverit intra annos 1330 et 1396.

DIES II
OCTOBRIS.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Sabbas Vyserensis, stylita.

Enobili Borosdinorum familia ortum traxit Sabbas, virtutibus longe nobilior. Natus est Kašini, quæ urbs est Tverensis ditionis, ibique pie educatus. Juvenis vitam maturo homine imo et religioso dignam duxit, orationi et jejuniis indulgens, in ecclesiis frequens. Monachus factus, virtutum præstantia cæteros fratres superavit, eosque in admirationem movit, angelum, hominis forma indutum, secum versari dictitantes. Quorum laudes, non secus ac alii homines convitia refugiant, pertimescens, relicto cœnobio, Novgorodiam petiit, mendici veste indutus. At cælesti voce admonitus, ad fluvium Vyseram, non longe ab urbe stetit, et tuguriolum posuit. Quum autem eum ibi quadam die offendissent homines in oratione immobiliter perseverantem, licet facies culicibus cooperta esset, virique pietatem evulgassent, continuo cellam suam

ad Sosnitsam fluvium transtulit, arctiorem vitam ducturus. Latere tamen diu non potuit; sociisque undique confluentibus, ipsoque archiepiscopo Novgorodiensi Joannesæpius eum invisente et omnia ad victum necessaria benigne suppeditante, ad fluvium Vyseram rediit, cellas pro fratribus ibi posuit, ædemque Ascensionis erexit anno 1418. Qua absoluta, in columna viciniore seorsim degit, inde non descendens nisi diebus Sabbati et Dominicis ad communes preces solvendas. Morti proximus, Andream monachum fratribus præposuit, sumptisque Sacramentis, obdormivit anno 1461, die 1 octobris, Joanne supra laudato Ecclesiam Novgorodiensem gubernante. Hujus jussu Sabbæ Vitam et gesta scripto tradidit Pachomius Logotheta, Macarius vero metropolita in Menæa majora inseruit. Exstat officium diei cum canone.

Cfr 1) Prolog. et Menæa ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 258. 3) Phil., Hist. Eccl. Russ., III, 160-161.

DIES II.

Ex Ostromirano.

PASSIO SS. MARTYRUM CYPRIANÆ ET JUSTINÆ (Mst. Ass. Prol. Rum. Tern. Par. Zogr. Siš. Chil. Og. Men. Pp. Hor. cum Bas. CP. Hier. GP. Pg. Nan. Flor. Sirm. Maz. Mg. Med. Goth. Vind.).

Ex variis.

S. Andreæ Sali (Kal. Men. Prol. Hor.). SS. Davidis et Constantini, principum Argivetensium et mart. (Iber.). [Georgii, mon. (Ath.).]

† Dionysii, ep. (Neap.). † Theophili, mon. et confes. (Bas. Sirm. Maz. Mg. Med.).

OBSERVANDA.

S. Andreas.

S. Andreas, natione, ut fertur, Slavi, et cujusdam civis CPolitani servus, ille est cui B. V. apparuit urbemque regiam ase protectam iri manifestavit. Floruit sub Leone Sapiente (886-911). Vitamejus, auctore Nicephoro, sancti confessario, habes in Act. SS., in Appendice ad tom. VI Maii, pag. 1 ad 141. In Prologo de eo agitur iterum die sequenti et passim. — S. Justina, Russis vulgo Ustina dicta, in codd. varia nomina habet; in CP. vocatur *Iusta*, imo in Hier. et Callipolitano *Iustus*, et in Coisl. n° 199 *Justinus*. In plerisque solus adest Cyprianus. — S. Theoctistum cum utroque sancto eadem hora martyrii palma coronatum esse testatur Historia B. Cypriani martyris et Justinæ virginis, libris III heroico carmine conscriptis comprehensa, auctore Eudocia Augusta. Cfr. Bandini catal. codd. mss. Bibl. Med. Laurentianæ, t. I, pag. 227, sub finem. — Duos Dyonisios offendimus die sequenti, Areopagitam alterum, alterum Alexandrinum; de utronam hodie agatur in marmore Neopolitano, satis difficile est dictu. — Idem esse omnino videtur hic Theophilus ac is cujus prolixum elogium habetur in Menæis Græcis ad 10 Octobris et in Prologo Slavico. De eo Bollandiani agunt cum ad hanc diem, tum iterum ad 10 Octobris inter prætermisissos, ut stabiliant

utriusque Theophili identitatem. — Quum de Georgio pene eadem narret auctor libri Νέον μαρτυρολόγιον, quæ de tot aliis Montis Atho alumnis a me tradita sunt, qui apostasiæ crimen voluntaria morte expiarunt, sufficere dicere, Georgium, Philadelphia oriundum, in vico Karaçasu dicto, dioceseos Heliopolitanæ, ubi Christum juvenis negaverat, a Turcis in odium christianæ religionis crudelissime tortum et dein capite truncatum obiisse anno 1794. Cfr. Pater. Montis Atho, tom. II p. 217. — Hodierna Ecclesia Iberorum celebrat, teste Muravievio, Davidis et Constantini memoriam die secunda Octobris; at in Synaxario ms. Brosseti Junioris referuntur iidem ultima ejusdem mensis, qua dicuntur passi esse sub Mirwano Abul-Casimo Surdo, Mahometi nepote, anno creationis 6225, Nativitatis Christi 777. Initio nempe fuerunt fustibus crudeliter cæsi, dein lapidibus ad collum appensis in fluvium Rionem, ex arce urbis Kutais, præcipites dati. Quorum corpora hodie visuntur in monasterio Motsameti seu Martyrum dicto ad fluvium Tshal-Tsiteli id est Rubrum, quod de nullo alio sancto Iberiæ dici potest, siquidem cæterorum corpora fidelium cultui publice nuspiam proponantur.

Georgius, mon.

S. Justina.

S. Theoctistus.

SS. David et Constantinus, principes Argivetenses et martyres.

S. Dionysius.

S. Theophilus.

DIES III
ET IV
OCTOBRI.
Anna, ducissa Tverensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Anna, ducissa Tverensis, filia fuit Demetrii, ducis Rostoviæ; a quo in matrimonium tradita Michaeli Jaroslaviæ duci, gloriosam mortem a Tartaris passo, anno 1315. Marito orbata, nuntium mundo remisit Anna, velumque accepit in monasterio S. Sophiæ Tverensi; unde, rogatu filii sui Basilii, Kasinum migravit, et

sancte ibidem obiit anno 1338, die 2 octobris. Corpus ejus, tempore Alexii Michailovicii elevatum, in ecclesiam cathedralem summo honore illatum est a metropolita Kostromensi Barlaamo, ipso rege venerandum pondus gestante. Acta hujus ducissæ adhuc inedita manent.

Cfr Diet. hag., pag. 50.

DIES III.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

MEMORIA S. DIONYSII AREOPAGITÆ (Ita omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. Med. Sirl. Maz. Sirm. Mg.).

S. Dionysii, episcopi Alexandriæ et mart. (Rum. cum Sirl. Med.). S. Joannis Chozebitæ, ep. Cæsareæ (Prol. Kal. Menol. cum Sirl. Mg.). B. Hesychii, Chozebitæ, silentiarii (Prol. Kal.). Allatio reliquiarum S. Georgii, mart. (Nan.).

† MM. Gaii, Fausti, Eusebii et soc. (Med.). † Theoctisti, mr. (Mg.). † Dometii (Neap.). † Theogenis, mr. (Mg. Sirl.). † Theotecni, mr. (Mg. Sirl.). † Adaucti, mr. (Mg. Sirl. Maz.). Callisthenæ, filiæ ejus (Maz.).

OBSERVANDA.

S. Dionysius uterque.

Dionysius Areop. (si idem sit ac Parisiensis) socios habuit Rusticum, presbyterum, et Eleutherium, diaconum, quorum nomina citantur in Menæis. Alter Dionysius, quem refert cod. Rum., est patriarcha Alexandriæ, cui in Menæis Med. adjunguntur tres alii martyres, Gaius, Faustus et Eusebius, in Sirl. præterea Petrus et Paulus, uni-

versim vero octo. De quibus agetur die proxime sequenti. Dionysium Alexandrinum diserte nominat Menologium Basilii postridie; pridie vero marmor Neapolitanum. — Joannis Chozebitæ meminit Prologus Mosquensis etiam ad 28 Octobris. — S. Dometius idem est ac homonymus Persa, mon. et martyr, de quo agetur die proxime sequenti.

S. Joannes Chozebita.

S. Dometius.

DIES IV.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

PASSIO SS. MARTYRUM DOMETHI (Sirm. Med. Maz.) ET DIOGENIS (Med.). ET S. HIEROMART. PETRI, EP. CAPITOLEORUM (Par. Kal. Prol. Med. Sirm. Nan. Maz. Mg.). ET SS. DEIPARÆ. ET S. HIEROTHEI, QUI ADFUIT SEPULTURÆ SS. DEIPARÆ (Mst. Rum. Tern. Par. Zogr. Chil. Og. Eph. Men. Prol. Kal. Leop. cum Bas. Hier. GP. Nan. Vind. Pg. Msq. Flor. Sirm. Med. Maz. Mg.).

S. Pauli, simplicis (Rum. Men. Prol. Kal. cum Bas. Med.). SS. mart. Domninæ et filiarum ejus Berenices et Prosdoces (Prol. Kal. cum Meg. Sirm.). SS. MM. Adaucti et filiæ ejus Callistheniæ (Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Med.). S. Ammonis, mon. (Men. Kal. Prol. cum Bas. Sirm. Med. Mg. Maz.). SS. MM. Gaii, Fausti, Eusebii et Cheremonis (Prol. Men. Kal. cum Bas. Med. Mg.). S. Theotecni (Serb. Synax. cum Neap. Med.). Gurii, archiep. Cazanensis et Barsonophii, ep. Tverensis (Men. Kal. Prol.). Memoria præsulum Novgorodiensium Arcadii, Germani, Joannis et aliorum (Hag.). Stephani Scilanovič, principis Serbiæ (Euch. Serb.).

† Dionysii, patr. Alexandriæ (Bas.). † MM. Acepsimæ, Leonis, Isidori (Med.). † MM. Neophyti, Gaii et Gaiani (Med.).

OBSERVANDA.

S. Diogenes.

Diogenem et Deiparam corruptelas esse Græcarum vocum *Διογενους* et *Δειπαρων*, quæ de Dometio prædicantur in Prologo Græco, conjicit cl. Capiton Nevostrujev, ea ratione nixus, quod nusquam alibi inveniantur duo ista nomina ad hanc diem, nec in Græcis Synaxariis, nec in Slavicis. At S. Theotecnum exhibet hodie Synaxarium Serbicum, et etiam lapis Neapolitanus sæculo octavo suppar; alii vero die præcedenti aut 10 hujus. Diogenem vero diserte referunt Menæa Græca Mediolanensia ad diem præsentem. Non est ergo cur ad subtiles conjecturas confugiamus. — Græcum nomen *Καπιτωλειον* seu *Καπιτωλειον*, id est Capitulinus, interpres russus transtulit adeo scrupulose, ut etiam casus locativi terminationem, expresserit (*kapitulaih.*) Non secus egit alibi,

quando nempe S. Clementem, papam Romæ (*Ρωμης*), annuntiavit ita: S. Clementis Rumeh. Rumeh enim est in casu locativo, uti et *Capitolaih.* Hinc minus probatur mihi opinio Kopitarii, aientis Latinum vocabulum *Capitoleorum*, non Græcum, subesse prædictæ voci slavicæ, quam idcirco vocavit insulsam. Consule quæ de hoc sancto martyre disseruntur ab eruditissimis Bollandi sociis in Act. SS. ad diem 25 Oct., in commentario prævio ad SS. MM. Martianum et Martyrium. — De S. Arcadio, Joanne cæterisque episcopis et archiepiscopis Novgorodiæ egi fusius ad 10 Februarii. — S. Theotecnes reperitur hodie in Synax. Serb., sæc. xvi, bibl. Vindob.; licet mendose vocetur ibi: *Theoctenes*. Apud alios prodit die 10 Octobris.

Præsules Novgorodienses. S. Theotecnes.

S. Petrus Capitulinus.

S. Barsonophius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Cum Gurius, præter hanc diem, inventionis ejus aniversariam, peculiari festivitate colatur die 4 decembris, qua decessit e vivis et seorsim a nobis illustrabitur, ideo hic de Barsonophio solummodo agendum. Hunc igitur virum apo-

stolatus sui socium habuit Gurius, Ecclesiæ Kazanensis, adhuc nascentis, primus archipræsul. Natus est Barsonophius, qui in baptismo Joannes dictus est, Serpuchoviæ, patre Basilio, sacerdote. Dum adhuc junior esset, a Tartaris

in

DIES V
OCTOBRI.

in captivitatem ductus est, et non nisi post triennium a parente redemptus. Libertatem sibi restitutam Deo obtulit ultro; spretoque mundo, tonsuram cum nomine Barsonophii accepit in monasterio S. Andronici Mosquensi; unde postmodum in Pesnošianum transiit; quod et rexit. Mox Cazaniam a Gurio accersitus, monasterio Salvatoris Transfigurati ibidem construendo et dein regendo fuit præfectus, simulque in auxilium vocatus est ab eodem præsule ad convertendos Tartaros, quorum linguam olim captivus didicerat. Tum archimandritæ dignitate cum episcopatu commu-

tata, Ecclesiam Tverensem accepit gubernandam anno 1563. Verumtamen de priore abstinence nihil imminuit, sed orationi et jejuniis manuum laborem, Apostoli exemplo, sociare solebat. Morbis sive animi sive corporis (medicam namque artem callebat) paterna charitate medebatur. Tandem senio et laboribus confectus, episcopali munere abdicato, in monasterium Transfigurationis sese recepit, ibique obiit anno 1576, die 11 aprilis, juxta alios vero 4 octobris. Eadem mensis octobris die viginti annis post, tum ipsius tum Gurii corpus inventum fuisse dicitur.

Cfr 1) Menol. ad hunc diem. 2) Vita SS. Gurii, Germani et Barsonophii, auct. Eliseev. 3) Vita SS. Gurii et Barsonophii, auct. Gregorio, archiep. Cazanensi. 4) Dict. hag., pag. 45, ed. 1862. 5) Phil., Hist. Eccl. Russ., III, 47.

Vladimirus
Novgoroden-
sis.

Eadem die recolitur in Novgorodensi Ecclesia memoria Annæ, ducissæ, et novem antistitum, Antonii, Arcadii, Basilii, Germani, Gregorii, Joachimi, Lucæ, Martyrii et Simonis, de quibus omnibu tractatum supra, ad diem 4 Februarii. Ibidem mentionem fecimus de Vladimiro, Novgorodensium duce, quem cum Anna, matre ejus, hac die commemorari voluit Euthymius, archiepiscopus. Fuit porro Vladimirus, Jaroslai I et Annæ modo relatæ filius,

anno 1035 natus; rexitque Novgorodiam. Eminuit pietate non minus quam fortitudine, cujus eximia dedit documenta in bellis contra vicinos hostes et contra Constantinum Monomachum. Pietatem vero viri testatur, præter alia, celeberrimum illud, quod anno 1045 in civitate sua excitavit S. Sophiæ templum, in quo et tumulatus est. Regnum terrestre cum vita amisit anno 1052, die 4 octobris, dum adhuc ætate floreret.

1) Cfr Dictionn. hagiogr. pag. 67. 2) Hist. hier. russ. 1, 276. 3) Karamzin, t. II, pag. 28-30, 34 et not. 43.

Stephanus
Schilanovič.

Præterea ecclesiastico cultu honoratur in Serbia Stephanus Schilanovič, princeps Serbiæ; cujus vitam et gesta ab aliis peritioribus

edoceri vellem, cum præter nomen ejus, nihil aliud potuerim reperire, nisi quod corpus ejus adservatur Sirmii, in monast. Schišatovacensi.

Cfr Pejacevič, Hist. Serbiæ in fine præfationis.

DIES V.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO S. IRAIDIS, MART. (cum Bas. Med. Sirm. Maz.). S. MAMELCHTÆ, MART. (Mst. Rum. Prol. Kal. Siš. Og. cum Bas. Nan. Hier. GP. Msq. Sirm. Maz. Mg. Sirl. Med.).

Ex variis.

S. Charitinæ, martyris (Rum. Par. Zogr. Prol. Tern. Hor. Siš. Ch. Og. Pp. Kal. cum Bas. Hier. GP. Nan. Vind. Pg. Msq. Flor. Maz. Sirm. Mg. Med.). S. Dionysii, ep. Alexandr. et mart. (Kal. Prol. cum Bas.). S. Damiani, presb. et medici Kievo-Cryptensis (Pater. Men. Kal. Prol.). SS. Jeremiæ et Matthæi, providorum, mon. Cryptensium Kioviæ (Prol. Menol. Pateric. Kal.). Trium pontificum Petri, Alexii et Jonæ, metropol. Kioviæ (Ps. Kal.). S. Christinæ (Prem.). Charitinæ, mon. (Hag.). Memoria magni terræ motus (Rum.). [Memoria inventi corporis ejusdam Eudocimi Vatopedici (Ath.).]

† Sabini Junioris, ep. (Med. Sirm. Maz.). † Pelagiæ (Neap.). † Hierothei (Goth.). † Theodoti, ep. Ephesi (Med. Sirm. Maz.). † Pauli, simplicis (Sirm. Maz.). † Gallæ, viduæ (Itg.).

OBSERVANDA.

S. Irais.

Irais, slavice Raissa, relata est alibi. In Med., Sirm. et Maz. jungitur cum S. Sabino Juniore, et dicitur fuisse ex Memphi. — Cur hodie ponatur S. Dionysius, ep. Alexandr., non assequor. — De Damiano et duobus aliis monachis Cryptensibus plura declarabo in Memoriis infra dandis. — Qui tertio loco ponitur, Jonas, erat, ut non semel adnotavi, schismati Photiano addictissimus et Concilio Florentino admodum inimicus. Recolantur dicta ad 15 Julii. Hodiernam festivitatem instituit Job, primus patriarcha Mosquensis, anno 1596.

S. Mamelchta.

— S. Mamelchta seu Mamelta, imo Malphetes, celebratur bis in anno, die scilicet sexta Junii, quæ translationi, et quinta Octobris, quæ martyrio ejus sacra est. (Cfr Assemani Acta SS. Mart. Orient., t. I, pag. 97-101). — Probabile satis duco, errore positam esse S. Christinam in Calendario Premysliensi, ed. an. 1861, pro S. Charitina; quia tamen id certo affirmari nequeat, propterea retinere placuit genuinam Kalendarii prædicti lectionem, quantumvis tenui gaudeat auctoritate. S. Charitinam nominavi jam ad 15 Januarii, ubi

Octobris Tomus XI.

etiam dixi varia esse elogia hujus sanctæ in Menologio Basilii et in Menæis obvia. — Forsan hic quoque errore scripsit amanuensis diem v pro vi; nam singularis est hæc lectio cod. Saxo-Gothani, cæteris omnibus de Hierotheo agentibus pridie. — Ultimam locum inter hagiouritas, quos veluti sanctos habet auctor Paterici Montis Atho, obtinet anonymus quidam, anno 1841 in monasterio Vatopedii repertus, quem Eudocimi nomine monachi voluerunt insignitum. Cæterum, tum gesta ejus, tum tempus quo vixerit, in tenebris latent; in quibus maneat et ipse. — Teste auctore Diction. hagiologici, ed. 1862, pag. 240, fit hoc die in quibusdam locis Novgorodensis ditionis quotannis commemoratio ejusdam Charitinæ, monialis, quæ in monasterio Novgorodensi SS. Petri et Pauli olim sancte obierat, anno et die incerto. Juxta quosdam, fuisse dicitur e genere ducum Lithuanie orta et principi cuidam Russiæ, Theodoro nomine, matrimonio juncta, eoque mortuo monasticam vestem induisse.

S. Hierotheus

Eudocimus
mon. Vato-
pedii.Charitina, mo-
nialis Novo-
rodensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

DIES VI
ET VII
OCTOBRI.
S. Damianus
mon. Crypten-
sis.

Damianus, S. Theodosii magistri vestigia premens, abstinentiam magnopere servabat, pane et aqua victitans. Ad sacerdotium promotus, frequenter a sancto hegumeno jubebatur oleo benedicto ungere infirmos, qui templo inferebantur. Obtemperabat præsuli Damianus diligenter, multosque precibus potius quam oleo sanitati reddebat, *medici* cognomen propterea nactus. Mirum illud sanationum donum humilitate, obedientia, paupertatis et orandi studio promeruit; quem ideo Theodosius admodum diligebat. Demum vitæ curriculo sancte peracto, in extremum morbum incidit, et cælesti visione recreatus, qua de æterna salute sua certior redditus fuerat, tranquille obdormivit anno 1071. Cujus funus S. Theodosius honorifice curavit, corpore in cryptas Antonii illato. Jeremias, cognomento Providus, singulare virtutum præmium accepit a Deo, donum scilicet prædicendi futura et revelandi cordis arcana. Si quem enim mala secum meditantem reperiebat, clam eum adiens ad resistendum tentationi animabat. Præsertim vero eos, quorum periclitabatur vocatio, amanter solabatur, proposito revelato; utque inimico humanæ salutis fortiter repugnarent, hortaba-

S. Jeremias
Providus.

tur. Cui autem prænuntiabat aliquid, sive faustum, sive infaustum, id omne rei eventus comprobabat. Mortuus est Jeremias ætate adeo provecata, ut memor esset temporis, quo fides christiana primum in Russiam fuerat invecata, anno 988, regnante S. Vladimiro. Eodem, quo Jeremias, dono ventura prædicendi et ea quæ corporeis oculis videri nequeunt, mentis acie videndi, præditus fuit Matthæus, idem propterea, quod ille, *Providi* cognomen nactus. Nec immerito. Sic quadam nocte, hora officii matutini, vidit dæmonem sub forma juvenis viscos, recenter cultos, monachis in choro canentibus adaptantem; fratres vero, quibus flosculus adhæreret ex choro exire, acedia nimirum victos; quibus autem non adhæreret viscus, in cantando perseverare. Officio absoluto, visionem fratribus enarravit. Solebat porro, post matutinum officium, ad portam ecclesiæ somnum capere, dum cæteri socii cellam suam unusquisque repeterent, quiescendi gratia. Tandem meritis et virtutibus conspicuus, postquam duobus hegumenis supervixisset, Theodosio et Stephano, ad Dominum in senectute bona migravit, in cryptis Antonii conditus.

S. Matthæus
Providus.

Cfr 1) Annal. Nest., I, pag. 81, 82 et 262. 2) Idem, in Vita Theodosii. 3) Prolog. et Menol. ex Paterico ad h. d. 4) Dict. hag., pag. 85, 127 et 184. 5) Menol. Vers. ad h. d. 6) Kulčinius, Spec., pag. 47 et 48. 7) Act. SS. ad 5 Oct., pag. 5, 2, et ad 24 Oct., in vita B. Arethæ, mon. Crypt.

DIES VI.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

PASSIO S. APOSTOLI THOMÆ (*Omnes cum Bas. CP. Hier. GP. Sirm. Maz. Sirl. Mg.*).
[Macarii Junioris, mon. (*Ath.*)].

† Nicetæ, conf. (*Bas. Sirm. Maz. Mg. Med. Sirl. Nan.*). † Erotheidis, mart. (*Mg. Sirl.*). † Marcellii (*Neap.*). † Quiriaci, anachor. in Palæstina (*Itg.*).

OBSERVANDA.

S. Thomas.
S. Erotheis.

Macarius Ju-
nior.

In Prologo excuso exstat sat longum Thomæ elogium. — S. Erotheis, serva S. Capitoline, solet referri ad 27 Oct., una cum dominasua et martyre. — In Paterico Montis Atho, parte secunda, p. 83, notatur Macarius, *hosiomartyr*, accedente encomio in quo narratur ille a Turcis fuisse circumcisis, licet maxime reluctaretur; idque instigante patre,

apostata impiissimo; mox in Montem Atho refugisse, ibique, suscepto monastico habitu, per annos duodecim cruento certamini, quod subire anhelabat, sese parasse, ac tandem anno 1590 occubuisse, Brussæ, capite abscisso. Hactenus Patericon, aut potius Νεον λειμοναριον, unde sua mutuatus est Paterici auctor.

DIES VII.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

PASSIO SS. MARTYRUM SERGII ET BACCHI (*Omnes ita cum Bas. Neap. CP. Nan. Hier. GP. Med. Sirm. Sirl. Maz. Mg.*).

SS. MM. Juliani, presb. et Cæsarii, diaconi (*Prol. Kal. cum Sirl. Mg.*). S. Polychronii, mart. (*Prol. Kal. cum Sirm. Sirl. Mg. Med.*). S. Pelagiæ, mart. Tarsensis (*Kal. Prol. cum Bas.*). Sergii Vologdensis (*Prol. Kal.*).

OBSERVANDA.

S. Pelagiæ.

In Kal. Mosquensi habetur: *S. Pelagiæ, martyris, quæ sæculo tertio pro Christo passa est*. Breve ejus elogium reperitur in Prologo excuso; nec videtur distinguenda a sancta cognomine, cujus nomen legitur in marmore Neapolitano, ad diem

quintam hujus. Sed de Pelagiæ redibit sermo postridie. — Obiit Sergius, anno 1412; ejus gesta paucis perstricta habes in Memoriis Slavicis hujus diei.

Sergius Volog-
densis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Sergius Volog-
densis.

Vologdensis ab aliis, ab aliis vero Obnoren-
sis, aut etiam Nurmensis cognominatur Ser-
gius, cui Græcia patria fuit. A Monte Atho
namque in Russiam veniens, se Sergio Rado-
nežensi tradidit in monastica vita erudiendum.
Tum, monasterio SS. Trinitatis relicto, in

fines Vologdenses secessit, et ad Nurmam
flumen, in loco præcelso, cellam suam posuit
non procul a Paulo Obnorensi, eremita præ-
stantissimo, magna et diuturna certamina
cum salutis humanæ inimico præliaturus.
Post plures igitur annos, cum sociorum nu-
merus

merus ad quadraginta excrevisset, ecclesiam Transfigurationis et monasterium excitavit, a fluvio, qui præterlabitur, Nurmense dictum. Porro solebant Sergius et Paulus sese invicem invisere, et de rebus spiritualibus salutaria colloquia miscere; quibus satiati, sociis suis

verba bona communicabant. Tandem laboribus et senio confectus, cum fratres ad perseverandum in via perfectionis ultimo monuisset, ad aliam patriam transiit die 7 octobris, anno 1412 aut 1413.

DIES VIII
ET IX
OCTOBIS.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 247.

DIES VIII.

Ex Ostromirano.

MEMORIA S. PELAGIÆ TARSENSIS IN CILICIA, SUB DIOCLETIANO, IMPERATORE (*Mst. et cæteri*). ET ALIUS PELAGIÆ ANTIOCHENÆ, SUB NUMERIANO, IMPERATORE, QUAM CHRYSOSTOMUS LAUDIBUS HONORAVIT (*Men. Prol. Kal. cum Bas. Med. Mg. Sirm. Sirl. Maz.*).

Ex variis.

S. Thaidis, pœnitentis (*Men. Kal. Euch. serb. Hor. Prol. cum Sirm. Maz. Med. Mg.*). S. Pelagiæ, olim meretricis (*Mst. Rum. Pp. Hor. Men. cum Bas. Sirm. Mg. Sirl. Med.*). S. Melaniæ, virg. (*Siš.*). Dosithei Pscovensis (*Hag.*). Tryphonis Pečengensis (*Hag.*).

† Artemonis presb. et Bacchi, mart. (*Neap. Sirm. Med. Maz. Sirl. Mg.*). † Nicodemi, mr. (*Sirm.*). † Petroniæ, filii S. Petri (*Sirm.*). † MM. Mulierum quarundam (*Sirm. Med. Maz.*).

OBSERVANDA.

S. Pelagia.

Tres sunt sanctæ nomine Pelagiæ insignitæ; quarum una, virgo et martyr, passa est Tarsi sub Diocletiano. Ejus memoria fit in Menologio Basilii die præcedenti, apud recentiores die 4 Maii. Alia, etiam virgo, quæ minus recte dicitur obiisse tempore Numeriani imperatoris, erat Antiochia oriunda. Hanc laudavit Chrysostomus. Utraque refertur hodie in Ostromirano. Tertia, ex meretrice pœnitens, etiam Antiochia orta, obiit circa annum 465, in Palæstina. De hac tacet Ostromiranum, agentibus aliis, ut *Mst.*, *Rum.*, *Prol.*, *Hor.* et *Eph.* Menologio Basilii. Cæterum difficile dictu est, de quam e tribus Pelagiis agatur in pluribus Synaxariis Græcis et Slavicis, v. g. *Ternob.*, cum in eis nudum Pelagiæ nomen referatur, nullo alio titulo addito. De distinctione sanctarum hujus nominis disserit R. P. Bossue, *Act. SS.*

Octobr., tom. VIII, pag. 421. De Pelagia Antiochena cfr *Act. SS.* ad 9 Junii, p. 154 et seq. — S. Melania vulgo refertur ad 31 Decembris. — S. Bacchus adjungitur S. Artemoni in solo lapide Neapolitano. — In *Dict. hagiologico*, pag. 87, ed. 1862, commemoratur Dositheus quidam Pscovensis, Euphrosyni Pscovens, de quo 15 Maii, discipulus, atque monasterii SS. Petri et Pauli, quod in insula lacus Pscovens fundaverat anno 1470, hegumenus. Obiit anno 1482, conditus in suo monasterio. — Vitam monasticam amplexus est Tryphon in monasterio Pyscorensi, quo dein relicto, ecclesiam B. M. V. ad cælos Assumptæ, vulgo Tryphonis dictæ, excitavit ad fluvium Viatkam, non longe a civitate ejusdem nominis dissitum. E vivis cessit die 8 octobris, anno 1613, ut testatur auctor *Dict. hag.*, pag. 234, ed. 1862.

S. Melania.
S. Bacchus.
Dositheus
Pscovens.

Tryphon Pečengensis.

DIES IX.

Ex Ostromirano.

MEMORIA ABRAHÆ ET LOTI (*Kal. Prol. cum Neap. Med. Sirl. Mg.*). ET SS. ANNÆ ET ELIZABETH ET SOCIORUM (*cum Sirm. Med. Maz.*).

Ex variis.

S. Jacobi Alphei, apost. (*Mst. Rum. Prol. Kal. Novg. Par. Hor. Zogr. Tern. Siš. Men. cum Bas. Hier. GP. Vind. Pg. Msq. Goth. Flor. Sirm. Maz. Mg. Med.*). S. Andronici (*Chil. Men. Pp. Hor. cum Sirl. Mg.*) et Athanasie, uxoris ejus (*Men. Kal. Hor. cum Sirl. Mg.*). S. Publiæ seu Popliæ, diaconissæ (*Prol. Kal. cum Bas. Med. Sirm. Maz. Sirl. Mg.*). SS. mart. Juventini seu Euventii et Maximi, militum (*Prol. Kal. cum Bas. Med. Maz. Sirm.*). S. Petri Galatæ (*Prol. Kal. cum Sirm. Sirl. Mg. Med.*). S. Stephani, despotæ Serbiæ (*Euch. Serb.*). B. M. Corsunensis imaginis festum.

† Dorothei, ep. Tyri et mart. (*Bas. Sirm. Maz. Mg. Med.*). † Gaudentii, Philippis in Macedonia, mart. (*Sirm.*). † MM. Diodori et Didymi (*Med. Maz.*). † Jasonis, ep. Damasci (*Med. Sirm.*).

OBSERVANDA.

SS. Abraham et Lot.

Cod. Ostr. non solus est in quo commemoratus sit S. Abraham cum Loto; nam in marmore quoque Neapolitano signatur: *Natale Abraham, patriarchæ*. Quod autem additur in Prologo, sanctissimum patriarcham in ipsomet die mensis Octobris ad Deum migrasse, id e cerebro suo finxisse synaxaristam patet. — Jacobus apostolus, Alphei filius, et frater S. Matthæi, evangelistæ, putatur a Græcis diversus esse a Jacobo, fratre

Domini, episcopo Hierosolymitano; Latini vero unum eundemque esse docent; de qua re plura dixi alibi. A Latinis colitur non hoc die, sed kalendis Maii una cum S. Philippo. A Græcis et Slavis commemoratur iterum ad 30 Junii conjunctim cum cæteris apostolis. In officio diei liturgico canitur canon S. Theophanis, hymnographi, ejus festum celebratur die undecima hujus mensis.

S. Jacobus Alphei, apost.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Stephanus, despota Serbiæ.

Stephanus, parentibus, sanctorum numero accensis, Lazaro et Angelina, quæ et Militsa, natus, postquam patrem suum, in pugna Kossoviana a Turcis interfectum, amiserat anno 1389, sub tutela matris remansit puer. Ubi adolevit, Bajazeti sororem in uxorem duxit, patriæ salutis consulturus. Mox tamen coram emiro a proceribus traductus fuit, quasi nimirum con-

tra dominum suum, pacto cum Hungaris clam inito, insidias strueret. Quare emirum adiit despotissa Angelina, Stephani mater, nec tantum calumnias magnatum discussit, sed et honoribus cumulata Belgradum rediit, sacrisque exuviis S. Parascevæ, virginis, olim Ternobo ablatis, onusta. Sed et Stephanus ipse, Constantinopolim profectus, benignissime a Bajazeto

DIES X
OCTOBRIIS.

zeto fuit exceptus, ac, præter spem, cum honore ex urbe dimissus, accepto insuper consilio, ut procerum domaret superbiam frangeretque vires. Anno 1393 et sequentibus Bajazeto pluribus in bellis socius fuit, quo patriæ suæ melius consuleret; ideo et gloriam apud suos comparavit multam et inter tot vitæ discrimina divina providentia permansit salvus. Post pugnam Ancyranam, Constantinopoli honorificentissime acceptus est a Joanne, imperatore, cui regni gubernacula commiserat Manuel, Romam pergens, ubi de unione Ecclesiarum deque fœdere contra Turcas ineundo tractaret. Igitur diademate et despota titulo a Joanne decoratus, ascensa navi imperatoria, Serbiam repetiit. Mitylenæ offendit Manuelem Roma redeuntem, pacemque Ecclesiæ Græcæ afferentem. Ab hoc itaque Thessalonicam, a Turcarum potestate liberandam, missus, inde per Albaniam patrios fines attigit, postquam de Turcis sibi insidiantibus, deque fratre suo Vulkò insignem victoriam reportasset. Antiquis Serbiæ ditionibus Belgradum adjecit, quæ urbs ad Hungaros defecerat; sedeque sua ibidem fixa, ecclesiam cathedralem cum duabus aliis, nec non et monasterium SS. Trinitatis erigendam curavit, et locupletissimis muneribus auxit. Verum anno 1407 arma rursus arripere debuit, contra Vulkum fratrem præliaturus. Hoc enim auctore gravissima mala patriæ incubuerunt. Et quidem magna pars Serbiæ, inter plures principes divisæ, Solimano, filio Bajazeti, feudatario jure obnoxia

facta est, præter regiones Stephano subditas. Cum autem acerrimum bellum mox exarsisset inter Solimanum ejusque fratrem Mussam, fœdus iniit Stephanus cum Mussa, qui, Bulgaria et Macedonia subjectis, Constantinopolim oppugnavit; victus tamen fuga salutem quæsivit, summo discrimini Stephanum exponens. Periculo liberavit despotam Manuel, imperator, commodans navim, qua per Pontum Euxinum et Istrum in Serbiam remearet. Interea, mortuo Solimano, Mussa, rerum potitus, in Serbiæ principes sævire cœpit eorumque plures interfecit. Quare fœdere inito cum Mahometo, tertio Bajazeti filio, ejus copiis adjutus, Mussam, qui Serbiam plane evertere minitabatur, ad Philippolim cecidit, domumque rediit victor. Pace Serbiæ ita reddita, sese totum divino servitio addixit Stephanus, orationi admodum intentus, in legendis sacris codicibus assiduus, erga pauperes et egenos eo usque liberalis, ut etiam nocturno tempore, ne ab hominibus videretur, eos inviseret et sublevarèt. Cum Sigismundo, Hungariæ rege, amicitia junctus fuit, aliis etiam occidentalibus tam carus, ut clerus latinus pro eo preces in ecclesiis publice funderet. Tandem gravi morbo correptus, ut regno provideret, hæredem solemniter instituit generum suum Georgium, excluso filio Joanne; nec multo post supremum diem obiit in pago Glavi, anno 1427, die 19 julii, in ecclesia SS. Trinitatis magno populi concursu tumulatus.

Cfr 1) Pejacevič, Hist. Serb., p. 370. 2) Raič, Hist. Serb., lib. X, cap. 9. 3) Muraviev, Vita SS. ad hunc diem. 4) Miklosich, Monum. Serbica, nn. ccxvii, ccli, ccxc et seq.

B. M. Corsunensis imaginis festum.

Corsunensis seu Ephesinæ nomine venit illa B. M. Virginis imago, quam S. Euphrosyne, ducissa Polocensis, in monasterio SS. Salvatoris, a se fundato, collocavit, Constantinopoli advectam; quemadmodum in ejus Vita, ad 23 Maii, uberius enarravimus. Jam vero imaginem istam, miraculis claram, de numero earum esse, quas S. Lucas evangelista Ephesi pinxisset, constans est apud Russos traditio. Cum autem temporum injuria jampridem illa e monasterio Polocensi evanuerit, et pluribus iconibus prorsus eadem origo tribuatur, pro certo definiri nequit, quænam earum vere Ephesina seu Euphrosyniana censenda sit. Duæ icones, præ aliis, hoc nomen sibi vindicant; Claramontana altera, Tchenstochoviæ in

Polonia summa religione culta, altera Toropceensis seu Korsunensis. Illam a Polocensi nequaquam differre auctores sunt præcipue Poloni, Stebelscius, Suša, alique. De hac idem affirmant auctores Russi, adduntque eam Polocia fuisse ablatam a Briacislai, ducis Polocensis, filia, Alexandro Nevensi matrimonio juncta Toropceii, anno 1239, testante id instrumento publico quod in ecclesia urbis etiamnum asservatur. Cæterum Korsunensis vel, ut loquamur rectius, Chersonensis, nomen pluribus iconibus B. M. V. inditum est, quarum una, in Novgorodia Inferiore exstans, inscriptionem græcam exhibere dicitur, anno 993 exaratam: etenim picturæ græcæ aut Korsunensis nomen unum et idem significat.

DIES X.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

PASSIO SS. MARTYR. EULAMPÏI ET EULAMPIÆ, GERMANÆ EJUS SORORIS, SUB MAXIMIANO, IMPERATORE, IN URBE NICOMEDIENSI (Ita cæteri omnes cum Bas. Neap. Hier. etc.).

S. Theophili, confes. (Prol. Kal. cum Mg. Sirl.). S. Theotecni, martyris (Prol. Kal.). S. Bassiani, Syri (Kal. cum Bas. Nan. Sirm. Med. Maz. Mg.). S. Dorothei, mart. (Syn. Serb.). Andreæ Totmensis (Hag.). S. Jacobi Jejunatoris (Prol. cum Sirm. Med. Maz. Mg.).

† S. Acepsimæ, mr. (Med.). † Philippi, diac., unius e septem (Med.).

OBSERVANDA.

S. Eulampius.

S. Theophilus.

S. Bassianus.

S. Dorotheus.

Acta hujus martyris, commentariis et annotationibus instructa, legere est in opere Bollandiano, pag. 67 et seq. Ibidem, post Acta S. Eulampii syllogen addidit Buæus de S. Bassiano, confessore Constantinopoli. — In Menologio Basilii et Mart. Romano S. Theophilus refertur ad 2 Octobris; est enim idem sanctus. — Bassianus perperam vocatur Basilianus in Prologo. De eo adi Acta SS., Oct., tom. V, pag. 79. — In Synaxario Serbico,

sæc. xvi, bibl. Vindob. annuntiatur hodie, tacentibus cæteris omnibus, S. Dorotheus, episcopus Tyri et martyr, quem totidem verbis exhibet Menol. Basilii, imper., cum aliis ad diem ix Octobris. — In Prologo iterum fit mentio S. Jacobi Jejunatoris seu ascetæ, ad 4 Martii, quo de eo fusius actum. — Andreæ Totmensem, Salum, commemorat Dict. hag., p. 22, ed. 1862. Obiit anno 1696, cætera pene ignotus. — Acepsimas non alius est, quam

S. Jacobus Jejunator.

Andreas Totmensis.

S. Acepsimas.

quam

quam Acepsum, episcopus Honitæ et martyr, quem hoc die in cælos migrasse perhibent ejus Acta in Bollandianorum opere vulgata ad xxii Aprilis, et confirmant Acta Syriaca, apud Asse-

manum, t. I. a pag. 170. A Græcis et Slavis celebrari solet die 3 Novembris una cum SS. Aitilaha, diacono, et Josepho, presbytero; quo die plura de eis dicendi occasio redibit.

DIES XI
ET XII
OCTOBRI.

DIES XI.

MEMORIA SS. PATRUM NOSTRORUM, PATRIARCHARUM CPOLITANORUM, NECTARII, ARSACH, ATTICI ET SISINNII (*Assem. cum Hier. CP. Nan. Goth. Msq. Med. Sirm. Mg.*). ET SS. MART. ZENAIDIS ET PHILONILLÆ, SORORIS EJUS (*Prol. Kal. cum Bas. Hier. GP. CP. Nan. Neap. Vind. Msq. Sirm. Sirl. Cl. Maz. Med. Mg.*).

S. Philippi, apost. (*Mst. Rum. Prol. Novg. Kal. Tern. Hor. Men. Par. Pp. cum Bas. Pg. Hier. Msq. Sirm. Maz. Sirl. Mg.*). S. Theophanis, conf. et hymnogr. (*Chil. Prol. Par. Hor. Men. Pp. Kal. cum Hier. Nan. Pg. Msq. Sirm. Maz. Mg. Med.*). Memoria septimæ synodi œcumenicæ (*Ass. Rum. Prol. Par. Pp. Kal. cum. Hier. Nan. Vind. Msq. Flor. Sirl. Med.*). Theophanis, mon. Cryptensis Hag.).

† Theophanis, imperatricis (*Nan.*). † Theodori Grapti (*Med.*).

OBSERVANDA.

Ostromiranum concordat cum vetustissimis Synaxariis Græcis, Hierosol. CP. et Callipolitano. In CP. et Sirmund. additur Atticus; in Goth. et Msq. sunt tantum Arsacius et Nectarius. De sanctitate horum omnium multum disceptatum est in varias partes. Arsacium et Acacium e Sanctorum Albo eradendos certo ait auctor prætermisorum in Actis Sanctorum, reclamante Morcellio. Quæ de re consulatur oportet Chronologia Patriarcharum CP., tomo I Augusti præmissa, Acta SS. ad hunc diem in Vita Nectarii (pag. 608), Sisinnii (pag. 627), denique Auctarium, pag. 48, not. 70. — Synodus septima commemoratur in Bas. die sequenti; apud alios alio. Rationem habes in Horologio Počajovensi aiente: Sciendum est, die domi-

nica, quæ proxime sequitur undecimam Octobris, fieri officium 7æ Synodi œcumenicæ seu Nicænæ secundæ etc. In cod. Mosquensi, qui hodie per omnia convenit cum Hierosolymitano, nisi quod omittat S. Theophaniam, addit officium eorum celebrari plane ita, ut SS. Patrum Synodi Nicænæ primæ, id est dominica ultima ante Pentecosten (*κυριακή πρὸ τῆς υ.*), agitur. — Acta Zenaidis et sororis Græco-Latina commentario prævio ditata vulgavit Byesus noster, Oct. die 11, pag. 503 et seq. — Nominatenus notus est Theophanes, monachus Kievo-Cryptensis, vulgo *Jejunator* cognominatus; quem hoc die in Laura Kioviensi commemorari testatur Dict. hag., p. 252, ed. 1862. Conditus est in Cryptis Antonii.

SS. Zenais et
Philonella.
Theophanes
Cryptensis.

DIES XII.

PASSIO SS. MART. TARACHI, PROBI, ANDRONICI, QUI SUB DIOCLETIANO, IMPERATORE, COMPREHENSIFUERUNT. (*Ita omnes cum Basil. Hier. GP. etc.*).

S. Cosmæ, ep. Maiumi (*Kal. Euch. Menol. Hor. Prol. cum Genebr. Horario græco*). S. Martini, ep. Turonensis (*Prol. Menol. Kal.*). S. Domnicæ, mart. (*Prol. Sparv. Kal. cum Basil. Med. Sirm. Maz. Mg.*). Translatio reliq. S. Joannis Baptistæ Malta Gatšinam (*Kal.*). Festum iconis B. M. Virginis dictæ Hierosolymitanæ (*Kalend.*).

† Florentii (*Neap.*). † PP. Septimæ synodi œcumenicæ (*Bas.*). † Anastasiæ, virg. et mart. (*Sparv. cum Bas. Maz. Sirm. Mg. Med. Sirl. Cyth.*).

OBSERVANDA.

In Nan.: S. Probi et soc., et passim primo loco; S. Andronicus redit solus die xx Octob. Sincera acta horum martyrum habes græce et latine in opere Bollandiano, ad diem Octobris 11, pag. 556. — Idem Cosmas refertur in Men. Magnis Græcorum et in Chil. Typico ad diem xiv Octob. Cfr dicta ad 15 Jan. — Martinus, ep. Turonis, olim Martinopolis, non Romanus erat natione, ut ait Veršinski cum Prologo, sed Slavus, Syrmio oriundus; nec ep. Constantinopoleos in Galilæa, ut ridicule refertur in Prologo, sed Martinopolis in Gallia. Legesis quæ de S. Martino narrantur in Prologo ad diem xiii Februarii, at quæ hoc loco melius posita fuissent. In Menologio Basilii refertur ad 12 Nov. et vocatur episcopus *φραγγίας* id est Galliæ — Translata fuerunt dextera Joannis B., particula Crucis et imago B. M. V. dicta *Philer-*

mica, de qua post Gumpenberg disserit Saharov in sua *Iconographia russica*, tom. II, p. 24. Porro Gatčina civitas est 40 chiliometris a Petropoli distans. — Domnica seu Domnina certavit Anazarbi in Cilicia. Non unam sanctam hujus nominis retulimus supra; Domnicam Juniorem die 1 Martii, aliam die iv Octobris simul cum Berenice et Prosdoce; tertia citatur in *Actis Sanctorum* ad xxiii Augusti. Atque hæc quidem pariter in Cilicia, sub eodem præside Lysia, ac iisdem fere suppliciis, quibus S. Domnina, de qua hoc nobis sermo est, torta fuisse perhibetur, ut altera ab altera forsitan non sit discriminanda. Sane Slavica Menæa nullam Dominam referunt ad xxiii Augusti. Cfr Acta SS., tom. VI Oct., pag. 19. — Haud est diversa hodierna Anastasia ab Anastasia Seniore, de qua Latini agunt die xxviii Octobris.

S. Domnina.

S. Anastasia.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Floruit Amphilochius sæculo decimo tertio, fuitque Dionysii Glušicensis alumnus et in hegumeni munere successor. Verum antequam

sancti viri magisterio uteretur, jam sacerdotalia ministeria agebat in urbe Magno-Ustiugo. Mortuo Dionysio, dignus habitus est, qui in ejus

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

S. Nectarius.

Septima Syn-
odus œcume-
nica.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

SS. Tarachus
et Probus.

S. Cosmas.

S. Martinus
Turonensis.

S. Joannes
Baptista.

Amphilochius,
heg. Glušicen-
sis.

DIES XIII
ET XIV
OCTOBRI.

B. M. Hieroso-
lym. imaginis
festum.

ejus locum subrogaretur, rexitque fratres ad annum 1225, quo obiit. Colitur in monasterio Glusicensi.

B. Mariæ Hierosolymitanæ imaginem, non secus ac alias plures, a S. Luca, evangelista, pictam fuisse volunt auctores indigenæ, addentes eam Solymis CPolim venisse anno 435; inde Chersonam Tauricam migrasse anno 898, tem-

pore S. Vladimiri, ac tandem Novgorodia Mosquam, ibique in ecclesia cathedrali B. M. V. fuisse collocatam. Quidquid sit, certissimum est, antiquiorem illam iconem tempore gallicæ invasionis disparuisse; eam vero, quæ nunc Hierosolymatana solet nuncupari, et hoc titulo coli, nequaquam primigeniam esse, sed deperditæ typon.

Cfr 1) Gloria B. M. V., part. III, sect. II, pag. 50. 2) Menol. Vers. ad h. d. 3) Gumpenberg, n° 515 et 845.

DIES XIII.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

PASSIO SS. MARTYRUM PAPYLI, CARPI, ANAULI ET SOCIORUM (*Omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. Flor. Vind. Goth. Msq. Pg. Med. Maz. Sirm. Mg.*). Et S. TROPHIMI (*cum Hier. GP. CP.*).

S. Florentii, mart. (*Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Sirl. Med. Mg.*). S. Nicetæ, confes. (*Prol. Kal. Menol. cum Maz. Sirm. Mg.*). S. Benjamini, diaconi et mart. (*Kal. cum Sirl. Mg.*). S. Parasceviæ, virg. Ternobiensis (*Eph. Prol.*). Agathodori, mart. (*Menol. prol. cum Sirl. Med.*).

† Pauli, mart. (*Neap. CP.*). † Dioscori mart. (*Sirm. Mg.*). † Antigonis, mart. (*Sirl. Mg.*). † MM. Diodori et Andromedæ (*Sirm.*). † Leonis, abb. in Lucania (*Itg.*).

OBSERVANDA.

SS. Carpus et
soc.

Utrum hic S. Carpus alius sit nec ne a sancto apostolo cognomine, cujus festum celebratur ad 26 Maii, disputatur. Non diversum esse, auctor est adnotator Bollandianus, in prætermis ad hunc diem, pag. 164. Omnes quidem referunt Carpum et Papyrum seu Pamphilum, at varii sunt in citandis cæteris sociis. In Menologio Mosquensi expresse nominantur Agathodorus, eorum famulus, et Agathonica, soror S. Papyli, consentiente Menol. Basilii; Anaulum vero nullus refert præter Assemanianum; cui Menol. Basilii præcessisse videtur, quique insuper Carpum fæde mutavit in Raspum. In marmore Neap. habetur: *Passio S. Pauli et Carpi.* — In nonnullis codd. additur S. Trophimus, puta in CPolitano, Hier. et Calipolitano omnium antiquissimis; et quidem in duobus prioribus Trophimus prodit medius inter Carpum et Papyrum. Quod igitur doctissimus Capiton Nevostrujev asseruerit S. Trophimum in nullo alio codice sive Græco sive Slavico prodire ad hunc diem, id merito mirari licet. Sed nec cl.

Mazochius dixisset S. Trophimum nuspiam reperiri simul cum SS. Carpo et Papylo, si notitiam habuisset duplicis synaxarii, quod juris publici fecit Scholzius. — Quum nomen S. Pauli martyris commate sejungatur in marmore Neap. a S. Carpo, merito quis dubitabit, an ad eandem turmam pertineat, cujus antesignani fuerunt SS. Carpus et Papyrus. Consulatur Morcellius, tom. I, pag. 190. — Nicetas, cognomento Patricius, refertur in Menol. Basilii ad 6 Octobris et eadem die illustratur in Actis SS. — Recolantur dicta ad 31 Martii, quo S. Benjamin commemoratus est simul cum Abda hieromartyre. — S. Parascevia, Bulgaræ ecclesiæ decus et ornamentum virgineum, inscripta est hodie in Prologo quodam anni 1518 et in Euchologio Serborum recentissimo. A cæteris referri solet communissime die proxime sequenti. — Antigonus apud Sirlatum audit Antiochus; quem in Acta sua haud esse admittendum pronuntiarunt Bollandistæ, tom. VI Oct., tacita ratione.

S. Paulus.

S. Nicetas,
conf.

S. Benjaminus.

S. Parascevia

S. Antigonus.

S. Trophimus.

DIES XIV.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

PASSIO SS. MART. NAZARII, GERVASII, PROTASII ET CELSI, SUB NERONE, IMPERATORE ROMÆ (*Omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. Med. Sirm. Maz. Sirl. Mg.*).

S. Cosmæ, Maiumensis ep. (*Chil. cum Pg. Sirl.*). S. Parasceviæ, virg. Ternobiensis (*Men. Prol. Leop. Tern. Euch. Val. Kal. Hor.*). S. Silvani, presbyt. (*Prol. Kal. cum Mg. Sirl.*). S. Nicolai Sviatoşæ, princ. Tchernigoviæ et monachi (*Pat. Men. Kal.*). S. Euthymii Novi, Thessalonicensis (*Ath. Synax.*). Cosmæ Jachromensis (*Hag.*).

† Fortunatæ (*Neap.*). † Petri Abselami, mart. (*Mg. Sirl.*). † MM. Sarbeli et Babeæ (*Nan.*).

OBSERVANDA.

SS. Nazarius
et soc.

S. Parascevia.

S. Nicolaus.

S. Euthymius.

S. Petrus.

S. Nazarius in Mst. et Paris. male dicitur Azarias. — Vide quæ de S. Parascevia tractata sunt in Act. SS., Oct. tom. VI, in Auctario. In Tern. perperam vocatur *martyr*, ac si ageretur de virgine Alexandrina. — De Nicolao plura dicentur in Memoriis Slavicis. — S. Euthymius Thessalonicensis refertur hodie in Synaxario Græco Nicodemi et in Paterico Montis Atho; sed ejus proprius dies est sequens, quo proinde opportunius illustrabitur. — Petrus Abselames, rectius Abesalomes, occurrit iterum die sequenti. Egimus de S. Petro Atroensi, a quo haud est distinctus, ad diem 2 Januarii et alibi. — De S. Cosma fuse

tractatur hodie in Actis Sanctorum, pag. 594 S. Cosmas. et seq. Memoratus est a nobis die XII hujus, et xv Januarii. — De S. Silvano martyre actum est ad iv Maii. — Nullam sanctam, Fortunatæ nomine distinctam invenio, in Actis SS. ad præsentem diem; cujus loco prodeunt duo Fortunati. — Cosmæ Maiumensi jungitur hodie alius Cosmas, Jachromensis monasterii conditor et hegumenus, in propecta senectute sæculo xv vita functus, anno incerto. Est autem dictum monasterium quadraginta chiliometris a Vladimiriæ Kliazmensi dissitum, in cujus finibus natus fuisse perhibetur Cosmas in Dict. hag., pag. 241, ed. 1862.

S. Cosmas.

S. Silvanus.

S. Fortunata.

Cosmas.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Parasceve
Ternobiensis
virgo.

Parasceve virgo nata est Epibatis in Thracia, a parentibus piis et timoratis. Quibus

orbata, hæredem domus reliquit fratrem suum Euthymium, qui postea Madyti in Thracia episcopus

episcopus fuit; ipsa vero angelicam vitam æmulata in eremum quamdam se recepit, divinis rebus vacans, castumque corpusculum suum jejuniis, orationibus, vigiliis et humicationibus perpetuo affligens. Et vero mortificationis erat tantæ, ut herbis tantummodo vires reficeret, aqua ad potum adhibita, idque permodice, neque umquam antevesperum; cibus enim ejus potusque erant lacrymæ atque orationes. Dum autem dulci cum Deo conversatione frueretur, illud unice quærens ut divino sponso suo quam maxime placeret, frequentes dæmonis insultus corde impavido sustinuit, Deo, qui solus debiles roborat, penitus confisa, atque perseverantiam in vitæ instituto humillime implorans. Multis igitur annis in solitudine peractis, de reditu in patriam deque vicina morte sua cælitus præmonita, eremum reliquit, natalemque locum Epibatos repetiit. Constantinopoli templa præstantiora, aliaque loca sacra, tanquam apis operosa vernos flosculos, circumivit, fervidissimis precibus ubique fuis, præsertim in S. Sophiæ et in templo B. M. V. Blachernensi. Omni igitur fiducia in B. Virginem posita, in Callicratiam, regionem suburbanam, festinavit. Postquam vero Epibatos pervenisset, mansit ibidem tempore non exiguo, labores laboribus, doloresque doloribus addens. Tandem, extremo morbo correpta, inter preces et amoris suspiria purissimam animam in manus Domini tradidit. Corpus ejus incorruptum reperiunt, et in templo Epibatensi SS. apostolorum honorifice conditum, postquam duo sæcula fere integra ibi jacuerat, et miraculorum fama

per universam circa regionem inclaruerat, Epibatis Ternobum, regiam Bulgariæ urbem, solemni pompa translatum est et in basilica collocatum, anno, ut probabilius videtur, 1221, æræ vulgaris, curante Asane, Joannis filio, Bulgarorum rege, annuentibus quoque Francis, qui Constantinopolim ea tempestate occupabant. Post hæc, Bulgaria Turcarum tyrannidi jam subjecta, sacer is thesaurus postquam aliquantum temporis apud Vlachia dynastam fuerat detentus, a Solimano Constantinopolim remissus fuit; unde Belgradum remeavit, curante id S. Angelina, S. Lazari, imperatoris Serbiæ, uxore, ut diximus in ejus vita ad diem trigesimam julii, et ut aperte testatur Gregorius Zamblak, ex hegumeno Deçanensi metropolita Kioviensis, in Laudibus S. Parascèves, adhuc anecdotis. Verum non diu mansit in Serbia; qua debellata a Turcis, Constantinopolim iterum avectus fuit, ac in ecclesia patriarchica depositus. Tandem anno 1641, sacras istas reliquias dono accepit Basilus Lupulus, Moldovlachia dynasta, a Parthenio Seniore, patriarcha, cujus omnia debita munificenter solverat; at nonnisi clam populo ac nocturno tempore per muros Phanaris demissas, avexit Jassium, tum Moldovlachia, hodie vero Moldavia metropolim, ibidemque magno in honore haberi perrexerunt ad nostram ætatem usque; similiter in Serbia, Bulgaria aliisque regionibus ritus Slavici. Notandum denique, in quibusdam fastis commemorari Parascéviam ad diem decimam tertiam octobris.

Cfr 1) Acta SS., t. VI Oct., in Auctario. 2) Prolog. ad h. d. 3) Muraviev ad h. d.

Nicolaus Sviatosa.

Hic fuit filius Davidis Sviatoslaidis, ducis Tchernigoviensis, ex Sviatoslao-Pancratio Nicolaus, et ex principe monachus factus anno salutis 1146. Quod vitæ institutum quum amplexus esset, vilia quæque et dura obsequia lætus obibat, nemini molestus, unicuique obedientissimus. Triennio integro in obsequiis culinæ exacto, et munere secandi ligna, eademque humeris imposita in coquinam transportandi humillime defunctus, ut quartum annum in eisdem obsequiis transigeret ab hegumeno impetravit. Postmodum cœnobii janitor fuit cum omnium laude. Quo officio per duos annos impleto, cellam separatam obtinuit; in qua reliquum vitæ mansit, numquam foris exiens,

sed salutis animæ suæ unice vacans, manuumque laborem continuæ orationi miscens. Jejunii et vigiliis adeo fuit deditus, ut, licet ab aliis rogaretur, nihil tamen de solito rigore voluerit laxare, non condignas esse aïens hujus sæculi passiones ad futuram gloriam promerendam. Cibus ei parvus et vulgaris; bona propria nulla; quæcumque enim a cognatis submittebantur, ea omnia vel in pauperes erogabat, vel in ditandum ornandumve monasterium dispertiebat. Tandem, morbo confectus, migravit ad Deum, die 13 octobris, anno 1142, religionis trigesimo sexto, in Cryptis Antonii incredibili Kioviensium frequentia conditus.

Cfr 1) Menolog. ex Paterico ad h. d. 2) Kulëin., Specimen pag. 51. 3) Nestor., Annal., I, pag. 120; III, pag. 5 et 155. 4) Act. SS., Oct. t. VI, pag. 599. 5) Macar., Hist. tom. II, pag. 65.

DIES XV.

Ex Ostromirano.
Ex miris.

PASSIO S. LUCIANI, MART. (*Ita omnes*).

S. Sabini, ep. (*Prol. Kal. cum Bas. Neap. Sirm. Med. Maz. Sirl. Mg.*). SS. mart. Sarvili et Babeæ, sororis ejus (*Men. Prol. Kal. cum Sirl. Mg.*). S. Euthymii Novi, Thessalonicensis (*Men. Pp. Kal. Hor.*). Euthymii Siamzensis (*Hag.*). Joannis, ep. Suzdaliæ (*Hag.*).

† Petri Abselami, mart. (*Sirm.*). † Barsi, ep. Edessæ (*Sirl. Mg.*). † Monachi cujusdam, mr. (*Sirl. Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Lucianus.

Lucidus vita, lucidus scriptis, lucidus etiam martyrio est Lucianus, ecclesiæ Antiochenæ presbyter, inedia in carcere consumptus. De quo in Menæis sequens legitur distichon: *Carere Lucianus pane pertulit, ne pane vitæ careret*; in Tabulis vero Græco-Moscis, in fronte mensis Octobris:

Fame mentes marcessentes pane verborum suorum corroboravit, et credere in unum Deum, panem vitæ nostræ, edocuit Lucianus. Perperam itaque hanc sententiam ad aliquem apostolum et signanter ad S. Andream, Ruthenorum patronum, vel ad aliquem ecclesiæ doctorem referendam putavit Kulënius, Specim.,

DIES XVI
OCTOBRI.

SS. Sarvilus
et Babea.
S. Petrus Abselamus.

S. Euthymius,
Junior, Thessalonicensis.

Specim., pag. 157. At multo pejus egit editor Prologi Mosquensis, dum recudit fabulam illam de Luciano, juxta quam adeo Deo similis evasisse narratur, ut, quum urbem obiret, a quibus vellet conspiceretur; a quibus vero nollet, nequaquam videretur. — De SS. Sarvilo et Babea actum est ad 29 Januarii, cum Bas. In Nan. relati sunt pridie. — Pluries jam sermo fuit de S. Petro Abselamo, quem non alium esse dixi a Petro Athirensi seu Atroensi. Corrupte cognominatur Abesalomites, Abesalon, Abessalom, Balsamus, ut auctor est Assemanus, qui plura de eo tradidit Act. Mart. Orient., t. II, p. 206. — Multum negotii facessit Papebrochio, Kulčinio et Assemano Euthymius, quem hoc die exhibent Tabulæ Græco-Moscae figuratæ, nullo characterismate adjecto, quo ab aliis sanctis cognominibus (sunt enim plures numero) discriminetur; nec felicius res successit Bollandianis hodiernis qui hactenus, ut olim Papebrochius, expectant, ut aliunde lux aliqua affulgeat, ampliorve de sancto notitia subministretur. Jamvero Euthymius ille non alius est, quam S. Euthymius vulgo Thessalonicensis dictus, cognomento Junior, SS. Cyrillo et Methodio coævus, imo forsitan in monasterio Olympi contubernalis. Floruit namque sæculo nono, anno 824 in lucem datus. Cujus nomen in fastis sacris occurrit tum ad 14 Octobris, tum ad diem præsentem. Et quidem pridie inscriptus est in Paterico Montis Atho, in Synaxario Græco Nicodemi et in Menologio Demetrii Rostoviensis; at in Vita, quam græce adornaverat S. Basilus, ep. Thessalonicensis, Euthymii discipulus, obiisse traditur die 15 Octobris; ad quem rectius idcirco proponitur in Menæis Græcis mss. et Slavicis excusis, addito cognomento *Junioris* et officio liturgico. Officium illud omisum est in editione Menæorum Veneta anni 1845, consultone an casu, incertum; quin et nomen sancti Euthymii; ut plane encomium in synaxario diei desideretur. Benignius cum sancto nostro egit Menologus Mosquensis; qui quum

Vitam ejus nuspiam potuisset reperire, sequens elogium ex Menæis (ut vocantur) communibus concinnavit, præmisso titulo: *Memoria venerabilis Patris nostri Euthymii Junioris. Hic venerabilis Pater noster Euthymius initio quidem vir laicus fuit et uxoratus, honeste matrimonio utens, colensque pietatem; dein autem, amore Dei actus, sprevit uxoris amplexus, mundoque valedicto, sese in eremum recepit; ubi antiquorum anachoretarum certamina æmulatus, frigus et æstus patienter sustinuit, jejuniis et laboribus carnem suam enecans, jugique oratione vivificans, quo securius adversus diabolicos incursus staret. Virtutis igitur eo processit, ut angelis spectaculum factus sit, dæmonum vero agminibus terribilis. Monachorum quoque institutor exstitit bonusque magister; qui alumnos suos, velut pater filios, in via salutis laudabiliter direxit; atque ita postquam multos annos in eadem via ipse incessisset, absoluto cursu, ad beatum appulit portum; ubi hodie a laboribus quiescit una cum iis quos ad se vocaverat Dominus dicens: Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos.* Hactenus Menologus Mosquensis, vage admodum et jejune. Quod magis mireris, latuit eum Vita sancti thaumaturgi, auctore S. Basilio, episcopo Thessalonicensi, copioso calamo exarata, quæ in cold. Græcis mss. exstat proculdubio. Inde namque in suum Patericon Montis Atho inseruit eam editor Russus, vernaculæ linguæ donatam; ego vero ad calcem hujus anni Græco-Slavici Latine proponam, quippe quæ lectu dignissima sit, occidentalibus vero hactenus prorsus ignota. In Synaxario Nicodemi minus recte dicitur Euthymius pro cultu sanctarum imaginum decertasse; de quibus in Vita ejus altum silentium. S. Basilium, episcopum Thessalonicæ, qui magistri sui adornaverat vitam, colunt Græci æque Latini ad 1 Februarii; laudavit quoque S. Nicolaus I, pontifex Romanus, ob fidei constantiam et in repugnando Photianæ rebellionis zelum.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Joannes, ep.
Suzdaliæ.

In editione Diction. hagiologici priore nulum adest vestigium Joannis, episcopi Suzdaliensis; imo in serie episcoporum Suzdaliæ tanquam dubius proponitur ab Eugenio metropolitæ, Histor. hierarchiæ Russ. tom. 1, pag. 176. Verum in ejusdem Dictionarii editione recentissima anni 1862, non commemoratur modo, sed etiam brevi encomio ornatus prodit; discutuntur quoque Eugenii metropolitæ dubia. Quæ vana fuisse probatur ibidem, tum ex antimensio anno 1637 confecto, quod in ecclesia cathedrali Suzdaliæ etiamnum adservatur, præfertque nomina Theodori et Joannis, episcoporum; tum ex schedula quadam Alexii regis, in qua dicitur Stephanus, archiepiscopus Suzdaliæ electus, Missam solemniter celebrasse Mosquæ, anno 1673, die 15 octobris, in festo S. Luciani hieromartyris et

sancti patris nostri Joannis episcopi, thaumaturgi Suzdaliensis. Ex quibus colligitur, Joannem non exstitisse tantum, sed cultum insuper fuisse a suis, non secus ac sanctum Theodorum, primum Suzdaliæ episcopum; de quo agetur ad 28 novembris. Cæterum pauca innotuerunt nobis de Joanne; cujus Vita, auctore Gregorio monacho, deperdita est; nempe monachum induit adhuc juvenis, gressumque ad dignitatem episcopalem fecit CPoli, anno 1340, quam tamen nonnisi ab anno 1352 exercuit; anno vero 1363, abdicata sede, magnum monachorum schema suscepit, atque vitæ suæ reliquum degit in monasterio Bogolubensi. Obiit anno 1372, die 15 octobris; quo colitur in ecclesia cathedrali Suzdaliæ, in qua et conditus est.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 115. ed. 1862. 2) Hist. hier. Russ., tom. I, pag. 176. 3) Murav., ad hunc diem.

Euthymius
Siamzensis.

Ad diem 9 junii, quando agebatur de Alexandro Kuštensi, sermo fuit etiam de Euthymio quodam eremita, quocum cellam suam commutaverat Alexander. Non aliusest ab Euthymio Siamzensi, qui cæteroquin ex Vita Alexandri tantummodo innotescit. Commemoratur

hoc die, non quod præsens dies sit ejus mortis anniversarius, quum obiisse dicatur 20 januarii; sed propter sanctum thaumaturgum sibi cognominem, quem hoc eodem die celebrari dixi supra. Siamzensis vocatur a flumine, ad quod excitavit monasterium cui præfuit ipse.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 95, ed. 1862. 2) Murav., ad hunc diem.

DIES XVI.

DIES XVI
ET XVII
OCTOBRIEx Ostromi-
rano.
Ex variis.**S.** MARTYRIS LONGINI, CENTURIONIS, QUI INTERFUIT PASSIONI CHRISTI (*Omnes cum Neapol.*).S. Nicolai Sviatoša (*Prol.*). Danielis Perejaslaviensis translatio (*Hag.*). Eupraxiæ Pscovensis (*Hag.*). SS. duorum martyrum sociorum S. Longini (*Prol. cum Mg.*).† Mali, thaum. (*Nan. Med. Maz. Mg.*). † S. Sebastianæ, v. et mr. (*Sirm.*). † S. Antigoni, mart. (*Med. Sirm. Maz.*). † MM. Leontii, Dometii, Terentii et Domnini (*Sirm. Med. Mg.*). S. Theophanis (*Med. Maz.*).

OBSERVANDA.

S. Longinus.

Sanctus Longinus, slavice *Login*, celebratur hodie in Slavicis Menologiis pene omnibus, in Latinis autem die 15 Martii; utrobique centurio appellatus. Codex. glagoliticus Assemani vacat. In Mstisl. habetur: *Passio S. M. Longini, centurionis*; in Rum. brevius: *S. Longini, centurionis*; in Paris. et Pap. brevissime: *S. Longini*. Sanctus hic vulgo idem esse censetur ac miles qui pectus Domini in cruce pendentis vulneravit. At duo Longini omnino distinguendi sunt: alter centurio, qui et primus Christi confessor, hodie a Græcis et Slavis cultus; alter miles, seu Christi vulnerator, qui die 15 Martii in Martyrologio Romano annuntiatur ita: « Cæsareæ in Cappadocia passio S. Longini, militis, qui latus Domini lancea per-

forasse perhibetur. » Rem totam fuse tractant Bollandiani socii in Act. Sanct. ad xv Martii. In tabulis Papebrochii repræsentatur barbatus, pallio et tunico indutus, et manus expansas habens, quasi non fuisset martyr aut miles. Melius in Capponianis depingitur habitu militari et lanceam manu tenens. Ita quoque depictus cernitur, teste Assemano Kal. t. V, p. 505, in codice Syriaco Evangeliorum bibl. Laurentianæ Mediceæ, scripto et picto anno 586. Juxta *Manuale* pictorum S. Longinus pingendus est cum barba parum longa, pene rotunda et paululum crispa. — S. Nicolaus Sviatoša, seu Sviatoslaus, ponendus erat die xiv, qua de eo fuse egimus. Hodie inscriptus est in Prologo quodam, anno 1518 exarato.

S. Nicolaus

Danielis Pere-
jaslaviensis
translatio.

De S. Daniele Perejaslaviensi dictum est ad 7 Aprilis et iterum redibit sermo ad 30 Decembris. Hodie recolitur memoria translationis ejus corporis, coli cœpta ab anno 1782. — In Ecclesia Pscovensi commemoratur hodie Eupraxia, quæ et Euphrosyne, Rogvolodi Lithuanie

ducis filia, et Jaroslai Vladimirdis, Pscovensis ducis uxor, quæ in urbe Odenpe interfecta est anno 1243, die 8 Maii. Antequam autem moreretur, magnum schema induit in monasterio S. Joannis Baptistæ, quod ipsamet Pscoviæ fundaverat, et forte etiam rexerat.

Eupraxia
Pscovens.

Cfr Dict. hag., pag. 99.

Demetrius Ta-
naicus.

Sabbato diem 18 octobris proxime sequenti recolitur memoria insignis victoriae, quam de Tartaris reportaverat magnus dux Demetrius

cognomento Tanaicus, anno 1380, die 8 septembris.

DIES XVII.

Ex Ostromi-
rano.**F**ESTUM DEIPARÆ IN LOCO DICTO PARADISO. S. ARCHANGELI GABRIELIS. ET PASSIO SS. MM. LEONIS, DOMENTII, TERENTII.

Ex variis.

S. Osiae, proph. (*Mst. Ass. Tern. Siš. Rum. Men. Prol. Hor. Kal. Pp. Cap. Novg. cum Bas. Hier. Goth. Vind. Pg. Sirm. Med. Maz. Mg.*). S. Andreæ Cretensis, mon. et mart. (*Chil. Prol. Men. Par. Kal. Hor. cum Pg. Itg.*). S. Lazari Justi translatio Cypro CPolim (*Prol. Men. Kal. cum Sirm. Med. Mg. Sirl.*). SS. anargyrorum Cosmæ et Damiani, et fratrum Leontii, Anthynis et Eutropii seu Euprepî (*Assem. Men. Prol. Kal. cum Bas. Nan. Hier. Maz. Med. Mg.*). S. Glyceriæ (*Syn. Serb.*). S. Susannæ, mart. (*Iber.*).

† Ignatii, ep. et mart. (*Neap.*). † MM. Hormisdæ et Jovini (*Med.*). † Isidori, mart. et soc. (*Flor. Gp.*). † MM. Claudii et Hilarii (*Mg.*). † Mauri et Jasonis (*Mg.*). MM. Chrysanthi et Dariæ (*Bas. Maz. Mg.*). † Joannis Colobi (*Copt.*). † Abdæ, ep. et Benjamin, diac. (*Med. Maz.*). † Callinici, mart. (*Med. Maz.*). † Papæ, mart. (*Sirm.*). † Regini, mart. (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

Festum B. V.

Ita codex Ostromiranus, nullo alio accedente ex Slavicis; torquetque non parum viros doctos Russiæ iste *Paradisus*. In *synaxariis* Græcis, ait Nevostrujev, nullum templum hujusmodi, imo nec locum reperire est qui *Paradisus* (παράδεισος, slavice Raï) nuncupatur sive CPoli sivi in ejus vicinia. Cum autem templi hujus dedicatio conveniat cum festo S. Gabrielis archangeli, non improbabilis sententia est, agi hic de ecclesia aliqua S. Deiparæ sub vocabulo Annunciationis erecta. Quod si detur, posset intelligi ecclesia illa Annunciationis, quem Jaroslau I portæ aureæ Kioviæ imposuerat, præsertim cum locus iste, antequam ecclesia cathedralis S. Sophiæ exurgeret, extra urbem positus esset, et forte *Paradisus* nuncuparetur. Adde alias quoque ecclesias a Jaroslao ædificatas fuisse, quæ ab illa paradisiaca parum distabant, testatum facit *synaxarium* Mstislaviense ad diem iv et xxvi Novembris. Hactenus cl. Nevostrujev, erudite magis et acute, quam

recte. Etenim locus iste *Paradisus* minime ignotus est antiquioribus synaxaristis Græcis, teste *Synaxario* Sirmundi; ubi prædictum festum B. M. V. annuntiatur eisdem fere verbis ac in Ostromirano, ad diem præcedentem: Συναξίς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ ἐπονομαζομένῳ παραδείσῳ, ἐστὶ δὲ καὶ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ, festum SS. Deiparæ in dicto *Paradiso* simul et archangeli Gabrielis; et iterum ad 9 Nov., ubi ædes hæc exstare dicitur prope S. Mocium, CPoli. Ruit itaque conjectura viri alioquin in sacris antiquitatibus Ecclesiæ nonnihil versati. Cæterum nulla mentio fit loci *Paradisi* apud Cangium. — S. Leo est idem ac Leontius, nominatus ad diem præcedentem; posterior rectius vocaretur *Dometius*. Ultimus tandem, *Teron* manifesto errore positus est sive pro S. Hierone, discipulo S. Ignatii et in sede Antichena successore, cujus tamen nomen in nullo *Synaxario* Slavico reperi, sive quod malim, pro

SS. Leo,
Domentius et
Terentius.

DIES XVIII
ET XIX
OCTOBRIIS.
S. Osias.
S. Andreas.

S. Susanna,
regina Iberiæ
et mart.

S. Terentio. — De S. Hierone, ep. Antiochiæ, cfr Acta SS., Oct. t. VIII, pag. 8. — In Par. Osias vocatur *Ieseus*. De eo lege Acta SS., Jul. t. IV. — In Typico Chilandariensi habetur: Andree $\tau\omicron\varsigma$ $\kappa\rho\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$ (in Crisi), at in Parisiensi: *Iecretensis*. In antiquissimis Martyrologiis sanctus hic occurrit die xx et x; unde tandem ad diem xvii translatus est: qua constanter refertur ab omnibus inde a sæc. xiv, ut liquet ex dicto Typico Chiland. anni 1331. Presbyterum fuisse S. Andream docet Veršinski in Indice alphabetico, quem Menologio suo ad calcem adjecit; at in corpore operis, ad diem 17 Oct. idem auctor vocat eum hosiomartyrem, id est monachum et martyrem, non vero hieromartyrem, quod de martyribus presbyteris dici solet. Unde sibi constare non videtur. Verosimilius est S. Andream simplicem monachum fuisse. Nec obstat, quod in Tabulis Papebr. stolæ speciem habeat e collo pendentem, cum omnes monachi et eremitæ ita prodeant, et quidem, ut Andreas, dextera benedicentes. — S. Susanna, Iberis Chuchanic, commemorata fuit ad 28 Augusti, et iterum refertur hoc die; quo utroque die colitur in Ecclesia Iberorum, ut testatur Muraviev, Oct. p. 528. Ejus Vita ab auctore coævo testeque oculari conscripta legitur in Vitis Sanctorum Ecclesiæ Ibe-

ricæ, unde hæc pauca retulisse sufficiet. Floruit Susanna, regis Armeniæ Iberi filia, sæculo sexto, nupsitque Vaskeno, Ranensis aut Carabachensis ditionis domino, atque malorum omnium quæ deinceps toleravit auctori præcipuo. Hic enim quum dissolutis moribus esset fidemque christianam ejurasset, quo Persarum regis gratiam iniret, cujus filiam matrimonio sibi copulavit, Susannam quoque ad idem scelus una cum filiis pertrahere conatus est; sed frustra. Quapropter sanctissimam feminam tum injuriis gravissimis læsam, tum indignissime tractatam, in carcerem trudit, vinculis constrictam, ubi integro sexennio peracto, mulier vere fortis et in confitenda Christi fide constantissima, invictum animum suum tandem Creatori reddidit, die 17 octobris, condita honorifice in ecclesia Metekhensi Tifflissii. Cujus passionis initia refert biographus Iberus ad 8 Aprilis; ac præterea distinguuit feriam secundam hebdomadis sanctæ et diem 14 Maii, utpote quibus exquisitorum tormenta toleravit sancta martyr. Hæc ita summam, pro instituto meo, perstricta sufficiant; plura cupientes adeant scriptionem auctoris Iberi: quæ scriptio optimæ notæ et genuinus fœtus mihi esse videtur.

DIES XVIII.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA S. APOST. ET EVANG. LUCÆ. (Ita fere omnes cum Bas. Neap. CP. GP. Hier. etc.).

S. Marini, senis, mart. (Men. Kal. Prol. cum Med. Sirm. Maz. Mg.). S. Juliani, anachoretæ (Prol. Kal. cum Mg.). S. Joannis Rylensis (Prol. ms.).

† Receptio reliquiarum S. Josephi, hegumeni Casularum (Taur.). † Encænica S. Deiparæ Odigitriæ (Mg. mss.). † S. Cyriaci, ep. Hieros. (Mg. mss.). † Euticæ et Acutii (Neap.). † Asclepiadis, ep. Antioch. et mart. (Act. SS.). † Aristobuli præfecti, mart. (Sirm.).

OBSERVANDA.

S. Joannes Rylensis

Ter in anno fit mentio sancti Joannis Rylensis, hegumeni, per totam Bulgariam admodum celebrati: 1 Julii, qui est translationis ejus Ternobo Rylum anniversarius; 18 Augusti, quo ad cælos migravit; et 18 Octobris aut communius die sequenti, quo translatus fuit Ternobum. — De S. Marino vide Acta SS. ad viii Augusti, et insuper inter prætermisos ad hunc diem Oct., tom. VIII, pag. 274. — Cyriacus seu Quiriacus, qui et Juda, ep. Hierosolymitanus, ordine decimus quintus, qui crucem S. Helenæ revelasse traditur, memoratur hodie in Synaxariis Græcis, teste Papebrochio in

Actis SS. ad 4 Maii, pag. 459; at in antiquis Martyrologiis Latinis occurrit die 1 Maii, ejus natali, aut etiam 30 Aprilis, et 15 seu 13 Aprilis. In Slavici Fastis refertur ad diem xxviii Octobris, fortassis quia CPolitana aut alia ab ea dependens ecclesia tali die exceperit sancti hujus martyris reliquias. Nisi mendum obrepserit in indicanda die 28 pro 18: qui error facilis erat. Ut sit, hodie nulla mentio fit S. Cyriaci apud Latinos. — De S. Deipara, cognomento Odigitria, Siculis d'Itria, fuse agit Cangius in sua CP. christiana, l. iv, p. 61.

S. Deipara.

DIES XIX.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO SS. MARTYRUM MNASONIS EP. CYPRI ET SOC. (Nan. Flor. Sirm. Med. Maz.). S. SADOOTH ET CXX SOCIORUM, IN PERSIDE SUB SAPORE, REGE (Rum. Hor. Prol. Kal. cum Bas. Nan. Sirm. Maz. Med. Mg.).

Ex variis.

S. Cornelii, mart. et soc. (Mst.). S. Joelis, prophetæ (Rum. Tern. Par. I, Siš. Prol. Eph. Cap. Hor. Kal. cum Bas. Hier. GP. Vind. Pg. Sirm. Msq. Med. Maz. Mg.). S. Vari et sociorum septem, Cleopatæ, ac filii ejus Joannis (Men. Eph. Kiev. Prol. Kal. Hor. cum Hier. Pg. Nan. Sirm. Med. Mg.). S. Amphiloerii, ep. (Rum. cum Bas. Med. Maz. Mg.). S. Joannis Rylensis (Tern. Zogr. Prol. Kal.).

† Andree Cretensis (Sirm. Mg.). † Artemii, mart. (Pg. Mg.). † Asterii, presb. romani (Mg.). † Meletii, ep. Cypri (Mg.). † Flori, (Maz.). † Modesti, episc. Hieros. (Sirm. Maz. Med.). † Encænica ædis S. Tryphonis (Sirm.). † Elesbanis, regis (Itg.).

OBSERVANDA.

S. Mnason.

Hodie quoque dormitasse convincitur Gregorius diaconus, qui Evangelium Ostromiranum exaraverat; siquidem in textu slavonico hæc posuerit: *Passio sanctorum martyrum Mnasonis et sociorum centum et viginti*; quum tamen neminem fugiat, hunc sociorum numerum non Mnasoni convenire, sed Sadothi. Verosimillimum igitur puto sancti Sadothis nomen intercidisse hoc loco. Apud recentiores synaxaristas S. Mnason desideratur; in Act. SS. illustratus est ad 12 Julii. — S. Sado-

them seu Sciadhistem norunt lectores ex eis, quæ de eo adnotata sunt ad 20 Februarii, ut plura hic addere supervacaneum foret. Unum advertam, de sociorum numero, qui a variis varius exhibetur; secundum alios namque erant cxx, aut cxxviii; juxta alios vero cxxviii supra mille, uti traditur in Prologo recentiore et in Kalend. Mosquensi, typis synodalibus Mosquæ excuso, anno 1818. — A nemine alio, præter Mst., memorari hodie S. Cornelium recte observavit Nevostrujev;

S. Sadoth.

S. Cornelius.

S. Joel.

vostrujev; verum postridie diserte nominatur in cod. Rum. et in Menologio Basilii. Cfr Acta SS. ad 2 Februarii. — S. Joel reperitur ad hanc diem etiam in quibusdam Kalendariis Coptitarum; in Martyrol. Romano prodit conjunctim cum Esdra ad 13 Julii, quando laudatur a Bollandianis. — Ad SS. Varum et Cleopatram quod attinet, non est cur multus sim; siquidem egregius exstat de utroque commentarius in Act. SS. ad hunc diem, Oct. tom. VIII, pag. 423. In cod. Assemani glagolitico refertur S. Varus ad 23 Octobris, non secus ac in Menol. Basilii; præterea ad

SS. Varus et soc.

diem 31 Martii inscriptus est in Mst., Sisat. et Parisino I. Non omnino igitur conveniunt Martyrologia Slavica cum Græcis in assignando die 19. Numerus septenarius sociorum, quem statuunt quædam Kalendaria, minus accuratus est, quum sex tantummodo socios habuerit Varus. — Apud Latinos colitur S. Amphilochius 23 Novembris, quo proponitur in Kalendariis Slavicis pene omnibus, non excepto Rumiantsoviano, a quo solo refertur insuper hodie iisdem plane terminis.

DIES XIX
OCTOBIS.

S. Amphilochius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Joannes Rylensis.

In libro, quem in laudes S. Joannis Rylensis typis Belgradensibus edidit Neophytus, monasterii Rylensis hieromonachus, anno 1836, primo loco legitur officium, quod in festo S. Joannis hodierno solet decantari. Titulus hic est: *Mensis octobris die 19, memoria Venerabilis et Deiferi patris nostri Joannis. eremitæ Rylensis*. Porro hunc diem non mortis ejus, sed translationis anniversarium esse, declaravi supra ad 18 Augusti, quo in cælum migrasse Joannem constat. Celebratur autem duplex corporis ejus translatio; altera, quæ Sardica Ternobum; altera Ternobo Rylum multo posterius facta; hæc commemoratur die 1 Julii; de illa agitur ad præsentem diem, ut copiose traditum est in Vita sancti anachoretæ, quam vulgarunt Bollandiani socii Act. SS. Oct. t. IX, a pag. 683; ut plura hic disserere supersedendum sit. At secundam translationem, quia, typographo properante, silentio præterita fuit ad primam Julii, paucis hic illustrare juverit, ne omnino vacua manu remittatur lector, Sancto Joanni Rylensi devotus. Igitur in volumine jam dicto, fol. 31, incipit officium de *Translatione reliquiarum Venerabilis et Deiferi Patris nostri Joannis Rylensis thaumaturgi*, kalendis Julii celebranda. Cui additur, a fol. 44 verso, *narratio de reliquiis Venerabilis Patris Joannis Rylensis Ternobo Rylum, et de sacro ejus monasterio Rylensi instaurato, auctore Vladislao Grammatico*. A quo traditur, tres presbyteros, Joasaphum, Davidem et Theophanem, Jacobi, deinceps Episcopi Crupnicensis, filios, uxoribus singulorum defunctis, mundo valedixisse, et in monasterium Rylense profectos, illud a rudibus excitasse instauratumque pristino splendori ac monachorum frequentiae restituisse. Qui ut acceperunt a quodam presbytero Philippolitano, Jacobo nomine, aliisque adservari in ecclesia cathedrali Ternobiensi reliquias S. Joannis, et a fidelibus coli, continuo unum e fratribus monasterii Ternobum destinaverunt, quo certiores de auditis redderentur; reique veritate comperta, Mariam, Georgii Despotæ Serbici filiam, quæ Amurato Sultano nupserat, enixe rogarunt, ut Sancti Joannis exuvias monasterio Rylensi restituendas curaret. Illa vero nullo negotio scriptum a Sultano obtinuit, quo Ternobiensis præfectus jubebatur monachorum petitis acquiescere sine mora. Itaque Ternobum profi-

ciscuntur Theophanes et socii quidam, votique compotes fiunt, licet non sine magna civium repugnantia; aurora vero sequente, Ternobo clam discedunt, ne majores civium excitarentur tumultus. Rositam fluvium, qui non longe ab urbe fluit, eo autem tempore difflebat, mirabiliter transierunt, et ita Sardicam, Bulgaris Sredetz dictam, pervenerunt lætabundi; ubi totius hebdomadis spatio manserunt; nuntio interea in monasterium destinato, qui sancti patris proximum adventum nuntiaret. Dum autem Sardicæ morabantur, matrona quædam e ditioribus arcam largita est e ligno pretioso confectam, cui includeretur corpus S. Joannis, pretioso velo obtectum. Die septimo, arca equo imposita, e monasterio S. Georgii megalomartyris, ubi morabantur, discesserunt, immenso populi concursu; comitantibus presbyteris et magnatibus ad locum usque Lešnitsa dictum; unde quidam e ferventioribus venerandum onus propriis humeris impositum ulterius detulerunt. Quorum adventum audientes regionis istius accolæ, convenerunt frequentes ad fluvium German, in vico quodam, iter unius diei cum dimidio a monasterii muris distante; quo brevi quoque accessit David hegumenus cum sociis nonnullis, sanctarum reliquiarum adventum ibidem præstolaturus. Quas magna veneratione exceptas ad *Montem Magnum* inde tulerunt, ipsiusmet hegumeni aliorumque sacerdotum humeris impositas; ac brevi devenerunt Orlitsam (metochia est a monasterio Rylensi pendens): ubi in æde SS. Apostolorum Petri et Pauli, quam David hegumenus condiderat ipse, statuerunt arcam, Apostolorum festum imminens ibidem celebraturi. Die autem 30 junii, mane, resumptum est iter, comite Josepho episcopo, perventumque ad locum Verbitsam, quo confluent Rylla et Iliina; ubi obviam venerunt reliquo monasterii cœtui; ac tandem cum hymnis et candelis, ad ecclesiam Rylensem procedentes, sacras exuvias in loco convenienti ibidem deposuerunt anno creationis 6978, salutis 1470, die 30 junii. Simul autem statutum fuit, ut translationis hujus memoria quotannis recoleretur die prima Julii una cum SS. Anargyris, Cosma et Damiano; ac præterea quavis feria quarta officium in honorem S. Joannis Rylensis, paraclitis nuncupatum, in monasterio caneretur.

DIES XX
OCTOBRI.

DIES XX.

Ex Ostromirano. **P**ASSIO SS. MART. ET THAUMATURGORUM ARTEMII, SUB JULIANO APOSTATA (*Ita fere omnes cum Bas. Med. Sirm. Mg. etc.*). ET ABERCHII.

Ex variis. S. Andronici (*Rum. cum Maz.*). SS. apost. Terentii, Marci, Isaaci, cognomento Justi, et Artemæ (*Rum. Pp. ms. cum Med. Sirm. Mg.*). S. Cornelii, centurionis (*Rum. cum Bas. Neap. Maz. Med.*). S. Artemii Vercoliensis, thaumat. (*Prolog. Kal.*). S. Cleopatæ (*Ephem.*). [Gerasimi Junioris (*Ath.*). Ignatii, mon. et mart. (*Ath.*).]

† Andreæ in Crisi (*Nan. Hieros. GP. Med.*). † Stephani, Pauli, Petri, mr. (*Med. Maz.*).

OBSERVANDA.

S. Abercius. In Ostr. legitur : *Passio SS. martyrum et thaumaturgorum*, in plurali; at S. Abercius nequam socius fuit S. Artemii, imo ne martyr quidem, sed simpliciter episcopus Hieropolitanus; quem ideo seorsim ponere placuit. Ejus memoria vulgo fit die 22 Octobris; Vita vero abunde narrata est in Act. SS., tom. IX, Oct., auctore R. P. Bosue. — S. Cornelius in Basiliano Menol. episcopus et confessor fuisse prædicatur; dubito an recte. — S. Andronicus relatus in cod. Rum. non ille est, qui cum S. Athanasia, mart., nominatur ad xii Oct.; sed quem cum S. Athanasia vulgo referunt Kalendaria ad diem 9; hoc enim die reapse prætermisus est in cod. Rum. propter festum S. Jacobi Alphæi. — Memoria SS. apostolorum Terentii seu Tertii, ep. Iconiensis, Marci, ep. Apolloniadis seu inculpati Barnabæ, Jesu (*Rum. Isaaci*) dicti Justi, ep. Eleutheropolis, et Artemii, episcopi Lystrensis, celebratur hodie etiam in Menologio Sirmundiano et in Synaxario Ruthenorum ms. Recensentur hi sancti inter septuaginta duos Jesu Christi discipulos, de quorum cultu videantur Act. SS. ad xv Julii; occurrunt insuper die xxx Oct., x Nov.; denique die 24 Junii, sed non omnes ubique simul. — *S. Artemius.* Artemius, augustalis præfectus Ægypti et megalomartyr ac thaumaturgus, hodie colitur tum a Græcis tum a Latinis. Acta ejus græce et latine, auctore (ut videtur) S. Joanne Damasceno, ediderunt socii Bollandiani in opere suo, Octobr. t. VIII, pag. 856 et seq., ex tomo VI Spicilegii Romani Cardinalis Angeli Maji. In Menæis Slavicis leguntur Acta Metaphrastica, sed contracta; imo fortasse ex latina versione Lipomani aut Surii exscripta. In utraque tabula, Papebrochiana et Capponiana, repræsentatur S. Artemius habitu ducis militari; in Ephemeridibus insuper barba rotunda, et dextera crucem tenens, læva expansa. In *regula pingendi* (podlinnik) expresse præcipitur pictoribus, ut barbam sancti martyris pingant paulo minorem ac S. Joannis Evangelistæ, non tamen extrema partes divisam, ut pingi solet sanctus apostolus. — Putabat Papebrochius S. Cleopatram esse sanctimonialem indigenam, sub Batto, Tartarorum rege, passam. Papebrochii conjecturam (quod satis mirum est) laudavit Kulčinius, nihil de hac sancta in suis libris invenisse dicens. Verum nec indigenam, nec sanctimonialem fuisse, constat ex Actis S. Vari, ubi multus

sermo de S. Cleopatra ejusque filiolo, Joanne nomine. Quæ si legisset Kulčinius, nunquam ex vidua in Ægypto commorante, martyrem indigenam fecisset, anno 1241 in Russia passam. Ponitur autem hac die, tum quia die præcedenti passus est solus S. Varus, cæteri autem martyris socii coronam promeruerunt nonnisi die xx; tum etiam quia Græci sæpissime, dum sanctum aliquem colunt, alios sanctos minus notos, quorum in eisdem Actis fit mentio, uti S. Cleopatæ, remittunt ad diem proxime sequentem. Cæterum pleraque Synaxaria et Menæa referunt sanctam Cleopatram die xix simul cum S. Varo. Sed nec sanctimonialis fuit hæc sancta vidua, licet contrarium conjectarit Papebrochius, pictura innixus. Repræsentatur utique cum corona in capite, habitu sanctimonialium, crucem dextera gerens, sinistra expansa; ante se filiolum habens nobiliter indutum et cruciculam etiam manu tenentem. Verum, ut recte observaverat Assemanus in Kalendaris ad hanc diem (tom. V, pag. 344) ex habitu quem Cleopatra gestat nihil certi colligi potest, utrum monialis fuerit an martyr: simili enim modo repræsentantur in Ephemeridibus S. Magdalena (xxii Julii) et S. Anna (xxv Julii), quarum neutra fuit virgo, aut martyr aut monialis. Cur igitur S. Cleopatra crucem gerens repræsentatur, et monialium habitu induta? Ideo, ait R. P. Carpentier, Actorum S. Vari editor eruditus, quia erga sanctam martyrem devotissima exstitit, æque ac filius ejus Joannes, quem proinde perperam martyribus adnumerat Veršinski, in Indice alphabetico; dein quia, dimissis turbis, ut aiunt Acta S. Vari, sequestravit se in martyrio (id est in ecclesia, ab ipsamet exstructa, ubi corpus S. Vari depositum erat); et erat ibi ministerio orationum vacans continuo et invocans Dominum. Hinc jure aliquo liquit pictori Moscho S. Cleopatram ut monialem pingere et cruce munire, etiamsi nec martyr fuerit ipsa, nec sanctimonialis. Sed de his omnibus fusius tractatum in Act. SS., Oct. t. VIII, pag. 426 et seq. quæ adeantur, si lubet. — Obiit Gerasimus anno 1597, die 15 Augusti; unde ad præsentem translatus est, tum propter festum SS. Deiparæ, tum quia præsens dies est translationis ejus corporis anniversarius. — De Ignatio plura disserere supersedeo, siquidem de eo jam actum est ad 1 Maii.

Gerasimus
Athonita.

Ignatius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Artemius Vercoliensis. Artemius in vico Vercola, patre agricola, anno 1532 natus, cum quadam die in agris cum parente versaretur, violenta tempestate subito exorta, viribus destitutus supremum diem obiit duodenis, die 23 junii, anno 1543.

Cfr Diet. hag., pag. 45.

Corpus ejus, postquam diu in silva jacuerat insepultum, in ecclesiam Vercoliensem delatum est anno 1577, quo fuerat inventum, sub Macario, metropolita. Colitur etiam, ut vidimus, die 23 Junii.

DIES XXI.

DIES XXI.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA VENERAB. HILARIONIS (*Ita omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. etc.*).

SS. mart. Gaii, Dasii et Zotici (*Ass. Prol. Menol. Kal. cum Bas. Med. Maz. Sirm. Mg.*). Translatio reliquiarum S. Hilarionis, ep. Moglenorum (*Prol. Menol. Kal.*). [Philothei, erem. (*Ath.*).]

† MM. Andreae, Stephani, Petri et Pauli (*Mg.*). † MM. Theodotæ et Socratis, presbyteri, et soc. (*Sirl. Mg.*). † Eucratis, mr. (*Sirl. Mg.*). † Jacobi, œconomi monast. (*Sirm.*). † MM. sexaginta, Jerosolymis ab Arabibus occisorum (*Maz.*).

OBSERVANDA.

S. Hilarion
Magnus.

Magni Hilarionis, monachorum in Palæstina parentis, memoriam summa religione venerantur cum Græcis et Slavis cæteri quoque Orientis christiani. Quam autem supra posuimus lectionem cod. Ostromirani, eadem omnino proponitur in Mst. et Rum., optimæ notæ codicibus; at in marmore Neapol. loco *memoriæ* legitur *Natale*. Hilarionis Vitam, auctore S. Hieronymo, eruditissimo commentario instructam, habes in Act. SS. ad hunc diem, a pag. 43. — In eodem Bollandianorum opere exstat brevis Vita Hilarionis, episcopi Meglinensis in Macedonia, accedente prævio commentario. Aliam, ex Euthymio, patriarcha Ternobiensi, potissimum desumptam, in Slavicarum rerum amatorum gratiam, hic proponere placuit, licet prolixiori calamo adornata sit. —

S. Hilarion
Meglinensis.

Cod. Assemani glagoliticus habet: *Gasii, Tasii et Zotici*, pro *Gaii, Dasii*. In Bas. S. Dasius obtinet primum locum, at tacentur socii; de quorum omnium gestis consule Act. SS. ad hanc diem, a pag. 44. — Inter sanctos martyres, Hierosolymis occisos, tres præcipui nominantur in elogio: Georgius, Joannes, Julianus. — Philotheus, Chrysopoli in Macedonia oriundus, monachum induit in monasterio Vatopedii; unde postea in solitudinem sex stadiis a cænobio distantem secessit, ibique ad mortem usque degit. Obiit anno incerto, ætatis vero octogesimo quarto. Reliqua, alioquin vulgaria satis, legi poterunt in Paterico Montis Atho, t. II, pag. 555 et seq. aut in libro *Νέος παράδεισος*, unde sua mutuatus est Paterici editor rus-

SS. Gaius et
soc.

SS. Martyres
sexaginta.
Philotheus
Athonites.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Hilarion,
ep. Meglinen-
sis.

SÆCULO XII fere medio, enituit splendidum Ecclesiæ Bulgaricæ lumen, sanctus Hilarion, cujus inclyta gesta nobis tradita sunt ab eodem patriarcha Ternobiensi Euthymio, qui S. Parasceves Vitam exaraverat, a nobis supra relatam. Nempe ab utroque sancto illustrata fuit Bulgaria eadem fere ætate, licet non eodem modo. Ortus est Hilarion parentibus nobilitate non minus quam opibus et pietate claris; qui juxta mandata Domini jugiter conversabantur et Deo pie inserviebant. At, quoniam nullam habebant posteritatem, filiumque procreare ardenter desiderabant, assidue Deum ea de re deprecabantur; imprimis vero uxor beatissimam Matrem Dei Mariam frequenter adibat supplex, eamque summa cum fiducia, ut olim Samuelis mater, Deum, in lacrymas effusa, enixe rogabat, ut sterilitatis vinculum solvere dignaretur. Nec frustra. Quadam enim nocte apparuit ei in somnis purissima virgo Deipara, dicens: Surge, filia, et dimitte mœrorem: exaudiat enim sunt preces tuæ, pariesque filium qui plurimos a tenebris errorum ad lumen veritatis adducturus est. Surrexit mulier gaudens, nec tam de promisso filio, quam de prædicta ejus vocatione lætabunda. Eodem anno peperit puerum eique Hilarionis nomen imposuit, perpetuum lætitiæ suæ argumentum: Hilarion enim latino sermone *lætantem* significat. Proficiebat autem ætate puerulus, et adhuc triennis trisagion illud: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus* (Is. vi, 3) decantabat, omnibus rem mirantibus. Juvenis annorum octodecim factus, paternæ domui mundoque valedixit, ut angelicam vitam in domo Domini amplecteretur. Monasterii officia omnia strenue exerebat ac voluntatem propriam jugiter domans

brevi ad tantam virtutis aciem pervenit ut nomen ejus in ore omnium fratrum versaretur; præsidi vero suo, quem simul in rebus spiritualibus ducem habebat, magno solatio esset; prævidebat nimirum hegumenus futuram discipuli sui gloriam ac propterea assiduus Deo preces fundebat, quo tentationes a filio suo dilecto averterentur. Interea, multis annis præterlapsis, exitum suum ex hoc mundo præsentiens hegumenus, jamque in lecto decumbens, fratres ad se vocari jussit, eosque Hilarionis curæ commisit universos. Hic vero non solum fratrum curam, sed et prioris præsulis sollicitudinem et in oratione constantiam hæreditare visus est; erat enim erga omnes fratres humilis, eisque religiosæ conversationis formam in se ipso præbebat: erat præterea, jejuniis addictissimus, adeoque temperantiam colebat, ut vinum nunquam in vita sua degustaverit, in oratione diu noctuque perseverans atque magno cœnobiticæ vitæ institutori Theodosio in omnibus simillimus effectus. Porro quadam die, dum regio fame premeretur tanta, ut etiam in monasterio annona deficeret, mœrentibus fratribus, simul ac Deum invocavit supplex Hilarion, illico, o rem miram! inventum est monasterii horreum frumento plenum. Nec solum fratres suos, sed et cæteros omnes, qui fame pressi ad eum veniebant undequaque, domum remittebat, tum corpore, tum anima refectos. Quam ob rem alter Joseph habitus est ab universis; nec pauci, mundana veste relicta, tonsuram eique convivendi licentiam ab ipso met acceperunt. Licet autem Hilarionis nomen ubicunque ad nubes extolleretur, ipse tamen hominum laudibus minime illectus, universam gloriam ad solum Deum humillime referebat,

DIES XXI
OCTOBRIIS.

referebat. Verumenimvero noluit Dominus eam lucernam sub modio latere, aut angustias monasterii solummodo illustrare, cum super cathedram episcopalem poni dignus esset. Itaque beatissima Mater Dei, quæ olim Hilarionem prædixerat nasciturum, apparuit in somnis Eustathio, totius Bulgariae archiepiscopo, eique : Lucernam, ait, candelabro imponere festina, Hilarionem nempe in Moglenorum episcopum ordinando, a quo multi ab errorum tenebris ad veritatis lucem sunt perducendi. Surrexit e lecto archipræsul et sine mora superna mandata adimplevit. Eadem nocte dulci quadam visione recreatus fuit etiam Hilarion. Nimirum virum quemdam sibi videre visus est dicentem : « Dominus Deus tuus, qui elegit te in veritate, dabit quoque tibi virtutem, quo genti tuæ sis testamento, et in umbra mortis sedentes in lucem inducas. » Expergefactus Hilarion intellexit divinitus immissam fuisse visionem, et voluntati Dei sese submisit, etsi a fratribus sejungi ægre ferret. Post non multos autem dies, ab archipræsule accersitus, episcopus Meglinæ, quæ urbs Macedoniae est, creatus est Hilarion; gregisque sibi commissæ curam suscepit, postquam in ecclesia cathedrali Dei sanctorumque opem implorasset ardentem. Gaudio repleta fuerunt fidelium corda, in adventu boni pastoris. Qui pace eis data hortabatur eos orthodoxam fidem et sanctæ Ecclesiæ mandata firmiter tenere, impias vero doctrinas, quæ tunc in regione illa infelicitè vigebant, procul amandare et abhorrere. (Porro impiæ illæ doctrinæ non diversæ sunt ab erroribus Bogomilorum, qui etiam Paulicianorum et Patarenorum nomine veniunt, suntque antiquorum Manichæorum nefanda propago, Albigenis vel Catharis perquam affinis. Quos omnes a pristinis Manichæis prodisse a compluribus historicis ostensum est. Atque hi quidem, impugnati ab imperatoribus Constantinopolitanis, ut narrant Petrus Siculus, Photius et Cedrenus, discipulos tamen plurimos in regionibus Orientis, maxime in Armenia, retinere; in quo regno Pauliciani dicebantur a Paulo quodam, Callinices feminæ Manichææ filio, qui medio sæculo vii dogmata pleraque Manichæorum illic prædicaverat, et, juvante fratre suo Joanne, non paucos sibi discipulos fecerat. Porro Paulicianis extremo sæculo ix, imperante CPoli Basilio Macedone, dominabatur quidam Chrysochir, urbis Tephricæ seu Tibricæ præses. Quem feliciter oppugnavit imperator, primo imperii sui anno; et a bello redux Petrum Siculum Tephricam misit ad redimendos captivos. Octo menses Tephricæ versatus Petrus legationis suæ historiam scripsit et primo archiepiscopo Bulgarorum ritus Græci, misso a Basilio, imperatore, sed cujus nomen nos latet, nuncupavit (Act. Sanct., Oct., t. IX, pag. 716, lit. E). Egregium id monumentum. Sæpe enim Petrus disputando cum Paulicianis congressus illorum et catholicorum illic degentium opera diligenter usus, eorum arcana omnia curiose investigavit; atque ab ipsismet impiis et delirantibus cognovit, eos de conciliabulo suo nonnullos missuros qui in Bulgaria quoscunque possent a catholica religione ad suam nefariam sectam averterent. Reipsa Bulgaros non multo

post labe suæ pestiferæ doctrinæ infecerunt. Maxime tamen id factum, quando hortante quodam Theodoro, monacho, qui dein ad patriarchatum Antiochenum profectus est, Joannes Tsimisces, imperator Manichæos Philippopolim in Thracia ex Oriente transtulit. Quæ hæreticorum colonia universæ deinde Europæ funestissima fuit. Certe duobus post sæculis reperti sunt Manichæi magno numero in Bulgaria, dictique sunt Bogomili; ac inde in Serbiam, Bosniam, Italiam et Galliam transierunt. Compescuit illos in Bulgaria non minore zelo quam industria et pene restinxit imperator Alexius initio sæculi duodecimi, teste Euthymio Zygabeno, idemque postmodum præstitit in Paulicianos Philippopolitanos ab exeunte sæculo nono quoque versum grassantes. Attamen penitus delere eos non valuit; quin et hodie, post mille annos elapsos, in Bulgaria adhuc supersunt, nomine Babunorum; quod apud vulgus solemne est.) Contra hos sectarios gregem suum præmunire adnixus est Hilarion, catholicæ Ecclesiæ dogmata, et traditiones imprimis omnibus commendans, utpote quæ respuebantur a Bogomilis pene universæ : docens credere in SS. Trinitatem ac Incarnationem Filii Dei, invocare crucis vivificæ virtutem, sanctorum reliquias venerari et omnia Ecclesiæ præcepta pariter servare, repudiatis ac procul abjectis hæresium parentibus Ario, Macedonio, Nestorio, Eutychio, præsertim autem Manete et Paulo Samosateno, Bogomilensium zizaniorum præcipuis satoribus. Nec irritus fuit strenui pastoris labor : crescebat enim in dies numerus eorum qui agnitis erroribus Bogomilorum ad veram Ecclesiam redibant. Cum tamen numero præstantiores essent hæretici, doctrinæ autem catholicæ resistere minus pares, varios dolos contra strenuum antistitem meditari cœperunt, ut vel hac ratione gregem ejus discerperent perimerentque. Laboribus igitur labores addidit indefessus pastor, et dum instantius in fidelium instructionem incumberebat, ferventem quoque orationem ad Deum mittebat. Cujus adjutorio inimicorum suorum conamina reddidit irrita, eorumque cavillos facile, non secus ac araneæ tela, dissolvit. Quadam igitur die falsi hi doctores, extrinsecus quidem mansuetarum ovium pelle induti, intus vero lupi rapaces, sanctum Christi servum inanibus suis cavillis capere tentarunt, aientes : « Quare vos, catholici, non vultis obaudire nobis docentibus duos esse creatores, alterum bonum, factorem cæli, alterum vero malum, qui fecit terram et omnia quæ in ea sunt? » — « Audite responsum meum, reponebat humilis Hilarion, omnemque superbiam prius deponite. Quemadmodum Dominus de se dicebat : Mea doctrina non mea est, sed ejus qui misit me, Patris (Joan. vi, 16), similiter et ego non a me ipso loquar vobiscum, sed juxta Evangelium, quo vos niti gloriamini. Unde igitur didicistis alium esse Deum qui terram fecit, præter illum bonum, factorem cæli? Nonne unum eundemque Deum in cælis et in terra adesse docemur ab ipso Domino, in admirabili oratione, quam tanto solatio recitamus? Etenim in oratione illa nos dicere docuit : « Pater noster, qui es in cælis, fiat voluntas tua sicut in

cælo

cælo et in terra (Matth. vi, 9, 10)? » Quid his verbis clarius? Et iterum, cum Patrem suum invocat, dicens: « Confitebor tibi, Pater, Domine cæli et terræ (Luc. x, 21), » numquid terram a cælo sejungit? Numquid non verbis istis doctrina vestra penitus destruitur? Neque his tantum, sed et aliis Scripturæ sacræ dictis quam plurimis, aperte docemur, Deum esse totius mundi factorem. » Ita antistes. Alium errorem callide suggerentibus Bogomilis, nempe veterem legem scriptam esse a maligno spiritu et Christi crucem esse pessumdandam: « O homines, aiebat animarum amantissimus pastor, relinquitte ignorantiae vestrae tenebras et exitialem somnum a palpebris vestris excutite procul. Si a maligno originem duxerat lex antiqua, qua dicere potuisset Christus: *Scrutamini scripturas?* (Joan. v, 39.) Per scripturas porro intelligit Moysem et prophetas; nondum enim stabilita fuit tunc temporis lex nova gratiæ. Jamvero in lege diaboli quomodo vita æterna reperiri queat? Nonne præcepta veteris legis Moysi data in tabulis proprio digito exaraverat Dominus, atque ut ab omni homine servarentur, per os David edixit? (Ps. lxxvii.) Ad hæc, interrogantes de via salutis ad præcepta remittebat Dominus Jesus, eaque servabat ipse quam exactissime, quippe qui non solvere ea venerat, sed adimplere, addita scilicet novæ gratiæ abundantia prioris legis infirmitati. Iterum qui crucem vituperare audetis aut vocare nobis inimicam? Numquid Paulum non audistis clamantem: *Absit mihi gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* (Gal. vi, 14.)? Et alibi: *Verbum crucis salvantibus virtus est Dei* (1 Cor. i, 18.). Porro si virtus Dei nuncupatur, cur non creditis ei? nonne per crucem infernus dirutus est et resurrectio nobis donata, filiorumque adoptio comparata? Et quid respondebimus in tremenda illa die, quando apparebit in cælo signum Filii hominis, nempe crux ejus, qua visa omnes tribus terræ amare flebunt, attestante Evangelio (Matth. xxiv, 30)? His et similibus responsis obstruebat mendacia Bogomilorum ora beatus Hilarion coram ingenti populi concursu. Illi autem, ad instar piscium mutorum, abierunt confusi, et quid sibi faciendum esset, secum reputantes. Quorum secretas cogitationes præveniens Hilarion, ut ad cor redirent, veritatem agnoscerent, agnitamque amplecterentur et in sinum Ecclesiæ catholicæ reverterentur, amanter eos hortabatur. Nec irritum conatu. Plurimi enim eorum corde contriti, atque ad pedes ejus provoluti errores suos ejurarunt, et sacrum baptismum impetrarunt. Hos orthodoxiæ triumphos cum ægerrime ferrent præcipui armenæ religionis patroni et nullis modis pastorem optimum valerent ad iram provocare, quosdam e suis correligionariis (erant enim Meglini, forte commercii causa, magno numero) contra eum excitarunt. At servus Dei nil pertimescens, inter eos, veluti agnus inter lupos, versabatur, illud Psalmistæ dictitans: *Etiam si in umbra mortis ambulavero, non timebo malum, quoniam tu mecum es* (Ps. xxi, 4.). Quotiescunque fictis prætextibus heretici adibant eum, ut dolo caperent, semper imbecillitatis suæ conscii et confusione repleti revertebantur domum. Quadam vero die postquam acri-

ter cum eo concertassent Armeni, eo furoris processerunt, ut lapides in sanctum virum, non secus ac olim Judæi in Stephanum protomartyrem, projecerint, et semivivum reliquerint in agro, quo orationis causa secedere solebat antistes. In se reversus Hilarion, urbem cellamque repetiit, gratias agens Deo, quod pro ejus gloria incruentum hoc martyrium fuerit passus. Re cognita, malevolos homines unanimiter aggressuri erant catholici Meglinenses, ac morti certissimæ tradituri, ni mitissimi Christi discipulus eos a proposito avertisset, dicens: Mementote, filii, verborum quæ apostolo Petro a Domino dicta sunt: *Mitte gladium tuum in vaginam; ne gladium sumens, gladio pereas* (Matth. xxvi, 52.). Mementote quoque apostolorum, qui gaudentes e concilio Judæorum revertebantur, quod digni habiti fuissent pro nomine Jesu contumeliam pati. Sinite eos, nesciunt enim quid faciunt. Stupebunt isti, et quid de viro tantæ mansuetudinis cogitarent dubii hærebant, bonum esse ac optimum virum dicentibus aliis, aliis, contra, seductorum esse asserentibus. Nihilominus a disputando non desistebant adversarii, sed omnibus modis ad errores suos strenuum pastorem pertrahere conabantur, jactantes se solos esse orthodoxos, atque antiquis traditionibus, puta officiis, jejuniis, cæterisque omnibus traditionibus Ecclesiæ veræ catholicæ et apostolicæ, immobiliter adhærere. « Bene facitis, respondebat Hilarion, Ecclesiam nominantes: hæc enim revera doctrinam suam ab apostolis, verbi divini satoribus, tenet, et quæcunque ab eisdem tradita sunt, sancte coluit semper et colit. Vos quoque eadem tenuistis usque ad concilium Chalcedonense, œcumenicum quartum, postea vero ab Ecclesia catholica secedentes in varios abiistis errores. Quos alium post alium ex ordine refellens, Ecclesiæ catholicæ dogmata singulis erroribus opposita evolvit, eo successu, ut quosdam ex Armenis in gremium Ecclesiæ matris pertraxerit. Ipsum imperatorem, Manuelem Comnenum, in vera religione titubantem, et in Armenorum placita plus æquo pronum, (adeo scilicet execranda hæresis tunc profecerat ubique), ad fidei catholicæ sinceritatem revocasse narratur sanctus præsul et in eadem stabilivisse, stabilitum vero dein adiutorem et auctorem habuisse in prædicta hæresi oppugnanda et perimenda. Cum enim Armeni, frequenter disputando cum Hilarione, errores proprios tandem agnovissent, et ad Ecclesiam catholicam accessissent, litteras autographas dedit Præsuli imperator, quibus præscribebatur reliquias hæreseos penitus extirpare, inobedientes vero hæreticos procul pellere, ne contagione cæteri læderentur. Mandato regis obtemperavit antistes libenter, pulsisque hæreticis, in loco ubi convenire solebant, insignem ecclesiam in honorem SS. apostolorum ædificavit et cœnobio auxit, sæpeque sacra fecit ibidem, assistentibus fratribus. (Hactenus Euthymius, patriarcha Ternoviensis. Quæ de imperatore Manuele tradidit hic sæculi xiv scriptor, intelligantur oportet de cura quam in reducenda Ecclesia Armena ad unitatem fidei posuerat imperator, quamque mors reliquerat imperfectam. Constat enim ex historia, philosophum quemdam Græcum, nomine The-

orianum,

DIES XXI
OCTOBRI.

orianum, missum fuisse a Manuele ad patriarchas Armeniæ, Narsestem Claensem, et Gregorium IV, Narsetis fratrem ac successorem, ex regia Arsacidum stirpe oriundum; insuper et litteris communicasse utrumque patriarcham cum imperatore Manuele ac patriarcha Constantinopolitano Michaelē, unionis ecclesiasticæ obtinendæ causa; mortuo Narsete, convocatum fuisse a Gregorio IV concilium Rumlæ, ubi sedem suam tunc habebant Armeniæ primates; ac unioni quidem cum Ecclesia catholica adhæsisse episcopos Armeniæ universos; at in litteris ad imperatorem et patriarcham, nomine Concilii datis, scripsisse quædam de duplici natura Christi et de Concilii Chalcedonensi minus sincera, nec omnino consona prioribus loquendi formulis, a catholicis Narseste ante usurpatis. Id forte occasione præbuit Euthymio de orthodoxia imperatoris dubitandi. Fieri etiam potuit, ut Constantinopolim evocatus fuerit Hilarion colloquendi causa cum Armenis, et deinceps domum redux cum hominibus ejusdem gentis, qui in Meglinensi diœcesi degebant frequentes, de rebus fidei disputaverit ac propterea eorum odiis ad mortem usque fuerit impetitus.) Ut sit, assiduo laboravit Hilarion in tuenda orthodoxia; plurimosque Bogomilos ad veram fidem perduxit et sacris undis abluit. Effloruit quoque cœnobium Meglinense ab ipsomet institutum, crescente in dies numero fratrum, quos in recta fide stabilire nunquam cessavit. Tandem finem appropinquare sentiens, convocatis discipulis universis, unum eorum, nomine Petrum, quem per multos annos socium habuerat indivisum, in hegumenum eis dedit, et ut virtutes religioso viro proprias, præcipue autem mutuam dilectionem colerent paternasque traditiones exactissime servarent, eosdem adhortatus est. Tum, pace fratribus in lacrymas profusus ultimo data, obdormivit in Domino beatus Hilarion die vigesima prima octobris, anno reparatæ salutis 1164, postquam triginta annorum spatio Ecclesiam Meglinensem sanctissime rexisset. Conditus est in monasterio, quod Moglenæ fundaverat ipse. Eidem etiam mortuus invigilasse narratur. Cum nimirum multos post annos, temperantia, quam verbo et exemplo tantopere commendaverat vivus, a quibusdam fratribus monasterii pessumdari cœpisset, cæterisque vitiis, ut fieri solet, lata via panderetur, non obstantibus Petri hegumeni monitis et minis, beatus Hilarion delinquentibus monachis in somnis apparuit, et alios acri corripuisse verbo, alios verberibus cohibuisse, alios denique morte afflxisse visus est. Mane facto, ii qui plagas et verbera accepisse sibi videbantur, gravi morbi sunt correpti; quibus vero mortem minatus erat sanctus, non multo post e vivis reapse cessarunt, omnibus fratribus timore percussis et ita ad exactam temperantiæ regulam continuo revocatis. Ad hæc, alia plura miracula ad ejus sepulcrum patrata esse perhibentur. (Quæ omnia fere comprehenduntur in sequenti tropario quod canitur die sancto præsuli sacra : *Magnis virtutibus illustris, monachorum cætus rexisti, pontificalem sedem purgasti, hæreticorum impetus repressisti, Christo dicatas domos erexisti, o sancte Hilarion! Post obitum vero*

tuum, integrum et incorruptum mansit corpus, curationes fundens infirmis et dæmones propellens. Et iterum in contacio : Prout lucifera apparuit Pontificis commemoratio, illico tenebras somnolentiæ pepulit, lucemque attulit donorum cælestium. Tu, o Hilarion! invenisti gratiam apud Deum, cum exstiteris monachorum optimus institutor.) Horum miraculorum fama pervenit ad aures regis Bulgarorum Calo-Joannis, qui, labescente imperio Byzantino, Bulgaris imperavit ab 1196 ad 1207, et armis potitus est Græcia et Thracia usque ad oppidum Meglinum; quod etiam obtinuit. Incensus itaque sancto ardore, statuit reliquias beatissimi viri transferre Ternobum, regni sui et Ecclesiæ Bulgariæ sedem principem. Igitur cum patriarcha Ternobensis sancti adventum audisset, obviam ei processit cum omni clero, cum magnatibus et populo, et venerandum corpus deposuit, non in ecclesia Quadraginta Martyrum, ut volunt quidam auctores, cum hæc tunc temporis nondum existeret, sed in alia quadam nobis ignota. Multo autem tempore post, mortuo scilicet Calo-Joanne et successore ejus Borila, novus Bulgariæ rex, Joannes Asanes, Asanis senioris filius, qui ab anno 1217 ad annum 1241 sceptrum tenuit, decrevit erigere templum in honorem Quadraginta Martyrum et corpus beatissimi Hilarionis solenniter in illud transferre. Translatio hæc referenda videtur in annum 1230, quo prædictum templum absolutum fuisse testatur sequens inscriptio, columnæ ejus marmoreæ litteris cyrillicis insculpta, quamque latino idiomate huc referre juvat integram : « Anno 9738 (seu 1230), indictione tertia, ego Joannes Asanes, Christi Dei fidelis rex et autocrator Bulgarorum, senioris Asanis filius, a fundamentis condidi et picturis exornavi hanc venerandam Ecclesiam sub vocabulo sanctorum Quadraginta Martyrum. Horum enim ope, duodecim annorum regni mei spatio, quo scilicet hoc templum ornabatur, bellum intulit in Romaniam, et Græcorum copias fudi, ipsumque imperatorem Dominum Theodorum Comnenum simul cum magnatibus ejus cepi, et regionem omnem ab Odrino (i. e. Adrianopoli) usque ad Draçum (Dyrracchium), Græcorum quoque Serborum et Arbanensium terram occupavi, si excipiantur urbes Constantinopoli vicinæ, ipsaque urbs ista regia, Francis subdita. Verum et hi quoque sub manu mea positi erant, quod alium regem præter me non haberent, et vitam suam deberent mihi, Deo ita disponente, sine quo nec fieri aliquid, nec verbis proferri potest; cui gloria in sæcula, Amen. » Concordant historici : nam re quidem vera anno 1226, perfidum imperatorem Thessalonicensem, Theodorum Comnenum, qui et Angelus Theodorus, devicit Joannes Asen, et dein Thracia et Macedonia partim occupata, in Thessaliæ montana excurrit; Elbanum cepit et usque Illyricum omnia vastavit; quo tempore utriusque maris (Nigri scilicet et Albi seu Adriatici) oppidis dominatus esse non immerito dici potuit. Postea fœdus pepigit cum Græcis, et anno 1233 copias suas sociavit cum exercitu Joannis Ducæ, qui jam imperium Græcorum obtinebat, bellumque Latinis tunc Constantinopoli dominantibus intulit. Neque infeliciter cessit hæc expeditio, quam ad urbis ipsius muros usque, quos illi

illi defendebant, movit; sed autumnus domum rediit. Atque ita modo aliquo dici potuit in Prologo Slavonico ad hanc diem eum dominatum fuisse Bulgaris, Græcis, Francis, Serbis et Arbanensibus. Hæc itaque translatio facta est anno 1230 aut non multo post. Templum Quadraginta Martyrum, olim magna Laura dictum, et Imperatorum Bulgarorum sepulcris clarum, nunc vero in fanum turcicum (vulgo moschetam) misere conversum, de pristino splendore nil retinuit, præter sex columnas marmoreas mirifice elaboratas, et inscriptionibus slavicis ornatas. Harum præcipuam dedimus supra, præeunte D. Daskalovio, qui brevem notitiam de hodierno statu ecclesiarum Ternobiensium scripsit. Narrat idem auctor, anno 1850, dum ecclesiæ turris, quæ centies jam fuerat collapsa, a Turcis denuo instauraretur, repertas esse sub ipsius fundamentis res varias magni pretii, puta coronam regiam, auream crucem, sepulcrum magnæ molis, etc., et quod caput est, reliquias S. Hilarionis, quæ inde in interiorem turris partem translatae et in terra a Turcis defossæ sunt; ut autem christianorum nemo eas adire posset et multo minus venerari, positam esse in eodem loco sepulcrum quoddam panno viridi coloris obtensum et Turcico torulo auctum. Aiebat quidem Cheich-effendi, loci istius custos, qui ob singularem

suam erga Græcos phanariotas propensionem Protosyncellus exarchæ Bulgariæ derisorie nuncupatus fuerat, asservari ibidem corpus cujusdam viri, Mahometanis admodum venerandi; attamen re quidem vera vacuum esse sepulcrum, pro certo tenendum testatur Auctor modo laudatus; cui miserrimam hanc ecclesiam invisere et accuratius describere permisit fortuna quædam prorsus singularis. Quoniam tempore in turcicum fanum conversa fuerit magna hæc Ternobii Laura inclytumque Bulgariæ palladium, definiri nequit. Certe, anno 1360, monasterii hujus archimandrita, Joannicius, concilio Ternobiensi adfuit, in quo Bogomilorum aliorumque hæreses damnatae fuerunt, Ecclesiam bulgaricam regente Theodosio patriarcha. Hodie vero omnium moschetarum miserrima est; constat duabus cameris, quarum altera perangusta est, altera sat spatiosa. Faxit Deus Optimus, ut tandem aliquando hæc loca, tot monumentis sacris olim celeberrima, iniquissimo quo premuntur jugo fiant libera; destruantur et murus divisionis, quo filii, ex aquis baptismalibus nati, a veræ matris suæ, Ecclesiæ Catholicæ, amplexibus impediuntur, et præstet tandem aliquando, ut unus sit pastor et unum ovile, quemadmodum erat, quum floreret S. Hilarion.

Cfr 1) Vita ms., auctore Euthymio, patr. Bulgariæ, apud Muraviev. 2) Vita ejusdem, edita a Neophyto, Belgradi. 3) Prologus et Menæa ad hunc diem. 4) Acta Sanctorum, Oct., IX, pag. 405 et seq. 5) Das-kalov, De iis quæ Ternobi inventa sunt, in Ctenija soc. hist. Mosq., anno 1859, lib. II. 6) Rudnev, De antiquioribus hæresibus et sectis in Russia disquisitio, not. 50. 7) Cosma, presbyter, adversus Bogomilos.

DIES XXII.

Ex Ostromirano.

PASSIO SS. MARTYRUM HERACLI, ELISABETH, THEODOTES ET GLYCERIE (*Menol. Kal. Prol. cum Bas. Sirm. Mg. Maz. Sirl. Med.*). Et S. DEIPARÆ.

Ex variis.

S. Alexandri, episc. (*Prol. Menol. cum Bas. Kal. Sirm. Sirl. Mg.*). S. Abercii, apostolorum æqualis, ep. Hieropolitani (*Mst. Rum. Prol. Par. Siš. Men. Tern. Zogr. Hor. Kal. etc. cum Bas. Hier. GP. Pg. Vind. Flor. Goth. Msg. Sirm. Maz. Mg. Med.*). SS. septem puerorum Ephesi, Maximiliani, Jamblichi, Martiniani, Dionysii, Antonini, Constantini et Joannis (*Mst. Menol. Prol. Hor. Leop. Pp. Kal. cum Sirm. Mg. Menol. Med.*). Festum B. M. V. Cazanensis (*Prol. Kal.*). Theodori et Pauli, monach. (*Hag.*).

† Cosmæ et Damiani, mart. (*Neap.*).

OBSERVANDA.

SS. Heraclius et soc.

S. Heraclio addendi sunt socii Alexander, episcopus, qui nominatur primo loco in Menol. Basilii et in Prologo, utpote manipuli hujus præcipuus, et S. Anna. In Menologio Basilii ponuntur tantum tres mulieres, et quidem S. Anna loco S. Elisabeth; in Menæis adsunt omnes quatuor, et ultimus tandem omnium venit Alexander. Slavicus cod. neutrum videtur inscripsisse. Videsisquæ de his sanctis disseruntur in Actis SS., Oct. IX, p. 520. — Nec in Græcis Synaxariis Menæisve, nec in Slavicis quidquam licuit mihi legere de hodierno festo B. Mariæ Virginis, quod ideo incertum relinquo. — S. Abercii Acta exstant apud Bollandistas, pag. 485 et seq. ad hunc diem. In Synax. Serbico prodit die sequenti; atque apo-

stolus nuncupatur in cod. Saxo-Gothano, sensu latissimo. — Postridie quoque referuntur septem Pueri, imo martyres Ephesi in nonnullis Synaxariis, ut Rum. et Basilii; verum a plerisque nominantur hodie, et quidem omisso S. Abercio, ut in Synax. Leop., anni 1768, in alio Serbico sæc. xvi; item in Menolog. Mosquensi et in Magnis Menæis Græcis, ed. Venetiis, anno 1843, in quibus illorum festivitas agitur die IV Augusti, et insuper commemorantur Kalendis Septembris. — Non aliqualis commemoratio SS. Cosmæ et Damiani fit hodie in Calendario Neapolitano marmoreo, sed recolitur ipsamet *passio*, ut manifestum fit ex nota eorum nominibus præscripta.

SS. septem pueri Ephesi.

SS. Deiparæ festum.

S. Abercius.

SS. Cosmas et Damianus.

Theodorus et Paulus.

Vixerunt hi duo fratres, Theodorus et Paulus, tempore Sergii Radonezensis; quo benediciente excitantur monasterium nomini SS. martyrum Borisi et Glebi sacrum, in *Silva Nigra*,
Octobris Tomus XI.

quæ Rostoviam inter et Vologdam jacet media. Monachorum regimen suscepit Theodorus; qui et fratrem suum constituit hegumenum monasterii S. Nicolai, quod in finibus Beloozerensibus

DIES XXIII
SEPTEMBRIS.

Beloozerensibus seu lacus Albi erexerat ipse. Utriusque memoria quotannis recolitur

in dicto monasterio SS. Borisi et Glebi, die 22 Octobris, quo e vivis decessit Theodorus.

Cfr 1) Dict. hag., ed. 1862. 2) Muraviev, in Vita Irenarchi, Januar., pag. 362 et seq.

9. M. Virgini
Cazanensis festum.

Institutum fuit hoc festum anno 1612, in annalibus gentis Russicæ maxime memorabili, in gratiarum actionem pro victoria de Polonis reportata. Nimirum anno 1611, Polonis tunc Mosquam occupantibus, rerumque in Russia, rege suo destituta, potitis, cum universus populus pro liberanda patria Deum et Beatissimam Virginem in jejuniis et fletu deprecaretur, apparuisse traditur Arsenio archiepiscopo Galasunensi, qui eo tempore Mosquæ morabatur, Sergius Radonežensis, eique proximam regiæ urbis liberationem promississe, B. M. Virginis Cazanensis ope obtinendam. Evulgata visio vires animosque

addidit indigenis; qui, Demetrio Požarscio duce, aut potius B. Virgine præside, cujus venerandam iconem, ut vocant, Kazanensem, secum deferebat Demetrius, hostem Mosquæ sedentem oppugnarunt, et ingenti clade eidem illata, civitatem feliciter recuperarunt, die 22 octobris, anno 1612, universam regionem a Polonis mox liberaturi. In cujus rei memoriam statutum fuit, ut B. M. Virgo Kazanica, quæ etiam ad diem 5 Julii colitur, ad 22 Octobris peculiari cultu honoraretur. Quæ festivitas, initio soli Mosquensi civitati propria, postmodum, anno sc. 1648, ad universam Ecclesiam Russicam fuit extensa.

Cfr 1) Prolog. ad h. d. 2) Gloria B. M. V., part. III, p. 16.

DIES XXIII.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

PASSIO SANCTI APOSTOLI JACOBI, FRATRIS DOMINI (Ita omnes cum Bas. et Synaxariis Græcis et Copticis).

SS. Theodotæ et Socratis (Rum. cum Bas. Med. Maz. Sirm.). SS. septem puerorum Ephesi (Rum. Bas. Nan. Goth. Msq. Maz.). S. Ignatii, patr. CPolitani (Rum. Hor. Leop. Menol. Kal. Prol. cum Bas. Nan. Sirm. Maz. Mg. Med. Itg.). S. Nicephori, patr. CPolitani (Rum. Kiev.). S. Josephi (Siſat.). Macarii Romani (Prol. Serb. cum Sirl. Mg.). Elisæi Lauraſensis (Steb.). Jacobi Bovoricensis (Pp. Men. Kiev. Kal. Prol.).

† Zachariæ (Neap.).

OBSERVANDA.

S. Jacobus,
frater Domini.

Prologus Rum. sæc. XIII hodie in omnibus concordat cum Menologio Basilii, imperatoris, perinde ac si inde fuerit descriptus. Distinguunt Græci et Slavi hunc Jacobum, fratrem Domini, a Jacobo Alphæi et a Jacobo Zebedæi; neque, ut recte scripsit Assemanus (t. V, p. 313), in numero duodecim Apostolorum collocant, sed asserunt ipsum primum Hierosolymorum episcopum ab ipso Christo ordinatum, primumque ab eodem edoctum, liturgiam divinam conscripsisse, quam postea Basilii Magnus et post hunc Chrysostomus concisiorum reddidere. Similia habet Euchologium Leopoltanum, ad usum Ruthenorum cum Eccl. Romana unitorum, editum Počajoviae, anno 1801. Hæc eadem et reliqua, quæ de S. Jacobi passione et titulo Theadelphici tradit Assemanus, ad verbum repetita leguntur in Prologo Mosquensi recentiore. Præterea in synaxi apostolorum 70 ad diem 4 Januarii, nominatim signatur Jacobus, frater Domini, qui et primus ep. Hierosolymitanus. Refertur insuper cum SS. Josepho et Davide, die xxvi Decembris. Jamvero hunc S. Jacobum non a Christo Domino, sed a S. Petro episcopum Hierosolymis ordinatum fuisse, indubium est; an autem ab alio Jacobo Alphæi sit distinguendus, non constat inter eruditos. Diversos fuisse tenent socii Bollandiani; et rationes quibus statuitur ista diversitas, congestas exhibent in Actis Sanctorum, Maii, t. I, p. 24 et seq. In officio diei legitur canon Theophanis. Tabula Papebrochiana repræsentat S. Jacobum theadelphicum tunica et pallio indutum, dextera expansa, sinistra pallium elevantem. In Capponianis vero repræsentatur cum habitu pontificali, læva librum clausum tenens,

id est *Epistolam*, ejus nomine insignitam et inter canonicas reputatam, et divinam Liturgiam. In Men. Basilii depingitur ejus passio: e templi pinnaulo deturbatus, fullonis fuste percutitur in capite. Vitam ejus ex Metaphraste latine ediderunt Bollandiani loco citato, pag. 31. In Menæis Slavicis collecta est tum ex Metaphraste, tum ex libris liturgicis. De S. Jacobo Alphæi actum est cum Ostrom. die 9 Octobris. — Septem Ephesini Pueri relati sunt die præcedenti. — Eruditissimum commentatorem nactus est sanctus Ignatius, patriarcha CPolitani, in Actis SS., t. X Octobris, p. 157 et seq. R. P. Van Hecke, qui ejus vitam, auctore Nicephoro Gregora, iterum vulgavit, et commentario prævio instruxit. Consulatur oportet utrumque. — Quisnam sit hic Joseph, docebor libenter ab aliis. Interea conjicio non differre a Josepho patriarcha, qui refertur in cod. Ostromir. ad 29 Octobris. — Altera lectio singularis proponit S. Nicephorum; crediderim agi de aliqua translatione ejus reliquiarum, Ecclesiæ Russicæ propria. In Sirm. ad diem sequentem vocatur monachus. — De Theodota, martyre, Russis *Fedotia*, egi ad diem 17 Sept., quo vitam suam pro Christo posuit. Hodie itaque celebratur aliqua translatio reliquiarum utriusque sancti. — Macarius romanus diserte nominatur hodie in Prologo Serbico ms. bibl. Vindobonensis. Sirletus: *Commemoratio sancti patris nostri Macarii Romani*. Vide dicta ad 19 Jan. et in Menæis Græcis excusis, ubi proluxa additur narratio. — Recole quæ de Jacobo dicta sunt in Acta SS., Oct. IX, p. 6, inter prætermisissos, et pag. 918. Anno 1858 translatus est in novam tumbam eximie elaboratam.

SS. septem
pueri Ephesi.
S. Ignatius,
patr. CP.

S. Joseph.

S. Nicephorus.

SS. Theodota
et Socrates.

Macarius Ro-
manus.

Jacobus Boro-
vicensis,

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Elisæus, heg.
Lauraſensis.

Elisæus, Lithuania nobilissimo genere oriundus, floruit sæc. XI. Plurimæ, qua apud Mendogvum, magnum ducem Lithuaniae, pollebat, auctoritati majorem virtutum splendorem so-

ciavit. Solitariae vitæ cupidus, relicta aula, secessit in locum Lauraſevo dictum; qui propter paludes desertissimus est, licet a Novogrodeco non longe distet. Ibi dum versaretur, a monacho

cho quodam Basiliano repertus et regulam hujus ordinis edoctus, id vitæ institutum dein amplexus est. Postmodum pluribus aliis sociis advenientibus, ecclesiam excitavit circa annum 1255 et monasterium erexit quod et gubernavit. Porro cum id plures annos summa omnium laude administrasset, seque in omnium virtutum genere exercuisset, a quodam juvene dæmoniaco interfectus est die 23 octobris, tempore nocturno. Miraculis statim post

obitum inclarescere cœpisse traditur. Etenim simulac prædictus juvenis defuncti præsulis corpus exanime tetigit, illico a dæmone liberatus est. Præterea multa alia miracula patrasse legitur servus Dei; quem idcirco synodus provincialis, a Josepho Soltano, metropolita Kioviensi catholico, coacta anno 1514, beatorum catalogo adnumeravit; Rutheni vero, cum romana sede uniti, die 23 Octobris etiamnum publico cultu honorant.

DIES XXIV
OCTOBIS.

Cfr 1) Stebelscius, part. I, pag. 168. 2) Kojalović, Miscellanea.

DIES XXIV.

Ex Ostromirano.

MEMORIA S. PROCLI, EPISC. CPOLITANI (Bas. CP. Maz. Mg. Med.). ET S. MART. ARETHÆ (Mst. Rum. Tern. Par. Siš. Hor. Kal. Men. et alii cum Bas. CP. GP. Neap. etc.).

Ex variis.

S. Syncliticæ, mart. et soc. (Men. Kal. Prol.). S. Elesboæ, regis Æthiopum (Men. Kal. Prol.). S. Arethæ, Kievo-Cryptensis (Pat. Kal. Men.), Athanasii (Eph. Kal. Anth. Euch. Serb.). Festum Iconis B. M. Omnium afflictorum Consolatricis (Kal.).

† Sebastianæ, virg. et mart. (Mg.). † Matris cujusdam et filiæ, mart. (Sirm. Maz. Mg.). † MM. Marci, Soterichi et Valentinæ (Med. Maz. Sirm. Men.). † Glyceriæ, mart. (Med. Sirm. Maz.). † Nicephori, mon. (Sirm.).

OBSERVANDA.

S. Proclus, patr. CP.

S. Proclus refertur in Bas., CP. et GP.; at in cæteris Slavicis refertur xx Nov. Videsis Acta SS., tom IX Oct., ubi reperies ejus Vitam commentario prævio instructam. — In Prologo Rum. sæc. xiii numerantur socii 4255; in excuso 4299; in Sišatov, 4000. De hoc numero, deque omnibus ad S. Aretham spectantibus plane, ut de SS. Synclitica et Elesboa, rege, eruditam tractationem exaravit in Act. SS., tom. IX Oct., R. P. Carpentier; quam ideo consulat curiosior lector. Cæterum, nihil peculiare dicendum hic occurrit, nisi quod Vita et passio ejus, quæ in Menæis Slavicis Metaphrastæ tribuuntur, novis curis edenda foret, juxta textum Græcum in Actis SS. nuper editum (Oct. tom. X, pag. 721 et seq.) Si picturam consideres, nihil in ea observatum reperies ex eis quæ præscribuntur in Regula pictorum, sola excepta cruce, quam dextera tenet sanctus martyr. Debuisset nempe apparere vestitu militari, non secus ac pingitur S. Demetrius ad diem 26 Octobris; in tabula vero simillimus representatur S. Longino, qui in loculo superiore, die xvi cernitur. — Habetur quoque in eodem volumine Actorum tractatus de Aretha, monacho Peçerensi, cui accedit disquisitio de Paterico Kioviensi, toties jam hic citato et sæpius in posterum citando. — Agi de Athanasio, patriarcha CPolitano, manifestum fit ex variis monumentis liturgicis hujus diei. Nam in Kal. Mosquensi, anno 1818 ed. et Serbico, quod anno 1855 Budæ prodiit expresse signatur ad diem præsentem his verbis: *Athanasii, patr. CP., qui vixit anno (lege circa annum) 551*. Item in Anthologio quo usus est Kulčinius, qui pro anno 551 posuit annum 562. In utroque volumine confunditur Athanasius CPolitani cum Alexandrino, ut liquet. At, quod valde miror, Kulčini errorregeritur totidem verbis in Horologio Ruthenorum Unitorum Leopolitano, edito anno 1804, et in Premysliensi, anni 1864. In Paterico Montis Atho signanter ponitur Athanasius, patr. CP., ad diem xxviii Oct., ubi et Vita ejus sat fuse enarratur. Patriarcham quoque indicat tabula. Exhibetur enim ibidem, aiunt Bollandiani, non veste metropolitica indutus, ut vult Papebrochius, sed potius patriarchali, ut recte observaverat Assemanus. Vestis enim ista (de mitra potissime loquor), prorsus eadem est ac quacum ibidem picti sunt ad diem 18 Januarii S. Cyrillus, ad 25 Novembris S. Petrus, ambo patriarchæ Alexandrini. Verum ad 26 Augusti exhibetur

S. Arethas.

B. Arethas, mon. Kioviensis.

Athanasius, patr. CP.

Mosquensis metropolita eadem mitra redimitus. Itaque ex hoc capite certo definiri non potest, utrum patriarcha repræsentetur an metropolita. Maxime cum videamus S. Abercium, ad 22 Octobris, eadem mitra ornatum, licet simplex episcopus fuerit. Igitur ex alio capite quæstio dirimenda est. Assemanus conjicit cubare hic errorem, et Athanasium substitutum esse Proclo, patr. CP., cujus mentio fit hodie tum in Menologio Basilii, tum apud Latinos. Hanc sententiam jam pridem conceperat Papebrochius, et calculo suo probat collector Bollandianus, hac de re agens in Prætermisssis ad diem xxiv Octobris, tomo X. Ego tamen assentire huic conjecturæ repugno, imprimis ex eo quod Procli memoria celebretur apud Slavos die xx Novembris, et nulla mentio fiat ad hanc diem. Præterea, verisimilius substituendus fuisset Athanasio non Proclus, sed Ignatius, patr. CP., celeberrimus, utpote qui die xxiii in Synaxariis Slavicis ponitur æque ac in Græcis, et similem nominis terminationem habet cum Athanasio. Sed potissima ratio est sequens: Athanasii, patriarchæ CP., memoria expresse refertur in aliquot Synaxariis sive ad hanc diem, sive ad xxviii Octobris unde facile potuit detrudi ad diem præsentem. Maxime cum die xxvi Oct. ab omnibus synaxaristis commemoretur alius Athanasius, mon. et confessor, qui floruit sæc. ix, et similis confusionis aut translationis exemplum habeamus in Abramio, de quo erit sermo modo. Ad xxviii signanter ponitur in Paterico Montis Atho, quod ego præ manibus habeo, et præterea in libro cui titulus: *νεὸς παράδεισος*, unde depromptus fuerat ab editore Paterici, russo. Ibidem fuse narratur ejusdam patriarchæ vita, quam in serie chronologica Patr. CPolitani jam pridem, adumbraverant Bollandiani socii, initio mensis Augusti. Nimirum agitur utrobique de Athanasio, qui Georgio Cyprio in cathedra CP. successerat anno 1289, mense Octobri. Plura habentur in Actis SS., loco supra laudato, pag. 169 et seq., ex quibus nulla apparet Athanasii sanctitas, nullus ecclesiasticus cultus. Hanc sane ob causam prorsus omittere eum in Menologio suo maluit Veršinskius, quam certis dubia miscere. Secus egerunt Rutheni catholici, ut patet ex eorum libris liturgicis. Liceat mihi in memoriam lectoris revocare mordacem apologum, quo Athanasium propter nimiam severitatem depositum, et intempestivum erga eum studium imperatoris, a quo fuit

DIES XXV
OCTOBRIS.

fuit sedi restitutus, perstrinxit patriarcha Alexandrinus. Erat, inquit, sutor quidam, qui felem albam habebat, unum quotidie murem domi capere solitam; quæ aliquando per imprudentiam in medium vas incidit, in quo sutor ille atramentum habebat, tingendis coriis destinatum; unde et vix eluctata, tota nigra evasit. Ac mures quidem opinabantur, eam, monastico habitu sumpto, mutatam, non commissuram esse deinceps, ut carnibus vesceretur. Itaque metu posito, per pavimentum dispersi, odorari et vestigare cæperunt ea, quibus alerentur. Illa vero cum prodiisset, et tantam prædam oculis suis observari vidisset, omnes simul comprehendere admodum cupiens, haudquaquam poterat; attamen duobus

comprehensis epulata est. Reliqui omnes fuga salutem quæsierunt, admirantes quo pacto, sumpto monastico habitu, crudelior evasisset. Vereor igitur, addidit patriarcha Alexandrinus, ne et Athanasius hic, prædictionum præmium sedem patriarchicam jam nunc consecutus, priorem illam asperitatem posteriore multo majore debeat, sumpta inde superbia elatus. Veram hujus fabulæ significationem docuit eventus, teste Pachymere, t. II, l. VII, c. 25. Hinc intelligitur, cur ne suspicati quidem sint Bollandiani sanctitatem talis viri, et nullum verbum de cultu ipsius dixerint. Obiit Athanasius die 28 oct., centenarius senex.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

B. Arethas,
mon. Cryptensis.

Vixit Arethas, Polocia oriundus, in cœnobio Kievocryptensi, sub annum 1185, commilitonem habens Simonem, qui postea Suzdaliensis et Vladimiriensis episcopus creatus, laudabilem immutationem venerandi sui socii scripto commendavit. Antea scilicet bonis suis incubabat nimium Arethas; quare permisit Deus ut ea sibi eriperentur a latronibus. Quod cum ægerrime ferret, ipsosque fratres suos ea de re pessime haberet, in gravem delapsus morbum, audire sibi visus est angelos et

Cfr Acta Sanctorum ad 24 Oct.

Joannes Pscoven-
ensis.

Paucissima dicere habemus de Joanne. Degisse traditur in oppidi muro inclusus, viginti duo annos, solis piscibus victitasse,

Cfr 1) Historia ducatus Pscov., tom. III, pag. 80. 2) Diet. hag. pag., 155.

B. M. Virgo,
consolatrix
omnium afflic-
torum.

Festum beatæ Mariæ Virginis afflictorum consolatricis, quod die vigesima quarta Octobris quotannis celebratur, institutum est anno 1688, in memoriam miraculosæ sanationis quam Mosquæ a beatissima Virgine impetraverat patriarchæ Joachimi soror Euthymia, gravissimo morbo et diuturno la-

Cfr 1) Gloria B. M. V., t. III, part. III, pag. 65. 2) Menolog. Verš. ad h. d.

dæmones de pecunia illa disserentes. Quibus sermonibus absolutis, exclamavit infirmus: Miserere Domine! parce Domine! Tua sunt omnia! Bonorum jacturam amplius non doleo. Atque exinde ad meliora conversus, speculum pœnitentiæ, paupertatis, obedientiæ, pietatis et castitatis factus est. Sepultus fuit in Crypta Antonii, ejusque festum agitur hoc die propter cognominem S. Aretham, martyrem in Arabia.

atque obiisse anno 1616, die vigesima quarta octobris, dum Sueci civitatem Pscovensem oppugnarent, duce Gustavo Adolpho.

borans. Narratur nimirum infirma audivisse vocem qua jubebatur iconem beatæ Mariæ Virginis, quæ sub titulo Afflictorum lætitiæ in ecclesia Transfigurationis servabatur, venerari; quam cum sibi afferri curasset Enthymia, precesque solitas coram ea persolvisset, illico sanitatem recuperasse.

DIES XXV.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO SS. MARTYRUM MARCIANI ET MARTYRII, NOTARIORUM ET SOC. (Ita pene omnes cum Bas. CP. GP. Hier. Sirm. Maz. Sirl. Mg.).

Ex variis.

S. Pauli, confes. (Ass.). S. Nestoris, mart. Thessaloniciæ (Ass. Men. Siš. cum Med.). S. Vari, mart. et 7 soc. (Ass. cum Bas. Maz. Med.). S. Anastasii, martyris (Prol. Menol. Kal. cum Mg.). Sabbato qui præcedit diem 26, commemoratio omnium in bello occisorum. S. Abraami (Pp. ms.). † MM. Chrysanthi et Dariæ (Neap.). † Valerini, mr. (Mg.). † Sabini, mr. (Mg.). † MM. Valerii et Chrysaphi (Sirm. Mg. Med.). † Tabithæ seu Dorceæ (Sirm. Maz. Med.).

OBSERVANDA.

SS. Marcianus
et Martyrius.

Non germana est annuntiatio de SS. Marciano et Martyrio, notariis S. Pauli conf., patr. CP., initio diei relata; nam in Ostr. legitur ita: *Passio SS. martyrum Marciani et Marturii* (in Rum. male *Manturii*). Et sancti Nutarii; ubi errore manifesto notarii dignitas in personam mutata est a Gregorio, diacono, cum nemo unquam audiverit sanctum, Nutarii nomine insignum. Clar. Kopitarius, qui Kalendarium Ostromiranum in suo Glagolita Cloziano Slovenice et Latine publici juris fecit, mendo mendum substituit; nempe pro *Nutarii* legit *Cutarii*; quin et sequentem subdit interrogationem: *quid, ait, si hic Cutarius exstiterit e notariis Kal. Basiliani?* Verum meminisse debuit vir alioquin mihi admodum colendus, Gregorium, diaconum,

qui codicem Ostromiranum exaraverat, frequenter in referendis Græcorum nominibus fædeque errasse. Id abunde testatum faciunt sphalmata vel soli mensi Maio impacta, quibus hic retractandis supersedeo. Recolantur quæ hanc in rem adnotata sunt ad dies Maii 2, 4, 6, 11 et 21. — Nestor, martyr, refertur in Bas. die sequenti; in aliis ad 27. — Sabbatina occisorum commemoratio prima vice locum obtinuit anno 1580, post celeberrimam victoriam de Mongolis a Demetrio Tanaico reportatam. — In cod. Assemaniano habetur: *Varus, martyr, et septem socii*. Hæc clausula forte deprompta est ex Bas. Menologio. — Abramius translatus est huc ex die XXIX qui ei proprius est, utpote quo cessit e vivis.

S. Nestor.
Memoria in
bello occiso-
rum.

SS. Varus et
soc.

S. Abramius.

DIES XXVI.

DIES XXVI
ET XXVII
OCTOBRIS.

DIES XXVI.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

PASSIO S. DEMETRII (*Ita omnes*). ET BASILII ET ARTEMIDORI (*cum Med. Sirm. Maz. Mg.*).
Commemoratio terræ motus (*Tern. Par. Prol. Hor. et Hier cum Bas. CP. Nan. Msq. Pg. Med.*).
S. Athanasii, Midicensis (*Menol. Kal.*). [Joasaphi, mon. Athonitæ (*Ath.*).]
† MM. Marci, Soterichi et Valentinæ (*Bas.*). † Nestoris, mr. (*Bas. Sirm. Med.*). † Glyconis,
mr. (*Mg. Sirm. Med.*). † Leptinæ, mr. (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Demetrius
mart.

Celeberrimum hunc Thessaloniciæ martyrem, Demetrium, certatim referunt omnia Kalendaria Græca et Slavica, variisque eum titulis exornant. In Mst. nuncupatur megalomartyr; in Horologio Počajov. præfert titulum myrobletæ; thaumaturgus denique prædicatur in Menæis Græcis. At in Ostr. simplicius ita : *Sancti Demetrii*, præmissa nota *passionis*, quæ exstat etiam in Mst. et Rum.; cujus loco in Neap. lapide insculptum est *Natale*. In officio die duplex exstat canon, auctoribus Theophane et Georgio. — S. Demetrio in Ostrom. adduntur SS. Basilius et Artemidorus, quos nuspiam legi in Slaviciis aut Græcis codd. ait Cap. Nevostrujev, in adnotationibus ad Kalend. Ostromiranum; verum uterque inscriptus est in Menæis Græcis, accedente disticho, ut taceam Menæa mss. Sirmundi, Mazarini, Mediolanensia. — In Hier. et Nan. S. Artemidorus refertur insuper die sequenti cum S. Nestore. — S. Athanasii Midicensis Vitam quæsi vi frustra in Menologio Mosquensi; at multus de eo sermo fit ad 3 Aprilis, quo narrantur gesta S. Nicetæ ejusdem monasterii alumni, quocum pro cultu imaginum strenue certavit. Norunt viri eruditi, miraculosam historiam cypressi quæ super demortui tumulo effluisse perhibetur. Hinc prædicatum *in arbore*,

quod tribuitur S. Athanasio in Triptycho CPolitano, initio Maii Act. SS. excuso, Midicensi non male convenire videtur. — Facta memoriæ Terræ motus, in Horol. Počaj, additur: *qui fuit in regia urbe* (CPoli), anno 758, *Leonis et Sauri* (lege *Isauri*) *vigesimo quarto*. In Menæis Græcorum excusis indicatur annus 740; et insuper adnotatur hymnos, ad terræ motum spectantes, aut falso tribui S. Simeoni Thaumastoritæ, qui 140 annos ante vixerat, aut alii cuidam sancto Simeoni esse tribuendos. — Quando agebatur de Niphonte, patriarcha CPolitano, hujus nominis secundo, quem monachi Montis Atho æque ac Valachi inter sanctos suos collocant, dictum fuit, duos ei fuisse discipulos, qui vitam suam cruenta morte, ne dicam martyrio, consummarunt. Horum alterum Macarium retuli ex Paterico Athonico ad 14 Septembris, et nunc ex eodem propono Joasaphum. De quo hæc pauca traduntur: Mortuo nempe Niphonte, navigasse Constantinopolim, ibique, confesso nomine Christi, a Turcis comprehensum et capite truncatum fuisse. Hæc dum scribebat Paterici concinnator Russus, præ oculis habuit librum, cui titulus Νεόν μαρτυρολόγιον; in quo similitum certatorum gesta et mortes enarrantur. Eo sæpe jam usi sumus.

Terræ motus.

Joasaphus
Athonites.SS. Artemido-
rus et Basi-
lius.
S. Athanasius
Midicensis.

DIES XXVII.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO SS. MART. CAPITOLINÆ ET EROTIDIS, ANCILLÆ EJUS, SUB DIOCLET., IMPERATORE (*Prol. Menol. Hor. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Sirl. Med.*). EODEM DIE ARCHANG. MICHAELIS IN PROMOTIO.

Ex variis.

S. Nestoris, mart. (*Chil. Rum. Prol. Tern. Par. Zogr. Hor. Kal. Men. etc. cum Hieros. GP. Nan. Vind. Pg. Sirm. Maz. Sirl. Mg.*). Depositio capitis S. Joannis Prodrumi (*Mst.*). SS. mart. Marci, Soterichi et Valentinæ (*Siš. Prol. Menol. Kal.*). S. Nestoris, annalistæ et mon. Cryptensis (*Kal. Menol. Verš.*). Inventio corporis Andreæ, principis Smolenscensis (*Kalend.*). Demetrii Bassarabi, mart. (*Val.*). S. Ninæ (*Prol.*).

† Artemidori, mr. (*Hier. Flor.*). † Gaudiosi, ep. Neap. (*Neap.*). † Cyriaci, patr. CPolitani (*Maz. Mg.*). † Antonii Junioris, thaum. Pelopon. (*Med.*). † Febronix, thaum., filiæ Heraclii, imper. (*Sirm.*). † Proclæ, uxoris Pilati (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Capitolina.
S. Erotis.
S. Michael.

S. Capitolina refertur in Mst., Siš. Prologo, et aliis, præcedente Bas. — In Ostrom. S. Herotis male vocatur Perotis. — In eodem habetur: *Et S. Michaelis, archangeli, in Probato* (slavice: *v ov-čei*). *Probato* nullibi invenitur, nec in Græcis nec in Slaviciis Synaxariis. Procul dubio intelligenda est ecclesia sancti archangeli in suburbio CPolitano *eis ta promótu* dicta; de qua plura habet Cangius, pag. 187, CPoleos Christianæ. Memoratur quoque in Menæis Græcis ad xxix Julii *Dedicatio ecclesiæ S. Deiparæ prope Promotum* (πλησίον τοῦ προμότου), testibus Bollandianis in Prætermisssis ad hanc diem, ubi corruptam lectionem codicis manuscripti (προμότου) recte emendarunt. Quemadmodum itaque Græcus scriba male expresserat

nomen suburbii CPolitani; ita longe pronius fuit errare homini russo, et ex προμότου facere προδάτου, una alterave littera mutata. Recole quæ dicta sunt ad diem xxix Julii. — In Nan. Nestori additur Artemidorus. — In Siš. legitur: Marci, Sotirichi, *Juletinæ*, (lege: Valentinæ); in Basiliano referuntur die præcedenti. — De Nestore, annalista, et Andrea plura docebunt Memoriæ Slaviciæ. — Demetrii Bessarabæ Vitam hactenus desideravi frustra; scio tamen pro certoeum in Kalend. Valachorum esse inscriptum ad hunc diem. — In Prologo, et in Menæis Græcorum excusis ad calcem hujus diei narratur, ex Rufino, conversio gentis Iberæ ad fidem ope cujusdam græcæ mulieris, puta S. Ninæ; de qua copiose actum ad 14 Januarii.

SS. Marcus et
soc.
Nestor anna-
lista.
S. Demetrius
Bassaraba.

S. Nina.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Nestor, mon.
Cryptensis et
annalista.

Celeberrimus historiæ Russiæ parens lucem aspexit medio sæculo duodecimo, oppido Belozzerensi seu Lacu-Albo oriundus. Dum juvenis

annorum septemdecim esset, S. Theodosio Cryptensi socium se adjunxit. Non tamen ab eo, sed a Stephano, qui Theodosio in hegumenatus

DIES XXVIII
OCTOBRI.

natus munere successerat, ad monasticam vitam receptus fuit, et mox, præter morem, ad diaconatum gressum fecit. Sacras Theodosii exuvias, qui anno 1074 e vivis decesserat, sese invenisse testatur ipse in Chronico. Illud quoque pro certo statui potest, fuisse nempe Nestorem non litteris modo, sed et virtutibus insignem, utpote unum ex iis, quorum precibus Athanasius, monachus, a tentatione gravissima fuerat liberatus. Obiit anno 1115, ætatis suæ 60, postquam quadraginta annos fere integros in religione fuerat emensus. Corpus ejus in cryptis Antonii conditum, dein argenteæ tumbæ inclusum est. Interea nominis fama quaquaversus propagata est. Etenim præter Chronicon illud celeberrimum, quod ad annum 1110 deduxerat, et alii dein continuarunt, duas alias lucubrationes fecit Nestor, memoria minime indignas. Quarum altera martyrium Sanctorum principum Borisi et Glebi enarrat;

altera, ætate posterior, S. Theodosii Kievocryptensis vitam et gesta. In hac etiam, ubi se dat occasio, plurium aliorum patrum Cryptensium vitæ breviores proponuntur, Antonii scilicet, Stephani, Niconis et Barlaami hegumorum, Ephræmi, ex monacho episcopi Perejaslaviensis, Isaia, deinceps præsulis Rostoviensis, et denique Damiani presbyteri, Jeremiæ et Matthæi Providorum, Erasmi et Isaia. Quorum omnium res gestæ cum testimoniis de prima monachorum Kioviensium vivendi ratione et cum monasterii descriptione, in prima parte Paterici Cryptensis hodie leguntur. Nestorem itaque non chronographum tantum, eumque sane præstantissimum, sed et hagiographum, inter suos facile primum, salutare licet. De quo, si quis prolixiori calamo, et quem admodum rei gravitas exigit, accuratius tractare vellet, sequentes fontes præcipuos adeat necesse est.

Cfr. 1) Annal. Coll. t. 1, ed. Acad. 2) Nestoris annales, ed. Miclosich. 3) Nestor, auct. Pogodino. 4) Idem, auctore Schlözero. 5) Diet. hag. pag. 175, ed. 1862. 6) Diet. Script. Eccles., auctore Eugenio, met. 7) Karamzin, Histor. imp. Russ. t. 1. 8) Philaretus, Conspectus lit. Eccl. n° 19. 9) Ejusdem, Historia Eccl. Russ. t. 1, pag. 41. 10) Kubarev, in Collectan. Pogodini, t. IV, p. 400. 11) Suhomlinov, De Chronico Nestoris, in Učen-zapiski, t. III. 12) Macarius, Hist. Eccl. Russ. t. II, pag. 124.

Translatio
corporis An-
dreæ, Pereja-
slaviensis.

De hoc viro, e nobilissima principum Smolenscensium prosapie orto, illud unice noscitur, nempe, natali urbi mundoque valedicto, ut fratrum dissidia declinaret, Perejaslaviam Transylvaniam, peregrini habitu, abiisse; ibique per annos triginta sacristæ munere defunctum in ecclesia S. Nicolai, in eadem fuisse

sepultum. Testatur id catena aurea, annulusque ducalis, nec non et scriptio quædam, brevem Andreæ vitam exhibens. Quæ omnia simul cum corpore incorrupto invenit Daniel, hegumenus Perejaslaviensis, anno 1539, die 27 octobris. Floruisse videtur Andreas sæculo duodecimo.

(Cfr. 1) Diet. hag. pag. 27. 2) Hist. hier. Russ. t. IV. 3) Menol. Verš. ad h. d. 4) Pogodin, Disquisitionum t. VI, pag. 127, n° 111.

DIES XXVIII.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA VENER. ABRAMII ET SOCIORUM EJUS SEPTUAGINTA TRIUM (Siš.).

SS. MM. Africani, Terentii, Maximi, Pompeii et soc. triginta sex (Prol. cum Sirl. Mg.). SS. mart. Terentii, Neonillæ et liberorum (Mst. Par. Zogr. Prol. Tern. Chil. Menol. Horol. Leop. Kal. cum Hier. Vind. Pg. Flor. Maz. Mg.). S. Stephani Sabaitæ (Horol. Chil. Cap. Ps. Leop. Kal. cum Mg. Sirm.). SS. MM. Stephani Junioris, Petri et Andreæ (Hier. GP. Flor. Nan.). S. Parasceviæ, Iconiensis, megalomart. (Rum. Og. Prol. Kal. Hor. Men. Leop.). S. Parasceviæ, heg. Polocensis (Eph.). S. Cyriaci (Rum. Menol. Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Med. Mg.). S. Arsenii, archiep. Serbiæ (Ps. Chil. Euch. Serb. Kal.). [Athanasii, patr. CP. (Ath.).] S. Joannis Chozebitæ (Kal. Prol. cum Bas. Sirm. Sirl. Maz. Med. Mg.). S. Neophyti, ep. Urbniisii (Iber.). Demetrii, Rostov. metr. (Hag.)

† Matris S. Cyriaci (Mg.). † Diomedis, mr. Leucopoli (Neap. Med. Sirm. Maz.). † Cosmæ et Damiani, et trium fratrum (Goth. Msq. Sirl. Mg.). † Annæ Junioris, mr. (Sirm.). † Firmiliani, ep. Cæsareæ, et Melchionis, presb. Antiocheni (Mg. Sirm. Maz. Sirl. Med.). † Domnini, mr. Thessalonicæ (Sirm.). † Dedicatio ecclesiæ S. Romani (Maz.). † Febronix, filix Heraclii imper. (Sirl. Mg.).

OBSERVANDA.

SS. Abramius
et soc.

Hactenus, ait Nevostrujev, inventus est hic martyr in uno tantum Synaxario et uno Prologo Græco; attamen non ad præsentem diem, sed ad 31 Octobris. Alius Abramius occurret modo. —

SS. Terentius
et Neonilla.

Terentius et Neonilla passi sunt cum septem filiis, Sarbilo, Photo, Theodulo, Hiera, Nicete seu Nita, Bela et Eunice, qui omnes nominantur in Menæis et in Horologio. In ms. græco bibl. Paris., n° 19 suppl. dicuntur passi esse in Africa sub Decio, imperatore, et Fortunato, præfecto. — Consulendi sunt omnino operis Bollandiani continuatores de S. Cyriaco seu Juda, Solymorum episcopo, ad 4 Maii, pag. 459 et seq., ubi habentur etiam acta ejus apocrypha et variis figmentis plena. — Est Arsenius I, archiepiscopus Serbiæ, ab ipsomet S. Saba in successorem delectus; de quo dicetur fusius in Memoriis. — Utrumque S. Stephanum, Sabaitam nempe et Juniorem, referri hoc eodem die in Calendariis, extra omne dubium est. De Sabaita nulla movetur difficultas: in Sirm. diserte nominatur nepos seu consobri-

S. Arsenius,
archiep. Ser-
biæ.
S. Stephanus
interque.

nus S. Joannis Damasceni; in Menæis præter titulum Sabaitæ præfert etiam cognomentum hymnographi, quo utroque insigniri solet in Calendariis Græcis et Slavicis sequioris ævi. Vocatur insuper discipulus S. Sabæ, estque, juxta Assemanum, idem prorsus ac ille, de quo Menæa agunt ad 13 Julii. Fallitur tamen vir doctissimus, putans nullam hodie fieri mentionem S. Sabæ Junioris, propter sacras imagines sub iconomachis passi; siquidem non minus aperte indicatur in cod. Hier., uti ex titulo martyris et sociis Petro et Andrea manifestissime patet. Imo in cod. Naniano pressius habetur: S. Stephani Junioris et soc., non secus scilicet quam annuntiantur vulgo ad 28 Novembris, qui dies est ejus proprius. Videtur Act. SS. ad 13 Julii in commentario prævio, et Oct. tom. VIII, pag. 131, n° 24. — S. Parasceviæ seu Praxedis, hegumenæ Polocensis, memini ad 23 Maii, quando agebatur de S. Euphrosyna, monasterii Salvatoris prope Polociam fundatrice et abbatissa. Hic, ut promissis stem, quædam

S. Parascevia.

quædam enucleatius proponenda sunt, quo omnis scrupulus Josepho Assemano adimatur, an Parascevia Polocensis reapse in rerum natura existerit subdubitanti. Sic enim, ad diem 13 Maii, suas de S. Euphrosyne observationes concludit: *Quid etiam? ait, si Polocensium ducis Basilii filia Parascevia seu Praxedes, una eademque fuerit cum Euphrosyna? mutato scilicet nomine, tum, quum abjectis mundi pompis facta est sanctimonialis in monasterio S. Salvatoris et reliqua* (Kal., tom. VI, pag. 572). Alibi, ad 28 nempe Octobris, pag. 525, de S. Parascevia agens, quæ in Tabulis Græco-Moscis repræsentatur, cum corona seu mitra in capite, Iconiensem martyrem potius, quam Polocensem abbatissam pictam esse arbitratur, quod de illa, non de Polocensi, legatur eo die apud Ruthenos Synaxarium. Plura hic animadvertenda sunt, ut verum a falso se jungatur. Et primo quidem, quæ de identitate SS. Euphrosynæ et Parasceviæ protulit vir doctissimus, omni prorsus fundamento carent; siquidem Kojalovicus, Kulčinius et Stebelcius, testes sane fidei dignissimi, eas diversas fuisse aperte testantur. Nec multum movet me fortissimum Assemani argumentum, ex Chronologia petatum, quod ille his verbis proposuit: *Quo pacto, ait, stare possit, quod Kojalovicus de S. Parascevia dicit, eam ob incursionem Tartarorum, sacram suscepisse peregrinationem, qua intra septem annos absoluta, Romæ tandem sancte quievisse die 12 Nov. anno 1259, non video; præsertim, quum Tartarorum in Russiam incursio non annum 1257 antecesserit, ac proinde illa septem annorum suscepta post Tartaricam incursionem peregrinatio usque ad obitum Parasceviæ, qui anno 1259 die 12 Nov. contigerit, manifestam involvit repugnantiam?* Nodi solutionem accipe. Tartarorum incursio prima contigit anno 1256, licet solis orientalibus Russiæ partibus noxia; orientales invasit barbara gens non ante annum 1340; jamvero potuit Parascevia, solis rumoribus permota, Polociam relinquere, adeoque antequam reapse invasio ingrueret. Tandem chronologia in libris Slavorum liturgicis adeo claudicat, ut parum inde emolumenti quis colligere possit ad probandum aliquid aut improbandum, nisi aliis certioribus historiæ testimoniis innitatur. Præsertim, quum totius octennii differentia intercedat apud chronologos russos: siquidem alii creationem mundi referant ad annum 5508 ante Christum natum, aliis vero præplaceat annus 5500. Quod autem in Prologo Slavonico legitur hodie Synaxarium S. Parasceviæ martyris Iconiensis, id quoque parum me moveret, nisi aliunde constaret, hanc potius, quam Polocensem ibidem esse adpictam. Scilicet cum nulla exstet imago martyris Iconiensis nec ad diem 25, nec ad 26 Julii, quando alia Parascevia colitur a Græcis et Slavibus; necesse est, ut quæ ad 28 Octobris repræsentatur, non Polocensis sit,

sed Iconiensis, quam nullo pacto silentio præterire fas erat pictori Mosquensi. Sed etiamsi hoc concedatur, ut concedi potest, minime inde probatur, Parasceviæ aut nunquam exstitisse, aut Romam non peregrinatam esse. Cæterum, confusionem quamdam cubare in Actis S. Parasceviæ Polocensis, non diffiteor, atque ut plena vitæ et examinis procanonisatione instituti Acta alicunde eruantur, cum Papebrochio vehementer exopto; præsertim cum in Russorum libris liturgicis aut hagiologicis ne levissimum sanctæ hujus hegumenæ vestigium hactenus reperire potuerim. In recentioribus enim Calendariis ad 28 Octobris refertur sola Parascevia Iconiensis, virgo et megalomartyr; uti Parascevia Ternobiensis ad 14 Octobris; quarta, quæ sub Antonino passa est, ad 25 aut 26 Julii, quinta denique, martyr Romana, tempore Neronis passa, ad 20 Martii, simul cum S. Photinia, Samaritana. — S. Neophytum, episcopum Urbnissii, in Iberia, et martyrem, hoc die coli in Ecclesia Iberorum, auctor est Bessarion, Iberiæ exarcha, in suo Martyrologio. A quo præterea docemur, floruisse Neophytum sæculo septimo, tempestate scilicet perquam nefasta, quippe qua feracissimas quasque Iberiæ regiones igne ferroque vastarent Saraceni, Achmete duce; atque initio quidem adorasse ignem ac Achmetis exercitui præpositum fuisse; dein autem, abdicato hoc munere solutoque cingulo, christianæ militiæ primum, tum etiam monasticæ nomen dedisse una cum duobus sociis, qui Christophorus et Christodulus a baptismo audierunt. Et quidem religiosum institutum amplexus est Neophytus, antea Omar vocatus, in eodem monasterio, a quo expugnando visu quodam cælesti olim prohibitus fuisse narratur, quodque in monte excelso ad fluvium Kurum situm adhuc exstat, sancti Chio Mgvimensis nomine clarum. Postquam autem plures annos perquam laudabiliter exegisset, ad sedem Urbnissensem assumptus est a Samuele, totius Iberiæ primite. Quam dum occuparet, zelum in convertendis popularibus suis exeruit tantum, ut a gente ignicola ad mortem propterea expeteretur. Tandem comprehensus, in carcere aliquandiu detinetur; mox vero inde eductus post verbera accepta lapidibus obruitur, die octobris vigesimo octavo; quo idcirco veluti martyr colitur quotannis. Sacrum ejus corpus in monasterium Chio-Mgvimense delatum et in ecclesia Assumptionis sub altari positum, etiamnum ibidem asservari perhibetur. Atque hæc summatim ex Bessarione, citato apud Muravievium; qui illud etiam addit, alterum Neophyti socium, Christophorum, postquam monachis Mgvimensibus seu, quod idem est, Cryptensibus, præfuisset, in propectissima obiisse senectute annos nempe centum quadraginta quinque natum: quod pene inauditum est.

DIES XXVIII
OCTOBIS.

S. Neophytus
Urbnissensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Parasceve hegumena Polocensis.

Parasceve, quæ et Praxedes, Rogvolodi ducis Polocensis filia, ab infantia in omnem pietatem propensa, cum ad evangelicam perfectionem divinitus vocaretur, spretis aulæ deliciis, omnibusque hæreditatis juribus in favorem fratris sui ultro abdicatis, institutum S. Basilii, ritus slavici, amplexa est, in monasterio SS. Salvatoris Transfigurati, prope Polociam a S. Euphrosyne olim fundato. Septem annos transegit ibidem Parasceve, eximia virtutum religiosarum præbens documenta; quare a sororibus in magistram electa est totique monasterio præposita; quæ ægerrime tulit. Dum vero hegumenæ munere summa omnium sa-

tisfactione fungeretur, certa venerunt nuntia de imminente ferocium Tartarorum invasione. Quam ut effugeret, religiosum cœtum dissolvit Parasceve; et patriæ valedicto, Romanam instituit peregrinationem, SS. Apostolorum limina veneratura. Septennio in urbe sancta sancte peracto, in febrem incidit lethalem, omnibusque Ecclesiæ sacramentis eximia pietate susceptis, in cælestem patriam perrexit, anno a partu Virginis 1239, die novembris duodecima. Nec multo post miraculis inclaruit religiosa virgo. Quibus accurate examinatis et probatis, a Gregorio X, summo pontifice, in sanctorum album relata est anno 1273, atque

DIES XXIX
OCTOBRI.

que in singularem regni patronam a Lithuania assumpta. Colitur autem ab eisdem ritu

solemni die Octobris 20, in canonisationis ejus, ut videtur, anniversariam memoriam.

Cfr. 1) Stebelski, Dwa swiatla etc., hoc est, Duo luminaria, t. I, pag. 141-221. 2) Kojalovicius, Miscellanea, cap. de SS. Lithuaniae patronis. 3) Kulcinius, Specimen, pag. 33. 4) Assemanus, Kalend. tom. V. pag. 322; t. VI, pag. 368 et seq.

Arsenius I,
archiep. Serbiae.

Arsenius, archiepiscopus Serbiae, hujus nominis primus, Sirmio ex parentibus christianis ortum traxit. Spreto mundo, monachus factus est in monasterio Zidicensi, ubi tum morabatur S. Sabas, archiepiscopus. A quo varie diuque probatus, in ecclesiarcham primum, dein in totius ecclesiae praesulem invitatus eligitur, et coram rege Radoslao archiepiscopus ordinatur anno 1221, quoniam ipse Sabas iter Jerosolymitanum jamjam initurus erat. Decessoris sui et magistri vestigia premens Arsenius, in pascendo grege curae suae commisso strenue laboravit, errantes ad poenitentiam vocans, rebellium vero corda veritatis verbo, veluti gladio utrinque acuto, percutiens. S. Sabae unionem cum Romano pontifice luculenter statuimus suo loco. Jamvero sanctum Arsenium quoque, quem vivens Sabas in cathedram Pechiensem successorem provexit ordinavitque, pari sanctitatis et re-

ligiosae observantiae nexu tum Sabae, tum Romanae Ecclesiae conjunctum exstitisse omnia suadent: nec enim credi potest, dissimilem sibi religione, aut in thronum promovisse, aut in eodem toleraturum fuisse. Post multos denique annos, Arsenius in morbum incidit adeo gravem, ut trium annorum spatio neque Missae sacrificium Deo offerre, neque ecclesiam adire, nisi ab aliis portatus, valuerit. Itaque, caelo jampridem maturus, et sacramentis refectus, placidissime obdormivit Tcherntsae, die 28 Octobris, anno 1251, postquam Ecclesiam, quam triginta annos rexerat, Sabae II tradidisset gubernandam. Sepultus est in templo Apostolorum. Habet officium. Hujus praesulis memoria Serbis adeo sacra est, ut ex usu per antiquo archiepiscopi et episcopi ejus invocatione, non secus ac sanctorum Simeonis et Sabae, jura-menta sua in ipso muneris novi ingressu confirmant.

Cfr. 1) Genealogia seu Vitae archiep. Serbiae omnium, auct. Daniele II, archiep. Serbiae, in Glasnik, t. VI, pag. 26. 2) Menol. Veršinsk. ad h. d. 3) Pejacević, pag. 184.

Demetrius,
Rostoviensis
metropolita.

Celeberrimus hic hagiographus et concionator natus est in urbe Macarov, prope Kioviam, anno 1651, patre Sabba Tuptala, matre Maria, et Danielis nomine in sacro fonte insignitus fuit. Humaniorum artium cursu Kioviae felicissime absoluto, duodeviginti annorum juvenis in monasterium SS. Trinitatis se recepit, ubi tonsura et Demetrii nomine donatus est. Tum Tchernigoviae, quo a Lazaro, archiepiscopo, fuerat abductus, sacerdotii dignitatem assumpsit, anno 1675, et concionatoris munere plures annos magna auditorum voluptate perfunctus est, non in hoc solum loco, verum etiam Vilnae, Slucii et aliis in urbibus. Cum enim variis donis, tum maxime dicendi facultate ornat eum Deus. Quare expetebatur ab omnibus, non eloquentia solum, sed et modestia ejus, mansuetudine, et tenerrimae pietatis specie allectis. Postquam igitur pluribus monasteriis praefuisset, archimandritam in monasterio Elecensis Tchernigoviae primum, dein in Novgorodia Severiensi egit. Quibus curis dum continuo detineretur, sanctorum Vitis colligendis et adornandis operam navavit, rogante Barlaamo Jasinscio, deinceps metropolita. Quo in opere

conscribendo, praeter auctores indigenas, puta Macarium, metropolitam, Magnorum Menaeorum concinnatorem, Acta Sanctorum Bollandiana diligenter adhibuit. Ne igitur tantum lumen sub modio lateret, metropolitanae sedi Siberiae praepositus fuit; sed anno sequenti ad Rostoviensem translatus, quam ad extremum vitae summa omnium laude occupavit. Rostoviae clericorum seminarium instituit omnium primus, ut densas ignorantiae tenebras discuteret, quibus sacerdotes plerique omnes obvolvebantur. Sectariorum placita, qua verbo, qua scripto non segniter oppugnavit. Paupertatis amans, terrenis bonis, ex quo mundo nuntium remiserat, nunquam corde adhæsit; sed quaecunque ei a fidelibus offerebantur, ea vel in usus necessarios, vel in ornandas ecclesias, vel denique in egenos collocabat, quos paternae charitatis sinu semper fovit. Tandem laboribus et morbo confectus, migravit ex hac vita anno 1709, die 28 Octobris, quam plurimis scriptis post se relictis. Miraculis etiam claruisse volunt. Colitur ab anno 1757 tum hac die, tum 21 Septembris, qua corpus ejus inventum est, anno 1752. Vitam Demetrii conscripsit Arsenius, metropolita Rostoviensis.

Cfr. 1) Vita S. Demetrii, in fronte Menaeorum. 2) Vita S. Demetrii Rostov., Mosquae 1849. 3) Phil., Prospect., n° 250. 4) Diet. hag., p. 78, ed. 1862. 5) Menol. Verš. ad h. d.

DIES XXIX.

Ex Ostromirano.

PASSIO SS. MM. ET APOSTOLORUM PETRI ET PAULI, JOANNIS BAPTISTAE, JOSEPHI, PATRIARCHAE, COSMAE ET DAMIANI ET TROPHIMI (*Med. Sirm.*).

Ex variis.

S. Abramii, erem. et Mariae, neptis ejus (*Rum. Zogr. Tern. Menol. Kal. Hor. cum Bas. Pg. Msq. Flor. Sirm. Maz. Med. Mg.*). S. Anastasiae Romanae, mart. (*Mst. Rum. Tern. Par. Novg. Prol. Men. Kal. Hor. cum Pg. Vind. Sirm. Msq. Sirl. Mg.*). S. Annae quae et Euphemianus (*Prol. Kal. Menol. cum Mg.*). SS. mart. Claudii, Asterii, Neomani et Neonillae (*Prol. Kal. Menol. cum Bas.*). Stephani Urošii (*Chil.*). S. Abramii, Rostoviensis (*Men. Prol. Kal.*). [Timothei, mon. Esphigmenii (*Ath.*).]

† Barnabae, ap. (*Neap.*). † Cyrilli, mart. (*Mg.*) † Bassae (*Med. Sirm.*). † Pauli Thebaei, mon. (*Med.*). † Sabae, ducis militum (*Med. Mg.*). † Melitinae, mart. (*Mg.*).

OBSERVANDA.

OBSERVANDA.

DIES XXX
OCTOBRI.SS. Petrus,
Paulus etc.

SS. Petrus et Paulus alique, quorum passio notata est in cod. Ostromirano, nominantur totidem terminis omnes in Med. et Sirm., ubi additur in fine S. Bassa; post Josephum vero patriarcham ponitur S. Cleopas. De hoc Josepho, patriarcha CPolitano, vide adnotata ad diem sequentem. Eorum synaxis celebrabatur olim CPoli in templo S. Pauli, apostoli, in orphanotrophio simul cum dedicatione hujus ædis. Ita Menæa mss.; habes itaque rationem, cur hi sancti simul conjuncti prodeant hoc die. — Stephanus Uroš, martyr, celebratur a Serbis, die 2 Decembris; estque diversus ab hodierno; nam in Typico Chilandariensi continuo additur: *magni eleemosynarii*. Quinam igitur est, quum plures reges Serbiæ

Stephanus
Uroš.

Urošii cognomine insignitos fuisse constet? De Stephano Milutino agi, indicant satis Kalendaria diei sequentis. Quadrat quoque titulus eleemosynarii, ob magnam ejus vereque regiam in pauperes et religiosos liberalitatem. Cæterum de eo fusius agetur ad diem sequentem quo solet vulgo referri. — Nimis Athonicam neomartyrum officinam redolet Timotheus iste, monasterii Esphigmeni alumnus, quam ut inter veros Christi martyres recenseri queat. Unus est enim ex quamplurimis montis istius pugilibus, qui pristinum apostasiæ crimen voluntaria morte expiarunt; adhæc recentissimus est tempore; nam occubuit anno 1820, gladio percussus. Plura igitur cupientes adeant Patericon Montis Atho, t. II, p. 485.

Timotheus
Esphigmenius

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Abraham Rostovien-
sensis.

Abraham, Tchuhloma non procul ab urbe Galic ex ethnicis parentibus natus, floruit tempore S. Vladimiri, imo potius Vladimiri Monomachi, qui ab anno 1113 ad annum 1125 principatum tenuit. Juvenis, cum invocato nomine Jesu a diuturno morbo sanatus esset, baptismum accipere statuit. Domo paterna deinde relicta, monasticæ vitæ nomen dedit in Baalamico, ut fertur, cœnobio. Inde Rostoviam, quæ idolorum cultui adhuc addicta erat, cælitus vocatus fuit. Strenue in hac civitate pro Christo laboravit Evangelio explicando et permultos infideles ad ejus fidem adduxit. Ut autem, quem annuntiaverat, christianorum Deus in posterum quoque ab indigenis debito honore coleretur, duas ecclesias ædificavit:

alteram sub invocatione S. Joannis, evangelistæ, in loco quo S. apostolus ei in visione apparuerat; alteram, Epiphaniæ Domini sacram, quam et monasterio auxit, et in hoc ipso loco, ubi antea præcipuum idolum Veles, a se contritum, colebatur, excitavit. Dum monasterio illi præesset, nil remisit de ardore quo hactenus ad lucrandas infidelium animas constanter flagraverat. Quod eo præstitit successu, ut, e vita migraturus, conscius esset universos Rostoviæ cives suavi Christi jugo esse mancipatos. Obiit anno incerto, cœpitque publico cultu honorari tempore Vsevolodi, qui Vladimiriensis et Suzdaliensis princeps fuit ab anno 1176 ad annum 1212.

Cfr 1) Prolog. et Menæa ad h. d. 2) Vita antiqua, incerto auct., apud Macar., in Hist. Eccl. Russ., t. I, pag. 7-9, et not. 25-27. 3) Diet. hag., pag. 5. 4) Menol. Vers. ad h. d. 5) Phil., Hist. Eccl. Russ., t. I, pag. 52.

DIES XXX.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO SS. MM. CYRIACI, PATRIARCHÆ (Ass. Par. Siš. cum Bas. CP. Nan. Hier. Sirm. Med.), ZENOBI, EP., ET ZENOBIÆ, SORORIS EJUS (Mst. Ass. Men. Prol. Hor. Kal. Tern. cum CP. Nan. Hier. GP. Sirl. Vind. Pg. Sirm. Maz. Mg. Med.). ASTERII ET SOC. (Hor. cum CP. Sirm. Maz. Sirl. Mg.).

Ex variis.

S. Marciani, ep. (Rum. Menol. Prol. Kal. cum Neap. Sirl. Mg.). S. Eutropiæ, mart. (Prol. Menol. Rum. Kal. cum Bas. Sirm. Med. Maz. Sirl. Mg.). S. Epimachi, mart. (Rum. cum Bas. CP.). S. Pauli, jejunatoris (Ass.). S. Petri (Premysl.). S. Anastasiæ, Thessalonicensis, mart. (Kalend. Prol.). SS. apost. Tertii, Marci, Justi et Artemæ (Prol. Men. Kal. Hor. cum Mg.). S. Cyrilli, ep. (Rum. cum Goth. Msq.). Stephani, Milutini, regis Serbiæ (Euch. Serb.).

† Hermenegildi, mr. (Sirm.). † Maximi (Neap.). † Gaudiosi, ep. Africani (Itg.). † MM. Stachis, Amplii et Urbani (Sirm.). † Josephi, patr. CP. (Mg. Sirl.). † Alexandri, Chronionis, Juliani, Macarii et soc. (Sirm. Med. Sirl.). † Leonis Philosophi (Sirm.). † Aristobuli (Mg. Sirl.). † Meletinæ, mart. (Sirl.).

OBSERVANDA.

S. Cyriacus.

Notatum velim, SS. Asterium, Zenobium et Cyriacum nominari in Ostr. et in CPolitano eodem plane ordine. Nec prætereunda communis nota passionis, quæ eorum nominibus præfigitur in Ostromirano, non excepto Cyriaco; quum tamen exsequiarum ejus hunc diem fuisse constat ex Chronico Alexandrino, citato apud Morcellium, t. I, p. 208. — De Asterio, quem cod. Rum. refert pridie, confer Act. SS., Oct. t. IX, ad diem 19 et 21 Octobris. — Zenobius adest apud alios die sequenti. Ejus socii erant Claudius, Neonas, Neonilla, et Marcianus. — In Prol. Rumiantsoviano perperam habetur: *Eutropii*, ac si vir esset. — Epimachus recurrit die sequenti in Ostr. Siš. Hier. Nan. et Neap. — Intelligendum puto Paulum Thebæum, cognomento Magnum, de quo proxima die erit sermo in codice Mstislaviensi. — Sanctus quoque Tertius iterum refertur ad 10 Nov., uti et Marcus in Prologo ad 21 Junii et insuper ad 20 Octobris. — S. Marcianus est episc. Syracusarum,

S. Asterius.

S. Zenobius.

S. Eutropia.

S. Epimachus.

S. Paulus.

S. Tertius.

S. Marcianus.

de quo alii agunt crastina die. — Cyrillus, quem Rum. Prologus jungit cum Marciano, episc., non differt forsitan a Cyriaco, patriarcha, præsertim cum in Goth. nuncupetur *patriarcha*. — Schismaticus fuisse putatur Josephus a Bollandianis. Cfr Act. SS., Aug., t. I, pag. 168, n° 1011. — Forsan errore positus est Petrus loco *Pauli*. Suadet id titulus venerabilis (venerabilis) quod de monachis imprimis solet usurpari. — Stephanus Uroš, cognomento Milutin, non modo colitur a Serbis ut sanctus, sed insuper titulum præfert *Theophori*, ut legere est in Euchologio Serbico Budæ excuso anno 1855. De ejus virtutibus, sanctitate, orthodoxia et cultu disceptatum est multum inter auctores. — In Kal. Neap. marmoreo habetur tantummodo: *Nt. S. Maz.*, Natale S. Maximi, unde nihil certi erui potest. — De Stachyde melius agetur die sequenti. — S. Leonis, philosophi, nomen occurrit etiam die sequenti in Menæis Mediol. mss.

S. Cyrillus.

Josephus.

S. Petrus.

Stephanus Mi-
lutin.

S. Maximus.

SS. Stachys
et soc.
S. Leo philo-
sophus.

DIES XXXI
OCTOBRI.Stephanus
Milutinus rex
Serbiæ.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Stephano Urošio I filii fuere duo, Stephanus cognomento Dragutinus et Urošius Milutinus, hic junior, ille natu major; quorum mater, Helena, Francorum regis, ut volunt, filia, christianissima ac pientissima omnium auctorum calculo femina fuit. Cum vero Dragutinus, tum crucis ex lapsu confracti malo, tum cum primis pœnitundine admissi sceleris in patrem, quem throno deturbaverat, adductus, in Milutinum fratrem summum Serbiæ imperium ultro transtulisset, anno 1273, seseque in Sirmensem regionem recepisset, coronam regiam cinxit Milutinus, assumpto nomine Stephani Urošii II. Exinde cœpit ædificare templa multa: ac nominatim elegantissimam basilicam ad fluvium Banscum, ab aquis tepidis ita vocatum, in honorem S. Stephani protomartyris condidit; quam omnem auro introrsum ornavit, erecto sibi illic sepulcro. Nec in Serbia tantum, sed Hierosolymis, in monte Sinai, Constantinopoli, Thessalonica, in Monte Atho, ac per omnia Græcorum Slavorumque regna et insulas, ut auctores indigenæ referunt, xenodochia et templa excitavit; quin et voti sacramento se obstrinxit ad erigenda divino honori tot sacra domicilia, quot regni annos numerasset. Stetitque promissis, divino numine imperium ejus in annos quadraginta duos producente. Ecclesiam Chilandariensem ad splendorem instauravit, latifundiis et prædiis adjectis, uti regium testatur chrysobulum. Præterea viri pietatem ac divinæ domus zelum commonstrant quatuordecim episcopatus ab eo ordinati et varie ditati, annuente Nicodemo, archiepiscopo totiusque Ecclesiæ Serbicæ capite. Quorum episcopatum sedes fuere fixæ ut sequitur: 1) Zetæ, 2) Rasciæ, 3) Cholmiæ, 4) Chvostnæ, 5) Budimliæ, 6) Debræ, 7) Moraviæ, 8) Scopiæ, 9) Prisreniæ, 10) Liplianæ, 11) Braničeviæ, 12) Mačvæ, 13) Gradeciæ et 14) Cončulii. Ab eodem hegumeni constituti fuerunt Studenica, Mileševii, Sopoćanis, Banseii, Gradeciæ, Ravanicæ, Rascæ, Cončulii, Modricæ, Chvostnæ, Gostivarii, Orechovicæ, Nagoricæ, denique Scopiæ. Eleemosynas sine exemplo maximas, quales nemo ante ipsum, profudit; justitia vero universo populo innotuit. Bellica virtute destitutum

minime fuisse satis demonstrant bella adversus finitimas nationes, Græcos, Bulgaros, Ragusios, Hungaros, secunda plerumque fortuna suscepta; quæ hic enarrare longius esset. Tandem, postquam Serbiam per annos quadraginta sex circiter gubernasset, e vivis cessit, die octobris 29, ut diserte notatum est in Typico Chilandariensi, anno 1321, conditus in ecclesia S. Stephani protomartyris Banscensi. Quo cum Agareni venissent, corpus ejus delatum est Prisreniam; ea vero etiam civitate a Mahometanis expugnata, Sophiam, quæ urbs Bulgariæ est, veterum Sardica, tractum et in ecclesia S. Marinæ depositum, quod sua adhuc ætate integrum exstitisse, nec semel oculis usurpasse, pectorisque pilos inspexisse testatur Luccarius, latinus auctor. Tandem in ecclesiam Sirmiensem cœnobii Jassak inde translatum est, hodieque incorruptum sanctorum cultu honoribusque afficitur a suis. Non desunt tamen vitæ labe, eaque graves; inter quas non postremo loco veniunt adulterii incestuosi macula, et proprii filii, Stephani, seditionis incusati, excœcatio, visus acie pelvi candente infirmata; denique communio cum sede Romana minus sincera ac simulata. Verum ab his omnibus eximunt Stephani memoriam vel auctores latini. Nam apud Serbos ejus sanctimonia post plurimas etiam vitæ labe in comperto prorsus est: has enim profusis eleemosynis, rigidaque pœnitentia redemit eluitque. Aiunt illum cum Simonide uxore, Andronici imperatoris filia, extremos vitæ annos monachali egisse habitu et disciplina, totumque misericordiæ operibus deditum ad ultimum anhelitum exstitisse. Certe Serborum Ecclesia sanctorum suorum Albo eum adseruit et diem 30 Octobris cultui ejus consecravit. Sed et fidei Romanæ dogmata complexus fuerat ac sedi apostolicæ obedientiam, quam et in quibus debebat ultro detulerat; nec nisi calumnia, ut loquitur Pejacevich, schismaticus et ecclesiæ Romanæ hostis proclamatur. At vero arduum hoc de Stephano argumentum, quod in præsentarium vix ac ne vix quidem delibare licuit, tractandum relinquo sagacissimis sociis Bolandianis, quando ad 29 Octobris devenient.

Cfr 1) Daniel, archiep., Genealogia Serb. 2) Raič, Hist. Serbiæ, lib. vii, cap. x. 3) Pejacevich, pag. 226. 4) Miclosich, Monumenta Serbica, n° LXXII et seq.

DIES XXXI.

Ex Ostromirano.

PASSIO SS. MM. PANTALEONIS ET HERACLI (Neap. Med.). ET EPIMACHI (Tern. Menol. Kal. Hor. Prol. cum Neap. Nan. Hier. Vind. Par. Maz. Mg. Med. Sirl.).

Ex variis.

Memoria S. Pauli Magni (Mst.). SS. apost. Stachis, Amplii, Urbani, Narcissi, Apellii et Aristobuli (Rum. Men. Tern. Par. I, Chil. Kal. Prol. cum Bas. Hier. GP. Nan. Pg. Med. Mg.). SS. Spiridionis et Nicodemi, mon. Kioviensium (Pat. Men. Kal.). SS. Davidis et Constantini, principum Argetensium et mart. (Iber.). S. Mauræ (Kal. Hor.).

† Marciani, ep. Syracus. et mart. (Nan. Hier. Msq. Sirm.). † Zenobii, ep. et Zenobiæ, sororis (Bas. Goth.). † Abramii, mart. (Synax. et Prol. Græc.). † Trophimi, mart. (Ibid.). † Jacobi, ep. Mygdoniæ (Mg. Sirl.). † Leonis, philosophi (Med.). † MM. Seleuci et Stratoniciæ (Sirm.). † Duodecim puellarum, mart. (Sirm.). † Pueri cujusdam mart. (Sirm.). † Eustoliæ, Matronæ et Sopatræ, filiæ Mauriti, imperat. (Itg.).

OBSERVANDA.

S. Pantaleon

Teste Capitone Nevostrujev, S. Pantaleon nullo reperitur ad hanc diem nisi in cod. Ostromi-

rano. — S. Heraclii nomen adest solummodo in Kal. marmoreo Neapolitano, ubi jungitur S. Epimachio,

S. Heraclius.

SS. *Stachis*
et *soc.*

SS. *Spiridion*
et *Nicodemus*.

Dedicatio ædis
B. M. V.

machio, præmissa nota *Natalis*, et apud Assemanum. — S. Stachis et socii diserte nominantur, sed non ubique : in Mstislavico desunt omnes, in Rum. et Tern. tres ultimi, in aliis alii. — De monachis Kioviensibus, Spiridione et Nicodemo, agetur modo in *Memoriis Slavicis* hujus diei. — Post Dedicacionem ædis B. M. V., in Nan. codice addi-

tur : *ubi requiescit venerandum caput S. P. N. Abercii*; at in Maz. annuntiatur *dedicatio Oratorum patriarchatus* in genere. — Recole dicta ad diem XIX, qua sanctus Abramius relatus est in cod. Ostromirano. — De Davide et Constantino, principibus Argvetiæ in Iberia, actum est ad diem 2 hujus, ut plura hic disserere sit superfluum.

DIES PRIMUS
NOVEMBRIS.

S. Abramius
mart.

David et Con-
stantinus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Spiridion et
Nicodemus,
mon. Crypten-
ses.

Spiridion, rudis et indoctus rusticola, assumpto habitu monastico sub Pœmeno, hegumeno ab anno 1132 ad annum 1144, quamvis ita ætate jam profecisset, ut scientiæ parum idoneus videretur, auxilio tamen divino suffultus, totum psalterium memoriæ mandavit et quotidie sine libri ope recitavit. Intellecto autem ejus in perfectione acquirenda studio, officium pistoris prosporum seu panum, divinis liturgiis inservientium, injunxit ei Pœmenus. Quod munus suum adimplebat summa alacritate Spiridion; et sive ligna secaret, sive aliud opus exerceret, indesinenter psalmos Davidicos recitabat, ut proposito suo totum psalterium ante nocturnum somnum

absolveret. Quadam die incendii flammæ, in pistrino erumpentes, pallio suo exstinxit; quod illæsum omnino remansit, demirantibus fratribus. Habuit quoque Spiridion officii socium discipulumque egregium, Nicodemum, quem ad labores strenue peragendos et ad psalterium similiter quotidie recitandum optimo suo exemplo erudivit. Tandem, canitie et insignibus meritis ornatus, votorum suorum attigit metam, postquam annos triginta laborioso munere suo summa omnium laude esset defunctus. Magistri et discipuli corpora in cryptis Antonii condita fuerunt et hodiedum asservantur ibidem.

Cfr 1) Menæa ex Paterico ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 252. 3) Menol. Vers. ad h. d. 4) Specimen Eccl. Ruth., pag. 56. 5) Descriptio lauræ Kiov., pag. 104.

Anatolius, re-
clusus Crypten-
sis.

Eadem die colitur Kioviæ Anatolius, monachus Cryptensis et reclusus, cujus corpus in

cryptis Antonii asservari tradunt auctores. Cætera desiderantur.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 22. 2) Pateric. Kioviense.

MENSIS NOVEMBRIS.

DIES PRIMUS.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA SS. ANARGYRORUM COSMÆ ET DAMIANI (*Mst. Assem. Rum. Tern. Par. I, Zogr. Og. Pp. Prol. Men. Hor. Kal. cum Bas. CP. Hier. GP. Pg. Vind. Flor. Sirm. Maz. Med. Sirl. Mg.*).

Ex variis.

S. Hermenegildi, mart. (*Menol. Kal. Prol. cum Sirl. Mg.*). S. Theodotiæ, matris SS. Cosmæ et Damiani (*Hor.*). SS. MM. Cyriænæ et Julianiæ (*Prol. Menol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Med. Sirl. Mg.*). SS. Joannis, ep. et Jacobi Zelotæ, presbyteri, mart. sub Sapore (*Prol. Menol. Kal. cum Bas. Med. Sirm. Maz. Sirl. Mg.*). SS. MM. Cæsarii, Dasii et aliorum quinque (*Menol. Prol. Kal. cum Neap. Sirm. Med. Sirl. Mg.*). [Jacobi, presb. et discipulorum ejus Jacobi, diaconi et Dionysii, mon. (*Ath.*).]

† MM. Domnæ, Domnini et Cyriacæ (*Sirm.*). † MM. Sabæ, Sabiniani, Agrippæ, Adriani et Thomæ (*Med. Maz.*). † Marciani (*Med. Mg.*).

OBSERVANDA.

SS. Cosmas et
Damianus.

Tria paria Sanctorum ejusdem nominis Cosmæ et Damiani discerni in Fastis Slavicis ad 1 Julii, 17 Oct. et 1 Nov., in comperto est apud omnes; ut mireris Assemanum affirmare potuisse Romanum par eisdem esse ignotum, quum horum diserta mentio fiat in omnibus Fastis Slavonicis tam recentioribus quam antiquis, ad 1 Julii. Cæterum trina hæc fratrum cognominum paria serum Græcorum commentum esse, observatum est supra. Accedit novum ex Menæis Græcorum excusis testimonium, unde colligitur tria illa paria olim minime fuisse recepta. Nam quum SS. Cosmæ et Damiani memoria recurat etiam ad diem 1 Julii, infra ad hunc diem adnotatur, legendum esse evangelium quod præscriptum est in *memoriam eorumdem* Kalendis Novembris. Id expresse habe-

tur in Calendario CPolitano quod edidit Morcellius; cui consentire videtur Kalend. Ostromiri, in quo pariter remittitur lector ad 1 Novembris, licet verba illa : *in memoriam eorumdem* addita non sint. Quod magis mireris, idem legitur in Menæis Græcorum excusis in monitu, initio hujus mensis præmisso, quod sic sonat : *Si vis celebrare hos sanctos, vide solemnitatem eorumdem et pleniorum Acoluthiam ad 1 Julii*; ut probe intelligatur eosdem utroque die sanctos celebrari. Jamvero in Synaxario hujus diei aperte agitur de sanctis qui ex Asia, Theodotæ filiis; Kalendis vero Julii de martyribus cognominibus Romanis, seu qui Romæ passi sunt. Nec illud prætereundum, in Menologio Mosquensi et in Prologo ridiculam illam regeri fabulam de contentione, trium

DIES II
ET III
NOVEMBRIS.

SS. *Cæsarius*
et soc.

trium ovorum causa, inter fratres exortam, et de camelo humana voce loquente. In cod. Rumiantsoviano juxta ac in Menologio Basilii notatur *dormitio*, perinde ac si hic dies fuerit eis supremus; at in Ostrom., CPolitano aliisque habetur tantummodo : *memoria*; in marmore vero Neapolitano, ut vidimus, signatur *passio* tum ad 27 Septembris, tum ad 22 Octobris. — Qui in Prologo et Menol. Mosq. commemorantur socii Cæsarii et Dasii, expresso solo numero, eos nominatim referunt Menæa Mediolanensia et Mazarinæa, nempe Sabam, Sabinianum aliosque supra relatos; qui omnes variis tormentis probati vitam consummarunt Damasci. Eorum festivitas celebrabatur olim

CPoli in templo S. Theodori, mart., ad Tetrapylum. — In libro *Νεον μαρτυρολογιον* recolitur ad hunc diem memoria Jacobi, presbyteri et duorum discipulorum ejus, Jacobi, diaconi et Dionysii, qui postquam septemdecim dierum spatio carceris ærumnas et multiplices cruciatus tolerassent, tandem Adrianopoli suspendio a Turcis perempti sunt, anno 1520. Quorum corpora in vico Galacisto prope Thessalonicam, in æde S. Anastasiæ jacere dicuntur; gesta vero fusius ex dicto Martyrologio prosequitur auctor Paterici Athonici, tom. II, pag. 103, qui etiam addit exstare officium proprium in eorum laudem conscriptum.

Jacobus uterque et Dionysius.

DIES II.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

SS. MM. Acindyni, Pegasii, Aphthonii, Anempodisti, Elpidiphori et soc. 7028 (*Mst. Rum. Ass. Tern. Par. Zogr. Prol. Siš. Og. Eph. Men. Kal. cum Bas. Neap. Hier. GP. Pg. Vind. Msq. Sirm. Med. Maz. Sirl. Mg.*). S. Marciani Cyrensis (*Prol. Menol. Kal. cum Med. Sirl. Mg.*). S. Josaphati, archiep. Polocensis et martyris (*Leop. Prem. Horol.*).

† MM. Attici, Eudoxii, Agapii et cæterorum (*Bas. Med. Sirm. Maz. Sirl. Mg.*).

OBSERVANDA.

SS. *Acindynus*
et soc.

Non omnes Fasti eodem modo annuntiant utrumque manipulum martyrum, supra relatam. Et quidem priorem quod attinet, variant codices in assignando numero sociorum, qui cum S. Acindyno passi sunt. In Mstisl. referuntur tantummodo Acindynus et alii quatuor, juxta illud Menæorum : *quatuor Aphthonio junctos necat ignis et ensis*; at in Rum. diserte adduntur eisdem socii 7028, quos alii reducunt ad 28. Assem. brevius ita : S. *Acindyni et sociorum ejus*; Ephemerides Papebr. : *Acindynus, Pegasius*; Possevinus brevissime : S. *M. Ancidini*, pro Acindyno; in marmore Neap. notatur ita : *PASSIO S. Acidini, Pegasii*; quæ *passionis* nota legitur etiam in Mst. et Rum. Horum martyrum festum agebatur olim CPoli in propria eorum æde in Deutero. — Alter manipulus in Menæis Græcorum excusis refertur ita : *Memoria SS. MM. Eudoxii, Agapii, et aliorum octo*; ex quibus Atticus in Menol. Basilii ponitur primo loco; in Menæis vero mss. Sirmundi et Med. nominantur cæteri septem,

Marinus, Oceanus, Eustratius, Carterius, Styrax, Nicopolitanus et Tobias; qui omnes recurrent postridie in Fastis Slavicis. — S. Marcianus is est, quem retuli ad 18 Januarii. — Beatum Josaphatum, archiepiscopum Polociæ et martyrem, gloriosam pro sancta Unione mortem oppetiisse die duodecima novembris, anno 1623, constans est historiæ testimonium. Cur itaque ad præsentem diem commemoretur in Horologio Počajovensi, profecto non assequor; imo errorem in assignato die cubare, valde suspicor; illud autem magis miror, in Calendario Premisliensi, quod anno 1861 in usum Unitorum vulgatum est, eundem Antistitem referri ad 19 Novembris. Porro in Horologio Počajovensi habetur ita : *Eadem die cædes beati hieromartyris Josaphati, archiep. Polocensis*; tum indicatur troparium et contacium, ex die 16 Septembris petendum, quo festum hujus martyris ex die 12 Novembris transferendum edixerat synodus Zamosciana, anno 1720 celebrata.

S. Marcianus.
B. Josaphat.

SS. *Atticus et*
soc.

DIES III.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

SS. MM. Acepsimæ, ep., Josephi presb. et Aithalæ, diaconi (*Mst. Tern. Par. Zogr. Rum. Chil. Og. Hor. Men. Ephem. Prol. Kal. cum Bas. Hier. GP. Vind. Goth. Pg. Msq. Flor. Sirm. Maz. Med. Sirl. Mg.*). S. Acepsimæ, erem. (*Rum. Kal. Prol.*). SS. MM. Attici, Agapii, Eudoxii, Carterii, Styracis, Pactobii seu Tobiae, Eustratii, Nicopolitani (*Prol. Menol. Kal.*). S. Snanduliæ (*Men. Prol. Kal.*). Dedicatio ecclesiæ S. Georgii, Lyddæ (*Chil. Og. Hor. Kal. Val. cum Med. Sirl. Mg.*).

† Ambrosii, ep. natalis (*Neap.*). † Joannicii, thaum. (*Bas. Nan. Med.*). † Theodori, ep. Ancyranii (*Mg. Sirl. Sirm.*). † MM. Dasii, Severi, Andronæ, Theodoti et Theodotæ (*Mg. Sirl.*). † Eliæ (*Mg.*) † Martyrum novem (*Mg.*). † Martyrum viginti novem, igne combustorum (*Mg.*). † Archimenidis, confessoris (*Mg.*).

OBSERVANDA.

S. *Acepsimas*
uterque.

Duos sanctos, Acepsimæ nomine insignitos, celebrant hodie Fasti Slavici et Græci, alterum martyrem et episcopum, alterum eremitam. Acepsimæ martyris, ejusque sociorum Josephi et Aithalæ certamen, a S. Marutha descriptum, publici juris fecit, et adnotationibus adornavit Evodius Assemanus. Act. MM. Oriental., t. I, p. 169 et seq.; præter quem consulantur etiam Josephus Assemanus Kalend., t. V, p. 333, et Bollandistæ ad 22 Aprilis, quo hi sancti martyres coluntur a Latinis. Porro, quod Evodius Assemanus adno-

taverat de Actis Græcis a Lipomano editis, ea falso tribui Metaphrasti, utpote quæ septingentis minimum annis ante Metaphrastem conscripta fuerint, id pariter intelligendum est de Actis in Menologio Mosquensi insertis. De S. Aithala, diacono, plura dicta sunt Kalendis Septembris, quibus iterum occurrit in Fastis, sed seorsim ab Acepsima et Josepho. Ut autem Aithalæ nomen varie torquetur a Menologis, ita quoque Acepsimæ; quem cod. Ternob. corrumpit in Anepsimum; Paris. I in *Aximum*; Possevinus in *Accepsimum*.

mum. Eorum festum celebrabatur olim CPoli in æde S. Elisæi, prophetæ, quæ exstabat in ædibus Antiochi. — S. Snanduliæ mentio fit in Actis S. Acepsimæ. — Socios S. Attici nominavi pridie ex Menæis Græcis mss.; *Pactobium* pro Tobia refert Prologus; item *Nictopolionem* pro Nicopolitano. — Magnus Joannicius, eremita et thaumaturgus, vulgo referri solet, etiam in Fastis Græcis, ad 4 Novembris; ad quem ideo differendus. —

Illustrissimi martyris Georgii memoria recolitur 25 Aprilis. In Med. habetur: *Allatio cineris S. Georgii*; at in Menæis excusis distinctius ita: *Eodem die celebramus encæniam templi sancti magni martyris Georgii Lyddæ, id est depositionem sacri ejus corporis.* Lydda Palæstinæ civitatula est, in qua natus fuisse perhibetur Georgius. De simili festo ejusdem sancti, CPoli et Kioviæ, dicitur ad 26 Novembris.

DIES IV
NOVEMBRIS.
Dedicatio ædis S. Georgii.

DIES IV.

PASSIO S. PORPHYRII, MARTYRIS (*Par. Rum. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Med. Sirl.*).

S. Joannicii Magni (*Mst. Zogr. Par. Rum. Tern. Hor. Kal. Siš. Og. Pp. Men. Prol. cum Bas. GP. Msq. Pg. Sirm. Maz. Mg. Goth. Flor.*). SS. mart. Nicandri, ep. Myrensis, et Hermæi, presb. (*Prol. Chil. Og. Kal. Hor. cum Hier. Vind. Med. Nan. Msq. Sirm. Maz. Mg.*). Dedicatio ecclesiæ sanctæ Sophiæ, Kioviæ (*Mst. Siš. Prol.*). Simeonis Sali, Jurievecensis (*Hag.*). SS. Joannis Zedazeni, Stephani et Eliæ (*Iber.*). S. Gregorii, hieromart. (*Msq.*). SS. apost. Patrobæ, Hermæ, Lini, Gaii et Philologi (*Rum. Horol. cum Bas. Sirm. Maz. Med.*). S. Joannicii Devičensis.

† Theodori seu Theodoti, ep. Ancyrani et conf. (*Med. Neap. Sirm.*). † MM. Dasii, Severiani, Andronæ et Theodoti (*Sirm. Maz.*). † Theodotæ, mart. (*Nan. Flor.*).

OBSERVANDA.

S. Porphyrium silentio premunt hodierni Fasti Slavici pene universi; adeoque erravit auctor adnotationum in Kalendarium Ostromiri, aliens contrarium. Jamvero de quonam Porphyrio agitur, quum exstent plures, iique omnes martyrio coronati? Eum esse, qui apud recentiores coli solet die 15 Septembris, prodit titulus *mimi* (ignrik), quem præfert in cod. Rum. Passus est autem, non sub Aureliano, imperatore, uti post Sirlatum minus recte tradit Baronius in Martyrologio, sed sub Juliano apostata, capite truncatus; cujus gesta illustrarunt Bollandiani socii, Sept., tom. V, a pag. 37. — Ejus loco in hodiernis Fastis unanimi consensu prædicatur S. Joannicius, eremita in monte Olympo, in Bithynia, magnæ apud orientales famæ, in Rum. perperam *Anicius*, et multo pejus *Onicius martyr* a Possevino dictus. In Bas. et Nan. refertur die præcedenti. Ejus festum agebatur CPoli in monasterio S. Callistrati. — S. Hermæus distinguendus a S. Herma, uno ex 72 discipulis. — Ex eodem numero discipulorum erat S. Patrobas. Rum. habet Hermam, qui deest in Bas. Qui omnes in Menæis Slavici hodiernis referuntur die sequenti; insuper Hermas secundo venit ad 31 Maii, et in Prologo ad 8 Martii. — De festo B. M. Kioviensis imaginis actum est ad 8 Septembris; hodie celebratur consecratio ipsius ædis S. Sophiæ Kioviæ, quam a metropolita Ephremo, factam fuisse diserte testatur cod. Mstislavicus. Dedicatio hæc contigit inter annos 1090 et 1096, et quidem, ut advertit Nevostrujev, non prima fuit, sed secunda; nisi intelligenda sit de aliquo sacello in ecclesiæ latere, cujusmodi exstabant ibi duo; in quorum altero sepultus fuerat Jaroslaus I, ecclesiæ Sophiensis fundator. Cfr Macar., Hist. Eccl. Russ., tom. I, pag. 42. — S. Dasius, martyr, in Sirm. et Mazar. ponitur primo loco, ad diem præcedentem; similiter in Menæis Græcorum excusis; at in marmore Neap. refertur solus Theodotus, tanquam totius turmæ martyrum præcipuus. — In Kalendario, quod *Psalterio glossato*, ut vocatur, insertum est, et alio, quod simul cum priore volumine his diebus Mosqua accepi, legitur ad hunc diem nomen S. Gregorii, hieromartyris, die vero sequenti commemoratur famosus ille Gregorius Palama, archiep. Thessalonicensis. Utrumque præter communem Kalendariorum morem; nam Palamam referunt Fasti recentiores ad 14 Novembris; S. Gregorium autem Alexandrinum archiepiscopum, ab hodierno martyre minime distin-

ctum, consignant die sequenti, ut declarabitur modo. — Plures occurrunt hoc mense sancti Ecclesiæ Ibericæ proprii, quorum seriem orditur S. Joannes, cognomento Zedazenus. Hic tempore S. Simeonis Stylitæ in Iberiam commigravit, cum duodecim sociis, Syris quoque natione. Quorum omnium memoria nunc communi ritu quotannis celebratur ad 7 Maii; sed præcipue S. Joannis; sunt autem sequentes: 1) David Garedjiensis, 2) Chio Mgvimensis, 3) Abibus, deinceps episcopus Necressensis, 4) Jesseus, episc. Cilcani, qui et Iso, 5) Stephanus Chirensis, 6) Zeno Icalensis, 7) Antonius Martqophius, 8) Josephus Samtaviensis, 9) Thaddæus, Stephanus-Tzmindanus, 10) Pyrrhus, qui Bereti, 11) Michael Ulumbiensis et 12) Isidorus; præterea Elias, diaconus. Hodie colitur S. Joannes, conjunctim cum SS. Stephano et Elia, ut testatur Brossetus Junior; seorsim vero ad 7 Maii; David Garedjiensis ad 26 Junii; S. Chio Mgvimensis ad 9 Maii; Abibus ad 29 Novembris; Jesseus ad 7 Decembris; Antonius denique Martqophius 19 Januarii. Non omnium tamen *Vitæ* supersunt, sed quorundam tantum præcipuorum, quæ suo quæque loco aut datæ fuerunt aut dabuntur deinceps. In præsentiarum de S. Joanne, sacræ istius coloniæ duce, deque S. Chio, eremita Mgvimensi, quædam paucis perstringere lubet. Degebat igitur Joannes in finibus Antiochiæ tempore S. Simeonis Stylitæ; ubi postquam in ascetarum palæstra multos annos sese exercuisset, sociosque frequentes esset adeptus, in Iberiam cum duodecim selectioribus discipulis profectus est, SS. Deipara, ut fertur, ipsamet monente. Antequam abiret, alium hegumenum sui loco constituit, sanctumque Simeonem Stylitam, benedictionem ejus accepturus, itinerando invisit. A patriarcha Iberiæ, Eulabio, quem de ejus adventu ab angelo præmonitum volunt, humanissime exceptus totam illam regionem sociis suis commisit peragrandam atque evangelica voce personandam, Deo linguarum donum eis largiente. Tandem in monte Zedazeno, qui trans Aragvam eminet atque Zadeni idolo clarum erat, sedem suam fixit, et eremitarum antiquorum certamina æmulatus est, confluentibus undique ægrotis et infirmis, quos sanitati restituebat. Sacra vero mysteria peragebantur in montis spelunca, quam in ædiculæ speciem curaverat adornandam. Interea crescente numero sociorum, Thaddæum eis sui loco præposuit; ipse vero in summa montium secessit, solo Elia diacono secum assumpto;

SS. Joannes
Zedazenus et
socii duo-
decim.

S. Snandulia.
SS. Atticus et
soc.

S. Joannicius.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

S. Porphyrius.

S. Joannicius.

S. Hermæus.
S. Patrobas.

Dedicatio S.
Sophiæ, Kio-
viæ.

SS. Dasius et
soc.

S. Gregorius
hieromartyr.

DIES V
NOVEMBRIS.

S. Chio, ere-
mita.

pto; ubi quum aqua destitueretur, laticem oratione ad Deum fusa impetravit, multisque aliis prodigiis patrat, sanctissime obdormivit in Domino, conditus in spelunca quam incoluerat. — Magistri sui vitam solitariam imitatus est S. Chio, cujus gesta fusiore stylo exaravit Martyrius, græcus, olim S. Joannis Jejunatoris familiaris, dein autem sancti Chio socius individuus et synasceta. Martyrio itaque teste, dum annum ætatis vigesimum ageret Chio, ad Joannem venit, de animæ suæ salute cum eo acturus; defunctis vero parentibus, illico socium sese ei adjunxit, magnoque schemate suscepto, obedientiam per annos viginti præstitit omni numero absolutam. Eidem in Iberiam proficiscenti socius exstitit; cæterisque discipulis in varias Karthliæ et Kachetiæ regiones missis, in solitudine manendi facultatem impetravit, atque prope Mtkhetam in spelunca quadam solus diu degit, columba cibum ei quotidie adferente, donec discipulos nactus fuerit. Horum primus exstitit juvenis quidam, nomine Evagrius, nobili sanguine ortus et Pheresmani regis aulicus; qui dum venationi quadam die vacaret, sanctum Chio casu offendit; mox vero, omnibus bonis in pauperes distributis, habuit socium simul et magistrum. Mox discipulorum numero adaucto, in

eorum usum tres ecclesias excitavit, SS. Trinitati, B. Mariæ et S. Joanni sacras, impensas largiente Pharsmano rege; quo præsentem, Deo initiatæ fuerunt a Macario, patriarcha. Nunquam adduci potuit, ut ex diacono presbyter fieret aut hegumeni susciperet munus; sed condito ampliore monasterio, cui præposuit Evagrium, in spelunca ad ecclesiam S. Joannis Baptistæ sedem suam posuit, semel in hebdomade aut bis tantum fratres inviens. Mox vero, ut melius ad mortem sese pararet, magisque Deo jungeretur, convocatis fratribus, fusaque ad Deum oratione, in cryptam, in quam e media ecclesia S. Joannis patebat aditus, descendit; ibique ad extremum vitæ suæ latuit, monacho quodam cibum ei per aperturam subministrante. Morti proximus, arcessito sacerdote, sacramentis se refecit, manibusque in cælum lavatis ac genuflectens, sanctissimam animam suam Deo restituit, Mgvimensis seu Cryptensis ideo cognominatus. Cujus venerandæ exuviæ in monasterio Mgvimensi conditæ sunt, quod etiamnum exstat. Hactenus ex Martyrio Bessarion in Martyrologio, omissis variis prodigiis, in quibus enarrandis et ampliandis complacet Muraviev. Cfr præterea Wakhoucht, pag. 215 et 369. Macarius, Introd. in Hist. Eccl. Russ., pag. 149.

MEMORIAE SLAVICÆ.

S. Joannicius,
eremita Devičens.

Inter eos, quos veluti sanctos colit Serborum Ecclesia, paucissimi inveniuntur, qui vitam eremiticam peculiari studio fuerint amplexi, quique nec e regia stirpe fuerint prognati, nec Ecclesiæ Serbicæ gubernandæ præpositi. Illud enim Ecclesiæ hujus proprium est, ut sancti ejus fere universi ad duplicem illum ordinem pertineant, archiepiscoporum et regum. Eremitas sanctos habuerunt Serbi duntaxat duos, Petrum Korišcium et Joannicium Devičensem, de quo hic sermo est, paucis absolvendus. Vixit Joannicius sæculo decimo quinto, regnante Georgio Brankovičio, ætate scilicet infelicissima, utpote qua Serbiam impura Turcarum gens igne ferroque vastabat. Gubernacula regni tenuit Georgius ab anno 1427 ad annum 1456. Undenam ortus sit Joannicius, quibusve parentibus natus, aut quidnam egerit adolescens, me deficientibus documentorum subsidiis, prorsus latet. Illud solum compertum est, Joannicium pene toto vitæ suæ tempore in eremo degisse. Et quidem vitæ suæ solitariæ initio in montes secedens,

Cfr Russkaja beseda an. 1838, tom. III, pag. 89.

locum illum sibi delegit, quo deinceps monasterium Devičense exsurrexit, nostra etiam ætate visibile; tum ulterius progressus, medias inter rupes, quæ Tchernorečenses seu ad *Nigrum flumen* nuncupantur, sese abdidit, ibique in quadam spelunca perangusta adituque difficillima septuaginta annorum spatio commoratus est, solis fere angelis sociatus jugique cælestium rerum meditatione deditus. Cum autem vicina lustrando aliam speluncam reperisset paulo spatiosiore, iniit eam, relicta priore S. Michaeli, archangelo, sacram. In eadem certavit Joannicius usque ad extremum vitæ suæ, Magni Joannicii, anachoretæ, agones æmulatus. Mortui corpus e summis montibus delatum est in monasterium Devičense, quod in memoriam filiæ suæ, a S. Joannicio non sine miraculi interventione sanitati redditæ, exædificaverat jam dictus despota Georgius. Quia vero dies quo Joannicius obiit ignoretur, cum S. Joannicio Magno placuit eum sociare.

DIES V.

Ex Ostromirano.

MEMORIA S. GALACTIONIS, MARTYRIS ET EPISTEMES (Omnes cum Bas. Hier. GP. Pg. Flor. Goth. Msq. Maz. Mg. Med. Vind.). S. DOMNINI ET SOC. (cum Bas. Med. Maz. Sirm. Mg.). DEDICATIO ECCLESIAE S. THEODORI IN SPHORACIO. ET DOMINICÆ PROTOPARENTUM.

Ex variis.

S. P. N. Gregorii, archiep. Alexandrini (Prol. Kal. cum Mg.). [Gregorii Palamæ (Msq. Psalt.)]. SS. apostolorum, Patrobæ, Ermæ, Lini, Gaii et Philologi (Men. Prol. Kal. Hor.). Jonæ, archiep. Novgorodensis (Men. Kal. Prol.). Barlaami Chutynensis (Prol. mss.).

† Methodii (Neap.). † Pamphili, mart. (Sirl.). † Agathangeli, mart. (Med. Sirm. Mg.). Castoris, ep. et mart. (Med. Sirm. Maz.). † Nili Senioris, abb. (Itg.).

OBSERVANDA.

S. Galaction.

S. Dominus.

Inter S. Galactionem et Epistemen, conjugem ejus, perperam intercedit in Ostromirano. S. Dominus alius turmæ præcipuus certator. — Hic in Bas. et aliis synaxariis mss. jungitur cum Theotimo, Timotheo, Philotheo, Dorotheo, Carterio et Silvano, quos omnes singulatim referunt Menæa Græcorum excusa, additis SS. Eupsychio,

Pamphilo et Theophilo. Fallitur sane commentator in Kal. Ostromiranum, aiens S. Dominum referri tantummodo in Kalendaris Russorum. — Agitur de dedicatione ecclesiæ S. Theodori Tyronis CPolitanae, quæ a fundatore suo Σφορακίου cognominata fuit. — De S. Patroba, Lino aliisque actum est die præcedenti; unde quamnam ob causam

S. Theodori
dedicatio.

SS. Patrobas
et alii.

causam ad hodiernam translati sint in Menæis Slavicis, incertum. De S. Lino hæc habet Prologus : *Linus post Petrum summum, fuit Romæ episcopus*, quod auctores quidam neoterici temerrime negarunt. — Gregorius Alexandrinus est ille, qui in tabula figurata Papebrochii representatus cernitur ad diem 23 Novembris. — Vulgo refertur Barlaam ad diem sequentem; at hodie inscriptus est in Prologo quodam, anno 1518 exarato. Hoc eodem die in Ostr. et Mst. indicatur Evangelium de divite et Lazaro pro commemoratione cineris

delapsi, quæ in Ecclesia Græca fieri solebat olim; at in Menæis Græcorum excusis et in Menologio Basilii hæc commemoratio facienda præscribitur die sequenti; in Kalendario autem Morcellii Constantinopolitano kalendis Novembris. — Pridie observatum est, Gregorium Palamam referri hoc die in *Psalterio glossato* et in Kalendario Mosquensi, quod Ecclesiæ istius asseclæ, *iedinoversti* dicti, in usus suos, juxta exemplaria Nicone patriarcha antiquiora recudendum curaverant anno proxime elapso.

DIES VI
NOVEMBRIS.

Gregorius
Palamas.

S. Gregorius
Alexandrinus.
Barlaam Chu-
tynensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Novgorodia patria fuit Joanni, in religione Jonæ nuncupato. Hic dum adhuc juvenis esset, parentibus orbatus a quadam vidua adoptatus fuit et diaconi cuidam traditus sacris litteris instruendus. Accidit interea loci, ut Michael Klopensis, salus, puerum quadam die forte fortuna offenderet. Eum in aëra sublevavit venerandus vir, addens hæc verba : Joannule, Joannule, studeas bene : futurum est enim ut civitatis hujus episcopus fias. Prædictionem comprobavit eventus. Mortuo namque Euthymio, hujus nominis secundo, de quo egimus ad diem 11 Martii, cecidit sors super Joannem, eo tempore in monasterio Otenensi latentem, ubi tonsuram acceperat. Quare e cella in episcopium ducitur, sedi imponitur, brevi Mosquæ a metropolita Jona ordinandus. Eminuisse in eo legitur charitas

erga pauperes divinæ gloriæ zelus et humilitas. Testantur ejus studium et in laborando alacritatem templa, quæ pluribus in locis a fundamentis excitanda curavit, prædiisque, latifundiis, sacris codicibus et omni supellectili ad sacra peragenda necessaria ditavit. Ipsius quoque jussu plurium sanctorum indigenarum Officia et Canones composuit Pachomius Logotheta, S. Olgæ scilicet, Barlaami Chutynensis, Euthymii II et aliorum. Quibus dein ipsius Jonæ defuncti Vitam adjecit idem Pachomius. Tandem senio et labore gravis, cum annos tredecim Ecclesiæ præfuisset, et dignitatem metropolitanam sibi a Jona oblatam ultro recusasset, obdormivit pacifice anno 1471, die 5 Novembris. In monasterio Otenensi, in sepulchro, quod sibi paraverat ipse, conditus jacet.

Cfr 1) Prol., Menol. et Verš. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 158.

DIES VI.

MEMORIA S. PAULI, CONFESSORIS (*Omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. Vind. Maz. Sirm. Mg. Med.*). S. Lucæ Tauromenici (*Prol. Kal. cum Sirm. Mg.*). SS. septem mart. et virg., Tecusæ, Alexandræ, Polætiæ, Claudiæ, Euphrosyniæ, Athanasiae et Matronæ (*Prol. Kal.*). Commemoratio cineris delapsi (*Prol. cum Bas. Mg. Sirm. Med.*). S. Barlaam Chutynensis (*Men. Kal. Pp. Prol.*). S. Hieronis, mart. (*Pp. Kiev.*).

† Pauli Corinthini, Sali (*Mg. Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Paulus, patriarcha CPolitanus et confessor, ab Arianis suo omophorio suffocatus, colitur præcipue hoc die; præterea commemoratur dominica quæ est proxima diei sextæ Novembris; ut liquet ex Synaxario Sirmundiano hujus diei. Hic idem occurrit quoque aliis diebus conjunctim cum aliis ejusdem urbis patriarchis. Apud Latinos celebratur ejus memoria die vii Junii, ad quam ejus Vita fuse enarratur in Actis Sanctorum, pag. 15 et seq. In Kalendario compendioso, quod adjectum legitur ad calcem cod. *Actorum Apostolorum* ms., vulgo *Apostolus* dicti, qui penes me est, sanctus hic confessor annuntiatur ab oscitante amanuensi hoc modo : *S. Apli et confessoris*, ubi legendum esse *S. Pauli confessoris* perse patet. Exaraverat codicem istum anno creationis 7057, a Christo nato 1549, quidam Lazarus Matveiev. Kalendarium vero quod ibidem, pro more, adjecerat, multo brevius est quam illud, quod continetur in eodem *Actorum* volumine, typis Leopoltanis anno 1654 excuso; cætera ei simillimus, nisi quod ad 3 Septembris loco SS. Anthimi et Theoctisti

habeat S. Joannem Jejunatorem, et ad 25 Aprilis addat S. Marcum Evangelistam, qui in cod. Leopoltano desideratur. Huc etiam facit inscriptio slavonica quam legere est initio hujus mensis in Tabulis effigiatis Papebrochii. Continet enim laudes sancti Pauli confessoris et martyris, quas ex officio diei, auctore Theophane, ode I, deprompsit et ex parte contraxit pictor moscus. Quæ ideo græce hic prodeant : 'Ο Παῦλος ὁ μέγιστος, τῆς οἰκουμένης ὁ ἥλιος, τρισμάκαρ προδάλλεται, σὲ Παῦλον δεύτερον, ὡς πῦρ φλέγοντα εὐτόνωσ τὰς αἰρέσεις, καὶ πέλεκυν κόπτοντα τὴν ἀθεότητα, *Paulus maximus, orbis terrarum sol, terbeatus præfigurat te alterum Paulum, veluti ignis acriter comburentem hæreses et veluti securis impietates ferientem*. Extra chorum itaque, ut aiunt, canit Kulčinius, dum putat alludi ad jejunium Adventus, quod incipit die xv hujus mensis, et ad Paulum apostolum, quod jejunium in epistolis sæpe fidelibus inculcat. (Specimen Eccl. Ruthen., pag. 157, meæ editionis.) — Licet ad hanc diem commemoretur Barlaam, de eo tamen melius agetur ad diem 19.

Barlaam, heg-
Kievocrypten-
sis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Gurio, primo archipræsuli Cazaniæ, ad sedem suam proficiscenti anno 1555, duo socii adjuncti fuerunt, Barsonophius et Germanus

noster, ambo archimandritæ. De Barsonophio egimus ad 4 Octobris; unde restat ut hic pauca de Germano dicamus. Igitur Germanus, nobili Polevojorum

Germanus, ar-
chiep. Caza-
nensis.

DIES VII
ET VIII
NOVEMBRIS.

Polevoorum familia oriundus, vir fuit magno ingenio morumque integritate conspicuus. Vitæ monasticæ initia, non secus ac Gurius, posuit in monasterio Volocensi, ubi sacra dogmata didicit, magistro Maximo Græco, in Fastis Ecclesiæ Mosquensis (heu! nimis) celebri. Tum lauram S. Sergii petiit, quam aliquandiu gubernavit; et postmodum monasterio Sviažecensi Assumptionis præfectus, inde ad sedem

Cazanensem, per Gurii obitum viduatam, transiit anno 1564. Quam quum annos quatuor prudenter rexisset, opusque decessoris sui strenue promovisset, peste extinctus est anno 1568, die 6 novembris, in regia urbe, ubi diocesis suæ negotia procurans morabatur. Corpus ejus, anno 1595 inventum, eodem anno Sviažscum detulerunt discipuli et in ecclesia cathedrali tumularunt.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 78. 2) Philaret., Hist. Eccl. Russ., III, pag. 45 et 47.

Barlaam, heg.
Chutynensis.

Barlaam, laico nomine Alexius, divitibus parentibus Novgorodiæ natus est sæculo duodecimo. Ab infantia abstinentiam mire coluit; et mortuis parentibus, quæcunque possidebat distribuit in egenos. Factus dein monachus, sedem suam Chutyniæ fixit, quæ solitudo duobus chiliometris a Novgorodensi civitate ad flumen Volchovum posita est. Mox virtutum fama socios undique allexit. Quare ecclesiam Transfigurationis e lapidibus loco prioris ædiculæ lignæ erexit, et monasterium instituit, quod ipsemet rexit omnium primus. Erat autem omnibus omnia factus, adeoque omnibus carus, præsertim vero Jaroslao duci

et loci domino, a quo multa prædia dono accepit. Anno post fundatum cœnobium proxime sequenti, mortem appropinquare sentiens, ut fratrum bono consulere, curavit ut quæcunque monasterio a prædicto duce Jaroslao fuerant donata, scripto firmarentur. Demum Antonio in sui locum subrogato, pie obdormivit in Domino anno 1193, die 6 Novembris, linguam ultimo solvens in hæc verba: Domine, in manus tuas commendo spiritum meum. Viri sanctitatem probatam volunt miraculis, continuo post secutis. Vitam, adhuc ineditam, scripsit Pachomius Logotheta, natione Serbus; cujus memini pridie.

Cfr 1) Prol. Menol. et Vers. ad h. d. 2) Supplem. ad Acta histor. t. I, n. 5. 3) Dict. hag., pag. 50. 4) Philar., Hist. Eccl., I, 146. 5) Idem, Conspect. lit., n. 75.

DIES VII.

Ex Ostromirano.

PASSIO SS. MARTYRUM TRIGINTA TRIUM, MELITENÆ (HIERONIS, ETC.). (*Omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. Flor. Med. Sirm. Mg. Sirl.*).

Ex variis.

SS. MM. Melasippi, Casiniæ et Antonii seu Antonini, eorum filii (*Assem. Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Med. Maz. Mg. Sirl.*). SS. MM. Aucti, Taurionis et Thessaloniciæ (*Prol. cum Bas. Med. Sirm. Maz. Sirl. Mg.*). S. Theodoti, mart. (*Prol. Kal.*). S. Lazari, in monte Galisæo (*Eph. Og. Kal. Hor.*).

† Alexandri, mart. Thessaloniciæ (*Maz. Mg.*). † Athenodori, fratris S. Gregorii, thaumaturgi (*Maz. Med. Sirm. Mg. Sirl.*). † Matronæ, mart. (*Hier. Nan.*).

OBSERVANDA.

SS. Hieron et soc.

S. Hieronem adscripsi in titulo ex codd. Mstisl. et Ternobiensi, in quo ultimo refertur his verbis: *S. martyr Hieronis et sociorum ejus*. Cæterum nomine potius, quam re abest in Ostromirano, utpote martyr Nicomediensium, quorum passio ibidem notatur, dux et antesignanus. Quia tamen nominatim expressus non est, ideo uncis inclusus prodiit supra. In Menologio Bas. habetur ita: *Certamen S. Hieronis et sociorum duorum ac triginta*; in Menologio Mosquensi et in Martyrologio Romano enucleatius: *S. Hieronis, Nicandri, Hesychii et sociorum triginta*. Iidem tres nominantur apud Versinskium. Hinc minus adcurate annuntiatur in Mstisl. Rum. et Siſat.: *Passio S. Hieronis et sociorum triginta trium*, cum ponendi essent *triginta duo*. Præterea, perperam S. Hiero vocatur *Neron* in Rum. et Prologo excuso, aut *Hierax* in Synaxario Veneto, anni 1609. Ejus commilitones fuerunt SS. Eutychius et Phocas, ut uberius declarabitur ad 19 Decembris; quo iterato referuntur. — Theodotum nominavimus non semel, 18 Maii, 7 Junii et ex marmore Neap. die 4 hujus mensis. — Menæa

Græcorum excusa Lazarum annuntiant ita: *Memoria S. Patris nostri et thaumaturgi Lazari, qui in monte Galiseo certavit*. Ejus corporis translatio celebratur 17 Julii; unde colligere licet præsentem diem esse mortis ejus anniversarium. In Horologio Valachico anno 1807 Budæ impresso, pro monte Galiseo perperam positus est *Galilæus*. Lazari Vitam, auctore Georgio Cyprio, patr. CPolitano, quam tantopere desideraverat Papebrochius, publici juris fecit Boissonadius, Anecd. Græca, t. II, p. 81. Exstat officium liturgicum proprium. — Codex glagoliticus Assemani hac die profert *SS. martyres Antonium et parentes ejus* primo loco, postpositis vel martyribus Nicomediensibus. Præluxisse videtur Menologium Basilii, in quo præterea leguntur nomina parentum, Melasippi et Casiniæ. — Antonius et Alexander recurrunt ad 9 Novembris, uti postridie S. Matrona. — De S. Athenodoro in Menæis Sirmundianis additur: «Ejus festum celebratur in veneranda æde S. Jacobi, fratris Domini, in ecclesia SS. Deiparæ Chalcopratiiis.»

S. Lazarus
Galisenus.

S. Antonius.

S. Matrona.
S. Athenodorus.

S. Theodotus.

DIES VIII.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

SYNAXIS ARCHANGELI MICHAELIS IN ARCADIANIS (*Omnes*).

S. Matronæ, mart. (*Assem. cum Bas. Med. CP.*).

† Carteresii (*CP.*). † Coronati, mart. (*Neap.*).

OBSERVANDA.

OBSERVANDA.

DIES IX
NOVEMBRIS.Synaxis
S. Michaelis
archangeli.

Ostromirani codex solus est qui indicet locum ubi celebrabatur solemnitas hodierna; licet corrupte pro Arcadianis habeat: *in Arvadianis*. Arcadiana vocabatur CPoli locus, ubi olim exstabant thermæ Arcadianæ, ab Arcadio, imperatore, qui eas extruxerat, ita nominatæ. Cfr Cangius, CP. Christ., lib. IV, p. 98. In Mst., Par. I, Zogr. et Rum. S. Michaeli additur S. Gabriel; in Ostrog. Horol. Prol. Vind. Msq. et Menæis Græcorum excusis superadduntur omnes beatorum *Spirituum et incorporearum Virtutum ordines*. Menologium Basilii simpliciter ita: *Synaxis archangelorum*; in cod. Barberino cccxiii et Lindenborgiano: *Synaxis Incorporeorum*; at omnium brevissime Typicon Montis Atho: *Incorporeorum* (τῶν ἀσπομάτων), appellatione scilicet vulgatissima. Hanc quum in Typico Montis Atho offendisset eruditissimus Spicilegii Solesmensis auctor, nunc S. R. E. cardinalis eminentissimus, ad marginem inferiorem adnotandum censuit *nil simile ad hunc diem occurrere in Menæis*. At vero contrarium colligitur ex officio solemnium, quod hoc eodem die assignatur in Menæis Græcorum excusis; et cui, testibus Bollandianis, præfigitur pictura plures Angelos representans, cum hac epigraphe, antiquis Græcorum characteribus expressa: Η ΣΥΝΑΞΙΣ ΤΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ, *Synaxis Incorporeorum*. Hæc in editione Menæorum antiqua. Sed idem prædicatum diserte expressum habetur in editione

recentiore, tum in fronte diei, tum in titulo Synaxarii, tum denique, nec semel, in decursu officii. Constat insuper feria quavis II a Græcis inter ordinarias commemorationes cum contritionali canone jungi canonem de *Incorporeis*, utrumque a S. Josepho, hymnographo conscriptum. Ternob. Cod. abludit a cæteris; habet enim: *Miraculum quod in Chonis*. In Menologio Mosquensi, præter alia, narratur fusissime miraculum pueri in mare a monachis projecti, at in ecclesiam monasterii Dochiarii, in Monte Atho, illico translatus; de quo plura dicentur postridie, quando sermo devenerit ad Euthymium et Neophytum, monasterii hujus fundatores. Quod autem post Menæa Græca Kulčinius tradit *Synaxis* hodierna significari SS. Achangelorum concordiam et conspirationem in rebellando adversus Luciferum, non vero sacrum fidelium *conventum* festi celebrandi causa, id argute magis quam sapienter dictum recte observavit Morcellius. Celebratur autem die 9 Novembris, qui mensis est post Martium ordine nonus, ut ita significantur Angelorum ordines, qui sunt numero novem. — S. Matrona referri solet in Fastis Slavicis die sequenti; hodie tamen occurrit in cod. glagolitico Assemani, in Bas. et CPolitano Morcellii. — Vide quæ de S. Carteresio disputat idem Morcellius in commentario ad hunc diem. Equidem puto non alium esse a Carterio.

S. Matrona.

S. Carteresius.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Martha du
cissa Psco
vensis.

Martha, quæ etiam Maria nuncupatur, magni ducis Demetrii filia, Alexandri Nevensis neptis, Dormonto, Pscoviæ duci, in matrimonium data fuerat. Verum, viro mortuo, ipsa quoque mundo mori statuit, magnumque

Cfr Diet. hag., pag. 181.

schema induta, cum sanctitatis fama obiit anno 1300. In monasterio S. Joannis Baptistæ fuit condita, ubi publico cultu honoratur.

DIES IX.

VACAT.

S. Matronæ (Mst. Rum. Siš. Chil. Og. Pp. Men. Prol. Hor. Kal. cum GP. Msq. Pg. Sirm. Maz. Mg.). SS. mart. Onesiphori, Porphyrii et soc. (Men. Hor. Par. Tern. Prol. Kal. Chil. Rum. Og. Pp. cum Hier. Pg. Vind. Med. Sirm. Maz. Mg.). S. Theoctistæ Lesbæ (Men. Kal. Chil. Og. Hor. Prol. cum Pg. Sirm. Mg. Sirl.). S. Alexandri, mart. Thessaloniciæ (Rum. Kal. Prol. cum Bas. Sirm. Med. Mg. Sirl.). S. Joannis Colobi (Men. Novg. Kiov. Kal. Hor. Prol. cum Mg.). S. Antonii, mart. (Prol. Kal. cum Bas. Clar. Maz. Mg.). S. Parasceviæ (Assem.). SS. Eustoliæ et Sosipatræ (Prol. Kal. cum Sirm. Nan. Med. Maz. Mg. Sirl.). S. Stephanidis (Hitt.). SS. Euthymii et Neophyti Dochiariensium (Ath.).

† Helladii (Mg.). † Narsetis (Sirm.). † Timothei et Mauræ (Flor. Hier.). † Memoria S. Deiparæ in Paradiso (Sirm.). † Encænna ædis S. Deiparæ in Protasii (Sirm.). † Orestis, mart. (Bas.). † Agrippini (Neap.). † Theostericti, mon. in Symbolis (Sirm. Med.). † Nonni, ep. (Sirm. Med.). † Jacobi, fratris Domini (Med.). † Artemonis (Med. Sirm. Maz.). Memoria Theodosii Magni, imperatoris (Med. Sirm.). † MM. Christophori et Mauræ (Med. Sirm. Msq. Mg.).

OBSERVANDA.

S. Matrona.

S. Parascevia.

S. Joannes Colobus.

S. Matrona, discipula erat S. Bassiani, in cujus monasterio sub habitu virili diu latuit. De ea plura disputat Buæus in Vita S. Bassiani, Oct., t. VI, p. 80, n. 5. — Nomen S. Parasceviæ, puto Polocensis, recentiori manu et litteris Cyrillicis adscriptum esse in cod. suo glagolitico, testis est Assemanus Kalend., t. V, p. 346. — Joannes Colobus seu Parvus unus erat e celebratioribus Nitriæ ascetis, cujus Apophthegmata norunt viri eruditi. Mirum igitur, nullam ejus mentionem fieri in antiquis Martyrologiis Latinis; sed tribuendum id, aiunt Socii Bollandiani, Dioscorianæ hæresi, quæ a medio sæculo quinto Ægyptum invasit, atque ex eo tempore christianis occidentalibus Ægyptios, utpote Monophysitos, odibiles reddidit. *Octobris Tomus XI.*

dit. Græci tamen, qui patriarcham suum Alexandrinum retinuerunt, qui usque ad Photii tempora catholicus fuit, sancti nostri in Menæis Magnis iidem obliti non fuere. Ex Menæis Græcis S. Joannis nomen transit in Menæa Slavica et in Synaxaria. In Synaxario Coptico annuntiatur *requies S. Joannis* Exigui die xvi Octobris. Plura videsis in Acta SS., Oct., t. VIII, p. 39; præterea apud Quatremère, Mémoires sur l'Égypte, t. I, p. 151 et 161. — Festum dedicationis templi, S. Deiparæ Mariæ in loco Paradiso sacri, relatum est a me ex cod. Ostromirano ad 17 Octobris, ubi de situ hujus templi dictum satis. Ex hodierna lectione antiqui cod. Sirmundiani, quod CPoli exaratum fuit, discimus, templum hoc exstitisse prope ædem

S. Deiparæ in
Paradiso festum.

DIES X
NOVEMBRIS.

*Euthymius et
Neophytus Do-
chiarienses.*

ædem S. Mocii, adeoque in regia urbe, non autem Kioviæ, ut conjiciebat Auctor adnotationum ad Kalend. Mstislaviense et Ostromiranum. Jamvero Mociani templi situm ubertim descriptum habes apud Cangium, CPol. Christ., lib. IV, pag. 129, ed. reg. — Euthymium Dochiariensem, cujus mentio facta fuit ad 19 Augusti, commemorari hoc die simul cum Neophyto a monachis Athonitis, testatur auctor Paterici Athonici, tom. I, pag. 152. Erat is S. Athanasii Athonitæ coævus ac discipulus, atque dein monasterii Dochiarii institutor. Atque initio quidem, monasteriolum posuit in loco Daphna S. Nicolao sacrum; quod Dochiariense nominavit a munere, quod in laura Athanasii olim defunctus erat. Postmodum autem, ob Saracenorum incursiones, eo relicto, alterum excitavit in loco ubi etiamnum cernitur, illudque diu administravit, donec propectam nactus senectutem nepoti suo Neophyto, ex aulico imperatoris Nicephori Phocæ monacho, tradiderit gubernandum; ipse vero in pace mortem expectavit. Erat porro monasterium Dochiariense unum e præcipuis in Monte Atho, habetque templum pulcherrimum nomine S. archangeli Michaelis insignitum. Cum enim cælestis ille militiæ princeps in opposita insula, quæ vulgo Longos dicitur, thesaurum mirabiliter ostendisset, quo Neophytus ecclesiæ picturam perficeret, multaque alia restauraret, priscum nomen monasterii patres cum cælestis archistrategi nomine commutarunt, S. Nicolao sacellum initiantes. Cujus thesauri occasione contigisse narratur miraculum juvenis, quem Archangelus eripuit ne in mare submergeretur; quo a monachis Dochiariensibus projectus

ille fuerat suspensus ad collum lapide, ut fuse narratur tum in miraculis S. archangeli Michaelis, ad 8 Novembris, tum in Vita Euthymii et Neophyti. Puerum autem educentes angeli detulerunt continuo cum lapide a collo suspensus, et in media ecclesia deposuerunt. Quo miraculo monachorum scelus manifestatum fuit; puer vero, suscepto monastico habitu cum nomine Barnabæ, postmodum suffectus est in locum Neophyti, qui omnium calculo primarius totius Montis hegumenus creatus, in bona senectute obiit, anno dieque incerto. Cfr 1) Comneni Descriptio Montis Atho, apud Montfauconium, Palæogr. Græcæ, libr. VII, pag. 491. 2) Patericon Montis Atho, t. I, pag. 152 et seq. 3) Menolog. ad 8 Novembris; qui tamen omnes in narrando miraculo pueri mirum quantum variant. Qua occasione a castigando Joanne Comneno temperare nequeo. Hic enim, postquam origines monasterii et miraculum pueri paucis attigisset, pergit ita: *Profectus autem in montem Romanus Papa, iratus in Orthodoxos Romanos, maximeque in Calogeros, tyrannica motus invidentia, cum piissimos patres sibi non obtemperantes esse comperisset, ipsos inde ejecit, monasterium penitus devastavit, sacra vasa omnia et indumenta diripuit.* (Loc. cit., pag. 490.) Jamvero id de Saracenorum incursionibus intelligendum, adeoque Comnenum impudenter mentitum esse, manifestum fit vel ex ipsis auctoribus, qui, æque ac ille *orthodoxi*, fere eisdem verbis id Saracenis tribuunt; Romanum pontificem, si possent, procul dubio dictarum depredationum insimulaturi.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

*Onesiphorus,
mon. Crypten-
sis.*

De hoc viro, quemadmodum de aliis pluribus, solemniter est apud auctores indigenas hæc dictio: Vita ejus desideratur in Paterico, nec aliud quidquam noscitur, nisi quod cor-

pus ejus in cryptis Antonii quiescit. Habet Onesiphorus in Officio monasterii Cryptensis hanc diem sibi propriam.

Cfr 1) Diet. hag., pag. 217.

DIES X.

*Ostromira-
num.
Ex variis.*

VACAT.

S. Jacobi Alphæi (Mst.). SS. apost. Olympæ, Herodionis, Sosipatri, Erasti, Tertii et Quarti (Par. Zogr. Rum. Siš. Og. Eph. Hor. Kal. Men. Prol. cum Bas. Pg. Msq. Maz. Mg. Sirl.). S. Orestis, mart. (Men. Prol. Tern. Zogr. Kal. cum GP. Hier. Nan. Flor. Sirm. Maz. Mg. Sirl.). S. Millis, ep. Persiæ et mart. (Kal. Prol. cum Mg. Sirl.). S. Nili (Tern. Par. I, Zogr. cum Nan. GP. Pg. Mg.). S. Constantini Iberi, mart. (Iber.). S. Theostericti in Symbolis (Kalend. Horol. cum Mg. Med. Maz.).

† Calliopii, Nerei et Orionis (Mg. Sirm. Maz. Med.). † Natal. S. Theodosii, imper. (Neap.). † Joannis Eleemosynarii (Goth.). † Ephræm, ep. Uniæ (Sirm.). † Nonni, ep. (Mg. Med.). † Martini, ep. Turonensis (Sirm. Maz. Mg. Med.). † Lazari (Med.). † Mauræ et Timothei (Med. Sirm.).

OBSERVANDA.

*S. Jacobus Al-
phæi.
SS. Olympas
et soc.*

S. Jacobum refert solus cod. Mst. Cæteri die 9 Octobris. — Miro modo torquent synaxaristæ S. Olympæ et soc. nomina. In Rum. Olympas audit: Alumba; in Ephem.: *Alypius*; Tertius mutatus est in Rum. in *Terentium*; Erastes in *Arestem*; Herodion in *Rodivonem*. De Sosipatro vide dicta ad xxvii Aprilis. Qui omnes ideo forsitan conjuncti sunt, quia eorum reliquiæ in aliqua CPolitana-rum ecclesiarum insimul requiescunt. — S. Orestis, martyri, assignatur in Bas. dies ix. In Sirmundiano legitur: *Certamen S. Orestis, Batī*, (τοῦ ἐν τῇ Βάτῃ). — S. Nilus, monachus, refertur ab aliis ad xii Nov.; at hodie legitur in Calendario Hier. perantiquo et in Zographiensi glagolitico. Nili nomine insignitur quandoque, licet minus recte S. Miles, ep. Suzæ, qui commemoratur insuper in Bas. die 15 Novembris, quo martyrium

consummavit una cum duobus sociis (nam plures non habuit) Abrosymo, presbytero, et Sina, diacono; Bollandiani tractant de eo ad xxii April., t. III, pag. 19, et iterum Oct. VIII, pag. 840, in Martyrio S. Barsabiæ; uberrime denique Assemanus, Act. Orient., t. I, p. 65 et seq. — In aliis cod. mss. S. Joannis memoriam celebrari die xii, testatur Matthæi. — S. Callipio in Sirm. additur: *Orestes*. — Apud Iberos coli hodie Constantinum quemdam, martyrem, auctor est Bessarion in Vitis sanctorum Iberiæ, qui etiam sequentia de eo tradit: virum fuisse pietate ac præsertim misericordia erga pauperes egenosque conspicuum; dum autem loca sacra summa pietate lustraret, sanguinis sui, Salvatoris exemplo, effundendi desiderio exarsisse, adeoque in Kachetiam, patriam suam, quæ ea ætate Arabum jugo premebatur, properasse.

*S. Joannes
eleemosynar.
S. Calliopius.
S. Constanti-
nus, martyr
Iberus.*

properasse. Mox, seditionis insimulatum comprehensumque, Tiflissio Bagdadum fuisse abductum atque a Khalifo Djafar Christo renuntiare jussum. Quod quum nunquam se facturum intrepidus affirmasset, diu varie tentatum, tandem capite plexo gloriosum martyrium consummasse, anno post Christum natum 946, die 10 Novembris; quo ideo veluti martyr colitur ab Iberis. Ejus Acta, ab au-

ctore quodam anonymo græce conscripta, regnante S. Theodora imperatrice, commemorantur a Bessarione; a quo sua mutuatus est Muraviev. Qua occasione notabo, diem præsentem esse S. Georgio martyri sacram, si fides adhibeatur cl. Brosseto Juniori; qui insuper addit mensi Novembri inde adhæsisse cognomen *Georgiani*. Chron. Iberiæ, introd., pag. xi.

DIES XI
NOVEMBRIS.

DIES XI.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

PASSIO S. MENNÆ, MARTYRIS (*Omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. Sirm Sirl. Mg. Med. etc.*).
SS. MM. Victoris et Stephanidis (*Men. Mst. Zogr. Tern. Prol. Hor. Rum. Siš. Og. Pp. etc. Kal. cum Bas. GP. Vind. Pg. Sirl. Med. Mg. Cyth.*). S. Vincentii, diaconi, mart. (*Idem*). S. Theodori Studitæ (*Chil. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Nan. Pg. Sirm. Maz. Mg. Med. Sirl.*). S. Stephani Dečanensis (*Apost. Chil. Euchol. Serb.*). B. Maximi Sali, thaum. Mosci (*Kal. Pp.*). S. Thimothei, ep. (*Serb.*). Martyrii, hegumeni Zelenecensis (*Hag.*).
† Martini, ep. Turonensis (*Neap. Sirm.*). † Antonii Junioris et Jacobi, eremitarum (*Vindob.*). † Draconæ, mart. (*Med. Maz.*). † Bartholomæi, abb. Cryptæ Ferratæ (*Itg.*). † Mennæ, mon. (*Itg.*). † Vigilia Joannis Chrysostomi (*CP.*).

OBSERVANDA.

S. Mennas.

Magni martyris Mennæ *passionem* seu certamen recolunt hodie Fasti Græci et Slavici; in quibus prætereà consignatur translatio corporis ejus ad 17 Februarii. In Menologio Mosquensi legitur ejus vita, Metaphrastis nomine inscripta; in officio vero diei canon S. Joannis Damasceni. — Celeberrimi Theodori Studitæ memoriam solemniter venerantur hodie Græci; in cujus laudes canonem conscripsit Theophanes, hymnographus. In Martyrologio Baronii prætermisus, dein, Urbani VIII jussu, adscriptus fuit, idque jure merito, utpote optime de fide catholica et de sede Romana meritis. — Martinum, *episcop. Franciæ*, adeoque Turonensem, diserte exhibent Menæa Græcorum excusa, die sequenti. In Sirmundiano Synaxario perperam dicitur ep. *Terracinæ*; cui

addidi marmor Neapolitanum, quamvis in eo proferatur solum nomen Martini, sine alio additamento. — Antonius, primum quidem monachus monasterii S. Sabæ, Hierosolymitani, postea autem eremita, teste auctore Vitæ ejus synchrono, quem citat Lambecius, Codd. Vindob., lib. VIII, n° 28. Idem auctor anonymus tradit S. Antonium obiisse tertio idus novembris (τῇ πρὸς τριῶν εἰδῶν Νοεμβρίου); meminitque in decursu narrationis S. Jacobi cujusdam, ex episcopo Anchiali anachoretæ, ab Antonio inventi, tempore Tarasii, patriarchæ. Binos hos sanctos, Antonium scilicet et Jacobum, in Martyrologiis Latinis se frustra quævisisse fatetur Kollarus, in adnotatione ad citatum locum commentarii Lambeciani (pag. 642).

S. Antonius.

S. Theodorus
Studita.

S. Martinus ep.
Turonensis.

Martyrius heg.
Zelenecensis.

Floruit Martyrius, laico nomine Menas, sæculo xvi, honestis parentibus in civitate Velicolucensi natus. Quibus defunctis, a Bogolepo seu Theoprepio, presbytero, educatus, ubi ad maturam ætatem pervenit, monasticum institutum amplexus est in cœnobio Tichvinensi; mox tamen hominum frequentiam pertæsus, in solitudinem secessit, sedemque in insula quadam, mediis in paludibus sitam, fixit. Verum ne hic quidem latere potuit, brevique socios nactus est; in quorum usum positis cellis ligneis, ædiculam exstruxit de nomine B. Mariæ Annuntiatae, fratrumque rogatu sacerdotale onus cum hegumeni munere suscepit. Postmodum beneficio Simeonis, Cazanensis regis, cujus filium morientem sanitati restituerat, imposita pectori imagine B. M. Tichvinensis, in honorem ejusdem Deiparæ, quam tenero affectu prosequabatur, ecclesiam lapideam excitavit; ac reliquum vitæ suæ procul ab hominum frequentia degit. Obiit anno 1603, die 1 martii, conditus in tumulo quem effoderat ipse. Colitur tamen 11 Novembris, non

ab universa Ecclesia, ut temere asseverat Muraviev, sed in quibusdam tantum Pscovensis Ecclesiæ locis; quem ideo frustra quæras sive in Menologio, sive in Prologo, nedum in Typico. Ejus Vitam, addito canone, conscripsit Cornelius, archiep. Novgorodensis, non diversam, ut puto, ab ea, quam ex codice quodam ms. sæculi xviii nuper vulgavit Nicolaus Kostomarov, in Monumentis litt. Russ. antiquioribus, tom. IV, pag. 52 et seq., sequenti titulo donatam: *Mensis martii die 1, Vita et conversatio venerabilis Patris nostri Martyrii, hegumeni, qui in eremo Zelenecensi (seu Viridi) dicta, in finibus magnæ Novgorodiæ, cœnobium vivificantis Trinitatis instituit, regnante Joanne Basilide, totius Russiæ autocratore*. Est autem hæc narratio prolixo stylo exarata, visionibus aliisque rebus mirabilibus referta; quas pleno ore, nullaque adhibita crisi, ut solet, refert Muraviev in Vitis SS. ad hunc diem; at quas serius lector quisque inter somnia et pias hallucinationes non immerito collocabit.

Cfr 1) Monum. litt. Russ. antiq., t. IV, pag. 52. 2) Murav. ad h. d. 3) Diet. hag., pag. 160, ed. 1862. 4) Buslajev, Očerki, etc., tom. II, p. 391.

Stephanus De-
čanensis, v. e.
Serbiæ.

Stephanum Dečanensem filium nothum fuisse Stephani Milutini, de quo nos seorsim egimus ad diem octobris trigesimam, testantur litteræ papæ Joannis XXII et auctores plurimi. Apud patrem injuste accusatus, quod regni gubernacula ei præripere clam molire-

tur, apprehendi jussus est et luminibus orbati, pelvi ardente admota. Dein, Constantinopolim relegatus circa annum 1317, in monasterio Pantocratoris septem annos detentus est. Patienter tulisse adversa omnia perhibetur infelix princeps, in oratione multus

DIES XI
NOVEMBRIS

tus, adeoque et Deo gratus et monachis conviventibus venerabilis. Quin et imperator Græcorum Andronicus frequenter eum colloquendi causa invisibat, (erant namque sanguine juncti), ejusque monitis Aeyndini hæresim, quæ eo tempore per imperium grassabatur, cohibuit, atque ea ratione Ecclesiæ Byzantinæ pacem reddidit. Mortuo interea Stephano Milutino, anno nempe 1321, regnum vi et armis vindicare sibi conati sunt Vladislaus et Constantinus, Dragutini filii. Quo bello quum fratrem suum tandem debellatum interceptisset Vladislaus, et immanitate inaudita in partes dissecuisset, ita universorum procerum populique animos a se amovit, ut Stephanum Constantinopoli evocarint, malentes cæco potius ac notho, quam tantæ crudelitatis principi se regendos submittere. Ergo mitem principem in solium evehunt, natalium vitium virtute compensaturum. Crevit in immensum gaudium, postquam comperitum est, Stephanum, quem cæcum crediderant, visu etiam pollere. Non quod cæcitatem prudenti consilio simulasset, ut quidam tradunt, cum certissimum sit Stephano visus aciem ardenti pelvi infirmatam fuisse, sed quia depulsa fuit cæcitas divi Nicolai precibus et intercessione, ut Chronicum quoddam Serbicum refert his verbis: « Cum aliquando Stephanus in æde sacra vigiliis nocturnis vacaret, et vita sancti Nicolai legeretur, secundo visendum se ipsi sanctus præbuit, visumque restituit. (Prima scilicet vice apparuerat ei sanctus Constantinopolim petenti, in loco Ovçe polye nuncupato, dicens: Noli temere, Stephane! oculi tui in manu mea sunt. Stephanus, de recepto miraculo adhuc dubius, velum, quo oculi tegebantur, detraxit, et cum clare videret omnem ecclesiam, dictis Deo et sancto laudibus, rursum se velo contextit, clam prodigium habiturus, dum Deo aliud placuisset. » Monasterio igitur eductus, defuncto patri in regenda Serbia subrogatus est anno 1322. Anno vero sequenti mense julio, offerenda curavit in æde S. Nicolai Barensi opus altaris seu magnam iconem argenteam, lampades et candelabra magna de argento cum tabula marmorea, perpetuæ gratitudinis monumento, quod Orbini ætate adhuc prostabat. Præterea ad fluvium Bystrizam non longo a pago Deçan ecclesiam Ascendentis Domini miro ornatu fulgentem extruxit; unde et Deçanensis cognomen ei mansit; atque ad latus ejus basilicæ dextrum, templum divo Nicolao sospitatori sacrum posuit; addito hospitio, in quo ægrotorum multitudo aleretur. Continuo post, ut sese adversus hostes domesticos muniret, Philippum Tarentinum principem sibi devinxit, filia ejus Blanca in uxorem expetita et auxilio ad imperium Constantinopolitanum oblato. Quibus consiliis ne religionis diversitas obsisteret, per Tarentini principis legatos rogavit Joannem XXII papam, ut se cum clero, nobilibus et populo in Ecclesiæ catholicæ gremium reciperet et legitimationis concederet diploma, quo ipse rite regnum consideret sibi filii succederent. Delegavit pontifex Bertrandum, Brundusinum episco-

pum, cum aliis pluribus præclaris viris, qui Stephani votis satisfacerent. Exstant autem etiamnum redintegratæ communionis monumenta, et pro certo statui potest regis exemplum, ad unitatem redeuntis, plurimos fuisse imitatos. Rexit deinde Stephanus Russiam, Diocleam, Albaniam, Bulgariam et omnes partes maritimas a Culpho Adriæ usque ad Dalmatiam (harum saltem regionum se regem dicebat) cum omnium laude; erat enim timore Dei plenus; in egenos vero adeo misericors, ut, aliorum manibus non suppetentibus, ipsemet eleemosynas erogaret; eaque de causa quavis nocte palatio egrediebatur. Erat insuper æquitatis et pacis studiosissimus, nec nisi coactus omnino bellum indixit Bulgaris et Græcis, regnum invadentibus, circa annum 1330, idque feliciter perfecit. Licet autem tot tantisque curis distineretur, in orationis studio eatenus profecit, ut ab illustrioribus illis pœnitentiæ cultoribus, quibus mundus cum carne fuerat crucifixus, parum differre videretur. Accepit quoque a Deo cum spiritu orationis lacrymarum donum. Itaque cum multos annos gentem sibi a Deo concreditam optime rexisset, atque Michaellem, Bulgariæ regem, et Andronicum III, imperatorem, devicisset, Stephanum, filium suum, cognomento Dušanum, ob operam in eo bello præclare navatam et in victoriæ præmium Zentana regione donavit. Quem ibi, procul a patre degentem, cum proceres seditiosi ad arripiendas regni habenas diu frustra sollicitassent, tandem regem suum acclamant, obluctantem licet et invitum; patrem vero senio jam confectum e medio tollere statuunt. Imminere sibi mortem comperit pius rex a divo Nicolao, suo patrono. Hic enim tertio jam ei apparuisse fertur, et ut judicem mox venturum paratus exciperet, annuntiasset, mortis etiam genus cædisque locum prædixisse. Quæ cædes facta est anno 1333, die undecima novembris. Dum se ad Pebicæ castrum venatione oblectabat, a factionis capitibus ex improvviso adortus, in carcerem detrusus ibique strangulatus est; invito, ut quidam volunt, at furori procerum resistere non auso filio; ut autem affirmant alii, non connivente solum, sed et jubente. Utut est, proborum dolore gravissima passum et sacrilega demum nece sublatum Stephanum Deçanensem indubia res est, sanctioniam ejus etiam Latinis Scopiæ archiepiscopis judicio suo attestantibus. Martyr appellatus sit pro communi illius tempore more, quod non quidem pro pietate, sed cum pietate cruentam mortem subivit. Cultui ejus addictus est dies xi Novembris. Venerandum corpus religiose conditum fuit in monasterio Deçanensi, quod regia liberalitate fundaverat ipsemet, quodque mortuus miraculorum fama multo magis, quam auro et argento vivus reddidit clarum. Inter prodigia quæ ad sancti regis tumulum patrantur, illud pervulgatum memoratur, quod in causis dubiis, ac teste destitutis, cum partes ad divi corpus se invicem oblato juramento provocant, quisquis perjurio se obstrinxerit, sacris ædibus incolumis sanusque haud excedat.

Cfr 1) Vita et conversatio S. Stephani Deçanensis, auctore Gregorio Semivlacho, in Glasnik, t. XI, pag. 45-73. 2) Menæa Veneta,

Veneta, an. 1358 ad hanc diem. 3) Prologus ad 9 Maii. 4) Pejacevič, Hist. Serbiæ, pag. 232 et seq. 5) Raič, Histor. popul. Slav., lib. VII, cap. x et xi. 6) Assemani, Kalendaria, t. V, pag. 34 et seqq. 7) Muraviev, Vitæ SS. ad diem 30 Octobris. 8) Farlati, t. VII, pag. 68 et 69.

DIES XII
NOVEMBRIS.

Maximus Mos-
quensis, salus.

Obiit Mosquæ, anno 1434, die 11 novembris; coliturque præterea ad diem 13 Augusti, qua corpus ejus fuit levatum, et in ecclesia, ipsius nomine dicata, conditum. Degit Mosquæ ubi

eximiis virtutibus eminuisse dicitur, aliorum Salorum sui temporis exempla æmulatus, Michaelis Klopscii, Isidori Rostoviensis de quo dicitur modo, et Joannis Ustiugensis.

DIES XII.

VACAT.

S. Joannis Eleemosynarii (Mst. Tern. Prol. Zogr. et cæteri cum Bas. Hier. GP. Vind. Pg. Flor. Msq. Sirm. Maz. Mg.). S. Nili, jejunatoris (Men. Chil. Apost. Prol. Hor. Pp. Kal. cum Goth. Msq. Sirm. Mg. Med.). S. Achiæ, proph. (Prol. Kal. cum Mg.). S. Josaphati, archiep. Poloc. et mart. (Itg.). S. Parascaviæ, abb. Polocensis (Ath.). [Nili, mon. (Ath.).] Joannis Rostoviensis (Hag.)

† Arsacii, mart. et Victoris, mon. (Neap. Med. Sirm.). † S. Martini, ep. Turonensis et conf. (Bas. Med. Maz. Mg.). † Dedicatio oratorii Abba-Cyri (Sirm.). † Leonis et Flaviani, patr. CP. (Med. Sirm.). † MM. Antonii et soc. (Mg.).

OBSERVANDA.

Baronius in notis ad martyrologium suum ad 23 Januarii minus accurate pronuntiavit S. Joannem Eleemosynarium coli a Græcis eodem die. In quodam Synaxario, Leopolitano sæc. xv, bibl. S. Onuphrii, traduntur sancti viri miracula numero unum et triginta. — In Breviario Basilianorum Italo-Græcorum festum B. Josaphati optime annuntiatur his verbis: *Vitebsci in Polonia passio B. Josaphat ord. S. Basilii, archiep. Polocensis, qui a schismaticis in odium catholicæ unitatis et veritatis crudeliter interfectus est.* De glorioso hoc martyre dictum est tum ad 16 Septembris, quo festum ejus translatum fuit ex præcepto synodi Zamoscianæ, tum ad 2 Novembris, quo expresse nominatur in quibusdam Fastis Ruthenorum catholicorum; quamvis supremus ei dies fuerit non 2 sed 12 Novembris. Quapropter ad præsentem diem distulimus ampliorem de eo notitiam, in *Memoriis* inferius proponendam, opportuniorem præstolantes occasionem, qua, Deo favente, posimus ipsammet Vitam, a Jacobo Susza, episcopo Chelmensi, latine exaratam, in lucem iterum dare

et debitis commentariis illustrare. — S. Parascaviæ, abbatissæ Polocensis, nomen inscriptum reperio in Anthologio Leopolitano, ad hunc diem, quo migravit ad Dominum. De ea fuse actum die 28 Octobris. — Floruit Nilus sæculo xvi, solitarie degens in Monte Atho; de quo vulgaria prorsus traduntur in Paterico Athonico, t. II, p. 123. — Quisnam fuerit et unde venerit iste Joannes, cognomento *Trichinas* aut *Eleemosynarius*, incertum; nobili tamen genere eum ortum esse et litteris excultum fuisse, conicere licet partim ex psalterio, quod una cum aliis rebus in ipsius sepulcro repertum est; partim ex inscriptione, tumulo superposita; ex qua præterea eruitur eum obiisse die tertia septembris, anno 1581. Porro degit Joannes Rostoviæ, ad instar mendici aut potius pro Christo fatui, sub dio cubans, ex eleemosynis victitans, in orando assiduus, jejuniorum, castitatis et humilitatis studiosus. Sepultus est in ecclesia S. Blasii, prope urbem. Cfr 1) Act. SS., t. I Maii, p. 63. 2) Muraviev, Vitæ SS. ad h. d. 3) Dict. hag. pag. 118, ed. 1862.

S. Parascavia
Polocensis.

Nilus Athoni-
tes.

Joannes Ros-
toviensis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Josaphat, in sacro baptismo Joannes, nobilibus parentibus, Gabriele et Marina, Vladimiriæ in Volynia natus est anno Domini 1584. Inde a pueritia piis moribus institutus adeo præmaturum ad religionem ostendit ingenium, ut vacaret assidue orationibus, aut depingendis formandisque sanctorum imaginibus; tamdiu interdum in sacris ædibus commorans ut absentiae suæ sollicitos redderet parentes. Quocirca tanquam exemplar virtutum cæteris etiam provectioris ætatis adolescentibus proponebatur. Quadam die cum puer admodum in ecclesia Christi cruci affixi imaginem studiosius intueretur, spectantibus parentibus, prorumpens ex ea imagine scintilla et ad pectus pueri delapsa, eum ad insignem futuræ sanctimonie gradum initiavit. Adultior, post aliquot annos in famulatu divitis mercatoris Vilmensis cum summa pietatis commendatione peractos, licet ab eodem in filium adoptatus fuerit, tamen sprexit omnes divitias; et, nullo duce, solius Dei instinctum secutus, monasticam regulam amplexus est anno 1604, ætatis vigesimo, in ordine S. Basilii, in æde scilicet S. Trinitatis Vilmensi; quam Unitis nuper attributam, sed desertam pene ac ruinæ proxi-

mam, reperit. Orationi et jejuniis deditissimus, humicubatione varioque poenitentiae genere corpus jugiter domabat, lumbos cingulo ferreo cinctus, aquæ potu per quinquennium contentus, a carnibus autem per totum vitæ decursum abstinens. Virgini Deiparæ sese totum devoverat; cui non solum aras dein erigere, festivitatesque solemniter obire curavit, sed et semetipsum exactissimum castitatis observatorem exhibuit. Mulierculam, ab hostibus subornatam ac seducere se conantem, fuste verberatam fugavit. Sacris initiatus, disciplinarum sacrarum lectioni et meditationi impensius indulgebat; erga pauperes summe misericordem sese exhibuit; in lucrandis vero peccatorum animabus, præsertim acatholicorum, tanto zelo, tantaque peritia excelluit, ut ab Unitis *flagellum schismaticorum*, ab aliis *raptor animarum* vulgo nuncuparetur. Nam quamvis nullius alterius linguæ quam vulgaris patriæ et slavonicæ gnarus esset, ita tamen cujusdam doctoris theologi privata instructione profecerat, ut nemo felicius sanctæ Unionis adversarios refelleret; unde pertinacissimos quosque parvo negotio Unioni adjungebat, argumentis ex Russorum

B. Josaphat,
archiep. Polocensis et martyr.

DIES XII
NOVEMBRIS.

Russorum libris liturgicis potissimum usus, quæ etiam in volumen redigi curavit; titulo *Defensionis Unionis*. Propterea ex non Unitis quidam, advertentes quantum auctoritatis sanctæ Unioni ab ejus æstimatione apud plebem accederet, in suas partes eum omnimode pertrahere conati sunt; at ille constanter omnes conatus adversariorum repulit. Monasterio præpositus, omnia officia solus interdum sustinuit. Quadam die, pane in elemosynas distributo, ita ut nil ad prandium superesset, precibus Deum exoravit, et mox copiosam annonam, ab ignoto peropportune submissam, obtinuit. Paulo post cum Josephus Velaminus Rutscius, deinceps Ecclesiæ Kioviensis metropolita ab anno 1613, animum ad Unionem Russorum cum sede Romana procurandam et disciplinam ordinis S. Basilii inter Unitos instaurandam adjecisset, socium se omnium laborum indefessum exhibuit. Monasterio Byteniensi ordinato, Zyroviciis vero templo et cœnobio a fundamentis exstructo, in locum Josephi creatus est archimandrita Vlnensis, ac brevi post coadjutor factus est Gedeonis Brolnicki, archiepiscopi Polocensis. Quo mortuo, Polocensem cathedram ascendere coactus est anno 1619, maximopere invitus. Tanta autem dignitate auctus, nihil de prioris vitæ austeritate remisit, sed majori Dei gloriæ procurandæ totus incubuit. Clerum sibi subditum synodis annuis reformavit; ecclesiarum jura et episcopalem jurisdictionem strenue tutatus est; imprimis autem unitatem fidei, pro qua vel sanguinem suum profundere erat paratissimus, in diocesi sua firmare ac propagare curavit eo successu, ut duorum annorum spatio vix aliquod præteritæ discordiæ vestigium remaneret. Triginta millia florenorum, a Non-Unitis sibi oblata, ut sineret ecclesiarum regimini sacerdotes non-unitos præfici, respuit indignabundus, animarum salute, non pecunia opus sibi

esse, inquit. Quem integerrimi zeli ardorem ægerrime ferentes unitatis ecclesiasticæ hostes, insidias struere ei non desistebant, instigante potissimum Meletio Smotricio, qui cum a Theophano, patriarcha Constantinopolitano, Polocensis archiepiscopus designatus esset anno 1620, Josaphati cathedram usurpare secum omnino statuerat. Quare non semel Josaphatus ad necem quæsitus est. Voti tandem sui compotes facti sunt. Beatus enim martyr, licet mature monitus Vitebsenses cives in suam cædem conspirasse, infracto tamen ad quævis pericula pro sancta Unione subeunda animo, Vitebscum venit cum parvo comitatu. Itaque summo mane diei dominicæ, quæ fuit duodecima Novembris, cum domum suam oppugnari, familiamque invadi intellexisset, ex interiori cubiculo, ubi preces fundebat, ad parricidas progressus, ab uno eorum securi in capite percussus, dein glande pyrobolo excussa transverberatus, gloriose occubuit die novembris duodecima, anno 1623. Corpus ejus nudatum, ludibriis expositum et per urbis compita tractum, demum e proximo monte in præterlabentem Dunam præcipitatum ac in profundiore fluminis alveo, appenso lapide, submersum, sexta die post clerus Polocensis in ecclesia cathedrali S. Sophiæ, quam collapsam pius antistes ingenti sumptu instauraverat, incredibili populi concursu honorificentissime sepeliendum curavit. Mox miraculis clarum, inter quæ non ultimum sane locum obtinet Meletii illius ad Ecclesiam catholicam reditus, Urbanus VIII beatorum martyrum agmini per solemne edictum adnumeravit anno 1642, indicta ad cultum ejus die duodecima novembris, novo stylo. Verum anno 1724 festivitatem ad diem Septembris decimam sextam fixit et sub præcepto celebrari in universa Unitorum Ecclesia statuit synodus Zamosciana, approbante pontifice Romano.

Cfr 1) *Cursus vitæ et certamen martyrii*, etc., auctore Jac. Susza, ep. Chelmensi. 2) *Relatio auditorum Rotæ*, in appendicibus ad libros Benedicti XIV de Canonizatione Sanctorum. 3) *Il diaspro prodigioso*, auctore Kulcinio, part. III. 4) *Specimen Eccl. Ruthen.* pag. 40 et seq. 5) *Proprium Poloniæ et Sueciæ*, pag. 101, Campoduni, 1856. 6) Kojalovicus, *Miscellanea sacra*, pag. 69 et seq. 7) *Saulus et Paulus Ruthenæ Unionis sive Meletius Smotricius*, auct. Susza. 8) Stebelski, *Chronolog.*, passim. 9) Kojalovicus, *Unio Lithuana ecclesiastica* (russice) t. II.

B. M. V. Zyrovicensis.

Quia de monasterio Zyrovicensi, quod imagine B. M. V. miraculosa inclaruit, sermo incidit in Vita beati Josaphati, non abs re fore existimo, si de icone hac thaumaturgica pauca hic subjungam; idque eo magis, quod ad diem 7 Maii, quo peculiariter colitur quotannis, nihil dictum fuerit. Zyrovicium itaque pagus est palatinatus Novgorodecensis, in magno Ducatu Lithuanicæ; in quo exstabat præter ædem, pro gentis more, venustam et grandem, monasterium quod regulam S. Basilii Magni professi, sedique et fidei Romanæ uniti, cœnobitæ incolebant inde a temporibus B. Josaphati. In templo etiamnum servatur imago jam dicta, lapidea, molis exiguæ, atque ut nonnulli putant, e jaspide griseo; in cujus ambitu sequens legitur inscripto ex liturgia S. Joannis Chrysostomi slavonicis litteris expressa: *Te, venerabiliorem præ Cherubim, et gloriosorem præ Seraphim, quæ sine labe Verbum Dei peperisti, veram Deiparam, magnificamus*. Hanc in vicina silva Zyrovicensi (a voce Zyr, Latinis pascua, nuncupata) invenere

pastores piro insistentem, absque fulcro et fulgentissima luce radiantem. Inventa est non sub annum 1566, ut minus accurate mandavit ad Gumpenbergum Albertus Kojalović, nec anno 1191, uti patenti et immani anachronismo tradidit Demetrius Debolski, protopresbyter, domo russus; sed intra annos 1470 et 1480, teste Kulcinio aliisque auctoribus ab eo citatis, qui de hoc argumento scripserunt ex professo. Unde illuc allata fuerit, penitus ignoratur; tradunt namque, ab angelis de cælo deportatam et in sylvis relictam. Illud pro certo habendum, quam plurimis miraculis coruscasse; quorum fama non Lithuaniam tantum, sed et Albam Russiam et Poloniam Lithuanis contiguam traxisse; præsertim ex quo illata fuit in templum, ab illustrissimo Alexandro Soltano, ordinis Hierosolymitani et Aurei velleris equite, locique domino, perbelle, ut dixi, exstructum. Jamvero venerationi et cultui B. Virginis augendo non parum consuluit beatus martyr Josaphat, et quam secum Zyrovicium adduxerat sacra Basilii familia, tot martyribus

martyribus ob cultum imaginum passis jure merito clara. Porro non in Lithuania tantum, sed et Romæ cultum obtinuit imago Zyrovicensis, vulgo *del Pascolo* dicta, ut fuse tradit Kulčinius, in opere inferius citando. Pulchre totius rei summam sequenti oratione expressit in Anno suo *Cælesti* ad 15 Augusti, Joannes Nadasi noster : *Sancta Maria Zyrovicensis, cujus festum in Lithuania hac die celebratur, quam in silva in arbore piro sine fulcro pendentem lux prodidit; quæ inde*

ablata, eodem sponte tua rediisti, postea igne omnia circumpasto, illæsa permansisti; quæ quibusdam hæresi, aliis gravi quopiam peccato infectis visa es veluti tenebroso quopiam velo obducta, cum tamen iisdem, dum post rite obita Pœnitentiæ et Eucharistiæ sacramenta te aspicerent, pulchra et amœna esses : dele, Domina, dele quidquid in me displicet oculis tuis, quidquid potest tenebras offundere oculis cordis mei. Unde discimus insuper peculiariter hanc imaginem cultam esse etiam 15 Augusti.

Cfr. 1) Kulčinius, II diaspro prodigioso, parte I et III. 2) Gumpenberg, Atlas Marianus, pag. 286. 3) Debolski, Dni Bogostuženia, tom. I, pag. 140.

DIES XIII
ET XIV
NOVEMBRIS.

DIES XIII.

Ex Ostromirano.

OBDORMITIO S. JOANNIS CHRYSOSTOMI, ARCHIEP. CONSTANTINOPOLITANI (*Omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. etc.*)

Ex variis.

SS. mart. Antonini, Nicephori et Germani (*Prol. Kal. cum Bas. Sirm.*). S. Manethæ, virg. et mart. (*Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Med.*). S. Abibi, episc. Necressensis et martyris, in Iberia (*Iber.*). [Damasceni, mon. (*Ath.*).]

† Zebenæ, mart. (*Max. Med.*). † MM. Milis, ep., Eboræ, papæ, et Seboæ seu Senoci, diac., in Perside (*Bas. Sirm. Med.*). † Hypatii, ep. Gangræ et mart. (*Sirm.*). † Thomæ Junioris, patriarchæ CPolitani (*Sirm.*). † Quintiani, ep. Seleuciæ (*Sirm.*). † Commemoratio omnium monachorum ordinis S. Basilii Magni (*Itg.*).

OBSERVANDA.

S. Joannes Chrysostomus.

S. Joannes Chrysostomus obiit 14 Septembris. Itaque non obitus ejus celebratur hodie, sed reditus ex exilio, et quidem tertius, ut fuse sequitur Morcellius in commentariis ad Kal. CPolitapum; in quo reapse signatur non *dormitio*, sed tantummodo: *memoria* sancti pontificis. In Prol. Rumiantsoviano distinctius : *Memoria exilii S. Joan. Chrysostomi*; ut in Menologio Basilii. Vitam ejus prolixè refert Prologus. — Manetha seu Manethon jungitur in Bas. cum S. Antonino et duobus aliis sociis ejus, æque ac cum S. Zebena. — Vide ad x hujus quæ dicta sunt de S. Milo, ep., ejusque duobus sociis. Addo encomium quod legitur in Menol. Basilii, licet breve sit, tamen pluribus scaterè mendis; nec omnino cohærere cum prolixiori elogio Menæorum. Est autem præsens dies, juxta Acta Syriaca, martyrii ejus anniversarius; ad quorum fidem emendanda sunt Acta Græca æque ac Slavonica. Menologium Bas. corrupte legit *Eboram* pro Abrosimo, et *Seboam* pro

Sina. Nomen autem *Papæ*, non proprium est, sed appellativum, ut, juxta hodiernum Græcorum morem, sensus sit : *Eboræ, papæ* seu *presbyteri*. — Inter varios dies quibus in Fastis Ibericis adscriptus est S. Abibus, ep. Necressensis et martyr, sæculo quinto passus, hodiernus ideo præplacet, quod morti ejus, quæ, teste Muravievio, contigit 12 Novembris, quam proximus sit, imo forsani ipsiusmet martyrii anniversarius; nam quod die 12 Nov. certasse dicitur a Muravievio, id parum movet, quum nusquam consignatum sit in Fastis; ad diem vero 15 Novembris S. Abibus expresse commemoratur post S. Joannem Chrysostomum in Synaxario Iberorum recentiore, quod citat Brosset Junior, in Prolegomenis ad *Chronicon Ibericum*, pag. xxviii; et in alio Synaxario quod citatur ibidem rursus pag. xiii, ad 15 Novembris; quo forsani translatus fuit ob festum S. Joannis Chrysostomi. Quidquid sit, ab hodiernis Iberis coli dicitur ad 29 Novembris, quo idcirco de eo agetur fusius.

S. Abibus Necressenus.

S. Manetha.

S. Mitis et socii.

DIES XIV.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

PASSIO S. APOSTOLI PHILIPPI (*Omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. etc.*).

Piorum imperatorum Justiniani et Theodoræ (*Rum. Menol. Prol. Kal. cum CP. Med.*). S. Hypatii, ep. Gangræ et mart. (*Hor. cum Bas. Med. Sirl.*). [Gregorii Palamæ, archiep. Thessalonicensis (*Menol. Msq. Kal. Ath.*).] Constantini Novi (*Ath.*). Philippi Irapiensis (*Hag.*).

† Fantini Junioris, abb. in Calabria (*Sirm. Med.*). † Thomæ, patr. CP. (*Med.*).

OBSERVANDA.

S. Philippus apostolus.

Sancti, gloriosi et inclytissimi apostoli Philippi, unius ex primo ordine duodecim commemoratio solemnī phrasi fit idque in solis Menæis Græcorum excusis; similiter in Menolog. Basilii: *Commemoratio S. apostoli Philippi, unius ex xii apostolis; memoria* quoque notatur in Mst.; at in Rum. præscribitur *passio*, ut in Ostr.; marmor vero Neapol. habet genericam notam *Natalis*. Prolixa leguntur encomia sancti apostoli tam in Prologo quam in Menologio Mosquensi. Commemoratur præterea 30 Junii simul cum reliquo apostolorum choro. In officio diei legitur canon, auctore Theophane. Die proxime sequenti incipit Jejunium Nativitatis Christi, Philippicum idcirco nuncupatum. — Ju-

stinianus I, quem cod. Rum. perperam Justinum vocat, fundator aut potius instaurator erat templi Sophiani et aliarum plurium, obiitque anno 565 die 14 novembris; Theodora vero, anno 548. Cæterum nec prima vice occurrit in Fastis, nec in solo Rumiantsoviano: nam, quod mireris, in Calendario CPolitano Morcellii adsociatur S. Apostolo Philippo his verbis : *Memoria S. Apostoli Philippi et Justiniani ac Theodoræ, imperatorum*. De utriusque virtute et cultu legantur quæ disseruit Morcellius, tom. I, pag. 226, et quæ a me adnotata sunt ad diem 2 Augusti. — In plerisque Synaxariis refertur S. Hypatius, certaminibus pro cultu imaginum susceptis clarus, ad 31 Martii; et iterum redit hodie,

Justinianus et Theodora.

S. Hypatius Gangrensis.

DIES XV
NOVEMBRIS.
Gregorius Palama.

hodie, die proxime sequenti ac tandem xvi. — Quum in Tabulis Græco-Moscis figuratis ad hunc diem invenisset *Gregorium, episcopum*, indigenam esse putavit Papebrochius, sibi omnino ignotum, cujus loco ideirco substituit B. Josaphatum, arch. Polocensem et martyrem. Non indigenam, sed Græcum hominem esse statuit Kulčinius, ingenue addens eum in libris suis non reperiri. Tandem *Gregorium*, episcopum Constantiæ, in Cypro, intelligendum esse pronuntiavit Assemanus, ea potissimum ductus ratione quod in Fastis Græco-Moscis Gregorii omnes episcopi, præter hunc descripti cernuntur. Kal., t. V, pag. 355. Verum non Constantiæ episcopus cernitur ibi, nec indigena aliquis, sed famosus hæresis et schismatis fautor *Gregorius Palama*, archiep. Thessalonicensis, quem Fasti Græcorum et Russorum recentiores (pro nefas!) inter sanctos suos non infimæ notæ recensent; siquidem præter hanc diem celebrant quoque dominica secunda quadragesimæ, et insuper die 3 Augusti, ut observatum est a me eo die. Hominem nempe, ut fert condemnationis tomus, apud Allatium editus (De Consens., l. II, cap. xii, pag. 845), *execrabilem*, non tantum sacerdotio spoliatum et perpetuæ depositioni subiectum, sed et igne ferroque dignum; *Palamam* denique, *improbitalis auctorem perditissimum, Palamam, cujus vel sola recordatione animus simul et mens expianda est*, talem hominem, dolens dico, populares mei, Græcis ducibus, cultu ecclesiastico, condecorant ignorantia an malæ fidei culpandi. Ut

vera esse probentur, quæ de magistris eorum Græcis pronuntiaverat Gennadius, patriarcha: viros scilicet quàmvis flagitiosissimos, si solum adversus Latinos dixerint, inter sanctissimos ab eis collocari, laudibus extolli, festis solemnibus celebrari. Horum e numero fuit sane *Palama*, qui multa adversus fidem catholicam scripsit; jampridem a Bessarione, cardinali, confutatus in *Apologia* adversus *Gregorium Palamam* pro J. Veccæ, patr. CPolitani, libro adversus responsiones Græcorum de processione Spiritus Sancti; cujus exemplar exstat ms. in cod. Vatic., signato 1428, versio vero latina in cod. 3526, teste auctore anonymo Commentarii *De vita et rebus gestis Bessarionis, card. Nicæni*. Romæ 1777. — *Passio sancti Constantini, neomartyris*, narratur ad hanc diem in Paterico Montis Atho, tom. II, pag. 220, præeunte libro cui inscribitur Νέον λειπρονάρτιον. Vere novus est inter martyres Athonicos hic *Constantinus*, natione Græcus, siquidem anno 1500 in Rhodensi civitate a Turcis strangulatus fuerit, postquam aliquandiu in monasterio Iberorum sese ad cruentum piaculum, ritu solito parasset. E numero scilicet erat eorum qui præteritæ apostasiæ scelus morte voluntaria expiandum esse censuerunt. — In Menæis Mediol. et Sirm. mss. exstat breve *S. Fantini* seu *Phantini* encomium, in quo sancte et in bona senectute obiisse perhibetur Thessalonica, postquam sexaginta annorum spatio a Saracenis in terra natali fuerat assidue vexatus.

Constantinus Novus.

S. Fantinus

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Philippus Irapicus.

In monasterio Irapico quotannis recolitur memoria *Philippi*, qui illud ad Andogam fluvium, inter magnum et parvum Irapum mediam, fundaverat anno 1517; unde Irapici cognomen ei adhæsit. Erat alumnus *Cornelii Comelsensis*, cujus magisterio per annos quindecim usus est; tum vero, annuente magistro, in fines Belozerenenses secessit, ibique in loco

quem supra significavi cellam posuit; quam ædicula de nomine SS. Trinitatis auxit, domino loci res ad sacros usus necessarias supeditante. Tandem, quum annos 21 in hac solitudine peregisset, e vivis decessit anno 1538, cultu ecclesiastico a monachis Irapicensibus honoratus.

Cfr 1) Dict. hag., pag. 254, ed. 1862. 2) Muraviev, ad hunc diem.

DIES XV.

Ex Ostromirano.

PASSIO SS. CONFESSORUM GURIE, SAMONÆ ET ABIBI (*Ita omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. Mg. Sirm. Med. Sirl.*).

Ex variis.

S. Jacobi, apostoli, fratris *S. Joannis*, evangelistæ (*Ass. Rum. Siš. Capp. cum Bas. Neap. Sirl.*). *S. Demetrii*, mart. Amaseni (*Prol. Kal. cum Bas. Med. Mg. Cyth.*). SS. MM. *Elpidii*, *Marcelli* et *Eustochii* (*Prol. Kal. cum Sirm. Med. Mg.*). *S. Abibi*, ep. Necressensis et mart. (*Iber.*). *Philippi*, heg. Rabangensis (*Hag.*).

† *Thomæ Junioris*, patr. CP. (*Mg. Cyth.*). † *Baruch*. (*Sirl. Mg.*). † *Quintiniani*, ep. Seleuciæ (*Mg. Cyth.*). † *Hypatii*, ep. Gangrensis (*Mg. Cyth.*). † *Justiniani* et *Theodoræ*, imperatorum (*Sirm. Med. Mg. Cyth.*).

OBSERVANDA.

SS. Gurias, Samonas et Abibus.

De *S. Guria* et sociis hæc habentur in Horol. Počajovensi: *Gurias et Samonas erant tempore Diocletiani, anno 282; Abibus vero sub Licinio, anno 512*. Non sub Diocletiano, nec anno 282, sed sub Maximiano, imperatore, a præfecto Musonio passi sunt duo priores circa annum 506; *Abibus* vero seu *Habibus*, diaconus, anno 522 a *Lisano*, præfecto. De martyrii epocha fuse disserit *Assemanus*, Bibl. Orient., t. I, p. 529; ubi præterea referuntur duo encomia *Jacobi*, ep. Sarugensis, de SS. *Guria* et *Samona* alterum, alterum de *S. Abibo*. In officio diei habetur canon conscriptus a *S. Theophane*. *Confessorum* cognomento distincti fuisse dicuntur, quod contractuum (ὁμοσυνταγμα) fidei servandæ invigilare crediti sint. — *S. Jacobum*, filium *Zebedæi*, fratrem *S. Joannis*,

evangelistæ, diserte nominant hoc die codd. *Ass.* et *Rum.*, sæculi xiii, consentientibus *Menolog. Basilii* et *Kalend. Neapolitano*. Eundem recentes *Fasti Græcorum* et *Slavorum* celebrant 30 Aprilis, quo *Menol. Basilii* agit de *S. Jacobo*, fratre *Domini*; hodie autem tacent. Unde liquet *S. Jacobum Zebedæi* bis in anno fuisse olim celebratum tam apud Græcos quam apud Russos; nam in eodem cod. *Rum.* ad 30 Aprilis notatur *passio sancti et gloriosi Jacobi, filii Zebedæi*, uti in hodierna lectione *Menolog. Basilii* et *Sirmundi* signatur *Cædes* ejusdem. — *S. Abibum*, ep. Necressensem, ad hunc diem refert *Kalend. Iberorum* recentioris ævi, sane ob sanctum martyrem cognominem. De eo agitur die 29 Novembris.

S. Abibus Necressensis.

S. Jacobus Zebedæi.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

DIES XVI
ET XVII
NOVEMBRIS.Philippus Ra-
bangensis.

Philippus, monasterii Rabangensis fundator, quem hoc die coli quibusdam in locis testatur Muraviev, parum innotuit. Illud solum constat, eum floruisse sæculo decimo quinto, quippe qui anno 1448 dictum monasterium cum ecclesia Transfigurationis fundaverit ad confluentem Suchonæ et Rabangæ, 32 chilio-

metris ab urbe Vologda; præterea supremum diem obiisse 15 novembris, ut legere est in synodico monasterii, ab anno 1764 vacui. An cultu ecclesiastico donatus sit, saltem in loco quo degit, tacet auctor Diction. hag., quem confer, ad pag. 238, ed. 1862.

B. M. Miseran-
tis festum.

Duæ imagines B. M. *Miserantis*, græce Ἐλεούσης, in peculiari veneratione sunt apud Græcos. Harum altera, Κυκλιότισσα cognominata, a monte in insula Cypri, quam a S. Luca evangelista dicunt pictam, atque miraculis claram, postquam diu asservata fuisset Constantino- poli, inde ab Alexio Comneno, imperatore, in Cyprum insulam remissa est et in ecclesia B. Mariæ Virginis, in monte Cyceo, recon- dita. Exstat de hac veneranda icone volumen græce scriptum; cujus quartam editionem, ab

Cfr Gloria B. M. V., part. II, pag. 225 et seq.

B. M. Cupiat-
ensis festum.

Cupiatîc vicus est palatinatus Minscensis, in districtu Pinscensi ad Jasoldam fluvium situs. Hic anno 1180 apparuisse fertur crux cum imagine B. M. V. in arbore pendens et luce radians; quam cum loci incolæ semel et bis

Ephræmo, patriarcha Hierosolymitano, emen- datam curavit, archiepiscopus Sinai Constan- tius. Narrantur ibi aliqua parum credibilia: nempe dimidiam imaginis partem velo obdu- ctam esse, ita ut nemini fas sit inspicere ado- randam Christi ejusque Matris faciem; quas qui, reducto velo, revelare ausi fuerint, teme- ritatis suæ graves tulisse poenas, reique expe- rimentum fecisse patriarcham Alexandrinum, nomine Gerasimum, anno 1699.

in eodem loco reperissent unde fuerat ablata, impensius colere cœperunt, ecclesia ibidem excitata. Eamdem, jam miraculis celebrem, Kioviam asportarunt Russi sæculo XVII; ubi hodieum in ecclesia S. Sophiæ adservatur.

DIES XVI.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

PASSIO S. APOSTOLI ET EVANGELISTÆ MATTHÆI (*Omnes*).

S. Hypatii, episc. et thaumaturgi (*Rum. Eph.*). S. Barlaami, mart. (*Rum. Eph. cum Bas. Hier. GP. Nan. Med. Sirl. Mg. Cyth. Sib.*). S. Fulviani, principis (*Kal. cum Mg. Cyth.*).

† Quintiliani, ep. Seleuci (*Sirl.*). † MM. Elpidii, Eustochii et Marcelli (*Med. Sirl.*).

OBSERVANDA.

S. Matthæus
apostolus.

Solemne S. Matthæi, apostoli, festum agunt hoc die Græci et qui eos sequuntur Slavi; Latini vero 21 Septembris. Solum nomen sancti et glorio- si apostoli notatur in Mst; at codd. Ostr. et Rum. præferunt notam passionis. In Menæis texti- tur prolixum synaxarium de sancto, quod ex apocryphis depromptum esse testatur Assemanus Kal., t. V, pag. 357. — Ex dicto synaxario discimus Fulvianum, regulum quemdam Æthio- piæ, ex pagano et persecutore sancti apostoli primo christianum factum esse, dein episcopum et evangelii præconem. — S. Hypatius, episco- pus, nominatur hodie in Rum. simul cum S. Matthæo et Barlaamo, at sine alio additamento; imo in *Eupatium* leviter immutatus. Verum epi- scopum Gangrensem intelligendum esse apparet

ex Menologio Basilii, imperatoris, aliisque Kalen- dariis, ad 14 hujus mensis relatis. — S. Barlaa- mum, martyrem, referunt hodierni Fasti Mo- squenses ad 19 Novembris; verum ad præsentem diem inscriptus legitur in Prologis ævi remotio- ris, cujusmodi est Rumiantsoviaus; item in Fastis antiquis Græcis, melioris notæ, quale sunt Bas., Hier., Callipolitanum., Nan. In editione Me- næorum veteri, et apud Margunium et Siberum, qui inde sua depromere solent, commemoratur utroque die; in recentiore vero tantummodo ad 19 Novembris: quo serius translatus esse videtur ob festum Matthæi apostoli. Apud Siberum sequens additur de sancto martyre distichon:

*Perfert rogi flammæ ovans hic Barlaam,
Æternitatis humidum rorem intuens.*

S. Barlaam,
martyr.

DIES XVII.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

MEMORIA S. GREGORII, THAUMATURGI (*Omnes*).

S. Lazari, pictoris (*Prol. Kal. cum Med. Sirm. Mg. Sirl. Cyth.*). Niconis, discipuli Sergii Radonežensis (*Men. Prol. Kal.*). S. Barlaam, mon. et erem. (*Prol.*). S. Michaelis Gobronis, mart. (*Iber.*). [Gennadii mon. Vatopedici (*Ath.*).]

† Joannis Dermocaitæ in Olympo (*Sirm.*). † Zachariæ Scythotomi et Joannis (*Mg. Cyth.*). † Longini (*Mg. Cyth.*). † Gennadii, patr. CP. (*Mg. Cyth.*). † Maximi, patr. CP. (*Mg. Cyth.*). † Justini, erem. (*Mg. Cyth.*).

OBSERVANDA.

S. Gregorius
Thaumatur-
gus.

Abundat sanctis, nomine Gregorii insignitis, mensis November. Hodiernus Gregorius, episc. Neocæsareæ, absolute *thaumaturgus* nuncupari solet apud Græcos. In marmore Neap. habetur: *Depositiō Gregorii thaumaturgi*; in Vaticano secundo brevius: *Gregorius thaumaturgus*. Cujus loco Possevinus obtrudit *martyrem* Gregorium. *Octobris Tomus XI.*

Canon officii liturgici auctorem habet Theopha- nem, *Vita S. Gregorium Nyssenum*, operum t. II, pag. 966, ed. Paris. — S. Lazarus, pictor et con- fessor CPoli, a Baronio in martyrologium roma- num relatus est 23 Februarii; nescitur quam ob causam; nam hodie colitur a Græcis simul et Slavis, et hoc eodem die refertur in Catalogo generali

S. Lazarus
pictor.

DIES XVIII
NOVEMBRIS.

SS. Michael
Gobron et soc.
200.

generali Ferrarii. Ad hæc, confundit eminent. Cardinalis Lazarum hunc cum celeberrimo homonymo, fratre S. Magdalene, cujus memoriam peragunt Græci 17 Octobris. — Iberorum Ecclesia recolat hoc eodem die memoriam S. Michaelis Gobronis, principis, et sociorum ejus ducentorum, qui martyrium subierunt eodem tempore quo S. Abo, in opere hoc laudatus ad sextam Januarii. Nimirum sæculo octavo, quum tota pene Karthlia et Kachetia Abdul-Cassimo, cognomine Surdo, qui eas invaserat vastaveratque, esset jam subjecta, in castro Kvelitz-Tskinensi invictus repugnabat ducentorum militum manipulus, Michaele Gobrone duce, locique istius domino. Quem, quia aperta vi et armis non valeret, dolo superare statuit Cassimus; missoque nuntio, cum pace veniam amicitiamque, si castro cederent, promisit, addito etiam fidei sacramento. Verum, simulac illi, dira alioquin fame pressi, arma deposuerunt, Christo renuntiare atque ad Mahometi placita accedere a perjuro tyranno jubentur, morte crudelissima secus peri-

turi. Cumque impium mandatum fortiter, ut germanos Christi milites decebat, sprevisset omnes, vario tormentorum genere continuo cruciati occubuerunt centum et triginta tres, cæterorum supplicio in aliud tempus dilato. Tandem hi quoque immaniter trucidati sunt, et quidem sub oculis Michaelis ducis, cujus supplicium consulto dilatum erat, si forte sociorum tormentis permotus Christum vellet negare. Ast quum eorum exemplo in fide magis confirmatus esset, capite plexus, commilitonibus suis consors evasit gloriosi certaminis, Ardanaso rege, qui eorum memoriam solemniter festivitatem quotannis recolendam statuit ad 17 Novembris. Ita fere Muraviev in Vitis ad hunc diem, tacito tamen fonte, unde sua hauserit. — Gennadius, monasterii Vatopedii œconomus, commemoratur hoc die, teste Patrico Montis Atho, tom. II, pag. 376, cætera omnino ignota: nam miraculum olei multiplicati, quod ibi narratur, nequaquam ejus meritis tribuendum est, siquidem pari jure vindicari posset monasterii hegumeno.

Gennadius,
mon. Vatiopedii.

DIES XVIII.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

PASSIO S. PLATONIS, MART. (*Omnes cum Bas. CP. Hier. GP. Sirm. Med. Sirl. Mg. Cyth.*).
SS. MM. Romani et Barulæ, infantis (*Zogr. Rum. Men. Og. Pp. Kal. cum Bas. Hier. GP. CP. Mg. Sirl.*). SS. MM. Zacchæi, diaconi Gaddarensis et Alphæi (*Kal. Prol. cum Mg. Sirm. Med. Sirl. Cyth.*).
† Calvi, ep. (*Neap.*). † Romani, diaconi et mart. Palæstini (*Sirm. Sirl. Mg.*).

OBSERVANDA.

SS. Plato et Romanus.

S. Plato, Ancyrae, anno 506 martyrio coronatus, frater erat Antiochi, qui relatus est 16 Julii. In officio diei vocatur megalomartyr et habet canonem, a S. Theophane hymnographo conscriptum. Mstisl. ad amussim convenit cum Ostromirano. Post S. Romanum in Rum. additur: *et infantis qui erat cum eo*; uti in Menologio Basilii: *Certamen S. Romani et socii infantis*. Barulus, qui additur in Men. et apud Versinskium, non filius erat Romani, diaconi, sed juvenis christianus, ejus martyrii testis oculatus, postea vero martyr et ipse. In Tern., Hor. aliisque quam plurimis juncti prodeunt SS. Romanus et Plato, non quod simul passi sint, sed quia eorum martyrium vel corporum translatio incidit in eundem diem. Qui post S. Calvum propositus est ex Sirmundo Romanus, diversus est a priore: erat enim ex Palæstina oriundus, Antiochiæ sub Diocletiano lauream adeptus; ille vero ibidem, sed sub Galerio, imperatore, ab Asclepiade præfecto passus. Duos Romanos martyres coli a Græcis et Slavis, alterum hodie, alterum postridie testantur ipsorum

Fasti. Græcis adstipulatur Baronius, refragantibus aliis, quorum lites dirimere non est hujus loci. Legatur Assemanus in Kalendaris ad hunc diem, ubi rationes in utramque partem expendit; legatur etiam Evodius Assem. in Act. Orient., t. II, pag. 175, ubi protulit Acta Zacchæi, Alphæi et Romani Syriaca. Quæ mei instituti magis propria sunt, proferam: discimus nempe ex Actis Syriacis, Romanum, diaconum Cæsaraensem eadem die 17 Novembris passum esse, qua Zacchæus et Alphæus coronam promeruerunt; et tamen in Græcis Fastis Slavicisque ad eam diem de omnibus tribus altum servatur silentium; sed vulgo proponuntur hoc die 18; Latini vero duos priores colunt 17 Novembris; Romanum die sequenti. In Menæis Græcorum excusis adest hodie uterque Romanus; quorum alterum, Fasti Slavici referunt die 19. Præterea, teste Assemano, eisdem conjungunt Michæam quemdam, quem Theodotam vocat Florentinus, undenam desumptos prorsus incertum. Michæam primus omnium invexisse videtur Sirletus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Nicon, hegum.
Radonezensis.

Nicon, Sergii Radonezensis alumnus et in hegumenatu successor, natus est in urbe Juriæ, quam ad maturam usque ætatem incoluit. Tunc autem, accepta benedictione Sergii, in monasterium Vysocense Serpuchoviam abiit, habitum monachalem ab Athanasio hegumeno suscepturus. Sacerdotio initiatus, ad Sergium rediit, cui ob insignem suam pietatem erat admodum dilectus, quin et in successorem ab eodem mature designatus. Hegumeni munus dum obiret, ecce impetum in Moscoviam faciunt Tartarorum immanium turbæ, duce Edigeo; quas ut effugeret, mona-

sterium reliquit Nicon, non nisi post discesum Edigei illuc reversurus. Redux fratres undique collegit, cœnobiumque a Tartaris vastatum ac pene dirutum instauravit et ecclesia, SS. Trinitati dicata, auxit. Tandem ad provectam senectutem progressus, cum annos triginta septem summa omnium approbatione fratribus præfuisset, obiit anno 1427, die 17 novembris, et in ecclesia monasterii, juxta magistrum suum Sergium, sepulturam accepit. Habet officium, cujus canonem conscripsit Pachomius Logotheta.

Cfr 1) Menæa et Menol. Verſ. ad h. d. 2) Diet. hag., pag. 215. 3) Kulčinius, Specim., pag. 59.

DIES XIX.

DIES XIX.

Ostromira-
num.
Ex variis,

V
ACAT.

S. Abdiae, prophetæ (*Mst. Tern. Rum. Menol. Prol. etc. cum Bas. Nan. Hier. GP. Pg. Vind. Msq. Sirm. Mg. Med. Sirl.*). S. Azæ, mart. (*Prol. Menol. Kal. cum. Bas. Med. Sirm. Mg. Sirl.*). S. Heliodori, mart. (*Prol. Menol. Kal. cum Mg. Sirl.*). S. Romani mart. (*Prol. Menol. Kal.*). SS. Barlaami et Josaphati, regis Indiae (*Men. Prol. Hor. Prem. Kal.*). S. Barlaami, mart. (*Chil. Leop. Pp. Hor. Kal. cum GP. Sirm. Mg.*). S. Barlaami, heg. cryptensis Kioviæ (*Pat. Men.*). S. Gregorii Decapolitæ (*Zogr.*). S. Hilarionis Iberi, eremitæ (*Iber.*).

† Natale S. Philothei (*Neap.*). † Dasii, mr. et soc. (*Nan. Hier. Msq.*). † MM. Neophyti et soc. (*Flor.*). † Centum et quinquaginta militum, mart. (*Mg.*). † Duodecim militum, mart. (*Mg.*). † Agapii, mart. (*Mg. Sirm. Med.*). † Anthimi, Thallelæi, Christophori, Euphemiae et liberorum et Pancharii (*Sirl. Mg. Sirm. Med.*). † Encænia SS. Deiparæ Diaconissæ (*Sirm.*). † Commemoratio SS. apost. Petri et Pauli, Stephani et Jacobi, fratris Domini, in æde SS. Deiparæ Diaconissæ (*Med. Sirm.*). † Theodori Studitæ (*Itg.*).

OBSERVANDA.

S. Abdias.

S. Romanus.

SS. Barlaam
et Josaphat.

S. Barlaam
Kiovo-crypten-
sis.

S. Barlaam,
martyr.

SS. Anthimus
et soc.

S. Agapius.

Hilarion mon.
Iberus.

In recentioribus Fastis primo loco proponitur S. Abdias qui recurrit postridie; in Callipolitano audit *Audius*. — Romanus, martyr, diversus est a Romano, diei præteritæ, etiamsi ambo tormenta passi sint sub Maximiano, imperatore. — SS. Barlaam et Josaphati Vitam rebus ad stuporem mirabilibus refertam græce edidit Boissonade in *Anecdosis Græcis*, tom. IV, pag. 1-165. In plerisque codd. vocatur Joasaph, de quo solo agit hodie Prologus. — S. Barlaam, hegumeni Kiovo-cryptensis, Vitam ex Nestoris chronico breviter perstrictam habes in *Memoriis Slavicis*, inferius proponendis. — Post Barlaamum, martyrem Cæsareæ, legitur sequens nota in Typico Chilandariensi: *Incipit legi Vita S. Gregorii Acragantini* (lege Agrigentini); unde liquet quanto in honore erat sanctus antistes apud monachos Chilandarienses et totius Montis Atho. — Pancharius, socius S. Anthimi, in Sirmundiano Synaxario deest; apud Sirletum barbare vocatur Zenchrius. — Vulgo referri solet Agapius, martyr in Palæstina, ad 21 Maii una cum SS. Timotheo, ep. Gazæ, et Thecla; perinde ac si eodem quo illi die occubuerit. Rectius proponitur hoc die in Sirm. et Med., licet nec sic omnem assequamur veritatem, quum S. Agapius Cæsareæ feris oblatas 20 Novembris, non nisi postridie seu 21 Novembris in mare datus fuerit præceps, ut probavit Assemanus, *Act. Orient.*, t. II, pag. 183. — Hilarionem, Iberum, commemorat hodie Bessarion, Iberiæ exarcha, in Vitis SS. Iberorum, unde sequentia accipe. Kachetia patria fuit Hilarioni, opulentibus piisque parentibus prognato; a quibus antequam nasceretur, Deo dicatus fuerat; juvenis vero in monasterium abductus est, quod ipsimet erexerant, atque ita voto factum satis. Ille vero, quum solitudinem amaret, in eremum Garedjensem inde secessit, cujus incolæ non communi vita utebantur, sed debebant solitarii in speluncis

aut eremis, solis rebus ad victum necessariis contenti, eisque parcissime utentes. Ubi postquam decennium exegisset, sacerdotio auctus est; quin et ad episcopatum expetitus, sed frustra. Non modo enim oblatam sibi dignitatem recusavit, sed, alio hegumeno fratribus constituto, in Palæstinam perrexit; tum, perlustratis locis sacris, in spelunca quadam annos latuit decem et septem, donec ab angelo monitus, in patriam rediit, ut patris et fratris sui extrema solaretur, matri autem sororique monasticum velum conferret. Antrum, in quo S. David Garedjiensis olim certaverat, Deo initiandum curavit; cumque rursus ad episcopatum quæreretur, patriæ sociisque valedicto, CPolim profectus est, comitibus duobus discipulis. Inde Olympum veniens, S. Joannicii, anachoretæ, nomine clarum, in quodam oratorio, non procul a monasterio Olympiaco, sedit annos quinque; quibus peractis, CPolim repetiit, Romamque biennium incoluit, ac tandem sedem suam fixit Thessalonica; ubi, præfecti filia solo crucis signo sanitati restituta, aliisque miraculis patratis, post tres annos, obdormivit in Domino die 13 novembris, imperante Basilio Macedone. Cujus jussu demortui corpus Thessalonica CPolim mox translatus, in monasterio Sosthenis, in æde SS. apostolorum, solemniter conditum fuit a S. Ignatio, patriarcha, die 10 novembris. Colitur tamen non die 15 quo obiit, nec 10 quo CPolim translatus est, sed 19 Novembris; modo decimalis numerus errore positus non sit apud Muravievium pro 19. Hæc ita summam ex Bessarione, qui Hilarionis gesta satis fuso stylo exaravit: eadem prolixè narrantur a Muravievio; a quo illud etiam docemur, Bosphoricum sinum, ubi maxime angustiat utrinque, Græcorum idiomate (mirare viri eruditionem) vocari, non *Stenum*, ut hactenus traditum est, sed *Sostenum* (*Decembr.*, pag. 183).

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Barlaam, heg.
Kiovo-crypten-
sis.

Primus omnium hegumenus monasterii Cryptensis, a SS. Antonio et Theodosio fundati, erat Barlaam, filius magnatis nobilissimi, Joannis nomine, qui magna apud Iztaslau, principem Kioviæ, pollebat auctoritate. Dum adhuc juvenis esset Basilius (sic enim a sacro fonte vocabatur), ex frequenti commercio cum monachis Cryptensibus, tanta cum eis vivendi cupiditas eum incescit, ut vestem monachalem a B. Antonio flagitarit. Illic quamvis diu restitisset, tum quia uxoratus erat Basilius, tum ob timorem parentis, eum tamen, quod tam enixe rogabat, alumnis suis, numero paucissimis, adjunxit. Re comperta, domum reduxit

Basilius iratus pater, utque ab instituto monastico eum plane averteret, diu varieque vexavit, at frustra: tantam enim animi constantiam exeruit filius, ut parentis consensum demum obtinuerit, uxorem vero ad castitatis votum eliciendum adduxerit. Itaque ad monasterium redit multo gaudio Barlaam; qui et ob eximias virtutes fratribus præfectus fuit ab Antonio, in solitudinem profecturo. Crescente numero sociorum, ecclesiam ligneam cryptis superstruxit novus hegumenus, adjuncto monasterio; quod idcirco Cryptense dictum est. Anno 1062, a magno duce Iztaslao monasterio S. Demetrii præpositus, ac paulo post

DIES XX,
XXI
ET XXII
NOVEMBRIS.

post Jerosolymam primum et dein Constanti-
nopolim profectus, rebusque sacro usui neces-
sariis ibidem magno sumptu comparatis, dum
Kiovia[m] repeteret, prope Vladimiri[m], Voly-
niæ urbem, morbo correptus, in monasterio,

Montesanto dicto, animam suam Creatori
reddidit die 19 novembris. Sacrae ejus exuviæ
Kiovia[m], quemadmodum commendaverat ipse,
a sociis itineris delatæ, in cryptis Antonii tu-
mulatæ sunt.

(Cfr 1) Menæa ex Paterico et Menol. Verš. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 49. 3) Kulčinius, Specim., pag. 57. 4) Macarius, Hist. Eccl. Russ., II, pag. 41.

DIES XX.

Ex Ostromi-
rano.

MEMORIA SS. MAXIMINI ET GENNADII (*Assem. cum CP. Hier. Pg. Flor. Sirm. Med.*). ET S. GREGORII (DECAPOLITÆ), NOVI THAUMATURGI (*Mst. Assem. Rum. Tern. Og. Eph. Men. Prol. Hor. Kal. Val. cum Bas. GP. Sirm. Med. Pg. Mg. Sirl.*)

Ex variis.

S. Procli, patr. CPolitani (*Assem. Rum. Chil. Og. Menol. Prol. Hor. Kal. cum Neap. Hier. Nan. Vind. Pg. Med. Sirm. Mg.*). S. Anatolii, patr. CP. (*Assem. cum Hier. Sirm. Nan. Med.*). S. Dasii, ep et mart. (*Prol. Kal. cum Bas. Neap. Sirm. Pg.*). SS. MM. Eustathii, Thespesii et Anatolii (*Menol. Prol. Kal. cum Sirm. Med. Mg. Sirl.*). SS. MM. Nersetis, ep., Josephi, ejus discipuli, Joannis, Saverii, Isaaci et Hypatii, episcoporum, Azoti, Sasonii, Theclæ, Annæ et aliorum (*Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Med. Sirl. Mg.*). S. Barlaam, mart. (*Ostrog.*).

† Thomæ, mart. (*Sirm.*). † Papiæ (*Sirm.*). † Abdiæ, prophetæ (*Goth. Msq.*). † Maximi, mart. et soc. (*Flor.*). † Theoctisti, eunuchi et mart., et Theodoræ Augustæ (*Med. Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Maximinus
patr. CP.

Gregorius, diaconus, oscitanter scripsit: *Mai-
mini* pro Maximini, qui et Maximus, at rectius
Maximianus. Patriarcha fuit CPolitani æque ac
Gennadius, Anatolius et Proclus, ut testantur
Fasti supra citati, et plenissime refert cod. Assem.
Glagoliticus his verbis: « SS. PP. nostrorum qui
fuerunt archiepiscopi regiæ urbis, Maximiani,
Procli, Anatolii et Gennadii. » In hodiernis Fastis
remansit solus Proclus, de quo cfr Act. SS., Oct.,
tom. X, p. 637. Gennadii festum celebratur 12 Aprilis;
Procli die ultimo Augusti; Anatolii ad 5 Julii.
Synaxarium Sirmundi addit eorum *solemnitatem
actam fuisse CPoli ad S. Mocium*; de qua æde
plura scripsit Cangius, CPol. Christianæ, lib. IV,
p. 129. Unde colligere licet præsentem diem esse
translationis eorum anniversarium, præsertim
quum singuli proprias dies seorsim habeant.
Observatu non indignum est, S. Proclum consi-
gnari hoc die etiam in marmore Neap., ubi jun-
gitur cum S. Dasio. — S. Maximum, mart., quem
refert cod. Florentinus bibl. Laurentianæ, seor-
sim exprimendum censui, quum incertus sim, an
idem sit ac S. Maximus, patriarcha. — Vita Gre-
gorii Decapolitæ, qui erat SS. Cyrilli et Methodii

coævus, exstat græce in cod. Bibl. Coislilianæ,
signato n° 1595, unde capita deprompsit Veršin-
skius in suo Menologio, toties a me citato. Quæ
ego latine hic exscribere supersedeo, quod pa-
rum differant ab eis quæ ex Menæis Græcorum
collegerat Assemanus, Kalend., t. V, pag. 368;
operæ tamen pretium fore existimo, si quis Acta
illa ex pluteis Parisiacis integra proferret in lu-
cem; plura namque continent res Slavicas illu-
strantia. — In Prologo, cui prævit Menologium
Basilii, recensentur tres turmæ martyrum, in
Perside passorum; quarum primam componunt
SS. Nerses et Josephus; secundam Azotus et Su-
sanius, tertiam Joannes et reliqui. Nec conve-
niunt Fasti circa nomina: Saverius in Bas. Med.
et Sirm. vocatur *Saborius*; Hypatius vero et Azotus
dicuntur Agapius, imo Dapius et Boëthazatus.
Additur insuper alter Isaaci, presbyter. Denique
in Actis Chaldaicis, præter Annam et Theclam
nominantur Bantha, Dinach, Tatuna, Mama, Ma-
zochia, Aste, Mamlacha, Nuna et Onas, asceta. De
quibus omnibus legendus est Assemanus, Act.
Orient., t. I, pag. 97 et 226, ubi res tota serio
examinatur et veritati jura sua restituuntur.

SS. Nerses et
soc.

SS. Maximus
et soc.

S. Gregorius
Decapolita.

DIES XXI.

Ex Ostromi-
rano.

ILLATIO SS. DEIPARÆ, QUANDO ILLATA EST IN TEMPLUM DOMINI, TRES ANNOS NATA (*Omnes*).
Et S. Julianæ (*Mst.*).

Ex variis.

† Depositio S. Macarii (*Neap.*).

OBSERVANDA.

Ingressus S.
Deiparæ in
templum.

Triennis illata dicitur etiam in cod. Zogra-
phico, Mst. et Menæis. Vulgo legitur: *Introductio*,
non *illatio*. In codd. Nan. et Flor.: *Sancta San-
ctorum* (τὰ ἅγια τῶν ἁγίων). — Hac die nullibi refer-

tur S. Juliania, præterquam in Mstislaviensi et S. Juliana.
Ostromirano; sane propter festum B. Mariæ Vir-
ginis. In Bas. refertur 1 Nov. et 21 Dec.; in Coi-
sliniano die 4 Decembris.

DIES XXII.

Ex Ostromi-
rano.

VACAT.

Ex variis.

S. Cecilie, mart. et virg. et soc. Tiburtii, Valeriani et Maximi (*Mst. Zogr. Tern. Men. Prol. Hor. Kal. Leop. cum Hier. Nan. Neap. Goth. Msq. Mg. Med.*). SS. ap. Philemonis, Archippi et Apphiæ (*Men. Prol. Par. Rum. Siš. Og. Pap. Kal. Hor. cum Hier. GP. Pg. Vind. Flor. Mg.*). S. Procopii, mart. (*Prol. Rum. Siš. Kal. cum Med. Sirm. Mg.*). SS. mart. Marci et Stephani (*Rum. Siš. cum Bas. Mg. Sirm. Med.*). S. Menigni, mart. (*Prol. Kal. cum Sirm. Mg. Med.*). S. Agabbæ, seu Abbæ, discipuli S. Eusebii, Syri (*Prol. Kal.*). S. Michaelis, militis Bulgari (*Prol. Chil.*). Michaelis, prince. Perejaslaviæ (*Prol. Kal.*). [Callisti II, patr. CP. (*Ath.*).]

† Nicodemi

† Nicodemi, hegumeni Casulorum (*Taur.*). † MM. Christophori et Euphemiae (*Mg.*). † Thallaelai et Anthimi, mart. (*Mg.*). † Callisti (*Mg.*). † Thaddaei, mart. (*Mg.*). † MM. Agapionis, Sisinnii et Agapii (*Mg.*). † Maximi Capiclanii (*Agan.*). † Zachariae in mari (*Agan.*).

DIES XXIII
NOVEMBRIS.

OBSERVANDA.

S. Cecilia.

In Menol. Bas. S. Cecilia refertur die 24; Cfr Acta SS. April., t. II, pag. 203; Mazochii Kalend., t. I, pag. 207. — S. Philemon redit iterum die sequenti in Men. Bas. et Sirmundi. — In Menæis excusis expresse additur: *et alius Marci.* — Callisti nomen expressum est in antiqua Menæorum Græcorum editione, quæ Venetiis prodiit anno 1603; at in recentiore anni 1845, non reperitur; nec negaverim esse eundem ac Callistum II

patriarcham, quem inter sanctos recensuit auctor Paterici Montis Atho, et brevi encomio exornavit, ut ad diem 20 Junii laudatur ibidem Callistus, patriarcha CPolitanus, hujus nominis primus. Sane utriusque nomen inscriptum est in Synaxario Græco Nicodemi. Severam de utroque censuram reperies in Chronologia Patriarcharum CPolitanorum, initio mensis Augusti præmissa a Bollandianis.

S. Philemon.

S. Marcus

uterque.

S. Callistus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Michael, miles.

Vixit Michael tempore Michaelis imperatoris, Potocii in Bulgaria natus. A puero tanta morum innocentia enituit, ut a parentibus sanctus appellari soleret. Juvenis vero, timore Domini plenus, quod est initium sapientiæ, vitam degit castam, simul eleemosynis et jejuniis Deo placere studens, humilitate autem et mansuetudine hominum corda sibi concilians. Dum annum vigesimum quintum ageret, ad primicerii dignitatem promotus, præclara fortitudinis præbuit documenta, bello inter Græcos et Agarenos exorto. Ex quo dum victor rediret, in loco quodam Raitha dicto,

Cfr Prolog. ad h. d.

ubi erat pernoctaturus, virginem, quam horrendo draconi in escam tradiderant cives, (non aliter quam de S. Georgio traditur,) invocato Dei nomine liberavit, serpentemque truncavit capite. Domum redux, non multos post dies animam tranquille exhalavit, et miraculis inclaruisse memoratur. Corpus ejus Potocio Ternobum transferri curavit patriarcha Basilus, Calo-Joanne in Bulgaria tunc regnante. Ita Prologus. Colitur non uno die, et quidem in Serbia 22 Octobris, in Russia vero 22 Novembris; at Græcis prorsus mansit ignotus.

Michael dux Tverensis.

Tverensium ducum libertatem seu autocephalam firmavit Michael, Jaroslai III et Xeniae filius; qui anno 1304, mortuo fratre suo Andrea, magni ducis dignitatem adeptus est, consensu Tartarorum chani, qui tunc in Rusiam dominabatur. Verum non diu pacem habuit Michael; etenim a Georgio Mosquensi, æmulo suo et homine perverso, apud Usbecum, chanum ab anno 1313, falsi criminis inculpatus, coram sistere jussus est. Ad castra itaque Tartarorum profectus est, peccata sua prius sacerdoti confessus et omnino ad mortem, quam indubiam fore sentiebat, diligenter paratus. Et re quidem vera tanquam reus a chano exceptus fuit; et quamvis falsas Georgii et Kavkadii, suorum judicium, accusationes nullo negotio dissipasset ac confutasset, nihilominus in vincula conjectus fuit, capite plectendus; quare grave collare humeris ejus imponitur, dies viginti sex integros circumfe-

rendum. Interim constanti et impavido animo sive ignominias, sive irrisiones ferebat princeps, psalmos Davidicos jugiter recitans, noctesque integras orationi indulgens, spretis quoque amicorum monitis, qui fuga salutem petere suadebant. Demum, de die mortis suæ certior factus, eam nova exhomologesi et sacris mysteriis confortatus, æquo animo expectavit. Ut illa illuxit, a sicariis comprehensus fuit, pedibus conculcatus, et tandem crudeliter confossus. Cor etiam mortui immaniter extractum. Passus hæc est Michael anno 1319, ætatis suæ quadragesimo septimo, feria quarta. Ejus exuviae, Mosquam delatæ, deinceps in ecclesia Tverensi S. Michaelis honorifice conditæ sunt, et anno 1655 inventæ. Habet officium proprium. Vitam et agone ejus enarravit auctor quidam coævus, quem exseripserunt Chronica, inferius citanda.

Cfr 1) Vita S. Michaelis, mart., auct. Macario, archim. 2) Prolog., et Versinski Menol. ad h. d. 3) Diet. hag., pag. 190. 4) Chron. Sophiense, t. I, pag. 299-318; Annal., t. V, pag. 207-215, et t. VII, pag. 188-197; Annal. Nicen., t. III, pag. 116-124; Annal. Voskresenskianæ, t. II, pag. 285-295.

DIES XXIII.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Amphilochii, ep. (*Mst. Par. Tern. Zogr. Rum. Prol. Novg. Men. Hor. Og. Kal. cum GP. Hier. Nan. Coisl. Flor. Vind. Sirm. Msq. Med. Sirl. Mg.*). S. Sisinnii, mart. (*Par. Zogr. Prol. Kal. Menol. cum Hier. Sirm. Med. Sirl. Mg. Cyth.*). S. Theodori, mart. Antiochiæ (*Menol. Prol. Kal.*). S. Gregorii Agrigentini, ep. (*Chil. Menol. Prol. Serb. Og. Horol. cum Pg. Sirl. Mg. Cyth.*). Alexandri Nevensis, principis (*Prol. Men. Kal.*). Metrophanis, ep. Voronegiæ (*Prol. Men. Ustav.*).

† MM. Archippi et Philemonis (*Bas. Med. Sirm.*). S. Apphiæ (*Sirm.*). † S. Clementis natalis (*Neap.*). † Procli et Anatolii, epp. CP. (*Goth. Msq.*). † Gennadii, ep. CP. (*Msq.*). † Myropes, mart. (*Sirm.*). † Ischirionis, ep. (*Mg. Cyth.*). † Heleni, ep. Tarsensis (*Sirm. Mg. Cyth.*). † Menigni (*Med.*). † Procopii, mart. in Perside (*Med.*).

OBSERVANDA.

DIES XXIII
NOVEMBRIS.*S. Amphilo-
chius.**S. Gregorius
Agrigentinus.*

Perperam *martyr* vocatur Amphilo-chius apud Possevinum; in Mstisl. fit *memoria P. N. Amphilo-chii*, quem Hor., Prol., Menol. alique plenius annuntiant ita: *S. P. N. Amphilo-chii, ep. Iconii*. In officio diei legitur canon, auctore Theophane. — S. Gregorium, episcopum Agrigenti, qui in Slavicis Fastis vulgo Aeragantinus, imo *Gragonitinus* in cod. Zographiensi nuncupatur, referemus etiam postridie. Teste Demetrio Veršinski, in Menologio ad hunc diem, tres Gregorios Agrigentinus discernit Cajetanus; unum qui celebratur ad 22 Junii, secundum ad 22 Novembris, tertium ad 19 Decembris. Verum tripartitam hanc distinctionem a mente Cajetani prorsus alienam esse, ipsius verba satis probant superque. Nam in Animadversionibus in breviarium Vitæ S. Gregorii, pag. 176: *Scito, mi lector, ait, sub imperatoribus christianis, Gregorios duos fuisse Ecclesiæ Agrigentinæ episcopos; alter vixit sub Justiniano primo, interfuitque Concilio CPolitano secundo; alter vixit sub Constantino Pogonato, Agathone papa, interfuitque synodo Romano, anno 680, itemque Concilio CP. tertio, ac pervenire potuit ad imperatorem Justinianum Rhinotmetum, etc.* Et paulo inferius: *Menologium Sirleti duos etiam Gregorios, sanctitate claros, commemorat. Primi Gregorii meminit die 25 Novembris, et reliqua; alterius, 19 Decembris hisce verbis: Commemoratio S. Patris nostri Gregorii Agrigentini (lege Gregentii). Hunc vero Gregorium esse alium ab illo, ostendit diversus dies natalis. Equidem, pergit Cajetanus, crediderim, Gregorium, quem memorat Menologium die 19, eundem esse, qui sub imperatore Constantino et Agathone claruit.* Tandem addit, in Menologio

OBSERVANDA.

Basilii confundi duos Gregorios, episcopos Agrigentinus, nulla temporum habita ratione, ac primum Gregorium ad secundi tempora retrahi, atque huic quæ primi sunt perperam tribui. Unde hallucinatum esse Veršinskium patet. Jamvero, Gregorius ille, de quo hodie in Fastis, cum a duobus presbyteris falso accusatus esset, calumniatores adeo nigros reddidisse narratur, ut in sequentibus quoque generationibus ita apparent. Miraculum istud, etiam in hymnis sacris diei laudatum, atque ex græco fonte totidem verbis in Menologio Mosquensi insertum, fere nullum evasit in Prologo, siquidem ibi accusatores non nigri redditi, sed sacerdotio in omnes generationes a Gregorio destituti fuisse perhibeantur. Sed legatur ipsemet Leontius, biographus, apud Morcellium, Venet. Cajetanus et Assemanus Kal., t. V, pag. 372. — Obiit Alexander Nevensis 14 Nov., anno 1263; colitur tamen die 23 hujus, quo sepulturam accepit Vladimiriæ; præterea die 30 Augusti, translationis ejus Petropolim anniversaria. Plura hic expendenda forent de legatione Innocentii IV ad Alexandrum, de PROFESSIONE FIDEI, quæ huic temere tribuitur ab auctoribus indigenis, deque prætensa ejus aversione a fide catholica et unione; verum disquisitio hæc operosior est quam ut fert scopus mihi propositus. Nullo tamen pacto possum tacitus præterire epistolam ab Innocentio IV ad Alexandrum, anno 1248 datam, ex qua certo colligitur, Alexandrum ad unionem fidemque catholicam accessisse, pluresque popularium meorum objectiones veluti malleo retunduntur; quam ideo integram inferius a me relattam esse minime, ut puto, gravabitur lector.

*Alexander
Nevensis.*

MEMORIÆ SLAVICÆ.

*Alexander Ne-
vensis, Magnus
dux.*

Alexander, Jaroslai II filius, populi amore et victoriis clarus, lucem aspexit anno incerto. Novgorodiam accepit regendam anno 1236: quam dum gubernaret, cum finitimis nationibus, Lithuania, Livonia et Suecia felicissime pugnavit, imo et insignem victoriam, ope SS. Borisi et Glebi, ut fertur, de Suecis reportavit ad Nevam fluvium; unde ei Nevensis cognomen adhæsit. Plescovia subacta, ecclesiam cathedralem in Latinorum usus ibidem curavit erigendam. Mortuo parente, ad Battum, Tartarorum regem, profectus, ut ducatus investituram acciperet, non modo creaturam, puta ignem, adorare renuit audacter, sed etiam Battum prodigiis editis exterruisse memoratur, atque ideo, inermis licet et sine milite, honorifice tamen ab eodem habitus et in Russiam dimissus esse. Imperium post obitum fratris sui Andreæ susceptum tenuit annos duodecim, subditorum utilitatibus serviens diligenter. Nec prætereunda qualisqualis observantia Alexandri erga Innocentium IV, ab anno 1243 ad annum 1254 summum pontificem, a quo ad perseverandum in fide catholica, quam pater amplexus erat, monitus fuit et per legatum visitatus. Tandem e Tartaria tertio rediret, morbo correptus Gorodecii decubuit, et monastico habitu cum nomine Alexii suscepto, supremum diem obiit 14 novembris, anno 1263, ætatis suæ fere quinquagesimo. Propter miracula, quæ tum in vita, tum post obitum patrasse habitus est, tantam apud suos promeruit venerationem, ut ad honorem ejus dicatum fuerit templum et monasterium Petropoli ad latus Nevæ, et ordo

equestris ejus nomine donatus. Colitur autem tum die 23 Novembris, qua in Vladimiriensi B.M.V. monasterio tumultatus fuit, tum 30 Augusti, qua Petropolim translatus est anno 1724. Sequuntur litteræ pontificiæ de quibus supra. *Innocentius, episcopus, etc. Carissimo in Christo filio Alexandro, illustri regi Novogardiæ salutem. Aperuit Dominus oculos tuæ mentis et tuis infudit sensibus sui luminis claritatem, quia, sicut venerabili fratre nostro archiepiscopo Prusiæ, apostolicæ sedis legato, accepimus intimante, tu quæsisisti et invenisti prudenter directionis semitam, per quam sub felici posses compendio ad paradisi januam pervenire. Verumtamen cum claves ipsius januæ beato Petro et successoribus ejus Romanis pontificibus a Domino sint commissæ, ita ut nullum per ipsam ingredi patiantur, nisi Romanam Ecclesiam matrem nostræ fidei recognoscat, et ipsius pontifici Christi vicario prona mente ac alacri spiritu reverentiam studeat debitam exhibere; tu, ne ab ipsius ingressu januæ, quod absit, contingeret te repelli, uniri per veram obedientiam tanquam membrum capiti eidem Ecclesiæ devotissime postulasti, in ipsius obedientiæ signum affectans in Pleskove civitate tua latinorum ecclesiam erigere cathedralem. Super quo Salvatore omnium, qui neminem vult perire, imo venditus nos redemit, vivificavit occisus, et multis lacessitus injuriis honoravit, gratiarum, quas possumus, uberes referimus actiones, ac te tanquam specialem Ecclesiæ filium caritatis brachiis amplectentes, tanto de tua conversione ampliori animi alacritate perfundimur, quanto in remotioribus partibus constitutus suavitatem ipsius*

ipsius Ecclesiæ persensisti, et plures possunt tuo exemplo laudabili ad eandem devotionem adduci. Conforta te ergo, fili benedecte, præteritorum oblitus ad meliora aciem tuæ considerationis extendens, ut in Ecclesiæ præfatæ devotione firmus et stabilis perseverans, in ea flores suavitatis producas, ex quibus tibi postmodum fructus proveniet, qui non perit; nec credas, quod obedientia huiusmodi tibi quidquam ingerat gravitatis, cum per eam ab homine nil aliud requiramus, nisi ut Deum diligat, et sic in justificatione procedat, quod exuto corpore mortis huius mereatur justorum consortio aggregari, ubi fulget lux quam non capit locus, sapit cibus quem non minuit edacitas, et hæret amplexus quem satietas non divellit. Cæterum

cum præfatus archiepiscopus tuam cupiat personaliter visitare personam, serenitatem regiam rogamus, monemus et hortamus attente, quatinus ipsum tanquam nobile membrum Ecclesiæ honeste recipias, et benigne pertractes, ac in his, quæ tibi pro tua et subditorum tuorum salute suggesserit, ipsi reverenter intendere non omittas. Nos autem facultatem tibi concedimus faciendi de consilio ipsius archiepiscopi construi ecclesiam supradictam. Datum Lugduni, xvii kal. Octobris, anno sexto. Hactenus Summus Pontifex Innocentius IV, citatus apud Theinerum, *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae*, tom. I, n° xcvi, pag. 46, ex apographo Reg. orig. quod exstat in biblioth. reg. Parisiensi, n° 4039, ep. 137, fol. 12.

DIES XXIV
NOVEMBRIS.

Cfr 1) Chron. Sophiense, t. I, pag. 274. 2) Prol. ad 25 Nov. 3) Menol. ad 30 Aug. 4) Verš. ad h. d., Dict. hag., pag. 10. 5) Kulčinius, pag. 280. 6) Karamsin, Hist. imp. Russ. 7) Theiner, *Vetera monum. Polon. et Lith.*, loc. cit.

Metrophanes,
ep. Voronegiæ.

Constat inter omnes, hunc Metrophanem, primum episcopum Voronežensem, nostra ætate, et veluti sub oculis nostris Sanctorum rursorum Albo fuisse adscriptum, anno 1832. Quapropter paucissima de eo dixisse sufficiat, cæteris amandatis. Igitur natus est Metrophanes anno 1623; sedem Voronežensem primus omnium occupavit anno 1682, eamque

rexit ad annum 1703 quo obiit, cum antea magnum schema cum nomine Macarii suscepisset. Vitam fuse conscriptam, et miracula vera an falsa, quæ Metrophanes post obitum patrasse a vulgo creditur, publici juris fecit synodus Petropolitana, anno 1838. Consulatur Menologium Veršinskianum ad hunc diem et Dict. hag. pag. 169 et seq. ed. 1862.

DIES XXIV.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Gregorii, ep. Acragantini (*Mst. Par. Zogr. Tern. Rum. Siš. Og. Pp. cum Bas. Nan. Hier. GP. Flor. Msq. Vind. Goth. Sirm. Med. Sirl. Mg.*). S. Catharinæ, megalomart. (*Chil. Men. Og. Pp. Prol. Hor. Kal. cum Coisl.*). S. Mercurii, mart. (*Chil. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Coisl.*). S. Mastridiæ, virg. (*Prol.*). S. Mercurii Smolenscensis, mart. (*Men. Verš.*). SS. Chrysogoni et Anastasiæ (*Serb. cum Neap. Sirm.*). S. Augustæ, imperatricis et mart. (*Kal.*).

† Sisinnii, ep. Cyzici et mart. (*Bas. Med.*). † MM. Cæcilie, Valeriani et Tiburtii (*Bas.*). † MM. Clementis Romani et Petri Alex. (*Mg. Sirm.*). † Malchi (*Mg.*). † Carionis (*Mg.*). † Hermogenis, ep. Agrigentini (*Mg. Sirm.*). † MM. Philemonis et Christophori (*Mg. Sirm.*). † Eugenii, mart. (*Mg. Med.*). † MM. Procopii Christophori et prope Chelonem (testudinem) (*Mg. Cl. Med.*) et Macarii (*Med.*). † Alexandri, mr. Corinthi (*Mg. Sirm.*). † Gregorii in Chrysopetra (*Mg. Sirm.*). † Theodori, mr. Antiochiæ (*Mg.*). † Rufi (*Agan.*). † Mara, Triglini (*Agan.*).

OBSERVANDA.

S. Gregorius
Agrigentinus.
S. Mercurius.

Recolantur quæ de S. Gregorio dicta sunt ad diem præcedentem. In Parisino dicitur *Gligorius*; in Zogr. nuncupatur *Gragonitinus*. — De Mercurio Smolenscensi præclare disseruit vir cl. Buslajev in *Lineamentis litterarum et artium Russicarum*; quæ tamen si cum Legenda Mercurii Romani Latina, quam Surius edidit, collata fuissent, aliquid lucis inde sane affulsisset. Adeo enim utraque Legenda, Latina et Slavica, secum conveniunt, ut hæc ex priore desumpta esse videatur. — Singularis lectio est Prologi Serbici, sæc. xvi bibl. Vindobonensis; præfert enim SS. Chrysogonum et

Anastasiam, de quibus cæteri agunt die xxii Decembris, excepto Kalend. Neapolitano. — Augusta, dicta uxor Maximiani, imperatoris, passa est simul cum S. Catharina. — SS. Clemens et Petrus vulgo referri solent die sequenti, uti et in Menæis magnis Græcorum mss. In excusis vero huc translati sunt eam ob rationem, ut festum S. Catharinæ, quæ eorum loco ad diem xxv posita est, majori cum solemnitate possit celebrari a monachis Sinaitis, SS. Deiparæ solemnitatibus tunc jam omnino absolutis.

S. Augusta.

SS. Clemens
et Petrus.

SS. Chrysogonus et Anastasia.

MEMORIE SLAVICÆ.

Mercurius
Smolenscensis
martyr.

Martyris instar cursum consummavit Mercurius, genere Romanus, professione miles. Hic in Lithuaniam emigraverat cum parentibus suis, degebatque Smolensci, cum accidit, ut Tartarorum dux Batty, orientalibus Russiæ partibus devastatis, Smolenscum quoque anno 1239 magnis copiis instructus oppugnaret terroremque incolis incuteret. Quam calamitatem ut a civitate averteret Deus, beatam Mariam Virginem ardentem deprecabatur Mercurius, longas orationes coram ejus imagine fundens. Nec frustra. Audivit enim quadam die vocem

ex illa imagine profectam, qua jubebatur, ut arreptis armis singulare certamen ab hoste propositum susciperet, divino auxilio fretus, dignumque decertationis præmium exspectaret. Obtemperavit Mercurius, victoque adversario, viro ingentis magnitudinis, impetum in castra inimica fecit, et magnam cladem Tartaris intulit. Dum autem urbem repeteret viribus lassatus, somnumque paulisper in loco pervio caperet, a Tartaro quodam capite truncatus fuit atque ea ratione coronam a Beata Virgine sibi promissam est consequutus. Mortuus caput

DIES XXV
NOVEMBRIS.

put suum, ut olim S. Dionysius Parisiensis, manibus gestasse traditur et attulisse in urbem, ubi in ecclesia B. M. V. honorifice condiderunt eum fideles, appensis etiam armis ejus, quibus veluti palladio quodam deinceps usi fuerunt, quæque diu in templo PP. Prædicatorum singulari observantia culta fuisse

perhibentur. Alibi colitur die 10 Julii; et habet officium ecclesiasticum. Fabulosi aliquid immixtum esse huic narrationi recte animadvertit Papebrochius, quæ ideo serio examine indigeret. Conferantur, si lubet, Acta SS., Octob., X, pag. 572 et Vita S. Mercurii Magni, apud Surium latine data.

(Cfr 1) Buslajev, Očerki, t. II, pag. 175 et seq. 2) Kojalovič, in Miscellaneis. 3) Dict. hag., pag. 181. 4) Act. SS., t. I. Maii, pag. LIII. 6) Jarošević, ad 10 Julii.

DIES XXV.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO S. CLEMENTIS, MARTYRIS ROMÆ (Mst. Rum. Ass. Tern. Par. Siš. Zogr. Prol. Men. Og. Eph. Cap. Vat. I, Hor. Kal. cum Bas. CP. Hier. GP. Nan. Vind. Pg. Goth. Msq. Flor. Med.). Et S. PETRI ALEXANDRINI (Par. Rum. Zogr. Og. Men. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Neap. CP. Nan. etc.). Et S. MERCURI (Rum. cum Bas. Hier. Goth. Msq. Pg. Med. Mg.).

Ex variis.

S. Catharinæ, virg. et mart. (Rum. cum Bas. Nan. Sirm. Med. Mg.). S. Petri Silentiarii (Prol. Kal. cum Mg.). SS. duorum martyrum ab Aveni-ro rege combustorum (Men. Prol. Cyth.). S. CLEMENTIS, ARCHIEP. ACHRIDANI (Mosch.).

† Agathangeli (Flor.). † Porphyrii, ducis et ducentorum militum (Mg. Cyth.). † Basilissæ, uxoris Maxentii, imperatoris (Mg. Cyth.). † MM. centum et quinquaginta rhetorum (Mg. Cyth.). † Martyrum sexcentorum et septuaginta (Mg. Cyth.).

OBSERVANDA.

S. Clemens,
papa.

Magnam in Fastis varietatem regnare ad dies 25, 24 et 26 Novembris, observarunt martyrologi jam pridem. De sancto Clemente, papa et martyre, attigi nonnulla ad 30 Januarii, quo recolebatur olim memoria translationis ejus corporis, dum præsens dies est martyrii anniversarius. Passus autem est Chersonæ, quo a Trajano fuerat relegatus; quapropter magna veneratione gaudet apud Russos, ex quo præsertim sanctæ ejus reliquiæ a SS. Cyrillo et Methodio ibidem inventæ fuerunt. Exstat hodie dum sacellum in eodem ipso loco positum, unde in mare projectus fuisse creditur, ancora ad collum alligata. Ejus gesta et miracula plures illustrarunt auctores, e quibus imprimis citandus est S. Ephrem, Chersonæ episcopus. Nec parum lucis affudit, et adhuc affundet clar. Eques Joan. Bapt. de Rossi, in sacris antiquitatibus explanandis, si quis unquam, pereruditus; cui utinam daretur venerandas reperire exuvias S. Cyrilli, quarum inquirendarum provinciam accepit a summo pontifice Pio IX. Porro neminem fugit, S. Cyrilli corpus sepultum fuisse in antiquissima illa basilica Clementis, quam sua ætate exstitisse testatur S. Hieronymus in hæc verba: *et nominis ejus memoriam usque hodie Romæ exstructa ecclesia custodit.* — S. Clementi, martyri et papæ Romano, adsociatur hodie alius Clemens, archiepiscopus Achridanus, ut vocatur in libello Moschopolitano, quo propria Ecclesiæ Bulgariæ officia contineri dixi alibi. Annuntiatur autem his verbis: *Mensis Novembris 25, memoria sancti patris nostri Clementis, archiepiscopi Achridani*, pag. 15. Et inferius, pag. 41, legitur: *Mensis Julii die 27 memoriam celebramus sancti patris nostri Clementis, archiepiscopi Bulgariæ.* Idem itaque est ac S. Clemens, episcopus Velicensis, de quo fusius tractavi ad 27 Julii, quem præterea occurrere in Fastis Græcis ad dies 28 Julii et 22 Novembris asseverat Andreas Muraviev, Vitamque sancti Clementis ad hanc ultimam diem prolixè textit, ab auctore certe schismatico aut concinnatam aut serius corruptam, quam græce et latine publici juris fecerat Fr. Mi-

klosich. Ex hac porro discimus, corpus sancti antistitis illatum fuisse in monumentum monasterii Achridani, Julii mensis die 27, anno post Christum natum 916. In lapide vero, quod hactenus in dicta ecclesia adservatur, insculpta cernitur sequens inscriptio, slavonicis characteribus exarata: *anno 916, die 27 mensis Julii, obiit Clemens Achridanus*; quæ duo inter se facili negotio conciliantur, si huic diei adscribatur memoria obitus, illi vero memoria depositionis seu sepulturæ. — *A Græcis recolitur hoc die memoria S. Catharinæ; Clementis vero, Pontificis Romani, et Mercurii festività translata est in diem præcedentem. Hic tamen ordo præposterus invaluit non ante sæculum XIII, quo in Ecclesia Græca statutum fuit, ut die 25 Novembris recoleretur præter inventionem corporis S. Catharinæ, quæ eo die contigerat, etiam memoria ejus martyrii 24 Novembris consummati, atque ita utrumque festum in unum conflaretur. In Russorum Ecclesia servatur antiquus ritus; ac proinde memoria S. Catharinæ celebratur 24 Novembris; Clementis vero die 25; non tamen Mercurii, qui, uti apud Græcos, translatus est ad diem proxime præteritam.* Hactenus auctor anonymus Adnotationum in Kalendarium Ostromiranum. — Notanda lectio Kalendarii Neapolitani, his verbis concepta: *Passio S. Petri papæ de Alexandria.* Quod olim de episcopis cujusvis sedis promiscue usurpatum est. — Hoc die inscriptum esse nomen Petri, regis Bulgariæ, in quodam Prologo ms. sæculi duodecimi, significavi ad 30 Januarii; addidi insuper in nullo Kalendario a me fuisse repertum. Sed nec recensitus est in catalogo sanctorum Bulgariæ, quem texuit anonymus auctor Historiæ Bulgariæ, typis Budensibus excusæ, anno 1844, p. 97. E duobus autem regibus hujus nominis præplacet ille de quo sermo fit in Vita S. Joannis Ry-lensis, ejus coævi, quique Bulgariam rexit ab anno 916 ad annum 967. Ut præplaceat, suadent duo: insignis viri pietas et testata erga sedem apostolicam devotio, ut clarius patebit ex eis quæ in Memoriis tradentur modo.

S. Catharina.

S. Clemens,
ep. Achridæ.

S. Petrus, ep.
Alexandriæ.

Petrus, rex
Bulgariæ.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Petrus, rex
Bulgariæ.

Mortuo Simeone, rege Bulgariæ, anno 916, imperium suscepit Petrus, filius ejus ex secunda uxore. Bis nempe nuptias inierat Simeon, ac cum priore quidem conjugē pro-

creavit Michaelē, quem monachum attendit; ex altera, quæ soror fuit Georgii Susurbuli, nati Petrus, Joannes et Michael, aliis Benjaminus seu Bajanus, qui adeo didicisse artem magicam

magicam ferebatur, ut ex homine lupum et quameunque aliam vellet feram faceret. Testatur porro Calo-Joannes, Bulgarorum rex, in epistola ad Innocentium III, papam, data anno 1202, Petrum coronam imperii et patriarchalem benedictionem a sanctissima Dei Romana Ecclesia et ab apostolica sede ac principe apostolorum Petro accepisse. Idem in diplomate de obsequio Romanæ Ecclesiæ exhibendo, dato anno 1204, scribit: *Quum placuit D. N. Jesu Christo, me dominum et imperatorem totius Bulgariæ et Blaciæ facere, inquisivi antiquorum nostrorum scripturas et libros, et beatæ memoriæ imperatorum nostrorum prædecessorum leges, et diligenter perscrutantes, in eorum invenimus scripturis, quod beatæ memoriæ illi imperatores Bulgarorum et Blacorum, Simeon, Petrus et Samuel, nostri prædecessores, coronam imperiiorum et patriarchalem benedictionem acceperunt a sanctissima Dei Romana Ecclesia et ab apostolica sede, principe apostolorum Petro.* Ex quibus manifesta fit Petri regis erga sedem Petri apostoli devotio, quam frustra conantur elevare auctores quidam pseudo-orthodoxi. Hic, icto cum Romano Le-capeno foedere anno 927, filiam Christophori augusti, Mariam, uxorem duxit, die octobris octava ejusdem anni, S. Stephano, patriarcha, nuptias benedicente in ecclesia Deiparæ Pe-

gana seu ad Fontem. Eo regnante, Bogomilorum lues per Bulgariam grassari cœpit, ut testatur Cosmas, presbyter, qui impias eorum doctrinas profligavit in scriptis suis, sæculo X slavonice exaratis; simul autem floruit eximie sanctitatis vir, Joannes Rylensis, eremita. Quem cum videndi desiderio teneretur, nec voti compos fieri posset, litteras ad eum dedit pietatis plenas, adjecta non parva copia auri; quod tamen vir Dei renuit accipere. Fratrem suum Joannem, quodcum nonnullis proceribus conjurationem inivisset, deprehensum flagisque emendatum, in carcere inclusit; unde ille a Græcis Byzantium clam abductus est. Quin et alterum fratrem, Michaellem monachum, imperio inhiantem atque in arce quadam rebelantem, domare debuit. Mortua uxore Maria, a qua filios habuit tres, Borisum, Romanum et Simonem, foedus renovavit cum Nicephoro Phoca, anno 936, filiis suis Boriso et Romano obsidibus datis. Mox tamen Nicephorus, quum Ungarorum incursiones cohibere vellet, quumque Petro præcepisset, ut certamen cum eis iniret, repulsam ab eo passus, anno 967 Russos in illum excitavit; quibus Bulgariam invadentibus, jamque Dorostolum oppugnantibus, fugam ipse Petrus arripiens, in soticum morbum incidit, et paucis diebus post humanis excessit, anno 967 vel 969.

Cfr 1) Vita S. Joannis Rylensis, auctore Neophyto, pag. 25 et seq. 2) Innocentii III, lib. v, ep. 115; Regesta, III, 70. 3) Cedrenus, II, pag. 499 et seq., ed. Venet. 4) Assemani Kal., t. III, pag. 154, 541, 564. 5) Raič, Hist. Serb., lib. II, cap. 8.

S. Petrus Korišensis, eremita.

Eremiticam vitam illustrarunt in Ecclesia Serbica duntaxat duo anachoretæ, Joannicius Devičensis, et qui eum plus dimidiati sæculi intervallo antecessit, Petrus Korišensis. De priore dictum est ad diem 4 hujus, qui S. Joannicio Magno sacer est; posterior prodeat hoc die, etiam non suo; uterque tacetur in Catalogo sanctorum Serbiæ, quem initio operis sui vulgavit Pejacevič. Jamvero floruit Petrus tempore Stephani, regis, cognomento Dušani seu Fortis, qui sceptrum Serbiæ tenuit ab anno 1336 ad annum 1356. Solitariam vitam iniiit Petrus, dum adhuc ætate floreret: abdidit autem sese in summis montibus, qui Prisreniam urbem, unam e præcipuis in regione illa, undequaque circumcingunt, ibique jejuniis et orationi unice vacans solitarius degit; non tamen tanto tempore quanto Joannicius, sed

curso multo celerius consummato. Obiit namque, aut potius ad montem Domini ascendit, adhuc juvenis, meritisque magis quam annis onustus. Cujus exuviæ primo quidem in ædícula repositæ, quam in monte construendam curaverat ipse, mox vero in ecclesiam S. Michaelis archangeli Tchernorecensem inde translatae sunt ibique hodiedum adservantur una cum volumine quodam, quod secum ubique circumtulisse fertur vivus. Colitur a Serbis uti sanctus; at quonam die, incertum mihi, quum in nullo synaxario nomen ejus legerim unquam. Hinc, ni omnino prætermitteretur, ad præsentem diem, ob alium sanctum sibi cognominem, erat commemorandus. Quæ autem de eo hic jejune retuli, ea suppeditavit mihi *Iter Serbicum* Alexandri Hilferdingii, in opere periodico, mox citando, vulgatum.

Cfr Russkaja Beseda, pro an. 1858, t. III, pag. 90.

DIES XXVI.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Alypii Stylitæ (Mst. Zogr. Rum. Novg. Siš. Og. Pp. Men. Kal. Hor. Prol. cum Bas. Nan. Hier. GP. Pg. Vind. Flor. Goth. Msq. Sirm. Mg. Med.). S. Jacobi, eremitæ (Prol. Kal. cum Mg.). Dedicatio ecclesiæ S. Georgii Kioviæ (Prol. Ass. Par. Rum. Siš. Pp. Men. Kal.). Innocentii, ep. Irkutskiani (Kal.). S. Catherinæ, mart. (Ass.). S. Petri Alexandrini (Chil.).

† Silæ, ap. Corinthi (Neap. Sirm. Mg. Med.). † Acacii (Hier. Sirm. Mg. Med.). † Styliani (Mg. Sirm. Med.). † Niconis, pœnitentis (Mg.). † Luciani et Marciani (Acta SS. Orient.). † Encænina ecclesiæ S. Georgii in Cypresseto (Sirm.).

OBSERVANDA.

S. Alypius.

Dedicatio ædis
S. Georgii
Kioviæ et
CPoli.

In Mst. : *Alypius*; in Rum. *Alcypius*; in Zogr. *Lypius*. In fine elogii Sirmundiani dicitur vixisse annos centum et viginti. — In Evangeliariorum Slavico bibl. Synodalis n° 2 legitur : *Eadem die consecratio ecclesiæ S. Georgii*. (Cfr dicta ad 17 Oct.). Duo Prologi Slavici ejusdem bibl., nn. 247 et 248 Octobris. Tomus XI.

signati, exhibent insuper quædam quæ non inveniuntur in Annalibus, ut testatur Nevostrujev. Porro celebrata fuit hæc dedicatio anno 1037, ab Hilarione metropolita, regnante Jaroslao, qui in baptismo acceperat nomen Georgii. Exstat de hæc solemnitate peculiare officium. In Synax.

DIES XXVII
NOVEMBRIS.

Leopol., anno 1603 edito, fit memoria miraculi a S. Georgio patrati, omissa mentione S. Alypii. In hunc eundem diem incidit festum ecclesiae S. Georgii, quae exstabat CPoli in loco Cypresseto

dicto, ut liquet ex Synaxario Sirmundi. De cuius ecclesiae situ non semel dictum est in hoc opere.

MEMORIAE SLAVICAE.

Innocentius,
episc. Siberiae

Inter tot celebres viros, quibus quasi sanctis Ecclesia Graeco-Russiaca gloriatur, hic est tempore, si Tychonem Voronezensensem exceperis, omnium recentissimus. Obiit enim anno 1734, et non nisi praesentis saeculi initio, annoscilicet 1804, cultu ecclesiastico ab indigenis honorari coeptus est. Quapropter de eo, quemadmodum et de Metrophane ac Tychone Voronozensibus, paucissima dixisse sufficiat, ne omnino tacitus praetereatur. Innocentius igitur, nobili Kulciciorum familia in Russia meridionali oriundus, theologicis studiis Kioviae peractis,

Petropolim venit, ibique episcopus ordinatus est anno 1721, et Chinensi missioni destinatus. (Habebant enim jam tunc temporis suam in caelesti imperio, ut aiunt, missionem Russi.) Cum autem a Chinensibus constanter impediretur, quominus ad missionis sedem perveniret, (non enim episcopus, sed nudus archimandrita venire debebat,) ideo in Siberiam redux Innocentius, metropolitae Tobolskensis vicarius creatus est, simulque Ecclesiae Nerchinskianae et Irkutskianae praefuit usque ad mortem.

Cfr Dict. hag., pag. 118.

DIES XXVII.

Ex Ostromirano.

Ex variis.

PASSIO SS. MM. COSMAE ET DAMIANI QUI SUNT EX ARABIA ET ALIORUM MULTORUM (Ass.).

S. Jacobi, Persae (Mst. Ass. Par. Zogr. Rum. Sirl. Prol. Ternob. Kal. Hor. Chil. Og. Pp. etc. cum Bas. Neap. Hier. GP. Flor. Med. Vind. Goth. Pg. Sirm. Meg.). S. Romani, thaum. (Prol. Kal. cum Meg.). S. Palladii (Og. Men. Pp. Kal. Hor.). Memoria miraculi ex icone B. M. Novgorodiae (Rum. Men. Kal. Prol.). Inventio corporis Gabrielis Vsevolodi (Prol. Kal.). S. Jacobi, ep. Rostoviae (Men. Kal.). SS. Martyrum septemdecim, monach. (Kal. Prol.).

† Acacii Climacis (Nan.). † Nathanaelis (Mg.). † Pinuphrii (Mg.). † Paramonis et 370 mm. (Sirm.). † Gregorii Decapolitae (Itg.). † Gregorii Sinaitae (Kalendaria Graeca).

OBSERVANDA.

SS. Cosmas
et Damianus.

Notatu digna est hodierna lectio cod. Ostromirani, eo quod solus sit cum Assemaniano glagolitico, in quo commemorantur SS. Cosmas et Damianus, Arabes; quos recentiores Fasti referre solent 17 Octobris, Latini autem 27 Septembris. In utroque codice dicuntur Arabes, et praefigitur nota passionis; ad haec, in Ostromirano additur: *Et aliorum multorum*; quod quidem de sociis eorum Leontio, Anthimo et Eutropio intelligendum esse existimo; quamvis non adcurate expressus sit in cod. numerus sociorum, et posset quis eum referre ad septemdecim illos martyres monachos, quorum mentio fit in Vita SS. Barlaami et Josaphati. Illud pro certo tenendum, hodiernos Anargyros nequaquam diversos esse ab iis qui in eodem cod. Ostr. prodeunt Kalendis Novembris. — Codd. Mstisl. et Rum: *Passio S. Jacobi Persae*; similiter marmor Neapol. et Menol. Basilii. Plura occurrunt in Prologo et Menologio Mosquensi quae emendatione indigent, ut quando notabili

anachronismo dicitur passus fuisse Jacobus *sub Arcadio et Honorio*: nam Arcadius obiit anno Christi 408; Jacobi vero martyrium contigit anno 422, sub Theodosio juniore. Restituendum quoque nomen Vararanis, regis Persarum, cuius loco perperam citatur *Isdegerdes*, ut apparet ex Actis Syriacis apud Assemanum, t. I, p. 257. — Recole quae de S. Paramone dicta sunt ad diem 29 qui est ejus proprius. — Similiter non suo die refertur Gregorius Decapolita, quem *Ordini S. Basilii Magni* accenset Menologium Italo-Graecum. — Hac die occurrit Gregorius Sinaita in Kalendariis Graecis, teste archim. Saba, nunc episcopo Mozaicensi, in *Indice* codd. bibli. synodalis Mosquensis, p. 91. De eo actum est die viii Augusti cum Kalendariis Slavicus, et vi Aprilis cum paterico Montis Atho. — Recte Pinuphrium a Palladio distinxit Assemanus; nam reapse hic Palladius non alius est ac ille de quo saepius recurrit sermo in Limonario et cuius festum celebrant Graeci 28 Januarii.

S. Paramon.

S. Gregorius
Decapolita.

Gregorius Si-
naita.

SS. Pinu-
phrius et Pal-
ladius.

S. Jacobus,
Persa.

MEMORIAE SLAVICAE.

S. Jacobus, ep.
Rostoviensis.

Anno 1386 episcopus Rostoviae renunciatus est Jacobus; quod nomen alteri ante eum Rostoviensi praesuli fuerat. Jacobus itaque II, licet ea integritate, quae decet pontificem, eminere videretur, apud populum tamen difamatus fuit, quasi nempe depravatis moribus dignitatem suam commaculasset. Quare, ut olim Basilium praesulem suum Riazanenses, ita Jacobum Rostovienses sede pulerunt, quorundam pessimorum hominum invidia, ut solet fieri, abducti et obcaecati. Igitur sede et urbe relicta, ad lacum Nero, urbi proximum, secessit, et, divinae providentiae confisus, sedem ibidem fixit, Deo et propriae saluti securus vacaturus. Interea virtutum ejus fama

plures socios ad eum traxit, consortii ejus cupidos. Quare opportunum cellarum numerum posuit Jacobus, futuri monasterii, quod adhuc exstat, fundamenta, aedemque excitavit, Conceptioni S. Annae sacram. Et quamvis a Rostoviensibus, poenitentia ductis et praesulis praesentiam desirantibus, enixe rogaretur, ut ad gregem suum rediret, nunquam tamen precibus eorum acquiescere voluit Jacobus, caeterum senio jam confectus; sed mansit in eremo, ubi et obiit anno 1392, die 27 novembris, fratrum corona circumfusus. Corpus ejus asservatur in dicta ecclesia Conceptionis, qua scilicet S. Anna concepit Mariam Virginem.

Cfr 1) Prol. et Menol. 2) Hist. hier. Russ., t. II, p. 307-310. 3) Dict. hag., pag. 123. 4) Philaret., Hist. Eccl. Russ., t. II, pag. 97 et 108.

Anno

*Miraculum de
icone B. M.
Novgorodensi.*

Anno 1170, fervente bello inter Andream Bogolubskium, Suzdaliæ ducem, et rempublicam Novgorodensem, oppugnavit Novgorodiam magnis copiis Romanus, Andreæ filius. Periculo perterriti cives, licet urbem vallo circumduxissent, propriis viribus et virtute parum confidebant. Quam ob causam ad Dominum Nostrum ejusque Matrem benedictam auxilii gratia confugere statuerunt, decernentes, ut triduo preces publice solverentur. Dum itaque tertia nocte Joannes qui et Elias, archiepiscopus, orationes in ecclesia cathedrali funderet, clero populoque adstante, fertur accidisse, ut vox audita fuerit, imago B. M. V. super muros civitatis collocaretur. Igitur summo mane iconem promi jubet Joannes, archipræsul; verum cum nulla vi de loco suo posset dimoveri, venit ipsemet antistes in ecclesiam, et coram imagine procumbens

humillime Deum est deprecatus. Tum nullo negotio loco movit imaginem, et super muri propugnacula, veluti invictum urbis palladium, solenni pompa collocavit. Traditur præterea contigisse, ut cum imago Virginis telo hostili fuisset tacta, sese urbem versus converterit, oppugnantibus dorsum opponens. Quam imaginis conversionem indubium futuræ victoriæ signum augurantes incolæ, animos resumunt, factoque in hostes impetu, insignem de eisdem victoriam reportant. In cujus rei memoriam statuerunt, ut in honorem B. Virginis dies 27 Novembris quotannis festivus ageretur, templumque dicaretur sub titulo Miraculi B. M. V. Novgorodensis. Porro exhibet illa imago Deiparam, manibus ad instar orantium expansis, et puerum Jesum medio in sinu matris recte stantem et dextera sua benedicentem.

DIES XXVIII
NOVEMBRIS.

Cfr 1) Annales, t. I, p. 9-10. 2) Macarius, Hist. Eccl. Russ., t. III, p. 72. 3) Prolog. ad h. d. 4) Gloria B. M., t. III, sect. I, pag. 64.

DIES XXVIII.

*Ex Ostromi-
rano.*

PASSIO S. MART. IRINARCHI (*Prol. Mst. Rum. Novg. Hor. Siš. Og. Pp. Kal. cum Bas. Nan. Hier. GP. Flor. Vind. Msq. Mg. Sirm. Med. Sirl.*). ET MEMORIA PIORUM IMPERATORUM CONSTANTINI ET MAURICIANI ET DUORUM LIBERORUM EORUM.

Ex variis.

S. Stephani Junioris, mart. (*Men. Par. Zogr. Tern. Rum. Novg. Chil. Og. Pp. Kal. Hor. Prol. cum Hier. Vind. Par. Nan. Sirm. Agan. Mg. Med. Italq.*). SS. MM. Basilii et alius Basilii, Stephani, Gregorii et alius Gregorii, Joannis et aliorum multorum qui cum S. Stephano Juniore passi sunt (*Prol. Kal. cum Bas. Sirl. Sirm. Mg. Med. Cyth.*). SS. Martyrum Strumitzæ seu Tiberiopoli (*Mosch. Mg.*). S. Bojanus seu Nravota (*Mosch.*). Simeonis Metaphrastæ (*Offic.*). S. Theodori, episc. Rostoviæ (*Pp.*).

† Elisæi, prophetæ (*Neap. Sirm.*). † Andreæ et Petri, mm. (*Bas. Mg. Sirl. Marg. Itg.*). † Annæ, mr. (*Mg.*). † Septem mulierum, mr. (*Mg. Sirm. Sirl.*). † Theodori, ep. Theodosiopoli in Armenia (*Med. Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Irinarchus.

Passio S. Irinarchi notatur non solum in Ostrom., sed etiam in Mstisl. Rum. et in Menologio Basilii. In Menæis excusis Græcis ponitur ultimo loco cum septem mulieribus martyribus. Ejus festum celebrabatur CPoli in propria ejus æde quæ exstabat in Rabdo. — Cod. Rum., post Menolog. Basilii, adjungit S. Stephano socios duos Petrum et Andream, qui citantur seorsim in Menæis Græcorum excusis; ubi præterea additur S. Anna et uterque Gregorius alter conculcatus, alter in Sosthenio inclusus. In Martyrol. Italo-Græcorum: *Stephani, Basilii, Petri et Andreæ et 539 soc.* Verum hi 539 martyres cum S. Stephano non sunt passi. Consulatur omnino Chronologia horum martyrum in Act. SS. Octob., tom. viii, pag. 151; e qua patescunt errores chronologici Theophanis. Horum unus proferatur: scribit Theophanes S. Stephanum 60 annos transegisse in clausura, quum tamen non nisi 55 annos vixerit. Cfr. Baronius ad annum 765, n° 1 et 765, n° 16. Pagius ad annum 762, n° 1, 765, n° 1 et 757, n° 1; præterea Pinus de diversis Stephanis, Acta SS. Julii, ad

diem 15, pag. 525. Stylitis Stephanum adnumerandum non esse auctor est Assem. Act. Orient. t. II, pag. 260. — In Actis sanctorum Martyrum Strumicensium seu Tiberiopolitanorum, quorum summarium dedi ad 6 Julii, narratur quoque certamen S. Bojani, principis Bulgariæ, a fratre suo Malomiro in odium fidei christianæ occisi. Quod hic paucis delibatum legere non gravabitur lector slavus. Martyrum Strumicensium certamen annuntiatur etiam in Menæis Græcis, excusis anno 1843; quibus testantibus, Nicodemus synaxarista addidit decimum sextum martyrem, Etimasium nomine. Non addidit ille, sed tantummodo Comasii nomen leviter immutavit in Etimasium. — Simeon est is celeberrimus vitarum Sanctorum scriptor, cujus eximias laudes continet officium, a Psello compositum et ab Allatio ad calcem diatribæ de Simeonibus latine editum. In quo, pag. 256, ed. 1664, hæc habentur: Mensis Novembris die xxviii, *commemoratio Sancti Patris nostri Simeonis Logothelæ Metaphrastæ.*

*SS. Martyres
Strumicenses.*

*Simeon Meta-
phrastes.*

MEMORIÆ SLAVICÆ.

*S. Bojanus,
princeps Bul-
gariæ et mar-
tyr.*

Boian, quem Theophylactus Græcorum more Enrabotam seu Enravotam appellare solet, (nos vero Slavi *Nravotam* nuncuparemus, quod idem significat ac nomen *Æthici*.) primus omnium fuit inter principes Bulgaros, qui martyrii honores promeruerit. Cujus rei occasionem præbuit christianus quidam, nomine Cinamon, qui eum ad fidem christianam convertit. Cum igitur Crumus, princeps Bulgariæ longe cele-

berrimus Græcorumque imperio terribilis, horum regiones invasisset, et Hadrianopolim cepisset, ejus incolas in servitutem redactos, ad magis dissitas Bulgariæ civitates curavit transferendos. Fuerunt porro inter captivos Basilus Macedo, futurus imperator, tunc vero adhuc infans, archiepiscopi duo, Hadrianopolitanus Manuel, et Debeltinus Georgius; duo quoque episcopi, Leo et Petrus, sacerdotes et clerici

DIES XXVIII
NOVEMBRIS.

clerici quam plures, laici etiam cujusvis conditionis et ætatis, universim millia quadraginta circiter. Hos inter fuit christianus quidam nomine Cinamon natione Græcus, externa quidem specie elegans et decorus, sed quod ad animæ ornamenta, sociis suis multo illustrior. Hic in captivorum partitione sorte obtigit Mortagoni, (qui et Ombrigo, minus tamen recte, vocatur,) Crumi filio, regnique successor. Diligebatur autem ab hero suo et reliquis Cinamon, quod singulariter officiosus erat; sola displicebat religionis diversitas maxime hero, viro aspero et Græcorum osori. Quare barbarus ille nihil intentatum reliquit, ut eum a Christo abalienaret. Postquam igitur prædictos verbi evangelici seminatores Manuelem, Georgium, Leonem, Petrum, alium Leonem, Joannem, Parodem sociosque numero ducentos septuaginta septem, varie tor- to capitis damnasset, Cinamonem quoque ad idolorum cultum pertrahere conatus est. Primum autem hoc experimento fidem ipsius tentavit. Celebrato splendido sacrificio, atque opipari parata mensa, jussit etiam strenuum Cinamonem invitari, ut cum aliis principibus convivio interesset. At ille, sciens non posse Christi fideles calicem Domini bibere et calicem dæmoniorum, ad convivium accedere recusavit. Mortagon, in furorem repulsa actus, jussit illum verberibus immaniter cædi, cæsumque in carcerem conjici, ubi et mansit ad mortem usque Mortagonis. Moriens vero iste tres reliquit filios: nomen majoris erat *Enrabotas*, alter appellabatur *Svinitzes*, tertius *Malomirus*, qui etiam paternum principatum obtinuit. Enrabotas vero, qui et *Boianus* vocabatur, divina providentia recordatus est christianissimi Cinamonis: et misso ad fratrem suum Malomirum nuntio, rogavit ut diligenter eum conquireret inventumque ad se mitteret. Ille haud insuper habens fratris sui mandatum, quæsivit virum, reperitque in carcere, fame ac squalore plenum, pallidum et tabidum ac merum, ut ita dicam, prioris Cinamonis simulacrum. Eum itaque eduxit et diligenter (quoad fieri potuit) refectionem et ornatum ad Nravotam misit. Venientem vero ut vidit iste omni ex parte referentem carceris ærumnas et adeo toto corporis habitu mutatum, ut non nisi tempore dignosci posset, causam tantæ mutationis percunctatur. Cui ille,

expositis primum carceris molestiis, de corporis humani abiectione et tenuitate sapienter disseruit. Rogatus vero a Nravota ob quam causam ea omnia tolerasset, respondit, fidem in Christum unicam sibi ærumnarum exstare causam. Igitur Nravota, amore Dei quasi dulci telo sauciatus et tota mente complectens verba Cinamonis, desiderio fidei corripitur. Adamavit itaque virum, ac, frequentissimis cum eo habitis colloquiis, de rebus christianæ fidei interrogabat. Cum igitur didicisset *Magnum pietatis sacramentum* et cum aliquandiu cum hujus puritate Bulgaricæ superstitionis impuritatem, contulisset, impietatem detestatus, ad sacrum baptismum accessit. Ex quo tempore assidue jejuniis, orationibus, aliisque omnibus vacabat operibus, quibus verus christianus dignoscitur. Ista cum rescisset ipsius frater, Malomirus, inique ferens, eum ad se accersivit; et venientem non tanquam fratrem, sed ut paternæ religionis desertorem excepit, ac zelo pro diis suis accensus, jussit ut ab extranei Dei cultu recederet; nisi laxit certæ morti tradendum esse. At ille mortem magis sitiens, quam frater ipsius sanguinem, sine mora eidem reposuit, se ad mortem et quævis tormenta paratum esse. His auditis, impius et iniquus frater confestim capitis sententiam in ipsum pronuntiat. Cum vero ille ad supplicii locum duceretur, divino Spiritu repletus, de rebus futuris propheticè loqui cœpit: *Fides*, inquit, *pro qua ego hodie occumbo, dilatabitur per universam Bulgaria regionem, tametsi vos mea cæde eam coercendam existimatis. Idola vero eorumque altaria et prophana templa penitus conterentur. Et tu ipse non multis posthac annis, nullo ex tanta immunitate fructu percepto, miseram animam infelicitè efflabis.* Hæc ut clare prænuntiavit, cervicem inflexit porrexitque carnifici præcidendam; sicque gladio feriente pretiosam animam in Dei manus deposuit. Malomiro autem, cum tres adhuc transegisset annos, divinæ justitiæ falx vitam immature demessuit, ac Bulgarorum principatum obtinuit Zvinitses filius, nepos Malomiri, nomine Boris, a baptismo Michael: cujus ætate Bulgari fidem christianam agnoverunt pene universi, exemplum ejus secuti, quemadmodum fuse narratur in Vita hujus regis; quam consule ad diem Maii secundam.

Cfr Theophylacti operum, tom. III, pag. 497 et seq., ed. Venet. 1758.

Theodorus.
archiep. Ros-
tovia.

Theodorus, qui in baptismo Joannes, Simone patre natus, nepos fuit Sergii Radonezensis, a quo tonsuram accepit cum nonnisi quatuordecim annorum esset puer, et ab eodem in vita monastica instructus est. Tum, annuente magistro, lauram Radonezensis reliquit, et brevi monasterii Simoniani, ad Mosquam flumen instituti, hegumenus constituitur a S. Alexio, metropolita; anno vero 1383 ad dignitatem archimandriticam promovetur. Non tamen hic constitit. Sedi enim Rostoviensi præfectus fuit a patriarcha Constantinopoli-

tano Nilo, ad quem bis fuerat ablegatus a magno duce Demetrio Tanaico, cui a confessionibus erat admodumque acceptus. Jam vero archiepiscopi titulo ornatus fuit Theodorus inter antistites Rostovienses omnium primus. Ast non diu præfuit huic Ecclesiæ: triennio enim post e vivis secessit, anno 1395, die 28 novembris. Non male callebat Theodorus artem pingendi, quemadmodum testimonio est imago Sergii Radonezensis, quam depinxerat, dum adhuc in monasterio Simonis archimandritæ munere fungeretur.

Cfr 1) Diet. hag., pag. 279. 2) Philaret., Hist. Eccl. Russ., t. II, pag. 115. 3) Muraviev, Vitæ SS. ad h. d. 4) Memor. soc. archæol. Petropol., t. VIII, pag. 29 et 195.

DIES XXIX.

DIES XXIX.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

S. Paramonis, mart., et sociorum 370 (*Mst. Tern. Prol. Zogr. Rum. Chil. Og. Pp. Men. Leop. Hor. Kal. cum Hier. Pg. Vind. Nan. Msq. Med. Mg. Sirl.*). S. Silæ, apostoli (*Par. I, cum Hier. Nan. Vind.*). S. Acacii, Sinaitæ (*Menol. Og. Eph. Hor. Prol. Kal.*). S. Nicolai, ep. Thessalonicae (*Rum. cum Sirm. Med. Mg.*). S. Philumeni, mart. (*Rum. Hor. Leop. Kal. cum Bas. Coisl. Sirm. Med. Mg. Sirl.*). S. Bessarionis, thaumaturgi (*Hor. Leop. cum Sirm. Mg.*). S. Joannis Damasceni (*Rum. cum Bas. Med. Sirl.*). S. Abibi, ep. Necressensis et mart. (*Iber.*).

† Gregorii Agrigentini (*Itg.*). † Irinarchi (*Coisl. Msq.*). † Theoduli (*GP. Flor.*). † Dionysii, ep. Corinthi (*Mg. Sirm.*). † Joannis, mart. in Perside, et sociorum sex (*Med. Mg.*). † Urbani, ep. Macedoniae (*Med. Sirm. Mg.*). † Pancosmii (*Mg. Cyth.*). † Pitirumi (*Mg. Cyth.*). † Phedri, mart. (*Mg.*). † Valeriani, (*Mg.*). † Dedicatio ecclesiæ SS. Sergii et Bacchi prope Perennem Citermam (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

SS. Paramon
et soc.

In Mstisl. habetur : *passio S. Paramonis et 500 ac 70 sociorum*; omitta nota *passionis*, socios centum et septuaginta tantummodo recenset cod. Rum., sed minus recte. In officio legitur canon, auctore Josepho Hymnographo. Passi sunt anno 280, imperante Decio. — Vulgo refertur S. Joannes Damascenus die 4 Decembris, ad quam ideo differendus. — Iterum commemoratur S. Acacius ad 7 Julii, habetque officium liturgicum proprium. Hunc obedientia clarum, quum defunctus interrogatus erat an mortuus esset, negative respondisse aiunt, quod obedientiæ filii non moriantur. — Quatuor diversis diebus adscriptum esse S. Abibum, episc. Necressii in Iberia et martyrem, observatum fuit alibi. Et quidem dies 6 Julii assignatur in Synaxario Iberorum ms. bibl. Parisinæ, cujus fragmentum dedit Brosset Junior; at in Calendario recentiore, quod ad calcem Bibliorum adjectum est, commemoratur ad 15 Novembris; teste eodem auctore, in alio ad 13; qui dies forsitan S. Abibo supremus fuit, quamvis apud Muravievium, seu potius Bessarionem martyrium ejus figatur ad diem 12 ejusdem mensis. Denique die 29 Nov. coli ab hodiernis Iberis, tradit idem Bessarion, quem citat Muraviev. Porro S. Abibum unum exstitisse e tredecim Patribus Syris, qui, duce S. Joanne Zedazeno, in Iberiam commigrarunt, et ad sedem Necressenam fuisse assumptum, dictum est ad 4 Novembris, quo Joannis memoria recolitur conjunctim cum SS. Elia diacono et Stephano, deinceps episcopo Chirensi. Episcopus constitutus, in monte excelso, qui civitati Necressenæ stat ex adverso, monasterium Bethleem dictum sub vocabulo Nativitatis Christi Domini erexit, aut potius instauravit, ibique solebat residere. Interea Persis ignicolis Iberia potitis, in viciniam

descendit; unde clam reficiebat fideles verbo et sacramentis, impios vero Persarum ignes, data occasione, exstinguebat. Quare comprehensus, in urbem principem vinctus abducitur; quam dum peteret, epistolam accepisse fertur a S. Simeone Stylita, sibi amicissimo, quibus ad certamen sibi imminens animabatur. Urbi proximus cum esset, sanctum Chio, eremitam ac olim in monte Zedazeno condiscipulum, invisendi facultatem a militibus impetravit. Cujus verbis majore martyrii desiderio accensus, coram judice tandem sistitur in vico Rechi dicto; a quo interrogatus, quum Persarum religionem ineptam esse ac homine ratione prædito prorsus indignam intrepidus asseverasset, primo crudeliter cæsus, tum lapidibus obrutus est et in escam volatilibus extra urbem projectus. Cujus venerandum corpus sepultura clam mandarunt Christiani istius loci, opera sancti Chio; unde postmodum, rogante Adarnaso, Iberiæ rege, in ecclesiam Samtaviensem Mzkhetae solemniter illatum fuit, instituto simul festo die 12 Novembris quotannis celebrando; quod ad 29 Novembris translatum est anno 1700, sub Vachtango VI. S. Abibi Vitam scripto tradiderunt Arsenius et Antonius I catholici; præterea auctor quidam antiquus at hodie ignotus, cujus meminit idem Antonius Patriarcha qui insuper vetustum canonem complevit æque ac Nicolaus, Tifflissii metropolitæ. Hactenus Vita ms. monasterii Garedjiensis, quam citat Muraviev ad hunc diem. — Præter nomen, prorsus ignotus est Nectarius, cujus laudes nec in Paterico supersunt. Commemoratur tamen in laura Cryptensi, non cum aliis simul, sed singulariter hac die. Corpus ejus quiescere perhibetur in cryptis Antonii. Cfr 1) Dict. hag. pag. 200. 2) Descriptio Lauræ Kievocrypt., pag. 87.

Nectarius,
mon. Crypt-
tensis.

DIES XXX.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.PASSIO S. ANDRÆ, APOSTOLI (*Omnes*).

S. Frumentii, archiep. Indorum (*Prol. Menol. Kal. cum Med. Mg. Sirl.*). Commemoratio imaginis B. M. V. Romanæ (*Synax. Serb.*).

OBSERVANDA.

S. Andreas.

Vulgo refertur in fastis memoria S. Andræ, ap. *primovocati*, vel brevius, ut in Mstisl. cod.; S. Andræ, apostoli. Hunc porro non tantum Ecclesiæ suæ patronum esse, sed et apostolum fuisse gloriantur Russi atque eximiis laudibus exornant; parum denique abest, ut inter sanctos indigenas recenseatur; quod primum omnium nuper tentavit Andreas Muraviev, prolixam Vitam in opere suo texens. Sed misso hoc fabulatore, qui larvatæ pietati magis, quam veritati consuluit, audiamus Macarium, nunc Ecclesiæ Tchernigoviensis præsulem, non parvi nominis auctorem apud suos. Hic igitur,

de Apostolatu S. Andræ in Russia disserens, statuit: primo, pro certo tenendum, regiones ad oras Ponti Euxini sitas, a S. Andrea visitatas fuisse et Evangelica prædicatione illustratas, ut testatum faciunt Ecclesiæ illæ, quæ a primis temporibus extabant in Tauride, nempe Chersonensis, Gothica, Phullensis, Sugdæensis. Secundo, verisimiliter perrexisset S. Andream usque ad locum quo postmodum stetit Kiovia, aliasque regiones mediterraneas; unde per Poloniam et Pannoniam tendisset Romam. Tertio tandem, quæ de itinere Novgorodensi narrant auctores, sæculo xiii nequaquam antiquiores,

DIES PRIMUS
ET II
DECEMBRIS.

antiquiores, ea rejicienda esse utpote sequioris ævi figmenta, omni solido fundamento destituta. Hactenus Macarius in Prolegomenis ad sæpe memoratam suam Historiam Ecclesiæ Russicæ. Cui, iter S. Andreae Novgorodense repudianti, equidem subscribo perlibenter; dum autem iter Romanum vero esse simile ducit, assentire vel eam ob rationem nequeo, quod Romanis manserit prorsus ignotum ac inauditum. Quin et totam hanc de adventu Andreae in hodiernam Russiam narrationem dubiam esse ac incertam duco cum viris non spernendæ auctoritatis, Platone metropolita, Strahlio, aliisque, ut nihil dicam de Bayero et Schlœtzero, viris in re hagiographica ferme peregrinis. Sed de his, pro instituto meo, satis. In Pro-

logo novissime edito subjicitur breve synaxarium ex Græcis fontibus desumptum, additis quibusdam quæ ad iter Kioviense et Novgorodense illustrandum spectant, demptisque aliis nullius cæterodum momenti rebus. In Menologio Mosquensi et apud Muravievium textitur Vita perquam proluxa, auctore Epiphanio, monacho et presbytero, quam præ cæteris omnibus Sancti Apostoli encomiasticis fabulis indulgere animadverterunt jampridem critici, at quam ambabus ulnis amplexus est Muraviev, additis quibusdam ex versione ejusdem Iberica. Hanc transcripsit Romanus quidam monachus; confecerat vero, meo quidem iudicio, Euthymius ille tot scriptionum auctor, de quo fuse dixi ad 30 Junii.

MENSIS DECEMBER.

DIES PRIMUS.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Nahum, prophetæ (*Fere omnes cum Bas. Hier. GP. Flor. Vind. Sirm. Med. Sirl. Mg. Cyth.*). S. Ananiæ seu Menæ, Persæ, mart. (*Rum. Prol. Hor. Leop. Kal. cum Bas. Sirm. Med. Sirl. Mg. Cyth.*). S. Philareti, eleemosynarii (*Men. Prol. Hor. Leop. Kal. cum Sirm. Med. Sirl. Mg. Cyth.*).

† Antonii seu Ananiæ Junioris, Onesimi seu Onesiphori et Solomonis, episcoporum Ephesi (*Sirm. Med. Sirl. Mg.*). † Dedicatio ecclesiæ S. Stephani (*Neap.*).

OBSERVANDA.

S. Nahum.

Mensem Decembrem orditur in Fastis plerisque omnibus S. Nahum, propheta, excepto Kal. Ostromirano, quod tribus primis diebus vacat. Minus recte Bartholomæus Kopitar, in sua interpretatione dicti Kalendarii latina, assignavit præsentem diem SS. Barbaræ et Joanni Damasceno. Licet enim primo loco prodeat ibidem uterque, non ideo tamen Kalendis erant ponendi; siquidem in textu minime expressa est cultus eorum dies, quam quartam esse cæterorum codicum unanimis prodit consensus. — S. Ananiam, martyrem, diserte nominant hodie cod. Rum. et Prologus, concinentibus Bas. Sirl. aliisque supra relatis. In Med. vocatur Menas; quem ab Anania minime distinctum esse manifestum fit ex encomio ad-

jecto; siquidem quæ de S. Mena ibidem prædicantur, eadem ad verbum S. Ananiæ tribuuntur in Menologio Sirleti. — Alterum Ananiam proferunt eadem Menæa bibl. Ambrosianæ, ad diem sequentem, his verbis: *Memoria SS. patrum nostrorum Ananiae et Solochonis, episcoporum Ephesi.* Hic ab Antonio Juniore sit ne diversus, nec ne, dirimant peritiores; equidem eundem esse, sicuti nec Onesimum ab Onesiphoro, aut Antonium, martyrem, a Mena distinguendum duco. Quominus autem Solochon cum Solomone confundatur, obstant Menæa Mediolanensia mss., in quibus seorsim commemoratur et distincto versiculo laudatur uterque.

SS. Episcopi
Ephesini.

S. Ananias
uterque.

DIES II.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Habacuc, proph. (*Omnes*). SS. Joannis, Heraaclemonis, Andreae et Theophili, eremitarum (*Menol. Prol. Kal. cum Sirm. Med. Mg. Cyth.*). S. Myropes (*Prol. Menol. Kal. cum Med. Mg. Cyth.*). S. Athanasii, mon. Kievocryptensis (*Pat. Menol. Kal.*). Urošii, regis Serbiæ (*Euch. Serb.*). S. Jessei, ep. Cilcanensis (*Iber.*).

† Passio S. Gregorii, ep. (*Neap.*). † Philareti, eleemosynarii (*Bas.*). † Abibi Junioris, diaconi et mart. (*Bas. Med. Sirl.*). † Ananiæ, Solochonis et Solomonis, epp. Ephesi (*Med.*). † Moysis, conf. (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

S. Myrope.

S. Myrope, ab unguento quod ex monumento S. Hermiones suscipiebat nomen sortita, longiore encomio donatur in Prologo et Menologio Mosquensi. Ubi multus sermo fit de S. Isidoro, milite et martyre, quem peculiariter colunt Græci 14 Maii. — Stephani Urošii, hujus nominis quinti, memoria inscripta est in plerisque Fastis Serbicis recentioris ævi, et in Catalogo sanctorum Serbiæ, quem initio Colloquiorum suorum de Historia Serbiæ præposuit Franciscus Pejacevič.

Plura dabunt Memoriam Slavicae. — SS. Guria, Samonæ et Abibi, confessorum, proprius dies est 15 Novembris, quo de eis abunde actum. In Menologio Sirleti rursus commemoratur hodie Abibus, diciturque depositus fuisse cum SS. Guria et Samava (lege Samona) in loco Bethelachicla. — De S. Gregorio, Armeniæ episcopo et apostolo, (hunc enim referunt Fasti Neapolitani marmorei,) fusius tractatum est ad 30 Septembris, quo passim solet commemorari a Græcis juxta ac Latinis. —

S. Abibus diaconus.

Urošius.

S. Gregorius,
ep.

Teste,

S. Jesseus,
ep. Cilcanen-
sis.

Teste Bessarione, patriarcha Iberiæ, citato apud Muravievium, in Ecclesia Iberorum hodierna recolitur memoria S. Jessei, qui apud Brossetum Juniores appellatur etiam Iso. Erat unus e duodecim patribus Syris, qui, S. Joanne Zedazenoduce, in Iberiam commigraverunt sæculo quinto. Ab Eulabio, patriarcha, ad episcopatum evectus fuit una cum S. Abibo Necressensi; de quo uberius dixi ad 4 Novembris. Sede occupata, totus fuit in spargendo verbo Dei, et in magorum ignibus extinguendis. Viri sanctitatem sequens miraculum prodidit; quum scilicet Cilcanensis regio perarida esset et inaquosa, fluvium Tquilianumadiens, ut pedum suum in eum immisit Jesseus, illico rivulum inde deduxit usque ad Cilcanum, aquis

baculum episcopalem sine mora sequentibus. Samthavii, prope Rekhulam fluvium, ecclesiam erexit de nomine B. M. V., grandem et pulchram, ad quam deinceps sedem suam fixerunt episcopi Xanienses. Tandem senio confectus, pie obdormivit in Domino, in eadem ecclesia sepultus, ubi corpus ejus hodiedum adservatur una cum imagine B. Mariæ, omnium, si fidem auctoribus adhibeamus, antiquissima, utpote quam in ligno præsepis Dominici pictam esse ferunt. Exstat in laudes Jessei canon, cui conscribendo operam navarunt Arsenius et Antonius patriarchæ, Nicolaus metropolita Tiflissii, Joannes philosophus et Jesseus Xaniensis. Cfr Wakhoucht, Description de la Géorgie, pag. 215.

DIES II
DECEMBRIS.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Athanasius,
mon. Crypten-
sis.

Floruit sæculo xiii, tempore Polycarpi, Cryptensium Patrum biographi. Jejuniis et vigiliis corpus suum extenuabat adeo, ut aliquando toto biduo sensibus orbatus jacuerit; quare a fratribus pro mortuo habitus est. Tertia itaque die, ad cellam Athanasii, extrema soluturi, accessere; ast quem defunctum aestimabant, eum sedentem invenerunt, stupore attoniti, et plorantem. Exinde, annuente hegumeno, clau-

sit se in cella Athanasius; extra quam deinceps nunquam pedem extulit, jejuniis et orationi jugiter intentus. Imminente tandem extrema die, sacramentis refectus, manibus supra pectus compositis, tranquillam mortem obiit anno 1264, die 2 Decembris, miraculis mox conspicuus. Corpus ejus cryptis Antonii illatum est, ibique honorifice tumulatum.

Cfr 1) Prolog. et Men. ex Paterico ad h. d. 2) Kulčin. Specim., pag. 60. 3) Dict. hag., pag. 47.

Urošius, rex
Serbiæ.

Stephanus Urošius, hujus nominis quintus quem Latini *Orosium* vocant, fuit ultima Nemaniorum propago. Natus est anno 1338, patremque habuit Stephanum Dušanum, cognomento Validum, qui sceptrum tenuit ab anno 1336 ad annum 1356, matrem vero Helenam, Joannis Cantacuzeni, Græcorum imperatoris filiam. Stephanus Dušanus is fuit, qui magnis rebus gestis Serborum reges omnes antecelluit; imperio in Macedoniam et Thessaliam prolato, se imperatorem Romanicæ, Slavonicæ et Albanicæ dici voluit; quin magistratum nomina et munera in Serbiæ regnum invexit ad aulæ Constantinopolitanæ imaginem, atque equestrem ordinem S. Stephani instituit. Idem, in sacris perinde ac in civilibus rebus ambitioni consulens, Serbiæ archiepiscopos patriarchali titulo ac dignitate donavit ad formam Ecclesiæ Byzantinæ, eo forte principio innixus apud Græcos solemni, imperium sine patriarchatu stare cogitarive non posse. Ut ut est, patriarchæ titulum, quem Græci Ecclesiæ Serbicæ invidabant, et objectis etiam excommunicationis fulminibus abrogatum ibant, Innocentius VI, pro summa in Ecclesiis potestate, ultro largitus est ac ratum habuit, quamvis ob neglectam petitionem pallii eum redarguerit paterne; verumtamen quum non videatur Honorius III a S. Saba I, Serbiæ archiepiscopo, efflagitasse ut veterem illum morem observaret, privilegio aut forte diversæ Orientalium disciplinæ consuetudine factum est, ut ille ritus in Ecclesia Serbica nunquam viguerit. Illud præterea memoratu dignum est, quod quidam de Stephano Dušano referunt scriptores, eum, coacta scilicet Serbicum episcoporum synodo, circa annum 1355, omnes Græcos episcopos Photiani Iolii satores, toto quam late patebat Serbiæ imperio expulisse et ejecisse; quam ob causam a Callisto, patriarcha Constantinopolitano, tum ipse imperator tum universæ Serbiæ episcopi anathemate sunt confixi. Illius severitatis regiæ

edictique synodalis in Græcos episcopos non alia causa in animum venit, quam, quod post regium edictum et inhibitionem *subpœniformidabilibus* latam de non profanandis Latinorum sacramentis, abstinendoque ab eorum vexatione et injuriis, græcanici episcopi, disciplina Cerularii imbuti, (quorum multi, aucto per Romaniam Macedoniamque imperio, in ditione Stephani numerabantur,) insigni contumacia sacra Latinorum, Baptismum, Confirmationem ac Eucharistiam in azymo confectam, opprimendisque ritus hujus fidelibus haud desinerent, perversisque suis doctrinis Serbos quoque in eandem impietatem commoverent. Cumque huic regiæ ordinationi justissima subesset causa, nihil prorsus reformidavit imperator patriarchæ Constantinopolitani anathema. Factum istud celeberrimum incidit in annum 1355, quo nempe Sabas IV Joannicio successit, et quo ipso Urošius, Dušani filius, juvenis annorum decem et septem, nuptias suas solemni pompa celebravit. Duxit autem uxorem Annam seu Ancam, Alexandri Valachici principis et Claræ filiam, ut in confesso est ex literis Urbani V ad eandem Claram jam viduam, quam alibi « *non solum catholicam, sed claris dictæ fidei meritis insignitam* » pronuntiavit Pontifex modo laudatus. Quod vero scriptores latini de repudio primæ conjugis, et nuptiis illegitimis cum Voisavi Cæsaris filia, Elisabetha, perhibent, nescio unde hauserint; et certe fidem merentur nullam. Cum diem extremum sibi imminere sensisset Dušanus, provinciarum præfectos ad fidem Urošio filio sancte servandam gravibus juramentis obstrinxit. Imperium enim in præfecturas partitus erat adhuc vivens valensque, retento sibi summo imperio; Acarnaniæ præposuerat Simeonem, fratrem suum; Vukašino, Ugliešæ et Goico fratribus potissimum tractum illum, qui a Pheris excurrit, velut maxime bellis obnoxium, commendavit; Lazaro et Vuko Brankovicio, ejus genero, Sirmium et Mačvam et provincias

DIES II
DECEMBRIS.

provincias Danubio Savoque finitimas, *Terram Stephani regis* olim dictas; Altomanoque Chulmiam commiserat regendas, ut cætera silentio prætermittam. Mortuo igitur patre anno 1356, regni gubernacula arripuit Urošius, annos decem et novem natus. « *Imperium auspiciatus*, ut domestici scriptoris verbis utar, *ecclesiam honoribus Natæ Virginis Mariæ in urbe Scopia, regum domicilio, exstruxit; cui mater, Helena, in monte Nigro supra Segligovo, pari pietate, alteram dedicavit. Princeps juvenis cum facilis esset, mitissimaque indole, amorem omnium in se provocavit; ac, dum ex matris suæ agebat consiliis, regiminis optimi spem mentibus suorum ingessit. Verum cum brevi post, rejectis maternis et seniorum consiliis, juvenes audire cœpit, instar Roboam, ad extremum periit: aut, ut viciniore utamur exemplo, sicut Michaellem, Bulgarorum regem, servi sui Basilii, ita Urošium immatura juvenum consilia perdere. Itaque anno ejus imperii decimo sexto ostenderunt se violatores sacramenti complures procures, ac præcipue Vukašinus, qui licet ab Urošio Despotæ dignitate et mox etiam regali Serbiæ et Romanæ corona auctus esset, ad extremum tamen imperatorem suum, mortalium ingratisissimus, imperio et vita ipsa exturbavit. Peremerunt itaque Urošium rex Vukašinus, Uglieša despota et Goico fratres et quadrifariam partiti imperium Serbicum, servatis sibi titulis regis, despotæ ac Cæsaris, Amuratem, Orchanis filium, Knezim nominarunt.* » Hactenus annalista Serbus, admodum brevis. Sane malorum omnium initium ex Simeonis patruis ambitione belloque adversus Urošium gesto, secessionem Helenæ matris, quæ peculiare sibi regnum Pheris constituit, ac neglectu meliorum consiliorum repetendum est; quæ omnia primo imperii biennio evenerunt. Annus tertius, salutis nostræ 1359, transactus est inter civilia bella duorum summorum Serbiæ præfectorum, Vukašini et Lazari, et quæ his successerunt bella Hungarica. Annos tres sequentes occuparunt motus, quos partim Nicephorus despota in Thessalia, partim Matthæus Cantacuzenus ad Pheras, ac denique Joannes Palæologus adversus Bulgaros, Helenæ fœderatos, concitaverunt. His malis ultimam manum addidit nimia Urošii facilitas in augendo Vukašino rege, et despota Uglieša, Vukašini fratre. Hinc enim invidiæ, suspiciones, mutuæ procerum collisiones et bella ad se invicem, inobedientia erga Urošium tanta ut solum imperatoris nomen retineret, et postremo perniciēs ejus originem traxit. Malum diu toleravit Urošius; tandem ejus impatiens, detractum sibi a Vukašino et Uglieša imperium armis recuperare statuit, suadentibus potissimum Lazaro comite et Nicolao Altomano jupano, atque auxilia opesque universas offerentibus perlubenter. Ergo prælium acre committitur anno, ut videtur, 1371; profligato Altomano, quem Lazarus reliquerat solum, Urošius in Vukašini manus venit, et privati instar, nulloque honore domi est retentus, quin et crudelius tractatus. Unde cum anno exeunte fuga se Ragusam subducere molitur, fratrum consilio et sacrilega Vukašini manu ferali ictu capiti inflicto exanimatus est in campo Meru-

larum seu Kossovo, ob cladem Serbis ibi non multo post illatam celeberrimo. Occubuit autem non multo post, die secunda decembris, qua a Serbis ut martyr honoratur, in medio regni sui, hærede nullo relicto, et luctu patriæ maximo. Ita imperium Serbicum, quod ex Græcorum dissidiis creaverat Stephanus rex, ex domesticis pariter dissidiis in Urošio filio desiit, nondum expletis ab erectione annis septem et viginti. Sepulcrum nactus est Urošius prope castrum Petrikum in ecclesia Beatæ Virginis Assumptæ, supra Nerodymliam. Post lapsum annorum aliquot, cum beneficiis prodigiisque inclaruisset, reliquiæ, de sepulcro levatæ, venerationi publicæ sunt expositæ; quæ hodiedum suavem exhalant odorem, et sanitatem præbent accedentibus cum fiducia. Dein ob Turcarum irruptiones, corpus translatum est in monasterium *Jaslense* Sirmii, in Francochorio situm, qui mons nunc Fruška-Gora nuncupatur. De religione Urošii et orthodoxia fidenter affirmat Pejačević (p. 305), eum cum matre sua Helena catholicæ Ecclesiæ dogmata complexum, ac obedientiam erga Romanam sedem fuisse professum. Qua in re quæstionem absolvit, dubiumque omne tollit Lucæ Wadingi testimonium, quod huc propterea retulisse juvabit, utpote haustum ex monumentis Fratrum Minorum, qui per regna ista late sparsi agebant. Wadingus igitur, postquam retulit opera Innocentii VI, summi pontificis, finem bello Hungarico Venetoque anno 1358 esse tandem impositum, et Dalmatiam a Ludovico, Hungariæ rege, in fidem receptam, sic in rem nostram prosequitur: *Superatis itaque multis difficultatibus atque obtenta pontificis facultate, selectum Ludovicus conscripsit militem contra Rasciæ regem; arces et munitissima quæque loca occupavit, ipsum regem cepit. Sed cum postea in manus Ludovici ex formula ab Innocentio præscripta jurasset, inque fide et obedientia tum Romanæ Ecclesiæ, tum regum Hungariæ se futurum promississet, magnifice donatus, regno reddito, dimissus est.* Annal. Minor., t. VIII, p. 111, n. 6. Id quod ad annum 1359, non alteri quam Urošio V, qui Serbiæ regio nomine tunc imperabat, evenisse debuit, et aperte asserit Samuel Timon in Synopsi chronologica; *etsi vulgari scriptorum latinorum præjudicio, ut observat Pejačević, orthodoxiam regis ad fictionem simulationemque trahat.* Urošii interitu stirps Nemanica desiit, regnumque Serbicum seu Rascianum prorsus interiit. Vukašinus, sceleris patrati justas pœnas dedit: cum enim post primam victoriam, dein ad Ciarnomenum a Turcis esset victus ejusque exercitus profligatus, anno 1371, ipsum ex acie fuga elapsum quidam ex ejus armigeris, Nicolaus Harsevič nomine, torque aureo ingentis pretii quam inhiabat e collo detracto, interfectum alii, alii Maritzæ fluctibus haustum esse tradunt. Exinde procures et dynastæ arma adversus se invicem sumpserunt, et licet inter se discordes essent, tamen veluti quadam conjuratione facta, ad vastissimum illud regnum dilacerandum conspirasse viderentur, donec Turcarum barbaricæ tyrannidi fuerit subjectum.

Clf. 1) Pejačević, *Historia Serbiæ*, pag. 298 et seq.; 317 et seq. 2) Raič, lib. vii, cap. 13 et 14. 3) Glasnik, t. XI, pag. 93 et seq. 4) Muraviev ad h. d. 5) Farlati, t. VII, 78 et 79. Act. Patr. CP.

DIES III.

DIES III.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Sophoniæ, prophetæ (*Omnes cum Bas. Sirm. Mg. etc.*). S. Theoduli (*Siš. Prol. Menol. Hor. Kal. cum Bas. Sirm. Med. Mg.*). S. Theodori, ep. Alexandr. et mart. (*Prol. Menol. Kal. cum Bas. Med. Sirm. Mg. Cyth.*). S. Joannis Silentarii (*Menol. Prol. Kal. cum Med. Mg. Cyth.*). Sabbæ Zvenigorodensis (*Prol. Menol. Kal. Pp.*).

† Passio S. Gregorii de Armenia (*Neap.*). † MM. Agapii, Seleuci et Mamantis (*Med. Mg. Cyth.*). † MM. Indis, Domnæ et 20,000 soc. (*Hier. Nan. Sirm. Med. Msq. Goth.*). † Glyceria, mr. (*Med.*). † Quadraginta martyrum in Sophianis (*Sirm.*). † Moysis, œconomi (*Med.*). † Cosmæ et Damiani (*Sirm. Med.*).

OBSERVANDA.

S. Sophonias.

Ex omnibus sanctis, modo relatis, Sophonias, propheta, solus est, quem hoc die Græci celebrant æque ac Latini. In Menologio Mosquensi legitur breve encomium ejus, ex Epiphanio et sancto Hieronymo excerptum; in Menæis autem legitur canon, auctore Theophane. — Theodulus, ex eparcho Constantinopolitano monachus factus, in columna prope Edessam degit annos triginta et octo. — Eis quæ de Theodoro, archiep. Alexandriæ, traduntur in Menæis Græcis, addenda est, pro more, chronologia; hanc enim constanter vel lædunt menologi vel silentio premunt. Excipiendus Veršinski, qui in assignandis annis ut plurimum et adcuratus est et minime obliviosus. Hodie tamen, forsàn Lequienii auctoritate deceptus, minus adcurate fixit martyrium S. Theodori,

patriarchæ, ad annum 609; cum indicare debuerit annum 606. Hoc enim anno capite plexus post varia tormenta, occubuit Theodorus, cognomento Scriba, postquam infulas biennio tenuisset, inter S. Eulogium, Gregorii Magni, pontificis romani, amicissimum, et Joannem Eleemosynarium medius. Consulatur Historia chronologica patriarcharum Alexandrinorum, Act. SS. tomo quinto Julii præposita, et Oriens christ., t. II, col. 443. In Med. perperam vocatur ep. Ancyrae, pro Alexandriæ. — Joannes Silentarius laudatus est ad 30 Martii. Est enim is qui monachus evasit ex episcopo Ascalonis, vel *Coloniæ*, ut corrupte habetur in Fastis Græcis et Slavicis. — De S. Indi et sociis dicemus ad 28 hujus. In uno Saxo-Gothano habetur: *Bis viginti millia martyrum.*

S. Joannes
Silentarius.SS. Indis et
soc.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Sabbas, heg.
Zvenigorodizæ.

Inter plurimos Sergii Radonežensis alumnos non ultimum locum obtinet Sabbas, hegumenus Zvenigorodensis. Qui initio quidem solitariam vitam duxit ad flumen Mosquam, non procul a monasterio SS. Trinitatis, quod fundaverat magister ejus Sergius. Postea vero, rogante scilicet Georgio, magni ducis Demetrii filio, cui a confessionibus erat, in ejus ditionem migravit, et in monte Storoža dicto, prope Zvenigorodiam urbem, cellam posuit,

quam dein ecclesia, Nativitati B. M. V. sacra, auxit; et monasterium, sociis undique ad se venientibus, excitavit. Quibus postquam triginta integros annos præfuisset, aliumque hegumenum in sui locum suffecisset, supremum diem obiit 3 decembris, anno 1407. Ducentis et quinquaginta annis post ex terra elevatum est ejus corpus et decenti loco reconditum.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad hunc diem. 2) Diet. hag., pag. 256. 3) Philar., Hist. Eccl. Russ., t. II, p. 116.

DIES IV.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO S. MARTYRIS BARBARÆ (*Omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. Sirm. etc.*). Et S. JULIANÆ (*cum Med. Mg. Cyth.*). S. JOANNIS DAMASCENI SEU MANSUR, PRESBYTERI (*Menol. Horol. Pp. Prol. Kal. cum Hier. GP. Pg. Sirm. Msq. Med. Mg. Cyth.*).

Ex variis.

S. Joannis, ep. Polyboti et thaumi. (*Prol. Menol. Kal. cum Med. Sirm. Mg. Cyth.*). Gurii, archiep. Cazanensis (*Verš.*).

† MM. Christoduli et Christodulæ (*Sirm. Med. Mg.*). Christoduli, heg. in insula Pathmo, † Grati seu Rati, episc. Ephesi (*Sirm. Med.*). [Seraphim, archiep. Phanariensis (*Synax.*).]

OBSERVANDA.

S. Barbara.

De S. Barbara, virgine et martyre celebratissima, non est cur multa disseram, quum integra exstant volumina ejus laudibus referta. Illud tamen addendum censeo, plura contineri in Fastis Slavicis ad ejus gloriam posthumam facientia, quæ Occidentales latere puto. Summa namque religione colitur Kioviæ, ubi venerandæ ejus reliquiæ adservari dicuntur. In Menologio Mosquensi, post Vitam ex Metaphraste, Joanne Damasceno et Menæis Macarii mss. collectam, adduntur miracula, quorum seriem texuit Theodosius Sophonovič, anno 1676. Illustre hujus virginis martyrium refert Assemanus intra annos 253 et 257, regnante Maximino, Alexandri Severi successore. Exstat officium liturgicum ejus proprium. — S. Juliania, quæ S. Barbaræ in martyrio socia

exstitit, adeoque simul cum ea prodit in codice Ostr., vulgo solet referri ad 21 Decembris. — Triplici cognomento distinguitur Joannes in Fastis sacris: nam a Damasco, ubi præfecti munere fungebatur olim Damascenus; a munere Mansur, quæ vox arabica est, vicarium seu locum tenentem adeoque ministrum Bachæ significans; a gratiæ fluentis denique Chrysorrhous nuncupatur. Hic, cum dexteram suam B. M. V. ope mirabiliter recuperasset, in grati animi tesseram et patrati miraculi memoriam, ejus iconi brachium arte factum appendit; unde invaluit apud pictores mos pingendi beatam Mariam Virginem cum tribus manibus; quæ imago idcirco Damascena aut *Трёхруч* cognominatur, atque peculiari veneratione colitur 28 Junii. — Hodie citatur Gurius

S. Joannes Da-
mascenus.

Gurius.

Octobris Tomus XI.

53 Menologio

S. Juliania.

DIES IV
DECEMBRIS.

*Christodulus
Nicænus, he-
gumenus in in-
sula Pathmo.*

Menologio Versinskiano; at in Kalend. Mosquensi anno 1818 excuso refertur ad diem sequentem. Commemoratur etiam die 8 Octobris, translationis corporis ejus anniversaria. — Edidit non ita pridem Eduardus Le Barbier, scholæ gallicanæ Athenis alumnus, libellum, cui titulum fecit: *Saint Christodule et la réforme des couvents grecs au XIe siècle*; sed quem neque a religione neque a gravitate laudavero. Ex bullis aureis, quæ in insula Pathmo conservantur, affirmat se dicta sua collegisse; eadem, omissis scommatibus, compendio referimus ad præsentem diem, non quod ejus natalis sit, sed quod ea sanctus martyr homonymus colitur: maxime quod nescimus qua die mortuus sit aut qua colatur. In oppidulo itaque non procul a Nicæa natus est ille anno 1020 et in baptismo Joannes dictus. A grammatista curis parentum primas litteras doctus est et mox Scripturis sacris memoriter discendis totum se dedit. Anno ætatis vigesimo, ne a matre cogere- tur matrimonium inire, fuga se recepit in mon- tem Olympum Bithyniæ, ubi ascesis florebat. Cum schemate monastico Christoduli nomine ac- cepto, triennium pane et sale vixit, non nisi aquam bibens et somni parvus. Dein Romam profectus est, ubi sepulcra SS. Petri et Pauli pie visitavit; quod indicium sit eum tunc catholicum fuisse, quin tamen hinc concludi possit eum in communione catholica perseverasse, quum pau- cis annis post universa fere Græcorum gens a Latinis iterum abhorruit. Sed inde Hierosolymam abiit; ubi anno 1045, ætatis 25, advenit, cogitans vitam monasticam in Oriente meliori conditioni restituere. A Bethleem ad lacum Tiberiadis us- que Palæstinam obivit, donec in monasterium deserti ad Jordanem se contulit. Verum aliquot annis post, irruptionem fecere Agareni, popula- bundi monasteria et monachos occidentes. Fuga se abripuit Christodulus; et stipatus a sociis ali- quot navigio venit in sinum Latmicum ad ostia Meandri. In vicino monte Latros degebat reli- giosa colonia monachorum a monte Sina; quibus fixum erat vitam cœnobiticam anteponere singu- lari seu ἰδιόρρυθμη et gravissimo labore victum quærere. Quibus quum se adjunxisset, eminebat inter eos Christodulus, interdiu rastro terram colens, noctu plures horas orationi deditus. Pane vescebatur; paschate tamen aliisque majoribus solemnitatibus caseo utebatur et ovis, ne mani- chæus seu bogomilus videretur. Quare petierunt a patriarcha Nicolao omnia montis Latros mona- steria ut archimandrita esse juberetur. Quo con- sentiente, illud ei munus demandatum fuit; ut deinceps singulorum asceteriorum hegumenis præpositus fuerit. Verum circa annum 1077 tur- bata plane fuerunt omnia ejus consilia. Advene- runt subito Turcæ Seldjukidæ; quidquid pretiosi pietas et labor in monte Latros collegisset, abri- puerunt; monachos autem pepulerunt in fugam. Quem tum dolorem expertus est, viginti quatuor annis post in testamento significavit archiman- drita: « Quomodo, inquit, tantarum calamitatum « memoriam ferre possim!... In monte Latros « nullum audiebatur a fratribus verbum indeco- « rum; nullum unquam deprehendebatur inter « eos pravum commercium! Sex diebus in hebdo- « made non nisi psalmos cantabant et opera ma- « num perficiebant... Sed divinæ iræ gladius « evaginatus est neque cessat in Ioniam sævire. » E sinu Latmico solvens, denuo Hierosolymam cogitabat; sed prius in portum Strovili e regione insulæ Coi delatus, monasterium S. Joannis, quod in suburbio, ad pedem montis Conici, vulgari nomine *Mouni Cavalouri*, surgebat, se contulit. Hegumenus veste monastica, sed vir laicus et pa- ter familias, erat Arsenius Skinouris, qui in filia gratiam asceterium condiderat et de agris in in-

sulis Coi et Lero dotarat, ab imperatore Mi- chaele VII seu Parapinace inter annos 1071 et 1078 vectigalium immunitate concessa. Profugum abbatem sibi substituit Arsenius eique omnia monasterii bona transcripsit. Interea pulso Mi- chaeli successerat anno 1078 Nicephorus III Bo- toniates. Quo autem firmior esset nova fundatio et disciplina stabiliior, petiit Christodulus ab im- peratoris sorore Typicum: nil enim ab aula alie- num putabant Byzantini principes, nisi quod revera de officio suo esset: ab imperatore autem impetravit bullam auream, qua monasterii liber- tas et immunitas certæ essent, quamdiu Typicum observaretur. Sed quum illic timor a Turcis esset, passus est Christodulus sese ab Arsenio qui, laica tandem abjecta conditione, novum monasterium in monte Dicæo insulæ Coi, trecentis tritici mo- diis in singulos annos et vectigalium immunitate a Nicephoro concessis, construxerat, in eam- dem insulam invitari; ubi anno 1080 in monte Pilæo templum et monasterium B. M. V. Castrin- ianorum cœpit ædificare, dum Arsenius cellas suas in Dicæo exstrueret. Licet Christodulus se- cum attulisset bullam Nicephori, mense Martio anni 1080 obsignatam, qua Castriniani a vectiga- libus liberi essent; quum anno 1081 Nicephoro successisset Alexius Comnenus, tetarton seu sex- mulos quotannis exegerunt collectores, donec id anno 1085 vetuit Alexius, decem libris auri pro- pœna indictis. Contractum deinde iniit Christo- dulus cum monachis SS. Salvatoris Pandepoptis, quo sua Meandri prata eis cessit, eorum loco Leron, Lipso et Pharmacon, tres ex Sporadibus insulas accepturus; sed secreti Myrelæi inter- ventu Lipso tantum et tres Leri vicos nactus est: quæ confirmavit imperator mense Maio anni 1087. Quum autem illic solitudinis quiete frui non pos- set et insula Pathmos incolis vacua esset, hanc ef- flagitaturus Constantinopolim petiit; eamque ob- tinuit anno 1088, postquam, Celliorum et Zagoræ archimandrita designatus, frustra tentasset mo- nachos ad vitam communem traducere. Consti- tuit illic in monte Acropoli Christodulus ut nul- lus eparchiæ episcopus, nullus patriarcha, nulla femina, puer aut eunuchus in insulam admitte- retur; Alexius autem chrysobullam dedit, qua ab omni potestate laica et ecclesiastica insula libera esset: consensit et patriarcha Joannes. Sed hæc pleraque stare non potuerunt. Quum enim, dejecto Dianæ templo, in Acropoli mona- sterium S. Joannis evangelistæ moliretur Chri- stodulus, atque ipse et monachi in saxosa sterili- que insula illa laborem suum cum operariorum labore sociarent, desiderare cœperunt monachi Anatoliam et insulam Coum, operarii uxores familiamque suam; ita ut prope a rebellione ab- essent. Monachos facile compescuit Christodulus; sed operarios non vicit, nisi concedens ut in al- tera insulæ parte feminis locus esset, quo per- gere possent laici vespere feriæ sextæ usque ad primam lucem feriæ secundæ: atque hinc viculi aliquot orti sunt, qui adhuc exstant. Sed brevi satis non erat unde multitudo illa viveret: quare nova aliquot dona addidit Alexius; et, quum se- cretum Myrelæi vectigalia exigeret, denuo vetuit; matris consiliis, quæ nunquam destitit Pathmen- sibus monachis favere. Miracula aliquot illic fe- cisse fertur Christodulus; scilicet, eo jubente, in Horto Sancti (Joannis) fontem scatuisse; citros seu malos assyrias subito floruisse; et panem multiplicatum. Sed Pathmo jam imminebant Tur- cæ; quare statuit anno 1095 cum octoginta mo- nachis in Eubæam transfretare ad Eumathium, discipulum suum, quem quoque sanctum dici video. Supererant in insula duodecim familiæ; a quarum singulis militem extorserunt fiscales: Christodulo agente, Pathmenses a militia liberos voluit

voluit Christophorus Magister, magnus chartularius et insulæ Coi collector; quippe qui insulam tueri deberent; sed eorum loco servos Coenses militiæ adscripsit. Interea Pathmi desiderio tenebatur Christodulus; verum, a discipulis impeditus, anno 1100 eo misit Sabbam discipulum, subhegumeni titulo donatum, cum libris, reliqua necessaria supellectile et jure disponendi de pristini monasterii bonis; optans ut S. Joannis asceterium redintegraretur. Undecim mensibus

post, anno 1101, ætatis 81, diem obiit, ante condito testamento discipulisque rogatis ut Pathmum corpus suum deferrent illicque denuo sedem figerent. Verum quum, navigia nacti, corpus auferre tentarunt, obstiterunt armati accolæ. Soli itaque abierunt. Sed anno post regressi sunt et clam noctu abstulerunt patris sui exuvias. Quæ nunc in tumultu vitreo conspiciuntur ad ingressum templi S. Joannis Pathmensis.—Seraphim, anno 1600 a Turcis peremptus, refertur in Synax. Nicodemi.

DIES V
DECEMBRIS.

Seraphim.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Gurius, archiep. Cazanensis.

Gurius, a baptismo Gregorius, Radonežæ, nobili genere ortus, duci cuidam ministravit eamorum integritate, ut nihil in eo reprehendendum invenerit quisquam. Quare, invidia diaboli apud principem falso accusatus, quasi nimirum heri sui torum adulterio maculasset, in profundam fossam conjectus est; in qua toto biennio detentus, avena et aquæ haustu jumenti instar victitavit. Libertati restitutus, monasticum schema induit in cænobio Volokolamensi, cui deinceps ab anno 1522 per integrum novennium præfuit, diutius recturus, nisi morbo a curis hegumenatus quiescere fuisset coactus. Mox tamen monasterio Seližarovo, anno vero 1555, ecclesiæ Cazanensi,

tunc primum institutæ præficitur. In qua regenda pastoris nomen comprobavit: etenim in fidelibus rudioribus edocendis, cujus rei causa duas scholas instituit, in convertendis Mahumetanis, in excolendis neophytis summam operam dedit, Barsonophio et Germano cooperantibus. Tandem, postquam plura Tartarorum millia ad fidem christianam adduxisset, laboribus et morbo confectus, magnumque schema indutus, ex hac vita migravit die 4 decembris, anno 1564. Corpus ejus repperit anno 1596, die 4 octobris. Qua propterea die colitur secundo simul cum Barsonophio. Utriusque vitam exaravit Hermogenes, deinceps patriarcha Mosquensis.

Cfr. 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Diet. Hagiogr. pag. 82. 3) Vita SS. Præsulum, Gurii, Germani et Barsonophii, auct. Eli-sejevo. 4) Vita SS. Præsulum Gurii, Germani et Barsonophii, auctore Gregorio archiep. Cazanensi. 5) Menol. Vers. ad 4 oct. 6) Philar. Hist. Eccl. Russ. III, 45-47.

DIES V.

Ex Ostromirano.

S. PATRIS NOSTRI ABERCII (*cum Med. Mg. Cyth.*). ET SANCTI INSTITUTORIS SABBÆ (*Omnes cum Bas. Neap. CP. etc.*). S. ANASTASII, MART. (*Menol. Prol. Kal. cum Med. Mg. Cyth. Sirl.*). SS. CARIONIS, MON. ET ZACHARIÆ, FILII EJUS (*Menol. Prol. Kal.*). GURII, ARCHIEP. CAZANENSIS (*Kal.*). [MONACHORUM QUI CARÆIS OBIERUNT (*Ath.*). NECTARII ET PHILOTHEI IN MON. CARÆARUM (*Ath.*).]

Ex variis.

† Abercii, mart. (*Mg. Cyth.*). † Joannis, ep. Polyboti, thaum. (*Sirl.*). † Diogenis, mart. (*Med. Mg. Cyth.*). † Nonni (*Med. Mg. Cyth.*).

OBSERVANDA.

S. Abercius auctorque.

Duos Abercios ut dignoscerem, inductus sum a synaxarista Ostromirano, qui quum primo loco meminerit *S. Patris nostris Abercii*, utpote celebratoris, postposito ipsomet S. Sabba, tantæ apud Orientales famæ viro, Hieropolitanum Antistitem et thaumaturgum intelligere cogor vel invitus. Nec enim credibile est, agi hic de Abercio, martyre, gladio animadverso, de quo quæcunque innotuerunt hoc disticho comprehendit Menologus Græcus: *Brabea cædis magna sunt Abercio, quem non coronat laurus, attamen polus*. De Abercio vulgo agunt tabulæ Ecclesiasticæ ad 22 Octobris; qua iterato inscriptus legitur in Ostromirano. — S. Sabbam *Sanctificatum* solum commemorant hodie Fasti pene universi tacito Abercio, aliisque sanctis. In Mst. et Rum. habetur: *Commemoratio sancti patris nostri Sabbæ*; in aliis brevius: *Sabbæ*. Codex Assemanianus glagoliticus aliquantum uberius quam Ostromiranus habet ita: *S. Patris nostri beati monachorum institutoris Deiferi Sabbæ*. In marmore denique Neap. notatur: *Depositio S. Sabbæ*; et quidem recte: hoc namque die obiit in sui nominis celeberrimo monasterio, anno 552, ætatis suæ nonagesimo nono; non autem *centesimo quinto*, ut mendose habetur in Actis S. Theodosii cœnobiarchæ, teste Assemano, fusius de anno obitus S. Sabbæ disputante, Kalend. t. V, pag. 410 et seq. In quo consignando emendandum est Kal. Mosquense et Horologium Počajovense, dum statuunt annum 516 et 524. Genuinam Sabbæ Vitam, auctore Cyrillo Scythopolitano, græce et

latine edidit Cotelerius in Monumentis Eccles. Græcæ t. III. pag. 220; slavonice autem Menologus Mosquensis. Porro, non monachorum tantum, sed etiam divini officii institutor fuisse perhibetur; nam, ut Simeon Thessalonicensis auctor est in Dialogo adversus hæreses, divinum officium in cerium quemdam Typum, seu formam scriptam redegit; quam a Sanctis Euthymio et Theoctisto, magistris suis, per traditionem acceperat: hi porro a majoribus suis et præsertim Charitone, confessore, desumpserant. Hanc porro Divini Officii norma, a S. Sabba in litteras missa, cum ob irruptionem barbarorum interiisset, S. Sophronius, patriarcha Solymorum, studio laboreque restituit, ac post eum divus Joannes Damascenus renovavit. Ordo itaque canticorum in Menæis, toties a me citatis, est ille ipsissimus ordo, quem in Typico Hierosolymitano S. Sabbas primo et post illum Sophronius ac Damascenus observandum sanxerunt. Quin et ingens illa canticorum copia quæ nominibus auctorum destituitur, tribus istis seu ut auctoribus, seu ut collectoribus tribuenda videtur. Quid autem eorum singulis, et nominatim S. Sabbæ adscribendum sit, fuse prosequitur Simon Wagnereckius in egregio opusculo cui inscribitur: *Pietas Mariana Græcorum*, ed. 1648, Prolegomenorum pag. 55 et seq. — In Paterico Montis Atho commemorantur ad 5 Decembris, monachi quidam Caræarum, in Monte Atho, qui tempore Michaelis Palæologi pro sua religione occubuerunt. Utinam id fecissent pro vera! Ho-

Monachi Caræarum.

rum

DIES VI
ET VII
DECEMBRIS.

rum unus fuit protohegumenus totius Montis; cæterorum numerus tacetur. Sunt autem ejusdem generis martyres ac ii, de quibus ad 4 Januarii dictum est satis superque. Eodem die recolitur a monachis Athonitis memoria Nectarii et Philothei, Caræensium, qui circa medium sæculum xv vixerunt, teste auctore Paterici tom. II, p. 39 et 45. Et quidem Nectarius certabat in asceterio SS. Archangelorum, dicto Jagari, quod pendeat a monasterio Caræarum. Antea vero moratus est in monasterio SS. Cosmæ et Damiani anargyrorum, prope Bitoliam, in Albania hodierna, ubi et initia

monasticæ vitæ posuerat. Dum in cella Archangelorum versaretur, magistrum et ducem nactus est Philotheum, quem tantæ virtutis virum fuisse tradunt Athonitæ ut donum ventura prænoscenti acceperit a Deo. Mortuus est Nectarius, anno 1500, die 5 decembris, diuturno gravique morbo confectus. — In Kalend. Mosquensi, edito anno 1818, expressis verbis habetur, ultimo loco : *Obitus S. Gurii, primi archiep. Cazanensis, anno 1564*; refragantibus cæteris omnibus, ut satis liquet ex dictis pridie.

Gurius Cazanensis.

DIES VI.

Ex Ostromirano.

MEMORIA S. PATRIS NOSTRI NICOLAI (*Omnes cum Bas. Neap. etc.*). DOMINICA SS. PROTOPARENTUM, ANTE NATIVITATEM CHRISTI SECUNDA.

OBSERVANDA.

S. Nicolaus

Nullus est in Ecclesia Russiæ locus tam remotus, tamque abditus, quo fama et miracula S. Nicolai non manaverint; non urbs, non ecclesia, in qua aliquod sacellum ejus nomini non sit dicatum. Hinc thaumaturgi titulo distinguitur passim et absolute; atque in officio diei nullis aliis sanctis relictus est locus, sicuti nec in Fastis sacris. Tantæ autem erga Antistitem Myrensem devotioni nonnihil, mea sententia, profuit festum translationis ejus corporis, Græcis quidem prorsus ignotum, Russis vero ab iisdem pene temporibus, quibus a Roma Ecclesia celebratum. In Menologio Mosquensi proluxa textitur Vita sanctissimi thaumaturgi, Metaphrasti adscripta. Accedit sequens notula, quam prætereundam non esse puto: *Qui cupit aliqua de tantis tamque gloriosis miraculis S. Nicolai cognoscere, quale est illud in Basilii filio Agricii patratum, qui unius horæ spatio e terra Saracenorum domum fuit translatus, aut in Christophoro presbytero, a mortis supplicio liberato, aut in Stephano Decanensi, rege Serbiæ, qui visum recuperavit, aut alia permulta, evolvat Prologum tam ad hunc diem, quam ad 9 Maii, et insuper legat librum de S. Nicolai miraculis, qui typis monasterii Kievocryptensis editus est anno 1680.* Imprimis notatu digna est proluxa narratio de sanatione Stephani Decanensis, auctore Gregorio Zamblak, metropolita Kioviensi,

utpote quæ Occidentalibus hactenus parum innouit, apud Serbos autem, Bulgaros et Russos augendæ venerationi erga Sanctum Thaumaturgum certe profuit. Ad cætera miracula quod attinet, quæ a Græcis auctoribus desumpta sunt, legatur adnotatio Assemani ad hunc diem; ubi insulas quasdam Synaxariorum narratiunculas explodit, simul et in Falconium jure merito animadvertit, quod S. Nicolaum e quarto sæculo in quintum temerrime transtulerit. In Kalendariis pauca occurrunt observatu digna. Mstislaviense habet ita : *Memoria S. Patris nostri Nicolai*; Rum. distinctius et plenius : *Memoria Sancti et Magni Antistitis Nicolai*; Menæa recentiora : *S. Patris nostri Nicolai, archiepiscopi Myrorum in Lycia*. Unde Sirletus effinxit suum ep. Mylaniræ pro Myrlycensi. In Neap. marmore insculptum est : *Natale S. Nicolai*. In cod. Græco-Mosquensi, quem edidit cl. Matthæi, legitur : *Nicolai Myrorum* (Νικολαου Μυρων), subintellige episcopi, ut, brevitatis gratia, dici solet. Tamen, advertit Matthæi, *viri etiam docti ita aliquem Corinthum pepererant, qui de dialectis scripsit. Sed nominativus erat ὁ Κορινθίου, nimirum metropolita. Hac appellandi ratio adhuc obtinet apud Græcos et Russos.* — De Dominica Protoparentum agetur die xi.

Dominica Protoparentum.

DIES VII.

*Ostromiranum.
Ex variis.*

VACAT.

S. Ambrosii, ep. Mediolanensis (*Omnes cum Bas. Neap. Hier. GP. etc.*). S. Athenodori, mon. et mart. (*Rum. Menol. Prol. cum Sirm. Med. Mg. Sirl. Cyth.*). SS. MM. Prisci, Martini et Nicolai (*Rum. cum Med. Mg. Cyth.*). S. Joannis Sabaitæ, jejunatoris (*Rum. Menol. Prol. Kal. cum Sirm.*). S. Pauli Obedientis (*Prol. Menol. Kal. cum Mg. Cyth.*). S. Philothæ, virg. et mart. (*Valach.*). Nili Stolobensis (*Menol. Prol. Kal.*). Antonii Siensis (*Menol. Prol. Pp. Kal.*). Gregorii mon. (*Ath.*)
† MM. trecentorum in Africa (*Mg. Sirl. Cyth.*). † Neophyti, mart. (*Mg. Cyth. Med.*). † Domitii, mart. (*Med. Mg. Cyth.*). † MM. Isidori, Acepsimæ, Leonis et Stratii (*Med. Mg. Cyth.*). † Ammonis, ep. Nitriensis (*Med. Mg.*). † MM. Gaii, Gaiani (*Med. Mg. Cyth.*). † Ignatii, prope Blachernas jacentis (*Med. Mg. Cyth.*). † Dedicatio ecclesiæ SS. Deiparæ Curatoris (*Med. Mg.*). † Sosthenis, Apollo, Cephæ, Tychici, Epaphroditi, Cæsarii et Onesiphori, e numero 70 disc. (*Sirl.*).

OBSERVANDA.

S. Ambrosius.

S. Ambrosius Mediolanensis proluxa laudatur in Menologio Mosquensi, ex Paulino, presbytero, et aliis; in officio autem diei legitur canon, auctore S. Josepho, hymnographo. Ejus synaxis celebrabatur CPoli in Magna Ecclesia seu Sophiana. Menologium Basilii habet : *Commemoratio S. P. N. Ambrosii, ep. Mediolani*, suffragantibus Mstisl. et Rum. In martyre Neap. notatur : *Depositio*, sive dies obitus; at in Martyrologio Romano hac die recolitur *Ordinatio S. Ambrosii*, depositio vero ce-

lebratur ad 4 Aprilis. Ostromir. cum CPolitano Morcellii tacet. Has lectionum varietates indicasse sufficiet. Nimis dicit Assemanus, dum de cultu Ambrosii apud Græcos et Russos agens, asserit SS. Augustinum et Hieronymum Fastis Ecclesiæ Orientalis non esse adscriptos. — In Menologio Bas. S. Athenodorus, in Mesopotamia sub Dioeletiano passus, commemoratur postridie et quidem solus, omissis aliis sanctis; quemadmodum Ambrosius Mediolanensis hodie. — Paulus, cognomento

S. Athenodorus.

S. Paulus Obediens.

S. Joannes
Sabaita.

S. Philothea.

SS. Isidorus
et soc.

mento Obediens (ὀποταχτικός, slavice Povinnik), dum adhuc inter vivos versaretur, in paradiso visus fuisse perhibetur in Menæis Græcorum et Prologo. — Ad diem tertiam Decembris nominavimus ex Menol. et Prologo Joannem Silentiarium, quem auctores distinguunt ab hodierno; an recte, videant ipsi. — Philotheæ virginis Vitam cum Officio, valachice conscriptam, cum præ manibus nunc non habeam, ex alio fonte longe minus sincero, paucis perstringere cogor. Quod si tamen genuinus textus mox, ut spero, ab amicis recipiam, inter Appendices sermone latino exhibebo, si operæ pretium sit. Hic unum adnotabo, a Valachis coli Philotheam, ut martyrem, a proprio parente interfectam. — Non conveniunt Fasti in assignandis Isidori sociis; nam Med. adjungunt ei Stratium, Menæa vero excusa Leonem;

qui in Med. adnumeratur Gaio et Gaiano. — S. Deiparæ Curatoris templum exstitit Constantinopoli, prope forum Tauri, ut colligitur ex Menæis ad 22 Julii, ubi festum S. Magdalenæ celebrari dicitur in æde S. Lazari et in ecclesia Curatoris prope Taurum; id est, in æde a Curatore quodam (forte palatii alicujus) exstructa, ut conjicit Cangius, CPol. Christ., t. IV, pag. 86. — S. Sosthenem aliosque, e numero septuagenario discipulos, referunt Fasti Slavici ad diem sequentem, ad quem propterea remittendi sunt. — Gregorius, natione Serbus, floruit ineunte sæc. xv, fundavitque in Monte Atho monasterium, ejus nomine hactenus insignitum. Cfr 1) Patericon, t. II, p. 400; 2) Joan. Comnenus, pag. 494, apud Montfauconium.

DIES VII
DECEMBRIS.
Festum SS.
Deiparæ Cu-
ratoris.

S. Sosthenes
et alii.

Gregorius
Athonites.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Philothea,
virgo et mar-
tyr in Vala-
chia culta.

In partibus superioribus fluminis Ardsisch, quod, postquam Valachiam in duas secuit portiones, aquas suas in Danubium infundit, consurgunt inter medias parietinas, pristini splendoris reliquias, templum cathedrale et monasterium, quæ olim omnium fuerunt pulcherrima. Imperio Romano, Ardeiscus videtur dictus fuisse ille locus; postquam vero ad finem sæculi xiii Radu Negru seu Rodolphus Niger illuc aulam suam transtulerat, *Curte d'Argik*, *Curt d'Argis* seu *d'Argisch*; nunc vulgo *Ardgisch* seu *Ardzeschul* ad Ardiscum. In hoc itaque oppido jam pridem quiescit S. Philothea, patre lignario, opulento atque avaro, nata Ternobi; quæ sub oculis piæ matris pueriles annos egressa est, tanta laude ut diaconi vere implevit prophetiam, qui generatrici dixerat: « Bonam terram seminasti. » Quum itaque ad nubilem pervenisset ætatem, e multis procis ei in maritum a patre electus est Stephanus Mazias, juvenis locuples; quem quod ebriosus esset, blasphemus et jurgiosus, admittere noluit bona virgo. Quare patris iram reformidans, consilio et assensu matris, rebus suis Christo commendatis, pridie nuptiarum, veste peregrinantis et scapulari indutis, clam profecta est ad monasteria Macedoniæ, a quibus Moldovlachica pendebant. Initio itineris, quum comitem adhuc haberet matrem, viderunt ambo in cælis crucem; quod, tanquam novum labarum, prosperum omen esset. Paulo post ad eam accessit famula, quæ herilis filiæ desiderio vestem quoque peregrinantis induerat, eam secutura. Tres dies processerunt ambæ, radicibus et aqua viventes, nocte data orationi. Quarta autem nocte, quum, ad Istrum flumen (an oppidum in ripa sinistra Danubii) progressæ, sub arbore patula somno se dedissent, vidisse fertur famula angelum ad caput Philotheæ stantem, sinistra tenentem sertum, et temporibus auream habentem coronam, quæ super puellæ caput descenderet: quæ visio proxima nocte renovata esse perhibetur. Quinta die novum miraculum contigisse traditur. Licet enim ultimos nummos pridie famula dedisset epileptico, quum tamen eleemosynam peterent duo pauperes, jussu Philotheæ aperuit crumenam, et tantum pecuniæ in ea reperit, quantum quum iter inchoassent. Septima die, quum ab infidelium

oppido prope abessent, jejuniis et oratione pararunt se ad discrimina, quæ se manerent; sed, defatigatione victæ, cesserunt somno; in quo audivit Philothea angelum dicentem sibi: « Domum redi; mater morti proxima est; majores labores a te non flagitat Deus. » Fecit jussa puella et intra quatrimum domum redux fuit. Sed populi multitudine circumdatas reperit paternas ædes, matremque mortuam intellexit. Dum itaque intrare niteretur, agnita fuit a circumstantibus, quoniam casu a Stephano Mazia cucullus amotus fuerat. Continuo jussa est a patre humi genua flectere; atque a plebe objurgari cœpit quod maternæ mortis causa esset. Octo integros dies sub tectum suum admittere noluit filiam faber, donec tandem animadvertit eam sibi esse posse famulæ loco. Intra limen itaque recepta, brevi omnium animos sibi devinxit virtutum fama, ita ut communis consiliatrix esset senum æque ac juvenum. Sed martyrii coronam præpararat ei Deus. Scilicet quum pater morbo decubisset, neque pro more cibum ad operas potuisset ferre, eo officio functa erat actiosa virgo. In itinere accesserant ad eam pauperes, eleemosynas rogantes: quibus sæpius dederat de ferculis, confisa (ut ferunt) ea divinitus repletum iri. Monitus patrem explorare instituit, viditque eam medium panem dantem cæco. Cujus rei indignatione motus avarus securi filiam trucidavit. Patratum sit oportet hoc facinus anno 1060, quum Michael Cærularius paucis annis ante schisma orientale renovaverat; verum an id tum penetrarit in Bulgariam, plane incertum est: quum historia Bulgariæ illius ævi in tenebris omnino posita sit. Septuaginta duobus annis post corpore reperto integro, consensit Basilius metropolita ut cælitibus accenseretur Philothea. Tunc etiam, anno scilicet 1132, in ejus honorem tegulis romanis templum Ardeisci excitatum est; in ejus choro, tumulo laminis argenteis cooperto, servatur etiamnum ejus corpus: ad ejus venerationem undique accurrunt peregrini, frontem et manum, argento contextam, osculaturi. Hæc ex libro Stanislai Bellanger: *Le Kéroutza, voyage en Moldovalachie*. Paulo aliter hanc historiam narrat W. Derblich, qui anno 1839 typis Pragentibus edidit *Land und Leute der Moldau und*

DIES VIII
DECEMBRIS.

und Wolachei; docens insuper S. Philotheam illic amentium patronam esse, qui in vicina domo custodiantur. Id unum monebo me suspicari Basilium metropolitam esse episcopum Zagorensem, dein primatem Ternobensem, qui non vixit ante annum 1132, sed initio sæculi xii cum Innocentio papa III unitatem ecclesiasticam redintegravit. In Officio Vala-

chico; tardius recepto, nata dicitur S. Philothea anno 1206, multa passa a noverca et a patre interempta anno ætatis XII et continuo post mortem translata Curtim d'Argis, ubi dominaretur Rodolphus Niger. Verum hic non nisi anno 1241 in Romania imperare cœpit.

Antonius
Siensis.

Natus est Antonius, qui in baptismo Andreas dictus est, in vico Kechta, ditionis Divinensis, patre agricola, a quo christianis moribus imbutus fuit. Præter litteras artem quoque pingendi didicit, ita ut eam optime calluerit. Mortuo parente, Novgorodum se contulit Andreas, in domo magnatis cujusdam ministraturus; ubi et uxorem duxit. Mox, quum uxore tum domino orbatus, mundo valedixit. Quamobrem, bonis omnibus in egenos distributis, de eligenda religione cœpit cogitare. Interea in visione a Deo præmonitus, Kenensem eremum petiit, ibique a Pachomio hegumeno benignissime susceptus est et in vita monastica cum Antonii nomine institutus. Agebat tunc annum ætatis trigesimum. Post aliquot tempus, accepta magistri benedictione, sumptisque secum duobus sociis Alexandro et Joachimo, in solitudinem progressus est, et ad Schele-

scam fluvium cellas posuit ædemque S. Nicolao dicavit. Erat autem tum temporis sacerdotio jam insignitus. Brevi tamen ab incolis inde pulsus, in fines Cholmogradenses perrexit, ibique ad Siam fluvium novam ecclesiam SS. Trinitatis excitavit eamque imaginibus, manu sua pictis, exornavit. Tum ut monasterii erigendi licentiam peteret, Mosquam proficiscitur, ubi Joannis principis, a patre suo Joanne IV Minaci olim immaniter trucidandi, amicitiam iniit; fundatumque monasterium ad mortem usque gubernavit. Obiit autem fere octogenarius, die 7 decembris, anno 1557, hegumenatus 37; postquam socios extrema monuerat eisque successorem suum indicaverat. Antonii vitam, elogium et officium conscripsit Joannes, tsari filius modo laudatus; unde concludere pronum est, Antonium brevi post decessum fuisse cultum.

Cfr 1) Prolog. et Menol. ad h. d. 2) Dict. hag., pag. 57. 3) Philar., Conspect., n° 145 et 146.

Nilus Stolo-
bensis.

Fuit Nilus unus ex insignioribus eremitis sæculi xvi. In Novgorodensi provincia, ignotis parentibus natus, monasticam vestem induit in cœnobio Krypecensi, diœcesis Pscovensis; unde in eremum monasterii Rzevensis secessit; ac demum, majorem solitudinem concupiscens, ad lacum Seligerum perrexit, Stolo-bensem insulam sibi divinitus præmonstratam habiturus. Quo ubi pervenit, anno 1528, speluncam sibi effodit, ædiculam erexit ibique viginti septem annos integros solitarius degit,

donec animam Auctori suo reddidit anno 1554. Mox sanctitatis ejus fama percrebescente, monachi quidam ecclesiam super tumulum ædificarunt; anno vero 1594 monasterium fundarunt: quod Nili nomen hæreditavit, estque nostra ætate, ob peregrinantium frequentiam, unum e celeberrimis provinciæ. Colitur Nilus tum die 7 Decembris, qua mortem obiit, tum etiam 27 Maii, qua inventi corporis anniversaria memoria peragitur. Vitam ejus scripsit anno 1594 auctor incertus.

Cfr 1) Menol. ad h. d. 2) Dict. hist., pag. 214. Philar. Hist. Eccl. Russ. t. III, p. 166.

DIES VIII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

VACAT.

S. Potapii (Mst. Tern. Rum. Prol. Men. Hor. Novg. Cap. Og. Eph. Vat. Kal. cum Hier. GP. Vind. Sirm. Med. Goth. Mg.). SS. apostolorum Sosthenis, Apollos, Tychici, Cephæ, Epaphroditi, Cæsarii et Onesiphori (Rum. Menol. Prol. Kal. cum Sirm. Med. Msq. Mg. Cyth.). SS. martyrum in Africa ab Arianis occisorum (Prol. Menol. cum Sirm. Med.).

† Athenodori, mon. et mart. (Bas.). † Martyrii (Neap.). † Sophronii, ep. Cypri (Sirm. Med. Flor. Sirl. Mg. Cyth.).

OBSERVANDA.

S. Potapius.

S. Sosthenes
et alii.

SS. Martyres
Africani.

Ex antiquo tempore obtinet S. Potapius in Fastis Slavicis principem locum, ut patet ex Mst., Rum., Tern. aliisque supra citatis; quin et a recentioribus plerisque tacentur cæteri sancti, utpote minus præcipui. — S. Sosthenem aliosque e 70 discipulis recolunt Græci unumquemque proprio die, Sosthenem ad 18 Novembris; Apollo ad 10 Sept.; Tychicum ad 20 Aprilis; Epaphroditum ad 22 Martii; Onesiphorum ad 7 Septembris; Cephæ denique una cum toto discipulorum collegio ad 4 Januarii. In Basiliano Menologio laudandur postridie, uti etiam Potapius et Sophronius; apud Sirletum, ut vidimus, die proxime præterita. Cephæ, Cæsarium et Onesiphorum omittit Veršinski, uti Menologus Mosquensis duos ultimos; an consulto, dicere nequeo. In Menæis Græcis ad sunt omnes. — Martyres hi Africani, numero trecenti aut, ut alii volunt, trecenti sexaginta et

duo, plane diversi sunt a martyribus in Africa quoque coronam adeptis, quorum memoria celebratur die 12 Octobris, et duo præcipui nominantur Cyprianus et Felix. Diversitatem statuit J. Buæus in Act. SS., tom. V Octobr., pag. 93, n. 37. — S. Martyrium descripsi ex marmore Neapolitano, ubi refertur solum nomen *Marturii*, præfixo tantummodo titulo sancti; ut difficile sit dictu, martyr ne fuerit an confessor. Notissimum est pugilum par, Martyrius et Marcianus, notarii S. Pauli confessoris, patriarchæ CPolitani; quorum memoria recolitur in Fastis ad 25 Octobris, excepto Calendario Neapolitano. In hoc enim ad eam diem insculpti sunt Chrysanthus et Daria. Sanctos itaque notarios intelligendos esse in marmore Neapolitano, equidem arbitror, quamvis desideretur nota aliqua, qua martyres fuisse indigetetur.

S. Martyrius.

DIES IX.

DIES IX.

Ostromira-
num.
Ex variis.V
ACAT.

Conceptio S. Annæ quando concepit S. Deiparam (*Omnes.*). S. Annæ, prophetissæ, matris Samuelis, prophetæ (*Prol. Kal. cum Med. Sirl. Mg.*). S. Stephani (*Prol. Kal. cum Med. Sirm. Mg. Cyth.*). S. Sophronii, archiep. Cypri (*Prol. Kal. cum Bas.*).

† Joannis, confes., ex episcopo monachi (*Bas.*). † MM. Sosthenis, Apollo, Cephæ, Tychici, Epaphroditi, Cæsarii et Onesiphori (*Bas.*). † Potapii, mon. (*Bas.*). † MM. Sositheï, Narsetis et Isaacii (*Mg. Cyth.*). † Gorgoniæ, sororis S. Gregorii Nazianzeni (*Itg.*).

OBSERVANDA.

Conceptio B.
M. V.

« Immaculatam beatissimæ Virginis Mariæ Conceptionem ab originali humani generis labe, ait Kulčinius, pag. 103, semper credidere et credunt Rutheni, festumque hoc colunt solemniter; nam officium habent cum parvis et magnis vesperis, cum duplici canone (quorum alter a S. Andrea Cretensi conscriptus) cum synaxario ornato hac epigraphe: *Non ut Eva in doloribus paries o Anna; concipis enim in utero magnam orbis lætitiā.* Accedit prolixus discursus, ex orationibus S. Joannis Damasceni depromptus. » In summum hoc B. Virginis privilegium ac ornamentum, quod nempe Romanus Pontifex vere pius tanquam fidei catholicæ dogma tenendum esse urbi et orbi nuper promulgavit, schismatici quidam cum hæreticis certatim declamarunt; obstrepatque Muravievius aliique mendaciorum textores. Tu vero, lector veritatis studiose, consule auctores, non dico catholicos, quorum ingens numerus exstitit quavis ætate, non Ruthenos cum Sede Romana unitos, sed indigenas celebriores ac Ecclesiæ Moscoviticæ sæc. xvii oracula et columnas. Cujusmodi fuisse prædicantur a suis Lazarus Baranovič, archiepiscopus Tchernigoviæ et Joannicius Galiatovski, monasterii Kioviensis hegumenus et rector. Ne autem a me quid exaggerari putes, accipe utriusque testimonia, in B. Mariæ laudem tuique commodum latinitate a me donata. « *Ante conceptionem, Deo puram sanctificatam esse canit Ecclesia mater in festo Introitus SS. Deiparæ, in acathisto post secundam stichologiam (Concio de Conceptione S. Deiparæ, fol. 99 verso). Quomodo hic sol (Maria) magis quam luna lucere incipiat, nullis tenebris, imo nullo peccato originali obnoxius, in hodierna concione examinemus. De conceptione matris tuæ verbum facere da mihi, o Deus; et quia conceptio ista fuit perfecta, utpote pura a primogenio peccato, de pura conceptione genitricis tuæ, Domine, etc. (fol. 100). Universorum communis confessio est: In iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea; alienati namque sunt peccatores inde a vulva. Tibi soli minime convenit hæc confessio, utpote non in peccato natæ. Decebat utique te absque peccato concipi, quæ genitura eras illum, per quem mundus ab omnibus peccatis et cunctis iniquitatibus erat liberandus. Decebat absque primævo peccato concipi eam, quæ nobis conceptura erat totius creationis primogenitum, pontificem immaculatum, a peccatoribus segregatum. (Ibid. verso). Qui omnia valet Deus, nonne facere potuit, ut Mater ejus absque peccato originali conciperetur? Quod potuit, hoc et fecit qui sapientia sua fecit omnia. Haud decebat Matrem Domini peccati servam esse vel ad tantulam moram, imo nec primævi, cum ipsa sit inter creaturas omnium prima... Malum non accessit ad Dei genitricem, quam ipsemet Sponsus alloquitur ita: Tota pulchra es, et macula non est in te. (Cant. 4). Contrivisti caput serpentis in conceptione tua sancta; nec potuit lædere te in tua conceptione immaculata: Impolluta est, intemerata, inviolata, o Deipara! De omnibus matribus concipientibus valet divinum oraculum: Concepit dolorem et peperit iniquitatem. (Ps. 7). De te, o sancta Anna, id dici nequit; non enim dolorem concepisti, sed Dei genitricem, cæli et terræ tuumque solatium. De*

semine quidem concepta est Deipara, at de immaculato, teste S. Joanne Damasceno, exclamante: O beata femora Joachim, unde semen omnino immaculatum effusum est (fol. 104). Hominis vires superat, ut de semine concepti absque peccato originali concipiantur; Deus autem, qui omnia potest, id facere potuit singulari modo in Virgine, quam singulariter sibi delegerat matrem. (Ibid. verso). Eos qui in peccato originali concepti sunt, servos suos appellare incipit diabolus. Quo igitur pacto ille, quominus matrem Dei servam suam appellare posset, non fuerit impeditus? Et quisnam esset Dei honor, si natus fuisset ex ea, quam diabolus servam suam appellasse potuerit? (fol. 102). Uti de immaculata terra creatus est prior Adam; ita de immaculata Virgine natus est secundus Adam, Christus. (Ibid. verso). Quomodo prædicabimus te, o Virgo sanctissima, absque peccato conceptam, nos qui in iniquitatibus concepti sumus? Angeli conceptionem tuam mirantur, o Pura, quod nempe omnis peccati exsors sis, cum tamen ex semine fueris concepta (fol. 103 verso). Omnia inundavit diluvium, sola arca Noe illæsa remanente. Similiter universum genus humanum inundavit labe originalis; in qua demersus ingemiscit quisque: Salve me Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam (Ps. 68). Sola arca justioris Noe animata, Virgo scilicet purissima, non fuit submersa, sed mansit illæsa (fol. 104). Hactenus archiepiscopus Tchernigoviensis, Lazarus, in sua Tuba concionatoria (Truby Sloves), seu concionum, quas diebus festis præcipuis ad populum habuit, sylloge, typis Kioviensibus vulgata, anno a partu Virginis 1684. Jam audiamus alterum concionatorem, sua ætate non minus clarum, Joannicium Galiatovskium. Hic igitur in concione secunda in Nativitatem S. Deiparæ, magnalia Dei in ea patrata enumerans: Tertia res magna, ait, quam Deus fecit purissimæ Virgini, illa est, quod eam a peccato originali exemerit; siquidem S. Virgo sine labe originali concepta æque ac genita fuit. Sicuti nempe terra, unde vetus Adam fuerat desumptus, erat pura et maledicto minime obnoxia, ita animata terra, S. Virgo, ex qua natus est novus Adam, Christus, erat pura, nec ullo peccato originali aut maledicto polluta. Præfigurabat puram Deiparæ conceptionem arca Noe. Ingruente namque diluvio in universo mundo, homines, animalia, volucres, reptilia, montes, omnia denique aquis oblecta fuerunt, sola arca Noe justis excepta; pari modo peccatum originale infecit quemvis hominem, intacta sola purissima Virgine. Præsignabat quoque puram Deiparæ conceptionem templum Salomonis, quod dum ædificaretur, non mallei, non securis, non alius instrumenti ictus erat audire aut strepitum percipere qualemcunque; sicuti nec in purissima Virgine, dum conciperetur aut gigneretur, ullum apprehendere erat peccati originalis vestigium. Possumus etiam puram Deiparæ conceptionem elucidare ex vellere Gedeonis; quemadmodum enim vellus illud rore madidum apparuit, dum reliquum terræ circum jacentis esset aridum; ita in omni homine reperitur peccatum originis, juxta psalmistam dicentem: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea (Ps. 50); at vero in purissima Virgine nullum aderat peccatum originale, sed aderat gratia Dei.

Quocirca

DIES X
DECEMBRIS.

Quocirca Angelus Gabriel ad eam : Ave, ait, gratia plena, Dominus tecum. Ex quo effato angelico intelligimus, puram fuisse conceptionem Virginis purissimæ; nam sicuti vas oleo plenum difficile aquam aut alium quemvis suscipit liquorem, eo quod suscipiendo desit spatium, ita in purissima Virgine nullum locum habet originale aut aliud quodvis peccatum, utpote quæ divina gratia plena est. (Clavis intelligentiæ, slavice Kluč razumenia, fol. 172 et 173, ed. Kiov. 1639). Similia plane de immaculata Virginis Mariæ conceptione legi poterunt in *Horto Mariano* (Ogorodok Marii Bogoroditsi), auctore Antonio Radzivilovski, pag. 723, 728 et 740, ed. Kiov. 1676; quibus exscribendis supersedeo. Quæ omnia testimonia, lectu sane dignissima, slavonico idiomate non ita pridem in lucem edidit R. P. Gagarin, domo russus, ut ora quorundam e popularibus suis obstrueret, qui hodie (dolens dico) in Matre sua amantissima, tanquam novum quid et hactenus inauditum, ignari illud idem blasphemant, quod olim majores eorum præstantissimi quique pleno ore prædicarunt. Prætermitto alia quamplurima quæ ad stabiliendum dogma catholicum ipsimet Ecclesiæ Russiæ libri liturgici facile suppeditarent; memor notationes

hic me tantum conscribere, non controversias instituere aut fidem catholicam ab omnibus neotericorum calumniis vindicare. Ad extremum addo, in marmore Neapolitano legi *Conceptio S. Annæ Mariæ vir.*; eamque lectionem ambiguum esse iudicio emin. cardinalis Maii, qui arbitratus est in lapide insculptum esse: *Sancte Mariæ*; additque certe se in antiquo Calendario cod. Vaticani signati 5744 legisse: *VI Idus Decembris, Conceptus S. Mariæ*. Assemanus, in commentariis pereruditus ad hanc diem, legit cum Mazochio: *Conceptio S. Mariæ Virginis*, conceptionem intelligens, ut aiunt, *passivam*, quando scilicet in utero S. Annæ concepta est; tum statuit per Neapolitanos conceptionis SS. Deiparæ cultum, a Græcis acceptum, ad cæteros Latinos permanasse. Sane in Constitutione Manuelis Comneni de Feriis diserte memoratur ad 9 Dec. *Conceptio sanctissimæ Matris Dei nostri*. De vera origine illius festi apud latinos *Études de Théologie, d'histoire et de littérature*, 1860. — In Menæis additur de Stephano: *qui jacet in æde S. Antipæ*. Præterea vocatur *Νεολαυριτης*, apud Siberum autem *Neolaurita*. Manebat ad ædem S. Antipæ CPoli, estque distinctus a S. Stephano Juniore, martyre.

S. Stephanus.

DIES X.

VACAT.

SS. MM. Mennæ, Hermogenis et Eugraphi (Omnes cæteri cum Bas. Hier. Pg. Vind. Goth. Msq. Flor. Sirm. Mg. Sirl. Cyth.). S. Gemelli, mart. (Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Med. Sirl. Mg. Cyth.). S. Thomæ Defurcini (Prol. Menol. Kal. cum Med. Mg. Cyth.). S. Joannis, despote Serbiæ (Euch. Serb.).

† Eulaliæ (Neap.). † Eustratii (Neap.). † Amphiloerii (GP. Flor.). † Tuthaelis et Babeæ (Sirm.). † Sosthenis, Narsetis et Isaacii (Med. Sirl.).

OBSERVANDA.

SS. Mennas et soc.

S. Mennam cum sociis, quorum nomina tacetur, referunt codices Mst. et Rum. Fasti Papebrochiani habent brevissime: *Menas*. Possevinus addit Hermogenem. Capponianæ tabulæ præferunt omnes tres, quos cæteræ quoque recentiores solent associare. In Menæis Græcorum excusis S. Mennas cognominatur Calliceladus, a vocis elegantia ita cognominatus, ut dictum est ad 17 Februarii, quo celebratur inventio ejus corporis. Et vero hodiernum Mennam, Alexandriae passum, diversum esse a Menna Atheniensi, qui Cotyæi in Phrygia martyrium consummavit et celebratur 11

Novembris, satis colligitur tum ex cognomine Calliceladi tum præsertim ex sociis martyrii et synaxario utriusque sancti. Apud Versinškium, quod miror, hodiernus martyr distinguitur ab eo qui colitur 17 Februarii, quamvis uterque insignitus sit cognomine Calliceladi; imo Sirletus ex Menna Callicelado conflavit duos sanctos, ut exploratum fit ex modo quo annuntiantur in suo Menologio; habet enim ita: *Eodem die commemoratio sanctorum Christi martyrum Menæ, Hermogenis, Calliceladi et Eugraphi*. Sed similia sphalmata frequenter deprehenduntur in fastis ecclesiasticis.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Joannes, despota Serbiæ.

Addiem 18 januarii ex Prologo monumentisque Serbiceis brevem notitiam dedimus Georgii, despote Serbiæ, qui, mutato nomine in Maximum, monachus et archiepiscopus Krušedolensis aliquando fuit; ubi monuimus nos Serborum dicta expendere nolle ad hungaricos fontes. Multo minus a schismatis accusatione eum purgare libuit; quum catholicum ejus matrimonium, (non cum Sabella, regis Hungariæ filia, ut volunt Serbi, sed, voluntate Beatricis Aragonensis, Mathiæ Hungariæ regis uxoris, cum Elisabetha, ex sorore nepte Angilberti Balsensis, primi Nardorum in regno Neapolitano ducis, initum,) et simul ejus itus et reditus ad regem Hungariæ, tanquam pacis sequestri, et maxime pecunia ei data ab Hungariæ rege pro fundando Krušedolensi monasterio tam manifesta sint indicia eum vere catholicum fuisse et narratiunculam de vi, uxori illata ut a latinis dogmatibus recederet, fabulam esse, ut in ea re declaranda opera perdenda visa non sit. Quæ hoc loco in memoriam revocamus, quoniam consentimus omnino

Pejačevićio, Georgium seu Maximum, atque etiam ejus fratrem Joannem Despotam, de quo nunc dicendum est, catholicorum sanctorum agminibus accensenti. Licet autem hujus viri officium liturgicum exstet ad hanc diem, gesta tamen ejus parum innotuerunt. Quid, quod Pejačevićius, qui tanta diligentia in Serborum res inquisivit, minime conveniat cum aliis historicis? Hi enim volunt Stephanum Cæcum, morti proximum, regni gubernacula tradidisse non Joanni, filio quindecim annorum legitimoque heredi, sed Georgio seu Maximo genero suo, adstante patriarcha et procerum corona; illum, patre regnoque orbato, apud matrem mansisse; cujus exemplo et hortatu totum se dedisse divino servitio, donec anno 1503, die 10 decembris, e vivis recesserit. Sed hæc parum firma videntur, quum Georgius seu Maximus (ut ex ejus matrimonio liquet) Stephani Cæci gener nequaquam fuerit: quod cæterum ex diplomatibus constat. Hæc inter unum est, quo appareat Angelinam simul cum filiis Georgio et Joanne regnasse

regnasse anno 1495. Trini enim promiserunt se monasterio S. Pauli in Monte Atho quotannis duros quingentos aureos. Diplomati appensa est bulla aurea; in cuius altera facie trini cernuntur coronati cum his verbis slavice : *Domina despina Angelina; Dominus Georgius; Dominus Joannes*; datum autem Kupinicii, ubi tum erat perennis eorum sedes. Brevi post, quum improles uxorem amisisset Georgius, rerum terrestrium pertæsus, matre adhuc viva, Sirmiensem ditionem in fratrem Joannem transtulit, et vestem monasticam ab hegumeno Kucsanensi ad fluvium Mlavam seu Zdrelo, et presbyteratum in Kupinik, ubi deinde degit, a Levito seu Callevito, Sophiæ metropolita, accepit, postea Valachiæ transalpinæ metropolita futurus ipsemet. Inde in diplomate anni 1496 solus Joannes, titulo despotæ Serbiæ, quasdam terras (quas inter Carlovitzium) donavit monasterio Krušedolensi; atque anno 1498, subscribente etiam matre Angelina,

promisit se, ubi Serbiæ principatum recuperarit, monasterio Esphigmenii in Monte Atho daturum ea quæ frater Georgius dare soleret; ea conditione ut singulis sabbatis missæ sacrificium celebraretur. Annos viginti inglorium regnasse Joannem fabulantur nonnulli; verum annum 1503 ex hac luce abreptum esse jam dictum fuit. Hac morte factum est ut Maximus denuo regni habenas tenere coactus fuerit, mox tamen pulsus ab alienigenis et ad Radulum, dein vero ad Michnam seu Mhnam, Valachiæ principem profugus; ut ad diem 18 Januarii docuimus, multo autem melius explicat Piacevićus. Ex quo id unum adhuc hauriemus Joannis corpus, non secus ac parentum et fratris, usque ad annum 1716, integrum servatum fuisse in Krušedolensi monasterio, quod frater Maximus condidit; tum vero a Turcis cum aliis pignoribus frustim cæsum partimque abreptum : sed hæc explicatius dabit Raič.

Cfr 1) Piacević, Hist. Servie, pag. 370 et 371. 2) Raič, Hist. Servie, lib. x, cap. 6. 3) Miclosich, Monum. Serbica, pag. 541, 542 et 549. 4) Paulus Jolinscius, Brevis introd. in hist. gentis Slavæno-Serbicæ, pag. 120 et seq., edit. 1763.

DIES XI.

VACAT.

S. Danielis Stylitæ (*Mst. Tern. Rum. Siš. Chil. Og. Menol. Prol. Hor. Eph. Cap. Vat. Kal. cum Bas. Hier. GP. Sirm. Mg. Itg. etc.*). S. Lucæ Novi, stylitæ (*Rum. Siš. Menol. Prol. Pp. Kal. cum Sirm. Med. Sirl. Mg. Cyth.*). SS. MM. Acepsis et Aithalæ (*Prol. Kal. cum Bas. Med. Sirm. Mg. Cyth.*). S. Miracis, mart. (*Prol. Menol. cum Med. Mg. Cyth.*). S. Niconis Aridi, mon. Cryptensis (*Pat. Men. Kal.*). Dominicæ SS. Protoparentum.

† MM. Terentii, Vincentii et Emiliani (*Neap. Sirm. Mg. Med.*). † Barsabæ, mart. (*Med. Sirl. Mg. Cyth.*). † MM. Eugenii et Marini Cæsareæ (*Med.*). † Tuthaelis et Babeæ, sororis (*Med.*). † Petri Ascetæ (*Med. Sirm.*). † Stephani, protomartyris, in Constantianis (*Sirm. Med.*).

OBSERVANDA.

S. Daniel stylita.

Mirabilem S. Danielis, Stylitæ, vitam adornatam habes a Metaphraste, quem contraxit Menologus Mosquensis; eadem latine exstat apud Surium. Optimas de Daniele adnotationes conscripsit Evodus Assemanus Act. SS. mart. Orient. tom. II, pag. 225 et seq. In officio diei canonem suppeditavit Josephus hymnographus. In vetustis Fastis Mst. et Rum. annuntiatur ita : *Commemoratio S. Patris nostri Danielis Stylitæ*; nec aliter profertur in Menologio Basilii, nisi quod addatur stationis locus in Anaplo, haud procul scilicet a templo Constantinopolitano, quod antea idolorum fanum erat. Martyrologium Italo-Græcum citavi, eo quod ibi S. Daniel familiæ S. Basilii Magni, ut tot alii utriusque sexus sancti, vindicetur. — Evodus Assemanus in Actis modo citatis, pag. 128, narrationem de Martyrio S. Barhadbesciabæ diaconi prolaturus, observat sanctum hunc athletam plane distinctum esse a S. Barsaba; Barsabam vero et Apsæum (sic enim Acepses vocatur in Menologio Basilii) esse unum eundemque. At pag. 92, de S. Barsabia Cœnobiarcha et martyre ac decem sociis ejus agens, contrarium statuere videtur, dum scribit, S. Barsabam qui hodie in Menologio Basilii et in Menæis Græcis celebratur sub nomine Apsæi, connexionem aliquam habere cum Barhadbesciaba. Certe confusio quædam adest in Synaxariis Græcis et Slaviceis, quam hic

discutiendi non est locus. Recolantur quæ de Acepsima ep. et Aithala, diacono, dicta sunt ad 3 Novembris. — Commemoratio SS. Protoparentum fieri solet Dominica quæ incidit inter 11 et 17 Decembris. Horum seriem inde ab Adamo usque ad S. Josephum, gloriosissimum sponsum B. Mariæ Virginis, nolim texere, quia nimis longum est et alibi facile reperiet quis in officio diei; idcirco ii tantummodo notentur, quorum sanctitas valde dubia est, Roboam, Joram, Achaz, Ochozias et Abias. Hi quidem apud Versinskium prudenter sunt prætermissi; secus vero in Græcorum Menæis. Salomonem tamen refert Versinski vel ipse. — Inter socios S. Terentii recensent Menæa Græca excusa S. Babeam, quam Mediolensia mss. conjungunt, mea sententia meliore jure, S. Tuthaeli, ejus fratri. In Neap. Terentius prodit solus, utpote totius turmæ præcipuus, præmissa nota *passionis*. — Satis copiosum synaxarium Miracis exstat in Prologo et menologio ex Græco fonte, ut solet, desumptum. Martyris hujus reliquiæ asservari in Monasterio Simonis Petræ, in Monte Atho, tradit Joannes Comnenus in sua Descriptione Montis, pag. 485, apud Montfauconium. — Ædis S. Stephani prope Constantianas mentio fit in Menæis tum hoc die, tum 26 Decembris; apud Cangium, pag. 159, cui hodierna commemoratio mansit ignota.

Dominica Protoparentum.

SS. Terentius et soc.

S. Mirac.

S. Stephanus protomartyr.

SS. Barsabas, Acepses et Aithala.

MEMORIE SLAVICÆ.

Nicon Aridus, mon. Cryptensis.

Parentibus divitibus et nobilioribus Kioviæ ortus, ibidem tonsuram accepit Nicon in monasterio Cryptensi. A Polocensibus, qui anno 1096 Kioviensem regionem invaserant, duce Boniaco, comprehensus est et captivus abductus simul cum Eustratio et aliis fratribus.

Octobris Tomus XI.

Qua in captivitate famem, sitim, penuriam, verbera, aliosque cruciatus toto triennio passus est. Demum, ut omnis evadendi via captivo præcluderetur, venam sub genu præcidit crudelis herus; unde tanta sanguinis copia profluxit, ut quodammodo aruisse videretur Nicon;

DIES XII
DECEMBERIS.

hinc et Aridi cognomen nactus fuit. Nihilominus quadam die ab oculis custodum evanuit Nicon, et in monasterio Kievocryptensi a fratribus repertus est. Interea, pace cum Polovecensibus inita, præfatus Niconis herus monasterium invisens, obviam fit Niconi, virique aspectu attonitus, et singularem ejus

evasionem coram omnibus testatus, victas manus dedit, susceptoque baptismo, quem antea veluti servum durius tractaverat, eidem tanquam hero suo ac domino humiliter inser-vivit ad obitum usque. Obiit autem Nicon die 11 decembris, ineunte sæculo xiii, et in Cryptis Antonii conditus est.

(Cfr 1) Prolog. et Men. ex Paterico ad h. d. 2) Diet. hag., pag. 212. 3) Menol. Vers. ad h. d.

DIES XII.

Ostromira-
num.
Ex variis.

V
ACAT.

S. Spiridonis, ep. Trimethuntis, thaum. (Mst. Rum. Tern. Menol. Vat. Eph. Prol. Kal. Hor. cum Bas. Hier. GP. Nan. Flor. Pg. Vind. Sirm. Goth. Med. Sirl. Mg. Cyth.). S. Syneti, mart. (Rum. Menol. Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Mg. Sirl. Mg. Cyth.). S. Alexandri, ep. Hierosolymitani et mart. (Prol. Menol. Kal. cum Med. Sirl. Mg. Cyth.). [Therapontis Monzensis (Hag.).]

† Danielis, Stylitæ (Neap.). † Amonathæ et Anthæ (Med. Mg. Cyth.). † Memoria victoriæ de Chozroe, Persarum rege, reportatæ (GP. Goth. Nan.).

OBSERVANDA.

S. Spiridon
thaum.

S. Spiridon seu Spiridion, ob miraculorum gloria thaumaturgus vulgo cognominatus, commemoratur in Fastis plerisque omnibus, non excepto Calendario Possevini; nam *martyr Isidorus* pro Spiridone obtrusus est ibi, aperto errore, cum nuspiam ille occurrat hoc die apud Græcos. Cæterum martyr vocaretur non immerito Spiridon noster, quippe quem Maximinus imperator dextero oculo effosso et sinistro poplite succiso ad metalla damnaverat; quamvis in Fastis solo thaumaturgi cognomine insigniri soleat. Cujus festum celebrabatur CPoli in æde sancti apostoli et coryphæi Petri, quæ adjacebat magnæ ecclesiæ. De Spiridone narrantur quædam, prorsus fabulosa: ut quando duos equos album et nigrum, quorum capita abs-ciderant Ariani, redivivos fecisse perhibetur, repositis imo mutatis capitibus, ita scilicet ut nigro equo caput imposuerit album, albo nigrum. Et alia ejusmodi audacis animi commenta. De Spiridone diatribam conscripsit Urbanus Godofredus Siberus, Martyrologii Græcæ Ecclesiæ metrici collector, qui etiam sequens de eo distichon profert: *Ut mortuus sit thaumaturgus Spi-*

ridon, at mira nondum patrare adhuc desiit. Canonem officii hodierni composuit Theophanes. In Neap. refertur die 14 his verbis: *Natale S. Spiridoni episcopi.* — S. Synetus, martyr, in quibusdam Calendariis, ut Rumiantsoviano, et in Prologo Mosquensi audit slavonico nomine *Razumnik*, quod græco respondet ad amussim. Pari modo, SS. virgines Pistis, Elpis et Agapia apud Russos vulgo vocantur *Vera, Nadežda, Lubov.* Licet autem hæ nominum permutationes genuini vocabuli sensum optime reddant, tamen retinenda videntur nomina propria qua lingua scripta, nec facile aliis idem valentibus reddenda. Sic enim confusioni admittitur locus, et errandi occasio tollitur facilius. *S. Pacem* pro *S. Irene*, aut *S. Potentiam* pro *Salvatore Omnipotenti* norunt viri eruditi. Nec silentio prætereundus *S. Rex* Amasiæ, quem pro *S. Basileo* episcopo Amaseno, confinxit vir cætera magnæ eruditionis Montfauconius, in sua Palæographia, in Descriptione Montis Atho, pag. 474, ubi græcus textus fert ita: *του ἁγίου Βασιλείου της Ἀμασίας.*

S. Synetus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Therapontes
Monzensis.

In Diction. hag. anni 1836, in fine libri, hæc pauca leguntur de Theraponte: Auctor fuit monasterii Monzensis, ab anno 1764 vacui, cujus ecclesia titulo Annuntiationis B. M. V. erat dedicata, unde Monzensis cognomen accepit ipse. Erat autem monasterium istud, viginti quinque chiliometris dissitum ab urbe Galič, et totidem plus quinque a Tchuhloma. Obiit die 12 decembris, anno 1585. Atque hæc ita parce ex editione illa Dictionarii hag. excripta prælo destinaveram, quum novam ejusdem opusculi editionem anno 1862 vulgatam munificentia principis cujusdam, domo russi, subminastravit mihi peropportune. Hanc porro in pluribus a priore dissentire apprehendi, quod etiam de aliis quam plurimis viris, quorum notitiæ in utraque editione continentur, intelligendum est. Et quidem a recentiore editore annus 1585, quo Therapontes obiisse dicebatur, dilatus est ad annum 1591; adimitur insuper titulus fundatoris monasterii Monzensis, quod minus accurate tributum fuit in priore. Tota denique gestorum series distinctius adornatur. Docemur itaque Therapontem

alumnum fuisse monasterii Costromensis de nomine Exaltatæ Crucis, tantamque civium venerationem sibi conciliasse, ut fama nominis ejus per totam civitatem manaverit. Quapropter, urbe relicta, secessit in monasterium Annuntiationis ad fluvium Monzam, in ditione Galicensi positum, ubi degebat Adrianus quidam, probatæ virtutis vir. Verum vix ac ne vix quidem in monasterio isto commoratus est; si quidem quovis die, petita senioris benedictione, in vicinam silvam trans Monzam sitam sese abscondebatur, orationi vacaturus; noctes vero transigebat in monasterio pene insomnis ac sacris codicibus describendis intentus. Ad ejus sepulchrum, unus e fratribus monasterii, nomine Procopius, qui ab infantia oculorum morbo laboraverat, visus aciem perfecte recuperasse perhibetur. Obiit autem Therapontes anno 1591, die 12 decembris, conditus in sacello S. Nicolai, ubi quotannis commemoratur ad hunc diem. Hactenus Diet. hag. editor recens, pag. 254; qui omnia sua mutatus est ex Vita quadam Therapontis ms., incerto auctore.

(Cfr Diet. hag. utriusque editionis, in fine.)

DIES XIII.

DIES XIII.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO SS. MM. EUSTRATHII, AUXENTII, EUGENII, MARDARII ET ORESTIS (*Mst. Arc. Tern. Par. Rum. Zogr. Men. Prol. Og. Vat. Eph. Cap. Hor. Kal. cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. Vind. Flor. Goth. Sirm. Med. Sirl. Mg. Cyth.*).

Ex variis.

S. Luciae, virg. (*Leop. Menol. Prol. Hor. Kal. cum Bas. Neap. Med. Sirm. Mg. Cyth.*). S. Arsenii Latrensis (*Hor. Og. Pp. Kal. cum Mg.*).

† Cyrianæ, mart. (*Med.*). † Azæ et Anastasiæ (*Med.*).

OBSERVANDA.

SS. Eustra-
tius et soc.

Passionem S. Eustratii et sociorum recolunt antiqui Fasti Slavici æque ac Græci, quorum lectiones proin exscribere hic inutile foret. Unam notatam velim, in marmore Neap. his verbis expressam: *Natale passionis S. Eustratii et Lucia*; de qua nota fusius disserit Sabbatinus in peculiari diatriba, ad diem 2 Septembris, præterea ad 10, 13, 22 et 25 Augusti, quando eadem nota præmittitur nominibus SS. Laurentii, Hyppoliti, Theclæ et Bartholomæi; quinquies namque, non sæpius, in marmore jam dicto usurpatur. Festivus horum martyrum dies celebrabatur CPoli in æde S. Joannis, apostoli et evangelistæ, prope magnam ecclesiam. Cætera quæ adnotari possent, reducuntur pene ad errores antiquariorum, ut *Ustratii*, *Mandri*, *Mardarii*, *Eusesii*, *Euxentii*, *Aresti* et alia ejusmodi. Gravius erravit Matthæi, vir alioquin græcarum litterarum peritissimus, dum lectionem codicis sui Saxo-Gothani *scap*, cum superscripta syllaba

di, resolvit ita: *Μαρδάρειον*, cum legendum erat *Μαρδάριον*. Simile mendum irrepsit in Kalendarium Possevini, ubi Eustratius mutatus est in *Eustachium*. Cæterum Possevinianum Kalendarium scatere mendis hujusmodi jam pridem observaverant Bollandiani. — Encomium gloriosæ martyris Luciae, quod in Menologio Mosquensi legitur, excerptum est ex Martyrologiis Latinis, quorum tamen nomina silentio obvolvitur editor Mosquensis. Ad Cajetanum, t. I, pag. 114, remittit Veršinski. — Mons Latrensis, monasterio non minus quam Olympus in Bithynia aut Mons Atho in Macedonia clarus, ingentem alumnorum numerum fovit, inter quos enituit Arsenius, asceta, perperam in episcopum *Blatnensem* mutatus in Kalendario Papebrochii ms., quod ei Mosqua olim fuerat submissum. — Azæ nomen, si bene legi, inscriptum est in Menæis Mediol. mss., simul cum S. Anastasia.

S. Lucia.

S. Arsenius.

SS. Azæ et
Anastasia.

DIES XIV.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO SS. MM. THYRSI, LEUCII, CALLINICI, PHILEMONIS, APOLLINIS ET SOCIORUM (*Mst. Rum. Tern. Par. Siš. Chil. Og. Hor. Men. Prol. etc. cum Bas. CP. Hier. GP. Vind. Pg. Sirm. Flor. Med. Sirl. Mg. Cyth.*).

Ex variis.

SS. martyrum Arriani, Theotichi et aliorum trium protectorum (*Men. Hor. Kal. cum. Bas. Med. Sirm. Sirl. Mg. Cyth.*). Commemoratio terræ motus (*Rum. cum CP. Med. Nan. Mg.*). Gennadii, archiep. Novgorodensis (*Hag.*).

† Spiridonis, ep. (*Nap.*). † Agnelli, abb. (*Itg.*).

OBSERVANDA.

S. Thyrsus et
soc.

S. Thyrsus et socios ejus martyrii refert codex Mstislavicus in unam turmam coactos; cui propterea accensendi sunt Arrianus et Theotichus unus e quatuor protectoribus, quos ille generico vocabulo *sociorum* comprehendit. Duas turmas statuit post Ostromiranum Prologus Mosquensis et Veršinskius. Tres tandem classes martyrum distinguuntur in Menologio Basilii imperatoris; quarum primam efficiunt Thyrsus et Leucius; secundam Philemon, Apollonius cum sociis; tertiam Arrianus cum cæteris protectoribus. Thyrsus in Ostromirano evasit Tursus, Leucius vero Lucius, alias Lucianus; imo Seleucus audit in cod. Parisino, ubi præterea Philemon cognominatur modulator (slavice vocabulo *svirelnik*, id est Choraula). Hic in Flor. profertur solus. In Annalibus Novgorodensibus (IV, pag. 215) commemorantur

ad 16 Decembris. De Thyrso, Leucio et Callinico jam actum ad 17 Augusti, quo inscripti sunt in Prologo. Habent omnes officium commune, cujus canonem confecit Theophanes. Acta SS. Thyrsi, Leucii et Callinici habes apud Bollandianos, ad 28 Jan., tom. II, pag. 808; cæterorum vero ad 1 Martii, pag. 752 et 895. In Menologio Mosquensi narratur eorum martyrium, ex Metaphraste, ut dicitur, desumptum et aliquatenus contractum. Quæ Acta, teste Assemano Kal., t. V, pag. 465, omnino posteriora sunt Actis Syriacis, nec tamen multum dissimilia, ut inde colligere liceat, genuinum Actorum parentem non fuisse Metaphrastem, sed alium quemdam ætatis longe remotioris. — Recolantur quæ de S. Spiridone dicta sunt ad 12 Decembris, qui dies ei assignatur in Fastis Slaviciis pene omnibus.

S. Spiridon.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Gennadius,
archiep. Nov-
gorodensis.

Celeberrimus hic Judaizantium oppugnator, sacrarumque litterarum fautor eximius, postquam a Sabbatio Solovecensi, vitam monasticam edoctus fuerat, in monasterio *Tchudovo* Mosquæ archimandritæ munus gessit. Unde anno 1485 ad cathedram Novgorodensem transiit, morte Sergii archiepiscopi vacuum. Nefariam Judaizantium hæresim, ipso episcopatus initio detectam, qua verbo, qua scriptis tum

ad magnum ducem Mosquensem, tum ad metropolitam, aliosque præsules frequenter datis, omni denique armorum genere, tanquam strenuus Christi miles, profligavit; nec prius quievit quam sectarios, antiquorum Messalianorum et Marcionitarum blasphemias innovantes, anathemate percussisset concilium Mosquense, anno 1490 ipsius cura coactum. Anathemati poenas easque crudelissimas addidit aliud concilium

DIES XV
DECEMBRIS.

cilium anno 1504 ibidem celebratum; a quo tamen absuit Gennadius. Non minorem zelum exeruit Gennadius in clero ad meliorem formam revocando, præsertim Pscoviensi. Quapropter tum indigni clerici, tum occulti Judaizantium fautores tantum odium in eum induerunt, ut ex eo tempore optimum pastorem calumniis petere non destiterint, simoniæ et arbitrario potestatis usu eum apud magnum ducem et metropolitam falsissime accusantes. Igitur, cathedram relinquere coactus, in monasterium Miraculorum, ubi archimandritæ officio olim functus erat, sese recepit anno 1504, ibique a laboribus quievit in Domino

Cfr 1) Dict. hag., pag. 72. 2) Ambros., Hist. hier. Russ., I, pag. 76. 3) Philar., Hist. Eccl. Russ., III, 72, 146. 4) Idem, Prospect., n° 107 et 108. 5) Gorski, Codd. mss. bibl. synod. part. patr., I, pag. 1 et seqq.

die 14 decembris, anno 1506, eo ipso loco, quo antea Alexius metropolita quieverat. Ibi dem honorifica sepultura conditus est. Multa scripta Gennadii supersunt, non vulgaris antistitis eruditionis testimonium; quibus adnumerandus est Bibliorum codex Slavicus, anno 1499 ipso accurante concinnatus, isque omnium qui in Russia noscuntur, facile antiquissimus. In quo conficiendo vulgatum Latinorum exemplar peculiari modo præ oculis habuit, P. Benjamino ordinis Prædicatorum, natione Slavo plurimumque linguarum peritissimo, in auxilium sibi assumpto.

DIES XV.

Ex Ostromi-
rano.

PATRIS NOSTRI ELEUTHERII (*Ita etiam cæteri cum Bas. Neap. Hier. GP. Vind. PG. Flor. Goth. Sirm. Med. Sirl. Mg. Cyth.*).

Ex variis.

S. Anthiæ, matris S. Eleutherii (*Menol. Kal. cum Med. Sirl. Mg. Cyth.*). S. Pardi (*Prol. Menol. Kal.*). S. Stephani, archiep. Suroziæ (*Menol. Prol. Novg. Og. Pp. Kal.*). S. Pauli Latrensis (*Og. Menol. Hor. Kal. cum. Sirm. Med. Mg. Cyth.*). S. Susannæ mart. (*Rum. cum Med. Mg. Cyth.*). S. Bachi Junioris (*Rum. cum Sirm. Med. Mg.*). S. Eleutherii cubicularii (*Prol. Kal. cum Med. Mg. Cyth.*). Dominicæ Protoparentum (*Ephem.*). S. Niphontis, ep. in Cypro. (*Prol.*).

† Natalis ordinationis S. Joannis Chrysostomi (*Maz. Mg.*). † Corebi, eparchi et mart. (*Med. Mg. Cyth.*).

OBSERVANDA.

S. Eleutherius.

Duos fuisse Eleutherios martyres arbitratur Baronius; unum tantum agnoscit Papebrochius Act. SS. Apr. II, p. 976; adeo nempe Acta hujus martyris sunt confusa et intricata; quin et fabulositatis nota difficile eximenda, ut censet post Papebrochium Assemanus, non Græca tantum, Metaphrasti adscripta, sed etiam Syriaca quæ Metaphrasticis multo sunt antiquiora. Sed de glorioso hoc episcopo Illyrici et martyre consulantur Farlati, Illyric. Sacr. t. VII, pag. 485. Cum Eleutherio certarunt S. Anthia, aliis Euanthia, et Corebus præfectus, Græcis Coremmon, Syris Carpus dictus. In officio diei legitur canon, a Josepbo compositus. — Venit ad præsentem diem in Prologo et Menologio Slavicis Vita S. Stephani, archiepiscopi Suroziæ; de qua me valde ambiguum esse non diffitebor. Plura enim rationum momenta suadere videntur hunc virum non alium esse ac S. Stephanum, qui a Constantino Copronymo Sugdæam relegatus sit et cujus natalis agatur die 28 Novembris. Hic enim jure an injuria episcopus habetur; dein Surozia plane ignota est civitas, nisi sit Sugdæa seu Sol-dæa, nunc *Sudak*, in Chersoneso Taurica. Tertio Menologi Græci plerique omnes, itemque synaxistæ veteres russi plane ignorant Stephanum Suroziensem, unum Sugdæensem commemorantes; quod non ita pridem observavit cl. v. Vostokof in egregia sua Descriptione codd. musæi Rum., pag. 455: et quidem in Kalendariis antiquissimis optimæque notæ, qualia sunt Ostrom, Mstisl. Rum. Assem. Tern. Siš. Paris. I et alia nonnulla, frustra S. Stephani Suroziensis nomen investigabis. Accedit, quod hujus, quæ circumfertur, Vita plane singularis est multaque complectitur, quæ ad historiam Ecclesiæ generalem pertineant: quid itaque hæc Vita græce nondum reperta est, sed slavice duntaxat? Demum videtur scriptor slavus ea duntaxat novisse quæ in Menologio Basilii ad diem 28 Novembris de S. Stephano Sugdæensi referuntur; ea autem nimis jejuna habuisse; et propterea ex Vitis S. Stephani Junioris et maxime S. Andræe in Crisi multas desumpsisse partes, quibus S. Stephanum Sugdæensem, in

Suroziensem culpa librorum mutatum, orna-ret: unde intelligatur quomodo Acta hæc seu Passio tot bonis rebus abundet, et simul tam parum cohæreat. Verum, licet hæc gravissima sint, non ausim tamen eis plane assentire, tum quoniam illinc plus dubitationis quam certæ cognitionis oriatur, tum quod plane negligi non possint codices Mosquenses CLXVIII, CLXIX, CLXXII, CCCCXXXIV, CCCCXXXV, quibus sæculum XIV attingatur: ita ut, si Vita, quæ in Prologo Mosquensi nunc legitur, febricitantis cerebri fœtus sit, is ante quinque sæcula conceptus fuerit oportet. Atque hinc id unum concludere lubet multum examen multamque operam in Actis S. Stephani Suroziensis discutiendis ponendam esse: quod quum hoc loco fieri non possit, suppressimus versionem, quam ex slavico feceramus; differentes universam hanc disputationem aut ad diem 28 Octobris, quo S. Stephanus Sabaita colitur, aut ad diem 28 Novembris, quo natalis agitur S. Stephani Sugdæensis; aut certe ad 15 Decembris, quo recentioribus Russorum Fastis S. Stephani Suroziensis nomen inscriptum est. Interea videatur. 1) Prol. et Menol. ad hunc diem; 2) Macarius, Introd. relig. Christ. in Russiam, pag. 80 et seq. et pag. 169 et seq.; 3) Farlati, Illyricum sacrum, tom. VIII, pag. 126; missis tamen iis quæ de prætenso quodam Russorum apostolo, Dionysio, traduntur ibidem. 4) Acta SS., tom. VIII Octobris, pag. 130, num. 25 et seq. — Testibus Menæis Græcis, floruit Paulus Latrensis tempore Constantini porphyrogeniti. *Vitam ejus, ait Menologus Mosquensis, nuspiam in ditione Russica potuimus reperire*, puta Slavonico idiomate conscriptam. Nam Græcam vidit Allatius laudavitque; cujus exemplar adservatur in pluteo Coislinitano, n° 148, sæculo XI exaratum et hactenus ineditum. Unde sequentia per modum brevii, expressit Demetrius Veršinski, Menologii Ecclesiæ Orientalis Auctor minime spernendus. Natus itaque est Paulus Eleæ, non procul a Pergamo Asiana, matre Eudocia, patre Antiocho, quibus alter filius erat nomine Basilii. Postquam Antiochus, qui in classe militabat, lethale vulnus

S. Stephanus
Suroziensis.

S. Paulus La-
trensis.

vulnus in pugna contra Saracenos ad insulam Chiensem accepisset, atque mox, domum reversus, ex eo occubisset, in Phrygiam (imo Bithyniam) migravit Eudocia vidua simul cum utroque filio et in vico Marycati dicto, atque natalibus S. Joannicii Magni claro, sedem suam fixit. Matris iteratis votis ut faceret satis Basilius, matrimonium iniit tandem; at eo ipsomet die, quo nuptiarum solennia celebrata sunt, relicta uxore et domo, in montem Olympum clam secessit, vestemque induit monachalem. Interea mortua matre, solus remansit Paulus, comite penuria; quæ brevi evasit tanta, ut gregum pascendorum curam apud vicinos suos suscipere fuerit coactus, atque hac ratione victum suum lucrari, donec summa miserio presso subvenit frater natu major. A quo accersitus, in montem Olympum perrexit, unde in Latensem deductus est ac monasterii hegumeno Petro enixius commendatus. Hoc itaque magistro et duce, monasticæ vitæ certamina exorsus est Paulus; verum deinceps, cum se magistro et fratre simul destitutum esse vidisset, in solitudinem sese abdidit prope Heracliam (nomen loci est); unde mox summa montis Latensis ascendit, ibique undecim annorum spatio, ceu in columna non manufacta, degit, donec socios nactus sit, mores ejus vivendique rationem imitatuos. Constituto itaque in eorum usum cœnobio, rebusque omnibus rite ordinatis, in insulam Samos migravit; unde tamen mox in Latensem Lauram rediit, fratrum precibus permotus. Interea virtutum ejus fama manavit quaquaversus; ita ut apud Cretenses et Romanos non minus inclaruerit quam apud extremos Scythas. Cujus precibus se com-

mendasse dicitur Petrus, rex Bulgariæ, quin et a Romano Pontifice monachus quidam missus qui viri mores vivendique rationem oculatus testis adspiceret et contemplaretur. Ab imperatore Constantino (Porphyrogenito), cui expeditionem Cretensem male successuram fore prædixit, litteras non semel accepit, quæ tempore suo in Laura Latrensi adservari testatur ejus biographus. Episcopus vero Amisi et cives Miletii varia dona monasterio ejus sustentando sponte sua offerebant. Tandem e vivis migravit Paulus 15 Decembris, indictione 14, anno creationis 6164, a Christo nato 956, aut 955. Conditus est in templo monasterii, quod S. Michaeli Archangelo dicatum est; quem peculiari officio hoc die laudari voluit Ecclesia Græca. Hactenus Veršinski. — S. Susanna, martyr et sanctimonialis, patre Græco, matre Judæa, ex Palæstina oriunda, probe distinguatur oportet ab alia sancta martyre cognomine, quæ commemoratur ad 11 Aug. simul cum S. Gaio, papa romano. — Sequentem de S. Joanne Chrysostomo monitum profert Synaxarium Sirmundi ms., remotæ, ut norunt, antiquitatis: *Sciendum est, patrem nostrum Joannem Chrysostomum hac die ordinatum fuisse patriarcham CPolis Novæ Romæ, in qua etiam natalis dies Christi ab illo celebrari cœpit ad visegimam quintam hujus mensis, quibusdam ab Occidente venientibus et renuntiantibus* (ita scilicet in sua regione fieri). *Quapropter splendissimam apologeticam concionem habuit.* Eadem totidem pene verbis monemur in Menæis Græcorum excusis. — S. Niphon, episc. Cypri, referri solet ad 23 Decembris; hodie inscriptus est in quodam Prologo antiquiore.

DIES XVI
DECEMBRIS.

S. Susanna.

S. Joannes
Chrysostomus.

S. Niphon.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Tryphon Pe-
cengensis.

Duo sunt qui in barbara Lapponum gente ad fidem Christi reducenda præ cæteris laborarunt, Theodoretus et Tryphon; et quidem ille Kolæ, hic ad Pečengam fluvium, qui in remotissima regione, versus Promontorium Septentrionale, *Nord-Cap* dictum, fluit. Uterque floruit sæculo xvi; et uterque Lapponiæ apostolus ab indigenis vocitatur, licet non clareat, utrum consensu communi et mutua cura, an seorsim omnino alter ab altero in hac vinea laborarint. Ad hæc, solum Tryphonem cultu ecclesiastico honorare placuit Ecclesiæ Russiæ, quamvis cultus ille angustioribus limitibus adhuc comprehendere videatur. Igitur Tryphon, Novgorodensis, anno 1495 natus, patre sacerdote, cum ad ætatis plenitudinem pervenisset, in remotissimam Trans-Kolensem regionem contendit, ibique lucrandis animabus sese totum viresque omnes impendit. Cum vero simplex laicus esset, nec sacerdotem qui catechume-

nos baptizaret secum haberet, Novgorodum iter instituit, presbyterum ab archiepiscopo flagitaturus, simul et licentiam exstruendi ecclesiæ. Hac absoluta, moramque faciente sacerdote, Kolam perrexit Tryphon, et hieromonachum quemdam, Eliam nomine, secum inde abduxit, a quo et ethnici baptismo illustrati sunt et Tryphon monastico habitu indutus, anno 1558. Interea, sociorum numero augescente, monasterium erexit, illudque Theodoreto regendum tradidit, et plurimum ampliavit, præsertim postquam eleemosynis et donis, apud magnum ducem Mosquæ comparatis, onustus rediisset. Tandem, exstructa altera ecclesia ad fluvium Paësum, assiduis laboribus attritus, ad extremum vitæ devenit. Quare convocatis sociis, eosque ad fraternam caritatem ante omnia servandam cohortatus, obdormivit somno mortis anno 1583, die 15 decembris.

Cfr 1) Vita Tryphonis Pečengensis, auctore incerto, in opere period. Pravosl. Sobesed., an. 1859, mens. Maii, pag. 89-120. 2) Dict. hag. pag. 253, ed. 1862. 3) Muraviev, in Append. ad Vitas SS. 4) Phil., Hist. Eccl. Russ., III, pag. 40. 5) Ambros., Hier. Russ., t. IV, pag. 579-585.

DIES XVI.

Ostromiranum.
Ex variis.

VACAT.

S. Aggæi, proph. (*Mst. Tern. Rum. Prol. Men. Og. Cap. Ephem. Hor. Kal. etc. cum Bas. Hier. GP. Flor. Sirm. Vind. Med. Msq. Mg. Sirl. Cyth.*). S. Marini, mart. (*Rum. Prol. Menol. Kal. cum Bas. Hier. Sirm. Med. Msq. Sirl. Mg. Cyth.*). S. Theophanon, imperatricis (*Rum. Menol. Prol. cum Bas. Sirm. Med. Mg.*). SS. MM. Lithuanorum Antonii, Joannis et Eustathii (*Vindob.*). S. Nicolai Chrysobergæ, patr. CPolitani (*Rum. cum Med. Sirm.*). Memoria SS. protoparentum Abraham, Isaac, etc. (*Rum. cum Bas.*).

† Paternuthii, mart. (*Neap.*). † Bacchi Junioris (*Hier.*). † MM. Probi et Hilarii (*Med. Mg. Cyth.*). † Modesti, archiep. Hierosolymitani (*Mg. Cyth.*). † Memnonis, archiep. Ephesi (*Sirm.*). † Simeonis, archiep. Antiochiæ (*Sirm.*). † Dedicatio ecclesiæ S. Christophori, prope S. Polyuctum (*Med. Mg. Cyth.*).

OBSERVANDA.

DIES XVII
DECEMBRIS.

OBSERVANDA.

S. Aggæus.

Synaxario quod in Prologo legitur materiam suppeditavit Menologium Basilii imperatoris, præter ea quæ Mosquensis synaxarista ex eruditionis suæ pluteis addidit denomine Aggæi, significari nempe festum aut eum qui festum celebrat. —

SS. Martyres Lithuani.

SS. martyres Antonius, Eustathius et Joannes, in Lithuania anno 1547 palmam adepti, proferuntur hodie in Prologo ms. bibl. Vindob., quo sex priores anni menses a Septembri ad Martium continentur. De hoc manipulo tractatum est ad 14 Aprilis. Ad præsentem diem translati sunt forsitan ex 15 Decembris, quo unus eorum Eustathius licet martyrium consummarit, attamen quominus celebraretur festum S. Joannis Chrysostomi, utpote solemnius, impedivit. — Quod alibi observavi, de retinendis propriis nominibus in ea lingua qua scripta sunt, ad vitandam confusionem quæ secus facile potest exoriri, bene quadrat in hodiernam cod. Rum. lectionem. Hæc enim meminit sancti patriarchæ Nicolai *Aureæ virgæ*, cujus cognomento originem nunquam forsitan intellexissem, ni divinati mihi adfuisset supplementum cod. Sirmundiani ms., in quo ad hanc eandem diem disertis verbis notatur *Dormitio Nicolai Chrysobergæ, patr. CPolitani*. Porro insulsam esse antiquarii Novgorodensis interpretationem

quis infitias ibit? Nihilominus notanda est lectio codicis Rumiantsoviiani; cum sola exhibeat nomen hujus patriarchæ, apprime catholici, quidquid in contrarium congerant auctores Russi. Sedit enim Nicolaus ab anno 985 ad annum 995, eo scilicet ipsissimo tempore quo Vladimirus, Russorum rex, christianam fidem cum baptismo suscepit, totamque gentem suam catholicæ fidei lumine illustravit, apostolus Russiæ idcirco nuncupatus; quem Ecclesia Romana æque ac Russiaca sanctorum suorum Albo merito inscripsit. Sed de hoc argumento gravissimo, deque Nicolai Chrysobergæ orthodoxia disserere non est hujus loci; poterit autem penitius expendi alibi, quando, vita comite Deoque favente, dabuntur sanctorum Russorum Acta genuina, præviis commentariis, ut merentur, illustrata. — In Prologo Mosquensi S. Theophanon annuntiatur solemniter his verbis: *Commemoratio semper memorandæ imperatricis et thaumaturgæ Theophaniæ, quæ fuit uxor Leonis Sapientis, imperatoris*. Ejus corpus, Menæis Græcis testantibus, servatur incorruptum in patriarchio CPolitano; in quo etiam memoria celebratur hoc die cum proprio officio. — De ecclesia S. Christophori CPolitana, cfr Cangius, l. IV, p. 124. Christophori festum agitur 9 Maii.

*S. Theophanon.**Dedicatio ædis S. Christophori.*

DIES XVII.

Ex Ostromirano.

MEMORIA SANCTORUM TRIUM PUERORUM, ANANIE, AZARIE, MISAEELIS, QUI IN BABYLONE IGNEUM FORNACEM RESTINXERUNT. ET DANIELIS, PROPHETÆ. (*Ita omnes codd. Slavici cum Bas. Neap. Sirm. Mg. etc.*).

Ex variis.

S. Dunalis, dicti Stephani, confessoris (*Prol. Kal. Menol. cum Sirm. Med. Mg. Cyth.*). S. Susannæ (*Prol. Serb.*). Dominica ante Nativitatem Christi, sanctorum Patrum (*Ephem. cum Bas.*).

† Bacchi Junioris (*Bas. Med. Mg.*). † Joannis, ep. Sardorum et conf. (*Nan.*). † Michaelis Syncelli, conf. (*Goth. Msq.*). † MM. Probi, Hilarii et Tarachi (*Sirm. Med.*). † Paternuthii, Copri et Alexandri (*Sirm. Med. Mg. Cyth.*). † Memnonis, ep. Ephesi, Modesti, patr. Hierosolym., Simeonis, ep. Antiochiæ (*Med.*). [Dionysii Novi, archiep. Æginensis (*Synax.*).]

OBSERVANDA.

S. Daniel.

Synaxarium diei Græcum continet de Daniele quædam serius conficta, uti jamdudum observavit post Papebrochium Assemanus (*Kal. V, pag. 470*); quæ Prologus Mosquensis, fabularum nonnihil prodigus, retractare minime prætermisit. Canonem officii hodierni ordinavit S. Theophanes. In quodam Prologo Serbico sæculi xvi S. Daniel et tres pueri referuntur ad diem præcedentem, ut puto, oscitantur antiquarii; maxime cum dies xvii et duo proxime sequentes ibidem desiderentur. — Festo trium puerorum conjungitur in quibusdam Kalendaris commemoratio sanctorum Patrum, seu omnium justorum qui ante Nativitatem Christi Domini vixerunt. De hac dicemus melius postridie. — S. Dunalis, qui et Stephanus, audit Daniel in Prologo et Menologio Mosquensi. Hic monasticum habitum induit Romæ; magnum vero schema, ut vocatur, apud Græcos, cum Stephani nomine suscepit Hierosolymis a patriarcha Christodulo, aliis Christodoro. In cod. quodam Græco mss., advertit Verinski, nominatur Δουναλες; at terminatio est genitivi nominis Δουναλε, quod ita passim sonat in Menæis Græcorum sive excusis sive manu scri-

ptis. — Sancta Susanna plane distincta a virgine homonyma, quam ex cod. Rum. retuli die 15 Decembris. Hodie ponitur in Fastis sacris propter S. Danielelem prophetam, quo judice a morte sibi imminente liberata fuit, ut in sacro codice legit quivis, et fuse proponitur in Prologo; rursus commemoratur cum omnibus justis Antiqui Testamenti, postridie. — S. Bacchus, cognomento Junior, ante baptismum Dacha dictus, laudatur hoc die in Menologio Basilii; in Fastis vero Slavicis, ad 15 Decembris. Menologio addidi in titulo Menæa Græcorum excusa: nam Iacchus ille, qui citatur in utraque editione Veneta, manifesto idem est ac Bacchus, maxime cum uterque eodem genere martyrii consummaverit vitam; discrimen autem, quod intercedit inter utramque nominis formam, perexigui momenti sit. Hinc prudenter tacerunt Iacchum Siberus et Verinskius. — Lectu digna sunt quæ de Paternuthio adnotavit Quatremère, Mémoires sur l'Égypte, tom. I, pag. 28. — Dionysium Novum, archiep. Æginensem, retuli ex Synaxario Græco Nicodemi, quod evolvere cupientibus integrum est.

*S. Susanna.**S. Bacchus Junior.**S. Paternuthius.**Dionysius novus.**Dominica SS. Patrum.**S. Dunalis.*

DIES XVIII.

DIES XVIII.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

DEDICATIO ECCLESIE S DEIPARÆ, QUÆ EST IN CHALCOPRATHIS PROPE MAGNAM ECCLESIAM (*Prol. cum Med. Mg. Cyth.*).

S. Sebastiani, mart. et soc., Nicostrati, Zoes, Tranquillini et Castorii, Marcellini et Marci, Claudii Symphoriani et Victorini, Tiburtii et Castuli (*Rum. Tern. Par. Prol. Men. Sis. Hor. Eph. Cap. Kal. cum Bas. GP. Vind. Flor. Msq. Med. Pg. Sirl. Mg. Cyth.*). S. Flori, ep. Amisi (*Rum. Prol. Menol. Kal. cum Bas. Sirm. Med. Msq. Mg.*). S. Michaelis Syncelli (*Prol. Menol. Pp. Kal. cum Sirm. Med. Msq. Mg. Cyth.*). S. Modesti, archiep. Hierosol. (*Prol. Menol. Kal. cum Neap. Med. Sirm. Mg. Cyth.*). Translatio S. Ignatii, mart. (*Anth. cum Neap.*). Dominica ante Nativitatem Christi, sanctorum Patrum (*Mg.*). Commemoratio omnium sanctorum qui fame, frigore aut lue perierunt (*Mg.*).

† MM. Phocæ et Hermyli (*Med. Mg. Cyth.*). † MM. Athenodori, Philareti et Eubioti (*Hier. Nan. Med. Mg. Cyth.*). † Sophiæ, thaumat. (*Med. Sirm. Mg. Cyth.*). † MM. Zacchæi, diaconi, et Alphæi, lectoris (*Med. Sirm. Mg. Cyth.*).

OBSERVANDA.

Dedicatio ædis
Chalcopratia-
næ.

In Menologio Basilii imperatoris festum Dedicatio-
nis hujus ædis non invenitur amplius; at in Pro-
logo Serbo-Bulgaro, sæculi decimi tertii, adhuc exsta-
bat inter cæteros dies sacros. Hujus Prologi meminit
Vostokov, in Descriptione codd. Musæi Rum., p. 349.
Ita commentator anonymus Kalend. Ostromirani,
ex cujus verbis colligitur, apud recentiores Græ-
cos et Slavos dictum festum jamdudum obsole-
visse. Hoc, licet de Menologio Basilii verum sit,
tamen de recentioribus Fastis nequaquam asseri
potest, siquidem in Menæis Græcorum excusis,
disertis terminis annuntiatur hæc solemnitas,
tam in veteri editione, quam in nova. De templo
Chalcopratiano fuse agit Cangius, in CPoli Chri-
stiana, lib. II, p. 57, ed. Venetæ. Recolantur dicta
ad 12 Aprilis et 1 Septembris. — Non omnes
S. Sebastiani socii referuntur in codicibus supra
relatis, nec ab omnibus: Rum. nominat tantum
duos, Nicostratum et Tranquillinum; alii alios.
Plerique utuntur formula generali. In Ostrom. et
Mst., uti in Menologio Basilii, neque sociorum,
neque Sebastiani ulla fit commemoratio. In Pro-
logo autem Mosquensi et in Menologio recitantur
ad unum omnes. Latini recolunt sanctos hos
athletas diversis diebus; Sebastianum ad 20 Ja-
nuarii; Zoen, uxorem ejus, die 5 Julii; Tran-
quillinum ad 6 Julii; Castorium, fratrem ejus, ad
7 Julii, simul cum Claudio commentarismo, Vi-
ctorino et Symphoriano, filiis ejus, Nicostrato
protoscrinario; Marcellinum et Marcum, filios
Claudii et diaconos, ad 18 Junii; Tiburtium deni-
que ad 11 Augusti. Recole quæ de Marco et Mar-
cellino dicta sunt ad 11 Maii. — Jam duobus die-
bus proxime elapsis retulimus ex Fastis Græcis
S. Modestum, patr. Hierosolymitanum; at hodie

SS. Sebastia-
nus et soc.S. Modestus,
patr. Hierosol.

consignatur in codicibus Slavicis, accedente Ka-
lendario Neapolitano marmoreo, Sirm. et Mediol.
In Prologo Mosquensi legitur prolixum enco-
mium, ex Menæis Græcorum vulgaribus descri-
ptum. Ubi, præter alia, asseritur, annos ejus
episcopatus fuisse triginta et octo. At vero Ni-
cephorus assignat Modesto annum tantummodo
unum; auctor tabularum Theophani insertarum
numerat duos; quos alii producunt ad annos vi-
ginti et unum, totum scilicet tempus comprehen-
dentes, quo ille tum patriarchæ vices egit, tum ut
verus patriarcha Ecclesiam administravit. Hoc
quomodo cum annis triginta et octo compona-
tur, videant Prologi Mosquensis editores. — In
Horologio Valachico, quod penes me est, Trans-
latio corporis S. Ignatii celebratur die sequenti.
In marmore Neapolitano notatur *passio*, et præ-
terea S. Ignatio adjungitur Modestus, ep. Hiero-
solymitanus. — Præter SS. Patres, Dominica Pro-
toparentum relatis, numerantur hodie in Prologo
Eva, Heber, Salomia et Raabe (de qua in ep. ad
Hebr., XI, 31). Cum officium liturgicum dici de-
beat die dominica quæ incidit intra 18 et 24 De-
cembris, hinc fit, ut in Kalendariis occurrat non
semel. In Menæis Græcorum excusis unicuique
subjiciuntur versiculi, auctore eodem Christo-
phoro Patricio Mytilenensi, cujus Menologium
metricum ad calcem sui operis adjecit Siberus.
Jamvero teste Morcellio, Kal., t. I, pag. 279, versi-
culi isti *non modo inepti plerumque sunt, sed etiam
non raro absurdi*; utpote nullo delectu habito con-
diti; *nam non Salomon solum occurrit in eisdem,
sed Roboam etiam et Achar alique, quos sacræ lit-
teræ plurimum reprehendunt, nec facile quispiam
calo dignos agnoverit.*

Translatio
S. Ignatii.Dominica
SS. Patrum.

DIES XIX.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

PASSIO SS. MM. EUTYCHETIS (*cum Sirm. Mg. Cyth.*), PHOCÆ ET HERMONIS (*Med. Mg.*), et S. BONI-
FACII (*Tern. Men. Prol. Hor. Kal. cum Hier. GP. Nan. Vind. Flor. Pg. Sirm. Med. Msq. Goth. Sirl.
Mg. Cyth.*). DOMINICA ANTE NATIVITATEM CHRISTI. MEMORIA SS. PATRUM ABRAHÆ, ISAAC ET JACOBI.

SS. MM. Probi, Arei et Eliæ (*Rum. Menol. Prol. Kal. cum Bas. Neap. Nan. Hier. Maz. Med. Mg.
Cyth.*). SS. MM. Polyeucti et Timothei (*Menol. Prol. Kal. cum Bas. Med. Mg. Cyth.*). S. Aglaidis,
matronæ Romanæ (*Pp.*). S. Bonifatii, ep. Ferentini (*Menol. Prol. Kal.*). S. Gregorii seu Gregen-
tii, archiepiscopi Homeritarum (*Men. Prol. Kal. cum Bas. Med. Sirm. Sirl. Mg. Cyth.*). S. Athe-
nodori (*Sisat.*). Translatio S. Ignatii, mart. (*Valach.*).

† Tryphonis, mart. (*Med. Mg. Cyth.*) † Thessaloniciæ, mart. (*Sirm. Mg. Cyth.*) † Flori, presb.
(*Maz.*) † Dunalis, mon. (*Med.*) † Capitonis, ep. Chersonensis (*Med.*).

OBSERVANDA.

SS. Eutyches
et Hermon.

Lectio cod. Ostromir. accuratiore indiget dis-
tinctione, eo quod plures martyrum turmæ, quæ
omnino erant sejungendæ, in unam actæ sint.
Certe S. Eutychetem inter et Phocam atque Ermo-
nem (ita namque in codice audit) aut Bonifatium,

præter martyrii palmam, nihil commune inter-
cessit unquam, ut satis liquet ex Menæis Græco-
rum, ubi de Phoca et socio ejus Hermilo agitur
pridie, hodie vero S. Euthycheti socii martyrii
dantur, præter S. Thessalonicam, aliæ feminæ
septuaginta

DIES XX
DECEMBRIS.

septuaginta et viri ducenti. Sed quid de Ermone? Corruptelam esse, amanuensis oscitantiae tribuendam, qui scribere debuit Hermylum seu Ermilum, non male conjicit cl. Capiton Nevostrujev; maxime cum Hermylum cum Phoca reapse referant todices nonnulli ad diem præcedentem. Non diffiteor tamen, id non omnino mihi exploratum esse; nec minus propendere me in S. Hermonem archiep. Hierosolymitanum; quod ut faciam, duo potissimum suadent: nominum conformitas tanta ut major vix possit desiderari, et insignis memoria sancti hujus antistitis in Fastis Slavicis et Græcis. Est enim is, qui in Chersonesum ablegavit viros apostolicos Ephræmum, Basilium, Eugenium, Agathodorum, Elpidium, Etherium, denique Capitonem, de quibus omnibus actum est die 7 Martii, et quorum cultus celeberrimus apud Russos hactenus perseverat. Accedit, quod tum hodie, tum 21 et 22 Decembris recurat in Fastis ecclesiasticis nomen S. Capitonis, quem requidem vera 21 Decembris martyrio coronatum esse constat. Unum ob stare videtur, martyris titulus qui Hermoni quoque tribuitur in textu Slavonico, non secus ac SS. Phocæ et Bonifatii. Idque præter historiæ fidem, cum ille a persecutionis Diocletianæ astu miro modo servatus fuerit. Verum neminem fugit, passionis aut martyris notam non semper sensu proprio esse sumendam. Manet itaque lis sub iudice. — S. Bonifatius quoque minus accurate vocatur in Ostr. *Genifatus*, imo *Vinfantus* apud Possevinum. Servus erat S. Aglaidis, quam expresse nominant Ephemerides Græco-Moscæ Papebrochii. In Menologio Basilii commemoratur 20 Decembris. Habet officium peculiare, cuius canonem conscripsit Josephus, hymnographus. In Menologio Mosquensi et in Prologo S. Bonifatii martyri copulatur alter Bonifatius, episc. Ferentinus, cuius gestorum seriem deprompsit Menologus ex Dialogis S. Gregorii, papæ; non quod præsens dies sancti hujus antistitis sit proprius, sed nominum similitudo fecit ut initio quidem aliquid de ejus virtutibus, ut sæpe usu venit, proponeretur in Prologo, ædificationis causa; dein vero ipsamet Vita adtexeretur integra, perinde ac si ageretur dies ejus festivus. Nec illud silentio obvolvendum, auctorem Vitæ, quæ in Menologio legitur, esse S. Gregorium Magnum, ex cuius Dialogis plura hausit editor Mosquensis, ut vel inde concludas, quanta veneratione gaudeat sanctissimus hic pontifex apud Russos. — Mirari subit, ill. Bartholomæum Kopitarium quærere in sua editione latina Kal. Ostromirani, de *quotanam* agatur *dominica*; cum sit exploratum agi de Dominica quæ Natalem Christi proxime antecedit; siquidem in Typico disertis verbis præcipiatur celebrari intra 18 et 24 Decembris. — In cod. Rumiantsoviano legitur ad hunc diem: *Passio sanctorum Promi, Eliæ sacerdotis* (slavonice *ierea*). *Passionis* notam reperimus etiam in marmore Neapolitano quod sic habet: *P. S. Probi et Iliu*, tacito Areo; item in Menologio Basilii, ubi loco *passionis*, pro more, ponitur *certamen*, et in-

super Probus vocatur Promus. At sacerdotis dignitas nuspiam tributa est Eliæ, qui homo laicus fuit, adeoque non hieromartyr, sed tantummodo martyr nuncupatur passim. Ex suo itaque capite sacerdotis titulum addidit transcriptor Russus, cuius errorem facile arguunt exemplaria græca. In his enim diserte exprimitur nomen Aræi sive cum Probo sive cum Elia. In Menologio Basilii habetur ita: *Certamen SS. MM. Promi, Aræi et Eliæ*; in Menæis excusis ponitur ultimo loco, post S. Probum; alibi, mutato ordine, legebatur forsitan ita: *Passio SS. Promi, Eliæ, Aræi* (*Ἀρεῖος*). Hoc ultimum nomen amanuensis Russus cum in exemplari suo offendisset, ac mendose positum existimaret, ex nomine proprio Aræi (*Ἀρεῖος*) appellativum fecit sacerdotis (*ἱερεῖος*), atque Eliam ex homino laico sacerdotem; nisi hanc ultimam vocem in exemplari suo græco offenderit scriptam, quod tamen mihi minus probatur. — Gregorius, Homeritarum seu Hymeritarum, aut potius Taphrensis episcopus, passim præfert nomen Gregentii. Multus de eo sermo fit in Actis S. Arethæ, martyris, et prolixam gestorum seriem texuit Metaphrastes, quam contractam dedit Menologus Mosquensis. Gregorii Vita in codd. tam Græcis quam Slavicis occurrit frequenter; nominabo quasdam Vitas occidentalibus minus notas. In bibl. Patriarch. Mosquensi asservantur duæ, altera in cod. n° 360, (apud Matthæi cccclxvii), anno 1627 exarato, altera in cod., n° 334 (apud Matthæi, t. II, n° 18 et seq.) sæculi xvi-xvii; utraque græce scripta. Quarum principia, pro instituto suo, tacuit Sabbas, archimandrita, nunc episcopus Mozaïscenus. Idem Slavicis recensuit quatuor, quarum antiquissima, signata n° 449, exarata fuit anno 1452, jubente Basilio Jaroslaidæ, duce; secunda, n° 750, refertur ad sæculum xv, anno incerto; tertia signata n° 755 scripta est anno 1517, quarta denique n° 83 sæculi est proxime sequentis. Quintam reperi ego in Prologo ms. bibl. Onuphrianæ Leopoli, signato n° 15, qui concinnatus fuit in monasterio SS. Salvatoris, in Galicia, anno 1518. Sed notatu dignissima est illa quæ exstat in ditissimo pluteo Berolinensi in cod. sæculi xv, inter Slavicos ordine primo de qua jam Fabricius, t. X, pag. 116. Titulus est: *Vita et conversatio B. P. N. Gregorii, episcopi Taphrensis civitatis Homeritarum, scripta ab episcopo civitatis Negran*. In Catalogo sequentem titulum præfert: *Unterredungen über theologische Gegenstände zwischen Gregoire, Bischof von Homeriten* et reliqua. Præterea S. Gregentius commemoratur in duobus aliis codd. ejusdem bibliothecæ, signatis n° 50 et n° 56, accedente brevi encomio. Sed de S. Gregorio Taphrensi mox, ex professo agent Bollandiani Socii, quando in Act. SS. devotum erit ad S. Elesbanum regem. — In Nan. Athenodorus refertur cum SS. Philetero et Eubioto, pridie. Videtur esse distinctus a sancto cognomine, qui floruit sæc. iv in Thebaide et commemoratur Sabbato Dominicæ Tyrophagiæ.

S. Gregentius.

S. Athenodorus.

S. Bonifatius
interque.

Dominica SS.
Patrum.

SS. Probus
et soc.

DIES XX.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

SANCTI ANTISTITIS IGNATHI (*Omnes cum Bas. Neap. CP. Hier. GP. Sirm. Med. Maz. Mg. Sirl. Cyth.*). S. Philogonii, ep. Antiochiæ (*Prol. Menol. Kal. cum Med. Sirm. Mg. Sirl. Cyth.*). S. Joannis Chrysostomi ordinatio in patr. CP. (*Prol.*). S. Eustathii Mzkhētensis (*Iber.*). Profestum Nativitatis Jesu Christi (*Horol. et alii*).
† MM. Eugenii et Macarii (*Bas. Sirm. Med. Maz. Mg. Sirl. Cyth.*). † Bonifatii, mart. (*Bas.*).

OBSERVANDA.

S. Ignatius.

S. Ignatius, cognomento *Theophorus*, præfert in marmoreo Calendario sequentem notam: *de Suria*; id est, ex Syria; ut ita distinguatur ab al-
tero Ignatio, martyre, qui cum S. Modesto pro fide Christi decertavit. In eodem marmore recte signatur *passio*, consonantibus Bas., Mst., Rum.
et

et ipsismet martyrii Actis, ubi disertis verbis dicitur Ignatius occubuisse decimo tertio Kalendas Januarii seu die vigesimo Decembris, Romæ. Adde Menæa excusa, quorum synaxario præmittitur sequens versiculus: *Dentibus Ignatium laniat vicina leonum.* At in Ostrom., Ternob. et in recentioribus plerisque omnibus profertur solum nomen, addito titulo hieromartyris aut deiferi. In uno tandem Valachico notatur *translatio* ad diem præcedentem, uti in Martyrologio Romano ad 17 Decembris; ubi intelligendam esse secundam corporis Ignatii translationem fusius prosequitur Assemanus Kal., tom. V, pag. 475. Festi hujus solemnia agebantur CPoli in magna ecclesia. Canonem officii ordinavit S. Andreas Cretensis. — De S. Philogonio melius agetur die sequenti. — Ordinationem S. Joannis Chrysostomi retuli ex Prologo excuso, quod passim a me citatur. In eodem additur sequens notula: *Hic damus primam concionem quam habuit de penitentia.* Tum sequitur ipsamet concio, occasione Natalium Christi Domini a sancto præsule CPoli prolata. Recolantur quæ adnotata sunt ad diem 15 Decem-

S. Philogonius.
S. Joannes Chrysostomus.

bris et 15 Novembris, quo utroque recolitur ejus ordinatio. — Jam ad diem 29 Junii meminimus S. Eustathii cujusdam, cognomento Mzkhetensis; de quo præter nomen aliud quod profertur, non habeo, deficientibus documentis. — SS. Eugenium et Macarium, sub Juliano apostata passos, commemoravimus ad 19 Februarii. Hodie rursus inscribuntur in quibusdam Fastis Græcis, præeunte Menologio Basiliano. In Menæis vulgaribus vocantur *martyres*; at in Synaxario mensis Februarii, quod longe fusius est quam hodiernum, præferunt nomen *confessorum*. Utrumque vero consonat; nam licet in pace animas suas tradiderint, coronam tamen martyrum, ob varia tormenta a Juliano apostata antea imperata, promeruerunt, ut recte indicant bini versus Menæorum: *Antequam moriuntur, innumera mala simul patiuntur Macarius et Eugenius.* Menæa non intelligo recentiora anni 1843, in quibus altum silentium de utroque martyre, sed antiqua, ex quibus sua passim mutuati sunt Sirletus et potissimum Margunius, ep. Cytherorum.

DIES XXI
DECEMBRIS.
S. Eustathius Mzkhetensis.
SS. Eugenius et Macarius.

DIES XXI.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

MEMORIA SANCTÆ MARTYRIS ANASTASIÆ.

S. Julianæ, mart. Nicomediensis (*Mst. Prol. Tern. Rum. Zogr. Siš. Og. Pp. Cap. Men. Hor. Kal. cum Bas. Hier. GP. Vind. Pg. Flor. Goth. Msq. Sirm. Med. Sirl. Mg. Cyth.*). S. Themistoclis, mart. (*Rum. Prol. Menol. Kal. cum Bas. Sirm. Med. Max. Mg. Cyth.*). S. Philogonii (*Rum cum Bas.*). S. Nahum, ep. Bulgarorum. S. Petri, metr. Kioviensis (*Men. Pp. Og. Prol. Leop. Kal.*).

† Capitonis, ep. Chersonensis (*Med.*). † Theophanis, archiep. Monembasiæ (*Med. Taur.*). † Thomæ, apost. (*Neap.*). † Centum et triginta mulierum Nicomediæ (*Med. Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Anastasia.

Plane singularis est lectio codicis Ostromirani, siquidem nullum aliud, quod viderim, Kalendarium referat hoc die S. Anastasiam, martyrem, *vinculorum solutricem*, ut in Fastis Slavicis assolet nuncupari; sed plerique omnes commemorant postridie, accedentibus Menæis Græcis tam excusis quam manuscriptis. Neutrum recte; siquidem proprius hujus martyris dies est 25 Decembris, quo sanguinem pro Christo profudit Sirmii, ut fusius prosequitur Coletus, Illyr. sacri, t. VII, pag. 495, et diserte notatur in Martyrologio Illyrico et Romano. Hinc non *passionis*, sed *memoriæ* nota præscripta est in cod. Ostromiri; ubi illud quoque animadvertendum, nomen Anastasiæ solo *martyris* titulo esse decoratum, omisso cognomento *pharmacolytriæ*, de quo nonnulla delibabimus ad diem proxime sequentem. Interea addamus, hodiernam Anastasiam probe distinguendam esse ab Anastasia Seniore, etiam Romana, de qua dictum ad 29 et 30 Octobris. — Si Kal. Ostromi-

ranum excipias, hodie S. Julianæ memoria inscripta est cæteris omnibus; apud Latinos vero ad 16 Februarii. Ostromirano præplacuit dies 21 Novembris, quo forte translata est ex 21 Decembris, eo quod hæc festo Anastasiæ erat impedita; cujusmodi translatio aliis quoque exemplis facile posset corobari. In Mst. et Rum. signatur *passio*. — Tribus diebus pene continuis commemoratur S. Capito, episcopus Chersonensis, 19, 21 et 22 Decembris, insuper die 7 Martii una cum cæteris sex episcopis ejusdem regionis; de eo dicitur postridie; in Menol. Mosquensi laudatur ad 7 Martii, quamvis ibidem dicitur occubuisse 21 Decembris. — Hodie de S. Nahumo agit Muraviev in Vitis, tacito obitus die, et citato duntaxat opusculo illo Moschopolitano, cujus ego memini non semel, quando agebatur sive de S. Clemente et de S. Gorazdo, sive de ipsomet Nahumo ad 17 Julii. Quocirca nomen sancti hujus retulisse hic sufficiet.

S. Juliana.

S. Capiton.

S. Nahum in Bulgaria.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

S. Petrus, metrop. Kioviensis.

B. Petrus, unus ex præcipuis Mosquæ patronis, natus est piis parentibus, in Volynia. Quantæ sanctitatis futuræ esset, jam a materno utero prænuntiavit singularis visio. Nimirum videbatur sibi in sinu fovere candidum agnellum, ex cujus capite prodiit pulcherrima arbor, fructibus onusta, et lucernis intra frondes ardentibus micans. Septennis litteras discere coepit Petrus, in quibus, a quodam sancto mirabiliter illustratus, adeo profecit, ut brevi tempore insignem adeptus fuerit doctrinam. Annos duodecim natus, monasterium adiit, ubi caritate, humilitate, obsequentia erga seniores, præsertim vero mansuetudine

Octobris Tomus XI.

enituit vel maxime, dignus propterea qui ad sacerdotium eveheretur. Callebat insuper artem pingendi, in qua exercenda multum in via spiritus profecit: dum enim sanctorum formas exprimeret, eorum exempla sectari toto animo ardebat. Mox, ad majora natus, relicto monasterio, abiit in solitudinem, sedeque ad Ratam fluvium fixa, templum condidit Salvatori sacrum et monasterium, quo fratres affluebant undique. Horum regimini præpositus, mitem sese et humilem erga omnes præbuit; præsertim vero caritatis erga egenos fuit tantæ, ut neminem vacuum a se abire passus sit, imaginem a se pictam, atque etiam vestem propriam,

DIES XXII
DECEMBRIS.

priam, deficiente pecunia, mendicis erogans. Post non multos annos, ut mortuo metropolitæ Maximo sufficeretur, importunis principis Volynensis et universi cleri precibus victus, patriarcham CPolitanum Athanasium adiit, a quo magno cum honore exceptus est, et in metropolitam consecratus, anno 1308. Redux ad sedem suam, quæ tunc Vladimiriæ erat, Ecclesiæ regendæ se totum impendit, salutaribus doctrinæ pascuis gregem pascens, summamque benignitatem cum justa severitate socians. Cum enim ab episcopo Tverensi Andrea calumniis peteretur, calumniatori, mendacii a synodo convicto ac damnato, debitas pœnas benigne condonavit et pristino honori restituit. At hæreticum quemdam, Scitam nomine, Ecclesiam audire detrectantem, anathemate percussit. Anno 1313 ad magnum chanum Usbekum profectus honorifice susceptus est et privilegiis pro clero universo donatus. Horum exemplar aliquod citatur a chronographis et datum est anno, ut Mongoli nominant *leporino*, seu, secundum computum christianorum, anno 1315. Illud quoque memorandum est, ejus tempore, anno scilicet 1325, sedem metropolitanam esse translatam, Vladimiriæ Transylvana Mosquam. Quæ urbs ex ruinis Russiæ inferioris, a magno duce Lithuanie Gedimino non ita pridem debellatæ, Kioviensium ducum nomine extincto, tunc efflorescebat, caput magni imperii Moscovitici mox futura. Hanc itaque in urbem, secutus Joannem principem, et futurorum veluti præscius, sedem suam transtulit Petrus, ejusque exordia ornari curavit, magnificentissimo templo in honorem B. Mariæ in Cælos Assumptæ erecto. Non diu tamen Mosquæ sedit Petrus; sequenti namque anno, de

proximo obitu suo cælitus admoneri sibi visus, sacrisque mysteriis celebratis, extremum adstantes exhortatus, expansis ad cælum manibus, animam Deo tradidit, die 21 decembris, anno 1326. Exstant duæ homiliæ a sancto Petro jam metropolita conscriptæ, quarum altera ad hegumenos, presbyteros et diaconos directa est, altera ad clerum universa data, ineunte tempore quadragesimali. In posteriore clerus monetur inter alia, ut infantes non per *infusionem*, sed per triplicem *immersionem* baptizentur. « Cæterum, ait Kulcinius, *Speciminis*, pag. 119, hunc sanctum primum vixisse in unione cum Romana Ecclesia indubium est, tum quod cum latinis episcopis ex ordine Prædicatorum in Lithuania ac Russia recenter institutis optimam pacem coluerit; tum quod legatos a sede apostolica Bartholomæum, episcopum Electensem, et Bernardum, abbatem, cum professione fidei orthodoxæ in Russiam missos, devotissime exceperit. » Demortui Pontificis corpus cum ad templum ritu solemniter portaretur, quidam homo plebeius, videns magnam pompam funebrem, temeraria cogitatione ductus, tantos honores mortali homini præstitos intus damnavit, secum dicens: Nonne cadaver istud, ut et cætera, pulvis est et cinis? Talia cogitanti spectandum se præbet vir sanctus sedens in feretro, et populo benedicens. Expavit incredulus, remque miram a se visam populo enarravit; unde major religio movit omnes. Corpus ejus, in tumultu conditum, quem sibi ipse prope aram principem paraverat, mox miraculis inclaruit et solemniter levatum est anno 1419, die 24 Augusti, qua ideo colitur ab Ecclesia Russica, et insuper die 5 Octobris et 21 Decembris.

Cfr 1) Vita S. Petri, auct. S. Cypriano I, metr. in libris Gradualibus, l. I, p. 404-424. 2) Specimen, pag. 60 et 118. 3) Prologus et Menol. ad diem 21 Decembris. 4) Dict. hag. p. 228. 5) Assemani, Kalend., t. V, pag. 479-489. 6) Opera SS. Patrum, ed. Mosq. 1844, l. I, 1. 7) Mielosich et Müller, Acta patr. CP., t. I, 191. 8) Macarius, Učen. Zapiski, t. VII, parte 1. 9) Philaret. Hist. Eccl. Russ., III, pag. 75 et seq. 10) Idem, Conspectus liter., n° 65.

Procopius,
Viatensis.

Eadem die recolitur memoria Procopii Viatensis, propter Christum fatui. De quo tamen nulla memoria superest, nisi quod diem obiit anno 1628, conditusque fuit in monasterio

Cfr Dict. hag., pag. 254.

Juliana, ducissa
Viazmensis.

Præterea commemoratur ad hanc diem Juliana, ducissa Viazmensis, Simeonis Mstislaidis uxor, continentie conjugalitatis amore longe magis, quam pulcritudine aut illustribus natalibus clara. Quam cum nec blanditiis, nec minis ad thorum violandum adducere potuisset Georgius, dux Smolenscensis, impuris-

Cfr 1) Dict. hag., pag. 285. 2) Ambrosius, Hist. hier. Russ., I, 133, III, 427.

Assumptionis, quod prope Viatkam urbem, fundaverat Tryphon Pyscorensis. De Tryphone plura dedimus ad diem 8 Octobris, qua colitur.

simo amore accensus, marito inter convivia crudeliter interfecto, fugientem Julianam comprehendit, et in frustra dissectam in fluvium projecit anno 1407. Cujus corpus collegerunt fideles et in ecclesia cathedrali urbis Toržok tumularunt. De cultu Julianæ nihil certi reperio.

DIES XXII.

Ostromirum
Ex variis.

VACAT.

S. Anastasiæ, megalomartyris et sociorum. (*Omnes cum Bas. CP. Hier. CP. Flor. Pg. Goth. Msq. Vind. Sirm. Med. Sirl. Mg. Cyth.*). S. Chrysogoni, episc. et mart. (*Rum. Men. Prol. Pp. Kal. cum Bas. Sirm. Med. Maz. Sirl. Mg. Cyth.*). S. Theodotes, mart. (*Men. Prol. Kal. cum Bas. Sirm. Maz. Med. Mg.*). S. Capitonis, ep. Chersonæ (*Rum. cum Bas. Sirm.*).

† MM. Irenes, Agapiæ et Chionie (*Bas. Med.*). † Zoili, presb. et mart. (*Med. Mg. Cyth.*). † Ephræm et Abramii (*Neap.*). † Apertio magnæ ecclesiæ CPolitanæ (*Nan. Barber.*). Festum Photodromi ecclesiæ magnæ. (*Mg. Cyth.*).

OBSERVANDA.

S. Anastasia.

Solemni cultu, ut dixi modo, honoratur hoc die S. Anastasia apud Slavos juxta ac apud Græcos;

nam et megalomartyris titulo insignitur et totum diei officium pene sola occupat; utpote inter martyres

tyres quibuscum certavit præcipua; unde in Menologio Mosquensi annuntiatur his verbis: *Passio sanctæ et magnæ martyris Anastasiæ vinculorum solutricis, et Chrysogoni, magistri ejus, et Theodotes aliorumque qui cum ea passi sunt.* In Mstisl. brevius ita: *Passio sanctæ martyris Anastasiæ;* in Rum.: *Passio sanctæ Anastasiæ.* Item in Ternobiensi et Posseviniano, ommissa nota *passionis;* in Ephemerid. Papebrochii: *Anastasia-Chrysogonus.* Brevissime tandem in tabulis Capponianis et in cod. Vaticano primo apud Assemanum: *Anastasia.* Menologium Basilii refert *certamen S. Martyris Anastasiæ et sanctarum sociarum mulierum.* Ferunt Acta socios supplicii fuisse viros ducentos, cum feminis septuaginta; imo ingentem numerum exstistisse asserunt alii. In recentioribus Fastis Slavicis vocari solet non *veneficiorum,* ut apud Græcos, sed *vinculorum solutrix,* eo quod Christianis qui in vinculis detinebantur quamlibet afferre opem erat illi solemne; quamvis *pharmacolytriæ* cognomen jam a Codino expressum in laudem potius vertitur sanctissimæ martyris, si illud intelligatur de ope, qua divinitus vim rei noxiæ cujusque dissolvit, ab eaque redimit infectos; ac proinde *liberatricem a noxiis* rectius Anastasiam dices quam *incantatricem aut veneficam.* Quod autem in Horolog. Počajovensi dicatur, vocabulo *pharmacolytriæ* et *vinculorum solutricis* unum significari et idem, id in quonam glossario expressum sit, hactenus prorsus latuit viros doctos. Sed legantur quæ de hoc cognomine commentatus est Combefisius in adnotationibus ad Nicetæ Paphlagonis orationes panegyricas a pag. 340; Coletus Illyr. sacr. t. VII, pag. 494, ubi gesta Anastasiæ optime illustrantur, Assemanus in Kalend. t. V, pag. 489 et Morcellius. Martyrii annum exprimere omisit Veršinski, præter morem: in Horologio Počajovensi assignatur annus 282, cui si addantur anni octo, quibus æram Constantinopolitanam anticipat Alexandrina, in Fastis Slavicis quibusdam usurpata, habebimus annum 290, quo reapse martyrium complevit Anastasia octavo Kalendas Januarii, seu 28 Decembris. Celebre exstabat CPoli templum Anastasiæ, in porticis Domnini situm, cujus mentio fit in Menæis ad undecimam Januarii, et fuse illustrantur origines apud Cangium CP. Christianæ lib. IV, pag. 142. — Cæteri Sancti hujus diei pene omnes commemorantur in Actis Anastasianis; quorum præcipuus est S. Chrysogonus, S. Anastasiæ magister, hoc eodem die, sed anno diverso, passus, atque a S. Zoilo presbytero sepulturæ mandatus. De cæteris, nempe Theodote et tribus sororibus Irene, Agape et Chionia actum est alibi seorsim. Præter has nominantur *Apollo-*

nia, quæ corpus Anastasiæ in sepulcro constituit, *Eutychianus,* cujus ope plurimi ad fidem conversi sunt, et alii socii universim ducenti et septuaginta. — Tertio venit in Fastis hujus mensis S. Capito, quem Menol. Basilii annuntiat ita: *Commemoratio sacrosancti martyris Capitonis, ep. Chersonæ;* cod. vero Rum, conjunctim cum S. Anastasia et Chrysogono, his verbis: *Passio sanctæ martyris Anastasiæ et Capitonis antistitis et Chrysogoni.* Commemorationem notavit Menologus Basilianus, non passionem, eo quod Capitonem tranquilla morte obiisse crederet, ut diserte legitur in fine Synaxarii. Cæterum secum pugnare Menologum imperatoris levi negotio demonstratur. Et primo quidem, parum cohærent ea, quæ de morte Capitonis modo retuli, cum eis quæ habentur in Synaxario ad 8 Martii, ubi aperte dicitur S. Capito cum aliis tribus episcopis a paganis fuisse occisus. Insuper, hodie asserit Capitonem Chersonæ sedem occupasse, mortuo Ætherio quem post Capitonem vixisse tradit ad 8 Martii. Sed nec omnino conveniunt inter se Synaxaria Græca et Slavica: juxta Menologium Basilii Ætherius finem acceperit, in Danaprim (lege Dneprum) fluvium projectus; quod idem de Capitone narrat Menologus Mosquensis. Rursus legimus in Basiliano ad hanc diem, fanum Parthenii idoli eversum fuisse a Capitone, qua in re mire convenit cum Sirmundiano; at in Mosquensi id tribuitur S. Basilio, qui Chersonam venerat omnium primus. Sunt et alia quædam in Menologio Mosquensi, quæ auctor e proprio sinu deprompsisse merito dicatur, ut quando Basilium, Ephræmum, Eugenium cum Elpidio et Agathodoro, ac tandem Ætherium uno eodemque die 7 Martii, licet annis diversis, occubuisse tradit, quod in antiquis codd. nusquam legere est; aut quando narrat, Capitonem, dum in camino accenso versaretur, carbones in omophorium suum collegisse, illudque dein populo ostendisse omnino illæsum, et alia hujusmodi. Denique, a Macario, patriarcha Hierosolymitano, qui successit S. Hermoni, missum fuisse ad Chersonenses Capitonem testantur Menæa Græca, ad 7 Martii; qua occasione notatum velim, sanctum hunc Macarium nec a Græcis nec a Slavis inscriptum esse in Menæis. — *Natale S. Ephræmi et Abrahami* refertur in Marmore Neapolitano; ubi nomine Ephræmi significari episcopum Chersonensem cognominem, de quo modo, mea est conjectura, quam aliis relinquo expendendam. Et quia de Ephræmis et Basilio nobis versatur sermo, liceat hic quædam proponere de patriarcha hujus nominis Serbo, deque Basilio qui ex archiepiscopo Montis-Nigri factus est eremita.

DIES XXII
DECEMBRIS.

S. Capito.

S. Chrysogonus.

S. Ephræm.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Ephræm, patr.
Serbiæ.

Ephræmum, Serbiæ patriarcham, uti sanctum coli die 15 Junii, auctor est Muraviev, in Appendice ad mensem Augusti, pag. 281, ubi de eo quædam tradit, e codice ms. quod olim in bibl. patriarcharum Serborum Pechii servabatur, deprompta. Quorum summa hæc fere est. Oriundus erat Ephræm civitate Ternobiensi, lucemque aspexit circa annum 1340, Bulgaris imperante Michaelē, Serbis vero Stephano Milutino, de quo fuse dictum ad 30 Octobris. Cum monasticæ vitæ desiderio a juventute teneretur, quod etiam cælestibus visionibus volunt comprobatum, parentes vero ne voti compos fieret obstarent, quadam die in vicinam eremum clam aufugit, acceptaque tonsura a sene quodam Basilio, in Montem Atho inde perrexit atque Chilandariensi monasterio nomen dedit. At ubi, pluribus annis

exactis, montem infestare cœperunt Agareni, omnia vastantes, Philippus Macedoniæ profugit Ephræm; unde tandem in Serbiam profectus, a patriarcha Joannicio benigne susceptus est et monasterio Dečanensi sedem figere rogatus. Quod cum ob bellicos tumultus brevi exortos minus evasisset securum, (erat namque urbi regiæ proximum,) in aliud monasterium Zdrelo dictum, utpote in secretiore longeque tutiore loco situm, transiit, suadente Sabba IV, Joannicii successore. Mortuo vero Sabba, in ejus locum communi episcoporum Pechii congregatorum suffragio sufficitur, anno 1376, licet valde reluctans; solitudinis namque quietem multo magis, quam regiminis curas cordi habuit; a quibus ut liberaretur rogare regem nunquam destitit; tandemque voti compos factus, in monasterium S. Michaelis

DIES XXII
DECEMBRIS.

chaelis archangeli lætus secessit, postquam in sui locum constituerat Spiridonem. At novem annos post, sedem Pechiensem, morte Spiridonis vacuam, iterum ascendere coactus est, quam paulo post Danieli cessit; ac tandem senio confectus migravit e vivis die 15 junii, anno 1400, ætatis 90, cum in religione exegisset annos 66, in episcopatu 24. Conditus in ecclesia patriarcharum Pechiensi, præsentē Sabbæ V patriarcha, qui Ecclesiæ Serbicæ recēter fuerat præpositus, a Joannicio ordine jam sextus. Qua occasione totam patriarcharum Serbiæ seriem juxta successionis ordinem hic adtexere consultum videtur. Sunt autem sequentes: 1) Joannicius II, patriarcha ab anno 1350, omnium primus; 2) Sabbas IV; 3) Ephræm, ab anno 1367; 4) Spiridion et iterum Ephræm; 5) Daniel III; 6) Sabbas V; 7) Cyrillus I, qui rexit tempore Lazari Despotæ; 8) Nikon I; 9) Nicodemus II; 10) Arsenius II, quo tempore Serbiam et Bulgariam

subegerunt Turcæ; 11) Macarius I; 12) Paulus I; 13) Antonius I; 14) Gerasimus I; 15) Sabbatius I; 16) Nicanorus I; 17) Joannes I, initio sæc. xvii; 18) Paisius I; 19) Gabriel Raič, a Turcis strangulatus; 20) Maximus, mortuus anno 1681; 21) Arsenius III Tchernojevič, qui anno 1690 cum ingenti Serborum numero migravit in Austriam; 22) Callinicus I, Monasteriensis; 23) Athanasius Prizreniensis; 24) Moyses Tergoviščensis; 25) Arsenius IV, Pechiensis, circa annum 1737; 26) Joannicius III, CPolitanus; 27) Athanasius II, Scopiensis; 28) Gabriel II, Bosnensis; 29) Gabriel III, Græcus; 30) Vincentius, Sirmiēsis; 31) Paisius II, Užicensis; 32) Cyrillus II, CPolitanus; 33) Gabriel Claudus, natione Græcus, qui ad Mahometi castra transiit anno 1762; 34) Basilius Brkič, ab anno 1763; 35) Hadži Callinicus, Græcus, ad annum 1765, quo patriarchatus Pechiēsis accepit finem, postquam duraverat annos 415.

Cfr Vita archiep. totius Serbiæ, in Glasnik, tom. IV, pag. 45 et seq.

Joannicius,
archiep. Ser-
biæ.

Patriarcharum Serborum seriem modo propositam qui orditur Joannicius, ab anno 1340 ad annum 1350 solo archiepiscopi titulo distinctus, probe discernatur oportet ab altero ejusdem nominis archiepiscopo, qui peculiari mentione vel ideo frustrandus non est, quod ad 28 Maii qua coli dicitur, silentio fuerit prætermisus. Erat porro Joannicius I Sabbæ II primo quidem in Monte Atho discipulus, tum in peregrinatione Hierosolymitana socius, ac tandem, deposito Daniele, qui demortui Sabbæ sedem ad breve tempus occupavit, in eadem sede successor, postquam aliquandiu in monasterio Chilandariensi et Studenicensi hegumeni munere fuerat defunctus. Stephanum Urošium regem, quem Dragutinus filius, Stephani Milutini frater, throno deturbaverat et

in Cholmensem ditionem in exilium egerat, sponte sua secutus est Joannicius, ibique supremum clausit diem anno salutis 1269, die 28 maii; unde postmodum in Serbiam translatus est curante Helena, regina christianissima, et in ecclesia Sopočanensi, quam dictus Stephanus Urošius fundaverat, honorifice conditus. Habuit itaque Joannicius decessores quatuor: 1) S. Sabbam I; 2) S. Arsenium; 3) S. Sabbam II; 4) Daniele I; successores vero sex quorum nomina sunt: 6) Eustathius, a nobis laudatus ad 4 Januarii; 7) Jacobus ab anno 1286; 8) Eustathius II ab anno 1292; 9) Sabbas III ab anno 1310; 10) Nicodemus ab anno 1318; 11) Daniel, ab anno 1326 ad annum 1340, quo eum excepit Joannicius II, patriarcha ab anno 1350.

Cfr 1) Glasnik, tom. IV, pag. 29. 2) Muraviev, August., pag. 275. 3) Raič, l. vii, cap. 8. 4) Miklošich, Monumenta Serbica, passim.

Basilius, patr.
Ipekiensis et
eremita in
Montenigro.

Gardner Wilkenson, qui anno 1848 Londini edidit Iter suum in Dalmatiam et Montem-nigrum, perhibet Basilium centum septuaginta annis ante diem obiisse; ita ut circa annum 1678 vita functus dicendus sit. Vitam, cyrillicis litteris excusam, sub annum 1810 accepit ex archimandritæ manibus Vialla de Sommières, qui aliquot ex ea prodigia joco potius quam serio in publicum protulit. Contra de hoc Basilio plane tacuit Alexander Andrič, qui omnium optime et accurate de eo dicere potuisset. Ex illis itaque pauca hic compendio exhibebimus. Prius Herzegowinæ (Galumensis et Scodrensis) episcopus fuerat Basilius, atque eo titulo, patriarcha Ipekiensis. Quod officium ad provectam usque ætatem implevit. Tum vero, juventutis peccata recogitans, statuit munus suum abdicare et eremiticam vitam colere. Venit itaque in Cernegoram seu Montem-nigrum anno circiter 1648; ubi an tunc temporis adhuc viveret Mardarius, hujus regionis episcopus, qui anno 1640 ad Urbanum papam VIII legatos misit, nomine suo obedientiam sedi apostolicæ professuros, et qui apud patriarcham suum, procul dubio Basilium, *gratiam atque auctoritatem*, ut Urbanus in responsis loquitur, *plurimum valebat*, definire nequeo. Abscondit se illic Basilius in spelunca difficil-

limi accessus, quæ nunc monasterium simul est, ejus nomine dictum, inexpugnabile castrum seu perfugium, et præterea pulveris tormentarii cella. Multa ibidem vivus et mortuus patrasse dicitur prodigia; quæ, si minus credula esset illa gens, majorem auctoritatem haberent. Scilicet quum aliquando mense februario ad marginem aggeris pirum comedisset, et grana quaquaversum sparsisset, postridie visa est arbor, ex una parte innumeris floribus ornata, ex altera maturis fructibus onusta. Alias quum nuspiam apium sativum, quo remedium conficeret, reperiret, ecce avicula, purpureo et cæruleo coloribus fulgens, cellam ingreditur, ramusculum graniferum ore gerens, et in orantis pluteo consistit. Grana seminavit continuo senex et tam propere crevit semen, ut postridie apium colligi potuerit. Exinde sponte nascitur in angulo, soli et imbri impervio. Annos triginta degit illic annosus anachoreta; qui et in specu illa sepultus est. Incorruptum servatur ad hanc diem cadaver; ita ut Vialla scribat se nunquam vidisse medicatum corpus tam integrum. Ad id peregrinantur continuo plurimi et multa dona offerunt; neque hi incolæ solummodo sunt Montisnigri, sed totius viciniæ; quos inter catholicos videre est et etiam mahumethanos. De uno ex eis narratur quod

quod, quum sub osculantis specie indicem seu vittas varii coloris, corporis tactu sancti-
momordisset, alapa occisus fuit. Phylacteria ficatas, vendit eremita, sepulcri custos.

DIES XXIII
ET XXIV
DECEMBRIS.

Cfr 1) Vialla de Sommières, tom. I, pag. 244 et seq. 2) Gardner Wilkenson, tom. II, pag. 55 et seq. 3) Kovaleski, pag. 61.

DIES XXIII.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

PASSIO SANCTORUM DECEM MARTYRUM IN CRETA, SUB DECIO IMPERATORE (*Omnes cum Bas. Neap. Hier. GP. PG. Vind. Goth. Msq. Flor. Sirm. Med. Max. Mg. Sirl. Cyth.*).

S. Pauli, ep. Neocæsareæ (*Prol. Menol. Kal. cum Med. Mg.*). S. Niphontis, ep. Constantiensis in Cypro (*Menol. Prol. Kal.*). Dominica Protoparentum, ante Nativitatem Christi (*Mstisl.*).

† Dedicatio magnæ ecclesiæ CPoli (*Med. Nan. Barber. Mg. Cyth.*). † Bitimionis et Aphrodisii (*Med. Sirm.*).

OBSERVANDA.

SS. MM. Cre-
tenses.

Optimi codices Mst. Rum. plane concordant cum Ostromirano, nisi quod omittant conclusio-
nem illam : *sub Decio imperatore*; quæ in Horolo-
gio distinctius exprimitur ita : *Passi sunt sub De-
cio imperatore anno 248*. Ternobiense brevius :
sanctorum martyrum Cretensium decem, et ita fere
recentiores plerique omnes, tacitis passim nomi-
nibus. Sunt autem, juxta Menologium, sequentia :
Theodulus, Saturninus, Euporus, Gelasius, Eu-
nicianus, Zoticus, Pompejus, Agathopus, Basili-
des et Evaristes. Quandoque annuntiantur bre-
vissime ita : *SS. Decem martyrum*. In officio diei
legitur canon quem ordinavit Georgius. — Probe
distingatur oportet Niphon Constantiæ episco-
pus a Niphonte patr. CPolitano, licet prior Con-
stantinopolitanus interdum nuncupetur, ob si-
millima nomina urbium, quarum sedem occupavit
uterque. In Prologo minus recte vocatur mona-
chus, accedente Synaxario, quod paucis multa
comprehendit, sed inepta. De Niphontis Constan-
tiensis vita et gestis pluribus disseritur in opere
Academiæ Petropolitane periodico : *Izvestia*
tom. X., pag. 574, ubi antiqua quædam ejus Vita
in medium profertur. Alia satis proluxa exstat in
Menologio Mosquensi, ad hanc diem; sed proli-
xissime exarata latet in codd. Græcis mss. ut
puto, hactenus ineditis; unde suam proculdubio
hausit Macarius metropolita, Magni Menologii
concinnator. Summa hæc est. Floruit Niphon
tempore Constantini Magni, Armiropoli in Pa-
phlagonia oriundus. Juvenis Baccho et Veneri
multo magis quam Deo, imo unice libavit;
postea tamen ad meliores mores ope Beatæ Ma-
riæ Virginis conversus, divino servitio se totum
mancipavit; quapropter innumeras a dæmonibus
pertulit vexationes. Alexandriam profectus, epi-
scopus Constantiensis in Cypro ordinatur a S. Ale-
xandro, patriarcha Alexandrino, licet ætate esset
jam provecta; cumque Ecclesiam suam aliquan-
diu rexisset, in pace migravit ad Dominum, 25

decembris, anno incerto. Cætera quæ de Niphonte
narrantur in Menologio Mosquensi, e continuis
visionibus aliisque rebus mirabilibus contexta,
vix aliquam promerentur fidem, antequam artis
criticæ cribro probentur. Illud quoque mirari
subit, nomen Niphontis, tot prodigiis illustre,
Fastis sacris Græcorum, quos viderim, mansisse
prorsus ignotum. — in Mst. post Sanctos marty-
res Cretenses continuo additur : *Dominica Proto-
parentum*. Dein : *Sabbatum et Dominica ante Nati-
vitatem Christi, sanctorum Patrum, Abraham, Isaac
et Jacob*. Utraque commemoratio fit in Ostrom.
ad 19 Decembris; solet enim hæc commemora-
tio, ut dixi, intervallo octo dierum includi, qui
Natalibus Domini proxime præcurrunt. *Dominica
sanctorum Patrum* notatur quoque in Kalend.
CPolitano Morcellii, sed ad diem præcedentem.
— Agitur de secunda Dedicatione templi Sophiani,
quæ, hemisphærio post ruinam restituto, cele-
brata est a Justiniano imperatore, et quidem, ut
testatur Chronicon Alexandrinum, non ad 23 De-
cembris, sed ad 24, unde probabiliter ad præsen-
tem diem postmodum translata est, ob Vigiliam
Nativitatis. Saltem in tabulis ecclesiasticis ad
diem 24 inquires frustra. De structura hujus
templi S. Sophiæ nuncupati narrationem incerti
auctoris, a Fr. Combesio vulgatam, norunt eru-
diti; quam operæ pretium foret conferre cum eis
quæ de originibus Ecclesiæ Kievocryptensis tra-
duntur in Paterico, non omnino forsitan a Græco
fonte aliena. Quanto autem in honore templum
illud Constantinopolitanum Russorum gens ha-
buerit, colligitur vel inde, quod primariam Kioviæ
et Novgorodiæ ædem eodem S. Sophiæ nomine
appellarint. — In Menæis Sirmundi mss. de Biti-
mione legitur sequens versiculus, in Menæis ex-
cuis prætermisus : *Corrupto sacco exutus, Biti-
mion, in resurrectione illum accipias incorruptum*.
De Aphrodisio vero : *Venusto admodum viget animo
Aphrodisius, ut veneris purus fato functus*.

Dominica Proto-
parentum.

Dedicatio ma-
gnæ ecclesiæ
CPoli.

SS. Bitimion
et Aphrodisi-
us.

Theoctistus,
arch. Novgo-
rodensis.

Antequam cathedram ascenderet, hegumenus
fuit in monasterio Annunciationis Novgoro-
densi. Præfuit Ecclesiæ Novgorodensi ab anno
1299 ad annum 1308; quo episcopali onere
deposito, in præfatum monasterium secessit,
Deo securius vacaturus, ibique pie obiit die

23 decembris anno 1310. Corpus ejus, miracu-
lis et sanationum virtute conspicuum, ex mo-
nasterio Annunciationis, ubi conditum fuerat
et sacello ejus nomini sacro honoratum, in
monasterium S. Georgii translatum est anno
1788, die 23 januarii.

Cfr Dict. hag. pag. 285.

DIES XXIV.

Ex Ostromi-
rano.

Ex variis.

S. EUGENIÆ, MART., SUB COMMODO IMPERATORE (*Omnes cum Hier. GP. Vind. Pg. Goth. Msq. Sirm. Max. Mg. Sirl.*). VIGILIA SEU EXPECTATIO NATIVITATIS CHRISTI (*Mst. etc.*).

S. Nicolai, ex milite monachi et mart. (*Prol. Men. Kal. cum Med. Mg.*). SS. MM. Protasii seu Protæ et Hyacinthi, eunuchorum. S. Eugeniæ et Claudiæ, matris ejusdem (*Kal. cum Med. Mg.*). SS. Patrum qui existebant ante Nativitatem Christi (*Tern.*).

† Achaici, mart. (*Med. Sirm. Mg.*). † MM. Schinonis, Eususii, Agathæ (*Neap. Sirm.*). † Basillæ, mart. et Philippi, patris S. Eugeniæ (*Mg.*). † Antiochi (*Med. Mg.*).

OBSERVANDA.

DIES XXV
DECEMBRIS.

OBSERVANDA.

S. Eugenia.

S. Philippus et socii indicantur etiam in Menol. Basillii imperatoris. Sunt autem præter Philippum et Claudiam, S. Eugeniæ parentes, Basilla nobilis virgo, Protas et Hyacinthus. Pervigilii natalitiorum Christi officium matutinum majore ex parte impenditur laudandis Eugeniæ, Basillæ, Philippo, Eugeniæ patri, et Nicolao, martyribus. — Duos sanctos hujus nominis reperimus in Synaxariis, apostolum alterum, de quo sermo est iv et xv Januarii apud Græcos, alterum martyrem Thessalonicensem, cujus memoria recolitur die xxx Martii. De posteriore agi videtur in citatis Menologiis Græcis, ubi sancto martyri associatur S. Schino. — In marmore Neapolitano legitur ad hanc diem : P., id est Passio S. Scino, *Eususio*, *Agā*. Difficultatem parit S. Scino. Initio quidem putabam ego significari per primum nomen S. Sinotum, martyrem in Campania Italiae, quem episcopum Capuanum fuisse sub finem primi sæculi conjiciunt Bollandiani (Acta SS., die vii Sept.); verum lectio Menæorum mss. Sir-

S. Achaeus.

S. Schino.

mundi, Mediolanensium et excusorum omnem adimit ambigendi rationem. S. Schynnum, Meldensem episcopum, memorant Martyrologia Latina ad xii Octobris (V. Acta SS. in prætermissis). Aliter se res habet circa duos alios sanctos. *Eusucium* martyrem Tarsensem referunt iidem Bollandiani ad iii Julii, tanquam unum e sociis S. Severi, Helionis et aliorum. Quis autem sit intelligendus per initiales litteras *Agā*, divinare potuimus, non affirmare. Legimus itaque *Agatham*, donec lucis aliquid afferatur aliunde. Cæterum tres illi sancti martyres nil aliud inter se commune habere videntur, nisi quod eorum reliquiæ in aliqua ecclesia Neapoli simul jacentia simultaneo quoque cultu celebrarentur. Verum ubi ipsa nomina tam obscura sunt, præstat forte a conjecturis abstinere; maxime quod insperato lux aliquando fiet. — In Menæis recentioribus Græcorum nomen Antiochi expunctum; at exstat in editione antiqua et apud Cythereum.

S. Antiochus.

DIES XXV.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

NATIVITAS CHRISTI (Omnes).

Adoratio Magorum (Menol. Prol. cum Bas. Med. Maz. Mg.).

† S. Josephi, ab Angelo admoniti (Bas. Maz.).

OBSERVANDA.

Nativitas D. N. Jesu Christi.

Natalitium diem Salvatoris Nostri Jesu consignari hodie in omnibus non tantum Russorum aliorumve Slavorum, sed omnium Christianorum Fastis, exceptis Armenis, exploratum adeo est, ut præter lectionum varietates vix aliquid in codicibus a me citari solitis occurrat, quod observationem mereatur. Antiquissima Kalendaria, Ostr., Arcad., Paris. I cum Remensi habent tantummodo : *Nativitas Christi*; paulo prolixiora sunt Mstisl., Rum., Siſat., in quibus legitur : *Nativitas D. N. Jesu Christi*. Ternobiense et cum eo recentiores plerique addunt : *secundum carnem*. Quid annuntiet codex Slavicus Glagoliticus, tacuit Assemanus, quamvis referri festum Natalium minime dubito. Ephemerides Papebrochii præter epigraphen : *Nativitas Christi (Roždestvo Christovo)* subdunt annum a mundo creato 5500 (εφ), non autem 5526 (εφκς), ut perperam legit Kulčinius; siquidem numerus ille 26 pertinet ad diem sequentem Decembris, memoriæ S. Deiparæ Mariæ sacrum, quam jampridem observaverat Assemanus. Verum non solæ sunt Tabulæ istæ, in quibus Natalis Christi consignetur ad an. 5500; nam in Horol. Počajoviensi expresse declaratur *natum esse Christum Dominum e Maria virgine, anno imperii Augusti 42, a creatione mundi 5500, indictione decima, feria quarta*; quæ totidem verbis leguntur in Calendario Mosquensi, quod ad fidem vetustorum exemplarium, a Niconis patriarchæ correctionibus illibatorum, anno præterlapso ediderunt antiquorum rituum cultores, vulgo *iedinovertsj* dicti. Nec aliud profecto legere erat in Anthologio seu Ustavo, quo passim usus est Kulčinius; quum, ipsomet teste (Specim., pag. 95), crucifixio D. N. Jesu Christi ponatur ibidem in annum a creatione mundi 5553, ætatis Christi 55 (tum enim passus esse vulgo creditur a Russis); Nativitas vero B. M. Virginis alligetur ad annum 5486, quo Christum peperisse habeatur 14 annis post, id est, anno 5500. Nimirum duplex modus computandi annos invaluit ex antiquo apud Russos; Constantinopolitanam æram sequentibus aliis, aliis Alexandrinam. Illa com-

muniter obtinet in Ecclesia Russiaca hodierna; hanc etiamnum sequuntur ii omnes qui ab antiqua fide aut antiquis ritibus nomen acceperunt (starovertsi seu staroobriadsj), ex *Psalterio glossato*, ut vocatur, istam computandi legem mutuati. Jamvero *juxta Kalendarium dicti Psalterii (sledovannaja psaltir)*, ait Veršinski, *D. N. Jesus Christus natus est anno a creatione mundi 5500, non autem 5508, uti habetur in Computo Paschali; unde fit, ut annis hujus Psalterii semper alii octo addendi sint*. Hæc Veršinski in Menologio suo, toties a me laudato, initio præfationis et quidem rectissime, ut mireris, quomodo contrarium asserere potuerit Debolski, in *Anno suo liturgico (Dni bogosluženia, t. I, pag. 18)*, perinde ac si neutrum volumen evolverit unquam. Hinc liquet, quid sentiendum sit de Assemano, dum in Kulčinium jure merito animadvertens, absolute pronuntiat æram Antiochenam non amplius esse in usu apud Russos aliosque Orientalis Ecclesiæ assecclas, adeoque in ea omnes nunc stare sententia, ut Christum natum velint anno mundi 5508 (Kal. V, pag. 499). Atque hæc de Nativitatis anno; ad diem autem quod spectat, eam fuisse Dominicam docet Synodus sexta, can. 8; quacum qua ratione conciliari queat Horologium Počajovense et Psalterium Glossatum videant ipsimet Rutheni et Russi. Pro chronologia, cfr *Recherches sur la chronologie arménienne*, par Ed. Dulaurier, tom. I, pag. 7, 37, 167 et passim. — In Menologio Basillii, imperatoris, leguntur tria synaxaria, quæ in Menol. Mosquensi, Prologo et Menæorum Græcorum exemplari reducuntur ad duo. Primum commemorat *immaculatam* nativitatem *D. N. Jesu Christi*, secundum agit de *Adoratione Magorum*, tertio inscriptum est : *Joseph sponsus et custos Virginis ab Angelo admonetur, ut scilicet cum puero et matre ejus fugiat in Ægyptum; de qua fuga rursus et seorsim agitur postridie in utroque Menologio; et quidem in Mosquensi vera falsis et dubiis certa, nullo examine adhibito, miscentur. Est autem præsens festivitas adeo solemnitas; ut tres dies integros, non secus ac festum Paschæ insumat majori*

Adoratio Magorum.

majori ritu celebrandos; olim vero duodecim dierum spatia amplecteretur, incipiendo a 23 Decembris ad 6 Januarii, δαδ'εκαήμερον idcirco nuncupatum; atque juxta constitutionem Manuelis Comneni, inter feriatos dies haberentur tum duodecim isti, tum quinque dies profesti, quorum exordium ducit 20 Decembris. Nunc solemniori modo celebrantur tantummodo tres, non secus ac in festo Paschatis. Hinc factum est, ut festum martyrum Nicomediensium, qui ipsismet Natalibus Christi certamen subierunt, rejiciatur ad 28 Decembris. In officio diei vere eximio canitur duplex canon, quem ordinarunt Cosmas et Joan-

nes Damascenus. Pridie vero leguntur Horæ, ut vocantur, *Regiæ*, qui non nisi in maximis anni solemnitatibus solent usurpari. Cæterum consulantur Morcellius, I, pag. 280, Assemanus, loc. cit. Baronius, Sollerius alique. Absoluto sacro, solemnes fiunt in ecclesiis Russiæ *gratiarum actiones pro liberatione Ecclesiæ et ditionis Russiæ a Gallis aliisque nationibus duodecim*, qui Russiam infestarunt, anno 1812; accedente officio proprio ex variis scripturæ sacræ effatis, a vero sensu plane detortis, concinnato; quod hic silentio haudquaquam licuit præterire.

Dies XXVI
DECEMBRIS.

DIES XXVI.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

POSTRIDIE NATIVITATEM CHRISTI (Cum CP. GP.).

Synaxis SS. Deiparæ (Omnes). SS. Joseph, Sponsi SS. Deiparæ, Jacobi Adelphotei et Davidis regis (Horol. Ostrog. Kal. cum Med.). S. Euthymii, ep. Sardicensis et Confes. (Prol. Menol. Hor. Og. Euch. Kal. cum Med. Mg.). S. Evaristi (Prol. Menol. Kal. cum Med. Mg.). S. Constantini Synnadarum (Prol. Menol. Kal. cum Sirm. Med. Mg.). [Constantii, presb. (Ath.)]

† Stephani (Neap.). † Memoria venerandæ vestis SS. Deiparæ Blachernis in monumento depositæ (Mg.).

OBSERVANDA.

Synaxis
SS. Deiparæ.

Alibi observatum est, in moribus Græcæ Ecclesiæ fuisse ut sancti, qui primam aut saltem aliquam partem in mysteriis Domini partem gesserunt, eidem mysterio subjungerentur. Hanc ob rationem, post festum Nativitatis Christi, solemniter peragitur Synaxis seu festum SS. Deiparæ, eademque die 26 aut dominica sequenti celebratur memoria S. Joseph, patris putativi Christi, additis Davide rege et Jacobo fratre Domini. In Naniano habetur: *Synaxis puerperii Deiparæ*; in Basil. Menologio peculiariter recolitur *Fuga in Ægyptum*. Kalendarium vero CPolitanum, a Morcellio editum, habet ita: *Postridie Nativitatem Christi Synaxis Sanctæ Deiparæ*; quæ licet in Ostromirano expressa non sit, tamen sub intelligenda procul dubio est. In Mst. Rum. Par. Ter-nob. Siš. aliisque pene omnibus tam antiquis quam sequioribus annuntiari solet *sola Synaxis SS. Deiparæ*. Cætera ad hoc festum facientia petat lector ab Assemano Kal. tom. V, pag. 504; a Kulčinio, in specimine, pag. 106, ed. Parisinæ; et a Morcellio, t. I, pag. 285 et seq. — De S. Josepho agit Prologus ad ultimam Decembris; S. Jacobus insuper peculiariter colitur 23 Octobris; at David tantummodo hodie. In quorum laudem exstat officium proprium cum canone, quem ordinavit Cosmas monachus. In Menologio legitur synaxarium, quo plura continentur severa animadversione digna, ut quando juxta genealogiam quamdam prorsus falsam, dicitur S. Joseph certo habuisse filios et filias, antequam desponsaretur ei Virgo Maria, ac proin haudquaquam servasse virginitatem; præterea annos vixisse centum et decem; adeoque Mariam Sponsam accepisse fere

octogenarium; quæ omnia jampridem explosa sunt et ab Ecclesia Romana, maxime quæ ad virginitatem S. Josephi spectant, jure merito improbata, utpote honori Sanctissimi Sponsi contraria, nec ulla solida ratione certave traditione nixa; nam Nicephori Callisti aut Cedreni auctoritatem, quam profert Menologus Mosquensis, minimi, imo nullius penemomenti esse negabit nemo. Sed et illud etiam prætereundum non est, in veteri Menæorum Græcorum editione Veneta, in Canone nomine S. Josephi hymnographi inscripto, disertis verbis laudari Sanctissimum Mariæ Sponsum, *quod simul et virginitatem possederit et pater nati filii dictus sit*, της παρθενίας ἐχρημάτησας και πατηρ τοῦ τιπομένου παιδος κέκλησαι; quæ verba in nova editione desiderantur. De genealogia S. Josephi Cfr Act. SS. Mart. tom. III, pag. 6 et seq; Oct. t. IX, pag. 456 et seq. Patrizzi, De Evangeliiis libri tres, lib. III, pag. 101 et seq. De Castro, Viridarium Marianum, Coloniae, 1649, passim. — S. Euthymius Confessor, ob cultum imaginum a Leone Armeno passus, commemoratur postridie in cod. Rum; at hodie inscriptus est in Menæis Græcis et Slavicis excusis, et aliis quibusdam Fastis. — Qui in marmore Neap. insculptus est Stephanus, procul dubio est sanctissimus protomartyr, quem miro consensu referunt hoc die Latinorum martyrologia omnia, dum in Orientalibus Fastis consignatur ad diem sequentem. — Depositio vestis SS. Deiparæ Virginis vulgo celebratur 2 Julii, quam diem retinuit etiam Menologium Basilianum; ut hodierna commemoratio, in Menæis Græcorum excusis consignata, recentioris ævi habenda sit.

S. Euthymius.

S. Stephanus.

Vestis SS. Deiparæ.

SS. Joseph,
David et Jacobus.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Constantius
presb. Russus.

Agmen demum claudit Athonitarum martyrum, (quod genus quam singulare sit et a prudentia christiana alienum, non sine stupore sæpius jam intellexerint lectores), popularis meus Constantius, a Græcis Constantinus dictus. Regnante imperatrice Elisabetha, versabatur Constantinopoli legatus Russiæ, vir consultissimus, patrem spiritualem secum habens Constantium, presbyterum russum; quum, bello exorto, ambo recedere coacti sunt. Sanctimoniam a peregrinationibus sperans, Montem Atho visitavit Constan-

tius, dein Jerusalem aliaque loca sancta; et, pace redintegrata, rediit Constantinopolim, sapiens, virtutibus plenus et pietatis fructibus onustus, ut traditur in Paterico Athoensi. Verum quum, nescio quam ob causam, legato, qui initio amanter eum et reverenter admi-serat, non liberet pristinam cum patre spiri-tuali restaurare amicitiam, hic, sapientiæ suæ oblitus, clam aufugit in palatium sultani; in cujus præsentia Christum Deum esse negavit et Mahometem supremi numinis prophetam confessus est. Quocirca, licet passim notum sit

DIES XXVII
ET XXVIII
DECEMBRIS.

sit Turcas despicere apostatas christianos, a biographo dicitur honoribus cumulatus fuisse. Sed brevi post, in se reversus, ad Christum redire statuit; quod nemo non laudavit. Verum, quod minori laude dignum videtur, Athoenses martyres imitatus, voluntariae morti se objecit. Anno enim 1743, die 26 decembris, pristina veste sacerdotali amictus et caput veteri strophio tectus, secumque ferens vestem turcicam, coram sultano et proceribus stetit denuo, Mahometi maledicens et

vestem turcicam pedibus conculcans. Continuo capite minutus est in aula palatii et a Græcis, tanto magis eam fortitudinem admiratis quo a prudentiæ legibus longius recederet, sanctorum martyrum Athoensium catalogo inscriptus est, ut liquet ex novo Martyrologio et Synaxario Nicodemi, ubi donatus est titulo *hieromartyris* et refertur ejus passio, auctore Jona, hieromonacho lauræ S. Athanasii.

Cfr 1) Patericon Montis Atho, t. II, pag. 189. 2) Νέον μάρτυρολόγιον, citat. ibid.

DIES XXVII.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

S. STEPHANI, PROTOMARTYRIS (*Omnes*).

S. Theophanis Grapti, mart. et conf. (*Men. Kal. Hor. cum Maz. Mg. Sirl.*). S. Theodori, archiep. CP. (*Prol. Rum. Og. Pp. Prem. Kal. cum Sirm. Med. Maz. Mg.*). S. Petri (*Rum.*). S. Euthymii (*Rum.*).

† Theophanis, fratr. S. Theodori Grapti, et confes. (*Sirl.*). † Joannis Evangelistæ (*Neap.*). † Martyrum in Sinai (*Maz.*). † MM. Maurici et soc. (*Mg. Sirl.*). † Infantium (*Par.*).

OBSERVANDA.

S. Stephanus.

In Menologio Mosquensi legitur Vita S. Stephani, protomartyris, ex sacro codice potissimum collecta; in officio vero diei canitur canon, auctore S. Joanne Damasceno. S. Stephanum memoravimus non semel; 4 Januarii, 2 Augusti et 15 Septembris. — Theodorum Graptum celebrant hoc die Fasti Slavici plerique, consonantibus Græcis; præterea in Sirlitianis commemoratur frater ejus, Theophanes, hymnographus, quem tamen cæteri consignant undecima Octobris; qui etiam canonem in fratrem suum, ad hanc diem, ordinavit, ita ut sequentem exhibeat acrostichin: Τὸς σοὺς ἀδελφεῖς γνησίους πλέκω κρότους, *Tuas*, veras, frater, necto laudes.* S. Theodori Grapti Vitam vulgavit Combefisius, in Manipulo rerum CP., pag. 191, Paris. 1664. — S. Theodorus, CP., refertur hodie, tum die proxime sequenti. Posterior, si auctoritatem codicum spectes, præferenda est. — Idem dicendum venit de SS. Petro et Euthy-

mio, martyribus Nicomediensibus, quorum proprius locus est die sequenti; ubi de Gorgonio, Inde et aliis. Cæterum de S. Petro seorsim sermo fuit die XII Martii, de S. Euthymio die XXIV Decembris. Notandum est insuper, in Synaxario Rumanianoviano legi ita: «Et SS. episcoporum Theodori, Euthymii et Petri;» ubi observes velim vocem illam *episcoporum* usurpari non in plurali, sed in *duali* (dualis namque numerus in lingua Slavonica, præsertim in codicibus vetustioribus, usitatissimus est et sedulo observatus). Ideoque titulus ille minime convenit S. Petro, qui tertio loco nominatur, et quem cubicularium fuisse aliunde constat. — Singularis sane est lectio hæc codicis Slavici Parisini, quam tanquam librarii errorem, omisissem libenter, nisi scirem plura in vetustioribus codicibus legi, quæ a recentioribus discrepant, non quia erronea sunt, sed quia vetustiora et obsoleta.

SS. Infantes.

S. Theodorus, patr. CP.

S. Petrus.

DIES XXVIII.

Ex Ostromirano.
Ex variis.

S. PATRIS NOSTRI THEODORI, QUI FUIT ARCHIEPISCOPUS NOSTER (*Par. Siš. Og. cum Bas. CP.*).

SS. viginti millium martyr. Nicomediæ combustorum (*Rum. Mst. Tern. Par. Zogr. Siš. Og. Pp. Men. Kal. Hor. cum Hier. GP. Vind. Par. Flor. Goth. Med. Maz. Sirm. Mg.*). S. Nicanoris, ap., unius e septem diaconis (*Prol. cum Med. Mg.*). SS. MM. Indis, Domnæ, Gorgonii, Petri et soc. (*Rum. Par. Men. Prol. Hor. Pp. Og. Leop. Euch. Serb. Kal. etc. cum Bas. Sirm. Maz. Mg. Med.*). Ignatii Uglicensis (*Hag.*). Ignatii Vologdensis (*Hag.*). Simonis myrobletæ in monte Simopetræ (*Ath.*).

† Innocentium (*Neap.*). † Theodori Grapti, conf. (*Bas. Hier. Goth. Msq. Nan. Sirm.*). † Stephani Junioris (*Flor. Maz. Sirm.*). † Martyrum Senatorum (*Maz. Mg.*).

OBSERVANDA.

S. Theodorus, patr. CP.

Genuina cod. Ostromirani lectio vel ideo erat retinenda, ut græca ejusdem origo pateret magis. Ad S. Theodorum quod spectat, legi poterit Morcellius, t. I, pag. 296. — S. Theodorus Graptus in Basiliano Menologio obtinet primum locum; postposito Theodoro patriarcha; in Tabulis Slavicis referri solet die XXVII. — Inter martyres Nicomedienses numerandi sunt Petrus, Maximiani imperatoris cubicularius, Indis eunuchus, Domna, Agatha et Theophila, mulieres, Gorgonius, Glycerius presbyter, Mardonius, Mygdonius, Dorotheus, Theophilus, Euthymius, Zenon et alius Theophilus (Cfr Acta SS. XII Martii, in commentario prævio ad Vitam S. Anthimi Nicomediensis). In Martyrologio Romano de his marty-

ribus tractatur vario die, nempe die XXV Dec. de omnibus in genere; de SS. Mardonio et Mygdonio die XXIII Decembris; de SS. Dorothea et Gorgonio die IX Septembris; de S. Petro XII Martii; de S. Euthymio XXIV Decembris; de S. Glycerio XXI Decembris; de S. Zenone XX Decembris; tandem de SS. Indi, Domna (quam Kal. Premysliense et Mosquense vocant Thomnam) die XXVIII Decembris. — Festum Infantium, uti et duo præcedentia, cum Latinorum festis quoad tempus omnino convenit, et nusquam alibi reperire est ad hanc diem. In Neapolitano lapide legimus ita: *Passio SS. Innocentorum*; quibus illustrissimus Cardinalis Angelus Mai sequentia adscripsit: «Nunc si quis puer, ait, in ludo grammaticali sic scriberet, sexcentas plagas

SS. Innocentes.

S. Simon, heg.
Athonites.

plagas ab Orbilio magistro referret. » Quinto Kalendas Januarii ponitur hoc festum jam in Kalendario Carthaginensi perantiquo, dum apud Græcos celebratur die proxime sequenti. — Ubi Montem Atho ab occidente conspicis, in media fere peninsula ingentem rupem ad cælum con-surgentem cernis, cum superimposito monasterio Simopetra. In Descriptione Montis Atho, anno 1701 in monasterio Synagobi Bucharesti atque inde in Palæographia græca Montfalconii typis excusa, pluribus declaratur et illustratur; quæ inter bre-ve Vitam reperimus Simonis; qui, quum ejus fundator fuerit, nomen communicavit, et, quum sanctus habeatur, ὁ ἅγιος Σίμων dictus, præsidio suo favere censetur. Proxime itaque ad sedem hujus asceterii, in cella solitaria, editiore loco sita atque ineunte sæculo xviii destructa nondum, vitam asceticam ducebat ille; quum noctu aliquando et deinde sæpius sibi visus est stellam videre descendentem stantemque supra Petræ cacumen; quod portentum quid significaret a Deo siscitatus est; et intellecta divina voluntate, præsentem ecclesiam, Novam Bethleem dictam, titulo Nativitatis Christi molitus est. Interea Joannis Uncles seu Unclesis, (Slavis Uglieša, Græcis Οὐγκλεις seu Οὐγκλήσης,) despota Serbiæ, subdiderat sibi Romaniam et Constantinopolita-nis partibus appropinquabat : dominatus itaque Macedonia, Montis Atho negotiis plurimum oc-cupatus fuisse videtur, controversias componens et larga manu donans. Quum itaque, ut refert Descriptionis auctor, ejus filia precibus Simonis a gravi et incurabili morbo sanata esset, venera-bili viro dedit facultates multas et totam mona-sterii fabricam absolvit; jamvero diploma funda-tionis græcum in ipso monasterio Simopetræ vidit P. Uspenski, qui putat versionem e Serbico

esse : datum autem est mense octobri anni 1565. Jura patriarchæ Pechiensis, quem nonnisi pro metropolita agnoscebant Græci, sequebatur tum Unclesius; neque dubitandum quin Simon eam-dem viam iniverit. Sed mense martio anni 1568, quo faciliores haberet novos subditos, hanc re-rum conditionem mutavit, omnes ecclesias, pa-triarchæ seu metropolitæ Pechiensi parentes, transferens ad patriarcham Constantinopolitanum; qui anno tantum 1571, mense maio, hanc sub-missionem admisit et metropolitæ Dramensi con-tulit metropolim Philippopolis, jubens ut in des-potæ Serbiæ terris patriarchica jura exerceret. Laudavit procul dubio hanc etiam mutationem Simon, pro more popularium minus curans or-dinem jurisdictionis quam cantus, orationum vestiumque similitudinem. Vita, verbis abun-dans et fabulis, legitur in Paterico Montis Atho; ex qua hæc sola excerpere libet : in Monte Atho nactum esse magistrum sævum, cui inter vapu-landum ita obediens esset, ut ejus animum tan-dem emolliverit; quo tamen relicto, speluncam in Simopetra subiisse; ubi sacerdotio auctum plu-ribusque exactis annis, socios admisisse tres fra-tres, quorum sumptibus monasterium inchoarit, a dæmonibus demum et Sarracenis vexatum plu-rimum, monitisque fratribus ne juniores admit-terent, ad aliam vitam migrasse. Si Patericon Athoense audias, mortuus fuerit anno 1257; sed plus integro sæculo a veritate aberrare mani-festum est. Cfr 1) Montfaucon, Palæographia Græca, pag. 485 et seq. 2) Patericon Montis Atho, tom. I, pag. 255 et seqq. 3) Miklosich, Monum. Serb., pag. 171, 178, 179 et 182; Acta patriarchatus Constantinopolitani, tom. I, pag. 553 et seqq. 4) Νέον λειμονάριον, cit. in Paterico.

DIES XXIX
DECEMBRIS.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Ignatius Ugli-
censis.

Memoratur ad hanc diem a recentioribus scriptoribus Ignatius, antiquioribus, quot-quot præ manibus habeo, ignotus. Ad aucto-rem itaque, inferius citandum, remittendi

Cfr Muraviev, Vitæ SS. ad h. d.

Ignatius Vo-
logdensis.

Ignatius Vologdensis, Cyrilli Belozericalum-nus, quem hac eadem die commemorat auctor Dictionnarii hagiographici, initio degit in mo-nastero Vadožensi B. M. V.; quo relicto, ascete-rium instituit in vicinia urbis Vologdæ; unde

Cfr Dict. hag., pag. 116.

videntur qui plura desiderant; quum de eo nobis tacere præplaceat, donec vetera docu-menta publico producentur.

Vologdensis cognomen ipsi adhæsit. Obiit hac die, anno 1592. Monasterium ab ipso funda-tum hodie vacuum est; quamobrem ignoro ubinam terrarum nunc colatur fundatoris memoria. Tacet de eo auctor supra laudatus.

DIES XXIX.

Ex Ostromi-
rano.

PASSIO SANCTORUM INFANTIUM. (*Fere omnes cum Bas. CP. Hier. GP. Vind. Sirm. Goth. Msq. Maz. Flor. Med. Mg.*).

Ex variis.

S. Marcelli, hegum. Acœmetarum (*Rum. Men. Prol. Hor. Og. cum Bas. Hier. Nan. Sirm. Maz. Msq. Goth. Med. Mg.*). S. Thaddæi, confes., mon. Studitæ (*Prol. Menol. Kal. cum Med. Mg.*). SS. Marci et Theophili, mon. Kievocryptensium (*Pater. Men. Prol. Kal.*). Commemoratio omnium Christianorum qui fame, siti, gladio aut frigore perierunt (*Rum. cum Mg.*). [Jobi, fundatoris monast. Scetensis in Galicia].

† MM. Secundi, Babylæ, Benjamini, Athenodori et Gregorii, ep. Romani (*Med.*). † Dedicatio ecclesiæ quadraginta martyrum ad Chalcotetrapylum (*Med.*). † Leontii abb. et Georgii, epise. Nicomediæ (*Sirm.*). † Jacobi, apost. (*Neap.*). † Theodoræ, Cæsareensis (*Sirm.*).

OBSERVANDA.

SS. Infantes.

In plerisque Kalendariis ut in Rum. Zogr. Tern. Hor. Prol. SS. Infantium numerus extenditur ad quatuordecim millia, at sine ullo solido funda-mento; qua de re legi poterit Papebrochius in De-fensione *Actorum*. Apud Possevinum reducuntur ad duo millia. Mst. habet tantummodo : *Passio SS.*

infantium; Rum. proluxius ita : *Passio sanctorum infantium quadraginta millium, pro Christo occiso-rum*. Basil. æque ac Ostrom. et Mst. prudenter tacuerunt numerum. Horum martyrum reliquæ quædam adservantur in Cryptis Kioviensibus, si fidem adhibeamus auctoribus Russis. — No-

DIES XXIX
DECEMBRIS.

Job, heg. Scetensis.

men Jobi protulimus e Vita ejusdem, quam adnoverat Ignatius monachus, auctor synchronus et Jobi familiaris; cujus apographum sæc. xvii exaratum, et schismatis lue nonnihil aspersum, non ita pridem in lucem dedit Antonius Petrušević, nunc canonicus Leopoltanus ad S. Georgium in libro cui titulus *Aurora Galiciana sive Album pro anno 1860*, Leopoli typis Stauropygianis edito et Gregorio Jachimovič, Ecclesiæ Ruthenæ in Galicia metropolitæ, qui nuper cessit e vivis, ab editoribus dicato. Hanc ob causam optandum est, ut aliud apographum melioris, si possit, notæ et ab

omni schismatis fermento purum inquiratur atque juris publici fiat. Interea Vitæ jam excusæ capita, pro instituto meo, proponam in Memoriis Slavicis, inferius dandis. — In Menæis Mediolan. mss. Secundus cum cæteris annuntiatur his verbis: *Commemoratio Sancti martyris Secundi, et beatorum patrum nostrorum Babylæ, Benjamin, Athanodori, Gregorii, Romæ episcopi, et Encænæ ædis 40 Martyrum*. Subjiciuntur de singulis bini versiculi, quorum ultimi de S. Gregorio sic sonant: *Numen in terra etiam mortuus laudas, pater, dum nos illud concione collaudamus.*

SS. Secundus, Gregorius, ep. Romæ etc.

MEMORIÆ SLAVICÆ.

Marcus et Theophilus, mon. Cryptenses.

Vixit Marcus exeunte sæculo undecimo, et sub schemate monastico fossoris munus exercebat. Ejus temporibus, anno scilicet 1094, inventum fuit corpus B. Theodosii, monasticæ vitæ in Russia institutoris celeberrimi; in quo effodiendo Nestori annalistæ socius fuisse videtur Marcus. Erat autem orationi et jejuniis deditus, erga omnes humilis et mansuetus, et in laborando assiduus. Propter has itaque virtutes Deo admodum placuit, ita ut futura prædicendi aliaque prorsus mirabilia patrandi donum acceperit. Collegam suum Theophilum, qui præ nimia lacrymarum effusione visum amiserat, triduo post recuperatum oculorum usum moriturum esse prænuntiavit. Prædictionem comprobavit eventus, plures post annos et post ipsius Marci transitum. Obiit vero anno incerto, postquam ipsemet sibi paraverat fossam in Cryptis Antonii, ubi et sepultus est. Colitur simul cum illo Theophilo de quo sequentia perhibent auctores antiquissimi. Fratrem uterinum, natuque minorem habebat, nomine Joannem; quem tanto amore prosequabatur,

ut ne a mortuo quidem voluerit separari. Neque minus diligebatur a Joanne Theophilus. Quas ob causas adierunt ambo Marcus monachum, rogantque, ut communem utrique tumulum parare vellet. Obtemperavit ille. Accidit porro, ut quadam die, dum Theophilus longiore itinere abesset, in morbum incidere Joannes, morteque fuerit abreptus et in tumulo antea parato positus. Re comperta, Theophilus in monasterium redux, tanto mœrore fuit afflictus, ut ex eo tempore nil nisi suæ quoque mortis diem cogitaret, tantam lacrymarum copiam profundens ut vas integrum eisdem explevisse legatur, quin etiam oculorum usum amisisset. Quem mortis cogitatum pectoribus Theophili, fraterno affectu plus æquo forsitan occupati, altius infigendum curavit Marcus. Eum tamen ita solatus est ut, quemadmodum in Marco brevius dixi, visum aliquando restitutum iri, sed mortem triduo post secuturam eidem prænunciaret. Eventus respondit prædictioni et appositus est Theophilus Joanni in eodem tumulo, in Cryptis Antonii.

Cfr 1) Pateric. 172. 2) Prolog. et Menol. ad h. d. 3) Dict. hag. 150, 176, 286. 4) Menol. Vers. ad. h. d.

Job Scetensis.

Non procul a Maniava (qui vicus est circuli Stanislaviensis, in Galicia) exstabat olim monasterium Scetense dictum, monachis non infrequens, at cujus nunc sola rudera supersunt, brevi omnino forsitan peritura. Hujus asceterii initia referuntur ad annum 1611, quo institutum est a monacho quodam ordinis S. Basilii, Job nomine, ex nobili stirpe Kniaginiorum prognato, quorum dominio suberat oppidum eorum nomine etiamnum insignitum. Patria Jobo fuit Tismenitsa, Galiciens civitatula, in Pocutia jacens. Lucem itaque aspexit Job, ut annus 1611 satis innuit, tempestate illa summe infausta, qua scilicet mutua inter ejusdem Ecclesiæ filios ardebant odia et bella, facem præferente Ostrogiaë duce Constantino, nec segniter adlaborante Gedeone Balabano, episcopo Galicensi et Leopoltano, cujus patrocinio constanter usus est Job, Scetensis monasterii fundator. Discordiarum principia repetenda sunt a sæculo decimo sexto ad finem vergente, maxime vero ab anno 1596, quo Unio cum sancta Romana Ecclesia a plerisque episcopis Ruthenis cum metropolita Kioviensi in concilio Brestensi congregatis, solemni ritu accepta fuit et promulgata, exceptis episcopis Leopoltano et Premysliensi. Nil mirum itaque, si popularium suorum errores pleno ore hauserit Job, sive dum Unioviæ litterarum elementa a monachis disceret, sive Ostrogiaë, ubi sub auspiciis Constantini ducis studiorum cursum ab-

solvit diuque postea degit, sive denique in Monte Atho, quem semel et bis adiit, imo et per annos fere quatuordecim, monasticam vitam ibidem amplexus, incoluit, monasterii Vatopedi alumnus. Erant enim monachi Athonitæ ejus temporis schismati Ruthenorum apprime faventes. In Russiam ad eleemosynas conquiendas semel et iterum missus, Montemque redire impeditus, Unioviæ, non procul a Leopoli, sedem fixit, rogantibus Gedeone episcopo et Isaia Balabano, monasterii Unioviensis hegumeno; ibique magnum, ut vocant, habitum monachorum suscepit una cum nomine Job; quum antea vocaretur Joannes, in religione vero Jezechiel. Ast brevi post, solitudinis amore, monasterium reliquit et primo quidem Ugornicium secessit, ordinatoque cœnobio ulterius perrexit atque Maniavæ ad fluvium Berstovum cum tribus quatuorve sociis aliquandiu degit, ac tandem in secretiore quodam loco novum *Asceterium* instituit, *Scetense* ideo dictum, quod alterum Vatopedium futurum esse gloriabatur. Simul autem Ugornicensis monasterii convictores qua consiliis qua præceptis regere minime intermisit et quam eisdem imposuerat regulam Montis Atho, ut probe observarent, invigilabat. Quod vero a sancta Unione haud vulgariter alienus esset, id abunde colligitur sive ex commercio quod eum inter et schismatis primipilos intercessit, cujusmodi sane erant Cyrillus Luca-

ris,

ris, Gedeon Balaban, Zacharias Kopystenski alique non pauci; sive ex studio quod in eligendo successore Gedeonis schismatico posuit, sive ex itineribus ad partium suarum animos augendos, nec semel nec ad breve tempus susceptis, ut quando Kioviā petiit aut Moldaviā, ne dicam Unioviā, aliasque civitates viciniores. Cujusmodi concursationes cum solitudinis amore, quo jugiter arsisse perhibetur, qua ratione concilientur, equidem non assequor. Tandem a laboribus suis, meliore causa utique dignis, quievit anno 1621, ætatis suæ septuagesimo, die 29 decembris; qua an colatur alicubi, haud quaquam liquet. Tacet sane de cultu Ignatius, Lubaroviensis, hieromonachus, qui Jobi, in monasterio Ugornicensi contubernalis sui, Vitam exaravit, cæ-

teroquin imperite, ut mitius loquar, concinnatam; quam nuper ex bibliotheca monasterii Podgoricensis erutam in lucem protulit Antonius Petrušević, canonicus ad S. Georgium Leopoli, rerumque slavicarum investigator minime spernendus. Aliud exemplar exstat apud cl. Aug. Bielowskium, præsidem Instituti Ossaliniani, Leopoli. Hanc ego cum Vita Jobi Počajoviensis, Dositheo monacho adscripta, in pluribus convenire adnotavi ad 8 Aug., quo refertur apud Muravievium; verum re penitus considerata utramque diversam esse mihi, meliorum licet documentorum ope destituto, pene persuasum habeo; maxime quum in Vita Jobi, Počajoviensis lauræ fundatoris, nihil occurrat, quod virum acatholicum fuisse prodatur.

Cfr. Aurora Galiciensis seu Album pro anno 1860, Leopoli, pag. 225 251.

Job, heg. Počajoviensis.

Pocutia, in finibus Galicianis regio, lucem dedit Jobo, cognomento *Ferreo* seu *Djeleso*, circa medium sæculum xvi; qui in baptismo Joannis nomen accepit, atque sancti patroni sui exemplo solitariam vitam ineundi desiderium concepit, dum adhuc puer decennis esset. Quocirca paterna domo relicta, in vicinum monasterium Ugornicense seu *ad Montem positum*, ac Transfigurationi Domini sacrum, perrexit, ubi benigne susceptus, atque anno ætatis suæ duodecimo, communi fratrum consensu, ad tonsuram admissus est. Sacerdos factus, magnum monachorum schema induit, quo hominum frequentiam suique famam jam per universas Poloniæ et parvæ Russiæ ditio- nes undequaque manantem fugeret. Sed frustra; siquidem, hegumeni jussu, monasterii Dubnensis de nomine sanctæ Crucis regimen suscipere debuit, licet invitus. Quod postquam annos viginti integros summa omnium suorum exterorumque laude rexisset, solitudinis desiderio clam in montem Počajovensem secessit, monasterio et multo magis imagine B. M. Virginis miraculosa clarum; sed nec hic diu latere potuit; brevi namque agnitus est et unanimi monachorum suffragio hegumenus creatus. Dum vero præpositi munere fungeretur, mirum quantum studium posuisse fertur in excolenda humilitate, patientia et caritate, interdum strenue, veluti mercenariorum unus, in exornando muniendove monasterio laborans, noctes vero in precibus consumens. Est porro

in monte Počajovensi spelunca quædam, non arte nec manu hominum, sed natura ipsamet artifice efformata, in qua biduo et etiam integram quandoque hebdomadem soli Deo vacabat; carnem suam incredibili modo usque ad ulcera domabat; a Beata Virgine ideo non semel, ut aiunt, visitatus et consolatus; cumque tantis cruciatibus seipsum affligeret, alios summa tractabat benignitate et mansuetudine, solemnem illam apud Orientales oratiunculam: *Domine Jesu Christi, Fili Dei, miserere mei peccatoris*, continuo ingemiscens. Hisce tandem certaminibus et senio confectus, obdormivit somno mortis anno salutis 1651, ætatis suæ centesimo, die 22 octobris: quam rem septem diebus ante prædixerat; Corpus ejus, post octo annos, elevatum et integrum repertum, honorifice translatum est a metropolita Kioviensi Dionysio in ecclesiam SS. Trinitatis die 8 Augusti, qua coli dicitur. Hactenus Dositheus, Jobi discipulus, in Vita ejus mss., quam in monasterio Počajovensi adservari testatur A. Muraviev in opere suo, ad 8 Augusti. Accedunt miracula, quorum seriem texere consulto prætermisi, maxime quum de omnimoda viri orthodoxia et cultu ecclesiastico, documentorum copia deficiente, non sim plane certus; ad stabiliendam vero utriusque Jobi, Počajoviensis nempe et Sce-tensis, ea quæ ex Dositheo paucis perstricta sunt, sufficiunt abunde.

Cfr. 1) Vita mss. Jobi, Počajoviensis, auct. Dositheo, cit. apud Murav. 2) Philar., Hist. Eccl. Russ., t. IV, pag. 209. 3) Ambros., Hist. Hier. Russ., t. V, pag. 539. 4) Mons Počajoviensis, ed. Počajovia, 1805.

DIES XXX.

Ex Ostromirano.

PASSIO S. MARTYRIS ANYSIÆ, THESSALONICENSIS, SUB MAXIMIANO, IMPERATORE (*Mst. Tern. Par. I. Zogr. Rum. Siš. Og. Men. Prol. Hor. Vat. II, Eph. Cap. Kal. cum Bas. Hier. Vind. Pg. Sirm. Med. Maz. Msq. Goth. Sirl. Mg. Cyth.*).

Ex variis.

S. Timonis, apost., unius ex 70 (*Menol. Prol. Kal. cum Bas.*). S. Theodori Cæsareensis (*Rum. Prol. Menol. Kal. cum Med. Mg.*). S. Theodoræ CPolitanæ (*Menol. Prol. Kal.*). S. Philhetheri, mart. Nicomediæ (*Prol. Menol. Kal. cum Med. Mg.*). S. Melaniæ (*Og. Possev.*). S. Zotici (*Og. Cap. Pp. Kal. Hor. cum Msq. Mg.*). S. Leontii, hegumeni, et Georgii, ep. Nicomediæ (*Rum. cum Med. Mg.*). SS. MM. Magistriani, Maulini, Umbrii, Veri, Severi, Callistrati, Florentii, Ariani, Anthymi, Urbicii, Isidori, Euculi, Sampsonis, Studii et Thespesii (*Kal.*). Danielis Perjaslaviensis. [Gedeonis, mon. Athonithæ (*Ath.*).]

† Antonii, ep. (*Neap.*). † Marcelli (*GP. Flor. Msq.*). † Domnæ, mart. (*Sirm.*). † Abdiæ, proph. (*Maz.*).

OBSERVANDA.

DIES XXXI
DECEMBRIS.

S. Anysia.

S. Theodora
utraq.

S. Melania
senior.

S. Anastasiam loco Anysiæ oscitanter inscripsit ad hanc diem Gregorius diaconus, codicis Ostromirani scriptor; immemor S. Anastasiæ nomen a se exaratum fuisse ad 21 ejusdem mensis. In Menol. Mosq. narratur ejus Vita ex Metaphraste, quam latine dedit Surius, græce vero asservatur in cod. bibl. Mosq., n° 159, ut auctor est Veršinski. Canon officii hodierni adscribitur S. Theophani. — Duæ Theodoræ occurrunt hoc eodem die in codd. liturgicis Slavicis, Cæsarensis altera, altera CPolitana. De posteriore fusius agitur ad 26 Martii, in Vita S. Basilii Junioris seu Novi, cujus erat discipula; ubi de migrationibus animæ, e corpore egressæ, narrantur quædam parum probabilia serioque examine expendenda. Quamnam e duabus in mente habuerit cod. Rum. concinnator, difficile est dictu; quum nudum proferat nomen S. Theodoræ, sine nota discriminante. — S. Melaniam refert, præter Possevinum, etiam synaxarista Ostrogensis his verbis: S. mart. Anysiæ. Et venerabilis Melaniæ. Et Zotici. Ad diem vero sequentem habet ita: Venerab. matris nostræ Melaniæ Romanæ; unde satis liquet agi hodie de Melania Seniore. Hinc minus recte Assemanus, Kal., t. V, pag. 521, statuit hodiernam Melaniam non esse aliam a Melania Romana, seu Juniore, ut fuse disserit ad 31 Decembris. Qua occasione, in mentem revocentur ea quæ de sancta Melania Seniore leguntur in Menæis Chiffletii mss., ad 8 Junii, sequente disticho comprehensa: Τρέψασα

Μελάνεια πνεῦμα πᾶν μελάν Λευκή τὸ πνεῦμα πρὸς Θεὸν χωρεῖ λόγον, Ab omni sorde animam purgatam habens, candida mente ad Verbum Dei Melania procedit. — De Zotico Orphanotropho opportunius agetur die sequenti, quo inscriptus est in Fastis plerisque. Hodie expresse signatur in Horologio Počajovensi. — In Rum. commemoratur postridie; at hoc die in recentioribus. — Leonem, archimandritam, et Georgium, episcopum, conjungunt codd. Rum. et Mediol.; at in Menæis Græcorum excusis Georgius desideratur. — Marcellus, cujus nomen legitur in Kal. supra in textu relatis, est hegumenus ille Acœmetarum CPolitani, de quo actum est pridie et rursus agetur die sequenti. — Hodie recolitur inventio corporis Danielis, de quo plura disserui ad 7 Aprilis. — Non ignobile est in Monte Atho monasterium Caracalli dictum, in quo aliquandiu commoratus est Gedeon, anno 1818 a Turcis occisus, quem monachi Athonitæ veluti martyrem venerantur, non secus ac tot alios montis sui alumnos, qui anteactæ apostasiæ scelus voluntaria morte expiarunt. Obiit Gedeon Velestini, ad instar S. Jacobi Persæ in frustra concisus, et in foedissimum locum projectus; cujus membra in unum collecta et in monasterium Caracalli delata sunt. Exstat de Gedeone liber, CPoli editus anno 1840; quo continetur ejus Vita cum officio proprio, unde sua deprompsit editor Paterici Montis Atho, tom. II, pag. 597 et seq.

S. Zoticus.

S. Timon.

SS. Leon et
Georgius.

S. Marcellus.

Daniel Pere-
jaslaviensis.

Gedeon Atho-
nila.

DIES XXXI.

Ex Ostromi-
rano.
Ex variis.

PASSIO SANCTI MARTYRIS SILVESTRI, PAPÆ (cum Neap.).

S. Melaniæ Romanæ (Mst. Tern. Par. I, Rum. Sišat. Serb. Og. Prol. Men. Hor. Kal. cum Bas. Hier. GP. Sirm. Flor. Med. Msq. Pg. Mg. Cyth.). S. Timonis, apost. (Rum.). S. Zotici, orphanotrophi (Prol. Menol. cum Hier. Nan. Sirm. Med. Goth. Msq. Sirl. Mg. Cyth.).

† Irenæi (Flor.). † Gelasii (Mg.). † Abdiæ, proph. (Med.). † Olympiodoræ, mart. (Mg.). † Gaii (Mg.). † Salamini (Med.). † Decem virginum et martyrum Nicomediæ (Mg.).

OBSERVANDA.

S. Silvester
papa.

Notatu dignam esse lectionem cod. Ostromirani, observatum est initio hujus Anni Græco-Slavici, ad diem 2 Januarii qua S. Silvester refertur in reliquis omnibus Fastis sive Slavicis sive Græcis; non excepto Neapolitano marmoreo noni sæculi. In hoc enim insculptus est tum hoc die, tum 2 Januarii; et quidem ad 31 Decembris annuntiatur ita: Natalis S. Silvestri papæ; ad 2 Januarii vero signatur: Depositio S. Silvestri papæ. Posterior notatur in omnibus apographis Hieronymianis, teste Sollerio; Natalis memoratur in Martyrologio Usuardi; solum denique nomen inscriptum est in Calendario Bucherii omnium antiquissimo, scilicet iv sæculi: Pridie Kal. Jan. Sylvestri in Priscillæ; quibuscum conveniunt reliqua omnia quæ supersunt Latinorum monumenta ecclesiastica. In quibusdam appellatur confessor; at nusquam, quantum sciam, præfert titulum martyris aut notatur ejus passio; quin et in pace obiisse diserte perhibetur in apographo Bruxellensi, concinente Menologio Basiliano cæterisque Kalendariis Slavicis et Græcis ad 2 Januarii; ut hanc etiam ob causam prorsus singularis sit lectio codicis Ostromirani, utpote qua annuntietur passio sancti mart. Silvestri papæ (slavice papeža). Jamvero, quemadmodum Kal. Neopolitanum hac extrema sua parte et passim, si ita loqui fas est, aliquantulum latinizat, ita Ostromirani quoque Kalendarii originem latinam aut saltem occidentalem esse suspicatus est Bartholomæus Kopitar, hodierna lectione potissimum innixus; cujus ipsamet verba

proferre juvat: In Pannonia, ait, ipsaque Pannonicorum Slavorum dialecto, Christianorum minime recentium Romanæ Ecclesiæ, illiusque calendario utentium, liturgiam slavicam cepisse initia, præter argumenta firmissima quæ jam attulimus, accedit testimonium luculentissimum Ostromirani codicis, hucusque vetustissimi, anni 1057, in cujus synaxario festum S. Silvestri papæ assignatur ad diem pridie Kal. Januarias, more Occidentalis Ecclesiæ, cum Orientalis illud assignet ad iv Non. Januarii (Glagolita Clotzian. § XXIX.). Et alibi: Præter Silvestrum papam invenies et alia, quæ probent S. Methodium adlatos CPolitanos suos fastos in Pannonia Romana correxisse ad Romanos (pag. 64). Similia demum repetit in suo Hesychii glossographi discipulo Russo (pag. 49). Equidem quæstionem hanc examinare supersedeo, ne extra provinciam meam excurram. Ea itaque sagacitati lectoris permissa, quædam multo certiora nec minus ad rem facientia in medium proferam. In Menologio Mosquensi legitur ad hanc diem Vita S. Silvestri, Metaphrastis nomine inscripta, at contractior. De qua idem, quod de famosis Actis Silvestrinis pronuntiarunt viri doctissimi, obtinet judicium, nimirum compluribus erroribus esse deturpatam; ut sunt illa quæ referuntur de dracone in profunda spelunca prope Tarpeium montem latente, de bove quem Zambrius Judæus verbo interfecerit, sanctus vero antistes ad vitam revocaverit, de Constantino ante Helenam matrem baptisato; de balneo ex sanguine infantum confecto, quo a lepra mundaretur,

mundaretur, de jejuniō Sabbati per Silvestrum abrogato deque Dominica tunc primum instituta, et alia ejusdem generis a veritate historica aliena, quæ indigitasse sufficit. Nec magis purus est Prologus; siquidem post breve encomiolum sancti papæ, ex Menologio Basilii, pro more, depromptum, interjecta memoria S. Theogenis, regerit fabulam de bove resuscitato; quæ pene eisdem verbis exstat in Menæis Macarii metropolitæ, seculo xvi collectis et adhuc ineditis, uti testatur Josephus Bodianski, in opere erudito *De origine literarum Slavicarum*, pag. xlv et seq., in appendice. A quo illud insuper discimus, ad hujus synaxarii Silvestrini normam confectum esse encomium S. Cyrilli, Slavorum apostoli, superius relatum ad 14 Februarii; ipsum vero synaxarium de S. Silvestro ex Chronico Georgii monachi, cognomento *Hamartoli* seu *peccatoris*, ex parte fuisse depromptum, quod jam antiquitus lectitabant describebantque suo quisque idiomate Russi, Bulgari et Serbi. Atque hæc Actorum Silvestri et Cyrilli connexio, prorsus inopinata, erat minime silentio prætereunda; ut ita magis perspectum fieret, quam caute admittenda sint librorum ecclesiasticorum testimonia, ad S. Cyrillum spectantia; quamve merito dixerimus ad 5 Julii, ipsammet *Vitam* ejus *Pannonicam* ex aliorum sanctorum Vitis ab incerto auctore esse concinnatam; maxime quum constet, illam inter et prædicta compendia Prologorum nexum quemdam intercessisse et communitatem. Quoniam autem Silvestri gestorum tantæ in actis Cyrillianis partes sint, non abs re fore puto, mentionem facere antiquæ cu-

jusdam picturæ, in qua repræsentatur non S. Silvester baptisma conferens Constantino imperatori, ut hactenus sentiebant qui eam interpretati sunt viri eruditi; sed Hadrianus II papa, S. Methodio ad Moravos profecturo benedicens, ut felicissime non ita pridem interpretatus est in suo *Itinere Italico* Kukuljevič Saccinski, presbyter, vir in rebus slaviceis apprime versatus. Repræsentatur id in ora tabulæ inferiore; in superiore vero cernere est SS. Apostolos Petrum et Paulum, quorum nomina in epigraphe superposita characteribus Slavonicis optimæ notæ expressa sunt; quibusque e superiore loco benedicit Jesus Christus. Atque ita divina SS. Cyrilli et Methodii missio, ab ipsomet Ecclesiæ catholicæ summo capite, Jesu Christo, intermedio Hadriano II papa Romano, ejus in terris Vicario et S. Petri Apostolorum principis successore, accepta fuisse aptissime significatur. Nec ineleganter; quatenus saltem conjicere licet ex tabula, quæ dono Bollandianorum in Musæo Cyrillo-Methodiano Parisiis exstat; at cujus protypum venerandæ antiquitatis religiose adservatur Romæ inter cimelia Vaticana. Sed de his uberius dicendi erit locus in alio volumine, quo Acta SS. Cyrilli et Methodii et quorundam aliorum slavica, ex antiquis codicibus simul collecta, versione et commentariis criticis ac adnotationibus illustrata, in lucem dare mihi propono, dummodo vires ad id præstandum gratiamque suam concedere dignetur Deus Optimus Maximus, cui sit cum D. N. Jesu Christo, B. Maria Virgine sine labe originali concepta omnibusque Sanctis ejus perpetua laus, honor et gloria in sæcula sæculorum.

AEMERI SEU DIEBUS INCERTIS CULTI.

Angelus, miles.

Anno 1844 prodiit Pesthini opusculum, auctoritate æque ac mole tenue, cui titulus: *Tsarstvennik seu Historia Bulgariae*, typis Universitatis excusum; ad cujus calcem adjectus est *Index Sanctorum Bulgariae*, numero septuaginta et septem, ordine ut plurimum chronologico dispositus. Hos inter itaque recensetur Angelus quidam, miles et martyr, ordine trigesimus quartus, adeoque ætatis recentioris. — Brevem de Basilio notitiam adjecimus ad 22 Decembris, qua adornata est omnium archiepiscoporum et patriarcharum Serbiæ series chronologica, incipiendo a S. Sabba I, ad annum 1765, quo finem accepit patriarchatus Pechiensis. — Bassam virginem et martyrem, e finibus Thesalonica oriundam, refert auctor Catalogi ordine trigesimam secundam. — Vide dicenda infra, ad vocem Zlata. — Mortuo Boriso, filio Petri, quem veluti sanctum coli fuisse tradidi ad 25 Novembris, Bulgarorum imperium devenit in manus quatuor fratrum Comitipulorum, Davidis, Moysis, Aaronis et Samuelis, circa annum 965. Horum primus cum aliquandiu regno administrando præfuisset, monasticum institutum amplexus sancte obiisse dicitur, teste Auctore Catalogi, pag. 57. Duobus quoque aliis fratribus vita functis, gubernacula solus tenuit Samuel, unus e potentissimis Bulgariae dynastis, ut colligitur ex eis quæ tradita sunt in Vita S. Joannis Vladimiri, ejus generi, ad 25 Maii. — Galatæ, quæ Constantinopolis suburbium est, capitis obtruncationem vitam clausit Demetrius, anno 1784, ætatis suæ 25, falsi cujusdam criminis insimulatus a Turcis. — Plurium sanctorum Bulgariae Vitas non ineleganter adornatas esse ab Euthymio, patriarchæ Ternobii, diximus non semel in decursu operis; de viri

Octobris. Tomus XI.

tamen orthodoxia, sanctitate et cultu inquisitionem instituere supersedemus, hac sola adnotatione interea contenti, eum inter sanctos Bulgaros recenseri ab Auctore anonymo Catalogi, ordine septimum. — S. Joannem Rylensem et nepotem ejus Lucam in dicto Catalogo excipit Gabriel Lesnovensis, cum titulo venerabilis, ordine undevigesimus. Cætera ignotus. — Gabriel, ex episcopo Gani et Choræ patriarcha CPolitanus, sedit dies duodecim, juxta alios tantum duos; erat enim regimini prorsus ineptus, utpote homo litterarum expers. Ejectus itaque Brussam secessit; ibique post biennium ab Hebræis accusatus quod quemdam eorum baptizasset, quem Turcam fuisse dixerant Pachæ, suspendio vitam finivit, anno 1659. Hæc de Gabriele narrat auctor quidam Russus, Soloviev, Ecclesiæ Russiæ minister, qui e nescio quo fonte græco tum hanc de Gabriele notitiam tum de aliis plurimis neomartyribus credula manu mutuatus est; atque in opere periodico *Duhovnaia beseda* curavit vulgandas. Hæc eadem de Gabriele habentur in Catalogo patriarcharum CP. Renaudotiano. At prorsus diversa tradiderat Paulus Taffernerus noster, qui anno 1665 legatum Cæsareum in itinere CPolitano comitatus est, et iter suum descripsit anno 1668. Nimirum CPoli periturus sub agonem ipsum acciri rogaverit Gabriel urbis antistitem, metropolitam et episcopos; quibus associari petierit Judæorum primates. Convenerant evocati, quando ipse ex Judæis oriundum se, religione etiam Judæum esse semperque fuisse contestatus est, quidquid eousque simulasset; mori denique Judæum sese, velleque a contribulibus more patrio tumulari. Ut dicto fidem faceret, schediasma propria manu exaratum a sinu protulit,

Gabriel Lesnovensis.

Gabriel, patr. CPolitanus.

Basilus, ep. Montis Nigri et eremita.

Bassa virgo.

Chryse seu Zlata.

David, rex Bulgariae.

Demetrius Galatensis.

Euthymius, patr. Ternobienensis.

Joachim, patr.
Ternobiensis.

eadem quæ asseverabat confirmans, et idipsum Hebræorum primoribus sciens volensque consignavit. Hactenus Taffernerus, cujus testimonium fusius prosequitur auctor Chronologiæ patriarcharum CPolitanorum, n° 1489, initio mensis Augusti præpositæ. — Joachimum, patriarcham Ternobiensem, sanctorum Bulgarorum catalogo inscripsit auctor anonymus, narrans alibi (pag. 54), eum cum apud Svetoslaum regem falso accusatus fuisset, quod clam favisset Persis, quos armis appetierat ille, ejusdem regis jussu, e præalto jugo præcipitem fuisse datum. Jamvero hoc mortis genere sublatum Joachimum narrat Pachymeres, lib. III, cap. 26, et Orbinus, lib. de Regno Slavorum, pag. 463, citati apud Coletum, ex quo hæc pauca de Joachimi gestis promere libet. Regebat ille Ternobiensem Ecclesiam circa annum 1270, quo tempore multum disceptatum est CPoli de Romana communione ineunda, Michael Palæologo et Joanne Vecco patriarcha præcipuis auctoribus. Adfuit et subscripsit concilio Constantinopolitano, quod anno 1277 in Blachernarum suburbio celebratum est, præsentem Hieronymo de Asculo, postea nomine Nicolai IV, pontifice Romano; in quo concilio Græca Ecclesia universa consensit cum Romanæ fidei dogmatibus. Exstant ad eum litteræ Nicolai IV, quibus ad retinendam et tutandam Ecclesiæ Romanæ doctrinam excitatur, quam olim in palatio Blacherniano professus fuerat, oraculo nempe *vivæ vocis se Papæ Romano immediate subesse*. In alia epistola ad Helenam Serborum reginam, unionis Bulgarorum cum Romana sede studiosissimam, quæ Pontificem missis epistolis et legatis ad aggrendendum illud opus impulerat vehementer, ait Nicolaus se confidere in Bulgarorum archiepiscopo, negotium hoc recte cessurum; *posse enim eum existere plurimum fructuosum*, ut utriusque desiderio deregis (Bulgariæ) ab schismate recessione satisfaceret. Ex quibus Nicolai IV verbis certo arguit Coletus, Joachimum in orthodoxa fide eate nus perseverasse. Idem auctor, postquam retulerat miserabilem antistitis finem, quem anno 1296 attigisse opinatus est Possinus, addit non esse abs re suspicionem, eum a schismatico rege et ingratisimo e vita fuisse ereptum, utpote Romani dogmatis cultorem. Sed legatur Coletus ipse, Illyr. Sac., t. VIII, p. 258 et seqq. — Medio sæculo XII, cum Græcorum imperium jam inclinare cœpisset, Bulgari, spe indubia freti regni sui instaurandi, Græcorum dominatum excussere et Asenem I regem salutaverunt. Hoc itaque regnante in Bulgaria, floruisse Joannem, archiepiscopum Ternobiensem, imo et patriarcham tradit, præter omnem historiæ fidem, anonymus Catalogi auctor; non enim ante annum 1205 patriarchalem dignitatem obtinuerunt præsules Ternobienses. Narrat idem auctor, Asenem regem fuisse constitutum et corona cinctum ab eodem Joanne, præmonente S. Demetrio martyre; coronationis vero solemnia peracta in eximio templo, quem in honorem magni martyris excitaverat Ternobii Joannes. Sed hæc penitus examinanda forent, quam fert locus. — In Catalogo sanctorum Bulgariæ prodit Joannes cum titulo venerabilis, ordine vigesimus primus. — Joannicius Devicensem, eremitam, cum S. Joannicio Magno conjungere ad 4 Novembris, quo hic colitur, suasit nominem conformitas. Recolantur igitur dicta ad eam diem. — Anno 1650 seu 1651 capitis truncatione obiit Constantinopoli Jordanus Trapezunte oriundus; qui patria relicta, navigaverat Galatam, ibique ararii artem exercuit per annos 40 matrimonio junctus. Mortem ejus scripto tradidit Joannes Cariophilus, magnæ ecclesiæ logotheta. — In Vita S. Joannis Rylensis, qui non uno colitur die, mentio fit ejus nepotis Lucæ, qui, dum adhuc juvenis esset, relicta domo pa-

Joannes, archiep. Ternobiensis.

Joannes Sanderopolus.
Joannicius Devicensis.

Jordanus Trapezuntius.

S. Lucas Rylensis.

terna, in eremum ad patrum suum confugit, in spelunca quadam sublimè posita adituque difficili degentem. Mox vero a patre conquisitus et vi abductus, dum domum repeteret valde invitus, serpentis morsu lethaliter læsus illico spiritum reddidit Deo, raptus scilicet ne malitia mutaret ejus intellectum. Hunc itaque inter sanctos gentis suæ recensuit auctor *Historiæ Bulgariæ*, et post Joannem Rylensem jure merito collocavit. — Marcus, archiep. Preslaviensis, in Bulgaria, inscriptus legitur in Catalogo sæpius jam citato, ordine vigesimus quintus. Hujus antistitis mentio fit in Actis S. Parasceviæ, virginis Ternobiensis, quæ colitur 14 Octobris. « Quum nempe, ait Euthymius, patriarcha Ternobiensis, imperator Bulgarorum Joannes Asenes, senioris Asenis filius, intellexisset Francos qui tunc Constantinopoli potiebantur, postulatis ejus assensisse optatumque corpus S. Parasceviæ concedere jussisse, statim sanctissimum Marcum metropolitam magnæ Preslavæ cum pompa plurima ad efferendum sanctum corpus ex loco Epivatorum in gloriosam civitatem Ternobum. Qui cum festinatione abiens, omnia quæ honoris sunt explens, acceptis sacris reliquiis, in propria rediit festinanter. In ejus occursum venit cum comitatu suo, cum patriarcha Basilio cleroque universo rex ipse ad quatuor ab urbe stadia progressus pedes. » Translationem istam anno 1221 obtigisse probabili calculo stabilierunt Bollandiani, addentes a catholico adhuc principe catholicisque episcopis reliquias S. Parasceviæ in urbem et basilicam Ternobiensem fuisse introductas. Cfr Act. SS., Oct. t. VI, pag. 62, 66 et 68 in Auctario. — In eodem Catalogo, post S. Sabbam, ep. Achridanum, unum e septem Bulgariæ apostolis, atque discipulum SS Cyrilli et Methodii, nominatur Nicolaus, ejusdem Ecclesiæ archiepiscopus, cæteroquin ignotus. — Smyrnæ supremum diem clausit Nicolaus Caramanus, an. 1657, postquam crudeliter fuerat cæsus ac violenter circumcissus; eo quod ad castra Mahometi se transiitum promiserat, promissisque renuit stare. Periit suspensio et projectus est a Turcis in mare. — Prilep seu Prilepia civitas est Serbiæ, olim celeberrima regumque Serborum sedes, ex qua eam a Græcorum potestate patriæ suæ vindicavit Stephanus Dušan, seu Validus. Hæc itaque urbs patria fuisse videtur Nicodemo, quem auctor anonymus *Historiæ Bulgariæ* inter sanctos recenset, ordine decimum sextum, et insuper vocat Prilepiensem et myrobletam. Prilepia in Vlachiam migrasse ibique ad mortem usque degisse testantur spelunca et sepulcrum sancti viri, qui etiamnum supersunt in monasterio Tismana. Est autem hoc monasterium non procul a limitibus Hungro-Transylvaniae situm; quod anno 1566 absolvit Vlachia Voivoda Radu seu Rudolphus. — Angelum, martyrem, excipit in Catalogo SS. Bulgariæ Nicolaus Sophiensis, titulo sancti, (utpote homo laicus) ornatus. Sophiensis cognomen accepit a civitate hujus nominis, quæ antiquis est Sardica, Bulgaris vero recentioribus Sredetz. — Nicolaus, Epirota, Metzovo oriundus, post varia tormenta Tricallis igne cremari se sivit a Turcis, anno 1617; ut morte hac voluntaria fidem Christi, quam olim ibidem negaverat, publice confiteretur. Caput ejus adservari dicitur in monasterio S. Bartholomæi Methodoris; pars brachii vero Janinæ. Vitam græce adornavit Nicolaus Kirkos. — De Parthenio, patriarcha CPolitano, hujus nominis III, cognomento Parthenaki, quem inter sanctos suos collocarunt Græci recentiores, hæc traduntur: Oriundus erat ex Chio insula seditque menses octo; tum falso accusatus, quod litteras misisset in Moscoviam, suspensio peremptus est jussu Caimakani Pachæ seu præfecti urbis ad Barmak-capi portam sic dictam, sabbato Lazari, anno

Marcus, archiep. Preslavæ.

Nicolaus, archiep. Achridanus.

Nicolaus Caramanus.

Nicolaus Prilepiensis.

Nicolaus Sophiensis.

Nicolaus Tricalliensis.

Parthenius, patr. CPolitani.

anno 1657. Hæc eadem leguntur in Catalogo Renaudotiano, quem citant Bollandiani in Historia patr. CPolitanorum, initio mensis Augusti præmissa, n° 1487. Sabbatum porro Lazari præcedit Dominicam Palmarum. Parthenii meminere Dositheus in libro de Patriarchis Hierosolymitanis et Meletius, Historiæ suæ tomo III; Vitam quoque scripsit alter Meletius, episc. Sigriensis. — De Petro Korišensi tractatum est ad diem 25 Novembris, licet non suum. — Zographiense monasterium, Bulgaris monachis addictum, est unum ex antiquioribus cœnobiis Montis Atho. Hujus itaque monasterii alumnus fuit Pœmenus, quem ordine undetrigesimum profert auctor Catalogi Bulgarus. — Prochorus, a loco quem incoluit, Pšinensis nuncupatus, erat eremita in Macedonia. Monachus fuisse colligitur ex titulo Venerabilis, quem præfert in Catalogo modo citato. Exstat etiamnum monasterium Pšinense dictum in Macedonia. — S. Tribelius, rex, in monachatu Theoctistus dictus, orditur seriem sanctorum Bulgariæ, quam ad calcem suæ *Historiæ Bulgariæ* adiecit auctor incertus, sæpius a me citatus. De Tribelii seu Terbelii gestis consulantur auctores præsertim Byzantini. Is est, qui Justinianum II Rhinotmetum throno CPolitano imposuit, anno 705; dein vero, pactorum oblitum armis appetiit. Quæ autem de ejus conversione ad fidem, de ingressu in monasterium, deque sceptro resumpto, quo filius ejus natu major abusus fuerat, narrat auctor Catalogi in corpore operis, ea passim atque meliore jure tribuuntur S. Boriso-Michaeli, nec nisi errore manifesto referri possunt ad Terbelium. — Si ex fructibus arbor cognoscenda est, dubia profecto, non dico sanctitatis, sed rectæ fidei fama gaudeat oportet Theoleptus, ex monacho Caræarum episcopus Philadelphiensis; quippe qui detestabilis memoriæ Gregorio Palamæ, dum hic in Monte Atho commoraretur, dux in asceseos palæstra exstiterit et magister. Nihilominus et divina sapuisse prædicatur et cultu ecclesiastico honoratur a neotericis Dominica, quæ proxime sequitur Dominicam omnium Sanctorum, teste auctore Paterici Montis Atho, t. II, pag. 393, et Acoluthia Agioritarum. Exstant insuper quædam conciones sive collationes, Theolepti nomine inscriptæ, in libro

notissimo, cui titulus Φιλοκαλία (slavice Dobrotolubie), ex variis nec semper probatis ascetarum lucubrationibus consarcinato. Scripsit Theoleptus sæculo xvi. — Duos præsules, Theophylacti nomine distinctos, Ecclesiæ Bulgaræ præfuisse, exploratum est. Priorem constituit S. Ignatius, patriarcha CPolitanus; posteriorem sæculo floruisse xi ad finem vergente, scriptisque suis atque præsertim commentariis in sacram scripturam esse clarum, ignorat nemo. Hunc porro, hoc loco intelligendum esse, omnia suadent adjuncta, præter viri orthodoxiam, quam parum sinceram fuisset testantur ipsius scripta. — Patris in Achaia, S. Andreæ apostoli martyrio claris, inter tormenta crudelissima animam auctori suo reddidit Zacharias, anno 1782, ex Artensi ditione oriundus. Mortem sponte sua appetiit, quo anteactæ apostasiæ peccatum expiaret. — Zlatina vicus est ditionis Meglinensis, quæ Bulgaro episcopo in ecclesiasticis subiacet. Hanc patriam habuit atque palæstram puella quædam Zlata nomine, Græcis Chryse, pauperum parentum filia, atque egregiis tum animi tum corporis dotibus ornata. Cujus pulchritudine captus quidam Turca, dissolutorum morum juvenis, eam vi in domum suam abduxit, nihilque non tentavit, quo a christiana fide retraheret; sed frustra. Sive enim matrimonium promissum et vitias, sive pœnarum et tormentorum minas, omnia sprexit Zlata. Feminis igitur traditur a raptore, ut quacunque tandem ratione ad impium Mahometi cultum alliceretur. At quum illæ in virgine christiana oleum perderent et tempus, imo nec ipsimet parentes ac sorores eam unquam adducere possent, ut a Christi fide se recessisse tantillum simularet, in iram actus impurus Agareus, carnificis pectus induit frontemque æneam. Primum enim innocuam puellam trium mensium spatio fustibus quotidie cædit, tum laminas e dorso ejus excisas coram oculis appendebat, ferroque incandescente auribus immisso, caput perforavit; ac tandem in arbore suspensam in frustra concidit. Immania hæc tormenta sustulit Zlata anno 1795, mense Octobri, narrante hegumeno monasterii Stauronicetæ in Monte Atho, nomine Timotheo, qui patri ejus a confessionibus fuit, atque eo ipso tempore Zlatinæ versabatur.

Theophylactus, patr. Ternobiensis.

Zacharias.

Zlata seu Chryse.

Petrus Korišensis.

Pœmenus Zographiensis.

Prochorus Pšinensis.

Terbelius, rex Bulgariæ.

Theoleptus, episc. Philadelphiæ.

ADDENDA ANNO ECCLESIASTICO GRÆCO-SLAVICO.

S. Stephanus, protomartyr.

Ad 11 Januarii. In Menæis Græcorum, Venetiæ editis anno 1595, commemoratio fit *S. Stephani in Placidianis*; intelligitur protomartyr, ut constat ex Menæis mss. Sirmundi, in quibus ad 8 Januarii legitur: Μνήμη τοῦ ἀγ-προτομάρτυρος Στεφάνου. Ædis S. Stephani in Placidianis mentio fit etiam ad 25 Decembris, teste Cangio, CPoleos christianæ, l. iv, p. 158. — Eadem die nominantur duo Marci, quorum alter in cod. Mstislavico præfert titulum martyris et sociatur cum S. Agapio etiam martyre; alter vocatur apostolus, cujus solemnitas CPoli celebrata fuisse dicitur juxta Taurum (πλησίον Ταύρου). Marci apostoli memoria refertur in Menæis Venetis anni 1595, sed omittitur in editione anni 1843. Et recte; alter enim est S. Maïrus, qui inter flagella spiritum Deo reddidit. Mendum itaque in codice Mstislaviensi ita corrige: *S. Mairi, mart. et S. Agapii, monachi*, imo archimandritæ. De æde S. Marci apostoli CPolitana juxta Taurum disserit Cangius in opere jam citato, pag. 114. — **Ad 21 Januarii.** In nova editione Dictionarii SS. Russiæ prodit Maximus, natione et cognomine Græcus, litteris græcis et latinis apprime excultus; quas ut coleret, adierat Parisios, Venetiam et Florentiam. E Monte

S. Marcus uterque.

Maximus Græcus.

Atho, ubi religiosæ vitæ initia posuit, in Russiam evocatus est; at quum codices sacros ac liturgicos emendare Mosquæ statuisset, hæreseos ab indigenis antiquorum rituum tenacioribus accusatus, a præsule Mosquensi interdictus et excommunicatus est, ac in arcta custodia 12 annorum spatio detentus. Illud certum est, catholicæ fidei oppugnatorem exstitisse acerrimum, ut abunde testantur ejus scripta, sæpe absurda. Colitur tamen quibusdam in locis, die 21 Januarii, qua obiit anno 1556; imo veluti martyr libertatis ecclesiasticæ nostræ præsertim ætate certatim a quibusdam deprædicatur. — **Ad 22 Januarii.** Macarium, in Djabynensi Deiparæ præsentatæ monasterio hegumenum et thaumaturgum Belevcensem dictum, sanctis Ecclesiæ suæ accensent Russi, teste novo Dictionario hag., p. 155. — **Ad 1 Februarii.** Kalendaris Februarii refertur Anastasius quidam, Anapliensis pictor, a Turcis capite plexus, anno 1655. — **Ad 26 Februarii.** Commemoratur Joannes quidam Calpha, CPolitanus, capite truncatus a Turcis, anno 1575. Ejus agonem enarravit Andreas, magnus œconomus Ecclesiæ Blancanensis SS. Theodori et Theophanis; qui Joannem morti jam proximum refecerat sacris. Oriundus erat

Macarius Djabynensis.

Anastasius.

Joannes Calpha.

- Glyceria.* erat Joannes Galata, artemque exercebat architectonicam. — *Ad 23 Maii.* Glyceriæ, virginis, cæterum ignotæ, meminit chronicon Novgorodense. Memoria ejus celebrari dicitur aliquot locis 23 Maii, ut testatur novus editor Dictionarii hag., anni 1862, pag. 67. Corpus adservatur in ecclesia SS. MM. Flori et Lauri. — *Ad 2 Junii.* Demetrius, Philadelphiæ nobili genere ortus, duodennis ad Mahometi religionem a Turcis pertractus est; at postmodum ætatis suæ anno vigesimo quinto in se reversus, Christum solemnī confessione agnovit; quapropter crudelissime cæsus capitis obtruncatione vitam finivit anno 1637, die 2 Junii. Vitam ejus, fabulis inspersam, scripsit Basilius Hadji Cyriacus, et credulæ suæ genti regessit Soloviev, presbyter russus. — *Ad 1 Julii.* Translatio reliquiarum Joannis Rylensis, notatur in Officio diei proprio; de quo fuse dictum est ad 19 Octobris. — *Ad 14 Julii.* Nicodemus hagiorita in suo Synaxarista commemorat hoc die quemdam Petrum, qui pedum abscissione peremptus est. Tacent cæteri omnes. — Metrophanem, Voroneziæ episcopum, qui tempore Petri I vixit, in sanctorum Russorum album jubente Nicolao imperatore, adscriptum esse novit Occidens universus. Ejus similiter successor Tychon illi albo insertus est anno 1862 sanctione Alexandri II, imperatoris. Natus est Tychon anno 1724, in vico Korotskensi, provinciæ Novgorodensis, patre Sokolovio, clerico. In seminario Novgorodensi, absolutis studiis, docuit linguam græcam, rhetoricam et theologiam. Tonsuram cum nomine Tychonis (antea namque vocabatur Timotheus) suscepit an. 1758. Anno sequenti factus est archimandrita monasterii Djelticovens, tum Otrocensis, quod utrumque exstat Tveriae; anno vero 1762 constitutus episcopus Keksholmiæ et Ladogæ, simul archiepiscopi Novgorodensis egit vices ac monasterio Chutynensi præfuit cum titulo archimandritæ. Tandem anno 1763 ad sedem transiit Voronežensem, quam occupavit quatuor annos et septem menses. Quibus exactis, abdicato munere episcopali, reliquum vitæ degit primum in monasterio Tolševensi, et dein in Zadonensi; in quo et diem supremum obiit die 13 Augusti, anno 1783, fere sexagenarius. Corpus ejus, anno 1845 elevatum, transtulerunt ex ecclesia Zadonensi in ædem principem SS. Deiparæ anno 1864, die 13 Augusti; qua ideo ejus memoria recolitur. Plura, pleraque ascetica, scripsit, anno 1826 sedecim voluminibus edita. — *Ad 27 Augusti.* Memoria sancti martyris Phanurii recenter manifestati, anno nempe 1500, inscripta est hoc die in Synaxarista Nicodemi; ex quo eum produxit anonymus quidam Russus in opere periodico Christianskoie čtenie anni 1864, p. 294. — *Ad 25 Octobris.* Eodem Nicodemo teste, agitur die 25 Octobris memoria recenter manifestatorum martyrum, Gabrielis et Kirmidoli, qui in Ægypto vitam amiserunt inter tormenta,
- anno 1523. — *Ad 25 Novembris.* Eis quæ de S. Petro, Bulgarorum rege, disseruimus ad 30 Januarii et fusius ad 25 Novembris, pauca addere lubet ex optima tractatione Victoris Grigorovič, egregii in universitate Cazanensi professoris. Hic scilicet ad fragmentum codicis Zographiensis sæculi xiii, continentis officium S. Clementis, papæ Romani, « *Illud porro notabile est, ait, huic officio immixtas legi laudes Petri, Bulgariæ regis. Nempe compendiosam Vitam sancti Clementis excipit Synaxarium diei 25 Novembris an 30 Januarii incertum, his verbis expressum: « Passio sancti mart. Hippolyti, papæ Romani, et sociorum ejus, et passio sancti mart.... sancti Savliri et sancti mart. Theophili. Eodem die memoria venerabilis patris nostri Petri, regis Bulgariæ.» Ejusdem nominis regem refert Prologus mss., sæc. xiv, quem in sua Descriptione Musæi Rumiantsoviani, p. 449, illustravit vir cl. Alexander Christophorovič Vostokov, probabilius ducens intelligendum esse Calopetrum, anno 1489 vita functum. Equidem Petrum, qui in Synaxario (Zographiensis fragmenti) commemoratur, filium fuisse reor Simeonis regis, anno 966 mortui. Id innuunt quædam verba hymnorum, quibus continentur S. Petri laudes, ut quando dicitur fuisse inter fratres suos natu minimus; qua in re non omnino dissentit Georgii Harmatoli continuator, ubi agit de filiis Simeonis ex utroque thoro procreatis. In Hymnis vero laudatur fere ita: « Sicuti antea in vita tua pacem dilexisti, ita et nunc universas regiones, precibus ad Deum fuis, in pace compone, atque a magnis periculis, quæ nobis imminere conspicias, liberare nos intercessionis ope festina, o pater sanctissime Petre.— Veluti astrum fulgidum apparuisti nobis, terram ultimam hac ætate splendore illustrans cunctasque adversantium hostium tenebras discutiens et fugans.— Virtutum tuarum decora laudare frustra conantur labia peccatorum, quibus ideo laudes tuas dicendi facultatem concedere digneris.— Prædicavit te Dominus, dum minimum inter fratres, veluti Davidem, in regem unxit, atque universam regionem a quibusvis hostibus tutandam tibi commisit.— Summi (apostolorum) nomen sortitus, Ecclesiam tuam ædificasti, in petra eam fide fundans atque adversos fluminum impetus domans. » Hactenus cl. Gregorovič; cujus testimonio egregie illustrantur ac confirmantur ea, quæ de Petro hujus nominis primo, ac S. Joanni Rylensi coævo, tradita sunt ad 25 Nov. et 30 Januarii. De hoc, non autem de alio, agi in Synaxario Zographiensi, præter alia testatur ultimus, quem modo retuli, hymnus, in quo Petri fides, utique catholica et romana, zelusque in falsis dogmatibus (puta Bogomilorum) cohibendis ac discutiendis prædicatur; quæ quam bene in Petrum quadrent, negabit nemo. Illud etiam certo definiri potest, Petri memoriam olim celebratam fuisse die 30 Januarii a Bulgaris, ea nimirum ætate felicissima, qua Ecclesia Ternobiensis Romano Pontifici, uti capiti membrum, erat fide et caritate juncta.*

S. Petrus, rex
Bulgariæ.

SYLLOGE

KALENDARIORUM SLAVICORUM.

KALENDARIUM OSTROMIRANUM

ANNI 1086-1087.

NOTA. — De singulis kalendariis et de modo quo in eis edendis usi sumus recolantur dicta in fine præfationis.

SYNAXARIUM ECCLESIASTICUM INCIPIT A MENSE SEPTEMBRI AD MENSEM AUGUSTUM
DICTUM ZAREV.

September.

1 Memoria sancti Symeonis stylitæ. Et sanctarum XL mulierum monialium. Et sancti Amonis. Et sancti martyris Italæ. Et requies Jesu Nave. Et novi anni. Et initium indictionis. 2 Mensis ejusdem. Memoria S. Mamantis. Eodem die memoria S. Joannis et Pauli, episcoporum in urbe Constantini. 3 Memoria S. Pontificis Athanasii Nicomedie. Et S. martyris Basilissæ. 4 Passio SS. MM. Babylæ et Hermiones et puerorum. Et S. Romani. Et S. Moysis prophetæ. 5 Passio sancti prophetæ Zachariæ. 6 Passio S. Eudoxii. 7 Passio S. Martyris Sozontis, sub Maximiano imperatore. Et sanctæ martyris Charitonæ. 8 Nativitas sanctæ Deiparæ. 9 Memoria S. Joachim et Annæ. 10 Adoratio sanctæ et venerandæ Crucis. 11 Passio S. mart. Diodori et S. mart. Theodoræ. Et adoratio sanctæ et venerandæ Crucis. 12 Passio S. mart. Autonomi, episcopi. 13 Memoria S. mart. Symeonis, cognati Domini secundum carnem, archiepisc. Hierosolymitani. 14 Exaltatio sanctæ Crucis. 15 Memoria sancti martyris Nicetæ. Et sancti Acacii. 16 Passio sanctæ martyris Euphemie. 17 Passio sancti Charalampii et Pantaleontis et sociorum eorum. 18 Passio S. mart. Symeonis, archiepiscopi Hierosolymitani et venerab. patris nostri et thaumaturgi Eumenii, episcopi Gotunensis. 19 Passio S. mart. Susanæ, et SS. mart. Trophimi et Dorodomedontis et Sabbatii. 20 Passio S. mart. Eustathii et uxoris ejus Theopistie et liberorum ejus Theopisti et Agapii. 21 Passio S. mart. Isaaci, ep. Cypri et Symeonis, cognati Domini. Et dedicatio S. Menæ. Et S. Theodori Pergæ in Pamphilia. 22 Passio SS. MM. Prisci, Martini et Nicolai. Et S. mart. Phocæ. 23 Novus annus, et conceptio Joannis Baptistæ. 24 Passio S. mart. Theclæ. 25 Passio S. mart. Romani. Et S. martyris Iæ. 26 Transitus S. Joannis Evangelistæ et Theologi in insula Pathmo. Et S. mart. Rypsimie et sociorum ejus. 27 Memoria SS. MM. Callistrati et sociorum ejus numero D et LX, sub Diocletiano imperatore. 28 Passio SS. MM. Calutini, Alphii, Alexandri, Zosimæ, Niconis, Charitonis. 29 Passio SS. MM. Trophimi et Dorymedontis. 30 Memoria S. Gregorii in Armenia.

October.

1 Passio S. apost. Ananiæ, ep. Damasceni. Et S. Domnini. Et Arei et Romani. 2 Passio S. Cypriani et Justinæ. 3 Memoria sancti Dionysii areopagitæ. 4 Passio SS. MM. Dometi et Diogenis et sancti hieromart. Petri Capituleorum et S. Deiparæ. Et S. Hierothei. Hic adfuit sepultura S. Deiparæ. 5 Passio S. Iraidis. Et S. Mamelchitæ. 6 Martyrium S. apost. Thomæ. 7 Passio S. Sergii et Bacchi. 8 Memoria Venerabilis Pelagiæ Tarsi in Cilicia, sub Diocletiano imperatore, et alius Pelagiæ Antiochiæ, sub Numeriano imperatore,
Octobris Tomus XI.

quam et Chrysostomus laudibus honoravit. 9 Memoria Abrahæ et Lot. Et S. Annæ et Elizabet et sociorum earum. 10 Passio S. Eulampii et Eulampie, germanæ sororis, sub Maximiano imperatore in urbe Nicomediensi. 11 Memoria SS. patrum nostrorum patriarcharum regie urbis, Nectarii, Arsacii, Attici et Sisinnii et S. mart. Zenaidis et Philonillæ, sororis ejus. 12 Passio SS. MM. Tarachi, Probi, Andronici, (qui) sub Diocletiano imperatore comprehensi fuere. 13 Passio SS. MM. Papyli, Carpi, Anauli et sociorum eorum. Et S. M. Trophimi. 14 Passio SS. MM. Azariæ, Gervasii, Protasii et Celsi, sub Nerone imperatore Rom(æ). 15 Passio S. M. Luciani. 16 S. M. Longini, centurionis, qui adfuit passioni Christi. 17 Festum Deiparæ in loco dicto Paradiso. Et archangeli Gabrielis. Et passio SS. MM. Leonis, Domentis, Terontis. 18 Memoria S. apost. et evangelistæ Lucæ. 19 Passio S. M. Mnasonis, ep. Cypri, et sociorum CXX in Perside sub Sabore rege. 20 Passio SS. MM. et thaumaturgorum Artemæ et Abercii, sub Juliano apostata. 21 Memoria venerabilis Hilarionis. 22 Passio SS. MM. Heraclii, Elizabeth, et Theodotie, et Glyceriæ. Et S. Deiparæ. 23 Passio S. apostoli Jacobi, fratris Domini. 24 Memoria S. Procli, ep. CPolitani. Et S. M. Arethæ. 25 Passio SS. MM. Marciani et Marturii et S. Nutarii. 26 Passio S. Demetrii et Basilii et Artemidori. 27 Passio S. M. Capetulinæ et Perotidis ancillæ ejus, sub Diocletiano imperatore. Eodem die Archangeli Michaelis in Probo (v. *Ovčej.*). 28 Memoria S. Abramii et sociorum ejus 73, sanctorum confessorum. 29 Passio SS. MM. et apostolor. Petri et Pauli. Joannis Baptistæ. Josephi patriarchæ, Cosmæ et Damiani. Trophimi. 30 Passio SS. MM. Cyriaci patr. et Zenobii ep. et Zenobiæ sororis ejus et Asterii, 31 Passio SS. MM. Pantaleontis, Heraclii et Epimachi.

November.

1 Memoria SS. anargyrorum Cosmæ et Damiani. 4 Passio S. M. Porphyrii. 5. Passio S. M. Galactionis et Domnini et Epistimie. Eodem die dedicatio S. Theodori in Sporacio. Et Dominica primogenita. 6 Memoria S. Pauli confessoris. 7 Passio SS. MM. XXXIII Meletinæ. 8 Synaxis Archangeli Michaelis in Arcadianis. 11 Passio S. M. Menæ. 13 Quies Joannis Chrysostomi, archiep. CPolitani. 14 Passio S. apostoli Philippi. 15 Passio SS. confessorum Gurie, Samonæ et Abibi. 16 Passio S. apost. et evangel. Matthæi. 17 Memoria S. Gregorii thaumaturgi. 18 Passio S. M. Platonis. 20 Memoria S. Ma(x)imini et Gennadii. Et S. Gregorii, novi thaumaturgi. 21 Illatio S. Deiparæ, quando illata est in templum Domini, tres annos nata. Et S. Julianæ. 25 Passio S. Clementis Romæ. Et Petri Alexandriæ. Et M. Mercurii. 27 Passio SS. MM. Cosmæ et Damiani, de Arabia. Et aliorum multorum. 28 Passio S. M. Irenarchi. Et memo-

ria orthodoxorum imperatorum Constantini et Mauriciani et duorum liberorum eorum. 30 Passio S. apostoli Andreae.

December.

4 Passio S. M. Barbarae et Julianae. Et V. P. N. Joannis Mansuri, presbyteri. 5 S. P. N. Abercii. Et S. institutoris Sabbae. 6 Memoria S. P. N. Nicolai. Dominica II ante Nativitatem Christi, SS. Protoparentum. 13 Passio SS. MM. Eustrati, Euxenti, Eugeni, Mardari et Orestis. 14 Passio SS. MM. Tursi, Leucii et Callinici, Philemonis et Apollonii, et sociorum eorum. 15 S. P. N. Eleutherii. 17 Memoria SS. trium puerorum Ananiae, Azariae, Misaelis, qui Babylone restinxerunt fornacem igneum. Et Danielis prophetae. 18 Dedicatio ecclesiae S. Deiparae, quae est prope Magnam ecclesiam, in Chalcoopratiis. 19 Passio SS. MM. Eutyphetis, Phocae et Hermonis, et Genifati. Dominica ante Nativitatem Christi, memoria SS. PP. Abrahamae, et Isaaci et Jacobi. 20 S. Antistitis Ignatii. 21 Memoria S. M. Anastasiae. 23 Passio SS. decem MM. in Creta, sub Decio, imperatore. 24 S. M. Eugeniae, sub Commodio, imperatore. Et Vigilia Nativitatis Christi. 25 Nativitas Christi. 26 Postridie Nativitatem Christi. 27 Passio S. protomartyris Stephani. 28 S. P. N. archiepiscopi Theodori. 29 Passio SS. Infantium. 30 Passio S. M. Anastasiae (lege Anysiae) Thessalonicensis, sub Maximiano, imperatore. 31 Passio S. martyris Silvestri, papae.

Januarius, dictus Prosinetz.

1 Circumcisio D. N. Jesu Christi. Et memoria P. N. Basilii, archiep. Caesareae Cappadociae. 2 Memoria S. Apollinariae et V. P. Gregorii, thaumaturgi in Acrito. Et vigilia SS. Theophaniorum. 6 Festum Epiphaniorum. 7 Synaxis S. Joannis Baptistae. 8 Memoria S. Gregorii, ep. Mysiae. 10 Memoria P. N. Joannis et V. P. N. Gregorii, ep. Nysseni. 14 Memoria SS. patrum nostrorum et martyrum occisorum in monte Sinai, Theoduli, Nili, Joannis. Et memoria S. Abbadae. 16 Osculatio et adoratio catenarum S. apostoli Petri. 17 Memoria venerabilis Antonii. 18 S. Athanasii et Cyrilli et Alexandri. 20 Memoria S. Euthymii. 22 Passio S. apostoli Timothei et Anastasii. 24 Passio S. M. Clementis. 25 Memoria S. Gregorii Theologi. 26 S. Polycarpi, episc., et S. Xenophontis et uxoris ejus et filiorum Arcadii et Joannis. 27 Memoria reditus reliquiarum S. (Joannis) Chrysostomi. 28 Memoria venerabilis Ephraemi. 29 Memoria Ignatii Deiferi. Eodem die memoria S. Jacobi reclusi. 30 Inventio reliquiarum venerandarum S. Clementis, papae Romani, quarti post apostolum Petrum. 31 Memoria SS. MM. Abba Cyri (et) Joannis.

Februarius.

1 Memoria S. M. Tryphonis. 2 Occursus D. N. Jesu Christi. 3 Memoria S. Simeonis qui excepit Dominum. 14 Memoria V. Auxentii, thaumaturgi, et V. P. N. Constantini philosophi, in monachatu dicti nomine Cyrilli. 16 Passio S. M. Pamphili et aliorum multorum. 23 Passio S. M. Polycarpi, ep. Smyrnensis. 24 Memoria inventionis capitis sancti Joannis, prophetae et praecursoris et baptistae.

Martius.

9 Passio SS. martyrum quadraginta. 17 Memoria S. Alexii, vocati hominis Dei. Et magni terrae motus. 18 Memoria S. P. Cyrilli, archiep. et martyris. 22 Memoria S. Thomae Novi, archiep. CPolitani. 24 Passio SS. MM. octo Caesareae. Et

vigilia Annuntiationis. 25 Annuntiatio SS. Deiparae.

Aprilis.

6 Passio sanctorum CXX. Et memoria sanctificati P. N. Eutychie, archiep. CPolitani. 11 Passio S. M. Antipae, ep. Pergensis. 22 Memoria V. Theodori Syceotae. 23 Memoria S. M. Georgii. 25 Passio S. apostoli et evangelistae Marci. 26 S. M. et episcopi Basilii Amasoni. 27 Passio SS. MM. Basilii, ep. Amasiae et S. Peplii. 30 Passio S. apost. Jacobi, fratris S. Joannis evangelistae.

Maius.

1 Memoria S. prophetae Jeremiae. 2 SS. MM. Hesperii et Zosiae, et conjugis ejus et liberorum Cyriaci et Theoduli. Eodem die Athanasii. 4 Memoria S. Aphrodisii, Gaïmidi. 6 Passio S. traductis. 8 Memoria S. apost. et evang. Joannis theologi. 11 Memoria S. Genethlii et multorum. Et memoria S. M. Mocii. 14 Passio S. Isidori et S. Pachomii. 21 Memoria SS. Basilii, Constantini et Helenae, matris ejus. 22 Memoria S. Basilisci.

Junius.

1 Passio SS. MM. Hermyl, Stratonici et Justin, philosophi. 2 Memoria S. P. N. Nicephori. 4 Memoria S. P. N. Metrophanis, archiep. regiae urbis. 5 Passio S. M. Marciani. 6 Passio SS. quinque virginum Marthae, Mariae, Theclae, Zenaidis, Nemoniae. 11 Memoria SS. apost. Bartholomaei et Barnabae. 14 Memoria S. prophetae Elisaei. 15 Passio S. Viti et Odesti, paedagogi ejus. 18 Memoria S. M. Leontii. 24 Nativitas Joannis Praecursoris et Baptistae. 25 Memoria S. Febroniae. 27 Memoria V. Sampsonis. 28 Inventio reliquiarum SS. Cyri (et) Joannis. 29 Memoria SS. apost. Petri et Pauli. 30 Memoria sanctorum apostolorum XII.

Julius.

1 Memoria SS. anargyrorum Cosmae et Damiani. 2 Depositio vestis S. Deiparae in Blachernis. 7 Memoria S. Eustathii, Polycarpi. 8 Memoria S. Procopii. 11 Synaxis S. Euphemiae. 14 Passio S. apostoli Aquilae, Hilarii. 16 Memoria SS. PP. DCXXX Chalcedone (congregatorum). 20 Memoria S. prophetae Eliae et Elisaei. 22 Memoria S. Mariae Magdalenae unguentiferae. 23 Passio S. Apollinaris, archiep. Ravennensis. 25 Obdormitio S. Annae, matris Deiparae, et S. Euphraxiae et Olympiae. 26 Memoria S. Simeonis in Mandra. 27 Memoria S. Panteleemonis. 29 Memoria S. M. Callinici. 31 Memoria B. Edecimi. Et memoria Theodosii, imperatoris, et dedicatio ecclesiae S. Deiparae. Eodem die adoratio venerandi ligni.

Augustus.

1 Memoria SS. Machabaeorum. 2 Memoria SS. septem infantium Ephesi. 5 Memoria S. Jasae. 6 Transfiguratio D. N. Jesu Christi. 7 Memoria S. Barbarae in Blachernis. 9 Memoria S. Constantini patriarchae. 10 Memoria S. Laurentii. 14 Memoria S. Marcelli. Eodem die, Vigilia SS. Deiparae. 15 Transitus S. Deiparae. 16 Memoria S. Diomedis. 17 Memoria S. Flori et Lauri. 20 Memoria S. apost. Thaddaei. 21 Memoria Samuelis prophetae. 22 Memoria S. M. Agathonici. 23 Memoria S. Callinici, patriarchae. 24 Memoria S. P. N. Callinici, patr. regiae urbis. 25 Passio S. apostoli Titi. 29 Decollatio Joannis praecursoris et baptistae. 30 Passio S. Hermogenis et sociorum ejus. Et memoria SS. PP. NN. archiepiscoporum regiae urbis, Alexandri (et) Joannis. 31 Depositio venerandae Zonae S. Deiparae in Chalcoopratiis.

KALENDARIUM

KALENDARIUM ASSEMANIANUM, GLAGOLITICUM SÆC. XI.

September.

1 Initium indictionis et novi anni, et memoria Sancti Simeonis Stylitæ. 2 S. Martyris Mamantis et Juliani, Philipi et Theodotiæ (1) et Sanctorum Patrum nostrorum CPtanorum, Joannis Jejunatoris et Pauli novi. 3 S. Hieromartyris Anthimi et Basilæ (2). 4 Sanctorum m. in Abida (3) et Heremnonæ et Theodoræ et Sancti prophetæ Miseoti. 5 Sancti prophetæ Zachariæ, patris Joannis Baptistæ (4). 6 S. Martyris Eudoxii, Charitonis. Archangeli Michaelis (5). 7 Profestum Nativitatis SS. Deiparæ. 8 Nativitas S. Dominæ Deiparæ. 9 Sanctorum Joachim et Annæ. Sabbatum ante Exaltationem Crucis. 10 (Vacat) Adoratio venerandæ Crucis. 11 Adoratio Vener. Crucis et S. Autonomi. 12 Adoratio Vener. Crucis et S. Mart. Cornati episcopi [I]coniensis [Conska], litostrati, gabbata. 13 Profestum Exaltationis Crucis. 14 Exaltatio venerandæ Crucis. 15 S. Martyris Stephani et memoria Sanctorum Patrum congregatorum in sancto et generali Concilio et S. Martyris Nicetæ. 16 S. Martyris Euphemie. 17 S. Eulampii et aliorum. 20 Sanctorum martyrum Eustathii et uxoris ejus, Theopistiæ et filiorum Theopisti et Agapii. 22 Sanctorum martyrum Phocæ et sociorum ejus. 23 Novus annus et conceptio Joannis Baptistæ. 24 Passio sanctæ protomartyris et isapostolæ Theclæ. 25 S. Martyris Romani, et monachi Paphnoti et S. Euphrosynæ quæ vocatur nomine masculino Smaragdus. 26 Migratio Sancti Joannis Theologi et Evangelistæ. 30 Sancti hieromartyris Gregorii, archiepiscopi magnæ Armeniæ.

October.

1 S. apostoli Ananiæ, episcopi Damasceni, et martyris Arethæ et sociorum ejus, et martyris Dominini, et memoria S. Romani, qui composuit hymnos festivos [svietiĭnaa] (6). 2 Justinæ virginis (Kop.). 3 S. P. N. martyris Dionysii Areopagitæ. 6 S. Apostoli Thomæ. 7 Martyrium Sanct. martyrum Sergii et Bacchi. 11 Sanctorum Patrum Nostrorum Archiepiscoporum CPoleos, Nectarii, Arsacii, Adici, Issini (7). Et SS. Patrum nostrorum 367 septimæ Synodi, quæ habita fuit Niceæ secundo. 13 Sanct. mart. Papyli, Raspi, Anauli et sociorum. 18 S. Lucæ Evangelistæ. 21 S. Hilarionis magni et SS. martyrum Gasii, Tasii et Zotici. 25 S. Jacobi, Apostoli, fratris Dei. 25 SS. Marciani et Marturii. Pauli confessoris, Nestoris Solunensis, martyris, Vari mart. et 7 sociorum. 26 S. Demetrii. 30 SS. Zinovii et Zinoviae, sororis ejus. Et memoria Cyriaci patriarchæ et S. P. Pauli, magni Jejunatoris.

November.

1 Sanctorum thaumaturgorum anargyrorum Cosmæ et Damiani. 2 Sancti Acindyni et sociorum ejus. 6 S. Pauli confessoris. 7 SS. martyrum Antonii et parentum ejus, et SS. martyrum xxxiii, qui Melitinæ. 8 Synaxis Archangeli Michaelis et Sanctæ Matronæ. 9 Sanctæ Parascevæ Piatki (8). 11 S. martyris Menæ et Victoris et Vincentii. 14 S. Philippi apostoli. 15 S. Jacobi apostoli, fratris S. Joannis evangelistæ et SS. confessorum Guriæ, Samonæ, Abibi. 16 S. Matthæi apostoli, et evangelistæ. 17 S. Gligorii, thaumaturgi Neocæsariensis. 18 S. martyris Platonis. 20 Sanctorum PP. NN. qui fuerunt archiepiscopi regiæ urbis, Genadii, Maxi-

mini, Anatolii, Procli. Et S. Gligorii, novi thaumaturgi. 25 S. Clementis, papæ Romani. 26 S. martyris Catharinæ et dedicatio S. Georgii. 27 Passio SS. martyrum Cosmæ et Damiani, de Arabia, et S. Jacobi Persæ. 30 S. apostoli Andreæ.

December.

1 S. prophetæ Nahum. 4 S. Barbaræ virginis et martyris. 5 S. P. N. beati monachorum institutoris, deiferi Sabæ. 6 S. P. N. thaumaturgi Nicolai. 9 Conceptio S. Annæ [quando concepit Deiparam]. 13 SS. Eusesiti, Eugenii, Mardarii, Eustratii (Kop.). 14 S. Apollonii (Kop.). 25 Nativitas Christi. 27 Sanctorum Infantium (Kop.).

Januarius.

1 Circumcisio octiduana D. N. Jesu Christi. 2 Sancti Selivestri, papæ romani. 16 Adoratio catenæ Petri apostoli. 17 S. P. N. beati Antonii, institutoris monachorum. 18 SS. PP. NN. Athanasii et Cyrilli, archiepiscoporum Alexandriæ. 20 S. Patris nostri Euthymii. 21 S. martyris Neophyti. 22 S. apostoli Timothei. 23 S. martyris Clementis, episcopi Ancyran. 25 S. P. N. Gregorii, theologi, qui fuit episcopus Nazianzenus. 27 SS. martyrum Ananiæ presbyteri et Petri, clavium custodis, et aliorum vii militum, et relatio reliquiarum S. Joannis Chrysostomi. 28 S. P. N. Ephræmi Syri. 29 Memoria relationis reliquiarum hieromartyris Ignatii deiferi. 30 Inventio reliquiarum S. Clementis, papæ romani. 31 SS. thaumaturgorum Cyri et Joannis.

Februarius.

1 Passio S. martyris Tryphonis. 2 Occursus Domini. 3 S. Simeonis Deum excipientis. 11 S. hieromartyris Blasii. 14 Sancti patris nostri Cyrilli philosophi. 16 SS. martyrum Pamphili, Valentis, Pauli, Porphyrii, Seleuci, Juliani et aliorum. 17 S. martyris Theodori. 23 S. hieromartyris Polycarpi, episcopi Smyrnæ. 24 Inventio capitis S. Joannis præcursoris.

Martius.

1 S. Eudociæ martyris. 22 S. P. N. Thomæ, archiepiscopi CPolitani. 24 Profestum Annuntiationis. 25 Annuntiatio Deiparæ.

Aprilis.

6 SS. martyrum CXX, qui in Perside. Et memoria S. P. N. Eutychii, archiepiscopi CPolitani. Et memoria dormitionis venerabilis patris nostri Methodii, archiepiscopi superioris Moraviæ, fratris venerabilis Cyrilli philosophi. 11 S. Antipæ. 22 S. Theodori Syceotæ. 23 S. magni martyris Georgii. 25 S. apostoli et evangelistæ Marci. 26 S. hieromartyris Basilii, episcopi Amasææ. 30 S. apostoli Jacobi.

Maius.

1 S. prophetæ Jeremiæ. 2 S. Athanasii episcopi. 8 S. apostoli et evangelistæ Joannis theologi. 11 S. martyris Mocii. 12 S. P. nostri Epiphanii. 14 S. Pachomii. Isidori. 15 S. P. N. pontificis Achillei. 20 S. martyris Thalelæi. 21 Memoria sancti et magni piissimi Constantini regis et matris ejus Helenæ. 24 S. Simeonis qui in monte Mirabili (Thaumastoritæ).

(1) Ita Kopitarius. Assemanus errore posuit Theodoram; in fine autem agit de Theodota. — (2) Ita in codice, teste Kopitario. Lege cum Assemano: Basilissæ. — (3) Assemanus legit: SS. mart. Babylæ et Hermionis, et Theodori, et S. Prophetæ Moysis. — (4) Kopitarius habet tantum: S. Joannis præcurso-

ris et baptistæ. — (5) Vox Archangeli antiqua manu, Michaelis recenti scripta est. — (6) I. e. Contacia, non autem voluminosa, ut vult Assem. ad h. d. Kal. V, 266. — (7) Pro Attici, Sisinnii. — (8) Addita sunt ad marginem, manu recentiore, caractere cyrillico, ut testatur Asseman. tom. V, pag. 346.

Junius.

2 S. Nicephori patriarchæ Tsargradensis (i. e. regiae urbis) et S. Erasmi episcopi. 4 S. P. N. Metrophanis archiepiscopi Tsargradensis. 8 S. martyris Nicandri, Marciani. Et S. martyris Theodori militis in Oriente. 11 SS. apostolorum Bartholomæi et Barnabæ. Et S. P. N. Onuphrii eremitæ. 14 S. prophetæ Elisæi. 15 SS. martyrum Viti et Modesti, pædagogi ejus, et Crestanicæ (lege Crescentiæ), nutricis ejus. 19 S. apostoli Thaddæi. 24 Nativitas S. Joannis præcursoris et baptistæ. 27 S. P. N. Cyrilli, archiepiscopi Alexandrini. 28 Inventio reliquiarum Cyri et Joannis. 29 Sanctorum coryphæorum apostolorum Petri et Pauli.

Julius.

1 Sanctorum anargyrorum Cosmæ et Damiani. 2 Depositio venerandæ et sacræ vestis S. Deiparæ. 7 SS. martyrum Eustathii, Polycarpi et Evagii et aliorum. 8 S. martyris Procopii. 11 S. mart. Marciani, et sanctæ Euphemie. 15 S. martyris Cyrici et Julittæ, matris ejus. 16 Synodus Sanctorum Patrum 630 Chalcedone. 21 S. Eliæ prophetæ.

KALENDARIUM NOVGORODENSE I. — SÆCULI XI.

Maius.

1 Dies. Canon S. prophetæ Jeremiæ. 2 Dies ejusdem mensis, Canon S. Athanasii et Esperii et Zoes. 3 Dies ejusdem (2). Canon S. Timothei et S. Mauræ. 4 Canon Sanctæ martyris Pelagiæ. 5 Can. Sanctæ martyris Irenes. 6 Can. justi Jobi. 7 Memoria apparitionis Crucis, quando apparuit in cælis in sancta urbe, hora diei tertia, sub Constantino rege, filio magni Constantini. 8 Can. sancti apostoli Joannis Evangelistæ et Ven. Patris Arsenii. 9 Can. S. prophetæ Isaïæ et S. mart. Christophori. 10 Can. S. apostoli Simonis. 11 Can. S. martyris Mocii. 12 Can. sancti Patris nostri Epiphani. 13 Can. sancti martyris Alexandri. 14 Can. S. martyris Isidori, archiep. [Pelusi]otæ. 15 Can. S. Patris nostri Theodori. 16 Can. S. pro-

phetæ Zachariæ, patris Baptistæ. 17 Can. apostoli Andronici. 18 Can. Sanctorum martyrum Petri, Dionysii, Andreae, Pauli, Christinae, Heraclii, Paulini et Venedimi. 19 Can. SS. mart. Patricii, episc. et Polieni et Acacii et Menandri. 20 Can. sancti martyris Thalelæi. 21 S. .... SS. Constantini et Helenæ. 22 Can. sancti et perinelyti martyris Basilisci. 23 Can. venerab. Patris nostri Joannis Psichaitæ. 24 Can. sancti P. N. Symeonis in Montemirabili. 25 Canon tertiæ inventionis venerandi capitis J. Baptistæ Cpli. 26 Can. sancti apostoli Carpi, opus [Jo]sephi. Eadem die Can. S. apostoli Judæ fratris Domini [et] Jacobi. 27 Can. sancti martyris Helladii. 28 Can. sanctæ martyris Theodosiæ. 29 Can. sancti martyris Eutychii. 30 Can. sancti Patris nostri Isacii. 31 Can. sancti martyris Ermii.

Augustus.

1 Sanctorum Machabæorum. 5 S. martyris Eusynii. 6 Transfiguratio Domini. 14 S. hieromartyris Marcelli, episcopi, et profestum Dormitionis. S. Deiparæ. 15 Dormitio Deiparæ. 18 SS. Flori et Lauri martyrum. 20 S. apostoli Thaddæi. Et proph. Samoelis (1). 22 S. Agathonici. 24 S. P. N. Callinici. 25 S. apostoli Titi episcopi, discipuli magni apostoli Pauli. Et SS. PP. nostrorum archiepiscoporum Tsargradensium, Epiphani et Menæ. 26 S. martyris Adriani, et qui cum eo XXIII, et uxoris ejus Nataliæ. 29 Decollatio S. Joannis præcursoris et baptistæ. Eadem die memoria sanctorum Strumnitsensium, Timothei, Theodori, Eustobii et sociorum. Et sanctæ Theodoræ Solunensis. 30 S. hieromartyris Philondi. 31 Depositio venerandi Cinguli SS. Deiparæ, quod in sacro scrinio (krabii) in Chalcopratiis servatur.

KALENDARIUM SUPRASLIENSE. — SÆCULI XI.

Martius.

4 Martyrium sanctorum Pauli et Julianæ. * Et S. Jacobi monachi (3). 5 Martyrium sancti Basilisci. 6 Miracula sancti Cononis in Isauria. 7 Martyrium sanctorum et inclytorum martyrum qui recenter apparuerunt, Theodori, Constantini, Callisti, Vasois et sociorum. * Vita et passio SS. PP. et episcoporum Basilii, Capitonis, qui Chersonæ passi sunt. 9 Martyrium sanctorum martyrum 40 qui Sebaste passi sunt. 10 Passio sancti Condrati et sociorum ejus. 11 Vita Gregorii papæ Romani. 12 Martyrium sancti Pionnii presbyteri in urbe smyrnensi. 13 Martyrium sancti Sabini. Martyrium sancti Alexandri. Martyrium

sancti Thalassii. * Vita et gesta Venerabilis Anini. 19 Vita venerabilis Patris nostri Pauli Persimplicis. 20 Martyrium sanctorum Terentii, Africani et Pompeji. 21 Vita V. P. N. Isacii e monasterio Dalmati. 22 Martyrium sanctorum Trophimi et Eucarpionis. 23 Martyrium sancti Dometii et discipulorum ejus. 24 Passio sancti antistitis et martyris Artemii. 25 Annuntiatio sanctissimæ Deiparæ. 26 Martyrium sanctæ Irenæi. 29 Martyrium sancti Jonæ et Barachisii et sociorum ejus. 30 Vita persimplicis P. N. Joannis, hegumeni in sancto monte Sinai, cognominati Scholastici. 31 Vita sancti Joannis episcopi Silentiarii, in monasterio Patris nostri Sabæ.

KALENDARIUM PETROPOLITANUM. — SÆC. XI-XII.

September.

5 S. prophæte Zachariæ. 6 Archistrategi Michaelis. 8 Nativitas S. Deiparæ.

(1) Ita Kopitarius in Hesychio; Assemanus vero utrumque dat ad diem 21. — (2) Has voces singulis diebus præscribere omisimus, brevitatis causa. — (3) Quæ asterisco adnotavimus, ea in codice Suprasliensi sub finem addita leguntur. Et quidem S. Jacobum monachum, cujus vita « valde misera-

October.

1 S. apostoli Ananiæ. 6 S. apostoli Thomæ. 14 S. Nazarij, Gervasii, Protasii et Celsii. 23 S. Jacobi, fratris Domini. 28 Parasceviæ martyris.

bilis » fuisse dicitur a scriptore, non alium esse putamus a Jacobo qui in Calendario Rumiantsoviano commemoratur ad diem quartam Martii, ubi similiter additur vitam ejus esse percelebrem.

NOVEMBER.

November.

1 SS. anargyrorum Cosmæ et Damiani. 6 Pauli confessoris. 8 Archistrategi Michaelis et Gabrielis. 11 SS. Menæ, Victoris et Vincentii. 12 Joan-

nis Eleemosynarii. 13 Joannis Chrysostomi. 14 Apostoli Philippi. 16 Apost. et evangel. Matthæi. 21 Introitus S. Deiparæ. 29 S. Joannis Damasceni.

KALENDARIUM MSTISLAVIENSE ANTE ANNUM 1117.

September.

1 Memoria S. Simeonis Stylitæ qui in Mandra. Et matris ejus Marthæ et memoria S. Deiparæ. 2 Passio S. mart. Mamantis. 3 Passio S. hieromartyris Anthimi. 4 Passio S. hieromart. Babylæ. 5 Memoria S. prophetæ Zachariæ, patris Joan. Baptistæ. 6 Memoria miraculi Chonis patrati ab archistratego Michaeli. 7 Passio S. mart. Sozontis. 8 Nativitas sanctæ Deiparæ. 9 Synaxis sanctorum justorum Achimi et Annæ. 10, 11, 12, 13 Adoratio venerandæ Crucis. 14 Exaltatio venerandæ Crucis. 15 Passio S. mart. Nicetæ. 16 Passio sanctæ mart. Euphemie. 17 Passio SS. martyrum Fidei, Spei, Caritatis et matris earum Sophiæ. 18 Passio hieromart. Simeonis, episc. Hierosolymitani. 19 Passio S. mart. Trophimi et sociorum. 20 Passio S. mart. Eustathii et sociorum. 21 Passio S. mart. Theodori et sociorum. 22 Memoria S. mart. Phocæ. 23 Conceptio Joannis Præcursoris. 24 Passio S. protomartyris Theclæ. 25 Memoria S. Paphnoti et sociorum. 26 Transitus Joannis Theologi. 27 Memoria S. mart. Callistrati. 28 Memoria S. patris nostri Charitonis. 29 Memoria venerab. patris nostri Cyriaci. 30 Passio mart. Gregorii magnæ Armeniæ.

October.

1 Sancti apostoli Ananiæ. 2 Passio S. mart. Cypriani. 3 Memoria S. Dionysii areopagitæ. 4 Memoria S. Hierothei apostoli. 5 Memoria S. Mamelchthæ. 6 Passio S. apostoli Thomæ. 7 Passio SS. mart. Sergii et Bacchi. 8 Memoria venerabilis Pelagiæ, olim peccatricis. 9 Passio S. Jacobi Alphæi. 10 Passio S. Eulampii et sociorum. 11 Passio S. apost. Philippi diaconi, unius ex 70. 12 Passio SS. mart. Provi, Tarchi et Andronici. 13 Passio SS. mart. Carpi et Papyli. 14 Passio SS. mart. Nazarii, Gervasii et Celsii. 15 Passio S. mart. Luciani presbyteri. 16 Passio S. mart. Longini centurionis. 17 Memoria prophetæ Osie. 18 Sancti apostoli Lucæ. 19 Passio Cornelii et sociorum. 20 Passio sancti et magni martyris Artemii. 21 Memoria S. patris nostri Hilarionis. 22 Memoria S. P. N. Abercii. Eodem die sanctorum septem puerorum Ephesi. 23 Vacat. 24 Passio S. mart. Arethæ et sociorum. 25 Passio SS. notariorum Marciani et Martyrii. 26 Passio sancti et magni mart. Demetrii. 27 Passio S. Capetolinæ (et) Deposito venerandi capitis Joannis Præcursoris. 28 Passio S. Terentii et sociorum. 29 Passio sanctæ megalomartyris Anastasiæ. 30 Passio S. Zenobii et Zenobiæ. 31 Memoria S. Pauli Magni.

November.

1 Sanctorum thaumaturg. Cosmæ et Damiani. 2 Passio SS. mart. Ancudini et Pegasie. 3 Passio S. mart. Acepsimæ et sociorum. 4 Memoria venerab. patris nostri Joannicii. Eodem die dedicatio S. Sophiæ, quæ est in urbe Kiovia. Dedicata fuit ab Ephræmo metropolita. 5 Passio SS. mart. Galactionis et Domnini et Episimæ. Eodem die dedicatio S. Theodori in Sphoracio. Et Dominica primogenita (*pervorodnaia*, id. est protoparentum). 6 Memoria S. Pauli confessoris. 7 Passio S. Hieronis et sanctorum 50 et 3 martyrum. 8 Synaxis archistrategi Michaelis et Gabrielis. 9 Memoria venerabilis Matronæ. 10 Sancti apo-

Octobris Tomus XI.

stoli Jacobi Alphæi. 11 Passio SS. mart. Menæ, Victoris et Vincentii. 12 Memoria S. patris nostri Joannis Eleemosynarii. 13 Memoria venerab. patris nostri Joannis Chrysostomi. 14 Memoria sancti apostoli Philippi. 15 Memoria SS. confessorum Gurii, Samonæ et Abibi. 16 Sancti et gloriosi apost. et evangel. Matthæi. 17 Memoria S. P. N. Gregorii Thaumaturgi. 18 Passio S. martyris Platonis. 19 Memoria S. prophetæ Abdiæ. 21 Ingressus in templum S. Deiparæ annos tres natæ. 22 Passio sanctæ Cecilie. 23 Memoria patris nostri Amphiloicii. 24 Memoria V. P. N. Gregorii Acragantini. 25 Memoria sancti hieromart. Clementis papæ Romani. 26 Memoria S. P. N. Alypii Stylitæ. 27 Passio S. Jacobi Persæ. 28 Passio sancti martyris Irenarchi. 29 Passio S. mart. Paramonis et sociorum 300 et 70. 30 Sancti apostoli Andrea.

December.

1 Memoria sancti prophetæ Nahum. 2 Memoria S. prophetæ Ambacum. 3 Memoria S. prophetæ Sophoniæ. 4 Passio S. mart. Barbaræ. 5 Memoria V. P. N. Sabbæ. 6 Memoria V. P. N. Nicolai. 7 Memoria V. P. N. Ambrosii. 8 Memoria V. P. N. Potapii. 9 Conceptio sanctæ Annæ. 10 Passio S. mart. Menæ et sociorum. 11 Memoria V. P. Danielis Stylitæ. 12 Memoria V. P. N. Spiridonis. 13 Passio SS. mart. Ustratii, Auxentii, Eugenii, Mardarii et Arestii. 14 Passio S. mart. Thyrsi et sociorum. 15 Passio S. mart. Eleutherii. 16 Memoria S. prophetæ Aggæi. 17 Passio SS. trium puerorum Ananiæ, Azariæ, Misaelis et Danielis prophetæ. 19 Passio S. mart. Bonifantii. 20 Passio S. hieromart. Ignatii Theophori. 21 Passio S. mart. Julianæ. 22 Passio S. mart. Anastasiæ. 23 Passio SS. martyrum decem in Creta. 24 Vigilia Nativitatis Christi. 25 Nativitas Domini Nostri Jesu Christi. 26 Synaxis S. Deiparæ. 27 Passio S. protomartyris Stephani. 28 De festo Nativitatis Christi et sanctorum martyrum 20,000. 29 Passio sanctorum Infantium. 30 Memoria venerabilis Anysie et de festo Nativitatis Christi. 31 Memoria sanctæ matris nostræ Melan(i)æ et de festo Nativitatis Christi.

Januarius.

1 Circumcisio D. N. Jesu Christi et memoria V. P. N. Basilii. 2 Memoria V. P. N. Silvestri et de festo Nativ. Christi. 3 Mem. proph. Malachie et profestum Luminum. 4 Vigilia Theophaniæ Christi. 5 Sancta Theophania (Domini). 6 Synaxis S. Joannis Baptistæ. 7 Mem. S. mart. Domnicæ. 8 Passio S. hieromart. Polyeucti et de festo Luminum. 9 Memoria V. P. N. Gregorii, ep. Nysseni et de festo Luminum. 10 Passio SS. mart. Marci et Agapii. Eodem die memoria V. P. N. Theodosii cœnabitæ. Et de festo Luminum. 11 Passio S. mart. Tatianæ et de festo Luminum. 12 Passio SS. mart. Hermolæ et Stratonici. 13 Memoria SS. Patrum in monte Sinai occisorum. 14 Memoria S. Joannis Calybitæ et Pauli Thebæi. 15 Adoratio venerandæ catenæ S. apostoli Petri. 16 Memoria V. P. N. Antonii Magni. 17 Memoria S. P. N. Athanasii et Cyrilli archiepiscopi Alexandria. 18 Memoria V. P. N. Macarii. 19 Memoria V. P. N. Euthymii. 20 Passio S. mart. Neophyti et S. P. Maximi confessoris. 21 Passio S. apost. Timothei et SS. mart. Victoris

ris et Vincentii. 23 Passio S. hieromart. Clementis, ep. Ancyрани. 24 Memoria venerabilis Xeniae. 25 Memoria S. P. N. Gregorii Theologi. 26 Memoria venerabilis Xenophontis. 27. Translatio reliquiarum Joannis Chrysostomi. 28 Translatio reliquiarum S. Ignatii Theophori. 30 Passio S. hieromart. Hippolyti. 31 Passio SS. mart. Cyri (et) Joannis.

Februarius.

1 Passio S. mart. Tryphonis. 2 Occursus D. N. Jesu Christi. 3 Memoria sancti et justi Simeonis et Annae Prophetissae. 4 Memoria V. P. N. Isidori Pelusiotae. 5 Passio S. mart. Agathae. 6 Memoria V. P. N. Bucolae, ep. Smyrnensis. 7 Memoria S. P. N. Parthenii. 8 Memoria S. proph. Zachariae. 9 Passio S. mart. Nicephori. 10 Passio S. hieromart. Charalampii. 11 Memoria hieromart. Blasii. 12 Memoria S. Meletii, ep. Antiocheni. 13 Memoria S. P. N. Martiniani. 14 Memoria V. P. N. Auxentii. 15 Passio sancti apostoli Onesimi. 16 Passio S. mart. Pamphili et sociorum. 17 Passio sancti et magni martyris Theodori Tyronis. Eundem S. Theodorum celebramus quoque Sabbato primae hebdomadis jejunii (quadragesimalis). 18 Memoria V. P. N. Leontis. 19 Passio SS. mart. Archipapae, Philemonis, Apphii. 20 Memoria S. P. N. Leontis et S. Archippi, discipuli S. Pauli. 21 Memoria S. Timothei. Eodem die S. Mauricii, et 70 discipulorum ejus. 22 Memoria S. P. N. Meletii, patr. Antiocheni. Et Proterii, patr. Alexandrini. Eodem die S. Eustathii, ep. Antiochia. 23 Passio S. hieromart. Polycarpi, ep. Smyrnensis. 24 Inventio venerandi capitis Joannis Praecursoris. 25 Memoria S. P. N. Tarasii, archiep. CPolitani. 26 Memoria V. P. N. Porphyrii, ep. Gazinensis. 27 Memoria V. P. N. Procopii Decapolitae, confessoris. 28 Memoria vener. Basillii, confessoris et S. mart. Nestoris, episcopi.

Martius.

1 Passio S. mart. Eudociae. 2 Memoria vener. Theodoti, ep. Cyrenensis. 3 Passio SS. mart. Eutropii, Cleonici et Basilisci. 4 Passio SS. Pauli et Ulianae, sororis. 5 Passio S. Cononis, hortulani. 6 Passio SS. mart. 12, recenter manifestatorum in Syria. 7 Passio SS. mart et app. septem Corsunae passorum, Basillii, Agatho(d)ori, Elpionis, Atherii et Capatonis. 8 Memoria V. Theophylacti, confess. et ep. Nicomediensis. 9 Passio SS. mart. quadraginta Sebastiae passorum. 10 Passio S. mart. Condrati et sociorum. 11 Memoria vener. Sophronii, ep. Hierosolymitani. 12 Memoria S. Theophanis, confessoris. 13 Memoria reditus reliquiarum S. Nicephori, patr. CPolitani. 14 Pass. S. Alexandri, S. Benedicti. 15 Passio SS. mart. duorum Alexandrorum et duorum Dionysiorum, Agapii, Timolai, Romili et Plisii. 16 Passio S. mart. Papae. 17 Passio S. Alexii, nuncupati hominis Dei. Accedit commemoratio magni terrae motus et resurrectio justi Lazari, amici Christi. 18 Memoria S. P. N. Cyrilli, archiep. Hierosolymitani. 19 Passio S. mart. Agapii et sociorum. 20 Passio S. mart. Photinae Samaritanae et S. P. Germani. 21 Memoria V. P. N. Jacobi et S. Benedicti. 22 Passio S. hieromart. Basillii, presbyteri. 23 Passio S. hieromart. Niconis et sociorum. 199. 24 Memoria venerabilis Artemonis, episcopi. 25 Annuntiatio S. Deiparae. 26 Synaxim celebramus archangeli Gabrielis. 27 Memoria vener. Matronae Solunensis. 28 Passio S. mart. Philippi et sociorum. 28 Memoria S. hieromart. Marci et Cyrilli, diaconi. 30 Memoria V. P. N. Joannis Climacis. 31 Passio S. mart. Uari.

Aprilis.

1 Memoria ven. Mariae Aegyptiacae. 2 Memoria V. Nicetae (et) Josephi, auctoris (canonum). 3 Passio S. Theodosiae, virginis et sociorum. 4 Passio S. mart. Theoduli, lectoris et Agathopodi, diaconi. 5 Mem. ven. Georgii in Maleo. 6 Mem. ven. Eutychii, ep. CPolitani. 7 Mem. ven. Georgii, ep. Melitinae. 8 Mem. SS. apost. Rodionis et sociorum. 9 Passio S. mart. Euppsychii Caesareensis. 10 Passio SS. mart. Terentii, Africani, Maximi, Pompei. 11 Passio S. hierom. Antipae, ep. 12 Mem. ven. Basillii, confessoris. 13 Memoria ven. Martini, papae Romani. 14 Passio hieromart. Simeonis, archiep. in Persia et aliorum. 15 Pass. S. mart. Sabbae et S. Crescentis Myris. 16 Pass. S. mart. Leonidae et sociorum. 17 Mem. S. P. N. Agapiti, papae Romani. 18 Mem. ven. Cosmae, ep. Chalcedonensis. 19 Mem. ven. Joannis Palaeolauritae. 20 Mem. ven. Theodori Trichinae. 21 Pass. S. mart. Theodori Pergae in Pamphilia. 22 Mem. vener. Theodori Syceotae. 23 Passio sancti et gloriosi mart. Christi Georgii. 24 Pass. S. mart. Sabbae Stratilatae. 25 Mem. S. apost. et evangel. Marci. 26 Pass. hieromart. Basillii, ep. Amaseni. 27 Memoria S. Simeonis Hierosolymitani, cognati Domini secundum carnem. 28 Passio S. apost. Asonis et Sosipatri. 29 Mem. ven. Memnonis, thaumaturgi. 30 Passio sancti et gloriosi apost. Jacobi, filii Zebedaei et fratris S. Joannis Theologi.

Malus.

1 Passio sancti prophetae Jeremiae. 2 Mem. S. P. N. Athanasii Alexandrini. 3 Pas. S. mart. Timothei et Maurae. 4 Mem. ven. Nicetae, presbyteri et hegumeni. 5 Pas. S. mart. Irenes. 6 Pas. sancti et justi Job. 7 Mem. apparitionis venerandae crucis quae apparuit in caelis, regnante Constantino. 8 Mem. S. apost. et evangel. Joannis Theologi. 9 Pas. sancti et gloriosi proph. Isaiae. 10 Pas. S. apostoli Simonis Zelotae. 11 Benevolentia Dei spiritualiter agimus commemorationem conditionis hujus regiae urbis a Deo servatae. 12 Mem. V. P. N. Epiphani, ep. Cypri et S. P. N. Germani. 13 Pas. S. mart. Glyceriae. 14 Pass. S. mart. Isidori. 15 Mem. SS. et VV. PP. Pachomii et Theodori. 16 Mem. S. et V. P. Georgii, metr. Mitylinensis. 17 Mem. S. apost. Andronici, unius ex 70. 18 Mem. SS. mulierum Tecusisae, Alexandrae, Sphainisae, Euphrosiasae, Matronae et Theodotae. 19 Pas. S. hieromart. Patricii, archiep. 20 Pas. S. mart. Thalelei. 21 Mem. sancti et orthodoxi regis Constantini et matris ejus Helenae. 22 Mem. S. mart. Basilisci. 23 Mem. S. P. N. Michaelis, ep. Synnadensis. 24 Mem. V. P. N. Simeonis in monte Mirabili. 25 Tertia inventio venerandi capitis Joannis Praecursoris. 26 Mem. S. apost. Carpi, unius ex 70. 27 Pas. S. hierom. Therapontis. 28 Pas. S. hieromart. Helladii. 29 Pas. S. mart. Theodosiae, virginis. 30 Mem. ven. Isaac, presbyteri monachi et confessoris. 31 Passio S. mart. Hermæi.

Junius.

1 Passio S. mart. Justini, philosophi. 2 Translatio reliquiarum S. Nicephori, archiep. CPolitani. 3 Pas. S. mart. Luciani et sociorum. 4 Mem. ven. Metrophanis, archiep. CPolitani. 5 Memoria terribilis periculi ob incursionem alienigenarum nobis imminentis, a quo liberalitate ac misericordia Dei precibusque Deiparae et semper Virginis Mariae liberati sumus. Eodem die passio SS. martyrum decem. 6 Pas. S. hieromart. Dorothei Tyrensis. 7 Pas. S. mart. Theodoti Ancyрани. 8 Mem. id est reditus sancti et magni mart. Theodori Stratilatae. 9 Pas. SS. mart. Alexandri et Antonii. 10 Pas. S. Timothei, ep. Cyprensis. 11 Passio

11 Passio SS. apost. Bartholomæi et Barnabæ. 12 Mem. ven. Enuphrii. 13 Passio S. mart. Aquilinae. 14 Mem. dormitionis S. proph. Elisæi. 15 Mem. S. prophetæ Amos. 16 Mem. ven. Tychonis, thaumat. 17 Pas. SS. mart. Manuelis, Sabelii et Ismaelis. 18 Pas. S. mart. Leontii et sociorum. 19 Mem. S. apost. Judæ, fratris secundum carnem D. N. Jesu Christi, filii Josephi. 20 Passio S. hieromart. Methodii, ep. Taronis. 21 Passio S. mart. Juliani. 22 Pas. S. hierom. Juliani Samosateni. 23 Pas. S. mart. Agrippinae. 24 Nativitas S. Joannis Præcursoris. 25 Passio venerabilis mart. Febronie. 26 Mem. ven. Davidis Solunensis. 27 Mem. ven. Sampsonis hospitalis. 28 Inventio venerandarum reliquiarum SS. medicorum Cyri, Joannis. 29 Pass. SS. et summorum apost. Petri et Pauli. 30 Pas. sanctorum et quam gloriosorum duodecim apostolorum.

Julius.

1 Passio SS. anargyrorum et thaumaturgorum Cosmæ et Damiani. 2 Depositio venerandæ vestis SS. Deiparæ in Blachernis. 3 Pas. S. mart. Hyacinthi. 4 Mem. ven. Andreæ, archiep. Cretensis. 5 Mem. ven. Elampadi. 6 Mem. ven. Sisoï Magni. 7 Mem. ven. Thomæ. 8 Pas. sancti et magni mart. Procopii. 9 Pas. hieromart. Pancratii. 10 Pas. SS. 45 mart. Nicopolitanorum. 11 Mem. sanctæ et victoriosæ mart. Euthymie. 12 Pas. S. mart. Golinduchæ. 13 Pas. S. hieromart. et apost. Aquilæ. 14 Mem. vener. Josephi, archiep. Solunensis. 15 Pas. S. mart. Cyrici et Ulitæ, matris ejus. 16 Synodus Sanctorum PP. 600 et 50 Chalcedone (congregatorum). 17 Pas. S. hieromart. Athenogenis. Eodem die S. mart. Marinæ. 18 Pas. S. mart. Æmiliani. 19 Mem. venerabilis Dii. 20 Igneus descensus Sancti proph. Eliæ. 21 Mem. venerabilium Simeonis, propter Christum Sali et Joannis. 22 Mem. venerabilis Mariæ Magdalene. 23 Pas. S.

mart. Trophimi et 13 sociorum ejus. 24 Pas. S. mart. Christinæ. Eodem die mem. SS. fratrum et martyrum Borisi et Glebi. 25 Dormitio S. Annæ, matris S. Deiparæ. 26 Pas. SS. mart. Hermolai, Hermippi et Hermocratis. 27 Pas. sancti et magni mart. Panteleemonis. 28 Pas. S. mart. Eustathii. 29 Pas. S. mart. Callinici Agræ. 30 Mem. beati Joannis militis. 31 Pas. S. mart. Ulitæ. Eodem die. Ven. Eudocimi Novi.

Augustus.

1 Passio SS. Machabæorum et Eleasari et Solomonidis et septem filiorum ejus. 2 Translatio reliquiarum S. protomartyris Stephani. 3 Mem. SS. PP. NN. Dalmati, Fausti et Isaacii. 4 Pas. S. mart. Eleutherii. 5 Pas. S. mart. Eusygnii. 6 Transfiguratio D. N. Jesu Christi. 7 Pas. S. mart. Domentii. 8 Mem. ven. Æmiliani. 9 Pas. S. apost. Matthæi qui fuit unus e 70. 10 Pas. SS. mart. Laurentii, Syxti, Hippolyti. 11 Pas. S. mart. Eupli, diaconi. 12 Pas. SS. mart. Photii et Anicetæ. 13 Translatio reliquiarum S. Maximi confessoris. 14 Mem. V. Prophetæ Micheæ. 15 Dormitio Sanctissimæ Deiparæ. 16 Pas. S. mart. Diomedis. 17 Pas. SS. mart. Pauli et Ulianæ, sororis ejus et Stratonici. 18 Pas. SS. mart. Flori et Lauri. 19 Pas. S. mart. Andreæ Stratilatæ. 20 Mem. S. prophetæ Samuelis. Eodem die S. apostoli Thaddæi, unius e 70. 21 Pas. S. mart. Basisæ et liberorum ejus. 22 Pas. S. mart. Agathonici et sociorum ejus. 23 Mem. ven. Callinici. 24 Sancti apostoli Bartholomæi. 25 Mem. S. apost. Titi, discipuli S. apost. Pauli. 26 Pas. S. mart. Adriani et Nataliæ, uxoris ejus. 27 Mem. venerabilis Pumeni, anachoretæ. 28 Mem. ven. Moysis Æthiopis. 29 Abscissio capitis S. Joannis Baptistæ. 30 Pas. SS. mart. Philippi et sociorum. 31 Depositio venerandæ Zonæ SS. Deiparæ in Chalcopatiis.

KALENDARIUM ARCADIANUM ANNORUM 1156-1163.

Menses September, October, November et initium Decembris desiderantur.

December.

12 Venerabilis Spiridonis. 13 Martyris Eustratii. 17 Prophetæ Danielis. Dominica Protoparentum. Dominica SS. Patrum, quæ Nativitatem Christi proxime præcedit. 20 S. Ignatii Deiferi. 22 S. megalomartyris Anastasiæ. 23 SS. Decem martyrum in Creta insula. 24 Profestum Nativitatis Christi. 25 Nativitas Christi. 27 S. archidiaconi Stephani. 29 Sanctorum Infantium, ab Herode occisorum.

Januarius.

1 Circumcisio Domini. 5 Profestum Theophaniæ. 6 Theophania Domini. 9 S. Polyeucti. 11 S. Theodosii cenobitarum institutoris. 14 Venerabil. PP. in Sinai et Raitha occisorum. 15 S. Joannis Calybitæ. 16 Adoratio venerandarum catenarum apostoli Petri. 17 Venerabilis P. Antonii. 18 SS. Pontificum Athanasii et Cyrilli. 20 Ven. Euthymii. 22 S. apostoli Timothei et Anastasii Persæ. 23 S. Clementis Ancyрани. 28 Translatio reliquiarum S. Joannis Chrysostomi. 29 Venerabilis Ephræm Syri. 31 SS. Anargyrorum Cyri et Joannis.

Februarius.

1 S. Tryphonis martyr. 2 Occursus Domini. 11 S. hieromartyris Blasii. 25 Inventio capitis Joannis Præcursoris.

Martius.

1 S. martyr. Eudociæ. 6 SS. martyrum XLII. 9 SS. martyrum quadraginta. 25 Annuntiatio sanctissimæ Deiparæ.

Aprilis.

25 S. Georgii martyr. 25 S. apostoli Marci. 30 S. apostoli Jacobi.

Malus.

8 S. Joannis theologi.

Junius.

8 S. Theodori Stratilatæ. 11 S. apostoli Bartholomæi. 17 SS. martyrum Manuelis, (et) Sabelii. 18 S. martyr. Leontii. 21 S. martyr. Juliani. 24 Nativitas Joannis Baptistæ. 29 SS. apostolorum Petri et Pauli.

Julius.

1 SS. anargyrorum Cosmæ et Damiani. 8 Martyris Procopii. 11 Martyris Euthymie. 15 Martyrum Cyrici et Julittæ. 17 Martyris Marinæ. 20 Prophetæ Eliæ. 22 Mariæ Magdalene. 24 Mart. Christinæ. Martyrum Borisi et Glebi. 25 Dormitio S. Annæ. 27 Martyris Panteleemonis.

Augustus.

1 SS. Machabæorum. 2 S. protomartyris Stephani

phani. 5 Profestum Transfigurationis Domini. 6 Transfiguratio Domini. 9 S. apostoli Matthæi. 15 Dormitio S. Deiparæ. 16 Imaginis non manu-

factæ. 18 SS. martyrum Froli et Lauri. 26 SS. Adriani et Nataliæ. 29 Decollatio Joannis Præcursoris. 31 Depositio Zonæ SS. Deiparæ (1).

NOVGORODENSE II. — SÆCULI XII.

Menæa Mensis Aprillis.

12 Sancti Basilii Pariensis. 15 Hieromartyris Artemonis, episc. Seleuciæ. 14 SS. apostolorum Aristarchi, Pudi, Trophimi. 15 Sancti Crescentis, martyris, qui Myris. 16 Sanctarum martyrum Agapiæ, Irenes et Chionæ. 17 S. martyris Simeonis qui in Perside. 18 SS. martyrum Jacobi et Azæ lectoris (diaka). 19 Sancti martyris Paphnotii. 20 S. P. N. Theodori Trychinæ. 21 Sancti Pa-

tris Timothei. 22 S. P. N. Theodori Syceotæ. 23 S. martyris Georgii. 24 S. martyris Sabæ Stratilatæ. 25 S. apostoli et evangelistæ Marci. 26 S. hieromartyris Basilii episcopi Amasiæ. 27 S. Symeonis, episcopi Jerosolymitani, cognati Domini secundum carnem. 28 S. apostoli Jasonis, unius e 70. 29 Venerabilis patris nostri Zosimæ. 30 S. apostoli Jacobi.

NOVGORODENSE III. — SÆCULI XII.

Menæa mensis Junii.

1 SS. martyrum Justini et Charitonis et sociorum. 2 S. Patris nostri archiepiscopi Erasmi. Eadem die sancti P. nostri Nicephori. 3 Sancti martyris Luciani. 4 Sancti patris nostri Metrophanis. 5 Venerabilis Hilarionis, hegumeni Dalmatæ. 6 S. P. N. Dorothei archiepiscopi Tyrensis. 7 Martyris Theodoti Ancyran [Ankrasskago]. 8 Sancti Theodori Stratilatæ. 9 P. N. Cyrilli, papæ Alexandrini. 10 Martyris Alexandri et martyris Antoninæ. 11 SS. apostolorum Bartholomæi et Barnabæ. 12 S. martyris Condrati et P. N. Euphrii. 13 Sanctæ martyris Aculinæ. 14 Sancti prophetæ Elisæi. Et S. P. nostri Methodii patriarchæ CPolitani. 15 Translatio reliquiarum vene-

rab. patris nostri Theodori Syceotæ. Et S. apostoli sancti martyris Viti et Modesti et Crestianicæ. 16 Sancti thaumaturgi Tychonis. 17 SS. martyrum Manuelis, Sabelii, Ismaelis, qui in Perside. 18 Sancti et magni martyris Leontii. 19 Sancti apostoli Judæ. 20 Sancti patris nostri Methodii, episcopi Patharensis. 21 Sancti martyris Juliani. 22 Sancti martyris Eusebii episcopi Samosateni. 23 Sanctæ martyris Agrippinæ. 24 Nativitas Joannis Baptistæ. Et prophetæ Zachariæ. 25 Sanctæ martyris Febronæ. 26 Sancti Davidis Thessalonicæ. 27 Sampsonis xenodochi. 28 SS. martyrum Cyri, Joannis. 29 SS. summorum apostolorum Petri et Pauli. 30 Sanctorum Apostolorum XII.

KALENDARIUM PARISINUM I. — SÆCULI XII-XIII.

September.

1 Novi anni. Eodem die S. Simeonis Stylitæ. 2 S. Mamæ. 3 Hieromart. Anthymi. 4 S. Babulæ. 5 Prophetæ Zachariæ. 6 Miracula arch. Michaelis Jerichonis (sic). 7 S. Sozontis. 8 Nativitas S. Deiparæ. 9 SS. justorum Joachim et Annæ. 10 SS. mart. Tinodoræ (Minodoræ et Nymphodoræ). 11 Venerab. Theodori. 12 S. Autonomi. 13 Profestum. 14 Exaltatio Vener. Crucis. 15 S. Nicetæ. 16 S. Euthymie. 17 S. Sophiæ. 18 S. Eumenii. 19 S. Trophimi. 20 S. Eustathii. 21 Prophetæ Jonæ. 22 S. Condrati. 23 Conceptio Joan. Baptistæ. 24 S. protomart. Theclæ. 25 S. Euphrosynæ. 26 S. Joannis Theologi. 27 S. Epichariæ. 28 Patris Charitonis. 29 Vener. Cyriaci. 30 Episcopi Gligorii.

October.

1 Apost. Ananiæ. 2 S. Cypriani. 3 S. Dionysii. 4 S. mart. Petri. Hierothei. 5. S. Charitinæ. 6 S. apost. Thomæ. 7 SS. Sergii et Bacchi. 8 Venerab. Pelagiæ. 9 S. apost. Jacobi Alphæi. 10 S. Eulampii. 11 Apost. Philippi de 70, diaconi. 12 SS. mart. Probi et aliorum. 13 S. Carpi. 14 S. Azarii et aliorum. 15 S. Luciani. 16 S. Longini. 17 Prophetæ Iesei. 18 S. apost. et evangel. Lucæ. 19 Prophetæ Joelis. 20 S. Artemii. 21 S. Hilarionis. 22 S. Abercii. 23 Apost. Jacobi, fratris Domini. 24 S. Arethæ et sociorum. 25 S. Martiamiani. 26 S. mart. Demetrii. 27 S. Nestoris. 28 S. Terentii. 29 S. Zenobii. 30 SS. Apostolorum.

November.

1 SS. medicorum Cosmi et Damiani. 2 S. Acyn-

dini et qui cum eo. 3 Hieromartyris Aximi. 4 S. Joanicii. 5 S. mart. Galactionis. 6 S. confessoris Pauli. 7 SS. martyrum 35. 8 Synaxis SS. archang. Michaelis, Gabrielis. 9 SS. MM. Onesiphori 10 Venerabilis Nili. 11 S. mart. Menæ et aliorum. 12 Jovannis Eleemosynarii. 13 Jovannis Chrysostomi. 14 Apostoli Pilipi. 15 SS. confessor. Guriæ, Samonæ et Abibi. 16 Evangelistæ Mathæi. 17 Thaumaturgi Gligorii. 18 Mart. Platonis. 19 Prophetæ Abdiæ. 20 Patriarchæ Procli. 21 Introductio S. Deiparæ. 22 Apost. Philimonis. 23 Episcopi Amphilochii. 24 Gligorii Acragantini. 25 S. Clementis. 26 S. mart. Georgii. 27 Jacobi Persæ. 28 S. Stephani Novi. 29 S. apostoli Silæ. 30 S. apostoli Andrææ.

December.

1 Prophetæ Nahum. 2 Prophetæ Ambacum. 3 Prophetæ Sophoniæ. 4 S. mart. Barbaræ et Julianiæ. 5 S. P. Sabæ. 6 S. Nicolai. 7 Patris Ambrosii. 8 Vener. Potapii. 9 Conceptio S. Annæ, quando concepit S. Deiparam. 10 SS. martyrum. 11 Stylitæ Danielis. 12 S. Spiridonis. 13 SS. mart. Eustratii (et soc.). 14 SS. mart. Thyrsi et Seleuci. 15 S. Leuterii. 16 Prophetæ Evgæi. 17 Prophetæ Danielis et trium puerorum. 18 SS. MM. Sebastiani. 19 S. mart. Bonifatii. 20 Deiferi Ignatii. 21 S. Julianiæ. 22 S. Anastasiæ. 23 SS. martyrum qui in Creta. 24 S. Eugeniæ. 25 Nativitas Christi. 26 Synaxis S. Deiparæ. 27 S. Stephani. 28 S. Theodoræ et martyrum (Nicomediensium). 29 SS. Infantium. 30 S. martyris Anysiæ. 31 S. Melaniæ.

(1) Ad calcem synaxarii adscripta sunt nomina SS. Theodosii, Kievocryptensis, Borisi et Glebi, Georgii megalomartyris et apostolorum Petri et Pauli, utpote insigniorum Sanctorum.

Constat autem S. Theodosium qui coli solet 3 Maii, obiisse anno 1074, et jam anno 1080 in sanctorum Album fuisse relatum; cultum vero Borisi et Glebi esse multo antiquiorem.

Januarius.

1 Circumcisio Domini. 2 S. Selivestri. 3 S. mart. Gordii. 4 Prophetæ Malachiae. 5 S. Pauli Thebæi. Sab. et Dom. ante Lumina. 6 Baptisma Domini. 7 Synaxis S. Jovannis Baptistæ. 8 Mart. Julianii. 9 S. Polyeucti. 10 S. Gregori Nysseni. 11 Theodosii. 12 S. mart. Tatianæ. 13 S. Hermili. 14 SS. PP. occisorum. 15 S. Jovannis Nocturni (sic). 16 Venerandarum catenar. apostoli Petri. 17 S. Antonii. 18 S. Athanasii et Cyrilli. 19 Venerabilis Macarii. 20 S. patris Euthymii. 21 Confessoris Maximi. 22 S. Timothei. 23 S. Agathangeli, hieromartyris. 24 Venerab. Xeniae. 25 Gregorii Theologi. 26 Venerab. Xenophontis. 27 Reditus reliquiarum Jovannis Chrysostomi. 28 Patris Ephræm. 29 S. Ignatii. 30 S. Hippolyti. 31 Thaumaturgorum Cyri et Joannis.

Februarius.

1 S. Trephunis. 2 Occursus Domini. 3 Simeonis Theodochi. 4 Venerabilis Isidori. 5 S. Agathæ. 6 S. Bucoli. 7 Sancti Phartenii. 8 Prophetæ Zachariæ. 9 S. Onesiphori. 10 S. Charamphii (sic). 11 Hieromartyris Blasii. 12 S. Melentii. 13 S. Martiniani. 14 S. Cyrilli Philosophi. 15 S. Onesymi. 16 Pamphili (sic) et Pauli. 17 S. Theodori Tironis. 18 Patris Leontis. 19 S. Theodori. 20 S. Pappotii. 21 S. Eustathii. 22 S. Tomæ. 23 S. Polycarpi. 24 Inventio capitis Joannis Baptistæ. 25 S. Tarsii (sic). 26 S. Porphyri. 27 S. Procopii. 28 S. Basilii. 29 S. Cassiani.

Martius.

1 Eudociæ. 2 S. Theodoti. 3. S. Euphrodii. 4 S. Pauli. 5 S. Martyris. 6 SS. martyrum 42. 7 Episcop. septem (Chersonensium). 8 S. Theophilacti. 9 SS. martyr 40 Sebastæ. 10 S. Condrati. 11 S. Sophronii. 12 S. Theophanis. 13 Nicephori. 14 Alexandri. 15 S. Benedicti. 16 S. Trophimi. 17 Alexii, hominis Dei. 18 S. Cyrilli. 19 S. Chrysosti. 20 S. Sabæ. 21 S. Jacobi. 22 S. Basilii. 23 S. Jacobi. 24 S. Artemii. 25 Annuntiatio S. Deiparæ. 26 Archangeli Gaurielis. 27 S. Matronæ. 28 S. Piliti. 29 S. Eustathii. 30 S. Joannis. 31 S. Abdiæ et aliorum.

Aprilis.

1 Venerabilis Mariæ. 2 S. Titi. 3 S. Nicetæ. 4 S. Theoduli. 5 Patris Gordii. 6 S. Eutychii. 7 Apostoli Rodionis. 8 Grogii. 9 S. Eupsychii. 10 S. Terentii et aliorum. 11 S. Adithi. 12 S. Basilii. 13 S. Marini. 14 S. Aristarchi. 15 S. Sabæ. 16 S. Acacii. 17 S. Cosmæ. 18 S. Jovannis. 19 S. Theodori. 20 S. Theodori. 21 S. Anuphrii. 22 S. Theodori Syceotæ. 23 Megalomart. Georgii. 24 S. Sabæ. 25 Evangelistæ Marci. 26 S. Basilii. 27 S. Cognati Domini Simeonis. 28 S. Nazonis. 29 SS. martyrum novem. 30 Jacobi, filii Zebedæi.

Maius.

1 Prophetæ Jeremiæ. 2 S. Athanasii. 3 S. Hierothei. 4 SS. martyrum. 5 S. Irenes. 6 Justi Jobi. 7 S. Acacii. 8 Jovannis Theologi. 9 Isaia Christophori, filii Amos (sic). 10 Apost. Simonis Zelotæ. 11 Martyris Mocii. 12 S. Epiphani. 13 Mart. Alexandri. 14 Mart. Isidori. 15 S. Achilei, episcopi. 16 Mart. Arcadii et aliorum. 17 Andronici. 18 Mart. Petri. 19 S. Patricii. 20 Nativitas Nicolai. 21 Constandini et Helenæ. 22 Martyris Basilisci. 23 S. Michaelis. 24 Patris Simeonis (Thaumastoritæ). 25 Tertia inventio capitis Jovannis Baptistæ. 26 Carpi et Judæ. 27 Seraphonis. 28 Mart. Aniceti. 29 S. Theodotæ. 30 Isaacii, presbyteri. 31 S. Jeremiæ.

Junius.

1 S. Justini. 2 S. Nicephori. 3 S. Luciani. 4 S. Metrophanis. 5 S. Eustathii. 6 Mart. Dorothei. 7 S. Theodoti. 8 Theodori Stratilatæ. 9 Cyrilli. 10 S. Timothei. 11 Apost. Bartholomæi et Barnabæ. 12 Onophrii. 13 Aquilinæ. 14 Elisæi, prophetæ. 15 Prophetæ Amos. 16 S. Tychonis. 17 S. Manuelis. 18 Leondii. 19 Apost. Judæ. 20 S. Asyncriti. 21 S. Juliani. 22 S. Eusebii. 23 S. Agrippinæ. 24 Nativitas Jovannis Baptistæ. 25 S. Febreniæ (Febro-niæ). 26 Davidis Solunici. 27 S. Sampsonis. 28 S. Cyri, Joannis. 29 SS. Apostol. Petri et Pauli. 30 SS. Apostolorum duodecim.

Julius.

1 SS. medicorum Cosmæ et Damiani. 2 Depositi-tio tunicæ et cinguli S. Deiparæ. 3 S. Mart. Aniceti. 4 Andreæ Cretensis. 5 Venerabilis Lampi. 6 Patris Sisois. 7 Martyris Astii. 8 S. Procopii. 9 Pancratii. 10 SS. martyrum 49. 11 S. Seraphiæ. 12 S. Procli. 13 Seraphonis. 14 S. Forthunathi. 15 Cyrici, Julitæ. 16 Ontiochi. 17 S. Marini. 18 Siliani. 19 Patris Dii. 20 Prophetæ Eliæ. 21 S. Simeonis. 22 Mariæ Magdalænæ. 23 S. Trophimi. 24 Christina. 25 Dormitio S. Annæ. 26 S. Parasceve, Hermolai. 27 S. Pandeleemonis. 28 Prochori. 29 Mart. Theodori. 30 S. Apostoli Silæ et Siluani. 31 Eudocimi Novi.

Augustus.

1 SS. Machabæorum. 2 Translatio reliquiarum S. Stephani. 3 Dalmati et Fausti. 4 S. Irenæ et Eudociæ. 5 S. Mart. Eusegnii. 6 Transfiguratio Domini. 7 Domentii. 8 Mart. Æmiliani. 9 Matthæi apostoli. 10 S. Laurentii. 11 Martyris Eupli. 12 S. Photii et Aniceti. 13 Maximi. 14 Micheæ. 15 Dormitio S. Deiparæ. 16 Diomedis. Eadem die allatio S. Linte. 17 Myronis. 18 Flori et Lauri. 19 Andreæ Stratilatæ. 20 Apostoli Thaddæi et prophetæ Samuelis. 21 Martyris Basilissæ. 22 Agatonici. 23 Tumphi. 24 Bartholomæi. 25 Apostoli Titi. 26 Adriani et Nataliæ. 27 Venerab. Pumeni. 28 Patris Æthyopis (Murina). 29 Decolatio capitis Jovannis Baptistæ. 30 Alexandri, Jovannis. 31 Depositi-tio tunicæ et cinguli S. Deiparæ.

KALENDARIUM TERNOBIENSE ANNI 1272.**Kalendarium cum Deo incipiens. Mensis September dictus Ruhn.**

1 Initium indictionis scilicet Novi Anni. Et sancti V. P. N. Simeonis Stylitæ. 2 Passio S. mart. Mamantis. 3 Hieromartyris Anthimi. 4 Hierom. Babylæ. 5 S. prophetæ Zachariæ. 6 Miraculum archistrategi Michaelis. 7 S. mart. Sozontis. 8 Nativitas S. Deiparæ. 9 Sanctorum et justorum Joachim et Annæ. 10 Adoratio venerandi ligni. SS. MM. Menodoræ et Metrodoræ et Nyphodoræ. 11 Adoratio venerandi ligni. 12 Adoratio venerandi ligni. 13 Adoratio venerandi ligni. 14 Exaltatio

Octobris Tomus XI.

venerandæ crucis. 15 S. mart. Nicetæ. 16 S. mart. Euphemie. 17 SS. MM. Fidei, Spei, Charitatis et matris earum Sophiæ. 18 Hieromart. Eumenii. 19 S. mart. Trophimi. 20 S. mart. Eustathii et uxoris ejus et liberorum ejus. 21 S. apost. Condrati. 22 S. prophetæ Jonæ. 23 Conceptio Joannis Baptistæ. 24 S. protomartyris Theclæ. 25 Venerabilis Euphrosynæ. 26 Transitus Joannis Theologi. 27 S. mart. Callistrati et sociorum ejus. 28 Ven. Patris Charitonis. 29 Ven. Patris Cyriaci. 30 Hieromart. Gregorii Armeni.

Mensis October dictus Listopad.

1 Sancti apostoli Ananiae. 2 Hieromart. Cupriani et Ustinæ. 3 Hieromart. Dionysii. 4 S. Hierothei. 5 S. mart. Charitinæ. 6 S. apost. Thomæ. 7 SS. mart. Sergii et Bacchi. 8 S. Pelagiæ. 9 S. apostoli Jacobi Alphæi. 10 SS. mart. Eulampii et Eulampiae. 11 S. apost. Philippi diaconi. 12 SS. mart. Provi et Tarchi et Andronici. 13 Carpi et Papyli. 14 SS. mart. Nazarii, Protasii, Gervasii et Celsii. S. mart. Parasceve (Piatki). 15 S. mart. Luciani, presbyteri. 16 S. mart. Longini centurionis. 17 S. prophetæ Osie. 18 S. evangelistæ Lucæ. 19 S. prophetæ Joelis. Venerabilis Joannis Rylensis. 20 S. mart. Artemii. 21 Venerabilis patris Hilari-
onis. 22 S. Abercii, episcopi. 23 S. Jacobi, fratris Domini. 24 S. mart. Arethæ et sociorum ejus. 25 SS. notariorum Marciani et Martyrii. 26 Memoria magnæ terræ motus. 27 S. mart. Nestoris. 28 S. mart. Terentii et Neonillæ et liberorum ejus. 29 V. P. Abramii. Martyris Anastasiæ Romanæ. 30 SS. martyrum Zenobii (et Zenobiæ). 31 S. martyris Epimachi et SS. apostolorum Stachis et Aplii et Urbani et sociorum eorum.

Mensis November dictus Gruden.

1 Sanctorum Cosmæ et Damiani. 2 SS. MM. Acendini, Pegasii, Anembodisti, Elpiphidori, Autonii. 3 SS. MM. Acepsimæ, Josephi et Antha-
læ. 4 Venerabilis Patris Joannicii. 5 SS. MM. Gal-
lactionis et Epistimiæ. 6 S. Pauli confessoris. 7 S. mart. Heronis et sociorum. 8 Miraculum archi-
strategi Michaelis Chonis patratum. 9 SS. MM. One-
siphori et Porphyrii. 10 Venerabilis Nili et Ore-
stis. 11 SS. MM. Menæ et Victoris et Vincentii. 12 S. Joannis Eleemosynarii. 13 S. Joannis Chry-
sostomi. 14 S. apostoli Philippi. 15 SS. confesso-
rum Gurii et Samonæ et Abibi. 16 S. apostoli et evangel. Matthæi. 17 S. Gregorii Thaumaturgi. 18 S. mart. Platonis et Romani. 19 S. prophetæ
Abdiæ. 20 S. Gregorii Decapolitæ. 21 Ingressus S. Deiparæ in templum. 22 S. martyris Cecilie (In mss. *Cilicia*). 23 S. patris Amphiloehii. 24 S. Gregorii Acragantini. 25 S. Clementis, papæ
Romani et S. Petri Alexandrini. 26 S. mart. Mer-
curii et dedicatio S. Georgii et patris Alypii. 27 S. Jacobi Persæ. 28 S. mart. Stephani Novi. 29 S. mart. Paramonis et sociorum. 30 S. apostoli
Andreæ.

Mensis December dictus Studen.

1 Sancti prophetæ Nahum. 2 S. proph. Abacum. 3 S. proph. Sophoniæ. 4 S. martyris Barbaræ. 5 S. Venerabilis patris Sabbæ. 6 S. patris thauma-
turgi Nicolai. 7 Venerab. patris Ambrosii. 8 Vene-
rab. patris Potapii. 9 Conceptio S. Annæ, quando concepit S. Deiparam. 10 S. mart. Menæ et sociorum ejus. 11 Venerabilis Danielis Stylitæ. 12 Venerab. patris Spiridonis. 13 S. mart. Eustra-
tii et sociorum ejus. 14 SS. MM. Thyrsi et socio-
rum ejus. 15 S. mart. Eleutherii. 16 S. prophetæ Aggæi. 17 SS. trium puerorum Ananiæ, Azariæ, Misaelis et Danielis prophetæ. 18 SS. MM. Seba-
stiani et sociorum ejus. 19 S. mart. Bonifantii. 20 Hieromartyris Ignatii. 21 S. mart. Ulianiæ. 22 S. mart. Anastasiæ. 23 SS. martyrum decem in
Creta. 24 SS. Patrum ante Nativitatem Christi. (bis). S. martyris Eugeniæ. 25 Nativitas Domini Nostri Jesu Christi secundum carnem. 26 Synaxis
S. Deiparæ. 27 S. protomartyris Stephani. 28 SS. mart. viginti mille. 29 SS. Infantum numero 14 millia ab Herode propter Christum occisorum. 30 S. mart. Anysie. 31 Venerabilis Melaniæ.

Mensis Januarius dictus Prosinets.

1 Circumcisio Domini Nostri Jesu Christi. V. P. N. Basilii. 2 S. Silvestri, papæ Romæ.

3 S. martyris Gordii. 4 S. prophetæ Malachiæ. 5 SS. mart. Theopempti et Pauli Thebæi. 6 Theo-
phania magni Dei. 7 Synaxis Joannis Baptistæ. 8 Venerabilis Domnicæ. 9 S. martyris Polyeucti. 10 Venerab. Gregorii Nysseni. 11 Venerab. patris
Theodosii cœnobitæ. 12 Venerabilis Tatianæ. 13 SS. martyrum Hermyli et Stratonici. 14 SS. Patrum in monte Sinai occisorum. 15 Venerabilis
Joannis Calybitæ. 16 Adoratio venerandorum vin-
culorum Petri, apostoli. 17 V. patris Antonii Ma-
gni. 18 SS. patrum Cyrilli et Athanasii. 19 Vene-
rab. patris Macarii. 20 Venerab. patris Euthymii. 21 S. Maximi, confessoris. 22 S. apost. Timothei et martyris Anastasii. 23 Hieromart. Clementis,
ep. Ancyrani. 24 Venerabilis Xenie. 25 S. Grego-
rii Theologi. 26 Venerab. Xenophontis et uxoris
ejus et liberorum. 27 Reditus reliquiarum Joan-
nis Chrysostomi. 28 Venerabilis Ephræmi. 29 Re-
ditus reliquiarum Ignatii Theophori. 30 Hiero-
mart. Hippolyti, episcopi Romani. 31 SS. mart. Cyri et Joannis.

Mensis Februarius dictus Setchen.

1 Sancti martyris Triphonis. 2 Occursus D. N. Jesu Christi. 3 Sancti et justi Simeonis et Annæ, prophetissæ. 4 S. Isidori. 5 S. mart. Agathæ. 6 S. patris Bucoli, episcopi. 7 S. patris Parthenii. 8 S. prophetæ Zachariæ. 9 S. mart. Nicephori. 10 Hieromartyris Charalampii. 11 Hieromartyris Blasii. 12 S. P. Melentii. 13 V. P. Martimiani. 14 S. P. Auxentii. 15 S. apostoli O(ne)symi. 16 SS. MM. Pamphili et sociorum. 17 S. mart. Theodori Tyronis. 18 S. P. Leontis, papæ Ro-
mani. 19 SS. MM. Maximi, Theodoti et Asclepio-
dotiæ. 20 S. Archippi et Leontis, episcopi. 21 S. P. Eustathii Andiocheni. 22 S. Thomæ, patr. regie urbis. 23 S. Polycarpi, ep. Zmyrnen-
sis. 24 Inventio corporis Joannis Baptistæ. 25 Ta-
rasii, patr. regie urbis. 26 S. Porphyrii, ep. Ga-
zensis. 27 S. P. Procopii Decapolitæ. 28 S. Basilii, confessoris et S. mart. Nestoris. 29 S. Maximi, confessoris et venerabilis Theoctisti.

Mensis Martius dictus Aridus (Suchli).

1 Sanctæ martyris Eudociæ. 2 S. Theodoti Cy-
renensis. 3 SS. MM. Eutropii, Cleonici et Basi-
lisci. 4 SS. MM. Pauli et Uliane. 5 S. mart. Co-
nonis. 6 SS. MM. quadraginta in Sûria, quorum
præcipui sunt hi : Theodorus, Costandinus, Ca-
listus, Theophilus, Basoes. 7 SS. MM. septem
episcoporum Chersonæ, Ephræmi, Basilii, Capi-
tonis, Elpidii, Eleutherii, Eugenii, Agathodori. 8 S. Theophilacti. 9 SS. gloriosorum martyrum
40, quorum nomina hæc sunt : Cyrion, Canditus,
Domnus, Severianus, Eutychius, Cyrinus, Theo-
dulus, Bibianus, Aggæas, Hesychius, Sacerdon,
Vallus, Priscus, Chodion, Eunoicus, Meliton,
Eliades, Alexander, Heraclius, Ecdicus, Joannes,
Philoctemon, Flavius, Xanthius, Valerianus, Ni-
colaus, Athanasius, Theophilus, Lysimachus,
Gaius, Claudius, Smaragdus, Sisinnius, Leontius,
Actius, Acacius, Domentianus, Gorgonius, Julia-
nus, Aglaus, cubicularius. Hi omnes unanimiter
passi sunt in urbe Sebastena, regnante Licinio
sub Agricola præfecto, sub Lysia duce. 10 S. mart. Condrati et sociorum. 11 S. Sophronii, episcopi. 12 S. P. Theophanis, confessoris. 13 S. martyris Sabini. 14 S. mart. Alexandri. 15 Venerabilis pa-
tris Benedicti. 16 S. mart. Papæ et Trophimi. 17 S. Alexii, hominis Dei et resurrectio Lazari. 18 S. Cyrili Hierosolymitani. 19 S. mart. Chry-
santhi et Dariæ. Et SS. PP. occisorum in laura
S. Sabbæ. 20 Venerab. patris Gerasimi. 21 Vene-
rab. patris Jacobi, episcopi. 22 Hieromartyris Basilii. 23 Hieromartyris Niconis et discipulorum
ejus. 24 Hieromart. Artemonis. 25 Annuntiatio
S. Deiparæ

S. Deiparæ. 26 Synaxis archistrategi Gabrielis. 27 Venerabilis Matronæ. 28 SS. MM. Philippi patricii et Lidie uxoris ejus, et filiorum ejus Macedonis et Theoprepitii. 29 V. P. Eustathii. 30 V. P. Joannis qui scripsit Scalam. 31 Hieromartyris Abdæ, episcopi, et Benjamini, diaconi, et sociorum.

Mensis Aprilis dictus Brezon.

1 Venerabilis Mariæ Egyptiacæ. 3 V. P. Titi. 5 V. P. Nicetæ. 4 SS. MM. Theoduli et Agathopodi. 5 V. Georgii in monte Maleo. 6 S. Eutychii, patr. regie urbis. 7 S. Georgii Mitilenensis. 8 SS. apost. (ex) 70 Rodionis, Agabi et sociorum eorum. 9 S. mart. Eupsychie et sociorum. 10 SS. mart. Terentii et Afriniani. 11 Hieromartyris Antipæ. 12 S. Basilii, confessoris, episc. Et martyris Paulolypii. 13 S. Martini, papæ Romani. Et mart. Priscantis. 14 Hieromart. Simeonis, ep. in Perside et sociorum 150. 15 S. mart. Sabbæ Gothi. 16 S. mart. Leontii et sociorum Chariessæ, Theodoræ et aliorum. 17 S. Agapiti, papæ Romani et Acacii, episcopi. 18 S. Cosmæ, ep. Chalcedonensis. 19 Venerab. Joannis Palæolauritæ. 20 Venerabilis Theodori Trichinæ. 21 S. mart. Theodori Pergæ. 22 V. P. Theodori Syceotæ. 23 S. martyris Georgii. 24 S. mart. Sabbæ Stratilatæ et sociorum ejus 70. 25 S. evangelistæ Marci. 26 S. mart. Basilii, ep. Amaseni. 27 Hieromart. Simeonis, cognati Domini, episcopi Hierosolymitani, filii Josephi. Hic nimirum Simeon vocatur frater Jacobi, fratris Domini secundum carnem. 28 SS. apostolorum (ex) 70 Jasonis et Sosipatri. 29 S. Venerab. patris Memnonis, thaumaturgi. 30 S. apostoli Jacobi, filii Zebedæi, fratris Joannis Theologi.

Mensis Maius dictus Treven.

1 Sancti prophetæ Jeremiæ. 2 V. P. N. Athanasii, ep. Alexandrini. 3 S. mart. Timothei et martyris Mauræ. 4 Hieromartyris Silvani et Leonidii. 5 S. martyris Irenes et S. Pelagiæ virginis Tarsi in Cilicia. 6 Sancti justi Job. 7 Memoria temporis quo crux in cælis apparuit, regnante Constantino filio magni Constantini regis, sub Cyrillo archiep. Hierosolymitano et S. mart. (A)cacii. 8 S. Joannis Theologi. 9 Prophetæ Isaie et martyris Christophori. Eodem die translatio reliquiarum S. Nicolai Myris, Græcorum civitate, in civitatem Francorum, Barium. 10 S. apostoli Simonis Zelotæ. 11 Memoria foundationis regie urbis et S. mart. Mocii. 12 S. P. Epiphani et Germani, patr. regie urbis. 13 S. mart. Alexandri et mart. Glyceriæ. 14 S. mart. Isidori. 15 V. P. Pachomii et hieromart. Theodori, ejus discipuli. 16 S. prophetæ Zachariæ. 17 S. apostoli Andronici. 18 SS. MM. virginum Tecusæ, Alexandræ, Claudie, Phainiæ, Euphrasiæ, Matronæ, Julianæ. 19 Hieromart. Patricii, ep. Prusæ. 20 S. mart. Thalelei et sociorum. 21 Orthodoxi regis Constandini et Helenæ matris ejus. 22 S. mart. Basilisci. 23 S. P. Michaelis, confessoris, episcopi. 24 V. P. Simeonis in Monte Mirabili. 25 Tertia inventio capitis Joannis Baptistæ. 26 S. apostoli Carpi. 27 Hieromartyris Therapontis. 28 Hieromartyris Heladii. 29 S. martyris Theodosiæ virginis. 30 V. P. Isaacii, presbyteri et monachi. 31 S. mart. Hermii.

Mensis Junius dictus Izok.

1 Sancti martyris Justinii Philosophi. 2 S. Nicephori, patriarchæ regie urbis. 3 S. Metrophanis, patr. regie urbis. 4 S. martyris Marciani œconomi et Nijeandri. 5 Vacat. 6 Hieromart. Dorothei, ep. Tyriensis. 7 S. mart. Theodoti Ancyрани. 8 S. magni martyris Theodori Stratilatis. 9 S. Cyrilli Alexandrini. 10 S. P. Timothei, ep. Prusæ. 11 SS. apostolorum Bartholomei et Barnabæ. 12

V. P. Onuphrii. 13 S. martyris Aquilinæ. 14 S. prophetæ Elisæi. 15 S. prophetæ Amos. 16 V. P. Tychonis, thaumaturgi. 17 SS. MM. Manuelis, Sabeli, Ismaelis. 18 S. martyris Leontis. 19 S. prophetæ Ezechielis. 20 Sancti... Asyncriti. 21 S. mart. Juliani. 22 Venerabilis martyris Eusebii, episcopi. 23 S. martyris Agrippinæ. 24 Nativitas Joannis Baptistæ. 25 S. martyris Febronæ. 26 V. P. Davidis Solunensis. 27 Venerabilis Sampsonis, hospitalis. 28 SS. MM. Cyri, Joannis translatio reliquiarum. 29 SS. summorum apostolorum Petri et Pauli. 30 Synaxis sanctorum apostolorum.

Mensis Julius dictus Tcherven.

1 Sanctorum anargyrorum Cosmæ et Damiani, Romanorum. 2 Depositio vestis S. Deiparæ. 3 S. martyris Hiacyinthi. 4 Venerabilis Andrææ Cretensis. 5 V. P. Lambadi. 6 V. P. Sisois Magni. 7 S. mart. Isauri et sociorum ejus. 8 S. martyris Procopii. 9 S. P. Pancratii et SS. MM. Paternuthii et Coprii. 10 SS. martyrum Nicopoli in Armenia. 11 S. martyris Euthymie. 12 SS. MM. Procli, Hilarii. 13 S. martyris Myropes. 14 S. apostoli Acquilæ. 15 S. mart. Cyrici et Julitæ. 16 Memoria quartæ synodus Chalcedone, congregatis SS. PP. 650, sub Marciano rege. Et S. mart. Antiochi. 17 S. mart. Marinæ. 18 S. mart. Emilianii. 19 Venerab. Macrinæ, sororis S. Basilii. Eadem die venerabilis Dii. 20 S. prophetæ Eliæ. 21 SS. venerab. patrum Simeonis, Joannis, propter Christum Salorum. 22 S. Mariæ Magdalenæ. 23 SS. MM. Trophimi et Theophili et sociorum. Hieromartyris Phocæ. 24 S. mart. Christinæ. SS. MM. Borisi et Glebi. 25 Dormitio S. Annæ, matris S. Deiparæ. Eodem die venerabilis Eupraxiæ et Elympiadis. 26 SS. MM. Hermolai et Hermii et Hermocratis. 27 Sancti gloriosi mart. Pandeleemonis. 28 SS. apostol. Prochori, Timonis et Parmeni. Et S. mart. Eustathii Ancyрани. 29 S. martyris Callinici. 30 S. apostoli Silvani et Silæ et sociorum et S. Joannis militis. 31 S. martyris Julitæ. Et venerabilis Eudocimi.

Mensis Augustus dictus Zarev.

1 SS. Machabeorum, Eleazari, sacerdotis, et Solomoniæ et septem puerorum ejus, Abibi, Antonini, Gurii, Eleazari, Eusebonis, Samonæ, Marcelli. Hi passi sunt sub Antiocho filio Seleuci; Hebræi natione erant, nec voluerunt comedere de pollutis sacrificiis aut de carne porcina; sed Moysis legi a Deo datæ et paternis traditionibus bene obsequentes ac pio cogitatu Dominum patientem constituentes, viriliter tormentis toleratis, gloriosam coronam perceperunt. 2 Translatio reliquiarum S. protomart. Stephani. Et S. Stephani, papæ romani. 3 Venerabilium patrum Dalmati, Fausti, Isaacii. 4 S. martyris Eudociæ. 5 S. mart. Eusygnii. 6 Transfiguratio magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. 7 S. mart. Domentiani. 8 S. mart. Emilianii. 9 S. apost. Matthiæ, in quem cecidit sors et qui aliis 11 adnumeratus est loco Judæ Iscariotæ. 10 SS. MM. Laurentii, archidiaconi, et S. Syxti, ep. Romani. Hippolyti. 11 S. mart. Eupli, diaconi. 12 SS. MM. Photii et Nicetæ. 13 S. Maximi, confessoris. 14 S. prophetæ Micheæ. 15 Dormitio S. Deiparæ. 16 S. martyris Diomedis. Eodem die translatio imaginis D. N. J. C. non manufactæ Edessa in regiam urbem. 17 S. martyris Myronis. 18 S. mart. Flori et Lauri. 19 S. mart. Andrææ Stratilatæ. 20 S. prophetæ Samuelis et S. apost. Thaddæi. 21 S. mart. Bassæ et filiorum ejus Theognii, Agapiti et Pisti. 22 S. mart. Agathonici. 23 S. mart. Lupi et S. mart. Callinici, patr. regie urbis. 24 Translatio reliquiarum S. apost. Bartholomæi et mart. Irenæi. 25 S. apost. Titi, ep. Cretæ, discipuli S. Pauli apostoli. 26 SS. mart. Adriani et Nataliæ

et Nataliæ uxoris et sociorum. 27 V. P. Pumeni. 28 V. P. Moysis Æthyopis. 29 Inventio venerandi capitis Joannis Baptistæ. 30 S. martyr Felicis et SS. patriarcharum regiæ urbis Alexandri, Joan-

nis, Pauli Novi; et V. P. Fantini. 31 Depositio venerandæ Zonæ Purissimæ Dominæ Nostræ Deiparæ in Chalcopratiis in regia urbe, quo allata fuit tempore pii imperatoris Justiniani.

KALENDARIVM PARISINVM VIII. — SÆCULI XIII-XIV.

Menſea menſis Auguſti.

1 SS. ſeptem Machabæorum et magiſtri eorum Eleazari, et matris eorum Solomoniæ. 2 Translatio reliquiarum S. protomart. Stephani. 3 SS. PP. NN. Isaacii, Dalmati et Fausti. 4 V. matris noſtræ Eudociæ. 5 Profeſtum Transfigurationis et S. mart. Eusygnii. 6 Transfiguratio D. N. J. C. 7 S. mart. Dometii. 8 V. P. N. Æmiliani. 9 S. apostoli Matthæi. 10 S. mart. Laurentii. 11 S. mart. et archidiaconi Eupli. 12 SS. mart. Photii et Anicetæ, et V. P. N. Maximi conf. 13 Octava Transfigurationis. 14 Profeſtum Dormitionis, et S. prophetæ Michææ. 15 Dormitio Deiparæ.

16 Allatio S. Lintei et S. mart. Diomedis. 17 S. Myronis. 18 Dormitio S. P. N. Joannis Rylensis et SS. martyrum Flori et Lauri. 19 S. mart. Andreæ Stratilatæ. 20 S. prophetæ Samuelis. 21 S. apostoli Thaddæi. 22 S. martyr Agathonici et S. M. Lupi. 23 S. mart. Lupi. Propter octavam celebratur die 22. 24 Relatio reliquiarum S. apost. Bartholomæi. 25 S. apost. Titi. 26 SS. mart. Andriani et Nataliæ. 27 V. P. N. Pimeni. 28 V. P. N. Moysis Æthyopis. 29 Decollatio J. Baptistæ. 30 SS. patriarcharum Alexandri, et Joannis, et Pauli Novi. 31 Depositio venerandi Cinguli SS. Deiparæ.

VATICANVM I. — SÆCULI XIII.

September.

1 Simeonis Stylitæ. 3 Zachariæ, prophetæ. 6 Michaelis, archangeli. 8 Nativitas Deiparæ. 9 Joachim et Annæ, parentum Deiparæ. 14 Exaltatio S. Crucis. 13 Nicetæ, martyr. 16 Euphemie, martyr. 20 Eustathii, martyr. 23 Conceptio Joannis Præcursoris. 24 Theclæ, protomart. 26 Joannis Evangelistæ. 28 Charitonis, abbas. 29 Cyriaci, abbas. 30 Gregorii, Armeniæ majoris episcopi.

October.

1 Ananiæ, apostoli. Protectio Deiparæ. 3 Dionysii Areopagitæ. 6 Thomæ, apostoli. 7 Sergii et Bacchi. 8 Pelagiæ. 9 Jacobi, apostoli. 11 Philippi, diaconi. 12 Probi, Tarachi, Andronici. 16 Longini, martyr. 18 Lucæ, apostoli. 21 Hilarionis, abbas. 22 Abercii. 23 Jacobi, fratris Domini. 26 Demetrii, martyr. 27 Nestoris.

November.

1 Cosmæ et Damiani. 6 Pauli, confessoris. 8 S. Michaelis, archangeli. 11 Menæ, martyr. 12 Joannis Eleemosynarii. 13 Joannis Chrysostomi. 14 Philippi, apostoli. 16 Matthæi, apostoli. 21 Introitus Deiparæ. 23 Clementis, papæ Romani. 26 Alypii Stylitæ et Georgii, martyr. 27 Jacobi Persæ. 28 Stephani Junioris. 31 Andreæ, apostoli.

December.

4 Barbaræ, virginis. 5 Sabæ, abbas. 6 Nicolai, episcopi. 7 Ambrosii. 9 Conceptio Annæ. 11 Danielis Stylitæ. 12 Spiridonis. 13 Eustratii, Auentii, Eugenii, Mardarii et Orestis. 17 Ananiæ, Azariæ, Misaelis et Danielis. Sabbato et Dominica ante Nativitatem Domini. Sabbato et Dominica post (lege ante) Nativitatem Domini. 20 Ignatii, martyr. 22 Anastasiæ. 24 Profeſtum Nativitatis Christi. 25 Nativitas D. N. Jesu Christi. 26 Synaxis Deiparæ. 27 Stephani, protomartyris. 28 De Nativitate Christi. 29 Sanctorum Infantium. 30 De Nativitate Christi. 31 De Nativitate Christi.

Januarivs.

1 Circumcisio Domini N. Jesu Christi. Et S. P. Basilii. 2 Sabbato et Dominica ante festum Luminum. 5 Profeſtum Epiphaniæ. 6 Festum Epiphaniæ. 7 Joannis Baptistæ. Sabbato et Dominica post Epiphaniam. 10 De Epiphania. Et Gregorii Nysseni. 11 Theodosii, abbas. 14 Patrum mon-

tis Sinai. 16 Vincula S. Petri, apostoli. 17 Antonii, abbas. 18 Athanasii et Cyrilli. 19 Macarii, abbas. 20 Euthymii, abbas. 21 Maximi, confessoris. 22 Timothei, apostoli et Anastasii. 23 Gregorii Theologi. 27 Translatio Joannis Chrysostomi. 28 Ephræm Syri. 30 Translatio Ignatii. 31 Cyri et Joannis.

Februarius.

1 Tryphonis, martyr. 2 Occursus Domini. 3 Simeonis et Annæ. 8 Zachariæ, prophetæ. 9 Nicephori, martyr. 17 Theodori Tyronis. 24 Inventio capitis Joannis Baptistæ.

Martivs.

1 Eudociæ, martyr. 9 Quadraginta martyrum Sebastenorum. 17 Alexii, viri Dei. 25 Annuntiatio Deiparæ. 26 Gabrielis, archangeli.

Aprilis.

1 Mariæ Ægyptiacæ. 23 Georgii, martyr. 25 Marci Evangelistæ. 27 Simeonis, ep. Hierusalem. 30 Jacobi, fratris Joannis Evangelistæ.

Maius.

1 Jeremiæ, prophetæ. 5 Irenæ. 7 Apparitio crucis Christi. 8 Joannis, apostoli et evangelistæ. 10 Simonis Zelotæ, apostoli. 15 Pachomii, abbas. 20 Thalelæi, martyr. 21 Constantini, imperatoris, et matris ejus Helenæ. 23 Tertia inventio capitis Joannis Baptistæ. 26 Judæ, apostoli.

Junivs.

2 Nicephori, patriarchæ. 8 Theodori, militis. 11 Bartholomæi et Barnabæ, apostolorum. 12 Onuphrii, abbas. 14 Elisæi, prophetæ. 19 Judæ, apostoli. 23 Agrippinæ, martyr. 24 Nativitas Joannis Baptistæ. 25 Febronie, martyr. 28 Cyri et Joannis. 29 Petri et Pauli, apostolorum. 30 Apostolorum duodecim.

Julivs.

1 Cosmæ et Damiani. 2 Depositio vestis Deiparæ. 4 Andreæ, ep. Cretæ. 8 Procopii, martyr. 11 Ephemiæ, martyr. 15 Cyrici et Julitæ. 16 Patrum 630 Chalcedonensium. 17 Marinæ, martyr. 20 Eliæ, prophetæ. 22 Mariæ Magdalenæ. 24 Christina, martyr. 25 Annæ, matris Deiparæ. 27 Pantaleemonis, martyr.

Auguſtus.

1 Machabæorum. 2 Translatio corporis Stephani,

phani, protomartyris. 5 Eusygnii, martyris. 6 Transfiguratio Domini. 9 Matthæi, apostoli. 15 Dormitio Deiparæ. 17 Diomedis, mart. et translatio imaginis non manufactæ. 18 Flori et

Lauri. 20 Samuelis, prophetæ. 21 Bartholomæi, apostoli. 26 Adriani et Natalia. 29 Decollatio Joannis Baptistæ. 31 Depositio Zonæ Deiparæ.

KALENDARIUM RUMIANTSOVIANUM. — SECVLI XIII.

Mensis September, dictus Ruin.

Habet dies 30. Dies continet horas 12, nox 12.

1 Memoria S. P. Simeonis Stylitæ et matris ejus Marthæ. 2 Passio S. martyris Mamantis. 3 Passio S. P. Anthymi. 4 Passio S. Babylæ et 4 infantium sociorum. 5 Passio S. prophetæ Zachariæ, patris Præcursoris; eadem die occisio Glebi, principis Russi. 6 Miraculum S. archistrategi Michaelis. 7 Passio S. martyris Sozontis. 8 Nativitas S. Deiparæ. 9 Synaxis SS. justorum Joachim et Annæ. 10 Adoratio venerandæ Crucis, et S. Baripsabi, et SS. feminarum Menodoræ, et Ny[m]phorodæ et Metrodoræ. 11 Adoratio venerandæ Crucis, et S. et venerabilis Theodoræ. 12 Adoratio venerandæ Crucis, et S. Autonomi et Cornuti. 13 Adoratio venerandæ Crucis, et sanctorum Macrobii et Cornelli centurionis. 14 Exaltationem celebramus venerandæ Crucis. 15 Passio S. martyris Nicetæ. 16 Passio S. martyris Euthymie. 17 Passio SS. trium virginum Fidei, Charitatis, Spei, et matris eorum Sophiæ. 18 Passio S. antistitis Simeonis, fratris Domini. 19 Passio SS. Trophimi, Dorimedontis et Sabbatii. 20 Passio S. Eustathii Stratilatis. 21 Passio S. Theodori in Perge et sanctorum antistitum Isaacii et Meletii. 22 S. antistitis Phocæ et S. P. Jonæ et S. prophetæ Jonæ. 23 Conceptio S. Elizabeth, quando concepit S. Joannem Præcursores. 24 Passio S. Martyris Theclæ. 25 Memoria S. P. Paphnutii et S. Matris nostræ Euphrosynæ et Smaragdi (sic). 26 Transitus S. Joannis Theologi Evangelistæ. 27 Passio S. Epichariæ et S. Callistrati et 49 sociorum. 28 Memoria S. Charitonis, ducis eremitarum. 29 Memoria venerabilis Cyriaci, eremitæ. 30 Passio sancti antistitis Gregorii Armeni; eadem die sanctorum feminarum Ripsimiæ et Gaiæ et cum eis 70 virorum et 52 feminarum.

Mensis October, dictus Listopad.

Continet dies 31. Diurnas horas habet 11, nocturnas vero 15.

1 Memoria S. apostoli Ananiæ; eadem die Patrocinium (*Pokrov*) S. Deiparæ. 2 Passio SS. martyrum Cypriani et Justinæ. 3 Passio S. Dionysii Areopagitæ, et alterius S. Dionysii, episcopi. 4 Memoria S. antistitis Hierothei et S. Pauli Persemplicis. 5 Memoria terræ motus et S. Mamelphæ, et S. Charitonæ. 6 Passio S. Thomæ apostoli. 7 Passio SS. martyrum Sergii et Bacchi. 8 Memoria venerabilis Pelagiæ meretricis, et alterius Pelagiæ virginis. 9 Passio S. apostoli Jacobi Alphæi. 10 Passio SS. martyrum Eulampii et Eulampie. 11 Memoria S. apostoli Philippi, de quo in Actis Apostolorum, et sanctæ VII Synodi. 12 Passio SS. Probi, Tarchi (sic) et Andronici. 13 Passio SS. Carpi et Papyæ. 14 Passio SS. martyrum Nazarii, Gervasii, Protasii, Celsii. 15 Passio S. Luciani, presbyteri. 16 Passio S. Longini centurionis. 17 Memoria S. prophetæ Osie, et S. Lazari, amici Christi, et SS. anagyr. Cosmæ et Damiani. 18 Memoria S. Lucæ, apostoli et evangelistæ. 19 Memoria S. Joelis, prophetæ, et S. Sadochi, et 120 sociorum et S. Amphilochoi, antistitis. 20 Passio S. martyris Artemii, et S. Andronici, et SS. apostolorum Terentii, Marci, Isaci dicti Justi, et Artemæ, et S. Cornelii, centurionis. 21 Memoria venerabilis P. Hilarionis Magni. 22 Memoria S. antistitis Abercii, episc. Hierapoleos. 25 Passio

Octobris Tomus XI.

S. antistitis Jacobi, fratris Domini. Eadem die S. Theodotiæ et Socratis et 7 puerorum Ephesi, Maximiani, Jamblichi, Martiniani, Dionysii, Joannis, Constantini, Antonini; et S. Patriarchi Ignatii et Nicephori. 24 Passio S. Arethæ et 4235 sociorum. 25 Passio SS. notariorum Marciani et Manturii. 26 Passio S. martyris Demetrii. 27 Passio S. martyris Nestoris. 28 Passio S. antistitis Cyriaci, qui venerandum crucem invenit. Eadem die S. martyris Parascevgiæ. 29 Memoria venerabilis Abramii et S. Anastasiæ. 30 Passio S. antistitis Epimachi et Eutropii et SS. antistitum Marciani et Cyrilli. 31 Passio SS. Zenobii et sororis ejus Zenobiæ; et SS. apostolorum Stachyæ, Amplii, Urbani et sociorum.

Mensis November, dictus Gruden.

Habet dies 30. Diurnas horas habet 10, nocturnas 14.

1 Dormitio SS. anagyr. Cosmæ et Damiani, filiorum Theodotiæ. 2 Passio SS. martyrum Acyndini et Pegasii, An(em)podisti, Elpiphidori et Aphthonii, et 7028 sociorum. 3 Passio SS. Acepsymæ, episcopi, Josephi, presbyteri, et Anthali, diaconi, et alterius S. Acepsymæ, reclusi. 4 Memoria S. Anyei, thaumaturgi et S. Porphyrii, mimi, et SS. Apostolorum ex 70 Patrobæ (sic), Hermæ, Lini, Philologi, Gaii. 5 Passio SS. Galactionis et Epistimiæ. 6 Passio S. antistitis Pauli, confessoris. 7 Pas. S. Neronis (sic) et 53 sociorum. 8 Synaxis SS. archistrategorum Michaelis et Gabrielis. 9 Memoria vener. Matronæ et S. Alexandri. 10 Passio SS. apostolorum Alumbæ (sic), Rodivonis, Sosipatri, Terentii, Orestis, Quarti. 11 Passio SS. martyrum Mennæ, Victoris, Vincentii. 12 Memoria S. P. Joannis Eleemosynarii. 13 Memoria exilii S. Joannis Chrysostomi. 14 Passio S. Philippi, apostoli. Eadem die SS. imperatorum Justini et Theodoræ. 15 Passio SS. confessorum Gurii, Samonæ et Abibi. Eadem die cædes S. Jacobi apostoli, filii Zebedæi, fratris S. Joannis evangelistæ. 16 Passio S. apostoli (et) evangelistæ Matthæi. Eadem die S. antistitis Eupatii, et S. martyris Barlaami. 17 Memoria S. antistitis Gregorii Thaumaturgi. 18 Passio S. martyris Platonis et Romani et sociorum infantium. 19 Memoria S. Abdiæ, prophetæ. 20 Memoria S. Gregorii Decapolitæ. 21 Introductio S. Deiparæ. 22 Passio S. Marci et Stephani, et S. Procopii, et S. apostoli Philemonis. 23 Memoria S. antistitis Amphilochoi. 24 Memoria S. Gregorii Agragantini. 25 Passio S. Clementis, papæ Romani, et S. Petri Alexandrini, et S. Mercurii et S. mart. Æcaterinæ. 26 Passio S. mart. Georgii et S. Aleypii (sic) Stylitæ. 27 Passio S. Jacobi Persæ. Eadem die miraculum S. Deiparæ, quod in imagine (visum est). 28 Passio S. mart. Irenarchi, et SS. Stephani Junioris et Petri ac Andree sociorum. 29 Memoria sancti Joannis Damasceni et sancti Philumeni et Paramonis et 170 sociorum, sancti antistitis Nicolai Solunensis. 30 Passio sancti apostoli Andree, fratris Petri.

Mensis December, dictus Studen.

Habet dies 31. Diurnas horas habet 9, nocturnas vero 15.

1 Memoria S. Naumi, prophetæ, et S. M. Ananiæ. 2 Memoria S. Ambacum (sic), prophetæ. 3 Memoria S. Sophoniæ, prophetæ. 4 Passio S. Mart.

S. mart. Barbaræ et Julianæ. 5 Memoria S. P. N. Sabæ. 6 Memoria magni S. Nicolai, antistitis. 7 Memoria S. antistitis Ambrosii et S. martyris Anphinodori, Martini, Prisci, Nicolai et S. P. Joannis. 8 Memoria vener. P. Patapii, et SS. apostolorum Sostheni, Appollos, Cephæ, Tychici, Epaphroditi, Cæsaris, Onesiphori. 9 Conceptio S. Annæ, quando concepit S. Deiparam. 10 Passio SS. martyrum Mennæ, Hermogenis, Eugraphi. 11 Memoria S. P. Danielis Stylitæ et Lucæ Stylitæ novi. 12 Memoria S. antistitis Spiridionis et S. martyris Syneti (Razumnika). 13 Passio SS. martyrum Eustratii, Euxentii, Eugenii, Mandarii, Orestis. 14 Passio SS. Thyrsi et Leucii, Philemonis, Apollonii et sociorum ejus. 15 Passio S. antistitis Eleutherii, et S. Sosannæ, et S. Bacchi novi. 16 Memoria S. Aggæi, prophetæ, et S. Marini, et beatæ Theophaniæ, imperatricis, et S. patriarchæ Nicolai Auræ virgæ (lege Chrysobergæ). 17 Passio SS. trium puerorum Ananiæ, Azarii et Misælis, et Danielis prophetæ. 18 Memoria S. antistitis Flori et SS. martyrum Sebastiani, Tranquilliani, Nicostratis. 19 Passio sanctorum Promi, Eliæ presbyteri. 20 Passio S. hieromartyris Ignatii Theophori. 21 Passio S. Julianæ et Themistoclis, et S. antistitis Philogonii. 22 Passio S. M. Anastasiæ, et S. antistitis Capitonis et Chrysogonii. 23 Passio SS. martyrum 10 in Creta. 24 Passio S. martyris Eugenæ. 25 Nativitas Domini Nostri Jesu Christi. 26 Synaxis S. Deiparæ. 27 Passio S. protomartyris Stephani, et SS. antistitum Theodori et Euthymii et Petri. 28 Passio SS. martyrum Indis et Domnæ, et SS. Nicomediæ combustorum. 29 Passio SS. infantium, propter Christum interfectorum, quorum numerus 14 millia; et S. patris Marcelli, et commemoratio omnium christianorum, qui fame, siti, gladio et frigore perierunt. 30 Passio S. Anysiæ, et S. Theodoræ, et S. Petri, Leontii et Georgii. 31 Memoria venerabilis Melaniæ, et sancti Timonis apostoli.

Mensis Januarius, dictus Prosinets.

Habet dies 31. Dies habet horas 10, nox vero 14.

1 Circumcisio Domini nostri Jesu Christi. — Eadem die (festum) sancti Basilii, magni pontificis. 2 Profestum Illuminationis, et sancti pontificis Selivestri, et sancti Basilii junioris (novi), et sancti Petri Atroæ. 3 Commemoratio sancti prophetæ Malachiæ et sancti martyris Gordii. 4 Passio sanctorum martyrum Eageni (sic), Theopempti et Theonæ. 5 Memoria sancti prophetæ Michæ et sancti Gregorii Cretensis, et sanctæ matris nostræ Apollinariæ. 6 Sancta Theophania D. N. Jesu Christi. 7 Synaxim sancti et venerandi Præcursoris celebramus. 8 Passio sancti Theophili diaconi et Helladii simplicis. 9 Passio sancti martyris Polyeucti et sancti patris Eustratii. 10 Memoria sancti antistitis Gregorii, archiepiscopi Nyssensis. 11 Memoria sancti patris Theodosii, cœnobiæ, et antistitis Petri, martyris. 12 Passio sanctæ Tatianæ et sancti Meortii et sancti patris Eliæ. 13 Passio sanctorum Hermolai et Stratonici, et sanctorum patrum Stephani et Jacobi. 14 Passio sanctorum Patrum occisorum in monte Sinai, et sancti Theoduli. 15 Dormitio sancti patris Pauli Thebæi, et sancti Joannis Calybitæ. 16 Adoratio venerandæ catenæ S. apostoli Petri. 17 Memoria sancti patris nostri Antonii magni et sanctorum trium puerorum et Speusipi, Velesipi et Elasipi fratrum. 18 Memoria sancti antistiti Athanasii et Cyrilli. 19 Memoria sanctorum patrum Macarii Romani, et alterius Macarii Ægyptii. 20 Memoria sancti patris nostri Euthymii Magni. 21 Memoria sancti patris Maximi, confessoris, et S. Neophyti et Izosimi (sic), episcopi. 22 Passio sancti apostoli Timothei. 23 Passio

S. antistitis Clementis Ancyрани. 24 Passio sanctorum Pauli et Paurisii. 25 Memoria S. P. N. Gregorii Theologi. 26 Memoria sancti Xenophonis et uxoris ejus, et filiorum ejus Arcadii, Joannis. 27 Relatio reliquiarum sancti Joannis Chrysostomi, et sancti Ananiæ et Petri, cum aliis septem sanctis. 28 Memoria sancti patris nostri Ephræm Syri. 29 Allatio reliquiarum S. Ignatii Theophori. 30 Passio sancti Popoliti. 31 Passio sanctorum Cyri et Joannis.

Mensis Februarius, dictus Setchen.

Habet dies 28. Dies habet horas 11, nox vero 13.

1 Passio sancti martyris Triphonis et sancti patris Vendimiani. 2 Occursus Domini Nostri Jesu Christi. 3 Memoria S. Simeonis Deum excipientis, et Annæ prophetissæ. 4 Memoria S. P. Isidori et SS. martyrum Papiæ, Diodori, Claudiani, et Nicolai Studitæ. 5 Passio sanctæ martyris Agathæ, et sanctorum patrum Abramii et Polyeucti junioris. 6 Memoria S. antistitis Bucoli, et S. Juliani, et Silvani, episcopi, Lucæ, diaconi, et Mocii, lectoris. 7 Passio sancti Theopempti et sociorum ejus. 8 Memoria S. prophetæ Zachariæ et S. martyris Theodori Stratilatæ et S. P. N. Theodosii. 9 Passio S. martyris Nicephori et SS. episcoporum Marciani, et Pancratii, et Philagrii. 10 Passio sanctorum Charlampii et Porphirii. 11 Passio sancti antistitis Blasii. 12 Memoria S. antistitis Antonii et Meletii. 13 Memoria S. P. N. Martiniani, et SS. Aquilæ et Priscillæ, et S. Eulogii, episcopi. 14 Memoria SS. PP. nostrorum Auxentii et Cyrilli, Doctoris slovenicæ gentis. — 15 Passio S. Onesymi, apostoli. 16 Passio sanctorum Pamphili et Paulentis. 17 Passio S. martyris Theodori Tyronis. Eadem die sanctæ Marimaniæ, sororis S. apostoli Philippi. 18 Memoria S. Leonis, papæ Romani, et Agapii et Leontii. 19 Passio S. Maximi et Theodoti et sanctorum apostolorum Archippiet Philemonis. 20 Memoria S. antistitis Leonis, et S. Sadochi cum sociis 128. 21 Memoria S. P. Agathonis et Timothei, Joannis, Zachariæ, Eustathii et Leonis, patriarchæ. 22 Memoria S. Athanasii, confessoris, et sanctorum apostolorum Andronici et Uniæ (sic). 23 Passio S. sacromartyris Polycarpi. 24 Inventio venerandi capitis S. Joannis Præcursoris. 25 Memoria S. antistitis Tarasii et Marcelli et Alexandri. 26 Memoria S. antistitis Porphirii et Stephani et Gelasii et Nicolai junioris (pomiestnika). 27 Memoria SS. confessorum Basilii et Procopii, et S. Marciani Theophori. 28 Passio sancti Nestoris et Thalelei.

Mensis Martius, dictus Aridus.

Habet dies 30. Dies habet horas 12, nox 12.

1 Passio sanctæ et venerabilis Eudociæ. 2 Passio S. antistitis Theodoti et S. apostoli Parmeni. 3 Passio SS. martyrum Eutropii, Cleonicæ et Basilisci. 4 Memoria S. P. Gerasimi et S. Jacobi, cujus vita valde inclyta est. S. M. Cononis. 5 Memoria sancti patris Hesychii. 6 Passio S. Cononis, hortulani, et alterius Cononis et sanctorum 42. 7 Passio SS. episcoporum Chersonensium, Basilii, Eugenii, Agathodori. 8 Memoria S. antistitis Theophylacti, S. apostoli Hermæ. 9 Passio sanctorum martyrum quadraginta. 10 Passio SS. Condrati, Cypriani et sociorum ejus. 11 Memoria S. antistitis Pionii. 12 Memoria S. Theophanis, confessoris, et S. Sabini. 13 Relatio reliquiarum S. antistitis Nicephori, et S. martyris Alexandri. 14 Memoria venerabilis patris Benedicti et sancti Eusechemonis (sic), episcopi. 15 Passio SS. Dionysii utriusque, et utriusque Alexandri. 16 Passio SS. Juliani, Romani et S. apostoli Aristobuli. 17 Memoria S. Alexii, hominis Dei. Eadem

dem die resurrectio Lazari, amici Christi. 18 Memoria S. antistitis Cyrilli, episcopi Hierosolymitani. 19 Memoria S. Thomæ, patriarchæ CP., et SS. PP. in laura S. Sabbæ occisorum. 20 Memoria S. Nicetæ, confessoris. 21 Memoria S. antistitis Jacobi. 22 Memoria SS. antistitum Artemonis et Georgii, thaumaturgi. 23 Passio S. Niconis et 199 sociorum. 24 Passio sancti Basilii. 25 Annuntiatio sanctæ Deiparæ. 26 Synaxis sancti archangeli Gabrielis. 27 Passio SS. Phileti et Chudeæ (sic), uxoris ejus, et filiorum ejus. 28 Passio S. Jonæ et Barachisii et S. apostoli Herodionis. 29 Passio S. Marci, episcopi, et Cyrilli, diaconi. 30 Memoria S. Joannis Climacis et sancti prophetæ Joad. 31 Passio sanctorum Stephani et Blasii, thaumaturgorum.

Mensis Aprilis, dictus Brezozol.

Habet dies 30. Dies habet horas 15, nox vero 11.

1 Memoria S. Mariæ Ægyptiæ et sancti Euthymii, thaumaturgi. 2 Memoria venerabilis Toti (lege Titi) et S. Polycarpi et sociorum eorum. 3 Passio sanctarum feminarum Charitatis (lege Agapiæ), Irenes, Chionæ et Theodosiæ, virginis, et S. P. Nicetæ. 4 Memoria S. Josephi, Canonum auctoris, et S. P. Izosimi. 5 Memoria S. P. Georgii et Theodori. 6 Memoria S. Eutychii, patriarchæ CP. 7 Memoria sancti Georgii. 8 Passio SS. apostolorum Herodionis, Rufi, Agabi. 9 Passio SS. Eupychii, Apphiani (sic). 10 Passio SS. Terentii, Africani, Maximi, Poplii (sic) et aliorum 40, sociorum S. Zenonis. 11 Passio S. antistitis Antypæ. 12 Memoria S. antistitis Basilii, et S. Dimi (?), et Proclionis, et Artemonis, apostoli, et allatio venerandæ Zonæ S. Deiparæ ex episcopia Zylæ (ot episcopii Zly). 13 Memoria S. Martini et Cyrilli. 14 Passio S. antistitis Simeonis. 15 Passio SS. apostolorum Aristarchi, Pudæ et Trophimi, et S. Sabæ, lectoris (ctina). Passio SS. Leonidæ, Chariessæ. 17 Memoria SS. antistitum Acacii, Simeonis, Agapidi. 18 Memoria S. Cosmæ, ep. Chalcedonensis. 19 Memoria S. P. Joannis et S. Christophori. 20 Memoria S. P. Theodori Trichinæ et Theodori Pergæ. 21 Passio SS. Isacii, Apollos, Codrati et Alexandræ, reginæ, et S. prophetæ Michææ. 22 Memoria S. antistitis Theodori Sicæotæ, et S. apostoli Nathanaelis et Timothei. 23 Passio sancti et inclyti martyris Georgii. 24 Passio S. Sabæ Stratilatæ. 25 Passio S. apostoli, evangelistæ Marci. 26 Passio S. præsulis Basilii. 27 Memoria S. Simeonis, propinqui Domini, episcopi Hierosolymitani. 28 Passio SS. apostolorum Jasonis et Sosipatri. 29 Memoria sancti Petri, Memnonis et Auxebii, et sanctorum Theognii, Rufi. 30 Passio sancti et inclyti apostoli Jacobi, filii Zebedæi.

Mensis Maius, dictus Traven.

Habet dies 31. Dies habet horas 14, nox vero 10.

1 Dormitio S. Prophetæ. 2 Dormitio S. P. Athanasii. Eadem die allatio reliquiarum SS. recentium martyrum, et fratrum Borisi et Glebi. 3 Passio S. Timothei et Mauræ, et SS. PP. Petri et Theodosii, hegumeni Cryptensis. 4 Passio SS. antistitum Silvani, Joviliani, Nicephori, Hilarionis et Athanasii, et allatio reliquiarum S. Lazari, amici Christi, et Mariæ Magdalene. 5 Passio S. martyris Irenes. 6 Memoria S. Job justi. 7 Memoria miraculosæ apparitionis Ven. Crucis in cælo et S. P. Pachomii. 8 S. ap. evang. Joannis et S. P. Arsenii. 9 Memoria S. prophetæ Isaïæ, filii Amos. Eadem die allatio reliquiarum magni sancti Nicolai, pontificis. 10 Passio S. apostoli Simeonis Zelotæ. 11 Passio SS. martyrum Mocii et Dioscoridis. 12 Memoria SS. præsulum Epiphanii et Germani, et dedicatio S. Deiparæ Kioviensis a Vladimiro facta. 13 Passio S. Glyceriæ et Alexandri et Ser-

gii. 14 Passio S. Isidori et Maximi. 15 Memoria SS. PP. Theodori Sanctificati, Hilarissæ, Pachomii et Nicolai. 16 Memoria S. Georgii, Alexandri. 17 Memoria S. apostoli Andronici et Junia. 18 Passio SS. Theodoti et 8 virginum, et apostoli Epaphroditi. 19 Passio SS. Patricii et Acacii. 20 Passio S. martyris Thalelei. 21 Memoria S. orthodoxi regis Constantini et matris ejus Helenæ. 22 Passio S. Basilii et S. apostoli Judæ. 23 Memoria S. Michaelis, pontificis. 24 Memoria S. P. Simeonis in monte Mirabili, et SS. martyrum Serapionis, Theodori, Fausti, Meletii Stratilatis et 10,000 et mille et 200 sociorum. 25 Passio S. Therapontis, et Panchyrii et S. Carpi, apostoli, et tertia inventio capitis S. Joannis Baptistæ. 26 Memoria S. Therapontis, episcopi. 27 Memoria S. Clementis, auctoris Canonum. 28 Passio SS. Crescentii, Pauli, Dioscori. 29 Passio S. Theodosiæ, virginis et synaxis sanctorum patrum 318 Nicææ. 30 Passio S. Isacii, confessoris presbyteri. 31 Passio sancti martyris Hermiæ, et allatio reliquiarum sancti patris Theodosii, hegumeni Cryptensis.

Mensis Junius, dictus Izok.

Habet dies 30. Dies habet horas 15, nox vero 9.

1 Passio S. Justini et Charitonis et sociorum ejus. 2 Memoria S. Nicephori præsulis. 3 Passio S. Luciani et Paulæ, et 4 infantum cum eo. 4 Memoria S. antistitis Metrophanis et S. antistitis Andreæ. 5 Passio SS. martyrum Marciani et Nicandri, (et) aliorum decem. 6 Passio S. Antistitis Dorothei. 7 Allatio reliquiarum S. Theodoti. 8 Allatio reliquiarum S. martyris Theodori Stratilatæ. 9 Memoria S. antistitis Cyrilli. 10 Passio S. antistitis Timothei, Alexandri et Antoninæ. 11 Passio sanctorum apostolorum Valfromei (sic) et Barnabæ. 12 Memoria S. P. Onuphrii. 12 Passio S. martyris Aquilinæ et SS. episcoporum Alexandri et Petri. 14 Memoria S. prophetæ Elisæi, filii Asaphat, et SS. pontificum Methodii et Cyrilli. 15 Passio S. prophetæ Amos, patris Isaïæ prophetæ. 16 Memoria S. antistitis Tychonis. 17 Passio SS. martyrum Manuelis, Sabellii, Izmaelis et Hypatii. 18 Passio SS. Leontii, Hypatii et Theoduli. 19 Passio S. apostoli Judæ, fratris Domini secundum carnem. 20 Passio S. antistitis Methodii. 21 Passio S. Juliani et sociorum. 22 Passio S. antistitis Eusebii. 23 Passio S. Agrippinæ et S. Aristoclei, sacerdotis, Demetrii, diaconi, Athanasii, lectoris. 24 Nativitas S. Joannis Præcursoris. 25 Passio venerabilis Febronæ. 26 Memoria venerabilis patris Davidis Thessalonicensis (seu Solunensis). 27 Memoria S. Samsonis Xenodochi et Cyrilli, antistitis. 28 Allatio reliquiarum sanctorum Cephæ, Joannis. 29 Passio sanctorum summorum apostolorum Petri et Pauli. 30 Synaxis sanctorum apostolorum duodecim.

Mensis Julius, dictus Tcherven.

Dies habet 31. Dies habet horas 14, nox vero 10.

1 Passio SS. anargyrorum Cosmæ et Damiani. 2 Depositio venerandæ tunicæ S. Deiparæ. 3 Passio S. martyris Hiacynti. 4 Memoria S. Andreæ, Cretensis episcopi. 5 Memoria S. P. Lampadi, et S. Marthæ, matris S. Simeonis. 6 Memoria S. P. Sisois Magni. 7 Memoria S. P. Thomæ in Maleo. 8 Passio S. martyris Procopii. 9 Memoria S. Pancratii et Cyrilli, episcoporum, et consecratio S. Deiparæ Pegasæ (sic). 10 Passio SS. martyrum 43. 11 Memoria victricis martyris Euphemie. 12 Passio SS. martyrum Procli, Hilarii. Synaxis Gabrielis, archangeli. 13 Passio S. Aquilæ, apostoli. 14 Memoria S. Josephi Solunensis et S. P. Petri. 15 Passio S. martyris Cyrici et matris ejus Julittæ. 16 Synaxis SS. PP. 650 Chalcedonensium, et

et SS. martyrum Onesiphori et Porphyrii. Notandum : si dies 16 cadat in feriam quartam, tunc synaxis celebratur dominica præcedenti, si in feriam quintam, tunc in dominicam sequentem transfertur. Altera dominica memoriam facimus quintæ synodi SS. Patrum. 17 Passio S. antistitis Aphinogenis. 18 Passio S. mart. Hiacynti et S. Theodosiæ, virginis. 19 Memoria S. P. Dii. 20 Ignea ascensio S. Eliæ prophetæ in cælos. 21 Memoria S. Ezechiae, prophetæ, et S. Simeonis Sali. 22 Memoria S. Mariæ Magdalænæ et S. Phocæ. 23 Passio S. martyris Trophimi. 24 Passio SS. martyrum Borisi et Glebi, et S. martyris Christinæ. 25 Dormitio S. Annæ, matris S. Deiparæ. 26 Passio SS. martyrum Hermolai. Hermippi, Hermocratis. 27 Passio S. martyris Pantaleemonis. 28 Passio S. Euphemii. 29 Passio S. martyris Callinici. 30 Memoria S. Joannis Stratilatis et sanctorum apostolorum Silæ et Silvani. 31 Memoria S. Eudocimi junioris et Julittæ.

Mensis Augustus, dictus Zarev.

Habet dies 31. Dies habet horas 13, nox vero 11.

1 Passio SS. martyrum Machabæorum, Eleazari et Solomonæ, et SS. 7 puerorum. 2 Reditus reliquiarum S. Stephani, protomartyris. 3 Memoria SS. patrum Dalmati, Fausti, Isacii. 4 Passio S. martyris Eleutherii. 5 Passio S. Eusynii.

KALENDARIUM ZOGRAPHIENSE. — SÆC. XII-XIII.

Kalendarium cum Deo Incipiens. Mensis September, dictus Ruen,

Habet dies 30. Dies habet horas 12, nox vero 12.

1 Initium indictionis, scilicet novi anni. Et venerabilis patris Simeonis Stylitæ. 2 Passio S. M. Mamantis. 3 Hieromartyris Anthimi. 4 Hieromartyris Babyli. 5 Sancti prophetæ Zachariæ. 6 Miraculum archistrategi Michaelis Chonis. Eodem die martyris Eudoxii. 7 S. martyris Sozontis. 8 Nativitas sanctæ Deiparæ. 9 Sanctorum et justorum Joachim et Annæ. 10 Adoratio venerandæ Crucis. Eodem die Menodoræ, Metrodoræ, Mythodoræ, (lege Nymphodoræ.) 11 Adoratio venerandæ Crucis. Eodem die vener. Theodoræ. 12 Adoratio vener. Crucis. Eodem die hieromartyris Autonomi. 13 Adoratio ven. Crucis. Eodem die dedicatio templi Resurrectionis Hierosolymis. SS. MM. Macrobii et Godriani (lege Gordiani). 14 Exaltatio venerandæ et vivificæ Crucis. 15 S. martyris Nicetæ. 16 S. martyris Euphemie. 17 SS. MM. Fidei, Spei, Charitatis, et matris earum Sophiæ. 18 Hieromart. Eumenii. 19 S. M. Trophimi et sociorum ejus. 20 S. M. Eustathii et sociorum. 21 S. apostoli Condrati... S. prophetæ Jonæ. 22 S. hieromartyris Phocæ. 23 Conceptio Joannis Baptistæ. 24 S. protomartyris Theclæ. 25 Venerabilis Euphrosyniæ. 26 Transitus S. Joannis Theologi. 27 S. martyris Callistrati et sociorum. 28 Venerabilis patris Cyriaci. 29 (Desideratur). 30 Hiero[martyris] Gligorii Armeni.

Mensis October, dictus [L]stopad.

Habet dies 31. Dies habet horas 11, nox vero 13.

1 S. Ananiæ, apostoli. 2 Hieromartyris Cypriani et Justinæ. 4 S. Hierothei. 5 S. martyris Charitinæ. 6 S. apostoli Thomæ. 7 SS. MM. Sergii et Bacchi. 8 S. Pelagiæ. 9 S. Jacobi Alphæi. 10 SS. MM. Eulampii [et Eulampie]. 11 S. apostoli Philippi, diaconi, unius ex 70. 12 SS. MM. Probi, Tarchi, Andronici. 13 SS. MM. Carpi et Papyli. 14 SS. MM. Nazarii, Gervasii, Protasii et Celsii. 15 S. M. Luciani, presbyteri. 16 [Passio] S. M. Longini, centurionis. 17 Dominica omnium sanctorum. S. prophetæ Osie. 18 S. apostoli et

6 Transfiguratio D. N. Jesu Christi. 7 Passio S. martyris Dementii. 8 Memoria SS. antistitum Æmiliani et Myronis, et Theodosii. 9 Passio S. Matthæi, apostoli. 10 Passio S. Laurentii, diaconi, Syxti et Popoliti. 11 Passio S. Eupli, diaconi, et Photii. 12 Passio SS. Photii et Anycetæ. 13 Dormitio beati Maximi, confessoris. 14 Memoria S. antistitis Marcelli et 70 discipulorum ejus, et S. Micheæ, prophetæ. 15 Dormitio Domine nostræ S. Deiparæ. 16 commemoratio imaginis D. N. Jesu Christi non manufactæ. Eadem die passio S. martyris Diomedis. 17 Passio SS. martyrum Pauli et Julianæ. 18 Passio SS. martyrum Flori et Lauri. 19 Passio S. martyris Andreæ Stratilatæ, Timothei, Agapii, Theclæ et 2595 sociorum. 20 Memoria S. Samuelis, prophetæ, et Thaddæi, apostoli. 21 Passio S. Bassæ et filiorum ejus, Theognii, Agapii et Verni (i. e. Fidelis). 22 Passio SS. martyrum Agathonici, Zotici, Zinonomi (?), Bogolepi (i. e. Theopreprii). 23 Memoria S. antistitis Callinici. 24 Passio S. Eutychii, apostoli, et allatio reliquiarum S. Varflomæi, apostoli. 25 Memoria S. Titi, apostoli. 26 Passio S. martyris Adriani et Nataliæ et sociorum Adriani. 27 Memoria S. P. Pæmeni, eremitæ. 28 Memoria S. P. Moysis Æthyopis. 29 Decollatio S. Joannis Præcursoris. 30 Passio S. martyris Felicis. 31 Depositio Zonæ sanctæ Deiparæ.

evangel. Lucæ. 19 S. prophetæ Joel. Eodem die V. P. N. Joannis Rylensis. 20 [Passio] magni mart. Artemii. 21 V. P. N. Hilarionis. 22 S. Abercii, episcopi Hierapolitani. 23 S. apostoli Jacobi, fratris Domini. 24 S. martyris Arethæ et sociorum ejus. 25 SS. notariorum Marciani et Martyrii. 26 Magni terræ motus. Eodem die gloriosi et magni martyris Demetrii. 27 Sancti martyris Nestoris. 28 S. mart. Terentii, Neonillæ et liberorum ejus. 29 ...Venerabilis patris Abramii. Et martyris Anastasiæ Romanæ. 30 SS. MM. Zenobii et Zenobiæ. 31 S. martyris Epimachi et SS. Stachis, Amplicii, Urbani et sociorum ejus.

Mensis November, dictus Gruden.

Habet 30. Dies habet horas 10, nox vero 14.

1 SS. anargyrorum Cosmæ et Damiani, filiorum Theodotiæ. 2 SS. MM. Acyndini et Pegasii et Ane[m]bodisti et Elpiphidori et Aphthonii. 3 SS. MM. Acepsimi, Josephi et Aithalæ. 4.... Venerabilis patris Joannicii. 5 SS. MM. Galactionis et Epistimiæ. 6... Sancti Pauli confessoris. 7 SS. MM. Hieronis et sociorum. 8 Synaxis archistr. Michaelis. 9 SS. Onesiphori et Porphyrii. 10 Venerabilis Nili et martyris Orestis. 11 SS. MM. Menæ, Victoris et Vincentii. 12.... S. P. N. Joannis Eleemosynarii. 13 S. Joannis Chrysostomi. 14 S. apostoli Philippi. 15 SS. confessorum Gurii, Samonæ et Abibi. 16 S. apostoli et evangel. Mauthæi. 17 S. Gligorii thaumaturgi. 18 S. Platonis et Romani. 19 S. Gligorii Decapolitæ. 21 Introitus Deiparæ annos tres natæ in templum. 22 S. martyris Ceciliæ. 23 S. P. Emphylogii (lege Amphilochoii) et Sisinnii. 24 S. Gregorii Gragontini (lege Agrigentini). 25 S. Clementis, papæ Romani, et Petri Alexandrini. 26 V. P. N. [A]lypii. 27 S. Jacobi Persæ. 28 S. M. Stephani Novi. 29 S. mart. Paramonis et sociorum. 30 S. apostoli Andreæ.

Mensis December, dictus Studen.

Dies habet 31. Dies habet horas 9, nox vero 15.

1 S. prophetæ Nahum. 2 S. prophetæ Abacum. 3 S. prophetæ Sophoniæ. 4 S. martyris Barbaræ. 5.... V. P. N. Sabæ. 6 Vener. et magni antistitis et

et thaumaturgi Nicolai. 7 Venerab. patris Ambrosii. 8 V. P. Potapii. 9 Conceptio Annæ. 10 SS. MM. Menæ, Hermogenis et Eugraphi. 11 Venerabilis Danielis Stylitæ. 12 V. P. Spiridonis. 13 S. Eustratii et Auxentii et Eugenii, Mardarii et Orestis. 14 SS. MM. Thyrsi, Leucii, Apollonis, lectoris, Philemonis, modulitoris (svirelnika), et sociorum ejus. 15 S. hieromartyris Eleutherii. 16 S. prophetæ Aggæi. 17 SS. trium puerorum et Danielis prophetæ. 18 SS. MM. Sebastiani et sociorum. 19 S. M. Bonifantii. 20 Hieromartyris Ignatii Theophori. 21 S. M. Juliani. 22 S. M. Anastasiæ. 23 SS. MM. decem in Creta. 24 S. M. Eugeniæ. 25 Nativitas D. N. Jesu Christi. 26 Synaxis S. Deiparæ. 27 S. protomartyris Stephani. 28 SS. MM. vi-

ginti millia. 29 SS. MM. Infantium 14.000 a Herode propter Christum occisorum. 30 [Passio] S. M. Anysæ. 31.... Venerabilis Melaniæ.

Mensis Januarius dictus Prosinets.

Dies habet 31; dies habet horas 10, nox vero 14.

1 Circumcisio D. N. Jesu Christi. Et S. P. Basilii. Eodem die S. Silvestri, papæ Romani. 3 Profestum Luminum. Eodem die martyris Gordii. 4 Profestum Luminum. Eodem die prophetæ Malachiae. 5 SS. MM. Thempenti (sic) et Theonæ, Ven. Pauli Thebæi, primi eremitæ. 6 Theophania magni Dei Salvatoris Nostri Jesu Christi. 7 Synaxis S. Joannis Baptistæ. 8 Post festum Luminum. (Cætera desiderantur.)

KALENDARIUM SISATOVACENSE.

SCRIPTUM ANNO 1324.

Mensis September.

1 Sancti Simeonis Stylitæ. 2 Sancti martyris Mamantis. 3 Sancti Anthymi. 4 Sanctorum martyrum Babylæ et aliorum. 5 Memoria prophetæ Zachariæ et aliorum. 6 Synaxis Michaelis et Gabrielis. 8 Nativitas sanctæ Deiparæ. 9 Synaxis sanctorum justorum Joachim et Annæ. 12 Sancti martyris Autonomi. 13 Sancti Cornelii, centurionis. 14 Exaltatio venerandæ Crucis. 15 Sancti martyris Nicetæ. 16 Sanctæ martyris Euthymiae. 18 Sanctorum martyrum Charalampii et aliorum. 20 Sancti martyris Eustathii. 23 Conceptio Joannis Baptistæ. 24 Sanctæ martyris Theclæ. 25 Sanctæ martyris Euphrosynæ. 26 Transitus Joannis Theologi. 27 Sanctæ Epichariæ. 28 Memoria patris nostri Charitonis. 29 Memoria venerabilis patris nostri Cyriaci. 30 Sancti Gregorii episcopi.

Mensis October.

1 Memoria sancti apostoli Ananiæ. 2 Sancti Cypriani et Justinæ. 3 Sancti martyris Dionysii. 4 Sancti Hierothei. 5 Sanctæ Mamelchæ et Charitonæ (sic). 6 Sancti apostoli Thomæ. 7 Sanctorum martyrum Sergii et Bacchi. 8 Memoria venerabilis Melaniæ. 9 Sancti apostoli Jacobi Alphæi. 10 Sanctorum martyrum Eulampii et Eulampiae. 11 Sancti apostoli Philippi. 12 Sanctorum martyrum Probi, Tarchi et Andronici. 13 Sancti Carpi (et) aliorum. 14 Sanctorum mart. Nazarii, Gervasii, Protasii et Celsii. 15 Sancti Luciani. 16 Sancti Longini, centurionis. 17 Sancti prophetæ Osiae. 18 Memoria sancti apostoli Lucæ. 19 Memoria sancti prophetæ Joelis. 20 Sancti martyris Artemii Thaumaturgi. 21 Memoria venerabilis patris nostri Hilarionis Magni. 22 Sancti Abercii. 23 Sancti Jacobi, fratris Domini et Josephi. 24 Sancti Arethæ et sociorum ejus 4000 martyrum. 25 Sanctorum martyrum Marciani et Martyrii et S. Nestoris. 26 Sancti martyris Demetrii. 27 Sanctorum martyrum Marci, Sotirechi (sic), Juletinæ (sic) et Capetolinæ. 28 Memoria venerabilis Abramii. 29 Sanctæ Anastasiæ Romanæ. 30 Sancti Zinovii et Zinoviae sororis ejus. 31 Sancti hieromartyris Epimachi, episcopi, et aliorum.

Mensis November.

1 Sanctorum anargyrorum thaumaturgorum Cosmæ et Damiani. 2 Sanctorum martyrum Acyndini, Pegasii et aliorum. 3 Sanctorum martyrum Acepsimæ, episcopi, et Josephi, presbyteri. 4 Memoria patris nostri Joannicii et S. Sophiæ. 5 Sanctorum martyr. Galactionis et sociorum ejus. 6 Sancti patris nostri Pauli et Alexandri. 7 Sancti Hieronis et sociorum ejus. 33 Meletinæ. 8 Sancti archistrategi Michaelis. 9 Memoria venerabilis Matronæ. 10 Sanctorum apostolorum ex 70,

Octobris. Tomus XI.

Olympi, Rodionis, Sosipatri, Terentii. 11 Sanctorum martyrum Mennæ, Victoris et Vincentii. 12 Sancti patris nostri Joannis Eleemosynarii. 13 Sancti Joannis Chrysostomi. 14 Sancti apostoli Philippi. 15 Sancti Jacobi, fratris Joannis Evangelistæ, et Gurii, Samonæ et Abibi. 16 Sancti et inclyti apostoli et evangelistæ Matthæi. 17 Memoria venerabilis patris nostri Gregorii. 18 Sancti Platonis. 19 Memoria sancti prophetæ Abdiæ. 20 Memoria venerabilis patris nostri Gregorii Decapolitæ. 21 Illatio sanctæ Deiparæ in ecclesiam. 22 Sanctorum martyrum Marci et Stephani et Procopii et Philemonis unius ex 70 apostolis. 23 Memoria patris nostri Amphilochii. 24 Memoria patris nostri Gregorii, episcopi Agracantini (sic). 25 Sancti hieromartyris Clementis et Petri Alexandrini et Mercurii et sanctæ martyris Catharinæ. 26 Memoria patris nostri Olympii et Georgii et consecratio ecclesiæ. 27 Sancti Jacobi Persæ. 28 Sancti martyris Irinarchi. 29 Venerabilis patris Joannis Damasceni. 30 Sancti et inclyti apostoli Andreae.

Mensis December.

1 Sancti prophetæ Nahum. 2 Sancti prophetæ Ambacum (sic). 3 Sancti prophetæ Sophoniæ et Theoduli. 4 Sanctæ martyris Barbaræ. 5 Sancti patris nostri Sabæ. 6 Memoria venerabilis patris nostri Ambrosii, episcopi Mediolanensis. 8 Memoria venerabilis patris nostri Potapii. 9 Conceptio sanctæ Annæ, quando concepit sanctam Deiparam. 10 Sanctorum martyrum Mennæ et Hermogenis et Eugraphi. 11 Memoria venerabilis patris nostri stylitæ Danielis et sancti Lucæ novi, stylitæ. 12 Memoria venerabilis patris nostri Spiridionis, thaumaturgi. 13 Sanctorum martyrum Eustratii, Auxentii, Orestis et Mardarii. 14 Sanctorum martyrum Thyrsi, et Seleucii et Philemonis. 15 Sancti hieromartyris Eleutherii. 16 Sancti prophetæ Aggæi. 17 Sanctorum trium puerorum et Danielis prophetæ. 18 Sanctorum martyrum Sebastiani et sociorum ejus. 19 Sanctorum martyris Bonifatii et Athenodori. 20 Sancti hieromartyris Ignatii theophori. 21 Sanctæ martyris Juliani. 22 Sanctæ martyris Anastasiæ. 23 Sanctorum martyrum in Creta. 24 Sanctæ martyris Eugeniæ. 25 Nativitas Domini Nostri Jesu Christi. 26 Synaxis sanctæ Deiparæ. 27 Sancti protomartyris Stephani. 28 Memoria patris nostri Theodori. 29 Sanctorum Infantium. 30 Memoria venerabilis Anysæ. 31 Ven. matris nostræ Melaniæ.

Mensis Januarius.

1 Circumcisio Domini Nostri Jesu Christi et memoria venerabilis patris nostri Basilii. 2 Venerabilis patris nostri Sylvestri. 3 Sancti prophetæ Micheæ et martyris Gordii. 4 Sancti Theoctisti.

5 Memoria venerab. Apollinarii et Gregorii in vigilia Theophaniorum. 6 Theophania. 7 Synaxis sancti Joannis Præcursoris et Baptistæ. 8 Memoria sancta martyris Domnæ et Juliani. 9 Sancti martyris Polyeucti et memoria magnæ terræ motus. 10 Venerabilis patris nostri Gregorii episcopi et venerabilis Dometiani. 11 Venerabilis patris nostri Theodosii. 12 Sanctæ martyris Tatianæ. 13 Sanctorum martyrum Hermyli et Stratonici. 14 Passio sanctorum et venerab. PP. NN. monachorum in Sinaï monte occisorum. 15 Ven. patris nostri Joannis Calybitæ. 16 Adoratio venerandæ catenæ sancti et summi apostoli Petri. 17 Memoria venerabilis patris nostri Antonii magni. 18 Sanctorum patrum nostrorum Athanasii et Cyrilli. 19 Venerabilis patris nostri Macarii Ægyptii. 20 Venerabilis patris nostri Euthymii. 21 Sancti patris nostri Maximi confessoris. 22 Sancti apostoli Timothei. 23 Sancti hieromartyris Clementis. 24 Memoria venerabilis Xeniae. 25 Venerabilis patris nostri Gregorii Theologi. 26 Memoria venerab. P. N. Xenophontis et uxoris ejus et filiorum. 27 Translatio reliquiarum Joannis Chrysostomi. 28 Memoria sancti Ephræmi Syri. 29 Translatio reliquiarum sancti Ignatii Theophori. 30 Sancti hieromartyris Hippolyti. 31 Passio sanctorum martyrum Cyri et Joannis.

Mensis Februarius.

1 Sancti martyris Tryphonis. 2 Occursus Domini nostri Jesu Christi. 3 Memoria sancti et justi Simeonis et Annæ prophetissæ. 4 Venerabilis patris nostri Isidori. 5 Sanctæ martyris Agathæ. 6 Venerabilis patris nostri Bucoli, episcopi. 7 Venerabilis patris nostri Parthenii. 8 Sancti prophetæ Zachariæ et sancti Theodori Stratilatis. 9 Sancti martyris Nicephori. 10 Sancti hieromartyris Charalampii. 11 Sancti hieromartyris Blasii. 12 Sancti Meletii, archiepiscopi Antiocheni. 13 Venerabilis patris nostri Martiniani. 14 Memoria venerabilis patris nostri Auxentii. 15 Sancti Onesymi, discipuli Pauli. 16 Sanctorum martyrum Pamphyli, Valentis, Pauli, Porphyrii, Seleuci et sociorum. 17 Sancti Theodori Tyronis. 18 Venerabilis patris nostri Leonis, papæ Romani. 19 Sanctorum martyrum Archippi, Philemonis, Apphii (sic). 20 Memoria venerabilis patris nostri Leontii, episcopi. 21 Venerabilis patris nostri Eustathii, patriarchæ. 22 Inventio venerandarum reliquiarum. 23 Sancti hieromartyris Polycarpi. 24 Inventio venerandi capitis Joannis Præcursoris. 25 Venerabilis patris nostri Tarasii. 27 Venerabilis patris nostri Porphyrii, episcopi. 28 Venerab. patris nostri Procopii et Decapolitæ confessoris. Sancti martyris Nestorii, episcopi.

Mensis Martius.

1 Venerabilis martyris Eudociæ. 2 Sancti hieromartyris Theodoti episcopi. 3 Sanctorum martyrum Ectropimi (sic), Cleonici. 4 Sanctorum martyrum Pauli et Julianæ sororis ejus. 5 Passio sancti Cononis, hortulani (ogorodnika). 6 Sanctorum martyrum *νεοφάνων* 42 in Syria passorum. 7 Sanctorum hieromartyrum episcoporum qui fuerunt Chersonæ, Bassi (sic), Eugenii et sociorum eorum. 8 Venerabilis patris nostri confessoris Theophylacti, episcopi Nicomediensis. 9 Passio sanctorum Christi martyrum 40 in urbe Sebaste passorum. 10 Passio sanctorum martyrum Condrati et sociorum ejus. 11 Venerabilis patris nostri Sophronii episcopi. 12 Venerabilis patris nostri Theophanis confess. 13 Reditus reliquiarum Sancti Nicephori. 14 Sancti Alexandri et Benedicti. 15 Sanctorum martyrum Alexandri utriusque et sociorum. 16 Passio sancti martyris Papæ (sic). 17 Memoria sancti Alexii hominis Dei et commemoratio terræ motus et resuscitatio Lazari

justi, amici Christi. 18 Sancti patris nostri Cyrilli, archiepiscopi Hierosolymitani. 19 Sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariæ. 20 Passio sanctæ martyris Photinæ Samaritanæ. 21 Memoria venerab. patris nostri Jacobi. 22 Sancti hieromartyris Basilii, presbyteris. 23 Sancti hieromartyris Niconis et 109 sociorum ejus. 24 Venerabilis patris nostri Artemonis, episcopi. 25 Annuntiatio sanctissimæ Deiparæ. 26 Synaxis sancti archangeli Gabrielis. 27 Passio sanctæ martyris Matronæ. 28 Passio sancti Philetis, synelyti, et sociorum ejus. 29 Sancti hieromartyris Marci et S. Cyrilli, diaconi, et aliorum plurimorum. 30 Memoria Venerabilis patris nostri Joannis Climacis. 31 Passio sancti martyris Auri (*Vari*).

Mensis Aprilis.

1 Memoria sanctæ Mariæ Ægyptiacæ. 2 Vener. P. N. Nicetæ et Josephi, auctoris (canonum). 3 Sanctæ mart. Theodosiæ virg. et aliarum feminarum sanctarum, Agapiæ, Irenes, Chionæ. 4 Sanctorum mart. Theoduli, lectoris, et Gatopodi (sic). 5 Memoria venerabilis patris nostri Georgii. 6 Memoria vener. patris Eutychii et beati patris nostri Methodii, episcopi Moraviæ. 7 Venerabilis patris nostri Georgii, episcopi Mitylenæ. 8 Memoria sanctorum apostolorum Rodionis et sociorum. 9 Sancti martyris Eupsychii (qui) Cæsareæ. 10 Sanctorum martyrum Terentii, Apricani et sociorum 36. 11 Sancti hieromartyris Antipæ. 12 Vener. P. N. Basilii, confessoris. 13 Venerabilis patris nostri Martini. 14 Passio sancti hieromartyris Simeonis, archiepisc. in Perside, et aliorum plurimorum. 15 Sancti martyris Sabæ. 16 Sanctorum martyrum Leonidæ et sociorum ejus. 17 Memoria venerabilis Agapeti, papæ romani. 18 Venerabilis patris nostri Cosmæ, episcopi Chalcedonensis. 19 Memoria V. P. N. Joannis *Paleoli et Uriti* (Palæolauritæ). 20 V. P. N. Theodori Trichynæ. 21 Sancti Theodori Pergæ in Pamphilia. 22 Venerabilis patris Theodori Syceotæ, thaumaturgi. 23 Passio sancti et inclyti martyris Christi Georgii. 24 Sancti martyris Sabæ Stratilatis. 25 Sancti apostoli evangelistæ Marci. 26 Sancti hieromartyris Basilii. 27 Sancti martyris Simeonis cognati Domini. 28 Sancti apostoli Jasonis et Sosipatri. 29 Venerabilis patris nostri Memnonis, thaumaturgi. 30 Sancti et inclyti apostoli Jacobi, filii Zebedæi, fratris Joannis Theologi.

Mensis Maius.

1 Sancti prophetæ Jeremiæ. 2 Sancti patris nostri Athanasii, archiepiscopi Alexandrini. 3 Sancti martyris Timothei et Mauræ. 4 Sanctorum martyrum Probi, Tarchi, Andronici. 5 Sanctæ martyris Irenes. 6 Passio sancti et justi Jobi et sancti Dymi (sic). 7 Memoria venerandæ Crucis quæ in cælo apparuit sub Constantino rege, filio magni Constantini, et sub Cyrilo archiepiscopo Jerosolymitano. 8 Sancti apostoli Joannis Evangelistæ. 9 Sancti et inclyti prophetæ Isaiæ. 10 Sancti apostoli Simonis Zelotæ. 11 Commemorationem conditionis hujus regiæ urbis a Deo servatæ divina benevolentia spiritualiter facimus. 12 Venerabilis patris nostri Epiphani, archiepiscopi Cyprensis, et Germani, episcopi Constantinopoleos. 13 Sanctæ martyris Glyceriæ. 14 Sancti martyris Isidori. 15 Ven. patris nostri Pachomii et Theodori. 16 Venerab. patris nostri Georgii, metropolitæ Mitylenensis. 17 Sancti apostoli Andronici unius e 70. 18 Sanctorum martyrum Petri, Dionysii et cæterorum. 19 Sancti hieromartyris Patricii. 20 Sancti martyris Thalelæi. 21 Sancti et inclyti et magni regis Constantini et Helenæ matris ejus. 22 Sancti martyris Basilisci. 23 Sancti Michaelis, episcopi Sinaitici (sic). 24 Venerabilis Simeonis in Monte Mirabili. 25 Tertia inventio venerandi

venerandi capitis Joannis Præcursoris. 26 Sancti apostoli Carpis, unius e 70. 27 Sancti Elidii. 28 Sancti martyris Eupsythii. 29 Sanctæ martyris Theodosiæ. 30 Sancti Eutythii, discipuli (Joannis) Theologi. 31 Sancti martyris Hermii.

Mensis Junius.

1 Sancti martyris Justini. 2 Sancti Nicephori, patriarchæ CPolitani. 3 Sancti martyris Luciliani. 4 Sancti Metrophanis, patriarchæ CPolitani. 5 Sancti et venerabilis Hilarionis Novi, hegumeni. 6 Sancti Dorothei, episcopi Tyrensis. 7 Sancti Theodoti, episcopi Ancyran. 8 Sancti et magni martyris Theodori Stratilatis. 9 Sanctorum martyrum Orestis et Diomedis. 10 Sancti martyris Benjamin. 11 Sanctorum apostolorum Bartholomæi et Barnabæ. 12 Sancti patris nostri Onuphrii. 13 Sanctæ martyris Equilinæ (sic). 14 Sancti prophetæ Elisæi. 15 Sancti prophetæ Amos, patris Isaia. 16 Sancti Tychonis, thaumaturgi. 17 Sanctorum martyrum Manuelis, Sabellii et Ismaelis. 18 Sancti martyris Leontii. 19 Sancti apostoli Judæ. 20 Sancti Methodii, episcopi. 21 Sancti martyris Juliani. 22 Sancti Eusebii. 23 Sanctæ martyris Agrippinæ. 24 Nativitas venerandi Præcursoris. 25 Sanctæ martyris Febronæ. 26 Venerabilis Davidis Solunensis. 27 Venerabilis Sampsonis. 28 Translatio reliquiarum sanctorum martyrum Cyri, Joannis. 29 Sanctorum et summorum apostolorum Petri et Pauli. 30 Sanctorum 12 apostolorum.

Mensis Julius.

1 Sanctorum thaumaturgorum Cosmæ et Damiani. 2 Depositio tunicæ et Zonæ S. Deiparæ in Blachernis. 3 Sancti martyris Hiacyntii. 4 Venerabilis Andræ, ep. Jecretensis (sic). 5 Sancti hieromartyris Astii. 6 Venerabilis patris nostri Sisoi Magni. 7 Venerabilis Thomæ in Maleo. 8 Sancti martyris Procopii. 9 Sancti hieromartyris Pancratii. 10 Sanctorum martyrum 45 Nicopoli. 11 Sanctæ martyris Euthymie. 12 Sanctorum martyrum Procli, Hilarii. 13 Sancti martyris Seraphionis. 14 Sancti apostoli Aquilæ. 15 Sanctorum martyrum Cyrilli, Julittæ. 16 Sanctorum martyrum Onesiphori et Porphyrii. Eadem die memoriam facimus SS. patrum 630 qui Chalcedoni (fuerunt), sanctorum Patrum 10 synodi (sic). 17

Sanctæ martyris Marinæ. 18 Sancti martyris Æmiliani. 19 Venerabilis Dii. 20 Ignea ascensio sancti prophetæ Heliae. 21 Venerabilis Simeonis Sali. 22 Venerabilis Mariæ et (sic) Magdalenæ. 23 Sancti martyris Trophimi et cæterorum. 24 Sanctæ martyris Christinæ. Eadem die occisio sanctorum martyrum Borisi et Glebi. 25 Dormitio sanctæ Annæ, matris S. Deiparæ. 26 Sanctorum martyrum Hermolai et Hermippi et Hermocratis. 27 Sancti et magni martyris Panteleemonis. 28 Sancti martyris Eustathii, sanctorum apostolorum Prochori, Timonis et Parmenæ. 29 Sancti martyris Callinici. 30 Sancti Jobi, militis. 31 Sanctæ mart. Julittæ. Eadem die venerabilis Eudocimi Novi.

Mensis Augustus.

1 Sanctorum Macchabæorum, Eleazari et Solomonæ et 7 filiorum ejus. 2 Reditus reliquiarum protomartyris Stephani. 3 Sanctorum patrum Dalmati, Fausti, Isacii. 4 Sancti martyris Eleutherii. 5 Sancti Eusygnii. 6 Commemoratio divæ transfigurationis Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. 7 Sancti martyris Domentii. 8 Venerabilis Æmiliani. 9 Sancti apostoli Matthæi. 10 Sanctorum martyrum Laurentii et cæterorum. 11 Sancti martyris Eupli, diaconi. 12 Sanctorum martyrum Photii et Anicetæ. 13 Translatio reliquiarum S. Maximi, confessoris. 14 Sancti prophetæ Malachiæ (?). 15 Dormitio sanctissimæ Deiparæ. 16 Sanctæ iconis (non manu pictæ) Salvatoris nostri et Dei, et sancti martyris Diomedis. 17 Sanctorum martyrum Pauli et Julianæ, sororis ejus. 18 Sanctorum martyrum Lauri, Flori. 19 S. Andræ Stratilatis et sociorum ejus 2593 martyrum. 20 Sancti prophetæ Samusi (sic). 21 Sanctæ martyris Basisæ (sic) et filiorum ejus. 22 Sancti martyris Agathonici et sociorum ejus. 23 Venerabilis Callinici, archiepiscopi CP. 24 Sancti Eutythii, qui discipulus fuit Joannis Theologi. 25 Sancti apostoli Titi, discipuli apostoli Pauli. 26 Sanctorum martyrum Hadriani et Nataliæ. 27 Venerabilis Pimeni, eremitæ. 28 Venerabilis Moysis Æthiopis. 29 Decollatio Joannis Baptistæ. 30 Sanctorum hieromartyrum Felicis et sociorum ejus. 31 Depositio venerandæ Zonæ sanctissimæ Deiparæ in Chalcoopratiis.

TYPICON CHILANDARIENSE ANNI 1331.

NOTA. — *Hic proferuntur ea tantum, in quibus recedit a kalend. Sisatovacensi.*

September.

1 et 2 dies desiderantur. 3 S. Anthymi et V. Theoctisti. 4 Et S. Babylæ Nicomediensis, olim magistri; et S. Moysis; et SS. MM. Hermii et Eutythii, fratris Philippi, unius ex 70. 6 Commemoratio miraculi facti Chonis. 7 S. Eudoxii, mart. Meletinæ. 10 SS. virg. Menodoræ, Metrodoræ et Nymphodoræ. 11 Ven. Theodoræ. 13 Dedicatio ecclesiæ S. Georgii et S. Cornelii, centurionis. 14 Et obitus S. Joannis Chrysostomi. 17 S. Sophiæ et filiarum ejus Pistis, Elpidis et Agapiæ. 18 S. P. N. Eumenii. 19 SS. MM. Trophimi, Sabatii et Dorimedontis. Et S. Susannæ, mart. 22 S. Condrati, ap. 22 S. Phocæ. 27 S. Calistrati, mart. et sociorum.

October.

1 Et S. Romani. 5 S. Charitinæ, mart. 9 Et S. Andronici. 11 Et Theophanis, confes. 12 Et Cosmæ Maiumensis. 17 Et S. Andræ in Crisi, mart. 27 S. Nestoris, mart. 28 S. Terentii et Neonillæ, mart.; Et Stephani Sabaitæ, et S. P. N. Arsenii, arch. Serbiæ. 29 Hac die obiit magnus eleemosynarius Stephanus Urosius, Kral Serbiæ.

30 Et SS. app. Stachiæ, Amplii, Urbani et aliorum.

November.

3 Et dedicatio S. Georgii Lyddensis. 4 Et S. Nicandri, mart. et Ermei. 9 SS. MM. Onesiphori et Porphyrii; et Theoctistæ; et Matronæ. 10 Et S. Stephanidis mart.; et S. Theodori Studii. 19 Et Barlaami, mart. 20 Et Procli, patr. 25 Et S. Gregorii Acragantini. 24 S. Catharinæ, mart., et S. Mercurii. 28 Et S. Stephani Novi. 29 S. Pamonis et Philumeni.

December.

4 Et S. P. Joannis Damasceni. 10 S. Danielis Stylitæ (tantum). 27 Et S. Theodori Grapti et Theophanis, fratris ejus. 28 SS. 20000 mart. Nicomediæ. 29 Et Marcelli, hegumeni. 30 S. Zotici, presbyteri.

Januarius.

5 Et Theopempti et Theonæ; et V. Syncliticæ. 8 Et Georgii Chozevitæ et Æmiliani, conf. 10 Et Marciani. 14 Et S. P. N. Sabæ. 15 Et Pauli Thebæi. 21 Et Neophyti, mart. et Eugenii. 22 Et Anastasii

Anastasio Persæ, mart. 25 Et Agathangeli. 27 Eadem die translatio reliquiarum fratrum Chilandariensium. 30 Et trium pontificum.

Februarius.

4 S. Theodori (sic) Pelusiotæ. 7 Et Helladii. 15 Et P. N. Simeonis myrobletæ. 21 Timothei in Symbolis. 28 Et Basilii. 29 Cassiani.

Martius.

4 S. Gerasimi. 15 S. Papiæ, mart. et soc. 16 S. Sabini, mart. 20 SS. mon. in monast. Sabæ occisorum (tantum). 24 Profestum (tantum). 28 Et Hilarionis Novi. 31 S. P. Hypatii.

Aprils.

2 S. Titi. 5 S. Nicetæ. 4 S. Josephi melodi et Georgii Malei. 5 Theoduli et Agathopodi. 13 Artemonis. 14 S. Martini, mart. 15 Aristarchi, Pudæ et Trophimi. 16 Irenes, Agapiæ et Chionæ, virg. 17 Simeonis Persæ et Acacii. 18 Joannis, discip. Gregorii Decapolitæ. 21 Et Januarii, mart. 28 Et S. Maximi, Dadæ, Qu(in)tiliani. 29 Et novem mart. in Cyzico.

KALENDARIUM REMENSE SÆCULI XIV.

..... Initium desideratur.....

Mensis Octobris.

27 Passio sancti Nestoris et Cape[to]linæ. 30 Memoria sancti Cyriaci patriarchæ et Zenobii.

November.

1 Memoria sanctorum anargyrorum Cosmæ et Damiani. 3 Memoria sancti patris Pauli confessoris. 8 Synaxis sanctorum angelorum Michaelis et Gabrielis. 11 Passio sancti Menæ. 15 Memoria sancti Joannis Chrysostomi. 14 Memoria sancti apostoli Philippi. 15 Passio confessorum Domini Samonæ, Guri[n]æ et Abibi. 16 Memoria sancti apostoli Matthæi. 17 Sancti Gregorii Thaumaturgi. 20 Memoria sanctorum patrum Procli, Maximi, Anatolii et Genadii. 21 Illatio sanctæ Deiparæ in templum. 25 Memoria sancti Clementis Romani, et Petri Alexandrini, et passio S. Mercurii et S. Catharinæ. 30 Memoria sancti apostoli Andree.

December.

4 Passio sanctæ martyris Barbaræ. 6 Memoria sancti et venerabilis patris nostri Nicolai (1). 9 Conceptio sanctæ Annæ. 15 Passio sancti Eustratii et sociorum ejus. 14 Passio sancti Thyrsi, et memoria terræ motus. 16 Memoria sanctorum trium puerorum, Ananiæ, Azariæ, Misaelis et Danielis prophetæ. Dominica prima ante Nativitatem Christi. Memoria sanctorum Protoparentum.

September.

1 Initium indictionis, id est novi anni. Et memoria V. P. N. Simeonis Stylitæ. 2 S. M. Mamantis et V. P. Joannis Jejunatoris. 3 S. hieromart. Anthymi et V. Theocisti. 4 S. hieromart. Babylæ Antiocheni et trium infantium. Et Babylæ Nicomediensis et cum illo infantium 84. Et SS. MM. Ermionis et Eutychie. Et magni prophetæ Moysis. 5 S. prophetæ Zachariæ. 6 Miraculum cælestis archistrategi Michaelis. Et S. Eudoxii et sociorum. 7 Profestum S. Deiparæ. Et S. M. Sozontis.

(1) Ita cum Kopitaro legendum puto, non vero : venerabilissimi, quemadmodum interpretatus est bonæ memoriæ Hanka,

Maius.

4 S. Pelagiæ. 8 Et Arsenii Magni. 9 Et Christophori. 11 Et Mocii. 16 Theodori sanctificati. 18 Et S. Theodoti. 27 S. Therapontis. 28 S. Nicetæ Chalcedonensis. 30 S. Isaaci Dalmati.

Junius.

5 S. Dorothei. 6 S. Hilarionis et Bessarionis. 9 S. Cyrilli Alex. 10 Timothei, mart. Prusæ. 14 Et Theodori CPolitani.

Julius.

5 V. Marthæ. Et Petri Athonensis. 13 Synaxis Gabrielis, archangeli et S. Stephani Sabaitæ. 16 S. Athenogenis et soc. 19 Et S. Macrinæ. 21 Et S. Ezechielis. 22 Et Phocæ, mart. 25 Et Olympiadis et Eupraxiæ. 30 SS. SS. Silæ et Sylvani et soc. (tantum). 31 Synaxis apostolorum (tantum).

Augustus.

4 SS. septem puerorum Ephesi. 14 S. Micheæ, proph. 17 S. Myronis. 21 S. Thaddæi, ap. 23 S. Lupi et soc. 30 SS. Joannis et Pauli Novi, Alexandri, patr.

20 Passio sancti Ignatii Deiferi. 32 Passio sanctæ Anastasiæ. Dominica ante Nativitatem Christi. Memoria sanctorum patrum. 24 Vigilia Nativitatis Christi. 25 Nativitas Christi. 26 Synaxis sanctæ Deiparæ. 27 Memoria sancti protomartyris Stephani. 29 Memoria sanctorum infantium.

Januarus.

1 Circumcisio Domini Nostri Jesu Christi, et memoria sancti patris nostri Basilii. 5 Vigilia Theophaniæ. 6 Sancta Theophania Domini. 7 Sancti Joannis Præcursoris et Baptistæ. 10 Memoria S. Gregorii Nyssensis, fratris magni Basilii. 15 Adoratio catenarum S. apostoli Petri. 16 Memoria patris sancti Antonii. 18 Memoria SS. patrum Athanasii et Cyrilli. 20 Memoria sancti patris nostri Euthymii. 22 Memoria S. apostoli Timothei. 25 Memoria S. P. N. Gregorii Theologi. 27 Allatio reliquiarum S. Joannis Chrysostomi. 29 Inventio reliquiarum S. Ignatii Deiferi. 31 Passio SS. anargyrorum Cyri et Joannis.

Februarius.

1 Passio sancti Trophimi. 2 Occursus D. N. Jesu Christi. 3 Memoria justi Simeonis et Annæ prophetissæ. 11 Memoria martyris Blasii. 15 Sanctorum martyrum Pamphili, Porphyrii. 20 Passio sancti Polycarpi martyris. 24 Inventio venerandi capitis sancti Joannis Præcursoris et Baptistæ.

Martius.

9 Sanctorum quadraginta.

KALENDARIUM OSTROGENSE ANNI 1581.

September.

1 Initium indictionis, id est novi anni. Et memoria V. P. N. Simeonis Stylitæ. 2 S. M. Mamantis et V. P. Joannis Jejunatoris. 3 S. hieromart. Anthymi et V. Theocisti. 4 S. hieromart. Babylæ Antiocheni et trium infantium. Et Babylæ Nicomediensis et cum illo infantium 84. Et SS. MM. Ermionis et Eutychie. Et magni prophetæ Moysis. 5 S. prophetæ Zachariæ. 6 Miraculum cælestis archistrategi Michaelis. Et S. Eudoxii et sociorum. 7 Profestum S. Deiparæ. Et S. M. Sozontis.

(1) Ita cum Kopitaro legendum puto, non vero : venerabilissimi, quemadmodum interpretatus est bonæ memoriæ Hanka,

8 Nativitas S. Domine nostræ Deiparæ. 9 SS. Deiferorum Joachim et Annæ. Et S. M. Severiani. 10 SS. MM. Minodoræ, Mitrodoræ et Nymphodoræ. 11 V. M. Theodoræ. 12 Hieromart. Autonomi. 13 Dedicatio ecclesiæ Resurrectionis Christi. Et profestum exaltatæ Crucis. Et hieromart. Corneli, centurionis. 14 Universalis exaltatio vener. et vivificæ Crucis. 15 S. megalomart. Nicetæ. 16 S. megalom. Euphemie. 17 S. M. Sophiæ et filiarum ejus Fidei, Spei et Charitatis. 18 V. Eumenii. 19 SS. MM. Trophimi, Sabatii, Dorime-

in sua Remensis Evangelii editione, cæteroquin optima.

donis.

dontis. 20 SS. MM. Eustathii et sociorum. 21 S. apost. Condrati. Octava Festi. 22 S. M. Phocæ. 23 Conceptio S. Joannis Baptistæ. 24 S. protom. Theclæ. 25 V. Euphrosyniæ. 26 Transitus S. ap. et evang. Joannis. 27 S. M. Callistrati et sociorum. 28 V. P. N. Charitonis, confessoris. 29 V. P. Cyriaci, eremitæ. 30 Hieromart. Gregorii, magnæ Armeniæ.

October.

1 Protectio (Pokrov) SS. Deiparæ. Et S. ap. Ananiæ. Et V. Romani melodi. 2 SS. MM. Cypriani et Justinæ. 3 S. sacromart. Dionysii Areopagitæ. 4 S. M. Hierothei. 5 S. M. Charitinæ. 6 S. apost. Thomæ. 7 SS. MM. Sergii et Bacchi. 8 V. M. N. Pelagiæ. 9 S. apost. Jacobi Alphæi. 10 SS. MM. Eulampii et Eulampię. 11 S. apost. Philippi, ex 7 diaconis. Et memoria 7^æ synodi. 12 SS. MM. Probi, Tarchi, Andronici et V. Cosmæ Majumensis. 13 SS. MM. Carpi et Pypylæ. 14 SS. MM. Gervasii et Protasii et V. Parasceviæ. 15 V. Euthymii Novi (Thessalonicensis). Et Luciani, presbyteri. 16 S. M. Longini, centurionis. 17 S. prophetæ Osia. Et Andreæ Cretensis, hosiomart. Et SS. medicorum Cosmæ et Damiani Arabum. 18 S. apost. et evang. Lucæ. 19 S. prophetæ Joelis. 20 S. megalom. Artemii. 21 V. P. Hilarionis Magni. 22 S. Abercii et septem puerorum Ephesi. 23 S. ap. Jacobi, fratris Domini. 24 S. M. Arethæ et sociorum. 25 SS. MM. Marciani et Martyrii. 26 S. megalom. Demetrii. 27 S. M. Nestoris. 28 SS. MM. Terentii et Neonilæ; et V. Stephani Sabaitæ et S. megalom. Parasceviæ, et S. Arsenii Serbici. 29 S. M. Anastasiæ Romanæ et V. Abramii. 30 SS. MM. Zenobii et Zenobiæ. 31 SS. apost. Stachia et Amplii et aliorum et S. M. Epimachi.

November.

1 Sanctorum anargyrorum Cosmæ et Damiani. 2 SS. MM. Acyndini et Pegasia et sociorum. 3 SS. MM. Acepsimæ ep. et Josephi presb. et Aithalæ. Et dedicatio ecclesiæ S. M. Georgii. 4 V. P. Joannicii et SS. MM. Nicandri et Ermii. 5 SS. MM. Galactionis et Epistimiæ. 6 S. Pauli, confessoris. 7 SS. MM. triginta trium. Et V. Lazari Galiseni. 8 Synaxis S. archang. Michaelis et omnium Spirituum. 9 S. M. Onesiphori et Porphyrii. Et V. Matronæ et Theoctistæ. 10 SS. apost. Erasti, Olimbi, Herodionis et cæter. 11 SS. MM. Menæ, Victoris et Vincentii et Stephanidis et V. Theodori Studitæ. 12 S. P. Joannis Eleemosynarii et V. P. Nili. 13 S. P. Joannis Chrysostomi. 14 S. apost. Philippi. 15 SS. confessorum Guria, Samonæ et Abibi. 16 S. ap. et evang. Matthæi. 17 S. P. Gregorii. 18 SS. MM. Platonis et Romani. 19 S. proph. Abdiæ. 20 S. M. Barlaami et S. Procli, patr. CPolitani. Et V. Gregorii Decapolitæ et profestum Introitus. 21 Introitus SS. Deiparæ (in templum). 22 S. ap. Philemonis. 23 S. P. Ampilochii et Gregorii Acragantini. 24 S. megalom. Catharinæ et Mercurii. 25 V. P. N. Clementis, papæ Romani, et Petri Alexandrini. 26 V. Olympii Stylitæ. 27 S. M. Jacobi Persæ. Et V. P. Palladii. 28 S. M. Irenarchi et Stephani Novi. 29 S. M. Paramonis et Philumeni et V. P. Acacii. 30 S. ap. Andreæ, protoclyti.

December.

S. prophetæ Nahum. 2 S. proph. Abacuc. 3 S. proph. Sophoniæ. 4 S. megalom. Barbaræ, et V. P. Damasceni. 5 V. P. N. Sabbæ Consecrati. 6 S. P. Nicolai, archiep. Myrensis. 7 S. P. Ambrosii Mediolanensis. 8 V. P. N. Potapii. 9 Conceptio S. Annæ, quando concepit Deiparam. 10 SS. MM. Mennæ, Hermogenis et Eugraphi. 11 V. Danielis Stylitæ. 12 V. P. N. Spiridonis. 13 SS. MM. Eustratii, Auxentii et soc. Et V. Arsenii Latrensis. 14 SS. MM. Thyrsi, Leucii et soc. 15 S. M. Eleuthe-

Octobris. Tomus XI.

rii et V. Pauli Latrensis et Stephani Suroziensis. 16 S. proph. Aggæi. 17 S. proph. Danielis et trium puerorum. 18 S. M. Sebastiani et soc. ejus. 19 S. M. Bonifatii. Sab. et Dom. ante Nativ. Domini. 20 Profestum et S. Ignatii Deiferi. 21 Profestum et S. Julianiæ mart. et S. Petri metropolitæ (Kioviensis). 22 Profestum et S. M. Anastasiæ. 23 Profestum et SS. MM. decem in Creta. 24 Profestum et S. M. Eugeniæ. 25 Nativitas D. N. Jesu Christi secundum carnem. 26 Synaxis SS. Deiparæ. Et S. M. Euthymii. Dominica post Nativ., memoria S. Josephi Sponsi et S. Jacobi, fratris Domini et Davidis regis. 27 S. protomart. Stephani. Et V. Theodori. 28 SS. Martyrum 20,000. 29 SS. infantium 14,000 et V. Marcelli, hegumeni. 30 S. M. Anysia et V. Melaniæ et Zotici. 31 V. M. N. Melaniæ Romanæ.

Januarius.

1 Circumcisio D. N. J. C. — S. P. N. Basilii M. Sabbatum et Dominica ante illuminationem. 2 Profestum. Et S. P. Sylvestri. 3 Profestum. Et S. proph. Malachia et S. M. Gordii. 4 Profestum. Synaxis 70 apost. et V. Theoctistæ. 5 Profestum. Et S. Theopempti et Theonæ et V. Syncliticæ. 6 S. Theophania D. N. J. C. 7 Synaxis S. et V. Joannis Præcursoris. Sabbat. et Dominica post illuminationem. 8 V. Georgii, Dominicæ et Emiliani, confessoris. 9 S. M. Polyucti. 10 S. P. N. Gregorii Nyssensis, et Dometiani Metetensis (sic), et Marci (sic), æconomi. 11 S. P. N. Theodosii. 12 S. M. Tatianæ et S. Sabæ Serbici. 13 SS. MM. Hermolai et Stratonici. 14 SS. PP. occisorum in Sinai et Raithu. 15 S. P. N. Pauli Thebæi et S. P. Joannis Calybitæ. 16 Adoratio V. Catenæ S. Petri ap. 17 S. P. N. Antonii M. 18 SS. PP. Athanasii et Cyrilli. 19 V. P. Macarii Ægyptii. 20 S. P. N. Euthymii Magni. 21 S. P. Maximi confes. et Neophyti et Eugenii et sociorum. 22 S. apostoli Timothei et Anastasii. 23 S. P. Clementis Ancyran et Agathangeli. 24 V. M. N. Xenia. 25 S. P. N. Gregorii Theologi. 26 S. M. Xenophontis et soc. et Theodori Studitæ. 27 Relatio reliq. S. Joannis Chrys. 28 S. P. N. Ephræm Syri. 29 Allatio reliq. S. Ignatii Deiferi. 30 S. M. Hippolyti et SS. 5 Antistitum Basilii, Gregorii et Chrysost. 31 SS. M. Cyri et Joannis.

Februarius.

1 S. M. Tryphonis. 2 Occursus D. N. J. C. 3. S. Simeonis Deum excipientis. 4 S. P. N. Isidori Pelusiotæ. 5 S. M. Agathæ. 6 S. Bucoli, ep. Smyrnensis. 7 S. Parthenii et Lucæ Tyrensis. 8. S. proph. Zachariæ et S. M. Theodori Stratilatis. 9 S. M. Nicephori. 10 S. P. Charalampii. 11 S. M. Blasii. 12 S. P. Meletii. 13 S. P. Martiniani. 14 S. P. N. Auxentii. 15 S. ap. Onesymi. 16 S. M. Pamphili et Porphyrii et sociorum. 17 S. M. Theodori Tyronis. 18 S. Leonis, papæ. 19 S. ap. Archippi. 20 S. P. Leonis Catanensis. 21 V. P. Timothei et Eustathii. 22 SS. MM. in Eugenia. 23 S. P. M. Polycarpi. 24 Inventio V. capitis S. Joan. Bapt. 25 S. P. N. Tarasii. 26 S. P. Porphyrii. 27 S. P. N. Procopii. 28 S. P. Basilii conf. 29 V. P. Cassiani Romani.

Martius.

1 S. M. Eudociæ. 2 S. M. Theodoti. 3 SS. MM. Eutropii et Cleonicæ. 4 S. M. Cononis. 5 S. P. Gerasimi Jordanici. 6 SS. M. 42 Amorrhæ. 7 SS. M. Basilii, Ephræmi et soc. 8 S. P. Theoctisti. 9 SS. mart. 40. 10 S. M. Condrati. 11 S. P. Sophronii. 12 V. P. Theophanis confes. 13 Reditus reliq. S. P. Nicephori. 14 V. P. N. Benedicti. 15 S. M. Agapii et soc. 16 S. mart. Sabini. 17 S. P. Alexii, hominis Dei. 18 S. P. N. Cyrilli, hierosolymitani. 19 SS. Chrysanthi et Dariæ. 20 SS. PP. in Laura (S. Sabæ) occisorum. 21 S. P. N. Jacobi confes. 22 S. M. Basilii Ancy-

rani. 23 SS. M. Niconis et 200 discipulorum ejus. 24 S. P. N. Artemii. 25 Annuntiatio Deiparæ. 26 Synaxis S. archang. Gabrielis. 27 S. Matronæ. 28 S. P. Hilarionis junioris et S. Stephani. 29 SS. MM. Marci ep., Cyrilli diaconi et multorum aliorum. 30 S. P. N. Joannis Climacis. 31 V. Hypathii, ep. Ancyрани.

Aprilis.

1 V. M. N. Mariæ Ægyptiæ. 2 V. P. Titi. 3 V. P. Nicetæ, hegumeni Medicensis. 4 V. P. Josephi cantoris, Georgii, Malei. 5 SS. MM. Theoduli et Agathopodi. 6 V. P. N. Eutychii. 7 V. P. Georgii, metropolitæ. 8 SS. ap. Radionis, Agabi, Rufi et soc. 9 S. M. Eupsychii. 10 SS. M. Terentii et Pompei et soc. 11 Sacromart. Antipæ, Pergamensis. 12 V. P. Basilii Pariensis. 13 S. M. Artemonis. 14 S. Martini, confes. 15 SS. ap. Aristarchi, Pudi et Trophimi. 16 SS. MM. Agapiæ et Chioniae. 17 V. P. Simeonis Persæ et Acacii Meletini. 18 V. P. N. Joannis. 19 V. P. Joannis Palæolauritæ. 20 V. Theodori Trichinæ. 21 S. M. Anurii (sic) et soc. ejus et Theodori Pergæ. 22 V. Theodori Syceotæ. 23 S. M. Georgii. 24 S. M. Sabæ Stratilatæ. 25 S. ap. et ev. Marci. 26 S. M. Basilii Amaseni. 27 S. M. Simeonis, cognati Domini. 28 SS. ap. Jasonis et Sosipatri et S. M. Maximi et soc. 29 SS. MM. novem Cyzici et V. Mnemonis Thaumatis. 30 S. ap. Jacobi, fratris Joannis evang.

Malus.

1 S. proph. Jeremiæ. 2 S. P. N. Athanasii Alexandrini. 3 SS. MM. Timothei et Mauræ. Et V. P. Theodosii Kioviensis. 4 S. M. Pelagiæ. 5 S. M. Irenes. 6 S. Jobi justi. 7 Commemoratio apparitionis V. Crucis in cælis. Et S. M. Acacii. 8 S. ap. et evang. Joannis Theologi et V. P. N. Arsenii Magni. 9 S. proph. Isaia et S. M. Christophori et translatio reliquiarum S. Nicolai, thaumat. 10 S. apost. Simonis Zelotæ. 11 S. M. Mocii. 12 S. Epiphani Cyprensis. 13 S. M. Glyceriæ. 14 S. M. Isidori. 15 V. P. N. Pachomii Magni. 16 V. P. N. Theodori Consecrati. 17 S. ap. Andronici et soc. 18 S. M. Theodoti et SS. MM. Petri et Dionysii et 7 virginum. 19 Hieromart. Patricii et soc. 20 Hieromart. Thalelæi. 21 SS. magnorum imperat. Constantini et Helenæ. 22 S. M. Basilisci. 23 V. P. Michaelis, Synnadarum ep. 24 V. P. Simeonis in monte Mirabili. 25 Inventio capitis S. Joannis Præcursoris. 26 S. ap. Carpi, unius ex 70. 27 S. sacrom. Therapontis. 28 V. P. Nicetæ Chalcedonensis. 29 S. hosiomart. Theodosiæ. 30 V. P. N. Isaacii Dalmati. 31 S. M. Hermii.

Junius.

1 S. M. Justini, philosophi et soc. 2 S. P. N. Nicephori, patriarchæ. 3 S. M. Luciani et soc. 4 S. P. N. Metrophanis, patr. 5 Sacromart. Dorothei, ep. Tyrensis. 6 V. P. N. Hilarionis et Besarionis. 7 S. M. Theodori Ancyрани. 8 S. megalom. Theodori Stratilatæ. 9 S. P. Cyrilli. 10 S. M. Timothei. 11 SS. ap. Bartholomæi et Barnabæ. 12 V. P. Onuphrii Magni et Petri Athonitæ. 13 S. M. Aquilinæ et Triphillii, ep. 14 S. proph. Elisæi et Methodii, patr. 15 S. proph. Amos. 16

S. M. Tychonis. 17 SS. MM. Manuelis, Sabelii et Ismaelis. 18 S. M. Leontii. 19 S. ap. Judæ. 20 S. M. Methodii Patarensis. 21 S. M. Juliani. 22 Sacromart. Eusebii Samosatani. 23 S. M. A(g)ripinæ. 24 Nativitas S. prophetæ Joannis Baptistæ. 25 S. hosiomart. Febronæ. 26 V. Davidis Thesalonicensis. 27 V. P. Sampsonis. 28 Relatio reliq. SS. anargyrorum Cyri et Joannis. 29 SS. summorum apostolorum Petri et Pauli. 30 Synaxis SS. apostolorum.

Julius.

1 SS. anargyrorum Cosmæ et Damiani. 2 Depositio vener. tunicæ S. Deiparæ. 3 S. M. Hyacinthi. 4 V. Andreæ Cretensis et S. Marthæ. 5 V. P. N. Athanasii Athoensis. 6 V. P. N. Sisoi Magni. 7 V. P. N. Thomæ Maleini et Accacii in Climaco. 8 S. megalom. Procopii. 9 S. M. Pancratii. 10 SS. MM. 43 Nicopoli. 11 S. megalom. Euphemie. 12 SS. MM. Procli, Hilarii et V. Michaelis Maleini. 13 Synaxis S. archang. Gabrielis et V. Stephani Sabaitæ. 14 S. ap. Aquilæ. 15 SS. MM. Cyrici et Julitæ, et dormitio magni ducis Vladimiri. 16 Sacrom. Athenogenis et 10 discip. ejus, et memoria SS. PP. 318 in 1^a synodo Nicæna, et 108 in 2^a CPoli, et 200 in 3^a Ephesi, et 650 in 4^a Chalcedoni, et 160 in 5^a, et 170 PP. in 6^a. 17 S. megalom. Marinæ et V. Lazari. 18 S. M. Hyacinthi. 19 S. Macrinæ et V. P. Dii. 20 S. proph. Eliæ. 21 VV. PP. Joannis et Simeonis Salorum et proph. Ezechielis. 22 S. M. Magdalenæ et S. M. Phocæ. 23 SS. MM. Trophimi et Theophili et soc. 24 S. M. Christinæ et SS. MM. Borisi et Glebi. 25 Dormitio S. Annæ et SS. feminarum Olympiadis et Eupraxiæ. 26 S. M. Hermolai et soc. 27 S. megalom. Panteleemonis. 28 SS. ap. Prochori et Nicanoris, Timonis et Parmeni. 29 S. M. Callinici. 30 S. apost. Silæ. 31 Profestum Crucis. Et S. Eudocimi.

Augustus.

1 Processio ven. Crucis. Et SS. MM. septem fratrum Machabæorum et Eleazari, eorum magistri, et Solomonæ, matris. 2 Translatio reliquiarum S. protom. Stephani. 3 V. P. N. Isaacii Dalmati et Fausti et Thastii (sic). 4 SS. septem puerorum Ephesi. 5 Profestum et S. M. Eusygnii. 6 Transfiguratio D. N. Jesu Christi. 7 Hosiomart. Domentiani. 8 S. Æmeliani, ep. Cyzicensis. 9 S. ap. Matthæi. 10 S. M. archidiac. Laurentii. 11 S. Eupli, diaconi. 12 SS. MM. Photii et Anicetæ. 13 V. P. N. Maximi, confes. 14 Profestum et S. proph. Micheæ. 15 Dormitio S. Deiparæ. 16 Translatio imaginis non manufactæ. Et S. M. Diomedis. 17 S. M. Mironis. 18 SS. MM. Flori et Lauri. 19 S. M. Andreæ Stratilatæ et soc. 20 S. proph. Samuelis. 21 S. ap. Thaddæi et S. M. Basilissæ. 22 S. M. Agathonici et soc. ejus. 23 S. M. Luppi et octava festi. 24 S. sacromart. Eutychii, discip. S. Joannis Theologi. 25 Reditus reliq. S. ap. Bartholomæi et memoria ap. Titi. 26 SS. MM. Adriani et Nataliæ. 27 V. P. N. Pimeni Magni. 28 V. P. N. Moysis Ægyptii. 29 Decollatio S. Joannis Baptistæ. 30 SS. patr. CPolitanorum Alexandri, Joannis et Pauli Novi. 31 Depositio zonæ S. Deiparæ in Chalcopatiis.

KALENDARIUM PARISINUM II. — SÆCULI XV.

September.

1 Novi Anni et Simeonis Stylitæ. 2 S. M. Mamantis. Et V. Joannis Jejunatoris. 3 S. M. Anthymi. 4 S. M. Babylæ. 5 S. proph. Zachariæ. 6 Miraculum arch. Michaelis Chonis. 7 S. M. Sontis. 8 Nativitas S. Deiparæ. 9 SS. justorum Joachim et Annæ. 10 SS. MM. Menodoræ, Metro-

doræ, Nymphodoræ. 11 S. Theodoti. 13 Dedicatio Resurrectionis Domini. Et S. Cornelii. 14 Exaltatio V. Crucis. 15 S. M. Nicetæ. 16 S. M. Euphemie. 20 S. M. Eustathii. 22 S. hierom. Phocæ. 23 Conceptio S. Joannis Baptistæ. 24 S. protom. Theclæ. 26 S. Joannis Theologi. 28 V. Charitonis. 30 S. Gregorii Magnæ Armeniæ.

October.

1 S. ap. Ananiæ et V. Romani, melodi. 2 SS. MM. Cypriani et Justinæ. 3 S. Dionysii. 6 S. apost. Thomæ. 7 SS. MM. Sergii et Bacchi. 11 S. ap. Philippi de 70 diaconis et Theophanis. 16 S. Longini. 18 S. ap. et evang. Lucæ. 20 S. Artemii. 21 S. Hilarionis. 22 S. Abercii. 23 S. apost. Jacobi, fratris Domini. 24 S. M. Arethæ et soc. 26 S. mart. Demetrii et commemoratio terræ motus.

November.

1 SS. medicorum Cosmæ et Damiani. 2 S. Acyndini et soc. 3 S. Joannicii. 4 S. Porphyrii. 6 S. Pauli, confessoris. 8 Synaxis S. archistr. Michaelis. 12 S. Joannis, eleemosynarii. 13 S. Joannis Chrysostomi. 14 S. ap. Philippi. 15 SS. confessor. Guriæ, Samonæ et Abibi. 16 S. evang. Matthæi. 17 S. Gregorii, thaum. 21 Introductio S. Deiparæ (in templum). 23 S. Amphilochoi et S. Gregorii Agrigentini. 27 S. Jacobi Persæ. 28 S. Stephani Novi. 30 S. ap. Andree.

December.

4 S. mart. Barbaræ et S. Joannis Damasceni. 5 S. Patris Sabæ. 6 S. P. Nicolai. 9 Conceptio S. Annæ, quando concepit S. Deiparam. 13 SS. MM. Eustratii et aliorum. 20 S. Ignatii Deiferi. 25 Nativitas Christi. 26 Synaxis S. Deiparæ. 27 S. Stephani. 28 SS. martyr. Nicomediæ. 29 SS. infantium. 30 S. martyris Anysiæ.

Januarius.

1 Circumcisio Domini et S. Basilii Magni. 2 S. Silvestri. 3 S. M. Gordii et S. proph. Malachie. 4 Synaxis 70 apostolorum. 5 Vigilia luminum. 6 Baptisma D. N. Jesu Christi. 7 Synaxis S. Joannis Baptistæ. 9 S. mart. Polyeucti. 11 S. P. Theodosii. 12 S. mart. Tatianæ. 13 SS. MM. Hermyl et Stratonici. 14 SS. PP. in Sinai et Raithu occisorum. 15 S. Joannis Calybitæ et Pauli Thebæi. 16 Adoratio catenarum S. ap. Petri. 17 S. P. Antonii Magni. 18 SS. Athanasii et Cyrilli. 20 S. P. Euthymii. 21 S. Maximi, confess. 22 S. Timothei. 23 S. mart. Agathangeli et S. hierom. Clementis. 25 S. P. Gregorii, theologi. 27 Reditus reliq. S. Joannis Chrysostomi. 29 Reditus reliq. S. Ignatii. 30 S. Hippolyti et SS. trium pontificum. 31 SS. thaumat. Cyri et Joannis.

Februarius.

1 S. M. Triphonis. 2 Occursus D. N. Jesu Christi. 3 S. Simeonis Theodochi. 7 S. M. Parthenii. 8 S. megalom. Theodori. 13 S. Martiniani et V. Simeonis Serbici. 24 Inventio capitis S. Joannis Baptistæ.

Martius.

9 SS. quadraginta mart. Sebastæ. 25 Annuntiatio S. Deiparæ. 26 Synaxis S. archangeli Gabrielis.

Aprilis.

1 S. Mariæ (Ægyptiæ). 22 S. Theodori Syceotæ. 23 S. megalom. Georgii. 25 S. ap. et evang. Marci. 27 S. Simeonis, cognati Dei. 30 S. Jacobi, filii Zebedæi.

Maius.

2 S. P. Athanasii. 8 S. ap. Joannis Theologi et V. Arsenii Magni. 21 SS. Constantini et Helenæ. 24 S. P. Simeonis in monte Mirabili. 25 Tertia inventio capitis S. Joannis Baptistæ. 27 S. ap. Carpi, ex 70.

Junius.

8 S. Theodori Stratilatæ. 11 SS. ap. Bartholomæi et Barnabæ. 12 V. P. N. Onuphrii et Petri Athonitæ. 14 S. proph. Elisæi. 19 S. ap. Judæ. 24 Nativitas S. Joannis Baptistæ. 28 SS. Cyri et Joannis, anargyrorum. 29 SS. ap. Petri et Pauli. 30 SS. duodecim apostolorum.

Julius.

1 SS. medicorum anarg. Cosmæ et Damiani. 2 Depositio tunicæ et cinguli S. Deiparæ. 4 S. Andree Cretensis. 8 S. Procopii. 11 S. mart. Euphemie. 13 Synaxis archang. Gabrielis. 15 SS. MM. Cyrici et Julittæ. 16 Hierom. Athenogeni et SS. PP. sextæ synodi. 17 S. mart. Marinæ. 20 S. prophetæ Eliæ. 25 Dormitio S. Annæ. 27 S. M. Panteleemonis. 31 S. Eudocimi Novi.

Augustus.

1 SS. septem Macchabæorum. 6 Transfiguratio D. N. Jesu Christi. 15 Dormitio S. Deiparæ. 16 S. M. Diomedis. Allatio imaginis non manufactæ. 19 SS. MM. Flori et Lauri. 25 S. apost. Bartholomæi. 29 Decollatio S. Joannis Baptistæ. 31 Depositio tunicæ et cinguli S. Deiparæ.

KALENDARIUM PARISINUM VI. — SÆCULI XV.**Menæa Mensis Februarii.**

1 Profestum Occursus Domini et S. M. Triphonis. 2 Occursus D. N. Jesu Christi. 3 S. et V. Simeonis Theodochi. 5 V. P. N. Isidori Pelusiotæ. 5 S. M. Agathæ. 6 V. P. N. Bucolæ. 7 V. P. N. Parthenii, ep. Laphacensis (sic) et V. P. N. Lucæ Tyrensis. 8 S. Megalom. Theodori Stratilatæ et S. proph. Zachariæ. 9 S. M. Nicephori. 10 S. M. Charalampii. 11 Hieromart. Blasii. 12 S. P. N. Meletii, archiep. Antiocheni. 13 Memoria S. P. N. Simeonis Doctoris Serbiæ et novi Myrobletæ. 14 V. et deiferi P. N. Auxentii. Et V. P. N. Martiniani. 15 S. ap. Onesymi.

16 SS. mart. Pamphyli, Porphyrii et sociorum. 17 S. Megalom. Theodori Tyronis. 18 S. P. N. Leonis, Papæ Romani. 19 S. ap. Archippi. 20 V. P. N. Leonis, ep. Catanensis. 21 V. P. N. Timothei in Symbolis et S. P. N. Eustratii Antiocheni. 22 Inventio reliquiarum SS. Mart. qui Eugeniæ. 23 S. Hierom. Polycarpi. 24 Inventio vener. capitis S. et gloriosiss. proph. et præcursoris Joannis Baptistæ. 25 S. P. N. Tarasii, archiep. CPolitani. 26 S. P. N. Porphyrii, ep. Gazæ. 27 V. P. N. Procopii Decapolitæ. 28 V. P. N. et confes. Basilii. 29 V. P. N. Cassiani Romani.

KALENDARIUM PARISINUM III. — SÆCULI XVI.**September.**

Habet dies 30. Dies habet horas 12, nox 12.

1 Initium novi. Et memoria V. P. N. Simeonis stylitæ. 2 S. M. Mamantis. V. P. Joannis Jejunatoris. 3 Hieromart. Anthymi. 3 Hieromart. Babylæ. 5 S. proph. Zachariæ, patris Præcursoris. 6 Memoria miraculi quod Chonis (patratum fuit) ab archang. Michaeli. 8 Nativitas SS. Dominæ Nostræ Deiparæ. 9 SS. Justorum Deiparæ parentum, Joachim et Annæ. 10 SS. MM. Minodoræ, Mitrodoræ,

Nymphodoræ. 11 V. Theodoræ. 13 Encænias. Resurrectionis Christi Dei nostri. et S. Hierom. Cornelii, centurionis. 14 Exaltatio vener. et vivificæ crucis. 15 S. Megalom. Nicetæ. 16 S. Megalom. Euphemie. 20 S. M. Eustathii et sociorum. 22 S. Hierom. Nicephori. 23 Conceptio ven. Joannis præcursoris. 24 S. protom. Theclæ. 26 Transitus S. ap. et evang. Joannis theologi. 28 V. P. N. et confes. Charitonis. 30 S. Hieromart. Gregorii magnæ Armeniæ.

October.

Habet dies 31. Dies habet horas 11, nox vero 13.

1. S. Apost. Ananiae et V. Romani melodi. 2 S. Hierom. Cypriani et Justinæ. 3 S. Hierom. Dionysii areopagitæ. 6 S. apost. Thomæ. 7 SS. Megalom. Sergii et Bacchi. 11 S. ap. Philippi diaconi, unius ex 70, et V. P. N. Theophanis, confess. 16 S. M. Longini, centurionis. 18 S. ap. et evang. Lucae. 20 S. Megalom. Artemii. 21 V. P. N. Hilarionis Magni. 22 S. P. N. Abercii. 23 S. ap. Jacobi, fratris Domini. 24 S. Megalom. Aretæ et sociorum. 26 S. Megalom. Demetrii, et commemoratio terræ motus.

November.

Habet dies 30. Dies habet horas 10, nox 14.

1 SS. Anargyr. Cosmæ et Damiani. 4 V. P. N. Joannicii Magni. 6 S. Pauli, confessoris. 8 Synaxis Incorpororum. 12 S. P. N. Joannis Eleemosynarii et V. Nili. 13 S. P. N. Joannis Chrysostomi. 14 Gloriosissimi ap. Philippi. 15 SS. Confess. Gurie, Samonæ et Abibi. 17 S. Gregorii thaum. 21 Introductio SS. D. N. Deiparæ in templum. 23 S. P. N. Amphilochoi Iconiensis et Gregentini (sic). 27 S. M. Jacobi Persæ. 28 V. P. N. Stephani Novi. 30 S. et admodum laudandi ap. Andreæ, protoclyti.

December.

Habet dies 30. Dies habet horas 9, nox vero 15.

4. S. Megalom. Barbaræ et V. P. N. Joannis Damasceni. 5 V. et deiferi P. N. Sabæ. 6 S. P. N. Nicolai. 7 Conceptio S. Annæ (quando concepit B. Mariam). 13 S. Megalom. Eustratii et sociorum. 16 SS. trium puerorum et proph. Danielis. 20 S. hierom. Ignatii deiferi. — Sabb. et Domin. ante Nativ. Christi. 24 Vigilia Nativit. Christi. 25 Nativitas D. N. Jesu Christi secundum carnem. 26 Synaxis SS. Deiparæ. 27 S. protom. et archidiaconi Stephani. 28 SS. MM. 20,000 Nicomediæ combustorum. 29 SS. Infantium ab Herode occisorum. 30 S. M. Anasiæ (sic) et V. Zotici.

Januarius.

Habet dies 31. Dies habet horas 10, nox vero 14.

1 Circumcisio D. N. Jesu Christi secundum carnem et memoria S. P. N. Basilii Magni. 2 Silvestri, papæ Romani. 3 S. proph. Malachiæ et mart. Gordii. 4 Synaxis SS. apostol. 70. 5 Vigilia Epiphaniæ. Epiphania D. N. Jesu Christi. 7 Synaxis S. et V. proph. præcursoris et Baptistæ Joannis. 9 S. M. Polyeucti. 11 V. P. N. Theodosii cœnobiarchæ. 12 S. M. Tatianæ. 13 SS. Hermi et Stratonici. 14 S. P. N. Sabæ primi archiep. Serbiæ. 15 V. P. N. Pauli Thebæi, Joannis Calybitæ. 16 Adoratio vener. Catenarum S. et Summi ap. Petri. 17 V. et Deiferi P. N. Antonii Magni. 18 SS. PP. NN. Athanasii et Cyrilli Alexandriae. 20 V. et deiferi P. N. Euthymii Magni. 21 V. P. N. Maximi confess. 22 S. ap. Timothei et hosiomart. Anastasii persæ. 23 S. hierom. Clementis et Agathangeli. 25 S. P. N. Gregorii theologi. 27 Reditus reliq. S. P. N. Joannis Chrysostomi. 29 Reditus reliq. S. hierom. Ignatii deiferi. 30 S. hierom. Hippolyti, papæ Romani. Hac die celebramus SS. PP. NN. Basilium M., Gregorium theologum et Joannem Chrysostomum. 31 SS. anargyrorum et thaum. Cyri (et) Joannis.

EPHEMERIDES PAPEBROCHII EFFIGIATÆ, ANNI 1628.**September.**

Septies cadens justus consurgit. Prov. 24.

1 Ven. Simeon. 2 Mart. Mamas. Joannes jejunator. 3 Hierom. Anthimus. Ven. Theoctistes. 4 Hierom. Babylas. Moyses. 5 Zacharias. 6 Miraculum

Februarius.

Habet dies 28. Dies habet horas 11, nox 13.

1 S. Megalom. Triphonis. 2 Occursus D. et salvatoris nostri Jesu Christi. 3 S. et justi Simeonis theodochi. 8 S. Megalom. Theodori Stratilatæ. 13 Venerab. P. N. Simeonis Serbici. 24 Inventio vener. capitis præcursoris.

Martius.

Habet dies 31. Dies habet horas 12, nox item.

9 Megalomartyrum quadraginta. 23 Annuntiatio SS. D. N. Deiparæ. 26 Synaxis archang. Gabrielis.

Aprilis.

Habet dies 30. Dies habet horas 13, nox 11.

1 V. M. N. Mariæ Ægyptiacæ. 22 V. P. N. Theodori Syceotæ. 23 S. Megalom. Georgii. 25 S. ap. et evang. Marci. 27 S. Megalom. Simeonis cognati Domini. 30 S. ap. Jacobi, filii Zebedæi.

Maius.

Habet dies 31. Dies habet horas 14, nox 10.

2 S. P. N. Athanasii Magni. 7 Commemoratio apparitionis crucis in cœlis. 8 S. ap. et evang. Joannis theologi. 11 S. Mocii et Genesio regie urbis (CP.) 21 SS. isoapostolorum regum Constantini et Helenæ. 24 V. P. N. Simeonis Thaumastoritæ. 25 Tertia Inventio vener. capitis Joannis Baptistæ. 26 S. ap. Carpi, ex 70.

Junius.

Habet dies 30. Dies habet horas 15, nox 9.

8 S. Megalom. Theodori stratilatæ. 11 SS. Apost. Bartholomæi et Barnabæ. 12 VV. PP. NN. Onuphrii et Petri Athonitæ. 14 S. proph. Elisæi. 19 S. ap. Judæ, fratris Domini. 24 Nativitas V. præcursoris et Baptistæ Joannis. 27 V. P. N. Sampsonis Xenodochi. 28 Translatio reliq. SS. Martyrum Cyri (et) Joannis. 29 SS. gloriosiss. app. Petri et Pauli. 30 Synaxis SS. et gloriosiss. apost. duodecim.

Julius.

Habet dies 31. Dies habet horas 14, nox 10.

1 SS. Anargyrorum et thaum. Cosmæ et Damiani. 2 Depositio tunicæ et zonæ SS. Deiparæ. 4 V. P. N. Andreæ, Cretensis. 5 V. P. N. Athanasii Athonitæ. 8 S. Megalom. Procopii. 11 S. Megalom. Euphemie 13 SS. Mart. Cyrici et Julittæ. 16 S. Hierom. Athenogenis et SS. PP. sextæ synodi. 17 S. Mart. Marinæ. 20 S. et gloriosi proph. Eliæ. 22 S. Mart. Magdalenæ. 25 Dormitio S. Annæ, matris S. Deiparæ. 27 S. Megalom. Pandeleemonis. 31 Sancti et justi Eudocimi.

Augustus.

Habet dies 31. Dies habet horas 15, nox vero 11.

SS. septem martyrum Machabæorum. 2 Translatio reliq. S. protomart. Stephani. 6 Transfiguratio D. N. Jesu Christi. 13 Dormitio SS. D. N. Deiparæ 16. S. M. Diomedis et translatio imaginis acheropiitæ D. N. J. C. 19 SS. MM. Flori et Lauri. 23 Translatio reliquiarum S. ap. Bartholomæi et S. ap. Titi. 29 Decollatio Joannis Baptistæ. 31 Depositio venerandæ Zonæ SS. Deiparæ.

Archangeli Michaelis. 7 Mart. Sozon. Eudocimus. 8 Nativitas sanctissime Deiparæ. 9 Joachim, Anna. Severianus. 10 Menodoro, Metrodora, Nymphodora. 11 Ven. Theodora. 12 Autonomus. 13 Cornelius. 14 Exaltatio venerandæ Crucis. 15 Philotheus. Mart. Nicetas. 16 Euphemia. 17 Fides, Spes, Charitas

Charitas (et) mater earum Sophia. 18 Eumenius. 19 Trophimus, Sabbatius, Dorimedon, Theodorus et filii ejus. 20 Eustathius, Tatiana, Princeps Michael. Theodorus. 21 Condratus. 22 Proph. Jonas. Phocas. Presbyter Jonas. 23 Conceptio sancti Joannis Præcursoris 7136 (1). 24 Thecla. 25 Euphrosynia. Obitus Sergii Radonežensis. 26 Joannes Theologus. 27 Callistratus. 28 Chariton. 29 Cyriacus. 30 Gregorius.

October.

Fame mentis marcescentes pane verborum suorum Lucianus (2) roboravit, credere unum Dominum, panem vitæ nostræ edocens.

1 Protectio sanctissimæ Deiparæ. Ananias. 2 Cy(p)rianus, Justina. 3 Dionysius. 4 Hierotheus. 5 Charitina. 6 Thomas. 7 Sergius. Bacchus. 8 Pelagia. 9 Jacobus. Andronicus. 10 Eulampius, Eulampia. 11 Philippus. Theophanes. S. Synodus septima congregata Nicææ. 12 Probus, Tarachus, Andronicus. 13 Carpus, Papyrus. Parascevia. 14 Nazarius, Protasius, Gervasius, Celsus. Sviatoša Nicolaus. 15 Lucianus. Euthymius. 16 Lo(n)ginus. 17 Osias, Andreas. 18 Lucas. 19 Varus. Joel. Sadoth. 20 Artemius. Cleopatra. 21 Hilarion magnus. Hilarion ep. 22 Abercius. Joannes. SS. septem pueri qui Ephesi dormiere 372 annos. 23 Jacobus. 24 Arethas. Athanasius. 25 Martinianus, Martyrius. Abramius. 26 Demetrius. 27 Nestor. 28 Terentius, Neonilla, Parascevia. 29 Anastasia. Abrahamius. 30 Zenobius, Zenobia. 31 Epimachus. Stachys, Alympius (sic).

November.

Paulus justus, orbis terrarum sol, ter beate constituit te alterum Paulum (5), veluti (ignis) fortiter comburentem et semen divinum sementem.

1 Cosmas, Damianus. 2 Acyndinus. Pegasus. 3 Acepsymas. 4 Joannicius. 5 Galaction, Epistimia. 6 Paulus. Obitus Barlaami Novgorodensis. 7 Hieron. Lazarus. 8 Synaxis Archistrategi Michaelis. 9 Onesiphorus, Matrona. 10 Erastus, Olympion, Rhodion. Theoctistus. 11 Menas. Victor. Stephanis. Vincentius. Theodorus. 12 Joannes eleemosyn. Ven. Nilus. 13 Joannes Chrysost. 14 Philippus, Gregorius. 15 Gurias, Samonias, Abibus diaconus. 16 Eupatius (sic). Matthæus. 17 Gregorius. 18 Platon, Romanus. 19 Abdias, Barlaam. 20 Gregorius. Proclus. 21 Introductio in templum sanctissimæ Deiparæ. 22 Philemon. 23 Amphilochius. Gregorius. 24 Ecatarina. 25 Clemens. Petrus. 26 Alympius. Georgius. 27 Jacobus. Palladius. 28 Stephanus, Irenarchus. 29 Paramonus. Acacius. 30 Andreas.

December.

Jugum scriptæ legis transiit: duo præcepta et octo beatitudinis eorum loco advenierunt.

1 Nahum. 2 Abacum. 3 Sophonias. 4 Barbara. Joannes Damascenus. 5 Sabas. 6 Nicolaus. 7 Ambrosius. 8 Potapius. 9 Conceptio S. Annæ. 10 Menas. 11 Daniel. 12 Spiridon. 13 Eustratius, Auxentius, Eugenius, Mardarius, Orestes. 14 Thyrsus. Leucius. 15 Eleutherius, Stephanus. Dominica protoparentum. 16 Aggæus. 17 Daniel, Ananias, Azarias, Misael, Dominica ante nativitatem Christi, SS. Patrum. 18 Sebastianus. Michael. 17 Bonifacius. Aglais. Timolaus. 20 Ignatius. Philogonius. 21 Juliana. Eadem die obiit Petrus, metropolita. 22 Anastasia Chrysogonus. 23 SS. martyrum decem, in Creta. 24 Eugenia. 25 Nativitas Christi (an) 5500. 26 Synaxis S. Deiparæ. 27 Stephanus. Theodorus. 28 SS. martyrum Nicomediæ combustorum. 29 Sanctorum infantum 14,000. Marcellus. 30 Anysia. Zoticus. 31 Melania.

(1) Id est anno mundi 7156, Christi 1628, quo scilicet hæ Tabulæ sunt delineatæ. — (2) Relatus ad diem 15. — (3) De

Octobris. Tomus XI.

Januarius.

Octavi futuri sæculi vitam incessabilem nobis repræsentat, in quo Dominus circumcisis est et post octiduum nomen suscepit.

1 Circumcisio Domini. Basilius Cappadocensis. 2 Silvester. 3 Malachias, Gordius. 4 Synaxis sanctorum apostolorum 70. 5 Theopemptus, Theonas, Syncletica. 6 Sancta Dei apparitio. 7 Synaxis sancti Joannis Præcursoris. 8 Domnica, Georgius. 9 Polyeuctus. 10 Gregorius, Dometianus. 11 Theodosius, Marcianus. 12 Tatiana, Petrus. 13 Hermylus, Sanctorum Patrum in Sinai et Raithu occisorum. (Pambo quiet Paulus Berynda (4), hieroschimonachus (et) protosyncellus Hierosolymitanus). 14 SS. Patrum in Raithu centum. Ven. martyr. Agnes. 15 Paulus, Joannes. 16 Adoratio sacrarum catenarum apost. Petri. 17 Antonius Magnus. 18 Athanasius, Cyrillus. 19 Macarius Romanus, Macarius Ægyptius. 20 Euthymius. 21 Maximus. 22 Timotheus. 23 Clemens. 24 Ven. mart. Paulus, Xenia. 25 Gregorius, propheta Isaias. 26 Maria, Arcadius, Joannes, Xenophon. 27 Relatio reliquiarum Joannis Chrysostomi. 28 Ephræm. 29 Ignatius. 30 Hippolytus, Basilius, Gregorius, Joannes Chrysostomus. 31 Cyrus, Eudoxia, Athanasia, Theoctiste, Theodotus, Joannes.

Februarius.

Ultima hora est, et antechristus venit, et nunc antichristi multi exstant, et hinc intelligimus quia ultima hora est.

1 Tryphon. 2 Occursus D. N. Jesu Christi. 3 Simeon. 4 Isidorus, Nicolaus. 5 Agatha. 6 Bucolus. 7 Parthenius. 8 Zacharias, Theodorus Stratilates. 9 Nicephorus, Marcianus. 10 Charalampus, Prochorus. 11 Blasius, Demetrius. 12 Meletius, Theodora. Eadem die obitus Alexii, metropolitæ Kioviensis, Moscoviæ thaumaturgi, Antonius. 13 Martinianus, Simeon. 14 Auxentius, Cyrillus, Eulogius. 15 Onesimus. 16 Pamphilus, Flavianus. 17 Theodorus Tiro. 18 Leontius, Maximus. 19 Archippus. 20 Leo. 21 Timotheus. 22 Inventio reliquiarum SS. MM. in Eugenius. 23 Polycarpus. 24 Inventio vener. capitis Joannis Præcursoris. 25 Tarasius. 26 Porphyrius. 27 Procopius. 28 Basilius, Nestor. 29 Cassianus Romanus.

Martius.

Die 21 hujus mensis Adam creatus est; eodem credimus fore universalem resurrectionem et universorum judicium extremum et finalem mundi interitum.

1 Eudocia. 2 Theodotus. 3 Eutropius, Cleonicus, Basiliscus. 4 Gerasimus. 5 Conon. 6 Sanctorum martyrum in Amoræo. 7 Basilius, Ephrem, Capiton. 8 Theophylactus. 9 M. 40 Sebastenorum. 10 Condratus. 11 Sophronius. 12 Theophanes, Gregorius. 13 Allatio reliquiarum sancti patris Nicephori. 14 Benedictus. 15 Agapius, Bucolus. 16 Sabinus. 17 Alexius. 18 Cyrillus. 19 Chrysanthus, Daria. 20 Ven. patres in cœnobio S. Sabæ. Photina, Josue, Cyrillus. 21 Jacobus. 22 Basilius. 23 Nikon et 200 discipuli ejus. 24 Artemius, Zacharias, Isacius. 25 Annuntiatio sanctissimæ Deiparæ. 26 Synaxis Architrategi Gabrielis. 27 Matrona, Philetus. 28 Stephanus, Hilarion. 29 Marcus, Cyrillus. 30 Joannes Climacus in Sinaítico Monte. Crucifixio (in) Golgotha. 31 Hypatius, episcopus.

Aprilis.

Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis. Joan. 15, pericope 31.

1 Ven. Zosimus, ven. Maria, V. Zosimas, V. Maria orat. 2 Titus. 3 Nicetas. 4 Josephus, Gregorius.

quo ad 6 hujus mensis. — (4) Nomen auctoris, qui has tabellas exsculpendas curavit.

5 Theodulus, Agathopodus. 6 Eutychius. 7 Sergius (lege Georgius). 8 Herodion, Agabus, Rufus. 9 Euppsychius. 10 Terentius. 11 Antipas. 12 Basilus, Anthusa. 13 Artemon. 14 Martinus, Antonius, Joannes, Eustathius. 15 Aristarchus, Pudent, Trophimus. 16 Agapia, Irene, Chionia. 17 Simeon. 18 Joannes, Sabas, Athanasia. 19 Joannes. 20 Theodorus. 21 Januarius, Theodorus, Anastasius. 22 Theodorus. 23 Georgius. 24 Sabas. 25 Marcus. 26 Basilus, Stephanus. 27 Simeon. 28 Jason, Sosipater. 29 Sanctorum mart. novem Cyzicensium. 30 Jacobus.

Malus.

Amico fideli nihil pretiosius; quia amici ærumnas tamquam suas reputat: patitur cum ipso usque ad mortem mala tolerans.

1 Hieremias. 2 Athanasius. 3 Timotheus. Maura. Obitus ven. patris nostri Theodosii Cryptensis. 4 Pelagia. 5 Irene. 6 Job. Andronicus, Athanasia. 7 Apparitio in cælo venerandæ Crucis sub Constantio imper. 8 Joannes. Arsenius. 9 Isaias. Christophorus, Nicolaus. 10 Simon Zelotes. 11 Mocius. 12 Epiphanius. Germanus. 13 Glyceria. 14 Isidorus. Isidorus. 15 Pachomius, Isaias. 16 Theodorus. 17 Andronicus. 18 Theodorus. 19 Patricius. Thalelæus. Inventio reliquiarum Alexii metropolitæ Kioviensis. 21 Constantinus imper. et Helena. 22 Callinicus. 23 Michael. Inventio reliquiarum Leontii, ep. Rostoviensis. 24 Symeon. Nicetas. 25 Tertia inventio ven. capitis Joannis Præcursoris. 26 Carpus. 27 Therapon. 28 Nicetas. Ignatius. 29 Theodosia. 30 Isacius. 31 Hermias.

Junius.

Consummatus in brevi explevit annos multos, placita enim erat Deo anima ipsius. Sap.

1 Justinus. Dionysius. 2 Nicephorus. Joannes. 3 Lucillianus. Paula. 4 Metrophanes. 5 Dorotheus. 6 Marianus. Hilarion. Bessarion. 7 Theodotus. 8 Theodorus Stratilates. 9 Cyrillus Alexandrinus. Cyrillus. Antonina. Alexander. 10 Timotheus. 11 Bartholomæus. Barnabas. 12 Onuphrius. Petrus. 13 Aquilina. Triphilius. 14 Elisæus. Methodius, patriarcha. 15 Amos. 16 Tychon. 17 Manuel, Sabel, Ismael. 18 Leontius. 19 Judas, Domini frater. 20 Methodius. 21 Julianus. 22 Eusebius. 23 Agripina. Aristiclianus. 24 Nativitas sancti Joannis

Præcursoris. Elisabeth. Zacharias. 25 Febronia. 26 David Thessalonicensis. 27 Sampson. 28 Cyruas, Joannes. 29 Sancti et summi apostoli Petrus et Paulus. 30 Synaxis sanctorum et gloriosorum 12 Apostolorum.

Julius.

Quadraginta annos degit Israël in deserto; decem verborum legem accepit. DC millium cum esset, ab uno duce salvatur. Millesimi sæculi novi Israël, cum unius anni esset Christus Salvator, baptizat infantes interfectos ab Herode.

1 Cosmas, Damianus. 2 Depositio in Blachernis. 5 Hyacinthus. 4 Andreas. 5 Athanasius, Martha. 6 Sisoës. 7 Thomas. Acacius. 8 Procopius. 9 Pancratius. 10 Antonius. 45 Martyres. 11 Euphemia. 12 Proclus, Hilarius, Michael Maleinus. 13 Stephanus. Gabriel. 14 Aquila. 15 Julitta, Ciricus, Vladimirus. 16 Athenogenes. Prima S. œcumenica synodus Nicæna, an. Domini 325; patrum 318, rege Constantino (1). 17 Marina. 18 Æmilianus. ven. Pambo Nitrensis. 19 Macrina, Dius. 20 Elias, propheta. 21 Ezechiel. Joannes, Simeon. 22 Maria. 23 Trophimus. 24 Christina. Borisus, Glebus. 25 Anna. Olympias, Eupraxia. 26 Hermolaus. 27 Panteleemon. 28 Prochorus. 29 Callinicus. 30 Silas, Silvanus, Joannes. 31 Eudocius.

Augustus.

Insolitum prodigium in cælo et in terra, quoniam Deus in terra et homo in cælo.

1 Processio venerandæ et vivificantis Crucis. Eleazarus, Solomonia. 2 Stephanus. 3 Isacius, Dalmatus, Faustus. 4 Eudoxia. Sanctorum septem puerorum in Epheso. 5 Eusygnius. 6 Sancta Transfiguratio Domini. 7 Dometius. 8 Æmilianus. 9 Ap. Mathias. 10 Laurentius. 11 Euplus. 12 Photius, Nicetas. 13 Maximus. 14 Michæas. 15 Dormitio sanctissimæ Domine nostræ Deiparæ. 16 Non manufacta imago. Diomedes. 17 Myron. 18 Florus, Laurus. 19 Andreas. 20 Propheta Samuel. 21 Thadæus, Bassa. 22 Agathonicus. 23 Lupus. 24 Eutychius. 25 Relatio reliquiarum Bartholomæi. Titus. 26 Adrianus, Natalia. Occursus imagini SS. Deiparæ. 27. Pœmenus. 28 Moyses. 29 Amputatio ven. capitis Joannis Præcursoris. 30 Alexander, Joannes, Paulus, Felix. 31 Depositio ven. zonæ sanctissimæ Deiparæ.

TABULÆ CAPPONIANÆ. — CIRCA ANNUM 1660.

September.

1 Sanctus Simeon Stylita. Sancta Martha. Synaxis sanctissimæ Deiparæ in Miasinis. Martyr Aithalas. Sanctæ Martyres quadraginta mulieres. Sanctus Ammon Diaconus. Sancti martyres Callistus, Evodus et Hermogenes. Jesus Nave. 2 Martyr Mamas. Joannes Jejunator. 3 Anthimus, episcopus. Theoctistus. 4 Babylas Antiochenus. Moyses Deum videns. 5 Propheta Zacharias. 6 Miraculum Archistrategi Michaelis. Archippus. 7 Martyr Sozon. 8 Nativitas Deiparæ. 9 Joachim. Anna. Martyr Severianus. 10 Menodora. Metrodora. Nymphodora. 11 Sancta Theodora. 12 Sanctus martyr Autonomus. 13 Dedicatio templi. Cornelius. 14 Exaltatio Crucis. 15 Nicetas. 16 Martyr Euphemia. 17 Martyr Sophia. Fides. Spes. Charitas. 18 Eumenius. 19 Trophimus. Sabbatius. Dorymedon. 20 Martyr Eustathius. Tatiana. 21 Apostolus Codratus. 22 Phocas. 23 Gabriel. Conceptio Præcursoris. 24 Thecla. 25 Sancta Euphrosyna. 26 Depositio Joannis Theologi. 27 Codratus, et qui cum eo. 28 Sanctus Chariton. 29 Sanctus Cyriacus Anachoreta. 30 Gregorius Armenus.

October.

1 Patrocinium Deiparæ. 2 Sacrosanctus martyr Cyprianus, martyr Justina. 3 Dionysius Areopagita. 4 Hierotheus episcopus. 5 Martyr Charitina. 6 Apostolus Thomas. 7 Martyres Sergius et Bacchus. 8 Sancta Pelagia. 9 Apostolus Jacobus, sanctus Andronicus. 10 Eulampius et Eulampia. 11 Philippus, Theodorus Graptus. 12 Probus, Tarachus, Andronicus. Sanctus Cosmas. 13 Carpus, Popylus. 14 Nazarius, Protasius, Gervasius, Celus. S. Cosmas. 15 Lucianus, presbyter. 16 Longinus, centurio. 17 Propheta Osee. Andreas Cretenensis. 18 Evangelista Lucas. 19 Propheta Joel. Martyr Varus. 20 Martyr Artemius. 21 Hilarion Magnus. 22 Abercius Hierapolitanus. Septem pueri qui in Epheso. 23 Jacobus, frater Dei. 24 Martyr Arethas, et qui cum eo. 25 Marcianus, Martyrius. 26 Demetrius. 27 Nestor. 28 Terentius. Neonilla, Stephanus Sabaita. 29 Anastasia. Sanctus Abrahamus. 30 Zenobius. Zenobia. 31 Stachys, et reliqui. Et Amplias. Epimachus.

November.

1 Sanctus Damianus, Cosmas ex Asia. 2 Acindy-

(1) Reliqua vide in Anno Ecclesiastico ad hanc diem. pag. 178.

nus. Pegasius. Elpidephorus, et Anempodistus. 3 Acepsimas. Joseph et Aithalas, diaconus. Martyr Georgius. 4 Joannicius Magnus, Nicander. episcopus. 5 Galaction. Episteme. 6 Paulus episcopus. 7 Sancti martyres xxxiii in Melitene. Lazarus Galiseus. 8 Synaxis Archistrategi Michaelis. 9 Onesiphorus. Stephanis. Porphyrius. 10 Apostoli, Erastus, Rhodion. Olympus. 11 Menas, Victor, Vincentius. Stephanis. Theodorus. 12 Joannes Eleemosynarius. Sanctus Nilus. 13 Joannes Chrysostomus. 14 Apostolus Philippus. 15 Gurias, Samonas, Abibus, diaconus. Jacobus. 16 Evangelista Matthæus. 17 Gregorius Neocæsarensis. 18 Plato. Romanus. 19 Propheta Abdias. Martyr Barlaam. 20 Proclus archiepiscopus. Gregorius Decapolita. 21 Ingressus in templum sanctissimæ Deiparæ. 22 Apostolus Philemon, et qui cum eo. 23 Gregorius Agrigentinus. Amphilocheus, episcopus. 24 Catharina martyr Christi. Mercurius. 25 Clemens Papa. Petrus Alexandria. 26 Alypius Stylita. 27 Jacobus Persa. 28 Stephanus novus. 29 Paramones, et Philimenus. Acacius in scala. 30 Andreas Primovocatus.

December.

1 Propheta Nahum. 2 Propheta Abacum. 3 Propheta Sophonias. 4 Joannes Damascenus. Martyr Barbara. 5 Sanctus Sabas Sanctificatus. 6 S. Nicolaus Thaumaturgus. 7 Ambrosius. 8 Patapius. 9 Conceptio sanctissimæ Deiparæ. 10 Hermogenes. Menas. Eugraphus. 11 Daniel Stylita. 12 Spiridion. 13 Eustratius. Auxentius. Mardarius. Orestes. 14 Thyrsus. Leucius. Philemon. Apollonius. 15 Eleutherius, Paulus. 16 Propueta Aggæus. 17 Propheta Daniel. Ananias, Azarias, Misael. 18 Sebastianus et qui cum eo. 19 Bonifacius. 20 Ignatius. 21 Juliana. 22 Anastasia. 23 Decem martyres in Creta. 24 Eugenia. 25 Nativitas Jesu Christi. 26 Synaxis Deiparæ. Euthymius. Rex David. Jacobus. Joseph. 27 Stephanus. Theodorus. 28 XII millium Nicomediæ combustorum. 29 Quatuordecim millium Infantium. Marcellus. 30 Anysia. Zoticus. 31 Melania.

Januarius.

1 Circumcisio Domini. Basilius Magnus. 2 Silvester. 3 Propheta Malachias. Martyr Gordius. 4 Synaxis LXX Apostolorum. Sanctus Theoctistus. 5 Theopemptus. Theonas. Syncletica. 6 Theophania Domini. 7 Synaxis Joannis Baptistæ. 8 Dominica. Georgius. Æmililianus. 9 Martyr Polyeuctus. 10 Gregorius Nyssenus. Domitianus. Marcianus. 11 Theodosius. 12 Sabas. Tatiana. 13 Hermilus. Stratonius. 14 Sanctorum Martyrum in Raithu occisorum. 15 Paulus. Joannes Calybita. 16 Egressio e carcere. 17 Antonius. 18 Athanasius Magnus. Cyrillus Alexandrinus. 19 Macarius. Arsenius. 20 Euthymius. 21 Maximus. Neophytus. 22 Timotheus. Anastasius. 23 Clemens. Agathangelus. 24 Xenia. 25 Gregorius Theologus. 26 Xenophon. Maria. 27 Translatio Reliquiarum Joannis Chrysostomi. 28 Ephrem. 29 Ignatius. 30 Hippolytus. Basilius. Joannes. Gregorius. 31 Cyrus. Joannes.

Februarius.

1 Tryphon. 2 Occursus Domini. 3 Simeon. Anna. 4 S. Isidorus. 5 Agatha. 6 Bucolus. 7 Parthenius. Sanctus Lucas. 8 Martyr Theodorus. Zacharias. 9 Martyr Nicephorus. 10 Charalampus. 11 Blasius. 12 Meletius. 13 S. Martinianus. 14 S. Cyrillus. Auxentius. 15 Onesimus. 16 Pamphilus, et qui cum eo. 17 Theodorus. 18 Leo. 19 Apostolus Archippus. 20 S. Leo. 21 Timotheus. S. Eustathius et inventio Reliquiarum. 22 Inventio SS. Martyrum. 23 S. Polycarpus. 24 Inventio capitis Præcursoris secundo. 25 Tarasius. 26 Porphyrius. 27 S. Procopius. 28 Basilius. 29 S. Cassianus.

Martius.

1 Sancta Eudocia. 2 Theodotus. 4 Martyres Eutropius, Cleonicus, Basiliscus 4 S. Gerasimus. 5 Conon. 6 Sancti XLII martyres. 7 Basilius. Ephræm. Capiton. 8 Theophylactus. 9 Sancti martyres XL. 10 Codratus. 11 Sophonius. 12 Sanctus Theophanes. 13 Translatio reliquiarum Nicephori Patriarchæ. 14 S. Benedictus. Alexander. 15 Martyr Agapius, et qui cum eo. 16 Martyr Sabinus. Papas. 17 Sanctus Alexius. 18 Cyrillus. 19 Chrysanthus, Daria. 20 Sancti occisi in monasterio Sabæ. 21 Jacobus. 22 Basilius. 23 S. Niccon, et qui cum eo. 24 S. Zacharias. 25 Annuntiatio Deiparæ. 26 Synaxis Gabrielis. 27 Matrona. 28 Stephanus. 29 Marcus, Cyrillus. 30 S. Joannes. 31 Hypatius.

Aprilis.

1 Maria. 2 S. Titus. 3 Nicetas. 4 Joseph. Georgius. 5 Theodulus. Agathopodus. 6 Eutychius. 7 Georgius. 8 Herodion. Agabus. 9 Eupsychius. 10 Terentius, Pompeius et qui cum eis. 11 Antipus. 12 Basilius. 13 Artemon. 14 Martinus. 15 Aristarchus, Pudens. Trophimus. 16 Agape, Irene, Chionia. 17 Simeon. Acacius. 18 S. Joannes. 19 Joannes. 20 Theodorus. 21 Januarius et socii ejus. Theodorus. 22 S. Theodorus. 23 Georgius. 24 Sabas. Elisabeth. 25 Marcus. 26 Basilius. 27 Simeon. 28 Jason. Sosipater. 29 SS. novem mart. 30 Jacobus.

Maius.

1 Jeremias. 2 Athanasius, 2 Timotheus. Maura. 4 Pelagia. 5 Irene. 6 Job multum patiens. 7 Apparitio crucis in Hierusalem. 8 Joannes. Arsenius. 9 Isaïas. Christophorus. 10 Simon. 11 Mocius. 12 Epiphanius. Germanus. 13 Glyceria. 14 Isidorus. 15 Pacomius. 16 S. Theodorus. 17 Andronicus. 18 Petrus. Dionysius et socii. Theodotus. 19 Patricius. 20 Thalelæus. 21 Rex Constantinus et Helena. 22 Basiliscus. 23 Michael. 24 Simeon. 25 Inventio capitis Præcursoris. 26 Carpus. 27 Tera-pon. 28 Nicetas. Helladius. 29 Theodosius. 30 Isaacius. 31 Hermas. Hermas.

Junius.

1 Sanctus martyr Justinus et socii ejus. S. Justinus. 2 S. Nicephorus, patriarcha. 3 Martyr Lucillianus. 4 Metrophanes, patriarcha. 5 S. Dorotheus Tyrius. 6 Bessarion. Hilarion. 7 S. Theodotus Ancyranus. 8 Martyr Theodorus Straulates. 9 Cyrillus Alexandrinus. 10 S. Timotheus Prusæ. 11 Bartholomæus. Barnabas. 12 Onuphrius et Petrus. 13 Martyr Aquilina. Triphyllus. 14 Propheta Elisæus. S. Methodius. 15 Propheta Micheas. 16 S. Tychon. 17 Manuel. Sabel. Ismael. 18 Leon-tius. 19 Apostolus Judas. 20 Methodius Patarorum. 21 Mart. Julianus. 22 S. Eusebius. 23 Martyr Agrippina. 24 Nativitas Joannis. 25 Febronia. 26 David Thessalonicensis. 27 Sampson. 28 Cyrus et Joannes. 29 Petrus et Paulus. 30 Synaxis Apostolorum.

Julius.

1 Cosmas, Damianus. 2 Depositio vestis in Blachernis. 3 Mart. Hyacinthus. Anatolius. 4 Andreas Cretensis. 5 S. Martha. Athanasius. Lampadus. 6 Sisoës. 7 Thomas in Maleo. Cyprilla, Acacius. 8 Mart. Procopius. 9 Pancratius. 10 XLV martyres Nicopoli. 11 Euphemia. 12 Mart. Proclus. Hilarius. Michael Melaeinus. 13 Synaxis Gabrielis archangeli. 14 Joseph, Aquila. 15 Julitta, Cyricus. 16 Athenogenes et qui cum eo. Sanctorum patrum Synodi VI. 17 Marina. 18 Hyacinthus, Æmilianus. 19 Dios. Macrina. 20 Propheta Elias. 21 Simeon. Joannes. Ezechiel. 22 Maria. 23 Phocas. Trophimus. Theophilus et socii. 24 Martyr Christina. 25 Anna. Olympias. Eupraxia. 26 Hermolaus. Poroscavia. 27 Pantaleemon. 28 Procho-rus.

rus. Nicator. Timon. Parmenas. 29 Callineus. 30 Silas. Silvanus. 31 Eudocimus.

Augustus.

1 Processio Crucis. Eleazarus. VII Macabæi. Solomia. 2 Martyr Stephanus. 3 Isacius, Dalmatus, Faustus. 4 Septem pueri Ephesi. 5 Eusignius. 6 Transfiguratio Domini. 7 Domitius. 8 Æmilianus. 9 Apostolus Matthias. 10 Laurentius. 11 Euplus. 12 Phocius. Nicetas. 13 Maximus. 14 Proph.

Michæas. 15 Dormitio Deiparæ. 16 Non manufacta imago Domini. 17 Myron. 18 Florus et Laurus. 19 Andreas Stratilates et socii 2593. 20 Proph. Samuel. 21 Thaddæus. S. Bassa. 22 Agathonicus. 23 Lupus. 24 Euty chius. 25 Bartholomæus. Titus. 26 Adrianus, Natalia. 27 Pœmen. 28 Moyses. 29 Decollatio capitis Joannis Præcursoris. 30 Alexander, Joannes, Paulus. 31 Depositio Zonæ Deiparæ.

VATICANUM II. — SÆCULO XIV.

September.

1 Simeonis Stylitæ. 2 Mamantis martyris et Joannis jejunatoris. 3 Anthimi martyris. 4 Baby-læ, mart. 5 Zachariæ, prophetæ. 6 Michaelis archangeli. 8 Nativitas Deiparæ. 9 Joachim et Annæ. 10 Menodora, Metrodora et Nymphodora, et adoratio Crucis. 14 Exaltatio Crucis. 15 Nicetæ, martyris. 16 Euphemie, mart. 20 Eustathii, mart. 22 Phocæ mart. 23 Conceptio Joannis Baptistæ. 24 Theclæ, protomartyris. 26 Joannis Evangelistæ. 28 Charitonis, abbatis. 30 Gregorii Armeniæ majoris.

October.

1 Ananiæ, apost. 2 Romani, diaconi. 3 Dionysii Areopagitæ. 6 Thomæ, apostoli. 7 Sergii et Bacchi. 11 Philippi diaconi et Theophanis Grapti, episc. Nicæni. 16 Longini, martyris. 18 Lucæ ap. et evangelistæ. 20 Artemii, mart. 21 Hilarionis, abbatis. 22 Abercii, episcopi. 23 Jacobi, fratris Domini. 24 Arethæ et sociorum. 26 Demetrii, martyris.

November.

1 Cosmæ et Damiani. 4 Joannicii, abbatis. 6 Pauli, confes. 8 Michaelis archangeli. 12 Joannis Eleemosynarii. 13 Joannis Chrysostomi, archiep. CPolitani. 14 Philippi, apostoli. 15 Guriæ, Samonæ et Abibi. 16 Matthæi, apost. et evangelistæ. 17 Gregorii Thaumaturgi. 21 Præsentatio Deiparæ. 24 Gregorii Agrigentini. 27 Jacobi Persæ. 28 Stephani junioris. 30 Andree, apostoli.

December.

4 Barbaræ, m. et Joannis Damasceni. 5 Sabbæ, abbatis. 6 Nicolai, episcopi. 9 Conceptio Annæ. 13 Eustratii et sociorum. 17 Trium puerorum et Danielis, prophetæ. 20 Ignatii Deiferi. 25 Nativitas Domini. 26 Festum Deiparæ. 27 Stephani Protomartyris. 28 Martyrum Nicomediensium. 29 Infantium. 30 Anysie et Zotici.

Januarius.

1 Circumcisio Domini, et Basilii Magni. 2 Silvestri, papæ Romani. 3 Gordii, mart. 4 Septuaginta apostolorum. 6 Epiphania Domini. 7 Festum Joannis Baptistæ. 9 Polyeucti, martyris. 11 Theodosii, abbatis. 12 Tatianæ, mart. 13 Hermyl et Stratonici. 15 Pauli Thebæi et Joannis Calybitæ. 16 Adoratio catenæ Petri apostoli. 17 Antonii Ma-

gni, abbatis. 21 Maximi, confessoris. 22 Timothei apost. et Anastasii. 23 Clementis, mart. 25 Gregorii Theologi. 27 Translatio Joannis Chrysostomi. 29 Translatio Ignatii Deiferi. 31 Cyri et Joannis.

Februarius.

2 Occursus Domini. 3 Simeonis Justi. 8 Theodori, militis. 9 Nicephori, martyris. 24 Inventio capitis Joannis Baptistæ.

Martius.

9 Quadraginta martyrum Sebastenorum. 25 Annuntiatio Deiparæ. 26 Gabrielis archangeli.

Aprilis.

1 Mariæ Ægyptiacæ. 22 Theodori Syceotæ. 25 Georgii, martyris. 25 Marci evangelistæ. 27 Simeonis, cognati Domini. 30 Jacobi apostoli, filii Zebedæi.

Maius.

2 Athanasii Magni. 7 Apparitio Crucis. 8 Joannis apostoli et evangelistæ, et S. Arsenii, abbatis. 21 Constantini et Helenæ. 24 Simeonis Thaumastoritæ. 25 Tertia inventio capitis Joannis Baptistæ. 26 Carpi, apostoli, ex septuaginta.

Junius.

8 Theodori Stratilatæ. 11 Bartholomæi et Barnabæ, apostolorum. 12 Onuphrii, abbatis. 14 Eli-sæi, prophetæ. 19 Judæ, apostoli, fratris Domini. 24 Nativitas Joannis Baptistæ. 27 Sampsonis Xenodochi.

Julius.

1 Cosmæ et Damiani. 2 Depositio vestis Deiparæ. 4 Andree Cretensis. 8 Procopii, mart. 11 Euphemie, mart. 15 Cyrici et Julittæ. 16 Athenogenis, mart. 17 Marinæ, mart. 20 Eliæ, prophetæ. 22 Mariæ Magdalenæ. 25 Annæ, matris Deiparæ. 27 Panteleemonis, mart. 31 Eudocimi, martyris.

Augustus.

1 Maccabæorum. 2 Translatio Stephani, protomartyris. 6 Transfiguratio Domini. 15 Dormitio Deiparæ. 16 Diomedis, mart. et translatio imaginis non manufactæ Christi Domini ex urbe Edessa. 18 Flori et Lauri, martyrum. 25 Translatio Bartholomæi, apostoli et commemoratio Titi, apostoli. 29 Decollatio Joannis Baptistæ. 31 Depositio Zonæ Deiparæ.

KALENDARIVM MOLDO-VALACHICUM. — ANNO 1492.

Ex Menais mensis Februarii

mss. bibliothecæ Ossolinianæ, signatis n° 368.

1 S. Triphonis. 2 Occursus D. N. Jesu Christi. 3 S. Simeonis. 4 S. Isidoræ Pelusiotæ. 5 S. M. Agathæ, S. Bucoli. 7 S. Parthenii et Lucæ Tyrensis. 8 S. Theodori Stratilatæ et S. Zachariæ, proph. 9 S. M. Nicephori. 10 S. Charalambii, mart. 11

S. Blasii. 12 S. Meletii Antiocheni. 13 S. Martiriani. 14 S. Auxentii. 15 S. Onesimi, ap. 16 SS. MM. Pamphili et Porphyrii. 17 S. Theodori Tyronis. 18 S. Leontis, papæ Romani. 19 S. ap. Archippi. [Et SS. Maximii, Hesychii et Sclepiodoti] (1). 20 S. Leonis, Catanensis. [SS. Archippi, Philemonis et Apphii]. 21 S. Timothei in Symbolis et Eustathii Antiocheni. 22 Inventio reli-

(1) Ucis inclusa sunt ea quæ adduntur in altera parte

codicis, compendiosas Vitas SS. continente.

quiarum in Eugenia. 23 S. Polycarpi. 24 Inventio capitis S. Joannis Baptistæ. 25 S. Tarasii, archiep. CPolitani. 26 S. Porphyrii. 27 S. Procopii Deca-

politæ. [S. Gelasii, mart.]. 28 V. Basilii, confes. [S. Proterii, archiep. Alex.]. 29 V. Cassiani Romani.

KALENDARIUM OSSOLINIANUM. — ANNO 1603.

September.

1 S. Simeonis Stylitæ. 6 S. Michaelis Archangeli. 7 S. Sozontis. 8 Nativitas SS. Deiparæ. 9 SS. Joachim et Annæ. 11 S. Theodoræ. 14 Exaltatio V. Crucis. 16 S. Euphemie. 17 SS. Fidei, Spei et Charitatis et Sophiæ, matris earum. 20 S. Eustathii. 23 Conceptio Joannis B. 24 S. Theclæ. 25 S. Euphrosyniæ. 29 S. Joannis Theologi. 30 S. Gregorii, Armeniæ apostoli.

October.

1 Protectio SS. Deiparæ et Ananiæ. 2 SS. Cypriani et Justinæ. 3 S. Dionysii. 6 S. Thomæ ap. 7 SS. Sergii et Bacchi. 8 S. Pelagiæ, olim peccatrici. 14 SS. Gervasii et Protasii. 18 S. Lucæ. 22 SS. septem puerorum. 23 S. Jacobi, fratris Domini. 24 S. Arethæ, mart. 26 S. Deomitrii (sic). 28 S. Parasceviæ, mart. 29 S. Anastasiæ Romanæ.

November.

1 SS. Cosmæ et Damiani. 2 SS. MM. Acyndini, Pegasii etc. 3 SS. MM. Galactionis et Epistymie. 6 S. Pauli, patr. CPolitani. 8 SS. angelorum (Michaelis et Gabrielis). 11 S. Mennæ. 12 S. Joannis Eleemosyn. 13 S. Joannis Chrysostomi. 14 S. Philippi. 16 S. Matthæi ap. 21 Introductio SS. Deiparæ (in templum). 23 S. Gregorii Acragantini. 24 S. Catharinæ. 25 S. Clementis, papæ romani. 26

S. Georgii, mart. 26 S. Jacobi Persæ. 30 S. Andree, ap.

December.

4 SS. Barbaræ et Julianæ. 5 S. Sabæ. 6 S. Nicolai. 7 S. Ambrosii. 9 Conceptio S. Annæ, quando concepit SS. Deiparam. 13 SS. Eustratii, Auxentii, Mardarii etc. 16 SS. trium puerorum et Danielis, prophetæ. 20 S. Ignatii, deiferi. 21 S. Julianæ, mart. 25 Nativitas D. N. J. C. 26 Synaxis S. Deiparæ. 27 S. Stephani. 29 SS. Infantium.

Januarius.

1 Circumcisio. S. Basilii. 2 S. Silvestri, papæ. 6 Epiphaniæ D. N. 7 S. Joannis Baptistæ synaxis. 9 S. Polyeucti. 15 S. Joannis Calybitæ. 16 Catenarum S. Petri adoratio. 17 S. Antonii, eremitæ. 19 S. Macarii Ægyptii et Alex. 23 S. Clementis Ancyran et S. Agathangeli. 25 S. Gregorii Nazianzeni. 27 Translatio reliq. S. Joannis Chrysostomi. 28 S. Ephræmi. 30 SS. trium pontificum.

Februarius.

2 Occursus D. N. J. C. 3 SS. Simeonis et Annæ. 8 S. Theodori Stratilatæ. 11 S. Blasii. 13 S. Martiniani. 15 S. Onesimi. 17 S. Theodori Tyronis. 24 Inventio capitis S. Joannis Baptistæ.

SINGULARIA EXCERPTA EX TRIGINTA CODD. MSS.

NOTA. *Litera B indicat codd. bibl. Berolinensis, L Leopolitana, S. Onuphrii, M cod. ms. Michanovicii, O Ossoliniana, P Parisina, Pr Premysliensis, V Vindobonensis; numeri sunt idem quibus singuli codd. signati sunt in catalogis uniuscujusque bibliothecæ.*

Januarius.

14 S. Sabæ, archiep. Serbiæ (B, nn. 2, 5, 7, 8, 9, 10, 13, 38, 47; L, 13; V, 15, 17, 18, 22, 28; O, 369, 370; P, 22; Pr, 1 et 2.) 19 S. Macarii Romani et Ægyptii (B, 37, 38.) 30 S. Hippolyti, papæ Romani (solius) (B, 4, 5.)

Februarius.

10 V. Prochori, mon. Kiov. (L, 15). 12 Memoria S. Alexii, metr. Kiov. (L, 15). 13 S. Simeonis Serbici, novi myrobletæ (B, 2, 7, 8, 9, 10, 13; L, 15; O, 369, 370; Pr, 1 et 2; V, 15, 15, 17, 22, 28). 13 S. Cyrilli philosophi, apost. Slavorum (B, 4). V. Eustratii, mart. Chersonensis (L, 15). 18 S. Leonis, papæ et Plaviani (sic), patris nostri (B, 5). 22 S. patris Proterii et Alexandri (B, 5). 24 V. Erasmi, mon. Kiov. (L, 15).

Martius.

2 Ven. Arsenii (Tverensis) (L, 3). 4 Translatio reliq. S. Venceslai regis (L, 3). 11 V. Euthymii, archiep. Novgorod. (L, 3). S. Sophronii, papæ Romani (sic) (B, 4). 18 S. Cyrilli Alexandr. (B, 4). 28 Eustratii, Kioviensis (L, 14). 30 Jonæ, metr. Mosquensis (L, 3).

Aprilis.

12 S. Basilii, papæ Romani (sic) (B, 4). 14 Trium martyrum Lithuanorum (L, 14). 17 S. Agapeti, papæ Romani (B, 4). Zosimi et Sabbatii Solovecensium (L, 3). 27 Isaïæ Toropecensis, mon. Kievo-Crypt. (L, 3, 14).

Maius.

1 Paphnutii, heg. Borovicensis (L, 3). 2 Translatio SS. Borisi et Glebi, [quorum reliquie translatae fuerunt in novam ecclesiam ubi hodie-

Octobris. Tomus XI.

dum quiescunt] (B, [37]; L, 3, 12, 14). 3 Dormitio S. Theodosii Kioviensis [in Russia] (B, [4, 38]; L, 3, 14). 7 Antonii Kiov. (L, 3). 11 S. Methodii, ep. Moraviæ (L, 3). 14 S. Isidori Tverdislai, thaum. Rostoviæ (L, 3, 14). 15 Obitus V. Euphrosynii (L, 3). 20 Inventio corporis S. Alexii, metr. (L, 3). 22 V. Nicetæ Perejaslaviensis. (L, 3). 23 Leontii, ep. Rostoviæ (L, 3).

Junius.

1 V. Agapeti, mon. Kiov. (L, 14). 9 S. Cyrilli Alexandrini (B, 4, 5). Cyrilli Belozerici (L, 3). 15 S. Lazari (regis Serbiæ) novi, martyris (B, 10). 25 SS. Petri et Febronie (L, 3).

Julius.

1 Miraculum imag. B. M. V. Vladimiriensis et Procopii Ustugensis (L, 3). 10 Antonii Kiov. (L, 14). 11 S. Olgæ (L, 3, 14). 12 SS. MM. Variagorum Theodori et Joannis, filii ejus (L, 3, 14). 15 S. Vladimiri dormitio (L, 3, 12, 14). 16 Festum B. M. V. Tchirensis (L, 3). 18 V. Joannis Patientis, mon. Kiov. (L, 14). 24 SS. MM. Borisi et Glebi in Russia (B, 4; L, 14). 26 Moysis Æthiopis (L, 14).

Augustus.

1 Festum Salvatoris (L, 12). Processio V. Crucis (L, 3). 11 Basilii et Theodori, mon. Kiov. (L, 14). 14 Translatio reliq. S. Theodosii Kiov. (L, 14). 26 Imaginis B. M. Vladimir., festum (L, 3, 12). 30 Alexandri Svirensis (L, 3).

September.

15 Memoria SS. Borisi et Glebi (L, 15). 16 S. Ludmillæ (L, 15). 19 Passio Michaelis Tchernigov. (L, 15). 20 V. Sergii Radonez. (L, 15). 28 S. Venceslai, regis Bohemiæ (L, 15).

October.

5 SS. Jeremiæ, Damiani et Matthæi, mon. Kiov. (L, 15). 13 S. Parasceviæ (L, 15). 14 S. Parasceviæ mart., [translatæ Calistratia Ternobum sub Asene rege] (B, 4, 10, 15, [38]). 16 S. Nicolai Sviatošæ (L, 15). 17 S. Glyceriæ (M.). 19 V. Joannis Rylensis (L, 15). 21 Translatio reliquiar. S. Hilarionis Meglinensis (L, 15). 25 SS. MM. Totari (sic) et Marciani (B, 4). 27 S. Capetolinæ (M.). 28 S. Arsenii, archiep. Serbiæ (B, 5; P, 19). 31 Spiridonis et Nicodemi, Kiov. (L, 15).

November.

4 Dedicatio ecclesiæ S. Sophiæ, Kioviæ (L, 15). 5 V. Barlami Chutynensis (L, 15). 11 S. Stephani Dečanensis (B, 10, 13, 35). 24 SS. Chrysogoni et Anastasiæ (M.).

December.

11 V. Niconis Aridi, mon. Kiov. (L, 15). 19 S. Gregorii ep. Homeritarum (B, 1, 30; in L, 15, Gregentii). 21 Petri, metr. Kiov. (L, 15). 29 V. Marci, mon. Kiov. (L, 15).

SINGULARIA EXCERPTA EX CODD. MSS. TRIGINTA ET SEPTEM

BIBL. MOSQUENSIS SYNODALIS, SÆC. XII-XVII.

NOTA. Numerandi ratio ea est, quam in sua Codicum Descriptione adoptarunt A. Gorski et C. Nevostrujev.

Januarius.

11 S. Sabbæ Serbici (nn. 40 et 44). 14 S. P. N. Sabbæ Serbici (n. 49). 30 SS. trium magnorum antistitum (id est Basilii, Gregorii Naz. et Joannis Chrysostomi) (nn. 1, 2, 3, 26, 36, 37, 40, 41, 48-53).

Februarius.

11 V. P. N. Demetrii Prilucensis (n. 49). 12 Obitus S. Alexii, novi thaum., et metr. totius Russiæ (n. 49). 13 Memoria V. P. N. Simeonis, novi myrobletæ Serbici (n. 35). 14 S. P. Cyrilli (n. 21, 24, 27, 46). 29 S. Cassiani et Theotecristi (nn. 20, 25).

Martius.

15 S. P. Benedicti (pro Venedicta) (n. 20). 30 Obitus Jonæ, metr. totius Russiæ (n. 49).

Aprilis.

6 S. P. Methodii (n. 31). 26 Stephani, ep. Permiæ (n. 49).

Maius.

2 SS. MM. Borisi et Glebi (nn. 24, 25, 48), translatio reliquiarum (n. 47). 3 Ven. et B. Theodosii, hegum. Cryptensis (nn. 20, 25, 28, 46, 47, 49), anno 7582, id est 1074 (n. 45). 7 Memoria V. Antonii Kievocryptensis (n. 49). 9 Translatio reliquiarum S. P. Nicolai (nn. 20, 29, 45, 47, 48, 49). 11 Memoria foundationis CPolis (nn. 20, 26). Eodem die dedicatio ecclesiæ S. Sophiæ Kioviæ, [facta] anno 6460 seu 952 (n. 45). 15 S. P. Achillei, metr. Larissenii (n. 20). 20 Inventio reliquiarum S. Alexii, metr. (n. 49). 25 Eodem die inventio reliq. sancti antistitis Leontii, ep. Rostoviensis (n. 47). 28 Obitus sancti antistitis Leontii, ep. Rostoviæ (n. 47).

Junius.

5 Memoria calamitatis quæ nobis (Græcis) imminuit ob invasionem alienigenarum, a qua misericordia Dei et precibus purissimæ Deiparæ liberati sumus (n. 25). 9 V. P. N. Cyrilli, hegum. Belozericici (n. 49).

Julius.

S. P. Athanasii qui magnam lauram condidit in Monte Atho (n. 26). 15 Dormitio isapostoli et magni ducis Vladimiri (nn. 40, 42, 43, 44, 48, 49).

24 Sanctorum fratrum et magnorum ducum Russiæ Romani et Davidis, antea dictorum Borisi et Glebi (nn. 1, 2, 21-27, 35, 40, 43, 44, 48, 49), occisio (43, 46, 47). (In cod. 45 refertur occisio solius Borisi.)

Augustus.

1 Celebramus festum misericordissimi Salvatoris (nn. 25, 28, 47), et purissimæ ejus matris (nn. 25, 28). 16 Translatio imaginis acheropiitæ D. N. J. C. Edessa CPolim (nn. 20, 22, 25-29, 32-41). 24 Translatio reliq. S. Petri, metr. Russiæ (n. 49).

September.

5 Eodem die cædes S. Glebi, ducis, fratris Borisi (n. 47). 19 Obitus (n. 44) SS. recenter manifestatorum thaum. (n. 38) Theodori, Davidis et Constantini (n. 44, 49). 20 Eodem die [passio] Michaelis, ducis et Theodori, ministri ejus, martyrum et [confessorum, recenter manifestatorum] (nn. [38], 40, 44, 47, 48, 49). 25 Ven. et Deiferi P. N. Sergii Radonežensis (nn. 38, 40, 44, 48, 49). (Nota, in edit. Mosq., pag. 358 et 359 erronee poni n. 40 pro 49, ut liquet ex contextu et ex eis quæ de Calendario cod. 40 eruditissimi auctores disseruerunt supra, p. 288.) 28 S. P. Charitonis et Venceslai (n. 46).

October.

1 Protectio (Pokrov) SS. Deiparæ (nn. 21, 24, 25, 28, 38, 40, 42, 43, 44, 48, 49). 19 V. P. N. Joannis Rylensis (n. 20).

November.

4 Dedicatio eccles. S. Sophiæ in Kiovia Magna (n. 45, at 5 Nov. in n. 46). 6 V. P. Barlaami Chutynensis (nn. 35, 40, 44, 48). In ultimo : Novgorodensis. 26 Dedicatio [ecclesiæ] S. Georgii, mart. [quam Kioviæ condiderat orthod. princeps Jaroslaus] (nn. 21, 27, 30, 45, 46, [47]). 27 Memoria miraculi (Znamenja) SS. Deiparæ (n. 49).

December.

15 S. Stephani, archiep. Suroziæ (n. 49). 21 Eodem die obiit V. Petrus, metrop. totius Russiæ et thaum. (n. 47). In cod. 49 ad 20 Dec. 29 SS. Infantium 4,000 (nn. 20, 28; at 14,000 in nn. 25, 26, 30).

SINGULARIA EXCERPTA EX QUADRAGINTA TRIBUS

CODD. MSS. MUSÆI RUMIANTSOVIANI, SERVATIS NUMERIS QUOS ADHIBUIT A. VOSTOKOV
IN EORUM DESCRIPTIONE.

Januarius.

Die 2 V. P. N. Petri, gloriosi signiferi, qui jacet Athroæ in æde S. Zachariæ (319). 9 Memoria terræ motus, quo corruit ædes SS. Deiparæ in Sigmate (319). 10 Pauli Komelsensis (397). 11 S. P. Theodosii, heg. Cryptensis (107). Et Michaelis Klopsensis (397). 14 S. Sabbæ, arch. Serbiæ (119, 127, 131, 133, 330, 421, 422). 21 Maximi Sali, Mosquensis (397). 26 Memoriamagni terræ motus, tempore Theodosii junioris (319). 30 Petri Bulgariæ regis (319).

Februarius.

11 V. Demetrii Prilycensis (160, 330, 434). Et obitus Gabrielis seu Vsevolodi, ducis (397). 12 S. Alexii metr. Kiev. (160, 330, 422, 434, 447). 13 S. Simeonis Serbici (119, 127, 131, 330, 421). 14 S. Cyrilli philosophi (106, 113, 330).

Martius.

2 Arsenii, ep. Tverensis (397). 4 Translatio reliq. S. Venceslai, regis Bohemiæ (321). 11 Memoria V. P. N. Georgii, novithaum. qui jacet in Dihippio (319). Et Euthymii, arch. Novgorod. (397). 17 Memoria terræ motus, sub Constantino imperat. (319). Et obitus Macarii Kolazinensis (397). 30 Obitus Jonæ metr. (397).

Aprilis.

1 Memoria V. P. Euthymii Suzdaliensis (324). 14 SS. MM. Antonii, Joannis et Eustathii, Lithuanorum (397). 15 Memoria Mstislai, principis, qui et Theodorus (319). 17 S. Ardælionis špilmani (mimi) (321, 322). Et Zosimi et Sabbatii, Solovencium (397). 24 Dedicatio ædis S. Petri ap. in magna ecclesia (319). 26 Stephani, ep. Permienensis (397, 434). 27 V. Isaacii Cryptensis (325). 28 S. Cyrilli, ep. Turoviæ (322).

Maius.

1 Obitus V. P. Paphnutii Borovicensis (160, 397). 2 Transl. reliq. SS. MM. Borisi et Glebi (107, 108, 321, 322, 330, 434, 442, 447). Obitus. V. Theodosii Cryptensis (422). 3 V. P. N. Theodosii Cryptensis (107, 319, 321, 322, 325, 330, 445, 447, 448). 7 V. Antonii Cryptensis (321, 323). 9 Translatio reliq. S. Nicolai Myrensis (107, 108, 112, 117, 130, 135, 279, 330, 436, 445). 14 Isidori Sali (160, 397, 434, 446). 15 Apparitio iconis SS. Deiparæ in Camulianis, tempore Theodosii (319). Et Isaacii, ep. Rostoviæ (160, 397, 449). Et Euphrosyni Pscovensis (397). 20 Inventio corporis S. Alexii, metr. (160, 447). 22 Memoria Melchisedec (321). Et V. Nicetæ Perejaslaviæ (160); at in cod. 434 die sequenti. 23 Inventio corporis S. Leontii Rostoviensis (160, 321, 330, 434, 447, 449). 26 Georgii mart. in Bulgaria (397). 27 Inventio corporis Macarii Kolazinensis (397). 28 Ignatii Rostov. (322, 330, 397, 434).

Junius.

1 V. Dionysii Glušicensis (397). 2 Joannis, mart. Belgradi (434). 5 Memoria liberationis a paganis (112, 319). 9 Synaxis S. Michaelis archang. in Sosthenio (319). Et Cyrilli Belozerici (160, 330,

434). 14 SS. epp. Cyrilli et Methodii (284). 18 V. P. N. Leontii (319). 19 Synaxis S. Michaelis arch. prope Forum (319). 25 Memoria liberationis a Saracenis (319). Et SS. Petri et Febronie (397).

Julius.

1 Translatio corporis S. Petri (160). 8 Procopii Ustugensis (397). 9 Dedicatio ædis SS. Deiparæ ad Puteum (lege Fontem) (319). 10 V. Antonii Cryptensis (325, 447). 11 Obitus S. Olgæ (319, 322, 324, 397, 446, 447). 12 SS. Theodori et Joannis, mart. Variagorum (321). 15 Obitus S. Vladimiri (135, 321, 324, 325, 330, 336, 434, 445, 448). 16 Festum iconis SS. Deiparæ Tchirensis seu Pscovensis (397). 21 Synaxis SS. Deiparæ in Harmatio (319). Et Dedicatio ædis S. Michaelis arch. trans Chalcidem (319). 24 SS. MM. Borisi et Glebi (103, 105, 107, 108, 117, 135, 277, 278, 319, 321, 330, 434, 436, 445, 447, 448). 30 Memoria Constantini Junioris, patr. CP., et Theodosii Junioris. Processio crucis ex palatio in magnam ecclesiam (319).

Augustus.

1 Festum Misericordissimi Salvatoris (397, 434). 2 Basilii Sali (449). 7 Memoria liberationis ab impiis hostibus (319). 8 Memoria solis obscurati a 7 hora ad 9, imperantibus Leone et Alexandro (319). 11 Translatio corporis V. Theodosii Cryptensis (234). 16 Memoria magni terræ motus (319). V. P. N. Joachimi Ossogovscensis (319). 24 Translatio corporis Petri, metr. Kiev. (140, 446). 25 Cyrilli et Methodii (319). 27 Translatio corporum Theognosti, Cypriani, Photii, Jonæ et Philippi, metr. (160). 28 Sabæ Krypecensis (397). 30 Alexandri Svirensis (397).

September.

5 Occisio S. Glebi (106, 305, 320). 7 S. Joannis, arch. Novgorod. (160). 16 S. Ludmillæ, aviæ S. Venceslai (320). 19 Theodori, ducis Smolenscensis (160, 434). 20 Michaelis ducis Tchernigov. et Theodori ministri ejus (160, 434). Et Obitus Sergii Radonežensis (330). 25 Sergii Radonež. (160, 330, 422, 434, 447). 26 Gedeonis justi (435). 28 Pas. S. Venceslai, reg. Bohemiæ (320, 436).

October.

1 Protectio (pokrov) SS. Deiparæ (330, 434, 436). Et Sabbæ Vyserensis (397). 14 V. Parasceve (278, 279, 319, 445). Et Nicolai Sviatošæ (325). 19 V. Joannis Rylensis (397, 422). 21 S. Hilarionis, ep. Meglinensis (330). 23 Memoria P. N. Nicephori qui excitavit monasterium Charsonæ (sic) (319). 28 S. Parasceviæ mart. (278). Et S. Arsenii archiep. Serbiæ (396). 29 Abramii, heg. Rostoviensis (160, 447).

November.

5 Mem. cineris cælo delapsi sub Leone imper. (319). Et Jonæ, arch. Novgorod. (397). 6 Barlaami Chutynensis (160, 330, 422, 434, 447). 11 Stephani Dečanensis (397). 14 P. N. Fantidi (sic) thaum. in Sicilia (319). 17 Niconis, disc. Sergii Radonež. (397). 23 Ob. Alexandri Nevensis (397). Ded. ædis S. Georgii,

gii, Kioviæ (105, 108, 112, 113, 117, 319, 320, 436.).
27 Inventio corporis Gabrielis seu Vsevolodi,
ducis et miraculum iconis SS. Deiparæ Novgoro-
diæ (397).

December.

3 Sabbæ Storožensis (397). 11 Niconis, mon.

Cryptensis (325). 14 Memoria terræ motus (319).
15 S. Stephani, ep. Surožensis (160, 330, 434,
446, 448). 18 Dedicatio ædis SS. Deiparæ in Chal-
copratiis (319). 21 S. Petri, metr. Kiov. (160,
421, 434, 447, 448). 22 Memoria apertionis (magnæ)
ecclesiæ (319). 30 Dedicatio ecclesiæ 40 martyrum
prope Chalcotetrapylum (319).

INDEX

ANNI ECCLESIASTICI GRÆCO-SLAVICI ⁽¹⁾.

A

- A**aron, sacerdos, 20 *julii*.
Abacuc cum Marino, 6 *julii*.
Abdas, ep., Benjamin, diac. et socii martyres, 11 et 31 *martii* et 17 *oct.*; martyr, 10 *mai*; **Abdjesu**, ep., presbyteri 16 et 7 virgines e terra Khaskar, martyres in Perside, 15 et 16 *mai*; et Saba, martyres 7 et 8 *julii*.
Abdelas seu **Abdelaus** cum Simeone, 13 et 17 *april.*; cum Anana, 14 *april.*.
Abdias, 4 *sept.*; seu **Abidas**, 5 *sept.*; propheta, 19 et 20 *nov.*.
Abdjesu cum **Abda**, 15 et 16 *mai*.
Abdon cum Polychronio, 30 *julii*.
Abercius, mart., 28 *febr.* et 5 *dec.*; et Helena, 20, 25, 26 et 27 *mai*; mart. thaumaturgus, 20 *oct.*; Hierapoli in Phrygia, 22 *oct.*; 5 *dec.*.
Abibus e mart. Samosatenis, 29 *januar.*; martyr, 13 *mart.*; ep. Nekressensis in Iberia et mart., 6 *julii*, 13, 15 et 29 *nov.*; cum Fausto, 6 *sept.*; cum Guria, 15 *nov.*; junior, diaconus et mart., 2 *dec.*.
Abidas. V. **Abdias**.
Abo, mart. Iberus, 6 *januar.*.
Abraham olim latro, 26 *mart.*; asceta, 1 *oct.*; et Lot, 9 *oct.*; Isaac et reliqui protoparentes, 16, 17, 19, 23 et 24 *dec.*.
Abramius, episc. Arbelorum, mart., 5 *febr.*; ep. Carrharum, 14 *febr.*; Bulgarus, 1 *april.*; Galicensis, 20 *julii*; Smolenscensis, 21 *aug.*; Alexius, Helladius, Onesimus, Sisoës et Theophilus, reclusi Kiovienses, Joannes infans et alius Joannes, 15 *sept.*; 29 *sept.*, 25 *oct.* et 22 *dec.*; et socii 73 *mart.*, 28 *oct.*; Rostoviensis, 29 *oct.*; eremita et Maria neptis ejus, 29 *oct.*; martyr, 31 *oct.*.
Abudimus, mart., 15 *julii*; 16 *julii*.
Acacius cum Codrato, 4 *mart.*; episc. Metilinæ, conf., 27 et 31 *mart.*, 16 et 17 *april.* et 15 *sept.*; conf., 29 *mart.*; [Novus, monachus, 12 *april.*]; episcopus, 18 *april.*; [22 *april.*; 1 *mai*]; martyr, 7 et 8 *mai*; cum Patricio, 19 *mai*; mart., 2 *junii*; in Climaco, 7 *julii*; in heptascalo Constpoli, 21 *julii*; mart., 28 *julii*; junior, 28 *aug.*; 26 *nov.*; Climax, 27 *nov.*; Sinaita, 29 *nov.*.
Acepses et **Aithala**, mart., 11 *dec.* V. seq.
Acepsimas, 3 *febr.*; Leo, Isidorus, mart., 4 *oct.*; mart., 10 *oct.*; episc., Josephus, presb. et Aithalla, mart. in Perside, 3 *nov.*; eremita, 3 *nov.*; cum Isidoro, 7 *dec.*.
Achaicus et **Stephanus**, apostoli, 15 *junii*; mart., 24 *nov.*.
Achaz, justus, 1 *april.*.
Achias, propheta, 9 *januar.* et 12 *nov.*.
Achilles, 17 *januar.*; patriarcha Alexandrinus, 3 *junii*.
Achilleus, episc. Larissæ, 15 *mai*.
Acustius cum **Januario**, 20 *april.* et 19 *sept.*.
Acutio cum **Januario**, 20 *april.*.
Acutius, 18 *oct.*.
Acyndinus cum **Victore**, 18 et 20 *april.*; **Pegasius**, **Aphthonius**, **Anempodistus**, **Elpidiphorus** et soc. 7028, martyres, 2 *nov.*.
Adam et **Eva**: ejectio e paradiso, 4 *febr.*; Dominica protoparentum, 5 *nov.* et 6, 11, 15, 16, 18, 19, 23, 24 *dec.*.
Adauctus, mart. et filia ejus, **Callisthenia**, 3 et 4 *oct.*.
Adjutor, 1 *sept.*.
Adrianus et **Eubulus**, mart., 5 *febr.*; mart. **Cæsareæ** et socii, 4 *febr.*; et **Natalia**, 2 *mart.*; martyr, 16 et 17 *april.*; cum **Aphrodisio**, 5 *mai*; et **Natalia** et 23 socii, 26 *aug.*; mart., pater **Probi**, ep. CP., 26 *aug.*; cum **Saba**, 1 *nov.*.
Ædesius cum **Apphiano**, seu **Amphiano**, 2 et 9 *april.*, 19 *mai*; 18 *mai*.
Æglon, anachoreta, 16 et 17 *aug.*.
Æmilianus, conf., 8 *januar.*; monachus, 7 *mart.*; martyr, 18 *julii*; **Cyzicus**, conf., 8 *aug.*; **Hilarion**, **Dionysius** et **Hermippus**, mart. 18 *aug.*; cum **Terentio**, 11 *dec.*.
Æsia seu **Eusebia** et **Suzanna**, mart., 5 et 6 *junii*.
Ætherius, martyr, 18 *junii*.
Africanus, **Publius** et **Terentius**, mart., 13 *mart.*; 20 *mart.*; cum **Terentio**, 10 *april.*; **Terentius**, **Maximus**, **Pompejus** et socii 56 *mart.*, 28 *oct.*.
Agabbas, seu **Abbas**, discip. S. **Eusebii Syri**, 22 *nov.*.
Agabus, 28 *mart.*, 8 et 10 *april.*; cum **Herodione**, 8 *april.*; apost. ex 72 discip., 10 *april.*.
Agapetus cum **Marco**, 11 *januar.*; ep. **Synnadarum** et **thaum.**, 18 *febr.*; **Papa R.**, 17, 18 et 19 *april.*; mon. **Kievocryptensis**, 1 *junii*; 10 *aug.*; martyr, 18 *aug.*.
Agapia cum **Irene**, 2 et 3, 15 et 16 *april.* et 22 *dec.*.
Agapius, **Charisius**, **Nicephorus**, mart., 1 *mart.*; [in Monte Atho 1 *mart.*]; et socii martyres, 19 *mart.*; 15 *mart.*; cum **Theognio**, 16 *mai*; cum **Alexandro**, 17 *mai*; martyr, 22 *julii*; cum **Timotheo**, 19 *aug.* et 19 *sept.*; cum **Eustathio**, 20 *sept.*; cum **Attico**, 2 et 3 *nov.*; mart., 19 *nov.*; **Seleucus** et **Mamas**, mart., 3 *dec.*.
Agatha, mart., 4 et 5 *febr.*; cum **Schinone**, 24 *dec.*.
Agathangelus, **Charito**, **Christophorus**, **Phlegon**, **Eucarpus**, milites, mm. **Amisi**, 23 *januar.*; [Esphigmenicus, 19 *april.*]; mart., 5 *nov.*; 25 *nov.*.
Agatho et **Theoctistus**, 8 *januar.*; 22 *januar.*; **Papa Romanus**, 17, 19 et 20 *febr.*; 21 *febr.*; eremita, 2 *mart.*.
Agathoclea, mart., 16 et 17 *sept.*.
Agathodorus, mart., 2 *febr.*; cum **Basilio**, 7 *mart.*; et **Agathonica**, 28 *junii*; mart., 13 *oct.*.
Agathonica, 28 *junii*.
Agathonicus et soc. mart., 22 *aug.*.
Agathopodes cum **Theodulo**, 4 et 5 *april.*.
Aggæus, propheta, 16 *dec.*.
Aglais, matrona Romæ, 19 *dec.*.
Agnellus, abbas, 14 *dec.*.
Agnes, virg., martyr., 14 et 21 *januar.*; **Romana**, 1 *febr.*; martyr, 5 *julii*.
Agrippa cum **Saba**, 1 *nov.*.
Agrippina, martyr, 25 *junii*.

(1) Vide Monita, pag. 24 et 27. — Index ad Memorias Slav. Octobris Tomus XI.

- Agrippinus, 9 nov.
 Aithala, martyr, 1 sept.; et Ammon, 2 sept.; cum Acepsima, 3 nov. et 11 dec.; cum Acepsi, 11 dec.
 Alexander, mart., 12 januar.; cum Felicitate, 25 januar.; 16 febr.; fundator Acœmetorum, 23 febr. et 3 julii; mart. Drusipari in Thracia, 25 febr.; martyr, 13 mart.; mart. Pydnæ in Macedonia, 14 et 15 mart.; presb. Sidæ, 15 mart.; Alex. duo et duo Dionysii, Agapius, Timolaus, Romilus, Paisius seu Publius, aut Plesius, martyres, 15 mart. et 17 maii; papa Romanus, 16 et 17 mart.; 29 mart.; cum Terentio, 10 april.; Joannes et Paulus Junior, patr. CP., 13 april.; [heg. Kargopolitanus, 20 april.]; mart. Romanus, 13 maii; ep. Tiberianorum, 13 maii; Barbarus et Coluthus, martyres, 14 maii; ep. Hierosol., 15 et 16 maii et 17 dec.; et Asterius, mart., 20 maii; patr. Alexandrin., 29 maii; patr. CP., 2 junii, 30 et 31 aug.; ep. Prusæ et mart., 7 et 9 junii; ep., 8 junii; hegum. Kuštensis, 9 et 10 junii; et Antonina, virg., mart., 9 et 10 junii; et Petrus, episc., 13 junii; cum Paternuthio, 9 julii; cum Leontio, 1 aug.; cum Suzanna, 11 aug.; ep. Comanorum in Ponto, 12 aug.; Sviensis, 30 aug.; Nevensis transl. Vladimiria Petropolim, 30 aug.; Joannes et Paulus Junior, patriarchæ CP., 30 et 31 aug.; martyr, 4 sept.; cum Alphio, 28 sept.; episcopus, 22 oct.; Chronion, Julianus, Macarius et soc., mart., 30 oct.; mart. Thessalonicae, 7 et 9 nov.; Nevensis princeps, 2, 3 nov. et 30 aug.; mart. Corinthi, 24 nov.; 17 dec.
 Alexandra, Claudia, Euphrasia, Matrona, Juliana, Euthymia et Theodosia, martyres, 18 et 20 mart.; imperatrix, 21 et 23 april.; cum Theodoto, 18 maii; cum Tecusa, 6 nov.
 Alexius, metropolita Kioviensis, 12 febr., 20 maii et 5 oct.; Homo Dei, 17 mart.; episcopus, 10 junii; cum Juliano, 9 aug.; reclusus Kioviensis, 15 sept.
 Alipius cum Eubiota, 26 et 27 maii.
 Alonius, ab. in Ægypto, 4 junii.
 Alphæus, 25 maii; apost., 26 maii; cum Zacchæo, 18 nov. et 18 dec.
 Alphius, Philadelphus, Cyprianus, Erasmus et soc., martyres, 10 maii; Alexander et Zosimus, mart. Calyti in Pisidia, 28 sept.
 Alypius, pictor, mon. Cryptensis, 17 aug.; stylita, 26 nov.
 Amandinus cum Felice, 30 januar.
 Ambrosius, episcop., 3 nov.; ep. Mediolanensis, 7 dec.
 Ammianus, cum Theodoro, 4 sept.; Theodorus, Julianus, martyres, 9 sept.
 Ammon, 1 et 2 sept.; monachus, 4 oct.; ep. Niriensis, 7 dec.
 Ammonias, 26 januar. V. seq.
 Ammonius vel Amorius, 10 januar.
 Amonatha et Antha, 12 dec.
 Amorius sive Ammonius, 10 januar.
 Amos, propheta, 15 et 16 junii.
 Amphianus et Ædesius, mart., 19 april. et 18 maii.
 Amphilocheus, episcopus, 19 oct. et 23 nov.; 10 dec.
 Amplius cum Stachide, 30 oct.; apost., 31 oct.
 Ananas, Abdelas, Phuses et soc. 150, martyres, 14 april.
 Ananias, 22 januar.; presb., Petrus claviger cum septem militibus, mart., 26 et 27 januar.; 21 mart.; cum Simeone, 17 april.; apost., ep. Damasci et mart., 5 maii et 1 oct.; et Codratus, mart., 7 et 9 junii; pictor et monachus, 17 julii; seu Menas Persa, mart., 1 dec.; Junior seu Antonius, ep. Ephesi, 1 et 2 dec.; Azarias et Misael, tres pueri fornacis igneæ, 17 dec.
 Anastasia, patricia, 10 mart. et 28 aug.; 15 april.; cum Basilissa, 17 april.; Latrensis, 15 maii; seu Anastason, 18 maii; martyr, 27 maii; martyr, 29 sept.; Romana, mart., 29 oct.; Thessalonicensis, mart., 30 oct.; 24 nov.; 13 dec.; martyr, 21 dec.; megalom. et soc., 22 dec.
 Anastasius Persa, 15 et 22 januar.; Persæ translatio, 22 et 24 januar.; Cryptensis, 21 et 22 januar.; patr. CP., 10 febr.; patr. Antiochenus, 20 april.; heg. Sinaita, 20 et 21 april.; cum Juliano, 21 junii; martyr, 25 oct.; martyr, 5 dec.
 Anatolius et Protaleon, martyres, 23 april.; et Salona, 20 et 28 maii; et Saron, Romani, 28 maii; patr. CP., 3 julii, 20 et 23 nov.; 24 julii; cum Eustathio, 20 nov.
 Anaulus cum Papylo, 13 oct.
 Andreas cum Petro, 15, 17 et 18 maii; Salus, 28 maii et 2 oct.; mart. CP., 30 maii; ep. Cretæ, 4 junii et 4 julii; eremita, 12 junii; Bogolubensis, 29 junii; apostoli tunicae transl. CPolim, 20 junii; et Probus, 9 julii; miles, Faustus, Menas et soc., mart., 12 et 13 julii; Stratelates et soc., mart., 19 aug.; cum Mena, 31 aug.; Andronicus, Dionysius, Andropelagia, Thecla, Theoctistes, Naclerus et Cyriacus, martyres, 6 sept.; mon. Vologdensis, 10 sept.; cum Hypatio, 20 et 21 sept.; Joannes, Petrus et Antoninus, martyres 23 sept.; Totmensis, 10 oct.; in Crisi CPoli, 17, 19, 20, 21 et 28 oct. et 28 nov.; principis Smolenscensis inventio, 27 oct.; et Petrus, mart., 28 nov.; apostolus et mart., 30 nov. et 20 junii; eremita, 2 dec.
 Andromedes cum Diodoro, 13 oct.
 Adronas cum Dasio, 3 et 4 nov.
 Andronicus ex 70 et Junias, apost., 22 febr., 17 maii et 30 julii; et Athanasia, 2 mart., 6 et 12 maii, 9 oct.; cum Probo, 4 maii; Mosquensis, 13 junii; cum Andrea, 6 sept.; cum Taracho, 12 oct.; 20 oct.
 Andropelagia cum Andrea, 6 sept.
 Anectes cum Condrato, 10 mart.
 Anectus seu Anicetus, mart. Cæsareæ, 27 junii.
 Anempodistus cum Acindyno, 2 nov.
 Angelina, regina Serbiæ, 30 julii.
 Angellarius, Gorazdus, archiep. et alii, 17 julii.
 Angelorum synaxis, 11 januar.
 Angelus, miles et martyr in Bulgaria, inter aëmeros.
 Anianus, 19 et 20 febr.
 Anicetus seu Nicetas, Photius et soc., 11 et 12 aug.; martyr, 27 junii; 3 julii.
 Animarum commemoratio, 3 febr.
 Aninus, thaumaturgus, 13, 16, 18 et 19 mart.; proph., 27 mart.
 Anisius seu Onesimus, mart., 5 mart.
 Anna Romæ mortua, 20 januar.; prophetissa, filia Phanuelis, 3 febr. et 28 aug.; ducissa, 10 febr. et 5 sept.; et Joannes, ejus filius, 13 junii; sive Suzanna in Leucate, 23 julii; mater Deiparæ, 25 julii, 9 sept. et 9 dec.; Conceptio, quando concepit S. Deiparam, 9 dec.; Elisabeth et soc., 9 oct.; Junior, martyr, 28 oct.; quæ et Euphemianus, 29 oct.; cum Nersete, 20 nov.; martyr, 28 nov.; prophetissa, mater Samuelis, propheta, 9 dec.; [seu Janka, Vsevolodi filia,] p. 328.
 Annuntiatio, 25 mart.
 Annus novus et initium Indictionis, 1 sept.; annus novus, 23 sept.
 Antha, 12 dec.
 Antherus, 5 aug.
 Anthia, mater S. Eleutherii, 15 dec.
 Anthimus, seu Anthimius, ep. et mart., 6 junii; presb. et Stephanus, 7 junii; ep. Nicomediæ, 3 sept.; cum Joanne, 23 sept.; Thallelaeus, Christophorus, Euphemia, Pancharius, 19 nov.; cum Magistriano, 30 dec.

Anthines

- Anthines cum Cosma, 17 oct.
 Anthion, 26 junii.
 Anthusa et duo vel 12 famuli, mart., 21 et 22 febr.; 12, 17, 18 et 21 april.; abbatissa et sociæ novaginta, 27 julii; Athanasius, ep., Charisimus et Neophytus, martyres, 22 aug.; Junior, mart., 27 aug.
 Antigonus, mart., 13 et 16 oct.
 Antiochus, eremita in Syria, 23 febr.; patriarcha, 3 april.; mart. cum Procopio, 20 et 22 maii; et Cyriacus, mart., 13 julii; martyr, 16 julii; 24 dec.
 Antipas, ep. Pergæ, 11 april.
 Antipater, ep. Bostrensis, 13 junii.
 Antonina, virgo et mart., 1 mart.; mart., 2 mart., 12 et 13 junii; cum Alexandro, 9 et 10 junii.
 Antoninus, seu Antonius, eremita in Syria, 23 febr.; cum Marcello, 1 mart.; cum Victore, 18 et 20 april.; 11 junii; sive Antonius, martyr, 8 et 9 aug.; ex septem pueris Ephesi, 22 oct.; Nicephorus et Germanus, martyres, 13 nov. V. seq.
 Antonius Magnus, 16 et 17 januar.; Romanus Novgor., 17 januar. et 3 aug.; Martophius Iberus, 19 januar.; Arcadius, Basilius, Germanus, Gregorius, Joachimus, Lucas, Martyrius, Simeon, episcopi Novgorodenses, 10 febr.; archiep. CPolitanus, 12 et 20 febr.; martyr, 23 febr.; cum Eustachio, 14 april.; seu Antoninus cum Marcello, 1 mart.; cum Aphrodisio, 3 maii; cum Juliano, 21 junii; cum Leontio, 10 julii; Kievocryptensis, 10 julii; Junior, ep. Monembasiæ, 24 sept.; Junior, thaum. Pelopon, 27 oct.; seu Antoninus cum Melasippo, 7 nov.; mart., 9 nov.; Junior et Jacobus, eremitæ, 11 nov.; et soc., mart., 12 nov.; seu Ananias Junior, Onesinus seu Onesiphorus et Salomon, episcopi Ephesi, 1 dec.; Siensis, 7 dec.; Joannes et Eustathius, mart. Lithuani, 16 dec. V. præced.
 Anubius seu Anub, conf., eremita in Ægypto, 5 et 6 junii.
 Apelles, Lucas seu Lucius et Clemens, apostoli, 22 april.; 31 oct.
 Apellius, apost., 31 oct.
 Aphraates, anachoreta, 29 januar.
 Aphrodisius, 19 april.; martyr, 21 junii; Meladas seu Meda, Macrobius, Valerianus, Adrianus, Leontius, Antonius et soc., mart. Scythopolis in Palæstina, 4 et 5 maii; 23 dec.
 Aphthonius cum Acyndino, 2 nov.
 Apollinaria, 2, 4 et 5 januar.
 Apollinaris et Vitalis, mart., 19 julii; archiep. Ravennæ, 23 julii.
 Apollo, 23 januar.; cum Isacio, 21 april.; et Alexius, episcopi, 10 junii; episcopus, 11 junii; Lucius et Clemens, apost., 10 sept.; e 70 discipulis, 7, 8 et 9 dec.; cum Sosthene, 9 dec.; cum Thyrso, 14 dec.
 Apollonius, eremita in Thebaide, 31 mart.; mart., 9 julii; martyr Sardis, 10 julii; episcopus, 22 julii.
 Apostolorum XII memoria, 30 junii.
 Apparitio archangeli Michaëlis, 8 maii.
 Apphia cum Archippo, 19 febr.
 Apphianus seu Amphianus et frater ejus, Ædesius, martyres, 2 april. V. Ædesius.
 Apphias, apost., 22 nov.; 23 nov.
 Appion et Hierusalem, mart., 26 julii.
 Aprion seu Arion, ep. Cypri, 7 febr.
 Apronianus, cum Marcello, 7 junii.
 Aquila cum Eugenio, 20 januar.; et Priscilla, 13 febr.; tribunus, 20 mart.; cum Pelagia, 23 et 25 mart.; apost. et mart., 13 et 14 julii.
 Aquilina cum Rufino, 7 april.; et Callinicus, mart., 9 maii; martyr, 13 junii.
 Arcadius cum Xenophonte, 26 januar.; ep. Novgorodensis, 10 febr. 19 sept. et 4 oct.; Cyprius, confessor, 6 mart.; cum Nestore, 7 mart.; Eubulus et Julianus, mart., 8 mart.; et socii, martyres, 16 maii; Germanus, Joannes et alii præsules Novgorodenses, 4 oct.
 Archelæa, Thecla et Suzanna, virg., mart., 6 junii.
 Archelaus, diac. cum Felice, 30 januar.; Cyrillus et Photius, martyres, 4, 5 et 20 mart.; et socii, mart., 5 mart.
 Archileus, presbyter, 6 april.
 Archimenides, conf., 3 nov.
 Archippus, Philemon, apost. et Apphia, virgo, mart., 19 febr.; disc. S. Pauli, 20 et 22 febr.; 6 sept.; apost., 22 nov.; et Philemon, mart., 23 nov.
 Arcilus, rex Iberiæ et mart., 20 mart.; cum Luar-sabo, 21 junii.
 Ardilio, martyr, 14 april.; mimus, 17 et 18 april.; 19 april.
 Arethas, 1 oct.; mart. in Arabia, 24 oct.; Kievocryptensis, 24 oct.
 Areus cum Probo, 19 dec.
 Ariadne, regina, 22 aug.; martyr, 18 sept.
 Arianus cum Magistriano, 30 dec.
 Arion seu Aprion, ep. Cypri, 7 febr.
 Aristarchus, Pudus et Trophimus, apostoli, 14 et 15 april.; Marcus et Zeno ac 70, 27 april.
 Aristion, ep. Alexandriæ et mart., 3 sept.
 Aristobulus, apost. et ep. in Britannia e 70 discipulis, 15 et 16 mart., 30 et 31 oct.; præfectus, mart., 18 oct.; 30 oct.; apost., 31 oct.
 Aristocleus, presb., Demetrius seu Demetrianus, diac. et Athanasius, lector, martyres, 20 et 30 junii.
 Aronosus cum Lucia, 6 julii.
 Arpilas cum Bathusio, 26 mart.
 Arrianus, Theotichus et alii mart., 14 dec.
 Arsa, Cyprilla et Lucia, 4 julii.
 Arsacius, patr. CP., 11 oct.; mart. et Victor, mon., 12 nov.
 Arsenius, arch. Corcyranus, 19 januar.; ep. Tverensis, 2 mart.; Magnus, 8 maii; Junior in Brutiis, 18 maii; [Konevensis, 12 junii]; hegum. Komelscensis, 24 aug.; archiep. Serbiæ, 28 oct.; Latrensis, 13 dec.
 Artemas, ep. Lystræ, 22 junii; apost., 28 et 29 julii, 20 et 30 oct.
 Artemia cum Marcella, 7 junii.
 Artemidorus, mart., 8 sept.; et Thalleleus seu Thales, 20 sept.; cum Basilio, 26 oct.; mart., 27 oct.
 Artemius, ep. Thessalonicensis, 24 mart.; Vercolliensis, 23 junii et 20 oct.; martyr, 19 oct.; mart. thaumat., 20 oct.
 Artemon, martyr, 21 mart.; episcopus, 22 mart. et 12 april.; ep. Seleuciæ, 24 mart.; presb. et mart., 13 april.; et Bacchus, mart., 8 oct.; 9 nov.
 Ascalon seu Ascla, mart., 20 maii.
 Ascetria, 13 april.; cum Phasico, 13 april.; cum Simeone, 17 april.
 Asclepiades cum Diomede, 30 junii.
 Asclepias, thaumat., 4 julii; cum Maximo, 13 sept.; ep. Antiochiæ et mart., 18 oct. V. Asclepius.
 Asclepiodotes vel Asclepiodotus cum Maximo, 19 febr. et 17 sept.; cum Theodoto, 3 julii.
 Asclepius et Jacobus, eremitæ, 25 febr.
 Asprenus, ep. Neapolis, 3 aug.
 Assumptio seu transitus Deiparæ, 15 aug.
 Asterius et socii, mart., 26 januar.; cum Claudio, 27 januar. et 29 oct.; cum Marino, 6 julii; thaum. et martyr, 7 aug.; presb. Romanus, 19 oct.
 Asteus, ep. Dyrrachii, 4 junii; cum Epicteto, 7 julii.
 Astion cum Epicteto, 7 julii.
 Astius, hieromart., 5 julii; ep. et mart., 6 julii.
 Asyncrites et socii, 20 junii. V. seq.

Asyncritus

Asyncritus cum Herodione, 8 april.; martyr, 19 junii.

Athalia, 2 mart.

Athanasia, mart., 13 januar.; mart. et tres filiae, Theodosia, Theoctiste et Eudoxia, 31 januar.; cum Andronico, 2 mart. et 9 oct.; abbatissa, 12 april.; vidua, 18 april.; 6 et 12 maii; cum Tecusa, 6 nov.

Athanasius et Zosimus, commentar., 4 januar.; conf., 12 januar.; 14 januar.; Cyrillus et Alexander, 18 januar.; conf. et mon. in Paulopetrio, 22 febr.; ex mago, mart., 23 april.; patr. Alexandri, 2 maii; ep. Corinthi, 4 et 5 maii; thaum. et mon. in Asia Minori, 3 junii; cum Aristocleo, 20 et 23 junii; Athonicus et sex discipuli, 5 julii; cum Anthusa, 22 aug.; 24 oct.; Midicensis, 26 oct.; mon. Kievocryptensis, 2 dec.

[Athanius, patr. CP., 28 oct.]

Athenæus, mart., 31 mart.

Athenodorus, frater S. Gregorii Thaum., 7 nov.; monachus, mart., 7 et 8 dec.; Philaretus et Eubiotus, mart., 18 dec.; 19 dec.; cum Secundo, 29 dec.

Athenogenes, mart., 16 junii; hieromart. et discipuli decem, 16 julii; ep. et mart., 17 julii.

Athris, abb. in Ægypto, 8 junii.

Attalus, martyr, 2 junii; thaumat., 6 junii.

Atticus, patr. CP., 8 januar. et 11 oct.; cum Quintiano, 29 april.; Sisinnius et Ibstion, confess., 26 aug.; Eudoxius, Agapius et soc., martyres, 2 et 3 nov.

Attius cum Leontio, 1 aug.

Auctus, Taurion et Thessalonica, martyres, 7 nov.

Audiesus cum Heliodoro, 9 april.

Audifax cum Marino, 6 julii.

Augusta, imperatrix, martyr, 24 nov.

Aura cum Censorino, 30 januar.

Autonomus, ep., mart., 11 et 12 sept.

Augustinus, ep., 28 aug.

[Auxentius, epirota, 23 januar.]; thaumaturgus, 14 febr.; cum Eustratio, 13 dec.

Auxibius, ep. Soliorum in Cypro, 17 et 19 febr. et 29 april.; ep. Solonis in Cypro, 19 febr.

Aza, diaconus, 14 et 15 april.; cum Jacobo, 13, 18 et 19 april.; martyr, 19 nov.; et Anastasia, 13 dec.

Azarias, propheta, 3 febr.

Azatus (vel Azotus) cum Simeone, 17 april.

Azotus cum Nersete, 20 nov.

B

Babea cum Tathuele, 29 januar., 10 et 11 dec.; cum Sarbelo, 14 et 15 oct.; 10 et 11 dec. V. Bebaea.

Babylas, Siculus, m. et discipuli, Timotheus et Agapius, 24 januar.; ep. Nicomediae et 84 socii, mart., 4 sept.; et pueri, mart., 4 sept.; cum Secundo, 29 dec.

Bacchus cum Barbaro, 6 maii; cum Sergio, 7 oct.; mart. cum Artemone, 8 oct.; Junior, 15, 16 et 17 dec.

Bachtisius cum Simeone, 15, 16 et 18 maii.

Baclambones, eremita, 12 junii.

Bandina, seu Blandina, mart., Lugduni, 25 julii.

Baptus cum Porphyrio, 10 febr.

Barachisius et Jonas, 27, 28 et 29 mart.

Baradatus, anachoreta in Syria, 22 febr.; eremita, 26 febr.

Barbara, martyr, 4 dec.

Barbarus, miles et mart., 4 maii; martyr, 5 maii; olim latro, 6 maii; miles et socii, Bacchus, Callimachus et Dionysius, mart., 6 maii; cum Alexandro, 14 maii; thaum., 15 maii.

Baripsaba, mart., 10 sept.

Barlaam Chutyniæ prope Novgorodiam, 5 et 6 nov.; martyr, 16, 19 et 20 nov.; mon., eremita, 17 nov.; et Josaphat, rex Indiae, 19 nov.; hegum. Kievocrypt., 19 nov.

Barnabas, apostolus, 10, 11 et 19 junii et 29 oct.; [Vetlugensis, 11 junii.]

Barsaba, mart., 11 dec.

Barsas, ep. Damascenus, 28 febr.

Barsenuphius, ep. Tverensis, 4 oct. V. Barsonuphius.

Barsimæus et duo fratres, 24 januar.; ep. Edessenus, mart., 20 et 30 januar.

Barsonuphius, 6 febr.; V. Barsenuphius.

Barsus, ep. Edessæ, 30 januar. et 15 oct.

Bartholomæus et Barnabas, apost., 11 et 19 junii; fundat. monast. Salvatoris Messanæ, 19 aug.; 23 aug.; apost., 24, 25 et 27 aug.; apost. transl., 25 aug.; abb. Cryptæ-Ferratæ in Italia, 11 nov.

Baruch, propheta, 28 sept.; 15 nov.

Barulas cum Romano, 18 nov.

Basilides, mart. Alexandriae, 30 junii.

Basilis cum Basso, 20 januar.; cum Gerontio, 1 april.

Basiliscus cum Eutropio, 3 mart.; martyr, 3 et 5 mart. et 22 maii; Senior, mart. et Mamas in Darianis CP., 30 julii.

Basilissa cum Juliano, mm., 7 et 8 januar.; cum Callinica, 21 et 22 mart.; et Anastasia, mart., 15 et 17 april.; mart., 3 sept.; uxor Maxentii, imperatoris, 25 nov.

Basilius, arch. Cæsareæ, 1 et 30 januar., 30 maii, 14 junii et 15 nov.; cum Gregorio et Joanne Chrysostomo, 30 januar.; ejusdem parentum et cognatorum memoria, 30 maii; Magnus, 14 junii; monachorum omnium ordinis commemoratio, 15 nov.; Junior, 2 januar. et 26 mart.; ep. Thessalonicae et conf., 1 febr.; in Darianis CP., 6 febr.; ep. Novgorodensis, 10 febr.; synasceta S. Procopii, 27 febr.; conf., 28 febr.; mart., 29 febr. et 24 mart.; Agathodorus, Elpidius, Etherius seu Eleutherius, Capito, Ephræm, Eugenius, pontifices Chersonæ et martyres, 6 et 7 mart.; presb. Ancyranus et mart., 22 mart. et 1 januar.; ep. Parisiensis et conf., 12 april.; cum Theodosio, 13 et 14 april.; ep. Amasæ et mart., 20 et 27 april.; cum Isauro, 17 junii et 6 julii; hegum. monast. Patelariæ, 22 junii; abb. mon. ad Profundum Rivum, 1 julii; et Constantini, principum Jaroslaviae obitus, 3 julii; et socii 70, mart., 5 julii; et soc., martyres, 6 julii; Salus Mosquensis, 1 aug.; et Theodorus Cryptenses, 11 aug.; et alter Basilius, Stephanus, Gregorius et alter Gregorius, Joannes, et alii qui cum S. Stephano Juniore passi sunt; 28 nov.; Bulgarus, 22 dec. et inter aëmeros.

Basilla, martyr, 24 dec.

Basoes seu Basso cum Theodoro, 6 mart.

Bassa, Tyrensis, martyr, 21 sept.; virgo, martyr Bulgara, inter aëmeros.

Bassianus, ep. Lydiae, 10 junii; et Jonas Solovecenses, 12 junii; [Totmensis 12 sept.]; Syrus, 10 oct.

Basso cum Theodoro, 7 mart.; et filii, mart., 21 aug.

Bassus, Eusebius, Eutychius et Basilis, mart., 20 januar.; martyr 1 maii.

Bata, mon. et martyr, 1 maii.

Bathusius et Vercus cum liberis quatuor, Arpilas, monachus, Abibes, Agnus, Reasus, Igathrax, Iskous, Signicus, Sonirilus, Suimbalus, Silas, Thermus, Phiagus, laici, et feminae Alla, Anna, Laris, Moica, Mamic, Virce et Animaux, martyres in Gothia, 26 mart.

Bebæa cum Petronio, 4 et 5 sept.

Benedictus, abb. Romanus, 14 mart.; 14 mart.; abbas,

abbas, 15 *mart.*; cum Heraclio, 14, 15, 16, 17 et 18 *mai.*
 Benjamin cum Abda, 11 et 31 *mart.* et 17 *oct.*; 21 *mart.*; martyr, 10 *junii*; et Berius seu Verius, 29 et 30 *julii*; et Benius aut Venæus ad palatia Hebdomi Cpoli, 29 et 30 *julii*; diac., 5 *sept.* et 17 *oct.*; diac. et *mart.*, 15 *oct.*; cum Abdia, 17 *oct.*; cum Secundo, 29 *dec.*
 Benignus seu Menignus, *mart.* in Pario, 16 *mart.*
 Benius ad palatia Hebdomi Cpoli, 29 et 30 *julii*.
 Berenice cum Domnina, 4 *oct.*
 Berius seu Verius, 29 et 30 *julii*.
 Beryllus seu Cyrillus Catanensis, 20 et 21 *mart.*
 Bessarion, 20 *febr.* et 6 *junii*; anachoreta, 17 *junii*; [archiep. Larissæ, 15 *sept.*;] thaumat., 29 *nov.*
 Bianor et Silvanus *mart.*, 9 et 10 *julii*.
 Bidzina, Chalva et Elisbarus, martyres in Iberia, 18 *sept.*
 Bithynius cum Galico, 29 *april.*
 Bitimion et Aphrodisius, 23 *dec.*
 Blasius armentar. *mart.* 3 *febr.*; hieromart. ep. Sebastenus, 11 *febr.*; episcopus, 22 *febr.*; thaumat., 31 *mart.*
 Boëthus cum Theodula, 5 *febr.*
 Bojanus seu Nravota, 28 *nov.*
 Bonifacius martyr, 14 *mai.*, 19 et 20 *dec.*; ep. Ferentinus, 19 *dec.*
 Boris, rex Bulgariæ, 2 *mai.*; et Glebus, martyres, 24 *julii*; eorum translatio, 2 et 20 *mai.*
 Briænes, 30 *aug.*
 Bucolus, ep. Smyrnensis, 6 *febr.*; 7 *febr.* et 15 *mart.*
 Bythionius cum Elpiphidoro, 3 *april.*

C

Cælestinus, papa Rom., 8 *april.* et 31 *aug.*; martyr, 25 *mai.*
 Cæcilia, virgo, Tiburtius, Valerianus et Maximus, *mart.*, 22 et 24 *nov.*
 Cæsarius, frater S. Gregorii Nazianzeni, 9 *mart.*; cum Victore, 20 *april.*; cum Juliano, 7 *oct.*; Dasius et soc. quinque, *mart.*, 1 *nov.*; e 70 discipulis, 7, 8 et 9 *dec.*; cum Sosthene, 9 *dec.*
 Cajus, seu Gajus, papa R., 22 *april.*
 Callicus, patr. Cpolit., 24 *aug.*
 Callimachus cum Barbaro, 6 *mai.*
 Callinica et Basilissa, *mart.*, 21, 22 et 26 *mart.*; martyr, 1 *april.*, 29 *julii* et 17 *oct.*
 Callinicus hegum. Casularum, 22 *januar.*; et Basilissa, martyr., 22 et 26 *mart.*; cum Aquilina, 9 *mai.*; [22 *mai.*;] cum Meletio, 24 *mai.*; cum Quintiliano, 28 *julii*; patr. Cpolit., 23 et 28 *aug.*; cum Eustathio, 28 *sept.*; cum Thyrsos, 14 *dec.*
 Calliope, martyr, 8 *junii*.
 Calliopius, martyr, 7 *april.*; Nereus et Orion, 10 *nov.*
 Callista cum Dorothea, 6 *febr.*; et fratres ejus Evodus ac Herinogenes, 1 et 2 *sept.*
 Callisthena, filia Adaucti, *mart.*, 3 et 4 *oct.*
 Callistratus et soc. 560, *mart.*, 27 *sept.*; cum Magistriano, 30 *dec.*
 Callistus cum Theodoro, 6 *mart.*; patr. Cpolit., 20 *junii*; [II patr. Cpolit., 22 *nov.*]
 Calodates, 6 *sept.*
 Calogerus cum Gregorio, 18 *junii*.
 Calvus, episcopus, 18 *nov.*
 Candidianus cum Candido, 5 *aug.*
 Candidus cum Eugenio, 20 *januar.*; et Candidianus, martyres, 3 *aug.*
 Canides reclusus et conf. in Cappadocia, 10 *junii*.
 Capicus cum Lucia, 6 *julii*.
 Capito cum Basilio, 7 *mart.*; cum Hymenæo, 24 *julii*; 4 *aug.*; cum Pamphilo, 4, 12 et 13 *aug.*; ep. Chersonensis, 19, 21 et 22 *dec.*
 Capitolina et Erotis, *mart.*, 26 *oct.*

Carion, *mart.*, 1 *febr.*; 24 *nov.*; monachus et Zacharias, ejus filius, 5 *dec.*
 Carpus, apost. ex 70, 25, 26 et 27 *mai.*; cum Papylo, 13 *oct.*
 Carteresius, 8 *nov.*
 Carterius, hieromart., 8 *jan.*; cum Attico, 3 *nov.*
 Casdoa cum Dada, 28 *sept.*
 Casinia cum Melasippo, 7 *nov.*
 Cassianus Romanus, 28 et 29 *febr.*; Uglicensis, 21 *mai.*
 Castor, martyr, 18 *sept.*; ep. *mart.*, 3 *nov.*
 Castorius cum Sebastiano, 18 *dec.*
 Castulus cum Sebastiano, 18 *dec.*
 Catechesis S. Ephraemi, 30 *april.*
 Catharina, megalomartyr, 24, 25 et 26 *nov.*
 Catunus cum Leontio, 1 *aug.*
 Celsius cum Juliano, 21 *junii*.
 Celsius cum Nazario, 14 *oct.*
 Censorinus, Sabinus seu Sabainus, Aura seu Chryse et socii S. Hippolyti, 30 *januar.*
 Cephas e 70 discipulis, 7, 8 et 9 *dec.*; cum Sosthene, 9 *dec.*
 Cercyra, martyr, 27 *april.*; virg. et *mart.*, 27 *april.*; et latrones 7 a Jasone conversi, 29 *april.*
 Cericus in Apro, in Thracia, 27 *mart.*
 Chæremon, 16 *aug.*; cum Gajo, 4 *oct.*
 Chalva cum Bidzina, 18 *sept.*
 Charalampus, presb. et *mart.*, 10 *febr.*; cum Eusebio, 30 et 31 *mai.*; Pantaleon et socii, martyres, 17 *sept.*
 Chariessa cum Leonide, 16 *april.*
 Charisinus cum Anthusa, 22 *aug.*
 Charisius cum Agapio, 1 *mart.*
 Charita cum Justino, 1 *junii*.
 Charitas cum Fide, 17 *sept.*
 Charitina, *mart.*, 15 et 20 *januar.*, 4 et 7 *sept.*, et 5 *oct.*; monialis, 5 *oct.*
 Charitis, *mart.*, 28 *januar.*
 Chariton cum Agathangelo, 25 *januar.*; cum Justino, 1 *junii*; *mart.*, 3 et 6 *sept.*; 9 *sept.*; cum Nicone, 28 *sept.*; confessor, 28 *sept.*
 Cheremon. V. Chæremon.
 Chionia cum Irene, 3, 7, 15 et 16 *april.* et 22 *dec.*; cum Paulo, 16 *julii*.
 Christa seu Christina cum Dorothea, 6 *febr.*
 Christina, *mart.* in Perside, 13 et 14 *mart.*; martyr, 23 *mart.*, 31 *mai.*, 24 *julii* et 6 *sept.*; cum Petro, 15, 17 et 18 *mai.*; cum Eusebio, 30 *mai.*; 5 *oct.* V. Christa.
 Christodula cum Christodulo, 4 *dec.*
 Christodulus et Christodula, martyres, 4 *dec.*; heg. in insula Pathmo, 4 *dec.*
 Christophorus cum Agathangelo, 23 *januar.*; *mart.*, 31 *mart.* et 9 *mai.*; Theonas et Antoninus, *mart.*, 19 *april.*; cum Victore, 20 *april.*; cum Demetrio, 24 *april.*; *mart.* Romæ, 5 *junii*; et Conon, *mart.* Romæ, 6 *junii*; 30 *aug.*, 24 *julii* et 19 *nov.*; et Maura, martyres, 9 *nov.*; cum Philemone, 24 *nov.*; cum Procopio, 24 *nov.*; ecclesiæ dedicatio prope S. Polyeuctum Cpoli, 16 *dec.*
 CHRISTUS DOMINUS. Occursus 2 *febr.*; allata tunica ex Perside Mosquam, 10 *julii*; imaginis non manufactæ translatio Edessa Cpolim, 16 *aug.* V. singula festa.
 Chrysanthus, Daria et socii, 19 *mart.* 17 et 25 *oct.*; *mart.*, 21 *aug.*
 Chrysaphus cum Valerio, 25 *oct.*
 Chryse cum Censorino, 30 *januar.*; seu Zlata, inter aëmeros.
 Chrysogonus et Anastasia, 24 *nov.*; ep. *mart.*, 22 *dec.*
 Chrysotelus cum Polychronio, 30 *julii*.
 Cindeus vel Cindæus, ep. Pisidiæ, 19 et 20 *febr.*; presb. et *mart.*, 11 *julii*; cum Leontio, 1 *aug.*
 Cineris delapsi memoria, 6 *nov.*
 Circumcisio D. N. J. C., 1 *januar.*
 Claudia cum Alexandra, 18 *mart.*; cum Theodoto, 43* 18 *mai.*;

- 18 maii; cum Tecusa, 6 nov.; cum Protasio, 24 dec.
- Claudianus cum Papia, 3, 4 et 29 febr.; Persa, martyr, 5 april.
- Claudinus, 27 januar.
- Claudius, Asterius, Neon, Neonilla, 27 januar. et 29 oct.; Diodorus, Victor, Victorinus, Papius, Nicophorus et Serapion, martyres, 31 januar., et 5 april.; cum Victorino, 31 januar.; confess., 3 febr.; monach., 4 febr.; tribunus, mart., 19 mart.; 6 april.; cum Luciliano, 3 junii; cum Suzanna, 11 aug.; et Hilarius, mart., 17 oct.; Asterius, Neon et Neonilla, martyres, 29 oct.; cum Sebastiano, 18 dec.
- Clemens, ep. Ancyranus, martyr, 23 et 24 januar.; papa Romanus, 30 januar., 22 april., 30 sept., 24 et 25 nov.; mart., 25 febr.; apostolus, 22 april. et 10 sept.; hymnographus conf., 27 et 30 april. et 27 maii; Gorazdus, archiep. et alii, 17 julii; ep. Velicensis et socius S. Gorazdi, 27 julii; 25 nov.; C. Romanus et Petrus Alex., martyres, 24 et 25 nov.; archiep. Achridanus, 25 nov.
- Cleonicus cum Eutropio, 3 mart.
- Cleopatra, 19 et 20 oct.
- Codratus, Acacius, Stratonicus, martyres, 4 mart.; ep., 27 mart.; martyr, 7 maii; et socii mart., 9 maii; et Marcellus, mart., 20 et 22 maii; cum Anania, 7 et 9 junii. V. Codratus.
- Cointus seu Quintus, thaumat., 2 mart.; seu Quintus et Troadius, 12 maii; martyr, 6 julii.
- Coluthus cum Alexandro, 14 maii; martyr, 19 maii.
- Commemoratio animarum, 3 febr.; occisorum in bello sabbato ante diem 26 oct., eodem.
- Commodus cum Felice, 30 januar.
- Conceptio S. Annæ quando concepit S. Deiparam, 9 dec.
- Concordius, martyr, 4 junii.
- Condratus, Cyprianus, Dionysius, Anecte, Paulus, Crescens et alii martyres Corinthi, 10 mart.; Satorinus, Victorinus et socii, mart., Nicomediæ, 10 mart.; cum Isacio, 21 april.; et soc., mart., 10 maii et 27 sept.; martyr, 12 junii; apost., 21 sept.; 22 sept. V. Codratus.
- Confessores Edessæ persecutionem passi ab Ariamis, 23 aug.
- Conon, monachus, 19 febr.; martyr Isaurus, 4, 5 et 6 mart.; hortulanus et alter Conon, 5 et 6 mart.; mon. Nesi in Sicilia, 28 mart.; mart., Romæ, 5 junii; cum Christophoro, 6 junii; 28 julii.
- Constantinopoleos genethliacus dies, 11 maii.
- Constantinus philosophus mon., dictus Cyrillus, 14 febr.; ducis Jaroslaviensis translatio, 5 mart.; cum Theodoro, 6 mart.; Judæus, 11 mart.; imp. et Helena ejus mater, 21 maii; princeps, et filii Michaël et Theodorus, Muromienses, 21 maii; [Agarenus, 2 junii;] [metrop. Kioviæ, 5 junii;] patr. Cpolit., 28 et 30 julii et 9 aug.; Junior patr. Cpoli, 30 julii; Junior imperat., 3 sept.; princeps Jaroslaviæ, 19 sept.; cum Davide, 2 oct.; e 7 pueris Ephesi, 22 oct.; princeps Argvetens. et mart., 31 oct.; martyr in Iberia, 10 nov.; Novus, 14 nov.; et Mauriciani imperator. memoria, 28 nov.; C. Synnadarum, 26 dec.; [presb. 26 dec.]
- Convuldius Panormitanus, 21 febr.
- Coprius cum Patermuthio, 9 april., 30 maii, 9 julii et 17 dec.; 24 sept.
- Corebus, eparchus et mart., 15 dec.
- Cornelius, Comelscius, Rostoviensis, thaumat., 19 maii; centurio et hieromart., 13 sept. et 20 oct.; et soc., mart., 19 oct.
- Cornutus, ep. Nicomediæ, 12 sept.
- Coronæ militum, mart., 8 maii.
- Coronatus cum Thyrsos, 16 et 17 aug.; 8 nov.
- Cosmas, ep. Majumensis, 15 januar., 12 et 14 oct.; [patr. CP., 2 januar.;] metrop. Chalcedonensis, 28 febr., 17 et 18 april.; et Damianus, Anargyri et fratres Leontius, Anthimus et Eutropius seu Euprepus, martyres ex Arabia, 1 julii, 17 sept., 17, 22 et 28 oct.; in æde S. Pauli CP., 29 oct., 1 et 27 nov. et 3 dec.; eremita, 3 aug.; [presb. et mon., 4 aug.;] ep. Neap., 16 aug.; [eremita Athonita et monachi monast. Zographi sub Manuele Palæologo passi, 22 sept.;] Jakhromensis, 14 oct.
- Crescens cum Condrato, 10 mart.; mart., 13 april.; 16 april.; cum Vito, 16 maii; Paulus, Dioscorides, martyres, 20, 28 et 29 maii; apostolus, 30 julii.
- Crescentius, martyr, 15 april.; cum Marcello, 7 junii.
- Cronides cum Serapione, 11 et 13 sept.; Leontius et Serapion, mart., 13 sept.
- Crucifixio D. N. JESU CHRISTI, 23 mart.
- Crucis Christi inventio a B. Helena, 6 mart. et 3 maii; apparitio in cælis Hierosolymis, 7 maii; exaltatio, 30 julii et 14 sept.; adoratio, 31 julii, 10, 11, 12 et 13 sept.; processio, 1 aug.
- Cutius cum Suzanna, 11 aug.
- Cutonium cum Lucia, 6 julii.
- Cyndeus. V. Cindeus.
- Cyprus cum Felice, 30 januar.
- Cyprianus cum Condrato, 10 mart.; cum Alphio, 10 maii; [et Photii, et Jonæ, metropol. Kioviensium inventio, 27 maii;] Novus, 3 julii; cum Stratone, 17 aug.; ep. Carthaginensis et mart., 31 aug.; ep. et mart., 14 sept.; metrop. Kioviensis, 16 sept.; [Ustugensis, 29 sept.;] et Justina, mart., 2 oct.
- Cyprilla, 4 et 5 julii.
- Cyra et Marina, 28 febr.
- Cyria seu Domina et Dula, martyres, 5 april.; seu Cyriaca, Valeria et Macia seu Marcia, mart. Cæsareæ, 5, 6 et 7 junii.
- Cyriaca cum Philetæro, 19 et 20 maii; seu Dominica, 6 julii; martyr, 7 julii; 26 julii; cum Domna, 1 nov.
- Cyriæna et Juliana, mart., 1 nov.; 13 dec.
- Cyriana, mart., 13 dec. V. Cyriæna.
- Cyriacus, episc. cum Felice, 30 januar.; ep. CP., 30 mart., 27 et 30 oct.; sacromart., 14 april.; seu Quiricus, mart., 15 april.; cum Hesperio, 2 et 3 maii; cum Orentio, 24 junii; cum Marcello, 7 junii; cum Leontio, 1 aug.; cum Donato, 8 aug.; cum Andrea, 6 sept.; mart., 6 sept.; eremita, 28 et 29 sept.; ep. Hierosol., 18 oct.; et ejus mater, 28 oct.; patriarcha, Zenobius, ep. et Zenobia, Asterius et socii, martyres, 30 oct.
- Cyricus cum Marino, 6 julii; et Julitta, mart., 13 et 15 julii; Theodorus, Polyeuctus et Eleazarus, martyres, 1 aug.
- Cyrilla seu Cyprilla, 4 et 5 julii.
- Cyrillus, patr. Alexandrinus, 28 januar., 2 maii, 7, 9 et 27 junii et 7 julii; Novoezerensis, 4 febr.; seu Constantinus, philos. et monachus, 14 febr.; cum Archelao, 4 mart.; Hierosolymitanus, 12 mart.; et Methodius, episcopi Moraviæ et Slavicæ gentis apostoli, 14 mart., 11 maii, 5 et 17 julii et 25 aug.; archiep. et martyr., 18 mart.; cum Archelao, 20 mart.; seu Beryllus, Catanensis, 20 et 21 mart.; diaconus cum Marco, ep. Arethusæ, 28 et 29 mart.; 13 april.; [Tœlmogorensis, 28 april.;] ep. Turoviæ, 28 april.; Belozericus, 9 junii; ep. Gortynensis et mart. 9 julii, 5 et 6 sept.; et Methodius, Slavorum apost., Gorazdus, Clemens, Nahum, Angelarius et Sabas, 17 julii; martyr, 29 oct.; episcopus, 30 oct.
- Cyrus, patr. CP., 7 et 8 januar.; 9 et 10 junii; et Joannis mart. Ægypt., 30 et 31 januar.; eorum inventio 28 junii; seu Abba-Cyri dedicatio oratorii, 12 nov.

D

- D**adas cum Menna, 12 april.; cum Maximo, 13, 27 et 28 april.; cum Maximo et Quintiliano, 28 julii et 1 aug.; Gabbedda et Casdoa, mart. in Perside, 29 sept.
- Dalmatus, Isaacius et Faustus, martyres, 3 aug.
- Damas, mart. et thaumat., 28 aug.
- [Damascenus Chilandariensis, 16 januar.; mon. Athonita, 13 nov.]
- [Damianus Esphigmenius et alter Damianus, monach., 23 febr.;] eremita in Syria, 23 et 24 febr.; cum Cosma et tribus fratribus, 17 sept., 17, 22 et 28 oct.; presb. et medicus Kievocryptensis, 5 oct.; V. Cosmas.
- Danax, lector m., 16 januar.; cum Elpidio, 20 januar.; cum Demetrio, 24 april et 6 maii.
- Daniel cum Paulo, 16 febr.; dux Moscoviæ, 4 mart.; Perejaslaviensis, 7 april. et 16 oct.; cum Leontio, 10 julii; princ. Mosquensis inventio, 30 aug.; in Thasio CP., 12 sept.; Perejaslaviensis translatio, 16 oct.; stylita, 11 et 12 dec.; propheta, 17 dec.
- Daria cum Chrysantho, 17 et 25 oct..
- Dasius cum Marcello, 18 julii; cum Gajo, 21 oct.; cum Cæsario, 1 nov.; Severus, Androna, Theodotus et Theodota, martyres, 3 et 4 nov.; et soc., mart., 19 nov.; ep. martyr., 20 nov.
- Datianus seu Tation, 23 aug.
- David, rex Iberiæ, 26 januar.; Simeon et Georgius, metr. Mitylenes, fratres et conf., 1 febr.; Jaroslaviensis, 5 mart. et 19 sept.; Garedjiensis, Iberus, 31 mart.; cum Menna, 12 april.; Thessalonicensis, 26 et 27 junii; olim latro, 6 sept.; et Constantinus, principes Argivetenses in Iberia et mart., 2 et 31 oct.; rex, 26 sept.; rex Bulgarorum, *inter aëmeros*.
- Dedicatio eccl. S. Deiparæ Kioviensis, 12 maii; eccl. OO. SS. CP., 20 maii; SS. Deiparæ in veteri Petra, 21 sept.; S. Mennæ CP., 21 sept.; V. Encænæ et singula nomina.
- Defuncti omnes, 27 januar.
- Deipara (Maria Virgo). Synaxis in Ariobindo CP., 10 febr.; cui acathistum dicatum, 10 mart.; V. Maria Deipara.
- Dementius seu Dometius et soc., mart., 7 aug.
- Demetrianus cum Aristocleo, 20 et 23 junii; cum Demetrio, 11 sept.
- Demetrius sceuophylax, 23 januar.; Prilucensis, 11 febr.; [a Turcis occisus, 19 mart.;] Danax, Christophorus, Donatus, Therinus, Nestorius, Nicas et alii, martyres, 24 april. et 6 maii; Uglicensis, 3 et 15 maii et 3 junii; et Danax, mart., 6 maii; D. principis translatio Uglicia Mosquam, 3 junii; cum Gregorio, 18 junii; cum Aristocleo, 23 junii; cum Juliano, 9 aug.; Didymus, Euanthia et Demetrianus, martyres, 11 sept.; 19 sept.; metrop. Rostoviensis, 21 sept. et 28 oct.; Basilius et Artemidorus, martyres, 26 oct.; Bassarabus, mart., 27 oct.; mart. Amasenus, 15 nov.; Bulgarus, *inter aëmeros*, p. 328.
- Desa seu Disanus cum Heliodoro, 9 april.
- Desiderius cum Januario, 20 april. et 19 sept.
- Diadochus, mart., 31 aug.
- Didymus cum Theodora, 5 april. et 27 maii; 27 april.; cum Diodoro, 10 sept. et 9 oct.; cum Demetrio, 11 sept.
- Diodorus cum Victorino, 21 januar.; cum Papia, 3, 4 et 29 febr.; et Marianus, 19 mart.; cum Claudio, 5 april.; et Rodopianus diaconus, mart., 29 april. et 3 maii; et Ropianus, mart., 3 maii; Emesenus, mart., 13 junii; cum Lucia, 6 julii; et Didymus, mart., 10 sept. et 9 oct.; martyr, 11 sept.; et Andromedes, 15 oct.
- Diogenes, 4 oct.; mart., 5 dec.
- Diomedes cum Oreste, 9 junii; Eulampius Tarsensis, Melito, Petrus Synapensis et Asclepias, martyres, 30 junii; cum Theodoto, 3 julii; martyr, 16 et 19 aug. et 2 sept.; et Laurentius, mart., 28 aug.; mart. Leucopoli, 28 oct.
- Dion, martyr, 8 mart.; cum Lucia, 6 julii.
- Dionysius, martyr, 8 mart.; martyr Corinthi, 9 mart.; mart., socius S. Condrati, 10 mart.; DD. duo cum Alexandris duobus et aliis, 15 mart.; cum Theodora, 19 april.; cum Barbaro, 6 maii; archim. Radonezensis, 12 maii; cum Petro, 15, 17 et 18 maii; cum Alexandro, 17 maii; Glusicensis, 1 junii; cum Luciliano, 3 junii; hegum. Athonicus, 23 junii; ep. Suzdaliæ, 26 junii; cum Æmiliano, 18 aug.; cum Andrea, 6 sept.; episcopus, 2 oct.; ep. Alexandria, 3, 4 et 5 oct.; Areopagita, 3 oct.; e 7 pueris Ephesi, 22 oct.; ep. Corinthi, 29 nov.; [Novus archiep. Æginensis, 17 dec.; Olympicus, 24 januar.]
- Dioscorides, 11 maii; cum Crescente, 20 et 29 maii.
- Dioscorus, mart., 13 oct.
- Disanus seu Desa cum Heliodoro, 9 april.
- Discipuli 70, 7, 8 et 9 dec.
- Dius cum Elpiphidoro, 3 april.; cum Galico, 29 april.; 19 julii; cum Peleo, 19 sept.
- Domestius, hegum., 25 junii.
- Dometius, 7 et 8 mart.; et soc. martyres, 23 mart.; Pelagia, Aquila, Eparchus et Theodosia, martyres, 23 et 25 mart.; seu Dementius, mart. et soc., 7 aug.; [monachus Athonita, 7 aug.;] 3 oct.; martyr Persa, 4 oct.; cum Leontio, 16 et 17 oct.; mart., 7 dec.
- Dominica seu Cyriaca, 6 julii.
- Dominica protoparentum ab Adamo ad Christum, 5 nov., 6, 11, 15, 16, 18, 19, 23 et 24 dec.; SS. Patrum ante Nativitatem, 18 dec.
- Domitianus, ep. Melitinæ, 10 januar.
- Domna seu Domnica, m., 5, 8 januar.; Dominus et Cyriaca, mart., 1 nov.; cum Inde, 3 et 28 dec.
- Domnica seu Domna, 5 et 8 januar.; 10 januar. et 28 febr.; mart. 12 oct.
- Domnina seu Domnica junior, virgo, 1 mart.; Berenice et Prosdoce, martyres, 4 oct.
- Domninus cum Philomene, 21 mart.; mart. ip Perside et alter D., 1 oct.; cum Leontio, 16 et 17 oct.; mart. Thessalonicæ, 28 oct.; cum Domna, 1 nov.; et soc., mart., 5 nov.
- Donatus et Therinus, mart., 23 april.; cum Demetrio, 24 april.; ep. Euroæ in Epiro, 30 april.; Therinus et Mesiras, soc. Demetrii et Danactis, mart., 6 maii; ep., Macarius presb., Theodorus diac., mart. Thmui in Ægypto, 22 maii; episcopus, 4 julii; et Cyriacus, mart., 8 aug.
- Dorcus seu Tabitha, 25 oct.
- Dorimedon cum Trophimo, 19 et 28 sept.
- Dorothea, virgo, Christa seu Christina et Callista, sorores, et Theophilus scholasticus, mart., 6 febr.; cum Mygdonio, 30 sept.
- Dorotheus, hegum., 5 junii; ep. Tyri et mart., 5 et 6 junii et 9 oct.; Eusebia, uxor, et Cyriaca, filia, 26 julii; eremita, 16 sept.; mart., 10 oct.
- Dosa cum Heliodoro, 20 aug.
- Dositheus, discipulus S. Dorothei, 19 febr.; Pscovensis, 8 oct.
- [Dovmontes seu Dovmantes, dux Pscovensis, 20 maii.]
- Draconas, mart., 11 nov.
- Drusilla, filia Trajani, et mulieres quinque canonicæ, 22 sept.
- Drosis et socii quinque, mart., 22 mart.; martyr, 28 julii.
- [Ducas a Turcis peremptus, 24 april.]
- Dula cum Cyra, 5 april.
- Dulas, martyr, 13 junii; mon. et martyr, 15 junii.

Dunalis seu Stephanus, conf., 17 dec.; monachus, 19 dec.
Dymus et Protion seu Proclion, 12 april.

E

Eboras cum Mile, 15 nov.
Ecclesiæ maj. dedic. CP. 22, 23 dec. V. Encænina.
Eleazarus, Solomonias et septem pueri, martyres, 1 aug.; cum Cyrico, 1 aug.; presb. et Phinees, 2 sept.
Elesbaas, rex Æthiopiæ, 19 et 24 oct.
Eleusippus cum Speusippo, 16 et 17 januar.
Eleutherius cum Basilio, 7 mart.; Persa, martyr, 13 et 14 april.; 18 april.; martyr, 21 maii et 4 aug.; synaxis prope Xerolophum CP., 20 et 21 julii.; et Leonides, mart., 8 aug.; ep. Illyrici, mart., 15 dec.; cubicularius, 15 dec.
Elias, anachor., 8 et 12 januar.; proph., 12 et 13 januar. et 20 julii; prophetæ encænina, 13 januar.; [Ardunes, 31 januar.;] cum Paulo, 16 febr.; diac., socius Joannis Zedasenii, 20 julii; et Elisæus, prophetæ, 20 julii; Junior, mon. in Calabria, 18 aug.; 3 nov.; cum Probo, 19 dec.
Elimus cum Polychronio, 30 julii.
Ellius, monachus, 14 julii.
Elisæus, propheta, 14 et 20 junii, 20 julii et 28 nov.; proph. tunicae transl. CP., 20 junii; Lauraensis, 23 oct.
Elisabeth, thaumaturga, 24 april.; 25 april., 19 sept. et 9 oct.; cum Heraclio, 22 oct.
Elizbarus cum Bidzina, 18 sept.
Elpiphidorus, Dius, Bythionius et Galicus, martyres, 3 april.; cum Acindyno, 2 nov.
Elpidius, Danax et Helena, 20 januar.; cum Basilio, 7 mart.; Marcellus et Eustochium, martyres, 15 et 16 nov.
Emmanuel, martyr, 20 mart.
Encænina ecclesiarum CP.: Georgii, megalom. in Cypresseto, 24 april.; S. Irenes veteris et novæ, 28 april.; novæ eccl. in palatio, 1 maii; eccl. S. Petri, 6 junii; Theodori in Rhesio, 26 junii; Juliani, mart. prope forum, 5 julii; Gabrielis, archang. transfretum in Chaldis, 26 julii; Mariæ Virg. Diaconissæ, 28 julii; Deiparæ Miserantis, 11 aug.; eccl. Resurrectionis, 13 sept.; S. Deiparæ Odegetriæ, 18 oct.; Tryphonis, 19 oct.; eccl. S. Romani, 28 oct. V. Dedicatio, Ecclesia.
Enneim cum Thecla, 9 junii.
Epaphroditus ex 70, 17 et 18 maii, 7, 8 et 9 dec.; cum Sosthene, 9 dec.
Eparchus cum Pelagia, 23 et 25 mart.
Epænetus ex 70 disc., 26 junii et 30 julii.
Ephebus, ep. Neapolitanus, 23 maii.
Ephræm archimandr. mon. SS. Borisi et Glebi, 28 januar.; ep. Perejaslaviæ, 28 januar.; Syrus, 1 febr.; cum Theodoro, 7 mart.; ep. Chersonæ et martyr., 7 mart.; catechesis, 30 april.; Perecomensis translatio, 16 maii; patr. Antiochenus, 8 junii; ep. Uniæ, 10 nov.; et Abramius, 22 dec.
Epicharia, mart., 27 sept.
Epictetus, presb. et Astion seu Asteus, mon., martyres, 7 julii.
Epimachi, mart. translatio reliq. CP., 11 mart.; et Gordianus, martyres, 9 maii; martyr, 22 maii et 30 oct.
Epinetus, apost., 30 julii. V. Epænetus.
Epiphanius, patr. CP., 5 januar., 25 et 26 aug.; ep. Cypri, 12 maii; patriarcha, 6 junii; et Menas, archiep. CP., 25 et 26 aug.
Episteme cum Galactione, 5 nov.
Erasmus, mon. Kievo-Cryptensis, 24 et 25 febr.; martyr, 4 maii; cum Alphio, 10 maii, 2 et 18 junii; ep. martyr, 2 junii.

Erastus, apost., 10 nov.
Eremita Ægyptius anonymus, 4 febr.
Ermius cum Herodione, 8 april.; cum Isauro, 6 julii.
Ermolaus, Hermippus et Hermocrates, martyres, 26 julii.
Eros cum Orentio, 24 junii.
Eroteis vel Erotis, martyr, 6 oct.; cum Capitolina, 27 oct.
Etherius seu Eleutherius cum Basilio, 7 mart.
Evæ et Adami ejectio e paradiso, 4 febr.
Evagrius cum Theodula, 5 febr.
Evangelus, martyr, 7 julii.
Evanthia cum Demetrio, 11 sept.
Evaristus, 26 dec.
Eubiotes seu Eusebiotes, Alipius, Paulus et Juliana, martyres, 26, 27 maii; cum Athenodoro, 18 dec.
Eubula, mater S. Panteleemonis, 30 mart.
Eubulus cum Adriano, 3 febr.; et Nymphas, apostoli, 28 febr.; cum Juliano, 6 et 7 mart.; cum Arcadio, 8 mart.
Eucarpus cum Agathangelo, 23 januar.; seu Eucarpio cum Trophimo, 18 et 22 mart.
Eucleus cum Leontio, 1 aug.
Eucrates, mart., 21 oct.
Euculus cum Magistriano, 30 dec.
Eudocia, martyr, 1 mart. et 4 aug.; regina, 15 aug.
Eudocimus Justus, 30 et 31 julii; [Vatopedici inventio, 5 oct.]
Eudoxia cum Athanasia, 31 januar.
Eudoxius, martyr, 6 sept.; seu Eudocimus, 7 sept.; cum Attico, 2 et 3 nov.
Evelpistius cum Justino, 1 junii.
Eugenia, martyr, 24 dec.; cum Protasio, 24 dec.
Eugenius, Valerianus, Candidus et Aquila, mart., 20 et 21 januar.; pater Marini, 12 febr. et 11 dec.; et Macarius, presb. Antiochen. et conf., 19 febr. et 20 dec.; cum Basilio, 7 mart.; martyr, 21 julii et 24 nov.; et Marinus, mart. Cæsareæ, 11 dec.; cum Eustratio, 13 dec.; et Macarius, mart., 20 dec.
Eugraphus cum Menna, 10 dec.
Evilasius cum Fausta, 6 febr.
Eulabius, hegum. Salvatoris, 7 sept.
Eulalia, virgo et mart., 22 aug.; 10 dec.
Eulalius, 30 aug.
Eulampia cum Eulampio, 10 oct.
Eulampius, martyr, 5 mart.; cum Diomede, 30 junii; cum Theodoto, 3 julii; martyr, 7 julii; Eulampia et Germana, mart. Nicomediæ, 10 oct.
Eulogius, archiep. Alexandrinus, 13 febr.; patr. CP., 14 febr.; mart. in Palæstina, 5 mart.; Hospitalis sive Xenodochus, 27 et 28 april.; patr. Antiochenus, 13 junii.
Eumenius, ep. Gortynensis, thaum. et martyr, 18 sept.
Evodius et Onesiphorus, apost., 28 et 29 april. et 7 sept.
Euphemia prope Sinum Neorii, 16 maii; mart. synaxis, 11 julii; mart., 16 sept.; et liberi, 19 nov.
Euphemianus seu Anna, 29 oct.
Euphrasia seu Euphrosyna, v. m., 19 januar.; martyr, 14 et 16 mart. et 18 maii; cum Alexandra, 18 mart.; virgo in Thebaide, 22 mart.; cum Theodoto, 18 maii; et Olympias, 24 et 25 julii.
Euphrosyna sive Euphrosynia vel Euphrasia, 19 januar.; filia Paphnutii, 15 febr.; virgo, 16 febr.; ducissa Polocensis et abbatissa, 23 maii; ducissæ Mosquensis obitus, 7 julii; ducissa Suzdaliæ, 25 sept.; quæ et Smaragdus, 25 sept.; cum Tecusa, 6 nov.
Euphrosynus, martyr, 6 mart.; [Pscoviensis, 15 maii;] 11 sept.

Euplus,

Euplus, martyr, 30 maii et 12 aug.; diac. et mart., 11 aug.
 Eupraxia, 11, 12 et 14 januar.; Pscoviensis, 16 oct.
 Euprepus cum Cosma, 17 oct.
 Eupsychius, mart. Cæsareæ, 9 april.; martyr, 7 sept.
 Euschemon, ep. Lampsacenus, 14 mart.
 Eusebia Xena, 18 et 24 januar.; seu Æsia et Suzanna. discip. Pancratii et Zenaidis, mart., 6 junii; 26 julii.
 Eusebiotes seu Eusebius, confess., 25 sept.
 Eusebius cum Basso, 20 januar.; abb., 25 januar.; cum Felice, 30 januar.; anachoreta, 15 febr.; Neon, Leontius, Longinus et alii 40, martyres, 24 april.; cum Zenone, 28 april. et 21 sept.; martyr, 29 april. et 21 sept.; Romanus, Meletius, Charalampus, Christina et socii, martyres, 30 et 31 maii; ep. Samosatenus et mart., 22 junii; conf., 14 aug. et 23 sept.; cum Timotheo, 29 aug.; Nestabus et Zeno mart., fratres, 21 sept.; cum Gajo, 5 et 4 oct.
 Eustachius, Antonius et Joannes, mart. in Lithuania, 14 april.
 Eustathius Antiochenus, 20, 21 et 22 febr., 5 julii et 25 aug.; et soc., 21 febr.; ep. Bithyniæ, conf., 28 et 30 mart.; ep. Ciensis et conf., 29 mart.; patr. Antiochiæ, 5 junii et 23 aug.; Mzketensis Iberus, 29 junii et 20 dec.; martyr, 7 julii; mart. Ancyranus, 28 julii; Theopista, uxor, Theopistus et Agapius, filii, 20 sept.; Romulus et soc., martyres, 27 sept.; Romanus et Callinicus, martyres, 28 sept.; Thespesius et Anatolius, mart., 20 nov.; cum Antonio, 16 dec.
 Eustochius, monachus, 3 mart.; Gajus seu Gajanus, nepos, Probus, Lolius et Urbanus, filii et socii, martyres, 25 junii; cum Elpidio, 15 et 16 nov.
 Eustolia, matrona et Sopatra, filia Mauriti, imperat., 31 oct.; et Sosipatra, 9 nov.
 Eustrathius, thaumat., 9 januar.; mart. Chersonesi, 14 febr.; mon. Cryptensis, 15 febr.; mon. Cryptensis et mart., 28 mart.; cum Attico, 3 nov.; 10 dec.; Auxentius, Eugenius, Mardarius et Orestes, mart., 13 dec.
 Eususius cum Schinone, 24 dec.
 Eusygnius, mart., 5 aug.
 Euthalia, virgo et mart., 2 mart. et 27 aug.; 12 maii.
 Euthasia, mart., 12 januar.
 Euthymius Junior, 4 januar.; Magnus, mon., 20 januar.; ep. Novgorodensis, 11 mart.; [monachus, 22 mart.;] thaumat., 1, 2, 17, 18 et 19 april., et 15 oct.; Suzdaliensis, 1 april. et 4 julii; [Ignatius et Acacius, monachi, 1 maii;] Iberus, 13 maii; Georgius et Joannes, monachi Iberi, 30 junii; inventio Suzdaliæ, 4 julii; [martyr, 28 julii;] Novus Thessalonicensis, 14 et 15 oct.; Siamzensis, 15 oct.; et Neophytus Dochiarienses in monte Atho, 9 nov.; ep. Sardicensis, 26 dec.; patriarcha Ternobii, inter aëmeros.
 Eutica et Acutius, 18 oct.
 Eutropia, martyr, 25 maii et 30 oct.; cum Leonide, 25 junii.
 Eutropius, 19 et 20 febr.; Cleonicus et Basiliscus, martyres Amaseæ in Cappadocia, 3 mart.; cum Tigrio, 16 junii; cum Cosma, 17 oct.
 Eutyches, martyr, 19 dec.
 Eutychianus cum Stratone, 17 aug.; miles et Strategius, 19 aug.; mart., 2 sept.
 Eutychis, filia S. Philippi, apostoli, 4 sept.
 Eutychius cum Basso, 20 januar.; et Herodion, 27 mart.; episc., 28 et 29 mart.; archiep. CP., 6 april.; cum Januario, 20 april. et 19 sept.; ep. Melitenensis, 28 maii; martyr, 29 maii et 2 sept.; discip. S. Joannis, apost. et martyr, 30 maii et 24 aug.; et Florentius, 23 aug.
 Octobris. Tomus XI.

Exaltatio S. Crucis, 14 sept.
 Ezechias, rex, 28 aug.
 Ezechiel, propheta, 19 junii, 21 et 23 julii.

F

Fabius, papa Rom. et martyr, 5 aug.
 Fantinus Thessalonicensis, 6 sept.; Junior, abb. in Calabria, 14 nov.
 Fausta, virg., Evilasius et Maximus, mart. Cyzici, 6 febr.
 Faustus, ep. et martyr, 6 febr.; cum Januario, 20 april.; cum Meletio, 24 maii; cum Andrea, 13 julii; martyr, 16 julii; cum Dalmato, 3 aug.; cum Mena, 31 aug.; presb., Abibus, diac. et 13 socii, martyres, 6 sept.; cum Gajo, 3 et 4 oct.
 Febronia Muromensis, 25 junii; virg. mart., 25 junii; thaum., filia Heraclii, imp., 27 et 28 aug.
 Felicissimus et Agapetus, 10 aug.
 Felicitas et septem liberi, Januarius, Felix, Philippus, Silvanus, Alexander, Vitalis et Martialis, 25 januar.; cum Perpetua, 1 et 2 febr.; cum Satyro, 14 mart.; martyr, 1 aug.
 Felix cum Felicitate, 25 januar.; Maximus, Herculinus, Venerius, Styracinus, Mennas, Commodus, Hermus, Maurus, Eusebius, Rusticus, Monagrius, Amandinus, Olympius, Cyprus, Theodorus, Tribunus, Maximus, presb., Archelaus, diac., Cyriacus, ep. et Sabainus, mart., 30 januar.; ep., Januarius, presb., Septiminus et Fortunatus, mart., 16 april. et 31 aug.; cum Isauro, 6 julii; mart., 29 aug.; et soc., mart., 30 et 31 aug.
 Fides, Spes, Charitas et Sophia, martyres, 16 et 17 sept.
 Firmilianus, ep. Cæsareæ et Melchior, presb. Antiochenus, 28 oct.
 Firminus cum Orentio, 24 junii.
 Firmus, martyr, 1 junii.
 Firmosus cum Orentio, 24 junii.
 Flavianus, patr. CP., 16, 17 et 18 febr. et 12 nov.; ep. Antiochenus, 27 sept.
 Florentius, 25 aug. et 12 oct.; mart., 13 oct.; cum Magistriano, 30 dec.
 Florus et Laurus, martyres, 18 aug.; 19 oct.; ep. Amisi, 18 dec.; presb., 19 dec.
 Fortunata, 14 oct.
 Fortunatus, apost., 9 et 15 junii et 5 julii; apost., ep. Neapoli in Campania, 15 junii; 14 julii.
 Fortunianus cum Felice, 31 aug.; cum Philemone, 27 sept.
 Frontasius, Severinus, Severianus et Silanns, martyres, 4 junii.
 Frumentius, archiep. Indorum, 30 nov.
 Fulvianus, princeps, 16 nov.

G

Gabedda cum Dada, 28 sept.
 Gabinius cum Suzanna, 11 aug.
 Gabriel cum Manuele, 22 januar.; abb. Hierosolymis, 26 januar.; archangelus, 26 mart., 11 junii, 12, 13 et 26 julii et 17 oct.; arch. synaxis, 26 mart., 12, 13 et 26 julii; [Iberus et alii, 13 maii;] archang. encænica CP., 26 julii; Vsevolodi inventio, 27 nov.; [patr. CP., inter aëmeros; et Kirmidolus, martyres in Ægypto, p. 528; Lesnovensis, inter aëmeros.]
 Gajana cum Ripsimia, 28 et 30 sept.
 Gajanus cum Neophyto, 5 maii, 11 aug. et 4 oct.; cum Eustochio 25 junii; cum Philemone, 27 sept.; cum Gajo, 7 dec.
 Gajus, papa Romanus, 22 april.; cum Neophyto, 44 5 maii,

- 5 maii, 11 aug. et 4 oct.; cum Eustochio, 23 junii; cum Suzanna, 11 aug.; Faustus, Eusebius, Chæremon et soc., mart., 3 et 4 oct.; Dasius et Zoticus, mart., 21 oct.; apost., 4 et 5 nov.; et Gajanus, martyres, 7 dec.
- Galaction et Juliana, martyres, 22 junii; [ex principe monachus, 24 sept.;] et Episteme, mart., 5 nov.
- Galatianus, 16 januar.
- Galicus cum Elpiphidoro, 3 april.; Bithynius, Dios, mart., 29 april.
- Galla, vidua, 5 oct.
- Gantolus cum Januario, 19 sept.
- Gaudentius, Philippis in Macedonia, mart., 9 oct.
- Gaudiosus et reliqui, 12 julii; ep. Neapoli, 27 oct.; ep. Africanus, 30 oct.
- Gelasius, mart., 26 et 28 febr. et 6 junii; mimus, mart., 27 febr.
- Gemellus, mart., 10 dec.
- Geminianus cum Lucia, 17 sept.
- [Gennadius Kostromensis, 23 januar.;] et Joannes, archiep. CP., 23 aug.; patr. CP., 23 et 31 aug., 17, 20 et 23 nov.; [mon. Vatopedici in monte Atho, 17 nov.;] archiep. Novgorodensis, 14 dec.
- Georgius Chozevita, 8 januar.; cum Manuele, 22 januar.; princeps, 4 febr.; ep. Amastridæ, 21 febr.; in monast. Anthemii Hierosolymis, 5 mart.; Theophorus et thaum., 11 mart.; thaumaturg, 22 mart.; Junior, thaumaturg., 23 et 24 mart.; in monte Malæo, 3, 4 et 5 april. et 12 maii; ep. Mytilenæ, 7 et 16 april.; 8 april.; ep. Antiochenus, 18 april.; ep. Pisidiæ et conf., 19 et 20 april.; martyr, 23 april.; megalomart. encænæ CP. in Cypresseto, 24 april. et 26 nov.
- Iberus, 15 maii et 30 junii; Junior, mart. Sardicæ in Bulgaria, 26 maii; Mtha-Tzmindanus Iberus, 30 junii; mon. Iberus, 30 junii; et Theodorus, mart., 20 julii; patr. CP., 18 aug.; Limnæota, conf., 24 aug.; ecclesiæ dedicatio, 13 sept.; [mon., 2 oct.;] dedic. eccles. Lyddæ, 3 nov.; mart. translatio reliquiarum, 3 oct.; mart. cultus in Iberia, 10 nov.; dedicatio eccl. Kioviæ, 26 nov.
- Gerasimus, monachus in Palæstina, 4 et 5 mart.; 20 mart. et 2 junii; [Bolonensis, 1 maii;] mon. in Calabria, 14 maii; [Junior, 20 oct.]
- Germanus, ep. Novgorodensis, 10 febr. et 4 oct.; [20 mart.;] arch. CP., 12 et 13 maii; 8 junii; Balaamicus in sinu Nicomediensi, 28 junii; cum Peregrino, 7 julii; Autissiodorensis, 31 julii; cum Eulampio, 10 oct.; cum Antonino, 13 nov.
- Gerontius et Basilis, mart., 1 april.; martyr, 12 april.; cum Theodosio, 13 et 14 april.
- Gervasius et Protasius, mart., 19 junii; cum Nazario, 14 oct.
- Glaphyra, virgo, 13 januar. et 26 april.
- Glebus cum Boriso, 2 maii et 24 julii; translatio prima, 20 maii; principis Muromensis occisio, 5 sept.
- Glyceria, virg. et mart., 15 maii; martyr, 14 maii, 24 oct. et 3 dec.; 17 oct.; cum Heraclio, 22 oct.; virgo, p. 328.
- Glycerius, mart., 31 mart.; agricola et mart., 23 april.; cum Mygdonio, 30 sept.
- Glycon, martyr, 26 oct.
- Golinducha cum Theodoto, 3 julii; martyr, 11, 12 et 13 julii.
- Gorazdus, Moraviæ archiep., 17 julii.
- Gordianus cum Epimacho, 9 maii; cum Macrobio, 13 sept.
- Gordius, mart., 3 januar.; 5 april.
- Gorgonia, soror Gregorii Theologi, 23 febr. et 9 dec.
- Gorgonius cum Mygdonio, 30 sept.; cum Inde, 28 dec.
- Gurias, Samonas et Abibus, martyres, 15 nov.
- Gurius, archiep. Cazanensis et Barsenuphius, ep. Tverensis, 4 oct.; ep. Cazanensis, 4 oct., 4 et 5 dec.
- Gusthasatus cum Simeone, 13 april.
- Gratus seu Ratus, ep. Ephesi, 4 dec.
- Gregentius seu Gregorius, archiep. Homeritarum, 19 dec.
- Gregorius, ep., 1 januar. et 2 dec.; thaum. in Acrito, 2 et 5 januar.; ep. Mysiæ, 8 januar.; mon. Cryptensis, 8 januar. et 8 aug.; Nyssenus, 10 et 11 januar. et 9 mart.; Nazianzeni translatio, 19 januar.; Nazianzenus, 23 et 30 januar. et 9 maii; Naz. Basilius et Joannes Chrysostomus, 30 januar.; ep. Novgorodensis, 10 febr.; ep. Cypri, 5 mart.; frater S. Basilii, 9 mart.; Dialogus, Papa Romanus, 12 mart.; Sinaita, 6 april., 8 aug. et 27 nov.; [Byzantinus, 6 april.;] ep. Antiochiæ, 20 april.; Anezensis, 15 junii; episc., Demetrius, archidiaconus et Calogerus, hegum. in Sicilia, 18 junii; Junior, ep. et conf., 20 julii; Armenus seu Illuminator, 30 sept.; hegum. Pelšmensis, 30 sept.; [domesticus magnæ ecclesiæ, 1 oct.;] hieromart., 4 nov.; ep. Alexandrinus, 5 nov.; [Palamas, archiep. Thessalonic., 5 et 14 nov.;] Neocæsar., thaumat., 17 nov.; Decapolita, thaumat., 19, 20 et 27 nov.; ep. Agrigentinus, 23, 24 et 29 nov.; in Chrysopetra, 24 nov.; cum Basilio, 28 nov.; de Armenia, mart., 3 dec.; monachus, 7 dec.; seu Gregentius, archiep. Homeritarum, 19 dec.; cum Secundo, 29 dec.

H

Habacuc, propheta, 1 dec.

Helena cum Elpidio, 20 januar.; 20, 23 et 26 maii; mater Constantini, M., 21 maii; cum Abercio, 26 et 27 maii; [abbatissa, p. 328.]

Helenus, ep. Tarsensis, 23 nov.

Helias, abbas in Calabria, 12 sept.; 17 sept.; cum Peleo, 19 sept.

Heliconis, mart., 20, 27 et 28 maii.

Heliodorus, Disanus seu Desa, ep. et Mariabus, presb., Audiesus et alii 270, martyres in Perside, 9 april.; et Dosa, 20 aug.; cum Marco, 28 sept.; mart., 19 nov.

Helladius Commentar., mart., 24 januar.; cum Theodula, 5 febr.; 7 febr. et 9 nov.; mart. et socii, 27 maii; hierom., 28 maii; reclusus Kioviensis, 15 sept.

Helus cum Zotico, 13 sept.

Heraclémon, eremita, 2 dec.

Heraclides et Myron, epp. Cypri, 17 sept.

Heraclius, Paulinus et Benedictus seu Venedimus, martyres, 13, 15, 16, 17 et 18 maii; cum Andrea, 13 julii; martyr, 14 julii; cum Mena, 31 aug.; Elizabeth, Theodote et Glyceria, martyres, 22 oct.; cum Pantaleone, 31 oct.

Herculinus cum Felice, 30 januar.

Hermæus, martyr, 29 april.; cum Nicandro, 4 nov.

Hermas, apostolus, 8 mart., 4 et 5 nov.; apost. ex 70, 31 maii; Serapion et Polianus, martyres, 18 aug.

Hermenegildus, martyr, 30 oct.; martyr, 1 nov.

Hermione, martyr, 4 sept.

Hermippus cum Ermelao, 26 julii; cum Æmiliano, 18 aug.

Hermius, mart., 30 et 31 maii; cum Isauro, 17 junii.

Hermocrates cum Ermelao, 26 julii.

Hermogenes et Mennas, mart., 24 januar.; martyr, 24 et 25 julii; et socii, 30 aug.; cum Evodio, 2 sept.; ep. Agrigentinus, 24 nov.; cum Menna, 10 dec.

Hermon

- Hermion cum Phoca, 19 dec. .
Hermus cum Felice, 30 januar.
Hermylus et Stratonicus, mm., 13 januar., 1 et 2 junii; cum Phoca, 18 dec.
Herodion, apost., 27, 28 et 30 mart. et 10 nov.; ep. et soc., Agabus, Rufus, Asyncritus, Phlegon et Ermius, 8 april.
Hesper, Zoe, uxor, Cyriacus et Theodulus, filii, martyres, 2 et 3 maii.
Hesychius cum Maximo, 19 febr.; ep. et mart., 2 mart.; martyr, 4 mart. et 2 sept.; presb. Hierosolymitanus, 5 et 28 mart.; thaum., 6 mart.; mart. Antiochenus, 10 maii; cum Peregrino, 7 julii; Chozebita silentiarius, 3 oct.
Hieron, mart., 6 nov.; et socii 32 mart. Nicomediæ, 7 nov.
Hieronymus, 15 junii et 30 sept.
Hierotheus, 3 maii et 5 oct.; [mon. Athonita, 13 sept.;] qui adfuit sepulturæ Deiparæ, 4 oct.
Hierusalem, martyr, 25 julii; cum Appione, 26 julii.
Hilaria, uxor Claudii et filiorum, Jasonis et Mauri, 19 mart.
[Hilarion Pscovensis, 28 mart.;] Junior, heg. Peleceti, 28 mart., 4 et 5 maii; heg. Casularum, 30 mart.; thaumat., 4 et 5 maii; 6 maii et 21 oct.; monachus, 11 maii; Junior, hegumenus monasterii Dalmati, Cpolij, 5 et 6 junii; cum Proclo, 12 julii; cum Æmiliano, 18 aug.; mon. et mart., 20 sept.; ep. Moglenorum transl. 21 oct.; eremita in Iberia, 19 nov.
Hilarius cum Proclo, 12 julii; martyr, 14 julii; cum Claudio, 17 oct.; cum Probo, 16 et 17 dec.
Hippolytus, papa Rom., 8, 29 et 30 januar.; cum Xysto, 10 aug.; mart. et soc., 13 aug.
Holda, prophetissa, 10 april.
Hormisdas et Jovinus, mart., 17 oct.
Hosius, ep. Cordubensis et conf., 27 aug.
Hyacinthus, martyr in Phrygia, 2 julii; cubicularius et martyr, 3 julii; mart. in Amastride, 18 julii; cnm Protasio, 24 dec.
Hymenæus et Capito, mart., 24 julii.
Hypapantes D. N. profestum, 1 febr.; festum, 1 et 2 febr.
Hypatius, thaum. et ep. Gangrensis, 25 febr., 31 mart., 28 junii, 13, 14 15 et 16 nov.; in Rufiniani CP., 31 mart., 29 maii et 9 junii; episcopus, 1 junii; cum Luciliano, 3 junii; 17 junii; et Theodulus, mart., 18 junii; ep. et Andreas, presb., 20 et 21 sept.; cum Nersete, 20 nov.
Hyperechius, mart., 7 aug.
Hypomonas, mart., 5 et 9 april.
- I
- Ia, mart. et socii, 4 et 5 aug.; mart., 10 et 11 sept.
Jacobus, ep. Nisibenus, 13 januar.; monachus, 28 januar., 4 mart. et 13 junii; e martyr. Samosatenis, 29 januar.; reclusus, 29 januar.; 21 febr.; ep. Rostoviensis, 6 febr. et 27 nov.; confessor, 15 et 24 mart.; ep. et conf., 21 et 23 mart.; presb., Azadænus et Audicius, diac., 10 april.; [hegumenus, 11 april.;] presb., Aza, diac., martyres, 14, 15, 18 et 19 april.; Minor, frater Domini, 29 et 30 april., 1, 5 et 25 maii, 9 et 23 oct., 9, 15 et 19 nov. et 26 dec.; Major, frater Joannis Evang., 30 april., 30 junii et 15 nov.; et Philippus, 1 maii; cum Juliano, 9 aug.; Alphæus, apost., 1 et 25 maii et 9 oct. V. Jac. Minor.; Jejunator, 10 oct.; œconomus monast., 21 oct.; Bovoricensis, 23 oct.; ep. Mygdoniæ, 31 oct.; [presb., Jacobus, diac. et Dionysius, mon. in monte Atho, 1 nov.;] Zelotes, martyr in Perside cum Joanne, 1 nov.; eremita, 11 et 26 nov.; frater Dni in æde Deiparæ Diaconissæ CP., 19 nov.; eremita, 26 nov.; Persa, 27 nov.; adelphotheus, 26 dec. V. Jacobus Minor.
Iadorus, mart., 4 febr.
Jamblichus e 7 pueris Ephesi, 22 oct.
Januarius cum Felicitate, 25 januar.; translatio, 13 april.; cum Felice, 16 april. et 31 aug.; ep., Beneventanus et soc., Desiderius, Proclus, Sosius, Gantiolus, Faustus, Eutychius, Theostus et Acutio, martyres, 20 et 21 april., 18 et 19 sept.; et socii, 21 april.; Socius et alii, mart., 18 et 19 sept.
Iasimus, thaumaturgus, 4 febr.
Jason, Sosipater et socii, 27 et 29 april.; et Mercurius, mart., 10 julii; ep. Damasci, 9 oct.; 17 oct.
Ibistion, conf., 26 aug.
Iconius, presb. Smyrnensis, 20 mart.
Jejunius, mon. Locris in Calabria, 25 maii.
Jeremias cum Paulo, 16 febr.; et Archileus, presb., 6 april.; propheta, 1 maii; et Matthæus, mon. Kievocryptenses, 5 oct.
Jesseus, ep. Cilcanensis, 2 dec.
Jesus Justus, ep. Eleutheropolis, 22 junii; Nave obdormitio, 1 sept.
Ignatius Theophorus, 22, 28 et 29 januar., 18, 19 et 20 dec.; Theoph. transl. prima, 22, 28 et 29 januar.; [monachus, 1 maii;] qui et Joannes, Vologdæ, 19 maii et 28 dec.; ep. Rostoviæ, 28 maii; Steirionites, 21 et 26 julii; hegum. ad profundum fluvium, 27 sept.; ep., martyr, 17 oct.; [mon., mart., 20 oct.;] patr. CP., 23 oct.; prope Blachernas jacens, 7 dec.; Theoph. transl. altera, 18 et 19 dec.; Theoph. martyrium, 20 dec.; Uglicensis, 28 dec.; Vologdensis, 28 dec.
Igor, princeps Tchernogoviæ, 5 junii.
Illyricus, thaumaturgus, 3 et 29 april.
Imaginis Christi non manu factæ allatio Edessa CP., 16 aug.
Incendii magni memoria CP., 1 sept.
Inde, Domna, Gorgonius, Petrus et soc. 20,000, martyres, 3 et 28 dec.
Indictionis initium et novus annus, 1 sept.
Indus cum Mygdonio, 30 sept.
Inna, Pinna et Rinna, mm., 20 januar. et 20 junii.
Innocentes, 27, 28 et 29 dec.
Innocentius, papa R., 24 april.; cum Isauro, 17 junii et 6 julii; ep. Irkutskianus, 26 nov.
Inventio reliq. in Eugeniis, 21 et 22 febr.; Clavorum, 6 mart.; S. Crucis Domini, a B. Helena, 6 mart. et 5 maii; imag. B. V. non manufactæ Camulii in Cappadocia, itemque translatio CP., 9 aug.
Joachim et Anna, 9 sept.; ep. Novgorodensis, 10 febr.; patr. Ternobiensis, inter aëmeros.
Joad, propheta, 30 et 31 mart.
Joanna Myrophora. 27 junii.
Joannes Ægyptius, 20 sept.; Bapt. manus translatio CP., 7 januar.; Bapt. synaxis, 7 januar.; Bapt. memoria juxta sepulcrum 24 januar.; Baptistæ inventio capitis, 24 febr.; B. inventio tertia, 25 maii; Baptista, 24 junii; Bapt. decollatio, 29 aug.; Bapt. transl. reliq. Melita Gatèinam, 12 oct.; Bapt. conceptio, 25 sept.; Bapt. depositio capitis, 27 oct.; Bapt. in æde S. Pauli CP., 29 oct.; Bulgarus, 5 mart.; [Calpha, p. 327;] Calybita, 15 januar.; [Cazanensis, 24 januar.;] Chozebita, ep. Casareæ, 5 et 28 oct.; Chrysost., 10 januar.; Chrysostomi mem. reliquiarum, 27 januar.; Chrysostomus cum Gregorio et Basilio, 30 januar.; Chrysost. ordinatio, 26 febr.; Chrysostomi obitus, 14 sept.; Chrysost. archiep. CP. vigilia, 11 nov.; obdormitio, 13 nov.; Chrysost. natalis ordinationis in patr. CP., 15 et 20 dec.; Climacus, 30 mart.; Colobus in Ægypto, 17 oct. et 9 nov.; Damascenus, 7 maii; Damascenus seu Mansur, 29 nov. et 4 dec.; Dermocaita

- caita in Olympo, 17 nov.; Dux, 29 julii; Dux militum, 12 junii; Eleemosynarius, archiep. Alexandriae, 15 febr., 10 et 12 nov.; Eremita, 19 junii; Evang. synaxis in ecclesia Diaconissae CP., 14 febr.; Evang., 8 maii; Evang. tunicæ translatio CP., 20 junii; Evang. mem., 10 julii; Evang. eccl. dedic. prope magnam ecclesiam CP., 2 aug.; Evang. dedicatio in æde B. V. in Marinacis CP., 8 aug.; Evang. translatio, 26 sept.; Evangelista, 27 dec.; Gothus, 19 et 31 maii et 26 junii; Iberus, 13 maii, 14 et 30 junii; Jejunator, patr. CP., 18 febr. et 2 sept.; Jejunator et Paulus Junior, epp. CP., 2 sept.; Infans, 15 sept.; Irenopolitanus, 4 febr.; Junior CP. a Mahumedanis passus, 18 april.; [Kulica a Turcis occisus, 18 april.; Kukulzel, 1 oct.] Lithuanus, mart., 23 april.; Novus, ep. Ephesus, 4 aug.; Patiens, mon. Kiev-Cryptensis, 18 julii; Palæolaurita, 18, 19, 20 et 21 april., 4 maii et 26 julii; Providus, anachoreta, 27 mart.; Psychaita, 7, 23, 24, 25, 26 et 28 maii; in Puteo, eremita, 29 et 30 mart.; Rostoviensis, 12 nov.; Rylensis, 18 aug., 5 sept., 18 et 19 oct. et inter aëmeros, et translatio, p. 328; Sabaita, jejunator, 7 dec.; Salus Ustingensis, 29 maii; Sarandopolus, inter aëmeros; Silentiarius, 30 et 31 mart. et 3 dec.; Sucaviensis, 2 junii; Thaumaturgus, 2 maii; Therista, abb. Pannormit., 4 maii; Zedazenus et 12 socii, 7 maii et 4 nov.; Zedazenus, Stephanus et Elias in Iberia, 4 nov. ——— Joannes et Nilus cum Theodulo, 14 januar.; cum Manuele, 22 januar.; cum Xenophonte, 26 januar.; cum Cyro, 30 januar.; patr. CP., 21 febr., 18, 25, 26, 30 et 31 aug. et 2 sept.; Antiochus, Antoninus seu Antonius et Moyses, eremitæ in Syria, 23 febr.; seu Barsenuphius, 29 febr.; in Rufinianis, 14, 15, 16 et 17 mart.; patr. Hierosol., 26, 29, 30 et 31 mart.; [seu Jonas et Marcus Pscoviensis, 29 mart.] archiep. 1 april.; cum Menna, 12 april.; 15 april.; cum Eustachio, 14 april.; discipulus S. Gregorii Decapolitæ, 11, 18 et 19 april.; conf., abb. mon. Catharorum, 27 april.; Iberus, 13 maii et 30 junii; Euthymius et Georgius, Iberi, 15 maii; ep. Gothus, 19 et 31 maii; princeps, qui et Ignatius, Vologdæ, 19 maii; cum Meletio, 24 et 25 maii; hegum. Monagriensis et mart., 4 junii; cum Tarasio, 7 junii; Andreas, Baclambones et Theophilus, eremitæ, 12 junii; et Paulus, martyres, 26 junii; mon. Iberus, 30 junii; cum Theodoro, 12 julii; metrop. Chalcedon. et conf., 19 julii; socius Simeonis Sali, 21 julii; miles, 30 julii; hegum. monast. Patelaræ, 5 aug.; monachus, 4 et 18 aug.; cum Juliano, 9 aug.; et Georgius, patriarchæ CP., 18 aug.; Epiphanius et Mennas, patr. CP., 26 aug.; et Paulus, episcopi CP., 2 sept.; ep. Novgorod., 7 sept., 14 oct.; 15 sept.; cum Andrea, 25 sept.; ep. Suzdaliæ, 15 oct.; filius Cleopatæ, 19 oct.; e 7 pueris Ephesi, 22 oct.; ep. et Jacobus Zelotes, presb., mart. in Perside, 1 nov.; cum Nersete, 20 nov.; cum Basilio, 28 nov.; mart. in Perside et socii sex, 29 nov.; Heraclemon, Andreas et Theophilus, eremitæ, 2 dec.; ep. Polyboti et thaum., 4 et 5 dec.; ex episcopo monachus, 9 dec.; despota Serbiæ, 10 dec.; cum Antonio, 16 dec.; ep. Sardorum, 17 dec.; [patr. Ternobiensis, inter aëmeros.] Ioannicius, thaumat., 3 nov.; Magnus, 4 nov.; Devičensis, 4 nov. et inter aëmeros. [Joasaphus, mon. Athonita, 26 oct.] Iob justus, 6 maii; hegum. Počajovens, 8 aug. Joël, propheta, 19 oct. Jonas, Barachisius et soc., 27 mart.; [Pscoviensis, 29 mart.; metr. Mosquensis, 31 mart.] metrop. Kioviensis invent., 27 maii, 15 junii et 5 oct.; Solovecensis, 12 junii; propheta, 20, 21 et 22 sept.; Sabaita, 21 sept.; presbyter, 22 sept.; archiep. Novgorodensis, 5 nov. Jordanus Trapezuntius, inter aëmeros. Josaphatus, fil. regis, 26 aug.; metrop. Polocensis et mart., 16 sept., 2 et 12 nov.; rex Indiæ, 19 nov. Josephus, mon. Raithu, 14 januar.; Solunicus, arch. Thessal. cum fratre Theodoro Studita, 25 et 26 januar., 14 et 15 julii; Justus, 31 mart.; hymnographus, 2, 3 et 4 april.; ab Arimathæa, 31 maii et 31 julii; eremita, 17 junii; erem. in Ægypto, 20 junii; mart. et socii, 28 junii, 13 julii et 23 oct.; Victoris et Nicolai, hegum. monast. Casularum translatio, 16 julii; fundator monast. Casularum in Calabria, 16 julii, 4 sept. et 18 oct.; hegum. Volocensis, 9 sept.; hegum. Casularum receptio reliquiarum, 18 oct.; patr. CP., 29 et 30 oct.; cum Acepsima, 3 nov.; cum Nersete, 20 nov.; ab angelo monitus, 25 dec.; sponsus SS. Deiparæ, Jacobus Adelphotheus et David, rex, 26 dec. Jovilla cum Speusippo, 16 januar. Jovinus cum Hormisda, 17 oct. Irais, martyr, 4 et 5 mart. et 5 oct.; virgo mart., 23 sept. Irenæ mart. synaxis, 21 januar.; Agapia et Chionia, sorores, mart., 3, 7, 15 et 16 april. et 22 dec.; martyr, 16, 17 et 27 april., 4 et 5 maii et 4 aug.; megalomartyr, 5 maii; Cappadox, hegumena CP., 28 julii; Augusta, 7 aug.; Junior, 9 aug.; monacha, 13 aug.; cum Sophia, 17 et 18 sept. Irenæus, ep. Sirmiensis et mart., 26 mart., 25 et 28 aug.; 27 junii; mart., 5 et 24 aug.; Or et Oropsis, mart., 22 aug.; ep. Lugduni, 23 aug. Irenarchus, mart., 28 et 29 nov. Isaac, Isacus, Isacius: et reliqui protoparentes. V. Abraham; reclusus Cryptensis, 14 febr.; Dalmata, 21 mart.; monachus, 22 mart.; 24 et 26 mart. et 31 maii; martyr, 27 mart. et 22 sept.; Syrus, 12 april.; Apollo et Codratus, mart., 21 april.; Kievocryptensis, 28 april.; cum Simeone, 15, 16 et 18 maii; heg. monast. Dalmati, 30 maii; cum Dalmato, 3 aug.; mart., ep. Cyprî, 21 sept.; cognomento Justus, 20 oct.; cum Nersete, 20 nov.; cum Sositheo, 9 et 10 dec. Isaias, propheta, 25 januar. et 9 maii; cum Paulo, 16 febr.; ep. Rostoviensis, 15 maii. Isaurus cum Longino, 19 april.; Basilius, Innocentius, Hermius, Felix, Rufus, Rufinus et Peregrinus, martyres in Macedonia 17 junii, 6 et 7 julii; martyr, 7 julii. Ischirion, ep., 23 nov. Isidora, 1 maii; Sala, 10 maii. [Isidorus cum sociis 72, 3 et 8 januar.;] Pelusiota, 4 febr.; martyr, 14 maii; Salus, Rostoviensis, 14 maii; cum Lucia, 6 julii; et soc. mart., 17 oct.; Acepsimas, Leo et Stratius, martyres, 7 dec.; cum Magistriano, 30 dec. Ismaël cum Manuele, 17 junii. Judas, apost. sive Thaddæus, frater Jacobi Minoris, dictus frater Domini, 16, 22 et 26 maii et 19 junii. Julia seu Juliana cum Theodota, 18 maii; virg. et mart., 16 julii. Juliana seu Juliana cum Theodota, 18 maii; cum Eubiota, 26 et 27 maii; cum Galactione, 22 junii; virg. inventio reliq., 6 julii; cum Paulo, 17 aug.; mart. Myrensis, 18 aug.; cum Cyriæna, 1 nov.; martyr, 21 nov.; mart. Nicomediensis, 21 dec. Julianus et Basilissa, mm., 7 et 8 januar.; mart., 8 januar., 17 et 18 maii, 22 et 28 julii; Saba, sive Senior, 17 januar.; martyr Samosatenus, 29 januar.; mart. Emesæ, 6 febr.; cum Paulo, 16 febr.; et Eubulus, mart., 6 et 7 mart.; cum Arcadio, 8 mart.; 16 mart.; hegum. CP., 12 junii; diaconus

diaconus, 21 *junii*; Tarsensis mart., 21 *junii*; Ægyptius, Antonius, presb., Celsius, Anastasius et soc., martyres, 21 *junii*; mart. prope forum, encænna, 5 *julii*; ep. Cenomanensis, 13 *julii*; Marcianus, Joannes, Jacobus, Alexius, Demetrius, Phocas alias Photius, Leontius, Petrus, Maria et soc., martyres, 9 *aug.*; Philippus et Theodotus, martyres, 2 *sept.*; cum Theodoro, 4 *sept.*; cum Ammiano, 9 *sept.*; et socii quadraginta mart. in Galatia, 12 *sept.*; presb. et martyr, 13 *sept.*; presb. et Cæsarius, diac., 7 *oct.*; anachoreta, 18 *oct.*
 Julitta, martyr, 14 *junii* et 31 *julii*; cum Cyriaco, 13 et 15 *julii*; J. 30 *julii*.
 Julius, presb. et Julianus, diaconus, frater ejus, 21 *junii*.
 Junia, 22 *febr.* et 17 *mai*.
 Justa, 26 *april*.
 Justina cum Cypriano, 2 *oct*.
 [Justinianus Junior, imperator, 15 *julii*; imperat. memoria, 2 *aug.*, 14 et 15 *nov.*; et Theodora, pii imperatores, 14 et 15 *nov.*]
 Justinus, Chariton, Charita, Evelpistius, Hieracius, Pæon, Valerianus seu Liberianus et socii, martyres, 1 *junii*; philosophus, 1 *junii*; eremita, 17 *nov*.
 Justus, martyr, 14 *julii*; cum Theophilo, 21 *julii*; apost., 30 *oct*.
 Juvenalis, patr. Hierosolym., 2 *julii*.
 Juvenis seu Neaniscus, mart., 10 *junii*.
 Juveninus et Maximus, mart. Antiochiæ, 25 *januar.*, 5 *sept.* et 9 *oct*.
 Juventius seu Euventius et Maximus milites, mart., 9 *oct*.

K

Kelias cum Nilo, 18 *sept*.
 Kethevane seu Ketheon, regina Iberiæ, 15 *sept*.
 Kukša, hieromartyr, 27 *aug*.

L

Lampades Irenopolitanus, 4 et 5 *julii*.
 Laodicius, custos carceris et martyr, 13 *mai*.
 Largus cum Marcello, 7 *junii*.
 Latrones septem a Jasone conversi, 28 *april*.
 Laurentius, reclusus Cryptensis, 29 *januar.*; mon. in Sicilia, 10 *febr.*; Laur. 10 *mai*; martyr, 10 *aug.*; Salus, Kalugensis, 10 *aug.*; cum Diomede, 28 *aug*.
 Laurus cum Floro, 18 *aug*.
 Lazari, amici Christi, resurrectio, 17 *mart.*; cum Maria Magdalene, 4 *mai*; translatio CP., 17 *oct.*; — [L., abba Muromensis, 24 *mart.*] mart. tunicae transl. CP., 20 *junii*; rex Serbiæ, 15 *junii*; Galiseni translatio, 17 *julii*; in monte Galisæo, 7 *nov.*; Laz. 10 *nov.*; pictor, 17 *nov*.
 Leo, imper., 20 *januar.*, 30 et 31 *oct.*; cum Manuele, 22 *januar.*; et Paregorius, mart. Patarae in Lycia, 18 *febr.* et 30 *junii*; Papa Romanus, 18 *febr.*; ep. Catanensis, 20 *febr.*; patriarcha, 21 *febr.* et 12 *nov.*; mon. in Calabria, 5 *mai*; martyr, 18 *mai*; eremita, 1 et 11 *julii*; mart. Myris in Lycia, 18 *aug.*; abb. in Lucania, 13 *oct*; philosophus, 30 et 31 *oct.*; et Flavianus, patr. CP., 12 *nov.*; cum Isidoro, 7 *dec*.
 Leoculus, abb. montis Leonis in Sicilia, 2 *mart*.
 Leonides, episcopus Athenarum, 15 *april*.; et socii, 13 et 17 *april*.; cum Eleutherio, 8 *aug.*; [Ustnedumensis, 17 *julii*;] martyr, 4 *sept*.
 Leonilla cum Speusippo, 16 *januar*.
 Leonis, Chariessa, Theodora et sociæ, martyres, 13, 16 et 17 *april*.; Lybe et Eutropia, martyres, 25 *junii*.

Octobris. Tomus XI.

Leontius cum Manuele, 22 *januar.*; L. 18 *febr.*; cum Eusebio, 24 *april*.; cum Aphrodisio, 5 *mai*; ep. Rostoviæ inventio, 23 *mai*; pastor, 18 *junii*; martyr, 18 *junii* et 18 *julii*; Mauricius et socii 43, Nicopoli in Armenia, 10 *julii*; ep. Neapoli, 26 *julii*; Attius, Alexander, Cindeus, Mnesitheus, Cyriacus, Mineon, Catunus et Eucleus, mart., 1 *aug.*; cum Juliano, 9 *aug.*; cum Thyrso, 16 et 17 *aug.*; cum Serapione, 11 et 13 *sept.*; Dometius, Terentius et Domninus, martyres, 16 et 17 *oct.*; cum Cosma, 17 *oct*.
 Leptina, mart., 26 *oct*.
 Leucius, ep. et conf., 20 *junii*; cum Thyrsò, 16 et 17 *aug.* et 14 *dec*.
 Liberatio a Barbaris, 7 *aug*.
 Liberianus cum Justino, 1 *junii*.
 Liberius, papa R. et conf., 27 *aug*.
 Limnius, anachoreta in Syria, 22 *febr*.
 Linus, apost., 4 et 5 *nov*.
 Lolius cum Eustochio, 23 *junii*.
 Lollianus, martyr, 15 *julii*.
 Lollio, martyr, 20 *mart.*; Junior, 27 *april*.
 Longinus et Isaurus, mart., 19 *april*.; cum Eusebio, 24 *april*.; cum Orentio, 24 *junii*; centurio martyr et socii duo, 16 *oct.*; L. 17 *nov*.
 Lot cum Abraham, 9 *oct*.
 Luarsabus et Arcilus, reges Iberiæ, 24 *junii*.
 Lucas, diaconus cum Silvano, 29 *januar.* et 6 *febr.*; in Sterio Helladis, 7 *febr.*; ep. Novgorodensis, 10 *febr.*; abb. ord. S. Basilii, 27 *febr.*; [monachus, 23 *mart.*;] seu Lucius, apost., 22 *april*.; evangelista, 20 *junii* et 13 *oct.*; evang. tunicae transl. CP., 20 *junii*; eremita, 27 *junii*; cum Polychronio, 30 *julii*; apost. et evangelista, 18 *oct.*; Tauromenicus, 6 *nov.*; Novus, stylita, 11 *dec.*; Rylensis, *inter aëmeros*.
 Lucia, virgo et socii Rixus, Lucianus, Isidorus, Dion, Diodorus, Catonius, Aronosus, Capicus et Satur, martyres, 5, 6 et 7 *julii*; vidua, et Geminianus, mart., 17 *sept.*; virgo, 13 *dec*.
 Lucianus, Paula et filii, Hypatius, Claudius, Paulus et Dionysius, 19 *januar.*; martyr, 2 et 3 *junii* et 5 *oct.*; mart. Tarsi, 3 *junii*; confessor, 28 *junii*; cum Leucia, 6 *julii*; cum Peregrino, 7 *julii*; Galicensis, 8 *sept.*; cum Zotico, 13 *sept.*; et Marcianus, mart., 26 *nov*.
 Lucilianus, mart. et 4 pueri, Claudius, Hypatius, Paulus et Dionysius, et Paula, virgo, 3 *junii*.
 Lucina cum Marcello, 7 *junii*.
 Lucius cum Ptolemæo, 1 *junii*; seu Photus, 6 *junii*; martyr, 14, 15 et 21 *aug.*; senator seu Photinus, 20 *aug.*; apost., 10 *sept*.
 Ludmilla, mart., mater S. Venceslai, 16 *sept*.
 Luminum profesta, 2, 3, 4 et 5 *januar.*; postfesta, 9, 10 et 12 *januar.* V. Epiphania.
 Luppus, martyr, 21, 22 et 23 *aug*.
 Lybe cum Leonide, 25 *junii*.
 Lycarion, monachus, frater Marthæ et Mariæ, 6, 8 et 9 *febr.*; mart., 7 *junii*.

M

Macarius Ægyptius, 19 *januar.*; Romanus, 19 *januar.* et 25 *oct.*; Alexandrinus, 19 *januar.*; cum Theodula, 5 *febr.*; ep. Paphi in Cipro, 8 *febr.*; presb. Antiochenus, 19 *febr.* et 10 *april*.; Hierosolymitanus, 26 *febr.*; hegumenus Peleceti, 1 *april*. et 19 *aug.*; cum Terentio, 10 *april*.; ep. Antiochenus, 10 *april*.; hegumenus Kolazinen-sis, 17 *mart.* et 26 *mai*; metrop. Kioviensis et mart., 1 *mai*; cum Donato, 22 *mai*; Kolazinen-sis inventio, 26 *mai*; cum Theraponte, 26 *junii*; Jeltovodensis, 25 *julii*; cum Neophyto, 11 *aug.*; et Joannes, monachi, 18 *aug.*; cum Zenone, 6 *sept.*; [Obručensis, 7 *sept.*; mon. Athonita, 14 *sept.*; Junior, mon., 6 *oct.*;] depositio, 21

- nov; Mac. 24 nov.; cum Eugenio, 20 dec.; [Zabynensis, p. 527.]
- Machabæi, 1 aug.
- Macedonius, 24 januar., 11 et 29 febr.; patriarcha CPolitanus, 25 april.; et duo pueri, 28 junii; Tatianus et Theodulus, martyres, 12 sept.
- Macrina, avia S. Basilii, 14 januar.; soror S. Basilii, 19 julii.
- Macrobius cum Aphrodisio, 5 maii; Gordianus et Seleucus, martyres, 15 sept.
- Maërus, 11 januar.
- Major, martyr, 15 febr.
- Magorum adoratio, 25 dec.
- Majusimas, 13 febr.
- Malachias, proph., 5 et 4 januar.
- Malchus, monachus, 26 mart.; M. 24 nov.
- Malus, thaumaturgus, 16 oct.
- Mamas, 6 maii; mart. in Simate CP., 12 et 13 julii; in Darianis CP., 30 julii; cum Basilisco, 30 julii; martyr, 2 sept.; cum Agapio, 3 dec.
- Mameltha, 6 junii; martyr, 5 oct.
- Manetha, virgo mart., 15 nov.
- Manuel, Petrus, Georgius, Leontius, Sionius, Gabriel, Joannes, Leon, Parodus et alii 377 mart. in Bulgaria, 22 januar.; et Theodosius, martyres, 27 mart.; Sabellius et Ismael, martyres, 17 junii; M. 27 julii.
- Mara, Triglini, 24 nov.
- Marcella, martyr, 22 julii.
- Marcellinus cum Marco, 18 junii; cum Sebastiano, 18 dec.
- Marcellus seu Marcianus, ep. Syracusanus, 9 febr.; ep. Apameæ in Cypro, 25 febr.; ep. de Syria, 28 febr.; et Antonius seu Antoninus, mart., 1 mart.; cum Codrato, 20 et 22 maii; M. papa, Sisinnius et Cyriacus, diaconi, Apronianus, commentarius, Papias et Maurus, milites, Smeragdus, Largus, Saturninus et Crescentius, Priscilla et Lucilla, et Artemia, regina, martyres, 7 junii; Dasius et Myron, mart., 18 julii; mart., 14 aug.; M. 6 oct.; cum Elpidio, 15 et 16 nov.
- Marcia cum Cyra, 5, 6 et 7 junii; cum Theraponte, 26 junii.
- Marciana, imperatrix, 27 et 28 januar.
- Marcianus, 9 et 11 januar., presb. et œcon., 10 januar.; Cyrensis, 18 januar., 1 et 2 nov.; seu Marcellus, episcopus Syracus. 9 febr., 14 junii et 31 oct.; et Pulcheria, imperatores, 17 et 18 febr.; Theophorus, 27 febr.; martyr, 10 mart., 6 junii et 13 julii; et Nicander, mart., 4, 7 et 8 junii; et soc., mart., 5 junii; mart. Iconii, 11 julii; cum Juliano, 9 aug.; et Martyrius, notarii et soc., mart., 25 oct.; episcopus, 30 oct.
- Marcus cum Neophyto, 11 aug.
- Marcus Surdus, 2 januar.; et Agapitus, mart., 11 januar.; apost. prope Taurum CP., 11 januar. et p. 327; [Ephesinus, 15 januar.] abbas, 4 mart.; monachus, 5 mart.; ep. Arethusæ et Cyrillus diaconus et alii, 28 et 29 mart.; Atheniensis, 29 mart., 5 april., 20 et 22 maii; evangelista, 25 april. et 17 maii; cum Aristarcho, 27 april. et 27 sept.; martyr, 8 junii; ep. Apolloniadis, 16, 21 et 22 junii; et Marcellinus, martyres, 18 junii; cum Theraponte, 26 junii; et Mocius, martyres, 3 julii; M. 4 et 5 julii; Aristarchus et Zenas, apost., 27 sept.; ep. et apost., 20 et 30 oct.; M. pastor., Nikon, Neon, Heliodorus et alii martyres, 28 sept.; Soterichus et Valentina, mart., 24, 26 et 27 oct.; et Stephanus, martyres, 22 nov.; cum Sebastiano, 18 dec.; archiep. Preslaviensis in Bulgaria, inter æmēros.
- Mardarius cum Eustratio, 15 dec.
- Mares, cantor, 25 januar.
- Maria, Virgo Deipara : Annuntiatio, 25 mart.; Conceptio immaculata, 9 dec.; Consolatrix, 24 oct.; Desponsatio, 25 januar.; Dolorosa, 15 aug.; Dolorum solutrix, 25 januar.; ejus ope obtentæ Liberationis ab hoste memoria, 5 junii; Nativitatis profestum, 7 sept.; Nativitas, 8 sept.; Patrocinium, 1 oct.; illata in Templum tres annos nata, 21 nov.; Transitus, 15 aug.; Zonæ translatio, 12 april.; Zonæ depositio, 29 aug.; aliud festum, 22 oct.; et Hierotheus qui adfuit ejus sepulturæ, 4 oct.; ——— Icon Achtyrensis, 2 julii; Miasinorum in Armenia, 1 sept.; Bogolubensis, 18 junii; Cazanica, 8 julii et 22 oct.; consecratio ecclesiæ Cpoli, 31 julii; synaxis in Armatii Cpoli, 21 julii et 17 aug.; in Blachernis Cpoli tunicæ depositio, 2 julii; vestis veneranda Cpoli in Blachernis, 26 dec.; imago non manufacta in Camulianis Cpoli, 15 et 16 maii; Zonæ depositio in Chalcopratis Cpoli, 31 aug. et 1 sept.; ecclesiæ in Chalcopratis Cpoli dedicatio, 18 dec.; M. D. Curatoris, ecclesiæ dedicatio Cpoli, 7 dec.; M. D. Cyri encænna Cpoli, 5 maii; ecclesiæ in Deutero Cpoli dedicatio, 6 sept.; Diaconissa, 14 maii; Diaconissæ encænna Cpoli, 28 julii et 19 nov.; dedicatio ecclesiæ ad Fontem, 9 julii; Miasinorum Cpoli, 1 sept.; Miserantis encænna Cpoli, 11 aug.; Odegetriæ encænna Cpoli, 18 oct.; in loco dicto Paradiso Cpoli, 17 oct. et 9 nov.; *περαν εν τη περιτχισηματι* Cpoli, 15 maii; in Protasii, encænna Cpoli, 9 nov.; icon dicta Rubus incombustus Cpoli, 4 sept.; in Sosthenio memoria Cpoli, 8 junii; synaxis aliqua Cpoli, 26 dec.; Corsunensis, 9 oct.; Galicensis, 20 julii; Grebnevensis, 28 julii; Hierosolymitana, 12 oct.; Ibericæ apparitio, 12 febr., 31 mart. et 22 aug.; Iberica seu Georgiana, 22 aug.; Kalugensis, 2 sept.; imago Kazanica, 8 julii. V. Cazanica; ecclesiæ Kioviensis dedicatio, 12 maii; Kievocryptensis, 3 maii; Imagines Kioviensis, Počajovensis, Siamensis et Kurensis, 8 sept.; imago Koločensis, 9 julii; Konevensis, 10 julii; seu imaginis Kostromensis dictæ Theodoricæ apparitio, 14 mart.; Kurensis, 8 sept.; Lyddensis seu Romanæ imago, 12 mart., 26 junii et 30 nov.; Mirozensis, 25 sept.; Patiens Mosquæ, 9 aug.; Imago Novgorodiæ, 27 nov.; dedic. in Veteri Petra, 21 sept.; Počajovensis, 8 sept.; Rzevensis, 11 julii; Imago Romana, sive Lyddensis, 30 nov. V. Lyddensis; Siamensis, 8 sept.; Smolenscensis, 28 julii; Sviatogorensis, 17 julii; Tchirensis, 16 julii; Tichvinnensis iconis apparitio, 26 junii; Tolgensis prope Jaroslaviam, 8 aug.; Vladimiriensis, 21 maii, 23 junii et 26 aug.; Vladimiriensis Mosquam allata, 26 aug.; imago Ustugensis, 5 et 8 julii.
- Maria cum Xenophonte, 26 januar.; et Martha, sorores Lycarionis, 6, 8 et 9 febr.; quæ et Marinus, et Eugenius ejus pater, 12 febr.; soror Lazari, 18 mart.; Ægyptia, 1, 2 et 9 april; Unguentifera, uxor Cleophæ, 23 maii; virgo, 29 maii; et Martha Unguentiferæ, 4 et 6 junii; cum Thecla, 9 junii; mater Josephi, 19 junii; Magdalena Unguentifera, 22 julii; Magdalene memoria, 4 aug.; cum Juliano, 9 aug.; mart. in Perside, 11 sept.; neptis Abramii, erem., 29 oct.
- Mariabus cum Heliodoro, 9 april.
- Mariamna soror Philippi, apostoli, 17 febr.; cum Thecla, 9 junii.
- Marianus cum Diodoro, 19 mart.
- Marina, seu Morana, et Cyra, 28 febr.; megalomartyr, 17 julii.
- Marinus, qui et Maria, et Eugenius ejus pater, 12 febr.; martyr, 17 mart. et 16 dec.; Martha et filii, Audifax et Abacuc, Cyricus, Valentinus, presb. Asterius et soc., martyres, 6 julii; miles et mart., 7 aug.; Senex mart., 8 aug. et 18 oct.; cum Eugenio, 11 dec.

- Maro, thaumaturgus, 12 febr.; eremita, 14 febr.
- Martha et Maria, sorores cum fratre Lycarione, 6, 8 et 9 febr.; mater Simeonis Junioris, alias, in Monte-Mirabili, 23 et 25 maii, 4 et 5 julii; et Maria, 4 junii; et Maria Unguentiferæ, 6 junii; Maria, Thecla, Zenais et Nemmonia, virgines martyres, 6 et 9 junii; cum Thecla, 9 junii; mater S. Simeonis Stylitæ, 4 julii et 1 sept.; cum Marino, 6 julii.
- Martialis cum Felicitate, 25 januar.
- Martinianus, 12 januar.; [M. Belozericus, Eleazarus Azarensis et Irenarchus, mon., 12 januar.;] M. 13 et 14 febr., 18 maii et 2 julii; cum Processo, 11 april; erem. in Ariobindi, Cpoli, 17 maii; e septem pueris Ephesi, 22 oct.
- Martinus Thebæus, 24 mart.; Papa Rom. et mart., 12, 13 et 14 april, 15, 16 et 20 sept.; Papa et mart., 15, 16 et 20 sept.; Papa, Maximus et soc., 20 sept.; cum Prisco, 22 sept. et 7 dec.; ep. Turo-nensis, 10, 11 et 12 nov.
- Martyres sex Ægyptii, 28 febr.; quadraginta in Ægypto et in Palæstina, 2 maii; eremitæ in Ægypto a Theophilo patr. Alexandriæ inter-empti, 10 julii; trecenti in Africa, 7 dec.; in Africa ab Arianis occisi, 8 dec.; quadraginta duo Amorrhæ in Syria, 6 mart.; mille Antio-chiæ, 2 junii; duo Ascalonæ, 6 april.; duo ab Aveniro rege combusti, 25 nov.; plures in Bul-garia, 23 julii; Byzantii, 29 sept.; quinquaginta Cæsareæ, 24 mart.; triginta octo in Cappadocia, 30 mart.; Chalcedone occisi, 24 april; septem Chalcedonenses, 23 julii; septem Chersonæ, episcopi, 7 et 8 mart.; virgines tres in Chio, 9 junii; Clerici et laici sub Valente, 18 maii; decem in Creta, 23 dec.; Cruci affixi, pater et filius, 13 febr.; Cyzicenses, 28 april.; pueri septem Ephesi, 1, 4 et 17 aug.; seu sancti septem de Epheso, 17 aug.; tres in Galatia, 28 junii; virgini sex in Gothia, 26 mart.; sexa-ginta Hierosolymis ab Arabibus occisi, 21 oct.; novem Igne consumpti, 12 mart.; plures Igne combusti, 18 aug.; viginti novem Igne combu-sti, 3 nov.; puer Lampsaci, 15 maii; quinque juvenes in urbe Lesbo, 5 april.; quadringenti quadraginta a Longobardis passi, 2 mart.; Mar-tyropolitani, 16 febr.; Mater et duo filii, 3 jan.; duæ, mater et filia, 28 januar.; mater et tres liberi, 2 junii; mater et filia, 24 oct.; quatuor sub Maximiano, 21 sept.; tres Melitenenses, 21 julii; Militum corona, 8 maii; milites duo-decim, 19 nov.; milites centum quinquaginta, 19 nov.; quadraginta Monach., ord. S. Basilii, 12 januar.; octo monachi, 25 april; septemdecim monachi, 27 nov.; monachus quidam, 15 oct.; Mulieres plurimæ, 16 julii; mulieres, 8 oct.; mulieres septem, 28 nov.; mart. octo Nicææ, 12 januar.; mille et tres Nicomediæ, 7 et 12 febr.; decies mille Nicomediæ, 18 mart.; quin-que Nicomediæ, 16 junii; viginti quinque Nico-mediæ, 1 julii; triginta tres (alias 36) Nicomediæ, 28 et 31 aug., et 7 nov.; ter mille sexcenti octo-decim (alias 5628) Nicomediæ 2 et 4 sept.; mu-lieres centum triginta Nicomediæ, 21 dec.; vici-ies mille combusti Nicomediæ, 28 dec.; triginta tres in Palæstina, 16 aug.; centum quinquaginta in Palæstina, 29 sept.; duo in Pario, 25 januar.; quatuor Pergæ, 31 aug.; centum et viginti in Perside, 5 et 6 april; mille in Perside et Azatus eunuchus, 14 et 15 april.; virgines quinque in Perside, 5 et 6 junii; decem in Phœnicia, 16 et 17 mart.; duo in Phrygia, 26 januar.; sex in Phrygia, 7 febr.; quindecies mille in Pisidia, 16 et 17 julii; Puellæ duodecim, 31 oct.; duo pueri, et septem mulieres, 11 febr.; puer quidam, 31 oct.; centum quinquaginta Rhetores, 25 nov.; quadraginta Romæ, 16 junii; duodecim Romæ, 31 julii; monachi monast. S. Sabæ, 24 januar.; monachi monast. S. Sabæ a Saracenis occisi, 19 mart.; quadraginta quatuor monast. S. Sabæ, 15 et 16 maii; Samosateni, 29 januar.; Senato-tores, 28 dec.; monachi Scetenses decies mille, 9 julii; septuaginta Scythopoli, 28 junii; qua-draginta Sebastæ, 9 mart.; monach. in Sina et Raithu, 13 et 14 januar.; in Sina, 27 dec.; qua-draginta in Sophianis, 3 dec.; Strumitzæ seu Tiberiopoli passi, 28 nov.; Thebenses sedecim, 30 aug.; centum quinquaginta in Thracia, 27 julii; triginta octo in Thracia, 23 aug.; duo ex Tyro, 8 aug.; Virgines duæ, 15 sept.; Virgines quinque, 26 sept. — mm. sex, 4 januar.; quatuor, genitores cum duobus filiis, 9 mart.; a militibus perempti, 12 mart.; octo, 24 mart.; triginta et octo, 31 mart. et 2 junii; in carcere a muribus perempti, 31 mart.; viginti duo, 29 april; viginti sex, 3 maii; maritus cum uxore, 29 maii; mille 15 junii et 30 sept.; duo, 18 junii; bis mille, 1 julii; triginta septem, 20 aug.; mille viginti quatuor et Calodates, 6 sept.; centum quinquaginta sex (alias 150), 17 et 18 sept.; no-vem, 3 nov.; sexcenti sep uaginta, 25 nov.
- Martyrius, ep. Novgorodensis, 10 febr.; cum Mar-ciano, 23 oct.; ep. Zelenecensis, 11 nov.; M. 8 dec.
- Martyrocles, eremita, 11 julii.
- Marus, eremita, 19 febr.
- Maruthas, ep. Mesopotamiæ, 16 febr.
- Mastridia, virgo, 24 nov.
- Matrona Thessalonicensis, mart., 27 mart.; mar-tyr, 28 mart., 7 et 8 nov.; cum Theodoto, 18 maii; cum Tecusa, 6 nov.; monialis, 9 nov.
- Matthæus, apostolus, 3 maii et 16 nov.; cum Theo-philo, 21 julii.
- Matthias, apost., 9 aug.
- Maulinus cum Magistriano, 30 dec.
- Maura cum Timotheo, 3 maii, 31 oct., 9 et 10 nov.; cum Christophoro, 9 nov.
- Mauricius et septuaginta socii, 21 et 22 febr. et 27 dec.; martyr, 1 julii; cum Leontio, 10, 19 et 26 julii.
- Maurus cum Felice, 30 januar.; cum Marcello, 7 junii; et Jason, 17 oct.
- Maximianus seu Maximus, patr. CP., 21 april., 20 maii, 17 et 20 nov.
- Maximilianus, Jamblichus, Martinianus, Diony-sius, Antoninus, Constantinus et Joannes, mar-tyres pueri Ephesi, 22 et 23 oct.
- Maximinus et Gennadius, patr. CP., 20 nov.
- [Maximus Causocalybita, 13 januar.; Totmensis, 16 januar.;] arch. Serbiæ, 18 januar.; conf., 21 januar., 29 febr., 12, 13 et 19 aug.; cum Ju-ventino, 25 januar., 5 sept. et 9 oct.; cum Felice, 30 januar.; presb. cum Felice, 30 januar.; cum Fausta, 6 febr.; mart., 18 febr., 6 mart., 30 april., 7 et 14 maii; Theodotus, Hesychius, et Ascle-piades, mart., 19 febr., 15 et 17 sept.; et Per-cutius, martyres, 5 april.; cum Terentio, 10 april.; Dada et Quintilianus, martyres, 13, 27 et 28 april., 28 julii et 2 aug.; et Antoninus, 11 junii; cum Polychronio, 30 julii; cum Su-zanna, 11 aug.; Salus, Mosquensis, 13 aug.; et soc., 20 sept.; cum Africano, 28 oct.; M. 30 oct.; Salus, thaumat., Russus, 11 nov.; et soc. mart., 20 nov.; cum Cæcilia, 22 nov.; Græcus Beleven-sis, p. 327.
- Maysima Syrus, 23 januar.
- Mebsambus Iberus, 16 aug.
- Meda cum Aphrodisio, 5 maii.
- Medimnus cum Urbano, 5 et 6 sept.
- Medula et soc., mart., 25 januar.
- Melania, 8 junii; virgo, 8 oct.
- Melanippus, mart., 2 sept.
- Melasippus, Casinia et Antonius seu Antoninus, mart., 7 nov.
- Melchion, presb. Antiochenus, 28 oct.
- Melchisedec, patriarcha, 22 maii.

- Melda cum Aphrodisio, 5 maii.
 Melesippus cum Speusippo, 16 et 17 januar.
 Meles, hymnographus, 8 maii.
 Meletina, martyr, 30 oct.
 Meletius, arch. Antiochenus, 21 et 22 febr. et 23 aug.; M. dux, Serapion, Theodora, Faustus, Joannes, Stephanus, Callinicus et socii, martyres, 23, 24 et 25 maii; Peucas et soc., mart., 24 maii; cum Eusebio, 30 maii; ep., 20 sept.; ep. Cypri, 21 sept. et 19 oct.
 Melitina, mart., 15 et 16 sept. et 29 oct.
 Melito cum Diomede, 30 junii.
 Memnon, thaumat., 28 et 29 april.; cum Severo, 20 et 22 aug.; archiep. Ephesi, 16 et 17 dec.
 Memoria cineris delapsi, 6 nov.; synodorum. V. Synodus.
 Menander, 30 mart.; et Neophytus, mart., 31 mart.; cum Patricio, 19 maii.
 Menas, V. Mennas.
 Menignus Fullo, 15 mart.; seu Benignus, mart. in Pario, 16 mart.; mart., 4 julii, 22 et 23 nov.
 Mennas seu Menas et Phostirius, 5 januar.; cum Felice, 30 januar.; Calliceladi inventio, 17 febr.; David seu Dadas et Joannes, martyres, 12 april.; cum Andrea, 15 julii; Menæus et alii, 1 aug.; patr. CP., 24, 25 et 26 aug.; Faustus, Andreas et Heraclius, martyres, 31 aug.; eccles. dedicatio, 21 sept.; monachus, 11 nov.; martyr, 11 nov.; seu Ananias Persa, mart., 1 dec.; Hermodogenes et Eugraphus, mart., 10 dec.
 Menodora, Metrodora et Nymphodora, martyres, 10 et 13 sept.
 Meortius, 12 januar.
 Mercurius cum Jasone, 10 julii; Smolenscensis, mart., 24 nov.; martyr, 24 et 25 nov.
 Mesiras cum Demetrio, 6 maii.
 Methodius, archiep. Moraviæ, 4 april.; archiep. Moraviæ superioris, frater Cyrilli, philosophi, 6 april.; [hegum. Posnošensis, 4 junii;] patr. CP., 14 junii; ep. Patarensis, 19 et 20 junii; Syncellus, 15 julii; M. 5 nov.
 Metrodora cum Menodora, 10 sept.
 Metrophanes, patr. CP., 4 januar., 3 et 4 junii et 26 aug.; ep. Voronegiæ, 23 nov.
 Michæas, propheta, 3 et 5 januar., 21 et 22 april. et 14 aug.
 Michaël Klopšcius, Salus, 11 januar.; Tchernigoviensis 12 et 14 febr. et 20 sept.; [Maraudas, 10 mart.;] archang. apparitio, 8 maii; archang., 7 junii et 5 julii; arch. in Sosthenio CP., 9 junii; arch. miraculum Chonis in Phrygia, 6 sept.; arch. dedicatio, 29 sept.; arch. in Promotii CP., 27 oct.; arch. synaxis in Arcadianis CP., 8 nov.; mon. et mart., 23 maii; ep. Synnadarum et conf., 23 maii; Maleus, 12 julii; M. 29 julii; dux Tchernigoviæ et mart. et Theodorus, aulicus, 20 sept.; metrop. Kioviæ, 30 sept.; hegum. et mart. et 36 socii, 1 oct.; Gobron, mart. Iberus, 17 nov.; princeps Perejaslaviæ, 22 nov.; miles Bulgarus, 22 nov.; syncellus, conf., 17 et 18 dec.
 Miles, ep. Persiæ et mart., 10 nov.; ep., Eboras seu Abrosimus, papa, et Seboes sive Sinocus, diac., mart. in Perside, 13 nov.
 Militum mart. Coronæ, 8 maii. V. Martyres.
 Mineon cum Leontio, 1 aug.
 Miraculum magnum Nicææ, 19 januar.; Carthagine factum, 28 et 29 april.
 Mirax, martyr, 11 dec.
 Mnason, ep. Cypri et soc., mart., 19 oct.
 Mnesitheus cum Leontio, 1 aug.
 Mocius, lector, cum Silvano, 29 januar. et 6 febr.; martyr CP., 11 maii; cum Marco, 3 julii.
 Modestus cum Vito, 16 maii et 15 junii; ep. Hierosol., 19 oct., 16, 17 et 18 dec.
 Monachorum Vatopedi memoria, 4 januar.; et mart. quadraginta ord. S. Basilii, 12 januar.; quatuor in Tyro, 21 januar.; monast. S. Sabæ, martyres, 24 januar.; Chilandariensium translatio, 27 januar.; seu ascetæ quatuor, 19 julii et 18 aug.; decies mille in Ægypto, 7 aug.; decem Ægyptii, 8 aug.; Kievocryptenses, 28 aug.; [Caræis in monte Atho, 5 dec.] V. Martyres.
 Monagrius cum Felice, 30 januar.
 Moniales quadraginta, 1 sept. V. Mart. virgines.
 Moyses, mon. et m., 14 januar.; eremita in Syria, 23 et 24 febr.; eremita, 28 junii; Aaron et Elisæus, 20 julii; Hungarus, mon. Cryptensis, 26 julii; Æthiops seu Murinus, 28 aug.; Deum videns, 4 sept. et 20 julii; conf., 2 dec. œconomus, 3 dec.
 Mucius cum Polychronio, 30 julii.
 Mulieres tres, 10 sept.; 130 Nicomediæ, 21 dec. V. Martyres.
 Musa puella, 16 maii.
 Mygdonius, Gorgonius, Dorothea, Indus, Stratonicus, Glycerius, presb., Theophilus, diac. et mulieres, martyres, 30 sept.
 Myron cum Marcello, 18 julii; ep. Cretæ et thaum., 8 aug.; martyr, 16 et 17 aug.; ep. Cypri, 17 sept.; ep. Cypri et mart., 17 sept.
 Myrope, martyr, 13 julii et 23 nov.; M. 2 dec.

N

- Nahum, ep. in Bulgaria, 20 junii et 21 dec.; Gorazdus, archiep. et alii, 17 julii; propheta, 1 dec.
 Narcissus, patr. Hierosol., 7 aug.; apost., 31 oct.
 Narsetes, 9 nov.
 Narses cum Sositheo, 9 et 10 dec.
 Natalia cum Adriano, 2 mart. et 26 aug.
 Nathanaël, apost., 22 april.; N. 27 nov.
 Nativitas Christi: profestum aliquod, 20 dec.; N. Christi, 25 dec.; ejusdem postfestum, 2 januar.
 Nat. Deiparæ, 8 sept.
 Naclerus cum Andrea, 6 sept.
 Naucratus, abb. Studii, 8 junii.
 Nazarius, 28 julii; Gervasius, Protasius et Celsus, martyres, 14 oct.
 Neadius, thaumat., 16 maii.
 Neaniscus seu Juvenis, mart., 10 junii.
 Nearchus, martyr, 22 april.
 Nectarius, hegum. Casularum, 1 et 9 febr.; ep. CP. et Flavianus, ep. Antiochenus, 27 sept.; Arsacius, Atticus et Sisinnius, patr. CP., 11 oct.; [et Philotheus in monast. Caræarum montis Atho, 5 dec.]
 Nemmonia, virgo martyr, 6 junii; cum Martha, 6 junii; cum Thecla, 9 junii.
 Neon cum Speusippo, 10 januar.; cum Claudio, 27 januar. et 29 oct.; cum Eusebio, 24 april., cum Zenone, 28 april.; ep. Pyrrhi et mart., 1 junii; cum Marco, 28 sept.
 Neonilla cum Claudio, 27 januar. et 29 oct.; cum Terentio, 28 oct.
 Neophytus, mart., 20 et 21 januar. et 7 dec.; [prosmonarius Vatopedi, 21 januar.;] cum Menandro, 31 mart.; Gajus, Gajanus, Zeno, Marcus et Macarius, martyres, 5 et 7 maii, 11 aug. et 4 oct.; cum Anthusa, 22 aug.; ep. Urbnissii in Iberia, 28 oct.; Dochiariensis, 9 nov.; et soc., mart., 19 nov.
 Nereus, 10 nov.
 Nerses, ep., Josephus, Joannes, Saverius, Isaacus et Hypatius, Azotus, Sasonius, Thecla, Anna et soc., mart., 20 nov.
 Nersus, martyr, 15 junii.
 Nesius, mart., 27 febr.
 Nestabus cum Eusebio, 20 sept.

Nestor,

Nestor, ep. et martyr, 28 febr.; et Tribimius, mart., 1 et 2 mart.; mart., 1 mart.; et Arcadius, ep. Trimythuntini et martyres, 7 mart.; cum Demetrio, 24 april.; monachus, 26 april.; mart. Thessalonicae, 23 oct.; mart. 26 et 27 oct.; annalista et monachus Kievocryptensis, 27 oct.

Nicander Ægyptius, mart., 15 mart.; mart. in Ægypto, 24 mart.; et Marcianus, mart., 4, 7 et 8 junii; N. 17 junii; abb., Petrus, Demetrius et Elizabeth, 19 sept.; [Pscovens, eremita, 24 sept.;] ep. Myrensis et Hermæus, presb., martyres, 4 nov.

Nicanor, apostolus, 28 julii; apost. e septem diaconis, 28 dec.

Nicas cum Demetrio, 24 april.; martyr, 23 april.

Nicasius, 9 junii.

Nicephorus cum Victorino, 31 januar.; et Stephanus, mart., 8 febr.; mart., 8 et 9 febr.; cum Agapio, 2 mart.; patr. CP., 15 mart., 2, 3, et 4 junii et 23 oct.; reditus reliquiar., 13 mart.; cum Claudio, 5 april.; heg. Catavadi, 19 april.; hegum. Mecidii, 4 et 5 maii; [4 maii;] presb. in monasterio Asphaxeos, 12 et 13 maii; mon., 24 oct.; cum Antonino, 13 nov.

Nicetas, ep. Novgorodensis, 31 januar. et 30 april.; in Pythiis Bithyniæ, 4 febr.; archiep. Apolloniadis, 20 mart.; N. 2 april.; hegum. Medicien-sis, 3 et 5 april. et 4 maii; N. 4 april.; ep. Novgorodensis, 30 april.; Perejaslaviensis, stylita 24 maii; ep. Chalcedonensis, 28 maii; vel Anicetus, mart., 12 aug.; Castularius, 8 sept.; N. 9 sept.; mart., 13 et 15 sept.; conf., 6 et 13 oct.

Nicodemus, 15 mart.; abb. in Calabria, 20 mart.; a Turcis occisus, 10 julii; [Nectarius et alius Nicodemus, mon. in monte Atho, 11 julii;] mart., 8 oct.; mon. Kioviensis, 31 oct.

Nicolaus Studita, conf., 4 febr.; toparchus, 26 febr.; ep. Myrensis, 9 maii et 6 dec.; translatio Myris Barum, 9 maii; patr. CP., 15 et 16 maii et 16 dec.; N. nativitas, 20 maii; hegum. Casularum transl., 16 julii; Salus Novgorodensis, 27 julii; cum Prisco, 22 sept.; Sviatoša, princeps, 14 et 16 oct.; ep. Thessalonicae, 29 nov.; ep. Myren-sis, 6 dec.; cum Prisco, 7 dec.; Chrysoberga, patr. CP., 16 dec.; ex milite mon. et mart., 24 dec.; archiep. Achridanus, inter aëmeros; [Caramanus, inter aëmeros;] Prilepiensis, inter aëmeros; Sophiensis, inter aëmeros; [Tricallien-sis, inter aëmeros.]

Nicomas, mart. CP., 8 maii.

Nicon, mon. Kievocryptensis, 23 mart.; martyr et 199 socii, 23 mart.; N. 24 mart.; martyr, 28 sept.; cum Marco, 28 sept.; discip. Sergii Radonežen-sis, 17 nov.; pœnitens, 26 nov.; aridus, mon. Kievocryptensis, 11 dec.

Nicostratus, martyr, 20 et 22 maii; cum Seba-stiano, 18 dec.

Nilus et Joannes cum Theodulo, 14 januar.; So-rensis, 7 maii; Stolobensis, 27 maii et 7 dec.; inventio, 27 maii; episcopus, 17 sept.; Peleus, Helias et soc. universim 130, martyres, 18 et 19 sept.; cum Peleo, 19 sept.; abb. Cryptæ-Fer-ratæ, 26 sept.; Senior, abb., 5 nov.; N. 10 nov.; jejunator, 12 nov.; [mon. Athonita, 12 nov.;]

Nina, in Iberia, 14 januar. et 27 oct.

Niphon, ep. Novgorodensis, 8 april.; monachus, 14 junii; patr. CP., 15 junii et 11 aug.; ep. in Cypro, 13 dec.; ep. Constantiæ in Cypro, 23 dec.

Nonna, mater S. Gregorii Nazianzeni, 5 aug.

Nonnus, episcopus, qui catechizavit S. Pelagiam, 9 et 10 nov.; N. 5 dec.

Novus annus, 25 sept.

Nymphas et Eubulus, apost., 28 febr.

Nymphodora cum Menodora, 10 sept.

O

Oceanus cum Theodoro, 4 sept.; mart., 12 sept.

Olbianus, ep. Anæorum et mart., 4 et 29 maii; Olb. 25 maii;

Olga, ducissa Russiæ, 11 julii.

Olympas, Herodion, Sosipater, Erastus, Tertius et Quartus, apostoli, 10 nov.

Olympias, 24 et 25 julii.

Olympiodorus, mart., 13 sept.

Olympius cum Felice, 30 januar.; et Rhodion, 13 mart.; cum Polychronio, 30 julii.

Onesimus, apost. et mart., 13 febr.; seu Anisius, mart., 5 mart.; ep. et martyr, 17 mart.; thau-mat., 14 julii; reclusus Kioviensis, 15 sept.; seu Onesiphorus, ep. Ephesi, 1 dec.

Onesiphorus, 28 april.; et Evodius, epp. et mart., 29 april.; et Porphyrius, mart., 13, 16 et 17 julii et 9 nov.; apost., 7 sept.; seu Onesimus, ep. Ephesi, 1 dec.; e 70 discip., 7, 8 et 9 dec.; cum Sosthene, 9 dec.

Onuphrius a Turcis occisus, 4 januar.; On. 21 april.; eremita, 11 junii; Magnus, 12 junii.

Or mon. et erem. in Ægypto, 7 aug.; cum Irenæo, 22 aug.; et Oropsis, mart., 22 et 25 aug.

Oræozeles, mart. CP., 26 julii.

Orentius, Pharnacius, Erotas, Firmosus, Firmi-nus, Cyriacus, et Longinus, fratres, martyres, 24 et 25 junii.

Orestes, Diomedes et Rhodon, mart., 9 junii; Or. 9 julii; martyr, 9 et 10 nov.; cum Eustra-tio, 13 dec.

Orion, 10 nov.

Oropsis cum Irenæo, 22 et 25 aug.

Ortisius, abb. in Thebaide, 15 junii.

Orus, mon. et erem. in Ægypto, 7 aug.

Osias, propheta, 17 oct.

P

Pachomius et Papyrinus, mm., 15 januar.; Hi-larion et Mamas, 6 maii; P. Magnus, 6, 7 et 15 maii; abbas 7 maii; [7 maii;] P. 11 et 14 maii; [mon. a Turcis peremptus, 21 maii.]

Pactobius seu Tobias cum Attico, 5 nov.

Pæon cum Justino, 1 junii.

Paisius seu Publius, 15 mart.; P. Magnus, erem. in Ægypto, 19 junii.

Palladius, eremita, 28 januar.; P. 27 nov.

Pambo, abb. Nitriæ in Ægypto, 18 julii.

Pamphalon cum Solochone, 17 maii.

Pamphamyrus cum Solochone, 17 maii.

Pamphilus et Porphyrius, mart., 15 febr.; et socii, mart., 16 febr.; et Capito, mart., 4, 12 et 13 aug.; mart., 5 nov.

Pancharias, mart., 19 mart.; mart. Nicomediæ, 23 maii; P. 19 nov.

Pancosmius, 29 nov.

Pancratius cum Philagrio, 9 febr.; ep. Tauremenii in Sicilia et mart., 8 et 9 julii.

Pansophius, mart., 15 januar.

Pantagapes, mart., 2 sept.

Pantaleemon, 27 julii.

Pantaleon, 15 febr.; cum Charalampo, 17 sept.; Heraclius et Epimachus, martyres, 31 oct.

Pantherius cum Silvano, 25 aug.

Papas, martyr, 16 mart. et 17 oct.; Junior, 1 aug.

Paphnutius et Euphrosyna, ejus filia, 15 febr. et 23 sept.; P. 20 febr.; mon. Hierosol., 19, 20 et 21 april.; martyr, 19 et 20 april.; [Borovscensis, 1 maii;] pater S. Euphrosynæ, 25 sept.; et soc., martyres, 23 sept.

Papias vel Papius cum Victorino, 31 januar.; Dio-dorus

- dorus et Claudianus, mart., 3, 4, 26 et 29 febr. et 5 april.; et socii, mart., 26 febr.; Diosdorus et Claudianus, mart., 29 febr.; martyr, 15 mart. et 4 sept.; cum Claudio, 5 april.; cum Marcello, 7 junii; cum Peregrino, 7 julii; P. 20 nov.
- Papius. V. Papias et seq.
- Pappius seu Pappianus, mart. in Sicilia, 28 junii.
- Papylinus, martyr, 16 maii.
- Papyrus, Carpus, Anaulus et soc., mart., 15 oct.
- Papyrinus cum Pachomio, 15 januar.
- Paramon et soc. 370, mart., 27 et 29 nov.
- Parascevia, martyr, 25 et 26 julii; virg. Terno-biensis, 15 et 14 oct.; Iconiensis, megalomart., 28 oct.; hegum. Polocensis, 28 oct., et 12 nov.; P. 9 nov.
- Pardus, 15 dec.
- Paregorius e martyr. Samosatenis, 29 januar.; cum Leone, 30 junii.
- Parmenas, seu Parmenus, apostolus, 2 mart., 6 et 12 maii et 28 julii; ex septuaginta, et Euthalia, 6 et 12 maii; cum Polychronio, 30 julii.
- Parodus cum Manuele, 22 januar.
- Parthenius, 6 febr.; ep. Lampsacenus, 7 febr.; patr. CP., inter aëmeros.
- Pasicrates et Valentinus, mart., 21 et 24 april.]
- Patermuthius et Coprus, 9 april., 9 julii et 17 dec.; Coprius et Alexander miles, martyres, 9 julii et 17 dec.; et Helias, 17 sept.; cum Peleo, 19 sept.; mart., 16 dec.
- Patres sex, 15 januar.
- Patricius, ep. Prusæ et mart., 28 et 29 april. et 19 maii; P. 6 et 16 maii; ep. Prusæ et soc., Acacius, Menander et Poliaenus, martyres, 19 maii.
- Patrobas, Hermas, Linus, Gajus et Philologus, apostoli, 4 et 5 nov.
- Patrocinium SS. Deiparæ, 1 oct.
- Patroclus, martyr, 17 aug.
- Paula vidua, 26 januar.; cum Luciliano, 3 junii.
- Paulinus, ep. Nolanus, 23 januar.; cum Heraclio, 13, 14, 16, 17 et 18 maii; episc., 22 junii.
- Paulus Thebæus, 4, 5, 15 et 19 januar. et 29 oct.; Homeliensis, 10 januar.; eremita, 19 januar.; Theodotion, mart., 24 januar.; et Simeon, 3 febr.; Valens, diaconus, Porphyrius, Seleucus, Theodulus, Julianus, Samuel, Elias, Daniel, Jeremias et Isaias, martyres Cæsareæ, 10 et 16 febr.; Junior, episc., 17 febr.; Salus, Corinthi, 28 febr. et 6 nov.; et soror ejus Juliana, mart., 4 mart.; ep. Prusæ, 7 et 8 mart.; Persimplex, 7 et 19 mart.; ep. Pelusiadis, 9 mart.; cum Condrato, 10 mart.; mart. pro cultu imaginum, 17 mart.; ep. Corinthi, 27 mart.; [a Turcis occisus 3 april.] Junior., patr. CP., 13 april., 20, 30 et 31 aug. et 2 sept.; cum Petro, 15, 17 et 18 maii; cum Heraclio, 17 maii; cum Crescente, 20 et 29 maii; cum Eubiota, 26 et 27 maii; cum Luciliano, 3 junii; Cajumensis, conf., 8 junii; cum Joanne, 26 junii; medicus, 28 junii; apostolus, 29 et 30 junii et 19 nov.; apost. in æde Deiparæ diaconissæ CP., 19 nov.; Thea seu Thionia, Valentina et soc., mart., 15, 16, 17 et 18 julii; Xeropotamensis, 28 julii; Juliana et Stratonicus, mart., 16 et 17 aug.; ep. Neapoli, 23 aug.; ep. CP., 2 sept.; ep. Nicææ et conf., 10 sept.; cum Sabiniano, 25 sept.; Simplex, 4 et 5 oct.; martyr, 13 oct.; cum Stephano, 20 et 21 oct.; monachus, 22 oct.; confessor, 25 oct.; Jejunator, 30 oct.; Magnus, 31 oct.; conf. patr. CP., 6 nov.; Obediens, 7 dec.; Latrensis, 15 dec.; ep. Neocæsareæ, 25 dec.
- Pausicacus seu Pausiacus, ep. Synnadarum, 15 maii.
- Pausemnes, pœnitens et Theophanes, reclusus, 9 et 10 junii.
- Pausilypus, martyr, 8, 12 et 14 april.; cum Theodoro, 15 april.; P. 15 april.
- Pausirius cum Paulo, 24 januar.
- Pegasius cum Acindyno, 2 nov.
- Pelagia, Aquila, Eparchus et Theodosia, 25 mart.; cum Dometio, 25 mart.; olim meretrix, 4 maii et 8 oct.; virg. et mart. Tarsensis, 4 et 5 maii, 7 et 8 oct.; mart. Antiochena, 9 junii et 8 oct.; P. 5 oct.
- Peleus, Nilus, Patermuthius, Dius, Helias, mart., 17, 18 et 19 sept.
- Peregrinus cum Isauro, 17 junii et 6 julii; Lucianus, Pompejus, Hesychius, Papias, Saturninus et Germanus, martyres, 7 julii.
- Pergita, 8 febr.
- Perpetua, Satyrus, Revocatus, Satornilis, Secundus et Felicitas, 1 et 2 febr., 4 et 14 mart.
- Percutius cum Maximo, 5 april.
- Persissa, mart., 23 sept.
- Petronia, mart., 29 sept.; P. 8 oct.
- Petronius, Zarbelus seu Sarvelus, Tuthaël et Bebaea, 4 et 5 sept.
- Petrus Abselamita, mart., 9 et 12 januar., 14 et 15 oct.; Ægyptius, 27 januar.; Alexandrinus, 14 januar., 24, 25 et 26 nov.; m. Aniensis Hierapoli, 15 januar.; Apost. Catena, 13 et 16 jan.; apost., ecclesiæ CP. encænica, 6 junii; et Paulus, apost., 29 junii; et Pauli, apost. dedicatio in ambitu murorum CP., 8 aug.; et Paulus, apost., Joannes Baptista, Josephus, patriarcha, Cosmas et Damianus et Trophimus in æde S. Pauli, CP., 29 oct.; Paulus, Stephanus et Jacobus, frater Domini in æde Deiparæ Diaconissæ CP., 19 nov.; Argivorum, 3 maii; Asceta, 11 dec.; Athirensis, 5 sept.; Athonita, 12 junii et 5 julii; Atroënsis, 2 januar. et 13 sept.; Blachernita, mart., 16 maii; rex Bulgariæ, 30 januar., 25 nov. et pag. 328; ep. Capitolorum et mart., 4 oct.; Claviger cum Anania, 26 et 27 januar.; Damascenus, mart., 9 febr.; Galata, 1 febr. et 9 oct.; Junior, mart. Cretensis, 16 febr.; metrop. Kiovienses inventio corp., 4 aug.; metr. Kioviensis transl., 24 aug.; Alexius et Jonas, metr. Kioviensis, 5 oct.; metr. Kioviensis, 21 dec.; Korišensis, 25 nov. et inter aëmeros; in Monobatis, 7 febr.; et Febronia Muromenses, 25 junii; et Paulus, ep. Nicææ et conf., 10 sept.; [Nieguša Montisnigri, archiep., 25 junii]; patricius, 1 et 3 julii; thaum. Rostoviensis, 29 et 30 junii; ep. Sebast., 9 januar.; Signifer, 3 januar.; Silentiarius, 25 nov.; Synapensis cum Diomede, 30 junii; Telonarius, 20 januar. et 22 sept. ——— sacromartyr, 11 januar.; cum Manuele, 22 januar.; ep., frater Basilli Magni, 6 febr.; monachus, 22 febr.; Paulus, Andreas, Dionysius et Christina, martyres, 15, 17 et 18 maii; martyr, 2 junii; P. 14 julii; cum Juliano, 9 aug.; P. 19 sept.; cum Joanne, 23 sept.; cum Stephano, 20, 21 et 28 oct.; P. 30 oct.; cum Andrea, 28 nov.; cum Inde, 28 dec.; [P. quidam Græcus, pag. 328.]
- Peucas, mart., 24 maii.
- Phædrus, martyr, 29 nov.
- Phaina cum Theodoto, 18 maii.
- Phalelaus, erem. in Syria, 27 et 28 febr.
- Phantinus, 30 aug.
- [Phanurius, martyr, p. 328.]
- Pharmutius, erem., 11 april.
- Pharnacius cum Orentio, 24 junii.
- Phasicus Cyropolitani et Ascetria, ejus filia, 13 april.
- Pherbutha, ejus soror et Ancilla, mart., 4 april.
- Philadelphus, mart., 8 febr.; cum Alphio, 10 maii; mart., 2 sept.
- Philæortus,

- Philæortus, mart., 31 aug.
 Philagrius, ep. in Cypro et Pancratius, ep. Tauromenii, mart., 9 febr.
 Philaretus, mon. in Sicilia, 6 april.; mon. et mart. Panormi, 8 april.; eleemosynarius, 1 et 2 dec.; cum Athenodoro, 18 dec.
 Philemon, hieromart., ep. Gazensis, 14 febr.; cum Archippo, 19 febr., 6 julii, 22 et 23 nov.; et Dominus, mart., 21 mart.; et Domna, mart., 26 mart.; ep., Fortunianus et Gajanus, martyres, 27 sept.; Archippus et Apphias, apost., 22 nov.; et Christophorus, mart., 24 nov.; cum Thyrsos, 14 dec.
 Philetærus, mart., 18 maii; Cyriaca et socii, mart., 19 et 20 maii.
 Philetas vel Philetus, Syncliticus, Lydia, uxor, Macedo et Theoprepus, filii, Cronides, præfectus et Amphilocheus, famulus, 25, 27 et 28 mart.
 Philippa cum Theodoro, 19 april.
 Philippus, metrop. Mosquensis, 9 januar.; presb., 24 januar.; cum Felicitate, 25 januar.; ep. et mart., 19 april.; et Jacobus, 1 maii; ex septem diaconis, 1 maii et 10 oct.; Argyrus, mon., 11 maii; metrop. Kioviæ translatio, 3 julii; cum Stratone, 17 aug.; cum Juliano, 2 sept.; apost., 11 oct.; apost. et mart., 14 nov.; Irapiensis, 14 nov.; heg. Rabangensis, 15 nov.; pater S. Eugeniae, 24 dec.
 Philo, ep. Calpasii in Cypro, 24 januar.
 Philogonius, ep. Antiochiæ, 20 dec.; Ph. 21 dec.
 Philologus, apost., 4 et 5 nov.
 Philonides, ep. Carij vel Curij in Cypro et mart., 17 junii et 30 aug.
 Philanilla cum Zenaide, 11 oct.
 Philosophus, mart., 1 et 31 maii.
 Philothea, virgo mart., 7 dec.
 Philotheus e mart. Samosatenis, 29 januar.; patr. CP., 15 sept.; presb. et thaum., 15 sept.; [21 oct.;] Ph. 19 nov.
 Philumenus, mart., 29 nov.
 Phinees, justus, 12 mart.; Ph. 2 sept.
 Philegon cum Agathangelo, 23 januar.; cum Herodione, 8 april.
 Phocas, thaumat., 5 julii; mart. miraculum, 6 julii; hieromart., 22 julii; Junior, mart., 23 julii; mart., 1 aug. et 22 sept.; cum Juliano, 9 aug.; hortulanus, 22 sept.; et Hermon seu Hermylus, mart., 18 et 19 dec.
 Phostirius et Mennas, 5 januar.; Ph. 4 aug.
 Photina et Zoe, 13 febr.; et socii, mart., 26 febr. et 20 mart.
 Photinus seu Lucius, 20 aug.
 [Photius, patriarcha CP., 6 febr.;] cum Archelao, 4 et 20 mart.; [metrop. Kioviensis inventio, 27 maii; et obitus, 2 julii;] cum Juliano, 9 aug.; cum Aniceta, 11 et 12 aug.
 Photodromus eccles. magnæ CP., 22 dec.
 Photus seu Lucius, 6 junii.
 Phusa cum Anana, 14 april.
 Phusicus cum Simeone, 17 april.; et ejus filia, 14 april.
 Piama, virgo, 3 mart.
 Pimenus, 18 febr.
 Pimenus, sive Poemen, Patiens, 7 aug.; Magnus, erem. in Lybia, 27 aug.; in Palæstina, 27 aug.
 Pinnas cum Inna, 20 januar. et 20 junii.
 Pinuphris, 27 nov.
 Pionius, presb. et martyr Smyrnæ, 11, 12, 14 et 15 mart.
 Piorus, eremita, 17 junii.
 Pistus cum Theognio, 16 maii.
 [Pitirimus ep. Permiensis, 20 maii.]
 Pitirumus, 29 nov.
 Placida, imperatrix, uxor Theodosii Magni, 14 sept.
 Platon cum Theodoro, 25 januar.; heg. Studii, 4 et 5 april.; mart., 18 nov.
 Platonis, 6 april.
 Plesius cum Alexandro, 17 maii.
 Plotinus cum Saturnino, 12 febr.
 [Poemenus, 28 aug.; Zographiensis in monte Atho, inter aëmeros.] V. Pimenus.
 Polætia cum Tecusa, 6 nov.
 Polænus cum Patricio, 19 maii; cum Herma, 18 aug.
 Polybius, ep. Rhinocyri, 12 maii; episc., 13 maii; discip. S. Epiphani, 14 maii.
 Polycarpus, episc., 26 januar.; martyr, 8 et 20 febr. et 1 april.; ep. Smyrnensis, 23 febr.; mart. Alexandriæ, 2 april.; P. 6 junii et 6 julii; archim. Cryptensis, 24 julii.
 Polychronius, erem. in Syria, 23 et 24 febr.; ep., Parmenus, Elimus, Chrysotelus, Lucas et Mucius, Abdon et Senne, Olympius et Maximus, mart., 30 julii; mart., 7 oct.
 Polyeuctus, mart., 9 et 10 januar.; Junior, patr. CP., 5 febr.; cum Cyrico, 1 aug.; et Timotheus, mart., 19 dec.
 Polyxena et Xantippa, 25 sept.
 Pompejus, 20 mart.; martyr, 3 april.; cum Terentio, 10 april.; cum Peregrino, 7 julii; cum Africano, 28 oct.
 Pompianus, martyr, 22 junii.
 Pontius, Romanus, mart., 5 aug.
 Poplius, ep. et mart., 10 mart.
 Porphyrius, Baptus, tres mulieres et Thea, Valentina et Paulus, mart. Cæsareæ in Palæstina, 10 febr.; cum Pamphilo, 13 febr.; cum Paulo, 16 febr.; ep. Gazæ, 22, 26 et 27 febr. et 2 mart.; cum Onesiphoro, 16 julii et 9 nov.; martyr, 4 nov.; dux, et milites ducenti, 25 nov.
 Postfestum Luminum, 12 januar. V. Lumina.
 Potamiæna, mart., 7 junii.
 Potamius, thaumat., 7 aug.
 Potapius, 7 et 9 dec.
 Potitus, puer, 1 julii.
 Præpedigna cum Suzanna, 11 aug.
 Priscilla et Aquila, 13 febr.; et socii, 19 maii; cum Marcello, 7 junii.
 Priscus et Adjutor, 1 sept.; mart., 21 sept.; Martinus et Nicolaus, mart., 22 sept. et 7 dec.
 Probus, Tarachus et Andronicus, 4 maii et 12 oct.; cum Eustochio, 25 junii; Pr. 9 julii; cum Taracho, 12 oct.; et Hilarius, mart., 16 dec.; Hilarius et Tarachus, mart., 17 dec.; Areus et Elias, mart., 19 dec.
 Processus et Martinianus, martyres, 11 april. et 2 julii.
 Prochorus, mon. Cryptensis, 10 febr.; Nicanor, Timon, et Parmenas, apostoli (ex 7 diac.), 28 julii; Psinensis in Macedonia, inter aëmeros.
 Procla, uxor Pilati, 27 oct.
 Proclion seu Protion, 12 april.
 Proclus cum Januario, 20 april. et 19 sept.; et Hilarius, alias Hilarion, martyres, 12 julii; patr. CP., 24 oct. et 20 nov.; et Anatolius, epp. CP., 23 nov.
 Procopius Decapolita et conf., 27 et 28 febr.; mon. a Turcis occisus, 25 junii; abb. Sazaviæ, 4 julii; Ustugensis Salus, 5 et 8 julii; martyr, 8 julii et 22 nov.; eccles. dedicatio prope Chelonen CP., 4 et 5 aug.; mart. in Perside, 23 nov.; et Christophorus, mart. prope Chelonen, 24 nov.
 Prosdoce cum Domnina, 4 oct.
 Protaleo cum Anatolio, 23 april.
 Protasius cum Nazario, 14 oct.; seu Protas, Hyacinthus, Eugenia et Claudia, mart., 24 dec.
 Protectores quatuor cum famulis 1,003 mart., 7 febr.
 Proterius, patr. Alexandrinus, mart., 22 et 28 febr.; mart., 29 febr.
 Protion seu Proclion, 12 april.
 Protoparentum dominica, 11, 15, 16, 17 et 19 dec. V. Adam.

Protus et Hyacinthus, 11 sept.
 Psoi, 9 aug.
 Ptolemæus, Lucius et alius Romæ, 1 junii
 Publia seu Poplia, diaconissa, 9 oct.; abbatissa, 9 oct.
 Publius, abbas, 24 januar.; mon. in Syria, 25 januar.; cum Africano, 15 mart.; mart., 4, 26 et 27 april.; monachus, 5 april.; cum Basilico, 27 april.
 Pudes, apost., 14 et 15 april.
 Puer, socius S. Convuldei, 14 mart. V. Martyres.
 Pulcheria, imperatrix, 17 et 18 febr., 7 aug., 10 sept.
 Pyrrhus, ep., Gerasimus et Erasmus, 2 junii.

Q

Quadratus, Theodosius vel Theodosia, Emmanuel, Sabinus et soc., mart., 26 mart.
 Quartus, apost., 3 aug. et 10 nov.
 Quintianus seu Quintilianus cum Maximo, 15, 27 et 28 april.; seu Cantianus et Atticus, seu Taticus, mart., 29 april.; seu Quintinianus, ep. Seleuciæ, 15 et 15 nov. V. seq.
 Quintilianus, Dada, Maximus et Callinicus, martyres, 15 april., 28 julii et 2 aug.; ep. Seleuciæ, 16 nov.
 Quintus seu Cointus, thaum., 2 mart.; Troadius et Theodoretus Antiochenus, 6 et 12 maii; martyr, 2 julii.
 Quiriacus, anachor. in Palæstina, 6 oct.
 Quiricus seu Cyriacus, mart., 15 april.

R

Rabula, discip. S. Baripsabæ, 19 febr.; R. 16 aug.
 Racis, martyr, 5 sept.
 Radienus Iberus, 26 junii.
 Ratus seu Gratus, ep. Ephesi, 4 dec.
 Reucatus cum Satyro, 14 mart.
 Revocatus cum Perpetua, 1 febr. V. Perpetua.
 Rheginus, ep. Scopulorum et mart., 24 et 25 febr.; mart., 17 oct.
 Rhegius cum Stephano, 5 julii.
 Rhimmas seu Rhinnas cum Inna, 20 januar. et 20 junii.
 Rhipsimia et soc., mart., 26 sept.; Gajana et soc., mart. inter quos 70 viri et 32 feminæ, 28 et 30 sept.
 Rhodion et Olympus, 15 mart.; martyr, 20 mart.; apostolus, 7 april.
 Rhodon cum Oreste, 9 junii.
 Rhodianus cum Diodoro, 29 april et 3 maii.
 Rixus cum Lucia, 5 et 6 julii.
 [Romanus, mart., 5 januar.]; e martyr. Samosatenis, 29 januar.; Cilix, 9 febr.; martyr, 16 et 17 mart.; abbas, 22 maii; cum Eusebio, 30 maii; princeps Riazanensis, 19 julii; mart. 25 sept.; cum Eustathio, 27 et 28 sept.; R. 1 oct.; ecclesiæ dedicatio, 28 oct.; diac. et mart. Palæstinus, 18 nov.; et Barulas, mart., 18 nov.; mart. 19 nov.; thaumat., 27 nov.
 Romilus, eremita, 11 januar.; R. 15 mart.; alias Romulus, mart., 6 sept. V. seq.
 Romulus seu Romilus cum Alexandro, 17 maii; cum Eustathio, 27 et 28 sept.
 Rufina et soc., mart., 9 julii; mater S. Mamantis, 2 sept.
 Rufinianus cum Rufo, 8 sept.
 Rufinius seu Rufus, cum Isauro, 6 julii.
 Rufinus, diac., Aquilina et 200 socii, martyres, 7 april.; martyr, 30 april.; cum Saturnino, 9 maii.
 Rufus cum Herodione, 8 april.; cum Theognide,

28 et 29 april.; martyr, 21 junii; ex 70 discipulis, 26 junii; seu Rufinius cum Isauro, 6 julii; mart., 27 aug.; et Rufinianus, mart., 8 sept.; R. 24 nov.

Rusticus cum Felice, 30 jan.

S

Saba sive Sabas, archiep. Serbiæ, 12 et 14 jan.; et soc. mart., 12 april.; Gothus, martyr, 12, 15, 17 et 18 april.; Stratelates, 24 et 25 april. et 29 oct.; Stratelat. et 70 socii, martyres, 24 et 28 april.; ep. Daphnusis, 1 maii; martyr, 1 maii; cum Abda, 7 et 8 julii; Gorazdus, archiep. et alii, 17 julii; Pscovensis, 28 aug.; [Vyšerscius, 1 oct.]; Sabinianus, Agrippa, Adrianus et Thomas, mart., 1 nov.; Zvenigorodensis, 3 dec.; institutor monachorum, 5 dec.
 Sabainus cum Felice, 30 januar.; cum Censorino, 30 mart.
 Sabbatius cum Trophimo, 19 sept.; Solovecensis, 27 sept.
 Sabelius cum Manuele, 17 junii.
 Sabinianus, Paulus, Tatta, Theophilus et soc., martyres, 25 sept.; cum Saba, 1 nov.
 Sabinus cum Censorino, 30 januar.; martyr, 12, 15, 16 et 31 mart. et 25 oct.; S. 26 mart.; archiep. Cypri, 12 maii; cum Silvano, 23 aug.; Junior, 5 oct.; episc., 15 oct.
 Sadoc seu Sjadhustes et socii 120, mart. in Perse, 19 et 20 febr. et 19 oct.
 Salamanes Silentarius, 25 januar.; S. 17 febr.
 Salome, Unguentifera, 3 aug.
 Salomon. V. Solomon.
 Salona, 20 maii; et Seleucus, mart., 25 maii.
 Salvatoris et Deiparæ festum, 1 aug.
 Sameas, proph., 8 et 9 januar.
 Samonas cum Guria, 15 nov.
 Samosateni MM., Romanus, Jacobus, Philotheus, Yperichius, Abibus, Julianus et Paregorius, 29 januar.
 Sampson Xenodochus, 26 et 27 junii; cum Magistriano, 30 dec.
 Samuel cum Paulo, 16 febr.; propheta, 7 maii, 20 21 et 23 aug.
 Sancti qui fame, frigore aut lue perierunt, 18 dec.; Sanctus et socii, mart., 26 julii.
 Sara, abb., 15 julii.
 Sarbelus, Sarbilus vel Sarvilus, cum Tathuele, 29 januar.; S. 30 januar.; martyr, 4 mart.; cum Petronio, 4 sept.; martyr, 5 sept.; cum Bebea, 15 oct.
 Sarmates et Briænes, 30 aug.
 Sarmean Iberus, 19 aug.
 Sarvelus vel Sarvilus. V. Sarbelus.
 Sasonius cum Nersete, 20 nov.
 Satorinus cum Condrato, sive Codrato, 10 mart.
 Satornilus cum Perpetua, 1 febr.
 Satur cum Lucia, 6 julii.
 Saturninus et Plotinus, mart., 12 febr.; cum Satyro, 14 mart.; mart. et socii, 27 april.; et Rufinus, mart., 9 maii; cum Marcello, 7 junii; filius S. Julianæ, 22 junii; cum Peregrino, 7 julii.
 Satyrus cum Perpetua, 1 febr., 4 et 14 mart.
 Saverius cum Nersete, 20 nov.
 Schinon, Eususius, Agatha, mart., 24 nov.
 Schio Syrus, eremita, 9 maii.
 Sebastiana, thaumaturga, 5 et 7 junii; mart., 16 sept.; virgo, martyr, 16 et 24 oct.
 Sebastianus, 20 januar.; mart., 26 febr. et 5 maii; dux, Anatolius, Photius, Photis, Parasceve et Cyriaca, 20 mart.; Nicostratus, Zoe, Tranquillinus et Castorius, Marcellinus et Marcus, Claudius, Symphorianus et Victorinus, Tiburtius et Castulus, martyres, 18 dec.
 Seboas seu Senocus cum Mile, 15 nov.

Secundus

- Secundus cum Perpetua, 1 febr.
 Seleucus cum Paulo, 16 febr.; cum Salona, 23 maii; cum Valerio, 11 sept.; cum Gordiano, 13 sept.; et Stratonica, mart., 31 oct.; cum Agapio, 3 dec.
 Senne cum Polychronio, 30 julii.
 Senocus cum Mile, 13 nov.
 Septiminus cum Felice, 16 april. et 31 aug.
 Seraphia, virgo mart., 29 julii.
 [Seraphim, ep. Phanariensis, 4 dec.]
 Serapion cum Victorino, 31 januar.; archiep. Novgorodensis, 16 mart.; Sidonita, 21 mart. et 14 maii; cum Claudio, 5 april.; monachus, 7 april.; cum Meletio, 24 maii; S. 27 maii; mart., 11 12 et 13 julii; cum Herma, 18 aug.; Cronides et Leontius, mart., 11 sept.
 Sergius, mart., 2 januar.; archiep. CP. ex monast. Manuelis, 12 april.; seu Georgius, confessor CP., 13 maii; et Bacchus, 26 et 27 maii, 7 oct. et 29 nov.; in Pera, in Rufinianis CP., 26 et 27 maii; et Germanus Balaamenses, 28 junii et 11 sept.; in sinu Nicomediensi, 28 junii; monachus, 28 junii; Radonežensis, 5 julii et 23 sept.; Radonežensis inventio, 5 julii; et Stephanus, mart., 12 et 13 aug.; et Germani Balaamensium translatio, 11 sept.; papa, 22 sept.; et Bacchus, mart., 7 oct.; Vologdensis, 7 oct.; et Bacchi eccles. dedicatio ad perennem cisternam, 29 nov.
 Severianus cum Victore, 18 et 20 april.; vel Severinus cum Frontasio, 4 junii; mart., 8 sept.; S. 9 sept.
 Severinus cum Frontasio, 4 junii.
 Severus, ep. Catanæ, 24 mart.; jejunator, 27 junii; Memnon, centurio et 37 socii, martyres, 20 et 22 aug.; cum Dasio, 3 et 4 nov.; cum Magistriano, 30 dec.
 Sibelus, mart. in Ægypto, 5 aug.
 Silanus cum Frontasio, 4 junii.
 Silas, Silvanus, Crescens, Epinetes et Andronicus, apostoli, 30 julii; apost. Corinthi, 26 et 29 nov.
 Silvanus cum Felicitate, 23 januar.; ep., Lucas et Mocius, mart. Amisi, 29 januar. et 6 febr.; ep. et 40 socii, mart., 2 et 4 maii; ep. et mart., 5 maii; cum Bianore, 9 et 10 julii; apost., 30 julii; Sabinus et Pantherius, mart., 23 aug.; cum Stratónico, 13 sept.; presb., 14 oct.
 Silvester, papa, 2 januar.; mon. Trainæ in Sicilia, 2 januar.; mon. Cryptens., 2 januar.; et Sophronius, mart., 1 mart.
 Simeon vel Simon: senior, anachoreta, 26 et 27 januar.; Justus, qui Dominum excepit, 1, 2 et 3 febr.; frater Georgii, metr. Mitylenes, 1 febr.; cum Paulo, 3 febr.; ep. Novgorodensis, 10 febr.; Stylita primus, 11 febr., 26 julii et 1 sept.; Myrobleta primus sive Serbicus, 13 febr.; Bar-Saboë, ep. in Perside, 17 mart.; ep. in Perside, Abdelas, Ananias, presb., Gusthasatus, eunuchus, Phusica, Ascetria, Azatus et socii 1150, martyres, 13, 14 et 17 april.; [Discalceatus, 19 april.;] ep. Hierosol. et cognatus Dni, 27 april., 13, 17, 18 et 21 sept.; Zelotes, apostolus, 29 april., 10 maii, 1 julii et 10 sept.; ep. Vladimiriæ et Suzdaliæ, 10 maii; Isacius et Bachtisius, mart., 15, 16 et 18 maii; Stylita Junior, in monte Mirabili, 23 et 24 maii, 4 et 6 julii; eremita, 23 junii; et Judas, apostoli, 1 julii; Salus, 1, 21 et 26 julii; ex 70 discip., 14 julii; Salus et socius Joannes, 21 julii; in Mandra memoria, ultra Anaplum CP., 26 julii; Stylita tertius seu Fulminatus, 26 julii; [Verhoturensis 12 sept.;] archiep. Serbiæ et thaum., 14 sept.; seu Stephanus, rex Serbiæ, dictus Primocoronatus, 24 sept.; Salus Jurievecensis, 4 nov.; Metaphrastes, 28 nov.; archiep. Antiochiæ, 16 et 17 dec.; Myrobleta alter in monte Simopetræ, 28 dec.
 Sionius cum Manuele, 22 januar.
 Sira, mart. in Perside, 18 maii.
 Sisinnius cum Marcello, 7 junii; conf., 26 aug.; patr. CP., 11 oct.; mart., 23 nov.; ep. Cyzici, mart., 24 nov.
 Sisoës, reclusus Kioviensis, 13 sept.
 Sisous Magnus, 6 julii.
 Smaragdus cum Marcello, 7 junii; qui et Euphrosyne, 23 sept.
 Snandulia, 3 nov.
 Socrates cum Theodora, 19 april.; cum Theodota, 21 et 23 oct.
 Solochon seu Solon, Pamphamyrus et Pamphalon, mart., 17 maii; ep. Ephesi, 2 dec.
 Solomon, ep. Ephesi, 1 et 2 dec.
 Solomonis, mart. e Machabæis, 1 aug.
 Sopatra, filia Mauritii, imp., 31 oct.
 Sophia, medica, mart., 20 et 22 maii; vidua in Thracia, 4 junii; mater Fidei, 17 sept. V. Fides; et Irene, mart., 17 et 18 sept.; ecclesiæ Soph. dedic. Kioviæ, 4 nov.; thaum., 18 dec.
 Sophonias, propheta, 3 dec.
 Sophronius, episc., 19 et 20 febr.; cum Silvestro, 1 mart.; monachus, 1 mart.; ep. Hierosolymitanus, 11 mart.; ep. Cypri, 8 et 9 dec.
 Sosipater et Jaso, martyres, 27 et 28 april.; S. 29 april.; apost., 10 nov.
 Sosipatra, 9 nov.
 Sositheus, Narses et Isaacius, martyres, 9 et 10 dec.
 Sosius cum Januario, 20 april., 18 et 19 sept.
 Sossius, 23 sept.
 Sosthenes, Apollo, Cephas, Tychicus, Epaphroditus, Cæsarius et Onesiphorus, e 70 discipulis, 29 et 30 mart., 7, 8 et 9 dec.; S. 10 dec.
 Soterichus cum Marco, 24, 26 et 27 oct.
 Sozon, martyr, 7 aug.; mart. sub Maximiano, 7 sept.
 Speratus, mart. Carthagine, 17 julii.
 Spes cum Fide, 17 sept. V. Fides.
 Speusippus, Eleusippus et Melesippus, mart., 16 et 17 januar.
 Spiridion et Nicodemus, mon. Kiovienses, 31 oct.; seu Spiridon, ep. Trimethuntis, 12 et 13 dec.
 Stachis, Amplius, Urbanus, Narcissus, Apellius, et Aristobulus, apost., mart., 30 et 31 oct.
 Stephanis, 9 nov.; cum Victore, 11 nov.
 Stephanus, protomartyr, 11 januar., 2 aug., 15 sept., 19 nov., 11 et 27 dec. et p. 527; ad lacum Anserum, 12 et 14 januar.; St. 15 januar. cum Nicephoro, 8 febr.; conditor Armatii, 26 febr.; curator nosocomii, 27 febr.; Triglientis, 26 mart. et 3 sept.; Xilinis, 26 mart.; conf., 27 mart.; heg. et thaum., 28 mart.; thaumat., 31 mart.; ep. Permiæ, 26 april.; ep. Vladimiriæ in Volynia, 27 april.; patr. CP., frater Leonis, imp., 17 maii; patr. CP., 18 et 27 maii et 18 julii; cum Meletio, 24 et 25 maii; St. 7 junii; Komelsensis, 12 junii; ep. Rhegii et soc., 5 julii; Sabaita, 13 et 14 julii et 28 oct.; Macrišcensis, 14 julii; protomart. transl., 2 aug.; papa Romanus et socii, martyres, 2, 3 et 30 aug. et 7 sept.; cum Sergio, 13 aug.; papa R. et discip. 12 et reliqui Romæ passi, 30 aug.; abb. Triglientis et conf., 3 sept.; seu Simon, rex Serbiæ, 24 sept.; Sčilanović, princeps Serbiæ, 4 oct.; despotes Serbiæ, 9 oct.; Junior, Andreas, Paulus et Petrus, mart. CP., 20, 21 et 28 oct. et 28 nov.; Sabaita, 28 oct.; Milutinus, rex Serbiæ, 30 oct.; Dečanensis, 11 nov.; protomart. in æde Deiparæ Diaconissæ CP., 19 nov.; cum Marco, 22 nov.; cum Basilio, 28 nov.; Junior et soc. mart., 28 nov.; eccles. dedicatio, 1 dec.; St. 9 dec.; protomart. in Constantianis CP., 11 dec.; archiep. Surožia, 13 dec.; seu Dunalis, conf., 17 dec.; St. 26 dec.; protomart., 27 dec.; Junior, 28 dec.; protomart. in Placidianis CP., p. 527.
 Strategius,

Strategius, 19 *aug.*
 Stratius cum Isidoro, 7 *dec.*
 Straton, Philippus, Eutygianus et Cyprianus, mart., 17 *aug.*
 Stratonica cum Seleuca, 31 *oct.*
 Stratonicus cum Hermilo, mart., 13 *januar.* et 1 *junii*; cum Codrato, 4 *mart.*; cum Paulo, 17 *aug.*; et Silvanus, mart., 13 *sept.*; cum Mygdonio, 30 *sept.*
 Strator, mart., 9 *sept.*
 Studius cum Magistrino, 30 *dec.*
 Stylianus, 26 *nov.*
 Styracinus cum Felice, 30 *januar.*
 Styrax cum Attico, 3 *nov.*
 Supplicatio in Campo [CP] 25 *sept.*
 [Suzanna et Æsia, 5 *junii*;] cum Archelaa, 6 *junii*; cum Eusebia, 6 et 7 *junii*; seu Anna in Leucate, 23 *julii*; virgo, Gajus, papa, Gabinius, presb., Maximus, Claudius, frater, Præpedigna, uxor et filii, Alexander et Cutius, mart., 11 *aug.*; regina Iberiæ, 28 *aug.*; mart., 18, 19 et 20 *sept.*; mart. in Iberia, 17 *oct.*; mart., 15 *dec.*; S., 17 *dec.*
 Symphorianus cum Sebastiano, 18 *dec.*
 Synaxis 70 apostolorum CP., 4 *januar.*; Joannis Bapt., 7 *januar.*; Angelorum, 11 *januar.*; Irenæ, mart., 21 *januar.*; SS. Deiparæ CP., 10 *febr.*, 21 *julii*, 17 et 31 *aug.*; SS. Deip. in Ariobindo CP., 10 *febr.*; Joannis evang. in eccl. Diacônissæ, 14 *febr.*; S. Gabrielis, archang., 26 *mart.*, 12 et 15 *julii*; S. Euphemie, mart. CP., 11 *julii*; Eleutherii prope Xerolophum, 20 *julii*; SS. Deiparæ in Armatii CP., 21 *julii* et 17 *aug.*; SS. Deiparæ in Neorio CP., 31 *aug.*; Michaelis, archang. in Arcadianis CP., 8 *nov.*
 Syncletica 4 et 5 *januar.*; et soc., mart., 24 *oct.*
 Synetus, mart., 22 *febr.* et 12 *dec.*
 Synodi sextæ memoria, 23 *januar.*; secundæ œcumen. memoria, 22 *mai*; Nicænæ primæ memoria, 28 et 29 *mai*; Chalcedonensis et Patrum 630 memoria, 16 *julii*; œcumen. quinta, 25 *julii*; Ephesinæ Patres, 4 *aug.*; tertia œcumen., 9 *sept.*; sextæ memoria, 15 *sept.*; septimæ memoria, 11 et 12 *oct.*
 Syra, virgo et mart., 24 *aug.*

T

Tabitha seu Dorcas, 25 *oct.*
 Tais, martyr, 5 *januar.*
 Tarachus, Probus et Andronicus, mart., 4 *mai*, 12 *oct.* et 17 *dec.*
 Tarasius, archiep. CP., 25 *febr.*; T., 9 *mart.*; thaum. in Lycaonia, 8 *mai*; et Joannes, mart., 7 *junii*.
 Tathuel, Sarbelus et Babea, mart., 29 *januar.*
 Tatiana, 5 *januar.*; mart., 12 *januar.*
 Tatianus, mart., 24 *aug.*; cum Macedonio, 12 *sept.*
 Taticus cum Quintiano, 29 *april.*
 Tation seu Datianus, 23 *aug.*
 Tatta cum Sabiniano, 25 *sept.*
 Taurion cum Aucto, 7 *nov.*
 Tecusa, Alexandra, Polætia, Claudia, Euphrasia, Athanasia et Matrona, virgines, mart., 18 *mai* et 6 *nov.*
 Telesphorus, papa Romanus, 22 *febr.*
 [Terbelius. rex Bulgariæ, inter aëmeros.]
 Terentius, Africanus et Pompejus, 13 et 20 *mart.*, 9 *april.* et 28 *oct.*; ep. Iconii, 21 et 22 *junii*; ep. Iconii et Marcus, ep., Apolloniadis, Jesus Justus, ep. Eleutheropolis, Artemas, ep. Lystræ et socii, 22 *junii*; cum Leontio, 16 et 17 *oct.*; Marcus, Isacus cognomento Justus et Artemias, apost., 20 *oct.*; Neonilla cum liberis, mart., 28 *oct.*; Africanus, Maximus, Pompejus, Zeno,

Alexander, Theodorus, Macarius et alii 40, martyres, 28 *oct.*; Vincentius et Æmilianus, mart., 11 *dec.*
 Terræ motus magni memoria, 9 et 26 *januar.* et 5 *oct.*; T. m. commemoratio, 17 *mart.*, 26 *oct.* et 14 *dec.*
 Tertius, Marcus, Justus et Artemas, apost., 30 *oct.*; apost., 10 *nov.*
 Thaddæus, apost., 20, 21 et 25 *aug.*
 Thais, pœnitens, 10 *mai* et 8 *oct.*
 Thalassius, Lymnius et Baradatus, anachoretæ in Syria, 22 *febr.*; mart., 15 *mart.*; Th. 20 *mai*.
 Thales cum Trophimo, 11 et 16 *mart.*; seu Thalleleus, 20 *sept.* V. seq.
 Thallalæus seu Thallelæus, mart. et soc., 20 *mai*; mart., 23 *aug.*; seu Thales cum Artemidoro, 20 *sept.*; seu Thales, 20 *sept.*; Th. 19 *nov.*
 Thea cum Porphyrio, 10 *febr.*; mart., 23 et 26 *febr.*; cum Paulo, 15, 17 et 18 *julii*.
 Theba, 3 *sept.*
 Thecla, mart., 22 *febr.*; et Zenais, mart., 6 *junii*; cum Archelaa, 6 *junii*; Martha, et Maria, Mariamna seu Zenais, et Enneim seu Nemmonia, martyres, 6 et 9 *junii*; cum Timotheo, 19 *aug.* et 19 *sept.*; cum Andrea, 6 *sept.*; mart., 24 *sept.*; cum Nersete, 20 *nov.*
 Theion et duo pueri, mart., 1 *febr.*
 Themistocles, mart., 21 *dec.*
 Theocles, mart., 14 *sept.*
 Theoclete, 3 *aug.*; thaum., 20 et 21 *aug.*
 Theocteristus, 17 *febr.*; mart., 29 *febr.*; confessor, 17 *mart.*
 Theoctiste cum Athanasia, 31 *jan.*; Lesbia, 9 *nov.*
 Theoctistus conf., 4 *januar.*; socius Euthymii, 4 *januar.* et 3 *sept.*; conf. Cucumi in Sicilia, 4 *januar.*; cum Agathone, 8 *januar.*; mart., 9 *januar.*; ep. et conf., 9 *januar.*; patriarcha, 11 *januar.*; mart., 4 *febr.*; Th. 8 *mart.*; cum Andrea, 6 *sept.*; mart., 3 *oct.*; eunuchus et mart., et Theodora Augusta, 20 *nov.*
 Theodora Alexandrina, 12 *januar.*; Th. 15 *januar.* et 8 *febr.*; imperatrix, sæc. ix, 11 et 12 *febr.* et 20 *nov.*; et Didymus, 5 et 27 *april.* et 27 *mai*; cum Leonide, 16 *april.*; cum Meletio, 24 *mai*; mart. Myrobletis, 3 *aug.*; Thessalonicensis, 29 *aug.*; mart., 11 *sept.*; Th. 18 *sept.*; Augusta, 20 *nov.*
 Theodoretus, ep. Antiochiæ, 2 *mart.*; seu Theodorus, presb. Antiochenus et mart., 3 et 8 *mart.*, 6 *mai* et 23 *oct.* V. seq.; presb. Antiochenus, 6, 12, 17 et 18 *mai*; Th. 17 *mai*; presbyter, 20 *mai*.
 Theodorus, 11 *januar.*; Euchaita, mart., 12 *januar.*; Studita, 25 et 26 *januar.*, 11 et 19 *nov.*; Studitæ, Platonis et Josephi, archiep. Thessalonicæ transl., 25 et 26 *januar.*; et Theophanes, fratres, 30 *januar.*; cum Felice, 30 *januar.*; [Gabroviensis, 30 *januar.*;] Stratelates, 7 et 8 *febr.*; Tiro, megalomart., 17 *febr.*; Th. 19 *febr.*; Salus, 25 *febr.*; Jaroslaviensis, 5 *mart.*, 5 *junii* et 19 *sept.*; Jaroslaviensis et filiorum Davidis et Constantini, ducum orthodoxorum translatio, 5 *mart.*; Constantinus, Callistus, Theophilus, Basoes seu Basso et socii, mart., 6 *mart.*; Syceota, 2 et 22 *april.* et 15 *junii*; Thessalonicensis, 5 *april.*; Th. 5 *april.*; cum Terentio, 10 *april.*; ejus mater Philippa, Socrates et Dionysius, Pergæ in Pamphylia, mart., 19, 20 et 21 *april.* et 21 *sept.*; presbyter et Pausilypus, 15 *april.*; Trichinas, mart., 19, 20 et 21 *april.*; Consecratus seu Sanctificatus, discip. S. Pachonii, 15 et 16 *mai*; papa Rom. et mart., 17 et 18 *mai*; cum Donato, 22 *mai*; thaum., 5 *junii*; princ. Jaroslaviæ, 5 *junii*; [Th. 6 *junii*;] Stratelati transl., 8 *junii*; Syceotæ transl., 15 *junii*; in Rhesio encænica CP., 26 *junii*; ep. Cyreneorum et mart., 4 *julii*; ep. Edessæ et alii, 9 *julii* et

- et filius Joannes, Variagi, martyres Kioviæ, 12 *julii*; Th. 14 *julii*; cum Georgio, 20 *julii*; Th. 29 *julii*; cum Cyrico, 1 *aug.*; Cryptensis, 11 *aug.*; cum Thimothæo, 29 *aug.*; Julianus, Ammianus et Oceanus, mart., 4 et 9 *sept.*; cum Urbano, 5 et 6 *sept.*; Alexandrinus, 12 *sept.*; mart., 18 *sept.*; princeps Jaroslaviæ et Smolensci et filii, David et Constantinus, 19 *sept.*; cum Michaelæ, 20 *sept.*; Graptus, 11 *oct.* et 28 *dec.*; et Paulus, monachi, 22 *oct.*; ep. Ancyranus, 3 et 4 *nov.*; seu Theodotus, ep. Ancyranus et conf., 4 *nov.*; Th. eccles. dedic. in Sphoracio CP., 5 *nov.*; mart. Antiochiæ, 25 et 24 *nov.*; ep. Theodosiopolis in Armenia, 28 *nov.*; ep. Rostoviæ, 28 *nov.*; ep. Alexandriæ et mart., 3 *dec.*; archiepisc., 28 *dec.*
- Theodosia cum Athanasia, 31 *januar.*; cum Pelagiâ, 23 et 25 *mart.*; virgo et mart., 2 et 5 *april.*, 18, 28 et 29 *mai.*; virgo, 29 *april.* et 18 *julii*; mart., 11 *mai.*; virgo mart. Tyri, 29 *mai.*; mater S. Procopii, mulieres 12, Nicostratus, Antiochus et soc., mart., 8 *julii*; virgo, 18 *julii*; Th. 18 *sept.*
- Theodosius cœnobiarcha, 10 et 11 *januar.* et 13 *febr.*; Antiochen., 11 *januar.*; metrop. Trapezunt., 11 *januar.*; [hegum. Totmensis, 28 *januar.*;] in Scopulo, 5 *febr.*; monachus, 8 *febr.*; episcopus, 23 *febr.*; cum Manuele, 26 *mart.*; Basilus et Gerontius, mart., 13 et 14 *april.*; mart., 15 *april.*; hegum. Kievocryptensis, 3 et 31 *mai.* et 14 *aug.*; heg. Kievocryptensis inventio, 31 *mai.*; Junioris memoria, 50 et 31 *julii*; abb. Oroborum, 5 *aug.*; Th. 8 *aug.*; Cryptensis translatio, 14 *aug.*; Magni imperat. memoria, 9 et 10 *nov.*
- Theodota seu Theodote vel Theodotia: cum Theopempto, 1 et 2 *januar.*; cum Theodoto, 3 et 4 *julii*; mart., 17 *julii*; mart. et tres liberi, 29 *julii*; cum Juliano, 2 *sept.*; mart., 17 *sept.*; et Socrates, presb. et socii, mart., 21 et 23 *oct.*; cum Heraclio, 22 *oct.*; mater SS. Cosmæ et Damiani, 1 *nov.*; cum Dasio, 3 *nov.*; mart., 22 *dec.*
- Theodotion cum Paulo, 24 *januar.*
- Theodotus mart., 1 *januar.*; ep. Cyrensis in Cypro, 17 *januar.*; ep. Cypri et mart., 19 *januar.*; cum Maximo, 19 *febr.*; ep. Cyrenensis, 2 *mart.* et 6 *mai.*; Ancyranus et 7 virgines, Tecusa, Alexandra, Phaina, Euphrasia, Claudia, Matrona et Julia seu Juliania, mart., 18 *mai.* et 7 *junii*; et Theodota, Diomedes, Eulampius, Asclepiodotus et Golinduchas, mart., 3 *julii*; et Theodota, 4 *julii*; mart., 4 *julii*; et Rufina, parentes S. Mamantis, 2 *sept.*; mart. Alexandriæ, 13 *sept.*; cum Maximo, 15 et 17 *sept.*; ep. Ephesi, 5 *oct.*; cum Dasio, 3 et 5 *nov.*; mart., 7 *nov.*
- Theodula seu Theodulia, 18 *januar.*; mart., 24 et 30 *januar.*; Helladius, Boethus, Macarius et Evagrius, mart., 5 *febr.*
- Theodulus, Nilus et Joannes, 14 *januar.*; cum Paulo, 16 *febr.*; lector et Agathopodes, diac., 4 et 5 *april.*; cum Hesperio, 2 et 3 *mai.*; mon. et Stylita, 28 *mai.*; cum Hypatio, 18 *junii*; cum Theotimo, 4 *sept.*; cum Macedonio, 12 *sept.*; Th. 29 *nov.* et 3 *dec.*
- Theoidus, 5 *januar.*
- Theogenes, ep. Parii et mart., 2 *jan.*; mart., 3 *oct.*
- Theognis, Rufus et soc., mart. Cyzicenses, 28 et 29 *april.*
- Theognis, Agapius et Pistus seu Fidelis, mart., 16 *mai.* et 21 *aug.*
- Theognostus, metr. Kioviensis, 14 *mart.*
- [Theoleptus, ep. Philadelphiæ, *inter aëmeros.*]
- Theonas et Theopemptus, 3, 4 et 5 *januar.*; [metr. Thessalonic., 4 *april.*;] Simeon et Phorbinus, 4 et 5 *april.*; cum Victore, 20 *april.*
- Theopemptus et Theodota, 1 et 2 *januar.*; et Theonas, mart., 3, 4 et 5 *januar.*; et soc., mart., 7 *febr.* et 11 *junii*; et 4 socii, mart., 11 *junii*.
- Theophanes cum Theodoro, 50 *januar.*; Th. 8 *mart.*; Sigrianensis, conf., 12 *mart.*; conf., 16 *mart.* et 9 *sept.*; a Turcis interemptus CP., 8 *junii*; reclusus, 9 *junii*; Antiochenus, 10 *junii*; [hegum., 19 *aug.*;] conf., 9 *sept.*; eleemosynarius, 29 *sept.*; conf. et hymnogr., 11 *oct.*; mon. Cryptensis, 11 *oct.*; Th. 16 *oct.*; archiep. Monembasiæ, 21 *dec.*; frater S. Theodori Grapti et conf., 27 *dec.*
- Theophania, imperatrix, 11 *oct.*
- Theophaniorum vigilia, 5 *januar.* V. Lumina.
- Theophanon, imperatrix, 16 *dec.*
- Theophilus, diac. et Helladius, 8 *januar.*; Novus mart., 30 *januar.*; cum Dorothea, 6 *febr.*; cum Theodoro, 6 *mart.*; mart., 31 *mart.*; eremita, 12 *junii*; mart., 4 *julii*; Myrobleta montis Atho, 8 *julii*; Justus, Trophimus et Matthæus, mart., 24 *julii*; cum Trophimo, 23 *julii*; reclusus Kioviensis, 15 *sept.*; ep. Ephesi et conf., 25 *sept.*; cum Sabiniano, 25 *sept.*; cum Mygdonio, 30 *sept.*; mon. et conf., 2 *oct.*; conf., 10 *oct.*, eremita, 2 *dec.*
- Theophylactus Nicomediensis, 7 et 8 *mart.*; [patr. Ternobiensis, *inter aëmeros.*]
- Theopista cum Eustathio, 20 *sept.*
- Theopistus martyr, 2 *januar.*; cum Eustathio, 20 *sept.*
- Theosebia, diaconissa, 10 *januar.*
- Theosterictus, monachus in Symbolis, 9 et 10 *nov.*
- Theostus cum Januario, 19 *sept.*
- Theoteenus, mart., 3 et 10 *oct.*; Th. 4 *oct.*
- Theotichus cum Ariano, 14 *dec.*
- Theotima, mart., 19 *mai.*
- Theotimus et Theodulus, mart., 4 *sept.*
- Therapon, ep. in Cypro, 14, 23, 26 et 27 *mai.*; mart., 25 *mai.*; presb. Sardicensis et mart., 26 et 27 *mai.*; Belozericus, 27 *mai.*; mart., 28 *mai.*; Macarius, Marcus et Marcia, mart., 26 *junii*; [Monzensis, 12 *dec.*]
- Therinus cum Donato, 23 *april.*; cum Demetrio, 24 *april.* et 6 *mai.*
- Thermus, ejus soror et ancilla, martyres, 5 *april.*
- Thespesius cum Eustathio, 20 *nov.*; cum Magistriano, 30 *dec.*
- Thessalonica cum Aucto, 7 *nov.*; mart., 19 *dec.*
- Thomas, mart., 13 *april.*; mart. Alexandriæ, 14 *april.*
- Thomas, patr. CP., 18 et 22 *febr.*, 19, 20, 21, 22 et 24 *mart.*, 13, 14 et 15 *nov.*; et Joannes Jejuna-tor, patr. CP., 18 *febr.*; Novus, arch. CP., 22 *mart.*; Salus, mon., 24 *april.*; apost., 20 *junii*, 18 *sept.*, 6 *oct.* et 21 *dec.*; apost. tunicæ transl. CP., 20 *junii*; mart., 3 *julii*; in monte Malæo, 6 et 7 *julii*; cum Saba, 1 *nov.*; Junior, patr. CP., 15 et 15 *nov.*; mart., 20 *nov.*; Defurcinus, 10 *dec.*
- Thyrus et Agnes, mart., 20 et 21 *januar.*; Leontius vel Leucius, Coronatus et soc., mart., 16 et 17 *aug.*; Leucius, Callinicus, Philemon, Apollo et soc., mart., 14 *dec.*
- Tiburtius et Valerianus, mart., 14 *april.*; mart., 11 *aug.*; cum Cæcilia, 22 et 24 *nov.*; cum Sebastiano, 18 *dec.*
- Tigrius, presb. et Eutropius, lector, mart., 16 *junii*.
- Timolaus, 15 *mart.*; cum Alexandro, 17 *mai.*
- Timon ex 70 discipulis, 26 *junii*; apostolus, 28 *julii*.
- Timotheus, apost., 22 *januar.*; T., 1 *febr.*; patriarcha, 13 *febr.* et 9 *mai.*; Cæsareensis, 19 *febr.*; in Symbolis, 21 *febr.*; T., 21 et 22 *april.*; et

et Maura, mart., 3 maii, 9 et 10 nov.; ep., mart. Prusæ, 26 maii et 10 junii; ep. Proconesi et thaum., 1 aug.; Agapius et Thecla, mart., 19 aug.; T., 23 aug.; Theodorus, Eusebius et soc., mart. Strumitzæ, 29 aug.; Timotheus, ep. Gazensis, Agapius et Thecla, mart., 19 sept.; [e monasterio Esphigmeni in monte Atho, 29 oct.;] episc., 11 nov.; cum Polyucto, 19 dec.

Tithoes, mon. in Thebaide, 26 aug.

Titus, mon Kioviensis, 27 febr.; apost., 2 mart., 24 et 25 aug.; thaum., monachus, 2 april.; ep. Cretæ, 24 aug.

Tobias cum Attico, 3 nov.

Tranquillinus cum Sebastiano, 18 dec.

Transfiguratio D. N. J. C., 5 aug.

Tribimius cum Nestore, 1 et 2 mart.

Tribunus cum Felice, 30 januar.

Triphylius, 11 junii; Zeno, episc., 12 junii; ep. Leucusiæ in Cypro, 13 junii.

Troadius, 2 mart., 6 et 12 maii.

Trophimus et Thales, mart., 11 et 16 mart.; et Eucarpus seu Eucarpion, mart., 18 et 22 mart.; apost., 14 et 15 april., 19 junii, 31 julii et 29 oct.; Theophilus et socii tredecim, 21 et 25 julii; Dorimedon et Sarbatius, mart., 19 et 29 sept.; Tr. 13 oct.; in æde S. Pauli CP., 29 oct.; mart., 31 oct.

Tryphæna, mart., Victorinus et tres virg., 30 januar.; mart., 31 januar.; mart. Cyzici, 11 april.; mart., 9 maii.

Tryphon, mart., 1 febr.; patr. CP., 19 et 20 april.; mart., 29 sept.; Pečengensis, 8 oct.; martyr, 19 dec.

Tunica Christi Dom. allata ex Perside Mosquam, 10 julii.

Turbonus cum Speusippo, 16 januar.

Tuthaël, martyr, 4 aug.; et Christina, 5 aug.; cum Petronio, 4 et 5 sept.; et Babea, 10 et 11 dec.

Typhon, ep. Amathuntis et thaum., 16 junii.

Tychicus, apostolus, 31 julii, 7, 8 et 9 dec.; e 70 discipulis, 7, 8 et 9 dec.; cum Sosthene, 9 dec.

[Tychon Luchoviensis, 16 junii; T., 16 julii; ep. Varonežensis, p. 328.]

V

Vadimus, archimandr. et mart., 9 april.

Valens cum Paulo, 16 febr.

Valentina cum Porphyrio, 10 febr.; cum Marco, 24, 26 et 27 oct.; cum Paulo, 15, 16, 17 et 18 julii.

Valentinus cum Pasistrate, 21 et 24 april.; cum Marino, 6 julii; ep. et mart. et soc., 30 julii.

Valeria cum Cyria, 5, 6 et 7 junii.

Valerianus cum Eugenio, 20 januar.; cum Tiburtio, 14 april.; cum Aphrodisio, 5 maii; cum Justino, 1 junii; cum Zotico, 15 sept.; V., 14 sept.; cum Cæcilia, 22 et 24 nov.; V., 29 nov.

Valerinus, mart., 25 oct.

Valerius, mart., 23 april.; et Seleucus, mart., 11 sept.; et Chrysaphus, mart., 25 oct.

Varus, mart., 31 mart., 19 et 25 oct.; et socii 7, mart. et Cleopatra, ac hujus filius Joannes, 19 oct.; et socii 7, mart., 25 oct.

Vasilko, dux Rostoviensis, 4 mart.

Vatopedi mon. memoria, 4 januar.

Venceslaus, dux Bohemorum et mart., 4 mart.

Vendimianus, 1 febr.

Venedimus seu Benedictus cum Heraclio, 13, 14, 16, 17 et 18 maii.

Venerius cum Felice, 30 januar.

Vercus cum Bathusio, 26 mart.

Verius seu Berius, 29 julii.

Veronice, hemorrhoissa, 12 julii; V., 17 julii.

Vetus cum Magistriano, 30 dec.

Vetula, mart., 15 junii.

Victor et Vincentius, mart., 22 januar.; cum Victorino, 31 januar.; cum Claudio, 5 april.; Zoticus, Zeno, Acyndinus, Cæsarius, Christophorus, Theonas, Severianus et Antoninus, mart., 18 et 20 april.; hegum. Casularum in Calabria transl., 16 julii; hegum., 27 sept.; et Stephanis, mart., 11 nov.; mon., 12 nov.

Victoria de Agarenis reportata sub Leone Isauro, 16 aug.; de Cosroe rege Persarum, 12 dec.

Victorinus cum Tryphæna, 30 januar.; Victor, Nicephorus, Claudius, Diodorus, Serapion et Papia, mart. Corinthi, 31 januar.; cum Condrato sive Codrato, 10 mart.; cum Claudio, 5 april.; cum Sebastiano, 18 dec.

Vincentius, mart., 24 januar.; diac. mart., 11 nov.; cum Terentio, 11 dec.

Virgines septem Gazæ, 31 aug. V. Martyres.

Vitalis, 11 januar.; cum Felicitate, 25 januar.; abbas in Sicilia, 8 mart.; mon., 22 april.; cum Zenone, 28 et 29 april.; cum Apollinari, 19 iulii; ep. Ravennæ, Apollonius et Eugenius, ep., mart., 23 julii.

Vitus, Modestus et Crescens mart., 16 maii; et Modestus, ejus pædagog. et Crescentia, nutrix, mart., 15 junii.

Vladimirus, rex Russiæ, 15 julii.

Umbrius cum Magistriano, 30 dec.

Urbanus cum Eustochio, 23 junii; Theodorus, Medimnus et soc., mart., 5 et 6 sept.; cum Stachide, 30 oct.; apost., 31 oct.; ep. Macedoniæ, 29 nov.

Urbicius cum Magistriano, 30 dec.

Urosius, rex Serbiæ, 2 dec.

Urpasianus, 9 mart.; mart., 13 mart.

Ursicius seu Ursicinus, mart., 14 et 15 aug.

Vsevolodus seu Gabriel, rex Pscovensis, 11 febr.; ejusdem transl., 22 april.

Usthasanus cum Simeone, 17 april.

W

Wenceslaus, rex Bohemiæ, 28 sept.

X

Xantippa cum Polyxena, 22 sept.; X., 23 sept.

Xenia, virgo, 24 januar.

Xenophon, Maria, Arcadius et Joannes, 26 januar.; mart., et soc., 30 januar.

Xystus et Hippolytus, mart., 10 aug.

Y

Yperichius e martyribus Samosatenis, 29 januar.

Z

Zachæus apost., 20, 21 et 22 april.; diac. Gaddaensis et Alphæus, mart., 18 nov. et 18 dec.

Zacharias, propheta, 8 et 9 febr., 15 et 16 maii, 24 junii et 25 sept.; pater Joannis Bapt., 11 febr. et 16 maii; ejusdem inventio reliq., 11 febr.; ep. Hierosol., 21 febr.; papa, 15 mart.; reclusus, 24 mart.; Z., 23 oct.; Scythotomus et Joannes, 17 nov.; [Bulgarus, inter aëmeros.]

Zarbelus seu Sarvelus cum Petronio, 4 sept.

Zebeas, mart., 15 nov.

Zebinus, Polychronius, Moyses et Damianus, eremitæ in Syria, 25 et 24 febr.

Zena cum Zenone, 22 et 23 junii.

Zenais,

- Zenais, martyr, 5 *junii*; thaumaturga et martyr, 6 *junii*; cum Martha, 6 *junii*; cum Eusebia, 7 *junii*; cum Thecla, 9 *junii*; et Petronilla, martyres, 11 *oct.*
- Zeno, 30 *januar.*; Z., 10 *febr.*; et Zoilus, mart., 3 *mart.*; mart., 3 *april.*; cum Terentio, 10 *april.*; ep. Veronensis et mart., 12 *april.*; cum Victore, 18 et 20 *april.*; Eusebius, Neon et Vitalis, mart., 27 et 29 *april.*; cum Aristarcho, 27 *april.*; Z., 11 *junii*; mart., 12 *junii*; episc., 12 *junii*; et Zena, mart., 22 et 23 *junii*; cum Neophyto, 11 *aug.*; mart., 3 *sept.*; et Macarius, mart., 6 *sept.*; cum Eusebio, 21 *sept.*
- Zenobia cum Zenobio, 30 et 31 *oct.*
- Zenobius, ep. et Zenobia soror, 30 et 31 *oct.*
- Zlata cum Chryse, *inter aëmeros.*
- Zoe et Photina, 13 *febr.*; cum Hesperio, 2 et 3 *mai.*; cum Sebastiano, 18 *dec.*
- Zoilus Romanus, mart., 13 et 14 *april.*; presb., mart., 22 *dec.*
- Zosimus et Athanasius commentariensis, 4 *januar.*; Z., 24 *januar.*; papa, 29 *januar.*; ep. Syracusæ, 30 *mart.*; Z., 1 *april.*; eremita, 4 *april.* et 19 *sept.*; Solovecensis, 17 *april.* et 3 *sept.*; monachus, 27 *april.*; Z., 29 *april.*; Z., 19 *mai.*; ep., 4 *junii*; miles et mart., 19 *junii*; erem. et mart., 19 *sept.*; cum Alphio, 28 *sept.*
- Zoticus cum Victore, 18 et 20 *april.*; mart., soc. Agathonici, 22 *aug.*; Lucianus, Valerianus et Helus, mart., 13 *sept.*; cum Gajo, 21 *oct.*

INDEX

NOMINUM MEMORIIS SLAVICIS INSCRIPTORUM⁽¹⁾.

A

Abraamius Galicensis, 20 *julii*.
 Abraamius Smolenscensis, 21 *aug*.
 Abraham Rostoviensis, 29 *oct*.
 Abramius Bulgarus, 1 *april*.
 Agapetus, mon. Kioviensis, 1 *junii*.
 Alexander Oševensis, 20 *april*.
 Alexander, heg. Kustensis, 9 *junii*.
 Alexander Svirensis, heg., 30 *aug*.
 Alexander Nevensis, magnus dux, 23 *nov*.
 Alexius, metr. Kioviensis, 12 *febr*.
 Alypius, pictor Kievocryptensis, 17 *aug*.
 Amphilochius, heg. Glušicensis, 12 *oct*.
 Anastasius Kievocryptensis, 22 *januar*.
 Anatolius, reclusus Kievocryptensis, 31 *oct*.
 Andreas Bogolubensis, 29 *junii*.
 Andreas, mon. Vologdensis, 10 *sept*.
 Andreæ Perejaslaviensis transl., 27 *oct*.
 Andronicus, heg., 13 *junii*.
 Angelina, despota Serbiæ, 30 *julii*.
 Anna, ducissa Kioviensis, 10 *febr*. et 4 *oct*.
 Anna, ducissa Tverensis, 2 *oct*.
 Antonius Romanus, 17 *januar*. et 3 *aug*.
 Antonius Dymensis, 17 *januar*.
 Antonius, ep. Novgorodensis, 10 *febr*. et 4 *oct*.
 Antonius, cubicularius Olgerdi, ducis Lithuaniae, 14 *april*.
 Antonius, mon. Kievocryptensis, 10 *julii*.
 Antonius de lacu Nigro, 17 *aug*.
 Antonius Siensis, 7 *dec*.
 Arcadius, ep. Novgorodensis, 10 *febr*. et 4 *oct*.
 Arethas, mon. Kievocryptensis, 24 *oct*.
 Arsenius Tverensis, 2 *mart*.
 Arsenius Konevensis, 12 *junii*.
 Arsenius I, archiep. Serbiæ, 28 *oct*.
 Artemius Vercoliensis, 20 *oct*.
 Athanasius, mon. Kievocryptensis, 2 *dec*.

B

Barlaam, heg. Chutynensis, 6 *nov*.
 Barlaam, heg. Kievocryptensis, 19 *nov*.
 Barnabas Vetlugensis, 11 *junii*.
 Barsonophius, 4 *oct*.
 Basilius, ep. Novgorodensis, 10 *febr*. et 4 *oct*.
 Basilius, heg. Mirogensis, 5 *mart*.
 Basilius et Constantinus, Jaroslaviæ duces, 3 *julii*.
 Basilius, ep. Rezaniensis, 10 *julii*.
 Basilius Salus Mosquensis, 2 *aug*.
 Basilius, patr. Ipekiensis et erem. in Montenegro, 22 *dec*.
 Bassianus et Jonas, Solovecenses, 12 *junii*.
 Bassianus, heg. Totmensis, 12 *sept*.
 Bojanus, princ. Bulgariæ et mart., 28 *nov*.
 Borisus, rex Bulgariæ, 2 *mai*.
 Borisus et Glebus, 24 *julii*.

C

Cassianus Uglicensis, 21 *mai*.

Clemens Alphani et fratres ejus, Cyrillus, Nicephorus, Niphon et Isaacius, præf. Novgorodenses, 4 *mai*.
 Clemens, episcopus Velicensis in Bulgaria, 27 *julii*.
 Constantinus, dux Muromiæ, ejusque filii Michaël et Theodorus, 21 *mai*.
 Constantinus, metr. Kioviensis, 5 *junii*.
 Constantius, presb. Russus, 26 *dec*.
 Cornelius Komelsecius, 19 *mai*.
 Cryptensium seu Kievocryptensium Patrum memoria, 28 *aug*.
 Cyprianus metr. Kioviensis, 16 *sept*.
 Cyrillus Novoëzerensis, 4 *febr*.
 Cyrillus Turoviensis, 28 *april*.
 Cyrillus Belozerensis, 9 *junii*.
 Cyrillus et Methodius, apostoli Slavorum, 5 *julii*.

D

Damascenus Chilandariensis, 16 *januar*.
 Damianus Esphigmenius, 23 *febr*.
 Damianus Larissæ a Turcis crematus, 23 *mai*.
 Damianus, mon. Kievocryptensis, 5 *oct*.
 Daniel, dux Mosquensis, 4 *mart*.
 Daniel, Perejaslaviensis, 7 *april*. et 16 *oct*.
 Demetrius, mon. Prilucensis, 11 *febr*.
 Demetrius, princ. Uglicensis, 15 *mai*.
 Demetrius Tanaicus, 16 *oct*.
 Demetrius, metr. Rostoviensis, 28 *oct*.
 Dionysius, ep. Suzdaliensis, 26 *junii*.
 Dovmontes, dux Pscovensis, 20 *mai*.

E

Eleazarus, mon. Anzerensis, 12 *januar*.
 Elisæus, heg. Laurašensis, 23 *oct*.
 Ephræm Novotorgensis, 28 *januar*.
 Ephræm Perejaslaviensis, 28 *januar*.
 Ephræm Perecomensis, 16 *mai*.
 Ephræm, patr. Serbiæ, 22 *dec*.
 Erasmus Kievocryptensis, 24 *febr*.
 Euphrosyna, abb. Polocensis, 23 *mai*.
 Euphrosynia, ducissa, 7 *julii*.
 Euphrosynia, ducis Tchernigoviensis filia, 25 *sept*.
 Euphrosynus Sinoëzerensis, 20 *mart*.
 Euphrosynus, mon. Pscovensis, 15 *mai*.
 Eupraxia Pscovensis, 16 *oct*.
 Eustathius, archiep. Serbiæ, 4 *januar*.
 Eustathius, cubicularius Olgerdi, ducis Lithuaniae, 14 *april*.
 Eustratius Kievocryptensis, 28 *mart*.
 Euthymius, ep. Novgorodensis, 11 *mart*.
 Euthymius Suzdaliensis, 1 *april*.
 Euthymius Siamžensis, 15 *oct*.

G

Galactio, mon. et princ., 24 *sept*.

(1) Cfr Protestatio et Monitum initio operis impressa, pag. 24 et 27.

INDEX NOMINUM MEMORIIS SLAVICIS INSCRIPTORUM.

Gennadius Kostromensis seu Lubimogradensis, 23 *januar.* Kukša, mon. Kievocryptensis et mart., 27 *aug.*

Gennadius, archiep. Novgorodensis, 14 *dec.*

Gerasimus Novgorodensis, 24 *febr.*

Gerasimus Vologdensis, 4 *mart.*

Germanus, ep. Novgorodensis, 10 *febr.* et 4 *oct.*

Germanus, archiep. Cazanensis, 6 *nov.*

Georgius Magnus, Russiæ dux, 4 *febr.*

Georgius Junior a Turcis occisus, 11 *febr.* et 26 *mai.*

Georgius Novus, mart. in Bulgaria, 26 *mai.*

Gorazdus, episcopus Pannoniæ et Moraviæ, 17 *ju.*

Gregorius Kievocryptensis, 8 *januar.*

Gregorius, ep. Novgorodensis, 10 *febr.* et 4 *oct.*

Gregorius, mon. Kievocryptensis, 8 *aug.*

Gregorius Pelšmensis, 30 *sept.*

Gurius, archiep. Cazanensis, 4 *dec.*

H

Hadrianus, heg. Pošehonensis, 5 *mart.*

Herodion Iloëzerensis, 28 *sept.*

Hilarion Pscovensis, 28 *mart.*

Hilarion, ep. Meglinensis, 21 *oct.*

I

Jacobus, ep. Rostoviensis, 27 *nov.*

Jeremias Providus, 5 *oct.*

Ignatius, ep. Rostoviensis, 28 *mai.*

Ignatius Uglicensis, 28 *dec.*

Ignatius Vologdensis, 28 *dec.*

Igor, magnus dux Tchernigoviæ et Kioviæ, 5 *ju.*

Innocentius, ep. Siberiæ, 26 *nov.*

Joachim, ep. Novgorodensis, 10 *febr.* et 4 *oct.*

Joannes et Petrus Cazanenses, 24 *januar.*

Joannes Bulgarus a Turcis occisus, 5 *mart.*

Joannes, cubicularius Olgerdi, ducis Lithuaniae, 14 *april.*

Joannes, dux Uglicensis, 19 *mai.*

Joannes Salus, Ustingensis, 29 *mai.*

Joannes Sučaviensis, 2 *junii.*

Joannes Salus, Mosquensis, 3 *julii.*

Joannes Patiens, mon. Kievocryptensis, 18 *ju.*

Joannes Rylensis, mon., 18 *aug.* et 19 *oct.*

Joannes seu Elias, archiepiscopus Novgorodensis, 7 *sept.*

Joannes, ep. Suzdaliæ, 13 *oct.*

Joannes Rylensis transl., 19 *oct.*

Joannes Pscovensis, 24 *oct.*

Joannes, despota Serbiæ, 10 *dec.*

Joannicius, erem. Devičensis, 4 *nov.*

Joannicius, archiep. Serbiæ, 22 *dec.*

Job, heg. Počajovensis, 29 *dec.*

Job Scetensis, 29 *dec.*

Jonas Pscovensis, 29 *mart.*

Jonas, metr. Mosquensis, 27 *mai.*

Jonas, archiep. Novgorodensis, 5 *nov.*

Josaphat, archiepiscopus Polocensis et martyr, 12 *nov.*

Joseph, heg. Volocensis, 9 *sept.*

Irenarchus, reclusus Rostoviensis, 12 *januar.*

Isaias, ep. Rostoviæ et thaum., 15 *mai.*

Isidorus et socii 70 ab equitibus Teutonicis occisi, 8 *januar.*

Isidorus Rostoviensis, 14 *mai.*

Juliana Muromiensis, 2 *januar.*

Juliana, virgo ducissa, 6 *julii.*

Juliana, ducissa Viazmensis, 21 *dec.*

K

Kievocryptensium patrum memoria, 28 *aug.*

L

Laurentius Kievocryptensis, 29 *januar.*

Laurentius Salus, Kalugensis, 10 *aug.*

Lazarus-Abba, Muromiensis, 24 *mart.*

Lazarus, rex Serbiæ, 15 *junii.*

Leonidas, 5 *mart.*

Leontius, ep. Rostoviensis, 23 *mai.*

Lucas, ep. Novgorodensis, 10 *febr.* et 4 *oct.*

M

Macarius Kievocryptensis, 19 *januar.*

Macarius Kolazinus, 17 *mart.*

Macarius, metr. Kioviensis, 1 *mai.*

Macarius, heg. Jeltovodensis, 25 *julii.*

Macarius Obručensis, 7 *sept.*

Marcus et Theophilus, mon. Kievocryptenses, 29 *dec.*

Maria Deipara : Imaginis Kostromensis seu Theodorici apparitio, 14 *mart.*

Mariæ D. imago Vladimiriensis, 21 *mai.*

Maria D. Tichvinensis, 26 *junii.*

Maria D. Kazanica, 8 *julii* et 22 *oct.*

Maria D. Grebnevensis, 28 *julii.*

Maria D. Smolenscensis, 28 *julii.*

Maria D. dolorosa Mosquam allata, 13 *aug.*

Maria D. Tanaica, 19 *aug.*

Maria D. Vladimiriensis, 26 *aug.*

Maria D. Corsunensis, 9 *oct.*

Maria D. Hierosolymitana, 12 *oct.*

Maria D. Kazanensis, 22 *oct.*

Maria D. Consolatrix afflictorum, 24 *oct.*

Maria D. Zyrovicensis, 12 *nov.*

Maria D. Cupiaticensis, 15 *nov.*

Maria D. Miserans, 15 *nov.*

Maria D. Novgorodensis, 27 *nov.*

Martha, ducissa Pscovensis, 8 *nov.*

Martinianus, heg. Belozericus et Radonežensis, 12 *januar.*

Martyres Strumitzani seu Tiberiopolitani, 29 *aug.*

Martyrius, ep. Novgorodensis, 10 *febr.* et 4 *oct.*

Martyrius, heg. Zelenecensis, 11 *nov.*

Matthæus Providus 5 *oct.*

Maximus Totmensis, 16 *januar.*

Maximus, Serbiæ despota, 18 *januar.*

Mercurius Smolenscensis, 27 *aug.*

Mercurius Smolenscensis, mart., 24 *nov.*

Metrophanes, ep. Voronegiæ, 25 *nov.*

Michaël Klopscius, Salus, 11 *januar.*

Michaël, dux Tchernigoviæ, 12 *febr.*

Michaël, dux Tchernigoviæ et mart., 20 *sept.*

Michaël, metr. Kioviensis, 30 *sept.*

Michaël, dux Tverensis, 22 *nov.*

Michaël, miles, 22 *nov.*

Moyses Novgorodensis, 25 *januar.*

Moyses Hungarus, 26 *julii.*

Mstislaus, magnus dux Kioviensis, 15 *april.*

Mstislaus, dux Novgorodiæ, 14 *junii.*

N

Nahum, episcopus Bulgariæ et thaum., 20 *junii.*

Nestor, monachus Kievocryptensis et annalista, 27 *oct.*

Nicander, heg. Pscovensis, 24 *sept.*

Nicetas Novgorodensis, 31 *januar.*

Nicetas, stylita Perejaslaviensis, 24 *mai.*

Nicolaus Kočanovius, Salus, 27 *julii.*

Nicolaus Sviatoša, 14 *oct.*

Nicon Kievocryptensis, 25 *mart.*

Nicon,

INDEX NOMINUM MEMORII SLAVICIS INSCRIPTORUM.

Nicon, heg. Radonežensis, 18 nov.
Nicon Aridus, mon. Kievocryptensis, 11 dec.
Nilus, heg. Sorensis, 7 maii.
Nilus Stolobensis, 7 dec.
Niphon Novgorodensis, 8 april.

O

Olga, ducissa Kioviensis, 11 julii.
Onesiphorus, mon. Kievocryptensis, 9 nov.

P

Pachomius CP. a Turcis interfectus, 7 maii.
Paisius Galicensis, 6 junii.
Paisius Uglicensis, 6 junii.
Paphnutius, heg. Borovcensis, 1 maii.
Parasceve, virgo Ternobiensis, 14 oct.
Parasceve, heg. Polocensis, 28 oct.
Paulus Komeliensis seu Obnorenensis, 10 januar.
Paulus a Tartaris occisus, 3 april.
Petrus, Muromiæ dux, 25 junii.
Petrus Nieguš, Montisnigri archiep. et princeps, 25 junii.
Petrus Rostoviensis, 29 junii.
Petrus, rex Bulgariæ, 25 nov.
Petrus Korišensis, erem., 25 nov.
Petrus, metr. Kioviensis, 21 dec.
Philippus, metr. Mosquensis, 9 januar.
Philippus Irapicus, 14 nov.
Philippus Rabangensis, 15 nov.
Philothea, virgo martyr culta in Valachia, 7 dec.
Photius, metr. Kioviensis, 2 julii.
Pitirimus, ep. Permiensis, 20 maii.
Pœmenus Patiens, monachus Kievocryptensis, 7 aug.
Polycarpus, heg. Kievocryptensis, 24 julii.
Prochorus Kievocryptensis, 10 febr.
Procopius Salus, Ustingensis, 8 iulii.
Procopius Viaticensis, 21 dec.

R

Romanus Uglicensis, 3 febr.
Romanus, Riazaniæ dux, 19 julii.
Romilus, mon., 11 januar.

S

Sabbas, archiep. Serbiæ, 14 januar.
Sabbas II, archiep. Serbiæ, 8 febr.
Sabbas Pscovensis, 28 aug.
Sabbas Vyšerensis, stylita, 1 oct.
Sabbas, heg. Zvenigorodiæ, 3 dec.
Sabbatius Solovecensis, 27 sept.
Salvatoris et Mariæ Deiparæ festum, 1 aug.
Serapion Novgorodensis, 16 mart.
Sergius, mon. Suhtoviensis, 19 maii.
Sergius et Germanus Balaamici, 28 junii.

Sergius, heg. Radonežensis, 25 sept.
Sergius Vologdensis, 7 oct.
Silvester Kievocryptensis, 2 januar.
Simeon, ep. Novgorodensis, 10 febr. et 4 oct.
Simeon Nemanja, 13 febr.
Simeon Volomensis, 12 julii.
Simeon Verhoturensis, 12 sept.
Sophiæ seu Sapientiæ festum, 8 sept.
Spiridion et Nicodemus, mon. Kievocryptenses, 31 oct.
Stephanus Permiensis, 26 april.
Stephanus Vladimiriensis, 27 april.
Stephanus Komelscius, 12 junii.
Stephanus Macriščensis, 12 iulii.
Stephanus seu Simon, Serbiæ megajupanus et rex primocoronatus, 24 sept.
Stephanus Schilanovič, princ. Serbiæ, 4 oct.
Stephanus, despota Serbiæ, 9 oct.
Stephanus Milutinus, rex Serbiæ, 30 oct.
Stephanus Dečanensis, rex Serbiæ, 11 nov.

T

Theoctistus, archiep. Novgorodensis, 25 sept.
Theodorus Novgorodensis, Salus, 19 januar.
Theodorus, dux Novgorodensis, 5 junii.
Theodorus et Joannes, martyres Kiovienses, 12 julii.
Theodorus et Basilius, mon. Kievocryptenses, 11 aug.
Theodorus, dux Jaroslaviensis et filii, David et Constantinus, 19 sept.
Theodorus et Paulus, mon., 22 oct.
Theodorus, archiep. Rostoviæ, 28 nov.
Theodosius Uglicensis, 7 januar.
Theodosius Ternobiensis, 28 januar.
Theodosius Totmensis, 28 januar.
Theodosius Kievocryptensis, 3 maii.
Theodosii Kievocryptensis transl., 14 aug.
Theognostus, metr. Kioviensis, 14 mart.
Theophilus, archiep. Novgorodensis, 28 aug.
Therapontes, heg. Belozerensis, 27 maii.
Therapontes Monzensis, 12 dec.
Titus Kievocryptensis, 27 febr.
Tryphon Pečengensis, 14 dec.
Tychon Luchoviensis, 16 junii.

V

Vasilko seu Basilius, dux Rostoviensis, 4 mart.
Vladimirus, rex Dalmatiæ et mart., 22 maii.
Vladimirus, magnus dux Russiæ, 15 julii.
Vladimirus Novgorodensis, 4 oct.
Urošius, rex Serbiæ, 2 dec.
Vsevolodus, dux Pscovensis, 11 febr.
Wenceslaus, rex Bohemiæ, 28 sept.

Z

Zosimus Solovecensis, 17 april.

OCTOBRI.

TOMUS UNDECIMUS.

DIE VIGESIMA QUINTA.

SANCTI QUI VIII KALENDAS NOVEMBRIS COLUNTUR.

S. Fronto, episc. Petragoricensis in Galliis. S. Minias, mart. Florentiæ in Thuscia. SS. Quadraginta sex martyres, et alii SS. Martyres centum viginti et unus, inter quos S. Theodosius, S. Lucius, S. Marcus, S. Petrus et probabiliter S. Maximus Millenarius. SS. Chrysanthus et Daria, martyres Romæ. SS. Crispinus et Crispinianus, mart. Suessionibus in Galliis. SS. Valerinus, Sabinus, Valerius et Chrysaphus, martyres. S. Saturninus, S. Claudianus, S. Primus, S. Flavianus, S. Zoticus, S. Asterius, S. Carus, S. Satorus, S. Gavinus, miles, S. Protus, presbyter, et S. Januarius, diaconus, martyres Turribus in Sardinia. SS. Martyrius et Marcellianus, martyres Constantinopoli. S. Spanus, S. Lupus, S. Benignus, S. Messapius, S. Marcellianus, S. Genitor, S. Principinus et S. Tridorius, S. Celsinus, presb. et conf. Remis in Gallia.	S. Gaudentius, episc. Brixienensis in Italia. S. Bonifacius papa I, Romæ. SS. Canna, Sadwren seu Saturninus, Crallo et Elia Geimiad seu Hilarus, conf. non pont. in Wallia. S. Hilarus, episc. Gaballorum in E diocesi Mimatensi in Galliis. S. Dulcardus, eremita et conf. in agro Bituricensi in Galliis. S. Lasrius seu Lasrianus in Drum-Liag in Hibernia. S. Caideus seu Caidocus. conf. in Hibernia. S. Mernocus, episc. et conf. patronus de Kilmernok in Scotia. S. Ardovinus seu Arduinus, conf. Ceperani in ditione pontificia. S. Lasrianus, conf. in Hibernia. SS. Rufinianus et Lupus, episcopi Bajocenses in Galliis. S. Maurus, monachus in Burgundia Jurana. S. Childomara seu Childomarca, abbatissa Fiscanensis in Normannia. S. Guesnoveus, conf. et episc. Leonensis in Britannia Armoricana. S. Fructus, conf. et SS. Valentinus et Engratia, martyres in diocesi Segobiensi in Hispania. S. Nicius, conf. monachus prope Pontemcurvum in Italia. S. Cletus, conf. Tibure in Latio. B. Margareta, martyr, Roskildie in Dania. B. Ludovicus de Arnstein, conf. et conversus Ord. Præmonstratensis. BB. Albertus et Gerardus, conf. monachi Saxiferrati in Piceno. B. Franciscus de Calderola, conf. Ord. FF. Minorum, Collani in Italia.

A

D

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES RELATI.

S. Amandi, episcopi Trajectensis, ordinatio, translatio prima ejusque basilicæ dedicatio commemoratur hodie in ms.

Martyrologio ecclesiæ S. Lamberti Leodiensis; quæ ab aliis postridie celebratur. Decessores nostri de ea egerunt, quum illustrarunt sanctissimi viri gesta,

vi Februarii.

Vasione, S. Theodosii, episcopi, memoriam hodie celebrant cardinalis de Noaliis in Martyrologio Parisiensi et Castellanus in Martyrologio Universali. De eo dixit Bollandus noster ad diem 14 Februarii, qua laudatur a Sausayo. Dubitavit tamen nonnihil decessor noster de cultu beati viri (1). Nil certius quam ejus festum agi die 25 Octobris, quemadmodum testes sunt Ludovicus Anselmus Boyer in Historia Vasionensi (2) et Fratres Sammarthani (3). Nihilominus Dionysius Sammarthanus (4) sancti titulum ei ademit; sed immerito. Nam in Ordine Vasionensi recitandi divini officii per annum bissextilem 1676 fieri jubetur ejus festum tamquam de confessore pontifice ritu duplici secundæ classis. Josephus Franciscus Gualteri, qui sub initium sæculo xviii cathedram Vasionensem obtinuit, reperit S. Theodosii reliquiarum partem, panno aureo et serico involutam, cum apposita epigraphe, sub altari marmoreo, quod simul cum veteri odeo diruendum curabat (5). Cætera vide in opere nostro ad diem

xiv Februarii.

Translatio S. Simeonis, episcopi et confessoris, Metensis ecclesiæ pastoris piissimi, totidem his verbis annuntiatur hac die in auctario Usuardino Luxoviensi. In monasterio Senonensi in Lotharingia, quo delatum fuerat S. Simeonis corpus, fiebat quotannis solemnitas hujus rei memoria; quemadmodum pluribus explicuit Bollandus ad diem, qua beatum suum præsulem colunt Metenses,

xvi Februarii.

C Andegavis, translatio S. Albin memoratur hac die in auctario Usuardi Burdigalensi, et in Martyrologio Benedictino Menardi, qui eam memoriam desumpsit ex Breviario monastico S. Albin Andegavensis. De hac translatione, die 25 Octobris anni 1070 facta, uti etiam de aliis S. Albin rebus vide decessores nostros ad diem, qua S. Albinus potissimum colitur,

i Martii.

S. Godebertæ, virginis Noviodunensis, translatio recensetur hodie in Florario ms., passim in opere nostro citato: de hujus virginis rebus consule opus nostrum ad diem

xi Aprilis.

In Anglia, translatio S. Joannis Eboracensis et confessoris, memoratur hac die a Greveno in sua Usuardi editione et secundum eum a Walassero in Martyrologio Canisiano seu Germanico. Agitur de S. Joannis Beverlacensis, Eboracensis archiepiscopi, corporis sollemnissima translatione, die 25 Octobris anni 1044

peracta; quam cum Actis beatissimi viri illustravit Henschenius noster ad diem

vii Maii.

Apud Surieum in Lario translatio B. Miri, eremitæ et confessoris, ejus corpus ex humili sede, in qua dudum jacuerat, ultima die dominica anni 1637 elatum ad nobiliorem tumulum, magna totius regionis celebritate ac pietate Lazarus Carafinus, Novocomensis episcopus, sub ara majori in ecclesia S. Michaelis reposuit. Hæc Tattius sub hac die in Martyrologio Novocomensi. De S. Miro dixere decessores nostri ad diem

x Maii.

S. Guiberti, fundatoris monasterii Gemblacensis, memoria hac die celebratur in Calendario ms. Benedictino, fere desumpto ex Trithemio. De hac ipsa memoria et sancti viri gestis dictum est in opere nostro ad

xxiii Maii.

E In Italia sancti Petri, abbatis Perusini, magnis vitæ meritis illustris, memoria multis celebratur hac die a Bucelino in Menologio Benedictino, ab Antonio de Heredia in Vitis sanctorum ordinis S. Benedicti et ab aliis ejusdem instituti viris. Dederunt ejus Vitam decessores nostri ad diem, qua ejus festum agitur,

x Julii.

S. Radegundis, reginæ Franciæ, memoria et laudes hodie celebrantur in Viola Sanctorum, sæculo xv sine loco et anno edita; de ea egerunt decessores nostri ad diem

xiii Augusti.

S. Paulum, confessorem, celebrat hoc die codex Slavicus Joannis Alexandri, Bulgarorum regis, quo passim Assemanus usus est. Indicatur procul dubio unus ex tribus patriarchis seu episcopis Constantinopolitanis, quos Græci honoribus ecclesiasticis colunt. Primus sæculo iv martyr obiit; dicitur Paulus confessor et colitur ab Orientalibus die 2 Septembris et 6 Novembris; quin etiam in Menæis Græcorum, anno 1843 excusis, ejus confessionis beatæque mortis breve textitur encomium; a Latinis vero agitur ejus memoria die, sub qua in opere nostro de eo actum est, F

vii Junii;

secundus Paulus novus seu Junior, qui, ab anno 641 ad 651 Constantinopoli sedens, Monothelitis favit eaque de causa a Theodoro papa damnatus est; sed nihilominus apud Græcos Fastis ecclesiasticis inscriptus est ad diem

ii Septembris;

qui probe distinguendus est a S. Paulo Novo, militiæ duce et martyre sub Constantino Copronymo, qui legitimum cultum et locum in opere nostro nactus est ad diem

viii Julii;

alius Paulus Junior, qui sæculo viii archiepiscopalem Constantinopolitanam cathedram occupavit, Fastis Græcis insertus diebus 20 et 30 Augusti et in opere nostro celebratus est ad diem

xx Augusti.

Paulus itaque confessor, qui in illo Slavo-Bulgarico libro laudatur, idem habendus est ac

(1) Acta SS, tom. II Februarii, pag. 782, 783 et 901. —

(2) Hist. de l'Égl. cathed. de Vaison, part. I, pag. 40. —

(3) Gallia Christiana, tom. III, pag. 1035. (4) Gallia Christiana

nova, tom. I, col. 922 et 925. (5) Boyer. Hist. de l'Égl. cath. de Vaison, part. I, pag. 41.

A qui in opere nostro illustratus est ad diem

vii Junii.

Translatio S. Bartholomæi de insula Lippari in Beneventum recolitur hac die in auctariis Usuardi Vaticano et Bedæ Barberiniano; eandemque pluribus prosequitur Grevenus in sua Usuardi editione et Walasser in Martyrologio Germanico. De ea dixere decessores nostri sub die, qua ejus nomen in Martyrologio Romano occurrit,

xxiv Augusti.

Sanctonis, translatio corporis S. Bibiani, episcopi et confessoris refertur hac die in pluribus codicibus Hieronymianis, justo auctioribus, in quibus passim ejus nomen plane corruptum est. In codice Florentinii Lucensi dicitur Jubianus; in Augustano Sollerii Urbanus; in Labbeano ejusdem Julianus; sed dubitandum non est quin sit S. Bibianus, qui et Vibianus et Vivianus, episcopus Sanctonensis. Ejus corpus dicitur ab aliis Figiacum apud Cadurcos translatum, ab aliis in templum S. Vibiani Rothomagense. Sed de neutra translatione agitur; verum potius de prima solemnitate, quum non multo post mortem in basilica, sub ejus patrocinio extructa, corpus ejus de terra levatum est. Cæterum vide ejus Acta in opere nostro ad diem, qua potissimum colitur,

xxviii Augusti.

S. Stephani regis confessoris, cujus anima evolavit in cælum decimo octavo Kalendas Septembris, ac festum recensetur quarto nonas Septembris. Ita in Martyrologio Carmelitarum Calceatorum. De eo dictum in opere nostro sub die quarto nonas seu

ii Septembris.

Natalis sancti martyris Anastasii, qui fidei christianæ prædicatione multos convertens, ense obruncatus, quievit in Domino, annuntiatur hac die in Menologio, quod ex Menæis Græcorum collegit cardinalus Sirletus et Henricus Canisius (1) edidit; atque ejus etiam memoria celebratur in Menæis Græcorum, anno 1843 Venetiis editis, et similiter in Prologo Slavico aliisque recentioribus libris Slavicis. De præclaro hoc Salonitano in Dalmatia martyre tractarunt decessores nostri ad diem

vii Septembris.

C Eporediæ, vulgo Ivree, Ivoria in Pedemontio, S. Teguli, martyris et patroni, festum nuntiant hac die Ferrarius in Catalogo generali sanctorum et in Catalogo sanctorum Italiæ, Saussayus in Martyrologio Gallicano, Castellanus in Martyrologio Universali et auctor Hagiologii Italici: quibus accedunt Kalendaria liturgica Eporediensia, etiam recentiora. Censetur inter martyres legionis Thebææ seu S. Mauritii comites. Habemus præ manibus antiquas lectiones Eporedienses de S. Tegulo; sed his nil continetur quod accuratius non legatur in Actis S. Mauritii. Ex quo tempore V. V. Braunius dissertationem suam edidit de legionis Thebææ martyrio (2), cujus epilogum dedimus ex alieno relatu in tomo superiori (3), sed quæ nunc in musæo nostro exstat, operæ pretium esset decessorum dicta confirmare præclaris Braunii inventis; sed quum in multis chartis, quas de S. Tegulo

possidemus, nil sit quibus clarius illustrari possint ejus gesta et cultus, melior occasio expectanda est; tantoque magis quanto minus certum est S. Tegulum reapse de S. Mauritii comitatu fuisse. Superest itaque ut amemus lectorem ad ea, quæ de eo collegerunt decessores nostri (4) sub die, qua S. Mauritius cum multis suis sociis colitur,

xxii Septembris.

D S. Demetrii, martyris celeberrimi Thessalonicensis, quem non soli Christiani, verum etiam Mahumedani sub nomine Casin-Giuni colunt (non secus ac S. Georgium, quem Hydrlez nuncupant), festivitas agitur ab Hungaris hac die, qua etiam ejus nomen inscriptum est Martyrologio Whitfordi Anglico, anno 1526 Londini vernacule edito, atque aliis etiam Fastis sacris. Sed multo pluribus ad diem 26 Octobris inserta est ejus memoria. De eo dixere decessores nostri ad diem, qua ejus natalis celebratur in Martyrologio Romano,

viii Octobris.

S. Gereonis martyris translatio memoratur in Florario ms., quod penes decessores nostros erat. De hoc sancto vide opus nostrum ad diem

x Octobris.

S. Eduardi, confessoris, de quo tertio idus Octobris memoria recolitur. Ita in Martyrologio Seraphici Ordinis. Vide itaque in opere nostro ad III idus seu diem

xiii Octobris.

S. Varum martyrem et septem socios laudat hac die Menologium Basilii; eosque ad hanc quoque diem reperit Assemanus, ut ipsemet in Kalendaris Ecclesiæ universæ tradit, in codice suo Slavico, circa annum 1350 exarato ad usum Joannis Alexandri, Bulgarorum regis (5). Et quidem conveniunt etiam Menologia Græca Mazarinense et Medicæum. De S. Varo ejusque sociis egimus die

xix Octobris.

Viconiæ anno Domini 1236 plurimorum corporum ex societate S. Ursulæ translatio, facta per Nicolaum de Valencenis, loci cœnobitam, annuntiatur hac die a Gelenio in Fastis sacris, quos suæ Magnitudini Colonix inseruit. De hac translatione dixi in Gloria posthuma S. Ursulæ et sociarum ad diem

xxi Octobris.

F S. Syram, virginem, Meldis et Catalauni cultam, nuntiat hac die Adalbertus Müller in Martyrologio suo Universali, errore duorum dierum. De ea diximus ad

xxiii Octobris.

S. Octavianum, episcopum Comensem, laudat præsentis die auctor Hagiologii Italici. De eo diximus sub die, qua vere colitur,

xxiii Octobris.

SS. Claudiani, Rogati, Papiri, Felicis et Vitalis, martyrum, partim Nicomediensium in Bithynia, partim Hierapolitanorum in Phrygia, memoriam reperit Florentinius in Hieronymianis codicibus Lucensi, Antverpiensi seu Epternacensi et Corbejensi. De iis diximus ad diem, quo in iisdem codicibus et in multis aliis inscripti sunt,

xxiv Octobris.

Dedicationes ecclesiæ metropolitanæ Toleti et majoris ecclesiæ Gienæ in Hispania memo-

rantur

(1) Thesaurus monumentorum, edit. Basnage, tom. III, part. 1, pag. 481. — (2) Zur Geschichte der Thebaischen Legion, Bonn, 1855. — (3) Acta SS., tom. IX Octobris, p. 156.

(4) Ibid., tom. VI Septembris, pag. 924 et 925. — (5) Kalendaria Ecclesiæ Universæ, tom. V, pag. 206.

A rantur hac die secundum Kalendaria diœcesana a Tamajo in Martyrologio Hispanico et a Ferrario in Catalogo generali sanctorum; similiter dedicatio ecclesiæ sanctorum apostolorum Petri et Pauli Cluniaci, ab Innocentio papa secundo celebratæ, memoratur a Menardo in Martyrologio Benedictino; atque etiam dedicatio ecclesiæ SS. Joannis Baptistæ et Vincentii levitæ et martyris Carnotis annuntiatur a Greveno in sua Usuardi editione et a solito suo sequace Walassero in Martyrologio Canisiano. In hæc inquirere non solemus, sed quæ sponte obvia fiunt in prætermissis obiter indicare.

Lomatii in plebe Fini diœcesis Comensis translatio S. Epiphaniî martyris, quæ summo populorum concursu ac religione peracta est hac die (anno 1665), quando veneranda beati athletæ pignora paucis ante annis ex Urbe (ex cœmeterio Cyriacæ) delata, publicam venerationem habere cœperunt. Ita Aloysius de Tattis in Martyrologio Novocomensi. Hoc martyrum genus, de quo nihil præter nudum nomen profertur, et quidem nusquam inscriptum aliquo in Martyrologio, censemus hic loci ponendum esse.

B Treviris, translatio S. Sabani episcopi notata erat in Florario ms., quod passim in opere nostro adductum fuit. Is proculdubio Sabinus est, cujus natalis in eodem Florario nuntiatus fuit sub die 31 Julii. Ut se nil de eo reperisse ad hanc diem decessores nostri fassi sunt, sic quoque nobis, quamvis centum abhinc annis tot egregii libri de rebus ecclesiasticis Trevirensibus in lucem venerint, nil innotuisse dicamus necesse est.

Germanus de Kill-Gorman in Arthir Lageniæ occurrit hac die in Martyrologio Dungallensi et Mariani Gormanni. Videtur esse patronus parœciæ Kilgorman in baronia de Gorey, in comitatu Wexfordiensi, in provincia Lageniæ. Eum illic abbatem fuisse censet Archdallius. Malim cum Colgano, qui ejus meminit (in Triade thaumaturga, pag. 16), non tam doctus videri. Qui conjecturas volet, adeat Colganum.

C Duthrucht Lemchaille seu Dutracha de Lemchoille, Beocus, Conaca virgo, Maeluider, qui et Moelodarius et Mailodarius, annuntiantur hac die in Martyrologiis Tam lactensi, Dungallensi et aliis hibernicis. De aliquibus ex iis dixit Colganus, nil tamen luminis affundens. In Martyrologio Dungallensi, nuperius edito additur: Dutracht videtur esse eadem quæ Durach, filia Ennæ, filii Corbmaci, qui est de familia Colla-dà-Chrioeh.

S. Silissam Virginem, in sacris ecclesiæ Tolosanæ tabulis dudum annua commemoratione celebrem, laudat hoc die Saussayus in supplemento ad Martyrologium Gallicanum et secundum eum Arturus a Monasterio in Gyneæo. Nullus dubito quin quæ perhibet Saussayus vera sint, quum præteritis etiam diebus sancti, Tolosæ culti et in reliquo occidente fere incogniti, nobis obvii fuerint. Verum cæterum hæc sancta incognita nobis est. Nihil de ea in Officiis sanctorum propriis ecclesiæ et diœcesis Tolosanæ, quæ anno 1647 archiepiscopus Carolus de Montchal edi jussit; nihil in recentioribus Kalendaris; et demum nihil in Catalogo sanctorum et sanctarum, quod post

mortem auctoris Simonis de Peyronnet, parochi D B. Mariæ de Tauro Tolosæ, editum est Tolosæ anno 1706. Quare cogimur eam prætermittere.

S. Prosperi martyris memoriam faciebant hac die pristina Societatis nostræ patres in collegio Antverpiensi, in cujus templum, non secus ac in templum domus professæ Antverpiensis, illati fuerant plura corpora, eruta ex cœmeteriis romanis; quæ inter S. Prosperi. Sæpe jam innuimus quare satis nobis sit hoc sanctorum genus in prætermissis memorare.

S. Notarius annuntiatur hodie in codice Slavico Ostromirano; quod nomen mutavit Kopitarius in Kutarium; quantum hæc omnia erronea sint explicatur in hoc tomo in Anno Ecclesiastico Græco-Slavico ad præsentem diem.

Memoria sanctæ matris nostræ Tabithæ, Joppensis, quæ et Dorcas appellatur, fit hodie in Menologio ms. Græco-Sirmundiano seu Claramontano; atque etiam in Menæis excusis in hunc modum: Memoria sanctæ Tabithæ, quam S. Petrus a mortuis suscitavit. Sequitur hoc distichum:

Ποῦ σοι, Ταβιθά, Πέτρος; εἰ γὰρ ἦν πάλιν,
Ἦγειρεν ἂν σε καὶ θανοῦσαν ὡς πάλαι.

Quos versus ita vertit Siberus:

Ubi, Tabitha, Petrus est? Si viveret,
Adhuc (puto) resuscitaret mortuam.

Verum quum id decessorum institutum fuerit ut de viris et mulieribus, qui ex Scripturis sanctis innotuerunt, commentarios non scriberent, nisi eorum cultus alicubi in ecclesia latina vigeret, (orientales enim, ut fastos suos sacros celebribus nominibus onerarent, nimia facilitate usi visi sunt;) Tabithæ autem festivitatem nusquam sciamus a Latinis agi, cogimur a laudanda hac muliere (de qua cæterum Actus Apostolorum et commentarii legi possunt) abstinere. Ejus jam nomen in Prætermissis ad diem 13 Septembris occurrit.

Stephano, presbytero Bajocensi, qui in Actis SS. Rufiniani et Lupi occurrit, locum dedit in suo Martyrologio universali Castellanus; sed immerito: certe cultus ecclesiastici nulla reperimus vestigia. Cæterum de eo nil novimus, quod in illis Actis non sit.

F Romæ depositio beati Offiæ orientalium Saxonum regis, monachi et confessoris, recolitur hodie a Bucelino et ab Antonio de Heredia inter sanctos et venerabiles viros ordinis S. Benedicti, quorum hodie memoria fit. Ejus laudes vide lib. V, cap. 19, Historiæ ecclesiasticæ Angliæ Ven. Bedæ: cæterum numquam cultus fuisse videtur.

In monasterio S. Galli apud Helvetios, B. Ratperti monachi, ex regio sanguine et antiquorum Saxonum genere oriundi, qui magna et sanctitatis et eruditionis laude refulsit. Ita Bucelinus ad hanc diem et alii Menologi Benedictini. Primus ejus laudes scripsit Ekkehardus IV, continuans Casus S. Galli, incohatos ab ipso Ratperto et ab Ildephonso ab Arx diligentissime in tomo II Monumentorum Germaniæ Pertzii editos. Joannes Mezlerus, non secus ac Arxius cœnobita San-Gallensis, qui ad finem sæculi XVI duos libros edidit de Viris illustribus San-Gallensibus, editos a Pexio ad finem partis III tomi I Anecdotorum, lib. 1, cap.

A cap. 23, res Ratperti brevibus complexus est. D. Rivetus in tomo V Historiæ literariæ Franciæ easdem fusius prosecutus est; et Ildefonsus ab Arx, tum in fronte editionis Casuum S. Galli, tum in tomo I, cap. 3, Historiæ vernaculæ pagi S. Galli, quantum satis erat, dixit de egregio hoc viro, qui sub medium sæculum IX scholas exteriores S. Galli direxit. Hi omnes nequaquam parci sunt in laudando Ratperto; sed abstinere a nuncupando eo beato, quoniam cultum ecclesiasticum habuit numquam.

Remis sancti Hecmari episcopi, qui Ludovicum Balbum coronavit anno 878 ibique magna celebritate colitur. Sic ad hanc diem Ghinius in Sanctorum canonicorum natalibus, anno 1621 Venetiis prelo excusis; et quidem ad marginem indicat se ea ex Democharis topographia sumpsisse; et, quem Hecmarum appellarat, ab aliis dici Hincmarum et Haynardum. Re vera celeberrimus Hincmarus Remensis, qui anno 877 Compendii Ludovicum Balbum coronavit, et anno 882, die 21 aut 23 Decembris vita functus est, indigitatur: ast ille, licet summus vir et de religione atque imperio plerumque bene meritus, ecclesiasticos honores adeptus est numquam. Flodoardus præcipua ejus gesta complexus est et post eum alii complures; ex quibus alios nominare nolum, nisi Marlotum, tomo I Metropolis Remensis historiæ, Galliæ Christianæ scriptores, tomo IX, et Rivetum, tomo V Historiæ literariæ Galliæ.

Waldpertum, monachum S. Galli, annuntiat hac die Adalbertus Müller in Martyrologio universali, quod Germanico idiomate nuper edidit, secutus elenchum sanctorum, quem nos ipsi adjecimus programmati de prosecutione Actorum Sanctorum. Verum quomodo id nobis nomen obtrusum fuerit non amplius reperio; certe nulla nobis apparent cultus ecclesiastici vestigia. Laudavit pientissimam mortem egregii hujus presbyteri Ekkehardus IV inter syncellitas quos vocat SS. Galli et Othmari carminibus puerilibus (1), quæ magistro Notkero pro penso offerebat et annis gravior aliquantis per correxit et explicuit. Laudavit eum etiam Mezlerus (2); sed frustra quæres cultus publici indicia.

C In monasterio Hirsaugiensi, depositio sancti Ruthardi monachi, sanctitate conspicui: ita Wion ad hanc diem in Ligno vitæ; et similia habent Menardus in Martyrologio Benedictino et Ferrarius in Catalogo generali sanctorum. Ejus quoque meminit Castellanus in Martyrologio universali, nuncupans eum venerabilem: quæ vox ordinarie apud eum tantum valet quantum apud alios beati titulus. Majorem itaque solita operam posui ut an veneratione ecclesiastica umquam cultus fuerit reperirem. Antonium de Heredia (3) offendi affirmantem in monasterio Hirsaugiensi diocesis Herbipolensis ejus quotannis officium celebratum fuisse. Sed non est dubitandum quin erronea sit hæc assertio. Trithemius tum in Chronico (4), tum in Annalibus Hirsaugiensibus (5) Ruthardi laudes explicat; sed neutro loco quidquam tradit quo eximium hunc scho-

lasticum Hirsaugiensem publicis honoribus D fuisse honestatum insinuet. Contra, ut retulit eum die 25 Octobris anni 865 vita functum esse, recitat epitaphium, quod ad ejus memoriam Richbodo, qui in regenda florentissima schola Hirsaugiensi successit, versibus qualibuscumque composuit, et quo viator preces rogatur pro mortui requie:

Hoc per iter, rogit, qui pergis rite viator,
Paulisper siste gressum, hunc titulumque lege:
Ipsoque perspecto supplex memorare sepulti,
Ruthardique pius, dic, miserere, Deus.

Jure merito itaque Mabillonius omisit ejus nomen in Sæculis Benedictinis seu Vitis sanctorum ordinis S. Benedicti; nec venerabilem, nec beatum eum vocavit in Annalibus (6), sed nude Ruthardum; eumque imitatus est Ziegelbauer (7). Quod magis mireris, Bucelinus eum præterivit in Menologio Benedictino; in cujus solum supplemento locum invenit cum laude sanctæ memoriæ. D. Rivet (8) neque venerabilem, neque beatum appellavit Ruthardum; sed religiosas et literarias ejus laudes diligenter illustravit, corrigens etiam nonnulla E Trithemii asserta minus vera. Qui itaque plura volet de hoc viro, quem Trithemius jure merito æterna memoria dignum pronuntiavit, quippe qui in omni doctrina monachos plures eruditissimos auditores reliquit, is adeat D. Riveti Historiam literariam Galliarum.

In monasterio S. Lamberti superioris Styriæ memoria Wolfcheri abbatis, qui, abdicato abbatiali pedo, in jejuniis, vigiliis et orationibus reliquam vitam peregit, laudatur hac die in Supplemento ad Menologium Benedictinum Bucelini. Publice numquam fuit cultus.

Vallisoleti, in monasterio S. Benedicti memoria venerabilis patris Laurentii de Ayala, doctrina et sanctimonia præclarissimi viri, qui die 25 Octobris anni 1631 vita functus est, celebratur hodie ab Antonio de Heredia in Vitis sanctorum ordinis S. Benedicti. Cultu ecclesiastico caret.

Martyrium monachorum Setichenbekensium ordinis Cisterciensis, quos memoravimus in prætermisssis ad diem 23 Octobris, hodie celebratur in Menologio Benedictino Bucelini et in Menologio Cisterciensi Henriquezii; sed, ut F ante biduum monuimus, nondum eos vindicavit Ecclesia.

In Spanheim beatæ Lutgardis, virginis sanctimonialis, memoriam recolit ad hanc diem Menardus in Martyrologio Benedictino: ubi in Observationibus hæc ex Joannis Trithemii Chronico Hirsaugiensi subdit: Hoc ipso anno (1084) Ludgardis, virgo monialis, filia quondam Everhardi militis de Solernheim, octavo kalendas Novembris obiit et in claustro hujus cœnobii sepulta fuit. De qua ferebatur quod etiam visiones et revelationes angelicas sæpe habuerit. Quin volunt eam inclusam fuisse in inclusorio monasterii Spanheimensis. Verum ecclesia Spanheimensis, anno 1047 fundata, monasterialis facta non est (auctore ipsomet Trithemio) ante annum 1101: unde non intelligo quomodo Lut-

(1) Alp. Pertz, Monumenta Germaniæ, tom. II, pag. 57. —

(2) Ap. Pez, Anecdota, tom. I, part. III, pag. 570. — (5) Vidas de sanctos de la religion de San Benito, tom. III, pag. 145.

— (4) Pag. 16. — (5) Pag. 26 et 29. — (6) Annales Bened.

tom. III, pag. 120. — (7) Hist. litteraria ordinis S. Benedicti, tom. I, pag. 228 et 229. — (8) Hist. littéraire de France, tom. V, pag. 517 et 518.

- A *gardis illic regulam benedictinam ante annum 1084 in monasterii inclusorio servaverit. Dein in neutra Chronici Hirsaugiensis editione, quæ in Musæo nostro est, quidquam de Ludgardi ad annum 1084 occurrit. Præterea neque in Actis Sanctorum, neque in Annalibus ordinis S. Benedicti ejus mentionem fecit Mabillonius; ita ut Menardus inopportuna mentis avocatione in devia seductus fuisse videatur: quo etiam traxit Bucelinum, Herediam aliosque qui solent eorum premere vestigia.*
- In Germania natalis quadraginta sex monachorum Cisterciensium, qui, ponentes pro Christo animas suas, martyrii coronam promeruerunt, legitur hodie in *Henriquezii Menologio*. Cultus ecclesiastici vestigia nulla apparent.
- In Aureavalle commemoratio piæ memoriæ Dionysii Largentier, abbatis Clarævallis, quem Deus in vita egregiis virtutibus, miro fervore, reformationis zelo, post mortem vero signis et miraculis illustravit. Ita in *Martyrologio Villariensi in Brabantia*; quod, sæculo proxime superiori scriptum et in choro adhibitum, id proprium habet ut contra Urbani VIII decreta multa nomina ei inserta sint virorum, qui legitimum cultum numquam adepti sint. Plura de illo Dionysio vide ad præsentem diem in *Menologio Cisterciensi Henriquezii*.
- Joannam Tolosanam, virginem Carmelitanam, quam multis laudibus efferunt scriptores Carmelitani, commemorat hac die auctor *Menologii Carmelitani*, cui titulus *Acies bene ordinata*. Cultu ecclesiastico caret.
- Florentiæ B. Petræ, ordinis Servorum B. M. Virginis, religionis ac paupertatis amore conspicuæ, quæ ad annum 1388 claruit, pium obitum signat hac die in *Gynecæo sacro Arturus a Monasterio*; verum non reperio eam cultu publico honestatam fuisse.
- B. Robaldus de Albigania, Mediolanensis, qui vestem fratrum Prædicatorum recepit Bononiæ de manibus S. Dominici, laudatur hac die in *Sacro diario Dominicano*, anno 1758 edito. Publici cultus certa testimonia desideramus.
- S. D. Marcellæ de Anselmis, sororis ordinis fratrum Prædicatorum, quæ anno 1619 ex Bononiensi S. Mariæ de Nova monasterio ad cælum evolavit, laudes hodie celebrant Dominicus Maria Marchesius in *Sacro Diario Dominicano* et Emmanuel de Lima in *Hagiologio Dominicano*. Neque publice colitur, neque cogitatur de ea publice colenda.
- C *Ven. matris Catharinæ de Præsentatione, natione Moisiacensis, quæ circa medium sæculum xvi antiquissimum Tolosanum sororum S. Dominici monasterium virtutum suarum odore replevit, laudes vide sub hac die in Hagiologio Dominicano Emmanuelis de Lima, desumptas ex Anno Dominicano gallico.*
- Ven. P. Emmanuelis de Lambuano, missionarii ordinis S. Dominici in Indiis orientalibus;*
- Ven. P. Sumiqui Seldii, inquisitoris et ordinis S. Dominici sodalis, anno 1341 ab hæreticis in Bohemia ex odio fidei occisi;*
- Centumcellis seu Civitate veteri, sororis Beatæ de Urbeveteri, quæ anno 1306 pientissime obdormivit;*
- In insula S. Irenæ (vulgo Santorin) in Archipelago B. Antonii de Marchis, qui ordinem S. Dominici et illius insulæ cathedram virtutum splendore illustravit et anno 1660 obiit; Avenione sororis Margaritæ de Castello Renardi, quæ circa annum 1600 ex hac vita recessit;
- In provincia Dominicana Poloniæ in conventu Luceorensi pii fratris Caroli Franconii, qui ad annum 1647 in cælum abiit;
- Avenione Joannis Gervasii, fratris laici ordinis S. Dominici, qui anno 1629, pestiferis serviens, caritatis victima occubuit; et
- V. P. Thomæ Thomasoni, filii conventus Romani S. Mariæ super Minervam, episcopi Umbriaticensis, qui hoc die anno 1655 non sine veneni propinati suspicione sanctissime obiit, beatam memoriam recolit Antonius de Lima in *Hagiologio Dominicano*; sed nullus ex his ecclesiasticos honores consecutus est.
- Villæ Castinæ in Castella Bartholomæi Anduxari, qui circa annum 1600 ordinem Minorum illustravit;
- Agrigenti in Sicilia V. S. D. Matthæi fratris laici ex ordine Minorum, qui anno 1603 tanta sanctimoniam fama diem obivit, ut ejus causa beatificationis et canonisationis inchoata fuerit; qui probe distinguendus est a B. Matthæo ab Agrigento, episcopo confessore, qui, cultu ejus S. R. Congregationi probato, colitur a fratribus Minoribus die 13 Martii;
- Mediolani in Insubria, in monasterio S. Apollinaris Mariæ Ludovicæ Castellæ, ad annum 1471 inter virgines Clarissas conspicuæ; et Avenione in Gallia, Franciscæ de Claramonte, abbatissæ S. Claræ, natales celebrat hac die Huberus; sed ii omnes non coluntur ab ecclesia.
- Goudæ in Hollandia beatorum martyrum Joannis Rixteli et Hadriani Lamberti, qui ab hæreticis anno 1572 crudeliter necati sunt;
- In Belgio B. Arnoldi, fratris Minoris laici, patria Amersfordiensis, cognomine Cnappardi, qui anno 1572 occisus est; laudes memorat præterea hac die Arturus, præeunte Molano in *Natalibus sanctorum Belgii*; sed cultu ecclesiastico carent.
- F Diestemii in Brabantia sex fratrum Minorum, qui ab hæreticis ob religionis catholicæ constantiam anno 1578 cæsi sunt;
- Apud montem Sinaï B. Adami, confessoris ex ordine Fratrum Minorum, qui martyrii flagrans desiderio aliquandiu inter Saracenos versatus circa annum 1345 obiit;
- Apud Campum-Bassum in Apulia, B. Silvestri Guidonii, confessoris ordinis S. Francisci, sanctitate et miraculis creberrimis circa medium sæculum celeberrimi;
- In Mechioacano Indiæ Occidentalis regno, B. Hieronymi, confessoris ordinis Minorum, qui, potens verbo et exemplo, sub medium sæculum xvi multos Indos ad evangelium traxit;
- Romæ B. Catharinæ viduæ, Bosnensium reginæ, quæ, tertiariarum ordinis Minorum habitu assumpto, anno 1478 ad Deum abiit, memoriam celebrant hodie consona voce Arturus a Monasterio in *Martyrologio Franciscano* et Huberus in *Menologio Franciscano*, non quod illi

- A illi cultum ecclesiasticum nacti sint, sed quod virtutum suarum odorem suavissimum posteritati reliquerunt.
- Michaelis de la Parra, fratris laici Minoritæ, qui virtutibus suis multa Hispaniæ loca illustravit et anno 1685 obiit; et
- Hieronymi Palantieri, qui ex fratre Minorita factus est episcopus Bituntinus et, anno 1619 vita functus, tantarum virtutum exemplum post se reliquit ut auctoritate apostolica facti sint duo processus, quibus ad ejus canonisationem via sterneretur, egregia merita prosequitur Benignus Fremaut in Spirituali Palmeto seu Legenda flandrica ordinis S. Francisci, præclaro utique libro.
- S. Hilwaris in Scotia, legitur in elencho sanctorum, qui subjectus est libello De prosecutione operis Bollandiani; unde jam transiit in secundum tomum Lexici sanctorum germanici, quem ven. vir Joannes Evangelista Stadler, decanus et consultor ecclesiasticus Augsburgerensis, anno 1861 typis edidit. Verum id nomen omittendum erat: licet enim ii, qui illum sanctorum catalogum confecerunt,
- B S. Hilwarim in Scotia in decessorum mss. collectaneis reppererint, in nullis tamen probatis libris occurrit, sed ex turbatis Scotiæ aquis emersit. Quod vero maxime hoc loco animadverti velim, errant graviterque errant, qui elencho illo tamquam opusculo accurato et absoluto utantur. Re quidem vera incredibilis opera in eo colligendo posita est; sed quis sibi persuadeat fieri potuisse ut intra aliquot mensium spatium infinita nomina efferrentur ex martyrologiis aliisque id genus operibus et rite examinarentur? Judicium quidem aliquod institutum est, sed summarium, eminus magis quam cominus. Neque aliud umquam cogitatum fuisse ibi in antecessum declaratum est.
- Nicomediæ, sanctorum Luciani, Martiani, Flori, Heracli, Tuti, Florini, memoriam hoc die vel sequenti recolendam esse tradit Grevenus in sua Usuardi editione. De eis, scilicet de SS. Martino, Floro, Heraclio et Tito, (nam Tutus Titi locum occupat et Florus et Florinus unus et idem est vir), dicitur ad diem, quo reapse pertinent, xxvi Octobris.
- C S. Demetrii, primi episcopi Vapincensis in Galliis, natalis celebratur hodierna die in Martyrologio Universali Castellani et in Parisiensi cardinalis de Noaliis; atque ejus nomen reperitur in capite catalogi episcoporum Vapincensium, editi in tomo primo Galliæ Christianæ. Verum in ordine Vapincensi recitandi divini officii per annos bissextiles 1676 et 1832 nullum S. Demetrium reperio sub die 25 Octobris, sed sub die sequenti. In priori episcopus et martyr dicitur et festum habet duplex; in posteriori nudo martyris titulo appellatur et ritu simplici colendus dicitur. Crediderunt scilicet eum non alium esse quam martyrem Thessalonicensem, qui in Kalendaris aliquot eadem die annuntiatur, atque levi hac de causa recesserunt ab antiquissima Vapincensium traditione. Verum qui non ita pridem huic diœcesi præsidebat et cui res hagiographica Belicensis et Vapincensis plurimum debet, ill. D. Joannes Irenæus Depéry,
- quum anno 1856 ritus Romanos postliminio reduxit, restituit S. Demetrio pristinam primi episcopi Vapincensis laudem. Sed de his pluribus dicemus ad diem xxvi Octobris.
- S. Rusticum, episcopum Narbonensem, laudant hodie unus alterve; pertinet ad diem proxime sequentem seu xxvi Octobris.
- S. Cyrillam, filiam, ut volunt Decii, imperatoris Romani, hodie celebrat auctor Menologii Carmelitani, cui nomen Acies bene instructa. De ea juxta Martyrologium Romanum dicemus sub die xxvii Octobris.
- S. Nestor, Thessalonicensis martyr, annuntiatur hac die in codice Slavico, quem in SS. Paulo confessore et Varo, jam prætermisissis, memoravimus, atque similiter in codice Slavico Siſastoviensi, in Menæis Slavicis et in Menologio Græco Medicæo. An vero Nestori huic, de quo multa parum probanda ab Orientalibus circumferuntur, locus dandus sit inter sanctos, an vero solum in appendice (ut ad diem 23 Octobris de S. Macario fecimus), an demum plane prætermittendus, definiri poterit post biduum, quandoquidem ejus nomen passim Fastis orientalibus inscriptum est sub die xxvii Octobris.
- S. Abraham monachum cum cuculla ad humeros reducta et habitu presbyterali exhibent hac die Ephemerides Græco-Moschæ, quas in fronte Maji Papebrochius repræsentandas curavit. Verum in nullis aliis Fastis Ruthenicis aut Græcis recensetur hac die Abrahami nomen. Itaque existimo, ait Assemanus (1), pictorem moschum oscitanter hic obtrusisse Abramium illum, quem Græci ac Russi colunt die 29 Octobris... Nec mirari debes, quod moschus pictor in Fastis Papebrochianis sæpe allucinatus sit: nam et in Capponianis tabulis... idem Cosmas bis ponitur. De S. Abraham cum nepte Maria, quorum historia etiam apud Latinos olim celeberrima erat, egerunt decessores nostri sub die, qua S. Abraham in Martyrologio Romano locum invenit, xvi Martii.
- verum, quum Orientales ejus natalem jam pridem celebrent die 29 Octobris, Russi pro more suo (a Latinis etiam usurpato) inscribere Fastis sacris hac die duos alios homonymos, quos cælitum consortio dignos habent, scilicet venerabilem Abrahamum reclusum et Abrahamum, thaumaturgum Rostoviensem; quemadmodum videre est in Kalendario, præmisso Bibliis Slavicis, anno 1839 tribus tomis Moscuæ editis. Hinc de Russorum Abrahamis opportunus dicendi locus erit ad diem xxix Octobris.
- In pago Viromanduensi dedicatio ecclesiæ S. Quintini et translatio corporis ipsius refertur hac die in auctariis Bedæ Atrebatensi et Tornacensi atque etiam in Martyrologio S. Savini de Levitania, quod ad finem Martyrologii sui Gallicani edidit Saussayus. Verum hæc pertinent ad diem, qua S. Quintinus, celeberrimus in Galliis martyr, fuisse laudandus erit, xxxi Octobris.
- S. Jacobi, eremitæ, quem laudat Theodoretus, cap. xxi Philothei, memoria celebratur hodie in Synaxario Ambrosiano; sed in Menæis excusis et Menologiis ad diem, qua eum illu-

(1) Kalendaria Ecclesiæ Universæ, tom. V, pag. 319.

A strare conabimur, xviii Novembris.
Translatio secunda sancti Othmari, abbatis et confessoris, laudatur hac die a Menardo aliisque Martyrologis et Menologis Benedictinis, atque etiam a Castellano in suo Martyrologio Universali. De hac solemnitate, quantum satis erit, dicetur ad diem, qua beatissimus ille monasterii S. Galli in Allemannia abbas in Martyrologio Romano celebratur,

xvi Novembris.

S. Mercurium martyrem, cujus ope Julianus

apostata occisus fuisse traditur (1) et quem Beneventani patroni loco habent, transmiserunt ad hanc diem decessores nostri (2); sed manifesto errore scripserunt xxv Octobris loco

xxv Novembris.

S. Diodori presbyteri nomen adjicitur in aliquot Molani Usuardinis editionibus nominibus SS. Chrysanthi et Dariæ. De eo verbum fiet hodie in Actis horum sanctorum et postea sub die, qua Martyrologio Romano inscribitur, 1 Decembris.

(1) Vide tom. X Octobris, pag. 575. — (2) Acta Sanctorum, tom. II Junii, pag. 4012.

DE S. FRONTONE, EPISCOPO CONFESSORE,

PETRAGORICIS IN GALLIA,

J. V. H.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B § I. De missione S. Frontoni data a S. Petro Apostolo, et de initiis E
Ecclesiæ Petragoricensis.

PROBABILITER
SÆC. I.
Evangelium,
per universum
orbem propa-
gatum,

D e S. Frontone, primo episcopo Ecclesiæ Petragoricensis, acturus, repetere nolumus, quæ generaliter de origine Ecclesiarum Gallicarum ad diem xvii Octobris in Commentario historico de S. Florentino Trevirensi pro modulo nostro exposuimus (1). Monstravimus istic incertam et ambiguum esse, qua unice nituntur adversarii, auctoritatem Sulpitii Severi et Gregorii Turonensis: e contrario Scripturas canonicas et Patres scriptoresque antiquissimos uno ore clamare Evangelium regni, adeoque Ecclesiam Christi, propagatam fuisse ad omnes gentes, prout Christus jusserat Apostolos suos, euntes in mundum universum, prædicare Evangelium omni creaturæ (Marc. xvi, 15). Quæ verba Tertullianus, sæculo secundo florens, ita interpretatur, quasi omnibus gentibus Evangelium illuxisset. Enumeratis enim populis, qui Jerosolymis præsentibus erant, quando Spiritus sanctus in Apostolos descendit (Act. ii, 9), addit libro adversus Judæos, cap. 7 (2): Jam Getulorum varietates et Maurorum multi fines, Hispaniarum omnes termini et Galliarum diversæ nationes, et Britannorum inaccessa Romanis loca Christo vere subdita; et Sarmatarum et Dacorum, et Germanorum et Scytharum, et abditarum multarum gentium et provinciarum, et insularum multarum nobis ignotarum, et quæ enumerare minus possumus. In quibus omnibus locis Christi nomen, qui jam venit, regnat. Scimus quidem, hæc dicta traduci ab adversariis tamquam exaggerata et rhetoricam magis quam veritatem sapere. Verum quoniam antiquissimi scriptores in unam sententiam conspirant, non video quo jure quis eorum gravissimum testimonium opinione unius alteriusve recentioris elidere aut eludere possit.

2 Quamvis igitur satis constet, lucem evangelicam primo jam sæculo Galliis affluisse; non continue aut indiscriminatim admittendæ sunt

singularium per Gallias Ecclesiarum origines ad ævum Apostolorum usque pertingere; sed earundem sinceritas rite est expendenda: ambitiosus est quandoque pro singulis Ecclesiis suis quorundam amor. Quapropter de primo episcopo seu fundatore Ecclesiæ Petragoricensis acturis investigandum est, quos suæ antiquitatis titulos proferat. Est autem Petragorica civitas (Périgeux) caput agri homonymi (Le Périgord), hodie partitionis Dordonix (Département de la Dordogne) ad Ellam fluvium. Olim Vesuna aut Vasona Petrocoriorum dicebatur et ad Aquitaniam secundam, cujus metropolis erat Burdegalensis civitas, spectabat (3). Porro Petragoricensis episcopatus usque ad præsentem diem ad metropolim ecclesiasticam Burdegalensem semper pertinuit. Quæ igitur de originibus Ecclesiæ Petragoricensis dicturi sumus, ad ipsam aliquatenus Burdegalensem metropolim spectant, cujus initia S. Martiali Lemovicensi tribuuntur (4): nam sine controversia cœvi sunt SS. Martialis et Fronto. Gregorius Turonensis lib. i, Hist. c. 28, S. Martialem in Gallias missum dicit. Decio et Grato coss., id est, anno Christi 250: sed quanti in hac parte faciendæ sit ejus auctoritas, in Commentario de S. Florentino supra citato late ostendimus. Sed cominus quæstionem de S. Frontone aggrediamur, cujus missionem ab ipso Apostolorum ævo deducit constans traditio late diffusa.

3 Nam id monstrat imprimis Ado, Viennensis episcopus sæculo nono, qui primum, quod novimus, de missione apostolica S. Frontonis (aliquibus etiam Frontus dictus) texuit elogium in suo Martyrologio ad diem xxv Octobris, his verbis: Eodem die, Petragoricas civitates, natalis sancti Frontonis episcopi, qui Romæ a beato Petro ordinatus, cum Georgio presbytero ad prædicandum Evangelium missus est. Quumque tertio die itineris idem Georgius

ut docent Ado et Usuardus in suis Martyrologiis,

(1) Acta SS., t. VIII Octob., p. 46. — (2) Migne, Patrol. t. II, col. 640. — (3) Guérard, Essai sur les divis. territor. des

Gaules, p. 27. — (4) Gallia Christ. t. II, col. 786.

esset

A esset mortuus, mœrens Fronto reversus est ad Apostolum; acceptoque ejus baculo et super corpus defuncti posito, socium de morte recepit. Sicque ad prædictam civitatem veniens, magnam illius multitudinem ad Christum convertit, et multis miraculis clarus, in pace quievit. *Hæc eadem, sed pro more suo compendiose, repetit ad eundem diem Usuardus dicens*: Eodem die, Petragorica civitate, sancti Frontonis, qui Romæ a beato Petro episcopus ordinatus, cum Georgio presbytero, quem per Apostoli baculum in itinere socium de morte recepit, ad prædictam civitatem veniens, magnam gentis illius multitudinem ad Christum convertit, et multis miraculis clarus, in pace quievit. *Utrique Hagiologio accedit Martyrologium Romanum hodiernum*: Petragoricis in Gallia, sancti Frontonis, qui a beato Petro Apostolo episcopus ordinatus, cum Georgio presbytero magnam illius gentis multitudinem ad Christum convertit, et miraculis clarus, in pace quievit. *De S. Georgio, S. Frontonis socio, qui dein Velaunensem seu Aniciensem aut Podiensem Ecclesiam (Le Puy) fundavit, agatur ad diem x Novembris.*

B 4 Auctoritatem Adonis et Usuardi, quæ gravissima est, elevare conatus est nuperus scriptor, scilicet R. D. Audierne. Hic enim novæ editioni litho-typographicae operis Joannis Dupuy, ordinis Minorum stictioris observantiæ, de statu Ecclesiæ Petragoricensi (1), notas quasdam adjecit, quibus traditionem Petragoricensem impugnat. Petit imprimis, undenam Ado, quæ de S. Frontone refert et antecessoribus ignota fuere, deprompserit: respondetque manasse ex Legendis (2), nodum quasi uno ictu dissecans. Sed facile concedet nobis D. Audierne, qualemcumque Legendarum compilatorem, quem nemo nostrum novit, esse tamen Adone antiquiorem, adeoque uni alterive antecessori Adonis, quæ referuntur, ignota non fuisse. Restat etiam inquirendum, unde hæ ipsæ Legendæ emergerint: habent scilicet, licet floribus fictis adornatæ, radicem suam in traditione, quæ nisi argumentis contrariis frangatur, solidum præbet historiæ adjumentum. Laudatus dein scriptor censet Adonis Martyrologium interpolationem passum fuisse, quatenus S. Frontonis elogium in solis exemplaribus Petragoricensibus exstat. Sed et in hoc fallitur: nam ut monstrat Adonianum Martyrologium, a Dominico Georgio summis curis anno 1745 Romæ editum, Sancti nostri elogium, prout ex hac ipsa editione retulimus, in omnibus exemplaribus reperitur, ac proinde ab ipso Adone derivatum censendum est.

C 5 Idem etiam criticus rejicit auctoritatem Usuardi, pro more suo verba Adonis compendio repetentis, quia in ejus Martyrologio, ait, occurrunt nomina sanctorum, ipso Usuardo recentiorum. Verum quidem est, Usuardum in multis Adonem prope sequi, ejusque verba ad amussim citare, ut abunde constat conferenti elogium S. Frontonis ab utroque concinnatum, quod supra attulimus. Sed non novit criticus, Usuardum, licet pro qualitate temporum et locorum auctum, exstare tamen omnino purum, editum a Joanne Baptista Sollerio nostro ad calcem Actorum mensis Junii, et novis curis ex

ipso, ut dicitur, apographo recusum Parisiis anno 1718 a Jacobo Bouillard, monacho Mauro-Benedictino. In utraque autem editione legitur S. Fronto a B. Petro ordinatus et in Gallias missus. Animadvertamus tandem, utrumque, Adonem et Usuardum, sæculo ix floruisse, adeoque ante Normannicam vastationem scripsisse; quando nempe exstabant documenta antiquiora, origines Ecclesiarum indicantia. Uterque porro sine ullo dubitationis signo dicit, S. Frontonem a B. Petro ordinatum: alter quidem Parisiis in monasterio Pratensi, alter Viennæ Allobrogum scribebat, locis videlicet Petragorica multum distantibus: quo mea sententia indicatur late propagatam fuisse famam de ordinatione S. Frontonis, a B. Petro Apostolo peractam. In argumentum etiam contra Sanctum nostrum adducit R. Audierne silentium Bedæ et Wandelberti, sæculo viii et ix scribentium (3). Quid inde? Numquid silentium monstrabit S. Frontonem non exstitisse, Ecclesiam Petragoricensem non fundasse, ac in ea cultum obtinuisse sæculo jam v sub Chronopio II episcopo? Quod si hæc, nil obstante quorundam silentio, inconcussa maneant, aerem verberus dicendus est auctor. Cæterum satis notum est, nos hactenus genuinum Bedæ Martyrologium non habere, plurimisque emendationibus indigere, quod in capite tom. II Actorum Sanctorum mensis Martii editum est. Quod ad Wandelbertum spectat, sanctum antistitem nostrum, licet versibus suis non incluserit, in textu tamen (si ejus sit) stylo prosaico celebrat, dicens (4): Eodem die (xxv Octobris) natale sancti Frontonis, episcopi et confessoris. Tandem admissum etiam Bedæ, Wandelberti aliorumque, si lubet, silentium est argumentum, ut vulgo dicitur, mere negativum; quod contra positivum æqualis auctoritatis prorsus imbelles est: etenim si quidpiam valeret, eliminaret ex Sanctorum Albo omnes fere Sanctos, quum vix ullum reperiesset, qui ab uno alterove Martyrologio aut Calendario non exsulet.

6 Consulto omisi hactenus Martyrologium Rabani, Adone et Usuardo antiquioris, quia de missione apostolica S. Frontonis nullam mentionem fecit, et proin ad quæstionem præsentem inutilis est. Nolim tamen lectorem fraudare textu, qui antiquissimum S. Frontonis cultum demonstrat. Scilicet (5): Eodem die (1 Octobris) natale Fronti episcopi et confessoris, terminibus urbis Patracoricæ, ex loco, qui dicitur Linicasio, felicem luminis sumpsit exordium. Sicque devotus in servitio inter monachos habitans, multis virtutibus claruit, et multos ad fidem Christi convertit; ad extremum vero post sacros labores, qui per insignia virtutum ejus claruerunt, a præsentis tribulatione ad æternam migravit requiem. Gauzbertus, qui initio sæculi xii Vitam S. Frontonis conscripsit, ut infra latius explicabimus, duo sibi ex Rabano desumpsit; patria Petragoricensem fuisse ac devotum inter monachos habitasse. Neutrum habent alii biographi. Et quidem, quem edimus, Anonymus dicit num. 1 Sanctum ex finibus Lycaoniæ regionis oriundum, neque ullam de monachatu facit mentionem: sed solum num. 13 in pago Lemovicensi, in loco Nogentio, cum discipulis aliquandiu angelicam vitam duxisse.

2° Rabanus, præsertim

F

(1) L'état de l'Eglise du Perigord. — (2) Ibid., t. I, p. 251.

(3) Ibid., p. 229. — (4) Migne, Patrol., t. CXXI, col. 616.

Octobris Tomus XI.

— (5) Ibid. t. CX, col. 1171.

AUCTORE
J. V. H.

Non est tamen, quod Rabanus Petragoricensem Frontonem cum homonymo Nitriensi confuderit : nam ad xviii Kal. Maii (xiv Aprilis) bene longum de Nitriensi texuit elogium (1); quod dein ad res gestas Petragoricensis traductum fuit. Quod autem in ipsis Kalendis Octobris sancti antistitis nostri festivitatem reponit, movere nos non debet. Alibi monstravimus, valde luxatam, mutilam ac vitiosam esse Rabaniani Martyrologii editionem (2), quam novis curis et secundum correctiora exemplaria recusam optamus.

in Vita S. Mariæ Magdalænæ, ipsi tributa.

7 Istic enim signavimus discrepantiam, quæ est inter textum Martyrologii mox citati et Vitam S. Mariæ Magdalænæ, quoniam eidem Rabano attribuit reverendus et doctissimus vir D. Faillon in suis Monumentis apostolatus S. Mariæ Magdalænæ in Gallia (3). Etenim in Vita exhibetur nobis S. Fronto, quasi unus ex iis qui cum B. Magdalena in Gallias appulerunt (4), et testes fuerunt mortis et sepulturæ B. Marthæ (5) : quæ nequaquam conveniunt cum iis, quæ Rabanus scribit in suo Martyrologio, eum nempe patria Petragoricensem fuisse et devotum vixisse inter monachos. Propterea dubius est nobis auctor Vitæ S. Mariæ Magdalænæ, licet ad sæculum nonum, ut alibi ostensum est (6), pertineat. Nihilominus demonstrat lucubratio, quis demum cumque scriptor fuerit, sæculo nono vulgatam fuisse traditionem, quæ missionem S. Frontonis ad S. Petrum Apostolum, adeoque ad sæculum primum æræ christianæ refert. Hæc de Martyrologiis dicta sunt : nunc alterum proferimus argumentum, desumptum ex concilio Lemovicensi II, anno 1031 celebrato, in quo acriter de qualitate Apostoli, S. Frontoni tribuenda, disputatum fuit.

5° Concilium Lemovicense anni 1031,

8 Non levis in Gallia fervebat controversia de S. Martiali, primo Lemovicensium episcopo, utrum Apostolis accensendus esset necne, ac proinam eadem solemnitate ejus ac Apostolorum festum esset celebrandum. Ipse Jordanus, Lemovicensis episcopus circiter ab anno 1023 ad 1052 (7), ad Benedictum Pp. VIII scripserat, nomine etiam Roberti regis Francorum, archiepiscoporum Bituricensis, Burdegalensis ac Turonensis, et omnium suffraganeorum, ut S. Martialis collegio apostolico nequitiam accenseretur (8). Tota epistola videtur insinuare, Jordanum non tam suo, quam alieno ore loqui : plurimum urget, episcopis multis displicere apostoli dignitatem, S. Martiali collatam; ac tandem totum negotium Pontifici tractandum permittit. Quid in causa egerit Benedictus Papa, ignoratur. Id certum, eodem anno 1024, agitatam denuo anno 1031 fuisse quæstionem de Apostolatu S. Martialis, ejusque fautores causam vicisse, ut videre licet in Actis dicti concilii Lemovicensis (9); in quo plures oratores late exposuerunt merita S. Martialis, in medium proferentes antiquorum scripta et Ecclesiarum inveteratas consuetudines; ex quibus constabat, S. Martiali Apostoli titulum ab antiquo tributum fuisse. Tunc quidam, aiunt Acta (10), ex clericis Petragoricæ urbis dixit : Eodem modo sanctum Frontum possumus dicere apostolum.

9 Tunc Geraldus, pater monasterii Solemniacensis, respondit : Tace, frater, melius est, ut sileas : quia quando nos in scholis magistro-

rum mel et lac bibebamus, tu solam ruminabas fabam. Scripturam de sancto Fronto novam, cujus tu auctoritate niteris, Gauzbertus noster edidit luci causa, qui sub hujus Lemovicæ sedis episcopo Hildegario chorepiscopus nobis exstitit. Qua autem ratione ille potest esse Apostolus, qui indigena Petrocoricensis fuit? Profecto si ibi a puero psalterium didicit, sicut in ejus gestis legitur, et ibi clericus est factus; jam ibi sacerdotium et christianitas erat, ubi scholæ Scripturarum divinarum, ubi clericatus ordo erat. Legitur enim, potius eremitam vixisse, quam episcopum. Dicere nescis, quæ signa ille operatus est, ut Petrocoricenses converteret. Potius ille eos Deo acquisivit, qui omnem Aquitaniam cum Stephano, principe Galliarum, ad fidem traxit. Neque Fronto, neque Saturninus, neque Dionysius leguntur mortuos suscitasse. Et utique sine suscitatione mortuorum, sine ostensione signorum primi gentiles non potuerunt credere, dicente Domino : « Nisi signa et prodigia videritis, non creditis... » * Ubi autem est locus, ubi Fronto Georgium suscitasse legitur?... Et ne verbo meo longiores faciam vos, o venerabiles patres, qui in hoc interestis concilio, hoc tantum breviter perstringam, quia numquam usque ad hunc hodiernum diem, qui est quinta Sabbati *, factus est liber in toto orbe terrarum, qui in ordine Apostolorum per litanias habeat scripta nomina Fronti, Saturnini, Dionysii, Juliani, Austremonii, Ursini, neque aliorum, qui post Martialem in Galliam venerunt, patrum.

10 Hunc textum sine annotationibus nobis præterire non licet. Imprimis videmus, Gauzbertum scripsisse Vitam S. Frontonis paucis ante annis : nam Hildegarius, sub quo chorepiscopus fuit, Lemovicensem sedem ab anno circiter 963 ad 983 occupavit (11) : dein sine ullius contradictione assertitur Gauzbertum id luci causa fecisse. Sed quodcumque fuerit lucubrationis ejus momentum, certum videtur, id non præstitisse, ut confirmaret apostolicam S. Frontonis missionem. Etenim insulse valde diceret, illum Petragoricis psalterium didicisse et clericum factum fuisse, quoniam hæc elementa quædam Ecclesiæ Petragoricensis ante S. Frontonis episcopatum supponunt. Patriam Petragoricensem et monachatum, cui affinis est doctrina psalterii et clericatus, ex Rabani Martyrologio deprompta credo. Dein ex obscura traditione habet Gauzbertus Georgium suscitatum fuisse; neque aliud documentum scriptum cognoscebant Petragoricenses : alioquin clericus istius Ecclesiæ elisisset objectionem allegando Adonem et Usuardum, duobus fere sæculis antiquiores : atque hinc liquet, vagas non raro Ecclesiarum traditiones solidis monumentis, sed tunc quidam ignotis aut destructis, fulciri. Tandem videmus, quid maxime requirerent Lemovicenses patres, ut alicui sancto Apostoli titulum conferendum censerent : nempe non solum gratiam curationum, sed suscitationem mortuorum; quapropter in dubium vocant suscitationem S. Georgii, S. Frontoni tributam.

11 Quamvis porro Lemovicenses patres S. Frontoni Apostoli dignitatem denegarent,

nullatenus negavit S. Frontonis

(1) Migne, Patrol. t. CX, col. 1140. — (2) Act. SS., t. VIII Oct., p. 50. — (3) Monum. de l'apostol. de Ste M. Madel., t. II, col. 15. — (4) Ibid. col. 540. — (5) Ibid. col. 350. — (6) Act.

(8) Ibid. Instrum. col. 161. — (9) Labbe, t. IX Conc. col. 870. — (10) Ibid. col. 873. — (11) Gall. Christ., t. II, col. 510. SS., t. VIII Oct. p. 29. — (7) Gall. Christ., t. II, col. 518. —

11 Quamvis

* Joan. IV, 48.

* Fer. V, die XIV decemb.

quod Apostoli titulo adjudicando,

AUCTORE
J. V. H.

minime tamen ejus antiquitatem infirmabant; utpote quem fecere æqualem SS. Saturnini Tolosani, Dionysii Parisiensis, Juliani Cenomaniensis, Austremonii Claromontani, et Ursini Bituricensis, qui omnes unanimi sæculi undecimi consensu, et præsertim ipsius Lemovicensis synodi testimonio, ut mox ostendemus, ad sæculum primum æræ christianæ pertinuerunt. Unum synodus volebat, Aquitaniam universam S. Martiali primitias fidei debere; ac proin ante cæteros omnes Apostoli titulum eidem convenire: dum alii, inter quos et S. Fronto noster, in paratam jam messem falcem suam immiserint. Quod nunc particulatim ostendendum est. In sessione secunda ejusdem concilii Aymo, Bituricensis archiepiscopus, totus in eo est, ut monstret, S. Martialem ab ipso Christo, quemadmodum undecim Apostolos, potestatem solvendi atque ligandi accepisse; quando alii missionem mediante sede apostolica obtinuerunt. Nemo, inquit (1), contradicere potest, beatum Martialem a Christo, in terris in carne adhuc degente, potestatem ligandi et solvendi cum reliquis Apostolis accepisse. Sancti etiam doctores et patres nostri antiqui, columnæ Ecclesiæ fortiores, proclamant, omnes, qui Dominum in carne viderunt, eumque postea prædicaverunt, fuisse apostolos appellatos. Hæc, ut satis liquet, non sine judicio accipienda sunt. Nam quum in Actis Apostolorum cap. 1 ageretur de implendo duodenario numero, ex quo exciderat Judas proditor, præcipuam conditionem posuit Apostolorum princeps, ut eligerent ex his viris, qui cum reliquis Apostolis fuerant congregati in omni tempore, quo intraverat et exiverat inter eos Dominus Jesus, incipiens a baptismo Joannis usque in diem, qua assumptus est, testem Resurrectionis ejus fieri unum ex istis. Ex quibus sequitur, non dicendum continuo Apostolum illum, qui cum Christo in carne conversatus et ad prædicandum Evangelium destinatus fuit; alioquin septuaginta duo discipuli essent dicendi Apostoli; sed insuper requiri specialem electionem et vocationem, qualis in S. Mathia existit, quando annumeratus fuit cum undecim Apostolis.

C 12 Quapropter, ut docet nos eadem synodus Lemovicensis (2), aliqui opinabantur, Martialem ipsum esse Mathiam, et similitudine nominis a lingua Aquitanorum ita facile cœpisse vocari: sive propterea quod non facile invenitur, ubi corpus jaceat Mathiæ. (Ignorabat scilicet Aymo, Reliquias Apostoli Mathiæ Treviris servari (3)). Quamvis autem tanta de S. Martiali suo prædicarent Limovicenses patres, nihilominus primorum Galliæ episcoporum missionem ad apostolica tempora revocabant. Quod, inquit Aymo (4), de beatis Dionysio et Saturnino dixi (nempe eorum nomina nusquam inter Apostolos recenseri), eodem modo dictum de Ursino et Austremonio, de Juliano Cenomanensi, genere Romano, et de aliis, qui Apostolos viderunt in carne, vel videre potuerunt, qui tam a B. Petro, quam a B. Clemente sive a successoribus ejus in Galliam post B. Martialem, prædicare missi sunt. Illi non specialiter a Christo,

sed ab eis, qui illos in episcopatus ordine consecrarunt, potestatem ligandi solvendi que acceperunt. Quamvis ita loquerentur Lemovicenses, non ignorabant tamen, ut constat ex Actis (5), passionem S. Saturnini ad consulatum Decii et Grati, adeoque a martyrio S. Petri Apostoli ad primum annum Decii imperatoris fluxisse annos centum octoginta duos. Non igitur tanti faciebant auctoritatem sive Actorum S. Saturnini sive Gregorii Turonensis (lib. I, cap. 28), ut ab ea discedere non auderent.

13 Pro missione apostolica S. Frontonis antiquissimum nobis præbent testimonium duæ laminæ, altera plumbea, ænea altera, et quidem peremptorium, si de earum antiquitate certo constaret. Etenim anno 1261 die xxx aprilis Petrus de S. Asterio, Petragoricensis episcopus, grassante in vulgus rumore ablati a Normannis corporis S. Frontonis, decrevit Sancti sepulcrum visitare. Quo aperto, reperit ossa venerabilis Confessoris, et simul duas laminas. In plumbea quidem hæc legebatur inscriptio: HIC JACET CORPUS BEATI FRONTONIS JESU CHRISTI DISCIPULI ET BEATI PETRI IN BAPTISMATE DILECTI FILII. In ænea vero: HIC JACET CORPUS BEATISSIMI FRONTONIS JESU CHRISTI DISCIPULI ET BEATI PETRI APOSTOLI IN BAPTISMATE FILII EX LYCAONIA REGIONE ORTI DE TRIBU JUDA EX SIMONE ET FRONTONIA. OBIIT OCTAVO KALENDAS NOVEMBRIS ANNO QUADRAGESIMO SECUNDO POST PASSIONEM DOMINI (6). Gallia christiana, has inscriptiones referens, quæstionem præcidit, dicens: Quæ recentiora et sequiora tempora redolent (7). Verum hæc manu tam levi non discutiuntur. Nam si attendimus causam, ob quam Petrus episcopus visitationem sepulcri instituit, nempe rumorem, in vulgus sparsum, ablati corporis a Normannis. Nam sæculo ix Normannos Franciam meridionalem, atque adeo agrum Petragoricensem vastasse, extra dubium est. Legitur enim in Chronico S. Benigni Divionensis, illos, anno Christi 888 per Gallias in Hispaniam irrupisse (8).

14 Sed quid censendum de antiquitate amborum inscriptionum? Non dicam, utramque ad ætatem Chronopii II, qui, initio sæculi vi florebat, primus S. Frontonis corpus a veteri tumulo ad novum sepulcrum transtulit, pertinere. Etenim in lamina ænea consignatum habemus annum S. Frontonis emortualem in annum quadragesimum secundum post Passionem Domini, quæ ratio computandi temporis non quadrat cum more sæculi sexti. Habentur quidem aliqua documenta, in quibus anni a Passione Domini numerantur, ut videre est in Fragmento Chronici sæculi tertii (9): tamen in priori medietate sæculi sexti, æra christiana in Galliis usitata non erat, quæ solum sæculo octavo adhiberi cœpit (10). Videtur itaque lamina cuprea Chronopio recentior et potius referenda ad Froterium, Petragoricensem sedem ab anno 979 ad 991 tenentem; qui, ut docet Philippus Labbe (11), magnum monasterium S. Frontonis ædificare cœpit. Quoniam igitur ecclesia, a Chronopio ædificata, novo opere instaurata fuit, arbitror, tunc quidem inspectas fuisse sacras Reliquias et additam fuisse laminam æneam, in qua pro more istius temporis inscribi potuit æra christiana

A° laminæ sæculo saltem x in sepulcro inventæ.

testantur sanctum a B. Petro baptizatum:

(1) Labbe, t. IX Conc. col. 894. — (2) Labbe, ib. col. 877. — (3) Cfr Act. SS., t. III Febr., p. 454. — (4) Labbe, ib. col. 894. (5) Ibid. col. 880. — (6) Dupuy, t. II, p. 92. — (7) T. II, col. 4475. — (8) D. Bouquet, Rec., t. VIII, p. 241. — (9) Mi-

gne Patrol., t. III, col. 670. — (10) Nouveau traité de Diplom. t. IV, p. 696. Cfr Dion. De Rom. Pont. infallib., p. 86. — (11) Nov. Bibl. mss., t. II, p. 757.

AUCTORE
J. V. H.

sive a Nativitate sive a Passione Domini. Utrum porro lamina plumbea, nullo chronogrammate signata, æqualis aut majoris sit antiquitatis, ex ipsis litterarum elementis, quæ perire, dijudicare non licet. Non censeo tamen, utramque laminam ejusdem esse ætatis et simul uno tempore in sepulcro fuisse positam (1): istiusmodi enim cautiones, quatenus nempe pro diversitate metallorum certior sit documenti conservatio, non convenit cum simplicitate istorum temporum. Dein si, ut altera pereunte, altera superstes et intacta maneret, duplex fuisset lamina, debuisset magis in utraque idem scribi. Tandem plumbea simplicior est nec impedimentum chronogrammatibus habet. Propterea hanc antiquiorem Froterio, instauratore basilicæ, et Chronopio cœvam existimo; nisi ostendi posset translationem aut visitationem Reliquiarum mediam fuisse inter Froterium et Chronopium.

opinionem nostram non infringit sive Ecclesiarum ambitio,

15 Hæc fere sunt, quæ pro missione apostolica S. Frontonis dicenda habemus. Sed R. Audierne novam objicit difficultatem, quam apud alios legere non memini: nata nempe fuerit opinio de missione apostolicâ, S. Frontoni et aliis episcopis a S. Petro collata, quando, Leone Pp. IV sedente ab anno 847 ad 855, sedes episcopales et monasteria satagebant obtinere privilegiorum suorum confirmationem, adeoque titulos sibi antiquissimos effungebant (2). Verum quo fundamento hæc eruditi viri assertio nitatur, place non perspicio. Etenim consideranti tum res gestas ipsius Pontificis tum Acta istorum temporum nihil simile occurrit, sive in Collectione Conciliorum, sive apud Brecquigny in tabula chronologica diplomatum, chartarum, etc., sive apud Petrum Georgisch in Registris chronologico-diplomaticis, sive apud D. Bouquet in amplissima collectione rerum Gallicarum, sive tandem apud Baronium aut in Actis Sanctorum Bollandianis in Vita Leonis IV, edita ad diem XVII Julii. Quod si tamen adversarius assertionem suam veram ostenderet, non continuo sequeretur, tunc primum natam esse opinionem; sed id solum, tunc primum necessariam fuisse allegationem antiquorum titulorum ad defensionem jurium Ecclesiarum. Pari modo cespitat R. auctor, quando affirmat, sæculo primum duodecimo Lycaoniam patriam S. Frontoni tributam fuisse: vidimus enim sæculo saltem decimo sub Froterio eum Lycaoniæ adscriptum; imo si aliquid valet nostra sententia de utraque inscriptione supra allata, sæculo sexto sub Chronopio opinio ista jam vulgaris erat.

sive incerta et mutila primorum episcoporum successio.

16 Antequam hanc claudio dissertationem, non dissimulabo difficultatem, mihi semper gravissimam, provenientem ex manca primorum episcoporum Petragoricensium successione. Nam inter S. Frontonem et Paternum, qui anno 356, teste Sulpitio Severo lib. II, Hist. Sacræ cap. 45 (3), non detrectans perfidiam Arianam profiteri, sacerdotio pulsus est, duos solum episcopos medios numerat Gallia Christiana, Anianum et Chronopium I (4). Atqui quatuor episcopi spatium trecentorum fere annorum, quod a medio sæculo primo ad medium quartum excurrit, implere non possunt. Quod si initia Ecclesiæ Petragoricæ ad normam Gregorii Turonensis, id est ad

medium sæculum tertium redigantur, quatuor episcopi commode ab anno 251 ad 356 pertinent. Nodus intricatus solutione sua carere non debet. Jam alibi diximus (5), primos nationum episcopos regionarios magis, quam certæ sedi affixos fuisse, adeoque eorum jurisdictionem intra angustias unius diœcesis non fuisse circumscriptam, sed extendisse se ad plures provincias et plures civitates ejusdem provinciæ. Sic videmus S. Maternum haberi proprium episcopum a Trevirensibus, Coloniensibus et Tungris: ipsum S. Frontonem nostrum exhibet Vita edenda obambulantem varias Galliarum provincias prædicando Verbum Dei. Quod si in decursu istiusmodi prædicationis morerentur, ea, in qua diem suum claudebant, civitas defunctum in diptycha sua referebat, ut episcopum sibi proprium, omissis aliis civitatibus, in quibus pontificatum gesserant. Atque hinc explicantur jam rara nomina primorum episcoporum, qui in diptychis recensentur, ac difficultas constituendi horum successionem, donec in certos episcopatus distributa esset regio. Dein sunt catalogi, qui Aniano et Chronopio duos adjungunt, Leonem seu Leontium, qui colitur Petragoricis xxviii Junii, et Pagasium, ut ad nos scripsit R. D. Dion, professor historiæ ecclesiasticæ in seminario. Diuturnior adhuc esset singulorum pontificatus, utpote qui ad quinquaginta annos excurreret: sed fieri etiam potuit, ut, furente persecutione gentilium, sedes Petragoricensis vacaverit. Tandem hiulci sæpe sunt episcoporum Catalogi etiam posterioribus temporibus: quando certo jam constitutæ erant sedes episcopales, tamen lacunæ in successione antistitum reperiuntur. En exempla domestica: inter Saffiarium, qui anno 590, et Bertrandum, qui an. 767 Petragoricensem cathedram occupabant, nullus reperitur episcopus medius (6): et in metropoli Burdigalensi ab anno 589 ad 816 nullus recensetur episcopus (7). Valeret certe objectio, si pauci et rari episcopi presse sibi subsequerentur, ut supra ad diem xxiii Octobris in episcopis Tullensibus ex tabulis ejusdem Ecclesiæ monstravimus (8), quando S. Amonis tempus ad iv sæculum revocavimus: sed in Petragoricensi catalogo nihil simile occurrit; imo Joannes Dupuy aperte docet, propter persecutiones viduatam aliquandiu permansisse Petragoricensem Ecclesiam (9).

§ II. Vita edenda proponitur; inquitur in Sancti patriam, in præsentiam ultimæ cœnæ et sepulturæ B. Marthæ; in occisionem serpentis, universæ regioni infesti.

17 Ut foundationem Ecclesiarum Galliæ a primo ad medium usque tertium sæculum removeant adversarii, passim objiciuntur Vitæ primorum episcoporum, multis, ut aiunt, fabulis refertæ, anachronismis et erroribus scatentes (10). Enimvero Acta antiquiorum Sanctorum, a recentioribus non raro conscripta, multis nævis inspersa esse nemo diffitebitur. Esto igitur Vita S. Frontonis fabulis quibusdam infecta: inde tamen

Quam edimus, Vita non videtur

(1) Dion., p. 85. — (2) Dupuy, t. I, p. 252. — (3) Migne. Patrol., t. XX, col. 155. — (4) T. II, col. 1448. — (5) Act. SS., t. VIII Octob., p. 34. — (6) Gall. Christ., t. II, col.

1454. — (7) Ibid. col. 795. — (8) Act. SS., t. X Octob., p. 908. — (9) T. I, p. 91. — (10) Dupuy, t. I, p. 255.

A nequaquam consequitur, sancti missionem in Gallias et sedis Petragoricensis foundationem ad sæculum primum æræ christianæ non pertinere. Etenim memoria temporis, quo Ecclesia aliqua incepit, licet fabulosis circumstantiis infarta, in ipsa hac Ecclesia non facile obliteratur: adeoque istiusmodi traditio retinenda est, donec argumentis contrariis elidatur. Sed aliud omnino est adjectio circumstantiarum, quibus honoris causa Vita alicujus Sancti adornatur. Dein hujusmodi additiones quandoque proveniunt ex similitudine nominum: unde fit, ut quod uni homonymo proprium est, alteri etiam tribuatur. Sic S. Gregorius Nazianzenus duos Cyprianos, alterum Carthaginensem episcopum, alterum magum Nicomediensem, in unam conflavit personam, eorumque Acta permiscuit, ut monstrant nostri ad diem xxvi Septembris in Actis SS. Justinæ et Cypriani Martyrum (1). Eodem modo, ut jam diximus num. 6, S. Fronto, noster cum homonymo Nitriensi confusus fuit, atque hinc variæ fabulæ natæ sunt. Quædam specialia, omissis tamen iis, quæ in Vita elucidabimus, attingimus.

B 18 Quaternas novimus Vitas antiquiores S. Frontonis. Jam indicavimus supra num. 6 Vitam, a Gauzberto luci causa conscriptam, quam idcirco omittendam censemus, quia patribus Lemovicensibus probata non fuit. Alteram nuper e tenebris alicujus parochiæ ruralis diocesis Bellovacensis eruit R. D. Pergot, et ipse auctor Vitæ S. Frontonis, anno 1861 editæ. In hac parochia, quæ Domni-Frontonis (Domfront) nomen habet, in partitione Isaræ (Oise), et Sancto nostro antistite patrono gloriatur, hactenus conservatur codex manu exaratus, eximia quidem artis calligraphicæ, sed recentioris ætatis, utpote qui vix ante medium sæculum xvi conscriptus fuerit. Continet autem totum Officium Sancti, musicis signis notatum, ac in eo præter novem picturas, res gestas a S. Frontone referentes, habentur lectiones, quæ vulgo Legendæ dicuntur et Vitam Sancti exhibent (2). Tertium quod habemus exemplar, auctorem prodit Sebaldum, Petragoricensem episcopum, quum dicit: Ego Sebaldus episcopus. Sebaldus porro sedem occupavit sæculo decimo ineunte (3); adeoque ab ætate S. Frontonissat remotus fuit, ut narrationi suæ fabulas quasdam admiscere potuerit. Sed neque Sebaldum crediderim Vitæ, qualem habemus, auctorem: si enim Sebaldina lucubratio exstitisset, clerici Petragoricenses in synodo Lemovicensi abbatem Solemniacensem facili negotio refutare potuissent, indicando, scriptorem antiquiorem, Sebaldum, ita omnia collegisse, quibus S. Fronto S. Martiali æquiparatur et Apostoli titulum meretur, ut auctore Gauzberto nullatenus indigerent. Unde consequens fit, ut ignota delituerit centum post annis Vita, a Sebaldio composita, quod verisimile non est. Dein codex noster ea affert, quæ apostolatam S. Frontonis potentissime vindicant, quasi scriptor vellet refutare, quæ contra hunc titulum Lemovicis oggesta fuerant. Quapropter malo Vitam edendam anonymo tribuere, qui antecessorum scriptis uti potuit. Porro hujus Vitæ duplex est exemplar, in schedis Bollandianis asservatum, alterum altero prolixius. Brevius edimus: sed in Annotatis proli-

xiori, quantum opus fuerit, utemur; quæ enim brevius est, plerumque antiquius habetur. Utrumque sicut et illud, quod ex codice Domni-Frontonis editum fuit, eadem eodem fere ordine refert: sed alterum, quemadmodum et Domno-Frontonianum, verbis locupletius, varios locos communes addit, qui desunt in exemplari edendo. Cæterum licet quam edimus, Vita suis non careat fabulis, propterea inutilis non est, tum quia immixtas narrat res vere gestas, tum quia usui esse potest ad elucidanda Sanctorum monumenta, sine talibus Legendis ænigmatum instar habenda. In istiusmodi scriptis gravis est difficultas in discernendo verum a falso; quæ augetur etiam confusione Frontonis Petragoricensis cum homonymo Nitriensi. Sed rem cominus aggrediamur.

19 Imprimis inter biographos inquiritur, quæ sit S. Frontonis patria. Gauzbertus cum Petragoricis natum et informatum litteris, etiam christianis, tradit. Certe primo jam sæculo æræ christianæ, subactis Galliis, frequentissimum erat commercium inter Italiam et Gallias. Quapropter si hæc sibi constaret traditio, non esset quod repugnaremus Gauzberto; dum tamen cum eodem non poneretur, S. Fronto psalterium Petragoricis addidicisse et sacris christianis fuisse ibidem initiatus. Sed est alia traditio, ejusdem, quantum novimus, antiquitatis, nempe S. Frontonem ex Lycaonia regione ortum fuisse, ut habet inscriptio supra num. 13 citata. Quoniam autem sustinemus, Sanctum a B. Petro Apostolo in Gallias missum, adeoque ejusdem discipulum fuisse, nihil obstat, quominus ea patria assignatur; nam Lycaonia media fere jacet inter Pontum, Galatiam, Cappadociam, Bithyniam, eas videlicet provincias, quibus Christi Evangelium prædicavit, ut docet nos ejus prima catholica epistola directæ electis advenis dispersionis Ponti, Gallaciæ, Cappadociæ, Asiæ et Bithyniæ. Quando dein S. Petrus Romam adiit, ut ibidem summam sedem apostolicam in perpetuum constitueret, aliquos secum discipulos, adiutores apostolatus sui, probabiliter adduxit, quos dein ad varias provincias Europæas misit episcopos ad fundandas Ecclesias; quemadmodum S. Paulus discipulum suum Titum reliquit Cretæ, ut ea quæ deerant, corrigeret, et constitueret per civitates presbyteros, sicut et ipse

disposuerat illi (Tit. I, 5). 20 Sed clientelæ S. Petri novum ornamentum adjecit alter biographus, quem diximus num. 18 explicatiorem Vitam edidisse. Hic vero hisce verbis orditur: B. Fronto, ex tribu Judæ patre Simone, matre vero Frontonia genitus, ex finibus Lyaconiæ regionis, generositate clarus, exstitit oriundus. Hic lingua facundus, moribus honestus, prædicante Domino nostro Jesu Christo Evangelium regni per Judæam, Galilæam et Syriam, venit ad ipsum petens unda sacri baptismatis regenerari; quem B. Petrus, jubente Christo, baptizavit, secumque manere voluit: fuitque virgo electus a Domino et virgo permansit. Hic fuit unus de septuaginta duobus discipulis Christi, qui et cum cæteris sanctæ prædicationis ministerium suscepit. Hic etiam cum aliis a Domino accepit potestatem mortuos suscitandi, infirmos curandi, leprosos mundandi, cæcos illuminandi, dæmones

AUCTORE
J. V. II.

patria proba-
bilis ex Ly-
caonia

Gænz Domi-
nicæ cum Apo-
stolis,

(1) Act. SS., t. VII Sept., p. 201. — (2) Pergot. Vie de S. Front, p. 280 et seqq. et p. 456 et seqq. — (3) Gall.

Christ. t. II, col. 1456.

AUCTORE
J. V. H.

ejiciendi, et virtutes alias et signa in Christi nomine faciendi. Interfuit autem cum Apostolis cœnæ dominicæ, in qua panem in corpus et vinum in sanguinem sua potestate Christus convertit, suisque discipulis tradidit, et eorum pedes lavit. Dein post passionem Domini, cum aliis discipulis vidit gloriam resurrectionis Christi in carne et potentiam ascendentis in cælum, et in die sancto Pentecostes Spiritum Sanctum in linguis igneis cum cæteris accepit etc.

ut monstrant
Evangelistæ,

21 *Hæc, quæ in collectione hagiographica bibliothecæ regię Bruxellensi inter codices manuscriptos sub numero 8921 servantur, posteriora censeo concilio Lemovicensi anni 1031, utpote quæ ad amissim respondent objectionibus, in eadem synodo apostolatui oppositis, scilicet S. Frontonem non habuisse resuscitandi mortuos potestatem, et aggregatum non fuisse Apostolis Christi. Sed minus solerter id fecisse videtur, quum ipsa verba Evangeliorum illum præterierint. Nam tres Evangelistæ, qui conceptis verbis de suprema cœna agunt, expresse docent, duodecim cum Jesu fuisse convivas Apostolos. Matthæus xxvi, 19 dicit : Paraverunt pascha : vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis. Marcus autem xiv, 16 : Paraverunt pascha. Vespere autem facto, venit cum duodecim. Lucas tandem xii, 13 : Paraverunt pascha. Et cum facta esset hora, discubuit et duodecim Apostoli cum eo. Joannes, quoniam cœnam non describit, numerum convivarum non refert. In hæc verba Evangelistarum ita commentatur Joan. Maldonatus ad Matth. xxvi, 20 : Videtur mihi Evangelista discipulorum numerum expressisse, cum quibus Christus agnum comedit, ut ea etiam in re significaret, eum legis præscriptum observasse. Jubeat enim lex, ut pater familias cum tota familia sua agnum ederet (Exod. xii, 3); Christi autem familia discipuli erant. Chrysostomus ideo hoc ab Evangelista dictum esse judicat, ut ostenderet, Judam etiam cum cæteris Apostolis acubuisse, ejusque impudentiam et ingratitude declararet, de quo veteres auctores inter se dissentiunt.*

non interfuit.

22 *Scilicet inter antiquos non convenit, utrum Judas proditor institutioni sacræ Eucharistiæ interfuerit, eaque fuerit refectus : sed id ad rem nostram non attinet, quod Maldonatus exponit ; ac dein proseguitur : Quæri etiam potest, et a nonnullis dubitatum video, an alii aliqui præter discipulos cum Christo accubuerint. Euthymius alios etiam nonnullos acubuisse, putat ; quamvis eos Evangelistæ non nominaverint, quod multis ego de causis probare non possum : et quia cæteri Judæi non eodem die pascha celebrarunt, et quia ita accurate Evangelistæ discipulorem nomen aut numerum expresserunt, ut duo facere voluisse videantur, et significare omnes discipulos adfuisse, et indicare neminem adfuisse præter ipsos, et quia lex præcipiebat, ut unaquæque familia suum agnum ederet, nec externus ullus admitteretur, nisi familiarium numerus ad edendum integrum agnum satis non esset ; hinc enim externos, quotquot ad esum agni necessarii essent, advocari permittebat. Discipulorum autem numerus ad edendum agnum satis*

magnus erat. *Eamdem sententiam amplectitur Lucas Brugensis in suo commentario ad citatum textum Matthæi Ex his satis manifestum est, nullum in cœnaculo S. Frontoni locum fuisse, sed meram esse fabulam, ideo inventam, ut Apostoli titulus Sancto adaptaretur. Hactenus dicta cæterum ostendunt, incertam esse S. Frontonis patriam. Quoniam tamen illum antiquiores Gallia oriundum faciunt, et quidem ex pago Petragoricensi, probabilior istis opinio est, Martyrologio Rabani confirmata, illum natum esse in loco Linicasio in termino urbis Petragoricæ. Videatur esse hodiernus pagus Lanquais, etiamnum in diœcesi Petragoricensi, in districtu Bergeracensi.*

23 *Ex Adone habemus, S. Frontonem ope baculi S. Petri socium suum resuscitasse : Romæ, inquit, a B. Petro ordinatus, cum Georgio presbytero ad prædicandum Evangelium missus est ; cumque die tertio itineris idem Georgius esset mortuus, mœrens Fronto reversus est ad Apostolum, acceptoque ejus baculo et super corpus defuncti posito, socium de morte recepit. Quia idem prodigium cum iisdem prorsus circumstantiis etiam aliis Gallicanis episcopis tribuitur, ansam cepit Jacobus Longueval infirmam veteris traditionis, qua fundatio Ecclesiæ Petragoricensis sæculo primo illigatur. In sua enim dissertatione de initiis propagati Evangelii per Gallias, conqueritur, quosdam mendaciorum ope Sanctos glorificare (1), dicitque talibus fabulis infecta Acta primorum Gallicæ apostolorum. Quæ, ait, edita sunt Acta, tam portentosis ornantur adjunctis, ut in iis simplicem veritatem nemo agnoscat, quin etiam alia ab aliis derivata videantur. Sic S. Martialis suscitatur S. Austrielinianum socium suum ope baculi, a S. Petro dati : ejusdem baculi ope suscitatur S. Maternum socium suum S. Eucharis : S. Clemens Metensis idem miraculum præstat S. Domitiano socio suo virtute ejusdem baculi S. Petri : S. Fronto vitam eodem baculo reddit S. Georgio socio. Quam fides istius modi Actis præberi potest ? Ut jam diximus, omnia eadem sunt in hisce Actis : mittuntur singuli cum singulis sociis ; tertio itineris die moriuntur socii ; revertuntur Romam episcopi, et reduces, acceptum a S. Petro baculum mortuo imponunt, qui statim reviviscit. Itaque unum ab altero scriptore exceptam historiam descripsisse, ne scilicet unus Sanctus altero inferior videretur, omnino manifestum est.*

24 *Rev. Dom. Faillon, Sansulpicianus theologus, qui antiquas Gallicæ traditiones curiose simul et solerter defendit, ingenue fatetur, ipsam prodigii quater repetiti similitudinem facere, ut narratis omnem fidem abroget ; quatenus manifestum fiat, id ad amplificandam gloriam Sancto afflictum fuisse. Censet nihilominus, istius generis miraculum alicui viro apostolico, in Gallias misso, contigisse : ut enim quatuor diversis episcopis tribuatur, necesse est, inquit, ut vel uni aliquando acciderit. Fundamentum spurie traditionis est plerumque veritas historica, perperam quandoque ab uno ad alium traducta. Censet porro laudatus scriptor, miraculum istud primitus S. Frontoni nostro adscriptum fuisse (2). Certe Ado de solo Frontone nostro id refert. Paulus diaconus, sæculi viii scriptor Historiæ*

Ex aliorum historia mutua-
titia

B. Georgii,
socii S. Frontonis

(1) Hist. de l'Egl. Gall. T. I, p. LXIII. Edit. Paris. 1825. —

(2) Monum. de l'apostol. de S. M. Mad., t. II, col. 393.

AUCTOR
J. V. H.

A episcoporum Metensium (1), dum refert, S. Clementem, Metas a S. Petro missum, plurimis miraculis inclarusse, nullum tamen istius modi prodigii ingerit mentionem. Gesta Trevirorum, quorum auctor Eberhardus obiit anno 909 (2), id miraculum S. Euchariorum adscribit, qui mortuo socio suo, S. Materno baculum S. Petri imponens, eundem ad vitam revocavit (3). Utra sit antiquior traditio S. Frontoni aut S. Euchariorum propria, non ausim decidere. Quod vero spectat ad prioritatem inter S. Frontonem nostrum et S. Martialem æque difficilis est quæstio : nam sæculo XI in concilio Lemovicensi, apostolatus S. Frontonis nostri duo præsertim opponebantur, nempe eum Ierosolymis non esse profectum, nec cognosci locum, ubi Georgius a Fronto suscitatus legitur (4). Ex quo quidem consequitur, vagam illa tempestate fuisse traditionem de Georgio suscitato, quando locus indicare non poterat : dum e contrario Lemovicenses Martiali suo prodigium vindicabant, ostendentes locum prodigii Elze, hodie Collem, urbem episcopalem Etruriæ. Videtur igitur resuscitatio Georgii serius efficta, ac proinde omnino expungenda.

resurrectio dicenda est,

25 Porro Acta S. Georgii, a Bernardo Guidonis edita, omnium antiquissimum præbent monumentum de rebus gestis S. Frontonis conscriptum (5). Hæc eadem præ manibus habemus ex collectione Bollandiana Bibliothecæ regiæ sub num. 8930. S. Georgii resurrectionem hisce verbis narrat biographus : Ipsi (Fronto et Georgius) non reluctantes salutaribus monitis, aggressi sunt inunctum sibi iter, licet multis pro caritatis affectu effusis lacrymis. Tertia quoque die devenerunt in quoddam oppidum juxta locum Volsini antiquitus ab ipsa Vultorum gente siti, ibique benigne suscepti, aliquandiu habuere hospitium, prædicantes atque evangelizantes catholicæ religionis verbum salutare. Interea dum ibidem demorantur, Georgius, morbo gravatur, nec plurimo interjecto tempore, morte præoccupatur : et Fronto tristis et mæstus concito gradu ad Apostolum Petrum revertitur : pedibusque ejus prostratus, flebiles voces ingeminat et pro reddenda defuncto vita lacrymabiliter implorat. Cui magister inquit : Depone luctum, carissime, quo frustra affligeris ; quia quem mortuum non ignoras, vivere procul dubio gaudebis. Accipe ergo baculum hunc et virgam pastorem, quam tecum deferens super corpus defuncti pones : tunc invocata virtute Dei, fiducialiter jube, ut a mortuis citius resurgat et sic sanus et incolumis ad prædicandum Evangelium pariter tecum perget. Quibus omnibus sicut Apostolus præceperat jam peractis, surgere videt socium suum defunctum ; pro cuius obitu amarissime fleverat. Unde et illa in patria multi crediderunt in Christum. Hactenus biographus.

quod factum etiam S. Euchariorum Trevirorum, tribuendum est :

26 Volsinum, vernacule Bolseno, oppidulum est in delegatione Viterbiensi et diocesi Urbis Veteris (Orvieto), octoginta fere chiliometris Roma distans septemtrionem versus. Si vero, ut supra dictum est, S. Georgii Acta continent documenta antiquissima de S. Frontone, videntur hæc sæculo XI recentiora ; quandoquidem

interrogati Petragoricenses, ubi Fronto Georgium suscitasse legeretur (6) : mussitarunt, et provocati respondere nescierunt. Quod si supra scripta historia elucubrata tunc fuisset, confidenter Volsinum indicassent et sua responsione oppositionem Lemovicensium fregissent. Id quoque prætereundum non est, vulgatiorem videri traditionem S. Euchariorum quam S. Frontonis : nam Innocentius III, in suo opere de Sacro Altaris Mystero, lib. I, cap. 62 (7), docet, Romanum Pontificem pastoralis virga non uti, pro eo quod B. Petrus Apostolus baculum suum misit Euchariorum, primo episcopo Treverorum, quem una cum Valerio et Materno ad prædicandum Evangelium genti Teutonicæ destinavit. Cui successit in episcopatu Maternus, qui per baculum S. Petri de morte fuerat suscitatus. Quem baculum usque hodie cum magna veneratione Treverensis servat ecclesia. Non ideo tamen censuerim, resurrectionis miraculum ad S. Euchariorum magis quam ad S. Frontonem certo pertinere, quamvis pro Trevirensi traditione stare videatur ipsius baculi conservatio. Unum insinuare volui, resurrectionem istam, siquidem ad unum ex apostolicis viris pertineat, nulli eorum in specie et individuo tribui posse. Quamvis hæc ita sint, diu tum apud Petragoricenses, tum apud Velaunos servata fuerunt fragmenta baculi prodigiosi, qui etiam apud Tungros, quasi instrumentum resuscitationis S. Materni in thesauro repositus est. Frontonianus baculus in duas partes discissus fuit, superior olim Petragoricis exstabat, et verisimiliter tunc amissus fuit, quando ipsum corpus S. Frontonis dispersit (8). Inferior pars in collegiata ecclesia oppidi S. Pauliani, diocesis Aniciensis (St-Paulien, dép. Haute-Loire), permansit usque ad annum 1793 (9). Tunc enim impiis subductus fuit. Reddita pace Ecclesiæ, restitutus baculus parrocho Sampaulianensi, qui illum dedit monialibus, ab Instructione dictis (Dames de l'Instruction) et hactenus Anicii asservatur (10). Baculus iste viatorius est, flavus auri instar, et tanti ponderis, ut ferreus videatur, nec certo hactenus indicari potuit ad quam speciem arboris, unde excisus est, pertineat.

27 In Vita, S. M. Magdalenæ, quam Rev. D. Faillon Rabano adscribit, legimus cap. 49 (11) : Die dominica, hora diei tertia, congregati aderant omnes ut corpus sanctum B. Marthæ congruo condirent * pridie Kalendas Augusti. Cum ecce eadem hora, apud Petragoricas, Aquitaniæ civitatem, Missas celebraturo pontifici S. Frontoni, populos expectanti et in cathedra dormitanti apparuit Christus et ait illi : Fili, veni, imple, quod promisisti, exsequiis Marthæ hospitæ meæ te affuturum. Dixit : moxque pariter in ictu oculi apparuerunt apud Tharascenam, libellos manu tenentes, in ecclesia : Christus capiti, præsul pedibus adstantes ; ipsi soli corpus in mausoleum locantes, mirantibus cunctis, qui aderant. Egrediuntur, completis exsequiis. Sequitur eos unus ex clero, quærens a Domino qui esset vel unde venisset. Cui Dominus nihil respondit, sed codicem, quem tenebat, dedit. Clericus ad sepulcrum rediit, codicem cunctis ostendit, in singulis

prodigiosa præsentia sepulchræ.

honore ?

trol., t. CCXVII, col. 798. — (8) Pergot, Vie de S. Front., p. 178. — (9) Ibid., p. 177 et 441. — (10) Ibid., l. c. et p. 449 et seq. — (11) Monum. de l'apostol., t. II, col. 555.

(1) Calmet, Hist. de Lorr., t. I. Preuv., col. 62. — (2) Prolegom., p. 18. Edit. Trevir., 1856. — (3) Ibid., p. 52. — (4) Labbe, t. IX, conc. col. 875. — (5) Monum., t. II, col. 391. — (6) Labbe, t. IX, conc. col. 875. — (7) Migne. Pa-

AUCTORE
J. V. H.

* griscas.

B

B. Marthæ, a
sepultura S.
Martini,

C

cui præsens
adfuisse di-
citur B. Am-
brosius

paginis sic legit : In memoria æterna erit Mar-
tha, hospita Christi, ab auditione mala non
timebit. Nihil aliud continebatur in codice.
Interea apud Petragoricas levita pontificem
excitat; horam sacrificii præterire, populum
fatigari, suggerens. Cui præsul : Nolite, in-
quit, turbari, nec tædeat vos diutius exspe-
ctasse : ego enim nunc raptus sum in spiritu,
sive in corpore sive extra corpus, nescio, Deus
scit, Tharasconam cum Domino Salvatore mi-
nistram ejus Martham sanctissimam, ut vi-
venti pollicitus sum, mortuam sepelire. Mittite
igitur nunc, qui annulum nostrum et chiro-
thecas criseas referat, quas in manus sacristæ
posui, dum corpus sanctum in mausoleo com-
posui. Miratur hæc audiens populus, mittit
Tharasconam nuntios tenus. Rescribunt Tha-
rasconenses Petragoricensibus diem et horam
sepulturæ ejus, ignotam et venerabilem cum
eorum pontifice, quem bene noverant, exse-
quiis ejus interfuisse personam; et de libello
et titulo libelli, ne forte hoc episcopum latuis-
set; et annulum, quod receperat sacrista, re-
mittere, alteramque chirothecam : altera in te-
stimonium tanti miraculi retenta.

28 In hac narratione varia occurrunt, quæ
cum moribus primorum sæculorum minus con-
veniunt. Sic annulus et chirothecæ pontificales
sapere videntur tardiora sæcula; licet enim
annulus apud antiquos in usu fuerit, ut docet
Romanorum, Græcorum et Hebræorum historia,
nequaquam ostendi potest, fuisse etiam orna-
mentum pontificale. Quod ad chirothecas spectat,
illæ, si fides est Petisco in suo Lexico antiqui-
tatis V. Chirothecæ, apud Romanos solum ex
necessitate, nunquam propter ornatum adhibe-
bant. Erant certe primo sæculo clerici, qui
sacram suppellectilem custodiebant, tamen non
crediderim sacristæ nomen illis inditum fuisse.
Ex hisce deduco, biographum supra citatum
prodigiosam B. Frontonis in sepultura S. Mar-
thæ præsentiam secundum mores suæ ætatis
expressisse (1). Non tamen refugerem ab acci-
pienda narratione, si constaret, biographum esse
vere Rabanum, id ex antiquiori Vita mutua-
tum : difficultatem facessunt dicta num. 6, quæ
incertum faciunt ejus auctorem. Quicumque
tamen sit scriptor istius Vitæ, id tamen elucet,
firmum fixumque stetisse, S. Frontonem fuisse
coævum S. Marthæ, hospitem Christi, adeoque
ejus apud Petragoricenses pontificatum ad pri-
mum sæculum æræ christianæ pertinuisse. Ad
rei memoriam Tarasci in ecclesia S. Marthæ
erat altare in honorem S. Frontonis erectum (2),
et in sarcophago ejusdem Sanctæ S. Fronto se-
peliens exhibebatur (3).

29 Animadvertendum quoque est, apparitio-
nem S. Frontonis in exsequiis S. Marthæ ita a
biographo narrari, ut suspicari liceat, eum ad
verbum fere exscripsisse Gregorium Turonen-
sem, qui idem refert de S. Ambrosio Mediola-
nensi, sepulturæ B. Martini Turonensis præ-
senti. En verba ex lib. I de Miraculis S. Martini,
cap. 5 (4) S. Ambrosio celebrandi festa domi-
nicæ diei ista erat consuetudo, ut veniens
lector cum libro suo, non antea legere præ-
sumeret, quam Sanctus nutu jussisset. Fa-

ctum est autem, ut illa die dominica, prophe-
tica lectione recitata, jam lectore ante altare
stante, qui lectionem B. Pauli proferret, bea-
tissimus antistes Ambrosius super sanctum
altare obdormiret. Quod videntes multi, quum
nullus eum penitus excitare præsumeret,
transactis fere duarum aut trium horarum
spatiis, excitaverunt eum dicentes : Jam hora
præterit : jubeat dominus lectori lectionem
legere; expectat enim populus, valde jam
lassus. Respondens autem B. Ambrosius :
Nolite, inquit, turbari : multum enim mihi
valet sic obdormisse, cui tale miraculum Do-
minus ostendere dignatus est. Nam noveritis,
fratrem meum Martinum sacerdotem egressum
fuisse de corpore, me autem ejus funeri obse-
quium præbuisse, peractoque ex more servitio,
capitellum tantum, vobis excitantibus, non
explevi. Tunc illi stupefacti, pariterque admi-
rantes, diem et tempus notant, sollicitè
requirentes. Qui ipsam diem tempusque tran-
situs sancti reppererunt, quod beatus Confessor
dixerat, se ejus exsequiis deservisse. *Fabulo-
sam habet hanc historiam Theodoricus Ruinart*
Mauro-Benedictinus, editor operum S. Gregorii
Turonensis (5), quia aut differendus est S. Am-
brosii, aut anticipandus S. Martini obitus. Sed
hæc in alterutrius Actis examinanda erunt : et
adiri possunt nostri in Tractatu præliminari
ad tomum I Aprilis (6).

30 Hic vero unum ostendendum habemus,
similitudinem circumstantiarum in utroque fa-
cto, unde nascitur suspicio, rem, prout narratur,
a Gregorio Turonensi, scriptore antiquiori, de-
rivatam esse. Nam 1° Marthæ et Martinus die
dominica sepeliuntur. 2° Uterque pontifex, se-
dens in cathedra, præsentè populo, indormit.
3° Nullus Ambrosium aut Frontonem a somno
excitare audet. 4° Populus Mediolanensis et Pe-
tragoricensis expectans lassatur. 5° Ambo epi-
scopi, præterita jam sacrificii hora, respondent
clericis stupefactis : Nolite turbari et quæ alibi
acciderant, narrant. 6° Utrobique notatur dies et
hora; et facta perquisitione reperitur, vere hæc
in longinqua regione contigisse (7). Quamvis
autem hæc ita se habeant, non rejicimus tamen
prodigiosam præsentiam S. Frontonis in funere
S. Marthæ, quatenus scilicet miraculum idoneo
testimonio nitatur. Quod si propter difficultates
chronologicas dubia est auctoritas Gregorii Tu-
ronensis, referentis rem gestam in propria ec-
clesia; mirari nemo debet, hæc nos incertos
in portento, dubiis notitiis involuto. Non est ta-
men, quod negemus prodigiosas istiusmodi ap-
paritiones, aut, si dicere fas est, bilocationes,
quarum multiplicia exempla affert Prosper Lam-
bertini in suo opere de Servorum Dei Canoniza-
tione, lib. IV, part. I, cap. 32, num. 18, et in
Vita S. Alphonsi de Liguori, fundatoris meritis-
simæ Congregationis SS^{mi} Redemptoris egre-
gium affertur hujusmodi apparitionis specimen,
quando scilicet sanctus vir obdormire visus est
per horas viginti quatuor, et expergefactus
declaravit adstitisse se Clementi papæ XIV mo-
rienti (8).

31 In Actis S. Frontonis edendis frequenter
laudatur in sancto antistite virtus expellendi
de serpente, a
S. Frontone

(1) Monum. de l'Apost., t. II, col. 340. — (2) Monum. sur l'Égl.
de S. Marthe, à Tarascon, p. 70. — (3) Monum. de Mar. Mad.,
t. I, col. 1221. — (4) Migne. Patrol., t. LXXI, col. 918. —

(5) Ibid., l. c. n. g. — (6) Act. SS., t. I, Apr., p. xxxviii. —

(7) Monum. de l'ap. de S. Marie M., t. II, col. 337. — (8) Tan-
noja, Mem. sur la vie de S. Alph. de Liguori, t. II, p. 447.

serpentes :

A *serpentes* : quod certe, siquidem ad primos apostolos pertineat, auctoritatem habet ab ipso Evangelio, in quo Mare. xvi, 18 inter signa, quæ eos, qui crediderint, sequentur, ponitur : In nomine Jesu serpentes tollent. Examinandum tamen remanet, an, quod præcipuis Sanctis primorum sæculorum tribuitur, aliquando tales serpentes aut dracones, qui universam aliquam regionem terrefacerent, exstiterint. Istiusmodi narratio ab Actis S. Frontonis vix abesse poterat. Eamdem ex Bruxellensi codice, num 8921 hic consignamus : Suam aliquando diœcesim visitabat, eratque coluber miræ magnitudinis, non solum animalia, sed etiam homines lacrymabili populans vastitate. Quapropter ex vicinis locis ad eum venerunt homines ac mulieres, humiliter deprecantes, ut prædictum colubrum ab eorum finibus expelleret. Quorum petitioni consentiens, Dordoniam fluvium sicco pede transmeavit, et procedenti colubro adversum se crucis signum opponens, præcepit in nomine Jesu Christi, quem Judæi crucifixerunt, ne ulterius remanere præsumeret, ubi hominum esset habitatio, sed sese in altum mare reciperet. Moxque ad viri Dei præceptum se in flumen Dordoniam præcipitavit; indeque maris Oceani, unde venerat, vorticibus abdidit. Paulo aliter narrationem suam adornat Joannes Dupuy, alios scriptores secutus; videlicet draconem precibus sancti antistitis crepuisse, et in Dordoniam præcipitatum fuisse.

B *occiso*, 32 Referuntur etiam apud profanos historicos dracones seu serpentes portentosæ magnitudinis et crudelitatis. Valerius Maximus, lib. I, c. 9, Florus, l. II, c. 2, narrant, apud Bagradum fluvium in Africa tantæ magnitudinis anguem fuisse, ut Atilii Reguli exercitum usu amnis prohiberet; multisque militibus ingenti ore correptis, compluribus caudæ voluminibus elisis, quum telorum jactu perforari nequiret, ad ultimum balistarum tormentis undique petitam, silicem crebris et ponderosis verberibus procubuisse, omnibusque et cohortibus et legionibus ipsa Carthagine visam terribiliorem : atque etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporisque jacentis pestifero afflatu vicina regione polluta, Romana inde summo-visse castra. Dicit belluæ etiam corium cxx pedes longum, in urbem missum. Plinius, l. VIII, cap. 14, Hist. Natur. eadem habet de serpentibus miræ magnitudinis, additque : Faciunt his fidem in Italia apellatæ boæ, in tantam amplitudinem exeuntes, ut divo Claudio principe, occisæ in Vaticano solidus in alvo spectatus sit infans. Eadem fere habet Solinus Polyhistor (1). De hoc serpente similia habet Vita S. Hilarionis, a B. Hieronymo conscripta, quam ad diem XXI Octobris edidimus (2). Strabo quoque lib. vi (3) scribit visum fuisse serpentem jugeri longitudinem; crassitudine tanta, ut equites, ex utraque parte adstantes, alter alterum videre nequiret; rictu eo, qui hominem, equo insidentem, reciperet; exuvii squamam quamlibet clypeo majorem. Qui plura desiderat, consulere potest varios auctores, qui de istiusmodi portentosis brutis tractarunt. In Lexico historico critico occasione Adeodati Go-

zonis, militis Rhodii, qui enormem draconem interfecisse fertur, Jacobus de Chausepié varia exempla citat monstrorum, simulque ostendit vera esse quæ de Gozone narrantur (4). Anno 1589 Noverogi (Niort) in diœcesi Pictaviensi draco erat allatus, infestus universæ regioni; Gulielmus quidam de Bello Campo, damnatus capitis, monstrum aggreditur, sub cautione vitæ indultæ : draconem interimit, sed evomitum a dracone venenum victorem necat. Exstabat ad annum usque 1792 facti egregii monumentum (5). Etiam medio ævo exhibebantur episcopi, serpentem calcantes : sic Stephanus, episcopus Trecoriensis, anno 1222 in sigillo suo draconem conterit (6).

33 Hæc eo adduximus, ut constaret, serpentium draconumve historias, etiamsi ut fabulæ traducantur, legendarios mediæ ævi e penu non sua deprompsisse. Inter fictiones relegat Bertholdus Niebuhr, quod historia Romana narrat de serpente a Regulo occiso (7) : enimvero exaggerata esse formam, magnitudinem, vires hujusmodi serpentium, nemo, credo est, qui diffiteatur : dummodo consentiatur, etiam aliquid veritatis, si ita loqui lubet, fabulis subesse. Fieri itaque potuit, ut agrum Petragoricensem vastaret aliquis serpens seu draco, precibus S. Frontonis occisus : rem etiam aliquatenus probabilem facit traditio, quæ nomen cubilis, ubi aliquando latuit, hactenus retinuit : nam juxta Lindam oppidum est mons, Dordonix imminens, spelæum habens quatuor pedum altitudinis et duorum latitudinis, serpentis latibulum : in vertice autem montis est, scribit Joannes Dupuy, ecclesia sub titulo S. Frontonis de Colubro, St-Front-Colori (8). Traditio, quæ topographica dici potest, confirmat aliquatenus ipsam draconis historiam. Scrupulum tamen nobis injicit multitudo Sanctorum Ὁφιοκτόνων, qui aut primi idololatram insectati sunt, aut ejus reliquias deleverunt, ut de S. Romano Rotomagensi ad xxiii octob. num. 50 dictum fuit. Sic teste Eusebio in Vita Constantini Magni, lib. III, cap. 3 (9), imperator crucem effingi jussit, infra quam exhibetur hostis et inimicus generis humani sub draconis forma in præceps ruens : Scilicet draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus. (Apoc. xii, 9).

§ III. De obitu et sepultura Sancti; de ejus cultu et variis translationibus; Reliquiæ, paucis servatis, a Calvinistis in Dordoniam projiciuntur.

Morte naturali, in pace Domini, diem suum clausisse videtur S. Fronto; ac pro more istorum temporum extra civitatem tumulum nactus est. Ejus corpus, ait Breviarium Petrocorense anni 1833, sepultum est prope urbem, in eo, qui postea dictus est Podium sancti Frontonis, loco, qui et ipse in civitatem exerevit. Joannes Dupuy scribit, sancti antistitis corpus conditum fuisse in oratorio B. Mariæ

AUCTORE
J. V. H.

forsan signo
debellatæ idola-
latriæ.

F

Post obitum
Sanctus extra
urbem

(1) P. 78. Edit. Paris., 1847. — (2) Acta SS., t. IX Oct., p. 56. — (3) P. 1075. Edit. Oxon., 1807. — (4) Chausepié, Dict. hist. et crit. V. Gozon. — (5) Lecanu. Hist. des év. de Constance, p. 451. — (6) Morice, Mem. de la Bretagne, t. I,

tab. x, num. 159. — (7) Hist. Rom., t. III, pag. 541. — (8) Dupuy, Etat de l'Egl. du Perig., t. I, p. 59. — (9) Migne. Patrol. græc., t. XX, col. 1058 Cfr Baron. ad an. 525, cccvi. Eckhel. Doctr., num. Vet., t. VIII, p. 88.

AUCTORE
J. V. H.

Virginis; dubitari merito potest, an jam tunc publice dedicatus fuerit locus sacris christianis peragendis. Ast id certum ex lege Romana, religiosum locum fieri, dum mortuus interitur in locum suum. *Instit. lib. II, tit. I, § 9. Et qui sepulera violabant, præter alias pœnas, infamiam incurrerant, l. I, ff de sepulc. violato (XLVII, 12): cfr Cod. Theod. lib. IX, tit. XVII de sepulc. violatis. Tales leges quam efficacissime defunctorum non solum memoriam, sed et ossa ab omni injuria vindicabant: ad quod accedit specialis cura, a christianis defunctorum corporibus impensa, ut insinuat Tertullianus in suo Apologetico cap. XXXVII (1), dum gentilibus exprobrat, quod ipsis bacchanalium furiis nec mortuis parcant christianis, quin illos de requie sepulturæ, de asylo quodam mortis, jam alios, jam nec totos avellant, dissecant, distrahant. Quanta porro esset Christianorum pro mortuis suis, præsertim sanctitatis gloria illustribus, cura, bene exponit Ant. Bosius in sua Roma Subterranea lib. I, capp. 9 et sequentibus: inter alia refert ex Martyrologio Romano encomium S. Lucinæ, mores apostolicorum temporum referens, scilicet ad diem xxx Junii habemus: Romæ, sanctæ Lucinæ, Apostolorum discipulæ, quæ de facultatibus suis Sanctorum necessitatibus communicans, Christianos, in carcere detentos, visitabat, et Martyrum sepulturæ inserviebat, juxta quos et ipsa in crypta, a se constructa, sepulta est.*

sepelitur.

35 Etiam si itaque non constet, primo jam sæculo oratorium, in quo corpus S. Frontonis componeretur, ædificatum fuisse, certum tamen est, ossa sancti antistitis non periisse, sed ad tempora Chronopii II, episcopi Petragoricensis intacta permansisse. Hic vero episcopus, qui cathedram ab initio sæculi sexti, siquidem concilio Agathensi anni 506, ad annum saltem 533, quo concilio Aurelianensi II interfuit et subscripsit, occupavit, S. Frontonis basilicam erexit, ac ejus Reliquias ex veteri ædícula in ornatorem locum transtulit. Pridie non. (vi) Octobris hæc translatio celebratur, at quo præcise anno hæc facta fuerit, prorsus incertum (2). Cointius censet, anno 530 probabilius illigandam: nam, ait ad hunc annum § XII, hæc translatio celebratur pridie nonas Octobres: si facta fuit die dominica, ut admodum probabile est, anno contigit vel decimo tertio, vel undevicesimo, vel vicesimo quarto, vel tricesimo. post quingentesimum. Opus videtur ultimarum ferme temporum, quibus Chronopius episcopatum rexit, ideoque a nobis hoc potius anno (530) quam aliis consignatur.

Chronopius II
ecclesiam ædificavit:

36 S. Frontonis Reliquias veneratus est S. Gaugericus Cameracensis, initio sæculi vii vita functus, ut legitur in ejus Actis ad xi Augusti; Petragoricas veniens, ut prædia episcopi sui inspiceret, sepulcrum sancti antistitis visitavit, et quum nullus esset, qui baculum episcopalem sustineret, stetit, nemine tenente, erectus (3). Idem narratur de S. Hilario Pictaviensi, qui cum discipulo et familiari suo Justo Lemovicas profectus, in itinere tumulum S. Frontonis veneraturus adierit (4): verum ista Hilariana Vita passim rejicitur, utpote quæ fabulam sapiat, v. g. refert, S. Hilarium

in Synodo Romana altercatum fuisse cum Leone Papa, solido fere sæculo juniore. Non negamus tamen Pictaviensem episcopum negotiis Petragoricis implicatum fuisse, adeoque eam urbem aliquando frequentasse, cum apud Sulpitium lib. II, Historiæ sacræ cap. 45 legamus (5), (Ariangoa) Hilarii opera Paternum a Petrocoriis, vecordem, nec detrectantem perfidiam profiteri, sacerdotio pulsum fuisse. Atque hinc fieri certe potuit, ut Hilarius, qui teste eodem Sulpitio l. c. optimum factu arbitratur revocare cunctos ad emendationem et pœnitentiam, etiam Petragoricenses visitaverit, ac in catholica fide conservanda firmaverit; qua occasione etiam non neglexerit S. Frontonis sepulcrum visitare et debitum cultum exhibere. Sed eatenus est mera; licet probabilis, conjectura, qua nihil certi definiri licet.

37 Sacram, a Chronopio Ædem erectam, destruxisse videntur Normanni. Etenim in Fragmento de Petragoricis episcopis apud Philippum Labbe scribitur (6): Anno Incarnationis dominicæ noningentesimo septuagesimo sexto, Froterius episcopus ab Hugone Capetio, Francorum rege Petragoras missus est, et rexit Ecclesiam annos xiv, menses vi, dies iii. Obiit autem anno Domini dccccxi, vi idus Decembris et sepultus est in basilica S. Frontonis. Hic episcopus magnum monasterium S. Frontonis ædificare cœpit, atque castrum Aganiacum, Craoniacum, Albam Rocham, Rupem S. Christophori, Rupem de Basiliaco, ut essent munimen et refugium contra Normannos, tunc temporis paganis erroribus aberrantes. Tempore hujus corpus S. Frontasii martyris per visionem revelatum est cuidam viro religioso, ejusdem ecclesiæ canonico: locus tamen, in quo jacebat, propter guerrarum frequentes discursus penitus ignorabatur. Ad ultimum iste episcopus a præposito suo jugulatus est in loco, qui dicitur Morcinq, qui est in parochia de Coursiaco. Frontasius Martyr, de quo agit textus confundendus non est cum nostro S. Frontone, cujus discipulus fuit una cum SS. Severino, Severiano et Silano, de quibus agunt nostri ad diem ii Januarii (7).

quam a Normannis destruxam,

E

38 R. D. Audierne in glossematis ad librum Joannis Dupuy opinatur, antiquum templum Chronopianum S. Frontonis non fuisse destructum, sed a Froterio episcopo fuisse ampliandum: veri enim simile non existimat, solido sæculo Sancti tumulum incultum jacuisse (8). Ast conjecturam non facile admittet, qui considerarit vastationem, Normannorum ferocia per universas Gallias propagatam: unde fiebat, ut Sanctorum Reliquiæ aut occultarentur, aut ad aliam transferrentur regionem: quod et in Petragoricensi provincia factitatum insinuat textus, quo docemur, Froterium construxisse Castra munimina et refugia contra Normannos. Malo igitur alteri, quam assert, rationi subscribere: nempe templum Froterianum alio loco, aliquantulum dissito, reædificatum fuisse, dum antiquius seu Chronopianum aliquandiu perstiterit. Etenim Rudolfus de Cohalia seu Cohiaco, quem R. Audierna Radulfum de Scoraille nominat (9), et qui ab anno 1000 ad 1013 Petragoricensem

sæculo x in-
staurat Froterius, episcopus;

(1) Migne, Patrol., t. I, col. 461. — (2) Gall. christ., t. II, col. 1451. — (3) Dion. De Infalibil. summi Pont., p. 79. — (4) Migne, Patrol., t. IX, col. 185. — (5) Ibid. t. XX, col.

155. — (6) Nov. Biblioth. mss. t. II, p. 757. — (7) Act. SS., t. I, Januar., p. 79 et 1085. — (8) Dupuy, Estat de l'Egl. du Perig., t. I, p. 275. — (9) Ibid. l. c.

cathedram

A *cathedram occupavit, legitur sepultus primum in MONASTERIO VETULO, ubi altare consecratum est in honorem S. Thomæ martyris (1). Hunc Thomam Cantuariensem interpretor, anno 1170 passum: ac proin, si quidem altare erigeretur in monasterio Vetulo centum sexaginta annis post obitum Rodulfi, manifestum est, monasterium istud diu perstitisse. Quamvis Froterius novum monasterium condidisse dicatur, serius ultima manus ædi imposita fuit, quum anno primum 1047 ab Aimone Borbonio, archiepiscopo Bituricensi, ejus dedicatio celebrata fuerit (2): anno dein 1077, ut habet Fragmentum Petratoricense apud Phil. Labbe (3), Guinamandus monachus Casæ Dei sepulcrum S. Frontonis mirabiliter sculpsit. Stephanus Iterius Canonicus S. Frontonis et cellarius omnia necessaria huic operi ministravit.*

39 *Vix dein annis quinquaginta stetit ædes S. Frontonis, quando denuo conflagravit. Primo enim quadrante sæculi duodecimi, nempe sub pontificatu Gulielmi de Alba Rocha, qui Petratoricensem episcopatum ab anno 1104 ad 1123 rexit (4), burgus S. Frontonis et monasterium cum suis ornamentis repentino incendio, peccatis promerentibus, conflagravit, atque signa in clocario igne soluta sunt. Erat tunc temporis monasterium ligneis tabulis coopertum (5). Atque occasione istius incendii censeo obnubilatam aliquandiu fuisse S. Frontonis memoriam. Quamvis enim non ita diu post instauratum utcumque fuerit monasterium, utpote in quo anno 1138 compositus fuit Gulielmus de Nauclar, Gulielmæ de Alba Rocha successor (6); nihilominus serpere cœpit opinio de abacto tempore Normannorum et deperdito corpore S. Frontonis. Quapropter Petrus de S. Asterio, Petratoricensis episcopus, sancti sepulcrum visitavit, ut deinceps omnibus constaret, quid veri haberet vulgaris rumor. Instrumentum visitationis exhibemus (7): Petrus, Dei gratia Petrachoricensis episcopus, viris venerabilibus et discretis, abbatibus, prioribus, ecclesiarum rectoribus, clero ac populo universo Petrachoricensis diœcesis, ad quos præsentis litteræ pervenerint, salutem in Domino Jesu Christo. Cum de corpore beatissimi Frontonis, primi pontificis Petrochoricensis longis retro temporibus fuisset a pluribus dubitatum, utrum in ecclesia sua esset in sepulcro, quod tumba S. Frontonis vulgariter appellatur, quibusdam ex ignorantia, aliis ex malitia dicentibus, ipsum a Normannis fuisse ablatum: nos et capitulum et burgenses podii S. Frontonis, volentes de hoc habere certitudinem plenior, auditis primitus et plenius intellectis quorundam proborum virorum revelationibus seu visionibus, ostensis a Domino ad honorem Sancti de hujusmodi veritate; pridie kalendas maii devote prædictum sepulcrum intrantes, assistentibus nobis infra sepulcrum multis fratribus Minoribus et Prædicatoribus, et multis canonicis S. Frontonis et duobus burgensibus; exterius autem circa sepulcrum existentibus et assistentibus aliis multis canonicis, presbyteris et clericis et consulibus villæ prædictæ et aliis multis burgensibus cum magnis luminaribus cereis; aperuimus cum magno labore*

tumulum lapideum, in quo per famam publicam et alias conjecturas dictum sacratissimum corpus requiescere, firmiter credebamus.

40 Et inventes in prædicto tumulo magnam capsam ligneam, fortem et bene feratam, ipsam aperuimus, reperientes in ea magnam aliam capsam plumbeam, in qua invenimus, sicut sperabamus, sanctissima ossa corporis integra, et per Dei gratiam incorrupta, et magna frusta capitis solida atque firma: et antequam de prædictis Reliquiis aliquid tangeremus, ambas capsas cum omnibus contentis in eis de prædicto tumulo extraximus, et ante oculos omnium prædictorum et plurium aliorum, de prædicta capsâ plumbea, cum ingenti gaudio et devotione circumstantium, extraximus ossa singula, et universa reposuimus in quodam pulcherrimo novo instrumento ligneo, interius panno serico involuto. Quibus peractis et gratiarum actionibus Domino persolutis, prædictis omnibus videntibus, dictas Reliquias exposuimus in sepulcro et tumulo, de quibus extraxeramus, easdem servandas ibidem, quousque in capsâ nobili resonantur, quod erit in brevi, Deo concedente. Post istam autem translationem, hora tertia de consilio cleri et populi, festum translationis inchoavimus ad honorem Domini Jesu Christi, de beato Frontone Missarum solemnia solemniter celebrantes innumerabili populo, qui ad ecclesiam istam confluerat. Finito sermone omnia supradicta fideliter exponendo, ostendentes eidem populo laminam plumbeam, in qua litteræ hujusmodi erant scriptæ: HIC JACET CORPUS BEATI FRONTONIS JESU CHRISTI DISCIPULI ET BEATI PETRI IN BAPTISMATE DILECTI FILII. Item ostendimus eidem populo aliam laminam cupream vel æream, litteras hujusmodi continentem: HIC JACET CORPUS BEATISSIMI FRONTONIS JESU CHRISTI DISCIPULI ET BEATI PETRI APOSTOLI IN BAPTISMATE FILII EX LICAONIA REGIONE ORTI, DE TRIBU JUDA, EX SIMONE ET FRONTONIA. OBIIT OCTAVO KALENDAS NOVEMBRIS, ANNO QUADRAGESIMO SECUNDO POST PASSIONEM DOMINI. Istæ duæ laminæ inventæ fuerunt a nobis in capsâ plumbea cum sanctissimo corpore supradicto, et quasdam alias litteras invenimus in ipsa capsâ plumbea inscriptas, multos versus ad laudem prædicti Sancti compositos continentes. Cum igitur totus clerus et populus dictæ diœcesis Petrachoricensis de tanto patrono, qui fidem catholicam primus in istis partibus prædicavit, et populum ad Christum convertit, gaudere debeat in immensum, universitatem vestram attente requirimus et rogamus, vobis in virtute sanctæ obedientiæ injungentes, quatenus festum prædictæ translationis in vigilia Philippi et Jacobi ad honorem Dei et beatissimi Frontonis perpetuis temporibus solemniter celebretis; nos enim omnibus, prædictum festum pie et cum devotione celebrantibus, quadraginta dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus. Datum sexto nonas Maii, anno Domini 1261.

41 *Erat certe Petro de S. Asterio episcopo mens reponendi sacra ossa in capsâ nobili, idque aiebat in brevi, Deo concedente, factu-*

AUCTORE
J. V. H

quia dicebatur perisse, recognoscuntur;

F

et postea, annuente Eugenio Pp. IV,

(1) Labbe, Nov. Bibl. mss., t. II, p. 758. — (2) Gall. christ., t. II, col. 1459. — (3) Nov. Bibl. mss., t. II, p. 758. — (4) Gall. christ. t. II, col. 1462. — (5) Labbe, t. II, p. 758.

— (6) Gall. christ., t. II, col. 1465. — (7) Dupuy, Etat de l'Egl. du Perig., t. II, p. 90.

AUCTORE
J. V. H.

rum se sperabat : nihilominus duo integra sæcula inter spem et rem elapsa sunt. Etenim anno 1441 canonici ecclesiæ S. Frontonis petitionem ad Eugenium IV direxerant, ut tandem exsequi illis liceret, quod tam diu in votis fuerat. Sicut, ait Pontifex (1), ex serie petitionis, pro parte vestra nobis oblata, percepimus, licet bonæ memoriæ Petrus, Petrochoricensis episcopus, revolvens et pie considerans, quod Altissimus ipsius Sancti, qui in illis partibus patronus et chisticolarum intercessor præcipuus habetur, plurima miracula operari dignatus est, prout in dies operatur, quodque ejusdem sancti corpus in loco minus decenti requiesceret; cupiensque summopere, ut corpus hujusmodi decentius et venerabilius conservaretur ac peramplius exaltaretur, quamdam argenteam satis pulchram et pretiosam thecam, ad hoc, quod corpus ipsius inibi collocaretur, ac de loco, ubi consistit, ad aliquem alium in præfata ecclesia locum pro illius veneratione magis convenientem atque congruum fieri procuraverit, et diem translationis sive exaltationis dicti sancti ultima die mensis aprilis singulis annis solemniter ibidem celebrare instituerit et ordinaverit; pro eo tamen quod dictus episcopus dudum, sicut Domino placuit, debitum naturæ persolvit, præmissa ad effectum nondum deducta fuerunt, nec perduci potuerunt. Quare pro parte vestra nobis fuit humiliter supplicatum, ut vobis corpus hujusmodi in theca prædicta reponendi et etiam transferendi licentiam concedere de benignitate apostolica dignaremur.

in capsam
pretiosorem
translata fue-
ri;

42 Nos igitur institutionem et ordinationem hujusmodi aliorumque per eundem episcopum circa venerationem et exaltationem ipsius corporis; factam plurimum in Domino commendantes, ac cupientes, ut illud a Christi fidelibus congrue veneretur et decenter conservetur; ejusmodi quoque supplicationibus inclinati: vobis corpus prædictum juxta intentionem, institutionem et ordinationem episcopi in dicta theca reponendi, nec non deloco, in quo existit, ut præfertur, ad aliquem alium decentem et ad id congruentem in ipsa ecclesia locum, de quo melius videatur, transferendi: ac etiam caput dicti Sancti de corpore hujusmodi per aliquem catholicum antistitem separandi et in aliquo condecienti tabernaculo seu vase pretioso, nec non supra majus altare vel alibi, ubi in dicta ecclesia congruentius videbitur, ut populo melius et decentius ostendi possit, quotiescumque vobis videbitur, etiam reponendi licentiam auctoritate apostolica tenore præsentium largimur. Non obstantibus etc. Nulli ergo hominum etc. Datum Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ mccccxli, xvii kal. Januarii, pontificatus nostri anno undecimo. Sed post datam bullam hæsit denuo inceptum opus, ac primum sub episcopatu Eliæ de Bourdeilles, qui ab anno 1447 ad 1468 sedem Petragoricensem occupavit (2), scilicet post annos xxii seu anno Christi 1463 translatio et exaltatio ad effectum deducta fuit. Hic autem antistes, assistentibus episcopis Rivensi et Sarlatensi, Hugone et Bertrando de Rouffignac, translationem solemnem celebravit die, ut habet Joan. Dupuy,

xxv aut xxvii maii anni 1463. Equidem putarim D celebritatem locum habuisse magis xxvii quam xxv maii, Ascensione Domini incident illo anno in diem xxvi ejusdem; adeoque ejus vigilia, jejunio et supplicatione Rogationum impedita, minus apta solemnitati videtur. Suis porro sumptibus Elias episcopus magnificentissimam arcam, corpori S. Frontonis servando erectam, construxit, et caput seorsim in vase pretioso in medio choro collocavit, ac tandem brachium in ecclesiam cathedralem invexit (3).

43 Tandem elapso vix sæculo sacra ossa B. Frontonis maxima ex parte periere. Nam quum anno 1575, die vi augusti, Calvinistæ, regi rebelles, astu urbem Petragoricensem occupassent, sacra susdeque verterunt; ac præcæteris in ædem Sancti nostri debacchati sunt; quum pretiosas lipsantheas tum corporis tum capitis deprædati, sacra ossa in Dordoniam fluvium projece- rant. Deinceps etiam templo cathedrali undequaque labefactato, ecclesia S. Frontonis instar cathedralis, utroque capitulo in unum coalescente, haberi cæpit, et hactenus est sub titulo SS. Stephani et Frontonis (4). Hac occasione carmen, in libro capitulari servatum, compositum fuit, et est sequentis tenoris (5).

donec anno
1575 a Cal-
vinistis fuerit
dispersa;

Vidimus hic quondam gemmis radiare sepulcrum

Frontoni sacrum, nec minus arte potens :
Nam lapidum strues variarum incisa ferarum
Monstra dabat, nec non tot simulacra vi-
rum.

Hoc tamen excisum est, scelus hoc templi ruina
Direptis opibus, pene sequuta fuit.

Urbs etiam vastata virum crudelibus ausis;

Quos agitat vetitæ religionis amor.

At veluti gens sacra Deo, Babylone relicta

Templa per Assyrios diruta restituit;

Sic nos reliquias templi veneramur, ut ante,

Tristius at solitas fundimus ore preces :

Quas, Pater, exaudi et populi miserere precan-
tis,

Placatusque tuam protege, Christe, domum.

44 Non tamen omnia ossa S. Frontonis in vatione Petragoricensi anni 1575 perierant. Nam in Actis capitularibus ejusdem Ecclesiæ ad diem xxiv Junii 1826 leguntur sequentia, quæ e gallico latina reddimus: Illustrissimus dominus episcopus Petragoricensis (Alexander de Lostanges ab anno 1823 ad 1835) notum fecit capitulo, penes se habere depositas pretiosas Reliquias sanctorum indubitatae sinceritatis. Imprimis os S. Silani, primi discipuli S. Frontonis, a piis fidelibus furori impiorum, quando hujus sancti ecclesia parochialis destruebatur surreptum, ac dein comiti de S. Asterio, prætori loci de Antonne, servandum commissum, donec in manus illustrissimi Domini deponi potuerit. Dein os cranii S. Frontonis studiose asservatum in parochia Andrivaux, hodie parochiæ Cancellatæ unita. Cura R. D. Ségui, parochi Cancellatæ indicia collecta fuere, quibus constat de sinceritate istius lipsani: jussit itaque particulam dissecari, cathedrali ecclesiæ destinatam. Atque tali modo in antiqua ecclesia S. Frontonis erunt duæ capsæ, juxta altare maximum positæ, portiones pretiotis-

servato tamen
osse cranii,
cujus pars an.
1826 in æde
cathedrali de-
posita fuit:

(1) Dupuy, t. II, p. 158. — (2) Gall. Christ. Antiq. T. I, p. 783. — (3) Dupuy, T. II p. 150 et Brev. Petrag. ad xxx

april. — (4) Ibid. p. 200 et seq. — (5) Ibid. p. 203.

AUCTORE
J. V. H.

A simas primorum apostolorum hujus provinciæ continentes, in quibus inscribentur litteris aureis, verba : Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus. Ps. cxv, 15 (1).

Similiter Nulliaci in dioc. Suessionensi

43 Præter Petragoricenses Reliquias, hactenus servantur aliqua ossa Sancti Nogeliaci, seu Nulliaci-Sancti-Frontonis (Neuilly-Saint-Front) in diocesi Suessionensi, ubi S. Fronto prædicasse fertur. Et postmodum Joanna, regina Franciæ et Navarræ, uxor Caroli Pulchri, qui regnum Navarræ sibi retinere satagebat, fundat sacellum in honorem Sancti nostri. Foundationem probavit Clemens papa VI, anno pontificatus sui II. En bullam, cujus fragmenta exhibet R. D. Pergot, in Vita S. Frontonis (2). Clemens VI, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Immensæ devotionis integritas et reverentia filialis quam carissima in Christo filia nostra Joanna Franciæ et Navarræ regina illustris, ad nos et Romanam gerit Ecclesiam, promerentur ut petitionibus suis, quæ ex internæ devotionis fervore incrementum sumunt, favorabiliter annuamus. Exhibita siquidem nobis præfatæ reginæ petitio continebat, quod juxta villam Nulliaci-Sancti-Frontonis, Suessionensis diocesis, videlicet in quodam deserto, quidam locus, qui Ad Lapidem S. Frontonis nominabatur, et in quo sicut asseritur, idem S. primus Petragoricensis episcopus longo tempore moram traxit, et... super uno ex dictis lapidibus celebravit, et quod ibi est quædam Amphora quam Deus dicitur misisse cum vino de quo, ut dicitur, Sanctus celebravit ibidem... quod prædicta regina in eodem loco quamdam capellam, canonice fundatam, ad honorem ejusdem Sancti Frontonis dedicatam, de bonis propriis usque ad valorem triginta librarum Turonensium annui et perpetui redditus dotare proponit, ut idem Sanctus in iisdem partibus honoretur a fidelibus, et fervor in prædicto loco fidelium ampliatur, et Domini cultus etiam augeatur. Datum Avenione anno pontif. II.

erigitur sacellum, in quo Reliquiæ

C 46 Ipse rev. editor fatetur. se edidisse solum fragmenta quædam bullæ (3) : unde fieri potuit, ut non omnia ad amussim reddiderit. Sic in ipso initio papa non dixerit Clemens VI; non consuevere pontifices suo nomini numerum apponere : hodiernus pontifex Pius IX, simpliciter dicit : Pius episcopus, servus servorum Dei, quin numerus IX addatur. Porro in citata bulla dicitur, quod juxta villam Nulliacum est quidam locus, qui Ad Lapidem S. Frontonis nominabatur : videlicet sunt tres lapides seu rupes siliceæ, in quorum prima, tabulæ instar fere plana, Sanctus sacrificasse dicitur : secundæ impositum est loculamentum elegans, statua sancti ornatum : tertia, aliquot centimetris excavata, quibusdam credulis videtur repræsentare ungulam equi, quem Sanctus conscendit, quando draconem, terras illas vastantem, interfecit (4). Amphora etiam seu phiala, in quo vinum sacrificale, cœlitus missum, aliquando confracta fuit, ejus tamen fragmenta, una cum particula serica, vino portentoso olim madidata, hactenus asservantur. Juxta lapides est fons, qui S. Frontonis dicitur. Hæc omnia etiam hodie in veneratione habentur, et aqua fontis salu-

tifera habetur infirmis (5). Anno 1499 Petragoricas missæ fuerunt unciæ septem lapidis, sub quo sanctus pontifex divina mysteria, cum vino cœlitus misso celebrasse credebatur. Simul petebatur, si fieri posset, aliqua pars Reliquiarum, quas concesserunt canonici S. Frontonis : hæc autem omnia referuntur in Officio Translationis S. Frontonis, composito pro ecclesia Nulliacensi (6). Celebratur hæc translatio feria II post festum S. Joannis Baptistæ, duratque ad dominicam sequentem cum magna frequentia populi, concurrentis non solum ex vicinis, sed ex longinquis etiam villis (7), invocaturque præcipue ab iis, qui laborant ex pedibus (8).

47 Reliquiæ Nulliacenses hactenus conservatæ fuerunt vel socordia impiorum vel piorum vigilantia. Anno 1857 novæ et decentiori thecæ inclusæ cura R. D. Couty, parochi Nulliacensis, recognitæ fuerunt jussu reverendissimi episcopi Suessionensis, ut liquet ex instrumento subscripto a vicario ejus generali, cujus tenorem damus ex libro R. D. Pergot (9). Paulus Armandus Anacletus Ignatius de Garsignies, miseratione divina et sanctæ sedis apostolicæ gratia episcopus Suessionensis et Laudunensis, provinciæ Remensis decanus et primus suffraganeus, universis et singulis præsentibus litteras inspecturis, testamur quod nos, ad majorem Dei omnipotentis gloriam, Sancti Frontonis et omnium Sanctorum honorem, adhibito examine diligentissimo, et auditis testimoniis fide dignissimis, certiores facti sumus, os quoddam ex antiqua Theca extractum a domino Josepho-Prospero Couty, ecclesiæ Negoliacensis diocesis nostræ parochi, quem ad hoc delegavimus, esse partem minorem unius digitorum Sancti Frontonis, Petragoricensis episcopi, ex ejusdem digiti majore parte quæ prius existerat, et particulam cujusdam panni serici, rubri coloris, e sudario quo beati pontificis corpus venerandum post mortem involutum fuerat, ad os idem recondendum fuisse resectam; has vero sacras Reliquias e civitate Petragoricensi secum detulerant Negoliacum, diocesis Suessionensis oppidulum, anno 1499 tres honesti cives, inter quos aderat presbyter, a Dnis ecclesiæ rectoribus legati ad dictam urbem Petragoricensem; quas authenticas recognovimus; partem quidem venerabilis digiti recondidimus in theca minima, ovata, ex ære deaurato, adamantinis vacuis, quatuorque smaragdus cincta et ornata, reposuimusque, filis sericis rubri coloris alligatam, super quodam panno serico vetustissimo ejusdem coloris, qui hucusque involvebat membranam, os prædictum includentem; ipsimetque sacro ossi superponitur vitta serica ferens in chartula, fere corrosa tempore, hanc inscriptionem : « Reliques de saint Front. » Hæc vero minima theca clauditur et munitur in quatuor partibus sigillo minori nostro, vittis sericis viridi coloris impresso. Isti thecæ subjacet pulvinar sericum purpureum, quadratum, in anteriori parte inclinatum, majori thecæ, de qua infra, quatuor clavis cochleatis subtus infixam et tegens membranam supradictam ac præsentibus testi-

hactenus servantur, ut constat

E

F

(1) Monum. de Ste Marie Madel. T. II col. 1647. — (2) Vie de S. Front, p. 485. — (3) Ibid., p. 299. — (4) Ibid., p. 292

et seqq. — (5) Ibid., p. 297 et seqq. — (6) Ibid., p. 490. — (7) Ibid., p. 510. — (8) Ibid., p. 512. — (9) Ibid. p. 504 et 486.

AUCTORE
J. V. H.

moniales litteras charta cærulei coloris inclusas. Hæc vero minima theca et omnia adjuncta superius descripta includuntur in prædicta theca majori, nova et forma eleganti, etiam ex ære deaurato conflata, sex angulis totidemque vitris stabilibus, inæqualibus constanti planoque tecta ac parte tantum superiori aperta, quæ duplici operculo quatuor clavis firmiter clausa a partibus anteriori et posteriori, in vittis sericis rubri coloris obsignatur sigillo nostro minori ceræ ejusdem coloris impresso.

ex instrumen-
to anno 1857
confecto ;

48 Quoad partem sudarii sancti Frontonis, eam recondidimus in numismate ex cristallo petroso, auro ærique inserto, octo lapidibus nitenti, cui crux eminet, et ornanti parvam Sancti Frontonis statuam, antiquissimam ac feliciter restauratam, quæ creditur donum reginæ Joannæ Ebroicensis, uxoris Caroli Valesii, fundatricis, anno 1343, Capellæ Sancti Frontonis, dictæ *ab ericibus*, quæ majori thecæ superponitur; simulque in supra dicto numismati, quod minori nostro sigillo obtegitur, inseruimus novem fragmenta vitreæ, quæ fortuito fracta est, ampullæ, in qua, secundum plani et venerabilem traditionem, in Bulla summi pontificis Clementis VI relatam, coelitus a columba sancto pontifici allatum est vinum ad divina celebranda mysteria, ac etiam quatuor particulas panni serici rosei coloris, quæ dicuntur hoc vino fuisse refertæ. In quorum fidem præsentibus expediri jussimus, cum facultate dictas reliquias venerationi fidelium exponendi. His præsentibus litteris nostro majori sigillo munitis subscripsit noster vicarius generalis, archidiaconus Suessionensis. Datum Negoliaci anno Domini 1857, die vero mensis Decembris sexta. Duplicata litterarum testimonialium recognitionis et translationis Reliquiarum Sancti Frontonis novæ thecæ insertarum. Negoliaci die 8 decembris 1857, immaculatæ conceptionis festo. Hurillon, vic. generalis. *Atque hæc sunt, quæ de reliquiis S. Frontonis dicenda habuimus. Nam Niciæ in subalpinis servari ejus ipsana, verisimile, ut infra monstrabimus, non est.*

liturgia Pe-
tragoricensi
de S. Fron-
tone.

49 Ut cultus S. Frontonis latius explicetur, operæ pretium fuerit, hic subnectere liturgiam in Sancti festo abhibitam, quam Franciscus de la Béraudière, Petragoricensis episcopus ab anno 1614 ad 1624 aut 1625 (1), celebrandam præscripsit (2): Missa est de Apostolo, Epistola, Fratres jam non estis hospites, etc., Evangelium, Designavit Dominus alios septuaginta duos, etc. Post Graduale habetur Prosa seu Sequentia, quam hic adscribimus :

Petrus petra derivatur,
Petra Christus qua fundatur
Stabilis Ecclesia.

Petræ nomen ampliatur,
Cum per Petrum dilatatur
Trinitatis gloria.

Petra primum piscatorem,
Romam mittit, ut errorem
Pellat et inania.

Petrus primum correctorem,
Roma tenet et pastorem,
Servet ut ovilia.

Petrus ad Petragorarum
Terram, gurgitem petrarum
Ex earum copia,

Fratrem mittit sibi carum,
Molliatur ut illarum
Gentium duritia.

Hic est Fronto, mordens mortem,
Fortror qui fugat tortem,
Mortis aufert spolia.

Nam Georgium consortem
Supra consuetam sortem
Trahit ad sublimia.

Cananæ comparata
Per Frontonem fit sanata
Senatoris filia.

Visione duplicata,
Timet cutis vulnerata,
Congregat consilia.

Videns Squirius turbatur,
Fidem petit, fides datur,
Sordet idololatria.

Nomen mutat et mutatur,
In baptismo renovatur
Tota simul patria.

Mira res! dum celebratur
Missa, præsul soporatur
Hora lucis tertia :

Tarasconum properatur,
Christus illum comitatur,
Celebrant funebria.

Apud ipsos absens mansit,
Apus illos manens transit,
Manet in absentia.

Extra corpus præsul an sit,
Chirotheca cum remansit,
Dei scit scientia.

Tu nobiscum pastor mane,
Tuas oves sero, mane,
Protegat præsentia.

Esto tuæ dux urbanæ
Plebis, per te christianæ,
Præsul ac custodia. Amen. Alleluia.

50 Petrus Joffredus in sua Nicia Illustrata Part. I, tit. IV (3) refert servari corpus S. Frontonis in ecclesia monasterii S. Pontii Niciæ Maritimæ seu ad Varum fluvium. Non tamen censet, licet fama vulgaris aliud ferat, esse corpus Petragoricensis, utpote quod anno 1261, ut diximus supra num. 37, repertum fuerit integrum, quatenus omnia ossa inventa fuerint. Unde quoque deducit Joan. Dupuy, in errore versari San-Pontianos affirmantes, penes se esse Sancti Petragoricensis episcopi corpus (4). Quapropter laudatus Joffredus opinatur, esse magis corpus

Falso Niciensis corpus S. Frontonis sibi vindicant.

(1) Gall. Christ., t. II, col. 1486. — (2) Pergot. Vie de S. Front, p. 454. — (3) Thesaur. Antiq. Ital. Part. V, Rom.

IX, col. 89. — (4) T. II, p. 90.

A Frodonii, episcopi Niciensis (1), qui circa initium sæculi XI floruit, et monasterium S. Pontii, adjuvantibus Mirone et Odila conjugibus, instauravit (2). Perit abbatia olim insignis circa finem sæculi XVIII (3): exstat tamen hactenus ecclesia, in qua Frontonis seu Frodonii corpus probabiliter conservatur. Ejus curam hodie gerunt PP. Oblati S. Mariæ, ut constat ex Kalendario liturgico anni 1846.

De moneta, S.
Frontoni tributa.

51 Tandem antiquissimum, si sincerum esset, cultus S. Frontonis monumentum præberet moneta aurea, triens solidi aurei, in cujus parte antica est caput margaritis redimitum cum inscriptione VESONNO VIC, in aversa, cruce anchorata insignita, legit auctor antiquitatum Vesonnen- sium FRUNTO | SILAS. Fuit nempe Silas discipulus S. Frontonis et colitur Petragoricis IV jan. (4). Si hæc ita se haberent, moneta antiquissimum certissimumque cultus indicium exhiberet; quoniam jam sæculo secundo æræ vulgaris obsoleverant antiqua urbium nomina, ut monstrat D. Belley in Commentariis academiæ Francicæ Inscriptionum et Bonarum litterarum (5): enimvero Gregorius Turonensis nusquam de Vesona, antiquo nomine, sed de Petragoricis loquitur. Verum accuratius inspicienti monetam jam non FRUNTO SILAS legere est, sed FRUNISILUS, nomen scilicet monetarii, quem sibi ignotum fatetur Le Blanc (6). Habetur et alterum exemplar similis monetæ, in qua antica habet VESONNE VICO, postica crucem, duobus gradibus innixam, cum inscriptione FLANISILUS (7). Utrumque ligno incisum exhibemus:

Vesonno vico interpretatur D. Lelewel locum Besons, qui tribus chiliometris Argentolio distat, in hodierna diœcesi Versaliensi (8). Erraverit itaque Claudius Bouteroue, quando monetam civitati Petragoricensi attribuit (9). Quin et crux anchorata ad monetas Galliæ septemtrionalis mediæ pertinet, ac propterea vulgo crux parisi- sina appellatur (10), neque in Aquitanicis monetis reperitur. Argumentum itaque pro cultu antiquissimo S. Frontonis omnino ruit: quod eatenus profuisset, quatenus ostenderet, S. Frontonem sæculo secundo, adeoque ante tempus, a Gregorio Turonensi assignatum, in Galliis prædicasse.

(1) Thes. p. 89. — (2) Ibid. col. 133. — (3) Casalis. Dictionn. de Sardegna V. Nizza p. 994. — (4) Antiq. de Vesone T. II, p. 257. Cfr Act. SS. T. I, p. 79 et 1083. — (5) Mém. de l'Acad. des Inscr. et Belles Lettres. T. XIX, p. 307. —

VITA

D

S. FRONTONIS,

EPISCOPI PETRAGORICENSIS,

Ex ms. Ultrajectino S. Salvatoris, in bibliotheca regia sub num. 8951 transsumpta a.

a

CAPUT PRIMUM.

AUCTORE
ANONYMO.

Sanctus, in Lycaonia natus, a B. Petro baptizatur; Christo adhæret; in Gallias mittitur ad Petrocorios, quos prædicatione et miraculis ad Christum convertit; per finitimas civitates Euangelium annuntiat.

Beatus Fronto ex tribu Juda, patre Simone matre vero Frontonia genitus, ex finibus Lycaoniæ regionis b, generositate clarus, exstitit oriundus. Hic lingua sacundus, moribus honestus, prædicante Domino nostro Jesu Christo Evangelium regni per Judæam, Galilæam et Syriam, venit ad ipsum petens, unda sacri baptismatis regenerari; quem Beatus Petrus, jubente Christo, baptizavit, secumque manere voluit, fuitque virgo electus a Domino et virgo permansit. Hic fuit unus de LXXII discipulis Christi, qui et cum cæteris sanctæ prædicationis ministerium suscepit: hic etiam cum aliis a Domino accepit potestatem mortuos suscitandi, infirmos curandi, leprosos mundandi, cæcos illuminandi, dæmones ejiciendi, et virtutes alias et signa in Christi nomine faciendi c. Interfuit etiam cum Apostolis cænæ dominicæ, in qua panem in corpus suum et vinum in sanguinem sua potestate Christus convertit, suisque discipulis tradidit, et eorum pedes lavit d. Exinde post passionem Domini cum aliis discipulis vidit gloriam resurrectionis Christi in carne et potentiam ascensionis in cælum, et in die sancto Pentecostes Spiritum Sanctum in linguis igneis cum cæteris accepit.

B. Fronto, a
S. Petro baptizatus,
b

c

d

F

2 Anno autem dominicæ Incarnationis xxxv post assumptionem beatissimæ Dei Genitricis Mariæ Apostoli Christi ad prædicandum Evangelium per diversas provincias sunt digressi e. Beatus autem Petrus, postquam in partibus Orientis sacerdotalem cathedram quatuor annis tenuisset, Antiochiam ire disposuit: quem Beatus Fronto cum aliis multis concomitatus est. Peracto autem Antiochiæ septennio in prædicationis officio f, ordinatisque ibi episcopis, presbyteris et diaconibus, Beatus Petrus cum Frontone, Georgio et aliis discipulis suis Romam profectus est. Factum est autem Frontone illic commorante et prædicante, ut puellam, cujusdam senatoris filiam, per xii annos continuos a dæmonibus vexatam, Fronto, fuisse ad Deum precibus, in Christi nomine libe-

ab eodem in
Gallias mitti-
tur cum B.
Georgio, quem
a morte susci-
tat;
e

f

(6) Traité des Monnoyes p. 38. — (7) Revue numismat. franc. année 1839, p. 200. — (8) Numism. du moyen âge, t. I, p. 78. — (9) Recherches curieuses sur les monn., p. 371. — (10) Lelewel, Numism. du moyen-âge, t. I, p. 52 et 56.

ravit,

AUCTORE
ANONYMO.

ravit, dæmonibus clamantibus et dicentibus : O Jesu Nazarene! Quid tanta et talia nobis im-
misisti tormenta! Tanta est hominis istius vir-
tus, quod ante conspectum illius assistere non
possemus. Inter cætera etiam ejus miracula
duos cæcos ibidem illuminavit, leprososque
mundavit et alias infirmitates varias in Christi
nomine curavit. Qua ex causa Beatus Petrus
honoratius eum cœpit habere. Quumque Bea-
tus Petrus plures de LXXII discipulis et aliis,
quos ipse Petrus sibi assumpserat, per diver-
sas provincias ad prædicandum verbum Dei
destinaret, Frontonem ad Secundam Aquita-
niam, scilicet Petragoricis, specialiter destina-
vit *g*. Qui benedictione apostolica roboratus,
valedicens fratribus cum Sancto Georgio arri-
puit iter sibi injunctum. In quo itinere San-
ctus Georgius migravit ad Dominum : at baculo
S. Petri, per B. Frontonem allato, resuscita-
batur, ut supra in legenda B. Georgii contine-
tur *h*.

h
Petragoricas
pervenit ;

3 Ipsi ergo iter inceptum explentibus ad
urbem Valentiam pervenerunt, cui civitati S.
Georgius fuerat episcopus destinatus *i*. Eo
autem ibi remanente, Sanctus Fronto cum
Aniano, Frontasio aliisque suis discipulis Pe-
tragicam civitatem, cui assignatus fuerat,
adire cœpit. Quumque plura loca pertransis-
set verbum Dei prædicando, ad urbem perve-
nit Petragoricam. Quam civitatem ingressus,
cœpit verbum Dei prædicare, cultumque deo-
rum, in quibus dæmonia habitabant, cultores-
que eorum destruens, in brevi multos gentiles
ad Christum convertibat, et sacri baptismatis
fonte abluebat. Factum est autem dum in
theatro prædicaret, ut homo quidam, plenus
dæmone, catenis ferreis ligatus, clamare cœpit,
dicens : O Fronte, incendunt me orationes
tuæ. Cui Beatus Fronto dixit : Obmutesce, im-
munde Spiritus, et exi ab eo. Statimque homo
liberatus est, qui ante multos annos a dæ-
mone vexabatur. Quod videns Maximilla, ve-
nerabilis matrona, procidens ad pedes Sancti,
ut baptizaretur, postulavit. Baptizata ab eo,
duxit eum in palatium suum et honorifice su-
scepit. Hæc habebat virum, nomine Cilpericum
qui per XII annos morbo paralysi laborans,
non poterat a lecto surgere. Tunc venerabilis
matrona Maximilla deprecata est Sanctum
Frontonem, ut, sicut alios curabat infirmos,
sic virum suum a morbo paralysis sanare di-
gnaretur. Veniensque Fronto, ubi jacebat Cil-
pericus, dixit ei : Pax tecum. Cui Cilpericus :
Beneadvenisti. Dixit ei Fronto : Vis sanus esse?
Cilpericus ait : Volo. Tunc Sanctus Fronto :
Crede, inquit, in Dominum Jesum Christum.
Cilpericus dixit : Si me salvum fecerit, ipse est
Deus. Tunc Sanctus Fronto dixit : Credis,
quod Dominus Jesus Christus potest te ab hac
infirmitate liberare? Cui Cilpericus : Firmiter,
inquit, credo. Tunc Sanctus Fronto, accepta
aqua, baptizavit eum, et tenens manum ejus
dixit : Dominus Jesus Christus, qui paralyticos
sanavit, te ab hac infirmitate curare dignetur :
et signo crucis facto, sanavit eum. Quod vi-
dentes filii ejus et omnis familia, numero du-
centi, procidentes in terram coram eo, ba-
ptismum petierunt : qui indicto et peracto
triduo jejunio, baptizavit eos.

variaque mi-
racula opera-
tus,

4 Quumque fama sanctitatis ejus per totam
civitatem divulgaretur, comes civitatis ejus-

dem *k*, Aurelius nomine, ulceribus et dolori-
bus plenus, Beatum Frontonem, ut ad se veni-
ret, exoravit. Qui quum ad eum accederet,
cæcum, sibi obvium ante januam aulæ, Christi
nomine invocato, illuminavit. Quod comes au-
diens, festinus occurrit, genibus ejus provol-
vitur. Quem Sanctus Fronto catechizavit et ab
ulceribus et doloribus liberavit. Qui in tanto
fidei ardore excrevit, ut Beatum Frontonem et
ejus successores super se et suos temporales
dominos constitueret : et palatium Sancto viro
tradidit, in quo ecclesiam, divino cultui aptam,
exstrueret. Sanctus autem Fronto ecclesiam
ibidem in honorem Salvatoris, Beatæ Mariæ
Virginis et Sancti Joannis Baptistæ anno im-
perii Claudii tertio consecravit *l*. Post hæc fi-
lius cujusdam mulieris, quam antea B. Fronto
a vexatione dæmonis liberavit, in puteum cor-
ruens et post quatuor horas exanimis extra-
ctus, ante pedes Sancti deponitur ; quem suo
tegens pallio, non cessavit orare, donec vivum
puerum matri reddidit.

5 In eadem civitate erat vir nobilis, fidei
christianæ nondum subjectus, cujus filius uni-
cus defunctus erat. Pater autem cucurrit ad
beatum virum Dei dicens : O Fronto, redde mihi
filium meum unicum et in Christum credam
quem confiteris. Tunc B. Fronto jussit corpus
pueri sibi deportari : et tenens manum pueri
oravit : oratione autem completa, puer quasi
de somno incolumis surrexit. Quod ejus pa-
rentes videntes, cum eo et tota familia nu-
mero CCC baptizati sunt. Post hæc Sancto
Frontoni simile quasi accidit miraculum. Nam
quum versus portam, quæ Romana nomina-
tur, digrederetur, ut retraheret properantes
ad sacrificandum Dianæ, efferebatur adolescens
mortuus, cujusdam magnifici viri filius, qui
Pascentius dicebatur, turba populi concomi-
tante. Superveniens autem Fronto, manu si-
lentio indicto, patri adolescentis dixit : Si
Christum, quem prædico, verum Deum esse
credideris, et baptizari te permiseris, de tua
salute et filii tui resurrectione gaudebis. Tunc
Pascentius et universus populus adstans San-
cti Frontonis genibus advolvuntur, cunctisque
promittentibus, deorum suorum figmenta con-
temnere et fidem Christi suscipere, Beatus
ergo Fronto, genibus in terram curvatis et ma-
nibus ad cælum elevatis, ad Deum orabat.

plurimos ad
fidem Christi
convertit,
E

Oratione autem finita, adolescens quasi a
somno surrexit, clara quoque voce dixit : Vere
hucusque erravimus, quia dii, quos colimus,
dæmonia sunt ; vidi enim eos cum cultoribus
suis tormenta sustinere. Tum septem millia
hominum illa die sacri baptismatis fonte di-
luuntur.

6 Vir autem Dei cum turmis, per eum ad
fidem conversis, perrexit ad templum majus
et Marti consecratum, et idola ibi erecta ever-
tit, et locum illum mundavit, ibique ecclesiam
in honore Protomartyris Stephani consecravit,
et caput sedis suæ esse voluit, et septuaginta
duos clericos ibi constituit, qui laudem Dei
die noctuque decantarent *m*. Videns autem
Fronto civitates circumvicinas, idolatriæ errori
deditas, discipulos suos undique per vicos et
castella destinavit, qui verbum Dei seminan-
tes, aliqui palmam martyrii obtinuerunt, ali-
qui, pluribus conversis, ad magistrum læti
redierunt. Quumque quadam die Beatus
Fronto

ecclesiam vero
Deo,

A Fronto ad evertendum templum, quod erat Veneri dedicatum, properaret, paganorum multitudo eum maleficum acclamans, pro defensione deorum suorum ei restitit; sed Beatus Fronto interius templum ingressus, Christi nomine invocato, simulacrum enorme in pulverem redegit, ex quo draco immanissimus erupit, qui flatu suo sulfureo septem viros peremit, cæterosque cultores suos atroci caudæ urgere cœpit verberare. Tunc illi viri Dei auxilium petunt, qui, crucis signo opposito, draconi imperat, ut amplius nullum locum, nisi desertum petat. Quod videntes cæteri, promittunt, se in Deum credere, rogantes, ut illos, quos draco peremerat, a morte dignaretur suscitare; qui corpora defunctorum extra templum iussit deportari: ibi, oratione facta, velut a somno excitati surrexerunt.

destructo idolorum fano, ædificat:

7 Tunc Beatus Fronto, facta cruce, dixit: In nomine Domini Jesu Christi, quem Judæi crucifixerunt, corruat pars istius fani cum reliquis idolis, et reliqua pars stet in recordationem futuris generationibus. Qui statim corruit. Quo viso, illa die quatuor millia hominum baptizantur. Claudius, imperator Romanorum quintus, imperii sui anno quarto, postquam obtinuerat insulam Britannicam et alios adjecit imperio, misit Squirum*, consanguineum suum, filium Amabili senatoris Romanorum, cum mirabili apparatu Aquitaniam, ut eam Romano imperio subjugaret. Venitque Squirus ad urbem Petragoricam, quæ est civitas prædictæ provinciæ et eam Romano subdidit imperio. Sacerdotes autem, indigne ferentes dilatationem nominis Christi, Beatum Frontonem apud Squirum præsidem unanimiter eum maleficum acclamantes. Audiens hoc præses Squirus, missis apparitoribus suis, jubet aspectibus præsentari. Venitque beatus Fronto cum Frontasio, Severino, Severiano atque Silano: quos præses ita alloquitur: Tu es Fronto, qui tuis vanis eloquiis de quodam Jesu, ante paucos annos a Judæis crucifixo, dicis et sic populum a cultura sanctissimorum deorum revocasti? Cui Fronto: Utique. Squirus dixit: Si hic Deus fuisset, nec mori potuisset, nec contumeliis affligi. Tunc Beatus

B

C Fronto cœpit divinitatis suæ potentiam exponere. Dixit ei Squirus: Persuadere non potes, ut deos sequar ignotos. Frontasius cum sociis suis dixit præsidi: Audi verba patris nostri, ut tormenta valeas evadere æterna.

persecutionem fugiens, Antium venit.

8 Tunc præses iratus dixit satellitibus suis: Quamdiu vivent isti, qui nobis æterna tormenta promittunt? Quinque unus e satellitibus, elevato gladio, Beatum Frontonem ferire vellet, suspensus gladio in aere, cervix pontificis permansit illæsa. Tantaque super eum lux apparuit, ut præses cum satellitibus, relicto theatro, fugeret; satelles autem, qui pontificem ferire voluit, dentibus seipsum, donec spiritum emitteret, cœpit laniare. Beatus autem Fronto cum suis perrexit in locum, qui dicitur Podium, ubi ecclesiam in honore beatæ Mariæ construxit. Audiens autem Squirus præses, turbas fidelium ad beatum Frontonem in prædicta ecclesia convenire, iussit eum duci in exilium. Hoc audito, turbata est omnis civitas contra Squirum præsidem, unanimiter

volentes insurgere, quod Sanctus Fronto inhibuit, dicens: Dominus Jesus Christus, mittens nos per diversas regiones, ait nobis: Dum vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. Quumque omnes contristarentur, dicentes: Heu nobis, qui tantum patrem et pastorem amittimus: consolatus est eos dicens: Habetis Deum patrem super omnia et pastorem, in cujus manibus vos relinquo. In ipsa autem nocte apparuit ei Dominus dicens: Dulcissime frater, ne timeas ire in exilium, quia postquam multis hominibus nomen meum manifestaveris, cum gloria et honore revertens et persecutorem tuum mihi lucraberis. Facto mane, convocatis fidelibus, beatum Calepodium presbyterum ad regendam Ecclesiam eis reliquit; et benedictione data, assumptis paucis, versus septemtrionalem plagam iter suum direxit p.

AUCTORE
ANONYMO.

Matth. X, 23.

p

ANNOTATA.

a In Commentario prævio num. 18 diximus, quæ nobis suasit ratio, ut hanc ederemus S. Frontonis Vitam, licet variis erroribus infectam: simulque duo nobis esse exemplaria, satis diversa, quorum altero alterum verbis abundantius est. Diximus prolixior nos usuros ad supplendum quæ desunt; brevitatibus causa signabimus exemplar prolixius siglo cod. B.

E

b De patria S. Frontonis egimus Comment. prævii num. 19.

c Inter septuaginta duos discipulos Christi, de quibus, tamquam a Domino designatis, agit S. Lucas X, 1, recensetur S. Fronto a biographo: abest ab Hippolyti Catalogo (1). Hæc Sancti qualitas ignorabatur a patribus Concilii Lemovicensis, anno 1031 celebrati, non prætermisuris id argumentum, ut Apostoli titulum Sancto vindicarent.

d Comment. prævii num. 21 monstravimus, solos duodecim Apostolos adfuisse cænæ dominicæ, exclusos alios discipulos: hæc dicta sunt, ut apostolatus S. Frontoni confirmaretur.

e Dubia est chronotaxis; incertus est enim annus, quo B. Virgo Maria in cælum assumpta fuit. Verbis Eusebii in chronico utitur Baronius ad an. 48, § IV, ut annum ab Incarnatione quadragesimum octavum assignet, quamvis fateatur diversas valde esse opiniones, quas enumerat. Cæterum verba Eusebii citata desiderantur in Chronico genuino Eusebii, ab Angelo Mai, S. R. E. cardinali novis curis edito (2). Sunt tamen alii, a Baronio citati, qui dicunt, B. Mariam post annum elapsam a Passione Christi et totidem dies, quot intercurrunt ab eo tempore usque ad decimam quintam Augusti ex hac vita migrasse. Quæ sententia convenit cum anno xxxiv ab Incarnatione.

F

f Septennio S. Petrum Antiochiæ versatum, docet Baronius ad an. 39, § xiii, id constare dicit tam traditione quam scriptis. Hanc opinionem examinarunt nostri in Commentario prævio Actis S. Petri Apostoli a diem xxix Junii (3).

g Qui primis Ecclesiæ sæculis a Romanis Pontificibus mittebantur episcopi ad universam gentem plerumque deputabantur, in qua dein secundum opportunitatem unam vel plures Ecclesias constituebant. Hoc modo S. Fronto ad

(1) Migne. Patrol. gr. t. X col. 954. — (2) Script. Vet. nova Octobris Tomus XI.

collectio, t. VIII. — (3) Act. SS., t. V Jun., p. 402.

AUCTORE
ANONYMO.

Aquitaniā Secundam missus cum aliis, serius sedem episcopalem Petragoricis statuit, quin reliquam Aquitaniā negligeret, in qua, ut infra notatur, prædicationis officium Burdegalæ, Engolismæ, Santonis et alibi exercuit. Solebant Ecclesiarum fundatores sedem metropolitanam in ipsa metropoli civili constituere, sedes autem episcopales in urbibus primariis pagorum majorum; ut abunde monstrant Notitiæ provinciarum. Eodem modo mittebantur ad varias gentes primi episcopi, quo S. Paulus discipulum suum Titum reliquit Cretæ, ut constitueret per civitates presbyteros, sicut ipse Paulus disposuerat Tito : Tit. I, 5. Hic autem interpretes omnes sub voce presbyteros etiam episcopos intelligunt (1). Sic quum medio sæc. XI inclinata per Normannos in Sicilia dominatione, Sarracenorum res catholica restituenda esset, misit illuc S. Leo Papa IX, Humbertum, Benedictinum monachum, prædicationis causa. Hunc, inquit S. Lanfrancus in libro de Corpore et Sanguine Domini contra Berengarium cap. 2 (2), virum religiosum, scientiā divinarum ac sæcularium litterarum apprime eruditum... de Lotharingia

B *Sanctus Leo Romam traduxit, ad prædicandum Siculis verbum Dei archiepiscopum ordinavit, postea vero sancta Romana Ecclesia præsulem sibi cardinalem constituit. Et re ipsa in concilio Romano, a Leone IX celebrato anno 1050, Humbertus subscribit his verbis : Huncbertus Siciliensis archiepiscopus (3); quatenus ad universam Siciliam missus, rem ecclesiasticam instaurare debuit.*

h De resurrectione S. Georgii egimus Comment. prævii num. 24.

i Valentiam perperam scriptum existimo; melius habet Cod. B urbem Vellaunorum; antiquo nomine Ruessio aut Ruessium appellatam, dein lapsu temporis Anicium et Podium (Le Puy) vocatam: quod aliquando Vetulæ nomen sortita fuerit, ut loquitur Cod. B, nuspiam reperi.

k Vitam scriptam diximus sæculo XI jam provecto: hinc mirari nemo debet agi de comite civitatis, qui sæculo I non cognoscebatur: idem iudicium esto de Cilperico, nomine Teutonico, quod tunc vix reperire erat in Gallia occidentali, ubi Petragoricensis urbs jacet.

C *l Varii varium tempus adventus Petri Romam signarunt. Francisc. Pagius in Breviario historico censet S. Apostolum ante imperium Neronis, quod anno Christi 54 occæpit, Romam non venisse (4): hanc opinionem, quasi ex Lactantio depromptam, refutat Joan. Antonius Bianchi Ordinis Minorum (5). Altera est opinio Francisci Bianchini in editione Anastasii Bibliothecarii, ponentis adventum Romanum in anno Christi 40, seu quarto Caji Caligulæ Augusti (6). Baronius et Tillemontius (7), tandem fulti auctoritate Eusebii in Chronico, statuunt annum II Claudii seu Christi 42 (8). Hæc ideo indicavimus, ut constet incertam esse chronotaxin ab auctore nostro indicatam: annus tertius Claudii Augusti concurrit fere cum anno Christi 43.*

m Loca quædam deputata fuisse conventui fidelium primo jam sæculo, non est, quod dubitemus: dummodo absint consecrationes solemnes ecclesiarum, et clerici, qui more capituli cano-

nicorum, diu noctuque laudes Deo decantarent. D

Hæc ad quietiora Ecclesiæ tempora pertinent.

n Ad annum Christi 44 referenda est victoria Britannica.

o Supra Annotato i varia nomina Urbis Aniciensis signavimus. Quæ de æde B. Mariæ dicuntur, cum moderamine accipiantur.

p Est scilicet Brantomum, quo primum exsul S. Fronto pervenit ad septentrionalem plagam urbis Petragoricensis, ut inspicienti mappam topographicam manifestum est.

CAPUT II.

Varias civitates prædicationis causa obit; Sigibertum regulum convertit; draconem in Dordoniam præcipitati; sancto fine in pace quiescit.

Quumque loca aliquot pertransisset, Brantomum pervenit *a*, ibi paganas gentes convertit, atque idolum Mercurii in cinerem redegit, atque in eo loco ecclesiam in honore Salvatoris construxit. Quumque die quadam populis ibidem prædicaret, mulier quædam corpus exanime unici filii sui ante pedes Sancti detulit, prostrataque solo cum hominum multitudine Beatum Frontonem, ut sibi miseretur, suppliciter exoravit. Qui, facta oratione, tenens manum pueri, dixit: Surge, puer, in nomine Domini Jesu Christi Salvatoris. Qui statim surrexit, et cum matre baptismum suscepit. Inde egressus Engolesmam pervenit *b*, ubi duos dæmoniacos et unum paralyticum sanavit, et paucos ad fidem convertit. Deinde Sanctonas *c* pervenit, ubi verbum vitæ prædicans, multos ad fidem convertit, et quatuor dæmoniacos, ad eum perductos, sanavit. Qui quum aliquandiu ibi fuisset, versus urbem Burdegalam *d*, præ cæteris tunc insignem, iter suum direxit. Quumque staret super ripam Garonnæ, ut eos Deus trans flumen incolumes perduceret, oravit. Oratione facta, navis, quæ ex alia ripa tenebatur, sine humano regimine, recto itinere, ad eum pervenit, quam ingressi ad littus civitatis sine nautis pervererunt.

10 Civitatem ergo ingressi, idola sic muta facta sunt, ut suis idolatris nulla, sicut consueverant, responsa darent. Templorum pontifices, hoc ægre ferentes et inter se murmurantes, tandem famam Sancti Frontonis cognoverunt, dæmonum etiam spiritus archiflamini revelavit, se eis responsa non posse dare, nisi Christi discipulus e civitate ejiceretur. Qui Sanctum Frontonem inquirentes, apud Sigibertum comitem eum *e* accusaverunt. Sigibertus iratus, missis satellitibus, injuriose tractatum extra civitatem eiecit. Quumque ante templum Priapi et Veneris transiret, elevata manu, dixit: Destruat te Filius Dei. Et facta oratione, pars templi corruit, et simulacra in favillam sunt redacta. Beatus autem Fronto extra civitatem commo-

Sanctus Brantomum et Burdegalam adit;

a

b

c

d

F

ubi multos convertit;

e

(1) Cfr A Lapide ad hunc locum. — (2) Migne. Patrol., t. CL, col. 409. — (3) Mansi. suppl. Conc. Labbe, t. I, col. 1295. — (4) T. I, p. 5. — (5) Ap. Zaccaria. Raccolta di Dissertat.

di Stor. eccles., t. III, p. 248 — (6) T. II, p. 17. — (7) Mém. pour servir à l'hist. ecclési., t. I, p. 162. — (8) Ann. 44, § xxv.

rabatur,

AUCTORE
ANONYMO.

A rabatur, et multos ad se venientes in fide instruens, ad fidem convertit, ibique signum crucis fixit, et ecclesiam construens in honorem Protomartyris Stephani consecravit. In ipsa autem nocte, qua Sigebertus comes Sanctum Frontonem extra urbem expelli jusserat, morbo paralysis est percussus. Adducta est quædam puella ante præsentiam Sancti Frontonis, dæmonio plena. Beatus autem Fronto dixit dæmoni : In nomine Domini Jesu Christi præcipio tibi, ut ex eas. Et ecce cum ululatu magno spumans exivit, statimque puella sanata est.

Blavium ca-
strum visitat;

f

11 Sanctus autem Fronto, data populis benedictione, cum discipulis suis ad Blavium castrum transfretavit f : ibique decem et octo viri, carcerali custodia detenti, quum ejus audierunt adventum, ut eis misereatur, ingenti clamore exorant. At ille, ut benignus erat, præfectum adivit : perfidus autem præfectus continue Sancti præconia spernit. Tunc sanctus Dei misericordiam coepit invocare, statimque hi, qui in carcere tenebantur inclusi, catenis divinitus confractis, viri sancti conspectibus se obtulerunt. Quod audiens præfectus cum reliquo ejusdem castrum populo pedibus Sancti provolvuntur, veniam exorantes. Quos, triduo jujunio indicto, baptizavit, idolaque destruens, ecclesiam in honorem Sancti Salvatoris construxit. Abhinc ad civitatem Sanctonas iter suum direxit. In quo itinere cæcum a nativitate signo crucis illuminavit. Veniensque ad prædictam civitatem a fidelibus honorifice est susceptus. Abhinc recedens, multasque urbes et castella, in quibus verbum Dei seminavit, pertransiens, terram Normannorum, quæ Neustria dicebatur, ingressus est g. Veniensque ad quemdam locum, qui Foresta de Passagio dicebatur h; ibique puer parvulus, ejusdem loci domini filius, grandi vexatus molestia, defunctus est. Quod quum viro Dei nuntiatum fuisset, corpus exanime in locum secretum sibi deferri jubet : cunctisque remotis, tamdiu in oratione se prostravit, donec puer a morte et ipse ab oratione pariter consurgerent. Ob cujus miraculi novitatem pater et mater cum cæteris ejusdem loci incolis fidei christianæ colla supponunt; Fronto autem ecclesiam in eodem loco construi fecit, et paganos ad se venientes ad Christum convertit.

g

h

Suessionibus
draconem in-
terficit;

i

12 Inde egrediens Suessiones pervenit; ubi plurimos ad fidem Christi signis et prodigiis convertit. Rogatus autem a fidelibus, ad quemdam locum Nogeliacum i accessit : eratque ibi draco miræ magnitudinis. Appropinquante autem Sancto, draco erecto capite obviam ei venit. Cui Sanctus dixit : Præcipio tibi, draco funeste, qui caput tuum erexisti, ut te mihi subdas. Statimque draco, emittens venenum, cum rugitu exspiravit, ibique ecclesiam Sanctus construi fecit. Quumque in die sancto Pentecostes indutus sacra veste ad altare pervenisset pro missarum celebratione, vinum in ampulla defuit : et quia vinum in eodem loco, nisi de remotis partibus afferretur, non poterat inveniri, Sanctus super altare cum lacrymis orare coepit, et ecce columba, nive candidior, in rostro ampullam vino plenam attulit. Quod ut vidit Christi discipulus, gratias agens Deo, divinum, quod inceperat, offi-

cium consummavit. In eodem loco præfata ampulla adhuc hodie conservatur, cujus tamen materiæ fuerit, ab omnibus ignoratur. Dux quidam, Lotharingius nomine, habebat filiam unicam, quæ atrociter a dæmonio vexabatur. Dæmon autem conjuratus dixit : Non exibo, nisi advenerit Christi discipulus Fronto. Missisque nuntiis, ut ad Lotharingium veniret, suppliciter exoratum. Quumque advenisset, statim dæmon, ejus præsentiam ferre non valens, puellam sanam reliquit. Quo viso, dux et cuncti loci illius habitatores, relictis idolis, fonte baptismatis renati sunt.

13 Hoc audito, Clemens, Metensis episcopus k festinus ad Beatum Frontonem accessit, rogans, ut civitatem Metensem adiret. Cujus petitioni annuens, iter carpere cum Clemente coepit : in quo itinere invenientes juvenem, a dracone valde læsum, omnibusque perterritis, Sanctus Fronto propius accessit, factaque oratione pro juvene ad Deum, serpens medius crepuit, et juvenis sanus evasit. Quumque civitatem ingrederetur, duos energumēnos, eum sequentes, invocato Christi nomine, sanavit. Inde digressus, multas pertransiens civitates, prædicando et ad fidem Christi plurimos convertendo ad pagum pervenit Lemovicensem, in locum, qui dicitur Nogentius l. Quumque ibi varia signa fecisset, et multos ad fidem Christi convertisset, rogabant eum fideles, ut draconem fortissimum, qui ibi cum innumerable multitudinem serpentium habitabat, interficere dignaretur. Qui signo crucis se muniens, ad locum ubi draco habitabat, cum populo pervenit : signoque crucis opposito, dixit : In nomine Jesu Christi præcipio tibi, ut ab hac regione discedas, nullum hominem neque creaturam lædens. Ad hanc vocem egressus draco cum innumerosa multitudinem serpentium, nusquam postea comparuit; quo facto, ecclesiam ibi construi fecit, et in eodem loco commoratus cum suis discipulis angelicam vitam duxit. Ipse autem tercentis vicibus in nocte et totidem in die exorando Deo genua solo, et oculos cælo defixit.

Metis et Lemo-
viciis miracula
facit

k

E

l

14 Interea, providente Deo, Squirrel persectorem Sancti Frontonis, superius commemoratum, in stratu suo quiescentem, Angelus Domini talibus allocutus est, dicens : Quid tibi epularis splendide, et carissimus meus Fronto in deserto fame deficit? Surge, festina eis mittere cibaria, alioquin furorem meum erga te excitabis. Mane autem facto, convocatis pluribus, pro habitatione Christi discipulorum in eremo conquisivit; sed nullum, qui se novisse diceret, invenit. Alia vero nocte a prædicto Angelo visitatus, gravi plagarum cæde percussus est. Ille vero mane amicos convocans, flens plagas ostendit, et quid faciendum esset, ab omnibus requisivit. Unus tandem, cæteris prudentior, divino forte spiritu tactus, ait : Audi, præses, sunt tibi cameli plurimi, jube eos onerari escarum largitate, et dimitte eos abire onustos sine ductore : si enim a Deo hæc visitatio est, ipse deducet eos ad famulos suos, et depositis oneribus, illæsos revocabit. Placuit autem hoc consilium præsidi, et oneratis septuaginta camelis, demisit eos sine ductore abire. Qui recto itinere ad Sanctum Frontonem pervenerunt. Videns autem Sanctus Fronto camelos venientes, per spiritum

in eremo con-
stitutus, mira-
biliter pasci-
tur;

AUCTORE
ANONYMO.

spiritum, quæ sunt, agnovit : atque lætus effectus, Deo gratias egit. Convocatisque discipulis dixit : Videtis, quia Deus per gratiam suam sine labore nostro misit nobis camelos onustos. Nequaquam autem licet nobis omnia cibaria retinere; sed mediam partem illi, qui ea nobis misit, remittamus. Divisis itaque cibariis, pabuloque camelis ministrato, ad propria dimissi sunt. Qui via, qua venerant, revertentes, quarta die post eorum emissionem ad præsidem redierunt *m*.

m
Sigebertus, diu
reluctans,

15 Tunc præses et omnes, qui ei assistebant, cum magna admiratione Deum laudare cœperunt, dicentes : Magnus Deus christianorum, quem Fronto prædicat. In crastinum ergo Squirus præses, assumptis aliquibus domesticis, iter aggreditur, ab Angelo sibi revelatum. Veniens ad Beatum Frontonem, pedibus ejus provolutus, veniam postulavit, relictoque paganismi errore, baptismum instantè petiit sibi dari. Beatus autem Fronto eum præsidem cum suis catechizans, post triduanum jejunium baptizavit : et ut de sanguine justorum, qui per eum effusus fuerat, pœniteret, admonuit; nomenque præsi Georgius imposuit. Post hæc Sanctus Fronto cum discipulis suis ad urbem Petragoricam regreditur. Quum autem tota urbs in occursum sui pastoris properaret, mulier quædam, habens puerum suum parvulum, in lebeo ferreo positum super ignem, audiens strepitum occurrentium, quasi attonita, officium balneandi deseruit, oblitaque infantuli, cum cæteris obviam Sancto Frontoni occurrit. Interea ignis calefecit vas ferreum et aqua cœpit ebullire : porro mater, recordata pueri, Sancto Frontoni ipsum commendavit : pavida recurrit æstimans, ipsum ignis caloribus liquefactum. Ingressaque domum, vidit filium, in vase igne succenso ludentem illæsum. Tunc subito terrore concussa, plures convocavit, ut de re gesta secum pariter congaderent.

visis prodigiis,
baptismum petiit et accipit;*n*

16 Erat in eadem civitate vir quidam, nomine Sigebertus, qui Sancto Frontoni plurimas injurias ingerebat : quumque prædicationibus ejus Sigebertus nullatenus acquiesceret, dixit ei Fronto : Vade ad urbem Engolismam, ubi moratur Ausonius episcopus *n*, et si ex ore ejus, quæ tibi prædico, vera non probaveris, mihi de cætero non crede. Sigebertus autem incredulus, sumpto secum proprio servo, ad urbem Engolismam devenit : Sanctum Ausonium orantem invenit. Quumque Ausonius causam Sigeberti adventus cognovisset, multa secum sanctæ prædicationis verbis perorare cœpit; sed a perversa mentis insania eum nullatenus flectere potuit. Tunc cœpit Sigebertus pagum Petragoricum repetere. Ambulante vero eo cum servo suo, ursus fortissimus obviam ei venit : quem quum Sigebertus cum rugitu terribili impetum contra eum facere vidisset, territus cœpit eum per Crucifixum, quem Fronto prædicat, perjurare, ut eum nullatenus læderet. Qua adjuratione utens perterritus, ad pedes ejus provolvitur. Quo viso, Sigebertus gratias Deo agens, ursum alloquitur, dicens : In nomine Jesu Christi, quem Fronto prædicat, te adjuro, ut mihi tractabilem præbeas. Ad hanc vocem ursus perstitit, et Sigebertus super dorsum ejus insedit, Beatique Frontonis præsentia

se obtulit, et cum sua uxore baptismum recepit.

17 Erat quoddam fanum juxta fluvium Drone, quod Regula dicebatur *o*, quod quum Beatus Fronto voluisset evertere, multitudo gentilium ei restitit et cum injuria repulsus est. Tunc Sanctus, in oratione prostratus, post modicum a terra surrexit : statimque fragore tonitruï et terrore coruscationum magna pars fani et simulacra in nihilum sunt redacta. Quod videntes pagani pavefacti, in Christum crediderunt et reliqua pars Petragoricensis pagi Christum recepit. Templà demoliantur et ecclesiæ undique construuntur; sicque crescebat multitudo fidelium per Sancti Frontonis prædicationem. Coluber quidam miræ magnitudinis super Droniam habitabat, qui homines et animalia devorare solebat. Conveniunt ergo homines ad Sanctum Frontonem, deprecantes, ut dictum colubrum ab ipsorum finibus expelleret : quorum petitioni annuens vir Dei, transito fluvio Dordonie sicco vestigio, ad locum, ubi habitabat coluber, pervenit : præcepitque ei in nomine Jesu Christi, ne ulterius, ubi esset humana habitatio, manere præsumeret, sed maris pelago se immergeret. Qui illico ad præceptum viri Dei, cunctis videntibus, in fluvium Dordonie præcipitans ad fluctus maris Oceani, unde evenerat, regressus est *p*. Quumque quadam vice in quodam loco amœno juxta fluvium Garonæ Beatus Fronto prædicaret, ecce juvenis, qui erat ultra aliam ripam, Sanctum Frontonem audire et videre desiderans, carens navigio, trans fluvium natàre cœpit. Qui subito veloci cursu fluminis mergitur in profundum. Post triduum autem corpus ejus exanime est inventum, et Sancti Frontonis pedibus proponitur. Qui pietatis visceribus commotus, in terra prostratus, pro suscitatione juvenis orare cœpit. Oratione autem facta, a terra surrexit et apprehensa dextera defuncti, dixit : Surge in nomine Jesu Christi, quem Judæi crucifixerunt. Statimque juvenis surrexit et baptismum Christi petiit et accepit.

18 Quum quadam die Sanctus Fronto populis extra urbem Petragoricensem prædicaret, ostensum est ei, Sanctos Apostolos Petrum cruce, et Paulum ense eadem hora occubuisse. Qui ad se reversus, omnibus, qui aderant, quæ viderat revelavit, et ibidem in honorem Beati Petri Apostoli ecclesiam construi jussit. Hic est ille Fronto, qui beatam Martham cum Salvatore sepelivit, ut supra in Legenda sanctæ Marthæ plenius continetur *q*. Quumque quadam die dominica in Petragoricensi pago Missam celebraret, lux de cœlo super eum resplenduit, in qua apparuit ei Dominus Jesus Christus cum multitudine Angelorum, in miro odore, dicens : Veni, dulcissime frater, dominica die sequenti venies ad me in convivio fratrum tuorum. Et his dictis, Dominus Jesus cum luce ipsa receptus est in cœlo. Appropinquante autem die dominica, vultus ejus radiabat ut sol. Circa vero horam primam agens sacra mysteria, populo quasi innumerali adunato, longum fecit de cultu Dei exhortatorium sermonem. Consecrato et consignato Aniano ejus successore *r*, oculis elevatis in cœlum, gratias agens Deo, oves, quas acquisierat, benedixit et Deo commendavit.

Missa

draconem regioni infestum, in Dordoniam præcipitat :

*o**E**p*

ad celestem patriam invitatus,

*r**q*

ANNOTATA.

AUCTORE
ANONYMO.

A Missa vero completa, orante populo, ante Beati Protomartyris Stephani prostratus est, luxque immensa super eum post dimidiam ferme horam resplenduit, quæ omnium mentes exterruit, et aspectus obtexit; et vox cum luce audita est, dicens: Veni dilectissime, veni dilectissime, veni coronaberis. Tunc Beatus Fronto gratias egit Deo, dicens: Tibi Domine Jesu Christe, corde et spiritu gratias ago cum Patre et Spiritu Sancto in sæcula sæculorum. Statimque populus respondit: Amen. Inter omnes orationes et lacrymas lætus et gaudens cœlo reddidit spiritum.

sancte obit.

s

19 Beatus autem Georgius, Vallavensis qui et Aniciensis episcopus s, dum Missarum sollemnia celebraret, vidit Beatum Frontonem, inenarrabilibus ornamentis indutum, coronas habentem in capite cum tribus diaconis, rubeis dalmaticis indutis, et duobus clericis, cereos portantibus, cum multa Angelorum comitante caterva. Tunc Sanctus Georgius ait circumstantibus: Videtis gloriam, quam video? Qui nihil se vidisse, testati sunt. Et Sanctus Georgius dixit: Numquid hic vidistis patrem nostrum Frontonem? Cum tribus diaconis et pueris duobus, cereos portantibus, cum multitudine Angelorum advenit, nosque benedicens recessit. Unde certe scio, quia migravit ab hoc sæculo. Surgamus ergo et ad exsequias piissimi patris quantocius propereamus. Hæc eo dicente, omnes admirati sunt: pariterque surgentes, ad exsequias sancti patris accedunt et in pondio in ecclesia beatissimæ Dei genitricis Mariæ, ut ipse præceperat, cum hymnis et laudibus sepelierunt. Quumque ad sepeliendum deferretur, cœlum a pluribus visum est aperiri; tantæque suavitatis odor emanavit, ut per triginta fere dies sequentes ab ingredientibus ecclesiam sentiretur. Obiit viii Kal. Novembris quamvis * ejus festum hoc loco celebratur t, anno xlii post resurrectionem Domini nostri Jesu Christi, Vespasiani imperii anno secundo u. In die obitus sui tribus cæcis visum, quatuor claudis gressum, tribus mutis loquelam, pluribusque debilibus reddidit sanitatem: sex quoque possessos a dæmone suis meritis liberavit. Crescentibus autem miraculis, revelatum est C Cronopio episcopo per visionem, quatenus aliam basilicam construi faceret, in qua corpus ejus sanctum transferret v. Episcopus autem referens hoc clero et populo, confestim cœperunt fodere fundamenta ecclesiæ, complentes eam cursim instanti opere: coadunatisque fidelium turbis pridie non. Octobris cum hymnis et canticis eum transtulerunt. Tunc virtus Dei merita Sancti Frontonis declaravit: nam septem contracti solidati sunt et quatuordecim ardentes, ipso igne extincto, sanati. Conseripserunt autem sancti Frontonis Vitam et Gesta Anianus et Cronopius, ejus successores w, et etiam Sebalduſ episcopus quam multa x. Ex quibus omnibus hæc breviter sunt excerpta ad laudem Domini nostri Jesu Christi. Amen.

* quando?

t

u

v

w

x

a Brantomum etiam Brantolmium ut scribitur cod. B oppidulum est in septentrionali plaga urbis Petragoricensis ad Dronam fluvium; hodie quoque ad episcopatum Petragoricensem et ad partitionem seu præfecturam Dordonix spectat (Département de la Dordogne): erat olim ibidem insigne monasterium Ordinis S. Benedicti, cujus initia narrantur ab auctoribus Gallix christianæ (1).

b Engolisma, a Græcis Latinisque nuspiam memorata, proprium episcopum habuit ab ipsis incunabilis Religionis in Gallia, si quidem primus ejus episcopus Ausonius a B. Martiale ordinatus traditur: metropoli Burdegalensi perpetuo accensita fuit (2). Hodierna diœcesis præfecturam Carantoni (Charente) complectitur.

c Santones, quorum urbs olim Mediolanum Santonum dicebatur, primum episcopum habuere S. Eutropium, cum primis Galliarum apostolus huc missum (3). Ejus sacrum corpus anno 1843 die xix Maii inventum, et accurate recognitum ab illustriss. D. Clemente Villecourt, tunc Ruppellensi episcopo, nunc Eminent. S. R. E. Cardinali, die xiv Octobris 1845 solemniter in cryptam ecclesiæ olim cathedralis Sanctonensis relatum fuit. De S. Eutropio loquitur Gregorius Tyronensis lib. I, de Glor. Mart. cap. 56 (4).

E

d Diximus Comment. prævi num. 2 metropolim Burdegalensem participem fuisse laborum, quos S. Martialis ejusque socii in Aquitania Secunda exantlarunt. Episcoporum Burdegalensium Catalogum orditur Gallia christiana ab Orientali, qui sedit circa annum 314 (5). Sed veri minime simile est, metropolim insignem tanto tempore sine adjutorio episcopi proprii fuisse.

e Denuo occurrit nomen teutonicum et officium comitis civitatis Burdegalensis, quæ recentiore quandam lucubrationem indicant. Cod. B habet Seguibertum.

f Blavium Castrum, hodie Blaye, in hodierna, quemadmodum et antiqua diœcesi Burdegalensi. Habebat olim duo monasteria virorum, unum Ordinis S. Benedicti, alterum S. Augustini. Promontorium Santonum antiquitus vocabatur.

g Cod. B habet, S. Frontonem etiam Tironensem urbem adiisse: adeoque provinciam Lugdunensem Tertiam, cujus metropolis est, visitasse. Exstat hujus peregrinationis memoria in fundatione monasterii Frociacensis (Frossay), S. Frontoni tributa, ut testatur charta fundationis his verbis (6): Quod monasterium testatur antiqui a beato Frontonio, Petragoricensi episcopo, qui eundem locum per multos dies heremita incoluit, reædificatum et priscis atque modernis temporibus pro signis, atque virtutibus in magna veneratione habitum. Quamvis autem tanta tribuatur monasterio antiquitas; nihilominus denuo fundatum, sub abbatis Rotonensi (Redon), legimus circa initium sæculi xii ab Urvodio clerico (7): quin et initio sæculi præcedentis Frociacum cœnobium constitutum testatur charta, qua Droaloius Catwalloni ejusque monachis Rotonensibus donat in eleemosyna sempiterna monasterium sanctæ Mariæ in plebe quæ vocatur Fruszai (8).

F

(1) T. II, col. 1490. — (2) Ibid. col. 975. — (3) Ibid. col. 1055. — (4) Migne. Patrol., C. LXXI, col. 756. — (5) Gall. christ., t. II, col. 787. — (6) Morice, Mém. pour servir à

l'hist. de Bret., t. I, col. 592. — (7) Ibid. col. 505. — (8) Ibid. col. 591.

AUCTORE
ANONYMO.

Catwalonus autem monasterium Rotonense tenuit ab anno 1019 ad 1040 (1). Ex his *cte* deducitur, Frociacense monasterium multiplicesperpressum calamitates; quæ resarcitæ, instar foundationum habebantur.

h Locus, qui Foresta de Passagio dicitur, mihi omnino incognitus est, neque me juvit additamentum Cod. B juxta fluvium, cui Verona nomen est: sunt quidem hujus nominis varia flumina, sed nullum, quod sciam, terram Normanorum aut Neustriam attingit.

i Est forsitan Nogeliacum, Neuilly-Saint-Front, etiamnum in diœcesi Suessionensi, in qua Sancti nostri memoria hac die cum festiuitate SS. Crispini et Crispiniani, ut docet nos missale Suessionense, recolitur. Cod. B addit: qui locus Poronæ fluvio conterminus, milliariibus circiter duodecim Suessione distat. Locus iste chiliometris xxiv Suessione versus meridiem distat: adjacet quoque rivulo, in Urcum (Ourcq) influenti, cujus nomen in Atlante Cassiniano non notatur.

k Clementem fundasse Metensem Ecclesiam, eamque sedem primum occupasse, extra controversiam est. Videtur autem cum primis episcopis in Gallias missus: quod quidem ad diem, quo colitur, xxiii Novembris examinandum erit.

l Cod. B addit aliqua: Cum primum in quodam Brivensis provinciæ loco, qui prope Dordonam fluvium situs, Nogentius dicitur, substitisset. Brivensis provincia est pagus aliquis minor civitatis Lemovicum, in qua tunc versabatur S. Fronto. Verum locus Nogentius in finibus Brivensibus nuspiam occurrit: tandem non videtur locus aliquis provinciæ Brivensis potuisse Dordoniam adiacere; quum Briva (Brivella-Gaillarde) Curretia (la Corrèze) alluatur, in Dordoniam quidem fluens, sed in regione longe dissita, ut ad pagum minorem Brivensem pertinere non possit.

m Hæc ad verbum fere narrantur in Vita coæva S. Frontonis Nitriensis ad diem xiv Aprilis (2). Enimvero camelos lxx facilius in Ægypto quam in Galliis reperire erat.

n De S. Ausonio, primo Engolismensi episcopo, actum fuit a nostris a diem xxii Maii (3). Satis convenit, illum a S. Martiale missum Engolismam ad fundandam Ecclesiam: adeoque ejus ætas a missione S. Martialis pendet.

o Cod. B: Interea nuntiatum est ei, fanum esse juxta Doronam fluvium, nomine Rigia. Regula monasterium est, olim Vasatensis (Bazas), hodie Burdegalensis diœcesis (La Réolle), a S. Martiale, ut quidem volunt, fundatum; sed verius sub Ludovico Pio imperatore incepit (4). Ast monasterium Regula ad dexteram ripam Garumnæ sedet, nec ulla ex parte Drone fluvium attingit. Quod si cum Cod. B. Rigiam locum tenemus, hunc nuspiam invenimus. Drona fluvius (La Dronne) in Ellam influens, dein in Garumnam illabatur: ast in neutra parte fluminis ullum est nomen, cujus elementa litterarum sive Regulæ sive Rigix coaptare possint.

p Commentarii prævii num. 31 agimus de dracone, per S. Frontonem occiso.

q Commentarii prævii num. 27 ad trutinam revocavimus, quæ referuntur de S. Frontone, præsentē sepulturæ S. Marthæ.

r De S. Aniano tractabitur ad diem, quo colitur, xv Novembris: consuli potest Joan. Dupuy (5).

s Colitur S. Georgius, primus Aniciensium episcopus, die x Novembris, quo ejus Acta dantur.

t Textus luxatus videtur: vox quamvis indicat aliquid supplendum: nempe hoc loco, quo scribebat biographus, alia quadam die festiuitatem S. Frontonis celebratam fuisse, quamvis viii Kal. Novembris obierit. Nisi quis malit, supplere, quod in margine posuimus, quando: ita ut sensus sit, sanctum obiisse viii Kal. Novembris, quando hoc loco celebratur.

u Annus Vespasiani secundus cum anno Christi lxx concurrat. Quin autem curiosius hoc loco scrutemur, quæ sit comparatio æræ vulgaris cum ætate Christi Domini, adeoque cum ejus Passione: constat, esse differentiam annorum aliquot inter utrumque, et Christi nativitatem sexennio æram vulgarem præcedere. Qui plura circa hanc quæstionem scire cupit, adeat Sanclementium in erudito opere de æræ vulgaris Emendatione (6).

v De Chronopio II, fundatore ædis Frontonianæ, actum fuii Comment. prævii num. 35.

w De Aniano alibi locuti sumus. Chronopius, hujus nominis Primus, tertius fuit a S. Frontone Petragoricensis episcopus. Is, ut habet antiquum Breviarium Petragoricense, a Joanne Dupuy citatum (7): Elpidii et Benedictæ filius, a morte suscitatus, Beati Frontonis discipulus, ac demum in episcopatu successor, cum numerosa familia ab eo baptizatus, multorum conversionis ad fidem causa exstitit.

x Sebaldu circa initium sæculi x sedit et gesta S. Frontonis collegisse scriptoque mandasse legitur (8). Cod. B ipsi Sebaldo episcopo attribuit Vitam, quam edit, his verbis: Quum ego Sebaldu episcopus inter seriem divinarum Scripturarum commorarer, multaue mecum revolverem de vita sancti patris nostri Frontonis, Christi discipuli, edita a beatissimo Aniano, Cronopio et episcopis, ejusdem sancti viri successoribus, inveni plurima, sed nimium prolixa, quæ ut non traderentur oblivioni, ego ardens valde in hoc negotio, quantum potui, abbreviavi, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Malui Vitam qualem habemus, attribuire anonymo propter rationum momenta, allata num. 18 Commentarii prævii. Sebaldi opus scriptum dicitur, anno gratiæ nongentesimo quarto, indictione septima, principatus Guillelmi, comitis urbis Petragoricæ et Agenni decimo quarto (9). Minus accurate expressus est annus principatus Guillelmi comitis, quippe qui regnare cœperit anno 886: adeoque, currente vulgari anno 904, annus principatus erat decimus octavus (10).

(1) Gall. christ. antiq., t. IV, p. 799. — (2) Act. SS. t. II April., p. 202. — (3) Act. SS., t. V Maii, p. 151. — (4) Gall. christ., t. II, col. 610. — (5) T. I, p. 88. — (6) P. 491. —

(7) T. I, p. 90. — (8) Gall. chr., t. II, col. 1456. — (9) Ibid. l. c. — (10) L'art de vérifier les dates, t. II, p. 575.

A

D

DE S. MINIATE MARTYRE,

FLORENTIÆ IN TUSCIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B. B.

ANNO CCL.

§. I. Acta S. Miniatis non satis fida; eorumdem compendium ex Joanne Lamio. Passus S. Martyr est sub Decio et probabilius sine sociis.

Acta.

S Miniatis, quem hodie celebritate maxima colunt Florentini, Acta edidit Surius, hoc præfixo titulo : Martyrium S. Miniatis, militis et martyris Florentini, ab incerto quidem auctore, sed erudite, mutato prioris historiæ, quæ in vetustis mss. libris exstat, stylo conscriptum. Eadem, sed pro more suo contracta, habet Petrus de Natalibus, lib. ix, c. cviii. Inter mss. nostra hagiographica unum alterumque invenitur apographum Passionis S. Miniatis, quam infra dabimus ex ms. S. Maximini Trevirensis, collato cum ms. Metensi, ut notavit unus ex decessoribus nostris. Binas similes Passiones in lucem dedit Joannes Lamius ex mss. codd. Bibliothecæ Laurentianæ (1). Habemus præterea Notitias de S. Miniate martyre, Florentia missas a Francisco Cionaccio, ut liquet ex sequentibus verbis, fasciculo junctis : Clarissimis viris theologis sacerdotibus Soc. Jesu, adm. R. P. Danieli Papebrochio ac cæteris ejus adjutoribus Franciscus Cionaccius humilis sacerdos Florentinus S. P. D.; atque quamdam racemationem ex tenuitate suorum studiorum libenter transmittit pinguissimæ eorum sacræ vindemiæ incomparabilis operis de Actis Sanctorum. Florentiæ die secunda mensis Junii currentis anni 1693. Multa Cionaccius operose diligenterque congegit, quorum frequens nobis per decursum hujus commentarii usus erit. Acta Tillemontius (2), non sine quodam stomacho, rejicit, quia recentiora; quia perpetuis contexta prodigiis, quia exordiantur supino errore chronologico : cum passos SS. Laurentium et Sixtum asserant sub Decio; quod utique falsum aperte est (3). Tillemontio consentit Joannes Lamius in opere de Memorabilibus ecclesiæ Florentinæ, ut plenius dicemus numero tertio. Nec multo majoris fecit Acta Baronius, qui ad annum 284, n. 29, inter martyres in Tuscia sub Decio coronatos recenset S. Miniatem Florentiæ, addens præterea nihil. Prætermittitur quoque a Moronio, nisi quod incidenter pauca quædam traduntur, paragrapho de oppido S. Miniatis, in agro Florentino. Nec ego Actorum fidem tueri velim. Nihilominus cum non adeo recentia sint, nec admodum dissimilia ab aliis, quæ sparsim in opere nostro leguntur, et a scriptoribus Florentinis haud raro memorentur, ac denique non sint valde proluxa, et insuper Acta etiam minoris auctoritatis apud nos quærantur et a viris eruditis a nobis expectentur : visum est illa commentario prævio subnectere, ut statuatur ipse lector quanti valeant. In Annotatis in specie nonnulla expendemus.

2 Quo sæculo conscripta sint Acta, nemo facile dixerit. De Miniate, inquit Sollerius in Observatione ad diem xxv Octobris (4), nihil apud vetustiores uspiam reperio, nec satis conicere possum, unde eum Usuardus acceperit; neque enim Acta a Surio vulgata vidisse existimandus est, qui tam jejune de eo loquitur. Cum aliunde scimus Usuardum Martyrologium suum edidisse, ut opinatur Sollerius, circiter annum 875 et 877; imo citius, anno scilicet 859 vel 860 et iterum inter annum 869 et 877, ut dictum a nobis fuit alibi (5); sæculo nono posteriora sint oportet Acta illius S. martyris. Laudatus supra Cionaccius ex libello ms., quo documenta continentur spectantia ad ecclesiam S. Miniatis de Monte, refert, hanc una cum monasterio fundatam ab episcopo Florentino, Ildebrando, cujus viri prima occurrit mentio circa initium sæculi xi, anno scilicet 1008. Apud Ughellum (6) recitatur scriptura antiqua, seu diploma, quo probatur Hildebrandus collabentem S. Miniatis martyris basilicam restaurasse, cœnobiumque construxisse. Diploma datum est anno Incarnationis tertio decimo post mille. Indictione undecima. Addit Cionaccius ab Hildebrando primum monasterii abbatem constitutum Drogonem, qui legitur reconcinasse Vitam S. Miniatis; atque hanc esse existimat Cionaccius, quæ a Surio typis data fuit, ac proinde sæculo xi jam adulto adscribendam. Ast cum, ut infra latius reddam, Sigebertus Gemblacensis plane edicat in Deoderico, hunc Passionem S. Miniatis Metas circa annum 970 attulisse, et præterea moneant decessores nostri se ex urbe illa Acta, quæ cum Trevirensi ms. contulerunt, accepisse; probabile fit sæculo præfato antiquiora esse, atque scripta saltem circa medium sæculum x.

probabiliter
conscripta
sæc. X.;

3 Diximus Joannem Lamium, diligentem rerum ecclesiæ Florentinæ indagatorem, eodem fere, quo Tillemontius, loco habere Acta S. Miniatis. Quapropter ejus verba hic adscribo : Cum, inquit (7), luculentissime pateat, martyrem Mineatem vere olim exstitisse, sed ejus martyrium quali certamine consummatum fuerit nos lateat : nam ejus Actis insinceris et apocryphis fides adhiberi ab homine cordato non potest; tentare nunc juvat, an ea defæcare et sabellis, quibus scatent, purgare et ad verisimilem historiam redigere, mihi res ecclesiæ Florentinæ illustrare adgresso fortunate liceat. Dein sequens subjicit compendium : Quum Decius imperator crudelem persequutionem in christianos excitasset, B. Mi-

et horum com-
pendium, a
Lamio

(1) Memorabilia ecclesiæ Florentinæ, tom. III, p. XLI. Florentiæ 1758. — (2) Mémoires, tom. III, p. 551. — (3) Conf. Act. SS., die x Augusti. — (4) Martyrologium Usuardi. —

(5) Tom. VII Octobris, p. 85 et seqq. — (6) Italia Sacra, tom. III, col. 47 et seq. — (7) Memorabilia ecclesiæ Florentinæ, tom. I, p. 589.

AUCTORE
B. B.

neas, juvenis florentinus genere clarus, christianam legem in patria, non secus ac alii plures, profitebatur, ejusque religio et pietas ipsis gentilibus innotuerat. Quadam autem die ad suburbana civitatis proficiscenti ministri præsidis in silva, quæ dicitur Elisboth, occurrunt, eumque capiunt ac detinent, inquirentes ejus religionem et nomen. Quum vero didicissent quod christianus esset et Mineas vocaretur, præsentaverunt eum præsidi. Cui præsides ait: Tu es Mineas, sectator cujusdam religionis christianæ, ineptæ et vanæ, qui conturbas, vana docendo, totam provinciam? Cui Mineas respondit: Ego sum servus Christi. Tu vero, nisi a deorum cultura receseris, perpetuum incendium sustinebis. Tunc præsides dixit: Crede diis nostris. Beatus Mineas respondit: Ego credo in Deum vivum, qui fecit cælum et terram, et mare et omnia quæ in eis sunt. Tunc iratus præsides jussit eum in equuleo suspendi et torqueri, dicens ei: Si fortior me est Deus tuus, liberet te de manibus meis. Sanctus Mineas ait: Non me deseret Deus meus Jesus Christus, qui facit mirabilia. Præsides autem ira magis succensus jussit sudes acutas mitti sub ungulis ejus, et omnes digitos ejus pertundi; et ait beatus Mineas: Ista sunt opera patris tui diaboli, quæ tu facis. Audiens autem hæc præsides, jussit ministris, ut eum ad terram subspenderent et saxum ingens ad pedes ejus ligarent. Quod quum factum est, sanctus Mineas levavit oculos suos ad cælum cum fiducia dicens: Domine Deus meus exaudi precem meam. Mox jussit præsides ministris, ut ferro acuto aures ejus perforarent; quod et factum est. Quod autem beatus Mineas omnia tormenta patienter et alacriter sustineret et nec in minimo superari posset, jussit præsides ad templum Martis adduci et adferri aurum et argentum et gemmas, vestesque pretiosas et in conspectu ejus poni, quo sacrificare vellet, et animum ejus, quem non potuerat per ejus inania tormenta a Christi fide revocare, saltem per oblectamenta sæculi posset ad deorum suorum culturam allicere, eo quod ipsum antiqua amicitia plurimum dilexisset. Quæ omnia quum vidisset beatus Mineas, velut stercorea reputata sunt ab eo, et immolare recusavit. Cumque hoc vidisset præsides, ait: Mineatem rebellem deorum nostrorum jubeo capitalem subire sententiam; statimque ministri accipientes eum duxerunt in montem, qui dicitur Florentinus. Et cum pervenissent ad locum, unus ministrorum evaginato gladio amputavit caput ejus. Passus est autem viii Kal. Novembris, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

e. a. mss. compositum.

4 Cæterum accurate indicat Lamius fontes ex quibus Passionem S. Miniatis hausit. Ad hæc, ait (1), conflanda usi sumus duobus Passionariis Plut. XX, nn. 1 et 2 aliisque, Lectionario Laurentiano, eodem Pluteo n. 5; Vitis Sanctorum a Blasio scriptis in codice itidem Laurentiano n. 6 eodem Pluteo, Martyrologio Georgii Antonii Vespuccii in codice Laurentiano n. 30 Plut. XXI; Vita Italica B. Minea-

tis Riccardiana, Plut. O, ord. IV n. 35; Actis D a Laurentio Surio interpolatis atque editis; Chronico Joannis Villanii, lib. 1, cap. LVII; duobus Passionariis et duobus Lectionariis archivi S. Mariæ Floridæ; Lectionibus Strectianis ab Orlendio editis et a nobis supra iterum publici juris factis; Passionariis bibliothecæ sanctæ Crucis, Chronico D. Antonini, archiepiscopi Florentini, compendio Vitæ B. Mineatis a Petro de Natalibus scripto, Vitis a Silvanio Ractio (Razi) et Jos. Maria Brocchio scriptis. *Speciali mentione dignus est scriptor ultimo hic loco a Lamio laudatus, nempe Josephus Mar. Brocchius, qui ex professo tractavit idiomate Italico de Sanctis et Beatis Florentinis* (2). *Opus tribus constat voluminibus in-4º, estque etiam Florentiæ rarissimum aut certe exquisitissimum. Ejus exemplar nacti nuperrime sumus ex munificentia PP. Servorum B. M. V. Florentinorum, Vita S. Miniatis reperitur initio tomi I* (3). *Ex quibus efficitur quam multa apud Florentinos de S. Martyre suo delitescant monumenta, quam multa sint congesta scripta; sed an magis fide digna, quam ipsa acta nostra, quæ Lamius insincera et apocrypha habet?*

5 Passum S. Miniatem sub Decio imperatore, extra controversiam videtur. De anno certant. Teste Lamio (4), Vita Italica Riccardiana, scripta ut videtur sæculo xv, adfirmat B. Mineatem passum esse anno æræ vulgaris ccl; et recte ac probabiliter quidem... fallitur Villanius qui ad annum cclii eam (decollationem) differt; Georgius Antonius Vespuccius etiam errat in suo Martyrologio, quod in codice 30 Laurentiano Pluteo XXI exstat, dum eam an. ccm. consignat. En ejus verba. « viii Kal. Novembris. Civitate Florentia, passio S. Miniatis et Sociorum ejus, qui passi sunt sub Decio imperatore anno Domini ccxlviii. » Baronius in Annalibus meminit S. Miniatis sub anno 254; Castellanus passum notat anno 251. Quæ quidem discrepantia ex annis, quibus Decius imperium tenuit, quos alii alios dixerunt. Quo de argumento audiendus Petavius (5): Philippis (patri et filio) annos quinque Victor, Eutropius et Onufrius attribuunt; septem Eusebius in Historia et in Chronico, Epiphanius, Orosius, Cassiodorus et Baronius. Priores mortuos esse Philippos volunt Coss. Æmiliano et Aquilino, qui est annus Christi ccxlix; posteriores Decii duobus coss. qui est annus Christi ccli. Rursus Decio biennium Eutropius et Victor imputant; hic tamen in Epitome menses xxx numerat. Cassiodorus annos ii, menses iv; Eusebius et Epiphanius annum i, menses ii... Sane tam horum quam insequentium imperatorum tempora partim scriptorum inopia et ἀνιστορησία, partim consulatuum perturbatione obscurissima remanserunt... Nos ambobus Philippis non plures annos quinque solidis cum mensibus aliquot assignandos credimus: nam Tribunitiam potestatem vi cum consulatu III Philippo patri numi veteres addicunt (idem habet Eckhel (6) quod et confirmari probat ex numis Alexandrinis); ut appareat cœpto jam anno imperii sexto Coss. Æmiliano et Aquilino, periisse Philippos, anno Christi cclxl. Denique Peta-

E
Passus est sub Decio,

F

(1) Pag. 589, a. — (2) Vite de sancti et beati Florentini. Florentiæ, 1742. — (3) Pag. 17-50. — (4) Pag. 392, b. —

(5). Doctrina temporum tom. II, p. 187. — (6) Doctrina Numorum, tom. VII, pag. 527.

AUCTORE
B. B.

A *vius paulo inferius de Decio* : Cui quidem annos duos cum mensibus aliquot imputamus nempe vi, ut auctor est Aurelius Victor. Etenim anno Christi ccxix Æmiliano et Aquilino Coss. imperare cœpit, pervenitque saltem ad extremum annum Christi ccli, quem ipse consummatu III cum Etrusco filio notavit. Nam Trebellius Pollio in Valerianis senatum Decii imperatoris auctoritate coactum refert duobus Decii Coss. vi Kalend. Novembris, in quo Valerianus absens censor factus est; idque ordinis amplissimi decretum ratum jussit esse Decius. Quare sub illius anni finem Decii ambo perierunt. Unde etiam Pagius (quod jam animadverterat ante eum Norisius) in annum Baronii 251 (1) : Quia Baronius annos septem Philippo seniori, qui sextum tantum inchoavit, attribuit, ejus chronologia per decennium et amplius prorsus corrupta. Fisis nempe Baronius est laudatis supra a Petavio scriptoribus, quorum sententiam confirmatam censuit ex vetere quod exstat Veronæ monumento, his verbis conscripto (2) :

B ANNO CHRISTI CCLIII IMP. DIVUS PHILIPPUS SENIOR
VERONÆ ET ROMÆ JUNIOR A SATELLITIBUS
INTERFICIUNTUR.

At enim, ut habet iterum Petavius ubi supra, adulterina et nugatoria est epigraphe, quam merito neglexit Onufrius (3). Neque enim annorum Christi putatio ita vetus est, quam deum post Dionysium passim usurpatam constat, nempe ab ipso Dionysio Exiguo sæc. vi, et in Galliis sæc. vii (4). Denique sic Petavius ordinat annos Decii (5) : 249, cœpto jam imperii sexto, Philippus senior Veronæ, junior Romæ a militibus occisi sunt. Successit Decius... Anno 250 Decius septimam in christianos persecutionem commovet... Fabianus papa in ea persecutione martyrium obiit, Januarii xx, cum sedisset annos xv... Anno 251. Exitu hujus anni ambo Decii perierunt. Et paulo distinctius Benedictini (6) : Decius Philippo successit medio Octobri an. 249; periit exeunte Novembri an. 251. Quibus vix non ad amussim subscribit Eckhel (7) : an. 249 Decius, victo Philippo, Augustus agnoscitur, saltem inchoato jam autumno;... anno 251 in prælio adversus

C Gothos apud Abricium Thraciæ... palude haustus obit... factum istud post mensem Octobrem. Tillemontius quoque initium Deciani imperii figit circa medium vel circa finem an. 249, finem vero paulo post 27 Octobris an. 251 (8).

6 Atque ut ad S. Miniatem redeamus, non videtur passus anno 249, tum quod circa hujus mensem Octobrem longe probabilius est Decium capessivisse imperium nec proinde tempus fuisse, quo impia ejus in Christi sequaces molimina facile ad effectum perducerentur; tum quia neminem sub hac persecutione martyrio coronatum novimus ante S. Fabianum papam, qui die xx Januarii 250 mortem pro Christo obiit; nec etiam anno 251, quo jam deferbuerat persecutionis ardor; prorsum præterea est præsumere illam primo suo impetu per Italiam vicinasque Urbis regiones grassatam, quod etiam insinuant scriptores ecclesiastici, cum omnes fere marty-

res, nomine suo notos, anno intermedio scilicet 250, adscribant, quapropter et hoc agnem S. Miniatis ponendum censemur. Nec illud prætermittendum S. Martyris natalem tum in Actis tum alibi celebrari viii Kal. Nov. id est xxv Octobris; quod si revera is in hunc diem incidit, novum sententiæ nostræ accedit pondus. Certum namque videtur isto tantum mense Decium purpura donatum, quam primis omnino diebus sanguine eum fœdasse, nec id Romæ sed in urbe dissita, non apparet; nec similiter extremis regiminis et vitæ diebus, quibus in Thracia contra Gothos agebat,

7 Nonnulli asserunt alios cum S. Miniatis passos, et hæc credulitas, ut loquitur Lamius, sæculo ix jam obtinebat. Qua de re audire juvat Orlendium (9) : Plures alios Martyres cum in eadem qua sanctus Minias, tum in aliis persecutionibus Florentiæ pro Christi nomine passos esse ad locum, ubi nunc ecclesia sanctæ Candidæ ad crucem, vulgo *al Gorgo*, dictam, fateor cum Joanne Villano lib. I cap. 57. Quoniam vero latent eorum nomina, ferunt quondam Martyres Candidatos fuisse dictos, indeque nomen loco impositum *Santa Candida al Gorgo*, E ubi olim templum celebre SS. Martyrum. Hos autem seorsim a S. Miniatis ac diverso tempore agnem suum ibi complevisse, colligimus ex vetustissimis Actis præfati martyris Miniatis, quæ exstant in perantiquo codice Vallis Umbrosæ, in quibus legitur : « sed et alios martyres » ad Gurgi locum passos fuisse credimus. » Pervetus quoque Martyrologium bibliothecæ Medico-Laurentianæ memorat Sanctos Turbohum, Valentem aliosque nonnullos eadem die cum S. Miniatis aut paulo post, eo loco Martyrii palmam adeptos. Immo Amici, eruditi ac fide digni, testimonio proditum est, in breviario sancti Joannis Gualberti, die 25 octobris hæc verba extare : « Sancti Miniatis cum sociis suis. » Id etiam constat auctoritate vetustissimi codicis membranacei in celeberrima bibliotheca nobilissimi viri Caroli Thomæ Strozze, patricii florentini num. 746, in quo habentur ix lectiones cum oratione in honorem S. Miniatis martyris florentini « et sociorum ejus, » quæ antiquitus recitari solebant in choris florentinarum ecclesiarum. Ast recte notat Sirmius : cum socios tantum adpellant, incertum est, socii agonis an sepulturæ fuerint et memoriæ. Quod posterius mihi longe probabilius. Plura si lubet vide apud eundem Lamium loc. cit. Confer etiam Brocchium qui, licet alios quam Orlendius non habuerit fontes, tradit tamen S. Miniatis septem fuisse socios, quorum nomina interciderunt (10); atque testatur in Breviario, quo usum S. Joannem Gualbertum vidimus, quodque sæculo xi Vetustius est, fieri mentionem de S. Miniatis et sociis, nec tamen ullius eorum nomen signari. Non itaque putem numerum septenum aliunde Brocchio venisse quam ex vulgari quadam fama et inscriptione recentis ævi, de qua dicam numero sequenti. Certe Orlendius, ubi supra, licet iisdem quibus Brocchius, nixus documentis antiquis, solum socios memorat, nullo addito numero. Denique nec in Petro de Natalibus, nec in antiquis lectioni-

an cum sociis
incertum.

(1) Annal., tom. II, pag. 370. — (2) Ibid., p. 377. — (3) Conf. ipsum Onufrium Panvinium Fastorum lib. v. Comm. in lib. II, pag. 260 et seq. Heidelbergæ 1588. — (4) Art. de vérifier les dates, pag. III. — (5) Tom. II, pag. 297 et seq. —

(6) Art. de vérifier etc., pag. 344. — (7) Doctrina Numerum, tom. VII, pag. 342 et seq. — (8) Mémoires, tom. IV. Ad calcem in Chronologia. — (9) Orbis sacer et profanus, parte secunda p. 1142. — (10) Vide tom. I p. 25 et seq.

AUCTORE
B. B.

bus ab Orlandio recitatis, nec in Actis, infra a nobis edendis, ullus socius sancto nostro datur Martyri. Unde etiam Baronius in Martyrologio Romano, hac die : Florentiæ Passio beati Miniatis militis, qui sub Decio principe pro fide Christi egregie certans, nobili martyrio coronatur. Pariter de sociis silent Castellanus (1) et Müller (2).

§ II. An sacrum S. Miniatis corpus Florentiā translatum Metas in Galliis fuerit sæculo x a Theoderico episcopo. Quid censendum de reliquiis in ecclesia S. Bartholomæi seu Montis Olivetani Florentiæ.

Sacrum S. Miniatis corpus Florentiæ permansisse,

B Sacrum S. Miniatis corpus sibi vindicant hinc in Italia Florentini, illinc in Gallia Metenses, acriter inter se certantes. Stat utique præsumptio, SS. martyrum reliquias, iis fere locis primum tumulatas, quibus contigit certamen, atque ibidem quærendas, nisi probentur sive ab initio sive lapsu temporis inde translatae. Ad S. Miniatem quod attinet, nullum videtur dubium, quin sacrum ejus corpus Florentiæ depositum fuerit et plura per sæcula servatum; imo præfata urbis ecclesiæ traditio est, perpetuis firmata testimoniis, illud nullo umquam tempore extra agri Florentini limites deportatum. Unde post SS. Reliquiarum recognitionem (cujus Instrumentum mox subjiciam) factam anno 1667, in crypta ecclesiæ S. Miniatis ad Montem, retro altare majus, apposita sequens inscriptio est :

D. O. M.

SANCTORVM MINIATIS ET SOCIORVM SEPTEM
EXVIAS, QVAS TOT SOECVLORVM DECVRSVS
OBLITTERARAT MARMOREA SVB ARA PROPRIORE
QUIESCENTES IBIQUE OLIM IN VRNIS CONDITAS
A. S. MXIII. AB ILDEBRANDO FLORENTINORVM
EPISCOPO, MERCATORVM ARS CALISMALÆ *
A LATEBRIS ET OBLIVIONE VINDICAVIT, EAS
VENERATA EVM OPTIMATVM CVLTV PRÆSENTIAQVE
VICARII FLORENTINI VINCENTII BARDII EX COMITIBVS
VERNII, POSTERORVM PLE RECORDATIONI
COLENDAS PRISTINO LOCO RESTITVIT DIE IV * JULII
A. S. MDCLXVII.

* a voce italica
Calimala, quod
genus panni
serici est.

* legendum VI.

Est et altera similis inscriptio, in duabus arislateralibus, ut Lamii verbis utar, geminata, atque ita habet :

RELIQVIARVM SS. CHRISTI MM. MINIATIS
ET SOC. QVÆ EX HOC ALTARI IN ARAM
PRINCIPEM HVIC PROXIMAM TRANSLATA
FVERVNT FRAGMENTA QVÆ SVPERERANT IN
THECA PLVMBEA CLAVSA ET SVB HVIVS ARAE
MENSA RECONDITA VENERABILITER
ASSERVANTVR.

Haud abs re fuerit hic adscripsisse, quæ habet Orlandius de his inscriptionibus : Tractu temporis, ait (3), eadem sacræ reliquiæ ex ara maxima confessionis (ecclesiæ subterraneæ) in duo alia hinc inde ad utrumque latus erecta altaria fuerunt translatae; ac tandem anno 1667 die 4 (imo 6) Julii rursum in aram maximam reportatae, (id enimvero secus omniq est,

(1) Martyrologe universel 25 oct. — (2) Allgemeines Martyrologium, part. secunda, eodem die. — (3) Orbis sacer et

ut videbitur ex Instrumento nn. seqq. recitato) D
paucis tantum earum fragmentis in præfatis altaribus ad majoris latera positis, relictis. Iis autem fidem adstruunt binæ Inscriptiones, quarum altera in choro prope altare majus, altera in anteriori parte altarum collateralium est affixa. Brocchius in Vita S. Miniatis quatuor recenset urnas, quibus promiscue conditæ sunt reliquiæ; ideo forte quod ambas thecas plumbeas addiderit duabus urnis, de quibus sermo in Instrumento visitationis, sub qua apertum fuit tantum altare majus, vel quod his duabus jungat alias duas thecas, quæ sunt, ut infra videbitur, in ecclesia S. Bartholomæi. Cæterum non putem Instrumentum visum fuisse a diligentissimo Lamio, cum illius in Memorabilibus nullam inveniam mentionem, nullam recitatam partem. Mirum utique : nec tamen facile crediderim illud ab eo de industria prætermissum, utpote traditioni Florentinæ non satis favens. Utut est, Instrumentum, forte nunc primum, typis edimus ex schedis Cionaccii, olim, ut monui, ad decessores Florentia missis. Duabus quasi partibus constat : in altera agitur de perpetua super his reliquiis traditione; in altera describitur E
recognitionis seu visitationis modus. Est autem sequentis tenoris.

9 Die 4 Julii 1667. Coram Revendissimo Domino Vincentio de Bardis ex comitibus Vernii, archidiacono ac vicario generali, Florentiæ comparuit Illustrissimus Dominus Carolus q D. Thomæ de Strozis, senator florentinus, provisor artis mercatorum civitatis Florentiæ et breviter exposuit, qualiter magistratus dictæ artis est patronus ecclesiæ S. Miniatis ad Montem, et sub ejus patrocinio regitur et servatur. Et qualiter fuit et est publica traditio, in dicta ecclesia requiescere multa corpora sanctorum et reliquias servari; quæ traditio fundatur optimis argumentis, cum ipse dominus Comparens asserat vidisse antiquissima monumenta apud monasterium Montis Oliveti extra Florentiam, et in archivio Capituli Florentini, hoc idem significantia, et in specie in quadam donatione facta a Lamberto imperatore episcopatu Florentino anno Domini 898, xii Kal. Junii, Indictione prima; ubi in descriptione bonorum dicitur : « Quæ est circumdata ex omni parte terra ejusdem F
ecclesiæ S. Miniatis, ubi requiescunt sanctorum corpora novem etc. » In alia simili Berengarii regis, sub datis Kal. Maii 899 et regni ejus anno xii Indictione 2 Papiæ, etiam dicitur in descriptione bonorum : « De omni parte terræ B. Miniatis in cujus ecclesia SS. corpora octo quiescunt. » Et in alia scriptura, in qua Ildebrandus episcopus Florentinus, anno Domini 1013 et Enrigi regis Romanorum sub v Kal. Maii monasterium S. Miniatis (locus paulisper corruptus; non obscurum tamen quid significet : nempe innuit ecclesiam vetustate collabentem una cum monasterio reparatam imo ædificatam) locum olim neglectum et postea decoratum, dicit, « preciosissimas gemmas, auditu tamen antea ex parte cognitatas, plenius quam audieramus, visibiliter in prædicta reconditas ecclesia, non tamen ut decuit, invenimus; corpus videlicet memorabile B. Miniatis mart. plurimorumque eadem

antiqua docet
traditio;

profanus, p. 1250.

palma

A palma coronatorum. » Et in alia concessione facta ab Atto episcopo Florentino sub 1037, anno xi Curradi imperatoris, Indictione 4, mense Februario eidem monasterio S. Miniatis, ubi inquit : « Quamvis enim præcipuorum Martyrum locus ille exstitisset sacris meritis eximius, et miraculorum laude conspicuus, tam enim usque tempora Ildebrandi fel. mem. episcopi, cui ego tertius successor in cathedra pontificia existo, non ut decebat tales tantosque Martyres ordinationis laude pollebat ; prælibatus igitur antistes monasterium ibi fieri decrevit, ordinatisque in eodem loco fratribus sub abbatis custodia etc. » Et in Privilegio Paschalis papæ II, sub 1110, V. Id Jan., Ind. 3, pontificatus anno xi, directo abbati dicti monasterii S. Miniatis dicitur : « In quo nimirum monasterio ipsius S. martyris Miniatis et aliorum multorum Martyrum corpora requiescunt etc. » Arlingus episcopus Florentinus, in ejus Privilegio, directo abbati dicti monasterii S. Miniatis sub data 6 Id. Julii 1246, Ind. 4, dicit : « Meritis hujus eximii martyris B. Miniatis et septem sociorum ejus, quorum ibi corpora requiescunt, unde non solum eadem fulget ecclesia et civitas floret, sed tota patria decoratur, dum illorum fulciuntur auxiliis et patrociniis sustentantur. » Dicit insuper Joannem Villanum in lib. I, Histor. cap. 57 mentionem facere, quod Ildebrandus, episcopus Florentinus anno Domini 1013 reponi fecisset corpus dicti S. Miniatis sub altare marmoreo in parte inferiori dictæ suæ ecclesiæ. Ex quibus et aliis cognoscitur jam in dicta ecclesia fuisse multa corpora SS. et præcipue S. Miniatis, et merito populos magnam ostendisse devotionem in ecclesia prædicta ; et ipsum D. Comparentem, in certa visitatione dictarum reliquiarum olim facta, aliquas vidisse reminiscitur, non autem quales et quantas. Verum quia in hac mortali vita vicissitudinem rerum semper continue experimur, et cum e dicta ecclesia et monasterio jam recesserint monachi, ibi Deo servientes et aliam recepit formam ecclesia prædicta, dum ibi fortilitium constructum fuerit et, ut dicitur « sia stato a uso di Lazzareto (*concessum adusum Lazzareti id est pestiferorum*), » et propterea dubitetur multas dictorum SS. Martyrum reliquias fuisse ablatas, et pro debito sui muneris cupiat ut recognoscantur dictæ reliquiæ, si ibi adsint, et provideatur quoad fieri potest conservationi et cultui hujusmodi reliquiarum ; propterea instanter petiit dictum Reverendissimum D. Vicarium accedi ad ecclesiam ipsam, et visitari dictas reliquias et recognosci, adhibitis aliquibus probis viris una cum eodem Comparente, et destinari diem hujusmodi accessus, et statuatur quid congruum videbitur et opportunum. Et dictus Reverendissimus dominus Vicarius generalis Florentinus, visis et auditis præmissis, hujusmodi piæ ac justæ petitioni præstans assensum, destinavit diem sextam hujus mensis, quæ erit feria quarta, de mane pro hujusmodi visitatione et recognitione facienda, ubi vocari mandavit fabrum ferrarium et cœmentarium, qui præsto sint ad omnia ibi facienda omnibus.

10 Die 6 Julii 1667. Ipse Reverendissimus Dominus Vicarius generalis Florentinus ad effectum visitandi reliquias, quæ dicuntur

repositæ in ecclesia S. Miniatis extra Florentiam, accessit ad ecclesiam prædictam, quæ est intra arcem, hodie inermem et non custoditam a militibus ; ubi aderat etiam dictus Illustrissimus Dominus senator Carolus de Strozis, provisor artis Mercatorum, patronæ ejusdem ecclesiæ, D. Ferdinandus q D. Horatii fulvii della Rena, nobilis Florentius provisor arcium et D. Camillus... de Paganellis custos arcis prædictæ et afflictuarius bonorum ipsius ; et procedens ad altare majus partis inferioris dictæ ecclesiæ, ubi creditur fuisse corpora et reliquias Sanctorum, vidit altare prædictum marmoreum et eleganter confectum, cum mensa magna etiam marmorea, quæ quamvis magni ponderis sit et difficilis ad removendam, attamen cognoscitur aliquando fuisse remotam et non optime suo loco insertam ; et cum pro certo habeatur, et ex scripturis in dicta arce repositis ac aliquali reminiscencia dicti Domini senatoris Caroli de Strozis facile percipiatur, sub dicto altare existere sanctorum reliquias, et in media parte faciei frontalis dicti altaris esse quadrata fenestra, quæ clauditur lamina ferrea perforata, per quam interior pars altaris inspicitur ; mandavit dictus Reverendissimus Dominus Vicarius aperire et amoveri hujusmodi laminam, ut ex ostiolo ingrederetur magister murorum, et lumine inspiceret, quid ibi sit repositum. Clavicula igitur, quæ servatur in dicta arce, et adduci fecerat dictus Ill. D. Carolus Strozza provisor, aperto ostiolo et remota lamina ipsa, ingressus fuit dictus magister murorum, et videbatur prima facie tabernaculum ligneum depictum intus cæruleo colore cum stellis, et in foribus Angelus et Annuntiata Virgo sanctissima exterius, interius duæ figuræ sanctorum, et visum fuit omnibus dictum tabernaculum vetustate contritum, fuisse ibi appositum ex parte superiore, dum mensa marmorea fuerit amota, vel quando fabricatum fuit altare, cum aliter præ magnitudine non potuerit ibi apponi et aptari. In superficie terræ a cornu evangelii erant duæ capsæ sepulcrales, marmorea una, lapidea altera ; ambo coopertæ etiam cum marmore et petra respective ; quas capsulas sive urnas mandavit dictus Dominus Vicarius extrahi, ut inspicerentur propius, prout executum fuit ; et visum fuit marmoream urnam esse altitudinis novem solidorum brachii, latitudinis etiam solidorum novem, et longitudinis solidorum undecim in circa. Altera lapidea erat altitudinis solidorum octo, cum uno solido quatuor pedum quibus sustinetur, latitudinis medietatis brachii, et longitudinis duarum ex tribus partibus brachii. Apertis urnis per amotionem cuique ipsarum partis superioris, in qualibet urna erat capsula sepulcralis ex ligno, exterius infecto colore nuceo cum cristalina lamina in facie, per quam transpiciebantur ossa ; capsula quæ erat in lapidea urna, erat longitudinis medietatis brachii ; altera vero reposita in urna marmorea erat etiam medietatis paulominus. Seras non habebant ; erant autem clausæ papireis zonis signatis. De mandato dicti Reverendissimi Domini Vicarii sublatis cantis* fuerunt apertæ ; et ambo dictæ capsulæ erant quasi plenæ ossium fragmentis absque aliqua inscriptione ; et ipsis veneratis, tamquam

AUCTORE
B. B.
Instrumento
recognitionis ;

E

F

* Canto, Italis
est latus, angulus ; flandrice Kant.

nec tamen ibidem repertum est an. 1667, ut constat ex

AUCTORE
B. B.

quam sanctorum reliquiis, similibus zonis papireis cera rubra hispanica firmatis, fuerunt ut prius clausæ, posito desuper nota brevis hujus visitationis; et mandavit dictus Reverendissimus Dominus Vicarius omnia reponi in statu et locis, prout erant; et fuit observatum in dictis urnis adesse foramina, per quæ aliquando ferris plumbatis essent clausæ, et coopercula cum reliquo urnæ corpore firmata. Intrando denuo dictus cæmentarius altare præfatum, capsulas in urnis, et urnas in locis ut prius collocavit. Insuper dictus Reverendissimus Dominus Vicarius generalis Florentinus, circumstantiis universis pensatis, declaravit hujusmodi sacras reliquias, uti tales esse venerandas, prout temporibus præteritis fuerunt veneratæ, quamvis non adsint inscriptiones, per quas agnoscat, quorum sanctorum sint; et ulterius pro earumdem sacrarum reliquiarum securitate mandavit, quod urnæ præfatæ firmiter claudantur ferris plumbatis et ut dicitur *con spranghe de ferro*, et ostiolum ante altare præfatum claudatur lamina firmiori, vel alia

B solida et eleganti forma, prout dicto Domino senatori Carolo de Strozis videbitur; et hoc interim mandavit ostiolum obstrui lateribus et calce, prout statim executum fuit a cæmentario præfato, et omnes recesserunt. Quibus omnibus præsentibus ultra supra nominatos, Dominus eques Ricoverus q D. Petri Francisci q Benedicti de Uguccionibus nobilis Florentinus, Dominus Philippus q D. Dino q Laurentii de Peris civis Florentinus, et Dominus Marcus q D. Bernardini Vincentii de Duccis J. U. D. et civis Florentinus testes vocati et rogati. (Erat signatum) C. Joës, Ant^r Vignalus Cancellarius.

cum igitur testetur Sigebertus

41 Quo ex Instrumento, sincero utique et fidelissimo, constat quidem antiquam fuisse traditionem, corpus S. Miniatis (de hoc solum nobis sermo) asservari eo loci; nec tamen repertum anno 1667, sed tantum duas capsulas quasi plenas ossium fragmentis absque aliqua inscriptione. Quid ergo? An, ut innuit Baronius in adnotationibus ad xxv Octobris, translatae in Gallias S. Martyris reliquiae fuerunt tempore Othonis imperatoris? Nostrum sane est quaestionem hanc, quantum licuerit, delucidare. De Theoderico I (Sigebertus Gemblacensis Deodericum appellat) Metensi episcopo, ab exeunte anno 964 ad diem 7 Septembris anni 984, legitur in nova Gallia christiana (1): Imperatorem (Ottonem I) consobrinum secutus in Italiam, illic per triennium versatus est. Hac occasione usus, multas hinc inde reliquias collegit et transferri curavit anno 970 in sancti Vincentii monasterium, quod in illius urbis (Metensis) insula ante biennium extruxerat et præclaris ædificiis exornaverat. Inter has reliquias recensetur corpus S. Miniatis. Disertum est Sigeberti in Chronico ad an. 970 testimonium, hic proinde in extenso adscribendum: Deodericus, inquit (2), Mettensium episcopus, imperatori sanguine, dilectione ac familiaritate cæteris devinctior, dum in Italica expeditione per triennium sub eo militaret, multa corpora et pignora sanctorum de diversis Italiae locis quocumque potuit modo collegit. Primum a Marsia sanctum Elpi-

dium confessorem, cujus socium Euticius D ipse imperator jam sustulerat; ab Amiternis Euticetem martyrem cum reliquiis Maronis et Victorinis sociorum ejus; a Fulginis Felicianum episcopum et martyrem; a Perusio Asclepiotatum martyrem; a Spoleto Serenam martyrem cum Gregorio Spoletino martyre; a Corduno pignera Vincentii martyris et levitæ, ab Hispania olim a duobus monachis Capuam, a Capua vero illuc deportata; a Mevania alterum Vincentium episcopum et martyrem; a Vincentia Leontinum episcopum et martyrem; a FLORENTIA MINIATEM MARTYREM; ab urbe Tudertina Fortunatum episcopum et martyrem; a Corfinio Luciam Syracusanam virginem et martyrem, a Faraoldo duce Spoletinorum olim a Syracusis illuc translata; a Sabinis partes corporum Proti et Iacincti martyrum. Hæc omnia cum parte catenæ S. Petri apostoli, cum capillis ejusdem, et sanguine sancti Stephani prothomartyris, et parte de craticula sancti Laurentii a papa Johanne sibi donata, cum aliis multis sanctorum pigneribus presul Deodericus in Galliam hoc anno transtulit, et E in ecclesia sancti Vincentii martyris, a se in insula urbis constructa, locavit. *Unum observo, Sigebertum nempe intelligere corpus S. Miniatis translatum, cum non dicat pignora, reliquias, partem, sed a Florentia S. Miniatem, quo loquendi modo utitur, quoties de corpore integro agit. Præterea exstat Vita S. Theoderici, auctore eodem Sigeberto Gemblacensi, in cujus capite XVI, quod inscribitur: De aviditate ejus (Deoderici) in perquirendis reliquiis sanctorum, eadem sed enucleatius traduntur, additis Translationis Actis: Jamjam ergo, ait (3), pagina illa proferatur in medium, ab his qui interfuerunt plenissime digesta de translatione sanctorum. Deinde de singulis reliquiis supra enumeratis docemur qui in manus Theoderici venerint. Verum prætermittuntur nomina nonnullorum sanctorum et inter hos S. Minias. Subjungit autem Sigebertus (4): Hanc quidem de translatione sanctorum a majoribus accepimus relationem. Cur vero sancti Fortunati Tudertinae urbis episcopi, de quo Gregorius in Dialogo suo memorabilem indidit narrationem, nec non et MINIATIS martyris nullam fecerunt F mentionem, non parvum animis nostris ingerunt commotionem. Et horum quippe corpora ab Italia ad nos ab eo translata, fide vera credimus. MINIATEM vero cum Proto et Jacinto et Vincentio episcopo ad nos delatum 6 Nonas Julii legimus. Fidentii etiam et Terentii reliquias cum Vincentio martyre et levita, Feliciano, Eutice, Elpidio, Asclepiotate et cathena sancti Petri, 18 Kal. Maii nobis ab eo missas, ipsa rei indicat veritas. Horum et passiones descripsit (vel describi curavit Deodericus) et diem passionis vel depositionis annotavit; Fortunati scilicet 3 Kal. Julii, Miniatis 8 Kal. Novembris, illorum vero 5 Kalendas Octobris. Pignera quoque Quintiani presbyteri et martyris de Altro, campaniae civitate et Florentii martyris de Tile castro, sedulus sanctorum amator transtulit, gesta tamen passionis non attulit, diem tantum passionis retulit; Quintiani 3 nonas Julii, alterius 6 Kal. Novembris. Ex his clarius adhuc elucet agi de corpore S. Mi-*

(1) Tom. XIII, col. 726. — (2) Migne. Patrologia, t. CLX,

col. 192. — (3) Ibid. col. 709 et seqq. — (4) Ibid. col. 713. niatis

AUCTORE.
B. B.

B

C

quæ translatio
videtur admit-
tenda.

col. 8 et seq. — (5) Patrol., ubi supra, col. 712. — (6) Monumenta Germaniæ, tom. IV, p. 464. — (7) Patrol., ibid., col. 587. — (8) Ibid., col. 8-11.

capsulas

AUCTORE
B. B.

capsulas quasi plenas ossium fragmentis promiscue congestis, absque aliqua inscriptione. Præterea clare ex eodem Instrumento constat depositionis locum haud inviolatum permansisse, et quidem de mensa magna marmorea, superposita altari, sub quo ferebantur quiescere sancta pignora, quæ quamvis magni ponderis sit et difficilis ad removendum, attamen cognoscitur aliquando fuisse remotam et non optime suo loco insertam; et iterum: Visum fuit omnibus tabernaculum fuisse ibi appositum ex parte superiore, dum mensa marmorea fuerit amota, vel quando fabricatum fuit altare, cum aliter præ magnitudine non potuerit ibi apponi et aptari. Denique: Et fuit observatum in dictis urnis adesse foramina, per quæ aliquando ferris plumbatis essent clausæ, et coopercula cum reliquo urnæ corpore firmata. Quando, per quos quove modo hæc acciderint vel patrata fuerint, nusquam dicitur. Neque illud prætermittendum, quod in donatione Lambertii imperatoris, de qua sicut et de sequenti mentio est in Instrumenti nostri prioræ parte, in ecclesia S. Miniatis leguntur requiescere Sanctorum corpora novem, atque id quidem anno 898; in altera vero simili donatione Berengarii anni sequentis, id est 899: SS. corpora octo. Nec utrobique additur inter illa novem vel octo esse corpus S. Miniatis, quamvis ita ex donatorum mente supponendum videatur. Quod autem in Pagina apud Sigebertum recitata, non explicetur quando vel quomodo Theodericus reliquias S. Miniatis adeptus sit, id forte quia clanculum vel saltem paucis consciis fuerat ablatum. Lege Muratorium loc. cit. ubi frequens illi sermo de piis prædonibus, de corporibus Sanctorum clam et furto ex antiquis tumultis sublati etc. Unde etiam Cionaccius in codice ms. habet ex Silvano Razio de Sanctis et Beatis Tusciæ ad calcem Vitæ S. Miniatis, de translatione in Gallias: Si vera res est (nec difficilis erat) quæ narratur, id furtive et clam factum fuerit; quod quidem non abludit a verbis illis Sigeberti. « Quocumque modo potuit. »

cum nulla solidi ratio illi refragetur.

15 Sed videamus quid adversæ sententiæ patroni opponant. Laudatus Razius ait se præter Sigebertum novisse neminem qui simile quid protulerit; et in ipso martyrologio Gallico, ubi non solum agitur de Sanctis illius regionis, sed etiam de exteris, quorum reliquiæ ibidem asservantur, nulla fit de S. Miniate mentio. Verum enim vero argumentum hoc mere, ut aiunt, est negativum; et præterea, si recentiores Sigeberto intelligat Razius scriptores, falsum est: ipse inter alios citat Baronium et Reginaldum, et alii superaddi facile possent. Insuper animadvertit Razius, agi tantum in præfata translatione de parte corporis; idque probat primo ex Reginaldo, qui in compendio Baronii scribit Theodericum in Gallias tulisse annulum Catenæ S. Petri et plura corpora SS. id est eorum partes, variis ex locis collectas; Sigebertus diserte tradit corpus Metis repositum; secundo ex antiqua ecclesiæ consuetudine, numquam exhumabantur integra corpora, sed horum tantum partes, quæ corpus dicebantur (mitto inquirere an et quatenus ita consuetum esset; at si etiam hoc Razio concederemus, sane nihil obstaret quominus admitta-

tur Theodericus processisse præter, imo etiam D contra morem); verum nullus ego dubito falsum esse Razii assertum, nec talem consuetudinem umquam obtinuisse saltem ubi de primæva questio est exhumatione (1). Tertio probat Razius ex traditione clara et constanti ecclesiæ florentinæ, de qua satis superque in Instrumento Visitationis. Atque hac sola ratione impugnant Metensem translationem Brocchius in Vita S. Miniatis, et ex hac cum illo Lamius in Memorabilibus ecclesiæ florentinæ (2), nisi testimoniis S. Antomini et Ildeprandi. Quare, concludit Lamius, oportet ut partem tantum aliquam lipsanorum Theodericus abstulerit, non integrum Martyris corpus. At eadem illa traditio perdurabat nec minus constanter medio sæculo XVII, nec tamen repertum Florentiæ est corpus S. Miniatis, ut ex sæpius laudato Instrumento liquet. Hæc cum ita sint, subsistit Sigeberti testimonium, ut mihi videtur, inconcussum, unde et putem firmam perstare possessionem Metensem. Quam etiam memorant et testantur Calmetus in Historia Lotharingiæ (3), Benedictini congregationis S. Viti in Historia Metarum urbis (4), ubi addunt isti Acta plurium Sanctorum, inter quos S. Miniatis, conscripta ab ipso Theoderico, idque tradita Sigeberto in ejus vita. Vide locum, quem ex Sigeberto recitavimus n. 11; vox autem descripsit, nobis potius videtur interpretanda eo sensu quod Actorum apographa sibi Theodericus procuraverit, non vero ipse passionis historiam composuerit. Cæterum in catalogo abbatum S. Vincentii (5), horum nullus legitur vel minimum quid suscepisse in gratiam reliquiarum S. Miniatis; ex quo saltem conjicere licet, illas peculiaricultu seu veneratione caruisse. Idem efficitur ex Calmeto et Benedictinis, qui præter translationem, nihil de S. Martyre memoriæ prodiderunt.

16 Coronidis loco unum adhuc animadvertemus. Refert Sigebertus in Chronico (vide supra n. 11) Theodericum inter alias plurimas sanctorum reliquias ex Italia Metas apportasse a Sabinis partes corporum Proti et Iacynthi; et explicatius in vita Theoderici (supra n. 11) narrat, sanctos illos in Sabinis, regione non procul ab urbe Roma reconditos jacuisse aliquanto negligentiori custodia; abbatem vero quemdam monasterii sanctæ Mariæ partem ossium Theoderico obtulisse, sed postea mira instantia domni præsulis quidquid inde reperire potuit adjecisse, atque ipsum abbatem cum suis monachis dedisse sacramentum, vere ea ossa sanctorum Proti et Iacynthi existere. Equidem putem viros illos bona fide ita jurasse. Attamen si mens eorum fuit (et quidem ita mihi videtur) præfata ossa spectasse ad celeberrimos fratres martyres Protum et Hiacinthum; certum est eos errasse, atque proinde etiam deceptum Theodericum, dum putavit se horum tenere reliquias; siquidem nuperrime, an. scilicet 1845, P. J. Marchi S. J. integrum reperit sepulcrum S. Hiacinthi, fratris S. Proti (5), proinde prioris (S. Hiacinthi) reliquiæ nullæ uspiam extra cæmeterium subterraneum quo primum depositæ fuere, exstitisse probantur. Ad S. Protum quod attinet, solidis demonstrat laudatus Marchi rationibus, corpus ejus medio sæculo VII adhuc in crypta, via Salaria veteri intactum perman-

Num deceptus fuerit Theodericus episcopus, existimans corpus se transferre S. Miniatis?

(1) Confer. Marchi, Monumenti delle Arti Christiane primitive, p. 255 et seq. Item, p. 259 Romæ. 1844. — (2) Tom. I, p. 26 et 584 — (3) Histoire de Lorraine, tom. II, col. 96.

Nancy 1748. — (4) Histoire de la ville de Metz, tom. II, p. 75. Metz, 1775. — (5) Gallia Christ. tom. XIII, col. 918-925. — (6) Arti primitive, p. 258. item p. 262 et seq.

A sisse (1); postea translatum ad basilicam Salvatoris trans Tiberim; deinde caput divulgum a reliquo corpore, cum aliis exuviis depositum a Leone IV (sedit ab anno 847 ad an. 855 (2)) sub altari SS. quatuor Coronatorum (3); exeunte autem sæculo XVI, ossa S. Proti (et, ut falso existimabant, S. Hiacinthi) ex dicta Salvatoris æde delata fuisse ad ecclesiam S. Joannis nationis Florentinæ in ripa sinistra Tiberis (4). Non itaque potuit Theodericus a Sabinis Metas retulisse partem, utique magnam imo et maximam, corporis S. Proti quod probatur repositum in ecclesia Salvatoris usque ad finem sæculi XVI (5); multominus partem corporis S. Hiacinthi, quod nuperrime intactum reperit in primævo suo loco præfatus Marchi, cujus inventionis ipse luculentam doctamque scripsit historiam, unde pauca hæc nostra desumpsimus. Quid igitur? An quia deceptus hac ex parte fuit Metensis præsul, dicemus ita etiam in reliquis falsum? Latius pateret conclusio. Recole quæ superius disputavimus de translatione S. Miniatis in Lotharingiam ubi plura memoravimus adjuncta, quæ facti fidem haud parum adstruunt; et aliunde nihil equidem video quod in fraudis suspicionem specialiter trahat.

De reliquiis in ecclesia Montis Olivetani.

B 17 Superest ut dicamus de reliquiis assertatis in ecclesia S. Bartholomæi de Castaneo, etiam vocata Montis Olivetani, quod in eam monachi hujus congregationis se receperint anno 1552 vel 1553, quando monasterium S. Miniatis ad Montem, quod incolebant, arci inclusum est. Sunt enim qui scripserunt ipsum corpus B. martyris tunc translatum. Huc imprimis spectat quædam epistola Caroli Strozzi scripta italico idiomate, et cujus apographum, manu Papebrochii exaratum, reperio inter mss. hagiographica decessorum nostrorum, cum hac ejusdem Papebrochii notatione: Epistola illustrissimi senatoris Caroli Strozzi relata in ejus codice NN, f. 1. Necesse existimamus bonam ejus partem hic adscripsisse. Initio paucis verbis refertur S. Minias martyrio coronatus sub Decio an. 252, sepultus vero in Monte prope Florentiam. Tum exponitur traditio florentina de corpore beati Viri ex diplomatibus seu chartis Lamberti et Berengarii, item Ildebrandi et Attonis, quæ in Instrumento supra laudantur. C Dein proseguitur Strozzius, cujus verba latine reddo: In adversariis libris artis Mercatorum (cui subdita fuit ecclesia ista anno 1337, quo et facti cancelli quibus altare medium sub fornice, id est in crypta, circumdatur) legitur etiam sub dicto altari corpus S. Miniatis aservari. Ast quemadmodum clarum est, corpus gloriosi Martyris eo loci fuisse reconditum, ita obscurum ubi illud hodie reperiatur. Sigebertus in Chronico tradit, illud anno 969 Florentia in Germaniam delatum ab Othone imp. Monachi Montis Oliveti, quibus quondam ecclesia præfata obtigit, exhibent reliquias nonnullas, quas corpus S. Miniatis esse prætendunt, atque inde translatum a se ad novum monasterium suum anno 1552, quando vetus (nempe S. Miniatis ad Montem) in arcem conversum fuit. In dicta vero ecclesia S. Miniatis, ubi quiescere credebatur sacrum corpus istud, paucis abhinc annis, procurante

V. A. *, præsentē archidiacono et assistente altero canonico capituli metropolitani, repertæ fuerunt binæ capsulæ marmoreæ, ossium plenæ; quas postea intellexi visas quoque fuisse paulo ante a præposito (Capitan) imperiali Cinuzzi, qui arci præerat; hæc autem reliquiæ non jam creduntur aliorum esse sanctorum, quam S. Miniatis et sociorum (le quali non più credersi che siena d'altri che di S. Miniato e seu compagni). Equidem sic existimo, fragmenta corporis S. Miniatis exstare in tribus illis locis; eumque simul cum sociis terræ mandatum fuisse, nulla apposita inscriptione qua alii ab aliis discriminarentur, quo modo etiam Romæ et alibi sepultos reperiri est plurimos; denique id paulatim invaluisse, ut qui aliquid ab his pignoribus distraxerant, se corpus S. Miniatis dicerent transtulisse. Opinor itaque ad S. Martyrem posse pertinere, tam reliquias quæ in Germaniam transportatæ, quam alias, quas monachi Olivetani in sua venerantur ecclesia. Hactenus Strozzius, ex cujus mente corpus S. Viri permansit in ecclesia S. Miniatis ad Montes; partes vero Metis et apud Olivetanos asservantur. Satis concordat Cionaccius inquit: Isti PP. Olivetani secum transtulerunt tum scripturas omnes ad monasterium et ecclesiam spectantes, tum reliquias S. Miniatis, quæ etiam nunc, id est anno 1692 vel 1693 quo schedas suas cum hagiographis communicavit Cionaccius, die xxv Octobris exponuntur in eorum ecclesia Montis Oliveti, nescio quando aut a quibus sublatis ab altari sub quo repositæ erant. Et distinctius Jos. Maria Brocchius in vita S. Miniatis apud Lamium (1): Reliquiæ S. Miniatis et sociorum dispersæ sunt per plurimas ecclesias, ejus nomine dicatas tum in Florentina tum in Fesulana diœcesi, speciatim vero plures venerandæ exhibentur (se ne venerano molte) duabus argenteis inclusæ capsulis (quas paucis ante annis ego de mandato reverendissimi P. abbatis, domni Miniatis Scarlatti reconcinavi) in ecclesia Montis Oliveti, quæ sita est extra portam S. Fridiani, quo translata fuerunt a monachis Olivetanis, quando migrarunt isti ex vetere monasterio S. Miniatis, ut locum daret arci, quam extruendam decreverat Cosmas I. Ex hisce Brocchii adeo disertis verbis habemus perspicue quæ sint in ecclesia S. Bartholomæi de Castaneo seu Montis Oliveti reliquiæ (quæ sane dici non possunt corpus); sed non discimus quando, quomodo aut a quibus et an revera extractæ fuerint, nec etiam si ad S. Miniatem potius quam ad ejusdem sepulturæ socios pertineant. Vult quidem, sed an jure merito, Cionaccius apertum fuisse sub migrationem ab Olivetanis altare subterraneum; idque probatum autumat ex laudato Instrumento, ubi memoratur mensa magna marmorea, altari superimposita, aliquando fuisse remota; sed non dicitur quando nec a quo: an ab Olivetanis? quidni potius sub Theoderico? Falendum ex dictis hoc numero haud parum concuti florentinorum traditionem de perpetua S. Corporis asservatione in S. Miniatis ad montem; et ex adverso probabiliorem reddi translationem Metensem.

AUCTORE
B. B.
Vostra Altezza id est
vestra celestia-
dine.

(1) Arti primitive, pag. 235. — (2) Art de vérifier les dates, p. 271. — (3) Arti prim., p. 236. (5) Ibid., p. 237. —

(4) Ibid. — (5) Tom. I, p. 584.

AUCTORE
B. B.

§ III. De celeberrimo cultu S. Miniatis in Etruria. Ecclesiæ ejus nomine dicatæ Florentiæ. Urbs S. Miniatis. Festum et officium S. Martyris, atque hymni duo proprii. Reliquiæ minores in pluribus ecclesiis, et ampullæ ejus sanguine repletæ.

Cultus. Ecclesiæ, plures quam 40, ejus nomine dicatæ,

Cultus S. Miniatis celeberrimus apud Florentinos et antiquissimus est. Hujus inclyti martyris, inquit Lanius (1), memoria viii Kal. Novembres ab ecclesia recolitur; et pervetustus in Etruria ejus cultus est, ut templ'a illius honori excitata testantur, quorum quædam antiquissima exstant. Hæc quidem sunt: Ecclesia sancti Mineatis in Monte Regis seu Florentino, juxta Florentiam, cujus memoria ab usque Caroli Magni ætate repetitur, et quam Tusci eximia semper religione venerati sunt, et immensis prope redditibus laudabili prodigalitate auxerunt. Hæc pro illorum temporum more adhærens xenodochium habebat (*de hac ecclesia peculiariter dicam infra*). Ecclesia D. Mineatis inter Turres, quæ Florentiæ est, una cum parœcia, et in ea quidem urbis parte, quæ vetustissima reputatur. Aliæ ecclesiæ hujus martyris nomine insignitæ sunt: Ecclesia cum Parthenone sanctimonialium Florentiæ, in via S. Galli, quæ quum primum monasterium in ipso sancti Mineatis Monte extra urbem situm habuissent, in urbanum deinde xenodochium Cippi, ubi paullo ante puellæ Cippi habitaverunt, et tandem in illam ecclesiam, christianorum olim hospitium, translatae fuerunt. In reliqua vero diœcesi Florentina exstant aut exstabant olim, nostro Martyri sacræ ecclesiæ omnino octodecim, quorum nomina et situm ac originem videre est apud eundem Lanium in Memorabilibus; in diœcesi Fesulana aliæ decem; in Pistoriensi duæ; sed, inquit Lanius, et in ipsa urbe Pistorii ecclesia sancti Mineatis in Curte fuisset, in qua B. Atto episcopus sepultus fuit, si Ferdinando Ughellio fides habenda est: nam Franc. Forteguerius in B. Attonis Vita ecclesiam S. Mariæ in Curte vocat. Adhærentia forte Numina fuerunt. In diœcesi Senensi una, sicut etiam in Pisana et Clusina; in Aretina duæ. Addit insuper Lanius: Unam quoque in diœcesi Lucensi, ubi nunc sancti Mineatis urbs (*Sanminiato*) est in valle Arni inferiore, ecclesiam hujus martyris honori constructam ab antiquis temporibus exstitisse, et oppidum illud nomen ab eo mutatum esse, non est dubitandum; sicut et aliud Florentinæ diœcesis oppidum, Florentia XIV. M. P. ad occasum distans, sancti Mineatis nomine insignitur, vulgo Sanminiatello, quod ecclesia eidem martyri sacra ibi ædificata fuerit; quæ ecclesia sancti Mineatis in Monte Lupo dicitur... Nisi autem fallor, ecclesia qua de agimus, illa est quæ antiquitus sancti Mineatis in Quarto, in diœcesi Lucensi vocabatur (2). Denique in Placentina

diœcesi alia est ecclesia D. Mineati sacra, vel saltem olim fuit; non enim nisi ab hujus Martyris ecclesia, Castellum sancti Mineatis, quod in ea diœcesi est, nomen sibi vindicaverit. Itaque universim ecclesiæ numero saltem quadraginta et una. Unde jure meritissimo subjungit Lanius (3) Tot igitur ecclesiæ S. martyri Mineati erectæ, vetustate censendæ fere omnes, perspicue demonstrant, perillustrem christianæ veritatis Testem a venerabundis populis late in Tuscia et extra Tusciam quoque cultum fuisse. Antequam ulterius progrediamur in recensendis testimoniis de cultu, operæ pretium ducimus latius nonnulla explicare de præstantissima ecclesia S. Miniatis ad Montem, quæ sane monumentum longe præclarissimum est memoriæ sancti Viri consecratum.

49 Et primum quidem antiquissima est. Monasterium suburbanum S. Mineatis exstat in Monte Regis seu Florentino seu sancti Mineatis (*triplici enim hoc nomine occurrit*) cum ecclesia, cujus jam meminit Carolus Magnus. Mons autem Regis dictus est, ut videtur, quod ad regem Langobardum tamquam pars sui privati patrimonii pertineret (4). Imo nec absurdum fuerit, judice Lanio (5), monasterium illud ab aliquo nostrorum regum conditum seu instauratum et ampliatum dicere, et forte a Desiderio, cujus erga sanctum Martyrem venerationem ex eo etiam, quod oppidum sancti Mineatis in valle Arni inferiore aut ædificavit aut ampliavit, arguere est. Monasterii ac proinde ecclesiæ seu basilicæ antiquitas præsertim probatur ex Charta donationis, facta Nonantulano monasterio (*in finibus Mutinensium et Bononiensium sito*) ejusque abbati Anselmo, a Carolo M., Francorum et Langobardorum rege, atque Morteperto duce, circiter annum 774, (*Tiraboschius ponit: circa annum 780* (6)) edita a Muratorio (7). Inter alia plurima donatur monasterium in civitate Fossolana sanctus Michael atque monasterium sancti Miniati in ipsius civitate cum cellis suis in ipsius civitate vel foris ad ipsas pertinentes. Non desunt qui chartam istam dubiæ fidei imo et nullius habuerunt. Hos inter numeratur Tiraboschius, qui illam emendatius recusit, licet ipsi apocrypha sit, tum quod nomine duorum donatorum, nempe Caroli M. atque Norteperti ducis, inscribatur; tum quod in elencho privilegiorum a Carolo M. et Ludovico Pio concessorum, quam composuit monachus Nonantulanus anno 1279, nulla fiat præfata chartæ mentio, dum tamen auctor elenchi testatur se instrumenta originalia concessionum hujusmodi sub oculos habuisse: ut quid ergo prætermisit loqui de Charta omnium præcipua? Autumat Tiraboschius ideo, quia illam non vidit, vel si vidit, destitutam comperit debito diplomatum caractere seu forma: deest sigillum; desunt subscriptiones etc. Quare subdit Tiraboschius, diploma, ut diploma, apocryphum; quamvis teneat scripto illo recenseri bona quæ monasterium Nonantulanum revera possidebat in Tuscia (8). Paulo aliter sentit Muratorius: Quisquis, ait, chartam hanc legerit animoque

inter quas eminet ecclesia ad Montem, tum antiquitate

(1) Tom. I, p. XXIII. — (2) Confer Ripetti, Dizionario geografico della Toscana. Verbo *Sanminiato*. Florentiæ, 1845. — (3) P. XXVII. — (4) Lanius, tom. II, pag. 1178. — (5) Ibid.,

p. 1180. — (6) Storia dell' augusta badia de Nonantola, t. II, p. 27. — (7) Antiquitates medii ævi, tom. V. col. 647 et seqq. — (8) Storia, ubi supra.

AUCTOR:
B. B.

A intento legerit, aut continuo eam ad apocrypha amandet, aut anceps dubiusque in ejus contemplatione considere oportet. Et ego hæsi atque adhuc hæreo. Fidem pœne excedit tanta bonorum, villarum atque ecclesiarum, uno tenere ac die facta in unum abbatem, unumque monasterium. Deinde nulla est chartæ huic germani diplomatis facies; et quisque novit, quibus verbis et formulis reges atque imperatores donationes ac privilegia concipere consueverunt. Mirari etiam subeat, cur sese cum rege Nortepertus dux immisceat in ejusmodi donatione facienda. *Addit nihilominus Muratorius*: supposititium factum affirmare non ausim, tum quod monachis, si fingere voluissent, facile admanum fuissent diplomata a regibus emissa, quæ imitari potuissent; tum quod subsequentibus temporibus nulla supererant, uti videtur, vestigia tantarum opum Nonantulano cœnobio in Tuscia collatarum; ac proinde quem quæso in usum imposturæ huic indulsissent monachi? Ad hæc quis Comitatum illum Lucardum..., posterioribus sæculis excogitasset, quando ne unum quidem verbum de illo antiqua historia habet? (De hoc Comitatu egit ex professo Muratorius Dissertatione XXI). Quamobrem justus opinandi locus relinquitur, nihil figmenti in ea charta haberi, ipsamque fuisse privatam veluti scripturam a Carolo rege et Norteperto duce factam. Denique suspicatur Muratorius tantam Caroli magnificentiam in Anselmum Nonantulanum abbatem inde ortam, quod Carolus Anselmus adiutorio fuerit ad arripiendam coronam Langobardici regni, fructumque ceperit operæ bene navatæ magnificam illam tot bonorum donationem. Quam deinde suspicionem pluribus studet probare legitimam (1). Nec obest, in Charta mentionem fieri de civitate Fossolana non vero Florentina. Certum namque est intelligi civitatem Florentinam, seu errore ita in Instrumento scriptum fuerit, seu quod Florentia et Fæsulæ ob proximitatem confunderentur (2): nam primum monasteria sancti Michaelis et sancti Mineatis Fæsulis umquam exstitisse ignoratur; plures autem ecclesias iisdem sanctis sacras easque pervetustas Florentiæ fuisse, comperit habemus. Deinde peregrina tempora Florentia exigua erat et devastata ruinis, cum Gotthi et Langobardi in eam immaniter sæviissent et prope delevisent. Unde fama illa orta est, Florentiam funditus eversam totamque destructam fuisse, quam nostri historici litteris mandarunt; quare eo magis flocci fiebat; nec forte aliter considerabatur quam suburbium et portio urbis Fæsulanæ, donec sub Carolo magno imperatore resurgere cœpit et brevi ambitu conclusa mœnibus circumdata est. Ex hoc ortum esse videtur, ut etiam posterioribus temporibus Territorium Fæsulanum et Florentinum confunderentur: nam multa vidi Instrumenta ita habentia: « Actum judiciaria Florentina seu Fesulana (3). » Ex his concludit præfatus Lamius in hunc modum (4): Primi domini igitur et patroni hujus monasterii reges fuere, dein monachi cœnobii Nonantulani, tandem episcopi Florentini sub sæculi ix exitum, ex Berengarii imperatoris donatione.

(1) Ubi supra, col. 650. — (2) Lamius, tom. I, p. 545. — (3) Confer Ripetti, Dizion. geogr. voce Fiesole. Item Acta S. Donati Fesul. ep. tom. IX Octob., p. 660. — (4) Tom. II, p. 1182.

Hoc porro certissimum est, ecclesiam S. Miniatis, initio sæculi xi restauratam fuisse ab Ildebrando episcopo Florentino; Inveni, inquit in suo diplomate an. 1013 apud Ughellum (5), ecclesiam non longe ab urbe sitam, in honorem sancti Miniatis martyris dedicatam, antiquitus vocabulo Monasterii insignitam, quam quia nimia vetustate neglectam atque pene destructam inveni, qualiter renovare potuissem, anxie cogitare cœpi etc. Constat vero tum ex hoc tum ex altero diplomate an. 1024, Ildebrandum præter templum vix non a fundamentis renovatum, construxisse etiam cœnobium, eidemque magnam dotem censusque dixisse, ut sarto tecto conservando templo satis forent, iisdemque monachi, qui D. Benedicti regulam profitebantur, alerentur (6). Atque hæc de ecclesiæ S. Miniatis ad Montem antiquitate. Qui plura nosse voluerit, adeat Lamium loc. cit.

20 Ad magnificentiam quod spectat, sequentia ex eodem scriptore suffecerit recitasse (7) qui postquam notavit ecclesiam, qualiter ab Ildebrando relecta renovataque fuerat, adhuc permanere, structura nulla ex parte corrupta, sic pergit: Ecclesia in tres naves dispertita est, quarum muri intermedii marmoreis lapideisque columnis substinentur, novem arcubus hinc inde iis incumbentibus. Nam Presbyterium seu Tribunal supra confessionem assurgit, ad quod per duas scalas marmoreas laterales adscenditur. Hoc autem marmoreum marmoreis et discoloribus quatuor columnis parietes innixos habet; et pone altare princeps in apside quinque fenestræ sunt, lapide speculari et pellucido obductæ. In superiore parte apsidis et cava fornice, Christi Dei imago inter Joannem et Matthæum evangelistas, atque ab hujus sinistris B. Mineatis effigies, mussivo opere artificiose elaboratæ sunt anno MCCXCVII, ut in zoophoro inferiore legitur. Chorus marmoreo septo, tessellis et emblematis mirifice cingitur, atque in extimo sinistroque ejus angulo ambon affabre sculptus e marmore, similibus columnis elevatur. Pavimentum autem marmoreo limite in medio distinctum ante portam primariam Josephus Judex et Remetrius anno MCCVII faciendum curavere. Confessio sive martyrium sub presbyterio jacet, cujus fornices triginta sex columnis marmoreis substantantur. Fenestræ plures, oblongæ et angustæ, quæ olim omnes lapide speculari septæ erant, mediæ navi lucem desuper fœnerantur. Ante confessionem in ampliori pavimento ædicula est, a Petro Cosmæ f. Medice (perperam ipsi Cosmæ seniori tribuitur in subdenda hic Inscriptione) ex marmore constructa, laqueari fictili et tabula exornata exsistit. Quando autem et quem in finem erecta fuerit, docebit sequens Inscriptio, quæ marmori incisa altari subest:

SANCTISSIMÆ JESU DE CRUCE PENDENTIS IMAGINI
QUE
JOANNI GUALBERTO STRENCO MILITI
POSTEA VALLIS UMBROSÆ MONACHORUM AUCTORI
IN HAC ANTIQUISSIMÆ SANCTI MINIATIS ECCLESIA
POST IMPARTITAM SUPPLICI FRATRIS CUM VITA VENIAM
CAPUT INCLINAVIT ORANTI
SÆCULI SUB INITIUM UNDECIMI; *
COSMAS * MEDICES DECRETO PUBLICO P. P.

tum magnificen-

E

F

An. 1005.
Imo Petrus,
Cosmæ filius.

— (5) Italia sacra, tom. III, col. 47. — (6) Ibid. col. 48 et seq. — (7) Lamius tom. II, p. 1192.

AUCTORE
B. B.
patruo

SAGELLUM HOC INSIGNE CONSTRUXIT ET DEDICAVIT
EX QUO
SATAGENTE APUD SEREN. M. E. D. LEOPOLDO MEDICE AVUNGULO
SANCTÆQUE ROMANÆ ECCLESIE CARD. AMPLISSIMO
SOLENNI QUÆ DECIUIT POMPA TRANSLATAM AN. S. MDCLXXI.
IN ARA PRINCIPE ECCLESIE ET MONASTERII SS. TRINITATIS FLOR.
QUO CONFLUENTIUM POPULORUM PIETATI COMMODOQUE CONSULERENT
LOCARUNT ABBAS ET MONACHI.
NE RERUM GESTARUM MEMORIA INTERCIDAT
REGIUS COSMI III. E. D. ERGA CŒLITES AMOR
MONUM. PON. CUR. AN. MDCCX.

Notum est S. Joannem Gualbertum primum vitam regularem professum in monasterio S. Miniatis; et dein ex eo digressum congregationis Vallis Umbrosæ posuisse fundamenta. Vide ejus Acta (1). Cum scribat Joannes Villani Fesulas a Florentinis anno MX captas et populas fuisse, et columnas præcipue ac marmora in suam urbem ab iis deducta, paulo ante scilicet quam Ildebrandus ecclesiam S. Miniatis reficeret, haud absonum est autumare eum hujusmodi spoliis usum ad hanc instauracionem. Profecto, inquit Lamius (2), marmora illius ecclesiæ exotica, ut plurimum dignoscuntur, et internarum columnarum capitula, licet Corinthii vel Compositi ordinis omnia, tamen cuncta magnitudine, forma, cælatura inter se differunt, quod ex diversorum ædificiorum ruderibus et ruinis extracta in hujus templi structuram translata et conversa fuerint. Hoc et in aliis antiquis Florentiæ templis observatur. Quæ quidem omnia satis declarant quanta cum magnificentia tum exteriori tum interiori ædes S. Miniatis ad Montem exurgat. Cæterum similia signantur de hac ecclesia in hodiernis Itinerariis Florentinis vulgo Guide de Florence (3).

cui contiguum
erat monasterium.

21 Juverit addidisse ex sæpius dicto Lamio (4): Quum inter monachos observantiæ regularis disciplina defecisset, et ad quinque tantum redacti essent; Augustinus abbas renunciavit; et Gregorius papa XI an. 1374 concessit et donavit monasterium et ecclesiam cum omnibus suis bonis et juribus et omni dominio et jurisdictione episcopi liberam, monasterio S. Mariæ Montis Oliveti, ordinis S. Benedicti... Itaque cum per tot sæcula monachi atrati illud tenuissent, tandem monachi candidati eorum loco succedere, et illud incolere perrexerunt usque ad annum MDLIII quo locus ille, muris et munimentis circumdatus jussu Cosmæ I magni ducis, arx evasit et monasterium domus militum factum est. Quare monachi inde migrare coacti sunt, licet monasterii dominium usque retinuerint, et ecclesiam unus et simplex sacerdos deinde curavit. Denique notat alio loco idem Lamius (5): Monasterium S. Mineatis hodie (circiter annum 1758) Jesuitæ possident, in quo statis temporibus convenientes cives piis contemplationibus et cæremoniis exercent. Haud procul ab ecclesia occurrit urbis porta hodie a S. Miniate dicta (Porta S. Miniato). Alterius ecclesiæ intra urbis Florentinæ mœnia sitæ, memini supra, S. Miniatis inter turres (S. Miniato fra le Torri.) Et hæc antiquissima etiam est et præclara, hodieque superstes, de qua pluribus agit idem Lamius (6).

22 Exstat in agro Florentino oppidum frequens, S. Miniatis ad thedescum sive Teutonibus dictum S. Miniato al tedesco, jam inde a sæculis viris domi militiæque claris nobile atque celebratum, quod Gregorius XV et urbis nomine et sede episcopali insignivit v Decembris anno 1622; nostris autem diebus novo auctum splendore, cum ex illo oriunda sit stirps gentis Bonaparte (sic scribitur), qua inde in Corsicam partim translata, in lucem editus est bellidux, cui parem haud inveneris, nempe Napoleo imperator I (7). Oppidi conditorem dicunt alii Othonem I imperatorem sæculo x, alii Desiderium, ultimum Langobardorum regem sæculo viii; imo non desunt, qui ejus originem ad Romanos referant (8). Verum Ughellus istiusmodi nugatoribus, ut loquitur, fidem non adhibet. Crediderit tamen ante Fridericum œnobarbum (qui Occidentis imperium tenuit ab anno 1152 ad annum 1190 (9) fuisse ædificatum, ab eoque deinceps ampliatum, ut illic suorum Theutonum sedes constitueretur, qui cum ibidem absenti imperatori vicariam operam præstituri commorarentur frequenter, ab illis « ad thedescum » oppidum illud traxit cognomen. Hoc præterea notatu dignum, Ughellum in suo de ecclesia Miniatensi tractatu ne verbo quidem meminisse S. Martyris nostri. Aliud sensere recentiores tum historici tum geographi, qui rem penitus inspexerunt. Recitantur enim apud Muratorium (10) Litteræ Joannis episcopi Lucensis, per quas rectorem ecclesiæ sancti Miniatis in loco quarto (sic forte dicto, quod quatuor milliaribus distaret ab antiquissima ecclesia paræciali S. Genesii (11)) constituit sive confirmat Autchis Clericum anno 783. Incipiunt: In Dei nomine. Regnante domno nostro Carolo rege Francorum et Langobardorum, anno quo Langobardiam cœpit * nono, sicque filio ejus domno nostro Pippino rege, anno regni ejus secundo, xvii Kalendas Februarii, indictione VI (12). Deinde sequitur: Manifestum est mihi Johanni in Dei nomine episcopo, qualiter ante hos annos Bonushomo, Aidualdus (nominantur alii quatuordecim) a fundamentis construxerunt ecclesiam in honore Dei et sancti Miniatis in loco Quarto, et in ipsa ecclesia et in omni re ad eam pertinente, una cum licentia consilii bone memorie Balsari, hujus Lucensis ecclesiæ episcopi, Nandolfum custodem et gubernatorem elegerunt. Quidem et quod Bonichis presbyter una cum consensu Walprandi episcopi, in prædicta ecclesia et in omni re pertinente Austripertum Clericum sibi per cartulam adoptivam filium heredem et successorem confirmavit. Postea vero ipse Austripertus Clericus per cartulam in præfata ecclesia et in rebus ad eam pertinentibus, Autchis Clericum filium suum rectorem et gubernatorem ordinavit et confirmavit, sed absque episcopali consensu, pro eo quod bone memorie Pere-deus episcopus decessor meus in Francia erat detentus in servitio domni Regis et reliqua quibus confirmatur electio Autchis Clerici.

De urbe S. Miniatis Teutonibus

E

cepit

F

23 Mitto inquirere qui sint illi Clerici, pater et ejus eccle-

(1) Acta SS., tom. III, Jul., p. 315. — (2) Tom. I, p. 1149. — (3) Conf. Nouveau guide de Florence, par Frédéric Fantozzi, traduit de l'italien par d'Estre, p. 749 et seqq. — (4) P. 1196. — (5) Tom. I, p. 34. — (6) Pag. 34 et seqq. — (7) Conf. Ughelli, Italia Sacra, tom. III, col. 269; Moroni, Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica verbo: Sanminiato; Ripetti, Dizionario,

geographico della Toscana; Guibert, Dictionnaire géograph. — (8) Moroni, ubi supra. — (9) Art de vérifier les dates, p. 444. — (10) Antiquitates mediæ ævi, tom. VI, p. 405. — (11) Repetti, tom. V, p. 79. — (12) Conf., Art de vérifier les dates, p. 553.

et filii,

sia primæva.

et filii, sibi succedentes; nec enim ad propositum nostrum spectant. Ast primum notabo episcopos illos Lucenses tres nominatos vixisse Balsarium quidem anno 700, Walprandum anno 742, Peregrum huic successisse, cujus locum ἀπέσσω; cepit Joannes Litterarum auctor; proinde ecclesia, qua de agitur sæculo viii antiquiorem esse. Deinde quum aliam, ut observat Lamius (1), ecclesiam D. Mineati sacram in Lucana diœcesi olim exstitisse, nisi eam, unde nomen accepit oppidum S. Mineatis, minime constet, si excipias ecclesiam D. Mineatis in Faugnana (vulgo Sanminiato) (2), suburbio oppidi Miniatis; adfirmare probabiliter possumus, ecclesiam D. Mineatis in Quarto, in illa diœcesi, esse hanc eandem ecclesiam, adeoque ædificatam anno circiter dcc. Et paucis interpositis addit: Itaque sensim et tacito temporis lapsu circa ecclesiam S. Mineatis, in colle ad sinistram Arni ripam sito, in valle Arni inferiori, in Lucana diœcesi et distantia ab urbe Luca et Pisis xxii M. P.; a Florentia xxiii M. P. varia ædificia constructa sunt; et tandem domorum frequentia sæculo x adeo excrevit, ut oppidi speciem præferret et ab imperatore Othone I anno dcccclxii muro circumductum oppidum munitum sit, ut verosimiliter scribit Laurentius Bonicontrius Miniatis in Annalibus et in historia Sicula... Vetustam D. Mineatis ecclesiam, quæ huic oppido initium dedit, fama est eam esse, quæ nunc refecta et ampliata D. Franciscivocatur et a Minoritis una cum addito monasterio possidetur... et D. Mineatem unum ex illius oppidi patronis Divis fuisse patet ex eo, quod in sui Communis sigillo etiam D. Mineatis imago cælata erat. Eadem fere tradunt Moroni et Ripetti locc. citt. Quamvis in urbe S. Miniatis præter cathedralem, Deiparæ in cælum assumptæ et S. Genesio martyri dicatam, plures sint ecclesiæ et oratoria, nulla ex his ædibus hodie S. Miniati sacra habetur. Incolas anno 1840 numerabat 2500 (3). Si quis plura scire de rebus ad hoc oppidum pertinentibus voluerit, consulat Lamium, qui tot tantaque collegit ut in ejus Memorabilibus solidas capiant paginas fere ducentas (4). Atque hæc summam dicta sint de cultu S. Miniatis in Etruria aliisque vicinis regionibus. Restat ut addamus nonnulla ex martyrologiis aliisque id genus fastis sacris.

Memoria in fastis sacris.

24 Usuardus ad hunc diem xxv Octobris annuntiat: Civitate Florentia passio beati Miniatis, sub Decio principe. Observat autem Sollelius: De Miniato nihil apud vetustiores usquam reperio, nec satis conicere possum, unde eum Usuardus acceperit; neque enim Acta a Surio vulgata vidisse existimandus est, qui tam jejune de eo loquitur. Ast cum, ut supra notavimus n. 2, Martyrologium suum ediderit Usuardus primum anno 859 vel sequenti, et iterum inter annum 869 et 877, atque jam diu ante floruisse in Etruria S. Miniatis memoriam ex dictis pateat; nihil obstat quominus Usuardus eum inde acceperit. Kalendarium quoque Florentina, Pisana et Senensia ejus festum ad diem viii Kal. Novembris signant; die vero præcedenti Breviarium Gallo-sæculum apud Joannem de Joanne cele-

brat Natale S. Miniatis. Teste Lamio (5): In bibliotheca Laurentiana Pluteo xvii codex iii. Psalterium continet, et eleganter ac ornate scriptus. Membraneus est et præfixum habet Kalendarium, quod Florentinum dici potest: nam sanctorum Florentinorum et Tuscorum plurimum dies festos seu Natales indicat... nec ullus sanctus memoratur qui sæculo xi posterior sit. Addit Lamius: Putaverim codicem exaratum fuisse circa sæculi xi dimidium non autem antea, nec post illius sæculi finem, quod et rationibus haud spernendis ibidem probatur. Hoc autem in Kalendario, typis apud eundem Lamium edito, habetur: viii Kal. (Novemb.) S. Miniati Mr., Chrysanti et Dariæ. Cæterum præfatæ ecclesiæ omnes ejus officium agunt; quin et Florentiæ olim in pervigilio jejunabatur. In Kalendario missalis sæc. ix vel x, in archivo ædituorum sanctæ Mariæ Floridæ, hac die mentio fit S. Miniatis, et in ora paginæ, posteriori manu, puta sæc. xii vel xiii, scriptum est, quod in ejus vigilia jejunatur. In Missali seu Sacramentario ad usum ecclesiæ cujusdam Florentinæ, exarato sæculo xv, habetur Kalendarium, in quo signatur hac die 25 Oct.: Florentia S. Miniatis cum suis sociis (6); et rursus in altero codice sæc. xv exeuntis: SS. MM. Grisanti et Dariæ (additur alia manu) et S. Miniatis M. (7). Extra Etruriam et Italiam haud magnopere cultus S. Miniatis floruisse reperitur; nec, quod magis mireris, in ipsa urbe Metensi nec in cænobia S. Vincentii venerationis specialis S. Martyri exhibitæ apparent alicujus momenti vestigia, præter ea quæ de translatione protulimus n. 11 etc. Martyrologium Romanum hæc habet: Florentiæ passio beati Miniatis militis, qui sub Decio principe pro fide Christi egregie certans, nobili martyrio coronatur.

25 Orationes et Lectiones, quas ecclesia Florentina olim recitabat, ex Actis conflata sunt; illas ab Orlendio (8) et dein a Lamio (9) editas, nihil opus est hic adscribere. Cæterum subdit Lamius (10): Non me latet in Passionariis et libris liturgicis Florentinis diversis diversas Orationes et Lectiones haberi, unaquaque ecclesia illas pro arbitrio et lubitu concinnante; secus enim tantum inter eas discrimen intercedere non potuisset. In schedis Cionaccii habemus Officium S. Miniatis descriptum ex libro choralibus, qui reperitur in ecclesia parochiali S. Miniati inter Turres. Ex quo duos sequentes hymnos desumendos operæ pretium duximus.

Officium.
Hymni.

Ad Vesperas hymnus.

In laude sui militis
Adsit festive celeber
Agnus ille purpureus
In quo vicit hic Minias.

Præsago quippe nomine,
Suo tingendus sanguine
Minias ante prælium
Hoc meruit vocabulum.

Sub indecenti Decio
Gravi tortus supplicio
Veritatis præconia
Voce fatetur libera.

(1) Memorabilia tom. I, p. 555. — (2) Ibid. p. XXVI. — (3) Ripetti p. 97. — (4) Tom. I, pag. 554-521. — (5) Tom. IV, p. 61 et seqq. — (6) Orbis sacer et profanus, ubi supra p. 1142

et seq. — (7) Catalogus Bibliothecæ Laurentianæ tom. I, col. 179. — (8) Biblioth. Leopoldina Gaddiana tom. II col. 8 et 9. — (9) Orbis sacer et profanus p. 1142. — (10) Tom. I p. 570.

Cavantum

AUCTORI.
B. B.

Cavantum unguēs subdibis,
Carnes liquescunt ignibus;
Sed non sentit incendia
Simplex auri materia.

Hinc Agonista nobilis
Tot decoratus titulis,
In congressu novissimo
Subdit cervicēs gladio.

Videres Christi Puerum
Caput tollentem proprium,
Hinc inde procedentibus
Angelorum conventibus.

O quam dulci spectaculo
Humano et angelico
Jam immolata victima
Montis scandit cacumina.

Laus, honor et imperium
Benigno Regi martyrum,
Quos tanto postliminio
Sacro reddit palatio. Amen.

Item alter hymnus ad Matutinum.

B Adest nobis festivitas
Carus qua Deo Minias
Suscepit regni bravium
Post triumphatum stadium.

Hinc sompni quies fugiat,
Mens vigil se exerceat
In Patris laude ipsius,
Defendat nos ut precibus.

Hostem repellat improbum,
Pacis donet subsidium,
Excessus mundet noxios,
Mores infundat sobrios.

O Minias sanctissime,
Cunctis ambientissime
Quod se vellent cum sociis
In suis esse loculis.

Os obstruatur omnium
Iniqua obloquentium,
Et nos prae natis hominum
Te contemplemur dominum.

C Sit Trinitati gloria,
Laus unitati sedula,
Quorum potestas valida
Regnat per cuncta saecula. Amen.

Duabus penultimis strophis manifeste alluditur ad praetensionem Metensium, sibi corpus S. Miniatis vindicantium. Nec enim tunc inter alios contentio fuisse noscitur. Monachi namque qui dicuntur S. Corpus secum asportasse, Olivetani, medio tantum saeculo xvi ex primævo cœnobio S. Miniatis migrarunt. Conf. n. 17. Cæterum licet hymni præfati desumpti sint ex libro choralis S. Miniatis inter Turres, probabile fit ex duabus strophis prædictis officium utrique ecclesiae inter Turres et ad Montem fuisse commune. Nisi dicamus versiculos

Et nos prae natis hominum
Te contemplemur Dominum

id solum innuere, S. corpus Florentiae quiescere sanctumque Martyrem urbis esse patronum.

Fragmenta reliquiarum; ampullæ. 26 Vix dubitandum quin in unaquaque ecclesia S. Miniati dicata (supra vidimus eas numero

(1) Tom, I p. 379.

fuisse circiter quadraginta) pars aliqua ejus sacrarum exuviarum a populo coleretur. In specie hæc signantur in Memorabilibus (1): Reliquiæ Florentiæ quidem religiose adservantur in ecclesia S. Bartholemæi suburbani monasterii Montis Oliveti, in ecclesia D. Mineatis inter Turres, in ecclesia Parthenonis, qui S. Mineatis titulum præfert et juxta portam S. Galli situs est; ut nihil de perantiqua S. Mineatis ad Montem ecclesia dicam, in quo corpus ipsum gloriosi Martyris quiescere traditur. In ecclesia quoque urbis S. Mineatis os hujus Martyris cognominis, urbis patroni custoditur (conf. n. 23); et sanguinis, ut creditur, ampulla in arcem Lutiani in Mucillo nuper translata est. De hac vero ita refert Jos. Maria Brocchius in vita S. Miniatis, cujus verba ex italico in latinum verto: In ecclesia parochiali S. Miniatis inter Turres, præter alias reliquias servantur ad nostra usque tempora tres ampullæ repletæ S. Martyris sanguine (qui adhuc, nec sine prodigio, fluidus fresco spectatur): quarum una, ex parte rupta, mihi benevole dono data anno 1734, fuit ab Antonio Fani, presbytero rectore illius ecclesiæ, ut illam reponerem cum aliis reliquiis omnium Sanctorum et Beatorum Florentinorum, quas ego asservo in oratorio, meis expensis eorum honore ædificato in Mucillo et in antiqua rupe Lutiani. Unde hodie in ecclesia inter Turres duæ tantum remanent ampullæ.

PASSIO

Ex Mss.

SANCTI MINIATIS MARTYRIS.

Ex ms. Trevirensi collato cum ms. Metensi. Item ex Codice Bibliot. Laurentianæ n. I Plut. XX, apud Laminum, tom. III pag. XLI. Surrius eandem habet, mutato stylo.

In illo tempore a imperante impiissimo Decio imperatore, qui imperavit anno uno b Romanæ reipublicæ, sævissima orta est persecutio Christianis. Eo vero tempore beatissimus Sixtus c Romanæ urbis episcopus una cum Laurentio archidiacono suo præcesserant ad martyrium, cœpitque religio christiana turbari. Dumque iste impius Decius imperator in civitatem, quæ vocatur Florentia advenisset, exeuntes ministri foris civitatem, invenerunt virum proficiscentem ad suburbana civitatis; cui et dixerunt: Cujus religionis es tu? Qui ait: Christianus sum ego. Et illi dixerunt: Quo nomine vocaris? Et inquit: Quod de sacro fonte accepi renatus, Minias dicor d. Tunc ministri comprehenderunt eum, et ad palatium trahentes, unus autem ex officio nunciavit cæsari Decio, quod fuerat factum. Tunc imperator jussit eum suis tribunalibus sisti, cui et ait: Tu es Minias, sectator nescio cujus christianæ, ineptæ et vanæ religionis, et conturbas provinciam totam, inania et caduca docendo, et injurias deorum nostrorum et contumelias inferendo. Sanctus Minias dixit:

S Minias coram Decio imperterritus Christum confitetur;

a b c

d

Ego

A Ego sum servus et vinetus Christi: nam tu es Decius imperator, qui ad injuriam vivi et omnipotentis Dei (ante) surda et muta ydola flectis genua et adoras, qui sibi nec aliis prodesse possunt; et nisi ab istorum cultura discesseritis, pariter vos perpetuum incendium cruciabit. Et imperator dixit: Minias consilere tibi. Et sanctus Minias respondit: An mihi dicis gaudens? Tibi autem æternum gaudium numquam erit. Imperator dixit: Adducatur fera crudelis et pessima, ut eum devoret. Sanctus Minias dixit: Domine Deus esto adjutor meus; et ne derelinquas me, Domine Deus salutis meæ. Et dum compleret orationem, fera pardus extinctus est *e*.

e
in fornacem
ardentem im-
missus, nil
læditur;

2 Tunc ministri imperatoris ad sanctum Miniatem dixerunt: Tu es, qui maleficiis tuis male agis et diis nostris non credis. Sanctus Minias dixit: Vos credite eis, inimici (Dei) creditores diaboli, quem Deus et Dominus meus Jesus Christus in imo profundi demersit. Unus ex ministris renuntiavit imperatori, et jussit imperator eum sibi præsentari, et dixit ad eum: Tu es etiam qui dudum ante me astitisti et nunc nescio unde occurristi mihi. Sanctus Minias dixit: Dixi jam tibi quia ego sum Minias miles et servus Christi *f* quando exivi de civitate ministri tui invenerunt me in silva, quæ dicitur Elyzabeth *g* interrogaverunt me et respondi eis quia Christianus sum et credo in filium Dei et in Jesum Christum. Tunc iratus imperator Decius jussit eum in fornacem ignis ardentis mitti et dixit ei: Credis *** diis nostris et sacrificia eis, et quæcumque petieris dabo tibi. Sanctus Minias dixit: Aurum vel argentum tuum, æs vel substantia tua nihil est. Ego credo in Deum vivum, qui fecit cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt; qui liberavit filios Israel de terra Ægypti, et Susannam de falso crimine et Daniele de lacu leonum. Imperator jussit duobus *** caris lignorum congeriem fieri et fornacem igne succendi; et jussit eum exspoliari oleoque perungi et mitti in ignem. Angelus autem Domini intravit ad illum, et ignis nihil nocuit eum ***. Angelus Domini dixit ei: Visitatione visitavit te Dominus et ipse misit me ad te, ut possis sufferre quæ inferuntur tibi tormenta, et te hodie Dominus suis manibus coronabit. Puer autem Domini Minias flectens genua dixit: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui dignatus es angelum tuum mittere, ut *** confortares me servum tuum, quod *** possim sufferre quæ inferuntur mihi tormenta. Ananias, Azarias et Misaël te collaudant, Domine; per te ignem non sentiunt, quia in fornace ignis, tu læsus es quartus in numero, qui potens es *** liberare decemino ignis ardentis. Et signavit frontem sibi signo sanctæ crucis Domini nostri Jesu Christi. Tunc omnis illico ignis extinctus est, ut nec tepor quidem incendii remaneret. Beatus miles Christi Minias liberatus exiit ab igne.

* qui confortaret
ut

* qui potes

leoni objectus
et dein in e-
qualeo tortus
Christum li-
berius annun-
tiat;
* horribilis
* leocordius
* signo
* facto

3 Videns autem Decius imperator quod factum est, dixit: Adducatur fera omnium ferarum horribilior, *** ut devoret illum, et superabimus eum. Et statim præparatus est leo crudelis. *** Et cum vidisset eum beatus Minias, signaculum *** Christi contra eum factum ***, in ictu oculi ipsa fera extincta est. Tunc beatus Minias dixit: In nullo timeo

feras tuas, inimice Dei, filius diaboli, habitaculum Sathanæ. Dominus meus Jesus Christus liberare potens est me de manibus tuis, quia ipse vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen. Decius imperator dixit: Minias, sacrificia diis, quos colimus nos et liberabis te a tormentis. Sanctus Minias dixit: Tormenta tua non timeo; feras tuas non paveo, ignem tuum non horresco; quoniam tormenta tua, sicut plumæ in aqua, levia mihi videntur, et ipsa tormenta quæ mihi præparas, tu in æternum et in sæculum sæculi sine fine sustinebis. Tunc iratus nimis Decius imperator sævire cœpit, et jussit eum sibi præsentari. Ipse quoque sedens pro tribunali et prorumpens dixit ad Virum Dei. Crede mihi, nisi sacrificaveris diis nostris, horribilia non poteris effugere tormenta. Sanctus Dei dixit: Exerce quod vis. Tunc imperator jussit eum in eculeo suspendi et torqueri. Et dixit ei: Si Deus tuus fortior me est, liberet te de manibus meis et de his pœnis. Sanctus Minias dixit: Non me deseret Dominus meus Jesus Christus, qui fecit mirabilia magna solus et innumerabilia faciet in sempiternum. Imperator dixit: Et ego non facio mirabilia et quid tibi videtur potestas mea? Sanctus Minias dixit: Ego veritatem possum enarrare; ipse testis est *** et sacra Scriptura, Lex et Prophetæ, quibus vos creditis, affirmant. Decius imperator dixit: Ego legi Moysi credo et prophetis; sed de Christo tuo, quem credis, si aliquid verius nosti, enarra. Minias miles Christi respondit: Cæcos illuminavit, paralyticos sanavit, claudos fecit ambulare, leprosos mundavit, dæmonia ejecit, mortuos suscitavit, mulierem de fluxu sanguinis liberavit, ventis imperavit, super aqua maris siccis pedibus ambulavit, de duobus piscibus et quinque panibus quinque millia hominum satiavit absque parvulis et mulieribus, et quæ superaverunt de fragmentis duodecim cophinos colligerunt. Quid enim facilius quam dicere innumerabilia beneficia ejus? Manus et sensus non sufficit explicare, qui in nullo mentitur. Tunc unus ex ministris imperatoris dicit: Puto, victi sumus.

crudelius ex-
carnificatus,

4 Imperator vero jussit eum de eculeo deponi et dixit ad eum: Ego quidem non mentior. Sanctus Minias respondit: Dic, imperator, tu qualia mirabilia ostendis? Decius imperator dixit: Adducite eum ante præsentiam meam. Quod cum factum fuisset, jussit sudas acutas de ligno infigi sub ungulis ejus, et omnes digitos ipsius pertundi. Sanctus vero Minias dixit: Non facis tu mirabilia, sed opera diaboli patris tui exerceas et facis. Tunc imperator dixit ministris suis: Lassati sumus. Ministri ejus dixerunt: Domine imperator, si cogitas aliquid, jube *** ut adhuc adhibeamus alia tormenta. Imperator dixit: Audi me, Minias, sacrificia diis nostris; si non sacrificaveris diversis te interficiam pœnis et dissipabo te. Sanctus Minias dixit: Et qualia sunt ipsa tormenta? Et si aliqua alia vis facere, fac. Et facta est vox angeli ad eum: Ne timeas, Minias, quia in omnibus his tormentis Dominus Jesus Christus confortabit te. Decius imperator dixit: Sacrifica diis nostris. Minias dixit: Audi me, imperator: spes mea in Domino vivo. Imperator dixit: Ipse Dominus tuus, quem tu dicis, non liberabit te de manibus

F

* cogitasti ali-
quid? Jube

EX MSS.

* pulchrum

manibus meis; non seducat te vanitas, quæ festinat perdere: Sanctus Minias dixit: Christus Dei filius, qui me docuit, ipse liberabit de manibus tuis. Imperator dixit: Pulchro aspectu conspicio te; consule tibi ne pereas. Sanctus Minias dixit: Deus meus est defensor animæ meæ. Imperator dixit: Plumbo ollam implete, et in aures ejus fervens mittite, ut quando eum Dominus suus vocaverit, non audiat. Ministri autem fecerunt sicut præceptum fuerat illis, et dixerunt ei: Minias, indolesimus super te, et compatimur tibi. Quare non credis et sacrificas diis nostris? Sanctus Minias dixit: Vos cum eo quem colitis simul in æternum peribitis. Et extendens manus ad cælum dixit: Tu Domine Deus meus, ne longe facias auxilium tuum a me. Tunc imperator jussit Miniatem suspendi et in pedibus ejus lapidem magnum ligari. Sanctus Minias cum hæc audisset, levabat ad cælum oculos suos cum fiducia dicens: Domine Deus, exaudi preces meas.

ab angelo liberatur.

5 In hoc loco apparuit ei Dominus Jesus in similitudine militis juvenis et dixit ad eum: Ne timeas, Minias, quia sicut plumæ in aqua levია sunt tibi tormenta. Et repletus est gaudio magno valde. Ministri imperatoris viderunt et renuntiaverunt ei: Domine imperator, stabat juxta illum juvenis in veste alba, et facies ejus fulgebat sicut sol in virtute sua. Imperator autem stabat in palatio cogitans intra se qualia tormenta faceret, ut superaret Militem Christi. Ministri vero imperatoris dixerunt: Omnia tormenta, quæ potestas tua imperavit fecimus, at nihil eum moverunt; * jube quid faciamus. Imperator ait: Ferro acuto aures ejus perforate et mox conturbabitur. Unus ex ministris venit ad eum dicens: Minias, in nullo tormento te conturbas. Sanctus Dei dixit: Licet innumerabilia sustineam tormenta, quod semel vidi, negare non potero. Imperator dixit: Et quid est quod vidisti? Sanctus Minias dixit: Angelum sanctum. Tu fac quod inchoasti facere, fili diaboli, factor sceleris, frater Sathanæ.

Denique, postquam blandimentis pariter restitit, capite plectitur.

* aurum et argentum multum

h

6 Imperator ministris suis dixit: Congregemus auri multitudinem et argenti * et gemmas et sericum et statuamus in mediis deorum nostrorum templis et veniat (Minias); cum viderit omnia bona, consentiet dictis nostris; et quod non per tormenta potuimus facere, potest (fieri) ut consentiat per blandimenta. Quod cum factum fuisset, adduxerunt eum h et dixit ei imperator: Vides hæc omnia bona; elige tibi unum quod optimum est, et credas diis nostris, et vivas. Sanctus Minias dixit ad eum: Aurum et argentum tuum nihil est mihi, quasi stercus quod jacet in via. Dii tui cæci sunt, sine anima, surdi et muti sunt. Tunc ministri imperatoris dixerunt: Domine imperator, cogita de eo quid faciamus. Imperator dixit: Multa ei præparavi tormenta, et nil ei nocuerunt. Sanctus Minias levans cum fiducia ad cælum oculos suos dixit: Domine Deus, esto adjutor meus; sitivit in te anima mea quam multipliciter et caro mea, quia inimici tui quærun animam meam. Cum hæc audisset imperator, jussit eum decollari di-

cens: Miniatem rebellem deorum nostrorum jubeo capitalem subire sententiam. Ministri autem imperatoris ducebant eum, et angelus Domini antecedebat eos usque dum venissent ad montem, qui vocatur * Florentius i in loco ubi Deo placuit. Ex eis unus evaginato gladio caput amputavit; et angelus Domini absque dubio animam ejus suscepit. Depositus est et a Christianis reconditum corpus k ejus octavo Kalendas Novembris l regnante Domino nostro Jesu Christo cui est honor, laus, virtus et potestas et imperium in sæcula sæculorum. Amen m.

Florentinus

t

k

l

m

ANNOTATA.

a Juverit adscripsisse speciminis gratia, initium alterius Passionis, auctore quodam presbytero Blasio. Exstat in cod. 6 Plutei XX bibl. Laurentianæ, et edita fuit a Lamio in Memorabilibus (1): Minias, regis Armeniæ filius, ab infantia fide Christi diligenter instructus, audiens imperatorem Philippum ad prædicationem Origenis conversum (locus, ut continuo demonstrabitur, notatione dignus) apostolorum limina visitare proposuit; et sic usque Florentiam secundum status sui condecensiam venit; ubi dum sentit, imperatorem obviam Decio, qui victoriam contra gentem Gallicanam rebellantem Romano imperio habuerat, usque Mediolanum ivisse, ibi eum expectare ac eum sociare decrevit, ut ei de fide suscepta congauderet et secum eundo sua præsentia honoraret. Hic ut sensit, imperatorem a Decio interceptum, et hunc a Romanis cæsarem factum, et in necem christianorum ineffabiliter avidum, familiam, paucis secum retentis serviciis, decenter renumeratam remisit, et ipse, cunctis distributis pauperibus, in silva quæ dicitur Elisbot, prope Florentiam, cum illis, quos in socios receperat, eremiticam vitam ducens ad sumendum pro Christo martyrium affectione inestimabili se disponit, etc. Codex, ex quo hæc transumpta sunt, dicitur esse sæculi xiv incun-
tis (2). Elucidemus breviter, quæ hic de Philippo et Origene traduntur. Veteres passim Philippum fuisse christianum aperte dicunt; idque Eusebius Cæsariensis, hac in re præ cæteris fide dignus, diserte habet (3); ita etiam S. Isidorus (4): Philippus... Hic primus christianus imperator fuit. Præterea constat eum ex Arabia oriundum et quidem patre, latronum antesignano (5). Insuper novimus Origenem pluries in Arabia fuisse, quo tempore vivebat Philippus (natus anno 204, imperator anno 244, occisus anno 449 (6)). Teste Eusebio (7), missus eo circa annum 217 fuit Origenes a Demetrio, antistite Alexandrino, ad convertendum ducem Arabiæ, cujus nomen reticetur. Opera pretium est verba Eusebii describere: Cum Alexandriæ moraretur Origenes, miles quidem adveniens, Demetrio ecclesiæ episcopo, et præfecto Ægypti literas a duce Arabiæ detulit, quibus poscebat ut confestim Origenem ad se mitteret, qui doctrinam suam ipsi communicaret. Missus igitur ab illis Origenes in Arabiam perrexit. Nec multo post, perfecto cujus causa venerat negotio, Alexandriam regressus est. Confer

E

F

(1) Tom. III, p. XLIII. — (2) Bandinius. Codices Latini Bibliothecæ Medicæ Laurentianæ, tom. I, col. 618. — (3) Hist. ecclesiast., lib. vi, cap. 34. — (4) Etymolog., lib. v, cap. 39. Patrologia Mign., tom. LXXXII, col. 227. Conf. Art de vérifier

les dates, p. 344. — (5) Art de vérif., etc., p. 343. — (6) Ibid., p. 343 et seq. — (7) Hist. ecclesiast., lib. vi, cap. 19, versus finem.

A Acta SS. *Arethæ et sociorum quæ dedimus tomo præcedenti X Octobris* (1). Haud absurda conjectura est ex his ortam sententiam, quæ in Actis profertur, de Philippi conversione, quam non jam Origeni sed S. Miniati tribuit auctor, tanto facilius quod B. Martyrem gente Armenum scribat, dum plerique Florentia ortum volunt. Audiamus Brocchium (2): Gloriosissimum hunc martyrem S. Miniatem pertinere ad nostram civitatem Florentiæ, non solum quod ibidem moratus et martyrio coronatus, sed etiam quod in ea ortus sit, communis est historicorum nostrorum assertio; proinde, ut habet Borghinius, fabulosa potius quam verisimilis dicenda opinio paucorum, qui cum Viliano (scriptore ut veridico ubi de rebus sui ævi, ita suspecto ubi de antiquis tractat) S. Miniatem, filium dicunt regis Armenorum, atque in Italiam venisse pœnitentiæ agendæ causa. Addit Brocchius, historiolum hujusmodi primum inventam, iudicio multorum, ab antiquis illis monachis Basilianis, qui quondam incoluerunt monasterium et ecclesiam S. Miniatis ad Montem; quod forte putarent, decus ali-
B quod additum fore suæ patriæ adeoque sibi, si exinde sanctissimus Pugil noster Florentiam appulisset. Utut est, nihil in Actis nostris de natalibus S. Miniatis memoratur. Certe nomen latinum non est; terminatio græcancam prodit originem. Et eruditus professor Beroliniensis W. Pape in suo vocabulario inter nomina propria græca recenset (3) Μινιάς Minyas, sub quo, inquit, Minyæ Μινιάζι, gens de stirpe Æolica, ex Thessalia in borealem migrarunt Bæotiam, et regnum fundarunt Minyarum, cujus metropolis Orchomenus. Nescio cur Lamius licet ei etiam nomen videatur græcum, perpetuo scribat: Mineas, dum alii omnes: Minias. In vocabulario Papiano occurrit, sed cum apposito signo interrogationis, Μινιάς (?) nomen viri inscriptum cui-
dam nummo Ephesino, ast potius legendum putat Papius Μιννος.

b Duobus annis et paulo plus imperavit Decius. Vid. Com. præv., n. 5.

c Diximus Comm. Præv. n. 1 hic lapsum scriptorem. Sub idem tempus, ait Orlendus (4), eadem Decii persecutione sæviante, in amphitheatro martyres occubuisse Fabianum, Corneli-
C um Xistum et Laurentium, tradit Scipio Amiratus; Ughellus vero pro Fabiano Fabritium recenset, in reliquis Amirato consentiens. Verum tres priores Romani pontifices fuerunt; nec Florentiæ, sed Romæ, et quidem diversis temporibus atque sub diversis imperatoribus martyrium consummarunt: Laurentius vero archidiaconus Romanæ ecclesiæ Romæ pariter martyrii coronam est adeptus, non in persecutione Decii, sed Valeriani imperatoris, sicut etiam Xystus secundus, cujus diaconus fuerat Laurentius, etc.

d Minias, Lamio Mineas, Italis Miniato; Latine in lapidibus reperitur Mineus, Minius. Vide Indices Inscriptionum Muratorii. Conf. lit. a ad finem.

e Hujus quoque meminit S. Antoninus: Leopardus ad ipsum occidendum emittitur; sed Leopardus ex se subito moritur. Sane hæc et

similia quæ sequuntur bene multa, utut non sunt fabulis statim amandanda (hæc enim minus prodigiosa in sacris litteris consignata habentur), solidioribus utique fulcienda essent testimoniis, ut facile iis adhiberi posset fides.

f Miles et servus Christi, hæc sane indicare videntur S. Miniatem militiam professum sæcularem, quod et traditione viæ non constanti firmatur. Sunt tamen qui existiment verba illa de militia spirituali esse intelligenda, ita ut eodem fere sensu miles quo servus Christi habeatur. In sequentibus S. Minias solum miles Christi appellatur, quod de quovis sive patiente sive certante pro fide deprædicare potest. Verumtamen proprie miles haud consuevit dici similibus locis de militia spirituali. Actis alii alia addidere, quam autem fideliter ipsi viderint. Inter cæteros martyres illustris exstitit, ait Orlendus (5), sanctus Minias, professione miles imperatoris, genere nobilis, religione christianus, ætate juvenis sed virtute senior. Sanctus quoque Antoninus: Cum autem, inquit, ei (Decio) insinuatum fuisset de quodam juvene nobili, nomine Miniato, eum coram se fecit adduci.

g Elyzabeth, communius scribitur Elisboth; E quandoque Arisbot, Alogoth, Arisgotto. Vide Annotata in Passionem SS. Crescii et sociorum (6). Brocchius scribit: Elisbot atque addit (7): Nomen quod forte remansit ex antiqua et jam deperdita lingua Etrusca.

h Petrus de Natalibus (8) deductum scribit ad templum Martis. In nostris Actis id non legitur. Non tamen ille, iudice Lamio (2), templum Martis peculiariter indicasset, nisi in exemplari Actorum, quo usus est, invenisset. Templum autem Martis Florentiæ seu ad Florentiam exstitisse concors et constans scriptorum rerum Florentinarum traditio est. Citantur Melaspina et Villanius. Deinde subdit Lamius: His autem cæteri omnes consonant. Verum animum inducere nequeo, ut credam ecclesiam D. Joanni Baptistæ sacram, illud Martis templum esse, ad sacrum usum conversum... hanc vero famam ex eo ortam existimo, quod non procul a situ, ubi sæculo vi condita est ecclesia D. Joannis Baptistæ, templum Martis exstitisset, quod a Christianis dirutum fuerit. Et certe locus hic Campus Martis, vulgo Camarti, adpellabatur, in quibus campis mos erat
F ei numini templa ædificare. Atque hæc quidem Lamii conjectura est. Nec opus est pluribus prosequi in Annotatis nostris ad Acta, quæ exiguæ sunt fidei.

i Qui et Mons Regis dictus fuit et postea Mons S. Miniatis. Vide Comm. Præv. n. 19. Nescio, inquit Lamius (9), unde Villanius hauserit, quod B. Mineas obtruncatus est eo loco, ubi jam ecclesia S. Candidæ erat, ad Crucem ad Gurgitem seu Gorgo, ubi plures alii Jesu Christi servi martyrium consummaverunt. Eadem narrat Blasius, vitarum Sanctorum Etruscorum scriptor sæculo xiv et vita Italica Riccardiana; quum aliter habeant vetusta Passionaria Laurentiana superius laudata aliaque, adfirmantque in Monte Florentino sanctum hunc Martyrem capite plexum fuisse. Nihilominus Orlendus adhæret Villanio: ait enim (4): Eo loco passus est, ubi ecclesia

(1) Pag. 678, n. 57. — (2) Vite de sancti et beati Florentini, tom. I, p. 17. — (3) Wörterbuch der Griechischen Eigennamen. Edit. 1842. Voce Μινιάς. — (4) Orbis sacer et profanus, part. II, tom. II, p. 1141. — (5) Orbis, etc., p. 1140.

— (6) Tom. X Octobris, p. 590, lit. b. — (7) Vite, tom. I, p. 18. — (8) Lib. IX, cap. cxi. — (9) Tom. I, p. 591. — (10) Tom. I, p. 592. — (11) Orbis sacer. et prof. p. 1140.

EX MSS.

S. Candidæ ad Crucem, ad Gorgum dicta. Nonnulli referunt, sanctum Martyrem divulgum a cætero corpore caput suis manibus tulisse, ac tranato flumine in vicinum evasississe collem, ubi D. Petri oratorium erat, quod postea de nomine Martyris « sancti Miniatis » dixerunt. *Hinc utique ortum est, ut sanctum Virum alio loco passum alio conditum voluerint.* Verum, *ut apposite prosequitur Orlendus*, de stupendo hoc miraculo nihil prorsus proditum est in ejusdem Martyris Actis apud Surium et Petrum de Natalibus, nihil itidem apud divum Antoninum; *nihil pariter in nostris.* Ejus tamen sacrum corpus in præfatum collem delatum fuit ibique reconditum. *Equidem admissero reconditum, non vero delatum; nec enim id probat Orlendus nisi ex stupendo illo miraculo, quod ipse suppositum etiam habet. Satiùs itaque mihi videtur stare antiquioribus Actis, ex quibus efficitur sanctus Minias eodem loco capite plexus et sepultus, nempe in Monte Florentino. Vide litt. I.*

^B k Ubi sanctos Frontinum et Paulinum prima Christianæ religionis fundamenta apud Florentinos posuisse ferunt; ibique a Christi fidelibus sacram ædiculam initio fuisse conditam ac divo Petro dicatam, quæ postmodum in ampliore formam redacta, sancto Miniati martyri consecrata fuit. *Orlendus ibidem. Vidimus Comm. Præv. n. 18 hanc ecclesiam collabentem ab Ildebrando episcopo magnifice restauratam ineunte sæculo XI, atque ita fere perdurasse ad nostram usque ætatem.*

^I Hic subjungit Blasius : Anno Domini cclii. Qui confestim surrexit, caput propriis ulnis sumsit, Arni flumen transiit, et sequente

eum populo et stupente, montem ascendit, et in loco ubi nunc est, ipsum posuit et se juxta naturali ordine collocavit. Processu temporis Florentini ejus honori ecclesiam mirificam fecerunt; et eum in ipsa honore maximo collocarunt. *Conf. Annot. I.*

^m *Coronidis instar adscribo ex Petro de Natalibus (1) : Sanctus Phridianus episcopus Florentinus (imo Lucensis) ecclesiam Minyatis martyris trans flumen Arni positam sæpius visitabat. Cum autem die quadam inundatione nimia flumen navi transiri non posset, et nautæ quidam ultra flumen existerent, sanctusque episcopus transire curaret; nautæque illi periculo postposito, beati Martyris confisi meritis, ad episcopum transvadandum venire disponerent; subito se citra flumen invenerunt, et episcopum transportantes sine periculo fluvium transierunt. Tunc sanctus episcopus eisdem per spiritum nunciavit : civibus illis hoc a Deo sanctum Minyatem obtinuisse, ut nemo in aqua illius fluminis necari posset. Quod usque hodie ita extitisse refertur; ubi postmodum ecclesia in honorem sancti Phridiani fabricata est. Confer Lamium (2) qui eadem profert sed latius evoluta, ex libro « diversarum vitarum » signato numero 108 f. 21, in bibliotheca archiepiscopatus Senensis extante. Sanctus autem Frigidianus Lucensem cathedram tenuit ab anno 560 ad annum 578. Adeoque, ut infert ibidem Lamius, constat, ecclesiam beati martyri Mineati dicatam in Monte Florentino medio sæculo vi jam exstiterisse ad quam beatus Frigidianus quotannis accederet. De S. Frigidiano agendum erit ad diem xviii Novembris.*

(1) Lib. IX cap. cviii. — (2) Tomo I p. 586.

B. B.

DE SS. QUADRAGINTA SEX MILITIBUS MM.,

ET ALIIS ITEM CENTUM VIGINTI ET UNO, INTER QUOS

SS. THEODOSIUS, LUCIUS, MARCUS ET PETRUS,

AC PROBABILITER ETIAM MAXIMUS MILLENARIUS.

C

SYLLOGE.

§ unicus. Memoria in fastis sacris et Passio ex Mombrizio, Coronati fuere sub Claudio II, qui dictus est gothicus. De aliis SS. Militibus CXXI MM., inter quos S. Maximus, comes millenarius, eodem loco sepultis.

CIRCA ANNUM
CCLXIX.
Memoria in fastis sacris,

^De sanctis Martyribus quos in titulo hujus sylloges recensuimus, pauca ad nos pervenerunt; ast eorum passio certa est, et memoria recolitur in sacris fastis antiquissimis. Usuardus et Martyrologium Romanum (utrobique eadem sunt prorsus verba) annuntiant hac die xxv Octobris : Romæ natalis quadraginta sex Militum, qui simul baptizati a Dionysio papa, mox jubente Claudio imperatore decollati ac via Salaria sepulti, ubi et alii Martyres centum viginti et unus positi sunt : inter quos fuerunt quatuor milites Christi, Theodosius, Lucius, Marcus et Petrus. Observat autem Sollierius (1) :

Annuntiatio duplex seu composita est, a Beda ex Actis S. Xysti, ut testatur, primitus excerpta. Et re quidem vera sic habet Beda genuinus (2) : Ipso die Romæ via Salaria natale quadraginta sex militum, qui simul baptizati a Dionysio papa, et mox jubente Claudio imperatore decollati sunt. Ubi sunt positi et alii martyres centum viginti unus inter quos fuerunt milites Christi Theodotius (sic), Lucius, Marcus et Petrus. Scriptum in Passione S. Xisti. Alii S. Laurentii, alii S. Hippolyti Acta adducunt, sed de iisdem loquuntur, ut infra declarabitur. Prima pars annuntiationis Usuardinæ

(1) Martyrologium Usuardi 25 Oct. — (2) Migne Patrologia

tom. XCIV, col. 1081.

reperitur

A *reperitur in Romano parvo*: Romæ via Salaria, XLVI Milites, qui baptizati a Dionysio papa, jubente Claudio decollati sunt; *Hieronymiana majora, non item minora, hos prætermittunt, sed Maximum nominant et milites alios cxx anonymos, quorum nomina Deus scit. Wandelbertus, sed pridie hujus diei, Romæ agit de XLVI Militibus* (1):

Nono (Kal. Nov). Quadrageni effulgent sexque triumpho

Romæ, militia et sancto certamine clari.

Ado numerum a Beda, elogium ex actis S. Laurentii sumpsit, quod pro more suo satis longum textit: Ipso die Romæ (etc. ut apud Bedam, deinde ita prosequitur) quorum corpora noctu collegerunt beatus Justinus presbyter et Joannes, et sepelierunt in crypta cum multitudine christianorum, in via Salaria in (ad) clivum cucumeris, vii Kal. Novembris; ubi positi sunt et alii martyres centum viginti unus. Inter quos fuerunt quatuor milites Christi, Theodosius, Lucius, Marcus et Petrus. Hi videntes ad se venire armatos, rogabant ut primi decollerentur.

B Scriptum in Passione sanctorum martyrum Sixti, Laurentii et Hippolyti (2). Similiter Rabanus, Usuardus et Notkerus numerum servant a Beda determinatum, probabiliter quod adnumeretur S. Maximus, cujus cum seorsim meminerint Hieronymiana, alios cxx anonymos tantum signant, ut vidimus paulo superius. Sed hac de re infra agemus ex professo. Habentur itaque omnes simul SS. Martyres centum sexaginta septem memorati, atque in duas classes distributi. Prior quadraginta sex complectitur, omnes anonymos, posterior centum viginti et unum, quorum quinque nomine proprio designati: SS. Maximus, Theodosius, Lucius, Marcus et Petrus. De utraque classe singillatim dicemus. Prius tamen duplex notandus Philippi Ferrarii, in catalogo SS. Italiæ lapsus: alter quod SS. Theodosium, Lucium, Marcum et Petrum priori turmæ adscribat; alter, quod hos quatuor passos dicat cum aliis 132 Romæ, atque ita quidem in titulo seu rubrica; in textu vero priores quadraginta sex milites una cum aliis 120 christianis trucidari jussos. Hæc enim vero sibi nullo modo constant: si quatuor nomine proprio designati adduntur XLVI anonymis militibus, erunt simul quinquaginta, qui juncti cum aliis cxx martyribus, coalescent universim CLXX numero. Adde SS. XLVI milites coronatos tricenis annis ante alios.

et passio ex Mombritio,

2 Prioris turmæ, ut jam dictum, notitiam se hausisse profitetur Beda ex actis S. Xysti, quam alii tribuunt actis S. Laurentii vel S. Hippolyti, sed omnes eodem respiciunt. Surius passionem S. Hippolyti subnectit Gestis præclaris S. Laurentii ad x Augusti, Mombritius separatim illam edidit (3). Hujus textum adscribimus. Post narratum S. Hippolyti sociorumque martyrium, addunt acta: Nocte venit Justinus presbyter collegitque corpora et sepelivit in eodem loco. Et paulo post: Corpus Triphonix, uxoris quondam Decii, quam cum filia ejus Cyrilla baptizaverat, sepelivit in crypta ubi sanctum Hippolytum sepelierat quintodecimo Calendarum Novembrium. Posthæc ita de SS. Martyribus XLVI

militibus: Ab eadem die cæpit beatus Justinus presbyter diligenter quærere, sicubi corpora Sanctorum absconsa essent, *ex quo præmium promisit militibus; qui quidem audientes Triphoniam Decii uxorem filiamque ejus Cyrillam christianas fuisse factas, venerunt cum uxoribus suis numero quadraginta sex ad beatum Justinum præbyterum, miseruntque se ad ejus pedes, rogantes ut baptismum perciperent. Tunc Justinus collegit omnem clerum, exquisivitque quem in locum beati martyris Sisti papæ episcopum consecraret. Et exinde ordinaverunt venerabilem virum nomine Dionysium, quem consecravit Maximus Ostiensis episcopus. Tunc obtulit beatus Justinus Milites quadraginta sex ad baptismum venerabili viro Dionysio urbis Romæ episcopo, et eos baptizavit in nomine Trinitatis. Ut hoc Claudius rex audivit, indignatione repletus misit et tenuit filiam Decii cæsaris (Cyrillam) et Christi Milites, jussitque duci ad sacrificandum dæmoniis. Qui omnes, contempto regis præcepto, deriserunt eum; illos autem jussit in custodiam recipi; Cyrillam vero sibi præsentari. Cui ita dixit: Sic tibi placuit, ut præceptum nostrum et ritum claritatis parentum non sequare et deseras nutrimenta regalia? Respondit Cyrilla: Ego christiana sum, ancilla Christi, et desero dæmonia, quæ vos usque ad supplicium æternum deducunt, ut cum ipsis pereatis. Cui Claudius: Consenti nobis, et sacrificia diis, et accipe virum secundum natales tuos. Et Cyrilla: Ego jam virum accepi, qui me docuit sapientiam, hoc est Dominum nostrum Jesum Christum, cui semel tradita sum. Claudius iracundia repletus jussit eam jugulari; et necatam gladio, jussit corpus ejus in plateam jactari, canibusque derelinqui. Quod noctu collegit beatissimus Justinus præbyter et sepelivit cum matre sua, ubi posuerat beati Hippolyti corpus quinto Calendas Novembres. Eodem tempore jussit Claudius exercitum armatum in palatio Sallustii includi, sibi que præsentari, qui baptismum perceperant. Et præcepit exercitui ut educeret eos foras muros portæ Salariae in civitate Fidenis; ibidemque eos omnes capite cæderunt. Decollati sunt autem omnes pro Christi nomine numero quinquaginta sex præter uxores eorum. Quorum corpora noctu collegerunt beatissimi præbyteri Justinus et Johannes, et sepelierunt in crypta cum multitudine Christianorum in via Salaria vetere in clivo cucumeris, octavo Calendas Novembres. Ubi florent orationes eorum usque in hodiernum diem cum aliis centum viginti uno Martyribus, de quibus infra, ubi de posteriore classe.

3 Suriana S. Laurentii acta, quibus adnexa seu immixta S. Hippolyti et aliorum plurium passio, tanti non fecit Pinius, ut operi nostro inserenda duxerit (4); eorum loco adscripsit elogium ex martyrologio S. Adonis; Baronio quoque castigatione indigent; Norisio scripta sunt a posterioris ævi scriptore, eorum, quæ in litteras mittebat, imperito; Pagio acta S. Laurentii supposititia certum omnino est (5). Molliori stylo usus est Stiltingus in actis S. Justini, presbyteri et martyris, ad diem xvi

AUCTORE
B. B.

essent, promisitque præmium. Surius.

(1) Migne, Patrolog., tom. CXXI, col. 615. — (2) Domini-
cus Georgius, Martyrol. Adonis pag. 543. Romæ 1743. —
Octobris Tomus XI.

(5) Tom. II, fol. xiii. — (4) Acta SS. ad diem x Augusti,
tom. II, p. 312. — (3) Ibid., p. 311.

AUCTORE
B. B.

Septembris (1) : Cum, ait, de S. Justino multa etiam legantur in actis S. Laurentii, apud Surium editis ad x Augusti, quæ Pinius noster edere noluit, quia fabulis saltem fœdata sunt; ex iis huc traducam spectantia ad S. Justinum; hæc enim pleraque talia sunt, ut credere possumus esse vera, sicut multa alia vera et sanctorum Patrum auctoritate confirmata in iisdem actis leguntur. *Deinde sequuntur inter alia, quæ ex Mombratio retulimus, mutato, pro more Surii, stylo. Sententia Stiltingi probatur in recentiori tomo Actorum nostrorum ad xviii Octobris* (2), in commentario de S. Tryphonia, at simul ea fere omnia quæ ad illam pertinent, habentur apocrypha et plane fabulosa, speciatim vero multis declaratur S. Tryphoniam dici omnino perperam uxorem Decii, imo nec concubinam fuisse (3); proinde nec S. Cyrillam, cujus mater S. Tryphonia, imperatoris illius filiam. Emendandus itaque, saltem hac ex parte, est Mombratius num. præc. citatus et cum eo etiam Surius. Cætera, quæ ad S. Cyrillam pertinent, probanda vel rejicienda erunt xxviii hujus mensis, quo ejus natalis celebratur. Verum quod attinet ad Milites LXVI Martyres nostros, non video cur fides denegetur actis, quæ vix non omnium Martyrologiorum testimonio confirmantur. Unde et ipse Pagius agnoscit illa martyria vera esse (4); attamen eorum, inquit, dies incertus, nec ulla imperante Claudio persecutio in christianos vel milites excitata. Neutrum probat Pagius; diem retinendum puto, utpote qui signatur in actis et fastis sacris supra laudatis; de anno dicam numero sequenti.

Coronati fuerunt sub Claudio II.

4 Si coronati vere fuerunt sub Claudio II, passio adscribenda certo est anno 268 vel duobus sequentibus, cum Augustus dictus sit ille xxiv Martii 268, et peste extinctus circa mensem Maium 270 (5). At enim, objicit Pagius, nulla Claudio imperante persecutio. Reponit Stiltingus (6) : id quidem ille rotunde edicit; sed rationes non allegat, quibus evinci possit. Tillemontius vero... agnoscit, aliquos probabilius sub Claudio II esse passos. Confer Acta S. Tryphonie (7). Sane si omnimoda censetur auctoritas in testimonio Trebellii Pollionis, nemo facile dixerit Claudium in christianos sævisse. Quid enim, exclamat (8), in illo non mirabile?

C quid non conspicuum?... In quo Trajani virtus, Antonini pietas, Augusti moderatio et magnorum principum sic fuerunt, ut non ab aliis exemplum caperet, sed etiam si illi non fuissent, hic cæteris reliquisset exemplum... Quid enim magnum vir ille domi forisque non habuit? Amavit parentes. Quid mirum? Amavit et fratres. Jam potest dignum esse miraculo. Amavit propinquos; res nostris temporibus comparanda miraculo. Invidit nulli, malos persecutus est... Stultis quasi negligenter indulgit. Leges optimas dedit. Post hæc jure sibi præcavet ab adulationis nota : In gratiam me quispiam putet Constantii Caesaris (sc. Chlorigi, qui Claudii abnepos erat, et cujus tempore scribebat Trebellius (9)) loqui; sed te-

stis est et tua conscientia et vita mea, nihil D
umquam cogitasse, dixisse, fecisse gratiosum. Claudium principem loquor, cujus vita, probitas et omnia quæ in re publica gessit, tantam posteris famam dedere, ut Senatus Populusque Rom. novis eum honoribus post mortem affecerit : illi clypeus aureus, vel ut grammatici loquuntur, clypeum aureum Senatus totius judicio in Romana curia collocatum est, ut etiam nunc videtur. Nihilominus assentatorie multa a Trebellio dicta, non est quod dubitetur. Trebellius laudatorem magis quam historicum agit, ait Eckhel (10). Verum enim vero optimus esto Claudius fuerit, ut paganus princeps, nec impar Trajano et Antonino; sed quum sub his fuerint martyres, quidni et sub illo? Malos persecutus est; nonne tales habebantur passim apud ethnicos christiani? Senatus addictissimus erat, et vicissim illi senatus; sed hic quam sinistre sentiret semperque etiam sub Constantino ejusque successoribus senserit de Christi sequacibus, quis ignorat? Nec adeo mitis erat Claudius ut a sanguine diraque vindicta penitus abhorreret. Consciens imo et consors fuisse necis Gallieno decessori E
illata videtur (11), cæsoque (ut habet Eckhel (12)) ducum conspiratione Gallieno, cujus eum (Claudium) saltem fuisse conscium, ne ii quidem, qui ejus res gestas omnes ad cælum extulere, audent plane inficiari. Amplius innuit Trebellius (13) : Qui (Claudius) Gallienum... etiamsi non auctor consilii fuit, tamen ipse imperaturus bono generis humani a gubernaculis publicis depulit. Et infra, ubi de bello gothico scribit (14) : Claudius omnes qui rebelles animos extulerant, conducto exercitu rapit atque in vincula Romam etiam mittit ludo publico... Nec sola de hoste victoria sed etiam vindicta præsumpta est. Atque hæc ut demonstratur, ne dictis quidem adeo assentatoriis Trebellii Pollionis refragari sententiam, quæ martyres Claudio imperante passos coronatosque statuit.

5 Cum, inquit Baronius ad annum Christi 269 (15), Claudius creatus imperator Romam se contulisset, audissetque longa pace res christianorum invaluisse, nobilissimosque viros ac clarissimas feminas christianam religionem profiteri, succensuit. Et Tillemontius : Ex F
martyrologiis, ait (16), discimus Claudium valde infensum Christianis; nec hoc creditu difficile in principe, qui gratus Senatui esse studebat, alioque agere modo quam Gallienus, a quo pax ecclesiæ reddita fuerat. Eadem repetit, sed paulo magis evoluta in Historia ecclesiastica (17). Unde haud improbabile fit, SS. Milites XLVI martyrii triumphum adeptos sub Claudio II, dicto etiam Gothico, quod barbaris hujus nominis horrendam intulisset stragem, ac proinde circa annum 269, ut margini adscripsi, medio fere imperatoris illius principatu. Eadem habet Paulus Aringhi, lib. iv, cap. 35 (18) : Sub eodem item Claudio in hoc ipso cœmiterio quadraginta sex pariter Milites post consummatum nobilis

(1) Acta SS., tom. V Sept., p. 471. — (2) Tom. VIII Oct., p. 519. — (3) Ib. et p. 20 et 21. — (4) Ad an. Baronii 269, n. vii. Annales ecclesiast., t. III, p. 165. — (5) Art de vérifier les dates, p. 546. — (6) Tom. V Sept., p. 475. — (7) Tom. VIII Oct., p. 519, n. 5. — (8) In Claudio, Hist. Augusta ex recognitione Erasmi, p. 292, Coloniae, 1527. — (9) Tillemont, Hist. des Empereurs, tom. III, p. 197. Biographie universelle,

V. Pollion. — (10) Doctrina Numerorum, tom. VII, p. 471. — (11) Tillemont, ibid. — (12) Ubi supra. — (13) In Claudio. Ubi supra. — (14) Ibid., p. 295. — (15) Annal., tom. III, p. 164 et seq. — (16) Hist. des Empereurs, tom. III, p. 201. — (17) Mémoires, t. IV, p. 544. — (18) Roma subterranea, tom. II, p. 106.

A martyrii agonem depositi sunt, ut M. S. *
eorundem acta his verbis enuntiant : Tunc
obtulit B. Justinus, etc., ut n. 2. Hæc Aringhius
ubi de Cœmeterio ad clivum cucumeris (1), sic
appellato, vel quod sub clivo quodam situm
erat, qui cucumeris formam intuentibus præ
se ferret; vel certe quia id genus poma ab
agricolis ibidem seri consueverant, vel de
mum, ut nihil prorsus lectorem lateat, ob
pomi ejusdem formam alicui lapidi vel ædi
ficio insculptam, ex quo subinde locus nomen
traxerit, quod plerisque aliis in Urbe locis
contigit; et his præcipue, qui ab antiquis
multipliciter denominati sunt, ut exempli
gratia. « Ursus pileatus, Capita bubula, Caput
tauri, ad Pyrum, ad Malum punicum, inter
duas Lauros » et alia ejusmodi nomina,
quæ ab antiquis derivata ad nostra usque tem
pora pervenerunt. Atque hæc dicta (nec enim
alia uspiam reperi) sint de priore SS. Martyrum
classe.

De aliis mar
tyribus quo
rum in præ
rata passione
mentio fit,

* centum vigin
ti. Sur.

* qui ut vide
runt. Surius.
* rogabant... ut
primi... decol
larentur. Sur.

6 De altera seu posteriori, nempe aliorum
CXXI, brevioribus esse licebit, cum hanc ex iis
dem fere fontibus habeamus, et acta illustrata
fuerint a decessoribus nostris ad xxix Januarii.
Subdit Mombritius loco supra n. 2 recitato :
Ubi florent orationes eorum (SS. Militum
XLVI) usque in hodiernum diem cum aliis
centum viginti uno * Martyribus, quos inter
fuerunt quattuor milites Christi, Theodosius,
Lucius, Marcus et Petrus. Quattuor videntes *
armatos ad se venire, rogabat * eorum quis
que ut primus decollaretur. Adeo enim mori
leti pro Christo festinabant regnare (cum) Do
mino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et
Spiritu Sancto vivit et regnat Deus per om
nia sæcula sæculorum. Aringhius paulo aliter,
citans in margine cod. Vallicellani (2) : Hi vi
dentes ad se armatos venire, dicebant rogan
tes omnes, ut primus a primo decollaretur,
cum intentione ferventes mori læte, quam vi
vere male. Quæ lectio accedit ad Surianam; non
tamen plane. Notandum hoc ideo erat, quod Su
rius negare videatur eos milites fuisse : adscri
bit Margini : Milites 46 decollantur; et paulo
infra : 120 Martyres. Idem habet Ferrarius in
Sanctis Italiæ. At diserte Milites scribuntur in
Vetustiori Florentinii et Corbeiensi Acherii, et
id recte quidem ut videbitur numero sequenti.

numero CXXI,

7 Surius, cum in secunda turma martyres
tantum numeret centum viginti, secutus putem
est Hieronymiana, quæ, ut notavi ex Sollerio
n. 1, Maximum nominant et alios addunt ano
nymos CXX; classici, ut dici solet, martyrologi
universos recensent CXXI. Et re quidem vera ex
præclarioribus duobus Hieronymianis, alterum,
a Florentinio editum et docto eruditique com
mentario illustratum, habet : viii Kal. Nov.
Romæ Maximi et aliorum CCXX Militum, quo
rum nomina Deus scit; alterum, scilicet Cor
beiense ab Acherio publici juris factum (3),
eadem repetit ne vel uno apice mutato. In utro
que nihil de prioris classis Pugilibus XLVI; hoc
idem obtinet in tertio Hieronymiano minoris
molis, quod Florentinus vetustissimum suum
vocat, ubi omnes similiter recensentur, sejun
ctis tamen Anonymis a Maximo, in hunc mo
dum : Romæ natalis Maximi, et in Sardinia in

Turribus Gavini. Item Romæ CXX militum.
Ex quibus facile intelligitur qui, in classicis, ut
vocantur, martyrologiis, unus accreverit numero
anonymorum, his nempe additus ob suppressum
S. Maximum. Sed sunt et alia plura Hierony
miana, quæ Minora vocantur a Sollerio (4); hæc
autem mire inter se variant, ubi de Sanctis no
stris mentionem habent. Juverit præcipua ad
scripsisse. Prætermisso Rhinoviensi, quod, ut
apud nos typis est datum (5), ultimis tribus
anni mensibus caret; Richenoviense solius ad
viii Kal. Nov. id est Octobris xxv, meminit Romæ
Maximi; Augustanum annuntiat : Romæ XLVI
mart. seu mille centum octoginta quatuor.
Saturnini, Maximi, etc.; Labbeanum : Romæ
natale sanctorum quadraginta trium marty
rum seu mil. ducentorum viginti duorum.
Saturnini, Maximi, etc.; Corbeiense brevius :
Suessionis civitate Crispini et Crispiniani
martyrum. Præterea nihil hac die; Martyrolo
gium reginæ Sueciæ truncum est; deficit Se
ptember a die viii, et integri menses Octobris,
Novembris, Decembris. Atque hæc ex editis (ex
cepto vetustissimo Florentini) in Opere nostro,
loc. cit. Nonnulla etiam Hieronymiana reperiun
tur in Thesaurio P. Martene (6); ubi in Autis
sioderensi ad eundem diem xxv Oct. : Romæ
natalis sanctorum XLV (sic) seu militum CXXIV.
Crispini et Crispiniani; horum duorum in per
vetusto Turonensi solum mentio fit. Denique
apud Acherium, in Gellonensi legitur (7) :
Romæ natalis sanctorum quadraginta sex seu
millia centum viginti quatuor, Saturnini, Ma
ximi, etc. Circa quæ notanda sunt sequentia :
primo Augustanum, Gellonense et Labbeanum
meminisse utriusque turmæ simul et Maximi,
sed interposito Saturnino; Autissiodorenses
utriusque turmæ sed omisso Maximo; e contra
Richenoviense mentionem facere Maximi, omis
sis turmis; denique Corbeiense brevius, Morba
cense et Turonense omnes præterisse. Secundo
in minoribus hisce Hieronymianis obtinere id,
quod notavit ad hunc diem Dominicus Geor
gius (8), nihil corruptius esse in veteribus mo
numentis, quam ubi de numeris agitur : nam
immaniter a librariis fœdantur. Corruptio au
tem hic orta apparet tum ex voce milites primis
suis tantum litteris exarata seu mil. et hinc a
librariis scriptum mille, millia; tum quod, ut
infra planius dicam, in actis S. Maximi cum
eo passi legantur alii milites numero circiter
mille. Notandum tertio additos primigenio nu
mero CXX alios quatuor in Augustano et Gello
nensi, quæ Maximum signant, prætermittunt
vero Theodosium, Lucium, Marcum et Petrum,
quos proinde adjiciendos censuerint turmæ, per
peram utique, cum ea comprehenderentur, inter
quos, ut est in actis, Theodosius, etc.; Lab
beanum duos tantum addit, nisi agatur ibi de
CCLX, vel ut alicubi falso notatur, CCLXII sa
gittatis Romæ sub eodem Claudio; Autissiodo
re CXXIV numerat, quod tamen, ut sibi con
staret altero uno augere classem debuisset, cum
non magis meminisset Maximi quam aliorum
quatuor. Ex his utique pronum est concludere,
qua ratione in classicis martyrologiis suppresso
Maximo, anonymi recenseantur CXXI. Cæterum
aucti in classicis numeri auctor videtur Beda,

E

F

(1) Roma subt., p. 103. — (2) Ibid., tom. II, p. 106. —
(3) Spicilegium, tom. II, p. 1-25. — (4) Mart. Usuardi Præfa
tio, p. viii. — (5) Tom. VI et VII Junii ad calcem. — (6) T. III,

col. 1543 et seqq. — (7) Spicilegium, t. II, p. 55. — (8) Mar
tyrologium Adonis. Romæ 1745.

quem

AUCTORE
B. B.
inter quos S.
Maximus, co-
mes millen-
narius.

quem deinde Ado, Usuardus, etc., secuti sunt.

8 Præterea mihi valde probabilis est sententia Florentini, quam l. c. his exponit verbis : De clarissimo Cristi martyre Maximo, duce vel comite millenario hic agi vix dubitarem ; qui a puero christianus alios, quos poterat ad Christi fidem suscipiendam inducebat. Addit Florentinus passionem S. Maximi et sociorum haberi ex actis S. Marcelli papæ. Fragmentum certaminis ejus etiam recitat Aringhius (1) ex codice Vallicellano, quod similiter asserit reperiri in actis S. Marcelli papæ, estque hujusmodi : Maximus, qui comes millenarius erat, ab infantia sua christianus, ex parentibus christianis exortus, centum et viginti ex suis militibus conversos a S. Marcello baptizari fecit. Quod audiens Maximianus, eundem Maximum comprehensum, una cum dictis centum et viginti militibus damnavit ad arenam fodiendam ; et post menses novem, dum Marcus tribunus comperisset, (quod) Maximus comes cæteros suos milites, qui ex millenario residui fuerant, qui ad eum visitandum accesserant, convertisset ; fecit Maximum in
B in carcerem mitti ; deinde eductum fustibus cædi jussit ; et cum cæderetur, tribunus excæcatus est. Quod Maximianus imperator audiens et moleste ferens, Maximum comitem cum centum viginti militibus ad arenam damnatis fecit decollari. Reliquos vero ex mille militibus conversos, in arenario missos flammis jussit incendi. Quorum corpora sanctus Marcellus una cum Joanne presbytero sepelivit in clivo cucumeris, secundo ab Urbe milliaro. Nihil tale occurrit in actis S. Marcelli editis a Mombritio sicut et a Bollandi nostro ad xvi Januarii ; attamen non est dubium hæc in suis codicibus legisse Bosium, a quo sua deprompsit Aringhius. Atque hæc de S. Maximo et sociis militibus dicta hoc loco sufficiant, cum eorum natalis celebretur die xxix Januarii, quo Bollandus egit (2) de sanctis martyribus Severa Virgine, Maximo et Secunda ejus parentibus, Marco et Calendino, eorum filiis, Severæ fratribus, et aliis circiter mille militibus ; ubi passio adscribitur initio sæc. iv, et acta seu martyrium recitantur ex Petro de Natalibus, quibuscum concordant quæ supra retulimus ex Aringhio.
C Eadem, inquit Bollandus, recenset ex Petro Baronius (3), mendis expunctis. Itaque idcirco illorum CXXI memoria hac die inscripta legitur plerisque fastis sacris, quod eodem loco cum supradictis XLVI Militibus depositi fuerint, quamvis diverso tempore martyrio coronati ; hi quidem sub Claudio II circa an. cclxix, illi sub Diocletiano et Maximiano Herculo, incunte sæculo iv. Forte etiam christiani olim conventus habuerunt hac die ad clivum cucumeris, quibus honor deferebatur omnibus simul SS. Martyribus ibidem quiescentibus, et speciatim utrique classi nostræ SS. Militum, præcipue priori, quod aliquatenus colligi posse videtur ex Hieronymianis minoribus ; verum cur in duobus majoribus (vetustiori Florentini et Corbeiensi Acherii) signentur Maximus ejusque socii, et prætermittantur nostri CLVI, plane incertum mihi est. Eodem in cœmeterio tumulatos recenset Aringhius alios martyres ducentos sexaginta sagittis confixos jubente Claudio II, de quibus

in martyrologio Romano et in opere nostro, Calendis Martii, item alios XXIII capite truncatos, quorum meminit Romanum v Augusti. Reliqua vide apud Aringhium, lib. iv, cap. xxxv.

9 Corpus S. Lucii translatus fuit sæculo xvii Roma ad ecclesiam Societatis Jesu, Rhegii in Calabria. Id imprimis constat ex imagine, ære incisa, ubi S. Martyr genuflexus exhibetur, jam feriendus. Misit hanc imaginem, cum adjuncta relatione Italica, Regio in Calabria per Josephum de Luciis, Neapoli habitantem, ad nos Antverpiam P. Scipio Tazzari 30 Aug. 1694. Ita in notula a decessoribus nostris imagini addita. Ad marginem ejusdem inferiorem legitur, litteris pariter incisis : S. Lucius M. inter prætorianos milites unus e primis, una cum 46 commilitonibus Romæ sub Claudio imp. pro X^{to} obtruncatus. Cujus corpus Rhegii apud Calabros in Coll. Soc. Jesu colitur, festumque agitur die 23 Octobris. Ex supra dictis patet S. Lucium minime annumerandum illis XLVI, bene vero aliis Martyribus centum viginti et uni, inter quos, ut conceptis verbis habetur in martyrologio Romano, fuerunt quatuor milites Christi, Theodosius, Lucius, Marcus et Petrus. Cæterum ex relatione P. Scipionis Tazzari, discimus S. corpus Roma in Calabriam translatus an. 1680, donatumque Collegio nostro a P. Josepho Fozi, qui illud acceperat ab Ambrosio Sanduccio episcopo Porphyriensi, præfecto sacrarii apostolici et assistente oratorii seu capellæ pontificiæ, ut liquet (verba sunt relationis) ex authenticis litteris quibus continetur mentio prioris donationis sicut et alterius factæ collegio nostro a prædicto P. Fozi, missis simul cum publico instrumento, scripto manu notarii, cancellarii et secretarii reverendissimæ Camerae apostolicæ. Sacrum corpus ad nos pervenit, septem munitum sigillis, et recognitum fuit in curia archiepiscopali hujus urbis, data etiam venia illud exhibendi fidelium venerationi. Quæsierat Janningus unde constaret esse revera corpus S. Lucii, de quo agitur in martyrologio Romano die xxv Octobris ; rogabat præterea an in cœmeterio sit inventum, proprium sibi adscriptum ferens nomen. Ad hæc responsio non est valde liquida, imo satis confusa : sic enim habet ex italico latine fideliter reddita : Hæc relatio et instructio Roma missæ fuere a præfato P. Fozi ad P. Antonium Battaglia, tunc rectorem hujus collegii, ut accepi ex ejus litteris, quibus eadem testatur, nempe corpus inventum in cœmeterio S. Priscillæ, esse S. Lucii, de numero SS. Militum MM. quorum meminit martyrologium Romanum xxv Octobris, et Baronius ad annum 269. Putem priori phrasi innui, Roma responsum ad quæsita Janningi, rem ita se habere ; at ex reliquis verbis non efficitur nomen S. Lucii fuisse adscriptum. Notandum quoque est, sanctos Martyres nostros depositos via Salaria ad clivum cucumeris : corpus vero Rhegiense venisse ex cœmeterio Priscillæ. Unde dubium nascitur, an in ecclesia nostra dictæ urbis serventur ossa S. Lucii, quo de agimus, an alterius S. martyris cœmeterialis, cui nomen Lucii addidere. Sequuntur in Relatione sanationes et alia cœlitus obtenta beneficia haud parvo numero sub translationem.

De translatione S. Lucii ad collegium Rhegiense S. J.

(1) Romæ subterranean. lib. iv, c. xxxv. Tom. II, p. 106. —

(2) Tom. II Januarii, p. 946. — (3) Tom. III, p. 289. Ad an. 298.

A

D

DE SS. CHRYSANTHO ET DARIA

MARTYRIBUS ROMÆ.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B. B.

§ I. Dies cultus plures signantur; celeberrima horum SS. Martyrum et antiquissima memoria est in sacris fastis et scriptoribus. Acta, ut videtur primum græce conscripta et dein latine versa, non probantur, quamvis antiqua sint. Passionis tempus.

AN. PROBABILIUS
285.Eorum memo-
ria præcipua
sit quidem hac
die;

SS. Chrysanti et Dariæ festivitati, haud parum in ecclesia jam inde a prioribus sæculis celebri, alios apud alios dicatos esse dies vetera ostendunt calendaria et martyrologia. Vulgarem eorum diem vocat Menardus (1) viii Kalendas Novembris, seu xxv Octobris, quem, ut loquitur Sollerius (2), eorum festivitati solemniter consecravit Romanum modernum, *cujus his verbis concepta annuntiatio est*: Romæ sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariæ uxoris ejus, qui post multas, quas sub Celerino præfecto pro Christo sustinuerunt passiones, jussi sunt a Numeriano (in margine Valeriano) imperatore via Salaria in arenario deponi, atque illic viventes terra et lapidibus obrui. Eodem item die illorum officium ritu simplici habetur in breviario romano, duabus distinctum lectionibus cum oratione propria. Autumat Sollerius (3), diem hunc assumptum, non ex Rabano, quem Baronius non novit, sed ex Belino aliisque codicibus Usuardinis auctoribus. Et re quidem vera Rabani martyrologium, hæc habet (4): viii Calend. Novembris: Passio martyrum Christi Chrysanti et Dariæ, qui sub specie conjugii castitatem servaverunt perpetuam etc. Obiter hic notemus lapsum Florentinii (5) asserentis Menardum negasse fieri hac die apud Rabanum de sanctis Martyribus nostris mentionem; imo vero Menardus diserte contrarium scripsit (6).

C In Calendario, quod Allatius publici juris primum fecit atque descriptum asserit (7) ante nongentos annos (floruit Allatius usque ad medium fere sæculum xvii) occurrit viii Cal. Novembris natalis SS. Chrysanthi et Dariæ, sicut et in kalendario Romano nongentis iterum annis antiquiori, editoque a Frontone ex ms. monasterii S. Genovefæ Parisiensis in monte (8). Ita quoque in calendario, quod præfigitur Responsoriali et Antiphonario Romanæ ecclesiæ, Romæ 1686 in lucem dato a B. Josepho Thomasio, sub pseudonymo Josephi Cari. Passos quoque SS. Martyres nostros scribit Equilinus (9) viii Calend. Novembris. Videsis plura Usuardi auctaria apud Sollerium ad hunc diem. Haud supervacaneum fuerit notasse nec hoc nec ullo alio die illos signari in antiquissimis kalenda-

riis Bucheriano, Leoniano, Gregoriano, quæ reperiuntur in egregia Muratorii Dissertatione de rebus Liturgicis (10). Conf. infra n. 4. Denique ad hunc diem remissi fuerunt a prædecessoribus ex xix Martii his verbis: S. Chrysanthus et S. Daria uxor, martyres celebrem venerationem habent apud Græcos in magnis Menæis... apud Latinos vero xxv Octobris (11).

2 Alios dies, quibus fit memoria eorum, recensbo, mensium servato ordine. Græcis præcipua illorum dies est xix Martii: ita in Menologio Sirleti, et quidem primo loco (12), in Ephemeridibus Græco-Moscis Papebrochii (13) et Assemanii (14). Quod ad Græcos attinet, pro hodierna festivitate (xix Mart.) stant kalendaria bene multa optimæque notæ; qualia sunt Neapolitanum, Hierosolymitanum et Calipolitanum a Scholzio edita; Vindobonense, Cpli exaratum; Mediol-Laurentianum, Taurinense, Claromontanum, Mazarinæum, Coislinianum, Chiffletii et Sirleti. Hæc ita P. Martinof in Anno Græco-Slavico pag. 93 hujus tomi XI Octobris. In Menæis impressis Venetiis 1843. pariter signantur hac die cum sequentibus versiculis:

Ζῶσι, Χρῦσανθος καὶ Δαρεία ἐν πόλει,
Καὶ ἐκπνέωσι ζῶντες εἰσδύντες ἑόρῳ.

Vivunt Chrysanthus et Daria in cœlo,
Quamvis obierint, viventes immissi in scrobem.

Et additur hexameter:

Χῶσαν συζυγίην δεκάτῃ ἐνάτῃ ὁμολοῦντρον

Conjugium concors decima nona subhumatur.

Et subditur synaxarii epitome. Kalendarium quoque marmoreum Neapolitanum, a Mazochio illustratum (15), utriusque S. Martyris memoriam facit tum hac die, tum etiam xxv Octobris. Quam in rem notat laudatus Mazochius: Neapolitano- rum fastorum auctoribus quum propositum esset kalendarium suum partim ex græcis partim ex latinis officiorum libris consarcinatum edere, utroque die hos ambos Martyres consignarunt... Crediderim de his SS. Neapoli tum Græcos tum Latinos peculiare habuisse ecclesias. Quod autem addat Mazochius, utrique diei inscribi: Passio; id secus est, non quidem in exemplari, quo ille usus, sed in correctioni

(1) Notæ in S. Gregorii Sacramentar. Migne, Patrologia, tom. LXXVIII, col. 412. — (2) Usuardi Martyrol, pag. 714. — (3) Ibid. — (4) Apud Canisium, tom. II, part. II, p. 544 et seq. — (5) Vetustius Martyrologium, p. 1015. — (6) Migne, t. LXXVIII, col. 412. — (7) De Ecclesiæ occidentalis atque orientalis perpetua consensione etc. col. 1487. Coloniae Agrip. 1648. — (8) Jo. Frontonis epistolæ et dissertationes ecclesiast., Octobris. Tomus XI.

Calendarium Romanum etc., pag. 255. Hamburgi 1720. — (9) Lib. IX, cap. CV. — (10) Migne, Patrologia, tom. LXXIV, col. 879 et 880; item col. 886. — (11) Acta SS., tom. III Martii, p. 5 et 4. — (12) Canisius, tom. III, p. 418. — (13) Acta SS., Propylæum Maii. — (14) Kalendaria, xix Martii, t. VI, p. 195. — (15) In vetus marmoreum Kalend. Commentarius, tom. I, p. 98. Neapoli, 1754.

AUCTORE
B. B.

meliorique, a cardinali Majo in lucem dato; in hoc enim priori loco, seu XIX Martii inscribitur: Natalis (1); posteriori seu XXV Octobris: Passio (2); ut proinde hic obtineat, quod, teste eodem Mazochio, alibi in eodem calendario, quoties duplici die de aliquo martyre fit mentio. Ad memoriam quod spectat apud Slavos, hæc habet loc. cit. supra laudatus P. Martinof: Utrumque sanctum Martyrem referunt fasti slavici hoc solo die... Et quidem codex Ternobiensis, in Bulgaria anno 1272 exaratus, meminit eorum primo loco... « sancti martyris Chrysanthi et Dariæ; » postpositis « patribus Sabaitis. » Parisiensis I, qui cum Ternobiensi fere per omnia convenit, licet brevior sit, similiter facit mentionem « S. Chrysonti. » in Sisatovaciensi, serbico, anno 1324 confecto, inscribitur: « SS. martyrum Chrysanthi et Dariæ, » pari modo in Chilandariensi Typico... quod solo decennio recentius est atque priori satis consentiens. Ex quo fonte Serbico derivata est eadem aut similis lectio in Synaxarium biblicorum Ostrogensium, in Prologum... Horologium Ruthenorum Pochajovense aliaque kalendaria recentiora, quæ longum esset recensere. Dolendum tamen, nihil dici de Martyrum pare in Ostromirano (med. sæc. XI), Mstislavico (sæc. XII), Rumiantsoviano (sæc. XIII) et Suprasliensi (sæc. XI), omnium antiquissimis. Subdit præfatus auctor paulo infra: Utrum in fastis Slavicis alio die quam præsentis (XIX Mart.) memoria occurrat, nec asserere in præsentiarum valeo nec negare... Eadem hac die signatur natalicium S. Chrysanthi in calendario seu tabula marmorea, quæ erat Romæ in porticu monasterii S. Silvestri, et iudice Mazochio adscribenda sæculo IX est contra Muratorii sententiam, cui antiquius videtur hoc monumentum. Vide Cardinalem Majum (3). In altera tabula ejusdem porticus, sed confracta et mutila, suppletum manu satis recenti fuit hac iterum die nomen S. Dariæ (4). Utriusque corpora eo translata memorantur a Paulo papa I anno 761 (5). De his tabulis quas reperies editas in citato opere Card. Maji, redibit sermo § II.

XII Augusti et
XVII Octobris,

3 Rursus in nonnullis Hieronymianis occurrunt die XII Augusti SS. Martyres, una cum aliis pluribus. In Vetustiori Florentinii legitur: Romæ natalis sanctorum Crisanti et Dariæ et qui cum eis passi sunt Claudius, Hilarius, Jason, Maurus et milites LXX. De his sociis passionis videsis ad calcem Acta cap. II. Eodem die reperiuntur in quibusdam auctariis Usuardinis apud Sollerium, qui alibi profitetur (6) se non satis intelligere, quid Wandelbertus velit XIII Octobris. Hic autem ita canit (7):

Ternas Marcellus, Faustus, Januarius implent.
Tum quoque Petre tibi, Dionysique sacratum
Templum; et Chrysantho Dariæque corursat et ara,
Tulpia cum plano, quo præminet æquore castrum.

Videtur agi de dedicatione altaris in honorem illorum sanctorum Martyrum. Notum quippe est Wandelbertum, diaconum et monachum Prumiensis monasterii in diœcesi Trevirensi, clausisse sub Lothario imperatore anno Dñi 854. Eo autem tempore cultus illorum in hac Germa-

niæ parte florebat, ut ex dicendis ubi de Translationibus SS. corporum sermo erit, constabit. Apud Sirletum, qui jam de SS. nostris Martyribus egit primo loco XIX Martii, rursus memoria habetur, sed ultimo loco, XVII Octobris: Eodem die sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariæ (8). Dies quoque XVII Octobris (perperam apud Montfaucon scribitur Novembris (9)) notatur in codice Coisliniano, ex quo Acta edimus græce conscripta, item in apographo nostro Vaticano. Num forte istis præluxit Menologium Græcorum, quod jussu Basilii imperatoris sæculo exeunte X vel ineunte XI, compositum, typis prodiiit Romanis anno 1727? In hoc memoratur ad diem XVII Oct. primo loco: Certamen (ἀθλήσις) sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariæ cum imagine æri incisa et brevi actorum compendio, cujus infra non semel facienda erit mentio.

4 In pluribus antiquioribus kalendariis et martyrologiis signantur iidem sancti Martyres ad diem XXIX Novembris. Diximus n. 1, nomina eorum desiderari in Kalendariis Bucheriano, Leoniano et Gregoriano antiquissimis et a Muratorio laudatis; verum annuntiantur ad diem III Kal. Decemb. (29 Nov.) in altero kalendario haud inferioris notæ, nempe Gelasiano, apud eundem Muratorium (10), his verbis: Sanctorum martyrum Saturnini, Crisanti, Mauri, Dariæ et aliorum. Et in sacramentario itidem Gelasiano ad eundem diem signatur Missa in Natali SS. martyrum Saturnini, Crisanti, Mauri, Dariæ et aliorum. Propriæ sunt oratio, secreta et postcommunio; sed in unaquaque duorum tantum priorum exprimuntur nomina: Beatorum martyrum, Dñe, Saturnini et Crisanti adsit oratio etc. (11). Sic etiam habent calendarium S. Maximini Trevirensis, præmissum, inquit Hontheim (12), Psalterio sæc. X, servato in ejusdem abbatiæ archivio (nunc vero in Museo nostro Bollandiano): SS. Saturnini, Crisanti, Mauri et Dariæ MM; calendarium collegiæ S. Simeonis, præfixum Psalterio sæc. XI: Crisanti et Dariæ. Vigilia (13); calendarium, insertum computui ecclesiastico anni 1128: Saturnini. Crisanti. Mauri. Vigilia (14); calendarium sæc. XIII exeuntis: Saturnini et sociorum ejus. Vigilia (15); qui socii hic utique intelliguntur SS. Chrysanthus, Daria etc., cum in aliis kalendariis ejusdem patriæ seu originis diserte nominentur, sicut et in multis vetustioribus Hieronymianis obtinet, quanvis revera S. Saturnini socii in passione non fuerint. Coniunctim vero in martyrologiis occurrunt, quod Saturnini, non quidem Tolosani episcopi, ut non nemini placuit, sed illius qui cum Sisinio diacono passus est, ac nomen cœmeterio dedit in via Salaria, Thrasonis etiam dicto, celebris memoria, ut prosequitur Sarazanius in notis ad Damasi carmina (16), agebatur eo loco, ut constat ex Bucheriano kalendario, aliisque veteribus monumentis ad diem 29 Novembris; et eodem loco posita erant cæterorum martyrum sepulcra a Damaso reparata et versibus exornata, Chrysanthi scilicet et Dariæ et Mauri et Hilarii ac forte aliorum. Ordo certe Gelasianus Missam habet pro Saturnino, Chrysantho,

(1) Veterum scriptorum nova collectio, tom. V, p. 60. — (2) Ibid. p. 64. — (3) Ibid. p. 56. — (4) Ibid. p. 58. — (5) Conf. Acta SS., tom. VIII Octobris, p. 522 et seq. — (6) Martyrologium Usuardi, p. 714. — (7) Dacherius, Spicilegium, tom. II, p. 54. — (8) Canisius, Thesaurus tom. III,

p. 480. — (9) Bibliotheca Coisliniana, p. 185. — (10) Dissertatio liturg. Migne t. LXXXIV, col. 885. — (11) Ibid. col. 1181. — (12) Podromus Historiæ Trevirensis, tom. I, p. 575 et seq. — (13) Ibid. 580 et seqq. — (14) Ibid. 594 et seqq. — (15) Ibid. p. 401 et seqq. — (16) Migne, Patrologia tom. XIII, col. 594, not. g.

A Mauro et Daria, uno eodemque loco et die. Sic etiam omnes simul ponuntur in Appendice ad martyrologium Adonis : Item Romæ, Arasonis (imo in Trasonis) Saturnini, Crysanthi, Mauri et Dariæ et aliorum septuaginta duorum. Qui illi sint LXX, vide in Actis et Annotatis. Concordat Gellonense Martyrologium (1) sicut et Hieronymiana contracta, a Sollerio edita; nempe Labbeanum ac Richenoviense, desiderantur in Corbeiensi breviori. Hæc tria integra; alia Sollerii Hieronymiana mutila sunt, nec finem mensis Novembris exhibent. Vide etiam Martinum Gerbertum (2).

et 1 Decembris.

5 Denique veniunt SS. Chrysanthus et Daria kalendis seu die prima Decembris in Usuardo puro : Romæ, natalis sanctorum martyrum Crisanti et Dariæ virginis, qui post multas, quas pro Christo lucrati fuerant passiones, jussi sunt a Numeriano imperatore via Salaria in arenario deponi, atque illic viventes terrae lapidibus obrui. Et observat Sollerius (3), male a nonnullis die xxv Octobris, adduci Usuardum, qui hic a consuetis ducibus (Romano parvo et Adone) nec ad latum unguem deflexit.

B Additque: Cæterum de vero martyrio et prisco in universa Ecclesia cultu, dubitare prorsus non sinunt, relata hic monumenta certissima. Qui autem factum sit ut tot diversis diebus eorum memoria recolatur, primum est suspicari varietatem hanc ortam ex die passionis, inventionis, translationis, dedicationis etc.

Memoriæ celebritas : ex S. Damaso,

6 Id certum SS. Chrysanthi et Dariæ memoriam celeberrimam in Ecclesia Occidentis esse idque ex remotissima antiquitate, ut vel ex solis vetustioribus martyrologiis efficitur. Id quoque extra dubium, eorum sepulcrum versibus fuisse a S. Damaso (qui præfuit ab an. 366 ad annum 384) exornatum. Inter pauca enim hujus pontificis carmina, quæ ab omnibus genuina habentur, recensetur epigramma, ad sanctos Martyres nostros pertinens (4) :

His votis paribus tumulum duo nomina servant,
Chrysanthi, Dariæ nunc venerandus honor,
Effera quem * rabies, neglecto jure sepulcri,
Sanctorum tumulos * præda furentis erat.
Pauperis ex censu melius nunc ista resurgunt,
Divite sed voto plus placitura Deo.
Plange tuum, gens sæva, nefas; periire furores;
Crevit in his templis per tua damna decus.

* quæ rabies!
Neglecto
pro tumulis

C Testibus Sarazanio et Merenda, S. Damasi præclarioribus editoribus, sunt Damasi versus, ut ille habet conceptis verbis (5); hic vero ita in Prolegomenis (6) : Ex Priscillæ cœmeterio, quamquam multa perierint, plura tamen quam ex aliis, Damasi carmina tulerunt ætatem. Adhuc enim supersunt quæ Marcelli, Prothi, Hyacinthi, Saturnini, Mauri ac Chrysanthi et Dariæ sepulchris inscripta fuerunt. At quod de Chrysantho et Daria inscribitur, cum ex apographo oscitanter exscriptum olim fuerit, medica manu indiget, quam Sarazanius applicuit, ac, ut nunc legitur, ex actis eorumdem Martyrum et ex Gregorio Turonensi illustrari oportet; siquidem ex iis intelligi datur, cur eorum Sanctorum tumulum, idololatriæ « furentis prædam » Damasus fuisse dicat : illo scilicet furiosa ethnicorum manu, qui ad cœmeterium adversus christianos confluxe-

rant, disjecto penitus eversoque, cryptaque insuper occlusa lapidibus terraque aggesta. At post redditam Ecclesiæ pacem, loco eodem pristinae religioni restituto, Damasus hæc carmina tum inscripsit, tum præterea aliquid novi operis sua impensa addidit, qui ob eam causam, puto sub « pauperis » appellatione se haud immerito designavit. Quæ clariora fient ex ipso textu S. Gregorii Turonensis, quem ideo præterea adscribimus, ut ex illo rursus cultus tum antiquitas tum celebritas demonstretur.

7 Is itaque lib. 1 de Gloria Martyrum, cap. xxxviii scribit (7) : Chrysanthus martyr, ut historia passionis declarat, post acceptam martyrii coronam cum Daria virgine, multa populis sanitatum beneficia tribuebat. Et ob hoc etiam crypta super eos miro opere fabricata est, quæ, in arcuum modo transvoluta, firmissima stabilitate substitit. Denique cum ad ejus festa populorum frequentatio confluisset, iniquissimus imperator erectum in illius cryptæ introitu parietem, conclusa multitudine, jussit ædem arena ac lapidibus operiri, factusque est desuper mons magnus, E idque gestum certissime ipsius manifestant scripta certaminis (vide infra Acta versus finem). Quæ crypta diu suo hoc velamento permansit operta, donec urbs Romana, relictis idolis, Christo Domino subderetur. Jam procedente tempore nulli erat cognitus locus ipsius sepulturæ, donec Domino Jesu revelante patefactus est. Cujus parte in una loci, interposito pariete, sepulchra martyrum Chrysanthi et Dariæ segregata; parte in alia Sanctorum reliquorum cadavera in unum sunt congregata. Verumtamen pariete illo, qui est in medio positus, fenestram structor patefactam reliquit, ut ad contemplanda Sanctorum corpora aditus aspiciendi patesceret. Ferunt etiam quod eo tempore, quo ad sancta solemnia accedentes inclusi sunt, urceos argenteos ex metallo formatos cum vino, quod ad oblationem sacrificii divini offertur, secum homines detulissent, argentumque ibi remansisse manifestum est, idque hodie a conspicientibus cerni. Sed quia jugitur mens humana turpibus erubescendisque cupiditatibus inhiat, subdiaconus quidam, viso per fenestram argento, cogitat intra se quod postero die avaritia impellente complevit. Nocte enim consurgens, ingressus est basilicam Sanctorum, deinde per fenestram ingrediens cellulam, ac per obscuritatem noctis palans manibus, aliquos de urceis capit : deinde egredi cum præda cupiens per totam noctem circumiens, numquam potuit aditum unde ingressus fuerat reperire. Dato vero die, dum opera sua obtegi conscius sceleris voluit, juxta illud dominici oraculi dictum, quod « omnis qui male agit odit lucem, ut non manifestentur opera ejus », occultavit se in angulo cellulae tota die ne manifestaretur. Sequenti vero nocte quæsit iterum aditum, sed reperire non potuit. Sic per tria noctium curricula fecit. Tertia vero die cum jam fame cruciaretur, accessit coram populo ad fenestram, et relicto

AUCTORE
B. B.

et Gregorio Turonensi, aliisque nonnullis veteribus.

Jois III, 20.

(1) Dacherii Spicileg. tom. II. Ab initio. — (2) Monumenta veteris liturgiæ Alemanicæ, part. I, p. 498. Edit. 1777. — (3) Martyr. Usuardi, p. 714. — (4) Migne, Patrolog., t. LXXI,

col. 1149. — (5) Ibid., t. XIII, col. 401. Nota 1. — (6) Ibid., col. 276 et 277. — (7) Ibid., tom. LXXI, col. 739.

AUCTORE
B. B.

argento confessus est opus suum, egressusque est foras cum magna verecundia, nec latuit scelus quod gesserat populis qui aderant. Post multum vero temporis, cognoscens hoc factum Damasus antistes sanctæ sedis apostolicæ, jussit diligentius operiri fenestram ubi et versibus decoravit locum. *Nihil in his occurrit de ampliata per Damasum crypta, quod tamen efficitur luculenter ex hujus recitato supra carmine. Refert præterea Gregorius, lib. 1 de Gloria Martyrum (1), nonnullas reliquias SS. Chrysanthi et Dariæ diacono cuidam concessas a Pelagio papa II atque in Galliam circa annum 590 delatas. Ex quibus infert Tillemontius (2), pignora ista ipsi Gregorio missa a præfato pontifice, quod tamen ex verbis Gregorii non omnino clare habetur. Itaque suppetunt præter martyrologia, de cultu SS. Chrysanthi et Dariæ antiquo et celeberrimo testimonia certa sæc. IV, quo floruit Damasus, et labentis sæculi VI, quo scribebat S. Gregorius Turonensis. Sæculo IX habemus Wandelbertum, Usuardum et Adonem. De hoc posteriore redibit fusiùs sermo paulo infra.*

Martyrium ex
actis,

8 Inter martyres sub Numeriano passos Romæ, celebriores, ait Baronius (3), habentur Chrysanthus et Daria. Ille Polemii Alexandrini filius Romæ cum legendo sanctum evangelium, tum audiendo Carpophorum, fide christiana imbutus est, et patris in se odium concitavit, cujus arte nihil non molitum est, ut eum ad ritus patrios revocaret, ususque ad hoc Daria virgine. Sed et ipsa Chrysanthi persuasione in Christum credidit, amboque simul ea de causa sub prætore Celere * complura sunt experta tormenta. Horum constantiam et divinum circa eos patrociniū admiratus Claudius tribunus, una cum uxore, et duobus filiis Jassone et Mauro cæterisque domesticis et septuaginta militibus, facti sunt Christiani, atque mox confessione demumque sunt martyrio illustrati. Chrysanthus vero in Tullianum carcerem detrusus est; cum interim Daria ad prostibulum condemnatur; sed divinitus liberata, una cum Chrysantho in foveam altam demissa, ocluso aditu (instar Vestalium delinquentium in Campo Scelerato pœnas dantium) extra portam Salariam eo modo ambo mori coguntur. C. Accidit autem, ut cum ad propinquum specum natalem diem eorum christiani celebraturifrequenti cœtu concurrerent, gentiliū invidia factum sit ut obstructo aditu, qui synaxim intus agebant, sic mori coacti, martyrii coronam fuerint consecuti. Ita nempe Baronius compendiose exhibet acta valde proluxa, utinam et fida. Horum cum exemplaria, subdit ibidem Baronius, complura legerimus, illa fideliora reperimus, quæ breviora latine conscripta habentur; quæ vero græce edidit Metaphrastes (imo alius), compluribus additis, multum abest ut (quod putavit qui edidit auctor) fuerint græca eloquentia illustrata, sed potius corrupta et in imposturæ suspicionem adducta appareant eruditibus ipsa exactius disquirentibus. Tillemontius acta quævis, tum longiora, tum breviora, nullius habet pretii (4). Sic etiam

Ruinartius : notat enim in præfatum Gregorii D Turonensis locum ubi historiæ passionis meminit (5) : Acta Sanctorum Chrysanthi et Dariæ, quæ hodie habentur, et videntur hic a Gregorio laudari, nullius sunt ponderis.

9 Et re vera in illis plurima sunt, quibus si non prorsus spuria demonstrantur, saltem vehementer suspecta reddantur. Nam primum S. Daria annumeratur, saltem in Actis plerisque Latinis, Vestalibus, quod falsum demonstrabimus in Annotatis ad vitam, ex virginum illarum disciplina; tum passi scribuntur sub Stephano I papa et Numeriano imperatore; ast ille fere viginti septem annis ante hunc floruit; Stephanus martyr occubuit anno 257, Numerianus patri suo Caro suffectus est anno 284, quo etiam occisus, factione Arrii Apri, soceri sui (6). Deinde acta tradunt, passionem contigisse præsentem et agentem Numeriano; quod nemo admiserit : constat enim imperatorem hunc patri suo morienti in oriente præsto fuisse ibidemque necatum postquam mensibus octo vel novem regnasset (7), nec proinde a tempore quo præsesse cæperat, Romam unquam venisse. Cum tamen in actis Numerianus imperator non vero Augustus dicitur, forte in mentem alicui venerit, martyrium contigisse ante mortem Cari, nihilque obesse quominus Numerianus imperator Romæ tunc moraretur, cum ex nummis certum sit (8) utrumque Cari filium, Carinum scilicet et Numerianum, vivente patre, imperatoris titulo donatos fuisse. Utique istiusmodi lis de verbo speciem cavillationis haberet; sed præterea exinde non efficeretur Numerianum Romæ tunc præfuisse, cum ibidem imperium Cæsarianum, ex patris decreto, Carinus exerceret. Audiamus Clarissimum Eckhelium (9) : Vopisco teste, Carus in orientem profectus natu majorem Carinum in occidentem reliquit, decretis illi Galliis, Italia, Illyrico, Hispaniis, Britannia, Africa, « imperio, » ut ait, « cæsariano, ea lege, ut omnia faceret quæ Augusti faciunt. » Ergo Carus filium, ut olim Gallienus Salominum, imperatoris et nomine et potestate ornavit, ut majore in tanto imperio polleret auctoritate., Imperatoris titulum a patre delatum quoque Numeriano, non quidem historici sed numi aperte docent (10). Adde in Actis nostris prolixioribus innui motam ab Numeriano contra Christianos persecutionem, quod in brevioribus nonnullis, quæ præ manibus habeo, diserte asseritur : Temporibus igitur Numeriani impiissimi cæsaris, dum in Romana urbe idolorum cultura a sacrilegis haberetur, in Christi cultores gravis persecutio exarsit, sævissimi Cæsaris jussu. B. igitur Chrysanthus etc. Quæ sane componi hand facile cum optima indole Numeriani queunt. Numerianum, inquit Eckhel (11), egregie moratum et vere dignum imperio... ac denique dissimilem sese plane moribus fratris (Carini) perversis probavisse, tradit Vopiscus, qui addit, eum mortuo patre nimio fletu oculos dolere cœpisse (12). Non ergo verisimile est, a tali viro in Christianos sævitum. Hinc quoque Baronius : Unde, ait (13), quæso, quod nonnulli martyres sub Numeriano passi legantur

parum fidei,
tum quia Numerianum,
crudelem dicunt tyrannum,
et Romæ imperantem
sub passione,

E

F

(1) Migne, Patrol. col. 779 et seq. — (2) Mémoires, t. IV, p. 567. — (3) Annales tom. III, p. 251. — (4) Mémoires, tom. IV, p. 762 — (5) Migne, Patrologia tom. LXXI col. 759, nota b. (6) L'art de vérifier les dates, p. 347. Vopiscus in Numeriano, historia Augusta, p. 251. Paris, 1622. — (7) Ibid. ubi supra.

— (8) Eckhel, Doctrina Numorum, tom. VII, p. 516. — (9) Ibid. — (10) Conf. Vopiscum in Carino, Historia Augusta, p. 253. — (11) Doctrina Numorum, tom. VII, p. 511. — (12) Hist. Augusta, p. 251. — (13) Annales, tom. III, p. 251.

AUCTORE
B. B.

A in cunctis martyrologiis? Haud res est facilis demonstratu; nec est quod dici possit, nisi ipsum vivente adhuc patre, cum Cæsarem ageret, sæpius in christianos rescripsisse.

qui illo tempore in Urbe non erat, saltem cum imperio;

10 Ast primum de istiusmodi rescriptis silent antiqui omnes, si tamen exceperis Chronicon paschale seu Alexandrinum, quod hic nullius esse pretii mox demonstrabo. Deinde Carus imperio potitus est mense Augusto an. 282, quo eodem mense ambos filios suos Cæsares creavit, extinctus vero est labente Decembri, anni sequentis, postquam præfuisset mensibus sexdecim vel septemdecim (1). Cæterum imperio via adeptus, profectus est Carus adversus Sarmatas, Illyricum turbantes, quos brevi tempore devicit, videturque ex universa Vopisci narratione patrem Numerianus in hac expeditione comitatus, quod etiam suspicatur Tillemontius (2) confirmari ex quodam nummo, quem tamen Eckhelius Cimmericis imo spissioribus tenebris involutum dicit, ut ex illo nihil certi inferri hactenus liceat (3). Id porro extra omne dubium, Numerianum post Sarmatas profligatos statim in Orientem cum patre adversus Persas abiisse, nec umquam in Occidentem inde reversum. Est ergo saltem ambiguum an Numerianus Romæ absque patre suo Augusto moratus vel brevissimo tempore sit. Quod si daretur, non exinde legitime fluere fas fuisse Numeriano in Christianos Romæ degentes gravius quid vel rescribere vel moliri: supra enim vidimus Carinum cæsarem, decretis sibi a patre Galliis atque Italia, Illyrico... tenuisse imperium, ea lege ut omnia faceret quæ Augusti faciunt, unde omnino videtur concludendum potestatem Romæ, absente Caro, penes Carinum fuisse. Quod confirmatur ex altero loco ejusdem Vopisci (4): Ubi primum, ait, accepit Carus imperium... bellum Persicum, quod Probus parabat, aggressus est, liberis Cæsaribus nuncupatis; et ita quidem ut Carinum ad Gallias tuendas cum viris lectissimis destinaret, secum vero Numerianum adolescentem, cum lectissimum tum etiam disertissimum, duceret. Et dicitur quidem sæpe dixisse se miserum, quod Carinum ad Gallias principem mitteret, neque illa ætas esset Numeriani, ut illi Gallicanum, quod maxime constantem principem quærit, crederetur imperium. Confer Aurelium Victorium (5) et Eutropium (6). Quis in animum sibi inducat, Numerianum, adolescentem lectissimum, nullaque instructum auctoritate, in Christianos Romæ sævisse, quibus pater ejus Carus favebat? Nullum, inquit Baronius (7), sub Caro legimus passum, quod, ut dictum est, ipse faveret potius christianis. Aliunde vero Numerianus adeo in patrem pius exstitit, ut ob ejus mortem nimio fletu oculos dolere cœperit. Talia sane facile caperentur in Carino, homine omnium contaminatissimo, cujusque pater audiens quæ ille faciebat, clamabat: Non est meus (8). Attamen, quod mireris, hunc Baronius omnis persecutionis in Christi sequaces exortem vult. Sub Carino, ait (9), passus po-

nitur... Marinus senator, multis acerbissimisque tormentis excruciat sub Marciano Urbis præfecto. Verum quod, quæ sunt certiora Acta Martyrum, dicant Carinum quosdam ex Christianis habuisse in amicitia, atque persecutionem excitatam magis cessare fecisse; æquius puto Numeriani jussu, quam Carini, martyrio sublatum esse; nam in Tabulis superius citatis, non per Carinum sed sub Carino passus Romæ ponitur, quod mihi secus omnino videtur. Cæterum Baronius res illius ævi confuse et incohærenter exequitur, ut ex hactenus dictis haud obscure apparet.

11 An ergo, contra fidem plurium actorum (10), dicemus nullos martyres sub Numeriano exstis-
tisse? Aperte propendit in hanc sententiam Tillemontius (11): Numerianus, patre superstite parum auctoritatis habuit, quippe valde adolescens et solum Cæsar; ex quo autem factus est Augustus, in hoc unice intentus fuit, ut exercitum ex Persia reduceret et dirigeret Chalcedonem versus, ubi die 17 Septembris 284 interemptus est. Proinde vix in Oriente potestatem habuit, nullam vero in Occidente. Vereor itaque, ne ei tribuantur, quæ sub aliis imperatoribus patrata sunt a præfectis, Numerianus vel simili nomine dictis. Certe Maximus Numerius (in nonnullis manuscriptis Numerianus) crudelissimus persecutor sub Diocletiano fuit in Cilicia; signatur quidam Numerus in actis S. Isidori sub Decio etc. Ast Pagio multos, Numeriano imperante, præter eos, quorum Baronius meminit, martyrium passos esse certum esse debet (12). Mediam quamdam init Baronius viam, aiens (13), quamvis nullus sub Caro passus legatur, accidisse tamen interdum, ut invito ipso imperatore, Christianorum complures necarentur, prout dicta superius in Severo demonstrant. Nec ego sane id negavero. Hoc autem posito, acta SS. Chrysanthi et Dariæ in eo saltem falsitatis arguuntur, quod Numerianum Romæ præsentem dicant et sævum persecutorem. Restat ut agamus de Chronico Paschali seu Alexandrino, quod hic nullius pretii dixi. Nec multis opus erit ad hoc demonstrandum: ipse enim textus omnis generis scattet erroribus. Sic habet (14): Carino II et Numeriano Coss. Anno CCLV a Domini in cælos Ascensione (id est anno 284 æræ nostræ: brevior enim æra Ascensionis 29 annis (15)) facta est Christianorum persecutio, in qua multi martyres vitam finierunt, atque in iis S. Georgius et S. Babylas. Hic Antiochiæ magnæ erat episcopus quo Carinus imperator pervenit cum Caro patruo, Persis bellum illaturus: qui quidem Carus in Mesopotamia de cælo tactus interiit. Carinus vero victus Carras profugit, ubi a Persis, castris ad urbem positis, captivus factus, statim ab iis interfectus est: illiusque pelle detracta, ex ea saccum ii confecere, quem unguentis delibutum in victoriæ monumentum deinceps servarunt. Periit autem Carinus cum annorum esset XXXVI. Post ejus mortem Numerianus ejus frater suscepta in

nec ullam moris-
risse noscitur
contra christi-
anos persecu-
tionem;

C
F
Talia sane facile caperentur in Carino, homine omnium contaminatissimo, cujusque pater audiens quæ ille faciebat, clamabat: Non est meus (8). Attamen, quod mireris, hunc Baronius omnis persecutionis in Christi sequaces exortem vult. Sub Carino, ait (9), passus po-

(1) Art de vérifier les dates, p. 347. — (2) Tillemont, Histoire des empereurs, tom. III, p. 257. Bruxellis, 1732. — (3) Doctrina Numerorum, tom. VII, p. 512 et seq. — (4) In Caro, Hist. Augusta, p. 250. — (5) Collectio scriptorum de Romanis imperatoribus ex recognitione Erasmi, p. 346. Coloniae, 1527. — (6) Ibid. p. 394. — (7) Annales, tom. III, p. 251. — (8) Vopiscus, Hist. Augusta, p. 253. — (9) An-

nales, tom. III, p. 252. — (10) Ibid., p. 251 et seqq. — (11) Mémoires, tom. IV, p. 565. Conf. Baronium, tom. III, p. 261. — (12) Baronii Annales, tom. III, p. 250. — (13) Ibid., p. 251. — (14) Tom. I, p. 310. Corpus scriptorum histor. Byzantinæ. Bonnæ, 1852. — (15) Art de vérifier les dates, p. xxxv.

AUCTORE
B. B.

Persas expeditione ultum ivit fratrem etc. Quæ omnia vel falsa vel incohærentia sunt : Georgius passus Nicomediæ est initio persecutionis decimæ sub Diocletiano et Maximiano (1); magna vero de S. Babylæ ætate controversia est. Unicum antiqui memorant sub Decio (2); Carini pater erat Carus, isque cum Numeriano Persis bellum intulit; Carinus post mortem fratris sui, cum Diocletiano acie congressus et a suis interfectus est (3), anno ætatis fere trigesimosecundo (4).

tum quia continuis prodigiis a capite ad calcem contexta sunt.

12 Passio ex actis contigit sub Celerino præfecto Urbis, cujus nomen nec in fastis Bucherianis nec in aliis reperitur; nec uspiam alibi occurrit nisi in actis SS. Chrysanthi et Dariæ sicut et in actis S. Mauri; et hinc semel iterumque in Martyrologio Romano, nempe 25 Octobris, ubi de SS. nostris Martyribus agitur et 22 Novembris, ubi de S. Mauro; cum vero, ait Orsinus (5), martyrum illorum acta vel apocrypha vel suspecta maxime sint, nihil prorsus præsidii pro Celerini præfecti nomine exculpi inde potest. Vide Annotata ubi et alia fere id genus asterisco digna, commodius redduntur. Sufficiat generatim monuisse hoc loco,

B acta SS. Chrysanthi et Dariæ continuis prodigiis a capite fere ad calcem esse contexta, ut ex hac parte etiam a probe sinceris, et pro talibus apud cordatos habitis, plurimum abludant. Usu proinde venit hic prudens Gelasii papæ animadversio : Gesta sanctorum Martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus et mirabilibus confessionum triumphis irradiant, quis ista catholicorum dubitet, et majora eos in agonibus fuisse perpessos, nec suis viribus, sed gratia Dei et adjutorio universa tolerasse? Sed ideo secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in S. Romana Ecclesia non leguntur, quia et eorum, qui conscribere, nomina penitus ignorantur, et ab infidelibus idiotis superflua aut minus apta quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur... Propter quod (ut dictum est) ne vel levis subsannandi oriretur occasio, in sancta Romæ Ecclesia non leguntur. Ita Gelasius sæculo v (6).

Vide dignius encomium ex menologio Basiliano.

13 Longe majorem meretur fidem encomium, quod, ut diximus n. 3, reperitur ad diem xvii Octobris in Menologio Græcorum, jussu Basilii imperatoris conscripto, et propterea hic in extenso recitamus : Certamen sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariæ. Isti Numeriano imperatore claruerunt et Chrysanthus quidem Romam cum patre, senatorii ordinis viro, profectus, Christi fide ab episcopo quodam in spelunca latente instituitur. Quod ubi rescivit pater, in tenebrosus carcerem eum includit; tum compellit uxorem ducere Dariam, philosophicis imbutam studiis; qua tamen non secus ac sorore usus est, quando id uterque consilii ceperat, ut virginitatem ad mortem usque tuerentur. Quare et ipsa baptizata est; sed cum ambo populum ad caste temperateque vivendum inducerent, infideles ægerrime ferentes, uxores suas facto secum divortio, Christo desponderi, rem deferunt præfecto, qui illos Claudio tribuno tradidit. Ex urbe igitur educti et variis cruciatibus torti, in foveam cæno plenam dejiciuntur, atque

obrutum et conculcatum decedunt. In his nec Daria scribitur Vestalis; nec mentio fit Stephani papæ; sub Numeriano quidem passi indicantur, sed nec imperator ille persecutionis auctor traditur, nec Romæ præsens certamini. Desunt prodigia. Ut vix non omnia, quæ Actis objecimus prorsus cadant, atque obtineat hic quod supra n. 8 notavimus ex Baronio : illa Acta fideliora, quæ breviora.

14 Acta SS. Chrysanthi et Dariæ edimus græce et latine. Græce ex duplici codice Parisino; scilicet Coisliniano, qui, iudice Montfalconio, sæculi est circiter xi; et Colbertino, qui sæculo xii exaratus videtur; item ex transumpto, quod nobis reliquerunt decessores nostri, cui manu sua adscripsit Papebrochius : Ex Ms., ut puto, Vaticano. Codex Coislinianus longe melioris est notæ (cujus solius meminit Fabricius); hunc proinde prælo subijcimus, hactenus ineditum. Quæ diversa alicujus momenti occurrunt in aliis duobus Annotata docebunt. Id universim sufficiat hoc loco monuisse, tria nostra manuscripta græca rebus inter se convenire, verbis hinc inde discrepare; ut pateat eodem ex fonte orta.

Acta primum græce conscripta,

15 Latina, rursus ex codicibus pluribus manuscriptis, cum Mombrizio collatis; prætermitto Surium, qui, ut mox videbimus, longe fideliorum melioremque habet versionem. Vide Annotata ad præfationem Actorum litt. a et b. Non videtur dubium Acta ab origine græce conscripta fuisse quod luculenter efficitur ex perpetua utriusque textus comparatione. Cum tamen Græci adhuc inediti manserint, scriptores consuliis reperuntur solas latinas versiones, alias ex aliis transumptas, non sine mendis (ut assolet) multisque adulterationibus sive corruptelis. Excipitur Suriana, ut paulo ante jam innui, cujus auctor certo certius præ manibus habuit exemplar græcum, haud dissimile Coisliniano nostro, cum ejus versio fere semper nec non accurate respondeat præfato codici; unde etiam pluribus in locis non parum abscedit a latinis, ut palam fiet ex Annotatis. Ex eo vero quod staretur Actis Latinis, iisque sat mendosis, factum est, ut nonnulla passim obtinuerint asserta, quæ non spernendas moverunt difficultates, ex textu græco facile sive tollendas sive elucidandas. Exempli causa, asseritur vulgo sancta Daria fuisse Vestalis, cum in tribus nostris Græcis codicibus dicatur Virgo Minervæ Παρθένος τῆς Ἀθηνᾶς, prout habet etiam Surius.

et ex his latine versa;

16 Dissentiunt etiam nonnihil de auctore Actorum. In Latinis sic legitur : hæc omnia sicut gesta sunt, scripsimus Varinus et Armenius fratres a sancto Stefano papa Romano in Sede apostolica facti presbyteri. Differt Coislinianus, priorem solum nominans, numeroque utens singulari : Ταῦτα ὡς ἐπράχθη ἀνεγραψάμεν ἐγὼ Οὐρηῖνος, προτροπῇ ὑπεικας Στεφάνου τοῦ ἀγιοτάτου πάπα : hæc sicut facta sunt, scripsi ego Virinus, voluntati obtemperans Stephani sanctissimi papæ. In altero codice Parisino, nempe Colbertino, uterque nominantur Verinus et Armenius, numerusque adhibetur pluralis : ἀνεγραψάμεθα Οὐρηῖνος καὶ Ἀρμένιος ἀδελφοὶ παρὰ etc.; Scripsimus Verinus et Armenius fratres. Posteriorem sequitur Surius : hæc autem omnia, ut gesta

quamvis de auctore non constat,

(1) Acta SS., tom. III April. die xxiii, p. 106. — (2) Ibid. tom. II Januarii, die xxix, p. 570. — (3) Tillemont, Hist. des empereurs, tom. IV, p. 5. — (4) Art de vérifier les dates, p. 547. — (5) De

Præfectis Urbis, p. 135. Pisis 1766. — (6) Migne, Patrologia, tom. LIX, col. 160. Conf. Baronium, tom. III, p. 262.

sunt,

A sunt, nos Verinus et Armenius fratres conscripsimus. Quod sane indicio est, Suriū (quem novimus plerumque ad manus habuisse varios, eosque haud infini meriti codices) ita reperisse. Si tamen res dijudicanda esset ex duobus Parisinis codicibus, utique standum foret Coisliliano, quippe qui longe præstat Colbertino. In Vaticano prætermittuntur scriptores, totusque numerus apud alios ultimus desideratur, non quidem negligentia amanuensis, sed ipsius codicis defectu, ubi post narratam fidelium, ad sanctorum Chrysanthi et Dariæ sepulcrum confluentium internecionem, finis imponitur doxologia consueta 'Εν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ etc. in Christo Jesu, domino nostro, cui etc. Itaque ex codicibus nostris Græcis, unus de scriptore vel scriptoribus silet; alter unum nominat, tertius duos. Huic Latini omnes consonant, non excepto Surius, ut non videam quomodo factum sit ut in Vaticano desit mentio de Varino et Armenio. In Actis Latinis (exceptis tamen Surianis) Varinus et Armenius dicuntur non solum fratres, sed etiam presbyteri et quidem ordinati a Stephano papa; hujusque jussu scripsisse B asseruntur. Similiter græcus codex Colbertinus (Coislinianus, ut diximus, unum tantum signat auctorem Virinum) vocat fratres: ἀδελφοί; uterque docent acta jubente Stephano memoriæ prodita, sed silent de sacerdotio. Græcis inhæret omnimode Surius: fratres conscripsimus, jussu sanctissimi papæ Stephani. Post hæc non capio qua ratione nixus scribat Baronius (1): Celebriores inter alios (Martyres) habentur Chrysanthus et Daria, quorum acta feruntur esse scripta a Verino et Armenio Stephani papæ presbyteris; non tamen (ut habent mendosi codices) jussu Stephani papæ. Imo mandatum Stephani testantur cum Surius ambo codices græci Parisini, et latini omnes; Sacerdotium posteriores solum. Et confirmatur ex Actis translationis (2) (conscriptis anno 886) SS. Diodori et Marini. Hi die natali SS. Chrysanthi et Dariæ cum aliis multis convenerant ad eorum sepulcrum, et jussu Numeriani leguntur obruti zabulo. Vide ad calcem hujus Comment. Acta nostra cap. II. Dicitur autem apud Suriū, ubi de translatione SS. Diodori et Marini: Stephanus papa cum plurimos quotidie persecutionibus Christianos affici conspiceret, et ipse ad subeundum pro Christi nomine martyrii agonem proximus esset, duos presbyteros testimonio fidei probabiles, Varinum videlicet et Armenium, qui Sanctorum passiones, quos assidue pati videbant, conscriberent. Bollandus SS. Diodorum et Maurinum ex xvii Januarii remisit ad Kalendas Decembres. Quo die erit in opere nostro de illis agendum. Hoc unum addam; si Varinus et Armenius a Stephano papa facti presbyteri ad ætatem usque Numeriani vixissent; communi loquendi modo, dicti fuissent non Stephani, ut a Baronio, sed potius Caii presbyteri, qui tunc sedi Apostolicæ præerat, ab anno nempe 283 ad annum 296 (3). Cæterum quam fidem mereantur acta, vidimus supra nn. 10-13. Hæc igitur cum vehementer nutet, et in specie, errore manifesto laborent, ubi synchronos ponunt S. Stephanum papam et Numerianum imperatorem; aliunde vero de auctoribus non constet

nisi ex actorum eorumdem testimonio et insuper exemplaria græca inter se discordent; aliis unum, aliis duos signantibus scriptores, aliis denique silentio prementibus utrumque; videat eruditus lector quo in hujusmodi rerum adjunctis prudens ratio ducat.

17 Perperam quoque historia passionis tribui a nonnullis videtur Simeoni Metaphrastæ. Ait quidem Surius: SS. Chrysanthi et Dariæ historia, scripta a Verino et Armenio, Stephani papæ presbyteris, teste Baronio, habetur in Metaphraste, consentiuntque antiqui Mss. codices latini; sed, ut scite animadvertit Leo Allatius (4), male affirmatur, cum quis nobis in manus codex pervenerit, et in eo habeantur vitæ Sanctorum nullo præfixo scriptoris nomine, illas vitas haberi apud Metaphrastem, cum collectio illarum vitarum, Metaphrastis non sit, et consequenter illas Metaphrastem, etsi non scripserit, approbasse vel saltem dignas existimasse, quæ per manus hominum volitarent. Dein subdit triplicem catalogum; primum Vitarum, quæ certum auctorem habere probantur ex ipsis codicibus Mss. vel horum contextu, ut obtinet in Vita SS. Chrysanthi et Dariæ, quorum Martyrium scriptum est a præsentibus et videntibus: ἡκούσθη δὲ τοῦτο πασὶν ἡμῖν καὶ ἐλαλεῖτο καὶ τις τῶν ἀκουσάντων λέγει τῷ πατρὶ αὐτοῦ: Id vero a nobis omnibus auditum est et circumferebatur; et unus ex iis qui audierant dicit patri suo (5). Non nominat Allatius Varinum et Armenium; quod forte in ejus codicibus deerant versus qui in Coisliliano et Colbertino nostris, ultimi; ut etiam obtinet in apographo nostro Vaticano. Id quoque notandum vocem ἡμῖν in græcis quidem omnibus Mss., quæ mihi videre contigit, adhiberi, sed in latinis versionibus item omnibus, ne Surius quidem excepto, prætermitti. Vide de his latius in Annotationis ad cap. I. et cap. II. In secundo catalogo Allatii veniunt Vitæ Simeoni abjudicatæ (6); tertius denique recenset Vitas a Metaphraste scriptas (7); in his autem nulla est quæ de SS. Chrysantho et Daria vel minimum agat.

18 Utut vero est de actorum sive sinceritate sive scriptoribus, antiquitas in dubium vocare non potest. Et primum quidem Ado Viennensis, ad diem 1 Decembris tale habet in suo martyrologio compendium, ut evidens sit eorum exemplar præ manibus fuisse. Juverit locum ex Adone recitasse: Kalendis Decembris. Natale sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariæ, qui tempore Numeriani sub iudice Celerino Romæ passi sunt. Chrysanthi pater Polemius, vir illustris fuit, Alexandrinus genere. Hic filium suum cuidam virgini elegantis pulchritudinis conjunxit, quam ex nobilissimis Romanis fuisse constat. Hanc Chrysanthus a beato Carpophoro presbytero in divinis literis satis fideliter eruditus, ad fidem Christi convertens, et prædicatione sua, ut virginitatem suam Deo servaret instituens, et ut pariter nomen conjugii habentes, caste viverent, efficiens, baptizari fecit. Factumque est ut per Chrysanthum multitudinem virorum, et per Dariam (sic enim vocabatur) innumerabiles feminae ad Christi gratiam confluerent. Igitur post aliquod tempus orta est seditio adversus

AUCTORE.
B. B.

et immerito
tribuerentur
Simeoni Me-
taphrastæ.

E

Attamen anti-
qua probantur
acta ex Adone;

F

(1) Annales tom. III, p. 251. — (2) Apud Suriū XVII. Januarii.
— (3) Art de vérifier les dates, p. 243. Conf. Tillement, Mém., tom.

IV, p. 765. — (4) De Symeonibus, p. 80. — (5) Allatius de Symeonibus, p. 110. — (6) Ibid. p. 119 et seqq. — (7) Ibid. p. 124 et seqq.

AUCTORE
B. B.

eos, quod essent christiani, Celerino tunc præfecto Urbis. Qui utrosque comprehensos tradidit Claudio tribuno, ut diversis pœnis eos interficeret. Claudius vero tribunus septuaginta militibus ad torquendum Chrysanthum dedit; qui nervis crudis eum adstringunt, sed mox ligamenta omnia resoluta sunt. Deinde in cippo nodosissimo, ita ut in tertio puncto ejus tibiam coarctarent, eum mittunt; moxque totum lignum cippi in cinerem resolvitur. Deinde perfundunt eum lotio humano putentissimo; ut maleficia, inquit, tua amittas. Sed fœtor in suavem odorem mutatus est. Deinde in corio recenti vitulino constringunt nudum et ad solem ferventem componunt; sed virtute divina corium, ut erat, molle permansit. Deinde collum, manus ac pedes catenis constringentes ferreis claudunt eum in obscurissimo loco, sed statim catenæ resolutæ sunt, et tanta lux infulsit, ut putarentur illic innumeræ lampades fulgere. Milites ergo hæc omnia nuntiaverunt tribuno, qui jussit eum sibi exhibitum fustibus cædi, sed allatæ virgæ rigidissimæ illico cœperunt in manibus cædentium mollescere. Quod videns Claudius jubet eum erigi et vestimentis indui; et genibus ejus provolutus, cum universis militibus orabat se fieri christianum. Quid mora? Catechisatus baptismi gratiam percepit, cum illo et Hilaria uxor, duo filii ejus Jason et Maurus, amici et familiares ejus, septuaginta milites cum universis suis. Quod factum imperator audiens, Chrysanthum et Dariam jussit in carcere Tulliano includi, unde putor horribilis ascendebat, quia domorum et civitatis stercora pro cloacarum cuniculos jugiter illuc decurrebant. Exinde Daria in publico meretricum lupanari ponitur. Sed Chrysantho lux divina et odoraamenta suavia præstantur; Dariæ vero leo de cavea fugiens, Domini virtute ad tutelam donatur; qui ingressus cellulam, in qua Sancta Dei in oratione prostrata jacebat, juxta eam prosternitur, ut venientes et ingredi volentes vi sua repelleret. Cumque plures hoc miraculo perculsi, Christi potentiam venerarentur, Celerinus præfectus jussit ignem copiosum in ingressu cellæ, ubi Daria cum leone erat, accendi. Tunc cum jam leo paveret ac rugitum daret, ait beata Daria: Egredere securus et vale, quia ille, quem in me honorasti, ipse te liberat. Exhibitis iterum, jubente imperatore, Chrysantho et Daria Celerino præfecto, Chrysanthus equuleo ingenti suspenditur; sed statim omnia ligna equulei comminuta ac vincula dirupta sunt, lampades quoque applicatæ lateribus ejus extinctæ. Hoc Celerinus præfectus vehementer expavescens nuntiavit imperatori. Ille hoc maleficiis imputans, jussit eos duci via Salaria in arenario, et vivos dedepo-
ni ac terra et lapidibus obrui. Passi sunt autem die Kalendarum Decembrium. Ad quorum venerandam Memoriam cum multa beneficia Deus præstaret, contigit ut ad diem natalis eorum infinita populi multitudo concurreret. Hoc nuntiatur imperatori, qui jussit ut in introitu cryptæ paries levaretur. Ac sic factum

est, ut omnes pariter dum sacramenta Christi perciperent, martyrii gloriam celebrarent, inter quos erat Diodorus, presbyter et diaconus Marinianus et plurimi clericorum. *Hactenus Ado.* Verisimillimum porro est ejus martyrologium circa annum dcccclviii aut forte paulo citius exaratum fuisse (1), proinde circa tempora, quibus contigit translatio, facta sub Marwardo abbate Prumiensi, anno 844, de qua pluribus erit agendum sequenti paragrapho. Et notatu sane dignum est, Adonem sub abbate illo Prumiæ aliquamdiu meruisse. Monachis Ferrariensibus, inquit Sollerius (2), in discipulum traditus (Ado), istic a Sigulfo abbate adhuc infantulus aut puer susceptus esse videtur, ubi bene conversatus, teste Lupo, omnes sibi coævus in litterarum studiis prævit. Inde ad Prumiense cœnobium, rogatu Marwardi abbatis directus, ibi aliquamdiu commoratus est, donec quorundam invidiosorum insidiis impetitus Romam se contulit.

19 Imo multo antiquiora forent habenda acta nostra, si genuinum est carmen, recens inter manuscripta bibliothecæ Sangermanensis repertum, publicique juris factum a DD. Miller et Aubenas anno 1845 (3), in cujus fronte legitur manu recenti scriptum: Horum verus auctor creditur sanctus Damasus pont. maximus, quos et nos commentario huic subdendos duximus ex Patrologia Migniana (4). Certe si constaret (nec tamen ita est) S. Damasum esse illius carminis auctorem, Actis non spernendum accederet pondus; nam exinde sequeretur, sæculo iv (præfuit Damasus ab an. 366 ad annum 384) martyrium SS. Chrysanthi et Dariæ eodem prorsus modo fuisse descriptum, quo exhibetur in Actis nostris, quibus carmen ad amussim concordat, ut perspiciet quisque voluerit utraque inter se conferre. Ast hactenus nihil omnino, licet statuere tum de auctore, tum de ætate carminis. Quoniam de carmine diximus, obiter hic notabo inter opera poetica celeberrimi vatis hispani Petri Calderon de Barca reperiri (5) Drama sub titulo: Los dos amantes del cielo, id est duo amantes seu sponsi cœlestes, nempe Chrysanthus et Daria, quorum historia argumentum poematis est. Opus hoc scriptum putem ab auctore, cum jam presbyter esset. Cæterum quanta fiat vir ille apud suos, nemo est qui ignoret. Judice Nicolao Antonio, in multis par est Lupo a Vega, eumque in non una dote superat (6).

20 Restat ut ad finem hujus paragraphi tempus passionis, si non certo, saltem probabilius indicemus. Sane ex hactenus disputatis manifestum est, densis nos hac in re obvolvi tenebris. Quæstio scilicet est an certamen SS. Chrysanthi et Dariæ adscribendum Valerianæ tempestati sit an Numeriani temporibus. Alterutrius horum imperatorum ætate contigisse, extra controversiam videtur. Si, post mortem Cari, sub Numeriano illius filio Augusto passi teneantur, id factum sit oportet anno Christi 284, cum Numerianus illo anno imperare cœperit et desierit (7); si sub Numeriano, cæsare tantum et vivente patre ejus imperatore Caro, coronati martyrio sunt, admittendus erit annus 282 ad finem ver-

forte etiam ex
carmine nuper
reperito.

E

F

Passio proba-
bilis contigit
anno circiter
285, sub Nu-
meriano

(1) Sollerius, Præfatio in Usnardum, p. xxx, n. 151. —

(2) Ibid. — (5) Revue de Bibliographie, Août, 1845. —

(4) Tom. LXXIV, col. 527 et seqq. — (5) Las comedias de

P. Calderon de Barca..., por Juan Jorge Keill, t. II, p. 622 et seqq. Leipsique, 1828. — (6) Bibliotheca Hispana nova, tom. II, p. 177. — (7) Art de verifier les dates, p. 547.

gens,

AUCTORE
B. B.

A gens, vel annus 283; siquidem priori Numerianus cæsar renuntiatus est, et posteriori Carus circa xx Decembris obiit (1). Favent huic sententiæ acta, quæ diserte Numerianum passionis auctorem imo et actorem faciunt; et confirmatur ex eo quod difficile sit negare sub illius imperio plures christianos martyrio fuisse affectos. Conf. n. 11. Aliunde tamen cum, iisdem testantibus actis, mortem sancti Pugiles nostri pro Christi fide oppetierint sub Stephano papa I, hic autem sederit sub Valeriano, pronum est suspicari huic Numerianum substitui in actis facile potuisse propter utriusque nominis similitudinem: mutatis enim tribus prioribus litteris, ex Valeriano fit Numerianus. Hoc si admittimus incidet passio inter annum 256, quo labente cœpit Valeriani persecutio (2), et initium mensis Augusti an. 257, quo cæli corona S. Stephanus est potitus (3). Nec diffitendum quod barbara crudelitas in actis descripta conveniat apprime sævissimæ a Valeriano excitatæ persecutioni; non item imperio Numeriani, qui nusquam deprehenditur gravius quid contra Christianos statuisset. Attamen cum modus martyrii ex **B** actis tantum prolixioribus habeatur; hæc autem vix ullam mereantur fidem, nec proinde cogamur admittere passionem contigisse sub Stephano papa, cum id aliunde quam ex iisdem actis haud constet; non facile recedendum est a perpetua tum græcorum tum latinorum traditioni, qua certamen SS. Chrysanthi et Dariæ ponitur sub Numeriano; idque tanto minus, quod, sicut supra monui, quamvis nullius iste persecutionis proprie dictæ auctor probetur, multa tamen sint rationum momenta, quæ suadeant, aliquos saltem sub imperatoris illius regimine passos martyres. Omnibus itaque perpensis, rationi magis consentaneum nobis manet, SS. Chrysanthum et Dariam sub Numeriano Claruisse, ut voce utar ex menologio Basilii mutuata; atque palmam adeptos circiter annum 283.

§ II. De Translationibus reliquiarum, quas diversæ diversarum regionum ecclesiæ sibi vindicant. Et primum de trina translatione Romana et reliquiis Lateranensibus. Dein de translatione Eifflienti.

Memorantur translationes plures.

C Operosa nec mediocriter intricata quæstio est de reliquiis harumque translationibus. Illas etiam hodie plures ecclesiæ sibi vindicant, et plerumque instrumenta haud spernenda exhibent, quibus suam existentiam stabiliri possessionem. Omnium prima translatio signatur sæculo viii, sub Paulo papa I, qui sedit ab anno 757 ad annum 767; altera ineunte sæculo ix, sub Paschali I, qui consecratus in pontificem fuit anno 817, obiit anno 824; tertia eodem sæculo ix ad finem vergente, sub Stephano V, qui præfuit ab anno 883 ad annum usque 892.

(1) Art de vérifier les dates, p. 347. — (2) Ibid., p. 245; Tillemont, Mémoires, tom. IV, p. 779. — (3) Art de vérif. ibid. Tillemont, ibid., p. 780. — (4) Baronius, Annal. eccl. ad ann. 761, numm. iii et iv. Item, Acta SS., tom. VIII Octobris, Octobris Tomus XI.

Atque tres istæ translationes memorantur Romanæ. Aliæ extra Urbem numerantur omnino sex; Eifflientis, Regiensis, Uritana, Salisburgensis, Neapolitana, Viennensis; adeoque tres in Germania et totidem in Italia. De singulis ex ordine dicemus, id prævie monentes, Eifflientem translationem cæteris videri melius probatam.

22 Paulum papam I plurima ex cryptis seu cœmeteriis Romanis transtulisse corpora, liquet ex ejusdem pontificis Constituto, dato die 2 Junii anno 761 (4): *Conspecta, inquit, sanctorum locorum desidiosa incuria, et ex hoc valde ingemiscens;... aptum prospexi, Deo annuente, eosdem sanctos martyres, et confessores Christi, et virgines ex iisdem dirutis auferre locis. Quos et cum hymnis et canticis spiritualibus in hanc Romanam introduximus urbem, et in ecclesiam, quam noviter a fundamentis in eorum honorem construxi... eorum sanctissima collocans condidi corpora, id est in ecclesia S. Silvestri. Nomina sanctorum illorum in Constituto non exprimuntur; sed leguntur in duabus tabulis seu kalendaris marmoreis, quas videre erat in porticu præfatæ **E** ecclesiæ, quasque editas reperies ab Angelo Maio (5). Prior incipit:*

† IN N. DNI. HEC EST NOTITIA NATALICIORUM
SCORUM HIC REQUIESCENTIUM.

Et paulo inferius in Martio:

DIE XVIII * M. SS. N. * SCOR CHRYSANTHI ET THRASONIS.

* id est Martis.
* Natalicium.

Altera tabula vel si mavis posterior pars prioris (in hac enim nomina tantum occurrunt virorum martyrum et confessorum Christi, ut est in Constituto) rupta et mutila, dein restituta fuit, verosimillime ex vetusto kalendario seu tabula membranacea, de qua Lucas Waddingus in Annalibus Minorum (6). In posteriore hac parte veniunt nomina sanctarum feminarum seu virginum, quarum corpora transtulit Paulus I. Hanc quoque partem edidit Maius, litteras restitutas uncinis inclusas exhibens. Initium sic habet

MENSE MARTIO. D. XVIII. N. SCA [E DARIÆ]
ET HILARIÆ V. [ET. M.]

F

Porro Tabulæ istæ videntur Paulo I cœvæ. Certe observat cardinalis Maius in priorem, hoc monumentum a Mazochio adjudicari sæculo ix, contra sententiam Muratorii, cui antiquius videtur, quam sententiam et nos secuti sumus in actis S. Tryphonis, monstrantes rationum momenta per Mazochium allegata exigui ponderis esse (7). Itaque stando hisce monumentis prima ex cœmeteriis translatio S. Chrysanthi contigit inter diem 28 Maii anni 757, quo pontificatum adeptus Paulus I est, et diem 2 Junii anni 761, quo suum de hoc argumento edidit Constitutum; quod utique prodiit haud diu post peractas translationes; et ipsæ tabulæ ad idem fere tempus probabilius referendæ. De S. Daria minus constat, cum in posteriori tabula ejus nomen, ut dixi, fuerit supplendum.

pag. 522 et seq. — (5) Scriptorum veterum nova collectio, tom V, p. 56-58. — (6) Ad an. 1283, n. 20. Tom. V, p. 148. — (7) Acta SS. ubi supra, p. 253.

AUCTORE
B. B.
altera trans-
latio Romana
sub Paschali I,
circa an. 817;

23 Nihilominus sæculo sequenti, anno scilicet 817, teste Anastasio bibliothecario (1), Paschalis I, beatissimus et præclarus pontifex, multa corpora sanctorum diutius in cœmeteriis jacentiâ pia sollicitudine, ne remanerent neglectui, quærens atque colligens, magno venerationis affectu in jam dictæ Christi martyris Prædis ecclesiam, quam mirabiliter renovans construxerat... deportans recondidit. Erant autem hæc corpora bis mille trecenta; supersunt tabulæ quas et in nova collectione Card. Maji recusas invenies (2). Rursus adscribimus initium :

† IN N̄ DNI DI SALV. NRI IHU XPI TEMPORIBUS SCISSIMI AC TER BEATISSIMI ET APOSTOLICI DN PASCHALIS PAPÆ INFRADUCTA SUNT VENERANDA SCORUM CORPORA IN HANC SCAM ET VENERABLEM BASILICAM BEATÆ XPI VIRGINIS PRÆDIS : QUÆ PRÆDICTUS PONTIFEX DIRUTA EX CYMETERIIS SEU CRYPTIS JACENTIA AUFERENS ET SUB HOC SACRO SCO ALTARE SUMMA CUM DILIGENTIA PROPRIIS MANIBUS CONDIDIT IN MENSE JULIO DIE XX INDITIONE DECIMA.

B Sequuntur nomina plurima sanctorum, per turmas summorum pontificum, episcoporum etc. distributorum; post viros sequuntur nomina virginum et viduarum; inter has signatur S. Daria, inter illos S. Chrysantus. Quæ sit memoratæ tabulæ ætas non mihi liquet. Cardinalis Majus testatur illam reperiri Romæ in S. Prædis, haud procul ara maxima, optimis litteris, quæ dua postrema verba videntur prodere ævum non adeo remotum. Quod si hæc admittatur sacrorum pignorum ad S. Prædis translatio et quidem ex Cymeteriis seu cryptis facta a Paschali I anno circiter 817; manifeste sequitur, supposititia esse quæ supra ex tabulis Silvestrinis retulimus; nec enim educi ex catacumbis a Paschali potuere corpora, quæ quinquaginta fere ante annis ablata fuerant a Paulo I. Vicissim si genuinæ habeantur Silvestrinæ, spurix sint oportet tabulæ S. Prædis, saltem quod spectat ad corpora SS. Chrysanthi et Dariæ.

item tertia sub
Stephano V ad
ecclesiam La-
teranensem,
anno circiter
886 :

24 Sed et tertia translatio, duabus prioribus longe celebriorem memoratur habita sub Stephano V, qui a nonnullis VI vocatur, sed perperam, ut ex dicendis patefiet. De hac ita scribit Sarazanius in Notis ad carmina S. Damasi (3) : Horum Sanctorum corpora a Stephano papa VI (imo V) anno Domini 886, pontificatus anno primo cum aliis reliquiis inventa ex eoque loco translata in Lateranense palatium et ad basilicam SS. XII Apostolorum et alibi condidit ac largitus est, ut habetur in historia inventionis Sanctorum Diodori et aliorum apud Surium tom. I die 17 mensis Januarii, de qua etiam Petrus in Catalogo lib. I, cap. 12. Quorum etiam sanctorum Chrysanthi et Dariæ altare in basilica Lateranensi sub abside fuit, in quo ipsorum corpora recondita olim fuerant; sed cum tempore, quo ecclesia corruit sub Stephano VI (lege V), pollutum et dirutum fuisset, translata sunt in oratorium S. Mariæ et S. Pancratii martyris, quod erat in dextro latere basilicæ ubi nunc sacrarium est, ibique sub altari ipsius oratorii recondita sunt, ut scribit Panvinus de septem ecclesiis, in sancti Joannis templo. *Necesse est addidisse ex historia Inven-*

tionis SS. Diodori etc. locum, ad quem respexit D
Sarazanius. Beatus igitur Chrysanthus et Daria virgo (Surii verba recitamus (4)) plurimis jam martyriis affecti, gratia Christi cum victoriæ coronam in omnibus consequerentur, ejusdem imperatoris (Numeriani) furia extra portam Romanæ urbis via Salaria in arenario depositi, terra et lapidibus obrui jussi sunt vivi. Cumque omnipotens Deus multa fidelibus præstaret eorum interventionibus beneficia in eodem loco, evenit ut die natalis eorum infinita populi multitudo inibi conveniret... Hoc igitur cum fuisset Numeriani auribus intimatum, jussit ut in introitu cryptæ paries levaretur. Quod cum fuisset impletum, montem qui cryptæ imminabat, super eos dejecit; et ita factum est, ut omnes pariter, dum divina perciperent sacramenta et Martyrum gloriam celebrarent, ipsi quoque ad gloriam Martyrii pertingerent; inter quos erant Diodorus presbyter et Marianus diaconus etc. *tum interpositis nonnullis ad pietatem facientibus, sequitur:* Hic thesaurus in paradiso collocandus, iniquissimi cæsaris perfidia montium ruina absconditus, per plura latuit sæcula, et licet a pluribus sit exquisitus pontificibus, a nullo tamen reperiri potuit. Sed omnipotens Deus... suorum Martyrum gloriam revelare voluit suis fidelibus. Unde sanctum Stephanum (nempe V) suæ sanctæ præfecit apostolicæ ecclesiæ, cujus ad hoc inspiravit animum ardore mirabili, ut tantorum sanctorum quærere aggrediretur thesaurum, ruina obrutum. Hic igitur fossores advocat, et benedictione munitos, ubi et qualiter fodere debeant, instruit. Reliquit fossas, quas prædecessores sui plurimi plures fecerant, et ostendit eum locum ubi fodere debeant, quem ei revelatum divino affamine non ambigimus. Incipiunt fossores terram egerere sed plus omnibus ipse institit Deo digno operi. Nam illi fodiunt manibus, hic Deum dignis orat precibus. Illi quærunt fodiendo, hic orando invenit. Hoc quis ambigat divina factum providentia. Circa primi namque Stephani martyris (passos sub hoc pontifice SS. Chrysanthum et Dariam ferunt acta, conf. supra n. 9) tempora, cum ipse Romanam gubernaret ecclesiam, hæc in Christi martyribus persecutio exorta est, et sexto (imo quinto) Stephano Romanæ præsidente ecclesiæ ipsorum facta est inventio..... Invento igitur sacratissimo thesauro, nullis copiis coæquando, ipse prior accinctus cryptam ingreditur, et stipatus diversis venerabilis sacerdotii gradibus ac cœtu populi orthodoxæ fidei, Deo dignas laudes cum exultatione referens, inter ruinas ac lapidum congeriem, propriis cepit manibus omni mundo venerabiles margaritas legere de sanctorum corporibus, nec cessat suo sancto studio, donec omnia fragmina artuum a ruinæ segregaret congerie. Collectis itaque artubus per dies aliquot, propter maximam ruinæ montium congeriem, tanti odoris nectar inerat loco, ut omnes reficeret qui aderant. Quamobrem fossores magis ac magis labori operam dare exardescabant, lassitudinis et corporei alimenti imemores. Nocturno siquidem tempore angelicæ voces in crypta audiebantur et psalmodiæ hymnizantium,

(1) Tom. I, p. 520. — (2) Tom. V, p. 38-40. — (3) Migne

Patrologia, tom. XIII, col. 402. — (4) Tom. I, p. 285.

A tantusque splendor illam illustrabat, ut nullus auderet nocturno tempore accedere. Peracto autem opere, idem sanctissimus papa litania indixit, et congregato omni cœtu cleri et populi romanorum civium, discalceatis pedibus, cum lampadibus et crucibus, omnique apparatu ecclesiastico adveniens, in feretris cum psalmis et canticis spiritualibus, Sanctorum corpora introduxit in Urbem, ipseque prior incedens et feretrum propriis gestans humeris, cum exultatione et jubilo, sub die decimo sexto Calendarum Februariarum anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo octogesimo et sexto, pontificatus vero sui anno primo, imperii autem Dñi Caroli (crassi) excellentissimi augusti anno quinto (al. sexto). Indictione quarta: quorum in Lateranensi palatio aliquos apud ecclesiam, quam ipse idem jam ruinæ proximam a fundamentis renovaverat, quæ ad Apostolos dicitur; alios per diversos cardinales titulos condidit digna honorificentia: alios etiam circumquaque per diversa largitus est monasteria, ubi plurimis hodieque coruscant miraculis ad laudem et gloriam Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria in sæcula. Amen. Ita Surius in historia Inventionis cuius mihi præ manibus apographum est ex tomo 139 ms. bibliothecæ Cassinensis in litteris longobardicis.

quæ sit hujus translationis fides,

25 Porro si fides adhibenda est huic narrationi, quam cum Surio Baronius adscribit Anastasiobibliothecario, evidens fit binas alias translationes, de quibus diximus, esse fictitias. Ast plura sunt quæ inventionem Stephano V tributam reddunt saltem dubiam. Primum translatio facta ex cœmeteriis seu cryptis ad ecclesiam S. Silvestri sub Paulo I, haud spernendis probatur ex monumentis, scilicet ex Constituto hujus pontificis et tabulis Silvestrinis quæ probabilius ipsi translationi cœvæ sunt. Conf. n. 22. Altera ad S. Praxedis nititur itidem tabulis marmoreis hujus ecclesiæ, de quarum tamen antiquitate minus constat. Sufficit autem ut alterutra harum translationum fidem habeat, ut Inventionis historia falsi arguatur, saltem quod spectat ad SS. Chrysanthum et Darium. Deinde Anastasio, auctori cœvo, tribuitur perperam laudata scriptio. Ita quidem censuit Baronius, ideoque illam inseruit maximam partem suis Annalibus (1), sed emendatus a Pagio fuit. Audiamus utrumque: Etsi nomen, verba sunt Baronii (2), non prodatur, non alius mihi videtur, quam Anastasius bibliothecarius, hujus pariter temporis historicus, qui, ut diximus, ejusdem Stephani papæ res gestas conscripsit; sed eædem nobis haud integræ conservatæ, quæ decurtatæ in multis habentur: nam inter alias desideratur mentio de inventione eorumdem SS. Martyrum nempe Diodori, Mariani et aliorum; non nominantur SS. Chrysanthus et Daria. Aliter omnino sentit Pagius in Critica (3): Horum corpora, ait, cum Stephano V Romanæ ecclesiæ præside inventa fuissent, in Urbem delata sunt sub die xvi Kalend. Februar... ut dicitur in eadem

Historia, quam Surius conscriptam putat circa tempora Caroli Crassi (regnavit ab anno 880 ad 888 (4)) vel Arnulphi imperatoris (ab anno 887 ad an. 899 (5)), et ex qua Baronius deducit, Stephanum, qui hoc anno ecclesiam Romanam regebat, male appellatum fuisse quintum, ideoque vulgarem illum errorem corrigendum. Verum hujus historiæ scriptor longe post hæc tempora vixit, cum currentem annum, qui sextus fuit Caroli Crassi, quintum vocet, et Stephanum papam, qui quintus ordine tantum erat, sextum nominet. Stêphanus enim presbyter, qui mortuo Zacharia papa electus est pontifex, quia subito demortuus (tertio scilicet ab electione die), numquam ordinatus fuit, ideoque nec pontifex Romanus exstitit... Indeque Stephanus alter, qui postea pontificatum adeptus est, vocatur ab Anastasio Stephanus II... et Stephanus qui hoc tempore (an. 886) ecclesiam Romanam regebat, vocatur Stephanus quintus a Frodoardo, qui anno Lxii sæculi insequentis mortuus, hoc ignorare non potuit. Denique hæc opinio Baronii... omnes antiquos scriptores contrarios habet, omnesque pontificum Romanorum catalogos, in quorum nullo nomen Stephani presbyteri, quia nempe tantum pontifex electus fuit, legitur. Sed et aliud est quod multo magis Baronium stringit: nam, teste eodem Pagio (6), male ei (Anastasio) Baronius attribuit vitas Hadriani II et Stephani V, vulgo VI, cum utraque post mortem ejus elucubrata fuerit. Atque hæc Pagii sententia longe communior est probabiliorque; unde utraque vita quæ ad calcem operis Anastasiani poni solent (7) a plerisque adscribuntur Guillelmo, qui Anastasium in officio bibliothecarii excepit. Ast quisquis scripserit Stephani vitam, parum refert, cum in illa, ut ipsemet fatetur Baronius, desideretur mentio de inventione eorumdem SS. Martyrum, quæ cum inibi scripta esset (hæc mera conjectura est) excisa pagina, intermissa remansit (8); nec illius inventionis meminere alter Pagius in Breviario (9), nec Novaes in Elementis (10). Cæterum eruditi norunt operose diligenterque investigatum de scriptore Vitarum Pontificum fuisse sæculo elapso, atque hanc fere prævaluisse sententiam, neququam omnium, sed paucarum quarumdam fortasse a Gregorio IV ad Nicolaum I, quibus vicinus vixit, auctorem posse esse Anastasium (11). Qui plene de hac quæstione erudiri voluerit, adeat Franciscum Blanchinum in Prolegomenis ad Anastasium (12), Oudinum de scriptoribus ecclesiasticis (13), et Muratorium (14). Sed etiamsi Anastasio adscriberetur, nondum res omnino confecta esset. Verum quidem est primo intuitu in Narratione, quam descriptam habes numero superiore, agi tam de SS. Chrysantho et Daria, a quorum martyrio et depositione exorditur auctor, quam de SS. Diodoro, Mariano et aliis; attamen ubi de corporum inventione et defossione sermo habetur, soli proprio nomine exprimuntur SS. Diodorus et Marianus, silentio prætermittuntur SS. Chrysanthus et Daria. Num ideo quod horum reliquæ ibi jam non essent, sive quia sub

(1) Tom. XV, p. 427 et seqq. Lucæ 1744. — (2) Ibid., p. 430. — (3) Ibid., p. 427. — (4) Art de vérifier les dates, p. 434. — (5) Ibid., p. 434 et 435. — (6) Ubi supra p. 409 et seqq. — (7) Vide Migne, Patrologia, tom. CXXVII, col. 1597 et seqq. Item ibid., col. 1577. — (8) Baronii Annal., t. XV,

p. 430. — (9) Tom. II, p. 129 et seqq. Venetiis, 1730. — (10) Elementi della Storia de sommi Pontefici, tom. II, p. 159 et seqq. Romæ 1821. — (11) Conf. Fabricium, Bibliotheca latina, voce Anastasius Bibl. — (12) Migne Patrol., t. CXXVII. — (13) Tom. II, col. 258 et seqq. — (14) Scriptores, t. III.

AUCTORE
B. B.

Paulo I vel Paschali I defossæ, sive quia quadraginta duobus ante annis a Marcwardo (ut infra videbitur) fuerant in Germaniam delatæ? Certe constat ex Gregorio Turonensi, cujus verba recitavi n. 7, corpora SS. Chrysanthi et Dariæ seorsum ab aliis fuisse deposita: Parte, inquit, in una, interposito pariete, sepulcra martyrum Chrysanthi et Dariæ segregata; parte in alia sanctorum reliquorum cadavera in unum sunt congregata. Verumtamen pariete illo, qui est in medio positus, fenestram structor patefactam reliquit... Post multo vero temporis... Damasus, antistes sanctæ Sedis apostolicæ, jussit diligentius operiri fenestram ubi et versibus decoravit locum, in quibus agitur solummodo de SS. Chrysantho et Daria. Conf. n. 6. Subdit Gregorius nonnullas horum duorum reliquias diacono cuidam fuisse circa annum 590 concessas a Pelagio II. Porro cum in Actis inventionis SS. Diodori et Mariani et aliorum innumerabilium martyrum (sic apud Surium inscribuntur (1)) specialis non fiat mentio de inventis pignoribus SS. Chrysanthi et Dariæ, qui tamen omnium erant antesignani et præclarissimi; haud absurdum est arguere de his detegendis vel investigandis non fuisse actum omnemque operam impensam, ut fragmina sanctorum (Diodori et Mariani, qui soli nomine suo designantur, et cæterorum, quorum omnium simul parte in alia cadavera in unum erant congregata) gravi labore legerentur per dies plurimos (2). Itaque dubiæ ad minus fidei sunt inventio et ex cæmeteriis translatio, quæ factæ perhibentur ad Lateranum sub Stephano V, tum quia, ut ex monumentis haud spernendis efficitur, præcesserunt aliæ duæ, et forte etiam tertia sub Pelagio II, ut conjici aliquomodo potest ex reliquiis, quas concessas cuidam diacono refert Gregorius Turonicus, tum quia Anastasio abjudicanda videtur sæpius dicta historia inventionis, tum quia non clare constat an in hac agatur de translatione SS. Chrysanthi et Dariæ.

et quid censendum de reliquiis Lateranensibus.

26 Quid ergo censendum de reliquiis SS. Chrysanthi et Dariæ, quas ecclesia Lateranensis jam inde a Stephano V possidere ac venerari traditur? Vidimus n. 24 ex Sarazanio, qui testem adhibet Panvinium, illorum ibi corpora sub altari oratorii (S. Mariæ et S. Pancratii) recondita esse. Quod etiam diserte affirmat Mazzolarius, cujus Diarium Sacrum recensum tertiis curis Romæ anno 1820 fuit a Joachimo Marino Fuertez: In capella, inquit (3), subterranea quiescunt corpora SS. Chrysanthi et Dariæ, et adsunt aliæ reliquiæ insignes. Alio locodixerat idem Mazzolarius (4): Stephanus VI (ex cæmeterio SS. Chrysanthi et Dariæ) etiam transtulit horum corpora, quorum pars colitur in S. Joannis Lateranensis sub altari papali, pars in S. Pauli, et pars in SS. Apostolorum, quæ sane diversa sunt a priori assertionione. Quod autem mireris, Attilius Serranus in opusculo de septem urbis Romæ ecclesiis, Gregorio XIII oblato, ubi recenset reliquias S. Joannis Lateranensis (5), alto silentio premit SS. Martyres nostros; dum in aliis duabus romanæ urbis ecclesiis scribit aliquas eorum reperiri exuvias. Cæterum liquet (nisi de parte aliqua corporum intelligatur nec adeo magna possessionem Late-

ranensem non subsistere nisi supposita Inventionem sub Stephano V, anno 886; hanc autem vidimus non satis idoneis probari testimoniis. Insuper tum hæc corporum inventio tum eorundem asservatio in Lateranensi ecclesia stare non possunt cum altero monumento maximi sane pretii, scilicet Historia Translationis Eifflensis, de qua continuo agemus enucleate, scripta ab auctore rei gestæ teste oculato. Translatio autem ista contigit anno 844, proinde dimidio fere sæculo ante Stephani V pontificatum. Porro sic habetur in præfata historia: Marcwardus abbas Prumiensis susceptus denique honorifice ab apostolico papa Sergio II, epistolas ei regias Lotharii tradidit. Ille jussis imperialibus ejusque petitionibus favorabiliter annuens, spondit se cuncta facturum quæ suggesserat. Constituta itaque die ad Lateranensem properat Marcwardus ecclesiam. Cumque jussus ad romanum ingressus fuisset pontificem, positus in locello super altare corporibus (sanctorum Chrysanthi et Dariæ), atque ex utraque parte stantibus clericorum ordinibus et canentibus, tradidit ei cum summa veneratione et honore præfatorum Martyrum corpora etc. Testimonium profecto clarum atque disertum, et, nullus quidem dubitem, omnino fidele, quo utique fides translationis Stephano V adscriptæ vehementer concutitur. Quod autem corpora dicantur Marcwardo tradita in Lateranensi ecclesia, non sequitur illa ibidem quievisse; nihil enim impedit, quominus jussu Sergii pontificis (cupientis et votis Lotharii et petitionibus Marcwardi favorabiliter in omnibus annuere) aliunde eo fuerint delata, puta ex S. Silvestri vel S. Prædix ædibus vel ex ipsis cæmeteriis. Cætera de hoc argumento vide tum numeris sequentibus ubi Eifflensem explicamus et stabilimus traditionem, tum in historia Translationis, quam Actis SS. Chrysanthi et Dariæ subjicimus. Denique cum nuper RR. DD. Cardinalis archiepiscopus Coloniensis Romam, quo probaretur, misisset recens suæ dioceseos Proprium, expuncta SS. Rituum congregatio voluit omnia quæ in Lectionibus SS. Chrysanthi et Dariæ spectabant ad Eifflensem seu translationem seu possessionem (de qua mox fiet a nobis ex professo sermo); hac data ratione, quod ecclesia Lateranensis etiam vindicaret sibi eorundem SS. Martyrum corpora; nec posset S. Congregatio probare pro Germania, quod recusarat pro ecclesia in Laterano, in cujus Lectionibus nihil dicitur de loco quo corpora illa quiescant; ne secus faciendo videretur voluisse dirimere litem, quod ab ejus mente prorsus alienum est. Ita rescipsit nobis die 16 Julii anno 1858, R. D. Dr Heuser, lector in Majori Seminario Coloniensi. Videsis ipsa S. Congregationis verba, ad calcem nostri commentarii ubi agitur de officio proprio SS. Chrysanthi et Dariæ. Hactenus de Romanis translationibus, in quibus utique multa occurrunt obscura, incerta, et nonnulla haud parum inter se pugnancia. Ad Eifflensem transeamus.

27 Translationis Eifflensis præclara, ut supra jam monuimus, extat historia, conscripta vel a Wandelberto vel certe ab auctore, rei gestæ cœvo. Conditorem, inquit Mabillonius (6), esse Wandelbertum crederem, nisi aliter sua-

(1) Tom. I, p. 285. — (2) Ibid., p. 284. — (3) Diario Sagro, tom. VI, p. 96. — (4) Ibid., tom. V, p. 594. — (5) De Septen eccless... una cum earum reliquiis, stationibus

et indulgentiis, p. 120-124. — (6) Acta SS., Ord. S. Benedicti, sæc. IV, part. I, p. 609.

derent

A derent quædam vitia latinitatis in ea occurrentia, quæ in hominem disertum et eruditum, qualis Wandelbertus pro tempore fuit, cadere facile non possunt. Certe Wandelbertus hujus translationis meminit. Vide supra n. 3. Et paulo post iterum Mabillonius (1): Quæ (narratio Translationis) si non a Wandelberto, certe a quodam Prumiensi monacho, rei gestæ teste oculato, scripta est. Scilicet ineunte anno Christi 844 (2) Marwardus, abbas Prumiensis, Romanum iter aggressus est, obtentis a Lothario imperatore litteris ad Gregorium papam IV, eo fine, ut alicujus præclarissimi martyris corpus Marwardo concederetur. Ast viâ is se dederat, cum mortuo Gregorio suffectus Sergius est. Alteræ itaque ab imperatore petitæ atque obtentæ litteræ ad novum pontificem. Hic votis Lotharii incunctanter obsequens, per Marinum episcopum, librum, sanctorum passiones continentem, Marwardo misit, ex quo SS. Chrysanthi et Dariæ martyrium transcriberet, quorum pignora ipse Sergius eidem tradidit, in ecclesia Lateranensi, præsentem et canentem numerosa clericorum corona, conf. n. 26. Quibus acceptis, Marwardus reditum accelerat, et quinquagesimo die, ex quo Roma discesserat, pervenit ad cellam S. Goaris, ubi biduo commoratus est, dum Prumiæ quæ opus erant pararentur. Porro allatæ Prumiam reliquæ sunt iv Nonas Julii, et deinde viii Kalendas Novembris sunt Sanctorum corpora ab episcopo Thegamberto admodum religioso... in cella quæ Novum-Monasterium vocatur... tumultata, id est in Eifflæ Monasterio, hodie Münstereiffel, ut demonstrabimus contra Mabillonium, postquam nonnulla præfati fuerimus de episcopo Thegamberto, quem quidam confuderunt cum Theutgaudo archiepiscopo Trevirensi. Quæ confusio si admittenda foret, non levis oriretur suspicio contra fidem hujus translationis historicam. Confer Cl. Marx qui translationem eandem compendiose exhibens, lata primum SS. corpora memorat a Marwardo Roma ad cellam S. Goaris, dein Prumiam, denique ad Monasterium Eifflæ, a Marwardo paucis ante annis ex proventibus abbatialibus aus abteilichen Mitteln constructum et fundatum (3).

et dein a Thegano chorepiscopo Trevirensi,

28 Jam pridem mota de Thegamberto difficultas est, ut apparet ex litteris, quas mss. habemus, P. Joannis Gamans S. J. ad decessorem nostrum God. Henschenium, vivente adhuc Bollando: In Translatione SS. Chrysanthi et Dariæ petit Rev. Vestra, quis sit episcopus ille Thegambertus, cum apud vos, ut ex litteris vestris colligere videor, appelletur Thietgaudus; quod an sit sic, quæso disertius rescribat. Vix putem eum potuisse esse, cum novem annis post primum sit factus Trevirensis episcopus Thietgaudus. Nonne potius Theganus seu Degan, scriptor vitæ Ludovici pii, qui chorepiscopus Trevirensis fuit sub Amalario archiepiscopo Trevirensi et probabiliter etiam sub sequenti episcopo Hetti continuavit id officii? Saltem adhuc vixit hoc Translationis tempore, quæ

sub initio imperii Lotharii contigit, cujus parentis Ludovici ipse res gestas concinnavit, ni fallor, post Ludovici mortem. Hactenus Joan. Gamans, cujus suspicio viâ non in omnimodam postea transivit certitudinem. Episcopus Thegambertus admodum religiosus, inquit Mabillonius (4), qui non alius videtur, quam Thegan tunc chorepiscopus Trevirensis cujus sapientia et religio plurimum commendantur (5); et disertius in Actis (6): Is est Thegan seu Tegan chorepiscopus Trevirensis, cujus habetur historia de Gestis Ludovici Augusti, carmine laudatus a Walafrido Strabo. Sic etiam D. Bouquet (7), Scriptores historiæ litterariæ Franciæ (8) etc. Animadverti quoque potest, Thegambertum constare ex duobus vocabulis Thegan et Brecht; et sæpe primo solum vocabulo designabantur viri et feminæ: sic Conradus dicebatur Cuno, Brunechildis Bruna etc. Quod autem Theganus fuerit chorepiscopus Trevirensis, testem coarvum habemus eundem Walafridum Strabum abbatem Augiensem, qui cum eo diu amicitia conjunctus fuit, et ita præfatur in libellum de Gestis Ludovici pii (9): Hoc opusculum in morem Annalium Thegan, natione francus, Trevirensis ecclesiæ chorepiscopus breviter quidem et vere potius quam lepide composuit. An vero functus hoc officio sit primum sub Amalario et dein sub Hetto, ut tenet Browerus (10), vel an solum sub Hetto, ut probabilius contendit Cointius (11), parum facit ad nostram questionem. Sed num adhuc vixit Thegan Translationis tempore? Post Amalharium, ait Cointius (12) in Trevirensi cathedra sedit Hettus archiepiscopus, qui Thegano chorepiscopo nec non et Ludovico pio supervixit. Porro Hettus infulus tenuit ab anno 814 usque ad annum 847 quo mortem obiit (13). Sane nihil obstat quominus Theganus anno 844, quo facta Translatio, superstes viveret. Non tamen videtur diu post hæc produxisse diem, cum Walafridus Strabus, defunctus anno 849, censendus sit scripsisse Præfationem, de qua supra, post Thegani decessum (14). Cæterum Thietgaudus seu Teutgaudus Hetto successit anno 847 et communior sententia est Theganum scripsisse de Gestis Ludovici pii adhuc viventis, proinde ante annum 840, quo is ereptus vivis est. Sunt itaque nonnulla non satis accurata in litteris P. Joannis Gamans, quæ ipse sane emendasset, si in publicum dandas scripsisset; ast nullum superesse videtur dubium de persona Thegani, qui reliquiarum translationi præfuit.

29 Scribit Mabillonius in Annalibus (15): Allatæ Prumiam reliquiæ iv nonas Julii, ibidemque in eo, quo delatæ fuerant, feretro ad dexteram altaris servatæ sunt ad undecimum Kalendarum Novembrium, quousque scilicet eisdem monumentum condignum in possessione sancti Salvatoris, nempe in cella quæ Novum-Monasterium vocatur, pararetur. Omnibus demum dispositis, istuc Sanctorum corpora viii Kalendas Novembris, ipso die festo eorum translata sunt. Et rursus in Actis

non ad monasterium S. Naboris,

(1) Acta SS. Ord. S. Benedicti, sæc. iv, part. i, p. 610. — (2) Conf. Annal. Bened., tom. II, p. 606. — (3) Geschichte des Erzstifts Trier, tom. II, part. i, p. 288 et 284. Treviris 1860. — (4) Annal. Ord. S. Ben., tom. II, pag. 606. Conf. Marx, tom. II, part. I, p. 288. — (5) Histoire litt. de France, tom. VI, p. 45 et 46. — (6) Acta SS. Ord. S. Ben., sæc. iv, tom. I, p. 612. — (7) Tom. VI, p. 72. — (8) Tom. V, p. 46. — (9) D. Bouquet,

tom. VI, p. 75. Pertz, Script. t. II, p. 589. — (10) Annales Trev., tom. I, p. 596. — (11) Annales ecclesiast. Francorum, tom. VIII, p. 582 et seq. — (12) Ibid. p. 585. — (13) Gallia Christ. tom. XIII, col. 591. Conf. Marx, Geschichte, tom. I, p. 87 et seq. — (14) Histoire littéraire de France, tom. V, p. 46. — (15) Tom. II, p. 606.

AUCTORE
B. B.

SS. ord. S. Benedicti (1) : Depositæ sanctorum Martyrum reliquiæ in Monasterio-Novo seu Cella-Nova sancti Salvatoris, quæ alio nomine sancti Naboris, vulgo *Saint Avol* dicitur, ob reliquias scilicet sancti Martyris, quas eo Chrodegangus, Mettensis episcopus, transferre curavit. Porro *foundationem illius monasterii refert idem Mabillonius sub anno 734 (2); translationem vero S. Naboris sub anno 765 (3). Ast mihi certum est corpora SS. Chrysanthi et Dariæ delata a Marcardo ex Prumia fuisse ad Eifflia monasterium, non autem ad S. Naboris. Nam primo hoc nimium a Prumiensi distat, utpote situm juxta Divodurum seu Metas (Metz); secundo valde probabile est, medio sæculo nono, quo nostra contigit translatio, jam non illud Novum-Monasterium, bene vero S. Naboris vulgo dictum fuisse; tertio in hujus cœnobii historia (4), nulla prorsus præfata Translationis mentio occurrit, sicut nec alterius, qua fuissent hinc sacra illa pignora Eiffliam delata, ubi ab immemorabili noscuntur asservata. Nec prætermittendum, in fastis ejusdem monasterii multis describi solemnitates et cæremonias quibus corpus S. Naboris et receptum et depositum ibidem fuerit atque veneratum; quarto decretorium præbet argumentum Wandelbertus, scriptor cœvus, et quem ipse Mabillonius censet (5), istius historiæ, nempe Translationis SS. Chrysanthi et Dariæ, conditorem esse, et certe hujus translationis in Martyrologio suo meminit viii Kal. Novembris. Porro ita Wandelbertus habet (6) :*

Octavum Crispinus habet cum Crispiniano,
Flammas qui passi sævum vicere tyrannum.
Gemmas martyrii geminas veneramur eodem,
CHRYSANTHUM DARIAMQUE, NOVO QUOS MUNERE CHRISTI
Roma nunc vectos, tumulis Nova Cella venustat,
Qua Rheni celsis succedunt æquora sylvis.

Qui postremus versiculus nullo sane modo convenit Monasterio S. Naboris, ad Mosellam non ad Rhenum sito; apprime autem Eifflia quod haud procul a Rheno dissitum est. Browerus, inquit Valesius (7), « Eiffliam regionem Treviris et Agrippinensibus confinem » esse ait, melius facturus, si inter Treviros et Agrippinenses eam jacere, sed Agrippinæ tamen quam Augustæ Trevirorum propriorem dixisset. Hunc pagum tabulæ collocant circa monasteria Prumiam, Malmundarium et Stabulum. Confer Guibert (8), La Martinière, Sprunner (9); quinto dicta confirmantur ex eodem Wandelberto ad diem 13 Octobris, ubi haud minus perspicue designat Eifflia monasterium :

Chrysantho Dariæque coruscat et ara,
Tulpia cum plano quo præeminet æquore castrum.

Quæ utique significant Aram sanctorum Martyrum coruscare in planitie illa, ubi præeminet Tulpia seu Tulbiacum et Tulpiacum, vulgo Zulich vel Zulich, locus victoria Clodovæi regis longe celeberrimus. Confer Valesium (10), cui Tulpia Castrum est in ducatus Juliensis regiuncula Eflia vel Eifflia, die Eifel, non pro-

cul a flumine Rura et Marcoduro, Ex his liquet reliquias SS. Chrysanthi et Dariæ non fuisse delatas ad S. Naboris; denique sexto tradit Mabillonius (11) Marcardum, sub annum Christi 836, in Eifflia cœnobium extruxisse, a quo ut originem, sic et nomen accepit haud ignobile oppidum agri Juliensis in diœcesi Coloniensi, vulgo Monasterium Eifflia Munster-Eiffel appellatum : quod monasterium monachis Prumia adductis tributum fuit, eisdem annona ex eodem Prumiensi cœnobio assignata. Atque hæc utique Nova-Cella est, quam laudat Wandelbertus.

30 Nullum itaque mihi superest dubium quin eo ab initio SS. Martyrum nostrorum pignora translata (12) atque ibidem ad hunc usque diem perpetuo fuerint asservata; tanto magis quod (ut habet Gallia christiana (13)) sita sit Prumia decem circiter leucis ab urbe Trevirensi, septentrionem versus, in saltu Arduennæ et in Eifflia tractu, ad Promeam vel Prumiam amnem, etc. Proinde emendandus Mabillonius, quem secuti deinceps sunt omnes qui de iisdem reliquiis scripserunt et ipsi pariter emendandi, nominatim Baillet (14), Butler (15). Rem, prout erat, subodoratum D. Calmetum fuisse, patet ex eo, quod prorsus sileat de S. Naboris monasterio, et delata SS. corpora scribat ad prioratum dictum Nova-Cella Neuf-Moutier (16), subjectum, ut paulo ante notaverat (17), Prumicensi abbati. Non tamen nomine suo designat Eifflia monasterium, imo ubi de hujus fundatione tractat (18), ne verbum quidem habet de translatione reliquiarum. Ast recte habet Notitia de Jubilæo millenario, Monasterii Eifflia celebrato an. 1848, ubi hæc ex germanico reddita latine (19) : Marcardus Prumiam redux fuit die iv Julii an. 844 cum SS. Reliquiis, quæ ibidem manserunt usque ad xxiv Octobris. Erat tum hoc in loco, qui pridem Petri Vallis dicebatur, fundatum cœnobium subjectum abbati Prumiensi, quod Nova-Cella et etiam Novum-Monasterium in Eifflia nuncupatum, deinde in urbem Monasterium-Eifflia excrevit. Huic destinatæ erant reliquiæ SS. MM. Chrysanthi et Dariæ; itaque cum die præfata (24 Oct.) Prumiam venisset Thegambertus, episcopus Trevirensis; die xxv an. 844 cum pretiosis illis antiquitatis christianæ pignoribus huc advenit. In memoriam hujus translationis, singulis annis xxv Octobris, vel, secundum præsentem morem, die dominica sequenti, SS. Martyrum nostrorum festum agitur. Infra latius dicam de Jubilæo. Historiam Translationis integram, una cum pluribus miraculis quæ sub hac contigerunt, reperies post Acta Martyrii. Cæterum plura, ex quibus fides Translationis hujus, stabilietur, dabimus § V, ubi de monumentis, perpetuo sibi singulis fere sæculis succedentibus, agemus ad cultum SS. Chrysanthi et Dariæ in Eifflia pertinentibus.

(1) Sæc. iv, part. i, p. 610. — (2) Annal., tom. II, p. 89. — (3) Ibid., p. 194. — (4) Vid. Gallia Christ., tom. XIII, col. 589 et seqq. Item D. Calmet, Histoire de la Lorraine, tom. I. In Indice verbo Avold. — (5) Acta SS. ord. S. Bened., sæc. iv, part. i, p. 609. — (6) Dacherii Spicileg., tom. II, p. 54. — (7) Notitia Galliarum, p. 185. — (8) Diction. géograph. Paris, 1850. Vocibus Eiffla, Munster-Eiffel. — (9) Atlas médiæ ævi, Tabulæ Germaniæ et Galliæ. — (10) Notitia Gall., p. 556. —

(11) Annal., tom. II, p. 545. — (12) Conf. Marx Geschichte, tom. II, part. i, p. 284 et 288. — (13) Tom. XIII, col. 589. — (14) Vie des Saints, 25 Octobre. — (15) 25 Oct. Lovanii 1852. — (16) Histoire de Lorraine, tom. I, col. 626. Nanceii 1746. — (17) Ibid., col. 617. — (18) Ibid., col. 625. — (19) Jubiläum wegen der tausendjährigen Aufbewahrung der Reliquien von den HH. MM. Chrysanthus und Daria in der Stiftskirche zu Munster-Eiffel, p. 14 et 15. Colonia 1848.

^A § III. De translationibus Regiensi
et Uritana, in Italia.

*Sæculo x trans-
latio Regien-
sis ex Saraza-
nio aliisque;*

Regiensis Translationis meminit Sarazanius in Notis ad carmina S. Damasi. Scilicet post verba (n. 24 a nobis recitata) quibus agitur de inventione sub Stephano V et reliquiis Lateranensibus, subdit laudatus Sarazanius (1) : Refert tamen Sigonius in Regno Italiae lib. VI, sub anno 947, Adelardum episcopum Regiensem sancta martyrum corpora Chrysanthi et Dariæ a Berengario impetrata Regium deportasse, quæ in hanc usque diem Regienses religione præcipua venerantur. Et in officiis sacris civitatis Regii habentur lectiones et in Translatione eorundem Sanctorum, ubi legitur, anno Domini 915, a Joanne X papa Berengarium horum Sanctorum corpora impetrasse, ipsi vero Adelardi precibus concessa. Et similiter Ferrarius (2) : Horum corpora Regii in æde majori seu cathedrali asservantur summa religione (sunt enim urbis tutelares) eo ex urbe Ticinensi ab Adelardo episcopo Regiensi, a Berengario rege, qui ea Romæ a Jo. papa X an D. 915 impetraverat, sibi concessa translata. Quamquam eadem Uriæ in Salentinis, cujus urbis iidem Martyres sunt patroni, haberi traduntur, et corpus Dariæ Romæ in S. Sylvestri quiescere nuper in ea translatum marmorea tabella docet. Hic sane intelliguntur tabulæ Silvestrinæ, de quibus diximus supra. Errat autem Ferrarius tradens, corpus S. Dariæ nuper translatum; imo ex præfatis tabulis manifeste constat pluribus ante sæculis id contigisse, si tamen contigit. Vide n. 22. Sunt et alia in recitato Ferrarii loco minus accurate reddita, quæ ex sequentibus facile emendabuntur. Georgius Passi ubi summam agit de episcopis Regiensibus, hæc breviter habet de Adelardo (3) : Anno 947 transtulit Ticino (Pavia) Regium corpora SS. Chrysanthi et Dariæ. atque in cathedrali (nel Duomo) deposuit.

*et præcipue ex
relatione mss.;*

^E 32 Habemus bina documenta Regiensia mss. a decessoribus accepta, quæ ad reliquias SS. Chrysanthi et Dariæ pertinent : altero continetur Relatio ex mss. ecclesiæ Regiensis de Translatione SS. corporum, horumque Recognitione facta anno 1522; altero exhibetur Instrumentum hujus Recognitionis. Utrumque documentum necesse est hic adscribere. Et Relatio quidem sic habet : Cum Berengarius primus serenissimus rex, tempore Joannis papæ decimi, anno Domini 915 (venisset) Romam, ut coronam imperii susciperet, et Apostolorum limina solito more peragrasset; ecclesiam præclaræ magnitudinis, ubi corpus ejus olim requiesceret, divinitus inspiratus ædificare cogitans, corpora SS. Chrisanti et Dariæ, in somnis admonitus, ab eo magna cum supplicatione petivit. Quod idem papa audiens, nimis tristis effectus, obstinatius ei resistere et contradicere cœpit, nolens ut Roma tantorum Martyrum pignore fraudaretur. Tunc rex, Sanctorum desiderio anxius, data illi dextera, promisit in honorem eorum basilicam fabricare et de suis rebus eam ditare et puleroschemate decorare, suumque corpus quandoque, Deo

tamen permittente, ibi sepeliendum promisit; cujus piis precibus romanus pontifex devictus est. Revertente autem rege cum ingenti gaudio factum est, ut postquam Papiam cum reliquiis advenisset, Longobardorum ibi insidiis circumventus, regno vitæque privaretur. Hujus nepos Berengarius secundus cum Italiam occupare tentaret, maximeque illi faveret Adelardus, (hunc) episcopum Regiensem constituit; et post aliquod tempus ab eodem rege corpora sanctorum Chrisanti et Dariæ (Adelardus) impetravit. Itaque episcopus accepto tanti thesauri pretio, cuidam suo fideli, Urso nomine, judice et ecclesiæ avvocato, comite quodam religioso presbytero, ea Regium deportanda commendavit; quæ in fide sua suscipiens, et humeris imposita, per mediam ejusdem Papiæ urbem, intempestæ noctis silentio latenter progrediens, per nimiam quoque aquarum inundationem, quasi portans a quo portabatur, ad hospitium siccis pedibus pervenit. Inde statim cum sequenti die arrepto itinere profectus Regium jam appropinquaret, ubi eorum sedes, Dei ordinante providentia, præparanda erat, Regiensium populus cognito Sanctorum adventu, gaudens et exultans cum cereis et lampadibus illis factus est obvius. Tunc multi variis infirmitatibus detenti, eorum meritis tacto feretro liberati sunt. Ad quorum famam plurimi infirmi ex diversis partibus properantes, facto pro salute voto, sospites, sani et alacres in sua revertabantur. Jam dictus episcopus corpora beatorum martyrum Chrisanti et Dariæ infra basilicam sanctæ Dei genitricis Mariæ, quæ hujus urbis est caput, decenter sicuti promiserat recondiderat : deinde arcam laminis argenteis miro opere tectam fieri jussit et ad memoriam ipsorum superimposuit, ubi Dei beneficia meritis eorum præstantur usque in hodiernum diem.

33 Sed cum per multos annos utrobique summo in honore haberentur, Regiensi Papiensi que populo, uter prætiosa corpora teneret dubitantibus, anno Domini 1522 Adriano sexto pontifice maximo, Carolo quinto imperatore, Ugo Rangonus Regiensis episcopus, indicto prius trium dierum jejunio, clero populoque præsentibus, mane die dominico pridie Kalendas Decembris hujusmodi arcam aperire decrevit; id autem omnibus placuit, ut omni tandem dubitatione deposita atque veritate magis comprobata, populus frequentior ad ecclesiam conveniret. Paratis itaque omnibus ad id necessariis, episcopus et clerus (notariis assidue visa conscribentibus) solemniter induuntur, atque ex superiore ecclesia, ubi primum proprii Martyrum officii Nocturnum rite decantaverant, ad hanc inferiorem chorum ordinate descenderunt, ibique pontifex, postquam satis digne sacrificasset, primus tumulum malleo percutiens, illud ab aliis ad id paratis jussit aperiri. At postquam arca mirabili et incredibili celeritate aperta est, prius pixidis ligneæ cum linteaminibus concisis et sanguineis capsella, ubi Beatorum ossa requiescebant, ad latus arcæ apparuit; ea vero reverenter a ministris sublevata et ab

AUCTORE
B. B.

*dein an. 1522
celebris earundem reliquiarum facta
recognitio.*

(1) Migne, Patrologia lat., tom. XIII, col. 402. — (2) Catalogus SS. Italiae, 25 Octobris. — (3) Racconto de' santi primi

vescovi di Reggio et altri dell' istessa città, p. 92. Parme, 1643.

AUCTORE
B. B.

* Vid. Cangii
Gloss. verbo :
Gastus.

antistite aperta, omnibus genuflexis, ossa miro odore redolentia conspicienda concessit. Postea singulis ossibus apte in ferculo collocatis ab episcopo, canticum Te Deum Laudamus intonuit, utroque choro alternatim respondente, necnon omnium ecclesiarum præcedentibus crucibus, clericis singula funalia deferentibus atque concinentibus, tubis, tibiis, campanis ubique lætitia constrepentibus circum plateas ducta est sollemnis processio : nam episcopus utraque capita cum brachiis, seniores canonici ferculo capsellam, pixidem in altum elevantes, juniores vero aureum velamen gastii* utrumque deferebant. Postquam vero in ecclesiam reversi sunt, reliquiis intra clathros diligenter reclusis fidisimisque adhibitis custodibus, in sua quisque redierunt. Hora autem competenti primis vespers cæterisque diurnis nocturnisque officiis usque ad secundas vespervas sequentis diei rite decantatis, custodibus tamen vicissim permutatis et assidue vigilantibus utriusque hominum sexus, ne per totam quidem noctem, accessus recessusque numquam intermissus est. Die vero jam inclinata, medicorum adhibito iudicio, maris et feminae, ætatis vero circa annum vigesimum ossa illa esse comperit. Ex quibus utraque capita cum totidem brachiis et pixide retenta sunt, veterem autem capsellam cum cæteris ossibus in novam capsam condidit (episcopus) atque undique ferro ligatam, addito desuper titulo, in arca marmorea refixit; ossa vero retenta idem pontifex ad sacrarium detulit, ubi tamdiu summo opere conservanda sunt, quamdiu thecis aureis argenteisque honorifice condantur. Passi sunt beatissimi martyres Chrysanthus et Daria anno Domini ducentesimo octuagesimo quinto, Caro, Numeriano et Carino imperatoribus. *Hactenus Relatio. Verum quæ in Recognitione gesta sunt, accuratius enucleatiusque discas ex sequenti Instrumento.*

enjus subditur
Instrumentum :

C

34 Jesus. In Christi nomine. Amen. Anno Cirumeisionis ejusdem millesimo quinquagesimo vigesimo secundo, indictione decima, die ultimo Novembris, tempore pontificatus domini Adriani papæ VI anno primo. Cum per reverendissimum dominum dominum Rangonum divina providentia episcopum Regiensem decretum fuerit, accedente consensu totius cleri et populi civitatis Regii, aperiri arcam, in qua fuerunt posita sacratissima corpora sanctorum martyrum Chrysanti et Dariæ, ut tolleretur omnis dubitatio cleri et populi ejusdem civitatis, an dicta corpora quiescerent in dicta arca nec ne, et ad finem, quod si extare ibidem reperirentur, in futurum firmiori intentione possent venerari dicta corpora, et etiam extrahi dictorum sanctorum Martyrum capita et brachia et in vasis argenteis collocari, ut secundum exigentiam temporis possent dicta capita et brachia ad conspectum totius cleri et populi dictæ civitatis exhiberi et laudabiliter (prout convenit) venerari.

res gesta die
50 Novembris:

35 Ideo prædictus R. D. Episcopus, convocatis prius toto clero et populo et præcipue deputatis per magnificam communitatem aperitioni prædictæ, et præmisso jejunio trium dierum immediate præcedentium diem dictæ aperitionis, de mandato prædicti R. D. Epi-

scopi, suprascriptis millesimo et die, in festo D S. Andreæ apostoli magna cum devotione post horam decimam septimam et celebratum Matutinum per præfatum D. episcopum et totum clerum ad præsentiam populi, immediate ingressus fuit, universo clero et populo insequente, subtus altare magnum ecclesiæ cathedralis dictæ civitatis Regii ad altare dictorum sanctorum Martyrum, in quo exstare dicebantur dicta sanctissima corpora, et ibidem prædictus beatissimus Episcopus Missam devotissimam celebravit. Quo facto, statim de ejus R. D. Episcopi mandato magister Ludovicus de Spanis, alias de Clementibus aurifex et lapidicina et civis civitatis ejusdem aperuit arcam dicti altaris, qua aperta immediate fuit per me notarium infra scriptum visa intus dictam arcam sic apertam, quædam capseta lignea, ligata tribus laminibus ferreis et super dicta capseta super lamine ferreo existente in medio aderat quoddam sigillum magnum in cera rubea, quod videbatur fuisse unius episcopi, et penes dictum sigillum etiam super dicta capseta, aderat quædam carta, in qua erant reconditæ certæ modicæ reliquiæ, quæ E esse videbantur sanguinis conglutinati, et juxta dictam capsetam aderat etiam quædam urna lignea, longa ad mensuram medii brachii vel circa, clausa etiam; et dicta capseta simul cum dicta urna erat in cornu dextero dicti altaris, in quo sacerdos solitus in missa legere Epistolam, a parte anteriori dicti altaris. Ex quo præfatus RR. D. Episcopus in primis extraxit dictam urnam ligneam, quam dedit uni ex canonicis ibidem adstantibus; deinde extraxit dictam capsetam, adjuvante D. Jo. Angelo de Meliis, in cujus extractione aliquantulum fracta est dicta capseta propter vetustatem. Quibus factis, ilico dicta capseta simul cum dicta urna fuit posita super quadam tabula parata, et præfatus D. Episcopus existens continue in habitu pontificali aperuit primo dictam urnam ligneam, ex qua extraxit non nulla fragmenta panni linei, in quibus adhuc apparebat sanguis, et dicebatur ibidem per adstantes, quod dicta fragmenta fuerant camisiæ dictorum beatorum Martyrum. Qua ostensione facta, præfatus Reverendissimus Episcopus clausit dictam urnam ligneam, et levato dicto sigillo F cereo existenti super capseta et etiam illa cartula in quibus (qua) erant reconditæ dictæ modicæ reliquiæ et levatis etiam laminibus ferreis, aperuit dictam capsetam. Qua aperta visus fuit quidam panniculus lineus albus et in nulla sui parte corrosus, et multum bene filo consutus et clausus, quem dissuit prædictus R. D. Episcopus, et panniculo dissuto, visa fuerunt ibidem ossa dictorum sanctorum Martyrum miro ordine in dicta capseta recondita; et ab uno latere dictæ capsetæ aderat caput beati Chrysanti, ab alio latere erat caput beatissimæ Dariæ. Quæ capita dictorum sanctorum Martyrum fuerunt ex dicta capseta per prædictum R. D. episcopum extracta simul cum duobus brachiis dictorum Martyrum et omnia in bacillo argenteo per eundem collocata, residuo dictorum corporum in dicta capseta reservato, præfatusque D. episcopus causam dictæ aperitionis ornatissima oratione propalavit et dictos Martyres pro hac civitate humiliter deprecatus est. Quibus factis ilico fuerunt

AUCTORE
B. B.

A fuerunt factæ processiones per præfatum D. episcopum, procedente toto clero et subsequente toto populo dictæ civitatis, et dicta capita in dictis processionibus per præfatum D. episcopum universo populo fuerunt ostensa; finitisque dictis processionibus præfatus D. episcopus dicta capita simul cum residuo dictorum corporum penes altare dictorum sanctorum Martyrum intus ferratas (*clathros*) multum bene clausas super quadam tabula parata posuit discooperta, ad finem ut ibidem starent per diem integrum et per totum populum Regiensem manifeste videri possent; rogans me notarium infrascriptum prædictus R. D. episcopus ut de prædictis publicum conficiam instrumentum.

attestatio no-
tarii;

B 36 Acta et gesta fuerunt omnia et singula supradicta in civitate Regii in ecclesia cathedrali dictæ civitatis et in locis de quibus supra congrue referendo, ad præsentiam præfati domini episcopi et dominorum canonicorum dictæ ecclesiæ et multorum aliorum clericorum et illustrium virorum domini Francisci Guicciardini de Florentia dignissimi gubernatoris dictæ civitatis pro sancta Romana ecclesia, D. Herculis quondam D. Sigismondi Estiensis, domini Ludovici de sancto Laurentio prioris dominorum Antianorum dictæ civitatis, et omnium eorum per magnificam communitatem ad aperitionem huiusmodi et omnium doctorum de collegio dictæ civitatis, et aliarum innumerabilium personarum, quas longum esset hic recensere. Rogantibus etiam se (*sic*) de prædictis domino Petro de Zamoronibus præside notariorum dictæ civitatis, Thomæ de Cambiatoribus, Jo. Baptista Malvitio, Petronio de Parisetis et Jo. Baptista Martello, omnibus notariis dictæ civitatis. Ego Albertus Pancirolus juris utriusque doctor ac de collegio dominorum iudicum et notariorum dictæ civitatis Regii de prædictis omnibus et singulis rogatus fui.

acta die 1 Decembris.

C 37 Die sequenti immediate post prædicta, quæ fuit dies prima mensis Decembris, quo die festum dictorum Martyrum translationis celebratur in civitate Regii, post vespertas præfatus Reverendissimus D. episcopus una cum toto clero et populo dictæ civitatis reposuit dictam capsetam, continentem intus ossa corporum dictorum sanctorum martyrum Crisanti et Dariae, simul cum dicta urna, continente dicta fragmenta camisiarum, in quadam capsâ magna, laminibus ferreis circumdata, exceptis tamen capitibus et duobus brachiis dictorum sanctorum Martyrum, quæ reposuerunt in sacristia ecclesiæ majoris Regiensis in quadam capsâ, habente tres clavaturas, quarum una clavis fuit tradita domino priori dominorum Antianorum, qui tunc erat D. Ludovicus de Santo Laurentio, alia (*deest nomen*) alia (*iterum desideratur nomen*), et sic dicta capsâ, in qua fuerunt recondita dicta ossa, exceptis dictis capitibus et brachiis, fuit posita in arca marmorea intus altare dictorum sanctorum Martyrum, existens in ecclesia prædicta subtus voltam altaris magni dictæ ecclesiæ majoris, et dicta arca lapidea fuit mul-

tum fideliter ac bono artificio clausa et murata. Acta et gesta fuerunt omnia et singula suprascripta ad præsentiam personarum de quibus supra congrue referendo et de quibus etiam in præcedenti rogatu et in locis suprascriptis, et ad præsentiam testium, de quibus in præcedenti rogatu, singula singulis congrue referendo. *Erat subscriptum*: Ego Albertus Pancirolus, notarius Regiensis de prædictis rogatus.

38 Quæ in prædicta Relatione occurrunt de Berengario I et II satis concordant cum Sigonio, qui ad annum 915 ita refert (1): Berengarius I certe hoc anno a Joanne pontifice imperator inunctus est, quod tamen Valesius et Pagius ostendunt contigisse anno sequenti in die Paschatis (2); anno autem 923 vel secundum alios 924 Berengarius romphæa a tergo percussus prosternitur (3), idque Veronæ, non vero Papiæ, ut habet Relatio. Et rursus Sigonius ad annum 947 (4): Berengarius II Adelardum episcopum Regiensibus dedit, qui post sancta martyrum corpora Chrysanthi et Dariae a Berengario (*utique II ex mente Sigonii cum de hoc ibidem agat, nec ordinis apponat numerum*) E impetrata Regium deportavit, quæ in hunc usque diem Regienses religione præcipua venerantur. Idem, sed aliis verbis, de Berengario I, tradit P. Romualdus a sancta Maria (5): Berengarius Roma Ticinum detulerat corpora SS. MM. Chrysanthi et Dariae anno 915, quæ subinde dono dedit Adelardo episcopo Regii Lepidi. Atque hæc primo intuitu videntur confirmari apud Ughellum ex charta Adelardi episcopi, in archivo ecclesiæ cathedralis repertiunda (6), qua plura donantur clericis servientibus in ecclesia SS. Chrysanthi et Dariae et S. Thomæ apostoli. Subdo verba Adelardi huc spectantia (7): Concedimus ecclesiam S. Mustiolæ, etc. in ecclesiam beatorum martyrum Grisantis et Dariae et B. Thomæ apostoli Christi, ut habeant clerici, id est Adalbertus presbyter et Martinus clericus, qui illic omnipotenti Deo et beatorum martyrum Grisanti et Dariae quotidianum debitæ venerationis exhibent famulatum, et qui pro tempore loco eorum successerint, teneant, possideant... Quod si quis successorum nostrorum hoc nostræ oblationis onus callida ingenii curiositate F ullo tempore fratribus præscriptis subtrahere quæsierit, omnes maledictiones, quas proposuit B. Moyses filiis Israel... veniant super eum..., nisi resipiscendo secundum Deum et nostræ institutionis edictum super dictis martyribus Grisanti et Dariae et fratribus emendationem omnem fecerit. Actum in civitate Regio. Nec annus nec dies adscriptus est, dum in altera Adelardi charta de alio argumento apud eundem Ughellum (8) uterque perspicue notatur. Cæterum in priori charta Adelardi, ut videre est ex recitato textu, nulla fit mentio translationis, quam ipse Ughellus tribuit Gothardo, de quo hæc solum recenset (9): Gothardus Regiensis episcopus anno 914 Roma Regium asportavit corpora SS. Chrysanthi et Dariae, eaque sub confessione cathedralis honorificentius collocavit, ubi hactenus summa

Quid sit de hac translatione censendum;

(1) De regno Italiae, lib. vi, col. 588. Mediolani, 1752. — (2) Ibid., Nota (75). — (3) Ibid., p. 395. — (4) Ibid., p. 411. — (5) Italia sacra, tom. II, col. 267. — (6) Flavia

Papia sacra, p. 11. Ticini Regii 1699. — (7) Ital. sac., tom. II, col. 268. — (8) Ibid., col. 266 et 267. — (9) Ibid., col. 261.

AUCTORE
B. B.

vereneratione fidelium recoluntur. Paulo inferius docet Ughellus quo ex fonte hæc hauserit, nempe documento, anno 1522, ut ait, condito, in quo habetur, quo tempore quave occasione hæc sanctorum pignora Regium translata sunt, ubi ab initio sic legitur: Cum alias de anno D. N. J. C. ab ejus circumcisione 914 et die i mensis Decembris per beatiss. in Christo patrem et olim B. memoriæ D. Gotardum olim episcopum et principem ex civitate Papiæ ex parte et in hac alma civitate Regii translata fuerint cum magno honore corpora et sanctæ reliquiæ plurimorum martyrum divorum Grysanti et Dariæ, et reposita fuerunt in cathedrali ecclesia Regii in altare desubtus, et cui beatiss. D. Gotardo tunc episcopo dicta corpora et reliquiæ hujusmodi fuerunt tunc data et resignata. Et prout latius de prædictis omnibus et aliis constat evidenter... in quodam libro antiquissimo in cartis hædiuis et literis antiquis scripto, existente in archivio dominorum canonicorum capituli prædictæ cathedralis ecclesiæ Regii. Et sit verum, quod a dicto tempore et citra, quod dicta corpora et reliquiæ hujusmodi fuerint in dicto altari reposita, etc. Hæc quidem conscripta sunt stylo admodum confuso et barbaro, ex quibus id tamen deduci posse videtur corpora SS. Chrysanthi et Dariæ a Gothardo fuisse Papiæ (Ughellus supra habet Roma) Regium delata. Quid porro sibi velint voces: ex parte; et corpora et sanctæ reliquiæ plurimorum martyrum divorum Grysanti et Dariæ, non est operæ pretium inquirere, cum ipsum hoc documentum notas evidenter seu suppositionis seu adulterationis præ se ferat. Perspicuum enim cuicumque est legenti, instrumentum recognitionis, a nobis integre recitatum supra, nihil hujusmodi continere; in quo ne verbum quidem nec de Gothardo nec de Adelardo; subindicatur solum nonnullam fuisse contentionem (probabiliter intelligitur ecclesia Papiensis) de possessione SS. corporum: Ut tolleretur omnis dubitatio cleri et populi ejusdem civitatis, an dicta corpora (SS. Chrysanthi et Dariæ) quiescerent in dicta arca nec ne. Porro standum esse Instrumento nostro patet ex sequenti attestatione: Instrumentum per... dominum Albertum (Panciroolum) notarium hujus civitatis rogatum in ejus plicis originatum extraxi et in hanc publicam formam, tamen aliena manu scriptum, redegei, in quorum fidem hic me subscripsi et de more signavi requisitus... Anno circumcisionis Domini, 1767 (forte 1747) die 27 Nov. Erat signatum Stephanus Ghinius. Ita nempe legitur ad calcem Instrumenti, quod in chartis nostris hagiographicis servatur.

B
C
quæ videtur tantum accipienda de parte SS. Corporum.

39 Nemo non videt ex prædictis haud mediocriter infirmari fidem Relationis. Notandum insuper est, Ughellum in præliminaribus ad catalogum Regiensium episcoporum, nihil omnino, præter morem suum, afferre de reliquiis, quibus ecclesia illa condecoratur; in ipso vero catalogo, non ubique, ut vidimus, sibi constat, nec firmæ fidei documentis nitiur, quando de SS. Chrysanthi et Dariæ pignoribus mentionem habet. Cæterum queritur Ughellus de monumentorum ad res Regienses spectantium penuria, ita, post

enumerata civitatis multiplicia decora, concludens (1): Unum illud Regio defuisse videtur, historicus scilicet, qui vetustæ civitatis eventus opesque jaceret in commentarios quorum historiæ et annales publici juris factæ fuerint. Et nos eadem penuria laborare fatemur: nam si qua forte deinceps prodierunt, nobis non sunt ad manus. Moronius, qui anno hujus sæculi LII typis mandavit Dictionarii sui tomum, in quo plurima de urbe Regiensi collegit, aperte negat corpora SS. Martyrum nostrorum ibidem asservari: sic enim scribit (2): Cathedralis ecclesia sub invocatione Assumptionis B. V. Mariæ dedicata est, in qua inter alias insignes reliquias, venerationi est pars corporum SS. Chrysanthi et Dariæ; alia eorumdem pignora quiescunt in basilicis Lateranensi et XII Apostolorum Romæ. Et rursus (3): Gothardus episcopus anno 914 Roma transtulit corpora (seu magnam eorum partem, o gran parte) SS. Chrysanthi et Dariæ et honorifice collocavit in confessione cathedralis; quæ manifeste desumpta, excepta parenthesi, sunt ex Ughello. Denique (4) Hugo Rangonus, ad augendum cultum SS. Chrysanthi et Dariæ, eorum ossa solemniter reposuit in locum honoratiorem. Ignoro an viderit Moronius Instrumentum nostrum recognitionis (putem tamen secus, cum ossa non describat), ex quo habetur, de capseta capita extracta simul cum duobus brachiis... residuo dictorum corporum in dicta capseta reservato. Et infra: Episcopus reposuit dictam capsetam continentem intus ossa corporum dictorum, exceptis tamen capitibus et duobus brachiis, quæ si non omnino integra corpora, saltem longe maximam eorum partem designare videntur. Quod utique nullo modo daturi sunt nec Lateranenses nec Eifflenses. Jam de translatione Uritana dicamus.

40 Est Uria (Italiam nostris Oria, olim etiam Oyra, Oira) antiqua civitas, cujus meminit disertè Plinius (5), in regno Neapolitano, in provincia Hydruntina seu Salentina, vulgo Terra Otranti dicta, jacetque fere media Brundisium inter et Tarentum (6). A primis sæculis erat sedes episcopalis sub metropoli Brundisina; sed hæc cum sæculo VIII a Saracenis eversa esset, unitæ fuere duæ illæ ecclesiæ, unde archiepiscopus dicebatur Brundisinus et Uritanus vel Uritanus et Brundisinus. Ut vero omnis contestationis ansa tandem tolleretur, Gregorius papa XIV die 8 Maji 1591 separavit dioceses, et relicto sedi Brundisinæ titulo archiepiscopali, de novo erexit episcopatum Uritanum, suffraganeum metropolis Tarentinæ. Ita Moroni (7). His prælibatis hujus ecclesiæ traditionem de reliquiis SS. Chrysanthi et Dariæ subjungo ex variis mss. Inter archiepiscopos, qui ecclesiæ Uritanæ, antequam cum Brundisiana unita esset præfuerunt, numeratur B. Theodosius, vitæ sanctimonia et integritate morum carissimus pluribus suæ ætatis summis pontificibus, speciatim Stephano P. VI, a quo legatus Constantinopolim missus anno 886 ad imperatores Basilium hujusque filios Leonem et Alexandrum. Qui cum Romam redux esset, quando contigit inventio corporum SS. Chrysanthi et

Translatio ad civitatem Uritan

F

(1) Italia sacra, t. II, c. 240. — (2) T. LVII, p. 56. — (3) Ibid., p. 45. — (4) Ibidem p. 47. — (5) Historia natur., lib. III, cap. XI, p. 535 et 536. Edit. Harduini. — (6) Conf.

Lorenzo Giustiniani, Dizionario geografico ragionato del regno di Napoli, verbo Oria. Neap. 1804. — (7) Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica, tom. XLIX, p. 107.

Dariæ,

AUCTORE
B. B.

A Dariæ, item SS. Diodori presbyteri, Mariniani diaconi atque aliorum, benigne ei a præfato pontifice concessa fuere integra corpora SS. Chrysanthi et Dariæ, cum reliquiis nonnullis aliorum SS. Martyrum. Illo itaque tam pretioso thesauro suam properavit ditare ecclesiam et civitatem Urianam, et sacra pignora reposuit in metropoli, quam paulo ante reædificaverat dedicaveratque sub titulo B. V. Mariæ in cælum assumptæ. Hæc ita leguntur in antiquo breviario membranaceo, ecclesiæ Urianæ proprio, in Lectionibus officii dictorum sanctorum, quod sæculis præterlapsis recitabatur in illa ecclesia. Nostra quoque ætate ibidem fit singulis diebus commemoratio translationis corporum SS. Chrysanthi et Dariæ sicut et S. Barsanuphii, sequenti adhibita oratione « Omnipotens sempiterne Deus, qui sanctorum martyrum tuorum Chrysanthi et Dariæ et B. Barsanufii confessoris tui atque abbatis corpora Uriam transferri voluisti, concede propitius, ut quorum patrocinio gaudemus in terris, eorum suffragiis sublevemur in cælis. » Sic in ms. sub rubrica Notitia Vitæ et Gestorum aliquot sanctorum quorum corpora servantur in civitate Uria, auctore Dominico Thoma Albanese, cive Uriensi, qui, ut notavit aliquis decessor noster et etiam ex conservatis P. Viterbi S. J. litteris constat, notitiam hanc misit ipsemet P. Jacobo Viterbo rectori Tarentino anno 1683 mense Februario. Et rursus alio loco ejusdem ms. legitur inventio præfata facta 17 Januarii 886 sub pontificatu Stephani VI, imperantibus in Occidente Carolo Crasso, in Oriente Basilio cum suis filiis Leone et Alexandro.

expenditur

B Atque ita quidem habet traditio Uritanorum, quæ tota nititur inventionem sub Stephano V facta; hanc autem non satis idoneis probatam vidimus testimoniis. Proinde hoc jam ex capite traditionis illius nutat fides. Aliunde vero, valde obscura sunt, quæ ad Theodosium episcopum Uritanum pertinent. Recensetur hic quidem ab Ughello, ubi de ecclesia Uritana (1), sed nullo adscripto anno vel sæculo. Nec multum luminis accedit, quod vixerit, ut iterum Ughellus ibidem, temporibus quando ossa S. Leucii Benevento dimidiatim Tranum delata sunt. Nam historia illius translationis, edita a Bollando in actis S. Leucii (2) et curante Coletto emendatius recusa in recentiori Italia sacra (3) nullam prorsus notam continet chronologicam; scripta autem fuit ab anonymo et attitulata Joanni Tranenensi archiepiscopo, qui vixit post annum nostræ salutis millesimum (4). Ecce verba ad rem nostram facientia (5). Interea Theodosius Oritanæ sedis antistes cum Beneventano pontifice charitativam inierat amicitiam. In ejus dilectione confisus petiit ab eo aliquantum partis pretiosi corporis. At ille petitioni ejus satisfaciens, summa cum diligentia concessit quod fraterna devote charitas poscebat; suscipiensque tanti thesauri munus, magna cum exultatione apud Brundisium loco pristino collocauit. Ex quibus sane efficitur id contigisse ante eversam a Saracenis anno 924 Uriam (6); secus quidni Uriam non vero Brun-

disium Theodosius reliquias detulisset? Brundisium delatas suspicatur Papebrochius (7) quia jam tum communes utrique urbi episcopi erant, quod si obtineat, perperam asseritur initio numeri præcedentis, Theodosium præfuisse ecclesiæ Uritanæ, antequam hæc cum Brundisina unita foret. Præterea translatio SS. Chrysanthi et Dariæ adscribitur ibidem anno 886 vel paulo tardius, sub pontificatu Stephani VI imo V. Quod utique stare non potest, si floruerit Theodosius post præfatam Uritanam calamitatem. Theodosium episcopum, inquit Papebrochius in actis S. Barsanuphii (8), existimamus vixisse sub annum 850 vel 860, ut saltem ab ejus morte usque ad Uritanæ urbis calamitatem primam (altera refertur ad annum 978) intercesserint anni 60 vel 70. Nulla additur ratio qua fulciatur hac sententia seu conjectura.

42 Est itaque undequaque incerta, densisque involuta tenebris ætas Theodosii. Quod autem dicatur fuisse carissimus pluribus suæ ætatis summis pontificibus, speciatim Stephano VI a quo legatus Constantinopolim missus sit, id enimvero nec simile quid uspiam alibi discimus. Fortassis ortum hoc est ex perperam intellecta epistola Stephani V ad Fulconem Rhemensem archiep. pro Teutboldo Lingonensi episcopo apud Flodoardum recitata (9) qua declarat pontifex se simul et Oirannum Senogalliensem episcopum a suo latere direxisse executores mandatorum suorum. Hæc quidem epistola integre non reperitur inter editas litteras Stephani (10), sed partim tantum; additur autem in Notis, supplementum ex Frodoardo, qui, ut aliunde constat, haud multum distabat a Stephani ætate. Porro vox Oirannus, si apices spectentur, accedit ad Oirannum ab Oiria, quomodo sæpe scribitur pro Oria seu Uria, ita ut Oirannus sumi poterit pro Oirano episcopo, nempe Theodosio Oriensi. Ut ut est, nec Pagijs, nec Novaes, nec Baronius vel unum habent verbum de legatione Theodosii. Cæterum falso prorsus traditur Theodosius ecclesiam suam dedicasse sub titulo B. V. Mariæ in cælum assumptæ; testibus namque Ughello et alijs (11), Theodosius cathedralem veterem, SS. Chrysanthi et Dariæ titulo condecoratam, ædificavit in loco ubi nunc arx munita spectatur. In columna marmorea adhuc hi versus leguntur ædificationis testes: F

Hanc ædem præsul struxit Theodosius aliam;
Dico quæso: Deus esto misertus ei.

Nova cathedralis recentioris est structuræ et Mariæ in cælos assumptæ dicata. Denique docet ibidem Ughellus ecclesiam hanc nobilitari, inter alias reliquias plurimas, ossibus aliquot SS. Chrysanthi et Dariæ, et Moronius solius meminit brachii S. Barsanuphii, cum supra disertis verbis asseratur, integra corpora SS. Chrysanthi et Dariæ concessa a Stephano fuisse Anastasio. Non itaque putem translationem Uritanam probari. Non tamen negaverim insignes aliquas illorum sanctorum Martyrum reliquias eo, quocumque demum tempore fuisse delatas, ut revera obstineat quod notavit Papebrochius in actis S. Barsanuphii ad diem

(1) Italia sacra, tom. IX, col. 167. Venetijs 1721. — (2) Acta SS., tom. I, ad diem xi Januarii. — (3) Tom. VII, col. 892 et seq. — (4) Ibidem. — (5) Ibid. col. 893. — (6) Lorenzo Giustiniani, Dizionario geografico ragionato del regno di Napoli, tom. VII, p. 83. Neapoli 1804; Papebrochius, tom. II, Aprilis

p. 25. — (7) Tom. II, April. ibid. — (8) Ibidem p. 25. — (9) Historia ecclesiæ Remensis, lib. IV, cap. I. Migne, Patrol., tom. CXXXV, col. 216. — (10) Migne, Patrol., tom. CXXIX, col. 793 et 796. — (11) Italia sac., tom. IX, col. 166. Moroni, Dizionario verbo Oria.

AUCTORE
B. B.

xv Aprilis (1) : Agetur de iisdem Martyribus (SS. Chrysantho et Daria) xxv Octobris, ubi indicabitur quam multæ sunt ecclesiæ, quæ partem aliquam sanctarum reliquiarum adeptæ, eorum corpora habere gloriantur, quomodo hic contigit Oretanis. Denique translatio Uritana (nisi intelligatur de aliquot ossibus) prorsus destruitur translatione Regiensi, et Eifflensi de quibus diximus supra.

§ IV. De translationibus Salisburgensi, Neapolitana et Viennensi. Item de minoribus reliquiis, quæ pluribus in ecclesiis exhibentur.

Translatio
Salisburgensis.

Mentionem facit Hundius de translatione corporum SS. Chrysanthi et Dariæ ad ecclesiam Salisburgensem in Bavaria. Adalbinus (2), corpora sanctorum Crispini, Crispiniani, Crisanti, Mauri et Dariæ virginis Roma Juvavium (Salisburgum) intulit. Præfuit porro Adalbinus ab anno 859 ad annum 872 vel potius sequentem, quo mortem obiit (3) ac proinde floruit haud ita multo post allatas a Marcwardo in Eiffliam reliquias. Ejusdem translationis meminit Hansizius his verbis (4) : Anno 860 profectus est Adalbinus Romam ad Nicolaum papam, a quo pallium accepit; præterea reliquias sanctorum Crispini et Crispiniani fratrum, Mauri martyris, item Chrysanthi et Dariæ conjugum. Hundius diem obtenti pallii adnotavit secundo Calendas Octobris (30 Sept.); Mezgerus hanc ipsam diem importatis in urbem Salzburgerensem sacris lipsanis tribuit. Incertum utrumque. Itaque, quæ apud Hundium Corpora, vocantur, Hansizio reliquiae sunt. Denique in Excerptis Althahensibus, valde brevibus, apud Pertz (5) notatur: Anno 859, Adelwinus archiepiscopus corpora sanctorum Chrysanthi et Zoariæ (utique Dariæ) Saltzburch attulit. Monet vero Pertz in Excerpta illa : Hartmannus Schedel, medicus Ambergensis, in monasterio Althah inferioris ad oram codicis Ottonis Frisingensis notas historicas allitas repperit, quas ex schedis ejus bibliothecæ regiæ Monacensi illatis ab Oefelio in SS. rerum Boicarum vulgatas hic proponimus. Aliud non inveni de translatione Salisburgensi. Non negarem partem aliquam reliquiarum præfatæ ecclesiæ, forte ab ipso Marcwardo, concessam; sed quominus plus admittam, vetat inopia seu defectus testimoniorum. Sane anonymus, Adelbino coævus, scriptor libelli de conversione Bagoariorum (Bavarorum) et Carantanorum solius accepti meminit pallii; silet de translatis Roma reliquiis. Adalrammo, inquit (6), a nexibus corporis absoluto, Liuprammus venerabilis prædictæ sedis pontificatum accepit pastor anno 836; quem Gregorius papa (IV hujus nominis) pallio honoravit. Qui innumerabilibus Deo placitis operibus peractis, sidereas conscendit sedes, anno nativitatis Christi 859. Cui successor, quem ipse nutritiv, Adalwinus venerabilis præsul, pallio honoratus a Nicolao papa (I), ad præsens enitet tempus, cum omni regens

diligentia gregem divinitus sibi commissum. Quorum temporibus, Liuprammi videlicet ac Adalwini archiepiscoporum, Osbaldus episcopus Sclavorum regebat gentem, prout jam priscis temporibus jam dicti episcopi fecerunt, subjecti episcopis Juvavensium (Salisburgensium). Et adhuc ipse Adalwinus archiepiscopus per semetipsum regere studet illam gentem in nomine Domini, sicut jam multis in illis regionibus claret locis. Atque hæc ita capite ix in Pertzii editione, quousque tantum pertingebat apographum Canisii secundum. Capite autem xiv seu ultimo apud eundem Pertzium alia plura ab Adalwino gesta summarie recensentur; at nec ibi translationis ulla mentio.

44 Juverit paucis indicasse quo tempore conscriptus quantique sit præfatus libellus pretii et quæ ejus fuerint fata : ex his enim emendari poterit locus Papebrochii, qui fisis Canisio, quædam non satis accurata protulit in actis S. Ruperti. Ex supra recitatis verbis efficitur auctorem coævum esse Adalwino. Aliunde vero constat hæc ab illo scripta sub finem vitæ dicti pontificis : obiit namque Adalwinus xiv Maii anno dcccclxxiii (ut plerisque placet); capite autem ultimo Libelli leguntur sequentia : A tempore igitur quo, dato et præcepto domni Karoli imperatoris, Orientalis Panoniæ populus a Juvavensibus regi cœpit præsulibus usque in præsens tempus, sunt anni 75 (7). Commissa vero Pannonia Juvavensibus non fuit ante annum 796, ut diserte habetur in Libello cap. xi (8); proinde scripsit Anonymus noster vel anno 871, si, ut præfert Wattenbachius (9), commissio anno 796 annectatur, vel anno 872, si, ut aliis magis placet, hæc facta sit tantum anno 797; non vero, ut innuit Canisius, anno 1186 aut 1190. Editus primum in lucem, sed ex mutilo turpiterque adulterato apographo ms., Libellus est ab Henrico Canisio, tom. II. Antiquarum Lectionum, et iterum, multo quidem correctior et in quibusdam auctor, sed tamen mutilus, ejusdem operis tom. VI; novisque typis subjectus a Basnagio in Thesaurio Monumentorum (10), tributisque, subdubitando tamen, cuidam S. Eberhardi archiepiscopi Salisburgensis discipulo; id vero secus omnino esse vel ex eo probatur quod S. Eberhardus naturæ concesserit anno ab incarnatione Domini mclxiv (11). Postea integer atque emendatior prodiit cura Marci Hansizii, S. J., qui textum, non uno tenore, sed sparsim tomo II Germaniæ sacre inseruit, affirmans se exemplaria Canisiana cum mss. accurate contulisse. Denique nuperrime, anno scilicet hujus sæculi quinquagesimo quarto, opusculum integrum purumque atque ad fidem plurium codicum mss. accepimus ab erudito viro D. W. Wattenbach (12), de quo ipse ita præfatur: Agmen ducit pretiosa illa de adventu S. Rudperti primi episcopi (Salisburgensis) et de Bavarorum et Carantanorum conversione narratio, quæ usque ad annum 871 protenditur. Et paulo infra : Libellus summi pretii, unicus multarum rerum, quæ illa Germanorum et Slavorum confinia attingunt, fons. Nec aliter Hansizius, cui scriptio hæc maximæ semper

de qua nihil
in præclaro
Libello de
episcopis Sa-
lisburg.

(1) Acta SS., tom. II Aprilis, p. 26. — (2) Metropolis Salisburgensis, tom. I, pag. 4. Ratisponæ, 1719. — (3) Ibid., Conf. Hansizium Germaniæ sacre, tom. II, p. 155. — (4) Germania sacra, ibid., p. 155. — (5) Monumenta Germaniæ

(scriptores), tom. IV, p. 36. — (6) Ibid. tom. XI, p. 10 et seq. — (7) Ibid., p. 14. — (8) Ibid., p. 9. — (9) Ibid., p. 1 et 2. — (10) T. III, p. 282-283, et p. 540-544. — (11) Germ. sac., tom. II, p. 276. — (12) Pertz, tom. XI, p. 1-14.

A auctoritatis habita est, ac veluti sacra linea Actorum Ruperti (1). Superest ut locum Papebrochii in actis S. Ruperti (2), de quo supra, adscribam, quem ex hactenus dictis facile erit castigare. Opusculum, ait ille, quod S. Eberhardi discipulus quidam de episcopis Salisburgensibus anno Dominicæ Incarnationis MCLXXXVI (3) composuit; vulgavit autem ex ms. Canisius, tom. II Antiquarum Lectionum pag. 255; iterumque tom. VI, pag. 1138, prout immutavit idem ille auctor, qui S. Ruderti acta interpolando deformavit, ut diximus: qua editione omissa, prima, ut sinceriori, quando opus erit, utemur libentius. Nunc vero constat secundam editionem longe sinceriozem esse prima; ipsumque libellum sæculo nono compositum, et quidem, opinione Wattenbachii (4), ab anonymo clerico Salisburgensi ad defendendam diœcesis, per erectum noviter Morauiensem archiepiscopatum imminutæ, integritatem.

Pignora SS.
Chrysanthi et
Dariae Neapo-
litim

45 Neapoli quoque SS. Martyrum nostrorum corpora exhibentur in ecclesia sanctissimi nominis Jesu, (vulgo dicta nunc Gesu Vecchio), quam olim ædificarunt Patres Societatis Jesu et tenuerunt usque ad ordinis sui suppressionem sub Clemente XIV. Restituta autem Societate a Pio VII, Socii reduces Neapolim, templum illud numquam recuperarunt; quod deinceps ad normam oratorii exstitit, habens proprium rectorem, gaudetque frequentissimo populi concursu. Quando et quomodo reliquiæ ad præfatam venerint ecclesiam, docebit Josephus de Magistris: Cum, inquit (5), Augustinus Caputus, Baro Bagnoli, inter cætera sua thesaura, quæ in ejus vita magna veneratione in chrySTALLINIS capsis, gemmis pretiosis et auro ornatis, habebat, possideret pretiosum thesaurum pulcherrimi SS. MM. reliquiarii, ipsi a fel. record. Clemente VIII et Paulo V sum. pontif. concessi, et per ejus mortem prædictum thesaurum transitum fecisset Joanni Caputo Baroni etiam sancti Manghi... ejus filio...; ipseque Joannes, cum forsitan in aliis occupatus non intendebat venerationi et cultui illius tanti thesauri vacare, hortatu illius tanti viri et servi Dei Pat. Julii Cæsaris Recupiti (Soc. Jesu), dictas reliquias modo, quo asservabantur a dicto Augustino ejus patre, pro earum majori veneratione, dono dedit collegio dictæ Societatis; quæ fuerunt quatuor corpora integra, videlicet duo de SS. martyribus Chrysanto et Daria conjugibus... tertium fuit illud S. Hygini P. et M., et quartum S. Lucillæ V. et M. Quæ quatuor corpora SS. simul per dictos Patres collegii collocata fuerunt sub ara majori seu potius, ut infra videbitur, a tergo aræ majoris ipsius ecclesiæ in quodam parvo oratorio, in quo quotidie celebratur...; et Patres grati animo ibi marmoream tabulam sculptam posuerunt cum sequentibus verbis:

Hic asservantur Corpora
Sanctorum Martyrum Chrysanti
Et Dariae conjugum
Sancti Hygini Pontificis et Mar-
tyris et S. Lucillæ

(1) Germania sacra, t. II, p. 54. — (2) Acta SS., tom. III Martii, p. 700. — (3) Conf. Thesaurum Monumentorum, t. III, part. II, p. 282. Nota. — (4) Pertz, ubi supra, p. 1. — (5) Status rerum memorabilium civitatis Neapolitanæ, p. 366. Neapoli 1678. — (6) Trattamento storico sulle gloriose geste

Virg. et Mart.
Joannes Caputus
Carovigna et Sancto Mangi
Dominus dono dedit.
Societas Jesu Monumentum posuit
Anno Dom. MDCXXXIV.

AUCTORI
B. B.

46 Atque hæc ita stylo non valde terso laudatus Josephus de Magistris. Ex quibus discimus sacras reliquias concessas a summis pontificibus Clemente VIII et Paulo V primum Augustino Caputo, dein in manus venisse Joannis, ejus filii, qui illas dono dedit Patribus nostris Neapolitanis. Notat autem Pellinus, de quo mox recurret sermo, ecclesiam SS. nominis Jesu consecratam fuisse anno 1632, et biennio post, scilicet anno 1634, sacra pignora ibidem reposta, quo in loco permanserunt usque ad annum præsentis sæculi trigesimum primum, quando nova contigit translatio, de qua sequenti numero dicendum, ex præfati D. Pellini canonici et lectoris sacræ scripturæ in academia regia Neapolitana, opusculo quod hac super re, ipso translationis anno 1831, edidit lingua italica sub titulo: Tractatus historicus de gestis gloriosis S. Hygini papæ et martyris et SS. conjugum Chrysanthi et Dariae VV. et MM., nec non de nova translatione ossium eorum ex uno loco in alium in ecclesia Jesu Veteris Neapoli (6). In priori parte recitantur acta SS. Chrysanthi et Dariae ex Surio, velatis nonnihil hinc inde verbis, ubi de puellis dicitur, introductis ad labefactandam sanctissimi Juvenis virtutem. Supervacaneum proinde foret quidquam de his adscribere.

anno 1654 ad-
recta

47 In altera parte tractat Pellinus de translatione SS. Hygini, atque Chrysanthi et Dariae; prætermittit vero S. Lucillam, quod ejus reliquiæ alio in loco reconditæ tunc fuerint. Ratio dimovendorum SS. ossium erat, quod ob erectum anno 1826 a R. D. Placido Baccher, rectore ecclesiæ, magnificum B. V. Mariæ, cujus imago ibidem maxima in veneratione est, sive thronum sive monumentum, SS. Martyrum sepulcrum jam vix videri vel adiri posset, nec, ut moris erat, sacrum super eorum corpora dicere fas esset (7). Nam, ut præfati sumus, erat eorum confessio a tergo majoris altaris, in cujus summitate exstructus fuerat modo dictus thronus. Statuit itaque R. D. Placidus, cum omnimodo F consensu eminentissimi cardinalis Aloysii Ruffo, archiepiscopi Neapolitani, sacra pignora transferre in partem anteriorem summi altaris. Die sabbato 16 Aprilis anno 1831 (8), apertum sepulchrum est, atque extractæ, una post alteram, capsulæ (cassettine), quibus continebantur, reliquiæ singulorum Sanctorum, patefactisque capsulis ossa fuerunt recognita; primum S. Hygini, tum S. Lucillæ; denique SS. Chrysanthi et Dariae. In horum urna reperta capsula est lignea, in cujus parte exteriori depictæ cernebantur utriusque imagines, juxta locum quo quiescebant eorum ossa. Hæc autem erant omnino intacta, utpote quæ nullum detrimentum acceperant ex loco circumfuso humore, quod non item contigerat reliquiis SS. Hygini et Lucillæ. His peractis sacra pignora primum deposita ad

et anno 1851
in alium locum
translata,

di S. Igino papa e martyre et de santi conjugi Crisanto et Daria VV. et MM., e sul nuovo trasferimento delle loro ossa da un luogo all'altro nella chiesa del Gesu Vecchio in Neapoli. — (1) Ibid., p. 45. — (8) Ibid., p. 45 et seqq.

tempus

AUCTORE
B. B.

tempus fuere in æde contigua, atque ibidem diligenter singula suis locis separatim composita et obserata donec opportuna sollemnis translationis veniret dies. Interea temporis operi se accinxerunt, cæperuntque partem inferiorem (superior BB. Virginis trono destinata erat) ad novam redigere formam, quæ asservandis sacris exuviis foret accommoda. Quare sub mensa altaris paratus est locus, haud quidem parum spatiosus, nec tamen sufficiens quatuor deponendis corporibus; proinde statutum fuit, ut S. Lucillæ ossa ad separatam deferrentur sedem; aliorum vero trium Sanctorum simulacra justæ magnitudinis conficerentur. Notanda sunt sequentia verba Pinelli (1): Jussu R. D. Placidi, artifex peritissimus sculpsit capita, thoraces, manus et pedes sanctorum Martyrum, quorum facies seu vultus referrebat apprime singulorum ætatem et indolem. Capita erant ex creta durissima, atque ad occipitium valvula instructa, qua in cavum intromitteretur pars aliqua calvarii (qualche ossa del cranio). Cætera ossa SS. Chrysanthi et Dariae imposuerunt duobus magnis reliquiariis, quæ collocata nunc cernuntur ante pectus utriusque S. Martyris. Quo ad sanctum Hyginum spectat, qui inter Socios eminere debebat, voluit R. D. Placidus, ut pars ejus reliquiarum ita distribueretur, ut singulis membris simulacri convenientia ossa nonnulla applicarentur; unde præter portionem capite inclusam, et costas, quæ magno reliquiario contentæ, ante pectus positæ exhibentur, alia ossa minora manuum pedumque respondentibus in simulacro membris imposita cernerentur. Atque hæc omnia disposita et composita fuere in sepulchro seu tumba pellucida; ac proinde oculis visitantium undequaque patentia. Porro medius recumbit S. Hyginus, ornatu pontificali decorus, capite gestans tiam, sinistra vero manu crucem, ut vocant, patriarchalem. Ab una parte S. Chrysanthus, ab altera S. Daria positi sunt, habitum nobilium romanorum referentes, atque ipsi etiam suis quisque incumbens pulvinari, facie in S. Pontificem intenta. Denique consecratum altare die xvi Maii 1831, quæ anniversaria erat primæ dedicationis, factæ anno 1634; translatio vero celebrata sollemniter est die 1 Junii præfati anni 1831; innumero præsentis populo. Quæ sic peracta ut perpetuæ posterorum memoriæ commendarentur, apposita ex aversa summi altaris parte, sequens inscriptio est, lapidi marmoreo incisa:

Λ   ✠   Ω
 QUÆ DUDUM HEIC OBSCURO LOCO
 ABDITA OBRUTA IGNOTA PENE LATITAVERANT
 SANCTORUM LIPSANA
 HYGINI P. M. CHRYSANTHI ET DARIAE CONJ. VV. MM.
 UT MAJORI POSTHAC HONORE CUMULARENTUR
 R. D. PLACIDUS BACCHER ECCLESIAE RECTOR
 NON SINE EMI PRÆS. NEAP. ALOYS. I CARDINALIS RUFFO
 CONSILIO AUCTORITATE PROVIDENTIA
 EX ARCULIS EDUCTA
 NOVO ARTIFICIO COMPOSITA ELEGANTIORI FORMA RESTITUTA
 EXTERIUS SOLEMNI RITU TRANSFERENDA
 NEC NON SUB ARA MAXIMA
 COLLOCANDA CURAVIT
 A. D. MDCCCXXXI.

partes tantum
sunt sacro-
rum corpo-
rum.

48 Liqueat summis pontificibus Clemente VIII
et Paulo V non integra corpora SS. Chrysanthi

(1) Trattenimento, p. 34.

et Dariae fuisse Augustino Caputo concessa, cum nuspiam tradatur, ecclesiam Lateranensem reliquiis eorundem BB. Martyrum exutam (nec enim video unde alius Neapolim fuissent alata); imo vero contrarium constat ex dictis, ubi vidimus sacra illa pignora (sic nempe existimant) perpetua veneratione jam inde a pluribus sæculis ad nostra usque tempora coli in prædicta basilica. Conf. nn. 24-26. ubi notavimus multa esse quæ saltem dubias faciant ipsas reliquias Lateranenses. Cæterum verba Pinelli supra recitata non reperiri Neapoli integra corpora satis innuunt: Pars Calvarii, inquit, ille, inclusa capite utriusque simulacri; reliqua ossa binis reliquiariis imposita. Quæ sane intelligenda de partibus tantum. Quod insuper confirmatur ex comparatione cum pignoribus S. Hygini, quæ longe abundantiora indicantur. Id unum restat, ut moneamus, nullam fieri mentionem litterarum, quibus sinceritas reliquiarum declaretur; quæ an adfuerint, ignoramus. Utique eadem est istarum reliquiarum conditio, quæ cæterarum variis in locis asservatarum. Cum fieri non possit ut omnes simul genuinæ habeantur (saltem si de integris corporibus vel eorum majori parte agatur); examinandi serio sunt tituli quibus singulæ nitantur ecclesiæ. Hoc autem ex capite haud parum laborant Neapolitani, et cæteris omnibus, mea opinione, prævalent Eifflenses.

49 Quid quod et Viennam in Austria corpus S. Chrysanthi, sine corpore S. Dariae, circa medium sæculum xvii asseratur Roma translatum? Quæ de re habemus inter mss. nostra hagiographica instrumentum sequentis tenoris: Nos Philippus Fridericus Dei et apostolicæ sedis gratia, episcopus Viennensis, sacri Romani imperii princeps etc. Notum facimus universis, et per hoc publicum donationis instrumentum attestamus, cum nobis de mandato sanctissimi D. N. Urbani, Dei providentia Papæ VIII, tria corpora Sanctorum, nimirum S. Chrysanthi, S. Marcellini, S. Cyriacæ Roma huc Viennam transmissa, et licentia data ea aliis donandi, vel ad fidelium venerationem in ecclesia collocandi, cujus transmissionis et licentiæ tenor est sequens. Nos Joannes Baptista de Alteriis, olim episcopus Camerinus, eminentissimi Urbis Vicarii vicegerens et judex ordinarius etc. Universis ac singulis præsentibus litteras inspecturis fidem facimus et attestamus, qualiter nos ad majorem omnipotentis Dei et Sanctorum suorum gloriam tradidimus et consignavimus perillustri et admodum Reverendo domino Joanni Barssottis, protonotario apostolico, præposito Isnensi, coadjutori primicerio cathedralis Lucensis, eminentissimi cardinalis ab Arrach, cameræ præfecto ac Sacræ Cæsareæ Majestatis consiliario, corpora sanctorum martyrum Chrysanthi ex cœmeterio Priscillæ, et Marcellini ac Cyriacæ ex cœmeterio Calistæ, quorum nomina in martyrologio descripta reperiuntur ad effectum transmittendi illustrissimo et reverendissimo Domino Philippo, episcopo Viennensi et principi sacri Rom. imperii etc., cui illustrissimo et reverendissimo Domino episcopo, ut illa possit aliis donare ac in ecclesiis ad fidelium venerationem collocare, licentiam et faculta-

Denique translatio Viennensis memoratur;

tem

A tem in Domino concedimus et impertimur. In quorum fidem etc. Datum Romæ hac die 30 Martii 1643. J. B. episcopus Cam. Vice Gens (*Locus Sigilli*). Quia vero memorata corpora sanctorum S. Chrysanthi, S. Marcellini et S. Cyriacæ die 3 Junii A. 1644 per publicam processionem, cui etiam Sacra Cæs. Majestas Ferdinandus III, Dominus noster clementissimus, et augustissima conjux Maria et Serenissimus archidux Leopoldus Guilielmus interfuerunt, cum summa totius cleri et populi veneratione, ex templo B. V. de Monte Serato in prourbio ante portam vulgo Scotensem dictam sito, ad cathedralem ecclesiam S. Stephani hic Viennæ introduximus, eaque ibidem ad venerationem fidelium collocavimus et exposuimus; nobisque bene visum fuit et complacuit dicta tria corpora dictæ basilicæ D. Stephani donare et perpetuo applicare et appropriare. Itaque deliberata mente, per hoc publicum donationis instrumentum prædicta tria corpora Sanctorum eidem cathedrali ecclesiæ S. Stephani donamus, applicamus et appropriamus, ita ut hæc corpora perpetuo

B apud prædictam basilicam permanere et in custodia, ubi aliæ reliquiæ conservantur, conservari debeant, et prout aliæ, sic etiam hæc reliquiæ, ad venerationem fidelium exponi et collocari possint ac valeant; sub pœna excommunicationis, ipso facto incurrenda, inhibentes, ne quisquam successorum nostrorum episcoporum vel alius quicumque de hisce tribus sanctis corporibus aliquid alienare vel alienis donare attentet vel præsumat. In fidem horum hoc publicum donationis instrumentum propria manu subscripsimus, sigillo nostro majori communiri fecimus, et venerabili capitulo cathedralis ecclesiæ Viennensis tradidimus. Viennæ Austriæ in residentia nostra episcopali, die 6 Sept. anno 1644. *Erat signatum*: Philippus Episcopus Viennensis.

sed non probatur.

50 *Utique si verum hoc sit S. Chrysanthi corpus, falsæ sunt reliquiæ ejusdem S. Martyris quæ sive in Lateranensi basilica, sive Uriæ, sive Regii sive Eifflia servantur. Ast, attentis hactenus disputatis, quis hoc affirmare auserit? Cæterum in folio verso præcitati Instrumenti addita legitur sequens notatio*: Epistola Cardinalis Altieri ad episcopum Viennensem, Roma 27 Febr. 1646, cujus dubiis respondet, asserendo corpora prædicta esse cum nomine proprio a se inventa; non posse se autem pro certo affirmare, an eadem sint eorum SS. cognominum, qui sunt in martyrologio Romano, cum eodem in cœmeterio, etiam nomine proprio, ejusdem nominis Sancti reperiantur. *Non itaque putem ullo modo corpus S. Chrysanthi, quod Viennæ asservatur, posse referri ad conjugem S. Dariæ; sed alterius Sancti cognominis esse mihi certo statuendum videtur. Sua proinde hac rursus ex parte remanet Eifflensi possessioni firmitas.*

Reliquiæ partiales diversis in locis.

51 *Sunt præterea aliæ ecclesiæ quibus pars aliqua reliquiarum SS. Chrysanthi et Dariæ obtigit. Teste Serrano (1), Romæ in Vaticana S. Petri basilica habentur reliquiæ S. Chry-*

*santhi et brachium S. Dariæ (2); in basilica S. Pauli reliquiæ SS. Chrysanthi et Dariæ (3); item Papiæ in ecclesia S. Helenæ, sanctimonialium ord. S. Benedicti, ossa SS. Chrysanthi et Dariæ (4); in ecclesia S. Mariæ Rotundæ ad Perticas, ossa eorundem (5); in ecclesia S. Michaelis majoris, ex Ossibus (6). Anno 1754 Eifflia missæ fuerunt aliquot particulæ de tumba reliquiarii Monasteriensi ad parochialem ecclesiam in Welckerath diœcesis Trevirensis (7), ut ex genuinis litteris, constat. Supra n. 23 aliqualis facta est mentio de reliquiis in Gallias Roma delatas, a diacono S. Gregorii Turonensis. Hujus narrationem integre hic adscribimus (8): Per confessionem suam Martyres gloriosi ineffabilia semper salutarium munerum beneficia meruerunt, ac petentibus hoc præstiterunt virtute, quod eisdem a Domino impertitum est Creatore, sicut nobis nuper a diacono nostro relatum, ita gestum esse cognovimus. Hic autem diaconus a papa urbis Romanæ Pelagio, quorundum martyrum confessorumque assumpta pignora cum grandi psallentio vel clericorum officio ac populi immensi obsequio usque ad portum deductus est. Et ingressus navem, erectis velis, ac per illum antennæ, quæ modulum crucis gestat, apparatus extensis, flante vento, pelagus altum arripuit. Qui dum navigant ut Massiliensis urbis portum attingant, appropinquare cœperunt ad locum quemdam, de quo a littore maris lapideus mons exurgens ac paulatim decedens, summo tenus unda in mari distenditur. Cumque impellente vento carina magno impetu ferretur in præceps, ut scilicet scopulo illisa quassaretur, ac nautæ discrimen intuentes, exitum vociferarent, diaconus, elevata cum sanctis pignoribus capsâ, invocare nomina singulorum cum gemitu et voce maxima cœpit, deprecans ut eorum virtute ab hoc periculo perituri liberarentur. Jamjamque appropinquabat navis, ut præfati sumus, ad scopulum; et statim in sanctarum contemplatione reliquiarum, ab ipso loco commotus cum violentia majori ventus huic vento contrarius fluctum elisit ventumque diversum repulit, ac nave in pelagus profundum revocata, cunctos a mortis periculo liberavit. Sicque gyrata mole periculi, portum quem desiderabant cum Domini misericordia et Sanctorum patrocinio contigerunt. Erant enim reliquiæ Sanctorum, quorum sacra vestigia Domini manibus sunt abluta (*Apostolos intelligit Gregorius*) cum Pauli Laurentiique atque Paneratii, Chrysanthi Dariæque virginis, Joannis atque alterius Pauli fratris ejus, quorum certamina ac palmas victoriarum ipsa caput orbis urbs Roma devote concelebrat.*

E

F

52 *Antequam finem imponamus longæ laboriosæque disputationi de reliquiis SS. Chrysanthi et Dariæ, unum liceat addere. Cæteris mihi melius probata videtur translatio et possessio Eifflensis. Constat namque ex cœvis, iisque fidissimis documentis, concessa Marcwardo fuisse a Sergio pontifice, anno 844 bina corpora, quæ tunc temporis certo tenebantur esse*

Cæteris certior est translatio Eifflensis.

(1) De septem urbis Romæ ecclesiis, p. 114. — (2) Ibid., p. 115. — (3) Ibid., p. 118. — (4) Flavia Papiæ sacra, part. tertia, p. 27. Ticini regii 1699. — (5) Ibid., p. 47. — (6) Ibid., p. 62. — (7) Katzfey, Geschichte der Stadt Munstereifel und

der nachbarlichen Ortschaften, tom. I, p. 95. Colonia, 1854. — (8) Lib. I de Gloria Martyrum, cap. 83. Migne, Patrol., LXXI, col. 779.

AUCTORE
B. B.

SS. Chrysanthi et Dariae pignora; secus enim romani quin et ipse Sergius fraudis (quod dictu nefas) arguendi forent; constat ex paribus testimoniis, præfata corpora a Marcwardo Prumiam delata et hinc Eiffliam. conf. nn. 27-30. Unde Moronius (1): Corpora Sanctorum illorum fuere sepulta via Salaria, et ab iis nuncupata multo tempore est pars ista cæmeterii. Anno 842 (lege 844) reliquiae sanctorum Chrysanthi et Dariae translatae sunt ad abbatiam Prumiensem in diœcesi Trevirensi, et duobus post annis (imo mensibus) ad monasterium S. Naboris juxta Mettas, imo Eifflense. Nullius alterius translationis meminit ibidem Moronius; sed alibi, ut vidimus supra, scribit, easdem reliquias partim Romæ partim Regii Lepidi inveniendas. Quæ quomodo inter se componi queant, ipse viderit vir eruditus. Mea quidem opinione id unum Eifflensibus objici posset: nempe, quæ bona fide, dum Romæ Marcwardus agebat, credebantur esse corpora SS. Chrysanthi et Dariae, postea comperta fuisse supposititia; sive quod probentur anno 886 inventa atque translata ad ecclesiam Lateranensem a Stephano V; sive

B quod idoneis nitantur testimoniis translationes Regiensis, Uritana, Salisburgensis, Neapolitana vel Viennensis, aut saltem una aliqua ex istis. Secus autem est: vidimus enim illarum exstare nullam (non excepta Lateranensi cui non una ex aliis superstruitur), quæ certæ fidei probetur documentis. Nec tamen negamus in præfatis ecclesiis fragmina plus minusve insignia posse asservari, quæ per synecdochen corpora fuerint dicta; modo id firmum maneat, longe maximam SS. pignorum partem a Marcwardo acceptam atque ad Eifflia monasterium delatam, ut recte jureque asseri queat corpora illic quiescere. Cum itaque Eifflensis translatio cæteris præferenda videatur, censuimus peculiari paragrapho subjicienda documenta, quibus innotescat jam inde a sæculo ix sacra corpora ibi perpetuo servata et summa in veneratione fuisse habita.

§ V. Monumenta Eifflensia ad reliquias et perpetuum cultum SS. Chrysanthi et Dariae spectantia.

Monasterii
Eifflensis notitia

P^ræmitto brevem regionis et urbis notitiam. Ejus situs, ait Hontheim (2), inter Suram die Saur, Uram die Ur, Urtam seu Ourt, Ortam id est Orf, et Erpabam seu Arnapham vel Ervam die Erft, atque Rhenum monstratur, appellaturque adhuc hodie die Eyffel (nunc communiter Eifel) Eifflia. Regio est montosa, habetque hinc inde planities 1200 imo et 1600 pedes maris æquore altiores (3). Monasterium Eifflia montibus Eiffliacis incingitur, in quibus Eifflia (sic nonnumquam vocatur Arnapha) fluvius parvus natus (4). Apud antiquiores scriptores dicitur Eyphalia, Eiphalia, Eiphla, Eifalia, Eifflia (5). Aedes sacra, quæ origo fuit oppidi dicti Monasterium Eifflia Münster-eifel, ædificata a Marcwardo est, judice Brosio anno

830 (6); tardius id factum insinuat Browerus (7); qui ad annum 846; sub hoc tempus, ait, conditum est quoque monasterium a Marquardo abbate in Eifalia, quod oppido crescens et canonicorum collegio, sacris quoque beatorum Chrysanthi et Dariae e Prumia corporibus illatis... præclarum evasit, ditio-nique abbatis, antequam Juliacensibus cederet, olim paruit. Certe decus hoc martyrum Eifflia terræ sub NOVÆ CELLÆ nomine Wandelbertus egregie versibus suis asseruit: « Gemmas martyrii » etc. ut n. 29. Mabillonius toto decennio differt a Browero: Sub idem tempus (ita ad an. 836 (8)) aliud in Eifflia cænobium extruxit Marcwardus vulgo Monasterium Eifflia appellatum. Probabilius mihi videtur Novam Cellam fundatam ante Marcwardi romanam profectionem an. 844, qui eodem anno redux postquam Prumia menses duos substitisset, reliquias transtulit mense Octobris, proinde parata jam erat earum sedes. Quod mea opinione confirmatur ex sequentibus historiae translationis verbis: IV Nonas Julii deferunt eas (reliquias) in Prumiam Monasterium; jacueruntque in eo, quo delata fuerant feretro ad dexteram altaris usque XI Kalendarum Novem-brium die; scilicet quousque pars quædam antiqui templi complanata in spatium prolixius extenderetur, et locus tumulo dignus extrueretur. Quo expleto tempore... translata (corpora) sunt... VIII Kalendarum Novem-brium. Nullum itaque susceptum justæ molis opus, sed duorum fere mensium spatio paratus locus sacris exuviis recondendis idoneus. Quis porro in mentem sibi inducat, Eiffliam tam eximia pignora deducenda a Marcwardo, nisi adfuissent eo loci qui debitam illis ipsi exhiberent et ab aliis exhiberi curarent venerationem, quorumque custodiæ concredita forent? Hoc autem posito, nonne admittamus necesse est, habitaculum seu cellam, quam monachi incolerent, extitisse? Ex his emendanda censeo, quæ habentur in Lect. V officii primæ translationis olim ad usum ecclesiæ Eifflenses: Ex tunc vero (nempe ex quo reliquiae Prumiam delatæ erant) ad augendam Sanctorum istorum gloriam... Marcwardus totus incubuit..., unde divina inspiratione incidit ei... consilium bonum, ut nempe ad horum sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariae novum monasterium ædificari faceret, in quo translata eorum corpora requiescerent ac religiose asservarentur. Hujus monasterii structuræ veluti a Deo præordinatæ electus est locus olim vallis S. Petri vocitatus, quia S. apostolum Petrum Christi vicarium uti patronum venerabatur incolæ fideles; etiamnum compatronus habetur; qui locus deinceps... mutato nomine novum monasterium ob patriam Eiffliacam geminato vocabulo Monasterium Eifflia dicitur. In hanc igitur collegiatam ecclesiam ex monasterio Prumiensi postmodum ab episcopo Thegamberto corpora sanctorum Patronorum translata etc. Verosimillimum mihi est, errorem manasse ex eo quod auctor existimaverit, Thegambertum episcopum eundem esse ac Theutgaudum, qui

(1) Dictionario, tom. XIX, p. 108. Verbo Daria. — (2) Historia Trevirensis diplomatica et practica, t. I, p. 68. Auguste Vindel. 1750. — (3) Katzfey, Geschichte von Münster-eifel, tom. I, p. 4. Coloniae 1854. — (4) Ibid., p. 6. — (5) Ibid., p. 5. Confer Eifflia illustrata seu Beschreibung der Eifel von

Schannat, edito a Georgio Barsch, tom. I, part. I, p. 3 et seqq. Coloniae 1824. — (6) Katzfey, tom. I, p. 88. — (7) Annales Trevirenses, tom. I, p. 412. Leodii 1670. — (8) Ann. Benedictini, tom. II, p. 343.

A *primum adeptus est infulas Trevirenses anno 847. Vide n. 28.*

Quando ecclesia illius oppidi facta sit collegiata,

53 *Observat Hontheim (1) : Monasterium Eiffliae a Marcwardo fundatum, in quod idem abbas collegium religiosorum de Prumia introduxit. Successu vero temporis status regularis et monasticus transiit in canonicum saecularem, monasterii nomine retento. Quo tamen anno hoc factum sit ignoratur. Regio nostra, ait Günther (2), ad finem saeculi XII, ut ex originalibus chartis demonstratur, senas numerabat collegiatas inter quas recenset Eifflensem (3). At id Eifflensi citius contigisse ex iisdem monumentis colligitur. Sic in charta Popponis, abbatis Prumiensis, data an. 1110 ad finem sic habetur: Huic restitutioni intererant ejusdem loci prepositus Walterus, decanus Wicelinus, magister Albericus, custos ecclesie Becelinus cum ceteris fratribus (4); et in altera ejusdem Popponis an. 1115: Praesentes interfuerunt Canonici ecclesie eorumdem Sanctorum (Chrysanthi et Dariæ) Wicelinus decanus, Reginherus prepositus... cum ceteris fratribus; comes Theodoricus de Ara ejusdem loci advocatus etc. (5).*

et oppidum villæ nomine coeperit appellari.

B 54 *Primum mentio fit Villæ in charta FridERICI archiepiscopi Coloniensis data an. 1112: In pago Eflia, in villa quæ Monasterium dicitur (6); et an. 1114: Ecclesie sanctorum martyrum Chryanti et Dariæ, quæ est sita in villa novo monasterio in Eiffla, quo tempore signatur Rutholfus advocatus ipsius loci (7) seu potius subadvocatus vel secundus advocatus; erat enim comes de Ara advocatus major, seu Obervogt, id est tutor, protector (8). Videtur auctor historiae Monasterii Eiffliae innuere ex eo quod Arnoldus, prefectus urbis subscriptus legatur chartæ Sigewini archiepiscopi Col. datæ an. 1086, jam tum villam exstitisse; sed primum in ipsa charta agitur de Congregatione sanctorum Crisanti et Dariæ quod est in novo monasterio in pago Eiffla sito; deinde verba: præfectus urbis Arnolt non videntur mihi referenda ad oppidum seu villam monasteriensem. Juerit finem chartæ subdidisse: Cui traditioni testes intererant hi prepositi: Berenger, Luidolf, Hartwic, Arnolt, Bertolf, Hezel; Capellani vero: Gerhart, Heinrich, Ruprecht etc; Palatinus comes Heremann, prefectus urbis Arnolt, Wernere, Huprecht, Heinrich, Huprecht, Hereman, Theodoricus. Quod ut verius credatur etc. (9). Nonne urbis Coloniensis præfectus potius intelligendus? Oppidum ab ineunte saeculo XII ad medium usque saeculum XVII incolas numerabat ter mille; anno 1849 erant ibidem fere catholici mille nongenti octodecim, protestantes quatuor tantum, Judæi nonaginta et unus; universi bis mille et tredecim (10).*

Chartæ ad Reliquias et cultum pertinentes. Sæc. IX-XI;

55 *Perpetuo autem SS. Reliquias, ab earum translatione, in ecclesia Eifflensi fuisse assertas, probant innumera singulorum saeculorum sibi succedentium documenta. Et quidem IX saeculo, scilicet anno 898, Zwentiboldus, rex superioris Lotharingiæ, testatur, se ad Novum Monasterium in pago Riwerense (id est Ripua-*

riensi) situm venisse et statuisset quatenus in eodem loco mercatum habeatur et publicat fiat moneta et de telonio ipsius mercati duas partes ad beatum Chrysantum et Dariam, quorum corpora ibidem quiescent, perpetualiter concessisse (11). *Disertum sane et evidens testimonium. Hactenus nullæ in rem nostram repertæ saeculi X chartæ. Exeunte saeculo XI habemus Privilegium Sigewini Coloniensis Archiepiscopi super decimatione novalium ecclesie (Eifflensi) collata 1086, in quo: Decimationem, inquit (12), dedimus congregationi sanctorum Crisanti et Dariæ, quod est in Novo Monasterio in pago Eiffla sito, pro remedio anime nostre parentumque nostrorum ibidem in Christo quiescentium ad utilitatem scilicet fratrum ibi Deo militantium. Cujus privilegii confirmatio et ampliatio facta legitur anno 1105 (13). Præcedenti numero facta est Sigewinianæ chartæ sicut et nonnullarum sequentium mentio.*

Sæc. XII.

56 *Saeculum XII plura subministrat documenta valde clara. Anno 1110 Poppo abbas Prumiensis restituit Monasterio telonium: In nomine etc. notum sit... qualiter ego Poppo, gratia Dei Prumiensis ecclesie abbas, thelonium, in Novo Monasterio a rege Luthariensium Zwindebaldo sanctis martyribus Chrysanto et Dariæ pro anime sue remedio, libere cum censu et dono traditum, ab antecessore meo Wolframo ex parte imminutum, ad piam ibi nostri memoriam et vite eterne desiderio, fratribus ibidem Domino famulantibus perpetualiter ex integro restitui, ea condicione, ut ejusdem ecclesie fratres ad communem utilitatem, omni alia potestate remota, dandi ac disponendi propriam habeant libertatem (14). Attentione dignum quoque est alterum ejusdem Popponis instrumentum, quod in Historia Monasterii Eiffliae ex hujus archivo primum editum est una cum prævia hac Notatione (15): Justatius et Wicelinus primi decani noti a saeculo undecimo, circa quod tempus Niro abbas Prumiensis cœnobii donavit decimas hujus villæ; a quo tempore reperiuntur privilegia diversa nostra et specialia ab episcopis et abbatibus Prumiensibus concessa esse scilicet super molendino, telonio, municipiis, decimis etc., specialiter vero privilegium Popponis abbatis Prumiensis super molendino, sito in vico Werth super Arlapam (Erft) cum dono silvæ ad ædificandum ex certis curtibus. Hactenus Notatio, sequitur dein Charta Popponis, data ibidem anno 1112: Ego Popo... molendinum... ad altare sanctorum Chrysanthi et Dariæ, quod est in minore crypta in eadem Villa, scilicet Novo Monasterio, ad usum inibi Deo famulantium... tradidi etc. Ad finem additur: Huic traditioni interfuerunt præsentibus tam clerici quam laici. Walterus ejusdem loci præpositus, Wezelinus decanus... laici vero liberi: Comes Theodoricus de Areara (al. Ara) ejusdem loci summus advocatus, præterea incolæ ejusdem villæ etc. Videtur fidum instrumentum; qui tamen illud transumpsit, orthographiam mutavit et probabiliter aliquot etiam verba. Dolendum sane est*

F

(1) Hist. Trev. diplom., tom. I, pag. 258. — (2) Codex diplomaticus Rheno-Mosellanus, tom. I, p. 41. Coblenz 1822. — (3) Ibid., p. 54. — (4) Ibid., p. 165 et 166. Conf. Regulæ S. Chrodegangi caput 46, inscriptum: de Præpositis. Migne, Patrol., tom. LXXXIX, col. 1077. — (5) Günther, p. 184 et 185. — (6) Ibid., p. 179 et 180. — (7) Ibid., p. 181. — (8) Ibid.,

p. 186 et 187. — (9) Katzfey, tom. I, p. 24, § 29. Günther, tom. I, p. 151 et 152. — (10) Katzfey, tom. I, p. 520. — (11) Hontheim, hist. Treviren. diplom. tom. I, p. 258 et 259. Günther tom. I, p. 55. Katzfey, tom. I, p. 96. — (12) Günther, tom. I, p. 151 et 152. — (13) Katzfey, tom. I, p. 96 et 97. — (14) Günther, t. I, p. 165. — (15) Katzfey, tom. I, p. 98 et seq.

AUCTORE
B. B.

ex archivo Monasteriensi tam pauca superesse. Cæterum id ipsum ex illo instrumento efficitur quod ex tertia ejusdem Popponis charta, supra laudata, nempe anno 1112 adhiberi vocem Villa. Anno 1114 Justina prædium donat ecclesiæ sanctorum martyrum Chrysanti et Dariæ, quæ sita est in Villa Novo Monasterio in Eifflie (1); anno 1115 idem Poppo abbas Prumiensis Becclam cum omni prole trium filiarum ejus Sigewine, Acele, Adelheidis tam nata quam nascitura prius ad Notteno (Nöthen) pertinentes ad altare sanctorum martyrum Chrysanti et Dariæ, quod est in Novo Monasterio in minore cripta pro anime mee remedio tradidi. Quibus hanc legem a nullo violandam constitui, ut nemo de hac prædicta progenie nubendi licentiam ab aliquo quereret sive redimeret, neque illud quod vulgo dici solet Ervideila, latine autem hereditaria pars vocatur, nemo de eadem progenie solveret; sed omnis census et justicia in hoc solo penderet, ut in festo eorumdem Sanctorum, quod est in Kl. Decembres, ad altare supradictum sive vir sive femina copulata conjugio denariatam cere pro lumine juxta religionem christianam ibidem comburendam fideliter persolverent (2). Eodem rursus tendit Privilegium Friderici archiepiscopi Colonien. super Decimis et Thelonio ab abbate Prumiensi ecclesiæ (Eifflien) collatis, ubi inter alia hæc occurrunt: Inter quas (ecclesiæ), congregationem martyrum sanctorum Chrysanti et Dariæ in villa quæ Novum Monasterium dicitur, Deo et ipsis præmemoratis Sanctis cum summa devotione servientem oculis intuitus sum etc. Habetur charta in archivo Eifflien (3). Sub idem tempus Wolbertus de liberis progenitus prædium ecclesiæ SS. martyrum Crisanti et Dariæ ad usum inibi Deo famulantium pro sepultura fratris sui in eodem loco et pro ejus atque anime suæ remedio atque pro prebenda filii sui Regenoldi in eodem monasterio libere tradidit. Hanc donationem refert Lacomblet ad an. 1182 (4), ast frustra teste auctore historiæ Monasterii Eifflien. (5). Anno 1140 Gerardus archidiaconus Coloniensis et Bunnensis ecclesiæ præpositus dirimit controversiam, quæ excitata fuit inter fratres in Monasteriensi ecclesia Deo et sanctis martiribus Crisanto et Dariæ famulantes, et quemdam eorum sacerdotem, qui quandam juris eorum parrochianam ab eis susceptam regebat ecclesiam in villa que dicitur Reinbach (6). Anno 1182 Philippus dei gratia Coloniensium humilis minister id est archiepiscopus, notum facit quod Herimannus in majori ecclesia canonicus et cellerarius, et frater suus Arnoldus in Monasterio, quod est in Eifflia, canonicus, frater quoque eorum Rutholfus in nominata villa advocatus ejusque uxor Flandria allodium suum in Schevene cum omni integritate, culta scilicet et inculta, molendinum et pratium, censuale et non censuale, in beneficium concessa et non concessa, ecclesiæ quæ est in monasterio in Eifflia legitime contulerit (7). Denique ejusdem sæculi XII anno xcvi data est charta Gerardi, Prumiensis abbatis, in qua dicit Notum esse omnibus in Christo fidelibus, eos,

quos vocant advocatos, in annis retroactis ecclesiarum extitisse tutores. Unus autem ex ipsis Lotharius nomine comes de Hostadin... cum major esset advocatus ville Monasteriensis, quæ est in Eiphlia, annuali exactioni et omni operi, quod dicitur *burchwere*, quæ sui possedisse videbantur antecessores, nutu Dei ductus, accedens ad altare beatorum apostolorum Petri et Pauli, Crisanthi et Dariæ festucando libere renunciavit... Rudolfus autem secundus advocatus sue renuncians exactioni similiter juravit.

57 *Sequentibus sæculis diplomata id genus habentur bene multa, quæ recitasse supervacuum foret, cum indicentur vel in extenso recitentur apud Hontheimium in historia Trevirensi diplomatica practica, Katzsfey historia Monasterii Eifflia, Günther codex diplomaticus Rheno-Mosellanus, Lacomblet etc. Pauca solum ex recentioris ævi monumentis decerpam. Anno 1508 Julius papa II incorporavit capitulum ecclesiæ parochialem in Wichtrig, bulla signata decimo calendis Augusti, ex qua etiam discimus quis tunc temporis esset Collegii status: cum, inquit pontifex (8), in dicta ecclesia SS. Chrysanthi et Dariæ triginta canonicatus et præbendæ pro totidem canonicis instituti sint, licet plurium parochialium ecclesiarum dictæ diocesis (Coloniensis) majores decimæ et alii redditus annui pro sustentatione ipsorum canonicorum et pro dote canonicatum et præbendarum prædictorum alias assignati fuerint; tamen, cum ad dictum oppidum frequens sit nobilium et aliorum conventus, canonici prædicti non solum ex hujusmodi hospitalitate advenientium, sed etiam in contributione onerum tam ratione dictæ ecclesiæ, tam eorum, quæ in contributionibus per eos venerabili fratri nostro moderno et pro tempore existenti Archiepiscopo Colon., maxime tempore belli, si quando eundem Archiepiscopum pro tuitione jurium suæ ecclesiæ inire oportet, faciendis, ex fructibus suorum canonicatum et præbendarum se commode sustentare non possint; imo opus est ad alia loca se transferre, ex quo ministrorum numerus in ipsa ecclesia SS. Chrysanthi et Dariæ minuitur; verum si dicta parochialis ecclesia mensæ capitulari dictæ ecclesiæ SS. Chrysanthi et Dariæ, in augmentum portionum canonicorum prædictorum perpetuo uniretur..., profecto ex hoc plures ex dictis canonicis ad residendum in eadem ecclesia SS. Chrysanthi et Dariæ invitarentur et inducerentur, ex quo in ea debitus ministrorum numerus ac etiam divinus cultus conservaretur; pro parte capituli præfatorum, asserentium fructus et proventus dictæ parochialis ecclesiæ quatuor marcorum argenti secundum communem æstimationem valorem annum non excedere, nobis fuit humiliter supplicatum, ut dictam ecclesiam parochialem eidem mensæ capitulari perpetuo unire, annectere et incorporare... dignaremur etc. Leo quoque papa X anno 1520 confirmavit concordiam initam præpositum, Decanum et Capitulum ecclesiæ sanctorum Crisanti et Dariæ opidi Monasterii*

Status collegiæ Eiffl. in-
eunte sæc. XVI,
ex bulla Ju-
lii II.

(1) Günther, tom. I, p. 181. — (2) Ibid. 184 et 185. Katzsfey, tom. I, p. 100. — (3) Katzsfey, tom. I, p. 400 et seq. — (4) Urkundenbuch, tom. I, p. 543 Düsseldorf 1840. — (5) Katz-

fey, tom. I, p. 101. — (6) Günther, tom. I, p. 260 et seqq. — (7) Lacomblet, Urkundenbuch tom. I, p. 542. — (8) Katzsfey, tom. I p. 115. Conf. ibid. p. 125 et 126.

A Eyfflie colon. dioc. inter et Abbatem et decanum ac dilectos filios conventum * monasterii sancti Salvatoris in Prumen ord. S. Benedicti, Treviren. diocesis. Item confirmatur quædam Venditio. Bullam in extenso habet Katzfey ex archivo capituli (1).

Sæculo XVII una et altera memoratur SS. Reliquiarum transvectio;

58 Bina etiam memoratur SS. Reliquiarum transvectio in loca tutiora, dum res religionis per Germaniam, ob reformationis turbines, in summum adductæ discrimen erant. De quibus ita in officio proprio secundæ Translationis pro ecclesia collegiata Eifflensi, Lect. VI: Postmodum vero ob periculosa belli tempora, ab istius collegiatae decano de consensu venerabilis capituli in munitissimam arcem Arburganam perlata sunt sanctorum Patronorum (Chrysanthi et Dariæ) corpora; ubi turris, pulvere tormentario a summo usque deorsum concepto, fulguris igne accensa, et arci et adjacenti oppido præsentissimam minitabatur ruinam; nihilominus sola turris horrendo fragore concussata fuit, immotis Sanctorum reliquiis et oppido nihil læso; id quod Sanctorum patrocinio anniversaria solemnitate merito refertur acceptum (innuitur festum secundæ Translationis, de quo vide paragrapho seq.). Pari de causa SS. Martyrum corpora Coloniam Agrippinam deducta, pace demum interbelligerantes principes firmata, insigni solemnitate et omnium ordinum pompa circa annum millesimum sexcentesium nonagesimum octavum Monasterium Eifflæ ad locum quietis reducta. Utriusque transvectionis meminere scriptores (2); prioris sub decano Antonio Gleen, quem verosimillime eundem esse putat Katzfeyus ac Gelenium, qui reperitur in chartis ab an. 1647 ad an. 1652; nomine vero Gleen venit anno 1639 (3). Ex his deduci potest quo fere tempore contigerit prior illa transvectio; posterioris exstat documentum ab teste oculato conscriptum, ex quo liquet SS. Reliquias anno 1698 ecclesiæ Monasteriensi restitutas. Quod documentum in historia præfatæ urbis editum, (4) hic in extenso recudendum putavi:

de posteriore insignis recitatur relatio.

59 Relatio solemnitatis in reditu SS. Monasterii-Eifflæ patroporum Chrysanthi et Dariæ a venerabili capitulo, clero, urbe et gymnasio institutus (sic) anno 1698, 14 (imo 24) Junii. C Festo Joannis Baptistæ circa horam primam pomeridianam, ut promulgatum et in choro collegiatae ecclesiæ affixum fuerat, egressa est processio e collegiata, comitantibus studiosis nostris, catechismo et sodalitatibus per portam Coloniensem ad crucem molendino et ponti proximam, ubi pro actoribus ex ramis arborum scena stabat erecta. Adolescentes opifices duabus vel tribus horis ante cum 2 vexillis, tibicinibus ad musicam interstrepentibus, Euskirchium versus processerunt. Cives juniores, præcedente capitano equite usque in Iversheim ibant Sanctis obviam. Expectabat pariter processio in Weingarten, quo Sanctos in Iversheim usque deducerent. Stabant in vicino urbis monte, qui orientem respicit, prope ingressum silvæ Monasteriensis, 12 mortariola seu cameræ, ut vocant, quarum una aut altera explosa, erat signum appropinquantium Sanctorum. Sed explosa licet esset una aut altera, expectandum fuit, cælo modice

pluvio et frigido, usque post horam quartam, quando tandem comparuere post processionem ex Iversheim rhedæ duæ. Uni, quam phalerati rubris albisque ligulis ornati trahebant equi, insidebat amplissimus D. decanus Carolus Brewer et adm. R. D. Gherardus Graeff, collegiatae thesaurarius et plebanus, qui in cista ante se collocata habebant SS. MM. capita. Alteri insidebat perillustis vidua D. de Goldstein, Cancellarii quondam serinissimi Philippi Wilh. Palatini et urbis hujus satrapæ, cujus sumptibus SS. lipsanothece huc Colonia deductæ erant. Præcedebat thecas cohors adolescentium ramis pileos ornata. Sequebatur cohors civium armata. Ubi ad crucem lapideam, quæ vias in Wachendorf et Iversheim dividit, ventum est, sacræque in cista reliquiæ extractæ a præfatis DD. choraliter vestitis, assistentibus duobus aliis DD. canonicis pro majore veneratione reponebantur, ecce tibi serenari mox aër et qui frigidus toto die fuerat incallescere. Exonerabantur tum secunda vice cameræ 12. Ubi dicto jam ordine ventum est ad molendinum, sacræque capita in mensa a DD. canonicis reverenter collocata fuerunt, Ceres scenica cum Faunis miseriam et sterilitatem agrorum et rusticorum calamitatem absentibus SS. reliquiis describens, fertilitatem et fœcunditatem fausta que omnia Sanctorum meritis pollicita, applausit reducibus Sanctis. Hinc post novam explosionem camerarum 12, ingressi urbem e regione arcis incineratæ et ædis procuratoris Hörstgen substituerunt; ubi Justitia, absentibus Sanctorum exuviis, Martis furias, incendia, rapinas, civium et urbis flentissimæ olim miserias deplorans, cives bono jubebat esse animo, et gratulari sibi de ortu novæ stellæ et fausti sideris (habet urbs in insigni stellam), subdere fasces hisce geminis, clavesque et civitatem universam Sanctorum reducum tutelæ committentibus, inter tormentorum et sclopetorum majorum boatus, præcedentibus ante clerum studiosis nostris, 4 fidicinibus coronatis actoribusque pluribus (PP. Capucini non invitati emanserunt) longo ordine inter ramos et extentos arcus florum pervenimus ad curiam... Ante hæc ab imo usque frontispicium Rhetoricæ erectus erat Parnassus arboribus, virgultis, floribus decore ingenioseque vestitus... In pede Montis saliebant ad stuporem copiosæ et altæ Heliconis undæ, quæ et sequente die in Theophoria fluxissent, nisi pluvia impediisset; in Parnasso Apollo cum Musis longo pulchroque ordine insidens, latine et germanice, vocali et instrumentali musica excepit Sanctos. Subinde e regione porticus ad erectum sub umbella, artificiose a Carmelitessis concinnata, altare, cui imposita erant Sanctorum capita, nitide illuminatis et a RR. Levitis vic. deportatis insistentia. Hic Religio cum Virtutibus applaudebat, et in figura columbæ cum oliua pacis in arcem regressa adm. R^{dos} DD. Domicellares, tempore belli non exiguum rei familiaris jacturam passos, consolata non sine motu et lacrymis adstantium, sancta venerata, spondebat post pœnitentiam et patientiam aurea sæcula pacis. Stabat non modo in foro spectatura bene-

(1) Tom. I, p. 117-120. — (2) Katzfey ibid., p. 90. — (3) Tom I, p. 182. — (4) Ibid. p. 90 et seqq.

AUCTORE
B. B.

vola processio, quam præsentia sua perill. D^{ns} de Goldstein ejusque neptis cum R. Rectore nostro (*id est S. J.*; *ipse nempe hujus Relationis scriptor P. Maximil. Scheiffart vel Scheiffert ex eadem Societate erat, degebatque tunc in collegio nostro Monasterii Eifflæ, ut ad calcem manifeste elucebit* (1)) Henrico Hinterhausen ejusque socio P. Francisco Weisweiler, ministro Coloniensi et P. J. Raquet concionatore templi nostri Coloniensis, et D.D. vice-satrapa, præfectus, consules, senatores honorabant; sed et domus fenestræque repletæ erant peregrinis, inter quos plurimi Colonienses erant. Denique ubi studiosa juvenus siluit, D. capitaneus Trips, urbis Commendans, stans ante cohortem suam, in foro circa Carmelitessas collocatam, explosione tormenti et bombardarum ultimum plausum tulit... A foro tandem ad chorum hora 6 processimus, et post Te Deum et Benedictionem datam, dum DD. canonici Vesperas ordirentur, nos cum collegio ad cœnam accessimus. Impensa a gymnasio nostro sanctis Patronis opera usque adeo venerabili capitulo placuit, ut licet post distributas personas amplissimus D. Decanus cum D. Thesaurario in collegio magisterium haustu vini recreasset, et iterum post facta in monte Apollinis in loco veteris arcis, R. P. Rectorem, P. Præfectum cum magisterio liberalissime tractassent; nihilo minus adhuc ex unanimi venerabilis capituli decreto refectorium sit indictum, ad quod R. P. Rector, P. Maximil. Scheiffart (*qui hanc Relationem scripsit*) templi S. J. (?) concionator, P. J. Kafrad? præfectus schol., P. J. Stoll colleg. procurator invitati fuerunt, et hilares in Domino ad octavam vespertinam comparuerunt... Benedictus Deus in Sanctis suis. Nemo fuit, qui non compositionem P. Præfecti et actionem adolescentum eorumque omnium concordiam in honorandis SS. MM. æstimare et commendare voluerit. Ita testor qui ab ovo ad mala spectator et ex parte actor interfui. Venerabilis capituli collegiat. SS. MM. C. et D. servus etc. Maximil. Scheiffert (*sic*). M. E. 19 Jul. 1698.

Sodalitium
SS. Chrysanthi et Dariae
olim valde celeberr.

60 *Exstabat in eadem urbe Monasteriensi Sodalitium seu confraternitas a SS. Chrysantho et Daria nuncupata; quo tempore coeperit nupiam comperi, ast antiqua valde dicitur; anno 1679 ditata indulgentiis plenariis fuit a summo pontifice Innocentio papa XI, cujus indultum typis editum est in libello ad usum sodalium. Sed et aliud nobis submisit R. D. Dr Heuser documentum ejusdem fere ætatis et ad hanc rem spectans, quod cum hactenus excusum non fuerit, idcirco integrum adscribam: Joannes Henricus, Dei et apostolicæ Sedis gratia episcopus Hierapolitanns, serenissimi et reverendissimi archiepiscopi ac principis electoris Coloniensis domini nostri D. Maximiliani Henrici, utriusque Bavariæ ducis etc. vicarius in spiritualibus generalis metropolitane Coloniensis et imperialis exemptæ SS. Simonis et Judæ Goslariensis ecclesiarum respective præpositus atque canonicus presbyter etc. universis et singulis præsentibus nostras litteras visuris, lecturis aut legi auditoris salutem in Domino sempiternam. In concrediti nobis in*

spiritualibus generalis per civitatem et archidiecesim Coloniensem vicariatus officii debito, ad ea animum sedulo intendimus per quæ Christi fidelium pietas ac devotio cum animarum salute promovetur, atque eosdem Christi fideles, ut piorum operum exercitio confoveantur, specialibus favoribus et gratiis libenter prosequimur, prout conspiciamus salubriter in Domino expedire. Nuper siquidem nobis in Christo dilecti Decanus et capitulum collegiæ ecclesiæ SS. Chrysanthi et Dariae oppidi Monasteriensis Eifflæ archidiecesis Coloniensis devote nobis exponi fecerunt, qualiter ab immemorabili tempore in jam dicta collegiata ecclesia instituta ac erecta viguerit atque etiamnum quidem existat una confraternitas utriusque sexus Christi fidelium, non tamen pro hominibus unius specialis artis, ad honorem et sub invocatione eorumdem SS. Christi martyrum Chrysanthi et Dariae; illa autem, temporum injuria et refrigesciente per grassantes hæreses charitate mutua, quodammodo collapsa plurimorumque oblivioni sepulta, ipsi Decanus et Capitulum præfati ad majorem omnipotentis Dei gloriam ac perpetuum eorumdem SS. Martyrum honorem ac venerationem, excitandamque per frequentiora pietatis ac charitatis exercitia devotionem publicam, confraternitatem a quondam prædecessore nostro vicario generali reverendissimo in Christo P. ac domino Paulo Aussemio, dum viveret, episcopo Arminiensi non ita pridem instaurari atque restitui petierint; quo circa obtentis nunc etiam ad hunc effectum a sanctissimo domino nostro D. Innocentio papa undecimo sub ix mensis Novembris 1679 plenariis indulgentiis, devote nobis supplicari fecerunt, quatenus instaurationem atque restitutionem hujusmodi perpetuæ firmitatis robore munire, desuperque congruas instaurationis ac restitutionis litteras decernere sibi concedere dignaremur. Nos igitur pio eorumdem Decani et Capituli desiderio favorabiliter annuere, publicamque devotionem promovere cupientes, supplicationibus ejusmodi inclinati, præactam confraternitatem in antefata collegiata ecclesia sub invocatione SS. Chrysanthi et Dariae Monasteriensis Eifflæ restituendam atque instaurandam, seu etiam de novo, quatenus opus, sine cujusque præjudicio, erigendam atque instituendam duximus, prout restituimus, instauramus seu erigimus atque instituimus autoritate archiepiscopali ordinaria, qua hac in parte fungimur; præsentium per tenorem dantes et concedentes pro tempore existentibus ejusdem confraternitatis confratribus et sororibus in Domino licentiam et facultatem processiones instituendi ac processionaliter incedendi, devotionis ac charitatis opera exercendi, divina officia in uno oratorio seu capella antedictæ ecclesiæ more confratrum recitandi et pro ipsius confraternitatis negotiis tractandis, extra tamen tempus quo divina officia ibidem celebrabuntur, sese congregandi, ac quæcumque statuta, ordinationes et decreta pro salutarum eorum ac dictæ confraternitatis regimine et directione necessaria et opportuna, licita tamen et honesta, sacrisque canonibus atque

(1) Conf. Katzfey, t. I, p. 215 et seqq.

ACCTORE
B. B. *

A concilii Tridentini decretis atque constitutionibus apostolicis non contraria, per serenissimum et reverendissimum principem ac dominum nostrum D. Maximilianum Henricum archiepiscopum ac principem Electorem Coloniensem ejusve in spiritualibus vicarium generalem examinanda et approbanda, faciendi et edendi, illaque pro tempore, prout eis videbitur, prævia simili examinatione et approbatione, mutandi, corrigendi ac in melius reformandi; insuperque omnia et singula legata, res et bona qualiacumque mobilia et immobilia, quæ a quibusvis Christi fidelibus per viam testamenti, donationis aut quovis alio modo dictæ confraternitati relicta et elargita fuerint, recipiendi, illaque per deputatos suos officiales fideliter et diligenter regendi et administrandi atque in ipsius confraternitatis ejusque piorum operum usus impendendi, ita tamen ut singulis annis dicti officii omnes omnino teneantur de receptis et expositis atque totius suæ administrationis eidem archiepiscopo seu ejus vicario in spiritualibus generali juxta ordinationem concilii Tridentini rationem reddere. In fidem præsentis per protonotarium in spiritualibus expediri et manu propria subsignatas sigillo nostro consueto jussimus communiri. Coloniae die trigesima prima mensis januarii anno Domini 1680. J. H. d'Anethan episcopus Hierap. vicarius generalis Coloniensis. Hen. Jansen protonot. in spiritualibus. *Rescriptum mihi hisce diebus fuit, Sodalitium SS. Chrysanthi et Dariæ, solemniter instauratum fuisse an. 1859 occasione primæ communionis puerorum. Ab anno 1830 nullus adscriptus fuerat sodalis.*

Jubilæum mil-
lenarium, ce-
lebratum an.
1848.

B 61 Alibi jam incidit mentio jubilæi millennarii, de quo latius hoc loco agendum. Celebrari illud debuisset anno 1844, quo elapsi erant anni mille ab adventu SS. reliquiarum in Eiffliam, sed quadriennio dilatum fuit, nempe usque ad diem Pentecostes seu XI Junii 1848. Cum nulum sit dubium, quin fideles tam ex vicinis quam remotioribus locis participes futuri sint solemnitatis, de licentia RR^{mi} DD. Archiepiscopi Coloniensis, ordinatum fuit a clero Eifflensi, ut die sacro Pentecostes Reliquiæ cum sua theca exponerentur et per totam octavam remanerent in choro supra altare SS. Patronorum. Tribus diebus festis et dominica sequenti officium habebitur solèmmè cum expositione Sanctissimi Sacramenti, quod posterius etiam fiet, interpositis feriis, in missa matutina. Per totam octavam aderunt quatuor vel plures sacerdotes qui sacram communionem omni hora distribuant. Denique Dominica post Pentecosten habebitur sollemnis supplicatio, comitantibus SS. Reliquiis. Ita clerus Eifflensis in monitione prævia ad jubilæum (1), et additur sequens chronogramma :

CHRYSANTHI NOS ATQVE DARIE MILLE PER ANNOS
PROTEGIT, SERVET LUX ET TUTE LA PER ANNOS.

cum ingenti
concursu po-
puli.

62 Quo autem populi concursu, qua solemnitate, qua devotione peractum fuerit jubilæum, declaratur in eodem libello (2) : Hebdomada ante Pentecosten in oppido Eifflensi cessatum fuit ab omni labore, ut fieri solet in majoribus qui-

busque civitatibus, ubi expectatur adventus principis vel liberatoris patriæ; quando vero in solemnitatis pervigilio insonuit æs campanæ, prodire illico per totam urbem arbusta aliique id genus ornatus præsertim circa et intra ecclesiam, ubi etiam in summo choro Theca affabre facta cum ossibus SS. Chrysanthi et Dariæ fuit elevata. Id certum, incolarum zelum omni expectatione majorem fulsisse; ingens quoque erat exterorum concursus, qui cum presbyteris suis, per turmas accedebant, præcipue secunda Pentecostes die et festo SS. Trinitatis. Sacerdotes ex circumjacentibus locis, singuli numerosa populi sui stipati corona, præsto adfuerunt solenni per oppidum supplicationi, ultima octavæ die. A tribus clericis præferebantur totidem Capita SS. Patronorum, scil. BB. Chrysanthi et Dariæ ac S. Leonis; alii item octo gestabant hierothecam, cætera ossa continentem. Longo ordine comitabantur fideles fere ter mille numero orantes et canentes. Post absolutam solemnitatem, nihilominus confluebant turbæ ad ecclesiam, nec videbantur posse sibi temperare a conspiciendis colendisque sanctis Pignoribus. Denique circa horam vespertinam E decimam accesserunt cives faculas manu gestantes, quo gratias agerent Reverendo D. Weber, primario oppidi presbytero. Atque ita finis jubilæo factus est.

63 Ossa (non tamen omnia; desunt capita et alia nonnulla) sunt involuta panno serico et margaritis exornato, deposita separatim in theca deaurata et affabre facta, sed non ita antiqua: reliquiæ S. Chrysanthi in parte antica, S. Dariæ in postica. In fronte thecæ cernuntur depictæ effigies B. V. Mariæ (hæc in medio), sanctorumque Petri et Pauli; reliquorum vere apostolorum in circuitu. Prior hæc theca includitur altera ex ferro cancellato, imaginibus iisque eximiis utriusque S. Martyris ornata. Porro sacra illa pignora sic obserata servantur in crypta, cui superpositus est chorus ecclesiæ parochialis, reliquam navem altitudine haud parum superans. Ex hac patet in cryptam accessus eleganti porticu ex marmore, in cujus medio habetur janua cancellis ferreis instructa. Dixi SS. Chrysanthi et Dariæ capita non esse in theca, qua cætera, saltem maximam partem, continentur ossa: illa enim deposita sunt ad dextrum latus majoris altaris, clausa in reliquiariis gothicæ, ut aiunt, formæ. Atque hæc de præsentis sacrorum pignorum statu, accepta a R. D. Richters, hodierno oppidi Monasterii Eifflæ parcho. Paucis diebus ante jubilæi millennarii solemnitatem, visitatæ fuerunt reliquiæ, atque tum sequens confectum instrumentum est, quod coronidis loco, sed ex germanico in latinum subjicio: Infrascripti presbyteri parochiæ Monasterii Eifflæ testantur se hac die reliquias SS. martyrum Chrysanthi et Dariæ reserasse; atque omnia invenisse rite clausa, thecam vero ipsam sigillo parochiali munitam; in hac reseratione reperta sunt sacra ossa gossipio decenter involuta, apposis quibusdam instrumentis, quorum novissimum datum fuit, anno 1818, a piæ memoriæ Domino Schopp parcho primario qui tunc recognovit reliquias. Monasterii Eifflæ die 2 Junii 1848.

Reliquiarum
præsens sta-
tus.

F

(1) Jubilæum wegen der tausendjährigen aufbewahrung der Reliquien von den HH. Martyrern Chrysanthus und Daria in der

Stiftkirche zu Münstereifel, p. 18. Coloniae 1848. — (2) Pag. 20-22.

AUCTORE
. B. B.

Erat signatum : Weber, paroch. prim. Katzfey, gymnasii præs. Roth catechist. Müller capell. Alia instrumenta desiderantur.

§ VI. Officium et Missa SS. Chrysanthi et Dariae ex Propriis Eifflensi et Coloniensi. Quid Roma rescriptum de Lectionibus, quæ de Translatione SS. reliquiarum mentionem habent.

Officium proprium festi;

Præ manibus habemus libellum, cui titulus : Officium cum Lectionibus de SS. martyribus Chrysantho et Daria, patronis collegiatae ecclesiae Monasterii Eiffliae, anno 1749 emendatum et renovatum, typis Coloniensibus editum cum approbatione RR. DD. Archiepiscopi Electoris. Libellus pertinet ad præfatam ecclesiam, nobisque ad tempus benevole commodatus fuit. Antiphonæ, Responsoria, Hymni et alia id genus propria sunt atque ex Actis desumpta.

B Festum principale cum octava celebratur hac die xxv Octobris. Lectiones I Nocturni : fratres, debitores sumus ; II Nocturni, initium continent Actorum usque ad victoriam S. Chrysanthi de puellis a patre ad tentandum filium immissis, sed multa omittuntur et stylus mutatur, quod idem obtinet per Octavum in lectionibus ejusdem Nocturni ; denique III Noct. homilia S. Ambrosii in Evang. : Descendens Jesus.

Item translationis primæ

64 Die vero prima Decembris notatur festum Translationis primæ SS. Patronorum. Officium ut 25 Octobris, exceptis Lectionibus I Noct. quæ sunt de scriptura occurrente. II Nocturni quarta breve compendium est Actorum ; quinta sic incipit : Qualiter vero ipsorum Sanctorum corpora postmodum pulsas tota Italia gentilitatis tenebris reperta fuerint ac publicæ in ecclesia venerationi exposita, dignum est, ut quantum ex certissima traditione accepimus, vestris mentibus ad Dei gloriam proponamus. Deinde multis verbis declaratur, cælitus mentibus fidelium injectum, ut SS. corpora perquirerent, nec Deus piæ intentioni superna virtute cooperante fraudari eos permisit a desiderio

C suo : locum enim martyrii cælesti odore divinisque replevit unguentis ; postcujus suavitatis odorem christiani indefesso labore fodientes arenarium montem super cryptam congestum abigunt, et sacrum thesaurum, corpora nimirum sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariae, ac si mutuo se amplexarentur, cum exultatione inveniunt, quæ deinde a Romanæ sedis et universali antistite religiose translata et in ecclesia eorum honori ædificata recondita ab omnibus tum græcæ tum latinæ ecclesiae venerari cœperunt. Tu autem Domine etc. Hæc sane castiganda sunt ex dictis n. 27 et seqq. Sexta Lectio exponit quomodo SS. corpora Marcwardo in Germaniam deferenda fuerint tradita Romæ, unde docemur ad quid referatur officium primæ Translationis nempe ad acceptas in ipsa Urbe reliquias a Marcwardo. Lectionem vide infra ubi agimus de officio ex Proprio Coloniensi anni 1828.

et secundæ

65 Festum Translationis secundæ SS. Patronorum indicitur 26 Junii. Lectiones I Noct. de scriptura occurrente ; II Noct. docent hac die cele-

brari Reliquias primum ad S. Goaris basilicam, dein Prumiam et hinc Eiffliam allatas, atque inde una et altera vice, ingravescentibus bellis, alio deductas. In specie quarta Lectio agit de mora ad S. Goaris et altera facta Prumiæ, nihilque habet, quod ex inferius edenda Translationis historia non innotescat. Quintam juverit partim recitasse : Ex tunc vero ad augendam Sanctorum istorum gloriam, ad promovendum eorum cultum et fidelium religionem beatus Marcwardus totus incubuit : unde divina inspiratione incidit ei ac monasterii fratribus consilium bonum, ut nempe ad honorem sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariae novum monasterium ædificari facerent, in quo translata eorum corpora requiescerent ac religiose asservarentur. Aliter sane res se habet, cum monasterium illud jam ante Marcwardi reditum esset exstructum. Sequitur Eifflensis cænobii et loci in quo id exurgit, descriptio, quæ commodius in Annotatis reddentur. In fine ejusdem Lectionis V notantur sequentia : Anno vero millesimo quingentesimo quinto, hæc sacra corpora in plurimorum prælatorum et abbatum præsentia thecæ argenteæ reverenter inclusa in altari olim S. Severini, nunc SS. Chrysanthi et Dariae patronorum asservantur. Tu autem Domine etc, Sexta Lectio sic habet : Postmodum vero ob periculosa belli tempora ab istius collegiatae ecclesiae decano de consensu venerabilis capituli in munitissimam arcem Arburganam perlata sunt sanctorum Patronorum corpora ; ubi turris pulvere tormentario a summo usque deorsum concepto fulguris igne accensa, et arci et adjacenti oppido præsentissimam minitabatur ruinam ; nihilominus sola turris horrendo fragore concussata fuit, imotis Sanctorum reliquiis et oppido nihil læso ; id quod Sanctorum patrocínio anniversaria solemnitate merito refertur acceptum. Pari de causa SS. Martyrum corpora Coloniæ Agrippinam deducta, pacem demum inter beligerantes principes firmata, insigni solemnitate et omnium ordinum pompa circa annum millesimum sexcentisimam nonagesimum octavum Monasterium Eiffliae ad locum quietis reducta. Sequuntur non nulla miracula, de quibus alibi.

66 Denique in eodem Proprio ad calcem ponitur Officium SS. patronorum Chrysanthi et Dariae, pro fer. 3, votiva per annum. Pro II Nocturno ponitur locus S. Gregorii Turonen, quem videsis n. 7, in ternas Lectiones distributus. Nec prætermittendum tres diversas præscribi Orationes : Unam in ipso die festo xxv Octobris : Deus qui nos annua SS. martyrum Chrysanthi et Dariae solemnia celebrare concedis, præsta quæsumus, ut et devotis eadem mentibus celebremus et eorum patrocínio promerente, plene capiamus securitatis augmentum ; alteram infra octavas et in commemoratione : Deus qui sanctos martyres tuos Chrysantum et Dariam cum virginitatis honore martyrii gloria consecrasti, da nobis eorum intercessionem vitiorum nostrorum flammæ extinguere, ut tibi mundo corde dignum fieri habitaculum mereamur ; in secundo festo Patronorum : Beatorum martyrum tuorum Chrysanthi et Dariae nobis adsit oratio, ut quos obsequio veneramur, pio jugiter experiamur auxilio ; vel sequentem : Propitiare quæsumus Domine famulis

ac commemorationis.

lis

A lis tuis per sanctorum martyrum tuorum Chrysanthi et Dariae, qui in praesenti ecclesia requiescunt, merita gloriosa, ut eorum pia intercessione ab omnibus ubique liberemur adversis. *Alibi, scilicet ubi de officio pro fer. 3 votiva, notatur oratio Propitiare dicenda in Choro; sed extra Chorum, Oratio Deus, qui SS. martyres tuos etc. Atque haec omnia hactenus ex Officio emendato et renovato recitata, putem perseverasse saltem usque ad suppressam an. 1802 collegiatam.*

*Missa propria
in primo festo:
Introitus etc.*

67 *Habemus inter documenta nostra ha-*
graphica Missam propriam, typis editam,
quam existimo coevam praefato officio et hanc
ferentem rubricam: Missa in primo festo
SS. Chrysanti et Dariae martyrum, virgi-
num et conjugum, patronorum collegiatæ
ecclesiae Monasterii Eiffliae, quod celebratur
25 Octobris. Introitus: Intret in conspe-
ctu, etc. Oratio (in qua notanda memoria duo-
rum aliorum SS.): Deus qui nos annua san-
ctorum martyrum tuorum Chrysanti et Dariae,
Crispini et Crispiniani solemnita frequentare
concedis, praesta etc. ut supra. (Ex memoria
SS. Crispini et Crispiniani videtur concludendum
insignes eorum reliquias praesentes servari).
Addit Rubrica: Per octavam loco orationis
Deus qui nos annua, etc. dicitur sequens: Deus
qui sanctos martyres tuos ut numero praece-
denti. Epistola: Fratres scimus quoniam dili-
gentibus Deum... a charitate quæ est in Chri-
sto Domino nostro. Graduale: Gloriosus Deus
in sanctis suis, mirabilis in majestate, faciens
prodigia. ̎ Dextera tua, Domine, glorificata est
in virtute, dextera manus tua confregit inimi-
cum. Alleluia, Alleluia. ̎ Vox exultationis et
salutis in tabernaculis justorum. Alleluia.
Aliud Alleluia post Octavam: Alleluia, Alle-
luia. ̎ Martyres sancti Chrysantus et Daria
facti sunt in passione sociati, sicut fuerunt
mentis virtute copulati, et quasi in uno le-
ctulo, ita in una fovea quieverunt. Alle-
luia.

Sequentia.

68 *Sequentia: In honorem summi Regis,*
novæ servans jussa legis, jubilet ecclesia,

Cum conjunctis sponso sponsis cæli, quibus
in absconsis sponsi patent atria.

Hi sunt vasa retinentes, oleumque deferen-
tes cum quinque Prudentibus;

Hi sunt Agnum qui sequuntur, stolis albis
induuntur, nati sed ex gentibus.

Vita patris sprete docti Chrysantus, et,
nox quam nocti indicat, scientia,

Dies verbum eructavit; hunc Carpophorus
purgavit Sacramenti gratia.

Male agens odit lucem, jubar monstrans vitæ
ducem, pater claudit filium.

Carcer locus luci gratus fulgor fulget; hic
locatus supra, non sub modium,

Non ut parcat pater parcens visum carne ra-
ptum arcens ducit in triclinium;

Qua nec re nec est personis fractus: Dei
nam ex donis obdormit conjugium.

Tentat ergo decens vultu, fallax verbis, di-
spar cultu nec Chrysanthum Daria;

Forma verbis hic fraudatur, casta casto de-
sponsatur, sicut Joseph Maria.

Scorto, clamant, victa detur, per leonem sed
tuetur a procante Daria.

Agna lupum agnum Deo reddit et quos cœ-
pit leo præmittens ad gaudia.

Chrysis aurum firmus, sancto isti nomen
Chrysantus, res dedit et ratio;

Cum tribuno domum totam, cum cognatis
gentem notam, plures adhuc animas,

Una morte sociatas, nunc victrices, tunc
truncatas, hic misit ad nuptias.

Sponsos torus, fossa capit vivos ambos no-
bis rapit victuros per sæcula.

Nos hic Christe morituros cum his tecum
fac victuros carnis sine macula.

69 *Evangelium: Descendens Jesus de monte.*

Evangelium.

Credo per totam Octavam. Offertorium: Læta-
mini in Domino et exultate justi, et gloriamini
omnes recto corde. Secreta: Sacrificiis præ-
sentibus Domine, quæ tibi in tuorum comme-
moratione Sanctorum deferimus, intende pla-
catus, ut et devotioni nostræ proficiant et
saluti. Communio: Dico autem vobis amicis
meis ne terreamini ab his qui vos persequun-
tur. Postcommunio: Cœlestis doni benedi-
ctione percepta, supplices te Domine deprecamur,
ut idem nobis intercedentibus sanctis
tuis Chrysanto et Daria, Crispino et Crispini-
niano, quorum festa agimus, et sacramenti
causa sit et salutis.

E

*In secundo
festo et com-*
memoratione.

70 In secundo festo patronorum SS. Chry-
santi et Dariae, quod celebratur calendis De-
cembris. *Omnia ut supra exceptis collectis.*

Oratio: Beatorum martyrum tuorum Domine
Chrysanti et Dariae nobis adsit, etc. ut n. 66.

Secreta: Populi tui Domine quæsumus tibi
grata sit hostia, quæ sanctorum martyrum
tuorum Chrysanti et Dariae solemnitatibus
immolatur. Postcommunio: Mysticis Domine
repleti sumus votis et gaudiis, præsta quæ-
sumus, ut per intercessionem beatorum mar-
tyrum tuorum Chrysanti et Dariae, quæ corpor-
aliter agimus, spiritualiter consequamur. In
commemoratione SS. Patronorum per annum.

Introitus: Sapientia sanctorum, etc. Oratio:
Propitiare ut n. 66. Epistola: Fratres, sancti
per fidem vicerunt, etc. Graduale: Gloriosus
Deus, etc.; post Septuagesimam, tractus: Qui
seminant in lacrymis, etc. Pars sequentiæ di-
citur ab illo versu: Chrysis autem. Offertorium:

Lætamini, ut supra. Secreta: Suscipiat cle-
mentia tua Deus quæsumus de manibus no-
stris munus oblatum, et per sanctorum tuo-
rum martyrum Chrysanti et Dariae orationes
ab omnibus nos emunda peccatis. Communio:
Dico autem vobis ne terreamini, ut supra.

Postcommunio: Divina libantes mysteria Do-
mine, quæ pro sanctorum martyrum tuorum
Chrysanti et Dariae veneratione tuæ obtulimus
majestati, præsta quæsumus ut per ea veniam
mereamur peccatorum.

71 *Anno 1804 ecclesia SS. Chrysanthi et Da-*
riae facta est parochialis et spectat ad archidia-
sum Coloniensem, in cujus Proprio anni 1828
reperio sequentia ad diem xxvi Octobris (die
præcedenti venit festum dup. maj. S. Raphaelis
arch.): In festo SS. Chrysanthi et Dariae mart.
Semiduplex. Omnia de comm. plur. mart.
præter Orationem: Deus, qui nos concedis
sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariae
natalitia colere, da nobis in æterna beatitudine
de eorum societate gaudere; et Lectiones II
Noct., quibus brevi eoque bene castigato compen-
dio, exhibentur martyrium, Inventio et Trans-
latio in hunc modum: Lect. IV. Chrysanthus et
Daria virgo, sæculo tertio Romæ pro Christo
occisi,

officium ex
Proprio colo-
niensi an.
1828,

AUCTORE
B. B.

occisi, martyrii coronam acceperunt. Eodem sæculo crypta super eorum sepulcrum ædificata est : ubi cum ad Sanctorum festum populus frequens conflueret, ethnicus imperator ædificato pariete in cryptæ introitu, multitudinem in ea conclusit et interemit. Sæculo quarto, Christo revelante, sanctorum Chrysanthi et Dariæ detecta corpora, ab aliis segregata sunt, et locum sanctus Damasus papa versibus exornavit. LECT. V. Sæculo sexto sancti Gregorii Turonensis diaconus a Pelagio papa reliquias quasdam sanctorum Chrysanthi et Dariæ cum aliis nonnullis dono obtentas, Massiliam navigio deferebat; sed carina ad scopulum jamjam peritura, diaconus elevata cum sacris pignoribus capsam, sanctorum Chrysanthi et Dariæ aliorumque, quorum reliquiae illic continebantur, nomina cum gemitu invocavit; cum ventus subito conversus carinam primo in altum mare, dein in portum feliciter detulit. LECT. VI. Sæculo nono venerabilis et beatæ memoriæ Marewardus, abbas Prumiensis, Romam a rege missus, a Sergio papa horum Sanctorum corpora obtinuit; quæ maxima cum celebritate ad monasterium Prumiense delata, multis miraculis illustrata sunt. Cum autem idem Marewardus alterum in Eifflia in archidiocesi Coloniensi monasterium fundasset et illius gubernationem suscepisset, sacra etiam Chrysanthi et Dariæ corpora illuc translata sunt. Zwentiboldus ad honorandos sanctos Martyres locum munifico diplomate donavit; et ob fidelium illuc devotionis causa confluentium multitudinem oppidum non ignobile surrexit, quod a monasterio illic per Marewardum fundato nomen duxit.

cujus lectiones
non fuere probatæ,
et eorum
loco substitu-
tæ

72 Ast hic veniunt nonnulla notanda. Primo ante annum 1837 nullum haberi *Proprium Coloniense a sancta Sede probatum*, quamvis jam ab anno 1646 separatis typis editum a Ferdinando archiepiscopo, ac deinceps pluries recusum; secundo Maximilianum Fridericum, item archipræsulem, anno 1780 novam breviarii Coloniensis parasse editionem, quæ propius accederet ad breviarium Romanum S. Pii V, simulque prelo submisisse *Proprium suæ dioceseos*, ad normam illius breviarii, quantum fieri potuit, exactum; tertio desumptas ex hoc *Lectio- nes II Nocturni de SS. Chrysantho et Daria*, quæ insertæ leguntur in *Proprio* anno 1828, ex quo illas recitavi numero præcedenti; quarto aliud novis curis concinnatum posterioribus annis, quod approbatum quidem est a *Sacra Rituum Congregatione* decreto 27 Novembris 1837; quinto denique eandem Congregationem expunctas voluisse *Lectiones de SS. Chrysantho et Daria*, harumque loco adhiberi, quæ in *Proprio Lateranensi* reperiuntur. Postulaverat Eminentissimus DD. Card. Archiep. Colon., datis Romam litteris 2 Maii 1837, ut fas esset ex tribus *Lateranensibus* binas conflare priores *Lectio- nes II Nocturni*, retenta tertia ex *Proprio* Colon. quæ incipit Sæculo nono et spectat ad reliquias Eifflenses. Responsum fuit a S. Congregatione die 7 Augusti ejusdem anni 1837 his verbis : Nec minoris momenti ratio est, qua sacra Congregatio abstinere cogitur a tertio po-

stulato (priora duo spectabant alterum ad *D hymnum quemdam*, alterum ad *Lectiones de S. Ursula*) admittendo, quod *Lectiones* respicit secundi Nocturni in festo sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariæ. Etsi enim Sacra Congregatio nullum præjudicium inferre intendat fundamentis traditionis, juxta quam Prumiense (sic) monasterium istorum sanctorum Martyrum corpora se possidere gloriatur, quum nihilominus non ignoret, eorundem corpora ab antiquissima ætate hic Romæ venerata fuisse, et adhuc a fidelibus venerari sub ara maxima patriarchalis basilicæ Lateranensis, ad criticas quæstiones declinandas, prudens existimat, ut omissa in *Lectio- nibus* mentione qualibet de loco, ubi prædictorum sanctorum Martyrum corpora jacent, eadem in diocesi Coloniensi recitentur *Lectiones*, quæ a clero Lateranensi adhiberi solent. *Erat signatum* : Pro E. et R. D. Card. Patrizi S. R. C. præfecto... A. Card. Fieschi. *Tandem probatum, ut dixi, Proprium fuit, hac pro officio SS. Chrysanthi et Dariæ apposita ad marginem exemplaris submissi restrictione* : Nota. In II et III Nocturno recitabuntur *Lectiones* a S. R. C. jamdiu probatæ pro ecclesia Lateranensi, quarum exemplar in adnexo folio exhibetur. *Juverit lectiones Lateranenses adscripsisse* :

Lectio- nes ex proprio Late- ranensi.

73 LECT. IV. Chrysanthus Alexandrinus una cum patre Polemio, viro illustri ex ordine Senatorio, Romam venit, ubi divino spiritu ad veri Numinis agnitionem adductus et Dariam spon- sam, quam ei pater, ut a fide Christi revoca- retur, post durissimum carcerem desponsave- rat, feliciter convertit ad fidem. Mirum est quanta prius ab impio patre et a dæmonibus tentamenta pertulerat, sed invictus Christi Athletæ animus adeo se fortiter gessit, omnes- que artes et adversariorum vires elusit, ut omnibus esset admirationi et exemplo. LECTIO V. Quamobrem Romæ innumerabilem mul- titudinem, hæc mulierum, ille virorum ad Christum converterunt. Eos igitur Celerinus præfectus comprehensus tradidit Claudio tribuno, qui jussit a militibus Chrysanthum vinctum acerrimis cruciatibus torqueri; sed vincula omnia resoluta sunt, et compedes in quos conjectus fuerat, confracti. LECTIO VI. Deinde bovis corio inclusum in ardentissimo sole constituunt : tum pedibus ac manibus catena constrictis, in obscurum carcerem de- trudunt; ubi, solutis catenis, clarissima lux locum illustravit. Daria vero in lupanar de- trusa, a leone, qui e cavea fugerat, ne quis ad eam accederet divinitus defensa est. Denique in arenaria, quæ est via Salaria, ambo, effossa terra, in foveam conjecti et lapidibus obruti, parem martyrii coronam adepti sunt. Id unum notandum hoc loco est, *Lectio- nem* v. vix non ad verbum eandem esse, quæ habetur II (est enim officium de simplici), in breviario Romano, nisi quod in hac ab initio nonnulla tradantur de genere Sanctorum nostrorum, quæ magis evoluta, sunt materia IV^a in proprio Lateranensi; *Lectio- nem* VI paucis tantum vocibus abscedere a III, quæ in præfato breviario Romano reperitur.

A

D

BIOΣ KAI MAPTYPION

VITA ET PASSIO

TΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ
KAI ΔΑΡΕΙΑΣ.

SANCTORUM MARTYRUM CHRYSANTHI
ET DARLÆ a.

a

B. B.

Ex codice Coisliniano CX, fol. 55 verso et seqq., collato cum codice Colbertino 1540, fol. 65 recto et seq., et cum apographo Vaticano b.

b

PRÆFATIO.

Exempla Sanctorum docent nos terrena despiciere et anhelare cœlestia.

Tὴν ἱστορίαν τῆς ἀθλήσεως τῶν προγεγονότων ἀγίων πρὸς ἡμετέραν οἰκοδομὴν καὶ ὠφέλειαν ὁ Θεὸς ἡγόησεν παραστήσαι, οὐχ ἵνα ἐπαίνοις θνητῶν ἐκείνοις κορέσῃ οὐστίνας ἀθανάτου εὐωχίας ἡξίωσεν, ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς τῷ ἐκείνων ὑποδείγματι ἐκδιδάξῃ τῶν ἡδονῶν τοῦ παρόντος βίου περιφρονεῖν καὶ ὑπὲρ πορίσμου τῆς αἰωνίου δόξης τὴν πρόσκαιρον καὶ παράγουσαν εὐλίψιν μὴ δεδιέναι. Πᾶς γὰρ πόνος σωματικός, εἰ μὲν ἔστι κουφότερος, εὐφόρητος ὑπάρχει * εἰ δὲ βαρὺς, σύντομον τὸ τέλος ἐπάγει. Εἰ οὖν τὰ ἀμφοτέρω φέρον ἔχει, ἀναγκαῖον πρὸς τὸ ἐκφυγεῖν ἐκεῖνον τὸν αἰώνιον θάνατον τοῦτου καταφρονῆσαι. Εἰ γὰρ αὐταὶ αἱ ἀληθινῶς αἰ σήμερον ἐπιούσαι καὶ αὖριον ἀφανιζόμεναι οὕτω χαλεπαὶ ὑπάρχουσι, πόσῃ μᾶλλον ἐκεῖναι αἱ μὴ ἔχουσαι τέλος; Καὶ αὐταὶ μὲν εἰκόνα ἔχουσι τῶν προσφερόντων ἑαυτοῦς ταῖς τῶν ἱατρῶν περιουσίαις ὑγείας χάριν τέμνεσθαι ἢ φλέγεσθαι καυτῆρσιν ἢ πικροτάτων πομάτων μετέχειν τὴν τοῦ θανάτου δειλίαν ἐπτοημένων ὧν τὸ πικρὸν οὐ παραιτοῦνται, καὶ τὸ πῦρ οὐ δεδιόκασι καὶ σιδήρον οὐκ ἀποστρέφονται. "Εἰ δὲ ὁ θάνατος τῆς σφαλερᾶς ταύτης ζωῆς καὶ ἀπίστου χρυσίου ἐξαγοράζεται τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτήν, καὶ ὑποφέρουσι πόνους σιδήρου καὶ πυρὸς καὶ πικρίας μετάληψιν, πόσῃ μᾶλλον ἐπιχειρεῖν δεῖ τοῖς ἐκόντι καὶ δωρεὰν περιεχομένοις παθήμασιν; * Αὖ ποιοῦσιν ἡμᾶς πρὸς ὀλίγον ταπεινούσθαι, ὅπως εἰς τὸ διηνεκὲς ὑψωθώμεν, καὶ ποιούσιν ἡμῖν πικρὰς βασάνους, ὅπως μετὰσχωμεν αἰωνίου

C γλυκύτητος, ἅπερ ἔχουσιν ἐμπυρισμὸν δραπετεύοντα, ὅπως αἰωνίου ἀναψύξεως μέτοχοι γενώμεθα. Ταῦτα σκοποῦντες οἱ τοῦ Θεοῦ μάρτυρες, ἵνα καὶ τὴν κατὰ τῶν πολεμίων νίκην ἄρῶνται, πᾶν γένος παθῶν τε καὶ βασάνων γελῶντες μᾶλλον ἢ φοβηθέντες ὑπέμειναν, πιστεύοντες ὅτι αἰωνίαν ζωὴν καὶ δόξαν κερδανοῦσι τῆς προσκαίρου περιφρονήσαντες, καὶ τὸ αἰώνιον πῦρ διαφεύζονται τὸ πρόσκαιρον ὑπομείναντες. Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τὴν τοιαύτην δόξαν ἐπιποθήσαντες διαπτύσωμεν τὰ τοῦ κόσμου σὺν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ καὶ τῶν ἀγίων τὰ ὑπομνήματα ἀνευ ζοφερᾶς ἀπιστίας καθαρὰ διανοίᾳ ἐξαγορεύσωμεν, τὴν ἱστορίαν Χρυσάνθου καὶ Δαρείας ἐν τῷδε τῷ μετὰ χειρὸς λόγῳ διαχαράζαντες, οὐ τοσούτῳ ἡμῖν τοῖς πιστεύουσιν, ὅσῳ μᾶλλον τοῖς μέλλουσι πιστεῦειν ἐπωφελῇ γινομένην γινωσκοντες.

Historiam * priorum * Sanctorum ad ædificationem * nostram Deus voluit pervenire, non ut laudibus mortalium pasceret eos, quos immortalibus dapibus reficit; sed ut nos exemplo eorum doceat præsentis sæculi blandimenta contemnere, et ad acquisitionem supernæ * gloriæ labentes * momentaneam angustiam non timere c. Omnis enim labor * aut levis est, et sustineri * potest; aut gravis, et finem imponit *. Sed si uterque timendus est, ratio est ut ille qui æternus est, non contemnatur d. Si enim isti dolores, qui hodie minantur et cras vacuantur e... tam diri tam graves sunt; quam graves erunt illi dolores, qui sic inchoant, ut crescant quotidie, sic initium capiunt, ut omnino finire non possint f. Hanc denique imaginem tenent, qui se permittunt secari a medicis aut igniri cauteriis aut amarissimis potionibus sauciari: mortis enim timore perterriti et amaritudines appetunt, et ignes non metuunt et ferrum non perhorrescunt g. Si ergo amore hujus vitæ, quæ fidem servare non novit amantibus se, auro comparantur dolores ignis et amaritudines; gratulandum est gratuitis passionibus, quæ ultro venientes faciunt nos temporaliter humiles, ut in perpetuum exaltemur; faciunt nos amaritudines modo momentaneas incur-rere, ut sempiternas dulcedines capiamus; faciunt nobis ardores fugitivi incendii, ut refrigerii nos faciant participes sempiterni. Hoc intuitu Christi martyres, ut triumphum ex hostibus caperent, omnium passionum genera, ridendo potius quam metuendo perpessi sunt; credentes quod et gloriam sempiternam acquirerent, temporalem respuendo, et æternum ignem evaderent, præsens incendium perferendo. Horum itaque gloriis * delectati, respuamus mundum cum omnibus delectamentis suis, et sanctorum gesta absque incredulitatis nubilo, mente serenissima recitemus, historiam videlicet Chrysanthi et Dar-riæ, tam nobis, qui credimus, quam omnibus, qui credituri sunt, profecturam h.

* Al. victoriam.
* In græco: certaminis pro-genitorum SS.
* Græce: et utilitatem.

* Al. sempiternæ.
* Al. festinantes.
* Græce: labor corporalis.
* Græce: facile.
* Gr. celerem habet finem.

c d e

f

g

F

* exemplis.

h

ANNOTATA.

a Codex Colbertinus habet: Μαρτύριον τῶν ἀγίων Χρυσάνθου καὶ Δαρείας, apographum Vaticanum: ΙΣ † ΧΣ μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ιζ. Μαρτύριον τῶν ἀγίων μαρτύρων Χρυσάνθου καὶ Δαρείας, μαρτυρισάντων ἐν Πώμῃ id est Jesus † Christus. Mense Octobri 17. Martyrium sanctorum martyrum Chrysanthi et Dar-riæ, martyrio coronatorum Romæ. Actis latinis, prout illa edimus ex pluribus codicibus mss.,

59* præfixus

EX MSS.

præfixus est titulus: Gesta SS. Chrysanthi et Dariæ martyrum, conscripta a Varino et Armenio. D
Vide Comment. Præv. § 1, n. 16, ubi diximus nullo modo probari, acta, edita a Mombritorio et
Surio, fuisse conscripta a Varino et Armenio, qui in codice, a P. Alexandro Wiltheim decessoribus
nostris misso, Romanæ ecclesiæ notarii dicuntur; et Romæ sub Numeriano imp. olim scripsisse
acta nostra. Wiltheimius vulgarem secutus sententiam est.

b Codex Coislinianus, judice Montfalconio, est circiter xi sæculi, litteris uncialibus
exaratus, nec spernendæ notæ; Colbertinus longe inferioris est meriti, et sæculo duodecimo
exaratus videtur, ut dicitur in Bibliotheca Regia (Edit. 1740), Codd. mss. tom. II, pag. 356.
Quoniam ex mss. quoque codicibus acta latina (quæ ex græco translata sunt) græcis adscribimus,
juverit recitasse quæ de variis transsumptis suis decessores nostri hagiographi notata relique-
runt: Ex ms. S. Remigii Remensis, saltem cum eo collatum et cum ms. Boni fontis Suessio-
nensis, studio Nicolai Belfortii; et ex ms. S. Remigii sumptus totus Prologus et translatio
cum miraculis. Et iterum: Collatum cum ms. S. Maximini Trevirensis. Manu Bollandi additur:
Extat vita hæc et translatio in bibliotheca ecclesiæ collegiatæ Monasterii Eiffliæ, quæ eorum
patrocinio et corporibus celebris est. Extat eadem in nostro ms. in-fol. sed sine translatione.
Extat eadem cum prologo, miraculis et translatione in codice ms. Trevirensi S. Matthiæ lit.
D. Et additur: Vide in bibliotheca libellum Germanicum in pergameno cui titulis Aureola
triplex; in tergo « Leben Chrysanthi etc. » Et rursus folio verso: Extat hæc vita cum eadem
præfatione in ms. D. Bernardi Ruttendorff, ut scripsit D. Stephanus Schencknick. Extat
eadem præfatio in ms. reginæ Sueciæ in-4º, quod fuit Goldasti. Extat et Vita quæ hic manu
Vlimerii scripta, sed deest translatio. Habemus et nos codicem seu potius volumen majoris formæ
in pergameno, quo plura SS. continentur acta et inter alia Passio SS. Chrysanthi et Dariæ. Volu-
men olim pertinebat ad abbatiam Grimbergensem. Mombritiis et præfationem et Passionem typis
dedit, sed nihil habet de translatione. Varias lectiones indicabo. Utramque, nempe præfationem et
B historiam passionis habet quoque Surius ad hunc diem xxv Octobris, sed ex græco codice versum. E
Vide Comm. Præv. 16 et 17 n.

c Et pro etc. Rectius Mombritiis: acquisitione sempiternæ gloriæ labentem et momentaneam
angustiam non timere.

d Mombritiis ita reddit: Ratio est (scilicet rationi consentaneum est), ut ad evadendum
illum, qui æternus est, iste contemnatur.

e Additur hoc loco: Qui hodie exardescunt et cras refrigescunt, qui hodie oriuntur et cras
finiuntur, tam etc. Desunt hæc in codice Coisliniano: partim habentur in Vaticano et Colbertino:
σήμερον ἐξαπτόμενοι καὶ αὔριον σθεννύμενοι.

f Hoc rursus loco adduntur nonnulla, quæ desiderantur in tribus nostris codd. græcis, qui sic
habent: Si labores... ita graves sunt, quanto graviores illi, qui finem non habent? Cætera quæ
in textu latino leguntur aliunde veniunt.

g Locum hunc sic reddit Surius: Quid, quod exempla non desunt eorum, qui convalescendi
causa (ὑγείας χάριν) se suaque medicis dedunt, seque et secari et uri permittunt, et pocula
sumunt amarissima, mortisque metu nec amaritudinem sentiunt, nec ignem reformidant nec
ferrum recusant.

h Surius magis ad litteram: Hujus nos item veræ gloriæ cupidi, mundum mundique cupidi-
tates contemnamus; et quæ a Sanctis gesta sunt, minime obscura fide celebremus; inpri-
misque sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariæ historiam non minus illis, qui credituri
sunt, quam nobis qui credimus, profecturam, pura mente conscribamus.

CAPUT I.

c S. Chrysanthus genere ingeniique dotibus clarissimus in Christum cre-
F
dens baptizatur. A patre dirum tentatus, non divellitur ab amore
castitatis, sed Dariam adducit, ut agnita deorum vanitate, se voto vir-
ginitatis obstringat, simulato tamen cum Chrysantho conjugio.

Chrysanthus
humanis litte-
ris eruditus,

a

b

c

Polemios vir illustrissimus Alexandriae ur-
 bis, honoratus et primus, ad urbem Romam
 cum filio Chrysantho veniens, a Romano se-
 natu susceptus est, et magnis honoribus a
 Numeriano a imperatore illustratus, cathedram in curia Romana suscepit b. Hic filium suum unicum Chrysanthum, cum omnibus liberalibus studiis imbuisset, etiam philosophorum studiis tradidit. Erat enim ardentis ingenii c. Cujus prudentiæ ejusque fuerit intelligentiæ, rerum exitus docet: nam universa librorum volumina cum animo curioso discuteret, ad Evangelicos apices pervenit, et figens curiositatis suæ cursum, ad semetipsum ait: Tamdiu te decuit, Chrysanthè, per librorum tenebras curarum tuarum frena laxare,

Πολέμιος τις * ἀνὴρ τῶν συγκλητικῶν, ἐκ πόλεως
 Ἀλεξανδρείας, ἐντιμος καὶ πρῶτος, εἰς τὴν Ῥωμαίων
 πόλιν ἅμα Χρυσάνθῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ παρεγένετο.
 Ὑπεδέξατο δὲ αὐτὸν ἡ τῶν Ῥωμαίων σύγκλητος, καὶ
 μεγίσταις τιμαῖς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Νουμεριανοῦ λαμ-
 πρύνεται καὶ τὴν καθέδραν ἐν τῇ συγκλήτῳ Ῥωμαίων
 ἔδεξατο. Οὗτος τὸν μονογενῆ υἱὸν αὐτοῦ Χρυσανθὸν
 πᾶσαν τῶν ἐλευθερίων λόγων φιλοπονίαν ἐκπαιδεύσας,
 τῇ τῶν φιλοσόφων σπουδῇ παραδέδοκεν. Ἦν δὲ εὐφυὴς
 ὁ νεανίσκος * πρὸς τὴν μάθησιν. Οἷας * γὰρ συνέσεως
 καὶ φρονήσεως ὑπῆρχεν, ἡ τῶν πραγμάτων ἐκείσεως
 ἀναδιδάξει: καὶ γὰρ ἐν τῷ αὐτὸν πᾶσαν τὴν τῶν βι-
 βλίων συγγραφὴν διερευνᾷ ἀκριβῶς, ἐπὶ τὰς τῶν
 Εὐαγγελίων γραφὰς * ἔφθασε * καὶ προσπῆξας τοῦ
 τοῖς τῆς ἰδίας φροντίδος τὸν αὐχένα, ἔλεγε πρὸς ἑαυ-
 τὸν * Ἐπὶ τοσούτῳ σοι ἔπρεπε, Χρυσανθε, ἡ διὰ τῶν

* Val. Ἀνὴρ τις
 Πολέμιος ὁνο-
 ματικῶν συγ-
 κλητικῶν ἐκ
 πόλεως etc.

* Al. νεανίας.
 * Val. εἶαστε
 συνέσεως καὶ

* Val. φανίας

A βιβλίων τοῦ σκότους ἀνάγνωσις, ἕως οὗ φθάσῃς πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας. Οὐκ ἔστω οὖν συνέσεως οὐδὲ φρονήσεως, ἵνα ἐν τῷ σκότει ἐπανεέλθῃς ἐκ τοῦ φωτός· ἀπόλλυμεν γὰρ εἰς ὅπερ κεκοπιόκαμεν, ἐάν τὸν καρπὸν τῶν πόνων ἀποβαλῶμεν· ὁ γὰρ καρπὸς τῶν πόνων μου οὗτος ἐστίν, ὁ παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθεὶς τοῖς ζητοῦσι· καὶ γὰρ ἀνέγνωμεν τὸν Θεὸν τοῖς ἀνθρώποις προστεταγέ-
ναι· « Ζητεῖτε καὶ εὕρετε. » Ὁ οὖν ἐζητήσαμεν καὶ εὕρομεν, ἐάν καταλίπωμεν, ἐσόμεθα ἄφροσι καὶ μω-
ροῖς ὅμοιοι. Κρατήσωμεν τοίνυν ἀσφαλῶς ὅπερ κρατή-
σαι δεῖ ὅλη τῇ διανοίᾳ· καὶ πάντα τὰ ἐπαχθῆ κατα-
λείψωμεν. Τενήσεται ζημία μεγάλη τῆς μοχθησᾶς μου ἐρεῦνης, ἐάν μὴ κρατήσω γενναίως ὅπερ εὔρον. Ἐπὶ πολὺ κέκμηκα ζητῶν. Εὔρον τὸ χρυσίον· εὔρον τὸ ἀργύριον· εὔρον λίθους τιμίους. Τοῦτου χάριν ἐπεζή-
τησα, ἵνα εὔρω καὶ διὰ τοῦτο εὔρον ἵνα κτήσωμαι. Οὐκ ἀνέξομαι διαρπαγῆναι παρ' ἐμοῦ ὅπερ εὔρον. Χρήσομαι, ἀπολαύσω· διότι ταῦτά ἐστι τὰ πρωτεία τῶν ἐμῶν κόπων· ἅπερ ἐάν ἀποβάλω, μανήσομαι μά-
την ζητήσας.

* Vat. τῶν
θεῶν τούτων
γραφῶν

* Vat. καθ' ἐαν-
τόν

3 Καὶ ταῦτα εἰπὼν, περιήει ζητῶν τίς ἐστὶ τῶν θεῶν Γραφῶν* ὁ παιδευτής· καὶ καθὼς ἡκηόει παρὰ τοῖς ῥήτορι τῶν γραμματικῶν καὶ ῥητόρων, οὕτως ἐπε-
πόθει ιδιώτας διδασκάλους καὶ ἀλμείς εὐρεῖν· ἀνέγνω
B γὰρ τὸν Ἀπόστολον λέγοντα· « Ποῦ σοφός, ποῦ γραμ-
ματεὺς, ποῦ συζητητής τοῦ αἰῶνος τούτου; » Καὶ
ὅτι ἐπειδὴ διὰ τῶν σοφῶν ὁ κόσμος οὐκ εὐνέεσθησεν,
ἠδεδόχησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μαρίας τοῦ κηρύγματος
σῶσαι τοὺς πιστεύοντας. Ταῦτα καθ' ἐκάστην* συλ-
λογιζόμενος, καὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ ἐπιζητῶν θερά-
ποντας, συναντᾷ τινα, ὃς ἔλεγεν ἐγνωκέναι ἄνδρα
τινὰ Χριστιανὸν ὀνόματι Καρποφόρον πεπαιδευμένον
ἐν ταῖς Γραφαῖς, οἰκοῦντα ἐν τῷ ὄρει ἐν σπηλαίῳ τινὶ
διὰ τὴν ἀσέβειαν τοῦ τότε διωγμοῦ καὶ οὐδεὶς ᾔδει τὸν
τόπον εἰ μὴ ὀλίγοι τινὲς τῶν πάντων. Ἀκούσας ταῦτα
ὁ Χρυσάνθος, ἐχάρη λίαν, καὶ κρατήσας τὰ γόνата
τοῦ διηγούμενου, παρεκάλει μετὰ δακρύων ἵνα ὑπο-
δείξῃ αὐτῷ τὸν τόπον ὅπου ἦν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ.
Γίνεται Θεοῦ προνοία τοῦτο, ὅπερ τῇ πίστει ἐπεζήτησε
καὶ παραγενόμενος πρὸς τὸν ἅγιον Καρποφόρον τὸν
πρεσβύτερον, εἶσω ὀλίγων μηνῶν πάσας τὰς θείας
Γραφὰς ἐπαιδευθῇ· καὶ γέγονεν ἐπεστηριγμένος τῇ
πίστει καὶ τέλειος ἐν Χριστῷ, ὥς μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας
τοῦ βαπτισθῆναι αὐτὸν Χριστὸν. Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν
τοῦ Θεοῦ δημοσίᾳ κηρύττειν.

* Vat. συγγε-
νῶν

* Vat. καὶ ἐνε-
κάλουν αὐτῷ

* Vat. συγγω-
ρησις οὕτε
σύγγνωσις.

C **4** Τότε τινὲς τῶν εὐγενῶν* αὐτοῦ ἄνδρες ἐμφα-
νεῖς καὶ δυνατοὶ, ἀκούσαντες αὐτοῦ, προσῆλθον τῷ
πατρὶ αὐτοῦ* λέγοντες ὅτι κατὰ τῆς ὑπολήψεώς
σου καὶ τῆς σῆς κεφαλῆς ἐτόλμησεν οὗτος ὁ νεανίας
τοιαῦτα κατὰ τῶν Θεῶν κηρύττειν. Λέγει γὰρ τινα
Ἰησοῦν Χριστὸν ὑπάρχειν ἀληθινὸν Θεόν· ὅπερ ἐάν
ἀκουσθῇ ἐπὶ τοῦ βασιλείως, οὔτε ἡμῖν οὔτε σοι ἔσται*
συγγνωστόν. Τίς γὰρ τολμήσει τοιοῦτοις ἐπιχειρεῖν
εἰ μὴ ὁ παρὰ τοὺς νόμους τῶν Ῥωμαίων πράττων
ἀκολάστως; Ὁργισθεὶς δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ᾧ τὸ ἐπί-
κλην Πολέμιος, ἐποίησεν αὐτὸν ἐγκλεισθῆναι ἐν σκο-
τεινῷ καὶ ἀκαθάρτῳ τόπῳ, καὶ ἐν ἐσπεριναῖς ὥραις
καὶ μόνον βραχυτάτης μεταλαμβάνειν τροφῆς τοῦ-
τον. Ὁ δὲ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ Χρυσάνθος πρὸς γυμνα-
σίαν μᾶλλον ἢ τιμωρίαν ἑαυτοῦ ἀπεδέχετο τὸ γινόμε-
νον. Ἠκούσθη δὲ τοῦτο πᾶσιν ἡμῖν, καὶ ἐλαλεῖτο· καὶ
τίς τῶν ἀκουσάντων λέγει τῷ πατρὶ αὐτοῦ· Εἰ βούλει
τὸν υἱόν σου ἐκ ταύτης τῆς ὑποθέσεως ἀποσπᾶσαι,
μᾶλλον αὐτὸν ἐν τρυφῇ καὶ ἡδοναῖς διάγειν παρα-
σκεύασον· καὶ τιμὴ εὐειδεστάτη κόρη καὶ συνετὴ πρὸς
συζυγίαν σύναφον, ἵνα, μαθὼν ὅτι ἐστὶν ἀνὴρ, ἐπιλά-
θῃται τοῦ εἶναι Χριστιανός· καὶ γὰρ ταύτας τὰς σκο-
τίας καὶ τὰς θλίψεις, ἃς σὺ πρὸς τιμωρίαν αὐτῷ ἐπά-
-

quamdiu ad lumen veritatis pertingeres. Non
est prudentiæ ut ad tenebras redeam a lu-
mine. Perdidimus quod laboravimus, si fructum
laboris amittimus : fructus autem labo-
ris hic est, quem a Deo datum quærentibus
legimus : sic enim legimus Deum hominibus
præcepisse : « Quærite et invenietis. » Quod
quæsimus, invenimus ; si dimiserimus, eri-
mus fatuis et stultissimis comparandi. Te-
neamus ergo quod tenendum est animo, et
omnia quæ respuenda sunt relinquamus. Fit
enim jactura laboriosæ inquisitionis mox, si
non teneam viriliter quod inveni. Diu laboravi
quærendo ; inveni aurum et argentum ; inveni
lapides pretiosos. Si ideo quæsi, ut inveni-
rem ; ideo inveni ut teneam. Jam non patiar
eripi mihi quod inveni ; tenebo, utar, fruam ;
quia hæc est summa laboriosæ inquisitionis
meæ ; quam si amisero, videbor sine causa
vixisse, sine causa acquisivisse d.

EX MSS.

d

divinas edoce-
tur et Chris-
tum prædicat.

E

3 Et hæc dicens cœpit inquirere quis esset
divinarum Scripturarum expositor ; et sicut
audierat ante grammaticos et oratores magi-
stros, sic desiderabat rusticos et piscatores
acquirere doctores : legerat enim dixisse
Apostolum : « Ubi sapiens, ubi scriba, ubi
conquisitor hujus sæculi ? » Et quia per sa-
pientes mundus Deo displicuit, placuit Deo
per insipientes salvos facere credentes in se.
Hæc secum quotidie revolventi animo et quo-
tidie Christi famulos requirenti, occurrit qui
diceret, nosse quemdam Carpophorum no-
mine, virum per omnia eruditum, Christia-
num et sanctum, sed persecutionis atrocitate
sæviente, in quodam montis spæleo colloca-
tum, vix a paucissimis* fidelibus visitari. Au-
diens hæc Chrysanthus cœpit esse ferventior,
et genibus referentis, fuscis precibus, advolu-
tus, etiam cum lacrymis postulabat ut ad ejus
notitiam mereretur pervenire, Fit, providente
Deo, quod et fidei desiderio flagitabat, et per-
veniens ad sanctum Carpophorum, quintæ e
regionis presbyterum, cum quo mansit pau-
cos menses. Omnibus divinis litteris ita im-
butus, cœpit esse diligenter instructus, ut
statim post septem dies baptismatis sui Jesum
Christum filium Dei voce publica prædica-
ret.

* ac fidelissi-
mis M.

e

4 Tunc affines ejus, viri nobiles et potentes
comprehendentes* patrem ejus Polemium,
cœperunt eum arguere dicentes : Periculo
patrimonii tui et capitis tui juvenis iste contra
deos deasque nostras vociferatur clamori-
bus vanis, dicitque nescio quem Christum
verum Deum esse. Quem si audierit impera-
tor ista prosequenter, nec tibi poterit nec
nobis esse consultum. Quis enim audeat ista
præsumere, nisi* qui se sine rege aut sine
lege Romana agere credat impune ? Tunc ira-
tus pater ejus Polemius fecit eum in tenebroso
et squalido loco claudi et vespertinis horis
parvissimo cibo refici. Hoc autem vir Dei Chry-
santhus magis sibi ad exercitationem quam
ad supplicium dicebat* inferri. Cumque hoc
factum publica confabulatio detexisset, f dicit
patri ejus unus ex audientibus : Si filium
tuum ab hac usurpatione conaris eripere, ma-
gis eum deliciis et voluptatibus occupa et
cuicumque elegantissimæ puellæ atque pru-
dentissimæ in conjugium trade ; ut cum didi-
cerit esse maritus, obliviscatur esse christia-
nus :

Jussu patris
in carcerem
conjicitur ;
* audientes
eum accesserunt
ad pa-
trem ejus di-
centes

* nisi qui legi-
bus imperato-
rum impuden-
ter adverte-
tur. Sur.

* existimabat.

f

EX MSS.

nus : nam istas tenebras et afflictiones, quas tu ad supplicium illi te credis inferre, christiani hæc ad laudem et perpetuam gloriam sibi existimant evenire.

dein mulier-
culis nonnul-
lis traditus

g

5 Audiens hæc Polemius jubet triclinia vestibus sericis strata apparare; ipsum quoque auferens de squalenti illa et tetrica habitatione, induit vestibus pretiosis, et ponens eum in triclinio, elegit quinque *g* pulcherrimas virgines ex ancillis suis et accuratissimis vestibus et ornamentis composuit, et simul eas cum eo constituens, jussit cottidie convivia affluentissimis dapibus exhiberi. Puellis autem interminatus est dicens : Nisi cum jocos vestris et amplexibus ab intentione christianitatis separaveritis, diversis vos faciam interire suppliciis *h*. Aguntur inter hæc ludibria. Vir Dei delicias tamquam stercora contemnebat; puellas autem virgines quasi viperas perhorrescebat. Jacebat autem in oratione immobilis animo, et amplexus earum et oscula quasi sagittarum ictus, scuto fidei excipiens, clamavit ad Dominum dicens :

h

ad Dominum
confugit

6 Exurge, Domine, in adjutorium mihi; dic animæ meæ : Salus tua ego sum. Quis enim istam pugnam a diabolo excitatam vincere prævalet, nisi tua pro eo fuerit dextra dimicata? Errat qui se putat castitatem perfectam suis viribus obtinere : nisi enim tuo imbre flammæ fuerint hæ corporales extinctæ, non potest animus pervenire quo pergit *i*. Libido enim est bestia maligna, quæ in sylva hujus sæculi ad devorandas animas (per carnem et diabolum) incitatur. Qui ejus morsus evaserit, tibi Deo gratias referet, quia tuum est, quod evasit. Sicut beatissimus famulus tuus Joseph, meretricis, tamquam immanis feræ, manus effugit auxilio tuo *k*, quem plangebat pater suus dicens : Bestia maligna commedit illum; bestia mala rapuit Joseph; et nolebat penitus consolari in eo. Certe hic est Jacob famulus tuus, quem nihil latebat. Quare ergo *l* cum dixissent ei filii sui : Agnosce si tunica filii tui est, non manifestasti ei, quia fallerent eum? Sed ideo dissimulasti, quod patriarchas prophetico sermone patrem alloqui prævidisti. Denique occurrit ei bestia maligna et quasi læna, ita eum suis unguibus arpagavit; et quod pejus est, insidiata est ut solum inveniret et unicum. Sed solus non erat, quia patris ejus lacrymis fuerat jam interpellatus. Ideo permisisti eum lugere et mugitum imi cordis emittere, ut justis eum adjutoriis sublevares. Libido enim erat bestia maligna, per quam contra eum diabolus et mulier luctabantur. Ibi caro et sanguis, ibi juvenus et pulcher aspectus, ibi pubertas et irritatio oculorum, ibi potestas dominationis, ibi delectatio obscenitatis, ibi ornamenta suadentis, * oculos; ibi caput auro et gemmis instructum; ibi odoramenta exhalantia; ibi amplexus ipsi devorationi et morti jam proximus. Inter hæc omnia et solum * invenit læna et tenuit. Nunc (sed) tua manus, Domine, jam ante ora positum * liberavit. Unde et nuntiantibus quod filius viveret, Jacob dixit : Mirum mihi est, si Joseph filius meus vivit. Quasi diceret * : Mirum mihi est, si bestiam illam malignam sic evasit ut viveret. Sed evasit et vixit. Quare? Quoniam Deus, inquit, erat cum Joseph; et omnia quæcumque faciebat,

* ut solus cum
sola dormiret.
Sur.

* Al. suaden-
tia.

* velut agnum.

* ex ore bestie.

* Gen. xlv.

* Gen. xxxix.

γεις, οἱ Χριστιανοὶ πρὸς δόξαν καὶ ἔπαινον ἔχουσιν. D

5 Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Πολέμιος κελεύει τρίκλινον σπηρικοῖς κοσμηθῆναι ἱματίοις καὶ προσαγαγὼν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ οἰκήματος ἐνέδυσσε πολύτιμον ἐσθῆτα, καὶ ἔθετο ἐντῷ τρικλίνῳ. Ἐπιλεξάμενος δὴ εὐειδεστάτας παρθένους ἐκ τῆς θεραπέας αὐτοῦ καὶ κατακοσμήσας ἐσθῆτι, καὶ κόσμῳ καλλωπίσας συνέκλεισεν ἅμα τῷ Χρυσάνθῳ κελεύσας ἐν πάσῃ τρυφῇ διάγειν, ἀπειλήσας ταῖς παρθένοις ὅτι, ἐὰν μὴ αὐτὸν ἀποσπᾶσωσιν ἐκ τοῦ Χριστιανικοῦ σκοποῦ πρὸς τὰς ἡδονὰς αὐτὸν καθελκύσασαι, κακῶς ἀπολέσει αὐτάς. Ἦγετο οὖν ἐν παιγνίοις κορῶν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἀμετάθετον ἔχων τὸν λογισμόν, τῆς τε ἀπολαύσεως τῶν ἡδονῶν καταφρονῶν, ταῖς τε παρθένοις ὡς ἀσπίσι προσέχων *. Ἐκείτο δὲ χαμαὶ εἰς προσευχὴν ἀκίνητος * τὰ δὲ περιλήμματα αὐτῶν, καθάπερ βελῶν τρώσεις, τῷ Συρεῶ τῆς πίστεως ἀπεκρούετο, καὶ ἐδόξα πρὸς τὸν Θεὸν λέγων .

* Vat. προ-
σεύχει

6 Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν βοήθειάν μου. Εἶπον τῇ ψυχῇ μου . Σωτηρία σου εἰμὶ ἐγώ. Τίς γάρ τοῦτον τὸν πόλεμον ὃν ἐπήγειρεν ὁ διάβολος, καταπαλαῖσαι δύνησεται, ἐὰν μὴ ἡ σὴ ὑπερασπίσειε βραδεύουσα δεξιὰ; Πλανᾶται ὁ δοκῶν ἰδίῳς κατορθώμασι κρατεῖν τῆς λαγνείας, ἐὰν μὴ τῷ σῷ ὑετῷ αἱ τῆς σαρκὸς φλόγες ἀποσβεσθῶσιν. Οὐ δύνησεται ψυχὴ φθάσαι πρὸς τὰς σὰς αὐλὰς, ἐὰν μὴ σὺ ὁδηγήσῃς αὐτήν . ἔστι γάρ ἡδονὴ θηρίον πονηρὸν ἐν τῇ ὕλῃ τοῦ βίου κεκρυμμένον πρὸς τὸ καταπιεῖν ψυχὰς. Ἐὰν δὲ τις τοῦτου τὰ δῆγματα ἐκφύγῃ, σοὶ τῷ Θεῷ τὴν εὐχαριστίαν εἰλικρινῶς προσφέρει . ὅτι σὺν ἐστὶ τὸ ῥύσασθαι *. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος θεράπων σου Ἰωσήφ ἐξέφυγε τὰς χεῖρας τῆς μαινάδος, ὡς ἐκ θηρὸς ἀνημέρου, τῇ σῇ * συμμαχίᾳ. Ὅν καὶ θρηνῶν ὁ πατὴρ ἔλεγε περὶ αὐτοῦ . Θηρίον πονηρὸν κατέφαγεν * αὐτόν . Θηρίον πονηρὸν ἤρπασε * τὸν Ἰωσήφ καὶ οὐκ ἤθελε τὸ καθόλου παρακληθῆναι περὶ αὐτοῦ. Ἀληθῶς οὗτος ἦν Ἰακώβ, Κύριε, ὃ οὐδὲν ἐκρυβες. Ὅτε δὲ ἔλεγον οἱ υἱοὶ αὐτοῦ . Ἐπίγνωθι εἰ χιτὼν τοῦ υἱοῦ σου ἐστίν, οὐκ ἐγνώρισθας αὐτῷ, ἀλλ' ἐκρυψας ἵνα πατρικοῖς δάκρυσι βοηθηθῇ . καὶ * γὰρ συνήντησεν αὐτῷ θηρίον πονηρὸν ἢ γυνή . Πετεφρῇ καὶ καθάπερ λέαινα, οὕτω τοῖς οὐνεξιν αὐτὸν ἐπεσπάσατο * καὶ τὸ δεινότερον ἐνῆδρευσεν ἵνα μόνον αὐτὸν εὕρῃ καταμόνος. Ἀλλ' οὐκ ἦν μόνος διότι πατρικαῖς αὐτοῦ ἱκεσίαις ἐσκέπετο * διὰ τοῦτο * συνεχώρησας θρηνεῖν αὐτὸν ἐκ βάθους καρδίας τὸν πατέρα ἵνα δικαίου βοηθείᾳ * κουφισθῇ τὸ μεριόκιον . ἡδονὴ γὰρ ὑπῆρχε τὸ θηρίον τὸ πονηρὸν, δι' ἧς αὐτὸν ὁ διάβολος καὶ ἡ γυνὴ ἐπολέμει. Ὅπου σὰρξ καὶ αἷμα καὶ νεότητος εὐπρεπὴς ἰδέα, ὅπου νεότης, καὶ ἐρεθισμὸς ὀφθαλμῶν . ἐκεῖ καὶ δυναστεία δεσποτική, καὶ προτροπὴ αἰσχρότητος ἐξουσιαστικῆς . ἐκεῖ κόσμος δολιχῶν ὀφθαλμοῦς χρυσίου καὶ μαργαρίταις συγκείμενος καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ ἀρωμάτων εὐωδίᾳ . ἐκεῖ περιλήμματα τῆς καταπόσεως τοῦ θανάτου πρόξενον . ἐν τοῦτοις πᾶσι μόνον εὗρεν ὡς ἀρνίον * καὶ κατέσχευεν ἢ λέαινα. Ἀλλὰ τοῦτον ἡ σὴ χεὶρ, Κύριε, ἐκ στόματος τοῦ θηρίου ἐρρύσατο * καὶ γὰρ τοῖς ἀναγγέλλουσι τῷ Ἰακώβ ὅτι « Ὁ υἱός σου ζῇ » εἶπεν *. « Μέγα μοι ἐστὶν εἰ ὁ υἱός μου ζῇ » « Θαυμαστόν, » φησί, « τοῦτο . εἰ τὸ θηρίον ἐκεῖνο τὸ πονηρὸν ἐξέφυγε καὶ ζῇ διότι Θεός ἦν, » φησί, « μετὰ Ἰωσήφ, καὶ πάντα ὅσα ἐποίησεν, » Κύριε, σοὶ ἐξομολογούμενος ἱκετεύω, καὶ τὴν παρά σου βοήθειαν κατὰ τούτων τῶν ὀφειῶν αἰτούμαι, ἵν' ὥσπερ οἱ ὄφεις κοιμίζονται πρὸς τὴν τοῦ ἐπαιδοῦ ἐπιλαλίαν, οὕτω καὶ αὐταὶ ἀποκοιμηθῶσιν ἐμοῦ εὐχομένου .

E

* Vat. ῥύεσθαι.

* Vat. δυνάμει
καὶ.

* Vat. τὸν Ἰω-
σήφ.
* Vat. αὐτόν.

* Vat. οὕτως.

* Vat. καὶ συ-
νεχώρησας ἐκ
βάθους καρ-
δίας θρηνεῖν
τὸν πατέρα.
* Vat. ἱκεσία.

* Vat. ἀρνίον
τὸν Ἰωσήφ.

* Vat. αὐτοῦ.
* Vat. θαυμα-
στόν, φησί, εἰ
τὸ θηρίον
* Vat. αὐτὸς
ἀντ.

Deus

A ὅπως μηδεμιάς ἡδονῆς πόλεμόν μοι ἐπεγείρωσιν · ὅτι σε ἐργωκα ἀληθινόν Θεόν ὃς ἐν ἀνθρώποις τοῖς εἰς σε πεπιστευκόσιν ἐπισκιάζεις δύναμιν ἀκαταμάχητον.

7 Καὶ πληρώσαντος τοῦ Χρυσάνθου τὴν εὐχὴν, ἐν τοσοῦτῳ ὕμνῳ συνέπεσον αἱ παρθένοι, ὥς, ἐάν μὴ ἐξηνέχθησαν ἐκ τοῦ τρικλίνου ἔξω, οὐδαμῶς διωπνίζοντο. Μετελάμβανον οὖν τροφῆς ἔξω. Ἐν δὲ τῷ εἰσελθεῖν ὅπου ἦν ὁ Χρυσάνθος προσευχόμενος ὕπνῳ βαρεῖ κατεφέροντο. Μηνύεται ταῦτα τῷ πατρὶ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν τὴν φροντίδα ἀναδεξαμένων, καὶ λοιπὸν ἐθρήνει αὐτὸν ὡς νεκρόν. Λέγει αὐτῷ τις τῶν φίλων αὐτοῦ · Οὗτος τὴν μαγικὴν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν μεμάθηκε, καὶ κατὰ ἀπλουστέρων κορῶν εὐχερῶς ἐνίσχυσε ταῖς ἐπρωδαῖς. Ἀλλὰ πεπαιδευμένην τινὰ καὶ συνετὴν ἀπόστειλον πρὸς αὐτόν, καὶ δυνήσεται αὐτὸν πρὸς τὸ σὸν Σέλημα καὶ πρὸς τὰς ἐαυτῆς ἡδονὰς ἐλκυσαι. Λέγει ὁ Πολέμιος · Καὶ ποῦ εὐρήσω * τοιαύτην κόρην ἥτις τοῦτο δυνήσεται ποιῆσαι; Ἀπεκρίθη ὁ φίλος αὐτοῦ ·

B Ἔστιν ἐν ταῖς παρθένοις τῆς Ἀθηνᾶς μία περικαλλῆς, εὐειδὴς τε προσώπῳ λίαν, ἀστεία τε καὶ συνετὴ, καὶ πᾶσαν ῥητορικὴν πεπαιδευμένη, καὶ ὁ καιρὸς αὐτὴν καλεῖ πρὸς γάμον. Προφθάσωμεν οὖν, καὶ ἡμεῖς αὐτὴν αἰτησώμεθα · καὶ γνωρίσωμεν αὐτῇ περὶ τοῦ παιδός, ἵνα αὐτὸν ἀποστάσῃ τοῦ ἐπιτηδεύματος, καὶ αὐτῷ συναφθῇ. Πληροῦνται ταῦτα · καὶ συντίθεται αὐτοῖς ἡ παρθένος τῆς Ἀθηνᾶς ὀνόματι Δαρεία *.

* Vat. εὐρησά-

μεν.

8 Τότε καλλωπισθεῖσα ἐσθῆτι λαμπρᾷ καὶ κόσμῳ πολυτελεῖ, εἰσῆι πρὸς τὸν Χρυσάνθου ἐκλάμπουσα * μετὰ παρρησίας καὶ λόγους παρακλητικοῖς κολακεύουσα καὶ πολλὴν πιθανολογίαν ἀπάτης αὐτῷ προσφθέγγεται, γλυκύτητι ῥημάτων τρέφει αὐτὸν βουλομένη τῆς προθέσεως. Ὁ δὲ Χρυσάνθος τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ τοῦ πονηροῦ τὰ βέλη ἐν τῷ ὅπλῳ τῆς πίστεως ἀπεκρούετο, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ἄγιον ἐπικαλεσάμενος Πνεῦμα ἤρξατο λέγειν πρὸς αὐτήν · Εἰ ἐμοὶ θνητῷ ἀνθρώπῳ, Σαυμασία παρθένε, διὰ τὴν πρόσκαιρον συνουσίαν τοσαύτην σου τῆς εὐπρεπειᾶς τὴν κοσμότητα παρέσχες, τοσαύτην γλυκύτητα τῶν μελιρρύτων λόγων προσήνεγκας, ὥστε τὴν πρόθεσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἀνακόψαι ἐτέρῳ πόθῳ κρατουμένην, καὶ καταναγκάσαι βούλει μου τὸν νοῦν εἰς ὃ οὐ βούλεται · πόσῳ μᾶλλον ἐπιποθοῦσα τὸν ἀθάνατον βασιλεῖα τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν δυνήσῃ, εἰ γε βουληθεῖς, εὐρεῖν; Εἰ γὰρ τὴν ψυχὴν σου σὺν τῷ σώματι καθαρὰν καὶ ἄσπιλον αὐτῷ φυλάξεις, καὶ καθάπερ τῷ σώματι, οὕτω καὶ τῇ καρδίᾳ καλλωπισθῇς, καὶ ὥσπερ ἔξωθεν διαλάμπεις, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐνδοθεν διακοσμηθῇς · ἔσονται σοι πρόξενοι ἄγγελοι, νυμφαγωγοὶ ἀπόστολοι, φίλοι μάρτυρες, ὁ Χριστὸς νυμφίος, ὅστις σοι παστὸν κατασκευάσει ἐν οὐρανῷ ἀφάρτοις λίθοις καὶ μαργαρίταις κατηρτισμένον, δώσει σοι κτῆσιν ἐν παραδείσῳ τρυφῆς αἰωνίου, φερνεῖ σοι φερνὴν ἐν βίβλῳ ζωῆς αἰωνίου · ἀνακαινιεῖ σοι ἄνθος ἀμαράντινον νεότητος.

Deus benedicebat in manibus ejus. Et ego, Domine, te confiteor, et a te auxilium contra istas vipers deprecor, ut, sicut serpentes obdormiscunt ad vocem incantantis, ita istae obdormiscant in conspectu meo * et nullum in me libidinis excitent bellum, quia te didici verum Deum, qui hominibus in te credentibus operaris virtutem, quae penitus vinci non potest.

EX MSS.

* me deprecante.

7 Igitur dum complexet Chrysanthus orationem suam, (tam) gravi somno correptae sunt virgines, ut nisi foras de triclinio fuissent evectae, penitus excitari non possent; evigilabant autem foris et cibum capiebant. Statim autem ut ingressae fuissent, ubi orabat Chrysanthus, sopore nimio aretabantur. Nuntiabantur haec patri ejus ab his, quorum cura fuerat commissus, et coepit eum quasi mortuum flere. Tunc dicit ei quidam ex amicis suis: Hic autem magicam a Christianis didicit; et ideo adversus puellas simplicissimas praevaluit incantando. Sed si eruditam aliquam miseris ad eum, poterit eum et ad tuum et ad suos libitus inclinare. Dicit ei Polemius: Et ego ubi inventurus sum talem feminam, quae hoc possit implere? Responditei (amicus ejus): Est inter virgines, quae deae Vestae inserviunt m quaedam virgo supra omnem pulchritudinem elegantior et ita sapiens, ut nec illi ipsi oratores occurrant. Haec jam ad nobiles annos, quantum aetas ostendit, attingit; et meretur. ut quicumque eam nobilis sortiatur uxorem. Hanc itaque nos, ut consuetudo est, per supplicationem mereamur, et agamus cum ea, quatenus et tibi filium reddat et sibi eum maritum accipiat. Facta sunt omnia, quae isti consilio erant necessaria, et ad consensum virginis pervenerunt.

et mirifice liberatur.

E

m

8 Tunc virgo nomine Daria, gemmis et auro radians, repente ad Chrysanthum quasi sol radians, constanter ingreditur, et quasi sub specie consolationis, tanta eum elegantia sermonis alloquitur, tantaque ingenii sui arte interserit, ut nisi esset saxo durior, pluma mollior redderetur n. Sed Chrysanthus Domini fretus auxilio sagittas diaboli scuto suae fidei repellebat, ac medium inter se * atque illam Spiritum sanctum postulans, alloquiis suis hoc initium dedit: Si mihi mortali homini spe temporalis connubii, tantam tuae pulchritudinis elegantiam exhibes, tantamque dulcedinem melliflui sermonis ostendis, ut etiam ab intentione propositi animum meum revocare credas, aliis amoribus occupatum, et cogas mentem meam velle quod non vult; quanto magis amantem te et desiderantem immortalis regis filium poteris, si volueris obtinere? Nam si ei animam tuam in corporis tui integritate custodias; sicut corpore pulchra es, ita pulchrior eris et mente, et sicut extrinsecus auro et gemmis resplendes, ita intrinsecus in tuis visceribus exornaberis. Erunt o tibi proximi Angeli laudatores, Archangeli paranymfi, Apostoli amici, Martyres cohæredes, Christus sponsus, qui tibi thalamum in cælo construat æternis margaritis instructum, tradat tibi possessiones paradisi, dotem tibi sempiternam tribuat, constituat tibi incomparabiles redditus et florem in te cotidie gratissimæ renovet juventutis!

S. Daria convenit S. Chrysanthum.

n

* ἐν τῷ μεταξὺ interim.

F

EX MSS.
et ab eo in-
struitur de
deorum,
commota.

P

* θεοῖς διῖς.

B

* hæc desunt in
græco.

q

Saturni, Jovis
etc.
δρεπανηφόρος
αὐτὸν μινὸς be-
ne vertitur :
fureifer.

* ἐπίβουλος ;
rectius apud
Sur. : insidia-
tor.
* multiplicium
formarum opi-
fex. Sur.
* λεγεὼν legio,
tiem, dux, sa-
telles.

r

* Gr. aerem
conspurcave-
rit in adole-
scentulo Phry-
gio.

s

sceleribus,

9 Ad hæc Daria compuncta * respondet : Nulla me, o juvenis, petulantis animi cum his vestibus ad te signa perduxerunt; sed patris tui lacrymas miserata, cupio te et patri reddere et deorum revocare culturæ. Chrysanthus respondit : Si nosti aliqua, quæ vera mihi ratio manifestet, ponam animum ut diligenter auscultem, ita ut ex alterna disputatione libenter et audias et loquaris p. Daria respondit : Inter omnia quæ humanis commodis necessaria novimus, nihil tam utile tamque primum agnovi quam divinitatem excolere et supernas vires deorum nequaquam per contemptum ad iracundiam concitare. Chrysanthus ad hæc : O virgo prudentissima, quam putas nos debere idolis * exhibere culturam? Respondit Daria : Hanc, quæ nobis eos faciat esse custodes. Et Chrysanthus : Quomodo, inquit, quomodo possunt nobis esse custodes, qui nisi custoditi fuerint a canibus, nocte rapiuntur a furibus, et ne ab aliquo dejiciantur impulsu, et vinculis ferreis et plumbo coarctantur? Daria respondit : Si vulgaris ignobile posset absque his imaginibus virtutem deorum nostrorum credere (et eorum sanctitatem exceleberrima cultura agnoscere) nulla esset necessitas similitudinis exhibendæ. Hæ autem imagines aut in ære aut in marmore et in auro atque argento funduntur et finguntur, ut oculis cultor attendat eum, quem doceatur mente excolere et timere q. Respondit Chrysanthus : Inquiramus ergo quorum sunt istæ ipsæ imagines, et videamus si his merito honorem debeamus exhibere culturæ : Deus enim non potest nec æstimari nec credi, nisi qui omnem sanctitatem omnemque supergreditur majestatem.

10 Quæ ergo bona Saturnus falcifer * habuit, qui proprios filios, quoties nascebantur, occidit, ut non dicam commedit, sicut ejus cultores scribunt? Quæ bona in Jove fuisse existimas, qui quot dies vixit, tot inaudita incesta, tot adulteria, tot homicidia perpetravit; enervator * patris, puerorum incestator, maritatum adulter, sororum maritus, usurpator imperii, magorum adinventor, transfigurationis arbiter *, massa * dæmonum, metator (conciliator) mortis et omnium inauditorum criminum perpetrator? Hunc tu talem esse non credas, si de eo ista scripta sunt, quorum testimonio dii memorantur, et reges tamen nati leguntur et mortui, tempore quo rudes homines deos putabant, quoscumque fortes in prælio comprobassent r. Nam quid in Jove divinum esse potuit, qui omni castitati ita usque ad mortem extitit contrarius, ut aerem ipsum in Ganymedis * sanguine pollueret, et terram, ut dixi, in suis sororibus inquinaret? Quid etiam in Mercurio divinitatis inventum putas s, cujus capitalis aspectus Sycofantium indicat monstrum, cum in ejus vertice simul cernimus et capillos et pennas? Hic maleficiis suis absconditis terræ pecunias reperiebat et incantationibus suis serpentum iras mitigabat ad virgam.

11 Hæc autem omnia dæmonum patrociniis perpetrabat, quibus porcinum ficutum cottidie sacrificabat et gallum. Quæ autem in Hercule sanctitas, qui vicinorum suorum omnium interfectione fatigatus, etiam ipse vivum se nutu dei ignibus tradidit cremandum, et

9 Πρὸς ταῦτα Δαρεία * κατανυγεῖσα φησὶν · Οὐ- D
δεμία ἔρωτος αἰτία, ὦ νεανία, τούτῳ τῷ σχήματι * Val. ἡ σοφω-
με κοσμηθεῖσαν ἤγαγεν ἐνθάδε ἀλλὰ τοῦ πατρὸς σου τάτη.
οἰκτεῖρασσι τὰ δάκρυα τούτῳ τῷ σχήματι * πρόσκειμι Val. τρόπῳ.
σοι. Ὅθεν ἐπιποθῶ καὶ τῷ πατρί σε ἀποδοῦναι καὶ
εἰς τὴν τῶν θεῶν ἀνακαλέσασθαι λατρείαν. Χρῦσαν-
θος ἔφη · Εἰ ἐπίστασαι τίνα ἄπερ μοι ἀληθὴ τῷ λόγῳ
ἀποδείξεις, εἰσὼ τὸν νοῦν, καὶ μετὰ ἀκριβείας
ἀκροάσομαι σου, ὥστε πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον ἡδέως
ἀκούσεις καὶ λαλήσεις. Δαρεία εἶπεν · Ὑπὲρ πάντα τὰ
συμφέροντα καὶ ἀναγκαῖα τοῖς ἀνθρώποις ἐγνωμεν
οὐδὲν οὕτω χρησιμώτερον ἢ τὸ θεῖον ὑπερυψοῦν καὶ
τὰς μεγίστας δυνάμεις τῶν θεῶν μηδαμῶς δι' ἀπεί-
θειαν εἰς ὀργὴν κινεῖν. Χρῦσανθος ἔφη · Ὡ σοφωτάτη
παρθένε, ποῖαν ἡμᾶς δοκεῖς τοῖς θεοῖς Σεραφεῖαν πα-
ρέχειν; Δαρεία εἶπεν · Ἐκείνην δι' ἧς καὶ αὐτοὶ ἡμῶν
γενήσονται φύλακες. Χρῦσανθος εἶπεν · Τίνι τρόπῳ δυ-
νήσονται ἡμῶν ὑπάρχειν * φύλακες, οἵτινες ὑπὸ κυνῶν
φυλάσσονται ἵνα μὴ διὰ νυκτῶν ὑπὸ κλεπτῶν διαρπα-
γῶσι, καὶ ἵνα μὴ ὑπὸ τινῶν καταβληθῶσι, σιδήρῳ κα-
θηλοῦνται, καὶ μολύβδῳ ἀσφαλίζονται; Δαρεία εἶπεν ·
Εἰ τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἡδύνατο ἀνευ τῶν
εἰκόνων τούτων ἐκτελέσαι τὴν λατρείαν *, οὐκ ἂν ᾗν
ταῦτα ἀναγκαῖον τὰ ἐκτυπώματα παριστᾶν ἢ καταρ-
τίζειν. Αὗται δὲ αἱ εἰκόνες ἐν μαρμαρῷ γλύφονται
καὶ ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ χολκῷ χωνεύονται,
ὅπως τοῖς ἰδίοις ὀφθαλμοῖς ὁ Σεραφευτὴς κατανοῇ
ἐκείνον, ὃν διδάσκειται τῇ διανοίᾳ Σηρησκεύειν καὶ φο-
βεῖσθαι. Ἀπεκρίθη Χρῦσανθος · Ἐπιζητήσωμεν οὖν
τίνος * ὑπάρχουσιν αἱ εἰκόνες αὗται, ὅπως ἴδωμεν εἰ
τούτοις ἀξίαν τὴν τιμὴν τῆς Σηρησκείας ὀφειλομεν ἀπο-
νέμειν. Θεὸς οὐ δύναται νομισθῆναι οὔτε πιστευθῆναι
ὅτι μὴ πάσης ἀγνοσύνης καὶ δικαιοσύνης καὶ πάσης
ὑπερέχοι δόξης.

* Val. ὑπερμα-
χεῖν καὶ εἶναι
φύλακες.

* Val. ἐκτελεῖν
τὰς λατρείας.

* Val. ἔχουσιν
αὗται αἱ εἰκο-
νὲς μόρφας.

10 Τί οὖν χρήσιμον ὁ Κρόνος ὁ δρεπανηφόρος ἔσχεν,
ὅς τὰ ἴδια τέκνα τικτόμενα ἀνῆρει, ἵνα μὴ λέγω,
κατήσθην, καθὼς οἱ ἐκείνου Σεραφευταὶ συνεγράψαντο;
Ἥ τί ἀγαθὸν ὑπάρχειν ἐκ τοῦ Διὸς ὑπολαμβάνεις,
ὅστις ὅσας ἡμέρας ἔζησε, τοσαύτας παρανομίας, το-
σαύτας μοιχείας, τοσαύτας μαφονίας διεπράξατο,
πατὴρ ἐπίβουλος, παῖδων φθορεὺς, ὑπάνδρων μοιχός,
ἀδελφῆς ἀνὴρ, τύραννος βασιλείας, μαγεῶν εὐρετής,
λεγεῶν δαιμόνων, πολυμορφώσεως ἐργάτης, πρόξενος
θανάτου, καὶ τῶν ἐγκλημάτων ὧν καὶ ἀκοῦσαι ἀθέμι-
τόν ἐστιν ἔνοχος καὶ ἀρχηγός; Τὸν τοιοῦτον Θεὸν
ὑπάρχειν μὴ πιστεύσης. Παρ' ἐκείνων τῶν ταῦτα περὶ
αὐτῶν συγγραμμένων λάβε τὴν μαρτυρίαν ὅτι θεοὶ
μὲν μνημονεύονται καὶ βασιλεῖς τεχθέντες ἀναγορεύον-
ται καὶ τῷ ἰδίῳ θετνήκασιν καιρῷ ἐν ᾧ οἱ μάταιοι καὶ
ἄφρονες ἄνθρωποι θεοὺς ἐνόμισαν δυνατοὺς ἐν πα-
ρατάξει πολέμων. Ἐπειδείξον τί ἐν τῷ Διὶ ἀληθινὸν
ὑπῆρχεν ὅς πάσης σεμνότητος μέχρι θανάτου ἔμεινεν
ἐχθρός, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν ἄερα μιᾶναι ἐν τῷ * Φρυγί
μειρακίῳ, καὶ τὴν γῆν, καθὼς ἔφημεν, ἐν ταῖς ἰδίαις *
ἀδελφαῖς ἐκοίνωσεν · ἢ τί ἐν τῷ Ἑρμῇ θεότητος δοξεῖς
εὐρεθῆν, οὗ τῆς κεφαλῆς τὸ εἶδος γρύλλωμα ἐμήνυσσε
τέρας, ἐν δὲ τῇ κορυφῇ αὐτοῦ μόνον εἶχε τρίχας καὶ
περύγμια. Οὗτος ταῖς μαγείαις τὰ ἀπόκρυφα ἐν γῇ
χρήματα διηρεῖνα καὶ ταῖς ἐπωδαῖς ῥάβδῳ τῶν ὄψεων
τὸν Σιδῶν κατέπαυε.

F

* Val. Γανυμ-
εῖς.

* Val. οἰκείαις.

11 Τοῦτο δὲ τῇ τῶν δαιμόνων ἐνεργείᾳ ἐπετελεῖ οἷς
ἦπαρ ὧν ἐφ' ἐκάστης προσέφερε Συσίαν καὶ ἀλεκ-
τρούνα. Τίς δὲ ἐν τῷ Ἡρακλεῖ ἀγνοῦσιν, ὅς τῇ τῶν
γειτόνων ἀναιρέσει κοπωθεῖς, αὐτὸς ἑαυτὸν νεύματι
θεῖῳ ζῶντα πυρὶ παρέδωκε καυθησόμενον; Καὶ κατε-
κάη ὁ τάλας σὺν τῷ Ῥοπάλῳ ᾧ ἐπεφέρετο καὶ τῇ δορᾷ.
arsit

A Τίς δὲ ἐν τῷ Ἀπόλλωνι ἀγριότης μετὰ τῶν διονυσιακῶν κρυφίων καὶ τῶν μεθῶν καὶ τῆς αἰσχύνης καὶ δελφικῶν μαντειῶν καὶ τῆς ἀσωτίας; Καὶ λοιπὸν πρὸς τὴν βασιλισσαν Ἦραν καὶ τὴν ἄσπεμον Ἀφροδίτην ἐπα-
 * Vat. μαχο-
 μένας καί.
 * Vat. καί.
 * Vat. recte
 μυνεῖ in sec-
 lere.
 νέλθωμεν, καὶ εὐρήσομεν αὐτάς * διαπληκίζουσας πρὸς ἀλλήλας *, ἐριζούσας τίς αὐτῶν τὴν πλησίον ὑπερβάλῃ ἐν τῷ μίσει *. Βοῶσι πάντων τῶν ποιητῶν καὶ ῥητόρων καὶ ιστοριογράφων αἱ βίβλοι τὸ κριτήριον τοῦτο δὴ τὸ τοῦ Πάριδος καὶ τῆς ἐξουθενηθείσης μορ-
 φῆς τὴν ὕβριν * εἰς τί μὲν ἐκείνη ἠγανάκτησεν, τί δὲ ἐκείνη ἐγαυρία, εἰ μὴ διὰ μίαν ἡδονὴν μiasμοῦ ἢ τοῦ Ποιμένους σύγκρισιν ταύτην ἐδόξεσεν, ἐκείνην δὲ ἐψεξεν; Τούτων οὖν πάντων τῆς τιμῆς τοῦ Θεοῦ ἐκπεπτωκό-
 των, ποῖα Θεῷ τὰ πρεσβεῖα ὁ ἄπειρος ἐκδικεῖ λαός; Περὶ δὲ τῶν ἐλαχιστοτέρων σιωπήσωμεν * μία γὰρ κεφαλὴ ἐστὶν ἢ ἀκολουθοῦσι πᾶσαι αἱ ἀρμονίαι τῶν μελῶν. Εἰ τις οὖν τῶν ματαίων Θεὸς ἢ θεὰ εἶναι καυ-
 χᾶται, τοῦ Κρόνου καὶ τοῦ Διὸς, Ἦρας καὶ Ἀφροδί-
 της οὐκ ἔστι μείζων. Εἰ οὖν οἱ τὰ πρωτεῖα κατέχοντες οὕτως ἀθλοὶ εὐρίσκονται καὶ αἰσχροὶ, πόσῳ ἀθλιώτε-
 ροὶ αὐτῶν ὑπάρχουσιν οἱ σεβόμενοι αὐτούς;

B 12 Ἀπεκρίθη Δαρεία * Ἐπειδὴ τὰ τῶν ποιητῶν πλάσματα οὐδεμιᾶς ἀρετῆς * ὑπάρχει, ἐπὶ τοὺς φιλο-
 * Vat. ἄξια.
 σόφους μετέλθωμεν, ὧν ἡ ἐμπειρία πᾶσαν κακοῦθειαν ἐκκόπτει, καὶ τῇ ἀρετῇ τοὺς αὐχένους ὑποτάσσει * οἱ δηλαδὴ διαφόρῳ ἐρμηνείᾳ τὸν τοῦ κόσμου πρῦτανιν ἐξηγοῦνται, καὶ τῶν θεῶν τὰς προσηγορίας ἀλληγορι-
 κῶς διερμηνεύουσι * τὸν μὲν γὰρ Κρόνον χρόνον λέγου-
 σιν ὑπάρχειν, τὸν δὲ Δία ἐπίτασιν θερμότητος τὴν Ἦραν ἀέρα καὶ καλοῦσι τὴν δὲ Ἀφροδίτην τὸ πῦρ, τὸν Ποσειδῶνα τὴν θάλασσαν, τὴν μεγάλην Δήμητραν τὴν γῆν, καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν θεῶν τοιούτῳ τρόπῳ συνιστῶσι, περιβλήμασι καλύπτοντες. Χρῦσανθος ἔφη * Ἐκείνων τὰ ἐκτυπώματα εἴθε καταρτίζεσθαι τῶν μὴ δυναμένων παρεῖναι ποτέ * τὴν δὲ γῆν ἀδύνατον μὴ πα-
 ρεῖναι, καὶ τὸ πῦρ πάντοτε ἐνώπιόν ἐστι, καὶ ὁ ἀήρ φανερώς πᾶσιν ἠνέφεται. Τίνος οὖν χάριν διὰ τινῶν ἐκτυπωμάτων ἀνθρωπομόρφων ταῦτα θρησκεύειν ἐψη-
 φίσασθε ἀγνοοῦ. Διὰ τί δὲ μάλλον εἰκόνες θρησκεύον-
 ται καὶ οὐχὶ ἡ ἀλήθεια; Μὴ τις ἐστὶν ἐν τοῖς βασιλευ-
 σιν ἢ τοῖς ἀρχουσιν ὃς εἰς αὐτὸν κελεύει καταφρονηθῆναι καὶ τὴν εἰκόνα τιμᾶσθαι; Εἰ οὖν τοῦτο οὐδεὶς προστάσσει, οὐδ' ἀνέχεται λοιπὸν ἀνάγκη λογισσάσθαι ὅτι αὐταὶ αἱ εἰκόνες οὐκ εἰσὶ στοιχείων, ἀλλὰ φθαρ-
 τῶν καὶ νεκρῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐχὶ θεῶν ἐκτυπώ-
 ματα.

C 13 Δαρεία εἶπε * Τοὺς ἐμοὺς λόγους ἢ σὴ ἀποδείξεις ἐβεβαίωσεν. Ἐδίδαξα γὰρ ὅτι οἱ ἀπειρότατοι τὰς εἰκό-
 νας σέβονται * ἡμεῖς δὲ αὐτὰ τὰ πράγματα ὧν ἐκεῖ-
 νοι θεραπεύουσι τὰς εἰκόνας, σέβοντες προσκυνοῦμεν. Καλῶς, φησὶν ὁ Χρῦσανθος * εἰς * σύνεσιν τῆς ἐμῆς ἀποδείξεως φθάνεις. Παρενέγκωμεν οὖν πάντων τῶν στοιχείων τοὺς θεραπευτάς, καὶ σεβέσθω εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ὥς θεῶν μόνον, ἱεσίας θυσίας τε καὶ πᾶσαν λατρείαν ἀξίαν ἣν αὐτῇ προσῆκε προσάγων, μὴ γεωρ-
 γῶν αὐτὴν, ἀλλὰ σχολάζων ἀπὸ τοῦ ἀρότρου καὶ τῆς δικέλλης. Ἄλλος δὲ ἀρνούμενος αὐτὴν ὑπάρχειν θεῶν μόνον τὴν γεωργίαν τοῦ ἀρότρου καὶ τῆς δικέλλης τὴν σπουδὴν ἐπιδειξάτω ὥς γεωργός, μηδεμίαν δὲ τιμὴν ἀπονέμων ὥς θεραπευτής. Τίνι μάλλον εὐθαλεῖς τοὺς καρποὺς ἀποδίδωσιν; Οὐχὶ ἐκείνῳ τῷ ἐκτὸς θρησκείας αὐτὴν γεωργήσαντι; Εἰ γὰρ, ὥς φασί, θεὰ ὑπῆρχε, τοῖς θεραπευταῖς ἔδει ἀποδιδόναι πᾶσαν ἀγαθωσύνην. Ὁμοίως τῷ Ποσειδῶνι εἰς * λατρευέτω ὥς Θεῷ, ὅς

arsit miser cum machaera, quam gestabat et pelle... t Quæ in Apolline sanctitas cum mi-
 steriis Dyonisii, * in ebrietatibus, confusioni-
 bus et divinationibus Delficis et luxuriis pocu-
 lorum? Jam si ad reginam Junonem et ad
 castissimam * Venerem veniamus, inveniēmus
 eas idcirco inter se acriter litigantes, quod ad
 usus turpes una alteram præcedebat. Clamant
 omnium poetarum et oratorum et historio-
 graforum scripta iudicium Paridis spretæque
 injuriam formæ. Quid enim illa indignata est,
 quid illa lætata, nisi quod una impudicitiae
 usibus aptior Pastoris iudicio eligitur, altera
 denegatur? His itaque divinitatis honoribus
 suppositis, quibus divinitatis privilegium im-
 peritum vindicat vulgus? u De cæteris mino-
 ribus sileamus : unum enim est caput, quod
 universa sequitur compago membrorum. Qui-
 cumque enim deus, quæcumque dea esse jac-
 tatur, Saturno, Junoni, Jovi et Veneri non erit
 præponendus. Si enim (igitur) privilegia * te-
 nentes tam miseri probantur et turpes;
 quanto miseres sunt, quos inferiores eo-
 rum adnuntiant esse cultores.

12 Ad hæc Daria respondit : Quoniam
 poetarum figmenta nulla sunt virtute sub-
 nixa, ad philosophos eamus quorum ingenia
 universa vitia desecant et virtutibus colla
 submittunt. Qui licet varia interpretatione
 de mundi machina * disputare videantur, deo-
 rum tamen ista nomina allegorica interpre-
 tatione distinguunt : Saturno denique (enim)
 tempus ostendunt... v Jovem vero substan-
 tiam fervidam, Junonem aerem vocant, Ves-
 tam * ignem, Neptunum mare, Matrem Ma-
 gnam terram, et cæteras deorum dearumque
 personas his et hujusmodi asserunt velami-
 nibus coopertas. Chrysanthus ad hæc respon-
 dit : Illorum, inquit, effigies per simulacrum
 aliquod representari solet, qui possunt ali-
 quando non esse præsentēs; x terra vero,
 quia absens esse numquam potest, et ignis
 qui in præsentī tempore est, et aer quo aperte
 omnia oculis patent, cur per has effigies coli
 juste putentur, ignoro. Nec omnino con-
 sidero (capiō) quare magis imago illorum co-
 lenda quam veritas. Nam quis est in regibus
 aut iudicibus *, qui se ipsum jubeat derelinqui
 et suam imaginem venerari? Quod si nulla hoc
 ratio patitur, restat ut istæ effigies non sint
 elementorum, sed potius defunctorum * et
 mortuorum magis hominum quam deorum
 imagines comprobentur.

13 Ad hæc Daria respondit : Dictis meis
 assertio tua probamentum exhibuit. Docuisti
 enim, si imperiti imagines colunt, nos ipsas
 res, quarum ipsi imagines colunt, adoremus y.
 Optime, ait Chrysanthus, ad clausulam defi-
 nitionis attingis. Adducam ergo ante oculos
 elementorum omnium diversa voluntate cul-
 tores; et (igitur) colat unus terram ut deam,
 sed ut deam tantum, sacrificiis et oblationibus
 atque omni cultu, quo deam convenit vene-
 rari; cesset vero ab aratri et ratri cultura
 (usu). Alter e contra negans esse deam, solum
 vomeris in eam culturam ostendat et ratri,
 nec ut sacerdos eam venerando excolat, sed
 ut rusticus operando. Cui magis fructum pro-
 ferre credendum est? Illi sine dubio qui eam
 ut terram tantum excoluerit; non ei, qui eam
 quasi deam vanissima fuit superstitione vene-
 ratus.

EX MSS.

t

* Al. dionysia-
libus.* ἄσπεμον im-
pudicam.

u

* primas.

et simulacro-
rum* πρῦτανιν
gubernatio-
nem.

v

* Ἀφροδίτην
Venerem.

x

* ἀρχουσιν
principibus.* φθαρτῶν cor-
ruptibilium.

vanitate,

y

* Vat. πρὸς.

* Vat. τὴν.

EX MSS. ratus. Si enim (tamen) vera dea esset, illi potius uberes fructus, qui eam religionis titulo honorabat, afferret. Similiter et alius, si Neptunum, id (qui) est mare, divino cultu veneretur, et aut intempestivo tempore naviget
 * ὅψα pī-c s. aut (et) copias * ejus ac si religiosus cultor expectet; alius vero quasi exanime elementum omni divinitatis reverentia arbitretur indignum, et hic non nisi certo et opportuno tempore se fluctibus credat, ut maximas copias non adorando sed piscando perquirat; quem ex his duobus aut felicius navigare aut piscium dapibus habundare existimas? Illum procul dubio, qui hæc rationabiliter procuraverit. Hoc etiam de cæteris elementis credendum est, quod nihil se colentibus præstent, quia non suo motu sed divino jussu hominum usibus famulantur. Jussu vero Dei, calore solis terræ concipiunt, aeris temperie pariunt, cœli elementia et imbribus * nutriuntur, qualitate temporum calescunt * aa. Ille tamen digna ratione dignus est honorari, qui præstat ea, non quæ præstantur. Neque enim qui litteras discunt, tabulis potius et codicibus gratias referunt quam magistro; et ægrotantes liberati a medico, potius ferramentis et medicamentis honorem, quam ipsi medico æstimant rependendum.

atque in Christum credens baptizatur et Chrysantho jungitur.
 * τὰ οὐράνια ἰμβρες.
 * ἀδρύνονται maturescunt.
 aa
 B 14 Hæc et similia prosequente Chrysantho, credidit Daria; et quasi simulata voluntate, inter se et Chrysanthum habens consilium, nomen conjugii assumpserunt, ita ut ambo in Dei timore et castitatis gloria perdurarent. Et ubi Chrysanthos * libertatem pristinae voluntatis accepit *, fecit baptizari Dariam intra domum suam, et ita facta est saceratissima virgo Christi, ut intra paucos dies omnes divinas scripturas arriperet et sanctæ virginitati velamen sanctitatis aptaret bb. Erat tamen juncta Chrysantho non calore corporeo, sed Spiritus sancti fervore sociata. Et tam per Chrysanthum multitudo virorum, quam per Dariam feminae innumerabiles ad Christi gratiam confluebant.

ἔστι θάλασσα. Ἐν καιρῷ χειμερινῷ πλέων καὶ τὰ ὕψα ὡς εὐλαδὴς θεραπευτῆς προσδοκᾷ. Ἄλλος δὲ ὡς ἄψυχον στοιχείον πάσης θείας τιμῆς λογιζέσθω ἀνάξιον· καὶ οὗτος, εἰ μὴ τῷ εὐθέτω καιρῷ ἑαυτὸν τοῖς κύμασι μὴ καταπιστεύσῃ, καὶ τὰ ὕψα οὐ θρησκεύων, ἀλλὰ ἀλιεύων ζητεῖτω· τίνα ἐκ τῶν δύο ἀφρόδως εὐπαθεῖν τῇ τῶν ἰχθύων ἐστίασει καὶ περισσεύειν δοκιμάζει; Οὐχὶ ἀναμφιβόλως ἐκεῖνον μᾶλλον, τὸν ταῦτα εὐλόγως διοικήσαντα; Ἐντεῦθεν λοιπὸν καὶ περὶ τῶν ἄλλων στοιχείων ἐστὶ πιστεῦσαι ὅτι οὐδὲν τοῖς αὐτῶν λατρευταῖς παρέξουσι διότι οὐκ ἰδίᾳ κινήσει, ἀλλὰ θεῷ νύματι ταῖς τῶν ἀνθρώπων χρείαις ἐξυπηρετοῦνται. Κελεύσματος δὲ Θεοῦ τῇ τοῦ ἡλίου θερμῇ συλλαμβάνει ἡ γῆ, καὶ τῇ τῶν οὐρανίων ποιότητι τὰ βλαστήματα τρέφονται καὶ τῇ εὐκρασίᾳ τῶν καιρῶν ἀδρύνονται. Ἐκεῖνος μέντοι μόνος ἄξιός ἐστι θεραπείας καὶ προσκυνήσεως, ὁ ταῦτα παρέχων, οὐχὶ δι' ὧν παρέχει. Οὐδὲ γὰρ οἱ τὰ γράμματα μαθητὴν προσφέρουσιν, ἀλλὰ τῷ διδασκάλῳ. Ὡσαύτως καὶ οἱ ἀσθενούντες ῥυσθέντες τῆς ἀνάγκης οὐ τοῖς φαρμάκοις ἢ τοῖς σιδήροις τὴν τιμὴν ἀπονέμουσιν, ἀλλὰ τῷ ἱατρῷ.

14 Ταῦτα τοῦ Χρυσάνθου διαλεγόμενου, ἐπίστευσεν ἡ Δαρεία, καὶ συνεβουλεύσαντο ἀμφότεροι προσποιήσασθαι τὸ ὄνομα τῆς συζυγίας, διαμένειν δὲ ἐν τῷ φέβῳ τοῦ Κυρίου καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς παρθενίας. Ὡς οὖν ὁ Χρύσανθος τὴν ἐλευθερίαν τῆς τοῦ πατρὸς ἐξουσίας ἔλαβε διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς συζυγίας ποιῆ βαπτισθῆναι τὴν Δαρείαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ γίνεται ἀγιωτάτη παρθένος * Χριστοῦ, τὸ περιβόλαιον εἰληφύα τῆς παρθενίας *· ὥστε ἐν ὀλίγῳ καιρῷ πάσας τὰς θείας ἀπαγγέλλειν Γραφάς. Ἦν μέντοι συνοικοῦσα τῷ Χρυσάνθῳ οὐ σωματικῇ συναφείᾳ, ἀλλ' ἀγίου Πνεύματος κοινωνίᾳ. Καὶ ὅσον διὰ Χρυσάνθου πλῆθος ἀνδρῶν, τοσοῦτον διὰ Δαρείας γυναικῶν πλῆθος ἀναριθμήτων πρὸς τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ συνήρχοντο.

ANNOTATA.

a Vide comm. præv. § 1, n. 20.
 C b An ex eorum numero qui honorarii dicebantur, quales extitisse, labente seu fatiscente jam imperio, certum est. Senatores honorarii, ait Pitiscus (1), erant non officio sed nomine. Talem nonnulli vocant Cassiodorum (qui floruit medio sæculi vi). De patre utriusque Romæ Senatore honorario canit labente sæculo iv, Ausonius:

Curia me duplex et uterque senatus habebat
 Muneris exsortem, nomine participem.

c Additur in ms. lat.: Et tam memoriæ capax, ut omnia, quæcumque ei ab oratoribus et a philosophis fuissent tradita, capaci animo fortiter retineret. Quæ desunt in codicibus Græcis. Unde Surius: Erat autem adolescens ingeniosus et ad discendum aptissimus. Quantæ autem prudentiæ etc.

d Surius: Idcirco quæstisti ut reperires; et ideo reperisti ut possideres. Cave sinas a te ipso diripi quod invenisti. Utere, fruiere primitiis laborum tuorum, et vide, ne si eas rejeceris, frustra conquisivisse aut expetiisse videare.

e Quintæ, vel mendum vel error est. Mombritius habet: divinae religionis. In Græco solum presbyter dicitur. Cæterum totus hic locus multo fidelius meliusque redditur apud Surium: His auditis, Chrysanthos valde gavisus est; et narrantis genua complexus, cum lacrymis supplicabat, ut locum sibi, in quo vir ille Dei moraretur, indicaret. Dei autem providentia factum est, ut qui cum fide quærebat, ad ejus notitiam mereretur pervenire. Cum igitur sanctum Carpophorum presbyterum convenisset, paucis mensibus omnes divinas scripturas didicit, et in fide confirmatus, perfectus evasit in Christo, adeo ut septimo post susceptum baptismum die, Jesum Christum filium Dei publice prædicaret.

f Locus iste nonnullius momenti est. Ex illo enim concludit Leo Allatius, acta conscripta fuisse

(1) Lexicon Antiquitatum Romanarum. Voce Senatus.

A *a testibus oculatis; perperam proinde tribui Simeoni Metaphrastæ. Et re quidem vera vox ἡμῶν nobis, in textu græco adhibita, demonstrat auctorem vel auctores rei gestæ coævus fuisse. Ἠκούσθη δὲ τοῦτο πάσιν ἡμῶν καὶ ἐλαλεῖτο, καὶ τις τῶν ἀκουσάντων λέγει τῷ πατρὶ αὐτοῦ : auditum hoc fuit a nobis omnibus, atque in vulgus sparsum est, et quidam ex audientibus nuntiavit patri ejus. Ita in Coisliniano, cui apprime concordat Vaticanus; et verba prorsus eadem citantur ab Allatio. Unde effici videtur lectionem hanc in Codicibus græcis universis occurrere. Nihilominus versiones latinæ, quotquot vidimus, vocem ἡμῶν prætermittunt : Cumque hoc factum publica confabulatio detexisset, dicit patri ejus unus ex audientibus. Sic nostra; et, quod magis mireris, idem habet Surius, quem tamen constat græco textui fideliter inhæsisse : Idque (sic vertit Surius) vulgatum et omnibus notum fuit. Quidam igitur patri ejus etc.*

g *In græco nullus scribitur numerus. Unde Surius : E numeroque suarum ancillarum formosissimas deligit, ornatasque atque eleganter comptas.*

h *Pressius inhærens græco textui, Surius ita : Minitansque virginibus, nisi Chrysanthum a christianæ religionis studio ad voluptates pellexerint. Degebat inter puellarum lusus Vir Dei; sed in proposito ita perstabat, ut et ciborum dilicias contemneret, et virginum tamquam aspidum contactus evitaret. Humi cubabat; assidue precationibus incumbibat; puellarum blanditias, tamquam sagittas, fidei clypeo repellebat etc.*

i *Non poterit animus ad aulas tuas appropinquare nisi te ducem præbueris. Surius.*

k *Pericope, diverso caractere impressa, desideratur in nostris actis latinis; habetur in græco codice utroque Parisiensi, sicut et in apographo Vaticano.*

l *In his rursus nonnulla, quæ in græco non sunt. Præterea versio non est accurata. Surius ita habet : Verum enim nihil eum celabas. Sed tamen cum dicerent filii ejus : Vide, utrum hæc sit tunica filii tui : non indicasti ei, sed rem abscondisti, ut paternis lacrymis subvenires. Uxor enim Putiphar tamquam fera crudelis etc.*

B *m Ἔστιν ἐν ταῖς παρθένους τῆς Ἀθηνᾶς μία est inter virgines Minervæ una. Et paulo inferius : ἡ παρθένος τῆς Ἀθηνᾶς ὀνόματι Δαρεία virgo Minervæ nomine Daria. Versiones latinæ antiquiores, sicut et nostra reddunt : Quæ deæ Vestæ inserviunt. Num recte ? Surius græco inhærens non Vestam sed ponit Minervam. Id certum, utrumque nomen non eidem proprie convenire numini, imo distinctas referri ad divas. Duæ, inquit Robertus Stephanus in Thesaurο linguæ latinæ, a veteribus memorantur Vestæ; altera Saturni mater, (Laurentio Guazzeso uxor) altera ejusdem deæ filia... Confundunt tamen has poetæ, alteram pro altera ponentes. Quando eam Terram esse dicunt, de matre Saturni intelligendum est; quando vero Virginem nominant, de filia ejus, quam ignem esse voluere, Et brevius supra dictus Laurentius Guazzesus, ubi de Vesta Etruscorum : Duas Vestas, ait (1), nobis ostendunt mythologi; Matrem ac Filiam; pro altera coluere terram, pro altera ignem. Ops, quæ Vesta senior, Saturni uxor fuit etc. Ex his utique claret Vestam non confundendam cum Minerva, Jovis ex cerebro orta. Baronius qui acta græca si vidit, certe non consuluit; latinis, quæ sola hactenus typis excusa fuere, inhæret sicut et Lipsius, Moronius aliique passim. Quocirca conantur explicare qui fieri potuerit ut Daria virgo Vestalis nuptui tradita sit S. Chrysantho. Et primum observat Baronius (2), Vestales, post emerita castitatis stipendia nubere consuevisse, quod omnes ethnici scriptores profitentur. Unde concludit non mirandum, si Dariam, tempore nubendi impleto, traditam audias in uxorem Chrysantho, ut ejus acta significant. Confirmatur ex S. Ambrosio, qui lib. I de Virginibus cap. iv (3) : Quis, inquit, mihi prætendit Vestæ virgines et Palladis sacerdotes? Qualis ista est non morum pudicitia sed annorum, quæ non perpetuitate sed ætate præscribitur? Petulantior est talis integritas cujus corruptela seniori servatur ætati? Dein ex hoc loco solvi putat Baronius difficultatem ex nomine Minervæ ortam. Quod autem, ait, in aliquibus actis Daria Minervæ virgo dicatur, non est novum : nam cum Vestales penes se Palladium haberent, eadem et Palladis seu Minervæ virgines dictæ, reperiuntur. Palladis sacerdotes eas appellat*

C *S. Ambrosius. Lipsius quoque in hunc Propertii versiculum:*

Palladis extinctos si quis mirabitur ignes

notat: Ubi et ipsum cultum ignium Palladi adscribit poeta. Sicut in martyrologiis quibusdam nostris « Daria scribitur Minervæ sacerdos » fuisse, quæ aliis simpliciter est Vestalis. Quibus ex posterioribus verbis apparet Lipsio etiam acta græca non fuisse perspecta. Denique quod Daria una cum Chrysantho jussa est terra obrui, symbolum quoddam Baronio habere videtur cum illo supplicio, quod Vestalibus irrogari consuevit idque tanto magis quod dicantur passi via Salaria; et esset extra portam Salariam, quæ et Collina dicta reperitur, locus ille infamis, dictus Campus Sceleratus, quod illic Vestales delinquentes defoderentur. De loco martyrii redibit sermo in Annotationis ad Caput II. Itaque tria hæc Baronio videntur sufficere ad actorum latinorum vindicationem; scilicet licitum fuisse Vestalibus, post certum lapsum annorum, nubere; virgines Vestæ quandoque dictas Minervæ sacerdotes; S. Dariam cum Chrysantho vivos terra obrutos idque via Salaria. Ast ex toto Actorum nostrorum contextu haud obscure innuitur Daria in primo juvenilis ætatis flore, imo et pubertatis annos haud multum prætergressa, ad Chrysanthum accessisse. Atque id stare non potest cum Vestalium disciplina seu conditione. Illæ enim (sex erant numero) admittebantur, seu ut verbo solemni utar, capiebantur, nec minores quam sex annos, nec majores quam annos decem natæ; atque tempus tricennale manere eas oportebat castas et a nuptiis vacuas, sacra ex more facientes; quo tempore decem annos discere debebant, decem sacris operari, decem docere (4). Ex his infert Lipsius (5) : Itaque non nisi xxx annos obligabantur, et post id tempus licitum

(1) Raccolta d'opuscoli scientifici et Filologici, tom. XVIII p. 232. Venetiis 1758 (2) — Martyrologium Romanum, 23 Octobris, nota a. — (3) Patrologia Mignian., tom. XVI col. 193. — (4) Vide Pitisci Lexicon Antiqq. Voce Vestales. Item Lipsii De Vesta et Vestalibus Syntagma. Operum tom. III, p. 606 et seqq. Antverp. 1637. — (5) Ubi supra, p. 608.

EX MSS.

nubere, haud pessima adhuc ætate. Nam pone ab anno vii (id licebat) ingressam; ergo D
anno xxxvii fas virum quærere et ætate frui... etsi antiquitus observatum, infaustas fere et
parum lætabiles eas nuptias fuisse. Proinde S. Daria, ubi S. Chrysanthum convenit saltem
annos habuisset triginta septem, quod sane nemo unus legendo acta suspicatus fuerit. Sed fortas-
sis sacrilega seu corrupta vel saltem corrumpenda accessit Daria? Non equidem putem, inhærendo
actorum contextui. Fixa nempe et ab antiquo statuta in delinquentes Vestales erat pœna. Gravis
autem, ait Dionysius Halicarnassensis (1), pœnæ statutæ sunt in earum delicta, quorum quæsi-
tores et vindices ex legibus sunt ipsi pontifices; alias quidem, quæ leviter peccarent (ut si
earum culpa ignis sacer extinctus) flagris cædentes; eas vero, quæ stuprum passæ fuerint,
foedissimo et miserrimo mortis genere necantes. Vivæ enim in lecto, non aliter quam mortuæ,
funebri pompa efferuntur, eas deflentibus et prosequentibus amicis et cognatis. Delatæ autem
usque ad portam Collinam, intra mœnia, in cella subterranea (ad id) parata, cum omnibus
funereis ornamentis sepeliuntur; sine ullis monumentis, sine parentatione, denique sine iis
omnibus rebus, quæ defunctorum manibus dari solent. Similia habent Plutarchus aliique.
Confer Lipsium et Pitiscum locis cit. item Moronium, qui plures recentiores laudat scriptores,
quos adhibuit ad suum de Vestalibus componendum tractatum (2). Stupratorum pœnam Joannes
Zonaras Annalium lib. vii describit his verbis (3): Qui vero illas violaverint, collo furcæ in foro
inerto, nudi flagris cæduntur donec expirarint. Nihil simile in actis nostris. S. Daria, fidem
edocta a Chrysantho, baptizatur, nomen conjugii assumit, per eam feminæ innumerabiles ad
Christi gratiam confluunt; in carcerem una cum putatio viro suo conjicitur; dein in prostibulo
publico posita juvenem procacem aliosque plurimos convertit; posthæc in equuleo torqueri jubetur,
sed divinitus obrigescunt tortorum nervi; denique ambo deponuntur vivi in arenario lapidibusque
obruuntur. In his nihil sane quod pœnam in Vestales pollutas statutam sapiat; imo nec in toto
passionis decursu vel uno insinuat verbo S. Daria violatæ in Vestam fidei ream fuisse dictam, vel
B saltem hoc de crimine a iudicibus reprehensam. Unicum, quod aliqualem cum Vestalium supplicio E
præ se fert similitudinem, est hoc, scilicet, S. Virginem vivam una cum S. Chrysantho in
arenario, via Salaria depositam fuisse, atque ibidem utrumque simul terra et lapidibus obrutos.
Quod mortis genus illatum in actis Martyrum reperitur multis aliis fidei christianæ pugilibus,
quibus nihil commune erat cum Vesta. Cæterum quis ex hac qualicumque similitudine inferat,
cætera omnia quæ de disciplina Vestalium supra notavimus, flocci pendenda esse? Vidimus paulo
ante quid sentiat Baronius, a quo non longe discedit Lipsius. Legimus, inquit iste (4), in Marty-
rum actis de Daria, quæ Chrysantho nupserat, olim Vestalis, jussam cum marito « a Nume-
riano imperatore, via Salaria, in arenario deponi, atque illic viventes terra et lapidibus obrui »
In quo videntur, quasi Vestalem, cum Stupratore suo punire voluisse; certe ad veterem
pœnam respexisse. Non omnino repugnarem, respexisse, si certo constaret S. Dariam a primi-
genio actorum scriptore Vestalem fuisse dictam et habitam. Aliter autem rem se habere apparet
tum ex supra dictis tum ex græcis codicibus, ubi Daria παρθένος τῆς Ἀθηνᾶς scribitur; tum ex
Adone (cui hic consonat menologium Basilii) ad diem 1 Decembris, qui nulla seu Vestæ seu Mi-
nervæ facta mentione, ita refert: Hic (Polemius) filium suum cuidam virgini elegantis pulchri-
tudinis conjunxit, quam ex nobilissimis Romanis fuisse constat; tum ex Menæis impressis,
ubi ad diem xix Martii, (quo die diximus Comm. Præv. apud Græcos memoriam agi de SS. Marty-
ribus nostris), dicitur Daria Atheniensis ἡ δὲ Δαρία ἐξ Ἀθηνῶν. Et infra: Polemius ei (Chry-
santho) junxit puellam formosam et in ætatis flore constitutam ὡραίαν, quam Athenis accerse-
rat ἐξ Ἀθηνῶν μεταπεμφόμενος, Dariam nomine, etc. Vide infra locum in ipsis Menæis, quæ integra
damus. Non nemo utique suspicabitur, Δαρία ἐξ Ἀθηνῶν, Παρθένος τῆς Ἀθηνᾶς varias esse lectiones atque
unam ex altera ortam. Denique in Menæis nullo modo supponitur Daria Vestalis; imo cum Athe-
nis accersita dicatur, eo fine ut desponsaretur S. Chrysantho, liquet eam saltem a decimo ætatis
suæ anno non fuisse sacris Vestæ initiatam, quo tamen anno si non citius id fieri debebat. Adde
C non alienigenas sed Romanas virgines ministerio Vestæ addictas. Necesse erat, ut quæ Vestalibus F
accenserentur, ingenuæ essent, nulloque corporis laborantes defectu, natæ ex parentibus
adhuc viventibus, Romanis et Italiam incolentibus (5). Restat altera Baronii et Lipsii notatio.
Hic insinuat, ille asserit Vestales etiam dictas Minervæ sacerdotes. Utriusque verba supra habes
recitata, una cum loco ex lib. 1. S. Ambrosii de Virginibus. Non putem hanc sententiam ex scri-
ptoribus profanis posse probari. Id certum penes Vestales fuisse asservatum Arcanum, ut Livius
loquitur, imperii pignus. Quid autem illud sit non convenit inter eruditos. Varia, inquit
Lipsius (6), interpretatione venit; etsi plerique ad Palladium trahant. Erat vero generatim
palladium, teste eodem Lipsio, Palladis minuta effigies: hoc autem de quo agitur habebatur, a
cælo delapsum et Ilo traditum. Erat autem magnitudine tricubitali, habitu quasi ingredientis;
dextra hastam præferebat, sinistra fusum et colum; et dicebatur ab Ænea ex incensa Troja
servatum et in Italiam delatum. Plura si lubet vide apud Lipsium loc. cit. Non itaque negaverim
aliquo sensu Vestales dici potuisse, ob asservatum palladium, sacerdotes Minervæ; an vero id
obteneat in Actis SS. Chrysanthi et Dariae, equidem non putem. Repugnat enim viæ non universa
virginum Vestalium disciplina, ut sancta Daria, si Vestæ dicata erat, potuerit accedere ad
Chrysanthum, atque cum eo agere et mori, prout in actis legitur. Certe genus martyrii a S. Daria
perperum quam longissime abest a probro seu supplicio Vestalium, quod supra ex probatissimis
auctoribus descripsimus; genus autem mortis a S. Chrysantho toleratum, nihil commune habet
cum pœnis in stupratores Vestalium statutis.

(1) Antiquitatum Roman., lib. II, § LXVII. Opera tom. I, p. 122. Oxoniae 1704. — (2) Dizionario. Voce Vestali. —
(3) Tom. II, p. 29. Bonnae 1844. — (4) De Vestalibus syntagma. Opera tom. III, p. 618. — (5) Moroni Dizionario. Voce
Vestali, tom. XCVI, p. 151. — (6) Ubi supra, p. 610.

A n *Locus iste* : est inter virgines-mollior redderetur : prout jacet in mss. latinis, haud parum recedit a textu nostro græco. Sensus quidem fere idem, sed stylus multo laxior et diffusior. Surius, qui utique usus est codice, nostro omni ex parte consono, fere ad verbum reddit : Est inter virgines Minervæ una, respondit amicus ejus, ornatissima, quæ vultu est admodum venusto, ingenii acumine, et prudentia atque eloquentia singulari, et jam nubilis ætate. Antevertamus igitur et petamus eam, indicemusque illi, quomodo sese habeat adolescens, ut eam ab instituto removeat, atque ipsi conjungatur. Perficiuntur hæc atque ipsa Minervæ virgo, Daria nomine, componitur : quæ veste splendida atque ornatu pretioso fulgens ad Chrysanthum audacter ingreditur, blandisque sermonibus, dulci atque ornata oratione conatur adolescentem a proposito remove. Verum Chrysanthus, etc.

o In græco : Erunt tibi proximi angeli, paranymphe apostoli, amici martyres, sponsus Christus, qui... inscribet dotem in libro vitæ sempiternæ, etc.

p Surius : Itaque pro communi utilitate de his disseramus.

q Mombritius : Ut oculis suis cultor attendat, quem doceatur mente excolere et timere. Surius : Ut cultores propriis oculis discant, quos cogitatione complecti, venerari timereque debeant.

r Hunc tu — comprobassent. *Locus obscurus et hinc varia in latinis codicibus lectio. In textu græco omnia perspicua. Ita reddit Surius* : Qui igitur talis extiterit, eum tu credideris esse Deum? Quod autem talis fuerit, scriptores ipsi testantur. Qui, quos stulti ac dementes homines deos appellant, eos et reges fuisse, et in bellis gerendis fortes ac strenuos, et suo tempore interiisse memorant.

s Cujus (Mercurii) forma capitis porcum et monstrum imitatur, in vertice autem solum capillos habet et alas. Hic magicis artibus absconditas in terra pecunias indagabat, et incantationibus et virga serpentum virus exstinguebat, idque dæmonum auxilio, quibus quotidie vel suum vel gallum mactabat. Surius. Cæterum vox ficatum seu ficotum, quæ in textu nostro latino habetur, idem est ac jecur.

t Additur in ms. latino : Et licet leonem necaverit, idram truncaverit, canem infernalem ligaverit, ipse tamen redactus in cinerem, nusquam omnino comparuit, sed periit. In græco desiderantur.

u Græcus textus habet : Illi ergo omnes, cum honore divinitatis exciderint, cui cæterum Deo imperitum vulgus illum adscribet honorem?

v Addit de suo latinus noster interpret : Siquidem Χρόνος, quod est ejus in græco vocabulum, non aliud possimus quam tempus intelligere.

x Nemo non vidiet, sumenda hæc esse, tamquam argumentum, ut dici solet, ad hominem. Cæterum Chrysanthus cum Daria disputans, nondum penitus christianam poterat perspexisse theologiam.

y Et unicuique honorem majestati sapientius quam alii exhibent præbeamus. Hæc rursus adduntur in latinis actis. Cæterum locus male respondet græco; Surius ita reddit : Argumenta tua, inquit Daria, rationem meam confirmant. Docui enim rerum imagines ab hominibus imperitissimis coli, nos autem res ipsas adorare. Scite, inquit Chrysanthus, sententiam tuam conaris argumentis nostris confirmare, etc.

z Addit interpret noster : Non illum, qui vanissimo ritu hæc speranda crediderit.

aa Ex græco sic : Jussu Dei terra concipit solis calore; imbrium beneficio plantæ nutriuntur, et temporum sibi succedentium efficientia maturescunt.

bb Surius : Quæ suscepto virginitatis velo, virgo sanctissima fuit; et exiguo temporis spatio scripturas divinas omnes didicit.

C

CAPUT II.

F

SS. Chrysanthus et Daria traduntur Claudio tribuno; hic autem divinitus motus, in Christum credit cum omni familia sua et subit martyrrium. Posthæc S. Chrysanthus in carcerem et S. Daria in lupanar ducitur; denique post nova tormenta ambo in foveam conjiciuntur et vivi terra lapidibusque obruti palma cœlesti donantur.

Πολλοὶ δὲ παρθένοι καταλείψασαι τοὺς μνηστῆρας ἑαυτὰς ἀνέθεντο τῷ Χριστῷ ὡσαύτως καὶ νεανίσκοι, διαπτύσαντες τοῦ βίου τὰς ἡδονὰς καὶ ἀγαπήσαντες τὴν ἀγγελίαν ἑαυτοὺς ἀφιέρωσαν τῇ ἐν Χριστῷ σωφροσύνῃ. Ἀθρόως δὲ ἀναφύεται τις στάσις ἐν τῇ πόλει, καὶ κρατοῦσιν οἱ δῆμοι Κελερίνου τὸν ὑπαρχον δημοσίᾳ. Καὶ οἱ νέοι ἐβόων· Τὰς μνηστευομένας ἡμῖν διὰ Δαρείας ἀπωλέσαμεν οἱ ἄνδρες τὰς γυναῖκας. Αἱ γυναῖκες ἐβόων· Τοὺς ἄνδρας ἀπόλλυμεν διὰ Χρυσάνθου, καὶ τέκνα οὐκ ἐτι ἔχομεν. Καὶ ἦν διάφορα τὰ ἐγγλήματα, καὶ ταραχώδης ἡ σύγχυσις. Καὶ κελεύει ὁ ἑπαρχος εὐθὺς συλληφθῆναι αὐ-

Igitur cum multæ virgines, relicto amore sponsorum, Christo se traderent; ac juvenes relicto voluptatum studio et carnali commercio sese castimoniæ* mancipient; excitata* est in Urbe seditio, et Celerino a præturam Urbis administranti interpellatio publica exhibetur. Juvenes clamabant : Sponsas nostras per Dariam amittimus; viri clamabant : Conjugia perdimus; mulieres clamabant : Maritos amissimus per Chrysanthum et jam filios non habemus. Et erat interpellantium varia et seditiosa confusio. Jubentur itaque a præfecto ambo

Comprehensus S. Chrysanthus

* et Christi disciplinæ.

* ἀθρόως subit.

a

EX MSS.

ambo constringi et diversis pœnis interfici, si sacrificiorum ceremonias contempsissent. Traditur itaque tribuno Claudio Chrysanthus, qui tradit eum septuaginta militibus dicens : Ducite eum extra civitatem ad fanum invicti Herculis, ubi si sacrificare noluerit, diversis pœnis agite, quoad usque consentiat.

cruciatum.

16 Tunc milites crudis eum nervis adstringunt, ut sensim siccantibus nervis ad ossa usque vis pertingeret ligamenti; statim autem ut constrictus est, ita omnia sunt in manibus ejus ligamina resoluta, ut non occurrerent oculi ejus * videre celeritatem resolutionis eorum *. Et quasi luctantibus eum milites constringebant novis et exquisitis ingeniis. Mox autem ut manus ligantis cessasset a vinculo, dicto citius quidquid ligaverat solvebatur. Tunc irati milites mittunt eum in cippum *b* novum, nodosissimum, ita ut in tertio puncto ejus tibias coarctarent. Igitur cum starent ante eum et insultarent ei, ita putrefactum est lignum totius cippi, ut in cinerem converteretur. Tunc *B* lentes autem milites Chrysanthum, perfundunt eum lotio humano, dicentes : Maleficia tua modo amittes. Statim autem ut perfusus est lotio putentissimo, ipsa aqua putens ita est in nectareum odorem conversa, ut putares eum non lotio humano sed rosato esse perfusum *c*. Auferentes autem eum ex eodem loco, excoriaverunt vitulum, et corio recenti cingunt eum nudum, et posuerunt eum ad solem; sed per totum diem in æstu nimio et flagrantissimo sole, nulla omnino potuit calefactione siccari, sed eadem, qua fuerat viriditate perdurans, corium in nullo potuit Dei famulum violare *d*. Item posuerunt in collo ejus catenas ferreas, et simul manus et pedes constringentes, clauserunt eum in obscurissimo loco. Statim autem ex manibus ejus soluta sunt vincula, et tanta lux refulsit in loco, ut putarentur illic lampades multæ fulgentes.

Claudius tribunus eum hortatur, ut Christoremum tui;

e

C Cui respondens Chrysanthus ait : Si esset in te vel scintilla prudentiæ, cognosceres me non maleficio argumentis, sed divinis adminiculis adjuvari; sed sic ad me respicis sicut ad deos, quos colere injusto judicio comprobatis : si enim oculi tui sapienter aspicerent, viderent quia dii tui non vident; si aures tuæ reciperent veritatem, adverteres illos voces clamantium audire non posse; si interiora tua intellectum alicujus prudentiæ caperent, considerares istos in interioribus suis nihil habere aliud præter argillam et plumbum. Tunc tribunus Claudius jussit eum fustibus cædi. Statim autem ut allatæ sunt virgæ durissimæ *, cœperunt in manibus cædentium quasi pluma mollescere *f*. Denique dum tenebantur virgæ, quasi ferreæ essent ita erant solidæ, dum vero percuterent, quasi ex papyro essent, ita mollissimæ reddebantur et leves *g*.

* cum surculis etc.

*f**g*

sed frustra; quare et ipse atque multi solvi et.

18 Tunc Claudius tribunus, jussit eum * erigi et indui vestibus suis, et conversus ad milites suos, omnes hac voce alloquitur dicens : Bene nostis me et incantationem et

τούς και διαφόροις βασάνοις τιμωρηθῆναι, εἰ μὴ τὰς *D* προσηκούσας θυσίας τοῖς θεοῖς προσενέγκωσι. Τότε παραδίδοται ὁ Χρῦσανθος τριβούνῳ τινὶ Κλαυδίῳ. Ὁ δὲ Κλαύδιος παρέδωκεν αὐτὸν ἐξομῆκοντα στρατιώταις λέγων· Ἀπαγάγετε αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως εἰς τὸν ναὸν τοῦ * ἀηττήτου Ἡρακλέους, ἐνθα, εἰ μὴ βούλοιτο θῆναι *, ποικίλοις βασάνοις αὐτὸν τιμωρήσασθε ἄχρις οὗ πεισθῇ *.

* Vat. Διός.

* Vat. τῷ αἰγ-
τήτῳ Ἡρά-
κλει.* Vat. καὶ θύ-
σει.* Vat. τῶν νευ-
ρων ξηραίνοντέ-
ων.* Vat. μέχρι.
* Vat. μακρομέ-
νοι.

16 Τότε οἱ στρατιῶται ὑγροῖς αὐτὸν νεύροις δε-
σμοῦσιν, ὅπως ταῦτα ξηραίνόμενα * διαδύνωσιν ἄχρι *
τῶν ὀστέων αὐτοῦ σφιγγόμενα. Παραχρῆμα οὖν ὡς
ἐδέθη, καὶ συνεσφίγη πάντα τὰ δεσμὰ διελύετο, ὡς
μὴ φθάνειν ὀφθαλμοὺς κατανοῆσαι τὴν ἰσχύτητα τῆς
διαλύσεως τῶν νεύρων. Ἀντιμηχανώμενοι * δὲ οἱ
στρατιῶται τὰ νεῦρα σύεσφιγγον διαφόροις τρόποις
δεσμεύοντες αὐτὸν καὶ ξένοις ἐφευρήμασιν. Ὡς δὲ
ἐπαύοντο αἱ χεῖρες τῶν δεσμοῦντων, ταχύτερον λόγου
τὰ δεσμὰ διελύετο. Τότε θυμωθέντες οἱ στρατιῶται
ἐμβάλλουσιν αὐτὸν εἰς ποδοκάκην * καινὴν κάτοζον
καὶ τρίτῳ κεντήματι τὰς κνήμας αὐτοῦ ἡσφαλίσαντο.
Ἔστηκότων δὲ τῶν στρατιωτῶν εὐώπιον αὐτοῦ καὶ ὀνει-
διζόντων αὐτὸν, συνεσάπη τὸ ξύλον τῆς πέδης, καὶ εἰς
κόνιν μετεβλήθη. Ἄραντες δὲ οἱ στρατιῶται κατέχουν
αὐτοῦ * οὖρον λέγοντες· Τὰ φάρμακά σου ἄρτι ἀπώλε-
σας. Ἀντὶ δὲ δυσωδίας εὐωδία διεδόθη ὡς τινος τῶν
εὐόδμων περιχυθέντος. Καὶ ἄραντες αὐτὸν ἐκείθεν,
δέρουσι μόσχον, καὶ περιβάλλουσιν αὐτὸν γυνὸν, καὶ
περισφίξαντες, ἔστησαν ἐν τῷ ἡλίῳ. Δι' ὅλης δὲ τῆς
ἡμέρας ἐν τῷ σφοδρῷ καύματι καὶ ἐν τῷ ἐκκαίοντι
ἡλίῳ οὐδ' ὅλως ἐξηράνθη ἡ δορά, οὐδὲ ἐλυμήνατο τὸν
τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον. Καὶ περιθέντες αὐτῷ κλοῖα καὶ
άλύσει δεσμεύσαντες, ἐνέκλεισαν ἐν σκοτεινῷ τόπῳ
παραχρῆμα δὲ διελύθησαν αὐτοῦ τὰ δεσμὰ, καὶ φῶς
ἐλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι, ὡς λαμπάδων τινῶν ἐνδοθεν
καιομένων.

* Vat. κουπον?

* Vat. περιέκειον
αὐτῷ.

17 Τότε μνηύουσι οἱ στρατιῶται τῷ τριβούνῳ
Κλαυδίῳ πάντα τὰ γενόμενα, καὶ παραγενόμενος ἐπὶ
τὸν τόπον καὶ θεασάμενος τὸ φῶς, ἐκέλευσεν αὐτὸν
ἐξελθεῖν πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει αὐτῷ· Τίς ἡ τοσαύτη
βία τῆς σῆς γοητείας ὑπάρχει ὥστε σε τοιαῦτα δια-
πράττεσθαι; Χρῦσανθος ἔφη· Εἰ ὑπῆρχεν ἐν σοὶ κἄν
σπινθήρ φρονήσεως, συνήκας ἂν ὅτι οὐ μαγεῖων περιε-
ρία, ἀλλὰ θεῖα δύναμις βοηθοῦμαι. Ἀλλ' οὕτως εἰς
ἐμὲ ὁρᾷς ὥσπερ εἰς τοὺς θεοὺς σου, οὓς θρησκείαις
ἀδίκως. Εἰ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὁρθῶς ἔβλεπον, ἔγνω-
ς ἂν ὅτι οἱ θεοὶ σου οὐ βλέπουσι· καὶ τὰ ὥτα σου εἰ
ἀλήθειαν ἤκουον συνήκας ἂν ὅτι φωνὴν κραυγαζόντων
οὐκ ἀκούουσιν· εἰ ἐν τοῖς ἐγκάτοις σου αἰσθητικῆς φρονή-
σεως ὑπῆρχεν, ἔγνω-ς ἂν τούτους μὴδὲν ἔχειν ἐνδόν
πλὴν χορᾶς καὶ μολύβδου. Τότε κελεύει αὐτὸν Κλαύδιος
ὁ τριβούνος ῥάβδοις τύπτεσθαι· καὶ παραχρῆμα ἐκο-
μίσθησαν ῥάβδοι τραχεῖαι σὺν τοῖς σκόλοφιν αὐτῶν.
Ὡς οὖν ἔτυπτον οἱ στρατιῶται, ἐν μὲν ταῖς χερσὶν
αὐτῶν τραχεῖαι ὑπῆρχον αἱ ῥάβδοι· κατενεχθεῖσαι δὲ
εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀγίου ὡς πάπυρος ἐγίνοντο ἀπαλαί.

F

18 Ἰδὼν δὲ ὁ τριβούνος κελεύει ἀνεθῆναι αὐτὸν, καὶ
ἀνορθωθῆναι, καὶ ἐνδύσασθαι καὶ στραφεῖς πρὸς τοὺς
στρατιώτας εἶπεν· Αὐτοὶ ἀκριβῶς γινώσκετε ὅπως πά-
σας τὰς τῶν μάγων καὶ ἐκποιδῶν κατελαβόμεν κα-
magorum

A *κουργίαι* νῦν δὲ ἐξ ὧν ὁρῶ, οὐδὲ μία * *ἀνθρωπίνη* *κακουργία* ὑπάρχει ἐν τούτῳ, ἀλλὰ *θείας* ἀρετῆς δύν-
* Val. οὐδεὶς αὐ-
δεμία *ναμις*· καὶ γὰρ τὰ δεσμὰ τῶν νεύρων ἔκοντ' διαλυ-
θέντα ἐσχόλασαν· τοῦ ξύλου ἡ ἀγριότης αἰφνιδίᾳ δια-
λύσει, διεσάπη· τῆς δορᾶς ἡ ὑγρότης ἐν τῷ καύσωνι τοῦ
ἡλίου δι' ὅλης τῆς ἡμέρας διέμεινε νεαρὰ ὡς ἀπεδάρη·
τῶν ἀλύσεων τὰ δεσμὰ ἀόρατος δύναμις ἔλυσε· τῆς σκο-
τίας ὁ τόπος φωτὶ κατηργάζετο· αἱ ῥάβδοι ἐν ταῖς τῶν
κρατούντων χερσὶ τὴν οἰκείαν ἐπιδείκνυνται στερεό-
τητα, ἐν δὲ τῷ τύπτειν ὡς πάπυρος ἀπαλύνονται. Ὡς δὲ
ἀγνεύα φαίνεται ἐν τῷ πράγματι, καὶ δικαιοσύνη ἀλη-
θείᾳ δοκιμάζεται, τοῦτο λοιπὸν περιλείπεται, ἵνα πάν-
τες ἡμεῖς τοῖς γόνασι τοῦ ἀνθρώπου τούτου προσπεσόν-
τες συγγνώμην αἰτήσωμεν τῶν προγεγονότων ἀνομιῶν,
καὶ παρακαλέσωμεν, ἵνα ποιήσῃ ἡμᾶς τοιοῦτον Θεὸν
σεῖδεσται ὅστις τοὺς σεβομένους αὐτὸν ἐν παντὶ πο-
λέμῳ νικηφόρους ποιεῖ. Καὶ γὰρ πάντας τοὺς ἄχοντας
ἡμῶν καὶ τοὺς βασιλεῖς καὶ ὅσοι ἐπαναστῶσιν αὐτῷ,
οὐχὶ οὕτω νικήσει καθόπερ καὶ ἡμᾶς; Ταῦτα εἰπὼν
ὁ Κλαύδιος σὺν κασι τοῖς στρατιώταις τοῖς γόνασι
τοῦ ἁγίου Χρυσάνθου προσπεσὼν παρεκάλει λέγων·
Ἐπ' ἀληθείας ἐγνωμεν ὅτι ὁ Θεὸς σου Θεὸς ἐστίν
ἀληθινός. Ὅθεν παρακαλοῦμεν, ποιήσον ἡμᾶς ἐπι-
γνώσκειν αὐτόν, καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ γνώσιν οἶον βούλει
τρόπῃ προσάγαγε. Χρυσάνθος ἔφη· Πρὸς Θεοῦ ἐπί-
γνωσιν εἰ προσελθεῖν ἐπιποθεῖτε, μὴ τοῖς ποσίν, ἀλλὰ
τῇ καρδίᾳ προσεύθητε πρὸς αὐτόν. Καὶ γὰρ ἐνὸς ἐκά-
στου ἡμῶν πλησίον γίνεται ὁ Θεός, ἐὰν αὐτὸν * ὅλη
τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ πίστει ἐπιζητῶμεν.

* Val. ὅσον αὐ-
τόν ἐν

19 Πολλοὶ δὲ λόγῳ κατηχήσας αὐτοὺς, πρὸς τὴν
 τοῦ Χριστοῦ πίστιν ἐχειραγωγῶντες· ἐπίστευσεν γὰρ ὁ τε
 Κλαύδιος ὁ τριεὺς καὶ Ἰλαρία ἡ αὐτοῦ γυνή, καὶ οἱ
 δύο υἱοὶ αὐτοῦ Ἰάσων καὶ Μαῦρος, καὶ πάντες οἱ φίλοι
 αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ θεραπεία αὐτοῦ· ἐπίστευσαν δὲ
 καὶ οἱ αὐτοῦ στρατιῶται μετὰ πάντων τῶν οἰκείων.
 Καὶ ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἐφωτίσθησαν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ,
 καὶ ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Χρυ-
 σάνθου μετὰ πόθου, καὶ ἀκούοντες τοῦ λόγου τῆς πί-
 στεως τῆς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν * μετὰ
 φόβου. Ἐδίδοντο δὲ καὶ ἡύχοντο ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ
 Χριστοῦ πάντα παθεῖν.

* Val. ἔχμενον,
καὶ μετὰ πό-
θου ἐδίδοντο

20 Ὡς οὖν οὗτοι πάντες ἐπίστευσαν τῷ Κυρίῳ,
 ἦλθεν εἰς τὰ ὅτα Νουμμεριανοῦ τοῦ βασιλέως· καὶ
 κελεύει Κλαύδιον τὸν τριεὺς προσδεθέντος λίθου τῷ
 τραχήλῳ αὐτοῦ ῥιφθῆναι εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης.
 πάντας δὲ τοὺς στρατιώτας ἐξεταστῆναι, καὶ τὸν μὴ
 βουλούμενον ἀρνήσασθαι ἀποκεφαλίσθηναι. Τοσαύτην
 δὲ χάριν παρέσχεν ὁ Κύριος τοῖς πιστεύουσιν, ὥστε
 τοὺς δύο υἱοὺς Κλαυδίου ἄνευ ἐπερωτήσεως ὁμολογήσαι
 τὸν Χριστὸν, καὶ ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἡδιστα
 ἀποθανεῖν ἐτοιμῶς ἔχειν. Τούτους ζηλώσαντες πάντες
 ὁμοφύχως οἱ πιστεύσαντες, ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἐν τῇ ὁμολογίᾳ
 τοῦ μαρτυρίου ἐτελειώθησαν. Ἦν δὲ ἐν * ᾧ τόπῳ τὰς
 κεφαλὰς ἀπετμήθησαν, τύμβος ἀρχαῖος· τοῦτον ἐκκα-
 θάραντες διὰ νυκτὸς οἱ Χριστιανοὶ ἅπαντα τὰ σώματα
 τῶν ἁγίων κοινῇ κατέθεντο, οὐ μακρὸν τῆς πόλεως, ἐν
 ὁδῷ τῇ καλουμένῃ Σαλαρία * Ἦν δὲ Ἰλαρία ἡ γυνὴ τοῦ
 τριεὺς συναγαγούσα τὰ σώματα τῶν δύο υἱῶν αὐ-
 τῆς Ἰάσωνος καὶ Μαύρου, καὶ ἐν δυσὶ σοροῖς ἕκαστον
 καταθεμένη.

* Val. ἐν τῇ πό-
τι ἐν ᾗ ἐτελειώ-
θησαν

* Val. σαρκε-
πάρεια

21 Ἐν δὲ τῷ πυκνότερον αὐτὴν ἔρχεσθαι καὶ συ-
 μιᾶν καὶ προσεύχεται ἐν τῷ τόπῳ κατεσχέθη ὑπό-
 τινων, καὶ ἐλκομένη, παρεκάλεισεν ἐνδοῦναι αὐτῇ τοῦ
 εὐξασθαι. Ὡς οὖν ἔκαμψε τὰ γόνατα ἐκπετάσασα
 τὰς χεῖρας εἶπε· Δέσποτα Ἰησοῦ Χριστέ, ὃν ἐξ
 ὅλης καρδίας ὁμολογῶ, νῦν με τοῖς ἐμοῖς τέκνοις *,
 Octobris Tomus XI.

* Val. οὗτοι ἐμοῦ

magorum deprehendisse praestigia. Hic hu-
 manae artes penitus non sunt, ubi virtutum
 divinarum potestas apparet : nam vincula
 nervorum sponte soluta cesserunt, ligni for-
 titudo repentina defectione computruit; corii
 viriditas in solis ardore nimio in eadem, qua
 de vitulo ablata est novitate permansit; cate-
 narum quoque nexus invincibilis probitas
 exolvit, tenebrarum locus nimia illustratione
 perfulsit, fustes in manu tenentis rigescunt,
 in ferientis ictu mollescent. In aspectu pa-
 tientis *h* ipsa sinceritas atque in verbo etiam
 rationabilis veritas comprobatur. Quid su-
 perest, nisi omnes hujus Homini genibus
 advoluti, veniam postulemus sceleris et roge-
 mus ut nos quoque talem faciat Deum colere,
 qui cultores suos facit in omni pugna vin-
 centes? Ecce etenim et nos et iudices et omnes
 qui contra eum venerunt, numquam non ita
 superat, ut probastis. Igitur cum haec et alia
 fuisset prolocutus, cum universis militibus
 ipse Claudius genibus (S. Chrysanthi) advolu-
 tus orabat dicens : In veritate probavi, quia
 Deus tuus, Deus verus est. Peto itaque, ut
 facias me cognoscere eum, et ad notitiam cul-
 turae ejus aliqua ratione pertingere. Cui Chry-
 santhus dixit : Ad notitiam Dei si pervenire
 desideras, non pedibus tibi sed corde pergen-
 dum est : tantum enim unicuique praesens
 efficitur Deus, quantum cum fide mentis et
 cordis integritate quaesierit.

19 Haec et similia prosequente Chrysantho *i baptizantur*
 credit Claudius tribunus, credidit Hilaria,
 uxor ejus; crediderunt et duo filii ejus Jason
 et Maurus; crediderunt omnes amici et fa-
 miliares ejus; crediderunt omnes illi septua-
 ginta milites cum suis, et universi eodem die
 baptizati sunt; per singulos dies a sancto
 Chrysantho eruditionem veritatis desideran-
 tissime audiebant, et verbum Christi cum
 omni reverentia et timore capientes, optabant
 pro Dei nomine etiam adversa (omnia) per-
 ferre *k*.

20 Cum omnes credidissent Deo, et (hoc) *et martyrio*
 Numerianus *l* imperator audiisset, jussit Clau-
 dium tribunum ingenti saxo (in collo) con-
 strictum in medio mari praecipitari; omnes
 autem milites singillatim audiri, et quicum-
 que se negasset christianum, dimitti; qui *F*
 verum negare nolisset, caput amputari *m*.
 Tantam autem gratiam Dominus credentibus
 concessit, ut primum Jason et Maurus, filii
 Claudii, etiam non interrogati Christum se
 colere dicerent et pro ejus nominis confes-
 sione mortem libenter obirent. Hos imitantes
 omnes unanimiter intra unam horam marty-
 rium Domino consecrarunt. Erat autem in
 loco ubi decollati sunt, tumulus *n* antiquus;
 hunc emundantes per noctem Christiani simul
 in unum omnia corpora sepelierunt non longe
 ab Urbe, via quae Salaria *o* nuncupatur. Cor-
 pora autem filiorum suorum collegit sancta
 Hilaria, relictis * *p* martyris Claudii, et singilla-
 tim condiens id est Mauri et Jasonis in sarco-
 fagis singulis collocavit *p*.

21 Quae dum assiduis obsequiis circa Sancto-
 rum confessionem oraret, tenta est. Quae dum
 trahitur, rogavit eos qui se trahebant, dicens :
 obsecro vos, permittite prius orationem com-
 plere, et veniam quocumque volueritis. Igitur
 dum fixisset gradum, accepit Sacramentum
 61 Domini

** ἡ γυνὴ αὐτῆς
 εὐχόμενος πατρὸς
 tribuni (Clau-
 dii)*

p
item moritur
Hilaria, Clau-
dii tribuni u-
xor

EX MSS.

q

Domini q et expandens manus suas dixit : Domine Jesu Christe, quia toto corde te confiteor, modo me associa cum filiis meis, quos ex utero meo ad tuum martyrium convocasti. Et hæc dicens projecit se in orationem, et dum oraret emisit spiritum. Tunc illi ipsi qui eam tenerant dolentes super repentino obitu ejus, reliquerunt duas ancillas ejus, quæ cum ea erant. Illæ autem sepelierunt eam diligentissime, et super eam brevissimam ecclesiam fabricaverunt; quia locus in quo defuncta fuerat, ejusdem erat hortus Hilariæ, et ex quo passi fuerant Sancti, ibidem sibi mansiunculam collocaverat r.

r

S. Chrysanthus in carcere

s

t

u

B

ad Dariam

v

S. Daria ad lupanar ducitur;

x

ubi a leone densa, juvenem prostravit

y

ut cum eiret

z

atiosque p'urimos convertit. dii vestri vos liberent. Sur.

22 Interea (Numerianus) Chrysanthum justit infernali retineri custodia in carcere Tuliano s unde putor horribilis ascendebat, quia cloacarum cuniculis digesta domorum stercora illic jugiter decurrebant t. Et in hoc decursorio, ut diximus, erat ima et lutea, et ita tenebrosa custodia, ut penitus lucifluus aer nec signum ibidem diei nec vestigium aliquod lucis ostenderet u. In hanc ergo habitationem ferro vinctus Chrysanthus mittitur; Daria vero mittitur in publico contubernio meretricum; sed diversis his Sanctorum passionibus, diverso genere (auxilio) Christus occurrit : nam Chrysantho lux divina et odora-menta sancta præstantur. Dariæ * vero leo v fugiens de cavea amphitheatri dirigitur, qui ingressus cellulam illam in qua Daria prostrata in oratione jacebat, ipse quoque leo prostravit se juxta eam pronus, ut videretur ipse etiam adorare illum, qui suam præsentiam deprecanti Virgini exhibebat.

23 Nescientes itaque leonem intus esse, miserunt ad eam quemdam turpissimum, qui in scelere corruptionis opinatissimus habebatur. Qui ut ingressus est, insilivit in eum leo, et prosternens eum sub pedibus suis, cœpit ad faciem virginis Christi Dariæ respicere quasi interrogans quid de eo juberet. Quod intelligens beata Daria, leoni dixit : adjuro te per filium Dei, pro quo martyrii passionem libenter amplector, ut non eum in aliquo lædas; sed permitte eum sermonem meum absque terrore suscipere x.

24 Tunc leo reliquens eum posuit se in ipso introitu, ut nec ille remissus copiam fugiendi arriperet, nec alius posset intrare y. Tunc dixit ad eum Daria : Ecce ferocitas leonis audito Christi nomine dat reverentiam Deo; et tu homo rationalis in tantis criminibus te exerces, ut etiam in hoc, quo miser lugendus es, glorieris. Tunc ille prosternens se ante eam, cœpit clamare dicens : Jube me hinc egredi sanum, ut ego clamem omnibus, Dei filium Christum, quem colis, ipsum solum esse verum Deum. Tunc Daria jussit leoni, * ut amoveret se ab ingressu. Qui cum esset egressus clamare cœpit et per totam civitatem currere dicens : Sciatis omnes (vos Romani) Dariam esse deam. Igitur diversi venatores et diversi populi, dum ad leonem capiendum pergerent, hanc Deus leoni virtutem concessit, ut omnes caperet, et quasi manu tenens ita comprehensos sine aliqua læsione ante pedes sanctæ Dariæ poneret z.

25 Tunc Daria omnes alloquitur dicens : Si promiseritis vos Christo credituros, illæsi poteritis adscedere, sin alias, * nescio si dii ve-

συναριθμιον ποιήσουν, οὗς ἐκ τῆς ἐμῆς γαστρὸς εἰς τὸ σὸν προσεκαλέσω μαρτύριον. Ταῦτα εἰπούσα, καὶ ἐγγυονίσασα ἔτι τῇ προσευχῇ ἐν τῷ ἐξιλεοῦσθαι τὸ θεῖον, ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα. Οἱ δὲ κρατήσαντες αὐτὴν συμπαθήσαντες ἐπὶ τῷ αἰφνιδίῳ θανάτῳ αὐτῆς, καταλιπόντες τὰς δύο παιδίσκας τὰς σὺν αὐτῇ ἐπορεύθησαν. Καὶ ἐκεῖναι ἔθαψαν αὐτὴν ἐπιμελῶς, καὶ ὑπεράνω ᾠκοδόμησαν μαρτύριον βραχύτατον · αὐτῆς γὰρ ὑπῆρχεν ὁ τόπος · καὶ ἔξω αὐτοῦ οἱ ἄγιοι κατετέθησαν ἐκεῖ · τὸ γὰρ οἰκητήριον αὐτῆς ἐκεῖ ἦν.

22 Ὁ δὲ Νουμεριανὸς ἐκέλευσε τὸν Χρῦσανθον φυλάσσεσθαι ἐν φρουρᾷ βαθυτάτῃ*, ὅπως αὐτὸν σὺν τῇ Δαρείᾳ διαφόρως κολάσεται. Καὶ ἐνέβαλον αὐτὸν ἐν τῇ τοῦ Τουλίου φυλακῇ. Ἦν δὲ αὕτη βαθυτάτη καὶ βορβορώδης καὶ πλήρης δυσωδίας, ἐπειδὴ τὰ κανάλια ἐκεῖθεν διήρχοντο, καὶ ζοφώδης δὲ λίαν, ἔνθα ἦν ὁ Χρῦσανθος διθηροδέσμιος γυμνός. Ἡ δὲ Δαρεία παραδίδοται ἐν ἐταιρείᾳ. Ἀλλὰ τοῖς διαφόροις αὐτῶν παθήμασι διαφόρῳ χάριτι ὁ Κύριος ἐσοῖθαι. Καὶ γὰρ τῷ Χρῦσανθῷ ἡδύσματα καὶ φῶς θεῖον ἐχορηγεῖτο · τῇ δὲ Δαρείᾳ λέων ἐκπεφυγώς ἐκ τοῦ σταδίου, εἰσελθὼν εἰς τὸ οἶκημα ἔνθα ἦν ἐπὶ πρόσωπον προσευχομένη, ἥλωσεν ἐαυτὸν ἐν τῷ μέσῳ.

23 Ἀγνοοῦντες δὲ τὸν λέοντα εἶναι ἔνδον οἱ τῆς πόλεως ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὴν ἄστωτὶν τινα ὃς ἐν τῷ* μύσει περιδότης ἐτύγχανεν. Ὡς δὲ εἰσῆλθεν, ἐπιπηδᾷ αὐτῷ ὁ λέων, καὶ ὑποστρώσας αὐτὸν ἐπάτει τοῖς ποσὶν ἐπάνω αὐτοῦ. Ἦν δὲ ἀπένιζων τῇ παρθένῳ τοῦ Χριστοῦ ὡς τὴν κελεύσειε ποιῆσαι. Γνωῖσα δὲ ἡ ἁγία Δαρεία εἶπε τῷ λέοντι · Ὁρκῶ σε κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἄνεις αὐτῷ ἀκοῦσαι παρ' ἐμοῦ λόγον.

24 Ὁ δὲ λέων, καταλιπὼν αὐτὸν, ἀνελθὼν ἀνέπεσεν ἐν τῇ εἰσόδῳ, ἵνα μὴ ἕτερός τις θυνηθῇ εἰσελθεῖν. Καὶ λέγει ἡ Δαρεία · Ἰδοὺ τοῦ λέοντος ἡ ἀγριότης ἀκούσασα τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ εὐλαβήθη τὸν Θεόν, καὶ σὺ ἄνθρωπος λογικὸς ἐν τοσαύταις αἰτίαις διάγεις, ἄθλιε, καὶ ἐν οἷς πενθεῖν σε ἔδει, ἐν τούτοις καυχᾷσαι. Ἐκεῖνος δὲ προσπεσὼν αὐτῇ, ἤρξατο βοᾶν καὶ λέγειν · Κέλευσόν με ἐξελθεῖν ἀβλαβῆ, καὶ γὰρ κηρύξω πᾶσι τὸν Χριστὸν Θεὸν ὑπάρχειν ἀληθινόν, ᾧ σὺ λατρεύεις, καὶ οὐκ ἔστι παρὲς αὐτοῦ Θεός. Καὶ ἐκέλευσεν ἡ Δαρεία τῷ λέοντι συγχωρῆσαι αὐτῷ ἐξελθεῖν. Καὶ μεταστάντος τῆς εἰσόδου τοῦ λέοντος, ἐξῆλθε καὶ περιέτρεχεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐβόα λέγων · Γινώτε πάντες Ῥωμαῖοι Δαρείαν θεὸν ὑπάρχειν. Παραγενομένων δὲ τῶν ἀπὸ τοῦ σταδίου συλλαβεῖν τὸν λέοντα, θεῖα δυνάμει ἐκεῖνος ἕνα ἕκαστον αὐτῶν ἀρπάζων πάντας αὐτοὺς ἔστρωσε χαμαὶ ἀβλαβῶς συνέχων πρὸ ποδῶν τῆς Ἀγίας.

25 Ἡ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς · Ἐὰν πιστεύσητε εἰς τὸν Χριστὸν, θυνήσεσθε ἀβλαβεῖς ἀναχωρῆσαι · εἰδ' οὗ, οἱ θεοὶ ὑμῶν ἀντιλάβουσιντο ὑμῶν. Ἐκεῖνοι δὲ

stri

A μιᾶ φωνῇ ἐβόων · Ὁ μὴ πιστεύων τὸν Χριστὸν ἀληθι-
νὸν εἶναι Θεὸν καὶ ζῶντα, μὴ ἐξέλθοι ζῶν. Καὶ ταῦτα
εἰπόντες, ἐξεπορεύοντο βοῶντες · Πιστεύσατε, ὅμηροι
Ῥωμαίων μὴ εἶναι ἄλλον Θεὸν εἰ μὴ τὸν Χριστὸν, ὃν
Δαρεία κηρύσσει. Ὁ δὲ ἑπαρχος Κελερίνος ἐκέλευσε
πῦρ ἀναφθῆναι πρὸς τὴν θύραν τοῦ οἰκήματος ὅπου
ἦν Δαρεία σὺν τῷ λέοντι. Ἰδὼν δὲ ὁ λέων τὸ πῦρ
ἐφοδίσθη, καὶ ἤρξατο ὠρύεσθαι. Πρὸς ὃν ἔφη ἡ Δαρεία ·
Μὴ φοβοῦ · οὐ μὴ κατακαίῃς, οὐδὲ συλληφθῇς πώ-
ποτε, οὔτε ἀναρεθῇς, ἀλλὰ ἰδίῳ θανάτῳ ἀποθανῇ.
Ἐξέλθε οὖν ἀφύβως, καὶ πορεύου ἐν εἰρήνῃ · ὅτι ὃν
ἐτίμησας ἐν ἐμοί, αὐτὸς ῥύσεται σε. Καὶ κλίνας
τὴν κεφαλὴν ὁ λέων ἐξῆλθε, καὶ διελθὼν τὴν πόλιν
ἐπορεύθη μὴδὲνα ἀδικήσας. Οἱ δὲ ἐκ τοῦ στόματος
αὐτοῦ ῥυσθέντες ἔδραπτίσθησαν πάντες.

26 Ἐμνήθη ταῦτα Νουμεριανῷ τῷ βασιλεῖ, καὶ
ἐκέλευσε τῷ ἐπαρχῷ ὅπως τὸν Χρυσανθὸν καὶ τὴν
Δαρείαν, εἰ μὴ βουληθῶσι θῆναι, διαφόροις βασάνων
αἰκισμοῖς πικρῶς ἀναλώσῃ. Ὡς οὖν κατηνάγκαζεν
αὐτοὺς ὁ Κελερίνος πρὸς τὸ θῆναι πολλὰ λέγων καὶ
B ἀκούων παρ' αὐτῶν, ἐκέλευσε τὸν Χρυσανθὸν κρε-
μασθῆναι ἐν τῷ ἐρμηταρίῳ. Κρεμασθέντος δὲ αὐτοῦ,
τὸ ξύλον ἐφθάρη, καὶ τὰ δεσμὰ διερράγη, καὶ αἱ
λαμπάδες ἐσβέσθησαν. Ὅσοι δὲ ἤπτοντο τῆς ἀγίας
Δαρείας, συνεσπῶντο τὰ νεῦρα τῶν χειρῶν αὐτῶν,
καὶ ὠρύοντο ἐκ τῶν πόνων. Θεασάμενος δὲ ταῦτα
ὁ ἑπαρχος Κελερίνος ἐφοδίσθη, καὶ πορευθεὶς δρομαίως
πρὸς τὸν βασιλεῖα ἀπήγγειλεν αὐτῷ τὸ γεγονός. Ὁ δὲ
Νουμεριανὸς, ταῦτα ἀκούσας οὐ θεῖαν δύναμιν *,
ἀλλὰ περιεργίαν τινὰ λογισάμενος ἐκέλευσεν αὐτοὺς
ἔξω τῆς πόλεως ἀπαχθῆναι * τῇ ὁδῷ τῇ καλουμένῃ
Σαλαρία, καὶ ὀρυγῆναι βόθρον, καὶ ἐμβληθῆναι ἐκεῖ
ἀμφοτέρους, καὶ λίθοις καὶ γῇ καταχωσθῆναι. Ἀπα-
χθέντες δὲ οἱ ἅγιοι Χρυσανθὸς καὶ Δαρεία κατήχθησαν
ἐν τῷ βόθρῳ, καὶ ψαλλόντων αὐτῶν καὶ προσευχο-
μένων τῷ Θεῷ κατεχώσθησαν. * Καὶ γέγονεν αὐτοῖς
ἡ τέ κοινοῦνία τοῦ μαρτυρίου καὶ ἡ ταφή καὶ ἡ
κόλασις ἀδιάλειπτος, καὶ καθὼς γηγόνασιν ἐν τῷ
παρόντι βίῳ, σύζυγοι πνευματικοί, οὕτως καὶ τὴν
μετάστασιν τοῦ βίου ἔσχον ἐν ὁμονοίᾳ. Καὶ προσέ-
δέξατο αὐτοὺς ὁ Θεὸς θυσίαν ζωσαν, καὶ ὁμοθυ-
μαδὸν ἀπειλήφασιν τοὺς στεφάνους.

C

27 Ὡς οὖν χάριτι Θεοῦ πολλὰι δυνάμεις καὶ ἰάσεις
ἐν τῷ τόπῳ ἐγίνοντο, κατήντησεν ἡ ἐνιαύσιος ἡμέ-
ρα τοῦ πάθους αὐτῶν, καὶ ἀνείκαστον πλῆθος ἀν-
δρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων * συνήχθη εἰς τὸ
μνημόσυνον αὐτῶν. Ἦσαν δὲ ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν
συνηγμένοι * ἐν ἐνὶ σπηλαίῳ · καὶ (γὰρ) ἦν τὸ σπή-
λαιον πλησίον αὐτῶν. Τοῦτο οὖν ἀκούσας ὁ Νουμε-
ριανὸς ἐκέλευσεν ἀνοικοδομηθῆναι καὶ ἐμφραγῆναι τὴν
εἴσοδον τοῦ σπηλαίου *. Παραχορήμα δὲ γέγονε τοῦτο ·
καὶ * λαξεύσαντες κύκλῳ ἀνωθεν τὸν τάπον, ἐπα-
φῆκαν κατ' αὐτῶν γῆν, καὶ μετασχόντες πάντες τῶν
θεῶν μυστηρίων τῆς κοινοῦνίας ὁμοθυμαδὸν τὸν στέ-
φανον τοῦ μαρτυρίου ἀπειλήφασιν μετὰ πάντων τῶν
ἀγίων · ἐν οἷς ὑπῆρχε Διόδωρος ὁ πρεσβύτερος,
Μαριανὸς διάκονος καὶ πλείστοι κληρικοί. Πλῆθος
δὲ ἀναρίθμητον λαοῦ, ὃν τὰ ὀνόματα ἢ τὸν ἀρι-
θμὸν ἐκζητῆσαι περιττὸν * ἡγησάμεθα · ἀδύνατον γὰρ
ἦν.

stri auxiliuntur vobis. Tunc illi omnes una
voce clamabant : Qui non credit Christum ve-
rum esse Deum *, vivus hinc non exeat. Et
hæc dicentes cœperunt egredi omnes una voce
clamantes : Credite populi Romani non esse
alterum Deum præter Christum *. Tunc præ-
fectus, Celerinus nomine, jussit ignem copio-
sum accendi in ingressu cellulæ in qua erat
Daria cum leone. Quod cum fieri videret, cœ-
pit leo expavescere et rugitum dare. Cui beata
Daria ait : Noli timere; nec incendio cremabe-
ris, neque capieris*, neque interfici poteris;
sed morte tua morieris. Egredere securus et
vade * quia ille, quem in me honorasti, ipse
te liberat. Tunc inclinato capite, leo egreditur
per medias turbas populorum. Nullus eum
cepit, et ipse neminem læsit aa. Hi autem qui
ex ejus ore incolumes evaserant, universi ba-
ptizati sunt.

26 Nuntiata sunt omnia hæc Numeriano
imperatorī, et jussit Celerino præfecto ut am-
bos id est Chrysanthum et Dariam, si non con-
sensissent sacrificiis, diversis tormentorum
suppliciis puniret. Igitur cum cogeret eos ad
sacrificandum et diversa diceret et audiret, **E**
jussit sanctum Chrysanthum eculeo ingenti
suspendi et torqueri. Cumque imponeretur
eculeo Chrysanthus, ligna omnia eculei com-
minuta sunt, vincula vero universa disrupta
sunt; lampades vero quæ erant ejus lateribus
applicandæ extinctæ sunt. Quicumque ergo
(autem) misissent manum ad sanctam Dariam,
stupebant nervi eorum et præ dolore mugitum
cordis gemitumque reddebant. Videns itaque
hæc Celerinus præfectus vehementer expavit,
et cursu rapidissimo ad imperatorem prope-
rans, cuncta quæ gesta fuerant enarravit.
Tunc Numerianus imperator non virtutibus
divinis sed maleficiis (hæc) imputans, jussit
eos duci in viam Salariam bb atque in arena-
rio deponi, illic utrosque simul id est Chry-
santhum et Dariam vivos terra et lapidibus
obruī cc. Tunc beatissimus Chrysanthus cum
beata virgine Daria deponuntur in fovea, psal-
mis et orationibus insistentes * facti sunt in
passione sociati sanguine, sicut fuerant etiam
mente conjuges; quasi in uno lectulo, ita in
una fovea durantes. Talis fuit passio, quæ ma-
gis sepulturam Dei famulis ingessit quam pœ-
nam. Accepit autem Deus hostiam viventem,
cujus gratia hoc factum est, ut qui simul ju-
venes in virginitate durantes, simul pertinge-
rent ad coronam sine fine viventes dd.

27 Igitur cum multa beneficia Deus venien-
tibus ad eorum sepulturam præstaret, evenit
ut die natali eorum, infinita populi multitudo
concurreret; viri simul ac mulieres pariter et
infantes et innuptæ puellæ et juvenes. Hoc
cum fuisset Numeriani auribus intimatum,
jussit ut in introitu, per quem introierant in
cryptam, paries levaretur. Quod cum fuisset
adimpletum, de zabulo ee super eos montem
dejecit. Omnes ergo pariter dum communionis
Sacramenta perciperent et Martyrum gloriam
celebrarent, ipsi quoque ad martyrium perti-
gerunt ff; inter quos erat Diodorus presbyter
et diaconus Maurinus · et plurimi clerico-
rum gg ac populi multitudo, quorum nec nu-
merus nec nomina collecta sunt hh.

EX MSS.

et viventem.

* Gr. quem
prædicat Du-
ria.

umquam

in pace

aa

Tandem ambo
palma trium-
phi potiuntur;

E

bb

cc

* obruantur

F

dd

postmodum a-
lii multi, qui
ad eorum se-
pulchrum ve-
nerant, coro-
nantur.

ee

ff

* Marianus

gg

hh

EX MSS.
Passio a qui-
bus scripta.
ii kk
και εξαπέ-
στειλα et misi

28 Hæc omnia sicut gesta sunt, scripsimus Varinus et Armenius fratres ii a sancto Stephano papa Romano in sede apostolica facti presbyteri kk et direximus* ad omnes ecclesias ad Orientem et Occidentem, ut sciat omnis mundus, quia martyres suos Dominus Chrysanthum et Dariam cum multis filiis in triumpho martyrii et gloriæ perpetuæ corona suscepit ll.

28 Ταῦτα ὡς ἐπράχθη * ἀνεγγραφόμεν ἡγὼ Οὐρί-
νο· προτροπῇ ὑπείξας Στεφάνου τοῦ ἀγιοτάτου
πάππα, καὶ ταῖς περὶ πόλεσιν ἐξαπέστειλα, ὡς ἂν
τὰ περὶ τῶν ἀγίων τῶν δε μαρτύρων ἐπιγνώσιν
ἅπαντες, καὶ δοξάσωσι τὸν ἐν τῇ καλῇ τούτους καὶ
σεπτῇ τοῦ μαρτυρίου ὁμολογία Χριστὸν στεφανώ-
σαντα, ὃ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

D
Al. καὶ ἐ-
πράχθησαν ἀ-
νεγγραφόμενα
κ. τ. λ.

ANNOTATA.

a Vide Comm. Præv., n. 12, ubi diximus Celerinum hunc probabilius esse fictitium. Certe Eduardus Corsinus in erudita sua scriptione de præfectis Urbis, testatur Celerini nomen in serie præfectorum apud probatos auctores nusquam occurrere. Juverit integrum fere Corsini locum recitasse (1) : CELERINUS circa an. Urbis conditæ 1005. Christi 252. Celerini præfecti nomen semel iterumque in martyrologio Romano nobis occurrit. Nam 25 Octobris die ubi de S. Chrysantho et Daria martyribus agitur, habetur : « Qui post multas, quas sub Celerino præfecto... sustinuerunt passiones, jussi sunt a Numeriano... lapidibus obrui. » Ita quoque 22 Novembris die dicitur : « Romæ S. Mauri martyr, qui sub Numeriano imperatore et Celerino Urbis præfecto agonizavit. » Baronius quidem in primo martyrologii loco pro « Numeriano » rescribendum esse putavit « Valeriano, » quod historia magis congrueret, cum Numerianus numquam Romæ fuerit aut imperaverit (conf. Comm. Præv., n. 10); sed eadem prorsus emendatio in posteriori quoque loco adhibenda foret, ne Celerini nomen ac præfectura dissitis adeo temporibus adscribatur. Certe Tillemontius quoque pluribus ostendit quod eorum Martyrum triumphus ad Valeriani potius aut Decii quam Numeriani tempora revocandus esset. Cum verum Martyrum illorum acta vel apocrypha vel suspecta maxime sint, nihil prorsus præsidii pro Celerini præfecti nomine exsculpi inde potest; cum præsertim Usuardus S. Mauri elogium exscribens « Numeriani » nomen omiserit. Ad tempus martyrii quod attinet vide Comm. Præv., n. 20. Rectius passi SS. Chrysanthus et Daria sub Numeriano ponuntur, ut est in Actis.

b Cippus instrumentum ad instar annuli, quo pedes damnatorum constringebantur et servorum :

Nervo torqueris, in Cippo quando teneris ;

Membraque firmantur nervis, quibus ossa ligantur.

In glossis : ποδοκάκη, ξύλινος δεσμός, cippus; ligneum vinculum. Unde Suidas : ποδοκάκη. Sic cippus in carcere vocabatur, vel inserto altero κ, quod esset quasi ποδῶν κακώσεις, vel per synopem, ut Didymus ait, quasi ποδοκατέχη. Vide Pitisci lexicon antiquitatum. Significat etiam ipsum carcerem : Cives namque meliores et ditiores contumelia et injuriis afficiebat : alios indamnatos et in judicatos in cippo vilissimo concludens, etc. Balderius. Vide Cangii Glossarium. Locum hunc Surius, præter morem suum, minus fideliter reddit : Confestim igitur vinctus ita premebatur, ut nervorum tormentum oculus videre non posset : milites enim nervos miro artificio novisque rationibus connectebant : verum cum vincientium manus quievisset, dicto citius vincula sunt dissoluta. Quapropter milites indignati eum in carcerem conjecerunt et triplici compede constringere.

c Vim igitur credebant antiqui inesse urinæ hominis ad dissolvenda maleficia. Saltem ita conjiciendum ex Actis nostris. Cæterum locus iste longe melius redditur apud Surium : Tunc milites sublatum lotio conspergebant, dicentes : Maleficia tua nunc tibi non prosunt. Sed foetoris loco, odoris suavis est consecuta, non aliter quam si roseus liquor diffusus esset.

C d Brevius meliusque Surius ex græco : Vitule igitur excoriato, ipsum in ejus pelle nudum incluserunt et in sole collocarunt. Verum cutis ejus nihil est læsa, nec ullum Vir Dei sensit incommodum, quamvis totum diem in vehementiori calore ardentique sole permansisset.

e Multa hic inseruntur actis latinis, quæ in Codd. Parisinis desunt. Pergit scilicet Claudius ad Chrysanthum loquens : Nam omnes magos et hierofantas, et Chaldaeos et ariolos et incantatores ego domui, et adhuc istam potentiam in maleficiis non inveni. Omnibus tamen imperans quod volui, eorum ad meos libitus inclinavi. Hunc te virum nobilem et sapientem ad hanc solam partem accepi, ut contempta superstitione christianæ temeritatis, de qua murmur romani populi et seditio excitata est, reddam te generi tuo, et diis omnipotentibus debita sacrificia clementer exhibeas. Reperiuntur in apographo Vaticano : Καὶ πάντα δὲ τοὺς μάγους, καὶ τοὺς φαρμάκους, καὶ ἐπαιδοὺς ἡγὼ κατεδάμασα καὶ τὸσαύτην δύναμιν ἐν μαγείαις οὐχ' ἔυρον, καὶ πάντων μὲν ἐκείνων κατεκράτησα, καὶ τὴν ἐκείνων πανουργίαν πρὸς τὸ ἐμὸν ὑπετάξα δελήμα. Νυνὶ δὲ σε οἶδα ἄνδρα ἐμφανῆ καὶ σοφόν, πρὸς τοῦτο δὲ μόνον τὸ πραγμα συνέλαβον, ἵνα ἀπολείπῃς τὸ τῶν χριστιανῶν τολμηρὸν ἐπιτήδευμα δι' οὗ θρύλλος Ῥωμαίων καὶ στάσις γένηται, καὶ προσκυρώσεις ἑαυτὸν τῷ γένει σου καὶ τοὺς παντοδυνάμοις θεοῖς τὰς ὀφολομένους ἐκτελέσῃς θυσίας quæ apud Surium redduntur his verbis : Omnes ego magos incantatoresque domui; nec ullam magiæ tantam potentiam inveni. Omnes a me victi sunt; omnis eorum malitia meæ cessit voluntati. Cæterum cum te videam virum præclarum et sapientem; non aliud abs te requiro, nisi ut audax deseras christianorum institutum, quo tumultus atque seditio in populo Romano excitantur, teque genere tuo dignum præbeas, et omnipotentibus diis debita facias sacrificia. Qui fiat ut verba hæc in Coisliniano desiderentur, dicendo non sum.

(1) Pag. 155.

A f *Pericope hæc non est in græco. Locus cæterum rectius vertitur a Surio* : Allatæ igitur sunt virgæ, quæ quidem in manibus militum erant admodum duræ, sed Viri sancti corpori admotæ, instar papyri molles factæ sunt.

g *Hoc loco, litteris paulo majoribus et ad normam tituli inseruntur in Vaticano sequentia* : Κλαυδίου τριβούνου ἐπιστροφή καὶ πασῆς τῆς δικίας αὐτοῦ καὶ στρατιωτῶν Claudii tribuni conversio, totiusque domus ejus et militum.

h *Verte potius cum Surio* : Quamobrem cum sinceritas in re et justitia et veritas appareat, etc.

i *In græco sic habetur* : Cum multis verbis eos instituisset, perduxit ad Christi fidem : nam credidit Claudius, etc.

k *Additur in actis nostris latinis sequens pericope, quæ deest in græcis nostris codicibus* : Verum quia longum est mirabilia quæ Deus per eos fecerit enarrare, rerum exitum intinemus. *Prætermittitur etiam a Surio. Hoc iterum loco inserit Vaticanus majusculis litteris* : Κλαυδίου τριβούνου μαρτύριον καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ Claudii tribuni et sociorum ejus martyrium.

l *Vide Comm. Præv., § 1, n. 20.*

m *Brevius ex græco apud Surium* : Et de omnibus militibus haberi quæstionem, ut qui abnegare Christum recusarent, capite plecterentur.

n *Alibi legitur cuniculus, colliculus, conculus; Surius habet* : Vetus monumentum.

o *Sic dicta a sale. Sal, inquit Plinius (1), magna apud antiquos auctoritate; sic apparet ex nomine Salaris Viæ, quoniam illa salem in Sabinos portari convenerat. Et notat Harduinus (2) ex Festo, Salariam Viam incipere a porta quæ Collina, a Colle Quirinali, dicitur. Postea, ut latius evolvam infra An. bb, hæc porta Salaria nuncupata est. Cæterum nostris etiam diebus habetur Romæ et porta et via quæ Salaria seu Salara vocantur.*

p *Ex his et sequentibus intelligitur, qui hi omnes simul commemorentur nonnullis in martyrologiis. Conf. Comm. Præv., § 1, n. 4.*

q *Tria hæc verba accepit sacramentum Domini desunt in græco; et melior est versio Suriana* : Cum autem frequentius eum in locum ingrederetur Hilaria, Claudii uxor, a quibusdam comprehensa est. Quæ cum abstraheretur : Sinite me, inquit, precationem meam absolvere... Cum igitur flexis genibus expansisque manibus oculos in cælum sustulisset, etc.

r *Paulo brevius accuratiusque apud Surium* : Illæ vero diligenter sepelierunt, et super eam parvum monumentum ædificaverunt : erat enim locus ipsius (Hilaris); et quia prope ipsum Sancti positi fuerant, ex eo tempore illic sibi domicilium constituerat.

s *Tullianum, pars erat carceris inferior, quæ etiam Robur vocata legitur. Hanc partem, a Tullio rege additam et hinc nomen suum sortitam, sic describit Sallustius (3) : Est locus in carcere, quod Tullianum appellatur; ubi paululum ascenderis ad lævam, circiter viginti (Pitiscus, in Lexico antiquitatum Romanarum verbo Robur, legit duodecim) pedes humi depressus. Eum muniunt undique parietes, atque insuper camera lapideis fornicibus juncta, sed inculta tenebris et odore fœda atque terribilis ejus facies. In actis S. Petri agitur de custodia vel carcere Mamertini, ubi nunc invenitur ædes seu ecclesia S. Petri in carcere, atque teste Baronio (4) subterraneos habens descensus, a christianis, statulis diebus præsertim iv Julii, religionis ergo, frequentî cœtu invisitur. Desuper anno 1539 erecta a sodalitate Fabrorum lignariorum ecclesia in honorem S. Josephi, patroni sui, fuit. Addit Baronius, locum hunc præ se ferre carceris illius speciem, qui a Sallustio, Varrone et in actis sanctorum Chrisanthi et Darisæ describitur, unde multi, inquit, in eam sententiâ ducti sunt, ut opinati sint Tullianum carcerem illum ipsum esse, quem dicimus Mamertinum. Ast certe, prosequitur, sunt complura quæ me a prædictorum sententia distrahunt coguntque, ut existimem Tullianum carcerem in alia parte Capitolii (id enim extra controversiam est, in Capitolina arce quærendum) fuisse positum, juxta locum quem et majores nostri carcerem Tullianum dixisse reperiuntur, ubi et est ecclesia, antiquus titulus, dictus sancti Nicolai in carcere Tulliano, quod nomen hactenus*

perseverat. Ad hæc reponit Alexander Donatus (5), in romanis quidem antiquitatibus multa multos peccare, assumentes appellationes, quæ, cum apud imperitum vulgus invaluissent, a scribis etiam et scriptoribus, quin rem accuratius excuterent, fuere adhibitæ. Et plura citat exempla : sic Neronis turris et hodie apud populum confunditur cum turri Mæcenatis; et statuam equestrem M. Antonini vulgus ad hæc usque tempora Constantini esse voluit. Deinde veterem refert Ugonius inscriptionem ex templo S. Nicolai, ubi titulus tantum carceris apponitur, dempta voce Tullianus. Hujus propositi non est pluribus hæc prosequi. Sufficiat notasse ex Pitisci Lexico Antiquitatum : Acris inter antiquarios orta controversia est, utrum Tullianum ille ipse carcer (Mamertini) sit, an vero alter ad arcem Montanariam, ubi ædes D. Nicolai in carcere est. Blondus, Volaterranus, Fulvius, Marlianus, Faunus, Panvinus aliique absque ulla hæsitazione carcerem affirmant Tullianum, a Servio Tullio auctore sic appellatum... eundem esse qui in actis martyrum Carcer Mamertini vocatur, sub Capitolio situs; quam sententiam Hugonius de stationibus urbis Romæ, et eo recentior Donatus defendunt. Nihilominus quidam non magni nominis et auctoritatis contrarium statuit; et illum Baronius ad Martyrol. Romanum ad diem xiv Martii, et in Apologia (quam alteri ejusdem Martyrologii editioni inseruit) contra Hugonium multis adductis defendit. Attamen, ut ex Itinerariis Romanis facile conjicitur, hodie prævalet etiamnum in Urbe sententia Baronio adversa. Imo Platner et Bunsen, qui nuper præclaram urbis Romæ descriptionem, Germanico idiomate ediderunt, absque ulla dubitatione sic statuunt (6) : Carcer antiquæ Romæ, Carcer Mamertinus seu Tullianus dictus, adhuc visitur ad pedes

(1) Hist. Nat., lib. XXI, cap. vii, tom. II, p. 561. Paris, 1744. — (2) Ibidem. — (3) Bellum Catilinarium. — (4) Martyrol. Roman., xiv Martii. — (5) De urbe Roma, lib. II, cap. xix. Apud Grævium, tom. III, col. 625. — (6) Beschreibung der Stadt Rom., tom. III, sect. 1, p. 259. Stuttgarten und Tübingen 1857.

EX MSS.

Capitolini montis, in ingressu Viæ Marforii (Vicus Mamertinus). Mutatus in ecclesiam, cui nomen S. Petrus in Carcere, est. *Sequitur dein minuta carceris Tulliani descriptio; additurque* (1), *præfata ædis S. Petri certam mentionem inveniri primum ante medium sæc. xv. Rursus de ecclesia S. Nicolai in Carcere* (2) : Antiquis Romanis diaconiis annumeratur. Ejus tamen mentio nulla est in Libro Pontificali. In quantum nobis constat, prima ejus notitia refertur ad annum 1100, quo, sub pontificatu Paschalis II, invenitur cardinalis Diaconus illius ecclesiæ. Nomen habet S. Nicolai in Carcere, ex vicina custodia, olim ab Appio Claudio decemviro ædificata, quam medio ævo confuderunt cum Mamertino seu Tulliano, et hinc dicta est S. Nicolai in carcere Tulliano. Qui plura scire voluerit de hac quæstione adeat auctores citatos præsertim Platner et Bunsen.

t *Causa hæc fætoris in Tulliano nuspiam apud probatiores auctores invenitur. Nec opus est ad talia recurrere : sufficiunt enim et ipse locus depressus, et sordes in eo congestæ et interclusus aer, ut fætor intolerabilis nasceretur.*

u *Tota carceris descriptio accuratius reddita est apud Surium : At Numerianus imperator jussit Chrysanthum in carcere profundissimo custodiri, ut simul cum Daria variis (potius sed diversimode διαφόρως) cruciatibus afficeretur. Conjectus igitur est in carcerem Tulliauum, profundissimum (addimus nos reliqua ad verbum) cœnosum, plenum fætoris, quod ibidem cloacæ decurrerent, et valde tenebrosum ; hic detinebatur Chrysanthus, vinculis constrictus et nudus.*

v *Ex græco brevius verte cum Surio : Dariæ vero leo, qui e stadio fugerat, auxilio fuit. Domum enim, ubi illa erat et supplex precabatur, ingressus sese in medio extendit.*

x *Legitur in græco : Adjuro te, ait sancta Daria, per Filium Dei, ut permittas illi audire sermonem meum.*

y *Surius : Leo autem, ipso relicto, fores observabat, ne quispiam alius introiret.*

z *Multum hæc absunt a textu græco. Cum autem audaces e stadio homines accessissent, ut leonem corripere; divina virtute leo singulos humi dejecit, detinebatque eos ante pedes sanctæ Dariæ, nihil eis mali faciens. Ita Surius.*

aa *In græco : Caput inclinans discessit leo, et per mediam transiens civitatem, neminem læsit.*

bb *Antiquis unica erat via hujus nominis; postea bina fuit; distincta in veterem et novam; quæ distinctio occurrit in documentis christianis post ætatem persecutionum editis. Vide Boldetti (3). In Via Salaria Veteri, ut habet Mazzolari (4), quæ exit a porta Pinciana, et ad sinistram procurrens radit villam collegii germanici, cernuntur cœmeteria ad clivum cucumeris, item SS. martyrum Hermetis, Basillæ, Proti et Hyacinthi, etc. Via Salaria nova, ait rursus Mazzolari (5), antiquum retinuit nomen, exitque a porta similiter nominata et protenditur versus pontem Salarium. Teste Boldetti (6), novæ adjacent cœmeteria S. Antonii abbatis, SS. Saturnini et Trasonis; item cœmeterium SS. Felicitatis, Alexandri, Vitalis et Martialis, quod et Jordano-rum appellatur vel septem Virginum vel denique SS. Chrysanthi et Dariæ, nobilissimorum Romanorum (id quidem secus : vidimus enim S. Chrysanthum certo Alexandria, S. Dariam potius Athenis erundam) eo loci martyrio coronatorum; denique cœmeterium S. Priscillæ, quod cæteris magnitudine præstat, ut illa non raro ad hoc referantur. Paulo aliter laudatus Mazzolari l. c. : Novæ adjacent cœmeteria Priscillæ, S. Sylvestri papæ, S. Felicitatis et SS. Alexandri, etc.; SS. Chrysanthi et Dariæ, Novellæ, Ostriani, S. Hilariæ, SS. Trasonis et Saturnini. Ex his intelligitur qui fieri potuerit ut S. Saturninus una cum SS. Chrysantho et Daria alicubi celebrentur. Sic in breviario Ratisbonensi, quod mihi ad manus est, typis excusum anno 1496, legitur die xxx Octobris : In festivitate sanctorum Saturnini, Crisanti, Mauri et Dariæ. Officium est de Communi præter Orationem et Evangelium, desumptum ex Joannis, cap. 1 : Stabat Joannes et ex discipulis ejus duo, etc., cum homilia venerabilis Bedæ : Ecce enim, narrante Evangelio, fratres charissimi, audivimus, quia stabat Johannes, etc. Oratio hæc est : Beatorum martyrum tuorum, Domine, Saturnini, Crisanti, Mauri et Dariæ, nobis assit oratio, ut quos digno veneramur obsequio, pio (pios) jugiter experiamur auxilio. Per. Cæterum in martyrologio Romano occurrit præfata die : Caralis in Sardinia sancti Saturnini martyris, qui in persecutione Diocletiani sub Barbaro præside capite truncatus est. Sed et alii plures Saturnini eodem in martyrologio signantur diversis diebus, diversisque in locis. Ut autem ad Viam Salariam redeamus, dictum supra est illam incepisse a porta, quæ primum Agonensis sive a ludis Agonensibus sive a montibus quos Agones dicebant; dein Quirinalis, quod ea in collem Quirinalem iretur, sive quod proximum esset Quirini sacellum; postea Collina a Collibus Quirinali, Esquilino et Viminali; denique posterioribus temporibus Salaria, a via cui imposita erat, dici cæpit. Confer Panvinium apud Grævium (7). Ad portam Collinam erat Campus Sceleratus (8), de quo supra aliquid innui. Annot. ad cap. 1, lit. m. Addo ex Bartholomæo Marliano (9) : Campus Sceleratus, in quo vestales incesti reæ vivæ defodiebantur, totum id spatii obtinuit, quod a Sallustii hortis ad portam Collinam fere usque protenditur; de quo Livius sic inquit : « Minucia vestalis, facto judicio, viva sub terra, ad portam Collinam, dextera via strata defossa Scelerato Campo. » Locus proinde ubi passi sunt SS. Chrysanthus et Daria potuit spectare ad Campum Sceleratum vel esse ejus partem. Non tamen putem ex eo vel minimum probari S. Dariam de numero virginum vestalium fuisse. Confer Annotata ad cap. 1, lit. m.*

cc *Ex græco sic vertendum : Et foveam fodi, et utrumque eo dejici, atque lapidibus et terra obrui.*

(1) Beschreibung der Stadt Rom., tom. III, sect. I, p. 261 et seq. — (2) Ibid., tom. III, sect. III, p. 474. — (3) Osservazioni sopra i cimiteri, lib. II, cap. XVII. — (4) Vie Sagre. Diario, tom. V, p. 409. Romæ 1820. — (5) Ibid. pag. 585. — (6) Ubi supra. — (7) Antiquiti. Romæ, tom. III, col. 243. — (8) Ibid., col. 291. — (9) Ibid., col. 162.

A dd Facti sunt in passione — sine fine viventes. *Ex græco ad litteram* : Et fuit eis societas martyrii et sepulturæ et supplicium indivisum; et quemadmodum fuerant in presenti vita conjuges spirituales, sic et transmigrationem nacti concorditer sunt. Suscepit autem eos Deus hostiam viventem, et unanimiter ipsi coronas acceperunt.

ee Zabulum vel sabulo idem quod arena.

ff Τὸν Στέφανον τοῦ μαρτυρίου ἀπειλήφασι, his verbis explicat apographum nostrum Vaticanum, nisi quod addatur clausula doxologica, quam partim tantum legere licuit, cum folia transumpti versus finem corrosa et lacera sint et lineæ pleræque exinde dimidiatæ.

gg Vide Comm. Præv., n. 12 et 24.

hh Conf. Comm. Præv. § II, n. 24. Solum paragraphum adscribo ex Surio, qui multo propius, ut solet, accedit ad textum græcum : Porro cum Dei gratia multæ virtutes et curationes eo in loco fierent, et solemnibus martyrii ipsorum dies ab incredibili virorum et feminarum et puerorum multitudine celebraretur in specu quodam propinquo; Numerianus, audita re, speluncæ os atque aditum obstrui jussit. Quod quidem celeriter factum est. Cumque undique terra demitteretur, omnes divinarum mysteriorum communionem suscipientes, martyrii coronam summo cum gaudio perceperunt; inter quos erat presbyter Diodorus, Marianus diaconus et clerici, atque alii quam plurimi fideles, quorum (numerum et) nomina conquirere supervacaneum ducimus, cum reperiri nequeant.

ii In codice Coisliniano solus Varinus nominatur, et verbum singulari numero ponitur : ἀνεγραψάμην ἐγὼ Οὐρίνους scripsi ego Virinus. Ast ambo nominantur in codice Colbertino : ἀνεγραψάμεθα Οὐρίνους καὶ Ἀρμένιος ἀδελφοὶ scripsimus Verinus et Armenius fratres; hanc lectionem sequitur Surius : Hæc autem omnia, ut gesta sunt, nos Verinus et Armenius fratres conscripsimus. Quod sanè indicio est, Surium ita reperisse. Si tamen res dijudicanda esset ex nostris duobus codicibus, utique standum foret Coisliniano, qui longe præstat Colbertino.

B kk Hic enimvero locus vel plane corruptus vel prorsus vitiosus est. In græco Coislin. habetur : E Scripsi ego Virinus desiderio (voluntati) obtemperans Stephani, papæ sanctissimi. Consonat Surius : Conscripsimus, jussu sanctissimi papæ Stephani. Conf. supra lit. ii. Unde sua (eadem habet etiam Mombricitus) deprompserit latinorum auctor actorum, non facile dixerim. Vestigia quædam reperio in codice Colbertino, cujus hæc lectio est : Ταῦτα καθὼς ἐπράχθησαν ἀνεγραψάμεθα Οὐρίνους καὶ Ἀρμένιος ἀδελφοὶ παρὰ τοῦ ἀγιοτάτου Στεφάνου πάππα Ῥώμης ἐπὶ τῆς καθέδρας αὐτοῦ καὶ τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ ἀπεστείλαμεν, etc. Hæc prout facta sunt scripsimus Verinus et Armenius fratres, mandato sanctissimi Stephani papæ urbis Romæ sedentis in cathedra sua, et (item mandato) presbyterii, et misimus, etc. Sic locus verti potest; quamvis non clare videam quid sibi velint : ἐπὶ τῆς καθέδρας αὐτοῦ. Utut tamen est, nunquam ex græco textu etiam isto, poterit quis extundere viros illos factos presbyteros a Stephano Romano pontifice.

ll In græco : Et circumjacentibus (ταῖς πέριξ) civitatibus misi, ut possint omnes cognoscere quæ ad sanctos hosce Martyres spectant, et glorificent Christum qui eos in præclara et veneranda confessione coronavit; cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen. Codex Colbertinus ita habet : καὶ ἀπεστείλαμεν εἰς τὰς πέριξ πόλεις, ὅπως γνῶσιν ἅπαντες ὅτι τοὺς ἑαυτοῦ μάρτυρας ἔχουσιν (sic) Χρυσάνθου καὶ Δαρείας σὺν πολλοῖς τέκνοις διὰ τῆς ἀθλήσεως καὶ στεφάνων τοῦ μαρτυρίου προεδέξατο εἰς τὴν αὐτοῦ βασιλείαν, ᾧ ἡ δόξα κ. τ. λ. Hanc lectionem secutus est noster interpres, sicut etiam Surius : Et in omnes civitates misimus, ut omnes intelligerent sanctos martyres Chrysanthum et Dariam (cum multis filiis) a Domino martyrii præmium in cœlesti regno percepisse: cui gloria et imperium, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ALTERA ACTA BREVIORA.

CRISANTI ET DARIE

MARTYRIUM a.

Ex. Cod. R. Vatic., n. 529 (589?),
p. 99.

Eo tempore Numerianus imperator jussit Celerino præfecto, ut Chrisantum et Dariam virginem, si non consenserint sacrificiis, diversis tormentorum cruciatibus puniret. Set cum cogeret eos Celerinus ad sacrificandum, et diversa diceret et audiret; jussit sanctum Chrisantum equuleo ingenti suspendi; cumque imponeretur equuleo Chrisantus ligna omnia equulei comminuta sunt, vincula vero universa disrupta sunt; lampades quoque, que erant lateribus ejus applicande extincte sunt. Tunc beatissimus Chrisantus cum beata Virgine deponuntur in foveam psalmis et orationibus insistentes. Et facta est in passione

societas sanguinis sicut fuerat mentis; et quasi conjuges in uno lectulo, ita in una fovea cum una voluntate durantes defuncti sunt. Talis fuit passio, que magis sepulturam Dei famulis intulit, quam penam ingessit. Accepit autem Deus hostiam viventem, cujus gratia hoc factum est, ut qui simul erant in virginitate durantes, simul contingerent ad coronam. Set cum multa beneficia Deus venientibus ad eorum sepulcra prestaret, venit*, ut die natalis eorum infinita populi multitudo concurreret; viri simul et mulieres, pariter et infantes et innupte puellæ et juvenes. Hoc cum fuisset Numeriani auribus intimatum, jussit ut in ipso introitu, quo criptam ingressi fuerant, paries levaretur. Quod cum fuisset impletum desuper ad Sablonem super eos montem dejecit. Omnes ergo pariter dum communionis Sacramenta perciperent et Martyrum gloriam celebrarent, ipsi quoque ad coronam martyrii pervenerunt.

ANNOTATUM.

a Sunt eadem verba ac in Actis prolixioribus; ut evidens sit altera ex alteris fuisse concinnata.
Aetorum

EX VARIIS.

Actorum cum exemplaria, inquit Baronius (1), complura legerimus, illa fideliora reperimus, quæ breviora latine conscripta habentur. Num nostra hæc vidit et respicit? Minus dubitarem si in his mentio fieret Diodori et Mariani, quorum meminit Baronius: ast nullum de duobus istis Martyribus verbum. Lectiones breviarii romani nostri ex prolixioribus Actis contractæ sunt.

SYNAXARION

(EX MENÆIS IMPRESSIS XIX MARTII)

SS. CHRYSANTHUS ET DARIA *a.*

Hi vivebant sub Numeriano rege (βασιλέως). Erat autem Chrysanthus filius viri illustris, nomine Polemonis *b*, Alexandrini; Daria vero Athenis oriunda. Postquam Chrysanthus a quodam Christiano divina edoctus fuisset, et baptismo accepto, libere Christum prædicaret, *B* a patre in custodiam datus est. Cum autem non cederet, sed firmus et inconcussus permaneret, ei junxit pater puellam formosam in flore ætatis constitutam, quam Athenis arceserat, Dariam nomine, ut hujus amore a fide Christianorum abduceretur. At illa non modo cum non persuasit, sed ipsa persuasa fuit, atque, abjurata impietate, sanctum suscepit baptismum, et ab utroque servata virginitas est illæsa. Quare accusati apud Celerinum præfectum, traduntur Claudio tribuno examinandi. Qui variis cruciatibus eos affecit: quibus cum eos superstites atque animo quibusvis suppliciis superiores videret, mutatus ipse in Christum credidit una cum uxore sua Hilaria et duobus filiis Jasone et Mauro et militibus, qui sub ipso erant, qui omnes postea martyrii coronam acceperunt die XIX Martii. Et Claudius quidem saxo alligatus in profundum dejectus atque mersus est; ejus vero filii cum militibus capite plexi vitam finierunt; sanctus vero Chrysanthus et Daria in foveam *c* projecti, et desuper congesta terra sepulti sunt, ubi et martyrii palmam acceperunt.

C

ANNOTATA.

a Vide Comm. Præv. § I, n. 2.*b* Alibi dicitur constanter Polemius; solum hic appellatur Polemon ὀνόματι Πολέμωνος.*c* Βόθρον.

CARMEN

DE SS. CHRYSANTHO ET DARIA *a.*

(Ex Patrologia Mign, tom. LXXIV, col. 527 et seqq.)

Nec meminisse moror præconia clara Chrysanthi,
Quem merito mundus famosa laude frequen-
tat.

*b*Hunc igitur genitor florentem tempore proto *b*Tradidit in vestem *c* rhetorum sub sorte magistris,

Ut puer indolis *d* librorum disceret artes,
Quas mundana colit stolido sapientia sensu.
Qui fuit, ut fertur, donatus mente sagaci,
Ardens ingenio et prudens, ac pectore pubes.
Posthac inlustris cum sacra volumina lector
Auribus hausisset coelesti grammate scripta,
Protinus antiquæ contemnens dogmata sectæ,
Falso * vetustarum calcavit frivola legum,
Et dicto citius nactus rudimenta fidei *e*,
Flagitium sceleris baptismi deluit unda.
Mox publice Christum paganis prædicat ul-
tro,

Dira superbarum spernens tormenta mina-
rum.

Tum genitor sobolem, naturæ jura resolvens,
Truserat in tenebras conclusi carceris atras,
Magnopere metuens fisci decreta nefandi;
Insuper et capital *f* tremulus formidat acer-
bum.

Sed cum mens juvenis ferret tormenta liben-
ter,Mox aliter genitor concinnans machina *g* sce-
nam,

Lubrica mundanis admovit gaudia pompis,
Serica purpureis præbens velamina peplis,
Quæ moritura facit festo viscere bombix,
Induit egregium pretiosa et veste nitente.
Tunc jussu patris convivium larga puellæ
Deliciasque ferunt epulis luxusque culinæ,
Vestibus ornata variis et fronte venusta,
Talibus ut pompis miles mollesceret audax,
Ferre quis * crebro cedunt præcordia virum.
Sed tamen armatus Christi testudine tyro
Oscula virgineis despexit lubrica labris,
Nec penetrare sinit stuprorum spicula pectus,
Sed procul excussit jaculatas fraude sagittas.
Non secus ut cecinit sponsali carmine vates *h*.
Dulcia sed Christi leniscunt labra labellis,
Mellea tunc roseis nigrescunt labra labellis.
Venit ad extremum virgo certamen adulta,
Daria Vestalis formosa fronte rubescens,
Aurea cum glaucis quam comit lunula gem-
mis.

Nititur hæc juvenem muneris *i* constringere
nexu,

Quatinus ad thalami flectat connubia mentem.
Hæc falerata *k* fuit facundis freta loquelis;
Denique diserti stupuerunt forte magistri
Virginis ingenium biblorum *l* famine fultum:
Nempe tenax scripti fuerat veloxque legendi.
Sed secus evenit fortunæ casus opacæ.
Dum pius obposuit fati contraria fata,
Daria quæ dudum servabat numina Vestæ *m*,
Credidit Altithrono, cæli qui sceptrata guber-
nat,

Facundi Virgo verbis conversa Chrysanti.
Tunc simulata thori tingunt consortia fata,
Moribus et castis vivunt concorditer ambo,
Ut spurcum penitus vitarent pectore nævum,
Et maculam ventris pullam de corde fugas-
sent.

Post hæc baptismi sacris tingitur undis,
Quatinus exuvias spoliaret mente vetustas,
Et nova de liquido sumatur gurgite lodix *n*.
Tum Virgo veterum sprevit documenta libro-
rum,

Et sequitur Christi quadratis dogmata biblis.

(1) Annal., tom. III, p. 252. Ad an. 284. Lucæ, 1758.

A Quis poterit vulgi tantas numerare catervas,
Quantas exemplis egerunt credere Christo?
Traditur idcirco pœnis torquendus acerbis,
Septuaginta viris quem denso milite servant o
Herculis in fano, ni forsan thura litaret.

Tunc miles cœpit dirus vexare negantem
Athletam Domini, fretum virtute superna,
Udis et crudis nervorum nexibus angens,
p Torrida flammantis laturum caumata p solis.
Sed puncto citius laxantur lora lacertis,
Omnipotente Deo restes solvente nefandos.
Ecce sudes iterum cipporum vincula cludunt,
Cruraque cum rigidis nectebant turgida li-
gnis.

Ex templo cippum fundit Regnator Olympi,
Quamvis hunc stolidi cecata mente ligarent.
Lotia tunc lictor crudelis spargere jussit,
Sacros humectans artus fœtore putenti :
Qui liquor, ut dicunt, atrum fantasma fuga-
bat

Dum vernam Domini sperat nicromantia fre-
tum,

Sed putor ambrosiam flagrabat nectare suavi.
q Exin tortores bucua de globo rebyrsa q
B Mandant ut crudo stringantur tergore mem-
bra

Marthyris, ardentem passuri lumine solem.
Torrida sed Titan compressit fulmina fervens,
Ut nulla insontis ferant * incendia membra.
Tum reciproca concludunt ergastula San-
ctum;

Arta catenarum constringunt vincla lacertos,
Nec non et collum nectunt cum crure ge-
mello.

Ecce repente pius nodatos Arbiter artus
Eripit et chalibis mox stricta ligamina rum-
pit.

Porro cum Sanctum nodoso vimine miles
Cederet infaustus rubro qui sanguine gaudet,
Sed mirum dictu, sceptrorum flagra beatus
Ictibus argutis Martyr non sensit acerba.
Quin immo ut plumæ mollescent vimina San-
cto,

Ceu viridis lentescit lene papyrus in amne :
Claudius insignis compunctus credidit ultro,
Septuaginta viros convertens dogmate claro
Fecit baptismo purgari gurgite mersos ;
Quapropter rubro perfusos sanguinis ostro
Miles Ada * ethereum faustus perduxit Olym-
pum,

Quos simul obstrinxit felix spelunca sepultos,
Lucida perpetuæ visuros præmia vitæ.
His convexa poli merito lustrantibus alto
Daria cum duro patitur tormenta Chrysanto.
Impiger ast ille strictus molimine ferri,
r Truditur in tenebras laturus r carceris atras,
Lurida quo putidis fluxerunt stercora cryptis ;
Nectare sed fœtor cedit ceu luce latebræ.
Traditur interea et sceleratis Daria scortis,
Prostibulum mechæ penetrans sine crimine
sevo ;

Sed leo de claustris rugibundus mittitur ar-
ctis

Virgineos artus tutos servare puellæ.
Si quisquam cuperet sacrum temerare pудо-
rem,

Gestibus obscœnis contractans corpus hone-
stum,

s Arcam ceu quondam probrosus contigit Oza s,

Protinus oppeteret confusus fronte petulcus,
Rictibus et rabidi conrosus dente leonis
Ultricem pœnam sentiret morte ferina.
Tum demum Augusti, qui Romæ regna rege-
bat,

Decreto rubras sumpserunt morte coronas,
Et simul in cripta pausant sabulone sepulti,
Quos simul in vita vexavit pœna cruenta.
Credimus ut faustis glomeratos jure catervis
De gremio tumuli, cum tellus sponte dehi-
scet,

Et genus humanum tumbis emergerit atris
Suscitet ad requiem mundum hunc qui laxat
habenis.

ANNOTATA.

a Vide Comm. Præv. n. 19.

b Id est primo a græco πρώτος.

c Non mirarer vestem hic adhiberi sensu,
quo apud Du Cange in Glossario legitur : de
vestibus et familia alicujus reputari.

d Puer indolis forte pro indolus ἄδολος sine
dolo, sincerus. Nisi velit auctor dicere puerum
indole præclara præditum; quod non esset qui-
dem valde latinum, sed a more scriptoris nostri
non ita alienum, ut in sequentibus satis elu-
cebit.

e Fidei, versus peccat, cum media syllaba sit
brevis.

f Capital, proprie dicitur crimen quod capi-
tis meretur supplicium.

g Machina, cum sit in casu ablativo syllaba
ultima fit longa.

h Quis vates ille sit, non mihi constat, forte
Catullus.

i Muneris sui aliquem facere idem est ac
bene mereri de aliquo. Putem hoc sensu su-
menda verba juvenem muneris constringere
nexu: erat enim Daria jam inde a principio in
Chrysanthum benevola. Rursus peccatur in
prosodiam: mūnērīs.

k Phalerata (puella) id est ornata phaleris :
Sunt autem Phaleræ proprie ornamenta equo-
rum, item et equitum nobilium; hinc etiam
muliebres ornatus. Vide Stephani Thesaurum.

l Proprie Biblus, Βίβλος juncum significat et
codicem quibus veteres in scribendo uti consue-
verant. Vide Stephanum.

m Vestæ. Vide Comm. Præv. n. 9 et Anno-
tata, c. 1, lit. m.

n Lodix proprie est operimentum lecti. Hic
sumitur pro veste candida, quo baptizati indue-
bantur.

o Confer Acta proluxiora nostra, cap. II,
n. 13 et seqq.

p Caumata a græco καῦμα, æstus, ardor.

q Versus iste manifeste refertur ad genus
supplicii, de quo in Actis n. 16 : Excoriaverunt
vitulum et corio recenti cingunt eum (Chry-
santhum) et posuerunt eum ud solem etc.
Voces proinde : Bucula, rebyrsa (quarum prior
probe latina est, posterior barbara) significant:
Bucula seu vitulo excoriata, in casu nempe
ablativo. Deducitur autem rebyrsa a βύρσα, la-
tine corium detractum, pellis. Nisi rebyrsa
nomen dicatur, et Bucula adjectivum (sed hoc
sensu utraque vox barbara). Denique Globo,
idem est ac Grege. Versus iterum claudicat.

(1) Migne, Patrologia, tom. LXXXIII, col. 1569.
Octobris Tomus XI.

EX MABILLONIO
ET MSS.

r Laturus subauditur vox pœnas vel simile quid.

s Oza, de quo lib. II Regum : Postquam autem venerunt ad arcam Nachon, extendit Oza manum ad arcam Dei et tenuit eam; quoniam calcitrabant boves et declinaverunt eam; iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, et percussit eum super temeritate; qui mortuus est ibi juxta arcam Dei. Cap. VI, § 6 et 7. Non magna intercedit similitudo inter Ozam temerarium et sceleratum turpemque stupratorem.

HISTORIA

TRANSLATIONIS RELIQUIARUM

MARTYRUM SANCTORUM

CHRYSANI ET DARIÆ

EX URBE ROMA IN GALLIAM b.

(Ex Actis SS. Ord. S. Benedicti, Sæc. IV, Part. I, pag. 611 et seqq. et pluribus mss. nostris.)

CAPUT I.

SS. Reliquiarum translatio.

Marcwardus
abbas Romam
advectus

c d

e

f

accipit corpo-
ra SS. Chry-
santhi et Da-
riæ,

g

Expleta sanctorum Martyrum passione, non absurdum videtur cupientibus scire, quemadmodum vel quibus auctoribus ab urbe Romana in Galliam translata sunt corpora, certaminis eorum adnectendum libello. Igitur anno Dominicæ Incarnationis DCCCXLIII, imperante Hlotario Augusto, filio serenissimi imperatoris Hludovici c, Marcwardus d Abba Prumiæ monasterii Romam ire disponens, memorati principis impetravit licentiam et epistolas ad pontificem sedis apostolicæ Gregorium e, in quibus regia conveniebatur auctoritate, ut alienius præclarissimi martyris corpus ei dari deberet famæ celebrioris, de cujus passione ac veneratione nullus fidelium posset ambigere. Arrepto namque jam itinere, cum comperisset antedictum Papam obisse Gregorium, aliumque pro eo constitutum nomine Sergium f; missa ad imperatorem relatione, receptisque mox ad nuper creatum antistitem mandatis, tandem post longa itineris spatia Romam ingreditur.

2 Susceptus denique honorifice ab apostolico Papa, epistolas ei regias tradidit. Ille jussis imperialibus ejusque petitionibus favorabiliter in omnibus annuens, spondit se cuncta facturum quæ suggesserat. Post hæc misit ei per Marinum episcopum librum sanctorum continentem passiones, jussitque passionem sancti Chrysanthi et Dariæ litteris tradere, pollicitus eorum corpora se ei datum. Constituta itaque die ad Lateranensem properat ecclesiam g. Cumque jussus ad Romanum ingressus fuisset Pontificem, positus in

locello super altare corporibus, atque ex utraque parte stantibus clericorum ordinibus et canentibus, tradidit ei cum summa veneratione et honore præfatorum Martyrum corpora, sub invocatione nominis Domini præcipiens eum circa venerationem eorum intendere, quo uterque Dei omnipotentis offensam possit effugere : ipse quidem quod dederit, ille vero quod datis debitam non providerit venerationem. Tradidit ei quoque reliquias XLVI sanctorum Martyrum, ac præcepit in tumultu eas memoratorum recondi Sanctorum. Susceptis itaque cum summa veneratione corporibus, omnes præcipitans moras maturavit profectionem.

3 Omnibus igitur incolumibus, quinquagesimo die postquam ab Urbe gressum extulerant, in possessionem veniunt monasterii, videlicet in cellam sancti Goaris h : ubi per biduum commoratus, ordinatis fratribus cum venerandis corporibus præmittit eos ad Prumiam monasterium, quorum fratres adventu comperto, cum maxima gratulatione sacris induti festinant occurrere cum candelabris et crucibus. Quæ vero in hoc spatio itineris miracula Deus ad ostendenda Sanctorum suorum merita declaraverit, translatione eorum peracta, expediam. Cum ingenti itaque devotione et gaudio susceptis Sanctorum reliquiis, omnibusque quæ tempori congruebant canentibus, III Nonas i Julii deferunt eas in Prumiam monasterium; jacueruntque in eo quo delata fuerant feretro ad dexteram altaris usque XI Kalendarum k Novembrium die, scilicet quousque pars quædam antiqui templi complanata in spatium prolixius extenderetur, tumulto dignus conderetur.

4 Quo expleto tempore memorata die translata sunt Sanctorum corpora et ab episcopo Theganberto l admodum religioso VIII Kalendarum Novembrium m, videlicet passionis eorum die, in loco quo nunc venerantur, scilicet in possessione sancti Salvatoris, in cella quæ Novum-Monasterium n vocatur, cum summo honore omniumque gratulatione tumultata, ubi nunc eorum intercessionibus ad laudem sui nominis orantes Christus exaudit, sicut ex subjectis comprobatur miraculis. Sed antequam illa quæ post eorum tumulationem acta sunt miracula proferantur, ea quæ paullo superius promisimus, reddenda prius in initio videntur.

ANNOTATA.

a In nostro codice ms. titulus est, sed aliena manu exaratus : Liber secundus translationem eorum (SS. Corporum) continens; scriptus, ni fallor, ab aliquo Prumiensi monacho, qui ipsi Translationi præsens interfuit. Vide Comm. Præv. § I, ubi de auctore hujus historiæ diximus. Incipit : Expleta sanctorum martyrum passione (quæ libro primo continetur), non omittenda sensuimus, quæ de eisdem in libro beati Gregorii Turonensis, qui Miraculorum inscribitur, reperimus. Et recitatur locus ex Gregorio, quem vide supra Comm. Præv., § I, n. 7. Atque hæc capite I. Secundum orditur auctor historiæ his verbis : Nunc quoque absurdum non est consequenter scribere, quemadmodum vel quibus auctoribus, ab urbe Romana in Galliam

D

quæ Prumiam
transfert

h

E

i

k

atque hinc ad
Eistliæ mona-
sterium.

l

m

n

F

A Galliam translata sint eorum corpora, ac certaminis illorum libello annectere. Igitur anno Dominicæ, etc.

b *Circumscripta erat Gallia Transalpina, Oceanum inter et Rhenum, Alpes, mare Mediterraneum et Pyrenæos montes.*

c *Qui dictus est Pius et Caroli Magni filius erat.*

d *Vide Comm. Præv., § II, n. 27 et seqq.*

e *Hujus nominis IV, cujus mortem Pagius, contra quosdam alios præcedenti anno illam innectentes, contendit ponendam die xxv Januarii 844, quod et ex historia hujus Translationis apprime confirmatur.*

f *Sergium II, quem alii die xxvii Januarii, alii die x Februar. præfati anni 844, cathedram S. Petri conscendisse volunt.*

g *Confer Comm. Præv. n. 26.*

h *Cella S. Goaris ad Rhenum sita, in diœcesi Trevirensi, abbatiæ Prumiensi subdita erat. Vide Acta SS. Ord. S. Benedicti, ubi vita S. Goaris reperitur auctore Wandelberto.*

i *Id est die iv Julii.*

k *Id est xxii Octobris.*

B l *Imo Thegano, chorepiscopo Trevirensi, ut diximus Comm. Præv., § II, n. 28.*

m *Die xxv Octobris.*

n *Quod originem dedit oppido, dicto Monasterium Eifflæ Münster Eiffel, hodie in archidiœcesi Coloniensi. Vide Comm. Præv., § II, n. 30, ubi emendandum demonstravimus Mabillonium, qui Novum-Monasterium confudit cum monasterio sancti Naboris in agro Divodurensi seu Mettensi. Huc spectat Lectio VI. Proprii Coloniensis anni 1828, quam reperies Comm. Præv., § VI, n. 71.*

CAPUT II.

Miracula quæ in translatione et post eam contigerunt.

Igitur cum ab Italia digressi ab basilicam beati Goaris gressum dirigerent, femina quædam non ignota civibus suis, cum nimio renium (sic) teneretur dolore, audito Sanctorum adventu petiit se eorum obviam duci. Cumque

C hinc inde a duobus sustentata, vix ad locum pervenisset; mox ut tetigit feretrum quo sancta vehebantur membra, omnis ita fugatus est dolor, ut omnibus insipientibus libero ante gestatorium gressu curreret. Hæc prima nobis Sanctorum enituit virtus: licet fidelis post viri relatione comperissem, adhuc nobis in Italia positus, simili modo eorum orationibus quamdam feminam contractam fuisse erectam.

6 Femina quædam erat non ignobilis, uxor cujusdam Waningi nomine, cujus pedes et crura ita intumuerant, ut pæne lecto detineretur. Hæc audita opinione Sanctorum, subvectione equi obsequentiumque adminiculo obviam ducta, vix tacto feretro ita sana effecta est, ut per totum montem, cujus in illis locis nimia asperitas et altitudo est, una esset ex gestantibus feretrum. Postero autem die, cum Missarum sollempnia celebrarentur, ancillula memoratæ feminæ inter Missarum celebrationem ita contracta est, ut quæ pedibus venerat, alterius manibus tolleretur, ignoramus tamen

quid causæ fuerit. Opinio vero fuit, quod servitium recusaverit Sanctorum, volens eam domina sua illis delegare. Postea denique cum triduum in eadem ecclesia ubi contracta est faceret, atque pro ea oratum esset; orationibus Sanctorum restituta est sanitati, itemque cum domum reverteretur, contracta est, iterumque virtute sanctorum Martyrum priorem recepit valitudinem.

7 Item femina quædam, cum ita membrorum debilitate contracta teneretur, ut vehiculo duceretur, rogavit se obviam duci Sanctorum. Hæc orationibus eorum ita salva surrexit, ut propriis firmata gressibus incederet.

8 Cum vero jam decerneremus in locum, ubi nunc adorantur, Sanctorum deduci corpora; multitudo innumerabilis processit mundare vias, per quas reliquæ deducendæ erant Martyrum. Cum igitur quædam succideretur arbor, quidam non præcavens casum, cecidit super eum. Cum itaque putaretur mortuus, amota arbore, ut credimus orationibus Sanctorum, ita incolumis repertus est, ac si nil pertulisset læsionis.

9 Jam vero tumulatis beatis Martyribus, quidam illuc veniens, cujus aures perpetuæ surditatis tumor obtinuerat, cum Sanctorum ibidem præstolaretur devotus suffragium; sanctissimis eorum meritis auditum diu sibi denegatum recipere meruit.

10 Item quidam debilis brachio, ita ut ab humero deorsum penderet aridum, præterea surditate damnatus; cum ad Sanctorum sepulcrum cum fide accederet, et brachium pristinum recognovit officium, et obstructæ aures auditum recepere.

11 Alius quidam fuit qui ita manum cum brachio debilem habebat, ut semper deorsum pendens omnibus corporis officiis redderetur inutilis. Hic fasciculum lini manui innexum aridæ cum ad memoriam (ut oportebat) venisset Martyrum, atque super altare poneret, protinus a rigiditate sua resolutum prior reidit virtus.

12 Quædam item femina cupiens Deo et sanctis Martyribus illic servientibus, subsidiis corporalibus subvenire, onustum plaustrum cum pane et potu, aliisque necessariis secum ducens, ad locum properabat. Verum cum jam in proximo esset, præcessit plaustrum. Cumque sepulcrum minime auro vel argento cerneret fulgere; ut stolidæ et inreligiosæ solent mentes, despexit et inrisit locum: atque suorum obviam concito reversa gradu, jussit eos qua venerant redire, dicens nihil ibi sanctitatis contineri. Tunc multatione * Sanctorum carum * confractum est, potusque diffusus, atque omnia superposita ita dispersa sunt, ut nullo usui apta redderentur. Ipsa denique tertia die ob vindictam contemptus mortis poena multata est.

13 Alia item femina cum valida scabie omni premeretur corpore, adeo ut lepra putaretur, sed etiam diutino morbo lecto teneretur, præterea neque medicorum ulla potuisset arte curari, hæc cum audisset a vicinis cereum in honore Martyrum fieri, accensa fide particulam ceræ coemtam, fecit in eodem misceri cereo. Cum itaque cereus ad sepulcrum delatus fuisset Martyrum, mirum in modum, mox

EX MABILLONIO
ET MSS.

item tertia;

vir a morte ereptus;

E

surdo restituitur auditus,

alteri brachium,

et rursus alteri brachium et manus.

Mulier irreverentia suæ poenas tulit;

F

multatione id est carum seu plaustrum.

alia a scabie sanatur,

Mulier renum dolore vexata sanatur;

altera mulier cum ancilla liberatur,

ut

EX MABILLONIO
ET MSS.

altera a digi-
torum debili-
tate,

uxor viri cu-
jusdam nobi-
lis plexa.

Puerulus sa-
natus;

item mulier,

* Tulpiacense
a

et altera
b c

* Ocgisesceym
Orgesesheim

ut igni accensus est, sensit ægra longe posita virtutem, atque e strato surgens pristinam recepit corporis sanitatem.

14 Item alia inclusos digitos atque rigidos habens, admonita divinitus ut ad memoriam properaret Sanctorum, fide ducta, ad locum ita sana reversa est, ac si nihil umquam læsionis pertulisset.

15 Quidam nobilis vir amore ductus Sanctorum volebat locum adire. Hic conjugem suam hortatus ut secum pergeret; illa e contra aspernata dixit, se potius ad opera sua pergere: nam non esse verum quod fama vulgaverat. Ille quidem cœptam perficiens voluntatem, illa vero in sua manens perfidia, cum ad locum properaret destinatum, equo dejecta brachium fregit, ut hactenus ita manens nulla possit medicina curari.

16 Quidam puerulus ita claudus ab utero exstitit matris, ut nativitas gressum negaret. Hic cum humeris matris fide ad tumulum tolleretur Sanctorum, ita sanctissimis Martyrum meritis sanatus est, ut qui alterius gestatus venerat gressibus, propriis revectus matrem subsequeretur.

17 Quædam item cum manum atque brachium ita incurvum ac debile haberet, ut neque ad os quidquam eo potuisset deducere, cum ante sepulcrum Martyrum diu prostrata jaceret, tandem orationibus eorum pridie Palmarum die pristinae reddita est sanitas.

18 Redeunte tempore quo beatissimorum Martyrum corpora in locum, ubi nunc adorantur, delata sunt, cum celebritas anniversarii inmineret diei, inter frequentiam multitudinis quæ pæne illuc innumerabilis tunc accurrebat, contigit quamdam feminam a pago Tulpiacense * a ex beneficio Odrici advenire. Hæc unicam filiam jam quinquennem, nomine Ermenradam, cujus oculos cæcitatibus obduerat caligo, habens, doloris acta stimulis, secum meritis illuminandam Sanctorum devote attulit, quæ cum a custodibus peteret, ut in aliquo ecclesiæ loco suffragium præstolatura Sanctorum, poneretur, permissa est in angulo cryptæ, ubi ad pedes adoratur Sanctorum, eam deponere. Deposita itaque cum tota die illa et nocte ac si rigida immobilis jaceret, ac matutinum celebraretur officium, et nox diei sequentis daret initium; subito virtus divina per orationes adfuit Sanctorum, et luminis recepto vigore quod per triennium sibi denegatum omnes cognoverant, cœpit respicere clare. Hoc itaque miraculum cum per omnium curreret ora, et Domino sanctisque ejus Martyribus laudes clamarent; voluit etiam Dominus fidelibus populis geminato miraculo lætitiæ geminare spiritalem, quantique essent sancti Martyres apud eum meriti ostendere.

19 Nam quædam femina nomine Bertrada, ex familia beati Maximini b, de villa nuncupante c Ocgisesheim *, cum nimia premeretur imbecillitate, ita ut nervis siccatibus contracta et debilis omnibus redderetur membris; audiens Sanctorum virtutem, ad hanc et eandem celebritatem spe sanitatis se se contulit; quæ cum devota Martyrum imploraret auxilium, obtentu eorum meruit sanitatem. Igitur cum Missarum celebratio perageretur, Sanctorum ei advenit virtus: et quæ contracta et

debilis aliorum venit adminiculo, propriis firmata gressibus rediit ad propria.

20 Fuit item in vico, qui * Sinciachus d nuncupatur, quædam femina, nomine Gaminildis, ex familia sancti Petri e, cujus facies in tantum erat deformata, ut intuentibus non parvum erat horrorem incuteret. Ore siquidem ad aurem prope contorto oculisque transversa, intuentibus monstrum quoddam exstiterat. Hæc dominam suam, nomine Heritrudem, deprecatur ad Sanctorum ecclesiam properantem, ut candelam quam ad modum capitis sui ut pauper effecerat, secum deferret: quatinus per intercessionem Sanctorum omnipotentis miseratio subveniret ejus difformitati. Annuens domina precibus famulæ, secum detulit quod fuerat postulata. Cumque pervenisset ad locum sacratum, candelam inter sacras vigilias accendit ex more. Continuo miserabilem longe positam virtus divina respiciens, omnem deformitatem ab ejus abstulit facie: nam rediens domina ita sanam reperit omni deformitate carentem, ut nec signum in facie præteritæ remanserit infirmitatis. Gestum est et hoc miraculum die natalis eorum.

21 Alius quidam, Freosbaldus nomine, de Bunna, pluribus inter suos auctus pecuniis, (nam instituendis mercibus operam dabat) valida opprimebatur debilitate membrorum, ita ut nihil aliud nisi paralyticus crederetur: quippe totius corporis bona destitutus valitudine, ministrorum potius quam propriis utebatur gressibus. Hic audita virtute Sanctorum quam orationibus suis infirmantibus conferebant, rogavit se ad eorum deportari memoriam, quo ut aliis, ita sibi sanitatis impenderent opem. Itaque eo vehiculo deportatur: nam, sicut dixi, aliter venire nequibat. Cum igitur votis expletis minime petatum sensisset in se redire vigorem, fecit se unde venerat referri, nil tamen de virtute desperans Sanctorum, congruo iterum reversurus tempore. Verum sancti Martyres fidem non obliti recedentis, ut ostenderent se non modo præsentibus, verum etiam absentes orationibus suis posse juvare, huic quoque virtute solita adesse dignati sunt. Nam dum famuli cum eo agerent iter, sensit æger meritis Sanctorum virtutem sensim sibi advenire. Cum igitur prævenisset domum, atque gestatorio deponeretur, ita firmatis gressibus omnibusque corporis membris cœpit incedere, ut qui quondam diutino tabefactus morbo inutilis jacuerat, ad omnia prorsus suffragio Martyrum utilis redderetur. Itaque laudans et benedicens Deum, qui per Sanctos suos sanitatem sibi divine gratam contulit, hactenus virtute potita fruitur.

22 Fuit quidam homo item ex familia sancti Petri, nomine Daguinus, in villa quæ vocatur Albiniaca f, quem eodem anno quo sancta sunt corpora tumulata, ita contigit tibiis contrahi, ut penitus ambulare non posset, sed genibus et manibus reperet claudus toto permanens anno. Hic ad locum sanctum carro devectus, per triduum se se reptando per ecclesiam traxit, in crypta sæpe residens apud Sanctorum memoriam. Cumque nocte quarta nocturnis pulsatis solitus adforet, finitis eis, a custode jubetur ad horam ecclesia secedere. Ille jussionibus ejus obtemperans traxit se in vestibulum ecclesiæ. Verum nimio vento ibi sedere

atque tertia.
* Syntziacus
d
e

E
Mercator con-
valescit;

* pervenisset

contractus e-
rigitur

f

A sedere prohibitus, in aliam se contulit porticum, ducentem per ecclesiam ad pauperum hospitale, et in ipso se projecit introitu ecclesiae; ubi cum aliquamdiu jacuisset, vidit, ut ipse referebat, duos albatos pueros nimium decoros per idem ostium egressos versus domum hospitem pergere. Ubi parum commorati per eandem porticum redierunt, et ecclesiam intrantes unus eorum ejus humerum tetigit, eique dixit: Surge, quia sanatus es, et vade ad mansionem. Ille continuo sanus evigilans, laudes et gratias egit Deo, qui eum per Sanctos suos ita curaverit, ut vehiculo veniens pedibus propriis ad suam domum perrexerit.

puerulus visum recuperat;

23 Erat quidam puerulus ex familia beati Petri, Novi scilicet Monasterii, Berefridus nomine, cujus oculos ita cæcitatibus repleverat caligo, ut omnino negato lumine ductu rege- retur alterius. Adveniente itaque dominicæ nativitatæ die, visum est patri ejus, qui, ut filius, Berefridus vocabatur, quatinus ad memoriam clarissimorum deduceretur Sanctorum. Cum igitur adveniret tempus, quo de more vigiliæ celebrabantur nocturnæ, depositus est in crypta ad pedes Martyrum, præstolaturus ibidem per orationes Sanctorum Domini Salvatoris virtutem. Expletis ibidem vigiliis idem puer ad hospitale relatus est pauperum, iterum mane facto ad tumultum bona spe reversurus. Sed misericordia Domini Redemptoris suffragiis sanctorum Martyrum inopinanti in loco adfuit quietis. Nam cum die facto e lecto exsurgeret, ita cœpit omnia clare inspicere, ut inoffenso gressu omnibus insipientibus ad basilicam properaret Sanctorum, gratias illi agens, qui ea die exortus est in tenebris rectis corde, qui etiam meritis eorumdem Sanctorum visum meruerat recipere oculorum.

vir a paralysi sanatus;

24 Non longe a possessione præstructi Monasterii est villa quædam, quam antiquitas Tabernam voluit appellare. In ea quidam erat homo, nomine Alvoldus. Hujus itaque ægritudo paralysis ita totum sibi vindicaverat corpus, ut pæne omnibus dissolutus membris vix tactum pateretur aliorum. Ad similitudinem igitur illius evangelici paralytici, inter manus deductus famulantium, ad memoriam devehitur Sanctorum; quem in brevi tempore suffragio Martyrum ita divina reparavit pietas, ut solidatis membris ad propria exsultans et benedicens Deum suis reportaretur, qui aliorum venerat gressibus.

cæcus visu donatur,

25 Alius item de eadem villa, nomine Hibaldus, privatione communis damnatus luminis, audiens virtute Martyrum concivis sui paralysi dissolutis membris priorem recepisse virtutem; spe roboratus petiit a suo germano eo se deduci. Germanus itaque ejus cum fratre miseratus cæcitatem, tum etiam Sanctorum non diffidens meritis, cœpit cum eo iter agens ad locum properare, ac futuræ salutis indicio, ut alterius gestatus officio, mira tendere agilitate. Qui cum haud longe abfuissent a loco, ita ut culmen potuisset ecclesiæ conspici, paullulum represso subsequenti gradu: Frater, inquit, si tibi virtus suffragaretur luminis, potuisses utique tecta et parietes ecclesiæ conspiciere Sanctorum. Hic tacito mentis nutu cæcus orationibus Martyrum divinum sibi adesse implorans auxilium, cœpit

mirum in modum fugatis tenebris parum videre, et menti injecta digito notare loca. Ad tumultum igitur perveniens Sanctorum, ita infra paucos dies pristinam recepit sanitatem, ut non integritatem modo reciperet visus, verum etiam oculorum magnitudinem, qui caliginis diutina cæcitate ita parvi effecti fuerant, ut vix pupilla in eis cerneretur.

EX MABILLONIO ET MSS.

26 Aliud huic haud multum dissimile subjungam miraculum. Quædam namque femina similiter per continuum annum cæca, cum desperationis nimie torqueretur angore, funem factum accedens ad locum Deo ac sanctis obtulit Martyribus. Hæc, si ille non competere, formam sibi a custode petiit dari, quo, revertens domum, aptum præparare potuisset. Inter ea dum custos neceteret moras, illa regenti sibi gressus imperat illo se duci, ubi signorum dependebant funes: nam ad idem opus suum intexere cupiebat. Factumque est. Cumque grossitudinem pertentaret manu, magnifica circa miseram Dei claruit virtus, ac mira celeritate objecta deseruit cæcitas oculos: ut uno eodemque momento et funem arriperet, et luminis reciperet claritatem. E Gaudens igitur et exsultans, ad memoriam recurrit Martyrum, atque, prout compete- bat, gratiarum eis persolvit laudes, quod misericordia divina interventu eorum eam respicere dignata sit.

item mulier.

27 Tempore quo Sanctorum reconditæ sunt reliquiæ in memorato sæpius loco, erant in villa nuncupante Crupta g, duo carnis conjuncti copula, quorum alter nuncupabatur Wilhelmus, altera Engilsuindis, qui a conjunctionis suæ tempore usque in id tempus bona semper roborati vixerant valitudine. Accidit autem prædicto tempore indissimili, utrosque fatigari infirmitate. A renibus namque ita omne inferius corpus feritas attrivit morbi, ut nisi obsequentium portarentur manibus, nulla urgente necessitate loco moverentur. Cum itaque frequens Sanctorum virtutem et miracula opinio circumquaque diffunderet, habitatores etiam præfatæ replevit villæ. Hac excitati fama, facta conventionem ad locum omnes pariter oratum disponebant ire. Duo igitur jam nominati vicinorum religiositatis cognoscentes voluntatem, tametsi corpore nequirent, animo tamen ire gestiebant. Accepta namque cera, factisque candelis, instituerunt propinquos et affines ad memoriam eas beatorum mittere Martyrum, quatinus miseratio Redemptoris interventu Sanctorum eorum subvenire dignaretur imbecillitati. Parantibus autem eis, mira circa eos divina effulsit pietas. Nam loco nondum motis, dicto citius ita virtus adfuit Dei, ut uno tempore et sanissimi exsurgerent, iterque cum aliis arriperent: quique petitori sanitatem aliorum ibant ore, ipsi intercedentibus Sanctorum clarissimis meritis per se vota mererentur deferre.

Duo conjuges ab infirmitate liberati;

g

28 Femina quædam ex provincia Arduennæ, nomine Immina, ex villa quæ Binuzfelt h dicitur, cum jam diu esset surda et muta, manibusque debilis, cum ad locum sanctum comitantibus vicinis et permittente domina sua, Teotburga nomine, oratum venisset; diem integrum commorata, mox ut regredi cœpit, primo unius manus et loquelæ auditusque facultatem; mox deinde alterius quoque manus

sanatio mulieris surdæ et mutæ.

h

EX MARILLONIO
ET MSS.

item alterius
multopere in-
firmæ.

Planetæ seu
casulæ macu-
la abstersa;

cervisia repu-
diata, quia die
dominica fue-
rat facta.

k

nus et totius corporis est sanitatem adepta : ita ut hodieque vicini et affines ejus testentur, numquam eam in multo retro spatio, ita ut nunc, sanam exstitisse.

29 Item alia quæ priorem in supra dicta infirmitate vidisset, et ad sanctum locum comitata testissanitatisejusexisteret, nomine Grimilt, cum a viro suo narrata prioris feminæ sanitate, quam sub oculis viderat, ut sibi denuo oratum liceret venire, petisset, nec ad id temporis obtinisset; qua hora, ut post compertum est, in Monasterio beatorum Martyrum Missæ dominici diei, quibus illa se interfuturam esse voverat, celebrari cœperunt, ipsa manuum est debilitate et totius corporis multata gravedine, adeo ut quia incesum non poterat, carrucæ superposita ad Monasterium denuo veheretur. Cumque venisset, et apud memoriam Martyrum aliquamdiu perorasset; primo in ecclesia una ei manus est absoluta, deinde inter prandendum alterius manus et totius corporis commoditas restituta. Ita factum est, ut quæ prius alienæ sanitatis narratrix exstiterat, suæ deinceps et compos esset et testis.

30 Est consuetudo loci, ut die solemnitatis paschalis clerici vespertinum celebrantes officium ita sacris induantur, ut in Missarum agitur celebratione. Factum est igitur, ut custos de more cum aliis indutus, lampades accensus ecclesiæ procederet. Sed dum incaute progrediretur, positus sub lampadibus oleum lampadis cecidit, atque partem planetæ, qua forte indutus erat, non absque deformitate infecit. Custos exterritus, mox ad secretarium gradum retorsit, atque ea exutus congruo, non absque fide, deposuit loco. Hanc, inquit, sancta Daria, si vales tuis reforma precibus. Postridie ejus diei accessit custos, ut depositam gnaris eam mitteret feminis, quæ hujusmodi potuissent emendare vitium, quam diligentius intuens, nec levem in ea reperire potuit maculam, quæ aut honestati aut damno esse potuisset.

31 Villa quædam est non longe a Monasterii possessione, quæ Wisa i vocatur. Hujus igitur habitatores condixerant sibi omnes pariter ad locum contendere, et ut non vacua viderentur venire manu, conlatione facta vas quod cupa dicitur, cervisia impleverant, ut etiam dono muneris Deo et sanctis Martyribus vota persolverent. Cum igitur jam properare disponent, consilio habito qualitatem prius tentare voluerunt potus, antequam iter arriperent. Cuniculo, k itaque facto, nec parva quidem eo digeri potuit gutta. Verum a ministro segniter hoc putantes peractum, alio delecto succedere fecerunt, ut terebrato cupæ fundo potum educeret. Huic aliis succedentibus, cum omnis eorum penitus frustraretur labor, ad semet reversi cognoverunt, eundem potum ea nocte, quæ Dominica dicitur, confectum. Agnoscen-tes itaque reatum, pœnitundinem piaculi gerentes, votum Deo ac beatis vovere Martyribus, se nil ulterius tale in ea pertentaturos nocte, ipsumque potum egenis ac pauperibus erogaturos. Mox voto peracto, omnibus egres-

sus foraminibus potus largissime cœpit effluere. Hoc pro voto egenis distributo, alioque confecto, sicut disposuerant, ad memoriam venientes Sanctorum, ibique proprii reatus confitentes culpam, votisque persolutis ad propria sunt reversi.

ANNOTATA.

a Vide Comm. Præv., § II, n. 29.

b Putem monasterii S. Maximini Trevirensis. Familia dicebantur servi vel coloni spectantes ad dominos, monasteria, etc. Vide Cangii Glossarium.

c In libro Valoris ecclesiarum Coloniensis diocesis, a Binterim edito et illustrato, sub Decania Eiflii occurrit Ochisheim, ubi pastor et vicarius notantur residere (1). Non dubitem de hoc loco agi in nostra historia. Teste eodem Binterim in diplomate anni 898, signatur Ockisheim in pago Eifla, quod eruditus vir refert ad Uxheim (2). Confer Eifflia illustrata Joannis Schannat, editore Georgio Bärsch (3). In altero manuscripto, ut notavi in margine legitur Or-gesesheim, an idem ac Ogersheim in Palatinatu, quod, teste Frehero (4), erat oppidum satis munitum et elegans. Olim Agridesheim dicebatur. Ab Hispanis viæ non destructum fuit. Confer La Martinière (5) qui falso adscribit hanc calamitatem anno 1644. Vicus Ogersheim hodie ad Bavariam spectat, et anno 1840 incolæ numerabat mille sexcentos quadraginta quinque (6).

d Sinciacus, germanis Sinsich, teste Ortelio, pagus Germaniæ inferioris, ad Rhenum, supra Bonnam, 2 miliaribus germanicis. Conf. Baudrand. Hodie Sinzich (7).

e Ex familia sancti Petri. Infra legitur : Ex familia beati Petri, novi scilicet monasterii. Vidimus Comm. Præv., § II, n. 30 et 53, Novum Monasterium a Marcwardo fundatum in loco Vallis S. Petri vocato, qui postea Monasterium Eifflia dictus est.

f Villa Albinia. Meminere geographi vici quem Albiniana Castra vocant; nunc Alphen dicitur, situsque inter Lugdunum Batavorum et Trajectum ad Rhenum. An forte idem quod hic Villa Albinia? Conf. Baudrand, La Martinière, etc. Obstat tamen quod Villa Albaniaca non videatur procul abfuisse a Monasterio, cum dicatur Danguinus ex familia S. Petri. Cæterum Villæ Albaniaca, Taberna et Wisa (de his duabus infra fit mentio) quæ in historia Translationis diserte traduntur Monasterio satis vicinæ, nusquam alibi in notitiis bene multis, quas consului, signantur; nec illarum ulla quoque occurrit mentio in Prologo ad sæculum VII (8), quamvis ibidem recensio fiat pagorum et locorum quæ in antiquis documentis sive indicantur sive describuntur. Unde efficitur historiam nostram forte non fuisse Hontheimio ad manum.

g Crupta opinor esse Cruft vel Krufft prope Lacum. In diplomate Zwentiboldi an. 898 (de quo Comm. Præv., § II, n. 54) legimus : Quia nos ad Novum Monasterium in pago Riwerense (i. e. Ripuariensi) situm venientes, etc. Itaque Eifflia monasterium illa ætate in finibus

(1) Alte und neue Erzdiocese Köln, tom. I, p. 151. — (2) Ib., p. 153 et 156. — (3) Tom. I, p. 95. Coloniae 1824. — (4) Origines Palatinæ, part. II, p. 64. Edit. 1613. — (5) Dictionnaire géogr. Verbo Ogersheim. — (6) Guibert, Diction. de

Géographie. Paris, 1850. — (7) Vide Binterim. Die alte und neue Erzdiocese Köln, tom. I, p. 159. Mainz 1828. — (8) Historia Trevirensis diplomatica, tom. I, p. 53-75.

A Ripuariorum erat; ibidem erat etiam Lacus, celebris abbatia S. Benedicti (1), fundata primum ab Henrico comite Palatino circa annum 1093 (2), qui inter alia concesserat abbatiæ Krufft cum ecclesia, ut constat tum ex primis tum ex secundis litteris foundationis Monasterii ad Lacum, datis an. 1112, et quas recitat Hontheim (3).

h Binuzfelt. Affert Hontheimius (4) diploma Karolomanni, datum anno 770, quo iustitia redditur monasterio Prumiensi de loco Benutfeld, ubi inter alia hæc habentur: Silva aliqua in loco, qui dicitur Benutfelt, infra centina Belslango, infra vasta Ardenna. Et notat præfatus scriptor (5): Sicuti pagi in Comitatus,

ita hi in Centenas dividebantur: erat itaque Centena Belslango pars majoris pagi Arduennæ. Et infra in diplomate additur: Iustitiam ei reddimus de loco qui dicitur Benezfelt, de illa fontana, quæ in ipsa villa est, etc.

i Vespertinum. In hunc locum, duo, inquit Mabillonius (6), notanda: primum, monachos, ut sæpius jam observatum, hic clericos appellari; secundum, etiam tum in more fuisse apud monachos, ut diebus sollemnibus non tantum albis vestibus, ut fit apud nos, sed etiam aliis ornamentis induerentur.

k Cuniculo i. e. foramine.

(1) Hist. Trevir. diplomatica, tom. I p. 69. — (2) Ibid., p. 441. — (3) Ibid., p. 242 et 495. — (4) Ibid., tom. I,

p. 150. — (5) Ibid. — (6) Acta SS. Ord. S. Ben., ubi supra p. 617.

DE SS. CRISPINO ET CRISPINIANO MM.

B

SUESSIONE IN GALLIIS.

E

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B. B.

§ I. Memoria SS. Martyrum in fastis sacris cum compendio passionis. Quo anno palmam sint adepti. De eorum adventu in Gallias. Actorum ætas et meritum.

ANNO 285 VEL
SEQUENTI.
Memoria in
Martyrologiis.

C **H**aud minus celebris est in fastis sacris Occidentis SS. Crispini et Crispiniani memoria, quam SS. Chrysanthi et Dariæ, de quibus egimus supra. Vix ullum reperias apud Latinos martyrologium, quod illorum non meminerit, idque hac die xxv Octobris (1). Coluntur, inquit Georgius (2), hac die ab Hieronymianis, Beda, Gellonensi, Rabano, Floro, Adone, Usuardo, Wandelberto, Notkero, Hagiologio Franco-Gallico, martyrologio Fuldensi, Ottoboniano, Richenoviensi, Augustano, Labbeano, Corbeiensi breviori, Calendario Palat. Vat., 485 et Vat. 3806. Operæ itaque pretium non est singulorum adscribere elogium; suffecerit recitare quæ apud Usuardum, addita Observatione Sollerii, et in martyrologio Romano annuntiantur. Ille sic habet: Apud urbem Suessionem, sanctorum Crispini et Crispiniani, qui persecutione Diocletiani, post immania tormenta sibi illata, gladio trucidati, coronam martyrii consecuti sunt. In quam annuntiationem observat Sollerius (3): Illustres illi gemini Suessionenses Martyres sic a Beda consignantur: « Suessione, natale sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani. » Florus elogium addidit; Rabanus longiorem historiam ex eodem, opinor, fonte; ex quo etiam sua sed diversa et breviori phrasi accepit Ado; eam ex hoc magis contraxit noster (Usuardus); Notkerus verosimilius ex Rabano. Celeberrimorum Pugilum memoria antiquior est in codicibus Hieronymianis: « Galliis, Sessionis vel Sessonis, Crispini et Crispiniani, » additis sociis qui aliunde divulsi videntur. Concordat

Florentinius (4): Sessonis pro Suessionis urbem librarius nostrorum codicum reposuit. In hac celebris est omnibus fere latinorum Martyrologiis (excipe Vetus Romanum Rosweidi, quod de his silet) SS. Crispini et Crispiniani memoria. Et infra: Martyres, qui tam in libris nostris quam Corbeiensi et Antverpiensi sub Claudiano duce, Crispino et Crispiniano succenturiantur, horum certe socios fuisse in eorum actis non dicitur, neque ab his, qui SS. Crispini et Crispiniani memoriam recolunt indicatos video. Qua propter vel incerti loci martyres sunt, vel ab Africanis illorum interpositione divulsi; quod illius regionis uberrima sanctorum Pugilum messis mihi facile suaderet. In Romano hæc leguntur: Suessione in Gallia sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani, nobilium Romanorum, qui in persecutione Diocletiani sub Rictiovaro præside, post immania tormenta gladio trucidati sunt: quorum corpora postea Romam delata fuerunt, atque in ecclesia sancti Laurentii in pane et perna honorifice tumulata. Ast, ut recte observat Florentinius (5), id (translationem Romanam) sane Rabanus, Usuardus, Ado, Notkerus et Hagiologium Vetus Franco-Galliæ non docent, dum eorum certamen attingunt; imo negat Saussayus. Qua de re infra redibit ex professo sermo. Præter festum principale, quod, ut diximus, hodie celebratur, apud præfatum Saussayum signatur vi Martii: Suessione Inventio corporum sanctorum Crispini et Crispiniani martyrum facta ex revelatione divina; in qua ipsa sacratissima corpora suavissimos

(1) Conf. Baillet, Vies des Saints, 25 Oct. — (2) Martyrol. Adonis, 25 Oct. Romæ 1745. — (3) Martyrol. Usuardi. — (4)

Vetustius Occidentalis Ecclesiæ martyrologium, p. 954. — (5) Ubi supra, p. 954.

odores

AUCTORE
B. B.

odores efflaverunt, gloriæque, quam apud Christum nobilissimo agone promeriti sunt, perspicua prodidere magnificaque indicia; et rursus viii ejusdem mensis: Suessione Triumphus sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani, quando e loco certaminis, ubi aliquamdiu condita latuerant, illorum corpora divina manifestatione reperta, atque micantibus miraculis solemniter cum fidelium ovatione et jubilo in basilicam eorum in honorem exstructam, hierothecis pretiosis inclusa, ad perpetuam venerationem delata sunt. *Utriusque, nempe Inventionis et Triumphi (hic in Saussayi Indice vocatur Repositio) meminere decessores in Prætermissis. Diem xv Maii assignat quoque Baillet (1) præfata Inventioni; quod nusquam alibi reperio; asseritque ibidem festum principale, quod agitur hac die xxv Oct., adhuc signari in Calendario Liturgiæ Anglicanæ, quamvis schismaticæ et hæreticæ. Habet autem ex Polydoro Laurentius Beyerlinck sequentia (2): Henricus V, Anglorum rex, nobili illa ad Dadingurtum pugna, victis Gallis, flexis genibus multis oravit precibus, Deoque immortales egit gratias, et eam diem, quæ divis Crispino et Crispiniano sacra est, solemnem perpetuo habuit. Inde per totum regnum supplicationes multorum dierum ad omnia templa decretæ. Osnaburgi in Westphalia colitur altera, eaque celeberrima, translatio ad diem xx Junii (3); de qua pluribus agemus in hoc Commentario.*

Passionis compendium ex Mombritorio.

2 Subdimus actorum seu passionis compendium ex Mombritorio (4) ut facilius cætera deinde expediamus. Est sequentis tenoris: Sanctus Crispinus et Crispinianus, qui cum beato Quintio (Quintino) et cæteris de Roma in Gallias venerant, Suessionensi civitate peregrinationis hospitium elegerunt; ubi sequentes Doctoris gentium magisterium, ut necessaria vitæ labore manuum sibi providerent, artem sutoriam, quæ quiete exerceri potest, didicerunt. Et cum omnibus pœne artificibus operarentur elegantius, a nullo mercedem operis coacte exigebant. Unde etiam pro hoc gentiles eorum amore devicti, non tam necessitate artificii quam amore verbi Dei ad eos frequenter veniebant, et relicto errore Deum verum credebant. Denique hi sancti Viri a Rictio — varo exquisiti, calciamenta pauperum sarcientes reperti sunt; quos post multas interrogationes extensos ad trochleam jussit fastibus cædi; deinde sudes eorum ungulis immitti, et corrigias singulas de dorso tolli. Quibus inter acerrimos dolores orantibus, sudes de ungulis eorum exilierunt, et ministros percutientes, quosdam interfecerunt, quosdam vulneratos cruciaverunt. Deinde jussit Rictiovarus molas ad singulorum colla suspendi, et hyemis tempore in fluvio Axona velut sub glatie demergi. Sed eos nec aqua mergere, nec petra premere, nec frigus stringere potuit; quinimo quasi æstivis lavacris delectati, projecto molari onere, ad alteram fluminis ripam devenerunt. Postea jussi sunt in plumbo liquefacto demergi. Omnibus in plumbo oran-

tibus, exiliens gutta plumbi ferventis oculum Rictiovari, gravi illum dolore crucians excavavit. Picem deinde et oleum et adipem simul bullire jussit, et sanctos Martyres ibi præcipitari. Sed mox eos orantes angelus ab igne illæsos eduxit. Tunc videns Rictiovarus se adversus Martyres Christi nihil illatis prævaluisse suppliciis, sese concite furens in ignem præcipitavit; sicque morte pessima consumptus est, justo Dei judicio agente, ut qui multos martyres igne interemerat, ipse ad ignem æternum descenderet, igne temporali consumptus. Hic subsistit Mombritus, ex quo videmus eum codice usum mutilo; nec etiam docet quo ex fonte hauserit. Cæterum quæ habet, congruunt Passioni a nobis infra excudendæ, tum rebus tum verbis, his tamen multo brevioribus apud Mombritorium. Finem Passionis adscribo ex Petro de Natalibus (5), qui correctori stylo acta contraxit: Maximianus autem audita morte præsidis, die sequenti Sanctos gladio puniri mandavit; qui decollati sunt octavo Calendas Novembris (25 Octobris). Quorum corpora bestiis et avibus devoranda relicta, divina providentia permanserunt intacta. Senex autem quidam cum germana sua vetula, ab angelo monitus, corpora inde tulerunt; venientesque ad fluvium Axona in navicula, divinitus ibidem præparata, ea posuerunt, et contra ictum fluminis sine remo vel remige, Deo duce ad locum sibi ostensum pervenerunt; et Sanctorum corpora sine ullo pondere portantes, ita ut magis ipsi a corporibus portari viderentur, in quodam tugurio secreto sepelierunt; ubi, persecutione cessante, honoris a Christianis condebitus impensus est, et basilica eorum nomine fabricata. Atque hæc passionis summa est, in qua utique non nulla sunt, haud ita facile admittenda, quamvis ipsum martyrium extra omne dubium, ut videbimus, sit positum. His præmissis, ad questionem præcipuam accedimus: quo nempe tempore seu anno ad palmam pervenerint.

3 Ne tota historiæ ecclesiasticæ series perturbetur, admittamus oportet, plures non solum in Galliis sed nonnullos etiam in aliis regionibus exeunte sæculo iii martyres passos sub Diocletiano, quamvis hujus imperatoris generale contra Christianos edictum promulgatum fuerit tantum primis annis sequentis sæculi, id est circiter an. 303, quo præterea tempore constat paucos in Galliarum provinciis ob fidem morti addictos, quod in his partibus imperaret Constantius Chlorus, qui Ecclesiæ favebat; Maximianus vero Herculus, Christi sequacibus tam atrociter infensus, Italiæ præesset (6). Unde non intelligeretur qua ratione coram Maximiano (ut diserte in actis habetur) comparuissent SS. Crispinus et Crispinianus, si ineunte sæculo iv sanguinem suum fudissent, cum ille tunc temporis longe abesset a Galliis. Atque hæc sunt quæ jam pridem impulerunt eruditos ut discederent a sententia illorum qui opinabantur SS. Martyres nostros sicut et alios plures sub idem tempus excarnificatos, puta SS. Macram,

Passi sunt ante generalem Diocletiani persecutionem,

(1) Baillet, ubi supra. — (2) Theatrum vita humanæ, litt. D., p. 105. — (3) Acta SS., tom. IV, Junii, p. 3. — (4) Tom. I, fol. verso 198. (5) Libro IX, cap. cvi. Vicentiae 1493. — (6) Confer. Tillemontium, Mémoires, tom. V, p. 3. Item, p. 587 et 608. — Histoire des Empereurs, tom. IV, p. 4 et seqq. Bruxellis, 1752. — Longueval, tom. I, p. 115 et seqq.

— Baillet, Vies des Saints, 21 Sept., 25 Oct. etc. — Acta SS. Belgii, tom. I, p. 111 etc. — Smet, Heylige en roemweerdige personen in Nederland, tom. I, cap. III. — Bucherius, Belgium Romanum, p. 220 et seq. — Butler, 25 Sept. etc. — Dr. Braun, Zur Geschichte der Thebaischen Legion, p. 16. Bonnæ, 1855. — Schmitt, die Kirche des H. Paulinus, p. 21. Trier, 1855.

Ruffinur

A *Ruffinum et Valerium, Quintinum, Fuscianum, Chrysolum, Lucianum, Firminum, Piatum, Justum puerum, et totam Legionem Thebæam* (1), palmam triumphii adeptos, circiter anno, quo prodit Diocletiani generale edictum. Dubius jam hæsit Bollandus in actis SS. Luciani, Maximiani et Juliani, tempus passionis in medio relinquens, atque his verbis § II^{um} Commentarii sui concludens (2): Interea quia sic expedit, dum certius quid reperiamur, sequemur ecclesiarum Gallicanarum traditionem, qua, inter alia, S. Dionysius Parisiensis confundebatur cum Areopagita. Similiter censuisse videtur Henschenius dum martyrium SS. Ruffini et Valerii, sub Rictiovaro coronatorum, posuit sub Diocletiano, absque certa anni designatione. Et re quidem vera imperabat tunc ille, siquidem purpuram induit anno 284. Postea ab eruditis bina admissa diserte fuit persecutio: altera particularis, generalis altera: Existimo, ait Pagius (3), scriptores persecutiones peculiares in quibusdam provinciis et urbibus, primis Diocletiani et Maximiani Herculiis annis excitatas, cum persecutione generali, quæ hoc anno (303) contigit, confudisse, ut ante me Baronius observavit. Quæ opinio communiter deinceps invaluit, nonnullis tamen dissentientibus, quos inter P. Joannes Cleus decessor noster, cum palmam SS. Mauritii et sociorum ponat sub Maximiano Herculo inter annum 283 et 303; ast desertus fuit a successoribus hagiographis Bueo, Periero, Ghesquerio etc., ut ex dicendis constabit.

eo fere tempore quo legio Thebæa

B 4 *Celebris est in annalibus ecclesiasticis cædes legionis Thebææ, quam jussu Maximiani Herculi factam consentiunt omnes. Id pariter generatim assumitur passio SS. Crispini et Crispiniani sub idem tempus, id est eodem furente persecutionis turbine, contigisse. Quapropter censuimus hoc loco nonnihil inquirendum de anno quo in præclarissimos Agaunenses pugiles sævitum est, tanto magis quod non ita pridem novam huic quæstioni lucem attulerit Franciscus Zaccaria, qui exeunte sæculo XVIII de tempore illius Martyrii erudite disputavit. Haud parum discedit is a laudato Joanne Cleo, qui, ut jam innuimus, ad diem XXII Septembris acta SS. Mauritii et sociorum illustravit typisque mandavit anno 1757; quamvis conjicere liceat Zaccariam illa non vidisse vel saltem non consuluisse, cum nusquam eorum mentionem faciat. Porro Zaccariæ sententiæ hæc summa est. Asserit imprimis Herculum in Gallias quater venisse (4), et primum quidem cum adversus Bagaudas progressus est, deinde aliis tribus vicibus, ut ex Lactantio docet Pagius (5); ad priorem referendam esse eadem Thebæorum militum, siquidem tres aliæ moræ, quas in Galliis traxit Hercules, contigerunt post annum 306, quando imperium, quod paulo ante abdicaverat, recuperare tentabat. Sufficiat obiter hic animadvertisse, scriptores (nec immerito) plures, quam Zaccariam saltem hoc loco, signare Herculi moras in Galliis. Sed parum*

vel nihil hoc ad rem nostram refert, ut infra videbimus.

5 *Ut sententiam suam probet Zaccaria, assumit ex Pagio (6), Herculum prius Cæsarem quam Augustum fuisse nuncupatum; Cæsarem quidem die XX Novembris anno 284; deinde pro certo habet eundem Herculum creatum esse Augustum Kalendis Aprilis anno 286; Cæsarem adversus Bagaudas movisse; sub hujus expeditionis initio factam stragem Thebæorum; proinde ante mensem Aprilem anni 286, nec tamen anno 284; cujus die XX Novembris renuntiatus Cæsar est Hercules; nec etiam tribus prioribus mensibus anni 286, retrocedendo a Kalendis Aprilis ad Kalendas Januarii; cum tunc saltem maximam partem finitum jam esset bellum rusticorum et die I Aprilis Nicomediæ, ubi Augustus nuncupatus est, Hercules moraretur; consequenter Thebææ Legionis eadem incidere in annum 285. Quod confirmari censet Zaccaria ex antiquis calendariis et martyrologiis omnibus, cum passionis illius meminerint XXII Septembris, quo die Hercules anno 284, ex mente Zaccariæ, nondum erat Cæsar, anno vero 286 jam Augustus fuerat renuntiatus. Si quæ assumuntur hic, ita revera se habent, non erit dubium SS. Mauritii et sociorum martyrium alligandum præfato diei Septembris currente anno 285. Ast nonnulla ex placitis Zaccariæ difficultatem faciunt haud levem, quæ propterea accuratius a nobis examinanda sunt.*

6 *Inprimis quæritur an reapse Hercules, priusquam Augustus diceretur, Cæsar fuerit nuncupatus? Baronius, ut est apud Pagium (7), hujus nuncupationis nullam mentionem fecit; imo Card. Norisius... ait se vix in communem sententiam trahi posse, quæ docet eundem Maximianum, antequam Augustus crearetur, cæsaream dignitatem obtinuisse. Ast rem delucidavit pleneque, judice Zaccaria (8), demonstravit Pagius tribus præcipue his argumentis. Primum est (9), disertum Eutropii et Orosii testimonium. Prior sic habet (10): Cum tumultum rusticani in Gallia concitassent et factioni suæ Bagaudarum nomen imponerent; duces autem haberent Amandum et Ælium, ad subigendos eos Maximianum Cæsarem misit (Diocletianus), qui levibus præliis agrestes domuit et pacem Galliæ reformavit. Et paulo infra (11): Diocletianus Maximianum Herculeum ex Cæsare fecit Augustum; Constantium (Chlorum) et Maximianum (Galerium) Cæsares. Similiter Orosius, vestigiis Eutropii manifeste insistens: Cum, inquit (12), Amandus et Ælianus, collecta rusticorum manu, quos Vagaudas vocabant, perniciosos tumultus excitassent, Maximianum, cognomento Herculeum cæsarem fecit (Diocletianus), misitque in Gallias; qui facile agrestium hominum imperitam et confusam manum militari virtute compevit. Et iterum (13): Hoc periculo Diocletianus permotus, Maximianum Herculeum ex Cæsare fecit Augustum, Constantium vero et Maximian-*

AUCTORE
B. B.

sub Maximiano Herculo
Cæsare;

quam cæsaream dignitatem censet Pagius probari, primum ex Eutropii et Orosii testimoniis,

(1) Conf. Schmitt, ib. et p. 51 et seq. — (2) Acta SS. tom. I Januarii, p. 460. — (3) Annales, Baronii, tom. III, p. 347. — (4) Dissertazioni varie italiane a storia ecclesiastica appartenenti, tom. I, p. 270. Romæ, 1780. — (5) Ad an. Baronii, 307, n. 6. — (6) Dissertazioni varie italiane a storia ecclesiastica appartenenti, tom. I, p. 270 et seqq. — (7) Ad an. Baronii 284, n. x. Tom. III, p. 251. — (8) Zaccaria,

Octobris Tomus XI.

p. 271. — (9) Pagius, Dissertatio hypatica, parte II, cap. VII, n. VII. Apparatus ad ann. Baronii, p. 58. — (10) Eutropius, Breviarium lib. IX, c. XII. Historiæ Rom. scriptores minores, p. 318. Biponti, 1789. — (11) Ibid., p. 319. — (12) Historiarum, lib. VII, c. XXV. Migne, Patrologia, tom. XXXI, col. 1123. — (13) Ibid., col. 1126.

AUCTORE
B. B.

quæ tamen non
omnibus æque
clara videntur.

num Galerium Cæsares legit. *Plana hæc utique et aperta dixeris.*

7 Est tamen quod opponas, Scilicet Aurelius Victor, Eutropio coævus (ambo enim florere circa medium sæculum IV), eadem narrans, Herculum imperatorem appellat: Ubi, inquit (1), comperit (Diocletianus) Carini discessu, Ælium Amandumque per Galliam, excita manu agrestium ac latronum, quos Bagaudas incolæ vocant, populatis late agris, plerasque urbium tentare, Maximianum statim, fidum amicitia quamquam semiagrestem, militiæ tamen atque ingenio bonum, imperatorem jubet. Huic postea... Herculei cognomentum accessit... Sed Hercules in Galliam profectus, fasis hostibus aut acceptis, quieta omnia brevi patra verat. *Et paucis interpositis:* His de causis Julium Constantium, Galerium, Maximinianum, cui cognomen Armentario erat, creatos cæsares, in affinitatem vocant Diocletianus nempe et Hercules. Dissentiunt itaque Eutropius et Aurelius, quem ille cæsarem, hic imperatorem dicit. Vult Zaccaria l. c. vocem imperatorem hic non significare Augustum sed administratorem belli gerendi, quo sensu, inquit, Dio Cassius testatur illam adhibitam quoque fuisse post Julii Cæsaris ætatem. Proderit recitasse verba Cassii (2): Id vero nomen Imperatoris a Julio, quemadmodum etiam Cæsaris nomen, tamquam peculiare summi imperii cognomentum, ad omnes deinceps imperatores dimanavit; non tamen sublata antiqua hujus nominis ratione, sed utraque integra. Est vero notanda triplex vocis significatio. Romanis, ait Eckhel ubi de nomine imperatoris prolixè disputat (3), dictus est imperator stante republica, qui imperium militare habuit... Alia imperatoris significatio, sed honoris tantum, fuit, cum quis dux relata victoria in acie a militibus imperator est acclamatus. Etiam a Senatu nonnumquam hunc titulum fuisse decretum constat... Tertia nominis imperatorii significatio est, qua summum in imperii R. provincias jus indicabatur. Et alio loco, sed in eodem tractatu, restringit Eckhelius laudata Cassii verba ad posteriores duas vocis imperatoris significationes, quatenus nempe propria sit summi imperii appellatio, et honoris titulus ob victoriam: sed utraque integra (sc. IMP ob victorias (4)). Ita quoque Spanheimius (5): Imperatoris vero nomen... duplici respectu Augustis ac interdum Cæsaribus, seu primi et secundi fastigii principibus, tribui norunt... uno nempe, quo vice, ut plurimum prænominis, summi in orbe Romano imperii potestas; altero, quo cognominis instar, et quidem crebro subinde iteratum, partæ de hostibus victoriæ decus... designabatur. Videtur itaque ex mente Eckhelii et Spanheimii, non admittenda Zaccariæ interpretatio. Cæterum de nomine imperatoris intricata valde quæstio, ut videre est apud præfatos scriptores. Non putem vel unicum proferre posse exemplum clarum, qua demonstretur Augusto vel Cæsari nomen imperatoris tributum fuisse sensu quo vult Zaccaria. Ex quibus effici videtur, non ita fa-

cile inter se conciliandos Eutropium et Aurelium. Ast utri potius fidendum? Non ausim equidem statuere. Eutropium sequitur Orosius; hujus tamen cum levis sit auctoritas, haud magnum exinde accedit Eutropio pondus. Præterea, si ejus verba obvio sensu sumuntur, manifeste labitur Eutropius docens Herculum ex Cæsare factum Augustum, quando Cæsares nuncupati sunt Constantius et Galerius, scilicet circiter an. 292: constat enim multo ante Augusti dignitatem Herculum collatam, nempe Kalendis Aprilis an. 286, ut habet Idatius. Posthæc non ita mirum videbitur hæsisse Norisium, Tillemontium (6) aliosque, atque hisce annis etiam Eckhelium, cujus hæc sunt verba (7): Maximianum non statim Augustum, sed Cæsarem principio fuisse, diserte adserunt Eutropius et Orosius... Cujus causa proferendus hoc loco numus sequens: VAL. MAXIMIANVS. NOB. CAES... Si numus hic hujus est Maximiani, Eutropii et Orosii sententiam insigniter confirmat. Eum Bandurius ex museo Magni Ducis recitat. At vero turbat non parum, quod inter numos max. mod. musei Florentini non memoratur, deinde quod forte est Galerii Maximiani, qui et CÆSAR fuit et Valerii etiam nomen habuit.

8 Secundum Pagii argumentum desumitur ex iis scriptoribus omnibus qui Herculum annis viginti imperasse testantur, ut Aurelius, Lactantius etc. (8). Opus non est horum textus diligentius expendere, cum parum his Pagius juvetur: Hercules namque factus Augustus est Kalendis Aprilis anno 286 (9), quod etiam ex Idatio docet Pagius; abdicavit autem imperium Kalendis Maii anno 305 (10), proinde anno imperii sui vigesimo inchoato. Consequenter et in sententia illorum, qui negant eum Cæsarem umquam fuisse, Hercules viginti annis recte dicitur imperasse; si cum Pagio eum cæsarem fuisse admittimus ab xx Nov. anni 284, Herculum imperasse comperiemus annos iterum viginti et menses præter propter quinque. At dubitare omnino licet an auctores qui illum annis viginti imperasse tradunt, respexerint ad cæsaream dignitatem, et non potius ad solam augusteam, et ab hac cæperint numerare annos imperii Herculiani. Cæterum priusquam in lucem a Baluzio daretur libellus Lactantii de mortibus persecutorum, variabant scriptores de anno assumpti et primum depositi imperii ab Herculo, ut videre est apud Petavium (11), qui illius imperatoriam dignitatem (non meminit cæsareæ) annectit anno 285; sed post editum libellum vix non omnes eruditi consentiunt in præfatos terminos; nempe initium Herculi Augusti ponentes anno 286, abdicationem primam, de qua sola hic agitur, anno 305. Atque hæc sufficiant de altero Pagii argumento.

9 Tertium suum argumentum sic exponit Pagius: Non tantum Maximianus Hercules prius Cæsar quam Augustus nuncupatus est, sed ii etiam omnes, qui a Marco Aurelio ad Valentinianum seniore ab aliis Augustis Augustea dignitate donati sunt; subditque in probationem locum Ammiani: In hoc tamen negotio Valen-

tandem quod, teste Ammiano, moris esset, ut qui ab Augustis augustea dignitate ornabantur, prius cæsares nuncuparentur.

(1) De Cæsaribus, c. xxxix. Hist. Rom. scriptores minores, p. 158. — (2) Hist. Rom., lib. XLIII, p. 255. Hanovriæ, 1606. — (3) Doctrina Numorum, tom. VIII, p. 545 et seqq. — (4) Ib., p. 552. — (5) De præstantia et usu numismatum antiquorum, tom. II, p. 592. Amstelædami, 1717. — (6) Histoire des Em-

pereurs, not. V in Diocletianum. — (7) Doctrina Numorum, tom. VIII, p. 15 et seq. — (8) Pagius, Dissert. hypatica, p. 58. — (9) Tillemont, Hist. des Empereurs, tom. IV, pag. 500. — Art de vérifier les dates, p. 548. — (10) Ibid., p. 502. — (11) Dissert. hypatica, p. 285.

A tinianus morem institutum antiquitus supergressus, non Cæsares, sed Augustos Germanicum nuncupavit et filium; benevole satis. Nec enim quisquam ante hac adseivit sibi pari potestate collegam, præter principem Marcum, qui Verum adoptivum fratrem absque diminutione aliqua, majestatis imperatorum socium fecit (1). Notat Valesius in hunc Ammiani textum (2) : Atqui nonne etiam Severus Bassianum et Getam filios Augustos nuncupavit, teste Herodiano, lib. III? Quod si quis ab exercitu, non autem a Severo appellatos esse Augustos cavillabitur, ut scribit Spartianus in Severo; tum Diocletiani exemplum opponam, qui Maximianum Herculeum collegam Augusti imperii sibi adjunxit. Sed responderi potest, nec Diocletianum nec Severum collegas sibi Augustos statim adseivisse, sed initio Cæsares tantum, ut de Bassiano quidem et Geta scribit Spartianus, de Maximiano autem Eutropius. Subdubius itaque hæret Valesius. Nec decretorium est Herodiani testimonium, utpote qui generali tantum phrasi et veluti incidenter asserit Bassianum (nempe Caracallam nec confundendum cum Bassiano Heliogabalo) et Getam supremæ potestatis participes a patre suo Severo factos : τοὺς τε υἱεὶς αὐτοῦ κοινωνοὺς τῆς βασιλείας καὶ αὐτοκράτορας ἀποδείξει. Proinde per Herodianum licet ut pridem jam Cæsares fuerit nuncupati; quod et communiter tenent eruditi. Confer Eckhel, qui plures profert nummos in confirmationem hujus sententiæ, quam ipse certam habet (3). Favet igitur igitur Pagio Ammianus, consentitque cum Eutropio et Orosio, qui asserunt Herculum ex Cæsare factum Augustum. Fateor ob triplex hoc testimonium sententiam hanc mihi longe probabiliorem videri.

Cum ergo probabilius anno 285 Hercules sit Cæsar nuncupatus,

B 10 Sed quo anno Hercules nuncupatus Cæsar est? Respondit Pagius (4) id contigisse die vicesima mensis Novembris seu XII Kal. Decembris an. 284, quod sic probat : Certum est ex Lactantio Diocletianum Vicennalia sua celebrasse anno 303 ad duodecimum Kalendas Decembris; porro id genus festa solebant agi die natali imperii, qui Diocletiano erat XV Kal. Octobris; ideo autem hic anno CCCIII ad duodecimum Kalendas Decembris Vicennalia distulit, quia anno 284 eodem die Maximianum Herculum imperio Cæsareo exornarat. Hæc ita statuit Pagius ex Canone seu Regula IV, quam in sua Dissertatione hypatica posuerat (5), nempe quinquennalia et id genus solemnia a Cæsaribus vel Augustis die imperii natali., vel etiam die natali collegarum... de more celebrata, sed aliquando in similem alterius mensis diem translata, adeo ut exempli causa, qui quinto Kalendas Novembris imperium obtinuerat, si ea die ac mense ea solennia repræsentare non posset, non nisi quinto Kalendas alterius mensis ejusdem anni eadem celebraret, unde, ut paulo infra habet (6), sequitur omnino ideo Diocletianum duodecimo Kalendas Decembris Vicennalia celebrasse, quia eo die Maximianum Herculum anno 284 Cæsarem nuncuparat. Sane res ita se haberet, si canones Pagiani firmi consistent; ast multum abest, ut ita sit.

Ut alios amittam, audiamus Eckhelium : Possum, inquit (7), meam confidentius profiteri sententiam, quæ est, nihil his Pagii regulis magis esse fluctuans, incertum, arbitrium, et quaquaversum a viro erudito ad confirmandam suam opinionem facta historica ac monumenta eorum ipsorum ingratis adferri. Et iterum ubi in specie agit de octo illis canonibus, quorum quartum supra recitavi : Pagii, inquit (8), doctrinam in eruditis commentis habendam omnino mihi persuadeo. Qua de veritate si quis statim volet convinci, is quæso vel solos titulos octo canonum, in quibus universa ejus doctrina nititur, obiter inspiciat, ac tum experietur continuo, quam is pro libidine quinquennalium decennaliumve justa spatia laxet contrahatve, etc. Et infra (9) : Credamus ergo numis aut scriptoribus Eusebio, Marcelino, Idacio aliisque, cum nobis certum nuncupatorum votorum annum memorant; at non credamus Norisio, Pagio, Mazzoleno, cum certam nobis rationem ex tanta rerum et caligine et confusione præscripturos quantacumque eruditionis mole et redundantia spondent. Nihil itaque ex Pagii regulis inferri legitime potest; ac proinde hac ex parte incerti manent dies et annus quibus Hercules renuntiatus Cæsar est. Plerique statuunt id factum anno 285; tum quia diserte docet Aurelius (10) Herculo tantum uno anno minus potentiam fuisse quam Diocletiano, qui imperator salutatus secundum communem sententiam est die XVII Septembr. an. 284 (11); tum quod, teste eodem Aurelio, cum, occiso Gallo Cæsare, Constantius solus potitus rerum est, septuaginta fere effluerant anni, ex quo id jam non obtinuerat : Ita, inquit, (12), longo intervallo, annum fere post septuagesimum, relata ad unum cura reipublicæ. Nex Gallo illata est exeunte anno 354 (13); ergo annus abhinc septuagesimus incidit in annum Christi 284, quo proinde solus imperabat Diocletianus. Quod si non admittatur, retrocedendum foret usque ad Probum, anno 282 a militibus interfectum; sed ab hoc ad Constantium, absque socio tenentem imperii gubernacula, annus curret septuagesimus secundus. Igitur probabilius differtur nuncupatio Herculi Cæsaris in annum 285.

C 11 Quo admissio, hunc in modum ordinari commode potest series rerum gestarum de quibus hic quæstio. Salutatur Diocletianus imperator ab exercitu die XVII Septembris anno 284, hoc eodem currente anno, imo sequenti Hercules Cæsar copias parat, cum exercitu Gallias versus movet; Alpes transcendit contra Bagaudas acturus; Septembris die XXII ejusdem anni 285 macclatur Legio Thebæa; mense Octobri pervenit ad fines Parisiorum, Remorum, Veromanduorum, Suessionum, etc.; exinde Bagaudas æbique levibus præliis domat, ut loquitur Eutropius et, ut alii dicunt, facile, brevi; ac denique in Orientem redux ad Diocletianum, Augustus nuncupatur die I Aprilis 286, haud procul a Nicomedia. Nihil est in his quod cum reliqua chronotaxi et historia imperii Diocletiani vel minimum pugnet; imo quod non apprime con-

probabilius hoc quoque anno facta est strages Thebæorum,

(1) Ammianus Marcellinus, lib. XXVII, c. VII, p. 555. Lugduni Bat. 1695. — (2) Ibid. — (3) Doctrina Numorum, tom. VII, p. 227 et seqq. — (4) Ad annum Baronii 284. Tom. III, p. 252 et seq. — (5) Apparatus ad Bar. ann., p. 55. — (6) Ibid., p. 54. — (7) Doctrina Numorum, tom. VIII,

p. 326. — (8) Ibid., p. 486. — (9) Ibid., p. 488. — (10) Hist. Rom. scriptores minores, p. 142. — (11) Art de vérifier les dates, p. 348. Tillemont, Hist. des Empereurs, tom. IV, p. 2 et 241. — (12) Ubi supra, p. 150. — (13) Till. ib., p. 164.

AUCTORI
B. B.

veniat. Ita enim Herculio uno anno minus potentia quam Diocletiano reperitur; et annus fere septuagesimus ab eodem Aurelio notatus obtinetur. Cæterum, mea opinione, haud magni interest, sive labente anno 284, sive inchoato anno 285 ponatur Cæsarea Herculi nuncupatio. Quinimo, etiamsi quis cum Norisio negaverit, Herculium Cæsarem umquam fuisse, series rerum gestarum supra stabilita, manebit firma, hac tamen lege ut bellum rusticarum Herculius susceperit ante acceptam Kalendis Martii an. 286 purpuram; secus enim et ejus in Gallias adventus et Thebæorum passio integro saltem anno retardanda forent, atque præfato anno 286 illiganda, quod equidem non facile admiserim: videtur enim extra dubium, Herculium contra Bagaudas movisse, paulo post discessum Carini ex Galliis, qui contigit labente anno 284. Etenim Numerianus imperator occisus haud procul Perintho est dicto anno 284 ante xvii Septembris, quo die Diocletianus ei suffectus fuit (1). Carinus vero, cum xii Septembris ejusdem Romæ ludos magnificos habuisset, audita nece fratris sui Numeriani et electione Diocletiani, adversus

B hunc processit (2). Ex quibus utique patet Carinum ante mensem Septembrem anni 284 e Galliis discessisse. Paulo autem post movisse Herculium contra Bagaudas, efficitur ex Aurelii verbis jam supra n. 7 recitatis: Ubi, inquit, comperit Diocletianus, Carini discessu, Alianum Amandumque per Galliam, excita manu agrestium quos Bagaudas incolæ vocant... Maximianum statim imperatorem jubet etc.

nempe sub initium expeditionis Herculi contra Bagaudas;

12 Sed an strages Legionis Thebææ connectitur cum expeditione Herculi contra Bagaudas? Id in dubium vocat Cleus in actis SS. Mauricii et sociorum. Tillemontius et Bailletus, inquit (3), statuunt passos esse thebæos martyres primo anno, quo Maximianus Herculius purpuram gessit et ad sedandos in Galliis tumultus a Bagaudis excitatos profectus est, quod tamen cum S. Eucherii verbis non videtur componi posse. Hauserunt fundamentum opinioni suæ ex interpolata Surii passione. Alibi tamen multis contendit idem Cleus, futilia esse argumenta, quibus evictum cupit Dubordæus, martyrium sanctorum Agaunensium illigari non posse expeditioni contra Bagaudas; ita scilicet in notis marginalibus legitur (4). Sane fatentur præfati scriptores et cum ipsis etiam Zaccaria, ex genuino S. Eucherii textu martyrium Agaunensium ad generalem sub Diocletiano persecutionem referendum esse, ac proinde non contigisse ante annum 303; ast contendunt in eo S. Eucherium errasse sicut et scriptores nonnullos alios, qui similiter, quæ ante sub Maximiano contigerant, huc pertraxerunt. Verum, subdit Cleus (5), nescio an hæc illius censura non sit paulo iniquior. Et paulo ante (6): Cum pro sinceris habeant, quæcumque Eucherius narrat alia, et tempus martyrii ex iisdem percepisse sanctus scriptor censeri debeat, ex quibus martyrium cum suis adjunctis intellexit, illique non hoc magis ignorare, quam cætera debuerint, credo parem S. Eucherio fidem hic habendam, quam illi alibi non negamus, nisi aliquid absolute suadeat

illum deserere, quod nunc inquiri. Qua ex inquisitione dedit sane eruditus decessor, S. scriptoris hac in re decretoriam non esse auctoritatem, cum cætera omnia puta martyrium cum aliis adjunctis strenue et præclare contra Dubordæum P. Cleus tueatur, tempus vero passionis in medio relinquat, ab initio has ponens notas marginales: Sub Maximiano Herculio inter an. cclxxxv et cccv.

13 Cæterum si Agaunensis carnificina innectenda foret generali persecutioni, quæ suppetaret ratio, ut non similiter et cætera in Galliis eadem tempestate martyria? Proinde contra S. Eucherii assertum militant illa omnia, quæ, ut supra explicavimus, suadent omnino admittere plures in illa regione passos ante edictum contra christianos anno 303 promulgatum. Zaccaria ex professo contendit contra P. Graziolum, stragem Thebæorum referendam ad expeditionem contra Bagaudas, hujusque sub initio factam: nam diserte docet S. Eucherius, Maximianum tunc in Gallias venisse ad negotium grave et difficile peragendum, atque propterea accessisse Thebæos, auxilio futuros: Erat, inquit S. Eucherius (7), eodem tempore in exercitu Legio militum, qui Thebæi appellabantur... Hi in auxilium Maximiano ab Orientis partibus acciti venerant, viri in rebus bellicis strenui et virtute nobiles, sed nobiliores fide, erga imperatorem fortitudine, erga Christum devotione certabant. Atqui, subsumit Zaccaria, nullum reperies negotium, præter bellum rusticarum, ab Herculio in Galliis susceptum, cui perficiendo tali opus erat auxilio. Et deinde perstringens Graziolum, subdit: Ostendat iste, Herculium anno 303 mense Septembri in Gallias venisse cum exercitu. Et re quidem vera nulla uspiam apud scriptores mentio hujusmodi susceptæ expeditionis illa tempestate reperitur. Nec sane leve hoc judicandum est, quod nec panegyristæ tum Herculi tum Constantii Chlorig, nec tot historici coævi, qui prolixe res tunc gestas prosequuntur et diligenter cæteras Maximiani expeditiones enumerant, prorsus sileant de hac, si qua fuisset anno 303, quæ tamen momento non caruisset, cum ab Orientis partibus suppetias latura accessisset integra legio. Cæterum ipse Graziolus id fatetur: Herculium, inquit (8) sæviante persecutione sive in Galliis sive in eorum (earum) finibus fuisse, historiæ non docent. Reponit vero: Sed istæ non negant tamen. Quod responsum judicat Zaccaria dignum Baillet et Launoy cæterisque id genus hypercriticis. Adde Gallias jam inde ab anno 292 paruisse Constantio Chlorig, in christianos admodum benevolo, nec proinde sub tali principe facile locum fuisse tam atroci carnificinæ. Similiter rejicit Zaccaria sententiam Pingonii, martyrium Thebæorum adscribentis anno 306; tum quod dicto anno, teste Eusebio, nulla est vis contra Christi sequaces exercita; tum quod tunc temporis Herculius, qui anno præcedenti 305 purpuram una cum Diocletiano deposuerat, in Galliis non esset, cui proinde Thebæi auxilio venire non potuerunt. Haud abs re fuerit hic brevem summam rerum ad Herculium, deposita purpura, pertinentium oculis subjicere: abdicat

non vero ut nonnullis placuit anno 305;

(1) Tillemont, Hist. des Empereurs, tom. III, p. 520 et 509. Item, tom. IV, p. 5. — (2) Ibid., tom. IV, p. 2 et 5. Conf. Art de vérifier les dates, p. 547 et seq. — (3) Tom. VI Sept., p. 556, n. 174. — (4) Ibid., p. 554, n. 162 et seqq.

— (5) Ibid., p. 557, n. 177. — (6) Ibid., p. 556, n. 174. — (7) Tom. VI Sept., p. 542, n. 5. — (8) Apud Zaccariam, p. 260.

A *Herculius imperium Mediolani 1 Maii 305 (1). Restituitur Herculo purpura a Maxentio anno 306, idque Romæ contigit post mensem Octobris (2). Anno 307 convenit Herculus in Galliis Constantinum triumphantem, eique uxorem dat filiam suam Faustam, atque Augustum nuncupat (3); eodem anno ex Galliis Romam redit, atque hinc rursus in Gallias, unde iterum discedens in Illyricum transit conventurus Diocletianum (4). Anno 308 ex Illyrico pulsus Gallias repetit, contra Constantinum insurgit, a quo captus cogitur altera vice deponere purpuram (5). Denique anno 310 tentat Herculum Constantino eripere vitam et imperium; convictus de perversa hac voluntate, strangulatur; forsitan Massiliæ vita exutus fuit (6). Non itaque post annum 306 locus videtur martyrio Thebæorum, imperante Herculo.*

nec etiam
anno, ut tenet
Baronius, 297
vel præceden-
ti,

14 Baronius, quem et alii nonnulli secuti sunt, sanctos Agaunenses milites passos existimavit anno 297 (7). Ast, ut recte notat Pagius (8), acta martyrum Agaunensium, quæ Baronius ex Surio mutuatus est, quæque ab Eucherio Lugdunensi episcopo in litteras relata credit, spuria sunt. In iis enim Pseudo-Eucherius Thebæorum militum mortem ad Marcellini pontificatum et ad Maximiani Herculi profectio-
B nem in Galliam adversus Bagaudas refert. Et tamen ea profectio initio imperii Diocletiani contigit, Caio Ecclesiam Romanam administrante, cui Marcellinus anno tantum præcedenti (id est anno 296) successit. Petrus Franciscus Chiffletius in Paulino Illustrato (et post eum iterum Ruinartius et Cleus noster) genuinam Eucherii lucubrationem in lucem dedit, in qua nulla neque Bagaudarum, neque Marcellini papæ, nec denique Æliani et Amandi mentio, sed tantum Maximiani cum Diocletiano collega imperium tenentis. Præterea ut, inquit Zaccaria (9), alia omittam, contra hanc (Baronii) sententiam pugnat... quod certum omnino sit, ab anno 292, quo creatus Cæsar fuit, cuncta, quæ trans Alpes Galliæ sunt, Constantio commissa fuisse; ac proinde christianos pace gavisos; nec tantam earum stragem tunc editam. Attamen negari non potest Herculum anno 296 Rheno copias
C admovisse, ut, proficiscente in Angliam Chlora, barbaros contineret, quando, ut loquitur Eumenius in Panegyrico, omnem illum limitem, non equestribus neque pedestribus copiis, sed præsentiae suæ terrore tutatus est; quæ verba innuere satis videntur Herculum in interiora Galliæ non penetrasse, sed ad Rhenum se continuisse, imperiique administrationem his in partibus penes Chlora mansisse, qui, ut jam dictum, in Christianos valde benevolum se exhibebat. Haud igitur credibile est, tunc Herculum in eos sævisse, variisque in urbibus, prout in actis plurimis legitur, pro tribunali sedisse. Fatetur quoque Cleus (10), historiam non satis explicare, quid tunc ibidem speciatim fecerit Maximianus, quamdiuque moratus sit. Et addit contra Dubordæum: Id interim certum est, patere rursus tempus locando sanctorum Agaunensium martyrio. Quæ verba, ex mente scriptoris, id solum indicant, potuisse illa tem-

pestate martyrium contingere, quod et nos concedimus; sed simul existimamus, illud decennio ante locandum, sub bellum nempe rusticandum, et quidem probabilius, ut jam diximus, anno 285.

15 Verum quidem est, plerosque scriptores stare pro anno 286; sed ideo quod non respexerint vel non admiserint cæsaream Herculi dignitatem, proinde expeditionem contra Bagaudas susceptam censuerint, cum jam Augustus nuncupatus Herculus esset. Hoc autem posito, clarum est eadem Thebæorum edi non potuisse ante dictum annum. Anno 286, inquit Bueus (11), ad reprimendos Bagaudarum motus arma arripuit (Herculus), et Gallias Romanis legibus reddidit. Anno 287 Alemannos, Burgundiones. Herulos, Francos et Saxones habuit hostes; sequenti arma ultra Rhenum barbaris intulit. Biennio circiter post e Galliis Mediolanum abiit, sed tempore hiemis, et paucis comitatus; rediit inde in Gallias, contracto fortasse in Italia majori militum numero. Anno 293 vel 297 in Africam copias duxit. Anno denique 296, proficiscente in Angliam Constantio (Chlora), Rheno copias admovit, ut ab invadendis Galliis, absente Constantio, barbaros deterreret. Quæ omnia fusius explicata tum apud Tillemontium tomo IV Historiæ imperatorum, tum præcipue tomo VI Septembris pag. 332 et seqq. (scilicet in actis SS. Mauri-
E tii et sociorum) lector inveniet. Addit Bueus, eo fere temporis spatio, quod ab anno 286 ad annum 297 effluxit, martyrum Agaunensium eadem contigisse; plerisque priorem arridere; quod etiam Bueo probabilius videtur. Aliud vero est, si Herculus cæsar vel saltem ante acceptam purpuram movit contra factionem rusticandam, idque, ut supra declaravimus, nobis longe probabilius est, tum quod cæsarea Maximiani dignitas haud spernendis probetur testimoniis, tum quod ipse Aurelius, cæteroquin nostræ sententiæ non nihil adversus, diserte tradat Diocletianum, Augustum xvii Septembris anno 284 salutatum, statim Maximianum imperatorem jusisse in Gallias transire. Quod si is mandatum hoc tantum accepisset post Kalendas Aprilis anno 286, quo Augustus factus est, non omnino verum, obvio saltem vocis sensu, esset, eum statim contra Bagaudas processisse, quos
F novimus ab eo levibus præliis, facile, brevi domitos. Ad annos intermedios, a Bueo notatos, quod attinet, sane potuit illis edi strages Agaunensis, sed an probabile est tunc editam? Non equidem putem. Diximus supra de annis 296 et sequenti. Certum præterea est Gallias ab anno 292 Constantio Chlora obtigisse, huncque ibidem præsto fuisse usque ad annum 296, quo in Britanniam transfretavit, et cujus sub finem redux in Gallias erat, cum tunc ei in urbe Augustodunensi panegyricus ab Eumenio dictus legatur (12). Quid anno 289 Herculus, et ubi plerumque egerit, ait Cleus (13), fere incompertum. Et iterum, paucis interpositis: Reliqua Herculi gesta obscura sunt usque ad iter in Italiam, quod anno 290 vel 291 suscepit. Certe illis annis nulli noscuntur in Galliis motus quibus compescendis, opus fuisset ab Orien-

AUCTORE
B. B.

nec denique
anno 286.

(1) Tillemont, Hist. des Empereurs, tom. 4, p. 22. Bruxelles 1752, in-fol. — (2) Ibid., p. 255. — (3) Ibid., p. 41 et seq. — (4) Ubi supra, et p. 502. — (5) Ibid., p. 45 et seq. Item, p. 502. — (6) Ibid. — (7) Annales, tom. III, p. 277.

— (8) Ibid., n. II. — (9) Pag. 269. — (10) Tom. VI Sept., p. 554, n. 160. — (11) Acta SS. tom. II Octob. p. 536. — (12) Tillemont, Histoire des Empereurs, tom. IV, p. 15 et 501. — (13) Tom. VI Sept. p. 555.

AUCTORE
B. B.

tis partibus milites accersere. Ad posteriorem hunc annum refert Tillemontius (1) translationem multorum millium Francorum intra fines Romani imperii factam jussu Maximiani Herculi. Denique, ut est apud R. D. Philippum Schmitt (2), hæc opinio communiter obtinuit, fundaturque in actis omnium illius temporis martyrum, Herculi sævitiam præcipue prodisse, primis, quibus in Galliis fuit, annis. Adque hinc est, quod probabilius critici nobiliores coronam Thebæ legionis adscripserint anno 286, quo primum Alpes Herculum transcendisse existimabant. Verum, cum nostra quidem opinione, probabile valde sit illum anno præcedenti contra Bagaudas movisse, pariter probabilius putamus Agaunenses martyres anno eodem 285 passos.

Eodem probabilius anno 285, passi quoque sunt SS. Crispinus et Crispinianus.

16 Cum itaque ex communi scriptorum sententia martyrum SS. Crispini et Crispiniani aliorumque in Galliis ejusdem ætatis Sanctorum sub eadem a Maximiano Herculo excitata persecutione ponatur, nec diu post mactatos milites Thebæos; et prædictorum amborum Pugilum certamen ab omni retro antiquitate signetur die xxv Octobris, prout satis est ex his inferre eos eodem anno 285 coronatos. Nec video quid magnopere obstet, quominus ita statuatur. Certe supponamus oportet, Herculum, edita strage Agaunensi, continuo iter suum in Gallias prosecutum, quo Bagaudarum (quos forte christianos saltem partim, credebatur) factionem dissiparet destrueretque. Hos autem scimus ex Aurelio Victore, plerasque urbium tentasse. Speciatim Augustodunum ab iis obsessum et gravissima clade perculsum tradit in panegyrico Eumenius. Castrum quoque Bagaudarum memoratur in S. Babileni vita, situmque refertur ad Matronam, Parisios inter et Meldos, ubi postea Fossatense S. Mauri monasterium cernebatur (3). Porro nihil etiam serio videtur obstare, quominus, intra unius mensis spatium, potuerit Romanus exercitus cum duce suo fines Parisiorum, Meldorum et Suessionum attingere. Quod si ita se habeat, ipsa rerum adjuncta suadebunt mensi Octobri anni 285 SS. Crispini et Crispiniani passionem adscribere, sive quia Maximianus, sanguine Thebæorum recens inescatus, promptior ad illius effusionem fuerit, sive quia mortale, quo in christianos ferebatur, odium ardentius ferociusque flagrarit, ex quo integra legio ejus imperio ad interuersionem usque restiterat. Fate-mur aliam esse sententiam, quæ hactenus invaluit: unanimes fere sunt critici, ut martyrium SS. Crispini et Crispiniani adscribant anno 287 vel sequenti. Si, inquit Tillemontius (4), prout in actis legitur, mors violenta Rictiivari acciderit ante consummatum illorum martyrium, narrationis series suadet, hoc ponendum anno 288. Similiter Baillet (5): Palma refertur ad annum 287 aut sequentem, quibus Maximianus et Rictiusvarus præcipue fuderunt christianorum sanguinem in utraque Belgica. Et Longuevallius (6): Potuit contingere martyrium illud anno 288, quo Maximianus adhuc in Galliis morabatur. Castellanus (7) margini apposuit: circa annum 287. Denique in actis Sanctorum Belgii (8): Passio

SS. Crispini et Crispiniani, inquit Ghesquierus ex commentario Joannis Perieri, annectitur anno 287 vel 288; quia in eorum actis... Rictius Varus, qui eis sub imperio Diocletiani et Maximiani mortem intulit, etiam sub idem tempus e vivis ereptus scribitur. Certe haud diu ante dictos annos eam contigisse, patet ex nominatis imperatoribus, qui nominantur etiam cum Rictio Varo in actis SS. Sixti et Sinicii ac alibi semper. Quæ tamen non omni ex parte accurata sunt: nam stando actis nostris, Rictius Varus mortem quidem sibi adscrivit sub passione, sed ante coronam SS. Crispini et Crispiniani. Sed leve hoc est, nec aliquid confert ad elucidandam quæstionem, quam hic tractamus. Id autem rite notandum est, laudatos scriptores inductos ut ad annum 278 vel 288 removerent SS. Pugilum martyrium, fere unica hac ratione quod sub eorum passione Rictius Varus violenta morte interierit. Sed an actum SS. Crispini et Crispiniani tum aliorum SS. martyrum tanta sinceritatis nota præfulgent, ut eis sine mora aut dubio præstanda sit fides? Nemo sane sic statuerit. Adde Rictiovarum ex solis hujusmodi innotuisse martyrum actis, non ante sæculum vi conscriptis, ex quibus ejus deinde nomen in fastos ecclesiasticos illatum est. Certe Rictiovari nulla est mentio apud antiquiores cœvosque scriptores sive sacros sive profanos. Nihil itaque certi de ortu vel obitu statui potest. Quinimo sunt qui dubitarunt an umquam exstiterit, existimantes vocem Rictiovarus deducendam a Rix Var quod celtice significat virum potentem nec nomen esse viri, sed officii vel dignitatis, etc. Confer Schmitt (9) et Annotata nostra, litt. h et i. Insuper illi omnes scriptores laudati hos annos martyrio assignant, qui censebant passionem Legionis Thebææ contigisse anno 286, non attendentes ad Cæsaream Herculi dignitatem, sed assumentes hunc in Gallias tantum venisse post acceptam Kalendis Aprilis an. 286 purpuram; et præterea opinantes non ita exiguo temporis spatio opus fuisse, quo Hercules, Agauno contra Bagaudas movens, Parisios, Meldos, Veromanduos, Suessiones usque pertingeret. Nec ego multopere repugnaverim, si quis ob rationem ultimo loco redditam, martyrium SS. Crispini et Crispiniani censuerit in annum 286 differendum, quod non facile admittendum videatur unius mensis decursu ab Alpium radicibus seu ex Veragris Romanas turmas ad præfatorum populorum limites pervenisse. Dixi anno 286, quia in nostra sententia profectio Herculi in annum incidit 285.

17 Itaque, ut paucis contrahamus hactenus disputata, probabilius nostra opinione est, Herculum, priusquam Augustus Kalendis Aprilis an. 286 nuncuparetur, Cæsarem fuisse dictum, idque vel exeunte anno 284 vel inchoato sequenti; Cæsarem contra Bagaudas movisse, atque mense Septembri anni 285 Agaunum pervenisse, ibique circa xxii ejusdem mensis et anni mactasse legionem Thebæam; exinde Gallias ingressum, inclinante Octobri attigisse Parisios, Meldos, Suessiones aliasque vicinas civitates; pluresque christianos tunc in his

(1) Hist. des Empereurs, tom. IV, pag. 8. Conf. Bucherium, Belgium Roman. p. 225. — (2) Die Kirche des H. Paulinus, p. 25. — (3) Bucherius, p. 221. Confer Art de vérifier les dates, p. 347. — (4) Mémoires, tom. IV, p. 461.

— (5) Vies des Saints, 25 Octob. — (6) Histoire de l'Eglise gallicane, tom. I, p. 151. Paris. 1825 in-12. — (7) Martyrologe universel, 25 Oct. — (8) Tom. I, p. 47. — (9) Die Kirche des H. Paulinus, p. 404 et seqq.

A tractibus martyrio coronatos, quos inter SS. Crispinus et Crispinianus numerandi, die 25 Octobris Suessione passi.

Quo tempore
in Gallias ve-
nerint SS.
Martyres no-
stri.

18 In actis SS. Fusciani et Victorici primum a Bosqueto deinde a Ghesquiero nostro editis, ita habetur (1): Sancti ergo viri Dei Fuscianus et Victorius cum duodenario numero sociorum (ex quo numero ipsi duo erant) per ordinem glomerati, una cum venerabili Dionysio præsule, comitibus cæteris Piatone, Rufino, Crispino, Crispiniano, Valerio, Luciano, Marcello, Quintino et Regulo (Eugenio) ab urbe Roma progredientes... intra Galliæ fines urbe Parisiis, duce Christo itineris pervenerunt. Similia leguntur in actis S. Piatonis (2), S. Chrysostoli (3) etc. Existimat Ghesquierus (4), missionis eorum epocham citra errorem statui quidem posse circa medium sæculi tertii; annum autem ipsum indubie assignari non posse...

attamen satis probabile esse Sanctos illos a Fabiano papa (qui pontifex fuit ab anno 236 ad annum 250 (5)) in Gallias missos fuisse et quidem mense Junio Juliove anni 249. Quæ tam accurata temporis definitio si admittenda censeatur, sancti Martyres nostri annos circiter triginta sex vel septem in Galliis exegissent, passique fuissent sexagenarii, posito eos vigesimum suæ ætatis prætergressos cum Roma excesserint. Nec equidem video cur retardandus eorum in Gallias adventus esset, ob id solum, quod sub Maximiano Herculiopalnam consecuti sint. Nihil enim repugnat ul sexagenarius imo septuagenarius eoque major pro Christo fortiter decertet (6). Ast aliunde gravior occurrit difficultas. Scilicet Bueus noster qui in commentario prævio de SS. Dionysio, Rustico etc. quæstionem hanc ex professo tractavit; nec certum est, inquit (7), an Dionysius, cum Roma in Gallias perrexit, Socios sibi in via, præter aliquot e superioris ordinis sacerdotibus seu episcopis, quos cum eo missos Gregorius Turonensis... scribit, adjunctos habuerit SS. Rusticum et Eleutherium, aliosque insuper Sanctos... quos SS. Fusciani et Victorici acta commemorant. Verba Gregorii, cujus auctoritatem vindicat contra Franciscum Pagium et Petrum de Marca idem Bueus (8), hæc sunt (9): hujus (Decii) tempore septem viri episcopi ordinati ad prædicandum in Galliis missi sunt, sicut historia Passionis sancti martyris Saturnini denarrat. Ait enim: Sub Decio et Grato consulibus (seu anno Christi 250 (10)), sicut fidei recordatione tenetur... Hi ergo missi sunt: Turonicis Gratianus episcopus, Arelatensibus Trophimus episcopus, Narbonæ Paulus episcopus, Tolosæ Saturninus episcopus, Parisiacis Dionysius episcopus, Arvernus Stremonius episcopus, Lemovicinis Martialis destinatus est episcopus. Verum non video quam ex hoc loco eruere Bueus queat probationem. Loquitur quidem Gregorius de episcopis, de aliis autem tacet; quos tamen nullo modo negat venisse. Addit Bueus (11), reperiri actorum exemplaria, quæ vel socios, quos Dionysio adjungunt... sub Domitiano passos memorant, vel nullam plane Dionysii faciunt mentionem;

ac denique propendet in hanc sententiam, quam D etiam tenet Tillemontius (12), nempe voces comites, socios latiori sensu accipiendas, ut illi cum Dionysio venisse dicantur, quod eodem circiter tempore eandemque ob causam in Gallias appullerint. Ghesquierus nititur, nec omnino perperam, actis SS. Fusciani et Victorici, quæ conscripta existimat sæculo VI, quibusque pondus tribuit et meritum haud vulgare (13). Nolim quæstionem ego nec ausim dirimere: deficiunt argumenta ad hoc idonea. Rationes a Bueo allatæ, si singillatim sumuntur, haud difficulter divelluntur; aliunde vero contraria sententia certis destituitur momentis. Quo circa non facile admiserim omnes illos socios eodem prorsus tempore seu anno Roma simul profectos. Quod autem spectat ad SS. Crispinum et Crispinianum, eorum Passio, edenda infra, favet Bueo. Sic enim orditur: Sub Diocletiano et Maximiano... Quintianus (Quintinus), Lucius (Lucianus), Valerius et Eugenius, Romæ claris natalibus orti in Gallias prædicare venerunt, quique sancti laboris cursum martyrio consummantes, triumphatores insignes migrarunt ad Dominum. Quos secuti eadem E fidei devotione parique natalium habilitate Crispinus et Crispinianus, Suessionis civitatem hospitam suæ peregrinationis elegerunt. Verumtamen socii S. Dionysii habentur a Patribus concilii Suessionensis secundi anno 866, in Privilegio a Synodo concessa monasterio Sollemniacensi. Sic enim scribunt (14): Innotuit synodo qualiter vir venerabilis atque beatissimus Elegius, Viromandensis ecclesiæ episcopus... cœnobium ipsum in Limovicino rure, quod Sollemniacus vocatur, in honore omnipotentis Dei et veneratione beatorum apostolorum Petri et Pauli, ac martyrum Dionysii et sociorum ejus Crispini et Crispiniani, etc. Confer chartam S. Eligii de fundatione Sollemniaci (15).

19 Autumat Baillet (16) scripta fuisse acta SS. Crispini et Crispiniani ad finem sæculi VIII. Id certum lecta fuisse a Floro, quod ex hujus verbis manifeste liquet. Sic habet Beda ad hunc diem xxv Octobris (17): Suessiones natale sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani; addidit vero Florus: Quos Rictiovarus præfectus jussu Maximiani imperatoris comprehendens, F cum idolis sacrificare nollent, fecit a trochleis extendi et fustibus cædi; deinde in ungulis eorum sudes mitti, et de dorso singulorum singulis corrigiis ablatis, eorum colla molis suspensis in fluvium demergi; ac plumbo ignito et pice ferventi et oleo concremari. Qui in cunctis dextera Christi protecti, et Rictiovaro præfecto in his ultione divina interempto, præcipiente Maximiano imperatore gladio sunt trucidati. Quorum corpora angelo monente quidam senex nocte in navicula contra undam fluminis leviter vehens, clam sepelevit. Hæc qui contulerit cum actis ad calcem commentarii nostri excusis, nullum habebit dubium illa a Floro in compendium fuisse redacta. Videntur itaque sæculo nono antiquiora:

Actorum ætas
et meritum.

(1) Acta SS. Belgii, tom. I, p. 158. — (2) Ibid., p. 127. — (3) Ibid., p. 143. — (4) Ibid., p. 158 et seq. — (5) Art de vérifier les dates, p. 242. — (6) Conf. Acta SS. Belgii, tom. I, p. 159, n. 45. — (7) Acta SS., tom. IV Octobris, p. 897. — (8) Ibid., p. 892. — (9) Gregorius Tur., Historia Francorum, l. I, c. 28. — (10) Art de vérifier les dates, p. 350. —

(11) Acta SS., tom. IV Oct., p. 897. — (12) Mémoires, tom. IV, p. 445. — (13) Acta SS. Belgii, tom. I, p. 157. — (14) Simonodus, Concilia antiqua Galliae, tom. III, p. 501. — (15) Gallia christ., tom. II. Instrumenta, col. 185. — (16) Vie des Saints, Octob. Tabula critica, p. xxvii. — (17) Acta SS., tom. II Martii, p. 55 et seq.

scripsit

- A scripsit enim Florus contra Joannem Scotum anno 882. Patetur autem Caveus ignorare se quamdiu post scriptum in Erigenam superfu-erit auctor noster. Matthæus Westmonasteriensis de eo mentionem adhuc facit ad an. 883. Ita Gallandus (1). Inferre utique ex his licet acta fuisse medio sæculo nono et nota et adhibita. Unde Bailletus ratus conscripta exeunte sæculo VIII, non videtur nimium præsumere; alii forte multo antiquiora censebunt, cum iis fidat Florus, vir gravis et eruditus; quod sane non fecisset si recentiori ævo judicasset scripta. Ad pondus et meritum quod attinet, more suo Tillemontius flocci illa facit (2) propter immixta, ut ait, prodigia et alia nonnulla adjuncta, quæ verisimilia non sunt. Longuevallius (3) dubitat an artem sutoriam exercuerint, et an quæ de nece Rictiovari traduntur possint admitti, quia, inquit, acta non videntur satis sincera. Utut tamen est, ipsum martyrium omnibus certum. Vide Annotata, ubi in specie de nonnullis hujusmodi dicam. Edita primum fuere acta a Petro de Natalibus, lib. IX, cap. CVI, sed contracta, omissis sentiis et verbis, quibus
- B facta commendantur seu legentium animi ad pietatem excitantur. Idem præstitit Mombritius (4), non tamen iisdem plane verbis; præmittit præterea nonnulla a Petro servata. Mombritii compendium dedimus supra n. 2. Integra sunt apud Surium, qui, ut consuevit, stylum mutavit et insuper nonnihil historiam contraxit, salva rerum fide et integritate. Nos primitivam phrasim exhibemus ex pluribus mss. quorum apographa decessoribus nostris submissa: unum ex ms. Accincti monasterii et Caritatis a P. Chiffletio procuratum; alterum ex ms. Marchianensi membranaceo satis vetusto; tertium denique sicut habetur et exstat in antiquissimis mss. codicibus. Atque hoc quod prælo subjecimus collatum est cum ms. sancti Maximini Trevirensis et etiam cum altero Sanctaudomarensi. Continetur etiam in magno codice nostro ms. membranaceo, olim ad abbatiam Grimbergensem prope Bruxellas, spectante, quo plurimæ SS. vitæ exhibentur; estque majoris formæ et splendide exaratus. Parum ab invicem discedunt. Variantes lectiones alicujus momenti ad margines scriptas invenies vel inter Annotata. Stylus prolixus est, videturque scriptor mirum in modum delectatus transpositionibus verborum.

§ II. De ecclesiis Suessione SS. Martyrum nomine dicatis; de horum ibidem sepultura, translationibus, et reliquiis.

Quo magis perspicua fiant, quæ de prima sepultura et translationibus SS. Martyrum dicentur, juverit nonnulla prælibasse de monumentis locisque, partim intra partim extra præsentem urbis Suessionensis ambitum sitis, quæ cum passione et reliquiarum veneratione connectun-

tur. Quam in rem adhibemus plura documenta D eaque valde pretiosa, quæ nobiscum communica-vit R. D. Can. Henricus Congnet nomine venerandi Capituli Suessionensis. Atque imprimis notandum, latus urbis Orientale allui majorem partem Axona (Aisne), minorem Crisia (Crise) fluviolo, qui ibidem exoneratur in Axonam. Hæc autem, quatenus urbem alluit, prolabitur ex Meridie in Septentrionem, et dein post unum alterumve milliarium flectitur in Occidentem, idque linea fere recta et quasi in perpendicularum, sicque exinde profluens, in Isaram (Oise) incurrit prope Compendium. Itaque ad Orientem alluitur, ad Boream cingitur Axona civitas prout nostris spectatur diebus (5). Vide tabulam topographicam cl. de Vuillefroy, in qua notantur diversi diversis temporibus urbis Suessionensis ambitus, sicut et loci, quibus exurgebant antiqua civitatis monumenta (6).

21 Ex antiqua traditione locus passionis, si- gnatur juxta ripam sinistram Axonæ, qua parte ex Ortu in Occasum decurrit, ac proinde situs est ad Septentrionem urbis; atque ibidem ad rei memoriam erecta quondam crux fuit. Accedendo paululum ad urbem invenitur locus carceris, E quo primum ante certamen SS. Martyres detenti perhibentur; quorum in honorem ædificata ecclesia seu capella est, quæ originem dedit Abbatia S. Crispini in Cavea (St Crépin-en-Chaie). Haud procul inde situm erat palatium in quo Romanorum tempore provinciæ rectores degebant et ipsi nonnumquam imperatores morati sunt (7); quodque ab aliquot jam sæculis Castrum Alabastri (Chateau d'Albâtre) vocari cæpit, hodie funditus eversum; cujus vero, nostra præsertim ætate plurima rudera haud parum spectanda fuerunt effossa (8) Nonnulli volunt hoc in palatio incarceratos SS. Martyres. Cæterum haud multum ab invicem discedunt ambæ sententiæ, cum altera carcerem statuat quærendum juxta, altera intra palatium: est enim verisimile totum illud spatium, quod inter Axonam et ædes jacebat, ad palatium plus minus spectasse. Intra civitatis ambitum, qualis jam censetur exstitisse sub Romanis, reperiebatur domus seu tugurium senis, qui una cum sorore sua legitur postridie passionis corpora SS. Martyrum, per Axonam navicula et adverso flumine transvecta sepulturæ mandasse. Utriusque nomina in actis deside- rantur; apud scriptores Suessionenses vocantur F Rogerius et Pavia. Eo loci postea condita fuit ecclesia S. Crispini minoris seu parvi (St Crépin-le-Petit). Exeunte sæculo III, paucisque elapsis annis post SS. Pugilum passionem translata fuere sacra pignora ex præfato tugurio atque iterum adverso flumine per Axonam ad locum ubi postmodum exurrexit celeberrima abbatia S. Crispini majoris (St Crépin-le-Grand). Hæc spectato urbis medullitio sita erat Austrum inter et Ortum, separabaturque ab urbis præsentis ambitu per Crisiam, quæ prope abbatiam effunditur in Axonam. Signatur ibidem Castrum, hodie quidem solo æquatum, sed apud historiographos regionis illius frequenter commemoratum dictumque Château de Crise Castrum Crisiz. Quod tamen ubi, imo an umquam exstiterit, dubi-

locus passionis et carceris etc.

Situs urbis Suession. et variæ ædes sacræ:

(1) Migne, Patrol., tom. CXIX, col. 9. — (2) Memoires, tom. IV, p. 461. — (3) Histoire de l'Eglise gall., tom. I, p. 150. — (4) Tom. I, fol. 198. — (5) Conf. Notice sur le Château d'Albâtre ou Palais Gallo-Romain de Soissons par M. Jul. de Laprairie. Laon, 1854. Gallia Christ. tom. IX.

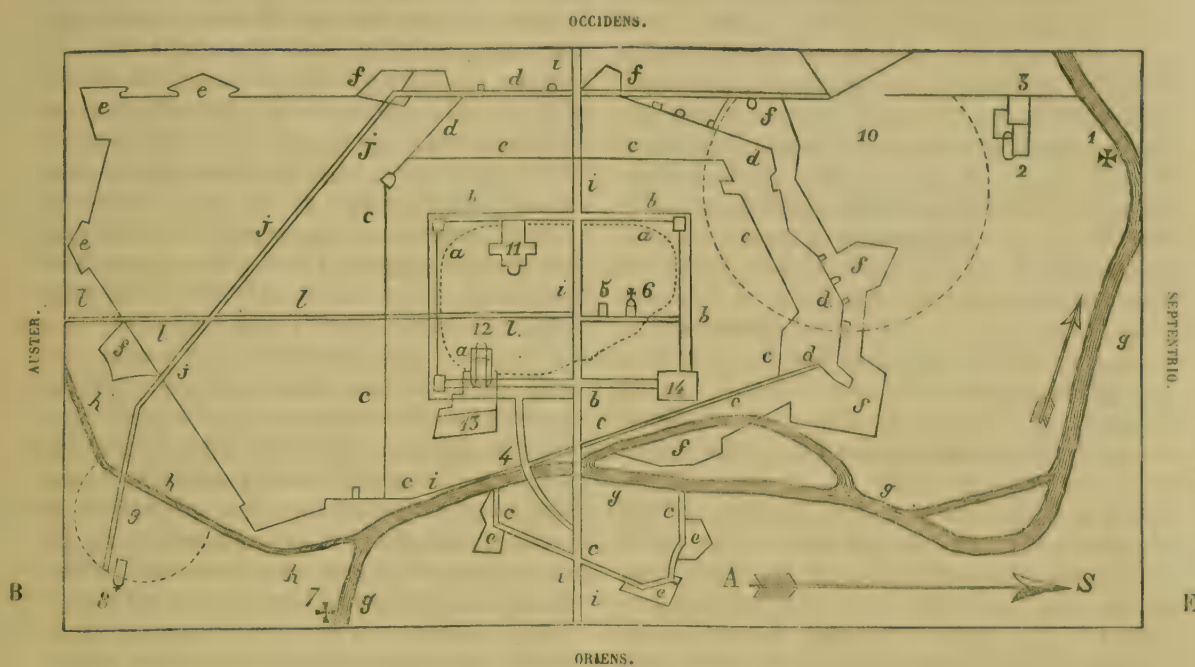
Mappa provinciæ Remensis. Cassini, Carte generale de la France. Paris 1808. Mappa 44. Signata P. J. — (6) Plan de Soissons indiquant ses enceintes successives et l'emplacement de ses anciens monuments. — (7) Notice, p. 50 et seq. — (8) Ibid. p. 7, 52, 58, et seq.

AUCTORE
B. B.

A tant multi (1). Denique, ut nihil omittamus, signatur ad ripam Axonæ locus, quo sacra corpora, cum exeunte sæculo in transferrentur primum appulerunt fere e regione basilicæ S. Crispini ma-

ioris. Clarius singula oculis subjecta dignosces, ex tabula topographica supra laudata, quam partim atque minorem in formam redactam, duximus exhibendam.

INDICULUS. — a. Ambitus oppidi Gallorum ætate — b. Ambitus oppidi tempore Romanorum. — c. Murus initio mediæ ævi exstructus. — d. Novi muri durante medio ævo. — e. Murus anno 1552 erectus. — f. Nova mœnia anno 1826. — g. Axona flumen. — h. Crisia fluvius. — i. Via hodierna Ambianum versus. — j. Via hodierna Rhemensis. — l. Via hodierna, quæ a Matrona (Marne) vocatur.

1. Locus martyrii SS. Crispini et Crispiniani. — 2. Carcer SS. Crispini et Crispiniani. — 3. Abbatia S. Crispini in Cavea. — 4. Locus ubi primum appulere Sanctorum corpora. — 5. Tugurium Rogerii. — 6. S. Crispinus parvus. — 7. Locus ubi Sanctorum reliquiæ appulere cum transferrentur ex tugurio Rogerii. — 8. S. Crispinus major. — 9. Castrum Crisiae. — 10. Castrum alabastræ. — 11. Ecclesia cathedralis. — 12. Ecclesia B. V. — 13. Abbatia B. V. — 14. Turris comitum.

Basilica S. Crispini in Cavea;

22 Atque hæc summatim dicta sint de monumentis ad memoriam et venerationem SS. Martyrum spectantibus. Sed latius agendum de basilicis, quarum frequens mentio recurret hoc paragrapho, quo de sepultura et translationibus sermonem facimus. Tres scilicet sunt basilicæ seu ecclesiæ vel oratoria, vulgo capellæ, ab antiquo in honorem SS. Crispini et Crispiniani a Suessionensibus conditæ; una S. Crispini in Cavea (St Crépîn-en-Chaie) dicta, de qua hæc habet Gallia Christiana (2): Florente Romano imperio, Augusta Suessionum suum habuit amphitheatrum ad ripam Axonæ extra muros urbis: nam extra urbes pleraque olim erant amphitheatra. Romanos autem amphitheatrum sæpe ut Arenam sic et Caveam vocavisse constat, ab inferiore parte cava, profunda et capaci. Inibi sanctos Crispinum et Crispinianum inclusos a tyranno fuisse fert traditio, quorum in honorem erecta postea ibidem fuit capella, seu ecclesia, quæ abbatiae originem dedit. In quæ verba notabo primum non mihi certum pleraque amphitheatra extra urbium mœnia fuisse posita. Lipsius in duplici sua de Amphitheatris scriptione (3) ne uno quidem verbo tangit vel innuit an intra vel extra urbes plerumque ponerentur; ut satis exinde appareat nihil notatu dignum hac de re ei occurrisse. Deinde constat caveæ nomen apud antiquos id esse libera republica, ut loquitur idem Lipsius (4), in theatris fere hæsisse; sed sub principibus, cum gratia

et usus amphitheatrorum increbuisse, bono jure migrasse ad ista. Unde Tertullianus contra Marcionem (5): Non frequentas tam solennes voluptates circi furentis, et Caveæ sævientis et scenæ lascivientis? Et Salvianus (6): Quidquid immoderationis in circo*; quidquid furoris in Caveis. Dicebatur autem Cavea, a parte amphitheatri interiore concava. Cavea erat etiam locus, in amphitheatro, in quo feræ detinebantur (7). Nihilominus dubito valde an umquam Suessiones habuerint amphitheatrum, de quo apud veteres altum servatur silentium: nec uspiam video certas vel repertas vel defossas reliquias. An forte opinio de amphitheatro Suessionensi orta ex voce cavea, sub qua innuit abbatia, qua de agimus? Nec enim necesse omnino est caveam idem dicere ac amphitheatrum. Cavea, ut est apud Robertum Stephanum, proprie significat locum sub terra vacuum et obscurum. Nihil itaque obest quominus SS. Martyres in istiusmodi loco, et in ipso palatio incarcerationati fuerint. Longe quidem communior traditio est, illos in amphitheatro detentos; sed an etiam verior? Equidem non putem. Comperi insuper viros nostris diebus archeologiæ peritiores, quos inter honoris causa nomino D. Julium de Laprairie, supposititium existimare prætensum Suessionense amphitheatrum. Dicuntur monachi S. Crispini in Cavea, cum anno 1706 novas exstruerent ædes, dejecisse antiquam turrim, SS. Martyrum, ut ferebatur, carcerem, positam

* At. circis.

F

(1) De Laprairie, Notice, p. 47 et seqq. — (2) Tom. IX, col. 464. Dormay, tom. II, p. 408. — (3) De Amphitheatro liber. Opera, tom III, p. 555-582. De Amphitheatris quæ extra Romam libellus. Ibid., p. 583-596. Conf. Pitiscum, Lexicon

Octobris. Tomus XI.

Antiq. Romanar, Vº Amphitheatrum. — (4) Pag. 538. — (5) Migne Patrologia, tom. II, col. 279. — (6) Ibid. t. LIII, col. 120. — (7) Pitiscus, Vº Cavea.

AUCTORE
B. B.

haud longe a scalis præclari operis, quibus ascende-
batur ad dormitorium, et quæ hodie adhuc
visuntur in parte ædium superstite. Ast turrim
illam sæculo III jam exstitisse quis serio dixe-
rit? Id solum admitti posset, nempe erectam
fuisse in loco, ubi carcere detenti fuerant; quod
pari jure tam ad palatium quam ad amphithe-
atrum retuleris. Cæterum capellæ, quæ origi-
nem abbatiæ dedit, mentio occurrit sæculo un-
decimo, si fides instrumento apud Dormayum
laudato (1): anno scilicet 1073 officialis Sues-
sionensis tulisse sententiam legitur, qua con-
stat incolas vici Froidmantel (Fromentel), fas-
sos, accessum se habere ad Fontem Vallis, ex
libera concessione ecclesiæ S. Crispini, ad quam
fons ille pertinebat. Ipsa autem abbatia aucto-
res habuit Guiardum seu Wiardum quemdam,
qui restaurato oratorio circa an. 431, dedit domum
suam ad ædificandum monasterium; et alium
nomine Jacobum, qui concessit ad sustentandos
canonicos prædium suum apud Pasly, vicum
fere e regione abbatiæ situm in altera id est
dextra Axonæ ripa: uterque dicitur illic vitam
amplexatus regularem (2). Annum foundationi,
ut habet Gallia Christiana (3), assignant 24 Lu-
dovici VI et 5 Josleni episcopi; hic est annus
Christi 1131. Fundator quoque audit Reinal-
dus leprosus, comes Suessionensis, seu quod
nonnulla donavit an. 1141, seu quod fundatam
jam confirmavit canoniam. Florebat tum Aroa-
siensis ordinis S. Augustini fundatio, unde
assumpti canonici ad formandam S. Crispini
abbatiam; quæ sic Araosiæ filia, peperit ipsa
paulo post S. Johannem de Valencenis. Anno
autem 1660 canonici S. Crispini gallicanæ ca-
nonicorum regularium Congregationi nomen de-
derunt; qui non tantum ædes sed et mores
reformatunt. Exeunte sæculo XVIII per tumultus
civiles destructa abbatia est; pars ædium super-
stes hodie in privatam conversa domum est,
quam possidet et incolit D. Marchio de Roualle.

basilica S. Cri-
spini parvi,
ubi prima SS.
MM. sepulta-
ra;

23 Altera basilica SS. Martyrum memoriæ
consecrata vocatur S. Crispini parvi erecta in
loco primæ eorum sepulturæ. Scilicet post con-
summatum capitis abscissione martyrium, SS.
Crispini et Crispiniani, ut legitur in actis,
corpora a carnificibus, bestiis canibusque ac
avibus improbis voranda sunt derelicta, quæ,
Christo custodiente, a morsibus eorum reman-
serunt intacta. Nocte autem insequente, senex
quidem (ita Petrus de Natalibus summam ex
iisdem actis (4)) cum germana sua vetula (seni
nomen traditur fuisse Rogerius, vetulæ Pavia)
ab angelo monitus corpora inde tulerunt. Ve-
nientesque ad fluvium Axona in navicula,
divinitus ibidem præparata, ea posuerunt; et
contra ictum fluminis sine remo vel remige,
Deo duce, ad locum sibi ostensum pervene-
runt; et Sanctorum corpora sine ullo pondere
portantes, ita ut magis ipsi a corporibus por-
tari viderentur, in quodam eorum tugurio
secreto sepelierunt. Subdunt acta frequentem
huc exinde accurrisse populum, qua frequentia
vile egenorum tugurium effectum oratorium,
etiam regis palatio præeminere honore cœpit.
Ex his habemus primam SS. Crispini et Cri-
spiniani sepulturam seu depositionem in tugurio

postridie quam passi erant. Actis concordat
communis traditio scriptorum perpetuo sibi
constans, nec a quopiam, quod sciam, in du-
bium serio vocata. Unde Saussaius in enco-
mio (5): Corpora eorum relicta canibus avi-
busque devoranda, sed Christo custode nil
læsa, a pio quodam sene ejusque sorore se-
pulturæ tradita sunt. De qua sepultura dicitur
in Nova Gallia Christiana (6): Sepulta primum
creduntur ubi postea ædificata capella de
S. Crispino parvo, nuncque morantur monia-
les de Congregatione B. M. V., a Petro Fu-
riero (Fourier) canonico regulari fundata, pro-
bata a Paulo papa V (7). Sacræ virgines illæ
Suessionem advenerunt anno 1622; quibus ejus-
dem anni die xxv Aprilis Ludovicus XIII, Gal-
liæ rex, concessit capellam S. Crispini (8).
Addo sequentia ex mss. a R. D. Congnet
transmissis. Exstabat ecclesia illa prope tur-
rim seu palatium comitum, (hæc diruta sæ-
culo XVIII locum dedit alteri ædificio, in quo
nunc magistratus urbanus sedem habet) atque
erecta fuerat anno 1184 a Rodulpho de Ni-
gella (Raoul de Nesle) hujus nominis tertio,
qui ob virtutum excellentiam dictus est Bonus,
ejusque conjuge Alicia a Durocassis (Alix de
Dreux). Dejecta a Calvinis asseclis dein a Bali-
stariis renovata, tandem anno 1622 concessa
monialibus B. M. V., quæ coemptis horto et
nonnullis ædibus, monasterii sui fundamenta
ibidem posuerant. Atque ita res se habuerunt
usque ad finem sæculi præterlapsi, quo tempore,
ut fere per universam Galliam, pulsas moniali-
bus, solo æquata ecclesia fuit et aliæ ædes in
privatas domos conversæ, quarum uni area de-
structæ ecclesiæ hortum præbet. Murus vero,
quo hortus iste separatur a vicino fundo, fert
vestigia (arcum nempe unum decussatum) por-
tæ qua introitus in templum patebat. Hæc (id
est ante domum cui retro adjacet præfatus hor-
tus) dum per majores litanias, Rogationum feriis
transitur, canitur nostra tempestate antiphona
cum oratione SS. Crispini et Crispiniani. Crypta,
ubi recondita ab initio sacra fuerant corpora,
frequens visitabatur a peregrinis et infirmis.
Hodie vero nullum illius signatur imo nec nosci-
tur vestigium. Denique discimus ex charta Al-
buini, abbatis S. Crispini majoris, data anno
1236, monachos hujus monasterii habuisse ædes
quas vocabant domum de S. Crispino parvo (9).

24 Tertia denique capella origo fuit abba-
tiæ S. Crispini majoris, exstructa super cry-
ptam, ad quam sacra pignora sub SS. Sixto et
Sinicio delata fuerunt; qua de translatione
latius dicendum erit. Atque hæc celebris est illa
basilica, cujus frequentissima apud antiquos
mentio occurrit, ædificari cœpta, ut est in actis,
haud diu post prædictam translationem. Concor-
dat antiquarius Suessionensis Le Moine: Inter
antiquissimas urbis ecclesias, inquit (10), nu-
meranda basilica S. Crispini majoris. Initio par-
vum erat oratorium, erectum, ut fertur, circa
annum 310, ubi servabantur corpora SS. mar-
tyrum Crispini et Crispiniani, eo delata ex
tugurio Rogerii (hoc, ut dixi, nomen seni, de quo
in actis, datur; quo jure equidem ignoro (11)).
Postea magnis expensis reædificatum a Suessio-

basilica S. Cri-
spini majoris,

(1) Histoire de Soissons, tom. II, p. 108. — (2) Gal.
Christ. tom. IX, col. 464. Item R. D. Pécheur, in Mss. —
(3) Ibid. — (4) Lib. IX, cap. cvi. — (5) Martyrol. Gallic.,
25 Octobris. — (6) Tom. IX, col. 394. — (7) Expilly Dic-

tionnaire géographique des Gaules et de la France. V^o Soissons.
— (8) Ibid., Conf. Dormay, tom. I, p. 103. — (9) Pécheur,
mss. — (10) Hist. des antiq. de la ville de Soissons, t. I, p. 175.
Soissons, 1663. — (11) Vide Dormayum, tom. I, p. 103 et 109.

AUCTORE
B. B.

A *neusibus est oratorium; ast non constat quo tempore. Certe Gregorius Turonensis tradit ibidem sepultum Chlodobertum, filium Chilperici et Fredegundis. Diserta sunt Gregorii verba: Chlodobertum vero, inquit (1), componentes in feretro, Suessiones ad basilicam sancti Medardi duxerunt, projicientesque eum ad sanctum sepulcrum voverunt pro eo; sed media nocte, anhelus jam et tenuis, spiritum exhalavit; quem in basilica sanctorum Crispini et Crispiniani martyrum sepelierunt. Scilicet anno 580 (2). Antiquarius Suessionensis solidis, ut existimat, nixus documentis, asserit basilicam diu ante Chilperici I imo etiam Clotarii I (qui regnavit ab anno 511 ad annum 561 (3)) ætatem exstitisse, erectamque sub Constantino, paulo ante medium sæculum quartum (4). Id ergo certum, tempore translationis, cui interfuit S. Eligius, basilicam jam dudum ædificatam; sed an eadem sit, an vero renovata sub translationis tempus incompertum manet. Rem quoque in medio relinquit Dormayus (5): Jam ædificata, inquit, erat in eorum honorem ecclesia; quid supererat, nisi ut ibidem reponerentur reliquiæ? Dicant alii qua Cointius fide scripserit Ansaricum corpora transtulisse ex loco ubi diu abdita post agonem jacuerant, ad basilicam a se eorum nomine dicatam. Nihil tale reperire est in Annalibus S. Crispini Majoris, cujus historia ad annum usque 862 fere ignota. Unde Gallia Christiana (6); nunc de abbatibus abbatiaque historia dicturi, observare operæ pretium duximus, hanc primo abbatiam dici in annalibus Bertinianis ad annum 862, quo data est a Carolo Calvo filio ejus Ludovico Balbo. Non dubium quin ante Ludovicum plures exstiterint abbates, sed in tanta rerum obscuritate et temporum distantia ignotos esse non mirum (7). Sequentibus sæculis hæc solum de variis ecclesiæ fati ibidem traduntur. Hugo Magnus anno 948. Sub cujus regimine omnes monasterii S. Crispini ædes ignis consumpsit (8). Et infra: Ansellus... transtulit reliquias S. Felicis martyris anno 1054 « Idibus Maii septimo anno restorationis post incensionem istius monasterii a prædicto abbate restaurati, ejus primum tempore incensi, » ut habet schedula vetustissima in capsula inclusa (9); quibus alterum post Hugonem magnum indicatur incendium. Anno 1118 Odo venerabilis... qui illud Monasterium a fundamentis instauravit et disciplina monastica egregie illustravit (10). Albuinus: vix abbas factus opus novæ fabricæ ecclesiæ aggressus est, ad quam cooperiendam a Ludovico IX obtinuit ligna e Sylva Cotiæ (Compendiensi) anno 1235 (11). Guillelmus I. sub cujus regimine, annis nempe 1358 et 1359, Anglis totam late regionem vastantibus, monasterium munivit, quod paulo post ab iisdem incensum destructumque fuit (12). Ludovico II sedente ecclesia dedicata est a Jacobo de Russie suffraganeo episcopi Suessionensis anno 1548 (13). Nicolaus Dany commendatarius anno 1566, qua potuit abbatiam ab hæreticis immunem fecit; at*

B *impedire non potuit quin ecclesia et monasterium funditus ab eis eversa sint (14). Denique anno 1617 ædes et ecclesia a militibus ducis Meduanæ dirutæ sunt (15). Deinceps usque ad annum 1727, quo desinit catalogus abbatum in Gallia Christiana, nihil de ecclesia invenio. Ex quibus, licet unius tantum reædificationis circa annum 1235, sicut et dedicationis anno 1548 mentio diserte fiat, concludere licet basilicam pluries seu restauratam seu renovatam, attamen eodem fere loco, quo primum condita sæculo IV aut V fuerat, perstitisse. 25 Atque hæc dicta sint de ecclesia S. Crispini majoris, quam clerici ne an monachi primum tenuerint, quæstio est acriter sæculo elapso agitata, de qua videsis Galliam Christianam quæ monachis favet. Nonnulli, inquit Ruinartius in Notis ad Gregorii Turonensis historiam (16), existimant ibi olim exstitisse sedem episcopalem. Underursus Gallia Christiana (17): Cathedralis templum B. Mariæ et SS. Gervasio et Prothasio a multis sæculis dicatum est. Illud cum basilica SS. Crispini et Crispiniani confundunt nonnulli ad sæculum decimum. Sed plura huic refragantur opinioni, inter alia quod Gregorius Turonensis, qui ubique per basilicam intelligit monachorum ecclesiam, basilicam SS. Crispini et Crispiniani memorat, sicut et basilicam S. Medardi sub annum 587. Cætera, si lubet, lege ibidem loco citato. Unum addo ex actis seu vita S. Ansarici, ubi basilica SS. Crispini et Crispiniani plane distinguitur a matrice seu cathedrali. Dixi supra sub secunda translatione liberatam fuisse energumenam. Factum sic narratur (18): Parisina mulier, quam ob sua facinora tam atrociter dæmon agitabat, ut dentibus se discerneret, ignis et aquæ pericula minime perhorresceret, ac sæpe ex capitis vertigine caderet epileptica passione. Ducitur ob id misera ferreis manicis vincta ad almæ Dei Genitricis MATRICEM IN URBE SUESSIONICA ECCLESIAM; ubi per novem dies stans cum matre, nihil obtinuit, quia Christus almaque Mater ejus, ut patuit, curam ejus translationi martyrum reservavit. Nam cum translationis die instante mater ejus videret omnes instar apum conglobatos ad deificam MARTYRUM BASILICAM confluere, juvantibus clientulis, dæmoniæ ad locum deduxit, ut saltem experiretur, si Christus Martyrum gratia conferret salutem. Quæ dum chorum ingreditur, crudelius a dæmone fatigata tetros emittit clamores, et cruentas ab ore et naribus vomit spumas, lumina contorquens, membra circumflectens. Attoniti super ea præsules et populi orant Martyres, ut ægram salvent. O melliflua pietas Dei nostri! Sicut illa quæ tetigit fimbriam vestis Domini, a fluxu sanata fuit; sic ista, ut Martyrum attigit (feretrum), a dæmone liberata sanam omnino se sensit, denuoque confessionis in fonte sua crimina delevit. Additur pium epiphonema. Quis præsens celebris abbatia sit status et alia ad eam pertinentia videbimus infra.*

quam nonnulli tradunt olim fuisse cathedralem.

E

F

(1) Historia Francorum, lib. V, cap. xxxv. Migne, Patrologia, tom. LXXI, col. 530. — (2) Art de vérifier les dates, pag. 526. — (3) Ibid., pag. 522 et 524. — (4) Hist. des antiquités de Soissons, tom. I, p. 174. — (5) Histoire de la ville de Soissons, tom. I, p. 263. — (6) Tom. IX, col. 595. — (7) Ibid., col. 596. — (8) Ibid. — (9) Ibid., c. 597.

— (10) Ibid., c. 400. — (11) Ibid., col. 401. — (12) Ibid., col. 405. — (13) Ibid., col. 404. — (14) Ibid. — (15) Tom. IX, col. 394 et seq. — (16) Migne, Patrol. tom. LXXI col. 530. — (17) Tom. IX, pag. 535. — (18) Tom. II Sept., pag. 546.

AUCTORE
B. B.
Prima translatio
sub finem
saeculi III.

26 *Ab his gradum facimus ad Translationes, quæ ex dictis facilius explicabuntur. Prima facta est ex loco sepulturæ seu tugurio Rogerii ad locum ubi postea ædificata est abbatia sancti Crispini majoris. Translatio hæc probabiliter contigit sæculo III, cum obitum SS. Sixti et Sinicii ponat Stiltingus circiter anno 300 (Acta SS., tom. I Septembris). Concordat Gallia Christiana (1) : Inde (ex tugurio) supra urbem ad Axonam translata sunt III Idus Maii, tertio, ut videtur, sæculo, a SS. Sixto et Sinicio, in locum in quo deinceps magnam ædificaverunt basilicam puta S. Crispini majoris. Hujus translationis memoria habetur in Saussaii Martyrologio Gallicano die VI Martii : Suessione inventio (in Indice Reseratio) corporum sanctorum Crispini et Crispiniani martyrum facta ex revelatione divina; in qua ipsa sacratissima corpora suavissimos odores efflaverunt, gloriæque, quam apud Christum nobilissimo agone promeriti sunt, perspicua prodidere magnificaque indicia. Hæc deprompta sunt ex vita S. Ansarici, episcopi Suessionensis, quam illustratam typis subjecit Stiltingus ad diem V Septembris, ubi ita n. 5. (2) : Præsul Ansaricus pontificum associatus cohorte quarto Idibus Junii cryptam, sub qua pausabant ossa martyrum (Crispini et Crispiniani), ubi olim per Sixtum et Sinicium posita, cum tremore et lacrymis reseravit... Dempto cæmento bina eorum sepulchra discooperuit, et maximus statim inde suavitatis odor fragravit. Quæ apprime consonant actis SS. Martyrum nostrorum, in quibus tamen non fit mentio SS. Sixti et Sinicii; in horum insuper propria vita, quam idem Stiltingus commentatus est ad diem I Septembris (3), hæc translatio ne uno quidem indicatur verbo. Attamen cum acta S. Ansarici, quod ad priorem eorum partem spectat, licet mendis conspersa, haud spernendæ sint auctoritatis; iudice Stiltingo (4), Translatio illorum corporum ad cryptam per sanctos Sixtum et Sinicium valde est verisimilis, cum SS. Crispinus et Crispinianus passi sint sub initium imperii Diocletiani, et paulo post, cum Galliis præssset Constantinus Chlorus, Sixtus et Sinicius Suessionem pervenerint, ut suo loco probatum est (5). Dormayus (6) certam habet Translationem, censetque corpora deposita in castro seu foro Crisis dicto, ubi parata fuerat crypta, supra quam deinde erecta ecclesia est, dudum jam destructa irruente bello vel collapsa vetustate; dubitat autem an SS. Sixtus et Sinicius translationi interfuerint; ideo putem, quod acta S. Ansarici non viderat Dormayus.*

Altera

27 *Secunda Translatio facta est medio sæc. VII, de qua ut longe celeberrima, fusius agendum est. Ansericus, inquit Cointius (7), Suessionensis episcopus, hoc anno (649) corpora sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani, evocatis sanctissimis præsulibus Audoëno Rothomagensi, Farone Meldensi et Eligio Noviomensi, ex loco ubi diu abdita post agonem jacuerant, ad basilicam a se eorum nomine dicatam, magna cum veneratione transtulit octavo Idus Martii, quo die celebris est hujus translationis memoria. Unde Saussaius præfatio die, nempe VIII Martii : Suessione Trium-*

phus sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani quando e loco certaminis, ubi aliquamdiu condita latuerant illorum corpora divina manifestatione reperta, atque micantibus miraculis solemniter cum fidelium ovatione et jubilo in basilicam, eorum in honorem extructam, hierothecis pretiosis inclusa, ad perpetuam venerationem delata sunt. Manifeste labitur Saussaius, cum dicit corpora tunc translata e loco certaminis; id enim nullo modo convenit rebus sub Anserico gestis; Cointius quoque videtur indicare, sacras exuvias ex loco ubi abdita manserant, ad alium, priori non ita propinquum, delatas; quod tamen non confirmatur ex actis S. Ansarici, ubi contrarium potius declaratur in Translationis proluxa descriptione, cuius summam transcribimus (8) : Dominus hanc ei (S. Ansarico) confert gratiam, ut cum sanctis Eligio Noviomensi, Audoëno Rothomagensi, Farone Meldensi cæterisque laude dignis episcopis beatorum fratrum martyrum Crispini et Crispiniani Suessionicorum apostolorum sacratissima corpora transferre mereretur... Cum igitur tanto thesauro dignum vas circa aureum et argenteum factum fuisset... dicti almi pontifices divino igne succensi populum Suessionicum, Ansarico suadente, convocarunt, et pro sancta Martyrum translatione triduanum jejunium indixerunt. Quo completo, emissis super corpora Martyrum per præsules actis, clero orante cum plebe, præsul Ansaricus, pontificum associatus cohorte quartis idibus (quarto Idus) Junii cryptam, sub qua pausabant ossa martyrum, ubi olim per Sixtum et Sinicium posita, cum tremore et lacrymis reseravit, purissimisque manibus, episcopis juvantibus, Eligio præsertim, qui præcipuus actor erat, dempto cæmento, bina eorum sepulchra discooperuit, et maximus statim inde suavitatis odor fragravit, ad declaranda (ut remur) Martyrum et pontificum adstantium merita... Tunc sancti pontifices sanctos Martyrum artus, cum lacrymabili gaudio exosculatos, in præparatam capsam transtulerunt, et pallio holoserico obvolutos honorifice condiderunt; caput dumtaxat sancti Crispini a populis deosculandum in archivis ecclesiæ reservantes. Elevatur itaque humeris episcoporum vas admirabile, vas manna continens, vas, inquam, auri solidum, pretiosis virtutum lapillis ornatum, et super altare sursum in eminenti ponitur; ut instar ænei serpentis erectum, omnium devote in se prospicientium languoribus mederetur. Nec id frustra sane. Siquidem in hac translatione reorum vincula solvuntur, effugantur dæmonia, sanantur morbi, peccatorum confertur indulgentia. Sequitur narratio sat explicata de energumena, sub Translatione liberata, cujus supra n. 25 meminimus. Ex recitato loco apparet translatas reliquias non ex uno loco ad alterum procul dissitum, sed ex crypta in præparatam capsam, quæ elevata humeris episcoporum super altare sursum in eminenti ponitur. Unde Stiltingus elevatas potius quam translatas ab Ansarico dicit (9). Manet tamen dubium, an basilica S. Crispini majoris exurgat eo omnino loci, quo sacra corpora post primam translatio-

(1) Tom. IX, col. 394. — (2) Acta SS. Tom. II Septembris, p. 546. — (3) Ibid. tom. I, Septemb., p. 118-129. — (4) Tom. II Sept., p. 547. — (5) Tom. I Sept., p. 122. —

(6) Histoire de Soissons tom. I, p. 108. — (7) Annales ecclest. Francorum, tom. III, p. 240. Conf. Gall. Christ. Ubi supra col. 337. — (8) Tom. II Sept., p. 546. — (9) Ibid., p. 543.

AUCTORE
B. B.

A *nem fuere deposita, an vero haud procul inde, cintra ambitum nempe Castri Crisiæ, quod tradunt christianis a Constantino concessum, cum Augustam Trevirorum petens hac transiret. Conf. n. 21. Hoc posterius si obtineret, recte dixisset Cointius, reliquias ex loco ubi abditæ translatae ad basilicam. Confer Dormayum in Historia urbis Suessionensis (1).*

paulo antem-
dum sæc. VII,

28 De anno hujus Translationis non clare constat. Conjectura sumi potest, inquit Stillingus (2), ex S. Eligii vita cum aliis rationibus collata; attamen non video, annum certo ex ea determinari posse, etiamsi existimare velimus SS. Audoënum et Eligium certo episcopos consecratos anno 640, ut volunt Cointius et Pagius, quorum sententiam, ut probabilior interim secutus est Cuperus noster in S. Audoëno ad diem xxiv Augusti: nuspiam enim habetur, quot annis hæc translatio posterior sit suscepta ab Audoëno et Eligio dignitate episcopali. Præterea opinantur aliqui Eligium et Audoënum anno 646 consecratos. Dies Translationis æque dubius est, cum acta notent diem x Junii; Dormayus vero alique velint peractam esse Translationem die vi Martii, uti notavit in martyrologio suo Saussayus. Quapropter nihil de tempore hujusce Translationis certi statuere possum, nisi eam contigisse non diu ante medium sæculi vii: nam alii annum 647, alii 648, ac demum alii 649 assignant; neque pro ullo ex hisce annis meliores invenio rationes quam pro alio; seu potius nulla alicujus momenti ratio pro uno magis quam pro alio allata est. Quibus etiam ego, nullam clariorem nactus lucem, subscribendum duxi.

auctore præ-
cipuo S. Eli-
gio.

29 Ex Actis Translationis n. 27 recitatis, liquet S. Eligium præcipuum illius auctorem fuisse nec non etiam adiutorem. Idque apprime congruit S. pontificis vitæ, conscriptæ ab æquali seu cœvo ejus, S. Audoëno, episcopo Rothomagensi. Sic enim is oritur lib. II, cap. vi (3): Huic itaque viro sanctissimo (Eligio) inter cætera virtutum miracula, id etiam a Domino concessum erat, ut sanctorum martyrum corpora, quæ per tot sæcula abditæ populis hactenus habebantur, eo investigante ac nimio labore fidei indagante patefacta proderentur: siquidem nonnulla venerabantur prius a populo in locis quibus non erant, et tamen quo in loco certius tegerentur, prorsus ignorabatur. Ex eo ergo tempore quo Eligius pontifex consecratus et ecclesiæ pastor est datus, ab eo nonnulla inventa populis sunt declarata; ex quibus primum ac summum sanctum martyrem Quintinum in principio episcopatus sui grandi instantia quæsitum, olim quoque celatum, promovit palam in publicum. Reliquo capite describitur inventio et translatio. Dein pergit cap. vii: Post hæc simili modo grandi labore atque instantia invenit in territorio Medenantense, vico Sacilinio, sanctum martyrem Piatonem... corpus denique, sicut martyrem decuit, eleganter composuit, atque mausoleum urbane desuper fabricavit. Suessionis quoque civitate, sanctos martyres et germanos Crispinum et Crispinianum ex quadam crypta

prolatos mirifice composuit, eorumque Memoriam insigni ornamento decoravit. Nec non et Belvacus municipio beatum martyrem Lucianum... inventum similiter fabricavit atque composuit; sed et alias quam multas memoriis sanctorum impendit diligentias, quæ nunc non sufficit narrantis evolvere lingua. Nonne ex hac tanta S. Eligii diligentia, sicut et ex ipsis S. Audoëni verbis inferre cum Stillingo licet, illum S. Ansarico auctorem fuisse, ut quæreret thecæque pretiosa recondideret SS. Crispini et Crispiniani reliquias? Quod autem dicatur in vita Memoriam insigni ornamento decorasse, innuitur thecam, quæ supra n. 27 latius describitur, ab Eligio, ut erat aurifaber peritissimus, si non propriis manibus saltem eo ordinante ac dirigente, fabricatam (4). Hactenus de secunda Translatione, quæ longe, ut monui jam, celeberrima est.

30 Tertiam quamdam memorat Gallia Christiana Translationem sequentibus verbis (5): Ernaldus abbas corpora SS. Crispini et Crispiniani transferri in aliam capsam procuravit die Lunæ post Pentecosten, anno 1141, proinde die xix Maii, quum anno illo littera sit dominicalis E, et Pascha resurrectionis cadat in diem xxx Martii, festum vero Pentecostes in xviii Maii, ut ex Tabula chronologica et Calendario perpetuo Benedictinorum probatur (6). Labitur itaque Dormayus (7), diem xxi Maii translationi assignans, et asserens Pentecosten incidisse in diem xx ejusdem mensis. Scribit idem Dormayus, loco cit., novam capsam, quæ operæ et pretio antiquam, industria S. Eligii fabricatam (vide supra n. 29) superabat, factam expensis monachorum abbatiæ, qui hunc in finem argenteam suppellectilem adhibuerunt; contulit quoque magnam pecuniæ summam Joslenus, Suessionensis episcopus ab anno 1126 ad annum 1152 (8); ipsi etiam cives ditiores partem boni operis sibi assumpserunt. Atque ex his omnibus collatis confecta est magnifica illa theca, quæ in hunc usque diem cernitur, ut scribebat Dormayus medio sæculo xvi. Eademque permansit usque ad postremos sæculi xvi annos, ut infra, ubi de reliquiarum præsentis statu, dicemus. Dormayus pluribus ibidem translationis solemnitate describit, cui adfuit Samson, archiepiscopus Remensis (ab anno 1140 ad annum 1161 (9)) cum F abbatibus S. Remigii et S. Joannis. Frequentissimus occurrit populus non solum ex vicinis sed remotioribus etiam ex locis. Prout, assolet in hujusmodi festivis cæremoniis, instituta publica est supplicatio, sub qua dum æs campanum indesinenter pulsatur, ictu clavæ rupta est major campana, ita ut hujus fragmentum magna vi præceps extra turrin ageretur terræque infingeretur ad altitudinem duorum pedum, haud procul a Comite Suessionensi Reginaldo, qui denso nobilium ministrorumque globo stipatus solemnem condecorabat præsentia sua pompam. Quo viso, omnes clamabant miraculum, potentique SS. Martyrum patrocinio agnoscebant factum, ut nemo occisus, nemo vel levissime læsus esset. Quovis anno, die Lunæ infra octavam Ascensionis Dominicæ celebratur memoria hujus translationis, fitque supplicatio sollemnis,

Tertia trans-
latio sub an.
1141.

(1) Tom. I, p. 265. — (2) Tom. II, Sept., p. 545. — (3) Migne, Patrologia, tom. LXXXVII, col. 515. — (4) Tom. II, Sept., p. 545. — (5) Tom. IX, col. 401. — (6) Art de vérifier

les dates, p. 25 et 112. — (7) Histoire de la ville de Soissons, tom. II, p. 115. — (8) Gall. Christ., tom. IX, col. 557-560. — (9) Richard, Evêchés de France. Gall. Christian., ibid., col. 84-88.

AUCTORE
B. B.

monachis S. Crispini majoris deferentibus Thecam ad ædem cathedralem, insequentibus magistratu (scabinis) et populo. Atque hæc ita Dormayus loc. cit. Repertus fuit in feretro S. Bandaridi Suessionensis episcopi (eujus acta apud nos tom. I Augusti, p. 61) cartallus translationis hujus testis, gallico idiomate conscriptus. Verba latine reddita hæc sunt: Corpora S. Crispini et S. Crispiniani translata fuerunt in hanc thecam anno Incarnationis Verbi Dei 1144, die lunæ post Pentecosten, quæ est dies 14 Calendas Junii. Qui factum sit, ut cartallus in feretrum S. Bandarici fuerit introductus, nuspam reperi. Sane ex errore vel negligentia id contigerit. Testatur autem auctor rerum memorabilium S. Crispini Majoris, cartallum prædictum in feretro S. Bandarici exstitisse adhuc circa annum 1664, eratque involutus sacculo serico, qui ipse aliis duobus includebatur una cum quibusdam SS. Crispini et Crispiniani reliquiis (1).

Reliquiæ SS.
Martyrum, ad
tempus Mon-
tibus in Han-
nonia serratæ
dicuntur.

31 In mss. Suessionensibus sicut etiam apud Dormayum (2) signatur translatio SS. Crispini et Crispiniani ad urbem Montensem in Belgio nostro. Irruuntibus scilicet Normannis et Hungaris, monachi exeunte sæculo ix vel initio sequentis reliquias SS. Crispini et Crispiniani transtulerunt Montes in Hannonia; quas comes civitatis fertur multa cum veneratione suscepisse et nudipes portasse ad ecclesiam S. Waltrudis. Aliud nihil additur. Latet ergo quomodo vel quando relatæ fuerint ad S. Crispini Majoris. Suspecta mihi est tota narratio. Nec enim bene video qui magis in tuto sacra pignora fuissent Montibus quam Suessione; cum utrobique barbari videantur grassati. Num forte subest aliqua confusio, et transvectio illa reliquiarum respicit translationem Osnabrugensem, ineunte sæculo ix habitam, vel Romanam sæculo eodem, de quibus sequenti paragrapho fusius erit tractandum? Videat lector; equidem nec asseveraverim nec negaverim. Conf. infra n. 35 et 39.

Anno 1592 de-
latæ fuerunt
ad basilicam
S. Mariæ,

32 Post hæc, nullam quæ proprietatis sit, reperio apud Suessionenses factam translationem. In Annalibus S. Crispini Majoris hæc tantum sequentibus sæculis notantur. Johannes II, Abbas ab anno 1362, capsam SS. Martyrum refecit defunctusque est ineunte Augusto 1373 (3).

C Et sub Francisco I, qui S. Crispini possessionem iniit xi Nov. 1558 per procuratorem, fuit delata ab episcopo Suessionensi Carolo I (4) ad ecclesiam abbatialem B. Mariæ capsam SS. Crispini et Crispiniani 29 Junii 1562 et ab ea numquam potuit extrahi (5). Quo autem modo quaque opportunitate factum hoc sit, latius est explicandum. Scilicet dum ob inductam in Gallias pestiferam Calvinii doctrinam, sæviebat atrociter bellum civile, timor erat ne hæretici spoliarent vastarentque ecclesias (6). Id circo Suessionensibus visum est, SS. Patronorum suorum sacra pignora, quo tutius servarentur, intra urbis mœnia deferenda. Præfato itaque die xxix Junii 1562, solemni ritu magnæque cum veneratione, publica quoque indicta supplicatione, itum est ex æde cathedrali SS. Gervasii et Protasii ad basilicam S. Crispini Majoris, ibi-

que celebratum solemniter sacrum, dictumque D pro concione de laudibus sanctorum Martyrum deque præsentis necessitate. Posthæc delata SS. Crispini et Crispiniani est theca ad B. Mariæ abbatiam, cui tunc præerat Catharina Burbonia, principis Condæi, hugonottorum ducis, consanguinea (7). Unde Gallia Christiana ubi de Carolo I episcopo Suessionensi (8): Horum (hæreticorum) timore transtulit 29 Junii 1562 capsam SS. Martyrum Crispini et Crispiniani in cœnobium B. Mariæ. Nec incassum adhibita cautela. Paulo namque post pestis invasit urbem (9); et deinde anno 1567 longe pejor lues prævaluit (10), quo tempore nefanda patrata in Deum hominesque facinora. Ad unum omnia christianorum templa violata, expilata, tam intra quam extra urbis mœnia, solo excepto monasterio B. Mariæ: fidem enim dederat, hancque servavit, sorori suæ Catharinæ abbatissæ princeps Condæus nihil mali a suis nec ecclesiæ nec reliquiis ædibus timendum (11). Hoc pacto intactum remansit SS. Crispini et Crispiniani sacrum pignus. Ast, pacatis rebus, moniales B. Mariæ reliquias illas restituere noluerunt; quas cum monachi S. Crispini Majoris singulis annis circumferre in publica supplicatione solerent, primum ad B. Mariæ tendebant, hierothecam humeris suis imponebant, sed ea lege ut urbis prætor omnisque magistratus, instrumento coram notario ad hoc rogato, sponderent illam, finita supplicatione, monasterio B. Mariæ restitutum iri (12).

33 Addo ex Mss. Suessionensibus nonnulla nec unquam postea restitu-
tæ S. Crispino
Majori.
E accuratius et enucleatius descripta, ut quæ reddita fuere a testibus oculatis vel desumpta ex instrumentis publicis. Carolus de Roucy episcopus, qui supplicationi una cum clero præibat, fidem dedit de restituendis monachis S. Crispini Majoris reliquiis SS. Martyrum quando id requirerent. Similiter sponderunt cives se reddituros sacra pignora simul ac præsens cessaret periculum. Insuper ad majorem cautelam ipsa capsam a pluribus aurifabris, in conspectu duorum notariorum, recognita accuratissime fuit atque descripta; erat autem ex argento deaurato, lata duos pedes, alta duos pedes cum quadrante, circum aderant effigies duodecim apostolorum, integræ omnes, nisi quod deessent sex manus etc. Septennio fere post urbs ab hugonottis capta est et septem circiter mensibus occupata; templa ejus sacra ab eisdem spoliata, diruta, combusta; monasterium S. Crispini redactum miserabiles in ruinas (13). Prior monasterii D. Lepaulart sub hæc curavit ad eandem B. Mariæ abbatiam transferendas cæteras reliquias Sanctorum cum suppellectili argentea et chartis instrumentisque publicis, quæ omnia doliis vacuis incluserat. Pace conciliata die 23 Martii 1568, renuit abbatissa capsam SS. Crispini et Crispiniani restituere, iniquitatem causata temporum. Petitionem iterarunt monachi anno 1578, cum chorum suæ basilicæ restaurassent; sed abbatissa facile quidem reddidit alias reliquias; non vero ita capsam SS. Martyrum, quam penes se cupiebat servare usque ad belli civici omnimodum finem. Recla-

(1) Pécheur, Mss. — (2) Hist. de Soissons, tom. I, p. 575. — (3) Gall. Christ., tom. IX, col. 401. — (4) Ib., col. 578. — (5) Ib., col. 405. — (6) Dormay, tom. II, p. 462 et seqq. — (7) Ibid. et Gall. Christ., tom. IX, col. 447. — (8) Gall. Christ., tom. IX, col. 578. — (9) Dormay, p. 465. — (10) Ibid.,

p. 466-480. Item, Histoire de l'abbaye de N. D. de Soissons par D. Michel Germain, p. 265. — (11) Ibid. et Expilly, Dictionnaire géographique. V. Soissons. Martène, Voyage littéraire, t. II, p. 19. — (12) Martène, ib., p. 20. — (13) Gall. Christ., tom. IX, col. 578.

AUCTORE.
B. B.

A marunt monachi; sed frustra; cum abbatissæ faverent non solum episcopus sed etiam Nicolaus Dany, abbas S. Crispini et prior Franciscus Mosnier. Defunctæ anno 1594 Catharinæ Burboniæ successit Ludovica a Lotharingia, filia Claudii Albæ Marlæ ducis, annos nata fere 33; nec ipsa adduci potuit ut votis monachorum Crispinianorum satisfaceret. Pluries tamen sub ejus regimine cogitatum est de tollenda capsâ; quinimo vice quadam res jamjam perficienda credebatur; ast cives tumultuarie concurrentes occluserunt urbis portam (hodie a S. Martino dictam) qua iter ad S. Crispini Majoris basilicam erat. Prætendebat autem Ludovica se retinere sacrum pignus easdem ob rationes, quibus mota fuerat Catharina; quod scilicet civiles discordiæ non minus quam antea ferverent. Nec tamen manus victas dederunt monachi; quinimo gravius quid susceptum anno 1614, turbato tunc regno ex nece Henrici IV, infando scelere interempti die 14 Maii 1610. Cum enim pro consueta supplicatione adductæ ad ædem cathedralem fuissent reliquiæ, post decantatum sacrum occluduntur, favente capitulo, portæ, eo fine ut facultas Crispinianis daretur tollendi et clanculo abducendi sui thesauri. Ast subito commovetur populus; postes effringuntur cogunturque canonici dimittere reliquias, quæ continuo ad S. Mariæ reportantur. Deinceps noluit abbatissa permittere ut in publica supplicatione circumducerentur, sed ut solum in sua basilica ante cancellos claustrii monialium exponerentur. Verum anno 1617, ne seditioni ansa daretur, concessit ut solito more deferrentur, dummodo præsidio triginta militum armatorum ad cautelam circumdarentur. Quod cum videretur nimis violentum, mitius adhibitum consilium est, ut scilicet ab earum egressu usque ad reditum unus ex scabinis obses in monasterio B. Mariæ teneretur. Atque ita quidem processum anno 1617. Postea alia cautio adhibita non fuit præter fidem ab urbis magistratu datam modo, quo diximus ad finem numeri præcedentis. Atque ita obtinuit usque ad exitum sæculi XVIII.

Præsens Reliquiarum
Suess. status,

34 Quid deinceps Suessione cum reliquiis SS. Crispini et Crispiniani actum sit, ac quis earum præsens status et qua in ecclesia hodie asserventur, docebit Instrumentum, hoc ipso anno 1860, quo hæc scribebamus, datum a RR. DD. Armando de Garsignies, qui dignatus est novam suscipere illarum recognitionem, quo facilius rectiusque responderi posset variis postulatis hagiographorum. Liceat itaque nobis hic publicum grati animi erga venerandum Pontificem pro tam insigni benevolentia adscribere testimonium, qui non ita diu post ex hoc terrena sede ad cælestem (ut confidimus) transiit, præmia laturus a justo Iudice laborum suorum, in congregatione sanctorum omnium, nominatim Crispini et Crispiniani, quorum recognoscendis reliquiis, morti, licet imprevisæ, jam proximus operam piissime impendit.

ex instrumen-
to RR. DD. de
Garsignies epi
Suession.

35 Paulus Armandus Anacletus Ignatius de Garsignies, miseratione divina et sanctæ Sedis Apostolicæ gratia, Episcopus Suessionensis et Laudunensis, provinciæ Remensis Decanus et primus suffraganeus: Universis et singulis præsentibus litteras inspecturis notum facimus et testamur quod Nos, ad majorem Dei omnipotentis gloriam, sacrarum reliquia-

rum beatorum martyrum Crispini et Crispiniani, civitatis Suessionensis apostolorum, quæ adhuc in ecclesia nostra cathedrali supersunt, conservationi nec non authenticitati providentes, maturius expensis monumentis historicis a primævis temporibus usque ad præsentem ætatem, hæc nobis imprimis comperta fuerunt: SS. Martyrum corpora, Suessione, ab initio in pia domo abscondita et sepulta, inde postea translata sunt extra urbem, ad plagam quasi Orientalem, in crypta ecclesiæ celeberrimi cœnobii ipsorum nomine gloriantis, ubi magno cum honore conservata fuerunt usque ad tempora recentiora. Hac in Ecclesia, mediante sæculo septimo, a S. Ansarico, episcopo Suessionensi, maximo cum apparatu primum elevata fuere. (Et) 1º ipsum S. Crispini caput tunc reconditum fuit in capsâ argentea a S. Eligio, episcopo Noviomensi adornata, qua dein obsolescente, circa annum 1300, ab abbate Wermonte in nova theca deaurata, sed cuprea et angustiori, ideoque plures in partes confractum, translatum fuit; ex qua duo fragmenta ejusdem S. Capitis extraxit Carolus de Roucy, episcopus Suessionensis, versus annum 1578; quibus ecclesiam suam Cathedralem ditavit. 2º Corpora autem sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani, separatim a capitibus, mediante sæculo septimo, in ingentiori capsâ argentea, quam similiter adornaverat S. Eligius, elevavit, inclusitque idem S. Ansaricus, quacum capsâ translata fuisse creduntur, desinente seculo nono, Romam, ubi pars non minima, testante martyrologio Romano, retenta fuit. Longe autem post relationem, cum pristina illa capsâ vix sibi cohæreret, anno 1441, 19 Maii, quod supererat e sacris Corporibus translatum fuit, solemni pompa, a Josleno, episcopo Suessionensi, in aliam capsam argenteam, postea anno 1370, sub abbate Joanne, denuo refectionem, quæ, anno 1792, sicut et capsâ deaurata sacri Capitis, ab impio hujus temporis gubernio deprædata est. Inde autem extracta pars maxima femoris, nec non quædam minora fragmenta, a piis personis, post redditam ecclesiæ pacem, RR. DD. Joanni Claudio de Beaulieu, episcopo Suessionensi, sedulo restituta sunt, sicut et duo prælaudata fragmenta Capitis S. Crispini. Quæ singula, identitatem testantibus viris coetaneis fide dignissimis, anno 1804, 25 Octobris idem DD. de Beaulieu, in præsentem capsâ lignea et passim deaurata recondidit, solemni Decreto, authentica fideliumque venerationi exponenda declaravit et statuit. Hujus ultimæ translationis instrumentum quod, aperta capsâ, temporis injuria pene oblitteratum deteximus, præsentem Rescripto supplementum et renovamus. Prælaudata igitur sacra Pignora a nobis canonice recognita, scilicet duo fragmenta ipsiusmet Capitis sancti Crispini, partem maximam femoris aliaque fragmenta minora tribus sæculis sericis coloris rubri, inclusa reponi curavimus super pulvinari serico, coloris rubri, in prædicta theca lignea, passim deaurata, formæ oblongæ, a lateribus duplici cristallo immobili munita, a superiori parte omnino clausa tegumento ligneo, ipsi cochleis ferreis adhærente, sigillo nostro in cera rubra hispanica impresso undequaque coopertis.

In

AUCTORE
B. B.

In quorum fidem præsentés expediri jussimus cum facultate dictas reliquias fidelium venerationi in Diœcesi Nostra exponendi. Datum Suessione, in Palatio Nostro Episcopali, sub signo Vicarii Nostri Generalis, sigilloque nostro ac Secretarii Generalis Episcopatus nostri subscriptione, anno Domini Millesimo Octingentesimo Sexagesimo, die vero mensis Martii sexta. *Erat signatum* : Hurillon, vic. gen. *Et infra* : De Mandato Illustrissimi ac Reverendissimi DD. Episcopi Suessionensis et Laudunensis : Delaplace, can. sec. gen. *De translatione Romana, cujus meminit RR. DD. episcopus, sicut et de altera Osnabrugensi, dicemus § sequenti. Prius addam quædam de præcipuis reliquiarum partibus, quæ variis in locis cum veneratione tenentur, initium faciens a Capitibus SS. Martyrum.*

De capite S.
Crispini :

36 Vidimus tum supran. 27 tum etiam in litteris RR. DD. episcopi Suessionensis, Caput S. Crispini medio sæc. VII seorsim a reliquo corpore depositum per S. Ansaricum in propria theca; anno 1141 Ernaldum abbatem Ossa in alteram capsam transtulisse, Caput S. Crispini loco motum non fuisse. Notat vero Gallia christiana (1), Wermundum itidem abbatem anno 1303 Caput S. Crispini in pyramide inclusisse. Scilicet, ut est apud Dormayum (2), Wermundus creatus abbas anno 1303 aures præbendo imprudens aurifabro cuidam aliisque, quorum utebatur consuetudine, inductus fuit ut S. Crispini Caput ex theca, in qua a medio sæc. VII reconditum erat, transferret in alteram formæ quidem elegantioris sed minoris pretii. Itaque dictus aurifaber fecit thecam ex cupro inaurato, pigmentis metallicis variisque ornatam figuris. Qua conspecta adeo lætatus abbas est, ut solemne voluerit celebrari sacrum; sub quo, adstantibus monachis, caput S. Patroni ex veteri tulit theca, novæ illud impositurus; quod incassum tamen tentavit : erat enim apertura thecæ angustior, quam ut sacrum pignus intromitti posset. Quare aurifaber, pudore confusus, reliquias percutere, cœpit, unde in tres partes seu fragmenta divisum Caput S. Martyris est, quæ sic facile in paratam urnam repositæ fuere. Ex antiqua theca, quæ pondo erat decem librarum, confectum est Wermundo pedum abbatiale. Ast brevi subsecuta est cœlestis vindicta. Pedit viæ confecto, aurifaber membris captus, talis quoad vixit permansit; abbas vero in amentiam incidit; paulo tamen antequam rationis usu penitus privaretur, agnovit culpam, eamque coram congregatis monachis nonnullisque canonicis confessus est, indignum se dicens qui deinceps præesset. Quare enixe fratres suos deprecatus est, ut alterum eligerent abbatem. In ejus itaque locum suffectus fuit Walterus de Bouclanoy; Wermundus vero aliquamdiu amens in eodem monasterio S. Crispini Majoris vixit; postea rationis compos redditus, prioratui Belli-loci præfuit usque ad mortem. Non videtur hanc narrationem valde sinceram habere Dormayus, monens se illam non alias reperisse quam in ms. Michaelis Bertini. Pariter in mss. Suessione nuper nobiscum communicatis notatur, rem quidem recitari a D. Lepaulart in Ephemeridibus, sed absque ulla fontium, unde hausta

sit, indicatione (3). Insuper D. Elie, in sua D historia ms. monasterii S. Crispini Majoris illam suspectam censet. De Wermundo hæc solum tradit Gallia christiana (4): Wermundus petita a monachis anno 1303 licentia electus, convenit mense Maio cum abbate S. Medardi pro juribus ripæ fluminis Cesiae circa villam de Pernant. Caput S. Crispini in pyramide inclusit. Ex amentia in quam inciderat revocatum ferunt abdicasse et secessisse in cellam Belli-loci, ubi sanctissime finiit. Apud Dormayum dicitur Wermundus dignitatem resignasse antequam mente captus esset. Cæterum ex præfatis efficitur, Wermundum exiguo tempore præfuisse, cum ejus electio et resignatio uni eidemque anno 1303 adscribantur. Nec prætermittendum, præfatam hierothecam perstitisse usque ad tumultus in Gallia civiles sub finem sæculi præterlapsi. Quæ enim tunc visebatur, erat ex cupro inaurato et variis exornata icunculis. Circum pedem inscripta litteris vermiculatis legebantur verba : Hic loci sacramentum in vase ad Domini decus hoc caput locatum est, Vuermonte abbate. Denique discimus ex litteris RR. DD. de Garsignies circa annum 1578 ab episcopo Carolo de Roucy duo extracta fuisse Capitis fragmenta, quibus cathedralem ecclesiam ditavit; atque hæc in hunc usque diem servata; cætera periisse.

37 Quo ad vero caput spectat S. Crispiniani, fertur S. Ansaricus illud tradidisse S. Eligio in signum grati animi ob præstitam a B. pontifice Noviomensi operam in peragenda SS. Patronorum translatione circa medium sæculi VII. Conf. n. 27 et seqq. Sanctus autem Eligius dicitur vicissim illud donasse abbatæ Sollemniacensi, quæ sex circiter millibus ab urbe Lemovica distat et B. Eligio, patria Lemovice, qui postmodum fuit episcopus Noviomensis, auctore gloriatur... Ecclesiæ dedicatio facta est anno Christi 631 die 9 Maii, cui viginti duo episcopi adfuerunt, ex veteri necrologio. Cæterum in hac dedicatione, præcipuis patronis, scilicet Petro et Paulo apostolis, alii plurimi additi sunt, Pancratius et Dionysius martyres cum sociis, Martinus, Medardus et Germanus confessores (5). Mirum non est his haud annumerari S. Crispinianum, cum Suessionicæ, qui multis post annis contigit, translationi nondum interfuerat S. Eligius. Ast hoc sane mirandum esset, si abbatia Sollemniacensis tam pretioso pignore, Capite scilicet S. Crispiniani, aucta fuisset, nullam hac de re in toto Annalium decursu fieri mentionem. Certe in serie abbatum, apud Galliæ Christianæ collectores, nec nomen S. Martyris signatur, licet plura hinc inde de Sanctorum reliquiis ad monasterium allatis notentur. Quapropter dubito an aliud præter conjecturam sit, quo Caput S. Martyris Sollemniacensi basilicæ vindicetur in Mss. Suessionensibus. Conjectura autem ex eo facile oriri potuit quod cum caput S. Crispini ab Ansarico, separatim a reliquo corpore, in propria theca repositum fuerit, haud absonum videatur supponere, pari modo actum cum Capite S. Crispiniani, ut scilicet sejunctum sub eadem translatione a cæteris ossibus sit, concessumque S. antistiti Noviomensi, in remunerationem præstitæ operæ et

item de capite
S. Crispiniani.

(1) Tom. IX, col. 401. — (2) Histoire de Soissons, tom. II, p. 295 et seq. Item Pêcheur, mss. — (3) Journal de ce qui est arrivé à S. Crépin lors de la prise de Soissons par les Hugue-

nots, ms. — (4) Tom. IX, col. 401. — (5) Gallia Christ. t. II, col. 566. Conf. S. Audouen in vita S. Eligii, Lib. I, cap. XV et seq. Migne Patrologia, tom. LXXXVII, col. 492.

AUCTORI
B. B.

A *industriæ. Quæ quidem conjectura ex eo fit probabilior quod saltem a medio sæculo vii capituli S. Crispiniani quævis deperdita sint vestigia. Id mihi certum, nec Suessione nec Osnabrugi sacrum illud pignus esse inveniendum. Scribit quidem Mazzolari, Romæ in ecclesia S. Laurentii in Pane et Perna, corpora SS. Crispini et Crispiniani recondita et Capita fidelium venerationi exponi. Ast alibi diximus non satis fidam hanc esse relationem, quæ in pluribus manifeste peccat. Idem dicendum de duobus Calvariis, quæ Osnabrugi hodieum asservantur in ecclesia cathedrali cum annexis duabus schedulis, nomine SS. Crispini et Crispiniani signatis, ut infra dicemus n. 43 et seqq.*

Partes reli-
quiarum va-
riis in
locis
servatæ.

B 38 Legitur apud nos inter Prætermisos ad diem v Aprilis (1): S. Crispini et S. Crispiniani translatio, aliqua reliquiarum facta est anno MDCXXI in monasterio Lezatensi diocesis Rivensis prope Tolosam. Consule Saussai supplementum xxvii Augusti; quo die loc. cit. ita: In monasterio Lezatensi... natales sanctorum Calixti et Cypriani martyrum, .. Horum sacra corpora ex duabus capsis perantiquis, in quibus dudum requieverant anno millesimo sexcentesimo vigesimo primo 5 Aprilis a Priore loci, cœnobitis præsentibus, in novam thecam ornatioremque fuerunt translata, et intra capellam sancti Antonii honorifice reclusa, cum aliis venerandis cœlitum lipsanis: nempe corpore sancti Albini episcopi; sacris aliquot pignoribus sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani, qui Suessione (ubi martyrium suum patravere) in propria ecclesia, magno Dei beneficio præservata ab impiorum hagiomachorum, qui illic tot Sanctorum corpora cremaverunt, sacrilegis manibus, reliogissime collocata sunt. Conf. n. 32 et seq. Non ergo recte intellexit vel legit Saussayum Bailletus (2), cum supponere videatur agi in recitato textu de SS. corporum translatione; imo diserte aliquot pignora tantum indicantur. Nihil est sane quod his vel minimum refragetur. Nec dubitandum a Crispiniani monachis hinc inde reliquias sive minores sive insigniores dono datas. Sic, teste Mabillonio (3) sub annum 886, basilicæ S. Crispini Majoris Erius comes mansa duo cum aliquot mancipiis in villa Montiniaco tradit atque legat pro dente, quem ex reliquiis sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani acceperat. Video præterea in Mss., Suessione nuper nobis transmissis, RR. Carolum de Roucy, qui fragmenta duo capituli S. Crispini minori ex theca desumpserat, pariter os aliquod parvum ex majori capsula tulisse atque deposuisse apud PP. Minimos Suessionenses. Anno 1619 aliæ particulæ concessæ fuere canonico D'Orleans (hoc ei nomen). Denique Carolus II (de Hacqueville) anno 1622 dominica in octava Ascensionis aperuit capsam SS. Crispini et Crispiniani, duasque inde extractas costas cathedrali donavit. Ita Gallia Christiana (4). Additur in Mss. nostris eadem occasione extractum etiam talum, traditumque ejusdem præsulis secretario nomine de Courtonne, qui postea factus est cano-

nicus et cantor S. Gervasii id est cathedralis Suessionensis. Hujus in officio cantoris successor partem illam sacri thesauri, a decessore acceptam, servabat adhuc anno 1664. Attamen processus Visitationis præfatæ non faciunt mentionem de talo, nec pariter de aliis quibusdam fragmentis quæ sub hac Visitatione videntur decerpta. Quod quidem indicio esset particulas tantum fuisse minutas.

§ III. De translatione Romana et Osnabrugensi.

De Romana translatione pluries jam in præcedentibus incidit mentio, hic autem ex professo agemus. Illam Baronius in Annalibus prætermittit, asserit vero in Martyrologio ad hunc diem xxv Octobris: Quorum, inquit, corpora postea Romam delata fuerunt, atque in ecclesia sancti Laurentii in Pane et Perna honorifice tumulata. Verum enim vero hoc prorsus negat Saussayus: Nec enim, ait (5), Romam umquam pretiosæ illorum exuviæ traductæ fuerunt, quæ per tot sæcula conservatæ, etiam furentibus Suessione hagiomachis, ab illorum profanis unguibus divina ope subductæ sunt, sed in basilica sanctissimæ Virginis depositæ ad tutelam, suis in thecis (imo sua in theca) illibatæ hactenus, ut visuntur, perseveravere. Saussayo subscribit Baillet (6). Certe ante editum, jussu Gregorii XIII, Romanum martyrologium, nemo Translationis SS. Crispini et Crispiniani Romæ meminerat; nec Florus, nec Ado, Usuardus, Rabanus, Notkerus, sicut nec Maurolycus, Galesinius, Bellinus, Molanus, nec denique alii sive notiores sive obscuriores martyrologi. Quapropter accurata haud omni ex parte est Notatio Baronii ad annuntiationem SS. Martyrum nostrorum. Sic nempe scribit: Beda, Usuardus, Ado ac cæteri; qui quidem omnes Suessione martyrium celebrant, de translatione silent. Difficile tamen non est fontem Baronianæ assertionis detegere. In summo scilicet montis Viminalis umbilico assurgit ecclesia et monasterium S. Laurentii in Pane et Perna, vulgo Panisperna (cujus vocis origo varia a variis redditur), eo loci, ut fertur, quo balnea Olympiæ antiquitus inveniebantur, in quibus beatissimus Levita martyrii palmam creditur adeptus (7). Incolunt monasterium sanctimoniales a S. Clara nuncupatæ, inter quas sunt plures generis nobilitate insignes, eratque olim hæc abbatia e numero viginti privilegiatarum Urbis. Quo tempore exstructa ecclesia, incomptum (8). Sub anno 1300 reædificata a Bonifacio VIII, titulo cardinalitio condecorata a Leone X, restaurata et denuo consecrata fuit sub pontificatu Gregorii XIII (9). Hic vero, ut testatur P. Josephus Mazzolari S. J., in Diario Sacro ad diem xxv Octobris (10), Corpora SS. Crispini et Crispiniani recondita sunt sub altari eorum nomine dicato, et capita fidelium venerationi exponuntur. Similiter Rossii, Pancirolus, Piazza

Translatio
Romana,

E

F

(1) Tom. I, Aprilis, p. 397. — (2) Vies des Saints, 25 Oct. — (3) Annales Benedictini, tom III, p. 238. — (4) Tom. IX, col. 379. — (5) Martyrologium Gallic., XXV Oct. — (6) Vies des Saints, 25 Oct. — (7) Beschreibung der stadt Rom, von Platner etc. tom. III, part. II, pag. 348. Edit. 1858. — Descrizione di Roma moderna per Mich. et Vinc. Rossi, p. 655. Roma 1819.

AUCTORE
B. B.

aliique. Quando autem, quave occasione, quoque modo Romam transvecta fuerint, nusquam reperi. Asserit quoque Pancirolus (1), se ex monialibus quæsiisse de tempore Translationis, sed nihil omnino didicisse, licet multa valde accurata circa res ecclesiæ suæ proferrent, additque se hactenus nihil invenisse in quovis scriptore. Suspiciatur Dormayus forte partem sacri thesauri olim in Urbem delatam; atque occasione hujus Translationis (tertiæ), necesse existimat (2) inquirere an bina corpora sint apud nos integra, et num nulla desint ossa in hierotheca. Ratio dubitandi est, quod Baronius translata asserat in Martyrologio. Addit deinde Dormayus quæ infra n. 50 in extenso recitamus, utrumque caput in capsâ desiderari, atque unum tantum esse penes monachos S. Crispini Majoris. Insuper non tot reperiri ossa quot sufficiant duobus integris corporibus componendis. Unde probabile efficitur, quod nonnulli volunt, Romanos scilicet, quando Suessionem miserunt corpus S. Sebastiani (circa annu 826 (3)), in remunerationem accepisse partem reliquiarum SS. Crispini et Crispiniani. Atque hæc Dormayus ex conjectura. Concordant Rossii in Descriptione (4): Inter alias reliquias reperitur (in S. Laurentii in Pane et Perna) brachium S. Levitæ et pars corporum SS. Crispini et Crispiniani. Piazza in Hierarchia Cardinalitia, Romæ edita anno 1703, hæc habet, Titulo S. Laurentii in Panisperna (5): Gloriatur hæc ecclesia adhuc ibidem asservari corpora duorum nobilissimorum Romanorum Crispini et Crispiniani, Domino permittente ut eorum corpora Urbi restituta, tanto majori colerentur veneratione. Denique R. D. Lequeux, hodie canonicus Parisiensis, olim superior majoris seminarii Suessione, interrogatus de reliquiis Romanis, respondit die 5 Decembris 1839 in hunc modum: Certum est, a longo jam tempore Romæ esse quasdam SS. Martyrum illorum reliquias, in ecclesia S. Laurentii in Pane et Perna, ut probatur ex martyrologio Romano. Has ego, una cum R. D. Legrand collega vestro (epistola data putem est R. D. Congnet vel saltem alteri ex capitulo Suessionensi) visitavi anno 1831 in præfata ecclesia celebri valde ob martyrium S. Laurentii. Ibi invenimus capsam exiguam (tres-restreinte) quæ manifeste continere numquam potuit nisi valde parvam partem SS. Corporum. Unde pignora hæc Romana nihil probant contra sinceritatem reliquiarum Suessionensium. Exigua enim hæc sacrorum ossium pars Romam potuit deferre ab Hilduino abbate, qui vicissim Sanctorum reliquias cupiebat Roma secum Suessionem adducere et reapse asserebat attulisse ad basilicam S. Medardi exuvias S. Sebastiani et S. Gregorii; quod utique intelligendum non de integris corporibus, sed fragmentis solum. Hoc modo omnia inter se facile componi videntur. Equidem huic, sane prudenti, lubens assentior conjecturæ (nec enim deficientibus idoneis documentis, aliud verbum ursupare licet); nec tamen bene omnino video qui Hilduinus, cum abbas esset S. Medardi, reliquias ad S. Crispini Majoris spectantes, easque præ cæteris omnibus in pretio ibidem habitas, obtinuisset Romam deportandas. Hæc cum ita

sint, fortassis non nemini in mentem venerit, alterius S. Crispini (plures enim hujus nominis celebrantur) pignora in Urbe quiescere quæ lapsu temporis, ut fit, nostro sancto Martyri adscripta fuerint, cui deinde conjunctus ob passionis consortium S. Crispinianus. Ast longe probabilior mihi est sententia Reverendi D. Lequeux.

40 Cæterum ex dictis hactenus, efficitur translationem Romanam duobus his niti fundamentis: Traditione ecclesiæ S. Laurentii, in qua publica veneratione coluntur; quæ tamen traditio nullatenus referri potest ad integra SS. Martyrum corpora, sed ad partem tantum nec eam valde notabilem. Quod vero spectat ad caput S. Crispini, certum mihi est, hoc perpetuo Suessione asservatum, nec proinde Romæ unquam potuisse exhiberi; perperam ergo tradi a Mazzolario utriusque Martyris capita venerationi exponi; nec etiam puto id probatum esse de capite S. Crispiniani; tum quod præter Mazzolarium, nemo alius, qui rem penitus examinarunt, tale quid asserat, imo contrarium potius affirmant; ut ex supra recitatis testimoniis constat; tum quod, licet pars illa S. Corporis ab immemorabili tempore Suessione exulaverit, attamen nulla satis idonea ratione Romam fuisse allata demonstretur. Alterum translationis Romanæ fundamentum est auctoritas martyrologii jussu Gregorii XIII aliorumque Pontificum editi et correcti. Ast hæc tanta non est, ut non liceat ab ea recedere. Audiamus Benedictum XIV (6). Notat imprimis Usuardi martyrologium ita prævaluisse, ut in fine sæculi xv passim in omnibus ecclesiis etiam Urbis, excepta tamen Vaticana basilica, legeretur; plures illius sub id tempus factas editiones; nempe anno 1498 Venetiis a Bellino; circa medium sæc. xvi a Maurolyco, sed eruditiores putant ab eo fuisse deturpatum Usuardum; quare Molanus, doctor Lovaniensis, labores non omisit, ut Usuardum ad suum verum statum reduceret, cujus operis ultima editio facta est Lovanii anno 1583. Eodem tempore Petrus Galesinius apostolicus protonotarius suum composuit et edidit martyrologium. Multiplicatis idcirco martyrologiis, quæ erroribus vacua non erant, summi pontifices necessarium duxerunt, ut fieret editio martyrologii correcti, in omnibus ecclesiis legendi. Cura hæc a Gregorio XIII demandata fuit Silvio Antoniano tunc canonico sancti Petri, postea cardinali; Roberto Bellarmino tunc presbytero Societatis Jesu, Cæsari Baronio, tunc presbytero Oratorii, deinde cardinalibus; Ludovico de Torres tunc archiepiscopo Montis Regalis in Sicilia, deinde cardinali sub Paulo V; Joanni R. Bando canonico S. Petri, Michaeli Ghislerio Theatino et Bartholomæo Gavanto Barnabitæ. Correctores adhibuerunt præcipue Usuardum. In corrigendis autem erroribus, qui irrepserant, usi sunt Martyrologio quod tunc Bedæ credebatur, item Martyrologio antiquæ ecclesiæ sancti Cyriaci in Via Lata; item uno ex Menologiis Græcis latinitate donatis a cardinali Sirleto. Habuerunt etiam præ oculis Martyrologia Bellini et Maurolici, nec non Molani et Galesinii; sed Bellino et Molano plus, uti fieri debebat, detulerunt quam Maurolico et Galesinio. Denique, hortante Baronio, additi sunt

prout annuntiat in martyrologio Romano,

(1) Tesori nascosti, pag. 594. — (2) Histoire de la ville de Soissons, tom. II, p. 116. — (3) Gall. Christ. tom. IX col. 411. — Dormay, tom. I, p. 538 et seqq. — (4) Pag. 655.

— (5) La Gerarchia cardinalizia, pag. 594. — (6) De Servorum Dei beatificatione, lib. IV, cap. xvii.

AUCTORE
B. B.

A Sancti ex Menologio desumpti, qui ante schisma a græcis colebantur, aliique nonnulli ex latinis, quorum fiebat laudabilis a Patribus commemoratio, et signanter a sancto Gregorio in Dialogis. *Triplex prodiit martyrologii correcti editio; quarum tertia, teste Baronio, purior est atque sincerior facta anno Domini 1584: illi enim tantum, ut legitimæ atque germanæ accesserunt litteræ apostolicæ, datæ die 14 Januarii eodem anno.*

an et quomodo
admitti possit?

41 Biennio post in lucem venit altera editio cum notationibus Baronii anno scilicet 1586, de qua scribit Carolus de Aste archiepiscopus Hydruntinus: Nullum dubium est quin martyrologia sæpenumero variata fuerint, cum illud, quod a Gregorio XIII approbatum litterisque ejus apostolicis obvallatum est, occasione postea notationum Baronii (qui suggererat nonnullos se in eo errores reperisse) aliqua ex parte commutatum, non variatis modo quibusdam, sed nonnullis etiam adjectis atque detractis, ut utramque editionem antiquam et novam conferenti Gregorianam scilicet cum Sixtina, liquido constabit. Quamquam hæc posterior non appelletur Sixtina, licet sub

B Sixto V facta; visum est enim, quod non tanta esset facta mutatio, relinqui bullam et nomen Gregorii XIII. Jam autem usus fere obtinuit, ut postrema illa editio sub Sixto V facta et Baronii notationibus illustrata, Baronii Martyrologium vocitetur. *Cæterum in omnium primâ editione correcti martyrologii (quam præ manibus habeo estque anno 1583 Romæ typis Dominici Basæ excusa) eadem, quæ in hodierno, legitur de SS. Crispino et Crispiniano annuntiatio seu elogium. Quod utique nemini mirum videbitur, qui sibi in mentem revocaverit, quæ supra monuimus, ecclesiam S. Laurentii in Pane et Perna restauratam et denuo consecratam fuisse sub pontificatu Gregorii XIII, qui corrigendi martyrologii auctor fuit. Cæterum ex prælibata martyrologii novi velut genesi satis apparet non esse ejus decretoriam sive in nominibus sive in rebus auctoritatem. Nam, ut recte animadvertit Papebrochius (1): Necesse fuit remanere etiam in hodierno novoque Martyrologio antiquos, si qui obrepserant*

C in iis, qui novi adderentur, Sanctis; qui hi sumendi erant partim ex Menologio Græcorum, levi valde manu per Guillelmum Sirletum latine reddito, partim ex Joannis Molani ad Usuardum additionibus, partim ex aliis undequaque submissis, adminiculis recentioribus; quæ sigillatim omnia examinare et corrigere, majoris longe moliminis erat, quam confici posset brevi illo tempore, quod permittebatur a cupidis quamprimum videndi Martyrologii novi, quo deinceps ecclesia uteretur, veteris pertæsa, ob vulgo jactatam illius imperfectiorem. Unde Benedictus XIV diserte habet (2): Postremo asserimus, apostolicam sedem non judicare, inconcussæ et certissimæ veritatis esse quæcumque in Martyrologium Romanum inserta sunt... Quod et optime colligitur ex mutationibus et correctionibus a sancta ipsa Sede demandatis. Enim vero, præter supra

exposita, scimus cardinalem Leandrum Colloredum multa parasse pro nova expurgatione Martyrologii Romani; at morte præreptum opus absolvere et typis edere non potuisse. *Severior utique, ac nimia est imo et invericunda crisis D. J. Bouillart, monachi Sangermanensis. Scatet, inquit (3), erratis Baronii Martyrologium. Ea videt quisquis vel primoribus labris fastos ecclesiasticos attigit. Atque hæc dicta sint de Romana translatione, quam non habeo probatam. Nec tamen negavero, imo ut certum assumo partes aliquas SS. Corporum eo delatas, quocumque demum modo et tempore id contigerit. Conf. Acta SS. Chrysanthi et Dariæ, hoc tomo nn. 26 et 74.*

42 Scribit Henseler (4): Constat ex actis B. Rabani, descriptis a Rudolpho presbytero Fuldensi, partem horum SS. Corporum (Crispini et Crispiniani) Roma Fuldæ translata et in ecclesia S. Bonifacii conditam fuisse. *Acta illa edidit Christophus Browerus noster lib. III capite xiv Fuldensium Antiquitatum. Tradit vero Rudolphus (5): Sequenti autem die (id est III Kal. Octobris 838) per manum prædicti corepiscopi nempe Reginbaldi corepiscopi Moguntini, collocavit Rabanus reliquias sanctorum episcoporum Cornelii, Calisti, Sixti, Sinisii, Nicasii et Felicis; Stactei quoque et Pamphili presbyterorum; et sanctorum martyrum CRISPINI et CRISPINIANI, Nerei et Achillei; Sebastiani quoque, Castuli et Romani; Papiæ et Mauri atque Valeriani, sanctarumque virginum Cæciliæ, Eugeniæ atque Anastasiæ martyrum Christi, in ecclesia S. Bonifacii, in loco quo prius sanctum corpus illius quiescebat. Edificavit enim ibi turrim lapideam post altare, in ejus turris summitate media condidit prædictorum ossa Sanctorum, arca saxeâ diligenter inclusa; super quam culmen ligneum, columnis quatuor sustentatum erigens, auro ornavit et argento. Intra quod arcam oblongam quadrangulo schemate factam posuit; quam etiam auro et argento atque lapidibus ornans, singulorum Sanctorum imaginibus decenter expressis decoravit; versusque quasi ex persona ejusdem arcæ prolatus, in circuitu conscripsit hoc modo:*

Nomine quos noto, locus hic et imagine signat
Præclaros Christi ecce Dei famulos,

Qui corde impavido rubuerunt sanguine sacro,
Pro Christo jam animas exposuere suas.

Ex his clarum omnino est agi tantum de partibus nonnullis SS. corporum, quas utique nihil repugnat desumptas dicere ex aliis item partibus, olim Suessione Romam translatis. Quod si obtineat, sequeretur ab initio sæculi ix reliquias SS. Crispini et Crispiniani in Urbem delatas, ac proin perperam a plerisque assumi, id contigisse desinente sæculo nono. Conf. n. 31.

43 Verum enim vero dubitare licet an sacra pignora Fuldensia, de quibus quæstio est, sincera omnino sint. Sane acta B. Rabani, a Browero in lucem data, minime spernendæ sunt auctoritatis, utpote conscripta a Rudolfo, viro gravi et cœtaneo (vocat enim Rudolfus Rabanum, abbatem et præceptorem suum (6)); ast ipsa illius narratio veritatem translationis non

De reliquiis
quæ Roma Ful-
dæ dicuntur
translatæ;

E

F

non satis con-
stat, an omni-
no sinceræ
sint, tum ob
modum, quo
Fuldæ alla-
tæ,

(1) Responsio ad exhibitionem errorum, art. xviii, n. 47. —

(2) Ubi supra, n. 9 ad finem. — (3) Usuardi, Martyrologium ad autographi fidem editum et ab observationibus R. P. Sollerii vindicatum. Pag. xxiii in Epistola ad Sollerium. Paris, 1718.

— (4) Dissertatio critico-historica de diplomate Caroli M., p. 66. Monasterii Westphaliæ, 1721. — (5) Fuldensium Antiquitatum, p. 248. — (6) Fuldenses Antt., p. 225.

nemini

AUCTORE
B. B.

nemini suspectam facere poterit : modus enim non semper is fuisse invenitur, qui fraudi aditus omnes præcluderet. Temporibus, inquit (1), Hludowici imperatoris, qui post genitorem suum Karolum Magnum imperatorem per annos septem et viginti Francorum tenuit imperium, multorum reliquiæ Sanctorum ab urbe Roma in Franciam delatæ sunt; quorum aliæ quidem ab eis adductæ sunt, qui jussu dominorum suorum, ut id efficerent, Romam profecti sunt (et his sane pignoribus favet omnimodæ sinceritatis præsumptio); alia vero per clericos sanctæ Sedis apostolicæ et cives Romanæ urbis allatæ (et his minor tribuenda fides). Jamvero posterioris generis sunt præfatæ reliquiæ SS. Martyrum Suessionensium : ait enim Rudolfus (2) : Post hæc allatæ sunt ei (Rabano) reliquiæ sanctorum episcoporum Cornelii atque Calisti; et sanctorum martyrum Agapiti, Georgii, Vincentii et Maximi; sanctorum quoque virginum Cæcilie et Eugenie, Dignæ et Emeritæ atque Columbanæ. Attulit autem eas quidam clericus italicus, nomine Felix, anno ab incarnatione Domini dcccxxxviii, die quinto mensis Aprilis; post cujus reditum, non multis diebus interpositis, Theodorus, frater Deusdonæ, cujus supra mentio facta est, cum quodam socio suo Sabbatino, ab urbe Roma profectus Alamaniam venit, et sicut dudum promiserat abbati, Sanctorum reliquias secum detulit : ossa videlicet S. Quirini... reliquias Urbani, papæ et confessoris... ossa quoque S. Cæcilie... SS. Tiburtii et Valeriani atque Maximi... SS. Agapiti, Januarii et Magni, diaconorum, B. Xisti papæ... Zenonis quoque et Hippolyti... Aquilæ etiam atque Priscillæ. Atque hoc loco illa quidem enumerantur; sed ex narrationis decursu constat alia aliorum sanctorum, quos inter Crispinus et Crispinianus, pignora eadem occasione Fuldæ adducta. Sinceritas itaque illarum reliquiarum sola nititur fide amborum virorum, Theodori scilicet et Sabbatini, qui Rabano eas tradiderunt. Sabbatinus ignotus est; Theodorus frater erat Deusdonæ, qui reliquias S. Alexandri martyris Fuldæ transtulerat, et de quo alibi ita Rudolphus (3) : Contigit, ut quidam diaconus Romanæ ecclesiæ, nomine Deusdona, veniret in Franciam, specie quidem, quasi pro quibusdam suis necessitatibus regis opem imploraturus, re autem vera, Sanctorum quas secum habebat reliquias alicui religiosorum in Francia virorum donaturus, cujus adjutorio posset inopiæ suæ aliquod capere supplementum; ut proinde omnis species faciendi quæstus a Deusdona non videatur fuisse aliena. Insuper an Theodorus, illius frater, clericus an laicus esset, non dicit Rudolfus.

tum ob fraudes, quæ sæc. ix in hujusmodi SS. Corporum partibus transfereendis haud raro adhibebantur.

44 Legenda hoc super argumento dissertatio Muratorii in antiquitatibus mediæ ævi (4). Et sane, inquit (5), tanta sacrarum reliquiarum adipiscendarum libido (quam ferreis illis sæculis præsertim apud Germanos invaluisse, paulo ante notaverat (6)) eo etiam declinavit, ut olim incertæ, immo et falsæ interdum offerrentur, atque a piis sed parum cautis amatoribus sine ulla hæsitatione arriperentur. Et infra (7) : Profecto quin fraus interdum et ni-

nia credulitas in tantam sacrarum pignorum rapinam, translationem clandestinam et multiplicationem sese ingesserit, neminem esse puto, qui per se non intelligat. Denique addit Muratorius (8) : Quæ tamen non eo animo commemoro, quasi ritus pietatis aut sacrarum corporum possessores sim turbaturus; sed ut veterum aut oscitantiam aut improbitatem inuam, a quibus nos abhorrere æquum est. Nam et in his bona fides, diuturna possessio atque præscriptio locum habet; neque ex his quidquam detrimenti in sanctam religionem defluit, cum illa in reliquiis credendis nullam a nobis exigit fidem divinam; et nos non terream earum materiem, non incertam illarum originem colamus; sed quidem veros Sanctos regnantes in cælis, sive ut rectius loquar, dona Dei ipsumque Deum communem regem nostrum veneremur in sanctis. At boni veteres plerumque sine ullo examine, sine ulla dubitatione, ambabus, ut aiunt, ulnis excipiebant, quidquid sacri speciem præferebat. Quod sane neque laudandum neque ferendum quisque disciplinæ ecclesiasticæ peritus fatebitur, uti etiam Amulo archiepiscopus Lugdunensis sæculo Christi nono in epistola prima animadvertit. Rabanus certe vir erat sanctus et prudens æque ac doctus atque in paucis eruditus, ut in eum non cadant quæ a Muratorio tam acriter et tamen vere reprehenduntur; sed in tanta reliquiarum copia, quanta a Rudolfo signatur, fieri non potuit ut de singulis rite perquireret; quod præcipue valet pro minoribus pignoribus, qualia erant SS. Crispini et Crispiniani. Unde non videtur mihi translationi Romanæ (quæ, non de integris corporibus, sed horum tantum partibus intelligi potest) magnum accedere pondus ex libello Rudolphi.

45 Aliud est de Translatione Osnabrugensi, quam validis monumentis innixam diffiteri non licet. Quare de illa hic diligenter nobis est inquirendum. Convenit inter omnes, conditum episcopatum Osnabrugensem labente sæculo viii sub Carolo Magno, devictis pluribus jam Saxonibus; quo vero anno non liquet; aliis annum 774, aliis alios annos nempe 775, 776, 777, 780, 781, 788 imo et 803 assignantibus. In ea scriptorum contentione, inquit Joannes Itelius Sandhoff (9), episcopatus initia ad annum 777, meliori plurium auctorum judicio, nempe Krantzii, Schatenii, Henseleri, Lodtmanni, Möseri aliorumque non incongrue referas. Porro ipse Carolus in duobus diplomatis, Wihoni primo Osnabrugensi antistiti inscriptis, profitetur se hanc primam omnium in Saxonia ecclesiarum condidisse in honorem S. Petri apostoli et SS. martyrum Crispini et Crispiniani; eorumque corpora eo transtulisse. Reliquias Carolus, quas ex Palæstina, ex Oriente, quas Roma, ex Italia, Hispania atque aliunde congesserat, iis basilicam Aquisgranensem, ecclesias et cœnobias dotavit. Ex eo sacro thesauro quoque Osnabrugensi ecclesiæ, primæ a se fundatæ, ad majus cœleste præsidium, horum titularium divorum (Crispini et Crispiniani) pignora seu corpora dilargitus est. Ita Sandhoffius (10). Compendiose dein subdit sanctorum Crispini et Crispiniani passionem; additque (11) : Præter S. Petrum

Translatio Osnabrugensis

(1) Fuldenses Antt., p. 224. — (2) Ibid., p. 240. — (3) Ib., p. 226. — (4) Tom. V, col. 2 et seqq. — (5) Ibid., col. 9. — (6) Ibid., col. 8. — (7) Ibid., col. 11. — (8) Ibid., col. 12. —

(9) Antistitum Osnabrug. ecclesiæ res gestæ, tom. I, p. 24. Monasterii Westphaliæ, 1783. — (10) Ib., p. 23. — (11) Ib., p. 27.

A apostolorum principem, hos exinde SS. Martyres summum templum et diœcesis veneratur. Et licet quidem non integra horum Sanctorum corpora Osnabrugum translata sint; et hodieum apud Suessiones, Romæ et alibi aliquæ horum partes reperiantur; potiore seu maiorem tamen partem ad Osnabrugensem ecclesiam translata esse scimus. Quippe in summo templo, in sacello, ut vocant, pastorali, reperiuntur duæ cistæ seu lipsanothecæ, quæ hunc sacrum thesaurum includunt. Duæ quas nominavi cistæ lamina argentea tectæ, anno 1721 ea, qua decet, reverentia apertæ et inspectæ fuerunt, repertumque fuit, præter variorum divorum reliquias, SS. horum Martyrum corporum insigniores partes in eis contineri. Non solum hucusque ecclesia Osnabrugensis diem 25 Octobris SS. horum Patronorum honoribus in choro festum agere, sed et Translationis sacrarum reliquiarum duodecimo Kalendas Julii (20 Junii) celebrare consuevit. Porro ab Adolpho episcopo 12 Kalendas Junii 1218 consecratum est in summa æde altare in honorem SS. martyrum Crispini et Crispiniani, quod reformatum et denuo consecratum anno 1401 ætate Theodorici ab Horne, ab ejus vicario in Pontificalibus Antonio, prout testes hac de re litteræ cum horum SS. Martyrum reliquiis in ara principe asservantur. Denique summum capitulum, quamvis in rebus, quæ diœcesim contingunt, sigillo, quod D. Petrum exhibet, utatur, in aliis tamen rebus capituli Sigillum ad causas, cui SS. Crispinus et Crispinianus insculpti, adhibet. *Hactenus Sandhoffius, in quibus summa perpetuæ traditionis declaratur et adstruitur, quam per partes in sequentibus explicaturi sumus.*

probatur ex
diplomate Ca-
roli Magni, an-
no 803

B 46 Huc vero spectant præcipue duo Caroli Magni diplomata; de quibus acerrima inter eruditos exstitit contentio; alterum datum anno 803, alterum anno sequenti. De priori, quod nobis longe præcipuum est, ita scribit Cointius (1): Imperator Carolus mense Decembri anni 803 reversus est Aquisgranum. Ibi decimo quarto Kalendas Januarii (19 Decembris), pro ecclesia Osnabrugensi, cui Wiho præerat episcopus, hoc emisit præceptum: « In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Karolus serenissimus Augustus a Deo coronatus, Magnus, Pacificus imperator, Romanum gubernans imperium, qui et per misericordiam Dei Rex Francorum et Langobardorum. Quicquid enim locis sanctorum venerabilium ob amorem Domini nostri Jesu Christi et reverentiam sanctorum cedimus vel condonamus, hoc ad mercedis augmentum et stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Igitur notum sit omnibus fidelibus, præsentibus scilicet et futuris, qualiter donamus ad basilicam sancti Petri principis apostolorum et sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani, quam nos construximus in loco Osnabrugki, et corporum illorum illuc transtulimus, ubi præest vir venerabilis Wiho episcopus, omne regale vel sæculare iudicium. » *Reliqua prætermittimus utpote ad nostram quæstionem nihil facientia.*

(1) Annales ecclesiastici Francorum, tom. VI, p. 824. — (2) Tom. VI, p. 826. — (3) Ibidem, p. 826 et 827. — (4) Acta SS. tom. II Aprilis pag. VII, n. 28. — (5) Diploma Caroli M. de Scholis Osnabrugensis ecclesiæ critice expensum, p. 4. —

47 Sane si sincerum sit hoc præceptum, magnum exinde Translationi Osnabrugensi accedit pondus; nec video quid ei jam refragaretur, admissa Sandhoffii interpretatione, nimirum agi tantum de maxima seu præcipua SS. corporum parte. Sed antequam ulterius progrediamur, juverit alterius diplomatis, in quo agitur de Scholis Græcis et Latinis ecclesiæ Osnabrugensis, initium recitasse ex ejusdem Cointii Annalibus (2): In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Karolus imperator Augustus, Romanum gubernans imperium, qui et Rex Francorum et Langobardorum, nec non modo dominator et Saxonum. Notum sit omnibus sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus nostrisque, præsentibus scilicet et futuris, qualiter nos ob nostræ mercedis augmentum, Wihoni Osnabrugensi episcopo suæque ecclesiæ, quam nos primam omnium in Saxonia in honore sancti Petri principis apostolorum et sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani construximus etc.

AUCTORE
B. B.
et altero anni
804;

48 Priorem chartam Cointius sinceram, posteriorem habet potius spuriam. De priore præcepto, inquit (3), jam convenimus; de posteriore manet difficultas;... hoc præceptum, si non commentitium, saltem depravatum. Nec omnino aliter sensit primum Papebrochius in Propylæio Antiquario (4): Ad calcem, inquit, Monumentorum Paderbornensium, unum Monumentum ponitur datum ecclesiæ Osnabrugensi, sub sigillo vetustate detricto et « data xiv Kal. Jan. anno m christo propitio imperii... Actum Aquis palatio... » Ast aliud, quod ibidem subjungitur, sub data anni sequentis « Aquisgrani palatio » præmissa « Sanctæ et individue Trinitatis » invocatione, si cum priori conferatur multis modis stylum præfert ætatis posterioris et insignes complectitur nugæ; sed postea mutavit Papebrochius sententiam inspecto scilicet autographo, quando Neuhusium, a Fernando Furstembergio episcopo Paderbornensi vocatus, adiit una cum Conrado Janningo, non autem, ut falso scribit Eccardus (5), cum Henschenio (6). Nec minus labitur Eccardus, dum asserit Papebrochium sententiam mutasse quidem, publice tamen se non revocasse; ut quidquid postremo statuerit, in gratiam principis statuisset videatur. Verum enim vero diserte se errasse confitetur Papebrochius in commentario prævio ad acta S. Bonifacii (7): Errasse, inquit, item me (patet) cum suppositionis damnavi Osnabrugense quoddam diploma, inter Monumenta Paderbornensia editum: quod justificari cupiens illorum auctor ut Mecænas noster (Furstembergus), ipsum ejus originale videre me fecit, et testimonium veritatis priori meo iudicio contrarium sine cunctatione accepit; idque his etiam non illubenter facio publicum, datam viventi fidem etiam mortuo servatam cupiens. Quid quod ipse Eccardus, qui pluribus in scriptionibus fidem utriusque diplomatis per fas et nefas impugnaverat, sententiam quoque mutaverit, postquam ecclesiæ catholicæ reconciliatus erat, ut asserunt Baringius (8) et Heumannus (9). Mabillonius priorem chartam recitat integram et sine asterisco (10); posterior-

quorum prius
certo sincerum
est;
E

(6) Acta SS. tom. VII Maii, p. ix. — (7) Ibid. tom. I, Junii, p. 460. — (8) Clavis diplomatica, p. 49. — (9) Commentarii de re diplomatica, p. 155. — (10) De re diplomatica, p. 390.

AUCTORE
B. B.

ris, quam cum Cointio suspectam habet, initium exscribit tantum (1). Henselerus, qui eruditam valde concinnavit Dissertationem, qua contra Eccardum vindicaret præceptum de scholis Osnabrugensibus, de priori præcepto sic loquitur (2): Quod quia non tam antiquitate sua venerandum, quam omnium doctorum calculo pro legitimo approbatum est, illud ex archetypo emendatum hic subjicio. De hac Henseleri S. J. præclarissima scriptione frequens recurrit nobis mentio. Schatenus item nostro utraque charta genuina est: Id, (diploma prius) quia tamquam ex naufragio ceterorum servatum accepimus, ac Ferdinandi Furstembergii principis et episcopi Paderbornensis studio ex tabularii Osnabrugensis autographo integre, uti Carolus M. sua manu consignavit est redditum, et mihi simul inspicere concessum, exigit hic annus (803) et multorum desideria ut hic adscribatur. Ita Schatenus (3). Alterum pariter laudat ut Antiquitatis Gemmam, ab eodem Furstembergii in Monumentis Paderbornensibus ex ipso archetypo Caroli vulgatum (4). Ut alios prætermittam Justus Möser in egregia sua Historia Osnabrugensi, germanice scripta, bina præcepta adhibet recitatque ut sincera (5).

posterius ab eruditissimis nonnullis vehementer impugnatum.

49 Ex hæcenus dictis efficitur diplomata illa non æqualiter fuisse impugnata; et prius, criticorum judicio, melioris esse notæ quam posterius; hocque a pluribus rejectum, illud potius probantibus. Perperam itaque dixit Sandhoffius (6): Contra utrumque diploma Carolinum plures scriptores (et in ima pagina citat Cointium, Papebrochium, Henschenium etc.) tamquam adulterinum et supposititium censuram graviolem exercuerunt. Id utique falsum. Addit dein Sandhoffius: Quidam criticus qui se A. J. scripsit (hic autem alius non est quam Joannes Georgius Eccardus supradictus), acerba dicacitate et inanibus conjecturis illud (utrumque nempe diploma) convellere molitus est, sed hunc P. Henseler refutavit et manifestis rationibus ita conclusum constrictumque tenuit, ut criticorum nemo deinceps longo tempore diplomatis utriusque fidem atque auctoritatem in dubium vocare aut ad suum tribunal sistere ausus sit. Verum nuper admodum bellum hoc litterarium resuscitavit Gruppius, vir quidem eruditus at nimis morosus, qui (per) hæc utrumque diploma momenta suspectum reddere aut destruere existimavit: Initium diplomatis Carolo prorsus insolitum; titulum dominatoris Saxonum pariter insolentissimum esse; scholas græcas et latinas a Carolo Osnabrugensi haud fundatas, denique hunc eo tempore, quo diploma Osnabrugense datum est, anno 804 die xiiii Kalend. Januarii Aquisgrani haud esse potuisse. Ast nihil horum spectat ad prius Caroli præceptum: in hoc enim invocatio diversa est, nec mentio fit de titulo dominatoris Saxonum, nec de scholis græcis aut latinis; annus denique alius, nempe 803. Unde si ex his suspecta redditur secunda charta (quod ego hic, utpote ad propositum nostrum nihil faciens, in medio relinquo), firma tamen perstaret fides primæ, cujus invocatio ipsissima est, quam Carolus post adeptum imperium adhibere solebat:

In ejus diplomatibus, ait Mabillonius (7), tria D consideranda sunt tempora. Primum ab inito regno Francorum ad regnum Longobardicum, scilicet ab anno DCCLXVIII ad DCCLXXIV excurrente. Alterum ab eodem anno ad annum DCCC, quo coronatus est imperator. Tertium inde ad finem vitæ. Primo illo tempore hanc formulam adhibuit: « Carolus, gratia Dei rex Francorum, vir inluster, » qualem etiam usurpavit Carolomannus ejus frater. Secundo intervallo hac formula usus est: « Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum ac patricius Romanus, » addendo sæpissime « vir inluster. » Tertio « In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Carolus serenissimus Augustus, a Deo coronatus magnus et pacificus imperator, Romanorum gubernans imperium, qui et » (aliis « quin et ») « per misericordiam Dei rex Francorum et Langobardorum. » Notat præterea Sandhoffius, Gruppii probationes seu dubia tam longe petita esse, ut si subsisterent, sero nimis aut numquam Carolus episcopatum Osnabrugensem et cathedralem ædem condidisse videretur; quod universæ sane repugnat historiæ. Denique concludit Sandhoffius: Nobis sufficiat diploma utrumque tot imperatorum et regum auctoritate confirmatum, et illud, quando successores episcopi Egbertus, Egilmarus ac Benno cum tabulis primis deperditis coram imperatoribus in synodis, in causa decimarum contra adversarios suos abbatem Corbeiensem Saxoniam et antistitem Hervordiensem id exhibuere, acerrimis hisce quæstionibus omnino haud impugnatum. Accessit celsissimi ac eruditissimi principis Ferdinandi Furstembergii, episcopi Paderbornensis et Monasteriensis aliorumque virorum litteratorum (videlicet Schatenii, Turekii, Nunningii, Lodtmanni atque Möseri) sanius judicium, quo illud genuinum et authenticum pronunciarunt. Denique Papebrochium una cum Eccardo, ea quæ contra Carolinum diploma scripserant, retractasse probe cognitum est.

50 Ut ut est de posteriore præcepto, ubi agitur de scholis latinis et græcis, nihil mihi esse videtur quod nos cogat vel serio inducat ad prius illud falsitatis vel interpolationis arguendum. Nec facile concipitur qui factum sit, ut a multis utrumque simul eadem animadversione sit impetum, cum pleraque imo vix non omnia quæ uni opponuntur, alterum prorsus non afficiant. Admissa autem diplomatis sinceritate, extra omne dubium ponitur Reliquiarum SS. Crispini et Crispiniani translatio ad ecclesiam Osnabrugensem: ait enim ibidem Carolus: Donamus ad basilicam sancti Petri principis apostolorum et sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani, quam nos construximus in loco Osnabrugki, et Corpora illorum transtulimus. Sed quæ sunt reliquiæ tunc translatae? An integra corpora, an horum tantum partes notabiles? Nullus dubito agi de partibus insignioribus: etenim vox illorum obvio et naturali sensu æque refertur ad S. Petrum ac ad SS. martyres Crispinum et Crispinianum: ast clarum est corpus integrum S. Petri non fuisse Osnabrugum

Probatur non fuisse integra corpora Osnabrugum delata,

(1) De re diplomatica, p. 74. — (2) Dissertatio critico-historica de diplomate Caroli M. p. 54. — (3) Historia Westphaliæ, p. 412. Edit. 1773. — (4) Ibid. p. 416. —

(5) Osnabrückische Geschichte, tom. I, p. 405. Edit. 1819. — (6) Tom. I, p. 25. — (7) De re diplomatica, p. 72.

AUCTORE
B. B.

A a Carolo delatum. Quidni idem dixeris de reliquiis SS. Martyrum? Usu hic venit quod notat Baronius ad an. 841, n. vii, ubi loquens de reliquiis abbatiæ S. Medardi Suessionensis: Ex iis, inquit (1), rursum usitatum morem inspicis, ut Corpora Sanctorum nominentur, quæ illic essent Martyrum collocatæ reliquiæ. Certe quidem (ut de aliis dicere omittamus) numerorum ibi martyrum Romanorum non integra illic fuisse corpora, quæ sunt superiora dicta de eisdem Sanctis, satis ostendunt. Atque hoc quidem confirmatur tum ex recognitione facta Osnabrugæ anno 1721 (de qua num. sequenti), tum ex visitatione instituta hoc ipso anno, quo hæc scribimus 1860, a RR. DD. episcopo Suessionensi Paulo Armando de Garsignies; ex utraque enim efficitur partes tantum insigniores sive Osnabrugæ sive Suessione rependiendas; supponit quidem RR. DD. episcopus Suessionensis, capsam SS. Crispini et Crispiniani, sæculo nono, Romam fuisse transvectam, nec inde Augustam Suessionum reductam nisi parte non minima retenta. Verum Romana hæc translatio haud satis idoneis nititur, ut supra monuimus, testimoniis, et insuper ex testimonio R. D. canonici Lequeux novimus exiguum tantum SS. corporum partem Romæ existere et exstitisse. Dormayus quoque in historia Suessionensi, ubi disserit de tertia translatione (confer supra n. 30), diserte edicit, dubium esse an integra utriusque corporis ossa in theca reperiantur. Ratio, inquit (2), dubitandi est, quod, referente Baronio, corpora fuerint Romanam translata ad ecclesiam S. Laurentii in Pane et Perna. Facile esset dubium solvere si liceret inspicere instrumenta thecæ inserta. Ast cum id sperandum mihi non sit, candide reddam quæ audiui. Aiunt capita in theca desiderari, alterumque eorum esse in basilica S. Crispini Majoris. Præterea didici, in theca illa, non tot esse ossa quot sufficiant duobus corporibus componendis. Unde probabile fit, ut nonnulli opinantur, Romanos, cum Suessionensibus concesserunt corpus S. Sebastiani, sibi vicissim partem reliquiarum SS. Crispini et Crispiniani reservasse. Denique viri ætate proveci et fide digni, qui adfuerant visitationi reliquiarum, factæ anno 1622 a Carolo de Hacqueville testati sunt auctori libri ms. de rebus memorabilibus S. Crispini Majoris (3), omnes reliquias quæ in capsâ continebantur, involutas panno serico subrubei coloris atque impositas arculæ ex velluto viridi, ornatæ clavis argentatis, et instructæ clavi argentea, quæ seræ inhærebat; ossa vero simul collecta vix sufficere ad componendam quartam partem humani corporis, capite carentis. Erant insuper hæc ita inter se commixta, ut ægre discerni posset quæ ad alterutrum S. Martyrem pertinerent. Ita R. D. Pécheur in documentis mss.

ex instrumen-
to recogniti-
onis an. 1721;

51 Dixi supra, reliquias Osnabrugenses sæculo præterito recognitas seu visitatas fuisse: hac autem opportunitate conditum instrumentum est, de quo Henselerus qui, ut videbitur, præsens visitationi adfuit (4): Quænam vero horum SS. Corporum partes a Carolo M. Osnabrugum translatae sint, ibidemque adhuc

in ecclesia cathedrali asserventur, constat ex sequenti instrumento notariali, quod uti mihi recenter communicatum est, ita illud hic integre exhibeo, Et nos ex illo: In nomine sanctissimæ et individuae Trinitatis. Amen. Universis et singulis, quorum interest, per præsens publicum instrumentum, notum sit et pateat evidenter, quod anno reparatæ salutis millesimo septingentesimo vigesimo primo, Indictione decima quarta, sancta Sede per obitum sanctissimi Domini nostri Clementis XI Vacante, jovis octava die mensis Maii circa horam decimam matutinam, præsentem reverendissimo et perillustri domino Hugone Godefrido Adamo de Korff, ecclesiæ cathedralis Osnabrugensis canonico et collegiatæ ad S. Joannem præposito, coram me notario apostolico infra scripto, præsentibus ibidem pariter R. D. Alberto Mathia Pielsticker, ejusdem ecclesiæ cathedralis vicario, R. P. Ludovico Henseler S. J., domino Francisco Philippo Arnoldo Hesselmeier reverendissimi capituli secretario, D. Rabano Heisterman ejusdem capituli œconomo, D. Francisco Henrico Hesselmeier et aliquot aliis honestis E viris, coram testibus specialiter ad id requisitis, Bernardo Wieman cive et aurifabro, Ferdinando Niewedde et Joanne Georgio Albers, in ecclesia cathedrali Osnabrugensi in capella, ut vocant, Pastoralis inspectæ sunt binæ capsæ in quibus reliquiæ sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani repositæ sunt; et inventum est, quod adactis undique per laminas cupreas ferreis clavis ita firmatæ fuerint, ut non nisi remotis illis aperiri potuerint. Sublatis itaque per præfatum aurifabrum laminis illis, utraque capsâ supra altare ejusdem capellæ collocata est, et facta inspectione, in prima capsâ, in cujus extima superficie hi versus leguntur insculpti:

CRISPINUM. CAPSA. TENET. HEC. ET. CRISPINIANUM.
QUORUM. SCIR. MANUS. MEREANTUR. CRIMINE. LA **

inventæ sunt sequentes reliquiæ mundo linteo involutæ. Primo quatuor integra ossa brachiorum vel tibiarum, secundo scapula una; tertio os sacrum; quarto duo minores ossiculi; quinto aliquot aliorum ossium fragmenta minora. In altera capsula, in qua legitur hoc F

✠ LAUREET HOC OB OPUS HERMANNUM GRATIA XPI.
UT FIERET SUMPTUS CAPSE QUI CONTULIT ISTI.

repertæ sunt hæ reliquiæ. Primo in linteo involuta decem majora fragmenta variorum ossium, una vertebra spinæ dorsii, duæ coxæ, et unum integrum os tibiæ vel femoris, cum quibusdam fragmentis minoribus et frusto plumbi. Secundo in serico figurato duo ossiculi involuti cum hac schedula: Relq. Scō. confessor. Sixti et Sincii. Tertio quædam reliquiæ S. Reginæ virginis. Quarto variæ reliquiæ linteo involutæ cum hac schedula: Rel. S. Marcellini. Rel. S. Tedulfi cf. de proprio corpore et vestimento. Rel. S. Lamberti mar. de vestimento. Rel. de vestimento Tpoze memoriæ S. Victori mar. de proprio corp. Inspecis diligenter supradictis reliquiis, eadem in suam quæque capsam reverenter repositæ

(1) Baron., Annal., tom. XIV, p. 257. Lucæ, 1743. — (2) Histoire de Soissons, tom. II, p. 116. — (3) Recueil des

choses mémorables sur S. Crépin-le-Grand, p. 84. — (4) Dissertatio, p. 149.

sunt

AUCTORE
B. B.

sunt. Quibus sic repositis et inclusis, eadem capsæ, impresso per me infrascriptum notarium signato, oclusæ, et postea per dictum aurifabrum novis laminis cupreis clavisque ferreis bene et secure firmatæ sunt. In quorum omnium fidem et veritatis testimonium, ego Andreas Hubertus Loyer sacra autoritate apostolica notarius publicus præsens instrumentum desuper confeci, manu propria scripsi et subscripsi, signoque meo solito communivi desuper specialiter requisitus. Andreas Hubertus Loyer Notarius qui supra.

sed partes insigniores.

52 Quo ex instrumento et ex dictis numero præcedenti tum etiam ex iis quæ supra disputavimus de Romana translatione, efficitur tum in Urbe, tum Osnabrugi et Suessione partes tantum SS. Corporum asservari, easque esse insigniores quæ Osnabrugi quam quæ Suessione (non loquor de capite S. Crispini) reperiendæ erant, ut liquet ex collatione præfati instrumenti cum litteris RR. DD. Armandi de Garsignies supra recitatis n. 35. Unde subscribimus verbis, quæ sapienter P. Henselerus subjunxit (1): Ex hac fide dignissima relatione certum est, non integra horum SS. Corpora Osnabrugum translata esse: sed notabilem duntaxat illorum partem. Quare licet hodieum aliæ eorumdem corporum partes Romæ, apud Suessiones et alibi reperiantur; non ideo tamen negari potest, sacra hæc lipsana a Carolo M. Osnabrugum transportata esse. Ceterum aliquas horum lipsanorum particulas a Bennone II Iburgum ad templum S. Clementis ab ipso constructum translatas esse constat ex vita Ms. ejusdem Bennonis a Northerto abbate conscripta cap. 24. Præter eas partes, quæ in memoratis duabus capsis majoribus repositæ sunt, nonnullæ etiam particulæ sunt in speciali theca reliquiaria, quæ est in tabernaculo summi altaris, uti docent schedulæ affixæ: S^ti Sinnitii, Crispini et Crispiniani... In eodem tabernaculo asservatur capsula plumbea, qua inclusa est membrana scripta anno 1218 (quo S. Adolphus epus. Osnabr. altare in honorem SS. Crispini et Crispiniani dedicavit) hoc tenore: « Reliquiæ scō^r. m^rm. Crispini et Crispiniani... Anno incarnationis dñi n^ri Jhu X. M^o CC^o XVIII. consecratum est altare hoc in honore beatorū m^rm Cōpini Cōpiniani, ab epō Adolfo, Hermannō sacerdote et vicario p^rmovente, et tunc altari deservienti. XII° Kl, Junii fⁱu. (21 Maii feria secunda) acta st hec. In Translatione m^rm Cōpini et Cōpiniani. » In eadem membrana recentiori manu hæc subscripta sunt: « Anno Incarnationis Dñi MCCCC primo consecratum et reformatum est hoc altare in honore sce Marie Virg. et Scōrū Crispini et Crispiniani ut prius ab epō Anthonio tunc vicario in pontificalibus reverendi in Xpo p^ris dñi Theodorici de Horne epī Osnab. Atque hæc dicta sint de partibus SS. Corporum Osnabrugi asservatis, eoque a Carolo imperatore allatis. Nunc cætera, quæ ad hanc translationem stabiliendam faciunt, prosequemur.

Nec obest Acta Translationis desiderari.

53 Acta translationis desunt. Ast habemus Caroli diplomata, et insuper alia plura suppetunt testimonia eadem de re valde idonea.

Novimus namque pium imperatorem, cum ad bellum proficisceretur, solitum fuisse secum ducere Sanctorum reliquias. In lib. I. Miraculorum S. Dionysii cap. 21, de Carolo contra Saxones movente legitur: Hic pignora beatorum Martyrum secum ferri fecerat, et custodes clericos qui secum proficiscebantur, delegaverat, uti vicissim sibi succedentibus, debita exhiberetur religio (2). Et ipse Carolus in capitulari anni 769: Servis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare, aut in exercitum et in hostem pergere omnino prohibemus; nisi illis tantummodo, qui propter divinum ministerium, missarum scilicet solemnia adimplenda, et Sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi sunt (3). Nihil ergo mirum si Carolus in bello Saxonico, Sanctorum reliquiis se suosque munitos voluerit, atque inter alias secum habuerit SS. Crispini et Crispiniani exuviarum partem haud spernendam. Cæterum notum est quanto desiderio quantaque aviditate illis temporibus sacra hujusmodi pignora a principibus et regibus conquirerentur, imo si opus esset vel occasio ferret vel vi tollerentur vel clanculo surriperentur. Confer Acta S. Miniat^{is}, supra p. 421 n. 13. Atque hinc fit, ut sæpius acta translationum deficient et nonnumquam vel ulla earum memoria supersit in locis unde reliquiæ in dissitas terræ plagas fuerunt deportatæ. Quod etiam hic obtinere videtur. Certe nihil ego in scripsoribus Suessionensibus reperi uspiam, quo vel levissime indicetur pignora sanctorum Martyrum nostrorum Osnabrugi partim saltem requiescere. Unum adhuc addam ex Mabillonio (4) qui contra Conringium scribens in simili causa, declarat ex hujusmodi actorum defectu nihil concludi posse. Conringius supposititiam volebat esse inventionem capitis sancti Joannis Baptistæ apud Angeriacenses monachos. Incertum, inquit Conringius, omnino est, teste Aimaro, quomodo caput illud huc venerit, etsi omnino fuisset præcursoris. Ergo abbas Alduinus ejus inventor non est extra omnem suspicionem. Reponit autem Mabillonius: Nec sane extra maledicentiæ suspicionem est is, qui hoc modo argumentatur, non solum in Alduinum, sed et in totum ordinem. Incertum quomodo in plerasque ecclesias devenerint complures reliquiæ. An ideo falsarii, qui eas exhibent?

54 Cæterum tot ac tanta sunt sequentibus sæculis testimonia, translationem Osnabrugensem confirmantia, ut frustra quis niteretur illam supposititiam probare. Unde etiam Eccardus in suo Diplomate critice expenso (5) licet neget, futes utique ut mox videbimus ob rationes, id sub Carolo Magno contigisse, fatetur tamen non ita multo post factum. Nec, inquit, Carolus M. reliquias illas vel ideo transferre potuit, quia numquam in Suessionum civitate commoratus est, sed eam solummodo pertransiit una vice, cum in fine anni 804, Leonem papam comitaretur, ut ex Annalista Metensi intelligimus. Sit: nec enim vacat diligentius hæc investigare; sed an opus omnino erat, ut imperator propriis manibus sepulcrum aperiret, vel saltem, cum hoc fieret, præsens adstaret? nonne absens ministris suis negotium illud potuit committere?

Vindicatur
translatio ab
Eccardi dictis,

(1) Dissertatio, p. 151. (2) Ducange, Glossarium, V^o Capellani. — (3) Ibid. Conf. Patrologiam Mignianam, tom. XCVII,

col. 125. — (4) De re diplomatica, lib. III, cap. 3, num. XVII, p. 250. — (5) Pag. 34. —

A Subdit Eccardus : Minorum sanctorum Viti, Pusinnæ, Liborii translationes in Saxoniam, primis istis temporibus, descriptores suos peculiare nactæ sunt; nec defuissent Crispino et Crispiniano, si a maximo imperatore illi transportati fuissent. Nemo non videt id genus argumentum, quod negativum dici solet, cuius facti historico, aliunde optime probato, posse opponi, imo et ipsi Eccardo, qui prosequitur in hunc modum : Nec post Carolum M. occasio se obtulit illos Suessione transferendi, præter illam, quam Gosbertus (qui ordine quartus venit inter episcopos Osnabrugenses, licet proprie talis non fuisse videatur, et propterea episcopus vicarius nominetur a Sandhoffio, ac floruit usque ad annum fere 860 vel 864 (1)) nactus est, ubi exauctorationi Ludovici Pii interfuit cum Ebbone suo propinquo. Captivum tunc imperatorem istum in monasterio S. Medardi, ut jam monuimus, apud Suessiones destinebant et Crispini et Crispiniani corpora pro more seculi istius superstitioni furari et in locum ipsorum alia quæcumque sceleta supponere commode potuit Gosbertus ibidem tunc præsens. Furata enim esse, vel inde conjicio, quod translationis illorum historia nulla habeatur, atque ita clam Osnabrugam perlata videantur. Et credere ac fortasse etiam nunc credunt Suessionenses, veras Crispini et Crispiniani reliquias apud se esse. *Insulsæ utique conjecturæ, quas subjecisse, refutasse est. Eo scilicet animus, præjudicatis opinionibus constrictus, abripitur, ut rejectis cum supercilio validis testimoniis, in vana delirantis mentis impingat somnia.* Cæterum Henselerus multis Gosbertum vindicat contra Eccardum; illumque asserit alienum prorsus a conjuratione in Ludovicum pium fuisse, nec omnino sub hujus exauctoratione Suessione versatum, cum ab anno 831 ad annum 845 in Suecia manserit propagandæ evangelicæ doctrinæ intentus (2). Ex hoc diverticulo ad seria magis redeamus, scilicet facta et scripta varia quibus translatio Osnabrugensis, haud parum confirmatur.

et confirmatur ex variis diplomatis, et Thietmari testimonio;

B 55 Anno 864 Ludovicus Germanicus rex Egiberto, episcopo Osnabrugensi, dedit privilegium seu diploma de decimis et immunitate. Porro hoc in privilegio ita habetur inter alia : In nostra ceterorumque nostrorum fidelium præsentia præfatus episcopus litteras magni et admirabilis Karoli avi nostri imperatoris augusti ipsius sigillo assignatas in palam proferebat... Qua de causa ob amorem Dni nostri Jesu Christi et S. Petri principis apostolorum et preciosissimorum martyrum Crispini et Crispiniani, quorum corpora illuc translata sunt, etc. (3). Simile quid occurrit in præcepto Arnulfi regis dato an. 893 Egilmaro episcopo Osnabrugensi super decimis et de beneficio Allonis comitis. Utrumque diploma recitat P. Henseler in extenso (4). Thietmarus vulgo Dithmarus, qui anno 1018 defunctus est, refert in suo Chronico sanctos Crispinum et Crispinianum exeunte sæculo x, sub Dodone Osnabrugensi episcopo apparuisse Gunterio cuidam, interrogantes si suum vellet accipere episcopatum? Vocant suum, utique quia eorum nomini dicata erat cathedralis ecclesia, et reliquiæ in

illa repositæ. Integrum Thietmari locum reperies infra, ubi de cultu SS. Martyrum extra fines Suessionenses agemus.

AUCTORE
B. B.

56 Scribit sapius laudatus Sandhoffius in episcopis Osnabrugensibus (5) : Longe autem funestius malum Widonem (qui sedit ab anno 1092 ad 1101) perculit; quippe basilica cathedralis et curia episcopi anno 1100 miserabili incendio conflagrarunt. Abditæ SS. Crispini et Crispiniani reliquiæ diu haud reperiri potuerunt; demum sub ara principe, quæ in ruderæ consederat, inventæ sunt in parva fornice, quas tunc Wido in tuto collocaturus, ad Iburgense cœnobiū transvehi, ibique in templo S. Clementis, et cavo, quod Benno (alter Osnabrugensium præsul) fieri curaverat, includi et asservari fecit; ubi sex annorum spatio latuere, donec nova cathedrali æde exstructa, Osnabrugum summa cum solemnitate reportatæ et pristino cultui restitutæ sunt. Et rursus in Joanne, qui in locum Widonis delectus est anno 1101 (6) : Inter opera ejus prima seu præcipua venit basilicæ novæ constructio, quam verisimilius alio in loco, quam combusta fuit, ea, qua nunc conspicitur forma, a fundamentis excitari curavit. Ea nunc ad fastigium tectumque ita perducta perfectaque, ut sacra in illa peragi potuerint, SS. martyrum Crispini et Crispiniani lipsana ex cœnobii Iburgensis templo ad cathedralem ædem transferri curavit; prius tamen aliquam partem reliquiarum abbati donavit. Horum omnium fidem facit charta cœnobii Iburgensis, quam Möser edidit inter Documenta, primo tomo suæ historiæ Osnabrugensis annexa. Est autem documentum hoc anni 1110 et sequentis tenoris (7) :

item ex delatione SS. Reliquiarum ad Iburgense cœnobiū,

57 In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Notum sit omnibus tam præsentibus quam et futuris Christi fidelibus. Quod cum peccatis exigentibus Osnaburgensis ecclesia anno dominicæ incarnat. mc penitus esset combusta, et maxima cura esset episcopo Widoni, qui ibidem tunc præfuit, de martyribus Crispino et Crispiniano, quos illuc magnus imperator Carolus cum episcopatum conderet adduxerat, cum diu quæsi minime reperirentur; ab omnibus enim ibidem commorantibus indubitanter ibi esse sciebantur, sed ubi tam pretiosus thesaurus absconditus, penitus ignorabatur. Tandem sub principali altari, quod ex parte igne corruptum ceciderat, invento brevi muro cum fornice firmissima, reperta sunt cum aliis multis reliquiis corpora Sanctorum. Sed idem episcopus propter vastitatem loci ibidem eos servare formidans, in hoc nostrum Iburgense castrum propter servitium Dei, quod hic tunc a militantibus Deo strenue fiebat, transferendos putavit, et in altari S. Clementis, quod retro concavum, diligenter includens omni studio abbati et fratribus custodiendos reliquit. Quo cum per sex aut eo amplius annos, donec in Osenbrugge reformaretur ecclesia, usi essent hospitio, Joannes episcopus, qui Widoni successerat, eos Osnabrugum reduxit. Sed in ipso die reductionis eorum, cum obnixè ab abbate aliquid de illorum peteretur reliquiis, costa una et alio ossiculo relicto, episcopus idem libram unam

de qua præclarum exstat documentum.

(1) Antistites Osn., t. I, p. 50 et seqq. (2) Henseler. Dissertatio p. 60 et et seqq. item p. 67. — (3) Henseler. Dissertatio, Octobris Tomus XI.

p. 107. — (4) Ibid., p. 117. — (5) Tom. I, p. 92 et 93. — (6) Ibid., p. 93. — (7) Osnabrücksche Geschichte, t. II, p. 276.

AUCTORE
B. B.

decimationis in villa quæ vocatur Zwiveltem, ob reverentiam Martyrum et honorem B. Clementis et memoriam animæ suæ monasterio nostro contradidit, quam hoc pacto dispensandam constituit, ut videlicet libræ ejusdem pars quarta in anniversario suo quotannis fratribus distribueretur et egenis. Item quini solidi in anniversario Domini Bennonis, qui illum primitus provexerat, partirentur. Item quini in anniversario episcopi Widonis haberentur, reliqui autem quini ad vinum quotidiani sacrificii comparandum fideliter insumerentur. Et sic consecrata Osnabrugensi ecclesia, sanctis reliquiis in principali altari debito honore reconditis, in urbem reversus episcopus, S. Clementi Vorwerkum in Line, quod a Rothwardo nobili viro per precariam acquisierat, per manum Norberti abbatis pro sepultura sua, cum vita defunctus foret, donavit. Verum post ejus mortem cum in urbe ei sepulcrum parari debuisset, metuentes urbis custodes, ut multitudo populi ad sepeliendum episcopum confluens, aliquas loco per infidelitatem et fraudem moliretur insidias, consilio inuito Osenbrugum cum licentia abbatis sepeliendum sui episcopi transtulere cadaver, qui tamen sempiternam nominis sui memoriam supra dictis et aliis plurimis caritatis officiis urbi cum benedictione reliquit. Actum hoc dominicæ Incarnat. anno mcx. Indict. III. *Alia ad reliquias istas spectantia reperies infra, ubi de cultu sanctis nostris Martyribus exhibitum tum in civitate tum in tractu Osnabrugensi dicemus. Id unum hic addam, nempe rem esse sane miram et prorsus insuetam, quod apud Suessiones omnis hujus translationis, tot tantisque probatæ documentis, memoria penitus interciderit: nulla uspiam de illa mentio fit a scriptoribus illius patriæ, et fatentur RR. DD. Henricus Congnet, Delaplace, Gobaille, canonici ven. capituli Suessionensis, et cum ipsis R. D. Pécheur, omnes viri eruditi, se nihil de translatione Osnabrugensi antehac vel legisse vel audivisse. Cum tamen, ut vidimus § II, a Dormayo aliisque reliquiæ SS. Crispini et Crispiniani sive Romam sive alio delatæ referantur; nonne conjicere fas est, id partim ortum ex vaga confusaque reminiscencia translationis Saxonicæ?*

Præsens reli-
quiarum Os-
nab. status

§§ Ex litteris R. D. Doctoris Heuser, lectoris theologiæ in Seminario Coloniensi, discimus, veterem thecam argenteam, qua continentur reliquiæ SS. Crispini et Crispiniani, existere adhuc in cathedrali Osnabrugensi, eamque quotannis exponi supra altare majus solemnioribus diebus. Ex utraque parte ejusdem altaris plurimæ etiam depositæ sunt SS. reliquiæ, quas videre est per vitreum repagulum; inter has vero inveniuntur duo calvaria SS. nempe Crispini et Crispiniani, si fides inscriptioni est. Atque hæc ita nobiscum communicavit mense Julio hujus anni 1860 præfatus D. Heuser ex rescripto RR. DD. episcopi Osnabrugensis. Mense sequenti, scilicet 27 Augusti, alteras accepimus litteras, quibus monet idem D. Heuser, se denuo ad RR. Præsulem recurrisse, quo clariora super his nancisceretur indicia. Solita sua benevolentia respondere RR. DD. Episcopus dignatus est in hunc modum: Nomina utriusque sancti Martyris scripta sunt in binis eisque exiguis schedulis, uni alterique

calvario annexis; utraque schedula concinne est exarata, sed non ante sæculum elapsam (*decimum octavum*). Ambo calvaria cum pluribus aliis inclusa sunt duabus hierothecis pelucidis, quæ cernuntur in majori altari. Id singulare, duo prædicta calvaria fere nuda esse, dum cætera in iisdem hierothecis conclusa pretioso decorata sunt ornatu. Denique majori altari inscriptus est annus 1752; unde sequitur sacrorum pignorum præsentem dispositionem fieri potuisse post laudatam ab Henselero recognitionem anno 1721. *Conf. n. 51. Cum itaque in hac recognitione mentio non fiat capitum, et recenti manu scedulæ sint exaratæ, atque aliunde validissimis firmetur testimoniis factisque traditio Suessionensis de perpetua ibidem capitis S. Crispini asservatione; neminem fore putem, qui facile admiserit, calvaria in majori altari ecclesiæ Osnabrugensis reposita, ad sanctos nostros Crispinum et Crispinianum spectare.*

§ IV. Cultus SS. Crispini et Crispiniani apud Suessionenses perpetuus probatur. Sodalitia. Fratres sutores.

Ex hætenus dictis et probatis, nemini dubium erit, summo in honore apud Suessionenses perpetuo fuisse SS. martyres Crispinum et Crispinianum, magnaue eos cum fiducia ad illorum præsidium confugisse in publicis præcipue necessitatibus. Nonnulla venerationis et pii cultus juverit adscripsisse testimonia, servato sæculorum ordine. Exordiamur ab insigni loco B. Paschasii Radberti, quo simul etiam probatur reliquiarum suo tempore asservatio in S. Crispini Majoris monasterio. Composuit ille Expositionem in Psalmum XLIV: Eructavit cor meum verbum bonum, quam direxit ad sacras virgines Suessione in S. Mariæ monasterio degentes; unde plurimus ibidem singulis libris (tres sunt numero) tum de præfato monasterio sermo, tum de urbe, quam Vesonam nonnumquam vocat. Libro tertio, circa medium ita habet (1): Vesonam, quam incolitis, tota ecclesiis repleta fulget et facta est possessio piissimi Salvatoris, quæ fuerat filia perditionis et præda vastatoris. Habet namque ad Orientem sui nunc castra Monachorum cum suis sanctis confessoribus atque martyribus (nempe cœnobium S. Medardi multis Sanctorum reliquiis locupletatum); ad Occidentem vero ac si post tergum vestrum, tuba resultat sancti Evangelii in voce monentis id est in cathedrali Sancti Gervasii ecclesia. Vos autem quasi in medio constitutæ unum elegistis angulum tantum Suessionis Augustæ.... Habetis ergo etiam ad Meridiem in prospectu Orientis sanctos martyres Dei patronos vestros, CRISPINUM SCILICET ET CRISPINIANUM, rubricatos suo et dealbatos sanguine Christi, qui hanc fundarunt civitatem in fide et eruerunt eam de præcipitio mortis. Præclarum utique, si uspiam alibi, testimonium. Ex quo discimus quanta in veneratione essent SS. Martyres nostri sæculo nono, cum urbis et omnium ascetiorum patroni haberentur. Eoque magis fide dignum quod a viro sancto et in paucis doctissimo atque Suessione

de cultu SS. Martyribus Suessione exhibitio: sæc. IX locus Paschasii Radberti.

F

(1) Migne, Patrologia. tom. CXX, col. 1047 et seq.

AUCTORE
B. B.

A *oriundo et educato sit scriptum* : cum enim, ait Mabillonius (1), in monasterio B. Mariæ ejus urbis Deo puer consecratus sit, id argumento est, eum indigenam Suessionensem fuisse. *Adhuc puerulus corona clericali insignitus est; sed deinde, ut ipse de se testatur* (2) monasterio egressus diu exsulatus in sæculo perdidit eam, coinquinatus multis mundanis actibus. *Postea vitæ sæcularis pertæsus secessit in Corbeïense monasterium, in quod admissus a S. Adalhardo abbate, quem in Saxoniam pergentem anno 822, novæ Corbeïæ condendæ gratia, comitatus est* (3). *Cum ætatis esset jam propectæ abbas veteris Corbeïæ electus est anno 844. Sexennio post, ortis inter monachos turbis in Centulense cænobium se recepit, ac denique anno 851, abdicato regimine, ad intermissa sacrarum litterarum studia rediit, atque sanctissime obiit circa annum 865, ut habet Gallia Christiana* (4); *Mabillonio incertus est mortis ejus annus, sed certe non contigit ante annum 860* (5). *Dixi supra Paschasium pro Suessona nonnumquam scribere Vesona, prout obtinet in recitato supra ejus loco. Quam in rem notat Ma-*

B *billonius* (6) : Vesonæ vocabulum non est proprium nomen parthenonis Suessionici, sed urbis ipsius, quæ Vesona et Suessio promiscue appellatur a Radberto. Neque verisimile est amanuensis errore scriptum esse Vesona pro Suessona. Nam præterquam quod Vesona legitur in duobus codicibus mss. in quibus ista lucubratio (*nempe inscripta de Partu B. Mariæ virginis atque iisdem Sanctimonialibus*) continetur; idem etiam vocabulum tribus in locis reperitur in Expositione Psalmi 44, et quidem conjunctum cum vocabulo Suessionis. Ex ipso autem contextu manifeste liquet eo nomine significari civitatem Suessionicam non monasterium virginum. *Quam vere hæc ab erudito viro notata sint nemo non agnoscet ex recitatis a nobis Paschasii verbis. Quod vero addit Mabillonius* : Certe Ptolemæus Vesones et Strabo Vesiones appellant Suessionenses; minus probatur. Strabo, Oxonii editus græce et latine ineunte sæculo nostro XIX, habet : Σουεσιώνες Suessiones et quidem binis in locis (7); *posteriori loco additur infra varia hæc lectio* : Ουεσιώνας et Ουεσσίωνας, quæ latine potuerunt reddi Vesiones et Vessiones; *sed lectio hæc minus accurata videtur nec in textu Oxionensi admittitur*. Strabonis, ait Cellarius (8), editiones variant; nullam tamen citat quæ sibilum seu litteram σ omittit. Ptolemæus sine sibillo Ουέσσονες Suessones, correpta media. Si sibilus latine supprimatur, legendum erit Uessones, quod ita habet revera Conradus Mannert (9). At de his satis.

C 60 Sub finem anni 884 Carlomannus, Ludovici Balbi filius, altero die quam ab apro percussus, quarto vero die ante suum obitum Præceptum dedit, quo Suessionensi sancti Crispini Majoris basilicæ duos mansos apud Vermeriam donavit (10). Notum, inquit (11), esse volumus... quia adiens genua serenitatis nostræ illuster fidelis noster Erifonnuus, coram frequentia procerum primatumque nostrorum humiliter petiit, ut pro relaxandis nostrorum

facinorum culpis sanctis Crispino et Crispiniano aliquid ex rebus nostræ proprietatis omni tempore habendum sub ditione et potestate Hermoini sacerdotis fidelis nostri concederemus. Placuit itaque nostræ celsitudini ejus saluberrimis aquiescere postulatibus et jam dictis Dei martyribus Crispino et Crispiniano in suburbio Suessionico sistentibus, sub potestate, munime, ditione et tuitione Hermoini jam dicti fidelis nostri, mansos duos ex Vermeria, ubi Richoldus et Gerardus commanere videbantur, cum vineis et terris omnibus ac mancipiis ad eosdem pertinentibus... ea videlicet ratione, ut annuatim die obitus nostri ecclesia ipsa luminaria et fratres ejusdem loci caritatem accipiant fraternam, qualiter illis delectet pro nobis Domini misericordiam implorare etc. *Integra charta habetur apud Mabillonium l. c. ex Authentico, hac addita notatione* : Hæc charta secunda manu vitata fuit, quantum ad diem mensis quo data dicitur (iv Idus Decembris), ut cuilibet eam inspicienti facile erit advertere : anno enim DCCCLXXXIV ante iv Idus, id est ante diem decimam Decembris e vivis excesserat Carlomannus, qui mortem E *obiit die sexta Decembris præfato anno* (12).

61 Eodem anno occurrit altera donatio duorum item donatio Herici. mansorum in villa Montiniaco facta ab Herico comite pro dente; item alterius mansi in villa Saviaco etc. *Chartam integram ex Authentico recitat quoque Mabillonius* (13), ubi inter alia hæc legimus : Opto ergo misericordiam Dei et omnium Sanctorum ac venerabilissimis martyribus Crispino et Crispiniano... Ego Ericus comes tradidi atque delegavi partibus supradictorum sanctorum Martyrum... in pago Suesonico, in fine villæ Motiniaco, mansa duo cum omnibus appendiciis eorum, una cum mancipia quattuor his nominibus, Ragenero, Angelberto, Teutbergane et Edelsidis, in honorem jam dictis Martyribus, et pro dente, quam indignus accepi, ad illorum luminaria et ornamenta tradidi atque delegavi perpetualiter in Dei nomine habendum. Simili modo in ipso pago vel villa quæ vocatur Saviacus, mansum unum, una cum mancipia duo, pro remedio animæ meæ et conjugis meæ Bertanæ, ad altare, quod est constructum in ipsorum basilica in honore Domini et sancti Salvatoris. F *Ipsam mansum tradidi ad nostras rationes faciendas vel ornamenta construenda; ut ipse sacerdos die quotidie ministerium pro salute animæ meæ ad ipsum altare ministret.... Proinde nunc etiam scitote ad partem ipsorum fratrum ibi Deo militantium in jam ante dicto loco, tribui atque delegavi in ipso pago et in villa Alta-Fontana, terra arabile bunuaria II, vinea ad modia XX, seu etiam et in alio pago Ormense, in villa quæ vocatur Vincella, dimidium mansum cum suis appendiciis, una cum mancipiis de jure nostro in jus dominationis ipsorum fratrum concedemus, ut VII Kal. Novembris ad refectionem vel commemorationem firmiter habeant... libero in omnibus ad illorum usus vel profectum potiantur arbitrio faciendi quidquid elegerint; ita ut ab*

Præceptum
Carlomanni
an. 884;

(1) Acta SS. Ord. S. Ben. sæc. IV, part. II, p. 122. — (2) Migne, ubi supra, col. 1040. — (3) Gall. Christiana, tom. X, col. 1269. — (4) Ibid. — (5) Acta SS. Ord. S. Ben. Ubi supra p. 128. — (6) Ibid. p. 151. — (7) Strabonis rerum Geographicarum libri XVII, p. 270 et 275. Oxonii, 1808. — (8) No-

titia orbis antiqui p. 315. Lipsiæ 1775. — (9) Geographie der Griechen und Römer, tom. II, p. 181. Nürnberg 1789. — (10) Annales Bened., tom. III, p. 250. — (11) Ibid., p. 637. — (12) Art de vérifier les dates, p. 540. — (13) Annal. Benedict. tom. III p. 637.

hodierno

AUCTORE
B. B.

hodierno die et tempore custos ipsius ecclesiæ ad luminaria ipsas res et mancipia recipiat, sicuti divisum, decretum et roboratum habemus; et quicquid ad profectum ipsis sanctis Martyribus facere decreverint et ipsis fratribus liberam ac firmissimam in omnibus habeant potestatem. *Sequuntur anathemata solita.* Actum Suessionis in atrium beatorum Martyrum sub die viii Kl. Novemb. (25 Oct.) anno secundo regnante domno imperatore Carolo Crasso, id est anno J. C. 886 (1). Porro Hericus comes venit secundo loco circa annum 877 inter abbates S. Crispini Majoris in catalogo Gallia christiana (2), ubi adduntur sequentia: Monasterio terram dedit infra castellum Suessionis, ut colligitur ex charta Caroli Simplicis an. 898. Idem forte est ac Eiricus comes qui amplam fecit monasterio donationem 25 Oct. anni 2 imperii Caroli Crassi 886. Herici temporibus Carolomannus dedit mense Decembri 884 SS. Crispino et Crispiniano duos mansos etc. Et iterum de successore Herici: Heribertus I comes Veromanduensis hanc quoque tenuit abbatiam, quam hujus temporibus jam recuperaverant monachi in locum canonicorum restituti, forte sub Herico decessore. Obiit Heribertus circa annum 902. Minus distincte loquitur Mabillonius ad annum 886: Apud Suessionas, inquit (3), monasterium sancti Crispini, quod a multis sæculis nostrorum est, tunc a clericis sæcularibus occupatum erat. Obscuræ valde sunt res illius ætatis turbatissimæ. Heribertus I comes Veromanduorum ponitur eodem tempore in catalogo abbatum S. Medardi (4). Et notat Dormayus (5) ab anno circiter 866 usque ad annum 976, seu spatio annorum omnino centum et decem sæculares viros vel principes abbatiam S. Medardi obtinuisse. Quidni idem fuerit de S. Crispini monasterio? Alibi Gallia christiana hæc habet (6): Mæneat ergo si non pro comperto, saltem pro verisimiliori, basilicam SS. martyrum Crispini et Crispiniani primo a monachis inhabitatam...; monachis in remissionem prolapsis successisse canonicos abbatibusque comites. Certe in diplomate Caroli Calvi an. 864, diserte dicuntur canonici. Extat diploma apud D. Bouquet, tom. viii, p. 594 et seq. Et supra vidimus in charta Carolomanni, anno 884, tunc ecclesiam S. Crispini fuisse sub potestate, munime, ditione et tuitione Hermoini sacerdotis. qua voce excludi videntur monachi, ut probabile censet collectores Gallia christiana; qui deinde addunt: at paulo post, an. scilicet 898, grex monachalis ordinis monasterii SS. martyrum Crispini et Crispiniani memoratur in instrumento Caroli Simplicis, sicque deinceps ad nostram usque ætatem perseveravit, abbatesque sequenti saltem sæculo, comitum locum exceperunt. Quod sit illud Caroli Simplicis Instrumentum equidem ignoro; nec enim in diplomatis hujus regis tum a Bosqueto tum a Mabillonio aliisque, quos videre potui, editis reperitur; nec etiam indicatur in Indice Brequigniano. Sufficiat hæc breviter incidenterque tetigisse de monasterii fati, quæ hujus loci non est diligentius indagare.

62 Sæculis x et xi depopulatum incensumque non semel memoratur monasterium. Nempe circiter an. 945 vastatum traditur in mss. R. D. Pécheur per factionem Heriberti III comitis Veromanduorum; et iterum anno 948 per Hugonem Magnum. Paulo aliter hæc exhibentur in Gallia christiana (7): Heribertus II Heriberti I filius et heres tam comitatum quam abbatiam obtinuit... obiit 943. Ragenoldus comes post defunctum Heribertum restitutamque a filiis ejus S. Crispini abbatiam, a Ludovico rege renuntiatus est abbas, qui abbatiam S. Medardi deprædatus est, eo quod filii Heriberti abbatiam S. Crispini deprædati fuissent. At Hugo Magnus an. 948 omnes monasterii S. Crispini ædes igne consumpsit. Anno 1047 alterius incendii mentio occurrit: nam, ut habetur in Gallia christiana loc. cit. Ansellus abbas, corpus B. Bandaridi episcopi in theca inclusit an. 1044. Decennio post transtulit reliquias S. Felicis martyris an. 1054 « idibus Maii, septimo anno restorationis post incensionem istius monasterii, a prædicto abbate restaurati, ejus primum tempore incensi » ut habet schedula vetustissima in capsula inclusa. Melchior vero Reginaldus (Regnault) scriptor historiæ Suessionensis profert fragmentum veteris Calendarii S. Crispini Majoris, ex quo videretur concrematum monasterium anno 1057 et restauratum a Ludovico Crasso, qui regnavit ab anno 1108 ad 1137. An de duplici diversoque agatur incendio dubium est. Id porro certum apparet ab Anselmo basilicam, licet forte non omni ex parte absolutam, anno 1044 dedicatam et tunc juxta reliquias SS. Crispini et Crispiniani collocatum feretrum S. Bandaridi, utpote patroni secundarii (8). Quod si ita se habeat, consequens erit triennio post dedicationem, ecclesiam incendio conflagrasse; nisi incensio monasterii de qua in præfata schedula sermo est, intelligenda sit de reliquis ædibus, non autem de basilica. Aliud in re tam obscura non habeo quod dicam, ne tenebræ addantur tenebris.

63 Sæculo xii locupletiora de cultu SS. Martyribus exhibito suppetunt testimonia. Lysiardus de Crespi episcopus Suessionensis ab anno, ut videtur 1108 ad annum 1126 (9), testatur circa annum 1123, ob amorem SS. martyrum Crispini et Crispiniani, qui plantaverunt ecclesiam in hac urbe (Suessione) et omnibus vicinis regionibus, quam et suo sanguine irrorarunt, reges et populos plura contulisse abbatia latifundia. Hæc reperit R. D. Pécheur in rebus memorabilibus S. Crispini Majoris (10). Re quidem vera signatur hoc anno apud Brequigny (11), Charta, qua Lysiander Suessionensis episcopus, ecclesiæ S. Martini de Campis donat ecclesiam de Lerniaco, quam diu laica manus tenuerat. « Actum Suessionis anno Incarn. Dominicæ mxxiii, indict. I, regnante rege Francorum Ludovico, anno regni sui xvi, episcopatus Domni Lysiardi episcopi xv. » Integre recitatur documentum a Marriero in historia S. Martini de Campis, p. 530. Putem verba prælaudata ibidem reperiunda, nec tamen ausim affirmare, cum Marriero opus mihi præ manibus non sit. Ejusdem chartæ meminit Gallia

Sæc. x et xi incensum et restauratum monasterium.

E

Sæc. xii: an. 1125, testimonium Lysiardi episc. Suession.;

F

(1) Art de vérifier les dates, p. 454. — (2) Tom. IX, col. 396. — (3) Annal. Ben., tom. III, p. 258. — (4) Gallia christ., ubi supra, col. 415. — (5) Hist. de Soissons, t. I, p. 369. — (6) Tom. IX, col. 395. — (7) Ibidem col. 396. — (8) R. D.

Pécheur. — (9) Gall. Christ., tom. IX, col. 555-57. — (10) Recueil de choses mémorables sur S. Crépin-le-Grand, p. 93, ms. — (11) Table chronologique des diplômes et chartes, tom. II, p. 517.

A *Christiana ubi de Lisiardo, his verbis* (1) : An. 1123, episcopatus 15, ecclesiam de Leriaco liberam monachis S. Martini a Campis concessit.

sæviente lue
pestifera, SS.
Martii. præsi-
dium expeti-
tur;

64 *Joslenus de Vierzi, episcopus Suessionensis legitur anno 1133, qui episcopatus ejus erat octavus, in ecclesia S. Crispini altaria SS. Crispini et Crispiniani, SS. Simonis et Judæ, etc. dedicasse* (2). *Sæviebat illis temporibus pestis inguinaria, quam scriptores passim ignem sacrum vel divinum dicunt. Hoc anno (1129, inquit Anselmus in continuatione Sigeberti Gemblacensis* (3)) *plaga ignis divini Carnotum, Parisius, Suessionem, Cameracum, Atrebatum et alia multa loca mirabiliter pervadit, sed mirabilius per sanctam Dei genitricem Mariam extinguitur. Juvenes etenim, senes cum junioribus, virgines etiam teneræ in pedibus, in manibus, in mamillis, et quod gravius est, in genis exuruntur, et celeriter extinguuntur. Subdit Anselmus sanationes variis in locis obtentas. Posthæc ita prosequitur :*

B *Transeamus ad Suessionum civitatem. Ibi specialius pre omnibus locis per miracula innotescit gentibus Dei Genitrix. Ibi muti, ceci, claudi, paralitici curati sunt, mortuus resuscitatus. Vidimus horrendum quiddam. Ignis divinus nasum, labia, mentum cujusdam paupericulæ mulieris exusserat, fetor, horror sentientes et videntes repleverat. Expulsa de domo (abbatia) virginis Matris rediit ad propriam domum... Oravit, exaudita est; nocte quæ incrastinavit in Sabbatum, recepit sanitatem. Alia id genus adduntur; ast solum de his quæ in basilica B. Mariæ contigerunt, mentionem facit auctor. Aliunde vero discimus, invocatum quoque a Suessionensibus fuisse aliorum Sanctorum patrocinium, præcipue S. Gregorii papæ et SS. Crispini et Crispiniani. Scribit enim anonymus in miraculis S. Gregorii* (4) : Quando episcopabatur in hac urbe (Suessione) Joslenus, divino judicio percussa est civitas ab ira Dei desuper. Pestis enim illa quam inguinariam vocant et subita pestis tota desæviens urbe metu astitit universos. Confugerunt ad S. Gregorium. Postulatus Sanctus conceditur a fratribus, id est monachis S. Medardi, per urbis mœnia deferendus. Miracula protinus fiunt,

C *actumque est, ut quocumque delatus fuisset Sanctus, pestis illico fugata quiesceret. Et infra* (5) : Exhibat aliquando corpus hujus Sancti secundum consuetudinem exigente necessitate, et circa eum corona fratrum tam clericorum quam monachorum et multitudo copiosa plebis : episcopus autem civitatis, Joslenus prædictus accurrere non valuit quod infirmaretur ex tibiis (forte igne sacro correptus); misitque ad ecclesiam sanctorum Crispini et Crispiniani nuntium qui diceret, ut fratres, Martyribus secum assumptis, Sancto ad pontem occurrerent, ubi et ipse erat pariter occursurus. Qui indignabundi, se quidem ad urbem delaturos Martyrum corpora responderunt, sed nequaquam Martyres tantos debere Confessori occurrere. At ille zelum quandoque habentium non secundum scientiam frangere volens, accessit ad eos et rationem ita reddidit eis :

D *Dum vos Martyres vestros creditis honorare, D agitis utique quod eis non placet, nec vobis proderit in futurum, etc. His et talibus lingua sapientis ornabat scientiam. Nec tamen potuit vir prudens, litteratus et verbum habens sufficienter ad manum, flectere tam sapientes non in sapientia. Perstant igitur illi in eo quod cœperant, seorsum incedentes, singulariterque transeuntes in comitatu aliorum. Rediens vero episcopus ab eis, ivit prout voluit obviam Sancto, circumducens corpus sanctissimum et reducens ad locum, votis humiliter et devote cum omni populo lætatus. Eunt denique omnes voto adepto et impetrato, pro quo rogaverant. Sed ecce post paucos dies sagittæ Domini missæ sunt in contradictores, quarum indignatio prius ebibens spiritum Prioris, eum subito primum extinxit; consequenterque abbate mulctato rei auctore, decem ex fratribus cita et inopina morte percussit. Stupefacti ergo et pavid, quotquot de eis cladem evaserunt, sese in his omnibus peccasse confitentes, usque hodie mandant memoriale hoc in generationes sempiternas. Auctor hujus narrationis, qui monachus erat S. Medardi Suessionensis, facto cœvus exstitisse probatur ex verbis, quibus orditur : Jam, inquit, taceamus antiquiora... quid vero nostris in temporibus in hac urbe contigerit describamus. Abbas autem qui hic mulctatus dicitur, videtur fuisse Teulfus, qui præfuit S. Crispino Majori ab an. 1118 ad annum saltem 1136; vir cæteroquin a rebus gestis laudatus* (6). *Quod autem corpus spectat S. Gregorii Magni, ad S. Medardi monasterium, ut traditur, Roma sæculo IX, una cum corpore S. Sebastiani delatum, vide apud decessores nostros ad diem XII Martii in Actis sancti illius Pontificis.*

65 Anno 1141 contigit tertia translatio SS. Reliquiarum, de qua supra diximus n. 30. Ast eodem sæculo XII aliud venerationis suppetit testimonium (7). Scilicet moris erat ut canonici ecclesiæ cathedralis in pervigilio SS. Patronorum se conferrent ad S. Crispini Majoris, ibique primas vespas festi celebrarent, sequenti vero die solemniter assisterent sacro; qua occasione illis triclinium ingressis apponebantur vinum et liba. Hoc autem cum monachis oneri esset, et præterea nonnulla foret contentio hos inter et canonicos, F *utri utros in choro præcederent; Leonius abbas (ab anno 1181 ad initia usque sæculi XIII) dissidium componere tentavit, diciturque confugisse ad S. Sedem, imo et binas anno 1188 obtinuisse bullas ab Innocentio III; quod utique secus omnino est : Innocentius enim solium pontificale conscendit primum mense Januario anni 1198. Itaque si (quod me latet) quæ bullæ decennio ante signatæ fuerint, Clementi III adscribendæ sunt. Cæterum pax tunc firmata non fuit, nisi forte quod vinum et liba spectat : nam ut docet Gallia Christiana* (8), anno 1196 Leonius convenit cum capitulo Suessionensi, ut canonici venientes ad festum S. Crispini ad vespas in vigilia et die sequenti ad missam tenerent latus dextrum, monachi vero sinistrum.

67 Sæculo XIII legimus de Albuino, quod vix abbas factus opus novæ fabricæ ecclesiæ ag-

contentio quædam canonicos inter et monachos Crispinienses.

Sæc. XIII, altera similis contentio.

(1) Tom. IX, col. 556. — (2) Ibidem, col. 557 — (3) Pertz, Monumenta Germaniæ, tom. VI, p. 581. — (4) Acta SS., t. II Martii, p. 750 et seq. Inter Addenda. — (5) Ibid., p. 751. —

(6) Conf. Dormay, tom. II, p. 103 et seq. — (7) R. D. Pêcheur. — (8) Tom. IX, col. 399.

AUCTORI
B. B.

gressus est, quam ad cooperiendam a Ludovico IX obtinuit ligna e Silva Cotiæ (*hodie Compendiensis dicta*) an. 1235 (1). *Idem* destinata ad ornandas capsas tam sua quam decessoris (*Rainoldi*) argentea supellectile legatisque monasterio 160 libris ad emendum fundum, obiit anno 1239 aut sequenti ineunte (2). *Successit Crispinus de quo nihil ad propositum nostrum spectans reperio in Gallia Christiana. Alibi vero traditur anno 1242 statutum fuisse ut deinceps cerei duo in perpetuum ante reliquias SS. Martyrum diu nocturne arderent* (3). *Denique sub abbate Simone anno 1298 controversiæ inter monasteria sancti Medardi et sancti Crispini sic ab arbitris sedatæ sunt, ut quotannis monachi S. Medardi in vigilia festi S. Crispini, ecclesiæ ejusdem in hora canonica solvere tenerentur duos cereos trium librarum cereæ, unam acerram thuris et dimidium sextarium olei* (4).

Sæc. XIV caput
S. Crispini
translatum, et
restaurata capsa.

B

67 *Sæculo XIV circiter annum 1303 Wermundus abbas caput S. Crispini in pyramide inclusit. De hoc latius egimus supra n. 36. Guillelmus I abbas annis 1358 et 1359 Angliis totam late regionem late vastantibus, monasterium munivit, quod paulo post ab iisdem incensum destructumque fuit* (5), *nec unquam posthac plane restitutum* (6). *Joannes II abbas Capsam SS. Martyrum refecit, defunctusque ineunte Augusto 1373, sepultusque est in sacello S. Crispini* (7).

Sæc. XV : an.
1414 fada
monasterii et
urbis vastatio;

C

68 *Sæculo XV Victor de Camerino episcopus Suessionensis confirmavit 26 Februarii 1407 sodalitatem in honorem SS. Crispini et Crispiniani in ecclesia SS. Martyrum et statuta sodalium condidit* (8). *Sodales isti diversi sunt a fratribus sutoribus, qui duo post sæcula tantum innotuere. Ast anno 1414 impia accidit elades monasterii, expugnata urbe Suessionensi per Armaniacos (Armagnacs), quo nomine dicebantur qui regi Carolo VI adhærebant, Burgundii (Bourguignons) qui Joanni Burgundiæ duci. De hac expugnatione sicut et de clade Azincurtiana anno sequenti, paulo latius dicam ex Jacobi Meyeri et Caroli Spondani Annalibus, quod eximium in his de SS. Crispini et Crispiniani apud Suessionenses cultu contineatur testimonium. Scribit itaque Meyerus (9) : Dedito Compendio, itum est ad Augustam Suessionum, ubi præfectus præsidii erat Engerrannus Bornovilla vir bello maxime insignis. Dissidebant inter se cives et præsidium. Cives dedere, præsidium resistere volebat. Oppugnatur acriter oppidum. Tormentis et ballistis fracti prostratique muri. Maxima omnium oppugnatio die vigesimo primo Maii, hoc est duodecimo Calend. Junias. Erant in civitate cum nostris Angli aliquot. Horum præfectus effracta porta quæ proxima fluvio est, Armeniacos intromittit, seque cum illis conjungit. Sic civitas capta. Civites militesque præsidarii promiscue interfecti; a nemine temperatum, nec templis parcitum. Quicquid in illis preciosum erat, direptum. Sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani, aliorumque Divorum pheretris*

aurum argentumque detractum, stupratæ matronæ... Post homines natos nulli umquam tam enormiter turpiterque se victores habuere... Nec satis hæc omnia nisi et miseram civitatem convasatam et direptam incenderent. *Subdit dein verba cujusdam historici latini anonymi : nam, inquit* (10), quod vidi manu scriptum exemplar nomine caruit. Testatur tamen suo in libro familiarem se fuisse regi Carolo septimo. *Anonymus autem ille narrationem de capta urbe, ita concludit* (11) : Et talem quidem plagam illa nobilis et antiqua Suessionum civitas accepit anno Domini millesimo quadringentesimo decimo quarto, die sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani, quorum corpora ibi in solempni cœnobio, sub eo titulo conscripto, et a Deo (*sic*) dicato quiescunt. Cujus siquidem plaga prodigium satis manifestum per annos quadraginta retro præcesserat, eadem civitate tum maximarum divitiarum, lasciviarum et luxus exuberantia affluente, cum ab uno puerorum civitatis (qui cum aliis loci pueris a magistro scholarum solatii et remissionis gratia adductus ad campos fuerat) tabula quædam ex metallo fuisset inventa in fundo amnis decurrentis, in qua antiquis Romanorum characteribus ac literis hoc inventum fuit scriptum : VÆ TIBI SUESSIO; PERIBIS UT SODOMA; quod tunc quidem omnes illius civitatis accolæ deterruit et ad agendam poenitentiam induxit. Sed modico post tempore, illius prodigii obducta memoria, in luxum et pristinos mores relapsi sunt. Nec tamen absque digna pro tantis excessibus mercede authores hujusmodi immanitatum et sacrilegiorum divina justitia dereliquit. Magna enim eorum pars revoluti anno, ipso sanctorum Martyrum die, meritis pœnas exolvit, ut statim suo loco opportunius referemus. Atque hæc anonymus, perperam urbis expugnationem SS. Martyrum festo adscribens, recte autem cladem Azincurtianam, ut mox videbitur. De prodigio nihil est quod dicam; ejus penes auctorem sit fides. Nec etiam illud Meyerus vel laudat vel vituperat. Confer Dormayum (12).

69 *De pugna Azincurtiana scribit Spondanus ad annum 1415 (13) : Henricus (Angliæ rex, hujus nominis V) mare transmittens... exscensione facta ad urbem Aurillorum (Harfleur) Normanniæ, eam obsedit, et post validam obsessorum quadraginta ferme dierum propugnationem deditione cepit. Post quæ cum tam armis quam morbo, qui castra invasit, aliquot Anglorum millibus desideratis, reditum per Picardiam versus Caletum maturaret, magna rerum omnium penuria, ob insequentes et commeatum impediētes Francos, qui numero et viribus longe Anglorum exercitum vincebant* (14). *Opperiuntur Galli Anglos inter Tavannam Morinorum et oppidum Hisdinum juxta Azincuriam, haud procul a vico Blangio, qua postero die transitus illis erat Caletum versus* (15). In tanto periculo jubet rex Anglus totam noctem in pervigiis, orationibus et mutua peccatorum exomologesi transigere, atque

1415 victoria
Azincurtiana
SS.MM. inter-
cessionem tribu-
ta;

(1) Gall. Christ., tom. IX, col. 400. — (2) Ibid. — (3) R. D. Pêcheur, mss. — (4) Gall. Christ., tom. IX, col. 400. — (5) Gall. Christ., tom. IX, col. 401. — (6) R. D. Pêcheur, mss. — (7) Gall. Christ., ubi supra. — (8) Ibid., col. 374. — (9) Annales Flan-
driæ, lib. XV, ad an. 1414, pag. 277. Editio Francofurt. Cura

Sigismundi Feyrabendii, 1580 et seq. — (10) Ib., p. 278. — (11) Ib. — (12) Hist. de Soissons, tom. II, p. 377 et seqq. — (13) Annales eccl. tom. I, p. 753. — (14) Confer. Histoire de Bourgogne. — (15) Meyer, p. 281. Conf. Lingard, tom. V, p. 19-29. Louvain 1828.

A etiam (ut ex Aenea Silvio (1) Naclerus narrat) pusillum terræ ob memoriam Sacramenti Eucharistiæ alterum alteri porrigere (cujus moris observationem jam alias vidimus); inita pugna 25 Octobris, Franci (qui longe aliter, de viribus præfisi, noctem traduxerant, quosque Meyerus, illis passim non sat æquus, vult occæcatos superbia rebusque omnibus malis, quid esset a Deo petere victoriam ignorasse (2)) pœnas exigente divino Numine de multiplicibus nobilitatis ac plebis Franciæ vitiis, turpissime victi sunt. Inde rex Henricus Caletum repetens in Angliam rediit... magnas ubique Deo gratias agens de victoria pene miraculo de hostibus parta; adeo ut, quod ea contigerit die festo SS. Crispini et Crispiniani martyrum, qui in iis partibus coluntur, eorum memoriam, quamdiu vixit in singulis missis fieri jusserit (3). *Posterior hoc desumpsit Spondanus ex Nicolao Harpsfeldio, archidiacono Cantuariensi, qui ad sæculum xv, cap. iii in sua Historia ecclesiastica Anglicana his scribit verbis (4):* Et quoniam victoria hæc in diem martyribus Crispino et Crispiniano sacrum inciderat, B eorum memoriam in singulis, quibus postea interfuit missis, quotidie quamdiu vivebat, aspergi curabat. *Amplius aliquid sed an etiam verius refert Meyerus: Hæc pugna, inquit (5), Azincuriæ seu Blangiana a pagis vicinis ita dicta, in feriis sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani, hoc est viii Cal. Novembres profligata die Veneris; quas ferias Martyrum Angli dehinc quotannis celebratissimashabuerunt. Denique addit Spondanus: Putatur a plerisque clades ista Francis illata in vindictam fœdissimæ violationis sacrarum reliquiarum illorum Sanctorum in occupatione anno præterito facta urbis Suessionensis, quæ partes rebellis Burgundi sequebatur. Similiter Meyerus, at more suo, magis acerbe (6): Hæc accepta clades in feriis sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani; ut debita supplicia impii luere, qui eorumdem Martyrum vetusta loca, antiqua monasteria, verenda monumenta sanctaque ossa manibus sacrilegis tam turpiter superiore anno violarent. Video etiam in mss., populum Suessionensem, cognita strage Azincurtiana, dixisse: Carnifices sanctis Patronis pœnas dedisse, Francos nempe seu Armeniacos, qui anno præcedente, urbem, ejectis Burgundiis, vastaverant. An forte ex hac Henrici regis in SS. Martyres pietate orta est inter Anglos traditio, cujus meminit Camdenus in descriptione Cantii? Versus Galliam, inquit (7), prope Runney in extremo promontorio, quod Denge-Nesse vocant, ubi nihil nisi glarea et scrupi... inter scrupos autem illos prope Ston-end, cumulus majorum lapidum conspicitur, quem vicini tumultum sanctorum Crispini et Crispiniani esse volunt, quos in hoc littus naufragio ejectos et in cœlestem patriam hic evocatos perhibent. Unde et quando popularishæc traditio nata sit dicendo non sum, nisi, ut monui, referatur ad tempora pugne Azincurtianæ.*

70 Anno 1421 memoratur Suessione facta

(1) De dictis et factis Alphonsi regis, lib. III ad finem. Opera Aeneæ Sylvii, p. 491. Basilæ, 1551. — (2) Meyer, ubi supra. — (3) Spondanus, ubi supra. — (4) Pag. 589. Edit. Duaci 1622. — (5) Annales Flandriæ, p. 282. — (6) Ibid. — (7) Britannia (anglice), tom. I, p. 225; item (latine) in Joannis

supplicatio publica pro recuperanda regis sanitate, pro pace et bonis terræ. Rogavit proinde urbis magistratus monachos S. Crispini, ut capsam SS. Patronorum ad ædes cathedrales deferrent, quo pariter venturi erant Sanmedardenses cum suis reliquiis plurimorum Sanctorum. Petitioni annuit abbas S. Crispini hac tamen lege, ut scripto constaret nullum unquam ex hac liberali concessione præjudicium juribus monasterii inferendum (8). De rege Carolo VI sermo hic est, qui perpetua fere laborabat amentia, et 20 Maii 1420 pactum inierat cum Henrico V Angliæ rege, vi cujus huic regni Franciæ procuratio, superstite Carolo, jus vero regum et autoritas, illo mortuo, deferebatur. Ambo reges biennio post diem obire supremum; Carolus die 22 Octobris anno 1422, annos natus 54; Henricus 31 Augusti ejusdem anni et ætatis 36 (9).

71 Anno 1466 Lutetiæ tanta pestilentia (fuit), ut cœmeterium sanctorum Innocentium sepieliendis mortuis non sufficeret (10). Orta videtur lues ex ardentiori cœlo, quo perusta fuerant omnia mensibus Augusto et Septembri. Quare indictæ per urbem publicæ supplicationes cum reliquiis SS. Patronorum videlicet S. Marcelli et S. Genovevæ. Advexerunt quoque Suessionenses capsam SS. Crispini et Crispiniani ad quorum præsidium confugerunt fidenter Parisienses; atque hinc dona et eleemosynæ haud modica monachis tributa, quibus licuit tectum basilicæ suæ, vento dejectum, restaurare (11). Addunt alii (12), tunc erectum sub invocatione SS. Crispini et Crispiniani sodalitium in metropoli Parisina; et sacras easdem reliquias in præcipuis civitatibus Picardiæ et Insulæ Franciæ, quas etiam peste infectas apparet, expositas fuisse.

72 Anno 1561 die 22 Junii Carolus I episcopus Suessionensis generalem ad ecclesiam S. Crispini Majoris supplicationem indixit pro conservanda adversus hæreticos fide. Horum timore transtulit 29 Junii 1562 capsam SS. martyrum Crispini et Crispiniani in cœnobium B. Mariæ, ut nos supra n. 32 pluribus diximus. Et certe anno 1567 dolens vidit ab iisdem captam urbem et septem circiter mensibus occupatam, templa ejus sacra ab iisdem spoliata, diruta, combusta; monasterium S. Crispini redactum in miserabiles ruinas, resque ipse ex suo restituere satagit. Cætera ad hoc sæculum sicut et ad sequens sæc. xvii spectantia reddidimus maximam partem n. 33 ubi de variis seu conatibus seu artibus loquebamur, quibus monachi S. Crispini Majoris tentarunt SS. Patronorum pignora ad basilicam suam reducere. Pauca hæc solum addemus ex Mss. Suessione nobis submissis a R. D. canonico Congnet. Quamvis sacræ reliquiæ in B. Mariæ servabantur, earum tamen propria sedes ab omnibus censebatur esse in S. Crispini Majoris. Quapropter eo nonnumquam deferebantur exponendæ, adhibitis cautelis, quarum supra mentio facta; vel si quando alias solemnè pompa circumducebantur, priori loco eas sequebantur præfatæ abbatæ sodales, ut contigit anno 1611, quo, siquidem ob necem Henrici IV. regis uni-

AUCTORE
B. B.

anno 1466 Reliquiæ Lutetiam delatæ.

Sæc. xvi et xvii invalescente Calvinæ doctrina, supplicationes etc.

anno 1421 supplicatio pro rege et pace;

Blaeu Theatro orbis terrarum, part. iv, pag. 164. — (8) R. D. Pécheur, mss. — (9) Art de vérifier les dates, p. 561. — (10) Meyer, p. 388. — (11) Histoire de Paris par DD. Félibien et Lobinau, tom. II, p. 857 in-fol. Conf. Dormay tom. II, p. 598 et sqq. — (12) R. D. Pécheur, Mss.

versa

AUCTORE
B. B.

versa Gallia susdeque vertenda videbatur, instituta publica supplicatio est: præcedebat episcopus, pone sequebantur Crispinienses una cum canonicis, singuli singulas manu gestantes thecas reliquiarias. Cum vero sæculo xviii, anno scilicet 1765, indictæ essent preces pro Delphino, Ludovici XV filio, graviter decumbenti, diebus 21 Novembris et 1 Decembris exposita fuit SS. Crispini et Crispiniani capsula in basilica B. Mariæ; quo accedens episcopus, illam ad S. Gervasii (quæ cathedralis ecclesia est) detulit; atque tum præter morem Crispinienses non interfuerunt supplicationi, a qua numquam ante hac abfuisse leguntur (1).

Annua supplicatio-
tionis de-
scriptio.

73 Juerit adscripsisse ordinem supplicationis fieri ab immemorabili tempore solitæ quotannis die dominica et sequenti feria secunda post octavam Ascensionis. Ad hanc supplicationem innumeris confluebat populus. Aliquot diebus antequam instituenda illa erat mittebantur, nomine civitatis, ad S. Crispini Majoris duo cerei et totidem funalia, quibus addebantur libræ ceræ viginti quinque; quo significaretur urbem universam SS. Martyrum patrocinio commendatam. Die dominica circumferebantur omnes reliquiæ, ibaturque ad prata juxta ripam Axonæ (atque hinc supplicatio hæc a pratis dicta est) in memoriam primæ translationis, sub qua SS. Sixti et Sinicius susceperunt sacra pignora, quæ adverso flumine vecta eo loci apulisse traduntur. Sequenti feria II seu die Lunæ præpositi civitatis et abbatiæ se conferebant ad basilicam S. Crispini; atque inde monachitum Crispinienses tum Medardenses simul cum clericis sæcularibus, magno numero accurrere solitis, per modum supplicationis accedebant cum reliquiis ad S. Gervasii. Capsula SS. Martyrum duorum gestabatur ab artis sutoriæ opificibus, quibus conjunctim incedebant adolescentes quatuor, candida induti veste, et caput floribus cincti. Post hos veniebat pulchro ordine clerus planetis seu pluvialibus ornati; quos excipiebant duo monachi S. Crispini, dalmatica vestiti, caput S. Martyris portantes, medii hinc inde inter duos ceriferos totidemque thuriferos. Pone sequebatur abbas cum diacono et subdiacono, manu reliquias ferentes. Pompam claudebat magistratus et densa populi multitudo. Urbem ingredientibus obviam aderant, explicatis vexillis, varia sodalitia, deinceps pium agmen comitaturi. Qua transitus erat, movebantur æra ecclesiarum campana, earumque rectores thura dabant. Hinc inde per plateas cernebantur reclinatoria, aulæis et florum sertis decora. Quando perventum ad ecclesiam cathedralem erat, inter pulsum campanarum accedebat capitulum cum reliquo clero ut pompam deduceret. Sub sacro quod ritu maxime solemniter celebrabatur ab abbate, monachis S. Crispini concedebantur, honoris causa, prima subsellia. Cantato sacro, reditus fiebat per majorem urbis plateam, eo fine ut ad S. Crispini parvi subsisterent apud moniales congregationis, quæ ad harmoniam canebant in honorem SS. Martyrum, quorum corpora eo loci per annos aliquot requieverant. Conf. n. 23.

Ecclesiæ SS.
Crispino et Crispiniano dicata.

74 Præclarum etiam argumentum suppedit-

(1) R. D. Pécheur, Mss. — (2) Almanach du Clergé de France, p. 145. Edit. 1854. — (3) Tesori Nascosti, p. 594. — (4) Guide méthodique de Rome, (ex italico). Romæ, 1857-58. — (5) Migne,

tant cultus et venerationis perpetuæ erga SS. Patronos martyres plures ecclesiæ in diocesi Suessionensi eorum nomine dicata. De tribus basilicis intra vel juxta urbis ambitum alibi ex professo egimus: S. Crispino Majore, S. Crispino Parvo, et S. Crispino in Cavea, hodie destructis. Præter has aliæ novem numerantur, scilicet: in Castro Theodorici (Château Thierry), oppido, quod septem fere leucis Suessione distat estque inter alias paræciales ecclesias una S. Crispino consecrata; item in Sancti Crispini-in-Bosco (St Crépin-aux-Bois, hodie diocesos Bellovacensis in districtu Compendiensi (2)) magna et pulchra habetur ecclesia, sæculo xv ædificata. Similiter in vicis Algusiacum (Aiguisy), Buxeria (Bussiares), Cugniacum (Cugny), Vici-Cella (Vichelles), Serchia (Serches), Venisella (Veniselles), quæ sex ecclesiæ ad diocesim Suessionensem pertinent. Est et altera in Verdeloto (Verdelot) hodie episcopo Meldensi subdita. Non dubitem alias alibi sacras hujusmodi ædes existisse.

75 Nemo ignorat, nec etiam mirabitur, SS. Martyres in patronos opificum artis sutoriæ assumptos: antiquissima enim traditio est, ipsorum actis innixa, illos arti huic operam dedisse, ut victum sibi manuum labore quærerent, nec ulli essent oneri. Memorantur vix non ubique terrarum in orbe Christiano sodalitia, vulgo piæ confraternitates sutorum, sub illorum invocatione olim instituta, quorum nonnulla ad nostra usque tempora sine dubio perdurarunt. Refert Pancirolus (3), ubi de ecclesiis in regione VIII, seu Transtiberina, anno 1549 sodalitia sutorum Romanorum concessam a Canonicis B. Mariæ Transtiberinæ ecclesiam, primum nomine S. Blasii tum vero SS. Crispini et Crispiniani dedicatam; hanc a sodalibus postea restauratam in usum fidelium, ad latus autem extructum oratorium propriis suis conventibus paratum. Festo SS. Patronorum puellas quasdam sui ordinis dotant unumque libertate donant captivum. Induuntur toga alba. Dubito an hodie supersit hæc ecclesia, cujus nulla occurrit mentio in Itinerario Marchionis Josèphi Melchiorri, ubi accurate ædes sacre Urbis omnino omnes enumerantur et describuntur (4).

76 Celebrior est sodalitas Parisiensis, de qua multis agitur apud Helyot (5), quorum summam hic exhibuisse sufficiat. Scilicet Michael Henricus Buch, vulgo dictus bonus Henricus (le bon Henri) oriundus ex vico Erlon in ducatu Luceburgensi adolescens artem sutoriam didicerat. Cum esset admodum pius cœpit cogitare de procuranda salute opificum æqualium suorum, quos videbat deflenda laborantes ignorantia, cœnoque vitiorum ut plurimum immersos. Multos brevi sibi addictos habuit. Parisios deinde petiit, eundem vitæ perpetuo adhibens modum. Annos natus quadraginta quinque innotuit baroni de Renty, viro religiosissimo, cujus vitam scripsit noster J. B. de St Jure. Hujus ope, licuit Henrico propriam condere officinam, nec paucos sibi subditos habere operarios, quos ante omnia sollicitus fuit ad virtutem sanctamque disciplinam informare. Ab his originem duxit sodalitas seu, ut aiunt, Communitas Fratrum Sutorum (Communi-

Sodalitia;

E

Fratrum Sutorum ortus et institutum;

Dictionnaire des Ordres Religieux, tom. I, col. 1159 et seqq. — Item Butler ad xxv Oct. Lugduni, 1818.

nauté

AUCTORE
B. B.

A nauté des Frères-Cordonniers) viventium secundum regulam a parcho S. Pauli traditam, et paulo post probatam ab archiepiscopo Parisino, Joanne Francisco de Condi; inaugurata vero fuit festo Purificationis B. M. V. anno 1645, electo in præpositum Henrico. Fratres surgebant hora quinta; conveniebant ad primam precationem; orationi per diem vacabant separatim singuli statutis horis; quotidie intererant sacro; silentium servabant, piis tamen identidem interrumpendum canticis; ante prandium instituebant meditationem; diebus dominicis et festis mane et vespere aderant divino officio, visitabant ægrotos, carceres etc. Obiit Henricus Parisiis 1x Junii 1666, et sepultus fuit in cœmiterio S. Gervasii. Ejus vitam edidit Vachus.

eorum Suessionem sedes.

77 Celeriter propagata sodalitas est, ipseque bonus Henricus Suessionem se contulit, ut eam hac in urbe fundaret. Constituta autem fuit de consensu Caroli Burlonii episcopi anno 1661, et sub invocatione SS. Crispini et Crispiniani. Præsidente magistro, cælibes vivebant, nullo tamen obstricti voto; eandem incolentes domum, communiter opificio et orationi secundum sibi præstitutam regulam vacabant. Magister singulis pensum præscribebat, atque ex fructu laboris providebat omnium sustentationi; quod supererat pecuniæ in pauperes distribuebatur. Erat tamen communi suffragio electus vir primarius, cui quotannis rationem dati et accepti reddere tenebantur, et proinde huic in rebus temporalibus subditi erant; pro spiritualibus rebus suberant rectori parochiæ in qua residebant. Suessionenses fratres nihil possidebant præter laboris sui proventum. Eorum certus erat numerus, quem prætergredi haud licitum. Suessionensis communitas, Parisiensi unita, dissoluta edicto regio fuit anno 1778. Atque hæc dicta breviter sint: plura namque de his fratribus habentur passim apud Suessionenses scriptores (1).

Præsens SS. MM. in præfata urbe cultus.

78 Superest ut indicemus quis sit hodiedum apud Suessionenses cultus SS. Martyrum. Eorum memoria (ita ex litteris R. D. canon. Congnet) et hodie in magna veneratione fidelibus est. Capsa circumfertur per modum supplicationis die eorum festo et iterum in generali SS. Reliquiarum pompa, dominica post Ascensionem. Die quoque lunæ sequenti festum, celebratur sacrum pro sodalitia (confrérie) sutorum, sub quo jus ex privilegio competit artis sutoriæ magistris gestare humeris capsam SS. Martyrum, quæ intra septa ecclesiæ cathedralis circumducitur. Moris etiam in populo est, ut sub sacris reliquiis devotionis gratia transeant.

§ V. Officium SS. Crispini et Crispiniani ex breviariis ecclesiæ Suessionensis.

Officium ex antiquioribus breviariis.

Addo duplex officium de SS. Crispino et Crispiniano: alterum ex breviario Suessionensi, ad normam breviarii Romani redactum jussu Caroli Burlonii, episcopi Suess. ab anno 1655

ad annum 1685. Ast, ut recte notat R. D. Congnet qui illud nobiscum communicavit, breviarium a Carolo editum, pluribus sæculis antiquius illo præsule est saltem pro majore sua parte; quod cæterum aliquatenus efficitur ex officii, quod subjecimus forma: sunt namque antiphonæ et responsoria fere ex actis et legendis deprompta. Alterum officium recentioris est ævi, ejusque forma longe diversa. Reperitur in breviario sub auspiciis Francisci de Fitzjames episcopi, excuso anno 1742. His prænotatis, adscribimus in extenso prius officium.

80 Die xxv Octobris. In festo SS. Crispini et Crispiniani martyrum. Duplex majus. Ad VESPERAS. Antiphona. Gaudentes sancti Martyres dixerunt, cum reliquis de Laudibus. Psalmus. Dixit Dominus, cum reliquis de Dominica, et loco ultimi. Psalmus Laudate Dominum omnes gentes. Capitulum. Justorum animæ. Hymnus. Sanctorum meritis. ¶ Lætamini in Domino, de communi plurimorum martyrum. Ad Magnificat. Antiph. Astiterunt justi ante Dominum, et ab invicem non sunt separati: calicem Domini biberunt, et amici Dei appellati sunt. Oratio. Quæsumus omnipotens Deus, ut nos geminata lætitia hodiernæ festivitatis excipiat, quæ de beatorum martyrum tuorum Crispini et Crispiniani glorificatione procedit: quos eadem fides et passio vere fecit esse germanos. Per Dominum.

Vesperæ primæ

81 Ad MATUTINUM. Invitatorium. Laudemus Dominum: * Qui sanctis suis post labores et certamina coronas dedit victoriæ. Psalmus. Venite, exultemus. Hymnus. Sanctorum meritis.

Matutinum

82 IN PRIMO NOCTURNO. Ant. Orti sunt Romæ sancti Dei Crispinus et Crispinianus, in Gallias pro Christo venerunt, et sub crudeli Maximiano certamen forte certaverunt. Psalm. Beatus vir. Ant. Intrepide regi impio respondentes, dixerunt: pro Christi amore nos venisse Roma fatemur, qui cum Patre et Spiritu sancto unus est Deus, cui servimus in spiritu et veritate. Psalm. Quare fremuerunt gentes. Ant. Honores quos polliceris nobis dare, tuis dona: nobis vivere Christus est, et mori lucrum. Psalm. Cum invocarem exaudivit. ¶ Lætamini in Domino. Lectiones: Fratres, debitores sumus. ¶ I. Orti sunt Romæ sancti Dei Crispinus et Crispinianus, in Gallias pro Christo venerunt, * Et sub crudeli Maximiano certamen forte certaverunt. ¶ Isti sunt duo Viri misericordiæ, qui Roma pro Christi nomine ad prædicandum venerunt. Et sub. ¶ II. Beatissimi Martyres respondentes Maximiano dixerunt: Minis tuis non terrebis nos, * Quibus vivere Christus est, et mori lucrum. ¶ Pecuniam vero tuam et honores quos polliceris, tuis dona: ista olim pro amore Christi nos gaudentes fatemur reliquisse. Quibus. ¶ III. Vidi conjunctos Viros habentes splendidas vestes, et angelus Domini locutus est ad me, dicens: * Isti sunt Viri sancti, facti amici Dei. ¶ Vidi angelum Dei volantem per medium cælum, voce magna clamantem et dicentem. Isti sunt. Gloria Patri. Isti sunt.

1 Noct.

F

83 IN SECUNDO NOCTURNO. Ant. Cum essent in tormentis Martyres Christi, cælestia contemplantur dixerunt: Adjuva nos Domine, ut per-

II Noct.

(1) Pécheur, Mss.

Octobris Tomus XI.

AUCTORE
B. B.

ficiamus opus tuum sine macula. *Psalm.* Verba mea. *Ant.* Martyres sancti inter acerrimos dolores spe gaudentes, in tribulatione orabant Dominum, et dicebant: Judica Domine iudicium nostrum, et libera nos ab homine iniquo et doloso. *Psalm.* Domine Dominus noster.

Ant. Quibus hæc orantibus, exiliens gutta plumbi ferventis in oculum Rictiovari, gravi illum dolore crucians excæcavit. *Psalm.* Domine quis habitabit? Exultent justi... **LECTIO IV.** Crispinus et Crispinianus fratres, nobiles Romani, Diocletiano et Maximiano imperatoribus, propagandæ religionis christianæ studio cum decem sociis Roma in Gallias profecti, aliis alio ex convento euntibus, Suessionem venerunt. Ubi ut more apostoli, manuum labore victum quærerent, sutoriam artem exercentes, tum operis elegantia, qua cæteris artificibus præstabant, tum exiguitate mercedis, qua contenti erant quantulumcumque offerretur, tum mira morum facilitate frequentem ad se populum alliciebant: cui pro re nata Christum prædicantes plurimos ad eum converterunt. Quo cognito Maximianus comprehensos ad se jubet adduci. Deinde varie tentatos ut a Christi fide desciscerent, cum se nihil proficere intelligeret, ira incensus Rictiovaro tradit exquisitis suppliciis cruciandos. *¶* Cum essent in tormentis martyres Christi Crispinus et Crispinianus, cœlestia contemplantes, dicebant: adjuva nos Domine, * Ut perficiamus opus tuum sine macula. *¶* Respice in servos tuos, et in opera tua, Domine, et adjuva nos. Ut perficiamus. **LECTIO V.** Quo mandatum imperatoris accuratius exequente, ad trochleam extensi primum fustibus cæduntur; mox corrigiis e pelle dorsi detractis, inter digitorum ungues et carnem acutis sudibus configuntur, quæ divinitus exilientes, e carnificibus alios occiderunt, alios vulnerarunt. Tum mola ad collum suspensa, in Axonam præcipitati eo loco, ubi nunc est sancti Lamberti ædícula, ad alteram fluminis ripam enatant facillime. Postea in liquatum igne plumbum coniecti, cum nil læsi, divinas laudes canerent, in sartagine pice, adipe, et oleo ferventem immittuntur; unde etiam evadunt incolumes. *¶* Judica, Domine iudicium nostrum, et libera nos ab homine iniquo: *

C Tunc illis orantibus exilierunt sudes de unguibus eorum et ministros percutientes interfecerunt. *¶* Adjuva nos Deus salutaris noster, et propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos. Tunc. **LECTIO VI.** Tunc actus furore Rictiovarus, cui jam exiliens gutta plumbi bullientis alterum oculum occæcarat, in ignem se injiciens infelicissima morte interiit. Quod ubi Maximianus rescit, Fratres securi percuti imperat ad ripam Axonæ in loco, qui nunc sanctus Crispinus in Cavea nuncupatur. Horum corpora feris avibusque projecta, sed ab iis nihil tacta, senex quidam, cui Rogerio nomen erat, ejusque soror vetula nomine Pavia, admonente angelo, et Deo mirabiliter opitulante, noctu sublata domi suæ sepelierunt, ubi jam extat urbana eorum ecclesia. Deinde cum diu latuissent, divinitus inventa a sancto Ansarico in basilicam eorum suburbanam translata sunt. Postea in æde beatæ Mariæ deposita, honorificentissime condita sunt, ubi magna populi veneratione coluntur. *¶*

Sancti Martyres in oratione dixerunt: * Potens es, Domine, ab impiis nos liberare tormentis, et ab hoc igne illæsos educere. *¶* Mox oratione finita eduxit quos pariter angelus Domini sine dolore ab igne*. Potens. Gloria Patri. Potens. ** Servavit?*

84 IN TERTIO NOCTURNO. *Ant.* Sancti Martyres in oratione dixerunt: Potens es, Domine, ab impiis nos liberare tormentis, et ab hoc igne illæsos educere. *Psalm.* Conserva me Domine. *Ant.* Mox oratione finita eduxit quos pariter angelus Domini sine dolore ab igne. *Psalm.* Domini est terra. *Ant.* Impius Maximianus jussit amborum capita truncari. *Psalm.* Deus venerunt gentes. *¶* Justi autem. *Homilia in Evangelium:* Cum audieritis prælia. *¶* VII. Projecta sancta corpora Crispini et Crispiniani, * Christo custodiente a morsu bestiarum permanserunt intacta. *¶* Quorum animæ in cœlum ab angelis translatae, corpora vero a carnificibus, bestiis avibusque sunt derelicta, Christo. *¶* VIII. Hæc est vera....

85 AD LAUDES ET PER HORAS. *Ant.* Gaudentes sancti Martyres dixerunt: Gratias tibi agimus, Domine, qui nos de hoc sæculo eripiens, ad te venire præcipis. *Psalm.* Dominus regnavit. *Cum reliquis.* *Ant.* Jussu regis amputata sunt capita amborum. Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus. *Ant.* Sancti Dei Crispinus et Crispinianus submissa colla percussoribus tradiderunt, animas sanctas creatori Domino reddiderunt; ideo coronati sunt, accipientes palmas, et vivunt in æternum. *Ant.* Projecta sancta corpora Crispini et Crispiniani, Christo custodiente permanserunt intacta. *Ant.* Ad locum properant senes, ubi sancti Martyres decollati jacebant, *Capitulum.* Justorum animæ. *Hymnus.* Rex gloriose martyrum. *¶* Exultabunt. *Ad Benedictus.* *Ant.* Divina inspiratione sepelierunt corpora Sanctorum cum gaudio, ubi populus hodie adorat majestatem Dei. Alleluia. *Oratio.* Quæsumus. **AD II^{as} VESPERAS.** *Ad Magnificat.* *Ant.* Isti sunt duæ olivæ, et duo candelabra lucentia ante Dominum: habent potestatem claudere cœlum nubibus, et aperire portas ejus: quia linguæ eorum claves cœli factæ sunt. Alleluia. *Oratio.* Quæsumus... *Vide ad I Vesperas.*

86 Alterius officii titulus est: Die xxv (Oct.) in festo SS. Crispini et Crispiniani martyrum Suessionensium. Triplex secundæ classis. *Propriæ sunt Antiphonæ ad Vesperas, Laudes et ad Nocturnos; propria pariter sunt Capitula et Responsoria. Constant fere verbis seu textibus sacris utriusque testamenti. Lectiones I Nocturni desumptæ sunt ex I Thessal., cap. i. Gratias agimus Deo; III Nocturni ex homilia S. Gregorii M.: Potest omnis creaturæ nomine, etc. In Evangelium: Euntes in mundum universum, etc. Adscribimus Lectiones II Nocturni et hymnos tres, quia proprii sunt. Notat vero idem R. D. Congnet in novo Proprio Suessionensi, Romæ probato, eandem esse officii formam, quæ in breviario anni 1742.*

87 Quæ mortis umbris exitiis
Olim jacebas; nunc tibi, Gallia,
Aurora surgit, mox diei
Conspicuum paritura lumen.

Crispine, nostris tu regionibus
Noctem fugasti: vox tua præferens

Facem

III Noct.

Laudes etc.

E

F

item ex recentiori.

Ad I Vesp. Hymnus.

A Facem salutare, profundas
Luce nova pepulit tenebras.
Par ille tanto par operi comes,
Fratri nec impar Frater; ubi pedem
Tulere terris, cedit error,
Impietas furiosa cedit.
Ubi parabant assiduo sibi
Labore victum, plebs humilem casam
Adibat: ædes prima Christo
Artificum fuit officina.
Huc ardet omnis currere civitas,
Interque fletus, grandiloquo pii
Ab ore pendentes Magistri,
Aure bibunt avida salutem.
Christo docebant vivere; jam docent
Christo fideles discipulos mori:
Et morte spreta, victimarum
Primitiæ remeant olympum.
Cruore fuso qua præeunt Patres,
Da, Christe, natos sponte viam sequi:
Si morte non fas, ah! litemus
Innocua tibi, Christe, vita.
B Laus summa Patri, summaque Filio,
Sanctoque compar Spiritui decus,
Quo flante, fecundatur orbis,
Christe, tibi nova gens creatur. Amen.

Lectiones
II Noct.

88 LECTIO IV. Crispinus et Crispinianus fratres, propagandæ fidei studio una cum beato Quintino et sociis in Gallias advenerunt. Dum alii alias in regiones disperguntur, Crispinus et Crispinianus cum Valerio et Rufino ad Suessionum fines venere, salutemque a Christo Jesu hominibus allatam illic prædicaverunt. Urbem postea ingressi; ne cuiquam forent oneri, labore manuum victum sibi parare, perinde ac Paulus apostolus, constituerunt. Itaque sutoriam artem, quam quidem, utpote humilem et quietam, suo aptiorem esse ministerio putabant, statim didicere; ac cum in ea ceteris antecelluissent artificibus, levique mercede contenti essent, frequentem ad se paulatim populum allexere; venientique pro occasione verbum Dei annuntiabant. Erat ergo eorum domus non modo officina laboris, sed et schola doctrinæ et salutis. Deo dante voci eorum virtutem et benedictionem, plurimis persuasere, ut, relicto idolorum cultu, Deo vero servirent. Rufinus interea et Valerius, qui sexto ab urbe lapide, recepta horreorum regalium cura, consederant, ad eundem finem cum Crispino et Crispiniano conspirantes, opus strenue promovebant. Itaque augebatur in dies credentium numerus; et dum pax et tranquillitas a principibus erat, in fide neophyti confirmabantur. LECTIO V. Dudum jam erat ex quo Crispinus et Crispinianus erroris tenebras, sparsa Evangelii luce depellebant, cum pacem qua simul cum nova sobole ab ipsis Christo parta perfruebantur, Maximiani Herculis (*sic*) adventus perturbavit. Crudelis hic Imperator, qui quacumque transiret, sui in Christum Christianosque odii cruenta vestigia relinquebat, commoratus in Galliis, Suessionem venit. Ibi dum bellum adversus barbaros parat, jubet more suo diligenter conquiri Christianos, quorum interitum et internecionem magis quam hostium imperio Romano infensissimorum cupiebat. Insito ejus animis furori ignem facesque admovebat mira quam Thebæi milites præ se

tulerant in profitenda Christiana fide libertas. Ad eum delati sunt Crispinus et Crispinianus tanquam Christiani; quos statim comprehensos jussit ad se adduci. Ubi ad tribunal perducti sunt, eos ille tam promissis quam minis et pœnarum metu ab eorum proposito deterere tentavit. Sed cum sancti Fratres Christum intrepide confiterentur, et profana sacrificia constanter respuerent, eos efficaciori ratione aggredi ac superare constituit. Aderat tunc temporis Rictiovarus, nimium fidelis imperatoriæ crudelitatis minister, Christiano sanguine quem in Galliis passim effuderat, adhuc cruentatus: huic Crispinum et Crispinianum tradi imperat, sævissimis quibusque suppliciis excrucandos, ac teterrima morte mactandos. LECTIO VI. Itaque Rictiovarus ingenium longo jam usu ad inhumanitatem exercitatum in omnes versavit partes, ut in Crispinum et Crispinianum nova tormenta inveniret. Eos trochleis extendi, ac fustibus cædi, subulas etiam carnem inter et unguis intromitti, pellemque e dorso detrahi jubet. Quamvis autem Martyrum corpora jam non essent nisi vulnus, nihil tamen de sua in confitendo Christo libertate remittebant. Ad alios igitur cruciatus confugit devicta præsidis rabies; sed ab ipsis cruciatibus novos animos novasque vires ducebant qui torquebantur; adeo ut eorum cedere patientiæ coacta fuerit omnis judicis tortorumque immanitas. Quapropter cum ii omne suppliciorum genus frustra consumpsissent, tandem fortissimis Christi Pugilibus caput amputarunt. Sub invocatione sanctorum Crispini et Crispiniani tres Suessione consecratæ sunt ecclesiæ: altera, ad ripam Axonæ juxta locum ubi passi sunt; quæ duodecimo seculo in abbatiam, vulgo Sancti Crispini in Cavea nuncupatam, erecta est: altera, quæ nunc est sanctimonialium Congregationis beatæ Mariæ Virginis, ubi primum abscondita fuerunt et sepulta Martyrum corpora: postrema demum, quæ nunc titulo abbatiae sancti Crispini Majoris gaudet, et quæ jam seculo sexto extabat; siquidem Chilpericus Clodobertum filium suum natu majorem in ea humari voluit. Beatorum autem Martyrum reliquiæ in hanc basilicam translatae, et in crypta conditæ, seculo septimo solemnî pompaeductæ sunt ab Ansarico, una cum quibusdam aliis Episcopis. Eorum memoriam, teste Audoëno, insigni ornamento decoravit Eligius Noviomensis. ¶ Eodem die in castro diocesis Suessionensis, quod Negoliacum nuncupatur, celebris est memoria sancti Frontonis, qui, cum rari illic essent Christiani, Evangelium prædicasse fertur. In ejus honorem consecrata est ibidem parochialis ecclesia, quæ magno populorum concursu frequentatur; unde Castrum Negoliacum a sancto Frontone cognomen accepit.

89 Ad sanctos cinere (pignora Martyrum Sunt hæc plena Deo) currite, civitas:

Hic cunæ fidei: funeris in sinu

Vitam plenius hausimus.

Hic quot prodigiis se Deus asserit!

Hic surdi patulis auribus audiunt:

Cæcis hic sua lux redditur, et suos

Contractis vigor artubus.

Hic supplex gemat urbs: seu calamo se-

Arescente perit, seu madido natat; [ges
Imbres

Ad Laudes Hy-
mnus.

AUCTORE
B. B.

Imbres mox docilis sol dabit uberes,
Aut pellet nocuos procul.
Ultor nempe Deus, non meritæ necis
Sacris opprobrium pensat honoribus :
Claros prodigiis ac venerabiles
Ipsos vel tumulos facit.
Patri maxima laus, maxima Filio,
Amborumque sacro maxima Flamini,
Fulti cujus ope prælia sustinent,
Contempta nece, Martyres. Amen.

Ad 2 Vesp. Hy-
mnus.

90 Ex quo Magister pendulus in cruce
Terris salutem parturiit Deus,
Verbo potentes efficaci
Discipuli domuere terras.
Fundata Christi sanguine, Martyrum
Fecunda crevit suppliciiis Fides;
Et mors Parentum germinavit
Multiplicem generosa prolem.
Sic vos opimas dum segetes metit
Impura sævi carnificis manus,
Cruore vestro mille natas
Religio videt aucta fruges.
Antiqua divum fana ruunt; frequens
Jam turba lymphis abluuit sacris;
Et plebs adoratas tot annos
Igne pio cremat ipsa quereus.
Tyranne, demens quo recidit furor?
Quot ense mactas, impie, victimas,
Cœlo receptos tot faventes
Suppeditas Fidei patronos.
Vos ergo lecti primitiæ gregis,
Vos ergo nostræ gentis Apostoli,
Adeste, fratres, ferte vestræ,
Ferte Deo pia vota prolis.
Laus summa Patri, summaque Filio,
Sanctoque compar Spiritui decus,
Quo flante, fecundatur orbis,
Christe, tibi nova gens creatur. Amen.

§ VI. De cultu SS. martyrum Crispini et Crispiniani apud Saxones. Officium ex ecclesiæ Osnabrugensis monumentis.

Sæc. x. Testimonium
Thietmari u-
num

Præclarum de reverentia SS. Crispino et Crispiniano exhibenda testimonium reperitur in chronico Thietmari episcopi Merseburgensis, qui ineunte sæculo xi scripsit et vita functus est anno 1018 (1). Sic habet libro IV. n. 47 (2): Prædictorum vero reverentiam martyrum (SS. Crispini et Crispiniani) in libris antiquioribus satis lucentem, lector ut a me agnoscas, unam rem profero, quam frater meus Brun, in nova educatus Corbeia et ejusdem altaris servus, de priorum relatu suorum mihi indicavit. Tempore prædicti abbatis Liudolfi, in omnibus bonis admodum memorandi, erat quidam juvenis confrater suus et regularis monachus; qui cum in sibi commissio tunc morabatur officio, supranominatorum reliquias Martirum solito more secum veheret incurioseque tractaret, persensit in pœna celeriter subsequenti, quod peccavit in Martires

Christi. Namque moritur carnaliter, qui Sanctis Dei servire neglexit spiritualiter. Et ut hoc prædicto abbati innotesceret ante januas ecclesiæ exeunti illo nocte obviaverunt. Quos ut primum aspexit, timore magno percussus substitit silentiumque servavit. Cui protinus talia dicunt: Cur non interrogas, pater, qui simus vel ob quam rem huc venissemus? Qui cum retulisset eis, quod non auderet, audivit mox ab illis nomen eorum et causam, et quod hoc inultum non relinqueretur. Discedentibus autem hiis, abbas confratribus suis hæc indicavit dicens: Mortuus est ille juvenis, qui in nostra nunc erat obedientia, de incustodita Sanctorum, quos secum habuit reverentia. Heu mihi talia umquam consentienti! Et non longe post venit nuncius, qui hæc vera esse affirmaret, et corpus ejusdem adduci intimaret. Venerabilis autem vir nec huic obviam exire voluit, nec fratres suos more solito illud suscipere sinit; sed iratus ad truncum talia fatur: Quare tu, proterve, eos qui cum unigenito Dei vivi Filio cum honore habentur magno, neglegenter tecum ducere vel post tale facinus huc ausus es absque supplici interventu ullatenus venire? Decanus autem defunctum fratrem pro possibilitate sua excusans, tale a patre suo responsum accepit: Mi frater amate, scis quæ servus ad oculum in tuo conspectu is (hic) egerit; quid vero absentialiter fecerit ignoras; ego autem optime perpendo, qui hunc in tormentis gravibus nunc intellego. Et modo nostrorum intercessionem Patronorum supplex peto, ut per hos divina pietas mihi innotescat, quando ei a se laxato mihi liceat peccatori absolutionem facere et communionem dare. Asperum nimis est eculeo (aculeo) recalcitrare, et hominibus indecens, irata majestate indulgentiam exhibere. Post hanc vocem pius abba ad oratorium, speciale suimet in rebus anxiis asilum, nudis pedibus venit, et more solito in se aliis humanam fragilitatem deflens, placavit Deum, et solvit reum; et protinus cum multis gratiarum actionibus exsurgens, divina potestate coram fratribus cunctis defuncto crimen remisit, et corpori ecclesiæ communionem ac sepulturæ dedit. Præfuit novæ Corbeiz, in Westphalia monasterio, Liudolfus ab anno 963 usque ad annum 983, imperantibus Ottone I atque Ottone II (3); proinde, cum res a Thietmaro narratæ sub illius (Liudolfi) regimine contigerunt, adscribenda sunt labenti sæculo x. Itaque haud procul ab illa ætate abfuit Thietmarus, de quo hæc tradit Fabricius (4): Scripsit Dithmarus (sic enim communiter licet minus recte vocatur) insigne Chronicon libris octo de gestis quinque imperatorum per annos CVII, ab Henrico I ad Henricum II. Primus edidit Henricus Reinecius sed mancum et hiulcum, in Scriptoribus rerum germanicarum; deinde separatim Maderus; denique Leibnitzius Dithmarum restitutum, toto pœne ejus contextu ex Ms., quod Papebrochius cum illo communicaverat, emendato. Tandem hisce diebus prodiit Thietmari Chronicon ex codice authographo Dresdensi inter Monumenta Germaniæ a Perzio collecta. Lo-

(1) Pertz tom III. p. 727. — (2) Ibid. p. 787 et seq. — (3) Codex traditionum Corbeiensium. p. 643. Lipsiæ 1752. —

(4) Fab. bibliotheca med. et inf. latinitatis tom. II. p. 57 et seq.

A cum hunc Thietmari inseruit paulisper mutatis verbis libro suo *Annalista Saxo* (1) ad annum Christi 990; perperam utique, cum Liudolfus abbas, sub quo res gesta est, vitam non protaxerit ultra annum 983.

et alterum.

92 Haud absimile quid refert idem Thietmarus contigisse non ita multo post. Regnante, inquit (2), tertio Ottone (coronato an. 983, defuncto an. 1002 (3)), Albi filius Guncelini, a satellite suo in quadam silva ob inutilem causam occisus est. Cujus comitatum cum beneficio, juxta Mildam (*Muldam, fluvium in superiori Saxoniam*) jacenti, Gisilerus archipresul accepit. Hujus camerarius et confrater meus Gunterius, mortuo Dodone, Asanbrunensis ecclesiae episcopo, carus imperatori et sepe fideliter serviens, Italiam venit. Cumque ibidem clementer susciperetur et in omnibus exaudiretur, in sequenti nocte vidit Christi martires Crispinum atque Crispinianum ad se venientes et si suum vellet accipere episcopatum interrogantes. Quibus cum responderet: Si Deus vult et vobis placet; perfixus est ab hiis duabus hastis et mox evigilans nullatenus per semet ipsum potuit exurgere. Crastino autem caesar ut ejus infirmitatem comperit, fidele promissum complevit. Post haec idem convalescens domum rediit, acceptaque consecratione, cum magno dolore vixit pene 4 annos, 8 Kalendas Decembris haec mutans temporalia in aeternaliter manentia. Nescio, si quid Deo vel sanctis Martiribus suis in eo displicebat. Hoc vidi et de caeteris audivi, quod vir justus et bene timoratus fuit, mitis et castus, et sicut hii, cum quibus modo requiescit, asserunt, plurimum nunc valere apud Deum, ut signis probatur in multis. Ego hoc veraciter scio, quod reum non bis vindicat Deus in id ipsum. *Obiisse notatur Dodo episcopus anno 996 Aprilis 12; erat autem hujus nominis secundus episcopus Osnabrugensis* (4), quae vox corrupte hic redditur Asanbrunensis. Dicitur autem, SS. Crispinum et Crispinianum episcopatum hunc suum vocasse, quod in cathedrali Osnabrugensi eorum colerentur reliquiae, imo corpora magnam partem requiescerent. Vide supra n. 55. Gisilerus archipræsul erat Magdeburgensis, defunctus anni 1004 (5).

Officium ex proprio Osnabrug. an. 1652.

93 Addimus officium sanctorum Martyrum secundum ritum ecclesiae Osnabrugensis, in qua agitur eorum festum die xxv Octobris, die vero xx Junii celebratur memoria Translationis. Reperitur in Proprio illius diocesis typis mandato anno 1652 sequenti sub titulo: Officia propria sanctorum ecclesiae et diocesis Osnabrugensis ad formam breviarii Romani redacta, auctoritate et jussu R^{mi} et Ill^{mi} Principis ac Domini D. Francisci Guilelmi, ecclesiarum Osnabrugensis, Ratisbonensis, Mindensis ac Verdensis episcopi, typis mandata Coloniae Agripinae apud Cornelium ab Egmond 1652. Ibi itaque pag. 48 et seqq. sic habetur: Die xxv Octobris. In festo sanctorum patronorum Crispini et Crispiniani martyrum. Duplex. Celebratur hoc festum in diocesi Osnabrugensi ut ejusdem principalium Patronorum sub ritu duplici primae classis cum octava. *Notandum,*

quae praetermissa sunt, supplenda esse ex communi plurimorum martyrum.

94 AD VESPERAS. *Antiph.* Impii Maximiani cum reliq. de Laudibus. *Ad Magnificat. Antiph.* O Rex gloriae qui Crispinum et Crispinianum per martyrii triumphum magnificasti, miserere nobis et per SS. suffragia, da nobis sempiterna gaudia. *Oratio.* Quaesumus, omnipotens Deus, ut nos geminata laetitia hodiernae festivitatis excipiat, quae de beatorum Crispini et Crispiniani glorificatione procedit, quos eadem fides et passio vere fecit esse germanos. Per Dominum.

95 AD MATUTINUM. *Invitatorium.* Adoremus Dominum, qui Crispino et Crispiniano per martyrium contulit aeternae vitae bravium. *In I Noct. Antiph.* Oriundi Roma sancti Crispinus et Crispinianus in Gallias devoti venerunt, qui sub Maximiano crudeli examine certaverunt. *Antiph.* Sancti vero martyres Crispinus et Crispinianus regi impio audacter responderunt, dicentes: Pro ejus amore nos venisse fatemur, qui est Deus verus, in Trinitate unus, cui servimus in fide ac dilectione devoti. *Antiph.* Beatissimi Martyres, respondentes Maximiano dixerunt: Honores, quos polliceris nobis dare, tuis dona; nobis vivere Christus est, et mori lucrum. *℣* Laetamini in Domino et exultate justi *℟* Et gloriamini omnes recti corde. — *Lectiones I, Noct. Fratres debitores de Communi.* *℟* I. Beatissimi Martyres respondentes Maximiano, dixerunt: Honores, quos polliceris, tuis dona. * Nobis vivere Christus est, et mori lucrum. *℣* Pecuniam vero tuam, et honores quos polliceris, tuis dona: nam ista olim pro amore Christi nos gaudentes fatemur reliquisse. Nobis. — *℟* II. Isti sunt viri, pretiosi martyres; quia Roma pro Christi nomine ad praedicandum venerunt. * Et sub Maximiano, crudeli principe, mortem gloriosam decreverunt suscipere. *℣* Romae nobili orti progenie, in Gallias pro Dei amore ad praedicandum venerunt. Et sub. — *℟* III. Oriundi Roma sancti Dei Crispinus et Crispinianus in Gallias devoti venerunt, * qui sub Maximiano crudeli examinatione certaverunt. *℟* Egressi Roma sancti Dei, in Gallias ad praedicandum venerunt. Qui.

96 *In II Noct. Antiph.* Cum essent in tormentis Martyres Christi, coelestia contemplantes dicebant: Adjuva nos, Domine, ut perficiamus opus. *Antiph.* Sancti Martyres in oratione dixerunt: Potens es, Domine, ab impiis nos liberare tormentis et ab igne illatos educere. *Antiph.* Quibus haec orantibus, exiliens gutta plumbi ferventis in oculum Rictiovari, gravi illum dolore crucians, excæcavit. *℣* Exultent justi in conspectu *℟* Et delectentur in laetitia. (*Lectiones desumptæ sunt ex Surio paucis verbis immutatis*). *Lectio IV.* Sub Diocletiano — humanitatis officia eis erant interdicta (*Surius edit. 1580, tom. V, pag. 1057, lin. 12 a fine*). *℟* Cum essent in tormentis martyres Christi, Crispinus et Crispinianus, coelestia contemplantes dicebant: Adjuva nos Domine * ut perficiamus opus tuum sine macula. *℣* Respice in servos tuos et in opera tua, Domine, et ad-

AUCTORE
B. B.

Vesperæ

Matutinum

E

II Nocturnus

(1) Pertz, tom. VI, p. 635. — (2) Ibid., tom. III, p. 787. — (3) Art de vérifier les dates, p. 459. — (4) Sandhoff, Antistitutum Osnabrugensis ecclesiae res gestæ, tom. I, p. 54. Monaste-

rii Westphaliae, 1785. — (5) Chronicon Magdeburgense, apud Meibomium, rerum Germanicarum tom. II, p. 281. Richard, Bibliothèque sacrée. V^o Osnabruck.

AUCTORE
B. B.

juva nos. Ut perficiamus. *Lectio V.* Volentes autem — concupiscerent (*l. c. lin. 12*). *Antiph.* Sancti Martyres Christi in oratione dixerunt * Potens es, Domine, a tormentis nos liberare, et ab igne illæsos reducere. *Antiph.* Mox oratione finita dixit eis angelus Domini: Surgite sine dolore. Potens es Domine. *Lectio VI.* Id ubi percepit — et famulatu permanere (*l. c. a lin. 3 in fine pag. 1057 — lin. 8 ibid. pag. 1058*). *Antiph.* Judica, Domine, iudicium nostrum et libera nos ab homine impio. * Tunc illis orantibus, exilierunt sudores de unguibus eorum et ministros percutientes interfecerunt. *Antiph.* Martyres sancti, inter acerrimos poenarum dolores, spe gaudentes, in tribulatione patientes. Tunc.

III Nocturnus

97 IN III NOCT. *Antiph.* Martyres sancti, inter acerrimos dolores, spe gaudentes in tribulatione orabant Dominum, et dicebant: Judica, Domine, iudicium nostrum et libera nos ab homine iniquo et doloso. *Antiph.* Relicta corpora sanctorum Crispini et Crispiniani, Christo custodiente, permanserunt intacta. *Antiph.* Ad locum properant senes, ubi sancti Martyres decollati jacebant. *Antiph.* *B* Justo autem in perpetuum vivent. *Antiph.* Et apud Dominum est merces eorum. *Lectio* homilia in Evangel. : Cum audieritis de Communi. *Antiph.* VII. O quam justum mirumque divinæ æquitatis iudicium. * Ut, qui multos Christi Martyres, ad cælorum regna properantes, igne interemerat, ipse in igne vitam finiret et ad ignem æterni cruciatus perveniret. *Antiph.* Hæc videntes Christi Martyres devoti, Domino preces fuderunt, ut eos de colluctatione sui certaminis ereptos, ad se venire juberet propitius. Ut. — *Antiph.* VIII. Hi sunt duo viri pretiosi Martyres, qui stant ante thronum Dei et serviunt ei die ac nocte. * Et qui sedet in throno, habitat super eos. *Antiph.* Non esurient, neque sitient amplius, quoniam Agnus Dei reget illos. Et.

Laudes etc.

98 AD LAUDES et per Horas. *Antiph.* Impii Maximiani jussu regis, amputata sunt capita amborum; pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus. *Antiph.* Orabant sancti Martyres, dicentes: Gratias tibi agimus, Domine, qui nos de hoc sæculo præcipis exire. *Antiph.* O quam justum mirumque divinæ æquitatis iudicium, ut, qui multos Christi martyres, ad cælorum regna properantes, igne interemerat, ipse in igne vitam finiret, et ad ignem æterni cruciatus perveniret. *Antiph.* Beatissimi autem Martyres hymnum imitabantur trium inter Chaldaicas flammæ puerorum, dicentes: Adjuva nos Deus, salutaris noster. *Antiph.* Hodie duo luminaria pro Sole justitiæ Christo occubuerunt, ut in splendoribus Sanctorum in fine lucerent. *Ad Benedictus Antiph.* Sancti Dei Crispinus et Crispinianus submissa colla percussoribus tradiderunt: modo coronati accipiunt palmam; vivunt in æternum cum Christo; benedictus Dominus, qui erexit super sidera cornu suorum Martyrum. In II Vesp. *ad Magnificat. Antiph.* A progenie in progenies fecit misericordiam Dominus: qui eduxit Abraham de Ur Chaldæorum, et de ultimis finibus terræ vocavit Crispinum et Crispinianum utin hac terra nostra peregrini essent et advenæ, in illa vero patria cœlesti cives Sanctorum ac domestici Dei: ibi nobis dati a Deo Patroni jugiter intercedant pro hac sancta plebe et universis fidelibus. Alleluia.

99 Per octavam diebus, quibus non occurrit *D* festum impediens, nempe, ut communiter obtinet, xxvi, xxvii, xxix et xxx Octobris, idem recitatur officium, nisi quod Lectiones II Nocturni singulis diebus partem reddant ex reliqua Passione, prout est apud Surium. Præterea die xxx Oct. in Lectione VI, post pauca verba ad passionem spectantia, additur mentio translationis. Juverit integram adscripsisse. *Lectio VI.* Deinde condita sunt Martyrum corpora in duobus tumulis; quo in loco postea christiani magnam ædificaverunt ecclesiam. Partem sat magnam horum corporum Carolus Magnus imperator ad ecclesiam cathedralem Osnabrugensem transtulit, cum eam in honorem sancti Petri apostoli et horum sanctorum Martyrum anno Christi septingentesimo septuagesimo secundo fundaret et dedicare faceret: ubi etiamnum magna populi frequentia coluntur.

In festo Translationis.

100 Die xx Junii. In festo Translationis SS. Crispini et Crispiniani martyrum. Duplex. Omnia ut in ipso festo, quod celebratur xxv Octobris, præter ea quæ hic sunt propria. (*Oratio eadem est; sed loco festivitatis, ponitur translationis*). *Lectio IV.* Divus Carolus, Francorum rex et imperator, inter plurimas insignes ecclesias, tam cathedrales quam conventuales, quas in provincia Saxonum fundavit, et reliquiis, prædiis ac redditibus copiose solidavit: in honorem etiam principis apostolorum, nec non sanctorum Crispini et Crispiniani martyrum, anno Dni septingentesimo septuagesimo secundo ecclesiam construxit Osnabrugensem, omnium in Saxonia primam, ad quam prædictorum Martyrum corpora, cum multis aliis sanctorum reliquiis, pretiosisque donis devoto munere transtulit. Cum porro post multorum annorum curricula fervor charitatis apud personas ecclesiæ in dies tepesceret, et templo Dni honor et custodia segnius impenderetur, contigit ipsam ecclesiam in testudinibus et officinis conflagrare. *Lectio V.* Cujus tempestate incendii dicta corpora in quadam capsâ, summo sub altari, existente, tali turbulentia cum aliis plurimis sanctorum reliquiis sunt abscondita; ubi multo post tempore, sive recondentium improvida morte, aut negligentia, hostiumve incursu, (incertum est,) latuerunt incognita: donec tandem divina bonitas tantum thesaurum iterum fidelibus suis duceret manifestandum. *Lectio VI.* Tunc itaque in quadam solemnitate decanus ecclesiæ mirabili visione in somno monitus, communi desuper habito totius capituli consilio, et cum episcopi sui auctoritate, dictum locum longa negligentia clausum aperientes, invenerunt in eodem prædictorum Martyrum corpora, in thecis distinctis, cum multis aliis SS. Reliquiis recondita, cum laminis plumbeis quibus singulorum nomina fuerunt exarata. Unde devotis suffusi lachrymis tam clero quam utriusque sexus populo, solemniter ad tam devotum spectaculum convocato, campanis ex more compulsatis, in Dei laudibus concentu devoto humiliter perstreptantes, dictorum corpora, propriis thecis argenteis inclusa, celebriori loco perpetuo conservanda locaverunt. Brevius hæc in breviario ecclesiæ Osnabrugensis, de consensu D. Eriici, Osnabrugensis et Padeburnensis

E

F

A *Padeburnensis ecclesiarum episcopi ducisque Brunsvicensis, dictæque ecclesiæ venerabilis capituli consensu, apud Joannem Schöffler Moguntia impresso ann. 1516. In hoc etiam signatur ad præfatum diem xx Junii Officium Translationis SS. Crispini et Crispiniani, in cujus secunda lectione ita habetur: Carolus M. in provincia Saxonum multas ecclesias insignes tam cathedrales quam conventuales erexit, et reliquiis, prædiis et redditibus copiose solidavit. Inter quas in honorem Principis apostolorum et sanctorum Crispini et Crispiniani martyrum, de anno Domini septingentesimo septuagesimo secundo ecclesiam construxit Osnabrugensem, omnium in Saxonia primam, ad quam sanctorum Martyrum corpora prædictorum, cum multis aliis Martyrum et sanctarum Virginum reliquiis devoto munere transduxit; prout ejusdem litteris aureo ejus sigillo dependente, signatoque et manus propriæ impressione et inscriptione roboratis, apud ecclesiam antedictam conservatis, ostenditur luculenter (1).*

101 *Atque hæc ita inveniuntur in Proprio anno 1652 edito. Monet insuper laudatus D. Heuser se Osnabrugo accepisse Proprium hodiernum una cum breviariis, anno 1489 et anno 1516 impressis. Proprium typis mandatum fuit anno 1768 sub titulo: Officia propria ecclesiæ et diocesis Osnabrugensis... jussu Redmi et Illmi capituli cathedralis ecclesiæ noviter impressum anno 1768 Osnabrugi. Cæterum tum festi tum translationis officium idem omnino est quod in Proprio anni 1652. Nec etiam multum abludunt bina breviaria, quorum supra meminimus, præterquam quod habeant ad Laudes hymnum proprium, quem adscribimus:*

Ave te nobiles martyrum flores
Crispine cum sancto Crispiniano,
Audite supplicum preces servorum.
Qui vitæ speculum Patremque rerum
Videntes, animo fortes, duello
Contra multimodas stetistis pugnæ.
Hoste superato, heu! bis mortuo,
Et pugnae stadio jam transmeato
Sumpsistis bravium dominum Christum
In choro martyrum est lumen vestrum,
Ut sydus splendidum quod implet mundum
Illud quod poscitur, dabitur nobis.
Precamur cernui, o vos Patroni,
Subvenite clero vobis devoto
In regno Judicis pro quo certastis.
Laus æterno Patri, vitæ datori,
Una cum filio, Domino nostro,
Atque paraclito Spiritui sancto Amen.

Hymnus, ut liquet, versibus seu lineis constat undecim syllabarum; ast multum abest a carmine Hendecasyllabo, quod certis pedibus et mensura procedit, nec præcitatus hymnus cum hoc commune habet quidquam, nisi syllabarum numerum. De festo Translationis videsis paulo superius n. 98.

MARTYRIUM

EX MSS.

SS. CRISPINI ET CRISPINIANI,

sicut habetur in pluribus iisque antiquissimis mss. codicibus a.

a

CAPUT UNICUM.

Roma Suessionem advecti, artem sutoriam exercent, multosque convertunt ad fidem. Agente Rictiovaro, sistuntur coram Maximiano Herculio qui eos immaniter torqueri jubet. Rictiovarus SS. Martyrum constantia in furorem concitatus in ignem se præcipitat. Tum illi gladio cæduntur. Eorum sepultura et translatio.

E

Quum sub Diocletiano et Maximiano *b*, qui simul potiti imperii potestate, eadem militia * Christi nisi sunt expugnare ecclesiam, persecutio sæva in universo pœne orbe *c* perstreperet; Quintianus *, Lucius *, Valerius et Eugenius, Romæ claris natalibus orti, in Gallias prædicare * venerunt; quique sancti laboris cursum martyrio consummantes, triumphatores insignes migraverunt ad Dominum. Quos secuti eadem fidei devotione parique * natalium nobilitate Crispinus et Crispinianus *d*, Suessionis *e* civitatem hospitam suæ peregrinationis elegerunt; in qua ita prævaluerat error gentilium, ut hospitium eis, eo quod essent christiani, et humanitas vetaretur. At hi comperta crudelitate gentilium, ut, sequentes Doctoris gentium magisterium, labore manuum sibi præsentis vitæ necessaria provide-
rent, sutoriam artem *f*, quæ quiete exerceri solet * didicerunt; in quo opere ita cunctos artis hujus artifices divina gratia prævenerunt, ut multi videlicet eorum opera mirarentur pariter ac diligerent *g*, qui * cum omnibus pœne elegantius operarentur artificibus, a nullo mercedem peracti operis exigent coactione * qua videlicet admiratione permoti, ita eorum mox sunt amore devincti *, ut nonnulli eorum non tam necessitate artificii quam amore verbi Dei, ad sanctos Martyres frequentius venirent; et ita, superna per eos operante gratia, multi relicto gentilitatis errore abdicatisque idolis manufactis, Deum verum, quem Sanctorum prædicatione cognoverunt, sequi, toto corde diligentes coeperunt.

2 Audiens autem hæc Maximianus impius, concite ad perquirendum eos Rictiovarum *h* suæ impietatis direxit administrum; a quo et quæsi, calceamenta sunt in prædicta urbe pauperum sarcientes reperti. Quibus accersitis propriisque compellans nominibus ait: Crispine et Crispiniane, cujus dei cultores, cujusque religionis vos veneratores fatemini? Utrum Jovem an Dianam, Apollinem colitis aut Mercurium vel Saturnum? Sancti vero Crispinus et Crispinianus, quibus erat fidei immo-
bile

SS. Martyres artem sutoriam exercent et multos convertunt.

b c

* malitia
* Quintinus
* Lucianus
* prædicaturi

* paresque

d

e

f
* potest

* ut cum

g

* licet coacti

* devicti

Sistuntur coram Maximiano

h

(1) Conf. Henseler, p. 68.

Officium in proprio hodierno;

hymnus proprius

EX MSS.

* præsentrari

* an

* utrumque

* pessima

* Si vero

et cruciantur
a Rictiovaro,
* furens

i

k

* corrigias sin-
gulas

l

bile supra petram solidissimam positum fundamentum, unius se verique Dei constantissime profitentes cultores, dixerunt: Jovem et Apollinem, Mercurium aut Saturnum, aut quemlibet eorum, quos gentiles (vos) deos creditis, errore decepti, nec colimus nec adoramus. His auditis Rictiovarus, catenis eos vinctos, Maximiano, impio duci, praecepit præsentrandos *. Qui (Rictiovarus) adveniens, interrogatusque cur * praeceptorum contemptores imperialium Crispinum et Crispinianum sibi præsentrandos non adduxerit; respondit adesse utrosque *. Quibus, cum introducti fuissent, Maximianus dixit: Ex quo genere estis, aut cui deorum famulatum impenditis? Sancti vero Martyres, fulti supremi Regis praesidio, impio audacter regi responderunt: Romae nobili progenie (nati), in Gallias autem pro Christi nomine et amore fatemur nos venisse; qui est verus Deus, Creator omnium, cum Patre sanctoque regnans in Trinitate Spiritu; cui servivimus in fide ac dilectione devote; in cuius etiam usque in finem perseverare cupimus servitio sancto. Quibus dictis ira repletus Maximianus dixit: Per virtutes deorum! Quia si in hac stultitia perseveraveritis, multis vos afflictos male perdam tormentis, ut sitis caeteris in exemplum, mala * morte consumpti. Nam si * resipiscentes diis meis sacrificaveritis, ditare vos opibus multis et honore sublimi vos jubeo insigniri. Sancti quoque Martyres respondentes dixerunt Maximiano: Non potes nos illatis minis terrere, quibus vivere Christus est et mori lucrum. Pecuniam vero tuam et honores quos polliceris, tuis dona: nam ista olim pro Christi amore nos gaudentes fatemur reliquisse; quem et si ipse cognoscens, ista relinques; non solum divitiis et imperio, verum etiam vanae daemonum renuntiares culturae; et illi te subderes devotissime, a quo, remunerante te, praemium vitae perciperes sempiternae: nam si in istis vanis perstiteris, similis simulacrorum cum diabolo cruciandus in infernum demergeris. Maximianus dixit: Sufficiat haec vestris plures periisse maleficiis. Inclyti sancti Martyres dixerunt: Misericordem, impie, ignoras Deum, qui teregnare impium permisit indebite, cuius regnum vane in terris decertans conaris destruere.

3 His auditis Maximianus cum indignatione * Rictiovaro eos sub conjurationis duro vinculo tradidit dire cruciandos, dicens: Per virtutem Dianae, quae orbem terrae suae subdidit ditioni, te conjuro, ut hos furciferos diversis poenis affligens, pessima morte consumas. Tunc impii principis minister impius i, impietatis obtemperans jussis, praecellos Martyres, extensos ad trochleam k, coedi fustibus jussit. At hi in tormentis constituti, munera caelestia contemplantes orabant: Respice in servos tuos, Domine, et in opera tua, et adjuva nos, ut perficiamus opus tuum sine macula. Audiens autem Rictiovarus in tormentis, quos praedolore ejulare credebatur, orantes, indigne tulit vehementer, et jussit sudes in ungulis eorum mitti et lora singula * de dorso tolli l. Quam jussionem dum ministri efficaciter conarentur implere, Martyres sancti inter acerrimos poenarum dolores spe gaudentes, in tribulatione patientes orabant Dominum et dicebant: Judica, Domine, iudicium nostrum,

et libera nos ab homine impio et doloso. D Sed Sanctis orantibus exilierunt sudes de ungulis eorum, et ministros quosdam percutientes interfecerunt, quosdam autem vulneratos cruciaverunt. Tum Rictiovarus furore insaniens, molares * ad singulorum colla suspendi jussit, et hiemis tempore m, in fluvium, cui vocabulum est Axona n, velut sub glacie demergi. At illi scuto divinae virtutis protecti, laeti Domino dicebant: Super aquam refectionis educabis nos, Domine. Sed creatura suo famulante creatori Deo, Martyres ejus non aqua mergere, non petra premere, non frigus potuit constringere; sed potius quasi aestivis quibusdam lavacris recreati ac delectati, projecto molari onere, ad alteram natantes pervenerunt fluminis ripam. Hoc viso Rictiovarus miraculo, instigante diabolo, exaggerataque ira, jussit eos vinctos custodiri o, donec plumbum liquefieret, in quo sanctos Dei martyres consumendos demergeret. Sed eos quia dextera Domini protegebat, illaesos reddidit ignis. Qui etiam Martyres sancti electos pueros inter Caldaicas flammam hymnum imitabantur cantantes, orabantque et dicebant: Adjuva nos, Deus salutaris noster, et propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos, et propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum, ne forte dicant gentes: Ubi est Deus eorum? Quibus haec orantibus, exiliens gutta plumbi frementis * in oculum Rictiovari, gravi eum dolore crucians exercuit * afflictum p.

4 At is fremens insania, dum medelam corporis animaeque debuit implorare, mortem sibi applicavit insaniens. Nam picem, adipem oleumque simul jussit fervere, et sanctos Dei Martyres denuo in ea praecipitari, quasi consumendos poena praecipit. At ubi ministri obtemperantes perfecerunt cuncta, quae sibi ab impio Rictiovaro fuerant imperata, sancti Martyres spei suae immobiliter incumbentes, alacres fiducialiter Deo in oratione dixerunt: Potens es, Domine Deus noster, de illatis nos ab impio liberare tormentis; et sicut voluisti nos pro confessione sancti nominis tui pati, ita ad confusionem diaboli et satellitis ejus, ab hac poena digneris illaesos revocare. Mox oratione finita, eduxit eos angelus sine dolore ab igne. Tunc se videns Rictiovarus, nihil illatis adversus Christi Milites praevaluisse suppliciiis, sese concite furens iniquus praecipitavit in ignem q, et ita morte pessima, vitam finivit indignam. O quam justum mirumque aequitatis divinae iudicium, ut qui multos Christi martyres ad regnum caelorum prope- rantes, igne interemerat cruciatus, ipse ad aeterni ignis perpetuos cruciatus igni praecipitaretur consumptus r.

5 Quod videntes victores sancti Martyres Christi, devote Deo precem fuderunt, ut eos de colluctatione sui certaminis ereptos ad se venire juberet propitius. Quibus nocte eadem pro revelatione ostensum est, quod illucescente die, percepturi laboris * ac confessionis praemium, triumphatores inclyti exciperentur a Domino. Quae statim visio rei gestae exhibitione impleta est. Nam Maximianus audita satellitis sui Rictiovari perditione, utrumque, videlicet Crispinum et Crispinianum, gladio puniri praecipit. Qui jam imminente cervicibus eorum gladio, gratiarum actionem Domino dicebant:

* molas
m
n

o

E

* ferventis
* reliquit
pqui constantia
Martyrum in
furorem actus
se ipse in
flammam pro-
jecit.

F

q

r

Jussu Maximi-
ani gladio ca-
duntur

* laborum

A dicebant : Gratias tibi agimus, Domine, qui nos de hoc sæculo eripiens, ad te venire præcipis clementissime. Et his dictis amputatis capitibus, pretiosa in conspectu Domini morte, inspirati et confortati Christi præsidio, octavo Calendas Novembris felices consummarunt martyrium *r*. Quorum animæ ab angelis in cælum delatæ, corpora vero a carnificibus bestiis canibusque ac avibus improbis voranda sunt derelicta; quæ, Christo custodiente, a morsibus eorum manserunt intacta.

corpora sepul-
turæ mandan-
tur

s

* solatium

* locum

t

* fluminis im-
petum

* repertis, re-
pererunt

* cadaveribus.

* de

* jam

C

* sæpe

* recondita

et dein in to-
cum decentio-
rem transfe-
rantur.

* una eadem-
que conspira-
tione devote
tumulanda

6 Nocte itaque repente post-cædem sancto-
rum Martyrum, sancto fertur ab angelo seni s
cuidam pauperi præceptum, cui erat germana
cohabitatrix cellulæ vetula, ut diligenti colligeret cura humanda eorum corpora. Qui senex
nulla dubitatione remoratus, quin imo de
angelica revelatione securus, assumpta jam
dicta in solatio * sibi sancti laboris germana,
ad loca * properant, ubi sancti Martyres decol-
lati jacebant. Et quoniam prope ripam flumi-
nis Axionæ (sic) capitalem pro Christi nomine
susceperant sententiam, navigio ad cellulam
præfatorum pauperum eorumdem Martyrum
corpora duci facillime poterant *t*. Sed quid
agerent pauperes et infirmi, quibus navis nec
erat in promptu, nec navigandi ingenium, nec
virium ætate fessis contra flumen * nulla sup-
petebat fiducia? Quid plura loquens moror?
Tandem nocte pervenientes ad locum a san-
cto angelo sibi ostensum, reperta * in terra
decollatorum, intacta a bestiis et avibus, ca-
davera *, inspirante divina clementia, etiam
inanem naviculam repererunt. Tunc sublevati
fiducia de trepidationis suæ infirmitate, sin-
guli singulorum levantes corpora Martyrum,
quasi liberi oneribus, gradiebantur ita inof-
fenso vestigio, ut putares eos non ferre onera,
sed ab oneribus ferri. Ingressi itaque in reper-
tam naviculam pergebant contra undam flu-
minis, invisio gubernatore ac remige, velociter
cum corporibus Martyrum alacres senes. Et
ut pervenerunt, ex * hoc miraculo exultantes,
ad vicinam cellulæ suæ, scilicet * dicti vetuli,
ripam deportata sanctorum Martyrum mem-
bra sepelierunt in tugurio suo cum gaudio.
Quis dubitet Christum talem in clarificatione
Martyrum suorum senibus præstitisse virtu-
tem, qui eis exstitit causa mortis in mundo?
Quis servandos futuris fidelibus populis ad
patrocinium, senum ministerio occultari vo-
luit paululum? Sed ut, ipso imperante, perse-
cutionis procella cessavit, eorum honor devo-
tis plebibus mox patuit. Nam sic * præfati
senes thesauros, quos occultaverant, piæ fidei
populis devotissime prodiderunt, dicentes,
Crispini et Crispiniani martyrum corpora se
habere in tugurio suo abscondita *.

7 His auditis fidelis populus concursu piæ
devotionis frequentare cellulam pauperum
cœpit. Qua frequentia vile egenorum tugurium
effectum oratorium, etiam regis palatio præe-
minere honore cœpit. Deinde consilio inito
sacerdotes, clerus ac populus eadem conspi-
ratione devotus voti, tumultanda * præfatorum
transferre decreverunt corpora Martyrum.
Quæ, collecto ingentis populi cœtu, imposita
navibus honorifice, psallentes maxima cum

exultatione, ad jam dudum præparata duce-
bant (remigabant) sepulcra. Et ut devotæ plebis
firmaretur fides gaudiumque augeretur lætan-
tium, ut terram impulsu remigum navis, quæ
sancta corpora ferebat, tetigit, oblatus est a
parentibus puervariis infirmitatibus afflictus,
cæcus videlicet surdus, mutus et claudus.
Cum igitur levarent feretrum, qui sancta ossa
gestabant, contingens unus fideliter opertorio
feretri infirmum, (hic) continuo visum, audi-
tum, sermonem gressumque, largiente Chri-
sto, Martyrum recepit precibus; et junctus
collegio fidelium laudabat sanus gradiens
Deum. Sicque tripudians plebs devota pertulit
membra Sanctorum quo decreverat tumu-
landa, et sepelierunt ea ibi in duobus, ut
postea inquisita patuit veritate, sepulcris *u*.
In quo (loco) postea Christiani magnam ædi-
ficaverunt ecclesiam; in qua Christus Domi-
nus, Dei Filius, suorum Martyrum precibus
invocatus fideliter, vota suscipit supplicum,
salutem largitur infirmis; cui est honor et
gloria in sæcula sæculorum. Amen.

u

ANNOTATA.

E

a Vide Comm. Præv., § 1, n. 19.

b Cod. Grimberghensis noster primo loco no-
minat Maximianum. Dixi in Comm. Præv. § 1,
ubi prolixè egimus de passionis tempore, recte
poni persecutionem sub Diocletiano, quum hic
imperaret, quando passi sunt SS. Crispinus et
Crispinianus, licet jussu solius Maximiani in-
terfecti sint.

c Martyrium contigit ante Diocletiani gene-
rale editum contra Christianos. Vide Comm.
Præv. § 1.

d Dictum fuit Comm. Præv., n. 18 de sociis
SS. Martyrum nostrorum. Hic videntur post
aliorum mortem in Gallias venisse. Cæterum
examinavimus loc. cit. an et quibus cum sociis
Roma discesserint. Passim fratres dicuntur
SS. Crispinus et Crispinianus; id tamen in
actis nostris non exprimitur. Gregorius Turo-
nensis meminit basilicæ SS. Crispini et Crispi-
niani (1); S. Audoenus in vita S. Eligii lib. II,
cap. vii, diserte habet (2): Sanctos martyres et
germanos Crispinum et Crispinianum; atque
prorum est, ita tum ex nominum similitudine
tum ex natalium paritate statuere. Subdubius
hæret Butler: Additur, inquit, fratres fuisse.

F

e Suessionis civitatem, celeberrimam utique
et antiquam valde, cujus initia densis involuta
tenebris, atque hinc fabulatoribus ampla mate-
ria. Reginaldus quidam, vir cæteroquin gravis,
fundatam vult circa annum a diluvio tercente-
simum, proinde annis fere bis mille ante Chri-
stum natum (3); alii ad Priami descendunt
tempora; quam sententiam sequitur et propugnat
Dormayus (4), adeoque sæculo xi vel xii ante
æram nostram jacta opinatur urbis fundamenta.
Alii rursus a Suevis conditam volunt annis
fere sexties centum ante Christum (5), qui capti
amœnitate loci ibidem residerunt, oppidumque
inchoatum dixere Suessio quasi Suavis sessio
forte Sueva (Suevorum) sessio. Unde Guillelmus
Brito (6):

Urbs antiqua sedet gremio tulluris opimæ

tom. I, p. 19 et seqq. — (3) Antiquités, tom. I, p. 11 et seq.
— (6) Gallia christ., tom. IX, col. 555.

(1) Migne, Patrologia, tom. LXXI, col. 530 et 488. —
(2) Ib., tom. LXXXVII, col. 517. — (3) Antiquités de la ville
de Soissons, tom. I, pag. 5 et seq. — (4) Histoire de Soissons,
Octobris Tomus XI.

EX MSS.

Belligeris populosa viris fecundaque vitibus
arvis....

Indice quæ fama cum sit fundata Suevis
Exsulibus, merito sortita est Suessio nomen :
Lenifluis piscosis aquis, quam ditat et ornat
Auxona.

Sed ab istiusmodi quisquiliis ad seria veniamus.
Non est dubium Suessionicam urbem antiquissi-
mis Galliarum annumerandam (1). Ab Augusto
dicta est Augusta Suessionum; quod nomen
antea et Julii temporibus fuerit, non plane cer-
tum. Nec tamen improbabilis eorum est sententia,
qui Noviodunum vetus nomen Augustæ Sues-
sionum fuisse persuasi sunt (2). Ita etiam
nostris diebus Walkenaer in egregio opere suo
de Galliarum antiqua Geographia (3). Quibus
manifeste favere videtur Cæsar. Comment.
lib. II, cap. XII : Postridie, ait, Cæsar in fines
Suessionum, qui proximi Remis erant, exer-
citum duxit, et magno itinere confecto ad opi-
dum NOVIODUNUM contendit. Id ex itinere
oppugnare conatus, quod vacuum a defensori-
bus esse audiebat, propter latitudinem
fossæ murique altitudinem, paucis defenden-
tibus, expugnare non potuit. Interim omnis
ex fuga Suessionum multitudo in oppidum
proxima nocte convenit. Celeriter vineis ad
oppidum actis, aggere jacto, turribusque con-
stitutis, magnitudine operum, quæ neque
viderant antea Galli neque audierant, et cele-
ritate Romanorum permoti legatos ad Cæsa-
rem de deditione mittunt, et, petentibus Rem-
is ut conservarentur, impetrant. Ex quibus,
ut recte animadvertit Cellarius et cum eo Wal-
kenaer locc. cit., declaratur in Suessionibus
oppidum fuisse valide munitum, ut primæ
urbes et capita gentium solebant; tandem
conservatum Remorum precibus, quos alibi
Cæsar, lib. II, cap. III illorum fratres consan-
guineosque vocat; ut dubitari facile non pos-
sit hoc esse oppidum, quod Augustus a suo
nomine postea volueri appellari. Neque enim
aliud in tractu illo oppidum habetur, cui vel
situs, vel amplitudo et munimenta a Cæsare
descripta competant, præter Augustam Sues-
sionum, cujus in Itinerariis antiquis diserta
invenitur mentio, vulgo Soissons dictam, quod
novum nomen ex Suessiones est, communi
gentis et oppidi, ut mos ferebat, adpellatione.
Idem sentit Conradus Mannert : Cæsaris No-
viodunum, inquit (4), « Oppidum satis muni-
» sane idem est ac Augusta Suessionum.
Attamen Marlianus, Browerus multique alii
contendunt Noviodunum Cæsaris, finitimum
quidem Suessionibus fuisse, non autem in ipsis
Suessionibus: idque Noviomum (Noyon) inter-
pretantur. Verum, ut habet iterum Cellarius,
Noviomum illud, non Noviodunum, sed Novio-
magum veteres dixerunt, situm inter Duro-
cortorum (Rheims) et ambianos... Nec Novio-
magum, si inspicias recte, cum Cæsaris itinere
convenit, ut qui ex Remis in fines Suessionum
progressus, magno itinere ad Noviodunum
venit : Noviomum vero sive Noyon non in
Suessionibus sed in Veromanduis censetur.

B
C
F

Confer Walkenaer l. c., Dormayum (5), Le D
Moine (6), Galliam christianam (7), ubi hæc
deinde adduntur : Fuit aliquando regia sedes,
in qua palatium et amphitheatrum; fuere ete-
nim Suessionum reges, Galli quidem Divitia-
eus et Galba; Romani vero Ægidius et Sia-
grius; Franci autem stirpis Merovingicæ
principes ibi regiam et palatium habuerunt,
puta Chlodovæum, antequam Luteciam regiam
elegisset, Chlotarium majorem et Chilpericum
ejus filium. Pippinus post et Carlomannus
ejus filius ibi regni insignia receperunt, sicut
et Rudolfus rex est pro Carolo constitutus.
Regibus succedere comites ante annos circi-
ter 740, sicque Augusta Suessionum caput
veteris comitatus fuit, qui tandem sæculo xv,
saltem ex parte regibus nostris cessit. Insi-
gnis hodie est civitas balliviati, finciarum
generalitate, præpositura regali et electione,
nec non Academia Scientiarum erecta anno
1674. Nostra ætate urbs a pristino suo decore
decidit, ut vel ex solo incolarum numero licet
inferre, qui, teste Guibert (8), anno 1846 ad
undecim præter propter millia tantum pertin-
gebat. Sedes ejus episcopalis, cujus initia ad fi-
nem sæculi in referuntur (9), substitit post con-
cordatum anni 1801.

f Antiquissima, eaque sat universalis tradi-
tio est SS. Martyres artem sutoriam exercuisse.
Non video quid obstet quominus id admittatur.
Dubitarunt tamen nonnulli, quos inter Longue-
vallius: Licet, inquit (10), claris orti natalibus,
artem sutoriam, si actis fidamus, exercuerunt.
Equidem scio, nullum opificium despicien-
dum, quod Dei amore et caritatis causa susci-
pitur; sed acta, quibus id asseritur, non satis
sincera sunt, ut omnimodam fidem faciant.
Facetum dixerim quod serio tamen scripsit Ec-
cardus (11) : Crispinus et Crispinianus, inquit,
sutores, dum viverent, post mortem sutorum
patroni geminas (imo ternas) ecclesias apud
Suessiones habent... Quod tamen sutores sive
calceolarii fuisse perhibeantur, inde ortum
credo, quod nomen ipsorum Gallico more pro-
nunciatum Crêpin et Crêpinien, cum voce
latina Crepida, quod priores duas syllabas at-
tinet, consonaret. Id quod ante me jam Hen-
ricum Stephanum... observasse video. Miror
equidem simile quid legi in recenti Mülleri mar-
tirologio germanice conscripto: Eos (SS. Martyres
nostros) corium, quo indigebant, furatos esse,
proverbium quidem est, sed commentitium
vanumque (12). Fateor me de insulso hoc ada-
gio nihil uspiam audivisse antehac. Et quo-
niam de hujusmodi næniis incidit mentio, li-
ceat addere, dici solere Gallice: Perdre son
saint Crêpin, perdre suum S. Crispinum, por-
ter tout son saint Crêpin, secum ferre totum
suum S. Crispinum id est perdere, secum ferre
omnia sua. Nempe saccus, in quo sutores am-
bulatorii portant instrumenta opificii sui, Gal-
lice vocatur un saint Crêpin (13).

g Cod Grimberg. : Nam et illud stupendum
impiis valde erat miraculum, ut cum omni-
bus etc.

(1) Antiquités, tom. I, p. 15. — (2) Cellarius, Geographia antiqua, tom. I, p. 516. Lipsiæ, 1775. — (3) Géographie ancienne, historique et comparée des Gaules cisalpine et transalpine, tom. I, p. 485. Paris, 1859. — (4) Geographie der Griechen und Römer, tom. II, p. 181. Nürnberg, 1789. — (5) Hist. de Soissons, tom. I, p. 25 et seqq. — (6) Antiquités,

tom. I, p. 51. — (7) Tom. IX, col. 555. — (8) Dictionnaire géographique, V^o Soissons. — (9) Gall. ch., tom. IX, col. 534. — (10) Hist. de l'Eglise gall., tom. I, p. 150. — (11) Diploma Karoli M. critice expensum, p. 52 et 55. — (12) Allgemeines Martyrologium der katholischen Kirche, 25 Oct. Regensburg, 1860. — Diction. de Trévoux; item. Ménage, V^o Crêpin.
h Famosum

A h Famosum est viri istius nomen in actis Martyrum et hinc in annalibus ecclesiasticis, aliunde vero ignoratum, utpote cujus nullam mentionem faciunt scriptores Romani, nec etiam Sulpitius Severus nec Gregorius Turonensis; pariter non occurrit in Inscriptionibus Gruteri, Orellii etc, nec in quovis recens apud Treviros detecto vel exhumato monumento (1). Ast ex horum silentio haud minus perperam argueretur esse fictitius, quam ex eorundum scriptorum silentio inficiasire voluerunt Legionis Thebææ inter necionem non solum Dubordæus, a Cleo nostro egregie conventus, sed et viri longe graviore, inter quos clarissimus Fridericus Leopoldus comes a Stolberg, in sua historia Ecclesiæ seu Religionis Jesu Christi, item Rettberg (hic reformatæ confessionis) in sua ecclesiastica historia Germaniæ, tom. I, § XVI (2). Comitissæ a Stolberg objectiones solide diluuntur in hist. ecclesiæ S. Paulini (3). Rictiovarus prodit primum in actis quibusdam martyrum ad sæculum vi pertinentibus, deinde in Romano Parvo Rosweydi, ubi vi Januarii: Sanctæ Macræ virginis sub Rictiovaro præside, nec uspiam alibi in eodem martyrologio; ejusdem meminere etiam Ado et Usuardus (4). Nomen vario modo redditur, plerumque Rictiovarus, una vel altera vice Rictiovarus, semel tantum in antiquis monumentis Rictius Varus; qui posterior modus a Browero adhibitus, deinceps vix non apud omnes usu venit, puta Tillemontium, Calmetum, Hontheimium, Hagiographos decessores nostros etc. Nomen non nemini videtur celticæ seu gothicæ originis, compositumque ex vocibus wr, fer, gothice wair (vir), et rix goth. reiks (potens), et hinc Reiksvær (forma latina Rictiovarus) seu vir potens etc. Quod si ita esset, sequeretur infamem illum Maximiani Herculi ministram, Galliarum indigenam fuisse, tantoque magis detestandum, quod in populares suos tam atrociter sævierit (5).

B i In actis nostris Rictiovarus solum dicitur minister, satellites principis (Maximiani) qui etiam n. 2 dux impius vocatur. In aliis Passionibus Rictiovarus appellatur præfectus vel Præses quibus vocibus passim in gestis martyrum designari solent iudices vel magistratus, qui contra Christianos pro tribunali sedebant, sive prætores essent sive præfecti provinciarum vel tribuni. Sunt, pauci tamen numero, qui velint Rictiovarum ab Herculo præfectura Galliarum donatum (6). Ast qua proprie is dignitate insignitus fuerit, neminem dicendo putem; ignoratus namque fuit vel saltem prætermisus a scriptoribus Romanis aliisque coævis et supparibus. Innotuit tantum ex Actis, iisque duo imo tria post sæcula scriptis, atque a viris, qui in rebus Romanæ administrationis parum versatos se produnt. Unde apud illos voces minister, præfectus, præses etc. promiscue usurpantur, nec aliud significant nisi magistratum vel officialem, imperatoris nomine agentem vel pro tribunali sedentem in causis martyrum. Lactantius de Mort. persecut. cap. XXII scribit: Sub Galerio licentia rerum omnium, solutis legibus, assumpta est et iudicibus data. Iudices militares, humanitatis littera-

rum rudes, sine assessoribus in provincias immissi. Nec est, cur idem jam non obtinuerit sub Herculo. Quæcumque proinde de Rictiovari præfectura circumferuntur, jure dixeris conjecturas, et qua tales, plus minus probandas. Cl. Schmitt. l. c. opinatur illum haud absimilem proconsularibus (agents du peuple), quorum ministerio tot infanda patrata leguntur tempore et nomine prioris in Galliis reipublicæ sub finem sæculi elapsi. Conf. acta S. Albercii (7), ubi ex Eckhelio docuimus voce præses, quemvis sæpius designari magistratus gradum.

k Cod. Grimberg.: extensos troclea. Est etiam Trochlea, ait Samuel Pitiscus in Lexico Antiquitatum Romanarum, instrumentum tortoris, per quod funis tortorius immissus ligatum brachiis revinctum reum sursum trahit, vel demissum deorsum relaxat. Hoc instrumento olim ita torquebantur. Desigebantur primum humi tot stipites, quot erant hoc supplicio afficiendi: deinde a constitutis ministris rei manibus quandoque, quandoque pedibus, hinc funibus trochlearum, hinc stipitibus alligabantur, quo facto tractis jussu judicum funiculis misere ipsorum corpora extendebantur. Interim fustibus cædebantur, aut denique sulphure, resina oleoque ferventibus perfundebantur. Postremo sublimes iidem elevabantur, eo modo, quo nunc rei mortis, revinctis post terga manibus, extorquendæ causa veritatis, fune elevari solent; aliquando ita elevati ictu celeri super silices pondere corporis dimissi et lapidibus acutissimis animam efflabant. Distinguit Baronius (8) elevationem ab extensione ad trochleas. Trochlea enim, inquit, proprie rota est rotam continens volubilem, per quam funis tractorius immissus ligatum, brachiis revinctum, reum sursum trahit, vel remissus deorsum relaxat. Ejusmodi itaque tormentum dictum reperitur Elevatio ad trochleas. Diversum tamen est illud quod dicitur Extensio ad trochleas, cujus mentio habetur in actis sanctæ Symphorosæ apud Adonem 17 Junii; de quo genere torquendi Greg. Tur. hist. Franc. lib. 4. cap. 49. hæc ait: « Extensus ad trochleas cædebatur fustibus, virgis ac loris duplicibus etc. » quæ distinctio tanta non est, ut non facile confundantur Elevatio et Extensio. Locus Greg. Turon. non bene citatur.

e Putem intelligi cutem vel integram ab utriusque S. Martyris dorso detractam, vel partim per modum corrigiarum.

m hiemis tempore verba hæc mitiori sensu sumenda. Fieri sane potuit ut sub finem Octobris frigus fuerit; attamen proprie hyems non erat: nec enim in tractu Suessionico solet tam cito ingruere.

n Gallice Aisne, de quo poeta quidam Suesionensis (9):

Urbs extructa polo penitus convalle virenti,
Ex omni cererem parte merumque videt;
Hanc Axona cavo liquidus perlabitur alveo,
Pisce potens vario, navigique capax;
Non procul a Rhemis montano fonte scatuit,
Pontis aræque immissus Sequanicoque fretro.

o Vide Comm. Præv., § II, n. 20 et 21, ubi

(1) Ph. Schmitt, Die Kirche des H. Paulinus bey Trier, p. 404. Treviris, 1855. (2) Conf. Dr. Braun, Zur Geschichte der Thebaischen Legion, p. 57. — (3) Schmitt, p. 555 et seq. — Conf. Braun, ubi sup., p. 15. — (4) Conf. Schmitt, ibid. — (5) Ibid. — (6) Schmitt,

p. 405. — (7) Tom. IX Oct., p. 487. — (8) Mart. Rom., 7 Dec., not. e. — (9) Dormay, t. I, p. 52. Conf. J. E. G. Roulez, Mémoire sur les magistrats romains de la Belgique, p. 34. Nouveaux mémoires de l'Académie royale de Bruxelles, tom. XVII.

EX MSS.

quædam protulimus de loco carceris et passionis.

p Cod. Grimberg. : excecavit afflictum.

q Conf. Comm. Præv., § 1, n. 16. Legitur in actis SS. Fusciani et Victorici (1), Rictiovarus (post amputata ejus jussu SS. martyrum capita) sceleratissimus persecutor, quasi de quadam plaudens victoria, Ambianensium urbem effero corde ingressus; moxque ultione divina percussus et insano repletus spiritu per totam civitatem cœpit clamare et dicere: Heu me! Quid agam, aut quid faciam, quia per sanctos Dei Fuscianum et Victoricum, quibus dira intuli supplicia, intolerabili crucior pœna! In hunc locum notat ex Malbrancquo Ghesquierus (2): Rictium Varum discruciatum quidem aliquamdiu summis doloribus tunc fuisse, at servatum in sequentem annum ad majorem lanienam. Porro SS. Fusciani et Victorici passionem refert Ghesquierus ad an. circiter 287. Vide Comm. Præv., § 1, ubi de ætate SS. Martyrum nostrorum.

r Passi dicuntur cum SS. Martyribus nostris alii quinque ab illis ad fidem conversi: Claudianus, Papirius, Mercurius, Carisius et Rogatianus; addunt horum corpora a SS. Sixto et Sinicio fuisse translata una cum SS. exuviis SS. Crispini et Crispiniani, atque in eadem deposita crypta, ubi postea ædificata abbatia S. Crispini Majoris. Videntur autem reliquie martyrum, sociorum SS. Crispini et Crispiniani, suis in loculis sub altaribus, vel forte partim in crypta, permansisse usque ad an-

num m, quo reædificari cœpit, post primam D ruinam, basilica, illasque tum levatas atque decenter interim depositas fuisse, ac postea in thecis publicæ venerationi expositas. Nec tamen hoc prætermittendum est, nempe sæculo xvii nullam inventam capsam propriam, quæ reliquias sociorum SS. Crispini et Crispiniani contineret, quod quidem indicio esset illas numquam elevatas fuisse, ut pro certe tenetur de ossibus S. Edibii episcopi Suessionensis et S. Godfridi episcopi Ambianensis, sæculo xii defuncti in monasterio S. Crispini Majoris. Hæc ita rescripsit nobis R. D. Pécheur ex libro ms. cui titulus: Recueil de choses mémorables sur St-Crépin-le-Grand. Alio in loco nominantur SS. Quadratus, Claudianus, Rogatus, Carisius et Mercurius (excepto Quadrato sunt iidem qui supra) una cum Rogerio, de quo pluries in Comm. Præv. sermo fuit. Hi omnes, cum aliis multis a SS. Crispino et Crispiniano conversi, horumque fortitudine in perferendo martyrio animati, suum etiam pro Christo fudisse sanguinem feruntur. Sufficiat hæc obiter indicasse, utpote non satis idoneis nixa testimoniis.

s Seni apud Dormayum (3) nomen est Rogerius, sorori ejus Pavia. Utrumque sane ex vulgari fama vel traditione, sed haud parum antiqua.

t De sepultura dixi Comm. Præv., n. 2 et 21.

u Vid. Comm. Præv., § 11, ubi de hac sicut et de aliis actum translationibus.

(1) Acta SS. Belgii, tom. I, p. 169. — (2) Ibid., p. 172. —

(3) Tom. I, p. 103.

DE SS. VALERINO, SABINO, VALERIO ET CHRYSAPHO,

MARTYRIBUS,

COMMÉMORATIO.

V. D. B.

§ unicus. Notitia horum martyrum ex græcis fontibus.

SS. Valerinus, Sabinus, Valerius et Chrysaphus notiduntaxat

Quod hos martyres jungimus, non est quod (ut passim Hieronymiani) ad unam turmam pertineant aut quidpiam aliud inter se commune habeant quam quod eadem die veniant in fastis sacris; sed quod omnium nobis scribentibus eadem est eorum conditio. Qui enim sancti martyres in Menæis nudo duntaxat disticho honestantur, sed quo mortis eorum genus designetur, eorum Acta olim scripta fuisse et deinceps deperdita decessoribus nostris fere visa sunt; et merito; adeoque non dubitamus quin olim exstiterit Passio S. Valerini, item Passio S. Sabini, et tertio Passio SS. Valerii et Chrysaphi: hi enim postremi conjunctim veniunt. Verum monumenta illa jam pridem amissa sunt; nec quidquam uspiam apparet quo vel loci indicentur ubi passi sint, vel tempora quando ex his terris in cælum avolarint: ita ut ambiguum nonnihil fuerit an quatuor hæc nomina inter prætermisos ablegaremus. Præplacuit tamen meliorem eis dare locum; ita tamen ut unus titulus eis præscriptus sit.

ex fastis græcis.

2 Porro S. Valerini seu Valerini memoria celebratur hac die in solis Menæis excusis, ad-

dito versiculo, ex quo constet eum, capite amputato, coronam gloriæ meruisse:

Οὐαλλερίνος τὴν κάραν τμηθεὶς ἔλαβε
Τομῆς βραχείας ὧ πόσα στέφη λάβοι!

id est, ut vertit Siberus:

Ferro caput jam Valerino cæditur:

O quanta sectio brevis fert præmia!

Item memoria S. Sabini martyris, qui igne consumptus periit, ut patet ex his versiculis:

Εἰσθὺς τὸ πῦρ χόρευε, μάρτυς Σάβινε,
Θείαν χορείαν, πρόξενον θείου στέφους!

Projectus es, Sabine martyr, in rogam:

Tripudia, corona cinctus cælica!

Itemque memoria SS. Valerii et Chrysaphi martyrum, quos gladio confessionem consummasse indicat sequens distichum:

Λίτοις ἀθληταῖς ἡ τιμωρία ἔλαβε
Ἡγουμένοις τρύφημα τὴν τιμωρίαν.

Cæduntur ense martyres duo, quibus

Fuit voluptas summa sic mori.

Qui postremi in Menologio ms. græco, quod in Actis nostris aliquando Claromontanum, aliquando Sirmundianum appellatur, Valerianus et Chrysaphius dicuntur. Plura nescimus.

DE

A

D

DE SS. SATURNINO, CLAUDIANO, PRIMO, FLAVIANO, ZOTICO, ASTERIO, CHARO ET SATURO, MM. IN AFRICA.

§ unicus. Notitia SS. Martyrum ex Hieronymianis.

B. B.

SÆC. II VEL III.
Memoria in
antiquis mar-
tyrologiis.

Recensentur sancti Martyres illi in antiquis martyrologiis vel simul omnes, vel nonnulli ex illis, omissis aliis. Nomina quoque variant apud varios, ut assolet in codicibus Hieronymianis. Aliud proinde quod dicamus, haud habemus, nisi ut oculis subjiciamus quæ in præfatis leguntur codicibus, hosque, quoad fieri possit, inter se componamus. Epternacense seu Antverpiense annuntiat: In Sardinia in Turribus Gavini. Item Romæ CXX Militum. In Africa Saturnini, Claudiani, Primi, Flaviani, Asteri, Chari. Corbeiense majus: In Africa Saturnini, Claudiani, Primini, Flaviani, Zotici. In Sardinia Savini, Saturi, Asteri, Chari. Vetustius martyrologium Florentinii: In Africa sanctorum Saturnini, Claudeani, Primi, Flaviani. In Sardinia Savini, Saturi, Asthentari. Ad hæc apposite notat Florentinius (1): Sancti Africani Pugiles, quorum ubique antesignanus est Saturninus, quatuor tantum sunt in libris nostris, quinque in M. Corbeiensi, addito nimirum Zotico, cujus Antverpiense non meminit. In hoc potius Asterius et Charus, a libris nostris et Corbeiensi Sardiniae tributi, inter Africanos recensentur; idque magis pro-

batur Florentinio: addit enim paulo infra: Aptius in M. Antverpiensi unus ex Sardis martyribus explicatur, nempe Turribus urbe olim Sardiniae florentissima, S. Gavini, non Savini, de quo nos agimus hac die, et passus est una cum S. Proto presbytero et Januario. Quare subdit idem Florentinius: Unde alii hic S. Gavino socii addantur, nempe Satorus, Astherius et Charus, sive, ut in libris nostris librarii errore, Satorus et, ex Asterio et Charo in unum conflatus, Asthentarius, suspicionem addunt, hos cum Zotico et Saturo Africanis jungi debere, ut innuit M. Antverpiense, in quo Turribus in Sardinia tantum S. Gavinus recolitur. Atque hæc, ut ipse habet Florentinius, est conjectura cui magis adhærere libuit. Confer S. Gavini et sociorum acta infra. In Hieronymianis minoris notæ, similes leguntur ad eundem diem annuntiationes. Sic in Richenoviensi: In Sardinia, Gavini. Et in Affrica, Saturini, Claudiani, Primi. Id satis singulare in martyrologiis antiquissimis aliquot a Martenio editis (1), nullam sanctorum Martyrum nostrorum fieri memoriam.

(1) Vetustius Martyrologium, p. 934. — (2) Thesaurus no-

vus Anecdotorum tom. III col. 1547-1605.

DE SS. GAVINO MILITE, PROTO PRESBYTERO, ET JANUARIO DIACONO, MARTYRIBUS

TURRIBUS IN SARDINIA.

C

F

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B. B.

§ I. An S. Gavinus diversus sit a S. Gabino, cujus mentio fit die xxx Maii; SS. Martyrum memoria in fastis sacris, et passionis compendium. Urbis et ecclesiae Turritanæ notitia; hujus episcopis non sunt annumerandi SS. Gavinus et Protus. Acta.

ANNO CCCIV VEL
SEQUENTI.
S. Gavinus an
diversus a S.
Gabino, qui
xxx Maii colitur?

Brevem Henschenius ad diem xxx Maii Syllogogen edidit de SS. Gabino et Crispulo martyribus itidem Turritanis (1). De S. Crispulo peculiare nihil profert; sancti vero Gabini corpus asservari tradit Romæ in ecclesia S. Petri in Vaticano, ibique esse ejus altare; beatum etiam Martyrem coli officio ecclesiastico, eo quod istic sit corpus, omnia autem dici de Communi unius Martyris. Deinde subdit: Est ab hoc Gabino alius S. Gabinius presbyter et martyr Romæ (de quo xix Februarii,) pater S. Susannæ virginis et martyris, et frater

S. Caii papæ et martyris, cujus corpus asservatur pariter Romæ in ecclesia S. Susannæ. An vero S. Gavinus, de quo hodie agitur, diversus sit a priori illo, cujus mentio ad diem xxx Maii, controvertitur. Baronius in Notis, eundem censet: Putatur, inquit (2), hæc esse dies Translationis: nam dies natalis agitur 25 Octobris. Contrarium tenet Henschenius, qui citatis Baronii verbis subjungit: Verum is (qui hac die colitur) in antiquis martyrologiis Hieronymiani apographis Gavinus et sæpius Savinus appellatur (alter vero Gabinus) eique in Blumiano

(1) Acta SS., tom. VII Maii, p. 253 et seq. — (2) Martyrol.

Rom., xxx Maii.

68*

et

FACTORE
B. B.

et Corbeiensi, Parisiis excuso (ita etiam fere in *Vetustiori Florentinii* ad xxv Oct.), junguntur socii Saturus, Asturus, Charus etc.; alteri autem socius datur Crispulus. Denique Gavinus vel Savinus memoratur in actis SS. Proti et Januarii, qui passi sunt sub Diocletiano; Gabinus et Crispulus sub Hadriano. Triplici itaque ex ratione arguit Henschenius diversos esse; primum quod differunt nomina; alter Gabinus alter Gavinus vocatur; ast hoc levis imo nullius momenti dixerim, cum promiscue usurpentur litteræ v et b; tum quod alii alteri dantur socii; Gabino Crispulus, Gavino Saturus etc., et hoc gravioris est ponderis; denique quod differunt vehementer inter se tempora; quippe prior sub Hadriano, posterior sub Diocletiano passus. Atque id sane decretorium foret, si de utriusque passionis tempore constaret; verum abest multum ut ita sit. Certe paucissima ad nos de S. Gabino Henschenii pervenerunt. Alii multi Sancti, ait Arca (1) fuere martyrio coronati, quorum vitæ series et martyrii non nisi brevissimo est comperta compendio. SS. Gabinus et Crispulus passi martyrium in Turrium civitate 3 Kale. Junii, auctoribus Beda, Adone, Usuardo. Aliud nihil. Eodem fere modo Fara (2): Gabinus et Crispulus sanctitate insignes in Turribus Sardiniae martyrium passi, 3 Kal. Junii decenter honorantur, eodem referente Usuardo. Annum passionis non signat Fara, quam tamen contigisse innuit haud brevi temporis spatio ante annum Christi 123, quo passum scribit S. Antiochum; atque hic omnium primus est, cujus Fara definit martyrii tempus. Faram sequitur Salvator Vitalis in Annalibus Sardiniae, ubi ad operis sui finem primos Sardiniae martyres enumerans: Primum igitur, ait (3), locum sancto Æmiliano ejusque commilitonibus Fara tribuit; secundum vero S. Sallustiano; tertium sanctis Gabino et Crispulo; quartum sancto Crescentiano; quintum sanctis Justæ, Justinæ et Henedinæ; sextum S. Antiocho Sulcitano. Horum itaque scriptorum nullus S. Gabini certamen imperio Hadriani adscribit; sicut nec Ado nec Usuardus, apud quos eadem est annuntiatio: Turribus Sardiniae sanctorum martyrum Gabini et Crispoli (Ado: Gabinii et Crispuli); concordat C Romanum: Turribus in Sardinia etc.

Rationes dubi-
tandi.

2 Quo ergo nixus fundamento asserit Henschenius SS. Gabinum et Crispulum passos sub Hadriano? Nempe testimoniis Dymæ Serpi et Ferrarii, quorum ille lib. I Chronici Sanctorum Sardiniae, pag. 29 asserit eos in « passione S. Antiochi conversos... » Ferrarius vero hoc eos encomio celebrat in Catalogo Sanctorum Italiae: « Gabinus et Crispulus, cives Turritani, post S. Antiochum sub Hadriano imperatore passi sunt. » Equidem non negavero illum sub hoc Augusto coronatum; ast in ejus passione conversos SS. Martyres nostros non reperio apud Arcam, qui prolixè agonem describit (4). Insuper Pinius noster ad 1 Septembris, ubi de SS. Rosa ac Platano Sulci in Sardinia, de actis S. Antiochi, a Baronio in notationibus

ad xiii Decembris, quo ille annuntiatur, laudatis, dicit eadem acta se præ manibus habere, sed in quibus, ait (5), characteristicas melioris historiae notas desiderarem, quod et ego quoque desidero in Passione apud præfatum Joannem Arcam; quæ tamen accuratius examinanda erunt ad xiii Decembris. Interim moneo nec in his actis, quæ diligenter, ut in mss. hagiographicis bibliothecæ regiæ Bruxellensis exstant, perlegi, ullam fieri de S. Gabino mentionem; nec me acta illa melioris notæ habere, quam Pinius. Cæterum, ut jam diximus, Fara et Vitalis diserte tradunt SS. Gabinum et Crispulum passos satis diu ante S. Antiochum. Nihil itaque in hujus actis est, quo probentur sancti Martyres sub Hadriano coronati. Ad Ferrarium quod attinet, non ea utique, præstata auctoritate, ut ejus solius testimonium hic prævaleat. Denique Dionysius Bonfanti Calaritanus, licet utrumque S. Martyrem sub Diocletiano ponat, non tamen eodem tempore id contigisse declarat, unumque ab altero, certo saltem dierum vel mensium intervallo separat (6). Cæterum scriptio hæc Dionysii haud magno in pretio habetur; imo incredibiliter vapulat apud Muratorium, qui referens, librum Bonfanti ex decreto inquisitionis hispanicæ an. 1641 expurgatum fuisse, addit: Quam vellem censores isti tantam potius confictorum martyrum copiam delevisent, hoc est librum totum una litura purgassent (7). Quid ergo? An idem Gabinus ille et Gavinus hac die cultus? Non ausim tantum asserere: nam licet rationes ab Henschenio adhibitæ, non omnino firmæ mihi videantur; aliunde tamen ex dictis apparet, scriptores Sardos diverso tempore passos dicere, primum quidem SS. Gabinum et Crispulum, tum vero S. Gavinum una cum SS. Proto et Januario, vel certe interposito paucorum dierum spatio. Deinde festum seorsum celebratur, illorum xxx Maii, horum xxv Octobris, et insuper ineunte Maio Dedicatio ecclesiæ SS. Gavini, Prothi et Januarii, ac rursus Translatio corporum SS. Gavini, Prothi et Januarii, Dominica prima Octobris, ut habet Arca in Calendario sanctorum Sardiniae propriorum jam supra memorato. Denique cum de prioribus sanctis Martyribus duobus nihil ad nos pervenerit præter ea quæ cultum spectant, traditio vero diserte unum Gabinum ab altero cognomine distinguat, hæcque distinctio nitatur etiam Hieronymianis martyrologiis, standum putem hujusmodi traditioni ecclesiarum Sardiniae, donec clarior oriatur dies. Unde Petrus Martini: Perperam, ait (8), a nonnullis confunduntur S. Gabinus cum altero insigni martyre S. Gavino; additque rationes easdem quas nos supra adduximus. Confer Tillemontium (9), Matthejum qui in Sardinia sacra rem in medio fere relinquit, paulo tamen propensior in sententiam, quæ diversas esse horum SS. Martyrum personas statuit (10). Ast labitur Matthejus ubi S. Gavino, cui dedicatum est templum Turritanum, socium dat S. Crispulum (11).

3 Mentio occurrit SS. Martyrum nostrorum

Memoria in
martyrologiis.

(1) Joannis Arca Sardi, de Sanctis Sardiniae libri tres. Lib. II, p. 39 et 40. Calari 1598. — (2) De rebus Sardois. Apud Grævium, tom. X, vol. xv, col. 25. — (3) Grævius, ibid., col. 262. — (4) De Sanctis Sardiniae, lib. I, p. 9-51. — (5) Acta SS., tom. I Septembris, p. 256. — (6) Triumpho de los Santos del regno de Cerdeña, p. 529 et 423. Calari 1655.

— (7) Antiquitates medii ævi, tom. V, col. 17. — (8) Storia ecclesiastica di Sardegna, tom. I, p. 18. Cagliari, 1859. — (9) Mémoires, tom. V, p. 143 et seq. — (10) Sardinia sacra, p. 45, not. 5; p. 44, not. 6 et p. 159. Romæ, 1761. — (11) Ibid., p. 159.

AUCTORE
B. B.

A in antiquissimis martyrologiis Hieronymianis, scilicet Corbeiensi majori, quod in *Spicilegio* edidit Dachérius (1); Lucensi Florentinii, et Antverpiensi seu Epternacensi Rosweydi, cujus Sollerius meminit his verbis: Vetustissimi illius Antverpiensis seu Epternacensis, sub initium sæculi octavi scripti (2). At in tribus his non omnes SS. Martyres eodem die simul ponuntur, sed die xxv Octobris solus signatur S. Gavinus, die vero xxvii SS. Protus et Januarius. Quam in rem apposite notat Florentinius (3): Quamquam vero coronati ibi (in actis, quæ infra etiam nos edimus) dicantur 8 Cal. Novembris (25 Oct.), difficile est tamen eodem die cum Gavino fuisse consummatos, ut attente acta illa legentibus patere potest; sed quia corpora in mare projecta eodem litore inventa sunt et simul cum Gavino tumulata, eundem natalem diem sortitos esse apparet. Porro laudata tria martyrologia, seu potius ejusdem martyrologii tria diversa apographa de S. Gavino hæc habent, ad diem xxv Octobris; Corbeiense: In Sardinia Savini, Saturi, Asteri, Chari; Lucense: In Sardinia

B Savini, Saturi, Asthentari; Antverpiense: In Sardinia in Turribus Gavini. Et ad diem xxvii, Corbeiense et Lucense: In Sardinia Poti, Januarii etc.; Antverpiense: Sardinia in Turribus Proti et Januarii. Varias lectiones sic explicat ibidem laudatus Florentinius (4): Aptius in M. Antverpiensi unus ex Sardis martyribus explicatur, nempe Turribus urbe olim Sardinia florentissima, S. Gavini, non Savini. Hujus historiam ex antiquo ms. ecclesiae Turritanae explicat Joannes Arca... Sancti Gavini socii vel potius præceptores ibi narrantur Prothus presbyter et Januarius diaconus... qui eodem loco promontorii Balai gladio consummati sunt, et ut ibi legitur 8 Cal. Nov. Unde cum alii hic S. Gavino socii addantur nempe Satorus, Asterius et Charus, sive ut in libris nostris, librarii errore, Satorus et ex Asterio et Charo in unum conflatus Asthentarius, suspicionem addunt, hos cum Zotico et Saturo Africanis (qui præcedunt in Corbeiensi) jungi debere, ut innuit M. Antverpiense, in quo Turribus in Sardinia tantum S. Gavinus recolitur.

C In altero Hieronymiano, ex codice Richenoviensi idem fere habetur: viii Kal. Nov. in Sardinia, Gavini; vi Kal. Nov. In Sardinia Proti et Januarii. Codex ille Sollerio antiquissimus appellari meretur (5). Ita etiam Papebrochius in prologo ad martyrologium Bedæ (6): Hujusmodi sunt antiquissima duo monasteriorum Richenoviensis prope Constantiam et Rinoviensis in Helvetia martyrologia (in hoc desunt menses October, November et December.) Vide Acta SS. tom. VII Junii. Nulla horum trium SS. Martyrum memoria fit apud Adonem et Usuardum; in hujus Auctariis ex codicibus Florentinis solus annuntiatur Gavinus: Apud Sardiniam in civitate Turritana, S. Gavini militis et martyris, qui passus est sub præside Barbaro, sub persecutione Diocletiani et Maximiani: et ex iisdem codicibus haud magnæ apud Sollerium auctoritatis ad diem xxvii: Apud Sardiniam civitate Turritana sanctorum martyrum et

fratrum Proti presbyteri et Januarii diaconi, sub præside Barbaro, tempore Diocletiani et Maximiani. In Martyrologio Romano omittitur S. Gavinus, et hac die xxv Oct. agitur memoria: Turribus in Sardinia sanctorum martyrum Proti presbyteri, et Januarii diaconi, qui a S. Caio papa ad eam insulam missi, tempore Diocletiani sub Barbaro præside consummati sunt. Trium simul natalis celebratur in ecclesia Turritana hac die; Dominica vero prima Octobris: Translatio corporum SS. Gavini, Prothi et Januarii, et denique ineunte Maio: Dedicatio ecclesiae SS. Gavini, Prothi et Januarii (7).

4 Passionis historiam adscribimus, a Ferrario compendiose exhibitam (8): Protus, qui Sardis Proptus dicitur, et Januarius cives Turritani, cum christianam religionem amplexi fuissent, Romam profecti a B. Caio papa ordinantur; Protus quidem tamquam senior Presbyter, Januarius vero Diaconus. In Sardiniam reversi, dum Christianam fidem prædicant, ac mira in urbe Turritana sanctitate florerent, in sævissima Diocletiani et Maximiani imperatorum persecutione sub Barbaro, Sardinia et Corsica præside, comprehensi, varia pro Christo tormenta constanter perpessi sunt. Proto in Herculis insulam (quam vulgus Linariam vocat) deportato, Januarius tamquam junior blanditiis et donis, ut diis immolaret, tentatur. Quod cum frustra fieret, mox Proto revocato, uterque in equuleo suspenditur ungulisque ferreis excarnificatur. Cum vero immobiles in fide perstarent, Gavini militis custodiæ traduntur. A quo, ab eis ad fidem converso, dimissi, postea cum se ultro tortoribus obtulissent, in eodem loco, in quo S. Gavinus obtruncatus fuerat, gladio animadversi martyrium consummarunt, 8 Cal. Novembris circa an. Sal. 300. Ita testatur Ferrarius ex Monumentis ecclesiae Turritanae seu Sassarenensis, ac ex Francisco Fara lib. de Reb. Sard. I. Quæ omnia longe enucleatius, utinam et verius in actis infra editis traduntur. Et iterum laudatus Ferrarius de S. Gavino, martyre et patrono Turritano (9): Gavinus miles Romanus (quem ex Savella familia fuisse ferunt) cum Turribus in Sardinia SS. Protum et Januarium, jussu Barbari præsidis, comprehensos ob fidem christianam custodiret, ab ipsis ad Christum conversus et unda salutari lustratus, illos dimisit liberos, quod insontes eos et sine causa vinctos diceret. Quod cum præsidi innotuisset, protinus illum teneri, atque in fidei confessione constantissimum repertum, in portu, qui Balagii dicitur, capite truncari jussit; quo in loco etiam Protus et Januarius, qui in suburbano Turrium loco latentes, ab ipso Gavino in visu ad martyrii palmam invitati fuerant, decollati sunt.

5 Porro annotat Ferrarius, annum (scilicet et tempus. 300) quo Martyres hi passi a Fara referuntur, corrigendum esse: nam persecutio sub Diocletiano et Maximiano in Christianos excitata est anno Domini 302 (imo anno 303,) duravitque fere decennio (10). Est itaque certum passionem (cum hæc ex actis communique scriptorum astii, pag. v. — (7) Arca, lib. III, pag. 72 et 73. — (8) Catalogus SS. Italiae, 25 Oct., pag. 671. — (9) Ibid. pag. 672 et seq. — (10) Tillemont, Mémoires, tom. V, p. 813 et seq.

sumpta

(1) Tom. II, in initio. — (2) Martyrol. Usuardi, præf., pag. vi, n. 20. — (3) Vetustius occidentalis ecclesiae martyrologium, pag. 957. — (4) Ibid., pag. 954. — (5) Usuardi Martyrol. Præf., pag. iv. — (6) Acta SS., tom. II Mar-

AUCTORE
B. B.

sumpta potius quam probata sententia, præfata persecutioni adscribatur non contigisse ante hunc annum; nec etiam probabilius hoc ipso anno; quod priora Diocletiani et Maximiani edicta capitales non facerent Christianos, sed præcipue demoliendas ecclesias et sacros libros tradendos comburendosque decernerent, quibus de rebus nulla omnino fit nec in actis nostris nec alibi mentio (1). Sequenti autem anno 304 atrociter in Christianos tulere imperatores, unde et peruniversam Romanorum dominationem ingens facta strages est (2). Nihil sane obest quominus illo vel sequenti anno sanctos Martyres nostros Turritanos palmam adeptos dicamus; tantomagis, quod, auctore Eusebio Cæsariensi, persecutio in Occidente non ultra biennium grassata sit (3). Operæ pretium est illius verba subjicere ex libro de Martyribus Palæstinæ cap. xiii (4):

B In quibus varia omnis generis certamina eorum, qui pro pietate fortiter pugnaverunt, innumerabiles in singulis provinciis martyres præstiterunt; in Libya scilicet et per universam Ægyptum ac Syriam omnesque provincias, quæ ab Oriente usque ad tractum Illyrici quaquaversum protenduntur. Nam quæ ulterius sitæ sunt regiones, Italia videlicet tota et Sicilia, Gallia quoque et quæcumque ad occasum solis porriguntur, Hispania, Mauritania et Africa, cum vix duobus primis persecutionis annis integris furorem belli expertæ essent, divini Numinis præsentissimum auxilium et pacem brevi sunt consecutæ, Dei scilicet providentia simplicitati illorum hominum ac fidei prospiciente. Porro quod numquam antea imperio Romano accidisse memoratur, id tunc primum præter omnium opinionem evenit: in hac enim persecutione, quæ nostris temporibus grassata est, imperium orbis Romani in duas divisum est partes. Harum alteram, quam paulo ante designavimus, quicumque incolebant fratres, pace fruebantur. Quotquot vero in altera orbis Romani parte degebant, innumera subinde certamina subierunt. Et re quidem vera inter sanctos hujus tempestatis Martyres, quorum natales celebrantur in fastis ecclesiasticis, vix unum repereris, qui post annum 305, nisi in Oriente sit passus. Confer tabulam Chronologicam Tillemontii (5).

Civitatis Turritanæ notitia.

6 Celeberrima Sardiniae civitas, quæ a Ptolemæo Turris Byssonis, a Plinio Turris Libissonis, ab anonymo Ravennate Turris Librissonis, ab Antonino Vero nec non ab auctore Tabulæ vulgo Peutingerianæ Turris tantum dicitur, sita erat in ora maritima et, habita insulæ ratione, ad Septem triones vergebat. Colonia appellatur a Plinio, (quæ, ut habet Fara, sub Pompeio M. creditur in Sardiniam deducta), a Mela autem

ac Strabone ne memoratur quidem. Olim D fuit satis copiosa, unde inter decem et septem celebriora Sardiniae oppida numeratur ab eodem Plinio: nunc autem diruta est, nihilque aliud superstes existit, quam ecclesia, portus et nomen (6). *Observandum tamen est Plinium octodecim numerare oppida. Oppidorum, inquit (7), XVIII; notatque Harduinus (8): Ita Mss. omnes; subintellige, celeberrima. Scriptores Sardi alii alia multa congersere de urbe Turritana, nec commentis fabulisque pepercere, inter quos non postremum locum tenet Jacobus Pinto; de quo, ita Salvator Vitalis (9): Aequat cœlo, patriæ ductus amore, Jacobus Pinto jesuita, Turritanam urbem, uti primariam, velutque auream regionem Lugodoro. Ecquid mirum? Pugnandum pro patria. Deinde Vitalis Calaritanæ urbis extollit laudes simulque dicta Pinti impugnat ex professo refutatque (10). Unde Matthejus loc. cit.: De iis, qui primum hanc (urbem) incoluerunt, legibusque fundarunt, nomenque indiderunt, plura disputant Sardi, sed mea sententia nulla suffultione. Quæ propius ad veritatem accedere videntur, compendiose concludit his verbis Cantelius (11):* E *Turritanæ provinciæ, si Sardis auctoribus credimus, a Turribus nomen inditum, quod Tyrrheni regionis incolæ domos in turrium formam et morem ædificarent. Dicitur etiam Logodoro, quasi locus aureus: (nominis hujus origo varia a variis profertur, sed hactenus manet obscura (12)) tractus enim ille et amœnus est et fertilis. Provinciæ caput Turris vel Bissonis vel Libissonis olim fuit; Turris vero Libissonis, ut Pinto placet, idem sonat quod Herculis Libyi Augusta sive « Regia ». Calari et dignitate et magnitudine alias longe inferior, post annum M. illi utraque laude prope par. Tandem ob bellorum incommoda cives sensim dilabi cœperunt, et Sassari (vicinum oppidum erat) se recepere. Unde factum ut paulo post Archiepiscopus, Canonici, Magistratus etiam migrarint, juraque sedis Turritanæ anno 1444 Eugenius IV transtulerit Sassari, quæ ex Turrium ruinis ita crevit, ut Calaritanæ urbis æmula parem cum illa honoris gradum ambiat. Ex dictis corrigendus Harduinus, qui innuit Sassari eo loci quærendam, quo olim Turres: nunc, inquit (13), ibi creditur esse Sassari; cum hinc distet in meridiem duodecim circiter millia passuum (14), alii, putem minus recte, habent octo millia (15). Nec etiam recte Cantelius annum translatae sedis notavit. Conf. num. seq. Juverit nonnulla addidisse ex magno Dictionnario geographico regni Sardiniae. De rebus populi Turritani sub imperatoribus nihil scimus, quia nulla illarum mentio occurrit in monumentis historicis fide dignis. Occupata urbs a Saracenis, in eorum potestate permansit usque ad initia sæculi xi; tunc erepta eis fuit a rege seu iudice Logodorense, qui exinde sæpius ibidem morari solitus est, et insuper episcopo Turritano, metropolitæ dignitatem procuravit. Ex his ortum est, ut*

(1) Tillemont, Mémoires, tom. V, p. 20 et seqq. Art de vérifier les dates, p. 244. — (2) Tillemont, p. 49 et seqq. — (3) Ibid., p. 119. — (4) Migne, Patrologia Græca, tom. XX, col. 1518. — (5) Ubi supra p. 809-811. — (6) Sardinia sacra, p. 158 et seq. — (7) Hist. Nat. lib. III, cap. VII, Tom. I, p. 161. Parisiis 1741. In-fol. — (8) Ibid. — (9) Annales Sardiniae, apud

Grævium tom. ult. col. 160. — (10) Ibid., col. 160-164. — (11) Metropolitanarum urbium historia civilis et ecclesiastica, p. 486. Parisiis 1685. — (12) Dictionario geog. di Sardegna tom. 9, p. 5 seq. — (13) Plinius, Hist. Nat., tom. I, p. 161. Not. 8. — (14) Sardinia sacra, p. 140. — (15) Orlandus, Orbis sacer. et profanus, p. 2649.

AUCTORE
B. B.

A *Judicatus Logudorensis dici cœperit communis Turritanus. Finem habet historia urbis Turritanæ circa medium sæculi xv: tunc enim, Sassarim transgressis, paucis qui post annum 1438 remanserant, incolis, vix non penitus derelicta fuit (1). Præsens vici municipii status sic describitur (2): Turris seu Turres (Porto-torre) oppidum (borgo) Sardiniae, situm in ora insulae boreali, in provincia Sassaritana, lat. 40° 91' 50", Long. occident. (spectato meridiano Calaritano) 0, 43' Duas veluti in partes dividitur: alteram maritimam, in qua invenitur portus; alteram a S. Gavino dictam, quæ semi fere milliaro distat a portu, et sita est in parvo colle. Cætera, si libet, vide in laudato Dictionario, voce Portotorre. Atque hæc sunt quæ partim probabiliter partim certo proferre licuit de urbis, quondam populosa et præclaræ nunc autem fere diruta, initiis et vicissitudinibus. Sed agendum paulo latius de ejus sede primum episcopali postea vero metropolitana et primatiali, deque primis ejus præsulibus, quos inter numerantur a nonnullis SS. Gavinus et Protus:*

7 Plerique originem christianæ religionis in Sardinia repetunt ab apostolorum ætate, quorum unus et alter ibidem prædicasse fertur. Passim etiam in catalogis tum Calaritanis tum Turritanis inter episcopos primo loco venit S. Clemens, Romanus deinde pontifex. Ast nullo idoneo hæc nixa sunt testimonio, imo apud cordatos fabulis accensur (3). Verum certis documentis constat existisse in Sardinia ineunte sæculo iv binas ecclesias, scilicet Calaritanam et Phausiensem seu Forotrajanensem. Explorata quoque res est sæculo v. quatuor numerari, nempe præter ambas prædictas, Turritanam et Sulci-tanam, quarum antistites Carthaginem conveniunt jussu Hunerici regis Vandalorum (4). Ætate S. Gregorii Magni (sedit ab anno 590 ad annum 604) videntur fuisse omnino septem. Scribit enim ille ad sex Sardiniae episcopos, quos singulos nomine suo vocat, et hortatur ut sine archiepiscopi Calaritani bona venia Insula non egrediantur. Suspiciatur quidem Cointius quosdam ex illis sedem suam in Corsica habuisse; verum, subdit Matthæjus, hoc falsum esse pluribus demonstrabo. Circa finem sæculi ix rursus quatuor tantum reperiuntur, eadem quæ sæculo v. Sardinia quippe jam inde ab exitu sæculi vii Saracenorum infestis patuit incursionibus, quibus perpetuo fere in prædā cessit usque ad iniens sæculum xi; ita ut dubitet Matthæjus (5), utrum sæculo decimo ullæ fuerint episcopales sedes in Sardinia. Moronius tradit Saracenos in Sardinia dominatos ab anno 833 ad annum 1034; tum victos a Pisanis et Januensibus insula expulsos (6). Ejectis post sæculi xi initium Saracenis, auctus est ecclesiarum numerus, adeo ut sæculo sequenti tres metropolitanæ (Calaritana, Turritana et Arborensis) et quindecim episcopales sedes existerent (7); quæ perstiterunt usque ad finem sæculi xv vel principium sæc. xvi. Postea valde imminutus numerus est: deficientibus namque idoneis proventibus, plures ecclesiae sive metropolitanis sive viciniore sedi unitæ fuere. Addit

Matthæjus (8): Per hæc tempora, id est mediosæculo xviii, septem sunt in Sardinia ecclesiae, nimirum Calaritana, Turritana, Arborensis Metropoles; Rosanensis, Ampuriensis, Algherensis et Alensis seu Usellensis suffraganeæ. Nostris diebus eadem tres supersunt metropoles nempe Calaritana et Turritana quæ ambæ primatiales, et Arborensis, cujus antistes residet Oristani. Calaritanæ tres sunt suffraganeæ, Turritanæ quatuor, Arborensi una ex unitis Uxellensi et Terralbensi (9).

8 Quod autem speciatim attinet ad ecclesiam Turritanam, de hac Sede, ait Cantelius (10), vix quidquam certi habeo, quod scribam: adeo varia sunt et incerta, quæ a Sardis autoribus produntur. Dionysius Bonfans illam sub Symmacho institutam scribit quinto sæculo: Franciscus de Vico et Jacobus Pinto (parum fideles, ut vidimus, scriptores) alii que, qui Turritanæ sedi præ Calaritana primas deferunt, ab apostolis erectam, illique præfuisse Clementem volunt. Qui opinione sua quam falsi sint, liquet ex epistola S. Gregorii Magni, qua diserte constat Marinianum Turritanum non minus quam cæteros Sardiniae episcopos Januario Calaritano paruisse. Hinc subdit Cantelius: Nec Turris igitur Sardiniae caput, nec Turritanus præsul Sardiniae Primas umquam fuit; sed merus episcopus; quod tamen intelligendum de Primatate proprie dicto; nam, ut infra dicemus, hodie dum Turritanus archiepiscopus titulum Primatis habet æque ac Calaritanus. Unde præterea efficitur verba: sed merus episcopus, ut vera sint, referenda esse ad ætatem Gregorio VII priorem, cum ab hoc pontifice, ni paulo etiam citius, sedes Turritana ad Metropoles dignitatem evecta sit. Judice Matthæjo (11), primus Turritanus antistes de quo jure dubitari nequit est Felix. Hic inter eos recensetur episcopos, qui anno CDLXXXIV a Vandalorum rege (Hunerico) Carthaginem vocati, postea in exilium pulsi sunt. Hæsit paulisper Cantelius, ait enim (12): Quem (Felicem) tamen, nisi obstaret Sirmondi auctoritas, Africanum dicerem. Id vero secus omnino, reponit Matthæjus (13), cum a Victore Vitensi Felix de Turribus non inter Afros sed inter Sardos episcopos numeratur. Observandum tamen est, Victorem nullam facere de Felice mentionem; ast hujus nomen reperitur inter episcopos insulae Sardiniae in Notitia Provinciarum et civitatum Africae, quam primum in lucem dedit Sirmundus, et deinde Chiffletius subnexuit libro iv. Persecutionis Vandalicæ. Sane notitia hæc, omnium consensu, pretiosissimum est antiquitatis monumentum, attamen non constat illam a Victore scriptam. Conf. Patrologiam Mignianam (14). Cæterum ante Felicem laudantur in Catalogis S. Clemens; S. Gavinus circa annum 98, sed hunc Rota Romana definivit, martyrem duntaxat existisse, ut infra pluribus reddam; S. Protus, quem presbyterum fuisse tantum vidimus; Protagenes, quem Calaritanæ sedi adscribit Matthæjus; Gaudentius, sed Afri annumerandus; idem est de Samsucio, cui successor scribitur Felix (15).

et speciatim
de sede Turri-
tana suffraganeæ,

E

F.

(1) Dizionario geogr. di Sardegna, tomo XV, p. 639 et seq. — (2) Ibid., p. 644 et seq. — (3) Matthæjus, p. 142. — (4) Ibid., p. 51. — (5) Ibid., p. 52. — (6) Dizionario. V. Sassari. confer. Orlendium, p. 2602. — (7) Sard. sacr., p. 54 et seq. — (8) Ibidem, p. 55. — (9) Gerarchia della Santa

Chiesa esposta per cura del cav. Gerolamo Petro. Roma 1831. — (10) Pag. 486. — (11) Sardinia sacra, p. 144. — (12) Metropolitanarum etc., p. 144. — (13) Sardinia sacra, p. 144. — (14) Tom. LVIII, col. 267 et col. 276. — (15) Sardinia sacra, p. 142-144.

AUCTORE
B. B.
dein metropo-
litica,

9 Facta aliquot post sæcula Turris metropolis est : a quo vero Pontifice, ait Cantelius (1), affirmare non ausim : ante Gregorii VII ætatem id contigisse certum est. Cujus quidem asserti nullam subdit rationem. Matthæjus aliud sentit, ubi de Constantino, post Felicem VI ordine episcopo Turritano : Gregorius VII summus pontifex an. MLXXIII Capuæ moram trahens, eum (Constantinum) hujus sedis (Turritanæ) archiepiscopum renuntiavit, primusque est, de quo certo sciatur Metropolitæ titulo decoratum fuisse (2). Canonicus Bima, in sua Serie Chronologica archiepiscoporum et episcoporum regni Sardiniae, a Moronio laudata, id contigisse asserit illo quidem anno sed sub Simone, Constantini decessore, huncque proinde secundum Archiepiscopum Turritanum habet, teste præfato Moronio (3). Hoc igitur extra controversiam videtur, sedem Turritanam sæculo XI Metropolitico auctam honore, quæ denique medio sæculo XV Sassarim translata fuit.

et sæc. XV Sas-
sarim trans-
lata.

10 Cum Turritani cives, ut est apud Cantelium (4), et illius tractus incolæ, bellorum fessi incommodis, alio alii dilaberentur, multique Sassarim se reciperent, Dorgodorus, Turritanus archiepiscopus (obiit circa finem sæculi XII) palatium ibi extruere ac sæpius habitare cœpit. Eo etiam sensim migrarunt et clerici et magistratus, donec anno MCCCCXLII Petrus Spanus (archiepiscopus) ab Eugenio IV impetravit, ut Turritana sedes illiusque jura omnia Sassarim transferrentur. Duplex tamen adjecta conditio est : una, ut metropolita Turritani nomen retineat ; altera, ut statis diebus Turrim una cum clero se conferat sacraque peragat, ut illius basilicæ dignitati quoquomodo consulatur. Anno uno aberrat Cantelius. Factus episcopus anno 1422 Spanus quidem est ; verum Translatio sedis incidit in annum 1441, ut diserte habent Matthæjus (5), Salvator Vitalis, qui litteras Eugenii IV partim adscribit (6), Orlendius (7), Moroni (8) et Casalis in Dictionario geographico (9). Hodie Turritanæ Metropoli subditæ sunt ecclesiæ suffraganeæ quatuor : Algariensis, Ampuriensis cum Templensi unita, Bisarchiensis et Bosanensis (10).

Turritanis
episcopis non
sunt annume-
randi nec S.
Gavinus,

11 Diximus Felicem primum esse antistitem, qui certo testimonio probatur Turribus sedisse ; plures vero alios ante illum in Catalogis memorari, quos inter S. Gavinum et S. Protum. Et ille quidem venit ordine secundus, seu primus post S. Clementem ; S. Protus proxime post S. Gavinum, ita tamen ut inter utrumque intercedat plus quam sesqui sæculum : cum hic signetur circa annum CXVIII, ille circa annum CCXC (11) ; intermedius nullus citatur nec apud Matthæjum nec apud Moronium. Unde efficitur manifeste alter alterius in passione Socius nec esse nec esse potuisse. An autem ex mente scriptorum, qui Catalogos texuerunt, intelligatur S. Gavinus, quo de agitur hac die, an alter, cujus fit memoria die XXX Maii, equidem non dixerim. Sed parvi refert, cum neutrius episcopatus probetur ex antiquis documentis, imo contrarium efficiatur. Et primum quidem genera-

tim notat Orlendius (12) : Quamquam sedes D episcopalis Turritana vetustissimæ sit originis... priscorum tamen ejus antistitem et nomina et monumenta sincera desiderantur. Insuper contra martyrologii Romani fidem, ait Cantelius (13), SS. Gabinum et Protum inter episcopos Turritanos numerant, quorum neuter episcopus fuisse perhibetur ; ille ne sacerdos quidem. Vidimus supra n. 3 in Martyrologio Rom. S. Protum diserte presbyterum et S. Januarium vocari diaconum. Et certe in actis nostris dicitur : Miles Gavinus nobilissimus. Is cum deorum cultu probatissimus esset, commissos habuit a Barbaro præside sanctos Proptum et Januarium, ut arctissimis servaret custodiis. Denique ab sanctis Martyribus, sub eorum passione conversus, proprio sanguine baptizatus est. Idem eruitur ex Martyrio S. Saturnini apud Mombritium, quod nostris actis antiquius censet Tillemontius (14) meliorisque notæ, nec tamen valde sincerum. Certavit S. Saturninus imperantibus Diocletiano et Maximiano, sub eodem Barbaro præside, qui dum Christianos districte requireret, et repertos a suis ministris sibi præsentari præciperet ; non E defuerunt duo viri Christiano nomini inimici ac profanis idolis servientes, qui dicerent, Protum, Januarium et Gavinum in eodem municipio Christianos ; quos sibi idem præses Barbarus ab officio jussit adduci. Cumque Protus, Januarius et Gavinus sancti martyres in conspectu ejus consisterent, ab eo requisiti, Jesu Christi filii Dei confessione deposita, martyrium consummarunt (15). In his sane nihil est quod vel minimum indicet, quemquam illorum fuisse episcopum.

12 Quo circa expunctum voluit S. Gavinum (de hoc solum agebatur) Rota Romana, definiens, martyrem duntaxat fuisse (16). Scilicet postquam Rota coram bon. mem. Montmanno firmavit sub die 27 Novembris præteriti (an. 1637) in causa vertente super primatu insulæ et regni Sardiniae inter archiepiscopum Calaritanum, Turritanum et Arborensem, sedem Calaritanam probari antiquiorem ex eo præcipuo fundamento, quod in concilio Arelatensi, celebrato de anno 314, intervenerit Quintius seu Quintianus præsul ecclesiæ Calaritanæ ; archiepiscopus Turritanus ad elidendam hanc inevitabilem dicti concilii veritatem dedit articulos ad probandum per testes de publica voce et fama : primo, quod civitas Turritana, tamquam proxima Italiæ et urbi Romæ inter cæteras Sardiniae, in ipso fere primordio nascentis ecclesiæ fuerit aspersa sanguine martyrum sub imperatoribus Trajano et Adriano, ac postea sub Diocletiano et aliis, eodemque tempore et antea habuerit episcopos ; secundo, quod S. Gabinus, qui passus est martyrium sub Adriano fuerit episcopus Turritanus de anno 120 a Nativitate Domini, et sic quod de eo tempore ecclesia Turritana jam esset erecta in cathedralem ; tertio, quod inter alios episcopos Turritanos de anno 300 fuerit unus nuncupatus Gauden-

prout etiam de-
crevit Rota Ro-
mana,

F

(1) Metropolitanarum etc. p. 488. — (2) Matthæjus, Sardinia sacr., p. 146. — (3) Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica ; verbo Sassari. Tom. LXI, p. 250. — (4) Metropolitanarum etc., p. 489. — (5) Sardinia sacr., p. 162. — (6) Grævius, tom. ult., col. 55. — (7) Orbis sacer et profanus, p. 2635. — (8) Dizionario, ubi supra, p. 251. — (9) Dizionario tom. XV,

p. 660. — (10) Gerarchia etc., p. xxii. — (11) Sardinia sacr., p. 142 et seq. — (12) Orbis sacer et profanus, tom. V, p. 2630. — (13) Metropolitanarum urbium historia, p. 488. — (14) Mémoires, tom. V. — (15) Mombritium, tom. II, fol. 248. — (16) Sard. sac. d. 145.

AUCTORE
B. B.

A tius. Quibus articulis per DD. consideratis, cum ageretur de probando facto supra annum millesimum quingentesimum ultra hominum memoriam et extra omnes terminos memorabiles, illos dixerunt non esse admittendos. Quia cum in omnibus martyrologiis SS. Gabinus et Crispulus inscribantur simpliciter martyres, et martyrologia sint satis exacta in ponendo qui fuerint episcopi et martyres, et qui martyres simpliciter; et scriptores gravissimi, qui collegerunt Vitas Sanctorum, non ausi sint scribere Vitas SS. Gabini et Crispuli (*Conf. n. 1 et 2.*); est signum evidens, quod nihil canonicum invenerunt, ultra id quod dicunt martyrologia antiqua (1). *Sequitur proluxa satis dissertatio de Martyrologiis antiquioribus classicisque, in quibus nusquam præsul nominatur S. Gabinus. Et additur: Ad hanc veritatem confirmandam plurimum facit, quod in martyrologiis modernioribus sub eadem die 3 Kal. Junii hoc est 30 Maii inscribitur S. Gabinus per eadem met verba de quibus supra, videlicet: Turribus in Sardinia, sanctorum martyrum Gabini et Crispuli. Sic in martyrologio ordinis Prædicatorum, sic in martyrologio Francisci Maurolyci, sic in martyrologio Galesinii etc. Huc proinde recidit S. Rotæ sententia, nullatenus admittendam probationem ex fama petitam; sed standum claris Martyrologorum testimoniis. Atque ita causa cecidi Turritanus. Decisio data notatur: Lunæ 14 Junii 1638.*

nec probabilius etiam
S. Protus.

13 Nec multo validiora militant argumenta pro episcopali dignitate S. Proto tributa, qui in actis a Joanne Arca anno 1598 editis diserte presbyter, sicut et in martyrologio Romano appellatur. Certum præterea est sub secunda SS. Patronorum inventione (de qua dicemus § sequenti) facta anno 1614 a RR. DD. Manca de Cedrelles, archipræsule Turritano, hanc tantum repertam inscriptionem, haud parum quidem corrosam, sed ab hujusmodi rerum peritis sedulo et sollicitè, petente archiepiscopo, restitutam: Ossa beati Gavini et sociorum sancti Proti et sancti Januarii martyrum; ita ut existimandum sit, viris illis nullum prorsus apparuisse sive apicis sive sigli vestigium, quo censi posset indicari sanctum martyrem Protum episcopum fuisse.

C Teste Petro Martini (2), refert Machinus, archiepiscopus Calaritanus ab anno 1621 ad an. 1640, in sua Defensione Primatus archiep. Calarit., cap. 18, egisse se contra archiepiscopum Sassarensem in sacra Congregatione Inquisitionis Romanæ de episcopatu S. Proti; sanctam vero Congregationem dedisse 12 Julii 1637 decretum, quo sancitur S. Martyrem depingendum cum insignibus presbyteratus tantum, standumque martyrologio Rom. Nihilominus sub tertia inventione anno 1848 (de qua rursus infra) reperta est capsula reliquiarum sancti Martyris illius, his signata verbis: S. PROTUS M. EP^s, quæ verisimilius mihi videtur, fuisse apposita post secundam inventionem anno 1614. Aliunde vero in Relatione facta de hac inventione a præfato archiepiscopo, dicitur (3): Intra cineres S. martyris et episcopi Proti, repertam ejus crucem pectoralem, quam gestare solebat. Erat autem crux cuprea; ex

una parte ferens incisas effigies D. N. Jesu Christi, SS. Petri et Pauli et quatuor Evangelistarum; atque horum nomina græcis litteris inscripta; ex altera parte cernebatur imago beatissimæ Virginis hoc cum titulo: Mater Dei. Interius rubigini cupreæ immixti pulvires erant, ut videbatur, ex ligno S. Crucis et ex reliquiis SS. Apostolorum et Evangelistarum, quorum nomina Cruci cupreæ legebantur insculpta. Non tamen putem, opinionem de præsulatu S. Proti tunc primum natam, quam sæculo xvii antiquiorem existimo, quamvis non satis fundatam, imò falsam: cæterum, ut liquide constabit ex processu tertiæ Inventionis, hodie S. Protus in ecclesia Turritana episcopus et martyr habetur, atque ut talis colitur.

14 Acta SS. Gavini, Proti et Januarii, sicut et Historia primæ Inventionis SS. Corporum, quæ, decessorum nostrorum vestigiis insistentes, infra damus ex Joanne Arca, non videntur sæculis xv et xvi multo antiquiora, quibus floruerunt Antonius Cano et Salvator Alexius Salepusius, ambo archiepiscopi Turritani, quem utrumque testantur Fara et idem Joannes Arca scripsisse de SS. Martyribus nostris; et nos quoque ad calcem Historiæ primæ Inventionis aliquid decerpemus ex Salepusii Homilia de ecclesiæ dedicatione et SS. Patronorum translatione. Alii fontes, ex quibus se hausisse significat Arca, sunt Codex ms. ecclesiæ Turritanæ (eundem notat quoque Fara) et magister Grimaldus (Gazano scribit Grimaldus); hunc haud putem præfatos episcopos multum ætate præcedere; imò forte post eos vixit. Confer Gazanum (4). Ut ut est, ex hujusmodi fontibus, vago incertoque modo indicatis, non satis solide probata existimamus martyrii adjuncta, illa præsertim, quæ, ut in apocryphis assolet, prodigiosam eamque perpetuam divini Numinis exhibent præsentiam. Responsa et orationes Martyrum ad præsidem valde longa sunt, ut ex penu scriptoris de prompta, non vero ab ore sanctorum processisse appareant. Ast ipsum martyrium non facile quispiam in dubium vocaverit, spectata constanti et antiquissima ecclesiæ Turritanæ traditione, egregie firmata testimonio plurium Hieronymianorum martyrologiorum (de quibus n. 3) præsertim Antverpiensis, quod, ut supra loc. cit. monuimus, judice Sollierio Scriptum fuit sub initium sæculi octavi. Sane antiquissimum omnium calculo est. Illud Rosweyodus reperit in Carthusia Trevirensi; vocatur autem promiscue Antverpiense, quod in hac urbe magnam partem in laminis opera et industria Moreti incisum fuerit; Epternacense, quod eo loci scriptum; S. Willebrordi, quod sancto huic viro in usu (5). Quod si Epternaci ineunte sæculo viii sit scriptum, per se patet ab antiquiori exemplari transsumptum fuisse. Unde efficitur quam alte ascendat certissimum illud de sanctorum Martyrum Turritanorum passione testimonium. Nec prætermittendum non nullam actis auctoritatem conciliari ex eo quod satis manifeste innuant non eodem die SS. Protum et Januarium consummasse martyrium, quo S. Gavinus: hoc enim diserte docent Hieronymiana n. 3 laudata, in quibus S. Gavinus signatur die xxv, ambo Socii die xxvii Octobris.

(1) Sac. Rotæ Romanæ Decisiones a Paulo Rubeo selectæ. Part. VIII, Decisio LX, p. 112. Venetiis, 1716. — (2) Storia eccles. di Sardegna, tom. I, p. 51. — (3) Il mese di Ottobre,

p. 83 et seq. — (4) Tom. I, p. 153 et seq. Conf. — (5) Conf. Florentinum, p. 52.

AUCTORE
B. B.

§ II. De prima et secunda Inventione reliquiarum SS. Gavini, Proti et Januarii. Prioris Inventionis historia multiplex ex capite suspecta; secunda Inventio facta est sæc. XVII sub episcopatu RR. DD. Mancae de Cedrelles.

Primæ inven-
tionis histo-
ria

Celebres sunt apud Sardiniae populos triuæ SS. martyrum Gavini, Proti et Januarii seu inventiones seu recognitiones. Prima refertur ad iniens sæculum VI, sed perperam ut videbimus; altera sæculo XVII contigit, anno scilicet 1614; tertia denique nostris diebus, anno 1848. De singulis in specie dicendum, non ideo quod omnes eisdem veritatis et sinceritatis notis præfulgeant, sed quod a Sardis antiquioribus scriptoribus referantur et describantur atque longæva venerabilis ecclesiae Turritanæ nitantur traditione, vel ea peractæ fuerint solemnitate, ut per se locum non infimum teneant in historia ecclesiastica illius insulæ. Primam edemus ad calcem hujus Commentarii ex Joannis Arcæ libello de Sanctis Sardiniae qui scripsit sæculo XVI, testaturque se narrationem suam fideliter hausisse ex Antiquis monumentis ipsius Turritanæ ecclesiae manu scriptis atque impressis (1). Satis proinde erit rem, prout gesta fertur, hic breviter seu per compendium exhibuisse. Circa annum æræ nostræ 474 Comita Judex, gravi et incurabili decumbebat morbo in Castro suo Ardara, novem leucis a Turribus dissito. Ad Sanctum confugit Gavinum. In somnis apparuit illi beatus Martyr, monens eum ut ocius surgens Portum Turritanum peteret, ibique in Monte, Agellus dicto, templum in sui sociorumque suorum Proti et Januarii memoriam ædificaret, quod ibi eorum reconditæ ignotæque jacerent reliquiæ. Dictis audiens pius princeps fuit, subitoque operi manum admovit; paucisque post annis exstructa cernebatur magnifica illa basilica, quam hodie adhuc videmus et admiramur, elapsis ab ædificatione sæculis omnino tredecim, quibus Sardinia non semel vastata fœdissime est a Vandalis, Sarracenis aliisque christiani nominis hostibus (2). Hoc opere completo, de Sanctorum reliquiis sollicitatur Judex... Balai promontorium petit, ingenti sacerdotum et populi stipatis multitudine. Post triduum orationi datum, cœlesti omine revelatur SS. Martyrum sepultura. Thure enim in ignem misso, fumus non ad sublime fertur, ut solet levitate, sed in eam partem advolat recto cursu, qua Martyrum monumentum latebat. Illuc itaque hilares animo currunt; adhibiti fabri lapidem omnem versant, locusque nullus relinquitur intactus, donec antiquum reperiunt sepulchrum. Quod ubi primum patuit, trium corpora Martyrum odore suavissimo sese effundunt... Nullum corpore membrum, non unguis digitis, nec pilum capite excidissee videres... Tenebat medium locum Gavinus inter Socios duos; ex quo invaluit consuetudo, ut inter Prothum et Januarium armati equitis forma perpetuo depin-

gatur (3). Denique in novo templo reconduntur. Haud ita diu post mortuo Comitæ Judici, successit filius Orgodorius, seu Torquitorius Gumnale, paternæ virtutis et pietatis hæres, qui templum a patre exstructum dedicari solemnî pompa curavit (4). Consecrata fuit die quarta Maii anni DXVII uti ex epigraphe super portam ecclesiae posita apparet (5). A Pontifice illius ævi Cardinalis in Sardiniam est delegatus. Venit cum eo Pisanus archiepiscopus. Sanctorum corpora canonizata sunt publice in ea porta templi, quæ Orientem spectat. Ex quo nata est inde religio, ut semper oclusa manens, quibusdam solum annis pateat rese-rata, tali fere Sardorum concursu, qualis ad urbem Romam fieri solet, sacris expositis foribus (6). Petierunt etiam a Cardinali legato, ut ea usus facultate, quàm a summo trahebat pontifice ad consecrationem ecclesiae, ipsum idem templum indulgentiarum munere cumularet. Petitioni lubens et copiose satisfecit legatus. Aderant ad hanc consecrationem episcopi quindecim (7).

16 Atque hæc summa est narrationis de celeberrima apud Turritanos et Sassaritanos Inventionem SS. corporum. Sed an fide digna? Audiamus ante omnia Gazanum. Duobus testimoniis præcipue nititur Arca et cum eo Vicus, ut sæculo VI ineunti adscribat basilicæ consecrationem; nempe codice manuscripto ecclesiae Turritanæ, qui Sardis condague dicitur (qua voce communiter designantur codices Mss. antiqui ecclesiarum etc. lingua Sardo scripti (8)) et inscriptione, quæ secundum unos in fronte basilicæ, secundum alios in interiori ejus parte legebatur, hodie autem jam non apparet nec in uno in altero loco (9): Consecrata fuit ecclesia sancti Gavini de Turribus die 4 Maii. Anno Domini 517. Porro hanc inscriptionem ipso anno consecrationis appositam fuisse, nemini sane in mentem venerit; nec aliunde antiqua probatur. Opinatur Gazano eam referendam ad annum 1517, ac proinde siglum Millesimum fuisse prætermisum, ut etiam, inquit (10), hodie apud nonnullos assolet. Non opus putem his diutius immorari. Quod codicem ms. seu condagum attinet, ipsum idioma Sardoum, quo conscriptus est, satis declarat, iudice eodem Gazano, fœtum esse ætatis longe posterioris. Lingua inquit, Sardo, quæ in codice adhibetur, constat vocibus nonnullis antiquis sardicis, latinis, hispanicis et italicis; iudicent hujus patriæ incolæ quo tempore istiusmodi in usu cœperit esse idioma. Supponit præterea autor condagi insulam, dum ædificata ecclesia est, Romanis paruisse, dum certissime constat Vandalos eam ineunte sæculo VI occupasse. Hæc multis explicat ibidem Gazano, quem si libet, lege. Muratorius quoque asserit generatim (11), nullam sibi ad manus esse historiam Sardiniae et Corsicæ ab erudito quopiam scriptore concinnatam, quæ res antiquas earum insularum tabulis et vetustis monumentis egregie ut opus esset persequatur. Sane post Muratorii obitum viri plures de historica re in Sardinia præclare meriti sunt; quos inter eminent P. Matthæjus, Gazano, Cambiagi, Manno, Petrus Martini, Alber-

(1) Lib. II, p. 27. — (2) Ibidem. Conf. II mese di ottobre, p. 15 et 14. — (3) Arca, ib., p. 25. — (4) Ibid. — (5) Sardinia sacra, p. 159. — (6) Arca, p. 26. — (7) Ibid.

— (8) Grævius, vol. XV, col. 246. — Gazano, tom. I, p. 561, 563, 595. — (9) Gazano, ibid., p. 564. — (10) Ib., p. 563. — (11) Antiquitates mediæ ævi. Diss. 52, tom. II, col. 1076.

A tus de la Marmora, Goffredus Casalis, Victorius Angius; ast hi omnes vel silent de monumentis ab Arca et Vico laudatis, vel illa ut parum idonea ad fidem faciendam habent vel ut prorsus spuria et fictitia rejiciunt. Nec dissimulandum plura in utriusque narratione esse, quæ cum reliqua historia minime componi queant.

nam Wandalis
dominantibus,
non potuit es-
se locus tali
solemnitati;

B 17 Atque imprimis saltem dubitare licet an ineunte sæculo vi, solemniter adeo seu translationi seu consecrationi locus esse potuerit, cum illa tempestate Sardinia universa Wandalis, ariano infectis veneno, subdita gemeret. Nam inter omnes convenit Sardiniam sæculo v a Wandalis expugnatam devastatamque. Certant tantum scriptores de annis tum primæ irruptionis, tum omnimodæ occupationis; alii volunt eos irrupisse paulo post annum 429, quo barbari isti Africam obtinuerunt; alii primam invasionem annectunt anno 462; occupationem vero anno 471; alii denique alios ponunt numeros sed parum a præfatis diversos. Id certum anno 484 Sardiniam regni Wandalici septimam numerari provinciam. Dominatio hæc seu tyrannis perstitit integro fere sæculo, scilicet usque ad annum 534, quo Belisarius, devictis prostratisque barbaris, insulam, regnante Justiniano, imperatoribus Orientis restituit. Quæ brevi compendio, pro re nostra, reddita, explicatissime traduntur in magno Dictionario geographico regni Sardinie (1) item in Moronio (2) aliisque tum vetustioribus tum recentioribus (3). Cum itaque cathedralis Turritana ædificari cœpit, si qua fides prolatis ab Arca et Vico monumentis est, circa annum 474 a Comita Judice Logudorensi, in quiete admonito ad id patrandum a S. Gavino, perfecta autem est a Dorgodorio, qui Comitæ successit, solemniter autem consecrata anno 517 (4); liquet hæc omnia adscribenda Wandalarum ætati, et quidem sub Trasamundo qui regnavit ab anno 496 ad an. 523 orthodoxis longe infensissimo (5), quem et scelestissimum jure merito dicit Matthæjus (6). Et Victor Tununensis in Chronico ad annum 497 (7): Guntamundo Vandalorum rege Carthagine mortuo, Thrasamundus regnat ann. 27 menses 4. Et hic, ariana insania plenus catholicos insectatur. Catholicorum ecclesias claudit, et in Sardiniam exsilio ex omni Africana ecclesia 120 (alii plures alii pauciores habent) episcopos mittit. Floruit Victor circa medium sæculi vi. Ejus chronicon magni fit apud eruditos omnes quod ad rerum gestarum veritatem spectat; ast in notis chronologicis deturpatum fuit, mendis probabiliter amanuensium (8). De persecutione sub Trasamundo mota confer Ruinartii commentarium in historiam Persecutionis Vandalicæ (9). Nemo sane facile sibi persuaserit tali sub tyrannide locum fuisse ædificandæ ecclesiæ adeo magnificæ ejusque tam solemniter consecrationi.

falsa insuper
sunt quæ tra-
duntur de Co-
mita et Orgo-
dorio Judici-
bus:

C 18 Adde non probari quæ de Comita Judice ejusque successore Orgodorio Gumnali asseruntur. Ante sæculum decimum, inquit P. Mat-

thæjus (10), fuisse in Sardinia Judices (id est principes seu reges) ex sancto Gregorio Magno et Anastasio Bibliothecario certissime constat. Et re quidem vera ita ille lib. V. Ep. 41. (11) scribit ad Constantium Augustam: Dum in Sardinia insula multos esse gentilium cognovissem, eosque adhuc pravo gentilitatis more idolorum sacrificiis deservire .... unum illuc ex Italiæ episcopis misi qui rem mihi sacrilegam nuntiavit, quia hi, qui in ea idolis immolant iudici præmium persolvunt, ut eis hoc facere liceat. Quorum dum quidam baptizati essent et immolare jam idolis deservissent, adhuc ab eodem insulæ iudice etiam post baptismum, præmium illud exigitur, quod dare prius pro idolorum immolatione consueverant. Hæc Gregorius, qui Romæ sedit ab anno 590 ad an. 604. Exstant etiam binæ epistolæ Leonis papæ IV ad Iudicem Sardinie inscriptæ (12). Sedit Leo IV ab anno 847 ad annum 855. Anastasius pariter, in Nicolao I (papa ab an. 858 ad 867) ait (13), circiter an. 865 relatum illi fuisse de Sardinia, quod Iudices ipsius insulæ cum populo gubernationibus suis subjecto in proximis ac sanguinis sui propinquis incestas et illicitas contraherent copulas, velut temporibus domni Gregorii quarti papæ (ab an. 827 vel 828 ad an. 843 vel 844) facere consueverant. Quapropter misit Nicolaus strenuos viros, ut eandem Sardorum gentem a tanto revocarent errore etc. Unde Muratorius: Quæ verba, inquit (14), evincunt vel tunc in Sardinia principes populi eosque christianos floruisse et eadem « Iudicum » appellatione distinctos, quam in subsequentibus sæculis conservatam (nempe sub Pisanorum et Arragonensium dominatione) videmus; ex quo concludere pronum est, Saracenos vivente Nicolao I, nondum Sardinia universa potitos (15). Sæculis itaque vi et ix fuerunt Iudices qui Sardis præesent. Sed putem ne vel unum nomine suo notum ex antiquo probabilique documento. Sunt mihi itaque valde suspecti ambo illi supra nominati, Comita et Orgodorus, qui longe recentiore ætate redolere videntur. Quam in rem est notandum, Pisanos, una cum Januensibus pulsos Saracenis, ante medium sæculum xi insulam sub suam redeisse potestatem. (16) Expugnata Sardinia, illiusque nefario rege (Saracenorum Muge) Pisani tota insula potiti sunt, relicta Januensibus (quibuscum postea non una vice bellum fuit) præda, juxta id quod ex pacto inter se convenerant. Tum iidem Pisani hanc dividerunt in Dynastias, (quæ plerumque Iudicatus dicuntur): Calaritanam, Arborensem, Turritanam (sive Logodurenses (17)) et Galluriensem; et unicuique peculiaris datus est Iudex, quem regem quoque vocatum fuisse, non est quamobrem in controversiam vertatur. Hæc ita P. Matthæjus (18), qui alio loco illorum catalogos texit, hac tamen prævia cum mentione (19): Ego tantum non mihi assumo neque arrego, ut existimem hanc Iudicum

E

F

(1) Dictionario degli stati del re di Sardegna t. XIX bis p. 593 et seq. Torino, 1849. — (2) Moroni t. LXI, p. 119. Venetiis, 1855. — (3) Orlendius, Orbis sacer et profanus t. V, p. 2600 et seqq. — Matthæjus, Sardinia sacr., p. 3 et seqq. — Art de vérifier les dates p. 559 etc. ubi de regibus Vandalorum — Gazano, Storia di Sardegna, t. I, p. 229 et seqq. — Albert de la Marmora, Voyage en Sardaigne, t. I, p. 28. Paris et Turin, 1859. Etc. — (4) Conf. Sardinia sacr., p. 159. — (5) Art de vérifier les dates p. 559. —

(6) Sardinia sacr., p. 46. — (7) Migne, Patr., t. LXVIII, col. 948. — (8) Ibid., col. 959. — (9) Ibid., t. LVII, col. 420 et seqq. — (10) Sardinia sacr., p. 24. — (11) Migne, Patr., t. LXXVII, col. 768. — (12) Ibid., tom. CXV, col. 673. — (13) Ibidem, tom. CXXVIII, col. 1583. — (14) Antiquitates mediæ ævi t. II, col. 1077. — (15) Conf. Moroni, Dictionario, t. LXI, p. 121. — (16) Ibid. Cfr. Orlendium, t. V, p. 2604. — (17) Moroni, p. 122. — (18) Sardinia sacr., p. 8. — (19) Ibid., p. 24.

AUCTORE
B. B.

seriem integram omnibusque numeris absolutam futuram esse. Nam antiqua præfata insulæ historia (illam intelligit quæ ad res sæculo XI gestas pertinet, multo itaque potiore jure id valet pro antiquioribus sæculis) adeo implicata est, ut vel ispe Muratorius fassus sit sibi parum perspectam fuisse. Certe quæ ad originem et initia Judicatum spectant, intricatissima sunt; unde magna iter scriptores discordia, præsertim antiquiores. Nostris diebus quæstio magis elucidata est studiis virorum quos supra laudavimus. Hos inter Godefridus Casalis et Victorius Angius, opera usi prædecessorum suorum, præcipue eruditi Manni, multis de hoc argumento egerunt in *Dictionario geographico-historico regni Sardiniae*; quod opus publicari cœptum anno 1833, absolutum fuit anno 1856 et constat tomis in 8° omnino viginti octo. Quæ ad insulam Sardiniae generatim sumptam pertinent edita duobus integris sunt voluminibus, annis 1851 et 1853.

licet enim obscura sit Judicatum origo,

19 De Judicibus tractaturi, his ordiuntur verbis: Paucae notitiæ eæque obscuræ nec raro etiam incertæ ad nos pervenerunt in historiis vicinarum regionum, quibuscum Sardis aliquid rationis erat; item in diplomatis nonnullis seu chartis ecclesiarum et monasteriorum, atque in archivis Pisatorum et Januensium, ac denique in quibusdam Traditionibus, quas tamen promiscue posterioribus ævis sine sufficienti delectu scriptores adhibuerunt. Præcipua vera monumenta, quæ sane multa erant, sub barbarorum incursionibus perierunt; ita ut, si eruditus vir Bar. Manno facem tantis tenebris non intulisset, nobis de illa Sardoæ historiæ periodo vix quidquam licuisset discernere (1). Et subjungit ibidem Casalis: Historici Pisani, et post eos alii plures, prætenderunt, hanc regiminis formam primum a suis fuisse introductam, postquam insulam Saracenis erepuissent; et primos Judices viros patritios Pisis profectos. Sed haud ita pridem Bar. Mannus lib. VIII sub annis 847-54 solide demonstravit Judices in Sardinia exstitisse jam inde a sæculo IX; imo etiam citius. Nam Angius, qui res ad historiam insulæ generalem spectantes scripsit, tradit, Sardiniam sui juris factam circa finem sæculi VII, probabilius paulo ante annum 690, opera Jaleti (Gialeto (2)); hunc autem Sardiniam quadrifariam partitum nempe in provincias vel Judicatus Pluminensem seu Calaritanum, Arboreensem, Logudorensem postea Turritanum, et Gallurensem; primum sibi reservasse, tribus aliis totidem suos præfecisse fratres (3). Ast quæritur an Jaletus primus Judicatum illorum sit auctor reputandus? Respondet Victorius Angius (4): Equidem existimo divisionem hanc priorem esse ætate Jaleti; arbitrorque sub Byzantinis imperatoribus præfatas provincias, tamquam partes præcipuas ditionis Sardiæ exstitisse, et earum singulas proprium suum habuisse administrum seu rectorem vel Judicem, dependentem tamen a præside totius SARDINIÆ, imperatoris vices gerente; hancque divisionem, utpote populo jam in more

positam, a Jaletto conservatam. Ex hac sententia Angii, Judicatum institutio repetenda esset a tempore, quo Sardinia, ejectis Vandalis, in potestatem venit Orientis imperatorum; exinde tamen non, ut liquet, probatur Judices fuisse, dum Vandali insula potirentur; imo contrarium tenendum. Sane opinioni Angii favent loci, supra recitati ex Gregorio Magno et Anastasio Bibliothecario, sicut et epistolæ Leonis IV. Haud multum ab hac opinione recedit Albertus de la Marmora, cujus aliqua verba adscribimus: Attente, inquit (5) consideratis Sardiniae vicissitudinibus politicis ab ætate Justiniani usque ad Saracenicam invasionem, pronum est judicare insulam sæpe sæpius relictam fuisse rectorum seu præsidum arbitrio; hosque paulatim dominium obtinuisse in suam quosque regionem seu Judicatum.

20 Paulo minus concedit Gazano, originem judicatum repetens a sæculo circiter IX (6). Et primum quidem ex diplomate Gonnarii regis seu judicis Turritani, dato anno 1147 atque recitato primum a Muratorio in *Antiquitatibus mediæ ævi* (7), infert Gazano (8), judices certo regnasse in Sardinia ineunte sæc. XI: dicitur enim in diplomate: Ego Gonnarius divina dispensatione Turritanorum rex et dominus, vicesimo anno regni nostri Jerosolymam pergens ad loca sancta visenda etc. Et infra confirmare se ait Gonnarius quidquid gloriosæ memoriæ atavus meus Baraso rex, et Marianus avus noster, Constantinus etiam genitor noster monasterio Cassinensi donarunt. Ex his efficitur, Gonnarium regnare cœpisse anno 1127; ejus atavum eadem dignitate fuisse insignitum; unde, judice Gazano, sequitur quatuor reges seu judices Gonnario prævisse nempe atavum Barasonem, abavum (hic prætermittitur in diplomate probabiliter, ait laudatus scriptor, quia nullam ille Cassinensibus fecerat donationem; at nonne pari ex conjectura dicere liceret eum, superstite patre suo Barasone, e vivis sublatum?) Marianum et Constantinum, qui quatuor ex ordine unius sæculi spatio præesse potuerunt. Infra idem Gazano ex Anastasio, scriptore, inquit, antiquo et cœvo, censet probatum comites seu judices exstitisse sæculo IX. Ex his satis eruitur, Comitum illum, cui ædificatio antiquæ basilicæ Turritanæ adscribitur, ejusque successorem Orgodorium longe probabilius fictitios esse; tum quod, ut supra monui, eorum nomina in nullo antiquitatis monumento satis idoneo reperiantur; tum quod tempore, quo contigit reliquiarum inventio et ecclesiæ consecratio, Sardinia Wandalico jugo oppressa et contrita jaceret.

21 In *Catalogis P. Matthæji*, de quibus supra mentionem fecimus, inter Turritanos Judices seu reges, ordine quartus recensetur Comita I, designatus Judex anno MC, biennio post obiit sine filiis, inquit Vicus (9). Anno MCCV alter occurrit Comita (10). Pariter reperio *Catalogum in laudato Dictionario regni Sardiniae* (11), ubi sequentes ex antiquis documentis notantur Judices Turritani: Marianus, 740? Petrus, 800? Additum signum interrogationis satis indicat

recentior tamen est dominatione Wandalarum in Sardinia.

F

Sæculo XI Judex nomine Comita reperitur,

(1) *Dizionario geog.* tom. VIII. p. 66. verbo. *Giudicati*. — (2) *Ibid.*, tom. XIX bis, p. 610. — (3) *Ibid.*, p. 611. — (4) *Ibid.*, vol. XVIII ter, pag. 33. — (5) *Voyage en Sardaigne*, p. 36. Paris et Turin, 1839. — (6) *Storia della Sardegna*,

tom. I, p. 375. Cagliari, 1777. — (7) Tom II, col. 1061. — (8) Tom. I, p. 366 et seq. — (9) *Sardinia Sacra*, p. 53. — (10) *Ibid.* p. 34. — (11) Tom. XVIII ter, p. 81, et seqq.

AUCTORE
B. B.

A non constare de annis istis; sequuntur Comita et Gulielmus XXIII, forte circa et post annum 990; tum Gonnarius et Comita I ab anno 1022, et denique alter Comita post annum 1205. Supervacaneum foret ulterius hæc prosequi, cum liqueat, nullius Judicis, qui ineunte sæculo VI floruerit, nomen innotuisse. Cæterum in eodem Dictionario, legitur (1) Comita post annum 1036 Gonnario successisse, qui, prout traditur ab antiquo scriptore Sardo, erexit et dotavit regia cum munificentia basilicam S. Gavini, hodie adhuc superstitem et reliquias in subterraneo sanctuario deposuisse. Crediderim potius ego Comitam hunc restaurasse ædem et ampliores contulisse census. Erectio namque basilicæ forte multum Comitæ regimen præcessit. Dubitat itaque hoc loco compilator Dictionarii an sæculo XI ædificata ecclesia Turritana sit, quod tamen alibi diserte asseruerat paragrapho de Portotorre (2): Antiqua et primitiva Cathedralis ecclesia probabiliter assurgebat intra urbis Turritanæ ambitum; altera vero, ædificata post pulsos Sardinia Saracenos et in hunc usque diem spectanda, fundata dicitur a Comita Judice Logoduræ et Arboreæ, circa medium sæculi XI, stabat extra murorum ambitum, et verosimiliter ipso in loco, quo corpus S. Gavini post passionem fuerat depositum. Licet hæc, ut fit in hujusmodi compilationibus, non apprime sibi constent, tamen declarant ecclesiæ ædificationem nullo modo, ex mente scriptorum illorum, sæculo V et VI adscribi posse. Cæterum Papebrochius incidenter quæstionem hanc attingens in Actis S. Georgii episcopi Suellensis (3), monet esse, qui dicant ecclesiam, de qua agitur, annis octingentis post obitum sancti Martyris (Gavini) primum exstructam sæculo scilicet XII. Et Matthæjus verba eruditi decessoris nostri non videtur improbare, cum absque asterisco illa recitet (4) et aliunde historiam inventionis flocci faciat.

cui adscribenda videtur basilicæ ædificatio.

B 22 Cæterum idem ex professo tradit Petrus Martini (5), Vicum ignorantæ insimulans, quod Turritanis proprios assignet iudices sub dominatione Wandalica, et Romæ cardinales inveniat sæculo VI. Deinde Vico opponit Faram, quem merito historiæ Sardicæ parentem dixeris. Hic anno 1580 in lucem dedit librum primum de rebus Sardois; sed præterea alios tres conscripserat, anno demum 1835 typis mandatos cura et diligentia March. Augustini Lascaris di Ventimiglia et Ludovici Cibrarii (6). Scribit autem Fara lib. II, art. judic. Turrit., basilicam S. Gavini erectam magnifice a Comita Judice Turritano cœtaneo Baldi iudicis Gallurensis, huncque bello captum fuisse a Georgia sorore Comitæ, femina masculæ virtutis. Aliunde docet idem Fara ibid., art. Jud. Galluræ, Baldum Manfredum successisse post medium sæculum XI. Liqueat ex his Comitam iudicatum Turritano præfuisse atque basilicam ædificasse præfatam eodem sæculo cadente. Concludit Martinius omne hodie hac de quæstione tolli dubium ex nuper editis Faræ libris, qui, ut habet Manno, vel meliora ad manus habuit documenta; vel si iisdem usus est, quibus Vicus, certe saniolem adhibuit crism. Addit in ima pagina Martinius, tribus his niti

Vicum: nempe inscriptione, qua ecclesiæ consecratio signatur anno 517; et altera rursus inscriptione in altaris lapide reperta: Hoc altare consecratum est die 4 Maii 517; denique Phiala vitrea, detecta sub eodem majori altari cum epigrammate: S. Gavinus Turrensis in Ampulla Alba 517. Est autem animadversione dignum, ut prosequitur Martinius, Mancum Cedrellium archiepiscopum, et Franciscum Bustelgan in sua utrumque relatione de inventione SS. Martyrum, impressa an. 1613 (Matriti et Barcinone), prorsus silere de utraque inscriptione, solum declarantes antiquitatem basilicæ probari ex traditione, et ex vetusto Codice. Phialæ Bastelga facit mentionem, non ita Cedrellius.

23 Sed alio ex capite historiam Inventionis oppugnat sapius laudatus Matthæjus. Certe absque stomacho non potuit legere verba hæc: Consistorio illis decreto, ut in rebus gravioribus Romana curia solet, cardinalis temporibus illis insignis, qui de primis seu Italia dicebatur, in Sardiniam est delegatus. Nam exclamat (7): Quorsum tandem, Deus bone, cardinalis missus est ad Turritanam ecclesiam consecrandam? Numquid solemnitatem illam æque splendidam reddere nequibat aut Calaritanus archiepiscopus aut alter Sardiniae præsul? Neminem natum id inficias iturum reor; quippe exploratæ fidei est, per ea tempora cardinales longe inferiores episcopis fuisse gradu... Pagius noster Præfat. in Breviarium pontif. num. 11 et seq. demonstrat sæc. VIII cardinalium dignitatem magnam fuisse et medio sæc. nono etiam superiorem episcopali. Miror hæc a viro erudito et prudenti, qualem absque controversia sese in Sardinia Sacra generatim præbet P. Matthæjus, prolata. Sane alio modo de Cardinalibus loquuntur et digniora simulque veriora de illis sentiunt scriptores in ecclesia nobilissimi. Instar omnium sit Bellarminus: De comparatione cardinalis cum episcopis, ait (8), fuse tractant... auctores, sed in hoc tamen omnes fere conveniunt, quod si consideremus potestatem ordinis, major sit episcopus presbytero vel diacono cardinali... Pari ratione si consideremus jurisdictionem in propriam ecclesiam, id est, episcopi in suam dioccesim et cardinalis in suum titulum aut diaconiam, major est episcopus cardinali presbytero vel diacono... At si consideremus regimen ecclesiæ universalis, major est cardinalis presbyter vel diaconus episcopo non cardinali. Nam episcopi simplices numquam adhibentur ad regimen universalis Ecclesiæ nisi rarissime... At cardinales fere quotidie præsto sunt Pontifici, neque ullum negotium majoris momenti sine eorum consilio peragitur. Et quia hinc fit, ut episcopi a cardinalibus, ut summi Pontificis cooperatoribus, judicentur, creentur, deponantur; non autem contra cardinales ab episcopis; propterea absolute cardinalis episcopum non cardinalem præcedit. Cumque talis cardinalium seu presbyterii Romani jam inde ab Ecclesiæ incunabilis conditio fuerit, sequitur illos radicatus hac ratione episcopis dignitate superiores existi-

Num falsi arguenda historia inventionis,

E

F

(1) Dictionario tom. XIX bis, p. 679. — (2) Tom. XV, p. 650. — (3) Acta SS. tom. III, Aprilis, p. 214. — (4) Sardinia sacra, p. 140. Nota. — (5) Storia eccl. di Sardegna,

tom. I, p. 112. — (6) Ibid. præfatio, p. viii (2). — (7) Sardinia sacra, p. 159 (5). — (8) De Clericis, lib. I, cap. xvi.

tisse.

AUCTORE
B. B.

tisse. Quocirca notat idem Bellarminus : In concilio Nicæno, in Ephesino, in Chalcedonensi, in sexta, septima et octava synodo generali, Romani presbyteri sederunt ante episcopos : quod si obijciatur id factum, quia legati erant summorum pontificum; respondemus, in causa nostra cardinalem seu presbyterum Romanum pariter in Sardiniam fuisse delegatum; ac proinde dignitatem mutuasse ab eo, cujus nomine et delegatione aderat.

quod facta tradatur a cardinali consecratio basilicæ?

24 Addit autem Bellarminus de jure seu more ordinario primis sexcentis vel octingentis a fundata Ecclesia annis episcopos præcessisse cardinales : Fateor tamen, inquit, olim episcopos quoscumque praelatos fuisse cardinalibus, imo etiam cardinalatum gradum fuisse ad episcopatum... Postea tamen mutatus est ordo et cœpti sunt cardinales episcopis præponi et episcopatus gradus esse ad cardinalatum. Cujus mutationis duplex ratio assignari potest. Una quod ad solos cardinales devoluta sit electio summi Pontificis... Altera causa est, quod soli cardinales cœperint adesse summo Pontifici in consiliis : nam antea cardinales neque soli neque primarii consiliarii Pontificis erant; siquidem primis sexcentis vel octingentis annis, summi Pontifices ad graviora negotia Ecclesiæ dijudicanda cogeant concilia nationalia episcoporum Italiæ, quibus conciliis intererant quidem cardinales presbyteri, sed tamen primus locus episcoporum erat. Id cognosci potest ex tomis conciliorum, ubi plurima inveniuntur concilia Romana sive Lateranensia, celebrata ab anno Domini 300 ad 800. Nec alterius opinionis fuit Pagius a P. Matthæjo in testem supra adhibitus. Ille enim cum retulisset, Anastasium cardinalem in concilio Romano anni 853 fuisse per tres vocatum episcopos ut responderet de criminibus quorum reus dicebatur, subdit (1) : Ex quo deduci posse mihi videtur, cardinales tunc patriarchis æquales extitisse; ideoque et eorum dignitatem ita fuisse sublimem et eminentem, ut licet episcopalis ordo sive gradus, uti sacramentalis est, superioritatem potestatis supra alios ordines sacerdotales habeat, administratione tamen, qua cardinales summo Pontifici in universa ecclesia regenda et in majoribus causis definiendis assistunt, eorum dignitas episcopali jam tunc fuerit superior et dignior, cum Anastasius licet tantum presbyter cardinalis, per tres tamen ad synodum fuerit vocatus episcopos, ut fieri solitum erat in judiciis patriarcharum... Dicendum igitur sæculo nono cardinales episcopis ad minus pares extitisse (2). Atque ex his sufficienter liquet nihil obstare quominus sæculo vi missus a Pontifice sit in Sardiniam cardinalis, qui Turritanæ præset consecrationi. Sed hæc cum, ex supra disputatis, non ad sæculum vi sed probabiliter ad sæculum xi vel xii referatur; funditus ruit difficultas a P. Matthæjo mota. Cæterum loquendi modus ab Arca adhibitus ætatem sæculo vi multo recentiorem utique prodit.

Quid de indulgentiis sub

25 Additur in historia Inventionis : Præcibus legatus copiose satisfacit, concedens in

omne futurum tempus ab Ecclesiæ thesauro, singulis anni diebus vi mil. ccclx indulgentiarum annos et vi. mil. ccclx quarantenas, quas duplicari voluit a Kal. Maii usque ad Kal. Junii, quo tempore recolitur illius dedicatio et consecratio templi; et a die 28 Octobris usque ad diem Omnium Sanctorum octavum, quibus diebus præcipue sanctorum Gavini, Prothi et Januarii memoria ac natalis tanta pietate recolitur, ut mensis Octobris Gavini nomine appelletur. Animadvertit autem in hanc locum P. Matthæjus (3) : Indulgentias vero quas vir bonus ait concessas fuisse occasione consecrationis ecclesiæ, cæcus est qui commentitias esse minime sentit. Et re quidem vera tales indulgentiæ (non loquor de incredibili prorsus annorum numero) quales in dedicatione ecclesiæ supra memorantur, concessæ non ante sæculum xi vel xii probantur. Indulgentiæ, ait Eusebius Amort (4), a sæculo i usque ad xii, consistebant in relaxatione cujusdam excommunicationis, aut certe solum in aliquali moderatione pœnitentiæ per confessarium et sacros canones injunctæ. Et Papebrochius in Conatu chronico-historico (5) : Hoc quidem nemo dubitat... quin eas (pœnas pœcatis debitas) ex thesauro meritum Christi atque Sanctorum solvendi potestatem habuerit variisque modis exercuerit Ecclesia; sed quod eam potestatem sub ista exercuerit forma, in favorem quorundam locorum piorum, a fidelibus juvandorum aut visitandorum, negamus exemplis ullis stabiliri posse, quæ sint sæculo xi antiquiora. Et in notationibus marginalibus, ubi argumentationis summa proponitur (6) : Indulgentiarum, quales ibi (in tabula ecclesiæ SS. Silvestri et Martini) notantur, usum esse sub ista formula, sæculo xi vetustiorum, nemo probabit; ipsam vero formulam vix ante sæculum xii. Similiter etiam Mabillonius in præfatione ad sæculum v Benedictinum (7). Concordat Muratorius (8) : Post annum quoque vulgaris æræ millesimum (fortassis et antea) cœperunt summi pontifices et episcopi, quoties solemniter aliqua templorum dedicatio fiebat, populis confluentibus pœnarum pœnitentialium partem, modicam tamen, remittere. Et subjungit bullam Alexandri III, anni 1177, qua omnibus, qui in anniversario dedicationis (ecclesiæ S. Mariæ de Caritate Venetiis), vel tribus diebus ante, vel tribus post, eandem... visitaverint, de pœnitentia sibi injuncta viginti dies... duximus indulgendos. Denique audiamus Benedictum XIV de Syn. diæc. lib. XIII, cap. xviii, n. 8 : Cardinalis Thomasius, inquit, postquam multa eruditione... demonstravit, quanta moderatione usi sint Romani pontifices in indulgentiis concedendis, quas scilicet paucorum plerumque annorum largiri solebant, sapienter concludit, incredibiles ac plane improbabiles esse concessionem indulgentiarum millenorum annorum; eoque magis quod assertæ concessionem plerumque ad ea tempora referantur, quibus maxime viguit præmemorata moderatio.

(1) Breviarium Pontificum Rom., tom. I, p. xiv. Venetiis, 1750. — (2) Conf. Moroni, Dizionario, tom. IX, p. 278. Item Macri Hierolexicon, tom. I, p. 200. Bononiæ, 1765. — (3) Sardinia sac., p. 159 (3). — (4) Historia Indulgentiarum,

p. 25. Venetiis, 1758. — (5) Acta SS. Propylæum Maii p.* 153. — (6) Ibid., p.* 152. — (7) Acta SS. Ord. S. Ben., tom. VII, Præf., n. 107 et seq. — (8) Antiquitates mediæ ævi, tom. V, col. 762.

Quatenus ad-
mitti possit
historiam primæ
Inventionis.

26 Post hæc omnia nemo non assentietur sequentibus P. Matthæji verbis: Hæc cum ita se habeant, vehementer suspicor, falsum esse, sancti Gavini ecclesiam constructam sæculo æræ vulgaris quinto et anno DXVII consecratam fuisse; tametsi, referente Vico, sequens super ipsius portam legatur inscriptio: Consecrata fuit ecclesia sancti Gavini de Turribus die IV Maii anno Domini DXVII. Quod si admittamus ecclesiam præfatam sæculo XI exeunte constructam, ineunte vero sequenti consecratam (quod mihi haud improbable sane est); consequens erit, hæc ex parte historiam primæ inventionis gravi errore maculari; cumque ejus fides aliunde etiam infringatur haud leviter, puta ex concessis indulgentiis; et denique tota narratio documentis nitatur sive recentioris ætatis, sive nullius vel suspectæ saltem fidei; concludamus oportet, illam multiplices præ se ferre notas suppositionis. Nec tamen negaverim Inventionem reliquiarum contigisse sæculo XI circiter, atque tunc temporis ædificatam consecratamque Turribus ecclesiam S. Gavini, et eatenus admitti posse Arcæ narrationem; ast quo ad varia rerum adjuncta attinet, non ausim fidere. Hactenus de prima Inventionem.

Secunda In-
ventio

27 Secunda Inventio contigit anno 1614 sub episcopatu Gavini I Mancæ de Cedrelles, qui postea typis edidit relationem, qua rerum gestarum sub hac Inventionem series exhibetur et explicatur. Hujus relationis meminit titulumque adscribit Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hispana nova (1) et excusam asserit relationem anno 1615, quem eundem ponit P. Matthæjus (2). Ast annus præcedens scilicet 1614 assignatur tum Inventioni tum editæ Relationi in processu tertiæ recognitionis, de qua pluribus erit infra quæstio. Libellum reverendissimi præsulis Mancæ ad manus non habeo. Sed pars ejus præcipua reperitur in opusculo italico, ante septennium typis Taurinensibus vulgato, cui titulus: Mensis Octobris SS. MM. Turritanis Gavino, Proto et Januario sacer (3). Aliunde, nempe ex processu tertiæ Inventionis seu recognitionis, novimus relationem DD. Mancæ ex hispanico in italicum fuisse versum a R. D. canonico Turritano Joanne Scarpa, præloque Sassaritano subiectum anno 1846, quando RR. DD. Alexander Varesini archiepiscopus sese accingebat investigandis SS. Patronorum ecclesiæ suæ reliquiis. Quare nullus dubito quin ex hac versione desumpta sint, quæ in præfato opusculo spectant ad secundam Inventionem. Nec prætermittendum R. D. canonicum Scarpa, utpote delegatum RR. DD. Archipræsulis, plurimam contulisse operam recognoscendis anno 1848 iisdem sacris pignoribus. Haud itaque minor adhibenda fides laudato opusculo quam ipsi DD. Mancæ relationi. His præmissis, secundam Inventionem explicemus.

facta anno
1614.

28 Incunte sæculo XVII (4) dignatus Dominus est multis prodigiis sepulcrum SS. Martyrum Turritanorum illustrare. Unde populi reverentia et fiducia in SS. Patronos mirifice crevere. Innumera ferebantur beneficia eorum pia intercessionem cœlitus collata. Viri fide digni nec

vanis facile deludendi imaginibus, asserebant se plures per noctes ecclesiam magna luce coruscantem vidisse, dulcisonos audivisse concentus, suavissimi odoris percepisse fragrantiam. Insuper ferebatur S. Gavinus, in habitu militari, vultuque blando pluries apparuisse, præsentem conferens opem, majoraque in futurum promittens. His omnibus animatus RR. DD. Manca de Cedrelles archiepiscopus Turritanus, perpensisque tot ac tantis prodigiis, maturam post deliberationem statuit anno 1614 reliquias recognoscere atque solemniter elevare. Feci (verba sunt R. præsulis Mancæ (5)) effodere terram circum altare majus, ubi ab immemorabili tempore stabant tres columnæ marmoreæ, altitudinem hominis habentes, quas venerari solebant fideles piis osculis. Eratque fama eo loci reconditum latere sacrum thesaurum, cujus indicium præberent dictæ columnæ. Moto paulullum solo, apparuere vestigia capellæ seu oratorii subterranei, quales in antiquitatibus christianis describuntur Confessiones seu Memoriam martyrum. Erat porro præfatum oratorium terra grandibusque lapidibus obrutum, quæ ante omnia fuere semovenda. Supra assurgebat altare majus, instructum marmorea tabula, decem palmorum in quadro, alta uno palmo. Hac sublata, paulo profundius inventum est primum sepulchrum quod altari cryptæ seu ecclesiæ subterraneæ incumbens, suppositum jacebat majori altari. Erat sepulchrum illud speciosum et magnificentum, forma semicirculata, longum palmos novem, latum tres; intus opere mussivo haud spernendo exhibebantur flores alique id genus ornatus, quos inter columbæ duæ totidemque agni, atque in medio juvenis pulchro aspectu humeris gestans agnum. Quo visu, omnes suavi lætitiæ perfundebantur sensu idque multo magis quando reperta est capsula marmorea præclari operis, longa duos palmos lata circiter unum. Capsulæ ornatus iidem fere erant, qui in tribus prioribus basilicæ columnis, in quibus columbæ et cruces cernuntur. In media fronte capsulæ legebatur sequens inscriptio: O. B. GAIL... S. ROTI... S. IAIIV. Quos apices, habita etiam ratione aliorum non satis distincte jam apparentium, viri nonnulli ex societate Jesu, antiquitatum christianarum periti, sic legendos censuerunt: OSSA BEATI GAVINI ET SOCIORUM SANCTI PROTI ET S. JANUARI MARTYRUM. Suscepta capsula cum sanctis reliquiis est ea, qua decebat, reverentia et veneratione. Dein, prout cœperant, purgarunt rudibus cryptam, cujus stratum seu pavementum pretioso porphyreticoque marmore nitebat. Hactenus verba RR. præsulis Mancæ de Cedrelles. Addit auctor opusculi (6), spatium altari majori subjacens duodecim habuisse sepulchra, ita inter se disposita et ordinata, ut loculamenta diceret unius ejusdemque reliquarii vel potius sepulturæ. Deinde signantur præcipua SS. pignora ibi reperta; ac denique memorantur (7) multa beneficia sanationum etc. cœlitus nec sine prodigio collata, quorum nonnulla in specie redduntur. Plura non dicam de

AUCTORE
B. B.

E

F

(1) Tom. II, p. 539: Relacion de la Invention de los Cuerpos de los SS. MM. Gabino, Proto y Januario, patrones de la Iglesia Turritana de Sacer (Sassari) en Sardenia, y de otros que se hallaron en el año de mdcxv. Matriti apud Ludovicum Sanchez, 1615. — (2) Sardinia Sacra, p. 468. — (3) Il mese di ottobre

Octobris Tomus XI.

consecrato alle glorie dei santi Gavino, Proto e Gianuario, martiri Torritani. Torino, 1835. — (4) Ibid., p. 57 et seq. — (5) Ibid., p. 62. — (6) Ibid., p. 68. — (7) Ibid., p. 88, 93, 97 etc.

AUCTORE
B. B.

*hac inventione, tum quia, ut monui, deest mihi Relatio RR. DD. Mançæ; tum quia ex paragra-
pho seq., ubi de tertia Inventione agemus, multa
ad secundam pertinentia elucidabuntur. Cæte-
rum quæ supra recitavimus, præcipuam hujus
partem exhibent, ipsam nempe SS. Corporum In-
ventionem, locique, quo recondita quiescebant,
descriptionem. Non putem ulla repertas in se-
pulcro chartas vel schedulas seu cartellos, quibus
declaretur quando et a quo prima ibidem sacro-
rum pignorum facta sit depositio. Equidem nihil
tale in documentis nostris reperio. Infra n. 34
recitantur inscriptiones, certo a RR. Mançæ ap-
positæ, ut liquet ex hispanico idiomate. Idem
puto dicendum de latinis, saltem pluribus. Conf.
n. 13.*

**§ III. De tertia Inventione seu re-
cognitione facta anno 1848. Quo
ordine res gestæ sint describitur
ex Processu, a S. Congregatione
Rom. probato. De cultu SS. Ga-
vini, Proti et Januarii in Sardi-
nia.**

Tertia Inven-
tio ex Pro-
cessu, proba-
to a S. Con-
gregatione.

A Anno currentis sæculi quadragesimo oc-
tavo, inventæ seu recognitæ tertia vice fuerunt
reliquiæ SS. Martyrum a RR. DD. Alexandro
Dominico Varesini, archiepiscopo Turritano,
primæ Sardinia, qui ipse dignatus est anno
1856 instrumentum seu processum cum hagio-
graphis communicare. Quem priusquam exhi-
beamus, adscribendum hic est decretum S. Con-
gregationis Indulgentiarum Sacrarumque Reli-
quiarum hac super re datum, atque ab eodem
RR. Præsule nobis submissum, estque hujus-
modi: Turritanum Decretum. Quamvis in
tota Sardinia ditione ac præsertim in Turri-
tana provincia singularis semper effulserit
Christi fidelium devotio erga patronos suos,
sanctos scilicet Gavinum, Prothum, ac Janua-
rium, quorum corpora, sicut ecclesiastica
monumenta testantur, a Christianis incolis
in ecclesia eorum nomine consecrata, collo-
cata fuerunt; id unum tantum supererat ad
eamdem fidelium in ipsos Martyres religio-
nem augendam, quod nempe ex incerto ejus-
dem ecclesiæ loco præfatorum sanctorum
Martyrum sacra lipsana invenirentur. Mo-
dè Alexander Dominicus Varesini, quod erat in
votis feliciter absolvit; vertente enim anno
salutis millesimo octingentesimo quadrage-
simo octavo, effossis loculis sub inferioris
sacelli altare, quod exstat in insigni ac per-
vetusta Turritana basilica eisdem sanctis
Martyribus dicata, ac servatis omnibus rite
servandis juxta præscripta tum a Sacra Tri-
dentina synodo, tum a Decretis hujus Sacræ
Indulgentiarum Sacrarumque Reliquiarum
Congregationis, eorumdem Sanctorum Cor-
pora proprio uniuscujusque nomine distincta
invenit, eaque inventa authentice recognovit,
prout ex authentico Processu huic Sacræ
Congregationi exhibito satis superque colligi-
tur. Quapropter eadem Sacra Congregatio
Indulgentiis Sacrisque Reliquiis præposita
præmemoratum Processum approbavit, atque

in Actis ejusdem Sacræ Congregationis referri
mandavit. Datum Romæ ex Secretaria præ-
fata Sacræ Congregationis die 28 Novembris
anno 1855. J. Card. Asquinius Præfectus.
A. Archipr. Primivalli Substitutus.

30 *Processus conscriptus lingua italica est,
atque diligentissime accuratissimeque confe-
ctus, quo non solum quid singulis diebus, per
quos facta et celebrata recognitio, sed etiam
quid certis cujusque diei horis sit actum minu-
tatim notatur. Quoniam vero prolixus valde
est, partes tantum præcipuas in extenso reci-
tabimus, cætera summam reddituri. Incipit
Processus ab iis quæ gesta sunt die XXIV Mar-
tii anni 1848, in S. Gavini basilica Turritana.
Cum infrascripti R. D. Joannes Scarpa ca-
nonicus primatialis ecclesiæ Turritanae, una
cum Cancellario, de mandato voce eis dato per
RR. DD. Alexandrum Dominicum Varesini,
archiepiscopum Turritanum, Metropolitanum
ac primatem Sardinia et Corsica etc. se
contulissent in basilicam SS. martyrum Turri-
tanorum Gavini, Proti et Januarii, ut aperi-
rent portam ligneorum cancellorum, in orato-
rio subterraneo ejusdem ecclesiæ existentium;
quæ porta fuerat die VII Maii 1847 a præfato
canonico Scarpa, tamquam delegato a supra-
dicto Præfato, clausa, adhibita hunc in finem
nova clave, quam fecerat faber Gavinus Des-
sena, qui etiam ipse præfato die observavit
dictam portam coram ambobus viceparochis
DD. Joanne Sanna et Paulo Pinto, et sacrista
majore O. Ludovico Arru nec non et benefi-
ciariis DD. Joanne Contini, Gavino Sechi,
Antonio Mundula, Joanne Loriga et Josepho
Piana; quam statim clavim, præsentibus om-
nibus supradictis viris, recepit idem D. cano-
nicus Scarpa; qui hac die (24 Mart.) mane,
præsentibus supra laudatis Cancellario, be-
nificiariis, duobus viceparochis, sacrista ma-
jore et fabro, Gavino Dessena, cui, viden-
tibus omnibus præfatis, idem D. canonicus
Scarpa, antequam aperiret portam, de qua
supra, obtulit clavim ab illo factam, cujusque
ope observaverat dictam portam, rogans eum,
an agnosceret clavim oblatam; qui considerata
recognitaque clavi, respondit: eam indubie
esse clavim ipsam, quam fecerat ad finem
prædictum et jussu præfati D. can. Scarpa;
quamque nusquam deinceps viderat; quæ
proinde non alias umquam a quovis illi fue-
rat exhibita, sicut nec ulli alteri ex præsentibus
supradictis beneficiariis, viceparochis, et
sacrista majore. Itaque idem D. can. Scarpa
illam, spectantibus omnibus supramemoratis
viris, tradidit fabro, ut aperiret portam præ-
fata, quam et reapse aperuit. Quum itaque
processissent ambo illi simul cum omnibus
prænominatis, primum inspexerunt omnia
sigilla cum ligaminibus suis albis apposita
cancellis ferreis sanctuarii, ceræ hispanicæ
rubri coloris impressa cum signo gentili-
tatis ejusdem RR. DD. Archiepiscopi; quæ
sigilla cum attente considerassent et recogno-
vissent adhibito quatuor candelarum cerearum
lumine, et præterea contulissent cum ipso
signo quod manu tenebat cancellarius infra-
scriptus, compererunt eadem omnino esse
sigilla, quæ dicto die apposita fuerant, atque
ita conservata, ut a die quo impressio facta
fuerat, ne vel minimam subiissent mutationem
vel*

Die XXIV Mar-
tii 1848 R. D.
Joan. Scarpa
delegatus in-
visit et reco-
gnoscit eccle-
siam subter-
raneam;

AUCTORE
B. B.

A vel deformationem. Atque de his fidem certam indubitatumque faciunt omnes viri, quorum supra habetur mentio. Quia vero consueverant ex urbe Sassaritana singulis per quadragessimam hebdomadis ad hanc basilicam venire terna sodalitia, nempe Philippinorum, Bainginorum (*id est S. Gavini. conf. infra n. 46 ad finem*) et Servorum B. Mariæ, ut unaquæque ibi de noctu oraret; assignatum eis hoc anno fuit oratorium, non vero sanctuarium, quod, ut dictum est, sigillis munitum fuerat. Atque ut omnis vel levissimæ suspicionis tolleretur occasio, idem Cancellarius, de mandato D. Delegati et coram omnibus supra nominatis viris, apposuit cancellato ferreo portæque mediæ sigilla tria ex cera hispanica rubra cum ligamine item rubro, adhibito eodem signo minori ejusdem præfati Archiepiscopi. Quo facto, protinus et in conspectu omnium oclusa a prædicto fabro Dassena fuit porta cancellati lignei, per quam ingressus patet ad oratorium subterraneum; clavem vero de manu fabri recepit idem canonicus Scarpa delegatus, quam dein ipse, cunctis infrascriptis adstantibus, tradidit præfatis duobus viceparochis et sacristæ majori, hac certa lege, ut, cum præsto ad orationem, nullam vero alteram ob causam, adesset congregatio Philippinorum et confraternitas Bainginorum sicut et Servorum B. Mariæ, porta ista aperiretur, et facta oratione obseraretur ab iisdem viceparochis et sacrista majore. Quod quidem onus isti libenter suscipientes, spoponderunt reos se futuros, si quid præter hæc fieret. Quare rogatus præsens actus est omnium præfatorum manu firmatus. (*Erat signatum*): Can. Scarpa delegatus. Benef^{us} Josephus Piana. Ben. Gavinus Sechi. Ben. Joannes Contini. Ben. Joannes Loriga. Ben. Antonius Mundula. Sac. Joannes Maria Sanna viceparoch. Paulus Pintus pro paroch. maj. Sac. Ludovicus Arru. Gavinus Dessena. Didas Casu Serra. Cancel. Archiep.

31 Atque his initium datum est SS. Reliquiarum recognitioni. Die XII Maii ejusdem anni 1848 confecta et signata fuit Relatio, quam partim adscribimus, latinitate pariter a nobis donatam. Primum dicitur RR. DD. archiepiscopus Alex.

C Dom. Varesini jam pridem cogitasse serio de suscipienda tertia recognitione seu inventione SS. Reliquiarum; atque idcirco sollicitè conquisiisse notitias et documenta tam typis edita quam manuscripta, quibus antiqua declarabatur traditio, præcipue vero Relationem de secunda inventione facta anno 1614 sub archiepiscopo Turritano Gavino Mança de Cedrelles, quam Relationem hispanico idiomate impressam Matrili præfato anno, (alii dicunt sequenti anno, conf. n. 27), italice reddiderat D. canonicus Joannes Scarpa et prælo subjecerat Sassari anno 1846. Auditis præterea senioribus probisque viris circumjectæ regionis, invocato lumine celesti et confisus patrocinio SS. Martyrum, delegavit eundem D. Can. Scarpa, qui ad basilicam Turritanam se conferret et de reliquiarum sede inquireret. Cæpit itaque ille subterraneam ecclesiam explorare. Et vero primum comperit nullas uspiam exstare Inscriptiones. Tum dimovit tegulas sive marmoreas sive lapideas pavimenti; ac tandem pervenit ad quamdam fornicem. Quæ omnia peracta fuerunt antemeridianis ejusdem

diei horis, præsentibus D. viceparacho Joanne Maria Sanna et sacrista majore Ludovico Arru. His de rebus monitus RR. DD. Archiepiscopus venit ad basilicam, ubi visis diligenterque examinatis, quæ a suo Delegato facta hactenus fuerant, attentaque ipsius loci natura, facile percepit altare, ad instar primævarum ecclesiarum et præsertim omnium matris Ecclesiæ, erectum esse supra sepulchrum SS. Martyrum. Jussit itaque altaris demoveri tabulam seu lapidem sacrum, rogavitque D. Paulum Duce, constructionum operumque publicorum præfectum (*ingegnere nel genio civile*), ut ad basilicam veniret una cum R. D. Aloysio Sclavo RR. DD. Archiepiscopi secretario (*segretario di confidenza*), atque inspectis operibus et loco, suam de præfata fornice proferret sententiam. Asseruit D. Paulus adesse revera fornicem, in quantum nempe fas esset judicare ex inspecta parte exteriori (*quæ sola patebat oculis*); nec proinde se dicendo esse, quid intus lateret, cum illud explorare non daretur. Tum rursus delegavit RR. DD. Archiepiscopus eundem D. Can. Scarpa, ut intacta remanente fornice nec amoto altari (*altarino*) tolleretur suppedaneum, ut scilicet cerneretur quousque fornix sese extenderet. Quod tamen dilatum fuit in sequentis anni 1847 diem 5 Martii; responditque labor votis tum delegantis tum delegati. Hic vero, jussu RR. DD. Archiepiscopi, clavi obseravit portam cancellati ferrei, quæ est ad dexteram ingredientis sanctuarium. Cum tamen existat ad latus sinistrum altera porta (hæc clausa erat nec poterat clavis inveniri), ad majorem cautelam novem in totidem distinctis cancellati ferrei locis addita sunt sigilla et insuper alia duo foraminibus utriusque seræ. Continuo D. Can. Scarpa vocavit Gavinum Dassena, fabrum Sassaritanum, quem jusserrat conficere clavim ad obserandum cancellos ligneos, quibus clauditur Area seu Oratorium quod est ante Sanctuarium; mandavitque ut illos ocluderet. Quod cum ille fecisset, confestim clavem tradidit eidem canonico Delegato, qui eam apud se servavit usque ad diem vigesimam quartam Martii proxime elapsi. Quo die acta sunt quæ memorantur in Instrumento recitato supra.

32 Die XII Maii 1848 RR. DD. Archiepiscopus cum D. Baron. Camossi urbis Sassaritanæ prætore (Governatore della città capo di Sassari e Logoduro), Vincentio Achenza aliisque viris primariis plurimis, qui omnes nominantur, convenerunt in vico Porto Torres, et ingressi basilicam, accensis duodecim luminaribus cereis, descenderunt in ecclesiam subterraneam. Et primum recognita diligenter est clavis, de qua in Instrumento 24 Martii 1848. Fidem dein dederunt ambo DD. viceparochi, se nemini reserasse portam cancellati lignei, nisi advenientibus prædictis Sodalitatibus ad orationem nocturnam, prout fuerat cautum. Patefacto ligneo cancellato processerunt omnes ad ferreum, quo præcluditur sanctuarium; inspecta et integra reperta sunt sigilla. Aperta tunc porta, ingressi sunt sanctuarium; quæsitumque fuit a præfato Paulo Duce operum publicorum præfecto, et ab Angelo Maria Piroto architecto, an fornix, quatenus ex parte externa, quæ sola detecta erat, liceret conjicere, esset opus antiquum; an terra eo loci fuisset aliquando mota, et an ab uno alterove

tum quæ ipso
hoc die suscep-
ta fuerant;die XII Maii fit
relatio tum eo-
rum quæ ante
hunc diem ad
præparandam
inventionem

AUCTORE
B. B.

alterove anno pars illa fabricæ videretur innovata aut restaurata. Dixerunt illi se scripto ad quæsitâ responsuros et quidem seorsum alterum ab altero. Posthæc mandavit, RR. DD. Archiepiscopus D. canonico Scarpa, ut denuc foderet circum fornicem, ita tamen ut intactus relinqueretur murus; ad se autem referret de suscepti laboris successu. Et obseratis utriusque cancellati portis, discessum ab omnibus est. Atque hæc sunt capita Relationis datæ die 12 Maii 1848 et signatæ a RR. DD. Archiepiscopo, a Bar. Camossi prætore, Vincentio Achenza syndico et Joan. Rugiu decano. Sequenti die id est 13 Maii, præfatus Paulus Duce scripto, ut promiserat, testatur, descendisse se una cum Bar. Camossi aliisque viris primariis in Capellam, quæ est sub altari majori basilicæ; et declarat, post accuratam diligentemque investigationem, comperisse, partem fornicis patefactam, certas præ se ferre aliqualis antiquitatis notas, (attesta una qualche antichità) nec ullum extare indicium suscepti recenter cujusvis operis aut restorationis, excepta effossione de qua supra fuit mentio. Die vero 17 ejusdem mensis Maii, eadem, verbis non nihil mutatis, declaravit Joannes Maria Pirotto, architectus.

B
die VIII Junii
aperitur sepulchrum;

33 Die 8 Junii 1848. Rediit RR. DD. Archiepiscopus ad basilicam, auditoque sacro et ingressus cum aliis ecclesiam subterraneam, comperit solum, prout mandaverat D. canonico delegato Scarpa, eruderatum fuisse circum fornicem, ita ut hujus fundamenta paterent, quin muri vel alia pars ulla fuisset læsa, ut constaret nec manum nec instrumentum quodvis in fornicis penetrare potuisse intromitti. Posthæc jussit Archipræsul perrumpere muros; amotisque rudibus purgatoque loco, sub fornice deprehensa est urna seu sepulcrum, de quo plura numero sequenti. Præterea nihil hac die susceptum; sed clausis obsignatisque diligenter cancellis ferreis sanctuarii ad sua quisque rediit.

die x Junii
extractæ et
recognitæ reliquæ SS. Patronorum

34 Die 10 Junii 1848. RR. DD. Varesini archiepiscopus una cum RR. DD. Raphaele Arduino, episcopo Algherensi adierunt basilicam SS. Martyrum, in qua uterque primum sacris sunt operati. Dein hora octava matutina archiepiscopus in pontificali ornatu inchoavit hymnum Veni Creator; quo absoluto, sub Litaniarum majorum cantu ad oratorium subterraneum, quod est ante sanctuarium, processit, comitantibus RR. DD. Arduino episcopo, Capitulo Turritano etc., sequentibus Bar. Joanne Camossi aliisque viris primariis haud paucis. Mandavit Archipræsul assessori et cancellario ut attente considerarent sigilla ferreis cancellis impressa; quæ cum tam ab his duobus quam ab aliis omnibus circumstantibus reperta fuissent integra atque intacta, cancellati porta est aperta, et accensis magno numero faculis cereisque ingressi sunt sanctuarium; ac inspecto fornicis penetrati compererunt adesse ibi revera confessionem seu sepulcrum SS. Martyrum. Sublevari itaque jussit Archiepiscopus lapidem ex marmore albo sepulcri seu Urnæ, qui spectanti primus erat et in cujus medio signata erat littera S. Urna vero (ut illico apparuit) quindecim

* id est ex hispanico latine reliquæ primæ ampullæ vitreæ.

** Redoma non Rodoma

continebat capsulas plumbeas laminis item plumbeis instructas, quarum singulæ singulas propriasque ferebant inscriptiones. In lamina primæ capsulæ legebatur sequens inscriptio: *RELIQUIAS DE LA 2^a RODOMA*; in lamina

secundæ capsulæ: *RELIQUIAS DE LA Pa RODOMA DONDE SE ALLO LA ESPINOLA DE PLATA.; in tertia: S. INCOGNIT'.; in quarta pariter: S. INCOGNIT'. Hæc quatuor capsulæ erant ad cornu Epistolæ. Ad cornu vero Evangelii, in prima lamina et capsula legebatur: S. INCOGNIT'.; in secunda: B'. COMITA REX; tertiæ et quartæ capsulæ erat una tantum lamina, cujus inscriptio duobus constabat versiculis; prioris initium erat: *RELIQUIAS, quæ quidem vox clare exarata legebatur; cætera deleta vel corrasa. In memorata sacra Urna erant et aliæ quatuor capsulæ, positæ ante capsulas SS. Patronorum nostrorum. Prima ad cornu Epistolæ erat cum lamina plumbea et inscriptione: S. GAVDENTI' EP'S; secundæ in eadem linea erat inscriptum: S. IVSTINVS EPS.; tertiæ: S. FLORENTI' EPS.; quartæ denique: S. LVXORI' EPS. In medio Urnæ reperta est capsula quadrata, magnitudinis unius palmi cum dimidio, altitudinis duorum palmarum; eratque instructa lamina, et fimbriis circum circa ornata; præterea cernebatur in anteriori facie stella, et sequentem ferebat inscriptionem duplicatis exaratam litteris: S. GAVINVS M. Ad latus sinistrum in cornu Epistolæ, erat altera capsula lata duodecim centimetris, longa quadraginta cum lamina inscripta: S. JANVARIVS M.; ad latus dextrum in cornu Evangelii tertia ponebatur capsula, eadem qua prædicta magnitudine, cum lamina: S. PROTIVS M. EP'... Propria manu RR. DD. Archiepiscopus extraxit reliquias tribus illis capsulis inclusas; et primum quidem reliquias S. Gavini, tum S. Proti, tandem S. Januarii. Præsens aderat Josephus Rosso, medicus et chirurgus idemque lector anatomie in regia academia Sassaritana, qui singula ossa, prout ab Archiepiscopo levabantur, recognoscebat proprioque designabat nomine. Tum RR. DD. Archipræsul, assistente RR. DD. Arduino episcopo, sanctas illas reliquias tribus interim capsulis ligneis recondidit, quas singulas eleganti panno serico obduxit, quibus etiam RR. DD. Arduinus inscripsit sanctorum nomina, suum nempe cuique capsulæ.

* reliquæ ampullæ vitreæ (Redoma) ubi reperta est spinula? ex argento.

* lat. Reliquiæ.

35 Appositis deinde sigillis, sustulit propriis manibus Archiepiscopus capsulam, qua S. Gavini pignora continebantur; alteram vero reliquiarum S. Proti tradidit RR. DD. Arduino, alteram S. Januarii RR. DD. canonicis Joanni Rugiu, decano capituli atque vicario generali, et Salvatori Agnesa parrocho Turritano. Tum sub cantu Majorum Litaniarum redierunt, ferentes singuli prædicti singulas capsulas, ad ecclesiam; quam ubi circumvissent, dictus est hymnus Ambrosianus; et repositæ capsulæ sub peripetasmate magnifice ornato, insertæque simul urnæ majori ex cristallo, venerationi fidelium patuerunt. Posthæc accurate sigillis muniti fuerunt cancelli ferrei et porta clausa. Adfuit continuo densa populi, undequaque congressi, multitudo, pio affectu commota; nec aliud audiebatur per ecclesiam nisi singultus et suspiria, lætitiæ testes. Peractis autem prædictis, RR. DD. Archipræsul, comitantibus RR. DD. Arduino, episcopo Algherensi, et capitulo Turritano, accessit ad altare majus, ubi exposito SS. Sacramento, impertita fidelibus qui maximo numero festivoque in ornatu ad inventionis solemniam

atque delatæ in basilicam.

AUCTORE
B. B.

A solemnia concurrerant, benedictio est. De his omnibus conditum est instrumentum, cui subscripserunt ambo præsules, urbis præfectus D. Bar. Camossi aliique omnes viri primarii, qui præsentibus adstiterant. Eadem die 10 Junii, hora sexta pomeridiana, ritu solemnissimo decantata sunt vespere, præsidente Archiepiscopo, assistente capitulo Turritano. Aderant etiam episcopus Algherensis, clerus Sassaritanus et vici Porto Torres, fidelesque ingenti copia, quibus omnibus impertita ab eodem Archipræsule est benedictio. Denique extraxit Archiepiscopus ex majori urna cristallina tres ligneas capsulas, quibus ut dictum est, SS. Patronorum reliquiæ inclusæ fuerant. Pignora S. Gavini ipse Antistes, S. Proti D. Joannes Riugu, S. Januarii D. canonicus pœnitentiarius Dessanti detulerunt, accensis duodecim faculis, in armarium, quod erat in veteri sacristia. Quo obserato obsignatoque, ac tradita Archiepiscopo clavi, discesserunt omnes. Per totam vero noctem arserunt lampas una et duo cerei.

Die XI Junii
coram reli-
quiis Archie-
pus solemniter
ritu sacris o-
peratur; con-
cilio, supplica-
tio etc.;

36 Die XI Junii hora sexta matutina, sodales vulgo Baingini dicti, solemniter decantarunt divinum officium; quo expleto, eorum presbyter seu capellanus celebravit sacrum in altari majori basilicæ. Circa horam vero nonam processit Archipræsul ad veterem sacristiam, reseratoque armario, de quo supra, et recognitis sigillis, hierothecam S. Proti commisit episcopo Algherensi, alteram S. Januarii canonico decano Riugu; tertiam S. Gavini sibi deferendam retinuit. Quo facto processerunt ad tabulatum, ubi pridie relictæ fuerat urna major. Tum idem Archiepiscopus, adstantibus RR. Arduino, capitulo Turritano, pluribusque aliis clericis, rupit sigilla lignearum trium capsularum, suaque manu extraxit primum reliquias S. Gavini, quas continuo tradidit episcopo Algherensi; hic autem illas inclusit urna minori chrySTALLINA, cui statim, ne confusio oriretur, inscripsit verba: S. GAVINUS MARTYR. Ita deinde reliquiæ duorum aliorum Sanctorum pariter translatae sunt ex ligneis capsulis in chrySTALLINAS, et alteri ab eodem episcopo inscriptum: S. PROTUS EPISCOPUS ET MARTYR; alteri: S. JANUARIUS MARTYR. Posthæc conferruminatis tribus hisce capsulis seu urnis apposita fuere sigilla, easque Archipræsul, præsentibus episcopo aliisque, collocavit in majori urna, cujus supra mentio fit. Cumque pellucidæ essent tum major tum minores urnæ, licuit populo numerosissimo, qui solemnitati ab initio præsens aderat, sancta Patronorum pignora oculis conspiceret, quod avidissime optaverat; quapropter voluerat etiam optimus Antistes reliquias ex aliis in alias transferri thecas. His peractis, de mandato Archiepiscopi (erat hora fere decima), assessor D. Tanda et cancellarius D. Didacus Casu Serra, capsulas ligneas, quibus prius reliquiæ fuerant impositæ, detulerunt in prædictum armarium veteris sacrarii, clavemque Antistiti tradiderunt. Tum hora decima cum dimidia pontificali ritu sacris operatus est Archipræsul, præsentibus episcopo Algherensi, assistente capitulo Turritano. Post decantatum Evangelium, orationem de laudibus SS. Martyrum habuit ad populum frequentissimum D. Antonius Sanna Tolu archipresbyter ecclesiæ collegiatæ in Osilo; qua finita nuntiavit indulgentias octoginta dierum ab Archiepiscopo et quadraginta dierum ab episcopo concedi per

totam octavam omnibus et singulis basilicam visitaturis. Hora sexta pomeridiana decantata solemniter vespere sunt ab episcopo Algherensi, præsentibus Primate et capitulo Turritano. Hora autem septima ambo antistites una cum capitulo et sodalitiis Sassaritanis Bainginorum, Servorum et S. Crucis, item sodalities Consolationis (della Consolata) quod est in municipio Porto Torres, se contulerunt per modum supplicationis ad ecclesiam ruralem dictam a S. Gavino decollato (San Baingio decapitato), ex qua tria simulacra SS. patronorum Gavini, Proti et Januarii deportarunt ad basilicam Turritanam. Denique hora nona vespertina RR. DD. Varesini ad ecclesiam rediit et ex majori urna sustulit tres minores, tradiditque alteram cum reliquiis S. Januarii Angelo Delrio, præposito Philippinorum, alteram cum reliquiis S. Proti canonico Dassanti, tertiam qua continebantur S. Gavini ossa, ipse suscepit; atque comitantibus aliis clericis accensisque duodecim cereis, processerunt ad memoratum jam armarium in qua tres urnas deposuerunt: dein clauso obsignatoque armario discessum est. — Atque hæc ita gesta et peracta sunt die XI Junii horis suprascriptis, et de singulis singula confecta instrumenta, quæ in extenso communicare nobiscum dignatus est idem RR. DD. Varesini, et ex quibus (quoniam integra adscribere opus non erat) præfata omnia fideliter ac fere ad verbum descripsimus.

37 Die XII Junii hora septima matutina, relatæ eodem fere ordine, quo pridie repositæ, ex armario sunt ab Archiepiscopo tres urnæ ad suggestum seu tabulatum, atque in majori urna reconditæ. Hora septima cum dimidia dictum solemniter divinum officium est a sodalibus Bainginis, eorumque presbyter celebravit in majori altari. Hora decima sacris operatus est pontificaliter RR. DD. Arduinus, præsentibus Primate et Turritano capitulo assistente. Pro concione dixit D. Josephus Gambella ad populum frequentiore adhuc quam hesternæ die. Finito sacro, itum est per modum supplicationis solemniter usque ad portum. Venerabile Sacramentum deferebat episcopus Algherensis, comitante Archipræsule, assistantibus capitularibus Turritanis, clero, sodalitiis. In portu data universis benedictio, sub qua æra bellica ex vicinis navibus intonuerunt. Hora sexta pomeridiana decantata solemniter vespere, præsentibus utroque antistite. Denique hora nona Archiepiscopus tres capsulas recondidit in armario sicut die præcedenti.

38 Die XIII Junii hora septima mane, relatæ ad suggestum hierothecæ majorique in urna depositæ. Hora octava cum dimidia officium decantatum a sodalibus Bainginis, missa dicta ab eorum sacellano. Hora decima solemniter celebravit sacrum D. decanus capituli Turritani Joannes Riugu; concionem habuit D. Joannes Baptista Casula, rector collegii S. Apollinaris in civitate Sassari. Hora nona vespertina solito more sunt hierothecæ ad armarium veteris sacristiæ repositæ.

39 Die XIV Junii eadem peracta quæ die præcedenti. Id autem speciali dignum mentione contigit. Scilicet mane hora nona cum dimidia ambo RR. DD. antistites, sequentibus viris primariis pluribus, qui omnes in instrumento nominantur, accesserunt ad cancellos ferreos, quibus sanctuarium ecclesiæ subterraneæ præcluditur;

E

die XII Jun.
Missam celebra-
brat eppus Al-
gherensis, etc.

F

die XIII Jun.
gesta;

die XIV Jun.
recognita reli-
quiæ aliorum
SS. in ecclesia
subterranea
reconditæ.

AUCTORE
B. B.

cluditur; et recognitis sigillis apertaue janua introierunt atque progressi sunt usque ad fornicem seu sepulcrum; jussitque continuo RR. DD. Archiepiscopus primum tolli lapidem, in cuius medullitio scripta, ut diximus, erat littera S., et qui jam die 10 Junii amotus fuerat ad recognoscendas et extrahendas reliquias SS. Gavini, Proti et Januarii (n. 34.). Denuo inspectæ laminæ plumbeæ examinatæque earum inscriptiones. Dein compertum est retro hanc priorem urnam seu loculum adesse et alteram; unde mandato ejusdem Pontificis, omnibusque cernentibus, loco motus est secundus lapis, patuitque altera urna seu locus, in quo rursus decem recondebantur capsulæ plumbeæ, in prima legebatur scriptum: S. EDESI. PRÆSBITER; in secunda: S. GABINVS CRISPVL' ET CRESCENTIAN' M.; in tertia: S. PETRONIA V. M.; in quarta: ✠ S. COM. S. S. CILI.; in quinta: S. AMANTI'; in sexta: S. MARCELL' M.; in septima: S. PISANA V. M.; in octava: B. M. MARTIN'; in nona: S. FELIX DIACON' M.; in decima: SANCT' FORTVNAT' M... INVENT' A. D. MDCXIII, ET HIC RECONDIT' A. D.

B MDCXXII. (Apertus igitur locus fuit anno octavo post secundam inventionem, quæ contigit anno 1614 sub episcopo Mança de Cedrelles. Vide n. 27 et 28). Quibus omnibus suis locis restitutis, ac tertio sublevato lapide, tertius detectus est locus, innumera continens Sanctorum pignora quorum nomina ignorantur, ut patet ex unico hoc laminæ plumbeæ inciso titulo: S^u INCOGNITI. Denique sublato quarto lapide, repertus est quartus item locus, Sanctorum reliquiarum plenus et pariter unica eademque signatus inscriptione: S^u INCOGNITI. Quem tam copiosum thesaurum cœlestium margaritarum, non sine intimo et religionis et gratitudinis motu, omnes quotquot aderant conspexerunt recognoveruntque. Hora denique nona vespertina eodem quo heri et nudius tertius modo relatæ sunt reliquiæ SS. Gavini, Proti et Januarii ad armarium veteris sacristiæ, ut ibidem noctu servarentur.

Acta tribus
segg. diebus;

40 Tribus sequentibus diebus nihil peculiari mentione dignum notatur; mane relatæ ex armario sunt tres hierothecæ ad consuetum locum et vespere rursus ad sacristiam. Hora nona matutina solemne est celebratum sacrum ab uno ex primariis canonicis.

C
die xviii Jun.
finis impositus
solemnitati,

41 Denique Junii xviii die festo SS. Trinitatis, finis impositus est celebritati hujus Recognitionis seu tertiæ Inventionis, et præterea in ecclesia metropolitana Sassaritanæ urbis solemni ritu gratiæ actæ. Juverit rerum gestarum seriem, ordine quo sibi successerunt, exponere. Hora septima mane D. can. Scarpa delegatus ex armario veteris sacristiæ detulit tres urnas cristallinas sapius memoratas ad tabulatum quo deponi per diem consueverant. Quo tempore convenerant fideles jam maximo numero, pietate ac devotione fervidi SS. Reliquias venerantes. Hora decima sacris solemniter operatus est R. D. can. decanus Rugiu. Nihil præterea actum in basilica Turritana usque ad horam sextam vespertinam. Ast Sassari in metropoli, eodem die, ut supra innuimus, voluit RR. DD. Archiepiscopus solemnes referri grates de obtentis per totum Recognitionis decursum beneficiis. Itaque missa capitularis celebrata est assistente RR. DD. Arduino episcopo, et præsentibus

Archipræsule. Inde ipse idem Archipræsul habitu pontificali præcinuit hymnum Ambrosianum, quo absoluto more festivo et adhibito musices concentu, impertivit densissimæ fidelium multitudini benedictionem SS. Sacramenti. Aderant urbis et provinciæ prætor D. bar. Camossi aliique omnium ordinum viri spectatissimi, una cum familiis cunctis regularium, omnibus sodalitiis et artificum collegiis; uno verbo, convenerant ad hanc solemnitatem quotquot erant in urbe viri dignitate præstantes. Post hæc redierunt, (nam a die 15 Junii inde discesserant) ambo antistites ad municipium Porto Torres, ut finem facerent octiduanæ celebritati.

42 Scilicet Archipræsul, præsentibus RR. DD. Arduino aliisque tum ex clero tum ex laicis primariis viris, tulit ex urna majori tres sæpe dictas capsulas cristallinas; quarum alteram S. Proti tradidit episcopo, alteram S. Januarii decano, tertiam S. Gavini sibi deferendam retinuit, atque ita omnes sub cantu Majorum Litaniarum circumierunt basilicam redieruntque ad sanctuarium subterraneum. Absolutis Litaniis cum subjunctis orationibus, aperiri, cunctis spectantibus, jussit Archiepiscopus tres capsulas, unam post aliam, ex quibus episcopus Algherensis singulas levavit reliquias et continuo in manus dedit RR. DD. primatis Varesini, qui eas collocavit in alias urnas tres plumbeas, hunc in finem paratas et benedictas; quæ deinde bene clausæ et obsignatæ, inscriptæque suo unaquæque S. Martyris nomine, sunt reconditæ in eodem, quo ante cœptam recognitionem quiescebant, loculo sub fornice. In aliis autem tribus sub eadem fornice loculis, de quibus supra n. 34 et 49 reliquiæ manserunt, prout antea erant, depositæ, et denique singulis quatuor loculis, impositi singuli ex quatuor lapidibus, quorum item supra facta mentio est. His confectis dedit Archipræsul in mandatis suo delegato D. Joanni Scarpa, ut quam accuratissime recluderet fornicem, ita ut in interiora confessionis ne vel minimus puteret aditus. Atque sic conclusa est solemnis octava, celebrata in basilica Turritana occasione tertiæ Inventionis.

43 Festivitas hæc sane dignissima fuit, sive spectetur zelus utriusque antistitis, qui summa cum vigilantia, industria et pietate cuncta perfecerunt, sive spectetur concursus fidelium, indies crescente numero non solum ex urbe Sassaritana et vicinis locis, sed ex dissitis etiam oppidis et pagis advenientium. Plurimi enim huc se contulerunt pedibus non calceatis crinibusque passis; erantque omnis ætatis, sexus, conditionis; et quamvis essent inter illos, qui pedestri itinere sex, septem, octo quin et decem leucas emetiendas haberent idque calente æstu et urente sole, nihilominus omnes aderant bene valentes, hilares et pacifici; id unum animo præferentes, ut scilicet conspicerent et venerarentur quam citissime SS. Patronorum pignora, ex quibus nonnulli, quod palam profitebantur, suavem percipiebant fragrantiam; nec a sanctuario quispiam discedebat sine multa consolatione piisque motibus. Cæterum per omne id tempus nulla sive in sanctuario, sive in oratorio, basilica et atriis audita querela est, nullum lamentum; nec quodvis commissum delictum; nihilque prorsus patratum quo vel minime quis posset vel

et reliquiæ in
ecclesia sub-
terranea repo-
sita.

Per octavam
plura cœlitus
collata memo-
rantur benefi-
cia.

A vel intenderet turbare solemnem hanc Inventionem BB. patronorum Gavini, Proti et Januarii, pluriumque aliorum SS. Martyrum Turritanorum... Ferebantur quoque contigisse nonnulla, vires mentemque humanas excedentia, quæ, quia ulteriorem exquirunt indaginem, RR. DD. pontifex Varesini diligentiori cœpit subicere examini. Ita processus.

Cultus SS.
Martyrum

44 Ex his satis superque elucet quo cultu qua veneratione prosecuti SS. Patronos Sardi suos sint. Editus nuper typis Taurinensibus est et idiomate italico egregius libellus cui titulus: Mensis October etc. (titulum opusculi integrum adscripsimus latine et italice n. 27 (1)). Hoc in libello ad singulos dicti mensis dies, inter alias pias exercitationes, habetur lectio de vita vel cultu SS. Patronorum perpetuo in ecclesia Turritana. Dicatus libellus RR. DD. Alexandro Dominico Varesini, archiepiscopo, qui tertiam SS. Martyrum recognitionem suscepit et executus est cum pia sollicitudine et regali munificentia; atque insigni capitulo et clero Turritano, qui egregiam operam præstiterunt, optimo Pastori suo. Pleraque desumpsit scriptor ex actis passionis et prioribus duabus sacrorum corporum inventionibus. Cum autem de his nos supra copiose diximus, sufficerit hic nonnulla adjicere, quæ ad cultum proprie pertinent. Et primum quidem a multo retro jam invaluit tempore, ut mensis Octobris in regione a S. Gavino nuncupetur (il mese di S. Gavino). Variæ quoque describuntur supplicationes, magna peractæ cum pompa, ad quas innumera confluebat omni ex parte populi multitudo (2), sub quibus contigisse feruntur mirabiles sanationes, auditi aërii concentus et tympanorum strepitus; campanæ sponte sua absque ullo impulsu sonum edentes, quem percipere fuit locis aliquot leucarum spatio inde dissitis, aliæque id genus (3). Cæterum ipse libellus, de quo agimus, plane demonstrat populi Sardoī pietatem in SS. Patronos ad nostros usque dies perseverare.

testimonia

45 Plurima devoti animi specimina exhibentur etiam in sæpius dicto Dictionnario regni Sardinia, quorum nonnulla adscribemus, præmissa tamen monitione, scriptorem, dando jocos et scommatas indulgendo atque ludibrio vertendo ritus a tot jam retro sæculis in more positos, nec ab ecclesiæ moderatoribus sive improbatos sive proscriptos (licet forte nimios et pro nostra ætate non nihil exaggeratos), non satis æquum imo infensio-rem se præbere in dijudicandis rebus sacris, et acerbius carpendo candidiores populi religiosi motus. Et sane dolendum est viros cæteroquin doctrina et eruditione insignes, istiusmodi præjudicatis opinionibus parere; quod (nec enim diffiteri potest) nostris diebus plus nimium invaluit apud multos, qui res divinas non, ut operteret, ex altioris sapientiæ regulis æstima-nt, sed modulo mere sæcularis prudentiæ metiuntur. His prænotatis, ad testimonia et signa cultus perpetui redeamus. Primo sane loco ponenda ipsa ecclesia est, saltem sæculo xi erecta, quam videtur præcessisse altera longe vetustior. Conf. n. 21. Extat juxta mare interposita quarta parte unius leucæ a vico Portotorre, in rupe fluctibus tunsæ sacellum cum parvo altari, in cujus muro sinistro patet in-

gressus ad specum, ubi traduntur inventa SS. martyrum Gavini, Proti et Januarii (4). In specu cernitur caverna parva et depressa, ex qua transitur in alteram similem; utraque munita est cancellis; in una duæ reperiuntur effigies, in altera, una tantum. Indicio sunt simulacra illa, quo loco uniuscujusque S. Martyris sacræ exuviæ detectæ fuerint (5). Si fides scriptori nostro, sqalebat circa annum 1849 locus neglectus et horridus; addit deinde: Mihi pro certo stat Comitam ibidem reperisse corpora, seu potius transtulisse ex loco, quo conservata et celata erant, in alium digniorem, nempe in ecclesiam sanctorum Martyrum nomine dicatam; ast non possum adduci ut fidem adhibeam historiæ Inventionis, prout habetur in antiqua Legenda; nec mihi rite probatum est, specum præfatam, SS. Martyrum revera fuisse sepulchrum.

46 Sub navi media (ternæ enim sunt) basilicæ protenditur ecclesia subterranea, ejusdem fere longitudinis ac ipsa navis; sub ara majori, quæ valde elevata est, habetur locus cancellis conclusus, ubi ardent continue lampades et multa cum religione colitur S. Gavinus (6). Ibi quoque tempore quadragesimæ, de nocte atque extinctis lampadibus, pii peregrinantes, Sassari profecti, flagellis se cædunt sub cantu Psalmi Miserere (7). Die festo S. Gavini præcipuo, mense Octobri, maximus est populi concursus ex omnibus provinciis Sardinia borealis; solent peregrini circumire et exosculari basilicæ columnas: etenim fama earum unam (quæ deficiebat ut numero viginti quatuor essent) allatam a S. Gavino, qui eam ex profundo maris sublatam equo sedens transvexit (8). Circuitum hunc plerique faciunt genibus incedentes seu repentes. Liceat hac occasione animadvertere, hujusmodi morem fere ubique terrarum a pio simplici populo usurpatum et usque in hunc diem pariter a nonnullis adhiberi. Nec video cur ritus ille, sincero devotionis affectu susceptus multitudinique carus, risum vel supercilium cordatis moveret. Cæterum invigilant prælati ut modus iis, ubi ædificationi fidelium, (de aliis non tantum curandum) esse cessarunt, paulatim et prudenter ponatur, vel etiam penitus, si fas est, supprimantur. Solet etiam hac tempestate institui supplicatio publica, qua deferuntur ad basilicam imagines SS. Patronorum, in memoriam, ut creditur, translationis eorum Reliquiarum a Comita judice factæ. Hanc supplicationem, præter aliam innumeram turbam, sequuntur denso ordine bina sodalitia: alterum Bainginorum, id est S. Gavini, qui vulgari idiomate Baingiu pro Gavingiu dicitur, mutata, ut Sardis frequens, littera g in b; alterum Servitorum seu servorum B. Mariæ. Quanta autem sit confluentis undique ad solemnitatem multitudo, vel ex eo æstimare licet, quod per hosce dies in collibus circumjacentibus facile tria millia equorum pascentia spectentur (9).

(1) Il mese di Ottobre consecrato alle glorie dei santi Gavino etc. — (2) Ibid., p. 124, 129, 133 etc. — (3) Ibid. — (4) Dizionario geogr., di Sardegna, tom. XV, p. 651.

— (5) Ibid., p. 652. — (6) Ibid., p. 651. — (7) Ibid., p. 653. — (8) Ibid. (9) Ibid., p. 654.

EX JOAN. ARCA.

DE SANCTO GAVINO,

MARTYRE TURRITANO.

a (Ex Joanne Arca a, lib. II de Sanctis Sardiniae Martyribus.)

CAPUT UNICUM.

B S. Gavinus, inclytus Christi martyr, constantiam SS. Proti et Januarii admiratus, convertitur, nec minus a suscepta fide deterri potest. Denique capite truncatus projicitur in mare. Apparet primum Calpurnio cuidam; deinde SS. Proto et Januario, quos hortatur ut ad consummandum martyrium festinent.

b Præfatio. Laus S. Gavini, gloriose pro Christo occumbentis.

b

c additus?

c adytum?

b Laudes persequi si vellemus, claram nobis aperiret viam gloriosus Gavinus, qui dira gavisus morte ad eligendum Christum, sempiterna nunc gaudet vita apud quem secutus est duce, collocatus in cœlis. Vere Gavinus *b*, qui ex dæmonum tristitia vocatus ad Christi gaudium, tam perfunditur illo, ut Barbari furorem prosterneret gavisus. Nam adhuc neophitus, adhuc divinis legibus peregrinus et alienus, fidei mandata subito cumulatissime complet. Ad dura neophitus certamina progressus, insignem de hostibus tamquam veteranus victoriam reportat. Non aspersus fonte, ablutus est sparso sanguine; quam non hausit vitam e baptismatis fonte, traxit a sæva morte; ut, qui ostentare non possit: Consepultus sum Christo per baptismum aquæ in mortem, dicere posset: Adjutus * sum illi in baptismo per mortem. Quantum agit humano pectore accensus divinus amor! Neophitus sine baptismo aquæ æternam comperit vitam trucidatus per mortem. Nondum ad Christi militiam profectus, dignus est habitus ad amicitiam; nondum aditum * tenens ecclesiæ, triumpho victus penetrat regiam; nondum Christi miles effectus, cohæres factus est gloriæ; nondum domesticus in domo Dei, susceptus est filius in regno Dei. Quamnam enim gloriam merebatur Gavini virtus illa et inconcussa fidei magnitudo, interno Christi amore nutrita, et subitis documentis probata? Non aliam quidem quam ipsam cœlestem gloriam, miraculorum insignium magnitudine celebratam; qui cum ad ipsum Christianæ fidei limen accederet, adstitit ante paganum præsidem, agens pro illis causam, quos viderat ad Christi fidem destinatos ad mortem. Imminebant oculis sævissima tormenta, et se Christi servum clarissima voce clamat; tamquam si Christianus factus non ad supplicia, sed ad solatia duceretur jocunda. Christianus sum, ait, et ut Christianus occumbam: me ipsum offero, ut probatissimos Dei servos Proptum et Januarius tuis manibus protraham. Æstuat furore præses, nec quo se inferat videt. At quo ma-

gis æstuat ira, magis accenditur Sanctus amoris divini flamma. Ad mortem ille, ad vitam jucundissimam iste; ille ut perpetuis sit consumendus pœnis, iste ut gaudiis perfruatur æternis; densissimis ille obruatur tenebris, iste ut clarissima splendescat apud Dominum luce, ad quam nos per divinum hunc Sanctum liceat pervenire *c*.

2 Cum Turribus *d* præclara quondam Sardiniae civitate Proptus et Januarius *e* exercerentur tormentis pro Christi fide tutanda, miles Gavinus nobilissimus *f*, qui remotus a vera religione cruciatibus martyrum delectabatur in omnibus, conversus ad fidem coronatur martyrio. Is cum deorum cultu probatissimus esset, commissos habuit a Barbaro præside sanctos Proptum et Januarius, ut arctissimè servaret custodiis. Sed quia dictum a Domino, qui in re fallitur nulla: Cum sancto sanctus eris, Martyrum sanctitas promanat in Gavinum. Agentes de rebus divinis talia ac tanta de Deo potentissimo canunt, ut jam monente Domino ad Deum amplexandum flecteretur Gavinus. Obsecro vos, ait, mihi demonstretis quisnam sit iste Deus, quem vos spretis sequimini tormentis, et quam speretis gloriam de prælio suscepto. Is Deus noster, respondent, quem nec homo, nec angelus sufficit commendare; immensus potentia, æternus et invisibilis, qui ex nihilo cuncta solo verbo formavit, factumque regit mundum et moderatur sua virtute semper atque potentia gaudens. Nec iis contentus, factus homo venit in hunc mundum, passus est mortem a præside Pilato, cruciatus tormentis et crucifixus, ut nos dæmonum potestati eriperet, qui dominantur cunctis post casum parentis Adæ; tertia die ab inferis excitatus, in cœlum ascendit triumphans, sedetque ad dexteram æterni Patris cœlestis. Quapropter in lucris nos ponimus hæc et majora pro tali Deo tormenta.

3 Non requirit Gavinus alia, ut Christum verbo profiteretur et opere. Dimisit Sanctos vinculis solutos, quos præcatur maxime, ut apud Dominum suis præcibus meminissent. Hinc ardere cœpit martyrii desiderio; posteroque die mane ad præsidem vocatus Barbarum, pro Sanctis causam dixit. Affer, ait præses, nequissimos illos, quos heri tibi custodiendos commisi. Quos vocas nequissimos, respondet, sanctos et justos, si cognosceres, appellares. Arcere non licuit, quos novi cœlestes et Deo deditos potentissimo. Qua de re tibi notum velim ad Christum me traductum, pro quo, si oportuerit, alacris mortem ipsam adibo. Nam non video qua ratione ducaris, ut sanctos hos Viros pro mutis vanisque idolis a verissimo semoveas Deo. Quis tam desipiens tamque delirus mente, ut suo creatore contempto, statuas illas de quibus dicitur: Aures habent et non audient, adorandas sibi suscipiant. Non audisti Prophetam: Confundantur omnes qui adorant sculptilia, et qui gloriantur in simulaeris? Iis oculos si claudas, æterni peribis cruciatus incendio. Tunc præses ira furoreque accensus in Sanctum invenitur rapacissimus veluti lupo, multis contumeliis et opprobriis onerans. A me istum rapite, dicebat, satellites; qui mente confusus et excors viscera mihi mentis et corporis conturbavit, invictissimorum præcepta principum contemnens.

c S. Gavinus miles, sub passione SS. Proti et Jan. convertitur ad Christum, *d e f*

E

quem, coram præside Barbaro, intrepide confitetur;

F

A contemnens. Quam elegit mortem accipiat, secutus Crucifixum morte turpissima condemnatum.

quare capite-
lis in eum fer-
tur sententia.

4 Nec mora; capitis est lata sententia. Et ne christiani Martyris beatissimi corpus reperi-
tum tollerent, juxta littus maris ut jugulare-
tur præcipit atque in pelagus projici de locis
saxosis. Opere diligentes ministri latam senti-
entiam citissime complere student, Gavinum-
que apprehensum in præfinitum deferunt
locum. Cumque stipatus milite duceretur,
occurrit obviam mulier christianis eloquiis
delibata, quæ fuis amaris lachrimis, capitis
velamen porrigit dicens: Fidelissime Dei
Serve, hoc te deprecor linteolo operias tuis
oculis (sic) cum detruncaberis gladio. Quo
Gavinus accepto, reddit fæminæ grates. Te-
nensque decollationis locum, qui Portus dici-
tur Balagai g, flexis genibus supplex orat: Gra-
tias (ago) tibi, clementissime Deus, qui me in
tuorum numerum cooptasti, non meis meritis
quidem, sed tua sola misericordia; qui mor-
tem renuis peccatorum, expectans conversio-
nem ut vivant. Te deprecor humanissime
Deus, ut me quemadmodum terris in tuis ad-
scripsisti fidelibus, ita cœlis accipias collo-
candum; istumque locum idolorum cultorem
ad veram perducas fidem, ut te semper co-
gnoscens, relictis idolis, festinet ad æterna.
Hoc breviter dicto, oculisque linteolo velatis,
inclinatus capite, præ se ferens illud: In ma-
nus tuas commendo spiritum meum, detrunc-
catus est capite et in mare projectus ex asper-
rima rupe.

Capite trun-
catus progre-
ditur ad spe-
luncam,

5 Exutus corpore, Sanctus non obliviscitur
Sociorum cupidus habendorum in gloria.
Speluncam petit visibilis in qua sancti Pro-
thus et Januarius latitant. Et ut omni rñderet
officio, occurrit primum Calpurnio, viro præ-
dictæ fæminæ, qui pressus, quas ferebat be-
stias, onere, itinere detinebatur anxius. Illas
Gavinus sublevat, et reddit faciolum, quod ab
uxore acceperat, actisque gratibus abit. Ve-
niens Calpurnius domum uxorem reperit
flentem. Gavinus noster, inquit, a crudeli
Barbaro interfectus est hodie. Tace mulier;
dicit Calpurnius, et a lachrimis abstine; quia
quod dicis, falsum: nam modo veniens habui
adjutorem, ut mea jumenta erigerentur ja-
centia. Quod ut comperias clarius, en tibi
reddit cum gratiis faciolum. Illud accipiens
uxor complicatum, explicat totum, et sanguine
sparso invenit madefactum. Credit Calpurnius,
amboque præ gaudio Illi dant grates, qui
mirabilis in suis sanctis mirabilia facit solus.

In qua late-
bant SS. Pro-
thus et Januar.

6 Beatus vero Gávinus ad antrum illud
accedit, quod latitantes Socios continebat.
Locus hic vulgo dicitur suburbanus, passuum
millia quatuor ab urbe Turrítana. Clamansque
Gavinus animo magis quam voce: O Christi
Sacerdotes et illustres mei martyrii principes,
quare tantum differtis æternam vestram coro-
nam? Descendite in civitatem, ut deportetis
paratam vobis palmam. Si quis est timor ex-
cutite. Gavinus ille sum, quem vos ad Chri-
stum habuistis discipulum, gloriæ vestræ con-
sortem. Properate ergo (nam vos expecto) ad

quod præcessi martyrium. Surgunt audientes
hoc Sancti et exoptatam accipiunt coronam h.
Hæc Deus mira effecit, ut illum gloria illu-
straret, qui se tam fortem, Christi fidem am-
plexus, præbuit ante præsidem. Interfectus
est autem beatissimus is Sanctus ad octavum
Kalen. Novembris loco jam memorato, anno
trecentesimo post Christum natum, impiissi-
mis regnantibus Diocletiano atque Maxi-
miano.

EX JOAN. ARCE.

h

ANNOTATA.

a *Ducem sequimur Papebrochium in Actis
S. Georgii, episcopi Suellensis in Sardinia de-
functi an. 1117 (1), ubi hæc habentur: S. Geor-
gium miraculis clarissimum insulæ istius
scriptores celebrant; ex quibus Joannes Arca,
in libello de Sanctis Sardiniae, quem Calari
impressum anno MDXCVII (imo sequenti ut fert
exemplar libelli quod sub oculis habeo) Vaticana
bibliotheca nobis exhibuit, vitam dabit, qua-
lem « Auctore Paulo ex antiquo codice ms. »
accepit, ut habet Prologus ab eodem (Arca)
præfixus. Hunc nos prologum retinemus; sed
quas idem scriptor de suo addidit notationes,
eas contextui ipsius historiæ exemptas, ad
calcem seorsim dabimus inter annotationes.
Et nos vestigiis eruditi decessoris inhærentes
vitam S. Gavini subjicimus ex eodem Arca cum
prologo præfixo, relatis nonnullis ab illo additis
ad Annotata.*

b *Quam feliciter Gavinus deducatur a verbo
gaudere, judicet lector.*

c *Hic inserit Arca quibus ex fontibus sequen-
tem narrationem de S. Gavino hauserit: Marti-
rii, inquit, historia ex antiquo M. § 1, habe-
tur apud ecclesiam Turritanam et ab Antonio
Cano et Salvatore Alepusio Turritanis archie-
piscopis, atque ex magistro Gribaldo. Et Fara,
loquens de S. Gavino ejusque sociis SS. Proto
et Januario, tradit eorum corpora magna totius
insulæ populorum frequentia coli, ut ex antiquo
M. S. ejusdem ecclesiæ (Turritanæ) codice, et
in historia ab Antonio Cano et Salvatore
Salepusio, archiepiscopis Turritanis constat (2)
Fara Arcam ætate præcedit. Ille, ut ex libri ap-
probatione constat (3) typis editus fuit anno 1580.
Arcæ libello præmittitur approbatio Alphonsi,
archiepiscopi Calaritani, data anno 1598. Se-
dem Turritanam tenuit Cano circa medium
sæculum xv, anno 1463 Concilium celebravit
provinciale (4); Salvator Alexius Salepusius
electus est circiter annum 1539; interfuit con-
cilio Tridentino, ubi anno 1551 orationem
coram patribus habuit. Composuit officium
SS. Gavini, Prothi et Januarii (5).*

d *Πύργος Βίσσωνος « Turris Bissonis, » in
vaticano exemplari legitur Πύργος Λιβίσσωνος
« Turris Libissonis, » et ita fere apud Plinium:
« Colonia una, quæ vocatur ad Turrim Libys-
sonis. » Ejus ruinæ etiam nunc contra memo-
ratas « Herculis » Insulas (hodie Asinara) et
« Gorditanum » promontorium (nunc Capo di
Monte Falcone) extant, sub nomine vulgari
« Porto di Torres » id est « Portus Turris. »
Ita Philippus Cluverius in Sardinia antiqua
apud Grævium (6). Vide Tabulas geographicas*

(1) Tom. III Aprilis, ad diem xxiii, p. 214. — (2) Grævius, Thesaurus antiquitatum Italiæ, vol. XV, col. 25. Lugduni Batav., 1725. — (3) Ibid. initio. — (4) Sardinia sacra, p. 165.

Octobris Tomus XI.

— (5) Ibid., p. 165 et seq. — (6) Thesaurus antiquitatum Italiæ, vol. XV, p. 24.

EX JOANNE ARCA.

Sardinia ad Septemtrionem in Occidentali latere. Conf. Comm. Præv., n. 6. Item Valery, qui asserit, vicum Porto-Torres, olim ex insalubritate infamem adeoque desertum, nostris diebus incrementa cepisse, ita ut anno quo scribebat præfatus auctor, incolæ numerarentur fere mille trecenti (1). Labitur autem Valerius, ubi tradit corpus S. Gavini Romam fuisse translatum sub Gregorio III, qui summum pontificatum tenuit ab anno 731 ad an. 741, additque Sardos longo temporis spatio Romanis persolvisse tributum pro celebranda S. Gavini festivitate; donec tandem ejus sacrum corpus anno 1614 restitutum Turritanis fuit ab episcopo Mança de Cedrelles (2). Quod quam absonum sit, liquet ex dictis hoc Comm. Præv. de reliquiis SS. Patronorum, præsertim nn. 27 et 28, ubi de secunda Inventionem disseruimus.

e Horum Sanctorum passionem infra damus ex eodem Joanne Arca.

f Ex his verbis confirmantur dicta nostra n. 11 et 12 ubi ostendimus S. Gavinum Turritanis præsulibus non esse annumerandum, nec tali umquam dignitate ornatum. Additur in lectionibus breviarii Turritani (3), sanctum Gavinum ex antiqua Sabelliorum familia ortum. Idem Fara habet sed subdubitans: In Turribus, inquit (4), floruit Gavinus Romanus miles, ex præclara Sabelliorum, ut fertur, familia. Ita quoque Ferrarius: Quem ex Savella familia fuisse ferunt. Dionysius Bonfans (5) tradit opinionem hanc apud non nullos invaluisse ex eo quod in basilica Turritana conspiciantur parmæ seu scuta gentilitia in quorum medio depictæ sunt geminæ columbæ, rostrum in calicem demittentes: cum autem nobilis familia Savelli binas quoque hujusmodi columbas in scuto suo ferat, et illius domus insignia in templo sint appensa; voluerunt S. Gavinum ex hac stirpe oriundum, et insuper Romanum esse, cum gens Savellica Roma in Sardiniam transmigravit. Quæ conjectura, quam sit levis, ne plus dicam, nemo non videt. Cæterum gens Sabellia signatur apud Onuphrium Pavinum (6) inter gentes Romanas plebeias ante tempora Augusti Cæsaris.

g Portus Balagai, locus haud procul a Turritana quondam civitate dissitus, qui porto di Balay dicitur in libello Il mese di Ottobre etc. (7), cujus in Comm. Præv. sæpius facta est mentio. Ejusdem loci meminit Fara de rebus Sardois (8). Ibi etiam passi sunt SS. Protus et Januarius, in quorum actis apud Arcam dicitur non portus Balagai, sed promontorium Balai; additque idem scriptor: Est Balai promontorium altissima rupe prærupta et asperitate horribili formidandum. Hinc trium Sanctorum (Gavini, Proti et Januarii) corpora præcipitantur in mare etc. In magno Dictionario regni Sardinia, notatur la Punta (id est parvum promontorium) di Balagai (S. Gavino Scapezzato id est S. Gavinus decollatus) M. 12 a promontorio Falconis (9).

h Conf. Comm. Præv. n. 3, ubi docuimus ex Florentinio verisimilius esse, SS. Protum et Januarium non eodem die, quo S. Gavinus interfectos; et quamobrem eorum festivitas tamen eodem die celebretur.

(1) Voyages en Corse, à l'île d'Elbe et en Sardaigne, tom. II, p. 76-79. Paris, 1858. — (2) Ibid. p. 54. — (3) Il mese etc., p. 18. — (4) Grævius, vol. XV, col. 25. — (5) Triumpho de

DE SS. MARTYRIBUS TURRITANIS

D

PROPTO ET JANUARIO.

(Ex Joanne Arca de Sanctis Sardinia, lib. II.)

CAPUT UNICUM.

Exorditur Actorum scriptor extolendo SS. Martyrum pretiosam mortem. Comparant SS. Protus et Januarius coram Barbaro præside, variisque modis tentantur; tum diris afficiuntur cruciatibus atque S. Gavino custodiendi traduntur; hic vero convertitur, et ambo SS. Pugiles, jussu Barbari, gladio cæduntur. Corpora divinitus servantur.

E

Merito commendandi Prothus et Januarius, quando non ad mortalem et caducam hanc vitam utero effusi materno, sed vero conceptu fidei martyriique partu ad supremam atque coelestem generati sunt gloriam. Vivunt victores, quia mortem militiæ coelestis nova mactarunt (sic) nativitate. Secuti Dominum moriendo æstuantes animo, hiatus spiritus anhelantes, atque omni conatu, dominicis inhærendo præceptis, mortem commutarunt cum vita. Nullo retardantur labore tormentorumve proposito metu, quin illum lætissimi secuti qui vocabat ad gloriam, novam ac permanentem sibi vitam induerent. Ad vocem Domini patriam, parentes seque ipsos obliviscuntur; ut laboribus atque tormentis libentissime susceptis, in veram per hanc victoriam susceperent patriam. Ita victus in omnibus Prothus victoriam sibi comparavit illustrem. Nec levis animo junior Januarius, qui expugnatus a præside debellari non potuit. Draco veluti cauda deceptor, præses Barbarus de juventute blanditus, magnum sermonem ingerit, aulæ regiæ pollicitus privilegia. At juvenis Dei Servus majorem natu secutus, elegit cum propheta abjectus esse magis in domo Dei, quam infelici decore in tabernaculis vivere peccatorum. A blandis pervenitur ad dura; ad verbera duriora, ad durissima vulnera. Sed qui Christum olfecerat vero thure, tamquam elephas recenti gustato sanguine ad pugnam duram incenditur, ut nec verberibus flexus tereretur cruore, nec ultimo terribilium, morte. Atque Prothi revocato exilio, inito certamine vincunt ambo præsidem, vincunt carnifices, vincunt tandem seipsos, exuentes se mundo, exuendo se carne, ut induti æterna, nati tali die dicerentur ad vitam; ut quos mors humana visa fuerat sempiternis oblivionis obruere tenebris, ipsa sæculorum posteritas clarissimis commendaret encomiis.

Præfatio. Mors Sanctorum longe gloriosior nativitate.

F

los Santos de regno de Cerdeña, p. 529. — (6) De nominibus Romanorum. Grævius, tom. II, col. 2017. — (7) Pag. 19. — (8) Col. 25. — (9) Tom. XIX bis, p. 21.

SS. Martyres
sistuntur co-
ram Barbaro.
a b c

d

e

B

In exilium
misso S. Proto,
tentat præsides
S. Januarium
blanditiis e-
molliri;
f

C

2 Prothus et Januarius in civitate Turrutana a nutriti Romam profecti a Caio papa b ordinantur, præsbyter c Prothus et Januarius, diaconus. Cumque divinis essent litteris instituti, in Sardiniam reversi divinum verbum disseminarunt Turribus. Mittitur hoc tempore ab imperatoribus Diocletiano et Maximiano in Sardiniam provinciam Barbarus d, ut principatum administrationis teneret. Qui ut Turres advehitur, accepit, Sanctos hos die noctuque in monte, qui dictus est Agellus e, sedulam operam divinis navare. Ad se jubet Servos Dei adduci (hoc enim sibi primum in administratione faciendum putavit); quos apud se cum haberet nomine et opere Barbarus, barbario percunctatus est vultu: Cujus vos sitis velim scire, et quam sequamini fidem. Ad hæc hilari vultu fidelissimi Servi: Nationem si quæris, in Sardinia nati sumus et in hac Turrutana civitate nutriti. Si vero religionem, christiani sumus, et Christum in Sardinia prædicamus. Tunc illis sæverus præsides: Ignoratis Romanorum imperatorum edictum, ut qui Christiani dicuntur, aut idolis se voveant, aut acuto conficiantur gladio? Audivimus, aiunt Fratres; sed contemnimus illa; quia Deo magis quam hominibus obedire oportet. Sacrificium nostrum soli Deo perpetuum, non lapidibus, quos est venerari dementia; in quo tuam admiramur prudentiam tanto stultitiæ velamine involutam, ut lapides et ligna, quæ manibus fabricata sunt hominum, veneretur ut deum vel inclusum potius dæmonem.

3 Accensus iis ferus Barbarus presbyterum Prothum in insulam Corniculariam f, Liniariam vulgo, projicit exulandum, retinens secum juvenem Januarium. Studet juvenis animum Januarii fide suscepta exuere, usus blanditiis et pollicitationibus falsis, ratus consecuturum, quia junior Protho. Sed fallitur: tam enim firmus et fortis reperitur, ut nullis flecteretur a Christi fide promissis. Revocat ab exilio Prothum, si forte laboribus exilii fatigatum ad suam posset allicere sententiam. Cui præsentem dixit: Disce noscere invictissimorum imperatorum potentiam et obedire submissus. Jam te exilium docuit, quæ liceat apud nostros exequi deos; sed iis omnibus prætermis, libens tibi polliceor in diis te nostris pontificem statuendum, si munera diis nostris demisso præbeas animo. Imo nos, dicit Prothus, quia te vero diligimus amore, ab isto cæcitatibus errore ad fidem veram confidimus traducendum, si nostro fideli parueris consilio: dictum est enim per prophetam: Et adorabunt eum omnes reges terræ; omnes gentes servient ei. Et quasi rationem adjungens: Quia liberavit pauperem a potente, et pauperem cui non erat adjutor. Qui ut nos participes suæ divinitatis efficeret, de utero virginali factus homo processit, et voluntarie pro nostra salute passus, inferos spoliavit; ac tertia die resurgens illuxit discipulis, immortalitatem præbendo, coelos ascendit, sedensque ad dexteram Patris, cuncta quæ fiunt in orbe prospectat; atque venturus in judicium vivos judicabit et mortuos, reddens unicuique secundum opera sua, sanctis æternæ vitæ præmia, sequacibus dæmonis incendium sempiternum. Quare pro certo habe, fidem nostram firmo fundamento fundatam, nec

ulla vi dimovendam. De iis autem propositis idolis, in opprobrium vestrum dictum: Similes illis fiant qui faciunt ea et omnes qui confidunt in eis. Os habent et non loquentur etc.

4 Iis præsides respondere non audens projicit foras Prothum, ut Januarium alloqueretur solum, quem juxta se positum amplexatus, dulcibus iterum aggreditur verbis: Amantissime juvenis, tuam ne pulchritudinem fœdes, flore juventutis excusso. Nostris acquiesce consiliis, quia magno decoratus honore ex intimis eris imperatoris domesticis. Et subdit: Quodsi mihi nolueris assentire, diversis te pœnis cum socio tuo finiam. Honores despicies Januarius atque tormenta, magno respondet animo: Parvi tuos aestimo cruciatus, quia coronam illam, quam mihi Dominus accipiendam proposuit, expecto. Tuam omnem brachii potentiam excute, nihil movebor: nec aliud a te promanaturum expecto, qui felle dilinitus, amaritudinis diabolicæ lethale virus in bonos evomis semper.

5 Efferatus tunc ira suspendit ambos equuleo, et ungulis ferreis excarnificat corpora; ut quod amore nolebant, tormento victi annuerent. Sed quo magis cruciati sunt corpore, magis sunt animo ad divinum amorem aucti lætissimi canendo: Levemus oculos nostros in montes, unde veniet auxilium nobis; auxilium nostrum a Domino, qui fecit cælum et terram. Quos tam fortes ut vidit, deposuit equuleo, non miseratus laborem, sed ut majorem excogitaret dolorem. Tradit illos Gavino militi, ut arctissima conservaret custodia. Ductique ad carcerem, tanta de Christo Jesu prædicarunt Gavino, ut illum ad Christum per cruciatus adducerent. Nam statim conversus et præsidem præsentatus, martyrii palmam acquisivit truncatus.

6 Excedunt urbe Sancti, Gavino permittente soluti, et in spelunca occultant (se), rerum exitum expectantes. Nec multo post habent nuncium certum, iter sibi factum ad cælum, quia Gavinus, accepta martyrii palma, quos habuerat magistros ad fidem, ad suam invitat martyrii gloriam. Latentes hilares vocat, omnem metus difficultatem excludens: Festinate, inquit, per martyrium ad cælum, quia janua patens; anteivi martyrio, ut nuncius vobis essem. Hoc accepto, visoque Gavino, exeunt spelunca Sancti, et Deo grates agendo in civitatem descendunt. Advolat præsidem nuncius, ultro perfugas adventare; qui gaudio affectus ad tribunal expectat, illosque ubi aspexit, fugæ causam quærit. Sed ab illo Sancti: Cedo fidei jussorem Gavinum, ut ubi nos fuerimus manifestet. Gavinum magum factum, dicit, ad quem secutus est, Christum misi, ut apud illum vos præstoleatur. Magis hilares Sancti quam esset ipse præsides accensus: Læti (aiunt) Gavinum nostrum sequemur. Tunc præsides lata mortis sententia, in Balai h promontorio, quo Gavinum cæciderat, præcipit (ut) occidantur. Iratusque tribunali descendens: Tollantur hinc, vociferatur, amentes. Ad mortem dum trahuntur, Dei laudes concinebant continuo: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Balai ut appellantur, oratione facta, datisque mutuis osculis, gladio consummantur i, ut sibi invicem cum Gavino congratulentur de gloria, ad Octavum Kalend. Novembris.

EX JOAN. ARCA.

sed incassum.

Ambo tor-
quentur et S.
Gavino custo-
diuntur;

g

et reversi ad
præsidem gla-
dio feriuntur.

f

h

i

EX JOAN. ARCA.
Corpora divi
nitus servata.

7 Est Balai promontorium altissima rupes prærupta et asperitate horribili formidandum. Hinc trium Sanctorum corpora præcipitantur in mare, ut gurgitibus mersa nusquam amplius apparerent. Verum piissimus Deus, qui et divum Clementem in profundum mare dejectum, ad collum anchora subligata, mari adnatantem ædicula marmorea perduxit ad littus, effecit sua dextera ne intacta fluctibus illa submergerentur corpora, quæ templum Spiritus sancti fuerant honestissimum. Nam Christiani quidam advenientes noctu reperta corpora sepeliunt honorifice in ripa maris, non longe a Balai promontorio distans, ubi multa Christus Dominus in horum Sanctorum gloriam est operatus miracula *k*.

ANNOTATA.

a Civitate Turritana. Vide Comm. Præv., n. 6 et Annotatum *d* in Passionem præcedentem.

b Caio papa, qui sedem Romanam tenuit ab anno 283 ad annum 296 (1). Cum SS. Martyres *B* in civitate Turritana nutriti Romam profecti, et a Caio ordinati, alter presbyter alter diaconus asserantur, pronum est inferre eos, dum ad ordines sacros promoti sunt, ætate minime provecta exstitisse; et aliunde cum passio, ut nobis probabilis est, sit adscribenda anno 304 vel sequenti, verisimile fit mortem eos obiisse nondum quadragenarios.

c Presbyter. Vide Comm. Præv., n. 13, ubi diximus nullo modo probari, S. Protum episcopali ornatu dignitate; imo contrarium opinionem veram esse. Notandum tamen a multo jam tempore S. Martyrem ut episcopum coli ab ecclesia Turritana. Ita incipiunt Lectiones de SS. Gavino, Proto et Januario in breviario, quo utuntur hodie Sassaritani: Gloriosi martyres Protus et Januarius nati sunt Turribus in Sardinia. Cœpta Diocletiani persecutione, Romam se consulerunt, ibique a summo pontifice Caio ordinati sunt alter episcopus, alter diaconus; dein in patriam redierunt ad prædicandum Evangelium. Cum breviarium ad manus mihi non sit, locum hunc latine reddidi ex Italica versione, quæ habetur in libello *C* Il mese etc. (2).

d Barbarus, quem nominat etiam Michaël Antonius Gazano, lib. I, cap. vii, in Catalogo prætorum, præsidum et aliorum magistratum, qui Sardinia præfuerunt usque ad finem persecutionum sub imperatoribus ethnicis: Barbarus, inquit (3), successit Delfio, sub iisdem Augustis Diocletiano et Maximiano. Aquis suffocatus est cum Romam repeteret. Addit in margine annum 303; notatque in infima pagina desumpta hæc esse ex Actis divi Simplicii, Gavini et Sociorum martyrum.

e Agellus. Hoc nomine nullum invenio circum Turres signatum locum.

f Corniculariam vulgo Linariam. Nulla insula his nominibus recensetur in Dictionario geog. Sardinia. Putem designari hic Insulam quæ Piana (Isola Piana) vocatur et jacet inter caput Falconis et Lupi (punta del Lupo) promontorium, in insula Asinaria olim ab Her-

cule nuncupata (4). Scribit Ferrarius (5), Herculis insulam, quam vulgus Linariam vocat. Ita etiam in lectionibus breviarii: Insulae Herculis, quæ Linaria nuncupatur (6).

g Gavinus. Vide supra ejus Acta ex eodem Joanne Arca. Conf. Comm. Præv., n. 3. ubi diximus Hieronymiana martyrium S. Gavini signare die xxv; SS. Proti et Januarii, die xxvii, quod sane non abludit ab Actis. Unde etiam Ferrarius (7): Licet Gavinus paulo ante Protum et Januarius passus fuerit, eadem tamen die ejus natalis recolitur.

h Balai promontorium. Vide Annotatum *g* in passionem S. Gavini.

i Consummantur. Id factum dicitur, in breviario ecclesiae Sassaritanæ (8), die 25 Octobris, eodem proin, quo S. Gavinus capite plexus fuit. Vide Comm. Præv., n. 3.

k Est operatus miracula. Subduntur verba sequentia: Idem hujus historiae scriptores, qui de beato Gavino; suntque in Romano martyrologio numerati SS. ambo Martyres, et quidem soli, omisso S. Gavino. Conf. Comm. Præv., n. 1 et seq.

E

INVENTIO CORPORUM

SS. GAVINI, PROTI ET JANUARI.

(Ex Joanne Arca, de Sanctis Sardiniae, lib. II.)

CAPUT UNICUM.

Comitæ, viro admodum religioso et Judici in parte Sardiniae, cum graviter decumberet, mandat S. Gavinus, una et altera vice illi apparens, ut tum suas tum SS. Proti et Januarii reliquias exquirat. Comita, restituta valetudine, templum ædificat, SS. Corpora transfert et paulo post moritur. Ejus in judicatu successor *F* ædem sacram curat solemniter dedicari.

Cum annos multos latuissent post civitatem Turritanam eversam *a*, tandem divino facto miraculo reperta sunt a Judice Comita *b*, de quo non abs re fuerit pauca quædam narrationi præmittere, ut clarius brevis hujus lectionis aperiatur iter. Vir iste Comita fuit nobili natus genere, duorum Judicatum Loci Aurei *c* et Arborensis dominus; et si danda fides Hieronymo Çuritæ *d*, fuit hic primus, qui Arborensi Judicatu præfuit. Erat vir singulari prudentia, moribus honestus, in pauperes largus, pius in omnes, et quod præsidis interest, judicio rectissimus. Tres habebat sorores: Georgiam, Præciosam et Catherinam *e*, insignes omnes et factorum memoria

Nonnulla præmittuntur de Comita ejusque sororibus.
a b

c

d

e

(1) Art de vérifier les dates, p. 245. — (2) Pag. 17 et seq. — (3) Istoria di Sardegna, tom. I, p. 163. Cagliari, 1777. — (4) Dizionario geog., tom. I, p. 412. — (5) Catalogus SS.

Italiae, 25 Oct., p. 671. — (6) Il mese di Ottobre, p. 18. — (7) Catalogus, ubi supra, p. 673. — (8) Il mese di Ottobre, p. 19.

celebres.

A celebres. Georgia quidem inter multa praelara gesta, regiam ædificavit apparatu magnifico, quæ regia in oppido sedet Ardari f, ubi Iudices Lugudori regni versati sunt longo tempore, et ex illis multi eo loci sepulti. Annuos recuperavit redditus et oppidum Ardarim condidit firmisque mœnibus cinxit. Denique templum a fundamentis erexit apud idem Ardarim castrum virgini Mariæ dicatum, cujus celebritas usque ad hæc nostra recolitur tempora, magno ex vicinis locis concursu, Septembris mense ad Nativitatis diem. Nec minori laude digna soror altera Præciosa, quæ non muliebri quidem sed virili virtute prædita, arma tractare non verita, Baldum Galluræ provinciæ Judicem vicit, victumque perduxit in Ardaris castrum, a sorore fundamentis extractum. De tertia sorore Catherina nihil simile reperimus gestum, præterquam quod pietate sibi promeruerit laudem, quia se virtutum operibus exercebat assidue. Hæc breviter de sororibus.

2 Judex frater, Deo sic permittente, moderratus provincias singulari prudentia atque integritate, tam pestilenti lepra inficitur in Ardarensi castro, ut nec oculos ad cælum tollere nec aperire liceret: cunctis enim contractis nervis, assiduis torquetur doloribus, atque in strato recubans, veluti quibusdam affixus clavis, nullam se in partem versand vim nec facultatem habebat. Cumque nulla prodesset opera medicorum, jacet desperatus salute. Quo in morbo tali se patientia præstitit, ut divina consolatione mereretur levare. Id quemadmodum gestum, quia narrationis est caput, distincto feremus ordine.

3 Tali morbo confectus, in somnis divum Gavinum habet, a quo verbis iis compellatus, ad corporis invitatur et animi salutem: Age, surge, Comita, et pete Turritanum portum, ibique explora ubi mons emineat, qui dicitur Agellus, quia templum in mei memoriam, comitumque Prothi et Januarii ædifices oportet; ibi reconditas atque ignotas reliquias nostras reperies. Iis vocibus excitatus Comita, atque ut licuit oculis in illum sublevatis, ante se beatum Gavinum vidit. Ibat vestibus indutus albis Gavinus, alboque utens equo vexillum ferebat insigne. Insolita re perterritus Comita respondere non audet. At rursus compellatus Gavino, apertis oculis animi magis quam corporis, annuit libentissime, et matri quæ acciderant sororibusque narrat; et addit se numquam pulchriorem vidisse mortalem hominem. Tunc grates unanimes Deo redditæ, quod tantum esset dignatus manifestare thesaurum. Utque imperata divinitus exequerentur cito, per utramque provinciam quæ latissime patebat, edicatur, ut ad Turrium portum vel ad oppidum Kerqui g statuto quodam die convenirent frequentes. Fit primum ad aulam regiam, in qua Judex ægrotabat, concursus. Hinc ille deportatur in villam Octavensem, quæ medio tunc sedebat ad portum Turritanum itinere, et solo nunc æquata conspicitur. Ibi commoratus dies quindecim, ab ejus oculis de monte perquirat Agello, cujus perierat memoria, civitate Turritana deleta.

4 Tandem post longam disquisitionem, senex assurgit Guantinus Querquius: Petamus

(inquit) Turrium locum, quia, ni fallat memoria, dum juvenis essem, mente situm Agelli montis et nomen habui. Tunc judex frequentissimo illo, quo cœperat iter, comitatu, eo tandem defertur, ubi loci suspicio imminabat. Cumque somnum itinere fatigatus cepisset, vidit hominem venientem mari, equo insidentem candenti, non secus ac si firmo et stabili solo excurreret. Hic ubi propius accedit, ut fieri consuevit per somnium, hunc in modum dormientem alloquitur: En locus in quo tibi templum est construendum; ejus ipse longitudinem latitudinemque præfinies; primusque dando ad fundamentum ictum recuperabis salutem. Firmum ac ratum habet divinum illud consilium judex, ejusdem interpretem recognoscendo Gavinum. Statim in locum ipse delatus, qui ægre deportabatur lectica, factus est jam valentior. Ligone suis manibus ter quatit humum, primis templi fundamentis auspiciu dando. Inde composito, ut per tempus licuit, tuguriolo, quia ut diximus, locus ille jacebat desertus ob Turrium a fundamentis eversionem, cum nocte tota aretissimo pressus sommo quievisset, mane experrectus tam se incolumi sensit restitutum saluti, ac si numquam lepra aliove morbo laborasset in vita.

5 Quamobrem provinciæ primates incredibili fusi gaudio, una cum matre atque sororibus Deo statim gratias ingentes reddiderunt. Inde nocte postera iterum visus est seni Gavinus, quasi gratulabundus de restituta salute. Cui præostensa templi ædificandi forma, longitudinem et latitudinem præscribit diligenter. Quapropter iis omnibus divinitus constitutis, de fabris optimis cogitare cœpit Comita. Erat ea tempestate Pisarum civitas h fabris optimis celeberrima. Nulli tunc parcu it * impensæ, quin inde, quos essent opus vocaret in hanc fabricam. Quare duodecim, quos Pisæ maxime celebrabant in lapidicina reque ædificatoria ingeniosissimos in Sardiniam trahit, qui operi parato incumbant. Fervet opus judicis diligentia atque industria, in quo totus est complicatus, donec ad finem usque perduceret, acceptum beneficium præ oculis ferendo. Stat templum hoc hodierno tempore integrum insigneque provinciæ Lugudorii frequentia, miro fabricatum opere, plumbeo tecto, territis marmoreis columnis atque striatis, subterranæque ut vulgo fertur sacello, in quo jacent sanctorum Gavini, Prothi et Januarii corpora.

6 Hoc igitur opere completo, de Sanctorum reliquiis sollicitatur judex, quæ incognitis locis abditæ perhonorificis suis sedibus claque sepulchro reponerentur. Qua de re convocato clero ac vicinarum ecclesiarum prælatis cum universo populi cœtu, quasi agmine facto Balai promontorium petit. Locum illum diebus tribus occupat tam celebris multitudo. Datur illud triduum magno consensu animi orationi assidue. Alii hymnos psalmosque decantant ecclesiæ Romanæ more; alii vero attentissima contemplatione ad Deum fusi precantur, ut locum illum ostenderet, in quo sanctissima corpora consepulta jacerent. Inter omnes autem Catherina i judicis soror gratissima Deum precata, ubi se in secretiorem recipit partem, humi strata fuisque lachrimis, nullum finem facit

EX JOAN. ARCA.
exequeretur.
rursus adest
S. Gavinus,
docetque quo
sacra pignora
sint invenien-
da loco.

Comita gravi-
ter decumben-
ti

apparet S. Ga-
vinus, man-
dans ut reli-
quias tum suas
tum Sactorum
MM. quærat,

E

Comita gratus
ob recupera-
tam valetudi-
nem ædificat
templum;

h

* parcu it pro
pepercit?

F

dein locum a
S. Gavino indi-
catum adit.

quod jussum
eum sollicite

EX JOAN. ARCA.

facit orandi. Aderat jam quartus dies, cum illa divino numine inspirata : Ecce, inquit, thuribulum ardet; igne opposito injiciatur thus. Quo facto divinum miraculum sequitur. Fumus enim non ad sublime fertur, ut solet levitate, sed in eam potius partem advolat recto cursu, qua Martyrum monumentum latebat; ut quem locum prius attigerant Catherinæ preces, eundem thus sequeretur effusum.

et invenit reliquias,

k

7 Hoc viso portento, hilares animo currunt, adhibiti fabri lapidem omnem versant, locusque nullus relinquitur intactus, donec antiquum reperiunt sepulchrum. Quod ubi primum patuit, trium corpora Martyrum *k* odore suavissimo sese effundunt, quæ non mortua quidem sed viva videbantur, suavissimum complexa somnum. Nullum corpore membrum; non unguis digitis, nec pilum capite excidisse videres; ut quæ Deo promissa erant, non fide certissima modo, verum etiam in ipsismet Sanctis apud nos stare cerneremus firmissima. Tenebat medium locum sanctus Gavinus inter Socios duos; ex quo invaluit consuetudo, ut inter Prothum et Januarium armati equitis forma perpetuo depingatur.

repertasque transfert ad novum templum;

B

8 Deferuntur inde solemnī pompa, locis undique lætitia gestientibus. Collucebant enim accensis facibus viæ; ipsa divino cantu nemora vallesque personabant vicinæ, dum clerus progreditur longo compositus ordine usque ad templi limina. Illuc fit ingens perpetuusque concursus, quia crescebat devotio miraculorum celebritate, quæ multa sunt facta in ægrotis et cæcis. Ac tandem quo erant reperta modo, decenti veneratione recondita sunt in templo, ubi esse dicuntur adhuc, Patroni facti provinciæ, qui nostri memores esse dignentur apud Deum.

et moritur;

9 Interim non longo post tempore, dum hac felicitate usus esset Comita, rebus ejusmodi sapienter compositis, ut Christianum decuit hominem, ad vitam tutiorem decedit. Corpus ejus in medio templo conditur, in ipso altari D. Gavino sacro, ut qui collectas ejus reliquias templo magnifico condidisset, in ejusdem esset patrocinio tutus.

ejus in iudicatu successor,

l

m

10 Superstes Catherina cum duabus sororibus, cum apud regiam esset, convocatis utriusque provinciæ *l* consiliariis, decernit in primis, quis esset legendus in demortui locum. Relictus erat Orgodorus seu Torquitorius *m* Gummale, Comitæ filius, qui quamvis adolescens virilem tamen hauserat a parente prudentiam. Is una voce communique consensu utrique præficitur provinciæ iudex; qui inter alia parentem imitatus templum sancti Antiochi Bisarchense *n* construxit et donis amplissimis * Cassinati *o* monasteria exornavit.

* Cassinatense monasterium.

o

missa in Urbem legatione,

p

11 Sic stabilito statu regnorum, Catharina soror et ipse Orgodorus filius, non auro inhiantes neque argento, operæ pretium ducunt, ut quam repererant margaritam, quibus possent titulis a summo pontifice exornarent. Ex consiliariis viros graves sex eligunt ex tota nobilitate, qui Romam hujus rei gratia peterent : Gonnalem Cabrinum et Guantinum fratrem ex oppido Puzu majore; Georgium Pinna et Gonnalem de Serra ex oppido Thaylo *p*; Guantinum de Martis et Joannem fratrem ex oppido Turralba. In oppidum ii Ker-

qui conveniunt, et inde Romam missi ingenti *D* numerata pecunia, ut a pontifice maximo sanctorum Martyrum canonizationem et templi consecrationem per cardinalem *q* contenderent. Visa tunc tanta pecunia Orgodorus, quamvis ante consenserat amitæ, ægre tamen visus est ferre, tantum illo itinere pecuniarum insumi. Sed statim a Catherina monitus est, nihil iis defuturum qui se pro Deo sanctorumque gloria liberales præstarent : Cum ad pontis, inquit, Turritani radices, aut in flumine Aristanensis *r* pontis decurrens aqua defuerit, tunc scito, fili mi, in regnis tuis pecuniam defecturam. Fluvius hic Turritanus *s* juxta Turrium civitatem olim florentissimam labitur in fauces piscosas et pelagus se exonerans, ponsque maximus stat adhuc, quo semper trajicitur. Ad hujus imminentis pontis radices est aquarum vorago profundissima, quæ fieri solet in locis saxosis maxime quibus aqua decurrens illidit.

q

r

s

12 Hoc prudentis fæminæ dicto, nepos in proposito confirmatur, et legatos Romam ire permittit. Consistorio illis decreto *t*, ut in rebus gravioribus Romana curia solet, cardinalis temporibus illis insignis, qui de primis seu Italiæ dicebatur, in Sardiniam est delegatus. Venit cum eo Pisanus archiepiscopus, atque in Turritanum portum appulsi, excepti sunt maxima sacerdotum lætitia. Conveniunt illuc ex insula multi, partim visendi studio rei novitate permoti, partim pietate accensi, quia legati adventus fama tota diffunditur regione. Ac primum Sanctorum corpora canonizata sunt publice in ea porta templi quæ Orientem spectat. Ex quo nata est inde religio, ut semper oclusa manens, quibusdam solum annis pateat reserata, tali fere Sardorum concursu, qualis ad urbem Romam fieri solet sacris expositis foribus.

solemnem basilicæ procurat dedicationem;

t

13 Iis peractis orat legatum Catherina una cum primoribus provinciæ Loci Aurei, ut ea usus facultate, quam a summo trahebat pontifice ad consecrationem ecclesiæ ipsum idem templum indulgentiarum munere cumulare. Tam honestis præcibus legatus copiose satisfacit, concedens in omne futurum tempus ab ecclesiæ thesauro, singulis anni diebus vi mil. cccxl indulgentiarum *u* annos et vi mil. cccxl quarantenas, quas duplicari voluit a Kal. Maii usque ad Kal. Junii, quo tempore recolitur illius dedicatio et consecratio templi; et a die 28 Octobris usque ad diem omnium Sanctorum octavum, quibus diebus præcipue sanctorum Gavini, Prothi et Januarii memoria ac natalis dies tanta pietate recolitur, ut mensis Octobris Gavini nomine appelletur. Numerum illum indulgentiarum voluit duplicari singulis sabbatis Quadragesimæ atque in Hebdomada sancta. Deinde Pisani archiepiscopi postulatu, quibuscumque diebus anni concessit dies lxxx indulgentiæ. Aderant ad hanc consecrationem episcopi quindecim. Tandem eo ipso die est sedes archiepiscopalis statutum hoc ipsum templum, a Turribus sumpto nomine, ut Turritanus archiepiscopus diceretur *v*.

qua occasione legatus pontificius plurimas concedit indulgentias.

u

14 Facta est autem hæc consecratio die quarta Maii anno Domini ccccxvii (*imo dxvii*) *x* quæ inscriptio stat pro porta insigniori templi, quæ ab ortu ingredientibus patet *z*.

Dies et annus quibus hæc gesta.

x

z

ANNOTATA.

ANNOTATA.

a Post civitatem Turritanam eversam. Ex his jam verbis liquet Inventionem, de qua agitur, nullo modo posse referri ad initium sæculi vi. Confer Comm. Præv., n. 15 et seqq.

b De Comita, iudice vide quæ diximus Comm. Præv. § II, n. 18 et seqq. ubi ostendimus iudices sæculis v et vi in Sardinia non fuisse.

c Loci Aurei id est ex mente scriptoris, Logudori; ast, teste Casali (1), vocis hujus origo valde incerta est. Alii eam deducunt a nomine gentilitio Doria, quæ familia plurimos olim agros in hac provincia possedit, multumque exinde in ea valuit; alii ab soli fertilitate et aurifodinis ditissimis, quibus regionem abundare crediderunt. Sed neutra opinio fundata est. Vox enim Logudorum diu in usu erat antequam gens Doria in insulam appulisset; et aurifodina in Sardinia nullæ uspiam vel notæ vel repertæ. Alii proinde dixerunt Logudoro ortum ex Logu de ore. Scilicet ab initio pars seu provincia iudicatus Logudorensis vocabatur Dori, alias Dore et d'Ore, quod deinde nomen toti iudicatu inhaeserit. Ast, inquit Casalis, feliciori forsitan uteretur conjectura, quæ paucis immutatis litteris, Logudorum et Logudorenses a Luguidone et Luguidonensibus, deduceret. Ptolemæo, ut habet Cluverius (2), populi Sardiniae recensentur inter alios Λουκουιδωνήσιοι Luguidonenses, quorum opidum fuit Λουκουιδών Luguido, sive, ut Antonini præscripta itinera habent per g Luguido... in media fere insula signatur locus Loconi dictus (3), ubi, addit Cluverius, ipsum haud dubie fuit opidum Luguido sive Luguido.

d Hieronymo Comitæ, egregio annalium Aragonensium scriptori, qui ad annum 1313 hæc habet (4): Insula Sardiniae divisa erat in quatuor provincias, quæ antiquitus iudicatus vel regna vocabantur, et erant Arborea, Gallura, Calaris, Turres. Primus iudicum illorum qui mihi innotuit, Comita est, iudex vel dominus Arboreæ. Plura in rem nostram non dicit, quamquam sat multis, at tamen incidenter, tractet de occupatione Sardiniae et Corsicæ sub Jacobo II rege Arragoniæ. Et paulo infra narrat, Fredericum I cognomine Barbarossam imperatorem Occidentis (ab anno 1152 ad 1191) concessisse Barisoni, iudici et domino Arboreæ, titulum regis, eumque toti insulæ præfecisse. Cæterum satis apparet ex Zuritæ universo contextu, ejus opinione, Comitam haud multum distasse a Barasone. Confer Comm. Præv., § II, n. 20.

e Georgiam, Præciosam et Catherinam... Notat quoque Fara Comitæ fuisse tres sorores; Helenam (loco Catharinæ) Præciosam et Georgiam; hanc, præclara virtute et excelso animo feminam, fratri infirmæ valetudinis auxilium tulisse in rebus administrandis; nec a bellico tumultu abhoruisse; quinimo in aciem processisse contra Baldum, Galluræ iudicem, quem victum captivumque fratri suo Comitæ adduxit. Ecclesiam B. Mariæ et Arcem seu Castellum ædificavit in Ardara. Dubitat Martinus an Fara non confuderit tres sorores Comitæ cum tribus filiabus Gonnarii, iudicis Arboreensis.

Ast censet Angius, Faram hæc in re non facile erroris arguendum; imo nec deserendum (5).

f Oppido Ardari. Erat Ardari seu Ardara, antiqua Sardiniae civitas, metropolis iudicatus Logudorensis. Dicitur ecclesia et castrum exstructa a Georgia, celeberrima Comitæ sorore. Ardara hodie vicus est exiguus, focos numerans septuaginta. Ecclesia parochialis B. V. Mariæ dicata, eadem est, quæ ædificata fertur a Georgia (6).

g Kerqui, cujus nuspian alias reperi mentionem. Infra signatur quidam Guantinus querquius, probabiliter ex oppido querqui seu kerqui oriundus.

h Pisarum civitas. Ex hoc loco pronum forte non nemini videbitur inferre eo tempore Sardiniam Pisanis subditam fuisse; atque proinde inventionem Reliquiarum et ecclesiæ ædificationem spectare revera ad sæculum xi, quamvis ex mente auctoris adscribenda sit ineunti sæculo vi. Vide Comm. Præv. n. 21 et seq.

i Catherina iudicis soror. Conf. supra lit. e, ubi vidimus alios scriptores cum Fara, sororem hanc iudicis vocare Helenam, de qua sicut et de Præciosa apud illos nihil memoratu dignum occurrit.

k Trium corpora Martyrum. Usu venit hic quod habet Casalis (7): Certum mihi est, reperta a Comita (sæculo xi) SS. Martyrum corpora, seu, ut rectius loquar, translata ex loco, ubi conservata et celata erant, ad sedem digniorem, ecclesiam nempe eorum nomine dicatam; ast variis adjunctis, in antiqua legenda relatis, non putem adhibendam fidem. Confer Comm. Præv., § II, n. 26.

l Utriusque provincie id est ex mente scriptoris, Logudorensis seu Turritanæ et Arboreensis. Confer n. 1 in Prologo hujus Inventionis.

m Orgodorus seu Torquitorius. Hujus nominis nullus iudex Logudorensis signatur ab Angio, qui sequentem exhibet seriem: Comita, Marianus, Barison etc. Arboreenses iudices numerat: Comitam (an idem qui supra?) Petrum, Torchitorium, huncque coævum Barisoni Turritano seu Logudorensi. Hi omnes sæculo xi præfuerunt. Unde rursus efficitur quam supine labatur auctor noster.

n Templum S. Antiochi Bisarchense. Erat Bisarchium civitas episcopalis medio ævo. Matthæjus (8) multis agit de ecclesia Giracensi, quam notat variis nominibus appellatam fuisse, nimirum Biraclensem, Bisargensem, Bisarchiensem, Buisarchensem, Bisarensem, Bipharclensem, Bisacensem, Bravellensem et Bisardensem (9). In Dictionario geographico Sardiniae urbs dicitur Bisarcio, et antiquitus Buisarchium, Bisarclum, Brisarda. De situ nonnihil, teste Matthæjo, dubitatum. In præfato Dictionario asseritur exstare media inter Pluvium (Ploaghe) et Castrum, utramque sedem quondam episcopalem, nec procul ab utraque dissita, et insuper proxima metropoli antiqui iudicatus Logudorensis, Arderæ. Quocirca Matthæjus: Inter alia oppida quæ Bisarchiensem diocesim constituebant, erat Ardera; ibi consuevit episcopus morari; unde hujus eccle-

(1) Dizionario geogr., tom. IX, p. 529. — (2) Sardinia antiqua. Grævius, vol. XV, p. 22. — (3) Conf. Sprünners Atlas, Italia, n. IV. — (4) Anales de la Corona de Aragón, tom. I, fol. 416, pag. 2 et seq. Casaraugustæ, 1610. —

(5) Dizionario geogr., tom. XIX bis, p. 680. — (6) Ibidem tom. I, voce Ardari. — (7) Ibid., tom. XV, p. 652, voce Portotorre. — (8) Sardinia sacra, p. 215 et seqq. — (9) Ibid., p. 214.

IN JOAN. ARCA.

sia antistes, Arderensis quoque vocatus est. Nihil jam superest præter ecclesiam, olim cathedrallem, S. martyri Sulcitano Antiocho dicatam; ejus ædificatio ponitur circiter annum 1153, opera Dorgodorii II, quem quidam annumeratum volunt regulis seu iudiciis illius provinciae (1). Aberrat itaque more suo aliquot sæculis Arca.

o Cassinati monasteria. Duas recitat Gastola (2) chartas donationum, a iudicibus Sardiniae concessas Cassinensi monasterio: alteram Gonnarii an. 1147; alteram Baresonis an. 1182. Matthæjus (3) successorem dat Comitæ judici Constantinum an. 1112, addens hunc quædam largitum monachis Cassinensibus, ut liquet ex charta Gonnarii. Conf. Comm. Præv., § II, n. 20. Ex his rursus patet, quam absurde Arca hæc omnia sæculo VI adscribat.

p Puzu... thaylo, Horum aut similium nominum nupiam in Dictionnario geogr. Sardiniae reperi mentionem.

q Cardinalem. Vide Comm. Præv., § II, n. 23 et seq.

r Oristanensis. Ptolémæo, ait Cluverius (4), post Thyrsi ostium ponuntur "ΟυσΕΛΛΙΣ πόλις κολώνια Usellis urbs colonia et Τερός ποταμός sacer fluvius. Hic nullus alius esse poterit, quam qui, inter Thyrsum et promontorium cui vulgare vocabulum Capo di Frasca, in sinum Neapolitanum effunditur. Ipsa vero urbs sive Colonia Usellis erit ea quæ... vulgo nunc dicitur Oristagni, intus paullum recedens. Cluverium, teste P. Matthæjo (5), sequuntur Brietius, Baudrandus, Hofmannus atque Cantelius. Verum, subdit idem Matthæjus, hos hallucinari nullus dubito; adhæret nempe sententiæ Christophori Cellarii, qui diserte Oristanum ab Usellis distinguit (6). Urbs Usellis nunc pagus in diocesi Alensi est (7). In novo Dictionnario geog. Sardiniae multis agitur (8) de Oristano, vulgo Aristani, quæ antiqua et celebris Insulæ civitas dicitur, sedes iudicum Arborensium post medium sæc. XI, nunc caput provinciae et diocesis. Sita est in magna Arborensi planitie, uno milliari distans a sinistra ripa Thirsi, et tribus fere a littore sinus Oristani.

s Fluvius Turritanus vulgo fiume di Porto Torres, quamvis exiguus sit, mentione tamen dignus est, iudice Alberto de la Marmora (9), tum ob pontem Romanum, quo trajicitur haud procul a ruderibus antiquæ Turris Libissonis; tum quod venam aquæ perpetuam habeat, plerisque aliis fluviis insulæ quotannis ad tempus exsiccatis.

t Consistorio illis decreto. Vide Com. Præv. § II. ubi multis probavimus omnia quæ pertinent sive ad ædificationem sive ad consecrationem ecclesiae nullo modo posse adscribi sæculo VI, prout tradunt Arca alique scriptores antiquiores.

u Has indulgentias sæculo VI concessas, diximus Comm. Præv., n. 25, fictitias esse.

v Quam absona hæc sint, patet ex dictis Comm. Præv. n. 9.

x Satis superque vidimus, annum imo et sæculum ab Arca perperam signari.

z Subdit Arca: Habentur hæc omnia ex

antiquis monumentis ipsius Turritanæ ecclesiae manuscriptis atque impressis. Quæ quam fida sint tum ex Annotatis nostris tum ex Commentario prævio iudicet lector. — Notavi alicubi extare homiliam Salvatoris Salespusii, qui Turritanæ ecclesiae præsedebat ab anno circiter 1539 ad annum 1568, et interfuit concilio Tridentino non sine doctrinæ et eloquentiæ fama (10). Homilia fere tota consistit in comparanda dedicatione templi Turritani cum consecratione ecclesiae Lateranensis sub S. Silvestro papa, agente Constantino Magno. Piis, inquit, ille humeris imponit cophinos Augustus; hic sanctus rex (Comita) divertens ab oneribus dorsum, mundandas manus extendit in sarculum, et his similia.

RESCRIPTUM

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI PII PAPA IX,

quo visitantibus Turritanam basilicam indulgentiæ conceduntur.

Beatorum Martyrum Turritanorum devotionem, et gloriam inter oves nobis commissas, et in universali ecclesia impensius promovere cupientes, sanctissimo domino nostro Pio IX Pontifici Maximo humillimas præces porreximus efflagitantes ut omnes Christi fideles, qui basilicam Portus Turritani, seu sanctuarium patronorum nostrorum Gavini, Proti et Jannarii devote visitaverint, et opera ab apostolica sede injuncta præstiterint, plenariam peccatorum indulgentiam consequi possent. Cum hujusmodi præces Sanctitas Sua benigne exceperit, religioni ac pietati vestræ, venerabiles fratres, et cooperatores nostri, apostolicum Rescriptum proponimus.

2 Pius PP. IX. Ad perpetuam rei memoriam. Ad augendam fidelium religionem et animarum salutem cœlestibus ecclesiae thesauris pia charitate intenti, omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus vere poenitentibus et confessis, ac S. communione refectis, qui ecclesiam seu sanctuarium in honorem SS. Gavini, Proti, et Januarii MM. civitatis Turritan. feria secunda dominicam Pentecostes immediate sequenti, et diebus quarta Maii et vigesima quinta Octobris mensium a primis vespere usque ad occasum solis dierum hujusmodi, item uno quolibet singulorum mensium die uniuscujusque Christi fidelis arbitrio eligendo, devote visitaverint, et ibi pro Christianorum principum concordia, hæresum extirpatione, ac S. Matris Ecclesiae exaltatione pias ad Deum preces effuderint, quo die prædictorum id egerint, plenariam omnium peccatorum suorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus. Insuper iisdem Christi fidelibus, qui dictam ecclesiam corde saltem contriti quocumque anni die visitaverint, ac ut supra oraverint, septem annos et totidem quadragenas de injunctis eis seu alias quomodolibet debitis poenitentiis in forma ecclesiae consueta relaxamus. Quæ indulgentiæ, peccatorum remissiones, et poenitentiarum relaxationes, ut etiam animabus

Monitum RR. DD. Archiepiscopi.

Rescriptum.

F

(1) Dictionario geog., tom. II, p. 556. — (2) Historia abbatiae Cassin. (Accessiones), tom. II, pag. 255 et 266. — (3) Sardinia sacr., p. 55. — (4) Sardinia antiqua, p. 16, apud Grævium Burmanni, vol. XV. — (5) Sardinia sacr., p. 265.

— (6) Geographia antiqua, tom. I, p. 775. Lipsiæ, 1775. — (7) Sardinia sacr., p. 264. — (8) Tom. XIII, pag. 243 et seqq. — (9) Voyage en Sardaigne, pag. 107. — (10) Sardinia sacr., p. 165 et seq.

A Christi fidelium, quæ Deo in charitate conjunctæ ab hac luce migraverint per modum suffragii applicare possint, etiam in Domino indulgemus. In contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, Præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Datum ad S. Petrum sub annulo Piscatoris die XVII Septembris MDCCCLVIII Pontificatus nostri anno decimotertio. Pro Domino CARDINALI MACCHI IO. B. BRANCALEONI CASTELLANI

Adhortatio ejusdem RR. DD. Archiepiscopi ad cœcumenum.

3 Virtutes Sanctorum Martyrum nostrorum quas in hereditatem nobis ipsi quasi transmiserunt in moribus, in actibus, in omni vita nostra exprimere assidue studeamus. Honorificemus, venerabiles Fratres, quantum possumus, ipsos amicos Dei, et laudemus Dominum in sanctis ejus, invocemur, expetiamur ipso-

rum intercessionem, illorumque auxilium, quod D in precibus, quas pro nobis magna efficacia fundunt, consistit, experiemur. Parochi, accepta occasione supradicti Apostolici Rescripti, fideles suæ curæ commissos instruant, potestatem conferendi indulgentias ab ipsomet Christo Ecclesiæ fuisse concessam earumque usum maxime esse salutarem (1), hocque esse catholicum dogmā. Propterea notiones ipsi attente expendant de requisitis ad lucrandas indulgentias, doceant quinam Ecclesiæ finis in eis concedendis, quæ dispositiones in fidelibus requirantur, quem effectum producant. Et abusus, si qui fortasse populi incitia irreperierint, emendent et corrigant. † AL. DOMINICUS Archiep. SCLAVO Secret,

(1) Concil. Trid. Sess. 25 de Indulg.

DE SS. MARTYRIO ET MARCIANO NOTARIIS,

B

MARTYRIBUS CONSTANTINOPOLI.

E

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B. B.

§ unicus. De ecclesiæ Constantinopolitanæ misero statu, mortuo S. Paulo patriarcha, cujus notarii erant SS. Martyrius et Marcianus. Horum passio ex Sozomeno et menologiis; et memoria in aliis fastis sacris. Quo in gradu ecclesiastico SS. Viri constituti erant, et an cum sociis passi. Martyrii tempus. Eorum sepulcrum, ecclesia, acta.

ANNO 351.
SS. Martyres
erant notarii
S. Pauli patriarchæ CP.,

C **U**t dicenda de duobus SS. Martyribus planius et facilius intelligantur, breviter agendum prius de S. Paulo, patriarcha Constantinopolitano, cujus SS. Martyrius et Marcianus notarii vocantur apud Sozomenum. Quo tempore, ut est apud Cabassutium (1), Arius virus suum in Ægypto et finitimis oris spargebat, Alexander Constantinopolitanæ ecclesiæ gubernacula regebat, Alexandro Alexandriae episcopo, et studio religionis et morum similitudine conjunctissimus... Alexander Constantinopolis episcopus, quanta valuit sedulitate curavit, ne tanta lues in regiam urbem propagaretur; eandemque postmodum in Nicæna synodo hæresin cum aliis patribus condemnavit... Demum anno 340 Alexander Constantinopolis episcopus instante suæ mortis die, ne arianorum factio successorem sibi arianum provideret, sedulam dedit operam, ut sibi defuncto Paulus sacerdos meritissimus subrogaretur: quod et factum est, obsistentibus licet arianis. Sed turbatissimum habuit S. Paulus episcopatum. Audiamus Spondanum (2): Hoc eodem anno (340). S. Alexander episcopus Constantinopolitanus, magnus pietatis athleta et catholicæ fidei defensor acerrimus, plenus dierum ex hac vita migravit, cum sedisset annos viginti tres, vixisset nonaginta octo; et in ejus locum, ex ipsius præmonitione, suffectus est ab orthodoxis Paulus

ejusdem ecclesiæ presbyter, insignis pietate et doctrina vir, cum ariani pro eligendo Macedonio satagerent. Sed cum eodem tempore Constantius imperator in eam urbem advenisset, coacto arianorum episcoporum concilio, Paulum abdicavit, et eorum antesignanum Eusebium Nicomedia Constantinopolim transtulit. Et infra ad annum 342 (3): Eusebio defuncto cum populus Constantinopolitanus Paulum, Eusebii olim occasione ejectum, in ecclesiam F denuo introduxisset, ariani autem Macedonium delegissent episcopum, indeque crebris exortis seditionibus quam plurimi utrimque periissent, sed et dux Hermogenes a Constantio imperatore, tunc Antiochiæ existente, jussus Paulum ecclesia expellere, populo adversus eum pro Paulo insurgente interemptus esset; tunc Constantius ipse Constantinopolim properans, et Paulum ejecit e civitate; et ipsam civitatem supra quadragies centena millia medimnorum frumenti, nempe dimidia parte congiarii, quod illi a Constantino Magno in dies singulos ex vectigalibus Ægypti suppeditari jussum fuerat, mulctavit. Macedonio vero etiam succensens, tum quod ejus occasione tot cædes commissæ fuissent, tum quod minime expectato ipsius imperatoris consensu pro episcopo se gessisset; re adhuc in dubio relicta Antiochiam rediit. Paulus Romam confugit, jussusque est a Julio pontifice sedi suæ

(1) Notitia Conciliorum, p. 405. Edit. Lovanii, 1776. —
(2) Annales Baronii in Epitomen redacti, tom. I, p. 598.
Octobris Tomus XI.

(3) Ibid. p. 405.

AUCTORE
B. B.

restitui, quod tamen executioni mandatum non videtur ante annum 348: dubium enim valde est, an S. Paulus anno præcedenti adfuerit concilio Sardicensi, licet id asserant Socrates et Sozomenus (1). Anno autem 348, agente Constante imperatore, Constantinopolim rediit S. Paulus de consensu Constantii (2).

ab arianis
crudeliter ue
cati.

2 Necato autem Constante imperatore die xxvii Februarii anno 350, crudelius cum S. Paulo est actum. Eodem anno labente, vel ut aliis præplacet, sequenti anno antequam Constantius Antiochia recederet... idem imperator Paulum Constantinopolitanum episcopum, quem Constantius frater restituendum curaverat, solutus jam ejus metu a sede pellendum, et Macedonium in ejus locum subrogandum esse decrevit, litteris ea de re scriptis ad Philippum præfectum, qui secundus ab imperatore dicebatur et erat. Paulus igitur dolose a Philippo, tumultum populi in Paulum propensissimi verito, ad domum publicam alio prætextu evocatus, ac per fenestram in navigium dimissus, magna festinatione ad locum exilii abductus est. Porro diversa ejus exilia in unum colligens Athanasius, ait eum primo in Pontum ab Eusebianis relegatum fuisse; postea a Constantio ferro vinctum, in Singra Mesopotamiæ deportatum; rursusque inde Emesam; denique hinc Cucusum Armeniæ oppidum circa deserta Tauri abreptum, ibi laqueo per eosdem arianos strangulatam vitam finivisse... Pauli autem corpus Theodosius senior imperator postea magnifica translatione Constantinopolim deferri curavit et collocari in ecclesia, quam Macedonius ejus persecutor extruxerat; quæ postea Pauli nomine vocata est (3). *Hactenus Spondanus. Atque hæc pro scopo nostro sufficiant de S. Paulo. Qui plura de illo deque procellis adversus orthodoxos, imperante Constantio et prævalente arianorum factione, excitatis scire voluerit, adeat Commentarium in opere nostro ad diem vii Junii, quo celebratur S. Pauli memoria, item consulat Janningum in Appendice ad tomum VI præfati mensis p. 71. Confer etiam Cuperum in historia chronologica Patriarcharum Constantinopolitanorum (4) Tillemontium (5) aliosque.*

Eorum passio
ex Sozomeno,

3 His præmissis ad SS. Martyrium et Marcianum veniamus, atque exordiamur a verbis Sozomeni sequentibus: Malum, inquit (6), ad cædes usque progressum fuerat. Nam ut alii interfecti sunt, et Martyrius ac Marcianus: quos utpote Pauli domesticos et contubernales, aiunt forti animo mortem pertulisse, cum eos Macedonius præfecto tradidisset, tamquam auctores necis Hermogenis et seditionis adversus ipsum, ac postremo depositionis ipsius Macedonii, tunc cum Constantinopolitana ecclesia expulsus est. Erat autem Martyrius quidem subdiaconus; Marcianus vero cantor et lector sacrarum scripturarum. Eorum sepulchrum est ante muros urbis regiæ, admodum insigne, ecclesiæ ambitu circumdatum, tamquam martyrum monumentum. Quam quidem extruere coepit Joannes, absolvit autem Sisinnius; qui postea, ecclesiæ Constantinopolitanæ fuerunt antistites. Indignum enim censuerunt

præmiis atque honoribus martyrii eos fraudari, quos Deus ipse honore afficeret. Quippe locus ille, ubi olim noxii qui ad mortem ducebantur, capite truncari solebant, cum antea propter spectra inaccessus esset, deinceps purgatus est; multaque alia miracula ad illorum tumulum contigerunt. Et hæc quidem de Martyrio et Marciano dicta sint a nobis. Quæ si cui minus credibilia videbuntur, facile est res istas ex iis qui has norunt, accuratius perdiscere: nam fortasse adhuc mirabilia iis quæ dixi, narraturi sunt. *Atque hæc ita Sozomenus, scriptor sæculi v, qui creditur libros suos de Historia ecclesiastica inchoasse circa annum 443 (7). Caput tertium, quo prædicta continentur, hunc fert titulum: Περὶ τοῦ μαρτυρίου τῶν ἁγίων νοταρίων, de martyrio sanctorum notariorum. Quod autem scribat Sozomenus: aiunt forti animo, etc., id molliori quidem manu; quippe qui, ut notum est, arianis minime infensus.*

4 Sozomeno concordat Menologium, quod Basilii imperatoris, nempe Porphyrogenetæ dici solet et scriptum est, ut diximus alibi (8), circa an. 984. *Menologio Basilii imp.,*

Sic porro habet ad hunc diem xxv Octobris: Certamen sanctorum martyrum et notariorum Marciani et Martyrii. Hi discipuli et notarii fuere sancti Pauli confessoris (*ab aliis martyr vocatur nec immerito sane*) et patriarchæ Constantinopolitani, temporibus Constantii imperatoris. Postquam autem sanctus Paulus ab eodem imperatore, quod ab arianorum hæresi abhorrens, nullam cum iis communionem jungere voluisset, in Armeniam relegatus fuit, ibique beatum vitæ finem accepit, ab arianis ob orthodoxam fidem strangulatus; Marcianus et Martyrius vestigiis magistri inhærentes, quod arianos objurgarent, a Philippo præfecto ariano comprehensi diuque torti, in tenebricosum carcerem includuntur, ut fame ac tenebris conficerentur. Inde eductos compellebant arianam hæresim amplecti: in proposito autem persistentes, ad muri summitatem adductos, gladiis jugularunt; ubi et eorum reliquiæ depositæ sunt. *Tabella depicta in fronte hujus encomii exhibet utrumque sanctum Virum; alterum stantem, alterum sub ictu gladii. Ad dexteram cernitur ecclesia; ab hac sinistram versus procurrit murus (putem urbem cingens) in quo binæ fere juxta invicem positæ, portæ. An forte indicio hæc sint, ecclesiam sæculo x, adhuc existisse? Vide infra ubi paulo latius de templo SS. Notariorum tractamus.*

5 In Menæis impressis, Venetiis anno 1843 ad hunc diem legitur: Memoria sanctorum martyrum et notariorum Marciani et Martyrii. *item ex Menæis et Synaxario Sirmon-di.*

Cum post obitum Alexandri, Paulus confessor, patriarchatum Constantinopolitanum teneret sub imperio Constantii ariani, et in Armeniam missus exul fuisset, beatumque assecutus finem, ab arianis strangulatus; ipsi quoque duo sancti Viri pro orthodoxa fide gladio cæsi sunt, et sepulti in Melandesia porta, in ipsa Constantinopolitana urbe, in Deutero τοποθεσία τοῦ Δευτέρου; quibus templum a fundamentis erexit sanctus pater noster Joannes Chrysostomus. *Hactenus synaxa-*

(1) Annales Baronii in Epitomen redacti, p. 410. — (2) Ibid., p. 414. — (3) Ibid., p. 419 et seq. — (4) Acta SS., tom. I. Augusti, p. 14 et seqq. — (5) Mémoires, tom. VII, p. 251-

260. Paris, 1706. In-4°. — (6) Lib. IV, c. III. — (7) Biographie universelle. V° Sozomène. — (8) Tom. IX Oct., p. 520.

A rium, cui, pro more, præmittuntur versiculi
Χριστοῦ καλὰ μους τοὺς Νοταρίους νόει,
Εἰς αἶμα τὸ σφῶν, ἐκ ξίφους βεβαμμένους.
Hos calamos Christi scias esse Notarios,
Tinctos suo fuso per ensem sanguine.
Πέρπητῃ Μαρκανὸν τάμον εἰκάδι Μαρτύριόντε
Vigesima quinta cæsi sunt Marcianus Marty-
riusque

vel, ut vertit Siberus (1) :

Martyrium et Socium vigesima quinta cecidit.
Synaxarium habet Sirletus (2), sed paulo de-
curtatum, nec accurate omnino redditum. Sæ-
pius in opere nostro recurrit mentio de Synaxa-
rio quodam P. Sirmondi, quod habemus inter
mss. hagiographica, manu Papebrochii exara-
tum, cum hoc titulo: Supplementum ad Menæa
græca excusa, ex ms. Synaxario P. Sirmondi
in pergamento, unum alterumve et sæpe plu-
res Sanctos singulis diebus per totum annum
referente absque versibus, et ms. P. Chiffletii
in charta sex menses continente a Martio ad
Septembrem. Die quidem 25 Octobris in præ-
fato Synaxario nullus notatur Sanctus præter
SS. Martyrium et Marcianum, sed horum elo-

B gium haud parum differt a Menæis excusis; quo-
circa integrum illud adscribimus ex versione
latina item ms. quæ præ manibus est: Certamen
sanctorum martyrum Marciani et Martyrii,
lectorum et notariorum τῶν ἀναγνώστων καὶ νο-
ταρίων. Hi erant discipuli et a commentariis
Pauli confessoris (φοιτηταὶ καὶ ὑπογραφεῖς Παύ-
λου τοῦ ὁμολογητοῦ sequaces et amanuenses seu a
commentariis, notarii) patriarchæ Constanti-
nopolitani a morte Alexandri creati, sub imperio
Constantini * ariani (imo Constantii). Postquam igitur sanctus Paulus ab ipso im-
peratore, eo quod cum arianis de fide non
communicaret, sed illos palam vulgo faceret,
in exilium missus fuit in Armeniam, ubi bea-
tum finem accepit, propter rectæ fidei confes-
sionem ab arianis suffocatus sub Philippo
præside; qui cum ipse arianus esset, hac de
causa rectæ fidei alumnos exagitabat. Hi san-
cti Martyres gladio necati, ad portam Melan-
desiam, in ipsa urbe Constantinopoli sepulti
sunt in Deutero, quorum vitam et templum
sanctus Joannes Chrysostomus ab elementis
instauravit, ubi et agitur eorum conventus.

C Græce locus iste sic habet : ὦν καὶ τὸν βίον καὶ τὸν
ναὸν μετὰ ταῦτα ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐκ
βαθρῶν ἀνήγειρεν ἕντα καὶ τελεῖται ἡ αὐτῶν σύνα-
ξις. In Menæis excusis pro ἀνήγειρεν legitur ἤγει-
ρεν, et vertitur exstruxit. Nuspiam alias scribitur
S. Chrysostomus SS. Martyrum nostrorum
vitam scripsisse, ut putem vocem βίον perperam
irrepsisse.

6 Post hæc nemo mirabitur memoriam
SS. Martyrii et Marciani haud infrequens in
aliis quoque occurrere fastis sacris. Suffecerit
præcipua hic recensuisse. Et sane primo loco
venit menologium evangeliorum festivorum
seu Kalendarium ecclesiæ Constantinopoli-
tanæ, a Morcello typis anno 1788 in lucem da-
tum ex codice bibliothecæ romanæ Albanorum,
atque, ut ipse notat editor in Titulo, mille an-
norum vetustate insigne; alibi autem probat
Morcellus, codicem, quo usus est, scriptum

fuisse sæculo viii (3), et post annum 740 (4). In
hoc itaque Kalendario legimus (5) : Eodem
mense (Oct.) die xxv ob (ἐκ) memoriam sancto-
rum notariorum Marciani et Martyrii ac reli-
quorum Sanctorum, ex Evang. Lucæ ca-
put cxxxv (in Vulgata cap. xii) etc. Ex quo
videmus cur græce adhibeatur titulus Μηρολόγιον
τῶν Εὐαγγελίων ἑορταστικῶν; quamobrem vero
suum latine posuerit titulum, ipse nos docet
Morcellus (6) : Kalendarium appellavimus
quod Μηρολόγιον ἑορταστικόν dicitur, in uno illo
vocabulo duorum scilicet horum inesse vim
rati etc. Eodem die in Typico S. Sabæ signantur
Marcianus et Martyrius MM.; et in Menæis
excusis, quibus decessores nostri hagiographi
utebantur, primo loco venit : Marciani et Mar-
tyrii MM.; sequuntur autem memoriæ: Anasta-
sii M., Valerini M., Sabini M., Valerii et Chry-
saphi MM. Quæ scilicet ita leguntur in Indice
in Menæa excusa, manu Papebrochii scripto.
Memorantur pariter in ejusdem decessoris nostri
Ephemeridibus Græco-Moscis : Marcianus, Mar-
tyrius ✠ Martyres et additur Abrahamus. Sic
etiam apud Assemanium (7) in Tabulis Græco-
Moschis Capponianis ad eundem diem repe-
riuntur, sed soli : Marcianus, Martyrius, et notat
Assemanius : Vacant hæc die codices vaticani;
vacat et Possevini Kalendarium, unde habet :
« Deest. » In Anno ecclesiastico Græco-Slavico
P. Joannis Martinof, initio hujus tomi p. 260,
legitur (25 Oct.) : Passio SS. Martyrum Marciani
et Martyrii Notariorum et Soc. Ita pene om-
nes... Atque observat auctor : In Ostromirano
legitur ita : « SS. Martyrum Marciani et Mar-
turii et sancti Nutarii. » Ubi errore manifesto,
notarii dignitas in personam mutata est...
Cl. Kopitarius... mendo mendum substituit;
nempe pro « Nutarii » legit « Cutarii... » et
subdit... : Quid si hic Cutarius exstiterit e no-
tariis Kal. Basiliani. Equidem nullus dubitem
hic sicut et non ita raro alibi hallucinatum li-
brarium Ostromirani. Angelus Maius in scri-
ptorum veterum Nova Collectione ex codici-
bus Arabicis bibliothecæ Vaticanæ, publici juris
fecit (8) Synaxarium anni, sive, ut ipse sub-
jungit, Kalendarium Sanctorum, pro quibus
evangelicæ lectiones assignantur, a Kalen-
dis Mensis Septembris, a quibus anni ec-
clesiastici initium Græci Melchitæ accersunt,
ad Augustum inclusive. Quæ per extensum
descripta sunt evangelia, eorum initia in
gratiam Sacrorum Rituum studiosorum pro-
ferimus. In hoc Synaxario ad diem 25 mensis
Tesrin prioris, qui nostro respondet Octobri,
notatur (9) : Commemoratio sanctorum nota-
riorum Marciani et Martyrii. Et in altero
Synaxario seu Martyrologio ecclesiæ Alexan-
drinæ Coptitarum, ab eodem Maio per compen-
dium exhibitum (10), legitur Octobris (Coptis
Babeh seu Paophi) die 28, Martyrium sanctorum
Marciani et Mercurii (imo Martyrii), discipu-
lorum sancti Pauli, patriarchæ Constantinopo-
litani (11). De hoc posteriore Synaxario latius
diximus tomo præcedenti (12), monuimusque
annum copticum inchoari a die 28 Augusti;
proinde dies 28 Octobris supra notatus incidit
in nostrum 25 ejusdem mensis. Atque hæc in

* Κωνσταντι-
νου pro Κων-
σταντινου

Memoria in
aliis fastis
sacris.

(1) Ecclesiæ græcæ martyrologium metricum, p. 471. Lip-
siæ, 1727. — (2) Canisius, Thesaurus monumentorum, tom.
III, p. 481. — (3) Kalendarium Eccl. CP., tom. II, p. 244. —
(4) Ibid., p. 250. — (5) Ibid., p. 28. — (6) Ibid., tom. I,

p. 8. — (7) Kalendaria ecclesiæ universæ, tom. V, p. 518. —
(8) Tom. V, p. 46 et seqq. — (9) Ibid., p. 48. — (10) Ibid.,
pag. 95 et seqq. — (11) Ibid., p. 89 et seq. — (12) Acta SS.,
tom. IX Oct., p. 575 n. 1.

AUCTORE
B. B.

fastis græcorum et orientalium. In latinis par-
cior occurrit mentio. Silent Beda, Ado, Raba-
nus et Usuardus; in hujus unico auctario,
nempe ex Molani editione, apud Sollerium habe-
tur: Die vigesima quinta, sanctorum marty-
rum et notariorum Marciani et Martyrii. In
Romano annuntiantur his verbis: Constantino-
poli passio sanctorum Martyrii subdiaconi et
Marciani cantoris, qui ab hæreticis sub Con-
stantio necati sunt. Singulare est in Romano
Martyrium præponi Marciano, cum alibi perpe-
tuo hic illi anteponatur, excepto tamen in
Sozomeno, quem secuti sumus. Conf. n. 1.

Subdiaconus
erat S. Marty-
rius; S. Mar-
cianus lector
et cantor;

7 Porro, inquit Morcellus (1), Martyres hi
nostri aliquo etiam gradu in ecclesia erant.
Teste Sozomeno, erat S. Martyrius subdiaconus;
sanctus Marcianus cantor et lector sacra-
rum scripturarum: Ὁ μὲν ὑποδιάκονος, ὁ δὲ Μαρ-
κιανὸς ψάλτης καὶ ἀναγνώστης τῶν θείων γραφῶν.
In menologio Basilii et menæis nostris excusis
sicut et in synaxario Græcorum Melchitarum
solum notarii dicuntur; in synaxario Sirmondi:
Lectores et notarii; in Synaxario Coptico: Dis-
cipuli sancti Pauli, patriarchæ CP; in Martyro-
logio Rom.: Martyrii, subdiaconi; Marciani
cantoris. Nicephorus Callistus Sozomenum se-
quitur, sed aliis utens verbis: Ἦν δὲ ὁ ἕτερος μὲν
ὑποδιάκονος, ψάλτης δὲ ὁ Μαρτύριος καὶ τὰς θείας
ἀναγινώσκειν τεταγμένος γραφάς horum Marcia-
nus subdiaconus fuit; Martyrius autem psal-
tes seu cantor divinarumque scripturarum le-
ctor (2). In actis infra edendis nihil memoratur
nisi quod notarii seu scribæ essent S. Pauli.
Bailet, nescio quo nixus fundamento, S. Mar-
tyrium dicit diaconum, notans tamen in mar-
gine ab aliis illum vocari subdiaconum tan-
tum (3). Putem adhærendum Sozomeno, utpote
scriptori omnium antiquiori et SS. nostris Mar-
tyribus suppari. Observat Assemanius (4): Tam
in nostris quam in Papebrochianis fastis,
Marcianus depingitur ut senex barbatus, Mar-
tyrius ut juvenis; uterque tamen habitu laico,
quamquam Martyrius subdiaconus fuerit et
Marcianus cantor. Eodem fere habitu exhiben-
tur in tabella menologii Basilii (conf. n. 4);
inde probabilius quod in tribus nominatis fastis
nulla fiat mentio de subdiaconatu nec de gradu
lectoris vel cantoris. Porro canon XXIII concilii
C Laodicensi lectores et cantores vetat ferre ora-
rium: non oportet lectores aut cantores ora-
rium ferre, et sic legere vel canere. Et notat
Suicerus (5): Optime vero quid sit Orarium,
declaran ecclesiastici scriptores, qui in ha-
bitu sacerdotali Orarium appellarunt pannum
oblongum, brachio sacerdotis imponi soli-
tum. In Græciis liturgiis sæpe hujus mentio
fit; et vocant Græci istam manualet lacini-
am modo ὠράριον modo λῶγον. Quamquam alii
ὠράριον et ὠμοφόριον pro eodem accipiunt, quod
non sacerdotum sed diaconorum gestamen fuit.
Cæterum plurimum certant archeologia periti
de vocis ὠράριον, (sic enim scribendum asserit
Suicerus, non ὠράριον) origine et significatione.
Plerumque sumitur pro Stola, quandoque etiam

pro manipulo; canon Laodicensis, posteriore
assumpta significatione commodius explicari
videtur. Præter Suicerum, consule, si libet,
Macrum in Hierolexico, Politiam tomo I ubi de
sacris Vestibus, Augusti (6), Meratum (7), Tho-
massinum (8), Lebrun (9), aliosque. Denique
licet distinctus Lectorum a Cantorum ordine sit;
attamen plerumque idem qui legebat etiam et
canebat, ut tradit Suicerus (10): quamvis, in-
quit, ut ipsa vox satis docet, eorum (lectorum)
officium fuerit ἀναγινώσκειν legere, successu
tamen temporis raro legebant, ut plurimum
vero caneabant. Et Binterim universim asse-
rit (11): Lectores haud raro etiam erant can-
tores, Psalmistæ, Notarii.

8 Hoc autem apud omnes in confesso est, bea-
tos Pugiles fuisse Sancti Pauli patriarchæ CP
notarios. Teste Morcello (12), erant notarii sive
ὑπογραμματεῖς, ut eosdem appellat Nicepho-
rus, scribæ librarii, qui acta excipiebant,
quæ in ecclesia fierent; eaque de causa suos
episcopus quisque notarios habebat e cleri
numero; ut, qui Pællum in pontificatu Con-
stantinopolitano antecessit, Alexander, in
cujus subscriptione sic memoratur Σὺν Παύλῳ
ἐπὶ τότε ἀναγνώστη ὄντι καὶ Νοταρίῳ cum Paulo
(is ipse est de quo mox diximus) tunc ejus
(Alexandri) lectore et notario. Hi nempe etiam
in concilio aderant. Itaque in concilio Chalce-
donensi, Theodorus episcopus Claudiopolis
Isauriæ de Dioscuro questus Ἀγάγῃ, inquit,
τοῖς νοταρίοις αὐτοῦ ἐκβαλὼν γὰρ τοῖς πάντων νο-
ταρίοις, τοῖς ἑαυτοῦ ἐποίησε γράφειν i. e. deducat
notarios suos: ejiciens enim omnium notarios,
suos fecit scribere (13). Et distinctius scribit Sui-
cerus (14): Notariorum primo duo genera fuisse
observat Cl. Meursius: hi ipsam artem facti-
tabant; illi profitebantur et adolescentes do-
cebant atque νοτάριοι παιδοδιδάσκαλοι diceban-
tur. (De istis redibit sermo., ubi de sepulcro
SS. Martyrum dicemus). Eorum vero qui artem
factitabant tria rursus erant genera: hi pala-
tio inserviebant; isti militiæ; illi ecclesiæ et
πατριαρχικοί nuncupabantur, fitque eorum
mentio in Synodico Alexii Patriarchæ: « Quod
si etiam oportebit referre ad mediocritatem
nostram vel etiam ad religiosissimum char-
tophylacem (id est tabularum ecclesiæ custo-
dem (15)) et pientissimos ejus diaconos et pa-
triarchales notarios. » Et hi chartophylacibus
operam dabant: constat ex verbis proxime
prolatis. Erantque numero duodecim.

9 Denique observat Morcellus (16): At non so-
los martyrio defunctos esse, declarat Kalenda-
rium (CP) additamento illo καὶ τῶν λοιπῶν Ἀγίων.
Quæ iis plane respondent, quæ Sozomenus
attigit: insanis enim Macedonii furoribus
commemoratis, ejus caussa multi vexati fue-
rant, aut in exilium acti, aut inustis in fronte
notis compuncti; adjecit demum: Προήλθε γὰρ
τὸ κακὸν καὶ μέχρι φόνων καὶ γὰρ δὴ ἄλλοι τινὲς
ἀνῃρέθησαν, καὶ Μαρτύριος καὶ Μαρκιανὸς (Malum
enim ad cædes quoque pervenit, sublatique cum
alii quidam, tum Martyrius atque Marcianus).

(1) Kalendarium, CP. tom. I p. 205. — (2) Nicephorus Calli-
stus ecclesiasticæ historiæ lib. IX. cap. XXX. tom. I. p. 748.
Paris. 1650. — (3) Kalendaria ecclesiæ universæ tom. V. p.
518. — (4) Thesaurus. Vº Ὁραριον. — (5) Vies des Saints, 25
Oct. — (6) Denkwürdigkeiten aus der christlichen Archæologie,
tom. VIII p. 215 et seq. — (7) Novæ observationes in Gavan-
tum, tom. I, p. 185-185 Augusta: Vindel., 1740. — (8) Disci-

pline, tom. I, col. 776. Paris 1725. — (9) Tom. I, p. 46 et seqq.
Paris, 1746. — (10) Thesaurus Vº ἀναγνώστης. — (11) Denkwürdigkeiten der Christ-Katholischen Kirche, tom. I, vol. I, p. 295. — (12) Kalendarium ecclesiæ CP, tom. I, p. 22. — (13) Labbe, Conc., tom. IV, col. 128. — (14) Thesaurus ecclesiasticus ex Patribus Græcis Vº Νοτάριος. — (15) Vide ibidem Vº Χαρτοφύλαξ. — (16) Kalend. CP, tom. I, p. 205.

AUCTORE
B. B.

A Nomina vero ipsa Martyrum illorum non recensuit; quæ tamen consignata videntur in codice slavico Assemani, qui cum sanctis Notariis jungit Paullum confessorem, Nestorem Thessalonicensem martyrem, Varum martyrem et septem Socios. *Et re quidem vera ita habet Assemanius, sed subjungit* (1): Et Vari quidem memoria a Græcis colitur in Menolog. ad 19 hujus (Octob.) *quo etiam die nos de S. Varo egimus*; Nestoris autem ad 27, uti mox dicam. De Paulo vero confessore, dixi supra ad 2 Septembris, *ubi hæc leguntur* (2): De S. Paulo confessore et patriarcha Constantinopolitano *agitur in martyrologio Romano, item et in opere nostro*, ad diem vii Junii. Græci Paulos quatuor Constantinopolitanos colunt, Confessorem scilicet, qui sub Constantio imperatore passus est, die 2 Septembris ut supra et 6 Novembris: et juniorem seu novum Paulum, die 2 Septembris, de quo latini silent; et jure quidem merito: nam hic Paulus junior, qui Constantinopoli sedit ab an. 641 ad 651, quum aliquamdiu hæresim monothelicam occultasset ob Typum, seu formulam fidei, ipsius opera

B a Constante imp. promulgatam, a Theodoro papa damnatus fuit. Vide Pagium ad annum 648 num 15. Duo alii cognomines Pauli sedem Byzantinam tenuerunt: alter scilicet ex laico a secretis, patriarcha inauguratus anno 686, sub quo concilium quini-sextum Trullanum est celebratum; alter Tarasii proximus decessor, qui ab anno 780 ad 784 sedit, de cujus obitu hæc Pagius ex Theophane ad ann. 784, num. 1. « Theophanes refert, mensis Augusti die xxxi Ind. vii. Paulum virum religiosum et patriarcham sanctissimum ecclesiæ Constantinopolitanæ, quum in morbum incidisset, monasticum habitum assumpsisse, et non multo post ad Deum migrasse. » Hujus, ut puto, memoriam celebrant Græci ad diem xxx Augusti: *μνήμη τῶν ἁγίων πατριαρχῶν Ἀλεξάνδρου, Ἰωάννου καὶ Παύλου τοῦ νέου* Memoria sanctorum patriarcharum Alexandri, Joannis et Pauli novi. Prioris Pauli, qui sub Justiniano anno 686 sedebat, memoriam agunt die 20 Augusti his verbis: *τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ἀρχιεπ. Κωνσταντινουπόλεως Παύλου τοῦ νέου* eadem die memoria S. P. N. Archiepiscopi Constant. Pauli novi. De Paulo Tarasii proximo decessore, egerunt nostri, sed brevissime, ad xx Augusti; die vero xxxi ejusdem mensis prætermittitur. *Vide etiam Cuperum de Patriarchis Constantinop. initio tom. I. Augusti. Cæterum liquet Sanctos ex Codice Slavico ab Assemanio memoratos, socios in Passione non fuisse SS. Martyrii et Marciani nec de illis hoc die a nobis dicendum. Idem est de S. Abrahamo. Addunt, inquit Assemanius* (3), Papebrochianæ ephemerides Abraham monachum, cum cucullo ad humeros reducto et habitu presbyterali. De quo hæc Papebrochius: « Dum quis aut cujas sit ignoratur, poterit usque ad distinctionem notitiam inter indigenas collocari, et interim illa aliunde submittenda speiari. » Culcinus silet, quamquam in Inscriptionibus pag. 92 ad diem 25 Octobris disertum Abrahamæ nomen apposuit. Sic: « Marcianus. Martyrius. Abramius. » Fortasse in Anthologio Ruthenio

nihil reperit hac die de Abramio. Et nulla quidem de Abramio mentio hac die in menologiis Græcis; sed ad diem 29 hujus mensis expresse commemoratur « sanctus pater noster Abramius, » presbyterordinatus, de quo infra sermo erit. Itaque existimo pictorem Moschum oscitanter hic obtrusisse Abramium illum, quem Græci ac Russi colunt die 29 Octobris. Quamquam enim idem pictor ad eandem diem 29 Octobris iterum Abrahamium depinxit; erravit tamen secundo, dum eum episcopali habitu repræsentavit, uti postea dicam. *Cæterum de sanctis istis conf. Annum ecclesiast.-Slavicum initio hujus tom. Liqueat itaque socios, qui in plerisque fastis sacris dantur SS. Martyrio et Marciano, nomine ignotos nobis esse.*

10 Mortem SS. Martyrum ponendam esse post gloriosum S. Pauli, patriarchæ CP., cujus discipuli et notarii erant, liquido fluit ex contextu tum Socratis tum Sozomeni: Ea tempestate, inquit ille (4), Macedonius apud Constantinopolim ecclesiis potitus est, Paulo, ut diximus, e medio sublato. *Sequitur descriptio motæ a Macedonio in orthodoxos procellæ.* Et initio quidem id unum agebant (Macedonius ejusque satellites), ut eos expellerent; postea vero progrediente ulterius malo, ad id se converterunt, ut communicare sibi etiam invitos cogerent... Eratque ea vis nihilo minor illa, quam olim adhibuerant hi, qui christianos ad simulacrorum cultum adigebant: quippe verbera ac tormenta et omnis generis cruciatus admovebantur. Alii bonorum proscriptione, alii exilio multati sunt: et hi quidem in ipsis cruciatus interierunt; illi vero, dum ad exilium abducerentur, necati sunt. Et hæc quidem per omnes urbes orientalis imperii gerebantur; maxime vero Constantinopoli. Hanc intestinam persecutionem, cum antehac modica esset, Macedonius, episcopatum adeptus, auxit plurimum. *Hæc Socrates. Ita etiam, sed pressius, Sozomenus* (5): Eo (S. Paulo) autem in exilium ejecto, Macedonius ecclesiam occupavit. Qui cum permultis monasteriis, quæ Constantinopoli constituerat, pactisque foederibus cum finitimis episcopis sese communiasset, fautores Pauli variis modis vexasse dicitur (molliori rursus manu scribit Sozomenus, conf. n. 3.) Ac primo quidem ecclesiis eos expulit. Posthæc communicare secum coegit, ita ut multi verberibus cæsi interierint; alii bonis mulctati, alii civitatis jure spoliati sint; quidam notis in fronte inustis compuncti, quo deinceps ab omnibus dignoscerentur... Malum enim ad cædes usque progressum fuerat: Nam et alii interfecti sunt, et Martyrius et Marcianus, etc. *Ex quibus efficitur primum procellam, qua abrepti SS. Martyrius et Marcianus sunt, sævisse post mortem S. Pauli, quam labenti anno 350 communiter adscribunt* (6); *deinde excitatam a Macedonio persecutionem gradatim efferbuisse, nec ab initio ad internecionem usque ventum. Unde longe probabilius coronam martyrii SS. nostri Pugiles anno 351 obtinuerunt. Nec differre passionem licet in annum sequentem, quoniam, teste S. Athanasio, uno a morte S. Pauli anno nondum elapso, cum multo dedecore, Philippus a præfectura deturbatus est* (7).

(1) Kalendaria eccles. univ., tom. V, p. 549. — (2) Ibidem pag. 221 et seq. — (3) Ibid., p. 218 et seq. — (4) Lib. II, cap. 27. — (5) Lib. IV, cap. 2 et 3. — (6) Conf. Cuperum:

Historia chronol. Patriarcharum CP., p. 19. Tillemontium. Mémoires, tom. VII, p. 259. Art de vérifier les dates, p. 248. — (7) Cuper., loco cit.

AUCTORE
B. B.
Sepulcrum

11 Quæ supra sparsim de sepulcro SS. Martyrum diximus tum ex Sozomeno tum ex aliis historicis et fastis sacris, breviter resumit Morcellus : Sepulcrum, ait (1), sanctorum Notariorum Constantinopoli illustre diu fuit, ac templum illi impositum, ipsis etiam conditorum nominibus clarum : inchoatum est enim a sancto Joanne Chrysostomo, absolutum a Sisinnio, sancto ejusdem item urbis patriarcha. Locum præterea sic designat Sozomenus : « Eorum sepulcrum est ante muros urbis regiæ. » Addunt Synaxaria, sicut etiam Menæa excusa : ἐν τῇ Μελανδεδείᾳ πύλῃ (πορτῇ) ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει τοποθεσίᾳ τοῦ Δευτέρου... Extitit autem Deuterum, ut suo loco docemus in regione duodecima, ad Portam Auream : unde conficitur Melandesiam portam vicinam perinde fuisse Aureæ portæ, appellatamque a Melantiade oppido, quo per hanc ibatur, quod non longius CL stadiis ab urbe dissitum et ad Athyram fluvium ædificatum tradit Agathias, lib. V, vel stadiis cii, ut tradit Suidas (7). Consonat fere Bandurius in Imperio Orientali. Et primum quidem ex anonymo recitat locum sequentem (8) : De ecclesia SS. Notariorum. Ecclesiam SS. Notariorum extruxit Theodosius Magnus, ibidemque eorum corpora deposuit. Addit Bandurius (9) : Horum (Notariorum) meminit Sozomenus, qui structuram hujus templi, quod ad muros urbis stetisse ait, non Theodosio, sed S. Joanni Chrysostomo et Sisinnio patriarchis CP. attribuit; secus vero Originum scriptores et Codinus, qui unanimi consensu id Theodosio Magno adscribunt. At Sozomenus fide magis dignus; græculi vero isti recentiores sæpe res ac personas confundere solent, ut passim observamus... Joanni item Chrysostomo tribuunt hujus templi structuram synaxaria ad xxv Octobris, prædictis Martyribus sacrum; ubi etiam hujus ædis situs expresse designatur, nimirum in porta Melandesia, in ipsa urbe Constantinopolitana, in tractu Deutero nuncupato; qui quidem tractus, uti supra cum de æde sanctæ Annæ monuimus, in duodecima regione stetit, ad Portam Auream. Et alibi idem scriptor de Deutero prolixius agens : De Deutero, ait (10), crebra occurrit mentio apud scriptores Byzantinos : nam in eo præter ædem sanctæ Annæ extiterunt et aliæ ecclesiæ, nimirum sancti Gregorii, S. Pauli et SS. Notariorum. Deuterum vero inde dictum, ut ait et Ducangius, quod secundo milliari seu duobus stadiis a veteri Byzantio dissitum esset, ut Hebdomum apud Socratem et Idacium, quod septimo milliari remotum esset; et Decimum apud Annam Comnenam, quod decem stadiis a Constantinopoli distaret... F

12 Ecclesiam, quam vidimus sanctorum Martyrum nostrorum nomine dicatam Constantinopoli, S. Chrysostomus cœpit ædificare, perfecit autem Sisinnius, qui, si Baillet fides, illam dedicavit anno 427 (4). Scribit Ducangius (5) : SS. Notariorum templum ædificavit Theodosius et multis ditavit possessionibus, inquit Codinus... Sed quod Theodosio adscribit, alii S. Joanni Chrysostomo et Sisinnio patriarchis CP. tribuunt. Nam idem fuit, quod Marciani et Martyrii vocant, qui ab arianis sub Constantio imp. cæsi sunt. Sequuntur verba Sozomeni, a nobis supra recitata. Dein pergit Ducangius : Eadem habet Nicephorus Callisti lib. IX, cap. xxx. Locum designant synaxaria ad diem xxv Octobris... « Et sepeliuntur in Melandesia porta, in ipsa Constantinopoli, in tractu, qui secundum appellatur, quorum templum post hæc sanctus pater noster Joannes Chrysostomus a fundamentis excitavit. » His consona habet menologium Sirleti. Dicti autem Marcianus et Martyrius « Notarii, » quod

Pauli patriarchæ CP. γραμματεῖς extitissent. Et alio loco dixerat laudatus scriptor (6) : Portam Melandesiam in Deutero statuunt synaxaria ad xxv Octobris : καὶ ταπτόνται ἐν τῇ Μελανδεδείᾳ πορτῇ, ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει τοποθεσίᾳ τοῦ Δευτέρου... Extitit autem Deuterum, ut suo loco docemus in regione duodecima, ad Portam Auream : unde conficitur Melandesiam portam vicinam perinde fuisse Aureæ portæ, appellatamque a Melantiade oppido, quo per hanc ibatur, quod non longius CL stadiis ab urbe dissitum et ad Athyram fluvium ædificatum tradit Agathias, lib. V, vel stadiis cii, ut tradit Suidas (7). Consonat fere Bandurius in Imperio Orientali. Et primum quidem ex anonymo recitat locum sequentem (8) : De ecclesia SS. Notariorum. Ecclesiam SS. Notariorum extruxit Theodosius Magnus, ibidemque eorum corpora deposuit. Addit Bandurius (9) : Horum (Notariorum) meminit Sozomenus, qui structuram hujus templi, quod ad muros urbis stetisse ait, non Theodosio, sed S. Joanni Chrysostomo et Sisinnio patriarchis CP. attribuit; secus vero Originum scriptores et Codinus, qui unanimi consensu id Theodosio Magno adscribunt. At Sozomenus fide magis dignus; græculi vero isti recentiores sæpe res ac personas confundere solent, ut passim observamus... Joanni item Chrysostomo tribuunt hujus templi structuram synaxaria ad xxv Octobris, prædictis Martyribus sacrum; ubi etiam hujus ædis situs expresse designatur, nimirum in porta Melandesia, in ipsa urbe Constantinopolitana, in tractu Deutero nuncupato; qui quidem tractus, uti supra cum de æde sanctæ Annæ monuimus, in duodecima regione stetit, ad Portam Auream. Et alibi idem scriptor de Deutero prolixius agens : De Deutero, ait (10), crebra occurrit mentio apud scriptores Byzantinos : nam in eo præter ædem sanctæ Annæ extiterunt et aliæ ecclesiæ, nimirum sancti Gregorii, S. Pauli et SS. Notariorum. Deuterum vero inde dictum, ut ait et Ducangius, quod secundo milliari seu duobus stadiis a veteri Byzantio dissitum esset, ut Hebdomum apud Socratem et Idacium, quod septimo milliari remotum esset; et Decimum apud Annam Comnenam, quod decem stadiis a Constantinopoli distaret... F

I, p. 47. — (7) Morcelli, p. 203. — (8) Imperium Orientale, tom. I, lib. III, p. 52. Paris, 1711. — (9) Ibid., tom. II, p. 715 et seq. — (10) Ibid., p. 636.

(1) Morcelli, p. 203 et seq. — (2) Thesaurus ecclesiasticus ex Patribus Græcis. V^o Notarios. — (3) Biographie universelle. (4) Constantinopolis Christiana, lib. IV, parag. LXXI, p. 90. Edit. Venetiis. — (5) Vie des Saints, 25 Oct. — (6) Ibid., lib.

et ecclesia eorum nomine dicata.

AUCTORE
B. B.

A rius; an hujus nominis primus, qui imperium tenuit ab anno 1081 ad annum 1118? An unus aliquis ex tribus sequentibus: quatuor enim cognomines recensentur. Putem de Alexio I agi, vel forte de Alexio II, qui præfuit ab an. 1180 ad an. 1183. Confer n. 4, ubi nonnulla protulimus, ex quibus forte conjicere liceret, ecclesiam SS. Martyrii et Marciani sæculo x labente superstitem adhuc fuisse.

Acta. 13 Acta, quæ, teste Allatio, a Metaphraste conscripta sunt (1), damus ex codice græco regio Parisiensi 1480, collato cum codice 1484 et nostro item quodam apographo Medicæo. Exstant pariter in Coisliniana bibliotheca, et quidem duplici exemplari: altero, in partis primæ codice 145, quem sæculo x vel xi adscribit Montfalconius (2); altero, partis secundæ in codice 306, medio sæc. xvi (3). Unde recte Morcellus: Eorum Acta a Metaphraste habemus, quæ Lipomanus et Surius latine edidere. Sed minus

recte subdit: Et alia (Acta) item in bibliotheca Coisliniana servantur quorum initium est: Ἀγώνων ἱερῶν ἀθληταί. Nam in præfata bibliotheca recensetur ex codice 110, sæculi circiter xi (4), encomium, non vero Acta, eorumdem sanctorum Martyrum valde diffusum atque verbum (decem et eo amplius habet paginas in fol. majoris formæ). Incipit: Ἀγώνων ἱερῶν ἀθληταί καὶ λαμπρᾶς πίστεως κήρυκες τὴν παρούσαν ἡμέραν ἀνδρείον διατίθενται Sacrorum certaminum pugiles et præclaræ fidei præcones præsentem diem venerabilem constituunt; titulus vero est: Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους ἱερομάρτυρες Μαρκιανὸν καὶ Μαρτύριον. Notavit aliquis decessor in ima pagina apographi nostri: Extat et in codice 13 Reginæ Sueciæ. Cæterum in his omnibus dies signatur xxv Octobris. Eodem die reperiuntur latine apud Surium, cujus versionem textui græco jungimus.

(1) De Symeonum scriptis, n. 126. — (2) Bibliotheca Coislin., p. 241. — (3) Ibid., p. 420 et seq. — (4) Ibid., p. 485.

B

MARTYPION

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΜΑΡΚΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ

ΤΩΝ ΝΟΤΑΡΙΩΝ.

Auctore Simeone Metaphrasta.

(Ex cod. regio, græc. signato 1480 in biblioth. Paris. collato cum cod. 1484
ibid. et altero apographo Medicæo.)

Cap. unicum. Sub Constantio imperatore prævalent ariani, atque in orthodoxos incredibiliter sæviunt. Hac tempestate, cum sanam doctrinam intrepide profiterentur SS. Notarii, comprehenduntur et capitis damnati martyrio coronantur, atque insigni cum honore tumultantur.

Ἐπεχωρίζε μὲν καὶ πρότερον ἤδη τὸ τῶν ἀρειανῶν δόγμα τῇ Ῥωμαίων ἐπικρατείᾳ, μέρη τὲ αὐτῆς ἐμμείνετο * καὶ τοῖς πολλοῖς τὸ ὁμοούσιον καθαρῶς πρεσβεύειν οὐκ εἶα. Ἀλλ' οὐπω τοσαῦτα ἐπαρρησιάσατο τὸ κακόν, οὐδὲ τοσούτους εἶχε τοὺς αὐτῷ προσκειμένους. Ἄρτι δὲ τῆς βασιλείας ἐπὶ Κωνσταντίνου τὸν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τρίτον υἱόν * ἐλθούσης * ὃν αἱ πράξεις μέγα ἐκάλουν * ὁ τοῦ φθόνου πατὴρ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνθεν βασκαίνων ἐχθρὸς ἐπεὶ μὴ πείθειν ὅσος τε ἦν τα χριστιανῶν ἀποθεῖσθαι χριστιανούς * δια τινῶν οὐ πρὸς ἀξίαν ὅμοι τοῦ τῆς ἱερωσύνης ἀξιώματος ἡξιωμένων τὸν Κωνσταντίνον ὑπελθὼν εἰς τὰ τῶν ἀρειανῶν ὁλόν ὑπαγέται. Ἐντεῦθεν τὸ θεῖον τοῦτο τῶν ἀρειανῶν δόγμα, ὥσπερ ὅπλον τὴν τοῦ κρατοῦντος περιθέμενος δυναμείαν ἐπλατύνετο τε καὶ ἡύξετο * καὶ πᾶσαν ὅσῃν ἡ Ῥωμαίων εἰσχεν ἀρχή, παραστήσασθαι πρὸς βίαν ἐφιλονέκει.

2 Καὶ διὰ τοῦτο μυρίοις οἱ τὸ ὁμοούσιον δοξαζόντες καὶ τὰ χριστιανῶν ὡς θεῖμιν χριστιανοῖς μετιόντες, περιβάλλοντο τοῖς κακοῖς * Εὐσεβίου μάλιστα καὶ Φιλίππου * ὧν ὁ μὲν τῇ τοῦ πραιποσίτου τετιμήτο ὁδῇ, ὁ δὲ τὰ τῆς ἐπαρχίας διεῖπεν ὁ Φίλιππος * ὑπόκαυμα Κωνσταντίῳ τοῦ τῶν ἀρειανῶν ἔρωτος γενομένου. Οὗτοι καὶ τὸν μακάριον ἀπελαθῆναι Παῦλον

MARTYRIUM

SANCTORUM MARTYRUM

MARCIANI ET MARTYRII

NOTARIORUM a.

E

a

Versabatur quidem jam quoque prius dogma arianum in ditione Romanorum, et vastabat ejus partes, nec sinebat vulgus orthodoxos pure tueri Homousion. Sed nondum id malum tanta utebatur libertate, nec habebat tam multos, qui ei adhærent. Cum autem jam venisset imperium ad Constantium b, filium Magni Constantini, quem etiam ex rebus gestis Magnum vocarunt; invidiæ pater, et bonis ab initio invidens inimicus, non valens persuadere Christianis, ut ea repellerent quæ erant Christianorum, per quosdam, qui fuerant indigne (eheu*) adepti dignitatem sacerdotii, se Constantio insinuans, eum totum quantum inducit ad arianismum. Hinc illud impium dogma arianorum, tamquam arma aliqua, impositum potentiæ imperatoris, dilatabatur et augebatur, et quantamcumque regionem Romanorum tenebat imperium, per vim contendeat ad suam adducere opinionem.

2 Id c igitur, qui Homousii tenebant opinionem, et quæ sunt Christianorum exercebant, ut Christianis decet, afficiebantur malis innumerabilibus, maxime cum Eusebius et Philippus (quorum alter d quidem ornatus fuerat honore præpositi, Philippus autem erat præfectus prætorio) fuissent Constantio fomes amoris

Constantio imperante, prævaluerunt ariani,

F

b

* ὅμοι interjectio: heu mihi.

nec jam fas erat sanam profiteri doctrinam;

c

d

EX METAPHRA-
STE.
e

amoris arianorum. Isti *e* et beatum Paulum expelli ab ecclesia, et impium ejus loco introduci Macedonium volebant et omnia faciebant. A quibus quidem verbis, a quibus autem factis, a quonam denique damno abstinentes adversus eos, qui tuentur Homousion? Nam alios quidem effecerunt relinquere civitatem, alios autem damnarunt perpetuo eoque injusto exilio, aliis vero procurarunt etiam a vita decesum. Hinc frontibus inscriptæ turpes notæ, tacite fidem significantes orthodoxam et alia mala finnumerabilia excogitata fuerunt adversus Christianos: etiamsi parva videbantur piis omnia propter Christum, et cum spe futurorum non conferenda. Hinc secundus *g* quidem hic Paulus, qui cognomen habuit a confessione, expellitur *h* a sede pontificatus. Illotis autem, ut dicitur, pedibus *i* sacra profanabantur.

hoc cum face-
rent Marcia-
nus et Marty-
rius

3 Horum ergo Constantii temporum opus est et Marcianus et Martyrius; quibus patria quidem urbs magna regia, educatio autem et eruditio, qualem vir pius habere optaverit. Mores, benignitas et moderatio, est accuratum, quo illi cognoscuntur, indicium. Si autem oportet breviter et vere dicere, id erant inter cæteros virtute, quod esse imperio cognoscebatur eorum patria inter urbes. Nam quomodo ipsa omnibus aliis præsidet civitatibus, et, eo quod regia sit et nominetur, primum habet honorem; eodem modo hi quoque in omnibus bonis obtinebant dominatum; nec erat præclarum aliquid omnino, in quo non isti haberent primas. Apud divinum ergo Paulum commorantes, cum scribæ essent eorum, quæ ab illo fiebant et populo divinos libros legerent; tam vehementem in Christum amorem alebant, ut nihili ducentes insaniam imperatoris, vehementi impetu contenderent adversus Christi hostes; nec omnino tolerandum putarent Dei verbum eo deducere, ut censeatur res creata; sed esse quidem cum Patre principii expertem et ejusdem essentiae ostenderent; arianorum autem profanas novitates ad nihilum redigere.

comprehen-
duntur

4 Illorum igitur verbis, non secus ac telis, sauciati infelices, cum nec possent eis resistere, nec eos sustinere in disputatione; non secus ac ignem cinere, animo suo fraudem celantes, primum quidem blandis verborum illecebris eos aggrediuntur; deinde se etiam pecunias daturos stulti sunt polliciti illis, qui ægre ferebant quod non animæ statim auferrentur propter Christum. Ii ergo non illececi blanditiis, non victi pecuniis *k*, sed pietatis et recti dogmatis volentes esse accurati custodes, contendebant ad bravium supernæ vocationis, quod etiam solum ab eis desiderabatur et quod omnino cupiebant assequi. Cum ergo et minæ arianorum et adulationes, et bonorum omnium promissiones nihil haberent virium, et esse viderent inexpugnabilem martyrum constantiam, eos condemnant morte, quam propter Christum desiderabant.

atque capite
plectuntur
l

5 Cum autem jam pervenissent ad locum consummationis, tempus petunt ad orationem. Quod cum accepissent, oculos et manus simul tollunt in cælum, et dicunt: Domine Deus, qui singulatim finxisti corda nostra, qui intelligis in omnia opera nostra; suscipe in pace animas tuorum famulorum; quoniam propter

τῆς ἐκκλησίας· εἰσαχθῆναι δὲ τὸν δυσεῖδῃ Μακεδόνιον· **D**
ἐδούλοντό τε καὶ πάντα ἐποιοῦν· Τίνος μὲν λόγου, τίνος δὲ ἔργου· ποίας δὲ βλάβης κατὰ τῶν πρεσβευόντων τὸ ὁμοούσιον ἀποσχόμενοι; τοὺς μὲν γὰρ τὴν πόλιν ἐκλιπεῖν παρεσκεύασαν· τῶν δὲ ἀδικῶν αἰεφυγίαν κατέκειναν· τοῖς δὲ καὶ ἀπαλλαγὴν τῆς ζωῆς προεξένησαν. Ἐντεῦθεν ἄτιμοι κατὰ μετώπον γραφαὶ ὑποσημαίνουσιν τὸ ὀρθοδόξον· ἀλλὰ τὴν μυρία κατὰ χριστιανῶν ἐπενοήτο καινὰ· εἰ καὶ μικρὰ πάντα διὰ Χριστὸν ἐδόκει τοῖς εὐσεβέσι· καὶ τῶν ἐλπίδων οὐκ ἄξιοι. Ἐντεῦθεν ὁ δεύτερος μὲν οὗτος Παῦλος· ὁ τῆς ὁμολογίας ἐπὶ νόμος τοῦτῃς ἀρχιερωσύνης Σπύρου, νόμοις χειρὸς, ὃν δικαιοσύνης, ἀποδιώκεται· ἀνίπτοις δὲ χερσὶ τὸ τοῦ λόγου βεβηλοῦται τὰ ἁγία.

3 Τῶν γοῦν Κωνσταντίου τούτων καιρῶν ἔργον καὶ Μαρκιανὸς καὶ Μαρτύριος· οἷς πατρίς μὲν ἄστὺ τὸ μέγα τὴν καὶ βασιλείαν· ἀγωγὴ * δὲ καὶ παιδεία διὰς **E**
ἂν τις Θεοφιλὴς ἀνὴρ τυχεῖν ἔυξαιτο· τρόποι, χρηστότητος καὶ ἐπιείκεια τὸ ἐκείνων ἀκριβὲς γινώρισμα· εἰ δὲ δεῖ συντόμως καὶ ἀληθῶς εἰπεῖν· τοῦτο τοῖς **E**
πᾶσιν ὄντες εἰς ἀρετὴν, ὅπερ ἡ πατρίς ταῖς πόλεσιν ἐγνωρίζετο· καὶ ὥσπερ αὕτη τῶν ἄλλων τὴν πᾶσαν προκάθηται πόλεω καὶ τὸ βασιλικὴ καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι τὴν πρώτην ἔχει τιμὴν· τὸν αὐτὸν δὲ καὶ οὗτοι τρόπον πάντων ἐν πᾶσιν ἐπαινετοῖς· καὶ ζηλωτὸν ἦν τὸ παράπαν οὐδὲν ἐφ' ᾧ μὴ οὗτοι τὸ πρωτεῖον εἶχον. Τῷ Σείῳ τοιγαροῦν Παύλῳ συνόντες καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνου πραττομένων ὄντες ὑπογραφεῖς τῷ λαῷ τὴν τῆς Σείης ὑπαναγινώσκοντες βίβλους· οὕτω Σερμὸν εἰς Χριστὸν ὑπέτρεπον ἔρωτα· ὥς οὐδὲν ὑπολογισαμένους τὴν τοῦ κρατοῦντος μακίαν· ὀξείαις χωρήσαι κατὰ τῶν χριστομάχων ὁρμαῖς· καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον εἰς κτίσμα κατὰγεσθαι μηδολῶς ἀνεκτὸν ποιῆσαι· ἀλλὰ συνάνταρον μὴ τῷ πατρὶ καὶ ὁμοούσιον* **E**
ἀποδείξει· τὰς δὲ τῶν ἀρειανιζόντων βεβήλους κενωφανίας εἰς τὸ μὴδὲν εἶναι περιστησαι.

* Αἱ ἀναγωγὴ

* Αἱ ὁμοούσιον αὐτῶν

4 Τοῖς ἐκείνων τοιγαροῦν ῥήμασιν οἱ κακοδαίμονες οἷα βέλεσιν βληθέντες· καὶ μὴ δὲ ἀντιτείνειν, μὴ δὲ εἰς λόγους αὐτοὺς *· χωρεῖν ὅλως ἔχοντες· ὥσπερ ἐν **F**
σποδιᾷ πῦρ ταῖς αὐτῶν διανοαῖς τὸ δολερὸν ὑποκρύψαντες, πρῶτα μὲν τοῖς ἐπαγωγοῖς τῶν λόγων τοὺς ἀνδρας ὑπῆρχοντο· εἶτα καὶ χρήματα δώσειν ὑπισχνοῦντο οἱ ἄφρονες ἐκείνοις, οἱ γὰρ τὰς ψυχὰς ὅτι μὴ ἀφηροῦντο διὰ Χριστὸν ἐδυσχέραινον. Οὗτοι γοῦν οὐ κολακείαις ἠττώμενοι· οὐ χρήμασι κλεπτόμενοι· ἀλλὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ ὀρθοῦ δόγματος φύλακες ἀκριβεῖς εἶναι βουλόμενοι, πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως ἐπεύδον *· ὃ δὲ καὶ μόνον αὐτοῖς ἐποθεῖτο· καὶ **F**
οὗ τυχεῖν ὅλως ἐπεθύμουν. Ὡς οὖν ἀπειλαὶ τὴν καὶ κολακείαι καὶ ἀγαθῶν πάντων ἐπαγγελίαι τοῖς ἀρειανοῖς ἐξηθένουν· καὶ ἄμαχόν τι πράγμα τὴν καλὴν ἐκείνην ἔνστασιν τῶν μαρτύρων εἰσῶν· θανάτου αὐτῶν, ὃν ἐπέθουν διὰ Χριστὸν, κατακρίνουσιν.

* Αἱ αὐταῖς

* Αἱ ἐσπεύδον

5 Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὸν ἐυρημένον ἤδη γεγόνασιν τόπον, καιρὸν αἰτοῦσιν εἰς προσευχὴν· καὶ λαβόντες, τὰ ὄμματα ὁμοῦ καὶ τὰς χεῖρας αἵρουσιν εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ Κυριε ὁ Θεὸς ὁ πλάσας καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, λέγουσιν· ὁ συνιεὶς εἰς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν· ἐν εἰρήνῃ τὰς τῶν σῶν δούλων δόξαί * ψυχάς· **E**
ὅτι ἕνεκα σου θανάτου μεθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ὥς πρόβατα

* Αἱ εὐχαῖς

A πρόβατα σφαγῆς λογιζόμεθα * καὶ χαιρομεν οὕτω τῆς παρούσης ζωῆς ἀπαλλασσόμενοι διὰ σέ * καὶ πρὸς τὴν παρὰ σοὶ ζωὴν προθύμῳ ποδὶ ἐπειγόμεθα. Ταῦτα τῷ Θεῷ τῶν ὁλῶν ἐυξάμενοι * καὶ τὸ Ἀμήν ἐπειπόντες * τὴν διὰ τοῦ ξίφους πληγὴν ὑφίστανται καὶ τὸ μαρτύριον ὁ Μαρτύριος σὺν Μαρκιανῷ δέχονται τέλος * πέμπτῃ ἐπὶ ταῖς ἑξικοσι τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἡμέραις.

6 Τὰ δὲ τούτων τίμια λείψανα τῶν ὀρθοδόξων τίνες καὶ πιστῶν ἀνελόμενοι καὶ λαμπρῶς περιστέιλαντες * ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις παρὰ τῷ τῆς πόλεως τείχει ἐντίμως ἐν ἐπισήμῳ λόφῳ κατέθεντο * ἔθθα καὶ τὴν ματυρικὴν ἐκείνην τελείωσιν καὶ μακαρίαν ὑπέστησαν * εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος * νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

te mortificamur * et reputamur tamquam oves occisionis; et gaudemus sic a vita præsenti discedere propter nomen tuum, et ad eam, quæ est apud te, pede alacri properamus. Has cum preces fudissent ad Deum universorum et Amen subjunxissent, gladio plagam accipiunt, et Marcianns ac Martyrius finem accipiunt, martyrium vigesimo quinto mensis Octobris.

6 Preciosas autem eorum reliquias cum sustulissent quidam orthodoxi et fideles et præclare composuissent, in psalmis et hymnis ad mœnia civitatis honorifice deposuerunt in insigni tumulo m, ubi etiam subierunt illam martyricam et beatam consummationem: Ad gloriam Patris et Filii Sanctique Spiritus nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

EX METAPHRA-
STE.
tota die

Eorum sepul-
tura

m

ANNOTATA.

a In apographo nostro Medicæo desunt voces: τῶν νοταρίων.

b Τρίτον tertium. Re quidem vera, Constantinus Magnus tres reliquit filios inter quos adhuc in vivis partitus imperium est. Porro a patris nomine suum mutuati vocabantur, primogenitus Constantinus, secundo natus Constantius, natu minimus Constans. Certum est nec Constantem nec Constantinum arianis fuisse. Cum ergo de horum acerrimo fautore in actis nostris evidenter sermo est, minus recte imperator iste, tertius dicitur filius; est nempe, spectato ætatis ordine, secundus (1). In nostro codice omittitur τρίτον.

c Idigitur. Notat in margine Surius: Legendum videtur: « Ob id. » Et quidem recte: nam id igitur, qui Homousii etc. viæ sensum habet intelligibilem. Græce: διὰ τοῦτο propterea, ob id.

d Quorum alter nempe Eusebius, primum Beryti episcopus, tum Nicomediæ, denique episcopatum quoque Constantinopoleos... tyrannica quadam violentia occupavit, ut loquitur Theodoretus (2). Putem consulto adhiberi hic a Metaphrasta vocem πραιποσίτου præpositi, quod nomen genericum est, ne Eusebium hæreticum et intrusum, diceret patriarcham vel episcopum. De Eusebio et Philippo vide Comm. Præv. n. 1 et 2.

e Isti id est ariani.

f alia mala: Græce: ἀλλὰ τε μυρία... ἐπενοεῖτο καὶ ἄλλα aliaque innumerabilia... excogitata fuerunt nova. Καὶ ἄλλα id est nova, incognita, peregrina, inusitata etc. Confer Commentar. Præv. n. 1 et 2.

g Secundus δεύτερος ita in omnibus codd. ms. nostris. Quo tamen vox respiciat, non facile dixerim. S. Paulus qui ante episcopatum jam in Pontum relegatus fuerat, factus anno 340 patriarcha CP. mox iterum exulare cogitur, sede sua pulsus ab Eusebio Nicomediensi; post hujus obitum, cathedræ restitutus, semel atque iterum cogitur locum cedere Macedonio; cumque in Italiam navigasset, et causam suam in concilio judicari petiisset, ad ecclesiam suam rediit ope Constantis imperatoris; quo xvii Feb. 350 mortuo, rursus in exilium mittitur, ac tandem ab arianis circa finem præfati anni interficitur (3). An itaque δεύτερος refertur ad strenuam S. Pauli confessionem post adeptum episcopatum? An potius eo sumenda est vox sensu, ut gloria confessionis alter a Doctore Gentium prædicetur S. patriarcha noster. Equidem posterius hoc mihi longe præplacet.

h Expellitur in Græco additur: νόμοις χειρὸς οὐ δικαιοσύνης legibus manus (violentæ) non justitiæ. Voces desunt in cod. 1484.

i Pedibus, Græce χερσὶ manibus,

k Pecuniis. In cod. 1484, cui consonat hic sicut et fere ubique ad amussim apographum nostrum Medicæum, sic habetur: οὐ κολακείαις κλεπτόμενοι οὐ χρημάτων ηττώμενοι.

l locum consummationis εὐρημένον... τόπον, ab εὐρίσκω perf. pass. εὑρημαι. Porro εὐρίσκω significat: invenio, casu reperio, offendo; item invenio investigando et inquirendo, exquiro, exco-gito etc. In aliis duobus codd. nostris legitur εἰρημένον. Forte legendum: ἡρημένον, præfixum, electum ab αἰρέω.

m Insigni tumulo Conf. Comm. Præv. n. 11.

(1) Conf. Art de vérifier les dates, p. 350. — (2) Cuperus in patriarchis CP. Act. SS. tom. I, Augusti, p. 16 *. — (3) Vide Octobris. Tomus XI.

Cuper. Ubi supra, pag. 16 * et seqq.

DE SS. SPANO, LUPO, BENIGNO, BEATO, MESSAPIO,

MARCELLIANO, GENITORE, PRINCIPINO ET TRIDORIO,

PRO MARTYRIBUS CULTIS IN AGRIS TURONENSI ET BITURICENSI,

V. D. E.

COMMENTARIUS PRÆVIUS ET CRITICUS.

§ I. Memoriae in martyrologiis. Eadem passio fabulosa applicata diversis sanctis.

SEculo FORTE
IV AUT V.
Memoria S.
Spani alio-
rumque, qui
ejus dicuntur
fratres, in
martyrologiis.

Ut gesta S. Spani et sociorum obscura sunt, sic celeberrimum olim fuit eorum nomen; atque hæc ipsa forte celebritas in causa fuit ut fabulæ eis affigerentur. In codice Aquicinctino Usuardi Martyrologii, qui cæterum ex purissimis est, in Altempsiano, qui olim in templo cathedrali Wintoniensi usurpatus fuit, similiterque in Cluniacensi (1), in S. Lupi Trecensi et in alio Monasterii Cellensis (2) hæc ad præsentem diem legitur commemoratio: In pago Turonico sancti Spani martyris. In editione Belini et Molani: Eodem die, Beati et Benigni cum sociis eorum. In territorio Turonico [sancti] Spani [martyris]; quam posteriorem memoriam omiserunt Grevenus, Felicius et Maurolycus scribentes solum: Beati et Benigni martyrum aliorumque cum ipsis. Ferrarius in Catalogo generali sanctorum proxime ad Belinum et Molanum accedit, nisi quod priori loco S. Spanum posuerit. Explicatius vero vetus Martyrologium ms. Turonense seu Usuardus cum additionibus localibus: Mauræ, martyris, cum novem filiis; inter quos Benignus et Beatus in ecclesia Turonensi, Spanus vero in vico sui nominis requiescit. Singula nomina eloquitur Castellanus in Martyrologio universali, hoc modo: In agro Turonensi S. Hispadii (Épain), culti in burgo, quod ejus habet nomen, quasi martyrium passus esset a Gothis, tempore S. Martini, simul cum matre sua Maura et octo fratribus Lupo (Lou), Benigno (Bereng), Beato (Bié), Messapio (Messange), Principino (Principin), Genitore (Genitou), Theodorio (Tridoire) et Marcelliano (Marcellien). In agro Turonensi sancti Spani martyris solummodo meminit cardinalis de Noaliis in Martyrologio Parisiensi; itemque Petrus de Roche-Chouart in Martyrologio Ebroicensi, his verbis: In agro Turonensi sancti Spani martyris, a barbaris ob Christi nomen gladio perempti, cujus memoria etiam ad Ebroicensem ecclesiam transivit. Hoc solo nomine etiam contentus fuit vetus martyrologus Autissiodorensis, scribens (3): In territorio Turonico natale S. Spani martyris; et recentior, qui auctoritate Caroli de Caylus in lucem prodixit: In agro Turonensi sancti Spani martyris, cujus reliquiæ apud Cablejas in finibus Lingonensium et An-

tissiodorensium servantur. Cablejæ autem, vulgo Chablis, parvum oppidum est pristinae diocesis Lingonensis, quatuor leucis distans ad orientem ab Autissiodoro, in cuius pago nunc continetur. Atque his, ni fallor, satis manifestum factum est horum martyrum memoriam, maxime S. Spani, valde olim fuisse celebrem.

2 Sed quidni antiquos bonosque de iisdem habemus commentarios? Non quidem desunt S. Spani et sociorum Acta; verum hæc non aliud habent pondus quam ut indicio nobis sint pristinae venerationis, quæ beatis illis viris olim habebatur. Integra numquam edita fuerunt, et vix digna sunt quæ edantur; sed versiones gallicæ, typis expressæ, exstant aut latinæ excerpiones. Tribus autem modis Acta illa concepta sunt; quorum unum Silviniacensem dixerim, secundum Oblincensem, tertium Turonensem. Habes autem ea, saltem compendio, juxta formam Silviniacensem in Antiquitatibus Silviniacensibus, ineunte sæculo xvii secundum monasterii sui codices gallice conscriptis a Sebastiano Marcalio (4). Agitur in his maxime de S. Principino, cujus corpus illic servabatur; adeoque ex iisdem Antiquitatibus deprompsit Gononus (5) et latine edidit Vitam S. Principini; idemque, sed brevius, fecit Labbeus (6); contra Jacobus Branche Gononum gallice vertit et Vitæ S. Principini locum dedit inter Vitas sanctorum Arvernæ (7). Hæc omnia originem ducunt ex codicibus mss. Silviniacensibus. Verum eadem Acta, sed non nihil aliter concepta, exstabant similiter mss. in diocesi Trecensi et in archivo templi cathedralis Turonensis, cum titulo Vitæ S. Spani; atque ex Trecensi exemplari desumpsit Nicolaus des Guerroy (8) S. Spani et sociorum Vitam eamque inseruit libro suo gallico de sanctitate christiana seu de Vitis sanctorum Trecensium. Ex archivo autem Turonensi mutuata est epitome, quæ apud Joannem Maan (9) legitur; item quæ inserta est Breviario diocesano Turonensi anni 1612 et Breviario ecclesiæ S. Martini Turonensi anni 1635. Oblincense exemplar ex vetere regesto descripsit misitque ad nos ven. vir Mahaut, parochus Oblincensis. Dixere autem de his Actis ut ea plane abjicerent Tillemontius (10) et Gervasius, S. Martini præpositus (11). Alios

(1) Ap. Sollerium, Martyrologium Usuardi, ad 25 Octobris. — (2) Ap. Desguerrois, la Saincteté chrestienne ou les vie, mort etc. des saints de Troies, p. 73. — (3) Martene, Amplissima collectio, tom. VI, col. 727. — (4) Antiquités du prieuré de Souvigny en Bourbonnais de l'ordre de Clugni. Moulins, 1610. — (5) Vitæ patrum Occidentis, pag. 223. —

(6) Bibliotheca manuscript. tom. II, pag. 438 et 439. — (7) La Vie des saints et saintes d'Auvergne, pag. 665. — (8) La Saincteté chrestienne, contenant les vie, mort etc. pag. 97 et suiv. — (9) Sancta et metrop. ecclesia Turonensis, pag. 18. — (10) Mémoires ecclésiastiques, S. Martin, not. 18, tom. X, pag. 785. — (11) La Vie de S. Martin, évêque de Tours, p. 235.

A pro re nata indicabimus scriptores. Nunc autem exhibendum est summarium primi et tertii generis. Exordium ducemus a forma Turonensi aut Trecensi, cujus priorem partem desumemus ex præcitato Breviario S. Martini Turonensis, posteriorem ex Nicolao Desguerrois et Joanne Maan.

Secundum Breviarium Turonense S. Martini explicatur S. Maura et novem filiorum conversio,

3 LECTIO IV. His temporibus, quibus beatus Martinus, egregius Christi præsul, ecclesiæ Turonicæ præsidens, universum orbem virtutum radiis illustrabat, Maura, inter Gotthos illustri prosapiæ, christianæ religionis amore succensa, necnon audita beatissimi Martini fama, relictis patria, parentibus bonisque omnibus, una cum filiis in urbem venit Turonicam, ut a sanctissimo præsule christianæ fidei præceptis instituta, ab eodem sacro baptisate tingeretur. Novem autem filios habebat Lupum scilicet, Benignum, Beatum, Spanum, Marcellianum, Messarium, Genitorem, Principinum atque Tridorium. Quibus indicto septem dierum jejuniis, fuscisque ad Deum precibus cum lacrymis continuis eos in fide instructos atque roboratos beatus Martinus baptizavit.

ejusdem sanctæ, filios adhortantis, constantia,

4 LECTIO V. Sed cum in cælo lux immensa apparuisset, gratias agentes Deo atque deprecantes ut se in suo sancto nomine confirmare dignaretur, vocem audierunt, quæ eos ad sequenda sancti Martini præcepta hortabatur et futuram cum illo sine fine lætitiis pollicebatur. Quod cum impiissimus rex Gotthorum rescivisset, quinquaginta viros misit, qui matrem et filios dolose salutantes, a cœtu christianorum semotos, ad fidem abnegandam cogere, renuentes occiderent. Sed virili animo mater ad fidei constantiam et martyrii palmam filios verbis dominicis hortabatur: Nolite filii, aiebat, timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: sed potius, eum timete, qui potest corpus et animam in gehennam ignis mittere.

et martyrium SS. Lupi, Benigni, Beati et Spani.

5 LECTIO VI. Barbari, his auditis, primogenitum nitentes subvertere, se Lupum nomine, agnum vero pro amore Christi paratum ad victimam respondentem, decollantes; alios metu christianorum in remotam silvam abducentes, Benignum et Beatum in sententia fratribus permanentes, in silva, ab incolis Tilleto nuncupata, trucidarunt. Hos prætergressi persecutores, reliquos festinanter discerpturi, repererunt unum ex sanctis fratribus, virtutum insignibus inter reliquos præcipuum, nomine Spanum, e fuga et itinere fessum, super putei marginem residentem; quem de professione inquirentes, sicut et priores, ad mortem pro fide christiana subeundam paratissimum inveniunt. Itaque impii adolescenti mortem minitari coeperunt, nisi sectæ, a Martino nuper traditæ, abrenuntiaret. Sed vir ille, illatis sibi minis constantior, felicem se agebat, si pro Martini fide ac confessione corporeæ molis macerie mereretur spoliari; inde enim se gloriosius cum Christo lætaturum. Quem tandem et postea cæteros una cum matre, nec minis nec promissis flectere valentes, crudeliter occiderunt.

Secundum alia vero documenta, quorum idem fons est

6 Verum quod ad finem harum lectionum dicitur, scilicet S. Mauram cum reliquis filiis occisam fuisse non convenit cum ipsis Actis, ut

ex sequentibus, quæ Nicolaus des Guerrois et Joannis Maan subministrant et quibus horum filiorum fata explicantur, satis patebit. Quum itaque milites Agrippini, Auripini seu Aripini (id nomen datur in Actis Gotthorum regi), S. Spanum gladio obruncassent, novo furore conciti, reliquos fratres prosecuti sunt et in vico, nomine Barrou, super Crosam fluvium posito, attigerunt S. Marcellianum; quem quum ad abjiciendam fidem christianam deducere nequivissent, capite etiam minuerunt. S. Messapium, quem et Messarium et Messanum appellatum reperio, ceperunt prope Turromaicum; quem pro invicta sua constantia similiter capitis amputatione mulctarunt. Interea fugam suam continuabant S. Maura, S. Genitor, ætate major et cæteris validior viribus, sanctique adolescentuli Principinus, a Maano Præcipinus dictus, et S. Tridorius, quem Castellanus in Martyrologio appellat Theodorum et in Vocabulario hagiologico (1) Theodorum; verum instabant cruenti milites et passibus non sat properis pergere poterant natu minores. Consuluit itaque S. Genitor matri ut ipsa humeris suis ferret S. Principinum, dum ille se S. Tridorio oneraret. Quod et factum est. Sed frustra. Brevi enim captus est S. Genitor et capite amputatus; quod ipse detulit usque ad templum, titulo B. Mariæ virginis dicatum. Quo quum pervenisset, pulsavit januam petiitque a Sebastiano, custode cæco, ut sibi aperiret; quod quum hic fecisset, oculorum lumen recepit. Similem sibi timentes sortem, projecerunt se sancti Principinus et Tridorius in Crosam; quod flumen transierunt eodem prodigio quo Israelitæ mare Rubrum. Absconderunt se dein in vicino; sed brevi detecti sunt et gladio animadversi. Accurrit dein mater ad filiorum cadavera, eaque sedulo observabat, hinc discedere non valens. Noctu autem, dum custos Sebastianus ad S. Genitoris funus vigilaret, suavissimos audivit angelorum cantus et mirabilia lumina vidit super collem, in quo jacebant SS. Principinus et Tridorius. Quare quum mane sepelivisset S. Genitorem, transiit flumen petiitque prodigiosum collem; unde post colloquium cum S. Maura transtulit sacra beatorum martyrum corpora ad templum S. Stephani. Mater porro, carissimis orbata pignoribus, sola vixit in recessu seorsim ab hominum conspectu et consuetudine et, gloriosa tandem confessione perfecta, sepulta est ad Arciacum seu Aciacum oppidum. Sed quum Gotthia jam menses quadraginta duos siccitate affligeretur atque incolæ aliquid de S. Maura audivissent, quæsierunt ejus corpus, confisi ejus præsentia factum iri ut eo malo liberarentur. Perfecerunt id consilium; et quidem, ut ad patriam accedebant, cecidit copiosus imber: quo viso miraculo, idola abdicarunt et Christi fidem amplexi fuere.

7 Silviniacensia Acta non omnino convenire cum Trecensibus seu Turonensibus jam docuimus; accipe præcipuas discrepantias. In primo S. Maura dicitur in Silviniacensibus non novem habuisse filios, sed duodecim; deinde ii filii enecti non fuere in agro Turonensi, sed per plures Galliæ provincias. En ut rem paucis completitur Gononus, cui consentit Labbeus: Interea, inquit ille, rex Gotthorum Agrippinus, audiens

AUCTORE V. D. B. ac lectionum Turonensium, passio SS. Marcelliani, Messapii, Genitoris, Principini et Tridorii, necnon mors S. Mauræ.

E

F

Eadem historia in Silviniacensibus Actis aliis partim sanctis applicata est.

(1) Ménage, Dictionnaire étymologique, edit. de Jault, t. I,

p. LXXXIII.

AUCTORE
V. D. B.

* OEti

* Hérisson

* Saint-Pierre
de Chasteloy
juxta Héris-
son.

novam hanc et admirabilem S. Mauræ ejusque filiorum conversionem, valde iratus, statim satellitibus suis præcepit, ut insequerentur prædictos deorum suorum contemptores, et ubicumque invenirentur, absque misericordia crudeliter necarentur. Multi igitur multas regiones peragantes, tandem diversis in locis primo decem occiderunt, partim apud Biturigas, Lemovicas et Pictavos; beatus vero Principinus, qui solitariam vitam fuerat amplexus, prope fluvium Oculi* in territorio Borboniensi, non longe ab urbe Ericia*, ab impiis satellitibus repertus est. Interrogatus vero quisnam esset, audacter respondit se christianum esse, natione Gothum, baptizatumque fuisse cum matre et fratribus a beato Martino, archiepiscopo Turonensi. Tunc unus ex satellitibus, acrioris iracundiæ motibus stimulatus, amputavit impia securi caput ejus; quod decidens terræ, et inchoatæ laudi volens finem imponere, illud canticum reddidit quod post BENEDICAMUS DOMINO omnis fidelis homo dicit, scilicet DEO GRATIAS. Narratur dein S. Principinus caput detulisse ad ecclesiam nomini Dei sanctique Petri* consecratam, ubi quidam cæcus nomine Macarius solito residebat; qui Macarius deinde dicitur erga S. Principinum ea omnia fecisse, quæ supra a Sebastiano in S. Genitorem peracta legimus. Oblincensem formam vide in fine.

§ II. Origo fabulosæ illius historiæ. Quibus in locis novem illi sancti colantur.

Actis illis, certissime fabulosis, in unum congregatæ sunt laudes sanctorum, quos inter nil fuit commune.

Jam vero, ut sine ambagibus sententiam meam aperiam de Silviniacensibus Actis et Turonensibus, nullus dubito imprimis bina prorsus fabulosa esse; deinde exemplar seu prototypum prius confectum fuisse in agro Turonensi, eoque non repræsentari martyrium alicujus familiæ christianæ, sed potius cyclum quemdam esse poeticum, quo laudentur sancti aliquot Turonenses, nil inter se commune habentes præter sanctitatis gloriam et gestorum oblivionem; et demum hanc Passionem, paucis mutatis, applicatam fuisse aliis nonnullis sanctis Bituricensibus, Lemovicensibus, Pictaviensibus, Arvernibus, Carcassonnensibus, etc. Quod autem primo dixi ea Acta esse fabulosa, equidem ambigo an id demonstrandum sit; scatent enim eo prodigiorum genere (capitum gestationem dicere volo), quod nemini cordato non potest non esse suspectum et de cujus origine alibi (1) plura jam dixi. Sed positum esto severius id esse judicium; remanet temporum omnimoda perturbatio. Imprimis certum esse videtur S. Martinum vita functum esse anno 396 aut 397; et qui ejus mortis tempus tardissimum faciunt, revocant id ad annum 402 (2). Jam vero Gothi, duce Ataulpho, irruerunt primum in Gallias, novas sedes acquisituri, anno solum 412 (3); ita ut dudum S. Martinus diem obiverit, priusquam ex Septimania Gothi venire potuerint ad eum in agrum

Turonensem. Deinde Agrippinus, qui et Aripinus et Aripinus, idem videtur esse ac comes Agrippinus, cujus se vadem fecit S. Lupicinus, abbas Jurensis (4), et qui deinde anno 460 Narbonem Visigothis tradidit, jussu (ut nonnulli (5) volunt) Severi imperatoris; verum hic id pactum iniit cum Visigothorum gente plus medio sæculo post S. Martini funus. Alia proseguere nolum, quum jam nemini dubium esse possit quin hæc Acta fabulis scateant.

9 Cæterum origo magnæ partis fictionum facile detegi potest. Dicitur in eis S. Maura post filiorum truculentam necem degisse, mortua et sepulta esse ad ARCIACUM seu ACIACUM oppidum: unde constat eandem esse S. Mauram virginem, de qua S. Gregorius Turonensis meminit cap. xviii libri de Gloria confessorum (6). Scilicet infra ipsum terminum Turonicum erat mons parvulus, sentibus, rubis, vitibusque repletus agrestibus, et tanta densitate labruscæ contextus ut vix aliquis intro posset irrumpere. Ferebat enim fama duas Deo sacratas virgines in illo loco quiescere. Ab his itaque virginibus in visione admonitus incola, ut oratorium superædificaret, et beatus Euphronius, qui tunc, nempe ab anno 555 ad 572 (7), Turonicam regebat ecclesiam, ut id consecraret, perfecerunt ambo post tergiversationes aliquot hæc jussa. Porro S. Euphronius, qui eas in somno loquentes audiverat, unam Mauram, alteram Brittam vocitabat, dicens se ab earum ore hæc nomina cognovisse. Extremo sæculo xvii sub his nominibus colebantur apud Turonenses die 28 januarii; in oppido autem, quod ab illis nomen sanctæ Mauræ habet jacetque inter Turones et Castellum Heraldii*, die præcedenti (8). Ne autem quidquam desit huic argumento, constat aliunde præsens S. Mauræ oppidum olim dictum fuisse Arciacum (9). Plura de S. Maura omitto, quoniam de ea jam dixit Bollandus ad diem 15 januarii. Nolim etiam hoc loco quærere an SS. Maura et Britta Turonenses eadem sint ac SS. Maura et Brigitta Bellovacenses. Licet in aientium partem inclinem, melius id examinabitur sub die 12 novembris, ad quem eas Martyrologio suo universali inscripsit Castellanus.

10 Si itaque in illis Actis virgo Deo sacrata seu monialis in matrem novem aut duodecim filiorum conversa fuerit, dabimusne tantam auctoritatem iisdem Actis ut per ea nos impediri sinamus, ne, qui in his martyr non pontifex dicitur, episcopum et confessorem fuisse arbitremur? Equidem plane non dabo, licet aliter sentiat Ruinartius (10). Nullus itaque dubito quin S. Benignus, qui sancti Spani frater dicitur et filius S. Mauræ, et qui hac die etiam colitur, idem habendus sit ac S. Benignus, episcopus, cujus refectionem his verbis explicat S. Gregorius Turonensis: In alio autem pago Turonico, inquit (11), erat inter vepres et rubos sepulcrum positum, in quo ferebatur episcopum quemdam fuisse sepultum. Nomen ignorabant. Contigit vero ut ejusdam pauperis filius moreretur. Quo sepulto, cum pater operto-

S. Maura, quæ tal filiorum dicitur fuisse mater, virgo fuit et monialis;

* Châtelleraul

S. Benignus episcopus peregrinus fuisse videtur,

(1) Acta SS., t. VII Octobris, p. 819. — (2) Cfr Gervaise, Vie de S. Martin de Tours, p. 355 et seqq. — (3) D. Vaissette, Hist. du Languedoc, t. I, p. 164. — (4) Acta SS., t. III Martii, p. 266 et 267. — (5) D. Vaissette, t. I, p. 206. — (6) S. Gregorii Turonensis opp., col. 906 et seqq. — (7) Hauréau, Gallia christiana, t. XIV, col. 21 et 22. — (8) Ruinar-

tius, S. Gregorii Turonensis opp., col. 908. — (9) Cfr Guide pittoresque du voyageur en Touraine, p. 194, et Lafosse-Touchard, La Loire historique, t. IV, p. 297. — (10) S. Gregorii Turonensis opp., col. 906. — (11) Liber de Gloria confess., cap. xvii, col. 906.

A rium sarcophagi non inveniret, ad hunc locum accessit; ablatoque de hoc sepulcro cooperculo, quod tam immane erat ut tribus duceretur paribus boum, textit corpusculum filii furto alterius sepulcri. Quod cum fecisset, surdus, mutus, cæcus ac debilis est effectus; mansitque in hoc supplicio integrum fere annum. Dehinc apparuit ei quidam sacerdos per visum dicens: Quid, inquit, tibi tuisque vim intuli, o vir, quia detexisti me, auferendo opertorium tumuli mei? Vade nunc, si vis sanus fieri, jube ipsum velociter revocari; quod si nolueris, protinus morieris. Ego enim sum Benignus episcopus, qui in hanc urbem peregrinus adveni. At ille suis innuens, accessit ad monumentum filii sui, elevatumque lapidem plaustum imposuit, reportatumque sarcophago reddidit, illico sanus effectus est. Nam in redeundo ita lapis levis erat, ut quem tria paria boum evexerant, boves deinceps duo revocarent.

quem alii confundunt cum episcopo Ultrajectum translato, alii cum S. Benigno Divionensi.

11 Hunc Benignum putat Baronius eundem esse ac homonymum, qui die 28 junii in Martyrologio Romano memoratur et cujus reliquiæ aliquando Trajectum ad Rhenum translatae fuerunt; at vetus Trajectensis traditio habet suum Benignum Carnotensem fuisse episcopum; nec quidquam est, ut ad dictam diem 28 junii in brevi Sylloge animadverterunt decessores nostri, cur ab hac traditione discedatur, licet Carnotenses catalogi hujus episcopi nomen non contineant; quum nemo tuto affirmarit plenos esse illos catalogos. Nihil itaque suadet ut S. Benignum, in pago Turonico resectum, ad Rhenum usque ablegemus; sed potius error, in S. Maura revelatus, eo vergit ut audacter dicamus ejus corpus apud Turones remansisse; locum vero, ubi repertum fuit, Tilletum esse, ubi eum martyrium fecisse fabulatur auctor Passionis S. Spani; Tilletum autem repræsentari aut loco Teillé in oppido S. Spani, aut vico Thilay, olim præcæcia in pristino archipresbyteratu Insulæ Buccardi* (1); qua in re si errem, errorem facile detegere poterunt Turonenses, quandoquidem ille idem S. Benignus, ut ex kalendariis intelligo, patronus sit parochialis in diœcesi Turonensi; quo indicio ad Tilleti situm facile devenire poterunt. Re quidem vera qui Breviarium et Missale Turonense olim reformarunt, noluerunt hunc S. Benignum diœcesi Turonensi esse proprium. Quare in Ordinibus Turonensibus recitandi divini officii annorum 1830, 1839 et 1844, quos coram habeo, omisso S. Beato, jubetur ritu simplici memoria fieri S. Benigni, presbyteri et martyris; quibus verbis procul dubio indicare voluerunt S. Benignum, presbyterum et martyrem Divionensem, qui die 1 novembris passim colitur: verum hæc certissime arbitraria substitutio est, nulla suffulta verisimilitudine. Siquis tamen eam retinendam esse arbitretur, remanet nihilominus quod dixi, scilicet per notitiam loci, ubi S. Benignus patronus est, fieri posse ut in accuratiorum Tilleti notitiam deveniatur.

SS. Benigni et Beati cultus et reliquiarum fata in templo cathedrali Turonensi.

12 Ex eodem veteri Tilletano cœmeterio effossum fuisse S. Beati corpus suadet illa eadem S. Spani Passio; nam, simul ac certo deteximus quæ ejus sit ratio, non facile id filum e manibus

dimittendum est. Porro S. Beatum et S. Benignum deinceps quievisse in Turonensi cathedrali ecclesia intelleximus supra ex ejus Martyrologio. Agebatur quotannis hujus translationis memoria ritu simplici, ut mihi constat ex Breviario diœcesano Turonensi anni 1612, atque etiam ex vetusto Turonensi Martyrologio: sed nihil omnino, ne oratio quidem erat propria. Contra in eodem Breviario hæc ad diem 25 octobris legebantur: Sanctorum Benigni et Beati martyrum; nulla facta mentione de S. Spano aut aliis. Duplex. ORATIO. Propitiare, quæsumus, Domine, nobis famulis tuis per horum sanctorum martyrum tuorum Benigni et Beati, qui in (præsenti vel Turonensi) requiescunt ecclesia merita gloriosa, ut eorum pia intercessione ab omnibus semper protegamur adversis. Per Dominum. Verum anno 1612 antiquitati potius quam veritati conformis erat hæc oratio; nam die 1 aprilis anni 1562, quum Huguenotti jam omnia auderent Turonibus, expilarunt cathedrale templum; qua populatione perierunt SS. Benigni et Beati reliquiæ. Audi Joannem Maan (2) de hoc facinore: Quanti præda fuerit nemo æstimet. Quod enim eorum quisque rapiebat, id clam tollebat sibi. Solas sanctorum statuas, lipsanothecæ, cruces, altiora candelabra et quæ oculere non poterant, ea, crematis ossibus, in ærarium sancti Martini congerebant: iique mox Joannæ Albretiæ, Navarrorum reginæ ac sectariorum facile principi, Vindocino redeunti, facta prædarum collatione, numeraverunt argenti selibras octoginta millia; quæ ipsa suo nomine retulit. Rapuerunt autem et exportarunt e principis ecclesiæ sacrario reliquiarum thecas quatuor argenteas Gatiani protopresulis, Lidorii episcopi, cui inerant et ossa SS. Benigni et Beati martyrum; Candidi martyris et Arnulphi; et pergit dein Maanus alia sacrilegia enarrare. Rhedonibus etiam singularem cultum obtinuit S. Benignus. Verumtamen in Calendario diœcesano anni 1627 (3) ejus nomen non legitur. Contra in Calendario anni 1831 die 25 Octobris fieri jubetur ejus memoria, tamquam martyris ritu simplici. Sed quum anno 1848 ad ritus Romanos postliminio redierunt Rhedonenses, denique S. Benigni nomen expunctum est. Equidem arbitror olim S. Benigni cultum viguisse Rhedonibus; eosque, qui Calendarium adornarunt, quum novos propriosque ritus admiserunt, ejus nomen non alia de causa adscripsisse quam quod ex vetustis libris intellexerant ante annum 1627 celebrem apud se fuisse S. Benigni venerationem.

13 Post SS. Benignum et Beatum venit S. Spanus, quem et Hispanum, Hispadium et Spathum dictum fuisse reperio. Is omnium longe celeberrimus est. Corpus ejus in S. Martini basilica fuisse servatum jam vidimus. Capsa, qua claudabatur, videtur fuisse perquam superba, quemadmodum reliqua hujus templi cimelia. Quum autem anno 1453 S. Martini aureum feretrum super sepulcrum in suggestu argenteo, collocatum est, circumposita sunt reliquæ aureæ et argentæ lipsanothecæ, quibus continebantur ejusdem S. Martini caput et corpora sanctorum præsulum Turonensium Briccii, Per-

AUCTORE
V. D. B.
ronensi et in
diœcesi Rhe-
donensi.

E

F

S. Spani cultus in templo S. Martini Turonensi et in vico, quod suum nomen gerit.

(1) Cfr Pouillé, de Tours, p. 60. Paris, 1648. — (2) Sancta et metrop. ecclesia Turonensis, p. 199. — (3) Ap. Tresvaux,

Vies des Saints de Bretagne, tom. I, p. xxxvii.

AUCTORE
V. D. B.

petui, Gregorii, Eustochii et Euphronii; quin etiam aliorum cælitum adeoque ipsius S. Spani (1). Sed hæc omnia anno 1562 dissipata sunt. Huguenottorum enim duces, probe conscii quantum sibi honestissimi cujusque contemptum conciliassent cathedralis templi violatione, viam specie minus probrosam inierunt ad S. Martini templum thesauro suo spoliandum. Efflagitarunt itaque a Condatensi principe, rebellium primipilo, decretum, quo jubebatur ut thesaurus ille custodiendus traderetur equiti de Rupefulcaldi, marchioni de Genlis et domino de Vigento, ne (hæc causa honesta prætendebatur) malesanæ plebeculæ præda fieret. Repertorium seu indiculus coëptus est die 15 maii; et tanta erat pretiosa supellex, ut absolutus non fuerit ante diem 7 mensis sequentis. Verum hæc mera ludibria. Igne consumptæ vestes aureæ et argenteæ; imagines et lipsanthece ex auro et argento fractæ et fusæ; et, quod omnium dolendum maxime, sacra Eucharistia violata, et reliquiæ sanctorum combustæ (2); atque ea ratione deletum est S. Spani corpus (3). Perrexere tamen postea S. Martini canonici beatum virum colere ritu duplici trium candelabrorum, ut in Breuiario anni 1635 legitur. Ritus autem ille æquiualebat ritui Romano duplici minori. Sed quum extremo sæculo xviii ejecti fuere canonici et basilica ad usus profanos traducta, non potuit ibidem non cessare S. Spani cultus; aut postea restitui, quandoquidem die 2 novembris anni 1797 augustissimum templum corruit (4). Verum tamen anno 1562 igne consumptæ non fuerant omnes omnino S. Spani reliquiæ; ita ut anno 1833, die dominica 11 octobris, fieri potuerit sollemnis ejusdem reliquiarum translatio in templum beatissimi viri nomine decoratum; ex quo tempore in eo templo agitur ejus natalis dicta dominica die, non autem 25 octobris. Positum est autem id templum in ipso oppido, quod ejus nomen gerit vulgo S. Épain, et aliquot milliariis a Turonibus distat meridiem versus inter oppidum S. Mauræ et Chinonium. Ostenditur in S. Spani parochia puteus, in loco Teillé nuncupato, ubi occisus dicitur sanctus martyr et qui ea de causa multa adhuc veneratione visitatur. Nescio autem alibi in diœcesi Turonensi S. Spani festum celebrari. Inferius dicemus de cultu olim ei præstito in diœcesi Trecensi.

S. Marcelliani cultus prope Crosam, S. Messapii Barraï et SS. Genitoris, Principini et Tridorii Oblinci; * Barron

14 S. Marcellianus occisus fuisse dicitur Barraï *, ubi S. Perpetuus, Turonensis archiepiscopus, ecclesiam condidisse legitur (5) et qui locus in dextra Crosæ ripa positus est nomenque dedit antiquissimo pago Berravensi. In Ordinibus Turonensibus divini officii annorum 1830, 1835 et 1844 S. Marcelliani nomen non apparet, nisi tamen in postremo, ubi inter parochiales patronos recensetur, festa ejus die constituta 25 octobris; singulari autem veneratione habetur in parochia Guerche super Crosam. Turromaïcum, ubi S. Messapius occisus dicitur, potest longe non distare a Barrao et situm etiam fuerit oportet super Crosam: et quidem monet V. V. Damourette Turromaïcum nunc dici Tournon seu Saint-Pierre-de-Tournon, situm super Crosam, quatuor leucis ab Oblinco, de quo mox dicemus. Licet autem Turromaïcum diœcesi

Turonensi contineatur, non tamen inter patronos parochiales illius diœcesis recensetur S. Messapius. Facile etiam reperire est ubi passi seu potius culti fuerint atque etiamnum colantur SS. Genitor, Tridorius et Principinus. In Actis S. Spani hæc habemus indicia: in una Crosæ ripa stabat ecclesia S. Mariæ, ex altera S. Stephani; collis etiam aderat; et potissimum non negligenda ipsa sanctorum nomina. Jam vero in Polyptycho Bituricensi anni 1648 (6) hæc leguntur: Capellania seu ecclesia parochialis sancti Genitoris de Oblinco, saint Genitour proche le Blanc. Abbas Dolensis patronus seu beneficii collator. Et inferius (7): S. Stephani de Oblinco; quæ parœciæ dein iterum inter prioratus archipresbyteratus de Oblinco referuntur (8). Et quidem oppidum de Oblinco, quod nunc caput majoris et minoris pagi (arrondissement et canton) in provincia (département) de Ingeri seu Angeri (Indre) est, divisum olim erat in quatuor communitates, quarum prima dicebatur villa; secunda castellum de Naliaco *, in quo (ni fallor) erat ædícula B. M. Virginis; tertia continebat parochiam S. Sigiranni, annexam ædi B. M. de Arce *, et alteram S. Stephani, utramque positam in ripa sinistra Crosæ; quarta demum dicebatur S. Genitoris et sita erat in ripa dextra, in inferiori oppidi parte (9). Nunc etiam S. Genitor oppidi Oblinci et templi præcipui patronus est et colitur magno populi concursu in festo Corporis Domini. De qua re id unum monebo me ad diem 24 octobris in Commentario de S. Montana pluribus disseruisse de consuetudine instituendi pias peregrinationes circa festa Pentecostalia. Alii tres sancti, vulgari nomine Bons Saints, singulari veneratione coluntur in templo S. Stephani prima die dominica Septembris. Atque hoc quidem anno (1860) affuerunt quinquies circiter mille homines, facientes (ut loquuntur) iter suum, leur voyage; qui omnes multa pietate sacrificio missæ et solemnī supplicationi interfuerunt: plurimi imprimis afferuntur pueri ægroti et vestes lipsanthece applicari solent; ita ut cura et sollicitudine præsentis parochi S. Stephani V. V. Mahaut, pristina pietas paulatim restituatur. Eo autem conferunt veteres traditiones, quibus ea omnia, quæ supra retulimus num. 6, suis adhuc assignentur locis. (De reliquiarum fati dicam ad finem.) Verum, licet olim atque etiam nunc Oblincum diœcesis Bituricensis pars sit, nomina tamen illorum sanctorum inscripta non sunt kalendariis liturgicis Bituricensibus antiquis et recentioribus; quin ipse Labbeus, qui tot documenta de sanctis diœcesis Bituricensis in Bibliothecam suam manuscriptorum congegit, nil omnino de his sanctis habet.

15 Loquitur quidem de S. Principino, qui in abbazia Silvaniacensi potissimum colebatur; sed is puer non erat, verum eremita; Oblinci super Crosam diem non obiit, sed in vicinia Ericiæ * in agro Borboniensi; præterea Silviniaci ejus remansit corpus, dum S. Principini Oblincensis in viciniam Biturigum delatum fuit simul cum corpore S. Tridorii. In antiquo enim Martyrologio S. Laurentii Bituricensi (10) ad xv kalendas

duo posteriores translati Bariacum prope Bituriges. * Hérisson

(1) D. Gervaise, Vie de S. Martin de Tours, p. 528. — (2) Ibid., p. 540 et seqq. — (3) Ibid., p. 254. — (4) Guide pittoresque du voyageur en Touraine, p. 51 et 52. — (5) S. Gregorius Turon., Hist. Franc., lib. X, cap. xxxi, num. 6. Opp. p. 552.

— (6) Pouillé, général de Bourges, p. 51. — (7) Ibid., p. 52. — (8) Ibid., p. 53. — (9) Cfr d'Expilly, Dictionnaire géographique des Gaules, tom. I, p. 647. — (10) Ap. Labbe, Bibliotheca mss., tom. II, p. 698.

A *apriles seu diem 18 martii hæc legimus. Bituricas civitate apud Bariacum fundum dedicatio basilicæ sanctæ Mariæ virginis et sancti Symphoriani, et exceptio corporum sanctorum Principini et Tridorii martyris. Bariacum autem, ut ex diplomate constat, quo Hugo, archiepiscopus Bituricensis, Herberto, abbati S. Sulpicii, multa bona olim ablata anno 983 restituit, curtis erat cum ecclesia in honore S. Aniani, quæ est super fluvios Averæ et Dadonnæ (1). Averæ vulgare nomen est l'Èvre; estque rivus per Bituricas transiens, multos recipiens affluentes; sed nullum ex his in mapis Cassinii video, cujus nomen ad Dadonnam appropinquet. Ut id est, Bariacum est Béry seu Berry ad septentrionem Biturigum, in dextra ripa Averæ positum; quo loco quum Avera in duos alvos dividatur, verisimiliter alter Averæ nomen retinet, alter Dadonnæ recipit. Hujus loci meminit Polyptychus Bituricensis (2) his verbis: De Beriaco aut Bariaco, Bery: abbas S. Sulpitii collator seu patronus.*

S. Lupi, distinguendi a S. Lupo Andegavensi, cultus prope Turones.

16 Hactenus nil dixi de S. Lupo qui frater natu maximus fuisse dicitur: quamobrem in agrum Turonensem redeundum est. Ut ex S. Spani *Passione* liquet, oportet ut S. Lupus occubuerit et cultus fuerit inter Turones et oppidum S. Spani, de quo supra; neque ulla ratione confundendus videtur cum S. Lupo, episcopo Andegavensi, cujus gesta ad diem 17 in opere nostro illustrata sunt. Id tamen fecisse videntur, qui olim Turonense Breviarium et Missale mutarunt. Nam quum S. Lupus Andegavensis apud Turonenses numquam celebris fuerit (etenim neque olim, neque nunc in calendario diocessano scriptum est ejus nomen) et quum contra ex *Passione* S. Spani appareat persuasum Turonensibus pridem fuisse aliquem S. Lupum fecisse in Turonensi territorio martyrium, quis dubitet quin is, qui inter diocesis parochiales patronos locum habet, posterior S. Lupus sit? Verumtamen huic substituerunt illum alterum; atque ea de causa, ut ex sæpe citatis calendariis intelligo, nunc, ubi apud Turonenses S. Lupus patronus est, festum agitur non die 25, sed 17 octobris, aut potius proxima die dominica.

S. Spani cultus in diocesi Lingonensi.

* Meix-St-Epain
* Dép. de la Marne

17 Postquam autem ea omnia expedivimus quæ ad explicandam S. Spani *Passionem* facere videbantur, pauca colligenda sunt de ejus cultu, extra diocesim Turonensem propagato. Floruit is olim imprimis in Manso S. Spani*, in provincia de Matrona*, sesquileucam a Sezanna distante. Servatæ illic partes ejus reliquiarum in tribus lipsanothecis, quarum uni forma erat hermæ, secundæ brachii et tertiæ crucis. Sub initium sæculi xvii, ut testis est Nicolaus Desguerroy (3), maxima illuc concurrebat multitudo; ita ut offerrentur præter alios nummos octies mille dublones Turonenses, æquivalentes 66 libris, tredecim solidis et quatuor denariis; quæ pecunia inter parochum et ecclesiam dividenda erat. Hanc rem summa admiratione narrat Desguerroy. In legenda autem anonyma S. Spani ejusque fratrum, quam anno 1850 societas S. Victoris juxta Desguerroyii narrationem conscribendam curavit, dicuntur eadem adhuc servari reliquiæ; atque aliæ in sacello

S. Lucæ prope Trecas. Patronus quoque erat S. Spanus simul cum S. Martino Turonensi templi abbatæ sub Plancejo*, similiter in diocesi Trecensi. Sub die 12 novembris, qua Silviniacenses colebant suum S. Principinum, quæri poterit quinam sancti lateant sub larva duodecim filiorum, qui in S. Spani *Passione* Silviniacensi S. Mauræ adscripti sunt.

18 Atque hoc loco explicanda videntur reliquiarum Bonorum Sanctorum fata: Quum ante quinquennium in hanc parœciam veni, sic gallice ad me scripsit Ven. vir Mahaut die 19 octobris anni 1860, duas reperi lipsanothecas, in utroque altaris cornu collocatas, in formam pyxididis quadraginta centimetris longæ et viginti largæ: imposita erant magna ossa, sed detracta sigilla cerea. Inerat charta continens nomina eorum, qui anno 1689 die 28 aprilis Pictavis de suo emerant tres thecas trium sanctorum pignoribus servandis. Inerat et alia charta, signata die 25 augusti anni 1795 a paroco et vicario, atque etiam ab iis qui reliquias extremo sæculo superiori servatas presbytero alicui tradiderant; et demum vicarii generalis Bituricensis commentarius publicus, quo testabatur se reliquias visitasse et apposuisse alias certas reliquias, sigillo cereo notatas, quod trium patronorum exuviæ a viris impiis turbatæ fuissent. Alteri lipsanothecæ inscripta erant SS. Messarii et Tridorii nomina, alteri S. Principini. Inveni præterea alia ossa, vittis ligata, cum epigrapha: *ces ossements sont ceux de saint Principin*. Quas autem adhuc habemus reliquias, fortibus aliquot debemus feminis. Quum enim viri impii venissent ad spoliandum S. Stephani templum et præclara hac functi essent provincia; dum prandio assiderent, templum ingressæ sunt aliquot mulieres et brevissimo temporis spatio collegerunt omnia ossa illa et scripta; quin etiam, quum illi iidem in foro publico combussissent res, venale non habentes pretium, collegerunt alia semiusta ossa cum carbonibus; quorum magna pars in unam delata sunt domum, quæ quasi oratorium factum est. Aliæ particulæ in aliis erant domibus et singulari reverentia cum reliqua hæreditate transmittabantur; ut ultimis etiam temporibus aliquot templo redditæ sint. Quas omnes reliquias includendas curavi pyxidi, anno superiori Parisiis confectæ, cum appicta sanctorum martyrum passione. Ut Bonorum Sanctorum sic quoque S. Genitoris reliquiæ in suo templo servatæ sunt simili fortitudine et industria aliquot fidelium. Superest ut ad finem gratias habeamus Ven. Viris Domourette, Mahaut et Bourassé, qui suam in nobis juvandis operam desiderari passi non sunt.

AUCTORE
V. D. B.

* Abbaye sous
Planey

Fata reliquiarum SS. Messarii, Tridorii et Principini.

E

F

(1) Patriarchium Bituricense, cap. 53. Ibid., tom. II, p. 84.
— (2) Pouillé de Bourges, 1648, p. II. — (3) La sainteté

chrétienne etc., pag. 75.

EX MSS.

PASSIO

SS. LUPI, GENITORIS ET FRATRUM.

a

Ex regesto Oblincensi a.

S. Maura cum
novem filiis a
S. Martino
Turonensi ba-
ptizata,
b

His igitur temporibus Martini egregii Christi præsulis ecclesiæ Turonicæ, præsidentia Constantii et Agrippini b, Gothorum regis impiissimi, erat quædam matrona nomine Maura, generis nobilitate, excellentissima morum lenitate ornata, non tamen ortu paganisni purificata. Novem habuit filios, specie et habitu decoros; quorum hæc sunt nomina: Lupus, Benignus, Beatus, Spanus, Marcellianus, Messarius, Genitor, Principinus et Tridorius. Maura igitur, quamvis paganorum errore et Gothorum persecutione retenta, una cum filiis suis, desiderio baptizari manibus S. Martini, cujus fama longe lateque valebat et qui radiis prædicationis aliarumque virtutum totum orbem tunc temporis illustrabat, succendebatur. Quare profecti sunt mater et filii, Turonem perveniendi animo et a pio præsule gratiam baptismi suscipiendi causa. Maura igitur toto itinere filios indesinenter hortabatur ut sæpius secum reputarent gratiam characteris c, quo insigniendi et initiandi erant.

c
incidit in Go-
thorum ma-
nus: occiditur
S. Lupus;

2 Redeuntibus postea Maura et filiis in locum, unde oriundi, durante tamen infestatione Gothorum; qui suum audientes reditum squalide conati sunt ex fratribus primogenitum subvertere, adhibitis metu et minis, ipsumque sic allocuti: Tu quidem, Lupe, qui etiam primogenitus es, quomodo mandat rex, fac propere, ut felix et quietus deinde evadere queas, utque fratribus, vestigia calcantibus, salutem conferas. Lupus, spretis suorum persecutorum minis et blanditiis, sic fatus est: Ego Lupus nomine quidem; sed quasi agnum amore Christi mansuetissimum invenietis me. Tandem prolata voce, factaque intima confessione coram militibus, necem jam spirantibus, decollatus est, adstantibus matre et fratribus.

item S. Geni-
tor, qui am-
putatum caput
manibus tem-
plo intulisse
traditur.

3 Quos etiam primum blanditiis, deinde terroribus allicere conati sunt; ideoque ad Genitorem se convertunt, quem sic alloquuntur: Tu Genitor, matri dilectissime, ad regem nobiscum propera, valde inclytum. Sed hæc promissa aspernans Genitor, certoque sciens jam coronam martyrii adesse, munivit se Domini confessione, atque sic cœpit cum lacrymis orare: Jesu pie, spiritum meum accipe et sanctis tuis martyribus me sociare digneris. Hac prece fusa, decollatus est Oblinci Castelli pro nomine Christi. Caput namque proprium manibus suis post decollationem accepit et deferebat; et sic ad templum sanctæ Dei ge-

nitricis Mariæ lætus perrexit, januasque sibi d illico aperire præcepit. Erat autem ibi vir quidam, a nativitate cæcus, nomine Sebastianus hujus ecclesiæ ostiarius; qui ut audivit Genitoris vocem januam ipsam ultro aperuit; lumenque, quod postea recuperavit, concedi supplex efflagitavit. Idcirco hujus miraculi beneficio ejusdem ecclesiæ foribus quoddam foramen advertitur d,

d

4 Cæteri vero fratres ex piis Mauræ matris adhortationibus et monitis hanc hauserunt constantiam, quæ nec gratia, nec minis flecti potuit. Igitur in fidei confessione, quam etiam a pio præsule Martino exhaustam habuerunt, perseverantes, varie necati sunt: Spanus gladio truncatus; Tridor et Principinus, quorum corpora in ecclesia S. Stephani sepulta sunt et deposita, eodem genere necis percussi sunt. Sed decrescente e cæteros in fratres furore, nempe Marcellianum, Beatum, Benignum, ob generosum et constantem animum in eadem professione immaniter trucidante. Denique Maura, mater digna tot filiis, secessit quemdam in locum nomine Aciacum f; ubi postquam digne Deo servire studuisset, placuit Domino ad se vocare et filiis suis consociare.

d
Itemque alii
fratres. S.
Maura in pace
moritur.

ANNOTATA.

a Hæc Acta, quæ ad nos destinavit Ven. Vir. Mahaut, proxime sequuntur formam Turonensem; de qua dixi in Commentario prævio, num. 2 et 3.

b Intelligitur Constantius imperator, qui medio sæculo iv tantopere Arianis favit et S. Athanasio aliisque catholicis tam gravis existit. Agrippinus intelligitur ille comes, qui anno 460 Narbonem Visigothis tradidit. Quam parum hæc inter se convenient et cum ætate S. Martini patet. Vide Commentarium prævium, num. 8.

c Ex hoc aliisque locis manifestum est scripta hæc fuisse, quum theologia scholastica invaluisse.

d Hæc nunc adhuc vulgo traduntur et quidem facta esse ad ostium ecclesiæ B. Mariæ, quæ illic steterit, ubi nunc exsurgit templum S. Genitoris.

e Id est transeunte.

f In aliis omnibus libris legitur Arciacum; quod nunc oppidum S. Mauræ dici tradidi supra secundum Turonensis agri topographos. Aciacum vulgo nunc nuncupari Azay monet me Ven. Vir Mahaut; cujus nominis vici sunt in provinciis seu partitionibus Loir-et-Cher, Deux-Sèvres, Indre-et-Loire et Indre; in quarum postrema Azay-le-Feron jacet in ipso pago Oblincensi (arr. de Leblanc.) Quod si quæ illic S. Mauræ memoria superesset, vacillarent Turonenses traditiones et quæ de Arciaco ex aliorum fide perhibui.

F

DE S. CELSINO, PRESB. ET CONF.

REMIS IN GALLIA

SYLLOGE.

V. D. B.

§ unicus. Fasti sacri. S. Celsini cum S. Remigio commercium. Aedes sacra sub ejus patrocinio. Reliquiæ. Cultus.

CIRCA ANNUM
DCCCLII.
S. Celsinus,
memoratus in
fastis sacris

Quicumque in re hagiographica plane hospes non est, cognoverit oportet codicem Usuardinum, dictum a decessoribus Heriniensem. Hic quidem codex valde antiquus non est, siquidem scriptus sit extremo sæculo XI; sed hoc sibi proprium habet ut representet priorem editionem Martyrologii, quam publicam fecit Usuardus, et multis careat additamentis, quæ codici autographo Pratensi seu posteriori ejusdem sui Martyrologii editioni adjecit ipse martyrologus Parisiensis. Heriniensis tamen ille codex omnino purus non est, sed auctaria nonnulla habet, pertinentia ad provinciam et maxime ad civitatem Remensem. Hæc inter venit hodie sequens annuntiatio: Ipso die, depositio Sancti Celsini, presbyteri et confessoris; quam annuntiationem etiam habet Galesinius in Martyrologio S. R. Ecclesiæ, nisi quod verbis ipso die substituerit Rhemis; in codice vero Usuardi Remensi SS. Timothei et Apollinaris et in editione Belini hæc leguntur: Remis, sancti Celsini, discipuli sancti Remigii; in editione Molani: Remis, sancti Celsini, confessoris et presbyteri, discipuli sancti Remigii (1); in antiquissimo Dervensi Usuardi codice (2): Remis metropoli sancti Celsini confessoris; in Catalogo generali sanctorum Ferrarii: Rhemis in Gallia S. Celsini presbyteri; in Martyrologio Parisiensi cardinalis de Noaliis: Eodem die, sancti Celsini, presbyteri Laudunensis, cujus reliquiæ Remis asservantur; et demum in Martyrologio universali Castellani: Lauduni S. Celsini (vulgo S. Soussin), presbyteri, cujus reliquiæ servantur Remis in sacello subterraneo S. Mauri, secus templum S. Balsamiæ.

et copiosius,
sed minus sin-
cere laudatus
a Saussayo,
optime vero in
Breviario re-
centiori Re-
mensi,

2 Multo copiosior pro more est Saussayus in Martyrologio Gallicano: Lauduni, inquit, S. Celsini confessoris et presbyteri; qui beatæ Balsamiæ, nutricis sancti Remigii, filius, ejusque factus ex collectaneo discipulus, brevi cœvis quin et natu majoribus morum maturitate, divini timoris spiritu, charitate, pietate, omnique religionis spiritu præcelluit. Turbas autem populares fastidians, desiderio divinæ contemplationis, Lauduni de sancti ipsius pontificis licentia cellulæ se includens, Christo Jesu in omni spiritus puritate extremum usque ad halitum militavit. Deinde quieto sine consummatus ad exoptatæ Domini visionis properavit fruitionem. Corpus ejus, micans divinæ virtutis fulgoribus, Remos allatum, propria in ædicula repositum fuit

congrua honorificatione; in qua beata Balsamia, ejus mater, deinde sepulta, per sanctitatis quæ edidit lumina, patrocinium sibi illius ecclesiæ, quæ nunc Sanctæ Nutricis appellatur, vendicavit. Quum vero plura in his difficultia sint, in Breviario metropolitane ecclesiæ Remensis, quod anno 1630 excudendum curavit Ludovicus a Lotharingia, archiepiscopus, jussum quidem est ut memoria ritu simplici fieret de S. Celsino confessore; sed nulla lectio, nil quod proprium sit fuit propositum. Anno 1759 paulo liberalius erga beatum virum egit Armandus Julius de Rohan, archiepiscopus. In Breviario enim, quod hoc anno edidit, ut sequentia adderentur in fine novæ lectionis voluit: Hodie recolitur memoria sancti Celsini presbyteri, sanctæ Balsamiæ filii, et sancti Remigii discipuli. Ejus reliquiæ asservantur in ecclesia collegiata sanctæ Balsamiæ seu Nutricis, quæ olim propter prædictas sancti Celsini reliquias ecclesia sancti Celsini dicebatur. Atque his habes quæ Remis de S. Celsino circumferuntur.

3 Nituntur autem fere sequentibus Flodoardi, sæculi X celeberrimi Remensis historici, verbis (3): Hujus beatissimi Remigii nutrix beata Balsamia fuisse traditur, quæ mater exstitisse Sancti Celsini memoratur; qui et ipse beati Remigii discipulus fuisse familiaris asseritur, miraculis quoque postmodum claruisse dignoscitur, et æquorum maxime votis adhuc insignis habetur: in cujus et ipsa beata genitrix ejusdem requiescit ecclesia. S. Celsinum discipulum fuisse S. Remigii libenter dabo; sed collectaneum ejusdem fuisse seu matrem S. Balsamiam nutricem fuisse S. Remigii nemo prudens admittet. Ut enim jam animadvertit Suyskenus noster in Commentario de S. Remigio (4), nihil simile tradidit Hincmarus, imo longe diversum, in Vita numm. 4 et 5 ad instar prodigii referens, quod Cilinia mater, prout Montanus prædixerat, jam vetula filium suum lactaverit, et postquam hunc ablactasset, lacte suo oculos ejusdem Montani obliniens, visum ei restituerit. Eadem fere narrat Flodoardus lib. I, cap. 10, non satis ad dicta de S. Balsamia consequenter. An forte Nutricis vocabulum latius acceptum pro gerula sive pro ea a Flodoardo usurpatur, cui infantis cura et cetera educatio amandatur? Ita quidem una objectarum difficultatum pars cessabit, sed non omnes; quia propter Hincmari silentium mihi dubium inhærebit ne ista opi-

a Flodoardo
jam pridem
celebratus
fuit. Non vi-
detur fuisse S.
Remigii col-
lectaneus.

F

(1) Martyrologium Usuardi, edit. Sollerii, pag. 627 et 628.
— (2) D. Bouillart, Usuardi Sangermanensis monachi martyrologium sincerum, pag. 173. — (3) Hist. Ecclesiæ Remensis, Octobris. Tomus XI.

lib. I, cap. 10, ap. Migne, Patrologia lat. tom. CXXXV, col. 44.
— (4) Acta SS. tom. I. Octobris, pag. 68.

AUCTORE
V. D. B.

neque eremita
Laudunensis,
sed discipulus
S. Remigii et
presbyter Re-
mensis.

nio, leviter nata, omne pondus suum a Flo-
doardo acceperit, quo antiquiorem aucto-
rem pro eadem a nemine laudatum legi, qui-
que non nisi quinto post S. Remigium sæculo,
caute addito verbo TRADITUR, eam scriptis
mandavit. Quid autem prudentissimæ huic cen-
suræ addi aut demi possit equidem non video.

4 Ast ubi nutant quæ de lactis communione
cum S. Remigio feruntur, nutent simul oportet
quæ de S. Celsini patria dicuntur. Certe
quum in Laudunensi pago S. Remigius natus
sit et adoleverit (1), nutrix quoque, si quam ha-
buisset, et frater collactaneus ibidem habitasse
dicendi forent: sed quam primum hæc amplius
firma non sunt, nil est quo niti tuto possimus;
nisi alia suppetant proba documenta, quæ hic
frustra desiderantur. Contra presbyterum fuisse
S. Celsinum ex Usuardino codice Heriniensi inno-
tescit; neque est quod eade re dubitetur. Laudunensis
an Remensis, difficilis quæstio. Quum S. Remigii
discipulus fuerit et beato viro manserit familiaris,
quumque Remis fuerit sepultus
vix intelligitur fieri posse ut Remensis non fue-
rit presbyter. At diocesim Laudunensem, tem-
pore S. Remigii a Remensi divisam, petiit, tur-
bas civitatis Remorum fugiens, illicque vitam
degit in cellula, mortuusque est, et postea ejus
corpus Remos translatus: ita Saussayus, cui
consentire videntur Castellanus et cardinalis
de Noaliis. At quibus vetustis hæc nixa testimo-
niis? equidem nulla video; contra hæc ex sin-
gulari quadam rerum confusione orta esse mihi
manifeste apparet. Post verba scilicet, quæ
num. 3 recitavi, sic pergit Flodoardus: Traditus
a parentibus scholæ beatus Remigius lit-
teris imbuendus, brevi coævis, sed et natu
majoribus doctrina eminentior est effectus.
Cunctos superans condiscipulos, morum ma-
turity ac benevolentie charitate, populorum
studens turbas vitare, atque solitarius Domino
deservire, quod et obtinuit, habitaque, sanctæ
conversationis studiis adolescens pius, inclu-
sione, Lauduni Christo militavit. Ast ubi vice-
simum secundum ætatis subiit annum, defuncto
præfato venerabili Bennadio, archiepiscopo
in hac urbe Remensi, omnium generaliter vo-
tis ad apicem pontificatus non tam electus
quam raptus fuisse dignoscitur. Atque illa, quæ
tam aperte de S. Remigio dixit Flodoardus, re-
tulit Saussayus ad S. Celsinum. Multo itaque
melius Lelong (2), qui post Saussayum, Castel-
lanum et Noalium historiam diocesis Laudunensis
scripsit, plane omisit S. Celsini Laudunensem
inclusionem.

5 Sitne S. Celsinus ille idem qui longiori
S. Remigii testamento (quod Hincmaro videtur
fuisse incognitum atque ob hanc aliasque causas
a decessoribus nostris (3) reprobaturum est, sed a
Flodoardo suæ insertum Historiæ), his subscri-
psit verbis (4): † Celsinus presbyter. Cui pater
meus Remigius maledixit, maledixi, et cui
benedixi, benedixi: interfui quoque atque
subscripsi, frustra quæriter ab iis qui sublestæ
fidei esse id monumentum censent. Qui vero aliter
sentiunt et sincerum hoc testamentum ha-

bent nihil quidem definire queunt, quum alii D
Celsini potuerint esse presbyteri; sed temeritatis
tamen arguendi non esse videntur, si in agen-
tium partem inclinent. Quin etiam sive S. Re-
migius id condiderit testamentum, sive alii id
ei supposuerint, Celsinus ille certe presbyter
præclarus fuit, quemadmodum Agricola presby-
ter, qui ibidem proxime aut intermedio Teodo-
nio (5) præcedit, videtur alter esse sanctus, scili-
cet S. Agricola, qui die 20 octobris Suessionibus
cultum ecclesiasticum obtinuit (6). Valeat præ-
terea id monumentum ad indicandum modo qua-
licumque S. Celsinum ad ultima S. Remigii
tempora vixisse: quamobrem, quum S. Remi-
gius circa annum 532 ex hac vita recesserit,
signavimus in capite hujus sylloges idem tem-
pus; qua in re nobis fere jam prævit Castella-
nus, annum circiter 533 adscribens S. Remi-
gii nomini et 530 nomini S. Celsini. Quum vero
S. Celsini apud Laudunenses inclusionem non
probemus, non licet nobis etiam probare eum il-
lic esse mortuum, ut volunt Saussayus, Castella-
nus et Noalius, eumque isthinc Remos aliquando
fuisse translatus. Satis nobis est cum Flodoardo
affirmare eum requievisse in ecclesia Remensi,
sæculo ix S. Celsini dicta.

6 Referunt communiter scriptores, qui de hac
ecclesia dixerunt, eam primum conditam fuisse
sæculo vi; quibus innuunt eam suam debere
originem sepulturæ S. Celsini. Certe hæc basi-
lica videtur fuisse cœmeterialis, extra pristina
urbis mœnia, non procul a templis S. Nicasii et
S. Remigii, ex parte qua Catalaunum itur, con-
structa. Volunt tamen ante ibidem fuisse cryp-
tam cœmeterialem, de qua ita disserit Mar-
lotus (7): Visitur quoque secus ecclesiam
capella subterranea, cryptis martyrum haud
absimilis, ubi B. Maurum quidam volunt la-
tuisse tempore persecutionis, ac immaculatam
Deo hostiam obtulisse; hæc itur in cryptulam,
quam B. Mauri cameram vulgus nuncupat,
pieque ab eo feria quinta et sexta majoris heb-
domadæ præsertim visitatur: sed de hac cum
siluerit Flodoardus, licet vetustatis aliquod sit
monumentum, plura referre operæ pretium
non existimo. Facile tamen divinare est quid
veri huic populari narrationi subsit, nempe in
illa crypta diu servatas fuisse reliquias S. Mauri
martyris, quæ Remenses die 22 augusti vene-
rantur. Et quidem tempore Flodoardi, ut ipse
testis est (8), S. Mauri ossa in ecclesia S. Cel-
sini servabantur deposita; caput autem infra
civitatem intra beatæ Dei genitricis Mariæ ba-
silicam in arca secus altare venerabatur re-
conditum. Quin etiam non damnabo eum qui
conjecerit prius hanc cœmeterialem ædiculam
S. Mauri nomine fuisse honestatam; deinde vero
S. Celsini, quum scilicet ibidem conditus est et
miraculis coruscare cœpit. Utut autem id est,
quemadmodum ex modo dictis liquet, sæculo x
certissime dicebatur ecclesia S. Celsini. Vult
Marlotus (9) eodem tempore S. Balsamiæ aut
S. Nutricis fuisse dictam; sed, ut jam in Com-
mentario de S. Remigio animadvertit Suyske-
nus (10), ex instrumentis, a Marloto adductis,

In crypta ædi-
culæ cœmete-
rialis, quæ
forte prius S.
Mauri dicta
est, et sæculo
x S. Celsini,
sæculo autem
xii S. Balsa-
miæ seu Nu-
tricis diceba-
tur, sepultus
est et dein cul-
tus fuit.

Fusiori S. Re-
migii testa-
mento subscri-
psisse legitur
et sub annum
552 Remis non
Lauduni diem
obiisse vide-
tur.

(1) Acta SS., tom. I Octobris, pag. 67. — (2) Histoire du
diocèse de Laon et du pays renfermé entre l'Oise et la Meuse etc.,
pag. 58. — (3) Acta SS., tom. I Octobris, pag. 106 et seqq.
— (4) Hist. eccles. Remensis, lib. I, cap. xviii, ap. Migne,
tom. CXXXV, col. 68. — (5) Testam. S. Remigii, ap. Varin,
Archives admin. de Reims, tom. I, part. I, pag. 25. —

(6) Acta SS., tom. VIII Octobris, pag. 885 et seqq. — (7) Me-
tropolis Remensis historia, lib. III, cap. 9, tom. II, pag. 416.
— (8) Historia eccl. Remensis, lib. I, cap. 4, apud Migne,
tom. CXXXV, col. 55. — (9) Metrop. Remensis Hist., tom. II,
pag. 414. — (10) Act. SS., tom. I Octobris, pag. 68.

A in quibus sanctæ Nutricis ecclesia expresse appellatur, vetustissima sunt duæ Romanorum pontificum litteræ, Alexandri III et Lucii III, qui post medium sæculum xii pontificatum gesserunt: quo propterea tempore jam vige-
bat, aut saltem vigere incipiebat ista ecclesiæ appellatio.

Sæculo xii illa
ædicula colle-
giata facta est
et ejus loco
dein extructa
major eccle-
sia;

7 Pertinent autem hæ litteræ ad institutio-
nem novi collegii canonicorum in hoc ipso loco
et ad novam templi constructionem; atque hæc
earum est summa. Circa annum 1170, probi
aliquot viri, (verisimiliter duodecim, qui nume-
rus legitimus erat collegiorum et qui postmodum,
additis duobus capellanis, in hoc capitulo obti-
nuisse invenitur (1),) inspirante Domino de bonis
suis et aliorum eleemosynis præbendas insti-
tuerant, quæ anno 1344 valebant singulæ libris
decem (2), nunc fere francis 881 (3); et precibus
Alexandri III papæ a præposito et canonicis
ecclesiæ cathedralis Remensis obtinuerant eccle-
siam sanctæ Nutricis, in exterioribus ab anti-
quo vastatam, sed propter reliquias, quæ
ibidem habebantur, omni honore dignam; ea
lege ut post eorum mortem donatio præbenda-
rum ejusdem ecclesiæ ad Remense capitulum
pertineret, præposito et decano investituram
facientibus (4). Hæc quum confirmata essent et
Romano pontifici capituloque Remensi probata,
manum operi admoventur novi canonici ut loco
collabentis ædiculæ aliam exstruerent: atque
id, si quid video, non in pristina area, sed juxta
moliti sunt; unde factum fuerit ut crypta, qua
prius sanctorum corpora condita fuerant, non
sub novo templo, sed secus esset. Verum suis
viribus perficere non potuerunt canonici illi
hanc fabricam, licet nec ampla esset, neque
elegans. Quamobrem prius a Lucio papa III,
deinde ab Innocentio IV, ab archiepiscopo Thoma
de Bellomese seu de Beaumets ejusque suffra-
ganeis indulgentias, a capitulo Remensi com-
municationem bonorum operum et ab vicinis

abbatibus aliquot missas pro iis obtinuerunt, qui
adjutrices manus, id est pecuniarium auxilium
conferrent. Atque his spiritualibus subsidiis
nixi collegerunt nummos, inceptis perficiendis
necessarios (5). Stetit novum templum usque ad
extremum sæculum xviii, quo furente impietate
destructum est (6); neque aliud amplius de ea
superest indicium, quam plateola impervia,
dicta Impasse Sainte-Balsamie (7).

8 Marlotus, cujus posterius volumen anno
1697 Remis editum fuit, recensens reliquias,
quas S. Nutricis canonici tempore suo retine-
bant: Habent quoque, inquit (8), sancti Cel-
sini, beati Remigii discipuli, sat notabiles
particulas, in arculis reconditas; adeoque si
hæc pignora in arculis composita servarentur,
credibile non est eos ineunte sæculo xviii adhuc
in S. Mauri crypta servatas fuisse, quemadmo-
dum dixit Castellanus. Verum hæc periisse
videntur anno 1792, quo thesauri templorum
Remensium auro argentoque spoliati sunt et
innumera perditæ sanctorum exuvie. Saltem
de S. Celsini exuviis nihil invenit cl. v. Pro-
sper Tarbé (9). Cæterum non meliori fortuna
usa sunt hujus capituli diplomata alique libri,
de quibus (quod vix credes) superest unus tan-
tum fasciculus, titulos aliquot proprietatis con-
tinens (10). Non tamen periit omnino S. Celsini
cultus in diœcesi Remensi. In Kalendariis eccle-
siasticis (Brevia et Ordines illic vocant) anno-
rum 1812, 1829, 1838 et 1846 jubetur fieri
commemoratio S. Celsini; contra in Kalendariis
ecclesiasticis Laudunensibus seu Suessionensi-
bus pro pristina diœcesi Laudunensi nil omnino
præcipitur. Ex quibus appareat S. Celsini cul-
tum numquam propagatum fuisse. Quin etiam,
si excipias ædiculam cæmeterialem S. Celsini,
postea mutatam in templum collegiale S. Bal-
samiæ seu Nutricis, nulla umquam in diœcesi
Remensi fuit ecclesia, quæ sanctum nostrum
tamquam patronum coluit (11).

AUCTORE
V. D. B.

quæ extremo
sæculo xviii
non secus ac
S. Celsini reli-
quie perit.
Parcus hujus
apud Remen-
ses cultus.

(1) Codex triennis decimæ anno 1344 concessæ, ap. Varin,
Archives de la ville de Rheims, tom. II, part. II, p. 1041 et
seq. Cfr Marlot, Metropolis, tom. II, p. 414. — (2) Ibid., loc.
cit. — (3) Mémoire sur la fortune, etc. in Mémoires étrangers,
Académie des inscriptions, tom. I, p. 274. — (4) Marlot, pag.
supra cit. — (5) Ibid., pag. cit. et seq. — (6) Tarbé, Trésor des
églises de Rheims, p. 242. — (7) Brissart-Binet, Guide du

voyageur à Rheims, p. 165. — (8) Metrop. Remensis historia,
tom. II, p. 416. — (9) Trésor des églises de Rheims, p. 244.
— (10) Varin, Archives adm. de Reims, tom. I, part. I,
p. ccxviii. — (11) Ibid., tom. II, part. II, p. 1053 et seqq.
Liste des Saints sous l'invocation desquels sont toutes les
paroisses du diocèse.

DE SANCTO GAUDENTIO,

EPISCOPO BRIXIENSI IN ITALIA,

COMMENTARIUS CRITICO-HISTORICUS.

§ I. S. Gaudentii, cujus nomen in fastis sacris fere desideratur, patria,
et peregrinatio in Orientem, sub qua Brixiensis electus episcopus est,
incertum quo anno. Doctrina et sanctitate fulgens, legatus mittitur in
causa S. Chrysostomi, a quo et consolatorias accipit litteras.

PROBABILIS
CIRCITER AN.
410.

S. Gaudentii,
cujus nomen
in fastis sacris
fere desidera-
tur.

Gaudentius, licet præclarissimis sanctis-
simisque Brixiensis ecclesiæ annunere-
tur pontificibus, tamen in fastis sacris
vix non omnibus ejus nomen desideratur;
ita quidem ut Castellanus, cujus nota dili-
gentia et accuratio est, hæc de illo annuntiet (1):
Brixiæ natale S. Gaudentii episcopi, erudi-

tione et sanctitate conspicui. Atque ita ibi;
sed infra in Supplemento (2): Margini S. Gau-
dentii, inquit, adscribe: Sine cultu veteri,
etiam in propria ecclesia, ut videtur in Ram-
perto episcopo Brixiensi VII (imo IX) sæculi,
qui etiamsi de eo loquatur, ne semel quidem
vocat Sanctum sive Beatum, cum alioquin

(1) Chastelain, Martyrologe universel, 25 Oct. p. 541. —

(2) Ibid. p. 717.

Sanctos

AUCTORE
B. B.

Sanctos non negligat eos nominare, qui cultum hunc habebant, uti S. Philastrius. Gaudentius iste consecratus fuit a S. Ambrosio. *Quam tamen perperam hæc scripserit Castellanus, videbimus ubi de cultu S. Gaudentii sermo erit. Id manet interim certum ejus memoriam in martyrologiis antiquis prætermitti. Exemplo sit Usuardus Sollerii, in quo nec in textu nec in auctariis ulla mentio S. Episcopi occurrit. Ast insertus est Romano hac die iisdem verbis, quæ supra recitavi ex Castellano : Brixia Natale S. Gaudentii episcopi, eruditione et sanctitate conspicui. Et notat Baronius : Hic, defuncto S. Philastrio, in ejus locum invitatus renitensque subrogatus est opera S. Ambrosii ep. Mediolanensis, ut ipsemet Gaudentius testatur in sermone habito in Ordinatione sua. De suscepta a se in Orientem peregrinatione idem in sermone de Dedicatione ecclesiæ Concilii Sancti pertractat. Hæc clariora ex dicendis fient.*

gestorum com-
pendiosa nar-
ratio.

^B 2 Quæ ad nos de S. Gaudentio pervenerunt, sic compendiose reddit Schœnemannus (1) : Patria Gaudentii incerta est. Nisi Brixianus fuit, certe diu Brixia, Philastrii jam temporibus vixit, alumnus ejus atque ecclesiastica disciplina ab eo imbutus, quo tempore magnum sibi apud populum et clericos favorem conciliavit. Quippe qui dum in Orientem religionis causa peregre profectus esset, Philastrio interim mortuo, populo flagitante et suffragio aliorum episcoporum, cui magnum pondus ex Ambrosii Mediolanensis auctoritate accedebat, Brixia episcopus electus est. Ac Gaudentius quidem nuntio hoc accepto, nihil intentatum reliquit, quo onus istud declinaret. Sed Ambrosius cæterique antistites sacramento, quo fortasse Brixiani cives se obligaverant, nullum alium episcopum se accepturos, adstricti, tales ad ipsum epistolæ cum legatione civium miserunt, ut diutius resistere religioni sibi duceret, præsertim cum ab ipsis episcopis orientalibus, nisi reditum ad Brixianos polliceretur, communicatio negata esset. Initium episcopatus ejus pariter ac dies emortualis prædecessoris ejus latet. Nulla in episcopatu re gesta magis inclaruit, quam suscepta pro Joanne Chrysostomo legatione ad Arcadium imperatorem anno 405 (rectius an. 406) Emilio et Cythegio comitibus. Quæ quamvis eventu fuerit destituta, constantiæ tamen et magnanimitatis laude eum nobilitavit, atque disertissimum hac de re præconium ipsius Chrysostomi testimonia præbent. Quando obierit Gaudentius æque incertum est, aliis ad annum 427, aliis, in quibus Tillemontius, majori probabilitate ad annum 410 obitum ejus referentibus. *Atque hæc summa eaque probata vitæ S. Gaudentii sunt lineamenta, ut plurimum ex ipsis sancti Viri scriptis desumpta, quæ nobis per partes et singillatim explananda veniunt.*

Patria :

^C 3 Ad patriam S. Gaudentii quod spectat, deficiunt monumenta et testimonia idonea, quibus constet qua in urbe, quo in agro lucem acceperit. Cujas is esset, ait Gradonicus (2), incertum; domicilium tamen in hac urbe (Brixia)

habuisse, videtur non dubitandum; tum quia eamdem vocat « urbem nostram. » Ita in præfatione ad Benevolum : « Sicut honoratorum nostræ urbis, ita etiam dominicæ plebis, Domino annuente, dignissimum caput est. » Sed ista ratio parum solida : nam hæc Gaudentius, jam episcopus Brixianus, scripsit ad Benevolum; est autem in more universim positum, ut episcopi suam vocent urbem, in qua sedem habent, sive illa oriundi sint sive non, sive antea ibidem morati sint, sive eo primum advenerint, cum pontificali aucti essent dignitate. Melius probant aliæ duæ rationes a Gradonico adhibitæ : Tum, subdit, quia enumeratis Philastrii, quibus christianam excoluerat ecclesiam, laboribus, se quoque appellat : « partem ejus operis minimam, » quæ verba leguntur in sermone ^{xxi}, ubi de vita et obitu B. Philastrii (3). Tum denique, prosequitur Gradonicus, quia longa cum illo (Gaudentio) consuetudine, Brixianis cognitæ probabiliter fuere atque perspectæ singulares dotes, quibus promeruit, ut adeo vehementissime ab iis ad episcopatum ex peteretur. Manet itaque incertum ubi natus S. Gaudentius sit; sed probabile valde est, eum haud parvo tempore ante suam electionem moratum Brixia, ibique S. Philastrio, quem patrem suum passim appellat, adhæsisse ejusque extitisse discipulum. Confer Galeardum in Prologomenis ad opera S. Gaudentii (4). De patria Gaudentii, ait, quid certi affirmem non habeo. Mansisse eum Brixia, antequam in Orientem proficisceretur, compertum est : ait enim in sermone de Ordinatione sui : « Ut sine damno animæ meæ ultra jam resistere non valerem, cui ab orientalibus quoque episcopis, nisi meum ad vos reditum pollicerer, salutaris communicatio negaretur. » Reditus porro aut patriam aut saltem domicilium designat (5). Et re quidem vera quis reditus esset, nisi prius ibidem fuisset moratus?

⁴ Sæ ante episcopatum in Orientem peregrinationis S. Gaudentius pluribus ipse meminit, sermone ^{xvi} in die Ordinationis suæ habito, et in sermone ^{xvii} in Dedicatione Basilicæ. Cum, inquit (6), per urbes Cappadociæ Jerusalem pergerem, ... in ipsa maxima Cappadociæ civitate, quæ appellatur Cæsarea, ubi habent iidem Beatissimi (xxxx martyres Sebasteni) insigne martyrium, reperimus quasdam Dei famulas, monasterii sanctarum virginum dignissimas matres, prorsus Mariæ et Marthæ consimiles, quas merito diligat Jesus; natura, fide et studio, et castitatis integritate germanas. Quibus ab avunculo suo summo sacerdote ac beato confessore Basilio, olim traditæ fuerant horum Martyrum venerandæ reliquiæ, quas desiderio nostro incunctanter ac fideliter tribuerunt, idoneos veneratores tanti nos esse muneris approbantes, simulque subtestificatione Domini confitentes, se semperorasse Deum nostrum, ut hæc tam pretiosa possessio in tales transfunderetur hæredes, qui eam consimili fide diligentiaque percolerent; qui studii ac venerationis ipsarum et successores et augmentatores existerent; quoniam essent ipsæ in annis senilibus constitutæ et transmi-

peregrinatio
in Orientem,

F

(1) Bibliotheca historico-litteraria Patrum latinorum, tom. I, p. 560. Lipsiæ 1792. — (2) Brixia sacra seu Pontificum Brixianorum series, p. 51. Brixia, 1755. — (3) Migne, Patro-

logia, tom. XX, col. 1000. — (4) Ibid., col. 799. — (5) Conf. Tillemontium, Mémoires, tom. X, p. 581. — (6) Serm. ^{xvii}. Migne, ubi supra, col. 964 et seq.

grationem

A grationem de hoc mundo suam quotidie expectarent. Exaudita est ecce fidelis oratio etc. Addit se hos SS. Martyres comites habuisse sui itineris, cum ex Cappadocia Hierosolymam pergeret (1). Ex eadem verisimiliter peregrinatione retulit S. Gaudentius reliquias SS. Joannis Baptistæ, Sebaste in Palæstina conditi; S. Thomæ, Edessæ in Mesopotamia culti; SS. Andreæ et Lucæ, quorum pignora Constantinopoli, sepulchra vero in Achaia erant (2). De his omnibus redibit sermo, ubi agemus de dedicatione ecclesiæ Brixianæ, Existimat Tillemontius Gaudentium sub hac peregrinatione convenisse S. Chrysostomum, ita opinatus ex hujus epistola S. Gaudentio inscripta et data circa an. 406: Consolationem, verba sunt sancti doctoris (3), haurimus ex tuæ caritatis ardore ac sinceritate: cujus dum hic periculum fecimus, istic (Brixia) quoque integram vigere cognovimus; nec ullo modo aut temporis diuturnitate aut itineris longitudine debilitatam fuisse. Autumat Tillemontius verba hæc referenda ad priorem S. Gaudentii peregrinationem: rediit enim in Orientem factus jam episcopus circa vernum tempus præfati anni 406, sancto Chrysostomo opem laturus, ut postea videbimus. Consentit Tillemontio Gradonicus sic statuens (4): Ex quibus verbis epistolæ nemo non videt, Chrysostomum longe ante istam legationem (anni 406) aliquod in Oriente de Gaudentii charitate atque sinceritate specimen habuisse. Porro alium Gaudentium præter nostrum in Oriente, Chrysostomi tempore, versatum fuisse, mihi ex nullis quæ legi monumentis ecclesiasticis compertum sit. Ita quoque Justus Fontaninus, archiepiscopus Ancyranus (5): Ibidem in Oriente Joanni Chrysostomo stricta necessitudine adhæsit (Gaudentius), proque eo, postmodum episcopatu dejecto, legatus ecclesiæ Romanæ Constantinopolim missus est. Ad ejusdem Gaudentii sermonem xvi, Chrysostomi epistolam clxxxiv. Atque sic quidem illi recitatum Chrysostomi locum interpretantur. Alterius sententiæ Galeardus fuisse videtur, qui conventi S. Doctoris illa tempestate a Gaudentio non facit mentionem. Ut dicam quod sentio, commode potest S. Chrysostomi epistola tota intelligi de posteriore in Orientem profectione, jussu Innocentii I, ineunte sæculo v, in causa S. Patriarchæ CP. a B. Gaudentio suscepta; tum quod hujus legationis occasione scripta epistola fuerit; tum quod voces: Hic periculum fecimus obvio sensu referantur ad innumeras difficultates et labores, quibus Constantinopoli S. Gaudentius pressus fuerit; tum quod aliæ illæ voces: Aut temporis diuturnitate per se non indicent plurimum annorum spatium, præsertim si sequentia, quibus cohærent, spectentur verba: Aut itineris longitudine, quæ sane aliud non significant nisi reditum ex Græcia in Italiam. Ut ut est, si Gaudentius in hac peregrinatione (in legatione eum non vidit) Chrysostomum convenerit, id Antiochiæ contigisse oportet: nam factus est is episcopus CP. anno 398; ille vero Brixienis saltem ante iv Aprilis 397, cum tali die et anno obierit S. Ambrosius, qui præsens adfuit consecrationi S. Gau-

dentii. Cæterum, ut planius explicabimus, hæc consecratio ponenda est vel anno 384 vel initio anni 397 vel uno horum intermedio; unde claret tempus peregrinationis nulli posse certo anno adscribi; pariter ignoramus quamdiu S. Vir in Oriente moratus sit, licet appareat eum non cursim Cappadociam Syriamque peragrasse, ac proinde facile unum alterumve annum et forte diutius Brixia abfuisse. Id certum, absentem ad infulas vocatum.

5 Peragrabat Orientem Gaudentius, quando mors S. Philastrii Brixienis incidit. Mœstis de præclarissimi episcopi obitu clero et populo, ac valde de alterius subrogatione sollicitis, cum nemo fortasse ex Brixiano clero haberetur dignior, qui Philastrio sufficeretur, eorum oculis absens observatur Gaudentius. Quocirca votis invicem collatis, episcoporum vicinorum accedente suffragio, et imprimis Ambrosii præsulis Mediolanensis et metropolitæ, jurejurando statuerunt, nullum alium se accepturos episcopum præter Gaudentium (6). Sed ipsum audiamus S. Præsulem, his sermonem de Consecratione sua exordientem verbis (7): Imperitiæ meæ conscius et ætatis ipsius immaturæ ad sacerdotii dignitatem pudore deterritus, merito silendi licentiam a summis sacerdotibus postulabam. Metuo enim primum ne virtus verborum cœlestium exiguitatis meæ sermone tenuetur; deinde erubesco, quod tantæ expectationi optatum doctrinæ fructum præstare non valeo. Unde imparem me vestro desiderio per omnia sentiens, onus istud totis viribus conatus sum declinare. Sed beatus pater Ambrosius cæterique venerandi antistites, sacramento, quo temere vos ipsos obligastis, astricti, tales ad me epistolæ cum vestra legatione miserunt, ut sine damno animæ meæ ultra jam resistere non valerem; cui ab orientalibus quoque episcopis, nisi meum ad vos reditum pollicerer, salutaris communio negaretur. Tali igitur conclusus articulo, et auctoritate Sanctorum præsentium subjugatus, suscepi hoc summi sacerdotii munus, nec merito dignus, nec ætate aptabilis, nec doctrina maturus. Intuemini igitur quid patiar, qui cum loqui nesciam, tacere non possum. Sermonem hunc habuit Gaudentius die suæ consecrationis primo, ideoque inscriptus: De Ordinatione sua... coram multis episcopis, sed imprimis coram Ambrosio Mediolanensium præsule (8). Ex recitato loco discimus primo, sanctum Gaudentium haud provecta ætate fuisse electum, cum ipse se dicat immaturæ ætatis, nec ætate aptabilem. Notat autem hanc in rem Galeardus (9): Disciplina eorum temporum ferebat ut episcopi non nisi matura et provecta jam ætate fierent, quam annorum quinque et quadraginta esse voluit Siricius (pontifex Rom. ab anno 384 ad an. 398, S. Gaudentio proinde synchronus) in epistola Decretali ad Himerium, episcopum Tarracensem, cap. 9. Plura nihilominus sunt exempla summorum virorum, qui venia annorum accepta, immatura ætate ad episcopatum provecti sunt; idque eorum virtuti datum est, ut legibus solverentur. Sic, teste Eusebio (10),

AUCTOR
B. B.

Electus episcopus absens,

E

F

(1) Migne, ubi supra. (2) Conf. Tillemont, Mémoires, tom. X, p. 582. — (3) Migne, col. 804. — (4) Brixia sacra, p. 56. — (5) Historia litteraria Aquileiensis, p. 527. — (6) Gradoni-

cus, p. 54 et seq. — (7) Migne, tom. XX, col. 955. — (8) Gradonicus, in Proæmio, p. xxv. — (9) Migne, ubi supra, col. 955. — (10) Hist. eccl., lib. VI, c. 50.

AUCTORE
B. B.

Gregorius Thaumaturgus et Athenodorus tantopere in divinis eloquiis profecerunt, ut ambo adhuc admodum juvenes, ecclesiarum in Ponto episcopi fuerint constituti. Remigius ad Remensem ecclesiam electus est annos natus non amplius quam viginti duos (1). Alios prætermitto. Itaque videtur S. Gaudentius saltem annis quadraginta quinque minor episcopus et electus et consecratus; sed quo plane ætatis anno, nemo dixerit, deficientibus idoneis monumentis.

Brixiam redire cogitur.

6 Secundo discimus eum repugnantem reluctantemque valde conscendisse cathedram Brixensem; idque prævisum a clero et populo; quocirca sacramento se obligarunt, nullum alium se accepturos præter Gaudentium. Atqui hoc sacramentum civium, non vero episcoporum fuisse, patet ex contextu: Sed beatus pater Ambrosius cæterique venerandi antistites, sacramento, quo temere vos obligastis, astricti etc. Quod ideo observamus, ut Baronii lapsus notemus, episcopis æque ac civibus iurjurandum attribuentis: Omnes, inquit (2), sacerdotes ejus provinciæ atque potissimum S. Ambrosius, in ipsum Gaudentium, absentem licet, in electione pari consensione conspirant, firmannt decretum atque stabiliunt iurjurando, nisi forte intelligat Baronius sacramentum hoc ab episcopis nullatenus fuisse improbatum. Discimus tertio, S. Virum coactum fuisse oneri humeros submittere. Onus ergo illud, ita Gradonicus (3), statim per legationem et epistolas ei offerunt; at cum Brixiam degens, eximie animi moderationis præclara prætulisset exempla, rati sunt Brixiani fore ut ipse obluctaretur. Quamobrem occurrere cuicumque impedimento volentes, episcopis orientalibus supplices dederunt libellos, ut Gaudentio reluctanti communionem denegarent. Neque conceptus timor eos fefellit: nam primo strenue renuit; ecclesiasticis deinceps minis percussus, episcoporum tandem voluntati obtemperavit, ac opportuno tempore Brixiam venit, ubi effusa omnium ætatum atque ordinum gratulantis urbis multitudine, ut credere par est, exceptus, in hujus urbis episcopum, florenti adhuc ætate, a S. Ambrosio consecratur.

Consecratur a
S. Ambrosio,

7 Præsentem adfuisse sanctum Mediolanensem antistitem, jam satis efficitur ex verbis S. Gaudentii, numero præcedenti allatis. Sed et clarius adhuc elucet ex alio loco ejusdem sermonis: Obsecro, ait S. Gaudentius (4), communem patrem Ambrosium, ut post exiguum rorem sermonis meum, ipse irriget corda vestra divinarum mysteriis litterarum. Loquetur enim Spiritu sancto, quo plenus est, et flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ, et tamquam Petri apostoli successor ipse erit os universorum circumstantium sacerdotum. Nam cum Dominus Jesus interrogaret apostolos: « Vos autem quem me esse dicitis? » Solus Petrus omnium credentium ore respondit: « Tu es Christus, filius Dei vivi. » Verisimile utique est, S. Ambrosium invitanti obsecutum; hoc tamen nusquam scriptum reperitur. Ex hac invitatione atque ex eo quod S. Ambrosius pater dicitur, infert Gradonicus (5), sedem

Brixensem illa tempestate suffraganeam Mediolanensis, non, ut postea obtinuit, Aquileiensis ecclesiæ exstitisse, ipsumque Ambrosium jure metropolitico gavisum: Enim vero, ait, quis inficiari potest, Brixianos putasse suam ecclesiam subjectam fuisse Mediolanensi, dum videt eosdem pastore destitutos, ad Ambrosium, non vero ad Valerium, Aquileiensem cathedram tenentem, confugientes? Accedit etiam inter metropolitaram jura, jam inde ab eorum ortu ad VIII usque seculum, illud potissimum fuisse, quod metropolita in episcopi electione et consecratione primas habebat: « Ut episcopi judicio Metropolitanorum, et eorum episcoporum, qui circum circa sunt, promoveantur ad ecclesiasticam potestatem; » ita fuit decretum can. 12. conc. I Laodicensi, habiti anno CCCXX, Silvestro summo pontifice. Quapropter prima œcumenica Synodus, Nicææ habita anno CCCXXV can. 6 definierat: « Si quis præter sententiam Metropolitanum factus fuerit episcopus, hunc magna Synodus definit, episcopum esse non oportere. » Factum hinc esse arbitror, ut Metropolita ab aliis « Pater » appellaretur. Alio deinde loco addit Gradonicus (6), in dissertatione præmiali: Ostendimus ab Ambrosio, utpote metropolita, Gaudentium fuisse consecratum episcopum. Hoc præstitum fuisse statim ac Brixiam pervenit Gaudentius, licet conjicere ex illius temporis usu, quo episcopatus diu vacans non permittebatur, quod postea generale Chalcedonense concilium, celebratum anno 451 decrevit can. 25, scilicet intra tres menses ordinationes episcoporum debere celebrari. Quæ Gradonici placita equidem non improbaverim.

8 Sed quo anno hæc consecratio facta? Intricata quidem et insolubilis, ut jam monuimus, quæstio. Juvet audire Galeardum: Quo anno, inquit (7), Gaudentius episcopatum suscepit non satis liquet. Videtur id factum fuisse circa annum 387, quam sententiam recentiores fere omnes probant. Vossius sane ac Labbeus, Caveus item et Natalis Alexander sicut et Cuperus noster in actis S. Philastrii ad diem xviii Julii (8) in hunc annum initium episcopatus Gaudentii conferunt. Vossii verba hæc sunt lib. III de hist. lat: « Gaudentius Brixienensis episcopus memoriæ prodidit vitam S. Philastrii, cui successerat in episcopatu. Obiit autem Philastrius anno 387, unde Gaudentii ætas satis patet. » Profecto si de anno obitus Philastrii constaret, nulla de initio episcopatus Gaudentii esset quæstio. Quod autem conjectura saltem assequi possumus, hoc est, Philastrium post annum 384 diem suum obiisse. Nam Augustinus, qui Roma Mediolanum venit anno 384, scribit, se Mediolani Philastrium Brixensem episcopum apud Ambrosium vidisse. Subdo S. Augustini verba, desumpta ex epistola CCXXII, hanc ferente inscriptionem: Dilectissimo filio et condiacono Augustinus episcopus... Philastrius quidam Brixienensis episcopus, quem cum sancto Ambrosio Mediolani ipse vidi, scripsit etc. (9). Redeamus ad Galeardum, qui sic prosequitur: Itaque fieri potest, aliquem, ac for-

incertum quo
anno; forte
an. 387.

(1) Flodoardus, lib. I, c. xi. — (2) Annal. ad an. 386. n. vii. — (3) Pag. 52. — (4) Migne, col. 958. — (5) In præmio p. XXV. — (6) Pag. 52. not. (5). — (7) Migne, col.

798. — (8) Acta SS. tom. IX, Julii p. 386. — (9) Migne, tom. XLII, col. 17 et 18.

A tasse postremum ex his tribus annis (imo quatuor nempe 384, 385, 386 et 387) fuisse Philastrio emortualem, cum certe ante Ambrosii obitum (qui anno 397 die iv Aprilis assignatur) Gaudentius factus fuerit Brixiae episcopus. Hoc autem videtur accidisse plures ante annos quam Ambrosius ipse discederet : nam saepius de eo verba facit, ac praesentem quandoque compellat, sermone de ordinatione sui et sermone de Petro et Paulo, quorum prior Brixiae, alter vero Mediolani a Gaudentio est habitus. Quod tamen spectat ad sermonem de Ordinatione, nihil ex eo inferre licet, cum id plane sit, quod in quaestionem venit, quo nempe anno haec ordinatio contigerit. Posteriorem sermonem de Petro et Paulo genuinum esse S. Gaudentii opus, probat quidem Galeardus (1), sed quo tempore dictus fuerit omnino silet; habitum Mediolani efficitur, iudice eodem Galeardo, ex primis exordii verbis : Venerabilis antistes Christi, communis autem pater, affectu quo me proficiscentem detinuit, nunc etiam compulit excusantem, ut iterum dilectionem vestram tractatu mei sermonis alloquerer. Proinde nec isto sermone multum juvamus; aliunde tamen nihil est quod nos inducat, ut statuamus illum primo ordinationis S. Gaudentii anno prolatum; imo pronum est aliter judicare. Nec illud praetermittendum, sermonem de Petro et Paulo non laudari apud Gradonicum, ubi recenset scripta S. Gaudentii (2), qui proinde dubius saltem hæsisse putandus est de illius sinceritate, quæ tamen mihi ex rationibus a Galeardo allatis in tuto posita videtur. Utut vero est, liquet solum deficere, quo pedem secure figamus, quando quaestio est de initio episcopatus S. Præsulis nostri. Universim desunt certæ in actis S. Gaudentii notæ chronologicae, præter unicam istam, quæ pertinet ad legationem pro S. Chrysostomo, jussu Innocentii susceptam : hæc enim spectat ad annum 406, ut alibi dicemus. Quapropter licet, ut monui, haud improbabile existimem, aliquot annis ante S. Ambrosii decessum cœpisse præsulatum S. Gaudentii, certo tamen ejus initium poni non potest nisi post obitum S. Philastrii, quem S. Augustinus testatur se vidisse Mediolani, quo S. Doctor advenit anno 384, discessit vero anno 387; et ante obitum S. Ambrosii, quem communiter adscribunt eruditi 4 Aprilis 397; Henschenius autem noster in speciali tractatu (3), removen- dum putavit in diem 17 ejusdem mensis anni sequentis seu 398. His itaque extremis annis et cuivis eorum intermedio innecti haud absurde poterit S. Gaudentii consecratio.

S. Gaudentius
prestans vir-
tute

9 Ex dictis plane elucet, quanta S. Pontifex præstiterit modestia et humilitate. De præclara S. Viri administratione, deque ejus virtutibus et excellenti doctrina agens Gradonicus : In ornanda, inquit (4), ac provehenda provincia sollicite statim incumbit. Primum doctrina atque exemplis cives instruere atque paganorum aliorumque pravorum hominum reliquias, antecessoris vestigia premens, funditus extirpare, et fidem rectam et castos mores inserere instat. Feliciter ei cessisse labores dubitari

nequit: nemo enim avertere oculos poterat a sanctissimis novi Episcopi exemplis; nemo eloquentiæ vi atque argumentorum copiae resistere. Unde factum, ut ipso etiam invito atque repugnante sermones illius a notariis exciperentur (quæ tunc temporis laus summa erat), qui deinde in omnes disseminati, eam auctori suo pepererunt laudem, ut illius ævi doctorum decus a sapientissimis viris appellaretur; quocirca illis omnino comparandi, qui habiti sunt per illos præsules, quos nihil antiquius habuisse constat inquisitione earum rerum, quæ sunt Jesu Christi.

10 De doctrina et eloquentia S. Gaudentii enucleatius tractat Galeardus in hunc modum (5) : Jam vero quanta doctrinæ atque eloquentiæ laude floreret Gaudentius noster, ex eo luculenter colligitur, quod ejus sermones passim a notariis excipi solerent, dum ipse ad populum verba faceret. Solemnis enim ea tempestate mos fuit, ut si quis ecclesiasticorum tractatorum dicendo excelleret, ejus conciones appositis notariis, scripto celeriter exciperentur. De notariis eorumque notis vide Lipsii epistolam ad Leonardum Lessium S. J. (6), ubi pro more viri multa erudite collecta et acute atque concise dicta reperies de origine notarum ac notariorum officio et industria. Unum adscribo locum (7) : Quis usus? Duplex : publicus et privatus. Isidorus suggerit : « Notarum usus erat, ut quidquid pro concione aut in iudiciis diceretur, librarii scriberent adstantes (audientes) divisis inter se partibus, quot quisque verba et quo ordine exciperet »... Ac plurimum ita fuerit, certiusque ita fuerit; arte tamen adaucta, nihil ambigam vel unum suffecisse. Igitur publice hic usus, orationes et dicta excipere ac provulgare. Ita Asconius tradidit, orationem Ciceronis pro Milone, ipsam quam dixerat (nam hodierna hæc scripta modo est) « exceptam fuisse, quæ suo tempore extaret »... Publice igitur hic usus : at privatim, plurimus sive in epistolis, orationibus, scriptis aliis subito dictandis etc. Exceptos autem fuisse non raro sermones S. Gaudentii, constat tum ex titulis non semel præfixis : Incipiunt excepti tractatus de diversis capitulis (8); Tractatus ejusdem exceptus die Dedicationis basilicæ (9) et : Incipit tractatus quem prima die ordinationis ipsius, quorumdam civium notarii exceperunt (10); tum ex diserta S. Episcopi querela in Præfatione ad Benevolum : De illis vero tractatibus, ait (11), quos notariis (ut comperi) latenter appositis, procul dubio interruptos et semiplenos, otiosa quorumdam studia colligere præsumpserunt, nihil ad me attinet. Mea jam non sunt, quæ constat præcipiti notariorum festinatione esse conscripta : vereor tamen ne aliqua sub sermonis mei titulo sanæ fidei inimica alieni errores involvant, et efficiantur sempiterni criminis rei, qui fuerint incautæ præsumptionis auctores. De notariis tam manifestis quam occultis videtur agere etiam S. Gregorius Nazianzenus in Oratione ad 150 episcopos, et Supremum Vale inscribi solita : Valet, inquit (12), sermonum meorum

AUCTORE.
B. B.

et doctrina,

E

F

(1) Migne, tom. XX. col. 808. — (2) Brixia sacra p. 58. — (4) Tom. I. April. pag. XXXVIII et seqq. Conf. Tillemont. Mémoires, tom. X. p. 761 et seq. — (4) P. 52 et 53. — (5) Migne, tom. XX. col. 798. — (6) Centuria I ad Belgas ep.

27. Opera tom. II, p. 384 et seqq. Antverpiæ, 1657. — (7) Ibid. p. 382. — (8) Migne, tom. XX, col. 920. — (9) Ibid., col. 959. — (10) Ibid. col. 953. — (11) Ibid. col. 851 et seq. — (12) Migne, Patrologia Græca, tom. XXXVI, col. 491 et 492.

amatores,

AUCTORE
B. B.

amatores, et cursus et concursiones, et styli (calami) tam perspicui quam occulti etc. Χαίρετε τῶν ἐμῶν λόγων ἐρασταί, καὶ δρόμοι καὶ συνδρομαί, καὶ γραφίδες φανεραὶ καὶ λαυθάνουσαι. Notant editores Maurini : « Styli, Graphia, » non « Calami, » ut vertit Billius, qui hisce temporibus nondum erant in usu (*id non omni ex partem verum*); sed in cereis tabulis Styli vel Graphii ope scribebant. Et Galeardus, qui Billii utitur versione : Hic obiter annotaverim locum Nazianzeni male a Birkeimero fuisse acceptum : nam ubi in Græcis habetur καὶ γραφίδες φανεραὶ καὶ λαυθάνουσαι « et calami tam perspicui quam occulti » ipse inter pretatus est « nec non calumniatores manifesti et occulti; » qua inepta versione totam Gregorii sententiam labefactavit (1). Atque hæc de doctrina S. Gaudentii. De ejus scriptis infra redibit amplior sermo. Unum tamen addimus scilicet linguæ Græcæ peritum S. Episcopum fuisse, ut clare efficitur ex præfatione Rufini in versionem Recognitionum Clementinarum : Equum, inquit (2), sane est, tibi (nempe Gaudenti, ut infra probabimus) qui hæc etiam Græce legeris, ne forte in aliquibus minus a nobis servatum translationis ordinem putes, interpretationis nostræ indicare consilium. Quæ profecto produnt, iudice Rufino, haud vulgarem fuisse Gaudentio linguæ Græcæ peritiam.

legatus mittitur in causâ
S. Chrysostomi,

11 Præter has sanctimoniam, doctrinæ eloquentiæque dotes, (verba sunt Gradonici (3)), exquisita rerum gerendarum fulgebat in eo dexteritas, quod præcipue fuit in causâ, cur salebrosa ei imposita fuerit legatio. Rem paucis expono. S. Joannes Chrysostomus ad Constantinopolitanam sedem evectus, suum esse merito reputans, commissum gregem a maculis emundare, invehere cepit in corruptos clericorum maxime virorumque principum mores, unde multorum in se (quæ est pravorum hominum perfidia) concitavit odia. In his emicuit imperatoris uxor Eudoxia, cujus opera sede pulsus in exiliumque amandatus fuit, sententiam ferente imperatore Arcadio. Hac de re a bonis viris vehementissimæ in Oriente ecclesiam magnum in discrimen adduxerunt. Istis ad summum pontificem Innocentium I delatis, opem ferre S. P. cogitavit. Quamobrem congregatis Italiæ episcopis anno CCCCV; in id ventum est consilii, ut ad Orientis imperatorem splendidissima legatio mitteretur. Quæ spectant ad hoc concilium Italicum forte Romanum, ut scribit Mansi (4), necesse paulo enucleatius hic reddere : Duplicis, ait laudatus Mansi, conciliabuli, ad Quercum et Constantinopolitani, sententia damnatus S. Joannes Chrysostomus, post primam ab exilio restitutionem solum iterum verterat, nec restitutionis illius spes restabat alia, nisi sequester pacis vir aliquis potens Arcadium imperatorem pacaret. Id ut tentaret Innocentius I ex Italis episcopis concilium coegit, ut de re tota in communi deliberarent. Qui episcopi convenirent, nuspiam memoriæ traditum invenimus. Pronum utique est judicare S. Gaudentium aliosque legatos præsentibus fuisse. Quid vero Patres

decreverint discimus ex Palladio, in Dialogo de vita S. Chrysostomi (5) : Qui quidem episcopi Italiæ congregati, orant imperatorem (Honorium), scribat fratri suo et consorti imperii Arcadio, ut jubeat Thessalonica synodus fieri, quo facilius utraque pars Orientis et Occidentis in unum accurrere possit et synodus non in episcoporum numero, sed in pondere sententiæ perfecta, certum et indubitatum ferat judicium. Quibus accensa ejus pietas, episcopo quidem Romanæ ecclesiæ scribit, mittat quinque episcopos, presbyteros autem Romanæ ecclesiæ duos et diaconum unum, qui ferant suam ad fratrem suum epistolam, cujus hac erat sententia hoc loco a nobis in extenso recitanda :

12 « Tertio jam scribo ad mansuetudinem tuam, rogans ut quæ ex compacto contra Joannem episcopum gesta sunt, emendentur. Et ut videtur nondum perfectum est. Quare denuo scripsi per hosce episcopos et presbyteros, multum sollicitus de pace ecclesiastica, per quam et nostrum imperium pacem obtinet, ut jubere digneris Orientis episcopos Thessalonica convenire. Etenim Occidentis nostri episcopi, lectis viris adversus malum ac mendacium firmissimis, miserunt episcopos quinque, presbyteros vero duos et diaconum unum magnæ ecclesiæ Romanæ. Quos velim omni honore digneris : ut si persuasi fuerint quod jure expulsus sit Joannes, doceant me ab ejus communione recedere : aut si coarguerint sponte malignos esse Orientis episcopos, ab eorum te communione avertant. Quænam enim sit Occidentalium de Joanne episcopo sententia, ex omnibus epistolis quæ ad me scriptæ sunt, duas subjuxi, ejusdem cum cæteris sententiæ, unam Romani, alteram Aquileiensis episcopi. Porro hoc ante omnia obsecro clementiam tuam, Theophilum, Alexandriæ episcopum, etiam nolentem sistere jubeas, qui omnium malorum maxime auctor dicitur, ut episcoporum qui adfuerint synodus minime impedita, convenientem temporibus nostris pacem sanciat. » Ex hac epistola evidenter efficitur quinque omnino episcopos occidentales in Orientem missos; unde mirum videtur, ab ipso Palladio tres solum nominari, imo tres tantum missos indicari. Hinc etiam Gradonicus, loc. cit. : Delecti tres viri omnino sanctissimi; Emilius, Cethegus et Gaudentius noster. Et eodem modo Tillemontius, ubi de S. Gaudentio tractat ex professo (6); in vita autem S. Chrysostomi (7) addit alios duos, nempe Marianum, eundem fortassis ac Marianum qui sedem habebat in Apulia et ad quem extat epistola Innocentii I; et alterum ignoti nominis. Qui factum sit, ut duo isti prætermittantur, non facile dixerim, præsertim Marianus, cujus aperta fit mentio in decursu reliquæ narrationis apud ipsum Palladium, ut mox videbitur.

13 Cum igitur (verba sunt Palladii) sanctus Emilius Beneventi episcopus, et Cethegus (hujus sedes ignoratur) et Gaudentius, una cum Valentiniano et Bonifacio presbyteris, accepissent litteras imperatoris Honorii, Innocentii et Italicorum episcoporum, Chromatii Aquileiensis et Venerii Mediolanensis atque

cum epistola
Honorii imp.
Occidentis ad
Arcadium;

F

multisque in
itinere et O-
rientis aru-
minis afficitur.

(1) Migne, Patr. Lat., t. XIX, col. 852. Nota f. — (2) Migne, Patr. græc. t. I, col. 1205. — (3) P. 55. — (4) Tom. I. col.

283 et 286. — (5) S. Chrysost. opera, tom. XIII, p. 12. — (6) Mémoires. tom. X, p. 387. — (7) Ibid., t. XI, p. 515.

aliorum,

AUCTOR:
B. R.

A aliorum, necnon Commonitorium synodi totius Occidentis, publica evectione Constantinopolim profecti sunt cum Cyriaco, Demetrio, Palladio et Eulysio episcopis (*orientalibus*). Commonitorium autem continebat, Joannem iudicium ingredi non debere, nisi ipsi prius restituta fuisset et ecclesia et communio; ut sublata causa detrectandi iudicii, sua sponte consessum iniret. Profecti igitur Constantinopolim, post quatuor menses redierunt, narrantes facinora Babylonica. Cum præter Græciam Athenas navigaremus (*Palladii scriptio de vita S. Chrysostomi per modum dialogi reducta est. Qui hic loquitur socius itineris vel fuit vel certe supponitur* (1)), detenti sumus ab infesto quodam tribuno militum, qui statim centurionem unum nobis adjunxit, non sinens nos Thessalonicam accedere. Illic enim propositum nobis erat literas primum dare Any시오 episcopo. Conjectos igitur nos, aiunt, in duo navigia dimisit. Ingruente postea austro vehementi, tribus diebus Ægæum mare et freta sine cibo trajecimus; circa duodecimam

B regiam juxta suburbana Victoris. Ubi retenti ab exactoribus portuum, retro discessimus; cujus autem jussu ignoramus; et conclusi sumus maritimo Thraciæ castello, Athyradicto; Romani (*legati ac proinde S. Gaudentius*) in una domuncula, in pluribus vero qui cum Cyriaco erant; illicque vexati, ita ne famulus quidem præsto esset, qui ministraret. Cum literas petiissent, non dedimus; dicentes: Qui fieri potest, ut qui legati sumus, literas imperatoris (*Honorii*) et episcoporum ipsi imperatori (*Arcadio*) non reddamus? Cum autem eas non dare persisteremus, primus venit ad nos Patricius notarius, deinde quidam alii; postremum vero venit quidam Valerianus nomine e Cappadocia, præpositus unius militaris numeri, et rupto Mariani episcopi pollice, signatam imperatoris (*Honorii*) epistolam cum reliquis abstulit. Postridie igitur miserunt ad nos, an Aulici imperatoris (*Arcadii*), an Atticus (*græce habetur εἰ τε οἱ περὶ Ἀττικὸν id est qui cum Attico erant*) nescimus (ipse enim dicebatur ecclesiæ thronum invasisse), qui nobistria millia numismatum dabant, orantes

C ut persuasi cum Attico communicaremus et de Joannis iudicio taceremus. Quibus non assentientes, persistimus orare, cum nihil pacificum perageretur, ut sine periculo ad nostras ecclesias rediremus, visa tali inhumanitate. Subdit Palladius episcopos de his machinationibus per visum monitos fuisse. Post hæc sic pergit: Instans igitur ipse tribunus Valerianus, coniecit nos in deterrimam navem, mercede, ut rumor erat, nauclero data ut perderet episcopos navigantes cum viginti militibus variorum officiorum, et statim nos Athyris expulit. Cum navigassemus stadia plurima et jamjam perituri essemus, appulimus Lampsacum; et inde mutata nave, vicesimo die applicuimus Hydruntem Calabriae. Neque amplius nobis dicere potuerunt quo in statu esset beatus Joannes episcopus, neque ubi sint Demetrius, Cyriacus, Eulysius atque

Palladius (*diversus utique a scriptore Dialogi*), episcopi, qui cum nostris episcopis (*occidentalibus nempe*) legati profecti erant. Alia deinde conscensa navi, quatuor mensibus elapsis, Romam pervenere, ubi Innocentio papæ, quæ ipsis eo in itinere acciderant mala, renuntiaverunt (2). Confer vitam S. Chrysostomi ab editoribus Maurinis adornatam (3), Tillemontium (4), Baronium (5), Acta nostra (6).

14 Utique optatum hæc legatio exitum sortita non est, attamen sua laus episcopis jure meritis tribuitur apud Palladium in vita S. Chrysostomi, cap. iv. Et ipsius Chrysostomi plures exstant epistolæ, quas communiter sentiunt eruditi hac occasione datas. Inscrubuntur scilicet apud Montfalconium episcopis qui ab Occidente venerant. Harum, unam (cum similes omnino sint) recitasse sufficet. Sic habet epistola ordine clx (7): Non exiguum malorum eorum, quæ has regiones invaserunt, consolationem ex studii vestri ac diligentiae magnitudine capimus. Ac profecto ea quoque quæ prius a vobis facta sunt, vestraque vigilantia et studium, tantaque cura et sollicitudo, ad ingens solatium nobis afferendum abunde sufficiebat. Quod autem nunc adjecistis, ut pro ecclesiæ commodis tam longum iter susceperetis, nos omnes majorem in modum recreavit. Itaque communibus animis ingentes pro tot laboribus ac sudoribus, præclarisque his certaminibus gratias vobis agimus, nec pro egregio hoc animi studio beatos vos prædicare desinimus. Ideoque dominum meum reverendissimum et religiosissimum presbyterum (*Evethum*), ut ad vos usque excurreret, obsecravimus. Eo igitur, ut comitas vestra poscit, excepto, velim operam detis, ut finem principiis dignum imponatis. Nam cum incurabili adhuc morbo laborent, qui tot tempestates et bella ecclesiis attulerunt, eos quidem hoc nomine miseros existimare, lacrymisque prosequi par est; vos autem admirari ac prædicare, quod etiam ingravescentibus malis, majus semper ad depellenda studium majoremque diligentiam progressu temporis adhibetis. Margini hujus epistolæ et aliarum trium ad eosdem, sicut et alterius Romanis presbyteris qui cum episcopis venerant, adscribit Montfalconius: Anno ut putatur 406.

15 Subdit Gradonicus (8): Sed hisce laudibus, quibus tres (*imo quinque*) episcopos ad cælum extulerat, haud contentus, singulare præconium de Gaudentio litteris consignare voluit Chrysostomus in epistola ad eum data eodem anno 406, ut putat Montfalconius, sed post S. Præsulis, ut mihi quidem videtur, reditum in Italiam. Sic autem habet, estque ordine clxxxiv (9): Gaudentio episcopo Brixiano Γαυδεντίῳ ἐπισκοπῷ Βριξίνῃς. Nihil nos latet rerum tuarum, sed tamquam præsentibus probe novimus studium tuum, vigilantiam, curas, labores, quos pro veritate suscepisti, tibi que ingentes gratias agimus. Neque mediocrem in tanta degentes solitudine consolationem habuimus ex tuæ caritatis ardore ac sinceritate, cujus dum hic periculum fecimus, istic quoque integram illam vigere cognovimus, nec

Legatis S.
Chrysostomus
consolatorias
scribit

E

F

et alteras se-
paratas

(1) Vide Domn. Ceillier: Auteurs ecclésiastiques, tom. X, p. 77 et seqq. — (2) Gradonicus, p. 54. — (3) S. Chrys. Opera, tom. XIII, p. 173 et seq. — (4) Mémoires, tom. XI, p. 512 et p. 522 et seqq. — (5) Ad annum 406, n. xiii.

Octobris. Tomus XI.

— (6) Tom. IV, Sept. p. 646 et seqq. — (7) S. Chrysostomi opera, tom. III, p. 691 et seq. — (8) Pag. 55. — (9) S. Chrysost. opera, tom. III, p. 705 et seq.

AUCTORE
B. B.

ullo aut temporis diuturnitate aut itineris longitudine debilitatam fuisse. Quo nomine multam tibi gratiam habemus, teque hortamur, ut in instituto pergas, et idem semper studium præ te feras. Non enim ignoras, quot ecclesiarum nunc salus agatur, et quam eximium futurum sit hoc opus. Hæc igitur cogitans, Domine mi reverendissime ac religiosissime, in eodem studio perseverare dignare: sic enim fiet, ut exiguis laboribus exantlatis, immortalia vobis pro his præclaris certaminibus in cælo præmia recolatis.

S. Gaudentio.

16 *Hanc epistolam S. Gaudentio nostro datam, communi consensu opinantur critici recentiores omnes. Certe Montfalconius illam diserte inscribit: Γαυδεντίῳ ἐπισκοπῷ Βριξίῃς Gaudentio episcopo Brixiano et notat ex nonnullis codicibus varias lectiones: Βριξίῃς, Βρυξίῃς (1). Attamen plerumque nomen sedis in Mss. desideratur, et inscriptio fert solum: Gaudentio episcopo. Unde Gradonicus (2): Quamquam sedis titulus, cui Gaudentius iste fuerat addictus, hic desideretur, nihilo tamen minus hunc Gaudentium nostrum fuisse, in dubium, quem ego sciam, vocavit nemo; quod illo hujus nominis ea tempestate non celebrior alter, neque aptior ad legationem hanc suscipiendam, propterea quod magnum sibi, in Oriente versanti, pietatis religionisque nomen peperisse dicendus sit apud orientales episcopos, qui eidem non nisi terrore excommunicationis injecto..., suadere potuerunt, ut ad episcopatum veniret. Conf. n. 4, ubi diximus S. Gaudentium forte convenisse S. Chrysostomum Antiochiæ sub primo suo in Orientem itinere. Cæterum plures, ut habet Galeardus (3), fuere Gaudentii a nostro ætate non multum dissiti, episcopatus munere pares, ac proinde cum eo non temere confundendi. Fuit nempe, Constantio imperante, Gaudentius Ariminensis præsul, qui acta Ariminensis concilii soluta synodo rescidit, propterea a proconsulis militibus gladio confossus; fuit et Gaudentius Donatistarum Tamugadensis in Africa episcopus, quem confutavit Augustinus. Fuit eodem fere tempore quo noster, Gaudentius Novariensis episcopus Eporidiæ ortus, Eusebii Vercellensis discipulus atque exilii comes. Et alio loco idem Galeardus (4): Quamvis autem apud veteres ecclesiasticarum rerum scriptores, excepto Æmilio quem Beneventanum vocant, cæteris episcopis qui legationi huic præfuerunt, minime sedis titulus apponatur; nemo tamen Gaudentium hunc Brixianum esse jure in dubium revocet, ubi tam luculentum extat Chrysostomi testimonium... Itaque recentiores fere omnes, qui post Baronium scripsere quique rem totam magis perspectam habuerunt, Gaudentio Brixiano legationis hujus laudem deferunt, inter quos numerantur Morerius, Caveus, Dupinius ac præ cæteris solertissimus Tillemontius. Quinimo propendit in hanc opinionem Galeardus, S. Gaudentium legationis caput fuisse; quod illi effici videtur ex memoratis S. Chrysostomi litteris: Sed, inquit, cæteris laudibus præclarius omnino est testimonium ejusdem Chrysostomi de Gaudentio nostro, quem fortasse dignitate præcipuum inter epi-*

scopos qui legatione illa fungebantur, indicare videtur, dum ejus solius nomine aliam epistolam inscribit.

§ II. S. Gaudentius ædificat basilicam, quam Concilium Sanctorum nuncupatam vult, et sub hujus consecratione præclarum habet ad populum tractatum, probabiliter circa an. 400. De obitu sancti Viri et annis episcopatus.

Inter res sancti Gaudentii memoratu dignus, locum non infimum obtinet dedicatio Basilicæ Concilii Sanctorum, quam ipse in honorem SS. Martyrum ædificarat, sub qua etiam sanctus Pontifex habuit tractatum qui adhuc exstat, ex quo quæ et quomodo solemnitas peracta sit luculenter edocemur. Inscribitur Tractatus: De dedicationis Concilii Sanctorum (5). Incipit vero: Divinis muneribus et cœlestibus beneficiis condignas referre gratias pusillitas nostra non prævalet, fratres charissimi. Nam ut venerandas sanctorum reliquias haberemus Deus noster tribuit; deinde ut honori eorum fundare basilicam valeremus ipse largitus est; et hodie ut adepti summorum sacerdotum præsentiam, dedicationem celebrare mereamur ipse concessit. Convenerunt enim sancti antistites et apostolici viri ad persolvendum beatissimis patribus et præceptoribus suis debitæ devotionis obsequium, ut ubertate plenissima benedictionum spiritualium ditaremur; licet importunitas Barbarorum maximam partem celebritatis diei hodierno subtraxerit, ne cæteri sancti antistites, quos interfuturos credimus advenirent. Jam qui sunt isti, quorum beatis reliquiis illustramur, hinc incipiam numerare. Primo in loco Joannes Baptista est, ultimus quidem sed maximus prophetarum... Post hunc habemus Andream beatissimum, primum Joannis ipsius discipulum, deinde Salvatoris... Tertius beatus Thomas, qui post resurrectionem Christi solus desideravit solusque obtinuit, ut membra Christi curiosis quidem sed utique dignis manibus contrectaret... Quartus Lucas est evangelista... Horum quatuor beatas habemus in præsentia reliquias, qui regnum Dei et justitiam prædicantes, ab incredulis et iniquis occisi, Deo semper vivere operationum suarum virtutibus demonstrantur. Joannes in Sebastena urbe provinciæ Palæstinæ, Thomas apud Indos, Andreas et Lucas apud Patras Achaïæ civitatem consummati referuntur (non asserit itaque S. Gaudentius tali in loco singulos passos; et certe non omnino convenit inter eruditos hac de re (6)). Post istos habemus Gervasium, Protasium atque Nazarium, beatissimos martyres, qui se ante paucos annos apud urbem Mediolanensem sancto sacerdoti Ambrosio revelare dignati sunt, quorum sanguinem tenemus gypso collectum; nihil amplius requirentes: tenemus enim sanguinem qui testis est pas-

Ædificat dedicatque novam basilicam,

(1) Chrysost. opp., tom. III, p. 703. — (2) Brixia sacra, p. 53. — (3) Migne, tom. XIX, col. 800. — (4) Ibid. col. 804.

— (5) Ibid. col. 939. — (6) Conf. Galeardum. Patrol. Migne, tom. XIX, col. 965, not. a et b.

sionis.

A sionis. Recepimus etiam sanctos cineres Sisinnii, Martyrii et Alexandri, quos nuper in Anaunia venerandæ religionis cultui attentius inhærentes gens interfecit sacrilega, flammisque adhibitis concremavit, ut holocaustum ipsi fierent, qui christianos suos victimas dæmoniis ministrare, increpatione justissima vetuissent. Jam quid post istos decem de quadraginta Martyribus dignum loquar, qui se itineri nostro etc. *conf. n. 4, ubi locum hunc adscripsimus. ex quo discimus S. Gaudentium has reliquias accepisse a sacris virginibus, S. Basilii Magni consanguineis. Venerabiles ipsas martyrum quadraginta reliquias populis credentibus hodie proponimus percolendas, licet ex illo jam tempore celebritas debita nunquam defuisse nostri cognoscatur officii, præclaris eorum beneficiis mancipata. Sequitur longa de SS. quadraginta Martyribus digressio. Postquam sic concluditur sermo: Portionem reliquiarum sumpsimus, et nihil nos minus possidere confidimus, dum totos quadraginta in suis favillis honorantes amplectimur; sicut illa in Evangelio * fidelis mulier, quæ per fimbriam Christi salvata est, oram tenuit vestimenti et virtutem divinitatis exegit: attactu fimbriæ medelam credenti fides traxit, et salutem quam præsumperat acquisivit. Itaque pars ipsa quam meruimus plenitudo est; dividi enim quadraginta isti Martyres ab invicem nullo modo possunt, quorum sunt inseparabiles et indiscretæ reliquiæ. Nam sicut animas eorum igneus ille Spiritus Dei salutaris fidei unitate conjunxit (« erat » enim « omnium credentium cor unum et anima una* ») ita etiam membra eorum concremans ignis in unum favillæ corpus redegit. Habemus ergo et hos quadraginta et prædictos decem Sanctos, ex diversis terrarum partibus congregatos; unde hanc ipsam basilicam eorum meritis dedicatam CONCILIUM SANCTORUM nuncupari oportere decernimus. Dignum est enim, ut tantorum martyrum ad venerandas reliquias processuri, ad CONCILIUM SANCTORUM nos procedere fateamur. Tot igitur justorum patrocinio adjuvandi, tota fide omnique desiderio supplices secundum eorum vestigia curramus, ut ipsis intercedentibus, universa quæ poscimus adipisci mereamur, magnificantes Christum dominum tanti muneris largitorem; cui omnis honor, virtus et gloria cum Patre et Spiritu sancto, ante omnia et nunc et semper et in cuncta sæcula sæculorum. Amen.*

habito ad populum tractatu,

18 Ex præclarissimo hoc exeuntis sæculi quarti monumento discimus: primum a S. Gaudentio, fundatam basilicam, honori Sanctorum, quorum venerandas reliquias habebat; erant autem illi omnino quinquaginta numero; hancque basilicam eorum meritis dedicatam Congregationem seu Concilium Sanctorum nuncupatam; quam ita appellavit, ut scribit Gradonicus (1), ex illorum temporum more, quod in ea sanctorum Martyrum reliquias recondiderat. Unde Galeardus (2) merito reprehendit Octavium Rubicum, qui in vita SS. Faustini et Jovitæ ecclesiam Concilii Sanctorum hoc nomine appellatam existimavit, quia in ea fidelium conventus agerentur: cujus profecto appella-

tionis originem, si hunc Gaudentii tractatum legisset, ignorare nequit potuisset. *Notat quoque paulo ante laudatus Gradonicus ex Carolo Bascopeo (a Basilica Petri) Novariæ sacræ, lib. II, evenisse tunc temporis in multis urbibus, ut præcipuus episcopus ecclesiam fundaret aliam a cathedrali, ibique sibi sepulturam eligeret, haberetve. Id præstitit Gaudentius alius, Novariensis episcopus, qui videtur obiisse circiter annum 417; ea ecclesia erat ut plurimum extra urbis pomœria, uti Novariæ (3). Basilica a S. Gaudentio Brixiano fundata, et in qua sanctus Vir sepultus fuit, postea de foris plerumque est dicta. Deinde discimus ex eodem sermone seu tractatu, dedicationem illius basilicæ, solemniter quidem peractam, sed non tanto, quanto optasset et sperasset S. Præsul splendore: Licet, inquit, importunitas barbarorum maximam partem celebritatis diei hodierno subtraxerit, ne cæteri sancti antistites, quos interfuturos credidimus, advenirent. De barbaris istis recurret mentio numero sequenti, ubi in annum consecrationis hujus inquiremus. Discimus tertio, qui sunt Martyres, quorum reliquiæ reconditæ, et unde venerint; quarto denique discimus S. Gaudentium, quamvis portionem SS. reliquiarum tantum collegisset, loqui ita ut Corpora adeptus videatur: Itaque, ait, pars ipsa quam meruimus, plenitudo est; quod et variis rationibus stabilire nititur. Unde Galeardus (4): Præclarum hunc Gaudentii locum laudat Joannes Ferrandus Disquisit. reliquiar. lib. I, cap. 4, art. 2, ex quo, aliisque tum ipsius Gaudentii, tum aliorum Patrum testimoniis, factum esse contendit, ut hoc pacto ecclesiæ nonnullæ totum alicujus martyris corpus possidere se asserant, cujus exiguum forte portionem dumtaxat altaribus, memoriis aut loculis conditam haberent.*

19 Ad definiendum tempus Consecrationis illius, nota aliqua occurrit in his verbis: Recepimus etiam sanctos cineres Sisinnii, Martyrii et Alexandri, quos nuper in Anaunia venerandæ religionis cultui attentius inhærentes gens interfecit sacrilega. *De his agunt ad xxix Maii Beda, Usuardus, Ado alique. Item Romanum: Eodem die natalis sanctorum martyrum Sisinnii, Martyrii et Alexandri, qui tempore Honorii imperatoris in Anauniæ partibus (ut scribit beatus Paulinus) persequentibus gentilibus, martyrii coronam adepti sunt. Acta illustravit Papebrochius præsertim ex duabus S. Vigili, episcopi Tridentini coævi epistolis; inserta quoque fuerunt operi suo a Ruinartio (5). Notat autem Baronius ad præfatum diem: In... actis quæ Mombricitus recitat, passi hi habentur hoc mense et die, Stilicone consule; numeratur is annus (secundum fastos Onuphrii) quadringentesimus... Quo etiam consulatu S. Vigilium ab iisdem gentilibus occisum esse, Usuardus auctor est die 26 Junii. At enim, ut observat Ruinartius (6), Hos martyres anno cccxcvii passos fuisse probant viri eruditi ex his sancti Vigili verbis: « Dies passionis iv Kal. Junias, feria 6. » Hæc enim epocha cum alio anno concurrere non valet. Hinc colligunt additiam esse notam consularem in actis vulgatis eorumdem Martyrum appositam,*

probabilius circiter an. 400, ut conjicere licet tum ex verbis nonnullis S. Gaudentii,

(1) Pag. 65. — (2) Migne, tom. XX, col. 959. — (3) Gradonicus, p. 64. — (4) Migne, ubi supra, col. 970. — (5) Acta

sincera Martyrum, p. 607. Amstelædami, 1745. — (6) Ibid., p. 608.

AUCTORE
B. B.

ubi « Stilicone consule, » id est anno 400, illi martyres passi dicuntur. Locum passionis altera sancti Vigili epistola designat, Anagniam » scilicet, seu Anauniam (vulgo Val d'Anagna, seu di Nonn), viginti quinque stadiis ab urbe Tridento distantem, unde « Martyres Anaunenses » a nonnullis appellantur. Eos sic vocat Augustinus in epistola 139 ad Marcellum. Itaque consecratio basilicæ Concilii Sanctorum non contigit ante annum 397; sed facta est vel labente hoc anno vel annis sequentibus. Galeardus ex voce nuper, qua utitur S. Gaudentius, infert tractatum hunc a Gaudentio conscriptum paulo post annum 397... Ait namque Gaudentius « quos nuper in Anaunia. » Quo usque se extendat illud nuper et paulo post, non facile quis dixerit.

tum ex barbarorum incur-
sionibus, quæ
splendidiori
celebritati ob-
stetisse memo-
rantur.

B

20 Aliquid luminis accedit ex altero loco ejusdem Tractatus, ubi nos docet S. Gaudentius pauciores, quam sperasset, episcopos solemnitati præsto fuisse, propter importunitatem barbarorum. Auctore Tillemontio, nulla barbarorum in Italiam irruptio noscitur ante annum Christi quadringentesimum (1). Galeardus autem in alium ejusdem S. Gaudentii sermonem, nempe xiii^m, ita habet (2): Quam vero barbarorum potissimum designet, an illam Eugenii et Arbogastis, qua extincto Valentiniano in Italiam invaserunt circa annum 392; an vero aliam Radogaisi et Alarici post annum 400, mihi incertum est. Et sane aliquo sensu Barbari dici possunt, quos Eugenius et Arbogastes trans alpes traduxerant anno 393, secundum Tillemontii chronotaxim: ait enim iste (3): Eugenius fœdus init cum Alemanis et Francis, et postea in Italiam transit. Ita sub præfato anno 393. Nihil utique repugnat, quominus S. Gaudentius potuerit Eugenii assecclas vocare barbaros; nec inde infirmaretur Tillemontii assertio, primam barbarorum irruptionem in Italiam adscribentis anno 400; cum populos intelligat illos, qui propriis sub ducibus seu regibus fatiscens imperium Romanum adorti sunt ac tandem pessumdederunt; de quibus S. Hieronymus (4): Horret animus temporum nostrorum ruinas persequi. Viginti et eo amplius anni sunt, quod inter Constantinopolim et Alpes Julias quotidie Romanus sanguis effunditur. Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Thessalonicam, Achaiam, Epiros, Dalmatiam, cunctasque Pannonias, Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomanni vastant, trahunt, rapiunt. Attamen quominus diserte asseramus, Barbarorum nomine designari a Gaudentio Alemannos Francosque, inter alia obstat, quod hi, illa tempestate, non proprie Barbari dicebantur; deinde quod annis 392 et 393 in vivis adhuc erat S. Ambrosius, quem sane conceptis verbis doluisset absentem Gaudentius. Itaque incertum est an mox positis annis facta consecratio sit. Quod vero spectat ad Gothos, qui ducibus Radagaiso et Alarico, Italiam circa annum 400 devastarunt; hi quidem proprio Barbarorum nomine veniunt, et defuncto jam Ambrosio irruerunt, ac proinde binæ, quas supra notavimus difficultates, 292 et 293 annis ad-

versantes, non obtinent; sed altera prodit, scilicet ex anno passionis SS. Anaunensium martyrum, quem diximus esse an. 397, unde Galeardus opinatur ecclesiam paulo post hunc annum consecratam, cum asserat ipse S. Gaudentius eos nuper palma donatos; at si id trennio vel quadriennio ante consecrationem contigisse dixerimus, haud sane magnam vim intulerimus voci nuper. Favet S. Prosperi chronicon ubi: Stilicone, inquit, et Aureliano Coss., id est anno 400, Gothi Italiam Alarico et Rhadagaiso ducibus ingressi. Ita in chronico integro, prout editum est inter ejus opera (5). In appendice autem ad Eusebio-Hieronymianum chronicon ex eodem S. Prospero inter opera S. Hieronymi, eadem habentur quæ supra, sed adscripto anno 403 (6). Quare notat in hunc posteriorem ex S. Prospero locum Basnagius: Errat Prosper: quippe Alaricus, Gothorum, et Rhadagaisus, Hunnorum rex, alternis vicibus Italiam sunt ingressi; alterque jam fugerat, a Stilicone profligatus, cum eandem iterato impetu tentavit Rhadagaisus. Advenerat in Italiam Alaricus anno 400, ut bene Prosper; et biennio post deletus est a Stilicone. Confer Tillemontium (7), Pagium, (8), ex quibus emendandus Baronius est, sicut et Baynaldus. Constat itaque quomodo illa tempestate importunitas barbarorum maximam partem celebritati subtrahere potuerit. Unde communis, nobisque probabilior, sententia est consecrationem basilicæ Concilii Sanctorum a S. Gaudentio factam circiter annum 400.

21 Sicut initium episcopatus S. Gaudentii, ita etiam finis incertus est. Rejiciunt id, ait Galeardus (9), nonnulli in annum 410; alii vero, inter quos Cl. Labbeus, in annum 427. Id porro certum, S. Præsulem diem protraxisse usque in annum 406, ut ex legatione in causa S. Chrysostomi clarum est. An autem supervixerit usque ad annum ejusdem sæculi decimum, dubitatur quidem, sed affirmans sententia multo probabilior censetur, ex eo quod Tyrannius Rufinus Recognitiones S. Clementis, a se latinitate donatas, S. Gaudentio miserit, addita ad hunc præfatione; quæ versio missa apparet circa annum 410, quo Rufinus obiit, nisi forte sequenti. Profecto, si liquidum esset, quo anno Rufinus Recognitiones S. Gaudentio dedicavit, notam exinde claram haberemus. Sed non ita est. Unde Schœnemannus, diligens accuratusque scriptor, nec tamen (quod haud infrequens est apud reformatæ, ut aiunt, religionis sectatores) satis æquus in S. Hieronymum, ubi de interiori hominis sinceritate seu sanctitate quæstio venit, tempus, quo Recognitiones sive latine verterit sive S. Gaudentio miserit, in medio relinquit. Totus, ait (10), scribendis aut de græco traducendis libris vacavit, plurimamque partem scriptorum intra septennium, quod Aquileiæ transegit, confecit. Aquileia anno 408 relicta, in monasterium Pineti iterum concessit, ibique alterum « de benedictionibus Patriarcharum »... absolvit, Romam deinde perrecturus. Ingruentibus autem Romæ barbaris, profugo Piniani cœtui adjunctus eodem anno

Obitus S. Gaudentii

(1) Mémoires, tom. X, p. 586. — (2) Migne, tom. XX, col. 559. — (3) Histoire des Empereurs, tom. V, p. 95. Notes. Bruxellis 1740. — (4) Epitaph. Nepot. Epist. LX ad Heliodorum. Migne, tom. XXII, col. 600. — (5) Ibid., tom. LI, col. 589. — (6) Ibid. tom. XXVII, col. 707 et 708. — (7) His-

toire des Empereurs tom. V, p. 75. Notes. — (8) Ad annum Baronii 405, n. VI. — (9) Migne, tom. XX, col. 805. — (10) Bibliotheca historico-litteraria Patrum latinorum, tom. I, p. 580. et seq.

AUCTORE
B. B.

A in Siciliam transfretavit. Ibi in conspectu vastatæ cum cæteris regionibus ab Alarico Calabriae aliquot Originis libris, « homilliis » scilicet « in Numeros, » quas Donato alicui inscripsit, et « Cantico Canticorum » in Piniani gratiam extremas vires insumpsit, tandemque animam in amicorum complexibus anno 410 reddidit, ejusque ossibus hæc superinlatravit (*odiosa vox*) Hieronymus; » Scorpheus inter Enceladum et Porphyrium Trinæriæ humo premitur. » Cæterum proficitur Schœnemannus se in ordinandis Rufini rebus secutum esse Fontaninum, qui in historia litteraria Aquileiensi optime et copiosissime de Rufini rebus gestis, scriptis eorumque codicibus mss. et editis disseruit; et Mariam de Rubéis, accuratioris doctrinæ laude insignem in Dissertatione de Rufino. Utrumque, verba sunt Schœnemanni, invicem non sine molestia contulimus, quæque Rubæus certius vel verisimilius explicasset, aut adoptavimus statim, aut adnotare non negleximus (1). Nihil dixit Schœnemannus de actis S. Hieronymi, a Stiltingo ad diem xxx Septembris illustratis editisque in opere nostro, tomo viii Septembris, anno 1762: nec mirum: favet enim Stiltingus D. Hieronymo, cui justo acerbius infensum se ostendit auctor bibliothecæ Patrum latinorum.

probabiliter a
quibusdam po-
nitur circa an.
410,

B 22 Habetur itaque annorum series haud exigua, quorum uni vel alteri annecti potest suscepta a Rufino Recognitionum versio, nec certo statui datur, num ante, an vero post suam legationem in causa S. Chrysostomi Gaudentius illam acceperit; nec tamen ante annum 402, ad quem usque durarunt notissimæ eæque acerrimæ contentiones S. Hieronymum inter et Rufinum; ille enim contra hunc præfato anno scripsit tertium librum suum. Exinde, ut ait Schœnemannus, reducta cœliserenitate, Rufinus totus scribendis etc. Unde satis apparet Recognitiones, dicatas S. Gaudentio non prius quam anno 403, nec tardius quam anno 410, quo diem obiit Rufinus supremum. Sed ipsum jurevit audire Rufinum. Nos, inquit in Prologo (2), quos et ingenii tenuitas minus promptos, et senectus jam tardos reddit ac segnes, opus, quod olim venerandæ memoriæ Silvia injunxerat, ut Clementem nostræ linguæ redderemus, et tu (Gaudenti) deinceps jure hæreditario poscebas, licet multas post moras tamen aliquando restituimus. Itaque Rufinus jam senex rogatus a Gaudentio, laborem hunc suscepit longas post moras. Unde si Gaudentii petitio facta fuit post sopitas anno 402 contentiones cum S. Hieronymo (idque mihi certum videtur) et Rufinus longas post moras tantum manum operi admovit, facile aliquot anni effluerint inter Gaudentii preces et operis absolutionem. Imo ex his probabilius effici judicant Ceillierius (3) et Tillemontius (4), S. Gaudentium superstitem fuisse usque ad annum 410, quod eo solum tempore potuerit Rufinus illi Recognitionum versionem submittere. Non equidem ausim tantum assumere; quod mihi nulla solida suppetat ratio, qua cogamur versionis istius dedicationem ultimo Rufinianæ vitæ anno in-

nectere: eo magis, quod ipse Rufinus satisclare innuat, se post hæc alia nonnulla scripsisse: quod si, inquit (5), me Dominus implere (*de libris Recognitionum loquitur*) permiserit, redibimus ad illos et ad tua desideria, ut in Numerorum et in Deuteronomii libros, Deo permittente, aliqua dicamus. Unde Schœnemannus: Aliquot Origenis libris, « Homilliis » scilicet « in Numeros... et Cantico Canticorum »... extremas vires insumsit. Quamvis ergo non satis probatum sit, S. Gaudentii episcopatum ad annum usque 410 protendendum, facile tamen darem effici ex Prologo Rufini illum fere biennio vel forte triennio legationi pro S. Chrysostomo supervexisse, ac proinde saltem usque ad annum 408 infulas Brixianas tenuisse. An autem protraxerit Vir sanctus diem ad annum usque 427, ut videtur præplacere Labbeo (6) et Ughello (7), dubitem valde. Cæterum Labbeus solo nititur Ughelliano catalogo: Gaudentius, inquit, Philastrii in Brixiano episcopatu ab anno 387 successor usque ad initia sæculi quinti, et annum vel 410, ut quidam, vel 427, quantum quidem ex ejus successoris Pauli initiis datur intelligi, quem Ferdinandus Ughellus tom IV Italiæ sacræ docet episcopalem dignitatem adeptum anno 427. Nec Ughellus ullam rationem addit qua suam firmet chronotaxim, unde id minus probabile nobis, inquit Gradonicus (8), cum Tillemontio videtur; propterea quod spatio nimis brevi quatuor et viginti annorum, quatuor fuissent Brixie episcopi: Optatianum enim concilio Mediolanensi, anno ccccli. celebrato interfuisse videmus. Plane post S. Gaudentium usque ad Optatianum Paulus, Theophilus, Silvius et Gaudiosus I Brixie episcopi sederunt (9).

23 Nec prætermittendum, a nonnemine dubitatum an Rufinus Recognitiones Gaudentio, absque addita sedis indicatione, nuncupans, Episcopum respexerit Brixianum, an vero alium sanctum præseculum cognominem. Ast dubium hoc facile evanescit ex attenta textus Rufiniani consideratione: Tibi quidem Gaudenti (verba sunt Rufini in præfatione (10)), nosterorum decus insigne doctorum, tantus ingenii vigor, imo tanta spiritus gratia est, ut si quid a te cotidiani eloquii more dicitur, si quid in ecclesia declaratur, id in libris haberi et ad instructionem tradi posteris debeat. Atqui, ut recte notat Gradonicus (11), tantum elogium uni Gaudentio Brixiano aptari potest; is enim fuit, consentientibus omnibus ecclesiasticæ historiæ scriptoribus « doctor insignis, » cujus sermones, Tractatus olim nuncupati, a notariis excipiebantur, avideque legebantur, ut supra jam vidimus, et infra clarius liquebit. Est et alter locus quo idem denuo efficitur. Ait Rufinus sub finem perorationis Commentariorum Origenis in Epistolam ad. Rom.: Post hoc sane vocat nos opus, quod olim quidem injunctum est a Silvia, sed nunc post Silviam mortem, a B. Gaudentio episcopo vehementius perurgetur, Clementis scilicet Romani episcopi, Apostolorum comitis (id secus est; auctorem Recognitionum sæculo iii floruisse probat Fontaninus (12)), quo-

quo tempore
nuncupata S.
Gaudentio vi-
detur a Rufino
versio Reco-
gnitionum.

(1) Bibliotheca historico-litteraria Patrum Latinorum, tom. I, p. 572. Nota. Lipsiæ 1792. — (2) Migne Patr. græc. t. I, col. 1205. — (3) Auteurs ecclésiastiques, t. X, p. 518. — (4) Mémoires t. X, p. 588 et seq. — (5) Fontaninus, p. 295. —

(6) De script. eccles., t. I, p. 557. — (7) Italia sac. t. IV, col. 528. — (8) Brixia sacra, p. 61. — (9) Conf. Tillemont. Mémoires t. X, p. 588. — (10) Migne. Ubi supra. — (11) Brixia sacra, p. 57. — (12) Historia litteraria Aquileiensis, p. 550 et seq.

AUCTORE
B. B.

rum ut successoribus darem cognitionem, libri a nobis in latinum vertuntur. *Supra vidimus Rufinum in ipso Prologo operis Clementini dicere*: Opus quod olim Silvia injunxerat, et tu (Gaudenti) deinceps jure hæreditario poseebas. *In his quis alter nisi Gaudentius Brixianus posset designari?* Sane, inquit Gradonicus (1), Gaudentius noster eam translationem Silvix promissam, hæreditario sibi jure poseebat. Eam enim sæculo (iv) jam labente, in Italiam ex Oriente redeuntem Brixix demortuam fuisse, peritiores ecclesiasticarum rerum scriptores consentiunt. Reipsa die xv Decembris S. Silvix memoria Brixix recolitur, in ecclesia S. Joannis de foris appellata, sacrumque ejus corpus in eodem loco eademque ara, ubi et S. Gaudentius tumulari voluit, veneratur; quod ostendit hanc Silviam Gaudentio nostro charitate, fortasse etiam sanguine conjunctam. Hæc autem fusius, quam alias oportuisset, prosequutus sum, ut hinc pateat, Eriberto Rosveydo in notis ad epistolam XLVI S. Paulini Nolani, et Jacobo Cottelerio in notis ad Præfationem Rufini, æquam non fuisse rationem suspicandi, Brixianus ne an Novariensis esset episcopus Gaudentius hic; consilioque præpostero Jacobum Fabrum Stapulensem, Clementinarum Recognitionum editorem eundem vocasse, teste Fontanino « Gloriosum Christi martyrem et Ariminensem episcopum. » Neque moramur eorum scrupulos, quibus fictitia visa fuit laudata Rufini præfatio: satis enim superque confutati sunt illi a Fontanino pag. 327. *Ex his mihi valde probabile efficitur, inscriptam S. Gaudentio Brixiano Rufini versionem. Est tamen notandum non constare de persona laudatæ Silvix, de qua in opere nostro tractandum erit ad præfatum diem xv Decembris. Sufficiat hic adscripsisse, quæ breviter tradit Galeardus* (2): Quænam hæc virgo Silvia fuerit, implexa admodum est quæstio. Brixix in ecclesia B. Joannis evangelistæ, olim « deforis Brixiam » nuncupata, extat corpus beatæ Silvix virginis, cujus memoria recolitur die 15 Decembris. Hanc nonnulli ex Brixianis scriptoribus matrem, nonnulli sororem Gregorii Magni appellantes, vehementer decepti sunt: nam quomodo ad Gregorii Magni familiam pertinere possit non video. Profecto ex illius genere claras feminas, præter Silviam ejus matrem, quam Romæ jacere compertum est, atque ipsius amitas Tarsillam et Æmilianam, ab iisque degenerem valde Gorgoniam, nullas alias invenio. Quare nominis similitudine factum puto ut vulgari errore, cujus nec patria satis nec genus compertum foret, in urbem Romam atque in ipsam Gregorii Magni familiam traducta fuerit. Eamdem esse Silviam hanc quæ Brixix jacet cum ea quæ a Rufino memoratur in Præfatione ad Gaudentium, videtur indicare tum id quod Rufinus ait, nempe versionem sibi a Silvia imperatam « hæreditario jure » a Gaudentio expeti; tum locus sepulturæ in eadem ecclesia atque ara, et Silvix et Gaudentio communis..... Cotelierius Silviam a Rufino memoratam eamdem esse existimat cum Salvia, de qua Palladius historiæ Lausiæ cap. 143.

Tillemontius autumat fortasse esse posse Silviam, Rufini Orientis præfecti sororem, quæ ex Oriente in Occidentem regressa Brixix obierit. Ego in tanta rerum obscuritate nihil certi affirmare ausim.

24 *Incertum ergo est, quo anno cœperit episcopatus S. Gaudentii, ut dictum fuit supra n. 8; et pariter dubium manet, quo desierit. Ipse autem S. Gaudentius nos docet, se annos saltem quatuordecim infulas Brixianas tenuisse: ait enim in Sermone de vita et obitu S. Philastrii prædecessoris sui* (3): Nam cum multa meritorum ejus præconia, quatuordecim jam per annos solemnitatis hujus cultum renovans, auditus vestro intulerim, plura quæ prædicari adhuc possunt, intacta perspicio. *Ex his tamen nullo modo sequitur eum plures in annos posthac non produxisse vitam. Cum autem probabile sit, Rufinianas Recognitiones S. Gaudentio nuncupatus fuisse circiter annum 408; probabile quoque est eum saltem circa annum 394 pontificalem accepisse consecrationem. Si cum Tillemontio aliisque nuncupationem præfatam extremo Rufini anno, scilicet 410, innectimus, episcopatus S. Gaudentii cœpit anno saltem 396. Proinde incertum remanet, quanto temporis spatio Vir sanctus Brixix sederit. Initium plerique, nulla tamen nixi certa ratione, conferunt in annum 387, finem vero adscribunt anno 410; quibus positis, annos omnino viginti septem præfuisset.*

Incertum quamdiu S. Præsul Brixix præfuerit.

§ III. S. Gaudentii scripta, cultus, reliquæ.

De scriptis S. Gaudentii tum genuinis tum deperditis atque supposititiis, ita uno obtutu breviter et accurate Schœnemannus (4): Ad genuina Gaudentii scripta quod attinet; præter Paschales decem Sermones cum Præfatione ad Benivolum, quatuor de diversis capitulis Evangelii et quintus de Machabæis martyribus ex ipsius Gaudentii verbis in eadem Præfatione ad Benivolum, pro veris agnoscuntur. Quatuor alii, nempe de Ordinatione sui, de Dedicatione basilicæ, itemque ad Serminium et Paulum diaconum; qui posteriores Epistolæ potius quam Sermones sunt, cum argumenti tum orationis similitudine, Gaudentii esse probantur. His insuper in Galeardi editione addi vides duo; de Petro et Paulo alterum, alterum de vita et obitu Philastrii prædecessoris sui. *Quamvis de his duobus non adeo diserte loqui videatur Schœnemannus, non est tamen, cur genuinis non annumerentur. Certe Paulus Galeardus, canonicus Brixianus, cujus studium et diligentia atque accuratio plurimum apud præfatum scriptorem laudantur, ad unum omnes sermones atque eo, quo supra veniunt, ordine tamquam genuinos recensuit denuo, ac notas secundis curis auctas adjecit, in collectione veterum Patrum Brixianæ ecclesiæ, typis Rizzardianis anno 1738* (5). *Atque ex hac collectione opera S. Gaudentii recusa nuper fuere in Patrologia Migniana* (6). *Ad deperdita veniens scripta, prosequitur Schœnemannus his verbis: Intercidisse*

Scripta,

F

(1) Ubi supra, p. 57. — (2) Migne, tom. XX, col. 806. — (3) Ibidem, col. 1002. — (4) Biblioth., p. 361. —

(5) Pag. 185-379. — (6) Tom. XX, col. 791-1006.

nonnullos

AUCTORE
B. B.

A nonnullos Gaudentii tractatus, ex ipsis, qui supersunt discimus, ut Galeardus ad Tract. xiv, annotavit, ubi etiam locum ex sermone viii affert. *Sed præstiterit ipsum audire Galeardum. Sermonem xiv seu de diversis capitulis quarto, inscripto de promissione adventus Paracleti, sanctus Gaudentius dicit* (1) : Jam de unitate divinitatis suæ cum Patre plurima in superioribus dictis docuerat, sicut proximo tractatu exposui. *Notat autem Galeardus* : Nonnullos Gaudentii tractatus intercidisse, apertum fit ex hoc loco non solum, sed etiam initio tractatus 11 et 12 : nam in quibus ibi innuit, se explanare aliquid promississe aut proxime disseruisse, non extant; quemadmodum etiam illud, quod ait sermone 2, « de præcinctione lumborum » frequenter a se « latius dictum » fuisse, nusquam occurrit. Item sermone 13 hæc commemorat : « Disseruimus (ut meministis) omnem textum lectionis ejus, quæ cœnantem describit in Bethania Dominum, explanantes discubitu Lazari, rationem loci et temporis, Marthæ ministerium, sororis ejus obsequium, unguenti virtutem rationemque crinium, quibus Maria pretioso myro unctos Christi tersit pedes. » Cuncta hæc pariter in præsens a nobis desiderantur, prout etiam quæ tract. 8 explicasse indicat his verbis : « His coherens ea quæ suo in loco, ut meminit dilectio vestra, minutatim disserui, ubi confestim Dominus legatos gentium gratulanter amplectens et in paucis credentibus fidem prævidens innumerabilium populorum, dixit apostolis : Venit hora ut glorificetur Filius hominis. »

B *Hactenus Galeardus. Denique concludit Schœnemannus* : Nec supposititia desunt, « Rhythmus de Philastrio, liber de singularitate clericorum » alioquin modo Origeni, modo Cypriano aut Augustino tributus, ab Oxoniensi autem Cypriani editore Gaudentio adscriptus, quam in Notis ad Bedæ tempora revocat. Præterea « Commentarii ad Symbolum » quod vulgo Athanasii appellatur, auctorem Gaudentium facit Elias Capreolus lib. iii, Hist. Brix. et ex Capreolo Ughellus. Quod cum errore manifesto factum sit, tum nihil etiam ejusmodi Commentarii existit; nisi forte quod commode Galeardo succurrit, pro « Commentario in Symbolum Athanasii » intelligenda sit Expositio Rufini in Symbolum, quæ a multis Hieronymo et Cypriano temere adscripta, aliquando etiam Gaudentio tributa fuerit. *Confer Galeardum* (2) *et Gradonicum* (3).

quorum ipse
S. Gaudentius
nonnullam
mentionem
facit

26 *Atque hæc dicta in genere sint de scriptis sancti Præsulis. Sed speciali attentione digna est Præfatio ad Benivolum, in qua S. Gaudentius ipse nonnullam rationem de operibus suis reddit. Quapropter convenit ejus verba hoc loco adscribere. Communis, sic orditur præfationem* (4), voti fuerat, ut ea quæ de divinis eloquiis per paschales dies proxime præteritos explanavi, coram valuisses audire. Cum enim semper, tum præcipue diebus festis præsentia tua nobis merito grata est in ecclesiæ Brixianæ conventu etc. *Sequitur digressio in laudes Benivoli. Dein ita pergit S. Antistes* : Sed ut ad propositam causationem redeam, ex ingenti ægritudine tuum tunc adhuc corpus invalidum,

ne supradictæ festivitati interesset inibuit; unde vehementer dolebas, omnino fraudem tibi spiritualium bonorum reputans peccatis urgentibus irrogatam; ac propterea singulare quoddam dispendii memorati remedium magnopere exegisti, ut scriberem quid unaquaque die illius sacratissimæ hebdomadis, sanctæ fraternitati a me expositum meminisssem. Quod plane ego mediocritatis meæ conscius litteris credere non auderem, nisi tu religiosa instantia compulisses; satis est enim mihi, si instruere commissam plebem viva saltem voce sufficiam. Sciens itaque verum divinæ sapientiæ amatorem non super assertionem inutilium rerum inanis eloquentiæ pompam quærere, sed salutarem de Scripturis sanctis explanationum congruentium desiderare doctrinam, scribere tibi aggrediar omnino iisdem sensibus et fortasse etiam verbis, quibus me in ecclesia locutum esse reminiscor, ut loquelam meam, qualiscumque sit, facile cum legeris recognoscas. Quatuor præterea breviores tractatus, quos de diversis capitulis Evangelii apud te olim fuisse me locutum prodidisti, et quintum de Machabæis martyribus, emendatos tibi, quoniam cogis, remittam, ut eos, si ulla utili memoria dignos arbitraris, in postrema parte schedulæ hujus simul transcribendos adjungas. De illis vero tractatibus, quos notariis (ut comperi) latenter apposis, procul dubio interruptos et semiplenos otiosa quorundam studia colligere præsumpserunt, nihil ad me attinet. Mea jam non sunt, quæ constat præcipiti excipientium festinatione esse conscripta : vereor tamen ne aliqua sub sermonis mei titulo sanæ fidei inimica alieni errores involvant, et efficiantur sempiterni criminis rei, qui fuerint incautæ præsumptionis auctores. Ergo quoniam desiderio tuo negare operam non potui postulatam, breviter tibi prius ostendam, non semper ægritudinum plagas pro peccatorum cumulo nostris corporibus irrogari. *Unde animadvertit recte Gradonicus* (5). Est autem hæc potior ac major Gaudentianorum sermonum pars (*nempe decem illi paschales et quinque alii, addita Præfatione*) quæ Benivoli studio ac industria ad nos pervenit. *Cæterum Paschales vocantur, quod habiti fuerunt per solemnitatem Resurrectionis; et primus quidem nocte, præcedente festum; item secundus; sed hic post collatum baptismum, et præsentibus tantum neophytis, non autem catechumenis; tertius die ipso festo; sex sequentes singulis Octavæ diebus; decimus denique dominica, quæ in Albis dici solet* (6). Subdit Gradonicus, Scripta illa merito sæpius recusa, utpote christianæ pietatis præclaram imaginem exhibentia.

27 *Hæc quidem perspicua satis sunt, nec commentario indigent. Sufficiet compendiosa de Benivolo, quo tam familiariter tamque frequenter usum S. Gaudentium videmus, addidisse notitiam. Mediolani, ut habet Gradonicus* (2), fidei rudimentis per Philastrium, adversus Arianos ea in urbe pugnantes, instructus fuit; sed adhuc catholicam fidem ostendendi nactus est occasionem. Valentinianus II, imperator,

in Præfatione
ad Benivolum,
virum præcla-
rissimum,

(1) Migne, tom. XX, col. 944. — (2) Ibid., col. 807 et seqq. — (3) Brixia sacra, p. 58 et 59. — (4) Migne, tom. XX, col.

827. — (5) Brixia sacra, p. 58. — (6) D. Ceillier, Auteurs ecclési., tom. X, p. 519. — (7) Brixia sacra, p. 60.

Justinae

AUCTORE
B. B.

Justinæ matris impulsu statuerat legem ferre, qua arianis conveniendi et ecclesias habendi non minus quam et ipsis catholicis potestatem faceret; aliquid contra molientibus, veluti seditionis auctoribus pacisque turbatæ ac læsæ majestatis reis pœna capitis indicta. Benivoli nostri erat eam legem conscribere, utpote qui apud eundem imperatorem munere fungebatur Magistri memoriæ seu præsidis scriniis memoriæ, cui leges scribere incumbabat. Enimvero tale facinus abhorruit vir excelsi animi constantisque pectoris. Audiamus Rufinum Aquileiensem, scriptorem *Benivolo æqualem* (1): Sed ille, cui ab incunabilis sacra fides et venerabilis fuit, abnegat se impia verba posse proferre et contra Deum loqui. Tum vero ne inceptum reginæ frustrari videretur, celsior ei honor promittitur, si impleat inuncta. Ille qui nobilior in fide esse quam in honoribus cuperet: Quid mihi, ait, pro impietatis mercede altiore promittis gradum? Hunc ipsum, quem habeo tollite: tantum mihi conscientia fidei duret illæsa. Hæc dicens, ante pedes impia præcipientium cingulum jecit. Brixiam, ex qua oriundus erat, rediit summo apud concives in honore fuit, ut tum ex recitatis supra verbis S. Gaudenti, tum ex aliis quæ ex eadem præfatione addimus: Nam, inquit S. Præsul (2), sicut honoratorum nostræ urbis, ita etiam dominicæ plebis, Domino annuente, dignissimum caput es, quia non minore diligentia servare studeas Dei præcepta quam discere; robustam catholicæ fidei professionem præclaræ vitæ meritis æquiparare contendens, ut habeat sincera fides opera, suæ puritatis nitore condigna... Nec mirum si hodie taliter in timore Domini converseris, qui, necdum percepta baptismi gratia, ita pro fidei cœlestis veritate pugnavisti, ut imbutum te admirabilibus doctrinis apostolici per omnia viri, patris nostri Philastrii, tantæ constantiæ testimonium approbarit. Nostri namque temporis regina Jezabel (*Justina*) arianæ perfidiæ patrona simul et socia, cum beatissimum persequeretur Ambrosium, ecclesiæ Mediolanensis antistitem, te quoque, ea tempestate Magistrum memoriæ, oblitum salutaris fidei arbitrata, contra catholicas dictare ecclesias compellebat; quod nefaceres, ultro et promotionis politicæ dignitatem, et ambitionem sæculi, gloriamque mundanam pro Dei gloria contempsisti, magis eligens privatus vivere, quam mortuus militare. Vere enim moritur apud Deum, qui ab apostolicæ fidei veritate discedit, cui Christus Deus, qui vita est, amputatur, dum æternæ Trinitatis hominibus deneganti subtrahitur.

sed de quibus
non satis æ-
quam Dupi-
nium tulisse
sententiam,

28 Cæterum ex his veluti speciminibus dictionis et facundiæ Gaudentianæ, judicare licet, quam inique Dupinius de operibus S. Antistitis sententiam tulerit. Stylus, inquit (3), ejus simplex est atque incultus. Scatet allegoriis coactis, sentiis inusitatis; frequenter alludit ad res nimium alienas. Sermones exsangues sunt, steriles; parum apti ad docendum, nullatenus vero ad movendum; denique carent vi, eloquentia, virtutibus, accurataque dili-

gentia; quibus dotibus excellent conciones D scriptorum Græcorum, de quibus modo diximus. Certe qui ex his opinionem sibi faceret de S. Gaudentii operibus atque merito, is quam longissime a vero aberraret. Equidem potius vitio darem, quod S. Præsul nimium sit sollicitus de verbis, quæ plerumque congerit, sua nominibus amans jungere adjectiva, nec ea qualiacumque, sed haud raro diligenter selecta. Exemplo sit locus sequens ex Præfatione ad Benivolam (4): Nonnulli enim prudentium sæculi, sapientiæ cœlestis ignari, dum volunt fortuita adstruere universa, quæ creator omnium Deus justo moderamine providenter exercet, ita loquuntur: Si Dei providentia gubernaretur hic mundus, numquam promiscue bonos et malos tribulationum, ærumnarum atque ægritudinum plagæ conficerent, quia divinæ æquitatis non esset, disparibus meritis plagas irrogare consimiles: sed problematis hujus invidia facile evacuatur usitato veritatis exemplo. Notum namque est omnibus quod et ferri acies et ignis ustio vel ad interitum irrogantur, quando pœnam exigunt criminis puniendi qualitas; vel ad curam proficiunt, cum sanandi gratia medicinaliter adhibentur. Ita igitur Deus omnipotens easdem plagarum species pro qualitatibus temperat meritorum: quosdam quidem puniens, quosdam vero vel emendans a vitiis vel emundans, vel certe ad ampliorem gloriam promovens. Et Sermone iv. neophytos alloquens (5): Vos igitur, neophyti, qui estis ad beatæ hujus ac spiritualis paschæ epulas invitati, videte quomodo ab omni pollutione escarum, quas superstitio gentilis infecerit, vestras animas conservetis. Et, nonnullis interpositis, rursum (6): Servate, neophyti, ornamentum gratiæ salutaris: sobrii estote per omnia, ne illud inebriati perdatis; solliciti convenite ad ecclesiam; orationibus, hymnis, psalmis et canticis spiritualibus nobiscum vigilanter incumbite. Hæc sint otii vestri opera, quibus debitum reddentes Christo domino famulatum mercedem vitæ æternæ consequi ab ipso possitis. Sint igitur convivia vestra sobria, casta cubilia; sit modestus animus, sermo placidus, mitis incessus. Orate ut beneficia gratiæ suæ Deus conservet in vobis; et fides vestra magis F magisque proficiat, largiente Christo Domino salvatore, cui una virtus eademque divinitas cum Patre et Spiritu sancto, ante omnia, et nunc et semper et in cuncta sæcula. Amen. Quis non hæc recte appositeque imo et satis eleganter dicta fateatur? Unde etiam Galeardus contra Dupinium (7): Hocce illud est aridum et inane dicendi genus, doctrinæ prorsus atque ornamenti totius expertum?... Num sane Gaudentii oratio omnibus ornamentis ac luminibus caret? An vero e contra splendore, succo, ubertate redundat? Atque hæc omnia etiam Dupinio obvia erant, ex quibus cum Gaudentii doctrinam, tum eloquentiam et ingenium perspicere poterat, nisi pravum animum et infensum ad eum legendum attulisset. Id certum paucos sibi consentientes nactum esse Dupinium. Tillemontius ab eo toto, ut ita dicam,

(1) Historiæ eccles., lib. II, cap. xvi. Migne, tom. XXI, col. 524. — (2) Migne, tom. XX, col. 829 et seq. — (3) Nouvelle bibliothèque des auteurs ecclésiast., tom. III, p. 86. Paris,

1695. — (4) Migne, tom. XX, col. 840. — (5) Ibid. col. 870. — (6) Col. 871. — (7) Ibidem, col. 815.

A *cœlo abest* : Gaudentii, *inquit* (1), stylus quamvis simplex satis videatur, non tamen caret nitore, proditque Ingenium suave admodum atque jucundum. Quod vero ad ipsas res spectat, doctrina excelleat præceptisque. *Eadem fere iisdem verbis tradit Ceillarius* (2). *Solus, saltem inter mihi notos scriptores, Schœnemannus est, qui mollius cum Dupinio egit* : ad verba Disseruimus, ut meministis etc. *supra a nobis n. 24 recitata, sic habet* (3) : Qui (locus), si quis alius ingenio hominis declarando inservit Dupiniumque a temeritatis crimine vindicare potest. Et alibi (4) : Qua occasione Galeardus. graviter etiam in Dupinium, iniquius, ut ipsi visum est, de Gaudentio statuente, invehitur.

probatum.

29 *Liceat his, quæ de scriptis S. Gaudentii disseruimus, coronidis loco addere iudicium sæpius laudati Galeardi, quo sancti Viri sermones apposite atque præclare commendat* : Cæterum, ait (5), Gaudentiani sermones pietatem non minus quam eruditionem spirant, quantumque usui sint ad muniendam et illustrandam ecclesiæ doctrinam ex eorum lectione facile patet. Nam et serm. 2 expresse designatur disciplina Arcani; et Eucharistiæ mysterium tam apte, tam copiose, tam perspicue exponitur, ut plane videam paucos ex antiquis qui apposite magis ad dirimendas nostrorum temporum controversias in huiusmodi argumento versati fuerint. Usi sunt testimoniis ex hoc sermone depromptis, ad asserendas catholicæ ecclesiæ veritates Joannes Stephanus Durantus in libris de Ritibus ecclesiæ, Romæ excusis in typographia Vaticana 1591; Ludovicus Bail Abavillæus in Bibliotheca concionatorum, edita Parisiis apud Joannem de la Caille 1666; Ferrarius de Ritu Sacrarum ecclesiæ Concionum, Joannes cardinalis Bona, alique non pauci ex nostris, quibus Gaudentiana scripta evolvere operæ pretium fuit. Præclarum est præterea Gaudentii testimonium de Reliquiis et Invocatione Sanctorum, quam luculenter astruit in sermone de Dedicatione basilicæ, in sermone de Petro et Paulo, et in sermone de Vita et Obitu Philastrii prædecessoris sui. Hunc sermonem afferens Alanus Anglus adversus historiam ecclesiasticam oppugnatores, Dial. 3, cap. 4, pag. 319, edit. Plantiniana 1566, Gaudentium nostrum recenset inter illos Patres quos Magdeburgenses prætermisere, quique intra primos quingentos a Christo nato annos scripsere de fide primæ ecclesiæ in causa de Reliquiis et Invocatione Sanctorum. Tractatu nono incorruptam Matris Dei virginitatem eloquenter et studiose propugnat; et Tractatu octavo, quamvis parentes imperare filiis perpetuam continentiam vetet, attamen virginitatem nuptiis docet esse meliorem. Tractatu quinto circa finem notabilis valde locus est « de baculo, » ubi baculum apostolicis sacerdotibus, id est episcopis, ad subditorum correptionem tributum esse significat. Hinc videtur parari posse subsidium antiquo usui baculi, de quo Isidorus, lib. II, de off. eccl., c. 5. Sane antiqui Ægypti monachi baculum ferebant, ut ex Cassiano patet lib. I de Instit. cœnobiorum cap. 9. « Cujus gestatio, » inquit, « spiritualiter monet, num-

quam debere eos, inter tot oblatrantes vitiorum canes et invisibiles nequitiarum spiritualium bestias, inermes incedere. » At longum esset ire per singula : quare suffecerit summa quædam rerum capita delibasse, quibus perspectis lector de utilitate ac momento Gaudentianorum sermonum facile judicare possit. Qui plura voluerit de hac quæstione, adeat laudatos auctores, Galeardum in Præfatione, Grædonicum, Ceillarium, Tillemontium, Schœnemannum etc. loc. cit.

30 *Ast hic adjicere visum est, quæ laudatus Schœnemannus de Editionibus operum S. Gaudentii breviter et luculenter recensuit* (6) : Gaudentianorum scriptorum specimen, ut pridem observavit Galeardus, primus edidit Capreolus, lib. III, Hist. Brix., excerpta nempe sermonis de Philastrio, circa annum 1500 aut paulo serius. Deinde circa annum 1554, Aloysius Lipomanus, Veronensis episcopus, protulit sermonem integrum de Philastrio, sermonem de dedicatione Basilicæ, itemque excerpta ex Præfatione ad Benivolum, in Vitis SS., tom. IV, a p. 52-4 editionis Venetæ, ubi p. 1 et p. 15, opera Gaudentii nondum excusa dicuntur. Collecta primum sunt in Orthodoxographis Grynæi anno 1569, eodemque ordine ac numero sæpius deinde in Bibliothecis PP. repetita, mendis tamen adpersa quamplurimis et duobus carentia sermonibus (de Petro et Paulo, atque de Vita et Obitu S. Philastrii), qui in novissima demum eaque prima, quæ seorsim prodiit et accurata dici possit, Galeardi editione an. 1720 additi inveniuntur. Eandem postea ab editore retractatam Quiriniana Operum Brixianorum episcoporum Collectio accepit. De singulis singulatim. Mitto quæ ad priores spectant, utpote non tanti momenti, ut ad editiones sæculi XVIII transeam. Anno 1720, Patavii excudebat (ita nempe pergit Schœnemannus) Jos. Cominus 4 S. Gaudentii Brixie episcopi sermones qui exstant, nunc primum ad fidem mss. codd. recogniti et emendati. Accesserunt Ramperti et Adelmanni venerabil. Brixie episcoporum opuscula. Recensuit ac notis illustravit Paulus Galeardus canon. Brixian. Suscepit Galeardus Gaudentii edendi consilium suasu ac impulsu præsulis Jo. Franc. Barbadici, recens tunc a Veronensi episcopatu ad Brixianum translatus, qui et opibus et nulla non opera eum juvit, meritoque nomini suo inscriptum vidit. Nactus vero editor præclara ex codd. mss. Vaticanis, Florentino, Urbinate et Brixianis subsidia assiduo studio emendationi auctoris depravatissimi vacavit, ita tamen ut, ubicumque aliquid innovatum esset, de eo lectorem admoneret. In variantibus lectionibus apponendis et recensendis religiosior pœne fuit : Maluisse enim, inquit, sedulitatem suam delicatis hominibus nimiam aut morosam videri, quam apud studiosos et doctos lectores periclitari. Animadversiones rariores adjecit, in quibus ea, quæ locutionibus illustrandis inserviunt, comparatione locorum fere similium apud alios scriptores occurrentium constant, nonnullæ res ecclesiasticas attingunt, utrumque genus haud magnæ lectionis eruditionem prodit.

AUCTORE
B. B.

Editiones operum S. Gaudentii.

(1) Mémoires, tom. X, p. 586. — (2) Auteurs ecclésiastiques, tom. X, p. 552. — (3) Bibliotheca Patrum lat. p. 361. — (4) Ibid. p. 565. — (5) Migne, tom. XX, col. 802. — (6) Bibliotheca PP. lat., p. 562 et seqq.

AUCTORE
B. B.

Tanto vero insigniora sunt, quæ in præfatione de vita, virtutibus et laude, qua apud æquales et posteros claruerit Gaudentius; de scriptis ejus genuinis et supposititiis, eorumque indole disseruit. Qua occasione (§ II) graviter etiam in Dupinium, iniquius, ut ipsi visum est, statuentem invehitur. Postremo de consilio et ordine hujus editionis, superiores breviter perstringens, lectores admonet. His omnibus insuper testimonia de Gaudentio, nec non index locorum SS. addita sunt. *Meminit dein paucis Schönemannus editæ Hamburgi in-8°, anno 1721, Vitæ S. Philastrii per S. Gaudentium, et denique addit: An. 1738 Brixiae ex typogr. Jo. Mariæ Rizzardi folio S. Gaudentii Brixiae ep. sermones qui extant ad fidem mss. codd. recogniti et emendati, in collectione vet. PP. Brix. ecclesiæ Quiriniana, a pag. 185 usque ad 379. Recensuit denuo et notas secundis curis auctas adjecit Paulus Galeardus Can. Brix. Quid novæ hujus editionis occasione a Galeardo præstitum est, ipse quidem, modestia in Italici scriptorum ecclesiasticorum editoribus sequentium raro obvia*

B (*quod nemo non æquus rerum æstimator invidiosius dictum reperiet*) indicat, inspersas esse novas huc illuc textui Gaudentiano notationes, non nullas etiam ex prioribus in melius reformatas dicens. Sed primo statim obtutu unusquisque facile animadvertet, quam sæpe illud et quam præclare factum sit. Imprimis autem de codice non magnæ quidem antiquitatis, sed egregiæ lectionis et emendationibus Octavii Pantagathi Brix. manu adscriptis repente sibi oblato lætatus, ex quo innumera sibi restituta esse affirmat.

Rhythmus de
S. Philastrio,
quondam S.
Gaudentio tri-
butus.

31 *Idem Galeardus operibus S. Gaudentii subnexuit Rhythmum de S. Philastrio, quod a nonnullis quondam sancto Præsuli tributus fuerit. Reperitur in opere nostro ad diem XVIII Julii, quo Cuperus acta S. Philastrii illustravit. Profecto Rhythmus ille sæculo IX est antiquior; cum diserte ejus meminerit Rampertus; addens tamen sibi non constare de auctore: Sed et Rhythmicum, quem ergo auctoritatis Gaudentium episcopum fecisse ferunt... Gaudentium autem ipsum composuisse nuto etc. Alii alias proposuere conjecturas; verum, inquit Galeardus (1), aperte profiteor, omnia mihi hoc loci obscura et incerta esse, nihilque aliud ad promptum videri, nisi pium aliquem virum, Gaudentio juniorem, Rhythmum hunc in laudem Philastrii ex Gaudentiani sermonis sententiis consarcinasse. Et hinc Cuperus, (2): Cum ipsemet (Galeardus) fateatur omnia... obscura et incerta esse; sine ulteriori ratiocinio istud carmen antiquum (a quocumque demum sit compositum) cum Ms. nostro collatum subijcio.*

Cultus S. Gaudentii vindicatur

32 *Restat dicendum de cultu et reliquiis S. Gaudentii. Monuimus nomen S. Episcopi in fastis et martyrologiis vix non omnibus (Romano excepto) desiderari. Atque hinc præcipue est, quod Castellanus ad diem XXV Octobris Margini adscriptum voluerit hujusmodi Monitum quod hoc loco juverit rursus adscribere: Sine cultu veteri, ait (3), etiam in propria ecclesia, ut vi-*

detur in Ramperto episcopo Brixienti VII sæculi, qui etiamsi de eo loquatur, ne semel quidem vocat Sanctum sive Beatum, cum alioquin Sanctos non negligat eos nominare, qui cultum hunc habebant, uti S. Philastrius. *Deficit hic solita, et ut ita dicam innata Castellano diligentia et accuratio. Nam primum floruit Rambertus non sæculo VII bene vero sæculo IX, quippe qui anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo trigesimo octavo corpus beati Philastrii, septimi Brixiae episcopi, in æde sancti Andreæ olim sepultum, transtulit ad ecclesiam sanctæ Dei Genitricis Mariæ, quam ipse « matrem ecclesiam hiemalem » vocat (4); qua occasione sermonem, cujus meminit Castellanus, habuit. Deinde falsum est alios, præter Philastrium, Sanctos a Ramperto vocari. Incipit sermo de Translatione (5): Triginta Brixenses sunt episcopi, quos meminimus, qui in altari nomini beati Philastrii dicato et super caput ejusdem posito, preces missarum celebraverunt, et diem transitus ejus venerantes ab omni terreno opere Brixientem populum abstinere jubentes, reverenter honoraverunt. Hi sunt tertius ab eo et secundus a Gaudentio, Paulus; deinde Theophilus et Sylvinus et Gaudiosus; Optatianus et Vigilus et Ticianus; Paulus, Cyprianus, Herculanus, Honorius, Rusticianus et Dominator; itemque Paulus, Paterius, Anastasius et Dominicus; Felix et Deusdedit... Amfridus et Petrus; venerabilis memoriæ episcopi. Quorum ordine et meritis novissimus ego Rampertus indignus episcopus Brixientis sanctæ ecclesiæ etc. Solus itaque Philastrius beatus dicitur, alii omnes venerabilis memoriæ episcopi. Quod si ex his jure inferrat Castellanus, S. Gaudentium sine cultu veteri etiam in propria ecclesia fuisse; id pari ratione statuendum erit et de aliis, qui tamen omnes usque ad Deusdedit, Sanctis annumerantur, atque ut tales coluntur. Gradonicus, ubi de isto præsule: Hic (Deusdedit), inquit (6), postremus est ex Brixianorum episcopis, qui inter Sanctos numeretur, estque vicesimus post Philastrium. Eorum plerique nostro jam operi inserti leguntur.*

33 *Unde præfatus Gradonicus subiratus et nonnihil indignabundus refutat Castellanus: At, ait (7), ægre non ferat hic criticus, si nimiam illius confidentiam miremur; sane videre non possumus qua ratione ex Ramperti sermone inferri possit, nullum Gaudentio tributum fuisse honorem; quandoquidem id unum spectat Rampertus eo loci, ut S. Philastrii vitam honoresque illi præstitos ob suorum auditorum oculos exponeret; alios vero episcopos enumerat, ut constantem episcoporum seriem quodammodo recenseat. Nihil igitur mirum si Philastrium appellet Sanctum, quo nomine vocari et cæteros ibidem commemoratos aperte negamus, uti experiundo cognoscere quisque poterit. Unicus honoris titulus, quo a Ramperto insignitos legimus episcopos, est hic: « venerabilis memoriæ, » quo Gaudentium quoque insignitum fuisse a Ramperto, vel luculentissimo argumento est locus, ubi duo illa verba jacent... Concluden-*

(1) Collectio PP. Brixian. p. 375 et seq. — (2) Acta SS. tom. IV, Julii p. 584. — (3) Martyrologi universel, p. 717. — (4) Veterum Brixiae epporum opera et opuscula, p. 585. Brix-

xiæ, 1738. — (5) Ibid. p. 587. — (6) Brixia Sacra, p. 95. — (7) Ibid., p. 62.

A dum igitur est, tanti non esse Castellani ob-
jectum, ut in dubium vocare queat honorem,
quem sua hæc ecclesia « ab immemorabili, »
ut vulgari voce utar, illi exhibet. Festivitas
autem recolitur viii Cal. Novembris. Eodem
modo aliis tribus in locis meminit S. Gaudentii
Rampertus, ubi recenset miracula nonnulla sub
translatione S. Philastrii patrata. Sic habet
numero V (1) : Veluti etenim in edito sermone
a præsule Gaudentio, vitæ scilicet beatissi-
mi Philastrii pontificis, legitur etc. Et nu-
mero IX (2) : Qualem eum (Philastrium) in
arianorum nefandæ procellæ temporibus san-
ctissimæ memoriæ Ambrosius Mediolanensis
episcopus esse intellexit, quis sibi eum collegam
habebat? Quantique meriti vicini episcopi
eumdem esse existimabant, si quartus Perga-
mensis episcopus... meminisse studuit, quod
Ambrosius ipsum episcopum, Philastrius con-
secravit diaconum? Cujus vitæ sanctitatisque
eum sapuit episcopus Gaudentius successor
suus, qui per quatuordecim annos, forsitan et
plus, diem transitus ejus seriatum ducebat,
populo siquidem de eo sermonem faciens? Et
iterum numero X (3) : Præcessor namque no-
ster, hoc est venerabilis memoriæ Petrus epi-
scopus, tantæ venerationis eum esse monstra-
bat, ut anhelus mœroris sui, testaretur sese
tempore presbyterii sui ita fuisse febribus an-
ctum, ut nulla potio nullumque unguentum
eripere eum a febri quiverit, cum etiam ipse
peritus fuerit artis ipsius. Sed cum post ali-
quod tempus ad sepulcrum beatissimi Phila-
strii venisset et ibidem Deum efflagitasset, ut
meritis ipsius intercedentibus sibi sanitas tri-
bueretur, sic de oratione sanum se profiteba-
tur crexisse, ut nullus rigor accessionis eum
ultra tetigerit. Sed et rhythmicum hymnum,
quem ergo auctoritatis Gaudentium episcopum
fecisse ferunt, cantare de ipso sedule consue-
verat. Gaudentium autem ipsum composuisse
nuto etc. Id itaque certum, nusquam Gauden-
tium apud Rampertum vocari sanctum vel bea-
tum. Adde, alios tres (præter Philastrium) no-
mine suo designatos, nempe apostolos Petrum et
Joannem, item Ambrosium, a Ramperto sancti-
tatis titulo insigniri. De duobus prioribus legi-
tur (4) : Qui ab introeuntibus in templum gra-
tia orationis beatissimis Petro apostolorum
principe et Johanne eleemosynam petiverant.
Ambrosium, ut vidimus, sanctissimæ memoriæ
episcopum dicit Rampertus, et paulo post ejus-
dem repetit nomen, absque honoris vocabulo.
Anne ergo ex hoc legitime inferre licet S. Gau-
dentium sine cultu veteri in propria ecclesia
fuisse? Ast primum pari modo statuendum fo-
ret de sanctis Brixianis episcopis omnino vi-
ginti numero; tum pro more illius ætatis, viri
præsertim autem antistites, rebus gestis meritis-
que populo venerabiles, solebant post mortem
fere continuo in album sanctorum referri et ut
tales coli. Nec profecto apparet, cultum S. Gau-
dentii et aliorum illorum Sanctorum (tales enim
certo a sæculis jam celebrantur) episcoporum
Brixianorum cœpisse tantum post Ramperti
tempora, ac proinde labente sæculo nono haud
esse antiquiorem; quod tamen, stante Castellani
sententia, foret admittendum. Alia in hanc rem

venient numeris sequentibus, ubi de S. Gauden-
tii reliquiis fiet sermo.

34 Scribit Gradonicus (5) : Corpus (S. Gau-
dentii) requiescit in ecclesia S. Joannis. Et
Galeardus (6) : Jacet autem Gaudentii corpus
Brixie in ecclesia S. Joannis evangelistæ,
olim « deforis Brixiam » nuncupata, in eo-
dem sacello una cum Theophilo, ejus post
Paulum episcopum in sede Brixiana succes-
sore, et Silvia virgine... Horum corpora in
eum locum translata ac deposita fuere anno
1595. Neuter itaque de prima sancti Antistitis
sepultura loquitur. Observat tamen Gradonicus
de præfata ecclesia : Hæc est ecclesia illa in
nostro Ms. « de foris » appellata, atque in
Nota ad S. Theophilum « ad Concilia Sancto-
rum ; » quamque possident hodie (scribebat
Gradonicus circa medium sæculum xvi) cano-
nici regulares S. Salvatoris; quæ non illa ea-
dem est a Gaudentio excitata, igne olim com-
busta, sed quæ in ejus loco fuit ex integro
ædificata anno mcli. ; unde vetustus « de Con-
cilio Sanctorum » titulus jamdiu oblitteratus
est... Quonam tempore ab hac appellatione
« deforis » cessatum sit, non equidem scio ;
fortasse postquam prolato urbis pomœrio cir-
citer annum mccc, locus ille in sinum urbis
receptus fuit. Sæculo namque duodecimo ap-
pellationem illam perseverasse certo constat
ex manuscripto Privilegio, a Callisto II
anno mxxxiii huic ecclesiæ concesso, in cujus
tabulario adhuc asservatur, (ubi) ista leguntur
verba : « Præposito et canonicis in ecclesia
S. Joannis evangelistæ, quæ de foris dicitur »
etc. Porro in hujus ecclesiæ consecratione
habuit sermonem Gaudentius, in quo narrat
ecclesiam illam a se fuisse excitatam, nomen-
que impositum basilicæ « Concilii Sanctorum »
quam ita appellavit ex illorum temporum
more quod in ea sanctorum Martyrum reli-
quias recondiderat, inter alias SS. quadraginta
Martyrum Sebastenorum. Denique addit Grado-
nicus : Coluntur ipsa (lipsana) in præsentiarum a
Brixianis in eadem S. Joannis ecclesia, in qua
consentaneum fuit, ut sepulturæ mandaretur
ejus corpus, propterea quod ab illis sepa-
randum non erat SS. Martyribus, qui itineri
suo, cum per urbes Capadociæ Hierusalem
pergeret, fideles comites se præbere dignati
fuerant, eandemque ipse ecclesiam suis sum-
ptibus condiderat sacroque cultui dicaverat.
Confer supra n. 4. Hinc sane liquet S. Gauden-
tium, ex mente Gradonici, prima sepultura do-
natum in ecclesia Concilii Sanctorum. Nec ap-
paret corpus ejus translatum, quamdiu basilica
hæc substitit; hac autem igne consumpta, ædi-
ficataque medio sæculo xii ejus loco ecclesia
S. Joannis de foris, primum est inferre ibi
sacras S. Gaudentii exuvias fuisse repositas,
quo certe loco exinde ad nostra usque tempora
coluntur.

35 Papebrochius, ad diem xxvii Aprilis, in
actis S. Theophili, Brixiani episcopi, meminit
translationis factæ anno 1595, atque hac usus
opportunitate nonnulla refert ad præfatam ba-
silicam pertinentia, quæ summatim a nobis suf-
fecerit exhibuisse. Imprimis recitat ex Catalogo
episcoporum ms. Joan. Francisci Florentini se-

AUCTORE
B. B.

Reliquiæ.

E

F

translata

(1) Veterum Brixian. p. 395. — (2) Ibid. p. 399. — (3) Ibi-
dem, p. 399. — (4) Ibid. p. 395. — (5) Brixia sacra, p. 62.

— (6) Migne, tom. XX, col. 807.

MEMORIE
B. B.

quentia (1) : Meminerunt antiquissimi sanctorum episcoporum fasti, ejus (S. Theophili) ossa quondam jacuisse ad Concilium Sanctorum; eadem forte basilica, quam S. Gaudentius, sanctorum XL Martyrum illatis lipsanis, dedicavit et Concilium Sanctorum nuncupavit, licet nulla omnino ejus vestigia nec reliquiarum memoria supersit. Attamen, ut vidimus numero præcedenti, testatur Gradonicus reliquias illas coli in præsentiarum in ecclesia S. Joannis. Subdit Florentinus : Neque temere tamen opinari quis possit, diversam ab illa ejusdem nominis ecclesiam ante S. Gaudentium hic extitisse, ubi tot Martyrum cædes olim patratæ; cum præsertim Baronius in martyrologio Romano ad xxiii Junii, Molanum secutus, affirmet Concilii Martyrum nomine locum illum intelligi, ubi sanctorum Martyrum corpora sepulta sunt, qualia loca etiam Cœmeteria seu Dormitoria sunt appellata. Sed reponit Papebrochius : Neutri, Baronio scilicet et Molano, in mentem venit, ea (Concilia Martyrum) confundere cum Cœmeteriis aut Basilicis. Quid igitur? Non ecclesiam seu basilicam, sed locum intra eas certum ac peculiari ritu dedicatum intelligimus, ad plurium sanctorum ossa, ex cœmeteriorum communium cavernis educta, seorsim a vulgo christianorum aliorum in iisdem cœmeteriis sepultorum, honestius locanda et commodius veneranda; qualem locum utrum primus dedicaverit Brixie Gaudentius, et intra quam ecclesiam, non possumus divinare, antiquo testimonio destituti. Mihi tamen ex dictis § II clarum videtur, basilicam, quam Concilium Sanctorum nuncupavit, a S. Gaudentio conditam et consecratam. Nec omnino obtinet hic ratio Papebrochii : non enim plurium sanctorum ossa ex cœmeteriorum communium cavernis educta, etc.; sed certas nominatorum sanctorum reliquias (non integra corpora ut diximus), plerasque ex Oriente allatas, collegit atque in novam transtulit basilicam. Id quoque probe notemus; quo tempore edidit Papebrochius acta S. Theophili, (typis mandatus fuit tomus III Aprilis an. 1675), nondum accurate prodierant Opera S. Gaudentii. Quinimo mihi videtur sermonem de Dedicatione basilicæ non fuisse lectum ab erudito meo decessore. Ait S. Præsul : Habemus ergo et hos quadraginta et prædictos decem sanctos, ex diversis terrarum partibus congregatos, unde hanc ipsam basilicam eorum meritis dedicatam Concilium Sanctorum nuncupari oportere decernimus. Dignum est enim, ut ad tantorum Martyrum venerandas reliquias proces-
suri, ad concilium sanctorum nos procedere fateamur. Vide n. 17.

(1) Acta SS., tom. III Aprilis, p. 494.

36 Ubi ubi (sic prosequitur Papebrochius) D
istud Sanctorum Concilium fuerit, nunc certe anno 1593.
(ut idem Florentinus et ceteri asserunt) sacrum S. Theophili corpus in æde S. Joannis evangelistæ servatur... De corporibus, in hac ecclesia quiescentibus, tale extat in libro Provisionum civitatis decretum diei xxii Aprilis anni MDXXV. « In ecclesia S. Joannis existunt corpora SS. Gaudentii et Theophili episcoporum et S. Silvæ, virginis : a quibus separentur capita et ponantur in statu is vel vasis argenteis, fabricandis expensis reverendorum Patrum et Parochianorum, ut honorifice congruis temporibus eum veneratione per civitatem deferri possint. » Quod quidem decretum, nisi in numero error est, ut ait Papebrochius, effectum tunc non habuit, sed solum post annos LXX; ita enim legitur in eodem Provisionum libro : SS. Theophili, Gaudentii et Silvæ corpora, quæ hactenus fuerant recondita in singulis arcibus marmoreis, in capella a monte altaris majoris ecclesiæ S. Joannis, pro illuminanda dicta capella ablata fuerunt dictæ arcæ, corporibus prius ablatis. Quæ deinde corpora die dominico ix Julii, hoc anno MDXCV, E
cum solemnī processione circumcirca parochiam S. Joannis delata, reposita fuerunt in altari nuper reformato in dicta capella, habita prius licentia per reverendos canonicos regulares dictæ ecclesiæ a reverendissimo episcopo et deputatis civitatis. In qua processione affuerunt dicti canonici et reliqua, quæ si libet, vide tom. III Aprilis loc. cit., ubi etiam reperitur altera eaque plenior ejusdem Translationis historia, ex qua suffecerit hoc loco adscripsisse, quæ ad statuas pertinent, quibus S. Gaudentii et aliorum duorum sanctorum capita reclusa fuerunt : Hisce magnis honoribus per civitatem perducta sanctorum corpora sunt, quibus per eam fere totam diem applicata fuere rosaria innumera. Postremo per eundem D. Masinum præpositum in hujus sacelli ara honestissime recondita; ipsorum cranea in suis quæque statu is, auro argentoque superinductis, a vertice ad pectus usque sanctorum imagines referentibus, et ipsius D. Floriani Canalis (Brixien-
sis canonici regularis) sumptu confectis, inclusa fuere. Atque hæc sunt quæ de Reliquiis S. Gaudentii colligere licuit; incompleta imo et satis jejuna. Optandum utique foret, ut certis documentis constaret, non quidem de prima sepultura (hæc enim mihi sufficienter probata videtur), sed de sacri corporis perpetua in eadem basilica, donec illa substitit, asservatione, sicut et de ejusdem translatione, post exustum Concilium Sanctorum, in novam, medio sæculo XII a fundamentis exstructam, ecclesiam S. Joannis.

A

DE S. BONIFACIO I

PAPA ET CONFESSORE

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. V. H.

§ I. Sanctus sub contentione cum Eulalio pontifex electus, favente Honorio imperatore, pacifice sedem apostolicam occupat.

ANNO DCCXII.
S. Bonifacii
laudes in Fa-
stis sacris :

B

Martyrologium Romanum hodierna die habet : Romæ sancti Bonifacii Papæ et Confessoris. Hieronymianum Florentinii omisso die natali, ejus ordinationem celebrat ad diem iv Kal. Januarii (xxix Decembris) : Romæ, inquit, Felicis et Bonifacii episcopi de Ordinatione. Quæ verba commentatus Florentinius, dicit, se quidem non repugnare, si quis affirmaverit Felicis I, Papæ et Martyris diem depositionis hic adnotari (1) : Verum, inquit, clarius constat, Bonifacium esse primum hujus nominis Pontificem Romanum, qui in schismate Eulalii electus et ordinatus fuit hac ipsa die, ut evidentissime constat ex epistola Symmachi præfecti Urbis ad Honorium augustum, data eadem die iv Kal. Januarii, quam ex Vaticano codice exhibuit Baronius ad annum 418 § LXXV. Ultimus fuit Pontificum, cujus nomen in Hieronymianis fastis recensetur. S. Bonifacii nomen omiserunt in Martyrologiis suis Ado et Usuardus. Sed Auctaria Usuardina eundem laudant. In Bruxellensi quidem ad diem iv Kal. Januarii scribitur : Romæ ordinatio sanctorum Felicis et Bonifacii : Vaticanum prid. non. Septembris : Romæ, via Salaria, depositio sancti Bonifacii episcopi : ad eandem diem Rosweydanum habet : Romæ Bonifacii episcopi, qui fanum Pantheon ecclesiam Christi fecit; quibus verbis Bonifacius Primus cum hujus nominis Quarto confunditur, initio sæculi septimi florente, qui templum Pantheon in honorem B. Dei Genitricis et SS. Martyrum dedicavit. Tandem plurima Auctaria, quæ apud Solerium videre est, recensent Sancti nostri nomen ad diem viii Octobris hoc fere tenore : Roma, via Salaria, B. Bonifacii I Papæ : hic constituit, servum clericum non fieri, nec obnoxium curiæ vel cujuslibet rei.

C

brevior ejus
Vita

2 Breviorem S. Bonifacii Vitam habemus in Libro pontificali Anastasii bibliothecarii, quam hic exhibemus (2) : Bonifacius, natione Romanus, ex patre Jocundo presbytero, sedit annos tres, menses quatuor, dies tredecim. Hic sub contentione cum Eulalio ordinatur una die et fuit dissensio in clero mensibus septem et per dies xv. Eulalius vero ordinatur in basilica Constantiniana, Bonifacius autem in basilica Juliæ. Eodem tempore audiens hoc Placidia augusta cum filio suo Valentiniano augusto, dum sederent Ravennæ, retulit Honorio augusto, Mediolani sedenti. Eodem tempore ambo augusti, missa auctoritate præceperunt, ut ambo exirent civitate. Qui dum compulsi existent, habitavit Bonifacius in cœmeterio sanctæ Felicitatis Martyris via Salaria. Eulalius vero in civitate Antii ad sanctum Hermen. Veniente

autem proximo die paschæ, præsumpsit Eulalius, eo quod ordinatus fuisset in basilica Constantiniana, et introivit in Urbem et baptizavit et celebravit pascha in basilica Constantiniana. Bonifacius vero, sicut consuetudo erat, celebravit baptismum paschæ in basilica sanctæ Martyris Agnetis. Hoc audito, augusti utrique miserunt et ejecerunt Eulalium, et missa auctoritate, revocaverunt Bonifacium in Urbem et constituerunt episcopum. Eulalius vero miserunt foras in Campaniam. Post annos tres et menses octo defunctus est Bonifacius. Clerus autem et plebs petierunt Eulalium revocari, quod tamen non consensit Eulalius, Romam reverti. Qui etiam in eodem loco Campaniæ post annum mortis Bonifacii, defunctus est. Hic Bonifacius constituit, ut nulla mulier vel monacha pallia sacrata contingeret, aut lavaret, aut incensum poneret in ecclesia, nisi minister : nec servum clericum fieri, nec obnoxium curiæ, vel cujuslibet rei.

E

3 Hic fecit oratorium in cœmeterio Sanctæ Felicitatis juxta corpus ejus, et ornavit sepulcrum Sanctæ martyris Felicitatis et Sancti Silvani, ubi et posuit hæc : Patenam argenteam, pensantem libras viginti, scyphum argenteum, pensantem libras x, amam argenteam, pensantem libras xiii; calices minores argenteos duos, pensantes libras iv. Coronas argenteas tres, pensantes libras xv. Hic fecit ordinationem unam per mensem Decembris, presbyteros xiii, diaconos iii, episcopos per diversa loca xxxvi. Qui etiam sepultus est in cœmeterio Sanctæ Felicitatis martyris, via Salaria, viii Kalendas Novembris; et cessavit episcopatus per dies ix. Quæ ad hunc textum annotanda essent, in decursu hujus Commentarii attingemus : quapropter variantes lectiones, præsertim circa notas numerales, non apposuimus : unam numerorum diversitatem signabo in ipso textu; nempe in initio scribitur, S. Bonifacius sedisse annos tres, menses quatuor, dies tredecim et paulo infra, obiisse post annos tres et menses octo. Hæc et similia ad trutinam revocabimus. Præter Vitam Anastasianam, aliam antiquam non novimus : quapropter ad calcem Commentarii dabimus Legendam S. Bonifacii, prout ad diem xxvii Octobris in Proprio Lateranensi habetur. Recensetur quidem a Beda in suis Collectaneis liber miraculorum S. Bonifacii papæ (3) : sed hoc opus hactenus deperditum videtur, neque ullatenus constat, cui ex Pontificibus, Bonifacii nomen gerentibus, miracula adscribenda sint. Ante tandem quam ipsas res gestas referamus, operæ pretium fuerit pauculos ver-

et Anastasio
et Floardo :

F

(1) Cfr Acta SS., t. VIII Maii, p. 256. — (2) Migne, Patrol.,

t. CXXVIII, col. 186. — (3) Ibid., t. XCIV, col. 557.

AUCTORE
J. V. H.

sus Flodoardi in medium afferre de Christi triumphis per Italiam lib. x, cap. 4 (1) :

Bonifacius post (Zozimum) lite scandens dissona

Tum mansueto dum recedit spiritus
Nec insolenter vindicat fastigia,
Pulso receptus roboratur æmulo :
Certatque sedes nec hinc petatur ambitu ;
Sacra censet aræ nulla tractet fœmina
Decreta celsis nec ministris appetat :
Nullum dicare jure pressum clericum.
Felicetis hic beatæ pignora
Templo decorat, quo residit sarcina.

In contentione
electus cum
Eulalio.

4 Nunc vero res, a S. Bonifacio gestas examinamus. Atque imprimis occurrit quæstio de anno et die, quo S. Bonifacius electus et ordinatus fuit. Certum mihi est, Sanctum electum fuisse xxviii et ordinatum die sequenti xxix Decembris, seu iv Kal. Januarii anni vulgaris 418. Circa annum electionis, is indubie est 418, Prospero in suo Chronico dicente (2) : Honorio XII et Theodosio VIII coss. id est anno Christi 418, ... Romanæ Ecclesiæ episcopatum agit Bonifacius annis iii, mensibus octo, diebus vi.

B Enimvero ab hoc anno electionem S. Bonifacii dinovere non licet, quum ex una parte exstet epistola Zozimi, Bonifacii decessoris signata xvi Kal. Decembris iisdem consulibus (3); ex altera ipse Bonifacius ad episcopos Galliæ scribit idibus Junii Monaxio viro clarissimo consule, seu anno 419 (4). Electio itaque inter xiv Kal. Decembris 418 et idus Junii 419 facta est. Sed diem ipsum notum habemus ex epistola Symmachi, Urbis præfecti ad Honorium augustum data iv Kal. Januarii seu xxix Decembris, qua scribit (5), secundo die post ingressum suum vita decessisse Zozimum; statim populum commonuisse, ut cum quieto clericorum tractatu omnia finirentur, nec se rebus disponendis misceret turbatio popularis... Verum, ait, quum vir sanctus Eulalius (Bonifacii competitor) ad ecclesiam Lateranensem de exequiis prioris episcopi a populo et a clericis fuisset adductus, ibi per biduum cum maxima multitudo et cum pluribus sacerdotibus remoratus est, ut expectaretur dies consuetus, quo posset solemniter ordinari. Quum hic ita essent, subito aliquanti presbyteri cum Bonifacio ejusdem ordinis ad Theodoræ ecclesiam, collecto populo, ipsum ordinare velle cœperunt. Huic consilio obstitit quidem Symmachus, sed, inquit, tanta pertinacia restiterunt, ut quidquid minatum fuerit, facere minime dubitent. Nam presbyterum Bonifacium in ecclesia Marcelli ordinandum esse duxerunt, atque cum eo ad S. Petri basilicam processerunt. Dies ordinationis episcoporum consuetus, erat, sicut et hodie, dominicus, qui in iv Kal. Januarii anni 418, littera dominicali F signati, incidebat. Isto igitur die ordinatus fuit S. Bonifacius; sed pridie electus, quoniam interuallo temporis quo ipsum ordinare velle cœperunt, seu elegerunt et vere ordinarunt in ecclesia Marcelli, intercurrit tractatus præfecti cum clero, fautore Bonifacii, qui facile diem integrum insumpsit. Confirmatur etiam annus et dies electionis S. Bonifacii ex die obitus Zozimi,

defuncti xxvi Decembris 418, et ex emendationi Libro Pontificali, dicitur sedes vacasse dies ii. Aliqui legunt, episcopatum cessasse diebus xi; numerum scilicet romanum ii pro arabico 11 sumentes (6).

5 Funestum igitur exortum erat in Ecclesia Romana schisma, aliis Bonifacio, Eulalio faventibus aliis. Partes Eulalii tuebatur Symmachus præfectus, ut satis ostendit fragmentum epistolæ mox allatum. Nam dicit, virum sanctum Eulalium a populo et a clericis adductum ad ecclesiam Lateranensem, ut solemniter ordinaretur, nempe quasi a clero et populo legitime electus fuisset; dum Bonifacius tumultuarie ab aliquantis presbyteris et collecto populo assumptus fuerit. Et quoniam, inquit Symmachus in eadem epistola, pietatis vestræ est, de hac parte referre iudicium, statim pro competenti sollicitudine vestram majestatem credidi consulendam, ut quod de hac parte pietas vestra decernat, præcepto vestri numinis evidenter informet. Erat scilicet officii imperatorii, quum constaret de legitime electo Pontifice Romano, eum qui se postea intrusisset, expellere, sicque paci, unitati, tranquillitati Urbis et ecclesiasticæ disciplinæ consulere. Nec suo, quod falso existimabat, officio defuit Honorius imperator. Veram habens relationem Symmachi, statim, iii non. (iii mensis) januarii 419, Ravenna litteras dedit ad Symmachum, quibus, laudato ejus pro pace studio, legitimam ratamque habet electionem Eulalii, utpote cui, ait (7), competens numerus ordinatorum legitimus, solemnitas temporis, locique qualitas recte venerandum nominis apicem contulerunt. Quum autem Bonifacio constet omnia defuisse, superflue expectatam sententiam nostram esse sensimus: quum factum suum ipsi, qui præsumpserant, admotis damnassee precibus videantur. Absoluta itaque decernimus jussione, extraordinaria presumptione submota, Bonifacium interdicta confestim Urbe, prohiberi... pertinacius resistentem, invitum præcipimus expelli. Tandem plebejæ seditionis auctores cum sociis suis, jubet attineri atque in eos congrue vindicari.

6 His Romam allatis litteris, Bonifacium, in basilica S. Pauli extra urbem commorantem, continuo accersendum curat Symmachus, ut principis jussa ei intimet. At præfecti minister, ad id missus, a Bonifacii fautoribus verberatus et ejectus fuit. Veritus autem Symmachus populi tumultum portas Urbis accuratissime custodiri jussit, ne Bonifacius in eam se intromitteret. Hæc ipse ex ordine refert Symmachus ad Honorium, dicens (8) : Quum eo tempore ad me sacra perlata esset auctoritas, quo sancti erat celebranda solemnitas (diei Epiphaniæ). Statim, ut oportebat, misso primicerio, Bonifacium ad me venire admonui, quod præceptum fuerat, agniturum, ac se a processione, quam sibi inhibitam didicerat, abstinere: qui conventionem contempta, processit, atque eum, quem direxeram, dedit populo verberandum. Quod ubi nuntiatum est, habito cum vicario tribuno Sereniano tractatu, ad S. Pau-

cui Symmachus, urbis præfectus.

E

dati ad Honorium Augustum litteris.

(1) Migne, Patrol., t. CXXXV, col. 766. — (2) Ibid., t. LI, col. 592. — (3) Ibid., t. XX, col. 686. — (4) Ibid. col. 758. — (5) Baron. Annal. ad 418, § LXXIX. — (6) Pagius crit., Ba-

ron, an. 418, § LXXII. — (7) Baron., an. 419, § II. — (8) Ibid., § v. sexto Id. Januar. seu die viii mensis.

AUCTORE
J. V. H.

A lum, quo convenerat, et sacra exemplaria pro cautela direxi, ne quid in injuriam publicam de præceptis immissa multitudo tentaret, et partem officii pariter destinavi. Sed neutrum fieri passus, quum ab Urbem vellet pariter cum populo remeare, statim ad portas tam conturbinales quam apparitores occurrerunt, qui eum, ut statutum fuerat, Urbem vestram ingredi prohiberent. Verum ipsos quoque contemnendos credidit, atque violenter ingressus, a certa Urbis parte, pluribus occurrentibus, est repulsus, nec permissus, quod cogitabat, implere. Quod ubi turba, quæ comitabatur, aspexit, sine aliquo tumultu dispersa est... Circa partem vero Eulalii episcopi, venerabilis viri, qui eo die pene cum omni multitudine ad sancti Apostoli Petri basilicam solemnia celebrabat, ubi primum pietatis vestræ præcepta sunt publicata, fuit totius lætitia civitatis. *Igitur quidquid turbarum aut erat aut timebatur in Urbe*, Bonifacio adscribebatur: *ast apud Eulalium omnia sancta, legitima, læta.*

quæ recitan-
tur.

7 Quum igitur eo res esset, ut Eulalii ordinatio confirmanda videretur, suas esse partes crediderunt Romanæ Ecclesiæ presbyteri, qui Bonifacii ordinationi consenserant, supplicii libello imperatorem adire, ut utrius causa et ordinatio potior essent, dijudicare posset. *Integram epistolam exhibemus, quæ omnimodo refellit, quidquid falsitatis hactenus ad imperatorem relatum fuerat* (3). Petimus clementiam vestram, piissimi et clementissimi imperatores Honori et Theodosi semper Augusti. Post abscissum S. Zozimi Papæ Ecclesiæ catholicæ Urbis Romæ (ut fieri mos volebat. atque ipsa religionis disciplina dictabat) plures in unum convenimus sacerdotes, ut de constituendo successore communi iudicio tractaremus. Sed quoniam Lateranensem ecclesiam, obstructis pene omnibus ingressibus, archidiaconus Eulalius, contemptis impie summi sacerdotis exsequiis, diaconibus et paucissimis presbyteris ac multitudine turbatæ plebis obsederat; altero die ad eandem ecclesiam, ubi prius ab omnibus fuerat constitutum, habita omnium collatione properavimus; ibique participato cum christiana plebe consilio, quem Deus jusserat elegimus. Nam venerabilem virum Bonifacium veterem presbyterum, in lege doctissimum, ac bonis moribus comprobatum, et, quod eum magis ornabat, invitum, acclamatione totius populi ac consensu meliorum adscivimus, divinæ institutionis ordine consecratum. Nam subscribentibus plus minus septuaginta presbyteris, adstantibus novem diversarum provinciarum episcopis, benedictionem competentem tempore constat fuisse celebratam: ac prius omnia, quæ solemnitas exigebat, celebrata sunt.

C

impense favore-
bat;

8 Sed quum prædictus Eulalius, qui antea per tres consacerdotes nostra fuerat ex multorum auctoritate conventus, ne quid sibi temere præter conscientiam cleri majoris assumeret, circumventis pauissimis presbyteris, male acceptis his ac diversæ custodiæ mancipatis, qui ad prohibendum cum litteris venerant, exhibito etiam cum aliis Ostiensi episcopo, quem prope mortuum constat acci-

tum (nam tractum esse nolentem senis ægritudo testatur) in locum, sibi non debitum, incustodito religionis ordine, per ambitum proruisset. Cœpit factum suum per homines, disciplinæ inscios ac religionis ignaros indecenter tueri; æstimans, humanis perturbationibus se confundere sententiam posse divinam. Et quoniam clementiam vestram constat falsidica relatione deceptam, ut nescio quid in injuriam divini numinis sanciretis (nam divinum est quidquid tantorum firmat electio) petimus pietatem vestram, ut removere priora constituta jubeatis; atque Eulalium, qui in locum subrepsit alienum, ad comitatum perennitatis vestræ cum auctoribus suis debere adduci. Nos enim proitemur, sanctum Papam Bonifacium nostris cum sacerdotibus affuturum: relictis enim singulis titulis, presbyteri omnes aderunt, qui voluntatem suam, hoc est, Dei iudicium, proloquantur. Jubeat etiam vestra clementia, omnes adesse, quos causa constringit; ejici etiam civitate nolentes, qui se non patientur adduci. Invenietis, quum cœperit agitari interna discussio, quod omnibus divinis legibus abhorreat, verum etiam displicere possit humanis. Quo hoc consecuti, agamus æterno imperio vestro maximas atque uberes gratias. *Ex hactenus dictis et iis, quæ sequuntur, manifestum fit in ecclesiasticis electionibus præcipuam fuisse cleri partem, plebi relicta ratihabitione* (2).

E

9 Prudenter, quidem, ait Baronius (3), quod viderent presbyteri Romani, Symmachum præfectum studere Eulalio, ipsumque Bonifacium ab eo pulsum ex Urbe, causam ipsam rogant ad ipsum imperatorem perferri, quod aliter non liceret in libertatem vindicare Bonifacium, oppressum favore potentium; fore sperantes, ut jussu imperatoris quod postea factum est, delecti episcopi causam electionis cognoscerent. *Rescripsit itaque Honorius Augustus ad Symmachum sub die xviii Kal. Februarii (xv Januari), propter presbyterorum allegationem, decere, ambiguitate seposita, fidelem rerum ordinem cominus experiri; quamque partem prætermisus gestæ rei ordo arguat, quamque servatus adjuvet, multis eorum censentibus approbari. Jubet proin ut tam Bonifacius quam Eulalius infra diem vi id. februarii (viii mensis) in Ravennatum civitatem præsentiam suam maturare non differant: omnibus æque admonitis, qui auctores utriusque ordinationis existunt, tamquam testes rei gestæ. Ipse vero imperator ex diversis provinciis competentem numerum sacerdotum convocabit, ut rem deductam in dubium absolvat disceptatio plurimorum. Quum autem omnia futuro integra sunt iudicio reservata, de transactis sibi blandiri neminem decet. Irrita itaque declarantur acta Symmachi in favorem Eulalii. Mandatum imperatoris exsecutum se fuisse, respondet præfectus die vii Kal. Februarii* (4). *Inter convocatos Ravennam episcopos Honorius sedere noluit illos, quos interfuisse alterutrius ordinationibus constabat, ne non tam novam prolaturi sententiam, quam servaturi factum præteritum viderentur* (5).

recit tandem
causam suam
Bonifacius.

F

10 Ipsi dein convocati episcopi de valore alterutrius electionis disceptabant, diuturnaque

præsertim
quia, Eulalio
decreta impe-
ratoris violan-
te,

(1) Baron., an. 419, § viii. Cfr. Migne, Patr., t. XX, col. 750.

— (2) lb., § xii. — (3) lb., ad an. 254 § xlv. — (4) lb., an. 419, § ix.

controversia

J. V. II.

controversia enascitura videbatur : quapropter Honorius ad Kalendas Maias differendum negotium decrevit, et propter dies, qui imminebant, sancti paschatis (scilicet iii Kal. Aprilis) utrumque, scilicet Bonifacium et Eulaliū ab Urbe jussit abscedere, et Spoletinum episcopum Achilleum Romæ sacra mysteria celebrare. Quam in rem exstant quaternæ ejusdem Honorii epistolæ, ad Symmachum præfectum, ad Achilleum Spoletinum, ad senatum et ad populum Romanum datæ idibus Martii (xv mensis), quibus omnes hortatur ad pacem servandam (1). Dum hæc agerentur, Honorius prævidens, implicatam controversiam difficile componendam, multo plures episcopos, etiam longe dissitos, intra diem iduum Juniarum (xiii Junii) ad Spoletinam civitatem invitat. Exstant etiamnum epistolæ, ad Africanos episcopos missæ (2) : similes litteræ episcopi Galliarum acceperant (3) tanti scilicet momenti erat orbi universo cognoscere, quis Romæ sederet verus ac legitimus pontifex!

ipsæ, donec episcopi definirent controversiam,

11 Verum Eulalii temeritas in causa fuit, ut ante Synodum Spoletinam controversia definiretur. Quomodo id acciderit, Symmachi relatio declarat, quam x Kal. Aprilis (xxiii Martii) scripsit (4). Quæcumque, inquit, subito, nullo opinante, proveniunt, nec ad culpam judicis referri possunt, et populum rationis ignarum insperata novitate perturbant. Vir namque religiosus Eulalius quintodecimo Kalend. Aprilis Urbem, me nesciente, meridianis horis ingressus est; quem credidi, aliquod secum pertulisse præceptum. Verum eodem die, circa vesperum Spoletinus episcopus, missis litteris, me credidit admonendum, quod sacra ad se manantia in Urbe die sancto paschæ jussu sit celebrare. Quod præceptum ante penitus ignoravi. (Præcepti istiusmodi certiorum fecerat Symmachum Honorius, ut paulo supra docuimus, sed fautor Eulalii erat Symmachus.) Quod quum mihi prius sancti Eulalii innotuisset adventus, statim parendum credidi invictissimi principis imperatis. Verum quum interdicto die Urbem sanctus Achilleus esset ingressus, commotio exstitit populorum : ut ab una parte multitudo, armata ferro et telis ad forum militari habitu conveniret. Et quum, convocatis proceribus, processissem, ut habito tractatu pro quiete Urbis, populum alloquendo compescerem, primo ad conventum venerunt, deinde quum exspectaretur sancti Achillei præsentia, ut, quæ jussa fuerant, publicaret, multitudine resistente, venire non potuit. Et quum ad forum Vespasiani tam ego quam vir spectabilis vicarius, perurgente populo, fuisset ingressi, ut quietem utriusque parti multitudinis suaderemus; subito armati servi telis et saxis, aliquanti etiam ferro, populum partis Eulalii aggressi sunt, qui inermes convenerant, ut, quod præceptum de episcopo Spoletino esset, agnoscerent : quosque ita sauciaverunt, qui parati adversus imparatos advenerant, ut me, quoque et virum spectabilem vicarium crederent appetendos, dum seditioso furore nullam admittunt penitus rationem.

Urbe abstineas,

12 Nisi ad liberandum nos divinitas affuisset, egressique per secretiorem partem, ictum saxorum et impetum conspirantis mul-

titudinis vitaremus, minime potuissemus evadere. Quorum majorem partem in servis constat fuisse, ex quibus aliquanti agniti atque tenti sunt audiendi. Unde quid partium mearum fuit, excellentiæ vestræ suggerere prope-ravi; ut certum finem, rebus cognitis, quæ gesta sunt, magnitudo vestra decernat. Quum ita sanctus Eulalius fuisset ingressus, et tertia die secutus esset episcopus Spoletinus, nec aliqua ad me data virtutum vestrarum, quæ sequeretur, præcepta venissent, perturbatio totius plebis, quæ in se et in periculum judicium sævi-ret, exorta est. Et in celeri responso ante diem venerabilem paschæ, quid fieri debeat, juss-eritis : minantes se populi, invicem pugnuros, dum de Lateranensi basilica alterutrum se existimant excludendos. Ex his satis manifestum est, Symmachum præcipuam seditionis culpam in Bonifacianos devolvere voluisse; tum quia excusat Eulaliū, quasi imperatorii præcepti ignarum, tum quia Eulalianos, quietos, inermes, imparatos, testatur. Mirum certe, præceptum imperatoris, xv Martii missum, Symmachum x Kal. Aprilis (xxiii Martii) latuisse, ac dein armatos advenisse Eulalii adversarios, quorum caput, Bonifacius; qui Roma abstinuit, sanctum pascha in ecclesia S. Agnetis extra muros juxta viam Numentanam celebraturus. Nihil itaque ejus fautores incitabat, ut armati inermes aggredierentur. Sed Symmachi intererat, clientem suum Eulaliū tamquam injuste oppressum imperatori exhiberi. Sciebat nempe vim illatam perniciosam fore.

13 Quidquid sit, biduo post missam relationem, seu viii Kal. Aprilis (xxv Martii) Ravenna sequens rescriptum Honorii recepit Symmachus (5) : Quum ad sanandum, primæ perturbationis errorem, hoc genus consilii clementia nostra, reparandæ pacis cupida, reperisset, ut donec de confirmatione Urbani sacerdotii sententia procederet absoluta, uterque eorum, quorum causa tumultus antea concrevisset, a sacratissima Urbe conversatione sejunctus, futuri judicii expectatione penderet, et spatio, quo contineretur alteruter evidenter expresso; æquo animo dissimulare non possumus, præceptis clementiæ nostræ publicum pene bellum, quo calcarentur, indictum : movendi ejus caput Eulaliū, qui jussa transscendit, exstitisse, secundum ordinem præceptorum paulisper abesse non passum, Symmache, parens carissime. Unde sublimitas tua hoc nos statuisset cognoscat, ut et salubris superior ordo præcepti et moderata synodi ordinatio deberet custodiri : quod aliter fieri non posse censemus, nisi Eulalius omnimode urgeatur, ut omni celeritate ab Urbe discedens, insolenti populo præsens incitamenta non præbeat, nec innocentibus causa mortis existat. Cui esse dubium non debebat, si in hac præsumptionis obstinatione duraverit, non solum de statu suo judicium jam prolatum, verum etiam de salutis discrimine proferendum : culpæ enim nullam veniam jam meretur, quam, quum prædicatur, non caveatur : nihil ex hoc excusationis habiturum, quod, eo invito, a plebe asserat, retentari. Si qui autem ex numero clericorum communicandum Eulalio, judicio pendente, censuerit,

(1) Baron, an. 449, § xv et seqq. — (2) Ibid., § xxi. —

(3) Cfr. ibid., § xxxvi. — (4) Ibid., § xxv. — (5) Ibid., § xxx.

A pari se sciat sententia esse damnandum : laicos vero, qui post interdictam mansuetudinis nostræ communionem, Eulalium putaverint expetendum, honestioris loci poenam proscriptionis, servos vero capitis esse subituros... primates vero regionum, nisi spiritum plebis inconditæ domuerint ac frenaverint, sciant se raptos, ultimo iudicio esse subdendos.

se probavit.

14 Obfirmato animo Eulalius præceptis imperatoris restitit, et, ut ait Symmachus (2), Lateranensem basilicam ausu temerario credidit invadendam. Tandem de eadem ecclesia fugatus Eulalius, de Urbe expulsus fuit; atque adjunctis apparitoribus, illuc directus, ubi iussus fuerat residere. His auditis, Honorius imperator, ratus supervacaneum esse episcoporum conventum, Eulalium sua se temeritate damnassee, ad Symmachum rescripsit (3); quoniam id antea definitum erat, ut sciret se specialiter esse damnatum, quicumque ad incitandum populum Urbem fuisset ingressus. Eulalius itaque, qui id attentaverat; oblitus sui, probavit ex præsentis facto, quale videretur habuisse principium. Quoniam ergo recte hunc, post tot admissa, Urbe constat esse depulsum, ad quam eum accedere non debere, clementiæ nostræ et episcoporum videretur statuisset iudicium. Bonifacium, venerabilem virum, episcopum, ad cuius moderationem auctoritatem nostram recte censuimus adjungendam, Symmachæ, parens carissime et amantissime, sublimitas tua Urbem ingredi debere, nos statuisset cognoscat : ut sub ejus gubernaculis religiosa legis reverentia moderatione solita compleatur. Data III nonas Aprilis : accepta VI id. Aprilis (III et VI Aprilis). Interjecto biduo, id est die X Aprilis, Bonifacius Urbem, omni accurrente populo, ingressus est, tantusque, referente Symmacho (8), fervor et lætitia totius exstitit civitatis, ut et religionem redditam et præstitam quietis securitatem omnes gratulatione congrua testarentur. Eulalius in Campaniam relegatus, Nepesinam, quæ media fere jacet Romam inter et Viterbium, Ecclesiam obtinuisse dicitur, in qua anno post S. Bonifacii obitum, vita functus est.

c § II. Sanctus lege lata ambitiosos a pontificatu repellit; appellationes Afrorum admittit; Maximum, Valentinum episcopum, episcoporum iudicio subicit; jura Sedis apostolicæ adversus Atticum CP. defendit; jura episcoporum servanda decernit; sancte obit.

Sedem apostolicam S. Bonifacius adeptus, imprimis

Pontificatum pacifice adeptus S. Bonifacius, præcidere studuit ambitionem eorum, qui sedem Romanam ex contentione usurpare aliquando tentarent. Quapropter ad Honorium augustum, missis legatis, scripsit, ut servata electionis libertate, imperator constitueret, ne quis umquam per ambitum Romanus ordinaretur episcopus. Hanc epistolam suo Decreto inseruerunt Gra-

tianus distinct. xcvii, c. 1 et reliqui canonum collectores. Epistolam refert Baronius ad annum 419 (1), quasi datam paucis post expulsionem Eulalii mensibus; verisimilius tamen ad annum 420 pertinet, ut monstrat Petrus Coustant in Epistolis RR. Pontificum. Plerique igitur recentiores eruditi legationem istam in annum sequentem seu 420 procrastinant. Præcipua eorum ratio est, quod in ipsa sua epistola S. Bonifacius conqueratur, se adhuc corporis infirmitate detineri, quam imperator in suo responso longam incommoditatem appellat. Hæc autem infirmitas non statim post aditum pontificatum seu anno 419, sed potius sequenti 420 accidisse dicenda est, alioquin in epistola, ad episcopos Galliarum data idibus Junii, Monaxio consule, seu anno 419, ejusdem infirmitatis, de qua epistola ad Honorium kalendarum juliarum mentionem facit, meminisset : unde deducunt, epistolam ad Honorium ad sequentem annum 420 pertinere. Equidem non arbitror, valde stringens esse argumentum : quoniam in epistola ad Gallicanos episcopos nulla erat ratio agendi de valetudine; iudicium enim de Maximo Valentino episcopis committebatur. Ast vero ad Honorium scribens, ut ambitus in electione Pontificis tolleretur, necessarium, aut saltem opportunum erat, exponere incertam valetudinis conditionem, siquidem erat interpontificium ex obitu Bonifacii brevi forsitan secuturum. Non igitur tam certum monstravit Coustantius in Notis ad epistolas Rom. Pontificum epistolam et legationem ad annum Christi 420 pertinere (2), ut vult Mansius in animadversiones ad Annales Baronii (3). Cæterum, quatenus electionem S. Bonifacii attingat, ante reliquas res gestas ponendam epistolam censuimus.

16 Est igitur sequens (4) : Bonifacius episcopus Honorio imperatori Ecclesiæ meæ, cui Deus noster meum sacerdotium, vobis res humanas regentibus, deputavit, cura constringit, ne causis ejus, quamvis adhuc corporis incommoditate detinear, conventus, a sacerdotibus universis et clericis et christianæ plebis perturbationibus agitatus, apud aures christianissimi principis desim. Si quid enim secus, quam oportet, eveniat, non vos id facere, qui cuncta æqua moderatione componitis, sed nos, per nostram tacentes desidiam, videbimur, quod civitatis quietem et Ecclesiæ pacem pervertere valeat, admisisse. Quum enim humanis rebus divinæ cultor religionis, Domino favente, præsideas, nostra culpa erit, si non id sub vestra gloria, quam certum est, divinis semper rebus animo promptiore favisse, firmo et stabili jure custodiatur, quod per tot annorum seriem et sub illis etiam principibus obtinuit, quos nulla nostræ religionis cura constrinxit, id est, ethnicis, et sub vestræ imperio clementiæ minime, quæ sunt illicita, formidentur. Ipsa enim Ecclesia devotionem tuam, christianissime imperator, meo quidem sermone, sed suo venerabilis appellat affectu, quam Christus Deus noster, vestri fidus rector et gubernator imperii, uni desponsatam sibi et intactam virginem servat *, ne in eam aliquos patiamini insidiantium pro-

curat præcludi ambitiosæ

F

(1) Baron., an. 409, § xxxii. — (2) Ibid., § xxxiii. — (3) Ibid., § xxiv. — (5) Ann. 419, § xxxviii. — (4) Migne, Patrol., t. XX, col. 763. — (5) Ad an. 420, § xxxviii. —

Octobris. Tomus XI.

(6) Baron. an. 420, § xxxviii. Migne, Patrol., t. XX, col. 766.

AUCTORE
J. V. H.

cellarum fluctus illidi, et quietam faciem tempestatis insolitæ tumore turbari, gloriosissime et tranquillissime imperator auguste. Ipsa ergo, quæ uni desponsata, vestra tamen mater est, Ecclesia hac pietatem vestram legatione, quam suis sacerdotibus commisit, appellat, præterita præsentiaque repetit. Vobis, inquit, religiose imperantibus, modo tutus est populus, tam fidus Deo quam tibi, principi christiano. Ecce enim inter ipsa mysteria, inter preces suas, quas pro vestri felicitate pendit imperii, teste apud quem et de cujus sede agitur, sancto Petro, sollicitis pro religionis observantia vocibus clamat: cum sollicita petitione miscetur oratio, ne has in varias res semel evulsa distrahat a cultu solito, tentatore sollicitante, discordia. Ageret pluribus, princeps christianissime, nisi apud te suarum esset secura causarum, et in oppressionibus idolorum, in hæreticorum correctionibus, fide tua, divino cultu pariter cum imperio semper florente, vicisset. Habet refugium, tuæ mansuetudinis animum cum suæ religionis, veneratione conjunctum; quum quidquid huic proficiat, vos agatis, conferatis fratribus et consacerdotibus meis, probatissimis viris, a me et ab omnibus, qui Ecclesiam faciunt istam, ad te legatis. Quibus, precamur sacræ causam religionis prosequentibus, in urbe vestræ mansuetudinis hoc animo, quo postulatis annuitis, in perpetuum statui universalis Ecclesiæ consulatis. Data kal. Julii.

omnem adi-
tum ad supre-
mum pontifi-
catum:

17 *Benigne Honorius augustus legationem admisit, et quæ Bonifacius Pontifex petebat, concessit, ut si denuo duo Romæ episcopi ordinati fuissent, ambo urbe pellerentur. Recte animadvertit Constantius, epistolarum pontificiarum editor, Honorii legem idoneam quidem fuisse ad ambitiosos deterrendos, sed eadem etiam abuti ad excludendos bonos potuisse inimicos pacis. Sane, pergit, si antea valuisset, Bonifacium ipsum ac Damasum inter Pontifices suos Roma non recenseret. Sed quædam interdum exigit temporum iniquitas, quæ, hac sublata, removentur (5). Honorii constitutionem in suum Decretum intulit Gratianus distinct. xcvi, c. 11. En verba: Victor Honorius, inclytus triumphator, semper augustus sancto ac venerabili Bonifacio, Papæ Urbis æternæ. Scripta Beatitudinis Tuæ debita reverentiæ gratulatione suscepimus, quibus recensitis, egimus omnipotenti Deo maximas gratias, quod sanctimoniam tuam post longum incommodum optatæ redditam didicimus sanitati. Et ideo revertentibus venerabilibus viris, gaudium nostrum sacrorum apicum attestatione signamus, ac petimus, ut quotidianis orationibus apostolatus tuus studium ac votum suum circa salutem atque imperium nostrum dignetur impendere. Illud autem pietati nostræ satis placuisse cognosce, quod sanctimonia tua de Ecclesiarum aut populi perturbatione sollicita est. Quæ, ne aliqua ratione possit evenire, satis clementia nostra credidit esse provisum. Denique, prædicante Beatitudine tua, id ad cunctorum clericorum notitiam volumus pervenire, ut si quid forte religioni tuæ, quod non optamus, humana sorte*

contigerit, sciant omnes, ab ambitione esse cessandum. Quod si duo (2) forte contra fas temeritate certantum fuerint ordinati, nullum ex his futurum penitus sacerdotem; sed illum solum in sede apostolica permansurum, quem ex numero clericorum nova ordinatione divinum iudicium et universitatis consensus elegerit. Unde id observandum est, ut omnes tranquillam mentem et pacificos animos ex serenitatis nostræ admonitione custodiant, nec aliquid seditiosis conspirationibus tentare conentur; quum certum sit, nulli partium sua studia profutura. *Hactenus ipsam electionem S. Bonifacii et quæ eandem consecuta sunt exposuimus. Nunc res ab eo gestas, quantum eas cognoscimus, ex aliorum testimoniis et præsertim ex ipsius scriptis evolvemus.*

18 *Jam sub S. Zozimo papa exorta erat cum episcopis Africanis circa jus appellationum ad sedem apostolicam controversia, quam S. Bonifacius in ipso initio pontificatus sui tractandam habuit. Scilicet patres Africani in Concilio Milevitano II anni 416 can. xxii statuerant (3), ut presbyteri, diaconi vel cæteri inferiores clerici, in causis, quas habuerint, si de iudiciis episcoporum suorum questi fuerint, vicini episcopi eos audiant; et inter eos quidquid est, finiant adhibiti ab eis ex consensu episcoporum suorum. Quod si ab eis provocandum putaverint, non provocent nisi ad Africana concilia vel ad primates provinciarum suarum. Ad transmarina autem, qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communionem suscipiatur. Pœna igitur excommunicationis interminabatur iis, qui infra episcopatus gradum consistentes, ad transmarina seu ad Romanam sedem appellabant. Hoc tamen canone non obstante, Apiarius, presbyter Ecclesiæ Siccensis in provincia Consulari, ab Urbano episcopo suo gradu dejectus et communionem privatus, ad sedem apostolicam confugerat. Eum benigne Zozimus papa excepit, ac communioni ecclesiasticæ restituit. Episcopi Afri, aliquantisper repugnantes, morem gesserunt Zozimo (4): quapropter Aurelius Valentinus, primæ sedis provinciæ Numidiæ et cæteri, qui præsentibus adfuerunt, numero cccvii ex omni concilio Africa ad Bonifacium Papam, S. Zozimo jam vita functo, scripserunt, quæ acta sunt salva quidem caritate, non tamen sine parvo altercationis labore. Igitur Apiarius presbyter, de cujus et ordinatione et excommunicatione fuerat exortum non solum Siccensi, verum etiam totius Africae Ecclesiæ non leve scandalum, de omnibus erratis veniam petens, communioni est restitutus. Ut tamen paci Ecclesiæ consuleretur, cautum fuit, ut, retento honore gradus sui et accepto epistolio, ubicumque alibi vellet et posset, presbyterii munere fungeretur.*

19 *Quia tamen Africani episcopi non noverant canones circa appellationes, a Zozimo tamquam Nicænos citatos, petierunt ut inquisitio statutorum Nicæni concilii permitteretur: videlicet quia in nullo codice græco ea potuerunt inveniri, ex orientalibus Ecclesiis, ubi perhibentur eadem decreta posse authentica reperiri, afferri desiderant. Rogarunt tandem, ut Ponti-*

appellationes
Afrorum ad
Sedem apo-
stolicam

E

F

citato canone
Nicæno pro
Sardicensi

(1) Migne, Patrol., t. XX, col. 768. — (2) Distinct. lxxix, c. 8. — (3) Labbe, t. II, conc. col. 1542. Cfr Ibid.

col. 1591 et Mansi, suppl. conc. t. I, col. 502. — (4) Migne, Patrol. t. XX, col. 752.

A *fex ipse scriberet ad episcopos præcipuos, Antiochenum, Alexandrinum, Constantinopolitanum. Ignorabant Africani præsules canones, a Zozimo et Bonifacio allegatos, ex Sardicensi concilio desumptos, a Romanis passim tamquam Nicænos citari. Atque hinc acatholici non pauciansam sumpserunt, ut Romanos Pontifices tamquam falsarios traducerent, qui jurisdictionis suæ amplificandæ causa Sardicenses canones pro Nicænis consulto venditabant. Certe hoc fulcro non indigebat Romanorum Pontificum primatus, multiplici argumentorum genere confirmatus, neque minor erat Sardicensium, quam Nicænorum auctoritas. Synodo Sardicensi cum Grato Carthaginensi adfuerant Africani episcopi quam plurimi. Quare quum nulla imposturæ causa fuerit Zozimo et Bonifacio, alia causa inquirenda est, cur Sardicenses canones sub Nicæni concilii titulo citati fuerint. Quam ne longe petamus, adnotare sufficiet, non semel id etiam sequentibus sæculis accidisse, ut unius concilii canones sub alterius titulo citarentur; idque ex collectionibus canonum eruditi viri ostendunt (1). Atque in hoc de quo agimus, casu quo*

B *Zozimus et Bonifacius Nicænum Concilium pro Sardicensi citarunt, Romanæ Ecclesiæ veterem canonum codicem causam fuisse animadvertunt; in quo quum Nicæni canones primi inscripti essent, deinde sequerentur cæteri absque ullo titulo aut distinctione aliqua, facillimum fuit, eos etiam, qui Nicænos sequebantur, pro Nicænis adhibere. Male igitur acatholici propter istiusmodi confusionem falsitatis notam sanctissimis viris, SS. Zozimo et Bonifacio inurunt. Qui plura de Appellationibus ad Romanam sedem videre cupierit, adeant Ballerinos l. c. et Franc. Zaccaria in Antifebronio tom. III, lib. III.*

20 *Cæterum quamvis Bonifacium inter et Afros fuerit aliquis altercationis labor, ut loquantur patres Carthaginensis, salva tamen mansit caritas; quam confirmat etiam ipsius Bonifacii epistola, data iv Kal. Maii, Monasio v. c. cous. seu anno 419 ad Faustinum episcopum et Philippum et Asellum presbyteros, in qua dicitur Christus in unum revocasse divisa et scissa sarsisse (2). Quanta porro esset apud Africanos præsules de doctrina et sanctimonia Bonifacii nostri opinio testatum facit S. Augustinus in libris contra duas epistolas Pelagianorum, quos eidem nuncupavit; dicit enim (3): Noveram te quidem, fama celeberrima prædicante, et frequentissimis atque veracissimis nuntiis, quanta esses Dei gratia plenus, acceperam, beatissime atque venerande Papa Bonifaci. Sed posteaquam te etiam præsentia corporali frater meus vidit Alypius, acceptusque a te benignissime ac sincerissime, mutua miscuit, dictante dilectione, colloquia; tecumque convivens, et parvo licet tempore, magno tibi junctus affectu, se simul et me reludit animo tuo, teque mihi reportavit in suo; tanto major in me tuæ sanctitatis est facta notitia, quanto certior amicitia. Neque enim dedignaris, qui non alta sapis, quamvis altius præsideas, esse amicus humilium, et amorem rependere impensum... Unde et accepta per eum fratrem, per quem te familiarius didici, majore fiducia ausus sum aliquid ad tuam bea-*

titudinem scribere de his rebus, quæ hoc tempore episcopalem curam, si qua in nobis est, ad vigilantiam pro grege dominico stimulo recentiore sollicitant... Hæc ergo quæ istis duabus epistolis illorum ista disputatione respondeo, ad tuam potissimum sanctitatem, non tam discenda quam examinanda, et ubi forsitan aliquid displicuerit, emendanda constitui... Ago autem gratias sincerissimæ in nos benevolentia tuæ, quod eas me latere noluit litteras inimicorum gratia Dei, in quibus reperisti nomen meum calumniose atque evidenter expressum. Certe talibus verbis non scripserit S. Augustinus viro, quem falsarium, ut volunt acatholici, suspicatus fuisset.

21 *Pendebat jam a tempore Pontificum Innocentii et Zozimi lis, quam clerici Ecclesiæ Valentianæ in Gallia adversus Maximum episcopum suum susceperant. Jam ante mensem junium 419 clerici convenerunt S. Bonifacium, eique porrexerunt libellum adversus episcopum suum, in quo varia ejus crimina exponebant: speciatim vero eum manichæorum hæresi involutum accusabant, inque probationem objecti criminis gesta synodalia proferebant: etiam furore suo et insana temeritate ad sæcularium quoque judicium tribunalia subditum quæstioni, gestis probatis in medium, eum objecerunt homicidii damnatum: interea autem episcopatus adhuc sibi nomen in suis latibulis vindicare in propriæ civitatis infamiam. Tandem Maximus sæpius vocatus ad tribunal episcoporum provincialium, judicium constanter subterfugerat. Itaque S. Bonifacius litteras apostolicas, quibus recitatae accusationes indicabantur, direxit ad Patroclum Arelatensem, Remigium, Hilarium Narbonensem, Severum, Valerium, Julianum, Castorium Aptensem, Leontium Forojuliensem, Constantinum, Joannem, Montanum, Maurinum, Mauritium et cæteros episcopos, per Gallias et septem provincias constitutos. Horum episcoporum sedes hactenus ignotæ sunt, si excipiantur ii, quorum sedes nomini subnexuimus (4).*

22 *Hos igitur S. Bonifacius, expositis criminibus, Maximo objectis, jubet sententiam ferre. Ideo, ait (5), fratres carissimi, quia audiendus hic præsentare se noluit, ne convictus forsitan ab accusantibus se clericis, posset digna tandem aliquando, præsentatus episcopali judicio pronuntiationis congruæ feriri sententia... Dilationem tamen dedimus, et decrevimus vestrum debere intra provinciam esse judicium et congregari synodum ante diem kalendarum Novembrium: ut si adesse voluerit, præsens, si confidit, ad objecta respondeat: si vero adesse neglexerit, dilationem sententiæ de absentia non lucretur. Nam manifestum est, confiteri eum de crimine, qui indulto et toties delegato judicio, purgandi se occasione non utitur. Nihil enim interest, utrum in præsentem examine omnia, quæ dicta sunt, comprobentur, quum ipsa quoque pro confessione procurata toties constet absentia. Nos autem per omnes provincias litteras dirigimus, ne excusationem sibi ignorationis prætendat, ut ad provinciam venire cogatur, et illic se constituto præsentare judicio. Quidquid autem vestra caritas de hac causa duxerit decernen-*

AUCTORE
J. V. H.

Maximum,
Valentianæ in
Gallia episco-
pum multis
criminibus

accusatum, in
judicio stare
compellit:

(1) Cfr. Ballerini, de Antiq. collect. canonum. Part. II, cap. I, § 3. Migne, Patrol. t. LVI, col. 70. — (2) Ibid. t. XX, col. 742. — (3) Ibid. t. XLIV, col. 350. — (4) Longueval,

Hist. de l'Egl. Gall. t. II, p. 400. Edit. Paris 1825. — (5) Migne, Patrol. t. XX, col. 757.

dum,

admittendas
decernit:

AUCTORE
J. V. H.

dum, quum ad nos relatum fuerit, nostra, ut concedet, necesse est auctoritate firmetur. Data sub die idus junias, Monaxio viro clarissimo consule : id est xiii Junii anni 449. Nescitur, quis porro fuerit exitus negotii Valentini : nam inter Maximum et ejus successorem S. Apolinarem hiatus est in Catalogo episcoporum Valentinorum (1).

Attici CP. ambitionem.

23 Aliud negotium S. Bonifacio facessivit ambitio antistitum CPolitanorum. Scilicet Concilium CPolitanum Anno 381 ex episcopis Orientalibus coactum, in quo Timotheus Alexandrinus, Meletius Antiochenus et Cyrillus Hierosolymitanus præsidebant statuerat canone III, secundum Gentiani Herveti interpretationem (2), ut CPolitanus episcopus haberet priores honoris partes post Romanum episcopum, eo quod ipsa sit Nova Roma. Scimus etiam hunc ipsum canonem in Concilio Chalcedonensi non solum renovatum, sed extensum fuisse, quatenus vago modo canone xxviii (3) loquatur de privilegiis Ecclesiae CPolitanæ. Hujus igitur Ecclesiae antistites nudis honoribus non contenti, terminos etiam suæ jurisdictionis dilatare studuerunt. B Hinc nata lex Theodosii Junioris, data prid. id. julii Eustachio et Agricola coss. seu xiv Julii annivulgaris 421, et Codici Theodosiano inserta l. 45 de episcopis (xvi, 2), quæ sanciebat : Omni innovatione cessante, vetustatem et canones pristinos ecclesiasticos, qui nunc usque tenuerunt, per omnes Illyrici provincias servari præcipimus. Tum si quid dubietatis emergerit, id oporteat, non absque scientia viri reverentissimi sanctæ legis antistitis Urbis Constantinopolitanæ (quæ Romæ Veteris prærogativa lætatur) conventui sacerdotali sanctoque judicio reservari. Hanc legem, quatenus a Romana ad Constantinopolitanam sedem Illyricas provincias traducebat, rejecit S. Bonifacius scriptisque litteris ad episcopos per Thessaliam constitutos, audio, inquit (4), episcoporum quosdam, apostolico jure contempto, novum quippiam contra Christi proprie præcepta tentare, quum se ab apostolica sedis communione et ut dicam verius, potestate separare nituntur; eorum petentes auxilium, quos ecclesiasticarum sanctio regularum majoris esse non dedit potestatis. Leguntur etenim præcepta C majorum, et quibus in Ecclesias juris aliquid dederint, invenimus. Jam temerator est ecclesiasticæ disciplinæ, quisquis in ejus leges, quum sibi nihil debeatur, inrepat; ea sibi vindicando, quæ sibi a patribus negare videantur... Cesset novella præsumptio : nemo audeat sperare, quod non licet : nullus ea, quæ sunt a patribus gesta et per tantum temporum custodita, temerare contendat : ordinationi nostræ pareat, quisquis se episcopum recognoscit. Episcopos per Illyricum citra conscientiam coepiscopi nostri Rufi nullus ordinare præsumat. Data v idus martias, Honorio XIII, Theodosio X augustis coss. (xi Martii 422).

arrogantis sibi jurisdictionem in Illyricum.

24 Atticus, CPolitanus antistes Theodosianæ legis instigator creditur a Baronio ad an. 421 § III. Viri sanctitatem adversus Tillemontium vindicarunt nostri in Dissertatione de Patriar-

chis CPolitanis (5) : sed episcoporum istius urbis animis alte insederat opinio parilitatis inter Veterem et Novam Romam : ita ut, dum provincias Orientalis imperii usucapere tentabant, jus suum defendere cogitarent. Sic ad diem xxiii Octobris vidimus, S. Ignatium, cætera virum sanctissimum, pertinaciter et sub ipso fere fulmine, quam putabat, jurisdictionem in Ecclesias Bulgariæ defensantem. Atque hinc frequentes nascebantur controversiæ, quæ portam aperiebant potestati laicæ, ut rebus ecclesiasticæ se plus nimio immisceret. S. Bonifacius pro tuendo jus suæ sedis ad Honorium augustum recurrit, ut Romanæ apostolicæ sedis jurisdictio sarta tecta servaretur. Id quidem aperte significat Honorius, ad nepotem suum Theodosium Juniorem scribens. Omnibus, inquit (6), quidem causis, in quibus nostrum postulatur auxilium, intercessionem apud aures tuæ clementiæ negare non possumus; sed his majorem necessario curam studiumque debemus, quibus sanctæ sedis apostolicæ desideria continentur. Petit igitur, ut Theodosius, recensitis, inquit, nostræ pietatis affatibus, christianitatis memor, quam pectoribus nostris misericordia cœlestis infudit, universis remotis, quæ diversorum episcoporum subreptionibus per Illyricum impetrari dicuntur, antiquum ordinem præcipiat custodiri; ne sub principibus christianis perdat Ecclesia, quod aliis imperatoribus non amisit. In hisce epistolis tum Bonifacii tum Honorii, oblique solum Attici CPolitani ambitio perstringitur.

25 Petitioni isti aures accomodavit Theodosius et ad Honorium inter alia rescripsit (7) : Omni supplicantium episcoporum per Illyricum subreptione remota, statuimus observari, quod prisca apostolica disciplina et canones veteres eloquuntur. Super qua re secundum formam oraculi perennitatis tuæ, ad viros illustres præfectos prætorii Illyrici nostri scripta porreximus, ut cessantibus episcoporum subreptionibus, antiquum ordinem specialiter faciant custodiri; ne venerabilis Ecclesia sanctissima Urbis privilegia, a veteribus constituta, amittat, quæ perenne nobis sui nominis consecravimus imperium. Nihilominus prior lex Theodosiana, præsulibus CPolitanis favens, ita prævaluit, ut Codici Theodosiano, sub annum 438 confecto, inserta fuerit, dum altera, priorem abrogans, omitteretur. Controversiæ expositæ originem dedit causa Perigenis, Corinthi episcopi, quæ nunc explicanda est.

26 Fuerat Perigenes Patrarum in Achaja episcopus ordinatus : sed ordinatum Patrenses admittere recusarant. Dein a synodo Achajæ seu Helladis ad sedem Corinthi promotum, dicit S. Bonifacius epistola ad Rufum, Thessalonicensem episcopum, apostolicæ sedis vicarium. Quem Corinthii, inquit (8), sanctum et optimi instituti qualitate pollentem, civitati suæ non tam accipere, quam retinere desiderarunt sacerdotem. Quibus verbis innuit, Perigenem Corinthiorum Ecclesiæ alumnum fuisse. Quod apertius etiam manifestat Pontifex in alia epistola : Quanto, ait (9) inclinatus fuit, quum eum ordinatum nemo suscepit, tanto

dati ad imperatores litteris,

retundit et juram Romanæ Ecclesiæ vindicat :

(1) Gall. Christ. Antiq. t. III, p. — (2) Labbe t. II, Conc. col. 948. — (3) Labbe, t. IV, Conc. col. 769. — (4) Ibid. col. 1706. — (5) Act. SS., t. I Aug., pag. 55. — (6) Labbe,

t. IV, Conc., col. 1709. — (7) Ibid., col. 1710. — (8) Migne, Patrol., t. XX, col. 780. — (9) Ibid. col. 765.

AUCTORE
J. V. H.

A sublimior nunc est, quum a suis poscitur, qui ab externis fuerat refutatus. Evidens enim Dei manifestumque iudicium, qui eum id temporis voluit præstolari, qui mereretur huic Ecclesiæ præsidere, in qua natus asseritur et renatus. Nihilominus non vult prius S. Bonifacius, ratam habere electionem Perigenis, quam acceperit epistolas Rufi vicarii sui; quæ quum pervenissent Romam, declaravit, validam esse Perigenis electionem, neminique licere contradicere electo, quem inquit (1), in sede Ecclesiæ supradictæ (Corinthiæ) nostra sententia collocavit. Proinde sancit: Ne quis volens in nostra communione durare, fratris et sacerdotis nostri Perigenis iterum ad discutiendum in medium nomen adducat, cujus sacerdotium Apostolus Petrus semel jam Spiritus Sancti suggestionem firmavit, cui nempe dum constitueretur a nobis, per ejus temporis spatium, quo vacavit, nihil omnino constet obiectum. Interea Atticus CPolitanus per legem Theodosii supra allegatam, Illyricum Orientale sedi suæ subigere moliebatur: atque causam Perigenis, qui contra canonem xvi Concilii Antiocheni anni 341 (2), Patris Corinthum translatus fuerat, cogitabat retractare. Usurpationi obnixe est S. Bonifacius, et Perigenem in sua sede Corinthi retinuit. Sed ipse paulatim ad partes CPolitanas declinavit: quod gravibus verbis Xystus III exponit scribens ad Synodum, Thessalonicæ congregandam: Noverit, ait (3), Corinthius episcopus sibi licentiam potestatis liberæ minime tribuendam, si huic voluerit Ecclesiæ (Thessalonicensi) resultare, quam sibi noverit profuisse: cui necesse est, nos quoque, si quid tentare voluerit, obviare: qui præteritorum, quæ illi per nos præstita sunt, memores sumus et illicitis semper usurpationibus obviamus (4).

Patrocli Arelatensis episcopi audaciam reprimi:

27 Aliam controversiam circa ecclesiasticam jurisdictionem componere satagit S. Bonifacius. Patroclus, Arelatensis episcopus, ordinaverat episcopum civitatis Lutevensium (Lodève), sub metropoli Narbonensi, quam ordinationem improbat Bonifacius Papa. Pro jure Patrocli stare videbatur decretum S. Zozimi, qui Honorio XI et Constantio II coss. seu anno Christi 417, sanciverat, ut, pro S. Trophimi reverentia, Arelatensis metropolitani in provincia Viennensi et in utraque Narbonensi ordinandorum episcoporum haberet potestatem (5). Decreto non facile obtemperarunt quidam Gallicani episcopi, rati probabiliter obreptitum fuisse. Enimvero Patroclus Bonifacium nostrum tam propitium expertus non est. Quum enim apud Pontificem conquestus fuisset Hilarius, episcopus Narbonensis, quod Patroclus in locum decedentis episcopi Lutevensis, alium in aliena provincia, prætermisso metropolitano contra patrum regulas ordinasset, rescribit S. Bonifacius Hilario, ut Lutevam profectus, metropolitani jure arbitrioque utatur, et peractis omnibus, sedi apostolicæ renuntiet, quid statuerit. Data epistola v. id. februarii Honorio XIII et Theodosio X augg. coss. (6), id est anno Christi 422. Rescindit itaque S. Bonifacius, quod

S. Zozimus decreverat, Primæque Narbonensis ordinationem non ad Arelatensem, sed ad Narbonensem episcopum, velut metropolitanum, pertinere declarat. S. Bonifacii sententiam sequentes Pontifices et nominatim S. Leo I epist. xi num. 7 confirmarunt (7). Partem hujus epistolæ intulit Gratianus in suum decretum can. 10 caus. iii quæst. 9.

28 Gratianus tribuit quoque S. Bonifacio epistolam ad omnes Calaritanæ ecclesiæ cœnobitas can. 2, caus. i, quæst. 2, quam propter varias rationes Sancto nostro abjudicat Car. Berardi in suis canonibus Gratiani emendati (8). Valida certe est ratio, quod hoc epistolæ fragmentum alibi non reperiatur, quod scriptor anxium se, ineptum et quasi solvendo non parem profiteatur. Minus autem probandum videtur, quod laudatus Berardi dicat, tunc quidem nomen ecclesiæ pro nomine monasterii usurpari non potuisse (9). Etenim scimus quadraginta ante annis jam in ecclesia Vercellensi a S. Eusebio eosdem fuisse clericos, quos monachos: quæ institutio facile propagari potuit ad vicinam Sardiniam, adeoque ad Calaritanam Ecclesiam. Quod si cœnobitæ, ad quos directa est epistola, simul etiam clerici fuerint, nihil mirum, vocem ecclesiæ pro monasterio usurpari. Hæc tamen non dicimus, ut epistola S. Bonifacio tribuatur: nam gravissima sunt momenta, ut eadem illi abjudicaretur, sed solum ut opinionem Berardi refellamus; qui dum recentiores dat instituto monastico origines, suadere videtur, nihil nisi humanum in vita perfectiori, qualem monachi profitentur, inesse. S. Thomas 22, quæst. c, art. 3 ad 4 citat hunc canonem, ac, ut censet Berardi, pro ejus reverentia a correctione abstinuerunt Romani correctores (10). Hæc tamen conjectura probabilis nobis non est: nam a censura immunem non relinquerunt correctores Romani alios canones, a S. Thoma citatos: sic, ut unum proferamus exemplum: S. Doctor 22, quæst. clix, art. 2 recitat canonem 17, causæ xxi, quæst. 1 Eutychiano Papæ tributum, quem tamen correctores Theodulfo Aurelianensi recte adscribunt (11). Nihil dicam de causa Antonii, Fussalensis episcopi, qui fraude S. Bonifacium, ad quem provocaverat, decepit, quoniam de ea late actum fuit in Commentario de S. Augustino, § xxix (12).

epistola ad cœnobitas Calaritanos S. Bonifacio abjudicatur.

29 Constituit quoque S. Bonifacius, ut in feria V in Cœna Domini cantaretur in Missarum solemnibus Hymnus Angelicus Gloria in excelsis, in signum, ut videtur, publici gaudii propter peccatores, ista die ad reconciliationem receptos, Hymnus ille a solis fere episcopis cantabatur: nam S. Gregorii Magni Sacramentarium habet: Dicitur Gloria in excelsis Deo; si episcopus fuerit, tantummodo die dominico, sive diebus festis. A presbyteris autem minime dicitur, nisi solo in pascha (13). Hæc disciplina usque ad medium sæculum xi videtur viguisse, quando etiam presbyteris permissa Hymni Angelici recitatio, forsana a S. Gregorio VII, qui libros liturgicos recognoscendos suscepit (14). Solebat etiam, Gregorio Turonensi teste (15), pro gratiarum actione cantari in eventibus, speciali Dei bene-

Hymnus Angelicus in Cœna Domini recitari jubet.

(1) Migne Patrol. tom XX col. 780. — (2) Labbe tom. II conc. éol. 567. — (3) Migne Patrol. tom. L col. 614. — (4) Migne Patrol. tom. XX col. 665. — (5) Ibid. col. 772. — (6) Ibid., col. 772. — (7) Ibid. t. LIV col. 652. — (8) Ibid., t. II,

p. 241. — (9) Ibid., p. 242. — (10) Ibid., p. 241. — (11) Cfr Ibid., p. 128. — (12) Act. SS., t. VI Aug., p. 342. — (13) Migne, Patrol., t. LXXVIII, col. 25. — (14) Zaccaria, Biblioth. Rit., t. II, part. II, p. LXIV. — (15) De Glor. Mart., cap. 65.

AUCTORE
J. V. H.

ficio ordinatis (1). Hodie, ut satis novimus, in similibus circumstantiis cantatur hymnus, vulgo Ambrosianus vocatus, Te Deum. Atque hæc de gestis, quæ de S. Bonifacio nobis innotuerunt.

Dies et annus
obitus :

30 Quo anno et die S. Bonifacius obierit, veteres dissident. Prosper Aquitanus in suo chronico electionem S. Cœlestini successoris, adeoque et mortem S. Bonifacii nostri ad consulatum Mariniani et Asclepiodoti seu ad annum Christi 423 refert (2). Quam opinionem eruditi plurimi secuti sunt. Verum nobis verisimilior videtur sententia, obitum Sancti nostri anno 422 innectens. Etenim, ut supra retulimus num. 4, S. Bonifacius pontificatum suum auspicatus est iv Kal. Januarii (xxix Decembris) anni 418 et ecclesiam rexit annis tribus et mensibus aliquot; unde conficitur, annum Sancti emortualem cum anno 422, quem in limine hujus commentarii signavimus, esse jungendum. Multi supersunt catalogi antiqui Romanorum Pontificum, quorum non paucos collegere monachi Benedictini Solesmenses, qui omnes numero viginti et unus, si unum, eumque recentiore, excipias (3),

B conspirant in tres annos et menses aliquot pontificatus. Triennium etiam tribuit Liber Pontificalis (4): ita ut solidum triennium, tribus solum diebus auctum tempus obitus ad annum usque 422 deducat. Sed quantus est consensus in annis, tantus in mensibus et diebus dissensus. Plerique tamen menses octo addunt annis tribus, qua ratione ad xxix Augusti devenimus: quibus si addantur dies septem attingimus diem iv Septembris, quo in Martyrologio Hieronymiano, ut Pontificis omnium recentissimi (5), notatur: Via Salaria depositio Bonifacii episcopi. Ex his omnibus liquet Sanctum nostrum sedem Romanam occupasse annos tres, menses octo et dies septem.

locus sepulture
72

31 Franciscus Florentinus ad id, quod mox citavimus, elogium, ex Hieronymiano Martyrologio desumptum, aliqua animadvertit. Scilicet annuntiatio Hieronymiana hæc est ad verbum: Pridie nonas Septembris, Via Salaria depositio Bonifatii episcopi ad sanctam Felicitatem natalis sanctorum Magni, Casti, Saturnini. In Gallia civitate Cavallonentium, etc... Anceps, inquit, fui, an verba: « Ad sanctam Felicitatem » ad Bonifacium Pontificem referenda essent, an vero ad sequentes Martyres, Magnum, Castum et Saturninum. Illud suadebat, quod aliqui ex adductis scriptoribus historiæ pontificalis Bonifacium sepultum narrent: « Via Salaria juxta corpus S. Felicitatis » et Damasus sive Anastasius tempore schismatis docet, illum incoluisse cœmeterium S. Felicitatis Via Salaria, ibique deinde fecisse Oratorium, ac muneribus ditavisse sepulcrum Sanctæ Martyris Felicitatis et S. Silvani. At e contra vetustiori Martyrologio insuetum videbam, locum venerati Martyris postponi, nec improbabile ducebam, Magnum, Castum et Saturninum in cœmeterio S. Felicitatis Via Salaria fuisse sepultos. Hæc Florentinus, qui post verba Bonifacii episcopi interpungit et deinceps ponit: Ad sanctam Felicitatem natalis Sanctorum Magni, etc.

(1) Zaccaria, Biblioth. Rit., t. II, part. II, p. LXV. — (2) D. Bouquet, Rec. des Hist. de Fr., t. I, p. 629. — (3) Origines de l'Egl. Rom. Pièces justifiées, p. LXXXIV. — (4) Ibid., p. 255. — (5) Papebrock, Conatus chronolog. RR. Pont. Pro-

32 Hæc dicta nemo existimet, quasi Florentinus negare vellet locum depositionis S. Bonifacii fuisse ad S. Felicitatem; id enim testatur Liber Pontificalis: Sepultus est in cœmeterio Sanctæ Felicitatis Via Salaria * vii Kalendas Novembris (6). Ciaconius in Vitis Pontificum Romanorum negat, cœmeterium S. Felicitatis Via Salaria situm esse, sed Via Appia (7). Verum Blanchinius in suo Anastasio Bibliothecario Ciaconium refutat, dicens (8): Veniam indulgebit illustris auctor, si vindicandum assumam Bibliothecarium certis ex documentis, quæ demonstrant, cœmeterium S. Felicitatis Via Salaria constitutum... Cœmeterium S. Felicitatis situm esse Via Salaria, eique adjacentes fuisse ecclesias S. Silvani, martyris et S. Bonifacii, papæ et confessoris non modo hic docet biographus, sed etiam monet in Vita S. Hadriani papæ. Cœmeterium S. Felicitatis Via Salaria, una cum ecclesiis S. Silvani, martyris et S. Bonifacii, Confessoris atque Pontificis, uno cohærentes solo, miræ restauravit magnitudinis (9). Addit porro Blanchinius, non repugnare translationem ejusdem Sancti posteriorum ad cœmeterium Callisti Via Appia, divis E sis etiam Reliquiarum partibus inter diversas ecclesias Urbis, ubi custodiuntur et coluntur. De cœmeterio S. Felicitatis agit Bosius in sua Roma Subterranea, lib. III, cap. 53.

VITA

S. BONIFACII PAPÆ ET CONFESSORIS.

Ex proprio ecclesiæ Lateranensis ad diem xxvii Octobris a.

a

Bonifacius Romanus, patre Jocundo presbytero, post beatum Zozimum, humanis rebus exemptum, Romanæ Ecclesiæ episcopatum adeptus est. Is annosus presbyter ac in lege doctissimus, bonisque moribus comprobatus, invitatus ac reluctans, totius populi acclamatione, ac Urbis optimatum consensu, ac septuaginta presbyteris novemque diversarum provinciarum episcopis, divinæ institutionis ordine servato, consecratus est in basilica Julii b; quo tempore Eulalius archidiaconus, diaconibus circumventis, paucissimis de clero ac multitudine turbata plebis, in locum, sibi non debitum, per ambitum proruens, ordinatur in nostra Constantiniana basilica c. Eo in schismate Bonifacius, legitimus Pontifex, vehementer depressus, coactus est Beati Petri basilicam deserere, et una cum suis ad Beati Pauli secedere d. Delata mox causa ad episcoporum concilium, quum Patres inter se dissiderent, pleniori synodo restota servatur, jussis interea Honorii augusti opera, tum Bonifacium Eulalio, ab urbe excedere. Quare hic Antium e, sanctæ Felicitatis basilicam f ille petiit.

Eliminato Eulalio pseudo-pontifice,

F

b

c

d

e /

pylacum maii, p. 62. — (6) Orig. de l'Egl. Rom., p. 255. — (7) T. I, col. 289. — (8) Anastas., t. III, d. 87. — (9) Migne, Patrol., t. CXXXVII, col. 1194.

A 2 Sed quum Eulalius se in Urbem intrusisset, occasionemque præbuisset publicæ seditionis, Honorius, ea re commotus, Eulalium Urbe pellendum, Bonifacium vero in eam inducendum, rescripsit, quod frequenti episcoporum synodo confirmatum fuit. Itaque Bonifacius regressus, sollicita cura conatus est cunctos in mutuam restituere concordiam; cui et in futurum consuluit, ne post obitum suum graviori scissura distraheretur Ecclesia g. Piissimorum autem imperatorum devotione gaudebat, et contra inimicos gratiæ Dei, non solum apostolicis, sed etiam regiis utebatur edictis; et licet ipse doctissimus esset, adversus libros tamen Pelagianorum beati Augustini episcopi responsa posebat; cui Augustinus tantum detulit, ut ei sua scripta non tamediscenda quam examinanda et emendanda direxerit h.

h et Ecclesiam sancte gubernat. 3 Patroclum, Arelatensem episcopum, alienæ metropolis jura invadentem, repressit, datisque litteris ad Hilarium Narbonensem episcopum, jussit, ut jure metropolitani et apostolicæ sedis præceptione ad pervasum locum accederet, agendaque videret et apostolicæ sedi cuncta referret i. Constituit, ne mulier vel monacha sacrata pallia contingeret aut lavaret, ne quis incensum in ecclesia poneret, nisi minister esset k. Servum vel curiæ vel rei cujuslibet obnoxium, clericum fieri vetuit l. Fecit oratorium in cœmeterio Sanctæ Felicitatis Martyris juxta corpus ejus, cujus itemque Sancti Silvani Martyris sepulcrum ornavit, pluribus donis oblatis m. Denique fama celeberrimus et gratia Dei plenus, ejusdem gloriam adeptus est, Honorio et Theodosio principibus, sepultusque in cœmeterio sanctæ Felicitatis via Salaria, octavo Kalendas Decembris n. Semel mense Decembri creavit presbyteros tresdecim, diaconos tres, episcopos per diversa loca sex supra triginta. Pontificatum tenuit annos quinque minus duobus mensibus et tribus diebus o.

ANNOTATA.

a Uti præmonuimus num. 3 Commentarii, c danus, deficientibus antiquioribus documentis, lectiones secundi nocturni ex Proprio ecclesiæ Lateranensis. Varia certe in iis occurrunt, quæ emendatione indigent, quæque aut jam correximus, aut deinceps corrigenda indicabimus. Ideo autem lectiones hasce exhibebimus, quia compendiose gesta S. Bonifacii referunt.

b In basilica Julii vel Julia habet quoque, quem supra num. 2 Commentarii citavimus, Anastasius S. Bonifacium ordinatum fuisse. Hic confusionem aliquam inesse inter Bonifacium I et II vix non potest. Etenim Bonifacius I, teste Symmacho, Urbis præfecto, electus fuit, ut supra num. 4 retulimus, ad Theodoræ ecclesiam, die sequenti ordinatus in ecclesia Marcelli. In hisce locis assignandis errare non potuit Symmachus, eadem die, qua ordinatio facta fuit, scribens ad Honorium Augustum. Utraque ecclesia exstat etiamnum, nempe S. Theodori; nam perperam scriptum existimo Theodoræ, in

Monte Palatino juxta Forum Romanum aut Boarium; et S. Marcelli in Via majori (il Corso). Ast Bonifacius II, ut ait idem Anastasius, ordinatus fuit in basilica Julia, et quidem etiam sub contentione, pontificatum appetente Dioscoreo (1): Unde tanto facilior erat confusio, quod uterque Bonifacius sub contentione electus fuerit. Basilica Julii hodie non exstat; sed in urbanarum ecclesiarum magno Catalogo, quem ex Panvinio edidit Angelus Cardinalis Majus in suo Specilegio Romano, memoratur basilica Julia (2), eratque juxta magnam basilicam Constantinianam Sanctissimi Salvatoris (3). Porro in basilica Julia electum non fuisse S. Bonifacium, etiam ostenditur ex eo, quod S. Cælestinus I, ejus successor, dedicasset dicitur ab Anastasio basilicam Juliam (4).

c Commentarii prævii num. 4 et seqq. retulimus variam, quam expertus est, fortunam, S. Bonifacius in sua electione et in initio pontificatus sui.

d Favente Symmacho, Urbis præfecto, tota civitate potitus est Eulalius antipapa; cedendum igitur tempori fuit S. Bonifacio, qui ad basilicam S. Pauli via Ostiensi tertio ab Urbe lapide secessit. E

e Antium, hodie Nettuno, viginti quatuor circiter miliaribus Italicis meridiem versus ad mare Mediterraneum situm: olim civitas episcopalis, nunc ad diœcesim Albanensem pertinet.

f Hujus basilicæ nullum prorsus, ait Arringhius in sua Roma subterranea, lib. iv, cap. 29 (5), hac nostra ætate vestigium suspicitur. Hanc ædificasse refert Anastasius S. Bonifacium dicens (6): Hic fecit oratorium in cœmeterio S. Felicitatis juxta corpus ejus: quod dein fere collapsum instauravit Symmachus papa (7). Plura de hoc cœmeterio habent nostri ad diem x Julii in Commentario de SS. vii Fratribus (8), quemadmodum de cœmeteriis in Via Salaria hac ipsa die xxv Octobris in Actis SS. Chrysanthi et Dariæ actum fuit.

g De hac S. Bonifacii constitutione egimus Commentarii prævii, num. 15 et seqq.

h In causa Pelagiana S. Bonifacius quam proxime antecessorum suorum Innocentii I et Zozimi pressit vestigia, ut satis monstrat testimonium S. Augustini, offerentis eidem libros suos contra duas epistolas Petiliani, quod Commentarii prævii num. 20 allegavimus. S. Prosper in Libro contra Collatorem, cap. 21, olim 41 (9), testatur, Papam Bonifacium contra inimicos gratiæ Dei non solum apostolicis, sed etiam regiis usum edictis; et eundem, quum esset doctissimus, adversus libros tamen Pelagianorum beati Augustini episcopi responsa poposcisse. Constitutionem imperatorum, adversus Pelagianos latam, in provincia Byzacena promulgat Aurelius Carthaginensis (10), quæ forsitan eadem est, ac ea quæ anno 418 pridie kalendas majas, adeoque sub pontificatu S. Zozimi, apud Baronium ad hunc annum § xxviii reperitur.

i Controversiam inter Patroclum Arelatensem et Hilarium Narbonensem indicavimus Commentarii prævii num. 27.

(1) Migne, Patrol., t. CXXVIII, col. 334. — (2) T. IX, p. 441. — (3) Cfr. ibid., p. 184. — (4) Migne, Patrol., t. CXXVIII, col. 199. — (5) Tom. II, p. 98. — (6) Migne,

Patrol., t. CXXVIII, col. 187. — (7) Ibid., col. 454. — (8) Acta SS., t. III Julii, p. 10. — (9) Migne, Patrol., t. LI, col. 271. — (10) Ibid., t. XX, col. 104.

AUCTORE
J. V. H.

k Renovavit potius quam constituit S. Bonifacius legem hanc ecclesiasticam, jam latam a S. Sotere papa : qui, quoniam hæretici feminas in partem ministerii ecclesiastici vocabant, easdem omni istiusmodi officio interdixit (1). Postquam porro virgines sacræ matriculæ ecclesiarum adscriptæ fuere, plusculum sibi adscribendum ratæ, supellectilem sacram contingere cæperunt : abusui occurrit S. Bonifacius, et ut plane constaret, nullum officium ecclesiasticum a feminis usurpari posse, constitutionem S. Soteris innovavit, et monachas quoque a contactu sacratorum palliorum arcuit (2).

l Jam caverat S. Innocentius I, ne curiales clero adscriberentur : nam, ut scribit episcopis synodi Toletanæ, epist. III (3), cavendum est, ne clerici, qui ex curialibus fuerint, aliquando a suis curiis, quod frequenter videmus accidere, reposcantur. Idem reperitur in ejusdem epistola ad Victricium Rotomagensis cap. XII (4), quod etiam leges civiles sanxerunt l. 4 et 12 C. de episc. et cler. [1, 3]. Eadem ratio militat, ut servi a ministerio sacro arceantur, quoniam alieno arbitrio obnoxii sunt.

B m Donaria, a S. Bonifacio ecclesiis facta, latius explicat Anastasius Bibliothecarius. Hic, ait (5), fecit oratorium in cœmeterio S. Felicitatis juxta corpus ejus, et ornavit sepul-

crum Sanctæ Martyris Felicitatis et Sancti D Livanii (Silvani), ubi et posuit hæc : Patenam argenteam, pensantem libras viginti; scyphum argenteum pensantem libras decem; amam argenteam, pensantem libras tredecim; calices minores argenteos duos, pensantes libras quatuor; coronas argenteas tres, pensantes libros quindecim... Amam, de qua hic sermo, interpretatur Cangius h. v., vas in quo sacra oblatio continetur. Coronæ, sunt candelabra in modum coronæ seu circuli, variis lucernis instructa, ab ecclesiarum laquearibus dependentia. Cfr Glossarium Cangii h. v.

n Mirum satis, Proprium tum Lateranense, tum Vaticanum intrudere hic Decembrem, dum Anastasius aperte dicat (6), Sanctum sepultum in cœmeterio S. Felicitatis martyris, Via Salaria, octavo Kalendas Novembris. Quoniam porro monstravimus, num. 30, S. Bonifacium probabilius, diem suum obiisse IV Septembris, consequitur, sepulcrum ejus in oratorio S. Felicitatis esse secundum, quum bimestri fere spatio alibi quiescere debuerit.

o Monstravimus supra Commentarii prævii, num. 30, Sanctum apostolicam sedem verisimiliter tenuisse annis tribus, mensibus octo et diebus septem. E

(1) Migne, Patrol., t. CXXVII, col. 1259 et 1246. — (2) Ibid., t. CXXVIII, col. 187 et 191. — (3) Ibid., t. XX,

col. 492. — (4) Ibid., col. 477. — (5) Ibid., col. 187. — (6) Ibid., l. c.

DE SS. CANNA, SADWREN SEU SATURNINO, CRALLONE ET ELIAN GEIMIAD SEU HILARIO, CONF. NON PONTT. IN WALLIA.

V. D. B.

SYLLOGE.

§ unicus. Sanctorum genus et cultus in principatu Walliæ, præcipue S. Elian.

SÆCULO VI.
Inter sanctos
Walliæ tres
classes consti-
tuendæ viden-
tur;

C Ad superiores dies non semel dixi de sanctis Walliæ, de quibus non alia memoria superest, nisi quod templa eorum titulo religiose Deo dedicata fuisse ferantur; neque a communi illo tramite discedere velim, licet fatendum mihi sit me eadem fere de iis dubitatione æstulare, quæ jam pridem mihi injecta est de viris, qui martyrologiis hibernicis Tamla-tensi, Dungallensi, Casselensi et Mariani Gorman in scripti sunt, sed quorum neque natales leguntur in Festilogio S. Aengussii, neque nomina in Genealogiis sanctorum Hiberniæ. Ut scilicet in his non sancti dumtaxat, verum etiam præcipui monasteriorum abbates et veterum ecclesiarum fundatores, qui numquam ecclesiastico cultu honestati fuerunt, conscripti esse videantur; adeo ut hæc martyrologia partim obituarialia censenda sint; sic subit in animum scrupulus an ii omnes, qui in Wallia sancti dicuntur, quod nomine eorum ecclesiæ insigniuntur, vere sancti dicendi sint. Quum enim iidem ædium illarum, quæ in prædiis eorum erectæ

F sint, fundatores fuisse tradantur, nonne fieri potuit ut hæc templa, siquidem in illorum essent dominio, etiam eorum nomine appellarentur, quum adhuc in vivis essent, atque hæc deinde appellatio perseveraret, quin etiam causa esset ut, paulatim vera nominis origine evanescente, templa eorum titulodedicata dicerentur, quorum nomen præ se ferrent? Cavendum tamen ne ampliori hæc significatione accipiantur: imprimis multi templorum Walliæ patroni probe innotescunt; eorum vita et gesta literis sunt tradita; et pares omnino sunt aliarum gentium tutelariis sanctis: atque de his nullum potest esse dubium quin locus iis dandus sit in opere nostro. Alii deinde, quorum plerumque sola genealogia nota est, certos tamen habent dies festos, qui, licet forte initio propter animarum refrigerium et anniversariam obitus aut depositionis memoriam celebrati fuerint, postmodum tamen eodem ordine sunt habiti quo aliorum cælitum natales: neque ii mihi excludendi videntur, quum vere cultu ecclesiastico decorati fuerint isque

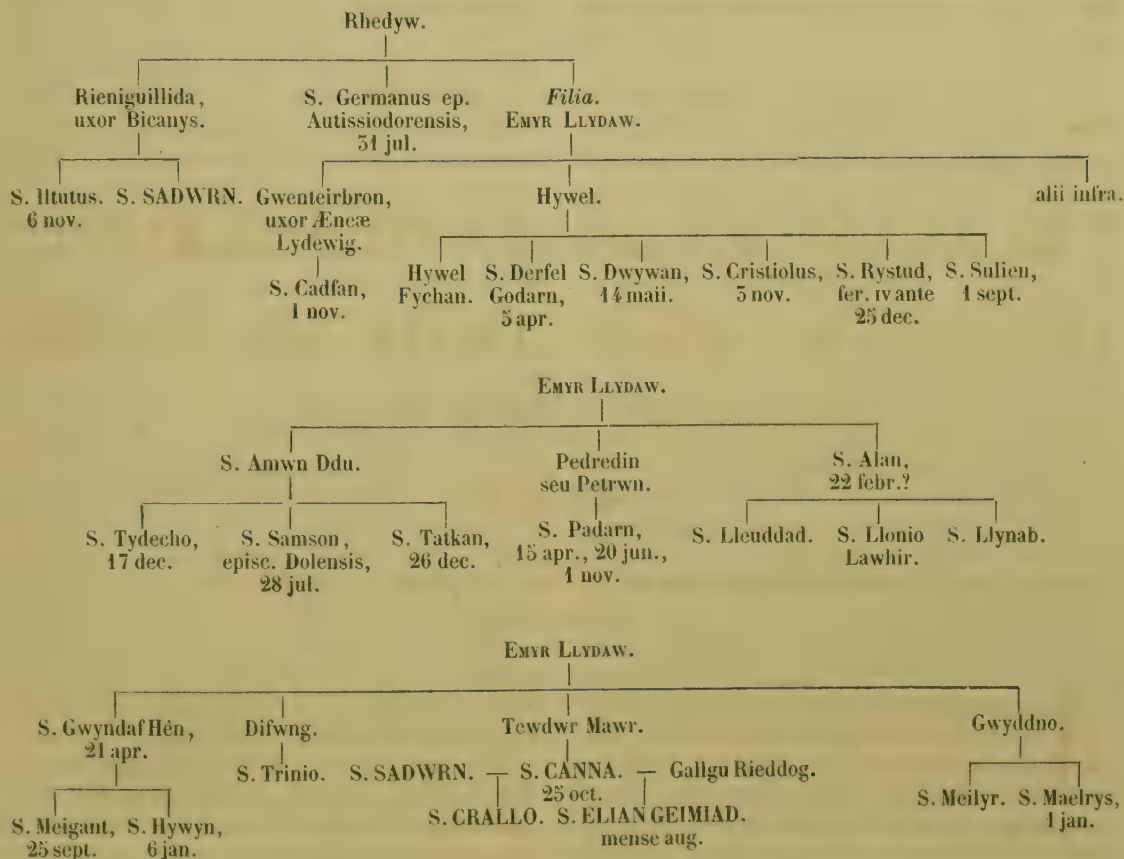
A isque legitimus habendus sit, quandoquidem centum annis Urbanianis decretis antiquior est. Sunt demum alii, qui quidem patroni aut fundatores templorum fuisse dicantur et nomen suum iis reliquisse, sed quorum nulla assignetur festivitas et quibus in Genealogia sanctorum Britanniae seu Walliae locus non est: de his non nisi caute dicere velim, priusquam nova lux affulgeat. Neque diu expectandum fore videtur, quoniam quum nunc in Anglia, in Wallia, in Scotia et Hibernia plurimi, maxime protestantes, versentur in eruderandis sacrae antiquitatis monumentis, pedetentim pristinae res religiosae illarum gentium in tanto lumine collocantur quanto affusae sunt origines christianae in Italia, Hispania, Gallia, Belgio et Germania. Et quidem quae hactenus diximus valent etiam pro Cornubia. *

* Cornouailles ad quarum secundam referenda est S. Canna, utpote templi suo nomine dicata et diem festum habens; cujus stemma exponitur.

2 Porro ad secundum sanctorum Walliae genus pertinet S. Canna, uxor S. Sadwrn, quae a Willisio, si fides sit auctori Martyrologii anglici (1), S. Gan dicitur et confessor, cujus natalis agatur hac die (25 Oct.) in Llangan in diocesi Landaviensi et cujus nomine etiam honestatur templum in diocesi S. Davidis. Nil est quare

æstimemus eum in die festo errasse; quem vero in nomine et proinde in sexu admisit errorem, is facile explicatur, quum planum sit non advertisse Willisium litteram c post llan, id est templum, in g mutari a Wallicis. De S. Canna autem qui loquantur duos dumtaxat novi scriptores, Carlisium et Rice Rees. Ille in Glossario, quod Lexico topographico Walliae (2) præmisit, vocat eam sanctam et matrem S. Crallonis, qui sæculo v vixerit; cui subjunxit sanctum Cannen, qui medio circiter sæculo vii floruit; Rees autem, multo diligentior, ita ut quingentos fere sanctos Walliae collegerit, unam tantum S. Cannam agnoscit, quæ priori sæculi vi parte vitam duxerit. De ea pauca hoc loco dicemus, et simul de altero ejus marito et duobus filiis, qui etiam inter sanctos Walliae recensentur. Avus itaque S. Cannæ erat Emyr Llydaw, matruelis S. Germani, episcopi Autissiodorensis, et regiuncula in Britannia Armoricana princeps. Ex genealogiis Wallicis, de quarum auctoritate in superiori tomo aliquid diximus (3), hoc stemma protulit Reesius (4); cui inserui natales, quos mihi contigit reperire, et initio et ad finem pauca nomina.

E

C

F

3 Apparet ex illo stemmate quam sanctum esset id genus; et quidem plerique, etiam ii qui prius in matrimonio vixerant atque arma tractarant, ea fuerunt religione ut, abjectis sæculi honoribus, vitam monasticam, quæ inter Britones severissima tum erat, amplexi fuerint. S. Canna tamen alium omnino ordinem tenuit, bis matrimonio juncta. Prius nuptui collocata est S. Saturnino, wallice Sadwrn et Sadwrn Farchog, filio Bicanys Armorici, et, ut tradit Joannes

S. Canna, ejus maritus S. Sadwrn seu Saturninus et S. Crallo, eorum filius, templorum in Wallia patroni;

Tinmuthensis (5) Rieniquillidæ, filiæ Rhedyw, et proinde fratri S. Illuti celeberrimi abbatis et matrueli Emyr Llydaw; ita ut consanguinei essent S. Canna et S. Saturninus. Ambo, in Britannia Armorica nati, venerunt in Walliam ineunte sæculo vi cum S. Cadfano aliisque pluribus, sanctitate conspicuis, plerisque ex eorum genere. Nominibus designat Rees (6) sanctos Cynon, Padarn, Tydecho, Trinio, Gwyndaf, Dochwyl, Mael, Sulien, Tanwg, Eithras, Sadwrn,

(1) A Memorial of ancient british piety or a British martyrology, supplement, pag. 27. — (2) Topographical Dictionary of Ireland, pag. xxxi et xxxii. — (3) Cfr Acta SS., tom. X Octobris, p. 763. — (4) Essay on the Welsh saints, or the primitive

christians, usually considered to have been the founders of churches, pag. 163. — (5) Ibid., p. 179. — (6) Ibid., p. 213. Cfr Bonedd y saint, in the Myvyrian archæology of Wales, tom. II, p. 51, not. 1.

AUCTORE
V. D. B.

Lleuddad, Tecwyn et Maelrys. Quum hi fere omnes nobilissimo essent sanguine et Cadfano proximi, visum est non immerito Wallensi hagiographo unam omnibus fuisse causam ut patriæ valedicerent et vitæ monasticæ aut certe pientissimæ se consecrarent; eamque non aliam esse posse nisi, quod Franci tunc temporis Britanniam Armoricam invaderent et pristinorum principum everterent auctoritatem. Tum vero ætate proventus jam erat S. Saturninus, et non multo post sæculi vi exordia diem obiit, nomen suum relinquens ecclesiæ de Llansadwrn in comitatu Carmarthensi, quæ olim capella paræciæ de Cynwyl Gaio erat, et alteri cognomini in insula Mona, vulgo Anglesey, cujus forte fundator exstitit. Initio hujus sæculi ex muro interiori prominebat adhuc virile caput, minus affabre sculptum, quod S. Saturnini habebatur imago (1); exstat forte etiam præsentis tempore. Uxor autem ejus S. Canna censetur fundasse aut certe nomen et tutelam communicasse Llanganna seu Llangan in comitatu Glamorganensi et Llangan in comitatu Carmarthensi. Eorum filius S. Crallo, qui verisimiliter simul cum parentibus ex Armorica in Walliam appulit, Llangrallo, anglice Cogechurch, in comitatu Glamorganensi aut fundavit aut nomine suo honestavit.

S. Elian, p-
lius ejusdem S.
Cannæ et Gall-
gu Rieddog,
etiamnum a
protestantibus
Walliæ coi-
tur, deprava-
tis antiquis ri-
tibus et hono-
ribus.

4 Post S. Saturnini mortem alias nuptias admisit S. Canna, scilicet cum Gallgu Rieddog, filio Carcludwys de stirpe Cadrod Calch-fynydd (2), ex quo concepit et in lucem edidit S. Elian Geimiad; quod nomen, quum Wallenses soleant S. Hilarium, episcopum Pictaviensem, appellare Elian Esgob (esgob scilicet episcopus eis est), latine et anglice in Hilarium conver-tunt (3). Cognomen ei est Ceimiad (4) seu peregrinus, sanctorum locorum visitor; quod auctor Historiæ insulæ Monæ in Cannaid, splendidum mutavit: qui error etiam suggestus fuit Carlislis (5) a ministro paræciæ Llanelian in insula Mona, cujus templum fundasse dicitur aut certe nomen suum reliquit. Perseverat illic adhuc S. Eliani cultus; quod minus mireris, si recogites centum abhinc fere annis religioni catholicæ multos adhuc in Wallia fuisse asseclas; qui quidem propter presbyterorum penuriam paulatim defecerunt, pergentes tamen ecclesiæ Anglicanæ ministros odio habere, et, si quos audiunt, aurem potius præbentes dissidentibus: quo vocabulo omne genus erronum comprehenditur. Initio itaque hujus sæculi (edidit Carlislius suum Lexicum Walliæ anno 1811) scripsit loci illius minister ad Carlislum (6): Est hic fonticulus, cui nomen Ffynnon Elian, fons S. Eliani, cujus olim maximæ erat fama, licet aqua insipida sit et omni curandi vi careat. Paucos ante annos quatuorvirgis * dista-

* yards

bat a templo ædícula, quod ambulacro dein D
conjunctum fuit cum choro. Videtur exstru-
ctum fuisse ut S. Eliano monasterium esset.
Campanulam procul dubio habuit, cum locus
supersit. Ei nomen Myfyr, id est Meditationis
sedes seu Asceterium. Olim templum multis
pictis imaginibus S. Eliani ornatum erat: atque
etiam apostolorum (7): hæ postremæ ferme
deletæ, non ita S. Eliani. In Myfyr seu mona-
sterio superest vetus superstitionis monu-
mentum (protestantis non satis æqui verba sunt),
scilicet arca ex robore, muro affixa, formæ
semicircularis, sex pedes longa, tres lata et
quatuor alta, cum foramine pedem lato et tres
fere alto; quod procul dubio pristinum S. Eliani
sepulcrum est. In solennitate dedicationis,
quæ mense augusto celebratur, omnis populus
eam ingreditur et persuasum habet (hæ per-
suasio superstitiosa est) quod si facile ingre-
diantur et, postquam se ter in eo volverint,
item facile egrediantur, se intra annum non
morituros; quodsi secus, se anni finem non
visuros. In templo autem pyxis est, dicta Cuff
Elian, trunci formam habens, in superiore
parte rotunda et ferreis clavis muro adhærens, E
cum foramine qua immittantur eleemosynæ.
Hæ necessario ab iis faciendæ, qui se in fonte
S. Elian lavent, secus nil inde emolumenti
capturi. Olim magna hinc colligebatur pecu-
nia, quum advenirent peregrini ex universis
Walliæ septentrionalis comitatibus; ita ut fe-
rantur tria inde coempta fuisse prædia (8). Nunc
semel quotannis in festo S. Thomæ apostoli
aperitur arcula. Caswallon Llaw Hir, cognome-
mine longe armatus, multis privilegiis cognovit
id templum atque etiam agris, qui ab inge-
nuis colonis nomine S. Eliani occupabantur;
nunc autem sanctus vir (nova ironia protestan-
tica est) omnibus illis bonis spoliatus est, nisi
quod ex prædio quotannis adhuc recipit
viginti libras. Rice Rees, alter minister eccle-
siæ Anglicanæ, qui anno 1836 Tentamen suum
de sanctis Walliæ edidit, similiter auctor est
S. Eliani cultum adhuc persistere (9); ejus no-
men in principatus superstitionibus esse cele-
bre; nuper temere admissas fuisse miraculosas
curationes, ad ejus feretrum (est arca ex robore,
de qua modo) impetratas; et fontem, Ffynnon
Elian, qui prope ecclesiam sit, etiam nunc a F
vicinis ruricolis haberi miraculosa vi præditum.
Carlisle in Glossario, a quo exorditur Lexicon
ejus topographicum Walliæ, statuit floruisse
S. Elianum ad finem sæculi vi; in Lexico autem,
ad verbum Llanelian, circa annum 450. Ex his
quæ adduximus, patet vixisse sanctum virum
intero sæculo post. Reliquorum ætas item satis
manifesta est.

(1) Carlisle, Topograph. Dictionary of Wales, Vº Llan-sadwrn. — (2) Rice Rees, Essay on the Welsh saints, p. 267. — (3) Ibid., loc. cit. Cfr Bonedd y saint, in Myvyrian arch. of Wales, tom. II, p. 45. — (4) Ibid., p. 41. — (5) Topog.

Dict. of Wales, Vº Llan Elian. — (6) Ibid., loc. cit. — (7) Cfr Camden, Britannia, edit. Gough, tom. II, p. 572. — (8) Ibid., p. 570. — (9) Essay on the Welsh saints, p. 268.

DE S. HILARO SEU ILERO, EPISCOPO GABALLORUM,

IN DIOECESI MIMATENSI IN GALLIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

V. D. B.

§ I. Corpus S. Hilari anno 636 delatum in monasterium S. Dionysii in Francia eoque relatum, postquam aliquot annos quievisset in Salonensi novo monasterio. Reliquiæ Mimatensibus donatæ.

CIRCA ANNUM
DNL.
Quum anno
631 Dagobertus I fratris
Chariberti
provincias occupasset, missus est Barontus, qui thesauros hinc efferet;

Quandoquidem res S. Hilari, episcopi Gaballitani, pluribus ambagibus involutæ sunt et obscuratæ, recedendum aliquantisper videtur a consueto ordine et initium faciendum ab ejus corporis translatione; unde nomen ejus proculdubio per universas Gallias inclaruit. Certissimis documentis, quæ continuo in medium afferemus, manifestum est beati episcopi exuvias jam sæculo viii penes S. Dionysii in Francia monachos fuisse. Ex autem in eorum manus venisse traduntur sub annum Christi 636. Quum enim anno 628, mortuo Clotario II, Dagobertus universam Francorum monarchiam in suam ditionem accepisset, fregit brevi vires fratres sui Chariberti II, qui paternam hæreditatem captabat; at anno 630, quum jam nemo ei resisteret, utile duxit Dagobertus fratri in beneficium concedere Novempopulaniam seu Wasconiam, in Aquitania tractus Tolosanum, Cadurcensem, Aginnensem, Petrocoricensem, Sanctonicum, Pictonicum, Encolismensem, Arelatensem et eam partem Provinciæ, quæ ex Neustriæ regno pendebat; sibi reservans in Aquitania pagos Bituricensem, Lemovicensem, Arvernicum, Albigensem, Rutenensem, Vellavum, Gaballitanum et Ucetiensem (1). Anno ix Dagoberti, Christi 631, verbis Fredegarii utor (2), Charibertus rex moritur, relinquens filium parvulum, nomine Chilpericum, qui nec post moram defunctus est; fertur factione Dagoberti fuisse interfectus. Omne regnum Chariberti, una cum Wasconia, Dagobertus protinus suæ ditioni redigit: thesauros quoque Chariberti Baronto duci adducendum sibi et sibi præsentandum direxit. Unde Barontus grave dispendium fecisse dignoscitur, una cum thesaurariis faciens, nimium exinde fraudulentè subtraxit.

atque ea occasione in S. Dionysii monasterium Tolosana translatum est S. Saturnini corpus; quod postea redditum est pro aliis, quæ inter corpus erat S. Hilari Gaballitani:

2 Jam vero quum Dagobertus maximam erga S. Dionysii templum religionem cum infandis sceleribus conjungeret, et amaret id cænobium non latefundis tantum, verum etiam sanctorum reliquiis ditare, jussit S. Saturnini, episcopi Tolosani, corpus eo devehì a Baronto, quemadmodum in antiquis S. Dionysii Chronicis et Legendariis legit Dubletus (3). Atque hic, ubi illa narravit, sequens fragmentum ex vetusto codice latine recitat (4): Corpus sancti Saturnini in ecclesiam beati Dionysii Areopagitæ delatum; in ejus absentia Tolosana provincia occulto Dei judicio, justo tamen, adeo gravi plaga percussa est, ut nec feminæ eorum parere pos-

sent, nec animalia. Unde Tolosani, necessitate compulsi, cænobium B. Dionysii humiliter adierunt, suppliciter obsecrantes, ut ad mitigandum tantæ plagæ infortunium corpus eis sui primi pontificis restituere non retardarent, pro eo tum habita recompensatione justissima. Abbas vero et conventus, moti misericordia, eorum petitionibus assensum benignissimi præbuerunt. Ipsi autem, accepto corpore sanctissimi sui pontificis, ad propria cum gaudio remearunt. Quo in sua sede restituto, Deo miserante, sanata est plaga illa, et cœperunt parere mulieres eorum et animalia. Tolosani vero, suæ promissionis non immemores et vicium ingratitude detestantes, vice recompensationis ad præfatum cænobium transtulisse dicuntur corpus B. Patrocli, martyris et episcopi, S. Romani de Blavia, presbyteri et monachi, necnon et corpus sanctissimi Hylari, Gavalitanæ urbis episcopi et confessoris. Quibus additur in egrapho, quod Catello (5) præluxit, hæc verba: Facta autem est translatio sanctissima regni Dagoberti anno xiv, seu Christi 636.

3 Re quidem vera non coæva est hæc scriptio, quippe quæ posterior sit anno 835, quo Hilduinus, S. Dionysii abbas, Areopagitica sua scribere cœpit (6). Nil itaque valet ad persuadendum impeditæ parturitionis miraculum; sed certissime suum pondus habet ad indicandum quomodo tria illa sanctorum corpora in S. Dionysii ædem devenerint. Inclamat quidem Cointius (7): Dagobertus rex ecclesiam Dionysianam et ditavit latifundiis et sanctorum exuviis plurimum illustravit; sed aliis Galliarum basilicis scelestè nihil abstulit. Sed vere non intelligo quare tanta clementia prosequatur Cointius Dagobertum; cujus pietas, si magna fuit, certe neque sapiens fuit, neque immanium vitiorum frenum. Conveniunt deinde cum his quæ de Dagoberti jussis et Baronti in Chariberti ditione gestis generatim perhibet Fredegarius. Præterea non in monumentis tantum Sandionysianis, verum etiam Tolosanis atque etiam Mimatensibus illa historia reperta est. Tolosana dabit Catellus (8); Mimatensia destinavit ad nos ven. vir Baldit, Luzeranæ provinciæ tabulario præfectus et ob singularem diligentiam plurimum a nobis commendandus. Accipe veterem hanc scriptiorem: De sancto confessore episcopo Ilario ad laudem ipsius et beati Saturnini episcopi et martiris. Sanctissimum Saturninum missum

Frustra conatus est Cointius hanc translationem, monumentis Sandionysianis, Tolosanis et Mimatensibus stabilitam,

(1) D. Vaissette, Histoire du Languedoc, tom. I, pag. 682 et seqq. — (2) D. Bouquet, Recueil des Hist. de France, tom. II, pag. 459. — (3) Histoire de l'abbaye de S. Denis, liv. I, chap. 42, pag. 305. — (4) Ibid. pag. 306. — (5) Histoire des Comtes

de Tholose, pag. 174. — (6) Gallia Christiana, tom. VII, col. 554. — (7) Annales ecclesiastici Francorum, ad an. 658, num. 15. — (8) Cfr. Catel, Histoire des comtes de Tholose, pag. 174.

fuisse

AUCTORE
V. D. B.

fuisse in Aquitaniam predicare verbum Dei a beato Dionisio Gallorum apostolo: testatur historia vite et passionis ejusdem. Qui in Tolosa, que caput Aquitanie esse dignoscitur, et gloriosum consummavit martirium. Cujus corpus longo post tempore in ecclesiam beati Dionisii in Francia translatus fuisse dicitur. In cujus absentia Tolosana provincia occulto quidem Dei judicio, justo tamen, adeo gravi plaga percussa est: ut nec femine eorum parere possent nec animalia. Unde Tolosani necessitate compulsi cenobium beati Dionisii humiliter adierunt, suppliciter obsecrantes ut ad mitigandum tante plage infortunium corpus eissui primi pontificis restituere non tardarent: pro eo tamen habita recompensatione justissima. Abbas vero et conventus moti una eorum petitionibus assensum benignissime prebuerunt. Ipsi autem, accepto corpore sanctissimi sui pontificis, ad propria cum gaudio remearunt. Quo in sua sede restituto, Deo miserante, sanata est plaga illa, et ceperunt parere mulieres eorum et animalia. Tolosani vero, sue promissionis non immemores et vicium ingratitude detestantes, vice recompensationis ad prefatum cenobium transtulisse dicuntur corpus beati Patrocli, martyris et episcopi, et corpus sancti Romani de Rama presbyteri et monachi, nec non et corpus sanctissimi Ilarii Gavalitaneurbis episcopi et confessoris. Quod totum factum fuisse creditur, quando, mortuo Sadrosilo, quem rex Clotarius ducatu totius Aquitanie prefecerat, Dagobertus rex totum ducatum in sua ditione retinuit. Ipse vero Dagobertus in tanta veneratione corpus beati Ilarii habuisse dicitur ut, quociens et bellandi necessitas immineret, secum in expeditione ipsum cum honore deferri preciperet, sperans se ipsius suffragio victoriam de hostibus obtinere. Tot etiam et tantas sanctorum reliquias non solum ex illis partibus sed etiam ex aliis in dilectam sibi ecclesiam Dagobertus transtulisse dicitur, ut a sui temporis hominibus latro sive predo sanctorum reliquiarum sanctorumque corporum vocaretur. Non enim se delinquere estimabat, siquidem aliis ecclesiis subriperet, quod in ista cum honore debito collocaret. Adde illo ævo similia facinora furtorum loco non fuisse habita, sed potius obsequia præstita sanctis, qui censebantur malle in superbis templis quiescere quam in vulgaribus.

in dubium revocare, allegans Vitam S. Hilarii, sæculo xiv a Guidone de Castris scriptam.

4 Opponit etiam Cointius nil de hac translatione memorare Guidonem, S. Dionysii abbatem. Scilicet Guido de Castris, qui ab anno 1326 ad 1350 regium asceterium rexit, grandia satis volumina, ut Bucelinus in Annalibus Benedictinis sub anno 1302 tradit, secuturis transmissit de gestis sanctorum, quorum ipse Vitas quam diligentissime conscripsit; quæ volumina olim in bibliotheca S. Victoris Parisiensi servabantur, dicta Sanctilogium Guidonis abbatis (1). Sed revera numquam cogitavit Guido enarrare quomodo in S. Dionysii devenirent S. Hilari reliquiæ; sed solum brevissime dicere eas istuc asportatas fuisse. Ecce locus a Cointio exhibitus, qui etiam legitur in codice Mimatensi,

cujus apographum ad nos misit ven. vir Baldit, sæpius laudandus: viii Kalendas Novembris humana deseruit (S. Hilarus) atque ad æterna migravit. Cujus sacro corpore Gavalitana civitas insignita multis annorum curriculis, ejus gavisa est præsentia et consolata miraculorum frequentia. Multo autem evoluto tempore, sacrata ejusdem beati pontificis membra translata fuerunt in basilicam beatissimi Dionysii Areopagitæ, ipsa die videlicet, qua xi kalendas septembris (die 22 augusti) celebratur octava Assumptionis beatæ et gloriosæ semperque virginis Mariæ. Denique locata sunt in una absidarum prædictæ basilicæ, ubi beati Hilarii a fidelibus venerantur merita et expectantur suffragia, necnon probantur beneficia, auxiliante sancto sanctorum Domino nostro Jesu Christo. Multa in his omisit Guido, quæ aliunde manifestissima sunt; ita ut, quum asseverari nequeat Guidonem potuisse, debuisse et voluisse omnia S. Hilari corporis fata explicare, argumentum negativum, quo utitur Cointius, plane inerme sit. Traxit tamen in suam sententiam Cointius scriptores Historiæ Occitanæ (2); verum alii non tam facile recesserunt a priscis Sandionysianis et Tolosanis traditionibus; quo loco nuncupabo solum de Rozoi (3) et Cayla cum Perrin-Paviot (4).

5 Verum quum anno 775 Carolus Magnus donarat ad casa sancti Dionysii et sancti Privati, ubi ipsi pretiosi in corpore requiescebant, Eadallogo et Salona in pago Salminseres proprietatis suæ in Wastingas, quos Adalbaldu genitori suo tradiderat (5), continuo B. Fulradus, S. Dionysii abbas, cellam seu prioratum cum ecclesia ibidem ædificavit eoque transtulit anno 777 S. Privati corpus, quod biennio ante adhuc in Sandionysiano monasterio jacuisse continuo docuit Carolus Magnus, atque etiam corpus S. Hilari; eo sane consilio ut venerationem novo templo conciliaret et populum ad id concieret. Audi ipsum B. Fulradum in testamento, quod anno 777 condidit (6): Ad ecclesiarum et ad loca sanctorum martyrum Dionysio, Rustico et Eleutherio, ubi ipsi domini corpore requiescunt..., dono donatumque in perpetuum esse volo..., Salona, ubi ædificavi ecclesiam in honore sanctæ Mariæ, ubi requiescunt sanctus Privatus, martyr, S. Ilarus, confessor, quidquid ibidem datum fuit de conlata populi et ipse populus mihi tradidit; omnia et ex omnibus, sicut per testamentum meum confirmavi, a partibus sancti Dionysii ipsa cella debeat aspicere, tam illas commutationes, quæ cum Angalramo episcopo feci, quamque et reliquas commutationes. Quum itaque ex Caroli Magni et Fulradi diplomatibus sole clarius constet S. Privati corpus ex S. Dionysii æde in Salonensem fuisse translatus, mirum est non vidisse Felibianum, S. Dionysii monasterii historicum, occasione illuc devectum esse S. Hilari corpus; quin etiam hinc collegisse S. Hilari exuvias non prius in S. Dionysii monasterium advenisse quam Normanni Galliarum vastationem cessassent (7); quasi postea quam Salonensis prioratus penes alios factus est vel alia etiam occasione, ad S. Dionysii

Anno 777 B. Fulradus, abbas S. Dionysii, transtulit S. Hilari et S. Privati corpora

(1) Gallia Christ., tom. VII, col. 599. — (2) Hist. du Languedoc, tom. I, pag. 356. — (3) Annales de la ville de Toulouse, tom. I, pag. 74 et 75. — (4) Hist. de la ville de Toulouse, pag. 112 et 115. — (5) Diploma autographum ap.

Felibien, Hist. de l'abbaye de Saint Denys, preuve. num. LIV, pag. xxxvii. — (6) Autogr. ibid. num. lvi, pag. xxxviii. — (7) Ibid. pag. 19 et 20.

AUCTORE
V. D. B.

A *monasterium reportari non potuerint S. Hilari beatissima ossa.*

in novum Salo-
nense mona-
sterium, ubi
tamen diu
mansisse non
videtur.
* la Seille
* la Petite
Seille
* dép. de la
Meurthe

6 *Ut autem hæc clariora fiant, accipe breviter Salonensis monasterioli historiam. Jacebat id ad confluentem Salix * et Bralix * leucam infra Vicum (1), olim in diœcesi Mettensi, nunc in Nancejensi seu Mortæ provincia *. Ejus originem jam vidimus et aliquid de commutatione seu potius compositione cum Angelramo, episcopo Mettensi, facta, audivimus. Plura ea de re retulit Carolus Magnus in diplomate, dato mense decembri anni Christi 777, regni sui decimo. Folradus, inquit (2), capellanus palatii nostri et abba sancti Dionysii, nobis retulit privilegium a partibus sancti Dionysii, quam senodalis consilius anno nono (Christi 776) ad Patris-Brunna * ex promisso Angalramno episcopo et Wilhario, archiepiscopo (Senonensi), constituerunt de res proprietatis suæ, in loco qui dicitur Salona, quæ est constructum in honore sanctæ Dei genetricis et beatorum martyrum et confessorum et virginum : ubi sanctus Privatus martyr et sanctus Illarius confessor requiescere videntur : et meo in privilegio insertum invenimus, ut neque Angalramnus episcopus, neque successores sui, neque archidiaconus, neque missus ecclesiæ suæ Mediomatricus ibi in ipso cœnobio pontificium habere non debeant, nisi si abbas sancti Dionysii expetierit ordinationes faciendi, chrismetandi et tabulas benedicendi. Quæ quum ita synodali constitutione ordinata esse non denegaret Angelramus, confirmavit eadem Carolus rex, jussitque ut sub regia tuitione et defensione sancti Dionysii omnique tempore permanere deberet, ut melius delectaret ipsam congregationem sancti Dionysii, et sancti Privati, et sancti Illarii pro se uxoreque sua Domini misericordiam attentius deprecari.*

* Paderborn

B

7 *Postea nulla illic amplius mentio fit de S. Hilario; et Salonæ prioratus dictus est cella S. Privati; quo nomine venit in diplomate, quo Ludovicus Pius anni 822 confirmavit commutationem quamdam bonorum, quam vir venerabilis Hilduinus, abba ex monasterio sancti Dionysii martyris Christi, sacrique palatii ejus summus cappellanus seu cellæ sancti Privati, fecerat cum quodam homine, nomine Hildulfo (3). Verumtamen tunc temporis non amplius erat penes S. Dionysii monachos Salonæ cella; superest enim adhuc diploma, quo idem Ludovicus Pius anno 815 monasterio S. Michaelis super Mosam donarat cellam de Sallone... quam quidem cellam Sallonæ genitor ejus Carolus Magnus fundarat, data scilicet tellure, in honore sanctorum Dionysii et Privati (4). Hanc injuriam reparavit anno 896 Zuentiboldus, rex Lotharingæ, monachorum S. Dionysii reclamationem obaudiens, ob interventum fidelium suorum Odoacri et Reginharii, reddidit eis quamdam abbatiolam, sitam in Saliensi pagdo, Salonam nomine (5). Ast rediit postea Salonæ prioratus sub ditionem S. Michaelis monasterii, ea lege*

Quum anno
815 Salonense
monasterium
S. Michaelis
monachis da-
tum est, varia
dein expertu-
rum fata, vi-
detur ibi san-
ctum corpus
non amplius
quiesvisse,

ut quotannis Sandionysianis penderentur quinque marcæ argenti (6). Incunte sæculo XII pendebant ab hoc prioratu ingentia bona; quæ recensita vide in bulla, qua B. Paschalis papa II confirmavit S. Michaelis monasterio suas possessiones (7); licet Sandionysiani sæpius reclamassent et postea reclamaturi essent injuriam sibi factam fuisse (8). Ast anno 1602 cardinalis Carolus de Lotharingia, S. Michaelis abbas et per Lotharingiam apostolicus legatus, univit mensæ primatiali Nancejensi, postquam scilicet ultimus prior Petrus a S. Vincentio, theologiæ doctor, anno 1598 diem obiverat (9). Atque ex his plane manifestum factum esse arbitramur S. Hilari corpus post annum 777 et verisimillime anno 815, quum primum Salonensis cella S. Michaelis monachis data est, relatum fuisse ad ædem S. Dionysii; ita ut, etiamsi non constaret id postmodum in Francia exstitisse, ex solis recitatis diplomatibus concludi posset id post hunc annum non amplius fuisse in Lotharingia.

8 *Quoniam autem de S. Hilari corporis fati pluram jam disseruimus, placet id argumentum ad finem usque proseguere. Supra num. 3 ex Guidone abbate rescivimus incunte sæculo XIV membra S. Hilari locata fuisse in una absidarum prædictæ S. Dionysii basilicæ. Summum scilicet illius ædis altare seu chorus super cryptam ædificatus est et cingitur atrio, ex quo introitus patebat ad decem capellas seu absides, nunc ad septem tantum, quindecim pedes largas et sedecim longas. Exstructa fuerat hæc fabrica a Sugerio anno 1140 et absoluta intra quadriennium : quare apposuit hunc titulum seu, ut ipse loquitur (10), epitaphium :*

Annus millenus et centenus quadragenus

Quartus erat Verbi, quando sacrata fuit. Maxima celebritate peracta tum fuit dedicatio die 11 junii a pluribus episcopis, quorum singuli singula altaria consecrarunt; ita ut S. Hilari altare obtigerit Rotrodo seu Rotroco, episcopo Ebroicensi (11); qui paulo post cum Himerio, episcopo Tusculano et Lucii II legato, in Angliam profectus est. Jacebant ibi sacræ B. Hilari reliquiæ, quum Aldebertus III, qui ab anno 1151 ad 1181 Mimatensem sedem occupavit, S. Dionysii monasterium invisit, ut ipse testis est in opere, quod nuper detexit ven. vir Charbonnel. Verum neque in hoc loco quietem nacta sunt beati viri ossa. Sugerius enim fabrica uno sæculo post renovanda erat. Hinc in Minori Chronico S. Dionysii (12) legitur : MCCXXXI. Hoc anno cœpit Odo abbas renovare capitulum (le chevet) ecclesiæ B. Dionysii areopagitæ et perfecit illud usque ad finem chori. Absoluta S. Hilari capella anno 1239 aut sequenti, et sequens titulus appositus in consecrationis memoriam (13) : Consecratum est hoc altare a venerabili patre Hemerico, Tyberiadis episcopo, in honore beatæ et gloriosæ Dei genitricis Mariæ et beati Hilari, Gavalitanæ urbis episcopi et confessoris, cujus corpus in hoc oratorio quiescit, et

utpote relatum
in basilicam
S. Dionysii ;
ubi anno 1540
repositum est
in oratorio,
ejus nomini
dicato.

F

(1) DD. François et Tabouillot, Hist. de Metz, tom. I, pag. 534. — (2) Mabillonius, de Re diplomatica, pag. 499 et 500. — (3) Félibien, Hist. de l'abb. de saint Denis, preuv. num. LXIX, pag. XLVII. — (4) In Chronico S. Michaelis, ap. Mabillonium, Analecta, edit. de la Barre, pag. 336. — (5) D. Calmet, Hist. de Lorraine, tom. II, preuv. col. CLXII. — (6) Félibien, Hist. de S. Denis, pag. 104. — (7) Ap. D. Calmet, Hist. de Lor-

raine, tom. III, preuv. col. LVIII. (8) Sugerius, de Administratione sua, cap. 24, ap. Félibien, preuv. pag. CLXXX. — (9) François et Tabouillot, Hist. de Metz, tom. I, pag. 535. — (10) Sugerius de Administratione sua, ap. Félibien, preuv. pag. CLXXXII. — (11) Ibid. Dedicatio ecclesiæ S. Dionysii, pag. CXCIV. — (12) Ibid., preuv., pag. CCV. — (13) Ibid., pag. 335.

AUCTORE
V. D. B.

B. Marci evangelistæ et sanctorum martyrum Demetrii et Leodegarii, Apollinaris, Gervasii et Protasii, Gorgonii et sanctorum confessorum Nicolai, Juliani, Maglorii, Mamerti et Majoli, Benedicti, Mauri, Bernardi, Maximini et sanctorum virginum Scholasticæ, Julianæ, Priscæ et omnium SS. Dei. Anno Domini M.CC.XL.VII kal. januarii. Ita in singulis reliquis capellis unum aut plura reposita fuerunt sacra corpora et altaria dedicata nominibus sanctorum, quorum exuvie ibi erant reconditæ. Obtigit S. Hilaro secunda capella a dextris (nunc S. Gregorii dicitur); ubi ejus corpus, cista lignea picta et deaurata clausum, super altare servatum est (1), donec noctu inter dies 11 et 12 novembris anni 1793 cum aliis sanctorum reliquiis ablatum est et postridie ad conventionis palatium devectum; ubi innumera intra tot sæcula collecta pietatis monumenta perierunt. Sed ad anteriora redeamus. Anno 1625, quum Dubletus Historiam seu antiquitates suas S. Dionysii publico communicavit, legebantur super capellæ portam (clatris enim et portis claudebantur istæ capellæ) sequentia carmina; quæ, quandoquidem plerisque aliis capellis similia affixa non erant, indicium esse videtur singularis venerationis S. Hilari adhibitæ :

Passant, ce petit lien comprend très-grande chose,
Le corps de saint Hylare saintement q repose,
Qui fut de Goudan iadis pasteur eslen.
Par le temps change tout de siecles revola :
Ce tiltre maintenant à Mande on attribue.
Dont viatent Chrestien, si ton ame est imbné
De celeste liqueur, et si ton corar non feint
Croît qu'il y a ceans quelque chose de saint,
Prosterne-toy denot, et de louange belle
Honore ce corps saint, dont voicy la chappelle;
Invoque sa faueur humblement en ce lien.
Qui fait honneur aux Saints, il fait honneur à Dieu.

In S. Dionysii
monasterio re-
liquiæ S. Hi-
lari Gaballita-
ni servaban-
tur omnino
distinctæ a re-
liquiis S. Hi-
larii Picta-
viensis,

9 In his quæ hactenus retulimus habet lector unde judicium ferat de his V. V: Pasculis verbis (2): In aliquot libris leguntur S. Hilari, Mimatensis seu Gaballi episcopi, reliquiæ translatae fuisse in celebre S. Dionysii monasterium prope Parisios. Sub oculis habemus indicem seu inventarium reliquiarum thesauri S. Dionysii atque in eo legimus : « Herma ex argento deaurato, quo continetur « caput S. Hilarii Pictaviensis, patris et do- « ctoris ecclesiæ... In hac lipsanoteca est os « brachii ejusdem sancti Hilarii, quod ex an- « tica parte per crystallum cernitur. Facta « est hæc lipsanoteca a Sandionysianis mo- « nachis post tumultus foederatorum. » In reliquo inventario nulla mentio fit de ullis S. Hilari, episcopi Mimatensis, reliquiis. Secundum id itaque documentum videretur certum esse penes S. Dionysii monasterium numquam fuisse reliquias alius S. Hilarii quam Pictaviensis. Sed non attendit venerandus vir thesaurum S. Dionysii distinctum fuisse a capellis, et aliud fuisse inventarium thesauri, aliud capellarum. D. Germanus Millet (3) inter thesauri reliquias recenset hermam S. Hilarii

Pictaviensis; sed in capellarum recensione (4) pluribus loquitur de capella B. Mariæ virginis et SS. Patrocli, episcopi et martyris Gratianopolitani, sanctique Hilarii episcopi Pictaviensis; quæ sexta erat seu a dorso altaris summi, atque nunc etiam capella B. V. Mariæ dicitur. In ea autem super altare jacebant intra cistam ligneam deauratam SS. Patrocli et Hilarii Pictaviensis corpora. Sed ille idem Milletus (5), qui hæc refert, meminit corporis et capellæ S. Hilari, episcopi Gaballitani, quam ipse nomen appellat; itinere instituto, a sinistris ad dextram. Similiter in Felibiani descriptione templi S. Dionysii (6) et in brevi libello de rebus pretiosis Sandionysianis, anno 1783 edito (7), probe distinguuntur corpora SS. Hilari Gaballitani et S. Hilarii Pictaviensis, capellæ in quibus jacebant, et reliquiæ singulares S. Hilarii Pictaviensis, quæ in thesauro custodiebantur. Atque hæc animadvertenda duximus, quoniam tam debili argumento in dubium vocavit Mimatensis ecclesiæ historicus an reliquiæ, quas anno 1608 canonici Mimatenses acceperunt a Sandionysianis monachis, vere S. Hilari Gaballitani essent; addens in donationis diplomate, quod in tabulario provinciae Luseræ* reperit, nil occurrere quo constet potius Gaballitani episcopi quam Pictaviensis præsulis fuisse exuvias.

10 Verum neque hæc recta sunt. Summarium hujus diplomatis dedit Milletus (8), integrum Dubletus (9); et luculente in eo declaratur missas fuisse S. Hilari, episcopi Mimatensis, reliquias. Accipe fragmenta aliquot instrumentorum ex gallico latine a me versa. Quum ineunte anno 1608 Carolus de Rousseau, episcopus Matropolitanus in partibus infidelium et coadjutor avunculi sui Adami de Hurtelou, episcopi Mimatensis, rogasset Sandionysianos monachos aliquid reliquiarum S. Hilari, episcopi Gaballitani, actu capitulari de die 23 martii responsum ei ab illis monachis est se polliceri ejus votis satisfactum iri et daturos traditurosque reliquias de venerabili corpore gloriosi confessoris S. Hylari, olim episcopi Mimatensis, et requiescentis in una capellarum celebris ecclesiæ S. Dionysii in Francia; sed necesse esse ut solemnisi petitio fiat, scripta in charta pergamena, nomine episcopi et canonicorum Mimatensium eorumque sigillis ob-signata, quæ ad posteritatis memoriam servetur. Has conditiones impleverunt die 12 septembris ejusdem anni Carolus episcopus, qui, avunculo die 26 junii defuncto, Mimatensis episcopus factus erat, ejusque canonici, qui novem numero nomen suum petitioni apposuerunt. Quum hæc charta ad S. Dionysii delata est, venerabiles religiosi, magnus prior et conventus S. Dionysii in Francia, sabbato die 11 mensis octobris post Vesperas ex altari dimiserunt capsam, in qua requiescit corpus S. Hylari; atque inde per venerabiles viros fratres Nicolaum de Hesselin, theologiæ doctorem et magnum priorem, R. P. in Deo Adamum Brisset, abbatem S. Mariæ de Brignone, sub-

E
* dép. de la
Lozère

adeoque anno
1608 recepe-
runt inde Mi-
matenses ve-
ras S. Hilari,
episcopi sui,
reliquias.

* de la Ligue

(1) Doublet, Histoire de l'abbaye de S. Denis en France, pag. 306; Millet, le trésor sacré... de l'abbaye royale de S. Denis en France, pag. 59. — (2) Gabalum Christianum, ou recherches sur l'Eglise de Mende, pag. 169. — (3) Le trésor sacré de S. Denis, pag. 99. — (4) Ibid. pag. 53 et 54. — (5) Ibid. pag. 59. — (6) Hist. de l'abb. de S. Denis, pag. 450, 551,

552, 555, 556, 558, etc. — (7) Le trésor de l'abbaye royale de S. Denis en France, qui comprend les corps saints et autres reliques précieuses qui se voient tant dans l'église que dans la salle du trésor, pag. 4, 9, etc. — (8) Le trésor sacré de S. Denis, pag. 59 et 60. — (9) Hist. de l'abbaye de S. Denis, p. 507.

priorem,

A priorem, Augustinum de Valles, cantorem, Jacobum Disque, tertium priorem et magnum pannetarium, Jacobum Doublet, quartum priorem, cœnatorem et custodem chartarum, Jacobum Colletet, quintum priorem et officialem, extractum fuit magnum os cruris, dictum minor tibia, vulgo *l'esperon*, et traditum venerabilibus et scientificis viris A. de Rousseau, canonico præposito Mimatensi, et Pilot, archidiacono et canonico dicti loci, ut deferatur, omni reverentia servandum, in templum cathedrale Mimatense; quod, ab Huguenottis dirutum, de novo ædificatum est. Non itaque ambigendum est quin Mimatenses anno 1608 acceperint lipsanon beatissimi sui præsulis. Olim videntur Mimatenses alias possedisse S. Hilari reliquias, quas forte ex S. Dionysii monasterio secum tulerat sub medium sæculum XII Aldebertus III seu venerabilis episcopus et anno 1562 dissiparant Calviniani, templum cathedrale Mimatense spoliantes. Certe missale sæculi XVI in festo SS. Reliquiarum Mimatensium continet Missam, in qua Deus oratur per intercessionem beatorum Privati, B Firmini, Fredaldi, Ileri, Severiani, Hilarii et Lupi, hujus ecclesiæ pontificum (1).

§ II. Memoria S. Hilari in martyrologiis. Festa. Vita brevi post mortem scripta, dein applicata S. Ilero, quem Mimatenses die 1 decembris colunt.

Vita S. Hilari omnes notas habet Vitæ cœvæ;

C Priusquam autem Tolosates S. Hilarii corpus, furto verisimiliter, adepti sunt idque cum SS. Romani et Patrocli exuviis pro S. Saturnini ossibus in Franciam miserunt, scripta jam erat ejus Vita et literis vulgata; neque hæc diversa est ab ea, quam inferius dabimus ex codicibus Rubæ Vallis in Brabantia et Reginæ Sueciæ ignotæ originis et quam distinguere oportet ab ea, quam, ex codice Mimatensi descriptam, ad nos misit Ven. V. Baldit. Hæc enim eadem est ac quam sæculo XIV Guido de Castris, Dionysianus abbas, scripsit, ut num. 4 hujus Commentarii traditum est. Habet enim ad finem totum illum locum, quem ex Cointio eodem illo numero dedimus, quemadmodum videbis, si hunc cum annotato x, inferius Vitæ subjecto, conferas. Cave tamen ne inter Vitam primigeniam et Guidonis lucubrationem ingens discrimen esse arbitreris. Ita non est. Guido enim plerumque mere descripsit antiquam Vitam, paucis locis brevavit, aliis aliquanto fusius explicuit, passim autem paulo melioribus nexibus phrases inter se colligavit; verbo eam operam præstitit, quam tribus sæculis post Surius, antiquarum Vitarum styllum aliquantum corrigens. Cæterum nil demisit, nil addidit nisi illum de translatione reliquiarum locum; quem (ut monui) num. 4 hujus Commentarii ex codice Parisiensi juxta Cointium habes, et annotato x ex codice Mimatensi. Sed hæc in transcurso. Vitam anonymam antiquam esse et cœvam ut demonstrem, mihi nunc usus facto est. Inspice scilicet eam: neque in fine, neque

uspam alibi ulla mentio fit de translato corpore. Deinde manifesto confecta est in agro Gaballitano a viro locorum scientissimo. Præterea rerum adjuncta non negligit biographus, nuspiam declamatoriis aut rhetoricis formis insciam suam tegens. Insuper nil immiscet quod recentiora tempora sapiat. Sed quod præcipuum est, ita passim loquitur acsi noti adhuc essent homines, quibuscum egit S. Hilarus; adeoque quæ de Martianilla virgine et Leone tribuno tradit, non potuerunt non scribi, nisi quum virginis et tribuni nomina adhuc in omnium essent ore. Adversum hæc id unum opponi posse videtur, miracula iis Actis contineri non probanda. Et quidem ipse non diffitebor illa mihi omnia non placere prodigia, imprimis istud quod in depulsa partim tempestate positum est. Verum hæc si sufficiat ratio ad negandum illam Vitam paucis post S. Hilari mortem annis literis fuisse mandatam, innumeras habebis ad inficiandum a S. Gregorio Turonensi scriptos fuisse libros de Historia ecclesiastica Francorum deque Gloria confessorum et martyrum; innumeras ad omnes antiquiores Vitas adjudicandas recentiori temporis; innumeras ad subvertendam universam historiam literariam. Hoc enim commune olim fuit vitium ut rebus, quæ miræ videbantur, majorem splendorem phantasia adjiceret; donec tandem veri miraculi speciem haberent; a quo nævo ipse S. Hieronymus, scientiæ et eruditionis prodigium, immunis non fuit. Recole quæ de camelo in Vita S. Hilarionis, quæ de satyris in Vita S. Pauli chartæ tradidit. Profecto ut hæc falsa miracula discernantur a veris probeque examinatis necesse est; sed nil hinc confici potest adversus veterum librorum antiquitatem.

12 Quum itaque remotissimis temporibus exstaret S. Hilari Vita, quumque ejus corpus prius ex Gaballitanis montibus Tolosum, hinc in Franciam, inde in provinciam ecclesiasticam Trevirensensem, atque ex hac denuo in Franciam ante medium sæculum IX delatum fuerit; equidem miror viros doctissimos animo laborare quomodo jam pridem in martyrologia penetrarit S. Hilari nomen. Promptum utique erat ut id fieret. Primus autem omnium martyrologorum classicorum meminit S. Hilarii Wandelbertus, diaconus et monachus monasterii Prumiensis in diœcesi Trevirensi; quem Martyrologium suum metricum sub diem 5 Aprilis anni 847 absolvisse ulibi (2) ostendimus. Ad diem 25 octobris hæc cecinit (3):

Hilarus hic etiam nitet amplo præsul honore; cujus nomen non potuit in Trevirensi diœcesi non innotescere, quum sub annum 775 ejus corpus in vicinam diœcesim Mettensem illatum est atque inde elatum initio sæculi IX. Quum duodecim annis post Wandelbertum Usuardus priorem Martyrologii sui editionem in lucem misit (4), memoravit ad eandem diem beatum virum his verbis (5): Item civitate Gavalis, sancti Hilarii episcopi et confessoris. Suspiciamus est Sollierius Usuardum, dum hæc scriberet, præ oculis habuisse aliquem codicem Hieronymianum, qualis est Corbejensis sæculi XI, editus a Ducherio (6), in quo sub præsentis die legitur: In Gavalis, depositio beati Hilarii, episcopi et

AUCTOR
V. D. B.

per hanc et per corporis translationes factum est ut ejus nomen inscriptum fuerit Wandelberti, Usuardi aliisque veteribus

F

(1) Charbonnel, Origine et Hist. de l'Église de Mende, pag. 94. — (2) Acta SS. tom. IX Octobris, pag. 271 et 272. — (3) Ap. Sollierium, Martyrologium Usuardi, pag. 627. — (4) Clr

Acta SS. tom. VIII Octobris, pag. 85 et 86. — (5) Ap. Sollierium, pag. 626. — (6) Spicilegium, edit. de la Barre, tom. II, pag. 20.

confessoris,

AUCTORE
V. D. B.

confessoris. Non negarim; quamquam fieri potuit ut penes se habuerit Usuardus S. Hilari Vitam, et certe nil obstat quin aliunde noverit beati viri nomen; quippe qui in vicino S. Dionysii monasterio tum quietem et venerationem haberet. In tribus suis Adoniani Martyrologii exemplaribus Coloniensi, Averbodiensi et Scriveriano nil de S. Hilaro reperit Rosweyds; sed in codicibus Reginæ Sueciæ seu Vaticanis, signatis numm. 511 et 512, illo sæculo xi, hoc sæculo xii scriptis, reperit Georgius ad hanc diem (1): Civitate Gavalis, depositio sancti Hylari*, episcopi, vita et miraculis præclari; verum hæc, quæ etiam leguntur, præmissa particula in, in Martyrologio Autissiodorensi, ad finem sæculi xi conscripto (2), ad genuinam Adonis textum non spectant et procul dubio adjecta sunt a viro qui Vitam et miracula S. Hilari noverat.

* Cod. 512
Hilarii

et recentioribus martyrologiis.

13 Galesinius et Maurolycus resciverunt etiam hac die Gavalis seu civitate Gavalis S. Hilari seu Hilarii episcopi natalem actum fuisse. Baronius in prima Martyrologii Romani editione, quæ anno 1583 prodit, scripsit: Gavalis S. Hilarii episcopi et confessoris; quæ postrema verba et confessoris in sequentibus editionibus immerito sustulit. Atque in his omnibus libris mentio nulla fit de S. Ilero, episcopo Gaballitano, de quo inferius plura animadvertenda erunt. Saussayus sub die 25 octobris explicuit in Martyrologio Gallicano aliquot S. Hilari gesta. Cardinalis de Noaliis jure merito ad eandem diem servavit in Martyrologio Parisiensi S. Hilari memoriam, cujus quippe ossa in sua diœcesi quiescebant. Quod in antiquis Autissiodorensibus fastis nomen S. Hilari celebrabatur, servavit Carolus de Caylus in novo diœcesano Martyrologio S. Hilari laudes, atque his utique verbis: In territorio Gaballitano seu Mimatensi, sancti Hilarii episcopi, vita et miraculis præclari, qui sedit in concilio Arvernensi primo.

Errone videtur
Castellanus
inscripsisse
ejus memoriam
ad diem
25 septembris,
qua nulla erat
ratio ejus a-
gendi festi.

* Chelirs
* Javouls
* Hilare

14 Vexat autem me plurimum quod Castellanus, vir tam prudens et accuratus, non contentus ad diem 25 octobris cum Martyrologio Romano S. Hilarum laudare, ad diem 25 septembris eundem his commendavit verbis: In pago Gaballitano, obitus S. Cheliri*, episcopi Gaballorum*, cujus reliquiæ quiescunt in majori templo S. Dionysii in Francia, ubi vocatur S. Hilarus*. Quid ergo? In antiqua Vita indicatus non est dies obitus; sed in codice Rubecæ Vallis reppererunt decessores nostri hanc vitam sub diem 25 octobris et similiter in codice Reginæ Sueciæ; qui nunc Romæ servatur in bibliotheca Vaticana, signatus num. 528 (3). In Vita autem, quam sub initium sæculi xiv scripsit Guido de Castro, abbas S. Dionysii, et cujus supra meminimus num. 3, dicitur S. Hilarus viii kalendas novembris humana deseruisse atque ad æterna migrasse. An itaque præter natalem, die 25 octobris celebratum, aliud festum agebatur in ejus honorem a Sandionysianis? Non apparet. Eo asportata fuerant sacra ejus ossa, eodem illo Guidone teste, ipsa die videlicet, qua xi kalendas septembris seu 22 augusti celebratur octava Assumptionis beatæ et gloriosæ semperque Virginis Mariæ;

verum hæc multo distat a die 25 septembris.

15 Præterea non reperio die 22 augusti a Sandionysianis aliquid actum fuisse ad S. Hilari memoriam. Martenius, qui in conscribendo Tractatu de antiqua ecclesiæ disciplina in divinis celebrandis officiis usus est, ut ipse in Sylabo auctorum perhibet, Dionysiani monasterii prope Parisios Sacramentorum libro, circa tempora Caroli Magni manu exarato et in inclito ejusdem monasterii thesauro asservato, nil de S. Hilaro habet, neque sub die 22 augusti, neque sub die 25 septembris, sed tantum sequentia (4): viii kalendas novembris in pervetusto Dionysiano sacramentario: DEPOSITIO HILARI EPISCOPI ET CONFESSORIS; quæ singulari celebritate non in choro solum, verum etiam ad mensam agebatur. Hinc in diplomate, quo Carolus Calvus anno 862 confirmavit distributionem bonorum, ab Hilduino abbate et recentius a Ludovico abbate factam, hæc legimus (5): Refectiones item annales, quas de rebus thesauri bonæ memoriæ Hilduinus abba ordinavit, hoc est Purificatione sanctæ Mariæ, anniversario Domni Hludouici imperatoris genitoris nostri, Missa sancti Petri apostoli, Assumptione sanctæ Mariæ et Nativitatis ejusdem, festivitate Omnium Sanctorum, dieque depositionis suæ fratribus ministrandas decernimus; necnon etiam de Superioricurve* in anniversariis divæ memoriæ Karoli, imperatoris, avi nostri, et Bertæ, amitæ nostræ, atque Hildejardis, reginæ, avæ nostræ, a parte fratrum festivitibus sancti Hilari atque sancti Sebastiani, de rebus eorum similiter. In choro autem, translata SS. Crispini et Crispiniani celebritate ad diem sequentem, faciebant officium proprium solemne in cappis de S. Hilaro, sicut in festo SS. xi millium virginum, id est cum R in primis Vesperis et Invitatorio in Nocturnis a quatuor in cappis R is a duobus, iv a duobus, viii a quatuor, xii a quinque et cum tribus cantoribus et iv procedentibus ad missam. Hæc reperit Martenius (6) in codice Colbertino, olim Sandionysiano, sub annum 1300 scripto (7). Quod autem hic iterum notabo, nil idem ex eodem aut ex aliis Sandionysianis codicibus mss. collegit, sive ad diem 22 augusti, sive ad 25 septembris, quæ spectarent ad S. Hilarum. Neque reperio a Mimatensibus ullam umquam solemnitatem actam fuisse in ejusdem honorem mense augusto aut septembri. Quamobrem oscitantia, a qua nemo semper immunis est, adscribendum videtur quod Castellanus, verisimiliter ex libris Guidonis abbatis excerpta faciens, scripsit S. Hilarum obiisse die 25 septembris, loco 25 octobris, atque id dein secure in Martyrologium suum universale intulit.

16 Venio jam ad aliam controversiam multo graviolem. In Officio sanctorum peculiarium insignis ecclesiæ Mimatensis, anno 1619 auctoritate Caroli de Rousseau, episcopi, typis Lugdunensibus edito, reperio ad diem 25 octobris officium S. Hilarii, episcopi Mimatensis et confessoris, ritu fieri duplici cum oratione qualitercumque propria, sed reliquis omnibus de communi. Ast die 1 decembris in festo duplici sancti Ileri, episcopi Mimatensis et confessoris,

l'abbaye de S. Denis, preuv. pag. LXXI. — (6) De antiquis monachorum ritibus, lib. iv, cap. 8, pag. 634. — (7) Ibid. præf. pag. v.

D
In S. Dionysii
monasterio die
anniversaria
ejus transla-
tionis, id est
22 augusti,
nil fiebat in
ejus honorem;
sed die 25 oc-
tobris magna
erat celebra-
tas.

E

* Consevieux

F

Frustra infi-
ciantur aliqui
Mimatenses S.
Hilari, qui die
25 octobris co-
lunt, Vitam

(1) Martyrologium Adonis, pag. 545 et 546. — (2) Martene, Amplissima collectio, tom. VI, col. 727. — (3) Georgius, Martyrologium Adonis, pag. 546. — (4) De antiqua ecclesiæ discipl. in divinis officiis, pag. 586. — (5) Félibien, Hist. de

A jubentur recitari lectiones, quæ nil aliud sunt quam summarium Vitæ S. Hilari. Monuerunt id jam decessores nostri in commentario de S. Enymia (1); sed quum eorum asserta in dubium vocare placuerit V. V. Pascali (2), curabo eas infra excudendas ad finem Vitæ S. Hilari: ita ut nemo amplius ambigere possit. His positis, exsurgit duplex quæstio, scilicet utrius gesta contineantur illis documentis, an S. Hilari, qui die 25 octobris, an S. Ileri, qui 1 decembris colitur; dein an S. Ilerus vere distinctus sit a S. Hilario. Quid de priori quæsito sentiam, non est quod dicam; passim enim superius de S. Hilari Vita locutus sum tamquam de monumento vere genuino. Idem senserunt decessores nostri, statuentes S. Hilari gesta afficta fuisse S. Ilerio (3). Sed quum reclamet V. V. Pascal (4) pergantque Mimatenses S. Hilarum suis spoliare laudibus easque S. Ilerio adscribere, operæ pretium fuerit totum id argumentum ad incudem revocare.

17 Ut autem appareat S. Hilari Acta translata fuisse ad S. Ilerum, animadvertendum imprimis est S. Hilarum fuisse celebrem atque in multis iisque antiquissimis fastis sacris laudatum; S. Ilerum vero plane fuisse ignotum, quippe qui in nullis editis martyrologiis ante Saussay Gallicanum locum invenerit. Quæ res gravissimi momenti est; adeo ut vulgare indicium sit olim exstitisse alicujus sancti Vitam, si nomen ejus legatur in classicis martyrologiis. Unde confice Vitam esse ejus, cujus memoria a Wandelberto, Usuardo et tot aliis agatur, nequaquam vero ejus, quem exstitisse ignorarint. Deinde locus ex Vita S. Hilari in lectiones de S. Ilerio translatus est cum manifesta corruptela: quod ut penitus intelligatur, monebo in antecessum S. Ileri nomen immixtum esse S. Enymie rebus. Ecce autem hunc locum:

VITA S. HILARI.

In villa Martianillæ virginis, proflua manans unda, repente fons aruit per septem annos, omni prorsus humore sublato. Quem in locum, socia virgine, pater C advenit et preces Domino exoratus effudit: recepto mox cursu, unda rediit atque usibus hominum ubere largitate servivit.

LECTIONES DE S. ILERO.

Hujus (S. Hilari) precibus, virgine comitante Enymia, arido per septennium Margavillæ fonti uberes aquas Deus restituit.

Nemini enim unquam, a præstitutis opinionibus vacuo, in mentem veriet Vitæ verba textum genuinum non esse, sed contra verba lectionum de S. Ilerio. Alia supersunt argumenta, immixta historiæ generali et laboriosa magis; quæ quum simul pendeant ab aliquot S. Hilari gestis, quorum tempus bene notum est, placet hæc singulari paragrapho exponere. Res paulo altius repetam, quo simul facilius intelligatur quibus in adjunctis versatus fuerit S. Hilarus.

§ III. Fata politica et ecclesiastica pagi Gabalitani, dum viveret S. Hilarus. Interest concilio Arvernensi anno 555. Excipit S. Leobinum.

Anno 412 Visigothi, rege Ataulpho, transgressi Rhodanum, occupant primam Narbonensem; sed biennio post transierant in Hispaniam. Verum anno 418 redierunt in Gallias, ubi ab Honorio imperatore acceperunt agros Tolosanum, Agennensem, Burdigalensem, Petrocoricensem, Sanctonicum, Alnetensem, Engolismensem et Pictaviensem, aula regia constituta Tolosæ. Variam postmodum fortunam experti sunt; faustam tamen plerumque. Sic anno 472 subdidit sibi Euricus pagos Velavum, Gabalitanum, Albigensem, Ruthenensem, Cadurcinum et Lemovicensem; annoque sequenti, occupatis Bituricensi et Turonico pagis, propagavit imperium suum usque ad Rhodanum et Ligerim; cui sub annum 475 adjecit pagum Arvernium. Anno 477 universa Hispania, excepta tamen Gallecia et Navarra, auctoritatem ejus agnoscere coacta est. Atque anno demum 480 Arelate et Massilia et universa Provincia potitus est. Princeps utique magnus et multis nominibus laudandus; sed in hoc culpandus, quod, Arianis placitis omnino deditus, episcopos catholicos novos in suo regno creari vetabat atque aliquot etiam in exilium ejiciebat.

19 Audi ea de re, quæ proxime ad ecclesiam Gabalitanam pertinet, S. Sidonium Apollinari, Arvernorum episcopum, ad Basilium. Aquarum Sextiarum (ut videtur) præsulem, sub annum 477 scribentem (5): Quod fatendum est, præfatum regem Gothorum, quamquam sit ob virium merita terribilis, non tam Romanis mœnibus quam legibus Christianis insidiaturum pavesco. Tantum (ut ferunt) ori, tantum pectori suo catholici mentio nominis acet, ut ambigas ampliusne suæ gentis, an suæ sectæ teneat principatum. Ad hoc, armis potens, acer animis, alacer annis, hunc solum patitur errorem, quod putat sibi tractatum consiliorumque successum tribui pro religione legitima, quam potius assequitur pro felicitate terrena. Propter quod discite cito catholici status valetudinem occultam, ut apertam festinetis adhibere medicinam. Burdegala, Petrocorii, Ruteni, Lemovices, Gabalitani, Elusani, Vasates, Convenæ, Auscenses multoque jam major numerus civitatum, summis sacerdotibus ipsorum morte truncatis, nec ullis deinceps episcopis in defunctorum officia suffectis (per quos utique minorum ordinum ministeria subrogabantur), latum spiritualis ruinæ traxit. Quam fere constat sic per singulos dies morientum patrum proficere defecta, ut non solum quoslibet hæreticos præsentum, verum etiam hæresiarchas priorum temporum potuerit inflectere: ita populos excessu pontificum orbatos tristis intercisæ fidei desperatio premit. Nulla in desolatis cura diocesis parochiisque. Videas in ecclesiis aut putres culminum lapsus, aut valvarum cardi-

AUCTORE
V. D. B.

Sub imperio
Visigothorum,
qui potissimum
tempore Eurici
dominationem
suam in
Galliis propa-
garunt,

E

miseræ facies
ecclesiæ Ga-
balitanæ,
pontifice et
partim cleri-
cis viduatæ.

F

(1) Acta SS., tom. III Octobris, p. 409. — (2) Gabalum Christianum, p. 175 et seqq. — (3) Acta SS., tom. III Octobris, p. 410. — (4) Gabalum Christianum, p. 175 et seqq.

(5) Epistolarum, lib. VII, epist. 6, ap. Migne, Patrologia latina, tom. LVIII, col. 570 et 571.

AUCTORE
V. D. B.

nibus avulsis, basilicarum aditus hispidorum
veprum fruticibus obstructos. Ipsa, proh dol-
lor! videas armenta, non modo semipatentibus
jacere vestibulis, sed etiam herbosa viridan-
tium altarium latera depasci. Sed jam nec per
rusticas solum solitudo parochias; ipsa insu-
per urbanarum ecclesiarum conventicula rare-
scunt. Quid enim fidelibus solatii superest,
quando clericalis non modo disciplina, verum
etiam memoria perit? Equidem cum clericus
quisque defungitur, si benedictione succidua
non accipiat dignitatis hæredem, in illa eccle-
sia sacerdotium moritur, non sacerdos. Atque
ita quid spei restare pronunties, ubi facit ter-
minus hominis finem religionis?

et similiter
res tempora-
lis in pago
Gabalitano.

20 Quinquennium tantum parebat regi Eurico
Gabalitanus pagus, quum tam tristis esset spi-
ritualis ejus conditio; sed non melior status
ejus temporalis. Armis scilicet non tantum ute-
batur Euricus ut sibi provincias subjiceret; ve-
rum etiam operam adhibebat Romanorum seu
Gallorum quorundam, qui auctoritatem, quam
ab imperatore acceperant, imperii hosti prosti-
tuere non dubitabant. Hos inter eminebat Sero-
natus, qui Galliarum præfectus fuisse videtur.
Intellige iterum ex S. Sidonio quomodo circa
annum 471 viam paravit Eurico in Gabalitanos
montes: Seronatum, scribit (1) ad Punnychium,
virum illustrem Bituricensem, Seronatum To-
losa, Eurici sede, nosti redire... Ille sic iræ
celer, quod piger mole, seu draco e specu vix
evolutus, jam metu exsanguibus Gabalitanis e
proximo infertur: quos singulos sparsos,
inoppidatos, nunc inauditis indictionum gene-
ribus exhaurit, nunc flexuosa calumniarum
fraude circumretit; ne tum quidem domum
laboriosos redire permittens, quum tributum
annuum datavere. Signum et hoc certum est
imminentis adventus, quod evertatim, quo
se cunque converterit, vincti trahuntur vincula
trahentes: quorum dolore lætatur, pascitur
flame: præcipue pulchrum arbitratus ante
turpare quam punire damnandos: crinem
viris nutrit, mulieribus incidit: e quibus
tamen rara quosdam venia respexerit, hos
venalitas solvit, vanitas illos, nullos miseri-
cordia. Quæ mala quum miseri experirentur
populi, primum erat ut in Eurici brachia rue-
rent, melius sperantes de rege barbaro quam de
magistratu Romano.

Sub Alarico II
res ecclesia-
sticæ resti-
tuuntur; an-
no 506 concilium a 56 epi-
scopis celebra-
tur; anno 507
imperium e-
vertitur; et
508 omnes
fere provinciæ
occupantur a
Clodoveo.

21 Ut ad finem anni 484 diem obiit Euricus
et successit Alarius II, meliora tempora illuxe-
runt Aquitanix et vicinis ecclesiis: novi quippe
viduatis cathedris dari potuere præsules, qui
triginta quatuor numero, sive ipsimet præsen-
tes, sive missis legatis anno 506 concilium Aga-
thense celebrarunt. Ecce sedium nomina, ex
quibus Alarici regni in Galliis amplitudinem
agnoscas: Arelas, Burdigala, Elusa, Biturica,
Tolosa, Agatha, Nemausum, Rutenæ, Albiga,
Cadurci, Aquæ, Auscii, Convenæ, Benarnum,
Oloro, Lactora, Luteva, Palatium, Consoronica,
Petrocorica, Ucetia, Antipolis, Sanetium, Dinia,
Narbona, Forumjulii, Bigorra, Arverna, Aven-
nica, Vasata, Vicusjulii, ignota sedes episcopi
Pappoli, Cavalli et Turones (2). Verum anno

sequenti cecidit quod adeo robustum videbatur im-
perium. Clodovæus enim victor excessit ex pugna
Vocladensi, ad Clanum rivum decem miliaribus
a Pictavis pugnata, vitamque cum regno amisit
Alaricus. Plures continuo provincias sibi subjecit
Francorum rex et vere anni 508 Tolosam usque pe-
netravit, relinquens solum Visigothis provinciam
Narbonensem seu potius præcipuas ejus partes.

22 Francis tum paruit pagus Gabalitanus. Sed quum Clodovæus anno 511 diem obiit, vide-
tur a Theodorico Magno, qui Visigothorum pri-
stinas ditiones regno Ostrogothorum adjicere
meditabatur, receptus esse. Quæ loca, inquit
D. Bouquet, (3), post Chlodovei mortem acqui-
sierit Theodoricus, rex Italiæ, certo definiri
non potest. Illud dumtaxat certum est, illum
Rutenos, Gabalos, Vellavos et fortassis Albi-
genses suo adjecisse imperio; neque aliter
sensit D. Vaissette (4). Sed hæc omnia recupe-
ravit Theodebertus I, Theodorici I filius, anno
533; neque postea amplius a Francorum impe-
rio immunis exstitit Gabalitanus pagus. Ho-
rum omnium testis fuit B. Hilarus et ut ex
paucis indiciis, quæ in ejus Vita apparent, col-
ligere fas est, inter medias calamitates populi
Gabalitani robur fuit et columen. Et quidem
operæ pretium esset ex Vitis sanctorum episco-
porum et abbatum loca seligere, quibus pateat
Deum passim per sanctos viros fidelibus provi-
disse, ne, dum barbari terras eorum invaderent
et occuparent, aut alii alios inde expellerent,
omnino perirent. Nusquam id magis manifestum
est quam in S. Severino abbate; quem Norici
apostolum dicere solent, sed potiori jure dice-
rent patrem: quam laudem debet beatus ille vir
discipulo suo Eugippio (5), qui maxima accu-
ratione magistri sui gesta persecutus est, et
multo forte magis cl. v. Amædeo Thierry (6),
qui ope topographiæ, historiæ cœvæ et archæo-
logiæ ita explicuit Eugippii dicta, ut nunc pri-
mum ex tumulo revixisse videatur colonorum
Danubianorum sospitator: ita nunc omnia plana
et luculenta sunt. Felici nomine appellavit cl.
academicus auctoritatem, qua S. Severinus in
Noricis coloniis aut municipiis patiebatur, re-
gnum Dei; et reapse non humanam originem
habebat ejus potentia, neque humanis regebatur
rationibus aut consiliis; sed vitæ sanctitate ni-
tebatur et passim juvabatur miraculorum gloria
et spiritu prophetico: adeo ut imago quædam
esset Moysiæ dominationis super populum
Israëliticum. Sed, ut scite animadvertit idem
recens historicus, unicum id tum non fuit re-
gnum Dei, sed potius præclarum divini illius
instituti exemplar; de quo nunc, maxime post-
quam prodierunt Narrationes ex Annalibus Ro-
mani sæculi v, dicere fas est quod olim egregie
scripsit de rebus Atheniensium Sallustius Cri-
spus (7): Quia provenire ibi scriptorum ma-
gna ingenia, per terrarum orbem Athenien-
sium facta pro maximis celebrantur. Ita
eorum, qui ea fecere, virtus tanta habetur,
quantum verbis eo potuere extollere præclara
ingenia! At populo Romano (idem senti de
S. Hilario, si eum cum S. Severino comparare
velis) numquam ea copia fuit. Quum autem

Anno 511 Clodovæus mortuus pagus Gabalitanus cum pluribus vicinis provinciis videtur sub ditionem Visigothorum rediisse, donec anno 555 ea recuperavit Theodebertus I. Concilio anno 555 Arvernense celebrato, interfuit S. Hilarus.

(1) Epistolarum lib. V, epist. 15, ap. Migne, Patrologia latina, tom. I. VIII, col. 545. — (2) Sirmundus, Concilia Galliæ, t. I, p. 175 et 174; D. Bouquet, Historiens de France, t. IV, p. 102 et 105. — (3) Tom. II, p. 198. — (4) Hist. du Lan-

guedoc, t. I, p. 669 col. 2. — (5) Acta SS., t. I Januarii, p. 484 et seqq. — (6) Récits de l'histoire romaine au ve siècle, p. 141 et seqq. — (7) Bellum Catilinarium, c. iv.

AUCTORE
V. D. B.

A *catholici principes Gabalitanum aliosque pagos tandem aliquando perpetuæ suæ ditioni supposuissent, cogitandum fuit de componendis rebus publicis et privatis; et quidem B. Hilarus deinceps non minimam habuit partem in restaurandis malis, quæ ex tot bellis et tam diuturna Visigothorum occupatione non potuerant non exoriri. Beatissimo viro ejusque collegis remedium nullum opportunius visum est quam concilii celebratio. Id habitum est Theodeberti regis consensu in Arverna urbe vi idus novembris, post consulatum Paulini Junioris V. C. id est anno Christi 535, Agapeti papæ I, Childeberti regis XXIV, Theodeberti ejusdem II; hic enim anno 534 patri Theodorico I in regno Austrasiæ successerat. Ei interfuere (atque inde discimus quos pagos regeret Theodebertus) Honoratus, episcopus Bituricensis, Gallus Arvernus, Gregorius Lingonicus, Hilarius Gabalitanus, Ruricius Lemovicus, Flavius Remensis, Nicetius Treverorum, Deuterius Leutenensis, Dalmatius Rutenensis, Lupus Catalaunicus, Domitianus Coloniensis, Venantius Vivariensis, Hesperius Mettensis, Desideratus Veredunensis et Gramatius Vindonissæ.*

Optima consilia ibi data regi et optimi canones conditi.

B *23 Spiritu vere apostolico res in hoc cœtu peractæ sunt. Lege præfationem (1): Cum in nomine Domini, congregante sancto Spiritu, consentiente domno nostro gloriosissimo piissimoque rege Theodeberto, in Arverna urbe sancta synodus convenisset, ibique flexis in terram genibus, pro regno ejus, pro longævitate, pro populo Dominum deprecaremur, ut qui nobis congregationis tribuerat potestatem, regnum ejus Dominus noster felicitate attolleret, imperio regeret, justitia gubernaret, in ecclesia ex more consedimus; inspectisque canonibus, id nobis rationabile visum est, ut quamvis ecclesiasticæ regulæ pene omnia comprehendant, tamen quædam vel adderentur nova, vel repeterentur antiqua. Et quidem loco primi canonis proposuerunt patres decretum sapientissimum, quo cavebatur ut in conciliis potissimum tempus impenderetur negotiorum tractationi et disciplinæ ecclesiasticæ ultimus daretur locus. Quamobrem in primis placuit ut, quoties secundum statuta patrum sancta synodus congregatur, nullus episcoporum aliquam prius causam suggerere audeat, quam ea, quæ ad emendationem vitæ, ad severitatem regulæ, ad animæ remedia pertinent, finiantur. Summaria sequentium canonum, ex quibus præcipuas illius ævi calamitates cognoscas, hæc sunt: II Pontificii honorem non votis, sed meritis quærendum. III Cadavera mortuorum non obvolvenda pallis sacratis. IV Ut clerici a sæcularibus contra episcopos non erigantur. V Res ecclesiasticas a regibus obtinere desiderantes excommunicandos. VI Neque christianum Judææ, neque Judæum christianæ conjugari licere. VII Ne opertorio corporis dominici defuncti sacerdotis corpus obtegatur. VIII Supellex ecclesiæ sacra ad nuptiarum ornatum non usurpanda. IX Judæos non præficiendos christianis iudices. X Parochiam alienam nulli episcopo invadendam. XI Alienum clericum episcopus ne suscipiat aut promoveat. XII De incestis conjunctioni-*

bus. XIII Presbyteris et diaconis continentia ab uxoribus servanda. XIV Munera, ecclesiæ collata, nulla ratione fraudanda. XV Festivitates præcipuæ cum episcopo in civitate peragendæ. XVI Ut episcopi, presbyteri et diaconi extraneas secum mulieres non habeant. Quæ in his singularia sunt, explicuit jam meus collega in commentario de duobus SS. Ruriciis, episcopis Lemovicensibus (2).

24 Quæ causæ in hoc concilio diremptæ fuerint, memoriæ proditum non est, aut saltem literis servatum. Verum superest epistola synodalis, quam episcopi detulerunt ad Theodebertum; ex qua quum lux aliqua affundi videatur itineri, quod beatus Hilarus ad Theodebertum instituisse in Vita legitur, placet eam integram recitare (3): Domino illustri atque præcellentissimo domno et filio Theodeberto regi Honoratus, Hilarius, Gregorius, Ruricius, Nicetius, Flavius, Domitianus, Deuterius, Gallus, Dalmatius, Venantius, Gramatius, Lupus, Hesperius et Desideratus, episcopi. Dum in Arverna urbe ad replicanda canonum instituta, vel studio elucidandæ legis ecclesiasticæ his, qui dubitatione regendæ vitæ propriæ forsitan premebantur, cultores vestri, ecclesiarum vestrarum episcopi, pariter sederent; plurimorum ad nos suæ desperationis remedium flagitantium turba confluit, sperantes ut non minus pro regni vestri felicitate, quam pro sua consolatione pietatem vestram nostra humilitas exoraret, et per suggestionem nostram justitiæ et pietatis vestræ auribus intimaretur, ut nullum de rebus vel possessiunculis propriis alienum pietas vestra permitteret, et dum unius regis quisque potestati et dominio subjacet, in alterius sorte positam cujuscumque (ut adsolet) impetitione non amitteret facultatem. Quod nos de vestri culminis justitia et pietate fidentes, non credimus denegandum: ut dum plurimorum necessitatibus justa (ut credimus) et Deo placente suggestionem consulimus, prosperitatem regno vestro et repræsentationem cælestis Domini per indultam pietatis gratiam augeatis. Unde reverentissime (ut dignum est) supplicantes quæsumus ut hoc nostræ petitioni divino intuitu pietas vestra non deneget, ut tam rectores ecclesiarum, quam universi clerici atque etiam sæculares, sub regni vestri conditione manentes, necnon ad domnorum regum patrum vestrorum dominium pertinentes, de quod in sorte vestra est extraneos, de quod habere proprium semper visi sunt, non permittatis existere; ut securus quicumque proprietatem suam possidens, debita tributa dissolvat domino, in cujus sortem possessio sua pervenit. Quod et thesauris vestris omnino utilius esse censemus, si per pietatem vestram salvata possessio consuetudinariam intulerit functionem; et nos peculiariter vestra clementia consolatur, si obtentu hujuscemodi petitionis nos quoque celsitudo vestra fecerit gratulari.

Monent episcopi regem hæc fisco adjudicari patiatur res externorum, sitas in sua ditione.

25 In episcoporum serie non utrobique eundem servatum fuisse ordinem animadvertit proculdubio lector. Hinc sequitur rationem etiam vix haberi potuisse temporis, quo quisque ad episcopatum pervenerat; et reapse (si quæ habita

Recensetur ibidem S. Hilarus inter antiquiores episcopos;

(1) Sirmondus, Concilia Galliæ, t. I, p. 241 et seqq. — (2) Acta SS., t. VIII Octobris, p. 71. — (3) Sirmondus, Concilia Galliæ, t. I, p. 243.

AUCTORE
V. D. B.

sit) ea neque accurata est, neque continua. Honoratus Bituricensis venit primus, utpote præses; Gallus Arvernus, licet anno solum 527 consecratus, habet secundum locum, quod in ejus ecclesia celebraretur concilium. Gregorius factus est Lingonensis episcopus anno 506; Ruricius Junior Lemovicensis circa annum 507; Flavius Remensis ipso forte anno 535 aut præcedenti; Nicetius Trevirensis anno 627; Dalmatius Rutenensis anno 524; Venantius Vivariensis ante annum 547; et Hesperius Mettensis et Desideratus Virodunensis circa annum 525: reliquorum ordinationis tempus valde obscurum est. Metropolitanæ promiscue etiam ibidem veniunt cum suffraganeis, si tamen unus Bituricensis præsul metropolitanus habitus non fuerit: nam tunc vigeat hæc in Galliis consuetudo, ut universus status ecclesiasticus ad politicum redigeretur; adeo ut nil minus fixum esset quam provinciarum ecclesiasticarum ambitus. Cæterum tunc in conciliis nullus fere sedendi ordo erat. Diligenter pro more suo quæsit in hanc rem Binterimius (1) et sibi deprehendisse visus est usque ad sæculum ix consecrationis tempora observata fuisse; dein usque ad sæculum xi primo loco venisse archiepiscopos, dein episcopos, antiquitatis ordine neglecto; postea autem singulis provinciis suum assignatum fuisse scamnum, ita ut primus locus esset metropolitæ, dein episcopis juxta transactos in episcopatu annos. Verumtamen neque his nimium fidere licet, quum qui secundus hic indicatur ordo et ante sæculum ix non cœpisse traditur, jam in concilio Cabillonensi, anno circiter 650 celebrato, observatus fuisse deprehendatur (2). Ut autem hæc sunt, quum B. Hilarus tum inter concilii subscriptores, tum inter epistolæ datores (qui paulo melius ordine antiquitatis dispositi sunt) locum insignem occupet, temeris non videbitur qui inde colliget eum ex antiquioribus fuisse episcopis.

et certe anno 520 episcopus jam erat, ut constat ex Vita S. Leobini, tum monachi, postea vero episcopi Carnotensis. Hic enim, quemadmodum in ejus Vita legitur (4), volens Lirinum pervenire, invenit quemdam fratrem Lirinensem, dicentem se non posse illic temperiei incommoditatem ferre; quo dicto, ab itinere, quod cœperat, revocatur. Deinde Gevalensem repetens urbem, cum a beatissimo Hilario, ejusdem urbis antistite, sacerdotaliter fuisset susceptus et aliquantisper cum eo commoratus; cœpit conqueri frater non aptum sibi locum videri ad habitandum. Unde, cum inter se eosdem fratres altercantes beatus Hilarius animadvertisset, cœpit hortari illum vagum fratrem ne a comitatu B. Leobini discederet; ne forte obedientiæ gratiam recedendo perderet, quam hactenus illum sequendo adeptus fuisset. Inde vero recedentes audientesque B. Lupi, in Insula Barbaræ anachoretæ posteaque ad archiepiscopatum Lugdunensem assumpti et die 25 septembris annua culti veneratione, famam longe lateque crebescere, ad eum se humiliter contulerunt. Quæ acta sint oportet anno 520 et sequenti, ut manifestum fecit Coin-

(1) Geschichte der deutschen Concilien, tom I, pag. 174 et 175. — (2) Labbe, collect. concil. tom. VI, col. 591. — (3) Acta SS, tom. II Martii, pag. 550. — (4) Annales ecclesiastici Francorum, ad an. 520, num. 18 et 521, num. 2.

tius (1). Ad quatum usque annum Gabalitanam ecclesiam rexerit S. Hilarus nusquam proditum est. Id tantum novimus eum anno 541 jam e vita recessisse; quandoquidem, qui ei successit S. Evanthius, concilio Aurelianensi iv subscripsit (2). Passim video historicos affirmare ad nostrum S. Hilarum a B. Venantio Fortunato missum fuisse brevissimum salutatorium carmen, quod lib. III, cap. 21, illius operum legitur; a qua opinione decessores nostros (3) non recessisse vehementer miror; nam B. Venantius, in agro Tarvisino circa annum 530 (4) natus, ante annum 565 in Gallias non venit (5), multo itaque post S. Hilari mortem.

§ IV. An S. Ilerus idem sit ac S. Hilarus. An orta ejus festivitas ex confusione cum S. Eligio. Antiquissimus cultus S. Hilarii Pictaviensis in diocesi Mimatensi.

Nunc convertamus nos oportet ad S. Ilerum; de quo, si ad eum non pertineat S. Hilari Vita, nil omnino noscitur, nisi quod in Vitis seu lectionibus S. Enymie traditur hanc virginem abbatissam sacrasse. Quid itaque ea de re sentiendum sit expendamus. Imprimis animadvertendum est nullius episcopi nomen in antiqua Mimatensi S. Enymie Vita patere; modo integrum sit exemplar, quod ad nos misit ven. v. Baldit. Quæ Vita quum lucem nondum viderit et satis brevis sit, hic dabo. Incipit vita sancte Enimie, virginis. — Sancta igitur Enimia virgo, provincia Germania, que Francia dicitur, orta, et in eadem nutrita, patrem regem Clodoveum, filium Dagoberti, habuit. Cujus attamen ejusdem nominis Clodoveus, primus ex regibus Francorum, fidei christiane consensit. Regine vero matris ejus nomine * Eustorgia fuit. In hujus virginis conversatione, secundum corporum incrementa, congrua etatibus, spiritualis gratie aucta prefulgebant insignia; ut grata simplicitas pueritiam, mitis innocentia adolescentiam, fervens devotio juventutem decorarent, ac totius primeve etatis exemplaria venture virtutum glorie mirabiliter consonarent. In suo quippe agro, antecedente florum jocunditate, futuram sanctorum fructuum ubertatem Spiritus presignavit. Non enim se, ut sepe fit, de iniquitate ad justiciam, de luxu ad continentiam, de mundo ad Deum convertit; sed de innocentia ad puritatem, de sobrietate ad perfectionem, de excelsis ad summa, Deo ducente, conscendit. Adhuc corpore adolescentula, grandævam matrone maturitatem moribus exequabat. Accedebat virtus cum tempore et inflammantes juventutis vultum, largitas manum, motum gravitas, animum pietas condiebat. Erat in sermonibus cauta, inter lascivos severa, inter turbatos tranquilla, verecunda in publico, studiosa in abdito. Nimirum, regie dignitatis oblita et inter aulicos mediocri indumento contexta, pauperum ser-

S. Ilerus ea lectionibus de S. Enimia noto, applicata fuere S. Hilarii Acta; sed neque S. Ileri, neque S. Hilarii nomen apparet in antiquioribus S. Enymie Actis.

* nomen

tom. I, pag. 524 et 526. — (5) Sirmundus, Concil. Galliæ, tom. I, pag. 269. — (6) Acta SS, tom. III Octobris, pag. 407. — (7) Luchi, Vita Venantii Fortunati ante ejus Opp. ap. Migne, Patrologia latina, tom. LXXXVIII, col. 25. — (8) Ibid., col. 28.

vicio

AUCTORE
V. D. B.

A vicio se subdebat; quibus non solum alimen-
torum subsidia benigna largitate dependeret,
sed, (et) pedes eorum lavans et lectisternia
preparans, ulceribus quoque variisque ipsorum
infirmis sublevamina ministraret. Viris
tantum illis familiaris erat, ad quos castitas
non erubesceret, aut quibus digne mira con-
doleret. Mirentur alii cecorum illuminationem,
paraliticorum curationem et huiusmodi cetera:
tu plus mirare in divitiis pauperem, in super-
bis honoribus humilem, et ad licitos sub juve-
nilibus annis destinata amplexus virginem
perpetuo permanere; mirare, inquam, inter
circumfluentes deliciarum dulcedines conti-
nentiam, inter dissimiles mores formasque
illitas * juvenum castimoniam, carnis incen-
tiva et etatis lasciviam dissimulare.

illicitas

quæ hic reci-
tantur,

28 Virginis itaque fama de morum elegan-
tia, de pulchritudinis gratia per totam discor-
rente Germaniam, comites et magnates legatos
mittunt, munera cum precibus afferunt, opum
copias honoresque promittunt, illius copulam
expetentes. Tandem uni nuptura proponitur;
regisque famulis expensas paranti nuptia-
rum, dies cum gaudio a populis expectatur.
Interim, ab utroque parente matrimonii petita
consensum confidenter abnegat; sponsum
Christum, cui se ab infanzia devovisset, pre-
tendens urget; vix parentum nec patet liber
exitus evadendi. Sed virgo sapiens ad celeste
auxilium confugit; ac, quiescentibus aliis,
pervigil integritatis sue defensatrices preces
effundit; nec parve fidei ac sinceritatis preces
illas fuisse rei eventus ostendit. Nam corpus
ejus lepra percutitur et elefancie morbo appe-
tibilis carnis decor fuscatur. Itar * tristibus
nimis amicis, medici exquisiti conveniunt;
phisice artis remedia e rotanti impendunt;
ac Dei medicine medicinam humanam incas-
sum apponunt. Quis enim infirmare Dei con-
siliū possit? Sic frustrato medicorum cona-
mine, grates agit felix Enimia, non solum
corruptione integritatis, sed a timore cor-
ruptionis erepta. Verum, post aliquantos evoluti
temporis cursus, visione admonetur angelica,
ut, ad Gabalitanas tendens partes, Fontem
nomine Burlam disquireret; ejus aquis
abluta, pristina sanitatis decorem reciperet.

C Audientes hec parentes exultant; itineri tanto
sufficientes impensas apparant ac sodales an-
numerant. Egressa igitur patria, post longa
terrarum spacia Gabalitanos fines ingreditur;
fontem requirit; loca circuit diversa sanitatis.
Tunc cujusdam loci matrona, requisita de
fonte, se nescire respondet. Non tamen procul
esse balnea morbidis salutifera, perhibetque
illa. An deberet subire dum dubitat, angelus
in nocte ne ibi remoretur denunciat. In loco
angelice visionis post ejus transitum in ipsius
nomine ecclesia fabricata usque in presens
consistit. Regina denique cum sociis, dum
per prurupta locorum devia lustrando tenderet,
confinia Tarni ac Burle contingens, Dei
nutu pastores de Burla loquentes audit; quo-
rum unus, conductu virginis previus, diu
desideratas aquas ostendit. Premissa ergo
orans, membra intingit et sanitas redit.

dummodo hæc

29 Post actas Deo grates, ortantibus sociis,
ad patriam remeans jam vallem exierat, et
ecce recidiva lepra carnem paulo ante dimis-
sam ex integro occupat. Proinde fluenta repe-

tit, lavatur et munda fit. Secundo etiam repe-
dare volens, eadem infirmitate deprimitur.
Simili medicamento sanatur. Considerat felix
Enimia consilium Dei totamque spem abjicit
redeundi. Nec ideo, ut opinor, Omnipotentis
censura regrediendi obstitit quin templum
suum inviolatum ubique conservare vellet et
posset, sed ut terram, precipitiis ac parva
fructuositate pene inviam et inhabitabilem,
habitabilem faceret; intransitibus quoque in ea
virginitatis exemplum formans et patrocini-
um donans. Interea Dei famula, convocatas
sodales dulciter alloquens, propositum sue
voluntatis evolvit ac liberam illis remeandi
vel abeundi optionem in commune concedit.
Quorum alii, ejus amore et exortatione fir-
mati, remanere consentiunt, divine sese reli-
gioni dedentes; alii autem redire proponunt,
rerum eventus ac mandata domine ad patriam
deferentes. Remeantibus igitur manendi loca
designat; vivendi modum ordinat; congruis
monitis ac preceptis informat; ipsa vero,
arctius Deo sitiens inherere mortificatamque
vigiliis et abstinentia carnem spiritui fundi-
tus subdere, retenta secum filiola virgine sola,
in superioribus angustam sedem elegit, ut ea
ipsa asperitate habitationis perpelli possit
asperitas conversationis, cum vite puritate
conveniente mansionis mundicia, que est a
communi sordium contaminatione seposita,
sublimitate quoque rupis cum eminentia
contemplationis: quam asper enim, quam
arduus, quamque ascensu aut descensu locus
ille difficilis sit non facile nisi ab experto
cognoscitur. Vere virgo prudens, que in petre
soliditate domum suam constituit, ejus fun-
damenta nec flatus ventorum, nec inundatio
aquarum movere possit. Meditabatur ibi in
lege Domini, verbi celestis dulcedinem ca-
ptans, ad adventum sponsi parata accurrere,
luce et oleo lampadem suam ornans. Nam ad
unum se colligens, ne turbaretur ad plurima,
sedebat ad pedes Christi in scola virtutum, sub
Spiritus Sancti custodia, crebris jejuniorum la-
boribus se macerabat, herbarum vilitate ac mo-
dico pane contenta; reprimebat quicquid in se
titillabat, oculis, lingua, opere et animo casta.

30 Videres virginem ita sibimet in omnibus
esse concordem, ut in gestu et habitu corpo-
ris apparerent munde vestigia mentis. Domus
quippe Dei interius ornamentum per ipsam
foras translucebat vestibulum. Intendebatur
in anteriora quotidie, et in dies superna alite
roborata, semetipsa melior incedebat, volu-
ptati renunciens, lasciviam penitus abdicans,
pitanciam calcans, in amore superno nimium
dilatabat. Erat in cogitationibus munda, in
operibus seria, in meditatione compuncta;
vivebat ad animi discernendos motus intenta,
ad Dei laudem assidua, devota in silentio,
doctrinosa in verbo, solida in adversis, non
elata in prosperis, in gaudio timorata, in
timore secunda; roborabat ratiocinando spiri-
tum, affectus superfluos allidebat ad Christum,
nuda dimicans cum diabolo, verum mundi
contemptum predicabat exemplo; celi anxia
desiderio, mundi deplorabat exilium; et indi-
gnata ad culpam, patiens stabat ad culpe
flagellum; nec impatientie manus dabat, ten-
tatione vallata, motibus iracundie imperans.
tedio non cedens, in omnibus circumspecta;
habebat

integra sint.
In Vita S. E-
nimie, sæculo
xiii lingua Pro-
vinciali a Ber-
trando Massi-
liensi scripta,
reperitur S.
Yles seu Ylis
nomen;

AUCTORI
V. D. B.

habebat in se ecclesie ubera, compasssionis et congratulationis amica; ardebat magis ac magis, castis sponsi amplexibus astricta, sinistra sub capite superposita, dextra abscondita in timentibus; degustabat in cellarium regis inducta; cibabatur pane lacrimarum, sub abscondita divine faciei ab hominum conturbatione protecta. In hac itaque Vita mentio non fit de ullo Gabalitano episcopo; neque scio S. Hilari seu Ileri nomen reperiri in aliqua S. Enymiae Vita, quæ antiquior sit carminibus de ea sancta, sæculo (ut videtur) xiii lingua provinciali a Bertrando Massiliensi conscriptis et a cl. V. Raynouard primum editis (1). In hac autem poetica lucubratione, anachronismis plena, multus fit sermo de Sanz Yles, Sainz Yles, Sainchz Ylis, Sanhz Yles (variis enim illis modis nomen scribitur); quæ S. Yles seu Ylis non potius Ilerus quam Hilarius latine dicendus est. Expulsum occisumque ab eo serpentem, S. Enymiae speluncæ infestum, pluribus ibidem narratur: quod miraculum (ut id breviter notem) meliori utique auctoritate niti posset.

sed sive S. Enymia dicatur filia Clodovæi I, sive Clodovæi II.

31 In eadem scriptione provinciali mater S. Enymiae Astorga dicitur; quæ in Vita illa latina et alibi nomen Eustorgiam habet. Atque hæc quidem mulier, uti ipsamet S. Enymia, in censu regii Merovingiorum generis non venit; ast parum inde movendus est lector, quum passim reges regique filii, etiam adolescentes, concubinas haberent aut furtivas nuptias facerent; ut prima illa regum Francorum stirps perluxuriam interiisse videatur. Sed jam de patre; quem nosse multo magis nostra interest, quum hinc pendeat temporum ratio. Porro in Usuardinis Molani additionibus dicitur sancta Enymia Clodovæi regis filia; quod si placeret Mimatensibus facilis foret temporum ratio et plane manifestum esset S. Ilerum certissime eundem esse ac S. Hilarem; sed negant id plane. In Vita autem, quam manibus tractavit Mabillonius (2), dicitur progenita de patre rege, nomine Chlodoveo, filio Dagoberti, cujus atavus, eodem nomine Chlodovæus, inter Francorum reges primus fidem suscepit; quibuscum conveniunt Vita latina, superius recitata, et provincialis Bertrandi Massiliensis (3). Sed Clodovæus II (qui filius Dagoberti I, qui filius Clotarii II, qui filius Chilperici I, qui filius Clotarii I, qui filius Clodovei I), natus est anno 633, rex Neustriæ et Burgundiæ constitutus anno 635, patri in utroque regno successit anno 638, rex Austrasiæ factus est anno 653 et diem obiit anno 656; ita ut si S. Enymia ejus filia fuerit, hæc non potuerit nasci ante annum 648 et abbatiali consecratione a S. Ilero donari nisi post patris mortem, licet in Vita provinciali dicatur pater tunc temporis adhuc vixisse. Ast id si teneatur, quomodo S. Ilerus adire potuit Theodebertum I, regem Austrasiæ, qui diem obiit anno 548, aut Theodebertum II, qui idem regnum obtinuit anno 596 et anno 612 truculenta morte amisit? Jure merito hæc non placent Mimatensibus.

sive Clotarii II, S. Hilari Acta non possunt

32 In Officio itaque S. Enymiae, anno 1619 excuso, dicta est pia virgo filia Clotarii Junioris

(1) Raynouard, Lexique roman, tom. I, p. 549 et seqq. — (2) Acta SS. Ord. S. Benedicti, sæc. II, pag. ix. — (3) Partem edidit Raynouard, Lexique roman, tom. I, p. 549 et seqq.; integram Sachs, La vie de sainte Enimie, von Bertram von Marseille, in provenzalischer Sprache zum ersten Male vollständig herausgegeben, Berlin, Weidmann, 1857; et correctius

et frater virginis Dagobertus et eandem sententiam tuetur Modestus a S. Amabili, interpret seu auctor Monarchiæ sanctæ, qua Vitæ sanctorum stirpis Merovingicæ continentur et Rev. V. Hieronymus Charbonnel, qui nuper originem et historiam ecclesiæ Mimatensis non sine laude edidit (4). Jam vero quum Clotarius II seu Junior natus sit medio anno 584, nata non fuerit S. Enymia ante annum 600. Sed audi: postquam nuptias respuisset S. Enymia et lepra, quam contraxerat, liberata esset, et aliquandiu, immo plures forte annos eremiticam vitam egisset, a patre Clotario et fratre Dagoberto emitur tota in orbem in pago Gabalitano regio et Deo per virginem mancipatur monasterium virginum. Duo templa, alterum Deiparæ, sancto Petro alterum, Enymiam abbatissam et virgines discipulas evocatus Mimatensis præsul beatus Ilerus consecrat ritu solemnem. Novi olim juvenculas creatas fuisse abbatissas; sed certe nemo exspectabit a S. Enymia duo absoluta fuisse templa et monasterium conditum, nisi quum annos nata esset saltem viginti quinque; maxime quod in antiquioribus Vitis dicatur aliquandiu vitam eremiticam cum filiola egisse, priusquam de cœnobio exstruendo actum fuerit. Verum hic ad alium scopulum offendimus. Anno enim 625 S. Ilerus Mimatensis seu Gabalitanus episcopus esse non potuit, quoniam tum eam cathedram occupabat Agricola, quippe qui interfuit concilio Remensi, quod illo anno celebratum fuisse luculente ostendit Cointius (5). Frustra itaque reclamant V. V. Pascal (6) adversus hunc historiographum, frustra adversus Galliam Christianam, frustra adversus decessores nostros, quibus persuasum est quod, si exstiterit S. Ilerus a S. Hilario nostro diversus, is sedere debuit in Mimatensi cathedra post Agricolum. Ast ita si sit, non potuit S. Ilerus, post adeptum episcopatum, Theodebertum II, Austrasiæ regem, adire; quandoquidem hic, ut jam monuimus, occisus est anno 612. Manifestum itaque est S. Hilari Vitam, in qua hic traditur ad Theodebertum, Francorum regem, pro remediis commissæ sibi provinciæ festinasse, primitus fuisse scriptam de nostro S. Hilario, nequaquam autem de alio S. Ilero, qui templa B. Mariæ et S. Petri dedicavit et abbatissam sacravit S. Enymiam, sive hæc dicatur Clodovæi Magni filia, sive Clodovæi II, sive demum Clotarii Junioris seu II.

33 Sed quum passim S. Enymiae Acta, quæ terna numero diversaque versavit Mabillonius, mendis et erroribus referta sint (7); quum aliunde non noscatur S. Ilerus quam ex similibus Vitis; quum in agro Gabalitano præter oppidum Saint-Chely-d'Apcher, ad septentrionem, situs sit alter vicus Saint-Chely-de-Tarn, ad meridiem, non procul ab oppido S. Enymiae, quumque omni tempore vulgus pronum fuerit ad miscenda sanctorum acta, qui in vicina colabantur, (licet cæterum longo spatio eorum ætates discretæ fuissent,) et proinde facile invaluerit opinio S. Enymiam a S. Hilario sacratam fuisse; quo commento recepto, necesse fuerit S. Hilarium sæculo vii constituere, diversum a S. Hi-

D
convenire S. Ilero, diverso a S. Hilario.

E

F

Multa suadent numquam exstitisse episcopum Gabalitanum, nomine Ilerum, diversum a nostro S. Hilario.

Bartsch, Denkmäler der provenzalischer Literatur, pag. 215 et seqq. — (4) Origine et histoire abrégée de l'église de Mende, p. 108 et 109. — (5) Annales ecclesiastici Francorum, ad an. 625, num. 14, tom. II, p. 751. — (6) Gabalum Christianum, p. 176. — (7) Acta SS. Ord. S. Benedicti, sæculum II, p. ix et x.

A laro sæculi vi; dubitare subit an ita reapse hoc loco sit; seu etiam an qui S. Enimix Acta consarcinarunt æstimarint se virginis hujus gloriam aucturos esse, si dicerent eam abbatialem benedictionem accepisse a celeberrimo sanctissimoque viro S. Hilario, qui in propinquo colebatur. In hanc sententiam propenderunt decessores nostri (1): quamobrem a V. V. Pascale (2) male mulcati sunt; sed bona venia amicorum pientissimi scriptoris (hunc enim diem obiisse legisse mihi videor), ne umbram quidem argumenti protulit, quo eorum dicta imprudentia esse ostenderet. Quid? quod in dubium revocavit an lectiones de S. Ihero summarium evocent Vitæ S. Hilari, consilio sane mirabili, quandoquidem hanc Vitam nunquam viderat, graves scriptores id noverat affirmasse et locum valde conspicuum ab iis productum legerat? Nomina etiam Hilarum et Iherum eadem esse ei omnino non placuit. Imprimis tamen indubium est episcopum Gabalitanum, qui die 25 octobris colitur, in aliis monumentis vocari Hilarum, in aliis Hilarium; quemadmodum deprehendere potuit lector, qui quæ sparsim adduximus oculis perlustrarit. Quæ vera nominis forma sit, quum utraque Romanis usitata esset, difficile scitu est. Quum tamen Hilarii inter christianos (quantum ex superstitibus lapidibus, conciliorum subscriptionibus aliisque id genus monumentis colligitur) frequentiores fuisse videantur quam Hilari, magis pronum erat ut librarii Hilarios mutarent in Hilarios quam ut Hilarios substituerent Hilariis; quamobrem quo minus commune est Hilari nomen, tanto sincerius videtur. Dein in antiquissimis diplomatibus Sandionysianis, quæ supra numm. 6 et seqq. ex Felibiano secundum exemplaria autographa recitavimus, constanter Ilerus vocatur et Hilarius; in solo diplomate Caroli Magni, procul a S. Dionysii asceterio conscripto, Illarius appellatur. Ecgrapha sunt documenta reliqua, in quibus Hilarius dicitur; proinde habenda minoris momenti, utpote quæ librorum vitio facile corrupta sint.

An Iherus et Hilarius sint duæ ejusdem nominis formæ.

C 34 In officio proprio Mimatensi anni 1691 in lectionibus tum S. Enimix ad diem 6 octobris, tum S. Ileri ad 1 decembris S. Iherus constanter dicitur; in Vitis S. Enimix, quas vidit Mabillonius, Hilerus et Iherus; in Gallia Christiana Claudii Roberti (3), manifesto typhotetarum vitio, Iserus; itemque in Martyrologio Gallicano Saussayi, qui nil præter Robertum legerat. Unum Saussayum secutus est Cointius, scripsitque etiam Iserum (4). Fratres Sammarthani, qui Robertum viderant et Officium, anno 1619 excusum, S. Iherum vel Iserum scripserunt (5); idemque fecit auctor Catalogi episcoporum Mimatensium; quem quidem antiquum nuncupat V. V. Pascal (6), sed qui reapse editione typographica operum Flodoardi Remensi recentior est, verisimiliter non diversus a scriptore catalogi, sæculo xviii conscripti, cujus apographum ad me misit toties laudatus Ven. V. Baldui, et qui luculente a Roberto sibi imponi passus est. Alibi etiam quam in Vitis lectis a Mabillonio Hilarum dici et Hilarem testis mihi est laudatus V. V. Pascal (7). Neque ego dubitare possum quin hæc sit vera nominis forma. Aperi libros,

veteres continentes titulos: passim videbis scriptum seu potius sculptum in marmoribus Hilarum, Ilerium; Ileritatem. etc loco. Hilari, Hilarii, Hilaritatis; sed nil communius quam ut aspirationes omittantur. Quod autem latinum a, maxime si in vocabulis gallicis ultimarum aut penultimarum syllabarum pars fiat, mutatur in è aut ai, quis ignorat? Id imprimis obtinet in omnibus pene vocabulis gallicis, quæ desinunt in aire, aile, ain, etc.; dein carus, fit cher; amarus, amer; mare, mer; alacer, alègre; acer, aigre; macer, maigre; clarus, clair; par, pair; caro, chair etc. Promptum itaque erat ut Hilarius mutaretur a vulgo in Iler seu Iler; neque mirum est postea ex vulgari nomine Iler effectum esse nomen latinum Ilerum. Similium conversionum nominum millena exempla passim obvia sunt, tum recentis, tum mediæ ævi. Aliquot dabo infra in Commentario de S. Fructo; et supra monui quod S. Spanus, cujus genuinum nomen videtur fuisse Hispanus, ex vulgari Saint Spain effectus sit. Continuo talia nobis obvia fiunt. At, ut nil vetat quin Iherus idem nomen sit quod Hilarius, ita reapse esse suadet lex et conditio nominum; quæ vel prius gesta sunt a sanctis orientalibus (raro utique tum in Galliis exemplo), vel originem habent græcam, latinam aut germanicam. At sanctus Iherus inter orientales numquam fuit; et tale vocabulum neque græca, neque latina, neque germanicæ linguæ noverrunt: superest itaque ut ab Hilario detortum sit.

35 Hactenus nil offendimus quo vetamur quin S. Hilarum et S. Iherum unum eundemque habeamus virum. At quod alter alterum habet festum, distinctionis videtur esse indicium. Ut jam docuimus, S. Hilari natalis celebrari jubetur in Officio proprio anni 1619, die 25 octobris; item in editione anni 1720; similiter in Breviario et Missali Mimatensibus secundum ritum Parisiensem; quod jussum anno 1853 adhuc servabatur, ut testis est V. V. Pascal (8); neque mutatio facta est in novo Proprio Mimatensi, die 29 aprilis anni 1858 a S. R. C. approbato. Guilielmus Catellus (9), qui Comites suos Tolosanenses edidit anno 1623, tradit a Mimatensibus S. Hilari festum agi et in Martyrologio eorum notari die 26 octobris; sed licet mihi non constet Catellum usum fuisse Officio proprio anni 1619 et licet in codice Usuardino Haguenoyensi revera S. Hilari festum annuntietur die 26 octobris, non mihi persuadere possum S. Hilari festum non omni tempore celebratum fuisse die 25 octobris, qua in genuino Usuardi Martyrologio annuntiat; et certe in calendario ms. Mimatensi anni 1323 et in altero sæculi xv, quod nunc illic in publica bibliotheca servatur, indicatur S. Ylarii festum die 25 octobris; et sub eadem die in Necrologio sæculi xvi, in archivo provinciæ Luzeranæ deposito, legitur: Ylarii, episcopi Mimatensis, festum fundatum per D. Gilibertum de Cenareto; quod scilicet suppeditarat pecuniam, in annua festivitate procuranda necessariam. Difficilior est S. Iherus. Scripserat Claudius Robertus in catalogo episcoporum Mimatensium, brevitatem forte nimiam prosecutus (10): S. Iserus * 1 Decembris et 6 octobris; quibus indicare voluerat in Offi-

AUCTORE
V. D. B.

An obstat quod
S. Hilarius et
S. Iherus di-
versis diebus
colantur.

F

Iherus

(1) Acta SS. tom. III Octobris, p. 410. — (2) Gabalum Christianum, p. 175 et seqq. — (3) P. 445. — (4) Annales ecclesiastici Francorum, ad an. 628, num. 44, tom II, p. 794. — (5) Gallia Christiana, edit. 1656, tom. III, p. 727. —

(6) Gabalum Christianum, p. 177. — (7) Ibid. p. 175. — (8) Gabalum christianum, p. 297. — (9) Histoire des comtes de Tolose, p. 174. — (10) Gallia christiana, edit. 1626, p. 425.

AUCTORE
V. D. B.

cio anni 1649, quod ad finem illius catalogi laudat, ejus mentionem fieri ad utramque diem; ad diem scilicet 1 decembris, qua ejus festum agitur, et ad diem 6 octobris, qua laudatur in lectionibus de S. Enimia, illa die honorifice celebrata. Hæc non intellexit Saussayus, carens illo Officio, atque ita vertit: Non hac modo die 1 decembris ejus beata memoria illic celebratur, at iterum die sexta octobris; addiditque, more suo conjecturas pro rebus certis vendens: Quarum una est depositionis, altera translationis. Hæc sine scrupulo recepit Cointius (4); similiter Dionysius Sammarthanus (3). Atque ea ratione factus est Claudius Robertus innocua causa, ut non tantum S. Iserus dicatur, verum etiam feratur olim duo habuisse festa. S. Ilerus itaque apud Mimatenses (ut etiam ad me rescripsit ven. v. Baldit) unum tantum olim habuit festum diem et adhuc habet, diem utique 1 decembris; qui eis habetur dies obitus seu depositionis, ita ut in fine lectionum additum sit: Kalendis decembris humana deserens ad æterna migravit. Qua de re si constaret, utique duos S. Hilaros episcopos habuissent Gabalitanii, aut si malint unum S. Hilarum et alterum S. Ilerum. Sed priusquam id dandum videatur lectori, certe scire volet ex quo tempore S. Ilerus, martyrologis plane ignotus, die 1 decembris ab eis colatur; quæ hujus cultus fuerit origo; unde sciverint eum die 1 decembris vita functum fuisse: cujus cæterum gesta ita ignorabant ut S. Hilarum sua spoliarent Vita eaque ornarent S. Ilerum. Hac de re literas dedi in illas partes; ad quas respondit ven. v. Baldit ad diem 1 decembris in Calendario Mimatensi sæculi xv, superius indicato, neque S. Hilari, neque S. Ileri nomen aut aliud simile apparere; in Libro foundationum pro mortuis sæculi xvi, in bibliotheca civitatis nunc custodito, legi: Calendas decembris S^{us} Ilerus Mimatensis; et in Necrologio ejusdem sæculi, item supra memorato: Decembris 1 Ileri episcopi festum fundatum per Dalphine Parlieyro. Multo copiosius neque minus erudite scripsit ad me de eodem argumento ven. v. H. Charbonnel, Mimatensis seminarii tunc sodalis, multosque annos literas humaniores cum Societatis nostræ patribus professus in collegio nostro Mimatensi. Docet scilicet jam sæculo xiv celebratam fuisse S. Hilari memoriam die 25 octobris et S. Ileri die 1 decembris; utramque indicatam reperiri in Calendario Mimatensi anni 1323; in Directorio chori, quod lucem vidit, episcopo Guilielmo Durando, nepote celeberrimi Guilielmi Durandi Speculatoris, in Missali ms. Mimatensi sæculi xiv; in altero Missali, literis gothicis impresso et usitato usque ad iniens sæculum xvii; in Obituario seu Necrologio capituli, cui inscriptus est annus 1528; et in reliquis omnibus subsequentibus liturgicis Mimatensibus libris; ita ut dubitandum non videatur quin initio sæculi xiv S. Ileri festum, distinctum a S. Hilari, antiquius sit et deinceps semper perseverarit. Verum hujus rei auctoritas multum inde minuitur, quod jam tum non alia censetur S. Ileri Vita quam S. Hilari. Ut enim me monet idem Ven. V. Charbonnel, in rubricis Directorii chori sæculi xiv jubentur recitari lectiones propriæ de S. Ilero, fieri vero de communi confessoris pontificis in festo S. Hilari. Neque

mirum eniquam videri potest S. Ilerum illo ævo D
diversum habitum fuisse a S. Hilaro, quum multo ante in provinciali Bertrandi Massiliensis S. Enimiae Vita celebraretur S. Hilarus seu Ylis et Yles, qui (si recte id nomen in illa Vita venisset) non poterat non esse alius ac S. Hilarus die 25 octobris honoratus. Origo itaque festi huc forte referenda est; unde non potest non difficilis videri S. Ilerus. Quod si jam rogor ut apertius meam dicam sententiam, plane profitebor me dolere quod nullus mihi Mimatensis prævit; interim mihi videri Gabalitanos unum S. Hilarum habuisse episcopum, et S. Ilerum, vulgo Saint Chely, quem die 1 decembris celebrant, alium non esse, quam S. Eligium; qui passim in Galliis die 1 decembris colitur et quem Saint Chely in illis partibus etiam appellari continuo lector intelliget.

36 Castellanus in Onomastico hagiologico, edito ante Menagii Lexicon etymologicum gallicum, atque etiam in Martyrologio universali ad dies 25 septembris et octobris, docet S. Hilari gallicum nomen esse Saint Chelirs; verum etiam a Mimatensibus dici Saint Gely; neutroque in opere nosse voluit S. Ilerum, a S. Hilaro distinctum. Verum Saint Gely seu potius Saint Chely Mimatensium Simoni de Peyronet habetur S. Ilerus; ita ut ad hunc referat insignem cultum, quem Saint Chely in pago Gabalitano obtinuit olim, et adhuc obtinet. Lege ejus commentarium (1); in quo simul observa quæ de S. Eligii nominis immutatione immiscet: CHELY, inquit, ILERUS, alias ISERUS, episcopus et confessor, vernacule S. CHELY dictus. Quæ vox gallica cum latina tam parum respondeat, suppositam esse suspicati sunt nonnulli; ut genuinam tamen agnoscamus oportet. Nam ita vocatur S. Ilerus apud Gabalos, quorum olim fuit episcopus, ut videre est in vulgatis episcoporum Mimatensium catalogis; et nunc etiam in tractu Gabalitano oppidum est, quatuor ab episcopali S. Flori urbe leucis dissitum, a S. Ilero S. CHELY nuncupatum; cujus incolæ se propterea Ilerienses dicunt. Itaque, cum de re constet, causa tantæ mutationis investiganda. Ego ita factum puto: primo vulgus Gabalorum sua dilecto Ilerum appellabat ILER; deinde ultima consonante (ut passim inter Gallos fit) omissa, pronunciatum est ILÉ; quæ vox longo usu tra-
jectione vocalium (ut in sexcentis aliis manifestum videmus) transiit in ELY. At quomodo literæ duæ c et h initio additæ sunt? Ratio petenda est ex gentis Gaballitanæ atque vicinæ propria dialecto; nam etiam nunc multis in locis in voce SANCTUS literæ t substituunt h suoque idiomate pro SANCT vel SONCT, SANCH vel SONCH dicunt; ut me docuit vir eruditus P. Portalier, Societatis Jesu theologus, et ipse Gabalitanus. Unde factum tandem ignorantia vulgi, ut ultimæ literæ adjectivi antecedentis principio substantivi sequentis adjicerentur: sic apud eosdem Gabalos pro S. AMANTIO alibi dicitur SAN CHAMANS vel SON CHOMONS; et apud Ruthenos S. Eligius S. CHELY; cujus nomine dictum habent oppidum, vulgo S. CHELY nuncupatum; et in Sebusianis seu Foresiensibus oppidum S. Annemundi vocatur S. CHAMOND. Idem dicendum de S. Aniano, vulgo S. CHINAN. Quibus adde S. Chimas seu Chamas

Quoniam S. Hilarus et S. Eligiusambo vulgari nomine dicuntur Saint Chely, hinc ortum esse videtur ut S. Ilerus cultum obtinuerit die 1 decembris,

(1) Annales ecclesiastici Francorum, ad an. 628, num. 11, tom. 1, p. 794. — (2) Gallia christiana nova, tom. 1 col. 88.

— (3) Catalogus Sanctorum ac Sanetarum, p. 280 et 281.

A ex S. Amando effectum; S. Chapte ex S. Agatha; S. Chipar ex S. Eparchio; et detracta prima syllaba, S. Châfre ex S. Theofredo et S. Cherf ex S. Theuderio. Alia vide infra, pag. 643; et in Commentario de S. Fructo, quem jam indicavi, aliquid simile apud Hispanos exsistere significabo.

qua passim S. Eligius colitur.

37 Ex his concludamus oportet nil omnino obstare quin Saint Chely, die 1 decembris a Gabalis cultus, sit celeberrimus S. Eligius. Verum ven. v. Hieronymus Charbonnel, in rebus Mimatensibus diligenter versatus, ut ab hac me opinione revocaret, monuit re quidem vera homines, literas gallicas doctos, solitos esse pronuntiare Sain-Tchely, sed plebem rusticam dicere Sen-Tchâguè, quibus verba gallica Saint Hilar, repræsententur, litera l pro more mutata in durissimam aspirationem gh; sic S. Euliam dici Sento Ougâjo, candelabrum tchandagabre, palam pago, et vulgari proverbio: Per sent Agari tous mulatiers dison pa plus arri, id est: Post S. Hilarii festum seu 14 januarii mularii non amplius dicunt: Perge porro. Hæc plane inficias non ibo; sed nemo non consenserit nomen vici seu oppiduli Saint-Chely vetus rusticum vocabulum esse; item Sainch Ylis, S. Hilari nomen quod in Vita poetica provinciali S. Enimæ obvium habuimus: unde collige olim rusticos liquidam l in nomine S. Hilari nondum mutasse in aspiratam gh, sed serius id fecisse; quod cæterum mutationum succedanearum genus passim in omnibus idiomatibus deprehenditur. Audio præterea qui mihi occinant a Mimatensibus die 1 decembris coli S. Ilerum et simul S. Eligium, eosque proinde distinctos esse. Revera ex quo tempore ritus Parisienses ritibus Romanis illic substituti sunt, S. Ileri cultu redacto ad ritum semiduplicem, addita est commemoratio S. Eligii; sed ante ita non erat. In Officio anni 1619 fieri jubetur festum S. Ileri ritu duplici et nil de S. Eligio. Audio alios me monentes quod Peyronetius non affirmat S. Eligium a Gabalis, sed a vicinis Ruthenis dici Saint Chely; verum quum in corrupendo vocabulo sanct eandem legem sequantur Gabali quam Rutheni, non potuit S. Eligii nomen ab illis etiam non verti in Saint Chely; et quam primum sub uno nomine vulgari Saint Chely latebant S. Hilarus et S. Eligius, pronum erat ut confunderentur et ut aliquando S. Hilarus duo haberet festa, alterum genuinum die 25 octobris, alterum adulterinum die 1 decembris. Hæc si placeant Gabalis, definire poterunt utrum oppidum Saint-Chely-d'Apcher et parochia Saint-Chely-du-Tarn S. Hilarum vere patronum habeant an S. Eligium. Si die 1 decembris potissimum incolæ agant (idque ab antiquissimis temporibus) patroni sui festum, S. Eligium patronum esse erit pronuntiandum; si die 25 octobris, S. Hilarum. Vix tamen dubito quin hic patronus sit paræciæ Saint-Chely-du-Tarn.

S. Hilarius Pictaviensis etiam colitur in agro Gabalitano occasione suppressæ superstitionis,

38 Cavendum etiam ne S. Hilarus confundatur cum S. Hilario, episcopo Pictaviensi, qui jam annos mille trecentos singulari veneratione in agro Gabalitano colitur. Certe ante annum 588, quo S. Gregorius Turonensis librum suum de Gloria confessorum scripsit, templum ibidem in ejus honorem exstructum fuit: cujus origo narranda est, tum quod volunt nonnulli S. Hilarum Gabalitanum scribendum fuisse a S. Gre-

gorio, non autem S. Hilarium Pictaviensem; tum quod species superstitionis eo loco declaratur, quam non procul a Massilia impugnavit etiam S. Hilarus Gabalitanus; ita ut mutua lux illis narratibus affundatur (1). Mons enim erat in Gabalitano territorio, cognomento Helanus, lacum habens magnum: ad quem certo tempore multitudo rusticorum, quasi libamina lacui illi exhibens, linteamina projiciebat ac pannos, qui ad usum vestimenti virilis præbentur; nonnulli lanæ vellera; plurimi etiam formas casei ac ceræ, vel panis, diversasque species, unusquisque juxta vires suas, quæ dinumerare per longum puto. Veniebant autem cum plaustis potum cibumque deferentes, mactantes animalia et per triduum epulantes. Quarta autem die, cum discedere deberent, anticipabat eos tempestas cum tonitruo et coruscatione valida; et in tantum imber ingens cum lapidum violentia descendebat, ut vix se quisquam eorum putaret evadere. Sic fiebat per singulos annos et involvabatur insipiens populus in errore. Post multa vero tempora, quidam sacerdos ex urbe ipsa, episcopatu assumpto, accessit ad locum, prædicavitque turbis ut absisterent ab his, ne cælesti ira consumerentur: sed nequaquam ejus prædicatio a cruda rusticitate recipiebatur.

AFCTORE
V. D. B.

alias Helanus, Elarus, Hilarius.

39 Tunc inspirante divinitate, sacerdos Dei basilicam in honore B. Hilarii Pictaviensis eminus ab ora stagni ædificavit, in qua reliquias ejus locavit, dicens populo: Nolite, filii, nolite peccare ante Dominum; nulla est enim religio in stagno. Nolite maculare animas vestras in his ritibus vanis; sed potius cognoscite Deum et amicis ejus venerationem impendite: adorate autem sanctum Hilarium, Dei antistitem, cujus hic reliquiæ sunt conditæ; ipse enim potest pro vobis apud Dei misericordiam intercessor assistere. Tunc homines compuncti corde, conversi sunt: et relinquentes lacum, omnia, quæ ibidem projicere erant soliti, ad sanctam basilicam proferebant; et sic ab errore, quo vineti fuerant, relaxati sunt. Sed et tempestas deinceps a loco illo prohibita est; nec ultra in hac solemnitate, quæ Dei erat, nocuit, postquam beati confessoris ibidem sunt reliquiæ collocatæ. Quod Hilarus et Hilarius eadem fere nomina sunt et non facile intelligitur Pictaviensis episcopi reliquias in mediis Gabalitanis montibus exstitisse, censuere nonnulli lapsum fuisse S. Gregorium et in S. Hilari Gabalitano memoriam basilicam fuisse consecratam. Sed ex priore ratione sequitur quidem confusionem fuisse possibilem, sed nequaquam factam. Alterum vero argumentum plane nullum est, quum reliquiæ tunc panni essent, tumuli contactu consecrati, oleum ex lampadibus ante altaria ardentibus, et alia id genus, quæ passim circumferebantur. Helanus mons, qui et Helarus seu Elarus, quis sit jam pridem ignoratur; in parte autem meridionali pagi Gabalitani, quæ maxime montuosa est, in districtu utique Floriacensi, jacent duæ parochiæ, S. Hilarium patronum habentes, altera ad orientem Floriaci Saint-Hilaire-de-la-Parade, olim prioratus, altera Saint-Hilaire-de-Lavit; de alterutra agi volunt scriptores historiæ Occitanicæ (2). Contra

quam prope Massiliam S. Hilarius etiam destruxit.

(1) De gloria confl. cap. 2. — (2) Cfr D. Vaissette, Hist. du Octobris. Tomus XI.

AUCTORE
V. D. B.

cl. V. Cayx (1) æstimat montem Helanum in ripa occidentali rivi Bessæ fuisse et lacum sacrum eo fere positum fuisse loco, quo in map-
pis Cassinii inter vicos Marcastel et S. Salvatoris aquarum congeries cernitur. Sed hæc mirum in modum incerta sunt.

§ V. De pristina amplitudine pagi Gabalitani et civitatis Gabalorum situ.

In vita S. Hilari quatuor distincta tempora.

Postquam omnia illa impedimenta e via amota sunt, pauca observanda supersunt de his, quæ in B. Hilari Vita traduntur. Quatuor tempora distinguenda sunt : primum quod in sæculo egit; secundum, quod in cella, duobus ferme millibus passuum a Mimatensi vico, tribus conjunctis fratribus; tertium, quod in monasterio, prope flumen Tarnæ miro opere ac sumptuoso labore constructo; quartum demum, quod episcopus urbis Gabalitanae. De primo nil est quod dicam. De secundo id unum animadvertam Gal-
lias tum plenas fuisse cellis, tres aut quatuor conjunctos habentibus fratres : quod institutum perquam lugendum erat. Quamobrem S. Carileffus, seu quisquis Nileffus diaconus in Vitis mss. S. Leobini dicitur, monuit beatum hunc virum ne parvæ se sociaret cellæ, quia dum singuli præponere se cupiebant, nulli obedientiæ ministrabatur (2). Expertusne sit S. Hilarus easdem difficultates quis dixerit? Maluit tamen hanc cellam relinquere, quæ nullam sui reliquit memoriam, et magnum monasterium in ripa Tarnæ fluvii condere; quod (ni fallor) fecerit in vico, qui adhuc appellatur Saint-Chely-de-Tarn. Licet miro opere et sumptuoso labore exstructum fuerit id asceterium et multitudinem fratrum ceperit, ne memoratur quidem in catalogo destructorum monasteriorum diœcesis Mimatensis, qui in Gallia Christiana nova et in Gabalo Christiano V. V. Pascalis legitur; neque alibi puto ejus memoria reperitur : ita perierunt omnia vestigia!

Cl. vv. Walckenaer et Cayx sententiæ de pristini pagi et diœcesis Gabalitanae finibus et urbe præcipua.

41 Quum S. Hilarus sub initium sæculi vi Gabalitanae urbis episcopus factus est, ubi cathedram suam constituerit jam inquirendum est; quandoquidem omittere non possumus argumentum, tam prope ad S. Hilarum spectans et sæpius hoc sæculo multa diligentia versatum; quocum connexa est controversia de amplitudine pagi Gabalitani. Ptolemæus, qui sub Hadriano et Marco Aurelio Antonio Geographica sua scripsit, hæc litteris consignavit (3) : Sub iis (Vasariis) Gabali et civitas Anderidum; unde apparet hanc caput fuisse pagi Gabalitani. Ejus situs indicatur in tabulis Pentingerianis, in quibus hæc legimus (4) : Sigod[un]um. xxiv. Ad Silanum. xviii. Anderitum. xxii. Condate. xii. Reversione. Ast quum certo tantum sciatur Sigoduno Ruthenorum civitatem * re-
præsentari et Reversione oppidum S. Pauliani*, et quum hæsitatio, quæ ex intermediarum locorum ignorantia oritur, tolli nequeat una mil-

* Rodès

* Saint-Paul-hien

liariorum notitia (montuosa enim pagi conditio non sivit ut viæ rectæ essent) hinc alii in alias abierunt sententias de Anderiti positu; et quum Gabalorum episcopi proculdubio cathedram suam habuerint in urbe pagi capite, hinc de Anderito nil quæri potest quin simul quærat-
tur de sede episcopali Gabalitana; et quum aliqui præterea voluerint Anderitum extra diœcesim Gabalitanam, qualis sæculo proxime superiori erat, fuisse sitam, in quæstionem quoque veniunt diœcesis seu pagi Gabalitani fines. De quibus omnibus rebus scripsere plures, quos inter Cl. VV. Walckenaer, Cayx et Ven. V. Pascal (5) mihi potissimum innotuerunt. Horum postremus id unum fere cogitavit ex Propemptico S. Sidonii Apollinaris ostendere sæculo v Mimatem fuisse caput pagi Gabalitani; sed tam levis est hæc scriptio ut necesse non sit ejus instituere examen. Ambo alii dissertationem ediderunt de magnitudine finibusque pagi Gabalitani et de ejus urbe præcipua, aliter inter Commentarios instituti academici Gallici (1), aliter inter Commentarios archæologorum Galliæ. Aestimavit cl. V. Walckenaer, magnam diœcesis S. Flori partem, nempe pagum minorem Planitiam*, pagi Gabalitani finibus olim clausum fuisse et urbem Gabalorum Anderitum fuisse positam in hac parte inter fluvios Bessam* et Triobrim*, repræsentari hodierno vico Antérieux seu Antérieux* et proin extra fines pristinae diœcesis Mimatensis seu pagi Gabalitani fuisse sitam. Cl. V. Cayx pristinum pagum Gabalitanum nequaquam tantopere amplificat; vult tamen angulum ad confluentem Bessæ et Triobris, S. Flori diœcesi contentum, et quatuor communitates capientem, ante erectam S. Flori cathedram pagi Gabalitani partem fuisse; vici Antérieux vetus nomen non Anderitum fuisse, sed Anterivum, Bessam utique; Anderitum in medio pago Gabalitano jacuisse eique successisse vicum Mont-Rodat, semileuca a Marvejols orientem versus positum super pristinam viam Lugdunensem (6). Idem argumentum retractavit postea Cl. V. Walckenaer (7), a pristinis placitis eatenus discedens ut dixerit, sæculo iii destructum fuisse Anderitum et tum locum, nunc Javouls, Javouls et Gavouls dictum, factum esse caput pagi Gabalitani et diœcesis, jam pridem Mimatensis nuncupatæ. Verum multum abest ut illæ solæ propugnatae fuerint sententiæ; alii alias habent suas : ita ut Gabali facile passuri sint a me quoque meam proponi.

42 Imprimis dari non potest Cl. viro Walckenaer minorem pagum Planetiam, qui totus (ni fallor) diœcesi S. Flori absorptus est, a Joanne papa XXII, qui hanc novam sedem episcopalem anno 1317 constituit, ablatam fuisse a diœcesi Mimatensi et pago Gabalitano. Ut enim omittam partes remotiores, continebo me intra pauca aliquot loca. Imprimis Piperacum*, ubi S. Petrus de Chavanon sub medium sæculum xi abbatiam canonicorum regularium constituit, certissime de diœcesi Claromontana erat, quemadmodum liquet ex Durandi, episcopi Claromontani, in

E
Planès

Bèze
Truyère

F
Pagus Planetia olim pars diœcesis Mimatensis non fuit, neque constat ad eandem pertinuisse angulum inter Bessam et Triobrim.
* Pibrac

(1) Cfr Mappa juncta ejus commentario de pago Gabalitano.
— (2) D. Bouquet, Recueil des historiens, etc., tom. I, p. 71.
— (3) Ibid., p. 115. — (4) Etude de géographie ancienne du pays de Gabalum ou Gévaudan, in Mémoires de la soc. d'agriculture du dép. de la Lozère, juillet et août 1852, p. 122 et seqq. — (5) Walckenaer, Mémoire sur l'étendue et les limites

du territoire des Gabali et sur la position de leur capitale Anderitum in Mémoires de l'Institut, nouvelle série, tom. V, p. 398 et seqq. — (6) Cayx, Nouvelles recherches sur l'étendue du pays des Gabali et sur la position de leurs villes antiques, Mémoires de la société des antiq. de France, tom. VI, p. 80 et suiv. — (7) Géographie ancienne des Gaules, tom. I, p. 345 et seqq.

A
erigendo hoc instituto gestis (1). Monasterium S. Petri de Casis *, quod idem S. Petrus aliquandiu rexit, similiter intra diocesim Claromontanam erat; ita ut in diplomate anni 1277 Margarita, humilis abbatissa de Casis, diocesis Claromontanæ, notum facit se tenere a R^{do} in Christo patre domno Claromontensi episcopo monasterium et villam de Casis (2). Ecclesia S. Flori, quæ conjacebat in comitatu, in patria quæ vocatur Planetia, in monte Judiciaco, æque intra ambitum diocesis Claromontanæ erat; quare, quum exeunte sæculo xi data est Cluniacensibus, donationem signo suo firmavit Stephanus, episcopus Claromontensis (3). Sed quid hæc persequor? Vidit Dionysius Sammarthanus diploma pontificium, quo S. Flori diocesis creata est, eamque nuncpat bullam divisionis sedis novæ episcopalis a Claromontana (4). Certum itaque esto Planetiam diocesis Gabalitane seu Mimatensis partem non fuisse. An pars seu angulus pristinæ diocesis S. Flori, inter Bessam et Triobrim jacens, ante Joannis XXII de dividenda Claromontana diocesi decretum de diocesi Mimatensi et pago Gabalitano esset, ut vult Cl. V. Cayx difficilior quæstio est. Ut id suadeat, allegat chartam (5), qua Pontius, comes Gabalitanensis telluris necne Forensis patriæ, anno 1010 reddidit Domino et martyri Juliano ecclesiæ Brivaten-sis ecclesiam Langat et in comitatu Gabalita-nense alteram ecclesiam, quæ vocatur Favai-rolas. Manifestum itaque est vicum Favairolas, in illo angulo situm, de comitatu Gabalitanensi fuisse; verum quum comitatus comitum juris-dictione finirentur (6) et hæc sæpe mutaretur, comitatus et pagus non semper conveniebant in-ter se: ita ut minus firmum sit id argumentum quam prima specie videatur, nec quidquam forsan prudentius sit quum ut fines pristinæ diocesis Mimatensis, quæ proculdubio primævo pago Ga-balitano respondebat, immotos fuisse censeamus.

B
C
Argumenta, quibus cl. V. Walckenaer sententiam suam stabilire conatus est,
Brioude-gli-se
le Mont-Mar-géride
la Truyère
43 Quum vero Antérieux diocesi S. Flori caperetur, hinc sequitur hunc vicum vetus Anderitum non esse pagi Gabalitani caput et pri-mam Mimatensium episcoporum sedem, quem-admodum eruditissimus vir Walckenaer, quem sine laude memorare non possum, persuadere conatus est. Operæ pretium fuerit breviter expendere rationes, quas affert tum ad amplian-dos pagi Gabalitani fines, tum ad confundendum Anderitum cum Antérieux. S. Sidonius Apolli-naris in Propemptico ad librum seu Carmine xxiv, per decem stativa mansionesque librum suum mittens, has inter designat sequentes (7):
Hinc te suscipiet beuigna Brivas *,
Sancti quæ fovet ossa Juliani...
Hinc jam dexteriora carpis arvæ,
Emensusque jugum * die sub uno,
Flayum crastinus aspicias Triobrem *.
Tum terram Gabalum satis nivosam,
Et quantum indegenæ volunt putari,
Sublimem in puteo videbis urbem.

Hæc qui legerit, nil præmeditatus, interpreta-

(1) Acta SS., tom. III Septembris, p. 464 et seqq. — (2) Gal-lia christiana, tom. II, instrum., col. 158. — (3) Ibid., instr., col. 127 et 128. — (4) Ibid., col. 421 et 422. — (5) Baluze, Histoire généalogique de la maison d'Auvergne, tom. II, p. 50. — (6) Guérard, Essai sur le système des divi-sions territoriales de la France, p. 55. — (7) Ap. Migne, Patrologia latina, tom. LVIII, col. 745 et 746. — (8) Du Cange, Glossarium latinum, Vº Condate; Ménage, Dictionnaire étymolo-gique, Vº Conde; Valesius, Notitia Galliarum, Vº Condate;

bitur procul dubio quasi terra Gabalorum inci-peret prope Triobrem rivum; sed aliter omnino Cl. V. Walckenaer, arbitratus hujus terræ fines ad ortum brumalem esse montes Margaridas; qua interpretatione nixus magnam diocesis S. Flori partem pago Gabalitano se adscribere posse æstimavit et proinde nil obstande quin Antérieux sit caput Gabalorum seu urbs, quam joco sublimem in puteo vocat B. Sido-nius; favere formam vici Antérieux, ædificati in monticulo, consurgente in profundissima valle, atque etiam locorum distantias, tabula Peutingeriana indicatas; eadesignari leucas gal-licas, quarum duæ æquivalent tribus miliariis romanis; distantiam tamen Segodunum inter et Ad Silanum indicari milliariis romanis; eundum esse Sigoduno Ad Silanum, quem Castrum novum esse dicit, per vicos S. Boniti * et S. Cosmi; ex Castronovo ad Antérieux per oppida seu vicos S. Hilari *, S. Ursitii * et vallem Bessæ * rivi; ex Antérieux ad S. Arcontii *; atque hinc per viam de Costaros Reversionem *.

44 His positis, ope mapparum topographica-rum Cassinii cogitata sua manifesta fecit se-quenti schemate:

TABULA	LEUCÆ.	MILLIARIA.	MAPPÆ	TES.E.	MILLIARIA.
PEUTINGERI.			CASSINII.	(Toises.)	
Sigod[un]um	...	...	Rodès		
Ad Silanum	(24)	24?	Castelnau	18,500?	24 1/2?
Anderitum	18	27	Antérieux	20,100	26 1/2
Condate	22	55	Saint-Arcons	25,600	55 1/2
Reversione	12	18	Saint-Paulhien	15,800	18
		120			102 1/2

Sed quæ in his certa sunt, parum ad Anderiti situm detegendum faciunt. Certum est, ut dixi-mus, Sigodunum esse Ruthenorum civitatem et Reversionem S. Pauliani oppidum; haud scio an Condate, quo nomine oppidum in cuneo ad con-fluentem duorum rivorum designatur (8), recte repræsentetur Cantogilo * ad occidentem S. Ar-contii, quamquam alii malint S. Privati (9), alii S. Desiderii vicum (10), alii Monasteriolum ad Elaverum * (11), alii Conat (12) aliquot milliariis longius Condatæ locum occupare. Verum his nil omnino determinari potest, quum vicus Javols, quem multo verisimilius in Anderiti sede collo-catum esse dicemus, eodem fere spatio distet a Cantogilo et a S. Pauliani oppidulo, quo Anté-rieux. Incertum autem plane est quæ sit mutatio Ad Silanum; quo nomine quum taberna aliqua significari videatur, credidit d'Anville (13) esse Stabula*; Vaissette (14) stativum prope Treslans; Joannes Astruc (15) locum prope oppidum S. Cosmi; et demum cl. V. Cayx (16) vicum Auxillac; quod nomen deductum sit ex Ad Silanum per Aou-Sillac, mutata ultima litera n in c. Quod

D'Anville, Notice de l'ancienne Gaule, p. 255 et seqq. — (9) D. Vaissette, Histoire du Languedoc, t. I, p. 16. — (10) Astruc, Mémoires pour l'hist. nat. du Languedoc, part. I, p. 125. — (11) D'Anville, Notice de l'ancienne Gaule, p. 258. — (12) Cayx, Mem. des antiq. de France, t. VII, p. 104. — (13) Notice, p. 607. — (14) Hist. du Languedoc, p. 62. — (15) Mémoires pour l'hist. nat. du Languedoc, part. I, p. 125. — (16) Mém. des antiq. de France, t. VII, p. 102 et 105.

AUCTORE
V. D. B.

* Castelnau
* S. Bonniac
* S. Chely
* Urcise
* la Bese
* S. Arcons
* S. Paulhien

perquam in-certa sunt.
E

* Chantenge
F
* Monistrol
d'Allier

* Etahles

vero

AUCTORE
V. D. B.

vero multo magis incertum videtur, assumptum istud est cl. v. Walckenaer milliaria cum leucis illo loco mixta fuisse; neque proin admitendum est Sigodunum seu Ruthenos a statione Ad Silanum milliaria tantum 24 distitisse, quum in Tabula Peutingeriana totidem leucæ legantur. Quæ postrema animadversio si conjugatur cum situ Antérieux, positi extra diocesim et pagum Gabalitanum, certe sufficit ad diruendum universum systema celeberrimi geographi. Adde secum non constare doctissimum virum, quum ex una parte vult S. Sidonium Apollinarem exeunte sæculo v librum suum misisse in Antérieux, quasi urbs seu caput fuisset Gabalorum; ex altera vero exeunte sæculo iv aut ineunte v sedem episcopalem jam translatam fuisse Mimatem (1). Non arbitror necesse esse ut ostendam nil solidi esse in sententia cl. v. Cayx, Anderiti sedem in monte Rodato ponentis: mera conjectura est, nullo nixa fundamento: fundamentum enim non vocarim quod vetera rudera ibi fuere reperta: similia enim in sexcentis pagi Gabalitani locis fuere resecta.

In vico Javols seu Javous Anderitum seu pagi caput fuisse positum suadet nomen, singularia rudera resecta, inscriptio

45 Cæterum aliunde satis constat viculum Javols, veterem Anderiti sedem esse. Jam docuimus hujus loci situm tam bene convenire cum tabula Peutingeriana, quam positionem vici Antérieux: quin etiam melius; ut enim cl. v. Walckenaer suam tueatur sententiam, duodecim milliaria detrahat necesse est a via, strata Segodunum inter et Anderitum; quod, quum Javols tanto spatio longius distet a Segoduno, nobis nequaquam faciendum est. Deinde considerandum est nomen Javols seu Javous tale esse ut eo repræsentetur urbs princeps seu caput Gabalorum; qua in re cum Anderito convenit. Littera scilicet g, ubi sequitur vocalis, mutatur frequenter in j in nominibus gallicis, ex latinis derivatis: sic Gamba fit Jambe; Gaudium, Joie; Gemelli, Jumeaux; Genæ, Joes; Gemeticum, Jumiéges; Gargolium, Jargeau; Gaudiosa, Joyeuse; Mons Gaudii, Montjoie; atque hæc sponte occurrunt. Ubi vero aperio Cangii Glossarium ad litteram i incido in innumera verba, quæ jam ab g seu c, jam ab j incipiunt: Gardinum fit Jardinum; Gaola, Jaola; Chable, Cable, Jaable; Jacca, Cacca; Jactus, Geltus; Jarria, Joria, Gerria; Jarrigia, Garrigia, etc.; sed hæc luce meridiana clariora sunt; adeoque cl. v. Cayx (2) monet in pago Gabalitano passim g mutari in j; quod vel ex nomine vici saint Jueri, super Bessam siti, intelligas, quum S. Georgius sub insueta illa forma lateat. Nil itaque dubitandum quin nomen Javols idem sit ac Gabalum; quod tantum valere ac civitatem Gabalorum mox videbimus. Retecta singularia rudera non minus favent. Jam olim reperta fuerant; et ferebatur passim terram illic moveri non posse quin antiqua monumenta apparerent; sed quum a doctis viris examen nullum umquam institutum fuisset, licebat profecto credere non plura ibi exstare veterum monumentorum reliquias quam in aliis multis agri Gabalitani. Atque ea erant res conditione, quum anno 1815 cl. v. Walckenaer commentarium suum publice legit de illa pago ejusque urbe Anderito. Verum

postea, maxime ab anno 1829, infinitæ effossæ sunt antiquorum ædificiorum parietinæ et alia id genus pristinæ amplitudinis testimonia. Designabo tantum muros, in orbem constructos, qui circus fuisse visus est et in cujus medullio columna erat lapidea, dicata Postumo a civitate Gabalorum (3). Integram inscriptionem misit ad me ven. v. Baldit, passim a me memoratus. Brevitatis gratia suppressas literas minoribus typis inseram:

IMPeratori. Cæsari. Marco. CASSI

ANIO. LATINIO. PO

STVMO. INVICTO

Pio. Felici. AVGusto. PONTifici. MA

XIMO. Tribunitia. Potestate. Patri. Patriæ. CONsul. IIII CIVitas. GABalorum

Hæc itaque erat civitatis Gabalorum sedes, quum anno 265 quartum consul in Galliis processit Postumus, qui, a Valeriano Galliæ præfectus ejusque limitis adversus Germanos custos constitutus, anno 257 (ut brevi videbimus), non sine perfidia dignitatem imperatoriam in Galliis assumpserat. Eo itaque titulo nihil clarius excogitari potest ad adstruendum ibi revera Anderitum seu caput Gabalorum fuisse situm.

46 Civitas scilicet, stante republica, integram gentem significabat; quo sensu passim Cæsar appellat civitatem Remorum, Bellovacorum, Nerviorum etc.; verumtamen ille ipse inter primos, quamvis rarius, civitatem pro urbe principe in Commentariis dixit (4), prægresso tamen jam pridem Ennio, cujus hoc est carmen (5):

Et civitatem video Argivum incendier; sequentibus Valerio Flacco, Petronio, Seneca, Quintilliano, Suetonio et Aurelio Victore, recensitis a Forcellinio (6). Similiter Ptolemæus in Geographicis loco ἀσπερος, quod oppidum seu urbs est, πόλις, cujus significatus idem est ac civitatis, sæpiissime scripsit; et passim quoque in Antonini Itinerario oppida et urbes civitates dictæ sunt (7). Verumtamen non promiscue usurpabatur id vocabulum; sed ex tantum urbes et oppida civitates nuncupabantur, quæ suos habebant magistratus, jura et instituta civilia, uno verbo pagorum capita, quæ reipublicæ romanæ formam referebant (8). Unde manifestum est civitatem Gabalorum pagi caput fuisse et urbem præcipuam. Postea vero, quum Romanum imperium in Galliis inclinatum est, passim vocabulum civitas suppressum fuit, et vetus Durocortorum, quæ prius facta erat civitas Remorum, nudum Remorum nomen accepit; similiter Lutetia, civitas Parisiorum, Parisii et Parisium dicta est; non aliter Avaricum, civitas Biturigum, Bituriges et Bituricum appellata reperitur; neque alia ratione Anderitum, civitas Gabalorum, Gabali et Gabalum: verum videndus potius est Belleyus (9), qui exhausit argumentum de fati nominum urbium Gallicarum. Nedum itaque similitudo nominum Anderiti et Antérieux suadeat eis eundem locum designari, valet potius in contrariam partem, quum Anderitum prius civitas Gabalorum et dein Gabali et Gabalum dici debuerit, amisso pristino nomine; et reapse initio sæculi v in No-

(1) Mémoires de l'Institut, nouv. sér., t. V, p. 409 et 410.

— (2) Mém. des antiqu. de France, t. VII, p. 105. — (3) Ph. Lebas, France, Dictionnaire encyclopédique, tom. IX, p. 696; A. Hugo, France pittoresque, tom. II, p. 198. — (4) Nic. Bergierius, De publicis et militaribus imperii romani viis, lib.

IV, sect. VII, num. 5. — (5) Ap. Nonium, cap. v, num. 27.

— (6) Lexicon totius latinitatis, Vº Civitas. — (7) Bergierius, sect. cit. et sect. VIII. — (8) Ibid., loc. cit. — (9) Mémoires de l'Académie des inscript., tom. XIX, p. 495 et seqq. —

A titia provinciarum et civitatum Galliae (1) non amplius Anderitum, sed civitas Gabalum vocata est; quin etiam anno 314 concilio Arelatensi I interfuit Genialis diaconus de civitate Gabalum, provincia Aquitanica.

In id postea
partim con-
sensit cl. v.
Walckenaer;

47 Atque hæc adeo manifesta sunt, ut cl. V. academicus Walckenaer partim anno 1839, quo Geographiam suam antiquam Galliarum Parisiis edidit, priorem sententiam suam mutarit, æstimans post medium sæculum III Anderitum ab Alemannis destructam fuisse et tum præsentem vicum Javols factam esse civitatem Gabalorum seu Gabalum (2); sed quum ne ostenderit quidem eruditissimus vir Antérieux intra pagi Gabalitanæ fines fuisse situm, multo minus umquam hujus regionis caput fuisse, neque ullo testimonio docuerit genuinum Anderitum sub medium sæculum III fuisse eversum, nil est quare credamus sæculo III honorem præcipuæ civitatis ex uno loco translatum fuisse ad alium.

pars novæ hu-
jus sententiæ
conciliari ne-
quit cum co-
lumna millia-
ri, posita, im-
perante in Gal-
liis Postumo.

48 Sed directo impugnari potest nova illa cl. Walckenaer sententia. Demus scilicet sub tempora Valeriani et Gallieni, irrudentibus Alamanis in Gallias, sanctum Privatum, Gabalitanæ urbis episcopum, fustibus cæsum, spiritum exhalasse (3); eaque occasione eversam fuisse civitatem præcipuam. Sed nemo id factum fuisse dixerit quamdiu vixit imperator Postumus, quippe cujus unius virtute servatas Gallias, ne Germanorum invasione perinde ac pleræque aliæ imperii provinciæ perirent, omnium scriptorum est sententia. Ast initio ejus regni caput pagi Gabalitanæ, posito primævo nomine Anderito, jam dictum fuisse Gabalos seu Gabalum constat ex titulo, quem supra retuli, et ex altero, quem ab illis fere omnibus, quos de veteri sede Anderiti seu civitatis Gabalorum positu disputantes vidi, miror negligi. Is autem est columna milliaria rotunda, in agro reperta, alta pedes VIII, quæ adhuc exstat, inquit Bergier (4), in loco, qui dicitur Fligei, ubi limites sunt Arvernorum et Gabalorum, sive ut nostra utar dialecto d'Auvergne et du Gévaudan. Inscriptio vero est hæc :

IMP. CAES
M. CAS. LAT.
POSTVMO
P. F. AUG. COS
M. P. GABALL. V

C

Re quidem vera neque in mappis Cassinii, neque in censu pagi Gabalitanæ locum reperio, Fligei dictum; et nullum se similem locum in illis partibus detexisse testatur cl. V. Ignon in Commentario de antiquitatibus provinciæ Luxeraniæ (5); et illustrissimus episcopus Mimatensis, cujus benevolentissima commendatio valuit ut Ven. V. Baldit tam egregiam mihi præstaret operam, dignatus est ad me scribere sibi in percurrentis diocesis suæ montibus nullum similem vicum umquam fuisse obvium; ita ut dubitandum non esse videatur quin error cubet in nomine. Suggestit itaque mihi laudatus dux

meus Ven. V. Baldit verisimillime agi de columna milliari, quam (ut testis est cl. V. Ignon) vidit Cl. V. de Belviala in via romana non procul a veteri ponte paræciæ S. Abundii super Alevarum*; qui locus in finibus Arvernorum et Gabalorum situs est; aliam columnam exstare in silva de Acher prope rupem, dictam Banc de Mazieu; sed hanc, ad meridiem magis positam, nimium distare ab utriusque pagi finibus. Atque idem etiam sentio. Re quidem vera S. Abundii pons longius quam quinque passuum millibus distat a Gabalis seu Javols; sed legendum videtur M. P. GABAL. LV, non autem M. P. GABALL. V, quum nusquam scriptum reperiatur Gaballi, Gaballum, Gaballitanus etc.; sed ubique Gabali, Gabalum, Gabalitanus. Atque ut id obiter animadvertam, solvi potest ex hoc lapide quæstio utrum Postumus anno 257 an 258 imperator processerit; quod non liquere affirmat Eckhelius (6). Ex hoc enim monumento, in quo primus ejus consulatus cum imperatorio honore conjungitur, statuendum videtur eum reapse anno 257, quo primum consul substitutus est, ad imperium evectum fuisse. Quod vero potissimum hoc loco est, colligimus ex hoc lapide tum pagi caput dictum fuisse Gabalum seu Gabalos, quandoquidem milliaria computari solebant ab urbe præcipua (7): quod unum nobis hic sufficit. Maneat itaque Anderitum idem oppidum esse ac Gabalum seu civitatem Gabalorum; hunc vero locum nunc dici Javols:

49 Civitatis Gabalitanæ episcopus fuisse in Vita sua traditur S. Hilarus; unde concludendum videatur eum in Javols suam habuisse sedem. At certa hæc conclusio non est omnibus: ut enim patrio exemplo utor, usque ad finem sæculi XI Tungrenses episcopi dicti sunt, qui a sæculo VII suam Leodii habebant sedem (8); similiterque quæri potest et reapse quæritur an S. Hilarus, civitatis Gabalitanæ episcopus, Mimate non substiterit. Docent enim VV. VV. Pascal (9) et Charbonnel (10) jam medio sæculo III Gavalitanam cathedram Mimate translatam fuisse, adeoque S. Privatum sedisse Mimate, atque ea de causa mulierem, a dæmone vexatam, ad exsequias B. Aredii, anno 591 vita functi, exclamasse (11): Ecce adest Julianus a Brivate, Privatus ex Mimate, Martinus a Turonis, Martialisque ab urbe propria. Adest Saturnius a Tolosa, Dionysius ab urbe Parisiaca et nonnulli alii, quos cælum retinet: sed ludicrum id est argumentum, quum aperte de locis ibi agatur, ubi sanctorum reliquiæ servabantur, nec quisquam dubitet tunc S. Privati reliquias servatas fuisse Mimate. Tantum autem abest ut inde statui possit S. Privatum cathedram suam habuisse Mimate, ut potius contrarium hinc colligendum sit, quum in basilicis cæmeterialibus aut monasticis (nam brevi S. Privati cæmeterialis basilica monastica facta est) non soleant tunc temporis episcopi sedere. Neque magis moveor quod S. Gregorius Turonensis, qui etiam illius mulieris verba retulit, dixit S. Lupentium abbatem basilicæ sancti Privati, martyris ur-

AFCTORE
V. D. B.

* St Ahond-
sur-Allier.

E

Cathedram
suam habuit
S. Hilarus in
loco, nunc di-
cto Javols.

F

(1) Ap. D. Bouquet, Recueil des historiens de France, tom. I, p. 125. — (2) Géographie ancienne des Gaules, tom. I, p. 547 et 548. — (3) S. Gregorius Turonensis, Hist. eccl. Franc., lib. I, cap. 50 et 52, p. 25 et 26. — (4) De publ. et milit. imperii romani viis, lib. IV, sect. 59, num. 10, ap. Grævium, Thesaur. antiq. roman., tom. X, col. 505. — (5) Mémoires de la société d'agriculture du département de la Lozère, t. XII,

1840-1841. — (6) Eckhel, Doctrina numorum, tom. VII, p. 446 et 447. — (7) Bergier, De publicis etc. viis, lib. IV, sect. 40, num. 9, ap. Grævium, Thesaurus antiquit., t. X, col. 511. — (8) Acta SS. Belgii, tom. I, p. 548. — (9) Gabalum Christianum, pag. 55 et seqq. — (10) Origine et histoire de l'église de Mende, pag. 97. — (11) S. Gregorius Turonensis, Hist. eccles. Franc. lib. X, cap. 29, col. 525.

bis

AUCTORE
V. D. B.

bis Gabalitanæ (1); quum hæc dicta non ita interpretanda sint quasi Mimas urbs Gabalitana facta esset (certo enim vicus (2) sæculo ix adhuc erat), sed quod S. Privatus martyr et episcopus urbis Gabalitanæ fuerat. Nulla itaque est ratio ob quam S. Hilarus non habeatur cathedram suam posuisse Gabalis. Multo tardius, sæculo scilicet ix et deinceps, crevit paulatim Mimas, adeoque anno 951 Stephanus ecclesiæ Mimatensis episcopum se nuncupat (3); ita ut ambigendum non sit quin ante hunc annum eo translata fuerit cathedra Gabalitana. Plus spatii huic argumento dandum non videtur, quum id jam versarint decessores nostri ad diem 21 augusti in Commentario de S. Privato et ad 4 septembris in Commentario de S. Fredaldo, episcopo et martyre Gabalitano seu Mimatensi. Sequitur Vita, de qua in §. II præsentis Commentarii quæ videbantur monui. [In Commentario prævio, 27 primis numeris, scripsi Gaballi, Gaballitanus, etc.; legatur ubique Gabali, etc.]

VITA B. HILARI EPISCOPI

B

GAVALITANI SEU MIMATENSIS.

Ex mss. codicibus Rubæ Vallis, et Reginæ Sueciæ collata cum Vita Guidonis de Castris ex codice ms. Mimatensi sæculi xv, et cum eadem, distributa in novem Lectiones de S. Ilario ex codice sæculi xvi archivi præfecturæ Luzerensis, et lectione de S. Ilero ex Officio sanctorum peculiarium ecclesiæ Mimatensis anni 1619.

Beatus itaque Hilarus *, Gavalitanæ urbis episcopus, parentibus secundum seculi dignitatem non ignobiliter natus, in primævis infantiae suavissimæ jucunditatis lætitia Hilarus nuncupatus est : quod nomen etiam ut in sacro baptismo accepit a, illico religionis professione suscepit *. Macerabat quippe corpus incredibilibus jejuniis et anhelæ sitis æstibus affligebat *. Interea * cum incredibili cruciatu corpus afficeret, et anhelæ sitis æstibus turbaretur, linteum aqua madens * pectori apponebat, ut hoc allatum refrigerium deficiens corpus foveret *, abstinentiæ jejuniis maceratum. Quantis autem in sæculo * clauerit meritis, sequens pagina * demonstrabit. Quidam * minister dæmonum b, viritum universa percurrens, dari sibi frumenta poscebat c; et, nisi accepisset pretia sceleris, adfutura minabatur discrimina * potestatis. Hunc * Hilarus ultrici coercuit verbere * pepulitque rigore virtutis *. Horrenda etenim proturbandaque esse dæmonia servendumque Domino soli testabatur. Scelestus ille * crudelia minitans et sæva * fremens abscessit. Itaque duos ferme post menses Hilarus sexta diei hora cum fessa cruce * membra dulci sopore laxas-

set, vidit se in somnis irato dente serpentis percussus et benedicti tactu olei sanitatis remedia consecutum. Mox somno excutitur, dies repente * nubibus tegitur, furensque late tempestas exoritur. Hilarus epistolam Redemptoris, ad Abagarum directam *, perscribit d; benedictam ceram capit, messes psallens circuit, vicino * discrimini eripit; exiguum tamen segetem, unius ferme satam in spatio aripennis e, quam circuire non voluit cura solertiæ, vis abstulit tempestatis. Vicinæ etenim circumjectæque messes horribili clade deletæ sunt. Ita gemina virtute reum coercuit vis * rigoris et servavit sata meritum sanctitatis.

2 Interea Hilarus duobus ferme millibus passuum a Mimatensi vico, tribus sibi * conjunctis fratribus, cellam collocat f. Per noctem sæpe ad basilicam beatissimi * Privati martyris g properanti ignis objectus est : effundebatur in stagni spatio flamma volubilis, præsensque discrimen minabatur incendium : quod Hilarus, impresso beatæ crucis signo, in nomine Christi *, transivit. Quondam dum intempesta nocte a basilica martyris ad cellulam remearet, elevatus in aerem est, et in silvam, dumis horrendam ac densis sentibus circumjectam, depositus, post triduum psallens * reperitur a fratribus : et ut liber exitus pateat, iter securibus aperitur. Itaque fidei ardore fervens monasterium prope * flumen Tarnæ * miro opere ac sumptuoso labore construxit, in quo copiosam fratrum multitudinem collocavit h. In colonia quadam advenienti patri inopinatus * canis * suram morsu constrinxit : ultionem pater petit a Domino. Imminente nocte in multitudine canum unus, qui inflixisse injuriam * videbatur, a lupis in frustra discerptus est. Dum per ripam Tarnæ * fluminis per locum declivem iter carperet, lapso repente pede, in miræ profunditatis gurgitem devolutus est : et duarum ferme horarum spatio *, dum navigium deducitur, stetit in flumine, aqua vix poplitem * contingente. In villa Martianillæ virginis i proflua manans unda repente fons aruit per septem annos, omni prorsus humore sublato. Quem in locum *, socia virgine, pater advenit et preces * Domino exoratus effudit : recepto mox cursu unda rediit atque usibus hominum ubere largitate servivit. Cum more solito mense, quem gentiles a Jano rege januarium vocitare, vulgus ignobile ludis, cantibus * exercebatur vel epulis, antiquus ille serpens per speciem lætitiæ mortis venena diffudit; ludum simulat ut sacrilegio corda subvertat. Præfixo quidem cervi capite, ad imitandum feræ formam conditionem humanam persuasionis diabolicæ scelus inclinat. Mala hæc geri haud procul a monasterio suo pater agnovit : et duobus adscitis fratribus, infelicem plebem sanctaque correcturus exortatione * progressus est. Igitur properante sancto Hilario rustici irruentes in se numerosi * populi agmen adspiciunt. Turbato igitur projectoque quo bacchabantur ludo, per diversa diffugiunt atque in ecclesiæ matris gremio collocantur. Ita vicinum morti cœtum Hilari sui precibus divina potentia terruit *, compescuit, revocavit.

* rep. om R. V.

* datam R. V.

d

* maximo R. V.

e

* jus R. V.

Construit cellam prope Mimatensem, ubi S. Privati sepulcrum noctu sæpe visitat, nil territus ignibus jaluis; dein alterum magnum monasterium condit prope Tarnum. Præter alia prodigia, fontem, diu siccum, in villa Martianillæ reddit aquosum. Januarii superstitiones dissipat.

* om. R. S. et

R. V.

* beati R. V.

* R. V. om. i.

n. C.

* R. V. om.

* propter R. S.

* Tarni M. et

Of. M. Tarnæ

R. S.

* inopis R. V.

* quidam ad.

M.

* inj. R. V. om.

* Tarnis R. V.

* aqua submergitur. Sed ad.

M.

* pollicem M.

f g h i

* quo in loco

R. V.

* precem R. S.

S. Hilarus, adhuc laicus, magi tempestarii opus, adhibita Christi ad Abagarum epistola, dissolvit.

* Ylarius L.

* monstravit

M. L.

* turbabat R. S.

* vero supp. L.

* madidum M.

L.

a

* refoveret M.

L.

* B. Conf. Ylarius sanctitate

et magnificentia insignis ad

M. L.

b c

* subsequen-

tium ejus si-

gnorum pari-

terque virtu-

tum series

* itaque R. V.

* certamina R.

V.

* autem im-

pium ad. M. L.

* rig. vir. omit.

R. V. et R. S.

* Et sic. i. s.

quavis c. mi-

naretur M. L.

* tandem ad.

M. L.

* cruce om. M.

L.

(1) S. Gregorius Turonensis, Hist. eccles. Franc., lib. VI, cap. 37, col. 314. — (2) Ado, Martyrologium ad 21 augusti. Cfr

Acta SS. tom. II Septembris, pag. 253. — (3) Mabillonius, De re diplomatica, pag. 369.

Ineunte sæculo vi multos captivos ex Francorum servitute liberat et viro pessimo eulogias negat.
* Sigambro- rum R. S.
* diurnæ R. V. divina. M.
* Tunc tutus R. V.
* Pastor R. V.
n o

4 Cum Sycambrorum * gens Gavalitanam provinciam belli nube texisset n, Melena castellum o, in quo beatus inclusus obsidioni diutinæ * subiacebat pater, sese fessosque cives cognovit in spiritu maturo hostium discessu laxandos. Actutum * egreditur, ut ingenuos, quos jugum servitutis oppresserat, redemptione data, redderet libertati. Hostili quidam erat in agmine, professione christianus, atrocitate sacrilegis longe immanior. Assidue namque innocentium sanguine ferali rabie pascebatur. Pater *, ab hostibus facultate concessa, dato pretio, natura liberos nexu

5 Cum beatissimus Hilarus * ad Theodorb-
bertum, Francorum regem, pro remediis com-
missæ sibi provinciæ festinaret q, et in locum,
cui Arisencus * nomen est r, advenisset, in-
tempesta nocte Leo tribunus * s, dum prope
ejus tentorium cum puero cubitaret, glo-
bum immensæ lucis a thoro ejus consur-
gere, aera dissecare et ad cœlos porrigi stu-
penti admiratione conspexit : viros etiam
quosdam cum beato * patre loquentes audivit.
Post aliquantulam moram beatus Hilarus
Leonem monet uti visa reticeat; prosperita-
tem futuri itineris secundique reditus celerita-
tem denuntiat. Interea ad regem pervenit;
summa cum veneratione susceptus est *; spe-
rata præstantur *; ad patriam voti compos
regreditur. Ita gloriosus Hilarus quæ futura
præviderat, maturo effectu expleta sunt.
Quodam tempore surgente propemodum no-
ctis mediæ, beatus pater jam pontifex, vi-
giliis semper intentus t, somno excutitur;
fratres ciet *; neque ullus omnino respondet u
primo quidem laxata sopore membra dulcis
altaque quies oppresserat. Strato consurgit,
cereum rapit; mox divina virtute lumine ce-
reis * injecto, claro splendore cellula radiatur.
Ita lux fidei micans ceris lumen infundit, me-
ritumque patris potentia divina monstravit x.
His fulgens gloriosus Hilarus meritis, his cla-
rus miraculis, humana deseruit atque ad
æterna * migravit; ipso adjuvante Domino
nostro Jesu Christo, [cujus regnum est per] y
æterna secula seculorum. Amen.

a Videtur indicari S. Hilarum non statim post nativitatem baptizatum fuisse. Exemplum id minime singulare est; imo medio sæculo V, quo fere natus est S. Hilarus, solebant adhuc homines baptismum differre etiam ad adultam usque ætatem. Sesquisæculo post Clotharius II, natus anno 584 (1), baptizatus solum fuit anno 591 (2).

Cum voluit, toto glomerantur nubila cælo,
Cum voluit, puro fulget in orbe dies.

(1) S. Gregorius Turon., lib. VI, cap. 41, col. 519. —
(2) Ibid., lib. X, cap. 28, col. 522. — (3) Cangius, Glossa-

rium latinum, V^o *Tempestarius*. — (4) Lib. I, Amor. Eleg. 8.

Multie

AUCTORE
V. D. B.

Multæ adversos eos latæ leges civiles et ecclesiasticæ, non quod reapse tempestarii pro libitu imbres et grandines adducerent cælumve serenarent, sed quod minis (ut hoc ipso loco habetur) aut promissis a credulis hominibus pecunias emungerent. S. Agobardus, episcopus Lugdunensis, egregium tractatum conscripsit contra insulsam vulgi opinionem de grandine et tonitruis (1); quo quid melius nunc dicere possemus equidem non video. Quam communis autem esset illa credulitas aperit ab initio libri: In his regionibus, inquit, pene omnes homines, nobiles et ignobiles, urbani et rustici, senes et juvenes, putant grandines et tonitrua hominum libitu posse fieri. Hunc errorem ut convelleret, rationes theologicas et philosophicas adhibuit beatus vir atque etiam experientiam: Frequenter, ait, certe audivimus a multis dici quod talia nossent certe * in locis facta; sed necdum audivimus ut aliquis se hæc vidisse testaretur. Non minori sapientia eundem illum errorem aggressus est scriptor ille græcus, cujus homilias prius cardinalis Majus, dein Rev. Vir Mignius sub nomine Eusebii Alexandrini edidit. Quis, ait ille (2), Dei jussu potest præstigiis ullis avertere? Nunc quia nubes Dei jussu pluvias in tellurem effundunt, quomodo poterit homo mandatum Dei impedire? et pergit dein ostendere tributum illam magis potestatem cum Dei in res creatas dominio pugnare. Fidem tamen huic magorum potestati adhibuisse S. Hilarum, quum adhuc in sæculo esset, nil utique mirum; et qui rei exitus hic refertur et casu forte explicandus est, eum prodigiosum visum esse biographo, non mirum est magis.

c S. Agobardus tributum, exactum a tempestariis, his explicat verbis (3): In tantum magis malum istud jam adolevit ut in plerisque locis sint homines miserrimi, qui dicant se non equidem nosse immittere tempestates, sed nosse tamen defendere a tempestate habitatores loci. His habent statutum quantum de frugibus suis donent, et appellant hoc canonicum.

*d De olei ceræque benedicti usu passim agunt theologi et archæologi; non item de Epistola Christi Domini, datam ad Abgarum regem, quam Eusebius in tabulario Edesseno reperit. Sitne genuina an falsa non est hujus loci inquirere; unde autem factum sit ut adversus demonum præstigias adhibita fuerit, accipe: Constantinus Porphyrogenneta, ait Joannes Albertus Fabricius (4), in Narratione de Edessena Christi imagine, edita a Combesio (5), Cedrenus (6), Ms. Bodlejanum Grabio et aliud Vindobonense Lambecio (7) inspectum, addunt hæc verba: Καὶ τῇ πόλει σου γενήσεται το ἱκανόν πρὸς τὸ μηδεὶα τῶν ἐχθρῶν κατισχυσαὶ αὐτῆς. In Epistola Christi ad Abgarum, qualem ex bibliotheca D. Joh. Elichmanni arabice et latine, ab Eusebiana in multis discrepantem et plurimum interpolatam, edidit Lud. de Dieu ad Xaverianam historiam Christi (8), additamentum illud ita exprimitur: « Et ubi-
cumque collocaveris hanc epistolam meam,*

*« non valebit potestas hostium adversantium D
« et oppugnantium accedere ad te, et erit civitas tua benedicta propter te in æternum. » Hoc epistolæ ἀποτελευτιον, antiquis ignotum et sibi suspectum esse profitetur Procopius; videtur tamen respicere Ephræm Syrus in testamento. Aperte laudat Darius comes in epistola ad Augustinum, quæ inter Augustinianas edit. Lovan. est cclxii; Benedict. ccxxx; in Basileensibus et aliis antiquioribus desideratur. Procopius addit Edessenos constanter hoc Christi literis annexum asseverare et epistolam eo modo descriptam in vicem φυλακτήριον sive amuleti in portis urbis suæ posuisse. Ab eventu etiam comprobatum affirmat Evagrius (9); quamquam non diu post Evagrii mortem, imperante Phoca, Edessam a Persis captam esse constat. Propter adventitiam itaque clausulam, S. Augustini ævo in Occidente jam notam, cæpit hæc epistola adversus hostes quoscumque adhiberi.*

e Aripennis seu Arapennis, vulgo arpent, vox celtica (10), Romanis fuit usitata, et dein barbaris, apud quos non semper et ubique ejusdem spatii fuit, agri magnitudinem indicavit. Non dubitandum quin hic mensuram romanam coram habeamus, de qua in Glossa ms. ad Caji Institutiones in cod. Bibl. regię 1197 legitur: Aripennis est semijugerum, in longitudine pedum 120, in latitudine 170. Duo aripennes jugerum faciunt qui est centuria (11).

f Vide Commentarium Prævium, n. 40.

g Mimate basilica erat S. Privati martyris. Ex vocabulo basilica collige tunc temporis ibi sedem episcopalem non fuisse, ut monui n. 49 Commentarii Prævii. Etenim optime, inquit Mabillonius (12), a D. Valesio in sua contra D. De Launoy de Basilicis dissertatione demonstratum est basilicam sexto et septimo sæculo apud Gallos semper significasse monachorum ecclesias; cathedrales et parochiales ecclesias appellatas fuisse ecclesias. Verumtamen ædiculæ cœmeteriales etiam dictæ fuerunt basilicæ.

h Vide Commentarium Prævium, n. 40.

i Decessores nostri (13) loco Martianillæ legērunt in eodem apographo, quo utimur, Martravillæ; sed certissime Martianillæ scriptum fuit, ut ex collatione literarum cum aliis ejusdem apographi literis liquet. Similiter in exemplari, quod ex codice Mimatensi descripsit Ven. V. Baldit, legitur: In villa Marcianillæ virginis per septem annos, etc. Neque dubium quin Martianillæ (nomen utique inter Romanos usitatum) retinendum sit. Verisimillime virgo consecrata erat, patrimonium suum sibi reservans, quemadmodum S. Genovefa, virgo et patrona Parisiensis (14). In Commentario Prævio, n. 17, monui hunc locum in Lectionibus de S. Ihero ita corruptas fuisse ut Deus S. Ileri precibus, virgine comitante Enymia, arido per septennium Margavillæo fonti uberes aquas restituisset dicatur; adeoque ut ex literis, illinc ad me datis, intelligo, putatitia illa Margavilla, quod prædium seu vicus in rerum natura numquam exstitit, habetur nunc idem esse

(1) Ap. Migne, Patrologia latina, tom. CIV, col 147 et seqq. — (2) Ap. Migne, Patrologia græca, tom. LXXXVI, col. 455. — (3) Ibid. col 156 et 157. — (4) Codex apocryphus novi testamenti, edit. II, tom. I, pag. 519. — (5) Manipulus rerum Constantinop. pag. 81. — (6) Pag. 145. — (7) Commentariorum lib. V, pag. 9. — (8) Pag. 612. — (9) Hist. IV, 27;

cfr Acta SS. tom. X Octobris, p. 687, num. 86. — (10) Columella, lib. V. — (11) Cfr. Cangius, Glossarium latinum, V^o Arapennis. — (12) De antiquitatibus S. Dionysii, opp. posth., t. II, p. 555. — (13) Acta SS., t. III Octobris, p. 409. — (14) Cfr. ibid., t. IX Octobris p. 507.

A ac oppidum Marvejols, licet probe sciant Gabalitanum vetus hujus nomen esse Marologium, Mareugium, Maruecum seu Meriolacum (1). Alii (2) tamen, quoniam vulgo circumfertur S. Enimiam ivisse cum S. Ilaro ad locum, situm in parœcia S. Præjecti ad Tarnum, constantem ex maxima rupium mole, angustum Tarni alvum impediendum, dictumque Pas-de-Soucis, conantur sibi persuadere hanc Martravillam esse. Atque in his exemplum habes quomodo fabulæ nascentur et paulatim confirmantur.

k Insula Lerinensis, sita inter Antipolim * et Forumjulii *, primum hujus civitatis episcopo, dein illius, postmodum Grassensi atque nunc Forojuliensi fuit subdita. Non est quod hanc nutricem sanctorum, episcoporum scholam et sanctimoniam speculum laudibus efferam. Ut S. Hilarus eo sæpe se conferebat perfectionis studio, sic alii plurimi sanctissimi viri : atque in ipso Commentario, huic præmisso Vitæ, num. 26, S. Leobinum, eodem pergentem, offendimus.

l Vide in Commentario Prævio, nn. 38 et 39, similem superstitionem suppressam in ipsa B diocesi Gabalitana.

m Agi hic non potest de lue inguinaria seu syphili, de qua multa refert S. Gregorius Turo- nensis pluribus locis; quippe quæ sævierit per Gallias et maxime in provincia Arelatensi circa annum 546 (3), quum aliquanto ante jam obiisset S. Hilarus. Sed alio sæpe tempore sæviit ille morbus.

n Videntur hæc referenda ad annum 508, quo Clodovæus I pagum Gabalitanum occupavit. Suadet id Sicamborum vocabulum et multo magis quod plerique nondum erant christiani, ut sequitur ex his verbis : Hostili quidem erat in agmine, professione christianus, atrocitate sacrilegis longe immanior.

o Melena castellum, vulgo la Malène, jacet ad ripam sinistram Tarni non procul a Saint-Chely, ubi S. Hilari monasterium verisimiliter exstitisse diximus, et paucis aliquot leucis ab oppido S. Enimie ad occidentem. Regio hæc valde montuosa est et difficilis accessu. Quum ad loca, tam propinqua monasterio, confugerit S. Hilarus, videtur hinc colligi posse hæc facta esse quando adhuc esset abbas.

C p De eulogiis tot tantique viri dixere et de iisdem tanta veterum scriptorum multitudo meminit, (ut in Glossario latino Cangii ad hoc verbum videre est,) ut plane abstinuisssem hoc loco ab omni animadversione, nisi in codice Mimatensi ita corruptus fuisset locus quasi S. Hilarus meram benedictionem rogatus fuisset. Eulogiæ itaque duplicis generis erant, aliæ publicæ aut in templo consecratæ et distributæ, et aliæ privatæ. Hæ etiam in duas distributæ classes : alias in communionis et amicitiae tesseram mittebant sibi invicem episcopi alique pii viri; aliæ panes erant benedicti initio mensæ ab episcopis, presbyteris aut abbatibus. De postremis his eulogiis hoc loco dicitur.

q Hæc facta sint oportet sub annum 533; quum jam pridem episcopus esset S. Hilarus. Vide Commentarium Prævium, n. 22. Verbis commissæ provinciæ nititur ven. v. Charbon-

nel (4), ut ostendat jam tum, imo a S. Seyeriani, qui i æræ christianæ sæculo vixerit, temporibus, potestatem sæcularem penes episcopos Gabalitanos seu Mimatenses fuisse. Certissime ante medium sæculum XII jam credebatur episcopos utroque gladio semper usos fuisse; neque dubitandum est quin Visigothorum ævo et dum pagus pateret barbarorum invasionibus, consiliis suis populum rexit S. Hilarus; quæ voluntaria ditio confirmari deinceps facile potuit; sed non sine temeritate plus affirmari posset.

r Sunt duo loca in pago Gabalitano, hoc nomine appellata Arzenc de Randon et Arzenc d'Apeher. Ex viarum antiquarum reliquiis intelligere forte poterunt Gabali uter locus indicetur.

s Tribuni dignitas, inquit Cangius (5), quæ fuerit in Francia sub primis regibus omnino non constat... Comitibus postponuntur in lege Wisigothorum... Penes tribunos fuisse castrorum et carcerum custodiam observare est ex Fortunato. Tribunum Leonem natione fuisse Gallum seu Romanum indicat ipsum nomen : minus commune illo ævo exemplum. An pessimo crimine Leonem incuset biographus, non plane E manifestum. Jam ante Romanorum adventum ei dediti Galli (6). Postea tamen, quum per christianam religionem novi mores inducti sunt, videtur minus vulgare factum esse id vitium : Salvianus enim, licet Gallorum, maxime Aquitanorum, impudicitiam tantopere exagitet (7), infandæ tamen luxuriæ reos non agit Gallos, sed Afros tantum (8). Puer forte pro filio scriptus est, ut omnis mala suspicio absit.

t Passim illo ævo noctu surgebant episcopi ut vigiliis nocturnas explerent : de qua re videatur Ruinartius in Præfatione ad S. Gregorii Turo- nensis opera, nn. 38 et seqq.

u Liqueat ex hoc loco presbyteros seu canonicos Gabalitanos tum vitam communem vixisse, exemplo Vercellensium, Hipponensium et aliorum.

x In Guidonis de Castris lucubratione seu codice Mimatensi traditur id miraculum proximæ mortis indicium fuisse. Accipe integrum finem Vitæ, ut legitur in illo codice : Nam qui vere fidei lumine plenus erat quique infidelium mentes radiis sancte prædicationis illuminaverat, merito hoc miraculo donari dignus F erat, ut scilicet, imminente obitus sui die, cereum divinitus illuminaret igne, non accepto ex sopito cinere vel excusso ex silice, sed quadam invisibili virtute visibiliter injecto visibili cere. Qui enim illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum quique servum suum fidelem beatum Ylarium luce celestis gratie fecerat dignum, ipse per hunc eundem illuminavit et cereum sua gratia per hoc palam faciens illum proximo carnis obitu caritati perpetue admittendum ac supernis civibus dignis pro meritis sociandum. Hiis ergo fulgens gloriosus confessor Ylarius meritis, hiis clarus miraculis, octavo kalendas novembris humana deseruit atque ad eterna migravit. Cujus sacro corpore Gavalitana civitas insignita multis annorum curriculis ejus gavisa est præsentia et consolata miraculo-

(1) Pascal, Recherches historiques sur S. Enimie, p. 27. —

(2) Ipse ven. v. Pascal. — (3) Cfr Cointius, Annales eccles. Francorum, ad an. 546, num. 2, tom. I, p. 701 et 702. —

(4) Origine et hist. de l'église de Mende, p. 74 et seqq. —

Octobris. Tomus XI.

(5) Glossarium latinum, vº Tribunus. — (6) Diodorus Siculus,

lib. XIII, ap. D. Bouquet, t. I, p. 310. — (7) De gubernatione Dei, lib. VII, ap. Migne, t. LIII, col. 129 et seqq. —

(8) Ibid., col. 140 et seqq.

AUCTORE
V. D. B.

rum frequentia. Multo autem evoluto tempore sacrata ejusdem beati pontificis membra translata fuerunt in basilicam beati Dionysii areopagite, ipsa die videlicet, qua undecimo kalendas septembris celebrantur octave Assumptionis beate et gloriose semperque virginis Marie. Denique locata sunt eadem membra, angelica visitatione digna, ad dexteram manum in una absidarum predictæ basilicæ. Ubi beati Ylarii a fidelibus venerantur merita et expetuntur suffragia, necnon probantur beneficia, auxiliante sancto sanctorum Domino Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in seculorum secula. Amen.

LECTIONES

DE S. ILERO EPISCOPO GABALORUM,

*ex Officio proprio Mimatensi anni
1619 a.*

a

B

LECTIO QUARTA. Ilerus, Mimatensis episcopus, nobili genere natus, maceratum corpus incredibilibus jejuniis et anhelæ sitis æstibus afflictum pectus linteo aqua madido recreabat. Magus insignis, totam percurrens diœcesim, dari sibi frumenta poscebat; et, nisi accepisset pretia sceleris, ad futura minabatur discrimina potestatis. Hunc Ilerus ultrici verbere coercuit ac rigore virtutis pepulit. Post duos menses cum fessa membra sopori dedisset, vidit se sibilantis serpentis dente percussum et benedicti tactu olei sanitatis remedium consecutum. Evigilato Ilero, dies repente nubibus tegitur, furensque late tempestas exoritur. Tunc vir sanctus epistolam, ad Abgarum regem a Christo directam, deferens, benedictam ceram accepit, messesque psallendo circuiens a vicino discrimine eas eripuit. Exiguam tamen segetem, quam circuire non valuit, vis abstulit tempestatis; et vicinæ messes horribili clade deletæ sunt.

C **L**ECTIO QUINTA. Ilerus duobus ferme passuum millibus a Mimato, tribus sibi conjunctis fratribus, cellulam collocavit. Noctu ad basilicam beatissimi Privati de more suo properanti ignis, præsentis discriminis prænuncius, objectus est: quem intrepidus salutiferæ crucis signo munitus pertransiit. Intempesta

nocte ex eodem loco remeans, in aera elevatus **D** est; in sylvam, dumis horridam ac densis sentibus circumseptam, delatus, post triduum psallens reperitur a fratribus: et ut liber pateret aditus, iter securibus aperitur. Fervens ardore fidei, monasterium prope flumen Tarni miro opere construendo plurimum invigilavit. Hunc Deus, aquis Tarneis duas horas immersum, incolumen littori restituit. Hujus precibus, virgine comitante Enymia, arido per septennium Margavillæo fonti uberes aquas Deus restituit. Cum non longe a suo monasterio populum mense januario debacchantem more pagano audivisset, duobus tantum comitantibus fratribus, accurrit festinus, illum sacra exhortatione correcturus: tantumque insanientibus populis timorem incussit, ut confestim in ecclesiam confugerint. Videbant enim a latere Ileri numerosa hominum agmina, ipsi mortem intentantia.

E **L**ECTIO SEXTA. Sic a Lirinensium insula remeans, in vicinia Massiliæ, gentiles, diis panes, caseos et alia facientes, fugavit. Qui cum idolis oblata canibus obtulisset, famis oblitus, ab immolatis, imperante Ilero, abstinerunt. Massiliensis civitas, morbo inguinum ac pustularum devastata, sancti pontificis cappa sanitati reddita est. Ad Theodobertum, Francorum regem, pro quibusdam negotiis commissæ sibi provinciæ festinante, Arcesenti intempesta nocte Leo tribunus globum immensæ lucis thoro ejus consurgere et ad cœlos ascendere stupenti admiratione conspexit: quosdam quoque viros cum eodem patre sanctissimo colloquentes audivit. Quod beatus pontifex, prophetico spiritu prænosceus, tribunum admonet ut visa reticeat, sibi que futuri prosperitatem itineris denunciât. Brevi pervenit ad regem; summa veneratione suscipitur et voti compos in patriam revertitur. Ubi, multis exantlatis laboribus, meritis illustris et miraculis clarus, kalendis decembris humana deserens, ad æterna migravit.

ANNOTATUM.

Quoniam in dubium revocant an hæ lectiones summarium sint Vitæ S. Hilari, opportunum duximus eas integras edere. Eis locus est ad diem 1 decembris, ad quam reposita fuisse videntur, quia hac die colitur S. Eligius, non secus ac S. Hilarus, saint Chely a Gabalis dictus. Vide ea de re Commentarium Prævium, numm. 35 et seqq.

A

D

DE S. DULCARDO, EREMITA ET CONFESSORE

IN AGRO BITURICENSI IN GALLIIS,

SYLLOGE.

V. D. B.

§ unicus. Sancti nomen in fastis sacris. Vita S. Læti partim ei applicata. Ejus monachatus Miciaci apud Aurelianenses et sancti socii. Discessus in agrum Bituricensem. Cultus.

SUB ANNUM
DLXXXIV.
S. Dulcardo,
cujus memo-
ria celebratur
in multis fa-
stis sacris,
Evre
Moulon

Ad occidentem æstivum Biturigum, uno aut altero milliario a civitate, inter Averam* et Mulonem* rivos, jacet vicus seu parochia, quæ, a sancto Dulcardo nomen suum mutuata, vulgo Saint-Douchard seu Saint-Ouchard dicitur; quæ duplex nominis forma nil singulare habet. Quum enim sancti titulus cum ipso nomine in unum verbum inter loquendum coalescat, sæpe non novit vulgus quomodo separatio facienda sit, quum nomen littera vocali aut dentali incipit. Sic S. Erasmus, factus est Santermus et Santelmus et a Gallis dividitur in Saint Elme ab Hispanis in San Telmo; S. Jacobus factus est Santiago, et dein divisus in San Tiago, San Diego; unde ortus Diego, latine Didacus. S. Auditus, inventus a fabulatoribus hispanis, versus est in Sant Oid, qui mutatus in San Tuy: sed hæc digito indicasse sufficit. Quum autem in prædictum vicum venit beatus vir, Victoria huic loco erat vocabulum. Ibidem aliquando ædificatum fuisse volunt (1) monasterium, quod Ambiliacum seu etiam Ambiliacum monasterium nuncupabatur, cujus mihi non occurrit memoria extra martyrologia. Viguit ibidem omnium maxime S. Dulcardi cultus; atque ea de causa in vetusto Martyrologio S. Laurentii Bituricensi, edito a Labbeo (2), leguntur sequentia sub hodierna die: Bituricas civitate, Ambiliaco monasterio, depositio sancti Dulcardi confessoris: atque eadem annuntiatio repetita est in pluribus auctariis Usuardinis, editis a Sollerio, puta in Bruxellensi, ubi correctius scriptum est: Apud Bituricas civitatem; in editionibus Molani, ubi solum Biturigæ legitur; et in Aquicinctino et Greveniano, ubi etiam Ambiliaco monasterio omittitur; quod etiam fit in codice Altempsiano, olim in templo cathedrali Wintoniensi usitato, in quo errore unius diei ad 24 octobris occurrit: In pago Bituricensi S. Dulcardi confessoris. Meminerunt etiam S. Dulcardi ad diem 25 octobris Wion in Ligno Vitæ, Ferrarius in Catalogo generali sanctorum, Menardus in Menologio Benedictino, Saussayus in Martyrologio Gallicano, Labbeus in Diario historico, Castellanus in Martyrologio universali, cardinalis de Noaliis in Martyrologio Parisiensi, episcopus Petrus de Rochechouart in Martyrologio Ebroicensi, et alii in aliis fastis, maxime in Menologiis Benedictinis. Nomen itaque ejus satis celebre fuit; verumtamen id maxime illustratum est, postquam ea martyrologia, quæ

vulgo classica dicuntur, fuissent conscripta: ignotum enim fuit Adoni, Rabano, Notkero et Usuardo.

2 Ejus Vitam cum titulo Elogii historici S. Dulcardi, monachi et confessoris, partim edidit Labbeus (3), secutus Breviarium Bituricense, anno 1587 excusum, et mss. codices abbatæ S. Sulpitii. Fidelius idem fecit, minus de suo adjiciens, Gononus, Breviario quodam Bituricensi similiter usus. Novis typis in lucem dedit Cointius (4) Labbei scriptionem, et ad ejus marginem excudi voluit Vitam S. Læti, eo consilio ut ostenderet unam ex altera fuisse desumptam. Integram autem, qualis in mss. codicibus reperitur, umquam in lucem datam fuisse mihi non constat. Descripsit eam olim P. Joannes Dardes ex codice S. Sulpitii Bituricensi, et Rothomago ad Bollandum nostrum exemplar misit; quod mihi jam ad manum est. Sed operæ pretium esse non videtur hanc Vitam hoc loco edere, quum nil aliud sit quam summarium Vitæ S. Læti, Miciacensis in Aurelianensi agro monachi, quam ex codice Floriacensi edidit Joannes a Bosco (5) et quam nos quoque ex pluribus codicibus ad diem 5 novembris, qua sanctus hic vir colitur, dabimus in lucem. Id tamen summarium non tale est ut ejus auctor omnia vestigia biographi S. Læti relegerit; sed contra paucissima quædam addidit, multa detraxit et alia ita mutavit ut cum locis, a S. Dulcardo habitatis, convenirent. S. Viatori, de quo breviter dixit Sollerius noster ad diem 5 augusti, eadem Acta aptata fuerunt.

3 Audi ea de re Mabillonius breviter dicentem (6): Sanctorum Læti, Dulcardi et Viatoris Vitæ non minus (quam S. Aviti, de quo modo dixerat,) tenebris involvuntur. Quippe in vulgatis Actis S. Læti apud Joannem Boscium in Bibliotheca Floriacensi, Dulcardi apud Philipum Labbeum in tomo II Bibliothecæ, Viatoris in mss. codicibus, cuique eorum patria Bituricensis, ovium cura, professio monastica sub Triecio abbate, fuga ad monasterium Miciacense, inde in eremum cum Avito secessus tribuitur: ut quid cui conveniat ignores. Secessum in solitudinem cum Avito soli Carilefo tribuit Siviardus antiquus et gravis auctor. In his plane pleraque probo, quæ Mabillonius de eisdem rebus tribus beatis viris attributis tradidit; atque eadem multo fusiùs et accuratius declarata videre est apud Cointium. Sed inde

partim applicata fuit S. Læti Vita, ut jam pridem Cointius

E

F

et Mabillonius ostenderunt.

(1) Cathérinet, Sanctuaire du Berry, pag. 15; Gallia Christiana, tom. II, col. 121. — (2) Bibliotheca mss. tom. II, pag. 704. — (3) Ibid. pag. 370 et 371. — (4) Annales ecclesiastici Francorum, ad an. 553, num. 61, tom. I, pag. 415 et

seqq. — (5) Floriacensis vetus bibliotheca, part. II, pag. 254 et seqq. — (6) Acta SS. Ordinis S. Benedicti, sæculi I pag. 614.

nequaquam

LECTORE
V. D. B.

nequaquam sequitur ignorari quid cui conveniat, quum satis manifestum sit ea omnia prius dicta fuisse de S. Læto. Neque est cur huic S. Læti Vitæ nulla tribuatur auctoritas, quod B. Siviardus in Vita S. Carilefi de hoc uno S. Aviti in solitudine socio meminit, quum nil eum cogeret ad loquendum de pluribus. Sed hæc ad diem 5 novembris latius examinanda erunt.

Nonnulla ta-
men inno-
scent de S.
Dulcardo ex
hac Vita, im-
primis ejus
professio mo-
nastica Mici-
aci.

4 Cautissime itaque utendum nobis est S. Dulcardi Vita, atque ea fere tantum ex ea delibanda quæ in S. Læti Vita non reperiuntur. Imprimis traditur religiosam vitam professus esse non in S. Trieci monasterio, sed in cœnobio Miciacensi ibique aliquandiu vixisse, abbate S. Maximino seniore; quæ res negari non posse videtur. Etenim ejus nomen inseritur sanctis Miciacensibus in carminibus, quæ ad commendandum Carolo Calvo (ut videtur) Miciacum olim conscripta fuere et a Mabillonio edita ante S. Maximini senioris Vitam (1). Quod si quis objiciat non omnia quæ illic recensentur nomina aliquid cum S. Maximino commune habere, audiat Letaldum, monachum Miciacensem et sæculi x exeuntis scriptorem, hæc in introductione ad miracula S. Maximini senioris perhibentem (2): Mirabilis pater per omnia, cui collatum divino sit munere tales habere discipulos (qualem S. Carilefum) talesque ministros (qualem S. Avitum, monasterii cellerarium.) Nam ejus sanctæ clientelæ non solum hi duo, sed et alii multi sancti adhærebant viri, mundo olim exspectabiles, sed nunc merito virtutis cunctis imitabiles. Ex ejus namque disciplina hi virtutum culmine erecti, plurimi eorum anachoreticam expetierunt vitam et in ea constanter philosophati sunt: ut non solum communes humanæ habitationis sedes, sed deserta et invia et inaquosa ravis suæ beatitudinis, Christi fulti adjutorio, et cohererent et irrigarent. Testatur hoc Perticus*, beatis viris Avito et Carilefo magnis duobus radiata luminibus. Testatur Secalonia*, bonum Viatorem servans in Viatoria; et Dulchardus, vicinus Bituricensibus; silva etiam, quæ Longinqua dicitur, quam beatus Leonardus spiritualibus suis exercitiis et corporis hospitio et celebrem reddidit et propinquam. Nam B. Launomarum et S. Lifardum ex hac ipsius floruisse disciplina nulli ambigendum est. Convenit cum his locus Vitæ S. Dulcardi, qui in S. Læti Vita non occurrit: Degebant autem cum eo (S. Dulcardo) multi virtute præstantes: Maximinus abbas, Avitus, monasterii œconomus, Carilefius, Launomarus, Leobinus, postea Carnotensis episcopus, Liphardus, Leonardus, Viator, Eusitius, Lætus, Frambaldus; quorum conversatione et exemplis sic profecit Dulcardus ut illorum impar meritis nequaquam esse videretur. Similia leguntur in aliqua Vita S. Leonardi Vendopereensis (3): cui lucubrationi licet minor insit auctoritas (4), qualecumque tamen argumentum est ad confirmandum hanc sanctorum exstitisse societatem.

ejusque abbas
S. Maximinus
senior et socii
SS. Avitus,
Carilefius,
Launomarus,
Orléans

5 Porro Miciacense monasterium, a S. Euspicio circa annum Christi 500 prope Aureliam* constructum, duos sæculo sexto abbates sanctos

(1) Acta SS. Ord. S. Ben., sæc. I, p. 581. — (2) Ibid., p. 599. — (3) Acta SS., t. I Junii, p. 299. — (4) Ibid., t. VII Octobris, p. 49. — (5) Acta SS. Ord. S. Benedicti, sæc. I, p. 580. — (6) Ibid., p. 589. — (7) Acta SS., t. III Junii, p. 350

protulit cognomines, Maximinum seniore, qui D primus eidem cœnobio præfuit; et Maximinum juniorem, qui post S. Avitum, Maximini senioris successorem, et S. Theodemirum avunculum suum, pastoris curam gessit (5). Obiit autem S. Maximinus senior circa annum 520; nam S. Avitus jam ipsi successerat, dum mortem prædixit Chlodomiro, adversus Sigismundo profecturo, ut legitur apud S. Gregorium Turonensem, lib. III, cap. 6; quod anno 523 contigit (6). De quibus plura disserenda erunt sub die 15 decembris, qua S. Maximinus potioribus fastis sacris inscriptus est. S. Aviti Acta jam illustravit Henschenius ad diem 17 junii (7); ubi discere est S. Avitum prius cum S. Carilefo in Menatensi Arvernæ monasterio monachum fuisse; hinc cum eodem transmigrasse Miciacum; neque ambos hic diu substitisse, sed se in abditissima Segalonix contulisse; mortuo autem S. Maximino, revocatum S. Avitum cum socio, ut abbatis officio fungeretur; sed brevi post idonus posuisse beatum virum et noctu cum S. Carilefo fugisse Miciacum* in Pertico; unde S. Carilefum abiisse in partes Cenomannicas. S. Launomarum, cujus Acta edidit Bollandus sub die 19 januarii (8), numquam Miciaci vixisse sensit Mabillonius (9); sed inde forsitan solum sua accepisse instituta: et sane in duabus Vitis, quas ipse edidit (10), non traditur S. Launomarus Miciacum incoluisse, sed, Carnotibus relictis, petiisse Perticum; ubi monasterium Bellomer condidisse et postea in loco secretiori ad Curbionem* amnem sex leucis a Carnotibus aliud monasterium, a suo nomine S. Lomer-le-Moutier dictum. Verum nemo dixerit omnia S. Launomari gesta his Vitis contineri et non aliquam auctoritatem inesse carminibus, quæ supra indicavimus, scriptioni Letaldi de S. Maximini miraculis, atque etiam S. Dulcardi Vitæ: in quibus omnibus traditur S. Launomarus vitam monasticam aliquandiu coluisse Miciaci: quæ res eo credibilior est, quo inconstantiores plerique illius ævi videantur fuisse celeberrimi monachi et abbates.

6 S. Leobinus, cujus Acta dederunt decessores sub die 14 martii (11), prius octo annos degit in Noidgalensi monasterio, Pictavis vicino; dein, verbis habitis cum S. Carilefo, ivit in Perticum ad S. Avitum; quocum an iverit Miciacum, cum abbas creatus est, non patet. Perrexit dein S. Leobinus ad insulam Lirinensem, aliaque multa egit quæ huc non spectant. De S. Viatore, qui Tremulivici* in Segalonia colitur, jam diximus. Nescitur ubi vestem monasticam induerit S. Lifardus, priusquam Magdunum* cum discipulo suo Urbicio secessit. Arbitratur Mabillonius (12) id ab eo reapse fuisse factum in Miciacensi cœnobio: et certe nil obstat; quin etiam postea cum hoc asceterio consuetudinem aliquam habuit (13). Vitam B. Eusicii, abbatis Prisciniaci in diocesi Bituricensi, ms. habemus et anno 1649 Parisiensibus typis impressam post Officia propria abbatix regiæ B. Mariæ Cellensis. In ea iterum non traditur sanctus vir aliquando Miciaci vixisse; sed id adstruitur in lectionibus, in ejus natali recitatis. Contra S. Lætus in Vita, sua a Joanne Boscio edita,

* Saint-Avy

E

Corbion

Leobinus, Viator, Lifardus, Eusicius, Lætus, Frambaldus et Leonardus.

* Tremblevif

* Mehun-sur-Loire

et seqq. — (8) Ibid., t. II Januarii, p. 229 et seqq. — (9) Acta SS. Ord. S. Bened., sæc. I, p. 581. — (10) Ibid., p. 335. — (11) Acta SS., tom. II Martii, p. 349 et seqq. — (12) Acta SS. Ord. S. Ben., sæc. I, p. 154, not. c. — (13) Ibid., p. 156.

luculente

AUCTORE
V. D. B.

A *luculente dicitur versatus esse Miciaci et S. Avitum secutus. In Vita S. Frambaldi, cujus Vitæ Summarium ediderunt decessores nostri ex Labbei Bibliotheca ad diem 16 augusti, sermo non est de Miciaco (1); sed alicubi reperit Menardus hunc sanctum Miciaci fuisse versatum. S. Leonardum Vendeporensem in aliqua sua Vita dici ascetam coluisse Miciaci jam innuimus; quæ Vita quum communis sit S. Leonardo Lemovicensi, intelligitur quare in carminibus, jam laudatis, Leonardi duo ferantur Miciaci monasticam vitam servasse. Ex quibus sequitur in plerisque sanctorum Actis, qui in S. Dulcardi Vita laudantur, mentionem non fieri de eorum inter Miciacenses incolatu; sed ideo tamen hunc non plane a vero abhorrere.*

Cum S. Avito et quinque aliis pergit S. Dulcardus in Secaloniæ solitudinem; unde, quum S. Avitus creatus esset Miciacensis abbas et reliqui socii in varias partes abiissent, pergit Victoriam prope Biturigas.

7 Ad S. Dulcardi Vitam redeamus. Similitudo amoris, inquit biographus, vinculum est et amor sincerus ordinum et monasteriorum parens. Vivebant cum eo familiarissime Avitus, Viator et Eusicius. Hi, arctioris vitæ desiderio inflammati, fratrum vitare contubernia statuunt et in secretiora se loca abdere. Nocte igitur intempesta in abruptos Secaloniæ saltus se propriunt: atque illic extructo, quod commode quatuor (imo sex propter S. Carilefum et S. Lætum) caperet, tuguriolo, non paucos annos sancta æmulatione Deo strenue militarunt, dum beatus Maximinus extremum clausit diem. Posteaquam enim felicem animam cælo reddidit, quæsitus est Avitus, ut in defuncti locum sufficeretur. Quem cum post sedulam per devia omnia perquisitionem inter sentiosa hujus eremi diverticula reperissent, eum nolentem ac invitum in monasterium reduxerunt. Tres alii (imo quatuor; nam, S. Carilefo S. Avitum comitato, S. Lætus petiit Logium, locum in Aureliansi silva, postea S. Læti dictum;) fuga iterum arrepta, abstrusiores silvarum latebras iniverunt: in quibus postquam de sodalis sui amissione diu inter se conquesti sunt, communi animorum consensione sese ab invicem separarunt, utilius fore judicantes, si corporibus et habitatione sejuncti, solis inter se animis cohærerent. Igitur sanctissimi Christi milites, mutuis datis osculis et amplexibus, in lacrymas profusi divelluntur et in diversas deflectunt vias. Viator Tremulum (is vicus apud Secaloniæ) sibi delegit; Eusicius ad Cari crepidinem domunculam suam struit; Dulcardus denique locum, Victoriam nominatum, duobus ab urbe Bituricensi milliaribus distantem, adit, ibique inter vepres et genistas, robur et dumeta, exiguum e cespitibus et contextis ramalibus tugurium ædificat adversus insanos ventorum impetus, rigorem hiemis, cælique intemperiem.

Quantus independentiæ et libertatis spiritus inter eos vigeret. Non fuit S. Dulcardus propriæ abbas.

8 Procul dubio omnes illi itus et discessus non parum miri videbuntur iis, qui de pristinis rebus monasticis secundum præsentis consuetudines judicare velint. Sed audi quid S. Carilefus S. Leobinum docuerit. Quidam ait accuratissimus S. Leobini biographus (2), quidam diaconus illustris, nomine Carileffus, cognoscens velle eum adire S. Avitum, qui tunc temporis morabatur eremita in Pertico, dulci afflatu illum alloquitur, dicens: Agnosco, frater, de minimis ad majora te velle conscendere, sed quæ

tibi in incepto scientiæ institutionis proposito proficiant, tribus verbis te instruere curabo. Id est, nulli episcoporum te obsequiis obliges, quia inter bonos bonus multos invenies detrectatores. Aliud moneo, ne quorumcumque hominum basilicam regere aut petitor ambias, aut expetitus acquiescas; aut, si blandimentis non consentias, detrahentes tamen vix sufferas. Tertium propono ne parvæ te sociæ cellulæ, qui dum singuli præponere se cupiunt, nulli obedientiæ ministratur. Quandoquidem ita res compositæ erant et a S. Aviti discipulis intelligebantur, utique nil opportunius facere poterant quam ut suam quisque sequeretur viam. Ex iis tamen plerique habuerunt discipulos; sed nil suadet ut idem de S. Dulcardo admittatur. Re quidem vera abbas a nonnullis dicitur et ejus officium liturgicum hactenus desumitur ex communi abbatum: verum olim illud nomen longe latius patebat quam nunc et facile dabatur, quemadmodum jam pridem animadvertit Cangius V^o Abbas, eremitis et monachis omnibus, maxime si senio conspicui essent et vitæ sanctimonia; ita ut venerationis potius quam officii monastici indicium foret.

9 Dum Victoriam, qui postmodum S. Dulcardi vicus dictus est, versaretur beatus eremita, sic animis D. Sulpitii, Biturigum præsulis, insedit ut ad eum, quantus erat episcopus, accedere frequentissime dignaretur, cum eo de cælesti gloria sermones habiturus. Quibus verbis intelligitur S. Sulpicius I, distinguendus a Sulpicio Severo, presbytero et S. Martini discipulo. Quum autem ille ab anno 584 usque ad annum 594 Bituricensem cathedram conscenderit (3), oportet ut S. Dulcardus, siquidem sub S. Maximino Miciacensi vixit, octogenarius factus sit: quæ ætas in eremitis nequaquam miranda est. In Breviariis et Missalibus Bituricensibus, sæculo XVIII reformatis, adscribitur ejus mors anno 630, quoniam eorum auctores arbitrati sunt S. Dulcardum diem obiisse S. Sulpicio II aut Pio archiepiscopo. Sed nil suadet ut id admittatur. Quod autem in Vita legitur S. Dulcardus paulo ante mortem a S. Avito visitatus fuisse et ab eodem ejus funus curatum, id secure inter fabulas refer. Totus enim ille locus ex S. Læti Vita depromptus est, nisi quod S. Troecio, qui in hac legitur, S. Avitus in illa substitutus fuit. Sed hic minimus nævus. Obierat enim S. Avitus circa annum 527, ut ostendit Henschenius (4); qui et palam fecit non duos admittendos esse S. Avitos, abbates Miciacenses, ut voluerat Mabillonius (5). Post S. Dulcardi mortem fidelis Dominus Jesus, verbis utor biographi, non est passus famulum suum longo tempore in tenebris delitescere, sed eum illico innumeris propemodum miraculis illustravit. Quotquot enim sacrum corpus supplices venerabantur, orationis suæ effectum, ut fit etiamnum, consequabantur. Quæ cum sanctus Biturigum præsul usu et ratione vera esse comperisset, sacellum inibi ædificatum est, eo procurante; in quo tot tantaque patrata sunt miracula, ut quiesset antea locus inaccessus, nunc sit pagus colonorum non infrequens. Verumtamen ineunte sæculo XVIII recensebantur incolæ tantum 250; nunc autem paulo plures quam

E Victoriam visitatur sæpius S. Dulcardus a S. Sulpicio I, Bituricensi episcopo, et pie obit.

F

(1) Acta SS., tom. III Augusti, p. 501. — (2) Ibid., tom. II Martii, p. 550. — (3) Gallia Christiana, t. II, col. 14 et 15. —

(4) Acta SS., t. III Junii, p. 551. — (5) Acta SS. ord. S. Benedicti, sæc. I, p. 615.

AUCTORE
V. D. B.

sexcenti. Videntur illa scripta fuisse ante sæculum XIII, quum nondum exstaret Ambiliacum monasterium, quandoquidem hujus monasterii mentio fit in codice Usuardi Aquicinctino, ea ætate aut etiam ante exarato. Jam monui convenire omnes illic reapse exstitisse id asceterium; quamvis nulla amplius appareant veteris nominis vestigia. Ea de causa me non parum dubium fuisse et anxium non diffitebor. Litteras itaque dedi ad V. V. Delarue, S. Dulcardi parochum, sciscitatus num quid certi illic sciretur. Humanissime respondit populari traditione ferri sanctum eremitam vixisse in loco, Valle appellato, ducentis metris a præsentī templo; illic scaturire fontem, cujus aquis eum usum esse; visum sibi fuisse id pingi posse in nova templi fenestra; templum sæculo XI fuisse constructum, nec singularis pulcritudinis esse; tot in eo lapides projectitios eminere, tot in portis et fenestris mutationes fuisse factas, et maxime tot veterum ædificiorum fundamenta circumcirca reperiri, ut appareat ibi alias olim exstitisse fabricas quam quæ in rurali parœcia expectandæ sint; quapropter perquam verisimile esse B ibi reapse exstitisse monasterium. Addit demum V. parochus nullas amplius in suo templo esse S. Dulcardi reliquias; neque se scire alibi in diœcesi Bituricensi servari.

Ejus cultus vicissitudines apud Bituricenses.

10 In Breviario Bituricensi, quod anno 1625 venit in lucem auctoritate archiepiscopi Rolandi Heberti, statuitur ut in matrice ecclesia S. Dulcardi festum fiat ritu duplici; alibi autem SS. Crispini et Crispiniani. Postmodum crevit paululum cultus. In Missis enim propriis sanctorum ad usum insignis ecclesiæ et diœcesis Bituricensis, quas anno 1651 archiepiscopus

Anna de Lévy de Ventadour excudi jussit, præcipitur ut intra civitatem S. Dulcardi festum celebretur ritu duplici, in reliqua diœcesi ritu simplici. Sublata fuit hæc varietas in Breviario Bituricensi secundum ritum Romanum, anno 1676 curis archiepiscopi Michaelis Poucet excuso, in quo per universam diœcesim S. Dulcardi festum fieri jubetur ritu duplici minori; adest oratio propria et tres lectiones, quibus continetur Vita, superius a me repudiata. Lectiones illæ stylo diversæ sunt ab iis, quas Labbeus ex Breviario anni 1587 publico communicavit. Quum autem anno 1734, priscis abjectis consuetudinibus, novum Breviarium prodiit, deletæ sunt de S. Dulcardo lectiones et simplex commemoratio fieri jussa. Remansit inter hos modos S. Dulcardi cultus, donec anno 1852 boni consuluit Em. Card. Dupont ad ritus Romanos redire; tunc autem in novo Proprio sanctorum, S. R. C. approbato, omnis omnino suppressa S. Dulcardi memoria; ita ut nunc in sola S. Dulcardi parochia patroni titulo ecclesiasticos honores recipiat et festive colatur per integram octavam, servato antiquo officio, quod in Breviario archiepiscopi Michaelis Poucet legitur. Atque illa omnia ad diem 25 octobris spectant. Verum in excerptis mss. quæ Papebrochius noster ex Breviario anni 1625 collegit, annotatum reperio extra calendarium in eo Breviario indictum fuisse festum aliquod S. Dulcardi, die 8 junii peragendum. Sed cujus rei causa id institutum fuerit et in quo templo ageretur, Bituricensibus ulterius inquirendum relinquo. Invenio item in Peristromatibus Raissii (3) locum ex Breviario ecclesiæ Bituricensis recitatum, cum indicio marginali X novembris.

(1) Pag. 362.

DE S. LASRIO SEU LASRIANO, CONFESSORE,

IN DRUM-LIAG IN HIBERNIA,

V. D. B.

SYLLOGE.

§ unicus. S. Lasrii laus et conversatio cum S. Ita virgine. Ætas et domicilium. F

ANTE ANNUM DC.
S. Lasrius seu
Lasrianus vi-
sitat S. Itam
et ab ea egre-
gie laudatur.
Quo tempore

Lasriu mac Coluim, id est Lasrius filius Columbæ, legitur hac die in Martyrologio Tam lactensi; ubi in Dungallensi additur de Druim-liag. De eo similiter meminerunt Marianus Gormanus et Engussius auctus (1). Porro in Vita S. Itæ seu Midæ, virginis et abbatissæ, quam Bollandus et post eum Colganus ad diem 15 januarii edidit, hæc leguntur (2): Alio tempore S. Luchtigernus et S. Lasreanus abbates dixerunt ad invicem: Eamus visitare famulam Dei S. Itam. Tunc quidam adolescens stulte et insipienter dixit eis: Quid est vobis sapientibus et sanctis viris ire ad anum illam vetustam? Increpantes eum sancti dixerunt ei: Male locutus es, frater. Jam enim prophetissa Domini noverit quod tu dixisti. Deinde perrexerunt sancti ad S. Itam, ducentes illum

juvenem secum. Venientes autem ad ostium monasterii virgines S. Luchtigernum agnoverunt; quia ipse frequenter visitabat B. Itham, et intrantes nuntiaverunt Christi sponsæ, dicentes: Bona est nobis dies hodie, quia S. Luchtigernus hodie visitat te. Respondit eis mater sancta: Non minor est apud Deum, qui cum eo venit, id est S. Lasareanus, filius Colmanni, quem non salutastis, quia non cognovistis eum. Per Spiritum enim S. Ita novit eum nomine et merito, quem numquam vidit. Et venientes ad B. Itham, ut benediceret eos, illico famula Dei illi juveni prædicto ait: Cur tu venisti ad anum vetustam, cum dixisti quid prodesset sanctis venire ad me? Tunc ille egit pœnitentiam; rogantes sancti pro eo, manentesque ibi feliciter triduo, accepta licentia et

(1) Cfr. Colganus, Acta SS. pag. 72, n. 26. — (2) Ibid.

pag. 70, cap. 28.

benedictione

A benedictione a sanctissima Ita, ad sua redierunt. Ad quæ animadvertit Colganus (1) de S. Lazareno, abbate de Druimliag, hic esse sermonem; de quo Marianus et Ængussius auctus ad 25 octobris. A quibus vocatur filius Columbi, hic vero filius Colmanni, quod perinde est: nam Colmannus est diminutivum a Columba, et idem quod Columbinus vel Columbanus. His nil addere velim, nisi quod S. Ita ad cælos abiit anno 570 (2) ejusque biographus cum ea conversatus est (3); ita ut, quum circa annum 600 ejus Vitam scriberet, (non enim videtur tardius id fecisse,) S. Lasrianus diem jam obivisset et sanctus diceretur.

et quo loco vixerit.

2 Porro S. Idam convenit S. Lasrius seu Lasrianus in parte occidentali Hy-Conaill, qua nunc fere baronia de Connello seu de Connillo in comitatu Limericensi repræsentatur; ubi ad pedes montium Luachra sanctissima virgo mona-

sterium suum habebat, Cluain-Credhuil nuncupatum. Illic tamen non videtur solitus fuisse vivere S. Lasrius, sed, si Lanigan audiatur, paulo magis ad occidentem, scilicet in comitatu Kerriensi, prope rivum Feal, qui Listowellum in baronia de Iraghticonnor præterlabitur. Druimliagenim ei videtur idem esse quod Drumlegagh; ubi olim magna erat silva, per quam ille idem currebat rivus (4). Verum Guilielmus Reeves, cujus diligentiam sæpe jam laudavi, suggerit mihi potius esse Drumaleague, eandem, ni fallor, paræciam quæ Dromdaleague seu Drimoleague (5) in baronia de Carbery occidentali, in comitatu Corcagiensi, in provincia Momoniensi. Aliæ nullæ de S. Lasrio seu Lasriano Drumliagensi superesse videntur memoria. De S. Luchtigerno dixerunt decessores in prætermisissis ad diem 28 aprilis. Nil quod operæ pretium sit habemus quod illic addamus.

AUCTORE
V. D. B.

(1) Cfr Colganus, Acta SS., p. 72, n. 26. — (2) Cfr. Lanigan, Eccles. hist. of Ireland, tom. II, pag. 89. — (3) Ap. Colga-

num, pag. 68, cap. 17. — (4) Lanigan, tom. cit. pag. 89, n. 20. — (5) Cfr. Lewis, topograph. Dictionary of Ireland.

B DE S. CAIDEO SEU CAIDOCO, CONFESSORE, E

IN HIBERNIA,

SYLLOGE.

V. D. B.

§ unicus. S. Caidei memoria in Martyrologio Dungallensi; cultus in Ultonia; templum et oppidum; campanula et baculus. Alius S. Caideus, episcopus Hiensis.

SÆCULO FORTE
VI.
A pluribus cognominibus S. Caideus seu Caidocus distinctus, innotuit ex Calendario Dungallensi.

C In his Actis nostris sanctorum celebratus est ad diem 24 januarii (1) S. Sophias sive Cadocus; qui, B. Gundlei regis Wallici et Gladusæ filius, S. Iltuti magister, sanctorum locorum frequens visitor, et demum, Beneventanus episcopus factus, lanceæ ictu martyro occubuit; cujus aliam Vitam, a Bollandiana plane diversam et meliorem, inspersam tamen fabulis, non multis abhinc annis edidit vir eruditus W. J. Rees, minister anglicanus in Wallia (2). Ad diem autem 30 maii dictum est ibidem (3) de S. Caidoco, natione Hiberno; qui, in Pontivo tentata christianæ fidei prædicatione, a rusticis impetitus et ab obvio S. Richario servatus, deinde in Centulensi monasterio quietem invenit et sepulturam. Rice Rees, alter minister anglicanus, inter sanctos Walliæ recenset sanctum Cado seu Cataw, filium Geraint, cui tamen nullæ in Wallia dicata sint templa (4); deinde S. Cadog, filium Brychani, sepultum in Gallia, et in Cornubia nomine Cadoci notum; unde idem videatur ac Rheidiog (5); et tertio S. Cattwg, abbatem de Llancarfan, nepotem aut abnepotem Brychani (6), qui idem sit ac S. Gundlei filius (7). In Martyrologio O'Clery hibernico dungallensi, quod nuperrime doctissimi viri Toddus et Reeves, ex mss. codice Bruxellensi in lucem dederunt cum versione anglica, recentiores manus quatuor locis inseruerunt S. Caidei nomen

et quinto inter memorabilia miscellanea ad finem voluminis. Scilicet ad diem 25 octobris in margine legitur (8): Festivitas Caidei (Fail Caoide), abbatis, patroni de... chaidh; atque iterum post alios sanctos: Caideus seu Caidocus (latina forma), de Domhnach Caoide, ad pedem Dannaid. In indice autem ms. ejusdem Martyrologii ad vocabulum Caoide hæc leguntur, nisi quod ea ex hibernico latina feci: Caoide, abbas, de Domhnach Caoide, in Tir-Eoghain, diœcesis Derrensis, 25 octobris, viii Kal. novembris, Caidinus latine. Ibi est ejus templum, et campanula baculusque servantur. Vide Caeti ad ad 24 octobris. Pro quo Marianus habet Caete, id est Caoide correcte. In eodem indice ad vocabulum Caete veniunt hæc etiam: Caette, id est Caoide, ad Dionaid pedem in Tir Eoghan. Et demum in adjectis memorabilibus: Domhnach Caoide, vulgo parœcia S. Cadini. Tempal-Ui-Buidhe in territorio de O'Cathain, cujus festivitas...

2 Hinc Caideum seu Caidocum et Caidinum seu Cadinum latine idem nomen esse quod hibernice Caoide, Caeti, Caete et Caette patet. Et quidem an, en seu in et oc atque og diminutivorum formæ sunt: ita ut Caidoc et Caidin hibernice Caidulus sit latine. Atqui venerationis causa amant hiberni sanctorum nomina per diminutiva referre; quod aliis etiam gentibus

Ejus nominis formæ et cultus in parœcia Ultoniæ, quæ ab eo nomen accepit, explicantur.

(1) Acta SS., tom. II Januarii, p. 602 et seqq. — (2) Lives of Cambro-British Saints, p. 22 et seqq. — (3) Acta SS., tom. VII Maii, p. 262 et 263. — (4) Essay on the Welsh Saints, p. 252. — (5) Ibid., p. 142. — (6) Ibid., pag. cit. —

(7) Cfr Lanigan, Ecclesiastical history of Ireland, tom. I, p. 489 et seqq. — (8) Calendar of the Saints of Ireland, p. 285.

v. g. theotiscæ

AUCTORE
V. D. B.

v. g. theotissæ seu flandricæ commune est (1); quin etiam hiberni præponunt frequenter mo, id est meum; et aliquando præfixa mo ornant nomina et simul diminutionis forma oc aut in: quemadmodum inferius in S. Mernoco, id est Mo-Ern-Oc, apparebit (2). Similiter idem nunc Enan, nunc Enoc vocatur; Aodhan, Aodhoc et Maodhoc (3); et Caideus, Cadocus et Mochatocus (4). Jam vero Donaghedy seu Donagheady, quæ illis notitiis designatur, jacet in angulo septentrionali comitatus de Tyrone, et finitima est comitatui de Londonderry; a qua civitate non multum distat: ita ut ad regionem pertineat, bene notam Franciscanis septentrionalibus (5), ex quibus erat O'Clery. Carlisle (6) et Lewis (7) nil referunt, quod ad S. Caidei cultum certo spectet. Veruntamen in ipso hujus oppidi nomine latet S. Caidei nomen. Domhnach scilicet, quod vocabulum ex latino Dominico effecerunt Hiberni et quo diem dominicam designare solent, significat etiam istic ecclesiam seu templum (8); quod primis sæculis dominicum dictum fuisse a christianis latinis latet neminem, ut a græcis κυριακον: quod posterius probabiliter per Gothos in omnes gentes germanicæ stirpis atque ipsos Polonos et Wendos penetravit. Hinc Domhnach Caoide, quod in Domnachaoide, Domnachaoide, Domnachaeide et Donaghedy transivit, nil aliud est quam Templum S. Caidei; hinc supra in indice Martyrologii Dungallensis legimus S. Caidei templum illic exstitisse.

Ejus campanula et baculus reliquiarum loco asservata.

3 In eo autem sanctum virum cultum fuisse die 28 octobris tradit Colganus (9); sed errore, ni fallor, typothetæ; equidem ad hanc diem in nullis fastis hibernicis occurrit mihi ejus nomen. Quod vero campanula ejus illic servabatur et baculus, abbatum hibernorum, etiam quum solitarii viverent, insignia quasi sunt; ut nunc superiorum in aliquot monasteriis, maxime virginum, claves. Hæ campanulæ sæpe ferreæ et quadratæ erant, manique gerebantur et movebantur, rarius in turribus appensæ aut ad muros; et Clocc seu Clog dicebantur; atque his convocabantur fratres, si qui essent; sin autem essent nulli, eas tamen initio orationum suarum pulsasse videntur sancti abbates: quid secus etiam solitarii habuissent? Baculos gestarunt monachi ab initio, aliquando sustentaculum inter

orandum, aliquando arma adversus animantia in media solitudine, semper signum pugnæ faciendæ adversus dæmones. His nomen Cambuta, et corrupte apud Hibernos Cambata, atque etiam Cambo. Sanctorum vero hibernorum campanulæ et cambutæ reliquiarum loco servatæ passim et summa reverentiæ habitæ; ita ut earum tactu juramenta præstita sanctissima essent. Sed tam immensum est exile hoc argumentum, ut occasione sancti pene ignoti versandum non videatur.

4 In indice Martyrologii Dungallensis, quem admodum supra intelleximus, monetur lector videndum esse ad diem 24 octobris S. Caeti episcopum. Et quidem ad eam diem legimus (10): Caeti episcopus. Cain Adamnain statuit Ceti episcopum unum e sanctis fuisse, quorum literæ formatæ * valerent ut a mulieribus averteretur omnis captivitas et servitus; et verisimile est de eo hic agi. Atqui Cain Adamnain seu Lex Adamnani seu Tributum Adamnani sunt canones synodi Tarensis, anno 697 celebratæ; quibus hoc nomen datum, tum quod S. Adamnanus, S. Columbæ biographus, ei congregandæ auctor fuit, tam quod illi sanctissimo abbati ejusque successoribus privilegium illic datum est certæ colligendæ pecuniæ. Ex exemplari Rath-bothensi seu Raphoensi descripsit has leges Michael O'Clery, Dungallensis Martyrologii collector; quod apographum in Bruxellensi regia bibliotheca servatur num. 2324 (11). At Coeddi, episcopus Hiæ seu Ionæ, juxta Annales Ultoniæ, obiit anno 711, et anno præcedenti, juxta Quatuor Magistros: quod mortis tempus cum tempore celebratæ synodi S. Adamnani bene convenit (12); ita, ut admitti possit episcopum Ceti eundem esse ac Coeddi, Hiensem episcopum. An vero idem sit qui colitur die 24 octobris, obscurius est. Affirmat Colganus (13), qui eum inter illustres monachos Hienses recenset vocatque latine Caideum et Caidinum; quin etiam in parte secunda indicis historici tertii Actorum Sanctorum episcopum Hiensem in Hebridibus facit; id est ex insula Hia in Hebrides missum. Nil habeo quod opponam; id unum subjiciens eum aperte diversum esse a S. Caideo seu Caidoco abbate; quem unum ab oblivione vindicare cogitavimus. Mochatocos omitto, licet idem sit nomen quod Caideus.

S. Caeti, qui et Ceti, Caideus et Caidinus, episcopus Hiensis, plane diversus.

* Passeport

(1) Cfr Acta SS., tom. VII Octobris, p. 1102. — (2) Cfr Reeves, Life of St Columba, p. 26. — (3) Colganus, Acta SS. Hiberniæ, p. 162. — (4) Colganus, Trias thaumaturga, p. 185. — (5) Todd et Reeves, Calendar of the Saints of Ireland, p. 285. — (6) Topographical dictionary of Ireland, Vº Donaghedy. — (7) Topographical dictionary of Ireland, Vº Donaghedy.

gheady. — (8) O'Brien, Focaloir Gaoidhige-Sax-Bhéaria, p. 192. — (9) Acta SS. Hiberniæ, p. 162. — (10) Todd et Reeves, Calendar of the Saints of Ireland, p. 285. — (11) Cfr Reeves, Life of St Columba, p. I et II. — (12) Todd et Reeves, Calendar, p. 282. Cfr Colganus, Trias thaumaturga, p. 499. — (13) Trias thaum., pag. cit.

A

DE S. MERNOCO, EPISCOPO ET CONFESSORE,

PATRONO DE KILMERNOCK IN SCOTIA,

SYLLOGE.

V. D. B.

§ unicus. S. Mernoci memoria in calendariis et martyrologiis scoticis. Loca ejus nomine designata. Nomen idem quod Ernanus. An S. Mernocus idem qui S. Ernanus, Craseni filius.

TEMPORE
INCERTO.
S. Mernocus
in fastis sa-
cris, maxime
scoticis, ad
hanc diem
laudatur.

B

Carthusianos Colonienses, imo potius Grevenum, eorum collegam et contubernalem, quum annis 1515 et 1521 Usuardi Martyrologii editionem procuraret, usum fuisse calendario aut aliis libris liturgicis Scoticis non semel observavimus. Nil itaque mirum, si in additamentis ejus ad Usuardi genuinum textum memoret S. Marnocum episcopum confessorum. Etenim in calendario ms. Edimburgensi, quod Spaldingi societas ab ante annos septemdecim edidit (1), legitur: viii kl. nov. Kilmernoch, S. Mernocus; et in alio Aberdonensi (2): viii kal. Marnoci episcopi et confessoris. Mediæ lectiones de S. Crispino et Crispiniano; in calendario autem præfixo Breviario Aberdonensi, quod Londini anno 1854, secundum exemplar Edimburgense anni 1509, summa diligentia excusum est: Mernoci episcopi confessoris. Mediæ lectiones de SS. Crispino et Crispiniano martyribus. ix lectiones; in Martyrologio autem Usuardi secundum usum ecclesiæ Aberdonensis, quod sæculo xvi ineunte pro choro ecclesiæ cathedralis Moraviensis in Scotia scriptum est et Commentariis societatis archeologorum Scotiæ a Davide Laing partim insertum, hæc paulo longiora (3): viii kl. novembris... Eodem die in Scotia apud Kilmernoch S. Mernoci episcopi et confessoris; deinde in calendario Scotico, quod præmissum est Catechismo Adami Regii seu Kings: S. Marnocus, episcopus et confessor in Scotia, mortuus est in Cuninghame sub rege Crathlintho, anno 322. Ex quo fonte desumpsit Ferrarius hanc memoriam, quam Catalogo suo generali sanctorum ad hanc diem intexuit: In Kuningamia S. Marnoci, episcopi culdei; addens in notis: Vixit circa annum Domini 322. Ex eo locus Kilmarnoc nominatur. Kuningamia vero est regio Scotiæ ad occidentem inter Argadiam et limites Angliæ pertingens, a Lismora ad XV. M. P. Præterea in calendario, ex Kingiano breviato insertoque Keithii Historiæ episcoporum Scotiæ (4), atque hinc translato ad finem Vitæ S. Palladii, quæ Butlerianis Vitis Sanctorum, sive anglicis, sive gallicis, ad diem 6 julii continetur, hæc ad diem 15 octobris veniunt: S. Marnocus, episcopus et confessor, mortuus est in Kilmar-

nock; in Martyrologio autem anglico, typis excuso Londinensibus anno 1761, hæc alia (5): In Scotia festivitas S. Marnoci, episcopi patroni in Kilmarnock, memorati hac die in calendariis Scoticis. Demum ejus nomen reperitur in indice sanctorum, quem Harris Nicolas chronologicæ suæ historicæ inseruit (6).

2 Lectiones propriæ de S. Mernoco in Breviario Aberdonensi nullæ sunt; sed, post præmissum titulum: S. Mernoci, episcopi et confessoris, patroni de Kilmernoch, hæc sola venit oratio: Omnipotens sempiterne Deus, qui beato Mernoco confessore tuo atque pontifice [intercedente] in tui nominis virtute infirmitatibus variis sanitatem largiris, concede propicius ut, qui ejus petimus auxilium, mentis et corporis dono gratiæ tuæ nobis tribuas puritatem. Qua oratione apparet infirmos solitos fuisse S. Mernoci patrocinium implorare, atque ita quidem ut censendum sit Kilmarnock a peregrinantibus plurimum fuisse visitatum. Jacet autem id oppidum, cujus nomen templum S. Mernoci significat, in districtu de Cuninghame, in comitatu de Ayr, ejusque templum etiam nunc collegiatum dicitur; quod pristinæ dignitatis vestigium sit; de quibus plura vide in relationibus statisticis Scotiæ (7). In comitatu de Dumbarton alia est paræcia, nomine Kill-Maronock, quæ S. Maronochum seu Marnocum patronum habere legitur (8). Ad latus insulæ et comitatus de Bute, quod occasum hibernum respicit, insula jacet, quæ, quod illic olim ædes sacra erat, nunc prolapsa, atque etiam monachorum domicilium, S. Mernoci titulum habens, Inchmarnok dicta est, id est insula S. Marnoci (9). In paræcia de Glen-Muick, in districtu de Kincardine O'Neil et comitatu Aberdonensi, in lacu Muick, inter Binchchinenses montes et Deam fluvium, similis nominis erat ecclesia, scilicet Inchmarnach (10). Demum in paræcia Kilfinan, tribus milliariis a paræciali templo proxime ad mare, districtu de Cowal et comitatu Argylæ, locus et capellæ rudera supersunt, quibus nomen Ard-Marnoch, seu S. Marnoci collis (11). Ex quibus facile colligitur magnam aliquando apud Scotos S. Mernoci fuisse venerationem.

Oratio in ejus honorem et loca de ejus nomine dicta.

C

(1) Registrum episcopatus Aberdoniensis, tom. I, p. LXXXVII. — (2) Ibid. tom. II, p. 21. — (3) Proceedings of antiquarians in Scotland, p. 269. — (4) Scottish bishops, p. 378, edit. 1824. — (5) A memorial of ancient British piety, or a British Martyrology, p. 149. — (6) The Chronology of History, p. 160, edit. 1858. — (7) Old statistical account of Scotland, tom. II, p. 84; New statistical account, tom. V, Ayr. p. 354. —

(8) Carlisle, topogr. dictionary of Scotland, V^o Kill-Maronock. — (9) Cf. New statistical account, tom. V, part. II, p. 104; Origines parochiales Scotiæ, tom. II, p. 257 et 258; Fordun, Scotichronicum I, 6 et II, 10. — (10) Old statistical account, tom. XIX, p. 296; Histor. Collections of Aberdeen, tom. II, p. 80. — (11) Origines parochiales Scotiæ, tom. II, p. 51 et 55; Old statistical account, tom. XIV, p. 258 et 259.

AUCTORE
V. D. B.
Nomen idem
est ac S. Er-
nanus, præ-
fixa et affixa
particulis a-
moris.

3 Verumtamen gesta ejus latent omnino, ita ut nemo sciat quo loco aut quo tempore vixerit; nam quod a Regio seu Kingio in Cuninghamia mortuus esse dicitur et quidem circa annum 322, Crathlintho rege, nulla auctoritate nititur, quum omnibus jam manifestum sit, quæ de eo ævo olim a Scotis fuere tradita, pleraque fabulas esse et commenta. Censet eruditus vir Guilielmus Reeves (1) eundem esse ac Erneneum, filium Craseni, qui in Vita S. Columbæ eximie laudatur; certe nomen idem est, ut jam pridem observavit Colganus (2), et singulariter de hoc ipso sancto ostendit Reeves (3), recitans Mariani Gormani et Martyrologii Dungallensis ad diem 18 augusti hibernica verba; scilicet latine: Ernin, id est Mernoc, de Rath-Naoi, in Ui Garrechon, id est in Fotharta Lageniæ; Festilogii S. Ængusii: Filius Cresine, Mernoc; et alia id genus. Mernoc enim contractum est ex Mo-Erninn-oc pro Scotorum seu Hibernorum more. Mo, quod latine meus est, ex affectu quodam animi nominibus olim ab hibernis præponebatur; quod a Latinis etiam factum, ut in Lexicis videre est; item a Gallis, ab Hispanis, ab Italis et similiter ab omnibus germanicæ stirpis gentibus in vocabulis Messire, Monsieur, Monseigneur, Monsignore, Meinherr, etc.; et pronomem mon, mein cum sequenti voce in unam coalescit. Neque aliter utitur plebs vocabulis Mon père, Ma mère, Mon oncle, Ma tante; ita ut audiat aliquando Son monpère, etc. Occ diminutiva forma est, nil singulare in sanctorum nominibus habens. Etenim omnes fere Europæ gentes diminutivis utuntur ad declarandum amorem; verum id quotidie apud plebem observatur, venerationem facile mutari in amorem; et quidem Flandri seu Theutones, qui Belgium incolunt, similiter sanctorum nomina, etiam quæ maxima veneratione prosequuntur, ut Jesu et Mariæ, sæpe per diminutiva proferunt: adeo ut ipse P. Poirters, poeta olim popularis, carmen scripserit, in quo divini Salvatoris et S. Joannis Baptistæ nomina non nisi diminutiva forma leguntur. Atque hujus rei etiam in Italia et Gallia exempla occur-

runt; ut videre est in hoc opere nostro ad diem D 16 octobris in Commentario de S. Gurdanio seu Gurdinello. Apud Hibernos tamen seu Scotos id multo magis in usu erat; ita ut locis prope infinitis ea de re dicendum fuerit hagiographo hiberno Colgano. Et quoniam ad etymologiam aliquantum defleximus, id coronidis loco addamus quod, quum prisca voce iern, et recentiori iarann ferrum significetur, ab ipso S. Adamnanno, S. Columbæ biographo, animadversum est nomen etiam posse dici Ferreolum, scotice vero Ernene (4).

4 Ex hoc itaque capite nulla exsurgit difficultas; neque etiam ex eo quod S. Mernocus in Scotia hodierna colitur et Scotus fuisse habetur. Jam pridem enim Ferrarius (5) jure merito appellavit ἀγιοκληπτους Scotos; qui et alios plures hibernos pro popularibus colunt. Verum S. Ernanus, Craseni filius, non die 25 octobris, sed 18 augusti laudatur in Martyrologiis hibernicis, ut, quemadmodum supra videre fuit, ipsemet præstantissimus Reeves (6) solita sua diligentia et doctrina demonstravit. Re quidem vera certum et firmum id argumentum non est, quoniam iidem sæpe sancti aliis coluntur diebus, non solum in diversis regionibus, sed aliquando in iisdem. At licet ita sit, habet tamen vim aliquam, maxime quum plures alii sint cælitæ, Ernani seu Mernoci dicti, qui eodem jure, quo S. Ernanus seu Mernocus, filius Craseni, aut etiam meliori, quum constet eos fuisse episcopos, dici possent die 25 octobris a Scotis olim culti fuisse: præterito utor, quoniam nunc S. Mernoci cultum omittunt omnem, etiam catholici. Quod si tamen alicui placeat conjectura illa, quam præcellentissimi viri auctoritas omnium maxime commendat, adeat is S. Columbæ Vitam, ubi summas S. Mernoci, Craseni filii, laudes offendet. Equidem eam neque improbo, neque probō; dolens quod quum pleraque, quæ huic Syllogæ inserta sunt, debeo benevolentia laudatissimi S. Columbæ biographi, in hac re ei firmiter consentire non possum.

Dubium est an S. Mernocus, hodie cultus, idem sit ac S. Ernanus, Craseni filius, cultus die 18 augusti.

(1) Life of St. Columba, p. 26. — (2) Acta SS. Hiberniæ, p. 8, n. 1 et 5. — (3) Life of St. Columba, p. 26. — (4) Ap.

Reeves, ibid., p. 257. — (5) Catalogus generalis sanctorum, Admonitio. — (6) Life of St. Columba, p. 25 et 26.

C DE S. ARDUINO SEU ARDOVINO, CONF. NON PONT. F

CEPERANI IN DITIONE PONTIFICIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ unicus. Ceperani laudes. Cultus S. Arduini. Antiquum officium proprium. Scriptiones Vitaliani.

ANNO UT FERTUR
DCXXVII.
Ceperani,
quod, quam-
vis obscurum
oppidum, de-
cora aliquot
habet,

In dextra ripa Liris, quo flumine ditio pontificia a regno Neapolitano dividitur, paulo supra confluentem cum Sacco, consurgit oppidulum Ceperanum, ter mille et aliquanto pluribus incolis frequens, quinque ecclesiis instructum, quorum pleraque canonicales aut conventuales, olim perquam obscurum, nunc autem (quod Pedemontani milites sæpe molesti fuerunt Romanis) ex actis diurnis satis notum. Ejus origines

sine controversia antiquissimæ sunt, ut patet ex inscriptionibus, illic collectis, et ex ponte, ab imperatore Antonino Pio restaurato et a Paulo papa V reffecto, redemptore Alexandro Bernardi architecto Ceperanensi. Sed quum pristinum civitatis nomen lateat, non secus ac tot aliorum oppidorum, quæ olim in fertilissimo, nunc autem deserto solo inter Tibrim et Lirim exstant, hinc fit ut quæ eo referenda sint nesciatur.

Videtur

AUCTORE
V. D. B.

A Videtur circa annum 730 primum sub potestatem Romanorum pontificum venisse, S. Gregorio papa II universam ecclesiam moderante. In templo S. Paterniani, cui tum adjectum erat insigne canonicorum monasterium, celebravit anno 1114 B. Paschalis II papa concilium, cujus acta dabunt quum Annales Baronii, tum conciliorum collectiones Labbei et Harduini. Veniam ibidem concessit anno 1080 S. Gregorius papa VII Roberto Guiscardo, quod Beneventum obsidione cinxerat, et Lucius papa II anno 1144 tentavit pacem concludere cum Rogero, rege Siciliae. Quod Liri flumini insideret et castrum non haberet invalidum, bello multa saepe damna passum est; quibus tamen enarrandis, quod ad rem ecclesiasticam non satis pertineant, supersedeo, id unum addere contentus velle Ceperanenses intra moenia sua natum esse Honorium I, qui anno 625 S. Petri cathedram conscenderit (1).

in templo S. Mariae Majoris servatur corpus S. Arduini, qui jam pridem illic colitur cum miraculorum memoria.

2 Praecipuum nunc templum S. Mariae Majoris est; quod amplitudine quidem, decore architectonico atque etiam antiquitatis fama insigne est, multo autem magis caelesti quem possidet thesauro, corpore scilicet S. Arduini, cujus gesta exponenda nobis sunt: quare voluit Gregorius papa XVI, data quarto nonas maii anni 1841 bulla In eminenti apostolicae dignitatis solio, ut illic instauraretur pristinum canonicorum collegium, constans ex archipresbytero, primicerio et octo canonicis; quibus facultatem fecit vestes splendiores induendi. Quum anno 1728 decessores nostri inquisiverunt in sanctissimi viri res, corpus ejus, ut ad eos rescriptum est, custodiebatur in capsula lapidea sub altari sacelli, ejus nomine dicati; nisi quod os servabatur in Rocca Arcis*, dioecesis Aquinatis loco. In ipso autem S. Mariae templo cernebatur sancti viri simulacrum ligneum et caput argenteum; atque insuper antiqua tabula picta, ubi repraesentabatur peregrinantis habitu, miraculis aliquot circumcirca exhibitis, cum inscriptis his titulis: I Ignito ferro locum signat. II In tumultu lux magna apparet pluendo. III Lethaliter laesum statim sanat. IV Agonizantes mox sanat. V Suffocatum suscitatur. VI Cepranum ab incendio liberat. VII Puerum a satan et a flammis eruit. VIII Mare tranquillat. IX Equos mortuos vivificat. X Tumulus ab angelis custoditur. XI Caecos, claudos, obsessos, aegrosque alios sanat. Quae pleraque miracula explicantur in Historia S. Arduini Angligenae de Ceperano, per modum allegationis in jure descripta ab Antonio Vitagliano Ceperanensi, philosophiae ac medicinae doctore. Urbini, 1645. Quam Historiam inferius dabimus, eam (quod non potuimus in praesenti non indicare) hoc loco paucis declarantes.

Vitalianus, medicus Ceperanensis, huius sancti res explicuit in duobus opusculis,

3 Vitalianus scilicet, quum cum Petro Muto, sacrae cardinalium congregationis consistorialis secretario, verba miscuerat de S. Arduino, sibi vindicandam ratus est patroni praeclearam sanctimoniam et legitimam venerationem: unde appareat eam tum in dubium revocatam fuisse, quoniam a multis severius et perperam intelligerentur Urbani VIII de cultu sanctorum leges. Scriptum autem opusculum hoc fuit anno 1642,

quippe quod desinat in haec verba: Vale, Ceprani, die 4 decembris 1642; oblatum Muto in Kal. februarii 1644; correctum et impressum Urbini 1645; designatumque a Moronio (2) titulo: Memorie di S. Arduino, 1645. Verum quo tempore illa lucubratio diem aspexit, jam publico dederat ille idem Vitalianus Antiquum Cepranum, ad quod lectorem remittit num. 12 Historiae S. Arduini. Sed non parum hoc me vexat. In Bibliographia enim historica ditionis pontificiae (3) ad Ceperani nomen hic unus indicatur liber: Vitaliani Antonio. Il Ceprano ravvivato nel Lazio. Roma per Francesco Moneta, 1653, in-4°; quod opus penes paucos sit: quae iisdem verbis in Lexicum suum iniecit Moronius. Diversa itaque sint oportet Antiquum Cepranum et Il Ceprano ravvivato: titulus non idem; annus non idem. Verum, quum decessores nostri anno 1728 enixe postulant, auctoritate R. A. P. Generalis societatis nostrae moderatoris interposita, ut Antiquum Cepranum ad se mitteretur, ad eos Ceperano responsum est Renovatum Cepranum in universa illa regione non reperiri, etiamsi diligenter inquisitum sit, etiam extra oppidi moenia; qui vero legerint, eos affirmare caput, quo S. Arduini res explicentur, dissimile non esse Historiae S. Arduini: ubi (ut vides) Antiquum Cepranum appellatur Renovatum Cepranum (il Rinovato Ceprano in tutto questo paese non vi si trova); et ante in eodem responso, ubi decessorum postulata recensebantur, simili nomine significabatur: Si desidera l'opera del Vitagliano, intitolato Il renovato Ceprano. Quod proxime accedit ad Il Ceprano ravvivato nel Latio; cujus verus titulus latinus sit Antiquum Cepranum renovatum in Latio, et quod non anno 1653, sed ante annum 1645 in lucem venerit.

4 In Historia itaque S. Arduini (nam si frustra expetierunt decessores nostri Antiquum Ceperanum, minor utique nobis spes fuit ob temporum distantiam) multa congeruntur indicia, quibus manifestum sit ejus cultum et magnum esse et ante omnium hominum memoriam exortum. Haec inter imprimis venit quod medio saeculo XVII, ut illinc patet, in usu erat legenda, divisa in novem aut plures lectiones; quibus accedebant peculiaria hymni et orationes; ita ut paginae saltem quindecim implerentur; licet lectio nona pagina quinta legeretur. Frustra expetierunt hoc officium decessores; sed exemplar nullum amplius reperiebatur, adeoque anno 1728 de communi confessoris non pontificis recitabatur, superstite tamen memoria pristini officii proprii quod superiori saeculo in usu erat. Cujus desiderium non nihil levatur quod Vitalianus inde in suam S. Arduini Historiam transtulisse videatur quidquid non vanae seu vulgares laudes essent. Peragebatur autem in S. Arduini honorem officium atque etiam nunc peragitur ritu duplici primae classis cum octava, quoniam patronus praecipuus est oppidi (secundus patronus est S. Rocchus), non quidem praesenti die, sed 28 julii; quae festivitas praecipua est, interdictis operibus servilibus et strepitu forensi; quae certa mihi sunt partim ex literis olim datis ad decessores nostros, partim ex Or-

secutus maxime veterem legendam, vitam et miracula capientem, cum hymnis et orationibus propriis.

(1) Cfr Moroni, Dizionario di erudizione ecclesiastica, V° Ceprano; Castellano, Specchio geografico-storico-politico, tom. VI, p. 220; Indice alfabetico di tutti i luoghi dello Stato

Pontificio, 1854, p. 66. — (2) Op. et loc. cit. — (3) Bibliografia storica delle città e luoghi dello Stato Pontificio, p. 54.

AUCTORE
V. D. B.

Licet festum
agatur die 28
juli, a Wil-
sono, Ferrar-
io, Challone-
rio aliisque
laudatur ad
diem 25 octo-
bris.

dine divini officii recitandi, ab episcopo Verulano, in cujus diœcesi Ceperanum jacet, in annum 1847 edito; ubi animadvertit non in universa diœcesi, sed Ceperani dumtaxat coli beatum virum. Atque hac quidem die de eo dixissent decessores nostri, nisi ampliora (sed frustra) expectassent documenta.

B *§ Quod si ad præsentem remiserunt diem, id in causa est quod in secunda editione Martyrologii Anglicani atque inde in Catalogo universali sanctorum Ferrarii hodie ejus memoria celebratur. Ceprani, inquit Wilsonus, ad marginem citans Regesta ecclesiæ Cepranensis et epigraphen in sancti viri sepulcro sculptam, Ceprani in regno Neapolitano, imo in ditione pontificia, commemoratio sancti Ardwini, presbyteri et confessoris; qui, nobilibus in Anglia parentibus natus, atque Jerosolymam profectus ad visitandum sanctum Salvatoris nostri sepulchrum, cum inde rediret in Italiam, ibi, quo tempore pestis sævissima per regnum Neapolitanum grassaretur, in magna vitæ sanctitate animam Deo in pace reddidit. Corpus ejus solemnī pompa in prædicta civitate sepultum est, ubi usque in hunc diem cum magno civium honore ac veneratione servatur, propter quotidiana miracula, quæ Deus ad ejus tumultum dignatur operari in testimonium sanctitatis ejusdem, ac incrementum devotionis in populo erga eum locum. Unde Ferrarius, nescio qua mentis avocatione, conflavit hanc annuntiationem: Ceperani in Anglia S. Arduini presbyteri; monens in Annotatis Ceperanum locum esse in Anglia et in Latio ad Lirim fluvium inter Frusinonem et Aquinum ad X. M. P.: quum manifestum sit S. Arduinum Anglicano Martyrologio non adscribi quod Ceperanum in Anglia sit, sed quod ipsemet domo Anglus fuisse perhibeatur. Crassum hunc errorem vitavit Richardus Challoner in Martyrologio Britannico, a Wilsono tamen deceptus ut Ceperanum regno Neapolitano concluderet et S. Arduini memoriam fecerit ad diem 25 octobris: Ceperani, inquit, in regno Neapolitano commemoratio S. Ardwini, presbyteri Angli, cujus sepulcrum miraculis glorificatum est. Errore decem dierum, xviii loco xxviii exarato, S. Arduini confessoris in Anglia commemoratio facta est 18 juliū in additionibus Usuardinis mss. Carthusiæ Bruxellensis: quocirca hac quoque die, uti etiam 28 juliū, mentio de eo jam facta est in opere nostro in Prætermisissis.*

In vicinia co-
lantur S. Ful-
cus et S. Ber-
nardus, item
Angli, et S.
Gerardus, na-
tione Arvern-
ensis, qui
omnes pere-
grini Hieroso-
lymitani di-
cantur;

C *6 Jam si ad ipsas res gestas S. Arduini deveniendum est, nil in his occurrit quod fidem superet. Esse tamen aliquid, quo anxius sim, nolim occultare. Ceperano scilicet vicinæ sunt tres parœciæ, quarum unaquæque sancto patrono gaudet peregrino Hierosolymitano et fere Anglo. Et quidem die 22 maii colit oppidum sancti Patris in diœcesi Aquinate beatum Fulcum seu Fulconem; qui, in Anglia paternis maternisque bonis Domini pauperibus erogatis, ob corporis macerationem terrarum orbem peregrinare cœpit: primumque Hierosolymam, Jesu Christi sepulcrum visitatum, petiit: inde rediens postea totam peregrinavit Apuliam, nonnulla pie visitando loca... Denique, ut Domini fuit voluntas, post diuturnos animi corporisque*

labores, ad sancti Patris terram pervenit; ubi ut reliquum vitæ suæ spatium spirituales exercendo misericordiæ operas terminaret, in ipsius terræ hospitale, extra mœnia positum, se contulit: in quo dum vixit, tale fuit suum exercitium, ut Deo et infirmis semper operam daret... In tali se exercens officio, obdormivit in Domino, atque extra hospitale, ut incognitus peregrinus, fuit sepultus (1). Die autem 14 octobris Rocca Arcis seu d'Arce in eadem illa diœcesi Aquinate festive veneratur S. Bernardus, qui natione Anglus fuisse traditur sequē loca, quibus sancti Dei adorabant, visitando, prolixitatem itineris non metuens, alacriter exercebat; et de quo palam est, quod, cum per multam partem hujus mundi ambulasset, templa Dei frequentando, labore suo ac fatigatione corporis requiem animæ in cælestibus a Domino cupiens impetrare, rediens autem circa partes Apuliæ, tandem, prout casu huc gradiendo agitabat, Arpinum pervenit. Hic... infirmus accubuit; cumque alibi diu ægrotasset, ampliori infirmitate... oppressus, in paucis diebus, gratias agens Domino, migravit a sæculo. Defuncto beato viro sanctissimum ejus corpus extra Arpinum actamen in ejus territorio, prope capellam beati Joannis in via Roccæ Arcis sepelitur (2). Demum die 11 augusti Castrum Gallinarium in diœcesi Sorana festive celebrat S. Gerardum confessorem, qui tertio anno, postquam omnis spiritualis potentia, spiritu Dei afflata, ad liberationem sancti sepulcri sumpserat arma, Campanis applicuit oris, ... tempore jam ephebus, Arvernensi provincia genitus, gravi ex itineris incommoditate languore confectus; cumque a quodam illustri viro in Castro, cui Gallinarium nomen est, fuisset susceptus hospitio, quintodecimo die, languore ingravescente, devotum Deo spiritum reddidit (3).

F *7 Nil itaque est quod Ceperanum, pagus Sancti Patris, Rocca Arcis et Castrum Gallinarium sibi invideant: unumquodque enim oppidum non solum corpus sui patroni possidet, sed patronum habet peregrinum, qui sepulcrum Domini visitaverit; qui casu eo deflexerit; qui illic mortuus sit; et quorum tres in Anglia nati fuerint, unus dumtaxat in pago Arvernensi Galliarum. Nil utique mirum, quod iidem omnes quaterni socii aliquid dicuntur (4), aut certe SS. Bernardus et Gerardus (5); et quod unus cum alio confunditur, ita ut S. Fulcus a Ferrario dictus sit Ceperani coli, quum omnium illic votis honoretur S. Arduinus cum S. Roccho, qui etiam peregrinus sit. Verum id quoque confitendum est primum esse inde suspicari, quod, quum patronorum suorum gesta ignorarent incolæ, omnibus communia fecerint quæ unius essent. Hæc procul dubio mera suspicio est, hominum potius natura et inclinatione nixa quam ullis monumentis; atque idcirco non magni facienda. Quod si tamen aliquis eam amplecti et tueri velit, is statuat necesse est unum ex quatuor vere peregrinum fuisse et Locorum Sanctorum visitatorem; quem habendum esse eum qui remotioribus temporibus vixerit et ad cujus proinde exemplar posteriorum gesta efficta fuerint. Verum favent hæc omnino S. Arduino, quippe qui in pristina*

quæ res, utut
singularis, nil
officit gesto-
rum S. Arduini
fidei.

(1) Acta SS. tom. V Maii, pag. 595. — (2) Ibid., tom. VI Octobris, pag. 651. — (3) Ibid., tom. II Augusti, pag. 694.

— (4) Cfr Ibid., tom. V Maii, p. 192. — (5) Ibid., tom. VI Octobris, p. 650.

A *legenda diceretur anno 627 vita functus, quum SS. Bernardus et Gerardus vixisse videantur ad finem sæculi XI et non multo post S. Fulcus. Attamen nolim haberi hujus conjecturæ propugnator; probe sciens inter peregrinos multos olim fuisse præstantissimam pietate et christianam plebem proclivem semper fuisse ad magni faciendam hujus generis hominum sanctimoniam: hinc in omnibus fere Italiæ provinciis aliquot sanctos exteros coli; similiterque in Gallia, Belgio et Germania; nil itaque supra fidem esse quod in brevissimo spatio quatuor peregrini eximia sanctitatis fama mortem obiverint et ab accolis colantur. Superest ut Vitaliani de S. Arduino scriptionem rarissimam typis iterum excudendam curem; non præmissis capitum aut potius numerorum titulis, seu (ut ipse loquitur) rubrica, sed ad latus singulorum numerorum apposita.*

HISTORIA

S. ARDOVINI ANGLIGENÆ,

DE CEPERANO,

Per modum allegationis in jure descripta ab Antonio Vitagliano Ceperanensi, philosophiæ ac medicinæ doctore.

PROLOGUS *a*.

a
Auctor se commendat Muto.

b

b
in impr. id abundat

c
in impr. præsto

Illustrissimo et reverendissimo Domino Petro Muto, sacrae card. congreg. secretario et basilicæ S. Petri canonico dignissimo *b*. Pollicitus sum tibi superioribus diebus, quod humanitate tua profectum esset, * primo quoque tempore Historiam S. Arduini Angligenæ nostræ terræ Ceprani breviter ad te mittere: Quod quidem etiam mea facturus fuero sponte, tum ut animum tibi aperirem meum, tum ut studium, benevolentiam ac observantiam (quam debeo) et absens præstarem *. Quodsi, quando per te perspicue non possis (quod absit, neque dubito,) homines adhibens in consilium viros probos et amantes illustrissimæ domus tuæ *c*: ad meam namque existimationem id magnopere pertinere arbitror ut hisce in rebus (o utinam!) gravioribus me memorem intelligas ac noscas. Opus autem, qualecumque est, tibi dicatum sic recipias, foveas ac protegas rogo; ut, ejectis improborum obtreptionibus, sub tuæ tutelæ patrocinio acerrime tuearis. Vale. Ceprani, III Kal. februarii 1644. Dominationis tuæ illustrissimæ obsequentissimus Antonius Vitalianus.

ANNOTATA.

a Titulus hic deest in exemplari Urbinate.

b Inter tredecim canonicos basilicæ S. Petri, qui die 8 octobris anni 1645 camerarios majores aliosque procuratores constituerunt, qui cum Olympia Maldacchina Pamphilia contractum de

(1) Bullarium basilicæ Vaticanæ, t. III, p. 261. — (2) Moroni, Dizionario di erudizione ecclesiastica, V^o Congregazione consistoriale. — (3) Moroni, loc. cit. et *V^{is} Segretario della*

permutando Castro S. Martini inirent (1), venit Prosper Mutus, non autem Petrus Mutus. An itaque duo Muti fuerunt tum canonici? An Vitalianus loco Prosperi Petrum scripsit? — Sacra cardinalium congregatio est congregatio consistorialis, instituta a Sixto V per bullam Immensa æterni Dei (2). Secretarius insignis prælatus est, ab ipso summo pontifice electus; qui quod a cardinalibus sacri collegii secretarius designatur, cum eis, sede vacante, conclave ingreditur et officio secretarii status fungitur: quocirca secretarius sacri collegii etiam dicitur (3).

c Primus hanc domum in curia Romana illustrasse legitur Tiberius Mutus, cardinalis de titulo S. Priscæ, patricius Romanus, de domo ducum Vallismutæ * et affinis Paulo V, a quo ad eximiam dignitatem promotus est (4); mortuus anno 1636. Recenset Ughellus in cognominum indice Carolum Mutum, episcopum Civitatis Plebis, Jacobum Spoletanum, Joannem Imolensem et Reatinum, cardinalem Tiberium Assisiensem, Hieraciensem et Viterbiensem, et demum Valerium Bitectensem et Tiphernatem. Permanet adhuc domus Mutorum.

AUCTORE
VITALIANO.

* Vallemuzia

JURIS ALLEGANTIA

PRO SANCTIMONIA B. ARDOVINI,

ANGLIGENÆ, DE CEPARANO *a*.

Inter cæteros viros beatissimos, (ut verbis legendæ utar [fol. 2, lect. 1, et seqq.],) illustrissime Domine, quos pia mater ecclesia celeberrime veneratur dignisque jugiter extollit laudibus, is sane erit quidam vitæ venerabilis, satisque devotus ab ipsis crepundiis, nomine Arduinus, ex Anglia oriundus; qui spernens infantia, mundum et cuncta vitia, habitu peregrinationis suscepto, suam dimisit patriam, parentes derelinquens; petiit Jerosolimam, Jordanem, Montem Oliveti, ac universa loca, in quibus Redemptor noster Jesus Christus vel natus fuerit, vel miracula fecerit, vel prædicaverit, vel passus, mortuus aut sepultus fuerit, et tandem resurrexerit, vel ad cælum ascenderit. [Loco citat. fol. 3, lect. 6, patet.]

2 Qui tandem, velut peregrinus humillimus Cæperanum adveniens, mox ut hospitii sui limen intravit, tanta subito languoris gravitate correptus fuit, ut in pacis et vitæ viam beatum emiserit spiritum; quem Abrahæ sinus lætissime in patria beatitudinis æternæ suscepit, [prout fol. 5, lect. 9 clarissimis verbis ostenditur].

3 Unde, ut ab ejus sancta ac exemplari vita sumamus exordium, non controvertitur, quin omnibus virtutibus ac sanctitate plenus usque in finem fuerit. Et, magno sui ipsius exemplo relicto, confirmavit, et plenissime in ejus fœlicissimo obitu; quandoquidem, licet in Angliæ partibus natus et educatus ab ipsis pueritiæ annis, bonæ existens indolis, pueros omnes innocentia, senes quoque morum gravitate superabat, die nocteque cœpit in lege Domini meditari: et animam non solum opere,

a
Vita compendiosa S. Arduini describitur.

F
Vita usque ad ejus obitum proficiscitur.

S. Arduini animi et corporis dotes explicantur.

Consistoriale et Segretario del sacro Collegio. — (4) Ibid. V^o Muti (Tiberio).

verum

AUCTORE
VITALIANO.

Opera S. Ar-
dovini recen-
sentur.

Arduini con-
stantia et fidu-
cia in adver-
sis tolerandis.

Tolerantia,
sobrietas et
castitas simul
in Ardovino
fuerunt.

Jejunium quo-
duplex ejus-
que effectus.

verum etiam verbotenus quomodolibet offendere cavebat; [ut d. legend. fol. 2, lectione 2 habetur.]

4. Præterea, sacerdotii dignitate postmodum sublimatus, quibuscumque poterat, cibi spiritualis annonam, quotidie ministrabat, [ut ibid. fol. 2, lect. 3,] bonisque operibus vigilantius inhærebat, [fol. 4, lect. 7.] Rursus, ad sanctam civitatem Jerusalem cum profectus esset, quanta mentis devotione, quantaque corporis mansuetudine ad Redemptoris monumentum accessserit, explicari nec literis posset, nec verbis quoque plenarie significari [fol. 3, lect. 5.] Ex operibus autem eorum, cognoscetis eos, inquit Matth. [cap. 7.] Ex dictis igitur Ardovini operibus quid cogitandum sit, reverentiæ tuæ decernendum relinquo. Opera enim illorum sequuntur illos. [Joannis Apocalyps. 14].

5 De ejus admirabili fiducia vero satis superque constat, cum vitæ incommoda et pericula pro Dei honore non timebat, substinendo illa cum patientia et perseverantia usque in finem. Actus autem substinendi patientiam et perseverantiam includit, [ut S. Thomas 2. 2. q. 123 et 128.] Fugacia mundi hujus et prospera contempsit, adversa quoque et aspera pro Deo ferre minime formidavit, [ut fol. 2, lect. 3. constat, et subdit lect. 4.] Languores diutissimos et discrimina tolevarit creberrima, et quanto durioribus periculisangebatur, tanto constantius in Dei convalescebat servitio; imo adjungitur [fol. 3, lect. 6,] quod in locis singulis præmissis innumera fundebat lacrymarum profluvia, ardens de Christi visione, ac si illum in veritate cerneret, quem credebat per fidem. Permansit igitur Ardovinus in bona fiducia, et ideo coronam meruit triumphalem: qui enim perseveraverit usque in finem, salvus erit. [ex Mattheo, cap. 10.] Servi autem facti Deo, inquit Apostolus, [6 ad Roman.] habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam; gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro.

6 Quod spectat ad temperantiam, quæ ab Aristotele [3 Ethic.] dicitur mediocritas circa actus voluptatis, seu moderatio aut temperies a ratione facta, [ut S. Thom. 2. 2 q. 141, art. 1,] includit subjective abstinentioniam, sobrietatem, castitatem et pudicitiam, quibus omnibus Dei servum Ardovinum decoratum fuisse traditur in dicta ejus legenda [fol. 3, lect. 6,] his verbis: Nec sic simpliciter putandus est illic brevi tempore demoratus, sed plurium annorum curriculis ibi vacasse fletibus, orationibus et jejuniis; et [fol. 4, lect. 7,] subdens: Jugiter, inquit, vigiliis et orationibus desudans, suumque corpus jejuniis, et ciborum abstinentionia macerans.

7 Duplex igitur est jejunium; et abstinere a peccatis [cap. Jejunium, de Consecrat. dist. 5,] et abstinere a ciborum luxu per singulos dies [cap. Non dico, de Consecrat. dist. 3,] et utroque fuit decoratus Ardovinus, dum jejuniis et ciborum abstinentionia corpus suum maceravit. Quid enim aliud indicat illa pluralitas jejuniorum, nisi illam jejunii duplicitem? Geminat pluralitas duas singularitates, [l. qui §§ Stichus ff. delegat. 3,] et sic jejunium, generice sumptum, mentes purgat, sensum sublevat, carnem spiritui

supponit, cor contritum humiliat, concupiscentiæ nebulas dissolvit, libidinem extinguit, castitati lumen portat, verbositatem non amat, humilitatem commendat, hominibus denique præstat vitam beatam ac sanctam; ut de sententia Augustini dicit Ripa in suo tractatu de peste, [tit. de remed. ad curandum pestem, circa finem, num. 151,] ubi ore hiantie exclamat: O sacrum jejunium, o abstinentionia, virtutum triumphatrix et regina, tu dæmones comprimis, tyrannos confundis, fortissimos ferarum ungues excludis, leonum ora contundis! Ex quibus effectibus judicanda venit Ardovini sanctimonia, cum et jejunium fuerit suæ virtutis actus; [ut dicunt Apost. 6 ad Corinthios, et S. Thom. 2. 2. q. 147 art. 2.]

8 Adde et tu miracula, se vivo operata, ut maris tranquillitatem, et providentiam ad nautarum inopiam [ex fol. 4, lect. 7,] quæ quidem miracula in vita signa sunt sanctitatis; [Augustinus Triumph. de Potest. eccles. q. 15, art. 4, vers. secundo illis, et q. 16, art. 3, ad 2; Bellarmin. in cap. Nec mirum, n. 10, 26, q. 5; Molphes. cons. 46, num. 42 et 43.]

9 At morti proximus Ardovinus summopere lætatus fuit, confirmans ejus animum totum divina voluntate, ut jam evidentissime mortis sibi tramitem cognosceret fore vicinum; cujus avide satis et jubilanter præpostulans adventum, humillime cum Propheta [Psal. 115] psallebat, dicens: Dirupisti, Domine, vincula mea; tibi sacrificabo hostiam laudis; et dum sic voce jucundissima jubilet, in pacis et vitæ viam suum obiit diem; [ut d. leg. fol. 5, lect. 9.] In cujus morte universalis fletus omnis status personarum factus fuit; et concurrebat populus clamans, vocibus ad cælum elatis. Id autem ut Ceperanensibus accolis est comperit, convenerunt omnes in unum; et, ejus venerabile corpus sumentes, in ecclesiam beatissimæ Dei genitricis Mariæ Virginis bajularunt; et, celebratis exequiis, sepelierunt; [ut fol. 5, lect. 9.] Dies mortis dicitur nostra dies: quod clare procedit in morientibus gloriose, quia ea die nasci dicuntur, numquam morituri; [§. Sed in bello. instit. de excusat. tut.,] prout in Ardovino contingit. Hinc natalitia dicuntur dies mortis illorum, quorum ad vitæ melioris exemplum merita solemnium trophæo recoluntur * b. [Cap. licet, et ibi no. Panor. extra de fe. et not. per Glos. in § fin. in verbis natalibus instit. de ing. quod refert, et sequitur Ripa in l. heredes, § cum ita. n. 1 ff. ad Senat. consult. Trebellian.] Natalitia nostri protectoris Ardovini celebrantur die 28 mensis julii.

10 Accessit in ejus sepulcro Angelorum custodia et cantus; [prout fol. 6, d. legen. miraculo primo.] Noctibus namque plurimis ante ejus corporis inventionem viris spiritualibus revelatum est, circa tumultum ejus, angelorum assistentium cuneum, accensos tenentium cereos, ac ibidem concinentium dulcisonos cantilenas, (adesse;) qui angelorum canticus sanctitatis est signum. [Rota in Relatione B. Bertrandi, Miraculo 5; Castellin. de Certitudine gloriæ sanctorum, de Sign. sanct. canonizand. num. 11 vers. Armonia quoque cælestis.]

11 Insuper splendor illius insignis, dum quidam homo [ut fol. 11, mirac. 20] vidit tunc de ipsa ecclesia, quasi egredientem columnam lucidam, circumvolitantem ecclesiam et vere suo

Miracula, in vita operata, sanctitatis sunt signa in Ardovino.

Dies mortis illorum, qui gloriose moriuntur, dicuntur natalitia.

* in impr. recolunt.

b

Angelorum cantus in tumultu Ardovini ejus sanctitatis fuit indicium.

Splendor demonstrat corpora gloriosa.

AUCTORE
VITALIANO.

A suo lumine illustrantem, deinde ad cælum velociter ascendentem, juxta illud Matthæi [14]: Justi fulgebunt sicut sol, in conspectu tuo. Splendorem autem demonstrare corpora gloriosa plene probat Antonius de Litteratis [in Summa, par. 5, c. 8, n. 10;] et quod est majori admiratione pensandum, [ut fol. 6, mirac. 2,] solam terram, qua Christi famulus tegebatur, solis radius magno illustrabat fulgore; juxta illud Malachiæ [cap. 4]: Vobis timentibus nomen meum, orietur sol justitiæ.

Tempore immemorabili pictus est cum diademate, radiis et sancti descriptione.

12 In ejus autem altari, sub quo sanctum ejus corpus in capsula lapidea requiescit, fuit continuo veneratus ut sanctus, et usque ad præsens veneratur magno concursu et devotione populi; ubi ab immemorabili tempore, superioribus ordinariis permittentibus, fuerunt celebratæ et in dies celebrantur missæ dicti sancti, cum propriis et peculiaribus hymnis et orationibus, [prout in ejus legen. fol. 14 et 15.] Concurrit etiam, quod ab antiquissimo tempore, et forsitan immemorabili, fuit tanquam sanctus publice depictus et sculptus, cum diademate et radiorum splendore, similiter cum titulo et descriptione sancti c, et ut sanctus adoratus d, non solum ab utriusque sexus Christi fidelibus, verum et ab ipsis summis Romanis pontificibus, præcipue a Paschale II, nono kal. novembris 1114, post concilii Ceperanensis celebrationem, [quam refert Baronius tom. XII Annalium] e, ab Innocentio III, die 23 junii 1207; dum, Roma hac transiens missamve in dicto sacello celebrans, ad montem Cassinum se contulit f, [Riccardo in Cronicon referente]; et denique a Clemente VII multoties, sed præcipue die 16 januarii 1531, per ejus fere continuam Ceprani commorantiam, [ut apud Jo. Tarcanotam g videre est, quod nos latius explicavimus in nostro Antiquo Ceprano per totum.] Per imagines igitur, quas osculamur et coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoramus et sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt; [ut in concilio Nicæno per totum, et notatur in concilio Tridentino, sessione 25 de invoc. et venerat. sanctorum; ubi apertis notis scriptum reperitur, quod sanctorum martyrum et aliorum Christo viventium sancta corpora, quæ viva membra fuerunt Christi et templum Spiritus Sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda et glorificanda, a fidelibus veneranda esse, per quæ multa beneficia a Deo hominibus præstantur.]

Constitutio Urbani VIII non obstat Ardovini sanctitati.

13 Nec obstat Urbani VIII conservandæ memoriæ pontificis constitutio, edita Romæ die 2 octobris 1625, [tom. IV Bullar. N. 37; incipit: Sanctissimus Dominus noster sollicitè animadvertens;] ubi præcipitur, ne imagines sanctorum, nondum a sede apostolica canonizatorum aut beatificatorum, pingantur cum radiis, splendoribus aut laureolis; et, si quæ appositæ sunt, amoveantur; et inhibuit apponi tabellas et imagines ex cera vel argento; quod idem confirmavit et decrevit in generali congregatione sanctæ inquisitionis die 4 aprilis 1625: quia dicta constitutio vel decretum non præjudicat iis, qui aut per communem ecclesiæ consensum, vel immemorabilem temporis cursum aut per patrum, viro- rumque sanctorum scripta, vel longissimi

temporis scientia ac tolerantia sedis apostolicæ vel ordinarii colantur; [ut ex bulla docet Lezana in Summario, tom. I, cap. 12, n. 39; et Bonaccina, tom. II, disput. 3, q. 1, puncto 2, n. 2; modo scientia, et tolerantia sit longissimi temporis, quod ipsemet declarat esse spatium 30 vel 40 annorum h ex C. de longo tempore scripto, et ex Prateio in suo Lexico, verbo Longissimum et aliis;] quod in Ardovino concurrit qui ab immemorabili tempore, et post hominum memoriam, fuit ut talis pictus, reputatus et in catalogo sanctorum habitus.

14 Præterea additur suavis fragrantia atque bonus odor; qui non solum ex capite continuo emanat, detecto argento, quo est involutum; sed etiam ex universo corpore, quod mire redoluit, tempore apertionis capsæ, qua clauditur, ad præsentiam reverendissimi D. Eugenii Fucii, episcopi Verularum i; qui odor sanctitatis etiam est signum: [ut Rota in Relatione beati Paschalis Baylon in III miraculo in fine; in Relatione S. Theresiæ in III miraculo post mortem; et in Relatione S. Isidori in primo miraculo post mortem, ubi referuntur exempla; et probatur ex S. Gregorio Homil. 38; et ratio est ex S. Thoma, part. 3, q. 83, art. 5, ad 2, quia bonus odor pertinet ad repræsentandum effectum gratiæ: nam, sicut Christus plenus fuit bono odore, ut Genes. 17: Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni; ita a Christo derivatur ad suos amicos, juxta illud 2 ad Corinth. : Odorem notitiæ suæ spargit per vos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo; prout videre est in Relatione beati Bertrandi miraculo VI; in Relatione S. Francisci Xaverii, miraculo II post mortem; et ideo canit sancta mater ecclesia: Sancti tui, Domine, floreant sicut lilium, et sicut odor balsami erunt ante te.]

Odor corporis suavis sanctitatis nota extitit in Ardovino.

15 Rursus concurrit ossium dicti sancti incorruptio supra omnem naturæ potentiam, spatio fere mille et octodecim annorum, ab anno videlicet 627 Dominicæ Nativitatis usque ad præsens 1645; quæ quidem incorruptio, dicitur miraculosa et sanctitatis est signum k, [ut dicit Rota in Relatione B. Paschalis Baylon, in III miraculo; in Relatione S. Isidori, in I miraculo post mortem; plura afferens exempla in Relatione S. Theresiæ de miraculis, in titulo de exhumatione corporis prope finem; et in Relatione S. Francisci Xaverii in I miraculo post mortem; et ratio est ex S. Thoma 3, part. 3, q. 51, art. 3 et 4, in c. 3. Sentent. distin. 21, q. 1, art. 2 et 4, et Opuscul. 2, c. 154; quia corpus post mortem est corruptioni et putrefactioni obnoxium. Vide plene Castellinum, de Certitud. glor. sanctor., de Signis sanctitatis canonizandorum, cap. 6, n. 3, fol. 544 l.]

Incorruptio partium corporis Ardovini sanctitatem significat.

16 Denique ejus sanctitatis formam et innocentiam vitam rex cælestis, cui militaverat, tantis declaravit signis et miraculis extulit, quantis ex succedentibus apparebit, [ut d. leg. fol. 5;] ita et taliter quod [a fol. 6 ad 14] plus quam 25 miracula, antiquitus operata, enumerentur; licet homines in dies ejus intercessionibus implorent in eorum laboribus et necessitatibus, prout multi gratias obtinuerunt, et in dies obtinent. Ad ejus sacrum tumulum cupitum quisque præmium capescit et uberimis potitur beneficiis, ut [fol. 1, d. legendæ] habetur in hymno; quæ quidem miracula post mortem similiter sunt signum sanctitatis;

Miracula item post mortem hoc idem ostendunt.

AUCTORE
VITALIANO.

tis; [ut Rota in Relatione S. Hyacinthi de miraculis, versic. quibus addimus, fol. 35; et in Relatione B. Paschalis Baylon, miraculo 11; S. Thom. part. 1, q. 110, art. 4, ad. 1; et 2. 2. q. 128, art. 2, in corpore; Bellarmin. in c. venerabili, num. 5, et ibidem Anchar. de testibus.]

Excusatio auctoris.

17 Hæc sunt, Illustrissime Domine, quæ in præsentia citra verborum lenocinium de vita sancti Ardo vini Angligenæ de Ceperano, tibi referenda putavi, tum pro ratione temporis, quod mihi in hoc actu perexiguum conceditur, tum pro brevitate, qua auribus tuis fore consultum censui: quæ ita tandem probata satis et commendata intelligam, ubi iudicio tuo, non longe acerrimo, minime displicuerint. Vale Ceprani, die 1 decemb. 1642. LAUS DEO.

ANNOTATA.

a In hac ipsa scriptione Ceparanum, Cepranum, Ceperanum, Cœperanum etc. venit. Mediis temporibus Cipperanum dicebatur ut in Chronicis, editis a Muratorio, videre licet. Cyperanum dicere maluit Pagius in Critice Annalium Baronii.

b Reapse ab initio mos et consuetudo fuit ut sanctorum festa (quantum fieri posset) in anniversaria depositionis aut obitus die celebrarentur; ita ut in hanc diligenter inquirerent veteres quæ possent annuam eorum memoriam legitime facere: de qua re præ cæteris eximie tractavit Muratorius in Commeniariis ad S. Paulini Nolani aliquot carmina. Hinc, quum a græcis multoque magis a latinis omnis festus dies per catachresin natalis diceretur, factum est ut nonnulli, etiam inter veteres scriptores ecclesiasticos, quæsiuerint (nil de verborum figuris cogitantes) quare sanctorum dies mortis natalis dictus sit; et perpulcrum responsum reppererunt. Verumtamen is errarit, qui ubicumque natalem sancti cuiusdam legerit, crediderit eum certo diem emortualem esse; suspicari licet, non affirmare.

c Descriptio sancti est titulus sancti; ita ut sub ejus imaginibus scriberetur: Sanctus Ardo vinus seu Arduinus. Et quoniam ejus nomen singulariter hic occurrit, animadvertere placet ejus originem vere germanicam esse; quo anglica et saxonica nomina referas. Constat enim pro more ex duobus vocabulis: Ard seu Art, quod venit etiam in Ardo, Artmannus, Artaldus etc. et videtur laborem significare; et Win, quo omnes norunt amicum indicari. Sed, ut alibi sæpe monui, noli ex Ard-Win sensum extundere: apposita sunt nomina ut Tullius Cicero, non autem compositum ut Demosthenes. Alii sancti dicti fuerunt Arduini, puta S. Arduinus Ariminensis, cujus gesta in Actis nostris illustrata sunt ad diem 15 augusti.

d Itali et Hispani, quoniam vocabulo adorare nil nisi venerationem quamcumque intelligunt, non horrent id de cultu sanctorum adhibere. In Gallia, Belgio, Anglia et alibi de uno latræ

cultu dicitur. Probandum sane aliis verbis res diversissimas exprimi, ut sunt divinus cultus et veneratio sanctorum; verum nimii sunt qui, quod ubique id non fiat, hostili vehementia declament. Secum enim si constarent, exterminare deberent Dei et proximi amorem.

e Baronius (1) sane meminit concilii Ceperanensis, itemque Pagius (2) in Critice ad initium anni 1114: neque quæstio est de hoc concilio, cujus res Falco Beneventanus (3) et Romualdus Salernitanus (4), scriptores coævi, explicuerunt; sed an B. Paschalis papa II tum S. Ardo vini reliquias veneratus fuerit. Cujus asserti nuspian extra Vitalianum vestigium apparet.

f Innocentius reapse Ceperanum transiit non anno 1207, sed 1208; neque referente Riccardo de S. Germano (5), neque anonymo Cassinensi (6), sed anonymo Fossæ Novæ, quem sub nomine Joannis de Ceccano primus vulgavit Ughellus. Hoc itaque teste (7), celebrato festo Ascensionis Domini, Innocentius papa III, egressus Roma, venit Anagniam xvi kal. julii... Feria tertia, alio die dominus papa ivit Piperium... Ad auram post meridiem dominus papa cum omnibus ivit ad monasterium Fossæ Novæ... Feria quarta, clarente die, dominus papa dedicavit altare majus ecclesiæ novæ... Et per totum diem ibi dominus papa commoratus est... Ivit ad castrum S. Laurentii; die et nocte permansit ibi. Feria iv (imo vi) adveniente ivit castrum (cujus?); et die et nocte ibi pernoctavit. Sabbato transivit ad Ceperanum; die et nocte permansit ibi. Dominico die proximante, a clero totius abbatiæ solemniter in S. Germanum dominus papa receptus est; et ibi permansit usque in vii kal. augusti. Inde rediit Romam per Soram, Casamarii et Ferentinum. Nulla illic mentio, neque uspiam alibi Innocentium III visitasse S. Ardo vini reliquias: quod nonnisi ex improbabili conjectura addere potuit Vitalianus.

g Tarcagnotæ Historiis mundi nunc careo; ita ut dicere non possim fallatne hoc loco Vitalianus ut alibi.

h Tempus debet esse centum annorum, qui computantur non a primis, sed ab ultimis Urbani VIII decretis; ita ut cultus publicus incepisse debeat ante annum 1536.

i Eugenius Fuccius diæcesis Verulanæ, qua Ceperanum capitur, episcopus fuit ab anno 1594 ad 1608 (8).

k Odor, de quo hic sermo est, oriri potest, ut ad diem 21 octobris (9) jam animadvertimus, ex herbis odoriferis, quæ olim sepulcris includi solebant. Ut itaque miraculi loco habeatur, necesse est constare odoris illius nullam adesse naturalem causam; quemadmodum in citatis miraculis id observatum est.

l Ossium conservationem etiam inter miracula non facile referendam esse ostendimus eodem, quem modo indicavimus, loco; neque in allatis exemplis de ossium, sed de corporis conservatione agitur.

(1) Annales eccles. ad an. 1114, num. 1. — (2) Ibid., loc. cit. — (3) Walterich, Pontificum Romanorum usque ad finem sæculi xii Vitæ, tom. II, p. 79 et 80. — (4) Ibid., p. 80, not. 1. — (5) Muratori, Script. rer. italic., tom. VII, col. 982.

— (6) Gattula, Hist. abbatiæ Cassinensis, part. I, pag. 474. — (7) Ap. Muratori, tom. cit., col. 887. — (8) Ughellus, Italia sacra, tom. I, col. 1598. — (9) Acta SS., tom. IX Octobris, p. 420.

DE S. LASRIANO, CONFESSORE,

IN HIBERNIA,

SYLLOGE.

V. D. B.

§ unicus. Familia S. Lasriani. Vita sanctissima in monasterio Rathenensi sub S. Carthago et in insula Pioch sub S. Domangeno. Mors in Ultonia.

CHICA ANNUM
DCL.
S. Lasrianius,
hoc die Mar-
tyrologiis hi-
bernica in
scriptus,

Ad diem 18 aprilis egerunt decessores nostri in hoc opere nostro de S. Lasreano (sive præfixa honoris ergo particula Mo, meus) Molassio, abbate Leghlinensi in Hibernia, deinde episcopo et legato apostolico, qui sæculo VII virtutibus suis inclaruit; ad diem vero 16 septembris omiserunt Lasrianum, nullo alio indicio inscriptum Martyrologio Tam lactensi; in quo etiam ad 26 decembris alius occurrit Lasrianus, abbatis titulo adjecto. Sunt et alii plures SS. Lasriani seu Molassii, quos nemo facile distinxerit; universos tamen undecim ad minus fuisse affirmat Colganus. Hos inter venit hac die in Martyrologio Tam lactensi Lasrianus filius Nasci; et in Dungallensi: Lasreus, filius Nascani, de Ard-mac-Nasca juxta lacum Loch-laigh in Ultonia: quem non dubito ecclesiastico olim cultu honestatum fuisse, siquidem S. Ængussius de ejus festivitate (Feil) præsentī die luculente sermonem faciat; ubi etiam eum Magnum nuncupat, laudatque quod Christum novit seu sapuit; in annotatis autem ibidem dicitur Laisrenus, filius Nascæ, de Ard-mic-Nascæ seu de colle filiorum Nasci ad lacum Loch-Laig in Ultonia; quæ Dungallensis martyrologus descripsisse videtur. Atque hæc sufficere videntur quibus ille S. Lasrianus ab aliis distinguatur et locum in opere nostro mereri censeatur. Porro, licet repugnet Laniganus (1), discipulus fuisse videtur (suadet enim et temporis et nominum conformitas) S. Carthagi, qui et Mochuda, episcopi et abbatis Lismorensis in Hibernia; cujus duplicia Acta edidit Henschenius noster ad diem, qua colitur, 14 maji.

ex primis discipulis fuit S. Carthagi in monasterio Rathenensi, quo innumeri alii dein accesserunt;

2 In his posterioribus leguntur sequentia (2): Habuit duodecim discipulos S. Mochuda seu Carthacus in suo monasterio Raithin valde humiles, id est Mochua, filius Mellain, et ipse primus monachus in monasterio Raithin factus est; Mochemoc, filius Vairt; et tres filii Nascain, quorum nomina Gobbanus, et Straphanus et Lasceranus; atque Molua et Lughayr; et Mochoembhog, filius Cuaith; et Ædanus et Fiachna; et Mochoembhog, postea episcopus; et Fynlughie: et hi omnes incredibiliter obediētes erant. Et S. Carthagus, volens onus eorum alleviare, ante obitum suum constituit eis cellas, ut aliquod in senectute haberent solatium, ob nimiam obedientiam in juventute sua: et prophetavit multa bona de illis. Cum autem, ex priori Vita (3) hæc excerpo,

episcopalis dignitatis honorem adeptus esset S. Carthagus, tanta bonorum virorum multitudo ad eum confluebat, ut nisi divina largitas illis necessaria sufficienter ministraret, numerositate sua vix simul possent habitare. Exceptis enim parvulis remissiorisque vitæ hominibus, qui sanctis Dei veri servis in suis necessitatibus subministrabant, sanctorum monachorum numerus erat octingentorum quadraginta septem; qui omnes, unius pastoris exempla secuti, unanimiter Deo serviebant. Labor quidem illorum (non enim manibus solummodo laborabant, sed pro veteri instituto colebant agros aliisque gravissimis operibus victum sibi comparabant) servitus erat difficilis; sed vim hujus laboris flamma minuebat caritatis, ut nemini eorum onus suum grave videretur. Erat autem monasterium illorum in finibus Mediæ, in plebe Ferkel, in loco qui Rathin dicitur constitutum: in quo labore manuum suarum victum sibi ac pauperibus comparabant; quæ plebs seu pagus minor nunc Fircall dicitur; Rathin autem Rahan, Rahan seu Raghan in baronia Ballycowan, in comitatu regis; non autem Rathyne in baronia de Fertullagh in comitatu Midix occidentalis, ut post Archdallium (4) et Alemandium (5) volunt Lanigan (6), Carlislius (7) et alii.

3 Inde transibat non numquam ad alia loca S. Carthagus pro more monachorum et maxime episcoporum Hiberniæ. Veniens itaque in regnum Momoniæ, ut posterioris Vitæ auctor tradit (8), sanctus episcopus Carthagus, rogavit eum rex regionis Kiarraigh Chuyrthe, Cathal filius Æde, cum amicis suis, ut in Christi nomine sanaret; et, orans sanctus Dei pro rege, sanavit eum; et oculi et aures ejus convalescerunt. Tunc rex arcem suam, id est Hyleam Cnharch, et Rosbeargh, et Rosmor, et insulam Pioch (nunc Inis Pict, Inis Puinc seu Inis Pick, prope Inisharkan seu Inishirkan in baronia de Carbery, in comitatu Corcagiensi, in Momonia), in freto Cogam positam, Domino et S. Carthago obtulit in æternum. Illo jam in loco, id est Rosbeargh, sanctus Dei quosdam fratres posuit, ut ibi Domino cellam ædificarent, qui locus est clarus satis. In insula autem Pioch ipse S. Carthagus cepit ædificare et mansit ibi annum integrum. Post finem anni tres de supradictis discipulis, id est tres filios Nascain, Gobbanum episcopum, et Straphanum

dein ab eo missus est in insulam Puinc; ubi, novo condito monasterio, vixit sub S. Domangeno episcopo, qui eum inter alios Rathenenses monachos selegerat; perrexit demum in Ultoniam, ubi diem obiit.

(1) Ecclesiastical history of Ireland, tom. II, pag. 363. — (2) Acta SS. tom. III, Maji, pag. 382. — (3) Ibid. pag. 377, n. 11. — (4) Monasticum Hibernicum, pag. 727. — (5) Hist. Octobris. Tomus XI.

toire monastique d'Irlande, pag. 358. — (6) Eccles. history of Ireland, tom. II, pag. 353, n. 186. — (7) Topog. Dict. of Ireland, V^o Rathyne. — (8) Ibid. pag. 385, n. 27.

AUCTORE
V. D. B.

presbyterum et B. Lasceranum, et sanctissimum episcopum Domangenum nutriti ad eos conservandos : quia ipse ordinavit eos in conspectu sancti Carthagi episcopi in monasterio Raithin, et duodecim fratres cum eis reliquit ibi, et postea reversus est sanctus pater Mochuda seu Carthagus ad suam civitatem Raithin. In illa jam insula locus est beatissimus, et viri religiosi ibi semper erant. *Facta hæc sint oportet ante annum 630 aut 632, quo S. Carthagus ex Rathenensi cœnobio expulsus est (1); quin etiam pluribus ante annis et verisimiliter ante annum 620, ut existimat Luniganus (2), quoniam Cathalus seu Cathaldus, Momoniæ rex atque harum donationum auctor, eo anno diem obiisse in Annalibus Hiberniæ traditur (3). Non videtur illic reliquum vitæ tempus egisse S. Lasriahus, sed ex Momonia, quæ ad meridiem Hiberniæ spectat, perrexisse ad partes septentrionales, scilicet in Ultoniam, ibique degisse in colle, cui nomen communicavit, nempe Ard-mic-nasca, id est Collis filii Nascæ.*

Ard-mic-Nasca, ubi obiit, est præsens Holywood.

4 Situs autem is locus fuit ad lacum Loch-Laig; quod nomen Colganus (4) in libris suis invenit scriptum Loch Laodh seu Loch Luodh. Ubi hæc loca sita essent reperit diligentissimus Guilielmus Reeves (5) in Itinerario ms. P. Mac Canna, quod in bibliotheca regia Bruxellensi servatur : Inter Commer (Comber), inquit, et æstuarium Loch Laodh, quod Carrick-Fergusium et Belfastum alluit, est ecclesia divo Columbæ sacra. Unde sequitur sinum Loch Laodh nunc vocari Belfast-lough; et recedendum esse ab Archdallio, qui arbitratus est lacum Lough Neagh indicari. Locum vero Ard-mic-Nascæ eundem esse, ubi nunc Holywood, in dextra ripa ejusdem æstuarii super viam, qua Belfasto Banchoram itur, conspicitur, sequitur ex sequentibus ejusdem Mac Cannæ verbis, quæ ex ipso codice descripsi : Non procul hinc ad ortum dissitum est monasterium tertii ordinis D. Francisci ejusdem Nialli O'Nelli principis Tren-congalliæ, munificentia ere-

ctum, satis commode agris dotatum. Hibernice monasterium Aird-Macnissi, latine Collis S. Macnissi vocatur; est ad ripam lacus Laodh, Karrick-Fergusio ad austrum oppositam, situm. Omnia illa quæ commemoravi sacra loca a Commor usque ad monasterium hoc tertii ordinis sunt in superiori Clan-boia, seu Airdia majori. Duæ enim sunt Airdiæ in illo tractu; major quæ superior Clannaboia;... minor vero quinque milliaria in longitudine complectitur; major multa milliaria ac satis ampla et deliciosa territoria... Lacus vituli, seu Loch-loadh hibernice, utramque Clannaboiam interluit et dividit. Ubi notandum hæc initio sæculi xvii fuisse scripta; tunc itaque adhuc exstitisse S. Lasriani memoriam, sed nomine S. Macnissi pro Mac-Nascæ fuisse notum. Edidit illa eadem, anglice versa et eruditissimo illustrata commentario, sæpe a nobis laudatus Guilielmus Reeves in Ultoniæ Diario archæologico; unde id unum depromo, jam ante sæculum xiii illum locum dictum fuisse Sanctum Boscum; quod nonnisi a veneratione S. Lasriani profectum esse videtur.

5 Credidit Colganus (6) hunc eundem esse ac Laistranum, cui cum aliis abbatibus et episcopis inscripta est cleri Romani epistola, anno 640 ad Hibernos data de recto Paschatis celebrandi ordine et de vitanda hæresi Pelagiana. Nil dubitans eandem sententiam admisit Lanigan (7); et Guilielmus Reeves (8) eam quoque suo calculo probavit. Re quidem vera in omnibus editionibus, quas vidi, Historiæ ecclesiasticæ Venerabilis Bedæ, ubi libri II cap. 19 hæc epistola legitur, Laistranus, non autem Laisreanus seu Lasrianus, occurrit; verum, ut Lasrianus commune est apud Hibernos nomen, ita Laistranus inauditum; quod proinde vitiose scriptum sit. Tanto autem magis placet illa conjectura quod S. Lasrianus vir certe fuit eximiæ auctoritatis, quippe qui a S. Aengussio Magnus nuncupatur. Floruisse usque ad annum circiter 650 arbitratus est Colganus (9): placet hæc quoque sententia.

S. Lasrianus videtur idem est qui Laistranus, de quo Ven. Bedæ.

(1) Cfr Lanigan, Eccl. hist. of Ireland, t. II, p. 584, n. 192. — (2) Ibid. p. 538. — (3) Ap. Colganum, Act. SS. Hib., p. 631, col. 2. — (4) Ibid., p. cit., n. 7 — (5) Live of St. Columba, p. 214 et

281. — (6) Acta SS. Hiberniæ, pag. 17. — (7) Ecclesiast. hist. of Ireland, tom. II, pag. 414. — (8) Irish itinerary of father Edmund Mac Cana, pag. 15. — (9) Acta SS. Hiberniæ, pag. 17.

C

DE SS. RUFINIANO ET LUPO, EPISCOPIS, ET S. AUSIACO, PRESBYTERO,

BAJOCIS IN GALLIIS.

V. D. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. SS. Rufiniani et Lupi memoria in fastis sacris aliisque monumentis. Tempus vitæ, ordinationis et mortis. Consecratio episcopalis per saltum.

CIRCA ANNUM
CDLX.

S. Lupus, in aliis martyrologiis Corboratione cultus, in aliis ob episcopatum Bajocis tributus,

Inter auctaria, quæ ad præsentem diem Martyrologio Usuardi accesserunt et a Sollierio nostro incredibili labore et patientia edita fuere, plura exhibent S. Lupi nomen. Verumtamen divorsum abeunt, quum in aliis Corbolii, in aliis Bajocis ejus festivitas potissime cele-

brari perhibeatur. Neque mirum : Bajocis enim in Normannia vixit; sed Corbolium in diœcesi Parisiensi ejus reliquiæ delatæ fuerunt ibique permanserunt : unde cognoscere liceat quæ codicum Usuardinorum origo sit. Porro in editione Usuardi, quam anno 1490 Parisiis Joannes le Munerat,

F

AUCTORE
V. D. B.

A *Munerat, cantor et scholasticus atque theologus Parisiensis, procuravit (1), legitur sub hoc die: Corboilo *, S. Lupi, episcopi et confessoris; itemque in codice reginæ Sueciæ, signato num. 428, quem olim scriptum fuisse ad usum ecclesiæ cathedralis Parisiensis constat ex his ad diem 17 octobris verbis (2): Eodem die, S. Cerbonii, Populoniensis episcopi, cujus nobis (ecclesiæ cathedrali Parisiensi) reliquias attulit Fr. noster Robertus Pisanus, teste Breviario Parisiensi anni 1736, canonicus Parisiensis. Molanus in prima editione plane consensit cum Munerato; sed in posterioribus addidit S. Lupum Bajocensem fuisse episcopum. Walasser autem, Canisiani seu Germanici Martyrologii auctor, qui se fere in vertendo Usuardo ampliato continet, Parisiensem seu Corboliensem origine codicem hic etiam secutus est. Contra in codice prioratus Benedictini de Daverone in diœcesi Carnotensi, non Corbolium, sed Bajocas designatas habes hoc modo: Bajocas, S. Lupi, episcopi et confessoris; et in editione Greveniana: In Normannia, S. Lupi, episcopi Bajocensis et confessoris. Ut autem ad recentiores martyrologos deveniam, Saussayus longum hac die encomium S. Lupi texuit, proxime secutus Vitam S. Lupi, quæ Corboliî usurpabatur et in qua S. Regnobertus substituebatur S. Rufiniano, dum reliqua convenirent cum Vita priore, quam inferius dabimus. Castellanus in Martyrologio universali ita celebrat sanctum præsulem: Bajocis, S. Lupi episcopi, cujus corpus requiescit Corboliî, in diœcesi Parisiensi, in templo S. Exsuperii, ubi Saint Leu vocatur. Brevius Martyrologium Parisiense cardinalis de Noaliis: Bajocis, S. Lupi episcopi, cujus corpus Corboliî apud S. Exuperium asservatur; a qua annuntiatione uno aut altero tantum verbo discrepat Martyrologium Ebroïcense episcopi de Roche-Chouart.*

2 Ambigendum itaque non est quin hac die agendum sit de S. Lupo Bajocensi episcopo. Quod vero ei addidimus S. Rufinianum, ejus in cathedra Bajocensi decessorem, id a nobis factum est ut fidem faceremus promissis decessorum nostrorum; qui quum ad diem 1 augusti in Rufinianum quemdam incidissent, cujus fabulosa Acta ex Italia acceperant, in fine brevissimi sui de Rufiniano illo sermonis scripserunt (3):

C Alius est verus Rufinianus, secundus Bajocensis post S. Exuperium episcopus; sed certum cultus diem necdum reperire licuit: offeret se occasio de ipso agendi cum successore S. Lupo ad diem 25 octobris. Verum tamen quum hæc anno 1733 typis mandarunt, jam ab anno 1688 assignatum sibi pro natali diem habebat S. Rufinianus quintam septembris. Eo enim anno permiserat Franciscus de Nesmond, Bajocensis episcopus, parochus S. Exsuperii ut ejus officium illa die in suo templo celebraret sub ritu semiduplici (4). Neque immerito id fecisse censendus est. Corpus enim B. Rufiniani servabatur in illo templo post majus altare prope pristinum S. Exsuperii sepulcrum; eoque convenire solebat plebs, ejus patrocinium postu-

lans (5). Deinde in antiquissima Vita, inferius edenda, vocatur bis beatus Rufinianus; in vetustis item lectionibus, ex Elnonensi S. Amandi monasterio acceptis, sanctus Rufinianus; similiter in Breviario Bajocensi, circa annum 1627 curis Jacobi d'Angennes, Bajocensis episcopi, in lectionibus de S. Lupo beatus appellatur; in majoribus litanis diœcesanis dicebatur et forte etiamnum dicitur: S. Rufiniane, ora pro nobis; demum ejus imago cum sancti titulo cernitur in fornice chori templi cathedralis Bajocensis, quem Odo I episcopus sub medium sæculum XI extruxit et qui ineunte sæculo XIV imaginibus ornatus est (6); cerniturque altera imago in fenestra navis ejusdem templi (7). Quibus adde consentire scriptores in nuncupando eo sancto seu beato Rufiniano: satis fuerit nomine designasse Democharem in indice sui operis, Robertum (8), Severtium (9), Saussayum (10), fratres Sammarthanos (11), Hermant (12), Maurinos Gallix christianæ novæ auctores (13) et alios. Cæterum de eo nil scitur quod in Actis S. Lupi non contineatur. Quamobrem id tantum addam templum S. Exsuperii Bajocense, quo conditæ fuerunt ejus exuvix, coeptum esse destrui, dum extremo sæculo XVIII libertas impietatis sacra omnia sus deque verteret in Galliis. Media seu anterior pars jam dejecta erat, quum Napoleo I imperator, concordato cum Pio papa VII inito, cultum divinum publice restituit; noluerit paræciani ut quod de æde illa superesset solo æquaretur; quin imo pecuniam contulerunt, qua deruta pars iterum ædificaretur. Quod et factum est, addita turre parum eleganti (14).

3 Addidi etiam S. Ausiacum presbyterum, quem Hermantius (15), res veteres ex recentiori norma intelligens et explicans, S. Lupi vicarium generalem appellat. Nil enim certius quam quod aliquando cultus fuit. Ut enim suo loco videbitur, translata fuerunt sacra ejus ossa a Bajocensi præsule ex S. Exsuperii templo in novam S. Lupi ædiculam seu basilicam; quæ ejus translatio non minus celebrata fuit quam S. Lupi. Nam ad hujus translationis historiæ finem hæc leguntur: Eorum quoque translatio (scilicet SS. Lupi et Ausiaci) viii kalendas novembris celebratur. Verum, quum Normannorum prædatione ejus periit corpus, perisse simul videtur ejus cultus: nusquam saltem de eo mentionem fieri video, neque ullis fastis sacris ejus nomen inscriptum legitur. Quod nomen multis formis mihi occurrit, scilicet Ausiacus, Ausiocus, Ausiochus, Ansiacus, Ansiocus, Antiochus. Nullum ex his, si Antiochum excipias, aliis viris impositum fuisse inveni; et quidem arbitror Antiochum genuinum nomen esse: verum tamen quum apud Bajocenses vulgari nomine saint Ausiac notus sit (16), non visum est hinc recedere; adde Ausiacum celticum nomen proprium esse, loci quidem, sed tamen nomen proprium (17). Cogitaveram hic quoque cum sancti titulo adscribere nomen Stephani presbyteri; de quo in S. Lupi Vita agitur. Hermantius (18) enim apertis verbis eum accenset Bajocensibus

presbyterum
et sepulture
honorumque
ecclesiasticorum
socium
S. Ausiacum;
omittitur vero
Stephanus
presbyter, non
legitime sanctis
accensitus.

(1) Sollerius, Martyrologium Usuardi, p. XLVI. — (2) Ibid., p. 607. — (3) Acta SS. Augusti, tom. I, p. 3. — (4) Hermant, Histoire du diocèse de Bayeux, p. 21. — (5) Ibid., pag. cit. — (6) Pluquet, Essai historique sur la ville de Bayeux, p. 70. — (7) Ibid., pag. cit. — (8) Gallia christiana, in qua regni Franciæ etc., p. 256. — (9) Chronologia historica, t. III, p. 25. — (10) Martyrologium Gallicanum, p. 1241. — (11) Gal-

lia christiana, tom. II, p. 352. — (12) Hist. du diocèse de Bayeux, p. 21. — (13) Gallia christ. nova, tom. XI, col. 547. — (14) Pluquet, Essai sur Bayeux, p. 150. — (15) Histoire du diocèse de Bayeux, p. 52 et 546. — (16) Ibid., pp. cit. — (17) Vita S. Lietberti, episc. Cameracensis, in Actis SS., tom. IV Junii, p. 602. — (18) Histoire du diocèse de Bayeux, pag. 24.

sanctis,

* Corboliî

decessorem
habuit S. Ru-
finianum, de
quo hic etiam
agitur;

AUCTORE
V. D. B.

sanctis, laudans in margine Breviarium diœcesanum et Saussayi Martyrologium. Atque in hoc reapse libro refertur ejus nomen in Catalogo sanctorum, beatorum et piorum (1), sed absque sancti aut beati titulo : ita ut inter pios tantum census sit. Similiter, ubi S. Lupus laudatur, Stephanus presbyter sine sanctitatis laurea prodit. Quid in recentioribus suis Breviariis aut Propriis egerint Bajocenses me latet; sed in Breviario Jacobid' Angennes Stephanus quidam vocatur : qua dictione nemo umquam in libris liturgicis sanctos aut beatos, quorum memoria in singulari benedictione sit, nuncupavit. Quod si postea Bajocenses Stephanum presbyterum sanctum fecerint, et Castellanus, vir cæterum cautissimus, Martyrologio suo inseruerit ad hanc diem cum sanctitatis laude Stephani presbyteri nomen, parvi id ponderis est; quippe quod celebribus Urbani VIII papæ decretis adversetur. Cæterum diœcesis Bajocensis satis fertilis genuinorum cælitum ager fuit, ut severa esse possit et difficilis.

Ex temporibus Ægidii, dicti regis Romani, et Childerici, regis Francorum, stabilitur S. Lupi ætas;

4 Nolim hoc loco quærere quando ibidem christiana religio primum annuntiata fuerit; quum id ad SS. Rufinianum et Lupum, qui sæculo v vixere, nequaquam pertineat. Scilicet eorum ætatem dant S. Lupi Acta et Lectiones Amandinæ seu Vita Andegavensis. In Actis enim traditur B. Rufinianus tertius a B. Exuperio Bajocensis episcopus fuisse; illique successisse S. Lupus, a Silvestro, archiepiscopo Rothomagensi, episcopus consecratus; in Lectionibus autem dicitur pie educatus fuisse et diaconus creatus a S. Rufiniano, qui etiam tertius a B. Exuperio, primo ipsius urbis episcopo, clarum pontificalis apicem dignitatis regendum suscepit; et initio memoratur S. Lupus floruisse tempore, quo Ægidius, rex Romanus, regnabat in Galliis. Nil certius quam postremum hoc temporis indicium. Si enim intelligitur (ut reapse intelligendum esse arbitror) more francico hic regem dici Ægidium, quod nempe supremam in Galliis potestatem haberet (2); (quo titulo etiam ornatur in Actis S. Romuli (3)); designatur temporis spatium, quod ab anno circiter 458 decurrit usque ad 466. Sed si velis alludi ad auctoritatem regiam, quam supra Francos, in Belgio adhuc constitutos, aliquando Ægidius habuit, in obscuram quæstionem devenis. Ecce tibi. Teste S. Gregorio Turonensi (4), Childericus cum esset nimia in luxuria dissolutus et regnaret super Francorum gentem, cœpit filias eorum stuprose detrahare. Illi quoque, ob hoc indignantes, de regno eum ejiciunt... Franci, hoc ejecto, Ægidium sibi, quem superius magistrum militum a Republica (Romana) missum diximus, unanimiter regem adseiscunt. Qui cum viii anno super eos regnaret, (Wiomadus,) amicus ille fidelis (ejecti regis), pacatis occulte Francis, nuntios ad Childericum... mittit. Ille vero, certe cognoscens indicia quod a Francis desideraretur, in regno suo est restitutus. Libuit P. Danieli

nostro (5) totum hunc locum et plura alia Childerici gesta inter fabulas referre; sed tam violenta in hac parte usus est crisi ut vix unum inter eruditos sequacem nactus sit. Multa eruditione ei respondit Dubos (6), ipse quidem in quibusdam adjunctis longius progressus, sed generatim feliciter functus suo officio. Postea academia regia Suessionensis, proposita victori corona, edidit programma de vero tempore, quo Franci stabilem in Gallia nacti essent sedem, quærens imprimis de Childerici I et Ægidii gestis. Vicit Biet, S. Leodegarii Suessionensis abbas, fecitque manifestum nil esse quo S. Gregorii testimonium debilitetur (7). Et certe si id rejiciatur, quid de antiqua historia Francorum superfuturum sit ego plane non video. Sane adjuncta quædam accedere potuere; sed ipsa res non ideo vocanda est in dubium, neque de ea dubitarunt severiores S. Gregorii Turonensis censores, puta Simonde de Sismond (8), Lœbell (9) aliique.

5 Porro S. Gregorius adstruere videtur Ægidium magistrum militum factum esse sub ipsum tempus, quo Majorianus imperator processit, nempe 1 augusti anni 457; et quum extremo tantum anno 458 Galli se Majoriani potestati subjecerint, Dubossio non videtur Ægidius ante id tempus supremo in Galliis magistratu fungi potuisse, neque ante initium anni 459 a Francis rex eligi. Ex altera vero parte regno restitutum fuisse Childericum ante Ægidii mortem luculente tradere mihi videtur Gregorius. Porro sub anno nono Leonis et quarto Severi, Christi 465, scripsit Idacius : Ægidius moritur, alii dicunt insidiis, alii veneno deceptus : quo desinente, mox Gothi regiones invadunt, quas Romano nomine tuebatur. Quæ si ita sint, quomodo potuit Childericus usque ad annum octavum in exilio versari? Hunc nodum ut solvant aut secent, alii cum Biet monent quod Idacius circa hoc tempus (ut complures volunt) chronologicum ordinem nonnihil perturbaverit (10), omittens biennium (imo unum annum et quatuor menses (11)), quos post mortem Severi imperium occidentale vacavit; alii potius cum Garzonio, quod res ab anno octavo Leonis annotarit quidem, sed non in certos digesserit annos (12); alii contra cum Dubossio statuunt apud S. Gregorium non legendum esse annum viii, sed iii; alii iterum cum Garzonio ita interpretandum esse S. Gregorium ut conveniat cum Chronico Virdunensi, in quo legitur : Childericus, filius Merovei, expulso Ægidio, duce Romanorum, de regno atque interfecto, regnum invadit anno ab incarnatione 466. Hinc plura systemata : secundum Dubossium exsul factus est Childericus ab anno tantum 459 ad 463; secundum Garzonium ab 459 usque ad 466, et Ægidium mortuum anno 465; et demum, ut alia omittam, secundum Bietum Ægidium fuisse magistrum militum ab anno 458 usque ad 466 et Childericum ab anno 458 usque ad 465 fuisse extorrem. At quum nil aliud quæramus quam qualemcumque notam temporis vitæ S. Lupi, hæc sufficere videntur; nil enim nostra

tricæ chronologicæ nil huc faciunt.

(1) Martyrologium Gallic., pag. 1242. — (2) Capgii, Glossarium latinum, Vº Rex. — (3) Ap. D. Bouquet, tom. I, pag. 821 et 822. — (4) Hist. Francorum, lib. II, cap. 12, ap. D. Bouquet, tom. II, pag. 168. — (5) Histoire de France, préf. histor., tom. I, pag. LXXIX et seqq. edit. 1742. — (6) Hist. critique de la monarchie française, lib. III, cap. 4 et seqq. Tom. II, pag. 242 et seqq. edit. 1742. — (7) Dissertation sur la véritable époque de l'établissement fixe des Francs dans les

Gaules etc. ap. Leber, Collection des meilleures dissertations etc. tom. II, pag. 1 et seqq. — (8) Histoire des Français, part. I, cap. 4, tom. I, pag. 112. Bruxelles, 1846. — (9) Gregor von Tours und seine Zeit, pag. 557. — (10) Biet, ap. Leber, tom. II, pag. 15 et seqq. — (11) Aug. Thierry, Récits de l'histoire romaine au vº siècle, pag. 10. — (12) Garzonius, Pref. ad Chronicum Idacii, num. 54 et nota 96, ap. Migne, Patrologia latina, tom. LXXIV, col. 697 et 816.

refert

AUCTORE
V. D. B.

A refert, sive anno 465 sive 466 (alteruter enim eligendus videtur) Ægidius obierit; idemque habeto de abitu et reditu Childerici. Opportunum multo magis animadvertere erit passim mortis tempus indicari in veteribus historiis, ubi aliquis dicitur sub principe quodam aut certo anno vixisse aut floruisse; ita ut statuere nobis liceat S. Lupi obitum circa annum 460.

A Silvestro, archiepiscopo Rothomagensi, non multo ante annum 442 episcopus consecratus est S. Lupus;

6 Aliud temporis indicium in ejus ordinatione episcopali, quam a Silvestro, Rhotomagensi archiepiscopo, accepit, positum. In Actis archiepiscoporum Rothomagensium, scriptis exeunte sæculo xi sub pontificatu S. Gregorii vii et a Mabillonio aliisque editis, sequens ordo proponitur (1): Cui (Victricio) successit S. Innocentius, S. Innocentio sanctus Evodus, Evodo Silvester, Silvestro Malsonus, Malsono Germanus, etc. Atque idem ordo servatur in Catalogo, scripto ante finem sæculi ix atque olim in S. Wandregisili servato; in vetusto autem Gemeticensi S. Innocentius postponitur S. Evodio (2): sed parvi id nostra refert. Porro vita functus esse videtur S. Victricius inter annum 404 et 409 (3) et Germanus interfuit anno 461 concilio Turonensi primo (4): ita ut in medio spatio S. Innocentius, S. Evodius, Silvester et Malsonus episcopatum Rothomagensem rexerint. Avero itaque non multum aberrare possunt Annales Uticenses, non ita pridem editi, in quibus S. Victricius floruisse seu obiisse traditur anno 405, S. Innocentius anno 417, S. Evodius anno 426, Silvester anno 434 et Malsonus anno 442; sed, ut ex concilii Turonensis ætate constat, male in iisdem annalibus Germani nomen illigatur anno 451 ejusque successoris Crescentii anno 459 (5); neque plurimum devius esse potest Ordericus Vitalis; quo auctore, Silvester octo annis tempore Leonis papæ, qui ab anno 440 ad 461 sedit, Clodione et Meroveo regnantibus in Francia (ab anno 427 ad 458), claruit (6); neque carpendus est Guilielmus Bessinus, qui, ut loquitur (7), chronicorum (aliorum) veterum auctoritate fretus, Silvestri administrationem ad annos sedecim protraxit, id est ab anno 426 ad 442. Unde sequitur S. Rufinianum ex hac vita decessisse et S. Lupum a Silvestro Rothomagensi episcopum consecratum fuisse sub annum 426; neque culpari posse cl. V. Julium Lair (8), referentem S. Lupi episcopatus initia inter annos 434 et 442; et quum censendus sit hoc tempore annos natus fuisse circiter triginta (triginta enim aut saltem viginti quinque anni incohati requirebantur in diacono (9), et aliquandiu jam hoc officio functus erat) natus fuisse videtur extremo sæculo iv.

et quidem per saltum, omisso presbyteratu.

7 Et quoniam ad ejus episcopalem ordinationem venimus, placet quæ de ea dicenda videntur proseguere. Imprimis ante oculos habendum est caput III epistolæ I S. Zosimi papæ ad Hesychiium Salonitanum, quod passim tamquam lex certa in fronte sacrarum ordinationum in antiquis sacramentariis legitur (10): Hæc autem in singulis gradibus observanda sunt tempora.

Si ab infantia ecclesiasticis ministeriis nomen dederit (quemadmodum fecit S. Lupus), inter lectores usque vigesimum ætatis annum continuata observatione perduret... Exinde acolythus vel subdiaconus quatuor annis. Et sic ad benedictionem diaconatus, si meretur, accedat; in quo ordine quinque annis si inculpate se gesserit, hæere debet; exinde, suffragantibus stipendiis, per tot gradus, datis propriæ fidei documentis, presbyterii sacerdotium promereri. De quo loco, si eo illum exactior ad bonos mores vita perduxerit, summum pontificatum sperare licebit anno ætatis quadragesimo quinto aut saltem presbyterii decimo juxta Siricii papæ primam epistolam ad Himerium Tarraconensem (11). Verum ab hac lege facile recedebatur, quum signo aliquo, quod divinum habebatur, (qualiter in ordinatione S. Lupi contigit,) alia videretur Dei esse voluntas (12). Quod vero deinde S. Lupus, quum adhuc diaconus esset, protinus apicem adeptus esse episcopalem traditur, ita ut presbyter numquam fuerit, plane mirum non est, quum, ut verbis utar Æneæ Parisiensis (13), in sublimitate majoris pontificis consistat etiam honor minoris sacerdotis. Ordinationum per saltum exempla plura profert Martenius (14); sed hoc minime exhaust argumentum. Plura sæpius de eodem postea quæsit Novaës in Elementis historiæ pontificiæ; et quidem ritus adhuc superest quo hæc fierent. Vide enim num. 8 9 Ordinis Romani viii ex editis a Mabillonio, ubi traditur quomodo diaconus aut presbyter episcopus consecratur (15); et num. 5 Ordinis Romani ix, quo continetur modus creandi ex diacono aut presbytero summi pontificis (16). Quod demum Silvester, Rothomagensis episcopus, aderat, id secundum caput I epistolæ S. Innocentii ad S. Victricium Rhotomagensem factum est, quum ibi præcipiatur primum ut extra conscientiam metropolitani episcopus nullus audeat ordinare (17); adeoque petenda erat eligendi licentia a metropolitano; qui, quo celerius dein fieret consecratio, ipsi sæpe electioni præsidebat: unde paulatim multis in locis lex facta est ut nemo episcopus eligeretur sine visitatoris aut vicini episcopi præsentia.

8 Circumfertur sub S. Lupi nomine Vita S. Regnoberti, episcopi Bajocensis, plane fabulosa: ea de re quum jam dixerit Papebrochius in commentario de S. Regnoberto (18), ejusque sententia omnibus approbata fuerit (19), denuo mihi ostendendum non est S. Lupum illius Vitæ non esse auctorem, sed recentiorem eum esse partum. Aliam nuper S. Regnoberti Vitam, S. Lupi etiam nomine inscriptam, in medium protulit ven. vir Do (20), canonicus honorarius Bajocensis et monialium Visitationis Bajocensium rector; sed licet in hac paulo pauciora absurda insint, suppositius etiam fœtus habendus est, sive illius breviarium aut exemplar seu protypum sit. Nolim itaque probare novum illum librum, absque ulla modestia et verecundia scri-

S. Lupus non scripsit S. Regnoberti Bajocensis Acta, quæ lucubratio fabulosa et supposita est.

(1) Mabillonius, Analecta, pag. 222, edit. la Barre. — (2) Gallia christ. nova, tom. XI, col. 9. — (3) Ibid. col. 8. — (4) Ibid. col. 9. — (5) Le Prevost, append. ad Orderici Vitalis Hist. eccles. tom. V, pag. 144 et 145. — (6) Ibid. tom. II, pag. 540. — (7) Concilia provinciæ Rothomagensis, tom. II, pag. 1. — (8) Biblioth. de l'école des Chartes, tom. XXIII, p. 400. (9) Cfr Martene, de antiquis eccles. ritibus, lib. I, part. II, cap. 8, art. III, num. 4, tom. II, pag. 274. — (10) Ibid. pag. 277. — (11) Ibid. pag. 276. — (12) Cfr Acta SS.

tom. I Octobris, pag. 71. — (13) Martene, tom. II, pag. 279. — (14) Ibid. p. cit. — (15) Museum Italicum, tom. II, pag. 88 et 89. — (16) Ibid. pag. 92. — (17) Ap. Bessin, Concilia Rothomagensia, tom. I, pag. 4. — (18) Act. SS. tom. III Maji, p. 618 et 619. — (19) Cfr Hermant, Hist. eccl. de Bayeux, p. 54; D. Rivet, Hist. littér. de France, tom. II, pag. 418; Baillet, Vies des saints, 16 mai, tom. V, pag. 286 et seqq. — (20) Recherches historiques et critiques sur S. Regnobert, second évêque de Bayeux, pag. 12 et 13.

AUCTORE
V. D. B.

ptum et merito castigatum a cl. V. Lair (1); sed simul vix consentire audeo Papebrochio, Riveto, Maurinis (2) et cl. V. Julio Lair (3), qui eum in hac re secuti sunt, scilicet S. Regnobertum ante S. Lupum non vixisse; S. Exsuperium primum fuisse Bajocensem episcopum, S. Rufinianum secundum et S. Lupum tertium; S. Regnobertum vero sæculo tantum venire VII. Certe sæculo VII vixit aliquis Regnobertus episcopus; sed alter forte vixit sæculo IV, aut, si lubet, etiam ante. In hoc certe erravit Papebrochius, quod, licet initio Vitæ S. Lupi tam aperte legatur B. Rufinianus, tertius a B. Exuperio Bajocensis episcopus, et in Lectionibus Amandinis S. Rufinianus, ejusdem civitatis præsul, qui etiam tertius a B. Exuperio, primo ipsius urbis episcopo, clarum pontificalis apicem dignitatis regendum suscepisse, nescio qua mentis avocatione viderit ibidem S. Lupum tertium fuisse Bajocensem episcopum et S. Rufinianum secundum; sed ita non est: Exuperius dicitur primus fuisse, Rufinianus tertius et Lupus ejus successor; ita ut secundus locus vacuus sit et secundum veterem traditionem, quæ in ipso chori fornice representata est (4), dandus S. Regnoberto. Quod jam fecit Henschenius noster, errorem Papebrochii corrigens in Commentario Prævio ad Acta S. Manvæi, S. Lupi successoris, ad diem 28 maji. Displicet tamen mihi magnopere Regnoberti, qui sæculo IV episcopus fuerit, francicum seu germanicum nomen; ut forte secundi episcopi locus prudenter anonymo reliquendus sit. In fabulosa S. Regnoberti Vita Lupus Bajocensis ecclesiæ tertius a S. Exuperio, secundus a beato Regnoberto onus adeptus pastorale dicitur, omisso S. Rufiniano; sed id morari neminem debet.

Vita functus
fuisse videtur
S. Lupus sub
annum 460.

9 Pervenisse S. Lupum ad annum 465 ex ejus Vita tradidit Bessinus (5); sed nulla ei præluxit Vita, qua id contineatur, verum Gallia Christiana fratrum Sammarthanorum. Hermant nil definivit, dicens ab aliis statui ejus mortem die 25 octobris anni 461. Caute etiam procedunt Maurini in Gallia Christiana nova, sententiam referentes Sammarthanorum et quod in Papebrochii de S. Regnoberto Commentario legerant, S. Lupum episcopum fuisse, dum Ægidius esset magister militum aut rex Romanus in Galliis. Et quidem hoc unum tenendum est, beatum virum obiisse inter annum 458 et 465, ut jam annotavimus in fine num. 5. In Vita, danda inferius, uti etiam in Martyrologio Saussayi et in Breviario anni 1627 dicitur in episcopatu explevisse annos triginta; quod facile credi potest; Bocquetius (6) tamen et alius anonymus auctor Vitæ SS. Exuperii et Lupi (7), (quem constat Stephanum Pepingue esse,) annos dicunt triginta duos. Idem volunt S. Lupum sepultum fuisse in hoc ipso loco, ubi lupum cepisse et occidisse in Vita, infra edenda, traditur; et septuaginta annis post episcopum, ejus successorem, templum super sepulcro ædificasse: sed in aliam abit sententiam Hermantius (8), arbitratus S. Lupi corpus in templo S. Exsuperii fuisse conditum. Et sane quum illo ævo pas-

sim sepelirentur episcopi et magnates in ædificulis cæmeterialibus, parum credibile est beatum virum sub dio fuisse humatum; dein S. Exsuperii templum episcoporum Bajocensium cæmeterium fuit, donec sæculo XI Odo I prælegerit S. Vigoris ædem (9); ad hæc in historia translationis, quæ venit post priorem Vitam dicitur S. Lupus in ecclesia sepultum fuisse; quid enim aliud hæc sibi volunt verba: Quadam nocte apparuit beatus Lupus cuidam fratri, in ecclesia quiescenti; cui et noticiam sui nominis indicavit, et locum, in quo ipse et reverendus vir Ansiochus sepulti jacebant, notavit; ET DUM EBINA OSTENDERET SEPULCRA etc.? quæ aperte omnia in ecclesia facta sunt. Animadvertit præterea Hermantius (10) in translationibus semper sociata fuisse SS. Exsuperii et Lupi corpora ita ut censenda sint primum in eodem fuisse loco; sed id verum non esse infra apparebit, quemadmodum etiam quod in antiquis Corboliensibus libris aperte dicuntur SS. Exsuperii et Lupi corpora ex cænobio Bajocensi S. Exsuperii primum delata fuisse Paludellam. Sed de hac translatione paulo infra: prius absolventa sunt quæ Bajocis acta fuerunt.

E

§ II. Cultus S. Lupi Bajocis et in Elnonensi S. Amandi monasterio. Reliquiæ S. Exsuperii translatae prius verisimiliter Rhedones, et S. Lupi Cormaricum; dein Paludellam metu Normannorum, et postea Corbolum. Fata capituli Corboliensis.

Ut mihi constat ex kalendariis liturgicis annorum 1840 et 1850, celebrant Bajocenses die 14 julii ritu duplici majori translationem SS. Exuperii, Lupi et Vigoris; ritu duplici cum lectionibus ex homilia LIX S. Maximi de S. Eusebio idem festum reperio in Breviario anni 1629; sed in multo antiquioribus etiam exstare non est dubium. Vult Hermantius (11) hac festivitate recoli memoriam translationis, quæ facta esset die 14 julii anni 466: tunc enim beata corpora ex S. Exuperii templo solemniter vecta fuisse in cathedrale. Sed id non cohæret, quum S. Vigor integro sæculo post diem obierit. Hinc ut se extricet Hermantius, detrahit S. Vigoris nomen; verum ubi dein pedem figat plane non novit (12). Sane in cathedrale templum venisse videntur aliquando S. Vigoris exuviae, atque etiam capita SS. Exuperii et Lupi (13). Et quidem de corpore S. Vigoris certum testimonium dabit Chronicum Centulense (14); de capitibus SS. Exuperii et Lupi indices reliquiarum templi cathedralis, confecti annis 1369, 1476 et 1563 (15); ex quo postremo constat hæc capita et pleraque alia pia pignora anno ante, scilicet 1562, a furentibus Calvinistis fuisse destructa (16). Quare, si quid video, dicendum potius est illam translationem

Cultus annuus, reliquiae et monumenta S. Lupi Bajocis;

F

(1) Bibliothèque de l'école des Chartes, tom. XXIII, p. 90 et seqq. — (2) Gallia Christ. nova, tom. XI, col. 547 et 548. — (3) Bibl. de l'école des Chartes, tom. XXIII, p. 94 et seqq. — (4) Hermant, Hist. du diocèse de Bayeux, pag. 19. — (5) Concilia Rothomagensia, tom. II, pag. 255. — (6) Les Vies des S. Exupère et S. Loup. Paris, 1627, pag. 26. —

(7) Les Vies et Miracles de S. Spire et S. Leu. Paris 1677, p. 25 et 24. — (8) Hermant, Hist. eccl. de Bayeux, pag. 53. — (9) Ibid. pag. 9. — (10) Ibid. pag. 53. — (11) Ibid. pag. cit. — (12) Cfr. ibid. pag. 50. — (13) Ibid. pag. 53 et 50. — (14) In Dacherii Spicilegio, tom. II, pag. 552 et 542. — (15) Hermant, pag. 54. — (16) Ibid. pag. cit.

A nil aliud esse quam exaltationem reliquiarum intra S. Exuperii ædem olim factam; qua forte occasione ad cathedrale templum delatum est corpus S. Vigoris cum SS. Exuperii et Lupi capitibus. Alterum in honorem S. Lupi celebratur festum die 25 octobris, ritu duplici secundum Breviarium anni 1629 et duplici majori juxta kalendaria superius memorata. Lectiones illius Breviarii nil singulare habent, sed eadem tantum, quæ leguntur in Vita, nitidius paulo exposita: Cujus festi origo et causa est translatio corporum SS. Lupi et Ausiaci, quæ septuaginta annis post illius obitum in ædiculam S. Lupi solemniter translata fuerunt; cujus translationis historiam inferius post Vitam dabimus. Imago S. Lupi picta cernitur in fenestra templi cathedralis atque etiam in chori fornice. Has imagines affirmat Hermantius ab Odone I episcopo circa annum 1067 fieri jussas fuisse; sed jam monui id opus ducentis minimum annis recentius esse. In suburbio, qua iter ad oppidum S. Laudi est, leucæ quadrante a pristinis mœnibus exstructa fuit parva illa ecclesiolum S. Lupi titulo; unde ipsa vicinia dicta est S. Lupi (1), vulgo Saint-Loup-Hors. Sæpius reædificata fuerit oportet: certe præsens turris sæculi XI est, reliquæ partes sæculi XII et XIII. Super portam præcipuam exstant anaglypha, quibus exhibetur beatus vir lupum in Dromum fluvium projiciens (2). Ad extremam partem septentrionalem altaris maximi inerat olim magnus lapis, cui pedem suum impressisse dicebatur S. Lupus, quum lupum occiderat (3), et quem plebecula superstitiose venerabatur. Ut hic lapis scandali amoveretur, destructa fuit anno 1687 et iterum ædificata illa templi pars (4).

item in Elponensi S. Amandi monasterio.

11 Quum in lectionibus, quas 23 octobris anni 1659 ex Elnonensi S. Amandi monasterio ad decessores nostros misit Bavo Pollet, asceterii illius alumnus, errores non sint qui in hagiographiis Corboliensibus deprehenduntur, primum est suspicari Bajocis illuc devenisse quidquid de S. Lupo habebant. Accipe ea de re Polleti verba: Habemus, inquit, in thesauraria nostra inter alias sanctorum reliquias valde magnum et notabile os ejusdem sancti, nec quidquam de ejus vita vel morte aliud reperire umquam potuimus quam quæ his adjuncta R^{luc} V^{re} transmittit. Lectiones missæ pars sunt Vitæ Andegavensis, quam inferius dabimus; hic vero orationem placet describere: Propitiare quæsumus, Domine, nobis famulis tuis per sancti Lupi, confessoris tui atque pontificis, qui in hac requiescit ecclesia, merita gloriosa, ut ejus pia intercessione ab omnibus semper muniamur adversis. Per Dominum Nostrum etc.

Quo anno Bajocis ablata fuerint S. Exsuperii et S. Lupi reliquiae, difficultis quaestio.

12 Verum longe præcellebat S. Lupi cultus Corbolii seu Corboili, quo ejus reliquiae devenerant sæculo IX aut potius proxime sequenti. Ea de re egerunt jam decessores nostri in Commentario de S. Exsuperio ad diem 1 augusti (5); sed parce valde, ita ut operæ pretium fuerit paulo distinctius hanc historiæ partem exsequi. Quo porro tempore Bajocis in interiores Galliarum partes devectæ fuerint SS. Lupi et Exsuperii

reliquiae, non plane manifestum est. In Breviario Bajocensi ms., quod olim in S. Victoris Parisiis servabatur, legit Hermantius (6) ad diem 14 julii, quo agebatur Bajocis SS. Exsuperii, Lupi et Vigoris translatio, id factum esse anno 843; contra Joannes a S. Victore, qui anno 1315 Annales suos conscripsit, id ad annum 863 retulit: Anno Domini, inquit (7), DCCCLXIII dicitur esse translatum corpus S. Exuperii apud Corbolium de urbe Bajocensi, et primo apud Paludellum villam super Exonam et post apud Corbolium; atque alii demum annum 862 substituunt (8). Quæ omnia ex uno fonte hausta videntur, mutato numerorum ordine aut unitate rescissa. Sed parum his fidentum videtur. Quid quod illic unius S. Exsuperii mentio fit, omisso S. Lupo? An itaque non uno tempore amborum cælitum exuviae illuc devenerunt? An non timore Normannorum, quemadmodum in antiquo S. Exsuperii Corboliensis legendario traditur? Ubi hæc leguntur (9): Post multa annorum curricula, quidam fideles, in cœnobio S. Exuperii famulantes, venerabiles tam ipsius quam beati Luponis reliquias ob tyrannidem infestantium Normannorum inde adportantes, in quoddam castrum, nomine Paludellum, transferentes, reposuerunt. Et quidem anno 857, ut Ermentarius, abbas S. Filiberti, testis cœvus est (10), Normanni Ebroïcas populati sunt atque Bajocas, reliquiasque undique secus civitates invaserunt; quin etiam Baltfridum, Bajocensem episcopum, interfecerunt; quæ tamen cædes in Annalibus Bertiniani (11) anno sequenti annectitur. Dum autem hæc fierent, et nullus pene locus, nullum intactum remaneret monasterium, atque omnes fugam arriperent, quomodo servata fuerint pia Bajocensium patronorum pignora? Res difficultis, non tamen incredibilis. Quod autem magis mireris, dum ferro et igne provinciam ecclesiasticam Rothomagensis vastarent Normanni, Constantienses Bajocas tulerunt, quasi tutius illic perfugium esset, SS. Laudi, Rumpharii et Fromundi reliquias easque ante templi cathedralis fores, pellibus involutas, in terra absconderunt (12). Illa itaque plane omnia difficilia esse concedimus; licet nil tum actum fuerit ratione, quod nemo sciret quo confugeret aut ubi securus

E

F

13 Equidem non diffitebor me propendere in eam sententiam ut jam ante Normannorum adventum ablatae fuerint SS. Exsuperii reliquiae et Rhedones devectæ; atque inde, quum instarent Normanni, devenerint Paludellam et postmodum Corbolium. Ex Historia scilicet translationis corporum SS. Regnoberti et Zenonis, quæ Bajocensibus non placere videtur, sed cœvum optimumque monumentum est, prius a Dacherio (13), dein ex aliis mss. codicibus a Papebrochio (14) editum et a cl. v. Lair (15) bene defensum, constat anno dominicæ incarnationis octingentesimo quadragesimo septimo, indictione decima, domino Sergio papa præside, Balfrido Bajocensem ecclesiam regente, in loco, qui vocabatur Mons-Ecclesiæ, ubi quondam

Videntur anno 846 a Britannis ex Monte ecclesiæ seu S. Exsuperii Bajocensi templo sublatae fuisse hujus Sancti reliquiae et Rhedones devectæ;

(1) Bocquet, Vies de S. Exupère etc. pag. 27. — (2) Pluquet, Essai sur Bayeux, pag. 72. — (3) Bocquet, Vies de S. Exupère etc. pag. 24. — (4) Hermant, pag. 34. — (5) Acta SS., tom. I Augusti, p. 35 et seq. — (6) Hist. de Bayeux, pag. 7. — (7) Cfr Acta SS., tom. I Augusti, p. 34. — (8) Hermant, Histoire de Bayeux, p. 7. — (9) Lair, Biblioth. de l'École des

Chartes, tom. XXIII, p. 297. — (10) Hist. transl. S. Filiberti, ap. D. Bouquet, tom. VII, p. 345. — (11) Ibid., p. 75. — (12) Cfr Acta SS., tom. X Octobris, p. 844 et 845. — (13) Spicilegium, edit. La Barre, tom. II, p. 127. — (14) Acta SS., tom. III Maii, p. 620. — (15) Bibliothèque de l'École des Chartes, tom. XXIII, p. 101 et seqq.

sepeliebantur

AUCTORE
V. D. B.

sepeliebanturepiscopi civitatis, inventam esse basilicam in honorem Dei et Exuperii, primi ejusdem urbis episcopi, constructam, sed jam ornatibus suis nudatam, derelictam et solitariam, et in qua nullum persolvebatur divinum officium; unde etiam casus sui ruinam prætenderet: quæ occasio fuit Hervæo viro nobili, ut duorum presbyterorum ministerio inde clanculo tolleretur SS. Regnoberti et Zenonis corpora et in diocesim Lexoviensem deferret, scilicet in templum S. Victoris, nunc (1) Notre-Dame-d'Épines (département de l'Eure.). Hæc ut facerent, cavendum eis fuit a Britonum insidiis, qui eo tempore eandem terram occupaverant et multa cæde regionem deprimebant. Quidni Britones illi tum S. Exsuperii rapuerunt corpus et Rhedones tulerunt? Certe in antiquissimis monumentis, quæ de Corboliensi translatione supersunt, non dicuntur sanctorum exuvie Bajocis, sed Rhedonibus allatæ fuisse. Scilicet in Martyrologio Usuardi Tornacensi, quod sub annum 1220 ex Altovillariensi in diocesi Rhemensis exemplari descriptum esse videtur (2), et similiter in Parisiensi medii sæculi XIII (3), at-

B

que itidem in codice, qui Molano præluxit, hæc ad diem 1 augusti leguntur: Castro Corboilo, sancti Exuperii episcopi et confessoris, cujus corpus, persecutione Danorum a Rhedonis civitate fugatum atque a Galliarum incolis honorifice receptum, in prædicto loco affectu magnæ devotionis colitur. At Rhedones errore Bajocis substitutæ fuerunt! Sed quid in tribus codicibus Rhedones occurrunt, nusquam Bajocæ? Verum hæc non conveniunt cum Bajocensium libris! Sed cum iisdem etiam non conveniunt, quæ ex memorata Historia Translationis SS. Regnoberti et Zenonis comperta sunt. Ast nil de his hactenus norunt Rhedonenses! Sed nil etiam norunt de suis illius ævi episcopis: adeo turbata tum fuit Britannia Armoricana tum intestinis tumultibus, tum Normannorum vastatione! Quare, donec meliora afferantur, censeo prius S. Exsuperii corpus Rhedonibus jacuisse quam Paludellam devenerit.

Ante extremum sæculum in S. Lupi reliquiæ furtim devectæ Cormaricum;

14 De S. Lupo multo accuratiora habemus. Reperit scilicet cl. V. Julius Lair narratiunculam antiquam plane, qua constet ejus benedicta ossa prius delata fuisse in diocesim Turonensem, ultranempe Turones, in abbatiam Cormaricensem super Angerim. Audi veterem scriptorem (4): Qui autem nosse desiderat qualiter sanctissimum corpus beati præsulis Lupi ad Cormaricense monasterium olim fuerit deportatum, certissime sciat, quod quidam reverendus abbas, Ivo nomine, crescente paganorum ferocitate, cogente etiam necessitatis impellamine, proprium relinquens locum, Turonense adiit territorium, sancti præsulis Lupi venerabile corpus deferens secum; pervenit tandem Cormaricense cœnobium, sancti Pauli apostoli honore sollempniter dicatum. Qui etiam ab ejusdem loci incolis honorifice exceptus, gra-

tissimo fratrum amore illectus, tradidit eis D munus preciosum, immo etiam cælestem thesaurum, corpus scilicet gloriosi antistitis Lupi; qui, annuente Domino, in æternis sæculis æterna perpetualiter possidet gaudia. Explicit. Quocum convenit quod testimonio Perionis, Cormaricensis historiographi, illic exstabat altare dicatum titulo SS. Trinitatis et SS. Lupi et Columbani (5). Quæ facta sint oportet priusquam extremo sæculo IX monasterium Cormaricenum pene ad solum dirutum est (6) a Danis, persequentibus Turonenses, qui illuc cum S. Martini reliquiis confugerant (7): non enim in desolatum locum venit Ivo abbas. Atque hic, ab ejusdem loci incolis honorifice exceptus et gratissimo fratrum amore illectus, videtur illic post mortem Audachri, qui anno 865 adhuc tenebat abbatiale pedum (8), abbas electus esse. Certe Ivoni, abbati Cormaricensi, tradidit Odo rex V calendas junii, anno regni sexto, Christi 893, villam Moliensem cum adjacentibus vineis et silvis in Pictaviensi pago (9).

15 Quemadmodum nescimus quomodo Rhedonibus S. Exsuperii reliquiæ Paludellam devenerint, sic etiam nos latet quomodo S. Lupi ossa eodem fuerint delata; nisi quod conjectura assequi possimus utraque illuc fuisse deportata, quum extremo sæculo IX provinciam Turonensem incumberent Normanni. Ut ut id est, Paludella, quocertissime devecta sunt, a cognominibus locis distinguenda est. Jacet enim Paludella quædam, vulgo Paluel, in Normandia Superiori, in pago Caletensi, non procul ab Oceano, in ripa dextra Durdantis fluvioli (10); jacet et alia vocata item Paluel, seu potius S. Vincentii de Paludella, in agro Petrocoricensi; tertia dicta Palluau, in pristino pago Engolismensi; quarta, eodem vulgari nomine, in Campania pagoque Trecensi; quinta in Bituricensi; et sexta in Pictaviensi (11). Sed in harum nullam asportata sunt sacra pignora, verum, ut in veteri legendario Corboliensi legitur (12), in quoddam castrum, nomine Paludellum, scilicet lutosius Ixoniam fluentis obsitum. Ixonia autem, quod alius potius rivi nomen est, l'Essone, designatur hoc loco la Juisne, latine Junna; verum, quum prope Paludellam castrum confluant, sæpe sibi invicem sua communicant nomina (13). Porro tribus leucis a Corbolio, meridiem versus, in parœcia Ballancourt, apparent adhuc castri illius vestigia (14). Inde, inquit Gallia Christiana novæ scriptores (15), reliquiæ sanctorum Exuperii et Lupi, Bajocensium episcoporum, translate fuerunt circa annum 950 ad Corboilense castrum ab Aimone comite. Id anno 963 factum fuisse volunt Lebeuf (16) et Pinard (17), quoniam Joannes a S. Victore annum 863 scripserit, loco anni 963. Intolerabilis conjectura: erravit sane Joannes a S. Victore, sed errarunt etiam ejus castigatores. Anno nempe 957 contigit, Dei disponente judicio, ut comes Corboili castri, nomine Haimo, ad limina sanctorum apostolorum Petri et Pauli orationis gra-

unde Paludellum, tribus leucis a Corbolio, metu Normannorum advenerunt. Inde ante annum 957 Corboli-um translate sunt.

F

(1) Bibliothèque de l'École des Chartes, tom. XXIII, p. 102. — (2) Martyrologium Usuardi, edit. Sollerii, p. LVI. — (3) Saint-Edme, Paris et ses environs, tom. I, p. 915. — (4) Bibliothèque de l'École des Chartes, tom. XXIII, p. 521 et 522. — (5) Ibid., p. 299 ex Salmon, Chronique de la Touraine, suppl., p. 56. — (6) Ibid., indidem. — (7) Ibid., ex Bourassé, Cartulaire de Cormery, préf. — (8) Gallia christ., tom. XIV, col. 257. — (9) Ibid., col. cit. Cfr D. Bouquet, tom. IX, p. 461. — (10) Cfr Du Plessis, Description de la Haute-Normandie, tom. I, p. 647;

Cochet, les Églises de l'arrondissement d'Yvetot, tom. I, p. 200. — (11) Expilly, Dictionnaire de la France, tom. V, p. 591. — (12) Acta SS., tom. I Augusti, p. 55. — (13) Valesius, Notitia Galliarum, p. 257. — (14) Pinard, Monographie de l'église de Saint-Spire de Corbeil, p. 52. — (15) Gallia christiana nova, tom. VII, col. 961. — (16) Histoire du diocèse de Paris, tom. XI, pag. 164 et 170. — (17) Monographie etc., pag. 4.

AUCTORE
V. D. B.

A tia Romam pergeret ibique in eodem itinere finem vitæ acciperet (1). Quæ non in solis scriptis Corboliensibus leguntur, verum etiam in Vita venerabilis comitis Burchardi, qui Haimoni et in Corboliensi comitatu et in nuptiali thalamo, vidua ejus Elisabetha in matrimonium ducta, successit (2). Vi capta Paludella castro, Haimoni in prædam cesserant piæ reliquiæ; quas in suburbium castri sui Corbolii, nunc Nouveau-Corbeil dictum, in ripa sinistra Sequanæ, magno cum gaudio et laudibus altisonis transulit; cujus etiam dimidium bonorum in eadem hora sanctis Dei confessoribus censualiter et perenniter assignavit; in quo videlicet suburbio ad conservandas sanctorum reliquias extruxit ecclesiam sub nomine eorum, deputans ibi duodecim canonicos juxta venerabilem et imitabilem numerum apostolorum, qui scilicet principes populorum et domestici Dei una cum sanctis Exuperio et Lupone eidem Haimoni et omnibus, templum vel suffragia ipsorum fideliter et devote requirerentibus, tam veniam delictorum quam gloriam impetrent beatorum (3): quod testimonium præstat eruditissimis conjecturis cl. V. Julii Lair (4), arbitrati S. Lupi reliquias Paludellam¹ translatas non fuisse, sed remansisse penes Cormaricenses profugos; ab iisdem, quum recessissent Normanni, in suum asceterium reportatas fuisse; datas autem fuisse S. Exsuperii Corboliensi templo a Theobaldo, filio illius Haimonis atque ab anno 997 usque ad annum 1004 aut 1006 Cormaricense abbate; quod ab eo patratum fuerit, quum, relicto Cormarico, abbas S. Mauri Fossatensis Parisiis factus est.

Corboliensis
SS. Exsuperii
et Lupi capi-
tuli ultimi ab-
bates et mise-
ra fata.

B 16 De historia asceterii Corboliensis aliquid jam dedit Sollerius in Actis S. Exsuperii (5); multo autem plura Galliæ Christianæ novæ scriptores (6); et demum accuratiora cl. V. Pinard (7). Verum, quum hæc magis ad S. Exsuperium quam ad S. Lupum pertineant, nolim his immorari, contentus ultimos abbates, quorum nomina a Gallia Christiana absunt, hoc loco recensere. JOANNES itaque FRANCISCUS BEAUPIED, quo vivente atque allaborante catalogus Galliæ Christianæ editus est, vita functus est Corbolii die 18 novembris anni 1753 et in choro S. Exsuperii sepultus. Successit GUILIELMUS GIFFARD, filius Harisii, domo Hibernus, parochus in Mennecey, abbas designatus die 8 aprilis anni 1754. Diem obiit die 15 maji anni 1778 et juxta decessorem humatus est. Pone venit NICOLAUS TESTU, diœcesi Parisiensi, item parochus in Mennecey, curis ducis Villaregii, cui comitatus Corboliensis obnoxius erat, in abbatali sede S. Exsuperii institutus die 17 septembris anni 1778: qui, ut e vivis recessit die 8 martii anni 1786, etiam in choro humatus est. Ultimum demum locum occupat JOANNES SEGUIN DE MONTROSIER, ante vicarius generalis S. Claudii et institutus S. Exsuperii abbas die 13 julii 1786. Plurimum jam tum decreverat capituli illius splendor atque etiam divitiæ. Quum enim die 30 decembris anni 1790 auctoritate sæculari extinctum est, licet anno 1601 capitulum B. Mariæ ei unitum fuisset, reditus ascendebant ad francos dumtaxat 15,000, divisas in præbendas sedecim; quarum duas habebat abbas, unam

cantor et singuli novem canonici, aliæ vero quatuor cedebant fabricæ, pueris chori et solvendis S. Victoris et B. Mariæ de Campis ad Exonam præbendis. Ineunte anno 1792, suppressis sacrilege omnibus paræciis, una S. Exsuperii ædes parochialis habita est: sed brevi ipsis schismaticis libertas sublata. Quibus expulsis, mense novembri anni 1793 cultus deæ Rationis illic celebrari cœpit (8). Quum autem anno 1795 dies paulo minus obscuri illucescerent, Franciscus Josephus Andreas Guiot, natione Rothomagensis, olim S. Victoris Parisiis canonicus et S. Guinaili Corbolii prior, cum aliquot pristinis S. Exsuperii canonicis cultum divinum restauravit, donec anno 1802 Carolus Antonius Mariette, quondam S. Exsuperii canonicus, primus parochus designatus est a Versaliensi episcopo, cujus diœcesi Corbolium inclusum fuerat. Quorum omnium rerum testis fuit Joannes Seguin de Montrosier, quippe qui ad meliorem vitam abiverit die 13 martii anni 1818 Parisiis capellanus militaris.

§ III. Annua supplicatio Corboliensis in honorem SS. Exsuperii et Lupi.

Maxima semper Corbolii fuit S. Lupi veneratio, major tamen S. Exsuperii: sed ambæ plerumque conjunctæ. Superest itaque ut quæ ad utrumque aut ad solum S. Lupum spectant, omissis quæ de uno S. Exsuperio sunt, lectoribus hoc loco sistamus. Venit itaque primo loco origo annuæ supplicationis, quæ nunc etiam obtinet, et quæ a loco, ubi præcipua solemnitas fieri erat solita, du Tremblay nuncupata est. Anno scilicet 1317, rege Philippo Longo, quum regina Clementia, Ludovici X, qui et Hutinus, vidua, pecuniam cum canonicis ad novas lipsantheas contulisset, abbas, cantor, canonici et capellani capitulariter statuerunt reliquias SS. Exsuperii et Lupi oculis suis mutare. Prima itaque feria vi quadragesimæ, die 25 februarii, in honorem eorumdem sanctorum missa celebrata, et veteribus thecis apertis, ossa repperunt linteis albis et telis sericis involuta pellicque cervinæ inclusa; dein petierunt licentiam faciendæ translationis ab episcopo Parisiensi, qui Suessionum in Gallia et Sagonnæ in insula Corsica episcopos et abbatem S. Maglorii Parisiensem rogavit ut hoc munere fungerentur. Qui die 14 maji, pridie Pentecostes, in templo S. Exsuperii convenerunt; et, missa celebrata de Spiritu Sancto, cum clero Corboliensi supplicationem generalem cum sanctorum corporibus instituerunt. Venerunt itaque in apertum locum, Corbolio vicinum, nomine le Tremblay; ubi Suessionensis præsul multa doctrina sanctos laudavit. In templum reduces ostensæ fuerunt populo sacræ reliquiæ, et brachium, costa et dens S. Exsuperii seposita; item brachium S. Lupi; quæ pretiosis thecis incluse fuerunt. Facta sunt eadem die duo miracula. Puero in fovea aquis submerso, clamore trium parvulorum accurrit ingens populi multitudo; qua spectante, misellus ex undis extractus est,

Quum anno
1517 maxima
solemnitate et
non sine mi-
raculis facta
fuisset SS. Ex-
superii et Lupi
reliquiarum
translatio,

(1) Acta SS., t. I Aug., p. 54. — (2) Ap. D. Bouquet, t. X, p. 550. — (3) Acta SS., tom. I Aug., p. 54. — (4) Biblioth. de l'Ecole des Chartes, t. XXIII, p. 500 et 501. — (5) Acta SS. t. I Aug. Octobris. Tomus XI.

gusti, p. 54. — (6) Tom. VII, p. 961 et seqq. — (7) Monographie de l'église de Saint-Spire de Corbeil, 1837. — (8) Pluquet, Contes populaires etc. de l'arrondissement de Bayeux, p. 155. Rouen, 1854.

AUCTORE
V. D. B.

vita orbatus. Verum quum circumstantes eum devovissent Deo et S. Exsuperii patrocinio commendassent, continuo revixit et lætis parentibus redditus est. Tum quoque trimus puer, ex parœcia S. Clementis Carnotensi in Monthléry, a nativitate epilepsia laborans, quum a parentibus in Corboliensi templo S. Lupo votus fuisset, prodigiose sanatus est atque etiam brachii paralytici usum recepit.

quotannis
deinceps hujus
rei renovata
memoria est,
celeberrima
supplicatione
instituta; quæ
nunc etiam
obtinet.

18 Quum tanta hæc fuisset solemnitas, quotannis deinceps ejus memoria celebrata est die dominica v post Pentecosten. Quare tum ex summo altari dimittebantur lipsanthece, quæ a confratribus S. Exsuperii, alba sacerdotali vestitis et floribus caput coronatis nudisque pedibus cum ingenti supplicantium et cantantium agmine in locum le Tremblay deferebantur; unde post orationem de sanctorum laudibus reportabantur ad templum, ubi solemnne sacrum celebrabatur. Lipsanthece decem dies cominus expositæ, convenientibus vicinis parochiis singulis suo die ad celebrandum missæ sacrificium; et tanta tum illic erat populi multitudo, ex ultimis etiam Galliæ partibus accurrentis, ut canonici, nonnisi lictorum agmine stipati, ad chororum, ubi divina celebrarent officia, pertinere possent. Usque ad annum 1789, præmissis matutinis, viris fœminisque pro veteri more divisus, media nocte inter sabbatum et diem dominicam incohatur solemnne missæ sacrificium, non sinemagno strepitu peragendum: non secus enim ac leprosi et cæci qui Christum olim non sine clamoribus invocabant, attollebant peregrini vocem, sanctorum patrocinium implorantes; qua in re quod decoro deerat, supplebatur adstantium fide et religione; neque tum ea patrabantur facinora, quæ jactabant ii, quibus placuisset si archiepiscopi Parisiensis auctoritate universum institutum fuisset sublatum (1). Verumtamen, postquam religioni catholicæ honor redditus est et anno 1804 translationis celebritas postliminio reducta, omissum fuit nocturnum id officium; nihilominus non pauciores nunc conveniunt peregrini quam optimis olim temporibus. Vendito loco le Tremblay, mutata fuit supplicationis statio: quæ nunc fit coram pristino S. Jacobi templo, ubi crux quotannis erigitur: qua de causa nunc negligatur concio de sanctorum laudibus, non reperi.

Ordo supplicationis seu carmina cantata,

19 Franciscus Josephus Andreas Guiot, natione Rothomagensis, aliquando canonicus S. Victoris Parisiis, prior et parochus S. Guinaili Corbolii et post restituta in Galliis sacra parochus Burgi Reginæ, vulgo Bourg-la-Reine, ubi die 21 septembris anni 1807 mortem obiit, multus semper fuit in commendandis rebus Corboliensibus. Paulo itaque ante turbas et tumultus, quibus Gallicanum regnum subversum est, imitatus Huetium, episcopum Abrincensem et carminis pro supplicatione B. M. V. de Delivrandæ auctorem, scripsit Ordinem instituendæ processionis Corboliensis; qui quum in sola Monographia ecclesiæ S. Exsuperii, anno 1857 a cl. V. Pinard edita, reperiatur, hic dandus visus est.

dum in humeros levarentur reliquæ,

20 Incipite in Domino in tympanis: cantate Domino in organis (JUDITH. XVI, 2.). Qui revelat profunda de tenebris et producit in lucem umbram mortis (JOB. XII, 22.).

(1) Colin de Plancy, Dictionnaire critique des reliques et images miraculeuses, tom. III, pag. 95. Cfr Pinard, Monographie,

Vos o sancta quibus tollere pignora
Ferventesque datur ducere per vias,
Hic et jungite dexteras,
Hic et jungite pectora.

Jubilare Deo omnis terra, psalmum dicite nomini ejus; date gloriam laudi ejus (Ps. LXV, 2.). Qui vivificabit et mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum ejus in vobis (ROM. VIII, 11.).

Concurrunt: dociles en humeros sacro
Supponunt oneri: sarcina fit levis:

Divo fortis amore
Hanc ultro pietas fugat.

Benedicite gentes Deum nostrum, et auditam facite vocem laudis ejus (Ps. LXV, 8.). Qui numerat multitudinem stellarum et omnibus eis nomina imponit (Ps. CXLVI, 4.).

Florum dum capiti stant diademata,
Tractant sceptrâ rudes gemmea dum ma-
Quam lætûm premit arcam [nus,
Albens turba sodalium!

Collaudate canticum et benedicite Dominum in operibus suis (ECCLI. XXXIX, 19.). Qui dat lasso virtutem et his qui non sunt fortitudinem et robur multiplicat (Is. XL, 29.).

21 Pro Jordane sitim qui levat Exona
Tu, Baptista, caput saltibus exsere:
Agnum sicut eundem
Monstrant quos gerimus patres.

Omnes gentes, plaudite manibus; jubilate Deo in voce exultationis (Ps. XLVI, 1.). Qui tollit peccatum mundi et redemit nos ab inimicis nostris (JOAN. V, 24.).

Jam vocare graves desiit æs sonos;
Succedunt proprii carmina cantici;
His accensa calescunt
Mentes cordaque cantibus!

Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit (Ps. XCVII, 1.). Qui immisit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro (Ps. XXXIX, 4.).

In templo colitur quæ bona proxima,
Matri prima salus debita Virgini:
Id natos docuere
Cultus reddere præsules.

Psallite Domino in cithara, in cithara et voce psalmi (Ps. XCVII, 9.). Qui narrabit in scripturis populorum et principum: horum qui fuerunt in ea (Ps. LXXXVI, 6.).

Horum signa sequi quos dolor impotens
Affligi miseros liminibus jubet,
Umbra (credite) sola
Morbi causa fugabitur.

Venite, audite; et narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ (Ps. LXV, 16.). Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas (Ps. CII, 3.).

Non quæ dura tulit vulnera Bethsames,
Hic mortem nec Ozæ, quisquis ades, time,
Aurum si pius arcæ
Puro lumine conspicias.

Diligite Dominum omnes sancti ejus; quoniam veritatem requirit Dominus facientibus superbiam (Ps. XXX, 39.). Qui glorificatur in concilio sanctorum magnus et terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt (Ps. LXXXVIII, 8.).

22 Arcus en famulos flectere pons amat;
Nullos ora modos pangere cogitant:

D

E

prope templum
bina S. Joannis
Baptistæ
et B. Mariæ
Virginis;

F

item ad pontem
super Sequanam;

A

Sola nunc decet unda
Sanctis plaudere Sequanam.

Laudate Dominum in tympano et choro, lau-
date eum in chordis et organo (Ps. CL, 5.).
Qui statuit procellam ejus in auram et silue-
runt fluctus ejus (Ps. CVI, 29.).

Fluctu qui premitur fluctus ab altero,
Velox Neustriacas edoceat plagas,
Nobis cara suorum
Quam sint corpora præsulum.

Præcinite Domino in confessione, psallite
Deo nostro in cithara (Ps. CXLVI, 7.). Qui cu-
stodit omnia ossa eorum : unum ex his non
conteretur (Ps. XXXII, 21.).

Riparum geminant verba loquacium
Colles lætitiæ participes sacræ,
Florentisque tributum
Census (qua licet) offerunt.

Exultate Deo adjutori nostro, jubilate Deo Ja-
cob (Ps. LXXX, 4.). Qui emittit fontes in con-
vallibus; inter medium montium pertransi-
bunt aquæ (Ps. CIII, 10.).

*item ad tur-
rium vestigia
et ad trina
templa S. Gui-
naili, S. Leo-
nardi et S. Ja-
cobi Majoris;*

23 Turres nunc ubi sunt sideribus pares?
Terræ saxa sinu vel fluvio latent :
His divina triumphas,
Arx urbis melior, fides.

Sumite psalmum et date tympanum : psalte-
rium jucundum cum cithara (Ps. LXXX, 3.).
Qui confregit ibi potentias arcum, scutum,
gladium et bellum (Ps. LXXV, 24.).

Abbates facili, par grave, qui jugo
Spectantur, solitas despiciunt preces :
Thus nostris et uterque
Ultro miscet amoribus.

Buccinate in neomenia tuba : in insigni die
solennitatis vestræ (Ps. LXXX, 4.). Qui eduxit
vinctos in fortitudine, similiter eos qui exsu-
perant, qui habitant in sepulcris (Ps. LXVII,
7.).

Gratas Hesperiae gentis apostolo,
Cum prætergredimur, qua colitur, domos,
Poscamus det ut agrum
Det contingere prosperum.

Benedicite Domino omnes angeli ejus, poten-
tes virtute, facientes verbum ejus (Ps. CII,
21.). Qui facit angelos suos spiritus et mini-
stros suos ignem urentem (Ps. CIII, 4.).

*item ad locum
le Tremblay,
et ante con-
cionem, atque
in reditu.*

24 En apparet ager, terminus et viæ;
Illic et statio reliquias monet ;
Illic esca paratur
Justi quæ satiet famem.

Sperate in Domino omnis congregatio populi;
effundite coram illo corda vestra (Ps. LXI, 8.).
Qui posuit fines tuos pacem et adipe frumenti
satiat te (Ps. CXLVII, 3.).

Sentit gramineus quos recreet viror ;
Triplex inde lapis quos gerat appetit ;
Vicinisque superbit
Jam præclarus honoribus.

Venite et reddite Domino Deo vestro, omnes
qui in circuitu ejus affertis munera (Ps. LXXV,
12.). Qui statuit super petram pedes meos et
direxit gressus meos (Ps. XXXIX, 3.).

Sublimis media quæ stat in area,
Crux regina suos optima milites,
Ceum circumdata natis
Acclines genibus vocat.

Confitemini Domino, filii Israël; in conspectu
gentium laudate eum (Tob. XIII, 3.). Qui exal-
tavit lignum humile et frondere fecit lignum
aridum (Ezech. XVII, 24.).

Campestri populum qui cathedra doces,
Narra flexanimi voce, paraverit

AUCTORE
V. D. B.

Numen quanta patronis,
Servet quanta clientibus.

Afferte Domino gloriam et honorem, afferte
Domino gloriam nomini ejus (Ps. XXVIII, 2.).
Qui annuntiat verbum suum Jacob; justitias
et judicia sua Israël (Ps. CXLVII, 8.).

Quorum sub pedibus terra latet silens,
Hæc vos pectoribus semina condite;
Hoc et rore madentes
Fructus edite debitos.

Lætamini justi in Domino : et confitemini me-
moriam sanctificationis (Ps. XXXVI, 13.). Qui
replet in bonis desiderium tuum; renovabitur
ut aquilæ juvenus tua (Ps. CII, 5.).

Transibat faciens qui populis bene,
Per sanctos eadem qui renovat bona,
Nobis hic via factus,
Det Christus patria frui.

Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate
in monte sancto ejus (Ps. XCVIII, 12.). Qui
facit magna et inscrutabilia, et mirabilia abs-
que numero (Job. V, 9.). Amen.

25 Quum pleraque templa et ædes, ad quas
in hoc carmine alluditur, temporibus perturba-
tionis Gallicanæ et deinceps dirutæ fuerint, non
licuit id amplius hoc sæculo adhibere, licet
plane festivum esset et pietate plenum. Alia
autem carmina, nonnihil antiquiora, (quippe
quæ, a Simone Gourdan, canonico S. Victoris
Parisiensi, scripta, anno 1715 primum edita
fuerint atque anno 1773 Vitæ SS. Exsuperii et
Lupi, exarata a Joanne Francisco Beaupied, ab-
bate S. Exsuperii, subjecta,) hac die adhuc in
usu sunt; quæ hoc loco exprimenda videntur. Is
itaque hymnus ad Vesperas et Matutinum cani-
tur :

*Hymnus ad
Vesperas et
Matutinum in
festivitate
translationis;*

Ad te, summe Deus, pectore subditi
Nunc, Exuperio præside, currimus,
Conspirante Lupo, sollicitas preces
Aris fundimus et tuis.

En sacri cineres ossaque præsulum
Ornant templa tuo condita nomini,
Haimo munifica dum, super astruens
Fundamenta, dedit manu.

Flectunt magnanimi regia principes
His coram spoliis et diademata,
Et per vota sui fervida supplicant
Morbo corporis exui.

F

Hic et pontifices multa micantibus
Una concelebrant sacra sub infulis,
Monstrantesque piis pignora cœtibus
Arca divite collocant.

Qui divina piis jura laboribus
Invictus statuit, subdidit et tuo
Gentes imperio, munera gratiæ
Per hunc cum socio fluant.

Supremis moderans omnia nutibus,
Sacris exuviis hæc loca recreas ;
Sis et propitio spes nova lumine
Et rebus dubiis salus.

Sit laus summa Patri, summaque Filio,
Sit par sancte tibi laus quoque Spiritus,
Qui spectanda patrum pignora publicis
Templi laudibus evehis.

Amen.

AD LAUDES.

AUCTORE
V. D. B.
et hymnus ad
Laudes.

26 AD LAUDES :

Quot retulit procerum memorabilis arca trium-
phos

Corbolii columen praesidiumque potens!
Praecones fidei super aethera, Christe, coronas,
Terra prodigiis imperitare jubes.
Contractos reparant artus, dant lumina caecis,
Aure simul surdos ac redeunte beant.
Jussa sub exuviis februm fugit horrida pestis,
Gaudet hydrops membris pellere pondus
iners.

Nixa fide, quocumque gemat plebs saucia
morbo,

Protinus ad festam stat recreata diem.
Gloria summa Patri sit et aemula gloria Nato,
Sit par Spiritui, quo fluit omne bonum.
Amen.

In festivitate
S. Lupi hy-
mnus ad pri-
mas Vesperas;

27 Et quoniam in recitandis hymnis versa-
mur, placet hic quoque adducere, quos idem
Simon Gourdan in unius S. Lupi honorem con-
didit et qui festa ejus die 25 octobris in usu
fuerunt, donec stetit Corboliense capitulum;
nunc autem omnino negliguntur, quod ipse
S. Lupi natalis illic amplius non agitur. Ad

B PRIMAS itaque VESPERAS haec canebantur :

Cui Deus crescit, peritura vani
Cuncta decrescunt simulacra mundi;
More torrentis fugitivus illi
Praeterit orbis.

Nil domus splendor, nec opes avitae,
Blanda nec flexit juvenem voluptas,
Quos fides monstrat superos antistes
Ambit honores.

Ne quid in dulci patria retardet,
Nec satis cautum illecebris inescet
Blandiens aulae favor, in remotas
Clam fugit oras.

Quam salutaris fuga! quam profundo
Jussa decreto! Reget ille cives;
Sub jugo Christi fera corda subdi
Nescia mittet.

Summa laus Patri, genitoque Verbo,
Et tibi compar, utriusque nexus,
Qui sacerdotes Deus intus ungis,
Spiritus alme.

ad Matuti-
num;

28 AD MATUTINUM :

Sidus Bajoci splendidum,
Vocante Christo, pontifex,
Assurgit intactae Lupus
Virtutis ad fastigium.

Templi minister praevis
In muniis praeluserat,
Promptus Deo solemnibus
Offerre votis hostias.

Noctes diesque pervigil
Hostes Dei caelestibus
Insudat armis vincere
Mentemque caelo tollere.

Non inquinatus crimine,
Sese fidelem Numinis
Monstrat sequacem, traditam
Ardens sequi legis viam.

Levita, jamjam noscitur
Praesul superno lumine;
Ceum nube rupta fulgurans
Flammas amoris suscitatur.

Sit laus Patri, laus Filio,
Sit par tibi laus, Spiritus,
Qui lucidas praebens faces,
Expellis umbras mentium. Amen.

D

29 AD LAUDES ET AD SECUNDAS VESPERAS :

ad Laudes et
secundas Ve-
speras;

Alter a prima procerum columna
Dum petit claras Renobertus arces,
Huic Lupus caelo datur imperante
Rector ovili.

Ducit illustrem sine labe vitam,
Gaudet antiquae pietatis haeres
Fervido Christi populos fideles
Pascere verbo.

Nulla praedator leo visus ore
Tam gregis cari lacerare membra;
Pastor occurrens valido Tonantis
Fulmine terret.

Sævit immani feritate, monstrum;
Mandit infantes, vorat et puellas;
Sternis, antistes, cruce fretus, alto
Mergis et amne.

Semper attollens oculos in amplam
Regis æternum radiantis aulam
Præscius mortis, grege convocato,
Exuis artus.

E

Summa laus Patri, genitoque Verbo
Et tibi manans ab utroque Flamen,
Quo fugit terras patriumque justus
Ambit olympum. Amen.

30 PROSA IN MISSA.

prosa in Mis-
sa.

Praemium regiminis,
Diadema luminis
Lupi cingat verticem.

Venerandum ordine
Sacro plenum Flamine
Gessit hic pontificem.

Abluit caelestibus
Renobertus fontibus,
Totum Christo reddidit.

Hoc duce, progrediens
Et in alta transiens
Infulis se subdidit.

Fundis fovet indigos;
Pietas in prodigos
Sumptus et effanditur.

F

Per sermones sedulos
Perque facta populos
Astris adipiscitur.

Quam viget eximia
Legum observantia!
Quam viæ laudabiles!

Prava quæque jugulans,
Patres sanctos æmulans,
Annos egit nobiles.

Micat vaticiniis,
Floret ac prodigiis,
Urbem monstris liberat.

Mutis os restituit,
Claudis gressum statuit,
Visum caecis reserat.

Qui nos sacris ossibus
Decoras, aspectibus,
Praesul, almis subleva.

Mille nos discrimina
Obsident et crimina,
Sursum mentes eleva.

Amen.
§ IV.

A

§ IV. S. Lupi aliorumque sanctorum Corboliensium reliquiarum fata. Miracula S. Lupi. Ejus Vitæ.

S. Lupi reliquiae, minus honoratæ quam S. Exsuperii, anno tamen 1619 recognitæ,

Referuntur a Corboliensibus plura, quæ a familia regia in honorem SS. Exsuperii et Lupi facta fuerunt; veruntamen in his multo magis cogitatus fuisse videtur prior sanctus quam posterior; ita ut hîc enumeranda non videantur. Atque id passim observatur; adeo ut quum anno 1619, die dominica post Ascensionem, consentiente Henrico cardinali Gondio, archiepiscopo Parisiensi, S. Exsuperii corpus a Paulo Hurault de l'Hospital, in vicino paterno prædio de Juvisy tum degente, in novam capsam argenteam, auro gemmisque ornatam, solemni-ter translatus est, idem honor habitus non sit S. Lupi exuviis; hæc quidem recognitæ et populo ostensæ, atque tum in solita supplicatione circumductæ, sed nequaquam in novam thecam repositæ. Et quidem mansisse videntur in veteri capsâ usque ad annum 1794, quo simul cum SS. Exsuperii, Regnoberti aliorumque cælitum pignoribus maximo sacrilegio perierunt: quæ res in Galliis celeberrima est; sed falso fertur a Corboliensibus demagogis venditam fuisse S. Exsuperii lipsanothecam ut inde funestam machinam, vulgo Guillotine, sibi compararent (1). Ecce quid acciderit.

anno 1793 summa impietate cum aliis multis combustæ.

32 Mense novembri anni 1793, quum christianæ religioni cultus Rationis substitutus fuisset in S. Exsuperii templo, hujus ex argento deaurato thecam et alia vasa sacra impietatis antesignani ad conventionem nationalem Parisiensem miserant; reliquæ vero S. Exsuperii aliorumque sanctorum projectæ fuerant inter sordes sub tecto domus ecclesiasticæ et paulatim in oblivionem abivisse videbantur. Verum societas Corboliensis popularis, timens ne sacris illis ossibus iterum aliquando adhiberetur veneratio, statuit ea publica festivitate in medio foro ita delere ut vestigium non relinqueretur. Indicto itaque id flagitio in diem 8 februarii anni 1794 (décadi vingt pluviôse l'an deux de la République française), venerunt ad templum S. Exsuperii, a viris armatis circumdatum, Happey, Corboliensis major (maire), Gorsat, municipalis magistratus (officier municipal), Brunos, agens nationalis communis, (aberant autem reliqui municipii præpositi, alio missi,) Dancourt, præses societatis popularis, et Bertrand, municipii secretarius; quorum jussu ex superiori illa contignatione delatæ sunt reliquæ S. Exsuperii, S. Guinaili, S. Quirini, S. Lupi, S. Regnoberti, S. Yonis pluriumque aliorum et in plaustro, quo sordes viarum colligi solebant, depositæ et ad forum Revolutionis, pænarum capitalium locum, devectæ; ubi præstructo busto fuerunt impositæ et simul cum involucris et thecis incendio deletæ, clamante adstante plebe: Vivat respublica, vivat natio! et alia hujusmodi. Dein cineres collectæ et eodem illo plaustro ductæ ad majorem arcum pontis, super Sequanam projecti; unde inter vesanos clamores in aquas præcipitatæ fuerunt.

(1) Guilhermy, Hist. de l'église de Saint-Denis, pag. 201, not. 2; cfr Pinard, Monographie, etc., p. 56. — (2) Contes populaires etc. de l'arrondissement de Bayeux, deuxième édi-

Id festum expiatorium sacerdotalium fraudum et avitæ stultitiæ dictum est atque absolutum ordinaria societatis popularis sessione. Itum demum ad municipalem domum, atque ibi commentarii summo contemptu et impietate scripti, quibus egregium id facinus memoriæ commendaretur. Hi editi fuerunt a Frederico Pluquet (2); unde excerptimus quæ modo retulimus, eas dumtaxat omittentes irreligiosas sententiâs, quibus incredibilem animi sui perversitatem testatam voluerunt vesani illi homines. Inde nil amplius superest de S. Lupi reliquiis; sed os maxillæ S. Exsuperii subtractum, die 20 novembris anni 1803 primo expositum et die 2 maii anni 1809 ab episcopo Versaliensi, Charrier-Laroche, recognitum (3): quod nunc in annua supplicatione circumfertur, nullis S. Lupi reliquiis præsentibus.

33 Ut autem jam ad S. Lupi miracula veniamus, ea perpauca sunt atque olim partim latine, partim gallice conscripta fuerunt una cum miraculis S. Exsuperii. Scriptionem latinam frustra petierunt olim decessores nostri; neque eam nancisci potuimus, quod, disperso capitulo ejusque tabulario, nondum inventa fuerit. Superest itaque ut ex libellis Joannis Bocquet, Stephani Pepingue et Joannis Francisci Beaupied de SS. Exsuperii et Lupi Vita et miraculis gallice vertamus quæ ad posterioris hujus sancti gloriam faciunt. Omnia enim ita mixta sunt ut pleraque ad S. Exsuperium, unum aut aliud ad S. Lupum, aut ad ambos pertineant. Supra, ubi de prima translatione solemni diximus, duo ex his retulimus; ita ut unum ex antiquioribus supersit, nullo tamen adscripto anno. Hoc autem in eo positum est quod Guilielmus, filius Joannæ Fervie, molitricis a Firmitate Imberti, amens et epilepticus, quum a matre sua S. Lupo devotus fuisset et in Corboliense templum ductus, post novendiales illic fusas preces plane curatus est. Refert etiam Beaupied exundantes Sequanæ aquas, supra pontem allatis SS. Exsuperii et Lupi lipsanothecis, in alveum suum rediisse. Sed alii de uno S. Exsuperio meminerunt; quod, quoniam alias extra ordinem supplicantium ratione et ritu solum S. Exsuperii corpus circumduci solebat, credibilis est.

34 Jam pridem hæc absolveram, quum cl. v. Julius Lair cœpit in origines christianas diocesis Bajocensis non præstitutis opinionibus, sed veritatis amore inquirere, veteresque fabulas, quas improvidi aliquot homines denuo in lucem vocare nuperrimis temporibus tentarunt, iterum evertere. Studiorum fructum edidit in Bibliotheca scholæ diplomaticæ (4), suoque labori adjecit ad finem Vitam S. Regnoberti, episcopi II Bajocensis, Vitam S. Reverentii, confessoris, Vitam sanctissimi Exsuperii, Neustriæ inferioris apostoli et primi Bajocensis episcopi, Vitam S. Lupi, Bajocassinæ civitatis episcopi, Translationem ejusdem, et demum fragmentum Vitæ S. Lupi ex pristino codice Corboliensi. Quum autem passim inter me et diligentissimum virum conveniat, non visus est Commentarius meus mutandus; sed paucis dumtaxat augendus locis. Hic itaque id unum notabo Vitam S. Lupi, quam cl. vir edidit, desumptam esse ex bibliotheca imperiali Parisiensi (5); quo de-

tion, p. 152 et seqq. — (5) Pinard, Monographie, etc., p. 56. — (4) Bibliothèque de l'Ecole des Chartes, 1863. — (5) Fonds lat., n. 9576.

AUCTORE
V. D. B.

Pauca miracula S. Lupo adscripta.

E

Vita edenda.

lata

ALCTORE
V. D. B.

lata fuerit, ut ex impresso sigillo constat, ex bibliotheca monasterii S. Sergii Andegavensis. Est autem eadem ac ea unde Elnonenses, quas supra memoravi, lectiones desumptæ sunt. Illius quidem scriptura sæculi XII est; sed ipsa Vita multo ante composita fuit, non tamen antequam locus idem seu Bajocensis civitas desolaretur lamentabili paganorum sævitia seu Normanorum incursionibus. Quod autem non continet Cormaricensem translationem, coniecit cl. v. Lair eam extremo sæculo IX antiquiorem esse; ita ut sub annum 857 scripta fuerit: neque repugnare velim, neque consentire; certo sæculo X non videtur recentior. Verumenimvero scriptio- nis multo antiquioris videtur esse paraphrasis. Exhibetur enim in ea num. 6 S. Lupus ex diacono factus episcopus seu ordinatus per saltum; quod ordinationum genus ita in Galliis sæculo IX obsoleverant, ut Ratramnus Corbejensis, singu- lari libro scribens contra Photium, qui ea de re latinis accusaverat, plane negarit id fieri; sed Aeneas Parisiensis, doctus id Romæ et alibi fuisse factum, melius respondit (7). Similiter antiquitatis indicium esse videtur quod num. 12
B *dicitur, quamvis sanguinem lictatoris officio non effudit, tamen crucifigendo carnem cum vitiis et concupiscentiis sollempne martyrium venerabiliter celebrasse. Quibuscum compone quæ in ecclesiasticis officiis de S. Martino Tu- ronensi leguntur; qui quum ex primis confesso- ribus fuerit, qui ecclesiasticum cultum adepti sint, excusatio quasi fit quod colitur, licet mar- tyr non fuerit. Illa itaque ad tempus referenda esse videntur, quo parcissimus adhuc esset con- fessorum cultus. Quæ sequitur Translatio non continuatio illius Vitæ est, sed finis Vitæ vetu- stioris, neque solius S. Lupi, sed SS. Lupi et Ausiaci; dicitur enim: Incipit translatio eo- rum. Scripta hæc fuit ante finem sæculi X, ut liquet ex his verbis: Gloriosa sanctorum cor- pora transtulerunt et eorum in honore eccle- siam construxerunt, in qua Dei magnalia prædicantur; prædictorum quoque sanctorum mirifica ammodum patrocina venerantur. De altera Vita dicam in Annotatis.*

INCIPIT PROLOGUS

IN VITA SANCTI LUPI

BAJOCASSINÆ URBIS EPISCOPI.

Quantum me-
reatur S. Lu-
pus laudibus
celebrari.

Laudabilem vitam atque inimitabilem beatis-
simi Lupi, Bajocassinæ urbis episcopi, impo-
lito licet themate, pistica tamen cordis prose-
cuturi sinceritate, mirifica omnipotentis Dei
veneremur magnalia, qui suos glorificat sanctos
inenarrabili claritate. Quos, in præsentia
etiam mundo, ita supernæ munivit protectio-
nis clipeo ut, ipsis agonizantibus adversus
spiritualis hostilia jaculationis temptamenta,
nullatenus lætaretur hostis eosdem superasse
imbelles, sed potius doleret dum repperisset
eos in olimpico certamine athletas Christi
inexpugnabiles. Gaudet igitur sancta mater
ecclesia talium procreatione filiorum, quæ
semper ad sublimiora provehitur salutifera

actionis fastigia continua illorum affluentia D
meritorum. Gratulatur et jam almificus ura-
nicæ chorus sublimitatis de eorum gratissima
societate, dum contemplatur eos sibimet ad-
scitos, Jesu Christi Domini nostri largiflua
miseratione. Exornat quippe eos choruscus
virtutum splendor; emanat passim illorum
inimitabilibus exemplis Christi bonus odor:
quo accenditur in sinceris fidelium pectoribus
desiderabilis fervor saluberrimæ exercitatio-
nis, ac perspicuæ intentionis lampabilis amor,
affectus theoricæ contemplationis gratiosior,
instantia in sacræ fidei puritate devotior, pa-
tientia in spe divinæ remunerationis constan-
tior, perseverantia in dilectione Dei et proximi
splendidior; facit namque eos Dominus re-
gnare secum in cælestibus et polosis perfrui
dignitatibus, quia eorum haut delusit animos
suasibilis hujus labentis sæculi voluptas
ineptis oblectationibus. Illustravit quoque eos
divinæ claritas majestatis claro pneumaticis de-
coramine irradiationis; quique, juxta veridica
apostoli Petri sententiam, finem fidei suæ
reportantes, salutem videlicet animarum, su-
peræ gloriosi perennitatis effecti sunthæredes. E
Inter victrices itaque syderei cœtus laureas,
rutilantia sanctorum refulgent sarta confesso-
rum, sacrarum niveis virtutum floribus cæli-
tus redimita, quis mirifice decoratur devotis-
sima fidelium populorum caterva. Inter quos
beatissimum Lupi * magnifica divinæ digna-
tionis mirificavit potestas, rutilo sollempnis
candore jocunditatis, ac sydereo perhennis
fulgore felicitatis. Qualiter enim ab ineunte
ætate divinis sit mancipatus obsequiis, et
muniis venustatus ecclesiasticis, et rutilanti-
bus almorum emicuerit documentorum falera-
mentis, et triumphalis politicam promeruit
lauream æternitatis, Domino misericorditer
ipsius meritis annuente, aggrediemur mem-
brarum paginis inserere. Explicit præfatio.

* Lupum

INCIPIT VITA

SANCTI LUPI EPISCOPI,

Quæ celebratur VIII kalendas
novembris.

F

Fuit igitur, tempore quo Ægidius, rex Roma-
norum a regnabat in Galliis, vir ammirandæ
sanctitatis, Lupus nomine, Bajocassinæ urbis
territorio oriundus, prædiu * inclitorum gene-
rositate parentum nobilitatus. Qui, dum pue-
ribilibus adhuc frueretur annis, sancto Rufi-
niano ejusdem civitatis præsul, qui etiam
tertius a beato Exuperio, primo ipsius urbis
episcopo, clarum pontificalis apicem dignitatis
regendum susceperat, sollertia traditur paren-
telæ gratiositatis edocendus. Quem eximius
vir salutaris gurgite vitalis lavacri purificans,
spiritali sibi filium fecit, moxque collatis ei
ex more almi spiraminis karismatibus, studiis
mancipavit litteralibus. Inspirante vero divi-
næ clementia majestatis, tanta in eo intelle-
ctualis scientiæ et prudentis ingenii sagacitas
exercuit *, ut præceptorem, qui eum suscepe-

S. Lupus, na-
tione Bajocen-
sis, a S. Rufi-
niano educa-
tus,
* abest Eln.

a

* excrevit Eln.

(1) Cfr Martene, De antiquis ecclesiæ ritibus, t. II, p. 279.

A rat erudiendum, perspicuo mentis acumine mirabiliter præcelleret, et minus edoctum rudimentis spiritalibus magistrum discipulus, haustu superni fontis repletus, sapienter edoceret. Æterna siquidem summi sapientia Patris, apud quem est fons vitæ et cujus lucido lumine splendidum conspicitur lumen, mentem illius perspicaci illuminatione cælitus clarificaverat, de qua legitur : « Sapientiam » filiis suis inspirat, et suscipit exquirentes » se, et præbit in via iustitiæ, et quo introi- bit benedicet Deus. »

dum ab eodem
diaconus ordi-
naretur,

2 Eleganter igitur divinis eruditus eloquiis, religiosus cœpit pollere actionibus et catholicis studere dogmatibus. Videns itaque sanctus Rufinianus antistes beatissimum Lupum, splendido vitæ cælibis nitore laudabiliter fulgescere, ac rutilo gratiæ spiritalis jubare evidenter candescere, ad sacri ordinis dignitatem, divino admonitus instinctu, censuit promovere, ut munus, quod ei omnipotentis Dei contulerat largitio, universali quoque prodesset ecclesiæ. Cumque reverendus antistes infulam diaconii, uranicis insertam gemmis, ejuscapitum divina imponeret benedictione, salutarem etiam illi cælicæ curam doctrinæ, utpote supernæ scientia illustrationis micanti et ignito omnipotentis Dei amore ferventi, securus injunxit. Quo enim æterni propitiatio moderatoris pio nitu * indicaret, quanti apud se meriti beatus Lupus fuisset in ipsa consecratione, mirificum ostensum est, ac laudabile cælitus præsagium.

* nitu?

a Stephano
presbytero di-
ctus est ejus
successor fu-
turus;

3 Quidam namque cum eo leviticæ gratiam ordinationis suscipiens, nomine Stephanus, inter sacros ordines Spiritu Sancto (ut creditur) afflatus, excelsa repente cœpit voce præconari, dicens : « Domine papa, Rufiniane, hunc quem consecras diaconem, tuum fore cognoscas probum substitutorem, ac venerabilem gregis Domini pastorem. » Tunc beatus Rufinianus cum universo clero adstantique populo magnificas Deo omnipotenti reddidit gratias, et beatissimum Lupum diaconem, quem divinitus sibi intellexerat successorem, digna postmodum honoravit reverentia. Sanctus vero Lupus, levitali subnixus ordine, cælica divini munia sacramenti efficaciter cœpit venerari, ac velut strenuus minister officiosissime studuit vices exequi pontificis in conspectu Domini, omnimodis remunerari gestiens illi * videlicet honore, quem in Evangelio pollicetur Dominus Jesus sibi ministrantibus, dicens : « Si quis mihi ministraverit, » honorificabit eum Pater meus, qui est in » cælis. »

* lege illo

et quidem
biennio post,
quum de dan-
do S. Rufinia-
no mortuo suc-
cessore agere-
tur,

b

4 Post biennium autem sui diaconatus, prælibatus antistes coici gravidine somatis exonerandus, ab hac est luce substractus, cælesti vitæ reddendus. Tunc clerus omnis, universaque concio plebis, provincialium quoque præclarus antistitem conventus b, quos superna instigaverat ammonitio, ad tanti viri properare exequias, sanctum eximii præsulis spiritum summo opifici reverenter commendare studuerunt, atque cum hymnica clarifici exhibitione modulatus, et cælestis dulcisona psalterii jubilatione, ejus corpus mausoleo commiserunt. His rite peractis, unanimis ejusdem sedis clericorum societas et concursus populi voluntas, sicut doxali vaticinatum fuerat in-

spiratione, beatissimum Lupum pontificali honore asseverat fore dignissimum, et ecclesiasticæ electioni aptissimum, quia omnium animos bonæ vitæ exemplo, ac sanæ doctrinæ prædicamento, ad almificum theoricæ studium institutionis gratanter provocabat. Gratissimo siquidem vultus lepore, ac clarissimo verosæ sagacitatis nobilitatus decoramine, typica cælestium dogmata sacramentorum mira universis dispositione pandebat.

5 Erat ergo in eodem conventu reverentissimus vir, claredine pollens egregiæ nobilitatis, ac præcipuæ sanctitatis miræque virtutis, Rotomagensium archiepiscopus Silvester nomine. Qui prudenti alloquens affatu coepiscopos, hortatus est eos, ut secum æternæ majestatis clementiam, totis flagitarent nisibus, quatenus eis innotescere dignaretur quis dignus tanti fastigio culminis haberetur. Quo enim magis magisque ammirabilis beati Lupi sanctitas, Deo dispensante, divulgaretur, nocte sequenti eidem archiepiscopo vir senex, placido satis vultu, decoraque canitie, vestibusque rutilantibus, in somnis apparuit, taliterque affatus est eum : « Tu, qui archipræsulatus fungeris officio, ac summa sacræ ordinationis frueris archontia, virum inlustrem, agnumque, cognomento Lupum, quem sibi omnipotens Deus elegit sacerdotem eximium, absque ulla dilatione studeto constituere plebi suæ rectorem. » Hac ergo visione prælibatus antistes edoctus, a somno surrexit expergefactus; inlucescere die dominica c, convocatisque coepiscopis, dyasypticam aggressus visionem illis plausibiliter exposuit. Qua episcopi revelatione gavis, Dominum universorum rectorem, intimis pariter laudibus extulerunt, et cum interna animi alacritate ecclesiam adierunt.

et Silvester
Rothomagen-
sis archiepi-
scopus, preces
indixisset, hic
noctu monitus
est S. Lupum
creare episco-
pum;

6 In qua cum universi conglobarentur populi, venerabilis vir, Silvester, monarchico pontificum sublimatus culmine, persuasit eis, ut pari affectu et mentali desiderio Domini misericordiam deprecarentur, quo eis communiter panderet quis illius sedis pontificatu dignus haberetur. Porro subjectione archipræsulis asscientibus populis ac sinceris cordibus omnipotentis Dei significantiam præstolantibus, surgens extemplo parvissimus puer, apprehendit beatum Lupum diaconem per vestimenti fimbriam, fecitque eum venire, et ante conspectum antistitis assistere. Tum his prorumpens vocibus puerulus inquit : « O Domine episcope, istum diaconem episcopali sanctifica benedictione, qui communi desiderio est electus a Dei populo, ac magnificus pastor prædestinatus a Domino, ut impleretur quod psalmographus ait Deum mirabilem ex ore lactantis in sancto suo perfecisse laudem. » Tunc omnes episcopi, qui præsentem erant, ac clerus omnisque plebs, ad vocem parvuli clamantis, quem divina illustraverat suggestio, concordi acclamatione insonuere dicentes : « Dignus est iste pontificali honore quem Deus cælica mirificavit electione. » Protinus ergo, circumstantia vallatus episcoporum, apicem indeptus est episcopalem. Pontifices autem et turbæ, quæ hujus ordinationis expectaverant proventum, gratias Deo omnipotenti in sublime tulerunt, ac sic ad propria rediere domicilia.

alii vero epi-
scopi et plebs
in ipso templo
a puero, S. Lu-
pum designan-
te; qui et sta-
tim episcopus
factus est.

7 Postquam

*Crevit deinde
sanctus vir,
divina gratia
adjutus,*

7 Postquam enim pontificalis monarchiam obtinuit dignitatis, saluberrimum almificæ propositum religionis lampabile decoravit studio mirificæ exercitationis. Claruit vero glorioso segmentatus affamine, demulcens corda populorum nectarea almiiflui prædicaminis dulcedine. Parsimonialibus siquidem juveniles cohibens artus abenis, salutari imbrificatione superni roris incentiva extinxit fomenta carneæ oblectationis. Viriliter etiam hostem superavit dulcem christianæ professionis, amicum quoque amarum humanæ propaginis sagaciter delusit, crebro fultus suffragamine Altitonantis. Dignum profecto erat ut strophosum deificæ potestatis inimicum amicus Dei invincibilibus telis expugnando triumphaliter devinceret, ac vincendo mirabiliter expugnaret; sicque mirificus athleta summi regis, clarissimum cælestis miliciæ exercens tyrocinium, ineliti causa certaminis, infularem mereretur triumphum, et fulgidus adipisceretur spiritualium diadema virtutum. Denique, in antisticio sui præsulatus, universa pomposæ illectionis paludamenta floccipendens, excellentiam veræ humilitatis sedula provectione almificæ fastigavit in se sublimer exercitationis, quo examusim prosequeretur desiderabilem apostolicæ indaginem sublimitatis.

*omnigenis epi-
scopalibus vir-
tutibus.*

8 Erat nanque et pontificatus principalitate humilior, ex humilitatis devotione gloriosior, ex glorificationis jocunditate devotior, et devotionis puritate gratiosior. Desiderium utique illius in Christi ardebat lampabiliter dilectione, quod cælitus animabat vivificum indesinenter pneumalis fomentum gratiæ. Itaque nanque jugiter Dei famulatu erat occupatus ut, sopitis divino juvamine viciorum igniculis, ancillationi subderet insolentiam carnis et rationi attribueret prærogativam dominationis. Exclusit quoque ab eo impatiens amor Christi cœnosas luridi voluptates flagitii, et solidavit in eo salutiferi perseverentiam propositi. O ammirabilem Domini sacerdotem, splendidatum rutilo spiritualium candore gemmarum! O venerabilem per omnia antistitem, quem æternus stelliferi patrator orbis candidissimo flore decoravit splendidissimæ castitatis, et renitenti fulgore perornavit venustissimæ simplicitatis, ac favorabili ignivit zelo glorificæ æquitatis! Quem etiam nobilitavit sagax sapientiæ sollertia, ne quemquam aliqua ratione falleret, munivitque prudentiæ strenuitas, ne subdola a quoquam machinatione falli potuisset. Ecclesiasticæ siquidem observantiæ laudabilis provector, sibi que subsectorum mirandus eruditor, canonicæ religionis strenuus institutor, egregius egentum consolator, imitabilis peregrinorum receptor, potens infirmorum curator, mirabilis dæmonum fugator, officiosissimus afflictorum corroborator. Fuitque ejus studium, ceu Jacobus ait apostolus, visitare pupillos et viduas in tribulatione earum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo.

*Lupum, quem
frustramilites
aggressi erant,*

9 Kategorizanda ergo laudabilis viri præconia inscripta legentibus pandat pagina, atque elucidet miraculorum insignia, quæ per eum mirifice divina gessit potentia. Illo igitur in ipso tempore, quo sanctus Lupus, eximius pastor gregis Domini, pontificalem Bajocasinae sedis dignitatem gubernabat, erat, quod-

dam nemus e regione portæ civitatis, quod D vocabatur Arboreta *d*, in quo sævissimus erat lupus, qui non modicam in populo exercebat stragem. Oportuno etiam sibi tempore, eadem belua crudelissima, utpote versipellis, a suis exiliens latebris, multos famelica obpetebat voracitate homines, adeo ut inter pueros et puellas, in modico devoraret feraliter intervallo decem et octo. In tantum quoque ipsius est lamentabilis crassata ferocitas, exigentibus plebis peccaminibus, ut etiam illam in partem, qua prædicta videbatur consistere silva, non modo callem arripere quispiam non audebat, alicubi gratia pergendi, verum etiam ipse aditus egregiendi prædictæ negabatur urbis et exeundi. Tunc populus, tali metu percussus et in fra civitatis mœnia conclusus, militare deposcit auxilium quod ei defensionis conferat præsidium. Moxque armata manus ad indagandam ipsius beluæ conversationem unanimiter properat, prædictum nemus, more venatorum, cum canibus lustrat. Sed ejus insecutionem impetumque lupus vafrica devitans calliditate, suæ discrimen internitionis evasit, ut liquido cognosceret plebs, quæ humanum expetiverat E confugium, non esse in armis bellicis tutelam protectionis, et impleretur quod cecinit inclitus veridicæ citharœda vaticinationis, talibus modulando verbis: « Nec enim in gladio suo » possederunt terram et brachium eorum non » salvavit eos. » Illi autem, qui in urbe remanserant, quorum filios et filias ferina rapacitas morti destinaverat, præstolantes de captione tripudium hostis, cum ejus evasionem pro dolor! cognovissent, gemino mœstificati sunt angore; metuentes ne, cum filiorum amissione, etiam ipsi letale paterentur institutum Dei permissione. Pociori itaque consilio, tandem beatissimum Lupum episcopum communiter expetunt; submissis humiliter vultibus, ejus solamen auxilii flagitant, ut eos divinis orando protegat armis, et precibus sacris liberet tanti feralitate hostis. Preciosus ergo sacerdos Domini Lupus, gravi eorum infortunio compassus, utpote pietatis amator, mansuetudinis dilector, consolatoria illis intulit affamina dictis: « In misericordia Dei sperate, fratres dilecti, quum non derelinquit Dominus sperantes in se, et nolite contristari, neque metuere, quia subveniet nobis ocus F larga Dei miseratio. Ubi enim humana desunt desolatio *, divina sunt postulanda præsidia. Nunc ergo ad propria revertimini habitacula, et ad me regrediimini, die crastina, Domini percepturi suffragia. » His vero recreati solaminibus, sicut eis a venerabili præsule injunctum fuerat, implere studuerunt. Ipsius autem secudentibus, sanctus Lupus in noctis interstitio supernæ clementiam majestatis mentali obsecratione invocat, quo plebem sibi commissam, cælesti muniat protectione, et consolidet in fidei stabilitate, liberetque a bestiali misericorditer infestatione.

* solatia

10 Linquente igitur croceum aurora cubile, gelidas lux solverat umbras, cum fit popularis iterum concursus ad ecclesiam, quatenus ibi, juxta prælibati pollicitationem antistitis, Domini desiderabilem impetrare gratularetur misericordiam. Sanctus itaque Lupus, congloba tam cernens plebis multitudinem, salubria cælestis munia sacramenti, pro populi peccaminibus

mirabiliter occidit.

A minibus, summæ Deitati, cum prædicabili reverentia, studuit celebrare, et inter cælica missarum officia, dissertissimo plebem more solito favorabiliter alloquitur sermone, quo paterno solatus est affectu mœrentium populorum corda, pollicens tuitionis emolumenta. Qui sermo cælestium plenus sacramentorum, fidelibus pandens obtabile salutis gremium, gloriosum manifestabat iter ad præclaram æthereæ jocunditatis pergendi hæreditatem, divinis declarans præconiis polosæ habitationis gloriositatem. Suadebat etiam nec perfunctoria tranquillitate insolescendum, nec jacturarum infortuniis esse deficiendum, ut in omnibus infestantis callosas lavernæ inficias, mens theoricis intenta famuliciis, æquo devitaret moderamine, totoque studeret conamine superna efficaciter gaudia quærere. Igitur, post elucubratam exhibitionem sermonis, divinique completionem offitii sanctus Lupus, tunica indutus in qua fuit ordinatus episcopus, inexpugnabili quoque sacræ fidei clipeo munitus, silvam, in qua sævissima delitescibat bestia, solus adire non timuit. Tunc clericorum splendidata contio, universa itidem populi multitudo, viri Dei constantissimam fidem ammirantes, fastigia murorum conscenderunt, his vocibus proclamantes: « Domine Deus, cæli terræque fabricator ac totius creaturæ formator, cui omnis fortitudo subditur et omne genu flectitur, qui es gloriosus in sanctis tuis, qui magnificentiam tuam mirabilemque potentiam in eis et per eos triumphaliter ostendis, intende nunc misericorditer in auxilium servi tui, et perface in eo gratiam tuæ miserationis, et plebi tuæ per eum subsidium confer supernæ tuitionis. Prædictus itaque præsul, jam dictum ingrediens nemus, repperit beluam, prædam præstolantem humanam, quæ mox, ut eum minacibus conspexit visibus, arbitrans, more solito, suam humanis carnibus saciare voracitatem, feraliter in sanctum virum prosiluit. Cui vir Dei dexteram vestimenti sui manicam exposuit; quæ ejusdem bestię collo divinitus circumducta, fauces ipsius, ac si catena ferrea, cœpit artius stringere, ne pestiferis dentibus venerabilem adtrectare quivisset antistitem. Cujus prædicabilem mansuetudinem ferocitas dum didicisset, inmanis suæ protinus deposuit sævitionem pervasionis, efficiturque nutu Dei mansuetissima, quæ erat antea crudelis et dira. Cumque cœpisset ab homine viriliter trahi, quæ solebat homines trahere ac beluinis hyatibus lacerare, non reluctatur viro Dei, neque ullo modo resistit trahenti; sed virtute Domini edomita, trahentis insequitur vestigia. Sicque illaqueata ducitur ad interitum; quæ multis obstiterat ad internecionis laqueum. Currit namque super præfatam urbem fluviolus, nomine Dromus*, in quo erat gurgis impetrabilis altitudine, in quo etiam honorabilis pontifex deductum lupum sua volvens demancia, cernentibus populis, demisit, et, cum doxifico ammirandæ virtutis tripudio, ad urbem regrediens, ipse universusque populus, divinæ majestati magnificas persolvere laudes studuerunt, ejusque omnipotentiam, pro liberatione sua, plausibiliter extulerunt.

Duos senes, a
nativitate cæ-
cos, illuminat;

11 Eodem vero tempore, dum more solito sanctus Lupus antistes præcipuus missam so-

Octobris. Tomus XI.

lemniter celebraret, aliud per eum, Deo favente, patratum est miraculum. Nam in eadem ecclesia, ubi divina exequiebantur mysteria, erant duo senes, quibus ab ipsa nativitate comitata fuerat continua cœcitas. Quos utique molestabatur tædiosissima hujus labilis vitæ cenositas, nisi esto otius eis succurreret per venerabilem virum deificæ pietatis mira celeritas. Desiderantes ergo hujus luminis cernere claritatem, turbam quæ hymnica missæ audiebat modulamina, alterna pertranseuntes compressione, usque ad chorum, in quo splendida clericorum katerva dulci reboatu laudes Domino personabat, quanquam difficillime pervenerunt. Cupientes siquidem eundem pertransire chorum, ut pervenire quivissent ad sancta sanctorum, quo egregius pontifex implere satagebat almifica cælestium munia sacramentorum; sed clerus, hanc ammirando intentionem, eos arcere tali volens conamine, more illius evangelicæ turbæ, quæ cœcos ad Dominum clamantes ut silerent moliebatur increpando compellere; et nullo modo tamen prælibatos senes ab optentu affectatæ salutis potuit revocare, quod divinus eos urgebat instinctus, ut liquido panderet cælestis dignatio quam floridis meritorum ornatibus beatus splenderet Lupus. Perveniunt vero tandem in præsentiam gloriosi præsulis, his clamoribus intonantes: « O gloriose pastor, beatissime Lupus, amoveat a nobis infelicitatem nostram beatitudo et felix sanctitas tua, ut præclaris intercessionibus tuis gloriosisque meritis impetres a Domino optabile nobis lumen oculorum, quo fraudati sumus a tempore nativitatis nostræ. » Reverendus vero antistes in ipsa missa orationem recitabat Dominicam. Qua expleta, paululum substitit, eorumque compassus calamitati, cum gemitu et lacrimis, oculos ad cælum levavit, palmasque tendit et Christum, qui est super omnia dictus benedictus, humiliter invocavit, et oratione præmissa, dexteram manum super eorum oculos imposuit, signumque eis sanctæ crucis, cum summa devotione, impressit. Illico autem, largiente Dei gratia, panditur ipsorum visibus luminis aditus, aperiunturque ocelli, quas primordialis clauserat ortus, micantesque solis radios mirantur, ac sine alicujus prævii amminiculo per plateas discurrunt civitatis, præconialibus laudantes affatibus Dei magnalia, qui per sanctum antistitem suum desiderata eis contulerat lumina.

12 His vero et aliis miraculorum prodigiis, signipotens eximiusque pontifex Lupus, æternæ majestatis concedente potentia, sublimiter pollens, in orationum deinde studiis perditus, in vigiliarum continuationibus extitit pernox, in jejuniorum quoque sedulitate ferventior, in eleemosinarum distributione frequentior, et in cæteris quibusque sacrarum exhibitionibus actionum studiosior, atque, ut ita dicam, si persecutionis tempus affuisset, quo triumphalem martyrum lauream adipisceretur, pro Christi nomine, periculorum jacturis se sponte præceps ingereret; et quamvis sanguinem lictatoris offitio non effudit, tamen, juxta apostolum, crucifigendo carnem cum vitiis et concupiscentiis sollempne martyrium venerabiliter celebravit e. Fulgebat enim, ac si cæleste sydus, in mundo splen-

splendet aliis
miraculis,
sanctitatis
decoribus

dentes choruscantium spargens ubique radios exemplorum. Imitabilia quoque clarificæ exercitia religionis mirabili voto gloriosæ perennitatis incessanter augmentabat, ut, secundum apostoli assertionem, ejus conversatio in cælis esse incunctanter crederetur. Sicque ejus almiflua opinio nectaream salutiferæ exhortationis refundebat flagrantiam, ut Christi bonus odor Deo redoleret in omni loco. Nam almificum decus pontificale, pernobilis stemate cælestium venustabat ornamentorum, præbens lampabili munere meritorum cæcis visum, surdis auditum, mutis solutionem linguarum, languidis curationem membrorum; cæterarum necnon exercuit virtutum insignia, quæ in pontificalibus gestis ejusdem sedis habebantur inserta, antequam locus idem desolaretur lamentabili paganorum sævitia.

et spiritu prophetiæ; et instantis mortis divinitus admonetur.

13 Inter cætera spiritualium denique gratiarum karismata, superna concedente moderatoris clementia, spiritu prophetiæ laudabiliter claruit, atque evidenti præsagio multis multa antequam forent prædixit. Unde affectabili intimæ sinceritatis amore ab universis venerabatur, et honorabili glorificæ honestatis reverentia magnificabatur; verum in his omnibus nequaquam extollebatur humani gloria favoris; imo alma virtute subnixus veræ humilitatis æterni jugiter collaudabat misericordiam atque omnipotentiam largitoris, ejus ab imperio præceptum vitæ confertur, facultas quoque exequendi conceditur, perpetuæ remuneratio felicitatis rependitur. Sanctus itaque Lupus, omnimodis pervenire desiderans ad claritatem cælestis paradysi, cupiebat dissolvi et Christo perhenniter gratulari. Sancto namque Spiritu revelante, terminum præsciens resolutionis suæ, præteritorum immemor laborum, ac si modernus miles, cælestis cupidus miliciæ, senilia corporis membra studebat exercere, imitabili molimine sanctitatis et justiciæ, quo evidenter conveniret perspicua ammonitio prophetæ dicentis : « Qui sanctus est sanctificetur et qui justus » est justificetur adhuc. »

Sanctissime moritur.

14 Divino quidem septus munimine, flocci pendebat dilasteria labentis vitæ. Evolutis enim in episcopatu triginta annorum circulis, gloriosus adlætha Dei, Lupus, fratribus sibi familiariter adhærentibus diem, qua de hac vita erat migraturus, innotuit, tale etiam eis præceptum humilitatis ac sinceritatis plenum indixit : « Nolite, fratres dilecti, corpus meum, mox cadaver futurum, in lapideo mittere sepulcro, Domini mei Jesu Christi exemplo, qui excisum de petra novum voluit habere monumentum, utpote qui sicut nil peccati, ita etiam nil corruptionis habere potuit. Unde et psalmographus æterno Patri : « Non dabis, inquit, sanctum tuum videre corruptionem; » sed potius in lignea sepe lite theca, matri materna reddentes viscera. Et, inter narrandum, cuidam presbitero, nomine Ansioco, qui præ cæteris, sanctitatis gratia, sui privilegio amoris fruebatur Dei Christi : « Dilectissime frater, jube tibi eadem similitudine sepulcrum parare, quoniam una mecum consummabis cursum hujus vitæ, percepturus a Domino perpetuæ coronam gloriæ : » O virum ecclesiasticæ dignitatis sublimitate venerandum ! O episcopum almificæ

principalitatis veneratione sublimandum ! Qui D veram humilitatem, quam vivens indesinenter tenebat, etiam moriens deserere nullatenus volebat ! Optabat siquidem ut eadem virtus appareret in suo corpore mortuo, quam vivens tenuerat corde sincero. Legerat enim quod, « sive vivimus, sive morimur, Domini sumus. » Reminiscebatur denique beatum Petrum, apostolorum principem, olim humilitatis gratia dixisse : « Non sum dignus ita in cruce [mori] sicut Dominus meus Jesus Christus, qui de Spiritu Sancto conceptus est : » Laudabiliter itaque illum ardebat imitari clarifica humilitate, cujus vices exequabatur pontificali celsitudine. Dominica igitur die, qua etiam beatus Lupus episcopatus dignitatem suscepit, tempore * suæ resolutionis, ut prædixerat, advenit. Migrat ergo venerabilis vir Lupus, antistes egregius, agonista magnificus, adest etiam mirabilis angelorum exercitus, qui in ejus transitu canoros cælestis melodiæ psallat concentus. Angelorum quippe officio ad tronum deificæ majestatis cum tripudio ymnicæ exaltationis sustollitur, fulgida gloriosæ remunerationis laurea coronatus, splendido E apostolorum collegio laureatus sociatur. Gaudet itaque beatus Lupus, et in æternum gaudebit de gratissima eorum societate in cælis, quorum doctrinis instructus et exemplis, cælestem vitam duxit in terris. Prælibatum itidem presbiterum, eodem die, uti sanctus antistes Lupus prædixerat, carnea exemptum trabea, aurea suscepit stellantis regia cæli. Ad quorum etiam transitum clerus undique concurrat ac populus. Perstrepunt tunc inde psallentium voces, jaculantur olimpo omnes fidelium preces. Ecclesiastico siquidem more, sacras celebrantes exequias, sancta sanctorum committunt terræ corpora, et in sanctis suis glorificant mirabilem Deum, qui in trinitate perfecta vivit et gloriatur per immortalia sæcula sæculorum. Amen.

* tempus

ANNOTATA.

a Ad marginem annotatum erat romanus; romanus item legitur in lectionibus Elnonensibus. De Ægidio et quare rex Romanorum seu romanus dictus sit explicuimus in Commenta- F rio Prævio, num. 4 et 5.

b Hæc explicata vide in Commentario Prævio, num 6 et 7.

c Pro ecclesiasticis canonibus celebrata est die dominica S. Lupi consecratio episcopalis.

d Arboretum illud seu nemus nomen dedit portæ Bajocensi, qua illuc ibatur et quæ nunc etiam porte d'aubrée dicitur. Fabulator, qui sub persona S. Lupi S. Regnoberti Vitam finxit, aliter id narrat : Lupus Magnus, inquit, præsul Bajocensis, ab incarnatione Domini tertius, rexit ecclesiam, sub disciplina eruditionis beati Regnoberti, et ab ipso ordinatus diaconus. Post vocationem illius sancti adeptus est sedem pastorem; cui Dominus dedit victoriam super serpentem, et conclusit illum in archa plumbea et demersit illum in alto gurgite alvei Aureæ *, rivi Bajocas et Arboretum translagentis; ovesque sibi creditas, Domino opulante, a devoratione serpentis liberavit. Quoniam apostolici viri, ut significetur victoria, relata

* l'Aure

A relata de dæmone, jam pridem pinguntur cum domitis serpentibus et belluis, videtur hoc fabularum genus exortum. Quod autem S. Lupus tertius episcopus dicitur et ordinatus a S. Regnoberto, non autem a S. Rufiniano, id inde provenit quod S. Rufinianum ex Bajocensium episcoporum catalogo expunxit. Volunt nunc complures ipsum S. Regnobertum, qui S. Exsuperio successerit, excludere, ita ut unum tantum Regnobertum admittere velint, qui sæculo vii vixerit. Cui sententiæ, meo iudicio, hoc maxime favere dixi Comm. n. 8 quod Regnoberti nomen origine francicum seu germanicum est, sæculo iv aut v in episcopo gallo singulariter mirum.

e De hoc antiquitatis indicio vide Commentarium Prævium, num. 34.

INCIPIT TRANSLATIO

SS. LUPI ET AUSIACI.

Monetur sacerdos SS. Lupi et Ausiaci corpora transferenda esse;

Expletis nanque post eorum transitum annis ferme LXX, quadam nocte apparuit beatus Lupus cuidam fratri, in ecclesia quiescenti; cui et noticiam sui nominis indicavit, et locum, in quo ipse et reverendus vir Ansiocus sepulti jacebant, notavit; et, dum ei bina ostenderet sepulcra: « Ego, inquit, die dominica, materno prorsus utero, lucem subii temporalem; eadem etiam die, cohibente Altitonantis moderamine, cathedram sum sortitus episcopale; ipsa quoque carne solutus ergastulo, Dominum Jesum videre merui, quem semper dilexi et sincera mentis intentione desideravi. Consacerdos denique meus scilicet Ansiocus, soluto mortis debito mecum, jubente Domino, aurea cæli regna petivit. Quocirca, annuente Domini Jesu multiplici clementia, ipsa die erit et translatio nostra. Vade ergo, et antistiti, cujus regimine hæc ordinatur ecclesia, innotesce, quod apparuerit tibi Lupus, cognomento agnus, hujusce sedis quondam episcopus, et quod voluntas omnipotentis Dei est ut de loco, in quo sepulti sumus, suis temporibus pariter transferamur. Et his dictis, abcessit. Ille vero evigilans surrexit, et, inlucescente diluculo, episcopum adiit, præfatam quoque visionem fideli protestatione illi retulit.

quæ episcopus in nova S. Lupi ædicula collocat.

C 2 Episcopus vero, magno repletus gaudio, divinæ majestatem potentiæ, cernua veneratione glorificavit, qui suis temporibus, sanctorum corpora clementissimæ pietatis gratia revelare voluit. Subsequently namque dominica die, arcessita cleri plebisque multitudine, ad locum * quem indicaverat ille qui in visione viderat; ipse itaque episcopus dux perspicui agminis; prævius quoque fuit relator visionis. Ipse locum notavit, episcopus vero fodere iussit. Ac sicut ipse prædixerat bina repperunt sepulcra; venerandi scilicet præsulis Lupi, atque eximii sacerdotis Ausiaci. Quæ cum aperta fuissent, tanta ex eis suavissimi odoris flagrantia exivit, ut merito qui aderant cum reverendissimo patriarcha Jacob possent dicere: « Ecce odor agri pleni, cui benedixit « Deus. » Cum excellenti itaque sacræ venerationis tripudio et læticia magna, gloriosa sanctorum corpora transtulerunt, et eorum in honore ecclesiam construxerunt; in qua Dei

magnalia constanter prædicantur; prædictorum quoque sanctorum mirifica ammodum patrocinia venerantur; eorum quoque translatio viii kalendas novembris celebratur, præstante Domino nostro Jesu Christo; cui est honor et imperium per omnia sæcula sæculorum. Amen. Explicit Vita sive translatio sancti Lupi, episcopi Baiocanensis; quæ est viii kalendas novembris.

VITA

SANCTI LUPI, EPISCOPI BAJOCENSIS,

Partim ex mss. Carthusiarum Confluentinæ et Coloniensis, partim ex ms. codice Corboliensi a.

a

B. Rufinianus, tertius a B. Exuperio Bajocensis episcopus, S. Lupum, Bajocasinæ urbis territorio oriundum, quem baptizatum studiis liberalibus mancipaverat, cum ad ordinem diaconatus promoveret, quidam cum eo ordinationis leviticæ gratiam suscipiens, nomine Stephanus, excelsa voce cœpit præconari dicens: « Domine Rufiniane, hunc quem consecras diaconum *, tuum cognosceas futurum successorem. » Beato igitur Rufiniano ab hac luce subtracto, totius cleri et populi voluntas pontificali honore B. Lupum fore dignissimum asseverat. Inter quos Silvestro Rothomagensi archiepiscopo nocte senex quidam apparuit *, dicens virum illustrem Lupum, quem si[bi] Deus elegit, absque dilatione gregis Dei pastorem constituere. Cum autem jam ecclesiam introisset, surgens parvissimus puer apprehendit B. Lupum per fimbriam vestimenti, dicens: « Domine episcope, istum diaconum * episcopali benedictione sanctifica. » Tunc omnes acclamavere dicentes: « Dignus est iste quem Deus multiplici mirificavit electione. » Protinusque ergo apicem adeptus est episcopalem.

S. Rufinianus educat et diaconum creat S. Lupum; qui per saltum episcopus consecratur a Silvestro Rothomagensi.

* diaconem Ms. Col.

* apparuit Ms. Confl.

* diaconem Ms. Col.

2 Erat nemus e regione portæ civitatis, quæ vocabatur Arboreta b, in qua sævissimus lupus erat; adeo ut inter pueros et puellas in modico tempore devorasset decem et octo. Cum autem armatorum manus nullo modo eum attingere potuisset, vir sanctus, populi compassus infortunio, silvam intravit, collumque et fauces bestię repente manica c, ac si catena ferrea, eum constringens in gurgite Dromi fluvii dimisit. Quadam die beatus Lupus, recitata in Missa oratione dominica, duos cæcos a nativitate, fusa pro ipsis oratione, illuminavit, Inter cætera spiritu prophetico clauit; multaque antequam evenirent prædixit. Sancto quoque Spiritu revelante, resolutionis suæ terminum præscivit; quem, evolutis in episcopatu triginta annis, fratribus indicavit. Cuidam etiam presbytero, nomine Ausiocho * d, quem præ cæteris diligebat, dixit: « Perpetuæ a Domino coronam gloriæ percipiturus, una mecum post vitæ hujus cursum consummabis: » quod et factum est.

Lupum mirabili modo necat, cæcos illuminat, prophetiæ donum habet et mortuus S. Lupus, b

c

d
* Antiocho Ms. Col.

3 [Tum demum vocatum ad se Ausiocum, suum presbyterum, virum Deo plenum, ait Lupus ad eum: « Hodie de hoc miserrimo sæculo, fili dilectissime, migrationem nostram

postquam monisset S. Ausiacum ut se ad simul moriendum pararet et

et

* ivit

rel; quocum
sepultus est.

et ad perennem visionem felicitatis æternæ vocationem, monente Deo, præscivi. Quapropter corpus tuum ablue, et vestimentis tuis nitidis iuduer; sarcophagium vero lapideum noli tibi præparare, sed, sicuti ego, ligneum, et in eo corpusculum jubeto recondere tuum. » Sicque, sumpto æternæ redemptionis viatico, muniti sanctæ crucis virtute et auxilio atque bonorum operum multiplici incremento, feliciter felices ambo obdormiverunt in Domino, sicque jucundissime benignissimi Jesu Christi vocatione beataque angelorum invitatione, felici patriarcharum societate, gratulabunda prophetarum coadunatione, concordi apostolorum benignitate, patientissima martyrum unanimitate, desiderabili confessorum expectatione, perseverantissima virginum integritate, et omnium electorum justissima susceptione, introducti sunt in vivorum regione. Congrua itaque cleri ac populi devotione, in eodem quo præceperat loco condignæ datus est sepulturæ. Sed et felicissimus sacerdos prænominatus Ansiocus, sociatus Deum videntibus, mundis corde, ad pedes magistri sui conditus est honorifice.

Clericus Bajocensis monetur cœlitus semel

4 Post hæc, transactis a gloriosissima Deoque acceptissima illustrissimi sacerdotis Lupi dormitione septuaginta annis, cuidam ex fratribus Deo dilecto, tamen, ut reor, ex his qui communi stipendio sanctissimæ famulabantur ecclesiæ, una noctium quiescenti, apparens isdem gratissimus Deo, iis eum affatus est verbis : « Perge, inquit, quantocius ad episcopum e civitatis istius et dicito illi : « Dei « famulus Lupus rogat te ut properes ad lo- « cum in quo humatus requiescit, et, aperta « septem pedum fovea, invenies arcam ligneam « ferreis nexibus adstrictam, illicque ossa ejus « reperies, et tolles ea de loco illo quo jacent « ex septuaginta annis; et denuo decentiori « loco decentius tumulabis ea. »

et iterum ut indicato loco curet per episcopum effodi SS. Lupi et Ausiaci lignea sepulchra;

5 Postque rursus is, qui apparuerat, dixit illi : « Et hæc, inquit, ne negligas iterare ei : « Hæc iterum mandat tibi Lupus, Jesu Christi « servus. Die dominico, inquit, ordinatus fuit « episcopus, atque dominico migravit de sæculo, crastinoque die dominico ostendet tibi « Dominus ejus ossa. Dum igitur inveneris « illa, iterum penes pedes ejus humum ejicies, « ibique invenies septem pedum longitudinis « foveam totidemque latitudinis, ibique posita « est arca lignea, in qua requiescit Ansiocus « presbyter, qui fuit vir sanctitate plenus; « dumque illic sustuleris, denuo sepelies nos « ambos. » Expergefactus itaque clericus, orto die, veniens ad episcopum, narravit ei cuncta, sicut jussum erat.

quæ jussio impletur et basilica ædificatur,

6 Mox præscriptus episcopus, cum psallentium choro et cuncto populo accedens ad locum, septem pedum facta fovea, exiit odor suavitatis nimis, qui vinceret totius generis pigmenti incensi quoque flagrantis odorem; inventaque ossa et gloriosa corpora iterum sepelivit ea cum gloria et gaudio magno; ædi-

ficavitque super eos basilicam f, ubi quotidie infirmi sanitatem recipiunt et innumeræ virtutes patrantur, meritisque in illis completur Scriptura quæ ait : « Cum consummaverit » homo, tunc incipiet; et cum quieverit, tunc » bona operari initiabit. » Transitus g vero et translatio corporis sancti Lupi ad unam diem evenerunt, octavo scilicet calendarum novembris, sicque ab omnibus christianis celebratur.

ANNOTATA.

a Reperit Gamansius noster Vitam, duobus primis numeris contentam, in mss. codicibus Carthusiarum Confluentinæ et Coloniensis, cum titulo : De sancto Lupo, episcopo Bajocensi, octava kalendas novembris in Normannia; eamque ad decessores nostros misit. Eamdem anno 1638 in antiquis Bajocensibus Breviariis reperisse videtur cl. v. Julius Lair; qui et in pristino Corboliensicodice reperit et in Bibliotheca scholæ diplomaticæ edidit partem, quam sub nn. 3, 4 et 5 annexi : non quod ejusdem descriptionis continuatio sit, sed quod res, post mortem secutas, comprehendit adeoque corporis elevationem; quæ tantum valebat, quantum nunc beatificatio.

b Bocquet vocat gallice Aubrée seu Arborée. Sæculo xvii hoc arboretum seu nemus jam conversum erat in vicum S. Lupi; sed porta, qua istuc ibatur, dicebatur adhuc sæculo xviii porte Arborée (1). Cfr supra annotatum d.

c Loco manicæ manum legit Bocquetius; Hermantius vertit in stolam et Saussayus in nexum invisibilem. Retinenda est manica, qua hoc loco non significatur brachii tegumen, sed manus, seu chirotheca, vulgo un gant : vide de hoc significatu Cangium (2). Manum itaque texerat B. Lupus chirotheca, sine qua episcopi non solebant procedere. Superioris tamen Vitæ auctor vestis brachium intellexit. Repræsentata est universa illa res sculptoris arte in porta templi S. Lupi Bajocis et in tabula picta, quæ in eodem templo servatur (3); vulgo dicitur la bête-Saint-Loup. Quam historiam alii volunt reapse contigisse; alii ea significari victoriam de diabolo seu de gentiliis erroribus, aliquando draconibus aut serpentibus, aliquando leonibus, lupis aliisve belluis ad vivum exhibitis; alii demum eam natam esse ex nomine S. Lupi : quæ posteriores sententiæ similibus exemplis defendi possunt, maxime quod Vita, ut antiqua, nequaquam cœva videatur. Cfr quæ eadem de re in annotato d ad priorem Vitam dicta fuerunt.

d Vide de eo Commentarium Prævium, num. 3. e Is episcopus aut S. Vigor fuerit oportet, aut Leucadius.

f Basilica hæc seu ædícula cæmeterialis, sæpius renovata, adhuc exstat nomine vulgari Saint-Loup-hors. Cfr Commentarius prævius, num. 9, et Historia translationis.

g In Historia translationis omittitur transitus.

(1) Hermant, Hist. eccles. de Bayeux, pag. 32 in margine. — (2) Glossarium latinum, Vº Manica. — (3) Pluquet, Essai

historique sur la ville de Bayeux, pag. 333. Cfr Commentarius Prævius, num. 10.

A

D

DE S. MAURO, CONFESSORE,

IN BURGUNDIA JURANA ET PRISTINA DIOECESI VESONTIONENSI,

SYLLOGE CRITICA.

V. D. B.

§ unicus. S. Mauri memoria in Martyrologio S. Claudii. Vicus ab ejus nomine dictus. Confusus cum S. Mauro abbate. Reliquiæ. Societas presbyterorum. Indulgentiæ. Beneficia recentia.

TEMPORE
INCERTO.
S. Maurus,
pristinæ diœ-
cesis Veson-
tionensis con-
fessor, perpe-
ram confusus
fuit cum S.
Mauro abbate,
ut liquet ex
Martyrologio
S. Claudii
verbis

In provincia Maxima Sequanorum, quæ Rheno, Belgica I, Lugdunensi I, Viennensi et Alpibus Penninis terminabatur, dein regni Burgundia pars facta est, postea vero mutata in comitatum Burgundia et demum in Francum comitatum, floruerunt innumeri sancti, magnam partem monachi et eremitæ; quorum Vitas pie, eleganter, sobrie et accurate non ita pridem in lucem dederunt collegii S. Francisci Xaverii Vesontionensis professores. Omiserunt tamen complures; (quod miretur nemo sapiens;) quos inter S. Maurus; cujus memoria in antiquo S. Eugendi Jurensis seu S. Claudii Martyrologio ad præsentem diem his verbis celebratur: In territorio Vesontionensi, natale S. Mauri confessoris. Ubi animadvertite celebrari ejus natalem in territorio Vesontionensi, qua dictione ipsa diœcesis Vesontionensis intelligitur (1); et licet vox natalis seu natale aliquando pro omni festivitate sumatur, ut alibi luculente ostendimus (2), ejus tamen obvia vis in kalendariis et martyrologiis ea est ut diem obitus fere designet: nec quidquam suadet ut translatio aut alia solemnitas hoc loco intelligatur. Confessoris titulus valet ad beatum virum discernendum a sanctis Mauris martyribus, a cognominibus episcopis atque etiam a S. Mauro abbate, celeberrimo S. Benedicti discipulo. Et quidem cum hoc solo confundi posset, quoniam Normannorum metu anno 863 sancti viri corpus citra fluvium Ararim reconditum ac collocatum in fundo Aldonis comitis est; ubi per tres semis annis custoditum, sedecim notissimarum personarum sanitate celebre nomen ejus circumquaque divulgatum, assidua populorum frequentatione venerari cœpit et excoli (3). Sed quum citra Ararim, quo ad occidentem fere terminatur Vesontionensis diœcesis, constiterint sanctissimi abbatis reliquiæ, patet eum cogitandum hoc loco non esse.

et maxime ex
ejus reliquiis,
quæ in vico
sui nominis
conservantur.

2 Quod vero multo firmitus est, extremo sæculo XVII servabantur adhuc in diœcesi Vesontionensi omnia fere illius S. Mauri ossa, apprimè diversa ab sacris S. Mauri abbatis exuviis, quæ a sæculo IX usque ad extremum XVIII Parisiis in S. Mauri Fossatensi cœnobio quieverunt. Hanc memoriam debemus nostro Petro Francisco Chiffletio, cujus olim Sacrarium monasterii Jurensis Condatescensis, fere ad prelum paratum, in manus decessoris nostrorum venit, nunc autem in Bibliotheca Bruzelliensi regia (4) partim ser-

vatur, partim a Papebrochio olim editum fuit (5). In inedita autem parte secunda, qua illustrationes Jurenses continentur, caput VIII hanc inscriptionem habet: Quænam Sequanorum monasteria a Jurensibus prisco ævo derivata videantur. Obiter de sanctis Lautheno, Ymiterio et Mauro; ex quibus S. Lauthenum ad diem 1 novembris illustrabimus; cultus vero S. Ymiterii, qui et Hymiterius et Imiterius, aliquantum in Actis declaratus fuit ad diem 31 julii (6) et plenius declarari posset ex Severtii (7), Joannis Mariæ de la Mure (8) et professorum collegii Xaveriani Vesontionensis (9) libris; de S. Mauro autem hæc tradit Chiffletius: A S. Mauro nomen habet vicus in decanatu Ledonensi diœcesis Bisuntinæ: in cujus ecclesia vidi alias capsam, sancti hujus Mauri ossa omnia seu fere omnia continentem. Ibi cum quæsissem num de ejus vita aut festo die aliquid in scriptis haberetur, ostensæ sunt mihi chartæ quædam seu membranæ, ex quibus excerpsti quæ sequuntur.

et olim ope
societatis præ-
sbyterorum et
indulgentia-
rum proposi-
tione multo in
honore erant.

3 Anno Domini 1447, IV januarii, Joannes de Fruino (10), decanus Bisuntinus et vicarius generalis illustrissimi et reverendissimi domini Quintini, archiepiscopi Bisuntini, commisit duos presbyteros Johannem Maillet de Geningeyo et Antonium Boisseleti de Chilleyo parochos, ad commodius et decentius disponenda ossa sancti Mauri in capsam, recens fabricata expensis Nicolai Aymonini, parochi S. Mauri; in quam paucis ante diebus translata fuerant ex alia minori minusque ornata lipsanoteca. Anno 1517 in honorem sancti hujus Mauri instituta est sodalitas tredecim presbyterorum, qui convenire tenentur in ejus ecclesia ad missas et officia divina sollemnius celebranda festo ejus die XV januarii; quo et Romana ecclesia S. Maurum, S. Benedicti discipulum, colit; variæque ad eam diem illo confluentibus concessæ sunt indulgentiæ, primum ab Antonio Vergayo, archiepiscopo Bisuntino, tum deinde a Leone X et Hadriano VI, et a nonnullis cardinalibus. Translatio porro quædam ejusdem sancti ibidem agitur ritu sollemni in pervigilio S. Martini hyemalis, decima die novembris. Diversum esse constat sanctum hunc Maurum, diœcesis Bisuntinæ confessorem, ab illo S. Benedicto nominatissimo discipulo, qui ejus Regulam, cis Alpes

F

(1) Cfr Du Cange, Glossarium latinum, Vº Territorium. — (2) Acta SS., tom. IX Octobris, p. 9 et 10. — (3) Acta SS. Ordinis S. Benedicti, sæc. IV, part. II, p. 182. — (4) Inventarii generalis, numm. 8287 et seqq. — (5) Acta SS., tom. I Junii, p. 646 et seqq. — (6) Ibid., tom. VII Julii, p. 306. —

(7) Chronologia historica Matisconensis, p. 39. — (8) Histoire ecclésiastique du diocèse de Lyon, p. 268. — (9) Vie des Saints de la Franche-Comté, tom. III, p. 219 et seqq. — (10) Cfr Gallia Christiana, tom. XV, col. 127 et 128.

primus

AUCTORE
V. D. B.

primus intulisse dicitur. Ille in Martyrologio S. Eugendi absque abbatis titulo commemoratur, hac forma: « vii kalendas novembris, in territorio Vesuntionensi natale S. Mauri confessoris. » Istius ejus natalis ignoratione compulsus est in 15 januarii: similia non raro observare est: seu potius, quoniam ignorabantur sanctissimi patroni Acta, ad eum translata est S. Mauri Vita, atque inde ipsa festivitas loco mota est. Cujus rei præclarum exemplum ad diem sequentem occurret in sanctis Amandis Argentoratensi et Wormatiensi episcopis; quorum loco substitutus fuit S. Amandus Trajectensis.

Confundi etiam non potest cum S. Mauro, episcopo Virdunensi, die 10 novembris culto.

4 Quod vero die 10 novembris ejus translatio celebrari solebat, subit dubitare num forte idem S. Maurus sit, qui ad eam diem in Luxoviensi Usuardi Martyrologio his annuntiatur verbis (1): Virduni, sancti Mauri, episcopi et confessoris; et in Burdegalensi (2): Ipso die, sancti Mauri episcopi et confessoris; et quem ex Molani auclariis (3) præpostere ad diem vii novembris in Martyrologium Romanum intulit Baronius. Verum hic, ut patet, in martyrologiis constanter

B episcopus dicitur, atque ejus ossa non in diocesi Vesontionensi, sed Virodunensi, quam episcopali jure rexerat, reconditæ erant: in puelari scilicet S. Mauri Virodunensi cœnobio, una cum ossibus SS. Salvini et Aratoris, itidem Virodunensium episcoporum, servabantur (4); sed facile fieri potuit ut, quemadmodum ejus natalis ad diem 15 januarii propter S. Maurum abbatem transpositus est, sic ejus translatio facta sit atque deinceps quotannis celebrata die 10 novembris, alteri S. Mauro sacra.

In parœcia S. Mauri prope Ledonem Salinarium

5 Vicus autem ille, qui a S. Mauro patrono suo nomen accepit, nude Saint-Maur (5) aut Saint-Maur-des-Buissons (6) vulgo appellatur, duobus fere leucis ad occasum hiemalem distans a Leodomo, seu Ledone Salinario, seu etiam Leodone, vulgo Lons-le-Saunier, nunc in provincia seu partitione Jurana et diocesi S. Claudii. Initio hujus sæculi incolis frequens erat 240 dumtaxat (7); et licet tam exiguus esset, erant olim in templo parœciali septem fundatæ capellanix, patronis laicis (8); quod pristinx celebritatis et eximix S. Mauri venerationis præclarum indicium est. Hic tamen cultus numquam late extensus fuit: nedum enim ejus nomen veteribus Bisuntinis litaniis (9) insertus fuerit, ne locum quidem invenit in ejusdem antiquo Martyrologio seu potius Calendario (10), aut in ullo posteriori. An in Balmensi virili monasterio, penes quod S. Mauri parœciæ patronatus erat, ei post annum 1157 collatus (11), festum ejus quotannis celebraretur dicendo non sum; quippe qui caream hujus asceterii libris liturgicis.

videtur S. Maurus eremiticam vitam duxisse; sed incertum est an Jurani seu S. Claudii primævis monachis accensendus sit.

6 Quum autem hæc parœcia numquam penes Juranos seu S. Claudii monachos fuisse videatur (12), hinc nonnihil concutitur Chiffletii conjectura, arbitrati S. Maurum inter Juranos alumnos referendum esse; quum passim videre sit templa, in quibus sancti cujusdam monachi ossa asservarentur, ejus ex quo prodiisset monasterii fuisse, sive donatione accepta, sive titulo exstructæ supra sepulcrum ædis sacræ. Accedit

quod, quum beatus vir martyr non fuerit, neve D abbas, presbyter aut episcopus dicatur, longe verisimilius est eum olim solitariam seu eremiticam vitam illic duxisse, ubi mortis et sepulcri quietem nactus est; at inter Juranos a temporibus S. Eugendi plane sublata fuit vita eremitica. Nam in exemplari Bisuntino Vitarum patrum Jurensium, in quo capitibus xv, xvi et xvii Vitæ S. Eugendi statuta et consuetudines monasterii sancti viri ita illigantur, ut facile ad certos canones reduci queant; quorum summam, a Chiffletio conceptam, libenter hoc loco daremus, quoniam hactenus frustra in Jurana instituta inquisitum est. Porro a S. Mauro nostro adeo hæc aliena sunt, ut ne primam quidem legem observasse videatur; scilicet ut, destructis mansionum ædiculis, in quibus velut anachoretæ hactenus vixerant, omnes in medium uniti vitam ducerent cœnobiticam; ita ut, si umquam inter Juranos vixerit, ante hujus abbatis tempora illic degisse censendus sit. Quod autem ejus nomen in S. Claudii Martyrologio legebatur, hoc parum valet ad persuadendum beatum virum olim ex hoc asceterio prodiisse; quum vicinitas loci, ubi ejus servabantur sacra E lipsana, sufficiens causa fuerit ut ejus nomine Usuardinum illius cœnobii Martyrologium augetur. Quod vicus S. Mauri ab eo nomen accepit, plane liquidum est inter sanctos Galliæ antiquiores eum referendum esse; quod tamen sæculum virtutibus illustravit, nemo non nisi divinando assequetur. Omnia itaque perquam dubia sunt; nec quidquam sapientius de S. Mauro tradi potest quam quod olim ad decessores nostros ille idem Chiffletius, sanctos diœcesis Vesontionensis recensens, scripserat: Habemus locum, diem, reliquias; præterea nihil.

7 Quæ præmissa sunt, jam in manibus typographorum erant, quum delatæ ad me fuerunt Ven. viri C. Constantini, parochi S. Mauri, literæ, quibus ad quæsitæ mea diligentissime respondit et quarum hæc est summa: celebrari ritu solemni S. Mauri, patroni parœciæ, utpote abbatis et S. Benedicti discipuli, festum die 15 januarii, imo pro more gallicano die dominica proxime sequenti; verumtamen S. Trinitatis titulo consecratam censi ecclesiam, quod hoc die circa annum 840 eo allatæ fuisse dicantur sanctissimi viri reliquiæ; quamobrem anno 1840, F præsentem vicario generali et ingenti presbyterorum corona, celebratum fuisse annum millenarium, et quotannis hac die fieri per parœciam supplicationem publicam cum S. Mauri reliquiis; indicium superesse nullum quod umquam ejus festum actum fuerit die 25 octobris, neque uspiam ostendi locum, ubi eremiticam duxerit vitam; et quidem eum certissime esse S. Benedicti discipulum, cujus reliquiæ metu Normanorum Balmam Dominorum delatæ fuerint, atque hinc in villam comitis Aldonis ad ortum hiemalem Ledonis, quæ sit præsens S. Mauri parœcia; hic in exstructo monasterio partem reliquiarum remansisse, cæteras delatas fuisse in Fossatense S. Mauri cœnobium, ubi perierint omnino extremo sæculo superiori; ossa, quæ Parisios non detulerint sæculo ix Glannafolien-

Nunc adhuc censetur illic S. Maurus fuisse S. Benedicti discipulus:

(1) Ap. Sollerium, Martyrologium Usuardi, pag. 665. — (2) Ibid., p. cit. — (3) Ibid., p. 664. — (4) Acta SS., t. II Septembris, p. 221 et seqq. — (5) Dunod, Histoire de l'église, ville et diocèse de Besançon, tom. II, p. 454. — (6) Dictionnaire universel de la France, tom. IV, p. 606. — (7) Ibid.,

p. cit. — (8) Dunod, Histoire de l'église, etc. tom. II, p. 454. — (9) Dunod, Histoire des Séquanais; Histoire de l'église de Besançon, pr. pag. liv et seqq. — (10) Ibid., p. vi et seqq. — (11) Ibid., cfr. pag. 131 et xcv. — (12) Ancien pouillé des bénéfices de l'abbaye de Saint-Claude, ap. Dunod, op. cit., p. lxxiii.

A ses monachi, eadem esse quæ illic asserventur et fere convenire; ex quibus unum non ita pridem a decessore suo datum fuisse monachis Solesmensibus, alterum a semetipso ecclesiæ monasteriali S. Pauli extra muros; nullam antiquam adesse statuem, sed recentem dumtaxat, a se procuratam.

sed perperam.

8 Ex quibus apparet (quod nequaquam mirandum est) veterem persuasionem illic adhuc durare, licet nequaquam cum rerum veritate consistere possit. Ut enim ex historia translationis S. Mauri constat, citra Ararim, id est in sinistra ripa, erat comitis Aldonis villa; neque Glannafolienses monachi leguntur ibidem monasterium excitasse, multo minus reliquiarum partem reliquisse; et certissime ultra Ararim progressi non sunt. Deinde, quum S. Mauri paræciam visitavit Chiffletius, aderant adhuc ossa fere omnia; quæ facile potuerunt olim, ut recentiori tempore, dono dari aliisve distrahi modis; atqui ubi eodem tempore essent ossa fere omnia S. Mauri abbatis bene perspectum erat. Audi Mabillonium: Tametsi, inquit (1), maxima pars reliquiarum sancti Mauri post superiorem translationem remanserit penes Fossatenses, nonnihil tamen relictum est monachis Glannafoliensibus nempe brachiorum uterque radius: quorum alter in eodem monasterio hactenus adservatur, alter per S. Odilonem, abbatem Cluniacensem, delatus Cassinum est. Alias reliquias S. Mauri abbatis, alibi reposi-

(1) Acta SS. Ord. S. Benedicti, sæc. iv, part. II, pag. 185.

tas, recensuerunt decessores nostri in Actis S. Mauri (2); ita ut ossa, in paræcia S. Mauri servata, certo certius alius S. Mauri sint quam S. Benedicti discipuli. Quod vero celebritas quædam nunc agitur in festo SS. Trinitatis, eo id translatam videtur a 10 mensis novembris, quo die sæculo xvii adhuc fiebat.

9 De miraculis interrogatus, respondit optimus parochus sequentia: Die 19 martii anni 1833, quum excitatum incendium universo vico ruinam minaretur, parochus sanctissimi patroni reliquias in templi vestibulum deportanda curavit et adversus flagrantem domum exposuit. Illico stetit incendium; ita ut una tantum domus perierit et ignis duarum horarum spatio fuerit extinctus. Quare per aliquot annos missa celebrata est in gratiarum actionem. Novi insuper mulierem, singulari decumbentem morbo, cœpisse convalescere, ut primum maritus omnisque familia S. Mauri opem implorassent; in cujus rei memoriam dona non numquam affert maritus super S. Mauri altare. Demum nulla umquam calamitas, potissimum grando, vastavit paræciam; quod beneficium unanimi consensu S. Mauri auxilio adscribitur. Atque hæc de S. Mauro, olim Vesontionensis, nunc S. Claudii diœcesis confessore, colligere licuit. Utinam vici illius incolis persuaserim se sub patrocinio esse et ossa possidere sancti indigenæ, non autem extranei, forte fortuna ad se delati!

AUCTORE
V. D. B.

Recentiora aliquot beneficia, ejus ope obtenta.

— (2) Acta SS. tom. I Januarii, pag. 1051.

DE S. CHILDEMARA SEU CHILDEMARCHA,

ABBATISSA FISCANNENSI IN NORMANNIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ unicus. Vetus S. Childemaræ cultus. Vita deperdita. Burdegalis abbatisa; dein Fiscanni. Hujus monasterii exordia; laus perennis et instituta. S. Leodegarius a S. Childemara custoditus.

C
ALIQUANTO
POST ANNUM
DCLXXVIII.
S. Childemara, tribus antiquissimis martyrologiis inscripta,

Licet S. Childemara seu Hildemara, quæ et Childemarcha seu Hildemarcha, minus pure Hildemerca et Hildemarga, nunc nullos amplius cælitum honores ab hominibus accipere videatur, in opere tamen nostro locum sibi jure merito postulat, quod olim ecclesiastica auctoritas ejus vindicavit nomen et sanctorum alio inscripsit. Etenim in altero exemplari Lucensi Martyrologii Hieronymiani, quod sæculo viii Fontanellæ scriptum fuit aut certe plurimis additamentis auctum, atque dein, in Italiam delatum, aliquandiu ad usum vetustissimæ basilicæ S. Donati Lucensis fuit (1), legitur ad diem 19 junii (2): Et in Fiscanno monasterio depositio S. Childemaree abbatissæ; similiter in exemplari Blumiano, quod anno Christi 772 aut a Fontanellensi monacho aut Augustodunensi clerico exaratum est, dein in monasterio S. Petri Weissenburgensi inter Argentoratum et

(1) Florentinus, Vetustius ecclesiæ occidentalis martyrologium, p. 51 et 52. — (2) Ibid., p. 602. — (3) Ibid., p. 1043 et 1055. — (4) Ibid., p. 1065. — (5) Annales Benedictini,

F
Spiram usurpatum fuit et demum in Blumii manus Viennam venit (3), ad eandem 19 junii diem hæc occurrunt (4): In Fiscanno monasterio Childomaræ. Demum, ut testis est Mabillonius (5) et Dionysius Sammarthanus (6), in pervetusto Patriciacensi calendario nomen legitur xii calendas julii, id est 20 junii: Childomargæ virginis; fortassis, addit idem ven. vir, Fiscannensis, et prius S. Eulaliæ Burdigalensis abbatissæ: quæ quidem res plane certa est; sed ambigo sitne xii calendas julii scriptus loco xiii. Patriciacus autem, non vero Patriarcus, vulgo Percy seu Précy, locus in diœcesi Augustodunensi erat, prioratu insignis ad Floriacense monasterium pertinente (7): unde appareat, uti etiam ex Blumiano codice, S. Childemaræ cultum ex Fontanella, a Fiscanno non multum distante, propagatum fuisse in diœcesim Augustodunensem; nam licet alius Patriciacus seu

lib. xiv, n. 61. — (6) Gallia christiana nova, t. II, col. 837. — (7) Valesius, Notitia Galliarum, verbo Patriciacus.

Princiacus

AUCTORE
V. D. B.

Principatus sit in diœcesi Burdigalensi, quam diœcesim S. Childemara aliquando incoluit, atque illic olim monasterium fuerit, id tamen jam ita pridem cessavit (1), ut sæculo xviii calendarium designari non potuerit nomine Patricia-censis. Quod si mireris nuspam in illis fastis sanctæ aut beatæ titulum nomini præpositum esse, hanc scito veterem fuisse calendariorum et martyrologiorum formam; adeo ut, secus si esset, interpolationis foret indicium.

jam pridem cultu ecclesiastico non amplius honorari videtur; licet minime perierit ejus sanctimonie memoria.

2 Medio fere sæculo xviii perhibebat D. Tussanus Plessæus (2) S. Childemaram adhuc cultu publico a Christi fidelibus honorari; verum apprine hoc mihi dubium est: certe nil tale deprehendes in Gallia christiana (3), in Neustria pia Arturi a Monasterio (4), in Actis sanctorum ordinis S. Benedicti (5) et in Annalibus Benedictinis Mabillonii (6): non quasi sanctimonie laudem ei denegent, (contra passim S. Childemarcam seu S. Hildemarcam appellant;) sed quod aut vetus dumtaxat Patricia-cense calendarium testimonio invocant aut recentiores solummodo martyrologos seu menologos producant, quibus nulla inest auctoritas ecclesiastica aut liturgica et qui pro arbitrio suo (ut fieri assolet) S. Childemaræ nomen, quod in SS. Waningi et Wandregisili Vitis repererant, diei 25 octobris assignarunt; quo die culta numquam fuit beata abbatissa. Quin etiam Mabillonius (7), qui Fiscannensia officia propria ad manus habuit, testatur eam nullo intra annum peculiari festo suis temporibus cultam fuisse in monasterio Fiscannensi. Cæteris prævit Arnoldus Wion, ad 25 octobris hæc nuntians (8): Eodem die sanctæ Hildemarchæ abbatissæ, miraculis claræ; et in annotatis addens in Vita S. Wandregisili, quæ in Actis Sanctorum, tomo IV, ad diem 22 julii, a Surio edita est, referri hanc sanctam hac die obiisse; verum in editione Surii anni 1618, qua utor, nil hujusmodi legitur; neque in editione quæ in Actis nostris est aut in Actis sanctorum ordinis S. Benedicti; ita ut caligasse videatur Wionus. Pone venit Ferrarius; qui quum novisset S. Wandregisilum Fontanellensem abbatem fuisse, in Catalogo generali sanctorum, quem anno 1625 dedit in lucem, ad diem 25 octobris in monasterio Fontanellæ sanctæ Hildemarchæ abbatissæ memoriam constituit; allegatis pro more Fontanellensibus tabulis seu Calendario; quod numquam viderat. Menardus, quum quatuor annis post Martyrologium sanctorum ordinis divi Benedicti edidit, proxime adhæsit Wiono: Eodem die (25 octobris), inquit, sanctæ Hildemarchæ, abbatissæ Fiscannensis primæ.

Corpus non videtur delatum fuisse Fontanellam.

3 Quæ sobrietas non placuit Saussayo, cujus Martyrologium gallicanum lucem vidit anno 1637. Hic enim post laudatam in supplemento S. Hildemarcham, ut vocat, continenter subjicit: Corpus ejus, in Fontanellæ cœnobio depositum, magna emicuit divinarum operationum gloria: quæ cultum ejus ibidem celebrem reddiderunt; quæ inde transierunt in Gyneceum Arturi a Monasterio. Verum hic postea voluit eadem exulare ex Neustria sua

pia (9), procul dubio quod per conjecturam ab D Saussayo dicta viderentur: similiter Mabillonius in Actis sanctorum ordinis S. Benedicti et in Annalibus, Galliæ christianæ novæ scriptores et Plessæus in Descriptione Normanniæ superioris plane nil habent de corpore S. Childemaræ Fontanellam delato. Neque uspiam alibi reperio quando aut qua occasione sacra lipsana Fiscanno, ubi certe deposita fuit pia mulier, Fontanellam avecta fuissent: Normannorum enim invadentium ævo eadem ambarum abbatiarum fuit misera conditio. Abest itaque merito illa translatio a menologiis benedictinis Bucelini, Heredia et ven. vir Petri Lechner; qui omnes ad diem 25 octobris S. Hildemaram laudarunt, nil tamen dixerunt de ejus corpore Fontanellæ servato. Neque etiam Fiscanni id exstitisse videtur. Certe in Historico conatu de Fiscannensi abbatia (10), quem Leroux de Lincy anno 1840 edidit et in quo plures reliquiarum catalogi interspersi sunt, nunquam de S. Childomaræ exuviis mentio incidit: quas quidem ego puto inter Normannorum incursiones periisse.

4 Ad finem sæculi x (tum enim scriptum fuit secundum fragmentum Vitæ S. Waningi, (quod, Bollando ignotum (11), Mabillonius (12) primus edidit,) exstitisse adhuc diceret libellum, qui de ejus scribitur actibus et qui vitam ac laudabilem conversationem liquido narrat, quandoquidem illic his verbis annuntiari videatur; verum, quum hæc ex secunda Vita S. Wandregisili (13), sæculo vii exeunte conscripta, verbatim desumpta sint, testimonium illud non tam rei visæ, quam lectæ habendum est. Quid, quod in S. Wandregisili Vita non agitur de S. Childemaræ actibus, vita et laudabili conversatione, sed S. Waningi? Certe ita intellexit hunc locum Mabillonius, ut ad marginem notavit (14); et quidem ita suadere videtur orationis series, ut lector ipse inferius perspiciet. Nullane scripta fuit S. Childemaræ Vita? Negare non ausim, quod alio S. Wandregisili Vitæ loco ita biographus loqui videatur ut nonnisi violenter possint ejus verba ad S. Waningum trahi. Ecce enim: Cui illa, id est Sindardo diacono S. Childemara, intinavit in visu se esse commonitam ut, Burdigalensi civitate relicta, tellurem adiret Rotomagensem, virumque Domini Wandregisilum inviseret atque sub illius regimine divinis pareret edictis. Quæ, sicut scribitur in ejus gestis, ad Christi famulum perveniens, ad præfatum illustrissimum virum Waningum perduxit. Quæ si recta sint, perierunt jam pridem illa Gesta, verisimillime (sic mihi persuadeo) quum Normanni res omnes sacras et profanas vi, gladio et igne vastarunt. Quamobrem nil aliud superest quam ut quæ pauca de S. Childemara cognita sint colligamus ex laudata S. Wandregisili secunda Vita; ex quatuor fragmentis Vitarum S. Waningi, ita a Bollando et Mabillonio editis, ut primum Bollandi hic omiserit et secundo loco aliud ediderit, quod Bollandum latuerat; tertio, ex Vita secunda S. Audoeni, Rothomagensis archiepiscopi, quæ Fridigodo tribui solet et partim ex S. Wandregisili

Quum S. Childemaræ gesta jam pridem perierint, ea colligenda ex aliis fontibus.

(1) Gallia christiana, t. II, col. 120. — (2) Description de la Haute Normandie, t. I, Discours, p. 90. — (3) T. II, col. 837 et t. XI, col. 203. — (4) Pag. 201. — (5) Sæculum II, p. 542. — (6) Lib. XIV, n. 61; lib. XVI, n. 62. — (7) Acta SS. ord. S. Benedicti, sæc. II, p. 974, not. c. — (8) Lignum Vitæ, t. II, lib. III, p. 350. — (9) Cfr p. 200. — (10) Essai

historique et littéraire sur l'abbaye de Fécamp, Rouen, 1840. — (11) Cfr Acta SS. ad IX Januarii, pag. 591 et seqq. — (12) Acta SS. Ord. S. Benedicti, sæc. II, p. 974. — (13) Ibid., p. 542, et Acta SS., t. V Julii, p. 577. — (14) Sæculum II benedictinum, p. 542.

AUCTORE
V. D. B.

A Actis sumpta est; quarto ex Vitis S. Leodegarii, quæ ad diem 2 octobris in Actis nostris datæ sunt et in sæculo II Benedictino: hic enim fortissimus martyr aliquandiu in Fiscannensi cœnobio custoditus fuit, S. Childemara abbatissa: quinto ex Libello de revelatione et autoritate Fiscannensis monasterii: quod opusculum, sæculo XII ab anonymo ex illis Vitis collectum, primus in lucem dedit Arturus a Monasterio (1).

Ejus patria,
genus et no-
men Childemara

B 5 Porro S. Childemaram natione fuisse Burdigalensem constat ex S. Waningi Vitæ fragmento Bollandiano primo (2) seu Mabilloniano secundo (3), ubi Burdigalensis virgo dicitur. Genere francam fuisse indicio est ipsum nomen Childemara seu Hildemara, vel (ut aliis placet) Childmarca seu Hildmarca. Utra autem forma magis placere debeat, haud scio, quoniam ambæ bonæ sunt. Constat enim id nomen ex Child seu cum mitiori aspiratione Hild, quo puer significabatur apud francos, uti etiamnum apud Anglos; Germanis et Teutonibus Chindh, Kint, nunc vero Kind malentibus: et ex Mara seu Marach, quæ vox equum et equam indicat. Non enim sola forma Mara, satis superque nota, olim in usu fuit; verum etiam Marc, Mark seu Marach, ut recitatis exemplis Cangius et Schilterus in Glossariis suis ad verbum Marach et Adelung ad verbum Mähre demonstrarunt. Quid, quod forma Mark longe antiquissima est? Certe traditur Pausanias docuisse a Celtis equum *μαρκον* appellatum esse. Veruntamen in polyglossis nominibus, ut pleraque vetera germanica et francica sunt, marc ad finem nuspiam reperio, sed semper mar. Recensui scilicet universum Catalogum nominum propriorum, quæ Alamanni et Burgundiones olim usurparunt; quem Catalogum Senckenbergius ex Goldasti bibliotheca secundum antiquum Sangallensem codicem edidit (4); atque hæc illic reperi: Aemarus; Adalmarus; Altmar, Audomarus; Andemarius; Angelmarus; Cuthmar; Deodemarius, Teodemarius, Thietmarus, Thiomar; Ermenmarus, Hirminmarus; Filemarus, Folmar, Volemar, Vulmarus, Willmarus; Gauzmarus; Gisemarius; Hamarus; Hiltmarus, Hildomarus; Ismar; Kummar, Gummarus; Ludemar; Ostmarus; Otelmarus; Otmar, Othmar; Peretmar; Ratar; Richamar; Roadmar, Ruadmar; Sigemarus; Tagamar; Thanemar; Ursemarius; Walmarius; Wantalmar; Wimar; Winemar; Wolfmar: quæ omnia nomina masculina sunt; atque inter ea, quæ post illa leguntur feminina, nullum est quod in mar seu marc desinat.

seu Childemara: quæ duæ formæ unius nominis sunt.

C 6 Verum ubi mar initio vocabulorum stat, formam marc nonnumquam induit: ut in Marward, quod fit Marchwart, Marhewart, Maracwart, Marewart: quod etiam observatur in Marcrat et Marcherat; Marchire; Marcholt; Marcfredus; Marquinius. Inter feminina nomina nonnisi dubia exempla sunt; quæ selige inter sequentia: Margund; Marhgund; Maracholt; Marahsind; Merabind; Meridrud, Merithrud; Merigard; Merisind; Meriswith et Merihilt seu Merehilt: quod idem est ac Childomara, nisi quod radices loco mutatæ sint. Ex hoc itaque capite præplacet formæ Childomara seu Hildomara; quam etiam (ut vidimus)

vetustissima kalendaria Lucense et Blumianum habent, et quam Arturus a Monasterio, degens in Normannia, sibi etiam notam fuisse demonstrat in Gyneceæ. Verum in aliis omnibus monumentis aliter nomen scribitur: scilicet Childemarcha, Childomarcha, Childmarca, Hildemarcha, Hildomarcha, Hildmarca et Hildmarca in iis omnibus monumentis, unde gesta S. Childemaræ desumenda esse supra docui, nisi quod in editione Mabilloniana Vitæ S. Leodegarii, auctore Ursino, c aut ch in g mutatur et Childomerga dicitur, in Bollandiana editione Childomarga; quam formam in Patriaciensi calendario jamprehendimus. Atque hæc ea tantum de causâ disseruimus ut manifestum esset utramque scribendi normam esse bonam. Id unum cave ne, quia id nomen ex duobus vocabulis constet, id compositum fuisse credas et significatum unum habere; non ita est. Apposita sunt Child et Mar, ut si duo nomina baptismalia scribas Carolus-Ludovicus. Atque hæc omnium nominum germanicorum et francicorum est ratio, quippe quæ fere ex duobus vocabulis apposis constent, non ut hinc sensus aliquis exoriatur, sed distinctionis gratia. Et quidem pars aliquando pro toto nomine scribebatur; sic (promptissimo exemplo utor) Bruna loco Brunecildis, celeberrimæ reginæ, in scriptis cœvis occurrit: aliquando autem ultima pars quasi duplex erat, uti videre licet in celeberrimo majori-domus Ebroino, qui et Eberwinus (Aper-Amicus) et Eber-Merus (Aper-Equus) dictus est. Sed memini me jam alibi hoc argumentum, passim parum notum et perspectum, versare.

E 7 In suburbio Burdigalensi abbatissam fuisse S. Childemaram certum plane est. Lege enim Theodosii vetitum erat ne monachi intra urbium mœnia versarentur; quæ licet paulo post abrogata fuerit, perrexit tamen in Gallias vim habere: non itaque de ipso oppido, sed de vicinia intelligenda sunt hæc secundi fragmenti Bollandiani Vitæ S. Waningi verba: Childemarcha, Burdigalensis virgo, ibique multarum virginum mater; et hæc alia secundi fragmenti Mabilloniani et simul Vitæ S. Wandrigisili atque etiam Libelli de revelatione monasterii Fiscannensis: Erat enim tunc temporis apud Burdigalam urbem virgo Christi, nomine Hildemarcha, in quodam monasterio sanctimonialium sanctissima gubernatrix. Quod Burdigalense monasterium nomine et patrocinio S. Eulaliæ, virginis et martyris, insigne fuisse voluit Dionysius Sammarthanus (5) et qui eum in augenda Gallia christiana secuti sunt (6). Verum nuspiam id traditur; sed solum S. Eulaliam monuisse S. Waningum ut Burdigala Fiscannum evocaret S. Childemaram, quæ novo SS. Trinitatis parthenoni præesset. Nec quidquam est quare S. Eulalia censeatur illic potius fuisse patrona quam alii sexcenti martyres; nisi velis eam non potuisse abbatissam designare extra monasterium, quod suum nomen non haberet. Expungant itaque Burdigalenses S. Eulaliæ monasterium, quod eis attribuit Sammarthanus, contenti ignorare nomen situmque parthenonis, quem inter eos rexit S. Childemara.

S. Childemara, Burdigalensis virgo et in suburbio abbatissa fuit ignoti monasterii;

(1) Neustria pia, pag. 191 et seqq. — (2) Acta SS., tom. I Januarii, pag. 592. — (3) Sæc. II Benedict., pag. 973. — (4) Rerum Alemannicarum scriptores, tom. II, pag. 93. —

— (5) Gallia christiana, t. II, col. 837, et instr. col. 526. — (6) Ib., t. XI, col. 205.

AUCTORE
V. D. B.
evocatur Fi-
scannum, ubi
Ansegisus dux
(ut voluit) de-
buisse mona-
sterium exci-
tare.

* Pays de Gaux

8 Mansit illic pientissima virgo usque post medium sæculum VII, quando nempe calitus jussa est in diocesim Rothomagensis pergere. Quæ res quomodo facta sit in fragmentis Vitæ S. Waningi, in SS. Wandregisili et Audoeni Vitis et in Libello revelationis Fiscannensis explicatur. Porro in secundo fragmento Bollandiano Vitæ S. Waningi (1), quod primo loco edidit Mabillonius (2), aperte declaratur prius Fiscannensem vallem designatam fuisse, ut in ea monasterium conderetur, ducis Ansegisi revelatione; quæ revelatio in deperdita parte fusiùs explicabatur et in Libello revelationis servatur adhucdum. Quum scilicet Ansegisus ille in partibus Calceatensis pagi* aliquando venaretur, apparuit cervus candidus nil timens a canibus et lento passu ad vallem pergens. Quo cum pervenisset, venatores, equi et canes obriguerunt. Miraculo obstupescens, jussit Ansegisus homines in terram descendere, et supplex a Deo voluntatis suæ significationem efflagitavit: tum cervus circuitu quodam quasi ædificium designavit et disparuit. Intellexit dux templum illic Deo uno et trino ædificandum esse; et continuo ex arbutis ramisque ædiculam construxit, grandem fabricam postea moliturus: sed morte præventus non potuit (3). Quare, quum ante conditum Fiscannensem parthenonem diem obierit, alius sit oportet ab Ansegiso seu Ansegisilo, S. Arnulfi filio, marito S. Beggæ et Pippini Heristallensis patre, utpote recentiore: nisi præplaceat totum hunc narratum, (quem miror non improbari Mabillonio (4)), inter fabulas amandare, quoniam omissus sit in primo fragmento Bollandiano, in Vita S. Wandregisili et in aliis melioris notæ documentis.

S. Waningus, dux Calceatensis pagi, bis admonetur a S. Eulalia ut illic cœnobium excitet, cui præsit S. Childemara;

9 His itaque sepositis, fuit vir quidam, ut in primo fragmento legitur (5), in territorio Rotomagensi, nomine Waningus, ex illustri Francorum prosapia ortus, armis strenuus, divitiis locuples, prædiorumque amplitudine pollens. Hic itaque inter primos palatii, temporibus Lotharii [III seu] Junioris, qui, quadriennium vix natus, ab exeunte anno 656 in Neustria et Burgundia, S. Bathilde tutrice, regnare cœpit; cum consilio ejus rex Lotharius regum Francorum fortiter gubernabat. Nam hic vir sanctus oratoria sanctorum frequenter visitabat, suffragiaque eorum sedulis precibus postulabat; monasteria plurima in et de suis possessionibus ædificabat. Piis officiis illustris Waningus insignis adjutor locorum sanctorum Fontanellensis monasterii extitit et eidem plurima prædia felici munere ad usus servorum Christi devotissime contulit... Venerabatur virgines sanctas, quæ de hoc mundo transierant; maximeque sanctam virginem et Christi martyrem Eulalam: itaque in ejus nomine plurima loca Deo sacraverat... Est in Rotomagensi archiepiscopo super mare pagus, qui vocatur Calcegius*; quo in loco habebat vir memoratus possessiones non modicas; quarum una dicitur Fiscampnus... Quadam igitur nocte ei virgo [Eulalia] apparens, dixit: Waninge..., ad cumulum bonorum operum tuorum in prædio tuo Fiscampno construe monasterium in

* Pays de Gaux

nomine sanctæ Trinitatis; collectaque congregatione sanctimonialium virginum, mittes legationem ad Burdegalensem [civitatem atque inde accerses Childomarcham, multarum virginum matrem, quæ novo monasterio abbatissæ titulo præsit.] Quo facto, continget tibi, per quod cælesti hæreditati restitueris. Tunc vir sanctus, a somno excitatus, cœpit cogitare qualiter compleret quæ virgo sancta jussisset. Festinato igitur beatos Audoenum et Wandregisilum adiit eisque ordinem visionis exposuit. Tunc viri sancti, Spiritu sancto revelante, dixerunt: Visionem, quam vidisti, si quantocyus impleveris, aditum cæli reserabis. Festina itaque et regis præsentia te exhibe... Tunc sancti sacerdotes B. Waningi humilibus precibus regis præsentiam adierunt, et... a rege Lothario Juniore, qui cum matre sua sancta Bathilde Franciam regebat, petierunt secretum, ut proderent pro quo venerant consilium. Quod rex annuit; corque eis accomodans, quod postulant dat; et, quæ non poscunt, largitur regia dona. Hinc beatus Waningus ad propria lætus rediit..., et in Fiscampno monasterium celeriter ædificavit. Quo in loco febre valida corripitur, ac in extasi mentis rapitur, pavore simul ac frigore fit mortuo simillimus...; et exsequiæ (ut mos est) celebrantur: tuncque vidit poenas damnatorum et præmia electorum; [audivitque divinitus (6)] viginti annis [ipsum] supervicturum, et hoc B. Eulalam, ejus precibus se commendaverat impetrasse. Tunc a visione tam acerba et a superis reverso B. Waningus incolunitati reddito, sancti confessores Audoenus et Wandregisillus, rex Lotharius, ejusque cuncti proceres, cum tota populi multitudine, cernentes factum miraculum, gratias Deo egerunt.

10 Erat autem, perginus cum S. Wandregisili secundo biographo (7), tunc temporis apud Burdegalim urbem virgo Christi, nomine Childemarcha, in quodam monasterio sanctimonialium sanctissima gubernatrix: ad quam quidam vir Dei, monachus (Fontanellensis (8)) et diaconus, nomine Sindardus, cum propter utilitatem servorum Dei [Fontanellensium (9)] in illas partes mitteretur, causa hospitii declinare solitus erat. Cui illa intimavit in visu se esse commonitam, ut tellurem adiret Rotomagensis, virumque Domini Wandregisilum inviseret atque sub illius regimine divinis pareret edictis. Quæ, sicut scribitur in ejus gestis, ad Christi famulum perveniens, ad præfatum illustrissimum virum Waningum perduxit; prædictumque cœnobium Fiscannum per testamenta beato Wandregisilo isdem Waningus tradens, ejus consulto eidem religiosissimæ virgini tradidit ad regendum. Cujus vitam ac laudabilem conversationem libellus, qui de ejus scribitur actibus, liquido narrat. Quod ideo adscribendum putavi, ut posteris intimaretur sub jure et regimine præfati patris prædictum cœnobium nuperime seu ab initio fuisse. Neque hæc fieri poterant sine auctoritate S. Audoeni, Rotomagensis

S. Childemara similiter monetur et visionem aperit Sindardo, diacono Fontanellensi: atque hæc omnia implentur interventu SS. Wandregisili et Audoeni.

(1) Acta SS., t. I Januarii, p. 592. — (2) Sæculum Benedictinum II, p. 972. — (3) Arturus a Monasterio, Neustria pia, p. 196 et 197. — (4) Annales ordinis S. Benedicti, lib. XIV, n. 61. — (5) Acta SS., t. I Januarii, p. 591. — (6) Ex Vita S. Wandregisili. — (7) Acta SS., tom. V Julii, p. 277. —

(8) Cfr Chronicum Fontanellense, ap. Dacherium, t. II, p. 266, edit. in-fol. et Mabillonius, Annales Benedictini, lib. XIV, num. 61. — (9) Frag. Vitæ S. Waningi Mabillonii II, Sæculum Benedictinum II, p. 974.

AUCTORE
V. D. B.

A *archiepiscopi; quæ omnibus rebus intercessisse traditur in ejus Vita altera seu posteriore. At vero hæc dumtaxat inde excerpo verba (1): Itaque in jam dicto prædio (Fiscanno) cœnobium construentes, Waningus scilicet atque venerabilis Audoenus, multitudinem ibi sanctimonialium, monastico cultu degentium, sub Childemarcha constituit, sanctumque virum Wandregisilum... ibi ex consulto præficiunt. Quæ conveniunt cum primo fragmento Bollandiano; ubi etiam indicatur quantus esset monachorum numerus: Tunc demum (ultima fragmenti illius (2) verba sunt) per B. Waningum consummato Fiscampni monasterio, necnon ab episcopis Galliarum (id est provinciæ Lugdunensis II) consecrato; congregatis trecentis sexaginta sex virginibus, B. Waningus monasterium commisit viris sanctis prænominatis Audoeno et Wandregisilo, ut sedulius sanctas virgines regularibus disciplinis informarent.*

Moniales 366
laudem perennem illic celebrant, abbatissa S. Childemara. An Regulam Benedictinam servarint.
Conditum fuit monasterium circa annum 660

11 Idem numerus in secundo fragmento legitur; ex quo etiam intelligimus tum Fiscanni celebratam fuisse laudem perennem, quæ illo fere ævo Agauni, Divione in S. Benigni, Lauduni, in Majori monasterio, inter Romaricenses, aliquandiu in S. Dionysii, et Luxovii, atque etiam alibi in usu fuit, et ad quam acœmetarum græcorum instituta proxime accedebant. Ecce verba (3): Congratulatur beata Trinitas, incommutabilis Deus, et completo templo et convenientium virginum famulatui casto: quarum trecentarum sexaginta sex diurnas nocturnasque et continuas contemplans laudes, et mortis liberatione et in mansura civitate promittit et præparat beatæ retributionis immarcessibilem coronam. In primo fragmento Bollandiano (4) dicitur Regula S. Benedicti ab initio usurpata fuisse Fontanellæ; unde, quum in secundo fragmento Mabilloniano hæc verba occurrunt: Monasterium (Fiscannense) dedicatur, numerus sacrarum virginum colligitur, regula vivendi disponitur; subit cogitare an Fiscanni tum etiam eadem Benedictina Regula loco legis esset: tanto magis quod S. Wandregisilo, Fontanellensi abbati, subditum fuisse Fiscannum modo vidimus. Equidem me non credere candide profitebor, non quod hoc loco versare velim grandem quæstionem de propagatione Regulæ Benedictinæ, sed quod autumo non rececendum esse a decessorum placitis, qui in commentario de S. Aurea ad diem 4 octobris singulari doctrina ostendere conati sunt sæculo VII Regulam S. Columbani aut Sanctorum Patrum instituta maxime in usu fuisse inter Gallos, minus vero Regulam S. Benedicti. Neque enim tantæ antiquitatis est illud fragmentum, quam ut fidem facturum sit, quum in aliis omnibus monumentis altum ea de re sit silentium. Quoniam vero Fiscannensis fundatio facta est, dum S. Balthildis regni habenas qua tutrix teneret, manifestum est eam inter annum 656, quo tantam auctoritatem adeptæ est, et annum 665, quo Kalense monasterium intravit, excussis sæcularibus sollicitudinibus, consignandam. Quibuscum si hæc jungamus S. Waningum secundum S. Eulaliæ promissionem viginti annos adhuc victurum eumque (ut modo videbimus) vi-

tam duxisse usque post martyrium S. Leodegarii, Augustodunensis episcopi, qui anno 678 cruentis Ebroini machinationibus occubuit (5), fieri non potuit Fiscannensis monasterii ædificatio ante annum 658, ad quem eam enarrat Mabillonius (6). Neque a vero multum aberrare potest Cointius (7), qui circa annum 661 prima illius asceterii fundamenta jacta esse scripsit.

12 Immixta autem fuit simul cum S. Waningo B. Childemara postremis (quas continuo memorabam) S. Leodegarii calamitatibus. Nolim ego retexere longam illam tragœdiam, quam Byeus noster summa diligentia in his Actis nostris sanctorum ad diem 2 octobris explicuit. Id unum animadversum velim exordia simultatis, quæ inter Ebroinum et S. Leodegarium exstitit, non in una illius ambitione et protervia constituta fuisse; sed præcipuam forte mali labem fuisse studia partium, quæ, regibus pueris et imbecilibus, inter primates orta erant, maxime inter Austrasios, quibus fere adhærebat S. Leodegarius, et Neustrasios, quibus potissime nitebatur Ebroinus. Hinc videre est viros vere probos etiam ab Ebroino stare, verbi gratia alterum S. Præjecti, episcopi Alvernensis seu Claromontani, biographum; item biographum S. Balthildis reginæ et S. Reolum, archiepiscopum Remensem, aliosque sanctissimos præsules, qui arctissimam cum homine illo coluerunt amicitiam. Quid ergo mirum, si S. Audoenus, archiepiscopus Rotomagensis, et S. Waningus, Calciatensis pagi dux, in media Neustria versati, Ebroino ita faverint ut nil ab eorum fidelitate timeret? Quid, quod in fragmento Passionis, ex codice Moisiacensi ab Em. Viro J. B. Pitra (8) edito, S. Waningus S. Leodegarii martyrii non minus reus constituitur quam ipse Ebroinus? Quod tamen assertum, ex quo infamæ aliquid in ipsam S. Childemaram redundaret, non omni ex parte verum est. Anno scilicet 674, autumnali (ut videtur) tempore, S. Leodegarius spontanea deditione (obsidebatur nempe Augustoduni) in Ebroinianorum manus venerat; a quibus excatus fuit, Waimiro in custodiam datus, ab eo missus in Campaniam, et dein ab ipso Ebroino prius in silvam, post in monasterium trusus. Interea vaserille vir Theoderici regis amicitiam et majoratum domus recuperavit; qua potestate continuo usus est ut adversarios rapina, exilio et cæde perderet. In aulam quoque accersivit anno 676 S. Leodegarium ejusque fratrem S. Guerinum; quorum hunc lapidibus interfici jussit; Leodegarium vero, ut lento supplicio ad desperationem impelleret, laceratis plantis, abscissa lingua, labiisque mutilatis S. Waningo tradi; veritus ne, si eum (uti vir sanctus optabat) simul conficeret, omnes eum pro martyre haberent.

13 Postquam autem, verba sunt anonymi cœvi, qui primam S. Leodegarii Passionem scripsit (9), Waningus eum perduxit ad propria, Dei comitante gratia, cœperunt velocius ejus contra naturam recrescere labia una cum lingua, necnon et verba ultra solitum ab ejus ore indesinenter effluere. Cum hoc miraculum cognovisset Waningus, non obturat animum ei impendere malum, ut a tyranno fuerat jus-

Ebroino, majoridomus et S. Leodegarii occisori, faverunt multi sancti viri; quos inter S. Waningus S. Leodegarius, jam multa passus,

E

F

custodiendus traditur S. Waningo; qui, intellecto sermonis recuperati miraculo, eum in Fiscannensi cœnobio collocat et melius habet. Concionatur ibi sanctus martyr sine lingua. Moritur S. Childemara aliquanto post.

(1) Acta SS., tom. IV Augusti, pag. 815. — (2) Ibid., tom. I Januarii, p. 592. — (3) Ibid., p. 594. — (4) Ibid., p. 592. — (5) Ibid., tom. I Octobris, p. 420. — (6) Annales Benedictini,

lib. IV, num. 61. — (7) Annales ecclesiastici Francorum, ad an. 661, num. 15. — (8) Histoire de saint Léger, évêque d'Autun, p. 504. — (9) Acta SS. tom. I Octobris, pag. 475.

sum;

AUCTORE
V. D. B.

sum; sed versa vice, jam Dei martyrem cognoscens, eum acceptum ad suum perduxit cœnobium, quod vocatur Fiscamnum, ubi erat congregatio sanctimonialium ac virginum, quibus præerat Hildomarcha, famula Christi; in quo multis diebus habitator stetit sub custodia. Nam et lingua præcisa solitum recepit officium et magnum doctrinæ suæ semen ostendit in populo: quandoque inter virginum accedere contigerat catervam, tantum (ut fertur) dulcia sua fulgebant eloquia ut mirarentur quicumque audientes quanta Dei operaretur clementia, et, conversi a pravis operibus, velociter peterent pœnitentiæ fructum. Ubi, dum intra parvum spatium oris, faciei vel linguæ recepisset officium, eo quod oblatu fuerat ipse, jam quotidianum immolare studuit sacrificium; ut dum intrinsecus eum lux spiritualis impleverat, de corporis oculis nil curaret. Nam diebus ac noctibus in Dei cultura pervigil astabat, ut vel paululum ad necessaria corporis aliquando ab ecclesia procederet, ut vel quippiam somni ciborumque perceptionem capere potuisset. Igitur post
B. tot flagella, ut decebat martyrem, fideles populi ei famulatum exhibebant venerabilem. Atque omnium harum rerum testis et pars biennium fuit S. Childemara. Adhuc enim, verba sunt ejusdem illius biographi, vir Dei Leodegarius in eodem monasterio sanctimonialium, in quo ad custodiendum positus fuerat, commorabatur, quum anno 678 ad synodum seu conventum optimatum, a Theodorico rege convocatum, deductus est, et Ebroïni artibus exauctoratus, continuo post Chrodoberto traditus et demum jussu Ebroïni in mediis silvis pagi Atrebatensis occisus. Quæ non solum in omnibus S. Leodegarii Vitis leguntur, verum etiam in duobus fragmentis Vitæ S. Waningi et in Libello revelationis Fiscannensis. Ex hoc autem disce quam utilis fuerit S. Childemaræ ejusque sanctis virginibus S. Leodegarii inter eas conversatio: Cum gloriosus martyr episcopus, inquit anonymus scriptor (1), summi et omnipotentis Dei sacras ingrederetur ædes et psallentium virginum audiret angelicas voces, ablata officium linguæ recepit: et per annum verriginem duorum cum sanctis virginibus conversatus, humilitatis et patientiæ formam exhibuit, et audientium corda rore cælestis doctrinæ irrigavit et fecundavit. Cernens igitur B. Waningus inopinatam templi gloriam, sanctæque congregationis religionem et multitudinem cælestem, cunctas suæ proprietatis divitias recensuit, sanctarumque in usus virginum delegavit: et toto vitæ suæ cursu totius famulatus humilitatem et obedientiam in eadem ecclesia ratione et consuetudine servientium exhibuit. Aliquanto post annum 678 obierit oportet S. Childemara. Quum secundum fragmentum Mabillonianum Vitæ S. Waningi in Actis nostris nondum prodierit, quumque multo magis ad S. Childemaram quam ad S. Waningum spectet (re autem vera brevis historia est cœnobii Fiscannensis, donec ex puellari virile factum est,) dabimus id hic in lucem: nulla enim spes est ut vetus S. Childemaræ Vita unquam uspiam reperiatur.

(1) Arturus a Monasterio, Neustria pia, pag. 499.

VITA S. CHILDEMARÆ,

CUM ORIGINIBUS FISCANNENSIBUS,

Ex sæculo II Benedictino,
pag. 974 et 975.

In diebus Lotharii a regis Francorum fuit quidam vir illustris prudentia eminens, bonitate valde clarus, Deoque obediens, nomine Waningus b, qui multimoda cœnobiorum habitacula in possessionibus propriis construxit c, ex quibus unum est quod vocatur Fiscamnum: quæ res hac ratione processit. Hic, in eodem loco valetudine correptus acerrima, pæne fuerat ad extrema deductus. Raptus autem in ecstasi, ostensa sunt ei pœnæ damnatorum, et felicitates justorum, audivitque oraculo cælesti datione ostenso viginti annorum spatia se victurum fore, et hoc impetravisse a Domino sanctam Christi martyrem Eulalam, cujus precibus se sedulis commendare solitus erat d. Sed et ipsa martyr ei apparens commo-

nuit, ut in prædicto prædio quo morabatur monasterium construeret, et de sua stirpe nulli ad regendum committeret. Qui reversus ad superos e, sacerdotem Christi Audoënum, Rotomagensem archiepiscopum, simulque virum Dei Wandregisillum, abbatem Fontanellensis cœnobii, ad se accersivit, et ejus ordinem visionis exposuit, simulque a febre, qua premebatur, eorum precibus curatus, optatam recepit sospitatem, præfatumque cœnobium, ut monitus erat, illico construere cœpit f.

2 In eodem conventu rex adfuit Hlotharius, Chlodovei Junioris filius, illius miraculi famoso stupore vel maxime accitus, quod Waningus fuerat actum: quod videlicet precibus sacerdotis et abbatis de limine mortis fuerat ad vitæ januam restitutus: et quod ei, per excessum rapti, tartareum chaos fuerat reseratum; et in morem Ezechie regis, per cælestem visionem, vitæ illius viginti anni sunt superadditi. Unde ad hoc cæleste spectaculum rumor ingens primates Francorum universos, et ingentem populi multitudinem commove-

rat. Igitur opus propter quod pontifex et abbas convenerant adimpletur, monasterium dedicatur, numerus sacrarum virginum colligitur, regula vivendi disponitur. Erat enim tunc temporis apud Burdigalam urbem virgo Christi, nomine Hildemarcha, in quodam monasterio sanctimonialium sanctissima gubernatrix; ad quam quidam vir Dei monachus ac diaconus g, nomine Sindardus, cum propter utilitatem servorum Dei Fontanellensium in illas partes mitteretur, causa hospitii declinare solitus erat. Cui illa intimavit in visu se esse monitam ut tellurem adiret Rotomagensem, virumque Domini Wandregisillum inviseret, atque sub illius regimine divinis pareret edictis. Quæ, sicut in ejus scribitur Gestis h, ad Christi famulum perveniens, ad præfatum illustrissimum Waningum perduxit i; prædictumque cœ-

S. Waningus
cælitus correptus,
Fiscamnum molitur,

a

b

c

E

d

e

f

Chlothario annuente,
Hildemarcha abbatissa constituta.

F

g

h

i

gisilo

A gisilo isdem Waningus contradens, ejus consultu eidem religiosissimæ virgini tradidit ad regendum; cujus vitam ac laudabilem conversationem libellus *k*, qui de ejus scribitur actibus, liquido narrat.

*Leodegarium
Fiscanni ex-
cipit.*

3 Defuncto igitur rege Chlotario, Childericus regnum Francorum suscepit: sed et iste, non plene quatuor annos regnum tenens, vita decessit; cui successit Theodoricus, suus germanus *l*. Hujus tempore Ebroinus, major domus regiæ, Leodegarium, Augustodunensem episcopum, vinculis tenebat *m*. Qui convocans præfatum Waningum: « Accipe, inquit, Leodegarium, quem aliquando vidisti virum superbum; erit enim tempus suæ mortis, recipiens quod meretur a suis inimicis. » Tunc acceptum ad præfatum perduxit cœnobium; in quo multis diebus conversatus stetit sub custodia. Nam et lingua præcisa solitum recepit officium, et magnum doctrinæ semen ostendit in populo, ut, quando posset, virgines accederet; et ita (ut fertur) dulcia sua fulgebant eloquia, ut mirarentur quicumque audierant * audierent, quanta Dei operabatur clementia, et conversi a pravis operibus velociter peterent pœnitentiæ fructus *n*.

* audierent

*Cœnobium a
Normannis
diripitur.
o*

4 Floruit autem idem locus a tempore præfatorum regum usque ad tempora Ludovici imperatoris *o*, filii Caroli Magni. Tempore istius sævissima Danorum gens, Franciam irrumpens, in oram maritimam non minimam christianorum populorum stragem dedit. Unde factum est, ut idem locus ad solitudinem redigeretur, ita ut fieret ferarum habitatio, qui fuerat prius chisticolarum ornamentum.

*Normanno-
rum duces.*

5 Anno igitur dominicæ incarnationis 876, regnum Francorum gubernante rege Carolo, Rollo quidam natione Danus, ritu gentilis, ordine miles, cum suis navigio Franciam intravit: quam terram multum devastans, a prædicto rege regnique proceribus quamdam partem dono recipiens, ac baptismi gratiam consecutus, de reliquo fidelis permansit. Ipsam autem terram quoad vixit optime regens, legesque et jura paterna ipsis habitatoribus componens, anno 917 ab incarnatione Domini migravit a sæculo. Cui successit in regnum Willelmus filius suus, qui palatium sibi Fiscanni mirifico opere construxit. Quo in loco dum moraretur, genuit ibi filium, Richardum nomine, eleganti forma infantem; quem præcepit a principibus suæ terræ liberalibus imbui disciplinis. Hoc in tempore in præfato monasterio destructo jam non habitabatur; quia, destructa maceria, ibi grandis silva creverat. In ipso autem loco coloni ipsius villæ repertum altare ex virgultis quantum valuerunt ad præsens cooperuerunt; ex cujus initio, sicut ab antiquis audivimus, ipse auctor et redemptor humani generis, præscius sibi in ipso loco futuri servitii, grande miraculum ostendere dignatus in forma cujusdem speciosissimi cervi *p*.

ANNOTATA

a *Intelligitur Chlotarius III: de quo vide Commentarium prævium, num. 9.*

b *Ejus Acta dederunt decessores nostri ad ix januarii et Mabillonius in Sæculo II Benedi-*

ctino. Ejus festum cum officio XII lectionum legabatur in Breviario Fiscannensi, anno 1627 jussu Henrici a Lotharingia edito et recognito. Corpus ejus religiose servabatur in monasterio Hamensi, diœcesi Noviomensi; ita ut quidam frustra dubitare olim voluerint de ejus cultu.

c *Cfr Commentarius prævius, num. 9.*

d *In primo fragmento Bollandiano duplex raptus narratur. Cfr Commentarius prævius, num. 9.*

e *Supponitur mente ad inferos descendisse; unde, quum ad se seu homines redit, censetur ad superos revertere.*

f *Cfr Commentarius prævius, num. 9 et 10.*

g *Sindardus Fontanellensis diaconus erat. Cfr Commentarius prævius, num. 10.*

h *Cfr Commentarius prævius, num. 4.*

i *Perduxit sensu neutro, ut abstinere, festinare, declinare, vertere et composita, et bene multa alia, quæ recensent grammatici.*

k *Cfr Commentarius prævius, num. 4.*

l *Mortuus est Clotharius III, rex Neustriæ et Burgundiæ, post medium annum 670; cui successit frater Theodoricus III, brevi Ebroini machinationibus dejectus. Ei substitutus alter frater Childericus II, ab anno 660 (erat tum septem aut octo annos natus) rex Austrasiæ. Universam monarchiam tenuit usque ad mensem septem-*

E

brem anni 673; quando occisus fuit et denuo sceptrum adeptus est Theodoricus III.

m *Vide ea de re Commentarium prævium, num. 12 et 13.*

n *Hæc ad verbum fere desumpta sunt ex anonymi Vita S. Leodegarii; quæ exstat in Actis nostris ad diem 2 octobris. Cfr Commentarius prævius, num. 13.*

o *Regnavit Ludovicus Pius ab anno 814 ad 840. Exstabat certe adhuc Fiscannensis parthenon anno 831, quo Ansegisus, Fontanellensis abbas, testamento (quod Chronico Fontanellensi in Dacherii Spicilegio insertum est) legavit ad Fiscannum libram unam. Neque ante Ludovici Pii mortem a Normannis tentatum fuisse volunt; sed anno 841, quo Gemmeticense pessime habitum est et Fontanellense vexam redemit, statuunt ejus vestationem Maurini tom. XI Galliæ Christianæ scriptores, et circa annum 842 Arturus a Monasterio in Neustria Pia. Tum Dani, ut in fine secundi fragmenti Bollandiani Vitæ*

F

S. Waningi legitur, hoc monasterium destruxerunt, sanctas virgines expulerunt et effugarunt. Multæ sanctæ virgines, quas gloriosi templi amor retinuerat, (amputatis sibi labiis et naribus ne turpiter corpora temerarentur), hostili gladio ante ipsam sacram aram corruerunt. Succensum est templum; demolita omnia. Arturus a Monasterio tum in Gyneceæo ad 28 julii, tum in Neustria Pia monet a Menardo ex Fiscannensibus codicibus mss. in II appendice ad Martyrologium Benedictinum memoriam fieri harum virginum; sed in trinis quæ habemus illius Martyrologii exemplaribus appendix II non adest. Pergit autem deinde Arturus in Neustria Pia his verbis: Pace autem reddita ecclesiæ et regno, anno 912 Rollone Normannorum duce Christo Deo per baptismum colla subdente, locus præfatus Fiscannensis denuo excultus fuit et inhabitatus a nonnullis sanctimonialibus usque ad annum circiter 989, non vero 990, 996 et 999, quo exinde virgines translatae et collocatae apud cœnobium Montisvillare,

tisvillare, jam ab anno 675 illic extractum in eadem diœcesi et Calceatensi regione. Unde hæc desumpta sint non possum assequi; et certe parum conveniunt cum his quæ hic sequuntur; ea ignorare voluerunt Mabillonius et Galliæ Christianæ scriptores.

p De historia hujus cervi diximus in Commentario prævio, num. 8. Quod dein Richardus I

construxit illic templum, xvii julii anni 990 in D honorem sanctissimæ Trinitatis dicatum est. Introducti tum canonici; qui quum sancte non viverent, iis substituere visum est Cluniacenses. De conditionibus tamen non convenit inter Richardum et S. Majolum. Quare ineunte sæculo xi ecclesia commissa Gulielmo, Divionensi abbati, qui Benedictinos induxit.

DE SS. GUESNOVEO, TUGDONIO, MAJANO ET TUGDONIA,

EREMITIS IN BRITANNIA ARMORICA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

V. D. B.

§ unicus. Fontes historici. Sanctorum adventus in Britanniam Armoricam; vita monastica, prodigiis non carens.

B

SÆCULO VI
ADULTO.
Fontes, quibus continetur S. Guesnovei et sociorum gesta, tum antiqui,
* St-Vougay

Britannia Armorica, quæ et Minor, ferax sanctorum tellus, nullos fere præterire sinuit dies, quibus non proponat fidelium venerationi aliquem ex suis popularibus. Hodie vero exhibet S. Guesnoveum, ab Ingomaro (1) dictum Goednonum, a chronographo S. Brioci (2) Goneznonum, in Litaniis parœciæ S. Bechei* (3) Guednovum, in kalendario veteris Breviarii Leonensis (4) Goeznoveum, et in Breviario Dolensi (5), anno 1770 edito, Goeznovæum; vulgo autem saint Gouéno et saint Goueznou. Licet sæculo vii seu potius vi adulto floruerit, nescitur tamen ejus Vitam a quopiam fuisse scriptam, ante iniens sæculum xi, quo Guilielmus, presbyter et capellanus Eudonis, episcopi Leonensis, eam conscripsit in novem lectiones divisam; quibus addidit rythmos aliaque, ex quibus solemne officium ecclesiasticum constare solet. Id antistiti suo dicavit anno 1019, vigesimo quarto ejus episcopatus (6); unde intelligitur Eudonem ad cathedram Leonensem promotum fuisse anno 995. Ejus nomen præterivit V. V. Tresvaux (7) in episcoporum Leonensium catalogo; sed id imprudentia factum est, quum alibi (8) aperte tradat eum initio sæculi xi Leone sedisse. Cl. V. Hauréau (9) expunctum vult Eudonem e Leonensium episcoporum serie, quod in eam e sublesto testimonio introductus sit; sed severior est hæc censura, quum Albertus Le Grand, (quem justo credulior vocare licet, nequaquam mendacem,) certissime Vitam S. Guesnovei, anno 1019 Eudoni episcopo dicatam, manibus se versasse pluribus locis tradat. Eandem decurtatam, sed in novem etiam lectiones distributam, reperit in veteri Breviario Leonensi ille idem Albertus; itemque in Legendariis mss. templi cathedralis Leonensis et parœciæ B. Mariæ de Foll-coat, in eadem pristina diœcesi sitæ (10). Deperditam esse Guilielmi

scriptionem docent Lobinavius et V. V. Tresvaux (11); quare ut saltem ecgraphum veterum lectionum nanciscerer procuravi; quas Parisiis demum in bibliotheca imperiali inveni, in codice signato Blancs-Manteaux, num. 38; quo nil nisi lectiones aut Vitæ sanctorum Britanniae Armoricanæ continentur, sæculo abhinc descriptæ. Sed licet manifestis literis signetur veteres lectiones Leonenses esse, omnino tamen diversæ sunt a particulis, quas recitat Miorceec de Kerdanet. Quare quum ita raræ sint, ut frustra tentarim eas ex Britannia Minori recipere, eas ad finem hujus commentarii excudi curabo; ipsi vero commentario eas inseram partes, quas Miorceecus jam usurpavit.

2 Qui vero præterea potissimi mihi duces futuri sint, simul accipe. Primo loco venit Albertus Legrand et qui ab eo amplius avelli nequit Daniel Ludovicus Miorceec de Kerdanet. Vitam beati viri dedit Albertus, secutus scripta Guilielmi capellani, quem paulo ante indicavi; et ad calcem addidit recentiora cultus fata. Sed Alberti lucubrationem multo meliorem fecit cl. v. Miorceec, addens, ut modo monebam, in annotatis præcipua loca lectionum Leonensium et plura diligentissime illustrans. Venit secundo Lobinavius seu, qui iteratis curis ejus Vitas sanctorum Armoricorum edidit, V. V. Tresvaux, canonicus Parisiensis. Præluxit eis Alberti scriptio, quæ contrahenda eis visa est et paucis aliquot locis corrigenda. Tertius mihi est Ægidius Deric, qui Historiam ecclesiasticam Britanniae Minoris a sæculo primo usque ad decimum deduxit. Quarto loco usus sum Vitis sanctorum Britanniae, quas anno 1839 Brioci edidit V. V. de Garaby. In Vitis sanctorum Brestensium, quas sæculo superiori in lucem prodixisse arbitror, exstat etiam S. Guesnovei Vita: verum hac me caruisse profiteor. Quum anno 1736 Officia pro-

tum recentiores, aperiuntur.

F

(1) Ap. Miorceec de Kerdanet, Vies des Saints de la Bretagne-Armorique, par Alb. Le grand, p. 659, not. 1. — (2) Ap. D. Morice, Mémoires pour servir de preuves à l'Histoire de Bretagne, tom. I, col. 16. — (3) Ap. Miorceec, Vies etc., p. 500. — (4) Ap. Tresvaux, Vies des Saints de Bretagne, tom. I, p. xxxi. — (5) Ap. Miorceec, Vies etc., p. 659. — (6) Ibid.,

p. 664. — (7) L'Église de Bretagne depuis ses commencements jusqu'à nos jours, p. 196. — (8) Vies des Saints de Bretagne, tom. I, p. 145. — (9) Gallia Christiana, tom. XIV, col. 975. — (10) Le Grand, Vies des Saints etc., p. 664, edit. Miorceec. — (11) Vie des Saints de Bretagne, tom. I, p. 145.

AUCTORE
V. D. B.

A pria Leonensia renovata sunt, mutata etiam sunt sanctissimi viri lectiones; novæ etiam factæ, quum anno 1770 officium S. Guesnovei in Dolense Proprium sanctorum introductum est; idemque factum quum inter Briocensia festa natalis S. Guesnovei admissus est. Sæculo proxime præterito insertæ etiam sunt lectiones in novo Breviario Corisopitensi et servatæ in novis Officiis propriis sanctorum ejusdem diæcesis, quæ anno 1852 edenda curavit RR. DD. J. M. Graveran. Ex his omnibus hæc solum postrema coram habeo, frustra exspectans ex Britannia Minori hagiologica aliqua subsidia.

* Quimper

Eorum bonum
summariū in
nuperis lectio-
nibus Coriso-
pitensibus.

3 Ut autem lector paucis intelligat potiora S. Guesnovei gesta, juverit oculis lustrasse novissimas lectiones Corisopitenses. LECTIO IV. Guesnoveus, ingenuis parentibus in Majori Britannia natus, relicta patria, demum in quodam nemore ad quartum Bresti miliarium consederat, quo liberius, omnibus ignotus, in pœnitentiæ labores insisteret. Verumtamen non diu nimium hæc ardens lucerna sub modio latuit. Conomorus enim, oræ Leonensis comes, cum inter venandum ad oratorium Guesnovei pertigisset, ejus nomen, patriam, vitæ institutum diligenter seiscitatus, viri sanctitatem, quam perspectam habebat, ad suos reversus, cito palam fecit. LECTIO V. Cum postea multi sub Guesnovei disciplina Deo sese addicere ambirent, ipse votis ejusdem obsecutus, locum et latifundia sufficientia dedit cœnobio condendo et discipulis cum magistro sustentandis. Quibus dum præesset Guesnoveus, nihil antiquius habebat, quam ut ab eorum castimonia omnem suspicionem amoveret. Unde ne accessus quidem ad amplissima monasterii septa feminis ullo modo permittebatur. LECTIO VI. Omnium subinde votis in episcopum electus, ut fert antiqua Leonensium traditio, Domini gregem summa vigilantia tenerrimaque sollicitudine in pascua salutis induxit; usque dum profectus ad Quimperellensem agrum, ut sanctum abbatem nomine Corbasium inviseret, infausto casu lethaliter læsus, ibidem octavo kalendas novembris piissime obiit. Ubi beati præsulis cœnobium exstabat, nunc visitur parochialis ecclesia, ipsius nomine celebris et patrocinio, quæ reliquiarum ejus portiunculam adhuc possidere gloriatur.

C

S. Guesnoveus,
cum patre S.
Tugdonio et
cum germanis
SS. Majano et
Tugdonia ex
Britannia in-
sulari in Armo-
ricam trans-
gressus, sedem
sibi eligit in
diæcesi Leo-
nensi;

4 Conveniunt illa satis cum Alberti Le Grand narratu et Proprio antiquo Leonensi, atque ea omnia capiunt quæ probari posse videantur. Porro Britannia Majore donio fuisse beatum virum, quod omittendum duxit Lobinavius, asseritur in illo Proprio his verbis: Goeznovæus piis in Majore Britannia parentibus ortus. Parentes mediocris fuisse fortunæ tradit Albertus; contra nobilitate conspicuos Lobinavius, quoniam in Proprio Dolensi et vetere Leonensi dicitur ex liberio genere Britonum exortus; Dolense itaque Proprium, nixum vetere Leonensi, ab antiquioribus monumentis nequaquam recedit. Matre puer orbat, sic pergit vetus Leonense Proprium, patrem Tugdonium in Minorem (Britanniam) usque secutus est, una cum Majano fratre et sorore Tugdonia: unde collige male affirmari a Lobinavio nullo antiquo

monumento hanc S. Guesnovei parentelam adstrui et sola traditione niti, quandoquidem inter antiqua documenta certe referendum est vetus Leonense Officium. Sanctissima familia ad civitatem Ossimorensensem appulisse traditur. Quæ appellatio cui loco conveniat perquam ambiguum est. Universus scilicet tractus septentrionalis Britanniae Armoricae videtur ab Osismiis olim occupatus fuisse et ab advenis Britannis Ocismordictus; adeoque plura oppida atque etiam viciniae civitates Ossimorenses nuncupatae fuisse: certe in medii ævi monumentis ubicumque civitas Ossimorensis legitur, de eadem sede nequaquam intelligi posse videtur (1). Fas itaque hic sibi arbitrati sunt Albertus et Lobinavius propter quatuor miliariorum a S. Guesnovei parochia distantiam Brestum interpretari; qui locus omni ævo optimus portus fuit, sed multo tamen tardius castellum et dein civitas facta est. Facultatibus in pauperes primum erogatis, ita legitur in vetere Officio Leonensi, in varias solitudinis partes ab invicem distracti sunt, quo liberius Christo inservirent; tractum, qui inter Brestum, Landernau et Lesneven in provincia Finisterræ jacet, virtutum suarum fama illustrantes. Et quidem S. Majanus secessit in locum, qui ab ejus nomine Loc-Majan, id est Majani locus seu sedes dictus est, situs in parœcia Plouguin ad maris littus; ubi cernitur pulcrum oratorium, ei pridem dicatum (2). S. Tugdonia autem puellare ingressa est monasterium in pago Leonensi inferiori, quod S. Paulus, Leonensis episcopus, in oppido Loc-Ronan ar Fanq, nunc St-Ronan dicto, olim condidisse dicitur. S. Tugdonius autem obiit in Guypavas, ubi cellulam et oratorium adeptus est (3). Non procul inde Goeznovæus, iterum Officii Leonensis verba sunt, in quodam nemore oratorium ædificavit, quod ejus etiam pœnititium nuncupatur. Superest etiamnum in vicinia parochiae S. Guesnovei ager, nemus * dictum, et ultra hunc agrum prope rivum locus, cui vulgare nomen Peniti; ut alibi in ejusdem Leonensis diæcesis finibus cernebatur olim Penity S. Pauli, Leonensis episcopi (4). Destructa nunc est S. Guesnovei Pœnititii ædícula, neque vestigium superest nisi rupes plana et fere rotunda, in qua, quum supplici ritu fit processio, cantatur antiphona: Sacerdos et pontifex (5). Land pristinum hujus loci nomen fuisse affirmat Legrand; sed Lan seu Llan est ædes sacra. Quod S. Guesnovei cella prope rivulum in nemore staret et Goed Britannis sit nemus et ow rivus, hinc collegit Ægidius Deric (6) præsentem parœciam S. Guesnovei venerabili viro suum non debere nomen, sed potius a domicili loco ita agnominatum fuisse ipsummet sanctum; adeoque per Langoueznou prius significatum fuisse monasterium in nemore prope rivum, quod dein intellectum fuerit monasterium abbatis in nemore prope rivum: quod etymologiae genus, quo Dericii libri abundant, quum non probetur ipsis Britannis, ne examinandum quidem est. Nemus autem id valde latum fuisse contendit idem historicus, et quidem extensum usque ad Coatmel, Guiprouvel, Millisac, Guyler, Coetodon, Guipavas et Beuzic, quoniam Coat seu Coet et Gui significant silvam, Beu betulam et Lis ri-

E

* le bois

F

(1) Cfr Valesius, Notitia Galliarum, p. 393; Valckenaer, Géographie ancienne des Gaules, tom. I, p. 379 et suiv. — (2) Mioreec, Vies etc., p. 659, not. 5. — (3) Ibid., not. 1. —

(4) Lobineau et Tresvaux, Vies des Saints etc., tom. I, p. 287. — (5) Mioreec, p. 659, not. 2. — (6) Histoire ecclésiastique de Bretagne, tom. I, p. 427 et 428.

vum :

ACCTORE
V. D. B.

hâvre

ubi discipulos
admittit, a Co-
moro Maledi-
cto agros,

vum : sed quis talibus, nisi alia adsint indicia, nitatur geographus? Id unum scire nobis sufficit Lan-Gouznou situm esse quatuor milliaribus a Bresto ad sinum maritimum portus * de Abbrevrak.

§ Dum autem ibi degeret beatus vir, corpus jejuniis macerans et mentem oratione ad Deum nutriens, visitatus fuit a magnate Britanno. Factum tamen postmodum, verba sunt Officii Leonensis, ut Comorus comes, in illo eodem nemore ferarum pleno exercens aliquando venationem, ad cellulam ejus anachoreticam pertingens, nomenque ejus, patriam et institutum diligenter sciscitatus, eum impense coluerit. Ut scite animadvertit Miorcec (1), Comorus seu Conomorus non nomen proprium est, sed commune con-mawr, id est comes magnus : plurimum enim placuit Britannis epitheton mawr, quod hominibus extollendis et amplificandis, etiam quum nulla esset ratio nisi vani nominis splendor, passim adhibuerunt; nil autem communius quam con-mawr titulus, maxime quod reges vocari a rege Francorum velarentur. Veruntamen qui hic prodit Comorus aliunde etiam notus est et apud hagiographos Britannos summopere famosus, et pestis, maledictus aliisque scommatibus agnominatus. Vixit scilicet sæculo vi atque anno 560 funesta morte periit. Re quidem vera contendere licet, quod, quum longe celeberrimus esset et in populi ore continuo versaretur, ad eum traducta fuisse quæcumque de comoro, S. Guesnoveum visitante et liberalibus donis cumulante, ferrentur, licet jam pridem diem obiisset, quum in illas partes primum venit S. Guesnoveus : chronologiæ enim non multum curiosam esse plebem; eam opinionem transivisse sæculo xiv in Chronicum S. Brioci, ubi hoc sermone conveniatur ille (2) : Quamvis homo pessimæ conditionis esset, plurimas tamen possessiones et franchisas religioso viro sancto Goueznono et ejus ecclesiæ, in territorio Ossimorensi sitæ, concessit et donavit. Quam conjecturam secutus Albertus Le Grand statuit non Comorum Pestem intelligendum esse, sed ejus filium; verum, ut in fine dicemus, nisi velimus omnia turbare, ita ut ubi pedem figamus locus amplius nullus sit, dicenda est hæc sententia pugnare cum temporum ordine.

modo parum
credibili desi-
gnatos, recipit
et fontem mi-
rabiliter dete-
git;

6 Verum, quisquumque demum comes ille fuerit, quum ex S. Guesnoveo vitæ suæ instituta et accurrentium discipulorum vota intellexisset, obtulit quantum scilicet stata hora adjecto aggere circumvallaret, ut illic monasterium excitaret. Ad dictam diem, sic pergunt Leonenses lectiones, accito fratre Majano, ut vult Albertus Le Grand, furca terram signat; quæ in duplicem hinc inde aggerem mirabiliter excrevit; quo donatus ager a reliquo usque in hodiernum diem dividitur. Sed vereor ne hæc ejusdem sint generis ac quæ in aliis monumentis minus probatis de separandis et custodiendis monasteriorum possessionibus leguntur et ex sola veneratione orta videntur : cujusmodi sunt quæ de fundatione Thanctensis in Anglia

monasterii, cervæ cursu designata, referuntur (3); item quæ de Fontanellensibus exordiis hoc ipso tomo in commentario de S. Childemarca explicantur; et similiter quæ habes in Vita S. Golvini, episcopi Leonensis, de Menehi Sant Goulven seu S. Golvini sacro ambitu (4). Quatuor stadia in longitudinem et totidem in latitudinem extensus fuisse ille S. Guesnovei ager tradebatur (5), ita ut universus circuitus stadiorum sedecim fuerit seu metrorum 2880 : verum sesquileucæ esse seu metrorum 6674 nunc communis est accolarum opinio (6). Quæ ita inter se conciliat Miorcec ut brevius spatium, cujus vestigia ad templi meridiem adhuc apparent, monasterii septum sit, amplius vero agrorum terminus, nullis indiciis distinctus. Atque illius septi tanta olim erat reverentia ut jure asyli frui haberetur, violatoribus sæpius morte subita interemptis (7). Ipsius Comori sumptibus constructa ædificia claustralia juxta S. Majani designationem, ut in antiquo carmine britannico legitur (8). Interea autem, ut lectionibus Leonensibus docemur, vir sanctus Guesnoveus adolescentes non paucos, qui christianæ virtutis studio sese ejus subjecerant disciplinæ, E sanctissimis imbuebat disciplinis. Cum autem aquæ, tum ad monasterii, tum ad opilicum usum necessariæ, penuria laboraret, indicatum sibi divinitus locum ad binos pedes effodit : ibi nactus scaturiginem aquis copiosam; cujus deinceps beneficio usus est. Excipiebatur olim ille latex pulcherrimo ex lapide cratere, quem a S. Majano procuratum fuisse canitur in carmine britannico : de cratere hoc nil nunc existit, sed aquas effundere pergit fons (9). Ebenus quoque illic steterit oportet, quum referat Le Grand eam arborem a S. Guesnoveo plantatam fuisse et deductis fontis aquis irrigatam.

7 Perfecto porro monasterio, sic pergunt Leonenses lectiones, ecclesiam ejus, quæ nunc parochialis est, sanctus Hoarzonus, Leonensis tunc episcopus, rite dedicavit. Ubi primum incidimus in intricatissimam de veteribus episcopis Leonensibus controversiam. Hoc nomen ex eorum albo expunctum vult Hauréau (10), quoniam nimium sit dubium; contra hunc sanctum in illa cathedra sedisse ab anno 635 ad 650 perhibet de Garaby (11). Quocum vix non convenit v. v. Tresvaux (12). Quod negare nolim, neque præfracte affirmare, probabilium documentorum subsidio non satis instructus : id unum scio in Chartulario de Landevenech, initio sæculi xi conscripto, venire claustrum sancti Huardon (13); quo nomine proculdubio ille idem S. Hoarzonus designatur; et in Proprio Leonensi in lectionibus de S. Hervæo exorcista legi (14) : Cum secesum meditaretur, a sancto Hoardon episcopo ob clara divinæ gratiæ insignia in clerum cooptatus, atque, quod affectu humilitatis sublimiorem gradum recusaret, exorcista ordinatus est. Quod testimonium omni exceptione majus esset, nisi niteretur monumento extremi sæculi xiii (15), scilicet S. Hervæi Actis nequam probatis (16); veruntamen vim aliquam

monasterium
consecrasse
traditur S. Hoarzonus;

(1) Lobineau et Tresvaux, Vies des Saints etc., t. I, p. 287, not. 5. (2) — D. Morice, Mémoires de Bretagne, tom. I, col. 16. — (3) Acta SS., t. VIII Octobris, p. 95. — (4) Ap. Legrand, Vie des saints de la Bretagne-Armorique, p. 547. — (5) Lobineau et Tresvaux, Vie des saints de Bretagne, t. II, p. 144. — (6) Miorcec, ap. Le Grand., p. 660, not. 2. — (7) Le Grand, p. 660. — (8) Ib., not. 5. — (9) Ib., p. 661, not. 1. —

(10) Gallia Christiana, t. XIV, col. 975. — (11) Vie des bienheureux et des saints de Bretagne, p. 514. — (12) L'Eglise de Bretagne, p. 194. — (13) D. Morice, Mémoires, etc., t. I, col. 179. — (14) Miorcec, ap. Le Grand, p. 517, n. 2. — (15) Ib., p. 522, not. 2. — (16) Lobineau, Vie des saints de Bretagne, t. I, p. 264.

A inesse ut persuadeatur S. Huardonem seu Hoarzonum episcopum fuisse nemo prudens negabit.

a quo Legionem seu Leonem accersitus dicitur S. Guesnoveus. Sed hic redit ad monasterium, a quo feminas omnino abarcel. Mulier mendax punita caesorum amissione.

8 Quodsi cum S. Guesnoveo versatus sit S. Hoarzonus, nil mirum quod, ut in lectionibus Leonensibus iterum legitur, eum meritorum intuitu non multo post in canonicorum, imo presbyterorum, suæ cathedralis numerum cooptavit, ejus ut consilio uteretur. Verum, vehementi pristinae solitudinis captus desiderio, in suum monasterium remigrandi licentiam iteratis flagitationibus exoravit. Ubi suæ discipulorumque castimonie vigilantissimus custos fuit, ut iisdem illis lectionibus continenter traditur. Etenim fæminarum imprimis contubernium familiaritatemque sic abhorrebat, ut ne accessum quidem ad sui cœnobii septa iis ullo modo permitteret, præfixo utique termino seu ingenti lapide, quem ultra progredi fas non esset. Quam legem cum irrideret mulier quædam procacior, nec præstitutum suo sexui repagulum revereretur, morte corruit repentina. Nec imitius sane actum cum altera, quæ pedem ultra figere non est ausa quidem, sed sociam eo ridens impulit nil cogitantem. Alius

B mulieris castigatio, sed ad diversum rerum genus spectans, refertur dein in carmine britannico atque etiam ab Alberto Le Grand : solitum scilicet fuisse sanctum virum, quum monasterium exstrueretur, circumire vicinas villas, ut operarum cibum emendicaret; aliquando autem a villica postulasse caseum, (seu potius lac coagulatum, quum Britanni olim in insula atque nunc in Armorica caseum, butyrum putridum eis dictum, aversentur (1)); respondisse mulierem se non habere; ad quæ sanctum virum : « Præter mentem recte locuta es : non habes; » et quidem, quum paulo post arcam inspiceret, reperisse omnes lactis formas in lapides conversos, quales in litore maris passim cernantur; perterrefactam eos ad beatum abbatem detulisse, veniam rogantem, neque prius domum rediisse quam ejus accepisset benedictionem. In templo S. Guesnovei diu servati fuerunt lapides; quorum origo quum incerta esset, hæc de illis narrabantur (2). Iidem etiam aliquot annos jacuerunt in manso de Kergroas; ultra quod etiam cernebatur alveus * dictus Gouélé-San-Gouënou seu lectus S. Guesnovei (3) : putem pristinum sepulcrum fuisse. Sex enim alius lapidis fragmenta, pavimento templi S. Guesnovei inserta, quæ sanctissimi viri sarcophagi reliquias arbitratus est de Fréminville (4), desumpta sunt ex monumento Guilielmi de Touronce, olim illic rectoris seu parochi (5).

Episcopus Leonensis factus esse dicitur S. Guesnoveus;

C 9 Dum autem virtutum fama floreret sanctissimus abbas, volunt diem obiisse, de quo supra diximus, S. Hoarzonum seu Huardonum atque in hujus locum eum electum fuisse. Unde in lectionibus Leonensibus hæc occurrunt : De solitudine dilectissima abstractus heremita electusque pontifex mores dehinc episcopales ita induit, ut singulari solertia, doctrina, vigilantia, integritate, pietate, gregem multos annos rexit commissum; ubi denuo redit quæstio de primis Leonensibus episcopis. Recentior Gallia christianæ continuator, consentiens Moricio, sanctum virum in eorum album recipere renuit, quod firmum desit argumentum; et certe nulla

sunt acta quibus fides imperetur; adeoque perhibet Albertus Le Grand (6) se S. Guesnovei nomen in nullis catalogis episcoporum Leonensium reperisse, nisi in catalogo ms. prioratus de Loc Christian Iselvez et in altero Rolandi Poullpiquet, canonici Leonensis. Verumtamen profitebor, ut ad admittendum S. Hoarzonum in episcopalem ordinem promptam ostendi voluntatem, non aliter me sentire de S. Guesnoveo. Nam imprimis nemo non consentit ante S. Guesnovei tempora illic episcopos sedisse; quid dein sedes vacaverit? Quodsi non vacavit, ubi successorum nomina? Quidni ea recipiantur, quæ licet ex cœvis hausta non sint fontibus, ab antiquis tamen temporibus cum episcopali laude celebrantur? Sed recentiora documenta sunt, quippe quæ ad sæculum XI vix pertingant. Verum nonne plane probabile est antiquos episcoporum catalogos aut saltem ea episcoporum nomina, quæ cultu publico honestarentur, probe tum fuisse nota? Et quidem si eadem severitate excutiantur aliarum ecclesiarum diptycha, passim hiatus et lacunæ inducenda erunt. Verumtamen intercedit discrimen aliquod, quod occultandum non videatur. Britanni enim veteres in singulis diœcesibus non unum dumtaxat habebant episcopum; sed, more apostolico in creandis episcopis regionariis amplificato, passim fiebant episcopi sine sede, sæpe pendentes ab abbate, ita ut (quemadmodum nunc in uno monasterio complures presbyteri præposito subsunt) tum multi aliquando episcopi subessent; aut ipse abbas episcopali characterе insigniebatur; quin etiam, ut ex Actis S. Samsonis collegit Lobinavius (7), non solebant inter Britannos episcopi titulares consecrari, nisi simul duo assistentes sine titulo aut sede ordinarentur : unde appareat quanta episcoporum copia illic fuerit. Quare fieri potest ut episcopus fuerit S. Guesnoveus, neque tamen Leonensem cathedram occupavit aut aliam quamcumque. Ita est : verumtamen pristinae traditioni Leonensi ea saltem auctoritas tribuenda est, quæ solis conjecturis et suspitionibus non evertatur; neque in re obscura pluribus opus est.

10 Porro, ut Le Grand (Guilielmum veterem biographum secutus) narrat, et consentit Carmen britannicum atque etiam Lobinavius, quum, comite fratre suo S. Majano, S. Corbasium abbatem, qui Quemperellæ monasterium erigebat, visitaret, paulatim devenit ad laudes sui asceterii, maxime chori templi; quæ a S. Majano designata fuisse monuimus. Hanc suam contumeliam esse interpretatus S. Corbasii architecton, ab alto culmine martulum, quasi imprudens, sed de proposito dimisit; ita ut in S. Guesnovei caput lapsus cervicem et cerebrum contriverit. Humi procubuit sanctus vir, mortemque instare intelligens, ne in occisorem inquireretur monuit; ultimisque sacramentis munitus, animam Deo reddidit die 25 octobris. Tumulatus fuit solemniter a S. Corbasio ejusque monachis, timentibus ne Leonenses clerici obsisterent. Sed, quum brevi miraculorum gloria sepulcrum honestaretur, exhumatum est sanctum corpus et in sacrum delatum. Cui translationi S. Majanus præsens ossa aliquot in Leonensium gratiam petiit; quæ preces inutiles fuisse dicuntur, do-

qui martuli invidioso casu occiditur in S. Corbasii monasterio. Reliquiæ partim Leonem partim in Lan-Goeznou delatae.

(1) Miorcec, ap. Le Grand, p. 661, not. 2. — (2) Le Grand, Vie, etc., p. 661 et 662. — (3) Miorcec, ib., p. 662, not. 1. — Octobris. Tomus XI.

(4) Antiq. du Finistère, part. II, p. 248. — (5) Le Grand, p. 663, not. 2. — (6) Ib., p. 664. — (7) Vie des saints, t. I, p. 219.

AUCTORE
V. D. B.

nec S. Corbasius dixerit se consentire, dummodo ipse postulator ea ossa inter alias thesauri reliquias distingueret : tum orationi se dedisse S. Majanum ; cui sub mediam noctem apparuisse beatum fratrem, monentem sibi placere ut reliquiae in diocesim suam reportarentur ; postridie, celebratis missae mysteriis, in sacrarium secessisse S. Majanum ; quo orante coram multiplicibus reliquiis, sponte prosiluisse omnia sancti viri ossa, etiam caput, in linteum, quod colligendis reliquiis secum asportasset ; ab eo partem repositam fuisse in Lan-Goeznou seu S. Guesnovei monasterio, reliqua vero ossa in templo cathedrali Leonensi. Si miraculum, quod non satis bona auctoritate consistat, omittatur, caetera facile recipi possunt. Ex alio nullo monumento innotuerunt S. Corbasii gesta, quem nihilominus in supplemento Vitarum sanctorum Britanniae Armoricae celebrat Garaby ad diem 19 martii : qua tamen cultu publico caret.

In duabus paræciis, ejus nomine nuncupatis, iisdem ritibus colitur in festo Ascensionis.

11 Duo autem paræciae sunt in illis partibus, quibus a S. Guesnoveo nomen est : altera in diocesi S. Brioci, duabus leucis a Moncontour, dicta S. Gouéno, altera in diocesi Leonensi et satis jam celebrata nomine Guesnou seu Goueznou, omisso epitheto saint : quæ omissio in nominibus locorum britannicis nequaquam rara est. Paræciae autem illæ ea de causa maxime distinguendæ sunt, quod quæ ad unam pertinent ad aliam transferri videantur. Imprimis utraque habebat de S. Guesnovei reliquiis. Nam, ut in Proprio Dolensi legitur, illius reliquiarum pars in ecclesia parochiali diocesis Briocensis, ejus nomine et patrocinio nunc famosa, continentur. In parochia vero S. Guesnovei Leonensi, quæ pristino monasterio successit, servabatur in pyxide argentea caput et seorsim brachium, argento quoque ornatum. Ast initio conversionis reipublicæ Gallicanæ argentum fustum est et in usus profanos mutatum ; caput repositum inter alia crania amphitheatri anatomici Brestensis, ubi se id vidisse et vulnus animadvertisse complures adhuc anno 1837 narrabant, ut Miorcec (1) testis est ; ita ut nunc illic digitus tantum supersit, argento clausus. Verum duabus illis paræciis non id solum commune erat, quod eodem nomine dicerentur et patroni reliquias haberent ; sed id quoque quod, ut verbis lectionum Leonensium fere utar, utrobique pium reliquiarum pignus triumphali quotannis pompa die ipsa Ascensionis Domini humili nobilium evectione et populi devotione honorabatur. Utrobique scilicet duo nobiles, superpelliceis vestiti, nudo capite, perpulcro feretro circumferebant sancti viri reliquias ; cruces vexillaque explicabant pii viri, et ingens multitudo sequebatur (2). Quæ supplicatio quum in festo Ascensionis Domini fieret, atque etiamnum fiat, primis exordiis processio bannalis fuisse videtur : de qua institutione memini me alibi (3) dicere. Atque in paræcia S. Guesnovei diocesis Leonensis, ubi hæc ipsa via tenetur, quæ mirabilis possessionum terminus fuisse perhibetur, tantus olim semper fuit ardor, ut, quæcumque esset tempestas, supplicatio facienda esset : ita ut, quum aliquando clerus se aeris inclementia

impeditum omnino affirmaret, incolæ tamen solitum circuitum fecerint : unde arbor patula, sub qua steterunt, servat adhuc nomen ar Vezen Voulous (4). Porro inter nobiles, qui humeros supposuerunt sacro oneri, recensetur ab Alberto Le Grand Carolus Blesensis anno 1342, Joannes V anno 1417 et princeps Petrus anno 1455 cum patruo Arturo, comite stabuli Franciæ. Hæc egregia pietatis testimonia in diocesi Leonensi data affirmat Le Grand, neque dissentiant Lobineau et Tresvaux ; sed errore illum lapsum esse, atque hæc in paræcia S. Guesnovei diocesis Briocensis patrata esse innuit Miorcec ; non repugnarim, maxime quod hanc paræciam novisse non videatur Albertus eoque facilius ad priorem retulerit quæ de hac erant. Adjiciam demum in oppido S. Brioci plateam et fontem publicum esse, ab ejus nomine dicta S. Gouéno (5) ; verisimiliter quod illic olim surgeret ædícula in ejus honorem (6).

12 Quoniam autem nullus amplius in opere nostro opportunus erit locus dicendi de S. Tugdonio, qui S. Guesnovei pater fuisse traditur, et de SS. Majano et Tugdonia, quorum ille ejus frater, hæc ejus soror habetur, visum est de eorum cultu pauca quædam hic explicare. In silva Guypavas seu Guipavas etiamnum cernuntur rudera et parietinæ, quæ in mappis topographicis Cassinii S. Tudon appellantur et S. Tugdonii cellæ et oratorii reliquiae fuisse perhibentur ; quod spatium, fossa circumdatum, triginta fere passuum quadratorum est. Huc quotannis venit in festo Ascensionis supplicantium ordo, ex parochia S. Guesnovei egressus ; eodem tum ferunt ex parochia de Guypavas alternatim S. Petri et S. Pauli reliquias ; fit ibidem statio et sollemnis oratio (7). Paulo plura de S. Majano, quem Britanni, omisso mo dilectionis britannico et hibernico signo, Vajan appellant (8), innotuerunt. Nolim tamen repetere, quæ supra de ejus architectonica scientia aliisque laudibus breviter diximus latiusque explicant Le Grand et Miorcec ; neque etiam quæ de eo in S. Hervæi Vita leguntur : quam videre licet in opere nostro ad diem 17 junii (9) ; sed in solo cultu me continere statui. Imprimis servat ejus nomen ædes de Loc-Majan ; dein in Plouguin (canton de Ploudalmezeau) ante hominum memoriam sub ejus patrocinio exstat ædícula, quæ divendita fuit, dum extremo superiori sæculo impietas in Gallia baccharetur ; neglecta deinde fuit, ita ut anno 1823 ruinam traheret : sed postea, quum scilicet redempta est, diligenter renovata fuit. Quæ priusquam fierent, vicinæ sibi erant in paræciæ cœmeterio duæ ædiculæ, altera S. Annæ, altera S. Majani nomini sacra ; quæ tum in unam redactæ sunt communi titulo SS. Annæ et Majani. Abbatiali veste illic exhibetur sanctus vir et festum celebratur in festo SS. Trinitatis exemplo plurium processionum bannalium. Ab infirmis, capite dolentibus, invocatur plurimum et quotidiana obtinentur beneficia : quare innumeri, qui illuc conveniunt peregrini, caput lavare solent deductis ex fonte in lapideum canalem aquis (10). Nil reperio de S. Tugdoniæ veneratione publica.

Cultus SS. Tugdonii, Majani et Tugdoniæ.

E

F

(1) Ap. Le Grand, p. 664. — (2) Le Grand et Miorcec, p. 664. — (3) Acta SS., t. X Octobris, p. 861. — (4) Miorcec, ap. Le Grand, p. 664, not. 4. — (5) Ib., not. 2. — (6) Cfr. Lobineau et Tresvaux, t. II, p. 146. — (7) Garaby, Vies des bien-

heureux etc. pag. 455 et seqq. — (8) Vide Carmen britannicum ap. Le Grand et Miorcec, p. 659 et seqq. — (9) Acta SS. t. III Junii, p. 569. — (10) Cfr. Garaby, pag. 464.

A 13 Verum quid initio significavimus beatum Guesnoveum et socios sæculo VI adulto vixisse? Nam et illic aqua hæret. Si audis Le Grand, venerit S. Guesnoveus, annos natus octodecim, in Britanniam Armoricanam sub annum 630; ejus monasterium dicarit S. Hoarzonus anno 642, qui et eum triennio post clero Leonensi associarit; demum anno 650 episcopus Leonensis creatus fuerit S. Guesnoveus, anno 675 miserabiliter trucidatus. A quo temporum rerumque ordine non recessit Garaby; nec quidquam habuerunt melius Lobinavius et Tresvaux quod substituerent. Contra sensit Deric (1) integro sæculo ante vixisse sanctum virum. Sibi enim visus est videre annos adscriptos fuisse ab Alberto Le Grand non ex codicum mss. auctoritate, sed ex ingenio suo et qualicumque conjectura; dein plures, quibuscumque conversatus fuisse perhibetur S. Guesnoveus, sæculo VI vixisse. Venit imprimis inter eos S. Hervæus, cujus Actis S. Majanus, tamquam abbas coævus illustris, immiscetur plurimum (2), atque etiam S. Guesnoveus (3), nomine paulisper detorto in Grednou et Gredeou (4), sed recentius in Geduinum seu Gedovinum perperam mutato (5); quod alterius sancti nomen est (6): atque S. Hervæum die 22 junii anni 568 ad meliorem vitam abivisse (7); deinde Comorum, a quo tanta munificentia S. Guesnoveus habitus sit, filium non esse celebrioris Comori, ut pro genio suo statuisse Le Grand jam vidimus, sed ipsum Comorum Maledictum ex Actis S. Samsonis notissimum; hunc autem circa medium sæculum VI funesta morte occubuisse; et favere præterea S. Hoarzoni seu Huardoni ætatem, quippe qui exorcistæ ordine et munere auxerit S. Hervæum; ita ut ad sæculum VII trahi non possit S. Guesnoveus, quin sequatur S. Hervæus; atque etiam S. Samson, qui tamen anno 557 concilio Parisiensi III subscripsit: duos enim fuisse sanctos Sampsones nova Dericii conjectura est, nullis plane antiquis documentis munita. Videntur itaque omnia adjuncta in id conspirare ut adulto sæculo VI, non autem VII, floruisse censeatur S. Guesnoveus. Quæ singula minus quidem pondus habent, utpote ex scriptis non omnino bonis desumpta; sed non ex singulorum vi, sed ex omnium convenientia argumentum depromptum est. Omisi S. Guesnoveum a ven. viro Garaby (8) patrinum et præceptorem dici S. Judicaëlis, regis Britanniae, qui circa annum 590 natus sit (9); quoniam nullius hujus rei fundamentum est, nisi quod in suis Actis (10) S. Judicaël a presbytero, nomine Guodenone, baptizatus fuisse traditur.

ACTA S. GUESNOVEI

Ex veteribus lectionibus Leonensibus.

LECTIO I. B. Goeznoveus, ex liberiori genere Britonum exortus, post mortem patris sui ædificavit oratorium in quodam nemore juxta rivulum quemdam in loco qui Landa a tunc temporis dicebatur, quatuor mille passuum a civitate Occismorum b distante; quod

oratorium hodie dicitur Penilitium * S. Goeznovei c. LECTIO II. Erat autem tunc temporis Comorus d comes, temporale habens dominium in finibus Occismorum, qui venandi studio Landam et nemus, in quo sanctus latebat, propter ferarum copiam quæ ibidem habebatur, frequentare gaudebat. Comorus igitur comes, audita viri sancti fama, ejus orationis particeps pia supplicatione et beneficio effectus est. LECTIO III. Nam quum vir Dei Goeznoveus, Spiritu Sancto afflatus, monasterium Deo et ministris ejus, quos in eo instituere proponebat, ædificare desideraret, idem Comorus et locum monasterio satis aptum et amplum concessit, et expensas structuræ monasterii pro parte maxima erogavit; sed et totam terram, quæ erat in circuitu, ei ad sustentationem ministrorum Dei, quam scilicet ipse sanctus posset continuato itinere circuire, assignata ad hoc certa temporis quantitate.

2 LECTIO IV. Beatus igitur Goeznoveus, divinis operibus viriliter insistens, in omni actione humilis et modestus, in temporalium defectu longanimis, caritatis visceribus semper abundans, sibi parvus, aliis largus et in omni morum honestate præclarus, siti, fame, labore continuo et vigiliis continuis carnem domans, orationibus devotis Deum sibi et aliis concilians, ab omnibus qui eum visu vel auditu noverant amabatur. LECTIO V. Sed non illud debet sileri miraculum quod Dominus ad declarandum servi sui meritum operari dignatus est. Assignata est dies, qua sanctus debuit terram circuire; et hora præfixa, ultra quam nihil terræ suo monasterio acquirere posset. Egreditur ergo vir Dei de claustrum, baculum manu tenens bifurcum, cujus capite bifurcato ipsa terra post sancti viri vestigia signabatur. LECTIO VI. Et quum processisset quasi ad aquilonem unius stadii spatium, reflexit gressum ad orientem, et processit, non declinans ad dexteram neque ad sinistram, usque ad locum, qui Caputnemoris appellatur, et ibi quasi angulum faciens ad meridiem recto itinere se direxit.

3 LECTIO VII. Quumque peragrasset circiter quatuor stadia, secundum angulum faciens, in dexteram declinavit et processit ad occidentem stadiis fere quatuor; ibique tertium angulum signans ad partes revertitur aquilonis, stadiorum fere quatuor iter agens, ibique fixit quartum angulum, et reversus est iterum ad orientem, volens pervenire ad locum unde coeperat suum circuitum inchoare. LECTIO VIII. Ecce res omni humana credulitate et ratione major, nisi fides et * divino miraculo, omnem excedens rationem. Ubicumque servus Dei postquam de claustrum pedem moverat gradiebatur, terra a dextris ipsius et a sinistris elevabatur. Et duplex agger terreus assurgebat; in tanta eminentia ut urbibus aut castellis vallum esse posset et defensio contra hostes e. LECTIO IX. Beatus igitur Goeznoveus, tempore quo operarii instabant operi, per vicinas domos in propria persona petebat elemosynam ad refectorem operariorum, qui ultra facultatem sancti viri more suo refici multotiens exigebant f.

EX MSS.
* Penilitium.
c d

qui, admiratus ejus sanctimoniam, ei concedit magnam agrorum ambitum, mirabili ratione

designatum.
Quomodo beatus vir operariiis provide-
rit.

* sit?

S. Guesnoveus, solitariam agens vitam in diocesi Leonensi, visitatur a Comoro;

a
b

(1) Histoire ecclésiastique de Bretagne, t. I, p. 427 et 428. — (2) Ap. Le Grand, p. 319. — (3) Ib. pag. cit. — (4) Cf. Lobineau et Tresvaux, t. I, p. 267. — (5) Acta SS., t. III, p. 369, ex Le Grand, p. 219. — (6) Miorcec, ap. Le Grand,

p. 319, not. 1. — (7) Lobineau et Tresvaux, t. I, p. 267. — (8) Vie des bienheureux, etc., p. 454. — (9) Lobineau et Tresvaux, t. II, p. 95. — (10) Ib. pag. cit.

ANNOTATA.

ANNOTATA.

a Quum locus ille deinde dictus est Languesnou, id est ecclesia S. Goesnovei, deduxerunt id nomen a Landa, vocabulo germanico, quo terra, ager etc. significatur, sed non recte.

b Vide Commentarium prævium, num. 4.

c Vide eundem Commentarii prævii locum.

d Vide Commentarium prævium num. 5.

e De designatione agrorum monasterii dictum est in commentario prævio, num. 6.

f Reliquum hujus rei narravi in Commentario prævio, num. 8. Quod oratio hic abrumpitur, signum manifestum est has lectiones laciniam dumtaxat esse longioris Vitæ, de qua initio Commentarii prævii dixi.

DE S. FRUCTO, CONFESSORE, ET DE SS. VALENTINO ET ENGRATIA, MARTYRIBUS,

SEGOVIÆ IN HISPANIA,

V. D. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Præcipui scriptores de illis Sanctis. Horum patria. Vivendi genus. B Adventus Maurorum in Hispaniam et ad partes Segovienses. S. Fructi E controversia de Eucharistia. Martyrium SS. Valentini et Engratiæ. Singularis pietas erga eorum abscissa capita.

ANNO DCCXV ET SEQUENTIBUS. De gestis S. Fructi, cujus natalem male celebrat Tamayus die 24 octobris, nulla cœva et pauca alia documenta supersunt.

A d diem proxime præcedentem inter Prætermis-
sus et ad alios dies relatos indicavi-
mus S. Fructi, eremite et patroni Segoviensis, natalem immerito repositum esse a Tamajo de Salazar in suo Martyrologio Hispanico sub die 24 octobris, nosque de eo dicturos die sequenti, qua ejus nomen in Catalogo generali sanctorum Ferrarii, in Martyrologio universali Castellani, in Clavi Hispaniæ sacræ Petri Sainz de Baranda et in aliis multis libris inscriptum est et qua reapse ejus festum jam pridem Segoviæ et recentius in universa Hispania celebratur. Quibus promissis fidem jam facimus. Dixere de hoc sancto viro scriptores complures; sed, quantum video, nemo in enarranda vita usus est documentis historicis, quibus tuto credi possit; neque videntur unquam similia monumenta exstitisse. Re quidem vera laudatos video antiquos codices mss. ecclesiæ Segoviensis; sed quæ inde proferuntur, non eam spirant antiquitatem, neque ea continent veritatis indicia, quibus animus ad fidem habendam facile flectatur; adeoque vereor ne omnia, quæ de S. Fructo perhibentur, collecta sint multis post ejus mortem sæculis et sola populari traditione nitantur: neque aliter sentiunt eruditissimi Hispani, atque ipsimet Segovienses, aperte statuentes nulla de S. Fructo exstare scripta, sæculo XII antiquiora (1). Quæ autem de ejus gestis circumferuntur tam suspecta visa sunt Antonio de Yepes (2), ut ea in sua Historia ordinis S. Benedicti inserere noluerit.

2 Pincia anno 1610 prodiit singulari volumine S. Fructi et sociorum Vita, scripta hispanice (3). Auctor hujus libri fertur et inscribitur Laurentius Calvete, in Orche, oppido Alcarriæ, hoc est

partis septentrionalis Castellæ Novæ, ortus, dumque Infantatus a sacris minister; sed ejus verus artifex est Hieronymianus quidam monarchus, Laurentii frater, Joannes de Orche cognominatus; quod notum faciunt, ait Nicolaus Antonius (4), acrostichi versus, eidem libro adfixi, Hieronymi Valeræ Arcæi, Segoviensis, confirmatque in Historia hujus urbis Didacus Colmenares; cui consentit Antonius de Yepes (5). Hic ipse Colmenares sancti Fructi gesta fuse prosecutus est in hac eadem Segoviensi Historia, neque passus est aliquid, sive ad beati viri vitam, sive ad ejus cultum spectaret, abire, quin prius in opus suum inferret. Joannes de Castro, monachus S. Dominici de Silos, in Historia hujus sancti et monasterii de Silos antiquitatum (6), similiter Vitas dedit SS. Fructi, Valentini et Engratiæ; magnifice præfatus se dolere quod non posset fuse de eis disserere, res singulares sibi de eis innotescere et alia id genus; sed reapse hæ phaleræ ad populum. Licet enim late in eorum gesta diffundatur, nil tamen novi profert; quin etiam, quamquam librum suum edidit anno 1688, quum pseudepigraphorum librorum mendacia erudito cuique patefacta essent, ad eos continuo recurrit, affirmans neminem præter Hispanorum gloriæ invidos de eorum fide dubitare posse; tolerabilis utcumque erat hæ persuasio in Colmenares, qui quadraginta octo annis ante scripsit; sed quis eam ferat tot annis post? Porro licet S. Fructi res obscuræ satis essent, reddiderunt tamen eas obscuriores exeuntis illi ipsi sæculi XVI fabulatores Hispani, nova figmenta eis admiscentes, et fabricantes sanctum quemdam Hierotheum, episcopum Segoviensem, loco S. Fructi patronum futurum.

Recensentur præcipui,

(1) Cfr Gaspar Ibañez, Dissertaciones eclesiasticas, diss. I, cap. 3, pag. 21 et 22. — (2) Corónica general de S. Benito, tom. VI, fol. Vº 320. — (3) Historia de la vida del glorioso S. Frutos, patron de la ciudad de Segovia y de sus hermanos san Valentin y santa Engracia: contiene la destruición de España por los Moros, grandezas y antigüedades de la ciudad de

Segovia con un compendio de los regnos de España despues de su restauracion. — (4) Bibliotheca scriptorum Hispaniæ, tom. II, pag. 2. — (5) Corónica general de S. Benito, tom. VI, fol. Vº 320. — (6) Vida, virtudes y milagros de Sº Domingo de Sylos. Noticia del real monasterio de Sylos y sus prioratos, p. 368 et seqq.

A Quare Gaspar Ibañez de Segovia, vir literis exultissimus, qui primus forte scriptis libris traducere non erubuit persuasionem, genti Hispanæ fere communem, et Dextro similibusque, Toleti et alibi confictis et pro legitimis antiquorum fœtibus in publicum emissis, faventem; conscripsit et anno 1666 typis Cæsaraugustanis edidit Discursum historicum de patronatu S. Fructi adversus suppositum episcopatum S. Hierothei et prætensam auctoritatem Flavii Lucii Dextri (1). Sed quum adversus hanc veritatis apologiam nonnulli, putantes se per fabulas obsequium præstare patriæ Segoviensi, insurrexissent, anno 1671 typis iterum Cæsaraugustanis dedit in publicum primam partem Dissertationum ecclesiasticorum pro honore veterum sanctorum tutelarium adversus recentiores fictiones (2); in quibus multus est in S. Fructi enucleandis rebus. Diligenter quoque de S. Fructo locutus est Henricus Florez (3), decessorum tamen vestigia nimis prope secutus adeoque solito facilior in probandis popularibus narratiunculis.

qui de S. Fructo scripserunt. Quare simul dicatur de SS. Valentino et Engratia, qui coluntur die 26 octobris.

3 Multi quoque alii de S. Fructo dixerunt. Lucius Marineus Siculus, qui viginti duobus libris res Hispaniæ complexus est historiamque suam Carolo V imperatori dicavit, libro V (4), qui totus fere de sanctis Hispanis est, breviter prosecutus est S. Fructi laudes, veteribus lectionibus liturgicis Segoviensibus in auxilium adhibitis seu potius delibatis. Aliud breve encomium, auctore incerto, edidit Gononius (5), oblitus indicare unde id acceperit; contra valde longum Tamayus de Salazar (6), scribens se id accepisse ex sanctoralibus seu Officiis propriis Segoviensibus et Toletanis: ast Tamaji commentum est illo ævo aliquid de S. Fructo in Sanctorali Toletano scriptum fuisse; neque ipsas pristinas lectiones Segovienses inviolatas reliquit, sed Dextri, Luitprandi aliorumque id genus corruptis mercibus deturpavit. Anno 1651 Antonius de Quintanadueñas, societatis nostræ presbyter, in libro de Sanctis Toletanis (7) laudavit etiam SS. Fructum, Valentinum et Encratidem, universa sua narratione similiter adornata secundum Hiqueræ aliorumque fabulosas historias. Alfonsus de Villegas (8) vix aliud fecit quam S. Fructi memorare Segoviense patrociniū et eremiticam vitam; neque plura reperio apud Joannem Marietam in ea ejus operis parte quæ mihi ad manus est (9). Antonius de Yepes (10) sanctum Fructum etiam memorat, maxime quod ad ejus cultum attinet. Egidiū Gonzalez Davila (11) agit de solo S. Fructi prioratu. Alios laudatos vide apud Tamayum de Salazar. Quum autem jam pridem SS. Valentinus et Engratia germani fuisse dicantur S. Fructi, hinc fit ut, qui fusius de hoc sancto dixere, simul egerint de duobus prioribus. Quamobrem placet nobis idem hoc loco facere; maxime quod die sequenti seu 26 octobris Segoviæ colantur. Ita mihi suadent non solum Tamayus de Sala-

zar, verum etiam Petrus Sainz de Baranda in Clavi Hispaniæ sacræ et Joannes de Castro in sua S. Dominici de Silos Vita.

AUCTORE
V. D. B.

4 Porro quotquot de S. Fructi patria locutos fuisse intellexi, perhibent ii omnes eum natione fuisse Segoviensem. Sita est hæc civitas inter Matritum et Vallisoletum super ingentem rupem interduas profundas valles, quarum altera secatur rivo, cui nomen Clamores, altera fluvio Areva, qui Arevacis, pristinis incolis, suum communicavit nomen et Clamoris aquas infra civitatem recipit (12). Recensetur inter antiquissima Hispaniæ oppida; et certe septuaginta novem ante Christum annis jam insignis erat locus, quandoquidem Lucius Florus (13) res bello Sertoriano apud Segoviam gestas referat. Vetustum aquæductum habet, pedes prope ter mille longum; quo opere an uspiam alibi ejusdem generis fabrica magnificentior erecta fuerit equidem dubito (14). Sed licet locus is insignis esset et antiquissimus, anno tamen 527 nondum videtur proprium habuisse episcopum; sed Palentina diœcesi capiebatur: aliquanto tantum ante annum 589 suum adepta sacrorum præsidem (15). Regnante in Hispania Chindasuinto, provinciæ Carthaginensi præfecto, Eugenio II Toletano metropolitano, et Segoviensem cathedram occupante episcopo Anserico, annoque 642 primo lucem vidisse S. Fructum collegit Flores (16) ex ejus Officio; in quo traditur juxta sæculi XII monumentum seu epitaphium et titulum altaris prioratus S. Fructi (17) anno Christi 715 et ætatis 75 diem obiisse.

S. Fructus traditur natus fuisse anno 642 Segoviæ

Eresma

5 Fratrem habuisse S. Valentinum et sororem S. Encratidem seu Engratiam narrant recentiores; sed quantum intelligo, parentelam hanc primus induxit Pseudojulianus; qui quo melius mendacia sua tegeret, S. Engratiam appellavit Susannam: quo nomine nonnulli Hispani (18) gratiam significari contendebant, licet verus sensus lilium sit. Quodsi jam ante productum Pseudojulianum dictus fuerit S. Fructus SS. Valentini et Engratiæ frater, non tamen sublatum erit omne dubium; nam certe hæc traditio sæculo XII antiquior non est, et promptum fuit vulgus omni tempore ad fraternitatem quamdam excogitandam inter vicinos sanctos; quemadmodum supra ad diem 24 in Commentario de S. Felice et ad hanc ipsam diem in Commentario de S. Spano ostendimus, illic de duodecim fratribus, hic de novem aut etiam duodecim.

et frater fuisse SS. Valentini et Engratiæ.

6 Quare non ausim pro veris admittere quæ a tribus sanctis simul acta fuisse nunc circumferuntur; neque etiam quæ de pia S. Fructi institutione secum meditatus est Calvete (19). Me itaque ad brevem Vitam, quam edidit Gononius et quæ his vacua est, converto. S. Fructus aut, ut ibi scribitur, Fructuosus moribus valde inculpatus vixit, plenus columbina simplicitate. Et quidem cum esset dicti oppidi ditissimus civis, omnia caduca et vana esse conspiciens, simulque valde anhelans ad vitam solitariam,

Hæc et alia multa absunt a Vita, edita a Gonono.

(1) Discurso historico del patronato de S. Frutos contra la supuesta cathedra de san Hierotheo en Segovia y pretendida autoridad de Dextro. — (2) Dissertaciones eclesiasticas por el honor de los antiguos tutelares contra las ficciones modernas. — (3) España sagrada, tom. VIII, pag. 89 et seqq. — (4) Ap. Aud. Schottum, Hispania illustrata, tom. I, pag. 345. — (5) Vitæ Patrum Occidentis, lib. IV, pag. 276. — (6) Martyrologium Hispan. tom. V, pag. 626 et seqq. — (7) Santos de la imperial ciudad de Toledo, pag. 451 et seqq. — (8) Flos sanctorum, Caragoça, 1585, fol. 408. — (9) Tratado de las fundaciones de las ciudades etc. fol. 58. — (10) Historia general de la orden de san

Benito, tom. VI, fol. 520. — (11) Teatro eclesiastico de las dos Castillas, tom. I, pag. 520 et 521. — (12) Alex. de la Borde, Itinéraire descriptif de l'Espagne, edit. III, tom. I, p. 565. — (13) Lib. III, cap. 22. — (14) Cfr Florez, España sagrada, tom. VIII, p. 65 et seqq.; de la Borde, tom. I, p. 569 et seqq.; Miñano, Diccionario geografico de España y Portugal, tom. VIII, p. 192. — (15) Cfr Florez, España sagrada, tom. VIII, p. 75 et seqq. — (16) Ibid., p. 90. — (17) Calvete, Historia de la vida etc., fol. 4 et 6. — (18) Colmenares, Historia de Segovia, p. 75. — (19) Historia de la vida etc., fol. 7 et seqq.

AUCTORE
V. D. B.

omnes divitias et thesauros suos pauperibus distribuit, et unica tantum contentus tunica, in altissimi montis speluncam se contulit : ubi usque ad finem vitæ in jejuniis, vigiliis et corporis afflictionibus permansit ; multasque passus est dæmonum tam visibiles quam invisibiles pugnas, ventorum impetus, inclementias imbrium, algores nivium et plures id genus labores, non solum amore Christi tolerabiliter, sed etiam libenter desideranterque suscipiebat. *Adduntur ibidem sequentia, quæ cœvis testimoniis fulta esse vellem* : Veniebant autem ad eum feræ sylvestres, a quibus nihil mali patiebatur ; sed e contra ad pedes ejus recumbebant cum magna mansuetudine, eisque quasi rationabilibus imperabat : cujus voci continuo obediebant. Postquam igitur per multos annos ab omni hominum tumultu segregatus vixisset, tandem præsciis mortis suæ, ad illam se præparavit, obiitque in spelunca sua ; cujus animam angeli cum hymnis et canticis ad cælos evexerunt. Cujus corpus Segoviensis ecclesia possidet et festum ejus solemniter quotannis celebrat, eumque tamquam ecclesiæ et civitatis patronum veneratur.

E
Accurate describuntur loca, quæ incoluisse dicuntur tres sancti.

* Sepulveda

* de la Hoz

7 Locum, in quo tam sancte vixit S. Fructus, accurate describunt Calvete seu potius Joannes de Orche (1), Colmenares (2), Castrius (3) et Florez (4). Ad septentrionem immo potius ad orientem æstivum jacet, decem leucas distans a Segovia et tres a Septempública * in ripa dextra Duratonis fluvii. Hic scilicet, e montibus descendens et initio a meridie ad septentrionem currens, prope Septempubicam falcis formam habet ; unde proximo Franciscanorum cænobio, quod olim S. Mariæ de Angelis dicebatur, indidit nomen S. Mariæ de Falce * ; quamquam alii (5) velint id nomen venire ab equitibus Hozes. E regione hujus asceterii asperi consurgunt montes, ita ut inaccessi videantur. In inferiori parte, ad meridiem, prope copiosum fontem, cujus aquis mola vertitur, S. Engratia dicitur suum habuisse habitaculum, et in spelunca clivi septentrionalis S. Valentinus ; in culmine autem seu quinquaginta pedibus altius tugurium suum construxit S. Fructus, et fontem ibidem, etiamnum scaturientem, quo irrigaret hortulum suum, baculo excitasse traditur (6) : sed tot sanctis simile miraculum adscribitur ejusque persuasio tam facile nasci potuit ex consuetudine benedicendi fontes in honorem sanctorum eosque inde sanctorum nominibus appellandi, ut sine optimis testimoniis, quæ hic plane desunt, non videatur admittendum.

C
Anno 711 ab Arabibus occupatur Hispania meridionalis, partim vi, partim deditione ;

8 Usque ad tempora, quibus Mauri et Arabes Hispaniam occuparunt, vixisse traditur S. Fructus. Duce Taric, potiti sunt arabes Calpæ vicino monte, dein Djebal seu Montibus Taric, vulgo Gibraltar dicto, die lunæ quinta mensis regeb, anno hegiræ 92, id est extremo mense aprili anni christianiani 711 ; alias continuo post Hispaniæ partes invaserunt (7) ; et ut Isidori Pacensis (8), verbis utar, Muza, dux supremus, immo potius Taric, dux inferior, quo nemo tum inter arabes magis eminebat, Toletum, urbem regiam, usque in-

rumpendo, adjacentes regiones pace fraudifica male diverberans, nonnullos seniores nobiles viros, qui utcumque remanserant, per Oppam, filium Egicæ regis, archiepiscopum intrusum Hispalensem, fratrem Juliani comitis ejusque in accersendis arabibus complicitem, a Toletis fugam arripientem *, gladio patibuli jugulat et per ejus occasionem cunctos ense detrunctat. Sicque non solum ulteriorem Hispaniam, sed etiam citeriorem usque ultra Cæsaraugustam, antiquissimam et florentissimam civitatem, dudum jam judicio Dei patenter apertam, gladio, fame et captivitate depopulatur : civitates decoras igne cremando præcipitat, seniores et potentes sæculi cruci adjudicat, juvenes atque lactentes pugionibus trucidat ; sicque dum tali terrore cunctos stimulat, pacem nonnullæ civitates, quæ residuæ erant, jam coactæ proclamitant, atque suadendo et irridendo astu quodam fallit. Nec mora, petita condonant : sed ubi, impetrata pace, territi metu recalcitrant, ad montana tempti iterum effugientes, fame et diversa morte periclitantur : atque in eadem infelici Hispania Cordobæ in sede dudum patricia, quæ semper extitit præ cæteris adjacentibus civitatibus opulentissima et regno Wisegothorum primitivas inferebat delicias, regnum efferum collocant. Atque his paucis complectitur Isidorus prima Arabum in Hispania gesta.

9 Ex his autem liquet alias civitates vi, alias deditione captas fuisse ab Arabibus. Ubi dederent se Hispani seu potius Gothi (Hispani enim seu pristini Romani excludebantur reipublicæ administratione et duram satis dominationem experiebantur), hæc passim erant conditiones (9) : equos et arma tradunto ; quibus libitum, liberi civitate excedunto, sed bona omnia amittunto ; qui remanserint, servanto facultates suas domosque inviolatas, sed quotannis solvunto denarium aureum, pendentem septuaginta duobus granis hordeaceis *, alii tamen plus, alii minus, et quatuor modios tritici, hordei, mulsi, mellis, vini acidi et olei ; servi aliique vectigales mediam partem ; feminæ et pueri ne abducuntur in servitutem ; templa christiana manento et divinus cultus intra eorum ambitum liber esto, extra interdictus ; nulla templa nova sine venia eriguntur ; leges suas sequuntur dediti suosque habento judices (1). Aliquando bene, aliquando pessime servarunt hæc fœdera Arabes, quomodo in Asia et Europa orientali quoque fecisse leguntur. Ab eis certissime occupata fuit Segovia ; cujus rei, etiamsi nulla exstarent literaria monumenta, certissimum testimonium foret castellum arabicum, nunc etiam Alcazar appellatum, et aliæ similes reliquæ. Verum nusquam forte benignius habiti fuere incolæ ; adeo ut non constet ullum ab eis destructum fuisse templum. Quo autem tempore eo penetrarint mahumeti asseclæ a nemine vetere historico traditur : verisimile est id contigisse anno 712, quum scilicet Taric, Toletanis rebus compositis, ad fluvium Guadalaxaram * perrexit, Djebal seu montes Sjarrat per ignotam vallem, Arabibus dictam

* arripientes

paulo post Segovia, sed neque diu, neque multum passa est ab illis barbaris.

* seu quindecim francis aureis

F

* Henarez
* Sierra de Cuadarama

(1) Historia de la vida, etc., fol. 16. — (2) Historia de Segovia, p. 75. — (3) Vida de S. Domingo de Sylos, p. 361 et seqq. — (4) España sagrada, tom. VIII, p. 90. — (5) De Castro, Vida de S. Domingo, p. 376. — (6) Ibid. et apud Calvete, Historia de la vida etc., fol. 25 et 26. — (7) Conde et de Marles, Histoire de la domination des Arabes et des Mau-

res en Espagne et en Portugal, tom. I, p. 69 ; Dozy, Histoire des Musulmans d'Espagne, tom. II, p. 51 et seqq. — (8) Chronicon, ap. Florez, España sagrada, tom. VIII, p. 291. — (9) Conde et Marles, tom. I, p. 81, 85, 86, 102, 103, etc. — (10) Cfr. Dozy, Histoire des Musulmans d'Espagne, tom. II, p. 58.

AUCTORE
V. D. B.* Forte Valde-
pegnasQuam hi in il-
lis partibus
versarentur,
vivebat adhuc
S. Fructus,

A Feg-Taric *, transiit et in declivitate septentrionali eorumdem montium Medinam Almeida seu Mensæ civitatem, (ubi ditissima et celeberrima mensa reperta est, sed cujus situs hactenus latet,) cepit (1).

10 Quum apud Marineum Siculum et Gononum, qui Vitis usi sunt a fabulatorum figmentis certe immunibus, nil de Arabibus, Mauris aut Mahumetanis legatur; quumque simul nullæ aliæ ibidem appareant temporum notæ; quum Ibanez (2), conatus S. Fructi tempora stabilire, nil proferat antiquius quam Officium liturgicum, anno 1609 concessum; et quum demum Colmenares (3) nil eadem de re repererit præter idem Officium et auctores recentes (nuestros escritores modernos y el rezo deste obispado aprobado por la sede apostolica): primum est timere ne Segovienses, viri utique non severi, quippe qui ambabus ulnis commentitium Hierotheum pro primo suo episcopo amplexati fuerint, primum cognoverint ex pseudepigraphis libris quo ævo vixerit S. Fructus. Verumtamen vanus est ille timor; nam in Officio illo traditur sanctus vir diem obiisse anno 715; et contra

B Pseudojulianus in mendacibus suis Adversariis scripsit (4): Prope Litabrum (nunc Butracum) obiit xxv octobris sanctus Fructuosus, Segoviensis civis, vivus mortuusque clarus miraculis, anno Domini dcccxxv. Sunt qui dicunt passum a Sarracenis cum sorore et fratre. Muzarabes Segovienses anno Domini dcccxxx corpora transtulerunt Segoviam, nondum dirutam a Mauris: adeoque Officium S. Fructi et Pseudojulianus decem annorum spatio inter se differunt; ita ut inter conscribendum illud Officium non præluxerit Pseudojulianus; et quidem in rotulo altaris, quod ineunte sæculo xii extruendum curasse traditur abbas Fortunius, leguntur sequentia (5): HÆC PICTURA FIERI JUSSA EST A D. FORTUNIO, ABBATE S. SEBASTIANI DE SYLOS, AD HONOREM S. FRUCTI, QUI MORTUUS EST ÆRA DCCLIII, VIII KAL. NOVEMBRIS, ANNO ÆTATIS LXXIII. Equidem asserere non ausim illum rotulum Fortunio cœvum fuisse; sed certe cum scriptoribus pseudepigraphis nil commune habet.

et traditur mi-
raculo finivisse
se controversiam,
quam de
sacra Eucharistia cum
Mauro habebat.

11 Quamobrem nemo jure merito adstruxerit ante productos pseudepigraphos libros auditum non fuisse floruisse S. Fructum sub Arabum irruptionem. Profertur præterea ex Alphonso Venero, natione Burgensi, professione Fratre Prædicatore, prodigium, quod innotuerit antequam Higuera ejusque socii fallaces suas merces vendere cœpissent: nam Venerus ille an. 1488 natus est et diem obiit circa an. 1560 (6). Hic scilicet in Hagiographia hispanica, quæ in Escorialensi S. Laurentii bibliotheca latet (7), sequentia narrat (8): Maurus quidam, Corani doctrinis instructus et sectæ suæ propugnator acerrimus, colloquens cum beato viro de sacra Eucharistia, dixit christianos adorare rem impossibilem, credentes panem in Deum converti, eumque a bestiis æque ac ab hominibus manducari posse. Qua audita blasphemiam, dolore summo affectus est S. Fructus et obstupere præsentis christiani; Mauri autem, qui item adstabant, gloriabantur de parta

victoria. Mente itaque considerans bonus eremita fidem prodigia operari, ubi sermones non sufficiant, et divinarum promissionum fiducia plenus, consensit ut ad experimentum deveniretur. Quamobrem super vas, hordeo plenum, posita est consecrata hostia et asellus adduci jussus. Concurrerant ad hoc spectaculum innumeri christiani et Mauri; sanctus autem Fructus fervidis precibus Deum exorabat ut veritatem cælestem ab improborum vindicaret diceriis. Ut autem advenit brutum animal et sacram hostiam vidit, caput inclinavit et in genua procubuit. Quo miraculo viso, christiani corda et voces sursum ad Deum levaverunt, quippe qui non tantum mirabilis in sanctis sit, verum etiam pro æterno creatore agnoscatur a jumentis. Præclarum utique prodigium, si Venerus melior testis esset et proprius S. Fructi temporibus; verum id nunc non agitur, sed tantum eo in narratu certum indicium esse ante Higuera in publicum producta mendacia jam creditum fuisse S. Fructum non prius vita esse functum quam Mauri imo potius Arabes advenerint in Hispaniam. Hinc quoque probabile fit SS. Valentinum et Engratiam, qui in literis Sixti papæ IV martyres dicuntur, cruentam mortem perpassos esse sub mahumetanorum tyrannide. Mitto alias rationes, a Joanne de Orche et Alphonso Vasquesio, paracho vicino, excogitatas; in quibus nil inest nisi quod sæculo xvi ineunte martyres vulgo haberentur.

12 De professione trinorum sanctorum alia ab aliis fuere proposita. Tempore Antonii de Yepes (9) ferebatur in conventu S. Fructi, de quo inferius, eos regulam S. Benedicti observasse et obnoxios fuisse abbati S. Mariæ de Angelis seu de Falce *, adeoque olim eremitas sæpe de ordine Benedictino fuisse. Quod posterius, assertum reapse verum est; sed parum facit ad demonstrandum S. Fructum et adscriptitios germanos reapse de Benedictina fuisse familia. Fatetur Yepesius (10) nil simile reperiri in antiquo Officio, in quo solum perhibetur fuisse solitarius; verbi gratia in sequenti carmine, cantando ad Vesperas:

Almi patris solemniam
Concelebrat ecclesia
Famosi solitarii
Fructi, viri egregii.

De S. Valentino nonnulli multo superbiora commenta protulerunt in medium. Joannes de Orche (11) eique consentiens Yepesius (12): Alii, inquiunt, affirmant eum fuisse Segoviensem episcopum, antequam Mauri devastarent Hispaniam; alii faciunt eum monachum Benedictinum, alii abbatem S. Mariæ de Angelis; uno verbo quot capita, tot sententiæ. Quam opinionum varietatem jure merito ortam fuisse dicit Yepesius ex eo quod tam pauca supersunt documenta. Tutius itaque est iis consentire, qui malunt ignari videri quam temeri. Verumtamen popularis est sententia eum episcopum fuisse; quocirca in prioratu S. Fructi, in spelunca, ubi penitentem duxisse vitam fertur, atque alibi pingitur habitu episcopali, mitram capite gerens;

SS. Fructus,
Valentinus et
Engratia vi-
dentur simpli-
citer eremitæ
fuisse, nulli
canobio aut
regulæ ad-
scripti.

* de la Hoz

(1) Conde et Marlès, tom. I, p. 94 et 95. — (2) Dissertaciones eclesiasticas, etc. p. 29. — (3) Historia de Segovia, p. 75. — (4) Ibid., p. cit. — (5) De Castro, Vida de S. Domingo de Sylos, p. 374 et 375. — (6) Nicolaus Antonius, Bibliotheca scriptorum Hispaniæ, tom. I, p. 35. — (7) Colmenares, p. 74. — (8) Ibid., p. cit.; ap. Tamayum, Martyrolo-

gium Hispanicum, tom. V, p. 629; ap. Calvete seu J. de Orche, Historia de la vida, etc. fol. 61 et seqq. — (9) Cronica general de S. Benito, tom. VI, fol. 520. — (10) Ibid., fol. 520 vº. — (11) Historia de la vida, etc. fol. 41. — (12) Cronica general de S. Benito, tom. VI, fol. 520 vº.

AUCTORE
V. D. B.

S. Fructi sepultura. Quæ de SS. Valentino et Engratia ferantur. Consuetudo aquis mergendi eorum capita.

et in monasterio S. Dominici de Silos dextra sancti viri, annulo episcopali instructa, ostenditur (1).

13 Ibañez (2) et Florez (3) perhibent S. Fructum sepultum fuisse in cavo pariete sui eremitorii a SS. Valentino et Engratia; quos dein secessisse ad ædiculam S. Zoili, oppido Cuellar proximam et sitam ad orientem æstivum quinque leucis a Segovia; ubi et martyrium fecerint; capita eorum a Mauris projecta fuisse in fontem, adhucdum Fontem sanctum appellatum; ea de causa suis temporibus solitas adhuc fuisse vicinas plebes rogationum more ad hunc fontem cum sanctorum capitibus accedere; testem esse Colmenaresium, qui simili supplicationi interfuit, mirabilis pluvie, quam per intercessionem sanctorum martyrum Deus concesserit; capita itaque in Cuellar remansisse, trunca autem corpora delata fuisse ad S. Fructi eremitorium, ubi juxta hujus beati viri corpus fuisse composita: et certe, licet ego contendere nolim cum iis, qui æstimarint non corpora sanctorum martyrum ex Cuellar sepultura causa vecta fuisse ad S. Fructi eremitorium, sed potius hinc aliquando accepta fuisse et in Cuellar translata, firmiter

B tamen teneo capita et corpora eorundem sanctorum esse: convenit enim cum traditione ipsa rerum conditio. Ne autem postea redeundum sit ad res Cuellareses, placet absolvere quæ ad SS. Valentini et Engratie cultum spectant. Quum, pluvie impetrande causa, capita deferrebantur ad fontem, mergebantur aquis et ibi relinquebantur usque ad præsignatam diem, aut donec votis satisfactum esset. Is enim vetus mos fuit, maxime ad Hispanis usitatus. De eo jam diximus ad diem 16 octobris in Commentario de S. Gauderico Occitano (4); ubi monuimus S. R. C. anno 1619 statuisse nullo modo licere sub prætextu cujusvis consuetudinis, imo verius abusus, lignum SS. Crucis et sanctorum reliquias ad impetrandam a Deo pluviam tempore siccitatis in aquam immergere aut madefacere. Sed quum facilius leges condantur quam executioni mandentur, perseverabat adhuc vetus consuetudo anno 1688, quum Vitam suam S. Dominici de Silos edidit Castrius; nisi quod tum jam pridem in fonte mersa non relinquerentur sacra capita, sed post mersionem et absolutas preces ad templum solemniter referrentur. Cujus mutationis hæc fuit causa. Nigrita, equitis de Muñoveros (adjacet hic locus Cuellari) servus, quum sciret capita aquis mersa jacere, eo se contulit irrisurus potius sanctos quam veneraturus. Secum habebat cuspidem ferream; quam multis locis capiti S. Engratie infigere conatus est; sed frustra. Verumtamen particulam tandem calvarie, ferro affixam, abstulit; ast proxime secuta est poena. Ut se somno dederat super arcam, in qua pium pignus clauserat, crepuit medius, corpus perdens et animam. Quod ubi rescitum est, ne postea denuo violarentur sacra capita, edictum fuit ne sola amplius relinquerentur in fonte (5). Quo tempore hæc peracta fuerint et a quibus testibus literis consignata omisit Castrius, ex quo hæc hausta sunt.

§ II. Reliquiarum translationes. Officia liturgica. Cultus in prioratu S. Fructi, Segoviae, in monasterio Escorialensi. Indulgentiæ.

De cultu multo certiora habemus. Imprimis inter fabulas referendum est Pseudojuliani assertum, terna sanctorum corpora Segoviam translata fuisse anno 730. Occupabatur tunc adhuc hæc civitas ab Arabibus aut Mauris, quippe quæ sub annum 746, quum Jusuf, emirus supremus, universam arabicam in Hispania et Lusitania ditionem in quinque provincias divisit, pars censeretur provincie Toletanæ (6). Paulo tamen post eam recepit Alphonsus I, rex Asturiarum; qui, antequam æra 795 seu anno Christi 757 fortissimum animum in manus Domini tradidit, regno, quod Pelagius I ab Arabum tyrannide vindicaverat, adjecerat partem Gallecie et Lusitanie, plures regni Legionensis civitates, mediam Castellam, totam fere Viscagiam et aliquot Navarræ pagos (7). Sigillatim recensentur civitates, quas magnanimus ille vir ditioni suæ addidit, in Chronico Sebastiani, Salmanticensis episcopi, passim dicto Chronico Alphonsi III regis (8); atque inter eas venit Secobia et Septempública, in cujus vicinia fuisse S. Fructi eremitorium jam docui. Profecto ante Alphonsi III victorias cogitandum non erat de transferendis Segoviam sanctorum reliquiis; Neque statim postea. Etenim penes Christianos non mansit civitas, licet plane obscurum sit quomodo iterum perdita fuerit (9). Quum autem denuo Arabum jugum ferret, episcopalem cathedram non amisit ab initio: anno certe 940 recensetur Ilderredus, episcopus Segoviensis (10); quod episcoporum genus simile plane erat hodiernis Byzantinis episcopis, a mahumetanis multo nimium pendens (11). Verum, quantum hæc esset miseria, venerunt dies calamitosi magis; ita ut ineunte sæculo XII haberetur sedes trecentos annos vacasse, ut constat ex Callisti papæ II literis, anno 1123 ad Petrum, ante annum 1115 ad Segoviensem cathedram promotum, sed anno 1120 a consecratum, datis: Cunctis, inquit (12), sanctorum decretales scientibus liquet, quod Segoviensis ecclesia magnæ olim nobilitatis et potentie in partibus Hispaniarum extitit. Sed, peccatorum populi multitudine procreante, a Sarracenis eadem civitas capta et ad nihilum christianæ religionis illic libertas redacta est: adeo ut per trecentos et eo amplius annos nulla illic vigeret christiani pontificii dignitas. Ad finem sæculi XI eam jam receptam fuisse civitatem ab Alphonso VI et circa annum 1088 christianis civibus instructam communis sententia est, auctoritate Pelagii Ovietani, Lucæ Tudensis et Annalium Toletanorum nixa (13); maxime tamen Callisti papæ II, cujus hæc in literis illis sunt verba (14): Nostris autem temporibus divina [providentia], populum suum respiciens, me-

Anno 750 Segoviam, quæ tunc Arabibus adhuc parebat, translata non fuere SS. Fructi, Valentini et Engratie reliquiæ.

(1) Calvete seu J. de Orche, Historia de la vida, etc. fol. 44. — (2) Dissertationes ecclesiasticas, p. 54. — (3) España sagrada, tom. VIII, p. 92. — (4) Acta SS., tom. VII Octobris, p. 1117. — (5) De Castro, Vida de S. Domingo de Sylos, p. 378 et 379. — (6) Marlès et Conde, Domination des arabes en Espagne, t. I, pag. 168 et 169. — (7) Ibid. pag. 148. — (8) Ap. Florez, España Sagrada, t. XIII, p. 481 et 482. — (9) Florez,

España Sagrada, tom. VIII, p. 81 et seqq. 65; Madoz, Diccionario geographico, tom. XIV, p. 140. (10) Florez, tom. cit. p. 84 et 85; Madoz, tom. cit. p. 148. — (11) Cfr Dozy, Histoire des Musulmans d'Espagne, tom. II, p. 47. — (12) Calvete, Historia etc. fol. 125; Colmenares, Historia de Segovia fol. 110. — (13) Florez, tom. cit. p. 88; Madoz, tom. cit. p. 140. — (14) Calvete, fol. 125; Colmenares, fol. 110.

A diante studio gloriosæ memoriæ regis Ille-
fonsi, Secopiensis civitas reædificata est et
restituta christianæ religioni. Quod non ita in-
telligendum est quasi omnia fuissent diruta
ædificia et nulli adfuissent amplius christiani
(nam castrum arabicum Alcazar, aquæ ductus et
plures superstites ecclesiæ aliud suadent), sed
quod muri restituti sunt et plurimum auctus
christianorum numerus, qui deinceps civitatem
defenderent (1). Sed hæc pro consilio nostro suf-
ficiunt. Quid præterea Pseudojuliani aliorumque
commenta prosequor, toties jam ab eruditis patefa-
cta? Missa itaque hæc facio et venio ad meliora.

Sub medium
sæculum IX
exstabat prio-
ratus S. Fructi,
quem Alphon-
sus III et
VI donarunt
monasterio de
Silos. Anno
1100 de novo
ædificatur;

B 15 Prioratum seu monachorum aliquot cellam
fundatam fuisse ad S. Fructi eremitorium res
certa est; sed quo tempore plane non liquet. Sub
medium tamen sæculum IX exstitisse videtur.
Nam Joannes Calvetus, immo Joannes de Or-
che (2) protulit diploma Alphonsi VI, quo reno-
vavit et confirmavit chartam, qua Alphonsus III
seu Magnus, ejus bisavus, contulit circa annum
864 monasterio de Silos hunc ipsum prioratum.
Sed versionem hispanicam edidit dumtaxat
Calvetus; neque ipsa verba latina novisse videtur

C Castris (3). Non itaque integrum dabo diploma,
sed pauca tantum Alphonsi III verba, latine
reddita: Offero, inquit (4), prædictis sanctis alta-
ribus SS. Dominici confessoris, S. Martini
episcopi, Sebastiani et Fabiani valde parvum
donum, videlicet antiquum locum, qui dicitur
S. Fructi, in quo ejus est corpus et qui est
prope villam, dictam Sepulvedam, ad Duran-
tonem fluvium. Ipse Alphonsus VI, quum anno
1076 nova bona eidem monasterio contulit,
vetera recensuit, inter ea non oblitus S. Fructi
prioratum; qua occasione concessit abbati de
Silos et priori S. Fructi jus admitendi in vici-
niam incolas eosque vasallorum numero ha-
bendi: unde burgum S. Fructi ortum est (5).
Atque huic licentiæ plura nova dona addidit.
Quibus auxiliis instructus, ædificavit abbas
Fortunius novam domum et templum. Absoluta
hæc fuit fabrica et a Bernardo, archiepiscopo
Toletano, consecrata anno 1100. Cujus rei se-
quens titulus, lapidi insculptus, perennem ser-
vat memoriam (6): HÆC EST DOMUS DOMINI IN HO-
NOREM SANCTI FRUCTI ÆDIFICATA AB ABBATE FOR-
TUNIO EX SANCTI SEBASTIANI SILENSIS RELIGIONE
ET IN HOC COENOBIO DOMINANTE, AB ARCHIEPISCOPO
BERNARDO SEDIS TOLETANÆ DEDICATA. SUB ERA
MILLESIMA CENTESIMA TRIGESIMA OCTAVA ET ANNO
MILLESIMO CENTESIMO EST FABRICATA.

qua occasione
loco moventur
reliquiæ. Ha-
rum pars pau-
lo post dona-
tur ecclesiæ
cathedrali Se-
govienſi, ubi
patroni fiunt
et officio hono-
rantur.

D 16 Quum hæc celebritas peracta est, transla-
tæ fuere trinorum sanctorum corpora in novum
monumentum seu potius in cavitatem supra
portam meridionalem; ubi ineunte sæculo XVII
cernebatur parva fenestra, clathris ferreis mu-
nita (7). Sed non diu quieverunt ibidem integra.
Quum enim Petrus, quem ex Galliis ad promo-
vendam disciplinam monasticam in Hispania
accersiverat archiepiscopus Toletanus Bernar-
dus, conscendisset anno 1120 cathedram Segoviensem,
triennio post a Callisto papa II juri-

bus suis restitutam (8), sategit hic præsul ut
templo suo cathedrali nancisceretur SS. Fructi,
Valentini et Engratiæ corpora. Negarunt pri-
mum Silenses monachi; sed operam suam inter-
posuit Bernardus et perfecit ut, intercedente
rege Alfonso VIII, insignes partes Segoviensi
præsuli concederent. Extractæ itaque ex suo
monumento sacræ exuvie et locus notatus ab
abbate Fortunio sequentibus litteris F. L. A. V.
O. A. N. L. A. S. P. R. O. AN. XXV. Quas si-
glas nullus sane Oedipus explicabit umquam;
sed meliores fuere interpretes Segovienses cle-
rici et monachi Silenses, qui his significari di-
xerunt (9): Fuit locus antiquus venerandorum
ossium: asportaverunt non longe: asporta-
vere Segovienses partem rationabilem om-
nium anno XXV. Ut autem Segoviam venit
pium onus, synodum congregavisse episcopus
Petrus traditur a Calveto (10) et a Joanne de
Castro (11) auctoritate martyrologii abbatis Me-
sanenso et jussisse ut deinceps S. Fructi festum
ageretur die 25 octobris et postera die memoria
fieret SS. Valentini et Engratiæ: quod institu-
tum duravit, donec anno 1586 S. Pius papa V
vetuit ne deinceps SS. Valentini et Engratiæ
officium fieret; quod quare vetuerit ignorare
se fatetur Calvetus (12), maxime quod juxta Mis-
sali rubricas Missam celebrare licet in honorem
sanctorum, quorum insignes possidentur reli-
quiæ. Hujus translationis longam narrationem
texuit Laurentius Calvetus, immo Joannes de Or-
che (13); quam nonnihil breviavit Castris (14).
Hæc licet verbis abundet, tot tamen singularia
capit et tantopere accurationem prosequi vide-
tur, ut proculdubio juxta optima monumenta
confecta sit. Verum quum hæc ipsa monumenta
prodeant nusquam, neque ubi nunc lateant scia-
tur, dolemus quod hoc loco ea edere non possu-
mus: non enim operæ pretium est versionem
latinam ex hispanico Calvetii seu Orchii parare
et prelo subicere. Propter inscriptionem, paulo
ante memoratam, retulit Orchius (15) transla-
tionem illam ad annum 1125; eique consentit
Colmenares (16) et Castris (17), neque dissentit
Florezius (18). Sed præplacet mihi Yepesii (19)
prudencia, qui maluit abstinere ab indicando
accuratius tempore: Recte autem animadvertit
Orchius (20) Joannem de Castañiza, benedicti-
num monachum, in libro de Viris illustribus
ordinis sui, (ubi et recenset singularum domo-
rum potissimas reliquias sacras,) errare quum
in monasterio S. Dominici de Silos solam S. Va-
lentini manum esse, corpus vero S. Fructi in
prioratu, qui habet hujus nomen: corpora enim
SS. Fructi, Valentini et Engratiæ partim esse
Segoviæ, partim in prioratu S. Fructi; capita
vero SS. Valentini et Engratiæ in villa Ca-
vallar; in monasterio vero de Silos digitum
S. Fructi et manum dextram S. Valentini.

E 17 Quem autem tanto studio sibi acquisierant
Segovienses thesaurum, valde negligenter ob-
servarunt; ita ut aliquando id unum scirent
eum exstare in templo cathedrali, sed quo loco

Reliquiæ, quæ
in oblivionem
abiverant, re-
periuntur sub
anno 1461
et novum offi-
cium institui-
tur.

(1) Cfr Florez, tom. cit. p. 88. — (2) Historia de la vida etc. fol. 117 et seqq. — (3) Vida de S. Domingo de Sylos, p. 362. — (4) Historia de la vida etc. fol. 118. — (5) De Castro, p. 363 et 397. — (6) Yepes, Cronica de S. Benito, t. VI, fol. v.º 521; Colmenares, p. 102; de Castro, p. 363 et 364; González Davila, Teatro eclesiastico de las dos Castillas t. I, p. 321; Calvete seu J. de Orche, fol. 120. — (7) Calvete seu J. de Orche, f. 121. — (8) Cfr Bulla Callisti II ap. Calvete, f. 125 et seq. — (9) Cfr Cal-

vete seu J. de Orche, f. 148; Colmenares, p. 144; de Castro, p. 382; Florez, t. VIII, p. 93. — (10) Historia de la Vida etc. f. 140. — (11) Vida de S. Domingo de Sylos, p. 382. — (12) Historia de la Vida etc. f. 140. — (13) Historia, fol. 131 et seqq. — (14) Vida de S. Domingo, p. 379 et seqq. — (15) Historia, fol. 141. — (16) Historia de segovia, p. 113. — (17) Vida de S. Domingo, p. 382. — (18) España Sagrada, tom. VIII, p. 93. — (19) Cronica de S. Benito, t. VI, f. 521. — (20) Historia etc. f. 135.

AUCTORE
V. D. B.

ignorarent penitus. Quocirca, postquam Joannes Arias de Avila die 23 maii anni 1461 ad cathedram Segoviensem promotus fuisset, nil potius habuit quam ut perditas sanctorum reliquias recuperaret. Indixit itaque jejunia et preces seque statuto die cum dignitariis et præbendariis aliquot capituli et pluribus operariis se templo inclusit, sancta corpora quæsiturus. Concusserunt frustra opifices multos parietes, donec tandem Joannes quidam de Toro lapidicida, concusso S. Jacobi altari, intellexit id esse vacuum. Continenter malleo aut ferro acuto foramen aperuit et immissam manum ardere exclamavit. Ut eam extraxit, aliis locum facturum, vidit digitum, quem antea contrahere non poterat, plane mobilem nequeminus quam reliquos utilem. Exibat simul suavissimus odor, quo totum templum replebatur. Totus itaque locus apertus est et apparuerunt sacræ reliquæ cum indicibus, quibus satis constabat eas esse de corporibus SS. Fructi, Valentini et Engratiæ. Tum jussit episcopus portas aperiri populo, qui inventi thesauri testis esset. Felici sparso nuntio, lætitia affecta est universa civitas et campanæ

B in gaudii indicium pulsata. Plebs itaque concurrat, et custodia est appositæ. Interea procuravit episcopus ut ex ligno et laminis ferreis deauratis arca fieret, et indicta translatio in diem 21 novembris. Quæ solemnissima pompa pro more gentis religiosis choreis aliisque piis ludis instituta est per universam civitatem; et quum in templum reductæ sunt reliquæ, lipsanoteca alto loco in altari maximo posita est, ut populari pietati fieret satis (1); atque illic aliquandiu quieverunt. Officium ecclesiasticum deinceps recitari jussisse Joannes Arias perhibetur, quæ ubi narravit Colmenares: Errat, inquit (2), Calvete, seu Joannes de Orche, ubi perhibet id officium liturgicum legi in Breviario Segoviensi, anno 1493 typis impresso; sed reperitur sub die 21 novembris in Breviario, quod episcopus Didacus de Ribera anno 1527 excudendum curavit. Annus non omnino certus; indubium tamen est anno 1466 eas reliquias jam fuisse reiectas, ut constat ex inquisitione facta hoc anno de multis miraculis, quæ Deus operatus erat et adhuc operabatur per sanctorum intercessionem in gratiam eorum, qui reliquias venerarentur. Originalem hanc inquisitionem vidimus in tabulario templi cathedralis, ubi adhuc exstat, et multa, quæ in eis enarrantur, miracula recensentur in laudato Breviario.

Joannes Arias, episcopus Segoviensis, ornat capellam, in qua quiescebant SS. Fructi et sociorum reliquæ.

18 Hæc quoque scripta manibus suis tractavit Joannes de Orche; atque inde præcipua excerpit. Eo itaque teste (3), jussit Joannes Arias ut in S. Fructi honorem capella ædificaretur; interea autem clathris cingeretur S. Jacobi altare, quo reliquæ delatæ erant, ut a presbytero per foramina populo ostendi et osculandæ porrigi possent particula aliquæ: tanta enim concurrebat populimultitudo ut alius nullus esset ostensionis modus. Emit etiam deditque templi fabricæ et in sacros ornatus quater mille annuos marabatinos de vectigalibus in Robledo et Chavela, quæ de ditione civitatis erant. Reapse aliquot annis post capella splendidissimo opere confecta est hoc ipso loco, ubi sancti Jacobi altare steterat. Clathris ferreis deauratis circum-

D data erat; in loculamento supra altare reposita erat cista, clavi obserrata continensque ossa SS. Fructi, Valentini et Engratiæ; et post alios clathros deauratos atque in alio loculamento pyxis, qua claudebantur scapula et mandibula S. Fructi, quæ seorsim venerandæ ostenderentur. Circumquaque appensa erant omnis generis anthemata, in memoriam beneficiorum oblata, scilicet fulcra et bacula debilium, claudorum et mutilorum, qui sanati fuerant; capita, brachia, crura, corda aliæque corporis partes, quarum dolore unusquisque aut liberatus fuerat aut petierat liberari.

19 Sigillatim autem hæc refert miracula Orchius. In suburbio Pontis Castellani * Joannes de Rivo maximis febribus laborabat et capite plurimum dolebat; corpore insuper contracto erat et nonnisi incredibili dolore moveri poterat. Auditis itaque beneficiis, quæ alii a Deo obtinissent per intercessionem S. Fructi, fide et pietate plenus, lecto surrexit et baculo nixus summo labore reliquias S. Fructi visitare statuit. Quum in templum venisset ibique oraret, presbyter, cui reliquiarum cura commendata erat, accessit ferens de aqua, qua post inventionem lotæ fuerant reliquæ. Qua ut compages membrorum et partes quibus doluerat lavit, continuo sanatus est et sine difficultate progredi instituit. Quod quum populus, qui eum contractum noverat, intellexit, benedixit Dominum de tanto miraculo. Quum autem hujusmodi prodigiorum fama quaquaversum manasset, non soli Segovienses incolæ et vicini venerunt ad reliquias, auxilium S. Fructi in suis necessitatibus postulantes, sed etiam exteri. Joannes Sanchez de Arienza, a loco de Riaza, jam sesquiannum crure sinistro infirmabatur, ita ut claudicaret, neque eo sistere posset, neque incedere sine baculo et maximo dolore. Auditis S. Fructi miraculis, asino venit Segoviam et in templo cathedrali supplex rogavit Deum ut se per merita S. Fructi sanaret. Et quum summa defatigatione ad reliquias venisset, attulerunt de aqua, qua alter infirmus usus erat. Crus quoque suum infirmum lavit, et continuo sanus factus est et coepit incedere nulla difficultate. Interea autem non minus fervebat pietas in prioratu S. Fructi, ita ut finis non esset, ait Orchius (4), si omnes cæci, surdi, muti, paralytici et omnis generis infirmi recensendi fuerint qui illius interventu fuerint curati. Sed nil sigillatim refert; posteriora autem miracula dabimus in fine.

Inter secuta miracula venit sanatio unius contracti et alterius claudi.
* Puente Castellana

20 Quorum miraculorum fama quum ad aures Henrici IV, Castellæ regis, pervenisset, in honorem trium germanorum, ad altare et in capella S. Fructi Segoviæ tres capellanas instituit, cum onere ut singulis hebdomadis tres missas beneficiati celebrarent. Dedit etiam duodecim cappas attalico textili *, totidemque ex serico, regiis insignibus ornatas; item organa majora, quæ in regno non sine laude erant, et alias multas res, multaque privilegia ecclesiæ et beneficiatis. Quapropter præter missas, quotannis celebratas, cantantur, ait Orchius, duo responsoria solemnissima, a cantoribus et ab omnibus præbendariis; alterum in vigilia S. Fructi, alterum in vigilia Conceptionis B.M. Virginis: quam in rem in pegmate extruitur immensum cænotaphium, duobus monumen-

Henricus IV, rex Castellæ, tres capellanas Segoviæ instituit et alia donat.

* brocart

(1) Historia, fol. 172 et seqq. — (2) Historia de Segovia, pag. 372. — (3) Historia, fol. 176 seq. — (4) Ibid. fol. 177.

A *tis superpositis, coopertum panno attalico, corona argentea deaurata in culmine et insignibus regis circumcirca rutilantibus.*

Fatiscente
templo cathedra-
li tum ve-
tustate tum
civilibus ar-
mis;

21 Idem ille rex animo conceperat cathedrale templum, in quo jacebant S. Fructi et sociorum reliquiæ, quoniam castro arabico adhæreret, ad meliorem locum transferre; sed, obsistentibus episcopo et canonicis, quorum ædes vicinæ essent, tum nil fieri potuit (1). Verum anno 1510, quum viderent id fatisceret bombardarum strepitu quotidie interturbata audirent divina officia, adierunt regem Ferdinandum, pristinam sedem monialium S. Claræ postulantes (2). Verumtamen neque tum aliquod perfectum est; sed necesse fuit ut prius ab armis bellicis plurimum pateretur ædes sacra. Anno scilicet 1520 die 29 maji, quum non ita pridem Toleti tumultus excitati fuissent adversus vectigalium collectores, Segoviæ quoque sermo factus est de patriæ malis et in communerorum partes itum. Quæ dein secuta sunt, dabunt passim historici hispani. Hoc vero unum ad nos pertinet, a regis militibus occupatum fuisse castrum arabicum et templum cathedrale, dimissis canonicis ad

B *ædem S. Claræ; eadem obsidione cincta a popularibus, qui tentarunt muros capellæ S. Fructi evertere; frustra postulasse canonicos ut reliquiæ sibi darentur; eas cum reliqua supellectile ditioze delatas in castrum atque ibi custoditas (3). Ut vero finis impositus est illis turbis, sperabatur brevi post futurum esse ut iterum possent fidelium pietati et venerationi exponi. Sed hæc spes fefellit Segovienses; apparuit enim templum restaurari non posse. Petierunt itaque canonici a comite de Chino ut sibi redderet reliquias et imagines prodigiosas, quæ ex templo in castrum translata fuerunt. Ast hic, quo consilio nescio, studuit id differre, interposita auctoritate absentis episcopi, Didaci de Ribera.*

ex castello a-
rabico ferun-
tur die 24 o-
ctobris S. Fru-
cti reliquiæ in
templum S.
Claræ;

C 22 Interea mortuus est comes alique qui obstabant (4). Quamobrem anno 1522 in pervigilio festi S. Fructi obtinuit thesaurarius D. Balthasar de Monguia ab episcopo licentiam procurandæ postridie optatæ translationis: qui et quadraginta dies indulgentiæ concessit et ad triduum suspendit omnes sententias excommunicationis. Brevissimum tempus supererat ad adornandam splendidam solemnitatem; sed id quam optime impensum. Natali itaque S. Fructi prodiit ex templo S. Claræ ingens pompa, quæ ex confraternitatibus, religiosis ordinibus et civitatis clericis coaluerat et perrexit ad castellum arabicum. Ingressi sunt decanus D. Petrus Vaca, D. Didacus de Hierro cantor, laudatus D. Balthasar de Monguia, licentiatus Andreas de Camargo, provisor, cum aliquot præbendaris; dein corrector Joannes Alvarez Maldonado, locumtenens Cristophorus Perez de Toro et licentiatus Andreas Lopez del Espinar cum aliquot rectoribus et equitibus. Ubi venerunt in sacellum regium, reppererunt arcam deauratam, S. Fructi et sociorum reliquias continentem et positam in feretro; in altero feretro iconem Deiparæ prodigiosam et sub baldachino magnam Christi cruci affixi imaginem, quæ dein in parœciali templo servata est. Tum bacalaureus

Joannes de Carboneras et Bernardinus de Berrio, canonici æconomi, rogarunt provisorem ut de sanctorum pignorum integritate inquireret. Juramento itaque affirmarunt nil in eis fuisse mutatum clericus Alphonsus Ximenez, comitis capellanus, Franciscus de Villareal, monetæ thesaurarius, et Rodericus de Luna, turris ecclesiæ custos. Tum decanus, rogatus ut clavem ostenderet, paruit et sui sacramenti religione asseruit eam semper penes se mansisse. Dein apertæ reliquiæ, quas omnes fuere venerati; et de peractis rebus scripti commentarii. In viam tum se dedit pia pompa; reliquiæ et imagines deferantur inter canonicorum ordines; decanus portabat S. Fructi scapulam, pretiosissima tela contextam (5); et ita ventum est ad castrum portam, ubi exspectabat gubernator Alphonsus Sanchez de Toledo; qui coram notario Joanne de Pantigoso protestatus est nomine matronæ de Chinchon ea ipsa pia cimelia reddi, quæ ex templo cathedrati in capellam castrum delata fuissent; toto obsidionis tempore, quotidie fere Missam, Vesperas et Salve recitata coram iisdem fuisse a duobus clericis; mirabiliter adjutos fuisse milites in ferendis obsidionis laboribus; E

se vero magno miraculo servatum esse; quum scilicet paulo ante obsidionem a scalis decidisset et humerum brachii sinistri summo dolore rupisset, scapulam S. Fructi, seorsim servatam, a capellano Alphonso Ximenez impositam fuisse fracto humero et statim omnem dolorem recessisse; exinde, etiam quum tempestas mutatur, nil se fracto brachio dolere, sed aliquando altero; præterea quum osculandæ sibi præberentur S. Fructi reliquiæ suavem se odorem percipisse (6). Atque ut hæc etiam in actis conscripta sunt, processit pia pompa ad Mercenariorum templum atque hinc in templum S. Claræ; ubi feretra in tribus posita sunt altaribus, dum missæ sacrificium solemniter celebraret decanus, orationem panegyricam haberet Didacus de Truxillo, prior S. Crucis, et portionarius Joannes de Pantigoso legeret relationem authenticam plurium miraculorum, quæ Deus, intercedentibus SS. Fructo et sociis, operatus erat. Summa lætitia absoluta fuit hæc celebritas et eadem die cessavit pestilens infirmitas, quam modorrillam vocabant et qua tota æstate civitas laboraverat. Hæc denuo ex Colmenaresio (7); qui F plura volet, adeat Calvetum seu de Orche, omnes hujus translationis partes sigillatim explicantem; ex quo id unum desumamante hanc translationem singulis fere hebdomadibus viginti quinque aut triginta civitatis et suburbiorum incolæ periisse peste seu marcere; postea vero cessasse mirabiliter luem; unde adversus hanc labem patronus factus sit.

* modorrilla

23 Anno sequenti dedit imperator Carolus V unde emerentur centum domus pro novi templi area. Die 24 maji anni 1525 primis rastro ictibus terra solemniter effossa est; die 8 junii primus lapis positus; die 16 ejusdem mensis elemosynæ colligi cœptæ, quæ intra paucos dies ad 1,623,385 morabatinos ascenderunt: quæ civium liberalitas se numquam exhauriri passa est. Interea viri et feminæ, divites et pauperes operam suam impenderunt, alii suffodientes terram, alii

anno 1558,
absoluto novo
templo et sa-
cello, in id fe-
runtur.

(1) Calvete seu d'Orche, Historia, fol. 178 et 179. — (2) Madoz, Dictionario geografico, tom. XIV, pag. 121. — (3) Calvete seu d'Orche, Historia, fol. 180 et seqq. — (4) Cfr Ibid. fol. 181

et seqq. — (5) Colmenares, Historia de Segovia, pag. 483 et 486. — (6) Calvete seu de Orche, fol. 194 et 195. — (7) Historia de Segovia, p. 483 et 486.

asportantes

* corregidor

* regidores

AUCTORE
V. D. B.

asportantes lapides, alii fungentes aliis laboribus. Visum autem erat novam ecclesiam et claustrum magnam partem ex pristina ecclesie lapidibus exstruere. Porro die 15 augusti anni 1558 hæc fabrica, quæ inter splendidissimas Hispaniæ recensetur, satis absoluta erat ut eo inferri posset sanctissimum Eucharistiæ sacramentum, trium sanctorum reliquiæ aliaque pia pignora.

Hoc sacellum
et aliæ partes
templi in ho-
norem S. Fru-
cti quam pul-
cra sint.

24 Quum tectum arsisset anno 1614, brevi post restitutum est, et circa annum 1626 additum pulcherrimum frontispicium, dictum S. Fructi cum imposita ejus statua; neque deinde cessatum fere ab adornanda hac æde sacra, quæ anno 1768, die 16 julii, in honorem S. Fructi aliorumque patronorum a Joanne Josepho Martinez Escabro, episcopo Segoviensi, Deo dicata est (1). Quum anno 1752 de hoc templo disserebat Florez (2), affirmabat sacellum seu capellam S. Fructi et sociorum, licet valde præclarum foret, suis temporibus visum non esse satis splendidum pro dignitate patronorum diocesis eaque de causa novæ ædis constructionem curatam esse, sed errore architectonis multa contigisse

B damna. Hæc aliquot annis post refecta. Accipe ut Madosius hoc describat: In choro posteriori, inquit (3), surgit altare marmoreum, cujus pars media olim in palatio de Rivofrigido exstitit et a rege Carolo III dono datum est. Constat ex quatuor columnis cum capitellis æneis, quibus loculamentum reliquiarum S. Fructi efficitur, quæ illic positæ sunt die 25 octobris anni 1793; in parte superiori cernitur S. Trinitas, et in uno latere S. Petrus, in altero S. Paulus, supra autem duo angeli: quæ omnes statuæ ex marmore albo sunt, juxta delineationem, anno 1784 a Ventura Rodriguez Matriti subscriptam. Ne vero vacuus videretur ille chorus voluit capitulum duas structuras erigi ex jaspide hispanico cum statuiss SS. Philippi et Elisabethæ ex marmore genuensi, brevibus clathris circum universum altare positiss. Hoc sacellum distinguatur oportet ab alio, in quo etiam S. Fructi imago cernitur et de quo verba fecit Antonius Ponz, quum anno 1785 secundo edidit Iter suum Hispanicum. Hoc itaque auctore, Carolus III, rex Hispaniæ, in eodem templo jusserat sumptibus suis erigi magnificum altare marmoreum, in quo cernuntur statuæ S. Fructi, S. Hierothei, pseudo-episcopi Segoviensis, SS. Valentini et Engratiæ, et in loculamento medio imago B. Mariæ Virginis ex argento, olim dono data a rege Henrico IV (4). Cæpta hæc fabrica anno 1770, ut pluribus exponit Madosius (5); quem vide.

Abrogatur of-
ficium propter
bullam S. Pii
V; sed anno
1610 novum
conceditur a
Paulo V; quod
anno 1729
extenditur ad
universam Hi-
spaniam.

C 25 Dum autem illa in templo cathedrali Segoviensi ad honorem sanctorum tutelarium peragerentur, cura quoque posita est in concinando novo officio liturgico. Quum bulla S. Pii V de novo Breviario romano anno 1568 prodiit, intermiserant Segovienses vetus officium recitare. Quare initio sæculi XVII D. Petrus Arias de Virues, canonicus Segoviensis et Septemplicæ archidiaconus, novum composuit quod die festo et per octavam recitaretur. Id missum ad Paulum papam V, ad quem scripserunt episcopus Antonius Idiaquez Manrique, capitulum et rex catholicus Philippus III; qui et literas de-

derunt ad S. Rituum congregationem. Relatio- D nem fecit cardinalis Bellarminus et Segoviensium vota exaudivit pontifex. Die itaque dominica, 24 octobris anni 1610, primæ Vesperæ, ex hoc officio in honorem S. Fructi cantatæ sunt in universa diocesi Segoviensi (6); et idem officium ritu duplici extensum est ad universam Hispaniam anno 1729 (7). In hoc officio versus, antiphonæ, responsoria, hymni et lectiones sunt propriæ. Lectiones dabimus in fine; hic autem hymnos; reliqua nil singulare habent præter lusus aliquot de S. Fructi nomine.

26 HYMNUS AD I ET II VESPERAS :

Superba tecta civium,
Vulgi coronas mobilis,
Et detrahentes circulos
Vitare, Fructe, cogitas.
Occulta eremi penetras;
Lates cavernis abditus,
Mundi ut nocentes oculos
Ut basilisci fugias.

Te solitudo recreat,
Tranquillitatis socia,
Vita mundanis horrida,
Cælestibus gratissima.

Montis cacumen ardui
Per semitas difficiles
Ascendis, ut pervenias
Virtutis ad fastigium.

Gloria tibi, Domine,
Fœcundæ fructus Virginis,
Qui ligni vitæ fructibus
Beatum Fructum reficis.

Amen.

Hymni ad Ve-
speras,

27 HYMNUS AD MATUTINUM :

Ut montis alti verticem
Calcare Fructus contigit,
Atque inde tamquam e speculo
Videre terræ incommoda,

Totum se Deo devovet :
Virtutis armis cingitur,
Corpus premit jejunio
Cor pane cæli reficit.

Munitus his præsiidiis,
Retundit arma dæmonis,
Mauros furentes territat
Vir inclytus miraculo.

Excelsa montis percutit,
Divisit rupem baculo,
Profundum vallis cernitur,
Terrore victis hostibus.

Gloria tibi, Domine, etc.

28 HYMNUS AD LAUDES :

Jam plenus annis, proximus
Vitæ fugacis ultimo,
Solvi catenis corporis
Et esse cum Christo cupit.

Maturus ævo præcoces
Offerre fructus appetit,
Deoque grates reddere
Ut terra cultori suo.

O Fructe, flos et arboris
Propago fœcundissima!
Cujus sub umbra civitas
Segoviensis recubat.

ad Matutinum

* Fructo

F

et ad Laudes

(1) Madoz, Diccionario, tom. XIV, p. 121. — (2) España sagrada, tom. VII, p. 96. — (3) Diccionario, etc. tom. XIV, p. 125. — (4) Ponz, Viage de España, tom. X, cart. 8, num. 9,

p. 231 et 232. — (5) Diccionario, etc. tom. XIV, p. 122. — (6) Colmenares, Historia de Segovia, p. 605. — (7) España sagrada, tom. VIII, p. 90.

A

Tuis obumbra civibus,
Ut absit æstus criminis,
Illisque ut afflet impetra
Cælestis aura pneumatis.
Gloria tibi, Domine, etc.

Anno 1681
Segovienses
Carolo II regi

29 *Licet jure merito Segovienses sæculo xvii addictissimi essent suo patrono S. Fructo et maximo in pretio haberent ejus reliquias, communicarunt tamen eas aliquando cum aliis, quemadmodum constat ex sequentibus documentis, quæ unus ex decessoribus nostris (Cuperus, ni fallor), reperit die 28 februarii anni 1722 partim descripta in Lipsanologio S. Laurentii Escorialensi, proxime ante historiam consecrationis ecclesiæ Laurentianæ, anno 1595 celebratæ, partim inter diplomata autographa. Ea ex hispanico latina facio, exordium ducens a Lipsanologio. Legitur ibi : Die 23 mensis octobris anni 1681 dono dedit huic regio S. Laurentii monasterio magister et dominus rex D. Carolus II lipsanothecam ex argento albo pyramidatam, continentem os * brachii S. FRUCTI, patroni civitatis Segoviensis et confessoris, cujus natalis celebratur die 25 dicti mensis et qui obiit anno 715; quod lipsanon oblatum est a dicta civitate Segoviensi regiæ majestati dictis die et mense, quibus dono datum est huic monasterio, ut constat ex documento, asservato in scriptorio cimelarchii et confecto a Michaeli Gonzalez de Tejada notario apostolico et secretario decani et capituli dictæ civitatis.*

* canilla

B

30 *Hoc documentum similiter latinum facio : Ego Michael Gonzales de Tejada, capellanus regius unius ex capellaniis, quas in hac sancta ecclesia cathedrali civitatis Segoviensis fundavit rex D. Henricus IV (Deo fruatur!), notarius apostolicus auctoritate apostolica et ordinaria, portionarius et secretarius decani et capituli dictæ sanctæ ecclesiæ, certum facio et fidem do quod, quum die hesterna, feria sexta, 17 præsentis mensis et anni capitulariter congregatum esset capitulum, sciens regi domino nostro Carolo II (quem Deus conservet!), consistenti in regia sua residentia et palatio de Balsabin, placuisse ut ad hanc civitatem accederet et templum et fabricam dictæ sanctæ ecclesiæ ejusque reliquias visitaret; cupiensque singulare aliquod obsequium suæ majestati præstare, conventum est ut ei daretur aliquod ex sacris lipsanis. Quum itaque juxta dicti capituli vota rex dignatus esset hac die, qua hoc ipsum diploma confectum est, dictam sanctam ecclesiam ingredi, prodiit D. Franciscus de Bustamante decanus et dedit sacræ suæ majestati os * brachii, extractum ex urna, in qua servatur corpus gloriosi S. Fructi, qui obiit anno 715 et quem papa Callistus anno 1123 elegit in patronum Segoviæ ejusque diocesis; quod os inclusum erat columnæ ex argento albo pyramidatae, suffultæ basi quadrata; in cujus una parte insculptum est vas liliis plenum, insignia dictæ sanctæ ecclesiæ Segoviensis, et in altera opposita hæc verba : RELIQUIÆ S. FRUCTI, PATRONI SANCTÆ ECCLESIAE SEGOVIENSIS, cum duabus prominentiis super duas conchas et duo seraphim, et in culmine duobus angelis, similiter ex argento, cum coronide constante ex capitello, circulo et cruce. De quibus reliquiis, ad petitionem serenissimi regis Philippi III, Paulus papa V die*

dono dant reliquias S. Fructi,

* canilla

25 martii anni 1610, tertio sui pontificatus, concessit ut ritu duplici primæ classis cum octava officium fieret in hac civitate et diocesi; quemadmodum constat ex pluribus bullis et instrumentis dictæ sanctæ ecclesiæ. Quum autem huic donationi præsens sit D. Mathias de Morratinos, gratia Dei et sanctæ sedis apostolicæ episcopus dictæ civitatis et diocesis, certum et firmum facit dictis reliquiis, tamquam veris dicti patroni S. Fructi exuviis, exhibenda esse cultum et venerationem, eis debita; eaque de causa præsens instrumentum munit sigillo insignium suorum; et quum ipse dictus notarius et secretarius obtulissem meam testificationem simul cum testificatione D. Antonii marchionis de Prado, scholastici, canonici et æconomi majoris dictæ ecclesiæ, D. Didaci Hieronymi de las Peñas, canonici, et D. Michaelis Martinez, præfecti operæ, ut omni ævo de iis constet, confeci præsens instrumentum in civitate Segovia die 18 mensis octobris anni 1681. Mathias, episcopus Segoviensis. Et ego dictus Michael Gonzalez de Tejada, qui præsens fui iis, de quibus facta est mentio, in fide eorum signavi in testimonium veritatis. Michael de Tejada, protonotarius secretarius. *Apposita hoc loco erant insignia.*

31 Ego frater Andreas de Villa Castin, professor regii conventus S. Laurentii, auctoritate apostolica, notarius apostolicus regnorum Hispaniæ, secretarius R^{mi} nostri patris Francisci de los Santos, historiographi generalis ordinis S. P. N. Hieronymi, prior dicti regii conventus S. Laurentii, prior S. Thomæ del Puerte et abbas de Parrazes nullius diocesis, etc., certifico et fidem facio quod die mercurii, 22 octobris præsentis anni 1681, D. Sebastianus de Vivanco, eques ordinis S. Jacobi, adjutor cubicularius regiæ majestatis et secretarius ejus cubicularius, necnon Petrus Martinez, tonsor regiæ majestatis, tradiderunt dicto R^{mo} patri priori lipsanon S. Fructi, patroni Segoviensis, cum theca et monumento, de quo supra, ex mandato regis nostri D. Caroli II (quem Deus conservet!); qui ingenito suo zelo et diligentia, regem catholicum decentibus, atque etiam solita sua in res sacras religione, jussit id reponi inter alias sacras reliquias hujus sanctuarii, ut ibidem debitum cultum et venerationem recipiat. Asportarunt hoc sacrum lipsanon ex parte sanctæ ecclesiæ Segoviensis ad regiam majestatem in hanc regiam S. Laurentii domum D. Joannes Franciscus Hidalgo, portionarius, et D. Michael Martinez, capellanus de numero et præfectus sanctæ ecclesiæ. Noster R^{mus} pater prior collocavit id super altare suorum oratorii. Verum in pervigilio gloriosi sancti, hora prima, quum omnia disposuisset ut in die ejus natali summa solemnitate fieret translatio, cecidit fulmen in cuspidem tholi, eam evertit et multa damna intulit. Sabbato igitur, die 23 dicti mensis et anni, in festo S. Fructi missam celebravit R^{mus} pater prior, et dein processionem instituit, sub qua cantatus est hymnus : TE DEUM LAUDAMUS. His omnibus atque etiam processioni interfuit rex; et quatuor religiosi, induti ditissimis cappis, reliquias portabant manibus, dum R^{mus} prior lipsanothecam S. Fructi ferret. Absoluta autem processione, steterunt ad altare S. Hieronymi, quemadmodum fieri solet in processionibus solemnibus.

AUCTORE
V. D. B.

que in Escorialensi reconduntur sacra-rio.

F

AUCTORE
V. D. B.

*Bulla Sixti IV
concedentis
indulgentias
illis, qui ma-
nus auxilia-
trices porri-
gunt prioratui
S. Fructi.*

nibus. Ut autem de his omni constet tempore, jussit R^{mus} pater prior ut hoc conficerem instrumentum, quod signo et sigillo officii sui firmari voluit idem R^{mus} prior. De quibus omnibus fidem facio et testimonium do, qui his præsens fui. In regio S. Laurentii monasterio, die 27 octobris anni 1684. Fr. Franciscus de los Santos. Et ego dictus notarius secretarius præsens fui omnibus memoratis et in fide eorum signavi et firmavi de more. In testimonium veritatis Andreas de V^a Castin, notarius apostolicus secretarius.

32 Redeundum porro nobis est ad S. Fructi prioratum. Hic autem anno 1476 auctus est a Sixto papa IV sequentibus literis apostolicis, datis in forma bullæ (1) : Sixtus, episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus, præsentes literas inspecturis, salutem et apostolicam benedictionem. Gloriosus in sanctis suis Deus per ineffabilem suæ pietatis clementiam supernæ patriæ cives, qui extra hujus procellosi sæculi fluctus per constantiam fidei feliciter emergentes ad æternam beatitudinem pervenerunt, inæstimabilis decorat gloria claritatis. Sic nos illius vices, licet immeriti, gerentes in terris, cujus imitatione sanctorum quorumlibet ecclesias ad honorem altissimi et sub illorum nominibus pie dicatas devota Christi fidelium veneratione celebrari lætamur. Et ut hoc ferventius valeat adimpleri, visitantibus illas spiritualis thesauri munera libenter elargimur; ut quorum animæ lætantur in cælis, eorum nomina celebrentur in terris : et per hoc ipsis demum pro nobis intercedentibus, cælestis aulæ præmia una cum illis valeamus feliciter adipisci. Cupientes igitur ut ecclesia monasterii sancti Fructi confessoris ac sancti Valentini et sanctæ Engratiæ martyrum corpora recondita sunt, congruis honoribus frequentetur et in suis structuris et ædificiis reparetur et manuteneatur, ac Christi fideles utriusque sexus eo libentius devotionis causa ad illam confluant et ad hujusmodi reparationem et manutentionem manus promptius porrigant adjutrices, quo ibidem dono cælestis gratiæ uberius conspexerint se reflectos, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere poenitentibus et confessis, qui ecclesiam ipsam in singulis ejusdem sancti Fructi et sanctissimæ Trinitatis festivitatis, videlicet a primis usque ad secundas vespas singularum festivitatum earumdem devote visitaverint annuatim et ad hujusmodi reparationem et manutentionem manus porrexerint adjutrices, septem annos et totidem quadragenas de injunctis eis poenitentibus misericorditer in Domino relaxamus : præsentibus perpetuis temporibus duraturis. Volumus autem quod, si alias visitantibus ecclesiam ipsam vel ad structuram, reparationem aut ipsius ecclesiæ fabricam manus adjutrices porrigentibus vel alias inibi pias eleemosynas erogantibus, aut alias aliqua alia indulgentia in perpetuum vel ad certum tempus nondum elapsam duratura, per nos concessa fuerit, præsentes litteræ nullius existent roboris vel momenti. Dat. Narniæ

(1) Ap. Yopez, Coronica general de S. Benito, t. VI, app. monum. xxxiv. fol. Vº 479; Colmenares, Historia de Segovia, p. 76; Calvete seu J. de Orche, Historia de la Vida, fol. 95 et

anno incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto, idibus augusti, pontificatus nostri anno quinto. *Jubilæum et indulgentiam plenariam vocat Castrius (2) concessionem a Sixto IV factam; sed error evidens est. Neque minus manifestus est error, quo illa indulgentia anno 1596, ut similiter narrat Castrius (3), atque etiam extremo sæculo xvii adhuc habebatur valida : abolitas enim voluit, et, sane laudabilissime, concilium Tridentinum omnes indulgentias concessas adjutrices porrigentibus manus. Sed licet hæc ita sint, tantus concurrebat hominum numerus ad lucrandum istum jubilæum ut in festo SS. Trinitatis nundinæ liberæ illic fierent. Alia pauca quæ supersunt indicabo in annotatis ad lectiones secundi nocturni, de quibus sæpe jam dixi, et quæ in capite desumptæ dicuntur ex manuscriptis ecclesiæ Segoviensis.*

33 Prius tamen ex hispanico latine hic referam necesse est miracula aliquot, quæ Orchius (4) in prioratu S. Fructi descripta reperit in singulari codice et manu priorum aliorumque testium confirmata. Die itaque 25 octobris anni 1588, priore hujus domus et monasterii reverendissimo patre fratre Joanne de Heredia, in festo gloriosi S. Fructi venerunt ad hanc domum Martinus Gonçalves, Septemplicæ incolæ, ejusque filius, Martinus Gonçalves, qui testificati sunt et jurejurando confirmarunt hunc filium ex una parte herniosum fuisse; patrem eum commendasse glorioso S. Fructo, pollicitum se, si sanaretur, tantum tritici oblatum quantum infirmus penderet; nunc autem filium esse sanum. Pater et filius subscripserunt. Testes sunt Joannes de Lucas et Joannes Gil. Actum coram me, fratre Joanne de Heredia, priore hujus domus; quare nomen suum subscripsit. Subligamen suspensum est in capella S. Fructi.

34 Dicto die, mense et anno comparuerunt coram me, dicto priore, Petrus Mate et Catharina de Charidade, ejus uxor, incolæ Septemplicæ, et dixerunt se adduxisse filiam ex parte herniosam et obtulisse eam S. Fructo, nullo alio in ejus honorem facto officio; eam sanatam esse intercessionem gloriosi illius sancti et se eam ad capellam ejus ducere. Testes sunt pater frater Didacus Juarez et Martinus Gonçalves prædictus. Actum coram me, fratre Joanne de Heredia, priore dictæ domus. In cujus rei fidem omnes nomina nostra subscripsimus.

35 Dicto die, mense et anno comparuerunt coram me, dicto priore, Alfonsus Rojo et Eulalia, ejus uxor, incolæ vici Calabazas, ducentes secum filiam, quæ tumore in gutture laboraverat. Eam commendaverant glorioso sancto Fructo, qui eam sanaverat; et erat omnino sana. Quam ob rem eam duxerant ad dictam domum promissionis implendæ gratia. Testes sunt Joannes de Oliva et Martinus Gonçalves, incolæ Septemplicæ, et pater frater Didacus Juarez. Actum coram me, Joanne de Heredia, priore dictæ domus. In cujus rei fidem subscripsimus omnes nostra nomina.

36 Maria Regidora, ex Fuente el Soto, venit ad prioratum S. Fructi, ut novendiali pietatis exercitio fungeretur, quoniam, quum quatuor

seqq. — (2) Vida de S. Domingo de Syllos, p. 587. — (3) Ib., p. cit. — (4) Historia, etc. fol. 199 et seqq.

*In miraculis
in prioratu S.
Fructi colle-
ctis, veniunt
anno 1588*

duo herniosi

*et unus gut-
ture tumidus :*

* Olalla

*accedit para-
lytica;*

A menses paralytica fuerat, statim sanata se sensit ut commendavit se S. Fructo et promisit se eam novem dies veneraturum.

anno 1607 re-
nit puer aggro-
tus, qui jam
habebatur
mortuus;
Sancta Irene

37 In festo SS. Trinitatis anno 1607, priore patre fratre Joanne de Santaren, venit ad prioratum S. Fructi Elisabetha de Pascual, uxor Petri Andres, ex vico Cogezes, et dixit sese, quum filium suum jam haberet mortuum, promisisse eum a se ductum iri ad dominum sanctum Fructum, eumque continuo conva- luisse et venire ut promissa peregrinatione fun- geretur. Actum coram me, fratre Joanne de San- taren. In cujus rei fidem nomen meum subscribo.

et anno 1608
puer duplice
hernia labo-
rans,

38 Die 25 octobris anni 1608, priore dicto patre fratre Joanne de Santaren, venit ad hanc domum domini sancti Fructi Michael de Fuen- tenebro, ex Ureñas, et dixit filium suum ex utraque parte herniosum fuisse; se eum obtu- lisse domino sancto Fructo et promisisse se, quantum penderet, triticum daturum et me- diam libram ceræ; porro Deo Domino nostro placuisse ut intercessione gloriosi illius san- cti puerum sanaret: et quidem eum sanum esse et valere ac si numquam infirmus fuisset.

Stephanus

B Viderunt eum duplici magna que hernia labo- rantem Joannes de Esteban, Fructus de sancto Marco et Michael Pastor; et viderunt eum hac die sanum et validum Joannes Arquero, Fructus Gomez et Martinus de la Fuente, incolæ de Calabazas, et Christophorus de Morales ex Carrascal. Actum coram me, fratre Joanne de Santaren, priore dictæ domus. In cujus rei fidem subscripsimus omnes nostra nomina.

et filius natus
ex conjugio
sterili.

39 Die 16 mensis augusti anni 1608, priore dicto patre fratre Joanne Santaren, venit ad hanc domum et monasterium S. Fructi Ber- trandus Casas, civis Segobiensis, et dixit se ante quatuor annos, id est anno 1604, venisse cum sua uxore ad dictum monasterium; se tum jam quatuor annos conjugatos fuisse quin prolem haberent ullam; se petiisse a glorioso illo sancto ut sibi a Deo filium obtineret: se in mercedem et agnitionem hujus beneficii eum Fructum appellaturos et quotannis semel ducturos ad hanc domum, ad reddendas Do- mino nostro ejusque sancto gratias: atque hanc ob causam venit huc anno et die prædi- cto, secum ducens filium, quem Deus sibi C interventu gloriosi illius sancti largitus erat; et dixit se duobus aliis annis venisse ut huc filium suum duceret. Testes præsentis erant Bernardus Castan et Dominicus de Prate, cives Segobienses, et Fructus Garcia et Franciscus Baquerizo, ex Aldiguelas; qui omnes nomina sua subscripserunt. *Ut patet, hæc omnia recen- tia erant, quum Calvete seu Orchius ea in Histo- ria vitæ S. Fructi anno 1610 typis Vallisoletanis excudi curavit.*

S. Fructus
cum fratribus
SS. Valentino
et Engratia vi-
tam monasti-

LECTIONES EX OFFICIO

S. FRUCTI, CONFESSORIS,

*Approbatæ a Paulo papa V juxta
relationem factam a V. S. D. Car-
dinali Bellarmino.*

Fructus, civis Segoviensis, mundi fugiens illecebras, peccata, quibus implicata erat Hi-

(1) Ap. Florez, España sagrada, tom. XIII, p. 477 et 478.

spania a, perhorrescens, amplissimo patrimo- nio pauperibus distributo, in vastam eremum territorii Septemplicensis b secessit. Ubi a sæculi curis abstractus, angelicam vitam duxit, duobusque fratribus Valentino et Engratia co- mitibus adhibitis, monasticam vitam, mirifice excoluit. Vix dici potest quæ et quanta sit loci asperitas: solum enim accipitribus pervia, juniperis referta, Oasim magnam vel Libyæ solitudinem redolet. Ibi vigiliis, jejuniis et orationibus intentus, pro suis et totius populi peccatis assidue Dominum deprecabatur. Cor- poreque longa inedia, cilicio et cameunia in servitutem spiritus redacto, in maximam cæ- lestium pervenit contemplationem.

cam prope Se-
ptemplicam
agit;
a b

2 Quibus et aliis præclaris virtutibus au- ctus, Deo dilectus, hominibus charus, Saracen- nis fidei inimicis infensus esse cœpit; quos ille, zelo fidei accensus, a nefaria Mahometi secta opere et sermone avertere conabatur. At illi, universa jam australi Hispania vastata, reliquas civitates, templa, ipsam religionem populabundi c, immenso eum occidendi fla- grantes desiderio, ad pauperem ejus cellam accesserunt. Ille autem divina fultus virtute, martyrii cupidissimus, illis obviam factus (Deo sic volente) non solum ictus impiorum evasit, sed rupis interruptione (quæ adhuc integra perseverat d) elusit; jureque cum pro- pheta occinuit: Non timebo millia populi circumdantis me, quia Dominus susceptor meus.

montis hiatu
defenditur a
Mauris.

3 Multis ergo pro Christo exactis laboribus, tandem plenus dierum, propectaque ætate, annum agens septuagesimum tertium, octavo kalendas novembris, anno salutis septingen- tesimo decimo quinto obdormivit in Domino. Cujus mors quam plurimis est nobilitata miraculis. Multi enim a variis languoribus detenti, ejus intercessione pristinam salu- tem adepti sunt. Inter quæ illud est mira- bile, quod mulier, quæ devotionis ergo mona- chis monasterii (quod ex cellula sancti viri munificentia regia e erectum est) inserviebat, ob zelotypiam viri ex altissimo loco præceps data incolumis et illæsa evaserit f, magnifi- cans Deum, qui gloriosus est in sanctis suis. Unde factum est ut recepta ex Mauris inclyta civitas Segoviensis, et post multa temporum F curricula quasi jure postliminii in cathedra- lem restituta, sub Callisto secundo anno Do- mini millesimo centesimo vigesimo tertio, eum titularem sibi adsciverit g, de tantoque pa- trono gloriatur. Cujus auspiciis ingentia a Domino quotidie percepit beneficia: quem de- cet gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

c

E

d

Mortuus ful-
get miraculis.
Callistus papa
II instituit
cum patro-
num Segovizæ.

e

f

F

g

ANNOTATA.

a Consentiant histori in describenda lugubri Hispaniæ conditione ante Arabum irruptionem. Illius potissima causa Witiza, de quo Sebastia- nus, Salmanticensis episcopus, in Alphonsi III Chronico sequentia perhibet (1): Iste quidem probrosus et moribus flagitiosus fuit, et sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, cum uxoribus et concubinibus plurimis se inqu- navit: et ne adversus eum censura ecclesia-

sticia

stica consurgeret, concilia dissolvit; canones observavit; omnemque religionis ordinem depravavit; episcopis, presbyteris et diaconibus uxores habere præcepit. Istud quidem scelus Hispaniæ causa pereundi fuit: et quia reges et sacerdotes legem Domini dereliquerunt, omnia agmina Gothorum Sarracenorum gladio perierunt. Regnavit proxime ante Arabum adventum annos quadraginta.

b Septempública, vulgo Sepulveda, antiquissima civitas est; jacet in declivitate montis Orospeðæ inter rivos Duratonem et Castellum. Anno 1827 incolas tantum habebat 1,677; sed olim multo populosior fuit. Quoniam tugurium et dein ædícula S. Fructi, tres tantum leucas a Septempública distans, hujus oppidi fata non potuit non participare, (quamquam montes rei christianæ passim satis tutum fuere refugium); addere juverit civitatem illam, e manibus Maurorum ereptam, primum receptam fuisse circa annum 750; dein restitutam circa annum 913 a comite Castellæ Ferdinando Gonzalez; anno 984, devictis ejus filio et rege Navarræ, rediisse sub Maurorum ditionem; eamque a Mauris circa
B annum 1013 Sancio, item Castellæ comiti, redditam, ab eodem fuisse renovatam et nova plebe repletam (1).

c Impiissime sane habuerunt Hispaniam Sarraceni; verumtamen non ubique templa et religionem sustulerunt. Certe Segovia satis benigne habita fuit. Vide Commentarium prævium, numm. 8 et 9.

d Videtur hæc saxi apertura valde celebris esse in illis partibus et vocatur la Cuchillada de san Frutos (2). Viginti quatuor pedes lata est et valde profunda; ita ut, quum super eam

transeundum sit ut deveniatur ad sancti viri D habitaculum, ponte ligneo utendum sit (3).

e Ab Alphonso III et Alphonso VI multa bona collata fuisse diximus in Commentario prævio, num. 15.

f Valde late narrat id prodigium Yepesius (4), sed multo latius Orchius (5) et Castrius (6), qui quot potuerunt floribus id insperserunt. Accidit autem anno 1360 et vulgo vocatur Milagro de la dispeñada. Corpus mulieris, quæ omnes facultates suas tradiderat conventui, diu ibidem jacuerat ad portam meridionalem; sed anno 1596 in festo SS. Trinitatis, quo innumerus convenerat populus ad antiquatam indulgentiam lucrandam et celebrandas nundinas, Franciscus de Valdivia y Mendoza, prior S. Fructi, consentientibus Andrea Pacheco, episcopo Segoviensi, et Petro Barba, generali præposito ordinis S. Benedicti, præsentibus sex fratribus Minoribus, duobus Cisterciensibus et tribus Benedictinis, aperto tumulo, reperit corpus integrum, sed exsiccatum et suavissime olentem; cujus rei causa forte fuerunt thus et plantæ odoriferæ, quibuscum olim, ut alibi (4) jam ostendimus, cadavera sepeliri solebant. Ea occasione omnino sanata est
E Catharina Calva, sexto mense amens; pro cujus salute frater sacram Eucharistiam participaverat (5).

g In bulla Callisti III, quam (ut alibi monuimus) Orchius et Colmenares integram ediderunt, de sancto Fructo nulla plane fit mentio; neque ante finem sæculi xv cogitatum fuisse videtur de adsciscendo S. Fructo in patronum. Crescente paulatim populari pietate, paulatim patronus factus esse videtur.

(1) De Miñano, Dictionario geográfico de España, tom. VIII, p. 215. — (2) Calvete seu J. de Orche, Historia de la vida, etc. fol. 60 et seqq.; Colmenares, p. 74; Florez, tom. VIII, p. 92. — (3) De Castro, Vida de santo Domingo de Sylos, p. 561 et 575. — (4) Coronica general de S. Benito, tom. VI, fol. 321 vº.

— (5) Historia de la vida, etc. fol. 162 et seqq. — (6) Vida de santo Domingo de Sylos, p. 585 et seqq. — (7) Acta SS., tom. VIII Octobris, p. 250 et 420. — (8) Yepes, Coronica de S. Benito, tom. VI, fol. 522; De Castro, Vida de S. Domingo de Sylos, p. 585 et 586.

DE S. NICIO, CONF. NON PONT.,

C IN MONASTERIO GRÆCO S. PAULI DE FORESTA PROPE PONTEMCURVUM F
IN TERRA LABORIS,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

V. D. B.

§ I. S. Nicius diversus a S. Clino. Monachi, diversis linguis aut ritibus utentes in sacris, sub una regula. Hujus rei origo apud orientales et occidentales. S. Nicii incolatus Casini et in monasterio S. Nicolai de Ciconia.

SUB ANNUM
M.
S. Nicius græcus, aliquando monachus Casinensis, dein abbas prope Pontemcurvum et ex fragmento Vitæ et Ferrarii indicio notus,

I nter reliquias, quæ ex decessorum nostrorum musæo transierunt in bibliothecam abbatiae Tungerloënsis atque hinc in bibliothecam regiam Bruxellensem, reperimus fragmentum Vitæ S. Nicii, in lectiones divisæ, cum hac inscriptione: Festivitas celebratur die 25 octobris. Exemplata ex proprio originali, quod est ad modum quinterii totius folii in charta membranea scriptum. Ex collectaneis P. Manni. Dum in Italiam versaretur, id exemplar confi-

ciendum procuravit Papebrochius atque ipse manu sua correxit. Verumtamen initio non parum sollicitos nos fecit hæc Vita seu Vitæ particula. Continentur enim res gestæ monachi græci, qui prius Casini aliquandiu habitavit, dein in vicino S. Nicolai de Ciconia abbatia, ubi discipulos etiam congregavit, et demum Pontemcurvum transiit et in ejus vicinia monasterium S. Pauli de Foresta excitavit. Alibi enim nuspiam occurrebat nobis hujus beati viri memoria:

non

AUCTORE
V. D. B.

A non in kalendariis ecclesiasticis diœcesis Aquinatis seu Pontiscurvi; non in Hagiologio Italico; non in Catalogo generali sanctorum Ferrarii; non in Casinensibus fastis; non in Petri Pompilii Rodotæ catalogo monachorum Græcorum, qui vitæ sanctimonia provincias regni Neapolitani et Siciliæ illustrarunt; nusquam denique, nisi in indice Catalogi Sanctorum Italiæ Ferrarii, ubi hæc habes: Nicus alter (præcedit enim Nicus quidam a territorio Mediolanensi) monachus in diœcesi Aquinate; sed nil præterea de eo additur et nulla fit mentio in ipso corpore libri. Verumtamen, quamvis valde tenue id esset indicium, hinc tamen constabat incunte sæculo XVII aliqualem S. Nicii tunc illic adhuc superfuisse notitiam, quæ postea perierit.

diversus est a
S. Clino, cujus
cæterum vita
simillima est.

2 Quærendum deinde erat an sub S. Nicii nomine alius non lateret sanctus. Sub die enim 30 martii dixere brevissime decessores nostri de S. Clino, qui itidem Casini monachus fuisse dicitur et dein in vicinia Pontiscurvi monasterium S. Petri de Foresta exstruxisse. Sed fieri non potest ut S. Clinus idem sit ac S. Nicius.

B Imprimis nomina diversa sunt, quin tamen unquam corrupta aut immutata fuerint. In Vita enim S. Nicii legitur: Nicius attice latine dicitur VICTOR; dein supersunt duo diplomata, in quibus S. Clini nomen legitur; et in altero quidem anni 1047 ipse suum nomen literis græcis apposuit: Ἐγω Κληνὸς ἡγουμένος; quam subscriptionem, scalpro imitatam, repræsentandam curavit Erasmus Gattola (1); nonnulla addens de beati hujus viri cultu, quæ in opere nostro desiderantur. Præterea monasteria S. Petri de Foresta et S. Pauli de Foresta, circa idem tempus prope Pontemcurvum condita, duo plane diversa asceteria sunt; quemadmodum mox explicabimus.

S. Sabas videtur primus constituisse monachos, varia lingua in sacris utentes, sub una regula et in eodem monasterio,

3 Dubitandum itaque non est quin S. Nicius exstiterit, isque diversus sit a S. Clino. Ejus ætas probe cognita est. Venit enim Pontemcurvum dum ibidem dominaretur Guido, id est extremo sæculo X. Quamobrem hoc loco aliquantisper explanandum foret quæ tunc temporis in illis partibus esset monachorum conditio et quis Pontiscurvi status. At utraque quæstio jam pridem præoccupata est. Anno enim 1758 et sequentibus Petrus Pompilius Rodota, quem supra nomine suo jam designavi, dedit publico tria volumina de historia ecclesiastica græcorum in Italia, maxime in regno Neapolitano et in Sicilia (2). In primo fere agitur de origine et fati ecclesiarum ritus græci in illis regionibus; secundum fere totum monasticum est; tertio demum capiuntur res recentiores maxime Albanensium. De Pontiscurvi originibus et fati multo plures dixere: omnium vero optime Tostius in Historia sua abbatæ Casinensis. Hæc itaque retractare nolim, animo ducens satius fore ut de singulari quadam quæstione disseram, quæ hucusque integra fere est et proxime ad S. Nicium pertinet; quum hic Casini ritus græcos conjungere voluerit cum regula S. Benedicti. Primis itaque temporibus inter christianos variorum linguarum et nationis magnum commercium fuisse, quin ulla in ritus et linguarum diversitas

induceretur, res patentissima est. Latini, si irent ad orientales, orientalium mores et consuetudines ecclesiasticas sequebantur; græci alique orientales si venirent ad latinos, latinorum usus usurpabant; similiter Syri, Copti, Arabes, Armenii, Græci alique promiscue iisdem sacris communicabant; neque umquam cogitabatur alias ecclesias et monasteria aperire his, alias illis. Primum (quod sciam) exemplum contrarium dedit S. Sabas ad finem sæculi V; ita tamen rem temperans ut communio quædam inter suos variarum linguarum monachos servaretur. Ecce hujus rei initium. Anno 491 in Magnam Lauram, quam super torrentem Cedron exstruxerat, admiserat beatus vir Hieremiam, genere Armenium, cum sociis Petro et Paulo. Super his valde gavisus est pater Sabas, utpote religiosus hominibus, deditque illis speluncam cum parva cella ad borealem speluncæ suæ partem, ubi primum manserat, cum solus torrentem incoletet; atque iis permisit demandavitque ut in parvo oratorio canonem psalmodiæ sabbato et dominica armenica lingua peragerent. Ad eum modum, quum longe plurimi pristini monachi rudes essent et patriam tantum nossent linguam, sensim Armenii in Laura numero amplificati sunt (3).

4 Triennio post, quum communis Lauræ ædificula, quæ a Deo constructa dicebatur, congregationem amplificatam coarctaret multiplicatione essent Armenii et in parvo oratorio, quod eis prius assignatum fuerat, angustiaerentur, ædificavit magnam ecclesiam celebratissimæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ. In medio autem ambarum ecclesiarum atrium fecit... Tunc ergo Armenios a parvo oratorio transtulit, ut psalmodiæ regulam dialecto Armeniorum in ecclesiâ communi priore seu a Deo constructa exsequerentur, mandavitque iis megalium seu evangelium et reliquam officii seriem in synaxibus armenica lingua inter se recitare; tempore autem divinæ oblationis cum hellenistariis, hoc est qui græca lingua utebantur, convenire ac divina sumere sacramenta. Quoniam vero eorum nonnulli aggressi fuerant ter sanctum hymnum seu trisagium dicere, cum illo additamento, per Petrum cognomento Cnapheum aut Fullonem excogitato: Qui crucifixus es pro nobis; succensens merito divinus senex jussit ut hunc hymnum ipsi græce canerent juxta antiquam catholicæ ecclesiæ traditionem.... Sanxit etiam ut sabbatho quidem seu synaxis seu collecta in ecclesia, a Deo condita et jam Armeniorum usibus deputata, dominica vero in Deiparæ templo, quo quotidie Græci solebant convenire, celebraretur, necnon sine intermissione a vespere usque ad mane vigiliæ in utraque ecclesia diebus ac festis dominicis fierent (4). Propagatum est id institutum et diu perseveravit, quemadmodum liquet ex Nicone, monacho græcomelchita, qui circa annum 1060 in Syria floruit (5). Hic enim in epistola 36 ad Gerasimum abbatem testatur (6) Armenios quosdam monachos sæculo XI in græcorum monasteriis Antiochiæ et Hierosolymis commoratos esse, eosque

admissis Armeniis in suam Lauram; sed vitavit omnimodam separationem. Sæculo XI similia monasteria adhuc exstabant Hierosolymis et Antiochiæ; in quo posteriori S. Macarius, Gandæ cultus, archiepiscopus erat Armeniorum.

(1) Historia abbatæ Casinensis, part. I, pag. 270. — (2) Dell' origine, progresso e stato presente del rito greco in Italia, osservato dai Greci, monaci Basiliani e Albanesi libri tre, Roma, 1758 et seqq. — (3) Cyrillus Scythopolit. Vita Octobris Tomus XI.

S. Sabæ, num. 20, ap. Cotelerium, Eccles. græc. monumenta, tom. III, pag. 247. — (4) Ibid. num. 32, tom. III, pag. 264 et 265. — (5) Cfr Mai, Scriptorum veterum nova collectio, tom. IV, part. II, pag. 159. — (6) Ibid. pag. 166.

AUCTORE
V. D. B.

fuisse orthodoxos et ab omni hæreseos Euty-
chianæ suspicione remotos. Illos autem osten-
dit a tempore sancti Sabæ et Theodosii cœno-
biarchæ monasticam vitam inter Græcos egisse,
sermone vero armenio, permissu ejusdem Sa-
bæ, rem sacram facere consuevisse, præter
hymnum trisagium, quem græce proferre ju-
hebantur;... episcopum insuper Edessenum
Armenios habere, qui ab Antiocheno Græco-
rum patriarcha impositionem manus acciperet.
Ast antea habebant etiam archiepiscopum, qui
in monasterio mixto S. Simeonis de Montemira-
bili prope Antiochiam ad Orontem sedem suam
habebat. Sed desiisse videtur hæc cathedra,
quum ineunte sæculo XI eam reliquit S. Macarius
archiepiscopus, Armenius simul dictus et Antio-
chenus, anno 1011 in Gandavense S. Bavonis
monasterium transgressus (1) ibique brevi post
mortuus.

-Sub medium
sæculum XIV
Carolus IV e-
rigit Pragæ,
ubi jam exsta-
bant instituta
Benedictina
ritus latini,
monasterium
benedictinum
S. Hieronymi
seu Emmaun-
tis ritus sla-
vici,

5 Sed dum hæc Græcorum et Armeniorum qua-
liscumque conjunctio perstaret, invaluit paulatim
multo major divisio, ita ut orientales, in parti-
bus latinorum versantes, regulas monasticas, ri-
tus et linguas orientales unice observarent, et
vicissim latini inter orientales omnino latiniza-
rent. Quæ distinctio, initio certe non exorta ex
spiritu Christi, postea jussa est integra custo-
diri, ne majora orirentur mala. Fuere tamen
qui Benedictinam regulam cum ritibus orienta-
libus conjungerent. Cujus rei insigne specimen
est, quod Carolus IV imperator et rex Bohemiæ
circa medium sæculum XIV instituit. Bohemi
quidem ritus latinos sequebantur, et Pragæ jam
pridem debebant Benedictini monachi, ritus lati-
nos linguamque latinam observantes. Sed pla-
cuit principi, ad fundanda nova cœnobia satis
propenso, Pragæ habere benedictina monasteria
omnium rituum, quos noverat. Hinc Benessius
de Weitmil, canonicus Pragensis, circa an-
num 1390 mortuus: Anno Domini, inquit (2),
1348 die beati Marci dominus Karolus, Roma-
norum et Bohemiæ rex, posuit primarium la-
pidem et fundavit Novam civitatem Pragen-
sem.... Eodem anno fundavit monasterium
ordinis sancti Benedicti in eadem Civitate-
nova, et instituit in eo fratres Sclavos, qui
literis Sclavonicis missas celebrarent et horas
psallerent. Et inferius sub anno 1372 (3): Eo-
dem anno feria secunda post Pascha reve-
rendus in Christo pater dominus Johannes,
sanctæ Pragensis ecclesiæ archiepiscopus, apo-
stolicæ sedis legatus, consecravit monaste-
rium Sclavorum ordinis S. Benedicti in No-
vacivitate Pragensi per præfatum dominum
imperatorem fundatum, de miro quoque opere
consummatum atque magnifice dotatum; ita
ut Pragenses quum pontem, ab eodem impera-
tore constructum, extollere vellent, solerent di-
cere pontem Pragensem uno obolo plus quam
hoc cœnobium et ecclesiam Slovanensem Ca-
rolo fundatori constituisse (4). Cui dedicationi,
ita pergit Benessius (5), interfuerunt ipse do-
minus imperator et principes. S. Hieronymi,
quem Slavi utpote Dalmatum genti suæ accen-
sent, titulus impositus; sed postea mutatus in
Emmauntem (6).

(1) Acta SS. tom. I Aprilis, pag. 875 et seqq. — (2) Ap.
Pelzel, Scriptores rerum Bohemicarum, t. II, p. 346. —
(3) Ib., p. 416. — (4) Balbinus, Miscellanea historica regni
Bohemiæ, Decas I, lib. III, c. x, § 3, p. 155. — (5) Pelzel,
t. II, p. 417. — (6) Balbinus, Epitome rerum Bohemicarum,

6 Nondum absolutum erat S. Hieronymi seu
Emmauntis asceterium, quum anno 1334, ut
Benessius (7) iterum testis est, dominus Karo-
lus, Romanorum et Bohemiæ rex, fundavit
monasterium sub titulo sancti Ambrosii in
Novacivitate Pragensi, et posuit in eo abbatem
infulatum et conventum monachorum ordinis
sancti Benedicti; quibus providit de bonis et
reditibus sufficienter. Obtinuit autem a sede
apostolica (a qua pro monasterio Slavonico id
jam ante obtinuisse a Balbino (8) traditur), ut
ipsius monasterii abbas et fratres tenere de-
beant et habere officium missæ et aliarum
horarum ad modum et consuetudinem ec-
clesiæ Mediolanensis secundum rubricam et
ritum S. Ambrosii. Verum quum circa an-
num 1420 Hussitarum hæresis impune baccha-
retur, hoc delevit templum et monasterium cum
tot aliis (9). Meliorem sortem habuit Slovanense
asceterium, quod sæculo XVII extremo, ut passim
ex Balbini libris liquet, adhuc exstabat; verum
utrum tunc adhuc ritus et lingua slavica obser-
varentur, non potui invenire.

7 Propaginem etiam habuit id institutum. Hinc
apud Dlugossium, canonicum Cracoviensem (10),
sub anno 1389 legimus: Wladislaus secundus,
Poloniæ rex, cum consorte sua Hedwigi...,
excitati exemplari simili, quod in civitate
Pragensi habetur, monasterium Slavorum ordi-
nis S. Benedicti, et sub ejus regulari obser-
vantia duraturum, sub honore et titulo sanctæ
Crucis extra muros Cracovienses in oppido
Cleparz, non longe a flumine Rudawa, sub
pontificatu Petri Visz, episcopi Cracoviensis,
feria quinta post festum S. Jacobi apostoli,
condunt et dotant et pulcherrimo muro late-
ricio circuitum ecclesiæ, tam chori quam cor-
poris, opere sumptuoso et magnifico designant
chorumque ejusdem ecclesiæ cum sacristia
perficiunt et consummant; corporis vero fun-
damenta solum jaciunt; quemadmodum usque
in præsentem diem (seu medio sæculo XVI) id
coram cernere licet. Et domum pro monaste-
rio ligneam cum horto construunt fratresque
ex monasterio Pragensi sumptos ad illam in-
troducunt: dantes eis pro dote, quamvis te-
nui, viginti marcas singulis annis de censibus
et proventibus thelonæ Cracoviensis. A qui-
bus usque ad mea tempora et sub oculis meis
ecclesia illa sanctæ Crucis, et in re divina, et
in matutinis, horisque canonicis, cæterisque
cerimoniis ecclesiasticis, sonoro cantu et le-
ctione in idiomate Slavonico per monachos
fratresque sancti Benedicti officiabatur et ad-
ministrabatur. Matthæus Miechovita (11), qui
pluribus post Dlugossium annis scripsit, testa-
tur in diebus pueritiæ suæ presbyterum Sla-
vum idiomate Slavonico continuasse sacra fa-
cere; sed sæculo XVII videntur hæc cessasse (12).
Volunt illos monachos veste rubra indutos
fuisse, sed ejusdem formæ ac reliquos Benedi-
ctinos. Alii quoque regulares Poloni amavere
rubrum colorem; sed non putem Pragæ eum
fuisse admissum. Basiliani plerique itali mi-
scent jam pridem missas latinas cum regula
S. Basilii aliisque orientalibus institutis; sed

D
et alterum ri-
tus Ambrosia-
ni.

Ex slavico
Pragensi cœ-
nobia colonia
ducitur et jux-
ta Cracoviam
sedem obtinet.

lib III, c. 21, p. 339 et 360. — (7) Pelzel, t. III, p. 339. —
(8) Epitome rerum Bohemicarum, p. 360. — (9) Ib., lib. IV,
c. 5, p. 433. — (10) Hist. Polon., lib. X, c. 127, edit. 1711.
— (11) Chronic. Polon., lib. X, c. 49. — (12) Cfr Hélyot,
Hist. des ordres religieux, t. I, p. 229.

hæc

A hæc plena corruptelis, de quibus videatur Rodotà.

Alia instituta, in quibus linguæ, ritus et regulæ diversarum gentium sunt.

8 Ex hactenus dictis, ut id obiter notem, apparet nihilum novi fuisse propositum ab egregio Thoma de Jesu, quum in libro suo de Conversione schismaticorum aliorumque censuit utile fore si in ordinibus religiosis, origine latinis, aliquot viri forent qui ritus et linguas orientales in ministerio sacro usurparent, cæterum fratrum suorum leges et regulas secuti. Huc autem non pertinent Dominicani seu Fratres Prædicatorum Armenii, qui lingua quidem Armenia in sacris utebantur, sed ritus servabant latinos; sed potius similes erant iis Illyricis, qui Missale et Breviarium Romanum in linguam Slavicam versa habent. Neque etiam ad Armenios illos et Illyricos accessit S. Nicius, sed potius ad modum et rationem Armeniorum, qui S. Sabæ instituta sequebantur, et maxime ad Slavos Pragenses et Cracovienses, qui regulam S. Benedicti sociabant cum ritibus et lingua Slavonica. Quod hoc loco latius explicandum non est, quum in ipso fragmento Vitæ satis declaratur.

Casini prius, dein in monasterio Casinensi S. Nicolai de Ciconia regulam Benedictinam servasse censendus est S. Nicius.

9 Casini tamen non mansit beatus vir; sed prius consensu monachorum cellam S. Nicolai, non procul a monasterio dissitam, incoluit ibique discipulos admisit. Ignorare ad hanc usque diem ipsimetque Casinenses antiquiora hujus loci fata. Audi Erasmus Gattolam (1): Cœnobium S. Nicolai Ciconiæ, quod uno et sesqui lapide a monasterio Cassinensi distat in valle, a qua cognomentum sumpsit, primum nominatum reperi in bulla Victoris II, anno 1057 data, ubi hæc leguntur: « Cella » Albaneta, Ciconia, etc. » Incoluere hoc cœnobium SS. Guinizzo et Januarius ejus discipulus, ut refert Victor III, lib. I Dialogorum, cap. 20 et seqq.; atque Petrus diaconus in fine eorum Vitæ hæc habet: « Sepultus vero est » (S. Guinizzo) in ecclesia sancti confessoris » Christi Nicolai in loculo plumbeo ad dexteram partem altaris in loco, qui dicitur Cyconia, in quo et S. Januarius discipulus » ejus defunctus una cum magistro suo positus est: ad quorum merita declaranda mira » in diem usque hodiernum patrare non cessat » Deus. » Plura dein indicat Gattola diplomata, in quibus hujus asceterii mentio fit; quæ concludit his verbis: Cœnobium istud ad tempora usque Urbani VI perdurasse conjicimus ex membrana, quæ in capsula, ubi corpora SS. Guinizzonis et Januarii exstabant, posita, hæc verba referebat: « Reliquiæ SS. Guinizzonis et Januarii a S. Nicolao de Ciconia ad » monasterium Cassinense translatae tempore » Urbani sexti; » ut juramento testatur D. Antonius a Neapoli, archivista Cassinensis, qui bis diversis temporibus hæc verba legerat. Hoc deinde, imo plus septuaginta annis ante, cœnobium officio decanatus unitum esse voluit Thomas abbas, qui circa annum 1304 Casino præfuit (2); donec sub medium sæculum XIV Urbanus papa V hoc officium extinxit et loco decani priorem esse jussit. Verum hæc jam nimium nos advocaverunt a S. Nicio.

§ II. Constructio monasterii græci prope Pontemcurvum. Hujus loci origo. Diploma Guidonis comitis.

AUCTORE
V. D. B.

Quamdiu autem S. Nicius ibidem versatus est, servavit proculdubio Benedictinam regulam; quandoquidem suberat abbati Casinensi, sponte sane non cessuro extraneis cellam sui monasterii. Sed quum Pontemcurvum perrexit et in vicina silva novum erexit asceterium, aliam omnino mentem induit. Græcam enim assumpsit regulam; et diræ imprecationes factæ adversus eos, qui eam in linguam latinam vertere audebant, ut constat ex fundationis diplomate. Exstat enim adhuc hoc diploma et ab Erasmo Gattola (3) editum est, atque infra a nobis edetur. Neque mirum: solis enim Græcis servare volebat id cœnobium; timens verisimiliter (multis aliis adjunctis indicatur hic timor) ne, si latini admitterentur, paulatim pars eorum fieret major atque ea ratione sui populares excluderentur. Cæterum parum æqui videntur fuisse erga latinos etiam sanctissimi inter Græcos viri. Solas enim suas consuetudines et disciplinam amare noverant. Unde prodigii fere loco est, quod S. Nilus, Cryptæferratæ abbas, digressus aliquando ad Montem Casinum ibique a monachis de jejuniis sabbati, quod Græci omittunt, interrogatus, respondit (4): Qui manducat non manducantem non spernat; et qui non manducat manducantem non judicet: Deus enim utrosque assumpsit... Nos igitur bene facimus, sabbato non jejunantes in detestationem abominabilium Manichæorum, eo die lugentium et calumniantium vetus Testamentum... Et vos necessario jejunatis, præpurgantes vos ad sanctum resurrectionis diem seu dominicam. Rarissime simile responsum apud græcos reperies: neque tunc temporis minus acres erant adversus Græcorum usus plurimi e latinis. Ast hi jam pridem omiserunt hanc calumniandi pruriginem, dum ea adhuc est omnium fere orientalium supina oscitantia ut in barba, omnimoda carnis abstinencia, vestium forma et aliis hujusmodi religiosam vitam præcipue sitam esse arbitrentur. Quamobrem paucissimis abhinc annis episcopus Russus, vir cæteroquin non indoctus, in acerrimo adversus catholicos libro, Jesuitas sibi jugulasse visus est, quum, quid hi homines sint definies, dixisset eos esse religiosos officium ecclesiasticum non cantantes, vinum bibentes et carnem manducantes, quasi tales homines ridenda ludibria forent et certum argumentum de ecclesiæ catholicæ apostasi.

Quum S. Nicius S. Pauli de Foresta monasterium prope Pontemcurvum condidit, ritus græcos plane admisit.

11 In diplomate autem illo gravissima cubat difficultas. Omnia, quæ in eo dicuntur, conveniunt cum Vitæ fragmento; sed loco Nicii abbatibus legitur Jacobus abbas: quod, quamdiu integra S. Nicii non prodibit Vita, aliter explicari non poterit quam dicendo eum fuisse binominem. Sed ea tunc temporis jam erat omnium prope orientalium monachorum conditio, ut quum sæcularem vestem deponerent et induerent angelicam, abjecto sæculari nomine, acciperent novum. Valde late patebat, ille nominum mutandorum usus. In annotatis ad Passionem S. Crescii (5) de mutato in baptismo nomine

In diplomate, tunc conscripto, videtur dici Jacobus. De nominum mutatione a monachis græcis usurpata

(1) Historia Cassinensis, part. I, p. 218 et seq. — (2) Ibid., p. 505 et 504. — (3) Ibid., p. 293 et 294. — (4) Acta SS.,

t. VII Septembris, p. 529. — (5) Acta SS. tom. X Octobris, p. 594.

aliquid

AUCTORE
V. D. B.

aliquid jam diximus. De Romanorum pontificum, episcoporum atque etiam aliquando abbatum mutato nomine dixere complures. Singularem etiam dissertationem edidit Krebsius de eadem a monachis usurpata consuetudine; verum quum ea caream, id unum dixerim ignota mihi esse exempla, antiquiora sæculo vi: sub cuius initium S. Dorotheus discipulum secum habuit in valetudinario atque Dositheum appellavit (1). Tamquam lex certa prævaluit id deinceps paulatim. Sic in Vita S. Leonis Lucæ Corilionensis, qui usque ad iniens sæculum x abbas Mulensis in Calabria fuit, traditur abbas Christophorus festinasse B. Leonem sanctæ conversationis habitu induere et juxta ejusdem conversationis ritum imposuisse nomen LUCAM et dixisse: « Ecce fili, ascendisti crucem Domini tui; vide ergo cui te sociasti, vel cum quo te crucifixisti (2). » Similiter Pancratius in Panegyrico S. Nili de beato hoc Cryptoferratensi abbate scripsit (3): Cum principium dedisset monasterio Cryptæ Ferratæ magnus NICOLAUS, qui et NILUS. Et Sciommarius, antiquum codicem græcum secutus, de illius discipulo et quarto Cryptæ ferratæ hegumeno seu abbate (4): Brachiis apertis exceptus est S. BASILIUS a S. Nilo; qui, præagiens quantus accedente ætate fieret aliquando ille adolescens, subito monastica et angelica veste induit nomenque BARTHOLOMÆI imposuit. Et Pancratius in S. Bartholomæi illius Panegyrico (5): BASILIUS in baptismo nominatus et BARTHOLOMÆUS cum angelicum suscepit habitam.

ejusque varietatibus.

12 Ad quæ loca animadvertit Sciommarius, ipse Basilianus (6), usum istum adhuc suo tempore perseverasse, ea adjecta lege ut novum nomen inchoetur eadem litera ac vetus et ut novum nomen sancti sit ordinis Basiliani. Ast ea olim mutatio duobus illis modis circumscripta non erat. Sane consuetudo erat ut primum elementum utrique nomini commune esset, quemadmodum in Leone et Luca, Nicolao et Nilo, Basilio et Bartholomæo facile deprehenditur; sed hæc non certa, neque stabilis erat, quemadmodum nunc apud græcos est. Sic celeberrimus S. Sabas, archiepiscopus Serblorum, in monte Atho, vitæ monasticæ apud orientales exemplari, sæculo xii nomen novum accepit, quod ab alia litera incipit: Rastko enim sæculare ejus nomen erat, quod in Sabam seu Sabbam mutavit (7). Quum itaque sæculo xii hæc adhuc fierent, multo minus mirum erit sæculo x S. Nicium prius dictum fuisse Jacobum, seu, quum vitam monasticam iniit, nomen assumpsisse non eadem litera incipiens qua prius. Imo, quum tunc temporis inter Benedictinos nominis mutandi usus nondum invaluisset (quem usus an umquam admiserint Casinenses dubito,) facile fieri potest ut, quum diploma id scriptum est, pristinum adhuc suum nomen servaret S. Nicius: ad hoc enim usque tempus non orientalia instituta eum secutum fuisse jam innuimus, sed Benedictina.

13 Concessit hoc diplomate Guido comes locum in foresta seu silva, Ponticurvo proxima, qui locus jam Fergile, jam Sergile dicitur; sed forte ubique legenda est Fregella seu Fregellæ: quæ res ad origines Pontiscurvi pertinet. Arbitratur Paschalis Cayrus (8) in illa plaga in ripa Liris seu Cariliani a Volscis conditam fuisse civitatem, nomine Lirium, in cuius dirutæ area Romani constituerint deinde coloniam, quam Fregellas appellarunt; eam dein Pyrrhum depopulatum fuisse, ita ut Strabonis ævo vicus tantum esset. Et quidem in civitate Pontiscurvi nunc adhuc plures inscriptiones servantur, quæ ad Fregellas spectant; et in vicinia, ultra pontem, ad ripam Liris, veteris civitatis detecta sunt rudera, passus 750 extensa. Medio sæculo ix solitudo ibi erat et saltus; quorum locorum conditio quum mœniis exstruendis videretur aptissima, sub annum 870 Rodoaldus, Castaldius in Aquinensi villa, secus Pontemcurbum castellum construxit, quod videlicet ab ejusdem pontis situ et nuncupatione Ponscurvus nomen retinuit; quibus Leonis Ostiensis (9) verbis innuitur pontem ante exstitisse: quare, quod imperator Ludovicus II, ex Italia Saracenos expulsurus, anno 866 venit ad Pontemcurbum, profecto necesse non est illius castelli initia ante hunc annum consignare; sed simul valde verisimile est ibi prope pontem plures jam ante exstitisse domos, quemadmodum placuit egregio historico Casinensi (10). Quo animo id fecerit Rodoaldus narrat Ignotus Casinensis, qui in illis Leoni præluxit. Hoc facto, inquit (11), subduxit se a jure Capuanorum, qui vehementer ob hoc affligebatur a Capuanis. Et reapse ut se a Pandone, domino suo, tueretur, coactus fuit cum Magenolfo, affini Engelbergæ imperatricis, pactum inire, quo ambo simul novo castro potirentur. Sed discordia brevi inter eos orta est. Rodoaldum cum filiis carcere conclusit Magenolfus, neque prius emisit pristinum socium quam Casini monasticam vestem indueret (12).

14 Anno 946 Beneventani principatus feudum censebatur Ponscurvus (13); verum tunc temporis Landulfus principatibus Beneventano et Capuano simul potiebatur; adeoque extremo sæculo x, postquam anno 982 Capua a Benevento separata fuerat, pendebat Ponscurvus a Capua, ut ex initio constat diplomatis, ubi Guido comes Landulfum, principem Capuanum, dominum suum nuncupat. Ante Adinolfum, Guidonis patrem, nulli noscuntur comites Pontiscurvi præter Rodoaldum et Magenolfum; sequentes dabant Joannes Baptista Federici (14), Laurentius Justinianus (15) et Cajetanus Moroni (16). Verum ineunte sæculo xii factus est ille comitatus penes Richardum II, principem Capuanum, qui eum quingentis libris, minimo utique pretio, Casinensibus vendidit. Meum non est varia ejus dein explicare fata; neque unus ignorat anno 1815 articulo 103 fœderis Viennensis restitutum fuisse sanctæ sedi hunc comitatum, quem ab ineunte sæculo xv di-

D
Pontiscurvi
initia

E

et fata.

F

(1) Vita S. Dosithei, num. 6, Act. SS. tom. III Februarii, p. 382. — (2) Acta SS. tom. I Martii, p. 99. — (3) Ibid. tom. VII Sept., p. 281. — (4) Breve notizia della vita di S. Bartolomæo, p. 14. — (5) Ibid., p. 78. — (6) Ibid., p. 78 et 79. — (7) Cfr. A. Chodzko, Légendes slaves. Les Némania, p. 9. — (8) Lorenzo Giustiniani, Dizionario del regno di Napoli, tom. VII, p. 259 et seqq. — (9) Chronicum Ostiense, lib. I, cap 38, ap. Muratori, Scriptt. rer. Ital. t. IV, p. 314. — (10) Tosti, Storia della badia di Monte-Cassino,

tom. I, p. 49 et 50. — (11) Ap. Grævium, Thesaurus antiq. et hist. Italiæ, tom. IX, part. I, col. 73. — (12) Ibid. col. 73 et 74. Cfr. Tosti, tom. I, pag. 49 et 50. — (13) Cfr. diploma Agapeti papæ II, cit. a Moroni, Dizionario di erudizione, t. V, p. 100, et t. LIV, p. 97. — (14) Degli antichi duchi e consoli opati de Gaeta, p. 56. — (15) Dizionario del regno di Napoli, t. VII, p. 244 et 245. — (16) Dizionario di erudizione, t. LIX, p. 98.

A *versissima fortuna possederat* (1). Anno 1725 Benedictus papa XIII civitatem cathedralem eam fecit, unitam Aquino; cujus episcopus jam pridem solebat illic residere.

Primi comites admirabili studio id oppidum promoverunt; et eodem animo forte tam faciles fuerunt in admittendis monachis græcis;

15 Qui primum condiderunt Pontemcurvum, maxime Magenolfus, admirabili procurarunt solertia ut ad novum oppidum incolæ advenirent iique belli et domi strenui essent et industrii; quæ res tam feliciter eis cessit, ut miraculum, quod olim Romulus et Remus in ripa Tiberis ediderant, luctuosissimis mediæ ævi temporibus super Garilianum renovari videretur. Ignotus Casinensis monachus, qui sub annum 884 scribebat, certe probare non poterat facinora, per quæ ad hæc prodigia via strata fuerat; verumtamen non potest quin cum admiratione de Magenolfo adjiciat (2): Rudem populumque indisciplinatum, quem invenit, docuit more palatii esse prudentissimum; et qui prius non novebant nisi cæpe et allia, nunc ab eis centum principales exquiruntur solidi; etiam et hostili armati proficiscuntur exercitu; ita ut manu valerent et divitiis, quandoquidem, ingruente aliqua necessitate, principi seu comiti suo vectigal solvere poterant centum solidorum, tantumdem pendendum quantum nunc pendent franci 435, et tantumdem valentium quantum franci 3,480 (3). Post Magenolfum perrexit Ponscurvus civibus crescere et opibus; atque haud scio an oppidi illius comitum mens fuerit in admittendis græcis monachis ut vicinarum silvarum pars mutaretur in agros et ruricolæ circum nova monasteria sedes suas figerent.

qui cæterum semper magna veneratione a latinis habitusunt.

16 Cæterum res valde notabilis est: dum Italiæ meridionalis principes bellum gererent cum græcis ut eos inde expellerent, favebant simul plurimum græcis monachis. Sic cum S. Nilus circa annum 981 venisset Capuam acceptusque esset honorifice ■ Pandulfo, tunc temporis principe, qui magnam vitæ partem exturban- dis ex Italia græcis impenderat et adhuc impendebat, et nobilibus viris; ita ut de eo in episcopum sibi eligendo cepissent consilium; (quod etiam successisset, nisi princeps morte præventus esset;) tunc vocato illi ad sese S. Benedicti præposito Montis Cassini (sanctissimus hic erat Haligernus) injunxerunt ut beato viro concederet monasterium, quodcumque ipse vellet, e monasteriis sancti patris nostri Benedicti. Quod præceptum executi, concesserunt Casinenses S. Nilo ejusque sociis monasterium S. Michaelis, nomine Vallelucium (4). Quum autem Normanni magna parte Magnæ Græciæ et dein Sicilia potiti sunt et græcos nobiles militesque inde expulerunt, idem videre fuit. Plura nempe maximo splendore excitarunt græcorum cænobia (5). Cujus rei causam puto esse quod græci monachi, longa spissaque barba conspicui, vestium amplitudine et singularitate omnium oculos in se trahentes, et gravitate quadam habitus, quam orientales facillime ostendunt, venerationem animis ingerentes, specie religiosiores videbantur monachis latinis. Atque inde (ni fallor) omni ævo et nuperis etiam temporibus proclivis visus est populus ad eximiam quamdam habendam reverentiam monachis et

episcopis orientalibus, qui in occidentales partes venirent. Quod forte etiam aliquantum valuit ad cælitum honores deferendos pluribus ex eis, quorum nomina alibi retulimus (6). Contra Orientales moderati ingenii, probe conscii quæ in suis asceteriis agerentur, sentiebant plane aliter. Certe S. Nilus, dum inter Casinenses degeret, admirabatur egregiam illorum disciplinam et bene ordinatam vivendi normam, collaudabatque instituta eorum plusquam nostra, ait ejus biographus (7); et tamen viginti quinque annis ante disciplina monastica prorsus illic pessum- iverat (8).

17 His tamen innuere nolim fas esse ambigere an in S. Nicii monasterio disciplina floruerit. Contra floruisse omnino persuasum habeo; atque inde forte paulo post facile obtinuit S. Clinus ut sibi in eadem silva aliud construere liceret: ita ut paulo ante iniens sæculum XI ibidem surrexerit S. Pauli monasterium, auctore S. Nicio, et paulo post S. Petri, fundatore S. Clino. Circa utrumque crevit deinde vicus (9). Verum anno 1093 Rainaldus, comes Pontiscurvi, opportunum æstimavit græcos monachos dimittere; ideoque, quum tunc moris esset in Italia ut principes pro libitu auferrent et donarent monasteria, divina inspiracione compulsus, pro mercede et salvacione animæ suæ, et suprascripti genitoris Guffridi et genitricis suæ, ut apud altissimum Domnum de suis facinoribus misericordiam et requiem invenire valeret, obtulit in sancta ecclesia et monasterio beati Benedicti, quæ sita est in castro Casini Montis, unde rector esse videbatur domnus Oderisius, abbas venerabilis, unam ecclesiam et monasterium, vocabulo S. Pauli apostoli, quæ est sita infra fines de jam dicta civitate Pontiscurvi, in loco ab ipsa Foresta (10); et quum in diplomatibus monasterii S. Petri de Foresta abbates græci non appareant post annum 1072 (11), valde verisimile est id sub idem tempus donatum fuisse abbati Oderisio. In utroque perseverarunt Casinenses monachi usque ad sæculum XV. Utrumque similiter præpositura erat; et S. Pauli parochialis ecclesia facta est, sæculo XVII adhuc existens. Sed nolim his diutius inhærere; quum qui plura volet, facile adire potest Gattolam, jurisdictionem ecclesiasticam et civilem in utrumque locum fuse explican- tem.

18 Sequitur jam ipsum diploma, de quo hactenus præfati sumus et quo Guido, Pontiscurvi comes, concessit Jacobo abbati, (quem diximus eundem videri ac S. Nicium,) quæcumque necessaria essent ad fundandum S. Pauli de Foresta cænobium. In nomine Domini nostri Jesu Christi. Sexto anno principatus domini nostri Laydolfi, gloriosi principis, mense november, duodecima indicio. Et ideo ego Guido, Domini providentia comes hujus civitatis Pontecurvu, et filius quoddam bonæ memoriæ domini Adenolfi comitis, animatverto, quia oppressus multis facinoribus cœpi cogitare quid et qualiter agere, ut de meis peccatis deberet esse consultum; et ut misericors et omnipotens mihi subveniret et ut ab ejus ira fugere vale-

AUCTORE
V. D. B.

Paulo post ibidem fundatur item a monacho græco S. Clino monasterium S. Petri de Foresta. Utriusque facta.

Diploma, quo Guido comes, divinitus monitus pro peccatis monasterium condere et occasionem nactus Jacobi, qui et S. Nicius,

(1) Dizionario di erudizione, tom. LIV, p. 99 et seqq. — (2) Ap. Grævium, t. IX, part. 1, col. 74. — (3) Cfr Léber, Mémoires sur la fortune, etc. Académie des inscriptions, Mémoires étrangers, t. I, p. 269. — (4) Acta SS., t. VII Septembris, p. 325 et seqq. — (5) Rodotà, del Rito greco in Italia,

t. II, p. 84 et seqq. — (6) Acta SS., t. IX Octobris, p. 625. — (7) Ib., t. VII Septembris, p. 526. — (8) Agapeti papæ II epist. XVII, ap. Migne, Patrol. latina, t. CXXXIII, col. 915. — (9) Gattola, Hist. Cassin., part. 1, p. 270 et 294. — (10) Ib., p. 294. — (11) Ib., p. 270.

AUCTORE
V. D. R.
* valerem

* Fregella?

* Fregella?

concedit ter-
ras, in quibus
id condatur.

Limites desi-
gnat,

* Fregella?

libertatem eli-
gendi abbatis

ret *. Talia cogitando cum suspicor, ipse mihi affuit et in corde mihi posuit, ut pro tantis meis nequiciis monasterium construere; et quia placuit ei, spiritalem mihi direxit ante faciem hominem, videlicet te, domne Jacobe; in cujus providencia, in deserto et vasto loco, ubi dicitur ab ipsa Furesta ab ipsi Fergili *, quæ mihi pertinet, pro meis rationibus, sub tua dictione et potestate proposui pro anima mea, et anima domini Adenolfi genitoris mei, et pro anima domnæ Mariæ genitricis meæ, et pro anima Dofelgarde uxoris meæ facere ibi in eodem loco in ipsa jam dicta furesta ab ipsi Sergilibus* monasterium q. locum vastum et desertum sub potestate mea cum ea permissione Deoque Domino nostro Jesu Christo faciendo, sub presentia et potestate tua jam dicti domini Jacobi, venerabilis abbas et monachus de genere Grecorum; ut, Deo volente, per te ibidem monasterium debeat amodo esse.

19 Et cum in eodem deserto et heremitario loco ecclesia construitur, cum hac promissione per scriptum alium et offensione omnia, quæ hic continet, confirmare promitto, et in eadem ecclesia super ipso sancto altario ponere absque omni retractatione vel malo ingenio cum his fines et cum his discurrentiis, ut presentialiter declaramus; ut per has fines circumvallatum prædictum locum ad utilitatem ipsius sancti monasterii commaneat, et in tua potestate consistat, qui super, domne Jacobe, et de tuis monachis et de vestris successoribus, per nos ad defensionem et utilitatem ipsius sancti monasterii pertinentia; promobenda autem omnem dubitationem de corde nostro; et ut a presenti habeatis licentiam et potestatem in eodem loco introeundi, et laborandi, atque edificandi, eundem locum et sanctum monasterium pro hac nostra promissione, fines et pertinencias declaramus, quas adie presenti in ipso jam nominato loco et sancto monasterio damus; videlicet prima parte per has fines.

20 Quomodo incipit per cacumine de monte S. Martini, et mergit de ipsum monte in ipsa valle, et quomodo traversa ipso ribio de ipse cuti, et directe vadit in ipsa macera, et qualiter directe vadit supra monticellu de Calilana, et desuper ipsu jamdictu monticellu et directe vadit in ipsa via, quæ venit de Cajeta, et qualiter traversa ipsa via, et directe vadit in ipsum fossatu Petrusu, qui mergit de ipso puczo daversa. Alia parte ipsu predict. fossatu quomodo pergit in pede de toro de Giguanu et traversa ipsu fossatu directe in ipsa cosa. Tercia parte jam dicta cosa, quomodo mergit et conjungit se in ipsu Sergile * de Vitri. Quarta parte ipsu jam dict. Sergile et quomodo sursum vadit in serra de monte de Vitri, et directe vadit in capite de monte S. Martini. Hæc autem predicta pecia de terra per indicate fines, et aquas, montes, et colles, et valles una cum arbores, et cum omnia ibique intro habentes subter, vel super et cum vie suæ ibidem intrandi, et exiendi cum ambobus ripis, quæ vobis concessum habemus ad molas faciendum, et ad episcacionem et cum omnia edificia, quæ eorum meruerint.

21 Has fines et discurrencias per nos in suprascripto loco traditas cupimus ut pre-

sencialiter vos teneatis, et dominetis solito more, ut unus et alius abbas cum suis monachos dominare suum monasterium: unde et vobis nobis obbligamus, ut neque nos, neque nostris heredibus non habeamus licenciam de suprascripto monasterio, vel de suprascripto loco foras eicere, aut de vestra potestate subtrahere, vel extraneum ibidem abbatem per quamvis dacione mittere omnibus diebus vitæ vestræ; sed tu moriente, de ipsis qui remanserint, et tecum sunt eligant ipsi fratres quale ipsi voluerint, et faciant abbatem. Sed hæc nostra promissio permanente; et omnia quæ superius legitur in vestra et de vestris monachis, et de vestris successoribus, qui de ipsa vestra congregacio fuerit, maneat in dictione et potestate; et ipsum S. monasterium de vestris grecis monachis sint amodo, et usque in sempiternum.

22 Et si, quod absit, et divina avertat potentia, ut sibe vos nos, aut nostris heredibus, vel nostris successoribus de hanc nostra promissio seu dacio aliquid diminuare tembtaverimus absque undecim modia, quæ nos venditum habemus in ipsa junctura de ipso Surgile *, de ipsa cosa componere, et dare in suprascripto sancto monasterio, vel ad ejus rectoribus, seu custodibus, pænæ nominis auri obrizi libre mille. Et post soluta pena, hæc nostra dacio et promissio firma vel stabilis permaneat in perpetuum. Interdum autem et hæc promittimus, ut si, quod non optamus, eveniat, ut sibe vos aut de vestris monachis exire cum omne vestra mobile, absque omni nostra contrarietate, vel de nostris heredibus.

23 Nam si ego Guido comes, vel meas heredes, vel in eos successores hanc nostra dacio, seu promissio pro qualibet ingenio dirumpere seu remove quesierimus, aut de suprascripto sancto monasterio aliquid diminuare voluerimus, vel quicumque exinde hanc regulam quod dicitur Atticam in latinam convertere voluerit, maledictus et excommunicatus fiat a Deo Patre omnipotente, et a vivifico Filio ejus, Domno nostro, Jesu Christo, fiat condemnatus, et a Spiritu Sancto fiat confusus in imatetri profunda inferni; sub anathema fiat a trecentis decem et octo patres sanctos*; partem habeat cum Juda traditore; compar efficiatur impiissimorum Annæ et Caiphæ, Pontii que Pilati, atque Herodi, et maranatha fiat hic et in futuro. Amen.

24 Et hæc cartula de omnibus, quæ continet, firma et stabilis permaneat in perpetuum. Et taliter ego, qui supra, Guido comes, pro redemptione animæ meæ et pro anima domni Adenolfi genitoris mei, et pro anima domnæ Mariæ genitricis meæ, et pro anima Dofelgardæ uxori meæ feci, et tibi Magiperti notarii scribere jussi in aptu Pontecurbo. † Ego qui supra Guido comes. † Ego Rado judex. † Ego Bernardus. † Ego Radelgisi.

D
dat; statuit ut
soli græci ibi
habitent;

adimit sibi li-
centiam revo-
candæ dona-
tionis;

E
* Fregella?

vetat ne regu-
la ex græco
latine verta-
tur;

F
* (Concilii Ni-
cæni primi)

demum solem-
nitates juris
servari curat.

A

LECTIONES

DE S. NICIO,

Ex collectaneis mss. P. Manni.

S. Nicii ortus. Adventus Casinum.
Habitatio in monasterio S. Nicolai
de Ciconia. Constructio mona-
sterii græci apud Pontemcurvum.

LECTIO PRIMA. Postquam Salvatoris nostri divinitas, per totum mundum vulgata, atque omnis hæretica pravitas simul depressa est, et sol justitiæ liqueret per partes orbis ubique terrarum per suos apostolos suorumque successorum *, dum multi essent ad catholicam fidem conversi, quidam eorum pro ejusdem fidei integritate viriliter dimicantes, per diversa tormentorum genera, eis a tyrannis seculi arrogata *, spemendo mundi gloriam adepti sunt sempiternam; alii autem licet in sanguinis effusione martirium non pertulerint, voluntarie tamen voluptatem corporis proterentes, munditiam cordis et carnis vigiliis, jejuniis, orationibus assiduis et cæteris observationibus mandatorum Dei redimiti et fulti pariter regna mercarunt æterna. Ex quorum * itaque collegio extans, vir beatus Nicius a pueritia totum se Deo commisit; et nullis sæcularibus delectatus, omnibus modis studuit suo pectore condere divina præcepta, per quæ valeret vincere mundum et fieri mereretur membrum illius qui dixit discipulis suis: Gaudete, ego vici mundum. Sic est enim interpretatio nominis ejus. Nicius attice latine dicitur Victor. Hic autem genere Calche a, cum parentibus esset orbatus et ecclesiarum limina frequenter visitaret, audivit in illis in evangelio Dominum dicentem: « Si vis esse perfectus, » vende omnia quæ habes, et veni, sequere » me. » Quo audito, divinum præceptum trahens ad se, vendidit omnia et pauperibus erogavit.

2 LECTIO SECUNDA. Post hæc iter accipiens, Dominum precabatur, ut eum ad locum talem dirigeret, uti * posset complere quæ conceperat mente; et sic per longa itinera fatigatus * antiquus hostis multa ingerebat ludibria, cupiens illum a suo proposito revocare. Sanctus vero pater, armans se ipsum signo salutis, dicebat: « Dominus defensor vitæ meæ; a quo » trepidabo? Si insurgerent inimici mei ad » versum me, in Domino ego sperabo. Unam » petii a Domino, hanc requiram, ut omni- » bus diebus vitæ meæ habitem in domo » Domini mei. » Et sic omnis illa fantasia sicut fumus deficiebat. Igitur ad destinatum sibi ab omnium locorum domino locum magno cum voto cordis et animi tendens, pervenit in ecclesiam beatissimi Benedicti, sita * in monte Casino. A fratribus benigne susceptus, sanctæ congregationi aggregatus est, orationi et contemplationi sedulo vacans. Non multis deinde evolutis diebus, consilio nutu dicebat, nulla posse ratione latinis et græcis orationibus et officiis convenire. Idque desiderium suum in lucem deducens, cun-

ctis fratribus humiliter exposuit, inquit: « Peto, si huic congregationi non displicet, ut cellulam aliquam, sub monasterio nostro positam, concedere mihi dignemini, in qua valeam Domino famulando proficere. » Accepto itaque consilio, fratres præbuerunt ei quamdam cellulam, non longe a monasterio, vocabulo beati Nicolai; quæ vulgo Ciconia nuncupatur b; in qua pater sanctissimus degens, sedulum Domino semetipsum exhibebat. Cum autem fama sanctitatis ejus cresceret, plurimi accedentes ad eum postulabant se sibi adjungi, quatenus perfrui possent tanti patris benedictione.

3 LECTIO TERTIA. Tunc ipse, pius ut erat pater, incepit intra se reprehendere seipsum, dicens: « Veh mihi! Quomodo vivo, manibus non laborans? Secundum regulam suscepi, nec cuiquam juvamen *? Decet me vocem recollere Pauli dicentis: « Qui non laborat, non » manducet. » Et sic intra se, ut dictum est, ait: « Vadam, et circumeam provinciam, et quæram in nomine ejus, qui dixit: « Quærite » et invenietis, » locum, ubi oratorium ad quotidianum ministerium fratrum construere queam. » Aliquantisper itaque transactis diebus, iter arripiens, venit Aquinum c; et, cognita fama sanctitatis ejus, plurimi cum precibus rogant a suis finibus ne se absentaret, volentes ei nobiles cives, ut dictum est, providere. Inde locis singulis peragratis, nec aliquo reperto congruo suæ indeprecationi, referens ei * humiliter grates, migrans profectus est inde Pontemcurvum, ibique a Guidone, tunc comite urbis illius d, et a civibus ejus quasi pater suscipitur, veneratur; et ejus voto benigne parentes, tam comes ipse quam cives imperant illi: « Peragratis et exquisitis finibus nostris, ubicumque aptum et congruum ad tua vota complenda locum inveneris, ibi suffragantibus nobis juxta tuum mandatum liberam habeas potestatem implere quod quaeris. » Aperuerat enim eis voluntatem suam de oratorio, sicut præmissum est, statuendo. Vir autem Domini post gratiarum plurimas actiones, signans se signo unitatis, cœpit huc et illuc loca diligenter perinvestigare; et sic venit ad locum, qui vulgo nuncupatur Foresta e. Ibi fixo gradu, dum considerat amplitudinem loci, ait: « Ut video, hic locus est aptus aquis, lignis, lapidibus, pascuis, montaneis, planitiis, ruribus, hortis colendis; et satis hic omnem fratrum valemus, Deo ordinante, officinam perficere. » Reversus autem ad civitatem, quidquid rei invenerat comiti et civibus enarrat; qui gaudio et exultatione repleti, in crastinum valde mane omnes simul pergunt ad locum, apta ferramenta portantes ad incisionem lignorum. Nec operi finem dedere, quam tantum in nemore ab arboribus, vepribus, sentibus et scopulis emundarent, quantum eis almificus pater præcepit. Emundato igitur et purgato loco, eo suffragante per quem turris David erecta est contra faciem inimicorum, construxit ibi beatus Nicius, verus monachus, monasterium ad honorem Dei et beati Pauli apostoli; in quo, regulariter sub habitu sanctæ monasticæ religionis, aggregatus * locum * fratribus, regi cællico militavit.

4 LECTIO QUARTA. Interea subulcus prædicti comitis damnum sæpissime monasterio ingerebat;

EX MSS.

b

hinc Aquinum; ubi non invento loco apto monasticis usibus, pergit Pontemcurvum. Hic a Guidone comite et ab incolis plurimum juvatur in construendo monasterio S. Pauli de Foresta. * supple præbeo

c

* eis

d

F e

* aggregatis dele

Punitur comitis subulcus

S. Nicius, ex insula Chalcia ortus, auditis verbis evangelii,

* eorum successores

* arrogata

* eorum

a

victis multis tentationibus, venit Casinum; sed paulo post pergit ad vicinum monasterium S. Nicolai de Ciconia; * ubi? * fatigato

* sitam

* divino?

EX MSS.
quod eum ve-
arant.

* factum

* supple iens

rebat; et, multoties correctus a fratribus, acrior et deterior in suis pravis actibus per dies singulos insistebat. Quod cum patri fratres denuntiassent, admonens eos blande: « Cavete, inquit, ne saltem verbo aliquo eum quis præsumat offendere. Potest enim Deus et illum a nostro damno compescere, et nos, ab ejus inspirationibus excitos, suo famulatu puris mentibus reddere liberiores. » Quod puta* juxta oraculum viri Dei. Cum se iniquus ille cubitum* sopori dedisset, et post aliquantulum tentaret assurgere, justo judicio judicis summi, tortis calcibus, cruribus plicatis (?), poplitibus attractis, de agili tardum, humilem de superbo, de præstigioso deprehenderat miserabilem et miserum se. LECTIO QUINTA. Non longe a monasterio, quod ipse venerandus pater erexerat, sed quasi duobus millibus, est quoddam.... Reliqua desiderantur.

ANNOTATA.

a Indicatur scilicet insula Chalcia, græcis

B (1) Liber insularum Archipelagi, pag. 75. Edit. Sinner. —

(2) Louis Lacroix, Iles de la Grèce, p. 194.

E

DE S. CLETO, CONF. NON PONT.

TIBURE IN LATIO,

V. D. B.

SYLLOGE.

§ unicus. Aliis diebus aliis temporibus fuit cultus. Pauca gesta nota ex Vita S. Petri Trebani. Reliquiæ et hospitale, ejus nomine insignitum.

SUB MEDIUM
SÆCULUM XI.
S. Cletus fuit
cultus die 24
septembris,
dein die 24
octobris, nunc
autem die 25
octobris.

C **T**iburis, vulgo Tivoli, civitatis suburbicariæ, laudes prosequi nolim: passim in libris de agro Romano aut Latio obviæ sunt. Sanctos inquilinos veneratur plurimos, quorum nomina dabit cl. v. Cajetanus Moronius (1), plenius autem Josephus Roccus Vulpius noster (2). Hos inter venit S. Cletus, cujus mentio jam bis occurrit in opere nostro in prætermisissis. Quum enim olim ejus festum ageretur die 24 septembris, meminerat de eo adhuc diem Ferrarius tum in Catalogo sanctorum Italiæ, tum in Catalogo generali sanctorum, monens tamen jam ineunte sæculo XVII ejus festum translatum fuisse ad diem 24 octobris. Quare ad diem 24 septembris memorarunt decessores nostri ejus nomen, enixe postulantes ut, antequam ad sanctos diei 24 octobris pertigissent, opportuna sibi communicarentur documenta; sed surdis cecinerunt. Neque nos gloriari possumus quod felicior nobis obtigit sors, quippe qui promissa quidem accepimus, sed monumenta literaria nulla. Cæterum de S. Cleti gestis nil novisse Tiburtinos testis est Ferrarius. Quod autem hac die, non vero præcedenti, de S. Cleto dicere instituimus, causam attulimus in prætermisissis ad diem 24 octobris, ubi docuimus nunc festum S. Cleti uno die remotum fuisse atque die 25 octobris celebrari. Qui autem inter martyrologos aut alios id genus scriptores S. Cletum laudavit, alium non novimus nisi Ferrarium, quem modo designavimus:

(1) Dizionario di erudizione ecclesiastica, tom. LXXVI, p. 82 et 83. — (2) Vetus Latium profanum, lib. XVIII, cap. 16,

dicta Χαλκία, medio ævo atque nunc etiam Χαλκη seu Chalci et Caravi, jacens ad occidentem insulæ Rhodi, cujus fere fata semper obtinuit. Olim ibi erat civitas, portus et templum Apollinis, cujus vestigia adhuc apparent. Mire erat fertilis frugum et ficorum. Ferebatur istuc advenisse S. Nicolaus et aliæ fabulæ. Eapropter, inquit Christophorus Bondelmontius, sæculi XV viator Florentinus (1), ecclesiam ad laudem ipsius ditissimam argenti aurique constituere, quam corde et animo gubernare laborant. Bellis Turcarum et Venetorum et secuta Turcica tyrannide nunc diruta et exhausta jacet (2).

b Vide de hoc monasterio Commentarium prævium, n. 9.

c Aquinum jacet inter Casinum et Pontemcurvum.

d Cfr Commentarius prævius, § 2.

e Ipsius oppidi Pontiscurvi censebatur pars. Nunc dicitur Marrone et Vallis de Gitu.

Hagiologium enim Italicum, quod anno 1773 Bassani prodiit et sub die 24 septembris S. Cleti memoriam refert, habendum est potius Catalogi sanctorum Italiæ Ferrarii nova editio quam novus liber.

2 Aliquid de S. Cleto innotuit nobis ex Actis seu lectionibus antiquis S. Petri confessoris, Trebis in Latio culti die 30 augusti. Hæc enim in iis legimus (3): Beatus igitur Petrus de patria, quæ vulgo Carzoli dicitur, in diœcesi Marsorum, in castro Arcisvegelis natus et nutritus, a pueritiæ suæ tempore bonus et innocens fuit. Cum vero ad adolescentiam pervenisset, compulsus est a matre et patre conjugem accipere; qui renuens, patriam occulte dimisit ac Tiburtum adiit, ibique cuidam honestissimo viro, Cleto nomine, adhæsit: cum quo per duos annos permansit: in quibus totam ejus doctrinam didicit: ita ut prædicto Cleto plurima bona magis ab illo viderentur fieri quam a se. Quamobrem detulit prædictus Cletus ad Gregorium, ejusdem civitatis episcopum, rogans eum ut aliquid boni faceret. Audiens autem hoc episcopus, gaudens totondit eum et aptavit quasi clericum, acsi literas, quas numquam noverat, sciret. Prædictus vero magister mox ei ferream crucem attulit longitudinis unius palmi et etiamnum Trebæ in distincto reliquiario servatam; et in illius manibus eam tradidit dicens: « Ite per universum

Magister fuit S. Petri Trebani eumque ad prædicandum emisit cum cruce ferrea,

tom. X, p. 537 et seqq. — (3) Acta SS., tom. VI Augusti, p. 641.

mundum,

A mundum, et nihil aliud, nisi quod Deus nobis docuerit, prædicate : Sed patriam vestram primum requirite ; ejusque habitatores ad bonum opus impellite et ut a malis recedant, illos instruite. » Magistri jussum implere satagit dein S. Petrus, et vicinas plebes apostolico more visitavit.

An S. Cletus fuerit diaconus aut presbyter. Vixisse videtur sub annum 1049.

3 Porro honestissimum illum virum, nomine Cletum, eundem esse ac sanctum Cletum, de quo agimus, Trebanorum traditio est (1). Pierantonius noster, qui annotata in S. Petri vitam scripsit (2), Ferrarius in utroque Catalogo suo et similiter Vulpus (3) ecclesiæ Tiburtinæ diaconum eum vocant; Moronius (4) vero presbyterum. Imprudens forte non fuerit parum his titulis fidere, et nuda eum honestissimum virum appellare; maxime quod ne literas quidem intra biennium docuit S. Petrum: quæ negligentia vix in diacono aut presbytero intelligeretur. Ex ætate autem Gregorii episcopi discere aliquatenus licet quo tempore vixerit S. Cletus. In Catalogo enim episcoporum Tiburtinorum Ughellii, correcto a Coletio (5), et in altero edito a Moro-

nio (6), unus tantum priscis temporibus Gregorius occurrit, qui sedit inter annum 1049 et 1054: unde apparet S. Cletum circa medium sæculum xi floruisse.

4 Anno 1700 scribebat Pierantonius ad nostros decessores (7): In platea prope cathedralē extabat olim hospitale S. Cleti, civis Tiburtini, cujus sacrum caput servatur in sacrario prædictæ ecclesiæ cathedralis, S. Laurentio martyri dicatæ; non caput, sed corpus servari tradit Ferrarius in utroque Catalogo et juxta eum in Hagiologio Italico anonymus editor seu auctor. Neque caput, neque corpus ibidem custodiri perhibet Moronius (8), sed portionem corporis; quod cum accuratatione dictum videtur. Sermonem etiam habet Moronius de hospitali S. Cleti; quod non secus ac S. Angeli interiisse refert: ita ut nunc unum S. Joannis exstet, infirmis apertum. Alia caritatis instituta non moror. Valde parvus itaque est S. Cleti cultus, annua solum festivitate intra unam angustissimam diœcesim et reliquiarum aliquot conservatione propagatus.

AUCTORE
V. D. B.

Reliquiæ et
hospitale Ti-
bure.

B (1) Acta SS., tom. VI Augusti, p. 654. — (2) Ibid., p. 655. — (3) Vetus Latium profanum, p. 559. — (4) Dizionario di erudizione ecclesiastica, tom. LXXVI, p. 82. — (5) Italia sacra,

tom. I, col. 1508. — (6) Dizionario etc., tom. LXXVI, p. 190 et 191. — (7) Acta SS., tom. VI Augusti, p. 654 et 655. — (8) Dizionario etc., tom. LXXVI, p. 82.

E

DE S. MARGARETA, MARTYRE,

ROSKILDIAE IN DANIA,

COMMENTARIUS HISTORICUS.

V. D. B.

§ Unicus, Roskildiaë pristinae laudes, ubi olim S. Margaretæ corpus pie servabatur. S. Margaretæ splendidum genus; maritus; dies et annus mortis; causa martyrii; translatio; cultus legitimus.

ANNO MCLXXVI.
Roskildiaë,
quæ, dum res
catholica in
Dania staret,
multis laudi-
bus florebat,

Salve, vas reliquiarum,
Mons, quo surgit Fons Rosarum,
Fons aquarum, flumen charum,
Regnum Roe reficiens.

C Priusquam res catholica in Dania regno subverteretur, usitabatur illie vetustissimum in honorem B. Mariæ Virginis conscriptum poema, in quo verbis illis salutabatur Roskildia; quod nomen suum traxisset haberetur ex Kilde, quod Danis fontem significat, et Rosa, omnium florum notissimo; licet alii id vocabulum a Roes, gloria seu laude, alii verisimilius a Roe, antiquo rege Sialandiaë, (quæ inde regnum Roe, dictum sit) deducant (1). Neque immerito tantis encomiis prosequerentur eam civitatem, Romam septentrionalem nuncupatam, atque olim unicam imperii Balthici et Danici metropolim, quæ, cum starent vires, viginti et septem exhibuit templa augustiora et alias opes multas (2), viginti quinque millia incolarum complexa. Opportunissimus ejus situs: jacet enim in media fere insula Sialandia, ad caput sinus Isici (Isefiord), ab occidente terras incurrentis. Pertingebat olim ad littora usque æquoris, ut ex vestigiis veterum ædificiorum deprehenditur; nunc autem quartam milliarii partem distat,

solitudine interjacente. Decrescere cœpit ejus splendor, quum ad finem sæculi xii Absalon episcopus castellum Hafniæ condidit; quo paulatim mercatores abiverunt et medio sæculo xv rex Christophorus Bavaricus, castrum commutatione adeptus, regiam sedem transtulit. Occidit autem plane, fatentibus heterodoxis, quum Christianus III, Lutheri placita secutus, monasteria omnia aliaque pia instituta suppressa voluit eorumque incolas exulare jussit. Bis mille dumtaxat aut paulo plures illie nunc degunt homines; quot fere in pagis rusticis. Circa annum millesimum S. Adaldagus, Hamburgensis archiepiscopus, constituerat illie episcopalem sedem, cui primum imposuerat Gerbrandum, natione Anglum. Successere Avoco seu Avo, S. Guilielmus, S. Sueno, Arnoldus, Petrus I, Eskillus, Richo, Hermannus, Ascerus et, quum martyrium fecit S. Margareta, Absalon; quo nullus forte major inter episcopos Danos visus est: sed plura de eo inferius. Præterea, dum res catholica staret, abundabat Roskildia sanctorum reliquiis; quarum catalogi jam pridem editi sunt (3): jure hinc appellata vas reliquiarum.

2 Hæc inter cælestia pignora recensebatur corpus S. Margaretæ; de qua quæ supersunt hoc

servabatur
corpus S. Mar-
garetæ; cujus
cultus ex mul-

(1) Pontoppidanus, Theatrum Daniae veteris et modernæ, pag. 95. — (2) Joh. Lyseander, Sermo de antiquitatibus Daniae, editus ab Olao Tormio, pag. 17. — (3) Dänische Bibliothek, tom. II, pag. 120. Cfr. Münter, Kirchengeschichte von Dänemark und Nordwegen, tom. II, pag. 887. Catalogi reliquiarum conventus Fratrum Minorum Roskildensium, ap. Langebek et Suhm, Scriptores rerum Danicarum, tom. VIII, pag. 269 et 295.

AUCTORE
V. D. B.
tis monumen-
tis historicis
manifestus
est.

loco colligenda sunt. Imprimis nulla exstat antiqua ejus Vita aut Passio: licet enim Langebekius in annotatis ad Chronologiam rerum memorabilium ab anno 1020 ad 1323 scripserit (1): Historia passionis S. Margaretæ coæva inferius in hoc opere comparebit, paulo inferius tamen, in annotatis scilicet ad Chronica Danorum, præcipue Sialandiæ, eandem descriptionem Relationem de hujus sanctæ translatione appellat (2); qui titulus melior est, quamquam inde maxime habeamus quomodo beata mulier vitam injusta nece finiverit. Reliqua monumenta chronica sunt seu annales, ex quibus id unum fere discitur sanctam fæminam a Danis aliisque septentrionalibus gentibus inter cælites populares habitam fuisse: quæ quum maxime valeant ad cultus publici demonstrationem, diligenter suo loco referemus. Licet enim quidam adstruant eam canonizatam fuisse, id plane rectum non est. Nullum quippe exstat indicium aliquid unquam de S. Margareta ad sedem apostolicam fuisse perscriptum; sed cæpit publica veneratio, quum brevi post mortem Absalon, episcopus Roskildensis, sacrum cadaver

multo honore transtulit; succedentibus miraculis, ea deinceps aucta; quin etiam excitatum in ejus honorem templum et alia multa peracta, quæ cultus privati fines excedant. Quæ quum non annis centum, sed pluribus ante Urbani VIII celeberrima de cultu sanctorum decreta sæculis gesta fuerint, legitime inter cælites habenda est sancta martyr, atque etiam sancta, non autem beata dicenda, quoniam eo titulo legitimo tempore honestata fuit.

3 Plane dubium non est quin S. Margareta nobilissimo inter Danos genere orta sit. In Relatione enim de ejus translatione, quod documentum paulo supra indigitavi et inferius integre recitabo, Absalonis, archiepiscopi Lundensis, ut ipse fatebatur, cognata, et Petri, episcopi Roskildensis, et fratrum ejus consanguinea dicitur. Hujus familiæ stemma genealogicum ex optimis monumentis confecit Langebekius, idque post mortem eruditissimi viri edidit Suhmius ad finem tomi IV Scriptorum rerum Danicarum: unde pauca decerpemus, quibus S. Margaretæ nobilitas aliquantis per declaretur:

Orta est S. Margareta in insula Sialandia potentissimo genere;

B

E

SLAG sive ASLACUS,
fundator Slaglosiæ,
vixit circa 990.

Tocko seu Tycho, primus
in sua cognatione christianus,
mortuus ante 1050 aut 1056.

SKIALMO CANDIDUS seu HVIDE, Sialandiæ et
Rugiæ præfectus sub Suenone Estritho, post
nutritus S. Canuti ducis. Vivebat adhuc 1102.

EBBO, præfectus Roskildie
sub rege Suenone Grathe,
mortuus post 1161.

SUNO DE KNARDORP, consiliarius
Waldemari I et Canuti VI,
mortuus 1186.

ASCERUS HIRSUTUS seu RUG,
regem Suenonem in Suecia
secutus, mortuus 1151.

ABSALON, episcopus Roskildensis
ab anno 1152 et simul archiepiscopus
Lundensis ab 1178, mortuus 1201.

PETRUS, episcopus Roskildensis, ab anno 1192 ad 1215.

patruelis erat
Petri, episcopi
dein Roskildensis,
et sorbrina Absalonis,
archiepiscopi aliquando
Lundensis.

4 Quum itaque Absalonis cognata et Petri consanguinea fuerit S. Margareta, necesse est ut a Slago, Tockone seu Skialmo Hvide descendat; qua familia nulla post regiam in Sialandia potentior erat. Sed propius etiam ejus parentes indicare licet. Advertendum scilicet est vocabula cognata et consanguinea, quæ sæpe synonyma sunt, hoc loco sibi invicem opponi; at vero, ubi id fit, eam significationem habere videntur ut

consanguinei sint patruelles, vulgo cousins-germains; cognati vero uno aut pluribus gradibus remotiores. Quod facile intelligas ex his chartæ communiæ Peronensis, anno 1207 concessæ, verbis (3): Consanguinei, qui vulgo cognati germani appellantur. Petrus itaque, episcopus Roskildensis, et S. Margareta eundem habuerunt avum Ebbonem, filium Skialmi Candidi; atque illius Ebbonis hoc est stemma.

F

EBBO, filius Skialmi Hvide seu Candidi, qui duxit
Regnildem, et mortuus est circa 1150, liberos habuit:

- 1º SUNONEM de Knardorp, mortuum 1186. Vide A.
- 2º TOCKONEM seu TYCHONEM, mortuum post 1161. Vide B.
- 3º PETRUM, qui duxit Ingerdem.

- 4º GYTHAM, quæ duxit Olavum Glug, obsidem regis Suenonis 1147, adhuc in vivis 1170. Vide C.
- 5º FINUM, sepultum in templo Biernede.

A. SUNO DE KNARDORP liberos habuit:

- 1º PETRUM, episcopum Roskildensem ab 1192 ad 1215;
- 2º ANDREAM, archiepiscopum Sundensem ab 1201 ad 1228;
- 3º THORBERNUM, cæsum in bello 1195;
- 4º LAURENTIUM cæsum in Suecia 1208;
- 5º JOANNEM, mortuum 1202;
- 6º JACOBUM, qui duxit Estridem; qui ambo mortui 1246;
- 7º EBBONEM, qui duxit Arinam et cæsus est in bello Suecico 1208;
- 8º MARGARETAM, cujus maritus ignoratur.

B. Tocko seu Tycho filium habuit:

STYG GALLEN, qui duxit Christinam.

C. GYTHA liberos habuit:

- 1º NICOLAUM GLUG;
- 2º GUMMONEM seu GUNNARUM;
- 3º ASCERUM GLUG;
- 4º EBBONEM GLUG DE HASLEDORP;
- 5º JACOBUM GLUG;
- 6º INGUARUM GLUG;
- 7º MARGARETAM DE BAVELSE, quæ duxit Boetium et Tockonem.

(1) Scriptores rerum Danicarum, tom. II, pag. 525, not. s.
— (2) Ibid. pag. 619, not. a. — (3) Ap. Ducange, Glossarium

latinum auctum, Vº Cognatus Germanus.

A In hoc stemmate occurrit Margaretha de Bavelse, quæ Petri Roskildensis ejusque fratrum patruelis seu consanguinea sit; sed ea Boetium duxit et dein Tockonem; quum S. Margarethæ vir Herlogh dictus fuerit ut deinceps apparebit. Tockonis itaque filia fuerit sancta martyr, aut Petri seu etiam Fini; nam horum posteri aut ignorantur aut partim dumtaxat innotuerunt. Quid quod forte Ebbo alios liberos habuit? Animadvertite insuper Margarethæ nomen in hac domo valde usitatum fuisse, ut jam pridem ad Absalonis testamentum annotavit Spërlingius (1) et ut multo melius apparet ex genealogicis tabulis, quas tomo IV scriptorum rerum Danicarum subjecit Langebekius.

Maritum habuit Herlogum, non vero Herlonem;

B Maritus sanctæ martyris ab auctore, imo potius a librario Relationis de translatione vocatur Herlo seu Herlon; Herlogus autem a Petro Olao, et a scriptore incerto, sed multo antiquiore, qui priorem partem Chronici Danorum et præcipue Sialandiæ sæculo xiii collegit. Amborum verba inferius dabimus. Posterior nominis forma retinenda videtur. Herl enim, Herlo, seu Herlon alibi nusquam mihi occurrit; contra in Historia regum septentrionalium, a Snorrone, Sturlonis filio, sæculo xiii islandice conscripta, legitur Haraldus Pulchricomus expeditionem bellicam fecisse in boreali seu Norwegica provincia Romdalensi, in qua bini fratres et reguli imperium tenebant, quorum unus Herlagus (islandice Herlaugur, suecice Hærlæger) vocabatur, alter Rollagus (2), et prope Mauriam insulamque Soltsel ad occasum hiemalem Nidarosia seu Drontheim in Norwegia manus conseruisse cum Solvone Klova et Arnvido regulis, eoque prælio piratico occubuisse bini regio sanguine juvenes Griotgardus et Herlagus (Herlaugur islandice), Haconis Hlada filii (3); præterea in antiquissimo libro Originum seu occupationis Islandiæ venit Herlogus, islandice Herlógr, maritus Steinunnæ, frater Skalla-Grimmi, quorum filii Neall et Arnor (4). Inauditum itaque id nomen non est; neque erat cur Münsterus (5) id in Herluf commutaret. Porro pro communi fere germanicæ stirpis more ex duobus vocabulis constat id nomen, ex Her et Log seu Laug; quin tamen ex his confiat significatio aliqua: solius enim distinctionis gratia sibi invicem appositæ sunt voces, quemadmodum nunc nomini cognomen adjicere solemus, aut plura nomina baptismalia conjungimus. Her in innumeris nominibus propriis occurrit, et volunt eo significari honorem, altum, exercitum seu agmen (6). Log seu Laug rarius est; obvium tamen est in Aslaug (7), Eylaugr (8), Geirlaug (9), Gudlaug (10), Gudlaugr (11), Gunnlaugr (12), Oddlaug (13), Snølaug (14), Svanlaug (15), Velaug (16), Thorlaug (17) et Thraslaug (18); ubi nomina, litera r desinentia, masculina sunt, reliqua feminina. An autem illic Log seu Laug imum significet, legem, portam, cooperculum etc. aliis inquirendum relinquo, iis destitutus

auxiliis, quibus in similium rerum notitiam deveniatur. Licet autem ea omnia nomina, quibus syllaba laug inest, ex libro Originum Islandiæ desumpta sint, cave tamen ne Islandis aboriginis hæc nomina propria existimes: non ita est; externa sunt, pleraque (ni fallor) Norwegica: unde si Herlogum, S. Margarethæ virum, Norwegum facere velis, per me stat; quamvis (quum in Sialandia habitaverit et uxores sequi soleant viros, non autem viri uxores) verisimilius videatur Herlogum ex opulenta domo Sialandiæ prognatum fuisse.

6 Sedem scilicet habebat prope Coagium, vulgo Kjøge, olim in pago seu territorio Ramsjø-Hæret, nunc in ultimis finibus provinciæ Hafnien-sis, ad littus occidentale insulæ Sialandiæ, prope sinum Kjøge-Bught, super via militari qua Wordinburgo Hafniam itur. Kjøge nomen, quo paludes, objectis adversus maris æstum aggeribus, in agros mutata (Belgæ Polders vocant), apud Danos significantur, loci conditionem satis indicat; atque olim quidem magis ad occasum hiemalem vergebat oppidum; unde Gamle-Kjøge seu Vetus Coagium, anno 1370 a Coagio jam diversum (19), semileucam a mari seu a sinu Coagiensi distat. Porro ad septentrionem Coagii habes nunc vicum seu paræciam, OElshagam seu OElshavam nuncupatam, sæculo xiv divisam in duas, majorem et minorem, dictasque OElsyamagla et OElsyalitla (20); atque illic vixisse et pientissime crudelem mortem subiisse jam pridem vidit Langebekius (21). In multis quidem monumentis Roskildensis dicitur sancta mulier, aut Roskildæ martyrium fecisse; sed nil hæc curanda, quum pateat id ab eis fuisse dictum, quod in hanc civitatem corpus ejus translatum fuerat et colebatur. Quod exemplari quodam in Annalium Esromensium sancta martyr Kœcæ interfecta dicitur, nil mirum magis; locus is multo notior quam OElsyæ seu OElshöga: verum, ut infra videbitur, in aliis exemplaribus prope Kœcam legitur: atque hinc quidem, sive in Kœca, sive prope Kœcam primitus scriptum fuerit, filum accipimus, quo inter diversas nominis formas, quibus vicus, ubi sancta martyr obiit, designatur, gressus nostros regamus. Scilicet in optimo incerti auctoris Chronico Danorum et præcipue Sialandiæ martyrizata dicitur S. Margareta in OElsyæ; et paulo post in OElshæve, in extremo littore orientali ubi adhuc (sæculo scilicet xiii ad finem vergente) ecclesia antiqua cernitur; item in scriptis Petri Olai, Minoritæ Roskildensis, in extremo littore orientali OElshæve circa Kœgis, ubi adhuc antiqua ecclesia cernitur. Manifestum itaque est in medio vocabula OElæ literam s omissam esse; et OElshæve recentiore formam esse quam OElsyæ; his vero nominibus unum indicari locum. Unde liquet errorem esse quod sancta mulier in Chronologia rerum memorabilium ab anno 1030 ad 1323 dicitur Holstathæ, immo OErstethæ (22), nunc OErsted, martyrisata;

AUCTORE
V. D. B.

habitavit et
martyrium
subiit in OElshæve prope
Kjøge ad lit-
tus orientale
Sialandiæ;

(1) Ap. Langebek, Scriptores rerum Danicarum, tom. V, pag. 459. — (2) Peringskiöld, Heims Kringla eller Snorre Sturlusone Nordlændske Konunga Sagar, pag. 79, edit. 1697. — (3) Ibid. pag. 84. — (4) Jo. Finnæus, Islands Landnamabok, pag. 376, Havniæ 1774. — (5) Kirchengeschichte von Dänemark und Norwegen, tom. II, pag. 885. — (6) Wiarda Ueber deutsche Vornamen, pag. 46. — (7) Jo. Finnæus, Islands Landnamabok, pag. 383 et 385. — (8) Ibid. pag. 20. — (9) Ibid. pag. 30, 45, 69, 182 et 275. — (10) Ibid. pag. 205, 220, 251, 255 et 304. — (11) Ibid. pag. 45, 70, 71, 82, 115,

205, 204, 308 et 372. — (12) Ibid. p. 26, 39, 54, 55, 56, 87 et 185. — (13) Ibid. 319 et seqq. et 367. — (14) Ibid. pag. 69 et 182. — (15) Ibid. pag. 48. — (16) Ibid. pag. 20, 54, 56, 60, 115, 171 et 269. — (17) Ibid. pag. 25, 30, 158, 205, 216, 220, 355, 342 et 350. — (18) Ibid. pag. 309, 315, 314 et 320. — (19) Registrum reddituum etc. ad episcopum Roskildensem pertinentium circa 1570, ap. Langebek et Suhm, Scriptt. rerum Danicarum, tom. VII, p. 115. — (20) Ibid. pag. cit. — (21) Ibid. tom. II, p. 525, not. s. — (22) Cfr Registrum reddituum Roskildensium, ap. Langebek, tom. VII, pag. 115.

ALCTORE
V. D. B.

non pro justitia aut pietate, sed cum pietate videtur injustam passa esse necem, ideoque martyr esse sensu lato;

jacet enim OErsted longius a maris littore propiusque ad Roskildiam, ab OElshæve vico Skenwith divisum (1).

7 Quam vero ob causam Herlogus cruentas uxori suæ intulerit manus, plane omittitur in Relatione de translatione S. Margaretæ, licet inquisitionis ratio et rei confessio illic declarentur. Petrus Olaus, ubi S. Margaretæ perhibet martyrium, virum fornicarium appellat; quo significare videtur eum trucidasse uxorem, quod, ipse illicitis amoribus implicitus, alias nuptias ambiret aut certe ægre ferret uxoris consortium. Münter (2) vero id ab eo patratum fuisse facinus statuit quod propter egregiam pietatem oneri ei esset optima conjux. Et certe vix fieri potest ut vir, dives et potens, legisque divinæ negligens et legitimam uxorem perosus, adulter non sit; et ut ea, quæ ecclesiasticorum præsulum judicio populique plausu cælestium honorum digna fuit habita, non ea excelluerit pietate, quæ pessimo marito gravis fuerit. Quod vero sancta mulier martyribus accensita est, noli propterea existimare Herlogum aliquid ab ea flagitasse quod divinis præceptis contrarium esset, eamque vitam posuisse propter justitiam; quæ res a genuinis martyribus nunc requiritur. Non ita est; nequaquam enim apparet sanctæ Margaretæ eligendum fuisse inter mortem aut peccatum aut eam virtutis causa occubuisse; neque olim necessarium id erat ut martyrii palma cuiquam attribueretur, sed sufficebat ut pie injustam sustinuisset necem. Quod argumentum in omnibus fere immensi operis nostri voluminibus attingendum fuit; quoniam ad plerosque anni dies obviisunt sancti, qui martyrum numero recenseantur, licet non pro pietate aut justitia violentas manus senserint, sed, solummodo cum pietate lethales ictus experti sint. Multa hujus instituti exempla apud ipsos Danos et vicinas gentes reperire est. Sic S. Canutus Lavardus, dux Jutiæ Sleswicique et rex Obetriorum, martyrium fecit, occisus a Magno, consobрино suo, regisque Daniæ Nicolai filio, timente ne regnum Daniæ aliquando ad eum deferretur (3); non aliter S. Ericus, rex Sueciæ, ab altero Magno, regis Daniæ item filio, regnumque Sueciæ affectante (4); similiter S. Sunnefa et socii, qui sancti in Selio martyres dicuntur, ad necem quæsi sunt, quod latrocinii rei haberentur (5); item S. Magnus, filius Orcadarum reguli, insidiis consobrii sui Haconis, quocum lites habebat, interemptus est (6). Sed quid singularia hæc memoro? Plerique martyres, qui apud Suecos, Danos, Norwegos aliosque Normannos crudelem mortem passi fuerunt, ad eum ordinem referendi sunt qui martyres sensu lato, martyres improprie dicti aliisque id genus scholasticis vocabulis significantur. Verum vide quæ pauca de his in commentario de S. Ursula ad diem 21 octobris disseruimus (7).

mortua est die
25 octobris,

8 De die, qua S. Margareta e mariti potestate seu potius tyrannide ad Deum, qui omnium piorum merces est magna nimis, evolavit, dubitari non potest, quandoquidem integris verbis

in Relatione de translatione traditur pia mulier die solemnitatis sanctorum Crispini et Crispiniani a marito interfecta fuisse; quæ dies præsens est, viii scilicet kalendas novembris seu dies 25 octobris. Veruntamen Petrus Olaus uno loco scripsit beatam Margaretam interemptam fuisse quinto nonas novembris, alio quinto kalendas novembris; sed quintus nonas novembris aperte mendosus est, quum nullus sit in anno hujusmodi dies; et quintus kalendas novembris, quo festum SS. Simonis et Judæ, apostolorum Christi, agitur, videri posset inde in Petri Olai scripta irrepsisse, quod tum celebrata fuerit sanctæ martyris translatio: certa enim fere lex tum erat ut id solemnitatum genus, non secus ac episcoporum consecrationes et ecclesiarum dedicationes, non aliis fierent diebus quam dominicis aut celebrioribus festivitibus, maxime sanctorum apostolorum. Verum, ut inferius patebit, multo plures quam tres dies elapsi sunt post S. Margaretæ funus, priusquam solemnitate maxima corpus, e terra effossum, Roskildiam delatum est. Superest itaque ut etiam quintus kalendas novembris inter amanuensium errores referatur; quamvis vocabulum E quintus, integris literis scriptum sit et bis diversis locis veniat, semel ubi quinto nonas, semel ubi quinto kalendas occurrit.

9 De anno mortis insignis in Chronicis deprehenditur diversitas; alibi annus 1175 scriptus est, alibi 1176, alibi 1177, et alibi demum 1178. Atque hoc loco referenda videntur quæ in eo monumentorum genere de S. Margareta invenire est. Omnium forte chronicorum aut annalium, in quibus S. Margaretæ fit mentio, antiquissimum habendum est Breve chronicum Danicum ab anno 1095 ad 1194, quod in codice ms. Hafniensi inscribitur de origine et gestis Danorum ad annum 1194. Illic ad annum 1177 hæc habes (8): Quædam Margareta Roschildis passa. Qua dictione patescit chronologum res S. Margaretæ parum compertas habuisse aut forte nondum ita celebrem fuisse sanctam mulierem ut sanctæ titulus ejus nomini adhæreret. Passa tamen dicitur; quo jam inter martyres relatam fuisse novimus. Annales Danici, ab anno 1101 ad 1313 a pluribus (ut videtur) Lundensibus ordinis Prædicatorum viris producti, ad annum 1177 hæc referunt (9): Sancta Margareta Roschild passa est. Qui Langebekio (10) videntur præluxisse scriptoribus Chronici Erici regis seu Regum et gentis Danorum historiæ a Dano usque ad annum 1288, in quo legitur (11): Anno Domini 1177 sancta Margareta Roskildis passa est. Iisdem fere verbis usus est incertus auctor Chronici Danorum ab anno 936 ad 1317, qui Langebekio Annales Lundenses dici posse visi sunt; hæc illic habes (12): Anno Domini 1177 sancta Margareta Roskildis passa est.

10 Neque omisit S. Margaretæ memoriam ignotus ordinis Prædicatorum vir, qui Chronico Danorum res ab anno 980 ad 1286 gestas complexus est. Hæc ad annum 1177 ejus sunt verba (13): Passio sanctæ Margaretæ Roschildis

non ut in Chronicis Danicis, maxime Lundensibus

atque etiam Islandicis, Jutiensibus aliisque anno 1177, aut 1178, multo minus anno 1175,

(1) Cfr mappa Sialandiæ ad finem ejusdem tomi VII. — (2) Kirchengeschichte von Dänemark and Norwegen, tom. II, pag. 886. — (3) Historia S. Canuti ducis, apud Langebek, tom. IV, p. 245. — (4) De S. Erico, ap. Langebek, tom. cit., p. 596 et seqq. — (5) Historia sanctorum in Selio, ap. Langebek, tom. cit., p. 1 et seqq. — (6) Cfr Münter,

Kirchengeschichte von Dänemark, tom. II, p. 899 et 900. — (7) Acta SS, tom. IX Octobris, p. 141 et 142. Cfr ibid., p. 602 et 668. — (8) Ap. Langebek, tom. III, p. 629. — (9) Ibid., tom. IV, p. 25. — (10) Ibid., p. 22. — (11) Ibid., tom. I, p. 165. — (12) Ibid., tom. II, p. 171. — (13) Ap. Langebek, t. II, p. 455.

A diæ. Ad Islandos quoque penetravit S. Margaretae memoria. Certe in Annalibus Islandorum regiis, circa medium sæculum XIV concinnatis, textui islandico ad annum 1177 latina inserta sunt illa eadem fere verba (1) : Passio sanctæ Margaretæ; et in duobus codicibus, quos in edendis similibus annalibus, ab anno 803 ad 1430 porrectis, adhibuit Werlauff, additum est i Róiskeldu vel Roschildis (2). Annales Fratrum Minorum Wisbyenses, quibus ab anno 67 ad 1525 res præcipue Daniæ, Norwegiæ et Sueciæ declarantur, ad annum 1177 illa eadem habent (3) : Passio sanctæ Margaretæ Roskildis. Ineunte sæculo XVI Laurentius Stralius, monachus forte Rye-Kloster in Jutia australi, scripsit aut descripsit Annales Danicos ab anno 1084 ad annum usque 1314; in quibus ad annum 1177 hæc veniunt (4) : S. Margarita Roskildis martyrisata. Ante oculos forte habuit Chronologiam rerum mirabilium ab anno 1020 usque ad annum 1323, quæ monachi Eskinbekensis in Jutlandia lucubratio Langebekio visa est, et ubi hæc obvia sunt (5) : Anno Domini 1177 sancta Margaretha martyrizata est in Holstathæ. In Annalibus autem Esromensibus (quod Cisterciense cænobium Eskillus, episcopus Roskildensis, intra annum 1148 et 1150 prope Helsingøer condidit (6), ad annum 1177 legitur (7) : Eodem anno sancta Margaretha interfecta est in (imo prope, ut in Wormii et Ludewigii editionibus scriptum est,) Køeca. Desinunt autem illi annales in anno 1307, sub quem conscripti videntur.

B 41 Petrus Olaus, Minorita Roskildensis, qui sæculo XVI in investigandis rebus Danicis egregiam operam posuit, quum in Chronicis regum Daniæ ad Waldemarum I, S. Canuti regis filium, et ad Absalonis, episcopi Roskildensis et Lundensis, laudes venit : Ipse etiam, inquit (8), Absalon scilicet, beatam Margaretam, a viro suo Herlog interemptam anno Domini 1177, quinto nonas novembris, et in extremo littore orientali Oelishoeve (ubi ecclesia adhuc antiqua cernitur) defossam, ad ecclesiam S. Mariæ Roskildis transtulit. Similiter in Annalibus Daniæ, quos ille idem ex vetustis chronicis collegit (9) : 1177 (æl. 1178) beata Margareta vel Margareta Roskildensis martirizatur, quinto kal. novembris a viro suo Herlogo fornicario, et circa Køegis, ubi adhuc antiqua ecclesia cernitur, sepelitur; sed Absalon eam transtulit ad ecclesiam S. Mariæ Roskildis. Quod parentesi inseritur ab aliis referri id martyrium ad annum 1178, eo forte respicitur ad Chronologiam rerum Danicarum et Suecicarum veterem ab anno 916 ad 1263, quam prius Benzelius et dein Langebekius publici juris fecerunt, et in qua ad annum 1178 legitur (10) : Moritur Margareta Roskildis. Apud solum Messenium (11), qui id sumpsit ex Erico Upsaliensi, reperio : Anno 1175 Margareta quædam, insignis sanctimonie foemina, Roschildiæ passa esse martyrium memoratur.

C 12 Contra aliam init viam Bartholinus Junior, qui sæculo XVII in res Danicas plurima diligentia inquisivit et qui multis documentis,

deinceps deperditis, usus, ab anno 777 ad finem sæculi XII Annales congegit, qui a suo nomine Bartholiniani nuncupantur. In his ad annum 1176 hæc signavit (12) : S. Margaretæ passio. Atque is verus videtur esse annus sanctæ martyris passionis; licet alii plerique aliter statuunt. Non tamen hæc Bartholini singularis est sententia, aut sine testimonio proposita. Ei enim præiit auctor anonymus Veteris rerum Danicarum et Suecicarum chronologiæ ab anno 826 ad 1415, quam Benzelius inter Monumenta vetera ecclesiæ Sueogothanæ et Langebekius inter Scriptores rerum Danicarum ediderunt. In ea ad annum 1176 legitur (13) : Passa est beata Margareta Roskildis. Usus est certe Bartholinus, ut Arnas Marnæus testis est (14), incerti auctoris Chronico Danorum et præcipue Sialandiæ; quod, ab anno 1028 ad 1282 productum et dein ad annum 1307 continuatum, prius Marnæus et dein Langebekius typis excudi iusserunt, quodque inter optima Daniæ historica documenta recensetur. In eo autem ad eundem annum 1176 hæc occurrunt (15) : Martyrizata est sancta Margareta in Oelyæ a viro suo Herlogh; et paulo infra (16) locus Oelishoeve appellatur. Qui enim hæc scripsit multo melius, quam reliqui omnes, quos hactenus adduximus, S. Margaretæ res novit, quippe qui locum cædis et interfectorem nomine designet. Verum, quod præcipuum est, annus 1176 scriptus est in monumento cævo et omnium longe optimo, scilicet in Relatione de translatione S. Margaretæ. Non enim curandus est Chronicorum numerus; sed quanti valeat eorum testimonium expendendum. Plerorumque enim scriptores rem neque viderunt, neque ab oculatis testibus acceperunt; sed quod ab aliis scriptum reppererunt, id nil dubitantes iterum chartæ mandarunt. Merito itaque sæpius monuit Baronius aliique eundem esse ad fontem, unde reliqui omnes proxime aut remote sua hausserint. Scriptor de origine et gesta Danorum omnium primus annum 1177 proposuit; qui inde ab aliis multis admissus est; verum quam parum de rebus S. Margaretæ novisset, ipsa sua dicendi ratione (ut jam monuimus) plane manifestavit; contra qui primi annum 1176, res præclare habuerunt compertas. In anno 1178 nil morandum, quippe qui omni auctoritate careat.

F 13 Superest ut quæ reliqua de S. Margareta dicenda sunt ab optimis illis testibus accipiamus. Prodeat prior Relatio de translatione S. Margaretæ Roskildensis; quam lucubrationem, toties jam a nobis designatam, primus edidit Suhmius tomo V Scriptorum rerum Danicarum Langebekii (17), quod hic, qui se eam daturum promiserat tomo III, morte præventus, verbis fidem non fecerat. Accipe itaque egregium, sed justo brevius, monumentum : Anno Domini 1176, die solemnitate sanctorum Crispini et Crispiani, Margareta, Absalonis archiepiscopi Lundensis, ut ipse fatebatur, cognata, et Petri, episcopi Roschildensis, et fratrum ejus consanguinea, ab Herlone marito interfecta, de trabe, quasi sibi ipsi manus intulisset, intra clausas januas de nocte suspenditur; ac

Putatur S. Margareta suicida esse; sepelitur in agro profano; a viro Herlogo interfecta esse detegitur; summa solemnitate transfertur in Roskildense S. Mariæ templum.

* lege Crispiniani

anno 1177, aut 1178, multo minus anno 1175

sed anno 1176, licet pauciores scriptores hunc annum indicent.

(1) Ib., t. III, p. 64. — (2) Islenzkir Annálar, p. 72, Hafniæ, 1847. — (3) Ap. Langebek, t. I, p. 255. — (4) Ibid., t. III, p. 506. — (5) Ib., t. II, p. 525. — (6) Munter, Kirchengeschichte von Dänemark und Norwegen, t. II, p. 645. — (7) Langebek, t. I, p. 242. — (8) Ib., t. I, p. 121. —

(9) Ib., p. 178. — (10) Ib., t. II, p. 167. — (11) Scandia illustrata, t. II, p. 10; t. IX, p. 56. — (12) Langebek, t. I, p. 541. — (13) Ib., p. 589. — (14) Ib., t. II, p. 602. — (15) Ib., p. 619. — (16) Ib., p. 625. — (17) Ib., t. V, p. 505.

postea,

AUCTORE
V. D. B.

postea, jussu officialis cemeterio eliminata, in campo sepelitur: ubi misso cœlitus igne, postquam nocturna luminis coruscatione innocentia ejus probaretur, deferitur res ad Absalonem episcopum. Ille, verbis non statim fidem adhibens, donec rerum, de quibus sermo esset, veritas fieret explorata, dictis non facile credidit. Postquam autem fama magis magisque increbresceret, iuvestigatores Roschildia fidelissimos mittit; qui, comperta hujus rei veritate, illi audita renunciant. Mox, ut vera esse quæ audierat cognovit, spiritu exultans quod talia fierent in suæ civitatis territorio, Simone, abbate Sorensi, et Richardo, quondam abbate Ringstadiensi, aliisque prudentibus advocatis, cum eis sedulo deliberabat quid in hac causa agendum foret. Deinde Herlonem, in suæ malitiæ pertinacia perdurantem, advocat et an objecti flagitii reus sit interrogat: confitetur ille, nec negat flagitium, crebrescentibus miraculis cognoscens se proditum. Insistunt parentes martyris, Herloni vicem sui operis volentes rependere; quos compescens episcopus eidem reconciliat citissime. Hinc stipatus B populi frequentia, proficiscitur ad tumultum matronæ nobilis cum ingenti lætitia. Eruitur ergo corpus a sepulcro; abluitur ac, feretro superimpositum, ad civitatem reverenter reducit. Ruit obviam sacro funeri cum summo tripudio * ordo, sexus, ætas, conditio; præcedebant feretrum cerei cum lampadibus; subsequabatur clerus et pontifex cum hymnis et concentibus. Introducitur ergo corpus in sacræ virginis Mariæ basilicam, ubi mausoleum ingens honeste construitur, ubi postea multis claruit miraculis.

* suppl. omnis

Absalon, episcopus tum Roskildensis, dein Lundensis, Simon, abbas Soranus, Richardus, olim abbas Ringstadiensis, huic negotio operam impendunt.

14 Ad quæ pauca animadvertenda videntur. Imprimis Absalon, quem sæpius jam memoravimus, tunc nondum archiepiscopalem Lundensem sedem ascenderat; quam anno solum 1178, jussu Alexandri papæ III coactus, adiit, retinens Roskildensem episcopatum, donec cognatus ejus Petrus ea esset ætate, qua tanto officio fungi posset. Vir summus erat; et res ecclesiasticas, politicas atque etiam bellicas singulari fortitudine, prudentia atque auctoritate procurabat; cujus laudes passim celebrant Dani, neque immerito. Vitam scripserunt complures; quarum lucubrationum epitomen dabit Münterus (1). Quum itaque Lundensem cathedram nondum occuparet Absalon et Roskildia habitaret, hinc fit ut universo huic negotio præfuerit. Sequitur hinc etiam Petrum hoc loco non dici Roskildensem episcopum, quod tum hac dignitate fulgeret, sed quod ea honestatus erat, quum scriberet Relationis auctor aut certe quod eam aliquando, scilicet ab anno 1191 ad 1214, obtinuerat. Hinc quoque manifestum fit commentarium illum de S. Margareta translatione non simul factum esse ac corpus summa celebritate translatum est; sed aliquot annis post, ut ex fine, ubi postea multis miraculis claruisse traditur, etiam apparet. Simon, abbas Sorensis (vulgo Sorø), qui cum aliis viris prudentibus consilio

adhibitus fuit ab Absalone, natione Anglus erat; D atque ille idem, de quo Radulfus de Coggheshale in Chronico Anglicano ad annum 1191 hæc perhibet (2): Ante istud septennium extitit quidam abbas ordinis Cisterciensis in quadam abbazia, quæ dicitur Sor in Dacia, qui ante conversionem suam ex quadam ægritudine surripiente defunctus est, atque per beatam Dei genitricem Mariam pristina vitæ est redditus. Viginti tres annos fuisse abbas traditur in Serie abbatum monasterii Sorensis (3). Ejus certe nomen deprehenditur in monumentis anni 1170; verum anno 1189 successorem habebat Gaufredum nomine. Absaloni carus fuisse videtur eumque diplomatum suorum testem sæpius adhibuit (4). Carum item Sorensæ cœnobium, cujus fere fundator aut instructor fuerat. Skialmus quidem Candidus, Absalonis avus, id monasterium molitus erat; sed omnem dein curam transtulerat in nepotem, qui grande id opus anno 1161 perfecerat. Plurimum semper hoc asceterium dilexit Absalon, qui et illic, ut omnis ejus cognatio, cum multis proceribus sepultus est (5). Non minore loco habebatur Ringstadiense ordinis item Cisterciensis monasterium, ubi complures E reges, reginæ, principesque sepulcri quietem adepti sunt (6), et quod multo etiam amore et largitate prosecutus est Absalon (7); maxime postquam S. Canutus Lavardus, cujus illic servabantur reliquiæ, anno 1170 ab Alexandro III sanctis adscriptus est. Quare vero Richardus, qui quondam Ringstadiensis abbas dicitur, muneris suo nuntium remisisset, aliis investigandum relinquo, nisi id argumentum prosecutus jam fuerit Mænsterus, episcopus Lutheranus Aarhusanus, olim viginti annos in templo Ringstadiensi concionator.

15 Nolim contra id intactum præterire quod S. Margareta corpus, donec innotuit eam sibi manus non intulisse, amotum fuisse a cœmeterio et in agro communi sepultum. Sepultura ecclesiasticæ privatio vetus suicidarum pœna est, a concilio Braccarense statuta et in Gratiani Decretum (8) recepta. Placuit, hæc sunt legis verba, ut qui sibi ipsis voluntarie, aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut per suspendium, aut quolibet alio modo violentam inferunt mortem, nulla prorsus pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum F psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam usurpant. Quod præceptum ita dein intellectum est ut suicidarum cadavera in sacrum cœmeterium non inferrentur. In his autem valde insigne exemplum est, quanta tum cura, licet non multo plus quam sesquisæculum religio in Dania vigeret, disciplina ecclesiastica illic observaretur. Et quidem in universa tunc Dania eo spectabant episcopi ut res ecclesiasticæ ad communes leges componerentur. Qua in re nemo magis operam suam impendit quam Absalon, olim in universitate Parisiensi eruditus (9). Adjuvit scilicet Eskillum, Lundensem archiepiscopum, in condendo jure Scania (10), atque ipse

Quare S. Margareta corpus in agro profano sepultum fuerit. De confessione Herlogi et ejus cum S. Margareta conciliatione.

(1) Kirchengeschichte von Dänemark, tom. II, pag. 349 et seqq. — (2) Ap. Martène, Anecdota, tom. V, col. 820. — (3) Ap. Langebek, tom. IV, p. 534. Cfr. tamen ibid. p. 535 et 537. — (4) Thorkelin, Diplomatarium Arna-Magnæanum, tom. I, p. 23 et 45. — (5) Cfr. Liber Donationum monasterii Sorensis ap. Langebek, tom. IV, p. 463 et seqq. Monumenta Sorensia, item ap. Langebek, tom. IV, p. 531 et seqq. —

(6) Tabula Ringstadiensis, ap. Langebek, tom. IV, p. 278. — (7) Thorkelin, Diplomatarium Arna-Magnæanum, tom. I, p. 29 et 30. — Cfr. Münter, Kirchengeschichte von Dänemark, tom. II, p. 645. — (8) Cap. Placuit, part. II, caus. XXIII, quæst. V, cap. 12. — (9) Cfr. Münter, Kirchengeschichte von Dänemark, tom. II, p. 525 et seqq. — (10) Ibid. p. 164 et 258 et seqq.

A anno 1171 in conventu Ringstadiensi jus Sialandicum promulgandum curavit (1). Quum itaque Absalon totus in eo esset ut ad certas leges alios fingeret, jure merito voluit ut, licet S. Margareta clarissimo genere esset suaque cognata, statuta poena plecteretur, quum suici-
dii haberetur rea. Quando autem rumor incre-
buit a Deo fieri prodigia, quibus is error tollere-
tur, nil dedit sanguinis aut familiae honori; sed
aliorum exploravit consilia, quibus ipse pru-
denter hoc negotio defungeretur. Quod autem ad
tribunal excitus Herlogus facinus suum confes-
sus est, id ex veteribus Daniæ institutis, quæ
multa etiam dein sæcula valuerunt, repetendum
venit. Statutum enim erat ut reus vel scelus fa-
teri deberet, vel jurejurando sese purgare; ami-
cis aut cognatis simul jurantibus se verbis illius
credere (2). At novum id flagitium, cælestibus
prodigiis cognitis, priori addere ausus non est
Herlogus. Olim quidem omnia delicta pecunia
aut pecoribus redimi illic potuerant; sed multa
deinceps a Canuto Magno excepta fuisse atque
hæc inter homididum, constans sententia est (3).
Et quidem S. Margaretae parentes, quo vocabulo
consanguinei forte intelligendi sunt, voluere
Herlogo vicem sui operis rependere seu eum
occidere; verum, quod a Canuti decretis omnino
recedit, eidem illos citissime reconciliavit
Absalon; quod sine pecuniæ solutione factum
non fuerit: nil enim inhonestius habebatur
quam cognati necem inultam sinere. De pompa,
qua beatæ martyris corpus Roskildiam perla-
tum est, id unum animadvertendum, eam non
communem fuisse, sed quæ martyrem cælique
incolam deceret: ita ut solemnibus reliquiarum
translationis specimen sit.

De cultu S.
Margaretæ in
templo S. Ma-
riæ Roskil-
densi

16 Roskildensis sacræ virginis Mariæ basilica,
quo illata fuere B. Margareta exuviae, templum,
monasteriale erat virginum Cisterciensium. Qua-
rum convictum, anno 1165, magno rei familiaris
impendio in ea æde instituerat Isaacus, ruralis
sacerdotii præpositus, quod, violato S. Guilielmi,
Roskildensis episcopi, sepulcro, sibi male time-
ret (4). Pauperes hæerant sorores (5); neque a vero
aberrare videtur, quod illuc S. Margaretae cor-
pus translatum voluerit Absalon, ut ex populi
concursu et largitionibus levamen aliquod earum
egestati accederet. Certe ipse postea, quam jam
Lundenses infulas gereret, paterna sollicitu-
dine illis Christi pauperibus condoluit et
eapropter ecclesias duas non procul a civitate
Roskyldensi, videlicet Siængelöse et Gadstorp
prædictis sororibus tradidit (6). Ingens mau-
solæum honeste tum constructum fuisse et
S. Margaretae corpus, illic repositum, postea
multis claruisse miraculis ex Relatione de
translatione intelleximus; sed hæc latius decla-
rantur in priori parte Chronicorum Danorum
præcipue Sialandiæ, quam circa annum 1282
conscriptam fuisse jam docuimus. Ejus scriptor,
rerum Roskildensium peritissimus, ubi ad de-
mortui Absalonis laudes devenit: Ipse etiam,
inquit (7), beatam Margaretam, a viro suo Her-
logh in Oelishove interemptam, et in extremo
littore orientali, ubi adhuc ecclesia antiqua

cernitur, defossam, ad ecclesiam sanctæ Mariæ
Roskildis transtulit et cum debita reverentia
sepelivit. De miraculis illius sanctæ, quæ per
illam Dominus operatus est, paucis (ut opinor)
constat; non quia non sunt per virtutem
Domini facta, sed magis quia non sunt scri-
pto (ut dignum erat) ad laudem salvatoris
nostri Dei commendata et in auribus fide-
lium publicata. Ferebat enim olim usus ut,
quum miracula fierent, campanarum pulsu ad
templum convocatus populus continuo res gestas
coram infirmis prodigiose sanatis doceretur, aut
saltem ut paulo post inter missæ solemnibus pu-
blice legeretur narratio.

17 Hic stare noluisse Absalonem perhibet
Pontoppidanus (8), ex codice ms. Hafniensis
bibliothecæ academicæ referens eum Roskildie
erigi curasse monasterium titulo S. Margaretae
ordinis Cisterciensis; cui dedisse cum consensu
capituli decimas quasdam episcopales et terras,
itemque tertiam partem oblationum, ad prius
ejus sepulcrum prope maris littus factarum;
quam donationem a Romano pontifice confirma-
tam fuisse. Arbitratur Münterus (9) loco S. Mar-
garetae substituendum esse S. Mariæ; neque
aliud id esse cœnobium, quam id ipsum Roskil-
dense S. Mariæ, in quo quietem et maximos ho-
nores adepta est sanctissima mulier: quæ sen-
tentia vix mihi non certa esse videtur, maxime
quum aliud non sit hujus S. Margaretae cœnobii
vestigium aut memoria. Id autem hinc comper-
tum habemus ante Absalonis obitum super priori
sepulcro in S. Margaretae honorem fundatum
fuisse templum, de quo meminisse supra vidimus
Danorum seu potius Sialandorum chronologum
et secundum eum Petrum Olaum; et tot illic
collatas fuisse pecunias ut in certas partes
distribuendæ viderentur et inter cœnobio divi-
dendæ. Ab antiquis nostris scriptoribus, in-
quit Suhmius (10), vocatur hoc templum seu pa-
ræcia S. Margareta de Oelsie, quod nomen in
Atlante Daniæ Pontoppidani (11) putatur hodie
in Oelse-Magle mutatum esse. Interim non
pauciores fiebant oblationes ad S. Margaretae
sepulcrum in templo S. Mariæ Roskildensi; quas
etiam dividendas judicavit Absalon. Hinc in
Libro donationum monasterii Sorensis legi-
tur (12): Inter cætera beneficia, quæ venera-
bilis pater Absalon fecit monasterio Soræ
tempore episcopatus sui, multum memorabile
est, quod tertiam partem oblationis, quæ cadit
in monasterio beatæ Mariæ Roskildie apud
memoriam beatæ Margaretae, atque multas
episcopales decimas dedit in usum monasterii
ad possessionem perpetuam.

18 Atque ex his omnibus mirum in modum
elucet Roskildie brevi post mortem in summa
celebritate S. Margaretae nomen fuisse et cæli-
tum honores publice ei collatos, non modo per-
mittente, verum etiam approbante et promovente
Absalone, Roskildensiet dein Lundensi præsule.
Quibus accedit non solum eam vulgo sanctam
appellatam fuisse, ut ex chronicis aliisque id
genus monumentis jam collegimus, sed populare
ejus fuisse nomen Beatam seu Sanctam Mar-

AUCTORE
V. D. B.

et in templo
S. Margaretae,
super priori
ejus sepulcro
constructo, et
de oblationi-
bus illic fa-
ctis.

E

F

S. Margaretae
cultus legiti-
mus est simul-
que sanctæ ti-
tulus, licet
numquam ca-
nonizata fue-
rit.

(1) Münter, Kirchengeschichte von Dänemark, tom. II, p. 241 et seqq. — (2) Cfr Allen, Geschichte des Königreichs Dänemark, p. 52, Kiel, 1846. — (3) Ibid p. cit. et Dahlman, Geschichte von Dänemark, tom. I, p. 158 et 159, Hamburg, 1840. — (4) Saxo Grammaticus, Hist. Dan., lib II, p. 215 et 216, edit. 1646. — (5) Cfr diploma Absalonis in

Diplomatario Arna-Magnæano, tom. I, p. 42. — (6) Ibid., p. cit. et 45. — (7) Ap. Langebek, tom. II, p. 625 et 624. — (8) Annales ecclesiæ Daniæ, tom. I, p. 445. — (9) Kirchengeschichte von Dänemark, tom. II, p. 886 et 887. — (10) Ap. Langebek, tom. V, pag. 505. — (11) Tom. VI, p. 110. — (12) Ap. Langebek, t. IV, p. 470.

AUCTORE
V. D. B.

garetam seu etiam, ut Petrus Olaius annotavit, Margareta Roskildensis. Anxii videntur esse Dani, utut protestantes, an sancta mulier umquam canonizata fuerit; affirmavit aliquando Langebekius (1), quod corporis translatio, tanta celebritate facta, canonizatio sibi videretur. Negavit contra Suhmius (2), voluitque ut beata Margareta, non autem sancta diceretur. Münterus (3) demum incertum reputat an vere unquam canonizata fuerit. Equidem nil dubitans jam asserui sanctam martyrem a nullo Romano pontifice sanctorum albo solemni sententia adscriptam fuisse; nullum enim hujus rei uspiam vestigium superest, et, quod potissimum est, nulli omnino kalendario ejus nomen insertum reperitur; quod certe ita non esset, si tantos aliquando assecuta fuisset honores. An vero ab Absalone decreto publico sanctis martyribus annumerata fuerit

omnino perspicuum non est; videtur tamen : D quod si ita non sit, æquipollenter (ut ajunt) beatificata fuerit sancta martyr. Errare tamen Suhmii, cum titulo sanctæ eam interdicat, alibi jam monuimus: quum enim, consentientibus aut certe tolerantibus Roskildensibus episcopis, is ei honor publice et constanter exhibitus fuerit centum annis ante Urbani VIII decreta, legitimus est et nequaquam abrogandus. Perit S. Margaretæ cultus, quum religio catholica et monasteria in Dania deleta sunt (4). Non putem post annum 1536 Roskildense S. Mariæ asceterium exstitisse; et jam pridem nullæ amplius superesse videntur reliquæ templi, in quo sanctæ martyris corpus tanta olim diligentia et veneratione servabatur. Det Deus aliquando meliora tempora regioni, tot sanctorum virtutibus illustratæ!

(1) Scriptores rerum Danicarum, tom. IV, p. 554; ubi remittit lectorem ad Danske Magazin, tom. I, p. 75. — (2) Ibid., tom. V, p. 502. — (3) Kirchengeschichte von Dänemark,

tom. II, p. 886. — (4) Cfr Karup, Hist. de l'Eglise catholique en Danemark, p. 283 et seqq.

B

DE B. LUDOVICO, CONF. NON PONT.,

E

ARNSTEINII IN PRISTINA DIOECESI TREVIRENSI,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

V. D. B.

Prolegomenon de cultu sanctorum et beatorum Præmonstratensium in ordine Præmonstratensi.

Licet sub sanctissimis S. Norberti institutis,

Quidam vir justus et timoratus, verus Dei cultor et permanens in innocentia sua, dictus Norbertus, cum prædicatione sua velut cælestis fistula et tuba argentea multos docuisset, et ad Dominum convertens ad frugem melioris vitæ divinitus inspiratos incitasset, tandem in loco, qui Præmonstratum dicitur, ad opus sui et discipulorum suorum pacificum constituit habitaculum. Sumpto autem regulari habitu, ut secundum regulam B. Augustini Domino militaret, consuetum vivendi modum, quem prædicti regulares canonici usque ad tempora illa laxius observaverant, in se et in discipulis suis coarctavit, quasdam novas institutiones addendo, quasdam etiam veteres immutando. Carnes siquidem Præmonstratensis ordinis canonici et fratres laici numquam nisi in infirmitate manducant. A festo sanctæ Crucis usque ad Pascha jejunt; duobus pulmentis more Cisterciensium in refectorio vescuntur. Camisiis non induuntur: pellibus ovinis utuntur. Vestiti tunicis albis et caligis calceati dormiunt. Cappis laneis albis absque tinctura aliqua vestiuntur. Diebus festis more aliorum canonicorum novem lectiones, aliis autem tres tantum, in matutinis legunt. Post officium nocturnum ad dormitorium revertuntur, ut dormiant et quiescant temporibus determinatis; et horis certis ad labores manuum egrediuntur. Parochiales ecclesias et animarum sæcularium curas in propriis personis suscipiunt.

etiam ad jejunas et in

2 Omnia hujus institutionis et religionis monasteria sub uno capite Præmonstratensis

monasterii continentur; ad quod annis singulis ad generale capitulum omnes hujus ordinis abbates congregantur. Habent autem curias et prioratus non solum hominum, sed et seminarum; in quibus tam clerici, quam laici, secundum quod eis a superioribus suis injungitur, commorantur. A principio autem ordinis et novellæ plantationis, cum adhuc pretioso paupertatis thesauro abundarent, quasi musto novæ religionis inebriati et ferventes igne illo, quem misit Dominus in terra ut arderet, adeo succensi sunt, quod non solum vicinas regiones, sed remotas per universum fere mundum provincias accendebant, illuminabant et exemplo conversationis suæ provocabant. Unde parvo tempore multa ubique hujus ordinis et professionis, tam clericorum, quam sanctimonialium, constructa sunt monasteria largitione principum et eleemosinis fidelium, copiosis redditibus et latis possessionibus in immensum ampliata et sufficienter ditata. Licet autem postea per rerum vetustatem et humanæ naturæ defectum pristinus fervor neque semper, neque ubique servatus fuerit; a temporum tamen calamitate et pravorum exemplorum corruptela numquam ita passi sunt Præmonstratenses canonici ut desierint stellæ esse in nocte caliginosa: quod luculentissimis testimoniis facile esset ostendere.

multis regionibus propagatis, multi sanctimonialia laude floruerint,

3 Abundavit itaque magnopere, primis maxime temporibus, viris sanctis atque præclaris Præmonstratensis ordo: sed quod mireris, etiam eos, quorum nomina in veneratione erant et quos beatos sanctosque privatim publiceque vocabant, nullis afficiebant liturgicis honoribus: quod

nil fere curatum est ut ecclesiastico cultu donarentur: ne sanctus quidem Norbertus; cu-

A *quod alii adscripserunt negligentia, alii factum dixerunt ne cœnobiorum quies templorumque honestas turbaretur concursu hominum ad sepulera sanctorum pie studioseque accedentium. Quidquid id est, hoc eorum singulare peccatum esse cave ne dicas. Camaldulenses enim, Carthusiani, Cistercienses aliique castigationis instituti monachi plurimis sæculis non multo diligentiores fuerunt in promovendo sanctorum suorum cultu. Ad finem itaque sæculi xvi neminem omnino ex suis religiosa cœlitum veneratione prosequerentur Præmonstratenses, ne sanctum quidem Norbertum, licet processus canonizationis olim incohatus fuisset. In musæo scilicet nostro exstant Missale Magdeburgense, anno 1503 Nurembergensibus typis editum, et Præmonstratense, quod singulari diligentia Jacobus Kerver anno 1578 Parisiis dedit in lucem; atqui in neutro nulla plane S. Norberti festivitas apparet: immo in Kerveriano ad diem 6 junii jubetur fieri commemoratio domini Norberti, primi patris Præmonstratensium et archiepiscopi Magdeburgensis ecclesiæ. Atque hæc ritu funebri in omnibus Præmonstratensium templis quotannis peracta est, donec anno 1582, stimulos addentibus Molano et Antonio Rhodio a Grasen, opusque promovente Ambrosio Loots, optimo Parcensi prope Lovanium abbate XXVIII (1), Gregorius XIII concessit ut officio duplici, immo triplici, cum octava ejus natalis ab eis celebraretur (2). Inde in Breviariis Præmonstratensibus anni 1598, 1608 et 1621, quæ coram habemus, venit die 6 junii S. Norberti festum; sed alibi uspiam alius sancti ex ordine nullum.*

Antonius Rhodius, Parcensis canonicus, stimulos addit, ut in sanctorum Præmonstratensium gesta inquiratur.

4 Quem autem paulo supra memoravi Antonium Rhodium, is canonicus Parcensis erat, natus anno 1558, professus anno 1578, presbyter ordinatus ad Pentecosten anni 1584 et paulo post, 26 julii, vita functus. Hic, utut juvenis, totus erat in illustrandis ordinis Præmonstratensis sanctis viris: quemadmodum constat ex literis, quas anno 1583 dedit ad abbatem Præmonstratensem, Joannem des Pruetis, totius ordinis generalem. In quibus postquam suo aliorumque nomine gratias egisset de cultu S. Norberti ecclesiastico invecito, et narrasset se vitam S. Norberti habere prelo paratam probatamque Molano, sic deinde pergit: Quia magnum splendorem ordini nostro adferret, si reliquorum virorum sanctorum nostri ordinis Vitæ ederentur, multique earum lectione ad meliorem vitam accenderentur; utilem certe operam reverenda paternitas tua navaverit, si singulos superiores monasteriorum nostri ordinis suos thesauros in medium proferre jusserit, ut tandem per aliquem in publicum edantur. Ego certe, ex quo me Deo in Norbertino ordine consecravi, avidissime patrum nostrorum gesta conquirere cœpi, et siquid memoria dignum invenissem, notare. Et cum prius ne unus quidem occurreret sanctus, tandem, post sanctum Norbertum, qui miraculis clarescere, occurrerunt SS. Evermodus, Isfridus et Ludolphus in Germania; sed et S. Joseph Steynveldensis; SS. Fredericus et Syardus, abbates in monasterio Horti S. Mariæ, quod (heu lachrimæ) in seculares canonicos com-

mutatum est; unus præterea abbas Viconiensis, Radulphus nomine, et in eodem vir meritis clarus, Walterus, etiam abbas; et alius sacræ Theologiæ doctor, F. Eustachius de Lens, qui erudicionis suæ multa reliquit monumenta: quæ, etsi non viderim, utiliter tamen imprimi posse intelligo. De aliis etiam sanctis quædam intellexi, paulatim plus cognoscere sperans. Si ibi aliquorum sanctorum essent memoriæ, certiores reddi cuperemus. Tam certe sunt insignes historiæ quorundam sanctorum supradictorum, ut indignum sit eas sic ignorari, quamvis mutilas eas habeam. Foundationes quoque multorum monasteriorum describere cœperam cum superioribus omnibus, in quibus plerumque notabile aliquid reperi; sed non ulterius nostra progredi valet sagacitas, quam authorum contulit diligentia. Quocirca, si studium hoc commendaverit reverenda paternitas tua, per omnes circarias foundationes, catalogum abbatum singulorum monasteriorum, et siquid aliud ibi peculiare sit, describi curabit: sed et pastoratus singulorum monasteriorum, cum reliquiis sanctorum, siquæ peculiarem in aliquibus ecclesiis venerationem habeant; indicibile quantum voluptatis et utilitatis plurimis hæc accurate descripta allatura sint. Quæ meditata, matura morte interrupta, postea perfecit Joannes Lepaige, ut paulo inferius dicemus.

5 Interea tamen S. Norberto accessit B. Godefridus, ante comes Cappenbergensis, trium monasteriorum fundator, atque ipse canonicus: anno enim 1614 Ilbenstadiensens, quorum auctor fuerat et in quorum corona diem obierat, efflagitarant a Paulo papa V facultatem celebrandi ejus festi (3); quod propter concurrentem 13 januarii Epiphaniæ octavam deinceps actum est die 16 januarii, concessis a Benedicto papa XIII in hanc diem indulgentiis (4).

6 Verum, licet tam parci essent in colendis suis sanctis Præmonstratenses, non est quod multo plures in hoc censu non haberent. Scilicet Joannes Baptista Wils Antverpiensis Lovanii apud Joannem Masium, sub Viridi Cruce, anno 1615 edidit et mecænati Adriano Stalpaerts, abbati Tungerloensi, dicavit « Epigrammata de » viris vitæ sanctimonia illustribus ex ordine » Præmonstratensi, juxta ea quæ e variis auctoribus collecta sunt per R. D. Aubertum » Miræum, Antverpiensem canonicum. » Et quidem Miræus (5) biennio ante inter sanctos recensuerat et debitis cumularat encomiis S. Norbertum, Præmonstratensis ordinis conditorem, Hugonem Cameracensem, beatum Evermodum, episcopum Raseburgensem, beatum Milonem Morinensem, beatum Alberonem Virdunensem, beatum Isfridum Raseburgensem, B. Godefridum comitem Cappenbergensem, beatos item abbates Garembertum, Rainerum, Gilbertum, Radulfum, Fredericum, Siardum et alios, quibus injuria temporum pæne tenebras affuderat. Quos omnes Wilsius epigrammatibus celebravit, et præterea Gerlacum, eremitam et ovium tutelarem; S. Ludolphum, Raseburgensem antistitem et martyrem; divum Hermannum; beatum Jacobum,

AUCTORE
V. D. B.

E

B. Godefridus
permittitur
coli.

Miræus et Wilsius alios laudant, sumptus faciente abbate Tungerloensi.

F

(1) Cfr Miræus, Chronicum Præmonstratense. — (2) Cfr Acta SS. tom. I Junii, p. 810 et seqq. — (3) Annales Præmonstratenses, tom. I, part. I, col. 869. — (4) Georgius Octobris Tomus XI.

Roggenburgensis, Ephemerides hagiologicæ ordinis Præmonstratensis, p. 19. — (5) De ordine Præmonstratensi, epist. dedic. p. III.

AUCTORE
V. D. B.

novitium Viconiensem; sanctam Roznatam, nobilem Bohemiæ et martyrem; B. Walterum, circa cujus feretrum copiosa lux resplenduit; B. Richardum, scriptorem celeberrimum; B. Arnoldum a Sualma, pastorem monasterii Ninivensis; B. Haytonem, e rege Armeniæ canonicum Præmonstratensem factum; Divum Rabodonem, religiosum Parcensem; B. Ulricum eleemosynarium; B. Simonem, in nemore Mariano abbatem; Divos Jacobum Lacopium et Adrianum, martyres Gorcomienses; B. Arenistiam, sextam Hærentalensium monialium præfectam; et quatuor alios, quos neque divos, neque sanctos, neque beatos nuncupat. Hæc extranei, sumptus faciente literarum amantissimo abbate Adriano Stalpaerts.

Parcenses et
Ninovienses e-
dunt Arborem
spiritualem
Præmonstra-
tensem.

7 Neque in aliis abbatibus quiescere voluerunt. Videlicet Joannes Masius, quem Wichmans (1) virum appellat ab omni fictione et levitate in credendo remotissimum, et qui anno 1621 supprior Parcensis et anno 1630 parochus in Lubbeek factus est, narrat in Parcensi Chronico ms. se die 19 junii anni 1617 Antverpiam abiisse, ut curaret fieri aliquas imagines de ordine, inter cæteras Arborem ordinis sui, cujus prototypum conceperat ipsemet. Anno post confecta imago fuit a cælatore Carolo de Mallery, ut ex abbatis Drusii Manuali constat. Eodem fere tempore Ninovienses alteram Arborem cælari voluerunt suis impensis ab eodem cælatore; ita tamen ut pauca quædam mutarent. Arbor videlicet Ninoviensis exsurgit ex S. Norberto tamquam ex stipite; contra in Parcensi ad radices stant patroni præcipui, sancta Maria, S. Joannes Baptista et S. Augustinus; dein in Ninoviensi B. Jacobus Ninoviensis substitutus fuit cognonimi Viconiensi et B. Ludovicus ab Arnstein B. Elisabethæ Herenthaliensi. Id utrobique omnibus commune ut aureola, cælestis gloriæ indicio, cincti exhibeantur. Sed ecce amborum Arborum nomina:

ARBOR PARCENSIS.

ARBOR NINOVIENSIS.

S. Maria.	Deest.
S. Joannes Baptista.	Deest.
S. Augustinus.	Deest.
S. Norbertus.	S. Norbertus.
B. Jacobus (Gorcom.).	B. Jacobus (Gorcom.)
C B. Adrianus.	B. Adrianus.
B. Macharius.	B. Macharius.
B. Arnoldus.	B. Arnoldus.
B. Rainerus.	B. Rainerus.
B. Elco.	B. Elco.
B. Radulphus.	B. Radulphus.
B. Ludolphus.	B. Ludolphus.
B. Gilbertus.	B. Gilbertus.
B. Garembertus.	B. Garembertus.
B. Isfridus.	B. Isfridus.
B. Evermodus.	B. Evermodus.
B. Hugo.	B. Hugo.
B. Jacobus (Vicon.).	B. Jacobus (Ninov.).
B. Gertrudis.	B. Gertrudis.
B. Rabodo.	B. Rabodo.
B. Elisabetha.	B. Ludovicus.
B. Gerlacus.	B. Walterus.
B. Josephus-Hermannus.	B. Josephus-Hermannus.
B. Hroznata.	B. Hroznata.
B. Fredericus.	B. Fredericus.
B. Siardus.	B. Siardus.
B. Godefridus.	B. Godefridus.
B. Milo.	B. Milo.

8 Aliquanto post, anno scilicet 1633, Joannes Le Paige, vir doctus, diligens et universi ordinis syndicus, edidit in lucem Bibliothecam ordinis Præmonstratensis, qua non clauduntur scriptorum nomina (hæc postea in Spiritu literario Norbertino collegit Georgius Lienhart, abbas Roggenburgensis,) sed ad normam Bibliothecæ Cluniacensis, Cisterciensis, Floriacensis et aliarum, vetera scripta aliaque documenta continentium, quæ Præmonstratensibus maxime essent utilia. In hoc itaque opere Vitas aut breves Memorias dedit plus centum Præmonstratensium; ex quibus sanctos vocavit Norbertum, Garembertum, Gilbertum, Gerlacum, Fridericum, septem martyres sub Saladino, Isfridum, Siardum, Ludolphum, martyres Anglicanos, atque Adrianum et Jacobum Gorcomienses; reliquos beatos et unum reverendum. Octennio ante, anno videlicet 1625, Chrysostomus Vander Sterre, prior in S. Michaelis Antverpiæ, quem alio loco laudabo, emiserat in lucem Natales sanctorum ordinis Præmonstratensis; in quibus sanctos vocavit Norbertum, Gerlacum, Gilbertum et Ludolphum; beatos septuaginta novem, beatæ memoriæ quatuor, sanctæ memoriæ E quinque: quod vero notandum, Waltmannus, S. Michaelis primus abbas, qui beatus dumtaxat dicitur, repræsentatur in libri titulo e regione S. Norberti, radiis cælestis gloriæ capite circumdatus, sed minoribus quam ordinis auctor: quibus tamen significetur eum jam in cælis regnare.

9 Verum, qui eo censu inter sanctos aut beatos habebantur, an ab ecclesia ita vindicati erant ut liceret in eorum honorem missæ sacrificium offerre et ecclesiasticum recitare officium? Creditur Henricus Cuyckius, doctissimus Ruræmundanus episcopus, qui B. Gerlaci, Falkenburgensis eremitæ, quem vestem Præmonstratensem gessisse volunt, Officium et Missam composuit et anno 1604 inter alia Ruræmundana Officia typis Coloniensibus imprimi curavit. Crediderunt etiam Præmonstratenses Hispani, a reliquo ordine plane divisi (id procurarat Philippus II, qui ipsam Societatem nostram in partes distrahere tentavit): hi scilicet anno 1620 kalendarium suum liturgicum multis nominibus jam auxerant et deinde augere perrexerunt. Quæ quo magis manifesta sint, sibi invicem apponam laterculos sanctorum, qui anno 1620 et 1718 colebantur in cœnobiis Hispanis Præmonstratensis instituti. Priores sumpsit ex apographo Kalendarii sanctorum Hispanorum specia- F lium et ordinum, impressi Matrili apud Thomam Suntam, typographum regium, anno 1620; posteriores ex Ordine recitandi officium divinum missasque celebrandi juxta Breviarii ritum atque Romani Missalis, Clementis VIII et Urbani VIII auctoritate recogniti, cum festis quæ generaliter in Hispania celebrantur, pro anno Domini 1718. Dispositus et ordinatus a Fr. Francisco de Consuegra ordinis S. Hieronymi, in regio D. Laurentii monasterio (vulgo del Escorial) religionem professo et sacr. cærem. mag. Matrili ex typographia viduæ Joannis Garcia Infançon anno Domini 1718. Duo alia exemplaria in musæo nostro habemus, alterum in annum 1641, alterum in annum 1647; in quibus festorum dies ordine nonnihil

D
Le Paige et
Vander Ster-
re Vitas et Na-
tales sancto-
rum Præmon-
stratensium in
lucem emit-
tunt.

Auctoritate
episcopi Ruræ-
mundensis of-
ficiū fit de
B. Gerlaco; et
de multo plu-
ribus in Hispania
auctoritate
judicium a-
postolicorum
et regionum.

(1) Brabantia Mariana, lib. II, cap. iv, pag. 271.

A mutati sunt, sed cæterum conveniunt cum kalendario anni 1718, nisi quod S. Dudonis, eremita et confessoris, natalem continent, qui ab hoc postremo abest. Et quoniam decessores nostri sæpius convulserunt horum kalendariorum auctoritatem, id ab eis factum esse noveris, quod præter jus omnia hæc festa celebrari arbitrarentur. Verum annis 1641 et 1646 Antonius Soto Mayor, archiepiscopus Damasci, multisque regiis et apostolicis officiis in Hispania fungens, et anno 1718 Antonius Franciscus Ramirez de la Piscina, multis item ornatus muneribus, amboque judices speciales et privati de his omnibus quæ ad Officia liturgica pertinerent vi bullarum apostolicarum et regionum privilegiorum, aliter omnino judicabant; quin etiam auctoritate sua approbarunt Kalendaria quæ coram habeo. Sed quid hæc refero? Quotannis per duo feresæcula prodierunt uno volumine, simili auctoritate munita, kalendaria, omnium dioceseon et monasteriorum regnorum Legionis et utriusque Castellæ: quis tam diuturnum usum illegitimum dicat? Nequaquam profecto Papebrochius; qui non semel, verbi gratia ubi agit de B. Isfrido, episcopo Raceburgensi (1), Præmonstratenses Belgas Gallosque ad sanctos ordinis sui colendos stimulavit, proposito procul dissitorum Hispanorum exemplo. Verum quid factum sit, non autem an jure factum hoc loco anquirimus. Prodeant itaque utriusque kalendarii nomina; ubi C. Confessor; Ep. Episcopus; Er. Eremita; A. Abbas; V. Virgo; M. Martyr; D. Duplex; S. Semiduplex; O. Octava designantur.

Kalendaria Hispanica annorum 1620 et 1718 proferruntur.

10 KALENDARIUM PRÆMONSTRATENSE HISPANICUM

ANNI 1620	ANNI 1718
JANUARIUS.	
15 Godefridi, C. D.	3 Gerlaci, C. D.
	16 Radegundis, V. S.
FEBRUARIUS.	
4 Gilberti, A. D.	4 Simonis, C. S.
	6 Hildegundis, Comit. D.
	9 Alderici, C. D.
	16 Milonis, Ep., C. D.
MARTIUS.	
	2 Frederici, C. D.
	3 Rodulphi *, Ep., C. D.
7 Frederici, C. D.	
15 Anniv. parentum Ord.	14 et 30 Dudonis, Er. et C. D.
	20 Ludovici, Er., C. D.
APRILIS.	
	4 Josephi, Pr., C. D.
7 Joseph.-Herm., C. D.	15 Ded.ec.Ord.D.1cl.cum O.
MAJUS.	
	2 Transl. S. Norb. D.
4 Monicae, Vid. D.	4 Monicae, Vid. D.
JUNIUS.	
6 Norberti, Fund.D.1cl.cum O.	6 Norberti, E. C.D.1cl.cum O.
	11 Anniv. parentum Ord.
	13 Vulperti, Ep., C. D.
JULIUS.	
	2 Pontia, V. S.
	3 Isfredus, Ep., C. D.
	9 Adriani et Jacobi, MM. D.
15 Milonis, Ep., C. D.	
AUGUSTUS.	
28 Augustini, Ep., C.D.1cl.O.	28 Augustini, Ep. et D.D.1cl.

* Ludolphi

(1) Acta SS. tom. II junii, pag. 1090. — (2) Cfr p. 11. — (3) Benedictus XIV, de Canonizatione, t. IV, part. II, cap. 15,

SEPTEMBER.

12 Jacobi et Adriani, MM. D.

21 Danielis, C. S.
25 Godefridi, C. S.
26 Rogerii et Theodori, CC. D.
30 Gilberti, C. D.

OCTOBER.

5 Gualteri, A. S.
11 Transl. S. Augustini, D.
21 Ursulae et soc., MM. D.

NOVEMBER.

12 Anniv. parentum Ord. N.
15 Siardi, A. D.
15 Anniv. parentum Or.
16 S. Siardi, A. S.

20 Rodulphi, A. D.

DECEMBER.

7 Leopoldi, C. D.
22 Anastasie D.
25 Macarii, C. D.

11 Interea in Belgio videntur etiam aliquid ausi esse Præmonstratenses et aliquot virorum sui ordinis celebrare natales. Verum brevi injectos fuisse scrupulos apparet propter Urbani VIII decreta de cohibenda nova sanctorum veneratione. Certe in capitulo provinciali, quod a die 11 julii ad 21 anni 1643 habuerunt circariæ Brabantinæ alumni, proposuit coadjutor Tungerloensis, Augustinus Wichmans, a pluribus scriptis notissimus, hanc dubitationem: « An in festis sanctorum ordinis nostri, qui aliquando publice ab antiquo culti sunt a populo, ut BB. Frederici, Josephi, Evermodi, Isfridi, etc. an saltem non possit legi Missa de Trinitate. » Ad quod quæsitum responderunt capitulares: R. D. Vicarius intendat et examinet quid fieri possit. Vicarius tum erat, quem jam appellavi et quem sine venerationis significatione nominare non solebant decessores, Joannes Chrysostomus Van der Sterre, Natalium ordinis Præmonstratensis aliorumque hujus generis librorum diligentissimus scriptor. Qui quid præstiterit non invenio; sed (si divinare liceat) Romam scripsit, certiora inde petiturus. Et quidem, quum in capitulo generali, quod anno 1717, præside Claudio Honorato Lucas, celebratum est et cujus decreta Parisiis eodem anno fuerunt typis impressa (2), sessione sexta, die 28 aprilis, amplissimus D. Rothensis proposuit nomine amplissimi D. abbatis canonici Steingadensis in Bavaria, 1º, etc., 2º, etc., 3º an non liceat celebrare festa beatorum sancti ordinis Præmonstratensis, et qua auctoritate id fieri debeat; et respondit capitulum licere celebrare, idque secundum litteras D. procuratoris generalis ordinis Præmonstratensis in curia Romana; qui, sæpius requisitus super hoc, respondit bullas pontificias, in contrarium allatas, non respicere ordinem Præmonstratensem; non quod Præmonstratenses exleges essent, sed quia breviarium proprium habuerunt ducentis ante S. Pii papæ V bullam annis; eos propterea Pianis decretis non obligari et posse (ut tum plurimorum (3) erat sententia) pro pristina libertate aliquid libris suis liturgicis addere et demere. Quid, quod non illi tantum, qui Breviario singulari legitime utebantur, sed etiam ii, qui Romanum correctum

Cogitatur in Belgio de colendis BB. Frederico, Josepho, Evermodo, Isfrido, etc.

num. 6.

Breviarium

Breviarium admiserant, tum episcopi, tum superiores regulares, fas sibi esse æstimabant auctoritate sua nova Officia, quæ Propria dici solent, approbare, inconsulta sancta sede apostolica? Cujusmodi Propriorum exemplaria sunt in Musæo nostro bene multa. Quæ quidem non refero, quasi legitime facta esse vellem, (id enim huc non pertinet,) sed ut intelligatur quæ tum proborum doctorumque virorum esset sententia, et quo jure illa niteretur responsio.

Introducitur
officium S. Gilberti et deinde
BB. Godefridi, Frederici,
Hermannii,
Gerlaci, Gertrudis et Siardi.

12 Hac itaque doctrina fretum, capitulum generale anni 1657, sessione xiii, Officium S. Gilberti Breviario inserendum edixit (3). Anno 1675 latius expansa fuerunt vela. Ad finem enim Breviarii, Michaelis Colberti, totius ordinis præpositi, et capituli generalis auctoritate illo anno Parisiis impressi, septem exstant, continuata paginarum serie, Officia cum lectionibus ii Nocturni propriis, juxta provinciarum consuetudinem celebranda per modum majoris duplicis, scilicet BB. Godefridi, Frederici, Hermannii Josephi, Gerlaci, Gertrudis, Gilberti et Siardi; quæ Officia eodem ritu celebrari posse ad libitum indicatur in tabula Breviarii, eodem anno 1675 Antverpiæ editi, adjectis ad finem Breviarii septem illis beatorum Officiis : ubi notandum est BB. Evermodi, Ludolfi et Isfridi nomina et Officia abesse. Neque martyrum Gorcomiensium, quos Clemens papa X solemniter beatorum martyrum albo adscripserat, celebrabatur ubique festum. Ut enim ex monitis, Missali anni 1697 præviis, constat, anno 1686 capitulum generale sessione xi decretum capituli ejusdam provincialis de celebrando festo beatorum martyrum Gorcomiensium ex ordine Præmonstratensi, Adriani scilicet et Jacobi, extendit ad omnes omnino circarias, statuitque ut hoc festum quotannis celebraretur more majoris duplicis, die nona julii, anticipata die præcedenti octava Visitationis beatissimæ Virginis.

Abrogatur cultus sex beatorum a Colberto abbate et restringitur S. Gilberti cultus;

13 Verum, quum die 19 octobris anni 1691 sacra rituum congregatio declarasset, probante Innocentio papa XI, Officia sanctorum, ratione corporis seu insignis reliquiæ recitanda, intelligi debere de sanctis dumtaxat in Martyrologio Romano descriptis, ... de cæteris autem sanctis in prædicto Martyrologio non descriptis, aut quibus a sancta sede non fuerit specialiter concessum, Officia recitari et Missas celebrari vetuerunt, non obstante quod ipsorum corpora vel insignes reliquiæ in ecclesiis asserventur; hanc ob causam vetuit Michael Colbert, Præmonstratensis abbas et ordinis generalis præpositus, ne deinceps septem superiora illa Officia recitarentur; concedens tamen ut in Missali anni 1697, quia festum S. Gilberti abbas in integra provincia Galliæ solemniter cultu ab omnibus celebrabatur die 4 februarii, ipso die per modum festi duplicis pro devotione cujusque ejus Missa, prout in dicta provincia cantabatur, adderetur. Quod quam parum conveniat, non dicam cum Innocentiano decreto (de sensu enim ejus disputarunt), sed cum ipso Colbertino jussu intelligent omnes. Adeoque initio Breviarii Colbertini, anno 1698 excusi, ad finem rubricarum generalium addita est hæc monitio : Hinc est, scilicet propter Inno-

centii papæ decretum, quod Officia quædam nonnullorum ordinis nostri beatorum, apposta postremo Breviario, celebranda juxta consuetudinem provinciarum, nunc relinquantur observanda non toti ordini, sed iis tantum ecclesiis, in quibus ab antiquo viget in illos devotio et immemorialis consuetudo eorum festa celebrandi.

14 Non placuit omnibus hæc ordinatio, neque universum Breviarium, nimium a vetere consuetudine recedens, et attentato jure editum; quam ob causam, quum ab die 17 junii anni 1695 per regem fas amplius non esset libros liturgicos in Belgium importare et proinde anno 1698 Antverpiæ typis Mulleri prodiret novum Breviarium, auctoritate abbatum S. Michaelis Antverpiensis, Parcensis, Heylissemensis, Averbodiensis, Tungerloensis et Diligemensis, corpori inserta fuerunt septem beatorum Officia. Gravissime id excepit Colbertus; ita ut, cum eodem anno visitationem institueret Parcensis monasterii, sub pæna excommunicationis proscripserit Breviarium Antverpiense: quam tamen proscriptionem ante discessum sustulit ipsemet, eademque manu, quæ decretum visitationis libro inscripserat, id delevit. Ut tamen Brabantini Præmonstratensi abbati aliquantisper morem gererent, ediderunt anno 1700 typis ejusdem Mulleri ingens supplementum, partim ex Parisiensi anni 1698 editione, partim ex Antverpiensi desumptum, quod, ut ait editor in Præfatione, hæc ipsa Breviaria ab invicem in multis discrepant, iisque utile fore videbatur hoc supplementum, qui alterutra aut utraque editione carebant. Quod vero etiam propius ad nos spectat, idem editor in Observationibus suis generalibus circa divinum officium : Officia, ait, sanctorum ordinis nostri celebranda sunt ut reliqua in corpore Breviarii et non ad libitum; prout conclusum est et ordinatum inter amplissimos dominos hujus circariæ prælatos, Bruxellis 11 novembris 1699 congregatos. Nec obstare videtur, ut quidam putarunt, decretum sacræ congregationis rituum, ab Innocentio XI approbatum : cum illud solummodo loquatur de sanctis, quorum Officia et Missæ celebrantur præcise ex eo quod eorum corpora aut reliquiæ insignes in ecclesiis asserventur : non vero de iis, in quos ab antiquo viget devotio et consuetudo eorum festa celebrandi. Quæ animadversio in fronte ejusdem Supplementi, anno 1720 Bruxellis recusi, legitur. Verumtamen in Supplemento Missalis, anno 1718 Lovanii excuso, Missarum novarum sanctorum titulo veniunt BB. Godefridus et Gerlacus, propriam habentes orationem dumtaxat; B. Gilbertus, orationem, secretam et postcommunem; B. Josephus Hermannus, totam Missam. Omissi BB. Fredericus, Gertrudis et Siardus.

15 Interim in ipsa Gallia nuntius remittitur Colbertinæ liturgiæ, adeoque anno 1709 auctoritate Claudii Honorati Lucas, ordinis generalis præpositi, prodiit in lucem Præmonstratense Breviarium, pristinae integritati restitutum; atque iterum Virduni anno 1725 auctoritate capituli generalis; continetque corpori inserta septem beatorum Officia. Sed hic stare noluerunt Stivagienses in Lotharingia : quippe qui adie-

circaria Brabantina aliam viam init.

E

F

in Gallia etiam receditur a Colbertina ordinatione. Stivagienses et Hohenburgenses obtinent a S. Sede facultatem celebrandi festa BB. Evermodi, Is-

(1) Dion. Albrecht, supprior residentie S. Odiliæ, Manuale canonicorum Præmonstratensium, cum facultate superiorum,

Argentorati, 1742, p. 107, lit. F.

A runt sedem apostolicam, postulantes ut sibi et Hohenburgensibus liceret quotannis celebrare BB. Evermodi, Isfridi et Ludolfi, episcoporum Raceburgensium, festivitatem; quin etiam cogitarunt de B. Ludovico Arnsteinio, ut inferius patebit. Nos... Stavigienses, inquit Hugo, Stavigiensis ipse abbas (1)... SS. Evermodi et Isfridi, necnon S. Ludolfi... celebramus festa in ecclesia nostra Stivagiensi et filiali ejus Hohenburgensi, vulgo S. Odiliæ, ex concessione SS. D. N. Benedicti papæ XIII, de die 18 octobris 1725. Cujus concessionis en tibi subijcimus decretum; quod ad totum postea ordinem extendi impetravit R. P. Norbertus Mattens, (religiosus Tungerloënsis, collegii Romani ordinis Præmonstratensis annis 1726, 1727 et 1728 præses (2),) procurator generalis et abbas S. Andreae: « Sanctissimus dominus « noster Benedictus papa XIII benigne indul- « sit atque concessit, ut in monasterio Stiva- « giensi et in ejus filiali ecclesia Hohembur- « gensi a canonicis Præmonstratensibus, ibi « degentibus, officium cum suprascriptis le- « ctionibus II Nocturni (lectiones II Nocturni propriæ, ut moris est, decreto erant præ- missæ) sancti Evermodi in ejus festivitate « in posterum recitari et Missa respective « celebrari possint et valeant. Die 18 octobris, « 1725. (Sic signatum:) Cardinalis Paulutius, « præses. (Et infra:) H. M. Tedeschi, archie- « piscopus Apamensis, S. R. C. secretarius. » Pro festis SS. Isfridi et Ludolfi eadem omnino sunt decreta, mutatis dumtaxat propriis sanctorum nominibus.

anno 1728 il-
la facultas
communis fit
universo or-
dini.

B 16 Anno 1728 universo ordini communis facta est hæc licentia; ut sequenti explicatur diplomate: BENEDICTUS PAPA XIII AD FUTURAM REI MEMORIAM. Emanavit nuper ad supplicationem dilecti Filii Norberti Mattens, procuratoris generalis canonicorum regularium ordinis Præmonstratensis, a Congregatione venerabilium fratrum nostrorum S. Romanæ ecclesiæ cardinalium, sacris ritibus præposita, decretum tenoris, qui sequitur, videlicet: « Ad « humillimas preces D. Norberti Mattens, pro- « curatoris generalis ordinis Præmonstraten- « sis, sacræ rituum congregationi porrectas « pro extensione Officiorum sanctorum EVER- « MODI, ISFRIDI episcoporum, ac LUDOLPHI epi- « scopi et martyris ejusdem ordinis, ad uni- « versum suum ordinem; illasque relatas; « sacra eadem rituum congregatio, inhærendo « concessioni, sub die 18 octobris 1725 a « sanctissimo D. N. BENEDICTO XIII mona- « sterio Stivagiensi ejusdemque ecclesiæ fi- « liali Hohemburgensi factæ, prædictorum « sanctorum Officia cum lectionibus II No- « cturni propriis in universo præfato ordine « in posterum recitari posse benigne indulsit « atque concessit. Die 20 martii 1728. N. car- « dinalis Coscia. N. M. Tedeschi, archiepi- « scopus Apamensis, sac. rit. congregationis « secretarius. Loco † sigilli. » Cum autem sicut dictus Norbertus, procurator generalis, nobis nuper exponi fecit, ipse decretum hujusmodi, quo firmitus subsistat, apostolicæ confirmationis nostræ patrocínio communiri summopere desideret, Nos ipsum Norbertum,

procuratorem generalem, specialibus favori- bus et gratiis prosequi volentes, et a quibus- vis excommunicationis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et pœnis, a jure vel ab homine, quavis occasione vel causa, latis, (siquibus quomodolibet innoda- tus existit,) ad effectum præsentium tantum consequendum, harum serie absolventes, et absolutum fore censentes, supplicationibus, ejus nomine super hoc humiliter porrectis, inclinati, decretum præinsertum autoritate apostolica tenore præsentium approbamus et confirmamus, illique inviolabilis apostolicæ firmitatis robur adjicimus; salva tamen semper in præmissis autoritate memoratæ con- gregationis cardinalium; decernentes easdem præsentis litteras firmas, validas et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac illis, ad quos spectat et pro tempore quomodocumque spectabit, in omnibus et per omnia plenissime suffragari; sicque in præmissis per quoscum- que judices ordinarios et delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici auditores, judicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scien- ter vel ignoranter contigerit attentari, non obstantibus constitutionibus, et ordinationi- bus apostolicis, cæterisque contrariis quibus- cumque. Datum Romæ apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris, die 12 aprilis 1728, ponti- ficatus nostri anno IV. F. Card. OLIVERIUS. Quod decretum die 23 julii anni sequentis simul cum novis Officiis publicari jussit Claudius. Honoratus Lucas, Præmonstratensis abbas et ordinis caput.

17 Celebrabantur tum itaque a Præmonstraten- sibus præter S. Norbertum et duos martyres Gor- comienses beati decem, tres auctoritate apostolica, septem auctoritate propria. Ne vero hæc denuo convellerentur, ut ab abbate Colberto pa- tratum erat, boni consultum est sanctam sedem adire, quam modo tam benignam experti erant Præmonstratenses. Accipe porro alterum Bene- dicti papæ XIII decretum: BENEDICTUS PAPA XIII AD FUTURAM REI MEMORIAM. Emanavit nuper a con- gregatione venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, sacris ritibus præposi- torum, ad supplicationem dilecti filii Norberti Mattens, procuratoris generalis ordinis cano- nicorum regularium Præmonstratensium, de- cretum tenoris qui sequitur, videlicet: « Cum « ex parte Patris Norberti Mattens, ordinis « canonicorum regularium Præmonstraten- « sium procuratoris generalis, pro continua- « tione imposterum recitandi in universo suo « ordine Officia sanctorum, seu beatorum « ejusdem ordinis, scilicet B. Godefridi confes- « soris, S. Gilberti abbatis, B. Frederici ab- « batis, B. Hermannii Joseph confessoris, « S. Gerlaci eremitæ et confessoris, beatæ « Gertrudis virginis, et S. Siardi confessoris, « quæ a multo tempore in communi et anti- « quo dicti ordinis Breviario, prout asseritur, « inserta reperiuntur, necnon pro sanatione « omnium et singulorum defectuum in præ- « dicta insertionem forsitan incursum sanctis- « simo D. N. Benedicto P. P. XIII humillime

AUCTORE
V. D. B.

Benedictus
XIII universo
ordini conce-
dit faculta-
tem celebra-
di festa septem
beatorum;

(1) Annales Præmonstratenses, tom. II, col. 601. — (2) Heylen, Historische verhandeling over de Kempen, pag. 203 et

seqq., edit. 1837.

AUCTORE
V. D. B.

« supplicatum fuerit, Sanctitas Sua, quibus-
« cumque constitutionibus, ordinationibus et
« decretis, in contrarium quomodolibet dispo-
« nentibus, minime obstantibus, oratoris
« instantiis juxta petita benigne annuit. Die
« xxii januarii mcccxxviii. N. cardinalis Coscia.
« N. M. Tedeschi, archiepiscopus Apamensis,
« sacræ rituum congregationis secretarius.
« Loco † sigilli. »

quam publico
decreto con-
firmat.

18 Cum autem, sicut dictus Norbertus nobis subinde exponi fecit, ipse decretum hujusmodi, quo firmitus subsistat, apostolicæ confirmationis nostræ patrocínio communiri sumopere desideret: Nos, specialem ipsi Norberto gratiam facere volentes, eumque a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et pœnis, a jure vel ab homine, quavis occasione vel causa, latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum præsentium tantum consequendum, harum serie absolventes, et absolutum fore censes, supplicationibus, ejus nomine Nobis super hoc humiliter porrectis, inclinati, decretum præinsertum auctoritate apostolica tenore præsentium approbamus, et confirmamus, illique inviolabilis apostolicæ firmitatis robur adjicimus: salva tamen semper in præmissis auctoritate prædictæ congregationis cardinalium. Decernentes easdem præsentis literas semper firmas, validas et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac illis, ad quos spectat et pro tempore spectabit, plenissime suffragari; sicque in præmissis per quoscumque judices ordinarios, et delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici auditores, judicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die viii martii mcccxxviii. Pontificatus nostri anno quarto. (Et erat subsignatum): « F. card. Oliverius. » Romæ, typis Rev. Camera Apostolicæ 1728.

Nulla tamen
intercessit
singularis con-
firmatio cul-
tus:

19 Ubi probe considerandum est judicium intercessisse nullum de cultus antiquitate, neque formam, quæ in approbando cultu immemorabili observari solet, fuisse usurpatam; sed priori decreto concessum fuisse ut Officium in SS. Evermodi, Isfridi et Ludolfi recitari posset, et altero ut posset idem honor continuari in gratiam septem aliorum beatorum, quorum Officia a multo tempore (scilicet ab anno 1675) in communi et antiquo (primo nempe Colbertino) dicti ordinis Breviario (prout asseritur) inserta reperiebantur. Similem veniam fecit idem Benedictus XIII Cisterciensibus, ut in Commentario de S. Bernardo Calvonio, in hoc ipso tomo ad diem sequentem edito, apparebit; atque id quidem ab aliis quoque pontificibus aliquando factum esse pluribus ostendit Benedictus papa XIV (1). Verum considerandum est secundo loco Officia divina, concessa auctoritate Romani pontificis, sufficere pro casu excepto ab Urbanianis decretis, adeoque rationem aliquam habere

beatificationis æquipollentis (2). Tertio considerandum est plerumque, quum, omisso processu de approbando cultu immemorabili, licentia petitur recitandi Officium in honorem beatorum, qui hactenus tantam non habuerunt celebritatem, hanc fere semper initam fuisse viam, non quod manifestum esset eos centum annis ante Urbani papæ VIII decreta cultos fuisse, sed quod ad eos pertinebat alia exceptio, ab Urbano papa etiam stabilita et quæ per patrum virorumque sanctorum scripta dicitur (3): quæ ut existat, oportet, ait cardinalis Casanate (4), patres de servo Dei mentionem fecisse ut de viro insignito speciali nota et gloria sanctitatis, referendo heroicas servi Dei virtutes et (quod potius est) decessum in pace seu in gratia finalis perseverantiæ; nequaquam tamen necesse est, ut Patres, quales SS. Athanasius, Augustinus, Basiliius, Gregorii, Hieronymus, Joannes Chrysostomus et Leo, Dei servos a virtutibus deprædicent; sed, ut in causa B. Agnetis de Montepolitano, probante Benedicto XIII, admissum est, sufficiunt testimonia, multo minoris auctoritatis, ut S. Catharinæ Senensis et S. Antonini (5). Et quidem, suadente Baronio, multa in Martyrologium Romanum admissa sunt nomina, non quia ante diptychis sacris inserta essent aut annua festivitate aliisve ritibus sacris celebrarentur, sed quoniam eorum, ut loquitur Benedictus XIV (6), fiebat laudabilis a Patribus commemoratio, et signanter a S. Gregorio in Dialogis. Porro, si æqui esse velimus, concedamus necesse est documenta, quibus nititur æstimatio sanctimonix eorum beatorum, quos Clemens XI a Cisterciensibus et Benedictus XIII a Præmonstratensibus, nullo instituto processu, passus est publice honorari, tantæ esse auctoritatis historicæ, quantæ libri S. Catharinæ Senensis, S. Antonini Florentini, Vitarum Patrum, Dialogorum S. Gregorii Magni et alii similes.

20 Quarto demum consideranda sunt hæc utriusque decreti verba: Salva tamen semper in præmissis auctoritate memoratæ congregationis cardinalium. Etenim, ut Benedictus XIV, agens de casibus exceptis ab Urbanianis decretis, monet (7), ejusmodi brevibus... semper apponitur clausula: « Salva tamen etc. » ut ostendatur per novam confirmationem in forma brevis nihil rei adlitum fuisse pertinens ad ejus substantiam; quæ idcirco semper, novis advenientibus circumstantiis, potest ab eadem sacra congregatione ad novum examen revocari; verum additam tantum fuisse externam solemnitatem. Et alibi de auctoritate beatificationum, quæ æquipollentes dici solent, disserens: Servatio hæc, ait (8), auctoritatis congregationis sacrorum rituum ostendere videtur eosdem pontifices re vera cognovisse judicium, cultum permittens, nec esse infallibile, nec ad fidem pertinens; cum sacræ congregationi liberum relinquant, nihil obstante approbatione indulgente ac permittente, novis supervenientibus fundamentis, ab eodem recedere. Uno verbo judicium, in beatificatione æquipollenti intercedens, innititur famæ, innititur antiquitati, innititur ut plurimum fundamentis seu indultis cultus, quidem non sine magna ratione, attamen causa judiciali

quantum pateat quidve significet concessa facultas:

(1) De Canonizatione SS., lib. IV, part. II, cap. V, per totum. — (2) Ibid., lib. II, cap. XX, num. 13. — (3) Ibid., lib. II, cap. XIX, per totum. — (4) Ibid., cap. XIX, num. 10

ex mss. card. Casanate. — (5) Ibid., num. 3. — (6) Ibid., lib. IV, part. II, cap. XVII, num. 3. — (7) Ibid., lib. II, cap. XVII, num. 2. — (8) Ibid., lib. I, cap. XLII, num. 10.

A jure non cognita factis; præterea non est præcipiens, sed permittens; non extremum, sed tamquam ad finem conducent. *Quæverba multo magis valent, quando processus nullus factus est, quo casus exceptus ab Urbanianis decretis demonstraretur. Verum in Belgium redeundum nobis est.*

quæ interea
acta sint in
circaria Bra-
bantina.

21 Abbates Brabantinos noluisse omnino cedere Colbertinis jussis dixi supra; quid deinde egerint, postquam Claudius Honoratus Lucas, universi ordinis gubernaculo appositus, Colbertinas novitates valere jussit et decreta pontificia de decem beatorum Officiis publice proposuit, fas est discere ex monito typographi ad candidum lectorem, quod est in capite libri, cujus titulus: Officia sanctorum seu beatorum sacri et canonici ordinis Præmonstratensis nova et antiqua; item tria Officia ex novissimis Breviariis ordinis; item Officia propria circariæ Brabantiae; superiorum permissu edita Antverpiæ apud Hieronymum Verdussen, 1730. Ecce illud monitum: TYPOGRAPHUS CANDIDO LECTORI. Ex præambulo ad Directoria de annis 1727 et 1728 vidisti, benevole lector, Supplementa Breviarii Præmonstratensis, quæ ab anno 1700 usque tunc in manibus fuerant, cum novis suis Officiis novisque rubricis, per illa in circariam Brabantiae inventis, esse abrogata, atque Breviarium Præmonstratense pure et simpliciter quoad Officia omnesque rubricas suæ integritati esse restitutum, ac in circaria Brabantiae observandum; adeoque etiam rejecto Breviario, quod titulum præfert reverendissimi domini Michaelis Colbert generalis de anno 1698, retinendum et sequendum esse Breviarium moderni ordinis generalis reverendissimi domini Claudii Honorati Lucas, editum anno 1709, quod non solum conforme est omnibus antiquis ordinis Breviariis, sed etiam cum auctoritate capituli generalis habiti anno 1717 reimpressum est anno 1723: sed quia incommodum tibi est, imo pene impossibile, magnum istud Breviarium itinerando, aut forte etiam ad partes acatholicas vicinas divertendo circumferre, optasti plurimum, ut nova Officia, dicto Breviario inserta, SS. Clotildis, Claudii et Leopoldi, atque similiter tria nova Officia SS. Evermodi, Ludolphi et Isfridi, quæ ex mandato reverendissimi domini generalis, annuente summo pontifice Benedicto XIII, jam ab aliquot mensibus prodierunt, ac omnibus ad horas canonicas rite legendas necessaria sunt, optasti, inquam, ut in minori forma vellem prædicta Officia typis edere; neque hoc solum, sed ulterius desiderasti, ut ob easdem rationes supradictas etiam Officium Conversionis S. Patris Augustini, BB. Adriani et Jacobi, sociorumque eorum, martyrum Gorcomiensium, et similiter Officia aliorum sanctorum seu beatorum ordinis Præmonstratensis, scilicet Godefridi, Gilberti, Frederici, Hermannii Joseph, Gerlaci, Gertrudis et Siardi, vellem in minori forma typis communicare, attento, quod sua sanctitas Benedictus XIII prædictorum sanctorum seu beatorum cultum Officiorumque lectionem jam nuperrime ad totum ordinem Præmonstratensem extendere dignatus sit. Verum cum ab antiquo circaria

Brabantiae, erga B. M. V. ordinis patronam pie affecta, specialiter coluerit, et etiamnum colat quatuor illius festa, nimirum Desponsationis, septem Dolorum, Rosarii et Patrocinii; atque etiam præterea Festum Triumphi S. Norberti de hæresi Tanchelini, hinc est quod prioribus istis Officiis hic etiam in eadem forma junxerim præfata quinque Officia, etiamsi non parvis omnino sint obligationis cum prioribus; adeoque habes hic etiam, quidquid in supramemoratis crassæ molis supplementis non est abrogatum, ita ut pro debita, simul et commoda officii canonici persolutione nil ultra desiderari valeat. Nota autem, quod omnia festa, quorum Officia hic habes impressa, suis respective locis inserta sint Directorio horarum ad usum circariæ Brabantiae.

22 Certa itaque lege inscripta sunt kalendario Præmonstratensi decem illa beatorum nomina; verumtamen singulis suis certa non mansit sedes. Libris liturgicis, ab abbate Præmonstratensi ordinis generali, Claudio Honorato Lucas, illatæ quidem fuerunt immutationes aliquot, sed non gravissimæ, quibus veteres ritus turbarentur: ut colligo ex Missali, quod anno 1733 excudi jussit, et ex Breviario, quod auctoritate capituli generalis anni 1741 editum est, atque dein Bruxellis jussu vicariorum generalium per circarias tum Brabantiae et Frisiae, tum Flandriae et Floreffiæ anno 1768 prodiit et nunc etiam a Præmonstratensibus Belgis usurpatur. Ut enim ex literis, Missali illi præmissis, liquet, multi (ni fallor, Galli) adeoque omnes fere circariæ tunc temporis jam votis ardentibus expetebant ut nova editio Breviarii Præmonstratensis modernorum Breviariorum dispositioni conformaretur; sed prudentissimus Lucas, qui oculis perspexerat quanta labes ordinis unitati per inductos a Colberto novos ritus inserta esset, non siverat immutari nisi pauca et sine notabili alteratione. Verum, quum Joannes Baptista L'Écuy Præmonstratense abbatiale pedum accepit, alia plane via tentata est, consentientibus capitulis nationalibus annorum 1779 et 1782; et negotium commissum Remaclo Lissor, abbati Vallis Dei, commendato a rerum liturgicarum peritia (1), sed viro ingenii parum stabilis, quippe qui paulo post epitomen gallicam librorum Febronii ediderit, et schismati gallicano ita adhæserit ut sacramento se obligaverit constitutioni civili cleri, in Sedanensem parochiam se intrudi passus sit et conciliabulo Parisiensi anni 1796 interfuerit (2). Verumtamen, ut verbis utar Joannis Baptistæ L'Écuy in literis præliminaribus, nec fas nobis est prætermittere virum quemdam insignem, curiæ Romanæ prælatum, rituum congregationi adscriptum et ordini Præmonstratensi addictissimum, illustrissimum DD. comitem Castracane, qui calendarium et rubricas attente perlegit eaque manu censoria retractavit; ita ut tum non videantur novi ritus Gallicani vehementer displicuisse S. R. C. alumnis. Atque id etiam concedendum est novum hoc Breviarium, maxime ad exemplar Breviarii SS. Vitoni et Hidulphi dispositum, laude non carere, sive pietatem cum doctrina conjunctam quæras, sive symmetriam cum varietate. Verum iis, qui

AUCTORE
V. D. B.

Fata Breviarii
Præmonstra-
tensis sæculo
XVIII.

(1) Cfr Literæ L'Écuy ante partem vernam. — (2) Bouillot, Biographie ardennaise, t. II, p. 106, ap. D. Guéranger, Insti-

tutions liturgiques, 1841, t. II, p. 382.

hanc

AUCTORE
V. D. B.

hanc promovebant molem, plane perspectum erat numquam fore ut exteræ circariæ in hanc omnium consuetudinum eversionem consentirent; quare in capitulis nationalibus negotium id perfecerant : quibus imprudentissimis ausis id assecuti sunt ut deinceps in capitulo generali de rebus liturgicis (de quibus ante fere semper aliquid quærebat) neque agi, neque definiri quidquam amplius posset; ut circariæ gallicæ singulare corpus conficerent; et ut exteræ domus sibi singulæ providere deinceps deberent : quo omne ordinis vinculum solutum est.

Kalendaria C.
H. Lucas et J.
B. L'Écuy, or-
dinis genera-
lium.

23 Sed utriusque kalendarii pars danda est quæ ad argumentum nostrum pertineat. A. Abbas; C. Confessor; D. Duplex; D. Ma. Duplex majus; D. Mi. Duplex minus; Ep. Episcopus; Er. Eremita; J. Justus; M. Martyr; S. Ma. Solemne majus; S. Mi. Solemne minus; P. Presbyter; Tr. Triplex; V. Virgo.

EX KALENDARIIS

C. H. LUCAS

J. B. L'ÉCUY

JANUARIUS.

B 16 Godefridi, C., D. Ma. 16 Godefridi, J., D. Mi.

FEBRUARIUS.

4 Gilberti, A., D. Ma. 17 Evermodi, Ep., D. Ma.

MARTIUS.

3 Frederici, A., D. Ma. 29 Ludolphi, Ep., M. D.

APRILIS.

7 Hermanni-Jos., C., D. Ma. 22 Gerlaci, Er., S. D.

MAJUS.

2 Transl. S. Norb., Tr. Fer. II Asc. Gerlaci, C., D. Ma.

25 Frederici, A., D. Ma.

JUNIUS.

6 Transl. S. Norb., S. Mi. 7 Gilberti, A., D. Ma. 15 Isfridi, Ep., D. Ma. 15 Isfridi, Ep., D. Ma.

JULIUS.

9 Adriani et Jacobi MM. D. Ma. 9 Adriani et Jacobi MM. D. Ma. 11 Norberti, Archiep., Tr. 11 Norberti, Ep., S. Ma.

AUGUSTUS.

15 Gertrudis, V., D. Ma. 15 Gertrudis, V., D. Ma.

OCTOBER.

15 Ludolphi, Ep. et M., D. Ma.

NOVEMBER.

C 17 Siardi, A., D. Ma. 15 Siardi, A., D. Ma.

S. Gilberti festi mutatio;
B. Bronislavie cultus appro-
batio novissi-
ma.

24 Quare S. Gilberti natalis adscriptus fuerit diei 4 februarii dictum est supra num. 13. Eum celebrabat ecclesia Claromontana die 6 junii, qua e vivis recessit beatus vir et ad quam de eo dixerunt in opere nostro decessores. Saussayus et Christophorus Vander Sterre laudant eum ad diem 3 octobris. Contra monasterium Novemfontium in agro Claromontano, ubi beatus vir primus abbas fuerat, agebat ejus festivitatem die 24 octobris, qua ejus corpus anno 1615 inventum et honorificentissime translatum fuerat. Quas varietates ut de medio tolleret, capitulum generale anni 1738 decrevit sessione viii Officium S. Gilberti transferendum et celebrandum in posterum esse die 24 octobris, quo sacræ ejus exuviæ sunt elevate : quam legem adhuc servant Præmonstratenses Belgæ, Germani et Hungari; L'Écuy contra et novi Breviarii auctores eam plane non curarunt.—Omnibus autem illis cælitibus, a sede apostolica agnitis, accessit anno 1839 B. Bronislavia, quæ die

29 augusti anni 1259 in Cracoviensi ordinis D Præmonstratensis parthenone quietem perpetuam invenit et ejus immemorabilem cultum S. R. C. illo anno probavit et confirmavit, permittens ut in diocesi Cracoviensi et ibidem a monialibus Præmonstratensibus ejus festum cum Missa et lectionibus II Nocturni propriis ageretur : verum alii Præmonstratenses nondum petierunt ut hæc gratia sibi communis esset. Atque hæc est origo et incrementum cultus liturgici sanctorum et beatorum ordinis Præmonstratensis; quæ partim collegi ex supellectile nostra liturgica, maxime vero ex monumentis, quæ mecum communicavit ven. vir J. M. Dillen, bibliothecarius Parcensis, et diligentissimus rerum Præmonstratensium indagator.

§ I. Continuo post mortem B. Ludovicum cælitibus accensum fuisse.

Ex his autem, quæ hactenus enarravimus, facile intelliget lector quantis difficultatibus implicata sit quæstio utrum ii præclari viri, qui ante omnem hominum memoriam a Præmonstratensibus sancti aut beati vocantur, sed cultu liturgico (differt enim his ab ecclesiastico, multo latius patente,) carent, a nobis, qui jubemur in hac parte diligentes et accurati esse, censeri possint æquipollenter beatificati et sancti aut beati appellari. Affirmanter respondendum visum est Papebrochio; aliter iis, qui post eum venerunt, adeo ut noluerint etiam eis, qui ab Hispanis colebantur, locum dare in Actis nostris, nisi sedes apostolica confirmasset eorum cultum. Equidem putem Papebrochium propius accessisse ad Romanorum pontificum mentem, quantum hæc ex Clementis XI, Benedicti XIII aliorumque decretis colligi potest; et proinde antiquiores et celebriores omnes legitime posse beatos nuncupari; quos inter profecto venire Ludovicum Arnsteinium. Ut autem judicare possit ipse lector an sæculorum judicio jam pridem in sanctorum et beatorum album relatus fuerit comes Ludovicus, quæ in utramque partem valere videantur, hoc paragrapho referam.

26 Considerandum imprimis est ejus Vitam, non secus ac sancti viri, brevi post mortem conscriptam fuisse. In prologo profitetur auctor se comitis Ludewici, viri per omnia virtuosius, parentes, ortum, in sancta professione progressum et felicem in Christo transitum, etsi non aureis, tetrīs tamen literis exoraturum. Ubi vero mortem ejus describit : Totus, ait, cælestium flagrans desiderio, valedicens omnibus, octavo kalendas novembris, lætantibus angelis, plenam felicibus meritis animam transmisit ad Christum. Lege quæ dein de ejus sepultura narrat, tam præclara utique et solemni, ut plerorumque sanctorum tam splendida non fuerit. Epilogus etiam observandus est : Accipe jam, lector, inquit biographus, brevem et simplicem paginam, tanti viri virtutibus imparem... Date, fratres et domini, date, precor, veniam; et quid tantis cineribus debeatis vigilanter advertite. Ne, quæso, pro nihilo terram desiderabilem habeatis, ne, unde gratiam et meritum, inde teneamini pœnas et supplicia reportare... Non ergo simus ingrati de tanto beneficio, ut ejus nobis patrocinetur oratio.

Inter beatos
Præmonstra-
tenses recen-
sendus est B.
Ludovicus,

quoniam ejus
Vita tamquam
viri sancti
scripta est,

AUCTORE
V. D. B.

A oratio. Demum in epitaphio dicitur venerandus vir rosa vernalis, quæ sub alis seraphin plena est majestate Dei. Quod vero beati Ludovici Vita eo plane modo conscripta est, quo reliquæ legendariis seu libris choralibus insertæ, res adeo manifesta est ut non fugerit sagacissimum Helfricum Bernhardum Wenckium, professione protestantem et domus Hassiæ historicum : Ludovicus, inquit (1), magna pietatis fama diem obiit. Quæ res, juncta cum solita monasteriorum veneratione in fundatores suos, causa fuit ut initio sæculi XIII Arnsteinianus religiosus Vitam sancti scripserit : Dieses, und die gewöhnliche Ehrfurcht der Klöster gegen ihre Stifter, erweckte im Anfang des dreizehnten Jahrhunderts einen Mönch des nemlichen Klösters, das Leben des Heiligen zu schreiben. Nil itaque mirum, si in altero codice Musæi Britannici Vitis sanctorum adjuncta sit. Quo quum Gamansius usus fuisse videatur, se hanc Vitam editurum esse scripsit, prout eam repererat in antiquissimo ms. post Vitas sanctorum.

licet pro more germanico hæc appellatio in titulo ommissa sit;

27 Re quidem vera beati appellatio in lucubrationis titulo venerabili viro non tribuitur : In codice enim illo Gamansii primario hæc præmissa erant verba : Incipit prologus gestorum comitis Ludovici, fundatoris nostri. In alio exemplari reperit Blanpinius et Kremerus hoc initium : Incipit Opusculum seu Vita Ludovici, quondam comitis in Arnstein et fundatoris nostri. Prologus... Vita præfati comitis Ludovici in Arnstein... In fine : Epitaphium Ludovici comitis et fundatoris in Arnstein. In codice autem, quo usus est Browerus, is erat titulus : Incipit Opusculum gestorum comitis Lodewici, fundatoris; finis vero : Explicit opusculum gestorum comitis Ludewici, fundatoris nostri. Demum inscriptio libri ms., quo usus est Böhmerus, hæc erat : Incipit opusculum gestorum comitis Lodewici, fundatoris nostri. Quibus adde in versione germanica sæculi xv (ut mihi ex illustrissimi Limburgensis episcopi literis constat) sancti titulum abesse, et similiter in Vitis sanctorum et virorum sanctitate insignium ordinis Præmonstratensis, quas anno 1753 Varsoviæ in folio polonice edidit Antonius Josephus Daniel Kraszewski, abbas Vitoviensis (2). Verum animadvertendum est in Germaniæ partibus a priscis librariis sanctitatis laudem non aliis adscribi consuevisse ac sanctis antiquioribus aut a sancta sede solemniter canonizatis; aliis vero, licet plane in sanctorum numero haberentur, nequaquam hanc laudem datam fuisse; quin etiam in nonnullis codicibus legi Vitam Oudalrici etc., licet brevi post mortem a romano pontifice legitimo decreto inter sanctos relatus fuerit. Sed quid his immoror? Percurre Pertzii Monumenta Germaniæ, in quibus veteres codices accurate repræsentantur: multas ibi obvias habebis sanctorum Vitas sæculi x et sequentium; raro sanctos aut beatos eos dictos reperies.

sed quum sæculo xviii et deinceps edita est, honestatus fuit beatus vir hac appellatione.

28 Quum autem sæculo xvii alii prorsus essent mores, pronum erat ut Browerus in Sideribus suis, quemadmodum illic S. Meinwercum, episcopum Puderbornensem, et S. Eigilem,

quantum abbatem Fuldensem, beatæ memoriæ et sanctos appellavit (licet in antiquis Vitarum exemplaribus hæc appellationes abessent), sic quoque venerabilem comitem Ludovicum eisdem laudibus ornaret. In elencho itaque eorum, quæ Sideribus illis continentur, illos trinos dixit b. m. seu beatæ memoriæ; similiter in singulari B. Ludovici Vitæ titulo, licet simili loco nude Meinwercum et Eigilem, omni sanctitatis laude ommissa, dixisset, Vitam et conversionem B. M. comitis Ludewici scripsit; demum, ut in supremo margine S. Meinwercum scripsit et S. Eigilem, sic quoque S. comitem Ludewicum Arnsteinium. Omnes itaque tres eodem ordine habuit et conditione; et quum tunc temporis SS. Meinwerci et Eigilis cultus certus esset, proculdubio favet maximopere B. Ludovico ille scribendi modus Broweri, viri doctissimi, prudentissimi, sanctissimique. Non aliter Joannes Lepaige, qui in Præmonstratensis ordinis bibliotheca B. Ludovici actis pro titulo inscripsit. Vitam beati Ludewici, comitis Arnsteinii, fundatoris abbatiæ Arnstein, Præmonstratensis ordinis, Trevirensis diocesis, et in ea fratris (ut vocant) conversi; necnon beatæ Gudæ, beati Ludewici conjugis clarissimæ, in ea sanctimonialis, et beati Godefridi, ejusdem Arnsteinii cœnobii primi abbatis, ex ejusdem monasterii et ordinis ms. codicibus et ex Sideribus illustrium et sanctorum virorum R. P. Browerii, societatis Jesu presbyteri, eruta et prolata; neque contentus fuit Pagius B. Ludovicum in Vitæ titulo beatum appellare, sed in margine ubique eadem laude eum ornavit; quin etiam Vitæ textum pluribus locis mutavit ut venerabilem virum beatum Ludovicum diceret. Gamansius autem noster, qui in sanctorum gestis eruderandis plurimum sudavit, operamque suam elucidandæ B. Ludovici Vitæ solerter impendit, passim in scriptis suis eum B. Ludovicum nuncupavit; et similiter Arnsteinienses, qui ad eum de fundatore suo dederunt literas, semper eum beatum Ludovicum appellant. Hunc autem titulum Vitæ paraverat : Conversio et fundatio beatorum Ludovici generosi et Gudæ comitum, conjugum, conversorum et fundatorum insignis ecclesiæ canonicalis ordinis Præmonstratensis in Arnstein, prout eam reperi in antiquissimo ms. post Vitas sanctorum a quodam illius et ipsi cœtaneo in conversione filio, vel ad minus non longe post converso, qui beati patris sui exemplo humilis latere nomenque suppressere voluit : hanc verbotenus, ut sequitur, accipe.

29 Carolus Ludovicus Hugo, a quo beati comitis Vitam etiam editam fuisse dixi, eam tum in titulo universi libri, tum in fronte ipsius lucubrationculæ (3) appellavit Vitam beati Ludovici, comitis de Arnstein. Similiter in Annalibus ordinis Præmonstratensis (4) septies ven. virum nuncupavit beatum Ludovicum. Multo autem magis consideranda sunt, quæ in præfatione de B. Ludovici Vita ab Hugone dicuntur : Vitam, ait editor, beati Ludovici, comitis Arnsteinii, a Pagio nostro in Bibliotheca Præmonstratensi jejune olim editam et nævis lacunis mendosam, restituimus ex

Paratur ejus Vita ut obtineatur licentia recitandi officii in ejus honorem.

* Le Paige

(1) Katzenelenbogische Geschichte, pag. 224. — (2) Zycie SS. y w nadziei zesslych Slug Boskich Zakonu Præmonstratenskiego, Pazdziernik, pag. 178 et seqq. — (3) Sacre antiquitatis Octobris Tomus XI.

monumenta, t. II, p. 54. — (4) Annales, t. I, p. 202 et seqq.

AUCTORE
V. D. B.

authographo, et notis instructam evulgamus, qualem paraverat P. Blanpinus, ad instantiam reverendissimi domini Norberti Mattensii, abbatis Fontis-Andree et totius ordinis nostri procuratoris generalis in curia Romana, offerendam sanctæ memoriæ Benedicto XIII, summo pontifici, quo tutius, inspectis tabulis, procederet ad conscriptionem comitis in beatorum numerum. Ex quibus liquet sub initio sæculi xviii serio cogitatum fuisse de impetrandis ab auctoritate apostolica B. Ludovico cælitum honoribus : quod fieri poterat, ut supra diximus, vel concessione officii, vel confirmatione cultus immemorabilis, vel processu beatificationis ordinario. Sed contendissent procul dubio Stivagienses B. Ludovici nomen conjungere cum BB. Evermodi, Isfridi et Ludolphi, et ut in horum laudem, sic etiam in ejus honorem officii recitandi potestatem impetrare; quæ via omnium erat brevissima et illo tempore, ut vidimus, certissime usitata, etiamsi non alia aliquando existerent cultus indicia, quam quod venerabilis eorum memoria religiose per Vitas eorum, jam pridem conscriptas, ad hanc diem propagata esset. Verumtamen Vita, a Blanpinio parata, Romam numquam missa est, neque Mattensius consilia sua duxit ad exitum; quod forte ocius in Belgium revocatus est.

Antiquissima
venerationis
testimonia.

30 Quamcumque autem iniissent viam, spem non fefellisset eventus, quoniam non ex Vita tantum, sed etiam ex aliis monumentis ostendi poterat eum semper et multo plus centum annis ante Urbani papæ VIII decreta publice habitum fuisse in cælis regnare. Etenim in diplomate Gummersheimensi anni 1263, quod inferius integrum recitabo, appellatur beatus vir sanctæ memoriæ Ludovicus comes; et in Necrologio abbatiæ Arnsteinianæ, in quo nulli scripti sunt post annum 1426, leguntur ad diem 28 (25?) octobris sequentia (1) : Anno gratiæ 1185 beatæ memoriæ venerabilis Lodowicus, comes et conversus, fundator ecclesiæ hujus in Arnstein, necnon ecclesiarum videlicet monasterii Bese-lich, Enckenbach et Vallis S. Mariæ feliciter migravit ad Christum : ubi animadvertit neminem alium illic dici beatæ memoriæ, venerabilem, feliciter migrasse ad Christum. Similiter in Chronico Arnsteiniano, quod Luwandus canonicus ante mortem B. Ludovici incohavit, ubi venit ad annum 1185 : Ludewicus comes, inquit (2), et conversus, fundator hujus ecclesiæ aliarumque monialium, feliciter obiit; quum omisso vocabulo feliciter ad annum 1080 scribat : Eustachius, abbas secundus, obiit; et ad annum 1196 : Richolfus abbas obiit. Similiter in diplomate anni 1235 (3) felicitis memoriæ comes Ludewicus legitur.

Inscriptum est
B. Ludovici
nomen fastis
sacris ordinis
Præmonstra-
tensis et Colo-
niæ.

31 Strata itaque via erat ut, quum Præmonstratenses cœperunt beatos suos certis inscribere diebus, B. Ludovici nomini locus fieret. Porro in menologio seu Natalibus sanctorum candidissimi ordinis Præmonstratensis, quos anno 1625 publicabat Joannes Baptista Van der Sterre, abbatiæ S. Michaelis jam laudatus prior, legitur ad hanc diem : In cœnobio Gummerscheym natalis B. comitis Ludwici, conversi ordinis Præmonstratensis et fundatoris cœnobii Arnsteinii, juxta Loganam in Westerwaldia siti.

Qui, postpositis sæculi pompis ignominia crucis Christi, cum in regulari vita complures insigni pietate transegisset annos, totus cœlestium flagrans desiderio, omnibus valedicens, lætantibus angelis, plenam felicibus meritis animam transmisit ad Christum. Non aliter Georgius Lienhart, abbas Roggenburgensis in Suevia, qui anno 1764 decreto capitulari Circariæ Suevicæ in lucem dedit Ephemerides hagiologicas ordinis Præmonstratensis, ad diem 25 octobris his verbis venerabilem Ludovicum prosecutus est : In monasterio Arnsteiniano natalis B. Ludewici, comitis de Arnstein. Ut sanguine ita sanctitate B. Ottoni diacono, prædiis ditissimo, nobili ac generosa Saxorum prosapia descendenti, propinquo suo consanguineo B. Ludewicus suam conversionem, ordo noster novum gratus adscribit surculum. Præcipua dein B. Ludovici gesta compendio referuntur; scilicet : Istius, amore Jesu Christi larga prædia amplissimasque abdicantis facultates, ac monasterium, Gratia Dei nuncupatum, fundantis provocatus exemplo, et potentissimis persuasus hortatibus, generoso ausu se quoque Deo per vitam religiosam ac castrum suum divino cultui consecrat. Memor promissi, a Salvatore facti, quod qui uxorem propter nomen ejus reliquerit, centuplum sit recepturus, amatae conjugii Gudæ vale, et religioni dixit ave. Ut nudus nudum Christum sequeretur, sæculi divitias, fumosos majorum titulos honoresque abiecit. Omnibus renunciatis ac semetipso abnegato, ex summa et vere stupenda humilitate elegit abjectus esse in domo Dei sui, humilis factus conversus. Quo in statu lectioni, orationi et divinarum rerum contemplationi, eleemosynis aliisque caritatis, misericordiæ ac compassionis erga pauperes et viduas, (quibus et victum sæpe latenter et amictum per humeros quasi furtive dimisit,) jugiter intentus operibus, complures egit annos. Cum vero de licentia abbatis pro more suo ecclesias, a se fundatas, sollicitè visitasset, et ad cœnobium virginum Gummersheim devenisset, in febrem incidit. Morbo ingravescente et viribus corporis deficientibus, mature omnibus moriturientium sacramentis probe munitus, totus cœlestium flagrans desiderio, omnibus vale dicens lætantibus angelis, plenam felicibus meritis animam hac die transmisit ad Christum. Quin etiam in fastis Coloniensibus Gelenii, qui anno 1645 cum reliquis laudibus seu Magnitudine Coloniæ in publicum iverunt, ad præsentem diem hæc veniunt (4) : B. Lodvici, ordinis Præmonstratensis canonici, ex comitibus de Arnstein, cujus mater erat burgravia sive castrensis comes de Odenkircha, ministerialis archiepiscoporum Coloniensium.

32 Nec quidquam in ordine Præmonstratensi a pluribus sæculis firmitus fuit quam ut Arnsteinianum fundatorem beatissimum accenserent : quam obrem imago etiam ejus apparet in arbore Nino-viensi, quam antea n. 7 explicui et ubi beatus dicitur et caput gloriosis radiis circumdatum gerit. Contra (nam nihil occultare velim) in imaginibus B. Ludovici ejusque uxoris Gudæ, quæ alteri codici Idsteiniano insertæ sunt, absunt

Imagines B. Ludovici; cuius tamen cultus parissimus erat Arnsteinii,

(1) Ap. Kremer, Origines Nassaviæ, t. II, p. 411. — (2) Ap. Böhmer, Fontes rerum Germanicarum, t. III, p. LI. —

(5) Gudenus, Codex diplomaticus, t. II, p. 69. — (4) De Coloniæ magnitudine, p. 734.

(ut

A (ut ad me rescribendum curavit Ill. Episcopus Limburgensis) radii et aureola a capitibus. Veruntamen sunt et alia nonnulla, quæ in aliam partem omnino vergere videntur: scilicet, quum Gamansius ineunte anno 1672 ad abbatem Arnsteinianum literas dedisset, quibus inter alia multa interrogabat de sepulcro B. Ludovici, quem ex Vita ante aram S. Nicolai humatum fuisse noverat, deque imaginibus aliisque id genus, respondit Wilhelmus Priester, professus in Arnstein, nomine abbatis sui: In lapide excisa huiusmodi scriptura apparet: ANNO DNI MCCCLIX WALBURGIS CEPIT DOMINUS WILHELMUS ABBAS REEDIFICARE ECCLESIAM. CUJUS ANIMA REQUIESCAT IN PACE. AMEN... Wilhelmus a Staffel, abbas ante nominatus, in reedificatione ecclesiæ formam mutavit structuramque adauxit in longitudine binis altis turribus cum sanctuario ex fundamento quidem. A latere aquilonis turris aram habet, scilicet apostolorum Petri et Pauli. Ante hanc aram epitaphium prædicti Wilhelmi abbatis cernitur. Neque fundatoris aut conjugis, neque primorum aut posteriorum abbatum aliud epitaphium; nullæ fabricæ, sculpturæ, picturæ, descriptiones, inscriptiones, insignia nulla... Cæterum obiter significamus R. A. P. Jacobum Masenium Societatis Jesu annis abhinc tribus circiter apud nos in Arnstein coram inspexisse et annotasse memorabilia quæcumque pro exornanda sua Trevirensi historia. Veruntamen, qui has literas scripsit, beatum Ludovicum vocat pientissimum fundatorem; unde videatur, quod diximus, is titulus nomini ejus apud Arnsteinianos adhæsisse.

neque nunc ad Rhenum viget.

B 33 Nihilominus fatendum est Masenium ex his, quæ coram illic vidit, nequaquam inductum fuisse ad eandem laudem dandam B. Ludovico, adeoque eum nude appellare Ludovicum comitem Arensteinium (1); et in Annalibus Trevirensibus (2) (nam hic quoque locus Masenii est) abstinere similiter a sancti aut beati appellatione, contentum eum magnifice laudare: Inter hæc, inquit, Ludovicus, comes Arensteinus octavo kalend. novembris decessit, vir cum ob incredibilem ac summam in Deum pietatem et religionem, tum egregium pudicitiam et rerum cælestium studium, quo conjuge florenti ætate, opibus atque eximiis honorum titulis in Christi gratiam spretis, æternum sibi decus peperit, cælo terraque memorandus. Quæ tamen verba appellationibus beati et sancti æquivalent. Deinde qui in sanctos Trevirenses quam solertissime inquisiverunt, Hontheimius, auctor Brevis historiæ cultus sanctorum Trevirensium domesticis monumentis stabilitæ (3), et anonymus presbyter Trevirensis, qui anno 1837 Vitas et acta sanctorum Trevirensium (4) vernacule edidit, omittunt omnino B. Ludovici nomen; veruntamen, quum eis solum propositum fuerit de iis sanctis agere, qui officio liturgico culti fuere aut coluntur, non magni momenti est eorum silentium. Præterea Franciscus Xaverius Remling, parochus in Hambach, qui eximia diligentia historiam monasteriorum Baviaræ Rhenanæ conscripsit, passim quidem

laudat comitem Ludovicum, quod sanctimoniam fama floruit (5) et in odore sanctitatis mortuus est (6), sed neque beatum nuncupat, neque sanctum. Ven. vir J. Marx, historiæ ecclesiasticæ in seminario Trevirensi lector, eandem inivit viam; plurimum laudans comitem Ludovicum, nusquam tamen sanctum vocans aut beatum (7). Accedit quod ille idem Hontheimius, repetens Broweri editionem Vitæ B. Ludovici solosque locos communes omittens, consilio abstinuit ab adornando pientissimo viro sanctitatis laude, et in ipso fronte scripsit: Ex Vita Ludovici, comitis et fundatoris in Arnstein, a scriptore prope æquali sæculi XII.

34 Recentiores itaque minime consentiunt in referendo inter sanctos aut beatos B. Ludovicum; sed hoc passim observatur quod, quando beati aut sancti officio liturgico non coluntur, complures abstinere a beatitudinis aut sanctitatis titulo: ut in positionibus de approbatione cultus immemorabilis frequenter occurrit, quin quidpiam inde exsurgat adversum beatorum jura, aliis nixa testimoniis: et quidem, si ea memoria teneantur quæ sparsim hoc paragrapho retulimus, non potest non esse manifestum continuo post mortem B. Ludovicum a pientissimis suis sodalibus in sanctorum consortio habitum fuisse; quæ de ejus sanctimonia opinio ita ad hanc usque diem perseveravit ut casus exceptus adesse videatur, qui, ut supra explicuimus, per Patrum scripta dici solet et ut nil ob stare censendum sit quin officii ejus annua recitatio, eodem jure, quo reliquorum beatorum Præmonstratensium, a sancta sede impetretur; multoque minus nobis liceat locum denegare beatissimo viro in his nostris Actis sanctorum. Accedunt instrumenta publica, ante et post decreta Urbani VIII edita, quibus laudibus effertur, quas non nisi sanctis et beatis tribui sinit ecclesia. Quodsi quid tamen desit, exemplo Papebrochii, B. Eberhardi præpositi Marchtallensis gesta inter Acta sanctorum edituri (8), profitebimur dandum aliquid summæ ac pene nimiam antiquorum Præmonstratensium hac in parte modestiæ; ne paucis illis, quos accepta a majoribus traditio constanter beatos prædicat, subtrahamus titulum beati. Dicemus itaque de beato Ludovico, postquam ejus Vitæ, præcipui ejus gestorum fontis, merita, codices et editiones recensuerimus.

AUCTORE V. D. B.

Quod tamen non impedit quin beatis accenseri possit ven. vir.

§ II. B. Ludovici Vita, codices, editiones.

Scripta ejus Vita fuit non multo post mortem, id est inter diem 1 februarii anni 1198, qua die Valeramus, comes Nassaviensis, e vivis recessit (9), et annum 1235, quo circiter filius ejus Rubertus ad aliam item migravit vitam (10). Id enim colligitur ex capite I, ubi hæc occurrunt: Rubertus, frater Arnoldi, pater exstitit comitis Valerami; cujus filii sunt Henricus et Rubertus, nunc comites. Scriptorem fuisse canonicum Arnsteinianum consentiunt omnes et universi opusculi clamat indoles. Ad novum cænobium non accessit nisi post annum 1151,

Scripta fuit B. Ludovici Vita non multo post mortem a canonico Arnsteiniano, qui videtur fuisse Luwandus;

(1) Epitome annalium Trevirensium, pag. 596 et 597. — (2) Lib. XIV, num. 180, tom. I, pag. 81. — (3) Prodomus Hist. Trevir. part. I, pag. 557 et seqq. — (4) Leben und Thaten der Heiligen, deren Andenken besonders im Bisthum Trier gefeiert wird, Trier 1837. — (5) Geschichte der Abteien in

Rheinbayern, tom. II, p. 105. — (6) Ibid. pag. 159. (7) Geschichte des Erzstifts Trier, tom. II, part. II, pag. 186. — (8) Acta SS. tom. II Aprilis, pag. 502. — (9) Kremer, Origines Nassavicæ, tom. I, p. 582. — (10) Ibid., p. 429.

utpote

AUCTORE
V. D. B.

utpote qui non noverit Godefridum I abbatem, qui anno XII, quo super Domini familiam fuerat ordinatus (ordinatus autem fuerat anno 1148 aut 1149), ingravescente carnis molestia, IV idus octobris feliciter obierat : hæc enim Godefridi laus : Erat consilio providus, opere strenuus, doctrina dulcifluus, miræque humilitatis et abstinentiæ, SICUT A CONTEMPORANEIS IPSIUS VERACI AD NOS RELATIONE PERVENIT, fieri non potuit nisi a viro qui tempore aliquanto posterior sit. Arbitrantur nonnulli se ejus deprehendisse nomen; adeoque Fredericus Hirsching (1) vocat eum Lunardum; alii (2) contra Luwandum : profecto melius. Consiliarius scilicet Nassoviensis Eberhardus in Marburgicis Memoriis (3) descripsit codicem Arnsteinianum sæculi XII, Vitam B. Ludovici continentem : qui codex eadem manu exaratus erat qua Annales a canonico Luwando certissime confecti. Horum enim annalium initio hæc exstabant : Hoc anno a Christo MCLXXII scriptus est iste liber a quodam fratre nostro, nomine Luwando. Qui ergo legit, dicat : Anima ejus requiescat in pace. Qui vixit usque ad annum 1215, in quo prior manus cessat et alia scribere exorditur; ita ut tum diem obiisse censendus sit. Convenit itaque etiam ætus, quippe qui multis annis scribere potuerit : Henricus et Rubertus nunc comites, neque tamen contemporaneus fuerit abbati Godefrido. Quod si B. Ludovici biographus et Luwandus non iidem fuisse dicantur, necesse est tum in uno Arnsteiniano cœnobio duos fuisse canonicos, qui rebus historicis colligendis vacarent : quæ res procul dubio fieri potuit; sed, ut illo ævo, nequaquam verisimilis censenda est. Atque inde fit ut multo probabilius sit canonicum Luwandum reapse B. Ludovici Vitæ auctorem esse quam velle videatur Joh. Fredericus Böhmerus (4).

fidelis est et
accurata.

36 Consentiant autem omnes scriptorem, quicumque is demum sit, virum fuisse sagacem et diligentem. Vitæ scriptor, ait Browerus in annotatis (5), prope ætate æqualis, etsi more scholastico alicubi diffluens luxuriat, graviter tamen nec indoctæ narrationem absolvit et nostris quoque lucubratiunculis lumen alicubi non exiguum accendit. Non aliter Kremer : Scriptor cœvus est, inquit (6), et plena fide digni sunt ejus narratus; tantoque pluris fieri debet, quod quæ oculato testimonio non novit id se tradere profitetur sicut a contemporaneis veraci ad se relatione pervenit. Breves ejus sunt memoriæ genealogicæ et ad domorum capita dumtaxat spectantes; ita ut multis supplementis indigeant : ab initio autem sæculi XII incipiunt et ad medium sæculum sequens pertingunt. Stylum etiam laudat Hugo, abbas Stivagiensis : Synchronus pæne auctor, ait (7), Arnstenii canonicus, puram satis et integram latinitatem callens, hanc Vitam elucubravat. Cui judicio præfero ipsius scriptoris confessionem : Dicent enim, hæc ejus sunt verba, quod materiam tam honestam sermo deformaverit impolitus : quibus non ego, sed poeta respondet :

Est quodam prodire tenus, si non detur ultra.

(1) Stifts- und Klöster-Lexicon, tom. I, p. 170. — (2) Cfr Böhmer, Fontes rerum Germanicarum, tom. III, p. LI. — (3) Marburgische Anzeigen, 1766, num. 4-6. — (4) Fontes rerum Germanicarum, tom. III, p. LI. — (5) Sidera Germaniæ, p. 17. — (6) Origines Nassavicæ, tom. I, p. 12 et 15. —

Solet tamen in fragili calamo et in vase fictili dulcedo mellis includi, et ignis duro in silice reperiri; nec solaris cerei derogat claritati circumfusa sæpius et objecta nubium crassitudo. Libros tamen classicos legerat, maxime poetas, Horatium, Persium, Ovidium, Claudianum aliosque; sed is non erat cui pulchra placerent, sed cui potius mira dumtaxat et artificiosi verborum ambages saperent : ita ut nil simpliciter dicere posset.

37 Codicem vere autographum seu scriptum ab ipso Luwando a consiliario Everhardo recensitum fuisse jam monui; qui ubinam nunc sit ignorari videtur (8); minimo tamen damno; quum secundus fuisse videatur ex iis qui olim collati fuerint in gratiam Gamansii, ut continuo declarabo. Alius est codex, qui Gamansio præferendus visus fuit scriptusque est sæculo XIII, atque olim Arnsteinii, nunc autem (ni fallor) in Musæo Britannico numm. 2801, 233 servatur (9); atque id habet proprium quod B. Ludovici Vita illic inter aliorum sanctorum Vitas inserta est : omnium codicum, nunc adhuc existentium, habetur optimus (10). Tertium insuper adhibuit Gamansius, multo minus bonum. Alii duo codices, sæculo XV scripti, in Idstein custodiuntur : quorum alter continet imagines comitis Ludovici ejusque uxoris Gudæ, perperam multis habitus autographus atque ipse fons editionis Kremeri. Exstat insuper in bibliotheca publica Trevirensi, num. 1396 (1337) signatum, apographum scriptum sæculo XVII; in bibliotheca autem Bruxellensi regia, quæ vulgo Burgundica dicitur, aliud servatur apographum, diligentia summa prelo paratum partim Gamansii opera, partim Guilielmi Priester, canonici Arnsteiniani. Descripsit scilicet verbotenus Gamansius B. Ludovici Vitam ex antiquissimo, ut loquitur, ms. post Vitas sanctorum a quodam illius et ipsi cœtaneo in conversione filio, vel ad minus non longe post converso, qui beati patris sui exemplo humilis latere nomenque suppressere voluit; qui codex, quem primum Gamansianum dicam, idem forte est (ut monui) qui nunc Londini in Musæo Britannico est. Contulit autem Priester incredibili (ut illo ævo) studio Gamansii apographum cum duobus mss. Arnsteinianis; quorum prior vere autographus erat, ut supra innui; alter autem, qui aliquando ad lectiones Kremeri, aliquando ad Broweri accedit. Neque ego dissentire velim a Gamansio, qui primum suum exemplar autographo prætulit; quum, quotquot scribimus, correctæ, non primum in chartam jacta, pro genuinis agnoscamus.

38 Hanc Vitam primus edidit Christophorus Browerus noster inter Sidera illustrium et sanctorum virorum, qui Germaniam gestis suis ornarunt; quæ Sidera prelo excudi curavit Moguntix anno 1516. Inde Joannes Pagius, seu Lepaige, canonicus Præmonstratensis et ordinis syndicus, eadem desumpsit atque anno 1633 in Bibliotheca ordinis Præmonstratensis inseri fecit; similiter Carolus Ludovicus Hugo, Stivagiensis abbas et episcopus Ptolemaidis, ex labore Blanpinii in Sacræ antiquitatis monumentorum tomo II, anno 1731 in Oppido S. Deodati

Codices manu-
scripti

E

F

et editiones re-
censentur.

(7) Sacræ antiquitatis monumenta, tom. II, præf., num. II. — (8) Fontes rerum Germanicarum, tom. III, p. LI. — (9) Pott-hast, Bibliotheca historica mediæ ævi, p. 789. — (10) Archiv der Gesellschaft, tom. VII, p. 80; ap. Böhmer, Fontes, t. III, p. LI.

A excuso : qui tomus ita rarus est ut plures bibliographi existiment eum nusquam existere, sed dumtaxat priorem tomum, dolose præfixo tomi II titulo, adeoque in pluribus bibliothecis exstare bis eundem tomum. Quam fraudem, ab Herberto indicatam, equidem aliquando in exemplari quodam vidi; sed in hoc errat Herbertus, quod nulla vera tomi II exemplaria servata esse scripsit. Post Hugonem venit Joannes Martinus Kremer, qui anno 1779 Wisbadæ Originum Nassicarum partem alteram diplomaticam in lucem dedit atque in ea B. Ludovici Vitam; cujus partis longe optimum monumentum est. Demum Joannes Fredericus Böhmer in egregia collectione, cui Fontes rerum Germanicarum titulum indidit, eandem anno 1853 in tomo III prelo descriptam edidit. Quibus omnibus subsidiis adjutus, novam ipse editionem adornabo. Scilicet fundamenti loco adhibebo primarium Gamansii codicem, qui videtur ab ipso auctore profectus esse; auxilii loco secundum Gamansii, quocum fere ubique convenit editio Böhmeri, minus prope accedit Kremeri, ex codice tamen sæculi xv confecta, multoque minus Blanpinii; et demum B tertium Gamansii, quo aliquando usum diceres Browerum, nisi huic præluxerit depravatam egraphum. At nolim hunc locum relinquere quin moneam sæculo xv paratam fuisse versionem germanicam eamque editam fuisse in Annalibus societatis historicæ Nassaviensis (1).

§ III. Castrum B. Ludovici, genus, uxor, jurisdictio et comitatus ante conversionem.

Describitur
Arnsteinium,

C In septentrionali pristina diœcesis Trevirensis parte, quæ, in Rheni ripa dextra jacens et inter diœceses Coloniensem et Moguntinam conclusa, Logana rivo, in Rhenum supra Confluentes incurrenti, in duas secatur partes et ex qua præsens ducatus Nassaviensis fere constat; exurgit ad rivi sinistram in alto frondosoque monte vicus Arnstein; prius castro, quod inhabitavit B. Ludovicus, deinceps ordinis Præmonstratensis, quod ipse condidit, insignis. Ad occasum spectat ad Nassau, ad orientem ad Dietz, distans utrinque itinere sesqui horæ, si navigio utaris; a Rheno autem passuum millibus duodecim. Ad pedem per amœnam pratis convallem ex parte orientis fluit Dursta, rivus exilis, sed piscosus, illic in Loganam influens. Quæ castri species esset, in ipsa Vita declaratum est. Id destruxerunt monachi ut ejus loco monasterium exstruerent. Alii enim, ut in Vita legitur, frangendis muris castrensibus, alii complanandis areis insistebant; alii trabes et ædificiorum ligna ducebant; alii rupis eminentiam præcidebant, cujus (ut fertur) altitudo adæquabat, quod nunc est, monasterii summitatem. Verum tamen hæc non ita intelligenda videntur quasi in ipsa castri sede ædificatum fuerit asceterium; sed potius ut in excisa rupe exstructum fuerit, fragminibus murorum adhibitis. Si Frederico Hirsching (2) credas, in sinistra Loganæ ripa exstiterit castrum; cujus parietinas latissimas anno 1792, quo scriberet, adhuc super-

fuisse; non procul inde lautam domum erectam esse a nobili familia Stein: verum in hujus regionis mappis topographicis, superiori sæculo pictis, quas in musæo nostro habemus, nullum horum rudium vestigium cernitur, licet domus etiam rusticæ indicentur: quod tamen argumentum non magni esse ponderis fatebor, quoniam negligi potuerint inutiles reliquiæ. Pulcherrimus e longinquo monasterii conspectus; ad cælum scilicet tollit inter montes saxosos viridesque fagos alas suas et quatuor templi vastas turres. Circumcirca jacebant agri cultissimi, vineæ festissimique horti. Sed periit horum locorum gloria, quum brevi post hinc expulsi fuerunt canonici regulares, quos illuc primus olim induxerat B. Ludovicus.

40 Hoc autem castellum olim paterna hæreditate ei obvenerat cum amplissima ditione: genus enim ejus nobile et potens erat. Volunt eum de domo Salica fuisse; quæ res tenebris plena est. Salicum idem valere ac aulicum, dominicale, principale extra controversiam est positum; abundant quippe documenta. Ubi vero viri et mulieres Salici dicuntur, certum etiam est de prima nobilitate sermonem fieri; E quum Ottonis Frisingensis hoc apertissimum testimonium sit (3): Nobilissimi Francorum, qui Salici dicuntur. De origine multæ circumferuntur fabulæ; quibus missis, alii cum Struvio (4): Potius, inquiunt, Salici nomen e terra salica, quæ pars erat Franciæ Teutonicæ ducimus, a qua Conradus II imperator Salicus fuit adpellatus, quod nomen etiam Pharamundo tribuitur. Licet autem Salici primitus ii saltim dicerentur, qui in terra Salica nati, ita ut ad distinguendum ab aliis Francorum populis diceretur Salicus Francus, sensim tamen ad omnes Francos Salicorum perducta fuit adpellatio; et quidem, postquam Franci Gallias sibi subjecissent atque Gallis intermiserentur, aulici erant, et Salici nobilissimi Francorum dicebantur. Quin etiam statuit A. Fr. Gfrörer (5) Salici laudem tantumdem valere quantum de sanguine regio esse, ita saltem ut per feminas is sanguis acceptus sit; et certe Conradum Salicum materna cognatione de stirpe Karolingica fuisse atque habitum proinde de Merovingorum domo. Verum hæc cognatio, ut jam pridem animadvertit Leibnitzius (6), F efficere quidem potuit ut ejus electioni minor invidia adhæreret; sed nequaquam in causa fuisse videtur cur Salicus diceretur. Hoc ei potius cognomen datum, quo indicaretur eum in purpura (ut Orientales loqui amabant) genitum non esse, neque ullum proin ei a nativitate jus ad regiam coronam fuisse: (succedendi enim eligendique jura contemperabant Franci, principes ex eadem stirpe, sed ætatis graduumque ordine sæpius neglecto, admittentes.) Salicus ergo dictus non fuerit ad natalium, regiis longe inferiorum, laudem, sed potius ad significandum eum imperatoria corona cinctum fuisse, licet de aulica tantum esset nobilitate, non vero de familia regia. Multo post inde confinxerunt chronographi novam domum, Salicam nomine, quæ Merovingicæ et Karolingicæ par esset et ex qua multi surculi seu principales familiæ ortæ

AUCTORE
V. D. B.

ubi natus est
B. Ludovicus
genere (ut voluit)
salico, id est curiali.

(1) Annalen des Nass. hist. Vereins, tom. II, p. 125 et seqq. Cfr Böhmer, Fontes, tom. III, p. I. — (2) Stifts- und Kloster-Lexicon, p. 172. — (3) Chronicum, lib. IV, cap. 52, ap. Tissier, Bibl. Cist., tom. VIII, pag. 58. — (4) Corpus historicæ

Germaniæ, par. III, §. 14, pag. 92. — (5) Pabst Gregorius VII und seine Zeitalter, tom. I, pag. 270 et seqq. — (6) Annales imperii, ad n. 911, num. 21, tom. II, pag. 246.

habentur

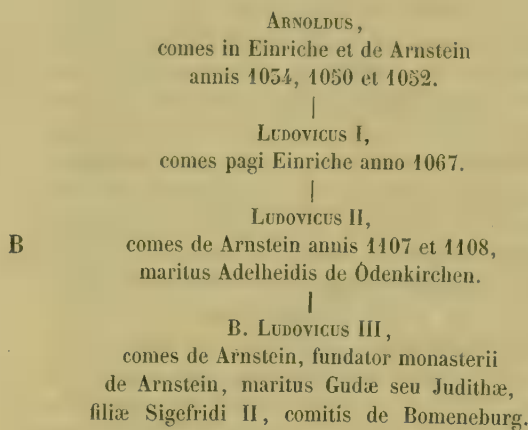

AUCTORE
V. D. B.

haberentur in Germania. Sed ut in his multa certa sunt, firmissimis fundamentis nixa, sic alia perquam dubia videntur aut saltem nonnisi verisimilia. Quæ omnia prosequi hujus loci non est: satis quippe erit gentis salicæ, quam vocant, stemma exhibere, quod labore maxime arduo construxit Kremerus et optimis (quantum potuit) firmavit documentis. Hoc unum opus nostrum ut quæ B. Ludovicum attingant proxime explicemus.

Stemma genealogicum B. Ludovici

41 Pater ejus etiam Ludovicus dicebatur, qui ab avorum suorum, ut loquitur biographus, longa prosapia clarus erat. Ex his noti sunt alius Ludovicus et Arnoldus: unde sequens stemma plane certum est:

ex diplomati-
bus

42 Innotuit autem imprimis ille Arnoldus ex contractu precariæ, anno 1052 inito inter Eberhardum, archiepiscopum Trevirensensem, et comitem Waldramum de Arlo; cui subscripsit ille his verbis (1): Arnoldus de Arnstein; ita ut hic sedem suam habuerit in castro de Arnstein, a quo cognominatus erat. Quum autem Ludovici II avorum longa prosapia tam clara esset ut in uno comitatu non facile plures essent ejusdem nobilitatis; quum dein Nassavia et Arnstein sibi fere adjaceant in pago de Logana, non potest idem Arnoldus non idem esse, qui venit in charta, qua anno 1034 Azecho, episcopus Wormatiensis, ecclesiæ suæ concessit prædium quodcumque visus erat habere Nassouwaw... situm in pago Longanehe, in comitatu Wiggeri et Arnoldi comitum (2); qui quum unum simul comitatum haberent, fratres habendi sunt, paterna hæreditate nondum divisa (3). Solius deinde Arnoldi comitatus ille dictus est, ut apparet ex diplomate, quo Henricus III imperator anno 1050 ecclesiæ S. Swiberti in Werda Cæsaris ob interventum thori et regni consortis, scilicet Agnetis, imperatricis augustæ, unam aream simul cum ædificiis et cum una vinea in villa, quæ dicitur Cambo, sitam et in comitatu ARNOLDI et in pago Enriche (4). Arnsteiniani autem generis auctorem fuisse Arnoldum illum suadere tentat Kremerus (5) adeoque castri de Arnstein constructorem; id nomine Arnstein significari, quippe quod idem esse videatur ac Arnoldi castrum. Verum id non ita accipi potest, quasi Arnoldus vir novus fuisset; neque hæc Kremeri mens unquam fuit, siquidem

contendat eum a Conrado Salico originem ducere; D sed quod nobilissima ex gente ortus surculus, non secus ac talea, in Arnstein plantatus, novæ quasi familiæ stipes exstitit, nomine novo accepto ab novo castro. Aliter prima specie B. Ludovici biographus, sentiens castrum, quod Arnstein (Ariinstein, Arenstein) vulgariter LAPIS AQUILÆ latino posse idiomate nuncupari. Quæ tamen originitio cum Kremeri eatenus conciliari potest, quod reapse Germani, quando nomen ex duobus appositis vocabulis haberent, aliquando prius dumtaxat in designando viro usurpabant (sic Cuno pro Conrado), atque Arn, ab Arnoldo detractum, æque aquilam significat ac si nil cum hoc nomine commune haberet. Quæ certe sententia probabilior est quam Estoris (6) et Hirschingi (7), derivantium Arnstein ab Are seu Arde; ex quo totius pagi Einriche seu Enrich nomen derivatum esse statuunt. Quod autem plures dicunt rivum Arde in Loganam influere e regione Arnsteinii, rectum non est; aliquot miliaribus altius aquas suas in flumen effundit.

43 Post annum 1052 Arnoldi nomen in diplomatibus non amplius apparet, quod proculdubio non multo post diem obierit; sed Ludovicus I easdem, quas Arnoldus, comitis titulo tenens terras, perspicuo loco deinceps obviis fit. Anno scilicet 1067 Henricus IV, rex et dein imperator, ecclesiæ S. Swiberti, in quam pater beneficus jam fuerat, ob interventum Berthæ, reginæ regni thorique consortis dilectissimæ, neonon Annonis, Coloniensis archiepiscopi, et Sigefridi, ejusdem ecclesiæ præpositi..., quinque vineas in villa Cambo, in pago Enriche, in comitatu LUDOVICI COMITIS sitas..., in proprium dedit (8). Qui Ludovicus diversus sit oportet a Ludovico, patre B. Ludovici, nisi in immensum extendere velis ejus ætatem; ut supputanti non potest non esse manifestum. Adde patrem B. Ludovici, testimonio biographi, ex hoc mundi naufragio BREVE HOSPITEM seu in juvenili ætate evasisse; matrem vero longo post conversionem filii tempore seu post annum 1139 vixisse. Pater itaque B. Ludovici censendus est qui ad annum 1107 inter testes chartæ foundationis abbatiæ Springirsbacensis, auctore Brunone, archiepiscopo Trevirensi, legitur Ludovicus de Arenstein (9); et in altera ejusdem anni, qua Ruthardus, archiepiscopus Moguntinus, die 10 maii, in S. Disibodi asceterio canonicis substituit monachos, et ubi iterum inter testes, venit nomine Ludovicus, comes de Arnstein (10).

44 Erat autem præfato comiti, verba biographi recito, secundum sæculi clari et alti sanguinis uxor Udilhildis nomine, quæ non solum tanti viri non degeneraret amplexus, sed et in futuræ sobolis disceret claritate, quicquid morum, quicquid gratiæ in progenitoribus, in natis probitatis cereus præmisisset. Quæ B. Ludovici mater visa est Kremero (11) domo fuisse de Odenkirchen in Coloniensi agro; hanc domum jam pridem floruisse, siquidem in diplomate, quo comes palatinus Ezo seu Ehren-

demonstratum. Pater

et mater B. Ludovici;

(1) Hontheim, Historia Trevirensis diplomatica, t. I, p. 395. — (2) Schannat, Historia Wormatiensis, Probat. n. LV, p. 51. — (3) Cfr Kremer, Origines Nassovicæ, tom. I, pag. 288. — (4) Pez, Thesaurus Anecdotorum, tom. VI, part. I, col. 245. — (5) Origines Nassovicæ, tom. I, pag. 518. — (6) Origines juris publici Hassiæ, pag. 64 et seqq. — (7) Stifts-und-Kloster-Lexi-

con, tom. I, pag. 171. — (8) Pez, Thesaurus, tom. VI, part. I, p. 253. — (9) Hontheim, Hist. Trevir. diplom., t. I, p. 484. — (10) Beyer, Urkundenbuch zur Geschichte der Regierungsbezirke Coblenz und Trier, t. I, pag. 474. — (11) Origines Nassovicæ, t. I, p. 325.

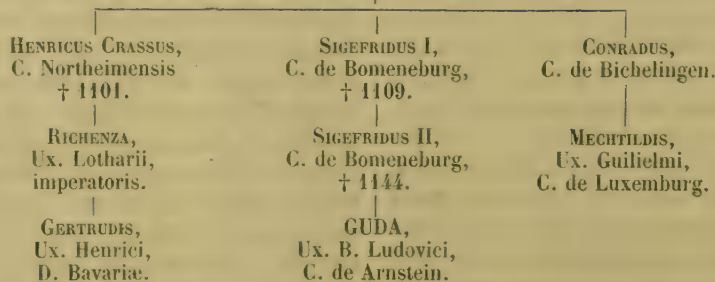

A *fridus anno 1028 bona sua in Lovenich monasterio Brauweilerensi contulit, inter testes designetur comes christianus de Huodenkirchen (1); atque a biographo satis indicari ejus genus, ubi de ejus morte disserens: Mater vero, inquit, longo post conversionem filii tempore vivens, cum originariam terræ particulam mundi curvaret ad vesperam, in prædio suo, quod Udenkirchen dicitur, infirmata, tertio nonas julii diem clausit extremum et in ecclesia majori Coloniae requiescit. Verum hæc minus certa sunt quam videantur: prædium enim de Udenkirchen habere potuit quin inde orta sit; neque verisimile est feminæ obtigisse comitatus sedem; Quid, quod castellum de Udenkirchen hoc tempore erat penes archiepiscopos Colonienses? In diplomate enim, quo anno 1153, die 14 junii, rex Fredericus I declaravit ex judicio curiæ regiæ nulli archiepiscopo Coloniensi licitum fore mensæ suæ bona in feodum seu pignus dare, retrahendaque ea esse quæ ab archiepiscopo Frederico I data essent, atque etiam confirmavit Arnolfo II quæ recuperarat: Nichilominus enim, inquit (2), sancimus et in perpetuum confirmamus quatenus quascumque possessiones idem Coloniensis archiepiscopus data*

pecunia ecclesiæ conquisivit vel requisivit, ipse suiue successores sempiterna pace possideant, castellum videlicet Udenkirchen cum ministerialibus, cum servis et ancillis et omnibus appenditiis. Neque dici potest eam fuisse de ordine ministerialium, quum summæ nobilitatis fuisse videatur. Nam materna cognatione (ut apparet) B. Ludovicus consanguineus fuit Friderici, ducis Sueviæ patrisque Friderici, Romanorum postea imperatoris; ut ex biographo cognovimus. Quare censet Gebhardius (3) B. Ludovici matrem Adelhaïdum fuisse, filiam ducis Frederici I et Hildegardis; cujus filia mentio fit in diplomate anni 1094 (4), quo tempore nondum videtur fuisse nupta.

45 B. Ludovicus, qui solus ex hoc conjugio *ejus uxor.* ortus est, mediantibus, ait biographus, amicorum consiliis et negotiosis super hoc comitis de Bomneburg legationibus filiam ipsius, Gudam nomine, virginem cum magno (sicut debuit) exhibitam apparatu, duxit uxorem. Quam vero nobile hoc matrimonium fuerit cognoscere licet ex stemmate, quod ex Scheidii Originibus Guelficis excitavit Kremerus (5), sed ex quo particulam tantum huc transfero.

OTTO, comes de Northeim,
dux Baviaræ † 1085.

Omisi Ottonem, Henrici Crassi filium et successorem, ejusque sororem Gertrudim, nuptam Godofrido, comiti Palatino ad Rhenum; et tres filias Conradi: N. uxorem Henrici, comitis Zutphanie; Athelam, prius conjugem Theodorici de Catelenberg, dein Helperici, comitis de Ploceke; et Cunigundim, uxorem Wicberti, filii Wicberti, comitis Groicensis. Sufficiebant enim pauca schemati inserta nomina. Neque explicui nobilissimas nuptias septem amitarum beati Ludovici, quas perquam diligenter indicavit biographus; malo de his in annotatis aliquid indicare, ne Commentarius in tabellas genealogicas abeat.

Patronatum habebat 72 ecclesiarum, immo ædicularum;

46 Cum nobilitate par ibat B. Ludovici auctoritas. Habebat comes, ait biographus, jus patronatus in LXXII ecclesiis; quæ omnes ad ecclesiam B. Margaretæ filiali jure spectabant. Erat etiam sub ipsius jurisdictione Bobardia, Wesela, Villa S. Goaris, Loginstein utrumque, Confluentia et aliæ plures villæ Rhenenses, et tota provincia, quæ dicitur Einriche. Ubi animadvertite quanto numero essent septuaginta duæ ecclesiæ in modico spatio, quod quippe paræcia S. Margaretæ (matrix enim erat) olim occupaverat; sed, ut animadvertit Hirsching (6),

cogitandæ non sunt totidem paræciæ; verum, quod constat ex monasterii pristinis titulis et chartis, pleræque capellæ erant, sparsæ in villulis pagi Einriche, quarum altaria conferendi jus penes comites Arnsteinianos erat. Quæ si advertisset Browerus, minus forte acer fuisset in damnanda hujus patronatus origine: Telum hoc quoddam, inquit (7), fuit amentatum, ad jugum servitutis imponendum ecclesiis, quando patronatus non dotis, aut novæ constructionis, vel causæ similis argumento nitebatur; sed vel ab imperatoribus, vel ab imperatore, vel archiepiscopis, belli vel obsequii intuitu, dynastis beneficii loco velut in manus traditi, vel ab iisdem vi et armis aliove non justo titulo usurpati. De Ludovico comite non habeo dicere quo colore juris vim tantam patronatum adeptus sit. Non negat Vitæ scriptor magnas ex arce gentilitia olim prædas actas et inessores comitisque clientes parum de proprio, totum de alieno possedissee. Observatum mihi in Lutzeburgiis, et Namurii comitibus, et antiquis Lotharinensium palatinis, præcipuum eis patrimonii fundum ab ecclesiarum et monasteriorum decimis et dotibus, et jure advocacionis et patronatus extitisse.

(1) Acta Palatina, t. III, p. 152. — (2) Ennen et Eckertz, Quellen zur Geschichte der Stadt Köln, t. I, p. 542. — (3) Ap. Kremer, Origines Nassovicæ, t. I, p. 524. — (4) Schœpflin,

Alsatia illustrata, t. I, p. 177. — (5) Origines Guelficæ, tom. IV, pag. 484. — (6) Stiffts- und-Kloster-Lexicon, tom. I, pag. 170. — (7) Sidera Germaniæ, Vita S. Ludovici, p. 18.

AUCTORE
V. D. B.
præfectus im-
perialis erat
in pago Ein-
riche et vici-
nis locis.

47 Jurisdictio ejus ad occasum Rheno fluvio ita finiebatur, ut oppida et villæ, in ripa sinistra posita, ejus imperio subessent; etenim Weselia Superior, S. Goaris oppidum, Boppardia et Confluentes ad citerius fluminis latus consurgunt. Verum cavendum est ne hanc in oppida Rhenana jurisdictionem cum ditione aut possessione, quæ fere penes archiepiscopum Trivirensis erat, confundas; etenim, ut jam monuit Hontheimius (1), intelligendum est officium imperialis præfecti, seu advocati provincialis, B. Ludovico per pagum Einriche et fines orientales Wetteraviæ, cui illa loca accensebantur, commissum. Sed cave similiter ne beatum virum (quod multis placuit) advocatum provincialem universæ Wetteraviæ dicas; neque a biographo id traditur, neque cum rerum veritate consistit (2). Advocati autem provincialis officium invaluerat in Germania, postquam sæculo XI, XII et XIII paulatim pagi cessassent et pristinatorum comitum ducumque munera obsoleta essent; et superabat comitis dignitatem. Qui enim eo ornati erant, pacem procurabant vi etiam atque armis; neque a jure dicundo erant alieni, vicariosque habebant, assessores et scabinos (3); verbo, imperatorum vice fungebantur in procuranda supremi domini administratione: adeo ut eandem fere haberent potestatem, quam pristini missi dominici, nisi quod horum temporanea, illorum perpetua esset; quæ et hæreditaria facta est.

Quæ esset pa-
gi Einriche
extensio;

48 Extendebatur etiam beati viri jurisdictio seu advocatia tota provincia quæ dicitur Einriche. Erat hic pagus minor, pars pagi Lognensis, ut jam convenit inter omnes et manifestum est (4). Perstat ejus nomen, ita ut multa loca jacere dicantur auf den Errich seu Herich (5); de cujus nominis origine multi fabulari maluerunt quam ignorantiam fateri. Occurrit jam in diplomate Prumiensi anni 790 Caroli Magni (6), et continebat Gambrikeromarcum (7), Bruibach (8), Prichina (9), comitatum Marivelis (10), Walmichi in comitatu Bertholdi (11), Drinspringen et Dorenbach (12), Overdieffenbach (13), villam quamdam Urefo vocatam (14) et Logenstein (15). Atque ex his locis, quæ omnia collegi ex ipsis diplomatibus, manifestum est pagum Einriche ad occasum pertigisse usque ad Rhenum: nam Walmichi, nunc Welmich, viculus est paræciæ St-Goars-hausen; Bruibach, nunc Braubach, paulo inferius in ripa dextra Rheni jacet; Logenstein autem, nunc Lahnstein, ad Loganæ et Rheni confluentem surgit; Drinspringen et Dorenbach villæ sunt vici Kemel, ad septentrionem oppidi Langenschwalbach, super via, qua ex Wiesbaden Confluentes itur. Et quidem vult Besselius (16), neque dissentit Hontheimius (17), Wiesbaden pago Einriche conclusum fuisse; quo a Moguntia non multo abfuerit spatio. Unde Besselius id

compertum habuerit, non indicat; sed ideo non abnuerim, quoniam verisimile est fines pristinae diocesis Trevirensis et pagi Einriche in illis partibus easdem fuisse. Overdieffenbach, nunc Oberdieffenbach, et comitatus Marivelis, nunc Marienfels, prope Nastätten, et Gambrikeromarcu, dein Gembrica et Gembrighe, nunc autem Gemmerich, ad occasum æstivum Idsteini (18), in medio fere sunt telluris, quam hactenus definivimus. Ubi autem sit Urefo, non novi. Ad orientem porrectus fuit idem ille pagus ultrarivum Emisam (Ems), quum Prichina, quam Nieder-Brechen et Ober-Brechen, super viam Francofurtum inter et Limburgum posita, repræsentant, in dextra ripa sita sit; in qua orientali ripa infra Prichinam apparet in Vogleri Nassaviensi mediæ ævi mappa vicus Aendricke; a quo pagus nomen suum accepisse aut communicasse videtur. Ut id est, angustiores fines Wenckius (19) assignavit pago Einriche, quum ei ad orientem limites fuisse innuit villas seu paræcias rusticas Kalten-Holzhausen, Hanstätten, Heringen et Niederneisen (Nazinam), ad ripam dextram rivi Aar seu Arde; ex quibus incolæ constare volunt pagum Einriche seu Hairich, strictiori significatione acceptum: multoque minus consentiendum est Voglero (20), cui etiam ille tractus tollendus visus est et concludendus pagus Einriche terminis decanatus seu capituli ruralis in Marienfels, quo ante Lutheranam reformationem continerentur sequentes paræciæ (21): Marienfels sedes, quæ etiam caput pagi Einriche et comitis sedes Wenckio (22) visa est; Didrot, Weiler, Nieweren, Larscheid, Lipporne et Waldrode; Braubach, Burnich et Cube; Inferior Diefenbach, Superior Diefenbach, Singhoben, Zurne, Lauffensel, Meilingen, Bachheim, Didrot in Valle, Holzhausen, Ascherbach, Rettrode, Osterspey, Oberwallmelach, Schweikhausen, Weissel, Robershoven, Oberlanstein, Hyniegoben, Frucht, Diedenthal, Obernhoff, Esten (nunc Holzappel in dextra ripa Loganæ), Habenscheid, Nastätten, Schönau. Sed ad orientem multo latius patuit, quum utramque Emisæ continuerit ripam. Quod jam de septentrione est, volunt Besselius (23) et Hontheimius (24) in ripa septentrionali Loganæ fluvii usque ad Dillenburg pagum Einrich porrectum fuisse, eoque occupatum omnem eum tractum, quem superiori sæculo tenerent Nassavii Dillenburgenses, Diezenses, Catimelibocenses et Idsteinenses; neque eum proinde multo minorem fuisse quam præsentem ducatum Nassaviensem: verum in documentis, quæ afferunt aut indicant et quæ omnia in ipsis fontibus diligenter examinavi, nil hujusmodi traditur; adeoque tutius est pagum Einrich ad septentrionem fluvio Logana fere finire.

49 Multo autem breviori spatio continebatur et comitatus Arnstein, quippe qui medius jace-

(1) Hist. diplom. Trevir., tom. I, p. 575. — (2) Wenck, Katzenelenbogische Geschichte, p. 502 et seqq. — (3) Cfr Bernhard, Antiquitates Wetteraviæ, lib. III, cap. II, p. 229 et seqq. — (4) Cfr Wenck, Katzenelenbogische Geschichte, p. 26, not. c. — (5) Cfr Browerus, Sidera Germaniæ, Vita S. Ludovici, p. 17, et Mappa diocesis Trevirensis in tomo I Historiæ Lotharingiæ Calmeti. — (6) Beyer, Urkundenbuch zur Geschichte der Mittelrheinische Territorien, tom. I, p. 59. — (7) Ibid., p. 122. — (8) Ibid., p. 125. — (9) Ibid., p. 550, 587 et 588. — (10) Ibid., p. 556 et 566. — (11) Ibid., p. 575. — (12) Ibid., p. 475. — (13) Ibid., p. 697. — (14) Joannis, Rerum Moguntinarum, tom. II, p. 646. — (15) Gudenus, Codex diploma-

ticus, t. I, p. 558. — (16) Chronicum Gotwicense, Prodrum, part. III, p. 587. — (17) Historia Trevirensis diplomatica, tom. I, p. 75. — (18) Historische Topographie des Herzogthums Nassau, p. 92. — (19) Katzenelenbogische Geschichte, p. 27, not. b. — (20) Historische etc., p. 68 et 69; Cfr Mappa Nassaviensis, ibid. — (21) Corden, Dictiones geminae cum deductione originis etc., archidiaconorum Trevirensium, in specie Dikirchensis; ap. Wenck, Katzenelenbogische etc., p. 149. — (22) Katzenelenbogische etc., p. 88 et 89. — (23) Chronicum Gotwicense, part. III, p. 586 et 587. — (24) Historia Trevirensis diplomatica, tom. I, p. 72 et 75.

A *ret inter vicinos comitatus de Nassawen ad ortum æstivum et Catimelibocensem seu Katzenelenbogen ad occasum hiemalem; quorum capita duo solum milliaria geographica a se invicem distant. Quod autem hi comitatus illo ævo jam exstabant, testimonium est biographus: Comitiam suam, inquit, dominis de Isenburg resignavit, quam ipsi dominis de Nassawen et de Catzenellenbogen postea vendiderunt. Sensit Kremerus (1) eo pertinuisse ditiones de Limburg, Schaumburg, Runckel et Westenburg; quas resignasse B. Ludovicum dominis de Isenburg, hos autem vendidisse Nassavicis et Katzenelenbogensibus; sed nulla verisimilitudine (2). Si in sinistra Loganæ ripa constiterit, Arnstein cepisse duntaxat, Hollerstein, Salscheid, Selbach et Polseich dicendus est; si ad dextram ripam extensus fuerit, insuper Langenau, Weinder, Winnen et Dies. Alia enim loca non video attributa comitatu Arnsteiniano in Mappa Hoffmanniana et Wenckiana comitatus inferioris Katzenelenbogensis.*

B § IV. B. Ludovici ejusque uxoris
Gudæ conversio. Instituta et fata
fratrum conversorum et monia-
lium Præmonstratensium.

B. Ludovicus, sterili uxore, facinora sua recogitans, motusque exemplo consanguinei, qui in monasterio a se fundato canonicus Præmonstratensis factus erat, atque hujus sociorum sanctitate,

Vixit in sæculo B. Ludovicus facile usque ad ætatis annum quadragesimum; nam quum ministerialium suorum consilio super conjugalis copulæ matrimonio perurgeretur, primo manum misit ad fortia; quo intelligatur festinatus non fuisse ejus nuptias. Ducta uxore, diuque sterili permanente et spem prolis infœcunda negante, cœperunt pro successore tantæ hæreditatis misericordiam Domini votis omnibus implorare; quæ nonnisi de matrimonio aliquot ab annis celebrato dici queunt. Hæc ipsa conjugis sterilitas maxime valuit ad convertendum B. Ludovici animum ad orationem; quo factum est ut paulatim cum Deo agere cœperit et recogitare sua facinora, potissime quod castrum suum speluncam latronum fieri siverat: non tamen singulari exemplo, ut Historiæ occidentalis Jacobi a Vitriaco caput III de rapinis et exactionibus potentum per se et per satellites suos, et de variis eorum criminibus manifestum facit. Quum itaque ad divinæ gratiæ operationem paratum esset ejus cor, venit ad ejus aures exemplum Ottonis, comitis de Reveninge, qui et de Crudorp, qui S. Norberti admonitione et instinctu sæculum reliquerat et hæreditatis suæ prædia Deo et S. Mauritio tradiderat; ex quibus in loco competenti B. Magdeburgensis præsul juxta Salam fluvium, prope oppidum Kalbe, quatuor leucis geographicis a Magdeburgo ad orientem hiemalem (quem locum Gratiæ Dei appellavit, in honore B. Victoris, prioris patroni sui scilicet in Xanten ad Rhenum, cujus et reliquias de Xanto adduxerat,) monasterium construere inceperat (3) anno 1131 (4),

eumdemque virum, sæculo renuntiantem, in ecclesia, cujus fundator extitit, canonicum fecerat et in diaconatus ordinem promoverat (5). Tanto majoris auctoritatis erat apud B. Ludovicum exemplum, quod, teste biographo, ejus erat consanguineus: sed neque Leuckfeldius, qui singulari libro (6) historiam monasterii Gratiæ Dei prosecutus est et in natales fundatoris inquirere tentavit; neque Blanpinus, qui in annotatis ad Vitam B. Ludovici (7) idem argumentum non neglexit; neque Hugo, qui solito melius de Gratiæ Dei disseruit (8); neque demum Georgius Lienhart, qui in Ephemeridibus hagiologicis ordinis Præmonstratensis Ottonem laudavit ad diem 2 augusti; neque alius quisquam (quem norim) reperit quomodo Otto de Reveninge sanguinis communitatem cum B. Ludovico habuerit. Accedebat ad Ottonis exemplum castigatissima primorum Gratiæ Dei canonicorum Vita sub regimine sanctissimorum præpositorum. Primus enim ecclesiæ illius præpositus extitit Emelricus; qui, liberandæ terræ sanctæ studio inflammatus, post breve transmarinavit, ut loquitur Montissereni chronographus (9). Post quem, sic pergit ille idem, Evermodus, postmodum Ratesburgensis episcopus, provisor loci ordinatur. Eratque hic beatissimus vir, quem nunc ad diem 17 februarii officio liturgico colunt Præmonstratenses, Gratiæ Dei præpositus, quum tantopere hoc institutum adamavit B. Ludovicus, ut statuerit castrum suum in canoniam immutare et se in eadem consecrare Deo.

51 Id factum anno 1139. Ivit scilicet ad Gratiæ Dei beatus vir; ubi aliquandiu moratus est, donec ei facta est promissio brevi post ejus reditum integram canonicorum coloniam; quæ pro more ad exemplum collegii apostolici ex abbate et duodecim canonicis constare debebat, secuturam. Mox verbis fides addita est et duodecim canonicis adjuncti fuere fratres conversi totidem, duce Godefrido, Magdeburgensi olim scholastico atque ab ipso S. Norberto ad novam religionem traducto; cujus laudes satis celebrat biographus. Interea consensit Guda, B. Ludovici uxor, in sui consilia viri, qui statuerat conversorum habitum expetere et Deo soli vivere. Licet enim jam pridem conversos in Belgio atque alibi non admittant Præmonstratenses, initio tamen aliis utebantur moribus, imitatione Camaldulensium aliorumque eremitarum, qui regulam S. Benedicti sequebantur, Cisterciensium, Grandis-montensium et aliarum novarum congregationum: et quidem medio sæculo XII passim erant conversi etiam in antiquis Benedictinorum monasteriis. De qua re egregiam disputationem instituit Joannes Benedictus Mittarelli (10); atque ipse aliquid tentavi in Commentario de B. Bertholdo, converso in Parmensi S. Alexandri parthenone (11), qui forte ex hoc hominum genere primus cælitum honores initio sæculi XII promeritus est. Licet autem hæc omnia ad monachos pertineant, a canonicis tamen aliena non sunt; adeoque ad exemplum monachorum conversos suos instituit S. Norbertus.

statuit monasterium condere in suo castro Arnsteiniano; ubi ipse frater conversus sit:

(1) Origines Nassavicæ, tom. I, § 72, not. 9 et § 87 et 88. — (2) Katzenelenbogische Geschichte, p. 244, not. c. — (3) Chronicum Magdeburgense, ap. Meibomium, Rerum Germanicarum, t. II, p. 527. — (4) Chronicum Montissereni, ap. Hoffmannum, Rerum Lusaticarum t. IV, p. 55. — (5) Ib. pag. cit. — (6) Historische Nachricht von dem Præmonstratenser

Kloster Gottes-Gnade bey Calbe an der Saale, Magdebourg, 1720. — (7) Ap. Hugonem, Antiquitatis sacræ monumenta, t. II, p. 58. — (8) Annales Præmonstratenses, t. I, col. 763 et seqq. — (9) Ap. Hoffmannum, Rerum Lusaticarum t. IV, p. 55. — (10) Annales Camaldulenses, t. I, app., p. 556 et seqq. — (11) Acta SS., t. IX Octobris, p. 410.

AUCTORE
V. D. B.
quæ singula-
ria huic ho-
minum generi
servanda es-
sent;

52 Hi autem a canonicis omnino diversi erant, et in famulorum potius conditione habiti quam sodalium. Vestitus eorum plane distinctus aut forma aut colore : et quidem cappæ eorum, non albæ, sed griseæ (1); scapularis forma angularis, ad modum scuti ante et retro decisa; insuper barba non rasa, ut alibi fratrum barbatorum : quæ constant ex decreto capituli generalis anni 1306, quo decernitur, quoniam propter indistinctionem habitus candidi et rasuram seu tonsuram conversorum multa scandala jam dudum per ordinem universalem provenerant, quatenus de cætero sub pœna carceris, (monitione prius habita, ut decet,) deferrent scapularia angulariter ad modum scuti decisa, ante et retro, usque ad cingulum; et etiam barbas suas deferrent sine tonsura et rasura, prout in antiquis ordinis statutis plenius continetur; quatenus appareret distinctio inter canonicos et conversos (2). De officio divino, quod recitare tenentur, hæc præscribebantur in mss. statutis ordinis, dist. IV, cap. 11 (3) : Fratres, ut vocant, conversi seu laici eodem tempore surgant et eadem hora ad Matutinum veniant et eodem modo inclinent, quo conventus. In Matutinis dicto *Pater noster*, Ave Maria, Credo in Deum et Credo in Spiritum sanctum, erigant se dicendo sub silentio : Domine, labia mea aperies, etc. Deinde dicent pro Matutinis viginti quinque *Pater noster*. In festis duplicibus et dominicis diebus maneant usque ad finem Matutinarum : in aliis vero diebus exeant ad Laudes, si velint. In Vesperis dicant quindecim *Pater noster*. In aliis vero quibuslibet horis, scilicet Prima, Tertia, Sexta, Nona et Completorio dicent septem *Pater noster*, et post Completorium dicant semel *Pater noster*, Ave Maria et utrumque Credo. Singulis septimanis pro fratribus, sororibus et benefactoribus nostris centum *Pater noster*. Pro proprio abbate, canonico vel alio mortuo, pro quo debentur tres Missæ, infra triginta dies dicant quinquies centum *Pater noster*. Pro parentibus vero nostris, pro quibus venia petitur in capitulo, dicant quinquaginta *Pater noster*. Alias horas, sive canonicas, sive beatæ Virginis, recitare non tenentur; quia, quamvis sint professi et ex bonis monasterii vivant, tamen pro temporalibus et corporalibus exercitiis assumuntur, ut in sudore vultus sui vescantur pane suo : proinde sufficit eis quotidie dicere prædicta *Pater noster* et audire Missam et Completorium, si fieri possit et nisi magna necessitas excuset. [Quoties autem dicunt *Pater noster* pro horis, toties etiam Ave Maria dicere debent.] Quæ his uncinis inclusi, æstimo postea addita, tum quoniam tunc temporis Salutatio angelica multo minus in usu esset quam nunc; tum quod loco suo fuissent scripta, si ab initio inserta essent : certe tunc non dicebantur postrema verba : Sancta Maria, etc. (4). Postea non multum immutatæ orationes, a fratribus conversis Præmonstratensibus recitari jussæ (5).

53 Passim illo ævo in monasteriis benedictinis habebantur conversi servorum loco, et ser-

vili cibo vescebantur, ubique a monachis separati; adeoque servitutem potius profitebantur propter Deum quam vitam communem. Non dubito quin eadem fuerit conditio conversorum inter Præmonstratenses, licet professionis formula, quæ in statutis recentioribus (6) reperitur, a canonicorum diversa non sit, nisi quod conversi inserant pauca verba, uncinis conclusa : Ego Frater N. [ad statum conversorum assumptus] offerens trado meipsum ecclesiæ N. etc. Sed putem initio aliam fuisse formulam : et quidem in iisdem illis statutis pristini servitii servata est memoria; ubi jubentur conversi (7), evoluta probationis anno, facere coram notario et testibus, et in præsentia prioris et supprioris, vel aliorum a prælato deputandorum, suam traditionem et donationem, qua se ipsos et omnia (si quæ habent) temporalia bona Deo et ecclesiæ N. in PERPETUUM SERVITIUM et usum tradant et donent, abdicata a se ad sæculum redeundi et bona repetendi omni potestate, ea tamen conditione ut ab ecclesia, cui se suæque tradunt, alantur aliaque necessaria ab eadem recipiant. De bonis suis ante susceptum hoc vitæ genus disposuit B. Ludovicus, cæterum se omnino subdens voluntariæ illi, sed perpetuæ servituti. Præclarum humilitatis, penitentiae et pietatis exemplum, non tamen inter Præmonstratenses singulare. Excitantur a Joanne Lepaige (8) B. Guido, Branensis comes, beatæ Agnetis filius, conversus Præmonstrati; Godefridus, Namurcensis comes, Floreffia; Roardus, Scotia regis filius, Buciliaci; Gerardus, Ninoviensis princeps et comes stabuli, Ninovæ; B. Folcoldus, Teisterbandia comes, Bernæ; B. Aldericus, princeps Franciæ, in cænobio Wossenich; B. Henricus, Arnesbergensis comes, in monasterio Wedinghausensi; et demum Beringerus, baro a Schusseriet, Sorethi. Eodem illo tempore passim in Cisterciensium cænobiis similia divina gratiæ miracula cernebantur. Prædicantibus enim BB. Norberto et Bernardo eorumque primis discipulis aut sola earum vitæ sanctitate cognita, ubique fere inter omnes ordines virorum, militum æque ac clericorum, asurgebant violenti qui regnum cælorum raperent. Sensit Hermannus Laudunensis (9), qui et Tornacensis, scriptor coævus, plurimis suffragantibus, nullius post apostolos conversationem in sancta ecclesia tantum fructum in tam brevi spatio temporis fecisse quantum S. Norbertum; licet enim, sic pergit, aliqui dicant domnum Bernardum, abbatem Clarævallensem, eodem tempore non minus fructificasse, tamen si quis diligentius attendat, puto quod Norbertum præcellere non negabit. Sed nil juvat de sanctorum meritis disputare, nobisque sufficit ambo illa cælestis misericordiæ instrumenta admirari.

54 Quamvis autem conversorum professio id ferret ut sub servitutis iugo in sudore vultus pane suo vescerentur, quum tamen laudata a S. Gregorio Magno Regulæ benedictinæ discretio a superiorum oculis numquam abesset, non imponebant omnibus eadem rustica et gravissima servitia; sed pristina conditionis et status plu-

B. Ludovicus, ut complures alii magnates;

E

F

administrandis tamen rebus maxime occupatus fuit.

hanc veram servitutem professus est

(1) Le Paige, Bibliotheca Præmonstratensis, p. 219. — (2) Ibid., p. 25. — (3) Ibid., p. 226. — (4) Acta SS. tom. VI Octobris, pag. 1108 et seqq. — (5) Cfr Statuta canonici ordinis Præmonstratensis, renovata anno 1650, dist. II, cap. 24, p. 141 et seqq. — (6) Ibid. Dist. I, cap. 17, pag. 56. — (7) Ibid.

Dist. II, cap. 24, pag. 147. — (8) Bibliotheca Præmonstratensis, pag. 511. — (9) De Miraculis S. Mariæ Laudunensis, lib. III, cap. VII, ap. Dacherium, Opp. Guiberti de Novigento, app. pag. 547; et ap. Migne, Patrologia latina, tom. CLVI, col. 996.

A rimam habebant rationem. Nobilibus itaque et sæpe aliis committebatur bonorum administratio, atque etiam, maxime fundatoribus, fiebat facultas ut monasteria visitarent, in novis ordinandis domibus magnam partem haberent, obices et difficultates externas tollerent, verbo multa agerent quæ prima specie a conversorum sorte plane videantur aliena. Nequaquam itaque mirum videri debet si B. Ludovicus post conversionem in comitatu Friderici, ducis Sueviæ, versatus fuit; si ab eo monasterium Munstre accepit; si moniales de Bethlenrode in Vallem S. Mariæ transtulit; si ad allodium suum de Bubenheim iverit; in Moguntina diocesi apud Otternheim inter ministeriales B. Stephani Metensis frequenter fuit illicque accepit villam Gumersheim et puellare cœnobium condidit, atque alia multa ejusdem generis egit; et si denum sæpe solebat per abbatis licentiam ecclesias quas fundaverat et ipsarum prædia visitandi gratia circuire.

Monialium
Præmonstra-
tensium, qua-
rum instituta
ven. Guda, B.
Ludovici uxor,
amplexæ est,

55 Singularis S. Norberti aliquandiu gloria habita fuit quod, ut loquitur Hermannus Laudunensis (1), cum sexu virili etiam femineum ad conversionem suscipi constituit; tantoque successu ut paulo post ejus mortem plusquam decem millia feminarum in monasteriis crederentur contineri. Et quidem, quoniam accurate B. Ludovico, non solum Arnsteinii, ubi uxorem suam Gudam inclusit, sed aliis etiam in locis erecta fuerint puellaria ordinis Præmonstratensis monasteria, operæ pretium erit etiam hoc argumentum explicare; eo magis quod illo ipso tempore grandis mutatio in illud institutum invecta est. Initio scilicet monasteria duplicia fuerant, ita ut eodem ambitu, ædibus tamen omnino diversis, viri degerent et mulieres: quæ res illo ævo in aliis plurimis castigatissimis cœnobiis seu novis congregationibus tentata est. Castis siquidem, Jacobi de Vitriaco, sæculo xiii ineunte scriptoris (2), verba sunt, matronis et viduis sanctis et Deo devotis virginibus, velut lapidibus pretiosis, ad ornatum et pulchritudinem tam sanctæ et honestæ religionis convenientibus, quasi ex duobus virorum et mulierum perietibus, uno angulari lapide conjunctis, jucundum Deo constructum est habitaculum... Moniales siquidem adeo inclusæ infra septa monasterii tenebantur, quod ad eas nullus hominum patebat ingressus. Et quoniam in choro et ecclesia non cantabant, sed tantum in silentio orationi vacabant, psalteria sua legentes, et horas canonicas vel beatæ virginis Mariæ, secreto, cum omni humilitate et devotione dicentes, commorabantur seorsum ejusdem ordinis sacerdotes et clerici, viri probati et religiosi; qui, eis in divinis officiis servientes, confessiones earum per fenestras audiebant, et eas certis temporibus verbis divinarum Scripturarum instruere et informare studebant. Iisdem fere laudibus easdem feminas prosequitur Hermannus Laudunensis, his usus verbis (3): Feminis, mox ut conversæ fuerint, perpetua dein lex manet, semper intra domus ambitum clausas retineri; nusquam ulterius progredi; nulli viro, non modo extraneo, sed

nec germano aut propinquo loqui, nisi ad fenestram in ecclesia, duobus viris conversis cum viro exterius, et duabus feminis cum illa interius residentibus et quidquid dicitur audientibus. In ipso etiam conversionis initio, mox ut suscipiuntur, ad resecandam omnem superbiam et carnalem voluptatem, etiam capilli earum usque ad aures tonduntur; utque magis Christo cælesti sponso placeant, pro ejus amore in fragili et illecebrosa carne omnino deturpantur. Nulli deinceps pretiosam vestem nisi ex lana vel ovinis pellibus licet habere, nulli velum sericum more quarundam monialium, sed vilissimum panniculum nigrum super caput portare. Et cum in tanta districtione et vilitate cum silentio sciantur esse reclusæ, miro tamen modo, Christi operante virtute, quotidie videmus feminas non modo rusticas, vel pauperes, sed potius nobilissimas et ditissimas, tam viduas juvenculas quam etiam puellulâs, ita conversionis gratia spretis mundi voluptatibus, ad illius institutionis monasteria festinantes.

56 Veruntamen ex hac canonicorum et canonicarum vicinia orta sunt ab initio fere gravia incommoda; ita ut B. Hugo, primus S. Norberti discipulus et in regendo Præmonstrato successor, paucissimis post fundatoris mortem annis, anno nempe 1137, boni consuluerit in capitulo generali procurare ut firmo decreto monasteria duplicia vetarentur (4), et ut secundum id anno 1141 moniales, sibi proxime subditæ, Fontenellam, semotum una leuca a Præmonstrato locum, ablegare (5). Sed id universim factum non est, et paulatim inolevit pluribus locis nimia confabulandi facilitas. Postquam itaque, Jacobum de Vitriaco denuo narrantem induco, fenestræ, per quas initio tanta modestia et cautela sermones necessarii miscebantur, in ostia convertunt, et, primo fervore tepescente, improvida securitas torporem et negligentiam inducere cœpit, dormiente ostiaria in fervore diei, Isboseth percussus est in inguine; et, dum archæ sentinam perforavit inimicus, aquis a parte inferioris subintrantibus, multi utriusque sexus in limo submersi perierunt... Prudenter igitur, licet sero, in generali capitulo Præmonstratenses unanimiter firmaverunt, quod

AUCTORE
V. D. B.

fata et conti-
nua cessatio.

F

(1) De Miraculis etc., loc. cit. — (2) Historia occidentalis, cap. xxii, p. 325 et 324, Duaci, 1596. — (3) De Miraculis S. Mariæ Laudunensis, lib. iii, cap. vii, post Guiberti Opp. p. 548; ap. Migne, tom. CLVI, col. 996. — (4) Cfr. Remling,

Geschichte der Abteien und Klöster in Rheinbayern, tom. II, p. 158. — (5) Le Paige, Bibliotheca Præmonstratensis, p. 422. — (6) Ibid. p. 552.

AUCTORE
V. D. B.

ctas numero, incrementum id deducit ex Præmonstratensium abolitione: Postquam, inquit (1) Præmonstratensis ordinis viri timorati et religiosi, sapienter attendentes et familiari exemplo experti quam graves sit et periculosum ipsos custodes custodire, in domibus ordinis sui feminas jam de cætero non recipere decreverunt: multiplicata est sicut stellæ cæli et excrevit in immensum Cisterciensis ordinis religio sanctimonialium. Cave tamen ne credas ubique cessasse Præmonstratenses moniales; ad hoc negotium reditum est anno 1270, quum in capitulo generali Walterus de Obbais, Floreffix abbas, pro virili promovit suppressionem monialium in universo ordine et decerni procuravit ut nullæ amplius admitterentur ad habitum, sed admissæ in cœnobiis suis mori sinerentur (2): quod tamen decretum non ubique in Belgio, Germania aliisque plagis servatum est. Sed hæc posterioris sunt ævi. Secundum primæva itaque instituta paratur, ut loquitur B. Ludovici biographus, primo omnium dominæ Gudæ comitissæ in sinistro montis latere mansio specialis; ubi, mutato habitu, clausa semper, nusquam progrediens, strictioris cibi paritate ante habitas delicias et numerosa quondam fercula redimebat: per fenestram modicam divina frequenter auscultabat officia, psalmis et orationibus intenta. Verum nobilium militum filiæ de Einriche, servitio Domini per exemplum dominæ Gudæ comitissæ mancipatæ, non permissæ sunt pro novis statutis illic sedem suam figere, sed (ut suo loco videbimus) in vallem S. Mariæ translatæ sunt. Quare errasse videtur Browerus, dum illic monialium congregationem aliquandiu exstitisse innuit (3); ædícula tantum Gudæ, templo adstructa, illic fuit.

§ V. Fundatio abbatiæ Arnsteinianæ.

Fundatio et
dotatio mona-
sterii Arnstei-
niani

Postquam itaque instituta, quantum sufficere visum est, explicuimus, veniendum jam est ad monasteria, in quibus fundandis partem maximam habuit B. Ludovicus. Venit primo loco Arnsteinium, cujus exordia anno 1139 a biographo consignata sunt; atque hoc ipso tempore pater in Christo, jam dictus Godefridus, a venerabili Adalberone, Trevirorum archiepiscopo et ab anno 1135 (4) apostolicæ sedis in Teutonico regno, id est per provincias seu dioceses Trevirenses, Moguntinam, Coloniensem, Saltzburgensem, Bremensem et Magdeburgensem (5) legato, in generali seu totius diocesis Trevirensis synodo solemniter est ordinatus præpositus. Tunc enim varius dicebantur abbatessæ Præmonstratensium prælati (6). Videtur hæc synodus festis pentecostalibus anni 1140 celebrata esse. Certe Browerus aut Masenius, cui præter B. Ludovici Vitam alia scripta Arnsteiniana in manibus fuerunt, alio anno novi monasterii fundationem, alio Godefridi benedi-

ctionem constituit: re quidem vera illam anno 1138, hanc anno sequenti annectit (7); sed hæc imprudenti calamo elapsa. Constat enim manifeste ex biographo B. Ludovicum se suaque anno 1139 in manus Godefridi tradidisse; et in Conspectu synodorum Germaniæ (8), quas Binterimius et Flossius anno 1851 meditabantur in lucem dare, ad annum 1139 nulla Trevirensis synodus cernitur, sed ad annum dumtaxat sequentem. Aliquid de ejus actis novisse videtur Browerus (9), siquidem ad hunc cœtum convenisse narret cum ordinis utriusque principes, tum viros religione et doctrina præcipuos, atque in ea actum de rescindendis vitiis, prævalidis jam, ac pæne adultis et passim erumpentibus. Valde verisimile est quod eadem occasione (nam in aliis synodis id genus diplomatum concessit) venerabilis dominus Albero, Trevirensis archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus, comiti et fratribus de Arnstein pro salute animæ suæ et suorum successorum perpetua donatione contradidit et privilegiis confirmavit ea omnia quæ B. Ludovicus ejusque uxor Guda in novi asceterii dotem dederant. Verum nemo ad hanc diem hoc diploma edidit, quod tamen exstitisse certum est, tam ex illo biographi loco, quam ex Innocentii papæ II literis, anno 1142 datis. Accipe solemniores has literas, jam ab Hugone (10), ab Hontheimio (11), Kremero (12) et nuperius ex autographo exemplari a Beyero (13) cum publico communicatis.

58 Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Godefrido abbati Arnsteinensi eiusque fratribus tam præsentibus quam futuris regulariter substituendis in perpetuum. Ad hoc universalis ecclesiæ cura nobis a provisorum omnium bonorum Deo commissæ est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacitum Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex caritatis radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus. Oportet igitur omnes christianæ fidei amatores religionem diligere, et loca venerabilia cum ipsis personis divino officio mancipatis attentius confovere, ut nullis pravorum hominum inquietentur molestiis, vel importunis angariis fatigentur. Proinde, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, et Arnsteinensem B. Dei genitricis semperque virginis Mariæ et gloriosi confessoris Christi Nykolai ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus: in primis siquidem statuentes, ut ordo canonicus secundum B. Augustini regulam et institutionem fratrum Præmonstratensium perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Nullus etiam fratrum post factam professionem alicujus levitatis instinctu vel districtioris religionis optentu ex eodem claustrum audeat sine abbatis totiusque congregationis permissione discedere. Discedentem vero nullus abbatum vel episcoporum nullus monachorum

confirmata ab
Innocentio pa-
pa II

(1) Hist. occidentalis, cap. xv, p. 305. — (2) Hugo, Annales Præmonstratenses, tom. I, p. 7. — (3) Annales Trevir. lib. xiv, num. 34, tom. II, pag. 41. — (4) Browerus, Annales Trevirenses, tom. II, p. 55. — (5) Ibid., pag. cit. — (6) Le Paige, Bibliotheca Præmonstratensis, p. 547. — (7) Annales Trevirenses, tom. II, p. 41. — (8) Prospectus, Supplementum

Conciliorum Germaniæ, p. 8. — (9) Annales Trevirenses, t. II, p. 41. — (10) Annales Præmonstr., tom. I, prol., col. cxix. — (11) Hist. Trevir. diplom., tom. I, p. 548. — (12) Origines Nassaviæ, tom. II, p. 164. — (13) Urkundenbuch zur Mittelelrheinischen Territorien, tom. I, p. 581.

AUCTORE
V. D. B.

A vel clericorum sine communium litterarum cautione suscipiat. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona tam ex dono vel concessione illustris viri Lodewici et Godæ uxoris suæ quam aliorum Dei fidelium in præsentiarum juste et canonice possidetis aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus in perpetuum et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: ecclesiam s. Margarethæ cum decima; ecclesiam Kirechdorp cum decima et ceteris suis pertinentiis sicut a fratre nostro Alberone Treverense archiepiscopo vobis rationaliter concessa esse dinoscitur; Seibach cum omni possessione sua, sicut a præfato archiepiscopo vobis concessa est; Hattenhusen; Welterodhe; Gozemerodhe; Holdenroich; cum omnibus earum pertinentiis; vineas et silvas in Neven; et Brunme cum omni jure et dominio, sicut præfatus Lodewicus vobis concessisse dinoscitur; Bovenheim cum ecclesia et omnibus possessionibus suis; Wize et Becherheim. Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis animalium vestrorum nullus omnino clericus vel laicus decimas a vobis exigere præsumat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur; sed liceat vobis communi consilio, vel parti consilii sanioris secundum Dei timorem et B. Augustini regulam absque ullius contradictione abbatem eligere. Porro loci vestri advocatiam nullus invadere vel usurpare præsumat, nisi quem abbas et fratres secundum Deum et ipsius loci utilitatem providerint eligendum. Decernimus ergo.... præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Bene valete. Ego Innocentius catholicæ ecclesiæ episcopus. Ego Conradus Sabinensis episcopus. Ego Stephanus Prænестinus episcopus. Ego Stantius presb. card. tituli s. Savinæ, Ego Guido cardin. presb. tt. s. Grisogoni. Ego Rainerius presb. card. tt. s. Priscæ. Ego Gregorius diac. card. ss. Sergii et Bachi. Ego Otto diac. card. s. Georgii ad Velum aureum. Ego Guido diac. card. ss. Cosmæ et Damiani. Ego Petrus diac. card. s. Mariæ in Porticu. Datum Laterani per manum Gerardi, S. Rom. ecclesiæ presbiteri cardinalis ac bibliothecarii. II Kal. octobris. Indictione VI. Incarnationis dominicæ anno MCXLII. Pontificatus vero domni Innocentii II papæ anno XIII.

et Conrado re-
ge.

59 Quo hæc firmiora essent voluerunt B. Ludovicus et Guda ut hæc ab Conrado rege etiam confirmarentur; prout manifestum est ex sequenti diplomate, anno 1146 Spiræ solemniter dato atque in lucem jam edito a Blanpinio seu Hugone (1), ab Hontheimio (2), Gudeno (3), Kremero (4), atque etiam Beyero (5). Quum id quoque ad B. Ludovici gesta singulariter pertineat, omittendum visum non fuit. I. N. S. E. I. T. Conradus divina favente clemencia rex romanorum secundus. Notum sit cunctis Dei fide-

bus tam futuris quam præsentibus, quod comes Ludewicus de Arenstein et Guda comitissa uxor sua, Spiritu sancto inspirante, miro modo operante ubi vult, prædia sua libera, hereditarie ab eis possessa, S. Petro in Treverensi ecclesia obtulerunt: hoc tantum jure, ut abbas, quem cænobio, ex possessionibus suis pro remedio animarum suarum in honore S. Mariæ et S. Nicolai et S. Margarethæ constituto, præficerent, locum et dignitatem suam in Treverensi synodo obtineat; et conventus fratrum suorum liberam electionem abbatum habeat; et quemcunque velit advocatum sibi præstituat. Decreverunt etiam ex castello suo nomine Arenstein tabernaculum militiæ Dei cum fratribus Deo ibidem ad imitationem canonicorum Præmonstratensium sub regula B. Augustini continue servientibus constituere; et reliqua sua prædia, tam invia quam pervia, tam saltuosa quam plana, prata, pascua, decursusque aquarum, saltus nemorum, piscationes, venationes, ad hoc cænobium pertinere, et ejusdem loci homines, ad eandem curiam pertinentes, virum videlicet III denarios, mulieres vero II persolvere. Hæc autem sunt nomina locorum ad ecclesiam prædictæ cellæ suo jure pertinencium: Seibach, Kirchtorf ecclesia scilicet cum omni decima, Gozmirod ac Kebirlo, Weltrod, Hattinhusen, Salscheit, Holdenrücke, tres hubæ de Syngobin, Brunenbach, duæ hubæ de Pissenhophen, Neiven cum vineis et silvis, Wezhe, Bubinheim cum ecclesia et omni ejusdem villæ populo, una huba alterius villæ etiam nomine Bubinheim, quæ singulis annis X solidos persolvit. Nos itaque voluntati eorum consentiendo petitioni suæ satisfacimus, et dispositionem et statutum de omnibus suis possessionibus cum præsignato jure regali nostra auctoritate confirmavimus; cujus confirmationis testes subscriptos adhibuimus. Sigefridum Spirensis ecclesiæ episc. Bucconem Wormatiensem episc. Wolnandum Lorsamensem abbatem; Benedictum abbatem Hirzinburchensem; Fridericum ducem, Hermannum palatinum comitem; Heberhardum, Emichonem, Ekebertum, Udalicum, Heinricum de Catzinelenbogin, Bobbonem de Hennenberch, Adelbertum de Lewinstein, comites omnes; Udalicum de Thurningen, Godefridum de Spaneim, Gerlacum de Isinburch, et reliquos plures ejusdem conditionis. Signum domni Conradi regis romanorum secundi. Ego Arnoldus cancellarius vice Heinrici Moguntini archiepiscopi et archicancellarii recognovi. Acta anno domin. incarn. M.C.XLVI. ind. VII. regnante Cunrado romanorum rege secundo, anno vero regni ejus VII. Data Spiræ. Feliciter. Amen.

60 Singularis beneficii loco putaverant hactenus Armsteiniani, quod nullus comes aut princeps hæreditario jure aut certa lege eorum esset advocatus et quod quem vellent eligendi facultatem haberent. Verum hæc initio omnium fere monasteriorum fuerat conditio; sed quum tunc temporis in hominum moribus esset et (ut ita loquar) natura, ut omnia officia in beneficia converterentur et hæreditaria fierent, hinc peri-

Advocatia,
prius libera,
dein concessa
archiepiscopis
Treverensibus,

(1) Sacræ antiquitatis monumenta, tom. II, p. 44; Annales Præmonstr., tom. I, prol., col. cxxi. — (2) Hist. Trev. diplom., tom. I, p. 552. — (3) Codex diplomaticus, tom. II,

p. 10. — (4) Origines Nassovicæ, tom. II, p. 167. — (5) Urkundenbuch, tom. I, p. 599.

AUCTORE
V. D. B.

culum erat ne suos quoque hæreditarios advocatos nancisceretur Arnsteinium : quæ plaga plerumque erat maxima. Nedum enim multi pro muneris sui nomine ecclesias Deique servos tuerentur, quasi harpyiæ inhiabant eorum bonis, prius plerumque mercedem, dein quidquid sibi lubitum esset exigentes aut vi rapientes; neque ulla diœcesis magis ab hac peste passa erat quam Trevirensis (1). Ab hac itaque tyrannide ut liberum esset Arnsteinium, prudenter consultum est advocatiam conferre uni archiepiscopo Trevirensi, a quo cæterum pendebat monasterium, utpote a lege diœcesana nondum exemptum; atque etiam ab initio ea ratione datum Trevirensi præsuli, ut penes hunc dominium directum esset, et dominium dumtaxat utile penes canonicos. Veruntamen hi postea nixi sunt se illis impedimentis liberare, contententes monasterium ad imperium immediate respicere, gladii plenario jure gaudens (2); sed in id non consenserunt Trevirenses archiepiscopi : unde diutinus processus exortus est. Cui anno 1756 finem imposuit amica compositio, qua Arnsteiniani confessi sunt se supremæ auctoritati electorali subesse (3). Atque hæc evidenter fuit primæva eorum conditio, ut jam in aliis literis videre fuit, multo autem clarius in Hillini, Adalberonis in Trevirensi sede successoris. Has licet jam ediderint Blanpinus et Hugo (4), Hontheimius (5), Gudenus (6), Kremerus (7) et Beyerus (8), hic quoque damus quoniam nusquam majori in luce collocantur Arnsteinianæ origines.

ut patet ex
Hillini archi-
episcopi lite-
ris.

61 I. N. S. E. I. T. Hillinus, Trevirorum archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus. Si in sacrosanctis evangeliorum libris mulier vidua, in gazofilacium duo mittens minuta, a Domino, eo quod nichil sibi retinuerit, plus aliis, qui etsi maiora non tamen omnia sua obtulere, laudata est; multo magis nos eos, qui se suæque fideli devotione relinquentes divinis per omnia mancipaverunt obsequiis, honorare et diligere, atque ex injuncto nobis divinitus pontificatus ac legacionis officio manutenere debemus; et contra omnes injuriosorum incursus defensare et communire quantum possumus; ut nos quoque, bonis eorum operibus studio nostro cooperantes, remunerationis perpetuæ cum ipsis participare queamus. Quapropter notum facimus tam futuris quam præsentibus, quod illustris comes Lodewicus una cum præclara conjuge sua Guda, temporibus venerandæ memoriæ prædecessoris nostri domini Alberonis, castrum suum quod dicitur Arenstein una cum omni allodio suo pro cælestis regni amore abdicantes, B. Dei genetrici Mariæ sanctoque Nicholao, prompta voluntate obtulerunt, et ut ibidem vita canonica secundum regulam B. Augustini et ordinem Præmonstratæ domus, in perpetuum servetur, disposuerunt. Procedente vero tempore, ordinatis jam inibi fratribus, locum ipsum cum omnibus pertinentiis suis ecclesiæ B. Petri, cui nos Deo auctore præsidemus, hortatu ejusdem prædecessoris nostri absque omni census pensione contradiderunt, et ab eo pro recompensatione tantæ devotionis quædam bona,

quæ prius ipse Lodewicus ab archiepiscopatu Trevirensi in feodum habuerat, jure proprietatis perpetuo possidenda receperunt. Nos igitur justis eorum petitionibus annuentes, sub nostra tuicione et sedis apostolicæ, cui legationis gratia in Teutonico regno subministramus, defensione eundem locum cum omnibus prædiis, et possessionibus vel quibuslibet bonis, hactenus sibi contraditis vel deinceps justa ratione tradendis defensandum suscipimus. Has itaque possessiones præfatæ ecclesiæ in Arenstein privilegii nostri auctoritate communimus: videlicet Bovenheim quod est in pago Wormaciensi cum ecclesia, decimis et hominibus, cunctisque redditibus ejus, ita quod nulli seculari potestati subiaceat; in archiepiscopatu Moguntino in villa Wisze XXX mansus, et claustrum in Gomersheim. cum omnibus appendiciis ejus; item in archiepiscopatu nostro, in villa Hattenhusen VIII mansus; in Weltrode IIII mansus; et villam Gozmerode cum omni jure præter duos mansus; in Brunenbach unum mansum; et curtim Holdenrücke cum omni jure; et Salscheid cum omni decima; in Singoven tres mansus; in villa Neve et Breme vineas, agros, silvas, et decimam selectæ terræ; in Campe curiam et vineas; item ecclesiam s. Margaretæ in Arenstein legitima donatione contradidit. Præterea curtim Selebach, et ecclesiam de Kirchtorph, quæ præfatus prædecessor noster piæ mem. Albero eidem ecclesiæ in Arenstein contulit, nos quoque pro remissione peccatorum nostrorum et omnium successorum nostrorum archiepiscoporum ad usus fratrum inibi Deo servientium contradimus, cum omni jure et integritate, cum hominibus scilicet ac decimis universis ad ecclesiam Kirchtorph pertinentibus; ipsamque ecclesiam sicut et illam B. Margaretæ in Arenstein a jure synodali, et ab omni servicio archiepiscopi, archidiaconi, vel decani penitus emancipamus; et omnem decimam utriusque parrochiæ ex integro concedimus; et sicut ab antecessore nostro indultum esse cognoscimus. Si qua bona fratrum infra nostrum episcopatum de loco ad locum transferri contigerit, ab omni thelonei vel vectigalis onere esse absoluta statuimus. Hoc quoque confirmamus, ut nullus aliquo tempore supra prædicta bona constituatur advocatus; sed solummodo sub nostræ protectionis munimine sive successorum nostrorum tuta consistant. De cetero sancimus, ut nullus unquam abbas ibi constituatur, nisi quem communiter libero consensu fratrum conventus elegerit. Si quis igitur (quod absit!) contra hujus nostræ constitutionis paginam temerario ausu venire temptaverit, severissimam divinæ indignationis ultionem persenciat, et timendi anathematis sententiæ subiaceat, donec condigna satisfactione resipiscat. Conservatoribus autem hujus nostræ confirmationis vita, salus, pax et gaudium sine fine permaneat. Amen. Testes hujus rei sunt: Godefrius maioris domus præpositus et archidiaconus. Rudolfus decanus. et archidiac. Alexan-

(1) Cfr Würdtwein, De advocatis monasteriorum meditationes diplomaticæ, in tomo IV Monastici Palatini. — (2) Hugo, Annales Præmonstrat., tom. I, p. 202. — (3) Marx, Geschichte des Erzstifts Trier, part. II, tom. II, p. 187, not. 3. — (4) An-

nales Præmonstr., tom. I, prob. cxxii; Sacræ antiquitatis monumenta, tom. II, p. 46. — (5) Hist. Trevir. diplom., tom. I, p. 572. — (6) Cod. diplom., tom. II, p. 12. — (7) Orig. Nassov., tom. II, p. 176. — (8) Urkundenbuch etc., tom. I, p. 653.

AUCTORE
V. D. B.

A der archidiaconus. Bruno archidiaconus. et s. Florini in Confluentia praepos. Iohannes archidiaconus. Cunradus praepos. s. Paulini. Baldricus majoris domus scolasticus et s. Symeonis praepos. Bovo s. Castoris in Confluentia praepos. Robertus de Palaciolo praepos. Eustachius abbas de Arenstein. Sigerus abbas de s. Maximino. Bertolfus abbas s. Eucharisti. Lodewicus de s. Maria veteri abbas. Godefridus abbas s. Martini. Richardus abbas de Sprinkirbach. Wichmannus abbas de Luneche. Wolframus abbas de Wadengocinge. Henricus abbas de Rumersdorff. Hildelinus abbas de Sconaugia. Wichmannus abbas de Grunowe. Henricus comes de Luzcelenburg. Albertus comes de Chisnei. Sifridus comes de Vianna. Arnoldus de Sercha. Cuno de Malberg. Wilhelmus Marscalcus. Gerhardus de Hasch. Hermannus de Palacio. Fridericus de Marceto. Fridericus Aureus. Acta sunt haec Treveris, IIII Kal. Novembris, anno dominicae incarnationis M.C.L.VI. Indict. quarta. Epacta VII. Concurrente VII. Anno pontificatus venerabilis domini Hillini Trevirorum archiepiscopi et apostolicae sedis legati IIII. Feliciter. Amen.

Abbas Arnsteinianus et B. Ludovicus bona vendunt sororibus de Insula et allodium de Offerdieffenbach a liaque accipiunt.

B 62 Anno 1160, ut Hillinus in diplomate testis est (1), Confluentiae aliqua immutatio facta est in Arnsteinianis bonis; scilicet abbas Richardus Sprinchirbacensis abbatem Harnstein et capitulum ejus convenit et allodium de Neive et de Bremme, ab eo et a fratre Ludovico, quondam comite, qui idem allodium ecclesiae de Harnstein contulit, et toto capitulo, iusta et legitima emptione, ad opus sororum de Insula, precio videlicet octaginta marcarum in nostra praesentia, ait Hillinus, comparavit; ubi notabile est B. Ludovicum, licet haec praedia jam pridem donasset, ut venditorem prodire: sed id decetiae potius quam necessitatis causa factum. Octoginta autem marcae pendebant (quum illic pondera Coloniensia in usu essent) grammatibus 18704, valebantque quantum 57973 franci; quorum potestas tanta hodie esset quantae francorum 347,838. Parthenon autem de Insula ab homonymo apud Treviros et Confluentes distinguendus est. Situs hic in dioecesi Moguntina prope Breimptam, dein coenobium Stubense dictum et a B. Gisela secundum instituta canonica S. Augustini curis Richardi, abbatis Springirbacensis, inchoatum (2). Triennio post, anno nempe 1163, Hartradius de Merenberg et uxor ejus Ermengardis, consensu liberorum et heredum suorum, allodium de Overdieffenbach in Eynricha, cum ecclesia et viris ad ecclesiam pertinentibus, cum integritate decimae ejusdem villae omnibusque ad eam spectantibus appendiciis tam in agris quam in pratis, totamque decimam de Bettendorf et mediam partem decimae de Schara, et quandam foresten (quae dicitur Kamervorst) quae spectat ad eandem villam, et silvam totam quae Burstenbach dicitur, praeter quintam arborem quae pertinet ad Kazeneleboge, ecclesiae de Arenstein pro salute animae suae contulit et ad majorem facti firmitatem praedicta

omnia in manus Hillini archiepiscopi resignavit; eo scilicet tenore ne aliquis deinceps advocatus praedictae villae praeter archiepiscopum Trevirensensem proponeretur (3). Cui dono adjecta ecclesia de Beslich in parochia de Dietkirchen, cum onere solvendi quotannis Trevirensibus archiepiscopis unum aureum seu duodecim argenteos Confluentinos. Vult Hontheimius (4) atque ante eum alii (5) Irmengardem B. Ludovici amitam fuisse, adeoque communitatem sanguinis et affinitatem aliquid ad hanc donationem valuisse; sed haec propinquitas divinatione potius quam ullo argumento nititur (6).

63 Haec si recolligamus, manifestum est omnino ea omnia bona, quae recenset biographus, ab initio data non fuisse Arnsteiniano asceterio, sed paulatim accessisse; quin etiam, quum scriberet, aliquot ex eis jam in alienas venisse manus. In Innocentii II diplomate B. Ludovici dono venit imprimis ecclesia S. Margaretae cum decima, quae ad pedem stat collis, in quo Arnsteinianum coenobium consurgit atque nunc ab aliquot annis recordia gubernii Nassavici ruinam trahit; dein in Hatenshausen, nunc Attenhausen prope Dietz in districtu Nassaviensi octo mansi; tertio in Welterodhe, Welteroid, Weltrod, non procul a Shönaui in ducatu Nassavico, quatuor mansi; quarto villa Gozemerode, Gozmirod, Gesmerod, vulgo Roth seu Grosroth prope Kirdorf, in districtu Nassaviensi, cum omni jure [praeter duos mansos (7)] et [cum curia seu praedio rustico Keberlo, Kebirlo, Köberle, item prope Kirdorf (8)]; quinto curia Holdenrike, Holdenroich, Holdenrücke, nunc villa seu praedium Hollerich prope Selbach in districtu Nassaviensi; sexto agri vineae et silvae et aliqua decima in Neive, Neven, nunc Neef, ad Mosellam inter Kochem et Zell, non autem Neithof prope Arnstein, ut vult Wenckius (9); septimo item in Brunme, Breme, Bremme, item ad Mosellam, paulo infra Neef, propius ad Kochem: quae ambae possessiones anno 1160 devenerunt in manus sororum de Insula pretio (ut vidimus) 80 marcarum; octavo Bovenheim, Bubenheim, Boumbain, Bubenheim, prope Kirberg in ducatu Nassaviensi et in pristino pago Wormatiensi, cum ecclesia, decimis, hominibus, redditibus; nono in villa Wisse, Witten, Wisze, Weshe, nunc Ober et Nieder Wiesen, in archiepiscopatu Moguntino trans Rhenum mansi triginta; decimo Becherheim, quod in uno Innocentii II diplomate occurrit. Haec ex donatione B. Ludovici. Quibus accedebant dono Adalberonis archiepiscopi ecclesia de Kirechdorf, Kirchtorff seu Kirdorf in ducatu Nassaviensi, non procul ab Arnstein et Runkel. In diplomate Conradi regis venit quatuor annis post Salscheit, praedium prope Selbach, cum omni decima; tres habet seu mansi de Syngobin, Singhoven, Singoven, nunc Singhoven, prope Nassavium; unum mansum in Brunenbach, nunc Hof zum Haus, in tractu Nassaviensi; duae habet de Pissenhoven, Pissinhophen, nunc Pissighoven prope Nastätten, quae postea non amplius redeunt; in Campe ad Rhenum curia et vineae:

Quae tempore Innocentii II jam possiderent Arnsteiniani.

(1) Gunther, Cod. dipl. Rheno-Mosellanus, tom. I, p. 370; Beyer, Urkundenbuch etc., tom. I, p. 681. — (2) Zungo, Hist. ord. canon. regular. prodomus, tom. II, p. 600 et 601. — (3) Hontheim, Hist. dipl. Trev., tom. I, p. 599; Beyer, Urkundenbuch, tom. I, p. 697. — (4) Ibid., loc. cit. — (5) Nachricht von der Commende Schiftenberg in der Merenbergi-

schen Geslechtstafel; Fischer, Isenburg-Wiedische Geschlechtsregister, p. 44 et seqq. App., p. 28, not. b. — (6) Cfr. Kremer, Origines Nassavicae, tom. II, p. 327. — (7) Diploma Hillini. — (8) Diploma Conradi et biographus. — (9) Katzenelenbogische Geschichte, p. 111, not. b.

quem

AUCTORE
V. D. B.

quem vicum ante Arnoldi et Ludovici comitatui accensitum vidimus; et demum una huba alterius villæ etiam nomine Bubenheim, quæ singulis annis x solidos persolvit: quæ mihi alibi obvia facta non est. Allodium de Overdiefenbach, quod Hartardi de Merenberg dono anno 1163 Arnsteinianis obvenit, prope Nastätten (ut alibi jam monuimus) situm erat; similiter Bettendorf, cujus decimam ille idem donavit. Schura autem seu Seura, nunc Scheuern, cujus mediam decimam Hartardus etiam contulit, in ducatu Nassaviensi; forestum de Kamervorst item apud Nastätten; neque inde procul silva de Brustenbach, nisi quod quinta arbor (biographus octo arbores habet) pertineret ad Kazenelenboge prope Nastätten. Ad quam recensioem hæc Broweri (1) verba addenda videntur: Monent me periti talium tractu Loganæ quemque mansum, vetera cum novis componendo, arvi culti vel soli arabilis triginta jugera complecti, præter piscinas, pascua, silvas, quæ mansis includi solent; evariare tamen fructum pro loci et temporis natura. Albertus Crantzius lib. IV Wandalia, capp. xxv et xxix mensuram appendit cuique manso Holsaticæ ditionis modios (seu maldra) octonos siliginis et totidem avenæ, alibi denos tantum siliginis aut tritici tollunt. Juger, in Germania pro locis valde diversum, continet aras seu pedes quadratos circiter 40,000; maldrum vero, non minus varium, hectolitris duobus fere æquivalet. Pleaque tamen mansa ex viginti hectaris constitisse censentur. Olim vero ex elocatis terris non multo plus uno pro centum de emptionis pretio perceptum fuisse demonstravi alibi (2).

§ VI. Foundationes monasteriorum ad Dreisam, Vallis S. Mariæ et Enckenbacensis.

Quas partes habuerit B. Ludovicus in fundatione seu ordinatione Münster-Dreisen,

In Conradi regis diplomate recensetur etiam, sed alio omnino nomine, claustrum de Gomersheim cum omnibus appenditiis ejus; et in altero Hillini ecclesia de Beslich in parochia de Dietkirchen; in quibus ambabus moniales Præmonstratenses collocari curavit B. Ludovicus. Quæ res nos revocat ad aliorum monasteriorum fundationes, in quibus venerabilis vir insignem partem habuit, et quas ordine chronologico jam explicare tentabo. Venit itaque primo loco cænobium virile, haud procul a Bolanden ad Montemjovis seu Tonitrui (Donnersberg) ad rivum Primmam (Primbach) in pago Nachgowe positum, cui vulgare nomen Münster-Dreisen seu Münster-Treisen (3). Considerant illud primitus anno 863 Nantharius comes ejusque uxor Cunegundis sub patrocínio S. Saturnini martyris, et S. Benedicti regulam servandam indixerant; quod incoluerant sanctimoniales, donec Hungari in has irruissent partes, atque, omnia cædibus rapinisque funestantes, Christi sponsas ad fugam adegissent (4). Locus deinde secundo jam et sanctimonialibus et viris canonicis, videlicet regularibus, ad divinum

servitium deputatus fuerat, ut traditur a biographo; sed ab omni penitus exciderat disciplina, ita ut canes venatici in sanctuario ecclesiæ discurrent. Cujus rei testis fuit anno 1144 Fredericus de Hohenstaufen, dux Sueviæ et Alsatiæ, frater Conradi III, paterque Friderici Barbarossæ, Romanorum imperatorum; qui quum illius tractus advocatia fungeretur seu comes provincialis esset (quod munus postea penes Theodoricum, inferioris Alsatiæ comitem, factum est), commiseratione commotus, pro ea quæ tum vigeat spiritualis et civilis auctoritatis conjunctione ac confusione, B. Ludovicum, consanguineum suum, quem in comitatu suo habebat, rogavit ut ibidem monasticæ religionis observantiam ordinaret; qui quum annuisset, dilecto comiti et converso locum eundem cum omni proprietate honorum contradidit: quemadmodum narrat biographus. Operam quoque suam contulit novi fundatoris filius, Fridericus Barbarossa, atque etiam qui ibi residebat Anselmus præpositus, ut aliquantis per cresceret restaurati asceterii dos. Eorum itaque suasu Beatrix et Mathildis, comitissæ seu marchionissæ Tusciæ, dono dederunt, præter alia bona in Waleswilre, octodecim mansos, simul cum decimis et ecclesia de Stetten (5); cujus patronatum cesserunt anno 1231 canonici Wormatienses (6).

65 Atque hæc omnia diplomate confirmavit Conradus imperator; quod quum ad B. Ludovicum laudem nonnihil conferat, id hoc loco excusandum visum est (7). In nomine sanctæ et individuae Trinitatis Cuonradus divina favente clemencia Romanorum rex secundus. Religiosorum petitionibus aurem pietatis accommodare et quæ ad Dei cultum pertinent summo benivolenciæ studio promovere regiæ liberalitatis est, cujus honor judicium diligit. Unde in æterna vita condignam bonæ mercedis retributionem et in temporalis regni administratione gloriam nobis accrescere confidimus. Eapropter omnium tam futurorum quam præsentium noverit industria, quod vir illustris Fridericus, noster germanus, dux Sueviæ et Alsaciæ, nostram celsitudinem adiens, petiit quatenus ecclesiam quandam, a Nanthario quondam duce et uxore ipsius Chunigunt in honorem Dei et Domini nostri Jesu Christi et sancti Saturnini martyris ædificatam, congruisque sanctimonialium et Deo devotarum feminarum disciplinis ordinatam, sed jam longis retro temporibus ab omni cultu divino et Deo servientium frequentia destitutam, tandemque ad suæ dominationis provincialisque comitis Theoderici potestatem devolutam, in pristinum suæ dignitatis et religionis robur per nostram regiam auctoritatem revocaremus. Itaque ex ejus petitione et consensu eandem ecclesiam sancti Saturnini in pago Wormaciensi tunc, in episcopatu Moguntino sitam nunc, commisimus regendam et ordinandam Luodewico comiti de Arnstein, et fratribus apud Arnstein, qui sub canonica beati Augustini regula et ordine Præmonstratensi congregati sunt: ea ratione ut deinceps

ei interventu Conradi imperatoris a Friderico de Hohenstaufen commendati:

(1) Sidera Germaniæ, Vita B. M. Ludwici Arnsteinii, p. 28 et 29. — (2) Acta SS., tom. IX Octobris, p. 217. — (3) Cfr Würdtwein, Monasticum Palatinum, tom. V, p. 444; Remling, Abteien in Rheinbayern, tom. II, p. 103. — (4) Remling, t. II,

p. 104. — (5) Ibid., p. 103. — (6) Schannat, Hist. Wormatiensis, tom. I, p. 52. — (7) Acta academiciæ Palatinæ, t. I, pag. 297.

A in omni cura et ordine præfato loco absque ullius personæ contradictione provideant. Possessiones vero et prædia, quas præfatus Nantharius et uxor ejus prædicto venerabili loco tradiderunt, ad usum et sustentationem Deo ibidem servientium per præsentis paginæ auctoritatem prænominatæ ecclesiæ et ipsius provisoribus omni cum integritate restituimus, ac perpetua stabilitate confirmamus: videlicet in villa et in marca, quæ dicitur Dreisa, mansos xviii cum omnibus ædificiis et utriusque sexus mancipiis; in villa Albesheim mansos ii; in villa Dakenheim mansos iii; in ville Bizzrihesheim quicquid possederunt; in villa Elmuotesheim mansos ii; in villa Ensltheim mansos iii; in villa Munnesheim mansum i; in villa sancti Albini solvens solidos x; in villa Muterstat mansum i; in villa Munzenheim mansum i; similiter in villa Seleza curtem dominicalem cum omnibus ædificiis et mancipiis et mansos xx; villam quoque Gibinezbach cum mancipiis utriusque sexus; et monasterium, quod in civitate Monguntia est, cum omnibussuis appendiciis quæ subscripta sunt, mansi xii, et vineæ ad caratas vini xxx; similiter villam Neutriswilre et nemus ejusdem villæ; et Tilentkiriche cum omnibus appendiciis suis; Alsenzbrunnemansos ii; ea etiam bona, quæ Beatrix et Mathildis, marcionissæ Tusciæ, pro animabus suis et maritorum suorum Godefridi et Bonifacii, admonente comite Friderico nepote nostro, atque præposito præfate ecclesiæ Anselmo, ad idem monasterium contulerunt. Nos quoque petitione et consensu sæpe dicti ducis ad eundem locum restituimus et confirmamus omnia videlicet quæ præfata nobilissimæ feminae possiderunt; in loco qui dicitur Steten scilicet xv mansos; persolventes quotannis v solidos minus quam iii libras, et tres mansos dominicales; insuper ecclesiam et omnem decimam, familiam scilicet utriusque sexus, redditus, et vectigalia, et granum quod persolvitur de silva, cum omni justitia et compositione sua, et ea omnia quæ habuerunt in loco Waleswilre tam in silva et pratis et plaustro; quod persolvitur de montanis quam in omnibus pertinentiis. Hæc omnia quæ a prænominatis personis ad sæpe dictum venerabile monasterium collata tradita sunt, sub ea rationis firmitate renovando confirmamus, quatenus eadem possessionis ab omni tam præfati germani nostri ducis Friderici provincialisque comitis Theodorici de inferiori parte Alsaciæ, quam aliarum potestatum, comitum videlicet et vice comitum, atque advocatorum ditione et potestate sint liberæ, et a cuncta exactione seu vexatione immunes, eis tantum debitæ pensionis summam exhibentes et de omni legum compositione subjacentes, qui pro tempore ipsi monasterio ordine canonico præfuerint. Concedimus autem tam præscriptas possessiones quam eas quæ in futurum ibidem fratres Deo servientes justis modis acquisierint proprium suæ libertatis jus obtinere: nullo eos prohibente, uti et frui quæsitis et acquirendis, viis et inviis, pascuis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, piscationibus,

venationibus, molendinis, et omni fructu, qui ex eisdem possessionibus in omne tam futurum quam præsens tempus capi poterit. Si quis vero (quod absit!) hanc nostram confirmationem infringere temptaverit; centum libras auri purissimi componat: quarum partem dimidiam cameræ nostræ, reliquam vero præfate ecclesiæ Monasteriensi persolvat. Ut autem hæc pagina firma et inconvulsa omni deinceps tempore permaneat, quam juxta tenorem privilegii Luodewici regis secundi, qui temporibus Nantharii ducis in orientali Francia xxxii annis regnaverat, conscribi mandavimus; sigilli nostri impressione eam insigniri jussimus; manuque propria, ut infra videtur, corroborantes. Qui præsentés aderant testes subternotari fecimus. Quorum nomina hæc sunt: Fridericus Magdurg. archieps; Bucco Wormatiensis eps; Sigefridus Spirens. eps; Imbrico Wirzb. eps; Egilbertus Babenbergensis eps; Heinricus Marerensis eps; Otto Cicensis eps; Otto Frisingens. eps; Wigerus Brandenburg. eps; Heinricus Ratispon. eps; abbas Stabulinensis; Cuonradus præpositus sereniss. regis; Adelbertus, marchio de Saxonia; marchio Cuonrad de Witin; marchio Dioboldus de Bawaria; Godefridus provincialis comes de Thuringia; Rapoto comes de Abinberc; Boppo comes de Loufe; Adolfus comes de Berge et filius ejus Eberhardus; Otto comes de Rincke; Otto palatinus comes de Wittlingesbach; et alii tam clerici quam laici qui interfuerunt. Signum domini Cuonradi, Romanorum regis secundi. Ego Arnoldus, cancellarius vice Heinrici Monguntini archiepisc. et archicancellarii, recognovi. Anno Dominicæ incarn. M. C. XLIII, indict. vi, regnante Cuonrado Romanorum rege ii, anno vero regni ejus vii, data apud Babenberg in Cristo feliciter.

66 Præpositus itaque Anselmus amotus est; et quum B. Ludovici gesta Arnsteinianis canonicis probata fuissent, non tamen visum est novos colonos omnes Arnsteinio educere: hæc enim ipsa domus recentior erat. Habito itaque fratrum suorum concilio, denuo in Saxoniam perrexit beatus vir et sex canonicos de Gratia Dei probatæ conversationis elegit; quibus adjunxit pater Godefridus alias personas idoneas, præficiens eis Marquardum, capellanum comitis, qui cum pristinohero suo ad summam virtutum enitebatur. Inde conflatus est justus canonicorum numerus, duodecim nempe cum abbate; et introducti fuerunt anno 1145. Marquardo successit Burchardus, qui sanctissimum virum in Gummersheimensi parthenone ultimis sacramentis ad mortis agonem munivit. Exstitit illa abbatia, filiali jure Arnsteinianæ obnoxia, usque ad annum 1553. Biennio scilicet ante Julius papa III Friderico II, comiti Palatino, potestatem fecerat supprimendi duodecim religiosas domos earumque bona academix Heidelbergensi et cultus divini in capella castrali augmento attribuendi; quas inter Münsterdreisen (1). Id executioni datum die 6 septembris anni 1553, clavibus a cellerario Valentino Weissbrod in manus rectoris Joannis Wagenmann et decani S. Spiritus Wendelini Sprenger traditis. Sed

illius monasterii fata.

(1) Vide instrumentum ap. Renling, Klöster in Rhein-Bayern, tom. I, p. 319. Cfr. Acta Academiæ Palatinæ, tom. I, Octobris. Tomus XI.

AUCTORE
V. D. B.

Ordinat beatus vir parthenonem

brevi post dedit Fredericus III religiosam domum bonaque fratri suo, Georgio von Simmeren, qui ea dein ministerialibus in feodum concessit. Bello tricenario recuperare tentarunt Monasterium Arnsteiniani; sed irrita conatu. Postea emerunt principes Nassavienses, qui et ad finem proximi sæculi superioris possederunt (1).

67 Monasterio, ad Dreisam condito, successerunt brevi aliæ fundationes: quarum una faciem quasi habet multiplicem. Et sanctimoniales, ait biographus, quæ prius apud Bethlenrode, tunc Steden commorantes, in quarum collegio erant nobilium militum filiae de Eynriche, servitio Domini per exemplum dominæ Gudæ comitissæ mancipatæ, in Vallem sanctæ Mariæ transtulit; de quibus postea cœnobium dominarum, quod dicitur Enckenbach, transplantavit. Quibus continetur duorum cœnobia fundatio: quorum alterum primo in Bethlenrode, dein in Steden et demum in Valle sanctæ Mariæ constitutum est; alterum vero, prioris colonia, in Enckenbach ab initio constitit. Paulo uberius hæc explicemus. Quum B. Ludovicus omnino ad Deum conversus est, mirabiles excitati fuerunt animorum motus; ita ut plures ex ejus ministerialibus, qui ante prædonum more viverent, ejus exemplum secuti fuerint. Non minus valuit apud fæmininum sexum Gudæ, ejus uxoris, mutatio; pluresque idem vitæ institutum amplecti statuerunt. Verum, quum monasteria duplicia (ut supra declaratum fuit) decreto capituli Præmonstratensis vetita essent, non licebat eas Arnsteinii admittere; quamobrem congregatæ sunt in Bethlenrode, quæ prima Vallis Mariæ seu Marienthalensis cœnobii sedes dicenda est et quam in pago Einriche sitam esse scripsit Remlingus (2), quoniam in hoc collegio, essent nobilium militum filiae de Eynriche; sed nullus illic locus est (quem sciam), cujus nomen aliquantisper cum Bethlenrode conveniat: verumtamen ab hac sententia recedendum non est, quum Steten, nunc Steden, secunda hujus parthenonis sedes, in illis partibus sit. Steden enim, quemadmodum ex accuratissimis hujus regionis mappis topographicis mihi constat, jacet in ducatu Nassaviensi in ripa dextra Loganæ fluvii, paulo infra Runkel (3), aliquot leucis a Limburgo ad ortum brumalem; hinc in Hugonis Annalibus Præmonstratensibus (4) dicitur Steden comitatus Runcaliæ villa. Errat autem plurimum Remlingus mansum Steten in viciniam Kirchheim-Bolanden, in pristinam diocesim Wormatiensem, transfere, quod illic Marienthalensibus multa bona essent.

Vallis S. Mariæ; cujus facta indicantur:

68 Porro dubitandum non est, quin utrobique præpositus ab Arnsteinio res spirituales et temporales monialium procurarit. Sed mutavit hanc legem B. Ludovicus, quum parthenonem in viciniam Monasterii ad Dreisam transtulit novoque eum nomine Vallem S. Mariæ nuncupavit. Ab hoc enim tempore ex Monasterio ad Dreisam assumpti fuere præpositi. Id jam sub annum 1145 factum fuisse tradit Remlingus (5), quo vade nescio; Hugo (6) autem, nitens proculdubio circariarum catalogis, ejus initia anno

1140 illigat, quoniam ea a prima sede computat. Sed quidquid est, apparet paucissimo tempore moniales illas versatas esse in Bethlenrode et Steden. De tertia sede seu Valle S. Mariæ solum superest pulcherrimum B. Mariæ templum, anno 1478 (si bene legitur inscriptio chori) consummatum. Jacet autem ad septentrionale Montistonitruum latus, infra fontes rivi Appelbach, medios inter colles et in trium vallium (si dicere liceat) trivio. Archiepiscopo Moguntino obnoxium erat cœnobium, quod in ejus diocesi jacebat, et comitibus Sponheimensibus, qui sæculo XIV materna hæreditate advocatorum officium nacti fuerant: quam advocatiam in feodum dederunt comitibus de Dhaun ratione comitatus de Falckenstein, cujus simul pars erat. Postquam autem initio floruisset, paulatim dein bona sua amisit, donec, sæculo XVII hæresi prævalente, bello rustico, quæ supererant moniales aufugerunt. Die 7 septembris anni 1553 universitas Heidelbergensis templum paræciale occupavit, quoniam Julii III diplomate in Monasterii ad Dreisam jura successerat. Hinc orta lis inter Palatinum seu universitatem, nitentes pontificiis literis, et comitem de Falckenstein, advocatiæ jura allegantem; quam die 14 januarii diremit Caroli V imperatoris auctoritas, ea lege ut Falckensteiniana domus possessionem cœnobii et omnium bonorum, sexcentis florenis adversæ partis solutis, inire posset: atque ex eo tempore Falckensteiniani hac præda locupletati sunt (7).

69 De monialibus Vallis S. Mariæ postmodum cœnobium dominarum, quod Eynkenbach dicitur, transplantavit B. Ludovicus, ut traditur a biographo; id est ex congregatione Vallis S. Mariæ selegit moniales, quas in Enckenbach destinavit, quum cœnobium dominarum illic instituit. Neque multum a se invicem distabant Vallis S. Mariæ et Enckenbach, quum hic locus etiam situs sit ad radices Montistonitruum, in Palatinatu inferiori, in diocesi Moguntina; et quidem in vicinia Monasterii ad Dreisam, unde præpositum et omne auxilium spirituale accipiebat; duabus leucis a Lutracæsarea seu Kaiserslautern ad ortum æstivum; in valle, collibus arenosis, sed fertilibus, circumdata (8). Ejus fundationem ad annum 1148 consignat Hugo, Præmonstratensis annalista (9); quam rem ex Circariarum catalogis facile nosse potuit. Præcipuam dotem dedit vir quidam illustris nomine Hunfridus; qui, grandi excitato ædificio, locum cum circumjacentibus agris Monasterio ad Dreisam contulit, ea lege ut illic moniales Præmonstratenses instituerentur. Procuravit itaque B. Ludovicus ut illuc ex Valle S. Mariæ introducerentur, accitis ex Dreisensi monasterio canonicis qui rem earum spiritualem et temporalem procurarent (10). Voluisse autem dicitur ut nonnisi nobiles admitterentur; unde cœnobium dominarum appellari.

70 Verum non multo post orta sunt jurgia inter Otterbergenses, qui, Stephano abbate, egregio viro omnibusque acceptissimo, Cisterciensium instituta observabant, et Enckelbacenses, S. Norberti leges sequentes. Quorum origo ex sequenti ipsius Stephani narratione facile co-

similiter Enckelbacensem;

cujus causa excitata jurgia,

(1) Remling, tom. II, p. 111 et 112. — (2) Klöster von Rhein-Bayern, tom. II, p. 165. — (3) Cfr Vogel, Historische Topographie des Herzogthums Nassau, p. 227. — (4) Tom. II, p. 1055. — (5) Klöster von Rhein-Bayern, tom. II, p. 165. — (6) Annales Præmonstratenses, tom. I, ad fin. Præf. Circariarum.

(7) Remling, tom. II, p. 164 et seqq. — (8) Ibid. tom. II, pag. 158; Hugo, Annales Præmonstratenses, tom. I, col. 647. — (9) Tom. I, col. cit. — (10) Historia episcopatus Wormatiensis, tom. I, pag. 163.

AUCTORE
V. D. B.

A *gnoscitur. Notum esse cupio, inquit (1), quibusque fidelibus, quod dominus Degenhardus, ministerialis imperatoris, amitæ meæ filius, qualiter ecclesiæ nostræ prædium, sibi a parentibus suis jure hæreditario derelictum, in Erlenbach donaverit. Illic itaque, monachus apud nos factus, semetipsum atque idem prædium sanctæ Mariæ et nobis donavit legitima traditione et in eadem voluntate et opere mansit annis quinque; postea vero, instabilitatem animi sui secutus et regularis disciplinæ rigorem abhorrens, a nobis discessit et Enckenbach se contulit: prædium, quod jam non suum sed nostrum, illi loco secundo tradidit. Habebat autem quondam fratrem, Arnoldum nomine; qui, seductus a Brunichone, avunculo suo, præfatum prædium pro isto illis tradidit. Cumque tali occasione prædium nostrum niteretur sibi vendere, coacti sumus justitiam de eo interpellare; et tam ipse quam dominus [Cuno de] Genter, [gener ejus], anathemate eliminati sunt ab ecclesiastica communione. Sed postea lis ita composita est ut decem talenta argenti acciperet Arnoldus; Cuno de Genter et Ekebertus de Lutra, ejus generi, decem solidos; tantumdem filius Joannes; Wernherus, alter filius, caballum; et Otterbergenses prædium recuperarent.*

nonnisi post
mortem beati
viri sopita, et
reliqua fata
breviter decla-
rantur;

B *71 Dum autem hæc lis ageretur, nobiles in diversas partes abierunt. Et quidem, quum Hunfridus, quem Remlingus (2) nil dubitans cognomine de Falckenstein designat, (nixus forte diplomate anni 1185 de finibus Otterbergensibus constituendis (3), ubi inter testes venit Hunfridus de Falckenstein), sed quum Hunfridus faveret Otterbergensibus, cœnobium Enckenbacense Monasteriensibus abstulit et ad Otterbergenses transtulit. Quo coactus est Degenhardus discedere aut Otterbergensium imperio subesse. Sed quum jurgium de prædio Erlenbach cessavit, Hunfridus, communicato consilio et assensu parentum suorum, ab Odderburg possessionem per alterius donationis recompensationem amicabiliter exemit et Monasteriensibus legitima donatione contulit; qui deinde illam proprietatem per quinque annos quieta possessione conservarunt. Sed quum B. Ludovicus*
C *viam omnis carnis iniisset, opportunum visum est Otterbergensibus denuo Enckenbacensem parthenonem sibi vindicare. Hinc lis inter utriusque cœtus abbates orta est; quam demum anno 1190 Conradus II, Wormatiensis antistes, supremus ab Henrico rege ad hoc iudex constitutus, partes ad se vocavit; ubi in præsentia cleri Wormatiensis et burgensium, sub numero legitimum testium per sententiam exquisito, sufficienter probantes quæ modo attulimus, in causa obtinuerunt, ut in literis publicis Conradi episcopi, Dudoni, venerabili abbati Monasterii et Enckenbach, inscriptis, legitur (4). Atque ita factum est ut hæc fundatio B. Ludovici non interierit, dum ipse adhuc in vivis esset. Verum licet deinde plura bona acceperit, conflictavit tamen fere semper cum ære alieno et paupertate, donec anno 1557 præpositus Michael Reyhold, Lutheri dogmatibus infectus perditisque moribus homo, certa sibi constituta pecunia, mona-*

sterium omniaque jura in potestatem palatini permisit. Post eum tamen venit alius præpositus, nomine Joannes; qui anno 1564 præpositura excedere coactus fuit, non secus ac quæ supererant moniales ex parthenone, electore Frederico III omnia bona sibi vindicante. Nulla hujus asceterii vestigia nunc supersunt, nisi antiquissimum templum cœnobiale.

§ VIII. Foundationes et fata monasteriorum in Gummersheim et Beselich.

Sequitur post hæc Gummersheimensis parthenonis fundatio, quam in Indice circariorum et monasteriorum Præmonstratensium, ab Hugone Annalibus suis præmisso, ad annum 1148 referri video. Explicat satis luculente hoc negotium biographus. Olim habuerat beatus vir in pago Wormatiensi villam Bubenheim cum ecclesia, decimis, hominibus aliisque juribus: quæ Arnsteinio dono dederat: Verum, ut jam semel ex biographo monuimus, sæpe solebat per abbatem licentiam ecclesias, quas fundaverat, et ipsarum prædia visitandi gratia circuire. Quum itaque ad allodium suum Bubenheim transitum faceret, frequenter ad Oternheim, in diocesi Moguntina, in Palatinatu, ad orientem Landaviæ, diverterat apud quosdam ministeriales beati Stephani Metensis ecclesiæ, quibus fama celebris et conversatione dignissimus habebatur. Hi itaque, pietate et religione sanctissimi comitis ad res divinas bonaque opera moti, domos, agros et prata in vicina villa Gummersheim in laudem Dei pro remissione peccatorum suorum sæpius dicto comiti votis liberalibus obtulerunt. Ipse vero, habita ipsorum benevolentia ad laudem Domini non abusus, ibidem super Selsam rivulum in honorem Dei genitricis et beati Joannis evangelistæ oratorium construxit sanctimonialibus adunatis. Fundationis diploma in lucem nondum venit, neque in libris quibus utor fundatorum nomina mihi occurrerunt. Quid, quod in diplomate anni 1263 B. Ludovicus ecclesiam in fundo proprietatis suæ fundasse dicitur? Sed, licet nævus ille sit, hoc tamen diploma partim primorum benefactorum nomina continet et testimonio est octoginta post mortem annis B. Ludovicum in ea fuisse existimatione ut sanctæ memoriæ Ludovicus comes in instrumentis publicis diceretur. Quare visum est hoc loco id denuo in lucem revocare (5).

Gummersheimensis parthenonis fundatio

E

F

73 In nomine Domini. Amen. Philippus et Wernerus fratres, dicti de Falckenstein, omnibus Christi fidelibus has litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Cum piæ recordationis Wernerus avus noster de Bolandia, imperialis aulæ dapifer, et Philippus pater noster de Falckenstein ecclesiam sanctæ Dei genitricis et virginis Mariæ sanctique Joannis evangelistæ in Gummersheim, quam olim fundaverat sanctæ memoriæ Ludewicus comes et postea in Arnstein conversus in fundo proprietatis suæ, ipsam ecclesiam et omnes curtes et

et diploma, in quo B. Ludovicus sanctæ memoriæ dicitur.

(1) Würdtwein, Monasticum Palatinum, tom. I, pag. 254. — (2) Klöster in Rhein-Bayern, tom. II, pag. 159. — (3) Würdtwein, Monasticum Palatinum, tom. I, pag. 257. —

(4) Schannat, Historia episc. Wormat. Probat. num. XCIII, pag. 87. — (5) Würdtwein, Monasticum Palatinum, t. V, p. 205 et seqq.

prædia

ACTOR:
V. D. B.

prædia ejusdem, quæ sub eorum sita fuerant jurisdictione, ab omni exactione, petitione seu qualibet ingeniosa molestatione liberali clementia absolverint, quæ sita sunt in villulis suprascriptis: quorum nos clementiæ indulgentiam attendentes ac a nostris progenitoribus indignum ducentes aliquatenus degenerare, eandem gratiam ipsorum, quam præfatæ ecclesiæ indulerunt, ex parte nostra et omnium successorum nostrorum ratam habentes et acceptam, ab omni petitionum vel exactionum molestia, præsentis paginæ attestazione, unanimi consensu, libera ac liberali voluntate, pro Dei amore ac nostrarum remedio animarum, absolvimus, cum possessionibus eorum in nostro districtu constitutis, ac in perpetuum absoluta præsentium tenore ac vivæ vocis suffragio protestamur; accedente super hoc consensu et favore Philippi, dilectissimi patris nostri. Hæ sunt autem villæ, in quibus possessiones illæ sitæ sunt, quas ab exactionibus seu petitionibus decernimus absolutas: Gummersheim, Vreimersheim, Dalheim et Gimmenheim. Ut igitur hanc nostræ largitionis paginam nullus successorum nostrorum valeat aliquatenus violare, ipsam sigillo Philippi patris nostri de Falckenstein ac nostrorum munimine sigillorum decrevimus roborari. Actum et datum Valckinovæ anno Domini MCCLXIII. Simile diploma dedit eorum consobrinus germanus Wernerus de Bolanden, imperialis aulæ dapifer; nisi quod loco villæ Vreimersheim scripsit Winoldesheim.

fata hujus a-
sceterii.

* Zeiskeim?

C

74 Non sine gaudio intellexit etiam B. Ludovicus, quod Henricus, abbas Laurishamensis, anno 1166 fundum ecclesiæ suæ, in vico Frenckenveldt, in termino villæ Gernesheim situm, sustentationi ancillarum Christi, in Gomersheim commanentium, sub annua pensione quinque unciarum, cellerario Laurishamensi solvenda, dedit (1). Alia quoque bona deinceps adeptus est hic parthenon, qui sub abbate Arnsteiniano floruit usque ad annum 1565. In manuscripto enim codice, quem penes se habuit Würdtwein (2), hæc legebantur: Hoc monasterium occupatum est anno 1565 a Palatino. Eodem anno abbatisa Apollonia de Bibelheim, priorissa Margaretha de Rheskeim*, duæ conventuales Elisabetha de Hohenstein et Anna Jettia de Montzenberg omnibus bonis monasterii cesserunt; et singulis annis ad dies vitæ aliquot florenos, et omas aliquot vini, et siliginis aliquot maltra acceperunt. Consentit Hugo (3) ab electore Palatino adhuc occupatum fuisse medio sæculo xviii. Unde nescio quid sibi velit Georgius Christianus Joannis, Rerum Moguntinarum Serrarii nostri continuator, qui in Anselmo Casimiro hæc tradit (4): Parthenonis Gummersheim, prope oppidum Odernheim siti, eodem hoc anno (1644) habuit rationem Anselmus Casimirus, Moguntinus archiepiscopus. Cum enim cœnobii Wormatiensis, Marien-Münster vulgo appellati, et Cisterciensi regula devincti, moderatrix pluribus exposuisset quam prolapso res claustris illius essent statu, ostendebat, ni alii cuidam monasterio attribueretur, futurum ut possessio-

nes illius contra piam fundatorum voluntatem profanos in usus converterentur. Quod ne fieret, haud cunctanter præcavendum esse censuit, ac dicto parthenoni Marien-Münster tabulis 13 augusti die confectis, cum omnis accessione proventus, in perpetuum adunavit. Similia tradidit Oliverius Legipontius (5). Sed forte significare ambo voluerunt Gummersheimensis cœnobii bona, quæ ab hæreticis occupata non fuissent, Mariæmonasteriensibus ab Anselmo Casimiro fuisse concessa. Magna certe pars ab illis detinebatur: namque, ait Blanpinus apud Hugonem (6), ab anno 1574 Gummersheimiani parthenonis facultates in usus prophanos conversæ erant, atque a vorace hæretico penitus absorptæ. Quin et hodie ibi sedet non nemo curator, qui de monasterii proventus in Creuzenach religionis præsidenti rationem quotannis exhibet. Quid, quod Acta Academiæ Palatinæ omnino cum Würdtweinio conveniunt, testantia postremam cœnobii abbatissam, violatis religionis juribus, cum conventualibus suis, in Frederici III electoris manibus illud reliquisse (7)?

75 Quinta demum B. Ludovici fundatio, quæ tertia est monialium, facta est Beselichi post Godefridi, primi abbatis, obitum; qui quidem abbas 12 octobris anni 1151 e vivis recessit (8): facta ex altera parte ante finem anni 1163, quo dedit Hillinus, Trevirensis archiepiscopus, diploma de ea confirmanda. Porro ex hoc diplomate, quod supra num. 62 indicavimus, et ex biographo investigari facile possunt hujus asceterii origines. In parochia scilicet Dietkirchen, quæ ad dextram Loganæ fluvii, paulo supra Limburgum, neque longe ab Hadamaria ad orientem brumalem, consurgit, presbyter quidam, nomine Godefridus, ecclesiam construxerat, Beselich dictam. Qui quum novorum canonicorum et monialium pietatis et sanctimoniam testis esset, cogitavit hanc suam fabricam ad Arnsteinianos transferre, ea lege ut sanctimonialium conventus illic institueretur, cum præpositura canonicorum, qui rebus spiritualibus et temporalibus præessent. Verum, ut alibi etiam videre fuit, libertatem amabant Præmonstratenses. Rogatus est itaque Alexander, Trevirensis archidiaconus, in cujus archidiaconatu prædicta ecclesia constructa erat, ut jura sua omnia cederet; quæ tanta erant quanta nunc vicarii generalis, præterquam quod ab arbitrio episcopi non pendebant. Sese exaudiri sivit Alexander archidiaconus. Advocatiæ jure, quod quam grave plerumque esset jam diximus, fruebantur domini de Katzenelebogen: atque hi hoc jus abdicarunt. Ecclesiam itaque, ab omni jure liberatam, eo jure quo Godefridus eam possidebat, cum omni decima totius curiæ, tam animalium quam cæterorum fructuum infra curiam existentium, consensu domini Alexandri archidiaconi, ecclesiæ in Arenstein contulit. Rogatu dein et petitione Ludovici comitis in Arenstein, qui ejusdem loci ecclesiam a fundamento construxit et se ab hujus sæculi illecebris ad eandem ecclesiam ad serviendum Deo viventi transtulit, quemadmodum ad finem diplomatis legitur, confirmavit hæc omnia archiepiscopus

F
Fundatio et
fata partheno-
nis in Besel-
lich;

F

(1) Würdtwein, Monasterium Palatinum, t. V, p. 400 et seqq. — (2) Ib., p. 441. — (3) Annales Præmonstratenses, t. I, col. 107. — (4) Rerum Moguntinarum t. I, lib. v, p. 955. — (5) Monasticum Moguntiacum, p. 45. — (6) Sacre antiquitatis

monumenta, t. II, p. 49; Annales Præmonstratenses, t. I, col. 789 et 790. — (7) Acta Academiæ Palatinæ, t. I, p. 26. — (8) Hugo, Annales Præmonstratenses, t. I, col. 203.

Hillinus:

A *Hillinus : sed supra num. 62 jam partim dedimus instrumentum. Ineunte sæculo xv ab hostili manu tantum detrimentum passus est parthenon ut duæ dumtaxat superfuerint inter rudera et parietinas moniales. Sed, Deo favente, accesserunt aliæ virgines et refluuit asceterium, donec principes Nassavici protestantium placitis adhæserunt. Katzenelenbogenses itaque et Diezenses bona occuparunt anno 1612, idemque tentarunt Runkelienses de iis agris, qui in suo districtu jacebant. Unde orta est lis, quæ anno 1615 composita fuit, sed anno 1624 reverbuit. Hæc dum ageretur et quum nosocomium in pristinis ædibus erectum esset, venit ab imperatore Ferdinando II edictum, quo cassa facta est illa divisio et bona Arnsteinianis restitui jussa. Quod anno 1628 patratum est. Quæ dein consecuta sunt, placet paulo latius explicare, quoniam graves inde et diuturnæ simultates adversus societatem nostram ortæ sunt.*

cujus bona post conversionem principis Nassavii Hadamariensis et ditionis suæ, a Societatis Jesu viris peractam,

76 Anno itaque sequenti Joannes Ludovicus Nassavius, Hadamariæ princeps, qui, falsis Calvinianorum argumentis captiosisque tendiculis probe (ut sibi videbatur) armatus, ita sibi et causæ præfidebat, nullius ut catholici disputationis congressum pertimesceret, tamen, Viennæ cum esset, contracta cum nostris hominibus consuetudine, ab iisque protractus ad disputandum, manus dedit veritati, tanto virorum principum gratulatione ac potissimum Ferdinandi cæsaris, ut ipsemet cæsar sacramento ecclesiæ obligatum sacro chrismate muniendum et confirmandum obtulerit cardinali Cleselio urbis episcopo, eidemque frontem, rite (ut fert consuetudo) inunctam, suis ipse manibus vitta velaverit, præsentibus augustis liberis ac principe Neoburgico (1). Ut a populo quoque suo pestiferam propulsaret luem, consulto Hadamariam ab urbe Vienna venit. Tunc alia rerum facies oppido inducta, in quo octoginta annos sola hæresis admissa fuerat. Secum agebat princeps eductos e collegio Confluentino patres duos. Ut affuit, vocatos magistratus et optimates egregia oratione est allocutus. Se quidem, inquit, summo Dei O. M. beneficio exitiale Calvinii toxicum, quod misere hausisset puer, aliquando evomuisse.

C Viderent ipsi quid agerent. Si salvi tamen esse vellent, hos deinceps audirent patres, veros divini verbi præcones scilicet, ad eosque siquid inciderit dubii referrent. Gratissimum id fore sibi, nec aliam esse rem, quam a carissimo ipse populo magis vellet. Ita loquenti assenserunt vehementer omnes. Erat enim propter singularem prudentiam et humanitatem populo acceptissimus. Ac secundum hæc, haberi conciones a patribus, a civibus frequentari coeptæ. Dicebant illi in præcipuo urbis templo; ac, paratiores opinione auditores nacti, semina futuræ messis jaciebant, quæ deinde in pulcherrimas fruges adoleverunt. Movebantur eo præsertim oppidani, quod concionatorum dictis facta respondere cernerent. Tum parsimoniam et frugalitatem ministrorum catholicorum cum aliorum avaritia et ingluvie comparantes, illorum sollicitudinem in juvandis ægris, egentibus et cala-

mitosis, cum istorum superbia inertiaque, magnum enimvero esse inter veros mercenariosque pastores discrimen conficiebant. Quare rogarunt enixe principem ut, amotis calvinianæ sectæ ministris, curiis omnibus Jesuitas imponeret. Ille, qui nihil mallet, alios duos ad se mitti curavit patres ac sedem iis stabilem in urbe constituit. Qui ut curias administrare cœperunt, nihil fuit moræ quin cætera perficerentur ad votum. Continuo oppidani turmatim et agrestes ad ecclesiæ auctoritatem redierunt. Silentium novitatis buccinatoribus in templis et scholis impositum. Aræ, sacella, ædes sacræ, deterso squallore ac situ, reparatæ (2). Passim videre erat homines, qui amorem religionis catholicæ numquam exuerant, efferentes ex angulis et latibulis vestes sacras, calices, ornamenta reliquumque ministerium, quod ante annos octoginta parentes absconderant, sperantes tempus aliquando fore quo, omnium gaudio religione catholica restituta, hæc iterum usui essent (3).

AUCTORE
V. D. B.

77 Ibi itaque stationem paucorum capitum de suo sustentabat loci dominus, Joannes Ludovicus Nassavius, neque tantum pecunia, E sed (quod magis est) opera et exemplo patrum incepta adjutabat. Cunctis religionis officiis præsens aderat pari assiduitate ac modestia, sacras orationes, quæ sæpe ad populum habebantur, non audiebat solum, sed iis audientiam auctoritate et imperio faciebat. Si restaurandæ ecclesiæ, si ornandæ aræ, si divini cultus instrumenta comparanda, sumptum præcipuum ipse faciebat, multum suppellectilis et vasarii conferebat. Nec vero tanti pro religione studii fructum cepit exiguum aut nimis serum. Hoc anno (1631) receptos in sinum ecclesiæ vidit ex circumpositis pagis ad tria hominum millia : sacella, quæ hæreticorum furor dejecerat aut conspurcaverat, ad nitorem pristinum revocata viginti tria : altaria de novo erecta octo supra triginta (4). Hæc, ex Historia societatis nostræ universæ excepta, plane conveniunt cum iis, quæ Masenius nonnihil explicatius refert (5), atque etiam cum diplomate principis Hadamariensis de fundanda illic patrum societatis nostræ residentia : Quorum indefesso labore, sic ipse loquitur (6), effectum est ut intra breve spatium subditos F nostros prope omnes, qua concionando, qua catechizando, fidei orthodoxæ rudimentis imbuerint et sectas contrarias e ditione nostra universa eliminauerint. Hæc in oppido Hadamaria et quindecim parocciis consistebat.

cesserunt Societati Jesu,

78 Ut itaque mirabilem hanc mutationem medios inter fidei hostes conservaret princeps, statuerat collegium excitare cum adjuncto seminario, ex quo opportuno tempore pastores idonei dominici gregi educerentur. Sed quum angustissimis finibus contineretur ejus principatus, (pater enim in sex particulas, ut singulis filiis esset unde viverent, ditionem suam diviserat), non alia aperta erat via nisi ut bona ecclesiastica, quæ olim antecessores inique occupaverant, abdicaret, eaque scholarum institutioni impenderet. Die 26 augusti anni 1630 consensit imperator Ferdinandus, cæsareo dato diplomate, et

consensu imperatoris et Romani pontificis;

(1) Cordara, Historiæ Societatis Jesu pars sexta, tom. II, pag. 291. — (2) Ibid. pag. 373. — (3) Rhein. Antiquar. tom. II. — (4) Reiffenberg, pag. 477. — (5) Annales Trevirenses,

tom. II, pag. 497 et 498. — (6) Ap. de Hontheim, Historia Trevirensis diplomatica, tom. III, pag. 683.

AUCTORE
V. D. B.

die 12 aprilis anni sequentis, Urbanus papa VIII. Quæ inter bona monasterium de Beselich erat; sed maxima pars in partibus acatholicis jacebant; quæ per pacem Westphalicam reddita non fuere (1): reliqua societati attributa die 12 februarii anno 1637; accedente die 4 augusti nova confirmatione pontificia (2). Sed quum non esset unde collegii magistri et seminarii alumni sustinerentur; die 3 julii anni 1638 capta possessione, residentia dumtaxat patrum erecta est, qui ministeria sacra facerent et juventutem literas humaniores docerent. Hi villam rusticam in superfluis ædificiis crearunt; quam anno 1656 cesserunt principi Mauritio Henrico Nassaviensi de Hadamar annua pensione thalero- rum 325 (3). Quæ universa nullis omnino placuerunt religiosi, certatim quæ olim ordinum suorum fuissent repetentibus. Hæc lis pertinuit etiam ad collegium Sigenense, quod imperatoris quoque et romani pontificis auctoritate Joannes Nassavius, Joannis Ludovici frater princepsque Sigenensis, aliquot annis ante ad fidem a nostris in Belgio conversus, de similibus bonis fundaverat. Nulli autem novis institutis acrius bellum indixerunt quam canonici Arnsteiniani; sed causa plane ceciderunt in curia Romana die 29 maji 1651. Idcirco non desponderunt animum, flocci hanc sententiam facientes. Unde Hugo, de Beselich agens: Super hac invasione, inquit (4), lis pendebat adhuc in curia Romana anno 1665. Pendebat etiam anno 1754, quum Annales suos scriberet; et quidem pepen- pit donec anno 1773 societas nostra suppressa est (5) et bona erigendo collegio Hadamariensi catholico adjudicata sunt. Quod mireris, licet hæc postrema mutatio sine venia pontificis facta esset, quieverunt tunc demum adversarii.

unde dintur-
na lis secuta
est.

79 Qui quidem, quod afferrent, nil umquam habuerunt quod aliqua specie veri niteretur, nisi quod imperator Ferdinandus, secum non satis constans, die 18 septembris anni 1630, non integro mense post concessum diploma, scripserat (6): Nobis quidem semper ea stetit sententia et jam tum repetitis decretis sancivimus unicuique ex justitiæ præcepto sua reddenda; neque temere, conquisitis licet coloribus, immutandas esse supremas fundatorum voluntates, præsertim ubi supersunt ejusdem professionis religiosi, qui in hereditates simul operasque succedant: prout intelligimus jam tum autoritate nostra incolere patres Præmonstratenses, qui in ecclesia Dei operæ pretium faciunt; et legatum suum in Romana curia monuerat operam daret ne abbatia Beselich periret (7). Sed quum res præprimis ecclesiastica esset et a Romani pontificis arbitrio pendens, parum juvabant hæc imperatoria rescripta, maxime post primum diploma, plane diversum: beneficium enim principum decet esse mansurum. Quare ad nil valuit ista canonicorum pertinacia nisi ut ingentes sumptus utrinque fierent, procurantibus id unum caudicis ut æternum duraret lis. Neque minus manifestum erat multo utilius esse ut in mediis fidei hostibus statio esset operariorum eorumdem, qui regiunculam ad fidem reducerant, et

magistrorum manipulus, qui adolescentes, quibus secus non aliæ quam hæreticorum apertæ fuissent scholæ, literas humaniores docerent, quam ut piæ aliquot moniales, duce præposito Arnsteiniano, intra claustra viverent, sibi vacantes. Quod tum maxime apparuit, quum, hæredibus catholicis deficientibus, dominos iterum hæreticos Hadamariensis principatus nactus est. Brevi enim pristina fides tam altas radices egerat ut hac mutatione concussa non fuerit. Verum quantum utilis fuit Hadamariensibus atque accolis Beselichensis abbatiae ad nostros translatio, tantum detrimentosa fuit ipsi societati nostræ; quæ in Germania nimium hoc genere donorum cumulata est. Quantavis enim imperatoris et Romani pontificis auctoritas esset et utut gravia ad mutandas complures foundationes impellerent rationum momenta, offendebatur tamen sensus justitiæ populorum, quibus mirum videbatur res ab unis ad alios transferri suprema potestate (8). Multo autem acerbior fuit simultas monachorum, etiam quum deserta monasteria de quorum bonis dispositum fuerat, singularia essent et de nulla congregatione, quæ hereditario jure niteretur: ita ut numquam hujus rei venia data sit et querelæ adhuc audirentur sesquisæculo post, quando societas nostra de medio sublata est. Potuerat autem universum istud negotium alia iniri et perfici ratione: sed bello tricenario multæ ecclesiasticæ res bellico fere more actæ sunt.

§ VIII. Ultimi labores B. Ludovici. Templi Arnsteiniani constructio. Solemnes exsequiæ. Sepulcrum.

Ad finem vitæ usque laboravit B. Ludovicus tum ut Præmonstratensem ordinem propagaret, tum ut Arnsteiniano cænobio de rebus necessariis provideret. Cujus rei testimonium est diploma, quod quinque fere mensibus ante suam mortem editum est, atque hic, ut reliqua, recitandum videtur (9): In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Richolfus, abbas in Arenstein tercius, licet indignus, quæ meis acta sunt temporibus, posteris meis transcribo, quatinus falsitatem pro veritate non recipiant. Terram, quam comes Lodewicus in Holdenrücke jure hereditario possederat, ecclesiæ in Arenstein tradidit. Sed quia comes universalis Turingiæ, Ludewicus nomine, quicquid supererat terræ, ipsum videlicet Montemparvum et quicquid terræ circumjacet, prata et quicquid ab Altomonte descendit in Logenam ex utraque parte rivi, ipsum etiam Montem descendentem Logenam, cum superficie ejus usque ad rivum qui fluit in fine Montis inter campos Nassowen, et juger unum trans Logenam; quod totum jure hereditario possedit: ammonitus per abbatem Richolfum et comitem Lodewicum, sanctæ Mariæ sanctoque Nicolao in Arenstein pro remedio animæ suæ ac patris sui et heredum suorum in perpetuum tradidit. Nos vero, de manu ejus suscipientes,

Ad finem vitæ
usque promo-
vet B. Ludo-
vicus rem tem-
poralem sui
monasterii.

(1) Cfr ap. de Hontheim, diploma Joannis Ludovici Nassavi. — (2) Marx, Geschichte des Erzstifts Trier, part. II, tom. II, pag. 205. — (3) Vogler, Historische Topographie, des Herzogthums Nassau, 197 et 198. — (4) Annales Præmonstrat. tom. I, col. 508. — (5) Marx, Geschichte des Erzstifts

Trier, part. II, tom. II, pag. 204. — (6) Ibid. pag. 205. — (7) Ibid. pag. cit. — (8) Cfr Reiffenberg, Hist. provinc. Societ. Jesu ad Rhenum inferiorem, tom. I, pag. 614. — (9) Gudenus, Codex diplomaticus, tom. II, p. 20.

A vinculo anathematis rogatu suo prædictæ ecclesiæ firmavimus. Acta sunt hæc Maguntiae in vigilia Ascensionis, anno dominicæ incarnationis M. C. LXXX. V, indictione III, epacta XVII, concurrente prima. Ne autem quidquam omittamus, placet addere anno 1235 Karolum, militem de Sinsinbach, cum a progenitoribus suis bona quædam jure feodi possideret a felicis memoriæ comite Ludewico prædicti cœnobii fundatore, duas videlicet partes decimæ in Gudinackir, et infra curtim Keberlo circa eandem; etiam quicquid juris habebat in Bethelintrod; nichilominus omnem justitiam, cum his quæ ibidem feodi titulo possidebat, cambivisse cum memorata ecclesia, recepta in beneficium curti in Ketiche (1): quod feodum quo tempore concesserit beatus vir nusquam apparet, verisimiliter aliquanto ante suam conversionem, aut quum se ipsum Arnsteiniano cœnobio tradidit; sed huc retulimus, quoniam tempus ignorabamus.

Construitur et
absolvitur
templum Arn-
steinianum.

81 Dum autem B. Ludovicus rem temporalem monasterii Arnsteiniani summa diligentia procuraret, fervebat interim (biographi verba sunt) in ædificio domus Domini quotidianis exercitiis et laboribus fratrum de Arenstein socialis ac beata communio, et in opere manuum, quod omnes generaliter et singuli specialiter promovebant... Alii frangendis muris castrensibus, alii complanandis areis insistebant, alii trabes et ædificiorum ligna ducebant, alii rupis eminentiam præcidebant, cujus (ut fertur) altitudo adæquabat quod * nunc est monasterii summitatem. Atque tunc quidem inter Præmonstratenses non fratres solum conversi, verum etiam canonici, qui fere de nobilitate essent, chori officia celebrarent et literarum studia non omnino negligere possent, vacuo tempore laboribus corporalibus, sæpe gravissimis, occupabantur. Quæ res explicatur a Pagio (2) multoque luculentius præsentis exemplo repræsentatur. Verum licet tanto studio ferveret fabrica, quum tamen templum maximum designatum fuisset, non potuit id ante B. Ludovici obitum consummari; sed, ut in antiquo instrumento (3) legitur, anno Verbi incarnati millesimo ducentesimo octavo, indictione XI, concurrente II, epacta XII, est hæc basilica a venerabili Trevirorum archiepiscopo Johanne, in honore perpetuæ virginis Mariæ et pii pontificis Nicolai, quinto decimo kalendas octobris dedicata. Recensentur dein altari insertæ reliquiæ: quas inter primo venit loco Dominici corporis sacramentum, ultimo de oleo sanctæ Catharinæ virginis, Ursulæ virginis Undecim millium virginum; Irminæ, Mauriæ virginum: id est de oleo, desumpto ex lampadibus ante earum altare aut reliquias ardentibus. Quomodo hoc templum anno 1352 renovatum omnino fuerit, dixi supra num. 32.

Moritur B. Ludovicus et honorificentissime sepelitur.

82 Sed quum prius templum absolutum est, jam annis viginti tribus ad superos abiverat sanctissimus fundator: cujus mortem perquam accurate narrat biographus. Pro more prædia et cœnobio, quæ de Arnsteiniano jure erant, visi-

tabat et versabatur Gummersheimii, dum febris accessu vires suas deficere sensit. Accurrit Burcharthus, Monasterii ad Dreisam abbas; accurrit Werenboldus, præpositus monasterii seu canonici regularis S. Augustini, quæ titulo B. M. V. Flonheimii erat (4), Hessia Rhenana; accurrunt multi ex vicinia sacerdotes; aderat imprimis Gummersheimiensis prior Godefridus: atque hi omnes secundum illius ævi consuetudinem (5) inunxerunt eum oleo infirmorum; accepit etiam Corpus Domini pro viatico: quæ omnia significat biographus dicens eum ab illis sacerdotibus sacramentis ecclesiasticis imbutum fuisse. Pientissime dein mortuus est die 25 octobris anni 1185. Mirum in modum sollemnia fuerunt ejus funera, duos dies cadaver servatum in Gummersheim, et duabus noctibus celebratum Officium mortuorum cum Missa pro defuncto; hinc delatum in Eberbach seu Eversbach, quod repræsentatur (ni fallor) oppido Erbach, in Moeni ripa dextra, duabus leucis a Moguntia, occidentem versus. Erat ibi ordinis Cisterciensis cœnobium; cujus abbates recensitos vide in Gallia Christiana (6). Præerat autem tunc Arnoldus, Claravallis alumnus, a sanctimonia vitæ commendatus; qui voluit ut etiam in suo templo multo precum aromate cum missarum sollemniis repropitiaretur Deus. Hinc itum ad Kirdorf, cujus loci situm jam indicavimus, quando docuimus hanc ecclesiam a B. Ludovico dono datam fuisse Arnsteinianis; atque hic quoque funera beati viri celebrata sunt; quod officium quinta etiam nocte in S. Margaretæ parœciali templo, ad pedem Arnsteinii peractum est. Sexta die aderant comites de Nassau: quo intelligi videntur Rupertus Bellicosus ejusque frater Henricus (7); comites de Catzenelenbogen, Bertholdus I verisimiliter et Dietrichus I (8); comites de Dietz, id est Henricus II, Gerardus I et Henricus III (9); et domini de Isenburg, Gerlacus et Reimboldus II (10): qui, humeros feretro supponentes, venerabile corpus in ecclesiam de Arnstein detulerunt; ubi die 2 novembris terræ mandatum est ante altare S. Nicolai patroni.

83 Sepulcro inscriptum fuit (quemadmodum ex veteribus membranis constat) sequens epitaphium:

AUCTORE
V. D. B.

MESSVIT HVNC FLOREM NON MORS, SED VITA. DOLOREM
PERFERT * TVMBA BREVIS; SPEM VITÆ, NON GLEBA QVÆVIS;
SED ROSA VERNALIS, SERAPHIN QVÆ PLENA SVB ALIS
MAIESTATE DEI TENET ECCE LOCVM REQVIEI
ANNVS VT M CVM C ROTAT OCTOGINTAQVE V *.
VITA MAGNIFICVS METIT ASTRA COMES LVDOVICVS.

* Præfert B. K.

* lege quinque

Id est: Hunc florem non mors, sed vita messuit; quum in cælis nunc vivat B. Ludovicus. Sepulcrum doloris causa est; neque omne cadaver habet spem gloriosæ resurrectionis, sed hoc tantum quod tamquam rosa vernalis, plenum majestate Dei sub alis Seraphim locum quietis obtinet. Anno 1185 Ludovicus comes, virtutum præclarus, in cælos abiit. Medio sæculo XVII, quando Masenius diligentissime visitavit Arnsteinium, jam tum locus sepulturæ vel hominum ac temporum oblivione contritus, vel novis structuræ operibus obrutus erat (11); de qua re vide supra num. 32. Sed

Ejus epitaphium et sepulcrum.

(1) Gudenus, Codex diplomaticus, p. 69. — (2) Bibliotheca Præmonstratensis, p. 250. — (3) Consecratio ecclesiæ in Arnstein, ap. Hugonem, S. Antiq. Monum. tom. II, p. 51 et 52. — (4) Cfr Serrarius et Joannis, Rerum Moguntinarum, t. I, p. 765. — (5) Cfr Martene, De antiquis ecclesiæ ritibus, lib. I, cap. VII, art. III, num. 5. — (6) Tom. V, col. 654 et seqq. —

(7) Kremer, Origines Nassaviæ, t. I, § 100. — (8) Wenck, Katzenelenbogische Geschichte, p. 252 et seqq. — (9) Ibid., p. 584. — (10) Kremer, t. I, § 88. Cfr Hontheim, Hist. diplom. Trevir., t. I, index personarum, comites, Isenburg. — (11) Annales Trevirenses, t. II, p. 81.

AUCTORE
V. D. B.

in manibus Dei conscriptum erat venerabilis viri nomen; quod tamen eo tempore jam aliquot annis in hominum memoriam revocaverat Browerus. Superest ut ejus Vitam, paucis annotatis declaratam, iterum in lucem demus secundum exemplaria supra num. 38 recensita. His autem siglis utar: 1, 2, 3 sunt codices primarius seu tographus, secundus et tertius Gamansii; Br. editio Broweri; Bl. editio Blanpinii seu Hugonis; K. editio Kremeri; Bo. editio Böhmeri; Bol. lectiones collectæ a decessoribus nostris ex ignoto codice; ad. addit seu addunt; om. omittit seu omittunt; al. codices indefinite ab aliis designati.

VITA

B. LUDOVICI DE ARNSTEIN,

CONVERSI PRÆMONSTRATENSIS,

Ex tribus manuscriptis codicibus et
quatuor editionibus.

CAPUT PRIMUM.

^B Prologus. B. Ludovici castrum, genus, potentia, divitiæ et vita in sæculo.

Auctor excusat suam imperitiam.

Incipit prologus (1) gestorum comitis Lodewici (2) fundatoris nostri. Inter diversas mundalium (3) rerum varietates et multiformis ingenii studia curiosa, quibus humana necessitas ambiguis vitæ suæ passibus circumfertur, nichil preciosius est (4) tempore; quod, qualicumque processu vel ordine semel elapsum, nec argenti nec auri precio, nec ulla valet industria rehaberi. Hoc perpendentes plurimi temporum exactorum viri, ingenio subtiles, scientia pollentes, vita moribusque (5) sublimis, illustrium facta virorum sermone lucifluo nostris sæculis invexerunt, doctrinæ suæ monimenta memoriis posterorum, quasi speciale quoddam speculum, relinquentes. Hac ego confidentia, ego, inquam, dejectus vita, nullus in gracia, incultus verbo, pauper ingenio, comitis Ludewici (6) nostri (7), per omnia virtuosos, parentes, ortum, in sancta professione progressum, et felicem in Christo transitum, etsi non aureis, tetrus tamen litteris exarabo. Non curans jacula detractorum, quia

^a Felix a tergo quem nulla ciconia pinsit (8) a. Dicent enim, quod materiam tam honestam sermo deformaverit impolitus. Quibus non ego, sed poeta respondet:

^b Est quadam (9) prodire tenus, si non datur ultra b.

Solet tamen in fragili calamo et in vase fictili dulcedo mellis includi, et ignis duro in silice reperiri, nec solaris cerei derogat claritati circumfusa (10) sæpius et objecta nubium cras-titudo.

2 Fuit in castro, quod Arinstein (11) ab antiquis temporibus nuncupatum, adhuc hodie nomen obtinuit, comes quidam nomine Lodewicus; qui, sicut ab avorum suorum longa prosapia clarus, ita (12) probitatis et virtutum extitit titulis gloriosus. Hic septem habebat sorores, virgines vultus elegantia gratiosas, in quibus quasi quodam in speculo universa morum habilitas resultabat. Distat autem locus idem tribus a (13) Rheno miliaris (14) versus orientem (15), super Loganam fluvium in quodam montis supercilio constitutus, præruptis et arduis undique montibus circumseptus, habens ex alio latere Durstam fluviolum, piscosum satis, molendinisque et aliis usibus adoptivo quodam munere deputatum. Erat autem (16) memoratus locus eo tempore tam inaccessibilis et munitus, ut ex uno tantum latere montis via sola et admodum stricta difficilem præberet accessum, et idem pro tempore ferreis vectibus claudebatur.

3 Jam dictus itaque comes, in rerum negociis circumspectus et prudens, super omnia de sororum honestate et posteritatis successionem sollicitus (17), æstuabat ut generosæ lampadis claritatem et puellaris formæ graciā decenti natalium copula maritaret. Honestis ejus desideriis divina bonitas salutarem aspiravit effectum. Nam duæ ipsarum duobus junctæ (18) sunt inclitis baronibus Ungarorum, non minus sollemniter quam nobiliter desponsatæ. Tertia palatini comitis de Thuyngin c transiit in amplexus (19), quam ipsi comiti frater ejus apud sanctum Goarem honorifice præsentavit, ipseque cum ducentis ipsam (20) militibus et apparatu plurimo ambiciose recepit. Quarta Nassauwen (21) desponsata d, Rubertum (22) genuit et Arnoldum et Demudim (23) filiam. Arnoldus comes pater extitit Ruberti (24) comitis, viri bellicosius; qui in expeditione imperatoris Frederici peregrinus obiit in partibus transmarinis e. Rubertus (25), frater Arnoldi, pater extitit comitis Walerami (26), cujus filii sunt (27) Henricus et Rubertus (28), nunc comites, quorum mater erat nomine (29) Cunegundis (30) f. Demudis (31) soror ipsorum nupsit Embriconi, qui pater fuit comitis Henrici, patris Gerhardi (32), comitis de Dithse (33) g. Quinta fuit desponsata comiti de Loufo (34) h, mater comitis Bopponis et sororis ejus Adelheidis, de qua (35) Bertholdus et Dietherus comites de Catzennellenbogen processerunt. Sexta Ysinburgensem (36) prosapiam generavit i. Septima in Sutphaniensem (37) transiit comitiā k.

4 Erat præfato comiti secundum sæculum clari et alti sanguinis uxor Udilhildis nomine l. Quæ non solum tanti viri non degeneraret amplexus, sed et in futuræ sobolis diesceret claritate, quicquid morum, quicquid graciæ in progenitoribus innatæ probitatis cereus (38) promississet (39). Quid plura? Nascitur eis elegantis

D Ludovicus, pater B. Ludovici, castri de Arinstein dominus,

honestissimis matrimonii collocat septem suas sorores;

c

d

e

f

g

h

i

k

ipse uxorem habens Udilhildem, et filium Ludovicum, optime in infantia educatum. Mors utriusque parentis.

(1) Opusculum Bo. 3. — (2) Opusculum seu Vita L. quondam c. in Arnstein et K. — (3) Mundanarum Br. — (4) Om. Bl. — (5) Moribus quoque 3. — (6) Lodewici Bo. Ludowici 2. Ludovici 3. — (7) Viri Bo. Br. 3. — (8) Pinxit Bl. — (9) Quodam Bol. Bl. K. — (10) Circumferri solita 3. — (11) Arenstein Bl. — (12) Et ad Bl. — (13) Om. K. — (14) Milliaribus 2, 3, Böh. Bl. — (15) Occidentem Bl. K. — (16) Vero Bol. Bl. K. — (17) Sollicitus K. 2. Sollicite Bl. — (18) Vincetæ Bl. — (19) C. t. i. a. d. T. Bol. Thuyngen Br. Thuyngia 2. — (20) Eam Br. illam

Bl. — (21) Nassowen Bol. Nassawen 2. — (22) Rupertum Br. Bl. — (23) Demoidem Bl. K. — (24) Ruperti Br. Bl. — (25) Rupertus Br. Bl. — (26) Walerami Bol. Valeriani 3. Walmerani Bl. — (27) Fuerunt 3. — (28) Rupertus Br. Bl. K. — (29) Om. Bl. — (30) Cunigundis 3. — (31) Demoides Bl. K. — (32) Eberhardi 3 et Br. — (33) Diethse Bol. Dieze Bl. — (34) Loyse Br. — (35) Quibus Bol. — (36) Isinburgensem 2, 3, Bl. — (37) Sutpheniensem 1, 2, Bl. — (38) Primogenitoribus Br. — (39) Hæres Bl. — (40) Permississet Br. Præmississet Bol. 1.

formæ

AUCTORE,
UT VIDETUR,
LUDWIGO.

A formæ filius, et hic divina providentia unicus, in quem et patris nomen et totius comiciæ re-
funderetur hæreditas *m*. Jam enim per partes rescindi non poterat, quod Christus ante tempora sæcularia servientium sibi præviderat (1) unitati. Traditur ergo nutrici parvulus educandus, et quasi margaritum cæleste commendatur attentius, et qui futurus erat vas electionis, quotidianis successibus augebatur. Nutrix etiam sollicita plurimum (2) omnem diligentiam adhibebat. Sed et infantia primo virtutem cum lacte bibit, et ut breviter percurram, teneros annos quædam futuræ probitatis venustabat imago, ut jam facile posset adverti, quid in virili sponderet ætate, qui sic (3) puerili ludebat in flore. Evolutis interim diebus, cum jam annos intraret adolescentiæ, quia finis venit, venit finis universæ carnis. Pater ipsius, completis vitæ suæ diebus, quinto kal. junii pulveri pulverem accommodans, ex hoc mundi naufragio brevis hospes evasit, et in ecclesia beatæ Margaretæ virginis est sepultus *n*. Mater vero longo post conversionem filii tempore vivens, cum originariam terra particulam mundi curvaret (4) ad vesperam, in prædio suo quod Udinkirchin (5) dicitur infirmata, tertio nonas julii diem clausit extremum, et in ecclesia majori Coloniæ requiescit.

B Ludovicus miles creatur et torneamentis exercetur, priusquam nuptias inii cum Guda de de Boineburg;

5 Filius ergo Lodewicus, tantorum genitorum successor et hæres (6), domesticæ rei (7) curam novus dispensator ingreditur, et mente virum induens, agenda et ordinanda mentis (8) ratione metitur, sagax ingenio, blandus alloquio, largus beneficio, profusus honestatis exemplo, omnium in se et suorum precipue declinabat affectum. Ministeriales suos velut socios sic amabat, quorum consilio (9) super conjugalibus copulæ matrimonio perurgetur (10), quia rei sic poscebat utilitas. Sed ille primo (11) manum misit ad fortia, et multis amicorum sumptibus et honorē succinetus est (12) baltheo militari *o*, consuetisque sæcularium tirociniiis *p* contubernii legalis anticipavit accessum. Mediantibus post hæc amicorum consiliis, et negociosis super hoc comitis de Bonneburch (13) legationibus, filiam ipsius, Gudam (14) nomine *q*, virginem cum magno, sicut decuit, exhibitam apparatu, duxit uxorem.

cujus sterilitas locum dedit melioribus cogitationibus.

6 Qua diu sterili permanente, et spem prolis infecunda negante, cœperunt ardentissima spiritus contritione (15) dolere, et pro successore tantæ hereditatis misericordiam Domini votis omnibus implorare. Sed eorum desideriis infinitis divina jam olim providentia contraibat; utpote qui per servos suos jure propinquitatis accedere disponebat. Sed quid? Fraudati sunt a desiderio suo? Minime! Quomodo non? Audi: « Lætare sterilis, quæ non « paris, erumpe et clama, quæ non parturis, « quia (16) filii tui certe de longe venient, et « filiæ tuæ de latere surgent. Leva in circuitu

« oculos tuos et vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi. » Venient dies in quibus tantorum filiorum mater gratulabunda cantabis: « Ecce ego et pueri mei, quos mihi « chi dedit Deus! »

ANNOTATA.

a Est versus Persii, sat. 1, v. 58, aliquantum mutatus; in exemplari quippe legitur:

O jane, a tergo quem nulla ciconia pinsit.

Cujus intelligentiam facillimam faciunt hæc S. Hieronymi in Prologo in Sophoniam verba:

Incurvare manum in ciconiam post tergum alterius; et hæc alia in epistola IV ad Rusticum monachum: Si subito respexeris, aut ciconiarum deprehendes post te colla curvari, aut manu auriculas agitari asini, aut æstuantem canis protendi linguam. Est enim, ut loquitur

Forcellinius V^o Ciconia, genus irrisionis, quod fit digitis in modum rostri ciconiæ compressis, curvatis et crebro motis in aliquem; quod usurpant adhuc Itali, sed alio nomine, scilicet dare il pepe. Tantum valebat quantum hæc exprobratio: Es stupidus ut ciconia. Pinxit Blaupinii certo non valet. Sed an pinsit bonum sit, ambiguum. Priscianus (1) pisat an pisit legum sit erat dubius. Pinsere et pinsare pistorum verbum erat; adhibitum tamen ad omne tunsionis genus indicandum (2).

b Est versus Horatii, lib. 1, ep. 1, v. 32.

c Videtur indicari Hugo, Tubingensis comes, cui uxor fuit Gertrudis; quæ ex domo Arnsteinianna ad Tubingensem transtulerit quartam partem Giesensis ditionis (3).

d Intelligitur Mechtildis, quæ nupsit Ulrico seu Adelrico, comiti de Etechenstein, filio Wernheri, comitis pagi Loganensis superioris et Hassiæ, ante annum 1124 vita functo. Quum hæ nuptiæ factæ sunt, an jam tum Ulricus diceretur de Nassauwe, valde obscurum est. Certe castrum de Nassauwe tum penes ecclesiam Wormatiensem erat; quæ brevi post archiepiscopo Trevirensi id cessit; atque hic, scilicet Hillinus, anno 1158 in feudum ligium et aperibile id dedit comitibus Lurenburgensibus (4). Multæ deinde fuerunt lites (5), quas hujus loci non est prosequi. Satiùs est observare in diplomate anni 1159 propterea venire Ruberdum, comitem de Nassowen (6); in alio diplomate anni 1160 Henricum, comitem de Nassowe (7); et sic deinceps (8): sed hi Ulrici nepotes per Arnoldum filium. Quare si B. Ludovici amita dicta est nupsisse comiti de Nassawen, anticipatus videtur esse titulus; marito datus, quoniam, quum Vita scripta est, eo utebatur ejus domus. Neque in hac sola Vita id usuvenit, sed etiam in Nicrologio Moguntino, ubi legitur (9): IV non. aprilis obiit Ulricus, comes in Nassawe, qui contulit nobis villam Birgestat.

e Rupertus cum Frederico I imperatore anno 1189 ad bellum sacrum profectus est; qui quum

(1) Providerat Br. Böh. — (2) Om. Bl. — (3) Ita Br. — (4) C. ad o. terram partiendam mundi curvaretur 5. terræ Br. — (5) Udenkirchen Br. — (6) Habens Br. — (7) r. d. Bl. — (8) intus 5. — (9) consiliis 5. (10) Perurgetur Bl. —

(1) Lib. 1, p. 570, Putsch. — (2) Cfr Forcellini, V^o Pinso. — (3) Cfr Kremer, Origines Nassaviæ, t. I, p. 528 et 529. — (4) Ibid., t. II, p. 186 et seqq. — (5) Ibid., t. I, p. 570 et seqq. — (6) Senckenberg, Medit. fascic. III, p. 626. —

Octobris. Tomus XI.

(11) Primus Bl. — (12) Deest 1, 2. — (13) Bonneburg Br. Bl. Bonneberga 5. — (14) Guedam 2. K. — (15) oratione 5. — (16) Quoniam Br. ex Is. C. LX.

(7) Hontheim, Diplomata, t. I, p. 590. — (8) Cfr Kremer, Origines, t. I, p. 575, not. 3. — (9) Gudenus, Codex dipl. Moguntinus, t. I, p. 76.

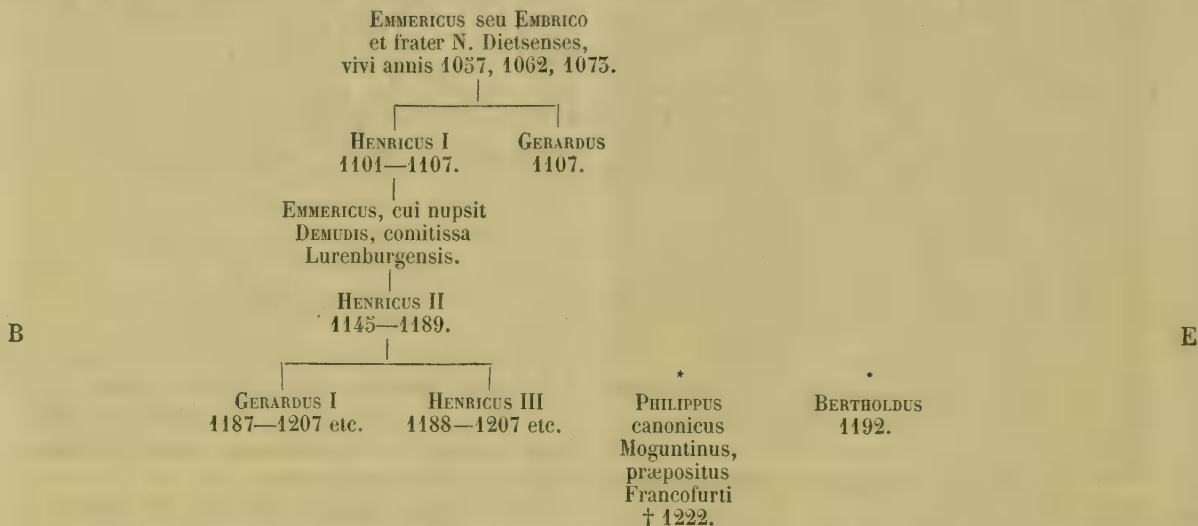

in Bulgariam venisset, ad imperatorem Constantinopolitanum Isaacum Angelum, cum aliis magnatibus missus est, qui iter exercitui expeditum obtineret; sed in carcerem conjectus est, neque dimissus, nisi quum vastatione hanc perfidiam ultus esset Fridericus. Tum in Germaniam rediit, ubi annis 1190 et 1191 certe versatus est. Sed dein Asiaticum iter denuo iniverit oportet; atque ipse videtur esse ille Rupertus, qui in dissidio, quod inter reges Franciæ et Galliæ anno 1194 in Syria exarserat, cum rege Franciæ fautor erat, ut loquitur Conradus Urspergensis (1). Præterivit autem biographus Henricum,

qui anno 1167 Fridericum imperatorem in Italiam hostili adversus Alexandrum papam animo secutus, peste cum aliis multis obiit; quam divinam vindictam fuisse interpretatus est cardinalis Aragoniæ Nicolaus (2).

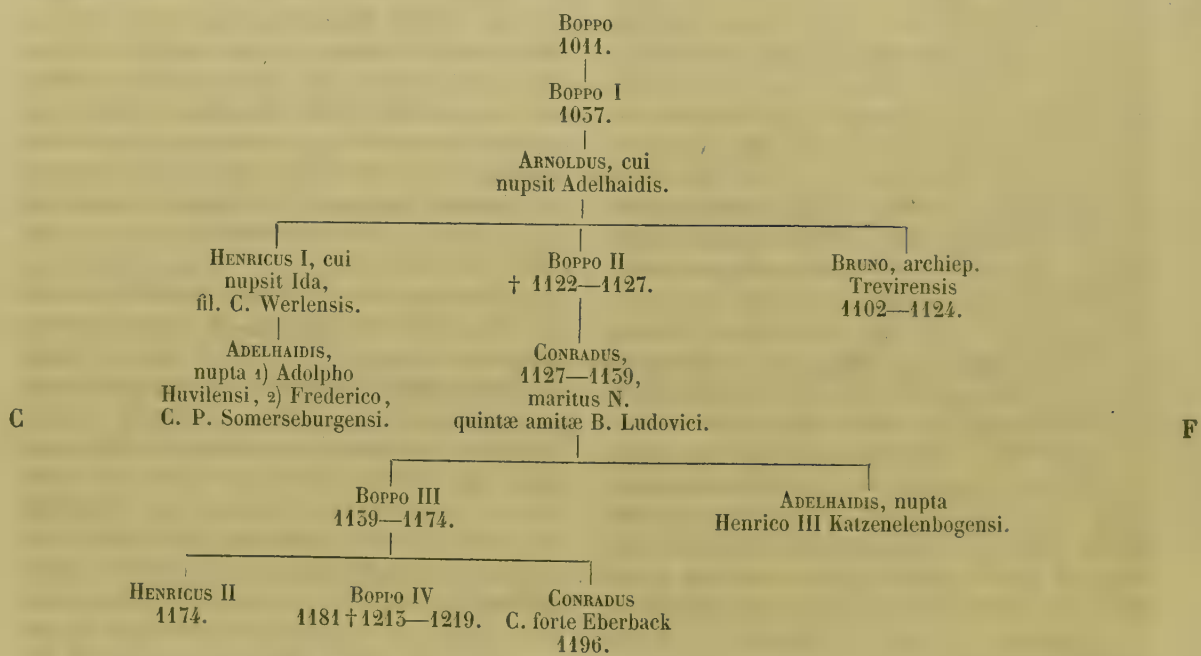
f Contendit Kremerus hanc Cunegundim Rupertii Bellicosi filiam fuisse; ita ut Walerami mariti sui consanguinea fuisset in tertio gradu inæquali. Sed hæc sententia non nisi infirmis nititur conjecturis (3) et plane improbabilis est.

g Wenckius (4) multa cura dedit historiam et stemma domus Dietsensis. Recensebo dumtaxat nomina eorum qui vixerunt tempore B. Ludovici.

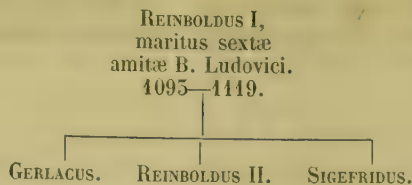
h Quintæ hujus B. Ludovici amitæ nomen ignoratur. Satuit Kremerus (5) eam nupsisse Bopponi, comiti de Laufen, Wenckius (6) Con-

rado: quod multo verisimilius est. Hic itaque sequens proposuit stemma:

i Fischerus (7) contendit hanc sextam B. Ludovici amitam Gerlaco Isenburgensi nupsisse; sed hanc juniorem esse ostendit Kremerus (8),

consentiente Wenckio (9). Quibus genealogis hoc fere stemma conficiendum visum est.

(1) Cfr Kremer, Origines, t. I, p. 586 et seqq. — (2) Vitæ nonnullorum pontificum, ap. Muratori, Rer. italic., t. III, part. 1, col. 459. — (3) Cfr Kremer, t. I, p. 578 et seqq. — (4) Katzenelenbogische Geschichte, p. 584. — (5) Origines,

etc., t. I, p. 352. — (6) Katzenelenbogische, etc., p. 252 et seqq. — (7) Isenburg-Wiedische Geschlechtsregister, § cccxxi, ap. Kremer, t. I, p. 538. — (8) Origines, etc., t. I, p. 538 et 539. — (9) Katzenelenbogische, etc., p. 245.

A k Ingenti studio inquisivit canonicus regularis Ernst in comites Zutphanienses : ex quibus Ottonem I fuisse initio sæculi xi demonstravit; Godescalcum cum uxore Adelaide anno 1059; cujus locum (quod Gebbenardus, filius natu maximus, diem prius obiisset) anno 1074 ab Ottone II, altero ejus filio, comite de Zutphen et de Gelria, jam occupatum fuisse; qui Otto, locupletissimus comes de Sutvene, ut loquitur *Chronicum S. Pantaleonis*, obiit anno 1113, relictis ex Juditha uxore quatuor liberis : Theodorico, episcopo Monasteriensi; Gerardo et Henrico; atque Ermengarde, nupta Gerardo Wassenbergensi. Multo ante mortem Otto II traditur dittonem suam divisisse inter Gerardum et Henricum; quorum prior annis 1096 et 1099 nomine Gerardus comes de Gelria in diplomatibus prodit et ante annum 1108 extinctus est; alter vero, ut ex diplomate Henrici V imperatoris constat, anno 1108 Zutphaniensis comes erat atque anno 1138 nondum recesserat e vivis. Qui posterior anno 1103 ab Annalista Saxone dicitur uxorem duxisse filiam Cononis, comitis de Bichling. Sed aut ante aut post uxorem duxerit oportet amitam B. Ludovici : probabilius ante. Alii post eum nondum reperti sunt Zutphanienses comites et certe ad finem sæculi xii ambo comitatus denuo in unum coaluerant. Sed hæc omnia luculente alibi (1) explicata et demonstrata vide.

l Cujus generis esset disputavi aliquantum in *Commentario Prævio*, n. 44.

m De comitatus finibus aliquid quæsi in *Commentario Prævio*, n. 49.

n De hoc templo recurret inferius sermo; nuptia ejus fata explicata vide in *Commentario Prævio*, § III.

o De hac celebritate, cujus Ordinem tum ex Pontificali Bisuntino, tum ex Pontificali Guilielmi Durandi edidit Martenius (2), me quidpiam alibi (3) scribere memini; ubi dixi non nisi anno circiter ætatis vigesimo primo milites creari fuisse solitos. Duobus commentariis universam institutionem militarem prosecutus est de la Curne de S^e Palaye (4), ostenditque ordinarie nobiles septem annos sub ductu feminarum fuisse; (adeoque nutricis B. Ludovici singularis fit mentio;) eos dein septem annos pueros honorarios (pages) fuisse, annosque totidem armigeros (écuyers) (5); atque tunc demum eos admissos fuisse ad militiam et ad publicam armorum tractationem. Non negligenda biographi animadversio de multis amicorum sumptibus et honore; et quidem omnia videntur ab Arnsteinianis magnifice facta esse. Recole quæ supra retulit biographus de tertiæ B. Ludovici amitæ nuptiis cum comite Tubingensi.

p Tirocinia hoc loco sunt torneamenta, in quibus novi milites, tirones dicti, armorum exercitio et tractationi assuefiebant et expeditum alacremque acquirebant usum. Aliquot annis huic rei operam dedisse videtur beatus vir, priusquam uxorem ducere voluit.

q De B. Ludovici uxoris genere dictum est in *Commentario Prævio*, n. 45.

AUCTORF,
UT VIDETUR,
LUWANDO.

CAPUT II.

Conversio B. Ludovici et fundatio Arnsteinii.

Hactenus, o Musæ flabris torpentibus usæ, Aspirate, precor, velis (1) intrantibus æquor, ut in fundamento, quod utcumque (2) locatum est, subsequentis ædificii structura meridiet, et pennam scriptoris inculti tam celebris materiæ præconandus semper effectus (3) inaret. Prædicti comitis castrum a, quod Arnstein (4) vulgariter (5), Lapis-Aquilæ latino poterit idiomate nuncupari, locus horroris et vastæ solitudinis, aptus ad prædam, habilis ad rapinam, habitatoribus (6) lapis erat offensionis et petra scandali. Utpote qui stipendiis suis minime contenti, totum de alieno, parum de suo proprio possidebant b; quorum miseræ necessitati pauper (7) et inops terra marique desudat, et

Ante B. Ludovici conversionem Arnsteinium latronum castrum erat;

a

b

Impiger extremos currit mercator ad Indos. E Ad hunc ergo locum et navalis viæ precium et totius provinciæ spoliū veri Pharaonis milites convectabant. Vere juxta litteram : « Petra refugium herinatiis; » obsiti enim erant et aculeis horridi (8) peccatorum. Sicut autem languor capitis decurrit in artus; sic nimirum sordes ac vicia membrorum virtutem capitis sæpe disturbant. Comes enim quamvis hujusmodi spoliis non indigeret, reus tamen efficitur ex consensu, et severi (9) vindicis iram, licet æquaminiter sufferentis, iste tacendo, illi pauperes opprimendo, graviter (10) offenderunt. Sed quo fine? « Verbum Domini ad te, o princeps. Si exaltatus « fueris sicut aquila et super astra cæli posueris nidum tuum; inde detraham te, dicit « Dominus. » Quando? nescit tarda molimina Sancti Spiritus gracia c.

8 Misit ergo Deus (11) spiritum (12) Filii sui in cor ejus, et repente mutatus in virum alterum, cogitatum suum jactabat in Domino, dicens cum psalmista : « Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo et requiescam. Ecce » elongavi fugiens; » factusque est sicut aquila miro Dei munere, qui « vocat ea quæ non » sunt, tamquam ea quæ sunt. » Provocans jam ad volandum pullos suos et verbo pariter (13) et exemplo, ut qui consentiendo malis erat odor mortis in mortem, vitæ etiam (14) odor esset in vitam. Cogitabat domum orationis ibi facere, ubi « Struthiones habitabant » prius et (15) pilosi saltabant prius, et syrenæ » respondebant in delubris voluptatum. » Sed quia contectalis (16) suæ super hoc requirendus erat assensus, juxta Salomonem discurrebat, festinabat, suscitabat amicam; ut sicut duo erant in carne una, sic unus eos spiritus uniret in Deo. « Mulierem fortem quis

c
beatus vir, repente mutatus,

F

(1) Om. Bl. — (2) Quodcumque Bol. — (3) Affectus Br. 3. — (4) Arnstein Bl. 3, Br. Arnstein 2. — (5) Vulgo Bl. — (6) Suis ad. Bl. K. — (7) Parvus 3. — (8) Horridis Bl. —

(9) Veri Bl. — (10) Om. Br. 3. — (11) Dominus Br. — (12) Cor. Br. — (13) Præit 3. — (14) Et 3. — (15) S. h. p. e. om. Bl. K. 1, 2. — (16) Conthoralis 2, 3.

(1) Art de vérifier les dates, t. III, p. 164 et seqq. — (2) De antiquis ecclesiæ ritibus, lib. II, cap. 12, t. III, p. 250 et seqq. — (3) Acta SS., t. VII Octobris, d. 1149. — (4) Mé-

moires de l'académie des inscriptions, t. XX, p. 579 et seqq. — (5) Ibid., p. 712.

« Inveniet?

AUCTORE,
ET VIDE ET R,
LUDWAND.

» inveniet? Procul et de ultimis finibus pre-
» tium ejus. » Obnititur et reclamat, saluta-
ribusque consiliis aures obturat ut aspis. Quia
vero per virum fidelem sanctificatur plerum-
que mulier infidelis et e converso (1), tandem
monitis evicta frequentibus, ad supernæ vo-
cationis bravium promptissima se obtulit vo-
luntate. Vere (2) :

Ludit in humanis divina potentia rebus.

salubria con-
silia mente a-
gitabat,

9 Agens ergo gracias Deo, a quo omne da-
tum optimum et omne donum perfectum est,
tradidit cor suum ad vigilandum diluculo, ut
anchoram suæ spei tuta Dominus in statione
locaret, ne teneras adhuc primitias aut hu-
mani cordis instabilitas alteraret, aut serpen-
tis antiqui venenata calliditas enervaret.
Timebat enim hoc, quod olim propheta deplo-
rans ajebat : « Facti sunt, » inquit, « ini-
» mici ejus in capite. » Et Salomon : « Fili,
» accedens ad servitutem Dei, præpara ani-
» mam tuam ad temptationem. » Accedens,
inquit, quia principiis obstat, et capiti bellat-
orum se semper opponit versutia tentatoris.
Dum in hoc rerum cardine inter spem et me-
tum positus, novus Domini fluctuaret athleta,
fundans Syon in saphiris, qui novit omnia
antequam fiant, quod præscivit ab æterno,
tempore quo (3) voluit, spiritus sui gratiam
consummavit.

quum intell-
xit Ottonem,
consanguini-
um suum,
fundasse Gra-
tiam Dei ibi-
que vivere ju-
cta sanctissi-
mas S. Nor-
berti leges :

d e
f

10 Erat eo tempore Otto quidam d ordine
diaconus, prædiis ditissimus, nobili ac gene-
rosa Saxonum prosapia descendens (4), con-
sanguineus comitis memorati, qui et ipse pro
amore Jhesu Christi larga prædia et amplissi-
mas abdicans facultates, ecclesiam, quæ Gra-
cia-Dei e dicitur, fundaverat hiis diebus se-
cundum regulam beati Augustini et ecclesiæ
primitivæ f, formamque et habitum domini
Norberti Magdeburgensis archiepiscopi. Cujus
quia memoria incidit, digressoriam facien-
tes, præsentis opusculo, quod necessarium vi-
derimus (5), inseremus (6). Anno Domini
m.c.x.viii (7) g beatæ memoriæ Norbertus de-
cimus tertius Magdeburgensis archiepiscopus
(8) venit Præmonstratum, et habitum h,
quem (9) non ab homine neque per hominem
accepit, apostolicis sanctionibus confirmatum,
fratribus observandum tradidit, sicut in ejus-
dem professionis ecclesiis uniformiter custo-
ditur. In quo et ipse in sede pontificatus
sui irreprehensibiliter vivens, anno gratiæ
m.c.xxx (10) i certus de corona justitiæ, cur-
sum vitæ suæ feliciter consummavit, et de-
bito cum honore sepultus, in ecclesia beatæ
Mariæ Magdeburgi (11) requiescit k. Nunc ad
cœpta redeamus. Præfatus Otto, quia ditissi-
mus erat, ecclesiam beati Victoris martyris
de legione, Thebæorum, quam super Salam
fluvium construxerat, tantis dotibus ampliavit
ut tam pro larga earum rerum quæ fratrum
debentur usibus copia, quam etiam pro loci
amænitate graciosa, ipsam ecclesiam digne
dixeris Graciam-Dei appellari l.

eo pergit, et
tam bene affi-
citur ut effla-
gitet coloniam,

11 Auditis hujusmodi comes de Ottone ru-
moribus, quasi divino quodam oraculo com-
monitus, ad ipsum sine mora profectus, ho-

norifice suscipitur, et cordis (12) thesaurum D
denudat amico, totumque pectoris revelat ar-
chanum. Nec sine fructu. Nam ad exequendum
quod mente (13) conceperat, novella congrega-
tionis suæ missurum se plantaria pollicetur.
Quanta (14) reverentia, cum apud ipsos mora-
retur, quantave diligentia sit habitus, penna
sileat, ubi mentalis (15) affectionis tota loquitur
officina. Sequuntur e vestigio reditum ipsius
canonici duodecim de Gracia-Dei et fratres
conversi totidem, ex lumbis spiritualibus
sanctæ professionis egressi, in ipso summo
angulari lapide Christo Jhesu fundamenta ja-
cturi, in curribus et carpentis bibliothecam
librosque ecclesiasticos m et non modicam
secum supellectilem deferentes. Veniunt, in-
quam, cives sanctorum et domestici Dei, por-
tantes pacem, et angelico quodam cultu illu-
minantes patriam, candorem mentis habitu
prætendebant. Erat inter eos (16) recolendæ
memoriæ Godefridus ecclesiæ beati Mauricii
in Magdeburg scolasticus, vir graciæ singula-
ris et meriti, quem (17) cæteri fratres velut cæ-
lestem quendam radium sequebantur. Jam
voluntas et propositum Deo dilecti comitis E
celebri sermone vulgatur, jam apotheca San-
cti Spiritus, quod hactenus erat inclusum,
omnium naribus aspirabat, totamque inbal-
samabat viciniam fracti pectoris alabastrum,
ita ut multi dicerent : « Trahe me post te,
» curremus in odore (18) unguentorum tuo-
» rum! »

12 Anno dominicæ Incarnationis m.c.xxx.ix. Diplomate pu-
blico Arnstei-
nium eis tran-
scribit, et se
ipsum ut con-
versum donat;
comes Lodewicus, cum venerabili conjuge sua
Guda (19), castrum suum Arinstein, in Trevi-
rensi diocesi constitutum, ad laudem Dei
omnipotentis Patris et Filii et Spiritus Sancti,
in honorem gloriosæ et intemeratæ virginis
Mariæ et magnifici confessoris Nicolai, in ma-
nus domini (20) Godefridi scolastici et fratrum
de Gracia-Dei, seque et omnia sua libera con-
tradidit voluntate. Marquardus etiam capella-
nus et notarius ipsius, Swikerus (21) quoque
dapifer, et alii milites quinque, sæculum ab-
dicantes, cum ipso sanctæ professionis habi-
tum induerunt. Quorum pater in Christo jam
dictus (22) Godefridus ipso tempore a venera-
bili (23) Adelberone, Trevirorum archiepiscopo
et apostolicæ Sedis in Teutonico regno legato, F
in generali synodo solemniter est ordina-
tus (24) n. Felix dies, qui et angelis Dei super
conversis peccatoribus gaudium, et hominibus
de contemptu mundi tam imitabile inexit
exemplum! Felix, inquam, et multa felicitate
donatus ille dies, qui toties illucescit, quociens
ipsorum exemplo desideriis cælestibus pecca-
tor ignescit, dum foris claret in opere, quod
unctio Sancti Spiritus docet in corde. « Nisi
» conversi fueritis, ait Salvator, et efficiamini
» sicut parvuli, non intrabitis in regnum cæ-
» lorum. » Non statura parvulos sed humili-
tate requirit, quibus regnum cælorum Dei
Filius in nostra natura parvulus et humilis re-
promisit.

13 Paratur primo omnium dominæ Gudæ ven. Guda ju-
comitissæ in sinistro montis latere mansio-
inclusa.

(1) Contra al. — (2) Hæc mutatio dexteræ Excelsi; vere Bl.
— (3) Quando 3. — (4) D. p. Bl. — (5) Indicavimus 3. —
(6) Inserimus 3. — (7) VIII K. — (8) Episcopus Bl. —
(9) Qualem K. — (10) Quarto ad. Bl. sexto Br. — (11) Magdebur-
gensis 3. — (12) Sui ad. 3. — (13) Ante 3. — (14) Cum

ad. Bl. — (15) Mortalis 3. — (16) Eodem tempore 3. — (17) Quem-
que Br. — (18) Odorem Bo. K. 1, 2. — (19) Gueda Bl. K.
— (20) Om. Br. — (21) Schwykerus Bl. — (22) Dominus Br.
— (23) Domino ad. 3. — (24) Ordinatur 3.

AUCTORE,
UT VIDETUR,
LUWANDO.

A specialis, ubi mutato habitu clausa semper, nusquam progrediens, strictioris cibi paritate ante habitas delicias et numerosa quondam (1) fercula redimebat. Per fenestram modicam o divina frequenter auscultabat officia, psalmis et orationibus intenta. Sicque rota nativitatis suæ feliciter evoluta, xvi kal. septembris migravit a sæculo, et ante altare beati Nicolai p in sanctuario basilicæ venerabiliter est sepulta.

Res suas partim dat Arnsteinio, partim inter consanguineos distribuit.

q r

s

t

14 Habebat comes jus patronatus in LXXII ecclesiis q, quæ omnes ad ecclesiam beatæ Margaretæ filiali jure spectabant. Erat etiam (2) sub ipsius jurisdictione r Bobardia, Wesela, Villa sancti Goaris, Loginstein (3) utrumque, Confluentia et aliæ plures villæ Renenses, et tota provincia quæ dicitur Einriche s. Quæ omnia velut (4) stercora reputans, meliorem in cælo substantiam præelegit. Comiciam suam dominis de Ysenburg (5) resignavit, quam ipsi dominis de Nassawen et de Catzenellenbogen (6) postea vendiderunt t. Hæc sunt autem allodia quæ Deo servientium fratrum usibus assignavit: Bubenheim quod est in pago Wormaciensi cum ecclesia, decimis et hominibus, ceterisque (7) redditibus ejus, cum omnimoda et integra libertate. In villa Wizen (8) trans Rhenum triginta mansos. In villa Hattinhusen (9) octo mansos. In Weltrod (10) quatuor mansos. Villam Gosmerod (11) cum omni jure, et curiam Keberlo (12). In Bruninbach (13) unum mansum. Curtim Holdenruke (14) cum omni jure. Salseid (15) etiam cum omni decima. In Singovin (16) tres mansos. Neve et Breine vineas, agros et silvas cum decimis. In Campe curiam et vineas. Loginstein curiam et vineas (17). Ecclesiam sanctæ Margaretæ. Præterea curtium (18) Seibach (19) et ecclesiam Kirchtorph (20), cum omni juri et integritate, cum hominibus scilicet (21) et decimis universis. Quæ venerabilis dominus Albero Treverensis archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus comiti et fratribus de (22) Arinstein pro salute animæ suæ et suorum successorum perpetua donatione contradidit (23) et privilegiis confirmavit. Ecclesiam quoque in Oberen Dffenbach in Einriche (24), quem Hartadus (25) de Merinberg (26) et uxor ejus Irmengardis, consensu liberorum et heredum suorum (27), ecclesiæ beati Nicolai in Arinstein ob spem vitæ æternæ perpetuo delegavit, cum hominibus et tota villæ decima et appendiciis omnibus tam in agris, quam in pratis, totam eciam decimam in Bettendorf (28), et mediam partem decimæ in Schura, et forestem quæ dicitur Kamerforst (29), et silvam totam quæ dicitur Brustingsbach (30) præter octo arbores. Quæ omnia in privilegiis ecclesiæ plenius exprimuntur.

Archiepiscopus Trevirensis fit advocatus, exclusus laicis.

15 In præfatis autem ecclesiis, beatæ scilicet Margaretæ, Kirchtorf, Dffenbach, nulla

ecclesiastica persona, sed solus abbas de (31) Arinstein spiritalia (32) jura tenebit, et synodo quando voluerit, et sicut ipsi visum fuerit, præsidebit. Nullus advocatus sæcularisve persona juris aliquid obtinebit; sed quicumque Treverensis ecclesiæ erit archiepiscopus, perpetua tuitione ab injuriosorum molestia pro salute animæ (33) defensabit. In prædicto autem archiepiscopatu quicquid rerum mobilium ad usus fratrum de loco ad locum transferri contigerit, ab omni vectigalis exactione et omni erunt libera (34) pensione u.

ANNOTATA.

a De hoc castro dictum est in Commentario prævio, num. 39 et seqq.

b Vulgaria erant illo tempore hæc facta; ut in Commentario prævio, num. 50, ex Jacobo de Vitriaco declaravimus.

c Notissima S. Ambrosii verba.

d De Ottone illo vide Commentarium prævium, num. 48.

e Gratia Dei foundationis historiam delibatam vide in Commentario prævio, num. 48.

f Regula B. Augustini et ecclesiæ primitivæ est lex de observanda vita communi et de vivendo sine proprio; quum per Regulam Aquisgranensem seu sanctorum Patrum omne proprium non excluderetur. Cfr de his Amortus in libris suis de vita canonica, ubi multus est de renuntiantibus et non renuntiantibus; quorum primi solum habebantur vivere secundum Regulam S. Augustini et primitivæ ecclesiæ.

g Passim (1) traditur S. Norbertus primum Præmonstratum venisse anno 1120; sed videtur error esse et servandus annus 1119, qui hic scriptus est. Ut enim in ejus Vita (2) et apud Hermannum monachum (3) legitur, statim fere post concilium Remense, a die 19 ad 30 octobris anni 1119 habitum, a Bartholomæo Laudunensi episcopo per suam dioccesim ductus est, et quidem ante hiemem Præmonstratum pervenit.

h Vocabulum habitus, quod bis hoc loco occurrit (formamque ethabitu domini Norberti;... habitum, quem non ab homine neque per hominem accepit), jam pridem divorsum intellectum est; aliis (4) contententibus hinc demonstrari vestem candidam, qua utantur Præmonstratenses, S. Norberto cælitus indicatam fuisse; aliis contra non habitum corporis interpretantibus, sed mentis. Quæ posterior sententia, licet decessori meo eruditissimo (5) manifesta visa sit, mihi (ut candide loquar) probari non potest. Quid enim hoc sibi vult: Secundum... formam et habitum mentis domini Norberti? Et hæc alia: Habitum mentis non ab homine, neque per hominem accepit? Præterea in rebus monasticis vocabulis formæ et habitus certissima significatio inest. Sic in Capitulari Caroli Magni primo seu Aquisgranensi corrigi jubentur cle-

Singoben 2, Bo. K. — (17) In L. c. e. v. J. C. e. v. Bl. — (18) Curiam Br. — (19) Seibach Bl. — (20) Kirchtorff 2, Bo. K. — (21) Videlicet Br. Facultatibus 3. — (22) In Bl. — (23) Tradidit 3. — (24) Aeynriche, Bl. — (25) Hartardus Bl. Bertrandus 3. — (26) Mermbere 3. — (27) Suarum Bl. — (28) Battendorpf 3. — (29) Kamforst 3. — (30) Brustenbach Bl. — (31) In Bl. — (32) Spiritalia Bl. — (33) Suæ ad. Br. — (34) Liberrima 3.

(1) Hugo, Annales Præmonstratenses, tom. I, col. 4; Acta SS., tom. I Junii, p. 853. — (2) Ibid., p. 852. —

(3) Ibid., p. 862. — (4) Van Herdegom, Diva Virgo Candida, p. 65. — (5) Papebrochius, Acta SS., tom. I Junii, p. 860 et seq.

rici

AUCTORE,
UT VIDETUR,
LUWANDO.

rici qui se fingunt HABITU vel nomine monachos esse (1); non aliter in Capitularium libro VII (2) *prævaricatæ* viduæ et puellæ, quæ sibi in HABITU RELIGIONIS in domibus propriis tam a parentibus quam per se vestem mutaverint; similiterque in additione quarta (3) ex epistola Gregorii papæ II ad S. Bonifacium viduæ, quæ velari se permiserunt HABITUMQUE RELIGIONIS assumpserunt et demum apostaverunt; aliisque multis Capitularium locis (4). Similiter forma vestitus est, a vulgari distinctus, ut in hoc Chronici Siciliæ loco (5): Forma militaris apparatus est cum spalleriis de cindato et manto de cindato etc. Quod S. Norbertus dicitur hanc formam et habitum non ab homine neque per hominem accepisse, significatur ea divinitus sanctissimo fundatori fuisse indicata. Et quidem Hermannus monachus, scriptor coævus, refert libro III Miraculorum S. Mariæ Laudunensis, quamdam S. Norberti, quum primum Præmonstratum venit, visionem, quam ipse sanctus his deinceps verbis narraverit (6): Vidi enim hac nocte in visu quasi maximam multitudinem albatorum virorum, cruce argentæas, et candelabra, atque thuribula gestantium, eundemque locum circumeuntium; quibus utique novi instituti sodales præsignabantur. Quod autem volunt sanctissimam Virginem Mariam in demonstranda veste partem habuisse, sancti fundatoris ætate videtur recentior traditio esse.

i Anno 1134 mortuus est S. Norbertus, ut in Blanpiniana editione legitur; sed ipse Blanpinus biographi errorem correxisse, non autem mss. Arnsteinianos codices secutos esse videtur.

k Requievit Magdeburgiusque ad annum 1626, quo auctoritate Ferdinandi II imperatoris Pragæ delatum est. Cujus rei historiam, singulari rerum vicissitudine distinctam, ediderunt decessores nostri ad diem 6 junii post S. Norberti Vitam.

l Hanc fundationem aliquantum explicui in Commentario prævio, num. 50.

m Bibliotheca non est librorum congeries, sed libri novi et veteris Testamenti; ut innumeris exemplis demonstravit Cangius in Glossario latino V^o Bibliotheca. Libri vero ecclesiastici sunt libri chorales seu liturgici; quorum elenchum dabit Zaccaria in Bibliotheca sua liturgica.

n Hæc explicata vide in Commentario prævio, num. 57.

o Hinc patet venerabilis Gudæ clusam seu eremitorium templo fuisse appositum. De hac disciplina vide Commentarium prævium, num. 55.

p S. Nicolaus, cujus cultus a medio sæculo in Occidente invaluerat, patronus præcipuus erat; adeoque videtur altare præcipuum designari: quod etiam indicatur verbis sanctuario basilicæ.

q Erant pleræque ædiculæ, sparsæ per pagum Einriche, non autem justæ parochiæ.

r Hæc jurisdictio erat advocatia provincialis, quæ proxime accedebat ad auctoritatem præsentium gubernatorum, qui regis aut imperatoris

nomine provinciis præsunt. De hoc officio vide D Commentarium prævium, num. 47.

s De hoc pago vide Commentarium prævium, num. 48.

t Aliqui hunc locum vehementer adorti sunt; sed egregie eum defendit Kremerus (7), nisi quod ex pago Einriche comitatum effinxerit. Porro mente imprimis retinendum est Nassau in comitatu Arnoldi seu Arnsteinianæ domus fuisse sæculo XI, quemadmodum supra num. 42 demonstravimus; deinde considerandum est Remboldum de Isenburg comitatum illum occupasse, ut ex diplomate anni 1158, quod edidit Hontheimius (8), manifestissimum est: Quod per duorum liberorum hominum... judicio parium suorum in ipso comitatu, in quo idem castrum (Nassauwa) situm est, mediante etiam Remboldo de Isenburch, qui tunc temporis eundem comitatum tenebat, factum fuisse sciatis: quibus rebus asserta biographi plane confirmantur. Extra controversiam etiam esse scribit Kremerus ditionem Limburgensem, quæ ad sæculum XV penes Isenburgenses fuit, prius de comitatu Arnsteiniano fuisse; similiter ditionem Runkelianam, exceptis tamen partibus aliquot, quæ eo ex Dietziana accesserunt, necnon ditiones Westenburg et Schaumburg a B. Ludovico devenisse ad Isenburgenses. Censet itaque Kremerus B. Ludovicum cessisse comitatum suum Remboldo I; quem divisisse ditionem suam inter tres filios, ita ut Gerlacus Limburgensem tractum acceperit, Remboldus II comitatum in Einriche, immo Arnsteinianum, et Sigfridus Runkeliam, Schaumburgum et Westenburg cum circumjacente vicinia; et demum Remboldus II partem suam vendidisse comitibus de Nassau et Catzenelenbogen; atque ab hoc tempore comitatum de Einriche, immo pagum, qui ante imperii feodum esset, factum esse feodum electoris palatini: sed hæc examinari nolim, quum minus ad B. Ludovici gesta spectent.

u Omnes huc usque recensitas donationes explicuimus in Commentario prævio, § V.

CAPUT III.

Foundationes in Munster-Dreisen, Bethlenrode, Enkenbach, Gummersheim et Beselich. Ædificatio monasterii in Arnstein.

Venerabilis pater Godefridus super custodia gregis dominici officiosa charitate sedulus excubabat, creditum sibi talentum in reditu patris familias duplicato cum fenore reportare contendens: hinc in fundamento, quod Christus est, aurum, argentum, lapidesque superædificans (1) pretiosos, inde (2) in structura materialis ædificii ingressum domus et atrii amplificans, excelsos templi parietes erigebat. Erat enim consilio providus, opere strenuus, doctrina dulcifluus, miræque humilitatis et abstinenciæ, sicut a contemporaneis ipsius veraci ad nos relatione pervenit (3).

B. Ludovicus, virtutibus auctus, ordinat Munster-Dreisen asceterium;

(1) Ædificans Bl. — (2) Maxime ad 5. — (3) A. n. r. de-

venit veracissima 3.

(4) Cap. LXXV, ap. Baluze, Capitularia, tom. I, col. 259. — (2) Cap. CCCXXXVIII, ibid., col. 1098. — (5) Cap. LXXXVIII, ibid., col. 1211. — (4) Cfr Baluze, Capitularia, tom. I, col. 843, 1126, 1239; tom. II, 3, 57, 110 et seq., 211 etc. — (5) Mar-

tene, Anecdota, tom. III, col. 89. — (6) Acta SS., tom. I Junii, p. 863. — (7) Origines Nassavicæ, tom. I, p. 334 et seqq. — (8) Hist. diplomatia Trevirensis, tom. I, p. 587.

A Dum in hac perfectionis specula staret immotus, contigit Fridericum ducem Sueviæ, patrem Friderici Romanorum postea imperatoris, secus ecclesiam, quæ Munstre (1) dicitur, juxta rivulum Primma cum suis quodam tempore transire. In ejus comitatu comes etiam erat Lodewicus, quia consanguineus ipsius ducis (2) et amicissimus existebat. Intuensque præfatus dux locum, qui secundo jam, et sanctimonialibus et viris canonicis videlicet regularibus, ad divinum servitium (3) deputatus (4), ab omni penitus exciderat disciplina, ita ut canes venatici in sanctuario ecclesiæ discurrerent, et secundum prophetam dicentem: « Propter montem Syon quia dispersiit, vulpes, » hoc est dolosi, « ambulaverunt (5) in eo, » ex intimo cordis commotus est, et amoris Dei zelo succensus dilecto comiti et converso locum eundem cum omnium bonorum proprietate contradidit, deprecans pariter et contestans, ut ibidem ob spem cælestium præmiorum (6) monasticæ religionis observantiam ordinaret. Quem ille gratanter et cum omni alacritate suscipiens, habito fratrum suorum consilio, sex canonicos de Gracia-Dei probatæ conversationis elegit, adjunctis aliis personis idoneis, quos ad hoc opus pater Godefridus assignavit, præficiens eis Marquardum, capellanum comitis, qui jam de valle plorationis ascenderat (7), et in domo domini virtutum profectibus (8) innitens, cantica graduum mentis júbilo personabat. Hic anno gratiæ m.c.xl.v. (9) venit (10) monasterium cum fratribus delegatis ad vineam Domini Sabaoth excolendam a. Qualis autem in Christo vite (11), quamque fructuosus palmes extiterit, et qualiter in (12) diebus suis et sibi vixerit et Domini familiæ, ne materiam nostram varius sermo diffibulet, successorum ipsius efferendum laudibus relinquamus (13).

fundat parthenones in Bethlentrode et Enkenbach;

17 Subsequenti tempore memorandus comes, qui totus jam vivebat in Christo, secundum apostolum quæ retro sunt oblitus (14), in anteriora se divinæ repromissionis munera per virtutum gradus extendit, et sanctimoniales, quæ prius apud Bethlentrode, tunc Steden commorantes, in quarum collegio erant nobilium militum filiæ de Einriche, servitio Domini per exemplum dominæ Gudæ comitissæ mancipatæ, in Vallem sanctæ Mariæ transtulit, de quibus postmodum (15) cœnobium dominarum quod Enkenbach dicitur (16) transplantavit b.

item parthenonem Gommersheimensem:

18 Post circulum dierum istorum, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, in Moguntina diœcesi apud Oternheim (17) quidam (18) ministeriales beati Stephani Metensis (19) ecclesiæ c domos, agros et prata in villa Gummirschheim (20) in laudem Dei pro remissione peccatorum suorum sæpius dicto comiti votis liberalibus obtulerunt, eo quod frequenter apud ipsos ad allodium suum Bubenheim transitum faciens, fama celebris et conversatione dignissimus haberetur. Ipse

vero, habita ipsorum (21) circa Deum reverentia non abusus, ibidem super Selsam rivulum (22) in honorem Dei genitricis et beati Johannis evangelistæ oratorium construxit sanctimonialibus adunatis. Locum autem eundem ab omni advocato sæculari et omni jure parochiæ de (23) Oternheim, præter decimam quam dominis Metensibus (24) solvere tenetur, qui hoc opusculum legerit, sciat penitus emancipatum.

19 Fervebat interim in ædificio domus Domini quotidianis exercitiis et laboribus fratrum de Arinstein socialis ac beata communio et in opere manuum d, quod omnes generaliter et singuli specialiter promovebant, qualis esset mentalis concordie disciplina facillime poterat conjectari. Nullus ibi torpebat otio, nullus laborem fingeat in præcepto, quia finis præcepti charitatis mutuæ vinculo coherebat. Vere humiliatum est in laboribus cor eorum (25), quibus quotidianum martirium et humilitas mentis et carnis afflictio fuit in frequenti sufferentia paupertatis. Alii frangendis muris castrensibus, alii complanandis areis insistebant, alii trabes et ædificiorum ligna ducebant, alii rupis eminentiam præciabant (26), cujus (ut fertur (27)) altitudo adæquabat quod (28) nunc est monasterii summmitatem. Quis excogitare sufficit tot servorum Dei labores? Quis æstimare sudores? Novit solus retributor præmiorum, qui remuneravit plurimos ipsorum, quibus amodo jam dixit (29) spiritus, ut requiescant a laboribus suis. Eo tempore vivæ memoriæ pater Godefridus anno duodecimo, quo super Domini familiam fuerat ordinatus, ingravescente carnis molestia, in idus octobris in itinere Præmonstratensi feliciter obiit e, sepultusque apud Wadegozin (30) f. Cujus ossa postmodum in ecclesiam suam (31) honorifice delata, ante altare beatorum apostolorum Petri et Pauli debito cum honore sunt posita g.

20 Post cujus transitum ad prælationis officium successit Eustachius, et ipse vir virtutis et gratiæ singularis, ut merito (32) ipsi et cura dominici (33) crederetur (34) ovilis, et rei gubernatio temporalis. Hujus (35) temporibus quidam sacerdos nomine Godefridus ecclesiam, quæ Besleich (36) nuncupatur, quam in parochia Diet-Kirchen consensu domini Alexandri Treverensis archidiaconi construxerat, cum omnibus attinentiis animalium scilicet et fructuum infra (37) curiam constitutis, fratribus de Arinstein contulit ob spem salutis æternæ, ut iidem fratres ibidem missarum solempnia perpetuo procurarent. Qui etiam conventum sanctimonialium ilico dirigentes, primicias Domino sabaoth dedicarunt bonorum operum ex proventu. Erant ejusdem loci domini de Catzenellenbogen (38) tunc temporis advocati; sed ipsam advocatiam pro amore Jhesu Christi et intemperatæ matris ejus cum omni jure totaliter abdicantes, in manus fratrum prædicto-

AUCTORE.
ET VIDETUR,
LUWANDO.

Ipsi Arnsteini canonicum summo labore ædificant suum monasterium. Mors primi præpositi seu abbatis.

d

E

e f

g

Præposito Eustachio, procurat B. Ludovicus fundationem et libertatem parthenonis in Beselich.

F

(1) Munster Br. 3. — (2) Erat ad Br. — (3) Officium Br. — (4) Deputatur K. — (5) Ambularunt Bl. K. — (6) Bonorum Bl. — (7) Om. Bl. — (8) Et gradibus ad. Br. Protectionibus K. — (9) III Br. — (10) Ad ad. Bo. K. 2. — (11) Vitis Br. 3. — (12) Om. Bl. — (13) Relinquimus Bl. — (14) Obliviscens Bl. — (15) Postea Br. — (16) D. Enkenbach. Bl. Nuhrenbach Br. — (17) Oternheim Bo. Br. 2, 3. — (18) Quod Bl. — (19) Moguntinensis 3. — (20) Gommersheim. 3. — (21) Cura ad. 2, Bo;

benevolentia ad laudem Domini non 3. — (22) Salsam fluvium Bl. — (23) In Bl. — (24) Moguntinensibus 3. — (25) Nostrum Br. — (26) Præcinebant Br. — (27) Fertur Br. — (28) Quæ 3. — (29) Dedit K. — (30) Wadegodiam 3. — (31) Arnstein ad. Bl. — (32) Tuto 3. — (33) Domini Bl. — (34) coner. 3. — (35) His. K. — (36) Beselich Bl. 3. — (37) Intra Br. — (38) Catzenellenbogen Bl.

AUCTORE,
UT VIDETUR,
LUWANDO.

rum et conversi comitis (1) cum integritate omnium infra (2) curiam existentium libertate perpetua tradiderunt (5). Quem locum Hillinus eo tempore (4) Trevirorum archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus, sub tuitione sua suorumque (3) successorum suscepit speciali gracia defensandum, jam dicto Alexandro archidiacono jus suum in ea (6) penitus resignante. Et ad maiorem et (7) perpetuam facti hujus firmitatem statutum est et privilegiis confirmatum, ut ecclesia memorata Treverensis ecclesiæ archiepiscopo aureum denarium, vel duodecim Confluentinæ monetæ denarios argenteos, annuatim persolvere teneatur *h*.

ANNOTATA.

a Explicuimus hanc foundationem in Commentario prævio num. 64 et seqq.

b Hanc quoque foundationem explicuimus in Commentario prævio num. 67 et seqq.

c Totus hic locus plurimum illustratur memoriis, quæ in Itinere, quod anno 1764 academici Palatini instituerunt, leguntur (1). Tum scilicet Odernhemium præfecturæ Alcejanæ, quæ Palatini juris erat, oppidulum, castro imperiali olim munitum, censebatur; nunc in Magno ducatu Hassiæ jacet (2). In æde parochiali hujus loci S. Rufi, sæculo III episcopi Metensis, ossa antehac servabantur: conscio Drogone præsule, temporibus Lotharii imperatoris et Ludovici regis huc translata; sed bello tricennali, dum Hispani has regiones occupabant, Brugas Flandrorum devecta; et quidem sæculo superiori, licet plane Odernhemii dominarentur Protestantes, ad murum chori supererat lapis cum imagine sancti episcopi. Nexum cum Metensi ecclesia probant præter hunc B. Ludovici Vitæ locum literæ Wernheri de Bolanden, qui capitulo ejus majori jus suum in ecclesia Odernhemensi, præsentate Philippo rege, anno 1208 resignavit (3). De fatiis autem monasterii Gundershemiensis vide Commentarium prævium, num. 72 et seqq.

d Initio Commentarii prævii locum Jacobi de Vitriaco excitavimus, quo constat tunc temporis laborem manuum in multo honore et usu fuisse inter canonicos Præmonstratenses. Et quidem Bartholomæus, episcopus Laudunensis et abbatiae Præmonstratensis fundator, in diplomate, dato anno 1125, testis est novum ordinem institutum esse, qui in clericali habitu secundum regulam S. Augustini Domino famulantes, eremiticam vitam ducerent et de labore manuum sibi necessaria providerent (4); adeoque, quum in primario Ordinario seu Consuetudinario B. Hugonis, primi Præmonstratensis præpositi, præceptum esset ut omnibus diebus per annum duæ missæ in conventu celebrarentur, excepti sunt tres dies ante Pascha, quando sola missa post nonam cantaretur, et tempus seccionis fœni, messis et vindemiæ, vel etiam si quando forte cujuslicet operis

faciendi necessitas institerit (5). Laborem spiritualem corporali successisse tradit Pagius (6), quando monasteriorum dos aucta sit, quoniam spiritualia opera præstent corporalibus: ratio utique optima; verumtamen ego putem laborem manuum paulatim cessasse, quum clerici omnes aut fere omnes ad ordines sacros atque ipsum presbyteratum promoti sunt et in dies rariores fierent qui aliquando non promoverentur ad curam parochialem: quæ sine singulari literarum studio fieri non potuere.

e Præmonstratum pergebat anno 1151 Godefridus abbas, ut capitulo generali interesset, quum morte præoccupatus est. S. Norbertus enim, statim ubi B. Hugonem sibi Præmonstrati substituerat, irrefragabiliter observari præceperat ut ex omnibus ecclesiis, quæ vel in vita sua vel post obitum institutionis ac regulæ suæ normam sequerentur, singuli abbates ac præpositi singulis annis in festo S. Dionysii seu die 9 octobris ad Præmonstratensem ecclesiam, quasi ad fontem et caput ordinis, convenirent, simulque congregati capitulum generale in eodem loco celebrarent (7).

f Vadegotia, inquit Blanpinius, vulgo Wadgassen, celebris et potens ordinis Præmonstratensis abbatia, ad Saravi fluvii ripas, in archidiocesi Trevirensi. Fundata est a Gisela, relicta Friderici comitis Saræpontis, anno 1135. Una hora distat a Saravo-Ludovici (Sar-Louis.) Ejus historiam, donec anno 1790 ab impio gubernio Gallico suppressa est, scripsit ven. vir J. Marx (8).

g Ejus epitaphium dedit Hugo (9); quod et reperi in adversariis nostri Gamansii, his conceptum verbis:

Aspice flos ubi sit, flos quem Saxonia misit: Non homo, sed sidus, pater hic pausat Godefridus. Quem tuba nectareæ vitæ, claustralis ideæ Annis bis senis templi præfecit habenis.

Amen. Requiescat.

h Quæ ad foundationem in Beselich seu Beselich pertinent, explicuimus in Commentario prævio, num. 75 et seqq. Pauca addam de denariis aureo et argenteo Confluentinis, qui hic ad finem memorantur. Imprimis liquet ex hoc loco sæculo XII adulto aurum duodecies pretiosius fuisse quam argentum, quum nunc deciesquingies pretiosius sit; dein, quum vetus libra Confluentina pendat grammatibus 466,3, adeoque marca grammatibus 233,15; marca autem in illis partibus denarios contineat 256; hinc fit ut singuli denarii Confluentini paulo minus grammate penderent, seu 0,91. Duodecim itaque denarii argentei Confluentini pendebant grammatibus 10,92, tantumdem quantum franci duo et centesimæ 18: sed potentia sexies saltem major erat quam nunc.

(1) Ludovici ad. Bl. — (2) Intra Bl. — (3) Contrad. 3. — (4) Tunc temporis 3. — (5) Que om. K. — (6) Re ad. Br. —

(4) Acta academici Palatinæ, tom. I, pag. 25 et 26. — (2) Wagner, Beschreibung des Grossherzogthums Hessen t II, Rheinhessen, pag. 35. — (3) Gudenus, Codex diplomaticus, tom. I, pag. 409. — (4) Ap. Le Paige, Biblioth. Præmonstrat.

(7) Ac Bl.

pag. 250. — (5) Ibid. pag. 893. — (6) Ibid. pag. 251 et 252. — (7) Ibid. pag. 251 et 252. — (8) Geschichte des Erzstifts Trier, part. II, tom. II, 176 et seqq. — (9) Annales Præmonstratenses, tom. I, col. 203.

A

CAPUT IV.

Virtutes B. Ludovici, mors et
exsequiæ.

Merita B. Ludovici, ut comitis, ut fundatoris, ut conversi;

Sed jam nunc ad ipsum, pro quo (1) materia tota sumpsit initium (2), revertamur, quod lectori de conversatione ipsius et transitu spondimus exsolventes. Audisti, lector, in superioribus, si non excidit a memoria (3), de progenitoribus viri, de ingressu pauca pariter et progressu. Audi nunc et mirare nobiscum, ut miremur ea saltem quæ non possumus imitari. Nondum enim tornatiles, nondum plenas iacinctis (4) manus habemus, ut sint ad eleemosinam porrectæ (5) cum lucis exemplo, et ad modum torni (6) promptissimæ (7) ad opera quantumlibet subtilia pro amore Domini facienda. Audi comitem, audi fundatorem, audi pariter et conversum. Miror ego in unum hominem tria hæc (8) adjectiva nomina convenisse. « Certe, » juxta Salomonem, « funi- » culus triplex difficile rumpitur. » Cum audieris comitem, non attende prosapiam, quia stulta mundi et ignobilia Deus elegit, sed mirare triumphalem (9) rerum temporalium contemptorem.

ejus rerum
mundanarum
contemptus et
religio;

22 Contempsit enim nomen et genus, sæculi divitias et honores, ut nudus nudum Christum sequeretur; quatenus pœnas evaderet divitis purpurati, abnegavit post omnia, quod est difficillimum, se ipsum. Numquid pro Christo non plura reliquit? Eciam. Sed quid? In uxoris corpore molle femur (10). « Qui reliquerit, » inquit Salvator, « inter cætera uxorem et filios, contuplum accipiet. » Jam contuplum hoc surgit (11) in infinitum, quia surgit et crescit infinitas præmiorum. Sed fortassis dicet (12) aliquis: quod hoc non obesse poterat (13) ad salutem. Audiat quod evangelicus dixerit excusator: « Uxorem » duxi, et ideo non possum venire. » Cum audieris fundatorem, futurorum bonorum considera provisorem, ubi Christus assistens (14) pontifex semel in sancta per proprium sanguinem introivit. Qui dormit æstate, mendicabit hyeme. Providit ergo in posterum (15), donec hodie cognominatur divini cultus officium, providit iisdem cultoribus præsentis vitæ subsidium. Providit ergo in posterum, quia tot salutis suæ reliquit obsides, quot patrimonii sui futuros habebit hæredes. Fundavit se ipsum, imo secundavit sanctæ professionis studio. Fundavit alios virtutis (16) exemplo, ideoque superædificari meruit in ecclesiæ fundamento.

ejus humilitas,
caritas et
paupertas;

23 Cum audieris conversum, bonorum operum intellige sectatorem. Nam sponso qui in cælis est, perhenni mente actu et habitu maluit applicari (17), non jam conformis huic sæculo, sed reformatus spiritu mentis suæ. Conversus enim et (18) effectus ut (19) parvulus, elegit abjectus esse in domo Dei per viam hu-

militatis signifer et prævius antecedens, quia ut ait quidam:

Componitur orbis

Regis ad exemplum;
et vita quis melius quam verbo docetur (20). Quid de charitate, quid de ipsius compassione dicturus sum, qui totus semper misericordiæ visceribus affluebat? Ibat sæpius in glaciali frigore pellicii nudatus ac tunicis (21) a, quibus calefacta sunt argentia membra viduarum. Testantur hæc (22) voces pauperum, quæ ad aures Incircumscripti sæpius (23) pervenerunt, quibus et victum sæpe latenter et amictum per humeros furtive dimisit b: non inferior in (24) hac virtute (25) Martino, qui dimidiam clamidem, cum iste totum frequenter dederit indumentum.

24 Hoc tempore c felicitis memoriæ Eustachius abbas, cum viginovem annis in castris Domini strenue militasset, solutus carnis ergastulo, Deo, apud quem mortuorum spiritus vivunt (26), reddidit (27) animam, successitque ipsi Ricolphus, cujus multa in procuratione domus Dei inveniuntur insignia probitatis. Hujus anno sexto venerabilis comes et conversus, sicut sæpe solebat, per abbatis licentiam ecclesias, quas fundaverat, et ipsarum prædia visitandi gracia circuibat. Et dum ad cœnobium dominarum Gummersheim devenisset, viribus corporis destitutus, sensit mortis adesse discrimen, securusque de præmio cupiebat dissolvi et esse cum Christo. Aliquantis ergo (28) diebus febriens, ab abbate monasteriensi Burchardo, et præposito de Flanheim Weremboldo, et præfati loci priore Godefrido d, multisque qui confluerant sacerdotibus, sacramentis (29) ecclesiasticis sollempniter (30) est imbutus. Et totus cælestium flagrans desiderio, valedicens omnibus vii kal. novembris, lætantibus angelis, plenam felicibus meritis animam transmisit ad Christum.

mors Eustachii abbatis et B. Ludovici;

25 Ad cujus exequias tota (31) vicinia confluebat: flere (32) quem noverant, non minus ab ipso apud Dominum precantes commendari, quam felicem studentes Deo ipsi (33) spiritum commendare (34). Conditus ergo (35) pro tempore duabus noctibus apud Gummersheim, tertia apud Everbach, quarta apud ecclesiam Kirtorff, quinta apud ecclesiam beatæ Margaretæ, patri spirituum multo precum aromate cum missarum sollempniis repropiciatus, sexto demum die, comitibus de Nassauwe (36), de Catzenellenbogen, de Dithse et dominis de Ysenburg feretrum portantibus, apud ecclesiam suam Arinstein cum maximo deponitur ejulatu e. Quantæ ibi lacrimæ (37), quanta suspiria et quantus fuerit sexus utriusque concursus, longe facilius æstimabitur quam scribetur. Sepultus est autem ante altare beati pontificis Nicolai, ejusdem ecclesiæ patroni, in die commemorationis omnium fidelium animarum anno graciæ M.C.LXXX.V., anno autem a fundatione dictæ ecclesiæ XL.VII., sub abbate Ricolpho.

solemnnes ejus exsequiæ.

(1) Per quem. — (2) Exordium 3. — (3) Exiderit memoria 3. — (4) Hyacinthis Bl. — (5) Porrigere K. — (6) Toni Bl. — (7) Voluntatis ad. al. — (8) Tam diversa ad. 3. — (9) Triumphantem 3. — (10) Quanta non reliquit? ad. 3. — (11) Surget Bl. 3. — (12) Dicat 3. — (13) Q. h. o. n. p. Bl. — (14) Exstans Br. Bo. 3. — (15) Constituens ex suis præsentibus bonis 3. — (16) Virtutum 3. — (17) Computari 3. — (18) Est Br. — (19) Octobris. Tomus XI.

(19) At Br. — (20) Docet 3, K. — (21) T. que Bl. — (22) Hanc charitatem 3. Hoc K. Bo. — (23) Spiritus Bl. — (24) Om. Br. — (25) S. ad. Br. — (26) Requiescunt Br. — (27) Tradidit Br. — (28) Autem Br. — (29) Cælestibus et ad. Br. — (30) Om. Ll. — (31) Fere ad. Br. — (32) Flens K. Bo. 2. — (33) Q. f. s. D. i. s. c. Om. Bl. — (34) Ipsius K. Bo. 2. — (35) Est Br. — (36) Nassawe Bl. — (37) Quanta lamenta 3.

AUCTORE,
UT VIDETUR,
LUWANDO.
*Adhortatio ad
Arnsteinianos
ut sancte vi-
vant.*

26 Accipe jam, lector, brevem et simpli-
cem paginam quam descripsi, tanti viri virtutibus
imparem, quam nullam jactantiæ vicium
teste conscientia fermentavit (1), sed sola sepul-
tæ materiæ negligentia ad id quod videtur
eduxit. Innovent et corrigant de charitate (2)
qui voluerint (3); non enim (4) reclamabit (5)
ad limam, qui doctioris ingenii calamum
jam (6) expectat (7). Date, (8) fratres et do-
mini, date, precor, veniam, et quid tantis
cineribus debeatur vigilantes advertite, ne
quæso pro nichilo terram desiderabilem ha-
beatis, ne unde gratiam et meritum, inde te-
neamini poenas et supplicia reportare. Sequi-
tur vos et insequitur ac per omnes locorum
angustias ingreditur oculus pii pontificis Nico-
lai, penetrat abdita (9), rimatur (10) occulta (11),
videt etsi videri non velit a vobis. Non ergo
simus ingrati de (12) beneficio, ut ejus nobis
patrocinetur oratio, sed finem loquendi omnes
pariter audiamus: « Deum time et mandata
« ejus observa, hoc est omnis homo (13). Hoc
id est *per hoc*; est id est *erit*; omnis homo
subaudi *perfectus* (14). Ad hanc perfectionem
B et coronam regni qui nos invitavit post mor-
tem carnis inducat Jhesus Christus Dominus
noster. Amen f.

f

(1) Fermentant K. — (2) D. c. Om. Bl. — (3) Volunt Bl. —
(4) Etiam Br. — (5) Reclamabunt Bl. — (6) Om. Bl. —
(7) Expectant Bl. — (8) Peccatori ad. 3. — (9) Adita Bl. —
(10) Ruminat. — (11) Oculo videt et considerat. — (12) Tanto
ad. 3. — (13) Timeamus e. m. e. observemus, sinusque per-
fecti ut Pater noster in cælis perfectus est. Bl. — (14) H. i.
e. p. h. e. i. e. e. o. h. s. p. Om. 2, Bo. Bl.

a In antiquis ordinis statutis, quæ Pagius
appellat passim primaria, licet alia antiquiora
exstitisse videantur, hæc, quæ huc pertineant,
leguntur (1): Cuilibet liceat habere tres tuni-
cas, cappam unam, pelliceum unum, scapu-
lare unum, coopertorium seu pallium, sive
pelles. Pellibus de culinis, vulpinis et lepori-
nis possunt uti fratres ordinis nostri, sed alias
pelles silvestres non habeant.... Pelliceum
numquam portetur, nisi opertum tunica, præ-
terquam in matutinis, et cum superpelliceo
vel alba induitur.... Pelliceum brevius sit tu-
nica ut non appareat. De differentia vestium
conversorum pauca animadvertimus in Commen-
tario prævio, n. 52.

b Ex licentia præsumpta, quod in fundatorem
faciles essent præpositi, hæc facere potuit beatus
vir, nequaquam communi lege.

c Quum Eustachius abbas seu præpositus crea-
tus sit anno 1151; si addas annos 29 regimi-
nis, incidis in annum 1180.

d In Commentario prævio, n. 82, indicavimus E
qui essent hi viri.

e In Commentario prævio, n. 82, hic quoque
locus explicatus fuit.

f Epitaphium, quod in pluribus codicibus ad
finem legitur, dedimus in Commentario prævio,
n. 83.

(1) Le Paige, Bibliotheca Præmonstratensis, p. 218.

DE BB. ALBERTO ET GERARDO, CONF. NON PONTT.,

MONACHIS SAXOFERRATI IN PICENO,

V. D. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Saxoferratensis monasterii descriptio. Documenta deperdita. Diversæ
sententiæ de ætate B. Alberti, nixæ variis Vitis B. Gerardi.

ANNIS MCCCL
ET MCCCLXVII.
Saxoferrati,
cujus sancti
recensentur et
monasterium
describitur,

In Martyrologio totius ordinis Camaldulensis,
quod simul appendix est Martyrologii Ro-
mani, legitur hac die jussu Gregorii papæ
XVI, qui ipsemet Camaldulensium vestem do-
ctrina, sapientia et virtutibus illustravit, se-
quens commemoratio: Saxoferrati depositio
beati Alberti confessoris, qui collapsam regu-
larem disciplinam in monasterio sanctæ Cru-
cis de Tripudio mirifice reparavit; cujus sa-
crum corpus in ecclesia ejusdem monasterii
quiescit et veneratur. Saxoferratum, quod
etiam (quoniam ex vicini Sentini rudetibus ædi-
ficatum est (1)) Sentinum vocant, jacet in diœ-
cesi Nucerina, in districtu Fabrianensi et in
delegatione Maceratensi, et circa annum 1836
incolas habebat 2060 (2). Plures sanctos dedit
hic locus ecclesiæ Dei; quos inter recensentur
B. Ugo, dictus vulgo degli Atti, cujus festum
agitur die 27 julii et de quo inferius recurret
sermo; B. Alexander Vincioli, Minorita et epi-
scopus Nucerinus, cujus cultus an legitimus sit

examinabitur sub die 17 novembris; S. Nico-
laus, unus ex septem Minoritis, qui anno 1221 F
Ceutæ in Africa a Mauris occisi sunt et de qui-
bus dictum fuit in opere nostro sub die 13 octo-
bris; et præterea B. Petrus de Saxoferrato,
laïcus Minorita, anno 1230 Valentia in Hispania
martyrio coronatus, et cujus festivitas licentia
Benedicti papæ XIII agitur die 3 septembris.
Quarta milliarii parte ab oppido exstat, ut Lu-
binus (3) testis est, abbatia titulo S. Crucis de
Comitibus, dicta vulgo de' Conti, Saxoferratensis;
fuit anno circiter 1215 condita et dotata,
ex rudetibus Sentinæ civitatis per dominos
familiæ de' Atti, comites de Tripozzo et Saxofer-
rati etc.; unde nomen monasterium adeptum
fuit de Comitibus. De hoc cænobio, quod incoluit
B. Albertus atque etiam B. Gerardus, (de
quo ob causas inferius declarandas simul agere
placuit,) dedit Vincentius Patritius ad Franci-
scum Bossium, protonotarium apostolicum et
S. Pii V referendarium, præclaram epistolam;

(1) Nicolai Peranzoni de laudibus Piceni, ap. Colucci, Anti-
chità Picene, t. XXV, p. 144 et seqq. — (2) Indice alfabet.

dello stato pontificio, p. 297. — (3) Abbatiarum Italiæ brevis
notitia, p. 358.

ita

AUCTORE
V. D. B.

A ita ut operæ pretium videatur pauca aliqua inde excerpere : Inter tot templa, inquit (1), quæ Sentinum ornant, primum fortasse locum obtinent ædes sanctæ Crucis comitum de Triputio, idque nedum antiquitate et sancta quadam religione, verum etiam situ, ædificio, ceterisque rebus omnibus. Hoc templum extra oppidum situm est, non longius ab ipsis mœnibus quam circiter trecentis passibus. Locus, ubi situs est, non adeo est eminens, ut venti illius habitatoribus magno esse possint nocumento; non adeo demissus, ut nebulis semper plenus. A dextris montem habet undequaque amœnissimum, limpidis gelidisque fontibus abundantem; a sinistris Sentini flumen jucundissimum; et ipsum oppidum circumdant paululum eminentes ædes, hinc inde virentia prata, quæ ibi spatiantibus æstivo tempore, præsertim ipso sole oriente, tantam afferunt delectationem, quantam forsani animi nostri capere possunt... Ædificium sanctarum ædium et monasterii, quadratis structum lapidibus, antiquissimum profecto est, erectum anno salutis nostræ 1200 et ultra a nobilissimis comitibus de Triputio, quorum castra hac in regione erant, et munitissima quidem, quamvis hodie nuda tantum appareant vestigia...

vixit B. Albertus; sed quum perierint hujus asceterii pleraque monumenta,

2 Nomina autem eorum, qui tantum templum ædificari curarunt, amplasque dotes, illi tributas, facile rependeremus, nisi dira impiorum rabies effecisset, ut scripturæ talia continentes igne consumptæ essent. Inter illas aderant innumerabiles immunitates, dona, privilegia, prærogativæ, indulta, indulgentiæ, concessæ variis temporibus a diversis pontificibus monachis, ibi existentibus, illisque omnibus, qui sacras ædes illas visitarent; ibi privilegia quædam aderant, tributa a quodam imperatore; qui, hac transiliens, ut Romæ Christi vicarii pedes deoscularetur, reliquit in hoc templo multa munera, maxima privilegia, una cum cadavere dilectissimæ filiæ, quæ hoc in loco infirmitate præventa vitam cum morte commutavit. Hæc omnia incremata fuere in civitate Æsina*, capta infelicissimis temporibus Alexandri VI a Valentino Borgia; qui tam avide tot occisionibus Italiæ imperium usurpare visus est, donec mors et dies et desideria abstulit. Ea omnia abbatiae privilegia, indulta una cum pretiosissimis rebus asportarunt monachi; qui quum cernerent Borgiam adversus regionem illam arma parare, arbitrabantur, et male quidem, ut experientia docuit, melius tutiusque hæc omnia in civitate munita servari posse quam in loco quibusvis jactationibus aperto... Hoc monasterium incolunt monachi divi Benedicti, vestibis albis induti... Hic commodissima adsunt claustra, porticus, refectorium, dormitorium additum capitulatum*..... Templum vero in oppido [non] est, ut continuo hominum concursu illius habitatores ab orationibus distraherentur et rumoribus semper refertum sit; non adeo ab oppidis et civitatibus distat, ut illi ipsi remoti ab omni penitus hominum societate in heremo vitam ducere videantur. Verum hæc hujus asceterii laudes nequaquam extinguere

* capitulum?

queunt desiderium combustarum chartarum; tanto magis quo certius esse videatur illa combustionem factum esse ut plura perierint documenta de B. Alberti gestis.

3 Hæc enim tam obscura sunt ut de tempore, quo beatus vir vixerit, non conveniat. Audi ea de re Joannem Rosatini et Franciscum Mercurelli, qui anno 1837 coram sacra rituum congregatione dixerunt causam cultus immemorabilis B. Alberti : Non equidem, inquit (2), satis constat quo anno ad Deum transierit vir iste beatus; et perplexiorem etiam effecerunt quæstionem Jacobillus, Dorius, Perottus, qui temere ad annum 1350 ejus obitum consignarunt; quorum deinde auctoritatem imprudenter sequuti fuerunt auctor Annalium ordinis Camaldulensium (3) et auctor Synopsis Vitæ S. Romualdi (4). Ceterum multa sunt quæ dubitari non sinunt quin beatus Albertus ex hac vita migraverit ante dimidium sæculi decimi tertii. Primo enim auctor Vitæ B. Gherardi, Paulo V exhibitæ, qui auctor accuratissime singulas actorum sancti illius viri epochas investigavit, narrat ipsum suscepisse religiosum habitum e manibus B. Alberti, et rerum seriem deinde prosecutus ait « che nel 1232 era abbate Compagno; » quod certe satis demonstrat tunc temporis eum jam provectoris fuisse ætatis, et propterea multo seniore (ni forte jam vita functum) esse debuisse B. Albertum, a quo tamquam prælato monasticam vitam susceperat. Deinde, cum omnes auctores fateantur B. Albertum fundasse vel saltem primum reformasse cœnobium S. Crucis Saxoferrati, et hujus reformationis epocha ad exitum sæculi duodecimi communiter revoceatur; impossibile omnino est ipsum, qui jam tunc natu grandis esse debebat, ultra dimidium sæculi insequentis vitam protraxisse. Eique validissimo argumento id præcipue suffragatur, quod Gregorius X anno 1275 ad idem S. Crucis cœnobium miserit Rolandum Avelanitam, ut regularem disciplinam, quæ jam inter eos monachos exciderat, restitueret. Scitum est enim regularis observantiæ studium repente frigescere ac dissolvi non solere, sed tepescere veluti per gradus et sensim; idque eo diuturnius temporis spatium poscere, quo religiosæ familiæ propius absunt a sua fundatione vel reformatione, et quo sanctiores fuerunt fundatores vel reformatores : quamobrem cum anno 1275 adeo lapsa fuisset illius cœnobii disciplina, ut novus illic reformator pontificia auctoritate fuerit mittendus, credere oportet multis jam annis priorem reformatorem e vivis fuisse sublatum.

4 Desumpta est universa ista argumentatio ex Commentariis, quos Alexander Morosi, de monasterio S. Crucis, cujus erat rector, ex ejus tabulario collegit et anno 1770 absolvit (5). In his certum est anno circiter 1232 Compagnum fuisse abbatem, quandoquidem Mittarelli (6) ediderit expostulationem, qua hic abbas coram Philippo, Camerinensi episcopo (7), injuria aut certe frustra conquestus est adversus Raynaldum, abbatem S. Victoris de Clusis, quod hic,

valde pauca de eo noscuntur. Volunt nonnulli eum vixisse initio sæculi XII cum S. Gerardo, propter hujus Vitam quamdam, oblatam Paulo V,

F

et seriem abbatum Saxoferratensium : ex qua tamen nil concludere licet.

(1) Mittarelli, Annales Camaldulenses, t. V, p. 8 et 9. — (2) Informatio, p. 2. — (3) Tom. V, p. 401. — (4) Summarium super dubio de cultu, p. 8. — (5) Ibid., p. 4 et seqq.

— (6) Annales Camaldulenses, t. IV, p. 525 et app. n. 516, col. 509 et 510. — (7) Cfr Ughellius, Italia sacra, t. I, col. 555.

superhabitis

AUCTORE
V. D. B.

superhabitis S. Crucis juribus, ecclesiam S. Blasii in burgo Fabriano construxerat. Quæ de Rolando traduntur, ex Jacobillio deprompta sunt; qui hoc loco optima secutus esse videtur documenta (1); adeoque conveniunt tempora Gregorii X, qui ab anno 1271 ad 1276 S. Petri cathedram occupavit. Addere potuisset (nam hoc quoque ad præsentem quæstionem facit) postmodum Joannem quemdam abbatem fuisse S. Crucis de Triputio usque ad annum 1322, quo creatus hic ipse est abbas Classensis, ut constat ex regesto anni vi pontificatus Joannis papæ XXII, epistolis 764 et 770, idibus januarii intrantis hujus anni (2). Atque ex his probe liquet B. Albertum, cujus regimen diuturnum fuisse volunt, abbatiale pedum non gessisse ab anno 1232 usque ad annum 1322; verum hinc nequaquam concludere licet beatum virum non obiisse anno 1350, sed ante annum 1232. Quamobrem invocant auctoritatem Vitæ B. Gerardi, qua tradi volunt B. Albertum abbatem fuisse ante iniens sæculum XIII et magistrum superioremque B. Gerardi quadraginta annorum spatio: ita ut totus cardo vertatur in B. Gerardi Vita; B

Alia exstant B. Gerardi Vita, plane diversa et melioris (ut videtur) notæ.

§ Sunt autem plures B. Gerardi Vitæ. Habes imprimis illam ipsam, quæ Paulo papæ V initio sæculi XVII oblata fuisse dicitur. Causidici Rosatinus et Mercurellius eam multis laudibus ornarunt; sed numquam eam legisse videntur, sed novisse tantum ex Moreschio, altero B. Gerardi biographo, seu potius ex Morosio, qui non ipsam illam Vitam, sed Moreschium, qui eam viderat, sibi auxilio invocavit (3). Verum nullam apud Morosium illius Vitæ reperio commendationem, nisi quod eam tutum ducem æstimavit, eo verisimiliter titulo quod Paulo papæ V oblata fuerat, qua probaretur pontifici beati viri cultus: hæc enim plurimorum mens est et persuasio singularem quamdam auctoritatem inesse iis omnibus, quæ modo qualicumque Romanorum pontificum nomen præferunt. Verumtamen ante et postquam illa Vita Paulo papæ V oblata fuit, scripserunt alii omnino aliter et tot indicia temporum et locorum proferunt, ut mihi persuadere non possim eos hæc omnia somniasse aut sibi sponte imaginatos esse. Si Rosatinum et C Mercurellium audias, Jacobillius unus videtur esse auctor et aliorum dux; sed ita non est. Audi Mittarellium, de B. Gerardo agentem: Hæc descripsimus, inquit (4), ex Vitis manu exaratis beati Gerardi, ex monumentis Saxoferrati et Serræcomitum, ex Petro Rodulpho Tossinianensi, quorum excerpta in medium profert Jacobillius tomo III sanctorum et beatorum Umbriæ, pagg. 49 et sequentibus. Alibi (5) quoque meminit Mittarellius Vitæ ms., qua ipsemet usus est et quam antea in compendium redegerat Jacobillius. Petrus Rodulphus Tossinianensis similiter antiquior est Jacobillio, quippe qui, postquam diu inter fratres Minores theologica et historica doctrina claruisset, prius Venusinus, dein Senogalliensis episcopus factus

est et demum obiit anno 1602 (6). Torquatus Perotti et Dorius traduntur similiter dixisse B. Albertum circa annum 1350 obiisse. Torquatus autem ille Periactus, domo Saxoferrato, anno 1642 episcopus Amerinus obiit, præter alia opera relictis Vitis et elogiis virorum illustrium Saxoferratensium, quæ numquam edita fuere (7). Durante Dorius, qui edidit anno 1638 typis Fulginatibus Historiam familiæ Trincorum, cum adjectis commentariis de Fulgino, Nucera et Gualdo (8), reliquit præterea Commentarium de Umbria ms.; atque hoc usus est Jacobillius (9). Hi itaque similiter anteriores sunt Jacobillio, qui anno tantum 1661 tertium tomum Vitarum sanctorum Umbriæ in lucem dedit. Post Jacobillium venit Germanus Botta, qui in Synopsi vitæ S. Romualdi ejusque assectatorum tradidit etiam B. Albertum mortem oppetiisse die 7 augusti anni 1350. Non aliter anonymus, qui anno 1773 Hagiologium Italicum in lucem dedit: similiter Colucci, qui anno 1795 edidit Descriptionem chorographicam et historicam terrarum Barbaræ et Serræcomitum (10), in qua S. Gerardum anno solum 1367 diem obiisse statuit. Unde constat quam parum ratio habita fuerit Vitæ B. Gerardi, quæ sub initium sæculi XVII Paulo V oblata fuisse dicitur. E

§ II. Chronotaxis vitæ B. Gerardi. Monachatus Saxoferrati. Nativitas, parochiale munus, miracula et cultus Serræcomitum.

Verum S. Gerardi res gestas jam expeditamus. Rusticis, inquit Mittarellius (11), sed piis genitoribus natus est hoc anno 1280 sanctus Gherardus, protector oppidi Serræcomitum, Morazzani in Saxoferratensi territorio juxta aliquos, juxta vero alios in castro Montisveteris diocesis Forosempronensis; sed ex vetustissimis mss. codicibus et statutis exploratum est ipsum ortum habuisse in eodem Serræcomitum oppido, quod in diocesi Senogalliensi decem millibus passuum distat a Saxoferrato. Quum autem nunc continuo sermo futurus sit de hac villa seu oppidulo, juverit id paulo magis innotescere. Et Serræcomitum, inquit Petrus Rodulphus Tossinianensis (12), exiguus assurgens monticulus, nitidus et virens, sic dictus, quia comites quidam sub fide et ditione habebant multa alia castra; quibus a barbaris nationibus eversis, ut ipsi Gothorum rabiem declinarent, pulsi, se fuga in eum locum quasi in munitissimam arcem receperunt; cinctoque castris muro, tuto se illic continebant; quia vero ea pars, quæ nunc est, erat vicus et quarta pars castri, dicebatur quartier S. Stephani. Olim itaque multo amplius erat id oppidum quam nunc est et quam etiam erat sub finem sæculi XVI, ut collegit Civallius (13) ex veterum murorum ambitu atque etiam Colucci (14) exeunte sæculo XVIII. Adjacet fluvio

Secundum has natus est B. Gerardus anno 1280 Serræcomitum, quod oppidum describitur.

(1) Annales Camaldulenses, t. V, p. 150. — (2) Ibid., t. V, p. 322. — (3) Summarium super dubio an constet de cultu, etc. pag. 5. — (4) Annales Camaldulenses, tom. VI, p. 95. — (5) Ibid., p. 94 et tom. V, p. 147. — (6) Ughellius, Italia sacra, tom. II, col. 878 et 879. — (7) Ibid., tom. I, col. 257; Augustin. Oldoinus, Athæneum augustum Perusinorum, tom. II, pag. 320; Annales Camaldul., tom. V, pag. 402. — (8) Bi-

bliografia storica della città e luoghi dello stato pontificio, pag. 89. — (9) Cfr. Annales Camaldulenses, tom. V, pag. 402. — (10) Antichità Picene, tom. XXIV, pag. 88 et 89. — (11) Annales Camaldulenses, tom. V, pag. 147. — (12) In Chronico Minorum, ap. Colucci, Antichità Picene, tom. XXIV, p. 80. — (13) Visita triennale, ap. Colucci, tom. XXV, pag. 115. — (14) Tom. XXIV, pag. 80.

A *Nebulæ* (vulgo *Nevola*), qui, *Misæ aquis* receptis, *Senogalliæ* se in mare infundit; et *pristinæ viæ Romanæ*, quæ a *Fabiano* usque ad *Senogalliam* recta fere deducta est; neque procul a diruta *Ostra* (1), ex cuius ruderibus partim id ædificatum fuisse volunt. Licet circa annum 1836 incolas tantum haberet 1855 (2), multis tamen templis, atque olim etiam pluribus, instructum est. Venit primo loco templum *S. Stephani*, quod, olim parochiale, anno 1213 aut, ut alii volunt, anno 1263 in conventum fratrum Minorum mutatum est. Tum translata fuisse dicuntur parochialia jura ad suburbanum *S. Lucie* templum, quod secundum est. Id dum ruinam minaretur, (quamquam ruinam non traxerit; exstabat enim adhuc ad finem præteriti sæculi;) conjuncta est parochia cum parochia *S. Mariæ de Abbatissis*; de qua quum inferius redibit sermo, monebimus hic tantum hanc ædem prius prioratum *Saxoferratensem* fuisse, deinde transiisse ad sæculares; et *Piumpapam VI* anno 1783 bulla apostolica effecisse ut deinceps collegiata insignis esset, dignitatibus aliisque id genus instructa et simul parochialia retinens jura. Quarta ecclesia est parochialis *S. Michaelis*; quinta monialium *Clarissarum S. Mariæ Magdalene*; sexta itidem *Clarissarum* titulo *S. Caroli Borromæi*; septima confraternitatis *SS. Sacramenti*; octava *S. Crucis* seu confraternitatis *Mortis*. Veniunt dein undecim rurales seu suburbanæ ædes: *S. Lucie* jam memini. *S. Antonii de casa Palatii*, *S. Sebastiani* et *S. Josephi* templa paulo ante finem sæculi XVIII destructa fuerant. Verum his supererant ædes *S. Mariæ de Plano*; *S. Partiniani*; *B. M. Virginis de Flumine*; *S. Fortunati*; *SS. Cosmæ et Damiani*; *B. Mariæ de Misericordia* et *S. Joanni de Burgo* (3). Quæ quidem omnia templa non exstabant, quum natus est *B. Gerardus*; verumtamen tum jam plura fuerant exstructa quam necesse esset. In duobus ex his parochus fuit *B. Gerardus*; sed ante ejus pueritia enarranda nobis est.

Anno 1289 fit monachus in Saxoferratensi monasterio, quod anno tantum 1553 ordini Camaldulensi accessit.

C Nonum annum agens, sic pergit *Mittarellius*, anno 1289 monachum induit in cœnobio sanctæ *Crucis* extra *Saxoferratense* oppidum; anno autem 1305 sacerdotio initiatus, sacrorum librorum et præsertim divinæ *Scripturæ* lectioni totum se addixit, et jugi regulæ sancti *Benedicti* observatione, tum etiam assidue orationis et poenitentiae laude effulsit in eodem cœnobio. Vivebat facile adhuc *Rolandus*, monachus olim *Avellanensis*, abbas inde *Saxoferratensis*, sub quo reformatum fuerat cœnobium sanctæ *Crucis*; sed minus bona est hæc *Annalium Camaldulensium* scriptoris conjectura; quum ipse postea repererit (4) *Rolandum*, qui anno 1275 *Saxiferratensis* cœnobii regimen susceperat, anno 1285 diem obiisse. Post *Rolandi* mortem *Saxoferratenses* monachos expetisse communionem, societatem et instituta monachorum *Vallecastrensium*, qui non longe ab eorum monasterio Deo inserviebant, haud abhorrere a veri specie addit idem *Mittarellius*; et reapse *S. Crucis* asceterium, quod hactenus liberum fuerat, anno 1285 uni-

tum fuisse cum abbatia *Valliscastri* tradit *Lubinus* (5). Atque hinc intelligere licet quæ instituta secutus fuerit *B. Gerardus*. *Valliscastri* enim monasterium, quod et *S. Salvatoris* et *S. Romualdi* dicebatur, usque ad annum 1406 propriis legibus et usibus vixit; ac licet ipsum a fundamentis excitasset *S. Romualdus*, qui in eo etiam sepeliri voluerat, numquam ad hoc usque tempus se subdiderat disciplinæ eremi *Camaldulensis*, quam tot congregationes et monasteria primis statim sæculis susceperant. Anno quidem 1369 et iterum anno 1394 tentata fuerat unio, sed anno tantum 1406 peracta est (6); verum tunc jam pridem, anno scilicet 1353, accesserat *Saxoferratense* monasterium universo corpori ordinis *Camaldulensis* (7); ita ut *B. Albertus*, qui anno 1350 obiit, non nisi improprie huic ordini accenseri possit; contra *S. Gerardus*, qui aliquot annis post vita functus est. Ingens tamen discrimen non erat inter modos, qui in omnibus illis monasteriis observabantur. Regula *S. Benedicti* ubique prima lex erat; cui additæ fuerant institutiones quædam, per quas licebat vitam eremiticam conjungere cum cœnobitica.

8 In capitulo generali, anno 1328 *Bononiæ* celebrato, statuerant *Camaldulenses* ut prælati, in ecclesiis et oratoriis suorum monasteriorum monachos pro capellanis et pro rectoribus statuentes, assignare deberent ipsis socium, ne soli commemorarentur (8): prudens utique decretum, sed quo apparet quantum a prima sua institutione paulatim recessissent illi eremitæ. Aliter res non agebantur in *Vallecastri* et in dependentibus monasteriis: monachi etiam extra claustra et eremitoria cum socio fratre laico seu converso degebant et ecclesiasticum exercebant ministerium in parochiis, quæ penes eorum erant monasteria. *Serræcomitum* tunc tres saltem parochiales ecclesiæ erant, quas supra indicavi, sed de quibus hoc loco pauca addenda sunt. Prima erat ecclesia *S. Michaelis*, anno 1240 ædificata et possessa a *Sitriensi* monasterio; secunda *S. Stephani*; quæ quum anno 1263, aut, ut aliis placet, anno 1213 a *Benedictinis* translata fuisset jussu *Innocentii III* ad fratres *Minores*, parochialia jura transierant ad templum *S. Lucie*, non procul distans ab oppido. Hæc *Colluccius* (9). Sed animadvertendum est tradi a *Waddingo* (10), non anno 1213 aut 1263, sed anno 1314 curam animarum ab ecclesia *S. Stephani*, qua fratres potiebantur, ad *S. Lucie* translata fuisse, immo cum parochia *S. Lucie* unitam fuisse: ita ut caute hoc loco procedendum videatur. Sed quocumque modo hæc se habeant, post annum 1314 ex pristinis parochiis *S. Lucie* et *S. Stephani* una conflata erat parochia *S. Lucie*. Aderat præterea parochia *S. Mariæ de Abbatissis*. Porro, ut liquet ex bulla, quam viii idus februarii anni 1252 dedit *Innocentius IV* ad confirmanda *Saxoferratensi* cœnobio sua bona, habebat id temporis hoc monasterium præter alias paræcias multas in episcopatu *Senogalliensi* ecclesiam sanctæ *Mariæ de Abbatissis* cum capella *S. Laurentii*,

ACTORE
V. D. B.

E

Tunc temporis monachi, etiam ordinum eremiticorum, emittebantur cum socio ad administrandas parochias: diu obiit *B. Gerardus* hoc munus *Serræcomitum*,

F

(1) Colucci, tom. VI, pag. 59. — (2) Indice alphabet. di tutti i luoghi, p. 504. — (3) Colucci, tom. XXIV, pag. 82 et seqq. — (4) Tom. VI, pag. 52. — (5) Abbatiarum Italiæ brevis notitia, pag. 558. — (6) Annales Camaldulenses, tom. VI, pag. 103. — (7) Lubinus, Abbat. Italiæ notit., pag. 558. — (8) An-

nales Camaldulenses, tom. V, pag. 557. — (9) Collucci, Descriz. di due terre Barbara e Serradeconti, Antichità Picene, tom. XXIV, pag. 82. — (10) Annales Minorum, ad an. 1314, num. 16, et ad an. 1399, num. 16, tom. IX, pag. 183.

AUCTORE
V. D. B.

dependente ab ipsa, et sanctæ Luciae de Serra, et in episcopatu Nucerino sancti Stephani de Bosseto ecclesiam (1). *Quum itaque mos esset ut monachi parœcias suorum monasteriorum occuparent, accipe quæ egerit B. Gerardus. Exactis, inquit Mittarellius* (2), in monasterio triginta annis, et quadragesimum decurrens ætatis suæ annum, sibi consulere non contentus et providere proximorum saluti exoptans, rector missus fuit hoc anno (1320) ab abbate sui monasterii ad parœcialem ecclesiam sanctæ Mariæ de Abbatissis, parum distantem ab oppido Serræcomitum et subjectam monasterio Saxoferratensi; ubi admirabilis caritatis exemplo commissam sibi animarum curam exequutus est. Sed, invidiorum persecutiones subiens, ad aliam sanctæ Luciae parœciam transiit ex opposita parte castri Serræ; inde ad tertiam sancti Stephani de Bosseto; demum ad primam sanctæ Mariæ de Abbatissis regressus est; ubi præter pietatis officia illustris miraculorum gratia energumenis et infirmis salutem obtinuit.

ubi mulierem
vulneratam
sanat et divi-
nitus liberatur
a calumnia, si-
bi imminente
propter depo-
siti furtum,
patratum a so-
cio fratre con-
verso.

9 Beneficia deinde aliquot, quæ beatus vir hominibus contulit aut impetravit, recitat Mittarellius, versionem secutus quam ex Jacobillio paraverat Grandius. Inter cætera, ait, hæc narrantur. Femina quædam, cui super fusum, quonebat, cadenti manus ex ligno intromisso fistulam duxerat, eoque perducta erat, ut jam manum præcidendam medici annuntiassent, ad beatum Gerardum veniens opem ab eo dolens quæsit; qui, præmissa oratione, manum tangens ac fascia involvens, domum remisit, præcipiens ne cui diceret se ad eum venisse. Quæ revertens imminutum dolorem sensit et fascia revolutam manum ut prius integram sanamque reperit. Aliquando in hospitio sui monasterii, quod in ipso Serræ oppido, in via quæ Geronis dicitur, situm fuerat, habitabat. Dæmon conversum famulum (*intellige fratrem conversum seu laicum, B. Gerardi socium*) impulit ut, furatis nonnullis pecuniis, quas apud Gerardum quidam nobilis ejus loci deposuerat, dum iter faceret, in arca beato Gerardo (ne dominum contristaret) acceptis et clausis, inde aufugeret; quod cum factum esset, ipso sequenti die dominus rediit et reddi sibi pecunias postulavit. Gerardus, illas non inveniens, conversum, qui præcedenti nocte jam fugerat, ad se vocavit; qui statim respondens accessit; atque errorem fassus, manifestavit se tota nocte laborasse ut longius ambularet, nec umquam hortum domus ejus exire potuisse; ceterum veniam deprecatus est; quam statim vir Dei ipsi obtulit et Dominum exoravit ut in pristinam gratiam eum reciperet. Sic diabolus, qui ejus famæ violandæ gratia id curaverat, confusus est.

Ibidem in gra-
tiam paupe-
rum panem
producit et op-
pidum servat a
Nicolao de Bus-
careto.

10 Aliquando ibidem ægrotabat; cumque nec mica panis in domo remansisset, præfatus ejus conversus panem componere aggressus est. Ecce autem duo interea egeni ad januam pulsant, stipem quærentes: quibus vir Dei panem tribui imperavit. Cumque conversus se tunc panem componere diceret, nec micam ullam residuam in arca, a se tunc purgata, reliquisse assereret, jussus est ut eandem

arcam denuo adiret. Qui obediens arcam D recenti, candido et calido pane refectam * of-
fendit, sicque attonitus rem beato Gerardo enuntiavit; qui gratias agens jussit, ut quatuor panes singulis egenis, qui ad portam expectabant distribuerentur; et reliquos etiam pauperum usibus divideret, dicens non pro se, sed pro egenis a Domino eum panem sibi datum; quod et factum est; unde ex farina domestica panem pro domesticis usibus facere conversum imperavit, qui nimirum sibi a divina providentia laborem imminutum putabat. Nicolaus a Buscareto sæpe cum seditiosis hominibus noctu Serram furtivo ingressu penetrare tentavit; sed, Gerardopatriæ suæ protectionem agente, ipsius orationum vi armatorum virorum super muros manus apparuit, qui proditores ex scalis, quas moenibus admoverant, deturbatos effugarunt. Alias etiam suis orationibus patriam ac cives a variis infortuniis novis semper miraculis liberavit. *Quæ autem de moenibus Serræcomitum hoc loco dicta sunt explicari possunt his, quæ supra ex Petro Rodulpho Tossiniensi retulimus.*

11 De B. Gerardi obitu scriptor ejus Vitæ, ut mihi testis est Mittarellius (3), hæc refert: Post multos, inquit, suæ infirmitatis annos, in quodolores patientissime toleraverat, ingravescente magis magisque morbo, sui obitus diem imminere intellexit; quare ultimis omnium sacramentis munitus annum octuagesimum septimum agens, animam quietissime Creatori suo reddidit die 16 novembris anni 1367, in hospitio monachorum Saxoferrati, in oppido Serræcomitum, in via Geronis dicta. Interfuit ejus morti Joannes Pananeus, ex Minorum ordine, ab anno 1357 usque ad 1368 (4) Senogalliensis episcopus, una cum multis ecclesiæ suæ clericis, qui purissimam Gerardi animam in magno gloriæ splendore in cælum ab angelis deferri videre meruerunt. Peractis igitur per dictum episcopum solemnibus sancto viro exequiis, quibus magna virorum multitudo, ex Marchiæ et Umbriæ provinciis perveniens, præsens fuit, novis etiam miraculis sancti viri merita comprobantibus, venerabili sepulturæ ejus corpus datum est in ecclesia S. Mariæ de Abbatissis extra Serræcomitum, cui ipse præsederat, in nobili ac devoto marmoreo sepulcro reconditum; ubi innumerabili populorum, sed maxime Serræcomitum incolarum concursu venerationem obtinet, irremissis aliis prodigiis coruscans; adeo ut loci ipsius, Serræcomitum nimirum, protector habeatur; ubi ab immemorabili ejus festivitas celebratur in die XVI novembris. Anno 1380 quidam infirmus ex Forosempronensi urbe ad visitandum ejus sacrum corpus deductus est, qui integra nocte apud sepulcrum quiescens, mane facto sanum se invenit; quare promisit se in proximo ejus sollemnitatis die cum divite dono ad ipsius sollemnitatem pro gratiis referendis reditum facturum. *Hactenus velus biographus. Ad quæ subdit Mittarellius jure merito ex mox narrato miraculo inferre Jacobillum, apud quem per compendium extat memorata Gerardi Vita, tredecim post*

E

Anno 1367
moritur, so-
lemniter sepe-
litur ab epi-
scopo Seno-
galliensi et
brevis post
mortem mira-
cula patrat.

F

(1) Annales Camaldulenses, tom. V, app. col. 35. — (2) Tom. cit., pag. 513. — (3) Annales Camaldulenses, tom. VI, p. 94.

— (4) Ughellius, Italia sacra, tom. II, col. 875.

A ejus mortem annis ibidem agi solitum fuisse festum ipsius; totidem enim excurrunt ab anno 1367, emortuali sancti viri, ad annum 1380, quo miraculum contigit. Pergit dein Mittarellius B. Gerardi cultum prosequi; sed ante examinanda sunt quæ de B. Alberto feruntur; et imprimis hoc ipso loco quærendum a lectore an Vita B. Gerardi, quam modo legit, inter fabulas referri queat. Pauca aliqua in ea obvia sunt miracula, sed nulla quæ in bonis Vitis non occurrant. Cæterum omnia digesta sunt per annos certos; loca accurate designata; qui indicantur viri, vivere illa ætate; nil insuper abhorret ab illorum temporum moribus; verbo omnia suadent, nil dissuadet hanc Vitam sinceram esse et genuinam. Quamobrem ab ea discedere plane non audemus, ut viam a Morosio et Moreschio indicatam ineamus, exemplo Rosatinii et Mercurellii.

§ III. B. Albertus non fuit auctor, abbas aut reformator monasterii Saxoferrati.

B Porro in B. Gerardi Vita, quam modo dedimus, nusquam dicitur ille vestem monasticam suscepisse e manibus B. Alberti, sui prælati; quemadmodum illi volunt qui B. Albertum et B. Gerardum in Saxoferrati monasterio vixisse tradunt ante initium sæculi xiii. Et quidem nulla ratione videtur B. Albertus unquam fuisse Saxoferrati abbas, et multo minus ejus asceterii institutor aut reformator. Re quidem vera in Martyrologio Camaldulensi imperfecto et nunquam edito D. Guidonis Grandi (1) appellatur B. Albertus auctor congregationis Camaldulensis, quæ dicitur de Saxoferrato; quæ se cum reliquis, quæ subdit, ex Catalogo sanctorum Dominici Portesani Cremonensis accepisse testatur. In lectionibus autem, approbationi S. R. C. propositis, hæc alia leguntur (2): Superior ex obedientia factus, collapsam propter temporum acerbiteriam et sæculi asperas vicissitudines in eodem monasterio regularem disciplinam prisco fervori restituit. Beatum Gerardum et beatum Petrum, ejusdem cœnobii Saxoferratensis monachos, discipulos habuit, eosque reformationis suæ coadjutores et socios habere voluit: quæ ibidem in margine accepta dicuntur ex auctore Vitæ B. Gerardi, Paulo II (immo V), pontifici maximo oblata, ex monumentis in archivo monasterii S. Crucis de Saxoferrato extantibus. Sed monumenta illa non proferuntur; neque alia videntur esse quam commentarii Alexandri Morosii de Saxoferratensi monasterio, anno 1770 absoluti, et a nobis jam supra indicati; qui quum nitantur sola Vita B. Gerardi, oblata Paulo papæ V, clarum est omnia ad hunc unicum fontem reduci. Ast vincere hæc Vita non potest, quippe quæ recens sit et pugnet omnino cum antiqua B. Gerardi Vita, cujus accurationem in designandis locis, temporibus et hominibus non potuit non suspicere lector.* Deinde in antiquis imaginibus exhibetur B. Albertus absque pedo abbatiali aut ullo signo quo appareat eum fuisse abbatem; neque cum

ecclesia, manu sustenta: quo indicio fundatores designantur. Insuper imaginibus ejus nudum nomen, B. ALBERTUS aut B. ALBERTUS MONACHUS adscriptum est; qua ratione abbates designari nequaquam solent.

13 Unde vero orta sit novella traditio B. Gerardum et B. Petrum (id posterius nomen in Annalibus Camaldulensibus Mittarellii hactenus incognitum erat) socios fuisse B. Alberti in reformando monasterio, non difficile reperire est. In una ex imaginibus, de quibus paulo post, representatur ejus figura, sub qua duo monachi genuflexi orant, ut loquitur Mittarellius (3); atque hos duos monachos, quibus (ut passim fit) pictor certissime indicare voluit Saxoferratenses monachos venerationis gratia hanc tabulam pingendam curasse, convertit Morosius in ambos beati viri in reformando monasterio socios (4). At non abbas tantum Saxoferrati, verum etiam auctor congregationis Camaldulensis, quæ dicitur de Saxoferrato, exstitit. Miror virum, tam accuratum quam Grandium et tantopere in historia Camaldulensi versatum, hæc dixisse. Invenit et excogitavit hanc congregationem Lubinus; quocum quum communicatum fuisset diploma, datum Perusii per manum Guilielmi, magistri scholarum Parmensis, S. R. E. vicecancellarii, viii idus februarii, indictione x, Incarnationis dominicæ anno m.c.c.lxi., pontificatus vero domni Innocentii papæ IV anno ix, quo, ut supra retulimus, sub sedis apostolicæ protectionem suscepit pontifex Saxoferratense monasterium cum omnibus suis bonis, quæ inter plures erant ecclesiæ parochiales et capellæ, has omnes ille interpretatus est monasteria fuisse; unde dixit (5) Saxoferratense monasterium fuisse caput congregationis particularis, ab ordine S. Benedicti diversæ, dictæ sanctæ Crucis de Comitibus Saxferrati, plura sub se habens monasteria in Umbria et Marchia Anconitana, quæ ab Innocentio IV papa confirmata est anno 1251*.

14 Quum in tomis V et VI Annalium Camaldulensium de B. Alberto scriberet Mittarellius seu ejus socius Costadonius, nil exploratum habebant de beati viri gestis. Sed quum anno 1764 tomum VIII ederent, visi sibi sunt venisse in notitiam amicitiae B. Alberti cum B. Ugone seu Hugone, monacho congregationis Silvestrinæ. Accipe eorum verba (6): Plura diximus de beatis Gherardo et Alberto monachis sanctissimis Saxoferratensibus; de hoc postremo illud addimus ipsum familiarissimum fuisse beati Ugi sive Ugonis, monachi congregationis sancti Silvestri; et quotiescumque hi duo beati viri colloqui (vertit id Morosius (7) in psallere) simul volebant, licet monasterium unius distaret ab illo alterius per dimidium milliarii, prostrabant* se humi in ipsorum cellulis, et alter ad alterum verba dabat et referebat. Hæc quidem, ut parum verisimilia sunt, vellem solito melioribus confirmata videre testimoniis; sed ita non est. Imprimis nulla de mirabili hoc commercio mentio fit in Vita B. Hugonis, quam Staccioli scripsit, postquam anno 1757 sacræ rituum congregationi cultus probatus est, et in qua se in miraculis admittendis nequaquam dif-

AUCTORE
V. D. B.

multo minus
auctor congrega-
tionis Saxo-
ferratensis,
quæ ne quidem
exstitit.

E

* lege 1252.

Miraculosa
ejus colloquia
cum B. Hugo-
ne de Altis
non videntur
fuisse possibi-
lia propter
temporum di-
versitatem.

* prosterne-
bant

(1) Citat. in Summario super dubio, etc., p. 7. — (2) Summarium in festo, p. 3. — (3) Annales Camaldulenses, t. V, p. 401. — (4) Summarium super dubio, etc., p. 4. — (5) Ab-

batiarum Italiae brevis notitia, p. 358. — (6) Annales Camaldulenses, t. VIII, p. 259. — (7) Summarium super dubio, etc., pag. 5.

AUCTORE
V. D. B.

ficilem ostendit. Deinde non videntur potuisse coævi esse beati Hugo et Albertus, sive dicas hunc obiisse ante annum 1232, sive anno 1350. Si enim prius dixeris, offendis ad ætatem, ante quam B. Hugo, prius scholaris studii generalis Bononiensis, vestem monasticam certissime non induit. Etenim S. Silvester anno tantum 1231 cœnobium S. Joannis de Saxoferrato seu de Montefano prope Fabrianum, in quo vixit B. Hugo, condidit seu potius incohavit (1); et ad id non prius venit B. Hugo, quam quum aliquantum jam esset exstructum, (2) : ita ut clarum sit B. Albertum non potuisse mori ante annum 1232 et simul conversari cum B. Hugone. Similiter non convenit ut B. Albertus coævus fuerit B. Hugoni et anno 1350 obierit. Ambo enim non videntur ad magnam venisse senectutem; quandoquidem B. Hugo paulo ante mortem adhuc concionaretur (3), adeoque non videatur sæculi xiii finem attigisse, et B. Albertus annos solum quadraginta vestem monasticam tradatur gessisse, ut mox videbimus. Quum itaque neutrum et maxime prius constare non possit, miror Rosatinium et Mercurellium, (qui, quum de cultus antiquitate agebatur, produxerant (4) Morosii locum, quo ostendebatur B. Albertum non potuisse ullum cum B. Hugone commercium habere, si ante annum 1232 (ut affirmabant et reapse persuaserunt S. R. C. (5)) mortuus fuerit,) deinceps hæc in lectione V seu I secundi Nocturni proposuisse probanda : Fertur eum beati Ugonis, congregationis S. Silvestri monachi, familiarissimum fuisse, et quotiescumque hi duo beati viri colloqui sibi volebant, licet monasterium unius per dimidium milliarium ab alio distaret, in propriis cellulis humi se prostrabant, et alter ad alterum verba dabat et referebat. Sane jure merito dixit Pescellius, fidei promotor, locum futurum esse lectionum et in Martyrologio encomii disquisitioni atque examini, ut cognosceretur quæ variationes et correctiones et alia hujusmodi in his, quæ exhibita fuerant, acienda essent; sed id dolendum quod fidei promotores aliquando in deserto prædicare videantur.

Mortuus est B. Albertus anno 1350 et plures ei positæ imagines.

15 Sane, licet sequentia parum magnifica sint et stupenda, fas fuisset illis causidicis iis stare absque veritatis detrimento : Ad Deum transiit hoc anno (1350), verba sunt Mittarellii seu Costadonii (6), beatus Albertus, monachus Saxoferratensis, in cœnobio S. Crucis, comitum de Tripudio, qui circa annum 1310 vestem monasticam acceperat in eodem monasterio. Quadraginta annis expletis sanctæ conversationis, quos in assiduis orationibus et jugi pœnitentia transegit, obiit die septima augusti ad fidem Jacobillii (7). Ejus sacrum corpus venerabiliter in ecclesia cœnobii sepultum sub ara laterali jacere per cratem ferream, ante oculos positam, conspicitur et a confluentibus populis cultum nunquam interruptum obtinet. Ad lævam pariter ejusdem altaris partem super parietem legitur BEATUS ALBERTUS, et exhibetur imago monachi, antiquo albo habitu amicti. In alia prælonga ta-

bula coloribus expressa altera prægrandis D imago visitur, sub qua duo monachi genuflexi orant, cum hac epigraphe :

HUJUS. PICTURA. ASSERTITUR. ALBERTI. FIGURA
MIRATUR. HIC. ALBERTUS. MONACHUS. ELECTUS
IN. SANCTA. CRUCE. MORTUUS. ET. IBI. EST. SEPULTUS.

Et hæc est antiquior beati viri imago una cum tertia ad aram majorem ecclesiæ depicta, subjectis literis : BEATUS ALBERTUS. Aureolæ pictæ circum caput in illis imaginibus.

16 Pergunt dein Annalium Camaldulensium scriptores : Antiquioris imaginis, quum periti, in processu de cultu immemorabili auditi (8), æstimarunt sub medium sæculum xiv pictam, ectypon, ære incisum, ob oculos ponimus, (quod apud eos vide;) illud unum animadvertentes in ea imagine vestem superiorem beati Alberti esse amplam cappam, clausam usque ad pectus, inde ad terram apertam; ita ut interius scapulare conspici queat; latera autem cappæ descendere e brachiis et grandes apertasque deorsum quasi manicas efformare. Similibus ferme cappis indutæ visuntur sanctæ Parasceve, Barbara et Marina in vetusta tabula græcanica, quæ exstat in museo sanctæ Genovefæ Parisiorum et procusa est in CP. Christiana, p. 104. Ea vestis species parum tamen viguit in abbazia Saxoferratensi; nam eadem ætate in pariete dictæ ecclesiæ coloribus exprimitur idem beatus Albertus cuculla indutus; cucullam etiam gestat tertia imago recentior, super tabulam quadratam aræ majoris depicta una cum beato Gerardo monacho itidem Saxoferratensi (et pluribus aliis sanctis (9)); vel certe dicendum utramque et apertam ad formam cappæ et clausam ad formam cucullæ, vestem in eo monasterio in usu fuisse sæculo xiv. Quam posteriorem sententiam probaverunt postea iidem scriptores (10), animadvertentes in codicibus liturgicis monasterii Avellanensis ad literas initiales conspici monachos cucullis, casulis et cappis indutos; quod argumento esse promiscue usurpatas fuisse eas vestes. Sæpius alibi ad formam et colorem vestium monachorum, qui eremiticam in Italia vitam partim servabant, redeunt iidem auctores; sed ex illorum disquisitionibus id unum sequitur monachos istos in hac re parum severos fuisse. Verum nimis jam a B. Alberti cultu recessimus.

17 Jam pridem lampades accendi consueverunt et candelæ a fidelibus afferri; ut plures in processu testati sunt (11). Huc pertinet testamentum, rogatum 25 julii anni 1490, quo Anella, filia quondam Balignani de castro Montissicci et uxor olim spectabilis viri Johanpetri de Humanis de Saxoferrato, Saxoferrati in domo sua reliquit ecclesiæ sanctæ Crucis Comitum pro fabrica et concimine suæ capellæ sancti Alberti florenos quatuor cum dimidio (12). Huc quoque facit testimonium Alexandri Romagnoli; qui, annos natus 97, die 16 septembris anni 1836 Saxoferrati deposuit (13) se semper intellexisse ex traditione seniorum constantem fuisse venerationem, qua fideles colebant B. Alber-

Vestium diversitas in Saxoferratensi monasterio.

E

F

Cultus ejus, de quo multa exstabant argumenta, probatus fuit anno 1857 S. R. C.

(1) Compagnoni, Memorie della chiesa e dei vescovi di Osimo, t. II, p. 235. — (2) Staccioli, Breve compendio della vita e dei miracoli del B. Ugo degli Atti, p. 4. — (3) Ibid., p. 25. — (4) Summarium super dubio, etc., p. 5. — (5) Cfr Decretum de casu excepto, in Summario in festo, p. 6. — (6) Anna-

les Camaldulenses, t. V, p. 401. — (7) SS. Umbriæ, etc., t. III, p. 368. — (8) Summarium super dubio, etc., p. 2. — (9) Ibid., p. 1. — (10) Annales Camaldulenses, t. VI, p. 95. — (11) Summarium super dubio, etc., p. 8 et seqq. — (12) Ibid., p. 3. — (13) Ibid., p. 10.

AUCTORE
V. D. B.

A tum tamquam patronum adversus dolores capitis (*et intestinorum* (1)); quare eos caput transmittere per fenestellam, quæ est super crates ante corpus positos; se testem fuisse et participem festivitatis, quæ quotannis die 3 februarii ad ejus altare in ejus honorem cum magno populi concursu agitur; se præterea in festivitate sanctæ Crucis in mense majo (*seu die 3, qua Inventio recolitur*), et diebus veneris mensis martii magnam hominum multitudinem in templo sanctæ Crucis vidisse, et accensas candelas, a fidelibus ad sepulcrum oblatas, et lampades ardentes ante crates ejusdem sepulcri: *quæ alii suo quoque testimonio confirmarunt* (2). Verum licet altare B. Alberti dicatur, noli putare id ei fuisse dicatum; genuinus ejus titulus B. Mariæ Virginis est (3); habetque B. Alberti nomen propter corporis præsentiam. Ambigendum itaque non erat quin B. Alberti cultus referendus esset inter casus exceptos a decretis Urbani VIII. Quamobrem multa fiducia collegerunt Camaldulenses anno 1836 documenta, quibus id constans fieret et S. R. C. deinde adierunt. **B** *Votis eorum satisfactum est die 23 septembris anni 1837. Anno sequenti convenerunt iterum Camaldulenses S. R. C. de obtinenda licentia celebrandi officii ecclesiastici in beati viri honorem; atque hæc quoque licentia eis facta est, et statutum ut natalis celebraretur die 25 octobris. Dabimus infra decretum approbationis cultus, quo, quæ de ejus Vita deque immemorabili ejus veneratione noscuntur, compendio conclusa sunt. Sed antea expediemus quæ de B. Gerardo supersunt dicenda.*

§ IV. Cultus, translatio, dedicatio altaris, miraculorum fama B. Gerardi.

Serræcomitum
et Senogalliæ
B. Gerardi cultus
multo fuit
solemnior;

Vidimus num. 15 B. Gerardi imaginem in monasterio Saxoferratensi pictam esse in tabula altaris majoris una cum imagine B. Alberti et aliorum plurium sanctorum, videlicet B. Mariæ Virginis cum puero Jesu, Christi cruci affixi cum duabus Mariis, SS. Petri et Pauli, quatuor Evangelistarum, S. Stephani, S. Petri Damiani et S. Helenæ (4); quam tabulam sæculo xv pictam fuisse æstimavit Bartolinius pictor (5). Alio modo B. Gerardum olim cultum fuisse Saxoferrati non invenio. Sed Serræcomitum, ubi natus est et plurimos annos parochiale obivit ministerium, multo splendidiore nactus erat publicos honores. Mittarellius et Costadonius, postquam animadvertissent (ut supra relatum est) anno 1380, seu decimo tertio post mortem, jam inceptam fuisse beati viri religiosam venerationem, in hæc verba pergunt (6): In antiquo Serræcomitum statuto, quod renovatum fuit anno 1524, sanctus Gerardus protector, gubernator, intercessor et defensor communis et populi terræ ejusdem loci et gloriosissimus confessor quatuor vicibus appellatur; ubi etiam decernitur ipsius solemnitatem esse de præcepto observandam; ac jungitur loci prætori et prioribus, ut publicis sumptibus pallium pulcherrimum ipsius ecclesiæ donent

ac solemnissimum officium cum processione populi celebrandum ibidem curent. In antiquis Senogallensis ecclesiæ kalendariis adnotatur ad diem 16 novembris: « Sancti Gerardi » confessoris non pontificis duplex. Apud nos » habetur ecclesia in diœcesi; cujus corpus in » propria ecclesia requiescit. Lectiones primi » Nocturni de feria; reliqua omnia de comuni. Vesperæ de eodem. Commemoratio » sequentis diei. » In vetustiore Breviario ms. ecclesiæ sanctæ Mariæ de Abbatissis, postea Venetiis recuso anno 1495 et iterum cum aliquibus additionibus anno 1501, legitur: « Die 16 novembris obitus beatissimi » Gherardi de Serracomitis. » Erat vir sanctus altæ staturæ, carnis olivigeræ exsiccatae, barbæ longioris; tunicam gerebat ex albo crassiore panno Camaldulensium eremitarum more confectam. Ejus cappa usque ad hodiernam diem in eadem ecclesia, ubi ejus corpus requiescit, asservatur. In veteri icona ipsius ecclesiæ de Abbatissis ad altare, dicatum sanctæ Agathæ, lignea imago sancti Gerardi cum habitu Camaldulensi, sed cucullo strictiore et tunicæ affixo, necnon cum pileolo invisitur, et ad ejus pedes antiquis characteribus scriptum est: SANCTUS GHERARDUS.

19 Cardinalis Alexander Oliva, ex Saxoferrato oriundus, presbyter tituli sanctæ Susannæ, episcopus Camerinensis et olim Augustiniensis ordinis sui præfectus generalis, sanctimonia et doctrina celeberrimus, ac theologorum sui temporis princeps appellatus, cum legatum ageret in ducatu Spoletino et in Marchia Anconitana, die duodecima martii anni 1451, ex conventu sanctæ Mariæ de Saxoferrato ordinis sancti Augustini, indulgentiam perpetuam centum dierum visitantibus præfatam ecclesiam sanctæ Mariæ de Abbatissis in festivitibus sanctæ Mariæ Virginis impertivit, atque in ipso diplomate utitur his verbis: « Ubi corpus gloriosissimum beati » Gerardi dicitur esse reconditum; cujus meritis inelyta ibidem miracula extiterunt ac » quotidie plura fieri videntur. » Novissime, subdit Jacobillius, anno 1659, die 19 maji, de superiorum licentia translatio beati Gerardi facta est, Francisco Maria de Honoratis, nobili Serræ municipe, protonotario apostolico, vicario sancti officii et episcopali Serræcomitum, magnificentius ex sua devotione sacellum beati Gerardi exornante, interventu Honorati, episcopi Urbaniensis, ejus fratris, ac circiter quatuor millibus hominum ex vicinis populis, cum multis confraternitatibus non invitatis concurrentibus, in arcam cupressinam, intra aliam nuceam perbelle ornatam, sacrum Gerardi corpus est repositum, veteri marmoreo tumulo subter altare condito, ad quem infirmos deferunt populi, qui sospitatem recipiunt. Post dietam etiam translationem innumeris Deus miraculis servum suum illustravit; unde fama divulgata, tota pene Marchia et Umbria commota est, ita ut plus quam milleni in dies ad eum visitandum recurrant. Hæc Jacobillius, qui librum suum scripsit anno proximo post illam translationem; addit ab hujus translationis tempore usque ad

de ejus miraculis testatur anno 1451 cardinalis Oliva; anno 1659 transfertur ejus corpus et multa sequuntur miracula.

(1) Annales Camaldulenses, t. V, pag. 402. — (2) Summarium super dubio, etc., p. 8 et seqq. — (3) Ibid., p. 4. —
Octobris Tomus XI.

(4) Ibid., p. 1. — (5) Ibid., p. 1 et 2. — (6) Annales Camaldulenses, t. VI, p. 94.

AUCTORE
V. D. B.

Altare ejus ti-
tulo dicatur,
quod simul
cum sepulcro
describitur.

id ipsum, quo scribebat, plusquam triginta ho-
minum millia eo convenisse.

20 Dum tot prodigiorum serperet rumor et
tantus hominum concursus fieret, consecravit
prædictus Urbaniensis præsul die 18 septembris
anni 1659 altare B. Gerardi in templo de Abba-
tissis. Hæc Collucci (1), qui et sequentia addit:
Altare, in quo requiescunt reliquiæ, situm est
in media navi ad cornu epistolæ et formam
habet loculamenti marmorei. Magnis et validis
cratibus, pecunia publica factis, circumdatur.
In zophoro seu in ea parte quæ currit inter
coronidem et epistylum hæc breviate legun-
tur verba :

GHID. HVC TVMV DIVO SAC PERENE
PFECT STATVT PLEBSQ. PRESQ. SIM.
DEFESOR PRLE CVM SIT PTECTOR ET OES
DEMONIB. PSSOS LIBERET IPE MALIS

Quibus significari videntur sequentia :

Ghirardo hunc tumulum divo sacravere peren-
nem;

Perfectum statuunt plebsque patresque si-
mul:

B Defensor patriæ cum sit, protector et omnes
Dæmonibus pressos liberet ipse malis.

Ipsa ara seu inferior altaris pars recentior est,
ex sculpto marmore, et hæc verba circumscri-
pta exhibet : ALTARE HOC POST CLVI. ANNOS IN
DEI HONOREM ERECTVM ET B. GHIRARDO DICATVM
FVIT PER ILLVM HONORATVM EPISCOPVM CON-
SECRATVM DIE XIX SEPT. MDCLIX. In antiqua
altaris parte exstat lapis, antependio cooper-
tus atque his inscriptus verbis : NOVA BEATIS-
SIMO GHIRARDO SVFFECTA ARCA, VETVS HÆC
MARMOREA, VT AB OBSESSIS ET INFIRMIS SANITAS
APTIVS IMPETRETVR, HIC DIE VI IVNII MDCLIX
TRANSLATA FVIT.

Anno 1777
cultus proba-
tur S. R. C. et
ejus festum ab
aliis agitur die
1 aprilis, ab
aliis die 16
novembris.

21 Ex hactenus recitatis sole clarius est
B. Gerardi cultum non solum centum sed multo
pluribus annis ante Urbani VIII decreta incoh-
atum fuisse; eum semper perseverasse et proin
locum fuisse ut inter casus exceptos referretur.
Sensit id S. R. C. anno 1777 concessitque clero
sæculari et regulari illius regionis licentiam
celebrandi die 16 novembris, qua beatus vir mor-
tuus est, missam et officium in ejus honorem.
Hinc in Ordinibus divini officii Senogalliensibus
C pro annis 1841 et 1846 ad diem 16 novembris
agi jubetur ejus festum ritu duplici minori.
Postea eadem facultas facta est ordini Camal-
dulensi; sed quoniam dies 16 novembris impe-
dita erat festo SS. Joannis et Benedicti, marty-
rum ordinis Camaldulensis in Polonia, relatus
est pro eis ad diem 1 aprilis S. Gerardi natalis.
Quamobrem ad hanc diem in eorum Martyrologio
legitur: In oppido Serræcomitum Senogallien-
sis diocesis beati Gerardi confessoris, qui
jugi monasticæ regulæ observatione, assiduis
orationibus, omnium virtutum laude insignis,
quartodecimo kalendas decembris in cælum
evolavit. Jam pridem ejus memoriam fecerat
Ferrarius ad diem 16 novembris in Catalogo
generali sanctorum; sed ejus encomium omiserat
in Catalogo sanctorum Italiæ: quam lacunam
implevit ad diem 16 novembris auctor Hagiolo-
gii Italici; qui quadriennio antequam B. Gerardi
cultus probatus esset S. R. C. monuit officium
ipsius in kalendaris celebrari sub ritu duplici.
Fieri potest ut aliquando nanciscamur veterem

(1) Descrizione della terra di Serra de' Conti, in Antichità

S. Gerardi Vitam, hactenus latentem; id si fiat, D
poterit dari sub die 16 novembris.

DECRETUM

ORDINIS S. BENEDICTI CONGREGATIONIS CAMALDULENSIUM SUPER
CONFIRMATIONE CULTUS, AB IMMORABILI PRÆSTITI S. D.
ALBERTO MONACHO S. CRUCIS SAXIFERRATI EJUSDEM CONGRE-
GATIONIS, BEATO NUNCUPATO.

Ordo ille, a sancto patriarcha a in ecclesiam
ad ejus splendorem et munimen invectus, in-
ter frequentissimos b, quos protulit, heroas
vertente sæculo duodecimo ac tertiodecimo
ineunte c Saxiferrati exhibuit servum Dei Al-
bertum, monachum congregationis Camaldu-
lensium d, qui quum sodalibus præluxisset
quadraginta annorum spatio, ante dimidium
ejusdem sæculi decimitertii e ex hac vita in
osculo Domini feliciter migravit. Virtutibus
siquidem omnibus f instructus apparuit, assi-
dua præsertim prece ac jugi pœnitentia, ex qua
bonus ille spiritus prodiit, ut si censeri nolit
institutor g cœnobii sanctæ Crucis de Saxo-
ferrato, collabentem tamen ejus regularem
disciplinam in pristinum fervorem restituisse
nullus est qui inficietur h. Peculiaris hujus
sanctitatis fama, quæ in dies magis magisque
augebatur ob virtutum odorem, singularem
quamdam consequuta est coronam, dum inter
cælites cooptatus Albertus amplissimo mira-
culorum testimonio, uti fertur i, fuit a Deo
clarificatus. Eapropter statim k ab ejus obitu
a fidelibus altarium honoribus coli cœpit;
sacræ exuviæ, sub altari humatæ, summo fue-
runt honore veneratæ ad præsentem usque
diem; ac eidem demum fuere dicata ædícula
et altare l.

2 Quæ omnia immemorabilis cultus speci-
mina animo reputans R. D. Albertus Marini,
recensitæ Camaldulensium congregationis
procurator generalis, sacrorum rituum con-
gregationem humiliter rogavit, ut juxta san-
citas a generalibus decretis leges ab hac
sancta apostolica sede cultus ille formiter con-
firmaretur. Quæ in ordinario cœtu ad S. Ma-
riam supra Minervam loco sacri palatii apo-
stolici Quirinalis de mandato SSmi subscripta
die coadunata, ad relationem ab Emo et Rmo
domino cardinali Carolo Maria Pedicini, epi-
scopo Prænestino, sanctæ Romanæ ecclesiæ
vice-cancellario et eidem sacræ congregationi
præfecto hujusque causæ ponente, factam,
audito R. P. D. Virgilio Pescetelli, sanctæ fi-
dei promotore, qui scripto et voce suam sen-
tentiam exposuit, omnibus rite accurateque
rationum momentis discussis et examinatis,
visisque responsionibus per defensores ad
animadversiones datis, rescribendum censuit:
« Constare de casu excepto a decretis sa. me.
« Urbani papæ VIII. Die 23 septembris 1837. »
Super quibus omnibus facta postmodum san-
ctissimo domino nostro Gregorio papæ XVI
per me subscriptum secretarium fideli rela-
tione, sanctitas sua rescriptum sacræ congre-
gationis adprobavit, confirmavitque cultum ab
immemorabili præstitum beato Alberto, mo-
nacho congregationis Camaldulensium. Die
30 recensiti mensis et anni. C. M. episcopus
Prænest. card. Pedicinius, S. R. E. vicecancel-

B. Alberti, de
quo fere nihil
scitur, cultus
immemorabi-
lis

a b c

d

e

f

g

E

h

i

k

l

probatur anno
1857 S. R. C.

F

A Iarius S. R. C. præfect. Loco † sigilli J. G. Fattati S. R. C. secretarius.

ANNOTATA.

a Intelligitur S. Benedictus, non autem S. Romualdus, siquidem hoc loco distinguatur ordo ab congregatione.

b Paucos aliquot sanctos, qui fastis sacris incripti sint, protulit illo tempore ordo Benedictinus; sed frequentissimos, maxime in eremis, qui, ut omni tempore, sanctimonix laude claruerunt, quin cælestes honores eis decreti sint: qui posteriores intelliguntur.

c Cfr Commentarius prævius, num. 15.

d Saxoferratense monasterium accessit tantum Camaldulensibus post mortem B. Alberti, scilicet anno 1353. Vide Commentarium prævium, num. 7. Hæc itaque per prolepsim quamdam dicta sunt.

e Immo anno 1350; italicismus itaque sæculum XIII est.

f Ex cultu, B. Alberto post mortem præstito, defectu veterum testimoniorum, concludi potest eum reapse virum sanctum fuisse.

g Hæc plane probabilia sunt, quum credibile non sit eum fuisse institutorem illius cænobii.

h Quibus recentioribus scriptoribus hæc nitantur colligi potest ex Commentario prævio. Et quidem quum S. Albertus simplex fuerit monachus Saxoferrati, ut vetustis imaginibus appictum est atque in hoc ipso decreto dicitur, reformasse hoc cænobium censendus est, collegis suis præiens sanctitatis exemplo.

i Nil singulare de ejus miraculis traditur in monumentis, quæ vidimus.

k Quum anno 1350 fuerit mortuus eique posita fuisse videatur imago sub medium sæculum XIV, profecto dici potest eum brevi post mortem coli cœpisse.

l Vulgus scilicet appellavit altare S. Mariæ Virginis nomine altaris B. Alberti propter corporis ejus præsentiam.

DE B. FRANCISCO DE CALDARIOLA, CONF.

ORDINIS FF. MINORUM,

COLFANI, IN DIOECESI CAMERINENSI, IN ITALIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Qui de B. Francisco scripsere. Patria ejus et ministerium sacrum. Institutio montis pietatis. Mors.

ANNO MDVII.
In conventu
Colfanensi,
qui fertur a
S. Francisco
Assisiæ con-
ditus, vixit et
quiescit B.
Franciscus a
Caldariola;

Franciscus Gonzaga, Fratrum Minorum Observantium generalis minister, originem conventuum sui ordinis anno 1587 explicans, ubi venit ad conventum S. Francisci Colfani in provincia Marchiæ, hæc de eo tradit (1): Quod hic conventus, beatissimo patri Francisco sacer, qui in pagorum Campirotundi atque Cessapalumbi Camerinensis diocesis finibus constructus est, seraphicum ipsum patrem sui fundatorem atque auctorem habuerit, tum ipsa structura, quæ humilis incuriosaque est, tum fons sibi propinquus, qui divi Francisci dicitur, ab eoque fossus inventusque asseritur, tum quoque seniorum traditio, quæ intrepide hoc ipsum asseverat, simul testantur. Ejus vero situs Colphanum appellatur, amœnaque sylva in gyro vestitur, quæ hunc locum elegantissimum commendatissimumque reddit. Accedunt quoque ad ejus decorem præfatus divi patris Francisci fonticulus, in media sylva situatus; et Fiastra placidus fluvius, qui ejusdem sylvæ oram dilabentibus lymphis alluit; et corpus beati patris Francisci a Caldariola, in ejus ecclesia sepultum, quod apud convicinos paganos ob frequentia miracula, quæ Deus opt. max. ob ejus merita in eorum favorem in dies operari dignatur, in maxima veneratione est, suavissimamque quandam fragrantiam ex se emittit. Hoc igitur

in monasterio, licet solitario campestrique in loco constituto, duodecim fratres commorantur; quibus adjacentes pagi necessaria ad victum atque amictum satis liberaliter subministrant. Hæc eadem in compendium rededit Waddingus (2) sub annum 1215, quasi tunc temporis fundatus fuisset ille conventus. In præsentem autem commentario agendum est de S. Francisco a Caldariola, qui præcipuum illius loci decus et robur dicitur, quod ibidem anno 1507 diem obierit et hactenus requiescat.

2 Porro priusquam die 1 septembris anni 1843 immemorabilis cultus sacræ congregationi rituum probatus est, confectus fuit pro more processus, quinque continens partes; quarum prima Informatio est super dubio an constet de cultu ab immemorabili tempore, secunda Summarium super eodem dubio, tertia Adnotationes R. P. D. promotoris fidei super eodem dubio, quarta Responsio ad adnotationes; quinta Summarium additionale. Postquam autem favens decretum obtentum est, concessio officii et missæ propriæ cum elogio in martyrologio postulanda visa fuit, eaque de causa alius processus incohatu est, ex quatuor constans monumentis, scilicet Libello supplicis, Summario, Adnotationibus promotoris fidei et Responsione ad eas. Utrumque autem processum dicendorum fontem fore vix est quod moneam: eo enim capiuntur fere

cujus cultus anno 1843 approbatus fuit. Multi de eo scripserunt,

(1) De origine seraphicæ religionis, part. II, prov. Marchiæ, conv. XXVII, pag. 205. — (2) Annales Minorum, ad an. 1215,

num. XXVII, tom. I, pag. 256, edit. 1751.

AUCTORE
V. D. B.

omnia, quæ ordinis seraphici scriptores de B. Francisco memoriæ tradiderunt. Primus autem omnium, qui ejus gesta prosecutus fuisse videtur, nomen habet P. Marianum de Florentia, ex Observantium numero, qui ante annum 1537, quo vita functus est, Fasciculum chronorum ordinis Minorum scripsit. Servabatur olim ille liber in archivo conventus S. Isidori de Urbe; sed malo fato periit. Exstabat adhuc anno 1618, quo pater Bartholomæus Cimarelli, Minor Observans, Venetiis edidit ordinis sui historiam, et margini inscripsit se sua dicta desumpsisse ex Mariano de Florentia, ex Marco Ulyssiponensi et ex Francisco Gonzaga (1). Qui hic secundo loco appellatur Marcus Ulyssiponensis, is anno 1570 Salmanticæ Chronica ordinis Minorum edidit; quod opus ante annum 1606 de Sousa hispanice, Blancone gallice et de Diola italice reddiderunt. De Gonzaga initio meminimus. Bartholomæus Cimarelli, qui deinde venit, Chronica item ordinis Minorum edidit Venetiis anno 1618. Arturi a Monasterii Martyrologium Franciscanum, in quo etiam celebratur B. Franciscus ad diem 12 septembris, lucem vidit Parisiis anno 1638; et Ludovici Jacobilli Vitæ sanctorum et beatorum Fulginia anno 1656. Hueberi Menologio, in quo cum laude quoque prodit S. D. nomen, editum est Monachii anno 1698. Spiritalis Palma seu Legenda universalis ordinis Minorum, in qua item sub die 12 septembris brevis B. Francisci laudatio continetur, ab auctore Benigno Fremaut flandrice publico data est Gandæ anno 1708. Benedictus Mazzara Sulmonensis in Legendario Franciscano, quod anno 1722 Venetis typis excudi jussit, laudavit similiter B. Franciscum. Plures alios omitto; et breviori quidem potuisset, quem modo dedi, scriptorum catalogus, quum soli Marianus de Florentia, Marcus Ulyssiponensis et Franciscus Gonzaga ex propria scientia testimonia dederint, reliqui omnes nil egerint quam illorum repetere dicta. Et quidem Gonzaga hæc pauca tantum refert, quæ superius ex eo dedimus; Cimarellius, qui Mariani de Florentia scriptis usus est, nil habet quin legatur apud Marcum Ulyssiponensem; adeo ut hic omnium dicendorum, si pauca recentius detecta excipias, unicus testis sit.

C
sed pauca memoriæ tradiderunt. Natus est Caldariolæ, ubi eo vivente conditus est domus conventualium.

3 Cæterum valde pauca de B. Francisco noscuntur. Ex agnomine de Caldariola intelligitur natus fuisse in hoc loco. Oppidum id est parvum quidem, quippe quod incolæ tantum continet 1673 (2); sed amœnum valde, utpote in collis clivo positum inter Fiastram et Chientirivos, et a tergo habens Apenninos montes et coram planitiem fertilissimam. Olim aquis calidis celebre erat; atque inde nomen suum assumpserat; sed sæculo xvi rupti sunt in monte Caruso canales, neque deinceps fuere restituti (3). In vicinia, in loco ubi ante erat capella S. Petri de Antiquis, oppidani Minoribus Conventualibus anno 1473 construxerunt conventum, dictum de Caldariola (4); quod utrum factum sit ante an post B. Francisci professionem nemo dixerit, quum plane nesciatur quoto ætatis aut quoto

religiosæ vitæ anno diem obierit. Cæterum poterat beatus vir tam facile Colfani induere S. Francisci habitum quam Caldariolæ, quum Colfanensis conventus territorio Caldariolæ proximussit. Colfanum scilicet neque parochia neque civilis communitas est; sed vicus tantum, in finibus (ut recte dixit Gonzaga) Campirotundi et Cessæpalumbi situs; quæ ambæ paræciæ, quarum prior 750 incolæ (5) et altera 599 (6) continet, Caldariolensi senatui subjacent et hujus oppidi fere partes sunt, positæ ad meridiem. Nescio qua animi avocatione Marcus Ulyssiponensis (quem alii plures secuti sunt) confuderit Colfanensem conventum cum Cingulano, volueritque beatum virum in hoc vixisse et evivis recessisse. Cingulanus quidem conventus concludebatur etiam in provincia Marchiæ (7); sed alius omnino est ac Colfanensis et situs est in civitate episcopali Cingulo, annexa diœcesi Auximanæ.

4 Licet autem tam grave piaculum admisierit Marcus, ipse tamen unus sanctimoniam B. Francisci aliquantisper explicavit. Waddingus ad annum 1507 ejus verba latine refert (8); sed non satis fideliter; quare malim ea ex italico, quum primaria editione caream, vertere. Ait itaque (9): Anno sequenti, scilicet 1507, vitæ cursum absolvit frater Franciscus de Caldariola in conventu Cingulano, immo Colfanensi, provincia Marchiæ. Fuit concionator, zelo, pietate et literarum scientia insignis; verumtamen prædicabat semper res simplices et piæ cum exemplis sanctorum morum; ita ut magnus animarum fructus existeret. Tantus erat ejus in Deum amor et pietas, ut noctu officium divinum et orationes recitaret, et interdum concionaretur et pœnitentes audiret, adjuvans animas. Hæc caritas magno ei auxilio erat ad tollenda ex cordibus obduratis odia et ad pacem inter multos restituendam; qua in re gratia speciali præditus erat. In hora ejus obitus homini cuidam, in oratione posito, magnus apparuit splendor, qui diu perstitit. Qui homo quum postridie mane ad conventum ivisset, intellexit eadem hora servum Dei ad suum abivisse Dominum. Fuit sepultus a populo cum magna pietate, et multi qui se ei commendarunt petitas gratias et beneficia consecuti sunt.

5 Omisit vero Marcus Ulyssiponensis dicere de egregio instituto, quod Caldariolæ B. Franciscus exemplo tot aliorum fratrum Minorum promovit. Sed res paulo altius repetenda est. Post medium sæculum xv, bellis civilibus et exteris tantopere exhausta erat Italia, ut major familiarum pars, frustra cum penuria luctata, pecunias ab hebræis aliisque usurariis acciperet, statuto fenore septuaginta aut octoginta pro centum (10). Quis primus huic malo remedium attulerit non omnino constat, quamquam omnes consentiant hanc fratrum Minorum esse laudem. Contendit Mariotti (11) B. Jacobum Picenum, insignem omni ex parte virum, primum instituisse montem anno 1458 Asculi, quæ ejus patria erat; deinde Michaellem de Mediolano alium fundasse Perusii anno 1462; adeoque Barna-

Colfani, non Cinguli, ut quidam voluerunt, vixit et ministerium sacrum exercuit.

E

Montem pietatis, cujus instituti in Italia media origo

(1) Cfr Summarium super dubio, pag. 7 et 11. — (2) Indice alfabetico di tutti i luoghi del stato pontificio, pag. 55. Romæ, 1856. — (3) P. Castellano, Specchio geografico-storico-politico di tutte le nazioni del globo, tom. VI, pag. 580 et seqq. — (4) Waddingus, Annales Minorum, ad an. 1475, num. 16, tom. XIV, pag. 81. — (5) Indice alfabetico, etc. pag. 37. —

(6) Ibid., pag. 69. — (7) Gonzaga, de Origine, etc. p. 209. —

(8) Annales ad an. 1507, num. 50, tom. XV, pag. 375. —

(9) Summarium de dubio, etc. p. 8. — (10) Moroni, Dizionario di erudizione ecclesiastica, Vº Monti di pietà. — (11) De' Perugini auditori di rota, p. 207.

AUCTORE
V. D. B.

A *bam Interamnensem* *, quem primum hujus inventi auctorem facit Waddingus (1), promovisse solummodo montem, a Michaele de Mediolano fundatum. Uti assolet, inquit Waddingus (2), res hæc nova visa est, statimque suos habuit contradictores non paucos, præsertim ex ordine Prædicatorum; qui, contractum judicantes usurarium, vehementer obstiterunt. Re ad publicam concertationem coram magistris et scholasticis universitatis Perusinæ, coram prioribus civitatis, coram clero et religiosis ordinibus deducta, acriter disputatum est. Sed tandem lata pro Minoribus (quorum præcipui defensores erant Barnabas Interamnensis et Fortunatus de Capolis qui, amissa uxore, ex doctore celeberrimo cæsarei juris factus erat Minorita) sententia, confestim cives, præmissa solemnī supplicatione et pingui oblatione, opus stabilierunt et exercendo ministros præfecerunt. Elapso anno, detractis expensis et ministrorum stipendiis, tot superfuerunt pecuniæ, ut iterum discutiendum fuerit in quos usus deberent converti. Ea tandem fuit opinio ejusdam doctoris, viri eruditissimi et propter doctrinæ excellentiam *doctor veridicus* appellati, ut, nulla præcedente cum ministris pactione circa stipendia, illud anni residuum inter illos distribueretur. Ita illic tunc factum, sed aliis in locis, pro personarum discrimine rerumque exigentia, aliter excrescentes pecuniæ distrahantur.

et propagatio
declariantur,
instituit Cal-
dariolæ opera
confraternita-
tis flagellanti-
um, cui, mu-
tato titulo An-
nuntiatiæ in B.
M. de Monte,
* Orvieto

B 6 Ad instar hujus montis Perusini cœperunt alii multis inurbibus Italiæ salubriter institui; sed ubique contradictum. Eo vero processit contradictio ut sermonibus publicis et conscriptis libris fuerit respondendum, et demum decretis apostolicis controversia decernenda. Montem Urbis veteris * confirmavit Pius II anno 1464; Perusinum Paulus II anno 1467; Viterbiensem Sixtus IV anno 1472; Savonensem anno 1479; Mantuanum Innocentius VIII anno 1486; Consenatensem anno 1488; Parmensem eodem anno; Patavinum Alexander VI anno 1493 et demum Leo X in sessione x concilii Lateranensis per bullam Inter multiplices probavit id institutum et adversarios pœnis ecclesiasticis compescuit (3). Præter Barnabam Interamnensem recenset Waddingus inter præcipuos promotores Marcum Bononiensem, Michaelem a Carcano, Antonium Vercellensem, B. Angelum a Clavasio et B. Bernardinum Feltrensem; omittit vero B. Jacobum Picenum et B. Franciscum de Caldariola, quibus hæc quoque laus debita est. Ut de hoc tantum dicam, quum Caldariolæ in templo B. Mariæ de Monte sub titulo Virginis Annuntiatiæ exstaret disciplinantium seu flagellantium confraternitas, persuasit B. Franciscus anno 1491 sodalibus, ut copiosas, quæ illic fiebant, oblationes converterent ad erigendum montem pietatis ad sublevandas pauperum ærumnas, usuris pereuntium; unde Annuntiationis titulus in agnomen de Monte mutatus est. Narrantur hæc a Petro Castellano (4) et confirmantur imagine, paulo infra enarranda, atque etiam stemmatibus, quibus ornata est vetustior capsula reliquiaria, qua anno 1511 beati viri ossa condita fuerunt. In antica enim parte cernitur vexillum * et duæ

* Gonfalone

claves, in modum crucis dispositæ, quod insigne tamquam fidelitatis tesseram concessit oppido Eugenius papa IV anno 1434 (5); cacabus impositus igni, quo ipsa Caldariola propius significatur; et demum tres montes, stemma confraternitatis S. Mariæ de Monte (6).

7 Hanc ipsam confraternitatem instituisse, regulis instruxisse et direxisse B. Franciscum dixere anno 1833 viginti novem testes ex Caldariola aut vicinia; et similiter in lectionibus, sacræ rituum congregationis approbationi propositis, legitur beatus Franciscus id sodalitium instituisse: Deiparam quoque Virginem, sic illic dicitur, tenerrima devotione est prosecutus; cujus imaginem sodalitati Montis, a se institutæ, dono dedit: quam miraculis insignem Pius VII ab exilio redux Tolentini in basilica S. Nicolai aurea corona suis manibus decoravit, compluribusque, ut in Vitæ synopsi additur, indulgentiis auxit. Castellanus (7), qui egregios de Caldariola videtur habuisse commentarios, perhibet antiquius hoc esse sodalitium; et sane pleræque flagellantium confraternitates ante sæculum 1400 natæ sunt. Multo itaque verisimilius est beatum virum usum esse confratrum opera in stabiliendo monte pietatis, eorumque auctorem tantum fuisse, quatenus ex flagellantibus fecit beneficos. Sed consentit Castellanus imaginem B. M. V. a beato viro dono fuisse datam sodalitati de Monte. Perhibet præterea eam pictam esse angelicis formis in tabulis oleaginis; anno 1770 fuisse positam in magnificentissima æde, exstructa ab egregio architectone Augustoni, et in Tolentinate S. Nicolai templo fuisse coronatam a Pio VII die 17 maji anni 1814. Et quidem aliunde (8) constat Pium VII, in ditiones suas reducem, ex Recanate advenisse Tolentinum die 17 maji anni 1814; vespere ejus reditum maxima festivitate fuisse celebratum; in palatio comitum Silveri pernoctasse pontificem et postridie recessisse Fulginiam. Dubitandum itaque non est quin reapse Pius VII imaginem illam coronaverit, quamquam id passim prætereatur, quia forte corona comparata non fuit ex legato comitis Alexandri Sfortiæ Pallavicini, quem nemo non novit testamento suo anno 1636 cavisse ut quotannis celebriores aliquot statuæ ex sua hæreditate a capitulo S. Petri Romano coronarentur.

8 Sed lubet de hujus imaginis forma audire Æmigdium Pallotam, unum ex peritis, qui die 17 maji anni 1842 iudicium tulit de antiquitate rerum aliquot, ex quibus videbatur demonstrari posse immemorabilis cultus B. Francisci. Alta est, inquit (9), hæc imago palmos sex, uncias duas; larga palmos tres, uncias quinque.... Picta est bono stylo, prope juxta modum Perusini. Caput Sanctissimæ Virginis, quæ partem superiorem et potiorem tabulæ occupat, inclinatur dextrorsum, circumdatum his verbis: AVE, MARIS STELLA, literis aureis lævigatis. Circa sinum cernitur expansus rotulus coloris ignei, cui literis item aureis lævigatis, sed vetustate difficilibus lectu inscriptum est: HÆC VERBA OMITTUNTUR. Manibus ad terram versis sustinet ipsa B. Virgo rotulum, obscuris illis verbis inscriptum. Utrique digito an-

tabulam pi-
clam, anno
1814 Tolentini a Pio VII coronatam,

E

F

et in qua mul-
ta repræsen-
tantur, dono
dedit.

(1) Annales Minorum ad an. 1474, num. 14, tom. XIV, p. 93. — (2) Ibid., num. 12, p. 94. — (3) Ibid., num. 13, p. 94 et 95. — (4) Specchio geografico, tom. VI, p. 381. — (5) Castellano, Specchio geografico, tom. VI, p. 685. —

(6) Summarium de dubio, etc. p. 3. Cf. ibid., p. 24. — (7) Specchio geografico, tom. VI, p. 381. — (8) Cf. Moroni, Dizionario, Vº Tolentino, p. 323. — (9) Summarium super dubio, etc. p. 6 et 7.

AUCTORE
V. D. B.

nulari impositus est annulusque ad primam juncturam. Actio Mariæ incerta; ita ut an pedibus stet non appareat. A dextris pictus est puerulus Jesus, brachio Virginis non sustentus; ipse vero manu sinistra collum matris amplectitur. Minori forma ibidem præterea picti sunt sancti aliquot, scilicet S. Martinus Turonensis, patronus, S. Gregorius, martyr Spoletinus; et post eos dux Verani, qui illo tempore Julius Cæsar erat; ex altera parte S. Franciscus Assisias, S. Antonius Patavinus et duo sodales flagellantes. Pari libella cum capite Sanctissimæ Virginis symmetrice dispositi sunt octo alii sancti, ex quibus distinguuntur soli SS. Petrus et Sebastianus, cum pontifice Romano tunc regnante. In media tabula picta est Caldariola, qualis olim erat... Picti ibidem etiam sunt supplicantium habitu multi sodales, vestiti sacco, et capitibus operitis capuccio. In extremo margine inferiori legitur: SUB ANNO DOMINI MCCCCLXXXI LAURENTIUS S. PIST*. Ut tabula illa vocatur Sanctissima Domina de Monte, sic pictæ in ea sunt duæ thecæ nummariæ cum superpositis libris et pluribus clavibus, et ante thecas scriptum est: CONSERVA, CONSERVA, CONSERVA. MONS VIRGINIS; et a dextris cernitur lanx, plena nummis aureis, quibus significetur mons pietatis.

* PICT.?

B

Mortuus est B. Franciscus anno 1507, sed nescitur qua die.

9 De anno obitus B. Francisci inter omnes constat; sed dies tenebris obvoluta jacet. Die 25 julii seu viii kalendas augusti anni 1507 vita functus esse beatus vir in decreto approbationis cultus asseritur; sed in concessis lectionibus prudenter omittitur dies. Marcus Ulyssiponensis, Gonzaga, Cimarellius, Waddingus alique, quorum libri non in singulos anni dies distributi sunt, nil de die dicunt; qui vero kalendarii ordinem sequuntur, ii non potuere sanctissimi viri natalem sub certo non consignare die. Ludovicus Jacobillius (1) itaque in libro de sanctis et beatis Umbriæ posuit B. Francisci nomen sub die 25 julii, qua eum obiisse aperte tradit. Contra Arturus a Monasterio in Martyrologio Minorum (2), Hueberus in Menologio (3), Benedictus Mazzara in Legendario (4) et Benignus Fremaut in Palma spiritali (5) die 12 septembris B. Francisci memoriam celebrant, caventes ne dicant hac eum ad superos abivisse. C In Summario de dubio super cultu immemorabili (6) exstat programma, modum habens orationis ad B. Franciscum, quo invitatur populus ad celebrandum triduum prævium diei mortis beati civis. Annus et dies omittitur; sed hoc documentum recens est et pertinet ad annum triduum, mense septembri celebratum et institutum in memoriam solemnem corporis translationis, die 19 augusti anni 1810 peractæ (7), quum, suppresso conventu, reliquiæ in ædem B. Mariæ de Monte devectæ sunt: aliud triduum non norunt viginti novem testes Caldariolani, qui die 28 augusti anni 1833 de B. Francisci cultu deposuerunt (8): ita ut ñ, qui anno 1810 hoc institutum promoverunt, crediderint beatum virum die 12 septembris ex hac terra recessisse. Inferius videbimus Caldariolanam curiam consuevisse jam pridem ceram votivam quotannis Col-

fanum ferre ad B. Francisci sepulcrum; ast nil hinc concludere licet, quum id stato non fiat tempore, sed aliqua mensis maji die (9), imo vere aut æstate (10).

§ II. B. Francisci cultus, initio valde tenuis, dein aliquantisper auctus et demum probatus sacrae rituum congregationi.

Cum sanctimoniam famamortuum esse B. Franciscum manifestum est; a populo sepultum fuisse cum multa pietate, et qui se ejus commendarent precibus petitas gratias et beneficia adeptum esse narrat Marcus Ulyssiponensis: ita ut statim post obitum videatur fuisse honoratus, cultu tamen potius populari quam ecclesiastico. Sed biennio post coeperunt ei majores deferri honores. Anno enim 1509 Venantius Pallotta, bisavus cardinalis Evangelistæ Pallottæ, coævus B. Francisco, quippe qui natus videatur anno 1474 (11), in tela pingendam curavit parvam imaginem, qua exhibetur dimidia effigies beati viri, dextra pectus prementis, sinistra ad humum extensa librum tenentis, et capite radiis aurei coloris circumdato; in cujus margine inferiore hæc verba scripta: Vera effigies B. Francisci a Caldariola anno 1509 (12). Res tamen hæc aliquantum difficilis est. Civalius, provincialis Minorum Conventualium, qui, dum Evangelista Pallotta viveret et sacra purpura esset indutus, Caldariolam visitavit et in res hujus cardinalis nonnihil inquisivit, aliam texuit genealogiam. Eo enim teste (13), Vincentius Pallotta, medicus expertissimus, genuit Parisium et Joannem Antonium; Parisius genuit Desiderium et Desiderius genuit cardinalem. Sed sive Vincentius, sive Venantius Pallotta cardinalis bisavus fuerit, dubitandum non est quin aliquis ex hac domo imaginem illam procuraverit, quandoquidem in ea familia servata fuerit, donec Joannes Josephus Amici, consiliarius et doctor U. J., qui, prope octogenarius, ea de re testimonium dedit anno 1833, eam, consentiente comite Desiderio Pallotta, ex hujus ædibus detulerit in templum B. Mariæ de Monte (14). Non itaque primitus imago illa cultui publico destinata erat, sed privato.

Anno 1509 ejus imago cum radiis picta et in domo privata posita;

E

11 Si auctorem vitæ Synopseos (15) audias, humi sepultum numquam fuisset B. Francisci corpus, sed continuo post mortem in ecclesia conventus super altare muro interclusum honorifice conditum fuisset. Verum multo verisimilius mihi est corporis elevationem factam esse anno 1511, qui veteri arcæ inscriptus est in hunc modum: Corpus beati Francisci a Caldariola an. salutis 1511 (16). Jam antea cor ex corpore extractum fuerat et vetusto stylobatæ cupreo inaurato, sæculo xiv aut ineunte xv confecto, in quo imagines Salvatoris, Deiparæ et apostolorum aliquot cælatæ sunt, impositum clausumque quatuor crystallis, argento inter se connexis. Verisimillimum videtur id factum esse statim post mortem, quum tardius ex siccato aut dis-

cor statim post mortem videtur fuisse positum in reliquiaria capsula et corpus supra terram levatum anno 1511; dein incerto tempore facta imago et in templo exposita.

(1) Summarium de dubio, etc., p. 8. — (2) Ibid., p. 12. — (3) Ibid., p. 9. — (4) Ibid., p. 10. — (5) Den geestelycken Palmboom, September, p. 218. — (6) Pag. 24. — (7) Summarium de dubio, etc. p. 17 et seqq. — (8) Ibid., p. 28. — (9) Ibid., p. 22. — (10) Ibid., p. 28. — (11) Ibid., p. 30. —

(12) Ibid., p. 2, 6 et 30. — (13) Visita triennale nella Marca Anconitana, ap. Colucci, Antichità Picene, tom. XXV, p. 159. — (14) Summarium super dubio, etc. p. 30. — (15) Informatio, p. 3. — (16) Summarium super dubio, p. 3. —

A soluto corpore ægre excindi potuisset musculus (1) : quæ cordis exsectio, sive consilium fuerit id publico exponendi, sive clam reverenter servandi, indicium manifestum est quanta veneratione a suis fratribus B. Franciscus haberetur. Aliquanto post picta est imago, quæ super loculum, in altari locatum, exposita est. In parte superiori exhibetur B. Virgo et e regione Salvator, crucem manu tenens. Coram Virgine a sinistris spectantium pictus est B. Franciscus, capite radiis flavis circumdato. Veste coloris cinericii et formæ, ab Observantibus usitata, indutus est et genibus flexis videtur orare pro sua patria Caldariola, quæ inferius picta est. Ambo periti, qui primum anno 1842 hanc imaginem examinarunt, æstimarunt eam primis sæculi xvi annis pictam fuisse; sed prior, secum parum constans, declaravit simul delineationem scholam Frederici Baroccii sapere (2), qui anno tantum 1528 natus est (3). Postea itaque missi fuere duo alii peritiores, qui declararunt hanc imaginem modum et stylum sapere scholarum, quæ exeunte sæculo xvi exstabant (4). Nulla alia argumenta allata sunt, quibus ostenderetur B. Franciscum de Caldariola publice cultum fuisse centum annis ante Urbani VIII decreta, seu ecclesiasticos ei delatos fuisse honores ante annum 1534. Ex his autem id unum certe validum esse, quod ex corporis elevatione repetitum fuit, vix est quod moneam.

Extremo sæculo xvi certissime passim dicebatur Beatus Franciscus. Exeunte sæculo xviii minus curabatur ejus corpus;

12 Quamvis itaque valde tenuia habuerit B. Francisci veneratio initia, crevit tamen paulatim et exeunte sæculo xvi Caldariolæ passim appellabatur B. Franciscus. Cujus rei testem adhibere volo unum Horatium Civalli, Minoritam Conventualem, quem jam alibi nomine designavi. Hic enim, quum anno 1594 minister provincialis Marchiæ creatus esset et pro suo officio deberet intra triennium omnes provinciæ conventus visitare, sic quoque Caldariolanum illo tempore lustravit; et quum laudabili consilio annotaret quæcumque digna viderentur memoria, non prætermisit, quum Caldariolæ constitutus esset, de B. Francisco verba facere. Contrahit prius quæ Marcus Ulyssiponensis de B. Francisco tradit eumque nuncupat Un F. Francesco de Calderola; sed continuo post loquens ex auditis et nescius de eodem agi viro, subdit: Colfani, qui est locus PP. Observantium paululum distans a Caldariola, quiescit corpus B. Francisci de Caldariola (5) : quod testimonium eo magis insigne est quo minus conveniebat illo ævo inter Conventuales et Observantes. Quum itaque sanctitatis famam et beati nomen passim apud Caldariolanos B. Franciscus haberet ejusque corpus super altare esset positum in duobus cistis, quarum interior crystallinis parietibus erat composita, ita ut, dum certis diebus exterior aperiretur, ipsum corpus videri posset; non poterat non excitari populi pietas et religio. Sed exeunte sæculo xviii videtur refrixisse ipsorum Colfanensium Minorum cura, ita ut frater Ludovicus Antonius de Cotignola, commissarius visitator, domum illam lustrans, ordinaverit circa initium anni 1794 quod induatur habitu seu veste decenti ac propria habitus Observantium meliusque collocetur. Quare

ipse visitatore Joannes Antonius de Morrovalle, guardianus Colfanensis, rogarunt Caldariolanos ut pecunias conferrent, quibus expensæ fierent ad tutius et reverentius servandum corpus et maxime cor, quod negligenter servabatur (6). Sed aliquot annis post multo graviora fata immi-
nuerunt sacris exuviis.

13 Quum enim die 25 aprilis anni 1810 decrevisset Napoleo I imperator Colfanensem conventum non secus ac alios innumeros suppressum esse, domus, templum et omnia quæ inerant adjudicata sunt fisco. In eo itaque res erat ut B. Francisci cultus plane periret. Verum Caldariolana curia postulavit ab archiepiscopo Camertium de Benincosa, ut sibi liceret beati civis sui corpus in ædem B. Mariæ de Monte transferre. Quare petiit præsul a barone Cavalier, præfecto provinciæ (prefetto del dipartimento del Tronto), B. Francisci corpus. Per literas de die 26 junii annuit præfectus. Itaque die 19 augusti Petrus Croci, a Cosmo Cesare, fiscalium possessionum administratore, tradidit Antonio Mariotti, præposito templi paræcialis S. Martini, et syndico Petro Lucarelli, pium pignus, quod auctoritate archiepiscopi, quinque diebus ante concessa, ex veteri capsâ in novum translatum fuit et sigillo archiepiscopali clausum; cor autem repositum fuit in veteri capsâ. Deinde, comitantibus pluribus presbyteris, portatæ fuerunt omnes hæ reliquiæ in ædem S. Mariæ de Monte et positæ super altare S. Petri ad cornu epistolæ in armario, duabus clavibus clauso, altera servanda a præposito, altera a magistratu oppidano (7). Verum quum Colfani restituti sunt Observantes, petierunt sibi reddi sodalis sui exuvias; quas tandem die 10 octobris anni 1826 Nicolaus ex comitibus Matthæis, archiepiscopus Camertium, jussit eis reddi per præpositum Antonium Mariotti et sub altari, jam pridem B. Francisci dicto, in templo Colfanensi reponi. Hæc peracta solemnissima pompa, comitante clero regulari et sæculari, curiaque oppidi et magna populi multitudine, die 13 julii anni 1828. Et quidem post missæ sacrificium, coram expositis reliquiis celebratum, loculus, quo corpus continetur, et pyxis crystallina, qua cor clauditur, (stylobate seu pede dempto et delato in sacristiam) sub mensa altaris collocata sunt; et quum illa pyxis et loculus, non secus ac pristina arca, crystallo sint clausa, lignea custodia circumducta est, pluribus clavibus obserata. Cautum etiam fuit ne vetus vacua arca periret; quare reposita est super altare, quod B. Francisci dicitur.

14 Hinc plurimum aucta est beati viri veneratio et tandem aliquando cogitatum de postulanda approbatione cultus. Anno itaque 1833, die 28 augusti, confectus est brevis commentarius de veneratione publica, qua ante hominum memoriam servus Dei habebatur; cui subscripserunt testes viginti novem (8). Anno dein 1841 et 1842 collecta sunt in forma authentica documenta, quibus constaret venerationem illam centum annis ante Urbaniana decreta inchoatam fuisse et deinceps numquam intermissam; quibus fretus, frater Aloysius a Luca, Observantium Romanæ provinciæ præpositus et postulator ge-

AUCTORE
V. D. B.

quod, suppresso Colfanensi conventu et dein restituto, bistranslatum est.

Quomodo cultus confirmatus et officium concessum.

(1) Informatio, p. 7. — (2) Summarium super dubio, etc. p. 4. — (3) Annotationes promotoris super dubio, etc. p. 4. — (4) Summarium additionale, p. 3. — (5) Collucci, Antichità

Picene, tom. XXV, p. 159. — (6) Summarium super dubio, etc. p. 16. — (7) Ibid., p. 18 et 19. — (8) Ibid., p. 28 et seqq.

AUCTORE
V. D. B.

neralis ordinis, rogavit sacram rituum congregationem ut declarare vellet constare de casu excepto ab Urbano VIII (1). Causa dicta est in comitiis diei 17 junii anni 1843 et albo calculo probata die 1 septembris. Quare die 31 octobris sequentis, Cajetanus, archiepiscopus Cameriniensis, postulavit a sancta sede ut in sua diocesi liceret quotannis ritu duplici celebrare B. Francisci festum; et ut idem in ordine Observantium liceret die 25 octobris, quæ prima erat non impedita et in ordinis calendario vacua, petiit Josephus ab Alexandria, minister Observantium generalis. Quæ vota etiam exaudita fuerunt; atque inde in Martyrologio seraphico seu supplemento ad Martyrologium Romanum sequens encomium sub prædicta die legitur: Colfani in Piceno intra fines Cameriniensis diocesis depositio beati Francisci de Calderola, confessarii et concionatoris egregii ex nostro seraphico ordine, qui pietate, doctrina ac zelo salutis animarum sese præbuit admirandum, et gloria miraculorum post mortem claruit. *Lectiones proprias omittimus; præplacet decretum de approbando cultu recitare, quoniam hoc monumentorum genus non omnibus est obvium.*

DECRETUM

QUO B. FRANCISCI DE CALDARIOLA CULTUS AUCTORITATE
GREGORII XVI CONFIRMATUS EST.

B. Francisci
sanctimonia et
pius in anima-
bus lucrandis
zelus et cari-
tas.

a

b

c

C

Inter venerabiles viros, qui sæculo xv Picenam provinciam veluti fideles Evangelii præcones et illustrarunt a, et fidelium ad sanctiores mores vitam composuerunt verbo et exemplis, merito est accensendus Fr. Franciscus a Calderola, humili quidem loco natus intra fines Cameriniensis diocesis, sed honestis parentibus progenitus b, qui a primis annis bonam sortitus indolem, divina aspirante gratia, ordini seraphico inter Observantes c nomen dedit; ubi vota solemnia nuncupavit, et tam in humanis, quam in sacris scientiis maxime profecit. Sacerdotio insignitus, precibus assiduus, singulari pietate eluxit: et licet eximia polleret eruditione, in concionibus tamen, ut uberrimum animarum lucrum exciperet, humilia et pietati consona consulto proponebat: maxima propterea multitudo ad eum audiendum confluebat d, multique ad poenitentiam ejus opera convertebantur. Quamvis vero assidua hujusmodi ad populum instructio ac sacramentorum poenitentiae præsertim administratio diurnum ejus tempus sibi penitus vindicarent, noctu tamen solitus erat piis precationibus ac meditatione animum reficere, atque ad Deum propius accedere: itaque in vera charitate erga Deum ipsum et proximum procedens, firmam sanctitatis famam est assequutus; et peculiari dono cumulatus privatas componendi lites, civium jurgia conciliandi, odia penitus extirpandi; atque adeo in his totus fuit toto vitæ suæ tempore, ut nulli industriæ, nullis omnino laboribus pepercerit, et omnibus omnia factus, simplex, rectus, humilis, innumeros pene filios Christo pepererit. Solum Deum semper in omnibus quum intendisset, corporis maceratione ac operibus attritus, octavo kalendas

augusti anno 1507 meritis plenus, in cœnobio D Colfani, quod est oppidum prope Calderolam, ab seraphico patriarcha exstructo, lætus ultimum diem aspexit, ac placidissime in Domino obdormivit.

2 Corpus ejus magna cum populorum frequentia in adnexa ecclesia super altare et urna muro interclusa honorifice conditum fuit e, omnibusque, qui aderant, gratiæ, quas petierunt, beati Francisci meritis, a Deo concessæ fuerunt, et continuo, uti fertur f, ad ejus sepulcrum conceduntur, ac frequentia patrantur miracula. Ideo apud omnes maxima in veneratione haberi cœpit: tabulæ depictæ cum sanctitatis indiciiis g, lampades accensæ h, cerei oblatis i, supplicationes publicæ ad ejus tumulum bis in anno k cum magistratus interventu institutæ fuerunt, festum quotannis celebratum l, non semel corporis translatio de consensu antistitum Camertium effecta m, et cor seorsim in hyerotheca affabre elaborata iterum ocllusum et expositum fuit n: hinc apud scriptores vel coævus vel posteriores o BEATI titulo decoratus, et nomen in ordinis menologio p recensitum. Hæc et similia q publici et ecclesiastici cultus, a die obitus Ven. Francisci ad hæc usque tempora exhibiti, animo reputans R. P. Fr. Joseph ab Alexandria, universi ordinis Minorum sancti Francisci de Observantia et Reformatorum generalis minister, causæque postulator ab sacrorum rituum congregatione humillime postulavit, ut cultus ille formiter de more probaretur. Quæ ordinariis in comitiis apud vaticanas ædes subscripta die coadunata, audita relatione ab Emo et Rmo domino cardinali Aloysio Lambruschini, episcopo Sabinorum, ponente, facta, omnibus mature diligenterque libratis et attente consideratis, visisque responsionibus ad animadversiones per defensores datis, auditoque R. P. D. Andrea Maria Frattini, sanctæ fidei promotore, qui scripto et voce suam sententiam aperuit, scribendum censuit constare de casu excepto a decretis sa. me. Urbani papæ VIII. Die 17 junii 1843. Super quibus omnibus facta postmodum sanctissimo domino nostro Gregorio papæ XVI per me subscriptum secretarium fideli relatione, sanctitas sua rescriptum sacre congregationis approbavit, confirmavitque cultum publicum et immemorabili tempore præstitum beato Francisco a Calderola, sacerdoti professo ordinis Minorum S. Francisci de Observantia. Die 1 mense septembri, anno eodem. C. M. Episc. Portuen. Card. Pedicinus. S. R. E. V. Cancell. et S. R. C. Præfectus. Loco † Sigilli. J. G. Fatati S. R. C. secretarius.

Cultus immemorabilis a S. R. C. anno 1843 approbatus.

e

f

g h

i

k

l

m

n

o

p q

F

ANNOTATA.

a Reapse claruerunt illo ævo in provincia Observantium Marchiæ plures sancti viri. Sub anno 1506 edidit Waddingus seriem provinciarum et vicariatuum, quam capitulo generali, quod illo anno in conventu Romano Aræcæli convenit, vicarius generalis exhibuit. Adscriptum postea Italus singulis conventibus sua decora. Errore, quem alibi jam aperuimus, legitur ibidem: S. Jacobi apud Cingulum, ubi requie-

(1) Informatio, p. 2.

A scit Franciscus de Calderola, miraculis illu-
stris; et sic de multis conventibus, passim
omisso sancti aut beati titulo. At qui ex provin-
cia Marchiæ ibidem recensentur et sæculo xv
floruerunt, numero vere magno sunt (1).

b Quæ de parentum conditione dicuntur, pro-
babili nituntur conjectura.

c De origine Observantium vide in tomo X
Octobris Commentarium de S. Joanne Capi-
strano. Intra breve tempus adepti sunt innu-
meras domos.

d Maximam auditorum multitudinem nemo
ante memoravit; et certe in loco abdito, quale
Colfanum est, difficilis collectu fuit ea turba;
sed maxima hæc multitudo intelligenda est pro
loci magnitudine.

e Corpus sepultum fuit anno 1507, et qua-
driennio tantum post urnæ, positæ super altare,
inclusum fuisse videtur. Cfr Commentarius
Prævius, n. 11.

f In Processu de nullis miraculis specialis
institutæ est disquisitio; sed auctoritate Marci
Ulyssiponensis dictum solum est ejus meritis ad
sepulcrum orantibus varia Deum præstitisse
beneficia; et, si apparitionem post mortem exci-
pias, nil a quoquam singulare traditum fuit;
neque de ullis recentibus mentio facta est. Cor
quidem mirabiliter conservatum fuisse assertum
fuit; sed id tueri ausus non est ipse causæ ad-
vocatus. Scripsit Gonzaga suavissimam fra-
grantiam ex corpore emitti; verum, etiamsi de
ea re certo constaret, non facile tamen id mira-
culum dicendum foret.

g In Commentario Prævio, n. 11, ostendimus
alteram tabulam privati fuisse usus, alteram
non certo pictam fuisse ante annum 1534.

h In Summario aut alibi non reperio lampa-
des accensas fuisse ad sepulcrum B. Francisci;
ex ignoto mihi fonte hæc additæ sunt.

i In libro expensarum oppidi Caldariolæ sub
die 30 julii anni 1694 primum reperitur ceram
oblatam fuisse B. Francisco; quod dein conti-
nuatum est (2). Ceram similiter offerebat soda-
litas B. M. de Monte (3). Quum anno 1828 beati
viri corpus in ædem Colfanensem reportatum, est
statuerunt curia oppidana et prædicta sodalitas
se pro veteri more deinceps ceram oblaturas
esse (4); quod statutum executioni mandatum
est (5). Oblata etiam candelabra et anathemata,
appensa ambabus tabulis pictis, in templo Col-
fanensi expositis (6).

k Reperio tantum in Summario (7) magistra-
tum pergere ad Colfanense templum verno aut
æstivo tempore (nei mesi di primavera od
estate), quum votivam ceram defert. Aliæ inter-
dum factæ fuerunt supplicationes, ut aut im-
bres nimii aut siccitas cessaret (8). Exhibita
fuit in Processu licentia, quam die 7 maji
anni 1830 Josephus Maurizi, vicarius generalis
Camerinensis, populo Caldariolano concessit ut
proxima die dominica institueret ad B. Fran-
ciscum supplicationem, qua necessariam plu-
viam obtineret (9).

l De institutione festi vide Commentarium
Prævium, n. 9.

m Translationes duas memoravimus in Com-
mentario Prævio, n. 13. Antiquior est transla-

tio corporis beati Francisci de suo ad aliud D
altare anno 1741 facta Camerinensis archie-
piscopi potestate; qui, quum ecclesia Colfani
a patribus Minoribus restauranda erat, ne-
cessariam translationem, adhibitis sigillis, vi-
carius foraneus ex commissione delegata ut
scrupulosissime exsequeretur expresse impe-
ravit. Ita causæ advocati (10); et recte. Instru-
menta hujus translationis edita sunt in Sum-
mario super dubio de cultu immemorabili (11).
In episcopi literis altare non vocatur altare
B. Francisci; sed hæc dictio reperitur in com-
mentario vicarii foranei de translatione facta.
Sane promptum erat ut altare, super quod repo-
situm erat B. Francisci corpus, vulgari hoc no-
mine appellaretur; atque hoc sensu interpre-
tanda sunt quæ in lectione vi, sacræ rituum
congregationi probata, leguntur: Corpus super
altare composuerunt, altare eidem dicarunt;
nuspian enim dicitur, neque credibile est so-
lemni ritu beato viro dicatum fuisse altare.

n Cordis fata vide in Commentario Prævio,
nn. 11 et 13.

o Recte dictum scriptores vel coævus vel
posteriores; nam unus coævus tantum reperi-
tur de B. Francisco scripsisse, scilicet Maria-
nus de Florentia; sed ignoratur utrum ei dede-
rit Beati titulum. Fidei promotor proposuit
sequens Summarium objectionale, quod frustra
convellere tentarunt advocati causæ.

AUCTORES QUI SCRIPSERE.	ANNO.	VOCANT S. D.
Marcus Ulyssiponensis	1570	Fra Francesco.
Ludovicus Jacobilli	1656	Fra Francesco.
Franciscus Haroldi	1662	Franciscus.
Fortunatus Hueberus	1698	Franciscus.
P. Leonardo da Napoli	1680	Fra Francesco.
Franciscus Gonzaga	1587	Corpus B. Francisci.
Barthol. Cimorelli	1621	Beato Francisco.
Arturus (a Monast.)	1658	Beati Francisci.
Lucas Waddingus	1654	Beatus Franciscus.
Bened. Mazzara	1722	Beato Francisco.
Octavius Turchi	1762	Beatus Franciscus.

Addere potuisset fidei promotor Civallium, quem
produxit postulator causæ in Summario addi-
tionali et cujus meminimus n. 12 Commentarii
nostri Prævii.

p In Menologio ordinis beatus non vocatur
servus Dei; sed studiose ab hoc titulo, quem ei
in Martyrologio Franciscano solita liberalitate
tribuit Arturus, abstinuit Menologii auctor Hue-
berus; sed hic hoc loco justo severior fuerit.

q Viginti novem testes Caldariolani, qui
anno 1833 de cultu immemorabili deposuerunt,
dixerunt quotidie pro veteri consuetudine in
templo B. M. de Monte a sodalibus recitari in
ejus honorem quinquies Pater et Ave. Alia cul-
tus indicia me latent.

(1) Annales Minorum, an. 1506, n. 10, t. XV, p. 521. —
(2) Summarium super dubio, p. 15. — (3) Ibid., p. 29. —
(4) Ibid., p. 22. — (5) Ibid., p. 28. — (6) Ibid., pag. cit. —
Octobris. Tomus XI.

(7) Ibid., pag. cit. — (8) Ibid., pag. cit. — (9) Ibid., p. 27. —
(10) Informatio, p. 10. — (11) Pag. 14 et 15.

DE SS. CAPUANO, FLORENTIO ET ALITHIO,

EPISCOPIS CADURCENSIBUS IN GALLIA,

R. D. B.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. Civitas, pagus et diœcesis Cadurcensis. S. Capuanus, episcopus Cadurcensis. Tempus ejus episcopatus deductum ex ævo quo vixit ejus discipulus S. Sacerdos episcopus Lemovicensis.

SÆCULO VI.
Civitas Ca-
durcorum ori-
go;

Divona, Divona Cadurcorum, Civitas Cadurcorum, Cadurci et demum Cadurcum succedanea ejusdem urbis nomina sunt, ita ut primum dicta sit Divona, dein Divona Cadurcorum, postea Civitas Cadurcorum, denique Cadurci et tandem Cadurcum: quemadmodum superius de Anderito (1), Anderito Gabalorum, Civitate Gabalorum, Gabalis et Gabalo multisque aliis Galliarum pagorum majorum capitibus explicatum fuit. Divonæ nomen fontem, divis sacrum, significat, ut constat ex his Ausonii de fonte Burdigalensi versiculis (2):

Salve, urbis genius, medico potabilis haustu,

DIVONA, Celtarum lingua FONS addite DIVIS!

Et quidem Duw, Deu, Doué, Dia in linguis neocelticis adhuc Deum significat, sub forma Div occurrens in pluribus antiquis nominibus locorum Galliarum (3). Ona, quæ in nominibus fluviorum Matronæ et Salmonæ, civitatum Veronæ, Salonæ, Cremonæ, Anconæ et Ortonæ, dearumque Eponæ, Nemetonæ, Damonæ et Sironæ apparet (4), aquam aut fontem indicare debet, ut Ausonio sua fides stet (5). Quas initio proposui nominis formas, ex quasi legitimæ sunt; sed aliæ deinde accesserunt, ita ut sæculo IX occurrat Cadurx; sæculo XIII Caours, littera d inter duas vocales pro more suppressa; unde postea Caors, ac tandem Cahors (6): quod vulgare nomen perseverat. Ut Romano imperio civitas erat seu parvæ reipublicæ urbs, sic Francis dominantibus majoris pagi caput esse perrexit. Quare a sæculo V et deinceps non raro agunt rerum gallicarum scriptores de ejus territorio, finibus, pago et terminis: at et legitimus rus, orbem, urbem, partes, agrum, terram et provinciam Cadurcorum (7); quibus omnibus nominibus fere pagus indicabatur (8); quin etiam sæculo XIII cæperunt uno verbo Cahorsin, Kaoursin dicere; atque, a in e transeunte ut in totaliis verbis, sæculo XIV Quercin; unde tandem Querci.

pagi extensio.

2 Quantum vero patuerit pagus Cadurcensis minutatim perpendit Cl. V. Maximinus Deloche (9); ex antiquis probatisque documentis, summa collectis diligentia, demonstrans hoc pago comprehensam fuisse partitionem Loti (Département du Lot), cum fragmento partitionis Garumnæ et Tarni (Département de Tarne et Garonne), scilicet cum regione septentrionali (canton nord) minoris pagi Moisiacensis (arron-

dissement de Moissac), et præterea urbem Montisalbani cum adjacente ad septentrionem et orientem æstivum territorio. Quæ etiam diœceseos Cadurcensis circumscriptio fuit, usquedum Joannes papa XXII anno 1317 diœcesim Montisalbani erigens, eam ita ex diœcesi Tolosana decidit, ut ex pago Cadurcensi nonnisi urbem et suburbium Montisalbani adjecerit (10). Ferax hæc sanctorum tellus fuit; quam, ex quo tempore Acta Sanctorum continuanda curamus, pluries jam mente visitavimus, ut Sanctos, qui ibidem floruerunt aut ossibus suis quietem nacti sunt, in opus nostrum introduceremus. Et quidem ad diem 16 octobris unus ex collegiis meis illustravit S. Ambrosii, episcopi Cadurcensis. Acta; alter ad diem 21 S. Anatolii, ibidem olim similiter episcopi; itemque SS. Hilarionis et Agathonis abbatum, quorum ossa illic servari dicuntur. Nunc autem celebrandus est S. Capuanus; cui adjiciendi visi SS. Florentius et Alithius, qui non secus ac SS. Ambrosius, Anatolius et Capuanus olim rexerunt Cadurcensem diœcesim, locis vero suis immerito præteriti fuerunt.

3 Quin autem S. Capuanus inter Cadurcenses episcopos recensendus sit nemo unquam dubitavit; nam, ut omittam generalem illius ecclesiæ traditionem, testantur id Hugo Floriacensis, monachus Benedictinus, scriptor sæculi XII in Vita S. Sacerdotis, episcopi Lemovicensis (11), Bernardus Guidonis Ordinis FF. Prædicatorum, scriptor sæculi XIV, in Vita abbreviata ejusdem Sancti (12): dein S. Capuani nomen occurrit in indicibus episcoporum Cadurcensium, quos texerunt Guilielmus de la Croix (13), Claudius Robertus (14), Fratres Sammarthani (15) multique alii: neque ea de re controversia esse potest. Quo vero tempore ac proin quis ei locus inter episcopos assignandus sit, minus convenit. Guilielmus de la Croix, cujus opus posthumum « Seriem et acta episcoporum Cadurcensium » edidit frater, primus hunc episcoporum Cadurcensium ordinem ex Democharis tabulis, aliisque instrumentis historicis proponit: S. Genulphus, Exsuperius, S. Florentius, S. Alithius, S. Capuanus, Boethius, Sustratius, Leucadius seu Maximus, S. Maurillo, S. Ursicinus, Eusebius, Rusticus, S. Desiderius et S. Ambrosius; ita tamen ut fateatur sedem vacasse post S. Desiderium; quem indicem Sammarthani, Maurini scriptores Gallix Christianæ, simul ac Richard et Giraud (16)

S. Capuanus episcopus fuit Cadurcensis; de cujus ætate controversatur.

(1) Vide supra, p. 634 et seqq. — (2) De Claris Urbibus, XIV, v. 31 et 32. — (3) Cfr Diefenbach, Origines Europææ, p. 312. — (4) Ibid., pag. cit. et Pott, Die Personennamen, p. 453. — (5) D. Martin, La Religion des Gaulois, tom. I, p. 334. — (6) Deloche, Cartulaire de l'abbaye de Beaulieu, p. CLXXXIX. — (7) Ibid., p. CXCI. — (8) Guérard, Essai sur la division territoriale de la France, p. 47 et 48. — (9) Deloche,

p. CXCI. — (10) Gallia Christiana, tom. XIII, col. 203. — (11) Henschenius, Acta SS. Maii, tom. II, p. 14. — (12) Labbe, Bibliotheca Mss., tom. II, pag. 662. — (13) Series et Acta episcoporum Cadurcensium. Cadurci, in-4°, anno MDCVII. — (14) Gallia Christiana I, p. 284. — (15) Gallia Christiana II, t. II, p. 468. — (16) Bibliothèque sacrée, tom. 28, p. 199. Edit. Paris, 1827.

atque

AUCTORE
R. D. B.

A atque alii admittunt, nisi quod S. Capuanum inter S. Desiderium et S. Ambrosium ponunt. Neque recens est controversia de tempore et ordine, quo S. Capuanus Cadurcensium rexerit ecclesiam; quum ea de re jam disseruerint Baluzius, Alteserra (1), Le Cointe (2), Henschenius (3) noster, Mabillonius (4) et alii.

Ex vita S. Sacerdotis,

4 Verum cum documentum, maxime antiquum, ad tantas dirimendas lites, sit excerptum quoddam ex Vita S. Sacerdotis, Lemovicensium episcopi, quum proinde necesse sit illud continuo præ oculis habere, videtur id primo sistendum esse. En verba biographi: Traditus est Sacerdos, puer venerabilis, S. Capuano, Caturcensi episcopo, ut eum litteris et disciplina christiana institueret: qui Capuanus in illis diebus erat præcellentissimus inter religiosos Aquitaniæ præsules. Hoc vero contigerat omnipotentis Dei dispensatione, quatenus puer sanctissimus a catholico perfectoque sanctitatis magistro purissima fluentia doctrinæ biberet, unde demum mentes fidelium, doctor factus egregius, irrigaret: et ne aliquando ab hæretica pravitate circumventus, quorum in illa regione ea tempestate maxima copia inerat, a recto fidei tramite devia-
B

5 Sanctus denique Sacerdos, transactis annis puerilibus, dum doctrinis salutaribus insisteret, et pubescentes annos maturitate vitæ transscenderet; cœpit cunctos cœtaneos suos virtutum laudibus præcellere. Unde venerabili Capuano, sub cuius degebat magisterio, admodum carus erat, et ei semper assistebat; et ea, quæ ab ejus ore sitiens hauriebat, in sui cordis armariolo recondebatur. Astutiam ejus simplicitas commendabat, et urbanum eloquium modestia temperabat: nec corporis gloriabatur decore, neque extollebatur mundiali favore. Verumtamen cum jam metas juventutis attingeret, in ipsa ferventi ætate cœpit mox castitatis amator existere, mundi-
C que delectamenta spernere. Nam quotiescumque tentator ad eum veniens tentationis adiutum quærebat, clausum semper adversum se ejus pectoris ostium inveniebat. Quid multa? cum jam intrinsecus vas sincerum sancti Spiritus existeret, et in ara mentis holocaustum piæ devotionis quotidie Deo sacrificaret; memoratus Capuanus episcopus per angelicam admonitionem ordinavit eum levitam.

et qui nixit
sub Ecdicio,
duce Aquitania,

6 Ex quibus liquet S. Capuani ætatem ex temporibus, quibus vixerit S. Sacerdos, definendam esse. Verum cum hæc tenebris obvoluta sint, eruditi alii aliam inierunt viam. Sententia enim Henschenii (5), cui omnino adhæreo, S. Sacerdotis episcopatus ad priorem sæculi vi partem referendus est: quod eruitur ex scriptoribus magis antiquis, qui acta S. Sacerdotis poste-

ris tradiderunt. Ita Hugo Floriacensis, vir eximius, qui anno circiter 1107 juxta Rivetum (6), vel 1130 juxta Henschenium (7) floruit, occasione Ecdicii, filii Aviti imperatoris, hæc de illis actis a se diligenter collectis scribit: Ecdicius, Aviti quondam imperatoris filius, in libro vitæ cujusdam sancti confessoris, nomine et officio Sacerdotis, Lemovicinæ civitatis, corrupto nomine (sicut opinor) nominatur Altitius, et hic illum creditur a baptismatis lavacro suscepisse. Cujus pretiosissimi confessoris vitæ seriem, partim in occulto sermone compositam (lingua scilicet vulgari), partim vero scriptorum indicio depravatam conspiciens, nuper corrigere statui, et tempore quo floruit, post multorum annorum curricula moderno tempore designavi. Et de ipsius quidem sancti virtutibus in eadem serie apertissimo sermone expressi: de hoc autem Altitio illud plane diffinire nolui, quod evidenti testimonio probare non possum: melius esse credens, quod me latet, seu de quibus ambigo, Deo totum relinquere, quam dubia pro certis proterve defendere. Hoc tamen antiquus ille liber, qui præfati confessoris actus continet, mihi videtur innuere, quod circa hoc tempus, de quo nunc loquimur, memoratus Sacerdos esse potuit infantulus (8).

7 Idem Hugo Floriacensis in Vita S. Sacerdotis refert hunc sanctum in Aquitania natum esse dum regnabat eodem tempore in Aquitania provincia rex christianismus, Anticius nomine (9); dein inferius: Floruit autem S. Sacerdos, reverendus episcopus, Augustorum Anastasii et Justinii Senioris Justinianique temporibus, sibi ab invicem succedentibus: Chlodovæo filio Childerici Francorum et Aquitanorum tenente monarchiam. Hunc Chlodovæum S. Remigius baptizavit. Hoc etiam tempore eximius monachorum legifer Benedictus, et B. Amandus et S. Vedastus episcopi, et alii plures viri sanctissimi floruerunt (10):
F quam narrationem et suam fecit Bernardus Guidonis, abbreviator Hugonis Floriacensis, ajens in Vita S. Sacerdotis: Defuncto Lemovicensi episcopo beatæ memoriæ Aggerico, vir Dei Sacerdos electione cleri et favore populi in cathedra ejusdem ecclesiæ episcopus sublimatur, regnante Clodoveo rege, quem Beatus Remigius baptizavit; atque etiam texens catalogum episcoporum Lemovicensium: Sanctus Sacerdos, inquit, natione Burdigalensis, qui veneratur et quiescit apud Sarlatum Petragoricæ diocesis, qui etiam florebat circa annum domini 517 (11).

sub Justiniano et Clodoveo,

8 Jam quæ modo ex Hugone Floriacensi et Bernardo Guidonis transcripsimus, his paucis accipe: S. Sacerdos Burdigalensis natus est, dum Ecdicius tamquam rex (quæ appellatio medio ævo dabatur ducibus (12)) Aquitaniæ præerat; atque puer educandus traditus fuit S. Capuano, antistiti Cadurcensi, hæreseos acerrimo hosti, qui eum dignitate levitæ (13) seu diaconi decoravit. Floruit insuper S. Sacerdos eodem tempore quo sancti Benedictus, Vedastus et Amandus,

et proinde sæculis v et vi,

(1) Alteserra, Opera Omnia, tom. IV, vol. II, lib. VI, cap. II. Edit. Neapolitana, 1777. — (2) Annales Ecclesiastici Francorum, tom. III, ad annum 682. — (3) Henschenius, Acta SS., tom. II Maii, p. 15. — (4) Annales Benedictini, tom. I ad annum 700. — (5) Acta SS., tom. II Maii, p. 15. — (6) Histoire littéraire de la France, tom. X, p. 285. — (7) Acta SS.,

l. c. — (8) Ibid., p. 12. — (9) Ibid., p. 14. — (10) Ibid., p. 17. — (11) Labbe, Bibliotheca Mss., tom. II, p. 267. — (12) Ducange, Glossarium ad scriptores mediæ et infimæ latinitatis. Edit. Paris, 1733. Vº rex. — (13) Ducange, op. c. Vº levitæ.

AUCTORE
R. D. B.

Anastasio scilicet, Justino et Justiniano imperatoribus, atque Clodoveo I rege Francorum. Quæ narratio omnibus veritatis characteribus splendet, utpote sibimetipsi per totum constans et cum nullis rebus quæ historice certæ sint pugnans. Regnavit enim Anastasius ab anno 491 ad 518, Justinus ab anno 518 ad 527, Justinianus ab anno 527 ad 565, Clodoveus ab anno 481 ad annum vel 509 vel 511 (1); dein Ecdicius, qui idem est ac Actisius vel Altitius, saltem ab anno 473 ad 475 gubernavit Aquitaniam, uti Maurini ex Sidonio Apollinari et Jornande deducunt (2). Adde quod S. Benedictus natus circa annum 480 mortuus est anno 543, eique coævi fuere SS. Vedastus et Amandus: quorum prior, creatus episcopus circa annum 500, obiit circa annum 540; et posterior, ortus circa annum 494, vita functus est circa annum 584: neque prætereundum est Visigothos, quibus non raro, ut probat Franciscus Chifflet, cui adhæret Henschenius (3), nomen Vandalorum dabatur, Ariana labe infectos ab anno 475 ad annum 507 occupasse hanc Aquitaniam partem (4), nihilque intentatum reliquisse ut sua impia dogmata inter Gallo-Romanos spargerent (5); atque ita intelligi quomodo S. Capuanus multos hæreticos ecclesiæ catholicæ reconciliaverit; sanctamque Mundanam a Vandalis ad sepulcrum filii sui S. Sacerdotis fuisse trucidatam. Quæ quidem omnia inter se prorsus concordant, modo admittatur S. Sacerdotem vitam protraxisse circiter ab anno 474 ad annum 530. Et quidem eo libentius huic sententiæ, quam, innixus Hugoni Floriacensi, noster Henschenius propugnavit, calculum meum adjicio, quod Hugo, inter doctos et eruditos sui ævi non ultimus (6), quemadmodum testantur Maurini scriptores Historiæ literariæ Galliæ, ita veritati historicæ studuerit, ut agens de facto propemodum indubio, scripserit plane definiri nolui, quod evidenti testimonio non possum: melius esse credens quod me latet, seu de quibus ambigo, Deo totum relinquere, quam dubia pro certis proterve defendere.

9 Quæ hucusque disputavimus, sufficienter evincunt quam modica fides adhibenda sit sententiæ Alteserræ, Mabillonii et Baluzii, quibuscum consentiunt Labbe, Lecointe, Fratres Sammarthani, atque auctores Maurini novæ Galliæ Christianæ: hi omnes autumant sanctum Sacerdotem circa annum 700 ecclesiam Lemovicensem rexisse; atque ad hanc ineundam viam eos præsertim movit auctoritas Bernardi Guidonis, qui fuit, ut ait ejus biographus coævus, vir magni consilii, magnæ experientiæ, expertæ prudentiæ (7). Is indicem episcoporum Lemovicensium hunc in modum recenset: S. Martialis, B. Aurelianus, Evolius, Atricius, Emericus, Hermogenianus, Adelphicius I, Dativus, Adelphicius II, Exsuperius, Astidius, Rusticus, Rusticus II, Exochius, Ferreolus, Asclepiades, S. Asclepius, Simplicius, Felicius, Adelphicius III, Lupus, Hertenobertus, Cæsarius, Roricus, Rusticus III,

(1) Art de vérifier les dates, t. II, p. 480 et 532; Acta SS., t. II Maii, p. 17. — (2) Don Vaissette, Histoire du Languedoc, t. I, l. IV, p. 218, 219, 224. — (3) Acta SS., t. II Maii, p. 18. — (4) Don Vaissette, t. I, p. 223 et 247. — (5) Cfr Acta SS., t. IX Octobris, p. 313. — (6) Histoire littéraire de la France, t. X, p. 285. — (7) Scriptores Ordinis Prædicatorum, auctoribus Quetif et Echart, t. I, p. 578. — (8) Labbe, Bibliotheca Manuscriptorum, t. II, p. 267. — (9) Alteserræ Opera Omnia, t. IV, vol. II, lib. VI, cap. II. — (10) Mabillon,

Ermenardus, Salutaris, Agericus, S. Sacerdos; D cujus nomini addit Bernardus Guidonis, hæc jam recitata verba: Natione Burdigalensis, qui veneratur et quiescit apud Sarlatum Petragoricæ diœcesis, qui etiam florebat circa annum Domini 517. Huic successit beatus Cessator (8).

10 Quam recensioem præ oculis habens Alteserra ait: Hunc (Sacerdotem) tamen in remotiora rejiciendum non leves conjecturæ ad sunt: ex Guidone enim, Sacerdos successit Aggerio, Aggerius Salutari, Salutaris Ermenoni, Ermeno Exmennario, Exmennarius Ruricio Juniori, quem interfuisse Concilio Arvernensi anno DCLI, et Aurelianensi IV anno DCLV patet ex subscriptionibus horum conciliorum (9). Item Mabillonius: Superius actum de Ermeno episcopo, qui sanctum Tillonem Solemniacensem monachum (obiit circa annum 702 (10)) sepulturæ mandavit. Ejus successores memorantur Salutaris, Agericus, ac tertio loco Sacerdos (11). Verum quicumque ad trutinam catalogum Bernardi Guidonis vocaverit, non poterit non in eo plures novos deprehendere: ita Maurini (12) et Sammarthani (13) geminos Rusticos non recensent, atque ordinem Bernardi Guidonis in multis susdeque vertunt; neque, uti legitur apud Henschenium (14), et in Manuscriptis presbyteri de Fouillae (15) de Pago Cadurcensi, defuit qui Agericum a Rurico Seniore distinguendum neget, quia sicut a rure latinis dicebatur rusticus aut ruricus, ita a Petragoricis in sua vulgari lingua, quæ istis vocibus carebat, appellari debuit agre vel agry atque inde Agericus: dein Bernardus Guidonis, sibimetipsi repugnans, hinc S. Sacerdotem florentem circa annum 517, et inde pæne coævum exhibet S. Cessatori, qui Caroli Martelli tempore ecclesiæ Lemovicensis habenas tenebat. Quapropter, cum Bernardi Guidonis series, quod spectat ad episcopos primorum sæculorum a vero deflectat, ruunt argumenta, quæ inde Mabillonius, Alteserra aliique desumpserunt; adeoque hæc series in his tantum admittenda est, in quibus cum monumentis sinceris concordat: verbi gratia S. Sacerdotem floruisse anno 517, vel imperatoribus Anastasio, Justino, Justiniano atque Clodoveo I rege.

11 Ast cum ex dictis satis probatum sit S. Sacerdotem, antistitem Lemovicensium, circa annum 474 esse natum, affirmare licet S. Capuanum, qui dum esset episcopus S. Sacerdotem puerum efformavit ad virtutem, ecclesiæ Cadurcensis circa annum 480 exstitisse moderatorem; dein, cum ex Actis S. Sacerdotis intelligamus S. Capuanum per angelicam admonitionem ordinasse eum levitam seu diaconum, atque apertum sit sæculo v usum vel etiam in nonnullis locis legem ecclesiasticam exstitisse ut ante viginti quinque annos ætatis nec diaconi ordinarentur, nec virgines consecrarentur (16), (ita ut doctissimus Binterim (17), re bene examinata, non nisi pauca exempla diaconorum qui

Acta SS. Ord. S. Ben. t. II, p. 994. Bollandus, Acta SS., t. I Januar., p. 376. Ghesquière, Acta SS. Belgii, t. V, p. 393. — (11) Mabillon, Annales Benedictini, t. I ad annum 700. — (12) Gallia Christiana nova, tom. II, col. 1167. — (13) Gallia Christiana, t. II, p. 650 et 651. — (14) Acta SS., t. II Maii, p. 13. — (15) Manuscripta servata Cadurci a sæculo XVII extremo. — (16) Concilium Carthagin. III, cap. IV, Labbe, Conc., tom. II, col. 1167. — (17) Denkwürdigkeiten der Christ Katholischen Kirche, tom. I, part. I, p. 351.

ad

(Alteserræ a-
liorumque
sententia

F
colligitur S.
Capuanum ad
finem sæculi v
vixisse.

A ad hunc ordinem ante ætatem a synodo Carthaginensi præscriptam fuerint assumpti ex octo prioribus ecclesiæ sæculis delegere potuerit); fuit inde S. Capuanum suum episcopatum saltem usque ad annum circiter 500 protraxisse.

§ II. Chronotaxis antecessorum S. Capuani in episcopatu. Sylloge de SS. Florentio et Alithio.

Primus Cadurcentium episcopus S. Genulphus. Ei successit Exuperius;

Jam quærendum est quosnam in sede Cadurcensi S. Capuanus antecessores habuerit; et quidem de SS. Florentio et Alithio, quia eorum gesta fuere omissa, nonnihil fusius disseretur. S. Genulphum itaque primum fuisse Cadurcentium episcopum, istuc medio sæculo in a S. Sixto missum, ferunt plura martyrologia vel breviora antiqua et recentiora; ejus Acta ad diem 17 januarii, quo ejus festum agitur, commentario ornavit Bollandus (1). Defunctus Genulphus successorem in episcopatu Cadurcensi, qui nobis notus sit, non nisi post multos annos natus est. Quod si Dionysius Sammarthanus (2) præ manibus habuit quasdam schedulas, in quibus affirmabatur episcopum nomine Gausbertum ecclesiam Cadurcensem anno circiter 301 rexisse, atque id quoque in veteribus inscriptionibus arcuatæ structuræ olim fuisse lectum, hæc, inquam, schedulæ minime attendendæ esse videntur, cum nomen Gausberti, utpote teutonicum, a Gallo-Romanis non usurparetur, neque verisimile sit Cadurcum ineunte sæculo iv advenisse ex gente barbara episcopum. Multo itaque verisimilius est in tempore episcopatus Gausberti assignando fuisse erratum, cum colligamus ex Chartulario Cadurcensi quemdam Gausbertum inter Cadurcenses sæculi x episcopos esse recensendum (3). Proximus post S. Genulphum occurrit inter Cadurcenses episcopos Exsuperius; ejus laudes prosecutus est Ausonius in Commemoratione professorum Burdigalensium (4). Hinc intelligimus eum priori sæculi iv parte floruisse; unde et patet eum diversum esse ab Exsuperio Tolosano, qui ineunte sæculo v clarus exstitit (5).

tertius S. Florentius;

13 Tertius in catalogis de la Croix aliorumque rite occurrit S. Florentius, notus potissime ex epistola, quam S. Paulinus Nolanus ad eum dedit, inscriptam: Beatissimo ac merito venerabili Patri Paulinus (6). Qui Florentius, ait Rosweyds, fuit Cadurcensis episcopus, ut colligitur ex omnibus titulis codicum mss. et editorum ad hanc epistolam: Ms. Reg. INCIPIT AD FLORENTIUM EPISCOPUM DE CIVITATE CADURCENSII. Ms. Vien. ad FLORENTIUM EPISCOPUM CADURCENSEM. Ed. Bad. ut ms. Reg., sed addit EPISTOLA. Grav. item DIVI PAULINI... EPISTOLA, sic ut Schot. SANCTI, etc. In omnibus legitur DE CIVITATE CADURCENSII; sed in edit. Grin. PATRI FLORENTIO CADURCENSII EPISCOPO (7). Scripta

autem fuit, ut ex Patris appellatione (8) apparet, quum nondum episcopus esset Paulinus (9); qua dignitate nonnisi anno 409 auctus est (10): quin et probabilia adsunt indicia, quibus hæc epistola ad annum circiter 403 referatur. Prior ad eum dederat Florentius, quamvis ad id tempus ignotus, literas officii et humanitatis plenas, perinde ac si antiqua inter eos præcessisset necessitudo et familiaritas. Perquam liberaliter respondit Paulinus: Lætatur, inquit, in Domino visitatos nos literis sanctitatis tuæ et provocatos, ut qui neque notitiæ tuæ prius gratiam gesseramus, nunc repentino Dei munere plenam tuæ tamquam veteris amicitiae fiduciam sumeremus. Deprædicat dein hanc novam amicitiam, maxime quod divina pietas, ignorantibus, ut loquitur, in carne faciem tuam, hanc potius, qua pulcrius in Christo formatus es, speciem tuæ mentis ostendit. « Sermo enim, inquit, viri indicat de illo, et ex abundantia cordis os loquitur; » sermo itaque tuus nobis apostolico sale conditus expressit saporem gratiæ, quæ tibi data est et de stillicidiis labiorum tuorum gustavimus quam suavis sit in te Dominus; et pergit in eo laudare virtutes, quæ episcopum deceant (11). Sunt qui S. Florentium existiment (12) interfuisse Concilio Valentino anni 374; sed eum pro Florentio Viennensi acceperunt, uti videre est ex actis illius concilii, editis a Sirmundo (13), Labbeo (14) et Maurinis (15). S. Florentii festum fiebat die 4 julii, et quidem ritu simplici, ut constat mihi ex Breviario Cadurcensi anni 1742: sed ab anno 1845, uti colligo ex ordine ecclesiastico hujus anni et ex Proprio Sanctorum dioceseos anni 1853, Ill. Dom. Joannes Bardou illud in perpetuum ritu duplici celebrari præcepit.

14 Quartum episcopum exhibent ecclesiæ Cadurcensis diptycha S. Alithium: de quo, non secus ac de S. Venerando, Arvernensi episcopo, dicere poterat S. Gregorius Turonensis (16): Qualis autem fuerit hic Pontifex testatur Paulinus dicens: « Si enim hos videas dignos Domino sacerdotes, vel Exuperium Tolosæ, vel Simplicium Viennæ, vel Amandum Burdigalæ, vel Diogenianum Albigæ, vel Dynamium Ecolismæ, vel Venerandum Arvernensis, vel Alithium Cadurcis, vel nunc Pegasium Petrocoriis, utcumque habent sæculi mala, videbis profecto dignissimos totius sanctitatis, ac fidei, religionisque custodes. » Alithium primo matrimonio fuisse junctum cum Ruffina, filia S. Paulæ et sorore S. Eustochii, arbitrati fuerunt nonnulli (17); id perperam deducentes ex epistola S. Hieronymi ad Pammachium, quam errore ad Alithium scriptam fuisse autumabant. Sed melius ad eum referuntur Alithii, presbyteri Aquitanici, laudes, quæ leguntur apud S. Hieronymum, et epistola, quam beato et merito venerabili ac dilectissimo fratri Alethio Paulinus inscripsit. Scilicet, ut ab hac posteriori incipiam, Victor quidam, olim miles et S. Martini Turonensis discipulus, in solitudine B. Sulpitii Severi comes,

AUCTORE
R. D. B.

E

quartus S. Alithius;

F

(1) Acta SS., tom. II Januarii, p. 81. — (2) Gallia Christiana, tom. I, col. 118. — (3) Ibid., col. 125 et in Instrum. u. III, p. 29. — (4) Patrologia, Migne, tom. XIX, Opera Ausonii, col. 858. — (5) Acta SS., tom. VII Sept., p. 629. — (6) Patrologia Migne, tom. LXXI, Opera S. Paulini, col. 893. — (7) Ibid., col. 893. — (8) Buse, Paulin, Bischoff von Nola, tom. II, p. 331 et seqq. Opera S. Paulini, col. 893. — (9) Cfr. ibid., col. 379, not. c. — (10) Cfr. ibid., col. 112. —

(11) Opera S. Paulini, col. 380. — (12) De la Croix, op. cit. — (13) Sirmundus, Concilia antiqua Gallia, tom. I, p. 19. — (14) Labbeus, Sacrosancta Concilia, tom. I, p. 904. — (15) Maurini, Conciliorum Galliarum tam editorum quam ineditorum collectio, tom. I, col. 229 etc. — (16) Patrologia Migne, tom. LXX, Hist. Francorum, lib. II, cap. 13, col. 210. — (17) De la Croix, Series et Acta episcoporum Cadurcensium.

AUCTORE
R. D. B.

dein S. Paulini coquus et amicus, atque etiam impiger annuis discursibus tabellarius, peragravit Gallias et in Alithium presbyterum, S. Florentii, episcopi Cadurcensis, fratrem inciderat. Qui, motus S. Paulini fama, atque accipiendæ de ejus manu epistolæ (æque ac suus frater et tot alii summi viri) cupidus, literas dedit Victori, ad Nolanum presbyterum deferendas. Ad quas pro humanitate sua in hæc verba respondit (1): « Deo gratias, qui odorem gratiæ in te suæ per eloquia litterarum tuarum manifestavit mihi. Per fratrem enim carissimum in Deo Victorem meum, hoc munere militan-tem Deo, ut fraternæ serviat caritati, seque nobis per longinqua terrarum intervalla discretis impigrum annuis discursibus tabellarium præbeat, et religiosissimis officiis mutuo visitantium corporalem laborem spiritali impendat affectu: per hunc ergo fratrem et conservum in Domino, qui communis et unanimus; nam et vobis ea se, qua nobis insitus est, acceptissimum gratia gloriatur, per hunc, inquam, mihi sancte venerabilis frater, tam dulce quam insperatum mihi munus accepi, epistolam tuam; in qua nobis bonus cordis tui thesaurus apparuit, ut merito percepta officii tui benedictione gauderem, cum faciem interioris tui castissimo speculatus eloquio, quantum in te mihi a Domino adjutorium con-ferat, agnoscerem.

quem laudasse
S. Paulinus
Nolanus et S.
Hieronymus

15 Scriptiunculam etiam quamdam a S. Paulino de divinis rebus postularat Alithius; cui petitioni ut satisfaceret, inopiam suam excusans, misit sanctus vir egregium suum de Gazophylodio (2) seu de cura pauperum sermonem. Hoc literarium commercium ad annum 403 referri solet; sed ea inter epistolam, datam ad Alithium, et illam alteram, inscriptam Florentio, intercedit cogitationum atque etiam verborum similitudo, ut eodem tempore missæ fuisse dicendæ sint. Audi jam beatissimum Hieronymum ex Bethleem ad Algasiæ, præclaram Aquitanicæ feminam, sub annum 406 de Alithio presbytero scribentem (3). Satis miratus sum, inquit, cur, purissimo fonte vicino relicto, nostri tam procul rivuli fluentia quæsieris. Habes istic sanctum virum Alethium presbyterum, qui viva, ut aiunt, voce et prudenti disertoque sermone possit solvere quæ requiris. Nostram igitur amaritudinem illius nectareo melle curato, senilemque pituitam juvenili ætate compesce. Jam vero et S. Paulinum et S. Hieronymum eum Alithium laudare presbyterum, qui deinde episcopus Cadurcensis fuerit, communis est eruditorum sententia (4).

probantur.

16 Atque hæc valde probabilis est. Roswey-
dus quidem, quoniam non aliud noverat argu-
mentum, quo suaderetur Alithium Cadurcensem
fuisse episcopum, quam quod in editione prima
S. Paulini operum epistola xxxiii inscripta le-
gitur ad Alithium episcopum, fratrem supra-
scripti, scilicet Florentii, dubius animi fuit,
quoniam ille preli partus neque correctus satis
est, neque castigatus. Sed, omissa hac editione,
in codicibus manuscriptis, Cluniacensi scili-

cet, regio et Viennensi, reperit Le Brun (5) eum-
dem Alithium dictum fratrem Florentii, Ca-
durcensis episcopi. Sane in his episcopus non
appellatur; neque enim tunc temporis erat in-
signitus hac dignitate; quum inscripta sit epi-
stola beato et merito venerabili ac dilectis-
simo fratri Alethio, fratri, id est, presbytero
Alethio a presbytero Paulino. Quæ manifeste
conveniunt cum S. Hieronymi epistola ad Alga-
siam; neque minus cum S. Gregorii Turonensis
testimonio, quum non nisi post S. Florentium
Cadurcensem cathedram occupare potuerit S. Ali-
thius. Hæc itaque omnia simul consideranda
sunt: scilicet post S. Florentium in Cadurcensi
episcopali throno sedisse S. Alithium, ut constat
ex catalogis; S. Florentio, episcopo Cadurcensi,
fratrem fuisse presbyterum nomine Alithium,
multumque venerabilem virum; eodem tempore
S. Hieronymo in Aquitania notum fuisse Ali-
thium presbyterum, a doctrina plurimum com-
mendabilem; deinde nobilitate et divitiis præ-
fulsisse Alithium, episcopum Cadurcensem, (ex
hoc enim fere ordine assumebantur tum in Gal-
liis episcopi), item Alithium Paulinianum, (nobi-
les nempe et divites christiani passim ambiebant
ejus literas), et similiter Alithium Hieronymia-
num, quum Algasiæ, præclarissimam feminam,
ad virum ignobilem remissurus non esset; et
demum Alithii nomen, utpote græcæ originis,
non vulgare fuisse in Galliis, maxime inter no-
biliore. Quæ plane sufficere videntur ut unus
Alithius fuisse videatur, isque sanctus episco-
pus Cadurcensis. S. Alithii officium ecclesiasti-
cum ritu simplici referunt ad diem 8 julii
Breviaria Cadurcense, Albiense et Mimatense,
ad normam Parisiensis Breviarii sæculo xviii
redacta; sed anno 1845, et dein 1853 episcopus
Cadurcensis, modo laudatus, illud, concedente
Romano Pontifice, ritus duplicis esse jussit (6).

§ III. Antiquitas cultus S. Capuani. Festum S. Capuani in diocesis Cadurcensi, Albiensi, Mimatensi.

Nomen S. Capuani neque in Martyrologio Ro-
mano, neque in ullo Martyrologio Gallicano le-
gitur: et si excipias indicem a Ven. V. Migne
editum (7), frustra illud in catalogis sanctorum
Galliæ quæres. Attamen a remotissimis tempo-
ribus famam sanctimonie sortitus est, ita ut
Hugo Floriacensis, in S. Sacerdotis Vita, quam
sæculo xi juxta aliam valde antiquam scripsit,
et Henschenius noster (8) juris publici fecit, eum
non tantum præcellentissimum inter religiosos
istius temporis Aquitanicæ præsules, sed etiam
præsulem sanctum nuncupavit. Quid quod illic
aperte sanctus Capuanus dicitur, sanctimonie
laude, non moribus, sed personæ inhærente?
Et quidem cum eadem appellatione in Vita ab-
breviata, quam a Bernardo Guidonis concinna-
tam fuisse docuimus et quam post Stephanum
Baluzium edidit Philippus Labbe (9), occurrit.
Dein Guilielmus de la Croix in opere de episco-

S. Capuani
sanctitatis
memoria
F

(1) S. Paulini opera, tom. LXI, col. 343. — (2) Ibid. col. 344. — (3) Patrologia Migne, t. XXII, Opera S. Hieronymi, epist. CXXI, al. cli, col. 1007; cfr. ibid., col. lxxxii. — (4) Cfr. Tillemont, Mémoires ecclésiast., t. XIV, p. 112; Lebrun des Marettes, Opp. S. Paulini, Vita, cap. xlv, col. 103 et 104; D. Gervaise, Vie de S. Paulin, p. 232; Buse,

Paulin, Bischoff von Nola, t. II, p. 157. — (5) Patrologia Migne, t. LXI; Opp. S. Paulini, diss. iii, n. 2, col. 760. — (6) Proprium Cadurcense, Pars Æstiva. — (7) Dictionnaire Hagiographique t. II, col. 1382. — (8) Acta SS., t. II Maii, p. 14. — (9) Bibliotheca Mss., t. II, p. 662.

AUCTORE
R. D. B.

A pis Cadurensibus, impresso anno 1617, ejusque abbreviator Joannes Vidal in Epitome historiæ episcoporum, baronum et comitum Cadurensium (1), anno 1664 edito, itemque Saussayus (2) in Vita S. Sacerdotis anno 1637, Capuano cognomen sancti tribuunt: quorum vestigiis institit presbyter de Fouillac in memorialibus suis de pago Cadurensi, quæ et hodiedum religiose servantur Cadurci: consonant Breviarium Petrocoricense (3) anni 1640 et Proprium sanctorum dioceseos Sarlatensis, mandato Francisci de Salignac de la Mothe Fénelon, antistitis hujus ecclesiæ, anno 1677 promulgatum, in lectione IV ad festum S. Sacerdotis.

ab antiquissimo tempore servata;

18 Quamvis autem appellatio sancti Capuani non esset ubique recepta, (nam enumerantes seriem episcoporum Cadurensium Claudius Robertus (4), Fratres Sammarthani (5), Dionysius Sammarthanus (6) eum nulla peculiari laudatione ab aliis ejusdem ecclesiæ præsulibus discernunt,) in nonnullis tamen Galliæ meridionalis diocesisibus ab immemoriali tempore famam sanctimonix consecutus erat. Hinc Breviarii Lemovicensis, quod Raymundus de la Martonie, hujus sedis episcopus, diligentissimis adhibitis curis, anno 1626 edidit (7), lectio IV in honorem S. Sacerdotis, die 5 maii, hisce verbis incipit: Sacerdos Calabri, in finibus Cadurcorum et Petrocoriensium, claris ortus parentibus a Capuano, notæ sanctitatis episcopo Caturcensi, litteris et christianis moribus informatus, ab eodem diaconus ordinatus est. Quibus omnibus perpensis, nemo non affirmabit Capuano elogium sancti fuisse datum, ita ut non ceciderit tantum super ejus mores, sed etiam super ejus personam, ac proin mirum non esse si saltem sæculo decimo octavo, (nam recentius monumentum quod id ostendat non novimus,) presbyteri Cadurensis dioceseos ad ejus memoriam in horis canonicis et in liturgia celebrandam die 24 octobris ritu duplici minore, mandante Henrico de Briqueville de la Luzerne, episcopo Cadurensi, anno 1734 fuerint adstricti. Verum brevi tempore post, anno scilicet 1742, Bertrandus de Guesclin, Henrici successor, romanæ liturgiæ Cadurensensem, et in festo S. Capuani ritui duplici simplicem subrogans, orationem de communi et lectionem, ex ejus Vita desumptam, per totam diocesim recitari præcepit: quæ cum inter multorum sit manus atque nihil novi contineat, hic describenda non videtur.

ejus festum
Albiæ, Mimate
et Cadurcis;

19 Neque hunc in modum mutatum officium S. Capuani mansit intra limites Cadurenses: illud Leopoldus de Choiseul de Stainville, archiepiscopus Albiensis (8), et ejus suffraganeus, Gabriel de Choiseul-Beaupré, episcopus Mimatensis (9), quando a suis ecclesiis, anno 1763

liturgiam romanam, ut ei novam Parisiensi non dissimilem sufficerent, exulare jussissent, in Breviariis suarum diocesium inseruerunt; unde, nisi forsan a paucis annis, expunctum non fuit. Ast non eadem ratione res sese habuit apud Cadurenses; ubi Ill. Dominus Joannes Jacobus David Bardou episcopus, quo omnes monitum Apostoli: Mementote præpositorum vestrorum qui vobis locuti sunt verbum Dei: quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem: (ad Hebr. XII, 1, 7); continuo mente versarent, festum S. Capuani aliorumque SS. episcoporum Cadurensium a ritu simplici ad duplicem minorem anno 1845 evexit et anno 1853 kalendarium perpetuum juxta ritum romanum, sede Apostolica approbante, apud suos restituens, festum S. Capuani a die 24 ad diem 25 octobris transtulit, et omnia de communi confessorum pontificum fieri jussit, præter lectiones secundi nocturni, fere ex opere Guilielmi de la Croix desumptas, cum sequenti oratione: Deus, qui ad profligandas ex sinibus nostris hæresis arianæ reliquias, beatum Capuanum pontificem suscitasti: præsta, ut ejus meritis et precibus a cunctis muniamur erroribus, et Filii tui Domini nostri Jesu Christi, pro cujus divinitate pugnavit, gratiam consequamur. Qui tecum. Aliæ erant oratio et lectio in honorem S. Capuani, quando clerus Cadurensis sæculo præterito liturgiæ romanæ adhærebat: earum exemplar, quod mecum ven. vir Poulin, professor in Seminario majori Cadurensi, simul ac plura alia ad cultum S. Capuani spectantia, amicissime communicavit, hic subjicitur: cum lectio sit magis antiqua, et breviter vitam S. Capuani, in quantum noscitur, referat.

Oratio et Lectio antiquior de S. Capuano.

20 ORATIO. Tribue nobis quæsumus, Domine, misericordiam tuam intercedente beato Capuano confessore tuo atque pontifice, et quæcumque præcipis ut agamus, ipse adjuva, ut implere possimus. Per Dominum. LECTIO IV. Capuanus Cadurensis episcopus, præsules totius Aquitaniæ suo tempore virtutibus et sanctitate summopere præcellebat: huic Sacerdos adhuc infans (qui postea Lemovicensis episcopus fuit) præceptis, exemplisque, litteris, et christiana instituendus disciplina traditus fuit. Unde doctrinis salutaribus insistens, et cunctos coætanos suos virtutum præconiis superans, nostro venerabili Capuano, sub cujus degebat ministerio, admodum charus erat, et ei semper assistens, doctrinam quam ab eo hauriebat, in suo pectore recondebant. Tandem Capuanus eum per angelicam admonitionem ordinavit levitam. Vixit in episcopatu quinquaginta circiter annos, et virtutibus plenus migravit ad Dominum.

(1) Abrégé de l'histoire des évêques, barons et comtes de Cahors. — (2) Martyrologium Gallicanum, p. 260. — (3) Mémoire des anciens comtes du pays de Cahors, par Marc Antoine Dominicy. — (4) Gallia Christiana, p. 284. — (5) Gall. Christ. II,

t. II, p. 468 — (6) Gall. Christ. III, t. I, col. 122. — (7) Limousin historique, t. I, p. 72. — (8) Breviarium Albiense, Pars Autumnalis, Parisiis, 1764. — (9) Ibid., p. VII.

OCTOBRI.

DIES VIGESIMA SEXTA.

SANCTI QUI VII KALENDAS COLUNTUR.

<p>S. Demetrius, mart. episc. Vapinci in Galliis.</p> <p>S. Evaristus, papa et martyr.</p> <p>SS. Lucianus, Marcianus et socii, martyres Nicomediæ in Bithynia.</p> <p>SS. Rogatianus et Felicissimus, confessores Carthagine in Africa.</p> <p>SS. Artemidorus, Basilius, Glycon et Leptina, martyres ecclesiæ Orientalis.</p> <p>S. Amandus, conf. pont. Argentorati.</p> <p>S. Quodvultdeus, episc. conf. } Carthagine.</p> <p>S. Aurelius, episc. conf. }</p> <p>S. Rusticus, conf. pont. Narbone in Galliis.</p> <p>S. Alorus, conf. pont. Corisopiti in Britannia Minori.</p> <p>S. Aptonius, conf. pont. Encolismæ.</p> <p>S. Quadragesimus, subdiaconus conf. in Italia.</p> <p>SS. Daria et Derbilia, virgines in Cornacia, Hiberniæ provincia.</p> <p>SS. Nasadius, Beoanus, episc. et Mellanus, conf. in comitatu Dunensi Hiberniæ.</p> <p>S. Gwinocus, pont.,</p> <p>S. Aneurin seu Gildas, et</p> <p>S. Cennydd,</p> <p>S. Madog,</p> <p>S. Dolgan et</p> <p>S. Dolgar,</p> <p>S. Tudyr,</p> <p>S. Arwystli Gloff,</p> <p>S. Twrnog seu Teyrnog,</p> <p>S. Dier seu Deifer,</p> <p>S. Tyfrydog,</p> <p>S. Marcella,</p>	<p>S. Gwynodl,</p> <p>S. Merin,</p> <p>S. Senefyr,</p> <p>S. Tuglyd,</p> <p>S. Tudno et</p> <p>S. Tyneio,</p> <p>S. Gaudiosus, conf. pont. Salernæ in Italia.</p> <p>S. Amandus, conf. pont. Wormatiæ et Salisburgi.</p> <p>S. Cedrus, conf. pont. in Northumbria.</p> <p>S. Eata, conf. pont. Lindisfarnæ et Hagustaldii.</p> <p>S. Sigebaldus, conf. pont. Metis in Gallia.</p> <p>S. Meliavus seu Eliavus, martyr in Britannia Armorica.</p> <p>SS. Albinus et Megingaudus, conf. pont. Buriburgi in Hassia, et S. Humbertus, conf. non pont. Fritislariæ.</p> <p>B. Athanasius, œconomus monasterii Mediciensis.</p> <p>S. Bernwardus, conf. pont. Hildesiæ.</p> <p>S. Beanus, conf. pont. Murthlaci in Scotia.</p> <p>B. Fulcus, conf. pont. in agro Bononiensi.</p> <p>B. Fulcus, conf. pont. Placentiæ et Papiæ.</p> <p>S. Bernardus Calvonijs, conf. pont. Vici in Hispania.</p> <p>S. Damianus Finariensis, qui et Furcherius, conf. non pont. Ord. FF. Prædic. Regii Lepidi in Italia.</p> <p>B. Bonaventura de Potentia, conf. Ord. FF. Min. Conv.</p>
--	--

A

D

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES RELATI.

S Andreae Corsini, episcopi Fesulani ex ordine Carmelitarum, corporis translationem celebrant hodie hi eremitæ. Non est hæc furtiva Fesulis Florentiam corporis asportatio, quam breviter narratum dederunt decessores nostri in ejus Actis ad diem 30 januarii; sed, ut in Breviario Carmelitarum præsentis die fuse explicatur, solemnitas anno 1683 Florentiæ celebrata; quam illic videat lector: Acta autem ad dictam diem

xxx Januarii.

S. Amandi, episcopi Trajectensis, ordinatio episcopalis, translatio seu potius elevatio, atque etiam Elnonensis templi dedicatio, agebatur olim præsentis die, ut multis explicat Milo Elnonensis in Sermone de hac celebritate. Quod festum, (quoniam verus natalis, item ac S. Benedicti, in quadragesimam aliquando incidens, celebrari semper non poterat,) multa solemnitate observabatur, atque per Gallias, Belgium, Germaniam aliasque regiones late propagatum est, et multis martyrologiis et kalendaris inscriptum fuit. Sed de eo vide Acta S. Amandi ad diem

vi Februarii.

S. Vedastum, episcopum Atrebatensem, conjungunt hac die cum S. Amando Trajectensi Ado, Notkerus et Wandelbertus, quemadmodum eosdem sociant ad diem 6 februarii Florus, Rabanus et Usuardus. Licet ambo illi sancti toto fere sesquisæculo disjuncti sint, quum eadem die obiverint, hinc fere individui comites in fastis sacris facti sunt. Hinc, quum S. Amandi celebritas propter quadragesimæ impedimentum, utut rarissime occurrens, ad diem 26 octobris, ejus ordinationis, elevationis et dedicationis memoria clarum, dilata est, secutus est S. Vedastus. Ejus Acta vide ad diem

vi Februarii.

BB. Haimonis et Veremundi conversorum, genere et virtute illustrium, memoriam hodie recolit Bucelinus in Menologio Benedictino, quasi natalis ageretur Medæ in territorio Mediolanensi; et sequaces habet Antonium ab Heredia in Vitis hispanicis sanctorum et beatorum ordinis S. Benedicti, et Benedictum Cherle in Martyrologio Benedictino germanico. Sed nulla prorsus est ratio cur ad hanc diem hos beatos viros, quos perperam conversos vocat, (non enim sæculo viii, quo vixisse traduntur, in usu erat domnorum et conversorum distinctio,) sed nil erat cur eos hodie nuntiaret, quippe qui colantur, ut in Opere nostro videre licet,

xiii Februarii.

S. Ermini, episcopi et abbatis Lobiensis in Belgio, elevationis seu translationis memoria, agebatur olim quotannis Lobiis et Binchii, quo aliquando devenerunt, ut in locum tutiorem, ejus reliquiæ; atque hinc recolitur in Molani auctariis ad Usuardi Martyrologium, in Catalogo generali sanctorum Ferrarii, in Martyrologio Saussayi et in Benedictinorum menologiis. Ejus gesta, ab Ansonæ, abbate Lobiensi, quadraginta annis post illius mortem scripta, edidit cum Commentario prævio Octobris Tomus XI.

in Actis nostris Henschenius ad diem ejus natalem,

xxv Aprilis.

S. Odranus de Letrechaibh-Odrain in Muscrige-Tire annuntiatur hac die in Martyrologio hibernico Dungallensi, in aliis vero die 2 hujus mensis. De eo et simul de fratre S. Medrano ex Actis S. Kierani dictum fuit die, quo fratris olim recolebatur memoria,

vii Julii.

S. Pelagiæ virginis festum annuntiatur hac die in editione Lubeco-Coloniensi. Quæ cum peteretur a quodam nobili adolescente in conjugem, ipsa tonsis crinibus et habitu virili clam aufugit et monasterium probatissimorum monachorum intravit et in eo omnibus incognita usque ad mortem Deo devota servivit et tandem feliciter obiit. Quæ ob oculos habuisse videtur Grevenus; qui in sua Usuardi editione scripsit: Item secundum aliquos hic, Margaritæ virginis; quæ et Pelagia. Alii habent eam idibus octobris; et quidem idem Grevenus ad diem 15 octobris paucis completitur hanc in vetere historia monastica celeberrimam actionem: Antiochiæ, inquit, sanctæ Margaritæ virginis. Quæ, ut sæculi hujus pelagus evaderet, relicto sponso carnali, monasterium virorum ingressa, Pelagii sibi nomen assumpsit. Implicatissima hæc res est, quam placet paucis expedire. Imprimis hanc sanctam ex monumentis græcis innotuisse latinis planum est; deinde, licet nunc passim in libris græcis Marinus dicatur, quidni primum Thalassius nomine græco appellata fuit? quod alii latine verterint per Marinum, alii per Pelagium: nam latine utroque nomine nuncupatam fuisse continuo demonstrabimus: et demum facile fieri potuit ut eam postmodum græci a latinis receperint, latino Marini nomine vestitam; quamquam fatendum sit a græcis etiam usitata fuisse latina Marini et Pelagii nomina. Quidquid id est, S. Pelagius seu Pelagia illa diversa habenda non est, ut gestorum summa similitudo suadet, a S. Marina, quam græci colunt die 12 februarii et decessores nostri illustrarunt ad diem 17 julii, appendice addita de Reparata seu Margarita, Pelagii nomine dicta; quæ hæc nostra Margarita seu Pelagius est. Quod autem Græcorum Marina a Greveno duobus locis atque etiam a Petro de Natalibus (ad diem 8 octobris propter S. Pelagiam peccatricem, cujus natalis tum agitur,) et in ms. codice reginæ Sueciæ Margarita dicitur, ratio manifesta est. Ut enim ex ipso Greveno liquet, confusa fuit cum S. Marina græcorum Antiochena in Pisidia, quam jam sæculo vii Margaritam a latinis plerumque dictam fuisse ostenderunt decessores nostri ad diem 20 julii, licet hæc martyr fuerit, nequaquam monacha: unde fieri non poterat ut Margaritæ nomen ei non accederet. Quibus declaratis, manifestum est singularia hujus virginis gesta in opere nostro quærenda esse ad diem

xvii Julii.

S. Afræ, meretricis Augustanæ, a S. Narcisso ad fidem et meliorem vitam traductæ et dein

99

fortissimæ

- A** fortissimæ Christi martyris, conversio celebratur hac die in Greveniano Usuardi Martyrologio: de ea dictum est ad diem, qua festive colitur, v Augusti.
- SS.** Justum seu Justinum, Maximinum, Valentinum et Solarium, episcopos Argentoratenses, quoniam a quibusdam sancti vocantur, ad hanc diem, qua de S. Amando, Argentoratensi episcopo, dicendum esset, remisit Henschenius ex Prætermisssis diei 6 februarii. De SS. Maximino, Valentino et Solario, qui olim cum radiis pingebantur in sanctitatis testimonium, paucissima retulimus initio Actorum S. Amandi Argentoratensis, neque plura innotuerunt; de S. Justo aut Justino dictum est in opere nostro ad diem i Septembris.
- S.** Agiæ, viduæ matrisque B. Lupi, Senonensis archiepiscopi, translationem Aurelianis celebrat hodie Arturus in Gyneceo; de ea, quæ et Austregisilis dicitur, actum est in Actis nostris ad diem, qua ejus filii gesta etiam illustrata fuerunt, i Septembris.
- S.** Mauritii et sociorum revelationem seu inventionem Viennæ Allobrogum commemorant hodie Castellani et Saussayus. Joannes Cleus noster explicuit hanc celebritatem § xv Gloriæ posthumæ SS. Mauritii et Thebaorum martyrum ad diem xxii Septembris.
- B** Eodem die, Florentii confessoris natalis totidem his verbis annuntiatur in codice Usuardino reginæ Sueciæ, notato 428; qui codex, ut ex his liquet, quæ ad diem 17 octobris de canonico templi cathedralis Parisiensis dicuntur, (qui illic vocatur Fr. noster Robertus Pisanus,) ad usum capituli Parisiensis fuit. Alibi nupiam hac die obuius factus est S. Florentius confessor; nisi in uno Wilfordi Martyrologio anglico, ubi episcopus perperam dicitur. Idem enim esse videtur ac qui in aliis codicibus ad diem sequentem prodit, titulo S. Florentii, presbyteri et monachi, in pago Pictaviensi; qui in opere nostro illustratus fuit ad diem xxii Septembris.
- S.** Ceolfridi, abbatis et confessoris, depositionem in Glasconia, immo Glastonia, celebrat hodie Molanus in auctariis ad Martyrologium Usuardi. Errorem, qui illic cubat, jam pridem castigavit Suyskenus noster in Commentario de S. Ceolfrido, abbate Girwensi et Wirmuthensi, num. 8, 9, 10 et 11, ad diem 25 septembris. Ut ad præsentem diem melius tradit Saussayus, agitur festiva memoria translationis ejus reliquiarum Lingonibus Glastoniam. Sed hæc explicata vide ad dictam diem xxv Septembris.
- C** **S.** Demetrius, martyr Thessalonicensis, quo vix ullus inter orientales celebrior sit, annuntiatur hodie in codicibus Usuardinis Pulsanensi et Vaticano, desumptus ex libris græcis; in quibus quippe omnibus, ut in Anno ecclesiastico græco-slavico, quem initio hujus tomi habes, ostenditur, præsentis die memoratur. De eo dixerunt decessores nostri ad diem, quo fastis latinis adscriptus est, viii Octobris.
- B.** Seraphinum a Montegranario, Capuccinum memorat hac die Arturus in Menologio Franciscano. De eo ad diem, qua ejus festum agitur, dixerunt decessores nostri D
- xxii Octobris.
- S.** Trogeni, immo Trojecii, confessoris depositio civitate Nivernis celebratur hac die in Usuardini codice D. Le Mare, signato A. Ejus Acta in opere nostro vide ad diem xxvii Octobris.
- S.** Frontonem, episcopum Petragoricensem, multis hac die laudat liber Usuardinus Hagenoyensis; ejus Acta, non obscura minus quam incerta, data sunt ad diem præcedentem, seu xxv Octobris.
- B.** Mineatem, sub Decio civitate Florentia martyrem, sistit hodie codex Usuardinus Centulensis, a Sollieri adhibit; uno die a veritate aberrans, quum ejus natalis agatur die xxv Octobris.
- Coloniæ Agrippinæ, in ecclesia S. Mariæ ad gradus, festum adventus sanctæ Crucis annuntiatur hodie in editione Usuardi Lubeco-Coloniensi et in Martyrologio Germanico Wallasseri, vulgo Canisii; contra in Martyrologio Universali Castellani prope Romam apparitio sanctæ Crucis Constantino; de his dici poterit in singulari volumine de festis Christi.
- E** Commemoratio jucundissima serenissimæ dominæ Matris Admirabilis, a filiis suis benedictæ; sive memoria obsequiorum, eidem a sanctissimi et admirabilis patris Benedicti ordinis institutione tanto decursu sæculorum in hanc usque diem præstitorum, celebratur hodie a Bucelino ejusque sequacibus, Antonio ab Heredia et Benedicto Cherlio, in Vitis hispanicis et Martyrologio germanico; de quo festo agere ajunt Gerardum Belgam, cujus libro titulus est Mancipatus Deiparæ. Qui Mancipatus primum prodit in lucem seorsim anno 1649 typis Pataviensibus, et eodem anno curis illius Gabrielis Bucelini et diligentia Mauri Marchesii in prima parte Opusculorum sacrorum typis Venetis Lenianis; et annis 1721 Frisingæ et 1726 Ingolstadtii in Cultu Mariano Schaumbergeri. Sed quis ille sit Gerardus Belga, quo loco, aut qua ætate vixerit nemo hactenus reperire potuit; et quidem hoc ipsum cognomen Belga indicare videtur eum in extraneo monasterio vitam religiosam coluisse, verisimiliter in Italia, ubi ejus liber primum inventus est (1). Ut ut id est, singulare videtur id fuisse festum, nequaquam commune universo S. Benedicti ordini.
- F** Floriaci, dedicatio basilicæ S. Mariæ Virginis et sanctissimi patris Benedicti annuntiatur hoc die juxta Martyrologium Floriacense a Colvenerio in Calendario sacratissimæ Virginis Mariæ novissimo.
- Dedicationis ecclesiæ de Salseda in diocesi Lusitanæ Lamensi (vulgo Lamego) anniversarium annuntiatur hodie in Martyrologio Cisterciensi.
- Commemoratio terræ motus in multis græcis atque etiam slavici synaxariis, menæis et menologiis præsentis die celebratur; ut videre licet in Anno ecclesiastico græco-slavico, huic volumini præmisso: unde etiam transiit in Molani editionem Martyrologii Usuardi. Hæc calamitas contigisse in regia urbe Constan-

(1) Cfr Ziegelbauer et Legipontius, Hist. litter. ordinis S. Be-

nedicti, tom. IV, p. 178 et 179.

- A tinopoli, anno 788, Leonis Isauri vigesimo quarto traditur in Horologio slavico Počaje-
viensi; sed annus ejus vigesimus quartus
concurrit cum anno 740; ad quem in Menæis
græcorum infortunium illud refertur: et qui-
dem recte, ut ex Cedreno et Nicephori Bre-
viario, late de hac novæ Romæ ruina dicenti-
bus, manifestum est. In Sirmundi Synaxario
additum est anno 649, eadem die 26 octobris,
hora tertia noctis, alium terræ motum acci-
disse, quo Magna Deiparæ ecclesia concide-
rit. Plura de similibus rebus disserere non
solemus.
- S. Polycratis, episcopi egregii et nobilissimi
viri, apud Ephesum natalis memoratur ho-
die in codice Usuardino Centulensi, a Solerio
usurpato; et in tribus Adonis Martyrologii
codicibus Gallicanis reginæ Sueciæ, nunc in
bibliotheca Vaticana signatis numeris 511,
512 et 514; ubi adduntur hæc verba: Floruit
autem Severi principis temporibus eadem
ætate, qua et Narcissus Hierosolymæ. Qui-
buscum convenit annuntiatio quæ in Greve-
niana Usuardi Martyrologii editione hac die
occurrit: Apud Ephesum, Polycarpi, epi-
scopi et confessoris: nam Polycarpus, ut no-
men magis notum, locum Polycratis occupat;
et quidem alibi quoque error ille deprehendi-
tur (1), neque in serie episcoporum Ephesino-
rum (2) ullus inter antiquos occurrit Poly-
carpus. At Polycrates ille parum modeste se
gessit adversus S. Victorem papam et eccle-
siam Romanam in controversia de paschate;
et cum Asianis, quos in pervicaciæ suæ socie-
tatem compulerat, aut excommunicatus fuit,
aut (ut aliis placet) excommunicationis minas
sustinuit (3). Nolim itaque affirmare eum
extra ecclesiæ communionem vixisse, multo-
que minus mortuum esse: sed nullus dubito
quin imprudenter (ut tot aliis locis accidit)
ejus nomen, quod in ecclesiastica historia
repererit librarius, intruserit in Adonianum
codicem, unde transierit in Usuardinos; licet
cultus ecclesiastici indicia essent nulla. Certe
ipsi græci, qui celebrium nominum amore
schismaticos etiam et hæreticos fastis suis in-
tulerunt, numquam in officiis sacris Polycra-
tis Ephesini memoriam honorificam fecerunt.
- C S. Veranum, episcopum et martyrem, Pisis in
Etruria hoc die celebrari perhibet Ferrarius
in Catalogo generali sanctorum, nixus Ordine
divini officii Pisano addensque eum hujus
ecclesiæ non fuisse episcopum. Et quidem
anno adhuc 1842 in Ordine liturgico illius
diœcesis fieri jubebatur festivitas S. Verani
episcopi et confessoris (non autem martyris)
ritu semiduplici, cum Missa statuit et offi-
cio de communi. Sed quum anno 1843 septima
prodiit editio Officiorum propriorum sancto-
rum pro ecclesia primatiali, civitate ac diœ-
cesi Pisana, in qua S. Philumenæ, virginis
et martyris cæmeterialis, festum ex assignata
die 11 augusti in 26 octobris tamquam in
sedem fixam transferendum visum est, ad
ritum simplicem seu potius ad nudam com-
memorationem redacta est vetustissima S. Ve-
rani solemnitas. Quum itaque cultus extra

D controversiam positus esset, pro officio nostro
rescire enravimus quis esset. Literas itaque
dedit frater meus Victor ad egregium virum
Augustinum Morini, ordinis Servorum B. M.
V. sodalem Florentinum, qui ab amicis suis
Pisanis documenta certa postularet. Neque
operam suam desiderari passi sunt Reveren-
dissimus Vir Fanterius, eminentissimi cardina-
lis Pisani Vicarius, canonicus Sainati,
Vitarum sanctorum et beatorum Pisanorum
scriptor, canonicus Benassai et Josephus Bar-
delli, sanscriticæ linguæ in universitate Pi-
sana professor: qui etiam in Peccioli, vicinæ
Volterranæ diœcesis locum, cujus patronus
est S. Veranus, literas dedit. Atque hinc de-
mum mihi innotuit S. Veranum, Pisis cultum,
non alium nunc haberi ac episcopum Cavelli-
censem, cujus Acta in opere nostro edita sunt
ad diem 19 octobris. Et quidem non celebra-
batur olim S. Verani festum Pisis die 26 octo-
bris, sed die 19 octobris; ad quam in antiquo
ecclesiæ primatialis martyrologio membrana-
ceo legitur: In territorio Aurelianensi [depo-
situs] S. Verani episcopi et confessoris; qui,
ut in opere nostro ad diem 19 octobris demon-
stratum fuit, idem censetur ac Cavellicensis
episcopus, cujus corpus Jargaulium in pago
Aurelianensi translatus fuisse dicitur; quæ
translatio die 19 octobris quotannis potissima
festivitate reolebatur; licet alii Albengam
corpus delatum fuisse, alii Cavellione adhuc
quiescere velint. Neque a Pisanorum tradi-
tione diversa est Peccioliensium persuasio.
Præpositus enim, Josephus Menciassi Lupi,
respondit patronum titularem esse Cavelli-
censem episcopum, cujus totum officium dica-
tur de communi confessoris pontificis; unum
apud se superesse brevis Vitæ exemplar, in
quo tradatur Pecciotium, dum in peregrina-
tione Romana versaretur, transiisse plebemque
a peste liberasse. Hinc ille idem præpositus
anno 1863 æri incidendam curavit S. Verani
imaginem, circumpositis tabellis quibus ex-
primuntur beati viri gesta Ravennæ, Albin-
gauni, Taurini, Arelate, Romæ, Valleclausa,
Mediolani, Brigantii, Ebreduni et Cavellione.
Verum enim vero vehementer dubito utrum
unus tantum S. Veranus sit, an tres, cui
unius eadem Acta fabulosa, quibus etiam ves-
titus est S. Florentius Arausicanus, attributa
fuerint. Certe corpus S. Verani Aurelianensis
aliud esse videtur ac S. Verani Cavellicensis;
et in antiquis martyrologiis non translatio,
sed depositio S. Verani in agro Aurelianensi
celebratur; ita ut illic etiam diem obiisse
videatur. S. Veranus Pisanus secundum anti-
quiores traditiones etiam diversus videtur
fuisse habitus; nam colebatur ut martyr et
Passionem sibi habebat propriam. Scilicet
S. Verani Acta exstabant olim in bibliotheca
Stroziana, unde sæculo præterlapso ad biblio-
thecam Leopoldino-Laurentianam Florentiæ
transierunt (4): quæ transcripta ab ipso
Papebrochio in suo itinere Romano nunc ser-
vantur in bibliotheca publica Bruxellensi,
num. 8922. Quod autem hæc Acta ad S. Ve-
ranum Pisanum pertinent, constat tum ex Pa-

(1) Cfr Lequien, Oriens christianus, tom. I, col. 675. —
(2) Ibid., col. 671 et seqq. — (3) Cfr Observationes Valesii ad
Historiæ Eusebii lib. v, cap. 24, not. d; Pagii Critice ad an-

num 196, n. 2 et seqq., etc. — (4) Bandinus, Bibliotheca
Leopoldino-Laurentiana, Supplementum tom. I et tom. II,
col. 281.

A *pebrochii inscriptione, tum ex Bandini testimonio, qui hæc inde exscripsit: Est ecclesiæ S. Verani Kinsiche de Pisis; cujus rector Nicolaus Berghus Canonicus Pisanus die 27 Febr. 1467. Sed sæculo xv ipse codex est multo antiquior; atque ante, sæculo saltem xiv, in Kinsicha, quæ Pisanæ civitatis vicus seu regio est, a Muratorio (1) descripta, ecclesia exstabat S. Verano dicata (2). Passio autem, ut ait Papebrochius in annotatione ad apographum, erat scripta in maximis pergamenis grandulis litteris cum tribus delineationibus pro totidem ut videtur lectionibus ad usum chori. Ad calcem insuper duplo et minimum recentiori caractere hæc erant: ORATIO: Deus qui gentes Turonum B. Verani, martyris tui, doctrina illustrasti, concede propitius ut cujus solennia recolimus, ejus apud te intercessione et auxilio æternis gaudiis consolemur. Atqui hæc Acta plane diversa sunt a S. Verani Cabellicensis Vita; ut ex summario (quum enim fabulis nimis mixta sint, nolo ea in lucem dare integra,) lectori, qui ea cum documentis, ad diem 19*

B *octobris editis, compararit, apparebit. « Tempore Neronis Imperatoris Veranus juvenis nobili domo Romæ natus a S. Petro, ad cujus prædicationem inter Christianos adscribenix petierat, in baptismatis lavacro ablatus fuit, ac dein inter presbyteros cooptatus. Brevi post idem S. Petrus eum cum socio Apollinari, postquam utrumque eodem die episcopali dignitate auxerat, ad Christiana dogmata propaganda, et idolorum cultum evertendum a se dimisit. Cumque pervenissent, ita legitur in Actis, non longe ab Urbe Ravenna, osculati sunt ad invicem. B. autem Veranus cum peragraret in regnum Francorum... et intraret civitatem Turonum multa patravit miracula, quin et mortuum in nomine Jesu Christi ad vitam redire jussit. Quibus visis, plura millia paganorum religionem Christianam amplexi sunt; quos inter erat vir quidam Geraldus nomine de quodam Castello Airaldo... Cumque cresceret opinio B. Verani deprecatione Jesu Christi per regnum Francorum et multitudo populi crevisset in fide Christi, jam præ multitudine non poterant latere, nuntiatum est de eo cuidam mago nomine Scirpo, discipulo Simonis magi. Qui Scirpus omnem lapidem, ut falsorum deorum cultores in B. Veranum rabie exardescerent, movit, eumque ad genuflectendum coram Jovis primum, dein Apollinis, statuis cogerent. Ast cum intrasset in templum, ubi plures ædiculæ cum simulacris erant, et maxime deus Apollo, et deus Solis et Lunæ atque Dianæ, B. Veranus psallebat his verbis dicens: Dii qui non fecerunt cælum et terram pereant: et ad introeuntes in templum B. Veranus dixit: Confundantur omnes qui adorant sculptilia et qui gloriantur in simulacris suis: et continuo commotus est deus Apollinis, et comminutus cum aliis in terram cecidit velut pulvis. Tunc territa omnis paganorum turba refugit; et egressus diabolus de statua Apollinis, omnes infideles*

C

flagellabat et dicebat magna voce: Per vos D deijcitur, quia Christus prævalet; et Scirpus mortuus est et quingenti viri absque parvulis et mulieribus in flagello illo. Quo spectaculo ira commoti Riccus et Astulphus, nefandissimi idolorum cultores, arreptis gladiis eadem hora decollaverunt B. Veranum. Christiani itaque undique circumfluentes manus in Riccum et Astulfum injecerunt et eos cum omni domo sua et familia et progenie pariter exusserunt præter illos qui fidem jam acceperant. Illi autem qui in circuitu corporis Beatissimi Verani stabant crediderunt in Christo. Christiani itaque venerunt et cum omni diligentia corpus ejus condiderunt, et eum honorifice sepelierunt: in eodem namque beneficia ejus ac virtutes florent usque in hodiernum diem ad laudem et gloriam domini N. J. C. Passus est autem B. Veranus in civitate Turonum sub Nerone Imperatore vii kal. novemb. regnante Domino N. J. C.; cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. » Hæc acta nequaquam sincera sunt; nam nusquam vestigium prædicationis S. Verani apud Turonenses reperitur, quamvis, si fides S. Verani biographo adhibetur, fuerit valde præclara: neque verbum de ea miscent Sulpitius Severus et Gregorius Turonensis, originum præsertim Turonensium egregie periti, utpote illius ecclesiæ antistites: adde quod duobus viris, S. Verano maxime infensis, nomen fuit gothicum, nempe Ricci et Astulfi, ac proin tunc temporis apud Romanos et Gallos omnino peregrinum. Quid, quod Riccus non alius esse videtur, quam Rictus seu Rictius Varrus, cujus nomen in Passionibus sanctorum martyrum, qui in Gallia septentrionali ad finem sæculi iii sanguinem pro Christo fuderunt, tam celebre est (ut ex dictis in Commentario de SS. Crispino et Crispiniano, hoc ipso tomo, videre fuit)? Similiter Astulfus non alius esse videtur quam exosus ille Langobardorum rex, qui anno 752, capta Ravenna, exarchatum extinxit et bis dein Romam tentavit, a Pippino tandem domitus. Quæ, utut ad diversissima tempora spectent et a S. Petri apostoli ævo plurimum distent, omnia tamen in unum confusa sunt a scriptore, nonnisi odiosorum nominum curioso. Haud minus absonum videtur Simonem magum habuisse discipulos in ipsa Turonensi civitate. Præterea quis non existimabit verba supra allata: Christiani... undique circumfluentes manus in Riccum et Astulfum injecerunt et eos cum omni domo sua et familia et progenie pariter exusserunt præter illos qui fidem jam acceperant, ex Actis S. Apollinaris episcopi Ravennatensis fuisse mutuata, ubi et legitur: Videntes Christiani tantam impietatem (necem S. Apollinaris), commoti sunt, et irruentes super paganos, tanta allisio fuit, ut subito amplius quam ducentos homines impiissimos Christiani interfecerint (3). « Quæ sane, ut ait Pinius noster (4), a primorum Christianorum mansuetudine, quam S. Apollinaris, (ac proin etiam S. Veranus) ab apostolorum principe aliisque

E

F

(1) Antiquitates italicæ mediæ ævi, tom. II, p. 885. — (2) Matthæjus, Ecclesia Pisana, tom. I, p. 101. — (3) Acta

SS., tom. V Julii, p. 347. — (4) Ibid., p. 343.

A verbo et exemplo edoctus, suos item neophytos docuerat, nimium quantum abhorrent. » Sed et plura alia cum eisdem S. Apollinaris Actis, quæ laudato Pinio minus sincera visa sunt, habent Acta S. Verani communia. Quibus omnibus rite perpensis, certum est Acta S. Verani nullius esse fidei atque scripta ad normam Vitæ S. Apollinaris, cujus traditur fuisse per aliquod tempus socius sub disciplina S. Petri apostoli, qui eos eodem die, sed nescitur quo anno (1), consecrasset episcopos. Nequaquam itaque probo illa Acta; sed ea tantum de causa retuli, ut appareat S. Veranum suum martyrem habitum fuisse Pisanis; quos ei attribuisse alia omnino gesta, quam quæ de S. Verano Cabellicensi circumferuntur. Attamen, quantumvis insincera sint et improbabilia, nemo tamen eis nil veri subesse demonstrabit; et præteradjuncta, quorum falsitatem argui, viæ aliquid fide indignum in eis occurrit: forsitan etiam, (ut intelligatur unde orta sit illa traditio eum Turonibus in Galliis prædicasse,) non omnino rejicienda est hæc conjectura, S. Veranum nempe in loco Etruriæ, cui nomen erat Turrone, martyrium esse passum, cum plura loca hujus vocabuli, nunc deleta vel in alia mutata, in Etruria extitisse ex Antonio Augustino, Dempstero (2), Baudrand, Ortelio aliisque certum sit: quin et sæculo xiii in diocesi Aretina (3), ubi et olim ad ripas Tibridis erat urbs nomine Turrena, legitur floruisse monasterium Turonense; atque huic conjecturæ nonnihil forte ponderis addit, quod ille locus non multum distabat a via militari, quæ duxerit Roma Ravennam S. Apollinarem; quocum S. Veranus, (ut supra dictum fuit,) iter fecerat, usquedum pervenis-
 B sent non longe ab urbe Ravennæ. Quæ omnia me movent ut S. Veranum martyrem ab episcopo Cavellicensi diversum censeam; nil tamen audens de ejus gestis statuere. Et quidem, quum nil satis exploratum sit, atque etiam gravissimæ res nudis conjecturis nitantur, præplacuit hæc omnia inter Prætermisso referre.

S. Quodvultdeus, abbas monasterii in Vaticano, qui anno 586 obierit, annuntiatur hodie a Schindelio in Supplemento Menologii Benedictini. Legitime cultum fuisse nusquam apparet; neque alia ratio est ut hac die memoretur, quam quod S. Quodvultdeus, episcopus Carthaginensis, hodie celebratur in fastis sacris.

C Ernanius Mioluachra de Kill-na-saccart, } recens-
 Rectanus de Eatar Ghabhail et }
 Cruadius Longipes de Balana }
 hodie in Martyrologio hibernico Dungallensi; sed donec certius nobis constet cultu ecclesiastico eos honestatos fuisse placet eos præterire. De S. Cruadio hæc in illo Martyrologio hibernice addita sunt: Cruadius est ille idem quem Molingus auxilio advocavit simul cum aliis sanctis Hibernis, quum domestici Fionnachtæ, regis Hiberniæ, veniebant ad se occidendum. Ægre enim ferebant quod Fionnachtæ postulatione Molingi Lageniensibus tradiderat Borumha, ita ut Mo-

lingus diceret: O Brigitta, benedic nostræ D viæ. Videntur hæc desumpta ex Vita aliqua S. Molingi, episcopi Fernensis, cujus Acta dederunt decessores nostri ad diem 17 junii et qui rebus politicis Lageniensibus plurimum immixtus fuit: sed hæc illic non leguntur.

B. Werdini abbatis, prophetiæ spiritu clari, obitus in monasterio Hydruntino, annuntiatur hodie a Wione in Ligno vitæ; ubi et prophetia, plane incredibilis, legitur. Verum quum Werdinus ille ante extremum sæculum xvi non innotuerit, patet eum ratione cultus immemorabilis in opere nostro locum habere non posse.

Sanctæ memoriæ Sigehardi, primi Abdinkhofensis abbatis, anno 1048 vita functi, laudes prosequitur hac die Robertus Schindelius in Supplemento Menologii Benedictini. Cultus argumenta desiderantur.

B. Bernardum, episcopum Maurianensem atque ordinis Cisterciensis (ut volunt) præclarum decus, pluribus laudant ad hanc diem Henriquez et Buzelinus, ille in Menologio Cisterciensi, hic in Menologio Benedictino; quod scilicet oves sibi creditas verbo et exemplo sanctissime pavit animique lenitatem et meditando studium cum episcopali sollicitudine diligentissime conjunxit. Et quidem in Vita coæva S. Petri, archiepiscopi Tarentasiensis, de eo legitur (4): Præsidebat vero (sub medium sæculum xi) Maurianensi ecclesiæ magni meriti Bernardus episcopus, sicut in ea potissimum regione fœcunda virorum paupertas plures sibi pene contemporaneos insignes edidit sacerdotes, sanctum videlicet Hugonem Gratianopolitanum etc. Accedens sane prædictus Bernardus, Maurianensis episcopus, ad Bitumen, suæ diocesis monasterium, confitenti sibi suas offensiones, ut sæpius aditabat, genitrici venerabilis Petri, Tarentasiensis episcopi, (quæ illic abbatissæ titulo aderat,) injunxit hujusmodi pœnitentiæ formam ut supra memoratos B. Augustini (super Psalmos) libros suis donari sororibus (a S. Petro, qui eos diligenter transcribi curaverat,) impetraret. Post breve tempus archiepiscopus afuit; et accedens ad eum mater interrogabat F eum an necesse sit peccatoribus sibi injectam pœnitentiam adimplere. Respondenti: Utique, supplicat ut misereatur animæ matris suæ; cui suus hujusmodi pœnitentiam præsul injunxit. Sic eosdem sibi collatos codices ejusdem cœnobii virgines et memoriam largitoris carius amplectuntur. Quos super Psalmos libros sæculo xvii adhuc servasse et veneratas esse sorores Bituminis (qui parthenon tertius a Cisterciensibus erectus aut admissus fuisse traditur) perhibet Manrique (5). Barnabas de Montalbo seu Montalvi, qui anno 1602 Matriti Chronicorum ordinis Cisterciensis primam partem edidit, lib. iv, cap. 47, eum nuncupat sanctum Bernardum, episcopum Mauriennæ, monachum Cisterciensem; et dein coævus episcopos, sanctimoniæ laude illustres, recensens: Inter hos,

(1) Acta SS., tom. V. Junii, p. 529. — (2) Thomæ Dempsteri de Etruria regali libri, tom. II, p. 114. Edit. Florentiæ, 1724. — (3) Acta SS., tom. I Januarii, p. 979. — (4) Ibid.,

t. II Maii, p. 329. — (5) Annales ord. Cisterciensis, ad an. 1158, cap. xii, n. 8 et 9.

inquit,

- A *inquit, præclarissimos viros non infimum obtinebat locum Bernardus (quem etiam asserunt fuisse nostri ordinis) episcopus Mauriennæ. Et Philippus Seguinus, Caroli-loci in Burgundia prior, vir diligens et veterum rerum scrutator, qui sæculo xvi permulta de Cisterciensium laudibus in mss. codices congeffit (1), in libro de episcopis, ex ordine Cisterciensi postulatis, hæc tradit: Beatus Bernardus Cisterciensis monachus, ad episcopatum Maurianensem evocatus, ordinem, quem professus fuit, non deseruit, sed eum multis sanctitatis titulis decoravit. Verum enimvero hæc non sufficere videntur ut constet Bernardum centum annis cultu ecclesiastico ante Urbaniana decreta honestatum fuisse; et quidem ejus memoria penitus oblitterata fuisse videtur Mauriennæ. Certe in Catalogo episcoporum Mauriennensium, quem fratres Sammarthani publicum fecerunt (2), nudum ejus nomen apparet post Airardum, qui anno 1167 diem obiisse dicitur; et Franciscus Augustinus ab Ecclesia (3) addit id solum quod a S. Petro Tarentasiensi libros super Psalmos accepit. Abstinet Manrique a beati et sancti vocabulis; et ne nomen quidem ejus habet Gaufredus in Historia Alpium maritimarum, in qua plures alii episcopi Mauriennenses veniunt. Quid, quod Gaufredus Casalis, ubi viros illustres Mauriennenses recenset, omittit Bernardum episcopum (4)? Quod vero multo magis singulare est, Petrus Hyacinthus Gallixia, qui non minori facilitate quam studio innumeros viros cum sanctorum et beatorum titulis intulit in septem tomos, quibus conclusit Acta sanctorum, qui in terris domus Sabaudicæ virtutibus et sanctimonix fama inclaruerunt, ne attigit quidem Bernardum, Mauriennensem præsullem; licet alios plures Mauriennenses viros fuisse prosecutur: quod profecto non fecisset, si vel minimum cultus ecclesiastici vestigium reperisset. Neque videtur Bernardus professione Cisterciensis fuisse; certe a nemine inter veteres id traditur; et Gaufredi, abbatis Altæcumbiæ, silentium plurimum ponderis habet, quippe qui ex ordine illo fuerit et passim Cisterciensium laudes misceat cum S. Petri Tarentasiensis, cujus Vitam duobus libris scripsit. Cæterum non putem plura de S. Bernardo Mauriennensi alibi repertum iri quam quæ hic inter Prætermisos collegimus; nolentes eum ab opere nostro abesse, quoniam magnæ utique sanctitatis vir fuit; neque volentes eum inter sanctos prodire, quum publica auctoritate cælitum honores ei numquam delati fuisse censendi sint.*
- B. Joannes, abbas Alnensis in territorio Leodiensi; qui, simul cum alio ejusdem instituti et monasterii monacho trucidatus ad æternam patriam transivit, annuntiatur hac die ab Henriquezio in Menologio Cisterciensi, quoniam in tabula Alnensi legebatur: Joannes de Meffia. Hic cum monacho sacellano a nocentibus innocens occisus est anno 1338, vii kal. novembris. Sepultus est cum eodem

sacellano in capitulo. Ubi ejus sepulcro hæc D
inscripta erant:

Alnenses horum probitatem corde dolere
Debetis, quorum virtutum facta fuere
Tanta, quod ipsorum nequivit corda movere
Ejus iniquorum, per quem simul interiere.
Præmia sanctorum valeant hi semper habere,
Qui perfectorum præcepta sequi studuere.

Atque hæc eadem pluribus prosequitur Henriquezius in Fasciculo sanctorum ordinis Cisterciensis (5). Quæ etiam leguntur in Gallia Christiana nova (6). Hinc transierunt in Martyrologium Benedictinum Menardi, in Menologium Benedictinum Bucelini, in Vitas sanctorum ordinis S. Benedicti hispanicas Antonii de Heredia, et in Martyrologia Benedictina germanica Cherlii et Lechneri. Sed Molanus in Natalibus sanctorum Belgii et Raissius in Auctario ad eosdem dies plane eos omiserunt, quod nulla cultus exstarent vestigia. Et quidem Raissius, qui Alnense monasterium visitavit, refert in Gazophylacio belgico (7) ævo suo Alnæ ostensa fuisse, præter alias multas reliquias corpora B. Walteri, primi prioris, B. Werrici, etiam prioris, B. Simonis conversi et beati cujusdam novitii anonymi; sed ubi venit ad Joannem de Meffia ejusque socium Ægidium de Binchio (hoc nomen marmoreo sepulcro inscriptum erat) nequaquam sanctos appellat, sed solo designat nomine: ita ut plane certum sit neutrum umquam ecclesiasticos honores nactum esse. Periiit Alnensis abbatia cum tot aliis bonis institutis extremo sæculo superiori. Sita erat prope Thudinium, vulgo Thuin, quod tum diœcesi Leodiensi capiebatur, nunc vero Tornacensis pars est.

- B. Alexander Macchiavelli, Bononiensis, confessor, eremita ordinis FF. B. M. V. de Monte Carmelo tertiarius, morum innocentia insignis, solitudinis cultor eximius, austeritate vitæ admirandus, divinæ voluntati perfectissime adstrictus, virginitatis custos præclarus, divini amoris æstibus mirabilis, mortis suæ præsciens, sancte obiit 26 octobris, 1300, in Palæstina, miraculis clarus, ætatis 81. Hæc ad verbum descripsi ex imagine papyracea beati viri, quam ex sacro numismate æneo antiquissimo apud clarissimum virum Alexandrum Macchiavelli, Bononiensem, ejusdem beati agnatum, Jo. Canossa incidit Bononiæ, 1732. In ea autem exhibetur beatus vir oculis ad cæleste lumen intentis, nimbo glorioso caput circumdatus, manibus junctis, barba cana, baculo peregrinantis jacente ad brachium sinistrum, veste lanea largis brevibusque manicis amictus, scapulari cum assuta antrorsum cruce tectus, pellemque ovinam, quæ sinistrorsum pendeat, humero dextro gerens. Verum, licet tria singularia opera de sanctis Bononiensibus in Musæo nostro sint, multoque plura de historia ecclesiastica Bononiensi, atque insuper Menologia, Calendaria, Annales et Vitæ sanctorum ordinis Carmelitarum, nusquam tamen quidquam legere contigit de B. Alexandro

(1) Henriquez, Menologium, p. xli et xlii. — (2) Gallia Christiana, t. III, p. 692. — (3) Regionis Pedemontanæ historia chronologica, p. 338. — (4) Dizionario degli stati del

re di Sardegna, t. XVIII, p. 398. — (5) Lib. II, dist. 39, cap. 6, p. 426 et seqq. — (6) Tom. III, col. 1118, immo 1018. — (7) Pag. 23 et 24.

A Macchiavelli; ita ut cultus beati hujus viri, quem antiquum fuisse libenter concedimus, omnino domesticus fuisse videatur: quæ res non sufficit ut secundum Urbani VIII decreta liceat eum in opus nostrum inferre.

B. Ivo Britannus, socius B. Radulphi, qui in Angliam Carmelitarum conventus plurimum propagavit, laudatur hac die in aliquot Carmelitarum menologiis; sed legitimi cultus indicia apparent nulla.

Vincentius Cangianus, ex ordine FF. Prædicatorum, qui sæculo xvii in regno Neapolitano multis virtutibus effulsit, plenissimo encomio laudatur hac die a Marchesio in Diario Dominicano. Inter sanctos ecclesiastico decreto relatus non est.

Benedictus a S. Torquato ex ordine Minorum, qui Compluti in Castella anno 1519 sanctissimo fine quievit, in vita et post mortem a populo multa veneratione habitus fuit atque hac die ab Huebero et Arturo in Menologiis Franciscanis beati titulo honoratur. Verumtamen hæc veneratio numquam cultus ecclesiastici rationem habuisse videtur; et, licet

B Waddingus eum in Annalibus ad annum emortualem deprædicet, abstinet tamen a beati nuncupatione.

BB. MM. Francisci et Jacobi, qui anno 1566 ab hæreticis apud Montemregalem in Aquitania occisi sunt; et

B. Emmanuelem Lomadas, qui extremo sæculo xvi Canarias insulas virtutum odore implevit, celebrat hac die Arturus a Monasterio in Menologio Franciscano. Neque centum annis decretis Urbanianis antiquiores sunt, neque hactenus vindicati.

Franciscus a S. Maria, ex ordine Minorum congregationis Alcantarianæ S. Josephi, mense octobri anni 1578 a Mauris in insulis Philippinis occisus, celebratur hac die in egregio libro theotisco seu menologio Franciscano, nomine Palmeto spirituali. Sed de eo vindicando numquam videtur fuisse actum.

Guilielmus Stravus et Christianus Soius, ordinis Minorum, anno 1579 ab hæreticis non procul a Treviris occisi;

Angelus Ostrovizius et Chrysostomus Ponietus, ordinis Minorum, de provinciis Poloniae et Bohemiae extremo sæculo xv optime meriti;

C Ludovicus de Turra, ordinis Minorum, Veronensis, vir multæ doctrinæ, qui anno 1480 Romæ obiit;

Marianus de Bosco, ordinis Minorum, qui anno 1496 e vivis recessit apud Montem Alverniam in Thusciam;

Michael laicus, qui in India Occidentali venerabilis viri Francisci Laurerii comes exstitit et circa annum 1570 vita functus est, celebratur hac die ab Huebero; sed perseverantis cultus ecclesiastici testimonia desiderantur.

B. Dulcina seu Dulcelina, hodie in fastis Ordinis

Minorum laudata, ad exemplum et cohortationem fratris sui Hugonis de Dina inter virgines sodales tertii Ordinis S. Francisci Massiliæ adscribi petiit et obtinuit. Ejus vestigiis plurimæ adolescentulæ, gravesque matronæ insistentes, ad omnimodam perfectionem ascenderunt. B. Dulcinæ frequentes mentis excessus, et familiaria cum cælitibus colloquia laudant Waddingus (1), Gonzaga (2), Hueberus (3), Arturus (4), Fremault (5), Guesnay (6) alique. Circa annum 1282 vivere desiit, atque Massiliæ juxta fratrem suum Hugonem honorabiliter sepulta miraculis clariuit. Cum vero laudati scriptores de cultu publico B. Dulcinæ ejusque fratris Hugonis, prout et antecessores (7) nostri de eo animadverterunt, omnino sileant, B. Dulcinam inter prætermisos reponendam existimamus.

B. Bona, quæ in fastis Franciscanis hodie celebratur, regulam S. Claræ professæ est in monasterio S. Annæ Lerigniani prope Narbonam. Agens de hoc cænobio Gonzaga: Plurimum honorantur, inquit, hoc in loco ossa summo odore fragrantia, beatæ sororis Bonæ ex prosapia de Arminiaco: quæ tanta fuit vitæ austeritate, tantaque prædita elevatione mentis in Deum, ut dono prophetiæ, aliquando fuerit illustrata, potissimum super obitum patris sui, prout legenda ejus testatur. Fertur quoque ad sepulcrum dictæ sororis Bonæ quidem mortuus olim resuscitatus. Neque ex Gonzaga (8), neque ex Waddingo (9), aut Arturo (10) quo tempore floruerit colligere possumus: neque meliori successu genealogiam nobilissimæ familiæ Arminiacensis (Armagnac), ab Anselmo Augustiniano (11) textam, adivimus. Barezzi (12) vero innuit B. Bonam circa annum 1565 floruisse; sed minus absonum videtur, admittere cum Huebero (13) eam anno circiter 1431 sub Regula S. Francisci militasse. Verum cum non sufficienter constet ei fuisse cultum publicum delatum, B. Bonam inter prætermisos recensemus.

Agnes a Deo ordinis Minorum, quæ circa annum 1528 mirabiliter Ulyssipone sepulta esse dicitur; laudatur hac die ab Huebero in Menologio Franciscano; sed legitimi cultus indicia adsunt nulla.

F Leonardum Kesselium, domo Lovaniensem, professione sodalem Societatis Jesu, die 26 octobris anni 1574 violenta morte Coloniae e vivis excessisse memorant nostri annales. Is a Petro Fabro inter S. Ignatii sodales coopertus incredibiles in vinea Domini labores Coloniae Agrippinæ exantlavit, atque miraculorum gloria et prophetiæ spiritu exstitit illustris. Leonardi Vitam non sine cura scripsit nuper noster Prosper Van der Speeten (14).

Antonius de Souza, ex Societate Jesu, anno 1633 hac die martyrium fecit Nagazakii. Nondum ab ecclesia inter cælitæ vindicatus est.

(1) Annales Minorum, an. 1282, t. V, § xi, p. 113. — (2) De Origine Seraph. relig. part. I, p. 822. — (3) Menologium Franciscanum ad 26 Octobris. — (4) Martyrologium Franciscanum ad 29 Octobris. Item sacrum Gynecæum 29 Octobris. — (5) De geestelyke Palmboom, t. II ad 21 Februarii. — (6) Annales provinciæ Massiliensis an. 1278, 1282. — (7) Acta SS., t. V Augusti, p. 752. — (8) De Origine Seraphicæ religionis Franciscanæ, tertia pars, p. 842. — (9) Annales Minorum ad

an. 1431, § xxii. Edit. rec., t. X, p. 184. — (10) Martyrologium Franciscanum, 26 Oct. Item sacrum Gynecæum, 26 Oct. — (11) Histoire généalogique et chronologique de la maison royale de France, t. III, p. 411. Edit. Trois. — (12) Pars iv Chronic. Minor., lib. IV, cap. 40. — (13) Menologium S. Francisci, 26 Oct. — (14) Collection des Précis historiques, année 1865, p. 344, 370, 390, 425 et 445.

A Joasaphum Athonitem, qui cum patriarcha Niphonte ineunte sæculo xvi a Turcis crudeliter occisus est. Licet autem Niphon concilio Florentino faverit neque legatur renovato schismati consensisse, (quæ laus ad mortis suæ socios etiam transferenda videtur,) non tamen audemus Joasapho Athonitæ extra Prætermisos locum dare, quum ecclesia catholica eum nondum inter sanctos martyres vindicaverit: cæterum vide Annum ecclesiasticum græco-slavicum ad præsentem diem.

S. Juliana, insignis femina Constantinopolitana et neptis Justinii imperatoris, occurrit hodie in Gyneceo Arturi. Magnæ sane ejus laudes; sed quidni item de ejus cultu constet?

B. Constantia, Friderici imperatoris neptis, atque Petri Aragonum regis uxor. Ita Gonzaga (1), ubi enumerat beatas mulieres secundi atque tertii ordinis S. Francisci. Narrat Zurita (2) Constantiam in habitu Clarissarum, quam post mariti sui obitum assumpserat, sepultam fuisse apud Fratres Minores Barcinone, licet sint qui eam in Sicilia defunctam et tumultatam fuisse dicant. Erat ecclesiæ obsequentissima; adeo usque, ait Waddingus (3), ut Fredericum filium, pro Siculo rege se gerentem, nullatenus nomine in suo testamento donarit, nec quidquam ei legaverit, præter jura sua in Cellarum et Ponzari oppidula, idque adhibita cautione, ut prius ad obedientiam summi pontificis reverteretur, Siculis rebus abdicando. Obiisse videtur anno 1302, nescitur quo die. Ejus memoriam facit ad diem 26 octobris, quin aliquid de ejus cultu innuat, Ludovicus Schönlebius (4).

B. Hertwinus, episcopus et abbas Laubiensis, laudatur in mss. nostro Martyrologio S. Salvatoris Antverpiensis; sed in rerum natura nemo sanctus Laubiensis præsul hoc nomine exstitit: intelligitur S. Erminus, qui die 25 aprilis colitur, et cujus translationis memoriam præsentis die olim actam fuisse supra monui.

Commemoratio sanctorum et beatorum abbatum et monachorum monasterii S. Bertini seu de Sithiu annuntiatur hodie a Bucelino in Menologio Benedictino; cui accedunt pro more Antonius de Heredia in Vitis benedictinis hispanicis et Benedictus Cherle in Martyrologio benedictino germanico. Porro Joannes Yperius, qui sub annum 1350 Chronicum Sithivense sancti Bertini scripsit, in præfatione monet, quod Deus in hoc sacratissimum beato Petro dicatum ovile congregavit tot, tantos ac tales, ut de viginti duobus sanctis hujus ecclesiæ monachis solemnisset ecclesia Dei (5). Quin etiam viginti quinque inscripti sunt Arbori Bertinianæ, quam Henricus Costerus, ecclesiæ S. Mariæ Antverpiæ parochus, eleganter æneis tabulis sculpi curavit a Julio Golzio et in publicum edi; cujus imaginis exemplar anno 1594 a Michaelē Buzelino, Sithivensi monacho, Arnoldus Wion, in monasterio S. Benedicti de Padua consistens, obti-

nuit: atque inde nomina recitavit idem D Wion (6) et post eum Bucelinus (7). Similiter Raissius (8), sed omisso S. Bertino, quasi aliorum patre, viginti quatuor recenset. Contra Carolus de Witte, Sithivensis olim bibliothecarius, licet aliquot ex Arbore Bertiniana negligat, viginti septem exhibet; viginti tria numerasse Malbrancus traditur (9); et demum Ven. Viri Van Drival et Parenty (10), antiquo usi catalogo, viginti duo; quibus septem facile addi possunt. Quum autem numquam ea de re in opere nostro actum fuerit, juverit omnia nomina percurrere, ita ut simul indicemus de quibus et qua die in opere nostro dictum sit aut disputandum esse videatur et quinam et quas ob causas prætermissi fuerint. Venit itaque

1º S. Bertinus, monasterii fundator, de quo actum est a decessoribus nostris ad diem

v Septembris.

2º S. Bertramnus seu Ebertramnus, qui socius olim fuit S. Bertini in prædicatione, dein filius in Sithivensi asceterio et demum S. Quintini abbas. Ejus cultum ecclesiasticum alibi (11) vindicavimus; gesta autem breviter explicuit Bollandus ad diem

xxiv Januarii.

3º S. Walbertus seu Waldebertus, comes Arquensis, quem male confundunt cum S. Walberto abbate Luxoviensi, ut ostendit Henschenius, in Commentario prævio de sanctissimo hoc abbate ad diem 2 maji; sed de ipso S. Walberto Sithivensi in Actis seorsim disputatum non fuit. Verumtamen ejus gesta, immixta Vitis S. Bertini, legi possunt in opere nostro ad diem

v Septembris.

4º S. Bertinus minor, S. Walberti et Ragentrudis filius, qui patris exemplo in Sithivensi monasterio cucullum monasticum induit. Eatenus cultum publicum habuit ut ejus ossa condita fuerint in capsula S. Erkenbodoni (12): de qua consuetudine ex proposito disputavit Ven. Vir Pallu du Parc, dein ad episcopalem dignitatem promotus, in egregia dissertatione de inventis S. Eutropii, episcopi Sanctonensis, reliquiis. Neque de hoc S. Bertino in Actis singulariter dictum fuit.

5º S. Mommolenus, socius SS. Bertini, Bertramni et Audomari, deinde vero Noviomensis et Tornacensis episcopus, a me illustratus fuit ad diem

xvi Octobris.

6º S. Winnoci, fundatoris et primi abbatis Wormholtani, gesta declarabuntur in Actis nostris ad diem, qua jam pridem colitur,

vi Novembris.

7º 8º et 9º S. Quadanocus seu Quadavocus, S. Ingenocus et S. Madocus, tres S. Winnoci socii, inscriptique Arbori Bertinianæ, Raissii Gazophylacio et Caroli de Witte Catalogo, simul cum S. Winnoco, si tamen demonstretur cultus, celebrari poterunt ad dictam diem

vi Novembris.

10º S. Erkenbodo, prius Sithivensis abbas et dein Teruanensis Morinorum episcopus, laudatus fuit in opere nostro ad diem

xii Aprilis.

(1) De Origine Seraphicæ religionis Franciscanæ, pars. 1, p. 100. — (2) Annales de la corona de Aragon, lib. v, cap. 55. t. I, p. 406. — (3) Annales Minorum ad an. 1302, § vi, t. VI, p. 10. — (4) Annus sanctus Habsburgo-Austriacus, p. 685 et 686. — (5) Ap. Martene et Durand, Thesaurus novus anecdotorum, tom. III, col. 446. — (6) Lignum Vitæ, tom. II, p.

750 et 751. — (7) Menologium Benedictinum, ad 26 Octobris. — (8) Gazophylacium Belgicum, p. 98. — (9) Van Drival et Parenty, Légendaire de la Morinie, pag. 216 et 386. — (10) Ibid., locc. cit. — (11) Acta SS., tom. VIII Octobris, p. 984. — (12) Van Drival et Parenty, Légendaire de la Morinie, p. 224.

A 11° S. Hunfridus, prius Prumiæ monachus, dein Sithivi abbas et demum Morinorum Teruanæ episcopus, in opere nostro cum commentario de ejus gestis prodivit ad diem

viii Martii.

12° S. Fulcus, ex canonico S. Audomari Bertinianus abbas, utque inde Remensis archiepiscopus, et demum pro defensione ecclesiasticæ libertatis occisus, licet a Reginone et ab aliis martyr appelletur, quod cultu ecclesiastico aut vindicatione legitima carere sibi videretur, a decessoribus prætermisus est ad diem

xvii Junii.

13° S. Grimbaldus, præpositus S. Bertini et eruditionis doctrinæque gratia ab Alfredo Magno, qui se ejus discipulum fecit, in Angliam vocatus, universitatis Oxoniensis quasi fundator, spretoque (ut volunt) Dorovernensi episcopatu, Wintoniensis abbas creatus, in opere nostro Commentarium de suis gestis habet ad diem, qua colitur,

ix Julii.

14° et 15° Joannes et Asserus certissime S. Grimbaldi socii in aula Alfredi Magni fuerunt (1); et perperam ex illis duobus unum conflare, qui binomen fuerit, conatus est Wion (2). Ambos Menevensis cœnobii alumnos fuisse contendit Spelmannus (3); et quidem Joannem ex antiqua Saxonia seu transrhenana oriundum fuisse, quem Alfredus constituerit abbatem in monasterio suo Ethlingensi, auctor est Guilielmus Malmesburiensis (4); sed vestigium aliquod apparet nusquam quasi Joannes ille prius inter Sithivenses versatus fuerit quam in Angliam abiverit; neque memoria est ulla quod Asserus, (etiamsi statuatur duos tum vixisse, alterum episcopum Shirburnensem, alterum archiepiscopum Menevensensem,) quidquam cum Bertinianis commune habuit, nisi quod novit S. Grimbaldum eumque laudavit. Sed, quod maxime ad nos spectat, neque Joannes, neque Asserus, licet in Arbore Bertiniana atque inde a Wione, Bucelino et Antonio de Heredia beati vocentur, in Angliam cultum ecclesiasticum habuerunt; neque etiam (ut ex Legendario Morinensi constat) inter viginti duos sanctos Sithivenses numerabantur, quos ab ecclesia solemnizatos fuisse scripsit Iperius.

C 16°, 17°, 18° et 19° SS. Wocardus seu Worardus et Winedbaldus, sacerdotes, et SS. Gerwaldus et Regenardus, diaconi, anno 860 aut 861 a Normannis, cœnobium vastantibus, miserabiliter occisi, recensentur in Arbore Bertiniana atque etiam a Ven. Viris Van Drival et Parenty, antiquiori Catalogo adhærentibus. De eis plura vide in Miraculis S. Bertini ad diem, quo hic colitur et quo simul decessores nostri, cultus ecclesiastici signa desiderantes, quatuor hos martyres inter prætermisissos collocarunt, v Septembris.

20° S. Gerardus, abbas Broniensis, et duodecim monasteriorum reformator, vir (siquis alius sæculo x) magnus et æterna dignus memoria, fuse a decessoribus nostris celebratus est ad diem suum natalem

iii Octobris.

21° B. Lambertus, Sithivensis abbas, suique monasterii et plurium aliarum ecclesiarum

reformator, a Menardo, Saussayo, Bucelino aliisque in martyrologiis seu menologiis monasticis inscriptus fuit ad diem, quo anno 1125 obiit et quo decessores, quod cultus indicia deessent, eum inter prætermisissos annuntiarunt,

xii Junii.

22° B. Simon, magnæ pietatis abbas, qui celestis otii studio munus abdicavit et anno 1148 vita functus est die, quo decessores nostri consignarunt ejus nomen propter cultus ecclesiastici defectum inter prætermisissos,

iv Februarii.

23° B. Leo, prius monachus Aquicinctinus, dein abbas Lobiensis et demum Sithivensis, Christi sanguinem Hierosolymis Brugas transtulit et ex hac vita abiit anno 1163 die, quo decessores eum ne memorarunt quidem cum aliis, de quorum cultu non constet,

xxvi Februarii.

24° B. Joscio, miræ sanctitatis summusque cultor B. Virginis Mariæ, et miraculo quinque rosarum illustris, obiit anno 1163. Cultum obtinuit ecclesiasticum festumque proprium anno 1619. De eo dicemus ad diem ejus natalem

xxx Novembris.

25° S. Bernardinus seu Bernardus Pœnitens, qui anno 1183 ex hac miseriarum valle ad Deum migravit die, quo decessores nostri, quoniam tenue cultus indicium aderat, ejus Vitam ediderunt,

xix Aprilis.

Quos hactenus recensuimus, inscripti erant Arbore Bertiniana; quibus Carolus de Witte addendos censet alios quatuor, nempe BB. Dodonem, Rigobertum, Erlefridum et Agilonem, et quintum adjeci ipsemet ex Legendario sanctorum pagi Morinensis.

26° Itaque loco prodeat B. Dodo seu Duodo, discipulus amabilis nuncupatus, qui in Vitis S. Bertini, ubi de Waltberto agitur, sæpius prodit; verum, quum cultu ecclesiastico semper caruisse videatur, vide quæ de eo memoriæ servata sunt in Vitis illis S. Bertini ad diem

v Septembris.

27° et 28° BB. Rigobertus et Erlefridus, quibus S. Bertinus, senio fractus, cœnobii Sithivensis regimen commisit, laudantur ambo a Folquino et ab Iperio et in Vitis S. Bertini, sed sine cultus ecclesiastici indicis, ad diem

v Septembris.

29° B. Agilo, prius monachus S. Apri Tullensis, a S. Gerardo abbate rector, non vero abbas, Sithivensis constitutus est et summa laude reformatum monasterium rexit. Nomen ejus etiam inscriptum reppererunt Ven. Viri Van Drival et Parenty (5) antiquiori Catalogo sanctorum Sithivensium; et vocatur ab Iperio (6) venerabilis vir Agilo, beatus Agilo et sanctus Agilo; unde tanto magis appareat eum extremo sæculo xiv, quum scriberet Iperius, publice sanctis annumeratum fuisse, quod studio hos titulos inseruit Iperius, quippe quos apud Folquinum (7), cujus vestigia hoc loco relegit, nequaquam obvios habuit. Sed ne scitur quidem præsentis tempore quid olim in ejus honorem fieret.

30° S. Agilum, abbatem Resbacensem, quem Luxovii socium habuerant SS. Bertinus, Mom-

(1) Cfr Spelman, Ælfredi Magni Vita, lib. II, num. 55 et 54, p. 101, et lib. III, num. 38, p. 145. — (2) Lignum Vitæ, tom. II, p. 751. — (3) Loc. supra cit. — (4) Regum lib. II, cap. 4, ap. Smith, Flores ecclesiæ Anglicanæ, p. 186. —

(5) Le Legendaire de la Morinie, p. 228. — (6) Chronicum S. Bertini, ap. Martene, Thesaurus, tom. III, col. 552 et 553. — (7) Guérard, Cartulaire de S. Bertin, p. 145.

molinus et Ebertramus, singulariter coluerunt Sithivenses; ita ut eum inscriptum invenerint Ven. Viri Van Drival et Parenty (1), antiquiori sanctorum Sithivensium catalogo, quem secuti sunt. Ejus laudes in opere nostro celebratae fuerunt ad diem xxx Augusti.

Porro viginti duo, quos ab ecclesia solemnizatos fuisse scripsit Iperius, videntur iidem esse qui Arbori Bertinianæ inscripti erant, si tamen demantur S. Erkenbodo, antiquiori catalogo non inscriptus, et Joannes atque Asserus, plane inconsulte intrusi. Qua vero ratione solemnizaret illos ecclesia universos, non liquet. Sane SS. Bertini, Mummolini, Winoci, Erkenbodonis, Hunfridi, Grimbaldi et Gerardi annua festa cum officio choralis et liturgico celebrabantur; sed quid ad colendam reliquorum memoriam fieret nuspam reperio: nisi quod natali S. Bernardini seu Bernardi Pœnitentis officium fieret anniversarium pro omnibus defunctis, et post missam iretur processionaliter ad ejus monumentum, canendo responsorium: Justorum animæ in manu Dei sunt, cum oratione seu collecta, in qua generatim memorabantur omnes sancti, quorum reliquæ in ecclesia requiescebant. Qui cultus modus in Belgio usitatus erat in honorem eorum beatorum quorum causa alibi missa de Trinitate celebrata fuisset (2). Fierentne similia in aliorum natalibus aut pertinerent hæc ad omnes viginti duos dicendo non sum.

SS. Mariadri, Lucii et Vieti, martyrum Romanorum, natalis hodie nuntiatur in Greveniana editione Martyrologii Usuardi. Intelliguntur SS. Marianus seu Marcianus, Lucius et Vietus, qui et Vivetus seu Victus, Hieronymianis fastis inscripti ad proximum diem

xxvii Octobris.

SS. Tharsus, Polycarpus, Gajus, Metrobius, Eumenia, Januarius, Terreus et Corminius, qui in Phrygia martyrium fecerunt, laudantur hodie errore unius diei in editione Greveniana Usuardi Martyrologii; quum eadem fere recurrant nomina, in alias tamen turmas distributa, in Hieronymianis laterculis ad proximam, qua de eis dicemus, diem

xxvii Octobris.

SS. Marci, Soterichi et Valentini martyrum laudes celebrantur in Menologio Basiliano; pertinent ad diem sequentem seu

xxvii Octobris.

SS. Vincentium, Sabinum et Christetum, in civitate Alehela, immo Abula, passos, exhibet hac die codex Divionensis, quo in edendis ante tomum II Martii Bedæ et Flori martyrologiis decessores nostri usi sunt; errore unius diei, quum pertineant ad diem xxvii Octobris.

Nestorem, qui in Actis S. Demetrii Lyæum in amphitheatro gladiatorem interfecisse legitur, propter S. Demetrii natalem hodie celebratur in Menologio Basilii et in Synaxariis Sirmundiano et Medicæo. Sed in multo pluribus idem prodit ad proximam diem, quod alium S. Nestorem annuntiari contendit Cornelius Byeus (3), sentiens illum S. Demetrii comitem nequaquam cultum fuisse. Disputari itaque poterit an Nestor hic ecclesiasticos honores adeptus sit et an diversus sit ab alio

S. Nestore martyre ad diem xxvii Octobris. D

S. Florentium, martyrem Hispali in Hispania, nuntiat hac die juxta tabulas seu ordinem divini officii illius ecclesiæ Ferrarius in Catalogo generali sanctorum; monens eundem esse ac S. Florentium, confessorem, qui sæculo v floruit, et quem decessores nostri ad normam Martyrologii Romani illustrarunt ad diem xxiii februarii. Sed errat martyrologus italicus; siquidem, ut ex Hispalensibus martyrologiis et lectionariis (4) constat, agatur de S. Florentio martyre, qui in Martyrologio Romano et in aliis antiquioribus ad castrum Tyle dicitur coli proxima die xxvii Octobris.

S. Frumentium, episcopum in India, errore unius diei hodie annuntiat Galesinius. De eo sermo erit ad diem xxvii Octobris.

S. Odranus, abbas et confessor in Hibernia, venit hodie in supplemento Schendelii ad Menologium Benedictinum. De S. Odrano sermo fiet ad diem sequentem, id est xxvii Octobris.

S. Angelramnus, episcopus Metensis, vii kal. novembris seu die 26 octobris ad superos abiisse traditur in antiquissimis episcoporum Metensium catalogis. Verumtamen de die ejus supremo non convenit; adeoque majori parti ac martyrologio templi cathedralis inscriptus erat ejus natalis ad vi kalendas novembris: quare, quum olim inter sanctos coleretur in monasterio S. Naboris, placet de eo dicere ad xxvii Octobris.

S. Marcelli, martyris Tiingitani, qui passus est sub Manilio Fortunato vii kalendas novembris, Passionem reppererunt decessores nostri in codice pergameno ecclesiæ cathedralis Toletanæ. Verum iii kalendas novembres legendum erat, ut ex ipsa Passione constat atque ex multis martyrologiis. De eo itaque dicemus ad diem xxx Octobris.

B. Beneventam, virginem tertiariam Dominicanam, commemorat hodie Arturus in Gyneceæ. Si indicia cultus legitimi sufficere videantur, poterit de ea dici ad diem, qua in cælos abiit, xxx Octobris.

S. Aniani, episcopi Aurelianensis, secundam translationem commemorat hac die in Martyrologio Gallicano Saussayus; de ea, uti de actis sanctissimi illius episcopi, disseremus ad diem, qua potissime colitur, xvii Novembris.

S. Maurini martyris in territorio Aginnensi natalem celebrat hac die Castellanus in Martyrologio universalis; quem dein secuti sunt cardinalis de Noaliis in Martyrologio Parisiensi, Petrus de Rochechouart in Martyrologio Ebroicensi, de Saint-Allais in Martyrologio universalis et Ven. Vir Pétin in Dictionario Hagiologico Vº Morin. Verum olim agebatur ejus festum in abbazia, quæ eum patronum titolarem habebat, vii kal. decembris seu 25 novembris, atque nunc aut saltem, non ita pridem, (ut mihi ex kalendario liturgico Aginnensi anni 1831 constat,) dilatum est in hac diœcesi, quoniam die 25 novembris S. Catharinæ natalis celebrabatur cum ecclesia Romana, ad diem sequentem; et die 26 octobris natalis statutus est plurimorum martyrum Aginnensium: de quibus simul dicemus ad memoratam diem xxvi Novembris.

(1) Le Légendaire de la Morinie, p. 222 et seqq. — (2) Acta SS., tom. III Aprilis, p. 673. — (3) Ibid., tom. IV Septem-

bris, p. 62. — (4) Cfr Florez, España sagrada, tom. IX, p. 301.

A S. Faræ abrenuntiatio militiæ sæcularis agebatur olim hac die in Faræmonasterio; ut et incapsatio seu translatio die 10 maji et exaltatio per operationem miraculorum die 3 augusti (1). Quæ hoc loco memoramus, plura reservantes ad diem, quo ejus natalis Martyrologio Romano insertus est, vii Decembris.

S. Gibitrudis, una ex primis cœnobii Brigen-sis seu Faræmonasterii in diœcesi Meldensi monialibus, colebatur olim illic hac die. Verum quum omnia, quæ de ea innotuere, contineantur S. Burgundofaræ Vita, præstat de ea dicere (quod etiam de aliquot aliis ejus sodalibus decessoribus nostris visum est) ad diem, quo S. Burgundofaræ gesta explicanda

(1) Chastelain, Martyrologe universel, p. 995.

erunt,

vii Decembris.

S. Lazari, discipuli Christi Domini, susceptio-nem Augustoduni breviter ad hanc diem explicat Saussayus in Martyrologio Gallicano. De ea dicemus ad diem, qua ejus dabimus Acta,

xvii Decembris.

Jacobi patriarchæ, ex quo duodecim tribus Israel ortæ sunt, natalem celebrat hodie Gre-venus in sua Usuardi Martyrologii editione; itemque Walasser in Martyrologio germanico, quod plures Canisii vocant. In prætermis-sis ad diem 5 februarii monuerunt jam pridem decessores nostri commodius de eo actum iri, ad diem, quo alii ex ejus genere illustrandi erunt,

xix Decembris.

DE S. DEMETRIO, MARTYRE,

PRIMO EPISCOPO VAPINCENSI IN GALLIIS,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B

§ unicus. S. Demetrii cultus abrogatus et restitutus. Reliquiarum fata. An discipulus Apostolorum. Ejus martyrium. Aedes sacræ. Monumen-torum penuria.

V. D. B.
E

INITIO FORTE
SÆCULI II.
S. Demetrii,
primi episcopi
Vapincensis,
aliquot fastis
perperam ad
diem 23 octo-
bris inscripti,
cultus octo-
ginta annos
suppressus
fuit Vapinci,

A d diem 23 octobris Martyrologium Pari-siense cardinalis de Noaliis, vestigiis in-sistens Martyrologii universalis Claudii Castellani, Vapinci, S. Demetrii, primi hujus civitatis episcopi, natalem celebrat: qua in re unius diei errorem cubare monuimus supra in Prætermis-sis. Ante omnem enim hominum me-moriam festum ejus agitur die 26 octobris; non quod hac die vitam pro Christo posuerit, aut depositus seu translatus fuerit, sed quod hæc dies in kalendariis græcis et in paucis aliquot latinis celebris esset S. Demetrii, martyris Thessalonicensis, nomine; cujus Acta dederunt decessores nostri ad diem 8 octobris, qua in Mar-tyrologio Romano ejus festivitas annuntiatur. Nam, licet pronum sit ut aliquando in unum confundantur sancti diversissimi, qui ratione ejusdem nominis eadem recensentur die, nil tamen apud latinos æque ac apud orientales communius deprehenditur quam ut sancti, quo-rum gesta latent, diebus inscribantur ad quas cognomines sancti inscripti jam sint. Et quidem in Breviario Vapincensi anni 1499, quod in bibliotheca imperiali Parisiensi custoditur, et in Missali ejusdem ævi, quod undeviginti abhinc annis penes cl. v. Amat, jurisconsultum Vapin-censem, erat (1), et similiter in Ordine divini officii recitandi missæque celebrandæ juxta ritum Breviarii et Missalis Romani, quod pro anno bissextili 1676 Franciscus Hellies ad usum ecclesiarum Delphinatus et Provinciæ collegit conscripsitque, venit ad diem 26 octobris pro diœcesi Vapincensi festum S. Demetrii, episcopi et martyris, ritu duplici, cum novem lectionibus et commemoratione S. Evaristi. Qui ritus deinde auctus est seu in duplicem majorem mutatus, ut apparet in Ordinibus an-norum 1761 et 1763; sed anno sequenti, quum

jussu Francisci de Narbonne, viæ episcopi Vapin-censis creati, novum Breviarium Vapincense secundum ritum Parisiensem in lucem prodit, deletus est S. Demetrius episcopus eique substi-tutus S. Demetrius martyr, Thessalonicensis scilicet, ritu simplici celebrandus: quæ ratio duravit, donec anno 1823 Vapincensis diœcesis restituta est. Neque tum mutationes inductæ fuerunt: certe in kalendario liturgico anni 1831, quod ob oculos mihi est, legitur ad diem 26 octo-bris natalis S. Demetrii martyris simplex; sed, quod non intelligas, in eodem feria II Rogatio-num jubetur statio fieri in ecclesia hospitii ad honorem S. Demetrii, EPISCOPI et martyris, ac hujus ecclesiæ titularis. Sed inferius ad hanc ecclesiam redibit sermo.

2 Neque hic steterant reformatores impro-vidi; sed ipsarum reliquiarum cultum intermitti voluerant. Quam rem ita explicabo ut deinceps de reliquiis amplius agendum non sit. Catholi-corum partes diligenter secuti fuerant Vapin-censes, et, ad fœderatorum * partes transgressi, protestantes mœniis expulerant (2): ne, latius hac labe serpente, ipsi aliquando (ut alibi pas-sim fiebat) expellerentur. Sed non multo post, anno scilicet 1577 (3), protestantium militum turma, capto oppido, civium partem trucidavit, templum cathedrale vastavit, aliasque mul-tas ædes sacras diruit: quas inter S. Joannis Rotundi, exstructa, ubi dein surrexit capella penitentium alborum. Eam volunt olim pan-theon fuisse et certe formam referebat panthei Romani; et veterum episcoporum sepulcra conti-nebat (4). Receperunt tamen brevi post civitatem catholici, ita ut anno 1580, erepto castro Le Mure, universus Delphinatus a protestantibus liber esset (5); et Vapincum anno 1587 adhuc occuparent fœderati, quum Lesdiguières, prote-

atque ipsæ re-
liquiæ bellis
civilibus sæ-
culi XVI

* la ligue

(1) Depéry, Mandement à l'occasion du rétablissement du culte de S. Démétrius, p. 14. — (2) Le Bas, France, Diction-naire encyclopédique, tom. VIII. — (3) Depéry, Histoire hagio-

logique du diocèse de Gap, p. 243. — (4) Ibid., p. 15, 243 et 245. — (5) De Thou, Histoire universelle, lib. LXXXII, tom. VI, p. 41 et seqq., edit. 1740.

stantium

AUCTORE
V. D. B.

stantium in Delphinatu et vicinis regionibus militaris dux, ejus mœnia die 17 aprilis frustra tentavit (1). Sed paulo post, oppido potiti denuo protestantes, omnem auctoritatem nacti fuerunt; adeoque anno 1603 Vapinci celebrarunt famosam synodum, in qua in hoc fere uno convenerunt Romanum pontificem, S. Petri successorem, aperte antichristum esse (2). Verum non multo ante hæc bella civilia in templo S. Joannis Rotundorectæ fuerant S. Demetrii reliquiæ (3), eademque ibidem pie servabantur, quum procella illa ingruit; in qua maxima pars periit; pars autem mature delata fuit simul cum reliquiis S. Arnulfi, episcopi item Vapincensis, in suburbium Sistaricense, vulgo Baume-lez-Sisteron seu Balmam prope Sistaricum; quam anno 1248 Beatrix, comitissa Provinciæ ac Forcalquerii, dederat ordini fratrum Prædicatorum (4). Eo scilicet etiam se contulit Petrus de Paparin de Calvomonte, episcopus Vapincensis, qui et synodum ibidem celebravit anno 1587, et sexennio post extruxit sibi ædes, etiam nunc dictas l'évescat (5). Verumtamen sedem suam repetere potuit Paparinus ante mortem, quam obiit Vapinci die 1 augusti anni 1600 (6). Aliquanto deinde melior facta est catholicorum in civitate conditio, maxime postquam Carolus Salomon du Serre, ante Paparini coadjutor, jam ejus successor, inivit cum protestantibus pacta, quibus securitas in mœnia reduceretur. Anno itaque 1616 Balma Vapincum referenda curavit SS. Demetrii et Arnulfi ossa; quæ in templo cathedrali veneratione publica habita sunt, feretris argenteis inclusa, usque ad annum 1692, quo simul cum civitate novo affecta sunt dedecore (7).

3 Quum enim Victor Amedeus II, dux Sabaudia, in Austriacorum partes propendere videretur, ab eo copias efflagitarat Ludovicus XIV, rex Gallia, quo eum inermem faceret: hinc ortum anno 1690 bellum, quod non nisi sexennio post cessavit; ita pace inita ut Sabaudus socios prodidisse videretur. Dum autem hoc bellum ferret, anno 1692 Delphinatum intravit Sabaudus per Guillestre, Ebredunum et Vapincum, multos in exercitu habens Germanos et Valdenses, quibus persuasum erat protestantes Gallos sibi auxilio futuros. Qua spe quum se delusos esse cernerent, crudelissime habuerunt loca omnia, quo accesserint (8). Horrendam cladem imprimis experta est Vapincensis civitas. Spoliata et nudata sunt omnia; et ab abeuntibus ignis injectus, quo deletum est cathedrale templum, omnesque pene domus; paucis dumtaxat superstitibus (9). Non tamen perierunt in hac strage S. Demetrii reliquiæ. Opportune extractæ fuerant ex thecis et simul cum SS. Arnulfi, Aregii aliorumque sanctorum in sanctuario post altare summum humo absconditæ fuerant ab Alexandro de Vélènes, abbate de Ronseray et vicario generali episcopi, opitulante Joanne Thomé, beneficiato; unde anno sequenti, adstantibus decanis, canonicis, beneficiatis reliquoque clero et præcipuis ex civitate laicis, eduotæ fuerunt ab episcopo Carolo Benigno d'Hervé (10). A Sa-

baudi militibus sublatum fuerat argenteum feretrum, ut et reliquæ lipsantheçæ ex argento: quare nucea facta est arca, tessellato opere distincta et auratura: in ejus culmine hæc inscripta sunt verba: HIC RECONDUNTUR RELIQUIÆ S. DEMETRII, PONTIFICIS VAPINCENSIS. MCLXXXII. Atque ea conditione populari venerationi denuo propositæ fuerunt usque ad annum 1764.

4 Quo anno (quod vix crederes, nisi passim hoc hominum genus similia patrassent) Vapincensis Breviarii reformatores, ut Officium S. Demetrii episcopi amoverant, sic etiam templo interdixerunt sanctissimi viri exuvias, quas in armorio supra sacristiæ portam absconditas esse voluerunt (11). Latuerunt illic, omnibus ignoratæ, usque ad annum 1845. Tum enim, quum Joannes Irenæus Depéry, nuper ad sedem Vapincensem promotus, totus esset in investigandis rei hagiologicæ Vapincensis monumentis, intellexerat S. Demetrii reliquias olim in templo cathedrali fuisse servatas. Præmissis itaque novendialibus in ejus honorem precibus, inquisitionem instituit cum ven. viro Templier, templi cathedralis vicario: neque frustra: die enim 20 aprilis 1845 cistam reperit, partim putridam, sed sigillis integris, continentem os femoris sinistri, vitta sericea involutum, cum apposita inscriptione: RELIQUIÆ SANCTI DEMETRII. Novæ capsæ in tumbæ formam eos inclusit episcopus, præsentibus vicariis generalibus ven. viris Borel et Chabrand, secretariis James et Lépins, et designato jam vicario Templier: qui omnes una cum episcopo nomina sua inscripserunt instrumento publico (12). Deinde die 29 subsequentis mensis septembris mandato publico restituit pius antistes ad diem 26 octobris ritu duplici majori S. Demetrii primi episcopi Vapincensis festivitatem (13); quæ illo anno acta est solemniter instituta supplicatione, qua pium pignus in templum cathedrale delatum est et in tumba altaris summi depositum (14): ubi et hodie requiescit. Quæ cultus restitutio die 16 martii anni 1854 S. R. Congregationi probata est, simul cum novo kalendario novisque Officiis Vapincensibus, biennio post ab ill. viro Joanne Irenæo Depéry editis.

5 Atque ille ipse episcopus hymnos, lectiones aliaque conscripsit; ex quibus solas lectiones secundi Nocturni producendas esse arbitramur, ut inde, quæ de S. Demetrio tradantur, cognoscere liceat. Prodeat itaque primum lectio IV: Demetrius, primus Vapincensis episcopus, hujus regionis incolas ab infidelitatis tenebris ad evangelii lumen, et a vano idolorum cultu ad cultum Dei viventis adduxit. Sanctum præsulem apostolorum Domini fuisse discipulum non constat quidem monumentis historicis, sed antiquissima est ecclesiæ Vapincensis traditio. Imo etiam vulgo traditur eundem esse Demetrium, cui a S. Joanne in epistola ad Gajum tam illustre et verum testimonium perhibetur. Demetrius, velut operarius inconfusibilis, evangelium regni prædicans, multos ad fidem convertit et Vapinci ecclesiam con-

repositæ fuerunt, donec eas invenit ill. vir Depéry et venerationi publicæ restituit, anno ante ejus festivitatem restituta.

E

et vastatione
Sabaudica anni
1692 servatæ

Novæ lectiones
S. Demetrii,
quibus ejus
laudes

(1) De Thou, Histoire universelle, lib. LXXXVIII, tom. VII, p. 51 et seqq. — (2) Ibid., lib. CXXIX, tom. IX, p. 592 et seqq. — (3) Juvénis, ap. Depéry, p. 243. — (4) Gallia Christiana, tom. I, col. 433. — (5) De Laplane, Histoire de Sisteron, tom. II, p. 141. — (6) Depéry, p. 15. — (7) Ibid., p. 14 et 245. — (8) Bertolotti, Storia della R. casa di Savoia, tom. II, p. 150 et seqq.; Muratori, Annali d'Italia, an. 1690, tom.

XI, p. 337 et seqq.; Sismondi et Beauchamp, ap. Michaud, Biographie, tom. XLVIII, p. 584 et seqq. — (9) Depéry, p. 243. — (10) Ibid., p. 14, 243 et 246. — (11) Ibid., p. 14. — (12) Procès-verbal du recouvrement de la chaise, etc. — (13) Mandement à l'occasion du rétablissement du culte de saint Démétrius, etc. — (14) Depéry, p. 15.

stituit

A stituit. Tandem fidem, quam verbo docuerat martyrio signavit; et ecclesiam, sudoribus partam, fuso sanguine foecundavit: non longe ab urbe, praefecti jussu, capite truncatus est.

et antiquus
novusque cul-
tus declara-
tur.

6 LECTIO V. Quam praeclaram reliquerit laborum memoriam, necnon sanctitatis famam, satis demonstrat subsequentium temporum erga sanctum pontificem veneratio. Illius enim festivitatem, summo honore habitam, praeepto etiam ab omni servili opere cessandi fidelibus imposito, monumenta perantiqua testantur. In veteribus nomini suo dicatis hymnis celebratur ut munditiae speculum, custos innocentiae, radix almae ecclesiae Vapincensis, stupor daemonum et languentium medela. Exstant huc usque aedes sacrae in ejus honore consecratae. LECTIO VI. Beati pontificis corpus in ecclesia sancti Joannis Rotunda olim asservabatur. Luctuosis autem praetensae reformationis perturbationibus, quibus non semel concussa Vapincensium civitas, tam pretiosum pignus majori ex parte periit. Quaedam tamen insignes reliquiae, impiis haereticorum ausibus subtractae, honorifice in ecclesia cathedrali servatae sunt usque medium versus decimi octavi saeculi; quo tempore coeperunt in oblivionem dari. Anno autem 1845 Joannes Irenaeus, tunc episcopus Vapincensis, ecclesiasticae antiquitatis amantissimus, cum audisset sancti Demetrii reliquias, in ecclesiae cathedralis sacrario posthabitas, remanere, adjunctis sibi viris ecclesiasticis, eas diligentissime examinavit; quarum authenticitate recte probata, illas denuo fidelium venerationi exponi et in altari majori cathedralis ecclesiae asservari praecipit.

Traditur S.
Demetrius se-
cundum vete-
rem traditio-
nem episcopus
fuisse tempo-
ribus aposto-
licis:

7 Atque in his primo loco asseritur S. Demetrium primum Vapincensem fuisse episcopum et propagatam in illis partibus fidei auctorem. De qua re ante annum 1764 dubia nulla suscitata fuisse supra vidimus. Re quidem vera Claudius Robertus in Gallia christiana, quam anno 1626 dedit in lucem, omisit S. Demetrium: sed in contexendo catalogo episcoporum Vapincensium tam pauper fuit documentorum, ut nomina dumtaxat quatuordecim comperta habuerit (1). Fratres Sammarthani, qui triginta annis post venerunt multoque copiosiores sunt, in fronte Vapincensium episcoporum recensent S. Demetrium (2); eandem viam tenuit Dionysius Sammarthanus, quum anno 1715 primum tomum Galliae christianae novae (3) edidit. Quibuscum convenit vetus prosa, quae olim in ecclesia Vapincensi recitabatur et in qua felix RADIX ecclesiae Vapincensis dicitur. Est autem hoc ipsum carmen, quod in novis lectionibus laudatur. Audi scilicet (4):

Speculum munditiae,
Custos innocentiae,
Et sancti flos pudoris,
Stupor daemonum,
Medela languentium,
Felix sydus aureum,

Jubar mundo lucidum,
Felix radix
Ecclesiae Vapincensis
Robur ecclesiasticum.

AUCTORE
V. D. B.

Convenit et vetus oratio, quae in Missali Vapincensi ms. legitur (5): Splendor lucis aeternae, exordium et vera salus omnium, Jesu Christe, omnipotens Deus, largire nobis, quaesumus, ut precibus et meritis gloriosi martyris tui Demetrii, apostolorum discipuli et almae ecclesiae tuae Vapincensis primi praesulis, a catena commissorum soluti, hujus vitae contagia viriliter effugere et eum imitari ejus, corona purpurea triumphante, intercessorem praecipuum habere apud te mereamur in caelis. Qui vivis et regnas etc. Neque quidpiam est cur negetur S. Demetrium primum fuisse episcopum Vapincensem.

8 Quod vero apostolorum discipulus fuisse traditur, difficiliter argumentum est, quoniam communis fere ecclesiarum olim fuit propensio ut apostolicis temporibus natae crederentur. Equidem asseveranter affirmare nolum ex sanctorum apostolorum discipulis fuisse S. Demetrium; multo tamen minus id negare. Vapincum scilicet, sive Caturigum fuerit oppidum, ut senserunt Samson, d'Anville (6), Millin (7) et Walckenaer (8), sive Vocontiorum, ut placuit Salvaggio (9), seu demum Tricoriorum, ut sibi ex Livio de itinere Annibalis colligere visus est Valesius (10), consentiente Ukerto (11), hoc certum est illae transeundum fuisse ut ex Italia superiori, v.g. Augusta Taurinorum veniretur ad civitates positas super Rhodanum, Valentiam, Arausionem, Avenionem et Arelatem, atque hinc Massiliam aliaque vicina loca; et ex duabus viis, quibus ex Italia ibatur Viennam et Lugdunum, alteram per Vapincum stratam fuisse. Et quidem nunc in mediis Delphinatus Alpibus itinera difficillima sunt: quanto autem magis olim unae sequendae stratae viae? Vapinci autem duae sese intersecabant viae; quod nusquam alibi inter Italiam et Rhodanum fiebat. Ut itaque ex Itinerariis Antonini et Burdigalensi et ex Tabula Theodosiana seu Peutingeriana liquet (12), ibatur

quae, si cogite-
tur per Vapin-
cum tum eun-
dum fuisse ex
superiori Ita-
lia, Lugdu-
num, Vien-
nam et Arela-
tem,

Vapinco (man-
sione)

Ictodurum La Bastide Vielle.

VI. M. P.

F

Caturigomagum Chorges.

VI. M. P.

(mansione)

Eburodunum Embrun,

XIV. M. D. P.

(mansione)

Rome (mutatio-
nem) La Casse Rome.

XVI. M. D. P.

Brigantionem Briançon.

XV. M. D. P.

atque hinc Segusionem (Sion) et Augustam Taurinorum (Turin) etc.

Ex opposita autem parte (13)

Vapinco Gap.

Alamontem Monestier d'Allemont.

XVI. M. D. P.

Segusteronem Sisteron.

XVI. M. P.

Alaunionem Passage de la Lauzun à Mont

XXIV. M. P.

Laurs.

Catviacam Opedette sur le Calavon.

XVI. M. P.

(1) Gallia christiana, in qua regni Franciae, etc. p. 502. — (2) Gallia christiana, qua series, etc. tom. III, p. 1125. — (3) Gallia christiana in provincias, etc. tom. I, col. 452. — (4) Depéry, Histoire hagiologique du diocèse de Gap, p. 10. — (5) Ibid., p. 16. — (6) Géographie ancienne, tom. I, p. 62 et seqq. — (7) Voyages dans les départements du Midi de la France, tom. IV, p. 170. — (8) Géographie ancienne des

Gaules, tom. I, p. 540. — (9) Ap. Valesium, Notitia, p. 585; et in Gallia christ. nova, tom. I, col. 452. — (10) Notitia Galliarum, p. 584 et 585. — (11) Géographie der Griechen und Römer, tom. II, part. II, p. 449. — (12) Walckenaer, Analyse géographique des itinéraires anciens des Gaules, p. 42 et 44. — (13) Ibid., p. 42 et 43.

AUCTORE	<i>Aptam Juliam</i>	Apt.	XXVIII. M. P.
V. D. B.	<i>Fines</i>	Jonction de la Limerque et du Calavon.	X. M. P.
	<i>Cabillionem</i>	Cavaillon.	XXII. M. P.
	<i>Clanum</i>	S ^t Remy.	XVI. M. P.
	<i>Ernaginum</i>	S ^t Gabriel.	VIII. M. P.
	<i>Arelatem</i>	Arles.	VII. M. D. P.
	<i>Lugdunum autem pergebatur per duas vias, quæ tamen Luci conjungebantur atque iterum in diversum abibant; scilicet (1)</i>		
	<i>Vapinco</i>	Gap.	
	<i>Montem Seleu-</i>	La Bastie Mont Saléou.	
	<i>cum</i>		XXIV. M. P.
	<i>Lucum</i>	Luc.	XXVI. M. P.
	<i>Deam Vocontio-</i>	Die.	
	<i>rum</i>		XII. M. P.
	<i>Augustam</i>	Aoust.	XXIII. M. P.
	<i>Viennam</i>	Vienne.	XLVIII. M. P.
	<i>Lugdunum</i>	Lyon.	XVI. M. P.
	<i>aut (2) :</i>		
	<i>Vapinco</i>	Gap.	
	<i>Geminas(xivleg.)</i>	Le Clos dans le val de Gole-	
		demard.	XXVIII. M. P.
	<i>Geminas(xivleg.)</i>	Collet de Gras Villars.	XXVIII. M. P.
	<i>Lucum</i>	Luc.	XXVIII. M. P.

ubi antiquis-
simæ exstite-
runt ecclesiæ
Galliarum, ne-
quaquam vide-
tur improba-
bilis, maxime
quoniam pri-
mis sæculis

9 Quum itaque per Vapincum iretur ex Italia Lugdunum, Viennam et Arelatem, ubi sine controversia omnium antiquissimæ Galliarum ecclesiæ et episcopales cathedræ erectæ sunt, equidem capere non possum ab apostolicis viris (episcopos intelligo et presbyteros atque etiam laicos), illac transeuntibus, sparsum non fuisse evangelicum semen. Non enim cogitandi sunt primorum temporum christiani quasi se solos curarent suisque tantum rebus animum applicarent : passim, ut ex sacris fontibus exiverant, pleni erant admirabili ardore ut felicitatem suam cum aliis communicarent. Adeoque sæculo IV cælestis ille internusque ardor, qui inter primitias spiritus recensendus est, tam communis adhuc erat ut Hieronymus Græcus seu Hierosolymitanus in Dialogo de effectu baptismi doceat hac nota unumquemque rescire posse utrum baptizatus sit necne: Quotquot, inquit (2), divinum spiritum in ventre acceperunt in sancto baptismo, intus in intimis præcordiis, ex agitationibus, motionibus et punctionibus, exultationibus et operationibus, atque, ut ita dicam, saltationibus gratiæ Spiritus, certissime noverunt in imo cordis sui quod baptizati sunt; nullus enim homo, non tinctus baptismo in terra, ejusmodi gratia aut effectu abundat, aut plane perfruitur, licet omnia mandata et justitiæ præcepta perficiat. Solidassequeuntur qui per aquam et Spiritum regenerati sunt, et Spiritus sancti gratiam in ventre acceperunt, eamque puram atque impollutam conservant; carent autem infideles et hæretici, quamvis hi fortasse sacrorum participes fiant (3), et tametsi Scripturas, et ecclesias, et sacrificia, et doctores, et libros, et Dei notitiam ex parte, et quasdam actiones bonas, et festos dies, et permutationes vestimentorum, et preces, et pervigilia, et sacerdotes, et alia quam plurima habeant (4).

incredibili ar-
dore fidem
christiani
propagabant.

10 Quinam autem spiritualium harum motionum essent effectus passim declarant prisci scriptores ecclesiastici. Audi Origenem redar-

guentem Celsum quod dixisset Christianos recusatos, si omnes homines Christi fidem amplecti vellent: Hoc, inquit (5), verum non esse inde liquet, quod Christiani, quantum in se est, curent ut quo terrarum cumque sua doctrina dispergatur. Quo fit ut quidam id sibi negotium desumpserint, ut non solum urbes, sed etiam vicos et villas obambulant, quo alios ad pium Dei cultum adducerent: quam rem dein explicare pergit. Quid, quod Lucianus, aut quisquis ad finem sæculi Philopatrida scripsit, irridet christianos, quod opportune importune gentiles ad sua sacra traducere conarentur (6)? Quæ irrisiones in altero dialogo de morte Peregrini etiam recurrunt. Accedunt historica testimonia, quibus constat carceres, ergastula, palatia, villas, officinas, castra, vias, a christianorum evangelizandi ardore non fuisse libera. Quæ quum ita sint, quomodo fieri potuisset ut christiani Lugdunenses, Viennenses et Arelatenses, euntes in Italiam, et vicissim Itali, venientes ad has civitates, toties Vapincum transierint atque in ea mansione commorati fuerint, quin fidem suam cum incolis aliquot communicarint? Quod si parvulus illic grex exstiterit, ferebant horum temporum mores ut, etiamsi exigua fuisset civitas, episcopus illic constitueretur: tanto magis quod in Notitia imperii civitas Vapincensium censeatur quinta civitas provinciæ Narbonensis secundæ, metropoli civitate Aquensium (7). Quamobrem nil ego video in pristina Vapincensi de S. Demetrio traditione, quod fidem superet.

11 Quod vero is idem ille fuerit, de quo S. Joannes evangelista in epistola ad Gajum scripsit: Demetrio testimonium redditur ab omnibus et ab ipsa veritate; sed et nos testimonium perhibemus: et nosti quoniam testimonium nostrum verum est; recentior conjectura est, sola nominum similitudine nixa, quam non magni faciunt ipsi Vapincenses. Quod autem martyr fuisse perhibetur, hac traditur passus occasione: quum in dies Vapinci cresceret christianorum numerus, conati sunt prius dæmones terriculamentis formidinem injicere sancto episcopo; quæ quum inutilia esse sensissent, idolorum sacerdotes commoverunt ut Simoni, civitatis decurioni, suaderent veteri religionem nullam salutem esse, nisi de medio tolleretur Demetrius. Porro, quamvis animi anxius esset Simon, quoniam vehementer a neophytis diligeretur beatus vir, jussit tamen eum in vincula conjici et crudeliter torqueri. Sed nihil his motus Christi athleta in ipso carcere fidem prædicavit. Quapropter jussu decurionis ad solitam carnificinam, ad monticulum scilicet suburbanum, (ubi deinceps S. Andreæ cæmeterium ad septentrionem civitatis fuit,) ductus est et capite truncatus. Quoniam autem olim more martyrum gallicanorum caput manu gestans pictus erat in tabula, quæ in cathedrali templo adhuc cernitur, dictus fuit humo surrexisse et coram mirantibus turbis verticem portasse; sed difficilior nunc huic rerum generi fides additur: de quo cæterum ad diem 16 octobris, ubi multitudinem martyrum cephalophorum indicavimus (8), satis digressi sumus.

Non videtur S. Demetrius idem esse qui laudatur a S. Joanne in epistola ad Gajum. Quæ de ejus referantur martyrio.

(1) Walckenaer, Analyse géographique etc., p. 45. — (2) Ap. Migne, Patrologia græca, tom. XI, col. 862. — (3) Ibid., col. 866. — (4) Ibid., col. 865. — (5) Lib. III, contra Celsum, cap. 5, col. 951, edit. Migne. — (6) Opp. Luciani, edit. Ba-

sil., an. 1563, tom. III, p. 466 et 467. — (7) D. Bouquet, Hist. de France, tom. I, p. 124. — (8) Acta SS., tom. VII Octobris, p. 819.

A
Ædes sacræ ejus titulo dicatæ. Unde proveniat memoriarum penuria.

12 Quod initio dixi feria II Rogationum stationem fieri ad sacellum nosocomii seu hospitii illicque cantari antiphonam in S. Demetrii honorem, id fit quoniam hoc sacellum, quæ vetus capuccinorum ædícula est, titulum S. Demetrii habet. Ex quo autem tempore ill. vir Depéry beati episcopi cultum restituit, consecravit ipsemet eodem titulo anno 1846 capellam pœnitentium alborum et altare in venerabili sanctuario B. M. V. de Laus, leucam distante a Vapincum. Dum his autem finem impono, video satis me passim non nisi probabilia afferre potuisse. Verum nemo umquam resarciat historiæ ecclesiasticæ Vapincensis lacunas. In ea enim diœcesi vix una fuit virorum abbatia, scilicet de Clossio; quæ celebris nunquam fuit aut frequens, et initio sæculi XVIII carebat incolis (1):

(1) Gallia Christiana, t. I, col. 482. — (2) Chorier, Hist.

ita ut Vapincensis diœcesis ea nunquam haberit literaria subsidia, quibus abundarunt aliæ ecclesiæ. Deinde a Saracenis tentatum fuit Vapincum anno 968 (2) et plurima passum damna. Ad finem sæculi XVI (ut supra explicuimus) a protestantibus sæpius capta fuit civitas et a catholicis recepta: quas inter clades quæ supererant monumenta pleraque perierunt. Calamitatis tamen cumulus accessit, quum (ut suo etiam declaravimus loco) Sabaudia ducis exercitus civitatem fere delevit. Unde id unum concludere placet momentum nullum inesse argumento, quod negativum vocare solent; quum de Vapincensibus rebus incidit disputatio. Quæ ea maxima de causa moneo, quod S. Demetrii successores usque ad S. Constantinum, qui sæculo V floruit, ignorantur.

AUCTORE
V. D. B.

du Dauphiné, p. 740.

DE S. EVARISTO,

B

PAPA ET MARTYRE,

E

SYLLOGE HISTORICA.

J. V. H.

§ unicus. Sancti memoria minus frequens in fastis ecclesiasticis; inquiritur, an S. Anacleto, an S. Clementi successerit; an distinguendus sit Cletus ab Anacleto; tempus et diuturnitas pontificatus; distributio titularum Urbis; varia ejus decreta; supposititiæ ejus Reliquiæ.

ANNO CVIII.
S. Evaristus, omissus in antiquioribus Fastis,

P^Arcæ valde sunt, quæ nobis servavit antiquitas circa res gestas a S. Evaristo papa et Martyre. Imprimis de eo silere videtur Martyrologium Hieronymianum: nam qui ad diem XXIII decembris recensetur Martyr romanus Evaristus, alius mihi est, quam pontifex noster. Ista quidem die habetur sequens annuntiatio: Romæ natalis sanctorum Egeni, Eleutheri, Urbani, Corneli, Trajani, Evaristi, Metelli, Victoris, Titiani, Cleti, Siriani, Bassilini, Niceti, Flaviani, Felicis, Pullii, Ancteti, Sopatri, Saturnini, Eufrosini, Castulæ et aliorum DCC. Non facile quis sibi persuadebit, in media hac Martyrum turba delitescere S. Evaristum Papam et Martyrem. Quinimmo ipse Florentinus in suo Commentario ad hunc locum, dicit codices quosdam omittere nomen Evaristi, alios aliam palæstram assignare, tandem jam monuisse Rabanum, codices hoc loco esse mutilos et luctatos. Quapropter Sollerius in suo Usuardo ad diem XXIII decembris sine ambagibus, pronuntiat hunc Evaristum alium esse a Papa et Martyre nostro. Cæterum fasti Hieronymiani, si editionem Florentinam consulas, non recensent Linum, Hyginum, Telesphorum, Pium, Soterem, quamvis nemo dubitet de eorundem sanctitate et cultu.

in recentioribus recolitur.

2 Primus igitur, quem novimus, Martyrologus, qui suis fastis nomen S. Evaristi pontificis inscripsit, est Ado ad diem XXVII octobris his verbis: Romæ, Evaristi Papæ, qui sedit in episcopatu annos novem et sub Trajano martyrio coronatus, sepultus est in Vaticano. Additur autem in multis codicibus: Hic titulos in Urbe divisit presbyteris: et septem diaconos ordi-

navit, qui custodirent episcopum prædicantem. Usuardus nomen S. Evaristi omnino præterit; ejus tamen Auctaria pleraque hoc silentium suppleverunt. Hagenoyense omnium copiosissime ad diem XXVI octobris habet: Romæ natale Sancti Evaristi Papæ et Martyris, qui quartus post beatum Petrum Romanam rexit Ecclesiam annis decem, mensibus septem. Hic natione erat græcus ex patre judæo, nomine Juda, de civitate Bethlehem. Hic titulos in Urbe Roma divisit cardinalibus presbyteris et diaconibus. Hic constituit, ut conjugium publice a præsentibus sponderetur et a sacerdote postmodum benediceretur. Hic martyrio coronatur sub persecutione Trajani imperatoris et sepelitur juxta Sanctum Petrum. Tandem romanum hodiernum laudes Sancti hisce verbis complectitur: Romæ, Sancti Evaristi Papæ et Martyris, qui Dei Ecclesiam sub Hadriano imperatore suo sanguine purpuravit.

3 Dicta Martyrologiorum hactenus recitata satis monstrant varias esse quæstiones examinandas circa S. Evaristum. Imprimis videmus illum frequenter vocari quartum pontificem post S. Petrum: quod eatenus verum est, quatenus aut Cletus aut Anacletus ex Catalogo pontificum expungatur. Hac ratione habemus post S. Petrum, primum Linum, secundum Clementem, tertium Cletum seu Anacletum, quartum Evaristum, cui Alexander Papa successit. Quod si Cletus et Anacletus sint distincti pontifices, jam quintum locum occupat S. Evaristus. Nam certum est, hos, si bini fuerint, Evaristum præcessisse, quum omnes catalogi deinceps Alexandrum et posteriores pontifices sine ulla controversia

S. Anacleto,

AUCTORE
J. V. H.

versia ponunt. Non est hujus loci operosius inquirere in hanc sive distinctionem sive confusionem Cleti et Anacleti. Distinguendos existimarunt majores nostri tum ad diem xxvi aprilis, ubi de S. Cleto (1), tum ad xiii julii, ubi de S. Anacleto tractarunt (2). Joannes Bapt. Solle- rius, posterioris Commentarii scriptor, quamvis distinctionem inter Cletum et Anacletum defen- dat, fatetur tamen eam esse vim argumenti contrarii, ut quæstio omnino incerta pendeat. Et profecto S. Irenæus, circa medium sæcu- lum ii scribens sub Sotere papa, adeoque ab Anacleto quinquaginta annis divisus, vix igno- rare potuit successionem Romanorum Pontifi- cum : ita autem evolvit hanc successionem lib. iii Adversus Hæreses cap. 3 (3), ut post S. Petrum primus sedem occupet Linus, secundus Anacle- tus, tertius Clemens, quartus Evaristus. Sunt quidem alii antiqui, Clementem Anacleto præ- ponentes : sed hæc quæstio examinari poterit ad diem xxiii novembris, quo de S. Clemente fusius agetur. Quartus igitur aut quintus a S. Petro S. Evaristus fuerit, prout Cletus et Anacletus aut distinguantur aut confundantur.

qui a S. Cleto
distinguendus
est, succedit,

4 Scribit Eusebius in suo Chronico (4) : Ro- manæ Ecclesiæ episcopatum quartus suscepit Evaristus annis novem : in sua autem Historia ecclesiastica lib. iv, cap. 1 (6) : Eodem tem- pore (id est circa annum duodecimum imperii Trajani) quum Evaristus annos octo in ponti- ficatu exegisset, Romæ episcopatum suscepit Alexander, quintum a Petro et Paulo succes- sionis obtinens locum. Hinc videmus, Euse- bium, utpote qui sibi non constet, non undequa- que tutum esse ducem, in assignandis annis pontificum. Catalogus, ab Henschenio nostro in limine tomi I Actorum Aprilis editus et in Libe- rio, papa anno 352 desinens, tribuit S. Evaristo annos tredecim, menses vii, dies ii (5); dum alter catalogus usque ad Felicem papam IV, qui anno 427 sedit, excurrens, pontificatum Sancti intra annos novem, menses decem et dies duos limitat, quamvis eum dicat fuisse a consulatu Valentis et Veri seu Veteris, usque Gallo et Bradua (7), id est secundum fastos consulares ab anno Christi 96 ad 108. Sed quoniam ultra annos tredecim sederit S. Evaristus : initium pontificatus in annum præcedentem seu Chri- sti 95, quo vivere desiit S. Anacletus, defunctus nempe Domitiano XVII et Flavio Clemente con- sulibus potest reponi. Hac ratione habemus pon- tificatum annorum tredecim et aliquot mensium. Catalogi, qui multi a Benedictinis Solesmensi- bus referuntur, omnino varii sunt, plerique quidem novem, sed alii decem aut tredecim et quatuordecim annos pontificatui S. Evaristi as- signantes (8) : adeo ut vix quidpiam lucis ex eorum auctoritate elicere liceat.

tempus ponti-
ficatus

5 Anastasius Bibliothecarius S. Evaristo as- signat annos tredecim, menses sex, dies duos, nempe a consulatu Valentis et Veteris usque ad Gallum et Braduam consules (9). Rite animadvertit Joan. Stiltingus noster ad diem xxii septembris in Sylloge de S. Lino (10), agens de variis annis, pontificatibus assignatis, scribit de diebus et mensibus, qui annis adjiciuntur,

minus certos nos esse posse, quam de annis, D quum hi ex consulibus innotescant. Neque enim tam facile alios consules aliis substi- tuunt librarii, quam numeros annorum, men- sium et dierum corrumpunt. Sed enim hoc ar- gumentum omnino validum est, in casu nostro, quum, ut supra notavimus, Catalogus qui novem solum annos pontificatui tribuit, nihilominus simul signat, S. Evaristum a consulatu Veteris usque ad Braduam, id est ab anno Christi 96 ad 108, Romanam rexisse Ecclesiam seu per annos tredecim et aliquot menses et dies.

monstratur ex
Fastis consu-
laribus;

6 Omnes antiquiores Catalogi consentiunt, teste Francisco Bianchini (11), in assignandis iisdem consulibus ætati singulorum pontificum : verum Binius in Notis ad Anastasium, mutata pontificum chronotaxi, consulum nomina annis ab ipso indicatis accomodavit. Sic initium pon- tificatus Evaristi nostri sub Pisonie et Hasta, anno Christi 111, finem vero sub Aviola et Pansa coss., anno 122 statuit. Nihil dicamus de consu- latu Hastæ, qui secundum Fastos consulares ad annum Christi 57 aut 175 pertinet, adeoque nullatenus potest cum temporibus S. Evaristi quadrare : esto error, qui Binio, accuratiores E præter Fastos chronologia suam texens Binius, a Lino usque ad Alexandrum Papam a Catalogis antiquissimis Liberii et Felicis recessit et con- sulatus pro arbitrio intervertere coactus fuit. Ut vero pateat, quæ sit diversitas inter antiquos Catalogos et Binium, in duplici columna utram- que chronotaxim consularem apponimus.

SECUNDUM		SECUNDUM	
CATALOGOS ANTIQUOS.		BINIUM.	
LINUS.			
<i>Incepit</i>		<i>Incepit</i>	
<i>Consulibus, anno Christi,</i>		<i>Consulibus, anno Christi,</i>	
Scipione	) 56	Fontejo	) 67
Saturnino (12)		Rufo	
<i>Cessavit</i>		<i>Cessavit</i>	
Capitone	) 67	Commodo	) 78
Rufo		Prisco	
CLETUS.			
<i>Incepit</i>		<i>Incepit</i>	
Vespasiano VII	) 76	Vespasiano IX	) 79
Domitiano V(15)		Tito VII	
<i>Cessavit</i>		<i>Cessavit</i>	
Domitiano IX	) 85	Traiano	) 91
Rufo		Glabrione	
CLEMENS.			
<i>Incepit</i>		<i>Incepit</i>	
Trachalo	) 68	Traiano	) 91
Italico (14)		Glabrione	
<i>Cessavit</i>		<i>Cessavit</i>	
Vespasiano IX	) 79	Traiano III	) 100
Tito		Frontone	
ANACLETUS.			
<i>Incepit</i>		<i>Incepit</i>	
Domitiano X	) 84	Traiano IV	) 101
Sabino (15)		Articulejo	
<i>Cessavit</i>		<i>Cessavit</i>	
Domitiano XVII	) 95	Pisone	) 111
Clemente		Hasta	
EVARISTUS.			
<i>Incepit</i>		<i>Incepit</i>	
Valente	) 96	Pisone	) 111
Veteri (16)		Hasta	
<i>Cessavit</i>		<i>Cessavit</i>	
Gallo	) 108	Aviola	) 122
Bradua		Pansa	

(1) Acta SS., t. III Apr., p. 409. — (2) Ibid., t. III Jul., p. 479. — (3) Migne, Patrol. Gr., t. VI, col. 830 et seq. — (4) Ibid., t. XIX, col. 352. — (5) Ibid., t. XX, col. 304. — (6) Acta SS., t. I Apr., p. xx. — (7) Ibid., l. c. — (8) Orig. de l'Egl. Rom., pièces just., p. 111 et seqq. — (9) Migne,

Patrol., t. CXXVII, col. 1135. — (10) Acta SS., t. VI Sept., p. 359. — (11) Migne, Patrol., t. CXXVII, col. 286. — (12) Ibid., col. 1047. — (13) Ibid., col. 1059. — (14) Ibid., col. 1078. — (15) Ibid., col. 1115. — (16) Ibid., col. 1135.

AUCTORE
J. V. H.

A Unum annotabo, consulatus, Cleto attributos, esse assignandos Clementi, aut Clementem esse anteponendum Cleto. Quæ inquisitio in diem xxiii novembris, quo de Actis S. Clementis agendum erit, proraganda nobis videtur.

videtur tamen
ordinatus epi-
scopus vica-
rius, vivente
S. Anacleto.

7 Franciscus Bianchini in Notis chronologicis ad Anastasium Bibliothecarium (1) censet, S. Evaristum episcopum ordinatum fuisse, vivente antecessore, sive is Anacletus sive Clementis fuerit, anno Christi 93 die xxv martii: alioquin tredecim anni cum mensibus septem et duobus diebus difficile reperiuntur. Quod vero ejus ordinatio ad consulatum Valentis et Veteris referatur, inde provenit, ait Bianchini, quod, qui eum in Catalogo præcedit, Anacletus sub consulatu Domitiani XVII et Clementis, seu anno Christi 93, desisse dicitur: sed tunc quidem ordinatio S. Evaristi facta xxv martii obitum S. Anacleti, xiii julii defuncti, tribus mensibus et diebus novemdecim præcessit. Quapropter dicendum erit, S. Evaristum, vivente S. Anacleto, fuisse Romæ episcopum vicarium, citra jus tamen successionis, quod studiose semper vitavit Romana Ecclesia. Atque istiusmodi vicariorum institutio initio Ecclesiæ sat frequens Romæ fuit. Nam, teste S. Epiphano Hær. xxvii, cap. 6 (2), poterant viventibus adhuc Apostolis, Petro scilicet et Paulo, episcopi alii subrogari; quod iidem illi prædicandi evangelii gratia in alias urbes regionesque profectionem suscipere, carere autem episcopo Roma non posset: siquidem Paulus in Hispaniam pervenit, Petrus vero Pontum ac Bithyniam sæpenumero peragravit. Ac fieri sane potuit, ut primum Clemente constituto, cum is defugeret (si ita tamen contigit, quod ego opinando potius quam asseverando dixerim) postea Lino Cletoque mortuis, qui xii annorum spatio singulatim episcopatum obtinuerint, post Apostolorum Petri Paulique necem, quæ in annum Neronis xii incurrit, tum demum pontificatum capessere sit coactus. Similis porro ratio esse potuit, ut Anacleto, aut alibi agente aut carceribus detento, Evaristus episcopus sufficeretur. Licet igitur S. Evaristus episcopus factus sit die xxv martii anni vulgaris 93, summum tamen pontificatum adeptus non est ante obitum S. Anacleti: atque ex consulatu Galli et Braduæ scimus illum obiisse anno Christi 108, quem in capite hujus Commentarii signavimus.

Tempus ponti-
ficatus.

C 8 Chronographos in hos S. Evaristi annos non conspirare, satis scio. Cardinalis Baronius in suis Annalibus initium pontificatus in annum Christi cxii, finem vero in annum cxxi reponit, adeo ut S. Evaristus annis omnino novem et mensibus aliquot sederit. Quam sententiam etiam amplectitur Joan. Laur. Berti in suis Dissertationibus historicis: vult tamen abrasum biennium ita ut pontificatus inceperit anno cx et anno cxix desierit (3). Chronologi Benedictini (4) statuunt illum Romanam cathedram occupasse ab anno c ad cix, adeoque eitam annis novem. Istiusmodi diversitatis afferri possunt varix rationes. Imprimis attribuunt S. Lino pontificatum undecim aut duodecim annorum, qui a martyrio S. Petri apostoli inceperit, quum

tamen nonnisi biennio duraverit, nempe S. Petro circa annum Christi 66 martyri, successit S. Linus usque ad consulatum Capitonis et Rufi seu ad annum 67 (5). Dein in numero annorum sequentium pontificum varii sunt, quia numerorum signa librariorum oscitantia facile vitiuntur. Quum autem per consulatus annos computamus, vix est erroris periculum; duo enim nomina sunt proferenda, proinde si in uno lapsus calami fuerit, corrigetur in altero. Tandem chronataxis consularis est coæva pontificibus, de quibus scribitur. Nulla igitur est ratio ut ab hac recedamus. Unum addam: a card. Baronio consulatum Galli et Braduæ ad annum Christi 110 referri, sed ipse errorem suum agnovit et correxit, ut late explicat Joan. Laur. Berti, nempe chronologiam consulare biennio esse mutilandam (6).

9 Præter Ordinationes, quas S. Evaristus fecit mense decembri, quibus ordinavit presbyteros sex, diaconos duos, episcopos per diversa loca quinque (alii tamen legunt presbyteros XVII, episcopos XV), nihil aliud referunt antiquiores, quam quod titulos in Urbe Roma divisit presbyteris, et septem diaconos constituit, qui custodirent episcopum prædicantem propter stylum veritatis. Tituli isti sunt loca, Deo sacra, quorum curam presbyteris suis commisit S. Evaristus. Vox tamen Titulus varias habet significationes apud scriptores tum sacros tum profanos. In Scriptura sacra sumitur pro monumento, imo et pro altari: Sic Genes. XXVIII, 18, Surgens Jacob mane, tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo, et erexit in titulum fundens oleum desuper; quem dein lapidem in altare erexit, ut legitur Genes. XXXV, 7. Ad memoriam fœderis, cum Laban socero suo initi Genes. XXXI, 43, tulit Jacob lapidem et erexit eum in titulum appellatusque fuit locus, tumulus testis et acervus testimonii. Eadem vox etiam inscriptionem aliquam significat; sic Joan. XIX, 20: Scripsit autem et titulum Pilatus: et posuit super crucem. Erat autem scriptum: Jesus Nazarenus, Rex Judæorum. Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt. Jure autem Romano vox hæc sumitur pro ipsa causa possessionis, v. g. l. 24 C. de Rei vindic. (ii, 32): Nullo justo titulo præcedente possidentes, ratio juris quærere dominium prohibet. Aliquando etiam titulus dicebatur in prædiis, quando dominorum nomina in fronte scribebantur: hinc prohibebatur falsa inscriptio l. 1 C. de his qui potentiorum (ii, 13): Animadvertimus, plurimos injustarum desperatione causarum, potentium titulos et clarissimæ privilegia dignitatis, his, a quibus in jus vocantur, opponere; varix dein infliguntur pœnæ in abutentes alieno titulo aut nomine.

Presbyteris
Romanis titu-
los

E

F

10 Hanc consuetudinem indigitat S. Augustinus Enarr. ii in Ps. XXI, num. 31 (7): Nonne, inquit, hoc faciunt nonnulli in domo sua? Ne domum ipsius invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces. Ipse vult esse possessor, et frontem domus suæ vult de titulo alieno muniri; ut cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia

quorum origo
et significatio
explicatur

(1) Migne, Patrol., t. CXXVII, col. 1142. — (2) Ibid. Gr., t. XLI, col. 574 — (3) Berti, Dissert. hist., t. II, p. 76. — (4) Lart de vérifier les dates. — (5) Cfr Acta SS., t. VI Sept., Octobris. Tomus XI.

p. 359. — (6) Dissert. hist., t. I, p. 130. — (7) Migne, Patrol., t. XXXVI, col. 181.

101

nominis,

AUCTORE
J. V. H.

nominis, abstineat se ab invasione... Et videte, fratres, quando potens aliquis invenerit titulos suos, nonne jure rem sibi vindicat, et dicit : Non poneret titulos meos, nisi res mea esset. Titulos meos posuit, res mea est. Atque hoc crediderim sensu loca sacra Romæ Tituli nomine venerunt, quatenus locum, sacro ministerio deputatum, designarent. Baronius ad an. 112, § vi existimat, titulum fuisse vexillum crucis, dum alii potius ipsum altare, seu columnam, aram sustententem, titulum fuisse malunt. Quam posteriorem sententiam tuetur Joan. Laurentius Berti, ordinis S. Augustini, in Dissertatione speciali de Titulis a S. Evaristo distributis, quam Franc. Antonius Zaccaria in sua Collectione Dissertationum circa Historiam Ecclesiasticam recensuit (1). Imprimis, ait, altaria erant passim in ædibus privatis paganorum, unde nulla christianitatis creabatur suspicio, si ara aliqua in domo christiani reperiretur; ex altera vero parte aram titulum vocari, patet ex sacra scriptura supra citata Gen. XXVIII, 18. Dein periculosum fuisset, grassante persecutione, signum crucis, paganis notissimum, loco alicui præfigere; nisi fors aut imago piscis aut vox ἰχθῦς, in titulum datæ fuissent; tali certe sigla res Ecclesiæ dignosci poterant.

distribuit.

B

11 Utraque porro sententia eatenus conciliari potest, quatenus diversis temporibus diversi fuerint tituli. Tribus prioribus sæculis periculosa erat sanctæ Crucis expositio, sed, firmato christianismo, hoc signum publice et passim usurpari consuevit. Sic l. 25 cod. Theod. de Paganis (xvi, 10) dicuntur templa paganorum conlocatione venerandæ Religionis christianæ signi expiari. Istiusmodi porro tituli jam existebant ante S. Evaristum, qui solum dicitur, eosdem presbyteris divisisse. Talis videtur fuisse domestica ecclesia Priscæ et Aquilæ, adiutorum Pauli, ut habet ejus epistola ad Romanos XVI, 3 : tales etiam domus, in quibus Jerosolymis congregabantur fideles : nam ut habent Actus Apostolorum II, 41 et seqq. postquam prædicatione S. Petri appositæ fuissent in illa die animæ circiter tria millia, vendebant neophyti possessiones et substantias suas et frangebant circa domos panem, scilicet, ut interpretantur plures apud Corn. a Lapide ad hunc locum, Missæ sacrificio participabant : Simile quid legitur Act. V, 42 : Omni autem die non cessabant, in templo et circa domos docentes et evangelizantes Christum Jesum. Atque hinc fors ratio derivanda est cur solis presbyteris cardinalibus tituli attribuuntur, dum e contrario cardinales diaconi, omissa voce Tituli, simpliciter ab aliqua ecclesia nuncupantur. Sic scribitur : N. presbyter cardinalis tituli S. Cæcilie et N. sanctæ Mariæ in Via Lata diaconus cardinalis. Merito igitur reprehendit Cajet. Moroni illos scriptores, maxime notarios, qui cardinalibus diaconis aliquem titulum affingunt, quum eorum ecclesiæ simpliciter diaconia vocantur (2). Variorum titulorum origines explicat Florentinus in suo Martyrologio Hieronymiano initio mensis augusti (3).

C

Diaconos testes episcoporum constituit :

12 Suas quoque partes tribuit S. Evaristus diaconis Ecclesiæ Romanæ, quum constituit

septem diaconos, qui custodirent episcopum prædicantem propter stylum veritatis. In Ecclesiis singulis septenos fuisse cum episcopo diaconos, ab ipsa hujus ministerii institutione habemus ex Actibus Apostolorum vi, 3. Duplicari tamen, ait Franc. Bianchini in Notis historicis ad Anastasium (4), placuit in hac primaria Novi Fœderis Ecclesia, quando novis accessionibus, et quidem maximis aucta est, tam presbyteros Cardinales ac titulos Romanos, et viginti quinque, qui prius fuerant, amplificados ad quinquaginta; quam diaconos Cardinales, septenario eorum numero ad bis septem adaucto, qui Ecclesiæ Romanæ sacrum collegium constituit una cum sex episcopis Suburbicariis. Quod vero addit biographus, septem diaconos custodes fuisse episcopi prædicantis propter stylum veritatis variam patitur interpretationem. Altaserra dicit, id constitutum fuisse, ut episcopus custodes habeat adversus insidiantes, et testes veritatis prædicatæ adversus detractores. Bianchini præter causas, ait, decreti expositas ab Altaserra, hanc videtur contextus indicare, ut episcopo prædicanti adesse teneantur diaconi septem, id est, quotquot in Ecclesia tunc temporis numerabantur : et quidem « propter stylum veritatis (interpretor) addiscendum in ministerio prædicationis) in quo scilicet ministerio etiam diaconos exerceri ex officio non semel oportebat. Adducit dein diaconorum prædicantium ex Actibus Apostolorum exempla SS. Stephani Act. vi, 9 et 10 et Philippi viii, 5.

13 Varii apud Gratianum sunt canones, quæ S. Evaristo tribuuntur, quique maxima ex parte extracti sunt ex binis epistolis, sub ejus nomine celebratis. Prior epistola, directa ad episcopos Africanos, data dicitur ix kal. aprilis, Valente et Vetere viris clarissimis coss. Seu die xxiv martii anni vulgaris 96. Imprimis suspicionem aliquam ingerit titulus clarissimorum virorum nominibus consulum affixus, quum, ut censet Petiscus in Lexico Antiquitatum Roman. Vº Clarissimus, tali appellatione uti primum cæperint consules sub Antoninis sæculo secundo jam ad medium inclinato. Dein, quod gravius est, exordium Evaristi ad verbum fere desumptum est ex epistola Innocentii I ad Exuperium Tolosanum. En uterque textus : prior Evaristi, posterior columna exordium Innocentii continet.

epistola ad episcopos

F

Consulentibus vobis, fratres carissimi, quid super his, quæ in vestris continebantur scriptis, visum nobis esset, vel quid docilis ratio persuaderet, aut quid a Beatis Apostolis nobis traditum aut custoditum permaneret; optantes ut retulistis, nostris institui documentis, hæc verò rescribimus. Siquidem dilectio vestra, normam secuta prudentium, ad sedem referre maluit, quasi ad caput, quid deberet de rebus dubiis custodire potius, quam usurpatione præsumere (5).

Consulenti tibi, frater carissime, quid de propostita specie unaquaque sentirem pro capto intelligentiæ meæ, quæ sunt visa, respondi, quid sequendum vel docilis ratio persuaderet, vel auctoritas lectionis ostenderet, vel custodita series temporum demonstraret. Et quidem dilectio tua institutum secuta prudentium, ad sedem apostolicam referre maluit, quid deberet de rebus dubiis custodire potius, quam usurpatione præsumpta, quæ sibi viderentur, de singulis obtinere (6).

(1) Raccolta di Dissert., t. VI, p. 1. — (2) Cfr Dictionn. di Erudiz. Eccles., t. LXXV, p. 207. Vº Tituli Cardinal. —

(3) Pag. 697. — (4) Migne, Patrol., t. CXXVII, col. 1145. — (5) Labbe, t. I, Conc., col. 555. — (6) Ibid., t. II, col. 1254.

A 14 Porro S. Evaristi rescriptum responsionem continet ad triplicem Afrorum interrogationem, quæ apud Gratianum reperitur sub tribus canonibus, quos ordine, quo inserti fuerunt Decreto, enumerabimus. Primus est de diaconis can. 11, distinct. xciii; habet autem: Diaconi, qui quasi oculi videntur esse episcopi, in unaquaque civitate, juxta Apostolorum constituta, septem debent esse, qui custodiant episcopum prædicantem, ne aut ipse episcopus ab insidiatoribus quoquo modo infestetur, aut lædatur a suis, aut verba divina detrahendo aut insidiando polluantur vel despiciantur, sed veritas spirituali redoleat fervore, et pax, prædicata labiis, animi cum voluntate concordet. Non temerarie hunc canonem Evaristo abjudicat, post multos alios, Sebast. Berardi (1). Recte monstrat posteriora verba canonis ad literam desumpta fuisse ex epistola Innocentii papa I ad Victricium Rotomagensis dicentis cap. 14 (2): Hæc regula, si plena vigilantia fuerit observata... pax prædicata labiis cum voluntate animæ concordabit. Sic quoque quod diaconi sint oculi episcopi jam eadem distinctione can. 6 legitur in epistola pseudo-Clementis. Minus probo, quod laudatus Berardi ideo falsitatis arguat Evaristi decretalem, quia jubet, ut singulis episcopis septenis adstarent diaconi; quod, ait, non quadrat cum Sozomeno Hist. Eccles. lib. VII, cap. 19 (3) testante, in variis Ecclesiis haudquaquam definitum fuisse numerum diaconorum. Quod in aliquibus Ecclesiis, præsertim Orientalibus, lex aliqua ecclesiastica in usu non fuerit, argumentum mihi non videtur, legem istam editam non fuisse. Idem dixerim de alio argumento ejusdem scriptoris, nempe diaconos excubiarum instar ordinatos non fuisse et numquam armis instructos quasi milites ad custodiam episcopi vel ecclesiæ vigilasse. Certe excubiæ, licet inermes, ad custodiam episcopi utiles sunt, diaconorum officium est episcopum suum defendere, licet id in institutione apostolica non legatur.

similiter ritus nuptialis, licet conformis moribus istius ætatis, S. Evaristo tribuendus non est:

C 15 Altera interrogatio, ex qua canon 1, caus. xxx, q. 5 excrevit, agit de nuptiis christianorum, quæ consensu parentum et propinquorum et cum benedictione sacerdotis contrahendæ sunt. Quod porro ritus sacer adhibeatur in conciliandis nuptiis, undeque convenit cum moribus primorum christianorum. Certe S. Ignatius, Antiochenus episcopus, S. Evaristo cœvus, in epistola ad Polycarpum cap. 5 (4) docet, decere ut sponsi et sponsæ de sententia episcopi conjugium faciant, ut nuptiæ secundum Dominum sint, non secundum cupiditatem. Hæc clarius explicat Tertullianus lib. II, cap. 9 ad Uxorem (5). Unde, ait, sufficiamus ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignat benedictio, Angeli renuntiant, Pater rato habet? Nam nec in terris filiis sine consensu patrum recte et jure nubunt. Ex hac igitur parte nihil est in S. Evaristi decretali, quod non undeque conveniat cum moribus primorum sæculorum. Sed aliud est, quod recentiora tempora designat, omissum quidem in Decreto, sed in epistola ad Africanos episcopos

recensitum (6), nempe sponso, secundum ritum ecclesiasticum conjunctos, et Domino placere et filios non spurios, sed legitimos atque hereditabiles generare. Atqui prioribus sæculis æræ christianæ nullatenus competeat aut competere potuit Ecclesiæ ordinatio hereditatum, quæ sunt res mere civiles, tunc maxime quum omnes christianæ religionis ritus superstitiosi, imo execrandi habebantur. Tertia tandem interrogatione quæritur, an solus Pater dicendus sit Deus, an etiam Filius: quæstio magis pertinet ad sæculum quartum, quo Ariani acerrime de divinitate Verbi disceptarunt: et reipsa tota responsio, Evaristo afficta, ad verbum exscripta est ex Vigilio Tapsensi, sæculi quinti scriptore, in opere adversus Varimadum lib. I, cap. 66 (7): ex quo patet, epistolam ex fragmentis posterioris ævi coagmentatam fuisse.

16 Secunda epistola, S. Evaristo adscripta ad episcopos Ægypti, data legitur kalendis novembris Gallo et Braduaviris clarissimis coss. id est anno Christi 108. Si quidem die xxvi octobris depositus fuerit Sanctus, satis liquet epistolam datam non fuisse septimo post obitum die. Dein exordium epistolæ Evaristi desumptum est ex epistola S. Leonis I ad Dioscorum Alexandrinum

EXORDIUM EVARISTI.

Unum nos, fratres, sentire oportet et agere, ut sicut legimus, in nobis unum cor et una anima esse probeatur (8).

VERBA LEONIS MAGNI.

Unum enim nos sentire oportet et agere, ut, sicut legimus, in nobis quoque unum esse cor et una anima comprobetur (9).

Ex hac porro epistola desumptus est canon 11 caus. VII, quæst. 1, quo prohibentur translationes episcoporum, quæque ut adulteria traducuntur, quasi episcopus, repudiata priore sponsa seu Ecclesia, et alteri ditiori aut ampliori conjunctus primam fidem frangeret: imo eo procedit Pseudo-Evaristus, ut textum Matthæi v, 28 alleget, quo adulterii reus habetur, quatenus qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est in corde suo. Certe circa initium sæculi secundi nulla esse poterat ambitio, ut ad alteram Ecclesiam transferret se episcopus: nam quo opulentior civitas, eo frequentior erat martyrii faciendi occasio.

17 Proceat dein eadem epistola reprobando illos, qui episcopos infamant et dilacerant; ut legitur can. 1, caus. III, q. 2. Et certe istiusmodi decretum nequaquam abhorret a moribus istius ævi: nam S. Paulus Timotheum discipulum suum monet 1 Tim., v. 10: Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Sunt quidem interpretes dicentes, vocem presbyteri esse nomen ætatis non vero ordinis, ut videre est apud Corn. a Lapide ad hunc textum. Verum plerique de presbytero legitime ordinato agi merito existimant, quoniam paulo ante, nempe v. 17 dixit Apostolus: Qui bene præsumunt presbyteri, duplici honore digni habeantur; maxime qui laborant in verbo et doctrina. Igitur ab ipso Ecclesiæ initio fuere aliqui, de sacerdotibus et male sentientes et eos calumniose accusantes. Eadem fere præscribuntur can. 1 et 17, caus. II, q. 7 S. Evaristo tributis. Tandem can. 4,

AUCTORE
J. V. H.

altera quoque
epistola ad e-
piscopos Ægy-
pti

E

ex Herardo
Turonensi de-
sumpta vide-
tur.

(1) Gratiani, Canones, t. I, p. 41. — (2) Migne, Patrol., t. XX, col. 481. — (3) Ibid., Gr., t. LXVII, col. 1475. — (4) Ibid., t. V, col. 725. — (5) Ibid. Lat., t. I, col. 1502. —

(6) Labbe, t. I, Conc., col. 554. — (7) Migne, Patrol., t. LXII, col. 594. — (8) Labbe, t. I, Conc., col. 556. — (9) Ibid., t. III, col. 1574.

caus.

AUCTORE
J. V. H.

caus. XXVI, q. 6 quo sanctitur, ut presbyteri de occultis jussione episcopi pœnitentes reconcilient et infirmantes absolvant et communicent, quæ sunt ipsa verba capituli LIX Herardi, sæculo nono episcopi Turonensis, qui istiusmodi canones deprompsit ex Capitularibus (1). Suspicatur Sebast. Berardi, Burchardum Wormatiensem, a quo canonem mutuatus est Gratianus, pro Herardo Evaristum scripsisse et dein quia Germanis tunc maxime invisi erant Galli, dissimulata origine canonis, Romano Pontifici tribuisse (2).

Locus sepulture
et Reliquiæ.

18 Aliud, quod scimus, de S. Evaristo ejusve gestis dicendum non habemus. Unum superest, nempe quæ fuerit sors ejus corporis post mortem. Anastasius Bibliothecarius docet nos, sanctum Pontificem sepultum fuisse juxta corpus beati Petri in Vaticano (3), et Ordinarium basilicæ Vaticanæ habet, in ea quiescere corpus Pontificis (4). Refert Oldoinus noster in sua Historia Pontificum Romanorum (5), S. Evaristi corpus Neapoli in basilica S. Mariæ Majoris asservari maximo cultu; cujus rei testes adducit sacros illius civitatis historicos: sed, inquit, partem tantummodo corporis ejus habere Neapolitanos existimo, quum in basilica Vaticana Romæ, in qua primo conditi sunt hujusce Martyris

cineres ad hæc usque tempora fideles venerantur; neque scriptores ullos, qui verbum de hac translatione fecerint, invenire umquam potuerim, et ipsi, qui hoc narrant nec tempus, nec quo duce vel auctore id factum sit indicent. Et revera Franciscus de Magistris, qui anno 1678 justum volumen majoris formæ scripsit de statu Ecclesiæ Neapolitanæ, dum describit omnes regię civitatis ædes sacras, de S. Mariæ Majore agens, dicit (6): In ipsa ecclesia inter alias infra scriptæ servantur et venerantur sacre Reliquiæ videlicet: Spinæ quinque coronæ Domini: frusta Sanctæ Crucis et pars veli Matris Dei. Quod si corpus S. Evaristi aut integrum aut maxima ex parte in dicta ecclesiæ servatum fuisset, procul dubio id, quod pro aliis Neapolitanis ecclesiis præstitit, recensuisset. Esto itaque in ecclesia S. Mariæ Majoris, quæ est aut fuit Clericorum Minorum, aliqua pars cinerum S. Evaristi, dum aut corpus integrum aut ossa præcipua non habeantur, repugnandum non videtur. Idem dixerim de Reliquiis ejusdem Sancti, qui Romæ in ecclesia S. Annæ Restiariorum (S. Anna de' Funari), in qua, teste Octavio Panciroli (7), dicitur asservari quasdam exuvias sancti Pontificis.

(1) Migne, Patrol., t. CXXI, col. 768. — (2) Gratiani, can. t. I, d. 43. — (3) Migne, Patrol., t. CXXVII, col. 1158. — (4) Mazzolari, Diario sagr. ad diem xxvi Octob. (5) Tom. I,

col. 99. — (6) Pag. 279. Cfr Beyerlinck, Theatr., t. VI, p. 505. Vº Reliquiæ. — (7) Tesori nascosti di Roma. Indice delle Reliquie.

DE SS. LUCIANO, MARCIANO ET SOCIIS,

MARTYRIBUS NICOMEDIÆ IN BITHYNIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B. B.

§ I. Acta et Memoria in antiquioribus ecclesiæ Fastis. An et qui fuerint in passione Socii. SS. Lucianus et Marcianus igne consumpti sunt Nicomediæ jussu Sabini, tempore Decianæ persecutionis.

ANNO CCLI
VEL CCL.
Acta.

Acta, in quibus solum sermo est de SS. Luciano et Marciano, damus, prout edita sunt a Ruinartio (1), ex duobus codicibus mss., nempe Colbertinæ bibliothecæ altero, altero insignis monasterii Benedictini Silvæ-Majoris in diœcesi Burdigalensi, collatis cum Mombrizio, qui primus publici juris illa fecit. Adhibebimus etiam Tamayi textum, signantes quæ ab eo primigeniæ narrationi addita; item si qua occurrat varia lectio, mentione digna. Acta haud vulgaris esse meriti, vel ex eo patet, quod digna Ruinartio visa sint, ut operi suo insererentur, nec proinde inter Sincera et Selecta prætermittenda. Stylus simplex est, sed satis barbarus, et hinc inde obscurus. Judice Tillemontio (2), non optimæ quidem sunt notæ, sed nihil continent, quo vere suspecta reddantur; quare ipsi mediæ fidei et auctoritatis habentur. Non sunt originalia; his tamen satis propinque accedunt. Cætera, quæ difficultatem pariunt, indicabimus in Annotatis vel discutiemus in decursu hujus Commentarii.

(Acta primorum Martyrum sincera et selecta, pag. 165 et seqq. Amstelædami 1713. — (2) Mémoires, tom. III, pag. 358

2 Putem non esse serio dubitandum, quin SS. Lucianus et Marcianus hac die colendi veniant, et vere sint martyres passique Nicomediæ in Bithynia, sæviante Deciana persecutione. Non ita liquet de Sociis, ubi plura obscura, nec parum confusa aut intricata. Hæc generatim dicta, priusquam singula et per partes expendamus. Inter martyrologia Hieronymianā, notum est existere tria, quæ propter antiquitatem, præcipua gaudent auctoritate. Primum est Antverpiense seu Epternacense, sub initium sæculi octavi exaratum; hoc exemplari, quod in Carthusia Trevirensi reperit atque in lucem protulit Rosweyodus, usus S. Willebrordus, Frisiorum apostolus, est. Alterum edidit Florentinius, præfixo titulo: Vetustius occidentalis ecclesiæ Martyrologium, monetque in hunc modum (3): Hoc quidem Antverpiense (quod operi suo universum inseruit idem Florentinius), quoad librarium, esse nostro vetustius non negaverim; nostrum tamen minus a librario corruptum, et uberius, quam illud agnosco, ut ingenue

Memoria in
Hieronymia-
nis
F

et 708. — (3) Admonitiones præviæ, pag. 55.

etiam

A etiam fassus est Henschenius. *Tertium denique publici juris fecit Dacherius in Spicilegio, diciturque a loco, ubi repertum et adhibitum, Corbeiense. De hoc ita præfatur laudatus Dacherius* (1) : *Vetustissimum martyrologium, S. Hieronymo tributum reperi in codice monasterii Corbeiensis, scripto abhinc circiter annos 600. (Spicilegium suum concinnavit auctor ante medium sæculum xvii). Porro in tribus istis martyrologiis sequentia ad hunc diem notantur. Antverpiense habet : vii kal. Novembr. Nicomediæ, Luciani, Marciani, Flori et Heraclidæ, Titi, item Flori. Vetustius Florentinii eodem die : In Nicomedia sanctorum Luciani, Fori, Eracli, Tuti et Flori. Denique Corbeiense : In Nicomedia sanctorum Luciani, Mardiani, Florii, Eraclii, Tuti. In Florentiniano itaque desideratur Marcianus, qui in duobus aliis (una mutata littera) jungitur Luciano. Tribus præfatis Hieronymianis pondere suo proxime accedit Gellonense, ineunte sæculo nono, anno circiter 804 conscriptum, ut asserit in Monito Dacherius* (2), *illius primus editor. Non in tantam quidem consentit*

B *Sollerius antiquitatem; attamen pro indubitato habet, non posse non esse non antiquum* (3). *In hoc rursus ad diem vii kal. Nov. notatur : Nicomedia, Luciani, Marciani, Florii, Eraclii, Tuti. Similiter, sed paulo copiosius, annuntiat Rhinoviense : In Nicomedia, Luciani, Marciani, Flori. Et Eracliæ, Tuti et Flori, de quo asserit Sollierius, optimæ notæ esse; et, inquit* (4), *nisi multum fallar, Gellonensi... longe purius et præstantius. Pariter Augustanum, teste iterum Sollierio* (5), *Gellonensi simillimum... sed in multis deformatum, habet : In Nicia, Luciani, Marciani, Flori, Heraclii, Tuti. Amandi, episc. et conf. Sequitur Labbeanum, quod, iudice eodem Sollierio* (6), *cum Gellonensi non minus quam Augustanum, imo magis integre consonat; in signandis positionibus seu locis martyrii æque deficiens, et signat ad præsentem diem : Nicomediæ, Luciani, Marciani, Flori, Heracli, Tuti. Denique Corbeiense Minus duos solum priores sanctos Martyres recenset : In Nicomedia sanctorum Luciani, Martiani. Justo antiquius habuerat Dacherius martyrologium hoc; ætatem codicis annorum, ut summum septingentorum esse censebat Sollierius* (7), *ac proinde scriptum sæculo decimo fortasse adulto, et integro sæculo post Corbeiense Majus, ab eodem Dacherio vulgatum. Ex isto, Brevius hoc studiose contractum videtur, ad usum chori, opinor; ne longiores nudorum fere nominum quotidianæ recitationes tædium parerent, ait Sollierius. Id ergo ex laudatis Hieronymianis efficitur, sanctos Lucianum et Marcianum, in omnibus, uno excepto vetustiori Florentinii, hac die celebrari. De Sociis infra fiet sermo.*

et aliis sacris
fastis

3 Dicta confirmantur ex martyrologiis aliis, quorum ordine temporis princeps venit Bedanum studio Flori auctum, editumque diligentissimum curis decessorum nostrorum Henschenii et Papbrochii initio tomi II mensis Martii. Scripsit autem Florus circa annum sæculi noni trigesimum (8); atque hæc habet vii kalendas Novem-

bris, quo die vacat Beda : Nicomediæ natalis sanctorum martyrum Martiani, Flori, Luciani, qui tempore Decii imperatoris igni traditi sunt sub Sabino proconsule. In auctariis adduntur Socii, fere ut in Hieronymianis. Sequitur Rabanus Maurus, qui probabilius scripsit suum martyrologium circiter anno 845 (9), inhæretque generatim vestigiis Bedæ et Flori, et annuntiat præfato die : In Nicomedia natale Luciani, Flori (al. Florii), Heraclidæ et Martiani (10). Post hunc habemus Notkerum Balbulum, monachum Sangallensem, qui puer oblatus anno 840 defunctus est an. 912 (11). Hic de sanctis nostris Martyribus omnino silet; sicut etiam Ado Viennensis et Usuardus purus : nam in hujus auctariis plurimis illorum recurrit mentio. Recensentur autem apud Maurolycum in martyrologio secundum morem sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, edito Venetiis 1576, ubi ad diem 26 octobris, inter alia notatur primum sic : Ipso die : S. Amandi præsulis, Luciani et Flori; dein, paucis interpositis : Nicomediæ sanctorum Luciani, Martiani, Floriani, Heraclii, Flori et Tuti martyrum et Ursæ virginis. Illi itaque absque positione, isti cum indicatione loci, quo passi sunt. Non multum abest a Maurolyco Galesinius in martyrologio S. Romanæ ecclesiæ item Venetiis edito 1578. Hic primo loco annuntiat : In Africa sanctorum martyrum Rogatiani et Felicissimi, qui Decio et Valeriano imperatoribus... ad martyrii coronam pervenerunt. Et subjungit : In Africa item, beatorum martyrum Luciani et Martiani, qui in ipso etiam Decianæ persecutionis impetu, pro fide dimicando, invicta pietatis defensione coronantur; deinde post alia nonnulla, addit : Nicomediæ, sanctorum martyrum Luciani, Marciani, Floriani, Heraclii, Flori et Ursæ virginis. Itaque ambo, Maurolycus et Galesinius, duas distinguunt turmas: in utraque apud hunc tum in Africa tum Nicomediæ signantur Lucianus et Marcianus; ille priori in classe prætermittit Marcianum, nec quo loco celebrentur docet. Baronius ab utroque partim recedit, partim utrique adhæret. In ipso martyrologio Romano unicam signat turmam, locum passionis constituit Nicomediæ, Marcianum omittit ut Maurolycus in priori sua turma, et cum eodem unum tantummodo nominatim dat S. Luciano socium, Florianum nempe : Nicomediæ, inquit, sanctorum martyrum Luciani, Florii et Sociorum. Ast notat in ima pagina : Beda (imo Florus) de his agit, qui etiam addit Heraclium et Marcianum. Luciani autem et Marciani Acta exstant apud Mombrinium... passique feruntur temporibus Decii imperatoris sub Sabino proconsule. Habemus igitur hac die SS. Lucianum et Marcianum ex vetustioribus pluribus iisque præstantioribus Hieronymianis; item ex Floro et Rabano, sicut et ex Maurolyco et Galesinio, antesignanis Baronii; et illi quidem bina paria Sanctorum cognominum signant. Baronius vero (explicavimus modo qua ratione) Luciani tantum meminit.

4 Atque hæc sane sufficiunt ut beatos Martyres ambo non prætermittamus in opere nostro. Consentientem habemus Ruinartium, qui pri-

hac die celebratur.

(1) Spicilegium, tom. II in Monito. Edit. 1723. — (2) Ibidem p. 25. — (3) Martyrolog. Hieron. contracta, Præfatio, pag. III. — (4) Præfatio ad Usuardum, pag. IX. — (5) Martyrolog. contracta, pag. V. — (6) Ibid., p. VI. — (7) Ibid.

— (8) Sollierii præfatio in Usuardum, p. XIX. — (9) Ibid. — (10) Canisius, tom. II, part. II, p. 343. — (11) Ibid., tom. II, part. III, p. 87.

AUCTORE
B. B.

dem eorum Acta, castigatius quam apud Mombritium leguntur, excudi curavit; in quorum Admonitione, hæc inter alia præfatur (1): Omnia fere martyrologia excusa die 26 Octobris sanctorum Luciani, Marciani..., qui Nicomediæ passi dicuntur, memoriam celebrant... Lucianum et Marcianum, illos esse eosdem existimat cardinalis Baronius in Notis ad ipsum diem, quorum hic Acta a nobis proferuntur, ob id maxime, quod eodem die 26 Octobris in ipsis Actis passi referantur. Favet Baronii sententiæ Flori Lugdunensis ecclesiæ diaconi martyrologium... Hos tamen martyres Nicomedienses a nostris Luciano et Marciano distinguere videtur martyrologium Romanum a Petro Galesinio editum: ibi enim præter illos martyres, quos cum cæteris martyrologiis Nicomediæ passos refert, eadem die post aliquorum martyrum Africanorum commemorationem hæc de aliis subduntur. « In Africa beatorum martyrum Luciani et Marciani, qui in ipso etiam Decianæ persecutionis impetu etc. » Ut supra. Diserte tradit Galesinius in Notationibus (2): Eorum martyrium Boninius (Mombritius) retulit in volumen II de Sanctis; ac proinde existimavit Martyres nostros duos in Africa mortem obiisse; sed, mea opinione, perperam omnino. Nec sane, ut jam innuebat Tillemontius (3), potest prævalere auctoritas Galesinii, recentiori ævo scribentis, testimoniis tot antiquorum martyrologiorum, quæ supra laudavimus. Præterea fieri potuit ut in codicibus pro Nicomedia mendose scriberetur Numidia; hinc forte lapsus Galesinii ortum habuit, idque eo facilius, quod, licet Nicomedia parum absit a Constantinopoli et Acta SS. Luciani et Marciani sat conspicua sint, videret Galesinius beatos illos Athletas Christi Græcis esse ignotos.

Socii.

§ Ad Socios quod spectat, omnes simul sumpti, qui a variis memorantur, ad numerum quinarium pertingunt. Solus Maurolycus est, qui omnium et singulorum mentionem faciat, scilicet Floriani, Heraclii, Flori et Tutii martyrum et Ursæ virginis. Antverpiense, Florentinianum et Rhinoviense quatuor recensent, Florum, Heraclium (al. Heraclidam), Titum seu Tutum et alterum Florum. Item Galesinius; ast Titum omittit et ejus loco signat Ursam. Plerique trium meminere: Flori seu Florii, Eraclii et Tuti: ita Corbeiense majus, Gellonense, Labbeanum, Augustanum: nam quod in hoc postremo addatur S. Amandus episcopus et confessor, non putem quemquam esse, qui dubitet hunc aliunde accersitum. Id quoque notandum, apud alios omnes palæstram poni Nicomediæ, in Augustano autem in Nicia, probabiliter vitio amanuensis. Rabanus duorum tantum adscribit nomina, Flori alias Florii, Heraclidæ. Beda seu potius Florus unum recenset Florum. Ad hunc accedit Romanum Baronii, ubi mentio fit Florii et sociorum. Denique Corbeiense minus omnes prætermittit, quod item obtinet in Actis infra excutendis, ubi similiter de solis sermo est Luciano et Marciano, quin ullus eis assignetur socius. Stando itaque pluribus iisque præclarioribus fastis, SS. Luciano et Marciano socii sin in passion, esaltem ab antiquo in martyrii comme-

moratione fuere Florus, Heraclius, Titus seu Tutus, item alter Florus seu Florius vel Florianus. Apud vetustiores omnes, si Augustanum excipias, desideratur S. Ursa; ejus primum mentio habetur apud Maurolycum et Galesinium; ac proinde non facile est admittenda. Verosimiliter in Augustano aliunde accersita fuit, sicut supra notavimus de S. Amando.

6 Ex iisdem sacris monumentis efficitur, sanctos martyres Lucianum et Marcianum Nicomediæ interemptos. Sed rursus Acta, sicut de Sociis, ita et de loco passionis mentionem facere prætermittunt. Putem fidendum Hieronymianis et Floro, qui ex his certaminis palæstram, ex Actis vero encomium desumpsit. Nicomediæ, inquit, natalis sanctorum martyrum Flori et Luciani, qui tempore Decii imperatoris igni traditi sunt sub Sabino proconsule; quæ apprime conveniunt cum Actis, sive quod ad genus pertinet martyrii, sive ad nomina principis et proconsulis. Galesinius illos in Africa vult passos: nec enim dubium est quin de nostris sanctis Pugilibus loquatur, cum de iis agat, quorum martyrium Boninius (Mombritius) retulit in volumen II de Sanctis. Ast quo fundamento innixus ita statuatur, non perspicio. Recens, ut jam innui, scriptor Galesinius est, nec propria auctoritate prævalere potest notissimis sacræ antiquitatis fastis. Forte alicubi legit Numidia pro Nicomedia, quæ voces haud ita raro ab amanuensibus ob litterarum similitudinem permutatæ reperiuntur. Fortassis sciens alteram vocem substituit alteri; ratus quod si Nicomediæ morte adeo gloriosa occubuissent, eorum memoriam ecclesia Constantinopolitana servasset imo et celebrasset, cum ambæ urbes parum ab invicem dissitæ sint. Nec tamen ita est: nam Græci SS. Luciani et Marciani non meminere (4). Verum ex horum silentio nullatenus efficitur, falsa vel vitiata esse, quæ in præclarioribus Hieronymianis aliisque antiquis martyrologiis annuntiantur, ni argumento, ut dici solet, negativo vis tribuatur, quam profecto eruditorum nemo umquam agnovit nec agnoscat.

Locus martyrii.

7 Insuper in sententia Galesinii tolleretur alia difficultas, orta ex eo quod in Actis SS. Martyres referuntur passi sub Sabino proconsule. Constat autem Africam perpetuo a proconsule administratam; non item Bithyniam, cujus metropolis erat Nicomedia; id quidem, ut asserit Tillemontius (5), primo æræ nostræ sæculo obtinuit, ast sequenti jam provinciam hanc gubernabat proprætor. Audiamus Eckhelium hac de re plane disserentem, nec multum ab assertis recedentem Tillemontianis. Quod, inquit (6), ad regimen politicum Romanorum in hoc tractu attinet, docent... numi,... Pontum et Paphlagoniæ partem jam exeunte sæculo VII Urbis conditæ (fere dimidio sæculo ante Christum, cujus nativitas incidit in annum urbis 754 (7)) Bithyniæ prætori fuisse attributam, fugato nempe a Pompeio Mithridate, et Pharnace filio intra Bosphorum concluso... Altera pars Paphlagoniæ tum huc non pertinuit, quæ proprios habuit reges. His extinctis Augustus eorum ditionem cum Amasia conjunxit, ac tum vocabatur ἐπαρχία Ποντικῆς, ut docet

De proconsule Bithyniæ.

(1) Acta sincera Martyrum, pag. 164 et seq. Amstelædami, 1715. — (2) Fol. 176 verso. — (3) Mémoires, tom. III, pag. 708. Paris, 1701. — (4) Conf. Tillemont, Mémoires, ibidem. — (5) Ibid. — (6) Doctrina Numorum, tom. II,

pag. 599. — (7) Art de vérifier les dates, pag. 525. — Vide Petavium: Rationarum temporum, pag. 175. Lugduni Bat., 1710.

AUCTORE
B. B.

A Strabo... Idem Augustus partem Ponti Polemoni I cecidit qui ob hoc dictus est « Polemiacus. » At Polemo II totum eum tractum Neroni restituit, qui eum cum reliquo Ponto conjunxit U. C. 813 vel 816 (*Christi 62 vel 63*), ex quomemorabili eventu Ponti urbes Neocæsarea, Trapezus et Zela epocham inchoarunt, ducto principio ab anno U. C. 816. Exinde Pontum subjectum fuisse Bithyniæ proconsulibus, numi affatim comprobant signati Nicomediæ, in quibus ea urbs dicitur Μητροπολις και πρωτη Βιθυνιας και Ποντου, atque istud circum tempora Domitiani et Trajani. Non multo post mutatus provinciæ status. Nam cum ex prima sub Augusto divisione U. C. 727 esset provincia Senatus (1)... Augustis subinde fuit attributa, ac tum vice proconsulum missi in hanc provinciam legati Augusti pro prætore, marmoribus passim id docentibus. Factum istud sub Trajano vel adhuc antea, putat Norisius, quia in marmore Gruteri, C. Plinius legatus pro prætore consulari potestate huc a Trajano missus dicitur. Verum negat istud Spanheimius, cum propter alias causas, tum etiam quia, teste Dione, Bithynia ab Hadriano (*qui Trajano successit anno Christi 117 et obiit anno 138*) demum Cæsaris provincia facta est. Ad marmor vero Gruteri quod attinet, ait, Plinium non ordinaria sed extraordinaria potestate in Bithyniam ad inspiciendum civitatum statum missum. De varia hac Bithyniæ et Ponti conditione lege copiose disserentem Belleyum. *Hæc eruditus Eckhel. Cum itaque, ut mox dicemus, passio SS. Luciani et Marciani adscribenda videatur Decianæ persecutioni, consequens est, id contigisse integro et eo amplius sæculo, postquam Bithynia cessasset a Proconsulibus regi. Nihilominus exinde non efficitur, falsitatis arguenda esse Acta, quod statuunt SS. Martyres flammis addictos a Sabino proconsule; tum quod vox illa facile adhiberi potuerit a scriptore ad designandum simpliciter magistratum, qui his in locis præerat; tum quod dignitas, quamvis dudum suppressa nec in nummis seu marmoribus et actis publicis signanda, haud raro tamen apud vulgus diu perseveret et hinc a privatis scriptoribus usurpetur.*

C Cæterum laudatus supra Josephus Eckhel, acturus de Proconsulibus, Proprætoribus, Legatis, Præsidibus, in hunc modum exorditur (2): En tibi amplam disputandi materiem, eamque confusam admodum atque incertam, cum hæc, quæ præfiximus, magistratuum vocabula differre quidem inter se videantur, ut differunt etiam, non tamen sic, ut non sæpe unum pro altero sive arbitrarie sive ex causa incerta poneretur.

Tempus passionis.

8 Tempus martyrii habemus tum ex Actis tum ex Floro: Passi sunt autem beatissimi martyres Lucianus et Marcianus vii kalendas Novembris sub Decio imperatore; sic Acta. Et Florus Tempore Decii imperatoris. Unde Ruinartius (3): Porro etsi hos sanctos Martyres sub Decii persecutione consummatos fuisse inficiari non possumus; quo tamen id anno contigerit, incompertum nobis est. Paulo certiores de eorum mortis die essemus, si codex ms. Silvæ majoris cum codice Colbertino et Mombritorio

concordaret. At iste codex, cum in Actorum capite tum in fine, eosdem Martyres viii kalendas Novembris passos fuisse diserte refert; quorum tamen martyrium codex Colbertinus et Mombrorius cum martyrologiis supra laudatis ad diem sequentem referunt. Codici Silvensi martyrologium Barbarinum supra laudatum suffragari videtur. *Barbarinum hoc martyrologium aliud non est quam codex ms. quo usi sunt decessores nostri in edendo ad initium tomi II Martii Martyrologio Bedæ cum Auctario Flori et aliorum. Sed primum codex iste non est eximia notæ; dein utroque die meminit SS. Martyrum illorum; scilicet viii kal. Nov.: Passio SS. Luciani et Marciani Martyrum; vii kal. Nov.: In Nicomedia, Luciani, Marciani, Flori, Eraclii, Tutti, Florini, ut potius codex Barberinianus militet pro communi sententia, quæ passionem posteriori hoc die celebrandum statuit cum Actis, Rabano, Floro præstantioribusque Hieronymianis. Subdit Ruinartius loco cit.: Ceterum Græci in Menæis et aliquot martyrologia latina cum Romano, Marcianum martyrem die viii kalendas Novembris, id est 25 Octobris celebrant; sed hunc a nostro Marciano alium esse nemo dubitat. Ille nempe S. Marcianus est, qui cum S. Martyrio Constantinopoli agonem suum consummarunt; de his, qui passim sancti Notarii dicuntur, egimus die præcedenti, xxv octobris. Num forte hoc ex fonte manavit annuntiatio Baberiniana ad viii kal. Nov.? Denique cum Decius solum conscenderit mense octobri anni 249, et in pugna contra Gothos una cum Herennio et Trajano filiis suis occubuerit exeunte Novembri anni 251; aliunde vero constet persecutionem ab eo motam, cepisse anno 250; consequens est, passionem SS. Luciani et Marciani annectendam esse anno Christi 251 vel præcedenti, ut probe dici queant consummati sub Decio imperatore, tempore Decii imperatoris, quemadmodum diserte tradunt Acta et Florus.*

§ II Tamayus de Salazar perperam contendit, SS. Lucianum et Marcianum natos passosque in urbe Vicensi seu Ausonensi. De Inventione SS. Corporum, quam factam perhibent in præfata urbe sæculo xi.

Atque hæc sunt, quæ de sanctis Martyribus Nicomediensibus colligere et statuere licuit, inhærendo antiquis ecclesiæ monumentis. Alios, pro more suo, Tamayus de Salazar fontes consuluit et adhibuit, nec illos semper limpidos sincerosque. Scilicet asserit, ne vel minimum hæsitans, sanctos Lucianum et Marcianum in Hispania et natos et passos. Annuntiat proinde in prolixo suo Martyrologio hac die: Ausæ in Cathalonia Hispaniæ, SS. Luciani et Martiani martyrum vivida memoria perseverat; qui pro catholica fide coram Sabino, judice Decii imperatoris, oblatis, et Christi se esse assecclas confessi, post varia tormenta novissime in

Tamayus SS. MM. in Hispania vult natos et passos,

bris, p. 487. — (3) Acta sincera, p. 165.

(1) Confer Pitisci Lexicon Antiq., verbo: Provincia. — (2) Tomo IV, p. 229. Confer Acta S. Abercii, tom. IX Octo-

ignem

AUCTORE
B. B.

ignem injecti, martyrii palmas promeruerunt strenui. *Hæc utique ad solum cultum spectare viderentur; sed addit Tamayus in Commentario*, constare, SS. Martyres Lucianum et Martianum, quorum corpora possidet S. ecclesia Vicensis (*Ausæ celebri quondam urbi, Vicus successit*), in eadem urbe natos, alitos et martyrio coronatos fuisse, absque aliqua sacerdotii seu infulæ qualitate. Hinc Philippus Ferrarius in Catalogo generali sequens elogium adnectit: « Vicci in Hispania SS. Martyrum Luciani et Marciani sub Decio. » Ubi in « Notula, » passos in Africa ex Galesinio subscribit, corporaque apud Viccum quiescere. Sed fallitur cum constet, Galesinium bigam horum SS. Martyrum assignare, quorum unam in Africa, alteram in Nicomedia reponit: sed illos a nostris esse diversos, Actorum series manifestat, quam ex Breviario antiquo Vicensi et Vetustissimo Flore Sanctorum Ms., atque Scriptura in archivo illius sanctæ ecclesiæ reperta, extraxit Antonius Vincentius Domenec (histor. SS. Cathalon. hac die lib. 1.) Ieronymus Pujades (Histor. Cathalon. lib. 4, c. 55.) et D. Thomas

B Tamayo (in Notis ad Luitprandum in Chron. Ann. 902) quam et nos subjungimus. Porro Actorum series, quam subjunxit Tamayus eadem est, quam exhibent Mombritius et Ruinartius, mutata non nihildictione. Addit autem Tamayus in initio quæ ad originem pertinent, his verbis: Lucianus et Marcianus, origine Hispani, natione Cathalani, apud urbem Vicensem antiquissimam exorti, qui cum errore gentilium etc. In decursu Actorum, Sabinum dicit præsidem urbis Vicensis; et in fine hæc habet: sic complentes venerabiles Martyres agonem suum, passi sunt vii kalendas Novembris anno Domini cclii, sub Decio imperatore, agente Sabino proconsule. Quorum corpora cæteri fideles inter cineres colligentes, illa in duobus amphoris lateritiis secreto condiderunt ob gentilium insidias, et postmodum data ecclesiis pace, in S. Saturnini urbis Vicensis basilica, sub ara ad hoc composita, et marmoreo sarcophago munita, recondita fuere. Quæ superaddit Tamayus ad cultum et Translationem spectant, de quibus alibi tractandum nobis veniet. Denique concludit: Hæc sunt acta, quæ C hispano sermone descripsit Antonius Vincentius Domenec, quæque idiomate Cathalonico Hieronymus Pujades coagulavit et latina refert Mombritius, qui nullatenus situm palæstræ descripsit, nec locum agonis consignavit. At cum immemorialis traditio, et illius ecclesiæ Vicensis a sexcentis retro et amplius annis monumenta testentur, hos SS. Martyres origine et martyrio Vicensis fuisse, non est cur de hac veritate ambigamus. Notior est eruditus Tamayus, quam ut ejus assertis facilem adhibeant fidem.

nec tamen probat,

10 Certe Henricus Florez, qui multis de SS. Luciano et Marciano disputat (1), quamvis existimet Tamayum Acta eorum correctius et integrius edidisse quam Mombritius (quod equidem non admiserim), diserte tamen affirmat, illum addidisse, quæ ad locum passionis et patriam spectant. Deinde fontes examinat Florezius, ex quibus proficitur Tamayus sua se hau-

sisse; nempe Antiquum Breviarium Vicense et D Vetustissimum Florem Sanctorum. Nititur præterea Tamayus Scriptura in Archivo illius S. ecclesiæ (Vicensis) reperta; sed quæ et qualis illa sit non explicat; et aliunde notum est quam frequenter imo et audacter auctor ejusque asseclæ abusi sint hujusmodi documentis manuscriptis latentibusque, ut per fas et nefas patriam historiam adornarent. Quare non dubitavit cardinalis Aguirrius eos omnes et dicere et existimare veteratores (2).

11 Porro Breviarium, de quo sermo, membranaceum est, scriptumque videtur sæculo duodecimo, prout, ait Florez (3), opinatur notarius seu amanuensis, qui transumptum mihi submisit. Hoc autem ita habet (4): vii K. Novembris. Passio SS. Martyrum Lutiani et Martiani. Lectio prima. Martyrium vobis fratres enarrabo Lutiani et Martiani, quod audientes hedificationem accipiat. Responsorium: Absterget Deus omnem. Lect. secunda. Hii cum errore gentilitatis tenerentur, ita dæmonibus tunc erant dediti, ut pene omnem animam ad suam sectam sacrilegam adducerent. Nam et magicis artibus et maleficiis omnes quoinquinabant in adulteriis. Respons. Viri sancti. Lect. tertia. Erant primi in subversione auctores, in magicis subversores, ita ut omnes quærentes voluptates suas perficere, vel quosdam nocere ad eos concurrerent. Respons. Laverunt stolas suas. In his, quæ de cætero Actis Mombritianis aprime consonant, nihil de patria et loco martyrii. Laudat ibidem Florez Missale ejusdem ecclesiæ, anno 1547 editum, de quo copiosior recurret mentio; hic sufficiat recitasse prima Orationis verba, ex quibus arguit Florez corpora aliunde fuisse allata: Deus qui nobis beatorum martyrum Lutiani et Martiani pretiosa pignora concessisti. Hæc quidem, iudice Florezio, indicant urbem Vicensem possidere sacras reliquias SS. Martyrum, minime vero eos ibidem natos et passos; imo potius extraneos, quos voluit Deus Vici honoratos: nam omnis ecclesia, quæ proprios sibi Sanctos colit, non ut singularem cælitus concessum habere favorem solet, quod eorum possideat pignora, bene vero quod illos genuerit cælisque transmiserit; ast recte gloriatur de reliquiis aliunde translatis.

12 Ad Florem Sanctorum ecclesiæ Vicensis quod attinet, quem vetustissimum dicit Tamayus; constat non fuisse scriptum ante medium sæculum xiii (imo ineunte sæculo xiv, ut videbitur paulo infra ex Villanueva), utpote qui sanctum nullum recenseat, qui post annum 1243 floruit (5). Atque hoc primum monumentum est, in quo SS. Martyres feruntur indigenæ urbis Vicensis, in eaque flammis consumpti. Utitur auctor idiomate Catalano vel Occitano (lingua Catalana à Limosina) et folio 497 incipit: De Vita SS. Luciani et Marciani et inventione corporum eorum. Deinde subdit: Lucianus et Marcianus fuere gentiles, et erant ex civitate Vico... Et illos adduxerunt ad prætorem nomine Sabinum, qui locum tenebat imperatoris Decii in civitate Vicensi. Cætera conveniunt cum Mombritio et Ruinartio, nonnullis hinc inde paulisper mutatis, ut Annotata docebunt. Exstat etiam charta Berengarii epi-

sive ex Breviario antiquo Vicensi,

E

F
sive ex ms. Flore Sanctorum.

(1) España Sagrada, tom. XXVIII, pag. 209-227. — (2) Conf. Acta S. Melloni Tom. IX Octobris p. 554 et seq. — (3) Ubi

supra, p. 217 — (4) Ibid. — (5) Ibidem p. 219.

A scopi Vicensis, data xiii kalendas Martias anni 1326, qua conceduntur indulgentiæ, lucrandæ variis diebus per diocesim festis, et nominatim die SS. Luciani et Marciani, qui in civitate prædicta fuerunt palma martyrii coronati. Unde sæpius dictus Henricus Florez : Constat itaque tam supralaudatum Floris scriptorem quam illustrissimum antistitem persuasos fuisse, sanctos martyres Vici passos; admittereque debemus, hanc eos traditionem a maioribus accepisse, cum nihil sit quo probetur eam tunc primum ortam.

Frustra reprehendit Villanova Florezium,

13 Atque hæc sane demonstrant, Florezio minime probari sententiam, quæ SS. Lucianum et Marcianum Vico oriundos ibique conerematos statuit. Ut quid ergo Villanueva asserit (1), hunc eundem Florezium non contradixisse opinioni communiter Vici receptæ; quin imo pondus aliquod tribuisse momentis, quibus traditio ista inicitur. Esto Florezium illa benigniori forma impugnasse; sed multum abest, ut probaverit. Cæterum laudatus Villanueva, nec immerito sane, præfata momenta pronuntiat, levia prorsus esse. Primum, inquit, est Missale anno 1547 excusum, in quo legitur : Deus qui nobis... pignora concessisse, ut supra. Verum, subsumit Villanueva, hæc solum probant reliquias illie servatas; imo et aliunde receptas; quod ipsissimum est Florezii assertum.

sed solide refutat Tarmayum;

14 Nec dici potest eruditum Hispaniæ sacræ compilatorem, Flori Sanctorum, fidem adhibuisse nedum plenam, sed nec qualemcumque; hoc solum concedit, nempe traditionem de loco martyrii jam obtinuisse, cum opus illud scriberetur. Attamen non est negandum Villanuevam clarius et melius quam Florez demonstrasse exigui meriti hanc esse scriptionem. Compositum, inquit (2), opus fuit ineunte sæculo xiv, ut efficitur tum ex forma litterarum, tum ex idiomate. Probatur præterea ex eo quod contineat vitam S. Ludovici episcopi Tolosani, et prætermittat secundam translationem S. Eulaliæ Barcinonensis. Sunt et alia multa huiusmodi indicia. Denique vitæ Sanctorum describuntur absque censura; præcipuus locus datur prodigiis; unde exiguum merentur fidem. Tertium momentum reperitur in litteris seu charta Berengarii (quam in extenso reperies in Appendice ad tomum VI apud Villanueva (3)) ubi diserte traduntur SS. Lucianus et Marcianus Vici martyrii palma coronati. Reponit Villanueva : Sed clarum est, antistitem, cum studio duceretur excitandi fideles, ut liberaliter eleemosynas conferrent ad ædificandum claustrum ecclesiæ cathedralis, noluisse in dubium vocare, id quod tunc, quamvis minime probatum, communiter fidem obtinebat; sicut certe probatum, cum manifestus sit error, non erat aliud istud, quod iisdem litteris continetur; scilicet ecclesiam Vicensem per annos 392 jure metropolitico in Taracone fuisse insignitam. Confer Petrum de Marca, qui tradit actum quidem serio fuisse de transferendo jure metropolitico ad Ausonensem; sed rem effectum caruisse (4). Confer item dicenda ad finem hujus commentarii in Notitia sedis Ausonensis. Addit Villanueva, sanctos Martyres pariter vocari cives Vicensenses in Breviario circa finem sæculi xv edito. Sed quid, ait, valeant istius-

modi documenta recentioris ævi contra antiqua omnia martyrologia, quæ sanctos Pugiles Nicomediæ vel in Africa passos memorant? Denique consonant libri manuscripti ecclesiæ Vicensis, qui sæculum xiii superant, in quibus omnibus ad marginem posteriori manu notatur : Quorum corpora jacent in villa Vici in capella S. Saturnini. Unus est codex (sed is sæculi xiii), ubi verba illa diserte inserta leguntur; sed simul margini adscribitur : Inventio corporum Sanctorum eorundem die 1 Aprilis. Nusquam vero codices præfati docent urbem Vicensem fuisse patriam vel martyrii palæstram. Silent pariter hac de re Missalia, quamvis in istis (idem obtinet in martyrologiis) plures celebrentur Sancti hac ex patria oriundi; ut proinde ante sæculum xii ignorarint Vicensenses, sanctos Lucianum et Marcianum in sua civitate natos vel passos. Unde recte conjicit Villanueva, hæc primum invaluisse diu post inventionem corporum, quæ traditur contigisse medio sæculo xi, ut infra videbimus.

15 Quæ posteriori loco scribit Villanueva, castigatione indigent, ut liquet ex opella D. Jacobi Ripoll, canonici Vicensis, quam nobis submisit RR. DD. Episcopus ejusdem urbis. Asserit Villanueva (ut vult R. D. Canonicus; de quo equidem dubitem multum) codices mss. Vicensenses, sæculo xiii vetustiores ferre, SS. Lucianum et Marcianum in Africa passos. Animadvertit autem laudatus D. Ripoll, qui anno 1828 (quo edita est præfata opella) archivo Vicensi præerat, et anno 1803 (quo Villanueva eo loci morabatur) ejusdem archivi tunc præsidi a secretis erat, quatuor solum ibidem reperiri martyrologia mss.; quorum unum sæculum xi superat; alterum præfati sæculi est; tertium ad annum spectat 1192; quartum denique exaratum fuit ineunte sæculo xiii. In primo, quod cæteris ætate præstat, legitur : vii Kal. novembris. Apud Africam natalis SS. MM. Rogatiani presbyteri et Felicissimi, qui persecutione Decii et Valeriani sunt martyrio coronati. (Additur locus ex S. Cypriani epistola ad confessores (5)). Commemoratio agitur ipsa die SS. episcoporum Vedasti et Amandi, quorum vita et mors multis existit miraculis gloriosa. Eodem die SS. Luciani et Marciani. Præterea nihil, nec in opere nec in margine. Ecce tibi, exclamat F D. Ripoll, unum ex martyrologiis, sæculo xiii antiquioribus, quæ omnia, si fides Villanuevæ, tradunt SS. Lucianum et Marcianum Nicomediæ vel in Africa martyrio coronatos. Profecto recitatis laudati martyrologii verbis locus passionis ne vel minimum indicatur. Porro idem, teste Ripollio, observatur in aliis duobus, quorum unum, ut diximus, sæculi est xi, alterum sæculi xii. Unde recte insert D. canonicus, nec ex his probari placita (si tamen placita sint) Viatoris id est Villanuevæ. Dixi : si tamen placita; nam id unum intendit Villanueva, scilicet ex antiquis illis codicibus, nullatenus probari SS. Martyres Vici vel ortos vel crematos. Notandum insuper, in codice sæculi xi adscripta ad marginem esse caractere multo recentiori (non ejusdem antiquitatis, ut habet Florez tom. XXVIII pag. 318) verba sequentia. Quorum corpora jacent in villa Vici in capella

AUCTORE
B. B.

quamvis in
nonnullis cor-
rigendus.
E

(1) Viage literario a las iglesias de España tom. VI p. 115.
— (2) Ibid. p. 115 et seq. — (3) Viage, tom. VII, p. 261 et
Octobris. Tomus XI.

seqq. — (4) De Marca Hispanica col. 405 et seq. — (5) Vide
infra in actis SS. Rogatiani et Felicissimi.

AUCTORE
B. B.

S. Saturnini in caxia quæ est retro altare. Subdit vero D. Ripoll: Quæ nota marginalis in solo codice sæculi XI additur; adeoque non in omnibus sæculo XIII vetustioribus, ut falso affirmat Villanueva. Ex his, quæ latius evoluta reperies in opella Ripolliana, efficitur, utique in nonnullis emendandum esse eruditum Villanuevam; sed questio princeps manet integra; scilicet ex antiquis ecclesiæ Vicensis monumentis nullatenus constare sanctos Martyres, de quibus agimus, in hac civitate passos; imo contrarium potius demonstratur. Atque hæc de natalibus et loco martyrii. Restat præsentiparagrapho dicendum de inventione SS. Corporum.

Inventionis
SS. Corporum factæ sæculo XI Relatio:

16 Habemus (1) Relationem de inventione ex Flore Sanctorum, idiomate catalanico scriptam, et in castellanum versam a Domeneco; et hic a nobis latine redditam. Titulus est: Inventio Reliquiarum et ossium dictorum SS. Martyrum, qui fuerunt combusti in civitate Vicensi, hic prout contigit descripta est. Sequitur narratio hunc in modum:

Angeli monitu,
pius sacerdos
locum sepulture
investigat;

17 Erat Vici bonus clericus, nomine Ramon Ferrer, vir valde sanctus, et sacerdos (cura) seu hebdomadarius (domer) ecclesiæ cathedralis, qui solebat de nocte visitare ecclesiam S. Saturnini. Quadam vice, media jam transacta nocte cum e lecto surgens, dictam ecclesiam ingressus esset ad orandum, et civitas tota alto silentio et quiete premeretur; subito descendit de cælo lux magna, et apparuit vir veste alba indutus, ætate proventus, longo spectandus capilitio et corona, more monachorum; quem non dubitavit angelum esse Dei. Hic accessit ad sacerdotem, apprehensaque ejus manu: Quid, inquit, hic agis? Veni mecum, ut patefaciam tibi secretum magni momenti. Protinus accesserunt simul ad altare, et illico resplenduit ecclesia ingenti fulgore, quo tota illuminabatur. Tum senior veluti in omnes partes se vertens, ut videret an alius quisquam præsens adesset, jussit sacerdotem sollicitè circumspicere si a nemine videri possent. Qui cum negasset: Oremus, subdidit angelus; et da mihi digitum pugilarem manus dexteræ, et videbis id quod multoties tibi promisi. Attende; fac sis diligens et vigilans: magnam enim capies lætitiā ex his quæ tibi monstravero; leva lapides istos, et fode terram ad altitudinem unius palmi. His dictis senior cælum versus ascendit. Continuo campanæ cathedralis sonuerunt ad Matutinum, quo se contulit sacerdos, ut, pro more suo, preces illas funderet; stupebat autem super visione, quam et cum altero sacerdote, cui nomen Ramon, communicavit, conveneruntque inter se ut post dictum matutinum, irent cum religione simul ad locum ab Angelo monstratum; quo cum se contulissent, fusa primum prece, ceperunt fodere terram, inveneruntque parietem vetustam, ad instar cameræ solidissimæ; hac, quo meliore potuere modo, perrupta, et luce magna eos collustrante, invenerunt fossam parvam et quadratam atque per medium divisam in duas partes. Boni sacerdotes recitarunt ibidem plures psalmos et orationes, solliciti valde de futuro successu. Sed videntes diem jam illuscescere, veriti ne ab aliquo

conspicerentur, locum effossum cooperuerunt, omnia in statum pristinum restituentes.

18 Elapsis tribus mensibus, accidit ut, cum parata esset parva campana ad usum ecclesiæ S. Saturnini, adessent qui illam idoneo in loco suspenderent; cum vero pedibus offendissent in lapides, quos presbyteri effoderant et viderent illos recens motos, mussitare ceperunt contra clericos; imo suspicati sunt eo loci absconditam jacere rem pretii haud vulgaris. Quod cum pervenisset ad aures dynastæ Vicensis (del Señor de Vique); hic malam fidem subesse ratus, vehementer excanduit. Post hæc voluit Dominus nova visione revelare thesaurum eo loci latentem, alterumque ad præfatum sacerdotem de cælo misit nuntium. Ille vero audiens vocem angeli, multum obstupuit. Sed cælestis spiritus, apprehenso brachio dextero, eum duxit ad ecclesiam S. Saturnini; et: Non recte, inquit, quæsivisti, quod altera vice tibi indicaveram, quando tecum hic fui. Fode duplo altius et vide quid sis reperturus. Continuo experrectus sacerdos, et signo crucis se muniens, atque secum reputans omnia quæ viderat, stabat magno terrore percussus et Domino se commendans. Cui angelus: Frater mi, ait, noli timere: nec enim malus ego dæmon sum, qui venerim ut te decipiam. His dictis reliquit sacellum S. Saturnini (aviendo medido la capella) atque in cælum rediit. Post tres dies, scilicet in vigilia Cathedræ S. Petri, Deum precatur sacerdos, ut dignaretur plene sibi manifestare, quo præfatæ visiones spectarent; et media nocte petiit ecclesiam S. Saturnini; ubi apparuerunt ei viri numero saltem triginta, venerabiles omnes, candelas candidas et ardentes manibus gestantes; erant illi speciosi valde et coruscantes, binos divisi in ordines, prout assolet in supplicationibus seu litanis, dulcia præcinentes cantica; locus vero collucebat veluti in meridie. Paulo post (a cabo de un rato) accessit mulier valde devota, et sacerdoti dixit: Sedcede ab hoc sepulchro, quod non es dignus tangere, quia sanctum Martyrem recondit. Volebat interrogare, quis sanctus ille esset, qui sepultus illic erat; sed luce subito de cælo illapsa, prohibitus fuit: hac namque apparente, viri illi triginta et eo amplius, qui ibidem erant, omnes in cælum ascenderunt. Plures alias visiones habuit dictus sacerdos, quas hic, ne prolixior sim, non attingo.

19 Postmodum die Martis, scilicet festo S. Dionysii, (id est nona Octobris, festo S. Dionysii Parisiensis, quod anno 1050 incidit in diem Martis) ad galli cantum, aderat idem sacerdos Ramon Ferrer in ecclesia S. Saturnini ubi frequens contingebat, fideles habere visiones, et vidit sacerdotem cantantem sacrum multa cum reverentia, alii vero omnes, qui intererant, respondebant voce suavi et amoris plena. Dum hæc sacerdos noster multum miraretur, ecce tibi unus ex numero illorum qui cantabant, indicavit fossam, ubi altius erat fodiendum; arreptoque fuste terram percussit, statimque patuit ex ictibus locum ibidem esse concavum. Post hæc boni sacerdotes nempe Ramon Ferrer et Rev. (Mosen, quæ vox idem fere sonat ac gallice verba: Monsieur vel l'abbé) Ra-

D
novis dein
monitis et pro-
digis ejus ze-
lus acuitur;

E

F

denique repe-
riuntur cor-
pora,

(1) España sagr., tom. XXVIII p. 220 et seqq.

AUCTORE
B. B.

A mon fodere aggressi, invenerunt vas marmoreum, inscriptum litteris per circuitum; quod cum sustulissent, patuit caverna (crypta) valde pulchra, in qua stabat parvulum altare, pannis coopertum; erant quoque ex parte quæ meridiem spectat, accensæ candelæ et urnæ tres in quibus videbantur veluti fictiles cadi, subtus rite obserati et sigillati, positique ex ordine juxta invicem, ac similes vitreis ampullis seu lagenis. Tum D. Ramon Ferrer, gaudio exultans, socio dixit: Vera utique sunt quæ tibi narravi, ut et nunc videmus. Denique ambo sacerdotes, quorum uni, ut dictum est, nomen D. Ramon Ferrer, alteri D. Ramon, aperuerunt urnas seu ampullas, in quibus erant Reliquiæ SS. Marciani et Luciani, inscriptasque repperunt sequentes voces: « Marcianus, martyr Jesu Christi crematus fuit et sepultus jacet in hoc loco. Lucianus juxta hunc eodem modo crematus est. Sancti isti mortem subierunt pro fide Jesu Christi tempore Decii imperatoris et Sabini ejus locum tenentis. »

anno 1050.

20 Hæc inventio contigit anno Domini millesimo quinquagesimo, ut constat ex episcopologio, quod exstat in archivo capituli Vicensis, regnante in Catalaunia celebri et fortissimo principe D. Raymundo Berengario (Berenguel) hujus nominis primo, cujus facinora tanta tamque præclara extiterunt, ut Maurorum reges omnino duodecim sibi tributarios fecerit.

Hæc relatio,
summarie a
Tamayo red-
dita,

21 Narrationem hanc brevibus ita complectitur Tamayo: Sanctorum Luciani et Marciani corpora cæteri fideles inter cineres colligentes, illa in duobus amphoris lateritiis secreto condiderunt, ob gentilium insidias, et postmodum data ecclesiis pace, in S. Saturnini, urbis Vicensis basilica, sub ara ad hoc composita et marmoreo sarcophago munita, recondita fuere. Quæ postmodum ad annum Domini ML, regnante in Cathalonia famigerato et bellicosissimo principe Raymundo Berengario hujus nominis I Barcinonensium comite, per venerabiles presbyteros Raymundo Ferrer et Mossem (Conf. num. 19) Raymundo, præcedentibus angelicis visionibus et assiduis revelationibus, in eadem S. Saturnini ecclesia Vicensi reperta sunt et honorifice collocata, constituto de SS. Martyrum reliquiis, una cum eorum nominibus, origine, tempore et loco passionis.

nititur monu-
mentis non
satis proba-
tis.

22 Certe si omni ex parte fide digna esset recitata narratio, nulla foret ratio dubitandi de loco ubi SS. Lucianus et Marcianus passi sunt. Cum autem ex supradictis non solum disputetur de loco martyrii, sed insuper conveniat fere inter eruditos certaminis palæstram procul ab Hispania quærendam; patet vel ex hoc haud parum convelli narrationis præfatæ fidem. Præterea series tot visionum valentioribus firmanda esset argumentis, quam per se præbet Flos Sanctorum, quod opus, ut docuimus, ineunte sæculo XIV scriptum, proinde trecentis fere annis ab eventu, plurima continet haud facile a cordatis admittenda. Teste Villanova (1), in ecclesia Pietatis (de la Piedad) olim S. Saturnini, in sacello, quod primum occurrit ad manum dexteram, videre est cavum, unde fertur arca lapi-

dea, cujus meminit Relatio, educta, in qua, secundum traditionem, repertæ non sine miraculo SS. Reliquiæ. At, prosequitur Villanova, si inventio, prout dicitur, contigit anno 1050, arca quæ hodie in præfato cavo asservatur, alia sit oportet ab arca primitus detecta: quæ enim hodie visitur, manifeste præfert formam, ut aiunt, Gothicam, nec sæculo XIV antiquior est; præterea in anaglypho cernitur papa cinctus tiara, triplici insignita corona; quod omnes norunt recentius sæculo XI sapere ævum. Passim tenent, tertiam coronam a Benedicto XII primum adhibitam (2). Sedit autem ille Avinionone; electus 20 Decembris 1334, coronatus 8 Januarii 1335, defunctus 25 Aprilis 1342 (3). Sed asserit Ripollius hallucinatum hic Villanovam: nam quæ eo loci nunc spectatur, non est arca, de qua in Inventione sermo, sed altera viridi colore depicta, et sæculo XIV posterior, ut dicetur in Translationibus. Cæterum Inventionem qualemcumque olim contigisse, non facile quis negaverit; sed a quo, quando et quibus in adjunctis, non satis constat. Dixi olim. Quia hæc sola vox est, quæ in Instrumento primæ Translationis infra recitando, adhibetur ad designandum tempus: Domenecus de suo addidit: nempe anno Domini 1050. Vide Florez, tomo XXVIII, pag. 224. Verum alia manet difficultas. Scilicet posito corpora SS. Martyrum aliunde Vicum, quocumque demum tempore, allata; quæritur, quo ex loco, quave ex regione?

E

23 Ferrarius, inquit Florez (4), existimat ex Africa Vicum venisse quoniam ibi passi sint, teste Galesinio. Sed vidimus n. 6 hanc Galesinii sententiam levi imo nulla ratione probari. In Chronico Luitprandi legitur ad annum Christi 902, æræ Hispanicæ 940: Sancti Luciani, pontificis et martyris, comitis sancti Dionysii Areopagitæ ossa Bellovaco (Galliarum civitate) ad urbem Vicensem translata sunt. Alii putant Leuciani, reguli Carpetanorum, corpus, passi cum Quiteria, cum corpore S. Marci (al. Martiani vel Martiæ) allatum (5). Observat Florez: Acta Vici asservata S. Lucianum nec Episcopum nec Regulum dicunt, cum eadem sint quæ Mombricitius edidit. Et paulo inferius addit: Quod si aliunde huc translati sunt, Martyres Nicomedienses agnoscamus oportet, a Sabino igni traditos, imperante Decio; tum quod soli illi in martyrologiis antiquis celebrentur, et eorum Acta manifeste respexerit Florus, qui Nicomediæ, Sabini, Decii et con cremationis diserte meminit; tum quod ecclesia Vicensis SS. Luciani et Marciani festum agat die Nicomediensibus proprio, 26 Octobris; tum denique quod (ut ex Lectionibus demonstratur) Acta adhibeat Mombricitiana, quæ non nisi de Sanctis in præfata urbe passis interpretare fas est. Tandem, judice rursus Florezio, admissa historia Inventionis, supponere debemus Translationem factam ante Maurorum circa initia sæculi VIII invasionem: nam opera illa subterranca, altare et cætera id genus, de quibus mentio in Relatione, ætatem indignant barbarorum istorum irruptione priorem.

Reliquiæ unde
Vicum allatæ?

F

(1) Viage, tom. VI, d. 117 et seq. — (2) Dictionnaire de Trévoux, V°: tiare. — (3) Art de vérifier les dates, pag. 505.

— (4) España sagr., tom. XXVIII, p. 226. — (5) Luitprandi opera, p. 455. Antverpiæ, 1740.

AUCTORE
B. B.

§ III. De reliquiis SS. Luciani et Marciani, earumque translationibus et cultu in ecclesia Ausonensi. Additur ejusdem urbis et sedis notitia.

1ª Translatio-
nis Vicensis
an. 1342, In-
strumentum;ex quo disci-
mus per cano-
nicos ad hoc
deputatos

Plures memorantur translationes. Prima ea-
que omnium longe celeberrima adscribitur anno
1342, ut diserte notatur in Instrumento, nuper
(an. 1826) edito per Ripollum, quodque nos hic
subjungimus.

25 Anno Domini mcccxl secundo, die Vene-
ris intitulata, nono kal. Junii (*id est 24 Maii*)
cum in generali capitulo, quod celebratum
extitit in claustro novo sedis Vicensis in san-
cto festo Pentecostes proxime præterito, (*id
est 19 Maii, Paschate resurrectionis incidente
in diem 31 Martii*) fuisset per hon. capitulum
ejusdem ordinatum, quod Ven. Petrus de Su-
rigueriis canonicus, et Berengarius de Colum-
bario canonicus et officialis, ac Petrus Joannes
de Avencho canonicus et thesaurarius Vicen-
ad laudem et honorem Dei et totius cœlestis
curiæ, et ob venerationem SS. Luciani et Mar-
ciani, qui in civitate Vicensi martirium pro-
pter dominum nostrum Jesum Christum susci-
pere voluerunt et passi fuisse leguntur, et
quorum ossa aliqua non combusta, et combu-
storum cineres aliqui fuerunt divina revela-
tione inventi et translati ab olim (*addit de suo
hic Domenecus* : scilicet anno Domini 1050) et
posita in quadam theca fustis (ligni) duplicis
cooperturæ intus capellam S. Saturnini con-
structam in platea Montiscateni civitatis Vi-
censis, cum illa majori reverentia et devotione
qua possent, adhibitis secum personis religio-
sis et aliis devotis clericis et honestis accede-
rent ad dictam capellam S. Saturnini et ossa
et cineres translatarent et devote ponerent in
quadam pulchra theca facta et operata ad illud,
ac deputata et data per ven. Andream Barati,
civem Vicensem, ut devotissime et magis ho-
norifice possent.

sacras reli-
quias ex anti-
qua in novam
thecam depo-
sitas,

26 Idcirco prænominati canonici die Vene-
ris supra dicta circa auroram, missa S. Spiritus
celebrata et emissis ad Deum orationibus,
ut qui de indignis dignos facit, talia tractandi
et faciendi sua misericordia faceret eos dignos,
adhibitisque secum viris religiosis, videlicet
Fr. Petro Martino et Fr. Francisco Colltellerii
de ordine FF. Minorum, et discretis; G. de Pa-
radiso presbytero rectore anniversariorum
sedis Vicensis, et Jacobo Serra beneficiato
in capella S. Mariæ Rotundæ Vicensis, et
Laurentio de Manso, beneficiato in altari infra
scripto, et Bernardo de Columbario, scriptore
jurato curiæ officialatus Vicensis, accesserunt
ad dictam capellam S. Saturnini, et ibidem
constituti, cum illa majori reverentia, devo-
tione et humilitate, quibus potuerunt, aperue-
runt thecam prædictam, qua aperta, odore
aromatico insurgente invenerunt dicta ossa
et pulveres odoriferantes mirifice, et statim
genibus flexis, ut magis devote, humiliter ac
reverenter potuerunt, mutarunt et translata-
runt ossa prædicta in theca deaurata prædicta,
(*argenteam dicit Villanova (1), ignoro quo fun-*

damento) ad id, ut præmittitur, deputata cum
quadam tavajola * cirica (serica), quæ cum
dictis ossibus et cineribus fuit inventa absque
corruptione aliqua, quæ theca mirabili casu
fortunæ, ac si ad illud mensurata fuisset, fuit
repleta SS. ossibus supradictis, ut neque ma-
gis vel minus ibi recipi potuisset, et cum ideo
cineres prædicti in dicta theca recipi non
possent, fuerunt ipsi cineres positi in quodam
sacco sigillato sigillo ven. officialis prædicti
et desuper in aliquo alio sacco panni cerei,
qui saccus et theca etiam sic clausi miraculose
odoriferabant odoribus aromaticis et multum
mirabilibus aliis. Deinde dicta theca, ubi ossa
prædicta fuerunt recondita, fuit clausa cum
clave lautonis, quæ clavis fuit tradita custo-
dienda cum omni diligentia in sacristia sedis
Vicensis thesaurario supradicto, qui postea
eam posuit pro tunc in quadam theca magna,
quæ extitit coram altari B. Mariæ de Choro.
Quibus peractis dicta theca, ubi dicta ossa
sancta fuerunt recondita et dictus saccus fue-
runt positi cum dictis cineribus, et missi in
quadam alia theca majori, et intus clausa cum
duabus clavaturis, quarum una clavis fuit
commissa dicto thesaurario et alia rectori alta-
ris et beneficii, institutorum in dicta capella
per dictum ven. Andream Barrati sub invoca-
tione BB. Martyrum prædictorum cum aucto-
ritate et licentia Rev. Dom. Gaucerandi divina
providentia Vicensis episcopi, quod benefi-
cium presbiterale idem Andreas in commem-
orationem et ob honorem et venerationem
Martyrum prædictorum instituit in capella
S. Saturnini prædicti, ipsumque dotavit ob
reverentiam Dei et devotionem SS. Martyrum
prædictorum.

27 Postea sequenti die dominica intitulata
14 Kal. Junii anno prædicto, fuit dicta theca
deaurata, ubi dicta sancta ossa recondita sunt,
devote ac reverenter ad sedem B. Petri por-
tata per canonicos et alios superius nomina-
tos, et supra altare B. Petri posita honorifice
in aspectum cleri et populi, ibidem ob dictas
devotionem et reverentiam congregatorum;
et multitudine cleri et populi ibidem congre-
gata, et facto ibi solemniori sermone, et exposi-
tis vita et passione SS. Martyrum prædicto-
rum, cum solemniori processione fuit dicta theca
deaurata cum dictis sanctis ossibus ibidem
reconditis cum immensibus cantibus * reportata
ad dictam capellam S. Saturnini, et ibidem
cum orationibus debitis posita et inclusa in
quadam alia theca magna colore viridi depicta,
in qua etiam fuerunt missi cineres supradicti,
in dicto sacco, ut præmittitur, sigillato positi,
et in alio sacco cineres qui fuerunt tracti de
theca, ubi prius dicta ossa fuerant recondita
et translata, ne amodo postea ad humanos
usus servire possent; quæ theca viridis fuit
posita supra altare SS. Martyrum prædicto-
rum. Quibus adimpletis fuit dicta theca major
clausa duabus clavaturis, quarum una clavis
fuit tradita thesaurario supra dicto et alia
rectori Stabilimenti beneficii supra dicti di-
ligenter custodienda; fuit etiam ibidem excom-
municationis sententia promulgata per dictum
officialem contra quoscumque, qui dictam
thecam viridem a modo aperirent absque

D
hispanice
toalla idem
quod cervicale
operculum,
pannus.

E

ac solemniori
pompa ad S.
Saturnini re-
latas,

F

* lege immen-
sis cantibus

(1) Viage, tom. pag. 116.

A licentia Reverend. Dom. Vicensis episcopi aut ejus Officialis. Placuit tamen capitulo Vicensi et dicto Officiali Vice Dom. episcopi supradicti tunc in remotis agentis. (*Videtur esse formula consensus.*)

deinceps certis
diebus expo-
nendas

28 Et ibidem etiam fuit per eos concorditer ordinatum et constitutum, quod in die Veneriss sancta, Paschæ et in die Nativitatis Domini Nostri Jesu Christi et in die festivitatis BB. Martyrum prædictorum possit ob majorem devotionem et reverentiam eorumdem, et ad laudem omnipotentis Dei, B. Virginis Mariæ et totius cælestis curiæ, dicta theca major aperiri, et inde clausa ostendi, sed non extrahi de theca prædicta deaurata, ubi dicta sancta ossa sunt recondita, ut est dictum; sed quod ipsa nullatenus per aliquem, cujuscumque gradus aut conditionis existat, amodo aperiatur absque deliberate concessa licentia supradicta, et tunc præsentem dicto Dom. episcopo aut ejus Officiali. De quibus omnibus ad laudem Dei et ad memoriam in futurum fuit facta et ordinata præsens scriptura, quæ fuit adjuncta et posita in fine vitæ BB. Martyrum prædictorum, qui pro prædictis canonicis et pro aliis Christi fidelibus intercedant apud Dominum Jesum Christum. Amen.

et etiam per
modum suppli-
cationis cir-
cumducendas.

29 Fuit etiam concorditer ordinatum et constitutum, quod si oportebit processiones fieri in civitate Vicensi et extra pro pluvia a Dei misericordia obtinenda tempore siccitatis, possit dicta theca deaurata extrahi reverenter de theca majori viridi supradicta et cum omni devotione et humilitate ad dictas processiones portari honorifice, sicut decet, ut ipsi Martyres sancti, qui pluries intercedendo ad Dominum obtinuerunt nobis concedi et dari pluviam affluentem et bonum tempus, intercedendo pro nobis obtineant illud et salutem animarum et corporum, præcipue habitantium in civitate Vicensi. Amen.

Unde desum-
ptum sit præ-
fatum instru-
mentum,

30 Monet Ripollius historiam hanc Translationis adscriptam esse margini ad diem 26 Maii in martyrologio ecclesiæ Vicensis proprio, quod asservatur in ejus archivo, et exaratum præsumitur ineunte sæculo xiii; addit, hoc probabiliter esse manuscriptum magis antiquum, quod viderint Vici Domenecus et Villanova; quorum prior illud in castellanum vertit et publici juris fecit in historia Sanctorum Catalauniæ atque ex hac Florez inseruit Hispaniæ sacræ; et compendiose exhibuit Villanova. Nos autem, subdit Ripollius, curavimus latinam editionem, ante plenam codicis destructionem, adeo jam oblitterati, ut vix legi queat; sic enim corrigentur errores, emendabuntur quæ ab illis ommissa fuerunt, et supplebuntur quæ ab illis ommissa fuerunt. Quod sane consilium viri diligentis et pii nemo non laudaverit.

et nonnulla
circa illud no-
tanda.

31 Notandum præterea est primo, Translationis hujus tempore obtinuisse opinionem de loco passionis: qui in civitate Vicensi martyrium... suscipere voluerunt et passi fuisse leguntur; secundo memorari quidem in instrumento nostro Inventionem, sed nec annum nec sæculum, quo contigit signari; quorum ossa et cineres antiqui fuerunt divina revelatione inventi et translati ab olim; præterea nihil; de suo ergo vel ex Flore Sanctorum addidit Domenecus (et ex

eo Florez (1)): Scilicet anno Domini 1050; tertio, ex verbis: quæ theca mirabili casu fortunæ, ac si ad illud mensurata fuisset, fuit repleta SS. ossibus, ut neque magis vel minus ibi recipi potuisset, ortum, ut pie credant Vicenses, SS. Reliquias sub hac translatione mirabiliter auctas; quarto thecam viridem, illam certissime esse, ut habet Ripollius, quam adhuc videre est in cavo sacelli, quod ad manum dexteram est ecclesiæ Pietatis, olim S. Saturnini, cum etiam nunc remaneant vestigia coloris viridis, quo obducta fuit. Fert quoque inscripta latine verba: Perantiqua urna de novo reparata. Hujus inscriptionis non meminit Villanova. Characteres sæculo xiv sunt multo recentiores; proinde vocari recte potuit perantiqua, licet dicto sæculo primum fabricata. Nihil itaque mirum, si tiara pontificia triplici insigniatur corona, cum, ut dixi n. 22, communiter tertia addita teneatur a Benedicto XII, defuncto 25 Aprilis anno 1342; et translatio, quæ de agimus, spectet ad annum 1340. Quinto patet quam antiqua sit pietas Vicensium in sanctos Martyres, sicut et usus supplicationum eorum nomini institutarum: fuit etiam concorditer ordinatum et constitutum, quod si oportebit processiones fieri in civitate Vicensi et extra pro pluvia obtinenda tempore siccitatis. Observat Ripollius in vocem extra, alludere Instrumentum ad supplicationem, quæ haud ita pridem, scilicet anno 1337, præscripta fuerat ab episcopo Galcerano Çacosta in gratiarum actionem pro obtenta pluvia itumque est usque ad Sanctuarium de Gleba. Quæ deinceps supplicatio singulis annis repetenda fuit, donec anno 1614 episcopus et capitulum aliud statuerunt. Nec hujusmodi supplicationes extra (deducendo nempe sacra Pignora ad loca Vico dissita) fiebant solum tempore siccitatis; verum etiam, aliis impendentibus calamitatibus; prout contigit die 12 Julii 1687, quo processum cum reliquiis est usque ad oratorium S. Laurentii (de S. Lorenzo Çabuada ó de Comalada), ad impetrandum liberationem a locustis. Hactenus propriis fere verbis Ripollius. Tamayus hanc translationem sic describit: Denique anno Domini MCCCXLII, regnante in Cathaloniam serenissimo Petro hujus nominis IV Aragoniæ rege et Cathaloniam III, instantibus venerabilibus Petro Suriguères, Berengario Colomer, et Joanne de Avendo thesaurario et canonicis S. E. Vicensis, sacra beatorum Martyrum lipsana ex theca illa vetusta, ad aliam affabre factam et deauratam solemnibus processiones pompa et circumjacentium oppidanorum frequentia, D. Galcerano ejusdem sedis episcopo facultatem concedente, translata et ad aram majorem condita, adhuc miraculorum continuatione venerantur. Quæ in his minus accurate reddita occurrunt, ex dictis facile erit corrigere.

E

F

32 Binas alias idem scriptor memorat translationes; unam anno 1657, quando SS. ossa deposita fuerunt in thecam argenteam, alteram anno 1664, quando hæc ex antiquo sacello delata est ad altare majus. Utramque translationem confudit Villanova, cum asserat præsentem thecam primum posteriori anno confectam; quod secus est, ut ex dicendis manifestum fiet. Monet quoque Ripollius actum jam fuisse anno 1615

Binae aliæ
Translationes:

(1) Tom. XXVIII, p. 224.

AUCTORE
B. B.

de paranda theca argentea, in quam SS. reliquias reponerentur; sed, inquit, res moram traxit. Deinde hoc notat: quamvis acta capitularia loquantur de solo canonico Ramis, patet tamen ex sequenti inscriptione, arcæ præsentis addita, alterum ei adjungendum: Præsentis arcæ donum obtulerunt Petrus Ramis canonicus Vicen. et Jacobus Brunells civis 1657. Denique recenset Ripollius Acta, in quibus de priori translatione sermo factus.

una an. 1657,
ut probatur ex
actis capitularibus;

33 Die sabbati 17 mensis Februarii anni 1657. Capitulum in quo præses Dou archidiaconus, Codina, Damians, Roca, H. Colldelram, Sala, Sayz, Ramis, Mas, M. Colldelram, Estevanell et Riera (hæc latine, sequentia vernacule quod et infra quoque obtinet). Canonicus Ramis significavit propositum sibi esse, si placeat capitulo, procurare argenteam thecam recondendis SS. Martyrum reliquiis, cum autem sibi deficiat (saltem partim) materia idonea, rogat ut thesaurarii monetam, deinceps recipiendam, seponant in thecæ confectionem, se vero aureis compensaturum, nummos argenteos hac via collectos. Placuit capitulo propositio. — Die Veneris

B 23 mensis Februarii 1657. Capitulum in quo Dou archidiaconus et præsidens, H. Colldelram, Sala, Saiz, Ramis, Mas, M. Colldelram, Estevanell, Bosch et Riera. Significavit canonicus Ramis cæptum jam esse opus thecæ; artificesque asserere deesse sufficientem copiam argenti; esse vero apud thesaurarium nummos argenteos trecentos; seque paratum, si ita placeat, numerare aureos, quantum satis ad valorem argenteorum. Probaverem capitulares. — Die Veneris 11 Maii 1657. Capitulum in quo Dou arch. et præsidens, H. Colldelram, Sala, Saiz, Ramis, Mas, M. Colldelram, Estevanell et Riera. Significat canonicus Ramis perfectam esse arcam argenteam, rogatque ut deliberatio fiat de modo translationis faciendæ: scilicet an fieri debeat in cathedrali an in ecclesia Pietatis; et quo die. Proponitur ut dominicia Trinitatis (quæ an. 1657 incidebat in 27 Maii) post Matutinum solemniter deferantur Reliquiæ ab æde Pietatis ad cathedralem, atque per totum officium maneant repositæ in summo altari; ad Vesperas autem Dñus episcopus illas ex una in alteram transferat arcam, et insuper rogentur

C consilarii civitatis ut velint in cathedrali præsentibus adesse sub translatione; deinde instituitur supplicatio per urbem, comitantibus omnium ordinum regularibus; ac denique reliquias, theca argentea clausæ, reportentur ad ædes Pietatis. Missi itaque ad episcopum canonici Ramis et Mas, qui hæc proponerent, et insuper eum rogarent ut dignaretur pontificali in ornatu solemnitate peragere. Respondit pontifex se paratum ad faciendam translationem, et post hanc se, pontificalibus indutum supplicationi adfuturum. — Die Jovis 24 Maii 1657. Capitulum in quo Dou arch. et præsidens, Damians, Roca, Bronsal, H. Colldelram, Sala, Saiz, Ramis, Mas, M. Colldelram, Estevanell, Bosch, Puig, Riera, Morera et Franciscus Morera. Ante omnia canonicus Ramis retulit se una cum canonico Mas convenisse dominum Episcopum gratiasque ei egisse nomine capituli, quod dignaretur, vestitus pontificalibus facere translationem reliquiarum gloriosorum martyrum

SS. Luciani et Marciani in thecam argenteam. D dominica Trinitatis in ecclesia cathedrali post Completorium; atque deinde præesse supplicationi generali per civitatem, comitantibus omnibus regularibus sicut et consiliariis civitatis; et hac absoluta, reliquias referre ad ecclesiam Pietatis. Magna cum benevolentia dictos canonicos excepit ac dimisit antistes — Die Veneris 15 mensis Junii 1857. Capitulum in quo Dou arch. et præsidens, Roca, Bronsal, H. Colldelram, Sala, Saiz, Ramis, Mas, M. Colldelram, Bosch, Nadal, Reart, Puig, Riera, Morera et Franciscus Morera. Canonicus Bronsal exposuit, administratores ecclesiæ Pietatis, petere, ut sibi restituantur thecæ, quibus antehac reconditæ servabantur reliquias gloriosorum Martyrum; statutumque fuit ut antiquæ thecæ eis restituerentur, in loco convenienti custodiendæ. Atque hæc ex actis capitularibus. Porro episcopo, de quo in prædictis sermo, nomen erat D. Fr. Franciscus Crespi de Valdaura. Cæterum accurate notantur dies et annus, ut primo intuitu perspicipiet quisquis consulere voluerit calendaria vulgo perpetua dicta (1).

34 Constat etiam die 24 Augusti 1664, altera an. 1664. ram contigisse translationem, qua theca argentea, SS. Reliquias continens, ex sacello et altari pristinis delata fuit ad altare majus ejusdem ecclesiæ Pietatis, quondam S. Saturnini; ubi, addit Ripollius scribens anno 1826, ad hunc usque diem permanserunt; et reprehendit, nec immerito Villanovam, quod is ad posteriorem transtulerit, quæ in priori gesta erant; ait nempe, ossa deposita anno 1664 in recens fabricatam thecam argenteam; quod factum vidimus anno 1657. Ast eodem loco (2) accurate describit thecam, quam testatur attente a se inspectam. Longa inquit, ulnæ (vara) duas quartas partes cum dimidia (dos cuartas y media) alta paulo plus quam unam; ac proinde duplo fere longior quam altior, continet parvam ossium quantitatem, ferentium vestigia temporis rerum edacis, vel ignis. Habetur simul quoddam veluti mantile seu operculum cervicale (como toallo) albi coloris, partim acu pictum, partim panno serico et versicolore obductum, simile velo humerali quod adhiberi solet pro benedictione SS. Sacramenti (pañode humbros). In altera arcula asservantur carbonες et concretiones nonnullæ ex terra et sanguine, nigræ ad instar humi; quæ similiter reperiuntur in alia tela seu mantili, haud absimili prioris, de quo diximus. Ita Villanova loc. cit.

35 Manifestum itaque est, cultum SS. Luciani et Marciani a pluribus saltem sæculis apud Vicensenses cœpisse, et ad nostra usque tempora perseverasse solemnem. Martyrologia antiqua illius ecclesiæ, per decursum nostri commentarii laudata, id magno consensu testantur. Similiter in Calendario Hispanico, nuperrime composito et edito cura et diligentia Petri Sainz de Baranda, duobus in locis mentio fit de SS. Martyribus. Primum Kalendis Aprilis: Inventio corporum sanctorum Luciani et Marciani martyrum; facta Vici anno 1050; et celebratur in tota diocesi. Item 26 Octobris: SS. Luciani et Marciani, martyrum, quos ut sibi proprios colit sancta ecclesia Vicensis (3). Prætermitto dicere de ecclesia S. Saturnini nunc Pietatis, ubi repo-

(1) Art. de vérifier les dates p. 100 etc. — (2) Viage tom. VI, p. 117. — (3) Colección de documentos inéditos, tom. XXII,

Clave de la España Sagrada, p. 515 et 429. Matriti, 1855.

*sita et a multis retro sæculis venerata SS. pi-
A gnora; de supplicationibus etc.; cum de his supra
satis proluxa sit facta mentio. Sed haud abs re
fuerit adscribere hymnos proprios, quos non ita
pridem (an. 1824) excudi curavit sæpius lauda-
tus Jacobus Ripoll, et testatur transsumptos ex
antiquo breviario Vicensi, in quibus cæterum
desideratur virtus poetica; dictio plerumque
barbara est, et vix aliud occurrit indicium
ligatæ orationis, quam syllabarum numerus (nec
hic accurate ubique servatur), nulla quantitatis
vel metri habita ratione.*

*Hymni ad Ve-
speras,*

36 In festo SS. Luciani et Marciani ad Ve-
speras, Hymnus :

Fulgent membra gloriosi
Luciani martyr
Intra urbem Vici sacram
Jam Deo placibilem;
Fulgent et miranda
Sancti Marciani pignora.

Qui Sabini contemnentes
Olim jussa consulis,
Derelictis ydolorum
Demonumque cultibus,
B Libros execrandæ legis
Consumpserunt ignibus.

Claritate perlustrati
Post baptismum nimia,
Confitentes Christi nomen
Tota cum fiducia,
Ab iniquis in obscurum
Mersi sunt incendium.

O beati vere Christi
Pretiosi Martyres,
Qui probati velut aurum,
Post datam sententiam,
Passionis partem nostri
Meruistis Domini.

Salutarem ab excelsis
Delegastis angelum,
Preco quam * ostendit tumbam
Fratribus et titulum,
Quo purgati mereantur
Habere remedium.

Jam cives ad astra poli
Pervolastis aurea,
C Ubi celibes effecti
Postulamus affatim
Nos ut illuc simul vestris
Sublevetis precibus.
Gloria et honor.

ad Matutinum,

37 Super Noct. Hymnus :

Ut quid in Christum truculente, nequam
Sabine, furis dente cruento?
Nam tua ira, noxia poena,
Premit insontes.

Adpellens Vicum Lucianus magnus
Et Marcianus, fide confirmati
In igne missi simul sunt combusti,
Te seviente.

Hi relinquentes publicum errorem
Christum sequuntur nullo deviantes,
Menteque pura mori cupientes
Corpora parant.

Cum retorqueri nolint a te isti
Sancti Sodales, primus atque nequis;
Sed sunt tormenta tua que his donas
Despicientes.

Omnium rerum Principis ardore
Jamque relinquunt hominum naturam,
Ipsique Christo, animas commendant,
Jam inhiantes.

Gloriam prestant summo Conditori,
Ejusque Nato, Flaminique sancto,
Unus qui trinus omnia sub certo
Fine gubernat. Amen.

38 Jam sol olympo aureis quadrigis
Spargere lucem cepit, et illustrat
Hunc tantum diem Martyrum tuorum,
O alme Christe.

Quo ferox hydra plurimis occisis
Veloci cursu infelix Sabinus
Perscrutans mundum missus est ut mactet
In te credentes.

Inter quos sanctos teque disponente
Martyres istos in urbe Vicense
E Ut eam servent gravibus tormentis,
Torqueri fecit.

Rabie sua odiis acerbis
Ad te remisit camino purgatos
Quos coronasti ut veros athletas
Splendido vultu.

Precamur ergo, qui nobis custodes
Illos dedisti, precibus eorum,
Cum sera dies venerit, cum illis
Tecum regnemus.

Presta hoc sancte Jesu nobis pie,
Qui summo Patre cum Spiritu Sancto
In Trinitate regis et gubernas
Secula cuncta. Amen.

39 Monet Ripollus, *breviarium, ex quo descri-
pti sunt Hymni, nec annum præ se ferre nec
locum, quibus excusum fuit. Desunt insuper non-
nulla folia. Servatur autem Vici in archivo ædis
prætoriae. Errat Villanova (1), ubi asserit, in
Lectionibus hujus Breviarii, (quod est in archivo
ædis prætoriae) sanctos Martyres dici Cives
Vicenses; lapsus exinde, quod aliud viderit
breviarium apud Patres Oratorii ejusdem civi-
tatis, impressum anno 1557; cujus Lectiones
propriæ incipiunt : Lucianus et Marcianus,
cives Vicenses. Novus ritus, quem de licentia
sedis apostolicæ introduxit Vicensis episcopus
D. Moya de Contreras, adhibetur in hoc brev-
iario, Lugduni Galliarum edito typis Theobaldi
Pagani, præfato anno 1557. Hymni, paucis mu-
tatis, eidem sunt qui in priori. Cæterum ambo
breviaria festum SS. Martyrum nostrorum no-
tant Dominica prima post octavam S. Michaelis,
qui mense Septembri (nempe die xxix) celebra-
tur.*

*De duobus
Breviariis Vi-
censibus.*

40 De Ausetanis eorumque urbe mentio oc-
currit apud Livium ad annum, ut passim nota-
tur, Urbis conditæ 534 ante Christum 218
(Sigonius annum sequentem habet (2)). Annibal
ex Hispania in Italiam progressurus, nonaginta
millia peditum, duodecim millia equitum Ibe-
rum traduxit. Ilegertes inde Bargusiosque et

Notitia urbis

(1) Tom. VI, p. 114. — (2) In fastos commentarius. Ope-

rum tom. I, col. 281 et 82. Mediolani, 1732.

Ausetanos

AUCTORE
B. B.

Ausetanos et Lacetaniam, quæ subjecta pyrenæis montibus est, subegit; oræque huic omnipræfecit Hannonem. Ita Livius (1). Cnæus Cornelius Scipio, rebus in Italia vehementer laborantibus, ut hostiles impetus distineret, in Hispaniam cum classe et exercitu missus... Orsus a Lacetanis, omnem oram usque ad Iberum flumen... Romanæ ditionis fecit (2). Post hæc rediit Emporias. Vix dum digresso eo, Asdrubal (cui Annibal provinciam trans Iberum commiserat), aderat, et Ilergetum populo... ad defectionem impulso..., agros fidelium Romanis vastat. Scipio paucis post diebus Ilergetes denuo compressos in jus ditionemque recepit. Inde in Ausetanos prope Iberum, socios et ipsos Pœnorum, procedit; atque urbe eorum obsessa, Lacetanos auxilium finitimis ferentes nocte, haud procul jam urbe, quum intrare vellent, excepit insidiis... Postremo quum Amusitus, princeps eorum, profugisset ad Asdrubalem, viginti talentis argenti pacti deduntur (3). Similiter Plinius Ausetanorum meminit: Post eos (Indigetes), quo dicitur ordine, intus recedentes radice Pyrenæi, Ausetani, Lacetani (4). Expunxit Harduinus (et mea opinione recte, quamvis nonnihil repugnet Florezius (5)) vocem Itani quæ ante ipsum media legebatur inter Ausetani et Lacetani (6). Notat insuper Harduinus (7): Harum (Ausetanorum) Livius meminit. Αὐθητάνοι Ptolemæo. Oppidum AUSA et Vicus AUSÆ « Vic d'Osona » et frequentius « Vich » inter Gerundam et Manresam. Petrus autem de Marca (8), ex eo quod Livius Ausetanos prope Iberum, collocet, autumat Ausetanos apud Livium diversos et longe semotos esse ab Ausetanis Plinii; et alibi asserit (9), Ausetanos Plinii duorum dierum itinere remotos ab Ibero. Quæ sententia minime placet Florezio, qui contendit (10), ex verbis Prope Iberum perperam inferri, duos populos cognomines unameandemque incoluisse provinciam. Imo, ait, contrarium docet ipse Livius, cum diserte Ausetanos ponat Ilergetes inter et Lacetanos; qui (Ausetani) proinde iidem sunt quos signant Plinius et Ptolomæus. Cæterum auctores solent definire regionum limites, prout sua ætate obtinent; fit autem ut territorium quod olim ad unam spectabat regionem, postea ad alteram pertineat. Et Livius Baragisios memorat, quorum apud posteriores scriptores nulla est mentio, quod jam genti finitimæ cecissent. Atque hæc generatim de Ausetanis et urbe eorum AUSÆ*. AUSA, ut habet Petrus de Marca (11), dicta deinde est AUSONA productione unius syllabæ, (ex AUSA scilicet AUSONA). Obtinuisse istud stante Gothorum regno, ostendunt subscriptiones conciliorum Hispaniæ, inter quas reperiuntur nomina plurimorum episcoporum Ausonensium... Eversa civitas a Mauris sive Sarracenis, a Ludovico pio imperatore restaurata, quoniam a pristina amplitudine multum illi decesserat, Vici Ausonensis nomen indepta est. Id fuit eversarum urbium cognomen, ut patet in oppido Illiberi, quod ob eam causam

deinde dictum est Vicus Illiberi a Mela et Plinio etc. Hinc, cum AUSA sæpius eversa legatur, nonnulli opinati sunt, nomen Vici jam ei tributum, stante Romanorum republica; perperam tamen: nam, ut recte observat Florez (12), Plinius et Ptolemæus non numquam loquuntur de AUSA vel Ausetanis; nec etiam Gothi Vicum dixere, quoniam eorum tempore civitas erat spectanda et sede episcopali insignita. Restat ergo, ut post ruinam a Sarracenis illatam Vici nomen invaluerit. Attamen antiqua appellatio permansit in agro suburbano, quem hodie « Osona » vulgo vocant, imo et in se ipso, cum Vicus Ausonensis dicatur in veteribus membranis et hodie quoque vocetur vulgo « Vic de Osona. » Ita Petrus de Marca loc. cit. Deinde addit: Urbs est partim elementi colliculo insidens, partim per devexapendens in rus suburbanum, tritici ferax etc. Hodie incolarum habet duodecim millia (13).

41 Sedes Ausonensis antiqua est. Primus ^{et sedis Ausonensis} ejus, qui innotuit episcopus, subscriptus legitur concilio Tarraconensi, celebrato 6 Novembris 516 (14). Subscriptionem refert Aguirrius his verbis (15): Camidius (al. Cinidius) in Christi nomine episcopus Ausonitanitæ (al. Ausonensis) civitatis subscripsi. Notat autem Florez, episcopi nomen, quod diversimode scriptum reperitur, communiter dici Cinidius; sedes vero vocatur Ausonitana, Ausonensis, Ausona, quæ voces indicant ex AUSA jam tum ortam Ausonam, productione seu additione unius syllabæ, ut loquitur Petrus de Marca. Post Cinidium, quem sedisse constat saltem annis 516 et sequenti, laudant Florez (16) et Villanova (17) Aquilinum, qui annis 589 et 599 præfuisse probatur ex conciliis; Stephanum, annis 614 et 633; Dominum, anno 638; Guericum, annis 643 et 653; Wisefridum, cujus loco asserit Florez subscripsisse Toletano XIII (an. 683) vicarium nomine Cixam, Cixillam seu Cixam; dissentire videtur Villanova, cum annostantum signet 688, quo celebratum est Toletanum XV, et 693, quo habitum Toletanum XVI. Utrumque hunc annum memorat pariter Florez. Putem ideo Villanovam expunxisse annum 883, quod nomen Wisefridi desideretur in Toletano XIV, anni 684. Exinde per Hispanias grassata est lues Sarracénica, sub qua urbs Ausonensis, vix non prorsus solo æquata. Itaque diœcesi Narbonensi adjecta diœcesis Ausonensis, quamvis longo intervallo disjuncta, donec proprium episcopum habere posset; cujus instituendi, cum opportunitas eveniret, delegata cura est archiepiscopo Narbonensi. Acta hæc circa annum DCXC (18). Res eodem in statu fere permansit usque ad annum circiter 886, quo Theodardus Narbonensis archiepiscopus Gotmarum Ausonensem episcopum consecravit (19). Consentiunt Florez (20) et Villanova (21); apud utrumque sedit Gotmarus ab anno 886 ad annum 898. Juverit unum adhuc addidisse: scilicet in litteris hortatoriis Berengarii episcopi, datis anno 1326, asseritur, ecclesiam Ausonensem trescentorum nonaginta

* AUSÆ, hodie
Vici.

(1) Lib. XXI, cap. 25. Tom. III, p. 52. Paris. Barbou, 1775. — (2) Ibid., cap. 60, p. 85. — (3) Ibid., cap. 61, p. 86. — (4) Hist. nat., lib. III, cap. 5. Harduin. tom. I, p. 141 infol. — (5) España Sagrada, tom. XXVIII, p. 10 et 11. — (6) Plinius, tom. I, p. 185. — (7) Ibid., p. 141. — (8) De Marca Hispanica, col. 190. — (9) Ibid., col. 152. — (10) España Sag., tom. XXVIII, p. 5. — (11) Marca Hisp.,

col. 191 et seq. — (12) España Sag., tom. XXVIII, p. 12. — (13) De Rienzi, Dictionnaire de géographie. — (14) Florez, ubi supra, p. 35. — (15) Concilia Hispan., tom. III, p. 125. — (16) Ubi supra, p. 60. — (17) Viage, tom. VI, p. 120. — (18) Marca Hisp., col. 345. — (19) Ibid., col. 544. — (20) España Sag., tom. XXVIII, p. 70. — (21) Viage, tom. VI, p. 121.

A annorum spatio... metropolim extitisse, et Terrachonensis ecclesiæ tenuisse principatum (1); *id autem manifesti erroris arguit Villanova, ut vidimus supra n. 14; nec immerito. Audiamus iterum Petrum de Marca: anno, inquit (2), eodem 970, Borellus comes Barcinonensis... ad apostolorum Petri et Pauli limina profectus cum Hattone episcopo Ausonensi et Gerberto monacho Auriliacensi, a Joanne XIII impetravit, ut quoniam Tarraco provinciæ metropolis in potestate erat Sarracenorum, nullaque spes affulgebat ejus recuperandæ, jus illius metropoliticum transferretur ad Ausonensem, et ut episcopi suffraganei ecclesiæ Tarraconensis Ausonensem colerent ut metropolitanum... Hatto itaque Ausonensis episcopus iisdem litteris pontificiis evectus est ad dignitatem archiepiscopi. Ceterum... ambitio illa sive Borrelli comitis sive Hattonis episcopi caruit effectu. Nam neque Hatto se umquam vocavit archiepiscopum neque Fruianus ejus successor; et Cæsarius abbas sanctæ Cæcilie, qui se per eas tempestates procuravit ordinari ad titulum Tarraconensis ecclesiæ, ausus non fuisset id tentare, in damnum ejus ecclesiæ, quæ privilegio metropolitico ornata fuisset illius principis commendatione, qui provinciam tenebat. Eadem, sed multo latius evoluta tradit Florez (3), diserte etiam asserens, Ausonenses non percepisse fructum concessionis obtentæ (4). Confer Villanovam in Hattone (5). Atque hæc sunt præcipuæ vicissitudines antiquæ Sedis illius, quæ in hunc usque diem perseverat, estque suffraganea metropolis Tarraconensis. Anno 1848, episcopus Vicensis creatus est RR. DD. Lucianus Casadevall, natus Vici anno 1785 (6).*

B

forma speciosa et anima tamen pulchrior, non aliud nisi Deum diligebat. Petebat autem nullo persuadente, sed perseverante, * ut eam custodire dignaretur e. Lucianus et Marcianus hanc concupierunt; et cum non haberent quo genere cupiditatis suæ impudicitiam obtinerent; conversi f non aliter se nisi magicis dæmonicis superantes hanc judicaverunt et maleficiis obtinere. Cum ergo omnia artibus suis ostendissent, nihilque sibi prodesse viderent; conversi in furias, fremebant quod in nullo poterant prævalere. Illa vero serviens Deo, pernoctabat in vigiliis et oratione. At illi quædam * magica phantasmata facientes affligebant Deos suos, ut eis responderent g. Et dæmones eis responderunt: Quascumque animas non cognoscentes Deum, qui est in cœlo, voluistis subvertere, invocantes nos, facillimum nobis fuit præstare. Sed quia ad hanc castissimam animam certamen nobis est; multa quidem fecimus, sed nihil potuimus proficere adversus eam. Hæc vero virginitatem illibatam servat Jesu Christo, domino suo et Deo omnium; qui h crucifixus est pro salute omnium; ipse eam custodit et nos affligit. Ideo nihil contra eam facere possumus nec in aliquo superare. Cum hæc publice gererentur *, stupore et timore percussi ceciderunt in faciem velut mortui i.

EX RUINARTIO.
anam seduce-
re,
*perseveranter?
e

* Cod. Silv.:
quacumque
magica et
phantasmata
g

h
E
* Cod. Colb.:
gerentur
i
convertuntur;
k

3 Post paululum reversi ad se, facientes alia magica, a se dæmones dimiserunt k. Conqueriebantur vero ad invicem dicentes: Quoniam multum potest hic Jesus Christus crucifixus, qui omnium dominatur, et dæmones et omnes artes nostras magicas et veneficia nostra superat. Ad ipsum ergo nos oportet converti, et ipsum timere et colere, quoniam plus nobis poterit præstare, quam illi quos sine causa coluimus. Sed ubi abundavit peccatum superabundavit et gratia. Sic statim codices suos publice in media deferentes civitate, igni combusserunt. Stupebant vero hæc videntes omnes. At illi dicebant ad turbas: Quoniam aperuit Dominus sensum nostrum, ut de tenebris et umbra mortis, quibus nunc usque detinebamur, nos liberatos ad salutem veram perduceret. Hæc autem vana et inania sunt et a dæmonibus inventa quæ gessimus. Nos autem illum cognoscimus verum Deum esse, et in illo spem nostram ponimus. Sic quoque euntes ad ecclesiam confessi sunt omnia quæ gesserant.

4 Cumque facti fuissent Christiani et postea baptizati, perfusi lumine, omnibus derelictis loca secreta petierunt. Qui per omne tempus macerantes se et castigantes corpus suum, confitebantur Domino omnia quæ gesserant. Ita se jejuniis et orationibus affligebant, ut tertio quoque die nihil aliud quam panem et aquam accipiebant. Post hæc autem prædicabant verbum Dei cum fiducia et objurgabant omnes gentes, quod inanibus erroribus detinerentur. Audiens vero eos turba mirabatur dicens: Ecce qui nos docebant et suis artibus desideria nostra implebant, nunc illum Crucifixum prædicant, quem antea expugnabant. At illi dicebant: Credite nobis, fratres; quod

baptizati
Christum præ-
dicant.

ACTA SANCTORUM LUCIANI ET MARCIANI, MARTYRUM,

Ex 2 Codd. mss. et Mombrizio, apud
Ruinartium, atque hic collata cum
martyrologio Hispano Tamayi a.

a C
Lucianus et
Marcianus ma-
gi,
b
c
* Codd. mss.
quosdam;
Mombrizius:
quosquam
d
cum frustra
tensassent vir-
ginem christi-

Martyrium b vobis, fratres, enarrabo Luciani et Marciani, quod audientes, ædificationem accipiatis. Hi enim cum in errore gentilitatis tenerentur, ita dæmonibus tunc erant dediti, ut pœne omnem animam ad suam sectam sacrilegam persuadentes adducerent. Nam et magicis artibus c et maleficiis omnes coinquinabant adulteriis. Erant primi in subversione auctores, in magicis veneficiis subversores; ita ut omnes quærentes voluntates suas perficere, vel quibusdam * nocere, ad eos concurrerent. Sed Deus qui ingratis tribuit gratiam, et non cognoscentes eum ad cognitionem nominis sui perducere dignatus est, in istis ostendit esse conversus d.

2 Famula quædam erat Dei casta et fidelis, nuptias contemnens, virginitatem custodiens;

cattolica apostolica Romana in tutto l'orbe ed in ogni rito. Romæ, 1851.

(1) Viage, tom. VII, p. 262. — (2) Marca Hisp., col. 403.
— (3) Ubi sup., p. 92 et seqq. — (4) Ibid., p. 98, num. 19.
— (5) Ubi sup., p. 152 et seqq. — (6) Gerarchia della santa Chiesa
Ottobris. Tomus XI.

ER RUINARTIO. si hoc melius non cognovissemus, numquam conversi fuissetus ad eum; unde et vos convertimini ad eum, ut salvemini.

Sistuntur cor-
ram procon-
sule;
l
5 At illi repleti furore, comprehensos adduxerunt eos ad proconsulem Sabinum l: nam in ipso tempore persecutiones Christianorum fuerant datæ a Decio imperatore. Cumque oblatis fuissent proconsuli, dixerunt: Ecce quæ ante prædicabant, nunc impugnant; et quæ impugnabant, prædicant.

interrogan-
tur,
B
6 Sabinus proconsul ad Lucianum dixit: Quis diceris? Respondit: Lucianus. At proconsul dixit: Quid genus es? Lucianus dixit: Aliquando persecutor venerandæ legis; nunc autem, licet indignus, ejus tamen sum prædicator. Proconsul dixit: Quo autem officio fungeris, ut sis prædicator? Lucianus dixit: Omni animæ consuetudo est lucrare fratrem suum de errore, quo et sibi conferat gratiam, et illum liberet de laqueis diabolicis. Proconsul Sabinus dixit ad Marcianum: Quis vocaris? Marcianus dixit: Ingenuus et cultor sacramentorum Dei. Proconsul Sabinus dixit ad Marcianum: Quis vobis persuasit, ut relinquentes venerandos et veros deos, a quibus multa estis consecuti, atque amorẽ in populo habebatis, ad mortuum et crucifixum vos transferretis, qui nec se ipsum salvum facere potuit? Marcianus respondit: Ille nobis donavit, qui et sancto Paulo; qui cum esset ecclesiarum persecutor, postea ejus gratia factus est prædicator.

viriliter Chri-
stum confiten-
tur,
m
n
C
7 Proconsul Sabinus dixit: Consulite vobis, et redite ad pristina, ut et venerandos deos et invictissimos principes habeatis propitios et vitam lucremini. Lucianus dixit: Loqueris m quasi unus de insipientibus; nos autem insufficienter n Deo gratias agimus, qui nos erutos de tenebris et umbra mortis ad hanc gloriam perducere dignatus est. Proconsul Sabinus dixit: Quomodo vos defendit, ut modo in meas manus traderet vos? Quare vobis non adest ne mortem incurratis? Præterea scio vos, cum recte intelligeretis, multis plurima præstitisse. Sanctus Marcianus dixit: Christianorum gloria hæc est, ut hac, quam putas esse vitam, carentes, veram et perpetuam, perseverantes in finem, consequamur. Nam optamus ut talem gratiam et intellectum tibi dare dignetur, quo cognoscas eum qualis sit vel quantus et quantum præstet credentibus in se. Sabinus proconsul dixit: Sic apparet quantum vobis præstitit, ut nunc, sicut dixi, in manus meas vos traderet. Sanctus Lucianus respondit: Jam diximus quia gloria Christianorum talis est et Domini promissio, ut qui fideliter certaverit cum diabolo *, minas et quæ sunt præsentia caduca contemserit, perpetuam et futuram vitam consequatur. Sabinus proconsul dixit: Anilia sunt quæ loquimini. Audite me et sacrificate diis, implentes regalia præcepta; ne excitatus furore, novis vos/et exquisitis pœnis impendam. Sanctus Marcianus respondit: In hoc parati sumus, ut quibus volueris nos impendas tormentis; quam denegantes vivum et verum Deum, in tenebras exteriores et ignem inextinguibilem, quem paravit Deus diabolo et ejus ministris, ingrediamur.

* Cod. Silv et
Mombrit :
contra diaboli
minas

8 Tunc videns eorum perseverantiam Sabinus proconsul, dedit adversus eos sententiam dicens: Quoniam Lucianus et Marcianus, transgressores divinarum nostrarum legum, quise ad christianam vanissimam legem transulerunt, hortati a nobis atque conventi, ut implentes invictissimorum principum præcepta, sacrificarent et salvarentur, et contemnentes audire noluerunt; flammis exuri præcipio.

9 Cumque perducti essent ad locum, tamquam ex uno ore gratias Deo agentes, dixerunt: Tibi, Domine Jesu, insufficientes laudes dicimus, qui nos miseros et indignos de errore gentilitatis erutos, ad hanc summam et venerabilem passionem propter nomen tuum perducere dignatus es, atque omnium sanctorum tuorum participes efficere. Tibi laus, tibi gloria; tibi etiam animam et spiritum nostrum commendamus. Et cum complevisset orationem, statim quæstionarii o subposuerunt ignem *. Sic quoque venerabiles Martyres complentes agonem suum, passionis Domini participare meruerunt.

10 Passi sunt autem beatissimi martyres Lucianus et Marcianus vii p kalendas Novembris, sub Decio imperatore et Sabino proconsule q, regnante domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria, virtus et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

D
condemnantur
ad rogam,

fortiter mor-
tem obeunt.

O
* Mombritius :
in suppositum
ignem eos ja-
ctaverunt.

Tempus mar-
tyrii.

p

q

ANNOTATA.

a Existimavit Florez Acta emendatius a Tamayo edita. Sed diximus Comm. præv. n. 10 perperam id ab erudito Hispaniæ Sacræ scriptore asseri. Et re quidem vera, si excipias quæ manifeste spuria imo falsa de patria SS. Martyrum, de loco, ac tempore passionis inseruit Tamayus, nihil habet quod in Actis Mombritii et Ruinartii non reperiatur, nisi quod stylo utatur diffusiori et verba hinc inde mutet. An forte ideo solum Acta Tamayi dixit emendatiora Florez, quod melius sint latina? Si ita, non equidem repugnarem.

b Juverit prologum ut est apud Tamayum, adscribere, ut videat lector hoc exemplo qui et quantum differant acta illius a nostris. Lucianus et Marcianus origine Hispani, natione Cathalani, apud urbem Vicensem antiquissimam exorti (vide Comm. præv. §. II), qui cum errore gentilium tenerentur, et dæmonibus quibus tunc serviebant, fuissent dediti, ut pene omnem animam ad suam sectam perseverantes, magicis artibus et maleficis inquinamentis adducerent, adeo huic se traderunt studio, ut omnes quærentes voluptates suas proficere vel aliis nocere, ad eos tamquam ad magistros iniquitatis concurrerent. Sed Deus, qui ingratis tribuit gratiam, et non cognoscentibus eum, ad agnitionem nominis sui perducere dignatur, in istis sic ostendit eos esse conversos. Famula quædam erat Dei in eadem urbe, casta et fidelis, nuptum contemnens, virginitatem custodiens, forma speciosa, animo tamen melior etc. Ita Tamayus.

c Objicit Tillemontius (1) non esse credibile, fuisse illa tempestate viros, qui tam aperte

F

(1) Mémoires, tom. III, pag. 708.

A *artem magicam profiterentur. Equidem non video quid obstat, quominus hac de re fidem adhibeamus Actis, cum similia recurrant in plebisque sanctorum vitis. Certe artis magicæ professio antiqua est, teste Simone Mago. Vide infra annot. g.*

d Sic codex Colbertinus. In codice Silvæ Majoris « conversos. » At Mombricitius : « in istis. Sic ostendit eos esse conversos » Ruinartius. Confer lit. b.

e Petebat autem, nullo persuadente, a Domino, ut ejus integritatem custodire dignaretur. Tamayus.

f Ad magicas dæmonum artes conversi, illam maleficiis vincere judicarunt. Idem.

g Notat Ruinartius : Hunc locum ex codd. inter sese et cum Mombricio collatis sic restitimus. Porro occurrerunt passim apud veteres exempla eorum, qui ejusmodi magicis artibus dæmones evocabant. Celebre est id quod ea occasione a Sozomeno lib. 5. Hist. eccl. cap. 2. et a Theodoro Hist. etiam eccl. lib. 3 cap. 3 de Juliano apostata refertur.

B Cum enim ejusmodi incantationibus operam daret, spectris quæ ad magorum voces apparuerant deterritus, quasi in magno discrimine esset, pro christianorum consuetudine, quam didicerat, se ipsum signo crucis consignavit, cujus virtute spectra evanuerunt. Vide et Gregorium Nazianz. invec. in Julianum et Euseb. lib. 7. Hist. cap. 10. — confer Annot. c.

h Hæc verba usque ad « ipse eam » desunt in cod. Silv. Nota Ruinartii.

i Hujusmodi dæmonis confessiones frequenter occurrunt primis ecclesiæ sæculis, nec desunt exempla evangelica. Totum hunc locum habet Tamayus amplificatum (ut frequenter alibi) et tersiore stylo elaboratum, proprio (vix dubitem) marte.

k Pericope hæc, quibus concepta verbis est,

(1) Ubi supra. — (2) Job, II, 10.

vix et ne vix quidem intelligitur. Tamayus eam sic reddit : cum hæc publice faterentur invocati dæmones, protinus Lucianus et Marcianus stupore et timore perculsi, velut mortui in faciem suam ceciderunt; et post paululum reversi ad se, respuentes illas magicas artes, dæmones dimiserunt.

l De Sabino et Decio vide Comm. præv. nn. 7 et 8. Tamayus inserit, pro scopo suo, nonnulla : Comprehensos eos duxerunt ad præsidem urbis Vicensis, nomine Sabinum, Decii imperatoris munificentia. Commentia hæc esse probavimus Comm. præv. § II; cum ex antiquis monumentis efficiatur, SS. Martyres Nicomediæ passos. Conf. n. 6.

m Tillemontio phrasis ista olet stylum Metaphrasticum (4). Esto quid inde? Nec enim proconsularia sunt Acta nostra. Non itaque putandum, singula verba, quæ recitantur, a SS. Martyribus fuisse prolata. Cæterum nihil officit, quominus hæc et similia, Tillemontio minus grata, reapse S. Lucianus dixerit pro tribunali. Nonne jam multis ante sæculis Job uxorem pariter objurgaverat? Quasi una de stultis mulieribus locuta es (2).

n Vox hæc reperitur in solo codice Colbertino. Mombricitius habet : Nos autem Deo gratias etc. Tamayus : Nos Deo gratias agimus; codex Silvæ Majoris : Suscipiente nos Deo.

o Id est carnifices. Quæstionarius, carnifex, qui reos cruciat, examinat, ut ab eis veritatem extorqueat. Ita Cangius in Glossario. A græcis non numquam dicuntur κοινοπολιτάρχαι.

p In cod. Silv. Maj. signatur VIII. Vide Comm. præv. n. 8 de die et anno martyrii.

q Clausulam Tamayus transposuit. Prius addit quæ ad sepulturam, inventionem et translationem corporum pertinent, et a nobis recitata sunt Comm. præv. n. 9. Addit deinde : Præstante domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Filio vivit et regnat in sæcula. Amen.

C

F

DE SS. ROGATIANO, PRESBYTERO,

ET FELICISSIMO, VIRO LAICO,

CONFESSORIBUS, CARTHAGINE IN AFRICA,

B. B.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ unicus. Quæ de SS. Rogatiano et Felicissimo innotuerunt, habemus ex epistolis S. Cypriani, quarum binæ S. Rogatiano inscriptæ. In his non una occurrit difficultas sive explicanda sive solvenda. In aliis item epistolis ejusdem S. præsulis Carthaginensis præclare commendatur S. Rogatianus, quem etiam S. Cypriani vicarium fuisse constat in causa Felicissimi schismatici. A Martyrologis utrique sancti, martyres perperam dicuntur.

B

E

POST MEDIUM
SÆC. III.
Memoria

SS. Rogatianus et Felicissimus non aliunde nobis innotescunt, quam ex epistolis S. Cypriani, Carthaginensis episcopi, et paucis quibusdam martyrologis, qui manifeste ex S. Doctore hauserunt, additis de suo nonnullis. Quæ vero S. Cyprianus tradit, longe probabilius ad annos pertinent 250 et 251; illum a mense Febuario vel Martio, hunc usque ad Aprilem, quo scilicet S. Martyr, post secessum quatuordecim fere mensium, Carthaginem rediit, unde discesserat circa finem Februarii an. 250.

et vitæ com-
pendium.

2 Juverit, antequam ad particularia veniamus, res Sanctorum gestas summatim exhibuisse. Rogatianus presbyter erat ecclesiæ Carthaginensis; Felicissimus laicus, de quo paucissima novimus. Cum ineunte anno 250 cœpisset Carthagine persecutio, jussu magistratuum urbanorum (aberat Fortunatianus proconsul), SS. Rogatianus et Felicissimus capti fuere atque in carcerem detrusi. Ambo viriliter confessi sunt Christum, cæteris concaptivis exemplo præeuntes. Quapropter S. Cyprianus Rogatianum gloriosum vocat senem; cui etiam binas nominatim inscriptas habemus illius epistolas. Ex aliis vero ejusdem S. Doctoris litteris discimus ei non semel a S. Episcopo pecunias datas vel missas, in pauperes erogandas; Rogatianum una cum S. Numidico (de quo apud nos ix Augusti) et Virtio, fidelissimo atque integerrimo presbytero invigilasse ne pastoris absentia graviora grex pateretur detrimenta, indesinenter monitis suis confirmantes fideles et prudenti consilio temperantes præpostera pœnitentium et præcipue Lapsorum vota, pacem ecclesiæ petentium, nondum satis probata profuturo constantia. Eosdem simul cum duobus episcopis constituit Cyprianus adhuc absens suos vicarios, quibus incumbere pauperum necessitatibus providere, examinare promovendos ad ordines. Nec intermittebant sollicitè S. Præsulem monere de omnibus quæ fiebant. Itaque machinationes Felicissimi (longe diversi a Sancto nostro cognomine) viri potentis

et inquieti patefecerunt, in quem jussit Cyprianus fulminari excommunicationis sententiam; quod ab eis intrepide executioni mandatum est, antequam sanctus Doctor, relictis latebris ecclesiæ suæ mense Aprili an. 251 redderetur, quo tempore quieverat penitus in Africa persecutio. Probabile valde est, SS. Rogatianum et Felicissimum Decianæ procellæ supervixisse atque in pace diem clausisse; nec proinde proprie Martyres dicendos (1). Hæc generatim dicta sint. Singula discutiamus vel prout opus erit explicatius reddamus.

3 S. Rogatianum diximus presbyterum ecclesiæ Carthaginensis; estque proin alius ab ejusdem nominis episcopo Novensi in Mauritania, ad quem exstat epistola S. Cypriani (2). Cum ex Baluzii recensione epistola LXXXI ferat inscriptionem: Cyprianus Sergio et Rogatiano et cæteris confessoribus in Domino perpetuam salutem (3), ortum est apud plures dubium (4), an Sergii nomen diversam spectet personam, an vero sit tantum prænomen Rogatiani. Certum est vocem Sergius desiderari pluribus in codicibus haud spernendæ notæ. Non habetur, inquit Baluzius (5), in codice Vaticano 195, neque in Gratianopolitano, neque demum in Lamoniano. Non exstitisse etiam in veteri codice optimo liquet ex annotatione Nicolai Fabri, posita in exemplari editionis Pamelianæ, ubi vir doctissimus monuit in eo codice legi simpliciter « Rogatiano et cæteris confessoribus, » uti etiam habetur in codice sancti Arnulphi. In totius epistolæ decursu nulla prorsus occurrit Sergii mentio, dum Rogatianus præclare commendatur et cæteris confessoribus in eodem carcere detentis exemplo proponitur, ut in agone fortiter perseverent: ut sequamini in omnibus Rogatianum presbyterum, etc. Ex his pronum sane est inferre S. Rogatianum cæteris antesignanum ex mente S. Cypriani exstitisse; quidni et illi primarie suam inscripserit epistolam? Unde haud absurda mihi videtur conjectura, Sergium prænomen esse Rogatiani et

An S. Rogatianus diversus sit a Sergio, cujus mentio fit apud S. Cyprianum?

F

(1) Conf. Baillet, Vies des Saints, 26 Oct. — (2) Migne, Patrologia lat., tom. IV, col. 593-597. — (3) Ibid., col. 424. —

(4) Conf. Baillet, ubi supra in margine. Tillemontium, Mémoires, tom. IV, p. 604 et seq. — (5) Migne, col. 425.

delendam

A *delendam copulativam et. Nihilominus, edita accuratioribus studiis S. Episcopi opera, epistolæ initium faciunt: Sergio et Rogatiano etc. Ita, notat Baluzius (1), edidit Pamelius et alii post eum; eamque lectionem exhibent tria vetera exemplaria. Alia habent « Seagrio » vel « Seugeio. » In Remigiano vetere: « Cyprianus Sergio et Rogatiano et Victori et Felicissimo et cæteris confessoribus. » Quod autem nonnulli veteres libri et editiones habent « ad Rogatianum juniorem, » id male positum esse recte censuerunt Angli, qui hanc suam sententiam multis rationibus ostenderunt esse veram. Itaque stando editis S. Cypriani scriptis, diversus est Sergius a Rogatiano, quamquam aliis ex rationibus, quas supra notavi, sententia contraria non sit omnino spernenda. Nonne etiam dici posset, vocem Sergii irrepsisse, cum tanta sit lectionum hoc loco varietas? Miratur Tillemontius, difficultatem hanc fuisse prætermisam a Pearsonio, diligentissimo scriptore Annalium Cyprianicorum (2).*

Dux epistolæ
S. Cypriani
in scriptæ S.
Rogatiano;

4 Binas habemus S. Cypriani epistolas S. Rogatiano cæterisque confessoribus inscriptas; nec ulla hac de re controversia; sed quo tempore missæ, disputant. Cæterum nemini non notum est, quantum eruditi inter se discesserint in ordinandis per seriem chronologicam S. Doctoris epistolis. Sic quod attinet ad duas illas, de quibus nobis quæstio, mire discrepant editores. Altera, quæ venit ordine sexta apud Fellum episcopum ecclesiæ Anglicanæ Oxonii, octogesima prima est apud Pamelium et Baluzium; altera rursus apud Fellum, ordine decima tertia, apud Pamelium venit septima, apud Rigaltium et Baluzium sexta, (quod hi expungant omnium primam.) Ita ut quæ prior apud alios est, apud alios posterior sit, idque aliquot annorum intervallo. Hujus loci non est fusiùs disputare de ordine, quo S. Præsulis litteræ universæ collocandæ sint. Sufficiat indicasse quas ob causas Fello et Pearsonio potius quam Pamelio, hujusque sequaci Baluzio, assentiamur, et ambas epistolas eodem fere tempore, scilicet primis a mota persecutione Deciana mensibus, scriptas opinemur. Cæterum consentientes habemus D. Ceillerium (3), Schoenemannum (4), et ad priorem quod spectat, etiam Morcellum (5); qui posteriorem adscribit ineunti anno 251 (6). Nec omnino dissentit Tillemontius (7), statuens epistolam 81 referri posse ad annum Christi 250, dum illam Pamelius rejicit ad tempora Valeriani, sub quo S. Cyprianus anno Domini 258 passus est.

earum alteram scriptam
post reditum
S. Præsulis
contendunt

5 Inter omnes convenit epistolam, quæ ex recensione Pearsonii decima tertia est, Pamelio septima, Rigaltio et Baluzio sexta, scriptam fuisse tempore quo, Decii sæviante persecutione, secesserat S. episcopus Carthaginensis. Totus difficultatis cardo vertitur in altera epistola. Audiamus D. Maranum, cui ut loquitur Schoenemannus (8), contigit inchoata a Baluzio, sed ejus morte intercepta, opera S. Cypriani perficiendi provincia, viro nequaquam Baluzio, sive ingenium sive doctrinam ecclesiasticam spectes, inferiori. Is itaque in vita S. Cypriani, quam operum novæ editioni præfixit, sic disse-

rit (9): Hanc epistolam Pamelius et Baronius inter postremas Cypriani numerant, et in persecutione Valeriani scriptam putant. Hac potissimum ratione ducuntur, quod Rogatianus presbyter et confessor, quem post Decii persecutionem superfuisse constat, in hac epistola LXXXI vitam pro Christo cum Felicissimo dicatur profudisse. Atque id quidem tabulis ecclesiasticis consentaneum est, in quibus, inquit Baronius, Rogatiani et Felicissimi « una die passorum natalis solemnitas consignata est vii cal. Novembris. » Contra Pearsonius hanc epistolam sub Decio scriptam esse contendit, cum lateret Cyprianus, idque probat ex primis epistolæ verbis: « Saluto vos, fratres carissimi, optans ipse quoque conspectu vestro frui, si me ad vos venire loci conditio permitteret. » Sic autem loqui solet Cyprianus e suo secessu, ut in epist. v: « Et quoniam mihi interesse nunc non permittit loci conditio; » et in epist. xxxvii ad eundem clerum: « Utinam loci et gradus mei conditio permitteret ut ipse nunc præsens esse possem. » Unde concludit Pearsonius his verbis non exilium Cypriani sub Valeriano, sed illius sub Decio secessum denotari. Locum autem ex quo mortuum Rogatianum fuisse judicatur, in aliam prorsus sententiam accipiendum esse existimat, ac errorem in tabulas ecclesiasticas irrepsisse, dum Bedam, qui has Cypriani litteras laudat, et ex illis docet Rogatianum et Felicissimum martyrio coronatos esse, (id secus omnino: nam nec Beda, nec Florus, nec auctaria ulla Sanctorum illorum meminere (10)), Usuardus, Ado et alii sine examine sequuntur. Pearsonii sententia arridet Tillemontio; sed tamen multis rebus perspicitur, hanc epistolam non in secessu scriptam esse, sed Carthagine, cum jam obiisset Rogatianus, non tamen sub Valeriano, sed sub Gallo et Volusiano, anno scilicet 252, ut alibi tradit idem Maranus (11). En trina sententia. Prima cum Pearsonio epistolam adscribit inchoato anno 250; secunda, cum Pamelio et Baluzio, anno 257 vel sequenti; tertia post annum 252, cum Marano, quem paucos omnino asseclas nactum putem.

6 Mihi, ut jam monui, præplacet Pearsonii opinio; tum quod longe communior sit, tum quod validioribus nixa reperiatur rationibus. Prima desumitur ex comparatione trium locorum, quos supra laudabat Maranus. Ex his ita infert Pearsonius (12): Eandem certe occasionem sive rationem absentiae eadem ubique excusandi formula satis indicat; ut eodem fere tempore et sub iisdem circumstantiis tres has epistolas haud immerito scripsisse videatur. Alteram suæ sententiæ rationem explicat ibidem Pearsonius: Fatetur Pamelius, ex ipsis verbis patere hanc epistolam aut in secessu aut in exilio scriptam esse, quæ (verba) etiam per se considerata potius secessum voluntarium quam exilium coactum et violentum indicant. Cum Curubi exul erat (a mense Septembri anni 257), sententia proconsulis ut Carthagine præsens esset non permisit; at in secessu suo nihil præter conditionem loci, hoc est Carthaginis, quo minus illic tunc præsens

E

frustra
F

(1) Migne, t. IV. col. 424. — (2) Mémoires, t. IV, p. 604. — (3) Auteurs ecclésiastiques, tom. III, p. 66. — (4) Bibliotheca patrum latin., tom. I, p. 81 et seqq. — (5) Africa Christiana, tom. II, p. 102. — (6) Ibid., p. 110. — (7) Mémoires, tom. IV,

p. 604. — (8) Biblioth., tom. I, p. 105. — (9) Migne, tom. IV, col. 145. — (10) Vide Acta SS., tom. II Martii, p. xxxvi. — (11) Migne, t. IV. col. 189 et 190. — (12) Annales Cypriani pag. 19. Bremæ 1690.

esset

AUCTORE
B. B.

esset impedivit. Perperam enim Pamelius in istis ad clerum literis « locum » interpretatur secessum, de quo queri non potuit debuitve. Intelligit certe Cyprianus locum in quo præsens esse et iis interesse et conspectu eorum frui maxime concupivit; sed « loci », hoc est Carthaginis, ubi persecutio jam fervebat, et « gradus », hoc est episcopatus, qui si ipse adesset gentilium invidiam magis indies provocaret, conditio non permisit... Aliter plane se excusat ad confessores in metallo constitutos, cum Curubi in exilio esset, *epistola nempe LXXVI (Pamelio et Baluzio 77)*: Gloria quidem, *inquit*, vestra poscebat, beatissimi ac dilectissimi fratres, ut ad conspectum atque ad complexum vestrum venire ipse deberem, nisi me quoque ob confessionem nominis (*Christiani*) relegatum præfiniti loci termini coacerent. Subdit Pearsonius: Tertio narratio ipsa de Rogatiano presbytero, quam sententiæ nostræ adversari putant, initio hujus persecutionis optime convenit: nam primus hujusce turbationis impetus a plebe profectus est, quo tempore ipsum Cyprianum clamore violento frequenter flagitavit (1); et eodem modo in hac epistola Rogatianus cum Felicissimo « ferocientis populi impetum excepisse » dicitur. His rationibus permotus epistolam hanc ab extremo exilio Cypriani ad initium secessus revocandum putavi.

Pamelius

7 Postea progreditur Pearsonius ad diluenda Pamelianæ sententiæ fundamenta, quorum præcipuum (unicum dixerim) consistit in sequentibus Baronii verbis (2): Cyprianus... dum Rogatiani tunc passi meminit, plane indicat non præteritæ persecutionis tempore, sed præsentis has se a scriptas fuisse litteras. Nam Rogatianum superstitem fuisse aliis persecutionibus, ex aliis tunc datis litteris satis manifeste apparet, sicut et Felicissimum. Vult ergo eruditus Cardinalis, et cum eo Pamelius, ex hac S. Doctoris epistola effici omnino, SS. Rogatianum et Felicissimum martyrio proprie dicto coronatos; et insuper ex aliis S. Cypriani locis probari utrumque persecutionibus tum sub Decio tum sub Gallo superstites vixisse. Reponit Pearsonius: Illud quidem de Felicissimo addidit Baronius gratis, de quo nihil in aliis Cypriani litteris legitur.

C Aliud est de Rogatiano, quem ex plurimis S. Doctoris testimoniis constat in vivis fuisse, cum sedata jam Carthagine esset Deciana procella, ut ex infra dicendis manifestum fiet. Si itaque, ut contendunt Baronius et Pamelius, ex epistola LXXXI revera probatur martyrio coronatus Rogatianus, consequens est illam non fuisse scriptam inchoato anno 250, ac proinde deserendum Pearsonium. Ast mea opinione res aliter se habet. En verba S. Doctoris, ex quibus et nata et dirimenda controversia est (3): Quam fidem, (feminarum et puerorum eodem carcere detentorum, quos summis ob constantiam laudibus extollit numero præcedenti) vos quoque retinentes... futura tantum cogitatis, ut ad fructum regni æterni et ad complexum et osculum Domini et conspectum venire possitis; ut sequamini in omnibus Rogatianum presbyterum, gloriosum senem, viam vobis ad gloriam temporis nostri religiosa virtute et divina digna-

tionem facientem, qui cum Felicissimo fratre D nostro quieto semper et sobrio excipiens ferocientis populi impetum, primum hospitium vobis in carcere præparavit, et metator quodammodo vester, nunc quoque vos antecedit. Quod ut consummetur in vobis, assiduis orationibus Dominum deprecamur, ut, initiis ad summa pergentibus, quos confiteri fecit, faciat et coronari. Fateor nihil me in his reperire quod vel minimum suadeat, S. Cyprianum aliud loqui de Rogatiano, aliud de Felicissimo cæterisque confessoribus eo loci custodiæ mandatis. Ait S. Rogatianum una cum S. Felicissimo cæteris quodammodo metatorem extitisse. Sunt autem, teste Stephano, metatores in castris, qui præcedentes locum eligunt ipsis castris. Carceres, in quibus confessores ad supremum se disponebant agonem, aptissime comparantur sane castris. Ut proinde similitudo, a Cypriano, scriptore terso et accurato, sententiæ nostræ aperte faveat. Cangius in Glossario minus fideliter hunc locum reddit, ubi absque dubitatione et asterisco notat: Cyprianus Epist. 81. Rogatianum metatorem vocat eorum, quos martyrio antecesserat. Utique vox martyrium E vel alia ejusdem significationis nusquam ibidem occurrit. Unde Pearsonius (4): Ex quibus verbis nemo certe colligere potest, Felicissimum tunc martyrem fuisse, quem tantum fratrem vocat Cyprianus, laicum fuisse indicans, quietum quidem et sobrium, ac præterea nihil. Quod si martyrium passus tum fuisset Felicissimus, numquam sine laude et insigni titulo eum nominasset. Imo vero neque Rogatianum ipsum tunc martyrem aut defunctum fuisse indicat. Nihil enim aliud dicit, quam Presbyterum illum cum Fratre primum cæteris confessoribus hospitium præparasse, atque adeo metatorem quodammodo eorum fuisse; eundem etiam, eo ipso tempore quo scripsit, « viam eis ad gloriam temporis facere religiosa virtute et divina dignatione » atque iisdem eos adhuc « antecedere. » Clare igitur ostendit eum adhuc vivere optimumque exemplum cæteris confessoribus præbere, adeoque eum in omnibus sequendum docet.

8 Nihilominus Maranus præcitata S. Cypriani verba in sensum prorsus oppositum trahit, idque tanta confidentia, ut pronuntiare non dubitet: Nulla fere vox, hoc in loco, quæ non Rogatianum pro Christo passum indicet (5). Verum, pace eruditi scriptoris dixerim, levia valde sunt, quæ in probationem profert. Vocat, *inquit*, eum Cyprianus « gloriosum senem, » quod eum argumento est ad gloriam pervenisse. Quasi vero gloria confessionis et constantia in carcere non sufficerent ut ita a S. Doctore vocaretur. Confessores, ait, laudat, quod futura tantum cogitant, ut ad complexum Domini perveniant, ut sequantur in omnibus Rogatianum, quem jam in multis rebus imitati fuerant. Jam ergo pervenerat ad conspectum Domini Rogatianus, siquidem pervenire ad conspectum Domini, idem est ac Rogatianum in omnibus sequi. Quidni idem etiam sit, sequi Rogatianum viam eis ad gloriam facientem religiosa virtute? Scilicet supponit Maranus, quod in quæstione est, nempe Rogatianum

(1) Conf. Acta SS., t. IV. Sept., die XIV, p. 242 d. — (2) Ad an. 260 num. LX, t. III, p. 89. — (3) Migne, t. IV, col. 428.

— (4) Annal. Cyp., p. 19. — (5) Migne, tom. IV, col. 144.

AUCTORE
B. R.

A *victoriæ palmam jam adeptum. Quo supposito, necesse utique est ut et ipsi eamdem adipiscantur, ut vere dici possint illum in omnibus sequi. Addit Maranus : Paraverat illis Rogatianus primum hospitium in carcere. Ubi secundum parabat, nisi in cælo, antecedens eos veluti metator quidam? Opus non est secundo isto hospitio, ut metator habeatur Rogatianus. Recolantur quæ diximus supra. Denique (ita prosequitur Maranus) Deum precatur Cyprianus, ut id in quo eos antecedeat Rogatianus, in ipsis consummetur et ad coronam perveniant. Ergo jam ad hanc coronam Rogatianus pervenerat. Negatur consequentia. Sufficit enim ut illi cum Rogatiano constanter in confessione pergant, atque ita cum eo cælestem rapiant palmam. Præterea ut placita sua tueatur, Maranus asserit (1), ubi dicitur Cyprianus impeditus loci conditione, quominus cum confessoribus præsens agat, vocem loci non Carthaginem nec quamcumque aliam urbem vel terram significare, sed episcopalem auctoritatem, prout in aliis nonnullis vox ista sumitur. Non est opus multis eruditi Benedictini opinionem*

B *refellere; cum in istiusmodi interpretatione, quantum mihi compertum, nec ducem nec sequacem habueret. Est itaque multo verisimilius SS. Rogatianum et Felicissimum in carcere una cum cæteris confessoribus vixisse, quando hanc B. Cyprianus scripsit epistolam. Lubens quoque subscribo Pearsonii sententiæ, existimantis has, ex duabus Rogatiano inscriptas, litteras priori loco ponendas: sic enim quæ de sancto Confessore traduntur, aptius meliusque cohærent. Eodem ordine laudantur apud Morcellum (2).*

hujus epistolæ
summarium,

9 *Cæterum cum in priori ista epistola, nihil, præter jam dicta, reperiatur, quod non sit omnibus propter Christum ibidem incarceratis, commune; ejus tantum adscribimus summarium. Primum eis gratulatur vir sanctus de gloriosa confessione; deinde hortatur ut generosi pergant via quæ ceperunt, futurorum spe gaudiorum præsentia supplicia calcantes; tum magnis extollit laudibus feminarum et puerorum constantiam: Beatas etiam, exclamat, feminas, quæ vobiscum sunt in eadem confessionis gloria constitutæ... Ac ne quid deesset ad gloriam numeri vestri, ut omnis vobiscum sexus et ætas esset in honore, pueros etiam vobis gloriosa confessione sociavit divina dignatio, repræsentans nobis tale aliquid quale Ananias, Azarias, etc. Denique finem imponit verbis supra relatis: quam fidem vos quoque retinentes etc. Notandum, Surium, qui hac die 26 octobris SS. Rogatianum et Felicissimum laudat, hanc S. Doctoris epistolam in extenso recitare; nihilque addit aliud.*

item et alterius

10 *In altera seu posteriori epistola, ad Rogatianum directa, quæ, ut omnes concedunt, a S. antistite Carthaginensi scripta ex secessu suo fuit, et Pearsonio decima tertia, Pamela septima, Baluzio sexta est, Rogatianum et cæteros confessores exhortatur ad disciplinam observandam, ne qui Christum voce confessi fuerant, operibus abnegare viderentur; obiter increpans quosdam eorum, qui extorres facti ob fidem, in patriam tamen reverti non vere-*

bantur; atque hoc est quod Cyprianus infra dicit, Epist. xv (Pearson. xxxvii) extorribus quando oportuit, objurgationem non defuisse: nam in secessu scriptam hanc epistolam patet. Ita Baluzius argumentum exponit, at non nihil, ut assolet, jejune: nam graves ibidem Cyprianus nonnullorum confessorum reprehendit culpas, imo crimina: Cognovimus, ait, non deesse, qui Dei templa, et post confessionem sanctificata, et illustrata prius membra, turpi et infami concubitu suo maculent, cubilia sua cum feminis promiscua jungentes, quando, et si stuprum conscientiae eorum desit, hoc ipso grande crimen est, quod illorum scandalo in aliorum ruinas exempla nascuntur. Contentiones quoque et æmulationes inter vos nullas esse oportet etc. Atque hinc mihi nova ratio est, hanc epistolam alteri, ordine temporis, postponendi. Ea enim humanæ infirmitatis conditio est, ut ægre in bene cæptis perseveret; unde qui initio gloriosa confessione adunati caste et sancte fuerant, haud ita multo post a summis ad ima deflectebant. Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem*.

11 *Est et aliud in hanc epistolam observandum. Apud Baluzium additur clausula, quæ apud alios desideratur, et ex qua sequeretur confessores jam carcere exiisse, cum hæc ad eos scriberet Cyprianus. Et quamquam, inquit, clero nostro, et nuper cum adhuc essetis in carcere constituti, sed nunc quoque denuo, plenissime scripserim, ut si quid vel ad vestitum vestrum vel ad victum necessarium fuerit, suggeratur, tamen etiam ipse de sumptibus propriis quos mecum ferebam, misi vobis ccl, sed et alia ccl proxime miseram. Victor quoque ex lectore diaconus, qui mecum est, misit vobis clxxv. Gaudeo autem quando cognosco plurimos fratres nostros pro sua dilectione certatim concurrere et necessitates vestras suis collectionibus adjuvare. Ast primum, quæ præcedunt in epistola, proprio et obvio sensu longe commodius referuntur ad confessores in carcere constitutos; illa præcipue quæ tam graviter reprehendit Cyprianus. Quod si præfatam clausulam sinceram dixeris, nescio qui epistolæ contextus sibi cohæreat; qui initio respondeat finis, ni vis inferatur verbis, ut a naturali sensu detorqueantur. Præterea certum est, clausulam in uno tantum reperiri codice Remensi. In aliis codicibus, quos videre contigit, hæc nusquam occurrunt, ut diserte habet Fellus (3). Et ipse Baluzius monet (4): Tametsi Regaltius, qui primus hoc segmentum reperit in codice sancti Remigii, illud cum ipsa epistola non ediderit, sed retulerit inter observationes; tametsi Angli (Fellus) secuti sint exemplum Rigaltii; ego illud attexui epistolæ, non dubitans quin sit Cypriani, quamvis in uno tantum veteri libro repertum sit. Reinhartius non attexuit epistolæ, sed addidit in calce, admonens Regaltium edidisse ex codice Remensi. Utique fide unius codicis, nemo facile discesserit a communi sententia.*

12 *Itaque, ut paucis hactenus dicta comprehendam, videntur mihi ambæ epistolæ S. Rogatiano nostro scriptæ; ordine prior est, quæ Pa-*

E
* Sap. IX, 15.
cujus clausula, a Baluzio addita, non videtur genuina.

F

Dicta breviter
recapitulantur.

(1) Migne, tom. IV, col. 145. — (2) Tom. II, p. 102 et 110. — (3) S. Cydriani opera. Epistolæ, p. 31. Bremæ,

1690. — (4) Migne, tom. IV, col. 259.

AUCTORE
B. B.

melio et Baluzio posterior; missa vero mense Martio vel Aprili anno 250; alteram dedit Cyprianus sequenti Maio, ut tradit ex Pearsonio Schœnemannus; quod si ita sit, probabilius est confessores tunc adhuc in carcere fuisse; aliud foret in sententia Morcelli, rejicientis epistolam ad initium anni 251. Clausulam a Baluzio adjunctam, demonstravimus dubiæ salutem fidei esse. Porro ex prioriepistola discimus, SS. Rogatianum presbyterum et Felicissimum principio persecutionis Decianæ circa finem mensis Februarii 250 comprehensos atque ob præclaram confessionem in vincula coniectos. His paulo post alii accesserunt, inter quos et feminæquædam et pueri aliquot inventi sunt, quos tum Cyprianus per epistolam gratulatus, auctor quoque fuit, ut Rogatianum et Felicissimum in omnibus sequerentur (1). In posteriori epistola nihil est quod speciatim ad S. Rogatianum (de S. Felicissimo in priori solum mentio fit, nec uspiam alibi) pertineat, nisi quod ejus nomine inscripta sit: Cyprianus Rogatiano presbytero confessoribus fratribus salutem. Quod sane ex mente S. Doctoris signum est non modo singularis benevolentiæ sed et æstimationis minime vulgaris.

S. Cyprianus
Rogatiano pecunias in pios
usus erogandas mittit.

13 S. Rogatiano pecunias a B. Cypriano datas et missas in pios usus distribuendas patet ex aliis litteris (incipiunt Cyprianus presbyteris et diaconibus, fratribus charissimis salutem) quibus commendat ut curam habeant viduarum, infirmorum et pauperum nec peregrinos negligant: Sumptus, inquit (2), suggeratis de quantitate mea propria quam apud Rogatianum compresbyterum nostrum dimisi. Quæ quantitas ne forte jam universa erogata sit, misi eidem per Narcissum acolythum aliam portionem, ut largius et promptius circa laborantes fiat operatio. Videtur hæc epistola eodem fere tempore quo alix binæ, de quibus egimus, scripta. Sed hic, quod in aliis plerisque obtinet, disputant eruditi. Alii cum Fello et Pearsonio illam ponunt ordine octavam et referunt ad mensem Martium vel Aprilem anni 250; ac proinde media veniret inter ambas S. Rogatiano nomine proprio missas; alii cum Pamelio et Baluzio, apud quos est ordine trigesima sexta, tardius scriptam censent; forte ideo quod significet sanctus præsul, persecutionem tum deferbuisse; timet enim Carthaginem redire, ne sit auctor rumpendæ pacis; hæc tamen integra non erat, cum addat: Quando ergo vos scripseritis rebus compositis, me venire debere.: tunc ad vos veniam (3). Sed aliunde nihil mihi obstare videtur, quominus dicamus hujusmodi mitigationem seu intermissionem severitatis primo, postquam secesserat Cyprianus, tempore obvenisse. Morcellus epistolam rejicit ad finem circiter anni 250 (4).

Eundem alibi
præclare commendat.

14 Præclarum rursus de S. Rogatiano habemus testimonium in Epistola 40^a ex Baluzii recensione, Felli 43^a. Ita nempe Plebi universæ scribit Cyprianus (5): Quamquam, fratres charissimi, Virtius, fidelissimus atque integerrimus presbyter, item Rogatianus et Numidicus presbyteri confessores et gloria divinæ dignationis illustres, sed et diaconi, boni viri et

ecclesiasticæ administrationi per omnia obsequia devoti, cum cæteris ministris plenam vobis præsentiae suæ diligentiam præbeant, et exhortationibus assiduís singulos corroborare, sed et lapsorum mentes consiliis salubribus regere et reformare non desinant, tamen ego quantum possum admoneo et quomodo possum visito vos litteris meis. Litteris, inquam, fratres charissimi: hoc enim quorundam presbyterorum malignitas et perfidia perfecit, ne ad vos ante diem paschæ venire licuisset etc. Ex postremis verbis intelligitur epistola scripta haud diu ante festa paschalia (probabiliter circa finem Februarii, vel initio Martii (6)) quæ, ut notat Pearsonius (7), secundum canonem Hippolyti hoc anno Domini Cyclo Solis viii littera Dominicali E, in vicesimum tertium Martii inciderunt (8). Constat præterea ex contextu datam epistolam paulo post abstentos Felicissimum hujusque asseclas, de quibus agam numero sequenti. Nihilominus præsumere licet, quæ de S. Rogatiano hic prædicantur, non solum spectare ad præsentis temporis adjuncta, sed ad omne fere illud spatium, quo duravit S. Cypriani secessus. Quare in vitæ compendio (supra n. 2.) diximus: S. Rogatianum una cum S. Numidico et Virtio invigilasse ne pastoris absentia graviora grex pateretur detrimenta.

15 Restat Paulo uberius dicendum de gestis S. Rogatiani in causa Felicissimi, cujus artibus schisma eruperat in ecclesia Carthaginensi. Schismatis initium adscribit Pearsonius anno 250; plerique, quos inter decessores nostri in Actis S. Cypriani (9) meliori ut nobis videtur nixi fundamento, ineunti anno sequenti (10). Inter epistolas S. Cypriani superstites atque de Felicissimo agentes, tres sunt in quibus expressa fit de S. Rogatiano mentio, quem docent una cum duobus episcopis et altero presbytero Vicarios a S. Doctore constitutos. Ex quo sane liquet quanti Rogatianum faceret beatus præsul Carthaginensis. Laudatæ epistolæ apud Baluzium ordine veniunt 38^a, 39^a et 40^a; apud Oxonienses 40^a, 41^a et 42^a. Prima est responsoria ad litteras nobis deperditas, quibus monebatur a vicariis suis S. Cyprianus de prorumpente Felicissimi schismate. Inscribitur autem Caldonio et Herculano collegis item Rogatiano et Numidico compresbyteris; monetque S. Cyprianus, eos pro se Vicarios missos, cum mandatis ut Felicissimum ejusque insigniores asseclas declararent abstentos, id est communione privatos.

16 Per secundam docemur jussa, superioribus litteris contenta, fuisse executioni mandata. Juverit illam, de cætero brevissimam, in extenso adscribere: Caldonio cum Herculano et Victore collegis item Rogatiano cum Numidico presbyteris. Abstinuimus a communicatione Felicissimum et Augendum; item Repostum de extorribus et Irenem Rutilarum et Paulum Sarcinatricem; quod ex annotatione mea scire debuisti. Item abstinuimus Sophronium et ipsum de extorribus, Soliassum budinarium. Notandum est autem primum, duobus supra nominatis episcopis addi tertium, nempe Victo-

Epistola ad
schisma Felici-
ssimi specta-
nt;

item altera et
tertia;

(1) Morcelli, Africa Christiana, t. II, p. 102. — (2) Migne, t. IV, col. 327. — (3) Ibid., p. 526. — (4) Africa Christiana, t. II, p. 109. — (5) Migne, ubi supra, col. 332. — (6) Vide Schœnemann, tom. I, p. 86. — (7) Annales Cyprianici ad an. 251

n. III. — (8) Confer. Art de vérifier les dates, p. 6. — (9) Tom. IV Sept. p. 247. — (10) Confer. Tillemont, tom. IV, pag. 611 et 613.

A rem, quem suspicatur Morcellius proximæ profuisse ecclesiæ, atque propterea advocatum; deinde hisce in litteris haud pauca esse obscura et propter varias lectiones incerta. Sic non facile capimus quo tendat pericope: Quod ex annotatione mea scire debuisti; ubi alii loco mea ponendum volunt nostra; et pro debuisti, Morelius, Pameliuſ et Felluſ legunt plurali numero debuisti: Felluſ quoque in titulo addit salutem, quæ vox apud alios desideratur. Nec mihi absurda est conjectura, scriptionem istam ad nos pervenisse mendosam, luxatam imo et mutilam. Nihil itaque mirum non convenire inter eruditos a quo, cui vel quibus hæc missa sit epistola, imo an vocari proprie epistola possit. Ego, ait Baluzius (1), non dubito quin sit Caldonii redditus Cypriano rationem eorum quæ ab eo et aliis Vicariis collegis suis gesta fuerant adversus Felicissimum et socios ejus. Itaque optima est lectio librorum qui habent «debuisti»: solus enim Caldonius scribit nomine suo et collegarum. Confer Tillemontium (2) qui non unam movet contra hanc sententiam difficultatem, ac tandem concludit, non esse epistolam, sed potius tabellam seu excommunicatōis sententiam publice affigendam; atque ita existimat tum ob rationes supra tactas, tum ideo præsertim quod non satis dignum videatur, ut de re tanti momenti summatim et jejune rescriberent ad episcopum suum vicarii. Morcellio (3) edictum est, quod ad Cyprianum et alios episcopos mitteretur. Baluzius Tillemontio assentiri non potest: est enim certo, inquit, epistola Caldonii; quod utique in quæstione manet. Non opus est pluribus prosequi hoc argumentum: sufficit enim pro scopo nostro quod constet ex ista sive epistola sive edicto vel tabella, obtemperatum fuisse a S. Rogatiano aliisque vicariis mandato, prioribus litteris S. Doctoris imposito de abstinendis Felicissimo ejusque sequacibus. Qui plura voluerit, adeat acta S. Cypriani (4). Tertia epistola ad plebem universam directa est, qua nuntiat Cyprianus vitandum Felicissimum cum suæ factionis quinque presbyteris, qui tum lapsis sine discrimine pacem dabant, tum seditionem et schisma adversum se concitabant. Exorditur a præclaro S. Rogatiani et aliorum quorundam encomio, quod descripsimus supra n. 14.

ex quibus discimus Rogatianum constitutum S. Cypriani vicarium.

C 17 His explicatis brevem subdo ex Morcellii opere narrationem de origine et progressu schismatis, ut clarius et uno veluti conspectu perspicatur quæ fuerint infausta tempestate illa, S. Rogatiani partes. Dum, inquit Morcelli (5), his populi, partim a recto tramite declinantis, moribus Cyprianus dolebat, gravius jam malum instabat a Felicissimo, cive Carthaginiensi opulento, eodemque christiano, laico (perperam a Baronio presbyter habetur (6)), at vitiis notato, et animo in Cyprianum infenso. Nec tamen videtur addendus quinque presbyteris illis qui electioni S. Cypriani obstiterant, quamvis non desint, qui ita sentiunt (7), inter alios Pearsonius ejusque abbreviator Schœnemannus (8). Forte anno (251) ineunte Carthaginem Cyprianus cum pecunia miserat episcopos duos

Caldonium et Herculanum, cumque his presbyteros suos spectatissimos Rogatianum et Numidicum, qui «necessitates fratrum» sumptibus ipsius «expungerent, simul etiam et ætates eorum et conditiones et merita discernere» quo de illis certior ipse fieret «et dignos» quosque ac virtutibus maxime commendatos in ecclesiæ usum atque solatium legere posset (9). Jam vero cum illi mandata, quæ receperant, diligenter persequerentur, ecce tibi improborum stipatus manu Felicissimus episcopos atque presbyteros coercere nititur, ausus intercedere «ne quis posset expungi,» neve census ullus institueretur; iis etiam qui ad stipem accipiendam accesserant «secum in monte non communicaturos, qui Cypriano obtemperare voluissent,» comminatur. Hæc in agro Carthaginiensi contigisse videntur, et «Montem» ille appellasse creditur prædium et domum suam in colle sitam, quæ tum fortasse christianis patebat, eo tutius convenientibus, quod in urbe sine periculo conventus tunc haberi non possent. Atque hæc interpretatio multo est communior verisimiliorque. Felluſ ait, nec tamen probat, agi de oppido, cui nomen Mons, quod supponit haud procul Carthagine situm. Alii, paucissimi numero legunt in morte (10). Pergit Morcelli: Ea porro ut Cyprianus rescivit, non ille, audacia hominis deterritus... auctoritatem suam impune contemni et pacem ecclesiæ inulto scelere turbare passus est; verum ad episcopos et presbyteros eosdem, quos illic vicaria potestate fungi jusserat, gravissimas litteras (est epistola 38 apud Baluzium) misit, quibus litteris et Felicissimo sacris interdicebat, et qui ejus adseclæ essent eidem pœnæ obnoxios minitabatur, nisi illum deseruissent... Nec vero mora interposita ulla est. Episcopi (Caldonius et Herculanus) convenere cum presbyteris (S. Rogatiano et Numidico) Victore quoque collega advocato, qui proximæ, ut arbitror, ecclesiæ præesset, edictumque hujusmodi proposuerunt, cujus exemplum et ad Cyprianum et ad alios episcopos mitteretur. Recitatur edictum seu epistola a nobis supra n. 16. Subdit Morcellius: Hactenus edictum quale ad nos pervenit. Cui plura tum nomina subscripta fuisse, facile admiserim. Eo autem promulgato, statim apparuit, quid Felicissimus moliretur: quinque enim presbyteri Carthaginienses, qui antea pontificatum Cypriano eripere conati fuerant, ii se Felicissimo ejus secessionis antesignanos præbuerunt... Horum suffragiis, ut gratiam referre viderentur, Felicissimus creatus est diaconus. Tradunt Pearsonius (11) et Schœnemannus (12) Felicissimum ad diaconatum a Novato elevatum fuisse citius, scilicet labente anno 250; auctumque hac dignitate cœpisse plebem a Cypriano avertere, auspiciatumque suum esse schisma: ast hæc perperam, ut recte monet Tillemontius (13). Mensibus quatuordecim in secessu transactis rediit sanctus Cyprianus Carthaginem, post pascha anni 251, quod incidit in diem 23 Mart. Cumque ad eum plures convenissent episcopi

(1) Migne, tom. IV, col. 531. — (2) Ubi supra p. 612 nota xxii. — (3) Africa Christiana, tom. II, pag. 111 n. iv. Brixiae, 1817. — (4) Tom. IV Sept. p. 250. — (5) Africa Christiana, pag. 110 — (6) Tillemont Mém. tom. IV, pag. 611. Conf. Acta S. Cypriani pag. 247 et seqq. — (7) Ibid pag. 56. —

(8) Tom. I, p. 85. — (9) Migne t. IV. cl. 529. Cyp. Epist. 38; apud Felluſ 44. — (10) Conf. Acta SS. tom. IV. Sept. p. 249. — (11) Annales Cyprianici pag. 25. — (12) Bibliotheca historico litteraria tom. I. pag. 85. — (13) Mémoires, tom. IV, pag. 614.

AUCTORE
B. B.

cum eis habuit concilium Carthaginense I, in quo communi omnium sententia Felicissimus ejusque asseclæ iterato percussus anathemate est.

Memoria in
fastis sacris,

18 Superest ut referamus, quæ in fastis sacris de SS. Rogatiano et Felicissimo habentur. Notemus primum eorum nomina præteriri in martyrologio ecclesiæ Africanæ, quod concinnavit Morcellius ex veterum tabulis et ad calcem tomæ secundæ operis sui edidit in lucem, monens se id præcipue spectare, ut eorum in primis, qui olim ecclesiam Africanam sanguine suo nobilitassent nomina, recognosci... facile possent (1). Vacant autem dies xxvi et xxvii octobris. Et observat Sollierius in Usuardum ad hunc diem : Rogatianus et Felicissimus apographis Hieronymianis, Bedæ, Floro, Rabano, Wandelberto præteriti, ab auctore Romani parvi (quod Rosweyodus noster edidit) primum consignantur his verbis : « In Africa, Rogatiani presbyteri et Felicissimi martyris. Fusius eosdem annuntiat Ado Viennensis : Apud Africam natalis sanctorum martyrum Rogatiani presbyteri et Felicissimi, qui persecutione Decii et Valeriani, illustri sunt martyrio coronati. De quibus etiam scribit beatus Cyprianus in epistola ad Confessores his verbis : « Ut sequamini » inquit, « in omnibus Rogatianum presbyterum gloriosum senem, viam vobis ad gloriam, nostri temporis religiosa virtute et divina dignatione facientem, qui cum Felicissimo fratre nostro quieto semper et sobrio excipiens ferocientis populi impetum, primum vobis hospitium in carcere præparavit, et metator quodammodo vester nunc quoque vos antecedit. » Usuardus Adonem ad amussim sequitur, nisi quod verba S. Cypriani non adscribat. Ita etiam Notkerus, sed phrasi diversa (1) : Apud Africam sanctorum martyrum Rogatiani presbyteri et Felicissimi, qui passi sunt sub Decio et Valeriano. In Romano omittitur Decius cujus loco, ponitur Gallienus : In Africa sanctorum martyrum Rogatiani presbyteri et Felicissimi, qui in persecutione Valeriani et Gallieni illustri martyrio coronati sunt; de quibus etiam scribit sanctus Cypria-

nus in epistola ad Confessores. Notat vero Baronius in hunc locum : De his item Beda (id perperam : silet namque Beda de Sanctis nostris) Usuardus, Ado et alii... Vixit iisdem temporibus alius ejusdem nominis Felicissimus, sed meritis infelicissimus; qui signifer schismaticæ factionis, cum suis sociis a S. Cypriano abstentus est... Fuit insuper alius Rogatianus, qui cum Donato passus est in Galliis, de quo Gregorius Turonen.

19 In memoratis hactenus martyrologiis SS. Rogatianus et Felicissimus diserte prædicantur martyres, an autem revera tales sint, non una dubitandi suppetit ratio. Ex Cypriani epistola 81, ait Sollierius, potissimum eruisse videntur martyrologi nostri, quod de « illustri martyrii corona » prædicant; an satis certo, non ausim asserere : nam si vera sunt quæ accurate observat Tillemontius; passus quidem constat Rogatianum et Felicissimum primo ipso « ferocientis populi impetu, » at in tormentis vitam posuisse, non item... Castellanus contra, nullum ejus rei fundamentum se reperisse rotunde testatur. Quibus ex verbis satis apparet in quam Sollierius inclinet sententiam. Ex dictis per decursum hujus Commentarii constat utique SS. Rogatianum et Felicissimum præclare decertasse pro Christi nomine; ærumnas carceresque passos; non autem mortem obiisse. Nec proinde proprio sensu martyres dicendi sunt, bene vero confessores, prout moris ea tempestate erat vocare illos, qui fidem strenue in persecutione confessi erant, non tamen usque ad internecionem : nam supervixisse sanctos Pugiles nostros Decianæ procellæ, vix non mihi certum est : nec ulla suppetit ratio satis idonea, quæ suadeat sequenti aliquo turbine violenter abreptos. Ubi autem et quando diem clauserint, incompertum prorsus est. Perperam itaque a recensitis supra martyrologis passio adscribitur Decianæ vel Valerianæ et Galenianæ persecutioni. Nec opus est nobis disputare an in una potius quam in alia coronati fuerint; cum valde probabile nobis sit eos ærumnis et carceribus fortiter sub Decio toleratis superstites, in pace postea obiisse.

ubi perperam
Martyres dicuntur.

(1) Africa Christiana, tom. II, p. 337. — (2) Apud Cansi-

sium, tom. III, p. 185.

DE SS. ARTEMIDORO, BASILIO, GLYCONE ET LEPTINA,

MARTYRIBUS ECCLESIAE ORIENTALIS,

V. D. B.

SYLLOGE.

Ex Menæis græcorum aliisque fastis Constantinopolitanis, Hierosolymitanis et Slavicis.

TEMPORE
INCERTO.
SS. Artemidorus et Basilius,
simul gladio
occisi,

In Actis hisce nostris sanctorum breviter ex fastis sacris græcis dictum est ad diem 9 septembris de S. Artemidoro, qui igne consummavit martyrium (1) et ad diem 20 ejus-

dem mensis de SS. Artemidoro et Thalelæo, seu Thalo, qui, quod Dianam adorare nollent, gladio interfecti sunt (2). Ab his diversus est S. Artemidorus, qui hodie in fastis patriarcha-

(1) Acta SS, tom. III Septembris, p. 366. — (2) Ibid.,

tom. VI Septembris, p. 148 et 149.

tus

A tus Constantinopolitani celebratur; quum non ut primus igne, sed ense occisus sit; neque ut secundus socium habuerit S. Thalelæum, sed S. Basilium : quo accedit natales plus integro mense distare ab se invicem. Porro in Menæis græcorum impressis legitur ad hanc diem : Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ οἱ ἅγιοι μάρτυρες Ἀρτεμίδωρος καὶ Βασίλειος ξίφει τελειοῦνται.

Στίχ. Ἀρτεμίδωρος, ὃ τέλους ψῆφος ξίφος
Σύναθλον εἶχε Βασίλειον πρὸς ξίφος.

Quod est : Eadem die sancti martyres Artemidorus et Basilius ense consummantur. Sequentes autem versiculos ita vertit Siberus (1) :

Artemidorum sectio ferri necat :

Commilitonem nactus est Basilium.

B Idem ambo referuntur in codice slavico Ostromirano sæculi xi et in Menæis mss. Mazarinianis; sed et in Menæis Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, signatis O. n. 148 et T. n. 346, eis sociantur SS. Glycon et Nestor his verbis : Ἀθλησὶς τῶν ἁγίων μαρτύρων Βασιλείου, Ἀρτεμίδωρου, καὶ Γλύκωνος, καὶ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νέστορος; quod est : Passio sanctorum martyrum Basilii, Artemidori et Glyconis et sancti martyris Nestoris. Quæ eadem verba in Menæis Sirmundianis leguntur, nisi quod Nestor absit. Præterea in codice Naniano græco CLXVI, quem Mingharellius (2) recensuit, et in Menologio Hierosolymitano sæculi x, quem edidit Scholzius (3), proxima die, 27 octobris, occurrit memoria τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νέστορος καὶ Ἀρτεμίδωρου; qui ambo sancti, sed interpositis SS. Capitolina et Eroteide distincti, occurrunt etiam in Menæis mss. græcis monasterii S. Marci patrum Prædicatorum Florentiæ. De Nestore, quem in prætermissis ad præsentem diem jam memoravi, nil est quod dicam.

(1) Martyrologium metricum ecclesiæ græcæ, p. 349. —

(2) Græci codices mss.. apud Nanios Venetiis, p. 369. —

2 Neque S. Glycon ad SS. Artemidori et Basilii societatem spectat, sed singularis est martyr, qui in Menæis græcorum singulari honestatur disticho :

Στίχ. Ξίφει προτείνας μάρτυς αὐχένα Γλύκων,

Σπουνδὴν γλυκεῖαν αἷμα σου Χριστῷ χέεις.

Quos versiculos sic latine vertit idem ille Siberus (4) :

Ferro caput læte scindendum das, Glycon :

Fusus cruor libamen est gratum Deo.

Qui S. Glycon cum alio nullo confundi potest, siquidem alius nullus in synaxariis aut menæis homonymus occurrat. Quibus addere placet S. Leptinam, quæ in solis Menæis græcorum impressis nobis obvia facta est, cum hac laude quod eadem die sancta martyr Leptina, per terram protracta, vitam finivit : τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἡ ἁγία μάρτυρ Λεπτίνα κατὰ γῆς συρομένη τελειοῦται; cum hoc disticho, latine verso a Sibero (5) :

Στίχ. Ἐν γῇ συρεῖσα χερσὶ δυσσεφρόνων

Ἀφῆκεν εἰς γῆν Λεπτίνα σάρκος πάχος.

Raptatur in terra lacertis impiis,

Linquens humo Leptina molem corporis.

E Quæ quidem, ut alia pleraque, parum salis habent; sed eo tamen valent ut quo mortis genere martyrium suum perfecerit sancta femina cognoscamus : quod de SS. Artemidoro, Basilio et Glycone etiam observandum est. Verum quo loco aut quo tempore singuli Christo victimæ ceciderint, hactenus latet; sed quum quotidie novi prodeant orientales libri, non omnis evanuit spes ut aliquando deveniamus in notitiam gestorum plurium calitum, qui primitus Constantinopoli non colebantur, sed a sæculo ix paulatim extrinsecus accesserunt, nomen in fastis sacris regiæ urbis obtinentes.

(5) De menologiis duorum codicum græcorum, p. 8. —

(4) Martyrologium metricum, p. 349. — (5) Ibid., p. cit.

DE S. AMANDO, CONF. PONT.,

PRIMO EPISCOPO ARGENTORATENSI,

COMMENTARIUS HISTORICUS ET CRITICUS.

§ I. S. Amandus, primus Argentoratensis episcopus, an diversus a S. Amando Trajectensi.

PVST ANNUM
CCCXLVI.
S. Amandus,
qui sæculo x
Argentoraten-
sis apostolus
habebatur,

Quum circa annum Christi 980 (1) anonymus Lutrensis monachus S. Deicolæ, Lutrensis haud procul a Luxovio in comitatu Burgundiæ olim abbas, antea vero S. Columbani discipuli, vitam a se conscriptam publici juris faciebat, fidei christianæ apud se satores et civitatis suæ patronos reputabant colebantque Argentoratenses SS. Amandum, Justinum, Arbogastum, Florentium et alios nonnullos. Biographus enim ille, recensens capite primo potiores sanctos, qui in variis Galliarum locis honores ecclesiasticos tunc temporis accipiebant, videlicet Parisiis, Turonibus, Pictavis, Lemovicis, Bituricis, Aurelianis, Flo-

riaci, Lugduni, Remis, Suessione, Tulli, Metis et Treviris, priusquam Vesontionem deveniat, hæc de Argentoratensibus apostolis et patronis effatur (2) : Nec incuriose prætereundum videtur cis Vosagicas Alsatix partes, quarum caput atque decus omne civitas Argentina dignoscitur, quæ vulgarico vocabulo Strazburch vocatur; quæ, exceptis reliquiis principalibus, proprios se gaudet possidere patronos, quos a Domino suscepit veræ fidei fundatores et divini verbi prodigos seminatores, id est Amandum, Justinum, Arbogastum, Florentium et alios nonnullos, quorum nomina in beati ordinis albo superna illa regia

(1) Cfr Grandidier, Hist. de l'Église de Strasbourg, tom. I,

pag. 140. — (2) Acta SS. tom. II Januarii, pag. 201.

sine

AUCTORE
V. D. B.
et S. Glycon,
capite ampu-
tato, sancta-
que Leptina,
humi tracta,
hac die colun-
tur ob orien-
talibus.

AUCTORE
V. D. B.

et in capite
catalogorum
illius sedis
antistitem col-
locabatur,

* trinus

falso a multis,
maxime a
Schœpflino,
qui diu aliter
sensit,

sine fine tenet caraxata seu scripta. Planum itaque est illos quatuor beatissimos viros sæculo x inter sanctos recensitos fuisse; eorum corpora in diocesi Argentoratensi præter alias reliquias principales servata fuisse; eosque demum episcopos Argentoratenses fuisse habitos et quasi apostolos.

2 Conveniunt hæc cum iis, quæ Erckenbaldus, Argentoratensis ab anno 965 ad 994 episcopus, paulo ante mortem de decessoribus suis ligata oratione scripsit, in hæc verba exorsus (1):

Alpha nitet dignus pater hujus sedis AMANDUS; JUSTUS justitiæ post additur assecla summæ: Hinc MAXIMINUS baculatur in ordine tritus*: Et VALENTINUS pastori tunc benedictus:

SOLARIUS tandem cathedram possedit eandem. In Catalogo autem episcoporum Argentoratensium, scripto (ut videtur) sæculo xii, veniunt (2) hæc prima nomina Argentoratensium episcoporum. Sanctus Amandus. Justus. Maximinus. Valentinus. Solarius. Arbogastus. Florentius. Et in alio, qui desinit ad annum 1299 (3): Hic incipiunt omnia nomina episcoporum Argentoratensium: Sanctus Amandus primus. Sanctus Justus, secundus episcopus. Maximus tertius, et sic per ordinem usque ad finem. Valentinus. Solarius. Sanctus Arbogastus. Sanctus Florentius; atque in tertio (4) Maximinus etiam, Valentinus et Solarius sancti appellantur. Convenit itaque S. Amandum primum fuisse Argentoratensem episcopum. Quibus accedit ipsa corporis præsentia: cujus fata inferius explicabimus.

3 Quæ si sola essent, sufficerent plane ad demonstrandum S. Amandum, Argentoratensem episcopum, diversum esse a S. Amando, antistite Trajectensi. Verumtamen ambo olim confusi fuerunt, donec medio sæculo xvi Henschenius in Vita hujus S. Amandi ad diem 6 februarii ambos a se invicem discrevit, tanta auctoritate ut mirum sit postmodum exstitisse viros graves, qui Trajectensem præsulem episcopatus Argentoratensis auctorem esse voluerint. Fuerunt tamen; quos inter nullus majorem doctrinæ laudem nactus est quam Schœpflinus. Non tamen semper hanc sententiam secutus est eruditus vir. In Illustribus ex Clodovei historia controversiis, quam dissertationem anno 1725 publici juris fecit (5) et in Commentationibus historicis et criticis anno 1741 denuo edidit (6), aperte docuerat episcopatus Argentoratensis jam in quarto sæculo reperiri vestigia; similiter in Dissertatione de monumento Tribocorum, quam anno 1738, die 21 februarii, Parisiis publice legit, quum memorasset Nolitiam imperii, circa annum 400 conscriptam, addiderat (7) paulo post Argentoratum, quum ibidem prævaluisset christiana fides, sedem episcopalem inferioris Alsatiæ seu veterum Tribocorum factam esse; et demum, quum anno 1748 rogatu cardinalis de Rohan, Argentoratensium episcoporum catalogum, novo Rituali præfigendum, conscripsit, sæculo iv et cathedræ episcopalis Argentoratensis natalem et S. Amandi,

primi præsulis, ordinationem consignavit (8). D

4 Sed triennio post, quum Colmarix prius Alsatiæ illustrata volumen in lucem dedit, alia omnino placita tuitus est, scilicet sæculo iv nullum fuisse Amandum, Argentoratensem episcopum, et Erckenbaldum carmine suo non putatitium illum sæculi iv, sed Aquitanicum sæculi vii intellexisse Amandum, qui Trajecto-Mosanus episcopus a Dagoberto in Alsatiam vocatus est. Duabus hoc, inquit (9), ex rationibus statuo: I Nonnisi unum Amandum quum memoret Erckenbaldus, ille sane intelligendus, qui miraculis apud Alsatas claruit, qui in catalogo celebratur sanctorum, quem Alsatici mediæ ætatis annales certatim loquuntur; alter enim sæculi iv nec sanctis adscriptus, nec ulla re gesta celebris est. II Amandum inter et Arbogastum nonnisi quatuor episcopos Erckenbaldus posuit: qui vero possibile est ut tribus integris sæculis nonnisi quatuor antistites episcopale solium Argentoratense occupaverint? Quod posterius argumentum plane ludicrum est, quum omnium fere sedium antiqui episcoporum catalogi, atque etiam Liberianus Romanorum pontificum, hiulci sint, quod veterum præsulum nomina, maxime si cultu ecclesiastico carerent, oblivione et socordia oblitterata fuerunt. Quid, quod (ut loco suo dicemus) Argentoratus, quum sæculo v Germanorum incursionibus periit, non potuit suam non amittere episcopalem cathedram? ita ut integer forte sit Argentoratensium præsulum laterculus; licet inter SS Amandum et Arbogastum tria tantum sint nomina, quorum memoria ad nos pervenerit.

5 Neque prior ratio ullius ponderis est. Primo enim S. Amandus Trajectensis numquam fuit Argentoratensis episcopus; adeoque, quum Erckenbaldus hoc versu:

Alpha nitet dignus pater hujus sedis Amandus, aperte de primo Argentoratensi episcopo loquitur, non temere ei affigendus foret putidus error. Secundo in pluribus S. Amandi Trajectensis Vitis, in quibus res ejus accuratissime explicantur, nedum narretur eum Argentoratum abivisse ibique episcopali munere functus esse, ne vestigio quidem indicatur eum aliquando ad has partes iter deflexisse. Tertio quum S. Amandi Trajectensis existerent Vitæ plures, nil erat quod Utho, qui ante Erckenbaldum Argentoratenses infulas gessit, ejus Vitam conscriberet; atqui Guilielmus Eisengrinus, qui medio sæculo xvi bibliothecam quam vocant ecclesiasticam molitus est, meminit ab illo Uthone præter Vitam S. Arbogasti, quam decessores ad diem 21 julii ediderunt (10), scriptam fuisse Vitam S. Amandi, episcopi utique Argentoratensis. Et licet hæc non obvia sit in appendice ad Historiam Lombardicam seu Legendam auream, quæ annis 1491, 1492 et 1496 Argentorati et anno 1516 Hagenawi (11) excusa est, et licet Henschenius noster (12), Galliæ Christianæ scriptores (13), et Philippus Grandidier (14), frustra in hanc Vitam quæsierint, neque melior nostra fuerit fortuna,

confunditur
cum S. Aman-
do, episcopo
Trajectensi.

E

Ut testimonio
Erckenbaldi,
silentio bio-
graphorum S.
Amandi Tr.,
scriptione Vi-
tæ S. Amandi
Arg., per U-
thonem, duo-
rum corporum
existentia

F

(1) Boecler, Kulpis et Schilter, Scriptores rerum germanicarum, part. III, pag. 120; J. F. Boehmer, Fontes rerum Germanicarum, tom. III pag. XIII et 1. — (2) Ap. Boehmer, tom. cit. pag. XIII. — (3) Ibid. pag. 5. — (4) Ibid. pag. XVI. — (5) Num. XIV, pag. 17. — (6) Num. XIV, pag. 581. — (7) Mémoires de l'académie des inscriptions, tom. XV, pag. 458. — (8) Ap. Grandidier, Histoire de l'Eglise de Stras-

bourg, t. I, pag. 75 et 76. — (9) Alsatia illustrata, tom. I, pag. 537. — (10) Acta SS. tom. V Julii, pag. 168 et seqq. — (11) Exemplaria sunt in Museo nostro. — (12) Acta SS. tom. I Februarii, pag. 829. — (13) Tom. V, col. 777 et 789. — (14) Hist. de l'Eglise de Strasbourg, tom. I, pag. 74 et 75, 126 et 127.

A nemo tamen fidem Eisengrino denegat; quin etiam ejus auctoritate Possevinus (1), Vossius (2), Fabricius (3), Cangius (4) et Rivetus (5) Uthoni, medio sæculo x Argentoratensi præsuli, adscribunt S. Amandi Vitam; censes eam nunc esse deperditam. Quarto S. Amandi Trajectensis corpus servabatur Elnone in finibus Belgii, sancti vero Amandi Argentoratensis in hac ipsa sua diœcesi: neque de reliquiis aliquot hic cogitare licet, quæ alibi sæpe corpus dicuntur; sed integrum corpus, ut nil nisi os brachii deesset, apud Argentoratenses fuisse atque etiamnum esse suo loco apparebit.

et novitate illius opinionis, quæ sæculo xv antiquior non est:

6 Quinto Alsatici medii ævi annales nequaquam certatim loquuntur de S. Amando Trajectensi; recentior ille error est, neque sæculo xv antiquior. In Calendario enim, (quod titulo Martyrologii Germanici edidit Beckius, sed quod kalendarium monasterii virilis diœcesis Argentoratensis esse ex una parte nomina presbyterorum et monachorum, inscripta Necrologio, ex altera festa S. Aureliæ, virginis Argentoratensis, SS. Arbogasti et Florentii, episcoporum Argentoratensium, S. Attalæ, abbatissæ S. Stephani Argentoratensis, et S. Othiliæ, abbatissæ Hohenburgensis, in diœcesi Argentoratensi, manifestum faciunt), ad diem 6 februarii occurrit quidem S. Vedasti nomen, sed nequaquam S. Amandi (6); quod et secundo loco apparet in Rhenaugiensi diœcesis Argentoratensis kalendario (7); neque alibi uspiam idem recurrit. Abest quidem etiam S. Amandi Argentoratensis nomen; sed quum illud semper obscurum fuerit, S. Amandi vero Trajectensis memoria semper celebris exstiterit, alia utriusque est conditio. Quod argumentum vel solum sufficeret ad persuadendum S. Amandum Trajectensem Argentorati numquam versatum esse, nedum episcopus illic fuerit. Quod vero error, qui in ambobus in unum confundendis positus est, sæculo xv antiquior non est, testem habemus ipsum Schœpflinum (8); qui, ubi eos quibus nitatur recenset, primum producit Kœnigshovium, sæculi xv chronographum, qui in Chronico Argentoratensi latino ms. (Germanicum enim edidit Schilterus) ad primum Erckenbaldini carminis versum hoc adjecit scholium: « Hic Amandus erat primus episcopus Argentinensis. Obiit anno Domini dcxx, ut legitur in Lombartica, (immo Lombardica,) historia. Sed in legendis aliis legitur quod fuerit temporibus Dagoberti, regis Francorum, qui incepit regnare anno Domini dcxxxii (immo 622 in Austrasia, et 628 in monarchia) et regnavit annis xxxiv (immo usque ad annum 638); cujus filium Amandus baptizavit (anno 635 Aurelianus), ei nomen Sigeberti imponens. Quem S. Arbogastus postea a morte suscitavit. » Ejusdem sententiæ est, sic pergit Schœpflinus, Jacobus Wimphelingius (9), centum fere annis post Kœnigshovium vivens. Consentientes denique sunt Gaspar Bruschi (10), Franciscus Guillimannus (11) et Gabriel Bucelinus (12). Quidni addidit Schœpflinus in Breviariis Argentinensibus, annis

1478 et 1489 excusis, ad diem 26 octobris exstare lectiones, desumptas ex Vita S. Amandi Trajectensis, sed translatas ad S. Amandum Argentoratensem (13)? quasi scilicet Dagobertus Trajecto evocatum novæ Argentoratensi cathedræ imposuerit.

7 Sed neque ex hoc loco, neque ex recensitis a Schœpflino scriptoribus quidquam aliud colligi potest, nisi quod sæculo xv ambo sanctissimi viri inter se confunderentur et ut unus Acta alteri attributa fuerint. Quæ res nequaquam rara est: certe ex quo tempore Acta sanctorum illustranda denuo assumpsimus, occurrit nobis ad diem 16 octobris Passio S. Symphoriani, martyris Augustodunensis, mutato nomine, traducta ad S. Silvanum, martyrem Agedunensem (14), et biduo post ad S. Caprasium, episcopum Agennensem (15). Sed nullum forte splendidius exemplum est quam quod Acta S. Othiliæ, Hohenburgensis abbatissæ in Alsatia, afficta sunt S. Adelæ, quæ in Orp-le-Grand, diœcesis Mechliniensis vico, festive colitur die 30 mensis junii (16); et quidem nunc in illa parochia ostenduntur septem ecclesiarum loca, in Vita S. Othiliæ designata, monasterii sedes et reliqua omnia, quæ numquam extra Alsatiā visa sint. Hinc pronum erat ut ii sancti, quibus eadem adscriberentur gesta, maxime si homonymi essent, in unum conflarentur; sane ad diem 12 februarii hujus rei specimen habes in S. Eulalia Barchinonensi et in S. Eulalia Emeritensi: quarum Acta confusa essent, confusæ etiam fuerunt personæ (17). Sed nil in hac nostra palæstra solemnius est, ut jam pridem animadvertit Henschenius (18). Ex illis itaque nil prorsus colligi potest ut statuatur S. Amandum Trajectensem auctorem fuisse cathedræ episcopalis Argentoratensis aut eum umquam in ea sedisse; ita ut integra omnino sint argumenta, quibus initio indicavimus Argentoratensem præsulem singularem virum esse, a Trajectensi episcopo plane diversum.

Sæpius factum est ut unus sancti Vita alteri applicita fuerit.

8 Quæ res multo etiam luculentius ostendi potest ex ejus præsentia in Coloniensi synodo, anno 346 adversus Euphratem, Coloniensem antistitem, habita. Sed de Coloniensi concilio tot exstiterunt controversiæ ut sigillatim de eo disserendum videatur; tanto magis quod non ita pridem gravissima emergerunt documenta, quibus difficultas, quæ adversus conventum illius Acta movebatur, de medio plane tollitur.

Distinguuntur maxime ambo SS. Amandi, quod Argentinensis anno 346 concilio Coloniensi interfuit.

§ II. Interfuit S. Amandus concilio Agrippinensi, a quo damnatus fuit Euphrates episcopus. Oppositæ de hoc concilio sententiæ.

Post consulatum itaque Amantii et Albinii, id est anno 346, iv idus majas, cum consedisent episcopi in Agrippinensium civitate, id est Maximinus Trevirorum, Valentinus ab Arelato, Donatianus Cabillonorum, Severinus Seno-

Concilio Coloniensi anno 346 interfuit S. Amandus et consensus in depositionem Euphratæ, qui

(1) Apparatus sacer. tom. II, pag. 346. — (2) De scriptoribus historicis latinis, edit. alt., pag. 346. — (3) Biblioth. med. et inf. latinis, vº Utho. — (4) Index auctorum, vº Utho. — (5) Hist. litt. de France, tom. VI, pag. 304. — (6) Martyrologium Ecclesiæ germanicæ, pag. III et seqq. — (7) Gerbert, Monumenta veteris liturgiæ allemanicæ, part. I, pag. 457. — (8) Alsatia illustrata, tom. I, pag. 337. — (9) Catalogus epi-

scoporum Argentinensium, pag. 7 et seqq. — (10) De episcopis Germaniæ, p. 53. — (11) De episcopis Argent., p. 69. — (12) Germania sacra, part. I, p. 7. — (13) Cfr Acta Sanctorum, tom. I Februarii, p. 829. — (14) Ibid., tom. VII Octobris, p. 825 et seqq. — (15) Ibid., tom. VIII Octobris, p. 816. — (16) Ibid., tom. V Junii, p. 587. — (17) Ibid., tom. II Februarii, p. 576. — (18) Ibid., p. 742. Cfr t. VIII Oct., p. 323.

AUCTORE
V. D. B.
*Christi divi-
nam naturam
coram pluri-
bus et ipso S.
Athanasio ne-
gaverat.*

num, Optatianus Tricassium, Jesses Nemetum, Victor Vangionum, Valerianus Autisiodorensium, Simplicius Augustodunensium, AMANDUS ARGENTINENSIS, Justinianus Rauracorum, Eulogius Ambianorum, Servatius Tungrorum, Dyscolius Rhemorum : consentientibus et mandantibus Martino, episcopo Moguntiacensium, Victore Mediomatricorum, Desiderio Lingonicæ, Panchario Vesontiensium, Sanctino Articlavorum, Victorino Parisiorum, Superiore Nerviorum, Mercurio Suessionum, Diopeto Aurelianorum, Eusebio Rothomagensium; cumque recitata fuisset epistola plebis Agrippinensium, sed et omnium castrorum Germaniæ secundæ, de nomine Euphratæ, qui Christum Deum negavit (1); episcopi illi singuli ordine suo sententiam adversus Euphratem dixerunt; quos inter Amandus episcopus dixit : Siquidem in præsentia, quando Euphrata a quinque episcopis sententiam accepit, me inter ipsos fateor esse consentaneum; qui epistolis meis ad eundem deponendum consensi, secundum falsam doctrinam ipsius, qui Christum Dominum Deum

B negat, merito in ipsum sententiam collatam esse constat : ad cujus damnationem sententio. Reliqui similia dixerunt. Quædam tamen singularia Jesses, episcopus Nemetum seu Spirensium, protulit. Non solum, inquit, epistolis omnium ecclesiarum, quæ audierunt Euphratam negare Deum Christum, sed quod ego ipse auribus meis audivi sub præsentia Martini, consenioris nostri, et Metropii presbyteri, et Quintini presbyteri, et Victoris diaconi, ideo consensi illum jure esse depositum. Et Servatius, episcopus Tungrensis, dixit : Quid fecerit, quidve docuerit Euphrata pseudoepiscopus, non opinione, sed veritate cognovi, pro finitimi loci conjuncta civitate : cuique publice et domestice obstiti sæpe, cum ille Christum Deum negaret, audiente (in Vita S. Servatii cognoscente) Athanasio, episcopo Alexandrino, et presbyteris et diaconibus plurimis. Et idcirco censeo christianis episcopum eum esse non posse, quia Deum Christum sacrilega voce negavit : neque illum Christianum esse judicandum, qui ejusdem confinitimus fuerit inventus.

C
Acta illius concilii jam pridem nota et merito optimis criticis probata.

10 Qui voluerunt olim nullam hujus synodi Actis fidem adhibendam esse, non potuerunt tamen eis antiquitatis laudem denegare, quippe quæ lecta fuerint ab antiquo S. Servatii biographo (2), a biographo S. Severini, Euphratæ successoris, qui biographus sæculo viii vixit (3), atque etiam ab anonymo, qui sæculo viii S. Maximini, Acta a Bollandianis edita (4), conscripsit; quibus accedunt alii recentiores, illis monumentis usi (5). Quibus manifestum est Acta illius synodi in episcopalibus tabulariis servata esse, priusquam Normanni alique barbari Rheni et Mosæ ripas vastarunt. Sed et forma ejus talis est ut etiam acerrimi sinceritatis horum Actorum oppugnatores, Hedderichium intelligo et Molkenbuhrium (6), consentiant ea sæculo iv ab Arianis scripta et conficta esse, quo Euphratæ, fortissimi eorum adversarii,

memoriam perderent; non secus ac Liberii papæ, D Hosii Cordubensis, Potamii Ulyssiponensis, Phœbadii atque etiam S. Servatii Tungrensis; a quibus tamen recedit Binterimius (7), ea sæculo viii aut ix ficta fuisse volens. Verum qui in colligendis et tractandis conciliorum actis omnium fuerunt diligentissimi, ii unanimi fere ore, licet nodum insolubilem faceret assignatum synodo Sardicensi tempus, receperunt Acta concilii Coloniensis uti pura et sincera, quod eorum forma ita medium sæculum iv sapit atque omnia adeo sint accurata, ut nil simile umquam fecisse censi possit falsarius. Quos inter recenset Grandidier (8) Petrum de Marca, Dionysium Petavium, Joannem Launoyum, Petrum Pithæum, Godefridum Henschenium, Ægidium Bucherium, Balthazarem Bebelium, Christophorum Browerum, Hermannum Conringium, Davidem Blondellum, Antonium Pagium, Renatum Franciscum Slusam, Carolum Cointium, Ulricum Obrechtum, Ludovicum Laguille, Jacobum Longuevallium, Augustinum Calmetum et Dominicum Mansium.

11 Et quidem Actorum forma eorumque anti- quitas, monumentis sæculi viii et ix nixa, tanti sunt ponderis ut nemo umquam de eorum sinceritate plus dubitasset quam de Actis collationis Carthaginensis cum Donatistis; nisi cum synodo Sardicensi, quæ anno 347, non multo post Coloniensem conventum, habita censebatur et a cujus patribus honorifico munere auctus fuerat ille idem Euphrates Coloniensis, pugnare visa essent : quem offensionis lapidem alii tollere studuerunt, statuentes contra Actorum S. Severini fidem in cathedra Coloniensi duos Euphratas, nempe Ephriatam, qui et Euphraxius et Euphrasius, a patribus Coloniensibus damnatum, et Euphratam, maximo honore habitum a synodo Sardicensi; alii errorem esse contententes in conscribendis, præfixis concilii Coloniensis Actis; alii legendum arbitrati : Post consulatum Amantii et Albinii [anno] quarto, idus majas (idibus majis); Mansius demum, nixus chronico Alexandrino, de quo plura dicemus inferius, synodum Sardicensem alligans extremo anno 344, aliquot mensibus post in hæresim lapsum esse Euphratem et anno 346 in concilio Coloniensi depositum : sed quum hoc Chronicum passim erroribus inspersum sit, minus valebat ad fidem faciendam. Quæ quamvis ita essent, præstantissimi quique scriptores persuadere sibi non poterant concilii Coloniensis Acta spuria esse. Sed postquam Curetonus anno 1848 Londini syriace, et cardinalis Majus (9) anno 1853 Romæ syriace et latine atque etiam Mignius (10) anno 1857 Parisiis latine edidit epistolas Heortasticas seu festivas S. Athanasii viginti septem, cum præmisso Chronico item festivali, in quo S. Athanasii annua gesta accuratissime designantur, plane evanuit illa difficultas; quum nunc certum sit Sardicensem synodum, quæ tantam fiduciam demonstravit Euphratæ Coloniensi, habitam fuisse anno 343, triennio ante Coloniense concilium : quod intervallum amplum satis est ut Euphrates, quemadmodum tot alii, seduci se siverit ab Arianis et

Alii aliter ea conciliare tentarunt cum synodo Sardicensi, quam falso anno 347 habitam putarunt.

(1) Labbe, Collectio conciliorum, tom. II, col. 615 et seqq. — (2) Ibid. col. 618. — (3) Grandidier, Hist. de l'Église de Strasbourg, tom. I, p. 66. — (4) Acta SS. tom. VI Maii, p. 875. — (5) Bertharius, Jucundus, Ægidius, scriptor Historiæ Trevirensis etc. ap. Biuterim, Geschichte der deutsche Conci-

lien, tom. I, p. 359. — (6) Ap. eundem, tom. cit. p. 364. — (7) Ibid. p. 376. — (8) Hist. de l'Église de Strasbourg, tom. I, p. 66 et seqq. — (9) Patrum nova bibliotheca, tom. VI, p. 1 et seqq. — (10) Patrologia græca, tom. XXVI, col. 1359 et seqq.

AUCTORE
V. D. B.

A in eorum placita consenserit. Quod argumentum jam explicabimus necessaria diligentia: decessoribus scilicet nostris semper persuasum fuerat sincera esse Agrippinensis concilii Acta; sed quum Binterimius eo impetu et rationum pondere illa aggressus esset, quo nil validius excogitari posse videretur, in sententiam suam traxit collegam meum, Josephum Van Hecke; qui pro veritatis amore, quam ab hac parte stare arbitrabatur (nondum enim nova documenta in manus nostras devenierant), a decessorum placitis recessit (1).

§ III Præcipuæ res S. Athanasii ab anno 339 ad 347 ex epistolis ejus heortasticis. Ætas synodi Sardicensis.

Literæ heortasticæ sub Epiphaniæ publicabantur, sed multo ante scribi et mitti solebant.

Utautem ope Chronici et Epistolarum festalium S. Athanasii demonstremus synodum Sardicensem non anno 347, sed quadriennio ante celebratam fuisse, satis non est unum locum excitare quo hæc tradantur; ea enim ratione nil magis perfecimus quam Mansius, adducto Chronico Alexandrino seu anonymo Maffejano. Integra S. Athanasii gestorum intra septennium series (quoniam, qui eorum chronologiam texuerunt, omnia ita inter se implicuerunt ut singillatim facile solvi nequeant) percurrenda est: et quidem, quum non solum Chronicum heortasticum, sed etiam Epistolæ nonnulla contineant sanctissimi præsulis acta, ante omnia inquirendum est quo anni tempore Epistolæ illæ, quibus futuri paschatis dies indicabatur, scriberentur et mitterentur. Cassianum si audire placeat, in errorem labemur facile. Hic enim: Intra Ægypti regionem, inquit (2), mos iste antiqua traditione servatur, ut, peracto Epiphaniæ die, epistolæ pontificis Alexandrini per universas dirigantur Ægypti ecclesias, quibus initium quadragesimæ et dies paschæ, non solum per civitates omnes, sed etiam per universa monasteria designentur. Sed quum non ad solum Ægyptum hæc patriarchæ Alexandrini cura spectaret, sed ei delegatum esset, quemadmodum loquitur venerabilis Beda (3), ut officiose operam curamque investigationi computi paschalis impenderet, quatenus, pontifici apostolicæ sedis adnuncians, per eum paschæ diem sollemnem ceteros ecclesiarum principes agnoscere faceret, necesse erat ut multo ante literæ scriberentur et quaquaversum destinarentur: adeoque quum cessaverant Alexandrini patriarchæ extra Ægyptum pascha nuntiari, atque hoc annuum officium ad singulos archiepiscopos devenisset, conditus fuit anno 633 in concilio Toletano IV canon, ex quo vetus consuetudo innotescat: Solet in Hispaniis, verba sunt canonis (4), de solemnitate paschali varietas exsistere prædicationis: diversa enim observantia laterculorum paschalis festivitatis interdum errorem parturit: proinde placuit, ut ante tres menses Epiphaniæ metropolitani sacerdotes litteris se

invicem inquirant, et communi scientia edocti diem resurrectionis Christi et comprovincialibus suis insinuent et uno tempore celebrandum annuntient. Et jam pridem constituerat concilium Africanum ut episcopi de ecclesia semper Carthaginensi de die paschæ instruerentur, non sub angusto temporis spatio, sed quum in unum convenirent et autumnale concilium celebrarent (5). Quare ita interpretanda sunt Cassiani verba, quasi patriarchales literæ, multo tempore ante Epiphaniæ quaquaversum missæ, sub Epiphaniæ festum publice legerentur; non secus ac mandata quadragesimalia, quæ nunc in capite jejunii publice proponuntur et ad quæ (si argumenta seu materia spectetur) proxime accedunt epistolæ illæ heortasticæ. Quod tanto magis necesse erat, quod complures christiani jejunium omitterent, nisi tempestive indictum esset. Ipse enim Athanasius ad Serapionem, Thmucos episcopum, extremo anno 339 hæc scripsit (6): Scripsi autem singulis fore ut tu quadragesimam indiceres fratribus eisque jejunium suaderes;... ne hac excusatione quisquam utatur, quod epistola [non] sit lecta, quominus jejunii debitum agnoscamus: hunc oportet obtentum de medio auferre, dareque operam ut ante quadragesimam omnino legatur, ne, aliqua ansa capta, jejunium omnino omittatur. Cæterum passim apparent indicia, ex quibus pateat aliquot mensibus, immo integro fere aliquando anno, ante indicendum pascha scriptas fuisse illas literas: adeoque scriptiois tempus plerumque propius definiri potest.

13 Difficultatum exordia in anno fere 339 ponenda sunt: quas ego ita prosequar, ut omnes res præcipuas, de quibus digladiati sunt inter se Mansius (7) et Mamachius (8), ambo tabulam chronologicam conficientes, ad certos annos revocem, Chronico et Epistolis heortasticis usus; quarum auctoritatem aliqui frustra infringere conati sunt. Anno 339. Hoc anno multis concitatis tumultibus, quæsitus fuit [Athanasius] a persecutoribus noctu xxii phamenoth (18 martii); sed crastina die fugit ex Theonæ ecclesia, postquam multos ibi baptizaverat. Exin quarta die Gregorius Cappadox ingressus est urbem tamquam episcopus. Ita Chronicum; in quo quum additur tum Philagrius primo anno Ægypti præfectum fuisse, convenit cum S. Athanasii historia Arianorum ad monachos; ubi num. 10 Philagrius a Constantio imperatore et Gregorius cum militari manu Alexandriam uno fere tempore missi traduntur (9). Neque literas heortasticas hoc anno dedit S. Athanasius in annum 340; sed e latebris scripsit ad Serapionem, ut supra dixi, ei injungens ut quadragesimam indiceret fratribus (10). Quod tamen non fecit Serapion. Anno 340. Cum Gregorius oppressionis suæ actus auget, ideo non fuit scripta festivalis epistola. Quamobrem cum Ariani [pascha] in diem xxvii phamenoth (23 martii) indixissent, multo risui ob hunc errorem fuerunt; qui tamen, media in Quadragesima mutata sententia, pascha nobiscum egerunt die xiv pharmuthi (6 aprilis); quem solemnitatis diem significavit Athanasius pre-

Anno 339 Alexandriam advenit Gregorius et fugit S. Athanasius Romam; ubi etiam annis sequentibus residet.

(1) Acta SS., auctarium, tom. V Octobris, pag. 47. — (2) Collatio X, cap. 2. — (3) De ratione temporum, cap. 42. — (4) Collectio canonum ecclesiæ Hispanæ, p. 567. — (5) Cod. can. eccl. Afric., num. 54, ap. Labbe, Conc., tom. II, col. 1073. — (6) Ap. Mai, Bibliotheca nova, tom. VI, p. 114. —

(7) Supplementum conciliorum Labbei, tom. I, p. 205 et seqq. — (8) De ratione temporum Athanasianorum, p. 380 et seqq. — (9) Migne, Patrolog. græca, tom. XXV, col. 706. — (10) Epist. ad Serapionem, ap. Mai, Bibliotheca nova, tom. VI, p. 114 et seqq.

sbyteris

AUCTORE
V. D. B.

sbyteris Alexandriae per brevem epistolam; quia non potuit consueti moris mittere epistolam propter fugam et proditorem; (*ex Chronico*;) advenit hæc epistola Alexandriam ad finem februarii anni 340. Atque hæc tam singularia sunt, maxime Arianorum error et ludicra erroris correctio, (licet ipsi catholici integra hebdomade a veritate aberraverint, quum pascha legitime celebrandum esset die 30 martii,) ut ex phantasia chronologi oriri non potuerint; atque ita inter se cohærent ut mutua conjunctione validissima sint. Cave tamen ne anno 339 solum vertisse credas S. Athanasium aut Romam abiisse; anno dumtaxat post mare transmeavit, ut ex dicendis apparebit. Tum quidem civitate excedere coactus fuit: sed, quum populus ei faveret impensissime, latitavit aliquandiu in vicinia, timens proditorem, ut in *Chronico* ad annum 340 dicitur; quæ proditio timenda non fuisset, nisi tum in Ægypto adhuc versatus esset beatissimus vir. Quæ explicatio (nisi me mea fallat opinio) multo simplicior est et faciliior, quam conjecturæ, quibus ex illis salebris expedire se tentarunt præstantissimi sagacissimique viri Carolus Josephus Hefele (1) et Albertus de Broglie (2); qui soli hactenus historici *Chronico* et *Epistolis* festalibus usi sunt. Non multo itaque post mensem februarium anni 340 navim conscendit S. Athanasius et præter Eusebianorum expectationem Romam advenit (3). Eodem anno in annum sequentem epistolam festalem scripsit, usus his verbis (4): En ex urbe Roma ad vos scribo; in qua cum fratribus festum exigens, vobiscum etiam spiritu ac voluntate id celebrabo, qui nobis concessit non solum in ipsum credere, sed etiam pro ipso nunc pati.

14 ANNO 341. Schisma fuit in Augustamnica propter morantem in urbe (*Alexandria*) Gregorium, quam opprimebat, donec conflictari morbo cœpit; proptereaque papa (*Athanasius*) festale epistolam non scripsit. *Ex Chronico*. Verumtamen ineunte anno sequenti, quum proximum jam esset festum, dedit literas, quas vide apud Majum (5). Eodem anno 341, coss. Marcellino et Probino, quemadmodum tradidit ipse S. Athanasius (6), celebratum est post mensis maji exordia et quidem circa augustum mensem concilium Antiochenum, dictum dedicationis. Unde liquet fieri non posse ut post ejus finem Gregorius Cappadox creatus fuerit episcopus Alexandrinus, ut Socrates (7) et secundum eum Sozomenus (8) tradiderunt; quippe qui hanc sedem jam pridem occuparet, eo missus ab anteriori Arianorum Antiocheno conventu; quem quidem multi volunt eundem esse quod concilium Antiochenum dedicationis seu in encænii; sed in epistola S. Julii papæ (9), in qua sola ejus memoria servata est, nullum exstat indicium, quo persuadeatur Gregorium in concilio dedicationis potius creatum fuisse pseudoepiscopum Alexandrinum, quam in alio quocumque Arianorum cœtu. Porro eodem fere tempore, quo concilium dedicationis haberetur, celebravit S. Julius papa Romæ concilium in causa

S. Athanasii; quippe quod S. Athanasius (10) D habitum fuisse affirmat sesquianno post ejus in urbem adventum. ANNO 342. Cum graviter ægrota- ret in urbe Gregorius, idcirco papa (*Athanasius*) mittere [*epistolam*] non potuit. ANNO 343. Hoc anno dominica paschatis erat die 1 pharmuthi (27 martii), lunæ xv, vi kal. aprilis, epacta xi, deorum v, indictione 1, consulibus Placido et Romulo, gubernante eodem Longino Nicæno, Ægypti præfecto. Hoc anno habita fuit synodus Sardicæ: qua re cognita, Ariani Philippopolim se contulerunt. Cumque Philagrius eis auctoresset ut in hac urbe synodum cogerent, ipsi quolibet in loco vituperabantur, excommunicatique fuerunt etiam ab ecclesia Romana. Et cum de sua pœnitentia ad papam Athanasium scripsissent, puduit Arsacium atque Valentem Sardicæ de conventionem, circa pascha facta; et decretum ad annos quinquaginta duraturum ediderunt, quemadmodum ubique Romani atque Alexandrini proponere solebant. Athanasius quoque festalem epistolam scripsit; quæ intercudit. *Ex Chronico*, cujus omnia verba ad hunc annum describere libuit, ut tum ex consulibus, tum ex paschate E manifestum esset annum 343 apertissime designari, quo celebratum fuerit Sardicense concilium. Quod nedum pugnet cum aliis temporis notis plane omnino convenire paucis demonstrabimus.

15 S. Athanasius, in *Historia Arianorum* ad et aliis pluribus adjunctis. monachos narrans num. 16 quomodo Eusebiani renuerint synodum Sardicensum intrare: Cum absurdior, inquit (11), quam dudum Antiochiæ, attulissent excusationem: quod scilicet ipsis imperator literis suis victoriam, de Persis reportatam, significasset, fugam fecerunt; quæ victoria non ea est, quæ anno 345 ad Syngaram, dubiis tamen armis, relata est, sed quam ad annum 343 a Constantio triumpho celebratam fuisse tradidit Theophanes (12). Idem S. Athanasius in *Apologia ad Constantium* num. 4 narrat Sardicensem synodum congregatam fuisse quarto anno postquam Alexandria Romam profugus venerat: Alexandria, inquit (13), profectus sum., ut Romam peterem... Triennio exacto, quarto anno missis literis me accivit Constans, quo tempore ille Mediolani versabatur;... didicique quosdam episcopos, F qui eo concesserant, rogasse illum ut tuæ pietati pro synodo cogenda scriberet... Me autem postea in prædicta urbe degentem iterum misit in Gallias: eo enim pater quoque Hosius concesserat: ut una inde Sardicam peteremus. Post peractam vero synodum literas mihi tum Naïssi degenti misit. Atqui quum ineunte anno 340 Romam confugerit, annus quartus ab hac fuga cum anno 343 convenit. An Mediolani eodem hoc anno synodus, cujus Acta perierint aut quæ nunc prima dicitur, habita fuerit, non attinet quærere. De Gregorii, pseudoepiscopi Alexandrini, morte et S. Athanasii reditu, ex quibus etiam pendet Sardicensis synodi ætas, dicitur infra.

Anno 341 celebratur Antiochiæ concilium dedicationis, a quo ordinari non potuit Gregorius; et anno 343 convenit synodus Sardicensis, ut constat ex *Chronico* festali

(1) Conciliengeschichte, tom. I, p. 568 et seqq. — (2) L'Église et l'Empire romain au ive siècle, tom. III, p. 52 et seqq., edit. 1862. — (3) Apologia contra Arianos, num. 20, ap. Migne, tom. XXV, col. 279. — (4) Bibliot. Maji, tom. VI, p. 116. — (5) Ibid., p. 124. — (6) Epistola de synodis, num. 25, ap. Migne, Patrologia græca, tom. XXVI, col. 726. — (7) Hist. eccl., lib. II, cap. 10. — (8) Hist. eccl., lib. III, cap. 6. —

(9) S. Athanasii apologia contra Arianos, num. 29, ap. Migne, Patrologia græca, tom. XXV, p. 298. — (10) Cfr. Mamachi, De ratione temporum Athanasianorum, p. 219 et 225. — (11) Migne, Patrologia græca, tom. XXV, col. 711. — (12) Editio Bonnen-sis, t. I, p. 55. — (13) Migne, Patrologia græca, tom. XXV, col. 599.

Anno 334 Euphrates venit Antiochiam, missus a synodo Sardicensi. celebravit

AUCTORE
V. D. B.

16 ANNO 344. Quum rediisset [Athanasius] a synodo, Naissi habita, ubi et pascha celebraverat *, significavit accurate Alexandriae presbyteris diem paschatis; cæteris tamen locis non potuit. (*Ex Chronico.*) Ut autem ad Constantium scripsit ipse S. Athanasius (1), Naisso profectus, Aquilejæ postea commoratus est, ubi redditæ ei sunt Constantii literæ. Dum autem Naissi esset sanctus vir, Euphrates, Coloniensis, et Vincentius, episcopus Capuanus, hospitabantur Antiochiæ, eo missi a synodo Sardicensi. Quam rem explicuit iterum S. Athanasius (2) et nonnihil copiosius Theodoretus (3); brevius autem et nitidius narravit Mansius (4): Cum scilicet Athanasii innocentia in Sardicensi concilio perspicua apparuisset, visum est Constanti imperatori et patribus legationem ad Constantium, fratrem suum, Orientis imperatorem, decernere, ut redditum Athanasii apud illum suo nomine urgerent. Delectus est in eam rem Euphrates, Coloniensis episcopus, socio Vincentio Capuano, qui se itineri committentes Antiochiam venerunt. Cathedram illam occupabat tunc arianus quidam episcopus Stephanus, qui calumniam hanc legatis struere molitus est per insidias. Meretricem ipso noctis silentio in ædem episcoporum clam submittendam curavit, meditans, simul ac illa cubiculum introiisset, ministros cum satellitibus palam ad ædes illas mittere; a quibus meretrice in ædibus sacerdotalibus noctu deprehensa, episcopi comperti criminis rei tenerentur. Res pro voto non cessit: Euphrates enim, gradientis mulieris sonitu excitatus, edito strepitu domesticos excitavit; qui, statim oclusis ædium foribus, mulierem cum aliis nonnullis insidiarum comitibus comprehenderunt; ex quibus totum molitionis arcum revelatum est. Hæc omnia accidisse notat S. Athanasius « ipsis sanctissimæ paschæ » diebus. »

Anno 345 convenit jam perversus S. Athanasium Treviris, * significaverat

17 ANNO 345. Quum [Athanasius] Aquilejam profectus esset, pascha illic exegit; significavitque * accurate diem paschatis presbyteris Alexandriae, cæteris vero locis non potuit. (*Ex Chronico.*) Superest adhuc epistola illa festiva; atque aliæ de paschate anni sequentis, quam non multo post illam ad presbyteros et diaconos Alexandrinos destinavit. Dum autem Aquilejæ versaretur sanctissimus vir, aut potius quum hinc Constantis rogatu perrexisset in Gallias (5) et venisset Treviros, videtur ad eum accessisse Euphrates, ab Arianis jam perversus, atque in ejus et S. Servatii præsentia impia de Christi divinitate protulisse verba. Et quoniam ven. vir Hefele (6) ex hoc capite abjicit Coloniensem synodum quod in ea legitur S. Servatius Traiectensis dixisse (7): Publice et domestice obstiti sæpe, cum ille Christum Deum negaret, audiente Athanasio, episcopo Alexandrino, et presbyteris et diaconibus plurimis; quasi post synodum Sardicensem S. Athanasium videre non potuit Euphrates, placet ipsa S. Athanasii de novo suo itinere Gallicano adducere verba (8): Post peractam synodum (Sardicensem) literas

mihi, tum Naissi degenti, misit (*Constantis*); atque hinc profectus, Aquilejæ postea commoratus sum; ubi redditæ mihi sunt tuæ (*Constantii*) literæ. Accitus inderursus a beatae memoriæ viro, in Gallias iter institui: hincque demum tuam adii pietatem. Quod autem S. Servatius sæpe Euphratæ restitit, longum nequaquam requirunt tempus, quum zelo rectæ fidei arderet S. Servatius et Traiectum Coloniæ pene adjaceat. Euphratæ autem perversio nemini mira accadat, quum tot alii turbatis illis temporibus se in devia abripi siverint; ita ut, testibus S. Athanasio et S. Hilario Pictaviensi, plurimum remittendum fuerit de disciplinæ severitate in recipiendis lapsis episcopis, qui ab errore resipiscerent.

18 ANNO 346. Quum itaque blasphemum os non contineret Euphrates, post consulatum Amantii et Albini, iv idus majas convenerunt Coloniæ qui supra designati sunt episcopi et miserum apostatam deposuerunt. Quumque obiisset, Athanasiani seu Heortastici Chronici verbis utor, Gregorius, pseudoepiscopus Alexandrinus, die ii epihi, seu 25 aut 26 junii, reversus est Roma ex Italia [Athanasius] et in civitatem ecclesiamque ingressus. Mirabili autem occurso dignus fuit; etenim die xxiv paophi seu 21 septembris populus cunctique magistratus ei obviam iverunt usque ad centesimum lapidem; atque ita honoratus quievit. Festalem vero epistolam hujus anni jam integro anno ante breviter, ut diximus, ad presbyteros et diaconos miserat. Cum illis plane consonat Chronicum acephalum Maffeianum, in quo hæc leguntur (9): Et factum est post Gregorii mortem, Athanasius reversus est ex Urbe et partibus Italiæ; et ingressus est Alexandriam paphi xxiv, consulibus Constantio IV et Constante III, quod est anno 346, hoc est post annos vi; et remansit quietus apud Alexandriam annis xvi et mensibus vi. Consonat fere Theodoretus, quippe qui narret (10) Gregorium, cum per sex * annos instar feræ belluæ gregem omni crudelitate vastasset, pœnas tandem improbitatis suæ dedisse, ab ipsis ovibus misere discerptum. Consonat ipse S. Athanasius, qui in epistola heortastica, qua pascha anni proxime venturi significavit, se Alexandriae versari profitetur: Ego pariter, inquit (11), Deo gratias ago ob hæc nova miracula atque adjumenta nobis suppeditata: quamvis enim nos castigavit, neci tamen non tradidit, sed a remotissimis terræ finibus nos revocavit, vobisque festi causa celebrandi copulavit.

19 ANNO 347. Residens Alexandriae [Athanasius] consuetam significationis paschalis epistolam misit, quam antea non potuerat; miserat scilicet post 21 septembris anni superioris, quum Alexandriam redierat; tardius tamen solito. At hic sistere lubet; quum reliqua minus cum concilii Sardicensis temporibus cohæreant. Mansius quidem et Mamachius, de iisdem disputantes, multa alia miscent; sed ita ut non ex his Sardicensis conventus ævum definiatur, sed ut ex hoc ævo quando hæc acta sint deducere

et anno 346 a concilio Coloniensi damnatur; ipse vero S. Athanasius redit Alexandriam.

* septem

Mamachius non felicius quam contumeliosius Mansium in hac controversia aggressus est:

(1) Apologia ad Constantium, num. 4, Migne, Patrologia græca, tom. XXV, col. 602. — (2) Historia Arianorum ad monachos, num. 20 et 21, ibid., col. 743 et seqq., et Fragmentum historicum, ibid., tom. XXVI, col. 1293. — (3) Hist. eccles., lib. II, cap. 9. — (4) Supplementum conciliorum, tom. I, col. 174. — (5) Apologia ad Constantium, num. 4,

ap. Migne. Patrologia græca, tom. XXV, col. 602. — (6) Conciliengeschichte, tom. I, p. 729 et 730. — (7) Labbe, Collect. concil., tom. II, col. 617. — (8) Apologia ad Constantium, num. 4, loc. sup. cit. — (9) Ap. Mai, Bibliotheca nova, tom. VI, p. 161. — (10) Historia ecclesiastica, lib. II, cap. 4. — (11) Mai, Bibliotheca nova, tom. VI, p. 145.

AUCTORE
V. D. B.

conentur. Hoc autem inter Mansium et Mamachium intercedit discrimen, ut ille, licet optimis nostris documentis (quippe quæ in Scetensi Deiparæ monasterio adhuc laterent) destitutus esset, Sardicensis tamen concilii annum probe detexerit, et alibi passim veritatem viderit aut proxime accesserit; hic autem, ubique in Mansium contumeliosus, inconditis clamoribus et incredibili jactantia consilia sua prosequatur, incidens continuo in errores manifestos et nusquam fere christiana sinceritate procedens. Cujus rei specimen, quod ad argumentum nostrum faciat, placet indicare. Quum vidisset Mansius Socratis et, qui eum sequi solet, Sozomeni chronologiam cum inventis suis plane non convenire, elevanda ei fuerat eorum in ordinandis temporibus auctoritas. Scripserat itaque (1) : Nec sane mihi primo succurrit ut celebres istos scriptores erroris arguerem, cum et sæpe alias offendisse illos doceant scriptores magni nominis, Tillemontius in Vita S. Athanasii, nota 44, Valesius in notis passim, et quoad signandos per consules annos Baronius ad annum 357, num. 1, et Sirmondus in Dissertatione de synodo Sirmiensi. Quin et raro contingere quin errent in consulatibus ex iis quæ inferius disseremus facile resultabit; atque alibi (2) alios producit, quos inter Pagium (3), dicentem : Socrates, dum hujusmodi notas temporarias usurpat, non raro in errorem labitur. Atqui passim Mamachius omnis hujus censuræ invidiam in unum Mansium confert.

quam recte dixerit Mansius Socratem et Sozomenum errare solitos esse in temporum ordinatione.

20 Verumtamen ita manifestum est Socratem passim omnia miscere, tempora, loca, homines, aliosque qui post eum venerunt duxisse in devia ut cum S. Athanasii scriptis historicis nequaquam componi possint. Audi quæ in Monito ad Apologiam beatissimi Alexandrini episcopi contra Arianos præfati sint Maurini editores (4) : Ex hac igitur Apologia velut ex purissimo fonte vera sæculi quarti historia ecclesiastica ab anno 300 ad 350 est haurienda. Siquidem Athanasius omnibus aliis hujus historiæ scriptoribus longe præcellit; tum quod ipse oculatus plerumque testis fuerit, tum quod accuratissimè res gestas enarret, et ipsa monumenta, quibus nil tutius, sæpe afferat. E contra vero alii auctores, Rufinus nempe, Socrates, Sozomenus et Theodoretus, cautissime sunt adhibendi, nisi cum ipsi quoque rerum gestarum monumenta afferunt; quod rarius contingit. Nam præterquam quod interdum historias minus certas enarrant, res sæpissime confundunt, tempora autem præpostere ordinant : exemplum hujus rei luculentissimum suppeditat Socrates, qui res in prima hujus Apologiæ parte comprehensas ita refert. Et dein integram seriem incredibilium in rebus gravissimis errorum exhibent; quam claudunt his verbis : Neque vero solus Socrates, sed etiam Theodoretus, multoque magis Rufinus et Sozomenus, res frequentissime vel secus quam gestæ sunt, vel præpostere enarrant. Quod tamen absit ut ad horum auctorum contumeliam vergat. Vitium namque ætati potius quam scriptoribus est adscribendum : quippe

(1) Supplementum conciliorum Labbei, tom. I, col. 175 et 176. — (2) Apologia Joh. D. Mansii, num. 26, post Mamachii Epistolas de ratione temporum Athanasianorum p. 371. — (3) Critice in Annales Baronii, ad an. 363, num. 2. — (4) Migne, Patrologia græca, tom. XXV, col. 246. — (5) Geschichte der

non solebant illo ævo res tam intricatas tanto studio indagare, ac in primis temporum rationes negligebant. Quæ ea maxime de causa recitavimus, ne quis, quoniam a chronotaxi Socratis et Sozomeni recessimus, anceps hæreat.

§ IV. Argumenta Binterimii adversus sinceritatem concilii Coloniensis petita ex silentio historicorum, ex postconsulatu Amantii et Albinii et vocabulo Castri confutantur.

Ex his itaque, quæ supra secundum certam annorum rationem deduximus, prorsus manifestum est neque ex Sardicensis synodi tempore, neque ex S. Athanasii gestis quidquam colligi posse quod cum concilio Coloniensi anni 346 minus conveniat; contra omnia optime inter se cohærere. Quod autem objicit Binterimius (5) silentium SS. Hilarii, Sulpicii Severi, Gregorii Turonensis et hæresiologorum SS. Epiphanii, Philastrii, Augustini, Joannis Damasceni et Prædestinati, nullum pondus habet; quum S. Hilarius in doctrina potius versatus sit quam in historia, et Sulpicius Severus et Gregorius Turonensis, licet præteritorum temporum res gestas narraverint, jejuniores sint, quam ut videantur sedulam operam posuisse ut integram rerum ecclesiasticarum Galliæ narrationem conficerent. Neque est quod hæresiologi Euphratæ meminissent, quum novæ sectæ auctor non fuerit.

Perperam opponit Binterim actis concilii Coloniensis silentium cœvorum,

22 Urget deinde mense majo anni 346 Coloniæ non potuisse ignorari novos consules Constantium IV et Constantem III augustos; et proinde formam : Post consulatum Amantii et Albinii suppositionis indicium esse. Sed tantum abest, ut hinc appareat falsarii manus, ut manifestissimum sinceritatis argumentum inde deprehendatur. Hoc enim anno 346 proprium fuit, ut in universo Occidente, etiam Romæ, saltem usque ad mensem septembrem, non novis consulibus designaretur, sed Amantii et Albinii postconsulatu, dum interea in Ægypto et in toto Oriente in monumentis publicis et fastis novi consules Constantius IV et Constans III inscriberentur. Cujus rei testimonio monumentum profanum lapideum, quod olim in ædibus Porcariorum erat, excitavit Baronius (6), inscriptum POST. AMANTI. ET ALBINI CONS.; alterum, iisdem inscriptum verbis et ex Gruteriana Collectione haustum, Mansius (7); tertiam Lucensem epigraphen, suppositam L. Turcii Aproniani statuae, refert Muratorius (8), cum hac clausula : DECRETA EST AVTEM POST CONSVLATVM AMANTI ET ALBINI. Christiana exempla, quibus menses adscripti sunt, exhibet meritissimus eques Rossius; scilicet Arinianense, in quo hæc fere verba supersunt (9)... [dep.]... IVNIAS QVI VISIT (l. vixit) ANNOS VII [me]N V DIES OCTO [post. cons. a]MANTI ET ALBINI; et hoc aliud mensis julii ex museo Rusconio (10) : [eul]RO. PIVS. FLORE. COIVG. I. FEC.

et postconsulatum Amantii et Albinii : quæ nota sinceritatis est :

deutschen Concilien, tom. I, p. 375. — (6) Annales eccles. ad an. 346, num. 1. — (7) In Annales Baronii, ad an. 345, num. 1. — (8) Inscriptiones, tom. I, p. cccclxxix, num. 1. — (9) Inscriptiones christianæ, tom. I, p. 59, num. 90. — (10) Ibid., p. 60, num. 95.

A ET. SI. BI. QVE. VIN[it annos...] DP. DI. E XIII KAL. AVG. POS. AMAN. ET ALBINI [consulatum]; et hoc tertium mensis augusti ex bibliotheca Vaticana (1) : B. M. IN P CHERETIO QV ANN. V. M V D XV CHERETIUS ET SEVERA PARENTIS DP. VI. KAL. SEPTEMBRES POS. CONSVLATVM AMANTI ET ALBINI; atque hoc demum quartum Veliternum mensis septembris (2) : ✱ BONOSO BENE. MERENTI IN PACE QVI VIXIT ANNIS. II. M. III. D. XX DEP. PRID. IDVS. SEPT. POST CONSS. AMANTI ET ALBINI ✱. Quibus accedit, ut animadvertit Mansius (3), quod in fastis Vindobonensibus seu consularibus notatur hic annus : Post Amantio et Albino; in Libello de præfectis urbis et in Paschali laterculo apud Bucherium : Post consulatum Amantii et Albini; ita ut tabulæ Philocalianæ omnes, quemadmodum animadvertit Rossius (4), ubique inter se consentiant. Quibus adde Cassiodorum, qui in Chronico seu potius consulum elencho in errorem quidem lapsus est, sed non ita ut veritati viam occluserit; scripsit enim (5) :

Constantius IV et Constans III.

Amantins et Albinus.

P. C. Amantii et Albini.

B Rufinus et Eusebius.

Ubi præmittendi non erant Constantius IV et Constans III consules, sed eodem scribendi versu, quo P. C. Amantii et Albini.

postconsulatus origo.

23 Quæ autem hujus formulæ origo fuerit, hactenus plane incertum : prius in provinciis ea ratio aliquando servata est, quod novi consules ignorarentur, ut apparet in Cirtensi concilio, anno 305 pridie idus februarias post consulatum Diocletiani VIII et Maximiani VIII celebrato; in ipsa urbe anno 307, quo consules processerunt M. A. V. Maximianus Hercules Aug. IX et Flavius Valerius Constantinus Cæsar et qui breviori formula Novies et Constantino designabatur (6) (ut annus 308 decies, id est M. A. Val. Maximiano Herculeo Aug. X et C. Galerio Maximiano Aug. VII cons.). ex mense aprili, ut in Libello præfectorum urbis traditur, dici cepit : Post sextum consulatum, scilicet Constantii Aug. VI et Galerii Maximiani Aug. VI, sic volente (ut videtur) tyranno Maxentio, qui Italiæ dominabatur. Sed quid anno 346 similis norma usurpata est? Simultatem exstistisse inter Constantium et Constantem dixerunt C Onuphrius (7) et Norisius (8); placitum Constantii, bello Persico detenti, opportune Romam et in reliquum Occidentem non venisse Baronius (9) : sed neutra ratio placet Tillemontio (10) et equiti Rossio (11); conveniebat enim tunc adhuc inter ambos augustos, neque per bellum Persicum cessabat cum Urbe commercium : ignota itaque de causa novorum consulum nomina ante septembrem in Occidente proposita non sunt. Sed quidquid id est, ut Coloniense concilium spurix originis crimen incurreret, si inscripti fuissent Constantius IV et Constans III, sic genuinus ortus ex postconsulatu Amantii et Albini elucescit.

Male culpatur Binterim vocabulum castris

24 Sed in aliis quoque verbis falsarii manumprehendere sibi visus est Binterimius, nempe

in verbis : Cumque recitata fuisset epistola plebis Agrippinensium; sed et omnium castrorum Germaniæ secundæ; et in his aliis : Ex epistola clericorum Agrippinensium, necnon et fratrum per singula castra constitutorum : in quibus duo latere posterioris temporis indicia; scilicet ibidem supponi Germaniæ provinciam tum jam in Germaniam primam et Germaniam secundam divisam fuisse; atque de hac partitione meminisse neminem, ut statuit Pagi (12), ante Festum Rufum, qui Breviarium suum anno 369 Valenti dedicaverit; neque eam multo ante factam esse : deinde, vocabulum castrum, quo oppidum designetur, teste Cangi (13), de media latinitate esse, et primum in Notitia imperii, quæ sub annum 400 conscripta sit, fuisse usurpatum. Ut vero ab hoc posteriori asserto ordiamur, quemadmodum castrum et castellum mediæ latinitatis sunt, sic etiam primæ; ut in Forcellinii Thesaurio ad hæc verba videre est, ubi exempla recitantur ex Quinto Curtio, lib. v, cap. 3; ex Cornelio Nepote in Alcibiade, cap. 9; ex Pompejo ad Domitium post epist. 12 libri viii ad Atticum; ex Virgilii Æneide, lib. vi, v. 776; ex Varrone apud Servium ad Æneidis lib. ix, v. 7; ubi etiam ex Plinio lib. iii cap. 1 indicatur Castrum Julium in Hispania, et lib. cit. cap. 5 Castrum Novum in Hetruria : quibus ex Tito Livio, epitome libri xi, adde Castrum in Italia, et lib. xxxi, cap. 2, Castrum-mutilum, nunc Medolo. Similium deinde nominum plena sunt vetera itineraria et geographi; abundat et Gallia (14); quin etiam non ita procul a Colonia Agrippina Castrum Divitensium, nunc Deutz, e regione Coloniæ, habes; dein Castravetera, Castraulpia, Castellum Morinorum seu Menapiorum; antiquissima nomina, quorum origo patet.

25 Militaribus scilicet castris oppidorum forma erat atque in ea vicinis colonos deducere amabant Romani; tum quod insueti erant sparsis per rura villis; (in Italia enim passim coloni in oppida contributi erant ut nunc etiam sunt;) tum quod vix alia erat via ut victi latina lingua loquerentur: quæ res summæ curæ erat Romanis: tum demum quod, si sparsim mansissent Galli, facile conspiratione facta, inexpectato in rebellionem erupissent, dum contra in castra recepti contubernales militum fierent, connubiale jus communicarent, atque etiam, si hostis ingrueret, munimentis propugnandis operam conferrent, uxores, liberos, domos suamque libertatem ab injuria vindicaturi. Quare, ut Valesius (15) accurate animadvertit, Augustus Cæsar Cantabros et Astures montibus deduxit et (uti ait Florus) fiduciam montium timens, in quos se recipiebant, castra sua, sed quæ in plano erant, habitare et incolere eos jussit. Memini me in Commentario de S. Bertrando, episcopo Convenarum, hujus urbis originem explicare, latronibus et convenis de Pyrenæi jugis depositis a Pompejo. Passim inde surrexerunt nova oppida, quæ communi nomine castra dicta fuerunt; quod nomen aliquibus proprium factum est. Sed justo

AUCTORE V. D. B. pro Oppido, utpote jam pridem usitatum

ad designandas stationes militares.

F

(1) Inscriptiones christianæ, tom. I, p. 60, num. 91. — (2) Ibid., p. cit., num. 92. — (3) Notæ in Annales Baronii, ad an. 546, num. 1. — (4) Inscriptiones christianæ, tom. I, p. 59. — (5) Migne, Patrologia latina, tom. LXIX, col. 1240. — (6) Fasti Idatiani, ap. Migne, Patrologia latina, tom. LI, col. 907. — (7) Fasti, p. 292. — (8) Cœnotaphia Pisana, p. 453. — (9) Annales, ad an. 546, num. 1. — (10) Empe-

reurs, l'Empereur Constance, art. X, edit. Bruxell. in-fol. tom. IV, p. 140. — (11) Inscriptiones christianæ, tom. I, p. xxvi. — (12) Critice in Annales Baronii, ad an. 374, num. 8. — (13) Glossarium latinum, vº Castrum. — (14) Cfr Valesius, Notitia Galliæ, p. 152 et seqq. et p. 401 et seqq. — (15) Ibid. p. 402.

longius

AUCTORE
V. D. B.

longius nos deduci sivimus, quum id unum demonstrandum esset longe ante confectam Notitiam imperii castri nomen pro oppido usurpatum fuisse. Sed Castri nomen non ecclesiasticum est, sed militare. Miror hoc persicum telum; quasi vero aliud plane idioma esset sacerdotum et militum, illis maxime temporibus, quum vix triginta annis libera esset Christi religio et turmatim populi eam amplecterentur; atque illis locis, ubi certe milites et castrorum incolæ primi multoque ante paganos nomina sua Christo dederunt.

§ V. Argumentum, petium ex vocabulis Germaniæ secundæ, refellitur. An Germania in duas provincias divisa non fuerit nisi medio sæculo iv. An antiqua divisio militaris dumtaxat fuerit. Refelluntur argumenta, hausta ex historia.

B

Divisio, qua Germania ab exordiis imperii distributa est in superiorem et inferiorem,

Miror multo magis viros doctos plurimumque eruditos in hanc adhuc ire sententiam ut ante medium sæculum iv Germaniam in duas divisa non fuisse partes statuunt; quum iidem, ubi demonstrandum venit non multo post Christi mortem evangelicam doctrinam ad Rhenum usque propagatam fuisse S. Irenæi verba de Germaniis, (non autem de Germania,) afferant; sed redibit is locus inferius. Re quidem vera Sextus Rufus (1) Germanias duas et Belgicas duas memorat; sed multo ante eum tempore, ut a geographis exordiar, Claudius Ptolemæus, qui sub Hadriano et Marco Aurelio Antonino scripsit: Pars vero regionis, inquit (2), quæ circa Rhenum est, a mari ad Obringam fluvium inferior Germania appellatur;... quæ vero ab Obringa fluvio versus meridiem extenditur regio, Germania superior appellatur; et utrique suas assignat civitates. In Periplo Marciani Heracleotæ integrum caput est de Belgica cum Germania superiori et inferiori (3). Dionis, qui sub Alexandro Severo libros suos edidit, non minus nota utraque Germania (4): superior, quæ a Rheni fontibus incipit; inferior quæ ad Oceanum Britannicum usque porrigitur. Tacitus, qui aliquanto antiquior est, meminit ad annum Christi 69 (5) superioris Germaniæ legiones, rupta sacramenti reverentia, imperatorem alium flagitasse; et inferius (6) superioris Germaniæ et inferioris Germaniæ; neque Plinio Secundo omnino ignota hæc divisio (7).

C

non tantum pertinebat ad geographiam et rem militarem, sed etiam ad administrationem civilem præsidum et procuratorum;

27 Sed non multis abhinc annis orta est nova controversia, utrum scilicet ambæ Germaniæ ab initio provinciæ singulares fuerint, an vero diœceses tantum seu tractus militares sub uno præside Belgicæ, quacum unam confecerint provinciam. Quam quidem rem, quantum ad argumentum nostrum pertinet, uno verbo conficere possem, quum ii, qui posteriorem sententiam

tueantur, statuunt a Diocletiano, a quo (ut Latantius (8) tradit) provinciæ in frusta concisæ, Germanias in duas singulares provincias erectas esse, id est medio sæculo ante concilium Coloniense; verumtamen placet breviter eam rem expedire, quoniam divisiones Galliarum politicæ in rite explicandis sedium episcoporum exordiis multum momentum habent. Licet itaque summi viri in alias partes abiverint, plane manifestum videtur Diocletiani temporibus multo antiquiorem hanc fuisse partitionem. Germanias porro, sive singulares fuerint provinciæ, sive pars Belgicæ, imperatori subfuisse in confesso est, quum omnes Galliarum provinciæ, non senatus, sed cæsaris fuerint. In hoc autem provinciarum genus destinabantur proprætore, militari, juridica et civili potestate muniti; qui et legati appellabantur, et legati augusti seu augustales, et legati proprætore seu prætorii (9); quin etiam, ut diversis temporibus, præfecti provinciæ, præpositi provinciæ, curatores, correctores, rectores, moderatores, præsides, et sequiori ævo iudices, cognitores. Minoribus provinciis procuratores præfuisse testatur Tacitus: Duæ Mauritanie, inquit (10), Rhætia, Noricum, Thracia et quæ aliæ procuratoribus cohibentur. Hoc tamen nomine fiscale officium plerumque indicabatur; quod in provinciis senatus participabant quæstores, in provinciis cæsaris soli exercebant procuratores. Singuli passim in singulis provinciis; aliquando tamen duo; sæpius vero unus procurabat provincias plures: cuius rei exemplis libri pleni sunt. In provinciis cæsaris, quum e vivis recessissent proprætore, penes procuratores fiebat omnis potestas: qui quotiescumque summam in provinciis auctoritatem nanciscebantur, procuratores vice præsidis dicebantur, procuratores cum jure gladii, procuratores et præsides, procuratores et prolegati, et nude nonnumquam procuratores. Proprætorum autem, procuratorum atque aliorum omnium, qui in provinciis administrandis habebant partem, rationes et officia singulari cura post alios bene multos explicuit nobilissimis vir Gottlieb von Ankershoven (11). At vero in monumentis, Diocletiano longe vetustioribus, non solum nomine provinciarum donantur ambæ Germaniæ, sed legati et proprætore ad eas mitti, eis præesse aut eas gubernare dicuntur; quibus luculentum sit earum partitionem non in mero imperio militari positam esse. Documenta, quæ ad singulorum cæsarium principatum pertineant, ordine recenseamus.

E

F

28 IPSIS PORRO JULII CÆSARIS TEMPORIBUS aliam fuisse jurisdictionem in Germania, aliam in Belgica, ita ut duæ provinciæ essent, constat testimonio Ammiani Marcellini: Regebantur autem, inquit (12), Galliæ omnes, jam inde uti crebritate bellorum urgenti cessere Julio dictatori, potestate in partes divisa quatuor: quarum Narbonensis una Viennensem intra se continebat et Lugdunensem; altera Aquitanis præerat universis; superiorem et infe-

ut ostenditur per regna ex historicis

(1) Ap. D. Bouquet, Recueil des historiens, tom. I, pag. 564. — (2) Ibid. p. 78. — (3) Ibid. p. 93. — (4) Ibid. p. 520. — (5) Hist. lib. I, cap. 12, ibidem, p. 427. — (6) cap. 53, p. cit. — (7) Hist. natur. lib. IV, cap. 17, ibid. p. 56. — (8) De morte persecutorum, cap. VII. — (9) Eckhel, Doctrina

numorum, tom. IV, p. 254 et seqq. — (10) Hist. lib. I, cap. 11. — (11) Handbuch der Geschichte des Herzogthumes Kärnten vor und unter der Römerherrschaft, p. 347 et seqq. — (12) Lib. XV, cap. 11, ap. D. Bouquet, tom. I, p. 546.

A riorum Germaniam, Belgasque duæ jurisdictiones iisdem rexere temporibus. Quæ quidem verba multis tentata fuerunt modis; sed incassum. Verum paulatim provinciarum numerus crevit, maxime ad septentrionem, ubi hostiles impetus magis reformandierant. Sub ipso itaque Augusto videtur Germania in duas divisa fuisse provincias, quibus tum primum superioris et inferioris vocabula accesserint. Et quidem AD ANNUM CHRISTI 14, quum vix obierat Augustus et imperii habenas capessivisse Tiberium nondum in Galliis innotuerat: Duo apud ripam Rheni, inquit Tacitus, (1), exercitus erant: cui nomen superiori, sub C. Silio LEGATO; inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen summæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum censum tum intentum: cujus suprema auctoritate et extraordinaria legatione neque præfecti prætorio Galliarum, neque provinciarum præsidum potestas sublata erat (2). Pergens dein Tacitus militum seditionem in finibus Ubiorum seu in Germania inferiore narrare: Nec LEGATUS, inquit, obviam ibat... Septimius cum perfugisset ad tribunal et pedibus Cæcinæ advolveretur etc.; Cæcina itaque legatus inferioris Germaniæ aperte dicitur, ut Silius superioris. AD ANNUM CHRISTI 21, imperatore Tiberio, Turonii, ait Tacitus (3), legionario militie, quem Visellius Varro, inferioris Germaniæ LEGATUS, miserat, oppressi. AD ANNUM 28, eodem imperatore: Quod ubi L. Apronio, ait iterum Tacitus (4), inferioris Germaniæ PROPÆTORI cognitum. AD ANNUM 47, imperatore Caligula: CHAUCI, inquit ille idem (5),... dum Corbulo adventat, inferiorem Germaniam incursare... At Corbulo, provinciam ingressus, triremes alveo Rheni... adegit. AD ANNUM demum 59, Nerone imperatore: Quietæ, ait idem (6), ad id tempus res in Germania fuerant ingenio ducum... Paulinus Pompejus et L. Vetus ea tempestate exercitui præerant. Ne tamen segnem militem adtinerent, ille... aggerem coercendo Rheno absolvit: Vetus Mosellam atque Ararim, facta inter utramque fossa, connectere parabat... Invidit operi Ælius Gracilis Belgicæ legatus... Cæterum continuo exercituum otio fama incessit ereptum jus LEGATIS DUCENDI IN HOSTEM... Dubius Avitus, accepta a Paullino provincia,...

C perpulit Verritum... preces suscipere. En itaque tres legati, Pompejus Paullinus Germaniæ inferioris, Vetus superioris, Gracilis Belgicæ; quin et Avitus, qui in provincia Germaniæ inferioris Paullino successit. Præterea quatuor in Historiis (7) locis superiorem Germaniam Tacitus commemorat, tamquam finibus suis distinctam. AD ANNUM CHRISTI 69, Galba imperante Aulus Vitellius L. filius imperator... a Galba in inferiorem Germaniam contra opinionem missus est; verba sunt Suetonii (8). Qui idem SUB ANNUM CHRISTI 69: Domitianus bellum civile, inquit (9), motum a L. Antonio, superioris Germaniæ PRÆSIDE, confecit absens. SUB ANNUM CHRISTI 180, imperante Commodus, Didius Julia-

nus, qui non multo post imperium nactus est, teste Ælio Spartiano (10), post præturam legionis præfuit in Germania xxii primigeniæ. Inde Belgicam sancte ac diu rexit... Inde Dalmatiam regendam accepit... Post, GERMANIAM INFERIOREM rexit.

29 Quibus accedunt complures tituli; quorum primus positus fuit sub Hadriano circa an. 130 A. PLATORIO A. F. NEPOTI CONSULI AVGVI LEGATO AVGVSTI PRO PRÆTORE PROVINCIÆ BRITANNIÆ LEGATO PRO PRÆTORE PROVINCIÆ GERMANIÆ INFERIORIS etc. (11); secundus eodem fere erectus tempore L. DOMITIO GALLICANO PAPINIANO C. V. LEG. AVG. PR. PR. PROVINCIÆ GERMANIÆ INFERIORIS LEG. AVG. PR. PR. PROVINCIÆ HISPANIÆ CITERIORIS LEG. AVG. PR. PR. DALMATIÆ CONSULI DESIGNATO (12); tertius, medio sæculo II, imperante Antonio Pio, L. DASVMIO... LEGATO PRÆTORIO PROVINCIARUM GERMANIÆ SUPERIORIS ET PANNONIÆ (13); quartus eodem fere tempore CL. ÆLIO POLLIONI LEG. AVG. PRO PRÆTORE Germaniæ superioris PRÆSIDI INTEGERRIMO (14); quintus alteri legato augustali pro præto Germaniæ inferioris ITEM HISPANIÆ CITER (15); sextus L. POPILIO LEGATO IMPERATORIS CÆSARIS ANTONINI AVGVSTI PII PROPÆTORI GERMANIÆ SUPERIORIS ET EXERCITVS IN EA TENDENTIS (16). Septimus L. MARIO MAXIMO PERPETVO AURELIANO C. V. PRÆSIDI PROVINCIÆ GERMANIÆ INFERIORIS (17) Octavus, quem Æsculapio L. CALVINIANVS LEGATUS LEGIONIS I Minervæ piæ fidelis LEGATUS AVGVSTI PRÆTORIUS PROVINCIÆ Germaniæ inferioris dedicavit (18); nonus, positus C. CÆSONIO C. F. QVIR. MACRO RUFINIANO... COMITI IMP. SEVERI ALEXANDRINI AVG... LEGATO AVGVSTALI PRO PRÆTORE GERMANIÆ SUPERIORIS (19); et decimus tandem, perperam (ut videtur) descriptus: COCIAVIO TIDIO... PRISCO LEGATO CONSULARI PROVINCIÆ GERMANIÆ SUPERIORIS (20). Quæ adeo manifesta sunt ut bene multa verba ab eo, qui eis alibi semper inest, sensu detorquenda sint et ut uni vocabulo in eadem pericope duplex significatus tribuendus sit, si velis v. g. Platorium pro præto provincie Britannicæ fuisse et pro præto exercitus, ne in provincia quidem, sed in tractu militari, perperam vocato provincia, Germaniæ inferioris; et sic deinceps.

30 Quid autem adversum hæc? Omnibus illis legatis augustalibus, propætoribus, prætoribus et præsidibus provinciarum Germaniæ superioris et inferioris militare dumtaxat fuisse imperium; exstare fragmentum lapidis, positi AVGVRI. LEGATO PRO PRÆTORE EXERCITVS GERMANIÆ INFERIORIS LEGATO PRO PRÆTORE PROVINCIÆ AQUITANICÆ (21); et superius visum esse L. Popilium, legatum imperatoris et propæto Germaniæ superioris et exercitus in ea tendentis. Verum enim vero res hæc nil difficultatis habere videtur. Utrumvis statueris, ex Belgica et ambabus Germaniis unam provinciam constituisse aut tres discretas fuisse provincias, hoc ex primo lapide liquet aliquando propæto exercitus Germaniæ inferioris fuisse, qui non esset præses provincie; nec quidquam profecto aliud:

AUCTORE
V. D. B.

et ex titulis
lapideis:

E

argumenta
contraria breviter
diluuntur.

(1) Annal. lib. I, cap. 51. — (2) Cfr Sanelementius, de Æræ christianæ emendatione, p. 444 et seqq. — (3) Annal. lib. III, cap. 44. — (4) Ibid. lib. IV, cap. 73. — (5) Ibid. lib. XI, cap. 18. — (6) Ibid. lib. XIII, cap. 53. — (7) Hist. lib. I, capp. 12, 50 et 53; lib. IV, cap. 70. — (8) Lib. VII, Vitellius, num. 2 et 7. — (9) Lib. VIII, num. 6. — (10) In Didio Juliano, cap. I. — (11) Roulez, Magistrats romains de la Belgique, p. 24. — (12) Masdeu, Historia critica de España, t.

V, p. 458. — (13) Zell, Delectus inscriptionum romanarum, num. 1599. — (14) Steiner, Codex inscript. rom. Rheni, num. 446. — (15) Ibid. num. 788. — (16) Gruterus, inscript. p. cccclvii, 6. — (17) Muratori, Inscriptiones, p. dccxix, 2. — (18) Steiner, Codex inscript. p. 71. — (19) Masdeu, Historia critica, tom. V, p. 495 et seqq. — (20) Muratori, Inscript. p. dccxci, 7. — (21) Ibid., p. dclxiii.

AUCTORE
V. D. B.

ex altero autem lapide idem institutum temporibus Antonini Pii obtinuisse, ita tamen ut utrumque officium, proprætoris scilicet Germaniæ superioris et proprætoris exercitus, qui illuc tenderet, penes Popilium esset. Quod plane mirandum non est. Ut enim sæpe turbatis temporibus plurium provinciarum exercitus unus ducis aut præfecti imperio suberant (1) (quod fieri non poterat quin præsidum militare imperium pene cessaret,) sic quoque in finitimis et irrequietis provinciis nonnumquam aderant causæ ut, civilibus et juridicis negotiis proprætoris seu præside distento, singularis assignaretur proprætor exercitui. Quæ tamen auctoritatis partitio non prius perennis facta est, quam Constantinus, sublato præfectis prætorio militari imperio, in provinciis alium ducem esse voluit et alium præsidem (2). Sed Plinius ita scripsit quasi una tantum esset Germaniæ, nequaquam divisa: Cum (Trajanus) Germaniæ præsideret, inquit (3); itemque passim Dion Cassius; quippe qui meministi triumphum Γαίου Σεντίου του της Γερμανίας ἀρχοντος (4); et Quintilii Vari, qui μετὰ την των Σύρων ἀρχήν, την τε ἡγεμονίαν την Γερμανίας λαβὼν καὶ τα παρ' ἐκείνοις ἐκ της ἀρχῆς διοικῶν, causa rebellionis fuit (5); et suspicionem Tiberii, metuentis καὶ τον Γερμανικόν, τον τότε Γερμανίας ἀρχοντα (6); et vesanæ crudelitatis Caligulæ, qui Γαιτουλικόν Λευτούλον, καὶ της Γερμανίας δεκά ἔτεσιν ἀρξάντα, ἀπεκτείνειν (7); et Rufi, qui, ἀρχὼν της Γερμανίας, adversus Vindicem, purpura in Galliis post Neronis mortem indutum, movit copias (8); et Antonii cujusdam, qui, ἐν Γερμανίᾳ ἀρχὼν, contra Domitianum insurgere ausus est (9); et M. Upii Nervæ Trajani, postea imperatoris, de quo scripsit: Ἦρχε δε της Γερμανίας ἐκεῖνος. Sed quod nude Germaniam, non definientes utrum ambas provincias an alterutram significatam vellent, dixerint Plinius et Dion, causa esse videtur quod aut de extraordinaria legatione, ut de Germanico plane constat, scriberent, aut quod negligentius loquerentur, ut apparet in Rufo; nam paulo ante Dion, alterius Rufi et Procli Scriboniorum miseram enarrans sortem, tradit quod τας Γερμανίας δε ἀμφότερας ἐπὶ πολὺ ἄμα διακῆσαν (10); ita certe ut alter inferiorem, alter superiorem gubernaret.

Sæculo iv loco
Germaniæ superioris et inferioris dicebatur prima et secunda.

31 Restat autem id unum quod in concilio Coloniensi Germania inferior non dicitur, sed Germania secunda; quam vocem hactenus non offendimus. Occurrit in titulo, erecto TIB. CL. CANDIDO COS.... PROCURATORI XX° HEREDITATUM PER GALLIAS LVGDVNENSEM ET BELGICAM ET VTRAMQUE GERMANIAM PRÆPOSITO COPIARVM EXPEDITIONIS GERMANIÆ SECUNDÆ; quem initio sæculi ii vixisse consentiunt (11). Sed in melioribus exemplaribus (12) legitur: Expeditionis germanicæ secundæ; quo sensus plane mutatur. Quidni fatebor verba: Germania prima et Germania secunda sæculo iv non videri antiquiora? Sed hoc ipso sæculo, ut ex Ammiano Marcellino, qui concilio Coloniensi cœvus fuit, liquet, dicebatur Germania secunda. Accipe verba (13): Indicabat autem, nuntius scilicet, Coloniæ Agrip-

pinam, ampli nominis urbem in secunda Germania, pertinaci barbarorum obsidione reseratam. Mitto titulum libri S. Hilarii de Synodis, in quo Germania i et ii item occurrit: controversia enim est an genuinus sit. Sed Notitiam provinciarum et civitatum, editam a Sir-mundo, Libellum provinciarum et Notitiam dignitatum, quæ non multo posteriora sunt, nolim præterire: in quibus omnibus Germania secunda legitur (14). Manifestissimum itaque est Germaniam in duas sectam fuisse partes, aut Augusto aut Tiberio imperatore, alteram dictam superiorem, alteram inferiorem; et medio sæculo iv vocabulum Germaniæ secundæ fuisse in usu.

32 Sed cum episcoporum catalogis convenire non possunt quæ concilio Coloniensi adscripta leguntur nomina! Quod argumentum ita adornant: falsario præluxisse exemplar synodi Sardicensis, in quo adhuc legerentur præsentium episcoporum et sedium nomina; ex quo tamen evanuiscent aliquot vocabula geographica; hæc a pessimo viro ex ingenio addita fuisse: adeoque Simplicio assignatam ab eo fuisse cathedram Augustodunensem, licet Simplicius Augustodunensis integro sæculo post vixerit; (quasi vero non potuerint duo cognomines in eadem cathedra sedere, centum annorum spatio separati;) neque ei locum esse in serie episcoporum Augustodunensium; (quasi inter S. Cassianum, qui circa annum 340 obiverit, et S. Hegemonium, qui ad annum fere 370 vixerit (15), spatium triginta annorum non satis pateat ut Simplicii et Hegemonii episcopatus interponatur;) ob stare ætatem S. Desiderii Lingonensis, qui sæculo iii aut v obierit; sed nil plane de eo scitur nisi quod episcopus Lingonensis fuit, a barbaris occisus: cætera omnia, ajunt Galliæ Christianæ auctores (16), incerta; Arelate tum episcopum fuisse Saturninum, non autem Valentinum, qui in concilio Coloniensi legatur; sed in Gallia Christiana (17) hoc assertum confutatum vide; Dyscolium, Remorum episcopum, qui in Coloniensi concilio (18) Actis legatur, ignotum fuisse Flodoardo et exclusum ab Ebbone, quippe qui dicat S. Donatianum septimum fuisse Remorum episcopum, qui, interposito Dyscolio, octavus fuerit: sed nonne, quod jam monui, Liberianus Romanorum pontificum catalogus hiulus est, annis ita ordinatis ut v. g. S. Zephyrino locus non sit? Nonne diu unus ex Dagobertis regibus Francorum ignoratus? Nonne quotannis in monumentis lapideis novi reperiuntur consules? Quid hoc argumento, maxime quum desint cœvi biographi, debilius?

Quod concilio Coloniensi interfuisse leguntur Simplicius Augustodunensis, Desiderius Lingonensis, Dyscolius Remensis, Valentinus Arelatensis

33 Sed et Superior, Nerviorum episcopus, difficultatem facessit: in nullis enim antiquis catalogis cathedram Nerviorum venire; eam quidem a Wendelino constitui Bavaci, sed sine vade. Verum quod alii Nerviorum episcopi non memorantur, egregium indicium est nullius falsarii manum hic intervenisse, quippe qui diocæseon nomina, suo tempore nota, induxisset. Et quidem, etiamsi concilii Coloniensis auctoritas abesset, plane verisimile foret sæculo iv, quum

et Superior, Nerviorum episcopus, absentibus episcopis Novempopulani et Aquitanis, nihil officit.

(1) Cfr Ankershoven, Handbuch, etc. etc. p. 355, et app., p. 108 et 109. — (2) Ibid., p. cit. — (3) Panegyric., cap. 9. — (4) Lib. LV, Cæsar Augustus, p. 567 et 568, edit. 1606. — (5) Ibid., lib. LVI, p. 582. — (6) Lib. LVII, Tiberius, p. 603. — (7) Lib. LIX, Caligula, p. 657. — (8) Lib. LXIII, Nero, p. 725. — (9) Lib. LXVII, Domitianus, p. 764. — (10) Lib. LXIII, Nero, p. 722. — (11) Masdeu, Historia critica,

tom. V, p. 449. — (12) Florez, España Sagrada, tom. XXIV, part. II, p. 448 et seqq. Roulez, Magistrats romains de la Belgique, p. 58. — (13) Amm. Marcellinus, lib. XV, cap. 8. — (14) Cfr D. Bouquet, Recueil, tom. I, p. 123, 124 et 128. — (15) Acta SS., tom. II Augusti, p. 65. — (16) Gallia Christ., tom. IV, col. 510 et seqq. — (17) Ibid., tom. I, col. 523 et 524. — (18) Acta SS., tom. VI Octobris, p. 491.

A in Romanorum terris mirum in modum propagaretur christiana religio, inter Nervios fuisse episcopum: immensum enim extendebatur eorum regio, triplo major hodierna diœcesi Tornacensi; atque a Romanis plurimum habitata erat, quum etiam nunc in illa plaga, licet Franci seu Theutones illic regnum suum multos annos constituerint, lingua gallica sola usurpetur. Quod autem additur concilio Agrippinensi seu Coloniensi nullos interfuisse episcopos provinciarum Novempopulanæ et Aquitanæ Iet II, ludicrum est; quidni omnes Hispani adsuerunt, omnes Itali, omnes Africani, etc.? Sed id indicium est confictum fuisse Agrippinense concilium sæculo VIII, quum illis provinciis dux præesset: apage! quis tandem inanum suspicionum et conjecturarum finis?

§ VI. Quod concilium Coloniense celebratum est die dominica, an propterea falsum dicendum sit. Qua hebdomadæ die incoharentur concilia.

B Alii volunt concilia olim de more celebrata fuisse die dominica, alii feria II, sed ambo perperam.

Superest tandem unum argumentum, quod cæteris firmitus non est, sed cuius usus latissime patet; quin etiam fatebor me olim eo aliquando nixum esse, quum tamen plerumque ei vis insit nulla. Versatur id autem in die hebdomadæ, qua concilia celebrari solerent: aliis universim affirmantibus concilia indicta fuisse in diem dominicam (1); aliis in diem lunæ seu feriam II (2); aliis demum primis sæculis in feriam II, postea autem in dominicam: quo argumento, (quod in ordinationibus episcoporum et presbyterorum certe valet,) passim utuntur critici, in componendis conciliis, quibus anni certi adscripti non sunt, temporibus aliisque id genus rebus. Sane si de uno sancto Amando Argentoratensi aut Coloniensi concilio disputatio esset, absolvi posset paucis verbis controversia: quum alii concilii hujus sinceritatem tueantur, quoniam die dominica habitum esse legitur; Binterimius eam neget, quoniam tum non nisi feria II concilia coire solerent: brevissime enim ostendi posset sæculo IV et die dominica ea fuisse congregata, et feria II atque aliis etiam hebdomadæ diebus; neque ullam statam fuisse generali lege hebdomadæ diem. Sed norma hæc chronologica aliquando ex historia ecclesiastica penitus excludenda est.

C Legibus conciliaribus aliisque similibus Orientis.

35 Quod itaque Binterimius (3) affirmat in antiquis Ordinibus celebrandi concilium sacros episcoporum conventus juberi fieri feria II, nedum ullis monumentis fulciatur, cum veteribus ecclesiasticis decretis prorsus pugnat. Quæ placet ex canonum collectionibus et liturgicis libris recitare, quippe quæ multo magis in usu fuerint quam singularium conciliorum documenta. In Codice itaque canonum ecclesiasticorum et constitutorum sanctæ sedis apostolicæ, omnium vetustissimo, quem Bullerini præclaro studio in lucem dederunt, primo capite, quo canones Nicæni concilii I contineri dicuntur, titulus IX de

synodo bis in anno per unamquamque provinciam celebranda in hæc desinit verba (4): Fiant autem concilia semel quidem ante dies quadagesimæ;... secundo vero circa tempus autumnii; capitulo autem LIX, quo concilium Antiochenum concluditur, num. 20 legitur (5): Sufficere visum est bis in anno per singulas provincias episcoporum concilium fieri: primo quidem post tertiam hebdomadam paschalis festivitatis; ut in quarta hebdomada quæ consequitur, id est, mediæ Pentecostes*, concilium compleatur... Secundum vero concilium idibus octobris habeatur; qui dies apud græcos hyperberetæi mensis decimus invenitur: quid dies cum omnibus hebdomadæ feriis concurrere poterat.

AUCTORE
V. D. B.

* alii media
Pentecoste

36 In Collectione canonum ecclesiæ Hispanæ, quæ anno 1808 primum lucem adspexit, reperiuntur canones iidem, nisi quod posterior semel concilio Antiocheno, semel concilio Regiensi, medio sæculo V celebrato, adscriptus est (6). Ibidem inter Epistolas decretales venit num. LXIII S. Leonis papæ ad episcopos Siciliæ epistola, ubi num. 7 hæc habes verba (7): Terni semper ex vobis ad diem tertium calendarum octobrium Romam fraterno concilio sociandi indissimulanter occurrant. Quum autem propter paupertatem episcoporum et itinerum longitudinem paulatim invaluisse, indulgentibus conciliis, ut episcopales cætus non nisi semel quotannis celebrarentur, placuit concilio Carthaginensi V ut dies concilii V calendas novembris servaretur, et scribendum ad singularum quarumque provinciarum primates ut, quando apud se concilium congregarent, istam diem non impedirent (8); in concilio autem Hippo-nensi X kalendas septembris statutus est (9).

ecclesiæ Ro-
manæ et Car-
thaginensis,

37 Contra concilium Toletanum III præcepit ut iudices locorum vel actores fiscalium patrimoniorum ex decreto gloriosissimi domini Recaredi simul cum sacerdotali concilio autumnali tempore die calendarum novembrium in unum convenirent (10). Similiter concilio Toletano XII placuit ut juxta priorum canonum instituta episcopi singularum provinciarum annis singulis in quacumque provincia calendis novembribus concilia celebraturi convenirent; quisquis autem in prædictis calendis novembribus pro celebratione synodi venire distulisset, excommunicatione debitæ subiaceret (11). Quod priorum canonum instituta revocantur in memoriam, ratio est quod ab eis recessum fuerat. Concilium enim Toletanum IV hanc legem tulerat (12): Quintodecimo autem calendarum juniarum congreganda est in unaquaque provincia synodus propter vernale tempus, quando herbis terra vestitur et pabula germinum inveniuntur; magno enim famulorum et equorum comitatu accedebant ad synodos episcopi et nobiles. Sed neque id diu placuerat, et concilium Toletanum XI statuerat omni anno peragendam celebritatem concilii in metropolitana sede tempore, quo principis vel metropolitani electio definierit (13); quæ concilii Arelatensis II disciplina erat (14). Atque

itemque Hi-
spanæ certis
mensis diebus
et incertis
hebdomadæ

(1) Mansi, Notæ in Annales Baronii, ad annum 662. not. 1. — (2) Garnerius, Dissert. de synodo v, cap. v, § 2, in Theodoretii Opp., tom. V, part. I, p. 545, edit. Hallensis, 1714; Pagi-
gius, Critice in Annales Baronii, ad an. 574, num. 9; Binterimius, Deutsche Concilien Geschichte, tom. I, p. 190; Van Hecke, Acta SS. tom. V Oct. auctar. p. 47. — (3) Geschichte der Deutsche Concilien, tom. I, p. 380. — (4) Migne, Patrologia

latina, tom. LVI, col. 592. — (5) Ibid., col. 711 et 712. — (6) Collectio canonum ecclesiæ Hispanæ, col. 47 et 216. — (7) Ibid. Epist. decret. p. 100. — (8) Ibid. col. 136. — (9) Codex canonum Eccl. Afric. num. 73, ap. Labbe, Concilia, tom. II, col. 1095. — (10) Collectio canonum Eccl. Hispanæ, col. 335. — (11) Ibid. col. 301. — (12) Ibid. col. 366. — (13) Ibid. col. 484. — (14) Ibid. col. 201.

AUCTORE
V. D. B.

hi omnes canones continentur antiquissima illa canonum collectione, sed sparsim. Ibidem vero uno titulo, qui est de tempore celebrandi concilii comprehenduntur in altera collectione hispana, quam ad S. Isidori Hispalensis ætatem referunt, sed potius Silvester Pueyo, Barbastrensis canonicus, sæculo superiori ad corporis juris canonici normam disposuit (1).

feri debebant
concilia; aut
feria III aut
in natali con-
secrationis
episcoporum.

38 Quæ vero recitavi decreta, ex antiquissimis deprompta collectionibus, ea in Gallia, Anglia, Germania et partim etiam in Oriente nota. Atqui quum idus octobres, tertia kal. octobres, quinta kal. novembres, decima kalendas septembris, kalendæ novembres, quintadecima kal. junias certæ anni dies sint, quæ in omnes hebdomadam ferias incidant, manifestum est nullam feriarum rationem habitam fuisse. Quin etiam in Ordine celebrandi concilium VII seu Burdegalensi ad finem hæc addita sunt (2): Synodus hyemalis celebratur et colitur die martis ante festum apostolorum Simonis et Judæ, nisi mutetur. Et synodus paschalis die martis post dominicam in qua cantatur Jubilate. Et hæc facta fuerunt in dicto loco (in monasterio S. Romani seu S. Salvatoris de Blavia, quæ secunda sedes est in diocesi Burdegalensi), et præsentibus supradictis, et multis aliis, anno Domini 1003, in synodo paschali. Quibus adde moris etiam fuisse ut Romanus pontifex atque etiam metropolitæ in die suo natali seu anniversario consecrationis suæ concilia celebrarent. Sic S. Hilarus papa in epistola ad episcopos diversarum provinciæ Galliæ meminit de numeroso concilio et ex diversis provinciis ad diem natalis sui ad honorem beati Petri apostoli per Dei gratiam congregata (3); et in epistola ad episcopos provinciæ Tarraconensis de conventu fratrum quos natalis sui festivitas congregarat (4); quem quidem natalem in proximum diem dominicum relatum fuisse deprehendere sibi visus est Augustius (5) ex epistola S. Leonius LXXXI, apud Quesnellium XI, nunc autem IX; verum ibi non agitur de natali seu die anniversario consecrationis, sed de ipso consecrationis die. Neque hæc itaque concilia certo hebdomadæ diei annexa erant.

Quoniam ex-
tremo sæculo
VII a concilio
Toletano in-
troducitur est
ut tribus pri-
mis synodo-
rum diebus je-
junaretur seu
litanis fierent,

39 Plus momenti in jejuniis et litiis, quæ etiam pœnitentiæ rationem habebant, positum esse primo conspectu videtur; quum nefas esset diebus dominicis et festis jejunare, quibus idcirco, etiam litanis fieri non solebant. Atqui in Ordine II celebrandi concilium, quem ex vetusto Floriacensi codice edidit Martenius (6), exordium esse præcipitur a tribus diebus litaniarum, quibus non nisi de rebus divinis episcopi collationem habeant. Quæ nituntur concilii Toletani XVII decreto I, quod ad finem sæculi VII, opportune instituendum credidit in initio totius adunationis ut trium dierum spatiis percurrente jejuniis de mysterio sanctæ Trinitatis aliisque spiritualibus inter episcopos haberetur collatio (7). Similiter in tertio Ordine, deprompto ex codice S. Martialis Lemovicensis (8), litanis et psalmi jubentur cantari tribus

primis diebus; qui in Ordine VI seu Bisuntino D tres dies litaniarum dicuntur (9). Non aliter in vetere formula celebrandi concilii provincialis in ecclesia Rothomagensi, edita a Mabillonio (10), et in formula habendi concilii generalis inserta in Ordine cardinalis Cajetani (11), in quibus prima die litanis recitari jubentur. Item in Constitutionibus ecclesiæ Claromontensis anni 1268 districte præcipitur sacerdotibus ut jejuni intrent synodum; et similiter in Statutis synodalibus Meldensibus, ut rasi coronam et jejuni intrent synodum, sub pœnis a jure statutis (12). Non aliter legitur in Ordine quomodo initianda sit synodus, in synodo Bajocensi anni 1300 usurpato (13). Quod jejunium etiam ultra Rhenum notum; nam in Germania (14) hæc occurrunt: Et admonendi sunt ut nullus ad synodum veniat non jejunus vel a cœtu communi secedat, antequam generalis secessio adveniat. Et sic quoque synodus primi diei solvatur.

40 An itaque inde sequitur concilia numquam celebrata fuisse nisi tres primi dies in dominicam non inciderent? Nequaquam. Imprimis triduanum illius jejunii origo non ita antiqua est, quum ad extremum sæculum VII referenda sit. Antea alia jejunii ratio aliquando observata fuerat etiam in Occidente, ut patet ex synodo nationali Toletana III, quæ die VIII iduum majarum era 627, id est anno Christi 589, die dominica, habita est. Quum enim Recaredus rex omnes regiminis sui pontifices in unum convenire mandasset, eos admonuit pariter exhortatus est jejuniis et vigiliis operam dare, ut ordo canonicus divino eis rursus dono patefieret. Ad hæc autem gratias Deo agentes et religiosissimo principi, universo concilio in laudibus acclamante, triduanum est exinde prædicatum jejunium. Sed quum die octava iduum majarum in unum cœtum Dei sacerdotes adessent, ... ecce iterum in medio eorum adfuit serenissimus princeps (15), atque tunc post præmissum triduanum jejunium concilium incohatur. Quod licet sine certa lege, sed pio animi motu susceptum sit, exempli tamen auctoritate non carebat. Quum enim Paulus et Barnabas, ut in Actibus apostolorum, cap. XIII, 1 et seqq., legitur, segregati fuere, celebratum est Antiochiæ qualecumque concilium, a qua jejunii religio non absuit. Quam primis sæculis diligenter custodierunt Græci. Testis est Tertullianus: Aguntur, inquit (16), præcepta per Græcias illas certis in locis concilia ex universis ecclesiis; per quæ et altiora quæque in commune tractantur, et ipsa repræsentatio totius nominis christiani magna veneratione celebratur. Et hoc quam dignum, fide auspicante, congregari undique ad Christum!... Conventus autem illi, stationibus prius et jejunationibus operati, dolere cum dolentibus et ita demum congaudere gaudentibus norunt. Sed hæc nequaquam valuerunt ut umquam in ecclesia latina firma lege aut præcepto institutum fuerit, ut triduanum ante concilia jejunium observaretur. Quare lubens fateor hæc a

et antea ali-
quando, ma-
xime in Græ-
cia, ante con-
ciliorum ini-
tia jejunaba-
tur,

(1) Collectio maxima conciliorum Hispaniæ, part. I, p. 520 et seqq. Cfr p. 518 et 519. — (2) De antiquis ecclesiæ ritibus, tom. III, p. 401. (3) Maurini, Conciliorum Galliæ collectio, tom. I, col. 605. — (4) Ibid. not. 3. — (5) Handbuch der christlichen Archæologie, tom. I, p. 589. — (6) De ant. eccl. ritibus, tom. III, p. 401. — (7) Collectio canonum ecclesiæ Hispaniæ, col. 590. — (8) De antiquis, etc., tom. III, p. 404.

— (9) Ibid., p. 410. — (10) Analecta, p. 227. — (11) Musæum Italicum, t. II, p. 395. — (12) Cfr Benedictus XIV, de Synodo, lib. III, cap. 11, num. 1. — (13) Labbe, Concilia, tom. XI, col. 1430. — (14) Hartzheim, Concilia Germaniæ, tom. III, p. 15. — (15) Collectio canonum ecclesiæ Hispaniæ, col. 537. — (16) Adversus Psychicos, edit. Pamelii, p. 1181.

A me exempla in Commentario de S. Fromundo, episcopo Constantiensi in Normandia, ad diem 24 octobris (1), justo latius extensa fuisse et perperam a me fuisse traditum hoc triduanum jejunium in Occidente ANTE conciliorum initia servari fuisse solitum : nam, ut patet, licet aliquando præmissum fuerit, mos tamennumquam fuit ut præmitteretur. Valuit autem concilii Toletani III exemplum, ut centum annis post communis lex de triduo jejunio in concilio Toletano XVII ferretur, quæ paulatim ad alias regiones propagata fuit; qua tamen lege præceptum non fuit ut ante conciliorum celebrationem, sed ut initio eorumdem servaretur triduanum jejunium. Nec quidquam ante posterius hoc concilium, quod anno 694 habitum est, uspiam de agendo hoc jejunio præscriptum fuisse reperi : ita ut indictio conciliorum usque ad hunc annum plane libera fuerit ab hac jejunii et litaniarum lege et ecclesiastici conventus incipi potuerint quacumque hebdomadæ die.

inde tamen nonnisi raro definiri potest qua hebdomadæ die concilia inchoata fuerint.

41 Verum licet in Occidente conciliorum Toletanorum maxima fuerit auctoritas, quum tamen hæc de triduo jejunio lex in Formula seu Ordine celebrandi concilium, in concilio Toletano IV anno 633 confectopassinque recepto, non contineretur, nil mirum si illud jejunium ubique curatum non sit; neque in Oriente videtur umquam hæc jejunii ratio innotuisse.

In nullis Ordinibus præcipitur ut concilia incipiant feria II.

42 Quod autem affirmant synodos feria secunda more majorum, post rem divinam die dominica rite procuratam, inchoatas fuisse : equidem quæsi, an, quemadmodum ordinationum celebratis die sabbato inciperetur et die dominica absolveretur, sic quoque conciliorum initiandorum solemnitas, vespere diei dominicæ exorsa, in crastinum diem protraheretur; sed nil hujusmodi deprehendi uspiam : contra id passim antiquissimis formulis præcipitur ut primo mane, etiam ante solis ortum, a laicis vacua fiant templa et introducantur episcopi alique legitime vocati, Missæ sacrificio interfuturi : adeo ut neque ex hoc capite quidpiam statui possit. Quod si quando inde recessum sit, id neque ex lege aut more factum fuerit, sed quod ita placuerit episcopis, imperatori aut regi.

Conciliorum sæculi III, IV, V, VIII et IX elenchō demonstratur omnibus hebdomadæ diebus concilia inchoata fuisse.

43 Hæc quum ita sint, facile patet canonem chronologicum, ex conciliorum exordiis repetitum, nil plane valere : quod tamen ut extra omnem controversiam sit, opportunum visum est omnia concilia sæculorum III, IV, V, VIII et IX, recensere, quibus in opere Art de vérité les dates annus et dies appositi sunt. Novi quidem de cunctis indicatis illic temporum notis non inter omnes convenire atque ipsemet errores aliquot detexi; receptissimæ tamen sunt, et, quum tanto sint numero, plane sufficiunt ut intelligatur feriarum rationem in incipiendis conciliis nullam pene fuisse habitam : quæ conclusio ab aliquot sphalmatibus nil pati potest.

ANNUS.	LIT.	DOM.	LOCUS.	DIES	MENSIS.	FERIA.
256	F E		Carthaginense	1 sept.		II
505	G		Cirtense	5 mart.		II
515	D		Romanum	2 oct.		VI
514	C		Arelatense	1 aug.		Dom.
525	C		Nicaenum	19 jun.		Sabb.
550	D		Alexandrinum	27 dec.		Dom.
555	E		Hierosolymitanum	15 sept.		Sabb.
559	C		Seleuciense	27 sept.		II
574	E		Valentinum	12 jul.		Sabb.

ANNUS.	LIT.	DOM.	LOCUS.	DIES	MENSIS.	FERIA.	AUCTORE
586	D		Romanum	6 jan. (Ep.)		III	V. D. B.
590	F		Carthaginense	17 maji		VI	
590	F		Carthaginense	16 jun.		Dom.	
595	B		Hipponense	8 oct.		Sabb.	
594	A		Cpltanum	29 sept.		VI	
597	D		Carthaginense	28 aug.		VI	
598	C		Carthaginense	8 nov.		II	
400	A G		Toletanum	7 sept.		VI	
401	F		Carthaginense	18 jun.		III	
401	F		Carthaginense	15 sept.		VI	
401	F		Taurinense	22 sept.		Dom.	
402	E		Milevitanum	27 aug.		IV	
405	D		Carthaginense	25 aug.		III	
404	C B		Carthaginense	26 jun.		Dom.	
405	A		Carthaginense	25 aug.		IV	
407	F		Carthaginense	15 jul.		II	
408	E D		Carthaginense	16 jun.		III	
408	E D		Carthaginense	15 oct.		III	
409	C		Carthaginense	15 jun.		III	
410	B		Carthaginense	14 jun.		III	
411	A		Carthaginense	1 jun.		V	
415	C		Hierosolymitanum	1 aug.		Dom.	
415	C		Diospeltanum	20 dec.		II	
418	F		Carthaginense	1 maji		IV	
419	E		Carthaginense	25 maji		Dom.	
426	C		Cpltanum	28 feb.		Dom.	E
426	C		Hipponense	26 sept.		Dom.	
450	E		Romanum	11 aug.		II	
450	E		Alexandrinum	5 nov.		II	
451	D		Ephesinum	22 jun.		II	
451	D		Ephesinum	27 jun.		Sabb.	
455	A		Zeugmatense	51 jul.		II	
459	A		Regiense	29 nov.		IV	
441	E		Arausicanum	8 nov.		Sabb.	
442	D		Vasense	15 nov.		VI	
447	E		Romanum	29 sept.		II	
448	D C		Cpltanum	8 nov.		II	
449	B		Tyrense	25 feb.		VI	
449	B		Cpltanum	15 apr.		IV	
449	B		Ephesinum	8 aug.		II	
450	A		Romanum	22 feb.		V	
451	G		Chalcedonense	8 oct.		II	
455	D		Andegavense	4 oct.		Dom.	
465	C		Romanum	17 nov.		IV	
484	A G		Romanum	27 jul.		Sabb.	
485	F		Romanum	5 oct.		Sabb.	
488	C B		Romanum	15 mart.		Dom.	
499	C		Romanum	1 mart.		II	
.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.
721	E		Romanum	5 apr.		Sabb.	F
750	A		Cpltanum	7 jan.		Sabb.	
752	F E		Romanum	1 nov.		Sabb.	
742	G		Germanicum	21 apr.		Sabb.	
745	F		Romanum	22 mart.		VI	
744	E D		Suessionense	2 mart.		II	
745	C		Romanum	25 oct.		II	
754	F		Cpltanum	10 feb.		Dom.	
755	E		Vernense	11 jul.		VI	
756	D C		Compendiense	22 jun.		III	
769	A		Romanum	12 apr.		IV	
772	E D		Dingoltingense	14 oct.		IV	
786	A		Cpltanum	1 aug.		III	
787	G		Nicaenum II	24 sept.		Dom.	
791	B		Narbonense	27 jun.		II	
805	A		Cloveshovense	12 oct.		V	
807	C		Salzburgense	26 jan.		III	
812	D C		Cpltanum	1 nov.		II	
815	B		Arelatense	10 maji		III	
815	B		Moguntiacense	9 jun.		V	
816	F E		Celichytense	27 jul.		Dom.	
826	C		Romanum	15 nov.		II	
829	C		Parisiense	6 jun.		Dom.	
852	G F		S. Dionysianum	1 feb.		V	

(1) Acta SS., tom. X Octobris, p. 844, num. 5.
Octobris. Tomus XI.

AUCTORE V. D. B.	ANNUS. LIT. DOM.	LOCUS.	DIES MENSIS.	FERIA.
	855	E	Compendiense	1 oct. IV
	856	B A	Aquisgranense	50 apr. Dom.
	858	F	Carisiacense	6 sept. VI
	840	D C	Engilheim.	25 aug. IV
	842	A	Cpltanum	19 feb. Dom.
	845	D	Meldense	17 jun. IV
	846	C	Parisiense	14 feb. Dom.
	851	D	Benningonense	27 mart. VI
	855	A	Suessionense	27 apr. V
	855	A	Romanum	8 dec. VI
	855	F	Valentinum	8 jan. III
	855	F	Bonosigil.	25 aug. Dom.
	857	C	Carisiacense	25 feb. V
	859	A	Lingonense	19 apr. IV
	859	A	Metense	28 maji Dom.
	859	A	Tullense	14 jun. III
	860	G F	Aquisgranense	9 jan. III
	860	G F	Confluentinum	5 jun. IV
	860	G F	Tusciacense	22 oct. III
	861	E	Cpltanum	25 maji Dom.
	861	E	Pistense	25 jun. Dom.
	862	D	Aquisgranense	8 apr. IV
	865	C	Vermeriense	25 oct. II
	864	B A	Pistense	25 jun. Dom.
	864	B A	Lateranense	1 nov. IV
B	866	F	Suessionense	18 aug. Dom.
	867	E	Tricassinum	25 oct. Sabb.
	868	D C	Wormatiense	16 maji Dom.
	868	D C	Romanum	4 oct. II
	869	B	Metense	9 sept. VI
	869	B	Cpltanum	5 oct. IV
	870	A	Coloniense	26 sept. III
	871	G	Duziacense	5 aug. Dom.
	875	D	Coloniense	26 sept. Sabb.
	874	C	Duziacense	15 jun. Dom.
	876	A G	Pontigonense	21 jun. V
	877	F	Ravennatense	22 jul. II
	877	F	Compendiense	8 dec. Dom.
	878	E	Tricassinum	11 aug. II
	879	D	Romanum	15 oct. V
	879	D	Montalense	15 oct. V
	881	A	Ap. S. Macram	2 apr. Dom.
	888	G F	Metense	1 maji IV
	885	G	Remense	28 jan. Dom.
	894	F	Cabilonense	1 maji IV
	900	F E	Remense	9 jul. IV

Unde etiam cæcis clarum manifestumque esse debet nullam legem de celebrandis certa hebdomadæ die conciliis observatam fuisse; chronologicum canonem, inde petittum, plane nugatorium esse; verbo omnibus hebdomadæ diebus sine ullo fere discrimine conventus episcoporum sacros fuisse habitos; et proinde, quod concilium Coloniense coactum sit die dominica, nil in eo esse positum cur alii id genuinum esse dicant, alii supposititium. Nil itaque inde firmitatis demitur inconcussis fundamentis, quibus nituntur hujus synodi Acta, et S. Amandi, Argentoratensis episcopi, præsentia.

Subscripsisse videtur S. Amandus concilio Sardicensi.

44 Porro quum ei adfuerit atque ea proinde ætate vixerit, multum verisimilis est opinio eorum qui tueantur eum etiam concilio Sardicensi subscripsisse. Etenim S. Athanasius, recensens eorum, qui in synodo scripserunt, aliorumque deinde episcoporum nomina secundum regionum ordinem, ubi venit ad Galliam, loco xxvii "Αμαντον nuncupat (1); quo Amandum indicari patet. Verum animadvertendum venit,

(1) Apologia contra Arianos, num. 50, ap. Migne, Patrologia græca, tom. XXV, col. 557. — (2) Appendix ad Opp. S. Leonis, part. 1, cap. 7, ap. Migne, Patrologia latina, tom. LVI, col. 55 et seqq. — (3) Migne, Patrologia latina, tom. X, col. 479 et seqq. Cfr Grandidier, Histoire de l'Église de Strasbourg, tom. I, p. 156 et seq. — (4) Ibid., p. 158 et seqq. — (5) Epist. III, num. 5, ap. Migne, Patrologia latina, tom. XXII,

non omnes, qui illic legantur, synodo Sardicensi interfuisse, adeoque nomina aliorum episcoporum, qui licet interesse non poterant, missa tamen ad eos synodica, ipsi quoque suis suffragiis decreta synodi approbarunt, commemorat S. Athanasius : quos posteriores esse qui a S. Athanasio secundum regionum ordinem recenseantur demonstrarunt Ballerini fratres (2); quorum in numero quum sit S. Amandus seu "Αμαντος, profecto censendus est Sardicam non perrexisse, sed ei ante aut post, datis literis, assensisse. Plura de ejus gestis non innotuerunt. Per me tamen licet S. Amandum participem facere laudum, quibus S. Hilarius ad finem anni 358 in libro de Synodis (3) cumulavit ob suam in fide constantiam Galliarum episcopos, quorum in capite posuit dilectissimos et beatissimos fratres et coepiscopos suos Germaniæ primæ.

45 Volunt nonnulli, sic loquitur Grandidier (4), nixi scriptis aliquot, in tabulario S. Petri Veteris servatis, multa passum esse S. Amandum, sæviante Juliani apostatæ persecutione; eumque cum presbyteris suis aliquot et clericis secessisse in insulam Honaugiam seu Honoviam et, exstructa S. Michaelis basilica, vitam duxisse solitariam; quin eo referunt quasi illic sancto viro convixisset S. Hieronymus, sequentia hujus in epistola ad Rufinum (5) verba : Domine Jesu,... scis ipse,... ut ego et ille (Bonosus, monasticen amplexus,) pariter a tenera infantia ad florentem usque adoleverimus ætatem,... et, post Romana studia ad Rheni semibarbaras ripas eodem cibo, pari frueremur hospitio, ut ego primus cœperim velle te colere. Sed his nulla a vetustate patrocinatur auctoritas; sed hæc comminiscendi fuit occasio, quod ejus corpus penes Honovienses canonicos aliquando factum est. Ad annum 359 consignat Grandidier (6) S. Amandi mortem; sed et hæc nuda divinatio est. Traditur etiam ad cælum evolasse die 26 octobris, quod hac die ejus festum celebratur; ast minus certum est hoc argumentum, maxime quoniam in antiquis martyrologiis, quæ produxit Henschenius (7), ejus festum die 15 novembris inscriptum est.

§ VII. Antiqua Argentorati conditio sedi episcopali constituendæ opportuna.

Quum autem S. Amandus primus Argentoratensis episcopus fuerit atque hujus sedis princeps et auctor, de civitatis hujus exordiis pauca monenda videntur. Celtica origine urbem esse ipsum nomen indicare videtur. Ratum enim seu ratus in quo desinit, hibernice rath seu rat, castrum, stationem militarem et custodiam significat (8); quis autem sensus sit vocabuli argent, quæ etiam pars nominum est Argentomagi, Argentogili, Argentaci et Argentodupli, olim definire ausi sunt complures (9) : ast nunc, quum veterum linguarum rationes multo melius patent, magis sobrie ea de re philosophantur. Certe Zeussius (10), qui multorum gallicorum

An S. Amandus in insula Rheni Honavi solitarius vixerit.

Argentoratus origine celtica statio fuit legionis VIII et plurium viarum militarium caput;

col. 354. — (6) Histoire de l'Église de Strasbourg, tom. I, p. 159. — (7) Acta SS., tom. I Februarii, p. 829; Cfr Usuardi auctaria, Galesinus et Ferrarius ad diem 25 novembris. — (8) O'Brien, Focaloir, p. 597; O'Reilly, Irish-English dictionary, vº Rat. — (9) Cfr Schoepflin, Alsatia illustrata, tom. I, p. 55 et seqq. — (10) Grammatica Celtica, cfr index gallicus, tom. II, p. 1157 et seqq.

nominum

AUCTORE
V. D. B.

A *nominum significationem indicavit, studiose Argentoratum et alias similes formas omisit; et Augustus Fredericus Pott (1), audacis felicissimique ingenii philologus, fatetur Argentiae nomini, quod Galliae Cisalpinæ oppidum est, ignotam significationem inesse. Verum, licet ante Romanorum adventum condita jam esset civitas, quod exigua esset, nemo eam ante Ptolemæum memoravit; qui docuit legionem octavam Augustam ei præsidio fuisse (2): quæ legio, ut ex superstitionibus titulis liquet, Rheni ripam in utraque Germania, maxime superiori, diu occupavit. Sæculo IV, quum hostis continuo immineret, valuit ejus situs et positio, ut, quum sedulo custodienda esset, viribus cresceret et ambitu. In Rheni enim sinistra ad Ellum flumen condita, plurium viarum militarium quasi caput erat aut umbilicus. Hinc enim ibatur Augustam Trevirorum per Tabernas, Pontem Saravi, Decempagos, Duodecimum, Metas, Coranuscum et Ricciacum; Augustam Rauracorum atque hinc Mediolanum et Novariam, per Hellelum, Argentovariam, Cambate et Artalbinum; Noviomagum seu Spiras per Saletionem et Tabernas et per Brocomagum et Concordiam; Vesontionem per Hellelum, Montem Brisiacum, Uruncos, Artalbinum, Vindonissam, Cambate et Epamandudurum, et a Vindonissa Vemaniam per Fines, Arborem Felicem et Bregantiam.*

sæculo IV insigne municipium erat et secunda civitas Germaniæ primæ, fabricam habens omnium armorum;

47 Municipium nuncupat Ammianus Marcellinus; quo intelliguntur oppida suis usa legibus et magistratibus; et inter præcipuas Rhenenses civitates recenset: Prima Germania, inquit (3), ubi præter alia municipia Moguntiacus est, Vangiones (Worms), Nemetes (Spire) et Argentoratus, barbaricis cladibus nota. Quin etiam in Galliarum vetere Notitia Sirmundiana, quæ extremi sæculi IV est, venit secundo loco inter civitates Germaniæ primæ seu superioris (4): Metropolis civitas Moguntiacensium. — Civitas Argentoratensium. — Civitas Nemetum. — Civitas Vangionum. Quod vel unum indicium satis esset ut intelligeretur tunc temporis Argentorati jam sedisse episcopum. In Notitia autem Imperii, quam sub annum 400 omnes conscriptam fuisse consentiunt, sub dispositione viri illustris magistri officiorum, inter fabricas in Galliis VIII, legitur Argentoratensis armorum omnium, aliis singulari armorum genere assignato (5). Caput autem erat provinciæ militaris, cui nomen tractus Argentoratensis, sub dispositione viri spectabilis comitis Argentoratensis (6).

non multo post periit, et sedem episcopalem probabiliter amisit:

48 Sed non multo post, Stiliconis vesania an perfidia Rheni limite præsidii nudato et mox perrupto a barbaris, Magontiacum, nobilis quondam civitas, capta atque subversa est, et in ecclesia multa hominum millia trucidata. Vangiones longa obsidione deleti. Remorum urbs præpotens, Ambiani, Atrebatæ, extremique hominum Morini, Tornacus, Nemetes, Argentoratus, translati in Germaniam (7); quæ

Flori dictio est, significans rura a Germanis occupata fuisse et sola oppida Romanis relicta. Unde, quum Germani intra mœnia considerare nollent et gravior in dies fieret oppidanorum, quasi obsessi essent, sors et conditio, quæ Rhenenses civitates deletæ non fuerant, paulatim perierunt: qua ratione, nisi Vandali, rege Gunderico, aut Hunni, duce Attila, Argentoratum everterint, pristinum suum splendorem sæculo v amiserit oportet; eum non recuperatura, nisi in vicinia super stratam publicam, Galliam Germaniamque jungentem, diu Oberstrass dictam, castrum seu burgum exstruxissent Alemanni; ad cujus latera vicus mox crevit, simul cum burgo Strassburgum appellatum: quod nomen S. Gregorio Turonensi jam innotuit (8). Interea dum Argentoratus jaceret, omnia fere christianæ religionis indicia paulatim evanuisse censet Schæpflinus (9); certe ita passa est ut episcopali sedi idoneus non amplius locus videretur. Quum autem deesset episcopus, ferebant illius temporis disciplinares leges ut episcopi vicini in desertam diocesim auctoritatem suam extenderent. Quo factum esse potuit ut hoc intervallo Metensibus episcopis subfuerit: quamquam argumenta, quæ afferantur (10), minus certa sint quam prima specie appareant. Sed ordinem nimis invertimus; ad rei christianæ initia prius veniendum est.

origines Argentoratenses christianæ.

49 Dum itaque illic dominarentur Romani, christianam doctrinam propagatam fuisse auctor est S. Irenæus (11), memorans ecclesias, quæ in Germania immo in Germaniis sunt fundatæ, τὰς ἐν Γερμανίαις ἰδρυμένας ἐκκλησίας; et quidem tam conspicuas ut earum doctrina in apostolicarum traditionum recensione negligenda non esset. Non itaque paucorum annorum spatio divinum semen ea incrementa fecit, quibus medio sæculo IV pulcherrima appareret christianorum seges, non in Germania dumtaxat prima seu superiori, Italiæ magis et Lugduno vicina, sed (ut in concilio Coloniensi legitur) in omnibus castris Germaniæ secundæ seu inferioris. Eo delatam fuisse per milites et colonos religionem christianam senserunt Bebelius (12), Schæpflinus (13), Grandidier (14), Aufschlager (15) et Strobel (16): quod generale argumentum nonnihil jam pridem expolivit unus ex collegis meis ad diem 17 octobris (17), atque hoc loco magni roboris esse dicerem, si inter titulos et memorias legionis VIII, quæ Argentorati consistebat (ut superius dixit Ptolemæus et superstites testantur lapides (18)), ullum christianæ professionis indicium occurreret. Sed quidquid id est, ut S. Irenæo sua stet fides, necesse est ut has partes adierint episcopi, in aliis Galliarum civitatibus constituti, ibique presbyteros ordinarint qui rem christianam procurarent, donec Constantini Magni temporibus S. Amandus creatus sit primus Argentoratensis antistes. Quid, quod S. Aurelia, cujus Acta dedimus ad diem 15 octobris, martyrium illie fecisse videtur ante

F

(1) Die Personennamen... unter Berücksichtigung der Ortsnamen, p. 454. — (2) Geogr., lib. II, cap. 9; cfr Schæpflinus, Alsat. ill., tom. I, p. 206. — (3) Lib. XV, cap. 2. — (4) Ap. D. Bouquet, Recueil, etc. tom. I, p. 125. — (5) Ibid., p. 126. — (6) Ibid., p. 127. — (7) S. Hieronymus, Epist. xci ad Ageruchiam, ap. D. Bouquet, tom. I, p. 744. — (8) Cfr Schæpflinus, Alsatia illustrata, tom. I, p. 218 et seqq. — (9) Ibid., p. 329. — (10) Ibid., p. 546. — (11) Antiquitates Germaniæ primæ, p. 14. — (12) Alsatia illustrata, tom. I,

p. 526 et 527. — (13) Histoire de l'Église de Strasbourg, tom. I, p. 42. — (14) Das Elsass, neue historische topographische Beschreibung, tom. I, p. 54. — (15) Vaterländische Geschichte des Elsasses, tom. I, p. 55. — (16) Acta SS. tom. VIII Octobris, p. 34 et seqq. — (17) Cfr Bebelius, p. 94; Schæpflinus, Alsatia ill. tom. I, p. 507 et seqq.; Strobel, tom. I, p. 55, not. 3. — (18) Cfr Schæpflinus, Alsatia illustrata, tom. I, p. 529.

AUCTORE
V. D. B.

pacem ecclesiæ redditam? Fabula enim certissime est eam de S. Ursulæ comitatu fuisse: sæculo scilicet VI publice jam colebatur, et S. Ursulæ singulares sociæ nonnisi sæculo XII coli cœperunt extra Coloniam. Omitte S. Maternum, qui illic etiam fidem prædicasse legitur; cui et obviam iverit S. Amandus: non sat bonis hæc nituntur documentis. Neque plura dicenda videntur de rei christianæ apud Argentoratenses origine, quæ non potuit non esse obscurissima, quum a sæculo V omnia illic perierint Romani avi instituta.

§ VIII. Corporis S. Amandi fata et cultus.

S. Amandi prima sepultura ignorata: ejus corpus, quod penes Honaugienses seu Rhinaugienses canonicos factum est, anno 1371 visitatur;

In æde suburbana sepultum fuisse S. Amandum suadent sæculi IV mores; cujus tamen rei memoria nulla superest. Tradunt nonnulli, ut Gallia christiana (1) et Grandidier (2) mihi testes sunt, eum in valle Brusciæ, quæ sæculo XVIII vallem Schirmeck et balliviatum de Dachstein continuisse habebatur, conditum fuisse; et quidem Haselaci: ubi eum terræ mandatum fuisse ideo censere videntur, quod S. Florentius, priusquam in Argentoratensi cathedra S. Arbogasto successit, Haselacense monasterium fundavit atque ea occasione S. Amandi corpus e terra levasse dicitur et publicæ venerationi reliquias exposuisse. Sed non arridet Grandidiero hæc opinio, magis prono ad æstimandum eum ab initio Rhenaugiæ quietem nactum esse, si satis constaret hanc Rheni insulam et cœnobium sæculo IV jam incolas habuisse: sed hæc quoque infirma sententia est. Id unum constat, sæculo X magnam fuisse S. Amandi famam et venerationem ejusque corpus penes canonicos Honovienses seu Honaugienses fuisse, priusquam anno 1290 ex Rheni insula Honovia seu Honaugia duabus infra Argentoratum leucis ob frequentes fluvii inundationes de consensu Conradi III, Argentoratensis præsulis, Rhinoviam sex supra urbem leucis sedem suam transtulissent: tum enim tot miraculis ejus claruisse reliquias ut die 3 novembris anni 1371 ejus sepulcrum aperiendum visum sit. Caput, repositum illæsum et integrum, seorsim repositum in pyxide, cum brevissimis literis, quibus hæc inventio mandaretur memoriæ simul cum signis et prodigiis, quibus sacra pignora ibidem corruscant. Propter quam qualemcumque translationem ejus festum notatur in aliquot fastis ad diem 3 novembris.

solemniter transfertur anno 1598 Argentoratum in templum S. Petri Senioris;

51 Sed neque illic stabilem mansionem habuerunt S. Amandi exuvie. Quum enim Rhinaugia non minus incommoda esset quam Honaugia, consensu Guilielmi de Dietsch, Argentoratensis episcopi, die 22 maji anni 1390 in ipsam urbem sedem suam cum omni sua supellectile transtulerunt; S. Amandi ossa in templo S. Catharinæ monialium ordinis Prædicatorum deponentes, donec decorum parassent locum in parochiali S. Petri Senioris templo, quod eis concesserat antistes. Quum autem translationis tempus appropinquavit, voluit episcopus ut primus suus decessor summa honestaretur re-

verentia. Die itaque 19 octobris publicum proposuit edictum, quo jussit ut omnis clerus sæcularis et hortatus est ut similiter clerus regularis solemnitati interesset et indulgentiarum præmio innumeros fideles ad eandem allexit, eamque in diem ejus festam 26 octobris anni 1398 indixit: quo mandato dixit episcopus S. Amandi corpus de loco primo quietis suæ ad locum S. Petri prædictum translatum iri, quasi Rhenaugiæ primum fuisset terræ creditum: sed nisi errare studiose velimus, verba premenda non sunt. Ab hoc tempore multa cura servata fuerunt sancti præsulis ossa in cista ex ligno deaurato; cum inscripto hoc disticho:

Accipe sarcophagum, devote viator, Amandi,
Urbis hujus primi præsulis eximii;

caput vero in pyxide argentea.

52 Dum Lutherana hæresis dominaretur Argentorati, reposita fuerunt sacra pignora super altare maximum, pluribus clavibus obserata; quas penes se custodiverunt tres aut quatuor canonici, qui (licet omnia genuinæ religionis indicia interdicta essent) numquam civitatem deseruerunt. Sed quum Ludovicus XIV civitatem occupavit et catholica sacra postliminii jure in templum S. Petri Senioris die 29 septembris anni 1682 reducta sunt, in pristinum loculamentum, quod prope altare maximum supra sacrarii ostium est, relatum fuit S. Amandi feretrum. Annis 1697 et 1700 Franciscus Blouet de Camilly, vicarius generalis Guilielmi Egonis de Furstemberg, Argentoratensis episcopi, recognovit pia pignora; quumque ea sincera reperisset et approbasset, permisit ut populari pietati exponerentur. Circa annum 1736 eadem examinavit medicinæ doctor Le Maire, chirurgus major nosocomii militaris Argentoratensis, invenitque omnia ossa adesse, nisi quod unum brachii os desideraretur. Quum vero die 5 februarii anni 1759 episcopus Arathensis nomine cardinalis Constantini de Rohan S. Petri Senioris ecclesiam visitavit, non omisit S. Amandi feretrum ligneum et pyxidem argenteam inspicere. Non perierunt sacre reliquiæ tempore conversionis reipublicæ gallicanæ; adeoque, ut in Officio legitur, in S. Petri Senioris templo usque in hodiernam diem publicæ fidelium venerationi exponuntur; caput vero quotannis in die ejus festo solemni loco collocatur. Restaurationi cultus S. Amandi intervenit etiam Romanorum pontificum auctoritas, Benedicti XIII anno 1726, et Benedicti XIV anno 1748 (3); atque nunc ritu duplici majore ejus festum agitur in universa diocesi Argentoratensi, officio a sede apostolica approbato. Orationis hæc est forma: Domine Jesu, qui beatum Amandum confesorem tuum atque pontificem bonum dedisti pastorem; te supplices exoramus, ut illius intercessionem omnes oves errantes nunc ad te pastorem et principem animarum suarum convertantur: qui vivis etc. Lectiones I Nocturni: Fidelis, III Nocturni ex Evang. S. Joannis cap. 10: Ego sum bonus pastor, cum homilia S. Augustini, Serm. 138 de Script. Exponit apertius. Integras dabo lectiones II Nocturni, quæ S. Amandi gesta breviter complectuntur.

sæpius visitatur, nil passum ab hæreticis sæculo XVI et ab impiis extremo sæculo XIX. Cultus approbatur Romanis pontificibus.

(1) Tom. V, col. 778. — (2) Hist. de l'Eglise de Strasbourg, tom. I, p. 140. — (3) Cfr de his omnibus Schilterus, Chronicum Alsatiae Kœnigshovii, p. 1158; La Guille, Hist. de la province d'Alsace, tom. I, p. 318; Grandidier, Hist. de l'Eglise

de Strasbourg, tom. I, p. 140 et seqq.; Hunkler, Hist. des saints d'Alsace, p. 499 et seqq.; Officia propria ecclesiæ Argentoratensis anni 1858, p. 281 et 282.

Lectioes II
Nocturni, con-
firmatæ
multo

A 53 LECTIO IV. Sacra Evangelii luce Alsatiā non ita diu * post apostolorum tempora collustratam fuisse vix dubitari potest, Irenæo testante : ecclesias, in Germaniis sitas, eandem cum aliis ecclesiis credere ac tradere doctrinam. Verum pusillus tunc erat fidelium grex, dispersus, necdum propriis instructus pastoribus. Sacra mysteria clam celebrabantur, et, furentibus idolorum cultoribus, oppressa delitescere ecclesia. Tandem benigna divinæ providentiæ dispositione, circa finem sæculi tertii, Materno cum sociis in Alsatiā prædicante, ad fidem Christi ingens incolarum numerus conversus est, templa exstructa, et prima episcopatus Argentinensis jacta sunt fundamenta; quam ecclesiam paulo post Amandus primus gubernavit episcopus.

a sacra Ri-
tuum congrega-
tione,

54 LECTIO V. Arduum erat Amandi ministerium : gentiliū errores dissipare, mentes illuminare, corda allicere, et sic gregem Christi multiplicare diurnis atque nocturnis studebat curis. Nec minor illius erga fideles sollicitudo : debiles in fide firmabat; segnes stimulabat; in cunctis charitatis ac pietatis ardorem accendebat, omnium necessitatibus prospiciebat. Quanto autem zelo fidei custodierit depositum, ex eo elucet quod, cum Euphratas, Coloniensis episcopus, ariana infe-

ctus hæresi, Verbi divinitatem negaret, Amandus, impiam exhorrescens doctrinam, cum quatuordecim aliis episcopis, anno 346 in concilio Agrippinensi congregatis, arianam impietatem damnaverit; et anno insequenti (immo anno 343) concilio Sardicensi subscribens consubstantialitati Verbi iteratum reddiderit testimonium : qua vigilantia sanctus antistes fidei veritatem in ecclesia sua servavit incontaminatam.

55 LECTIO VI. Immarcessibilem gloriæ coronam a principe pastorum recepit Amandus vii kalendas novembres post medium sæculum iv defunctus. Sacrum ejus corpus diu in ecclesia Rhenaviensi quievit prodigiis clarum. Cum autem anno 1398 collegium canonicorum ex Rhenavia Argentoratum ad ecclesiam sancti Petri vulgo Senioris transferretur, jussit Wilhelmus II, episcopus Argentinensis, transferri simul corpus S. Amandi. Translationi assignata est ipsa dies festiva anniversaria beati præsulis, qua a clero tum sæculari, tum regulari, necnon universo populo obviam procedente, summo lætitiæ ac devotionis sensu exceptæ sunt sacræ reliquiæ, et in dictam ecclesiam deductæ in eadem repositæ fuerunt; ubi usque in hodiernam diem publicæ fidelium venerationi exponuntur.

AUCTORE
V. D. B.

recitantur.

E

DE S. QUODVULTDEO,

EPISCOPO CARTHAGINENSI ET CONFESSORE NEAPOLI IN CAMPANIA,

SYLLOGE HISTORICA.

J. V. H.

§ I. Vindicatur auctoritas Historiæ persecutionis Vandalicæ, a S. Victore Vitensi conscriptæ.

CIRCA MED.
SÆC. V.
Varia ob-
iiciuntur, quæ
fidem histori-
cam Victoris
Vitensis elc-
vant :

A ntequam de S. Quodvultdeo agamus, operæ pretium fuerit in auctoritatem, quam sibi vindicare debet liber de Persecutione Vandalica, a S. Victore, Vitensi episcopo, conscriptus, inquirere, utpote qui paucula, quæ de sancto episcopo Carthaginensi novimus, nobis servavit. Sunt enim, qui dicunt, scriptorem justo iniquiorem fuisse in Vandalos, eorumque sævitiam exaggerasse. Conferantur, inquiunt, Victoris verba lib. I cap. 4 cum Possidio, biographo S. Augustini, capp. 28 et 29; imo quoniam ipse Possidius severior est, adeatur ipse S. Augustinus in epistola cccxxviii ad Honoratum (1). Jocosius etiam quam verius statuunt, fidem abjudicandam esse historiæ, a solis sacerdotibus orthodoxis concinnatæ, qui Deum inducunt Θεωματορργον, quin umquam catholicos efficaciter adjuvet (2). Victorem historicum etiam manifesti erroris arguunt in factis quibusdam specialibus, quatenus eisdem contradicunt alii scriptores, aut de iisdem silent (3). Tandem rigor disciplinæ ecclesiasticæ tamquam maximum obstaculum conciliandis animis in-

digitant (4). Hæc omnia ex ordine ad trutinam revocabimus et fidem, S. Victori Vitensi debitam, vindicabimus.

2 Quandoquidem imprimis opponitur narrationi Victoris Vitensis auctoritas SS. Possidii et Augustini, potest quidem inquire, utra opinio alteri prævalere debeat. Etenim utrinque eadem est doctrina, idem in Ecclesia gradus, par sanctitas, ecclesiasticis fastis celebrata, qui recensent memoriam S. Augustini ad diem xxviii augusti (5), S. Possidii ad diem xvii maii (6), S. Victoris Vitensis ad diem xxiii augusti (7). Quod si pares sunt isti viri, ejus videtur præferenda auctoritas, qui specialem historiam adornans, accuratius indagare debuit fontes, ex quibus vera narratio scaturit. Verum consulentibus textum tum Possidii tum Augustini, contracte uterque dicit, quod prolixe evoluit Vitus historicus. Possidius hisce verbis Vandalorum vastationem exponit cap. 28 Vitæ S. Augustini (8) : Brevi consequenti tempore divina voluntate et potestate provenit, ut manus ingens diversis telis armata et bellis exerci-

1º ejus a Possidio,

(1) Lud. Marcus, Hist. des Vandales. Notes p. 4. — (2) Ibid. p. 258 notes p. 44. — (3) Ibid. p. 522. Notes p. 65. — (4) Ibid. p. 542. — (5) Acta SS. t. VI, Aug. p. 441; cfr D. Caillius, Hist. des Ant. eccles. t. XI et XII per totum. —

(6) Act. SS. tom. IV Maii p. 27 et 799. Ceillier. t. XII p. 261. — (7) Act. SS. t. IV Aug. p. 628. Ceillier t. XV p. 206. — (8) Migne Patrol. t. XXXII col. 57.

tata,

AUCTORE
J. V. H.

tata, immanium hostium Vandalorum et Alanorum commixtam secum habens Gothorum gentem aliarumque diversarum personas, ex Hispaniæ partibus transmarinis, navibus Africæ influxisset et irruisset; universaque per loca Mauritaniarum etiam ad alias nostras transiens provincias et regiones, omni sæviens crudelitate et atrocitate, cuncta, quæ potuit, exspoliatione, cædibus, diversisque tormentis, incendiis, aliisque innumerabilibus et infandis malis depopulata est: nulli sexui, nulli parcens ætati, nec ipsis Dei sacerdotibus vel ministris, nec ipsis ecclesiarum ornamentis seu instrumentis vel ædificiis. Refert dein cap. 29 Possidius epistolam S. Augustini, qui respondens consultationi Honorati, episcopi Thiabensis, non probat, episcopos deserere proprios greges, quatenus tunc maxime indigos solatio et consilio propriorum pastorum.

et S. Augustini,

3 In sua epistola paucis verbis supponit magis quam exponit S. Augustinus Africanam calamitatem, utpote utrique notissimam. Nihilominus quum Honoratus fugam excusaret dicens (1):
B Si in Ecclesiis persistendum est, quid simus nobis vel populo profuturi, non video; nisi ut ante oculos nostros viri cadant, fœminæ constuprentur, incendantur ecclesiæ, nos ipsi in tormentis deficiamus. Hanc objectionem exaggerationis non arguit S. Augustinus, sed simpliciter reponit (2): Potens est quidem Deus audire preces familiæ suæ, et hæc, quæ formidantur, avertere: nec ideo tamen propter ista, quæ incerta sunt, debet nostri officii esse certa desertio, sine quo est plebi certa perniciēs non in rebus vitæ hujus, sed alterius incomparabiliter diligentius et sollicitius curandæ. Quod vero S. Augustinus dicat calamitatem hactenus incertam, id ad Africam spectabat: nam Vandalos Hispanias depopulatos fuisse aperte fatetur. Quidam, ait (3), sancti episcopi de Hispania profugerunt, prius plebibus partim fuga lapsis, partim peremptis, partim obsidione consumptis, partim captivitate dispersis. Hæc abunde commonstrant, quanta fuerit Hispaniarum vastatio, quæ civitates in solitudinem redigebat, propter quas episcopis, ut ait S. Augustinus, manendum non erat (4). Dein
C videtur epistola eo tempore, quo Vandali necdum pedem in Africam intulerant, scripta fuisse: nam Possidius docet (5), cum memorati impenderent hostes, id est Vandali, a sancto viro quoque nostro coepiscopo Thiabensis Ecclesiæ Honorato, litteris fuisse consultum (S. Augustinum), utrumnam illis adventantibus, ex Ecclesiis episcopis vel clericis recedendum esset necne; eique rescriptis insinuas, quid ab illis Romaniæ eversoribus esset metuentum, Scripta igitur epistola ante adventum Vandalorum, adeoque antequam certo definiri posset, quantæ ruinæ Africæ impenderent. Non itaque miretur quis, S. Augustinum easdem non descripsisse.

qui viâ initia persecutionis videre potuit, dissensit.

4 Quod si quis tamen velit, tunc scripsisse Honoratum episcopum, quando Vandali Africam occupabant, obtendatque, datam epistolam, ut

notant editores Maurini (6), anno 428 aut 429, respondemus, Vandalos primum mare trajecisse anni 429 mense maio, teste Idatio, omni exceptione majori, utpote qui, dum hæc accidebant, jam annis tribus in episcopatu haberet. Gaësericus, inquit (7), rex de Bæticæ provinciæ littore cum Vandalis omnibus eorumque familiis mense maio ad Mauritaniam et Africam, relictis transit Hispaniis. Jam vero secundum Idatianam chronotaxin mensis iste maius ad annum vulgarem 429, ut recte animadvertit Joan. Garzonius noster, qui novam Idatii editionem adornavit (8) pertinet. Plerique initium invasionis Vandalicæ in Africam annum Christi 427 statuunt, decepti Chronico Prosperi, dicentis Hierio et Ardaburio coss., seu anno 427 gentem Vandalorum ab Hispania ad Africam transiisse (8). Porro Prosper in suo Chronico frequentibus, ait Garzonius (9), scætet chronologicis mendis, et major fides adhibenda Idatio, qui inter Vandalos in Hispania vivens, testis non solum cœvus, sed oculatus habendus est. Quæ quum ita sint, scribente S. Augustino ad Honoratum episcopum, vix annus elabi potuit inter migrationem gentis Vandalicæ et epistolæ E scripturam: quapropter datur intelligi, nec potuisse S. Augustinum tanta severitate gesta Vandalorum exponere, si tamen, ut ante diximus, epistola ad Honoratum post irruptionem scripta fuerit, quod minus verisimile est. Ex hac tenus dictis liquet, SS. Augustinum et Possidium, dum pauca dicunt de Vandalorum persecutionibus, nullatenus tamen quidpiam fidei, quæ Victori Vitensi debetur, detrachere. Obiter adnotasse juverit, allucinari eruditos, dum scribunt, Victorem absolvisse librum de Persecutione Vandalica anno Christi 487 (10). Causa erroris in eo est, quod adventum Vandalorum in Africa anno 427 innectunt: atque hinc quoniam Victor dicit (11) sexagesimum agi annum, ex quo populus ille crudelis ac sævus Vandalicæ gentis Africæ attigit fines, Vandalis anno Christi 429 ingruentibus, consequitur, Victorem librum suum scripsisse anno Christi 488 aut 489.

5 Altera dein allegatur causa abrogandæ fidei Victori Vitensi, nempe frequentia miraculorum. Non est hujus loci monstrare Deum, qui ordinem naturalem creavit, posse eundem pro sua voluntate intervertere: quod multis potentibusque argumentis ostendunt ii, qui pro veritate Christianæ Religionis scripserunt (12). Dein si vel unum monstretur miraculum certum, non est quod ex hoc capite auctoritas alicujus scriptoris infringatur. Felicissime autem tale nobis exhibet prodigium Victor Vitensis lib. v, cap. 6 (13). Quum cives Tipasæ, quæ est civitas Mauritanie Cæsariensis, metu Arianorum in Hispaniam fugissent, relictis sunt paucissimi, qui aditum non invenerant navigandi. Hos omni arte episcopus Arianus ad partes suas attrahere tentaverat, sed fortes in fide, publice mysteria divina in domo una congregati celebrare cœperunt... Quod quum regi innotuisset, comitem quemdam cum iracundia derigens, præcepit, ut in medio foro, congregata illic omni provincia,

2^a frequentia miraculorum;

(1) Migne Patrol. t. XXXII col. 61. — (2) Ibid. l. c. — (3) Ibid. l. c. — (4) Ibid. l. c. (5) Ibid. t. XXIII col. 47. — (6) Ibid. t. LXXIV col. 718. — (7) Ibid. col. 776. — (8) Ibid. t. I col. 594. (9) Ibid. t. LXXIV col. 776. — (10) Migne Pa-

trol. t. LIV col. 181. Cellier. Hist. des Aut. eccles. t. XV. p. 208 etc. (11) Migne t. LIV, col. 187. — (12) Cfr. si lubet, Le Canu, Dict. des Prophet. et des Miracles, t. I, p. 58. — (13) Migne, Patrol., t. LVIII, col. 245.

A linguas eis et manus dexterarum radicitus abscidisset. Quod quum factum fuisset, Spiritu Sancto præstante, ita locuti sunt et loquuntur, quomodo antea loquebantur. Sed si quis incredulus esse voluerit, pergat nunc Constantinopolim, et ibi reperiet unum de illis, subdiaconem Reparatum, sermones politos sine ulla offensione loquentem. Ob quam causam venerabilis nimium in palatio Zenonis imperatoris habetur, et præcipue regina mira eum reverentia veneratur.

qui occasione
inquiritur

6 En factum certissime prodigiosum, quod non in uno aliquo, sed in pluribus accidit (Græci in suis Menæis ad diem vii decembris habent sexaginta ἑξακοῦστα): supplicium publice inflatum fuit, in medio foro, congregata Tipasæ omni provincia, dein dispersi per varias provincias imperii, undequaque excussi et considerati, miraculum palam testatum fecerunt. Neque solum Victorem Vitensem, summæ sinceritatis virum, vadem prodigii habemus, sed et alios etiam cœvos et oculos testes. Quoniam tamen jam sæpe coram producti fuerunt, iis citandis supersedemus (1). Omittimus itaque Æneam Gazæum, in suo Theophrasto, qui miraculum scrutatus est (2); Marcellinum comitem, in Chronico qui religiosissimos viros, præcisus linguis, manibus truncatis, apud Byzantium integra voce conspexit loquentes (3); Procopium De Bello Vandalico lib. I, cap. 8, testantem, sua ætate superstites Byzantii viros faucium tenuis ἀπ' αὐτῆς φαρυγγος lingua truncatos, qui explanate loquebantur ἀραιφνεῖ τῇ φωνῇ (4): Victorem quoque Tunnonensem in Africa episcopum, dicentem, urbem regiam attestari, confessores linguis abscissis perfecte finem adusque locutos fuisse, eorumque corpora CP jacere (5). Omittendum quoque censerem legem Justiniani, nisi quædam ibidem occurrerent, quæ explicatione indigent.

in prodigium
Tipasense

7 Itaque l. 1 C. de Officio præfecti prætorio Africæ (I, 27) sic sonat: Multas quidem et antea a Deo meruimus largitates et innumeralia circa nos ejus beneficia confitemur, pro quibus nihil dignum nos egisse, cognoscimus. Præ omnibus tamen hoc, quod nunc omnipotens Deus per nos pro sua laude, et pro suo nomine demonstrare dignatus est, excedit omnia mirabilia opera, quæ in sæculo contigerunt, ut Africa per nos tam brevi tempore reciperet libertatem, antea nonaginta quinque annos a Vandalis captivata, qui animarum fuerant simul hostes et corporum: nam animas quidem diversa tormenta atque supplicia non ferentes, rebaptizando ad suam perfidiam transferebant: corpora vero, liberis natalibus clara, jugo barbarico durissime subjugabant: ipsas quoque Dei sacrosanctas ecclesias suis perfidiis maculabant; aliquas vero ex eis stabula fecerunt. Vidimus venerabiles viros, qui, abscissis radicitus linguis, suas pœnas miserabiliter loquebantur. Operæ pretium fuerit, qua ratione hæc postrema verba aliqui miraculorum osiores infirmare conati sunt, exponere.

et refutantur
objectiones

8 In Actis Eruditorum Lipsiensibus anni 1714 recensetur Decas Dissertationum Historico-theo-

logicarum Joan. Andreæ Schmidii, qui Lutheranus titulum tamen abbatis Mariævallis gerebat. In his est Dissertatio vii, in qua Schmidius defendit veritatem virorum elinguium, adducitque testimonium scriptorum cœvorum. Ast, inquit Eruditus Lipsiensis (6), pace viri celeberrimi addimus, esse viros cordatissimos, quidquid est istius narratiunculæ in fabellarum censum referentes. Ac videntur sane, quæ afferuntur in hanc rem, testimonia labefactari posse, si quis criticam velit adhibere operam. Certe palmarium illud Justiniani imp. testimonium, ut alienum esse appareat, mediocri mentis attentione opus est. Scilicet imperator, acuto sermonis genere usus, significat, eos, linguæ usu privatos, miserabili voce quasi locutos esse miseriam suam. Unde nec dicit, eos de Trinitate locutos esse, sed locutos esse pœnas suas, nec eos diserte clareque locutos, sed miserabiliter. Pari sermonis figura usus Cicero inquit Orat. pro Milone cap. 20. « Res loquitur ipsa. » Idem alio loco, videlicet Divinatione in Verrem: « Cur nolint, etiamsi taceant, satis dicunt. » Sic et Ovidius Trist. II, 453: « Digitis sæpe est nutuque locutus. » Scilicet eundem in modum illi a Justiniano memorati, nullo miraculo, sed figura rhetorica. Hactenus Criticus Lipsiensis, cui respondemus.

Actorum Li-
psiensium,

9 Imprimis probitatem suam literariam testatam fecisset criticus, si unum alterumve ex viris cordatissimis, miraculum in fabellarum censum referentibus nominasset: si quidem cordate suam protulerint sententiam, non est, quod taceatur nomen forsitan magni momenti in re judicanda. Quapropter ex silentio nominis opinantium vehementer suspicor, ipsum criticum sub larva cordatissimorum virorum proprium velasse iudicium, pro casu quo aberuditis rejiceretur. Dein dato aliquantisper, verba Justiniani talem pati posse interpretationem, qualem suggerit criticus, ea tunc tantum valeret, si verba, rem explicantia, sola essent: ast considerantibus reliquos testes pariter cœvos, pariter oculos, certum est, verba Justiniani ita esse intelligenda, ut elingues clara voce locuti fuerint. Evagrius scholasticus, cœvus Justiniano, utpote natus anno Christi 536 (7), in Historia ecclesiastica, lib. IV, cap. 16 (8) dicit, linguas quidem eis radicitus excisas fuisse, vocem tamen eos articulatam habuisse, ac distincte locutos esse, novo atque inusitato miraculo. Horum mentio fit etiam in Constitutione Justiniani. Igitur Evagrius cœvus more cordatissimorum virorum Justinianum interpretatus non est: nec dicit, Confessores, quasi locutos, sed vere locutos, id est distincte et vocem articulatam habuisse.

quasi Tipasenses
nutibus locuti fuissent:

10 Quæ porro ab antiquis scriptoribus mutantur exempla, vere ad rem non pertinent. Probarent certe, si Justinianus dixisset, « membra mutila crudelitatem Vandalorum loquuntur »: tunc enim res ipsa seu mutilatio loqueretur; tunc quoque etiamsi tacerent vulnera loquerentur; tunc tandem sine ullo miraculo digitis nutuque loqui potuissent. Verum cogno-

(1) Cfr Zaccaria, Raccolta di Dissert., t. XVII, p. 171; Terwecoren, Collect. de Précis Hist., année 1853, p. 37. — (2) Migne, Patrol. græc., t. LXXXV, col. 1002. — (3) Ibid. lat., t. LI, col. 953. — (4) T. I, p. 343. Edit. Bonn. —

(5) Migne, Patrol., t. LXVIII, col. 946. — (6) Act. Erudit., anni 1714, p. 358. — (7) Migne, Patr. gr., tom. LXXXVI, col. 2407. — (8) Ibid., col. 2727.

AUCTORE
J. V. H.

scenti historiam, verba Justiniani aliud esse non possunt, quam eliques miraculose clare et distincte locutos fuisse. Ex penu quoque sua depromit Lipsiensis eruditus, confessores esse quasi locutos, quia nempe miserabiliter loquebantur: vult quidem Tillemontius legendum esse mirabiliter loquebantur (1). Sed omissa hac lectione, nullo documento firmata, sufficiat animadvertisse, voces miserabilis, miserabiliter non significare imperfectionem quamdam, sed quod est commiseratione dignum: Sic T. Livius lib. III, Hist. cap. 52 dicit: Prosequuntur conjuges liberique, cuinam se relinquerent in ea urbe, in qua nec pudicitia nec libertas sancta esset, miserabiliter rogantes, id est voce flebili et ad commiserationem excitandam composita. Nec scio ullum lexicographum, ne Cangium quidem in Glossario Mediæ et Infimæ Latinitatis, qui has voces aliter interpretatur, quam in sensu commiserationis. Atque in sensu commiserationis excitatæ clare intelligitur, quæ ratione Confessores suas pœnas miserabiliter locuti fuerint. Nuspiam enim apud antiquos legi, eos de SS^{ma} Trinitate ut vult Schmidius, locutos fuisse. Id tamen verum, doctrinam catholicam de SS^{ma} Trinitate miraculo confirmatam fuisse: nempe acerbissimum tormentum passi propter fidem catholicam, dogma catholicum elingues testimonio suo promulgarunt.

aut soli catho-
lici,

11 Quæ quum ita sint, habemus miraculum, cujus veritas denegari non potest, quin omnis fides historica penitus destruat, et scepticismo latissima aperiatur porta. Ex hoc igitur capite nullatenus labefactatur auctoritas Victoris Vicensis; proindeque quando alia refert miracula eidem fides est iis minime abroganda. Quod autem dicitur, ex solis presbyteris catholicis derivari narrationem persecutionis, ex iis scilicet qui inter Vandalos viventes acerbissima tormenta passi fuerant (2), id etiam minus accuratum est. Nam ii merito testes omnium maxime momentosi habentur, qui miseras coram spectarunt, earumque participes fuerunt: esto talis testis Victor, episcopus Vicensis. Sed præter hunc, clero catholico accensendus non est Marcellinus, comes Illyricianus (3), qui scribit (4): Totam per Africam crudelis Hunerici, Wandalarum regis, in nostros catholicos persecutio importata est. Nam exsulatis diffugatisque plusquam cccxxxiii Orthodoxorum episcopis, ecclesiisque eorum clausis, plebs fidelium, variis subacta suppliciis, beatum consummavit agonem. Sequitur miraculum elinguium. Certe Marcellinus comes brevibus, sed nervosis verbis adumbrat persecutionem, quam singulatim describit Victor episcopus.

non etiam eth-
nici, miracu-
lum testati
fuissent.

12 Idem dicendum est de Procopio, qui, nedum presbyter catholicus fuerit, aliquibus nec Christianus fuisse videtur (5). Nihilominus Vandalicam persecutionem talibus coloribus depingit, ut eam exaggerare vix potuerit Victor historicus. Christianos, inquit De Bello Vand. l. I, c. 8 (6), Africæ tam crudeliter, tamque injuste nemo vexavit, quam Honoricus. Quum enim illos ad sectam Arianam compelleret, quoscumque parum ad obsequendum promptos

deprehendebat, igne aliisque suppliciis excruciatos necabat etc. Presbyter aut clericus nequaquam erat Justinianus imperator, qui tamen lege citata supra num. 7 rem affirmat. Falluntur igitur ii, qui in solos catholicos presbyteros omnem atrocitatem Vandalicæ persecutionis refundunt, quum alii sint, ab omni partium studio alieni, qui eadem referunt. Nec tandem fides alicui abroganda est, quia episcopus est, quia aut rem coram inspexit, aut a testibus omni exceptione majoribus didicit, aut demum totam rei seriem enucleatius exponit. Sed scilicet quo tempore hæc scribebantur anno 1836 in more erat positum, ut quidquid colore catholico attinctum, aut a clerico fidei conscriptum erat, flocci fieret.

13 Eo etiam nomine miracula, a Victore Vicensi relata, impugnantur, quod nihil emolumenti aut subsidii catholicæ religioni attulerint: etenim ex illo tempore periit in istis Africæ provinciis maxima ex parte res christiana (7). Sed quis novit consilia Dei, cujus est mirabilia operari. Certe ad utilitatem hominum operatur miracula, quin propterea Afris prodesse debuerint. Nam, inquit S. Augustinus lib. xxii, de Civ. Dei cap. 9 (8). Cui, nisi huic fidei attestantur ista miracula, in qua prædicatur Christus resurrexisse in carne et in cælum ascendisse cum carne? Quia et ipsi Martyres hujus fidei Martyres, id est, hujus fidei testes fuerunt, huic fidei testimonium perhibentes, mundum inimicissimum et crudelissimum pertulerunt, eumque non repugnando sed moriendo vicerunt. Pro ista fide mortui sunt, qui hæc a Domino impetrare possunt, propter cujus nomen occisi sunt. Profuerunt autem miracula, a Vicensi relata, ut magnam partem Afrorum catholicorum in vera fide retinerent et ad mortem atrocissimam subeundam animarent: ipsa dein miraculorum relatio, ad alias provincias transvecta, novum populis christianis argumentum fuit, ut tanto arctius vinculo veræ fidei constringerentur. Quod vero in Africa abolita fuerit deinceps christiana religio; id duplici causæ attribui potest. Imprimis enim exsulare coactus fuit clerus catholicus fere universus, ut satis constat ex Victore historico: deleta autem clero, ut pereat ipsa in populo religio, necesse est. Dein gens Africana, si fides est Salviano, omnium gentium corruptissima fuit. Iste quidem lib. vii de Gubern. Dei cap. 13 (9). In Afris, inquit, pene omnibus nihil horum est, quod ad utrumque pertineat, id est, bonum æque ac malum, quia totum admodum malum. Adeo exclusa naturæ originalis sinceritate, aliam quodam modo in his naturam vitia fecerunt. Nihil igitur miri, tales a religione catholica omnino deflexisse, nempe in Afris isti implentur verba Christi, Matth. xxi, 43 quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur facienti fructus ejus.

14 Licet itaque Africæ incolis aut advenis seu Vandalis non profuerint miracula, a Victore relata, suo tamen utilitate non caruerunt. Nam præ cæteris ista miracula in fide confirmarunt non solum fideles, qui et ipsi persecutionem experiebantur, sed illos etiam, per universum im-

Miraculi testi-
monium tum
Afris

E

F

tum reliquis
catholicis pro-
fuit:

(1) Mém. pour serv. à l'hist. eccles. T. XVI, p. 579. Cfr Notit. de Ænea Gazæo. Migne Patrol. Gr. T. LXXXV, col. 868. — (2) Marcus. Hist. des Wand. p. 258. — (3) Migne, Patrol. t. LI, col. 914. — (4) Ibid. col. 953. — (5) Alemanni Dissertatio in capite tomi III; Procopii t. XX. Edit. Bonn.; cfr Pa-

pencordt, Geschichte der Vand., p. 424. — (6) Procop., t. I, p. 544. Edit. Bonn. — (7) Marcus, Hist. des Wand., p. 258. — (8) Migne, Patrol., t. XLI, col. 771. — (9) Ibid., t. LIII, col. 141.

A perium dispersos, qui testes erant gloriosæ confessionis. Qui vero in Africa remanserunt indigenæ aut Vandali, libere excusserunt religionis jugum et, Arabibus circa finem sæculi VII Africam universam occupantibus (1), in sectam Mahumetis declinaverunt. Vandali autem, bello cum Romanis et indigenis attriti, quasi omnes, nullo fere sui vestigio relicto, evanuerunt. Censet tamen Fel. Papencordt in *Historia Vandalorum* (2), reliquias gentis inter Kabailos delitescere, quoniam ad Montes Aurasios (hodie Aures) est aliquod, teste Procopio lib. II, de Bello Vandalico cap. 13 (3), hominum genus, cui non atra, ut Mauris, sed candida sit cutis ac flava cæsaries. Quæ forma corporis Vandalorum genti, quatenus est Germanica, apprime convenit. Hanc tamen conjecturam non admittit D. Marcus, quia nullum hodie exstat elementum teutonum in lingua hodierna istius gentis (4).

3° In factis historicis referendis

15 Quod tertio videtur auctoritatem Victoris Vitensis infringere illud est, quod facta historica minus accurate aut etiam erronee exponat (5). Imprimis falsi arguitur Victoris Vitensis narratio, quia martyrium Læti, episcopi Neptitani, ponit paucis diebus ante conventum episcoporum catholicorum, indictum in Kalendas februarias, id enim sanciverat Hunericus rex Vandalorum decreto data XIII Kal. Jun. (XX Maj) (6). Adeoque Læti martyrium facere debuit mense Januario. Sed ecce Victor Tunnonensis in suo *Chronico* docet nos, Lætum episcopum martyrio fuisse coronatum VIII Kal. octobris, XXIV septembris (7). Verum nusquam dicit Vitensis, Lætum paucis diebus ante conventum concrematum fuisse: imo perpendenti textum Vitensis manifestum fit, passionem accidere potuisse inter XX Maji et I Februarii, ac proinde Tunnonensem et Vitensem nullatenus contrarios esse. En Vitensis verba (8): Appropinquabat jam futurus dies ille calumniosus calendarum februariarum, ab eodem statutus: conveniunt non solum universæ Africæ, verum etiam insularum multarum episcopi, afflictione et mœnore confecti. Fit silentium diebus multis, quousque peritos quosque et doctissimos viros interim separaret (al. exinde superaret); calumniis appositis enecandos. Nam unum ex ipso choro doctorum, nomine Lætum, strenuum atque doctissimum virum, post diuturnos carceris squalores incendio concremavit, æstimans tali exemplo timorem incutiens, reliquos se elisurum.

monstratur Victoris diligentia, in martyrio S. Læti;

16 Ex hisce verbis nequaquam consequitur, S. Lætum supplicium subiisse paucis diebus ante kalendas februarii seu corrente januario; quin potius contrarium insinuatur, quando dicitur, silentium fuisse multis diebus, ut peritos quosque et doctissimos viros aut a reliquis separaret sive superaret. Tunc ad terrorem incutiendum flammis addictus fuit Læti; quo supplicio, sive inflicto fuerit mense septembris sive januario, sperare poterat Hunericus, reliquos se elisurum. Quod si tamen quis ex verbis Victoris Vitensis, sine ullo idoneo argumento, elicere vellet, Lætum paucis ante kalendas februarias diebus martyrium fecisse, re-

maneret altera quæstio, nempe utri Victori, Vitensi an Tunnonensi, potior fides adhibenda sit. In alterutro esset certe error, illi probabilius attribuendus, qui, quando aliæ non sunt rationes, remotior fuit a temporibus, de quibus scribit. Vitensis autem Victor verisimiliter circa finem sæculi quinti aut initio sexti carnis debitum solvit; dum Tunnonensis, ut constat ex chronico (9), etiam post annum primum Justini Junioris seu Christi 565 vitam protraxit: adeoque donec melius edocemur, sua staret auctoritas Victori Vitensi.

AUCTORE J. V. H.

17 Altera quoque ejusdem Victoris narratio in suspicionem falsitatis vocatur, nempe collationis episcoporum catholicorum cum Arianis, indictæ ad diem calendarum februariarum ab Hunerico rege (10). Mihi quidem videtur narratio omnium candidissima (11): etenim quum viderent episcopi catholici, Cyrilam Arianum in loco excelso occupare superbissimum thronum, dixerunt, gratam esse collationem, ubi superba non dominatur potestatis elatio; quæsieruntque, quis futurus esset cognitor, quis examinatore, ut libra justitiæ aut bene prolata confirmaret aut prave assumpta refelleret. Respondit notarius regis, Cyrilam patriarcham futurum cognitorem. Catholici patierunt, quo concedente, istud sibi nomen Cyrila assumpsit: sed Arianis strepitum concitantes eo controversiam deducunt ut universi filii catholice Ecclesiæ, qui aderant, centenis fustibus tundantur. Quum autem episcopi catholici rogassent Cyrilam, ut exponeret, quod in mente habebat, reposuit iste: Nescio latine: Sed catholici dixerunt: Semper te latine esse locutum, manifesto novimus; modo excusari non debes, præsertim quia tu hujus rei incendium suscitasti. Noluit tamen Cyrilas præbere audientiam: itaque obtulerunt Hunerico regi professionem fidei catholicæ, quam jam ante kalendas februarias conscripserant. En summarium rei gestæ, cui falsitatis nota inuritur. Verum si quis perpendit fraudes, quas secta Arianorum contestatas habet, exempli gratia in Vita S. Athanasii Alexandrini, in variis conciliis tum catholicorum tum Arianorum, nemo est, qui non videat, easdem artes ab Arianis Vandalis quam ab hæreticis aliarum provinciarum adhibitas fuisse.

in epistola episcoporum catholicorum

18 Suspiciosum etiam videtur, quod episcopi catholici libellum fidei suæ, ante kalendas februarias conscriptum, ut habet Victor Vitensis lib. II, cap. 18 (12), primum mense aprili, id est, XVII (al. XII) kalendas majas Hunerico regi obtulerint (13). Sed objectio nullius est ponderis: nam etiamsi nulla dari posset ratio, cur non statim post solum conventum Carthaginensem libellus oblatus fuerit, non video, quid inde auctoritatis decresceret Victori historico. Nimirum sæpe ignoratur, cur aliquid citius aut tardius factum sit, quin propterea sinceritatem scriptoris in controversiam vocemus. Attamen si accurate textum Victoris consideramus, is ipse facilem nobis responsionem præbebit. Decreto suo, dato VI Kal. martias seu XXIV februarii (erat annus 484 bissextilis), Hunericus nos

F ad Hunericum regem

(1) Morcelli. *Afric. Christ.*, t. I, p. 29 et t. III, p. 595. — (2) *Geschichte der Vand.* p. 322 et seqq. — (3) Procop., t. I, p. 466. Edit. Bonn. — (4) *Hist. des Wand.* p. 401. — (5) Marcus. *Hist. des Wand.* p. 520 et 522, note p. 65. — (6) Migne *Patrol.*, t. LVIII, col. 215. — (7) Ibid., t. LXVIII, col. 946.

— (8) Ibid., t. LVIII, col. 217. — (9) Ibid., t. LXVIII, col. 962. — (10) Marcus *Hist. des Wand.* p. 122, note p. 65. — (11) Migne *Patrol.* t. LVIII, col. 218. — (12) Migne, *Patrol.*, tom. LVIII, col. 219. — (13) Ibid., col. 254. Marcus, *Hist. des Wand.*, p. 522.

AUCTORE
J. V. H.

docet, episcopis catholicis, ad kalendas februarias Carthagini præsentibus, aliam quoque dilationem aliquantum dierum dedisse (1): ita ut conventus in minorem majoremve partem mensis februarii excurreret; nulla tamen emolumento. Nam Ariani volebant catholicos ad suas partes simpliciter traducere.

cujus tempus
determinatur:

19 Porro verisimile est, catholicos episcopos professionem fidei direxisse ad regem Hunericum currente februario mense, adeoque vitio librariorum in textum Victoris irrepsisse majum pro martio, proinde legendum esse: Explicit libellus, directus sub die XII (al. XVII) kalendarum martiarum pro majarum (2). Ita censet Felix Papencordt in *Historia Vandalorum*, lib. II, cap. 2 (3): et merito quidem, quum ex ipso Victore eluceat, oblatam fidei professionem in causa fuisse, ut edictum suum promulgaret Hunericus. Quum, inquit (4), noster libellus legeretur, oblatum veritatis lumen nequaquam sufferre cæcis oculis potuerunt insanientes... Statimque mentientes suggerunt regi... qui... festinavit facere, quod volebat. Et jam conscriptum decretum habens... una die universas Africæ ecclesias clausit etc. Itaque professio fidei oblata fuit currentis mensis februarii die XIII aut XVIII, prout quis legerit XVII aut XII kal. Atque hinc caducum fit argumentum, quo obijcitur catholicis episcopis tarditas in offerendo libello suo regi Hunerico.

4º Rigor disciplinæ ecclesiasticæ nullatenus impedit sinceritatem scriptoris.

20 Non morabor in confutando quarta objectione, qua Victoris auctoritas impetitur, nempe rigorem disciplinæ ecclesiasticæ fuisse maximum obstaculum conciliandis animis (5). Ea est enim catholicæ Ecclesiæ indoles, ut ab iis, quæ ad doctrinam fidei pertinent, numquam vel latum unguem declinet. Habet scilicet depositum, quod violare non licet, id est, inquit Vincentius Lirinensis in *Commonitorio Primo* cap. 22 (6), quod tibi creditum est, non quod a te inventum; quod accepisti, non quod excogitasti; rem non ingenii, sed doctrinæ, non usurpationis privatæ, sed publicæ traditionis; rem ad te perductam, non a te prolata; in qua non auctor debes esse, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens sed sequens. Talis certe fuit omni tempore ad hanc usque diem agenditatio Ecclesiæ Catholicæ, quæ circa doctrinam fidei, numquam subire voluit qualemcumque transactionem. Quando e contrario agebatur de disciplina, quæ ex legibus humanis coalescit, nihil fuit benignius matre Ecclesia. Exstat egregium, domesticum, coævum hujus benignitatis monumentum, quando, ut testatur S. Augustinus in libro de Gestis cum Emerito num. 6 (7), episcopi Africanæ Ecclesiæ, ut Schisma Donatistarum aboleretur, paratos se exhibebant, episcopatum pro Christi unitate deponere.

§ II. Tempus Sancti in episcopatu D Carthaginensi; exsilium ex Africa; incolatus Neapolitanus; obitus, cultus et sepultura.

Hactenus dicta satis sunt, ut monstremus auctoritatem S. Victoris Vitensis nullatenus labefactari quorundam animadversionibus, qui ejus scripta sive cum monumentis historicis sive cum coævis scriptoribus non contulerunt. Nunc ad S. Quodvultdeum accedamus. *Martyrologium Romanum* hisce verbis Sanctum exornat: Eodem die (scilicet XXVI octobris) Sancti Quodvultdei episcopi Carthaginensis, qui una cum clero a Genserico rege Ariano in navibus fractis absque remigiis et velis impositus, præter spem Neapolim appulit, ibique in exilio positus, confessor occubuit, Ado die XXVIII novembris, annuntiata crudeli passione sanctorum episcoporum Papinii et Mansueti tempore Wandalicæ persecutionis, subjungit: quo tempore etiam alii sancti episcopi, videlicet QUODVULTDEUS Carthaginensis, Valerianus, Urbanus, Crescens, et qui vocabatur Habetdeum, et Eustachius, Crescentianus et Cresconius et Felix et Hortolanus et Florentianus propter eandem prædicationis veritatem, gravissimo damni exilio, in confessione pietatis, cursum vitæ suæ consummaverunt. Quodvultdeum omnino omittit Usuardus; sed aliquot ejus Auctaria Sanctum nostrum recensent. Centulense, Greven et Molani eadem, si substantiam spectas, habent ac Ado.

S. Quodvult
deus,

22 Ex hisce verbis Adonis scribentis eodem tempore confessione claros fuisse varios episcopos Africanos, satis liquet diem natalem nequaquam indicatam fuisse. Ast in *Kalendario Carthaginensi*, edito a Mabillonio (8), legitur: vi idus januarii, depositio Quodvultdei episcopi; neque dubium est viro erudito, agi hoc loco de nostro Carthaginensi antistite, qui obiisse dicitur die VIII januarii. Et vero diem natalem esse VIII januarii omnino certam haberem ex auctoritate *Kalendarii Carthaginensis*, quatenus domestici, si sua in sede obiisset S. Quodvultdeus. Ast exsul, nempe Neapoli, diem suum clausit sanctus antistes: et *Kalendaria Neapolitana* ejus obitum referunt ad diem XIX februarii seu XI Kalendas martii. Certe *Vetus Marmoreum Ecclesiæ Neapolitanæ Kalendarium*, quod erudite commentatus est Alexius Mazocchi, quodque sæculo nono, jam ultra medium progressu, concinnatum fuit (9), ad diem XI Kal. martias ponit: DE QUODVULTDEI EPI (10). Habenda est, inquit laudatus Mazocchi (11), huic marmori gratia, cujus ope verus depositionis dies S. Quodvultdei, cum aliis Veteribus *Kalendaris Neapolitanis* consentiens pro comperto habetur. Cum veteribus, inquam, *Kalendaris* consentiens: nam in posterioribus id festum aut die uno antevertitur (sicut in quibusdam Otterii membranis, a Tutino excerptis, in quibus pridie in festum signatur) aut uno die postponitur (sicuti legitur in *Kalendario ms. Ritualis Neapolitani* inter Tutini Schedas) ubi

cujus depositionis dies ad XI kal. martii referenda est,

(1) Migne, Patrol., t. LVIII, col. 255. — (2) Ibid., col. 254. — (3) Geschichte der Vand., p. 115. Cfr. Morcelli, Afric. Christ., tom. III, p. 206. — (4) Migne, Patrol., tom. LVIII, col. 255. — (5) Marcus, Hist. des Vand., p. 542. — (6) Migne,

Patrol., tom. L, col. 667. — (7) Ibid., tom. XLIII, col. 702. — (8) Vet. Analect. p. 167. — (9) Mazocchi, In Vetus marmoreum Kalendar. p. xv et seqq. — (10) Ibid. p. 65. Cfr. Mai. Scriptt. Vett. Nov. Collect., t. V, p. 60. — (11) Ibid., l. c.

A hoc quidem die notatur littera rubra : « Barbati episcopi, » vigesimo autem sic scribitur « Quodvultdei episcopi. » Ex quo vides Barbati festum ejecisse loco suo Quodvultdeum in recentioribus Kalendariis.

exsul ex Afri-
ca, Neapolim
appellit;

23 *Pauca, quæ de rebus gestis S. Quodvultdei habemus, refert Victor Vitensis lib. I, cap. 4 et 6 his verbis* (1) : Ipsam urbem maximam Carthaginem Geisericus tenuit et intravit, et antiquam illam ingenuam ac nobilem libertatem in servitutem redegit. Nam et senatorum urbis non parvam multitudinem captivavit. Et inde proposuit decretum, ut unusquisque auri, argenti, gemmarum, vestimentorumque pretiosorum quodcumque haberet, afferret; et ita in brevi avitas atque paternas opes tali industria abstulit rapax... Præterea præcipere nequaquam cunctatus est Vandalis, ut episcopos atque laicos nobiles de suis ecclesiis et sedibus nudos penitus effugarent. Quod si, optione proposita, exire tardarent, servi perpetuo remanerent. Quod etiam in pluribus factum est : multos enim episcopos et laicos, claros atque honoratos viros, servos esse novimus Vandalorum. Tunc vero memoratæ urbis episcopum, id est, Carthaginis, Deo et hominibus manifestum, nomine Quodvultdeum, et maximam turbam clericorum, navibus fractis impositos, nudos atque exspoliatos expelli præcepit. Quos Deus miseratione bonitatis suæ prospera navigatione Neapolim Campaniæ perducere dignatus est civitatem.

sedem Cartha-
ginensem

24 *Post hæc, quæ certa sunt, superest, ut conjecturis indulgeamus; inquirendo imprimis, quo tempore S. Quodvultdeus in episcopum electus fuerit et quamdiu ecclesiæ gubernacula tenuerit, et dein qualem apud Neapolitanos, ad quos confugerat, obtinuerit cultum. Prima quæstio de tempore episcopatus est implicatissima. Optime nota est successio episcoporum Carthaginensium istius ævi. Aurelio, S. Augustini amico, successit Capreolus, quem excipit Quodvultdeus noster, et ipse successorem nactus episcopum Deogratias. Sed quam certa est horum episcoporum series, tam incertum est, quanto quisque tempore cathedram Carthaginensem occupavit. De Aurelio disputant eruditi, alii annum ejus emortualem, vulgarem 429 (2), alii annum 426 statuentes (3). Verum hæc omittimus, de iis accuratius locuturi ad calcem hujus Commentarii, ubi Acta S. Aurelii dabimus, a majoribus omissa ad diem xx julii (4), quamvis ejus memoriam celebret antiquissimum Carthaginense Kalendarium a Mabillonio editum (5). Capreolum vero sedem Carthaginensem occupasse jam anno 431 constat ex ejus epistola, ad Patres Ephesinos directa, in qua absentiam suam excusat propter turbatum per Vandalos universæ Africæ statum (6).*

occupat post
Capreolum
ante annum
459 :

25 *Incertum proinde est, quando pontificatum suum inchoaverit Capreolus, nec minus obscurum, quando eundem finierit, sedem relinquens vacuum S. Quodvultdeo. Capreoli obitum, adeoque S. Quodvultdei electionem consignat Morcelli sub anno 437, quin ullum suæ chronotaxis*

alleget vadimonium. Id unum certum est, quod, Genserico xiv Kal. novembris 439 Carthaginem dolo pacis invadente (7), S. Quodvultdeus sedem jam occupabat : ex qua vel hoc ipso anno aut sequenti pulsus fuit nam, ait Vitensis (8), persecutionem episcoporum præcipere nequaquam cunctatus est. Sanctum antistitem nostrum eundem esse ac Quodvultdeum, diaconum Ecclesiæ Carthaginensis, censet Baronius in suo Indice. Erat nempe diaconus iste tantæ auctoritatis, ut S. Augustino suadere valeret scriptio- nem libri de Hæresibus, quem etiam Quodvultdeo inscripsit (9), et alludendo ad ejus nomen dicit : Quoniam fateor nullum mihi, ut te, institis poscendo ; in ipsa tam molesta instantia tua etiam nomen tuum attendi, et dixi : Aggrediar, et faciam quod vult Deus. Mirum proinde non sit, diaconum magnæ auctoritatis, utpote ad quem recurrerent multi obtinendi libri causa, ut ipse Quodvultdeus testatur in epistola ccxxi inter Augustinianas (10), mortuo Capreolo successorem substitutum fuisse : frequentissime ista præsertim ætate, episcopis suis succedebant diaconi Ecclesiarum.

26 *Eodem, quo exsulavit S. Quodvultdeus anno, Neapolim Campaniæ appulit, usus nempe, ait Vitensis (11), prospera navigatione. Itaque Sanctus noster unus fuit, ut habet Martyrologium Romanum ad diem 1 Septembris, ex illis sacerdotibus, qui in persecutione Wandalarum ob fidem catholicam varie afflicti et vetusta navi impositi, ex Africa ad Campaniæ littora pervenerunt, et christianam religionem, in iis locis dispersi, diversisque Ecclesiis præfecti, mirifice propagarunt. Quid porro Neapoli egerit S. Quodvultdeus est nobis omnino ignotum. Id certum est, Sanctum Neapoli dies suos transegisse, sepulturam ibidem nactum, et minime esse accensendum episcopis Neapolitanis, quorum Catalogum, sæculo nono confectum, habemus. In eo autem occurrunt Timasius et Felix, qui toto tempore, quo S. Quodvultdeus Neapolim habitare potuerit, sedem occuparunt (12). Dies reliquos videtur impendisse Sanctus solitudini colendæ in monasterio a S. Gaudioso, episcopo pariter Afro, exstructo.*

et Neapoli a-
gens, vitam
solitariam co-
lit,

27 *Quamdiu autem S. Quodvultdeus ibidem vixerit, nos latet. Anno certe quinti sæculi quinquagesimo quarto ordinatus fuit episcopus Carthaginensis Deogratias. Nempe supplicante, inquit Vitensis (13), Valentiniano Augusto, Carthaginensi Ecclesiæ post longum silentium desolationis episcopus ordinatus est nomine Deogratias. Porro ordinationem istam ad annum Christi 454 referendam esse, constat ex Romana expeditione Genserici, qui, illo episcopo constituto... quinto decimo regni sui anno cepit Romam (14), seu, ut inter omnes convenit, anno Christi 455. Tandem Prosper Tiro in suo Chronico dicit (15) : Aetio et Studio Coss. (id est anno 454) Carthagine ordinatur episcopus Deogratias in basilica Fausti, die dominico VIII Kal. novembris. Deest tamen vitio librarii in numero Kalendarum obelus unus : nam anno Christi 455, littera dominicali C signato, inci-*

usque ad me-
dium sæculum
quintum :

(1) Migne. Patrol., t. LVIII col. 486. — (2) Pagi. Crit. Baron. ad an. 450, § xxvi. Morelli. Afric. Christ., t. III, p. 129. — (3) Schelstrate, Eccles. Afric. p. 274. — (4) Act. SS., t. V Jul. p. 5. — (5) Vet. Analect. p. 164. — (6) Labbe, t. III, Conc. col. 529. — (7) Migne, Patrol., t. LI, col. 598. —

(8) Ibid., t. LVIII, col. 486. — (9) Ibid., t. XLI, col. 24. — (10) Ibid., tom. XXXI, col. 999. — (11) Ibid., t. LVIII, col. 187. — (12) Mazocchi. De SS. Neapolit. cultu. p. 24. — (13) Migne Patrol. t. LVIII, col. 491. — (14) Ibid. l. c. — (15) Biblioth. Max. Patt. Lugd. t. VIII p. 200.

AUCTORE
J. V. H.

debat dies dominica in VIII Kal. novembris, seu XXIV octobris. Ex his verisimiliter deducitur, S. Quodvultdeus circa medium sæculum quintum diem suum obiisse, quod tempus, quoniam certius et propius nancisci non possumus, in capite hujus commentarii assignavimus. Steph. Morcelli annum Sancto emortualem divinando dicit, fuisse 444 (1): Ecclesia, inquit, Carthaginensis Quodvultdeum suum, quem sexennio ante (imo quinquennio) abreptum fleverat, nunc fortasse exstinctum lugebat. Nullum autem divinationis suæ affert argumentum.

post ejus obitum cultum

28 Cultum porro S. Quodvultdei apud Neapolitanos antiquissimum fuisse, ostendit Kalendarium marmoreum, quod supra num. 22 attulimus: eundem in Ecclesia perseverasse est verisimillimum ex aliis Kalendaris, ibidem citatis. Certe Decius Carafa, Cardinalis et archiepiscopus Neapolitanus, quum anno 1619 Synodum diæcesanum celebraret, in ea decrevit (2), ut pristinus cultus, Sanctis debitus, multis jam annis ob temporum injuriam intermissus, qua decet devotione redderetur; nam ipse dicit (3), nonnullos Sanctos, quorum aut integra corpora aut insignes corporum partes Neapoli, nullo sacri officii cultu, uti par est et antiquitus fieri consueverat, honorari, novum compilavit kalendarium, quod omnes, qui ad recitationem divini officii tenentur, sequi deberent. Et quidem S. Quodvultdeum nostrum, inter illos fuisse, quorum nomina ob temporum injuriam deleta fuerant, verisimile nobis est, quia in Proprio Neapolitano, sub titulo: Officium Sanctorum Januarii et reliquorum patronorum, anno 1425 edito, nulla est mentio sancti antistitis nostri. Quum proinde Decius archiepiscopus kalendarium suum retractavit ad diem XXVI octobris scripsit (4): Quodvultdeus episcopus Carthaginensis. Semiduplex. Omnia de communi Confess. Pont. Missa de communi sine Credo.

obtinet in Ecclesia Neapolitana,

29 Verum Decianum Kalendarium ejus successor Cardinalis Franciscus Buoncompagnus intra certos limites coarctavit anno 1628, ut

(1) Afric. Christ. t. III, p. 152. — (2) Mazocchi. De cultu SS. Neap. p. 51. — (3) Ibid. l. c. — (4) Ibid. p. 67. — (5) Ibid. p. 72. — (6) Ibid. p. 73. — (7) De cultu SS. Nea-

liquet ex ejus decreto (5), in quo, quia multi D importunis precibus diversorum Sanctorum Officia extra synodum prædictam (Decianam), præter formam Romani Breviarii et bullæ fel. rec. Pii Pp. V recitari obtinuerunt, unde recitatio divini officii de Dominica et psalterii ferialis continuatio multoties interrumpitur propterea omnia Officia, addita antiquo Kalendario Neapolitano ab anno 1619 citra ad antiquam et pristinam formam reduxit. Utrum tunc ex Kalendario Buoncompagni Cardinalis expuncta fuerit Sancti nostri festivitas, non auisim, quoniam mihi desunt kalendaria sequentium annorum, asserere. Verumtamen in directoriis liturgicis præsentis sæculi, nullum universalis per diæcesim Neapolitanam cultus vestigium reperio. Animadvertit autem laudatus Mazocchi (6), quæ sustulit Buoncompagnus festa, per universam diæcesim præscripta, non fuisse exstirpata, sed ad eas duntaxat ecclesias restricta, in quibus eorum Reliquiæ asserabantur. Atque ita censemus, cultum S. Quodvultdei in ecclesia, ubi ejus corpus reconditum erat, perseverasse.

30 Nam Sancti corpus in ecclesia S. Gaudiosi Neapoli servabatur, quum prius in suburbiis sepultum fuisset: translationem celebravit Stephanus II, Neapolitanus episcopus, ut refert Mazocchi ex monumentis ecclesiæ S. Gaudiosi (7). Erat vero Stephanus episcopus, qui ab anno 764 ad 798 sedit, sanctarum, ait Ughellus (8), Reliquiarum amator. De isto cœnobio S. Gaudiosi agit Franciscus de Magistris in libro edito 1678 sub titulo De Statu civitatis Neapolitanæ (9). Monasterium cui olim præfuit S. Agnellus, cujus Acta ad diem XIV decembris exponentur, lapsu temporis ad moniales Ordinis S. Benedicti, quæ ibidem erant numero octoginta cum octo sacerdotibus, ecclesiæ inservientibus, devenit. De hoc monasterio agendum nobis erit ad diem XXVIII octobris, qua notitiam de S. Gaudioso et monasterio ab ipso fundato dabimus. Hodie conversum est in Collegium chirurgico-medicum.

E et corpus in monasterio S. Gaudiosi conditum fuit.

pol. p. 67. — (8) Ital. sacr. t. VI, col. 62 et seqq. — (9) Pag. 529.

C

F

APPENDIX

DE S. AURELIO,

EPISCOPO CARTHAGINENSI,

COMMENTARIUS HISTORICUS.

J. V. H.

§ I. Sanctus a nostris perperam omissus; ejus in Ecclesia Carthaginensis diaconatus et pontificatus; celebratio conciliorum.

CIRCA ANNUM
429.
S. Aurelius, ad
diem XX julii
a nostris omis-
sus,

O miserunt olim majores nostri edere Acta S. Aurelii, episcopi Carthaginensis, rati ejusdem memoriam nuspiam celebrari. Aurelii, inquiunt ad diem XX julii inter præ-

termisos (1), Carthaginensis in Africa episcopi, S. Genethlii successoris, S. Augustini synchroni memoriam totidem verbis hoc die Sanctis attexuit Castellanus, nescio, quo duce,

(1) Act. SS. t. V Jul. p. 3.

quave

A quave auctoritate, quum ejus in sacris Fastis memoriam nullibi expressam repererim. Ast unus e sequentibus Hagiographis, in eo, quo utor, exemplari, notam, manu exaratam, addidit. Aurelius, ait, habetur in antiquissimo Calendario Carthaginensi apud Mabillonium in *Analectis* (1) ex quo plures prætermitti. In *Annotatis* dein ad *Vitam S. Augustini*, a S. Possidio editam (2), promittunt, se ejus Acta daturos in supplemento Operis. Nos satius duximus omissorum, prout occurrunt, spicilegium facere. Eundem Sanctum prætermisit quoque Steph. Morcelli in suo, quod compilavit, *Martyrologio Ecclesiæ Africanæ*, ad calcem secundi voluminis annexo (3). Nihilominus non est, quo S. Aurelii cultus in controversiam vocetur, quum ejus nomen in *Kalendario Carthaginensi*, a Mabillonio edito, reperiatur his verbis sub XIII Kal. augusti (xx julii) (4) : Depositio sancti Aurili episcopi. In nota, textui subjecta, addit Mabillonius : Carthaginensis, viri celeberrimi, S. Augustini æqualis, cujus nomen in *Martyrologiis*, non invenio. Istud autem *Martyrologium antiquissimum esse*, vel ex eo manifestum fit, quod nullam memoriam referat S. Fulgentii Ruspensis, qui anno 533 obiit, neque aliquod festum Deiparæ occurrat, de qua nullus apud S. Augustinum tractatus seu sermo. Tandem cultum Sanctorum, in *Kalendariorum recensitorum*, fuisse vere liturgicum, ostendit titulus eidem præscriptus, nempe hic continentur dies nataliciorum Martyrum et depositiones episcoporum, quos Ecclesia Carthaginensis anniversaria celebrant (5). Quandoquidem in eo habetur nomen S. Aurelii ad diem xx julii, dubium nullum superesse potest de ejus legitimo cultu, ac silentium reliquorum *Martyrologorum* interpretari nos oportet, ex parca communicatione, quæ deinceps Africam inter et reliquum Occidentem propter Vandalos et deinceps Saracenos intercessit.

diaconus primus fuit Ecclesiæ Carthaginensis;

B 2 De gestis S. Aurelii ante episcopatum unum scimus, illum fuisse diaconum Ecclesiæ Carthaginensis. Id docet nos S. Augustinus in epistola XXII (al. LXIV) ad illum directa (6), in qua ipse adhuc presbyter hortatur episcopum ut comessiones super sepulcris Martyrum auctoritate sua interdicat, quia sicut videtur audaciæ, mutare conari quod Carthaginensis Ecclesia tenet, sic magnæ impudentiæ est, velle servare, quæ Carthaginensis Ecclesia correxit. Ad hanc autem rem quis alius episcopus esset optandus, nisi qui ea diaconus exsecratur. Quamvis autem S. Aurelius diaconus Ecclesiæ Carthaginensis fuerit, non constat tamen eum Carthagine ortum habuisse. Erat enim hujus Ecclesiæ singulare privilegium, ut episcopus Carthaginensis, qui, ajunt patres in Concilio anni 400 (7), cunctarum Ecclesiarum sollicitudinem sustinebat, clericos unde vellet, sibi assumeret. Dein tanta erat per Africam illa tempestate inopia clericorum, ut in eodem concilio Carthaginensi anni 400 decreta fuerit legatio ad Romanum Pontificem Anastasium et ad Mediolanensem antistitem Venerium,

quatenus ipsi de sua abundantia penuriam Afrorum sublevarent; nam multæ Ecclesiæ ita desertæ erant, ut ne unum quidem diaconum vel inlitteratum (id est lectorem) habere reperirentur... Quod si ministerium diaconi facile non inveniebatur, multo magis superiorum honorum inveniri non poterant (8). Ex his omnino manifestum fit clericos undecumque accersitos fuisse; adeoque patriam S. Aurelii, licet Carthaginensis diaconi, nos latere.

AUCTORE
J. V. H.

3 Non satis constat, quo anno S. Aurelius Carthaginensem cathedram conscenderit. Emman. a Schelstrate indicat annum Christi 390 (9); Steph. Morcelli, annum 391 aut etiam sequentem (10). Id certum anno 390 Genethlium, Carthaginensem, xiv Kal. junii celebrasse in sede sua synodum, vulgo Concilium Carthaginense II dictam (11); similiter ejus successorem, Aurelium nostrum, præfuisse Concilio, Hippone Regio anno 393, viii Id. octobris coacto (12) : initium itaque episcopatus sancti nostri inter annos 390 et 393 constituendum est; quin propius quidpiam definiri possimus. Erat autem Carthaginensis Ecclesia quasi mater totius Africæ Christianæ. Ego, inquit ipse S. Aurelius canone 55 in Codice canonum Ecclesiæ Africanæ (13), cunctarum Ecclesiarum dignatione Dei, ut scitis fratres, sollicitudinem sustineo. Quibus verbis, ut ibidem legitur, assensum suum præbuere episcopi. Propterea quoque statuitur canone 52 Concilii Carthaginensis anni 401, ut litteræ dictandæ in concilio a Carthaginensi episcopo omnium nomine subscribantur (14). Reliquæ autem provinciæ (nam præter Proconsularem, cui Carthago metropolis erat, aliæ quinque erant, nempe Numidia, Byzacena, Mauritania Cæsariensis, Mauritania Sitifensis et Tripolitana (15)) licet metropolim haberent, suberant antiquiori provinciæ, qui Primatistitulum gerebat; unde ambulatoria erat primatis jurisdictio. Sic can. 53 Concilii vulgo Africani sancitur (16) : Placuit omnibus episcopis, qui in hoc concilio subseripserunt, ut matricula et archivus Numidiæ et apud primam sedem sit, et in metropoli, id est, Constantina. De hac re pluribus agit jam sæpe laudatus Emman. a Schelstrate (17).

fit episcopus
inter annos
Christi 390 et
393;

4 S. Aurelius episcopus competitorem habebat suæ sedis Parmenianum Donatistam, qui ad an. 394 vixisse videtur, quo electus fuit Primianus, qui et ipse, novo schismate inter schismaticos exorto, competitorem habuit Maximinum; unde deinceps inter Donatistas fuerunt, qui Primianistæ et Maxiministæ dicebantur, prout alterutrius factionis sectatores fuerunt. Hujus Commentarii non est, operosius conscribere historiam Donatarum, quam passim exhibent *Annales ecclesiastici* et adumbravit Gulielmus Cuperus noster in *Commentario* ad Acta S. Augustini, § XIX (18). Ast Primiano demortuo, episcopum Carthaginensem habere desierunt Donatistæ; neque enim alius post illum apparet; in Numidia diutius.

quo tempore
Carthagini se-
dit Parmenia-
nus Donati-
sta :

5 Videtur autem S. Aurelius, ab initio sui pontificatus, Augustini, quem summopere diligebat, precibus se commendasse et agrum juxta

S. Aurelius
fundat mona-
sterium;

(1) Vet. *Analect.* 164. — (2) Act. SS. t. VI Aug. p. 452. — (3) *Afric. Christ.* t. II p. 459. — (4) Vet. *Analect.* p. 164. — (5) *Ibid.* p. 163. — (6) Migne, *Patrol.*, tom. XXXIII, col. 90. — (7) Labbe, tom. II, conc. col., 1647. — (8) *Ibid.*, col. 1645. — (9) *Eccles. Afric.*, p. 274. — (10) *Afric. Christ.*, t. I, p. 55; t. II, p. 307. — (11) Labbe, tom. II, Conc. col.

1159. — (12) *Ibid.*, col. 1641. — (13) *Ibid.*, col. 1080. Cfr. Schelstrate, *Eccles. Afric. Dissert.* I, cap. 5. — (14) *Ibid.*, col. 1654. — (15) Morcelli, *Afric. Christ.*, t. I, p. 52 et seqq. — (16) Labbe, tom. II, Conc. col. 1655. — (17) *Eccles. Afric.*, *Dissert.* I, cap. 4. — (18) Acta SS., tom. VI Aug., p. 262.

AUCTORE
J. V. H.

Carthaginem dedisse, ut ibidem discipuli Augustini, adhuc presbyteri, vitam agerent. Id enim aperte dicit sanctus Doctor epistola xxii, aliis lxiv (1). Illud, inquit, primum, quod orationibus meis te adjuvari credis, non solum non defugio, verum etiam libenter amplector. Ita enim, etsi non meis, sed tuis, me Dominus noster exaudiet... Omnis itaque fratrum cœtus, qui apud nos cœpit coalescere, tanta tibi prærogativa obstrictus est, ut locis terrarum tantum longe disjunctis ita nobis consulueris, tamquam præsentissimus spiritu. Quapropter precibus quantum valemus incumbimus, ut gregem tibi commissum tecum Dominus sustinere dignetur, nec te uspiam deserere, sed adesse adjutor in opportunitatibus, faciens cum Ecclesia sua misericordiam per sacerdotium tuum, qualem spirituales viri, ut faciat, lacrymis eum gemitibusque interpellant. In fine ejusdem epistolæ addit cupere se videre agrum, quem fratribus suis datum provisione et liberalitate Aurelii didicerat.

S. Augustino
amicissimus,

6 *In eadem epistola S. Doctor Aurelium monerat de tollendo abusu comessionum, quæ ad sepulcra Martyrum fiebant. Commessiones, ait, et ebrietates ita concessæ et licitæ putantur, ut in honorem etiam beatissimorum Martyrum non solum per dies solemnes (quod ipsum non lugendum videat, qui hæc non carnis oculis inspicit) sed etiam quotidie celebrantur. Proponit dein exemplum Ecclesiarum transmarinarum, in quibus, partim numquam facta sunt, partim vel orta vel inveterata sanctorum et vere de vita futura cogitantium episcoporum diligentia extincta atque deleta fuerunt. Hortatur dein Aurelium, ut tanta pestilentia sanetur prorsus concilii auctoritate. Aut, pergit, si ab una Ecclesia inchoanda est medecina; sicut videtur audaciæ mutare conari, quod Carthaginensis Ecclesia tenet, sic magnæ impudentiæ est, velle servare, quæ Carthaginensis Ecclesia correxit. Monenti S. Augustino presbytero obsecutus est S. Aurelius episcopus. Nam in Sermone cccxi de S. Cypriano habet S. Doctor (2) : Ante annos non valde multos etiam istum locum invaserat pestilentia et petulantia saltatorum. Istum tam sanctum locum, ubi jacet tam sancti Martyris corpus, sicut meminerunt multi, qui habent ætatem, locum, inquam, tam sanctum invaserat pestilentia et petulentia saltatorum. Per totam noctem cantabantur hic nefaria et cantantibus saltabatur. Quando voluit Dominus per sanctum fratrem nostrum, episcopum vestrum, ex quo hic cœperunt sanctæ vigiliæ celebrari, illa pestis, aliquantulum reluctata, postea cessit diligentia, erubuit sapientia.*

a quo luculent
ter laudatur :

7 *Laudat etiam S. Augustinus S. Aurelii miram abstinenciam et rerum contemptorem animum. Quum enim sermone ccclv dixisset (3) : Quicumque vult, exheredato filio, heredem facere Ecclesiam, quærat alterum qui suscipiat, non Augustinum : imo Deo propitio neminem inveniatur; addit : Quam laudabile factum sancti et venerandi episcopi Aurelii Carthaginensis ! quomodo implevit omnibus, qui sciunt, os laudibus Dei? Quidam quum filios non haberet neque speraret, res suas*

omnes, retento sibi usufructu, donavit Ecclesiæ. Nati sunt illi filii, et reddidit episcopus nec opinanti quæ ille donaverat. In potestate habebat episcopus non reddere; sed jure fori, non jure poli. Aurelii factum egregium citatur in Decreto Gratiani can. 43, caus. xvii, quæst. 4. Sed dubitari potest, an in potestate haberet episcopus non reddere hæreditatem jure fori seu legis civilis. Exstat certe in Codice Theodosiano lex, nempe l. 3 de revocand. donat. (lib. viii, tit. 13), qua sancitur : Si umquam libertis patronus, filios non habens, bona omnia vel partem aliquam facultatum fuerit donatione largitus, et postea susceperit liberos, totum quidquid largitus fuerit, revertatur in ejusdem donatoris arbitrio ac ditione mansurum.

8 *Jacobus Gothofredus in suo Commentario perpetuo Codicis Theodosiani quærit (4), an beneficio hujus legis fruuntur quicumque orbi donatores bonorum omnium vel partis eorum, si post donationem liberos susceperint. Aliqui affirmant, eorumque opinio, ait in communem usum et praxim evasit. Ipse tamen Gothofredus in sententiam negativam propendit, ejusque rationes varias affert. 1º Quia supervenientia liberorum nuspiam adducitur, tamquam causa revocationis. 2º Quia personæ, de quibus agitur in lege, arcto necessitudinis nexu conjungebantur, ut liberti patronos suos eorumque liberos de suo alere cogerentur : unde absurdum videbatur, liberos spoliare iis bonis, quæ dein liberti, in quorum gratia donatio facta erat, in liberos expendere deberent. 3º In allata lege non solum agitur de bonis omnibus, sed etiam de parte facultatum : unde si lex extendatur ad omnes donatarios, consequetur qualemcumque donationem esse revocabilem, quod absonum est. Ex his aliisque argumentis concludit Gothofredus, recte dixisse S. Augustinum, quod in potestate haberet episcopus Aurelius non reddere hæreditatem jure fori. Quod vero Augustinus negat id fieri posse jure poli, dicunt canonistæ, id non pertinere ad obligationem justitiæ, sed ad honestatem et caritatem (5).*

9 *Jam diximus num. 3, S. Aurelium concilio Hipponensi, anno 393 celebrato præfuisse. Fuit autem hoc concilium non solum frequentia patrum ex omnibus totius Africæ Ecclesiis insigne, sed et cæterorum veluti exemplar, cujus canones pleræque dein synodi secutæ sunt : ut dolendum sit, acta ejus integra ad ætatem usque nostram non pervenisse : propterea qui et quo ordine sanciti canones fuerint, minime exploratum est (6). Anno sequenti seu Christi 394, concilium Carthagine habuit Aurelius, Arcadio III et Honorio II consulibus, in quo legati directi sunt episcopi proconsulares ad concilium Atrinetum provinciæ Byzacenæ (7) : quid præterea actum sit, ignoramus. Anno dein 395 Augustinus, recenter episcopus ordinatus, et Alypius Tagastensis S. Aurelio gratulati sunt epistola xlii (al. lxxvii) (8) consilium, quo præter consuetudinem in Africa vigentem presbyteris suis, se præsentem verba ad populum in ecclesia facere permisit, consilium istud vocant sanctam cogitationem, quam adjuvante Domino, qui eam inspiravit, ad effectum perduxit. Enimvero varia fuit per varias Ecclesias*

maxime propter rerum temporalium abstinenciam :

varia celebrat concilia : Hipponense,

(1) Migne, Patrol., tom. XXXIII, col. 90. — (2) Ibid., tom. XXXVIII, col. 1415. — (3) Ibid., col. 1572. — (4) T. II, p. 658. Edit. Lips. Joannis Ritter, an. 1757. — (5) Cfr Lud.

Engel. Collegium univ. juris, tit. D. Donat., num. 18. — (6) Morelli, Afric. Christ., t. II, p. 312. — (7) Labbe, t. II, Conc. col. 1065. — (8) Migne, Patrol., t. XXXIII, col. 158.

A disciplina circa prædicationem presbyterorum, sic Antiochiæ S. Joannes Chrysostomus, etiam absente episcopo Flaviano, quotidianas fere ad populum conciones habuit, ut constat ex ipsis sermonibus hactenus conservatis.

Carthaginense, in quo

10 Causa etiam demandandi istius ministerii fuit forsitan frequentia conciliorum, adeoque absentia episcoporum, qui, relictis propriis sedibus, ad urbem, concilio indicatam, conferre se debebant de rebus gravissimis deliberaturi. Anno siquidem 397 idibus augusti celebratum fuit Carthaginense concilium, in quo canones concilii Hipponensis breviter exponuntur: subjecta est quoque epistola Aurelii et Musonii ad episcopos Numidiæ, Mauritaniæ utriusque, Tripolis et provinciæ Proconsularis, in qua urgetur exsecutio canonum Hipponensium (1). Sed paulo post, id est kalendis septembris ejusdem anni, Aurelio nostro præside, celebrior synodus coacta fuit, quæ vulgo concilium Carthaginensem III appellatur (2). In ea multa sancita fuerunt ad mores cleri et populi reformandos. Canone I statuitur observatio paschalis, id est dies, qua pascha quotannis celebranda est, ab Ecclesia Carthaginensi esse accipienda: qua ordinatione monstratur hujus Ecclesiæ principalis auctoritas. Id etiam speciale habet canon xxxviii, Cresconium, Villæregiensis episcopum, plebe sua derelicta, Tubuniensem invasisse Ecclesiam; sæpius canonice admonitum perseverasse in sua usurpatione. Petunt itaque ut, necessitate ipsa cogente, liberum sit illis rectorem provinciæ secundum statuta gloriosissimorum principum adversus illum adire. Aurelius respondit: Servata forma disciplinæ, non æstimabitur appetitus, si a vestra caritate modeste conventus, recedere detrectaverit, quum fuerit suo contemptu et contumacia faciente, etiam auctoritate judiciarie conventus. Ab universis episcopis dictum fuit: Justum est, placet.

tractatur de ordinatione episcoporum

C 11 Secundum canonem xxxix querela delata fuerat, quod duo episcopi Numidiæ ordinare pontificem præsumpsissent. Volebant itaque, ut a duodecim censeretur episcoporum celebrari ordinationes. Moderator intercessit denuo Aurelius noster, dixitque: Forma antiqua servabitur, ut non minus quam tres sufficiant, qui fuerint destinati ad episcopum ordinandum. Cur autem duodenarium non requirat numerum ad consecrationem episcopi, ipse exponit rationem, nempe difficultatem congregandi duodecim episcopos, tum quia sunt provinciæ, in quibus tantus non est numerus, citatque provinciam Tripolitanam, in qua episcopi sunt quinque tantummodo; tum quia, etiamsi sint plures, difficile tamen erit, numerum duodenarium, episcopis alias occupatis, complere: unde concludit, impedimentum esse ecclesiasticæ utilitati, adeoque hoc ipsum observari non posse. Anno 398 Carthaginem convenere sub Aurelio patres ccxiv et celebrarunt vi id. novembris concilium Carthaginense IV, quod etiam universale appellatur (3). Inter canones centum et quatuor, qui omnes collimant ad disciplinam in clero et populo sartam tectam servandam, unus est notatu dignus, quasi germen earum institutionum, quibus sanctimonialibus demandatur

educatio fæminea; est nempe canon xii (4): Viduæ vel sanctimoniales, quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, tam instructæ sint ad officium, ut possint apto et sano sermone docere imperitas et rusticas mulieres, tempore quo baptizandæ sunt, qualiter baptizatori interrogatæ respondeant, et qualiter, accepto baptismo vivant.

12 Viduæ istæ, de quibus in præcedenti canone agitur, quæque diaconissarum officio fungebantur, videntur e numero illarum fuisse, quæ, ut statuunt canones 101, 102 et 103, sumptu Ecclesiæ, cujus viduæ erant, sustentabantur, adeoque ad reatum episcopi pertinebat vel presbyteri, qui parochiæ præerat, si sustentandæ vitæ præsentis causa, adolescentiores viduæ vel sanctimoniales clericorum familiaritatibus subjicerentur, sed propterea quoque viduæ, quæ stipendio Ecclesiæ sustentabantur, tam assiduæ in Dei opera esse debebant, ut et meritis et orationibus suis Ecclesiam adjuvarent. De Diaconissis specialem tractatum edidit Joannes Pinus in limine tomi I Septembris. Circa idem tempus S. Aurelius, qui totus erat in rebus ecclesiasticis ordinandis, constituit, ut psalmi canerentur in Missæ sacrificio: Sed Hilarus quidam, inquit S. Augustinus (5), vir tribunitius, laicus catholicus, irritatus, morem, qui tunc esse apud Carthaginem coeperat, ut hymni ad altare dicerentur de Psalmorum libro sive ante oblationem, sive quum distribueretur populo quod fuisset oblatum, maledica reprehensione ubicumque poterat, lacerabat, asserens fieri non oportere. Contra hunc, jubentibus fratribus, scripsit S. Augustinus, sed liber hic ex-cidit. Nec dubium est, hunc morem ab Aurelio nostro fuisse introductum, quoniam toto tempore, quo pontificatum gessit S. Augustinus, Carthaginem sedit S. Aurelius.

AUCTORE J. V. H.

et viduarum sanctimonialium.

§ II. Templum deæ cœlestis dedicatur in ecclesiam; evertuntur templa idolorum; jus azyli; clerici ex Italia vocantur; causa Donatistarum; S. Joannes Chrysostomus ab episcopis Afris defenditur; Pelagiani damnantur; quæstio de Paschate; Leporius presbyter patribus Gallis commendatur; obitus sancti antistitis.

Auctor libri de Promissionibus et Prædictionibus, qui S. Prospero Aquitano olim tribuebatur, oculatioribus vero criticis Afro cuidam anonymo adscribitur, refert sequentia lib. III, cap. 38 (6): Apud Africam Carthaginem Cœlestis inesse ferebant templum nimis amplum, omnium deorum suorum ædibus vallatum. Cujus platea lithostrata pavimento ac pretiosis columnis et mœnibus decorata, prope in duobus fere millibus passuum, protendebatur. Quum diutius clausum incuria, spinosa virgulta circum-

Dedicat ædem cœlestis;

(1) Labbe, tom. II, Conc. col. 1179. — (2) Ibid., col. 1167. — (3) Ibid., col. 1196. — (4) Ibid., col. 1201. — (5) Migne,

Patrol., tom. XXXII, col. 634. — (6) Ibid., tom. LI, col. 853.

AUCTORE
J. V. H.

septa obruerent, velletque populus christianus usui veræ religionis vindicare, dracones aspidisque illic esse ob custodiam templi, gentilis populus clamitabat. Quo magis Christiani fervore succensi, ea facilitate amoverunt illæsi, qua templum suo vero cœlesti regi et domino consecrarent. Nam quum sancti Paschæ solemnis ageretur festivitas, collecta illic et undique omni curiositate etiam adveniens multitudo sacerdotum multorum, pater et dignæ memoriæ nominandus antistes Aurelius, cœlestis jam patriæ civis, cathedram illic loco Cœlestis et habuit et sedit. Ipse tunc aderam cum sociis et amicis; atque (ut se adolescentium ætas impatiens circumquaque vertebat) dum curiosi singula quæque pro magnitudine inspicimus, mirum quoddam et incredibile nostro se ingessit aspectui: titulus æneis grandioribusque litteris in frontispicio templi conscriptus: AURELIUS PONTIFEX DEDICAVIT. Hunc legentes populi mirabantur. Præsago tunc spiritu acta, quæ præscius Dei ordo certo isto line concluderat. Quumque a quodam pagano falsum vaticinium, velut ejusdem Cœlestis, proferretur, quod rursus et via et templum prisco sacrorum ritui redderentur: Ille, ille, inquam, verus Deus, cujus prophetica vaticinia nesciunt mentiri nec fallere, sub Constantino et Augusta Placidia, quorum nunc filius Valentinianus pius et christianus imperat, Urso insistente tribuno, omnia illa templa ad solum usque perducta, agrum reliquit in sepulturam scilicet mortuorum, ipsamque viam sine memoria sui nunc Vandalica manus subvertit. Destructionem templi deæ Cœlestis refert Morcellius ad annum Christi 420 (1).

templa idolorum evertuntur,

14 Sed quidem anno 399, quo pascha in iv id. aprilis, diem x mensis incidebat, hunc triumphum celebrasse christianos, testis nobis est S. Augustinus, qui lib. xviii de Civ. Dei cap. 54 (2) docet, consule Manlio Theodoro, id est anno Christi 399, ... in civitate notissima et eminentissima Carthagine Africæ Gaudentium et Sorium, comites imperatoris Honorii, quarto decimo kalendas aprilis falsorum deorum templa evertisse et simulacra fregisse. Non omnia templa evertisse Gaudentium patet ex dedicatione templi deæ Cœlestis, facta die x aprilis; summa nempe celeritate locus purgatus fuit, a die enim xiv kal. aprilis ad iv idus, dies solum viginti duo intercurrunt. Cæterum leges imperiales vastationes inhibuerunt: nam iii kal. septembris anni 399, Manlio Theodoro consule, Arcadius et Honorius Apollodoro, procuratori Africæ, l. 18, Cod. Theodos. de Paganis (xvi, 10): Ædes, illicitis rebus vacuas, nostrarum beneficio sanctionum, ne quis conetur evertere: decernimus enim, ut ædificiorum quidem sit integer status. Dein lege 19 ejusdem tituli statuitur, ut ædificia ipsa templorum, quæ in civitatibus vel oppidis vel extra oppida sunt, ad usum publicum vindicentur; aræ locis omnibus destruantur.

et delentur vestigia paganismi;

15 Nihilominus can. 58 codicis canonum Ecclesiæ Africanæ statuit (3) ab imperatoribus postulandum, ut reliquias idolorum per omnem Africam jubeant penitus amputari: nam plerisque in locis maritimis atque possessionibus

diversis adhuc erroris istius iniquitas viget; D ut præcipiantur et ipsa deleri, et templa eorum, quæ in agris vel in locis abditis constituta nullo ornamento sunt, jubeantur omni modo destrui. Certe ad destruenda templa, quæ in agris erant, tria potissimum inducebant. Imprimis, superstitio vix aliter aboleri poterat; quæ in agris et pagis, unde paganorum nomen, diutius perstitit: dein istiusmodi destructione vix quidpiam detrahebatur: tandem nullus aut exiguus erat in agris timor tumultuantis populi, quum in civitatibus rebellio plebis esset magnopere cavenda. Episcoporum postulationem admiserunt principes: nam l. 23 ejusdem tituli cuncta idolorum fana, templa, delubra, si qua etiam tunc exstabant integra, præcepto magistratum destruenda erant, conlocationeque venerandæ christianæ religionis signi expianda. Hanc legem ita interpretor, ut templa vel destruantur, vel signo crucis expiata christiano cultui deputentur.

16 Occasione dedicationis templi, olim deæ Cœlestis, convenerant Carthaginem multi episcopi, ut habet textus supra citatus libri de Promissionibus. Quæ episcoporum frequentia in causa verisimiliter fuit, ut S. Aurelius ante statum diem mensemque concilium celebrandum decerneret. Idcirco sanctus antistes, quum subinde decem et septem dies supersedisset, dum ii venirent, qui in Ecclesiis suis festum illud peregerant, v kal. majas synodum inchoavit. Ejus Acta amissa sunt: unum scimus, quod in codice canonum Ecclesiæ Africanæ can. 56 legitur, nempe: Post consulatum gloriosissimi imperatoris Honorii Augusti IV et Eutychiani viri clarissimi, v kal majas id est anno Christi 399, Carthagine in secretario basilicæ Restitutæ. In hoc concilio legationem susceperunt Epigonius et Vincentius episcopi, ut pro confugientibus ad ecclesiam, quocumque reatu involutis, legem de gloriosissimis principibus mereantur, ne quis audeat eos abstrahere. Duobus fere post mensibus data fuit lex 24 de episc. et cler. Cod. Theod. (xvi, 2): Si Ecclesiæ venerabilis privilegia cujusquam fuerint vel temeritate violata vel dissimulatione neglecta; commissum quinque librarum auri (sicut etiam prius constitutum est) condemnatione plectatur. Si quid igitur contra Ecclesias vel clericos per obreptionem vel ab hæreticis vel ab hujusmodi hominibus fuerit contra leges impetratum, hujus sanctionis auctoritate damnetur. Datum vii kal. julii Brixiae, Theodoro v. c. coss. Gothofredus in suo Commentario ad hanc legem censet, eam, licet directam ad Sapidianum vicarium Africæ, minime derivandam ex legatione Africana; quippe quæ vix bimestri spatio Brixiam pervenire potuerit. Verum æstivo tempore sufficiebat certe tempus, ut legati ad Honorium pervenire possent. Honorii legem decreto suo inseruit Gratianus Cons. xxv, quæst. 2, can. 20.

17 Disputant autem eruditi, utrum anno Christi 400 celebraverit concilium aliquod S. Aurelius: nam Africanum Primum videtur in annum sequentem 401 prorogandum, siquidem dicatur celebratum post consulatum Flavii Stiliconis viri clarissimi xvi kal. julias (4).

aliud celebratur Carthaginense concilium,

(1) Afric. Christ., tom. III, p. 104. — (2) Migne, Patrol., tom. xli, col. 620. — (3) Labbe, tom. II, Conc., col. 1083.

— (4) Ibid., col. 1241.

A Constat porro concilium Carthaginense, vulgo dictum Africanum Tertium, coactum fuisse idibus septembris eodem anno, nempe Vincentio et Flavita, qui consulatum gesserunt anno Christi 401 (1). Censet autem Stephanus Morcelli, duo concilia eodem anno Carthagine celebrata non fuisse, quia gemini Concilii causa episcopi Carthagine ad quatuor menses manere coacti fuissent, relictis Ecclesiis, quibus maxime prodesse vellent et hospitibus longa mora exhaustis, quibus graves non esse, lege jubebantur (2). Quod autem notetur synodus habita post consulatum Stiliconis, id ex eo provenire dicit citatus Morcelli, quod tunc Stiliconem consul suffectus excepisset, sed hujus rei nullum, quod sciam, est testimonium. Pagius ad 398 § xiii cum Em. Schelstrate in Ecclesia Africana, Dissert. iii, cap. 9 censet verba post consulatum etc. esse addititia; adeoque commode concilium xvi kal. julias celebratum in annum Christi 400 reponitur.

in quo decernitur, ex Italia clericos accersendos;

B 18 Cæterum sive anno 400 aut alio quocumque celebratum fuerit istud concilium, ejus Acta omni ex parte genuina nobis non sunt, sed magis ex variis conciliis coagmentata. Nam in Prologo dicitur (3), legatio mittenda ad Anastasium sedis apostolicæ episcopum et ad Venerium sacerdotem Mediolanensis Ecclesiæ: paulo infra can. 14 (4) consulendi sunt consacerdotes Siricius et Simplicianus, ille quidem apostolicæ sedis, hic Mediolanensis Ecclesiæ episcopi. Siricius autem anno Christi 398, Simplicianus vero anno 400 obierunt (5): dum Anastasius Papa ab anno 398 ad 401 sederit; Venerius, S. Simpliciani successor ab anno 400 ad 408 episcopus Mediolanenses rexit (6). Fieri autem non potest, ut in eadem synodo agatur et de legatione mittenda ad Anastasium et Venerium et consultatione habenda cum Siricio et Simpliciano. Nisi itaque error sit in nominibus, qui nullo argumento monstrari potest, necesse est, ut variorum conciliorum canones in unam coaluerint collectionem, quæ deinde Carthaginense concilium vocata fuerit. Cæterum isti canones præside S. Aurelio nostro conditi fuerunt: eorum aliqui ad annum 400 pertinent, nisi dicatur, isto anno nullam fuisse synodum, quod a moribus Ecclesiæ Africanæ istius ævi alienum est. Præter ea

C autem quæ num. 2 de jurisdictione sedis Carthaginensis attulimus, notatu dignus est canon 11 (7), quo sancitur, ut virgines sacræ, quum parentibus, a quibus custodiebantur, privatæ fuerint, episcopi providentia vel presbyteri, ubi episcopus absens est, in monasterio virginum vel gravioribus fœminis commendentur, ut simul habitantes invicem custodiant, ne passim vagando Ecclesiæ lædant existimationem. Graviore fœminas interpretor illas, quæ officio diaconissarum fungebantur. Dein canon 14 statuitur (8), ut consultis Siricio et Simpliciano, solis infantibus apud Donatistas baptizatis, quia suo non fecerunt iudicio nec parentum illos error impedire debet, aditus ad sacri altaris ministerium patere possit. Nempe jam tum acatholicorum filii a sacris ordinibus arcebantur.

19 In hac synodo plenaria, quam ex Africanis omnibus provinciis episcopi in ea consentibus, coegit, Aurelius Carthagine, Vincentio et Flavita consulibus, seu anno Christi 401, idibus septembris (9), ante omnia recitata est epistola Anastasii Romani Pontificis, qua Afros monet, ut caveant ab hæreticorum et schismaticorum Donatistarum insidiis et improbitatibus (10). Nihilominus patres istius synodi can. 35 Collectionis canonum censuerunt (11), litteras esse mittendas ad coepiscopos et maxime ad sedem apostolicam, ut illis innotescat, habere Africam magnam necessitatem, propter Ecclesiæ pacem et tranquillitatem, ut ex ipsis Donatistis, quicumque clerici, correcto consilio, ad Catholicam unitatem transire voluerint, secundum uniuscujusque episcopi catholici voluntatem atque consilium, si hoc prodesse visum fuerit, in suis honoribus suscipiantur. Monstrant autem hanc agendi rationem traditione Ecclesiæ Africanæ niti, quæ prioribus temporibus divisionis seu schismatis ita procedebat. Hinc manifestum est, patres prorogasse indulgentiam, quam, ut numero præcedenti vidimus, impensam volebant pueris, in secta baptizatis, qui non tam suo iudicio, quam parentum errore schismati implicati fuerunt.

AUCTORE J. V. H. anno 401 statuitur benignius agendum cum Donatistis,

20 Quæ fuerint origines monasticæ in Ecclesia Africana, non est, quod operose inquiramus: id certum est, initio sæculi quinti institutum monasticum maxime floruisse. Erant et tunc monachi, quos austerioris vitæ lædebat, et qui liberioris vitæ causa adscribi clero ambiebant. Quapropter in eodem concilio canone 47 statutum fuerat (12), ut episcopus, qui de alterius monasterio monachum vel ad clericatum promoveret vel in suo monasterio majorem constitueret, a communione sejungeretur, et taliter promotus, neque clericus neque præpositus perseveraret. Nihilominus Donatus ejusque frater, monachi Hipponenses, S. Augustino, ut ipse scribit epistola 60 ad Aurelium (13), quantum potuerat, pro eorum salute, renitente, monasterium sponte deseruerant; et Aurelius noster, arbitratus Augustini voluntate, ut suis correctionalibus utiles essent, illos de monasterio recessisse, Donatum clero Carthaginensi adscripserat, primatem Carthaginensem excusat etiam S. Augustinus, quia nempe Donatum promoverat; antequam, ait, de hac re quidpiam in concilio (anni 401) statueramus.

et monachos fugitivos ad clericum non promovendos;

21 Carthaginense concilium anni 401 excepit anno sequenti, sexto kalendas septembris Milevitanum, præside quoque S. Aurelio (14). In eo præcipue actum fuit de ordinandis variis episcopis, quorum nomina hic recensenda non sunt, neque repetendæ eorum controversiæ: alioquin historiam Ecclesiæ Africanæ recoquere nos oporteret. Cæterum S. Aurelius, duce forsitan et impulsore S. Augustino, in omnibus negotiis ecclesiasticis semper actuosus fuit. In concilio dein Carthaginensi anni 403, viii kal. septembris celebrato (15), excusata absentia quorundam episcoporum provincialium, qui saltem per aliquot collegas, quasi legatos adesse debuerant, actum fuit de Donatistis can. 59, qui invitandi

F

collatio instituitur in causa Donatistarum;

(1) Labbe, col. 1242 — (2) Afric. Christ, t. II, p. 550. — (3) Labbe, t. II Conc., col. 1641. — (4) Ibid., col. 1644. — (5) Saxius, Archiep. Mediol., t. I, p. 97. — (6) Ibid., p. 108. — (7) Labbe, t. II Conc., col. 1644. — (8) Ibid., l. c. —

(9) Labbe, t. II Conc., col. 1631. — (10) Ibid., l. c. — (11) Ibid., l. c. — (12) Ibid., col. 1634. — (13) Migne, Patrol., t. XXXIII, col. 228. — (14) Labbe, t. II Conc., col. 1654. — (15) Ibid., col. 1656.

AUCTORE
J. V. H.

erant ad colloquium, in quo quidquid quæstionis erat, quod Donatistas a Catholicorum separabat communione, cum pace discuteretur (1). Verum toto octennio laborandum fuit, ut collatio illa celebraretur: nempe, quando urgentibus edictis imperatorum, nuper latis, Donatistæ concertationem evadere non potuerunt. Nam quum anno sequenti seu Christi 404 denuo Carthaginem convenissent episcopi xvi kal. julias (2), statutum fuit, ut, quia impletum est, episcopale et pacificum officium amicabilem collationis, quam Donatistæ non solum spreverunt, sed ad immanes violentias conversi, multos episcopos, multosque clericos (ut de laicis taceatur) insidiis oppresserunt, ecclesias etiam aliquas invaserunt, aliquas invadere par tentaverunt (3), ad imperatores recurrerent patres pro opportuno remedio. Reliqua gesta in causa Donatistarum latius exponenda non censemus, quum enucleate explicata sint in Actis S. Augustini ad diem xxviii augusti §§ xxx-xxxiii in quibus suas partes agit egregie S. Aurelius, primæ sedis episcopus.

causa S. Chrysostomi vindicatur,

22 Neque suis partibus defuit S. Aurelius, quando universi fere episcopi Occidentis tum apud Pontificem Innocentium tum apud imperatorem Honorium institerunt, ut Joannes Chrysostomus ab exilio revocaretur et restitueretur sedi suæ CPolitanae (4). Cujus rei testem habemus epistolam 149, a Chrysostomo ad Aurelium nostrum datam circa annum, ut refert Bern. de Montfaucon. In ea laudat sanctus confessor (5) generosum Aurelii animum, utpote qui tanto itineris intervallo dissitus, tamquam præsens, inquit, ac nobiscum degens, nos ceperis sibi devinxis. Si quidem caritatis tuæ ardor, eaque odoris suavitatis, quæ ex tua loquendi libertate et pietate manat, ad nos usque, qui in extremo orbis recessu collocati sumus, penetravit. Propterea, pergit, te beatum prædicamus, quod quum magnum laborem ac sudorem pro omnibus terræ Ecclesiis susceperis, maximas tibi apud benignum Deum coronas condidisti... Cogites velim, quantum ipse præmium accepturus sis, qui tot Ecclesias perturbatas per egregium hujusmodi studium ac diligentiam tumultibus ac perturbationibus liberes, atque in tranquillum pacis portum appellere studeas.

C præcipue apud S. Innocentium Pp.;

23 Ex hisce verbis manifestum fit, S. Aurelium egregiam navasse operam, ut Chrysostomo exsulanti opem ferret. Sed dum Ecclesiis alienis diligentiam suam commendabat, minime otiosus erat in avertendis malis, Africæ impendentibus. Furente adhuc Donatistarum tumultu, serpebat gliscebaturque novus error, ex ultima Britannia in Africam portatus: scilicet hæresis Pelagiana. Ut virum probum et apprime catholicum Augustinus aliquandiu dilexerat Pelagium, sed ut primum ejus artes malas perspexit, non solum abhorruit hæreticum, sed omni modo voce et scriptis confutare aggressus est. Scribit ad S. Paulinum Nolanum epistola 186, alias 106 (6): Pelagium, quem credimus, ut ab illo distingueretur, qui Pelagius Tarenti dicitur, Britonem fuisse cognominatum, quod ut servum Dei dilexeris, novimus: nunc au-

tem quemadmodum diligas, ignoramus. Nam D et nos non solum dileximus, verum etiam diligimus eum: sed aliter nunc diligimus, aliter aliquando dileximus. Tunc enim quia rectæ fidei videbatur: nunc autem, ut ab iis, quæ inimica et adversa gratiæ Dei sentire dicitur, illius misericordia liberetur. In hoc autem pro vera fide certamine, S. Augustino, divinæ gratiæ vindici, intime, integre et constanter tum in conciliis, tum in epistolis conjunctus fuit S. Aurelius. Quod late expositum est in Actis S. Augustini ad diem xxviii augusti §§ xxxiv — xxxvi (7).

24 Duo tamen animadvertam, quæ propius ad Aurelium nostrum spectant. Imprimis aliquandiu artibus Celestii, Pelagianorum antesignani, eatenus decipi visus est, ut hic ad presbyterii honorem obrepserit. Hæc enim scribit S. Augustinus in epistola clvii num. 22 ad Hilarium, agens de grassanti Pelagiana hæresi, quam exstirpare conati fuerant patres Africani (8): Nec tamen hic deesse aliquos arbitror (Pelagianos) maxime apud Carthaginem: sed jam occulte mussitant, timentes Ecclesiæ fundatissimam fidem. Nam unus eorum, nomine Celestius, in ejusdem civitatis Ecclesia jam ad presbyterii honorem subrepere cœperat: sed fidelissima libertate fratrum, propter has ipsas contra Christi gratiam disputationes usque ad iudicium episcopale perductus est. Secreto itaque cauteque venenum suum sparserit Celestius, ut vigilantiam antistitis Carthaginensis decipere potuerit. Sed statim ut patuit error, damnatio secuta est. Ut enim scribunt anno 416 patres Africani, inter quos fuit S. Aurelius, ad S. Innocentium Pp. I (9) se recensendum petivisse, quod ante ferme quinquennium (adeoque circa annum Christi 411) super Celestii nomine apud Ecclesiam Carthaginensem fuerat agitatum. Quo recitato (ajunt patres) sicut ex subditis advertere poterit sanctitas tua, quamvis judicatio manifesta constaret, quia illo tempore episcopali iudicio excisum hoc tantum vulnus constaret, nihilo minus tamen id communi deliberatione censuimus, hujusmodi persuasionis auctores, quamvis et ad presbyterium idem Celestius postea pervenisse dicatur, nisi hæc apertissime anathematizaverint, ipsos anathematizari oportere, ut si ipsorum non potuerit, saltem eorum qui decepti sunt vel decipi possunt, cognita sententia, quæ in eos lata est, sanitas procuretur.

atque a Pelagianis deceptus, S. Aurelius,

25 Quamvis autem larvata modestia Celestii Aurelium nostrum deceperit, numquam tamen vel stillulam Pelagiani erroris hausit; quem simul ut cognovit, exhorruit. Certe Innocentius Pp I variis epistolis laudat antistitem Africanorum acta in causa Pelagii, at præcipue peculiaribus epistolis extollit solertiam ac vigilantiam Aurelii, Augustini, Alypii, Evodii et Possidii, quatenus partes præcipuas in isto certamine habuerint. Imo postquam communes ad hos episcopos litteras dedisset Pontifex, specialem eodem tempore, anno nempe 417, sexto kal. februarii direxit ad S. Aurelium epistolam videlicet xxxii (10): In familiaribus, ait, scriptis

breviter respicit:

(1) Labbe, col. 1658. — (2) Ibid., l. c. — (3) Ibid., t. II Conc. 1659. — (4) Cfr Baron. ad. an. 405. §§ 15 et seqq. — (5) Migne, Patrol. gr. t. LII, col. 700. — (6) Patrol. lat. t. XXXIII, col. 816. — (7) Act. SS. t. VI, Augusti p. 506 et

seqq. — (8) Migne, Patrol. t. XXXIII, col. 685. — (9) Labbe t. II, Conc., col. 1554. — (10) Migne, Patrol. t. XX, col. 597.

A dilectio vera consistit. Etenim jus firmiter caritatis officia melius seorsum mercantur. Quamobrem per fratrem nostrum Julium epistolæ extrinsecus missæ respondere gestivi, ne apud me forsitan remaneret peculiaris negatæ salutationis offensa. Quibus verbis Innocentius Papa abunde manifestat, quanti faceret Carthaginensem episcopum tum propter eminentem vitæ sanctitatem, tum propter egregiam in Catholica fide defendenda constantiam.

frequentia conciliorum limitatur;

26 In concilio Hipponensi, cui, ut diximus n. 3, initio pontificatus sui, nempe anno 393, præsedet S. Aurelius, statutum fuerat, singulis annis concilium Africæ plenarium, non tantum hic apud Carthaginem, verum etiam per diversas provincias suo ordine... At hoc laboriosum omnibus fratribus visum est (1). Postrema hæc verba omnino referenda sunt ad annum 407, quando verisimiliter querelæ exortæ sunt de multiplici episcoporum absentia, undique ad annuam synodum concurrentium. Igitur placuit, ajunt patres (2), ut non sit ultra fatigandi fratribus anniversaria necessitas, sed quoties exegerit causa communis, id est totius Africæ, undecumque ad hanc sedem de hac re data litteræ fuerint, congregandam esse synodum in ea provincia, ubi opportunitas persuaserit: causæ autem, quæ communes non sunt, in suis provinciis judicentur.

quæstio paschalis movetur;

27 Satis notum est, primis post Nicænum concilium sæculis Ecclesiæ Alexandrinæ demandatam fuisse curam indicandi quotannis mensem et diem, quibus celebranda esset paschalis festivitas, ut inter alios nos docet S. Cyrillus Alexandrinus (3). Quum vero anno Christi 414 dubia videretur dies celebrandi paschatis, Innocentius, omisso Theophilo Alexandrino, censura apostolica perculso, Aurelium Carthaginensem consuluit. Quum, inquit (4), ante diem undecimum Kalendarum aprilium pene luna xvi colligatur (nam quidpiam minus est), itemque quum in ante diem quartum Kalendarum earumdem veniat vicesima tertia; existimavi xi Kalendarum memoratarum die festa paschalia celebranda; quoniam in vicesima tertia luna nullum pascha umquam antehac factum esse cognoscimus. Sententiæ meæ exposui et edixi tenorem. Jam prudentiæ erit tuæ, consors mihi frater, cum unanimis et consacerdotibus nostris hanc ipsam rem in synodo religiosissima retractare: ut si nihil dispositioni nostræ resultat, nobis plenissime aperteque rescribas, quo deliberatam paschalem diem jam litteris ante, ut moris est, servandam suo tempore præscribamus. Ut paschalis solemnitas in diem xi kal. aprilis seu in xxii martii præscriberetur, oportebat, ut luna xv in præcedentem sabbathinum diem incideret; quo casu non una erat opinio, aliis in die xxii martii retinentibus pascha, aliis in dominicam sequentem transferentibus, prout reipsa isto anno S. Cyrillus Alexandrinus pascha tota septimana retardavit. Causam istiusmodi diversitatis exposuimus in Commentario ad Acta S. Bercharii sub die xvi octobris numm. 86 et seqq. (5). Ignoramus porro, quid Aurelius et reliqui episcopi Innocentio Pp. responderint.

28 Anno 427, ut habet Morcellius (6), in Africam appulerat Leporius presbyter et monachus e Galliis, ubi eum episcopi ob varias hæreses damnaverant. Qui et Augustini scriptis et aliorum episcoporum cohortationibus ad bonam frugem traductus, paratum se S. Aurelio professus fuerat, ea, quæ ante docuerat, damnare omnia et confessione errati sui palam Ecclesiæ indulgentiam atque antistitem misericordiam implorare. Plurimi itaque intererat, momentosæ professioni adesse episcopos doctissimos, qui hanc perpenderent, sententias examinarent, verba omnia moderarentur. Exstat vero libellus Leporii (7), cui ipse manu sua cum duobus asseclis Dominico et Bono subscripsit, et quem episcopi, Aurelius Carthaginensis, Augustinus Hipponensis Regius, Florentius Hipponensis Diarritus et Secundus Aquensis seu Megarmitanus confirmarunt. Adjecerunt insuper dicti episcopi litteras ad consacerdotes suos Proculum (forsan Massiliensem) et Cylinnium seu Quilinnium (quibusdam Forojuliensem (8)) quibus eorum misericordia imploratur. Per vos, inquiunt (9), percussit (Deus) tumentem, per nos sanavit dolentem... Non itaque nobis, sed ejus misericordiæ demus gloriam, in cuius manu sumus et nos et sermones nostri. Et sicut in supradicto filio nostro ministerium vestrum humilitas nostra laudavit, sic etiam sanctitas vestra nostro ministerio gratuletur. Paterno igitur et fraterno corde suscipite a nobis misericordi severitate correctum. Etsi enim aliud per nos, aliud per vos, utrumque tamen fraternæ salutis necessarium una caritas fecit. Quid emolumenti et solatii acceperit Leporius ex episcoporum Afrorum epistola, nescimus; porro vix dubitamus, quin pacem suam lapso et emendato Leporio reddiderint Proculus et Cylinnius.

AUCTORE J. V. H. Leporius Galus monachus, episcopis Afris intercedentibus, cum suo episcopo reconciliatur,

28 Atque hactenus dicta sufficiunt, ut sanctum antistitem Carthaginensem tum propter doctrinam tum propter vitæ sanctitatem inter meritissimos quinti sæculi episcopos recenseamus. Proinde calamum ponere possemus, nisi una superesset quæstio, quo scilicet tempore S. Aurelius diem suum supremum clausit. In Actis S. Quodvultdei num. 24 dictum fuit duas esse sententias, Emmanuelis Schelstrate qui obitum anno 426, et Antonii Pagii ac Stephani Morcelli qui anno 429 illigant. Nobis quidem horum magis probatur sententia. Imprimis negotium Leporii presbyteri, de quo num. præc. connectitur cum anno 427 aut, ut habent alii, anno 426; tunc quidem certo Carthaginensem sedem occupabat Aurelius noster: dein si anno 426 obiisset, ejus successor Capreolus quatuor annis S. Augustini, anno 430 defuncti, collega fuisset, quin ullum reperiretur vestigium actionis alicujus communis Capreoli et Augustini, rerum ecclesiasticarum antesignani et ducis. Ex altera vero parte scimus, anno 430 aut 431 Capreolum vocatum fuisse ad magnum Concilium Ephesinum, ut constat ex ejus epistola, ad Patres Ephesinos directa. Itaque inter annum 427 et 430 ponendus est obitus S. Aurelii: proinde non temere asseritur Sancti mortem circa annum 429 contigisse, quem in capite horum

sancte obit S. Aurelius.

(1) Labbe t. II, Conc., col. 1115. — (2) Ibid., l. c. — (3) Cfr Migne. Patrol. gr. t. LXXVII, col. 585. — (4) Patrol. lat. t. XX, col. 517. — (5) Act. SS. t. VII Octobris p.

1005. — (6) Afr. Christ. t. III p. 122. — (7) Labbe t. II, Conc. col. 1678. — (8) Gall. Christ. t. I, col. 420. — (9) Labbe. t. II, Conc. col. 1677.

AUCTORE
J. V. H.

actorum consignavimus. Et certe jam senex erat Aurelius, quum S. Augustinus sermonem suum CXI (al xxxii) ad populum Carthaginensem habuit, in ejus enim fine dicit (1): Quod novit caritas vestra, suggerimus. Dies anniversarius

ordinationis domni senis Aurelii crastinus D illucescit; rogat et admonet per humilitatem meam caritatem vestram, ut ad basilicam Fausti devotissime convenire dignemini. Deo Gratias.

(1) Migne. Patrol. t. XXXVIII, col. 645.

DE S. RUSTICO, CONFESSORE,

EPISCOPO NARBONENSI IN GALLIIS,

B. B.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. De monumentis ad Acta S. Rustici spectantibus. Et primum de insigni inscriptione Narbonensi. Item de altera minori.

ANNO CHRISTI
CCCLXI.
Documenta ad
S. Rustici vi-
tam spectan-
tia:

Nihil de sancto Rustico notatum reperimus in numerosis codicibus, quos decessores nostri pro Actorum continuatione diligenter et operose collegerunt. Nec, quod sciam, ulla exstat gloriosi Præsulis Narbonensis vita paulo antiquior. Non tamen desunt monumenta, eaque præclara valde, ad ejus res gestas pertinentia. Primo loco venit Inscriptio, sancto Viro coæva, quæ marmori incisa spectabatur olim Narbonæ in palatio episcopali, nunc vero in horto publico musæi; tum epistola S. Hieronymi, quam ad S. Rusticum scriptam frustra negare nonnulli vel saltem in dubium vocare voluerunt; deinde hujus exstant partim litteræ ad sanctum Leonem magnum, quibus Romanam consulit sedem de pluribus difficultatibus ea tempestate obortis, cum responsoriis ejusdem summi pontificis. Interfuit quoque S. Rusticus concilio Gallicano seu Arelatensi II, ubi episcopi, numero quadraginta quatuor congregati, summo consensu ad hæserunt notissimæ S. Leonis epistolæ ad Flavianum. Denique, vocatus specialibus litteris a Ravennio Arelatensi, præsens fuit alteri concilio eadem in civitate celebrato, in quo sopita est discordia inter sanctum Theodorum episcopum Forojuliensem et alios quosdam antistites ex una parte, ac Faustum presbyterum abbatem Lirinensem et monachos ei subjectos ex altera (1). Huc etiam spectant nonnullæ epistolæ S. Hilari papæ, quibus improbat Romanus pontifex modum, quo Hermes, antea Biterræ episcopus, cathedram Narbonensem, post S. Rusticum conscenderat. De singulis documentis hisce ex ordine agemus, initium facientes ab Inscriptione, quam celeberrimam vocat vir præclarissimus atque hoc in Commentario non semel a nobis laudandus, J. B. de Rossi; eandem vero dolebamus non reperiri in volumine hactenus edito operis cui titulus: Inscriptiones christianæ Galliarum (2), studio c. v. Edm. Le Blant; ast conventus nomine nostro, declaravit eruditus scriptor in altero tomo qui prælo subjectus

partimque jam excusus est, Inscriptiorem, quam ipse descripsit in musæo Narbonensi, explicandam; quinimo et pagellas suas manuscriptas, E brevi typis dandas, nobiscum communicatas voluit; quod sane pignus tam insignis benevolentiae gratissimis accepimus animis; fatemurque haud exiguum exinde labori nostro accessisse subsidium.

2 Inscriptiorem exhibet Catellus (De Catel) libro V commentariorum de Historia Occitanie (3). Eadem reperitur apud Gruterum et Angelum Maium (4), ex quo item recitatur in Dictionario epigraphico collectionis Mignianæ (5); laudatur quoque a Benedictinis in Tractatu de diplomatis, qui initium tantum adscribunt (6). Integram proferunt et explicant Baluzius in notis ad Salvianum (7) et ad Capitularia Regum Francorum (8); Quesnellus in notis ad epistolam 167ma Leonis magni (9); item Pagius in Dissertatione hypatica (10) et in Critica (11); D. Vaissette in historia Occitanie (12); in Nova Gallia Christiana (13); quibus addendus Edm. Le Blant, de quo supra. Nec horum ullus est, qui vel minimum super Inscriptiorem sinceritate ingerat dubium. Cum tamen non eodem ab omnibus interpretetur modo, quinimo nonnullis in locis scriptores in sententias abeant haud parum diversas necessarium ducimuseam hic adscribere. F Sequemur Baluzium, qui testatur se Inscriptiorem dare ex ipso lapide emendatiorem (14), et singula verba reddit ordine et collocatione, quibus in prototypo leguntur, indicans etiam hiatus hinc inde occurrentes. Eadem, ut jam monui, habetur inter Probationes historiae Occitanie, ubi simul accurate delineatus visitur lapis cui insculpta epigraphe est. Lapis a parte sinistra nonnihil mutilus existit, adeoque voces aliquot desiderantur; aliæ rursus sive tempore, rerum edace, deletæ, sive incuria forte et imperitia opificum, cum loco moveretur, attritæ vel confractæ sunt. Ait autem Edm. Le Blant (15): Ignoratur quo in loco latuerit Inscriptio.

Inscriptio Narbonensis,

(1) Gallia Christiana, tom. VI, col. 10. — (2) Inscriptions chrétiennes de la Gaule, par M. Edmond Le Blant, membre de la Société Impériale des Antiquaires de France. — (3) Gall. Christ. t. VI, col. 8. — (4) Veterum Scriptorum nova collectio, t. V, p. 83. — (5) Encyclopédie. Dict. d'épigraphie, col. 966. verbo: Narbonne. — (6) Nouveau traité de diplomatique, t. II, p. 564. — (7) Salviani et Vincentii Lirinensis Opera, p. 408. Paris,

1663. — (8) Tom. II, col. 1233. — (9) Opera S. Leonis, M. t. II, col. 1577. Venetiis 1756, curantibus Balleriniis. — (10) Apparatus in Annales Baronii, p. 114. — (11) Ad annum Christi 445. — (12) Histoire de Languedoc, t. I, p. 186 et Probat. p. 4. — (13) Tom. VI, col. 8. — (14) Ubi supra p. 407. — (15) Pagellæ mss.

« Videtur

A « Videtur reperta dum solum effoderetur *(labente sæculo xiii)* ponendis fundamentis novæ ecclesiæ. » Ita in mss. Baluzii, quæ asservantur Parisiis in Bibl. Imperat. Unde emendanda *Gallia Christiana*, ubi asserit inventam Minerhæ (1). Ortus est error ex eo quod confuderint hanc cum altera inscriptione multo breviori, de qua dicemus §. v. Recte autem addunt: Hodie (anno 1739, quo editus tomus sextus laudati operis) exstat Narbonæ in palatio episcopali. Et iterum (2): Quæ diu neglecta jacuerat ante fores ædium archiepiscopaliū, anno 1681 in

ipsis ædibus sublimem in locum reponi jussit Petrus de Bouzi, archiepiscopus ab anno 1673 ad an. 1703. Et mihi rescripsit, die 14 Novembris hujus anni 1862, R. D. Dumay, presbyter et lector in majori seminario Carcassonensi (ad hanc sedem ex concordato an. 1801 spectat Narbona) hodiedum videre esse lapidem in horto Musæi; quod idem efficitur ex pagellis mss. En tibi integram Inscriptionem ex Baluzio, cui paucissimis exceptis, consonat historia Occitaniæ, sicut et Edm. Le Blant, aliique:

AUCTORE
B. B.

quam hic exhibemus,

DŌ. ET. XPO. MISERANTE. LIM. HOC. C. L. K. T. E. ANNO. III. CS. VALENTINIANO. AVG. VI. III. KL. D. XVIII. ANNO. EPTVS. RVSTI.....

RVSTICVS. EPS. EPI. BONOSI FILIVS

COEP. DEPON. PARIET. ECCL. DVD. EXVST.E

BIENN. ADMINIST

EPI VENERI. SOL. C....

EPI. ARATORIS. DE. SORORE NEPVS

XXXVII. D. QVAD. IN FVNDAM. PONI. COEPI.

SVÆ PREBY. ARTIFI. B

EPI. DYNAMI. L....

EPI. VENERI SOCI. IN MONASTERIO

✠ ANNO. II. VII. ID. OCTB. ABSID. P. F. MONTANVS. SVBD.

MERCED SOL. OC

ORESI CC....

CONPRB. ECCLÆ. MASSILIENS.

MARCELLVS. GALL. PREF. DI. CVLTOR. PRECE

AD OPER. E CETER. SOL. I. O

AGROECI. I....

ANNO. XV. EPTVS. SVI. D. ANN. V. III. ID OCTB

EXEGIT. EPM. HOC. ONS. SVSCIP. INPENDIA

ET DECONIÆ.....

C. VRSOPRBO. HERMETE. DIACO ET EOR. SEQ. TIB

NECESSAR. REPROMITENS. QVÆ PER

HINC. OBLAT. SCI

SALVTI.....

B *Id est*: Deo et Christo miserante, limen hoc collocatum est anno quarto, consule Valentiniano Augusto sextum, tertio kalendas Decembris, xix anno episcopatus Rustici — Rusticus episcopus, episcopi Bonosi filius, episcopi Aratoris de sorore nepus (nepos), episcopi Venerii socius in monasterio, compresbyter ecclesiæ Massiliensis, anno xv episcopatus sui, die anni quinta, tertio Idus octobris, cum (al. curantibus) Urso presbytero, Hermete diacono et eorum sequentibus cœpit deponere parietem ecclesiæ dudum exustæ. Trigesima septima die quadratum in fundamento poni cœpit; anno secundo septimo Idus Octobris absidem ponere fecit Montanus subdiaconus. Marcellus Galliarum præfectus, Dei cultor, prece exegit episcopum hoc onus suscipere, impendia necessaria repromittens, quæ per biennium administrationis suæ præbuit artificibus, mercedem solidorum sex centorum, ad operas et cetera solidos mille quingentos. Hinc oblationes sancti episcopi Venerii solidos C... episcopi Dynamii... L... Oresi... CC... Agræcii... mille... et Deconia... saluti... Atque ita eruditi omnes; nisi quod pro DECONIÆ legant DECONIA historiographi Occitaniæ et Edm. Le Blant; hic præterea supprimit (mille) post nomen ACROECI; non dubitem ideo, quod notas illas, cum nuper inspiceret lapidem, compererit erasas vel confractas. Mendose scribit card. Maius de conla pro deconia, quod idem reperitur in dictionario Migniano. Observat præterea Edm. Leblant siglum seu litteram C, quæ habetur in capite lineæ sextæ, columna prima, hactenus ab omnibus redditam præpositione cum; ast mihi, inquit (3), potius legendum videtur « curantibus » quæ vox frequens occurrit in inscriptionibus, quæ ædificiis appositæ cernuntur. Nec enim prævia demolitio, ejus mentio fit in marmore nostro, res habebatur parvi momenti. Certe libri poenitentiales docent quæ cum veneratione tractanda esset materia ecclesiarum destructarum. Existimat itaque vir eruditus vocem curantibus hoc ex capite præfe-

rendam. Notas SCI, in fine columnæ tertiæ significare putat scilicet, dum alii quos vidi, omnes legunt Sancti. Denique in litteras singulares C. L. K. T. E., observat, interpretationem collocatum est confirmari ex pluribus ejusdem generis inscriptionibus, adeoque communiter receptam.

4 Manet difficultas longe præcipua; quo scilicet anno ad fastigium perduxerit S. Rusticus ecclesiam suam. Fert inscriptio: Limen hoc collocatum est anno quarto consule Valentiniano Augusto sextum. Quæritur quem in annum Christi cadant notæ istæ chronologicæ? Respondet Baluzius, annum esse ab incarnatione 448: Anno enim, ait, ccccxlvi Valentinianus imperator (hujus nominis tertius) iniit sextum consulatum. Annus hic (nempe 445) fuit primus sexti consulatus Valentiniani. Annos namque ab ultimo consulatu primum, secundum, tertium etc., numerabant quousque rursum capessèrent consulatum, ut patet ex antiquis inscriptionibus. Cum ergo inter sextum consulatum Valentiniani, qui in annum ccccxlvi incidit, usque ad septimum ejusdem consulatum, quem in anno ccccl notatum reperimus, intercedant quinque anni continui, cogimur necessario existimare limen hoc collocatum fuisse anno ccccxlvi, qui erat quartus annus sexti consulatus illius imperatoris, numerando ab anno 445, qui ex mente Baluzii primus erat. At enim multum abest ut omnes erudito viro consentiant. Ante alios, in quantum ego quidem comperi, obstitit Paschasius Quesnel (idem ille qui tam pervicaciter jansenianos propugnavit errores) in notis ad opera S. Leonis magni, quorum novam, eamque pluribus titulis haud vulgaris meriti, adornaverat editionem, quæ paulo post secundis typis auctior et emendatior recusa eodem curante Quesnello fuit. Atque hæc est quam denuo fratres Ballerinii prælo subjecerunt integram, additis notationibus tum in textum S. Doctoris tum in observationes et notas Quesnelli. Hic autem: Non possum inquit (4), mihi persuadere hanc annos numerandi rationem ab uno

aliter interpretata a Baluzio,

(1) Gall. Christ., t. VI, col. 8. Paris, 1759. — (2) Ibid. col. 125. — (3) Pagellæ mss. — (4) Opera S. Leonis M., tom.

II, col. 1578. Venetiis, 1756. Curantibus Balleriniis.

AUCTORE
B. B.

imperatorum consulatu ad alterum in usu per id temporis fuisse. Addit ibidem Quesnellus rationes, quibus suam probari existimat sententiam, quas, si libet, vide in operibus S. Leonis loc. cit., nosque ideo prætermittimus, quod solidiora ad manum sint, quæ Baluzio opponamus.

cujus tamen
sententia falsa
demonstratur;

5 Post enim Quesnelli ætatem, plures de fastis consularibus luculenter scripserunt, materiam hanc universam penitus indagantes; ex quo factum est, ut et formulas singulis præscorum temporum periodis adhibitas accuratius determinarint, et regulas fixerint longe certiores clarioresque. Inter omnes vero eminet Joannes Baptista de Rossi, vir sane toto orbe notissimus, cui in scientia epigraphica non dico superiorem sed ne parem facile invenias. Hic porro nuper Romanis subjecit typis volumen primum operis præclarissimi molisque haud parvæ, quod multis jam ab annis meditabatur; atque avidissime expectabant non minus historiæ quam archeologiæ periti; prodit autem anno 1861 sub titulo: Inscriptiones christianæ urbis Romæ sæculo septimo antiquiores. In Prolegomenis parte II, capite III tractat auctor de legibus et formulis quibus consulum nomina christianis sunt titulis adscripta, universam ætatem (ab anno Christi 71 ad exiens sæculum V) in quinque periodos dispertiens, quarum singulæ proprias quasdam hypaticas formulas et regulas habent (1). Ait autem in rem nostram (2): Postremo loco de numeris annorum formulæ « post consulatum » adjectis regulas ponam. Notatio anni « post consulatum » secundi, anno 310 in fastis primum apparet his verbis: « Anno II post cons. X et septimum. » Sed ea neque urbis Romæ neque Romani imperii propria fuit, verum extra ordinem in ea tantum orbis parte adhibita, in qua Maxentium consulem ciere nefas erat. Inde ad annum usque 411 alterum a cujuspiam consulatu annum ullibi esse numeratum minime reperio. Annum vero 411 in Apulia hac formula esse consignatum: « iterum post cons. Honorii VIII et Theodosii III, » et quænam singularis ejus notationis causa fuerit... declarabo. Ineunte demum anno 478 ea primum formula in Urbem inducta et Januario ac Februario mensibus adhibita: nam præcedens annus consulibus caruerat; ejus vero anni consules primis illis mensibus ignoti Romæ erant... Pro sæculi vero barbarie « post consulatum iterum » scribi placuit, potius quam recta loquendi lege « iterum post consulatum. » Ab hoc igitur tempore quotiescumque idem casus incidit, qui Romæ inciderat anno 478, ea designandi anni ratio usurpata. Cujus rei nonnulli Galliarum tituli luculenta præbent exempla... Tertium a cujuspiam consulatu annum ante Justinianeam ætatem numeratum nusquam vidi. Cum igitur Narbonensis Inscriptio præfata anno 478 longe antiquior sit, liquet omnino præposteram esse Baluzii interpretationem. Juverit addidisse verba, quibus totam hac de quæstione suam concludit Rossius disputationem (3): Ab ea igitur licentia, inquit, qua tempora post cujusvis consulatum ultra biennium nonnulli veterum inscriptionum interpretes pro lubitu supputant, docti homi-

nes caveant; neve sibi integrum jam esse D existiment in hypaticis quinti et sexti sæculi notis secundos, tertios et deinceps h. annos a quolibet consule numerare. Ex his satis superque evertuntur Baluzii placita. Alia igitur explicandæ Inscriptionis ineunda via est.

6 Convenientiore porro, inquit Quesnellus loc. cit., nullam invenio, quam ut quartum illum annum, de quo agitur, non a consulatu sexto Valentiniani, sed a jactis basilicæ fundamentis numeremus. Familiare enim erat antiquis, ut quo tempore construi ædificium publicum cœptum erat, quoque perfectum, hujusmodi inscriptionibus notum posteris vellet: qui ritus semper in usu fuit, et hodie etiam ubique usurpatur (dubitem postremum hoc esse satis accurate dictum). Hoc ergo voluit Rusticus significare, per quatuor annos ædificatam esse Narbonensem basilicam, seu quarto anno esse absolutam a quadrato saxo posito, id est a jactis fundamentis, usque ad limen collocatum, seu finem operi impositum. Saxum enim quadratum in fundamento poni solebat: unde Livius lib. 6 scribit: « Capitolium saxo quadrato substructum »: exinde absolute « quadratum ponere » idem apud antiquos ac fundamenta jacere, primumque lapidem ædificii ponere, ut in hac Inscriptione. Similiter quoniam non nisi absoluta domo limen poni consuevit, idem antiquis fuit absolutum esse ædificium, ac limen collocatum seu finem operi impositum. Unde Institutionum Justiniani lib. I, tit. 12: « Limina sicut in domo finem quemdam faciunt; sic et imperii finem limen esse veteres voluerunt. Hinc et limen dictum est, quasi finis quidam et terminus. » Ita Quesnellus. Satis consentit Cangius, cui limen idem est ac ecclesia, quod probatum existimat ex ipsa, qua de agimus Inscriptione. Juverit locum recitasse ex Glossario: Limen. Ecclesia. Vetus inscriptio allata a Catello... et Stephano Baluzio: DO ET XPO... LIMEN HOC... Infra, quod hic limen, « ecclesia » appellatur. Quæ notatio doctissimi viri non mihi omnino accurata est. Vox ecclesia, quæ infra legitur, ad antiquam refertur ædem, non ad novam, quam S. Rusticus extruxit: Cœpit deponere parietem ecclesiæ dudum exustæ. Generatim, ut est apud R. Stephanum (4), limen οἶδος dicitur, quod ex transverso in janua est; et non solum inferiorem, sed etiam superiorem ostii partem significat. Unde Juvenalis:

Pendentia liquit

Vela domus et adhuc virides in limine ramos. Frequens occurrit præsertim apud poetas limen superum et inferum. Sic Plautus:

Limen superum inferumque salve.

Et Novius Macco exule:

Limen superum, quod mihi misero sæpe confregit caput;

Inferum autem, ubi ego omneis digitos defregi meos.

Simile quid habet Gregorius Turonensis (Miraculorum lib. I, de Gloria martyrum (5)), de viro sacrilego, qui contra monitum sacerdotis, ascenso in atrio basilicæ equo, ubi egredi venit, percusso ad portæ limen superius capite, ad humum testa disrupta corruit et brevi post

(1) Inscriptiones christianæ, tom. I, p. XIX. Romæ, 1861. —

(2) Ibid., p. LIV. — (3) Ibid., p. LIV. — (4) Thesaurus linguae

lat. verbo: Limen. — (5) Migne, tom. LXXI, col. 764.

AUCTORE
B. B.

A spiritum exhalavit. *Agi in Narbonensi lapide de superiori limine, clare elucet tum ex illius magnitudine tum ex forma; quem vide delineatum, tom. I, Historiæ Occitanicæ (1). An autem, ut asserit Quesnellus, limen collocatum idem plane sit ac absolutum ædificium, non mihi satis constat; dubitat quoque Edm. Le Blant. Attamen ex universa Inscriptione patet, ecclesiam ad fastigium perductam, quando S. Rusticus collocari limen iussit. Unde rursus Quesnellus, ubi supra: Confirmatur sententia nostra ex eo, quod postquam in ipso Inscriptionis capite, linea oblonga contento, generatim significavit quatuor annos in construenda basilica esse consumptos, consequenter in reliquis, quid quolibet anno, quove progressu præstitum sit, singillatim explicat. Primo scilicet et basilicam veterem depositam et novæ jacta fundamenta. Secundo absidem positam, illudque omne biennii opus Marcelli præfecti impensis esse perfectum; altero denique biennio, residuum operis ex oblationibus sanctorum episcoporum aliorumque esse absolutum. Hactenus Quesnelli observatio.*

quem, frustra
renitente Ba-
luzio,

7 Ast manus victas non dedit Baluzius: in Notis enim ad Capitularia regum Francorum (2) novis firmare placita sua argumentis studuit, quibus respondit Quesnellus in altera sua Leonis magni editione (3), contenditque ad rem non pertinere quæ Baluzius operose collegit, ut ostenderet, ante S. Rustici Narbonensis ævum usurpatam fuisse formulam P. C. (post consulatum); cum nemo hoc neget; et frustra molem exemplorum congeri pro eadem formula « Post Consulatum, » cum nihil tale occurrat in Inscriptione, quæ ita habet: Anno iv consule Valentiniano VI non autem: Anno iv post consulatum. Itaque Baluzii interpretatio peccat duplici ex capite: primum quod illa ætate non probentur numerati annus primus, secundus, tertius, quartus consulatus; dein quod formula in Inscriptione adhibita notis seu siglis careat ad annos post consulatum indicandos usitatis. Nam, ut iterum testis est eruditus de Rossi (4), si non ipse consulatus, verum annus post consulatum notari debuit, a medio circiter sæculo quarto ad medium quintum (ad quam annorum intercapedinem pertinet Narbonensis Inscriptio) hæ scribi litteræ consueverunt: POST CONS., vel POST CONSS. (quandoque etiam POS); item omnibus litteris POST CONSVLATVM vel POST CONSVLATV; quandoque etiam ipsa vox « consulatum » suppressa et POST vel POS tantum exaratum. Medio vero sæculo quinto notæ rē prodire cœperunt, eoque brevi solemnes habitæ etc. Quod autem solus Valentinianus, tacito collega, nominetur, id ortum ex eo docet Rossius (5), quod Nomi consulatus saltem in plerisque occidentalis imperii provinciis promulgatus omnino non est, et Romæ quoque vel nunquam vel exeunte vix anno, ut illius consulis nomen publicis actis inscriberetur, videtur esse præscriptum. Atque ibidem reprehendit Pagium, qui Diss. hyp. III, 1, 4 unum tantum consulem his annis « ex mero » unius cujusque « arbitrio... » monumentis inscriptum contendit; ac Narbonensem potissimum

titulum suæ sententiæ vadem citat, in quo unius Valentiniani, omisso Nomo collega, exeunte anno consulatus cietur. Cæterum vide laudati scriptoris, sane diligentissimi atque accuratissimi Prolegomena (6), ubi præclare disserit de hypaticis formulis, quibus dimidiati, ut aiunt, consulatus ciuntur ab anno 399 ad occidentalis imperii excidium, statuitque (7), haud merito Pagium aliosque chronologica doctrinæ interpretes in hypaticis quinti sæculi notis non minus auctorum arbitrium, quam certas regulas esse quærendas existimasse. Sed, inquit, plurimarum inscriptionum concordem auctoritatem nemo sanus parvi faciet etc.

8 Recte itaque concludit Quesnellus: His ita explicatis, clarum evadit ipso sexti consulatus Valentiniani anno, scilicet 445, absolutam esse basilicam Narbonensem, qui genuinus est sensus verborum: « Consule Valentiniano Aug. VI. » Quesnello adhæserunt eruditi passim; quos inter Pagius tum in Dissertatione hypatica (8), tum in Critica ad annum Christi 445; Benedictini in historia Occitanicæ (9) et fratres Ballerinii in adnotationibus ad Quesnellum (10), ubi, cum breviter et dilucide resumant controversiam, eorum verba recitasse juverit. Per hanc, aiunt, Leonis ætatem exempla quidem aliquot inveniuntur computandi primum annum post consulatum hac formula: anno ex gr. 449. « Post consulatum Zenonis et Posthumiani » qui fuerunt consules an. 448, idque etiam si noti essent consules ordinarii anni currentis... (Confer de Rossi Prolegomena p. xxxvi et seq.) At per hæc quoque tempora signatum quoque fuisse annum secundum, tertium et (ut in nostro documento) quartum post consulatum, nullo exemplo probabitur. Multo autem minus afferetur exemplum, quo probeatur adhibitam fuisse formulam ANNO III CS. VALENTINIANO AUGUSTO VI id est « anno quarto consule Valentiniano VI. » Si enim hoc ævo usu recepta fuisset laudata formula in notandis annis 2, 3, 5, etc., scriptum legeremus « anno quarto P. C. » id est « post consulatum Valentiniani Augusti VI. » Hinc ergo optime interpretatus est Quesnellus, limen ecclesiæ positum fuisse « anno quarto » post initium fabricæ « Consule Valentiniano Augusto VI. » Interpretatio autem Baluzii, quam dein Quesnellus profert, duplici ex capite corruit, tum quod alienum est a more ejus temporis designare quartum annum post consulatum, tum quod ea formula, « anno quarto Consule » etc. numquam fuit adhibita, ut quartus annus post consulatum designaretur. Hæc pro vindicanda Quesnelli interpretatione sufficiant, ut nihil movere debeant nonnulla, quæ hic in rem suam fusius, sed non admodum accurate prosecutus est: neque enim singula vacat expendere.

secuti sunt
Pagius, Bal-
lerinii atque
passim;

E

F

9 Hactenus Fratres Ballerinii quorum asserta egregie confirmantur ex verbis Rossii, quæ supra recitavimus. Gallia Christiana, ubi de S. Rustico agitur, non bene sibi cohæret: dicit, enim primum (11): Tandemque ad sedem Narbonensem (S. Rusticus) as-

quorum sen-
tentia verior
est.

(1) Preuves, p. 4. — (2) Tom. II, p. 1232. — (3) Ubi supra, col. 1581 et seqq. — (4) Inscript., p. LI. — (5) Pag. 584 et seq. Inter addenda et corrigenda. — (6) P. xxxi-xxxv. —

(7) P. xxxv. — (8) Apparatus in Annal. Baronii, p. 114. — (9) Tom. I, p. 186. In-fol. — (10) Opera S. Leonis, tom. II, col. 1577 et seq. — (11) Tomo VI col. 7.

sumitur,

AUCTORE
B. B.

sumitur, quod factum anno 427 quidam (nempe Quesnellus eique adhaerentes) volunt, alii vero anno tantum 430, quo Rusticum consecratum episcopum vi Idus octobris contendit Baluzius... in notis ad Capitularia regum Francorum col. 1254, ubi argumenta Quesnelli adversarii sic refellit, ut nullus sit dubitandi locus, quin vera sit ejus opinio. Discrimen istud ortum est ex diversa interpretatione cujusdam inscriptionis. At infra (1): Ex prima sententia (scilicet Baluzii) S. Rusticus factus est episcopus 9 Octobris, an. 430; ex altera autem sententia, quam sequitur Antonius Pagi, sedere coepit an. 427; et annus hic in margine adscribitur, quem proinde censendi sunt veriore existimasse. Tillemontius hæret dubius inter Baluzii et Quesnelli sententiam, habens quod objiciat utriusque placitis (2). Hanc præcipue movet difficultatem, quod ipse fateatur Quesnellus in sua sententia ædificationem templi absolutam fuisse non anno quarto a cæpto opere sed quinto, siquidem quartus ab aliquot diebus esset elapsus, cum limen collocatum est. Reponit Pagius (3): Verum quidem est a die xviii novembris anni cdxli ad diem xxviii ejusdem mensis anni cdxlv fluxisse annos quatuor ac dies undecim; sed Rusticus dies illos undecim, annos quatuor excedentes, ut plurimum fit, neglexit; qui tamen religiosior fuit in annis sui episcopatus numerandis, cum dicat die quinto anni decimi quinti episcopatus sui parietem ecclesiæ dudum exustæ sese destruere coepisse. Certe mihi objectio hæc Tillemontii tanti non est, ut cogat nos recedere ab interpretatione alias maxime accommodata.

Multa ex hac
Inscriptione
discimus de S.
Rustico.

10 Cæterum ex hac Inscriptione discimus plura maximi momenti, quæ alibi frustra quæsieris. Primo innotescit quis fuerit S. Rustico parens; nempe Bonosus episcopus. Ignoramus quidem cui ecclesiæ hic præfuerit, sed dubitandum non est, quin ante suam electionem imo et ante susceptionem SS. ordinum genuerit filium. Nec infrequens est illis temporibus, ut qui matrimonio primum juncti fuerant, dein sacerdotio initiarentur vel etiam episcopali ornarentur dignitate. Exemplo sit S. Hilarius Pictaviensis. Additur in Inscriptione: Episcopi Aratoris de sorore nepos. Hujus æque ac Bonosi latet nos sedes (4). Discimus secundo veteris ecclesiæ (verbis rursus utor Pagii (5)) ruinas eversas esse anno Christi cdxli die decima tertia (iii Idus) mensis Octobris, quæ feria secunda erat, ac quinta dies anni xv episcopatus Rustici, et die xviii mensis Novembris, dedicationi basilicarum Petri et Pauli sacra (quæ ab eversis tricesima septima erat) novæ basilicæ fundamenta jacta esse, annoque secundo cœptæ ædificationis, anno nempe Christi cdxlii absidem positam die scilicet nona (vi Idus) mensis Octobris. Quare Rusticus Narbonensis episcopus ordinatus fuit anno cdxvii die nona Octobris, in quam dominica cadebat, quibus diebus episcopi consecrari soliti erant. Atque hoc postremum summi utique momenti est ad Acta S. Rustici illustranda. Exinde enim novimus annum et diem ordinationis ejus in

præsulem Narbonensem; quod cæteroquim æternis tenebris involutum latuisset. Perspicuum est, in sententia Baluzii, ordinationem differendam esse in annum 430. Discimus tertio, Hilarium episcopum, cujus meminit Prosper in epistola ad divum Augustinum anno cdxix data, non posse esse Hilarium Narbonensem, ideoque hunc male suppositum ab aliquibus fuisse in locum Hilarii Arelatensis; cum Hilarius Rusticum in sede Narbonensi exceperit. Discimus quarto, Hilarium, qui præfuit concilio Regiensi anno cxxxix habito, fuisse Hilarium Arelatensem, non vero Hilarium Narbonensem, ut perperam existimavit Baronius; cum eo anno non Hilarius sed Rusticus ecclesiam Narbonensem administraret. Discimus quinto, Marcellum, virum pietate insignem, hoc tempore Galliarum præfectum fuisse, qui tamen omissus fuit in catalogo præfectorum prætorio Galliæ. Adde ex sola Inscriptione hac edoceri nos et veterem ecclesiam cathedralem exustam (et probabilius ante S. Rustici præsulatum, quod vox dudum suadet) fuisse, et novam ædificatam a S. Rustico, idque quadriennii fere spatio; nominatis etiam iis qui liberalitate sua ad perficiendum opus contulerant. Dolendum sane est ultimam Inscriptionis partem corruptam et mutilam existere; secus nomina nonnullorum episcoporum ad posteritatis notitiam integrius saltem pervenissent. Ex quibus omnibus sane efficitur Inscriptionem Narbonensem præclarissimis ecclesiasticæ historiæ monumentis jure merito annumerari.

11 Sunt et aliæ tres inscriptiones, ast multo breviores, ad S. Rusticum spectantes. De una hic dicam; de aliis infra § v, ubi de sepultura S. Episcopi. Prior haud parvi momenti, cum ex illa plane confirmetur, quæ disputavimus de annis episcopatus S. Rustici. Sic autem habet:

ANNO XVII EPISCOPI RVSTICI

ANNI DIE CCLXVI KL IVL

et inscripta legitur in basi columnæ, quæ hodie dum reperitur in Musæo Narbonensi. « Discimus, inquit, D. Tournai (6), ex documento ms. fratris Ludovici, ordinis Minimorum, columnam præfatam olim exstitisse in ecclesia parœciali Sanctæ Mariæ Majoris (de la Major), eique incubuisse altare SS. Petri et Pauli, quod pertinebat ad familiam De Lastours. Et re quidem vera marmor repertum fuit in horto ejusdem familiæ, huc procul dubio translatum, quando dicta ecclesia execrata est. Observat autem Edm. Le Blant (7), ex hac sicut et ex majori Inscriptione innotescere diem et annum quibus S. Rusticus factus episcopus est. Supra vidimus (scil. n. 10) id contigisse die ix octobris anno 427; ab hinc vero si numerentur anni sexdecim et dies biscentum sexaginta sex, incidimus in kalendas (diem 1) juli (an. 244,) prout fert inscriptio brevior (8).

(1) Gall. Ch. t. VI, Col. 9. — (2) Mém. t. XV p. 887 et seq. — (3) Ad. an. Christi 443. Annal. Baronii t. VII, p. 593. Lucæ 1741. — (4) Tillemont. Mém. t. XV, p. 403 et 887. — (5) Annales Baronii ubi supra p. 592. — (6) Description du Musée

de Narbonne, p. 85. — (7) Pagellæ, mss. — (8) Conf. Louis Piquet, Minime, Manuscrits à la bibliothèque de Narbonne. Ita Edm. Le Blant.

AUCTORE
B. B.

A § II. De epistola S. Hieronymi ad Rusticum monachum; in qua reperiuntur plura de adolescentia S. Præsulis Narbonensis.

Epistola S.
Hieronymi ad
S. Rusticum,

Exstat egregia epistola S. Hieronymi inscripta ad Rusticum Monachum, venitque apud Vallarsium ordine cxxv, in vetustioribus editionibus iv, in Benedictina Martianæi xcv. Hic idem, inquit Vallarsius (1) est Rusticus qui postea Narbonensis episcopus fuit, ad quem etiam sanctus Leo papa epistolam scripsit. Consentunt passim autores: Baluzius (2), Quesnellus cum Balleriniis (3), scriptores Galliæ litterariæ (4), Baillet (5), Longueval (6). Id unum objicit Tillemontius (7), non fieri in epistola mentionem de patre et avunculo S. Rustici episcopis, quos silentio Hieronymus certe non prætermisset. Ast levis, iudice ipso Tillemontio, hæc ratio est. Multa enim sunt quæ sanctum Doctorem inducere potuerint, ut de utroque sileret; posito, eum hac de re instructum fuisse. Insuper nonne

B patris meminit S. Doctor, ubi sic scribit (8): Et Joannes Baptista sanctam matrem habuit (qualem etiam testatur Rusticum habere) pontificisque filius erat? Haud absurdum putat Quesnellus (9), existimare Rusticum, cum de vita instituenda Hieronymum vellet consulere, litteras dedisse Sisinnio monacho, quem legavit in Orientem sanctus Exuperius Tolosæ episcopus cum ingenti pecunia, in monachorum Palæstinæ et Ægypti solatium expendenda; atque tum ex litteris illis tum ex Sisinnii colloquiis, de Rustici genere, studiis et ejus matris pietate audire ea quæ refert, facile potuit Hieronymus. Audiisse certum est; id enim ipse testatur: Audio religiosam te habere matrem etc. An ex litteris Rustici didicerit; conjectura est plus minus probabilis, cum id ex epistola S. Hieronymi non constet: in qua nullum reperitur verbum, quo indicet S. Doctor se scripto a S. Rustico conventum. An ex relatione Sisinnii? Majus est dubium, cum, ut numero sequenti videbitur, epistola S. Hieronymi certo scripta sit post annum Christi 410, non autem anno 407, ut vult Quesnellus, addens constare ex ipso Hieronymo, anno Christi 406 Sisinnium cum pecunia in Orientem a S. Exuperio missum. Unde Ballerini (10): Nulli fundamento incumbunt, quæ Quesnellus conjicit de Sisinnio monacho Tolosate, ac si is sub annum 406 in Orientem missus... Rustici litteras ad Hieronymum primum attulerit, et Hieronymi epistolam eodem anno reddiderit Rustico. Non itaque in comperto est, qua via et quorum relatu edoctus Hieronymus fuerit de genere, studiis et vita adolescentis ad quem scribit. Hoc vero extra controversiam, litteras datas ad Rusticum, huncque adolescentem Massiliæ, vel haud procul inde, morantem; epistolam apprimè concordare cum inscriptione Narbonensi; nec alium ullum per id tempus in illis Galliarum tracti-

bus reperiendum nomine Rusticum, ad quem epistola directa serio putetur; atque hinc est quod uno fere ore pronuntient eruditi scriptam S. Præsuli nostro Narbonensi, qui tunc in flore juventutis vitam auspicabatur monasticam. D. Ceillier rem in medio relinquit, solum asserens missam ad juvenem monachum Gallum (11).

13 Data litteræ valde probabiliter sunt circa annum Christi 411. Hunc diserte ponit Vallarsius (12), cujus auctoritatem maximi hac in materia facit Schœnemannus. Veteres, ait (13), editiones epistolas non ad temporum ordinem, sed materiæ quandam similitudinem et quasi cognationem exhibent... Benedictina igitur editio, huic vitio ut mederetur, novum earum ordinem instituit sic, ut resectis ab ipso corpore, et distributis per singulos tomos compluribus, quas criticas appellat, reliquas ad temporis leges exigeret, successu tamen non pariter felice, ut Vallarsius indicavit et demonstravit. Relicta igitur erat hæc provincia Vallarsio, ut turbatum ordinem Chronologicum reformaret et ex integro institueret, id quod egregie ipsi cecidisse nemo abs invidia negaverit. Ita vir acatholicus. Et re quidem vera S. Hieronymus haud obscure declarat, dum S. Rustico scriberet, Ruffinum Aquileiensem fato jam functum, quem sub nomine Grunnii suggillat his verbis: Testudineo Grunnus incedebat (si in vivis adhuc fuisset, præsens adhiberetur sane tempus) ad loquendum gradu, et per intervalla quædam, vix pauca verba carpebat, ut eum putares singultire, non proloqui. Et tamen cum mensa posita, librorum exposuisset struem, adducto supercilio contractisque naribus ac fronte rugata, duobus digitulis concrepabat, hoc signo ad audiendum discipulos provocans. Tunc nugas meras fundere et adversum singulos declamare: criticum diceres esse Longinum, censoremque Romanæ facundiæ, notare quem vellet et de senatu doctorum excludere (14). Locum, licet paulo prolixiorem, adscripsi integrum, quo clarius pateat, Hieronymum loqui de defuncto. Recte itaque præcitatis verbis subdit Vallarsius (15): Quibus tute fatearis, non alium voluisse quam Ruffinum, eumque non ita pridem vita functum perstringere. Confirmatur ex altero loco S. Hieronymi, ubi Ruffinum, certe adhuc vivum, alloquitur: Tu qui in latinis mussitas, et testudineo gradu moveris potius quam incedis (16). Hic itaque præsens tempus, quod viveret Ruffinus; illic præteritum, quod mortuus esset. Notat Baronius de S. Hieronymo agens (17): Cum disserit adversus Ruffinum... deridet interdum... diceriis deludit, accomodatisque ad mores hominis nominibus appellat, nominans eum sæpe « Grunnium »; alludens nimirum ad illum Grunnium Caracottam, cujus testamentum Porcelli solerent cachinnantes pueri in scholis ludibrio risuque prosequi; idcirco id ipse, quod Ruffinus scriberet res nullius momenti. Itaque Ballerini contra Quesnellum

data circa an.
411.

(1) Migne, tom. XXII, col. 1072. — (2) In Salvianum, p. 410. — (3) Opera S. Leonis Magni, t. II, col. 1572. — (4) Histoire littéraire de la France, tom. II, p. 362. — (5) Vies des Saints 26 Oct. — (6) Histoire de l'Eglise Gallicane, t. II, p. 86 et 225. Paris, 1825. — (7) Mémoires, t. XV, p. 887. — (8) Migne ubi supra col. 1076. — (9) Opera Octobris. Tomus XI.

S. Leonis loc. cit. — (10) Ibid. — (11) Auteurs ecclésiastiques, tom. X, p. 548. — (12) Migne, t. XXII, col. 1072. — (13) Bibliotheca Patrum Latinorum, tom. I, p. 453. — (14) Migne, col. 1083. — (15) Ibid., col. 167. — (16) Apologia adversus libros Ruffini, n. 17. Migne, t. XXIII, col. 411. — (17) Annal. t. VI, p. 597. Ad an. 402, n. XXXIX.

AUCTORE
B. B.

confidenter (1) : Hieronymi epistola certo certius scripta est post Rufini mortem. « Grunius » enim, qui in ea mortuus memoratur n. 18, non est alius nisi Rufinus Aquileiensis. Is autem obiit anno 410, ac propterea ea epistola commode affigenda est anno 411.

An illo tempore jam monachus esset Rusticus;

14 Ad alteram progredimur questionem, scilicet an in monasterio jam esset S. Rusticus, dum suas ad eum exarabat Hieronymus litteras. Affirmat Baluzius in *Notis ad Salvianum*; negat Quesnellus. Porro, ait ille (2), Rusticus hic ille ipse est monachus ad quem scribit Hieronymus... Morabatur enim Rusticus in monasterio Massiliensi. Postea tamen Baluzius partim mutavit sententiam, opinatusque est S. Rusticum in Lirinensi monasterio aliquandiu vixisse. Quesnellus vero : Patria, inquit (3), Massiliensem eum fuisse elicio ex epistola S. Hieronymi jam laudata, ubi Rustico in materna domo adhuc commorantem ad Proculi Massiliensis episcopi disciplinam remittit. Quesnello contradicunt Ballerini (4) duplici ex ratione : scilicet quod Hieronymus eum et in inscriptione (*epistolæ*) monachum, et in B textu apud Massiliam degentem significet. Et re quidem vera inscriptio fert : Ad Rusticum monachum; nec ullam signat Vallarsius variam lectionem. Nescio tamen an huiusmodi titulis, extra contextum præfixis, plane sit fidendum. Quod autem attinet ad textum, in utramque is trahitur partem. Monachum fuisse suadent obvio primum sensu loci sequentes : Jam enim, propitio Domino, stivam tenes (5). Est autem, teste Roberto Stephano (6), Stiva aratri manica, nempe quæ tenetur manibus cum aratur; ut videatur indicare S. Hieronymus, Rusticum jam manum ad aratrum misisse. Additur : Jam tectum atque solarium cum Petro apostolo conscendisti. Et alibi (7) : Tu vero si monachus esse vis, non videri, habeto curam non rei familiaris, cui renuntiando hoc esse cœpisti, sed animæ tuæ. Et iterum (8) : Ita ergo age et vive in monasterio, ut clericus esse merearis. Iis, qui putant Rusticum de claustrali vita amplexenda cogitasse quidem, non tamen adhuc inter monasterii septa se recepisse, favet præcipue locus, ubi S. Doctor, post vituperatos discolorum quorundam monachorum solutiores mores, ita discipulum suum alloquitur (9) : Tibi cum in monasterio fueris, hæc facere non licebit, et inolescente paulatim consuetudine, quod primum cogebaris (*seu coactus, vim tibi inferens*) vel (*id est, sponte*) incipies, et delectabit te labor tuus, oblitusque præteritorum semper priora sectaberis. Futurum adhibetur tempus : itaque facturus hæc erat Rusticus in monasterio, sed nondum faciebat, ideo sane quod extra illud viveret. Nisi dicamus hæc proferri per modum generalis sententiæ, et proinde præsens æque spectare tempus ac futurum; vel conjunctionem cum poni pro quamdiu, ut sensus sit : Tu quamdiu in monasterio fueris. Quam tamen interpretationem fatendum est longe magis recedere a naturali sensu, quam si alia illa, quæ pro priori sententia adduximus, de futuro intel-

lexeris. Sic tenere stivam poterit significare D propositum serio conceptum deliberatumque ingrediendi quam primum monasterium, atque ita tectum et solarium esse conscensa. Quod autem monachus esse cœperit, renuntiando rei familiari, verum aliquo sensu est, etiamsi domo materna non exierit. Utique si in monasterio viveret, ut quid moneretur rei familiaris curam non habere; ut quid non cohabitare matri? Volo ergo te, ait (10) et propter causas quas supra exposui, non habitare cum matre; et præcipue ne aut offerentem delicatos cibos, renuendo contristes; aut si acceperis, oleum igni adjicias; et inter frequentiam puellarum per diem videas, quod nocte cogites. Ante dixerat (11) : Matrem ita vide, ne per illam alias videre cogaris, quarum vultus cordi tuo hæreant... Ancillas, quæ illi in obsequio sunt, tibi scias esse in insidiis; quia quanto vilior earum conditio, tanto facilior est ruina. Utique non facile capitur, quo huiusmodi monita et cautiones spectarent, si Rusticus domo sua egressus in religionis portu sedem fixisset. Est ergo ex *epistolæ* textu probabilior sententia Quesnelli.

15 Ast quamvis non probetur, sanctum Adolescentem monachum fuisse, cum ad eum scriberet S. Hieronymus, nemo tamen est qui dubitet illum postea vitam professum claustralem. Clare id constat ex *Inscriptione Narbonensi*. Episcopi Veneri socius in monasterio. Sed ubi? Variant auctores, ut testatur Gallia Christ. : In Massiliensi ex Baluzii *Notis in Salvianum* pag. 410; Lirinensi vero ex libro de *Concordia Sacerdotii et Imperii* tom. 2, pag. 680, vel denique Tolosano ex *notis Quesnelli in S. Leonem* (12). Et explicatius laudatus Quesnellus (13) : In Massiliensi illum constituerat vir eruditus Stephanus Baluzius; sed cum aliquid incommodi in ista opinione occurreret, Lirinensi eum monasterio vindicandum esse postmodum existimavit. Ego nec in hoc nec in illo monachum egisse Rusticum facile probare posse mihi videor; sed Tolosani potius monasterii alumnus fuisse existimo. Potissima Quesnelli ratio est, quod epistolam S. Hieronymi datam censeat anno 407. Nondum autem, inquit (14), ea tempestate apud Massiliam sedem constituerat Joannes Cassianus, necdum extruxerat monasterium sub sancti Victoris nomine celeberrimum. Reponunt Ballerini (15) : Præterquam quod haud certum est, quod Quesnellus præsumit, nimirum nullum aliud monasterium apud Massiliam extitisse antequam illo, quod Joannes Cassianus post annum 407 Massiliam sese recipiens extruxit; Hieronymi epistola certo certius scripta est post Rufini mortem... Ac propterea ea epistola commode affigenda est anno 411, cum jam monasterium Massiliense a Joanne Cassiano conditum fuerat. Postremum hoc confidenter nimium asserunt Ballerini : non enim certo constat, quo anno fundatio illius Massiliensis monasterii contigerit; Gallia Christiana tenet circiter annum 413 (16) illique satis videtur consentire Longuevallius (17). Quod si ita se habeat, perperam di-

E et quo in monasterio vixerit;

F

(1) Opera S. Leonis, t. II, col. 1572 et 75. — (2) In Salvianum, p. 410. — (3) Opera S. Leonis, tom. II, col. 1572. — (4) Ibid. — (5) Migne, col. 1075. — (6) Thesaurus linguæ latinæ verbo : *stiva*. — (7) Migne, col. 1075. — (8) Ibid., col. 1082. — (9) Ibid. — (10) Ibid., col. 1078. — (11) Ibid.,

col. 1078 et 76. — (12) Gallia Christ., tom. VI, col. 7. — (13) Opera S. Leonis, tom. II, col. 1575. — (14) Ibid., col. 1574. — (15) Ib. col. 1574. — (16) Tom. I, col. 681. — (17) Hist. de l'Église Gall., tom. II, p. III.

A *citur conditum jam monasterium, cum anno 411 epistolam suam scriberet S. Hieronymus. In hac opinione, ut Rusticus vitam cœnobiticam Massiliæ profiteri potuerit, oportet ut aliud ibidem Cassiano antiquius nobisque ignotum extiterit monasterium; vel epistola longius removenda est a Ruffini obitu. Alii Cassianum appulisse volunt Massiliam circiter annum 405, idque probabilius censent auctores Franciæ literariæ (1). Tillemontius hæret dubius inter utrumque annum (2). Causam dubitandi sic breviter exponit Schœnemannus (3): Relicto iterum deserto, Cassianus cum sodali suo (Germano) Constantinopolim proficiscitur, Joanni Chrysostomo adhæret ab eoque diaconi munere ornatur. Mox ubi ille a perditorum hominum turba de sede sua esset dejectus, ejus causa (a. 405) cum legatione cleri Constantinopolitani ad Innocentium missus est. Ex illo vero tempore ad annum ferme 415, memoria ejus in obscuro est. Sunt qui in Orientem reversum eum dicant, eundemque existiment cum Cassiano presbytero, qui anno 414 ab Alexandro, Antiochiæ episcopo, Romam missus fuit ad pacem inter utramque ecclesiam reconciliandam; alii tamen jam tum Massiliam eum concessisse putant, ubi presbyteri dignitate auctus est, et ab eo ferme, quem modo indicavimus, anno tam vitæ quam doctrinæ existimatione fuit conspicuus. Inclauit imprimis fundatis duobus, altero virorum, altero virginum monasteriis. *Cardo itaque difficultatis vertitur in Cassiano presbytero; qui si idem sit ac Collator, initia monasterii S. Victoris collocanda sunt post annum 414; sin diversus (quod Tillemontio magis placere videatur loc. cit.) circa annum 405. In hac vero hypothese nihil impedit quominus S. Rusticus in illo monachis viveret, sive dum ad eum scribebat S. Hieronymus sive paulo tardius; nec quidquam cogit, ut est apud Ballerinos, Tolosano monasterio illum addicere. Ita sane congrue intelliguntur illa ejusdem epistolæ S. Hieronymi de S. Exuperio Tolosano episcopo: « Hujus tu e vicino sectare vestigia; » et illa de Proculo Massiliensi: « Habes isthinc sanctum doctissimumque pontificem Proculum, qui viva et præsentis voce nostras schedulas superet, quotidianisque tractatibus iter tuum dirigat. » Videsne discrimen formularum? De episcopo Massiliæ Hieronymus loquitur uti de præsentis, eo quod (Rusticus) in Massiliensi monasterio vitam ageret: S. Exuperium vero « vicinum » indicat, propterea quod Tolosa licet distaret a Massilia, præ Palæstina tamen, ubi erat Hieronymus, illi erat vicina.**

B *probabilius in Massiliensi S. Victoris.* 16 Id porro certum ex epistolæ verbis, S. Rusticum tunc Massiliæ, si non in monasterio, saltem in urbe vel haud procul ab ea moratum: secus vero, qui viva et præsentis voce cum Proculo egisset? Qui quotidianos habuisset tractatus? Restat ut de Lirinensi dicamus, in quo, ex posteriore Baluzii sententia, Rusticus cœnobiticæ disciplinæ se mancipavit. Repugnat Bailletus (4), quod tum Lirinense asceterium vix exurgeret, vel, ut addit Quesnellus (5), non ita

saltem celebre evasisset, ut e regione satis dissita Rusticum sua fama exciret. Sed hæc ratio parum firma. Nam, ut habet Gallia Christiana (6), monasterium Lirinense, fundatorem agnoscit... S. Honoratum (postmodum Arelatensem episcopum) aliis anno 375, aliis, inter quos Bailletus 391. Consonant Longueval (7) et Tillemont (8), asserentes, ille sæculo quarto exeunte, hic non ante annum 400. Rectius tutiusque Baluzio contradicit Quesnellus ex silentio S. Hieronymi et aliorum: Cum, inquit (9), Rusticum monasticam vitam aggredi meditantem ad Proculi Massiliensis doctrinam et monita, et ad Exuperii exemplum remiserit Hieronymus, nemo crediderit ab istorum episcoporum vicinia longius recedere voluisse. Et iterum paulo inferius: Si Venerius Massiliensis et Rusticus Narbonensis (quos in monasterio socios fuisse docet Inscriptio, de qua § I) episcopi ex insula Lirinensi ad sacerdotalem infulam evocati fuissent, vix fieri posset, quin aliqua hujus rei vestigia in antiquis monumentis extarent, cum celeberrimi fuerint inter Gallicanos episcopos. De his Hilarius Arelatensis episcopus verba fecisset, qui eodem tempore in Lirino vivebat, sub eademque Honorati disciplina, vel Hilarii vitæ auctor alter Honoratus Massiliensis episcopus. De his Eucherius non siluisset, cum ad Salonium filium instructiones scribens eos commemorat, quorum ille conversatione vel monitis in insula profecerat. Sed Apollinaris præsertim Sidonius in suo ad Faustum Rejemsem Eucharistico, ubi huic præcipue insulæ illius incolæ in memoriam revocat, Caprasium scilicet, Lupum, Honoratum, Maximum, Eucherium, Hilarium, quorum Faustus socius fuerat, numquam aut Venerium aut Rusticum omisisset recensere... Denique Chronologia Lirinensis, cujus auctor nulli pepercit labori ac diligentia in conquirendis iis omnibus, quæ celeberrimi monasterii honori conducebant, eosque præsertim numeravit, qui illud pietate sua ornassent aliquando, nihil prorsus de egregio illo episcoporum pari recensuit; de quo proinde ne apicem quidem reperiisse credendus est in antiquis et bene multis, quæ excussit vel repræsentat, monumentis. Hæc quidem negativa, ut dici solet, sunt; pondus tamen suum utique habent. Ut ergo paucis disputationem concludam: non liquido constat, quo anno et cui monasterio se adscripserit S. Rusticus; probabilior mihi est sententia, quæ favet Massiliensi S. Victoris; certamque hanc haberem, ni de anno quo Cassianus in Provinciam advenit, subesset dubitatio. Videat eruditus lector, an talis ista sit, ut Tolosano potius sanctum Rusticum adjudicet cum Quesnello.

17 At si non satis compertum est an, quoque in monasterio viveret S. Rusticus, dum egregias illas litteras Hieronymus ad eum p̄ferendas curabat; plura ad ejus infantiam adolescentiamque spectantia ex iisdem patefiunt. Audio, inquit (10), religiosam habere te matrem, multorum annorum viduam, quæ aluit, quæ erudit infantem; ac post studia Galliarum, quæ

Plura de adolescentia sancti Rustici docent nos litteræ S. Hieronymi.

(1) Histoire littéraire de la France, tom. II, p. 217. — (2) Mémoires, tom. XV, p. 174. — (3) Bibliotheca Patrum Latinor., tom. II. Apud Migne, tom. XLIX, col. 9. — (4) Vies de Saints, 26 oct. — (5) Opera S. Leonis, tom. II, col. 1574.

— (6) Tom. III, col. 1188. — (7) Histoire de l'Église Gallicane, tom. II, p. 5. — (8) Mémoires, tom. XV, p. 38. — (9) Opera S. Leonis, tom. II, col. 1574 et seq. — (10) Migne, tom. XXII, col. 1075.

AUCTORE
B. B.

vel florentissima sunt, misit Romam, non parcens sumptibus, et absentiam filii spe sustinens futurorum; ut ubertatem gallici nitoremque sermonis, gravitas Romana condiret; nec calcaribus in te, sed frœnis uteretur; quod et in disertissimis viris Græciæ legimus, qui Asianum tumorem Attico siccabant sale... Hanc tu suspice ut parentem; ama ut nutricem, venerare ut sanctam. *Erat itaque Bonosus, pater ejus, dudum jam mortuus, siquidem mater multorum annorum vidua aluit et erudit infantem. Pone Rusticum quinquennem sexennemve fuisse, cum moreretur pater: nec enim plus ei dare sinunt verba: aluit et erudit infantem; proinde exiguo temporis spatio, puta quatuor aut quinque ad summum annis, episcopali gavisus Bonosus est dignitate: qua insignitus utique tantum fuit post susceptum filium. Nefas foret aliter statuere. Aliunde liquet, S. Rusticum adolescentem existisse imo nec multum pubertatis prætergressum annos cum epistola scriberetur: ait enim Hieronymus (1): Hæc dicimus, ut prima te, fili Rustice, fronte doceamus, magna cepisse et excelsa sectari; et adolescentiæ imo pubertatis incentiva calcantem, perfectæ quidem ætatis gradum scandere. Pronum ex his concludere est, illum tunc ætatis annum vigesimum vix attigisse vel certe non multum superasse. Alibi dicitur (2): Ita ergo age et vive in monasterio ut clericus esse merearis, ut adolescentiam tuam nulla sorde commacules. Qui locus minorem prodeat etiamnum ætatem, si, ut monui n. 14, probabilius tunc nondum in monasterio vivebat S. Rusticus. Et iterum (3): Hæc expressius loquor ut adolescentem meum et linguæ et aurium prurigne liberem.*

Ubi et quo loco
natus S. Præsul.

18 Ex verbis: Volo ergo te... non habitare cum matre (4), plures inferunt S. Rusticum patriam Massiliensem fuisse. Potuit tamen mater, ordinato vel defuncto Bonoso, ad hanc cum filio (forte unico, cum nulla fratrum aut sororum mentio nec apud Hieronymum nec alibi fiat) accessisse urbem, ibique vel in vicinia sedem fixisse; insuper quoniam, ut diximus, ignota ecclesia sit, cui præfuit Bonosus (sunt qui Trevirenses suspicati sunt, sed perperam omnino (5)), plane nos latet an ex loco vel regione dissitis aut propinquis migrarint, si aliunde advenierint. Putem tamen et patrem et matrem, Aratoris episcopi sororem, patria gallos; id suadent tum ipsa nomina, tum locorum et rerum gestarum adjuncta. Opulentis parentibus ortum S. Rusticum haud immerito concludunt ex eodem S. Hieronymo: Matrem ait (6), ita vide, ne per illam alias videre cogaris... Ancillas quæ illi in obsequio sunt, tibi scias esse in insidiis. Alibi (7) fit mentio de delicatis cibis a matre offerendis filio, de frequentia puellarum cum illa agentium. Rursus (8): Et Joannes Baptista sanctam habuit matrem, pontificisque filius erat; et tamen nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, ut in domo parentum cum periculo viveret castitatis. Denique constat egregiis ingenii dotibus ornatum, adolescentemque summæ spei fuisse Rusticum utpote qui missus Romam fuerat ut ubertatem gallici nitoremque sermonis, gravitas Romana condiret. Monet discipulum magister: Ita ergo age et vive in monasterio ut clericus esse merearis... Ne ad scribendum cito prosilias et levi ducaris insania etc. Dignus quoque æstimatur qui cum Proculo episcopo Massiliensi doctissimo sanctissimoque quotidianos tractatus habeat. Quæ sane omnia produnt, agi ex mente S. Hieronymi de juvene haud vulgaris loci et meriti. Hactenus de præclarissima illa epistola, cujus summarium adscribimus ex Vallarsio: Docet quemadmodum oporteat instituere vitam, monachi dignam nomine, monetque imprimis vitandam suspectarum feminarum consuetudinem; tutius autem esse juvenem in cœnobio quam in solitudine vitam agere. Tum sero ad docendum et scribendos libros esse veniendum; obtreptatorum familiaritatem modis omnibus fugiendam (9).

sticum utpote qui missus Romam fuerat ut ubertatem gallici nitoremque sermonis, gravitas Romana condiret. Monet discipulum magister: Ita ergo age et vive in monasterio ut clericus esse merearis... Ne ad scribendum cito prosilias et levi ducaris insania etc. Dignus quoque æstimatur qui cum Proculo episcopo Massiliensi doctissimo sanctissimoque quotidianos tractatus habeat. Quæ sane omnia produnt, agi ex mente S. Hieronymi de juvene haud vulgaris loci et meriti. Hactenus de præclarissima illa epistola, cujus summarium adscribimus ex Vallarsio: Docet quemadmodum oporteat instituere vitam, monachi dignam nomine, monetque imprimis vitandam suspectarum feminarum consuetudinem; tutius autem esse juvenem in cœnobio quam in solitudine vitam agere. Tum sero ad docendum et scribendos libros esse veniendum; obtreptatorum familiaritatem modis omnibus fugiendam (9).

§ III. Epistola S. Leonis magni ad Rusticum Narbonensem. Item epistolæ S. Hilari papæ de Hermete, quem Narbonenses S. Rustici successorem elegerant.

S. Rustici litteræ, quibus respondet S. Leo magnus, quasque Hermes archidiaconus Narbonensis, in Urbem, ut ipse Romanus pontifex testatur, detulit (10), desiderantur. Desunt quoque S. Præsulis nostri Inquisitiones in omnibus collectionibus, posterioribus Dionysio Exigu; qui, ut habent Ballerini (11), omissis Inquisitionibus, ipsarum loco titulos præfixit, quibus nonnumquam duas Leonis responsiones in unum minus apte copulavit... Inquisitiones vero, sine quibus plerumque Leonis responsa intelligi nequeunt, Sirmondus primus edidit. Hunc deinceps editores S. Leonis secuti sunt. Obiter notemus, præfatas Inquisitiones seu quæstiones, numero novemdecim, esse sola S. Rustici scripta, quæ ad nos pervenerint. Nec enim facile putandum, virum tantis dotibus ornatum, et eloquentiæ haud vulgaris fama celebratum, nihil elucubrasset, præter unam alteramve epistolam, quæ et ipsæ perierunt (12). Postulaverat autem in litteris suis ad S. Leonem, primum, quid agendum sibi esset de duobus presbyteris, qui in accusatione defecerant; deinde manifestaverat mentem suam de abdicando episcopatu; tandem proposuerat quæstiones seu Inquisitiones.

Epistola S.
Rustici ad S.
Leonem.

20 Respondet S. Leo ad singula capita ex ordine. Primum itaque agit de causa Leonis et Sabiniani presbyterorum, qui reos dixerant quosdam adulteros; convenerunt episcopi et honorati, a S. Rustico convocati, ut de crimine statuerent; verum accusatores, deficientibus satis idoneis probationibus, comparere ausi non sunt. Rogat igitur S. Rusticus quid faciendum. Rescribit S. Doctor (13): Totius sermonis tui allegatione concepta, et gestis, quæ in epi-

Responsoriæ
S. Leonis: mi-
nus agendum
cum duobus
presbyteris,
qui, in accu-
satione defe-
cerunt;

(1) Migne t. XXII. col. 1075. — (2) Col. 1082. — (3) Col. 1084. — (4) Ibid. col. 1075. — (5) Conf. Tillemont, Mémoires t. XV p. 887. — (6) Migne, tom. XXII col. 1075 et seq. — (7) Ibid. col. 1078. — (8) Ib. col. 1076. — (9) Ib. col. 1072.

— (10) Opera S. Leonis tom. I, col. 1416. — (11) Ibid. col. 1415 et 14. — (12) France littéraire tom. II, p. 564. — (13) Opera S. Leonis tom. II, col. 1416 et 17.

AUCTORE
B. B.

A scoporum honoratorumque examine confecta sunt, recensitis, Sabiniano et Leoni presbyteris, ACTIONIS TUÆ intelleximus fiduciam defuisse, nec eis justam superesse querimoniam, qui se ab inchoatis disceptationibus sponte subtraxerint. Circa quos quam formam, quamve mensuram debeas tenere justitiæ, tuo relinquo moderamini; suadens tamen caritatis hortatu, ut sanandis ægris spiritalem adhibere debeas medicinam, et dicente scriptura: « Noli esse nimium justus, » mitius agas cum eis, qui pudicitiae zelo videntur modum excessisse vindictæ; ne diabolus, qui decepit adulteros, de adulterii exultet ultoribus. *Acta conventus, cujus meminit S. Leo, interciderunt. Est et hoc notandum: ante Quesnellum pro actionis tuæ legebatur actionis suæ; quod præplacet Tillemontio in notatiuncula ad imam paginam (1). Et re quidem vera, hæc lectio, ut observant Ballerinii, congruentior videri potest, eo quod de actione judiciali sermo sit, quam non Rusticus, sed Sabinianus ac Leo presbyteri... zelo pudicitiae intentarant. Nihilominus tenenda est lectio Quesnel-*

B *liana, utpote ad fidem plurimorum longeque præstantiorum codicum exacta, quam proinde, ut verbis utar iterum Ballerini, tanta auctoritate suffultam haud deserendam credidimus, licet quæ ei subsit sententia, ex ignorantia facti et circumstantiarum lateat. Forte Rustico æque ac Sabiniano et Leoni privatim perspectum erat adulterii crimen; unde hi sperabant fore ut idem Rusticus, quamvis in episcoporum honoratorumque concessu iudicis personam gereret, « actionem » quoque « suam » contra adulteros, seu favorem accusatoribus impenderet. Cum vero satis idoneæ probationes istis deessent, ita ut se ab inchoatis disceptationibus sponte subtraxerint; Rusticus nedum ipsis favere non potuit, sed eosdem correctione dignos ex legibus censuit; in quo mitius ei agendum S. Pontifex respondet (2). Hisce verosimiliter ex tenebris ortum est, quod in Lectionibus antiqui Breviarii Narbonensis dicatur: Sabinianum et Leonem presbyteros, qui se Rustici iudicio subduxerant, ejus reliquit (S. Leo) moderamini; quæ tamen cum universo S. Doctoris textu non putem conciliari posse, ut attentius legenti liquebit.*

C *permanendum S. Rustico in opere credito episcopatus;*

21 Deinde S. Leo rationes, ob quas nata S. Rustico erat voluntas dimittendæ sedis enumerat simulque refellit (3): Miror autem dilectionem tuam in tantum scandalorum quacumque occasione nascentium adversitate turbari, ut vacationem ab episcopatus laboribus præoptare te dicas, et malle in silentio atque otio vitam degere, quam in his, quæ tibi commissa sunt, permanere. Dicente vero Domino: « Beatus qui perseveraverit usque in finem »: unde erit beata perseverantia, nisi de virtute patientiæ? Nam secundum apostolicam prædicationem « omnes qui voluerint in Christo pie vivere, persecutionem patientur. » Quæ non in eo tantum computanda est, quod contra Christianam pietatem aut ferro aut ignibus agitur, aut quibuscumque suppliciis; cum persecutionum sævitiam suppleant et dissimilitudines morum et con-

tumaciæ inobedientium et malignarum tela linguarum; quibus conflictationibus cum omnia semper membra pulsantur, et nulla piorum portio a tentatione sit libera, ita ut periculis nec otia careant nec labores; quis inter fluctus maris navim diriget, si gubernator abscedat?... Permanendum ergo est in opere credito et in labore suscepto. Constanter tenenda est justitia et benigne præstanda clementia. Odio habeantur peccata, non homines. Corripiantur tumidi, tolerantur infirmi; et quod in peccatis severius castigari necesse est, non sævientis plectatur animo sed medentis. Ac si vehementior tribulatio incubuerit, non ita expavescamus, quasi illi adversitati propriis viribus resistendo, cum et consilium nostrum et fortitudo sit Christus, ac sine quo nihil possumus, per ipsum cuncta possimus. Qui confirmans prædicatores evangelii et sacramentorum ministros; « Ecce ego, » inquit, « vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. » Et iterum: « Hæc, » inquit, « locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. In hoc autem mundo tribulationem habebitis; sed bono animo estote, quia ego vici mundum. » Quæ pollicitationes quia sine dubio manifestæ sunt, nullis debemus scandalis infirmari, ne electioni Dei videamur ingrati, cujus tam potentia sunt adjutoria, quam vera promissa. *Atque hæc ita sanctissimus sapientissimusque pontifex Leo; quibus confortatus et confirmatus Rusticus, deinceps non comperitur de depnendo episcopatus onere cogitasse.*

22 Denique ad Inquisitiones progreditur summus Pontifex: De consultationibus, ait (4), dilectionis tuæ, quas separatim conscriptas archidiaconus tuus detulit, quid sentiendum sit, inter præsentis opportunius quæreretur de singulis, si nobis tui conspectus copia proveniret. Nam cum quædam interrogationes modum diligentiae videantur excedere, intelligo eas colloquiis esse aptiores quam scriptis. Quia sicut quædam sunt, quæ nulla possunt ratione convelli; ita multa sunt, quæ aut pro consideratione ætatum aut pro necessitate rerum oporteat temperari; illa semper conditione servata, ut in his, quæ vel dubia fuerint aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis evangelicis contrarium nec decretissanctorum patrum inveniat adversum. *Sequuntur Inquisitiones numero novemdecim, singulæ cum subjectis S. Leonis responsionibus; quas videsis in operibus S. Doctoris, epistola apud Quesnellum et Ballerinius ordine centesima sexagesima septima, alias secunda. Cæterum pleraque responsa reperiuntur inserta Decreto Gratiani.*

23 Sed controversia est de tempore quo S. Leo laudatam ad Rusticum dedit epistolam. Quesnellus scriptam censet circa annum 442, 443 vel 444; sed rationes profert, Tillemontii iudicio, parum firmas (5) Sirmondus et Baluzius annum ponunt 452, nullo, quod allegant, nixi documento. Suspiciatur Quesnellus, sic eos statuisse, eo quod existimaverint, in hac epistola, ubi sermo habetur de his, qui ab hostibus in infantia capti fuerant, respici ad eam

responsiones ad propositas ab eo inquisitiones.

F

Quo tempore scriptæ litteræ S. Leonis,

(1) Mémoires, tom. XV, p. 404. — (2) Opera S. Leonis tom. I, col. 1416. — (3) Ibid. 1417. — (4) Ibid., 1419. — (5) Mé-

moires, t. XV, p. 405.

AUCTORE
B. B.

vastitatem, quam Hunni in Galliis intulerunt anno 451. Hujus autem epistolæ locum non ad Hunnorum irruptionem referri contendit, sed ad Vandalorum persecutionem, qui Africa potiti sub Genserico, catholicos oppugnarunt : nam Inquisit. 18 hæc præferuntur : « De his qui ex Africa vel de Mauritania venerunt et nesciunt in qua secta sint baptizati. » Tum Vandalica persecutione descripta, quæ Christianis illata fuit in Africa post annum 439, hac occasione nonnullos in Gallias sese recipisse existimat, de quibus in eadem epistola sermo sit, et idcirco eam datam credit circa annos indicatos 442, 443 et 444, in quibus ea persecutio grassata est. Sic Ballerinii (1). Sed primum Quesnelli sententia convellitur ex Inscriptione Narbonensi, quam cum ipso Quesnello diximus pertinere ad annum Christi 445. In hac autem memoratur Hermes diaconus, qui in epistola S. Leonis dicitur Archidiaconus; scripta proinde hæc fuit post annum 445, cum jam ex diacono factus erat Hermes Archidiaconus. Nec tacendum est, inquit Baluzius (2), eidem Rustico inscriptam esse celebrem illam Leonis I Papæ epistolam, quæ in omnium manibus versatur, missam per Hermetem Archidiaconum, cujus mentio est in Inscriptione, quique dein Narbonensis episcopus fuit post Rusticum. Nullum reperi scriptorem, qui vel minimum dubitet, Hermetem, qui in Inscriptione nominatur, eundem esse qui litteras Rustici ad Leonem in Urbem detulit. Addunt Ballerinii contra Quesnellum (3) : Licet Africana Vandalorum persecutio efferbuerit post annum 439, Mauritania tamen in Romanorum potestate perstitit usque ad Valentiniani mortem, quæ incidit in annum 455. Igitur si ii, qui de « Mauritania » in Gallias « venerunt », persecutionis causa, ut opinatur Quesnellus, transmisere; id post annum 455 statuendum esset.

probabiliter
circa an-
num 458.

24 Ast eversa Quesnelli sententia, videndum est an certum epistolæ adscribi tempus queat. Juerit hanc in rem tres posteriores S. Rustici Inquisitiones adscriptisse integras. Sic habet Inquisitio xvii : De his, qui parvuli ab hostibus capti sunt, et non se sapiunt baptizatos; sed sciunt se aliquoties ad ecclesiam a parentibus ductos; utrum possint vel debeant, cum ad Romaniam venerint baptizari? Inquisitio xviii : De his, qui ex Africa vel de Mauritania venerunt et nesciunt in qua secta sint baptizati, quid circa eos debeat observari? Inquisitio xix : De his, qui parvuli quidem baptizati, a gentilibus capti sunt et cum illis gentiliter convixerunt; cum ad Romaniam adhuc juvenes venerint, si communionem petierint, quid erit observandum? Ex his inferunt Ballerinii loc. cit. : Esto casus Inquisit. 18 ad illos spectet, qui ex Africa in Gallias aliqua de causa tempore persecutionis Vandalicæ sese receperunt, non tamen eodem pertinere queunt casus Inquisit. 17 et 19. Hic enim indicantur ii, qui « parvuli » ab « hostibus » iisque « gentilibus » capti et extra Romanum imperium adducti, tandem adhuc « juvenes » in « Romaniam » seu in Romanum

imperium redierant, ac ex his nonnulli in Narbonensem provinciam, quorum causa Inquisitiones a Rustico propositæ fuerunt. Non ergo de Africanis persecutionis causa exilibus vel profugis agitur, nec de Vandalis, qui non gentiles sed ariani erant. Hunnos itaque aliosque barbaros gentiles eosdemque Romanorum hostes intelligere oportet, qui postquam Gallias depopulati sunt, ex iisdem pueros captivos secum asportarunt. Celebris est autem illorum (scilicet barbarorum omnis generis (4)) irruptio in Gallias et in ipsam Narbonensem provinciam, cujus meminit Hieronymus in epistola ad Ageruchiam disertis verbis (5) an. 407. Si autem de parvulis hoc tempore captis fuisset quæstio, circa annum 442 haud scripsisset, ut videtur, Rusticus Inquisit. 19, quod, « ad Romaniam adhuc juvenes venerint. » Hunni pariter adversus Gothos pugnarunt in Galliis an. 437 et 439; in auxilium ab Aetio acciti (6). Sed tum auxiliares fuerunt Romanorum, non hostes. De « gentilibus » autem « hostibus » Rusticus loquitur et de captivis, qui adhuc juvenes ex hostibus in Romaniam redierunt. Æquius igitur intelligitur Hunnorum irruptio in Gallias anno 451 (7); cum non auxiliares, sed hostes adversus Ætium Romanorum ducem dimicarent. Si vero de « parvulis » hoc bello captis Inquisitiones Rustici accipiendæ credantur; ut congruum tempus relinquatur, quo iidem parvuli a gentilibus capti, juvenes in patriam remeaverint, hæc epistola affigi nequit anno 452. Quæ sane a Balleriniis haud absurde prolata, probabilitate sua non carent; in mentem tamen revocandum est, toto medio sæculo v, de quo hic agitur, Romaniam barbarorum incursionibus patuisse; ut non facile ex his statui possit, quibus omnino annis S. Rusticus dubia sua S. Leoni proposuerit. Pergunt Ballerinii : Probabilius autem anno circiter 458 collocanda (S. Leonis) epistola videtur. In primis enim in duabus epistolis anni 458, altera 159 ad Nicetam Aquileiensem cap. 5, altera 166 ad Neonem Ravennatem cap. 1. mentio occurrit de Romanis ab infidelium captivitate ad sua redeuntibus, quorum alii dubium injeceant de baptismate, de idolotitis alii, æque ac legitur in epistola ad Rusticum Narbonensem nempe de baptismate; silet Rusticus de idolotitis. Cum porro omnes hæc epistolæ congruant captivis, qui sub Attila Italiam et Gallias vastante capti fuerant; tum vero non minus epistola ad Rusticum, quam aliæ duæ, circa eundem annum 458 scripta æquissime agnoscitur. Dein in epistola ad Neonem c. 1. Leo ait : « Nuper in synodo novum et inauditum antea genus consultationis exortum est. Nam quorundam fratrum suggestionem comperimus, aliquot captivorum ad suas sedes libere redeunt, qui scilicet in captivitatem illa ætate devenerint, quæ nullius rei ferme poterat habere notitiam, remedium quidem implorare baptismatis; sed utrum ejusdem mysterium baptismatis ac sacramenta perceperint, infantiæ inscientia non posse comminisci. » Hæc

(1) Opera S. Leonis, t. I, col. 1409. — (2) Opera Salviani, p. 411. — (3) Opera S. Leonis, ubi supra. — (4) Conf., Histoire de Languedoc, tom. I, p. 154. — (5) Epist. 125. Vide Migne, tom. XXII, col. 1057 et 58. — (6) Acta SS.,

tom. IX Octobris, p. 155. Conf., Histoire de Languedoc, tom. I, p. 182 et seq. — (7) Conf., Hist. de Languedoc, ibid, p. 189. Item, tom. IX Oct., p. 122 et 953.

A quæstio eadem est ac illa quam Rusticus Narbonensis proposuit. Quomodo autem Leo anno 458 in epistola 166 ad Neonem hoc « novum et inauditum antea genus consultationis » potuisset affirmare, si eadem quæstio jamdiu a Rustico illi fuisset proposita? Quomodo... addidisset, longiorem in ea solvenda ac diligentiorum discussionem fuisse necessariam, si jamdiu in epistola ad Rusticum illam pari ratione solvisset? Perspicitur itaque prius Neonem... quam Rusticum de hac quæstione ad Leonem scripsisse; ac propterea hæc epistola ad Rusticum exarata cognoscitur post diem ix kal. Nov. an. 458, quo litteræ ad Neonem datæ fuerunt. *Aliunde vero apparet S. Leonem Rustico scripsisse ante annum 459. Ut enim apposite disserunt Ballerini, Hermes, qui in hac epistola appellatur « archidiaconus, » vivo adhuc Rustico Biterrensibus episcopus datus fuit, a quibus cum non fuerit receptus, Narbonam rediit; et hac de re idem Rusticus et Hermes litteras ad Leonem dedere ut ex Hilari papæ ep. 8 colligere licet. His autem ut congruum tempus tribuatur ante Leonis mortem, quæ contigit anno 461, Hermes ad Bitterensem cathedram promotus videtur sub annum 460. Hæc autem epistola, Hermete adhuc archidiacono Romæ agente, scripta serius dicenda est anno 459. Hactenus de quæstione chronologica. Probabile itaque est litteras tum S. Rustici tum S. Leonis ponendas circiter annum 458.*

Binæ epistolæ
S. Hilari, papæ
in causa
Hermetis;

25 Quoniam de Hermete incidit sermo, jungam hoc loco quæ ad ejus causam pertinent. Is circa annum 445 diaconus S. Rustici noscitur ex Inscriptione; ex litteris S. Leonis archidiaconus circa annum 458. Paulo post Biterrensibus (Béziers) ordinatus episcopus (utique a S. Rustico metropolitæ), a suis excluditur et pellitur. Quapropter Rusticus Hermetem, cujus virtutem noverat, successorem designat, et ad summum pontificem scribit, ut ejus electionem sua auctoritate confirmaret. Rei tam insolitæ, ut ipsi videbatur (nec sane Leo disciplinæ et canonum ignarus erat), acquiescere noluit Leo. Interim Rustico haud ita multo post defuncto anno 461, Hermes, qui se a Biterrensibus susceptum non fuisse quebatur, ad Narbonensem ecclesiam transiit consensu, ut videtur (ex ipsis S. Hilari litteris mox recitandis, in quibus non prætermisisset papa mentionem facere de dissensione, si qua fuisset) clerici ac populi, comprovincialium et ipsius Leontii Arelatensis. Res tamen ad Hilari, qui Leoni papæ successerat, defertur, quasi Narbonensem cathedram invasisset Hermes. Ita Gallia Christiana (1). Multum vero abest, ut quæ de Rustico in hac causa traduntur, comperta sint. Certe alio prorsus modo loquitur Pagius in Breviario (2): Cum Hermes quidam Biterrensibus ordinatus antistes, nec ab iis susceptus, intrusisset se in ecclesiam Narbonensem etc. Ex his nemo inferet Hermetem secundum juris regulas cathedram hanc conscendisse. Quid igitur? Quæstio dijudicanda est ex duabus epistolis S. Hilari, qui anno 461 successit Leoni magno; altera ad Leontium Arelatensem, altera ad episcopos diversarum provinciarum Galliæ.

26 Priorem sic orditur S. pontifex (3): Dilectissimo fratri Leontio Hilarus papa. Miramur fraternitatem tuam ita legis catholicæ immemorem esse, ut quæque iniqua et contra patrum nostrorum statuta in provincia, quæ ad monarchiam tuam pertinet, si ipse aut non vis aut non potes, etiam nec nos silentii tui taciturnitate permittas corrigere. Siquidem quod et rumore cognovimus, et quantum diligenter a diacono Joanne, qui a magnifico viro filio nostro Friderico (hic frater erat Theodorici Visigothorum regis) litteris suis nobis insinuatus est, requisivimus, quod iniquissima usurpatione quidam Hermes episcopatum civitatis Narbonensis execrabili temeritate præsumperit... Qua de re, frater carissime, monemus, ut si fides adhibeatur assertis, seposita excusatione, ad nos... relationem transmittatis... Data iii Nonas id est die tertia Novembris anno 462. Hæc utique favent apprime Pagio.

AUCTORE
B. B.
prior epistola,

27 In altera rescribit Hilarus (4): Dilectissimis fratribus episcopis provinciæ Viennensis, Lugdunensis, Narbonensis primæ et secundæ et Alpium Pœninarum (Penninarum) Hilarus episcopus... Olim igitur urbium præsides prædictarum (Narbonensis et Biterrensibus) sanctæ memoriæ decessori meo (Leoni) non minus quam nobis etiam tunc attulerunt doloris, illicitis petitionibus audendo prosequi, quod vix apud patientiam nostram sola necessitatum potuit deploratione leniri. Quibus enim, sicut etiam vos probatis, factum constat exemplis, et qua non objurgedignissimum est, quod sanctorum Patrum decretis et ipsis repugnat canonum institutis? Cum ideo se frater jam et coepiscopus noster Hermes a Narbonensi ecclesia credidit jure suscipi, quia indigne a Biterrensibus, quibus ordinatus est, dicebat excludi. Qui si vere hoc in se factum doleret, et legitimo remedio subvenire propriæ scisset injuriæ, vindictam magis debuit sperare perpensis quam veniam perpetratis. (Nonne ex verbis: Si vere hoc in se factum doleret, saltem conicere licet Hermeti minus dignam apud Biterrenses susceptionem, potius fuisse speciem quam rationem ut ad Narbonenses transiret?) Denique si nunc saltem communi omnium Domini sacerdotum utatur animo, si imitetur exemplum, si ad hæc quæ ecclesiasticæ quietis contemplatione utcumque sopita sunt, oculis cordis intendat, et pro totius ecclesiæ pace vel fide, quæ sunt multipliciter errata consideret: nihil est profecto quod non etiam ipse reprehendat, et erubescat sibi annui quod in altero laudabiliter improbarit. Scimus enim et jamdiu de memorati fratris conversatione nihil habemus ambiguum, cum anteactæ vitæ ipsius cursum et retro antepositum (al. omne propositum) nostro revolventes animo, hos illum, quos in eo arguimus, incurrisse potius quam fecisse æstimamus excessus. De quibus præsentibus (forte legendum esset præsentibus) fratrum numeroso concilio et ex diversis provinciis ad diem natalis nostri (scilicet 19 novembris 462 in primo anniversario ordinationis S. Hilari) in honorem beati Petri apostoli per Dei gratiam congregato, præsentibus (melius diceretur

posterior

E

F

(1) Tom. VI, col. 296. — (2) Tom. I, p. 160. — (3) Migne,

tom. LVIII, col. 24. — (4) Migne, ubi supra.

præsentibus)

AUCTORE
B. B.

præsentibus) fratribus et coepiscopis nostris Fausto et Auxanio, atque agentibus plurimis, quæ vigorem respiciunt auctoritatemque iudicii, id a nobis pacis est amore constitutum, ut in sententia, quam sub adversione utriusque legationis inde directæ, Christo Domino inspirante, protulimus, neque caritas evangelicæ indulgentiæ neque apostolicæ virga defuerit disciplinæ. Namque in totum nec remittere nos fecit indulgentia nec affectio coercere. Porro indulgentia consistit in eo, quod Hermes in sede confirmatur Narbonensi; coercitio quod privatur jure ordinandorum episcoporum com-provincialium. Ei, inquit S. Hilarus, qui nunc ecclesiæ Narbonensi præsidere permittitur, ordinandorum episcoporum, ob hæc quæ prave facta sunt, sustulimus potestatem, quam ita ad... Constantium Ueticæ ecclesiæ antistitem, quia ævo honoris primas esse dicitur, pertinere censuimus, ut si superstite Herme episcopo defunctus fuerit, illum hæc cura respiciat, quem repperit episcopalis ordo primatem id est ordinatione antiquiorem. Herme autem episcopo deficiente, faciendorum mos antistitem Narbonensi mox reddatur ecclesiæ, quem non civitas sed causa præsumptionis amisit.

num præpo-
stere faverit
S. Rusticus
Hermeti?

28 Ex his patet, iudicio S. Hilari, haud levis culpæ reum se fecisse Hermetem, infulas arripiendo Narbonenses. In quo autem culpa constiterit non facile est accurate definire. Mihi Hermes peccasse præcipue videtur sedem Biterrensem dimittendo, debita deficiente auctoritate, Narbonensemque adeundo, dum ex legum ecclesiasticarum præscripto, priori ecclesiæ adhuc esset legitime copulatus. Minuitur culpa si, ut plures opinantur, Biterra redux vel forte profugus, a sancto Rustico benigne susceptus imo et successor est designatus in sede Narbonensi; atque hac de re scriptum ab eodem S. Rustico fuit tum ad S. Leonem tum ad S. Hilarum, Romanos antistites. Qui ita sentiunt, his S. Hilari verbis, supra recitatis nituntur: Olim igitur urbium præsidēs prædictarum (Narbonensis et Biterrensis, ut ex initio epistolæ evidenter constat) sanctæ memoriæ decessori meo (Leoni) non minus quam nobis etiam tunc attulerunt doloris, illicitis petitionibus audendo prosequi, quod vix apud patientiam nostram sola necessitatum potuit deploratione leniri. Et re quidem vera, qui alii essent præsidēs illi, nisi Rusticus et Hermes? Dubitant nonnulli; Tillemontius in nostram aperte propendit sententiam (1). Ubi etiam plura citat exempla, quibus probari existimat, haud ita alienum fuisse a canonum disciplina, ut quis ab una ad alteram episcopus transiret ecclesiam iisdem, quibus Hermes in adjunctis, multo minus ut præsul suum eligeret vel designaret successorem. Ut ut est, vel ex eo quod sedem consuluerit Romanam, patet S. Rusticum nec leviter, nec præpostera mente favisse Hermeti. Cæterum ipse Hilarus ordinationem repenitus examinata et discussa, confirmavit. Quæ acrius dicta in litteris reperiuntur, plurimum ipso rei exitu temperantur. Asserunt Benedictini (2), inter Romanos ponti-

fices primum esse S. Hilarum, qui prohibuerit, D ne episcopus eligeret successorem suum; eundemque pontificem districte servatum voluisse canonem Nicænum, quo transitus ad aliam sedem prohibetur. Quod notasse satis est, cum huius loci non sit diligentius quæstionem examinare. Confer Tillemontium (3).

§ IV. Adfuit S. Rusticus concilio Gallicano, ubi actum de epistola S. Leonis ad Flavianum; item concilio Arelatensi III, ubi compositum est dissidium de jurisdictione Theodoricum, episcopum Forojuliensem, inter et Faustum, abbatem Lirinensem. Alia Monumenta minus certa vel apocrypha, ad res gestas S. Rustici pertinentia.

Subscriptus legitur, et quidem primus post Ravennium Arelatensem, S. Rusticus epistolæ synodice quadraginta quatuor episcoporum (4) ad Leonem magnum, qui celeberrimam suam ad Flavianum epistolam de hæresi Eutylichiana in Gallias mittendam curaverat: Rusticus episcopus Apostolatum vestrum in Domino venerans saluto et ut digneris pro me orare supplico (5). Conventus iste celebratus anno 451, passim venit nomine Concilii Gallicani vel Arelatensis II (6). Confer tamen Sirmondum (7), qui concilium hoc prætermittit et solius meminit Synodice (8). Respondit Leo anno sequenti (452), litteras suas inscribens Episcopis per Gallias constitutis, singulos nominans quo ordine Synodicam subsignaverant: Ravennio, Rustico etc. (9). Hanc autem plurimum extollit, dolens tamen sibi redditam post discessum legatorum suorum ad concilium Chalcedonense. Optassemus quidem, ait, fraternitatis vestræ litteras eo tempore, quo promiseratis, accipere, ut profecturis ad Orientem fratribus nostris, quos ad sanctam synodum vice nostra pro catholica fidei defensione direximus, etiam vestræ sententiæ professio jungeretur. Sed cum multa obstacula inopinata vobis intulerint tarditatem, quamlibet seras et diu expectatas epistolas per fratrem et coepiscopum nostrum Ingenuum (is sedi præerat metropolitica Ebre-dunensi (10), et Synodice quam Romam deferebat subscripserat) gratanter accepimus, easque cum gaudio recensentes probavimus, sicut confidebamus, eruditione Spiritus Sancti cælestem in vobis vigere doctrinam etc. Nuntiat Patres Chalcedonenses epistolæ ad Flavianum consensisse atque proscripsisse Dioscorum. Concludit in hunc modum: Reddita igitur Deo, fratres carissimi, digna gratiarum actione, oret nobiscum vestra dilectio, ut fratres nostros (legatos), quos expectatio nostra desiderat, incolumes quamprimum rediisse lætemur et de omnibus, quæ Domino adjuvante sunt

Subscribit S. Rusticus synodice epistolæ 44 epporum ad S. Leonem M.;

(1) Mémoires, t. XVI, p. 59. — (2) Art de vérifier les dates, p. 249. — (3) Mémoires, t. XVI, p. 41. — (4) Opera S. Leonis, t. I, col. 1107. — (5) Ibid., col. 1110. — (6) Tillemont, Mémoires, t. XV, p. 406. — Art de vérifier les dates, p. 180.

— (7) Concilia antiqua Gallie, t. I, p. 1, p. 15 et p. 102. — (8) Ibid., p. 95. — (9) Opera S. Leonis, t. I, col. 1136. — (10) Ibid., t. II, col. 1476. — Gallia Christiana, t. III, col. 1058.

A gesta, plenius vos possimus instruere. Nam fratrem Ingenuum noluimus hac expectatione tardari; cum ob hoc ipsum properantius remeare deberet, ne diutius vobis esset incognita communium materia gaudiorum, quæ volumus per curam dilectionis vestræ etiam ad fratres nostros Hispaniæ episcopos pervenire; ut quod Deus operatus est, nulli possit esse incognitum. Data vi Kalendas Februarii (27 Januarii) Herculano viro clarissimo consule cum Sporatio, proinde anno 452 (1). Itaque Synodica scripta sit oportet circa finem anni præcedentis, seu mensem Decembrem, ut opinantur Ballerinii (2); nec video cur Benedictini reprehendant Mansium, quod concilium Gallicanum, cujus Synodica respondet S. Leo, adscribat exeunti anno 451 (3). Reversis a synodo Chalcedonensi legatis (Paschasino et Lucentio episcopis atque Bonifacio presbytero) alteras Leo dedit, mense Februario vel Martio ejusdem anni 452, litteras Dilectissimis fratribus Rustico, Ravennio, Venerio (Massiliensi) et ceteris episcopis per Gallias constitutis, quos certiores facit de gestis in synodo œcumenica et de sententia adversus Eutychen et Dioscorum prolata, cujus sententiæ exemplar adjungit (4). Notandum est in alteris hisce Leonis litteris Rusticum præmitti Ravennio, cum in prioribus postponatur. Ratio discriminis, aiunt Ballerinii (5), facilis est. In antecedenti epistola Leo respondet synodicæ episcoporum epistolæ, in qua cum Ravennius Rustico præcederet, eundem ordinem sequendum credidit. Rustico autem in ea Synodica præcessit Ravennius eo quod scripta fuerit in synodo Arelatensi. In synodis autem Metropolitanus ejusdem provinciæ primum locum obtinere solet, etiamsi alii aliarum provinciarum metropolitæ antiquiores aut celebriores intersint. Unde in subscriptionibus concilii Aquileiensis an. 381 præcedit. Valerianus Aquileiensis provinciæ metropolita, tametsi S. Ambrosius Mediolanensis tot nominibus celebris eandem synodum rexerit et in aliis documentis Valeriano præponatur. In præsentī autem epistola Leo non respondet ulli Gallorum Synodicæ, ac propterea ætatis ratione habita Rusticum Ravennio præmittit.

C
adfuit Arelatensi III in causa Faustī Lerinensis.

30 Adfuit denique concilio Arelatensi III, habito in causa Faustī abbatis Lerinensis circa annum 455 ut vult Sirmondus (6) alique communiter, quamvis id unum certo constet, celebratum concilium sub Ravennio, qui sedi Arelatensi præfuit, ab anno 449 ad annum 461 (7). Scilicet mortuo S. Leontio Forojuliensi episcopo successor electus est S. Maximus abbas Lerinensis; ast hic in silvis se abdidit... humilitate duce, sicque... honorem sacerdotii deprecatus est. Itaque electus est, eo abnuente, Theodorus prius abbas insularum Stœchadum (d'Hières, ut passim putant, aliud tamen sentiente Valesio (8)). Sancto Maximo successit in Lerino Faustus. Verum Theodorus episcopus decessoris sui Leontii pactis cum Lerinensibus monachis et abbate stare noluit, motus forsan novo concilii Chalcedonensis decreto,

quod monachos episcopis omnino subjectos esse jubet. Faustus abbas... ex adverso pro sua suorumque libertate decertabat (9). Hinc gravis orta et mota contentio, non sine populi offensione; quam ut sedaret componeretque, synodum coegit Arelate, sua in metropoli, Ravennius, missa epistola generali, ut loquitur Sirmondus (10) ad episcopos, quibus exponit primum exortum dissidium; deinde ad hoc itaque, inquit, remediandum scandalum orationibus vestris tertio Kalendas Januarias (30 Decembris) audientiæ dies est constitutus. Rogamus ergo, ut sanctitas vestra se usque Arelate fatigare dignetur etc. Additur specialis clausula ad eos qui in ipsa Insula sunt; ita quidem Sirmondus; ast recte observat Tillemontius (11) legendum ex ipsa Insula: agitur enim de episcopis, quondam monachis in Lerino, ut ex verbis Ravennii luculenter efficitur: Beatitudinem vero vestram, inquit, præcipue addesse convenit, quos Insula ipsa velut sinu quodam genitricis fovens ad eam gratiam, quæ nunc in vobis est, Domino instigante perduxit. Et denique specialius et nominatim ad S. Rusticum: Ac præcipue Beatitudo vestra ut adsit primum deprecamur, quia gravior infirmitas necessario medicos peritissimos inquit. Quæ sane Ravennii verba, quam præclarum de S. Rustico præbeant testimonium sanctitatis et meriti, nemo non videt. Quid in hoc concilio definitum fuerit, novimus ex decreto, quod ad nos pervenit. Ita autem inscribitur: Institutio sanctorum episcoporum Ravennii, Rustici, Nectarii, Flori, Constantii, Asclepii, Maximi, Justi, Salonii, Ingenui, Ynanti, Zotici, Chrysanthi, in causa insulæ Lerinensis. Incipit: Cum Arelate in sacrario ecclesiæ convenissemus, ... resedimus, de remedio scandali, quod in monasterio in insula Lerinense obortum fuerat pertractantes. Placuit ergo nobis sancto, ut credimus, spiritu gubernante ut... Theodorus episcopus primum exoraretur a nobis, ut scandalum, quod ipse sicut et nos graviter dolebat exortum... manere diutius non pateretur... Nec quicquam deinceps ex his, quæ sibi fratrem Faustum arguebat fecisse, aut verbis repeteret aut animo retineret. Adeoque in gratiam cum eo plene rediret, hoc tamen in posterum sibi tantummodo vindicaretur, quod decessor suus... Leontius episcopus vindicaret, id est, ut clerici atque altaris ministri a nullo nisi ab ipso vel cui ipse injunxerit, ordinentur; chrisma non nisi ab ipso speretur; neophyti si fuerint ab eodem confirmantur; peregrini clerici absque ipsius præcepto in communionem vel ad ministerium non admittantur. Monasterii vero omnis laica multitudo (id est monachi sacris ordinibus non initiati) ad curam abbatis pertineat; neque ex ea sibi episcopus quicquam vindicet, aut aliquem ex illa clericum, nisi abbate petente, præsumat. Faustus, de quo hic sermo, idem ille est qui postea factus episcopus Regensis (Riez), scriptis suis satis magnas controversias excitavit. In Faustī scriptis duo potissimum reprehenduntur; quod semipelagianorum

E

F

(1) Art de vérifier les dates, p. 554. — (2) Opera Leonis, t. I, col. 1107, in margine. — (3) Art de vérifier les dates, p. 180. — (4) Opera S. Leonis, t. I, col. 1140-45. — (5) Ibid., col. 1140. Nota. — (6) Concilia, t. I, p. 120. — (7) Tillemont, Mémoires, t. XV, p. 406. — (8) Ibid., p. 407. — (9) Gallia Christiana, t. I, col. 422. — (10) Concilia, tom. I, p. 120. — (11) Mémoires t. XV, p. 888.

AUCTORE
B. B.

rum erroribus faverit, et quod animam corpoream esse docere videatur, quam opinionem refellit Claudius Mamertus. Quod spectat ad semipelagianismum venia dignus videtur Faustus, qui scripsit ante concilium Arausicanum II, a quo hæc hæresis est damnata. Ipse tamen scripta inter apocrypha rejecit Gelasius papa... Obiit S. Faustus circa annum 485, coliturque ut sanctus in sua ecclesia; quin etiam sacris ecclesiæ Gallicanæ fastis nomen ejus inscriptum est (1). Vide Act. SS. 16 Jan.

Alia monu-
menta minus
certa :

31 *Atque hæc sunt antiquitatis documenta certa, quæ ad S. Rusticum pertinent; ex quibus proinde ejus acta illustrari possunt et debent. Habentur et alia nonnulla, sed vel minus sincera vel dubia aut levioris momenti; quæ tamen negligenda minime sunt, imo et in subsidium vocanda.*

Arnobius scri-
tur Commen-
tarios dedica-
se S. Rustico;

33 *Primo loco veniunt Commentarii in Psalmos, tributi Arnobio juniori, atque ab auctore inscripti Leontio et Rustico episcopis. Caveus, nihil dubitans, asserit et Commentarios Arnobii esse et dedicatos S. Rustico Narbonensi: Arnobius « junior, » vulgo dictus, inquit (2), ut ab Arnobio « Afro » distinguatur, gente ut videtur Gallus, claruit circa annum 460, ut ex inscriptione Commentarii in Psalmos, Leontio Arelatensi et Rustico Narbonensi nuncupati, colligitur. Minus confidenter Bellarminus in Scriptoribus ecclesiasticis (3): Neque est improbabile hujus Arnobii junioris esse Commentarios in Psalmos, qui sub Arnobii nomine circumferuntur. Rem in medio relinquit Miræus (4): Eo fere tempore quo Hadrianus VI creatus est pontifex (an. 1522) in Francoladensi cœnobio, inter WORMATIAM et SPIRAM, inventi sunt « Commentarii in omnes Psalmos Davidis, » quos Trithemius, Erasmus, Baræus et alii « Arnobio seniori » (de quo Hieronymus in Catalogo c. 79) non recte attribuunt. Bellarminus suspicatur istos Commentarios esse fetum hujus « Arnobii junioris. » Ut sit, sapiunt Pelagianismum. Quod si etiam Arnobio juniori tribuantur, non tamen certo constaret dedicatos S. Rustico Narbonensi. Incipit Prologus: Charissimis fratribus Leontio et Rustico episcopis Arnobius (5). Neutrius designatur sedes; et nonne vox fratribus indicat auctorem esse quoque episcopum, qualis non erat nec fuisse postea noscitur Arnobius junior (6). Præterea scimus quidem Leontium Arelatensem cathedram tenuisse jam anno 462, nec tamen ante annum 461, quo vivere desiit Ravennius, vel, ut vult Gallia Christiana (7), hujus successor Augustalis, quem excepit Leontius. Eodem anno 461 jam episcopus Narbonensis erat Hermes, ut n. 25 demonstravimus. Obiit itaque S. Rusticus ipso fere tempore, quo ad infulas Arelatenses pervenit Leontius. Qui igitur Arnobius suos ambo simul episcopis inscribere potuit Commentarios? Veruntamen, quamvis plures Rustici nomine, viri sub id tempus reperiantur floruisse (8), non video quibus facile aliis conve-*

nirent nomina Leontii et Rustici coadunata, D quam præfatis duobus præsulibus. Nec omnino repugnat, ut ambo aliquo vitæ spatio in episcopatu convixerint; vel ut Arnobius, si hæc ei mens ab initio fuit, librum suum inscripserit S. Rustico, licet nuper defuncto. Manet ergo dubium, an Arnobius (quem Commentariorum auctorem probabilius habeo) respexerit in Prologo ad S. Antistitem, cujus acta illustramus.

34 *Majus adhuc habetur dubium de Rustico, quem præsentem consecrationi Ravennii Arelatensis commemorat S. Leo (9), epistola ad episcopos per Arelatensem Galliæ provinciam constitutos, incipiente: Dilectissimis fratribus Constantino, Audentio, Rustico etc., quibus gratulatur de bona ac pacifica electione Ravennii. Data est ix Kalend. Septemb. (21 Augusti) Asturio et Protogene coss. id est an. 449. Notat Sirmondus in hanc epistolam (10): Scripta est ad duodecim episcopos, qui Ravennium consecrarent, inter quos e vicinis etiam provinciis adsciti fortasse nonnulli. Rusticus enim qui tertio loco nominatur, Narbonensis episcopus videtur; Florus vero Lutevensis, ex eadem prima Narbonensi. Ex adverso vult Quesnellus (nec contradicunt Ballerini (11)): Rusticum, qui in hujus epistolæ inscriptione numeratur inter cæteros Ravennii ordinatorum, alium esse procul dubio ab illo Narbonensi, ad quem alias scripsit S. Leo. Alterius enim provinciæ metropolitanus, qualem se gerebat Rusticus Narbonensis, numquam se ordinationi episcopali in aliena provincia contra canones immiscuisset, multoque minus in Viennensi, cujus metropolitanus etiam Narbonensem provinciam sibi subjectam esse vel tunc adhuc contendebat, vel certe non ita pridem contenderat. Arelatensium enim votis plurimum suffragatus esset Rusticus, si ad Arelatensis episcopi ordinationem convolasset, velut ejusdem provinciæ episcopus. Deinde Rusticus Narbonensis non tertius scriptus reperiretur in hac epistola, qui alibi vel statim post Ravennium, ut in epistola synodica quadraginta quatuor episcoporum Gallorum ad S. Leonem, et in tertio Arelatensi concilio, vel etiam ante Ravennium nominatus reperitur, ut est in S. Leonis altera epistola. (Confer n. 29.) Sati- F us est ergo existimare alium a Narbonensi Rusticum huic epistola inscribi; quod eo lubentius credimus, quod et commune admodum est hujusmodi Rustici nomen, et plures revera legimus circa illa tempora in Galliis floruisse, quorum nonnullos commemorat Apollinaris Sidonius Epistolarum lib. 2. ep. 11, lib. 5 ep. 9 et lib. 8 epist. 11. Quesnello accedit Tillemontius (12). Cæterum ipse Sirmondus non asserit agi de S. Rustico; in hanc propendet quidem sententiam, sed quas ob rationes, dicere prætermittit. Equidem alias non video, nisi quod nomen et tempora convenient S. Episcopo Narbonensi.*

35 *Subdit Quesnellus ubi supra: Alius Rusticus ab his omnibus forte distinctus, scripsit ad Eucherium eam epistolam, quam repræ-*

hunc tradunt
etiam inter-
fuisse conse-
cratori Ra-
vennii;

E

F

perperam S.
Rustico tri-
buitur quæ-
dam epistola

(1) Gallia Christ. t. I, col. 595. — (2) Migne, tom. LIII, col. 240. — (3) Ibid. col. 257. — (4) Ibid. col. 258. — (5) Ibid. col. 527. — (6) Histoire de la France littér. tom. II, p. 543. — (7) Tom. I, col. 553. — (8) France littéraire, ubi supra, p. 482 — Migne, tom. LVIII, col. 488. —

(9) Opera S. Leonis tom. I, col. 890 et seq. — (10) Notæ postumæ apud Labbe, Conc. tom. III, col. 1503. — (11) Opera S. Leonis, tom. II, col. 1442. — (12) Mémoires, tom. XV, p. 403.

AUCTORE
B. B.

A sentavit J. Sirmondus in Notis ad epistolam 11 lib. 2 Sidonii. Hunc Rusticum lubens Tillemontius diceret Narbonensem; hæret tamen non-nihil, quia Rusticus ille, qui libros S. Eucherii in Scripturam exscribendos petierat, non videtur fuisse episcopus, et quia aliunde non noscitur Eucherius pontificia dignitate ornatus ante S. Rusticum Narbonensem (1). Et re quidem vera S. Eucherium, cum libros illos componeret, jam episcopum fuisse, liquet ex epistola viii Salviani, quæ exorditur: Domino et dulcissimo Eucherio episcopo Salvianus presbyter; finit: Vale mi Dominus et dulcis meus (2). Quamvis autem annus, quo in sedem Lugdunensem sublimatus S. Eucherius est, accurate designari non possit, tamen certum apparet hoc non contigisse ante annum 430; forte anno 432, probabilius anno 434 (3). Constat vero ex Inscriptione Narbonensi, S. Rusticum saltem anno 430 (longe probabilius anno 427) infulas adeptum. Merito igitur dubitavit Tillemontius an Eucherius S. Rusticum in pontificatu præcesserit (res mihi vix non in comperto est). Quod si Eucherius libros præfatos jam episcopus scripserit, et

B Lugdunensi ecclesiæ præfectus fuerit, postquam Rusticus Narbonensem regere cæpisset; sequitur non hunc sed alterum cognominem esse auctorem epistolæ, quam Sirmondus noster publici juris fecit: hæc enim non ab episcopo eoque metropolitano, sed ne forte quidem a presbytero, scripta demonstratur ex ipsa inscriptionis et salutationis forma. Inchoatur: Domino vere sancto papæ Eucherio Rusticus clauditur: Ora pro me, vere sancte atque amice Dei, et mihi in Christo omni cultu suscipiende papa (4). Quapropter auctores Franciæ litter. epistolam tribuunt cuidam Rustico, viro litterato illius ævi et copioso, amico Sidonii Apollinaris (5); et observant, Sammarthanos (6) item et Baronium confudisse hanc Rusticum cum episcopo Lugdunensi ejusdem nominis, qui dimidio fere sæculo post S. Eucherium ordinatus illius ecclesiæ antistes est. Sed hæc emendantur in Nova Gallia Christiana (7). Conf. § I. nn. 10 et seq.

§ V. Summarium rerum a S. Rustico gestarum; ejus mors, sepultura, reliquiæ; memoria in fastis sacris, ubi traditur S. Rusticus ordinatus presbyter a S. Venerio Massiliensi; paucis expenditur quo id jure asserant.

Compendium
vitæ S. Rustici,

Ex hactenus allatis et discussis monumentis deducimus et ordinamus hoc modo vitam et res S. Rustici gestas: In Galliis, forte Massiliæ, ortus erat parentibus opulentis et, ut conjicere licet, sat generosis; patre scilicet Bonoso, postmodum episcopo; matre autem, femina religiosa valde, sorore Aratoris itidem episcopi. At tam hujus quam illius ignota nobis est sedes. Egregiis naturæ et gratiæ donis præditus, cura piissimæ matris, quam paucis annis post editum filium viduam fuisse insinuat S. Hieronymus,

Rusticus in omni sapientia et doctrina educatus, ita in studio litterarum profecit, ut dignus sit æstimatus, qui Romam mitteretur, ut ubertatem Gallici sermonis gravitate Romana condiret. In Gallias redux et Massiliæ vel in vicinia cum matre degens, accepit circa annum 411 a S. Hieronymo præclaram valde epistolam, in qua plurima habentur ad laudem S. Adolescentis et claustralis vitæ commendationem. Erat tunc annos circiter viginti natus S. Rusticus, ut conjicere licet ex S. Doctoris verbis. Eodem autem tempore vel non multo post, vitam amplexus regularem est, probabilius, ut equidem existimo, in Massiliensi monasterio S. Victoris; atque S. Venerii (postea Massiliensium) episcopi socius in monasterio, ut est in Inscriptione Narbonensi. Obsecundans monitis S. Hieronymi ita ibidem egit et vixit, ut clericus esse meruerit; unde et in præfata Inscriptione dicitur eidem Venerio compresbyter ecclesiæ Massiliensis. Anno Christi 427, ætatis suæ circiter 37 (stando conjectura quam supran. 17 ex S. Hieronymo fecimus) episcopus ordinatus est ecclesiæ Narbonensis. Voluit nonnulli (mea opinione perperam) S. Rusticum interfuisse anno 439 ordina-

E tioni S. Ravennii Arelatensis. Anno Christi 441, ætatis 52, basilicam ædificare cæpit, et circiter quadriennio absolvit, nempe anno Christi 445, ætatis 56. Exeunte anno Christi 451, ætatis 62 interfuit concilio seu conventui Gallicano, ibique primus post Ravennium Arelatensem, subscriptus epistolæ synodicæ quadraginta quatuor episcoporum ad Leonem magnum, qua hujus ad Flavianum litteras de mysterio Incarnationis probare se testantur. Anno sequenti binæ a S. Leone scriptæ epistolæ; altera responsaria ad præfatum Synodicam; altera certiores facit Galliarum sacros antistites de prolata in Chalcedonensi concilio contra Eutychen et Dioscorum sententia. In utriusque litteris nominatur S. Rusticus, et quidem secundo loco in prioribus, primo in posterioribus. Præsens quoque fuit concilio Arelatensi III (probabilius anno 455), et quidem specialibus hisce ac perhonorificis a Ravennio vocatus verbis: Ac præcipue Beatitudo vestra ut adsit primum deprecamur, quia gravior infirmitas necessario medicos peritissimos inquirat. Agebatur de dissidio, quod non sine populi offensione, ortum erat inter Theodorum episcopum Foro-Juliensem et Faustum abbatem Lerinensem, de jure quod episcopo competere in monasterium. Circa annum Christi 458, ætatis 69, cum propter temporum iniquitatem, barbarorum hostiles incursiones et natam exinde morum disciplinæque corruptelam serio cogitasset S. Rusticus de deponendo episcopatus onere, ad S. Leonem scripsit tum ut mentem hanc suam aperiret, tum ut disceret quid sibi faciendum esset in causa Leonis et Sabiniani presbyterorum, qui in accusatione adulterii defecerant, tum denique ut plurimum aliarum difficultatum a sede Romana expeteret solutionem. Respondit Leo anno 458, permanendum esse in opere (episcopatus) credito et labore suscepto; mitius agendum cum Leone et Sabiniano, qui pudicitiae zelo videntur modum excessisse vindictæ; ne diabolus qui decepit

(1) Mémoires, tom. XV. p. 405. — (2) Baluzius, Opera Salviani, p. 214 et seq. — (3) Histoire littéraire de la France, tom. II, p. 277. — (4) Migne, tom. LVIII, col. 489. —

(5) Tom. II, p. 428 et 29. — (6) Vetus Gallia Ch., tom. I, p. 295. — (7) Tom. IV, p. 28. Conf. France litt., ubi supra.

adulteros,

AUCTORE
B. B.

adulteros, de adulterii exultet ultoribus. Denique solvit ex ordine difficultates seu inquisitiones a S. Rustico propositas. Extremo S. Præsulis vitæ tempore (anno probabiliter 459 vel sequenti) ordinatus ab eo fuit Hermes, quondam ejus diaconus et archidiaconus, Biterrensi episcopus; ast male exceptus ad S. Rusticum rediit, videturque ab eodem successor designatus in cathedra Narbonensi. Hac de re acriores habemus S. Hilari papæ, qui (electus 10 mensis Novembris) anno 461 S. Leonem exceperat, litteras, quibus graviter reprehenditur Hermes, nec omnino inculpatus prætermitti ipse S. Rusticus videtur. Utut vero est, nota S. Viri sinceritas non sinit, ut ejus hoc in negotio agendi modus præposteræ tribuatur menti.

mors

37 Ex laudatis S. Hilari litteris probatur S. Rusticus diem obiisse supremum anno Christi 461, et (secundum probabiles a nobis supra positos numeros) ætatis 72. Epistola enim S. Hilari, qua notatur Hermes, episcopatum civitatis Narbonensis execrabili temeritate præsumpsisse data est III Nonas (id est die tertia) Novembris (1), non indicato consule; altera, qua idem Hermes permittitur, certa sub lege, servare prædictas infulas, data est III Nonas (die tertia) Decembris Cl. P. Severo consule (2) id est anno 462; ex quibus patet utramque scriptam dicto anno 462, cum tertia Novembris anni præcedentis S. Hilarus nondum ad supremum pontificatum fuisset assumptus. Nec est etiam, quod impediatur, quominus S. Rustici transitum annectamus 26 Octobris, quo ejus natales a martyrologis celebrantur.

sepultura

38 De sepultura S. Rustici tradit Gallia Christiana (3): Visitur haud procul (mille passuum (4)) Narbona vetus sacellum sub invocatione sancti Lupi dicatum, in quo unicum est altare, cui impositum est marmor septem pedes longum et quatuor latum, subtusque aram conspicitur lapis antiquus in modum sepulchri concavus, fractus per medium, et alio marmore quadrato quinque pedum coopertus, in cujus antica parte hæc verba exarata sunt:

ORATE PRO ME RUSTICO VESTRO;

in postica vero, licet ibi multa scripta sint, hæc tantum legi potuere: ALTARE HOC MU... AM. HERMETIS PRBL. Inde conjicit Baluzius, quoniam olim defunctorum corpora in urbibus aut in ecclesiis sepelire haud moris erat apud Romanos, Rusticum illic conditum fuisse; quæ conjectura probabilitate non caret; nam cum an, 1404 id sacellum visitatum fuisset, acta illius visitationis sic habent: « Ibidem etiam quam plurimi veniebant infirmi ad tumulum B. Lupi, qui est cum corpore sancto in medio dictæ capellæ et ante introitum portæ in terra asseverantur esse sepulta corpora SS. Rustici et Eleutherii. » Ita rudī sæculo confundebant Rusticum Narbonensem cum Rustico socio S. Dionysii Paris. et Eleutherii diaconi. Eadem sed paulo latius evoluta, tradit eruditus Edm. Le Blant, additque ex communi sententia ibidem esse sepulcrum S. Rustici quærendum (5).

et altare.

39 Est et aliud altare, antiquissimum sane

et ad nostra usque subsistens tempora; de quo D peculiari in tractatu disseruit idem scriptor (6). Scilicet medias inter fauces exurgit editiore loco nec procul ab urbe S. Pontii Tomeriarum, vicus hodie obscurus nomine Minerba seu Minerva, nobile quondam castrum, sæculo ineunte XIII obsesum et expugnatum a Simone Montfortio, rogatu comitis Narbonensis, cujus ditio infestabatur ab excurrente præsidario arcis milite. Videtur eo loci templum fuisse Palladi seu Minervæ sacrum, atque inde orta appellatio. Castrum Minervæ, ait Valesius (7) a cultu et templo Minervæ nomen accepit; quod deinceps territorio quoque inditum est. Certe Carolus Calvus in diplomate an. 843, meminit Pagi Minerbensis in suburbio Narbonense (8); et in altero instrumento an. 873: In paco vel territorio Narbonense, suburbio Minerbense (9). Teste autem Edm. Le Blant (10), omnium antiquissimum monumentum, ad Minervam spectans, altare est a S. Rustico dedicatum circiter annum 460 (imo 457) ut efficitur ex inscriptione:

RUSTICUS EPS ANNO XXX EPTS SVI FF

id est Rusticus episcopus anno xxx episcopatus sui fieri fecit; igitur cum demonstraverimus E § 1 sanctum Virum pontificia auctum dignitate anno fuisse 427; sequitur dedicationem incidere ut dixi, in annum ejusdem sæculi quinquagesimum septimum. Fertur autem, ut nobis per hosce dies rescriptum Carcassone est, S. Rusticus ædem Palladis evertisse, ejusque ruderibus superstruxisse ecclesiam vero Deo sacram, in qua posuit præfatum altare ex marmore albo, sex pedes longum, latum tres. Notat insuper Edm. Le Blant (11) altare olim a frequentissimis visitatum peregrinis, qui illius lateribus solebant nomina sua insculpere; quorum haud pauca (tria supra nonaginta) diligenti opere collegit idem scriptor doctoque illustravit commentario (12). Hodiedum incolæ habet Minerva ad summum quadringentos (13), pertinetque ad circumscriptionem cui ab Araurio fluvio nomen (département de l'Hérault).

40 Ad reliquias quod spectat S. Præsulis, sequentia invenio in rescriptis Narbona nobiscum communicatis. Olim reliquiæ insignes S. Rustici servabantur in ecclesia metropolitana, eaque die S. Antistitis festo, nempe XXVI Octobris, fidelium venerationi exponebantur. Sæviente turbine Gallico sub finem sæculi præterlapsi, thecæ et reliquiaria sacrilege in ecclesia metropolitana S. Justi confracta et disturbata fuerunt, hodieque sacræ S. Rustici exuviæ promiscue jacent cum aliis sanctorum ossibus, nec alia ab aliis discerni possunt. Addit sacerdos, qui hæc mihi submitit exeunte anno 1862: Asserunt, parochum S. Justi, non ita pridem defunctum, alteri curato, qui præest ecclesiæ rurali, dedisse os brachiale S. Rustici. Cæterum monuit quoque nos R. D. Dumay nullas jam esse S. Viri reliquias de quarum, ut dici solet, authenticia constet; nec festum ejus in populo celebrari.

41 Olim ejus dies celebrabatur ritu duplici, ut efficitur ex Breviario Narbonensi III. et RR. DD. Caroli le Goux de la Berchère arch. et princ. Narb. (Parisiis 1709), ubi legitur: Die

Officium

(1) Sirmundus, Conc. Gall., tom. I, p. 128. — (2) Ibid., p. 151. — (3) Tom. VI, col. 10. — (4) Le Blant Pagellæ mss. — (5) Ibid. — (6) Mémoire sur l'autel de l'église de Minerve, par M. Edmond Le Blant. Paris. 1846. Vide Inscripti-

tions chrétiennes de la Gaule, tom. II, n° 609. — (5) Notitia Galliarum. — (8) Hist. de Languedoc, t. I, Probationes, col. 78. — (9) Ibid., col. 124. — (10) Mémoire, p. 5. — (11) Ibid., p. 6. — (12) Ibid., p. 8-50. — (13) Mémoire, p. 5.

AUCTOR
B. B.

A xxvi Octobris. In festo S. Rustici, Narbonensis episcopi. Duplex. *Lectiones II. Nocturni integras subjiciemus. Ex Commentario nostro; hic adscribimus Oratorem*: Da nobis, Domine, beati Rustici pontificis attolli suffragiis; ut qui in ecclesia tua a sacerdotalem adeptus est dignitatem, populo tuo, cui prae fuit, supernae laetitiae fructum obtineat. Per Dominum. *Postquam, s. n. appressa per concordatum an. 1801 sede archiepiscopali, Narbona Carcassonensi ecclesiae subditae fuit, ab initio duplex saltem Ordo divini officii edebatur pro dioecesi Carcassonensi. Prae manibus habeo Ordinem... juxta ritum ecclesiae Narbonensis pro anno Domini 1821, de mandato... DD. Arnoldi Ferdinandi de Laporte, episcopi Carcassonen. Notatur autem: 26 Oct. fer. 6. Rustici episc. Narb. «dupl.» col. «aur.» Similiter in Ordine DD. Josephi Juliani de S. Rome-Gualy ep. Carcassonen. juxta eundem ritum pro anno Domini 1826: 26 Oct. fer. 5. Rustici etc. ut supra. Eodem anno atque de mandato ejusdem praesulis editum est Breve Carcassonense, addita in titulo notatione sequenti: Hoc Breve ordinatum juxta Breviarii Carcassonensis ritum, commune tamen erit Breviariis ecclesiarum Mirapicensis, San-Papulensis et Electensis. Quae in hoc Breve sine ulla adnotatione adscribuntur, communia erunt; et tunc unusquisque ordinabit officium juxta Breviarii sui ritum. Si quaedam sint discrepantia, tunc adnotabuntur prima syllaba cujusque ecclesiae, hoc modo: Mir. designat Breviarium Mirapicense; S.-P. San-Papulense, EL. Electense. Porro praefatum Breve sic habet ad diem xxvi Octobris: fer. 5. Rustici episc. «Semid.» col. «alb.» oia de cni Pont. — S.-P. Rustici episc. «Semid.» col. «vir.» — EL. Rustici «dupl.-min.» col. «vir.» Ex his constat officium S. Rustici celebratum hactenus Narbonae ritu duplici, alibi ritu semiduplici vel duplici minori. Est mihi pariter ad manum Ordo divini officii sacrumque faciendi juxta rubricas Breviarii ac Missalis Carcassonensis, editus anno 1844, auctoritate rursus DD. Josephi de S. Rome-Gualy. In hoc notatur simpliciter: 26 Oct. Sabb. «Virid.» S. Rustici Ep. «Sem.» Ast ante fere decennium RR. DD. Henricus de Bonnechose episcopus Carcassonensis nunc archiepiscopus Rothomagensis et S. R. E. cardinalis assumpsit pro dioecesi sua Ritum Romanum, quocirca de ejusdem antistitis mandato edita fuere anno 1855 Officia propria dioecesis Carcassonensis juxta exemplar a S. R. congregatione revisum et correctum, et a SS. DD. NN. Pio PP. IX approbatum. In capite praemittitur Kalendarium perpetuum ad usum cleri civitatis atque integrae dioecesis Carcassonensis. Die 26 Octobris notatur: S. Evaristi, papae et Mart. «dupl. commem.» S. Rustici episc. conf. In officio illius diei reperitur nona Lectio sequens:*

Lectio et oratio ex novo Proprio Carcassonensi.

42 Rusticus in Gallia Narbonensi piissimis parentibus ortus est. Vix ad annos pubertatis pervenit, cum solitudinis amore captus, monachorum vitam amplexus est. Postea presbyter a Venerio Massiliensium episcopo ordinatur, tandemque ad sedem Narbonensem assumitur. Rusticus episcopus factus, plebem suam in fide et bonis moribus erudire quam

maxime curavit. Summa etiam erga exsules Afros ejus charitas enituit, quos Vandali, Africa devastata, e patriae finibus excedere et in Gallias transmigrare compulerant. Hos omnes paternis visceribus complexus est, re et consilio juxta salutisque eorum prospexit. Nam cum plures ex illis an ab arianis vel catholicis fuissent baptizati dubitarent, plerique etiam se sacro illo fonte lotos aliquando fuisse penitus ignorarent, hac de re pius Pastor anxius consuluit sanctum Leonem, qui ad ejus consulta respondit litteris per ejusdem archidiaconum Hermetem rescriptis; sicque animum ipse quem desponderat erexit. Rusticus unus est e quadraginta quatuor Galliarum episcopis Arelate congregatis, qui approbarunt epistolam sancti Leonis papae ad Flavianum; ad quos sanctus Leo rescripsit, gratulatus ipsis orthodoxam fidem, et nuntians Eutychen et Dioscorum fuisse damnatos in concilio Chalcedonensi. Si obitus sancti Rustici contigit eo die quo festum ejus notatur in martyrologiis, hac vigesima sexta die Octobris migravit ad Dominum. Quae in his, nostra opinione, vel minus accurata vel dubia E occurrunt, dicam in Annotatis ad Lectiones antiqui Breviarii Narbonensis, ad calcem hujus commentarii recitandas. Oratio, quae in hodierno Proprio Carcassonensi reperitur, sic habet: Tribue nobis, quaesumus, Domine, misericordiam tuam, intercedente beato Rustico pontifice; et quaecumque praecipis ut agamus, ipse adjuva ut implere possimus. Per Dominum. Haud parum diversa est ab altera, supra a nobis posita ex Breviario Narbonensi.

43 Observat Sollerius (1): Rusticus Narbonensis mere Usuardinus est, a nullo antiquiori aut aequali hodie (26 oct.) positus quod mirandum utique est, cum agatur de Praesule, qui suo tempore tanta sanctitatis et doctrinae laude claruit. Num forte inde ortum silentium, quod extremo vitae spatio, Rusticus nimium faverit Hermeti, cujus transitum a Biterrensi ad Narbonensem cathedram tam atro S. Hilarius papa notavit calculo? Adde Fridericum, quem frater ejus Theodoricus Visigothorum rex civitati Narbonensi, paulo post mortem S. Rustici expugnata anno scilicet 462, gubernatorem dederat, haud parum Hermeti fuisse infensum, sicut F et universim catholicis episcopis, utpote arianum (2). Unde facile fieri potuit, ut partim metu tum Friderici tum ipsius Theodorici regis, partim acerrimis S. Hilari papae litteris ducti vel deterriti, abstinerint clerus et populus Narbonensis Rusticum continuo post obitum (ut moris illa tempestate erat) sacris fastis inscribere; quod deinde lapsu annorum factum comperimus. Ut ut est; praeter Usuardum, nec Ado nec alius antiquiorum Martyrologorum ullus meminit S. Rustici. Quinimo in numerosissimis Auctariis Usuardi (a Sollerio nostro tam diligenter compulsis et excussis) ne vel semel S. Praesulis nomen signatur, idque non solum die 26 octobris, sed nec in totius anni decursu, rarissimo sane exemplo. Caeterum Usuardus paucis hisce verbis S. Antistitem celebrat: Civitate Narbona, sancti Rustici episcopi et confessoris. Atque ex eo Romanum martyrologium: Narbone sancti Rustici episcopi et

Memoria in martyrologiis Usuardino et Romano;

(1) Martyrologium Usuardi, 26 oct. — (2) Conf. Hist. de

Languedoc, tom. 1, p. 209.

confessoris,

AUCTORE
B. B.

confessoris, qui claruit temporibus Valentiniani et Leonis imperatorum. Valentinianus, hujus nominis tertius, imperavit in Occidente ab anno 424 ad annum 455; Leo, in Oriente successit Marciano, S. Pulcheriæ conjugii, anno 457; obiit anno 474. Itaque S. Rusticus maximam vitæ partem exegit vereque claruit sub Valentiniano III; non item sub Leone, cujus sub principatu non ultra quadriennium protraxit diem. Rectius itaque diceretur claruisse sub Valentiniano, Theodosio juniore (hic imperavit ab anno 408 ad an. 450) et Marciano (ab an. 450 ad an. 457 (1)). Notat in martyrologio Romanum Baronius hoc loco: De eodem Usuardus. Ad hunc tunc (conf. n. 14) monachum scripsit S. Hieronymus egregiam epistolam de vivendi forma... Factus autem episcopus pervenit usque ad tempora sancti Leonis papæ, qui ad eum dedit epistolam decretalem... itemque ad ipsum aliosque Galliarum episcopos epistolam alteram. Unde recte Sollierius ubi supra: Notatio Baronii paucis indicat quæcumque circa vitam ejus aut gesta observari debent ex Hieronymi et Leonis epistolis. Nec quidquam ultra memorat Catellus, Inscriptionem adducens, quæ multorum eruditorum ingenia exercuit, alibi a nobis de integro examinandam. Fidem a decessore datam solvimus in præsentis Commentario § I.

Catalogo Petri
de Natalibus,
Saussayo etc;

44 Petrus de Natalibus confirmat dicta Sollierii, quod ad silentium antiquorum spectat de S. Rustico. Sic enim habet libro XI, capite ultimo: Rusticus episcopus eodem die (VII Kal. Novembris) dormivit in civitate Narbona. In fronte præfati capitis ultimi, monet auctor plures sanctos existere, de quorum vita vel gestis nihil penitus potuit invenire, nisi eorum solum nomina et dies festivitatum; et nihil ultra, nisi de paucis, inquit, de quibus etiam loca in quibus passi sunt vel sine martyrio decesserunt conscripta reperi ex martyrologio videlicet Hieronymi, Usuardi vel Adonis. Et idcirco... in fine præsentis operis hoc unico capitulo ea... recolligere curavi. Ita Petrus de Natalibus. More suo Saussaius longum verbosumque texuit encomium (2): Narbonæ S. Rustici episcopi et confessoris. Qui Massiliensis presbyter, ob præclara gratiæ quibus fulgebat testimonia, ad hujus metropolitici sedis, orbatæ Hilarii discessu, gubernacula evocatus, præcepta quibus S. Hieronymus ipsum ante sacerdotium, cum monasticon coleret, instruxerat egregia tenens, omni religione et sapientia ecclesiam illam direxit; cujus basilicam exustam antea, insigni fabrica restituit. Nec murorum tantum, sed morum magis sollicitus clerum in disciplina, populum in observantia pietatis et justitiæ continuit. Multoque honore a summo pontifice Leone I salutatus, rescriptis apostolicis ad se directis super consultatione sua, cum congrua responsa recepisset, ipsaque ceu cælestia oracula omni sollicitudine usui demandasset, episcopalium virtutum laude nobilis, sancteque actis in omni administratione præclarus, boni pastoris, cujus

partes undequaque expleverat, præmium a Domino percepit. Memoratur et ei cardinalis de die in martyrologio Parisiensis Tom Caroli de Cay-Noailles; Autissiodorensi RR. DD. Vaseu de Rochellus; in Ebroicensi RR. DD. Petri nte Xeris accouchart. Hujus verba, utpote præ cærtio, Narbonæ rata et concisa, adscribimus. : festi Hiero-sancti Rustici episcopi, qui ex bea. Vixus et nymi consilio cœnobiticam vitam ampli. Vix en as-postea ad ecclesiæ Narbonensis regim. m Mi-gu-sumptus, eximiæ doctrinæ et pietatis a. Mi-¹⁰menta præbuit, cumque de munere abdicand. io apud Leonem magnum egisset, hoc ab ipso responsum tulit: Permanendum est in opere credito et labore suscepto. Denique Castellanus in martyrologio universali verba Romani recitat sed in gallicum versa. Adalbertus Müllerus in recenti kalendario generali asserit S. Rusticum ordinatum fuisse presbyterum a Proculo Massiliensi episcopo (3).

45 De ordinatione S. Rustici non eadem ab omnibus traduntur. Alii alium ponunt episcopum, qui presbyteratum illi contulerit. Müllerus Proculum diserte nominat; in Lectione novi Proprii Carcassoniensis Venerius designatur: Presbyter a Venerio, episcopo Massiliensi ordinatur. n. 42. In vetere Breviario Narbonensi (cujus Lectiones mox subdam) nihil de ordinatore episcopo dicitur. Non est verisimile S. Rusticum a Venerio sacerdotii honore fuisse insignitum, sequentes ob rationes: 1° Venerius cathedram Massiliensem probabilius tantum conscendit anno 428 (4) quo tempore, ut ex dictis § I elucet, S. Rusticus jam ad episcopatum Narbonensem promotus erat. 2° In majori Inscriptione S. Rusticus legitur Episcopi Veneri... compresbyter ecclesiæ Massiliensis, quod obvio sensu intelligendum videtur, utrumque in eodem sacerdotii gradu aliquamdiu simul constituisse; nec proinde Venerius Rusticum ordinare potuit. Nihil vero obstat quominus id præstiterit Proculus, qui sedit Massiliæ saltem ab anno 381 ad annum 418 et probabilius ad annum usque 426 (5), et laudatur a S. Hieronymo in epistola: Habes istic sanctissimum et doctissimum pontificem Proculum etc. Favet huic sententiæ, quod, nostra opinione, S. Rusticus monasticæ disciplinæ operam dederit Massiliæ in S. Victoris cœnobio; cum tamen hac de re controversia est, aliis Lerinense aliis Tolosanum præferentibus monasterium; sequitur certo statui non posse, an Massiliæ an alibi ad presbyteratus honorem Rusticus fuerit elevatus. Quapropter eruditi passim prætermittunt definire quis episcopus hunc illi ordinem contulerit. Itaque mihi probabile est, fuisse Proculum; vix non certum, esse alium a Venerio.

a quo ep̃po
Rusticus fu-
rit ordinatu-
presbyter.

(1) Art. de Vérifier les Dates, p. 354 et seqq. — (2) Martyrologium Gallicanum 26 oct. — (3) Allgemeines Martyrologium, oder vollständiger Heiligenkalender der katholischen

Kirche 26 oct. Regensburg. 1860. — (4) Gallia Christ., tom. I, col. 651-53. — (5) Ibid.

A § VI. Brevis notitia provinciae, civitatis et sedis Narbonensis. Lectiones ex antiquo breviario Narbonensi de S. Rustico.

Notitia provinciae Narbonensis,

Scribit Hadrianus Valesius (1): Galliae Narbonensi nomen dedit « Narbo, » vulgo « Narbonne, » urbs vetus et illustris Volcarum Tectosagum, quo Porcio Marcioque Coss. deducta est colonia Romana... anno Urbis conditæ DCXXXVI; prima omnium in Gallia, post triennium quam Carthago extra Italiam prima deducta fuerat. Quapropter quando Gallias primum partitus Julius Cæsar in provincias est, tres tantum nominantur: Lugdunensis, Belgica et Aquitanica, quæ tunc Galliarum nomine significabantur, exclusa Narbonensi, quia pridem Romanorum erat ac Romanis tributa provinciis (2); Gallicis accensita fuit ab Augusto (3). Circiter annum 374, certe non ante annum 370, secta bifariam est; scilicet in primam et secundam (4). Primæ Narbonensis

B metropolis remansit Narbo Martius, secundæ autem Narbonensis metropolitana dignitas transiit ad Aquas Sextias (5). Postremo antiqua provincia seu Gallia Narbonensis, quæ usque ad medium circiter sæculum quintum una fuerat, in provincias quinque distracta est: Narbonensem primam, cujus caput Narbo, Narbonensem secundam seu Aquisextiensem, Viennensem, Aquas Graias et Alpes Maritimas (6). Ex his apparet extensus antiquitus valde fuisse limites Galliae Braccatæ seu Narbonensis, quam sic describit Plinius (7); Narbonensis provincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari alluitur, Braccata antea dicta, amne Varo ab Italia (Leguria) discreta Alpiumque vel saluberrimis Romano imperio jugis; a reliqua vero Gallia latere septentrionali, montibus Gebenna et Jura. Agrorum cultu, virorum morumque dignatione, amplitudine opum, nulli provinciarum postferenda; breviterque Italia verius quam provincia... Oppida: Illeberis (Colioure...) Narbo Martius, Decumanorum colonia, XII m. pass. a mari distans etc. Et Pomponius Mela, ubi de Gallia Narbonensi agit (8): Pars nostro mari apposita (fuit aliquando Braccata, nunc Narbonensis) est magis culta et magis consita ideoque etiam lætior. Urbium quas habet opulentissimæ sunt: Vasio Voconiorum, Vienna Allobrogum. Avenio Cavarum etc. Sed attestat omnes Atacinarum Decumanorumque colonia, unde olim his terris auxilium fuit, nunc et nomen et decus est, Narbo Martius. Labentibus sæculis Narbonensis prima vocata est etiam Septimania, Gothia, quæ, ut habet Hadrianus Valesius (9), et Linguadokium. Et quidem ab Apollinari Sidonio aliisque sequentibus v. g. Gregorio Turonensi, Carolo Magno etc. Septimania dicitur, non a septem provinciis, ut opinatur Scaligerus, sed, inquit laudatus Valesius, quod primus

animadverti, a numero civitatum Narboni metropoli attributarum atque subjectarum. Erant autem septem: nimirum Tolosa, Biterra, Nemausus, Agatha, Magalona, Luteva, Ucecia. Huic sententiæ satis accedunt historiae Occitaniæ scriptores (10). Prosequitur Valesius: Septimania sæpe et Gothia est appellata, propterea quod jam inde a Theodorico juniore et Eurico principibus, Gothi occiduis per annos circiter CCL seu Visigothorum regibus in Hispania dominantibus paruit. Addit paulo infra: Quoniam (sicut antiquitus Galliae universæ in Braccatam et Comatam) olim totum Franciæ regnum in provincias linguæ « ouy » et linguæ « oc » dividebatur (de « langue-d'ouy » et de « langue-d'oc. ») provinciæ Narbonensi sive Septimaniæ aut Gothiæ, quæ una ex linguæ « oc » provinciis erat, nomen « Linguadokii » remansit, « Languedoc... » Hæc autem divisio Franciæ facta est (sæculo XII exeunte) in duas linguas, quod Vasiones, « Gothi » sive « Septimani, » Provinciales, Delphinates aliique linguæ tortæ populi, sed præcipue « Gothi » pro « ita » vel « utique » oc dicere consueverant id est « hoc; » cæteri Franciæ incolæ ouy. Concordant historiographi Occitaniæ (11). Gothorum regibus diu paruit Septimania, usque ad initia sæculi VIII. At interempto Roderico (ultimo Visigothorum rege) anno 712, Sarracenorum armis Narbona occupatur sub annum 719 usque ad annum 759, quo, faventibus Gothiis, urbs (Narbona) tradita est Pipino regi Francorum, et sic tota Septimaniæ provincia cessit Galliae coronæ (12).

47 Urbs, provinciæ ab antiquo caput, vario nomine designata legitur. Narbo, Narbo Martius sive a Marte cognomine deducto, ut plures existimant, sive potius a martia decima legione: Narbo enim « Decumanorum colonia » erat; et populi Narbonenses dicti sunt « Decumani » a militibus decimæ legionis, Julii Cæsaris jussu eo deductis; sicut etiam a Julio « Colonia Julia » dicta est Narbona, ut videre est apud Scaligerum et Sirmundum (13). Vocatur quoque Civitas Atacinarum, quod ad Fluvium Atacem (vulgo Aude) sit posita; hodie communiter dicitur Narbona, gallice Narbonne. Atque hæc de variis urbis nominibus. Antiquissimam esse civitatem ex dictis hactenus apparet luculenter. Magnitudinem et opes testantur Plinius et Mela. Straboni et Stephano celebre emporium est. Augusto in tantum devota erat, ut triennio ante ejus mortem, aram imperatori dedicaverit (14). Igne consumptam Antoninus Pius suis restituit sumptibus, ut fidem faciunt binæ inscriptiones anni 145. Tanto Romanis fuit in pretio hæc civitas, ut proconsulum sede illam decoraverint, missis etiam prætoribus, qui toti provinciæ jus dicerent; tanta scholarum ejus celebritas, ut in his duo Constantini imperatoris filii ex fratre nepotes Rhetoricæ studuerint etc. (15). Magnificis extollitur laudibus ab Ausonio, Burdigalis oriundo, sui ævi (floruit toto fere sæculo quarto) poetarum facile princeps,

(1) Notitia Galliarum, verbo: Narbo Martius. — (2) Orlendius. Orbis sacer et profanus, tom. I, p. 403 et 422. Florentiæ, 1728. — (3) Ibid., p. 403 et 423. — (4) Histoire de Languedoc, tom. I, p. 147. Walkenaër, Géographie ancienne de la Gaule, tom. II, p. 370. Paris, 1859. — (5) Orlendius, p. 426. — (6) Gallia Christiana, tom. VI, p. 2. — (7) Hist. nat., lib. III. Apud Harduinum, tom. I, p. 143. In-fol. — (8) Lib. II,

cap. v, p. 196. Lugduni Batav., 1782. — (9) Notitia Galliarum, verbo: Septimania. — (10) Hist. de Languedoc, tom. I, p. 213. — (11) Ibid., p. 584. — (12) Gallia Christiana, tom. VI, p. 2. — (13) Ibid., p. 1. Item Valesius, Notitia Gall. — (14) Expilly, Dictionnaire de géographie. — (15) Gallia Christ., tom. VI, p. 2.

AUCTORE
B. B.

Carmine xiii de claris urbibus sic canente (1) :
Nec tu, Martie Narbo, silebere : nomine
cujus
Fusa per immensum quondam provincia
regnum,
Obtinuit multos dominandi jure colonos.
. . . . . Tu Gallia prima Togati
Nominis attollis latio proconsule fascēs.
Quis memoret portusque tuos, montesque
lacusque?
Quis populos vario discrimine vestis et
oris?....
Te maris Eoi merces et Iberica ditant
Æquora : te classes Lybici Siculique pro-
fundi :
Et quidquid vario per flumina perfreta cursu
Advehitur, toto tibi navigat orbe *κατάπλους*
(appulsurum).

*Nec minora cecinit sæculo sequenti Sidonius
Apollinaris carmine xxiii (hendecasyllabo), quod
Narbo inscribitur, ubi inter alia plurima (longum
namque est carmen) encomia* (2) :

B

Salve, Narbo, potens salubritate
Urbe et rure simul bonus videri,
Muris, civibus, ambitu, tabernis,
Portis, porticibus, foro, theatro,
Delubris, capitoliis, monetis,
Thermis, arcubus, horreis, macellis,
Pratis, fontibus, insulis, salinis,
Stagnis, flumine, merce, ponte, ponto.

*Hæc scripta post expugnatam occupatamque a
Gothis Narbonam, liquet tum ex ætate Sidonii,
qui natus erat Lugduni anno circiter 430, tum
ex his quæ paulo infra subjiciuntur :*

Sed per semirutas superbus arces
Ostendens veteris decus duelli,
Quassatos geris ictibus molares,
Laudandis pretiosior ruinis.
Sint urbes aliæ situ minaces,
Quas vires humiles per alta condunt,
Et per præcípites locata cristas
Nunquam mœnia cæsa gloriantur :
Tu pulsate places, fidemque fortem
Oppugnatio passa publicavit.

Unde merito Cluverius (3) : Martius Narbo...
magnifica quondam urbs, nunc munimine
maxime clara. Anno 413 ab Ataulpho, Visigo-
thorum rege, capta, sed brevi post imperatori
C Honorio restituta; a Theodorico, altero Visigo-
thorum principe, anno 436 frustra obsessa, tan-
dem in eorum manus venit anno 462, paulo
proinde post obitum S. Rustici. Circa annum 719
a Sarracenis expugnata, erepta eis fuit a Pipino
brevi, anno Christi 759, obsidionis septimo (4).
Exinde lapsu temporis Septimaniæ ducibus
seu Gothiæ marchionibus Narbona civitas sub-
jacuit, comitibusque Tolosanis eorum succes-
soribus, qui et ducum Narbonæ titulo gloria-
bantur, sub quibus Vicecomites longo ordine
rectores habuit et urbis dynastas, donec Gasto
Fuxensis, Johannis Fuxensis ex Maria Aure-
lianensi conjuge filius, et Ludovici XII Fran-
ciæ regis ex sorore nepos, hanc urbem ejus-
que dominium regi avunculo cessit pro aliis
terris, conventionefacta 19 novembris an. 1507.

Sicque tandem Gallicæ coronæ perpetuo ad-
D juncta est (5). Ad nostra propius accedendo
tempora, sic describitur Narbona apud Bau-
drandum (6) : Urbs est ampla et munita Galliæ.
in Occitania provincia, juxta ramum Atacis
fluvii, manu ductum alias a Romanis et « la
Robine » dictum. Anno 1789 incolas numera-
bat 8528; nunc præter propter 11,000 (7).
Quantum mutatus ab illo Narbone!

48 Origo ecclesiæ Narbonensis, ut et plerum-
que in aliis Galliarum ecclesiis usu venit, vario
a variis tempore constituitur. Primus ejus an-
tistes in catalogis signatur S. Paulus. Constans
vero, teste Gallia Christiana (8), hujus eccle-
siæ traditio est, quam indubitata vellemus,
eum esse Paulum Sergium proconsulem, qui
ad fidem conversus Cypro Romam, indeque
Narbonam venerit. Sane Usuardus et Ado
Viennensis missionem Pauli ab apostolis, eju-
sque ad urbem Narbonam appulsum, tam-
quam rem in Galliis Narbonensi ac Viennensi
certam et exploratam martyrologiis suis ix sæ-
culo consignarunt; sed eundem fuisse ac Ser-
gium Paulum ab Apostolo ad fidem conversum
id tantum probabile scripserunt. Quæ, utpote
non omni ex parte satis accurata, asterisco in-
digent. Observat ad diem xii Dec. in Usuardum
(quo die iste S. Pauli meminit, Ado vero aliique
omnes xii Martii) Sollerius : Licet signatas ab
Adone Kalendas deserat, ejus opinionem, quæ
ix sæculo obtinebat de primis in Gallia evan-
gelii prædicatoribus ad apostolorum tempora
reducendis, omnino amplexus est Usuardus,
id prudenter omittens, quo Viennensis (Ado)
Paulum Narbonensem indicat « eundem ipsum
fuisse Sergium Paulum proconsulem » (9).
Quibus ex verbis videtur Sollerius existimasse,
Paulum Narbonensem Adoni eundem absque
dubio fuisse ac Sergium proconsulem. Quod si
hæc ejus fuerit mens, ipse etiam Sollerius non-
nihil est emendandus. Itaque asserunt tum
Usuardus, tum Ado, S. Paulum ab apostolis in
Galias missum; additque in libello de festivi-
tatibus Ado : Tradunt (nec proinde asserit) eum-
dem ipsum fuisse Sergium Paulum etc. Rever-
tor ad Galliam Christianam loc. cit. : Et certe
traditio illa, tametsi constans et vetus in ec-
clesia Narbonensi, conjectura solummodo
niti, verisimilitudine autem carere visa est
pluribus, Tillemontio maxime, Baillet aliis-
que viris eruditis, quorum sententia est,
Paulum et alios viros apostolicos in Gallias
missos... medio tantum sæculo tertio adve-
nisse, anno scilicet 251 vel 252 sub Decii con-
sulatu etc. Opus non est hæc diligentius hoc
loco expendere, cum alias a nobis id præstitum
sit (10).

49 Hoc certum, sedem Narbonensem antiquis-
simis Galliarum ecclesiis annumerandam, et
vix non reliquis omnibus dignitate præcelluisse.
Primæ sedis dignitatem in prima Narbonensi
merito sibi Narbo vindicavit, donec ab Arela-
tensi metropolitano, sua urbe titulis sæculari-
bus aucta, ipsius jura pervasa sunt, ac brevi
sunt eidem restituta (11). Additur ibidem : Pa-

sedis antiquis-
simæ,

E

F

et metropoliti-
cæ;

(1) Migne, Patrologia lat. tom. XIX, col. 871. — (2) Ibi-
dem, tom. LVIII, col. 751. — (3) Introductio in univer-
sam geographiam, p. 65. Trajecti ad Rhenum, 1701. —
(4) Expilly, Dictionnaire des Gaules et de la France. —
(5) Gallia Christ., tom. VI, p. 2 et 5. — (6) Novum Lexicon
Geographicum, p. 509. Isenaci (Eysenach in Thuringia), 1677.

— (7) Guibert, Dictionnaire géographique. Paris, 1850. —
(8) Tom. VI, col. 5. — (9) Conf. Henschenium, Act. SS., t. III
Martii, p. 372 et seq. — (10) Vide Acta S. Florentini Trevi-
rensis, tom. VIII Octob., item Acta S. Salomæ, t. IX Oct.
— (11) Gallia Christ., t. VI, p. 5.

A ruisse vero sub Gothis regibus ecclesiam Narbonensem Toletanis archiepiscopis, quidam voluerunt. Atque ita diserte statuit Orlendius (1), asserens usque ad finem septimi sæculi et initium octavi provinciam Narbonensem I a Gallis avulsam, Hispaniis adscriptam fuisse; idque probatum censet ex eo quod metropolitæ Narbonenses conciliis in Hispania celebratis interfuerint, quod utique ex subscriptionibus liquido efficitur. Reponit Gallia Christiana ubi supra : Sed contrarium (scilicet subjectam non fuisse) evincit concilium Toletanum vi anni 638. Huic enim præsedit Selva Narbonensis archiepiscopus jure antiquitatis, supra Braccarensem, Hispalensem, et ipsum Toletanum, qui eidem interfuerunt. Consentiant scriptores historiæ Occitanix (2). Confirmatur ex epistola Innocentii III ad Petrum Compostellanum : Nec ex eo probatur, inquit præfatus pontifex, ad Braccarensem metropolim pertinere, quia interfuerunt concilio Braccarensi, cum constet Narbonensem per multa tempora venisse ad concilium Toletanum, nec tamen Toletana metropolis aliquid juris habet in ecclesia Narbonensi : sed mandato regum illa fiebant, quod magis violentum quam justum præsumitur extitisse. Nec amplius probatur ex Urbani II rescripto (an. 1088), quo pontifex Bernardo Toletano primum totius Hispaniæ et Galliæ Gothicæ seu Occitanix concedit : nam continuo reclamarunt metropolitæ Tarraconensis et Narbonensis. Quare idem Urbanus Bernardum constituit suum per Hispaniam et provinciam Narbonensem legatum, ac siquidem paruerunt archiepiscopi, id certe non ratione primatiæ Bernardi fecerunt, sed ratione legationis (3). Similiter non putem quemquam adhuc esse, qui admittat Narbonensem ecclesiam Bituricensi sæculo ix subditam fuisse. Infirmæ valde et exiles sunt rationes in hanc sententiam adhibitæ a viro cæteroquin docto et erudito, Petro de Marca (4). Itaque (verbis denuo utor Galliæ Christianæ) Narbonensis ecclesia ab omni semper alia jurisdictione libera, suam libere in varias pro varietate temporum ecclesias exercuit, non solum in Septimania, verum et in Hispaniæ Marca, quæ dioceses quatuor complectebatur : Barcinonensem, Gerundensem, Urgellensem et Ausonensem (de hac vide supra in actis SS. Luciani Marci et Socc.). Cum enim post urbem Tarraconam a Sarracenis deletam, pro disciplina eorum temporum, ecclesiæ huic metropoli subjectæ ad metropolitanorum viciniorum transiissent jurisdictionem, Urgellensis cum ceteris in ea parte Tarraconensis provinciæ positæ, quam Franci occupaverant, sub potestatem archiepiscopi Narbonensis devenit, permansitque usque ad finem sæculi undecimi. Denique Narbonensi metropoli, cujus antistes præses natus erat comitiorum Occitanix, suffraganeæ erant sæculo præterlapso undecim : S. Pontii Tomeriarum, Electensis, Biterrensis, Agathensis, Nemausensis, Alesiensis, Magalonnensis seu Monspeliensis, Carcassonensis, Lutetensis, Uceticensis et Helenensis. Ultimus sedem illam, tot tantisque nominibus claram,

tenuit Arturus de Dillon, Narbonam Tolosa translatus. Nam anno 1801 per concordatum suppressa a Pio VII fuit cathedra Narbonensis, titulusque unitus Tolosanæ, cujus metropolita proinde Tolosanus et Narbonensis inscribitur. R. D. Arturus ex iis est, qui sedem resignare noluerunt; obiit patria extorris tempore, ut dici solet, emigrationis (5).

49 Ex dictis § I, hujus commentarii efficitur S. Rusticum exustæ dudum novam eodemque in loco substituisse basilicam, cujus hodiedum adhuc dicitur in horto palatii, quondam archiepiscopalis (quod nunc prætorium est) cerni turris et fragmen columnæ (Conf. n. 11.) sicut et pars frontis cum Inscriptione. Aedes a S. Rustico condita perstitit usque ad exiens sæculum xiii. Scilicet jacta fuere fundamenta hodiernæ ecclesiæ S. Justi (olim metropolis) die 13 Aprilis 1275; chorus et sacella ambientia absoluta noscuntur anno 1332; opus præclaræ utique structuræ. RR. DD. archiepiscopus Le Goux de la Berchère anno 1708 quadratum posuit navi ædificandæ; at deficiente pecunia, cæptam fabricam prosequi non licuit; anno 1772 rursus de reassumendo ædificio cogitavit serio archiepiscopus RR. DD. de Boveau, verum eodem fato eundemque ob causam. Parietes ad altitudinem fenestrarum perducti hærent; cæterum nova hæc fabrica alterius omnino structuræ seu styli est ac chorus. Atque hæc est ecclesia passim S. Justi dicta; de qua Gallia Christiana : Civitatem exornat metropolitanarum templum B. M. et SS. martyribus Justo et Pastori dicatum, opus stupendæ magnificentiæ, sacellis elegantibus, variisque picturis decoratum (6). Ad præsentem quod spectat ædificii statum, sic mihi rescriptum Narbona est : Ipsa ecclesiæ metropolitæ navis (quæ cæteroquin rectius vocaretur chorus templi, ut dici solet, Gothici, haud multum dissimilis ab Ambianensi et Rhemensi) per turbinem exeuntis sæculi xvi intacta permansit; sed omnia fere monumenta destructa, nempe sepulchra episcoporum, et Philippi III cognomento Audacis, francorum regis, egregii singula operis; sanctorum reliquiæ combustæ, raptis auro lapidibusque pretiosis, quibus ornabantur; altaria eversa, excepto majori, cui insedit meretricia dea rationis; organa similiter servata, quod usui forent agendis decadibus (sic dicebantur, ut notum est, festa novi et impii ritus, substituta sanctis Ecclesiæ festivitatibus); servata quoque est insignis statua B. Virginis, donum RR. DD. Francisci de Conzie, archiepiscopi Narbonensis (obiit anno 1432); item fragmenta nonnulla ossium S. Sergii; duo calices antiqui; evangeliarium, quod dono dederat Carolus Magnus; duo missalia, reliquiarium ex ligno cedrino. Acta capitularia S. Justi, S. Pauli, et S. Sebastiani, Carcassum fuere translata, jussu magistratus civilis. Ita R. D. Dumaij, addens se hæc didicisse ab egregio presbytero Narbonensi, quem, ut quæsitis nostris aptius satisfaceret, convenit. Laudat. loc. cit. Gallia Christiana vas sacrum (vulgo ostensorium) pro exponendo SS. Sacramento, quod tanti, inquit, ponderis est, ut a paucioribus nequeat quam ab octo sacerdoti-

AUCTORE
B. B.

ac demum ecclesiæ.

(1) Orbis sacer. et profanus, t. I, p. 426. — (2) Histoire de Languedoc, t. I, p. 359. — (3) Gallia Christiana, tom. VI, p. 3. — (4) Vide Histoire de Languedoc, tom. I, p. 450 et 731.

Octobris. Tomus XI.

— (5) Moroni, Dizionario, voce : Narbona. — Notizie (vulgo Cracas) per l'anno MDCCCLV. — (6) Tom. VI, p. 4.

* AUCTORE
B. B.

bus gestari. Rebus in Gallia turbatis circa finem sæculi præteriti, eadem sors pretiosissimæ huic hierothecæ fuit, quæ aliis innumeris : nempe disparuit, nec hactenus reperta, nec deinceps verosimiliter reperiunda. Contendunt senes, qui illam viderant, tantæ fuisse claritatis, ut ipsum solis jubar obscuraret splendore margaritarum. Altera nunc habetur, sed priori non comparanda. Unde etiam seniores, cum primum novam conspicerent hierothecam, illacrymabantur; ut quondam plurimi de sacerdotibus et levitis et principes patrum et seniores, qui viderant templum prius (Salomonis) cum fundatum esset, et hoc templum in oculis eorum, flebant voce magna*.

*I Est. cap. 1,
v. 12.

a LECTIONES EX BREVIARIO NARBONENSI a.

IN II NOCTURNO. LECTIO IV. Rusticus episcopi Bonosi filius, episcopi Aratoris ex sorore nepos, episcopi Venerii socius in monasterio, compresbyter ecclesiæ Massiliensis, is videtur b esse cui sanctus Hieronymus egregiam rescripsit epistolam, in qua ait eum habere B matrem religiosam, multorum annorum viduam, quæ aluit, quæ erudit infantem, ac post studia Galliarum, misit Romam. Eum sanctus Hieronymus hortatur in eadem epistola, ut exemplo sancti Joannis Baptistæ, qui et sanctam habuit matrem, pontificisque filius erat, in domo parentum cum periculo non maneat; subjiciatque se quotidianis monitis sancti doctissimique Massiliensis episcopi Proculi : et sectetur vestigia sancti Exuperii Tolosæ episcopi, cæterorumque huic similium quos sacerdotium et humiliores facit et pauperes c. LECTIO V. Consiliis Hieronymi morem gerens Rusticus, sic vixit in monasterio d, ut clericus esse meruerit, ac postea anno circiter quadringentesimo vigesimo septimo e in Narbonensem episcopum fuerit consecratus. Anno episcopatus sui decimo quinto, instaurationem Narbonensis ecclesiæ, dudum exustæ, suscepit, et in ea ædificanda quatuor consumpsit annos f. Interfuit concilio Arelatensi tertio, in quo compositum est Fausti Lirinensis abbatis cum Theodoro episcopo Foro-Julienensi de jurisdictione dissidium g. Epistolæ synodicæ ad sanctum Leonem ab episcopis Gallicanis contra Eutychem rescriptæ subscripsit h. Primus i nominatur inter Gallicanos episcopos ad quos idem summus Pontifex misit exemplarsententiæ adversus Dioscorum et Eutychem in concilio Chalcedonensi prolata. LECTIO VI. Cum gravia scandala passim emergerent, dubiaque multa ad disciplinam ecclesiæ pertinentia suborta essent, sedem apostolicam consuluit, missis ad sanctum Leonem epistolis k, quibus significavit vacationem ab episcopatus laboribus peroptare se et malle in silentio atque otio vitam degere. Cui sanctus Leo per litteras animos addidit, eumque spe cælestis adjutorii communivit, simulque propositis dubiis respondit : Sabinianum vero et Leonem l presbyteros qui se Rustici judicio subduxerant, ejus reliquit moderamini. Anno episcopatus sui trigesimo Rusticus altare marmoreum ecclesiæ Minervensis m tunc intra Narbonensis, nunc intra San Pontianæ diocesis fines sitæ, consecravit, ut testatur vetus inscriptio huic altari insculpta. Tandem

quadriennio post n, meritis plenus, abiit ad Dominum o. LECTIO sancti Evangelii secundum Joannem, cap. 10. In illo tempore, dixit Jesus quibusdam ex Pharisæis : Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem, et qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem et dimittit oves. Et reliqua.

2 Homilia S. Leonis papæ. Ep. 2, al. 92. Ad Rusticum Narbonensem episcopum. LECT. VII. Dicente Domino : Beatus qui perseveraverit usque in finem : unde beata erit perseverantia nisi de virtute patientiæ? Nam secundum apostolicam prædicationem : omnes qui voluerint in Christo pie vivere, persecutionem patientur. Quæ non in eo tantum computanda est, quod contra christianam pietatem, aut ferro, aut ignibus agitur, aut quibuscumque suppliciis : cum persecutionum sævitiam suppleant, et morum dissimilitudines, et contumaciæ inobedientium, et malignarum tela linguarum : quibus conflictationibus cum omnia semper membra pulsantur, et nulla E piorum portio a tentatione sit libera, ita ut periculis nec otia careant, nec labores : quis inter fluctus maris navim diriget, si gubernator abscedat? Quis ab insidiis luporum oves custodiet, si pastoris cura non vigilet? Quis denique latronibus obsistet et furibus, si speculatorem in prospectu explorationis locatum, ab intentione sollicitudinis amor quietis abducatur? LECT. VIII. Permanendum est ergo in opere credito, et in labore suscepto. Constanter tenenda est justitia et benigne præstanda clementia. Odio habeantur peccata, non homines. Corripiantur tumidi; tollerentur infirmi : et quod in peccatis severius castigari necesse est, non sævientis plectatur animo, sed medentis. At si vehementior tribulatio incubuerit, non ita expavescamus, quasi ulli adversitati propriis viribus resistendo, cum et consilium nostrum, et fortitudo sit Christus, ac sine quo nihil possumus, per ipsum cuncta possimus. Qui confirmans prædicatores Evangelii, et sacramentorum ministros : Ecce ego, inquit, vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Et iterum : Hæc, inquit, locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis, in hoc tamen mundo tribulationem habebitis : sed bono animo estote, quia ego vici mundum. Quæ pollicitationes quia sine dubio manifestæ sunt, nullis debemus scandalis infirmari, ne electioni Dei videamur ingrati, cujus tam potentia sunt adjutoria, quam vera promissa. ORATIO. Da nobis, Domine, beati Rustici pontificis attolli suffragiis : ut qui in Ecclesia tua sacerdotalem adeptus est dignitatem; populo tuo, cui præfuit, supernæ lætitiæ jucunditatem obtineat. Per Dominum.

ANNOTATA.

a Lektionen istæ desumptæ sunt ex Breviario Narbonensi illustrissimi et RR. DD. Caroli le Goux de la Berchère, archiepiscopi et principis Narbonensis. Impressum fuit Parisiis apud J. B. Coignard MDCCIX. Notatur officium : Die xxvi Octobris. In festo S. Rustici, Narbonensis episcopi. Duplex.

b Is videtur. Diximus n. 12 non videri dubium

A *bium quin epistola S. Hieronymi scripta sit ad S. Rusticum postea episcopum Narbonensem.*

c *Conf. n. 35, ubi compendiose exhibemus vitam S. Præsulis, ex certis monumentis adornatam.*

d *De Monasterio, in quo regularem disciplinam professus S. Rusticus est, multis egimus n. 14.*

e *Hunc eundem annum consecrationi S. Rustici asseruimus ex Inscriptione Narbonensi contra Baluzium.*

f *Confer § I ubi enucleate tractamus de annis ædificatæ a S. Rustico basilicæ.*

g *Vide n. 30.*

h *Conf. n. 29.*

i *Consule Comm. n. 29.*

k *Concordant hæc cum dictis nostris nn. 23 et seq. ubi inquirimus quo tempore S. Rusticus ad S. Leonem scripserit ab eoque responsum tulerit ad inquisitiones suas. In recenti Proprio Carcassonensi (vide n. 41.) aliud habetur; scilicet S. Leonis epistola refertur ad annos, quibus vastata a Wandalis Africa fuit an. 442-444. Nos probabilius litteras illas innectimus anno circiter 458.*

l *Vide n. 20.*

m *De hoc altari diximus n. 39.*

n *De anno obitus S. Rustici, vide n. 37.*

o *Adscribimus has Lectiones quia epistola S. Leonis ad S. Præsulem nostrum data est.*

DE S. ALORO SEU ALLORO,

EPISCOPO CONFESSORE CORISOPITI IN BRITANNIA MINORI,

B

SYLLOGE.

E

V. D. B.

§ unicus. Cultus. Primi episcopi Corisopitenses. Ætas S. Alori.

AD FINEM
SÆCULI V.
Præter S. Alorum memorantur hodie in lectionibus Corisopitensibus SS. Gueneganus, Menulphus et Alanus.

Licet in Officiis propriis sanctorum Corisopitensis diœcesis, quæ licentia Romani pontificis anno 1852 edidit Reverendissimus Vir Josephus Maria Graveran, hac die unus S. Alorus seu Allorus, Corisopitensis episcopus et confessor, celebrari videatur, reapse tamen memoria fit plurium aliorum præsulum, qui Corisopiti sedisse traduntur, nempe beati Guenegani, cujus proximus successor S. Alorus habetur, deinde S. Menulphi et maxime S. Alani. De S. Menulfo dictum jam est in Actis ad diem 12 julii; ubi lapsum, vix credibilem, Sollerii (1) corrige: quod enim Oximorum provincia illic legitur eaque repræsentat partem Normandiæ, vulgo Hièmes, negavit bonus scriptor S. Menulfum Corisopitensem episcopum fuisse, non animadvertens Oximos vulgari errore scriptos esse loco Ossismiorum, qui partem occidentalem Britanniae Armoricæ olim tenuerunt. S. Alani memoria jam in Ordine divini Officii Corisopitensi pro anno 1840 celebrari jubebatur, atque nunc etiam celebratur in universa diœcesi Corisopitensi, ritu simplici hac die, olim vero majori solemnitate die 27 novembris: ad quam ejus gesta illustrabunt successores nostri. De B. Guenegano, quantum satis erit, occurret in hac ipsa sylloge mentio. Primum autem accipe recentiores de S. Aloro Corisopitenses lectiones, quibus quæ nunc illic vulgo tradantur innotescat: **LECTIO IV.** Alorus proximus beati Guenegani vel Litharedi successor habetur secundusque aut tertius Cornubiæ post S. Corentinum episcopus. Festum ejus, quod in tota Cornubia simul et Leonia quotannis olim celebrabatur, testatam facit venerationem, qua omni tempore populi eum persecuti sunt. Priscis etiam temporibus parœciæ nonnullæ sanctum præsulem in patro-

num sibi elegerunt. **LECTIO V.** Unde vividior in animis (2) ejus memoria, nec vetustate umquam abolita est. Censent docti quidam scriptores aliquanto post S. Alori mortem ecclesiæ Corisopitensi præpositum fuisse Corentinum secundum, egregiæ pietatis virum; cujus locum postea S. Menulphus, ipsius discipulus, occupavit. At inter proximos S. Alori successores annumerandus etiam videtur sanctus Alanus episcopus, Corisopiti quondam, ubi corpus ejus requiescebat, celeberrimus; cujus et in honorem in antiquo breviario insigne officium habebatur.

2 Quum quæ de cultu sunt et publica veneratione, longe minus obscura sint quam reliqua, ab his explicandis esto exordium. Quod imprimis in tota Cornubia olim celebratus fuisse traditur, id ita intellige quod, quum Cornubiæ et diœcesis Corisopitensis iidem fere essent fines, kalendario hujus diœcesis generali inscriptus erat; neque expunctus fuit anno 1642 ex Proprio Corisopitensi (3), licet tum multi alii sancti Britanni inde exulare jussi sint. Quod vero in tota etiam Leonia cultus fuisse similiter proponitur, eadem est ratio, quum Leonia et diœcesis Leonensis, vulgo saint-Pol de Léon, iisdem pene limitibus continerentur. Officium autem erat novem lectionum, sed de communi confessoris pontificis. Quum autem præsens diœcesis Corisopitensis non universas Leoniam et et Cornubiam contineat, sed partes dumtaxat occidentales, hinc factum est ut S. Alori cultus, diœcesi illa circumscriptus, aliquantum minus sit. Quod demum parœciæ nonnullæ eum sibi in patronum elegisse traduntur, similiter rectum est. Tréméoc enim (dépt de Finisterre, arr^t de Quimper) ita eum ut patronum colit, ut simul eum fundatorem parœciæ esse dicat (4);

S. Alori cultus in diœcesibus Leonensi et Corisopitensi.

F

(1) Acta SS. tom. III Julii, pag. 506. — (2) Ordo div. Officii Corisopit. pro anno 1854, p. 56. — (3) Cir hoc kalendarium ap. Lobineau et Tresvaux, Vies des saints de Bre-

tagne, tom. I, p. XXXIV. — (4) Garaby, Vies des bienheureux etc. de la Bretagne, p. 275.

AUCTORE
V. D. B.

Plou-Bazlanec (département des Côtes du Nord, arrondissement de Saint-Brieuc), ubi olim media leuca a burgo distare tradebatur ædes in S. Alori honorem exstructa (1), et Treguennec (département de Finisterre, arrondissement de Quimper) ejus etiam patrocinio frui feruntur (2). Officium quum Leonix, tum Corisopiti, olim duplex erat (3); atque anno 1834, ut ex Kalendario liturgico Corisopitensi illius anni colligo, idem adhuc ritus servabatur. Sed anno 1836, quum Rev. Vir Tresvaux Lobinavii Vitas sanctorum iterum edidit, adritum semiduplicem jam redactum erat (4); de quo illud adhuc fuisse anno 1840 constat mihi ex Kalendario liturgico ejusdem anni. Verum quum anno 1851 novum Proprium S. R. C. probatum est, redditum fuit ad ritum duplicem. Extra Britanniam eatenus manavit S. Alori nomen ut in Castellani Martyrologio universalis inscriptum sit ad diem 27 octobris hoc modo : In Britannia Minori S. Alori, episcopi Corisopitensis et successoris S. Guenegani; simplicius vero in Parisiensi cardinalis de Noaliis et Ebroicensi Petri de Rochechouart ad diem 26 octobris : B Corisopiti S. Alori episcopi. Atque hæc de cultu.

Inter primos
Corisopitenses
episcopos, de
quibus valde
variæ sunt
sententiæ,

3 Quod autem de ejus gestis quæritur, intra unam fere de ejus episcopatu controversiam consistit. Ex Historia Britannix genealogica Augustini du Pas hunc primorum episcoporum Corisopitensium seriem proposuit anno 1526 Claudius Robertus (5) : 1° S. Corentinus; 2° S. Guenuchus vel Evenus; 3° S. Alorus; 4° S. Benedictus vel Bindicus; 5° Gurthebedus; 6° Harnietenus; 7° Morquetenus; 8° Tremmerinus; 9° Bagianus; 10° Salomon; 11° Aluretus; 12° Gulhoerus; 13° Hugo; 14° Felix, depositus anno 848. Quæ omnia nomina præter secundum, licet forma alicubi nonnihil varietur, legebantur in antiquo tabularii cathedralis catalogo (6). Ea retinuit anno 1832 Freminville in Antiquitatibus Britannicis (7). Galletius (8) aliam plane seriem texuit, nempe Corentinum, Guennucum, Venerandum, Albinum, Renanum, Corentinum II, Menulfum, Alanum et Davidem. Ven. Vir Tresvaux S. Corentinum admittit et Litharedum, et reliquos omnes ut dubios seponit. Deric (9) consentit in SS. Corentinum et Venecanum, qui et Gueneganus et Albinus; sed alios præterit omnes, quod de catalogorum auctoritate non constet (10); verumtamen Litharedum, qui anno 511 concilio Aurelianensi subscripsit, Corisopitensibus acriter vindicat (11). Demum, ut alios inauditos præteream, Haureau (12) duce Moricio, S. Corentinum dumtaxat nuncu-

pat et S. Geunnocum, ante Felicem, anno 848 D depositum; exclusis aliis omnibus, aut quod catalogis certa fides non sit, neque etiam hagiographis. Neque ipsi S. Guennoco omnino parcat : ita ut a S. Corentino ad Felicem usque lacuna sit quadringentorum annorum.

4 Profecto hujus loci non est universam hanc controversiam examinare et dirimere. De solis primis episcopis pauca delibabo. Mihi itaque perquam probabile videtur S. Corentinum, qui legitur in diptychis et hagiographicis libris, eundem esse ac qui in actis provincialibus Turonensibus circa medium sæculum v nomine Charatonis seu Chariatonis venit, ut sentiunt Castellanus in Martyrologio suo universalis, Galletius in Catalogo episcoporum Corisopitensium et Ven. Vir Tresvaux (13), consentiente Lobinavio (14) : quam rem argumento satis bono mihi confirmasse videtur Deric (15). Neque S. Gueneganus mihi displicet. Concilio enim, quod anno 461 paulo post S. Corentini mortem Perpetuus, Turonensis antistes, Turonibus celebravit, affuit Venerandus episcopus, cujus sedes non indicatur et cujus loco, quod oculis laboraret, subscripsit Jucundinus presbyter. Atqui E Venerandi nomen videtur corruptum esse, ita ut pro eo legendus sit Venecanus; quod idem est ac Gueneganus, Conoganus, et nova distorsione Guenuchus, et Guennucus : ubi Gwen, Guen, Ven album (16) et can similiter album significat (17); uch autem seu uc idem est ac hibernicum diminutivum oc, sanctorum nominibus venerationis et amoris causa addi solitum. Atqui in concilio Venetensi seu Britannico, quod inter annum 461 et 465 celebratum est (18), occurrit Albinussine indicata sede, qui idem habendus sit ac Venecanus concilii Turonensis (19) : nec quidquam admirationis habet quod barbara nomina in actis ecclesiasticis latine efferantur. S. Alorus seu Allorus successisse traditur in Catalogis; a quibus cur recedatur plane nihil est, maxime quod ante hominum memoriam ut confessor pontifex a Corisopitensibus cultus fuit atque nunc coli pergit; deinde quod (quemadmodum ad præcedentem diem in S. Guesnoveo monuimus) certum est tum episcopos Corisopiti fuisse : quid itaque ii ablegentur, quorum nomina et memoriam servavit perennis cultus et ecclesiastica traditio? Utique his non imperatur fides; sed prudenter assentitur. Quæ si probes, necesse est ut S. Alori ætatem ad finem sæculi v referas. Quod Freminville (20) eum sedisse tradit ab anno 456 ad 462, aliena conjectura est, facilitate nimia admissa. Reliqua S. Alori merita Deus novit.

referendi vi-
dentur SS.
Corentinus,
Guennecanus
et Alorus, qui
floruerit ad finem
sæculi v.

(1) Lobineau et Tresvaux, Vies des saints de Bretagne, t. I, p. 201. — (2) Ibid. p. cit. — (3) Ibid. p. cit. — (4) Ibid., pag. cit. — (5) Gallia Christiana, p. 516. — (6) Tresvaux, l'Église de Bretagne, p. 112. — (7) Antiquités de Bretagne, Finisterre, tom. I, p. 298. — (8) Ap. Tresvaux, l'Église de Bretagne, p. 112, not. 2. — (9) Histoire ecclésiastique de Bretagne, tom. I, p. 260 et 272. — (10) Ibid. p. 277. — (11) Ibid. p. 337 et 338. — (12) Gallia christiana, tom. XIV,

col. 873. — (13) L'Église de Bretagne, p. 112. — (14) Lobineau et Tresvaux, Vies des saints de Bretagne, t. I, p. 56. — (15) Histoire ecclésiastique de Bretagne, t. I, p. 245 et 246. — (16) Aurélien de Courson, Histoire des peuples bretons, t. I, p. 443. — (17) Ibid., p. 432. — (18) Ibid., p. 266. — (19) Ibid., p. 272. — (20) Antiquités de Bretagne, Finisterre, t. I, p. 298.

A

D

DE S. APTONIO,

EPISCOPO ET CONFESSORE ENGOLISMENSI,

COMMENTARIUS HISTORICUS.

R. D. B.

§ unicus. Engolismæ colitur S. Aptonius, hujus urbis episcopus. Subscribit Concilio Aurelianensi V. Tempus obitus. Unus tantum fuit Aptonius Engolismensis.

SÆCULO VI.
Engolismæ,
quæ antiqua
Galliæ civitas
est,

B

Engolisma, vulgo Angoulême, jacens inter Pictones, Santones, Lemovicenses et Petrocorios fertur antiquitus recensita fuisse in illustriorum Galliæ urbium numero. Occurrit enim tertio loco post Burdigalam metropolim et Agennam ante Santones, Pictavos et Petrocorios inter civitates Aquitanix secundæ in pluribus notitiis Galliæ (1) vel Imperii (2), quarum unam eruditi plerique censent scriptam fuisse Honorio Imperatore: vel etiam inter civitates provinciæ Burdigalensis in chronico Roberti (3). Accedit quod Gervasius Tilberiensis (4) et recentiores Notitiæ episcopatum Galliæ (5) ejus episcopo tertium assignant locum post Pictaviensem et Santonensem. Cujus oppidi primus ex veteribus scriptoribus Ausonius sæculo quarto meminit, vocatque Iculismam (6): cui appellationi plures aliæ accesserunt, Ecolisma scilicet, Iculisna, Ecolisna, Ecolesma, Ecolesima, Aquelina, Aquilina, Aquilisma, Aqualisina, Ecolisina, Ecolesina, Ecolesena, Egolisma, Ecolesina civitas, Equolisina, Ecolosina, Egolesina Aquitanix civitas, Engolisma, Inculisma; quas formas et alias collegerunt Adrianus Valesius (7) et B. Guérard (8). Erat Visigothis subjecta, quando Clodoveus ad eam obsidendam venit: sed facilis fuit expugnatio regi Francorum; cui, ut narrat S. Gregorius Turonensis, Dominus tantam gratiam tribuit ut in ejus contemplatione muri sponte corruerent.

colitur S. A-
ptonius;

2 In his nostris Actis sæpius jam sermo fuit de sanctis civitatis illius inquilinis. Etenim decessores nostri, Papebrochius et Sollerius Acta duorum sanctorum Engolismensium, S. Ausonii episcopi (9), S. Eparchii inclusi (10), atque etiam S. Salvii (11), qui et ipse, juxta non paucos, episcopus Engolismensium fuit, commentariis auxerunt: quorum vestigiis collega meus Josephus Van Hecke (12), illustrans gesta utriusque Roricii, episcoporum Lemovicensium, institit. Quibus nunc subjungendus est S. Aptonius, sæculo VI illic episcopus, licet Papebrochius (13), nescio qua mentis avocatione, scripserit beatum hunc virum cælitibus numquam fuisse annumeratum, seu veneratione ecclesiastica nusquam cultum fuisse. Utenim a martyrologiis exordiar, legitur ejus nomen, recentiori manu additum,

in codice Martyrologii Adonis, scripto sæculo XII (14), empto dein a regina Sueciæ et in bibliothecam Vaticanam delato; ubi num. 512 signatus est. Hæc illic ad præsentem diem venerabilis viri annuntiatio: Eodem die sancti Abtonii episcopi et confessoris; similiter in supplemento Martyrologii universalis Castellani: Engolismæ, S. Aptonus Episcopus; non secus in Catalogo sanctorum ac sanctarum Simonis de Peyronnet: Apto, Aptonus, episcopus Engolismensis, Angoulême, in Gallia, 26 octobris; in Martyrologio autem Parisiensi anni 1752: Engolismæ sancti Aptonii episcopi, qui quinto concilio Aurelianensi subscripsit; atque uno anno ante in Antidissidorensi, edito ab episcopo hujus urbis Carolo de Caylus: Ecolismæ, sancti Aptonii episcopi, qui concilio Aurelianensi cum beato Eleutherio Antidissidorensi interfuit; quibus prævit Saussayus in Martyrologii Galliani supplemento: « Ipso die, inquit, inventio sancti Aptoni, episcopi Engolismensis, fratris et successoris sancti Ausonii, primi illius sedis antistitis. Post quem novo splendore huic populo effulgens, inter infidelitatis tenebras et persecutionis turbines, fidei lumen multorum in cordibus accendit, accensumque admodum dilatavit: ac demum dire ab impiis agitatus præclara concertatione ascendit ad gloriam. Hujus natalis a majoribus digno honore observatus, dudum agebatur solemnibus die 22 junii. Verumtamen in monasterio S. Eparchii Engolismensi, sive quod illic servabantur lipsana S. Aptonii, sive propter duorum sanctorum dum viverent commercium et societatem, jam pridem agebatur S. Aptonii natalis die 26 octobris cum officio duodecim lectionum, ut Simon Peyronnet, qui Eparchianum brevium ob oculos habuit et quem paulo supra citabam, testis est. Quæ pristina religio non omnino cessavit; constat enim mihi ex pluribus Ordinibus divini recitandi Officii Missæque celebrandæ in diocesi Engolismensi etiam nostris diebus ibi fieri festum ritu duplici die 26 octobris S. Aptonii episcopi et confessoris. Ex quibus monumentis historicis facile evincitur Papebrochii assertum imprudenti calamo excidisse.

E

F

3 Ex his, quæ aliud agentes hactenus contu-

cujus nominis
multiplex est
forma.

(1) Sirmundns, Concilia Galliæ, tom. I; Bouquet, Recueil, etc. tom. I, p. 123; Schelstraete, Antiquitates ecclesiæ, tom. I, p. 640 et 645; Guérard, Essai sur la division territoriale de la Gaule, p. 27. — (2) Schelstraete, op. cit., tom. I, p. 641. — (3) Apud Adrianum Valesium in Notitia Galliarum, p. 230. — (4) Otia imperialia, ap. Leibnitzium, Rer. Brunswicensium. — (5) Otia imperialia, ap. Leibnitzium, Rer. Brunswicensium, tom. I, p. 915. — (6) Gallia Christiana, tom. I, in initio; Description historique et géographique de la France. Paris,

1719, part. I, liv. II, p. 164. — (6) Epist. xv, Patrologia Migne, tom. XIX, col. 924. — (7) Notitia Galliarum, l. c. — (8) Essai sur la division territoriale, l. c. — (9) Acta SS., tom. V Maii, p. 131. — (10) Ibid., tom. I Julii, p. 109. — (11) Ibid., tom. V Junii, p. 193. — (12) Ibid., tom. VIII Oct., p. 59. — (13) Ibid., tom. V Maii, p. 132. — (14) Martyrologium Adonis, edit. Georgii, p. ix et 346.

limus,

AUCTORE
R. D. B.

limus, intelligere lector potuit non una forma ad nos pervenisse S. Aptonii nomen; et quidem alii (1) scripserunt Aphthonium vel Abthonium (2); alii Aptonium (3) vel etiam Aptonum (4); neque (5) defuerunt qui dixerint Antonium; quod insolitum plane eis esset Aptonii seu Aphthonii nomen, seu quasi duplex esset unius nominis species. Ast quantum hi a vero aberrant, ex hoc patet quod Aphthonius est nomen græcum, Antonius vero latinum: dein quod Aphthonii appellatio non fuit adeo rara apud Græcos; a quibus ad Syros et Latinos transiit. Ita Aphthonium sophistam græcum pluribus ante Christum sæculis scripsisse libros referunt ex Suida (6), Fabricius (7) et Pape (8); postmodum Aphthonii nomen fuit episcopo Heracleæ Cariæ (9), qui interfuit concilio Ephesino; et lectori, qui a Patribus concilii Constantinopolitani sub Menna in actione v auditus fuit contra Petrum Apatense episcopum (10); necnon et abbati monasterii S. Publii in Syria (11). Fuerunt et duo Aptonii (12) martyres in Hispania. Quod vero Aptonius, non Aphthonius a me scriptus est, hæc est ratio. Re quidem vera genuina nominis forma

B Aphthonius est, id est vir sine invidia; eaque servanda foret, si græce scriberetur. Sed quum consonantium aspirationem lingua latina refugiat adeoque majores, teste Cicerone (13), ita locuti sint, ut nusquam, nisi in vocali aspiratione uterentur, præplacuit mihi latine scribenti a communi usu latinorum non recedere.

Engolismen-
sium creatus
episcopus cir-
ca annum 542,

4 Acta S. Aptonii, si unquam fuere scripta, quantum scio, deperdita sunt, vel saltem hucusque non venerunt in publicam lucem; quamobrem nil mirum, si officium S. Aptonii sit ex integro de communi confessorum Pontificum. Verumtamen melior ejus est conditio quam multorum aliorum cælitum, quorum vita a cœvis scriptoribus ad nos usque propagata non est; quin etiam plura ejus gesta nequaquam in dubium revocari possunt, quippe quæ aliunde prorsus manifesta sint. Ex Vita scilicet S. Eparchii constat S. Aptonium episcopatum auspicatum non esse ante annum 441, quum hocce anno ejus decessor Lupicinus per alium concilio Aurelianensi interfuerit (14); neque post annum 542, cum eo anno jam episcopus præfuerit S. Eparchii inclusioni, quemadmodum post Ruinartium probat decessor noster Sollierius (15). Atque Deus usus est S. Aptonio, tum quo præclariores triumphos referret S. Eparchius in palæstra virtutis, tum quo facilius in diœcesim Engolismensem introduceretur vita monastica, quæ ad hæc usque tempora ibi videtur parum fuisse usurpata. Quanta itaque per Dei misericordiam debuerit venerabili episcopo sanctissimus monachus, jam exponamus. Legitur hic in suis Actis sæculi fugisse illecebras et honores, vitamque monasticam amplexus esse in monasterio Sedaciano in tractu Lemovicensi, unde erat oriundus: postea, ut magis soli Deo viveret, venisse Engolismam.

includit S. E-
parchium,

5 Quibus declaratis, perguit dein biographus (1) Vita S. Eparchii, in Actis SS, tom. I Julii, p. 112. — (2) Cfr Auctarium Martyrologii Adonis, p. 547. — (3) Historia comitum et episcoporum Engolismensium, ap. Labbe, Bibl. mss., t. II, p. 249. — (4) Saussayus, Martyrologii Gallicani supplem. — (5) Collectio Conciliorum, tom V, col. 400. — (6) Lexicon Græce et Latine, Halis et Brunsvigæ, edit. 1832, tom. I, ad verbum Ἀφθόνιος. — (7) Bibliotheca Græca, Hamburgi, 1798, p. 94. — (8) Wörterbuch der Griechischen Eigennamen. Braunschweig, 1842. — (9) Labbe, Collectio Conciliorum, tom. III, col. 480, 557, 691. — (10) Ibid., tom. V, col. 242.

in hæc verba: Cum igitur (S. Eparchius) loca D singula peragraret, secretius voluit pertransire; agnitus a civibus, indicatus est Apthonio, ipsius urbis antistiti; de quo jam inter auras fama volitaverat: at ipse, per semetipsum plenius recognoscens, gavisus factus, eum cum magna exultatione suscepit, et cum causam ejus devotionis sollicitus intellexit, ire eum longius non permisit; sed cum magno cordis amore secum adstrinxit atque locum, quem desiderabat, tamquam eremi solitudinem, desertum ostendit: quo viso, vir beatus non tantum loquebatur ex ore, quantum ex corde gaudebat, eo quod remotus locus esset, et civitas procul, et desuper latere montis fons aquæ fluens manaret, et Carantonis fluvius ab alio excluderet latere. Postquam vero exul cœpit esse a solo proprio et valde nimium fuit in civitate detentus, noluit absque nutu sui pontificis vel abbatis debere recludi: sicque vir Domini Aphthonius episcopus cum missis suis, id est Frontonium archipresbyterum, qui postea episcopatus meruit dignitatem, Arthemium diaconum, virum per omnia Christi famulum, at item Arthemium defensorem ad Sebaudem * episcopum vel ad suum abbatem ad pacem percipiendam vel obtinendum quod voverat, destinavit: qui regressi vix tandem optime cuncta nunciant benigne permissa... Quum ipse S. Aptonius inclusus non fuerit, non est hujus loci id institutum describere; de quo cæterum dixerunt complures, ex quibus Holstenius (16) et Raderus (17) maxime antiqua monumenta publico communicarunt. Id unum monebimus, inclusionis solemnitate multis precibus, sacris ritibus et religione peragi fuisse solitam; quæ partim postea in leprosum inclusionem etiam fuerunt adhibita. Neque hoc unum beneficium S. Eparchio contulit S. Aptonius, ab hoc enim, ut etiam biographus testis est (18), gradum presbyterii accepit.

6 Non multo postquam hæc facta sunt, celebratum fuit in Gallia concilium Aurelianense V; qui locus electus fuerat, quia, cum hæc urbs in medio triplici regno esset sita, facilius erat ad eam ex variis provinciis accessus. Concilium autem illud convocaverat Childebertus, rex Parisiensis regni, (cujus ex tempore mortis Clodomeri Aurelia pars erat,) ut Marci antistitis Aurelianensis, a viris iniquis gravissimorum criminum accusati et in exilium missi, causam cognoscerent patres (19), ac etiam de rebus ad fidem et disciplinam spectantibus statuerent (20). Pronunciata de innocentia Marci sententia, patres Aurelianenses damnarunt errores Eutychetis et Nestorii, qui in Galliam irrepsisse videntur, siquidem non ita pridem S. Avitus eos, Gondebaldo rege rogante, in pluribus epistolis refutaverat (21); dein plures canones disciplinares ediderunt. Quibus S. Aptonius subscripsit hisce verbis: Apthonius in Christi nomine episcopus ecclesiæ Ecolismensis subscripsi. Cum

E
* alias Sabaudem

subscribit concilio Aurelianensi V, cui interfuerunt multi episcopi, deinceps inter cælitates relati;

F

— (11) Acta SS., tom. IV Maii, p. 642 et 649. — (12) Ibid., tom. V Maii, p. 148. — (13) In Orat. cap. XLVIII. — (14) Labbe, Collectio Concil., t. V, col. 589. — (15) Acta SS. t. I Julii, p. 111. — (16) Regula Grimlaci in Codice Regularum, t. II, p. 291. — (17) Bavaria sacra, vol. III, p. 117. — Viridarium sanctorum, pars III. — (18) Acta SS., t. I Julii, p. 112. — (19) Gregorius Turon., Vitæ Patrum, c. 6, n. 5, apud Migne, Patrol., t. LXXI, col. 1052. — (20) Labbe, Collectio Concil., t. V, col. 594. — (21) Gregorius Turon., Historia Francorum, l. II, c. xxxiv, ap. D. Bouquet, t. II, p. 197.

S. Aptonio

AUCTORE
R. D. B.

A S. Aptonio subscripserunt quinquaginta episcopi, atque nomine suorum episcoporum absentium presbyteri decem, archidiaconi sex, diaconi tres, et abbates duo (1). Verum hæc hominum Deum timentium pia erat congregatio, ut, præter S. Aptonium, plures ex eis deinceps inter sanctos relati fuerint. Quorum hæc sunt nomina: S. Sacerdos Lugdunensis (2), S. Aurelianus Arelatensis (3), S. Hesychius Viennensis (4), S. Nicetus Trevirensis (5), S. Desideratus Bituricensis (6), S. Aspasius Elusanus (7), S. Firminus Usetiensis (8), S. Agricola Cabillonensis (9), S. Gallus Arvernensis (10), S. Eleutherius Antissiodorensis (11), S. Nectarius Augustodunensis (12), S. Aurelius Nivernensis (13), S. Domitianus Tungrensis (14), S. Leubinus Carnotensis (15), S. Lauto Constantiensis (16), S. Tetricus Lingonensis (17); dein qui per deputatos concilio interfuerunt S. Genebaudus Laudunensis (18), S. Leontius Burdigalensis (19), et S. Gallicanus Ebredunensis (20).

quod nationale fuit

7 Licet hæc nomina minima dumtaxat sint pars, quum tamen ad diversissimas regiones pertineant, non potest lector non suspicari concilium illud nationale fuisse: et quidem hæc ejus erat indoles et natura. Nam Aureliam venerant episcopi ex provinciis Lugdunensibus prima et secunda; ex Belgica prima; ex Sequanica maxima; ex Aquitanicis prima et secunda; ex Alpibus Grajis et Maritimis; ex Novempopulana, Viennensi et Narbonensi secunda; id est, ex omnibus provinciis regnorum Austrasiæ, Parisiensis et Suessionensis; quæ tunc omnes comprehendebant ditiones, Rhenum inter, Alpes, Pyrenæos, Oceanum et mare Mediterraneum jacentes; modo excipias Septimaniam, Visigothis subjectam, et tractum Armoricæ, occupatum a Brittonibus.

atque anno 549 celebratum est.

8 Hujus autem loci non est immorari inquisitioni anni celebrationis concilii illius, cui primus, qua præses, subscripsit S. Sacerdos, episcopus Lugdunensis, hacce formula: In Christi nomine Sacerdos episcopus Lugdunensis constitutionem nostram relegi et subscripsi. Notavi sub die v kalendas novembris, anno xxxviii regni domni nostri Childeberti regis, indictione xiii (21). Sufficit sibi in memoriam revocare omnes codices, quos manibus versatus est Sirmundus (22), eandem habere indictionem, quamvis alii ferant annum trigesimum septimum regni Childeberti, alii annum trigesimum octavum; ac diem v kalendas novembris, indictione Constantinopolitana xiii, incidere in diem 28 mensis octobris anni 549, uti videre est apud Victorium Aquitanum in Cyclo Paschali (23), et apud Maurinos de arte Chronologica (24). Plura ad nos non pertinent; nisi vellemus nos duci in labyrinthum chronologicum de morte S. Martini et de parte stirpis Merovingicæ.

Moritur beatus Aptonius circa annum 574.

9 Quoniam rebus aliis S. Aptonii nomen im-

mixtum non invenitur, nil superest nisi ut inquiratur quo anno beatissimus vir e vivis excesserit. Non eadem est omnium sententia: Papebrochius enim in Actis S. Ausonii (25) opinatur eum vita functum esse circa annum 574; Castellanus in Martyrologio Universali circa annum 573, cum contra in Martyrologiis Antissiodorensi et Parisiensi legatur obiisse circa annum 567. Verum arridet mihi magis Papebrochii sententia, utpote magis conformis narrationi scriptorum rerum Francicarum, qui nusquam innuunt fuisse S. Aptonio alium successorem immediatum quam Maracharium seu Mererium; præterquam quod Adhemarus Cabannensis (cujus tamen, ut modo dicam, suffragium in referendis factis Carolo Martello anterioribus non est magni æstimandum) asserit apertis verbis S. Aptonium successorem nactum esse Mererium: at ille episcopatum auspicatus sit oportet anno 575, siquidem referat S. Gregorius Turo-nensis eum fuisse dire trucidatum sui sacerdotii anno septimo, qui cum anno quinto Childeberti concurrat et cum anno 581 æræ vulgaris (26).

10 Verum, quæ hucusque disputavimus, non omnium probantur calculo. Et quidem primo offendimus Dionysium Sammarthanum (27) et Richardum Ordinis Fratrum Prædicatorum (28), qui existimant contra Fratres Sammarthanos (29), duos extitisse Aptonios, episcopos Engolismenses, alterum tempore Clodovei, alterum tempore Childeberti, ac incertum esse uter fuerit sanctus. Innituntur vero his historiæ Comitum et Episcoporum Engolismensium verbis (30): Aptonius episcopus, qui capellanus Clodovei fuerat, assensu quoque ipsius regis episcopus consecratur. Prædictus siquidem rex, Engolismam obsidens, quam nefandissima gens Gothorum occupaverat, [atque] etiam pontificatum ipsius urbis sibi usurpaverat a tempore B. Ausonii, consilio prædicti capellani sacrosanctas reliquias sanguinis et aquæ contra muros extollere fecit, et statim muri corruerunt, captaque civitate, interfectisque Gothis et expulso ariano Gothorum episcopo, venerabilem capellanum suum Aptonium consecrare fecit, et in prædicta civitate constituit episcopum; et sacerdos sacras reliquias sanguinis et aquæ cathedrali ecclesiæ obtulit, in qua usque in præsens continentur, et maximo honore venerantur. Atque dein cap. iii subjungit: Ab isto S. Eparchius, Engolismensis patronus, ordinatur. Sepultus est autem in confinio urbis, in occidentali parte (31). Atque hinc deducit Dionysius Sammarthanus (32) tempore Clodovei Aptonium quemdam fuisse episcopum; qui non possit non esse diversus ab Aptonio qui anno 549 concilio Aurelianensi subscripsit: certum nempe esse Clodoveum mortuum esse vel anno 509 vel anno 511 (33), ac etiam Eparchium non

Non duo fuere Aptonii Engolismenses,

F

gne, Dictionnaire hagiologique, col. 1154. — (21) Labbe, Collectio Concil., t. V, col. 597, 598, 599. — (22) Acta SS., t. IV Sept., p. 51. — (23) Ibid., t. III Junii, p. 108. — (24) Saussayus, Martyrologium Gallicanum, 12 Nov. p. 867. — (25) Acta SS. Ord. S. B. Sec. I, p. 191. — (26) Acta SS., t. II Maii, p. 505. — (27) Ibid., t. I Januarii, p. 90. — (28) Ibid., t. V Oct., p. 635. — (29) Ibid., t. I Martii, p. 514. — (30) Ibid., t. I Julii, p. 405. — (31) Ibid., t. IV Aug., p. 299. — (32) Ibid., t. IV Sept., p. 59. — (33) Ibid., t. IV Aug., p. 295. — (34) Ibid., t. II Maii, p. 146; vel Acta SS. Belgii, t. I, p. 249, et t. II, p. 162. — (35) Acta SS., t. II Martii, p. 549. — (36) Ibid., t. VI Sept., p. 458. — (37) Ibid., t. II Martii, p. 653. — (38) Ibid., t. II Sept., p. 557. — (39) Ibid., t. IV Aug., p. 442. — (40) Gallia Christiana, t. III, col. 1061. — Mi-

ante

AUCTORE
R. D. B.

ante annum 542 (1) ad presbyteratum a S. Aptonio fuisse promotum (2); unde evidens esse duos fuisse Aptonios, ab se invicem divisos, interposito Lupicino: accedere auctoritatem Adhemari Cabannensis, scriptoris sæculi XI, ex quo locus ille Historiæ comitum et episcoporum Engolismensium desumptus sit. Et quidem Adhemarus in libris suis historicis hæc scripsit: « In ipsa civitate (Engolisma) consecrare fecit (Clodoveus) in episcopatu venerabilem virum Aptonium, capellanum suum, expulso primo episcopo ariano Gothorum de eadem civitate.

ut ex Adhemaro Cabannensi, ex historico comitum et episcoporum Engolismensium aliisque argumentis nonnulli ostenduntur.

11 Sed neque Adhemarus Cabannensis, neque historicus comitum et episcoporum Engolismensium satis auctoritatis habent, ut id evincant. Imprimis inter antiquiores nemo unus, neque etiam Adhemarus et socius ejus Engolismensis duos noverunt Aptonios; dein miraculum, quale Aptonio tribuitur ab historico Comitum et Episcoporum Engolismensium, non narratur a S. Gregorio Turonensi, neque ab ipso Adhemaro dicitur ad ejus preces, vel in talibus adjunctis patratum: demum una est omnium sententia historicorum comitum Engolismensium et Adhemarum Cabannensem, qui illi passim præluxit, in rebus antiquis continuo vacillare. Et quidem conqueritur Waitz, editor Historiæ Francorum Adhemari Cabannensis apud Pertz (3), hujus scriptoris opera multoties fuisse interpolata, atque aliquando eum ipsum, cum deessent monumenta historica, adjecisse quæ a parentibus vel a senioribus monachis audiverat: atque hac ratione explicatur v.g., quomodo ille scripserit S. Germanum Parisiensem ex mandato regis Cariberti consecrasse, præsentem S. Gregorio Tu-

ronensi, basilicam S. Eparchii Engolismensis, non attendens Caribertum (4) diem obiisse pluribus annis antequam S. Gregorius (5) ad regimen ecclesiæ Turonensis eveheretur. Propter hæc aliaque sphalmata graves viri (6) non ita magni faciunt hanc partem historiæ Adhemari, quæ tempora Caroli Martelli antecedit.

12 Affirmat Saussayus in Martyrologio Gallicano S. Aptonium fuisse martyrem atque fratrem et successorem sancti Ausonii, primi episcopi Engolismensis: ast immerito: obstat ecclesiæ Engolismensis ad hos usque dies continuata traditio, uti testis est Ordo divini recitandi Officii Missæque celebrandæ, ubi S. Aptonius inter confessores adscribitur; dein non novum ullum historicum monumentum antiquum, præter Historiam comitum et episcoporum Engolismensium, (cui de hoc ævo fides anhibenda non est,) in quo legatur S. Aptonius sanguinem pro veritate christiana fudisse, vel quidquam pro ea in corpore esse passum. Eandem ob causam rejiciendum est S. Aptonium fuisse fratrem et successorem sancti Ausonii, quod videtur desumptum ex legenda apocrypha hujus sancti (7) atque caret probabilitate; præterquam quod S. Aptonius non ante annum 541 episcopus creatus fuit, inter eum et sanctum Ausonium sederunt Dynamius, coætaneus S. Exsuperii Tolosani (8), qui floruit sæculo IV, et Lupicinus, qui saltem ab anno 511 ad annum 541, rexit ecclesiam Engolismensem, uti constat ex conciliis Aurelianensibus I et V. Ex quibus quoque liquet dici non posse S. Aptonium fuisse fratrem S. Ausonii, etiamsi apud Clodoveum capellani munere functus esset. Atque hæc de S. Aptonio.

S. Aptonius non fuit martyr, neque frater et successor S. Ausonii.

(1) Labbe, Collectio Conc., tom. IV, col. 1410, tom. V, col. 598. — (2) Acta SS., tom. I Julii, p. 111. — (3) Monumenta Germaniæ historica, tom. IV, p. 106. — (4) Gebhardi, Reges Francorum Merovingici, p. 58. — (5) Acta SS., tom. I Aug.,

p. 573. — Loebell, Gregor von Tours, p. 9. — (6) Rivet, Histoire littéraire de la France, tom. VII, p. 305. — Waitz, l. c. — (7) Acta SS., tom. V Maii, p. 152. — (8) Historia Francorum, lib. II, cap. xiii, p. 168.

DE S. QUADRAGESIMO, SUBDIACONO,

CONFESSORE IN ITALIA,

C

B. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

F

§ unicus. Non reperitur nomen S. Quadragesimi in fastis sacris ante Baronium. Num ejus corpus asservetur et festum celebretur Papiæ, prout affirmat P. Romualdus a sancta Maria. Tempus quo floruit Vir sanctus.

INCLINANTE
SÆC VI.
S. Quadragesimus martyrologio primum insertus a Baronio.

Ante correctum, circa finem sæculi XVI, Romanum martyrologium, nulla in fastis sacris occurrebat S. Quadragesimi memoria nec hac die nec quavis altera; ut apparet ex Galesinio et Maurolyco, qui non ita pridem sua concinnaverant martyrologia. Uterque de S. Quadragesimo silent; similiter Petrus de Natalibus; sicut et antiquiores: Beda, Florus, Ado, Usuardus non solum purus, sed nec innumeris apud Sollerium auctariis locupletatus; item Rhabanus Maurus. Silent pariter Hieronymiana.

Unde autem et qua de causa sanctus Subdiaconus Romano inscriptus fuerit, paucis explicandum. Notum est, jussu Gregorii papæ XIII, octo viros commissos fuisse (passim vocantur correctores Romani) ut martyrologium ad novam kalendariem rationem et ecclesiasticæ historiæ veritatem restituerent. Monet vero Castellanus (1), eos, suadente Baronio, plures adoptasse sanctos, quibus nullus umquam nec uspiam cultus fuerat, quales sunt multi solitarii Italiæ, quorum meminit S. Gregorius in libris Dialogorum;

(1) Martyrologe universel. Paris, 1709. Avertissement.

quibus

AUCTORE
B. H.

A quibus censuerunt se pro arbitrio posse assignare diem, prout nomina solent affigi sanctorum reliquiis, quæ in Romanis cœmeteriis seu catacumbis reperiuntur. Horum de numero S. Quadragesimus est, ejusque nomen legitur in editione anni 1583, cujus exemplar mihi præ manibus; quam deinde suppressam nos docet Baronius in *Prolegomenis* (1): Monendum, ait, putamus Romani martyrologii triplicem hactenus (ita scribebat eruditus cardinalis circa annum 1586) in Urbe esse factam editionem; ejusque primam et secundam esse mendosam, nec satis dignam, quæ iterum prælo tradatur; quod cujus culpa acciderit, libentius silentio præterimus. Tertia editio purior est atque sincerior, facta anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo quarto. Hanc paulo post notationibus illustratam recudendam curavit idem Baronius. Atque tum in hac tum in illa, recurrit xxvi Octobris S. Quadragesimus. Et ne dubium sit, unde assumptus fuerit, subdidit Baronius in *Notis*: De ejus sanctitate et miraculis scribit S. Gregorius papa *Dialog.* lib. 3, c. 17. Nec alium ullum signat auctorem seu fontem. Quod utique indicium, beatum Subdiaconum ex solis sancti pontificis innotuisse dialogis; non vero ex tabulis cujusvis ecclesiæ, aut alio monumento quocumque. His porro verbis annuntiatio concepta est: Item sancti Quadragesimi subdiaconi, qui et mortuum resuscitavit. Cum vero ante S. Quadragesimum signetur: Papiæ S. Fulcus episcopus, utique videtur voce item eadem indicari civitas. Iisdem utitur verbis (sed gallice redditus) Castellanus, addens in margine et pastoris ovium, monensque nullum ex traditione haberi indicium cultus. Atque hæc fortassis ratio est, cur Ferrarius in catalogo sanctorum Italiæ, sanctum Subdiaconum prætermiserit. Putem mendum irrepsisse in catalogum Simonis de Peyronet, ubi S. Quadragesimus adscribitur diei 27 octobris (2).

Traditur ejus
corpus quiescere
Papiæ;

2 Dixi S. Quadragesimum annuntiare videri Papiæ a Baronio. Quo ex fonte, non mihi liquet: an ex fama seu rumore vulgari? Fortassis, sed dicendo non sum. An ex scriptis monumentis? Non equidem putem: recentioris enim ævi est liber P. Romualdi, in quo traditur et corpus S. Viri Papiæ quiescere et nomen ejus inscriptum tabulis ecclesiæ Ticinensis; nec proinde potuit Baronius præfatio ex libro assertum suum, si tamen assertum, depromere. Sed juverit ipsum audire P. Romualdum a S. Maria, de familia Excalceatorum S. Augustini, qui in opere, *Flavia Papiæ sacra inscripto* et quatuor in partes discriminato multis agit de S. Quadragesimo. Parte prima continetur Agiologium Ticinense (Papia antiquitus Ticinum vocabatur), sanctorum scilicet, sacra quorum corpora in ecclesiis urbis Papiæ asservantur (3); et signantur per singulos menses natalitia occurrentia Sanctorum Ticini quiescentium, sub suo quoque die... ubi et ecclesiæ in quibus conduntur, enumerantur (4). Itaque sub die xxvi Octobris annuntiatur: In ecclesia cathedrali natalis... S. Quadragesimi subdiaconi, qui et mortuum suscitavit. Additur infra: De eo Baronius in martyrologio et annotatione hac die. Div. Gregorius PP. lib. 3. *Dialog.*

c. 17. Rursus Parte secunda, cui titulus: Breves sanctorum Ticini quiescentium historiæ, digestæ, sicut in parte prima, per menses et dies. In hac primum, mutatis hinc inde verbis, recitatur locus ex S. Gregorio, quem nos Commentario subjiciemus integrum et accuratum; dein de suo addit P. Romualdus: Tanti igitur meriti cum esset Quadragesimus, divinis tandem charismatibus cumulatus supremum diem mortalitatis suæ clausit, ad superos evocatus septimo Kal. Novembris (26 Octobris), cujus natalis in tabulis ecclesiasticis hac ipsa die Ticini celebrandus adnotatur. Non dicit P. Romualdus unde diem emortualem, tam distincte assertum, noverit; nec etiam quo ex tempore sit S. Quadragesimus in laudatis tabulis adnotatus.

3 Non dubitem id factum post editum annotatumque a Baronio martyrologium Romanum: nam ipse, ut vidimus numero præc., nullatenus invocatur tabulas Ticinenses, sed solum S. Gregorium; cum tamen diserte illas laudet, ubi agit, de S. Fulco, cui proximum subjungit S. Quadragesimum; hoc modo: Papiæ S. Fulci episcopi. Item sancti Quadragesimi etc. Insuper Jacobus Gualla in Sanctuario nullam prorsus mentionem habet de sancto Subdiacono, cum tamen propositum illi esset, sicut postea P. Romualdo fuit, de Sanctis Papiæ quiescentibus et invocatis, accurate tractare... Guallæ Sanctuarium in lucem prodiit Papiæ, prioribus typis magistri Jacob de Burgofranco anno 1505; recusum deinde alteris fuit eadem in urbe anno 1587, ac proinde paulo post editum a Baronio Romanum. Utriusque editionis exemplar habemus; in utroque altum de S. Quadragesimo silentium. Ex quibus, mea opinione, liquido efficitur, Baronium nihil a Ticinensibus mutuatum; sed hos potius ab illo accepisse festum S. Quadragesimi. Insuper ex dictis nostris sequitur valde infirma esse, quæ P. Romualdus tradit præter illa, quæ ex S. Gregorii *Dialogis* una cum Baronio deprompsit. Quod autem P. Romualdus asserat, S. Quadragesimum tabulis ecclesiasticis (utique recentioris ævi) inscriptum reperiri; fides penes illum rursus sit; cum hujusmodi tabulæ mihi ad manum non sint; imo nunc saltem suppressum sancti Subdiaconi nomen (si unquam inscriptum) demonstratur, ex Calendario sive ordine divini officii recitandi ad usum civitatis et diocesis Ticinensis... pro anno mccccxlvii ubi die xxvi Octobris legimus: S. Fulci Ep. Papiæ dup... 9 lect. et com. S. Evaristi in L et M. « Sacerdotes » in cathedrali « Credo » quia asservatur corpus. Ast S. Quadragesimi nulla memoria nec hoc nec alio anni die. Solet in hoc Calendario diligenter annotari, si quæ corpora Sanctorum vel insignes reliquiæ in civitatis una vel alia ecclesia reperiantur. Cum nec de festo nec de reliquiis imo nec de nomine S. Quadragesimi in præfatio ordine ne vel minimum habeatur verbum; haud parum ex hoc silentio labefactantur placita vel asserta P. Romualdi. Cæterum non putem aliud reperiri in Calendariis Papiensibus, ante vel post annum 1847 editis, quod solum apud nos existit.

sed, ut videtur, perperam.

E

F

4 Cum scribat S. Gregorius suis modo temporibus contigisse quæ de S. Quadragesimo

Tempus quo
vixit Vir sanctus.

(1) Martyrologium Romanum, p. xx. Antverpiæ, 1615. —
(2) Catalogus Sanctorum et Sanctarum. Tolosæ, 1706. —
Octobris. Tomus XI.

(3) Papiæ Sacra, part. I, p. 25. Ticini Regii, 1699. — (4) Ibid., p. 10.

AUCTORE
B. B.

narrat et ab ipso sancto Subdiacono audierat, concludere licet sanctum Virum floruisse sæculo sexto : natus enim Gregorius circa annum 540 (1), obiit anno 604 (2). Scriptos Dialogorum libros existimant editores Benedictini anno 593 vel 594 (3). Castellanus margini aponit sæc. vi. In exemplari martyrologii Romani, quod penes nos est, manuque decessoris nostri Heriberti Rosweydi annotatum, signatur annus 570, quem unde vir eruditus habuerit ignoramus.

Acta ex Dia-
logis S. Gre-
gorii Magni.

5 Aliud non occurrit quod addamus de S. Quadragesimo, nisi ut narrationem S. Gregorii integram subjiciamus. Nec enim alius, quem sciam inter antiquos, imo ante Baronium, auctor est, ex quo sanctus Subdiaconus innotuerit posteritati. Utimur textu Benedictinorum, qui Opera sancti Pontificis ediderunt, et novis typis excusa in Patrologia Migniana. Observant editores Dialogos, statim ac in lucem venerunt, toto orbe christiano summa gratulatione exceptos, atque ex latino plures in linguas conversos. Celebrrior inter alias est græca versio, quam propterea primævo textui junxerunt; nos autem prætermittimus, soliti a Græcis abstinere, nisi hactenus inedita sint, vel saltem non facile repertiunda. Cæterum pauca sunt, quæ Gregorius de S. Quadragesimo narrat; plura habet de monacho, qui apud sanctum Subdiaconum divertebat, cui etiam longe potiores partes defert in prodigio. Unde, ut in Annotatis fusius reddam, Baronius perperam annuntiat S. Quadragesimum qui et mortuum resuscitavit, cum suscitationem hanc S. Gregorius præfato monacho diserte adscribat. Quin imo non deerunt qui dubitent, an vere mortuus vir ille esset, qui cum diutius fricaretur, animam recepit, oscitavit etc. Utut est, in memoriam revocemus, quæ Petrus Gussanvilæus in Vindiciis generatim proposuit. De historiis, inquit (4), quæ in Dialogis continentur, nihil est quod dicam, nisi quod Gregorius eas referendo prout ab aliis didicerat, fidem suam liberavit. Paucae enim sunt, quas ipse se vidisse aut quibus interfuisse dixerit. Fecit quod plurimi sanctorum patrum fecerunt in multis historiis, quæ utique incredibiles videntur, si ad rationis humanæ trutinam expendantur, ... standum putavit rumoribus publicis etc.

C

ACTA S. QUADRAGESIMI, SUBDIACONI,

Ex S. Gregorio Magno, Dialogorum,
libro III, cap. 17.

Opera S. Gregorii, edit. Benedictin.
Paris. tom. II, col. 319-21. Item
Patrol. Migniana, tom. LXXVII,
col. 261-65.

a b De monacho ex Monte Argentario, qui mor-
tuum suscitavit a. Nostris modo temporibus b
c quidam vir, Quadragesimus nomine Buxen-
tinæ c ecclesiæ subdiaconus fuit, qui ovium
d suarum gregem pascere d in ejusdem Aure-

liæ e partibus solebat. Cujus valde veracis D
Viri f narratione res mira innotuit, quæ secreto e f
fuerat gesta. Is namque, ut prædiximus, dum
gregis sui in Aurelia curam gereret, in diebus
ejusdem vir fuit e Monte, qui Argentarius g
vocatur, venerabilis vitæ, qui habitum mona-
chi, quem prætendebat specie, moribus exple-
bat. Hic itaque ad ecclesiam beati Petri apo-
stolorum principis ab eodem Monte Argentario
annis singulis venire consueverat, atque ad
hunc, quem prædixi, Quadragesimum subdia-
conum, sicut ipse narravit h, hospitalitatis h
gratia declinabat. Quadam vero die dum ejus
hospitium, quod non longe ab ecclesia aberat,
intrasset, cujusdam pauperulæ mulieris ma-
ritus juxta defunctus est. Quem ex more i
lotum, vestimentis indutum et sabano i con-
strictum, superveniente vespere sepelire ne-
quiverunt. Igitur juxta defuncti corpus viduata
mulier sedit, quæ in magnis fletibus noctem
ducens, continuis lamentorum vocibus satis-
faciebat dolori. Cumque hoc diutius fieret et
flere mulier nullo modo cessaret, vir Dei qui
receptus hospitio fuerat, Quadragesimo subdia-
cono compunctus ait : Dolori hujus mulieris E
anima mea compatitur; rogo, surge et ore-
mus. Perrexerunt ergo utrique ad vicinam
ecclesiam, seseque pariter in orationem dede-
runt. Cumque diutius orassent, complere ora-
tionem Quadragesimum subdiaconum servus
Dei petiit k. Qua completa ab altaris crepidine k
pulverem collegit, atque cum eodem Quadra-
gesimo ad defuncti corpus accessit, seseque
ibidem in orationem dedit statimque surrexit.
Et quia manu dextera collectum pulverem
gestabat, sinistra pallium quo facies defuncti
velabatur, abstulit. Quod cum mulier fieri
cerneret, contradicere vehementer cœpit et
mirari quid vellet facere. Ablato itaque pallio,
diu eo quem collegerat pulvere, defuncti fa-
ciem fricavit. Qui cum diutius fricaretur l,
recepit animam, oscitavit, oculos aperuit,
seseque elevans resedit, quid erga se ageretur
miratus est ac si de gravissimo somno fuisset
excitatus. Quod cum mulier lamentis fatigata
conspiceret, cœpit ex gaudio magis flere et
voces amplius edere. Quam vir Domini mo-
desta prohibitione compescuit dicens : Tace, F
tace : sed si quis vos requisiverit qualiter
factum sit, hoc solummodo dicite : Quia Domi-
nus Jesus Christus opera sua fecit. Dixit hoc,
atque ab ejus hospitio exivit. Quadragesimum
subdiaconum protinus reliquit et in loco
eodem ultra non apparuit. Temporalem nam-
que honorem fugiens, egit ut ab his a quibus
visus in tanta virtute fuerat, numquam jam in
hac vita videretur.

ANNOTATA.

a Ex hoc titulo, patet miraculum suscitati
mortui, tribuendum, non S. Quadragesimo, sed
hospiti suo monacho. Editores Benedictini titu-
los ipsi S. Gregorio adscribendos censent : Argu-
menta, inquit (5), seu capitum titulos reti-
nuimus, quod in mss. fere omnibus legantur,
atque ab ipsomet Gregorio prodiisse jure cre-
dantur. Cæterum idem luculenter efficitur ex

(1) Acta SS., tom. III Martii, p. 123. — (2) Art de vérifier
les Dates, p. 257-59. — (3) Migne, Patrologia lat., t. LXXVII,

col. 143. — (4) Ibid., col. 133 et 134. — (5) Migne, tom.
LXXVII, col. 143.

A narrationis totius serie. Concordat græca versio, a Zacharia papa adornata: Περὶ τοῦ ἐλθόντος μοναχοῦ ἀπὸ τοῦ ἔθνους τοῦ Ἀργενταρίου καὶ νεκρὸν ἐγένετο. Idcirco monuimus Comm. præv. n. 5. perperam S. Quadragesimo tribui prodigium a Baronio aliisque post eum.

b Vide Comment. præv., n. 4, ubi diximus ex verbis: Nostris modo temporibus, probabile esse S. Quadragesimum sæculo vi inclinante floruisse.

c Observant in hunc locum Benedictini: Mss. (codices) fere omnes « Baxentinae. » Legendum tamen « Buxentinae. » Apud Plinium leguntur Buxentini populi. Buxentum olim urbs episcopalis: nunc castrum in Lucania, vulgo « Piscioti ». Aliis tamen est « Polycastrum ». A « Buxo », cujus hic magna copia, nomen habuisse creditur. Inter omnes convenit, Buxentum, a multis jam sæculis excisum, fuisse oppidum Lucaniæ, cui nostro ævo respondent in regno Neapolitano, Basilicata, pars maxima Principatus citerioris et pars Calabriae item citerioris. Id quoque certum urbem haud procul a Palinuro promontorio sitam: Proximum autem huic (Palinuro), flumen Melpes: oppidum Buxentum, græce Pyxus, Laiis amnis. Verba sunt Plinii (1), quæ mihi aptius convenire videntur cum situ urbis Policastri, ruderibus proinde antiqui Buxenti impositæ. Unde etiam Orlendius (2): Baudrand satius putat, Buxentum... esse Policastrum, quindecim milliariis Italicis a « capo Piscioti » in ortum distans: quæ nunc recepta magis videtur sententia. Et paulo superius: Policastrum vulgo « Policastro, » quæ nonnullis etiam Palæocastrum, urbecula est Lucaniæ, nunc Principatus citerioris, in ora sinus Lai hodie « Golfo de Policastro » ab ea dicti, sita, a Salerno metropoli 55 mil. pas. in eorum; 17 a promontorio Palinuri in ortum recedens; 8 circiter Basilicatæ confinia versus. Ejus ruinæ amplissimam quondam fuisse civitatem indicant. Communior itaque sententia est, Policastrum substitutum Buxento, nec solum eo sensu, quod cathedra Buxentina a multis jam sæculis Policastri constituta sit, sed etiam quod ex prioris ruinis posterior civitas emergerit. Hanc diserte tenet opinionem Cellarius (3); et Justinianus vix non absurdam dicit sententiam eorum, qui Pisciotæ quærunt vestigia antiqui Buxenti (4). Nec tamen prætermittendum ex Sprunners tabulis aliud effici (5); inter quas quatuor sunt ad Italiam præsertim mediæ ævi spectantes. Prima regionem illam exhibet sub regibus Langobardorum, seu a sæculo ix ad sæculum xi. In hac signantur Buxentum circa summum promontorium Palinurum, et juxta, paulisper occiduum versus, Piscinula; in imo autem sinu ponitur Policastrum, in orientem sexdecim præter propter milliariis Italicis Buxento dissitum. In secunda tabula, qua Italia delineatur sub imperatoribus Saxonibus et Francis, loco Buxenti reperitur Melpi; suppressa Piscinula est; servatur Policastrum, eodem quo primum situ. In tertia (ubi status Italiæ ab anno 1270 ad annum 1450) solum recurrit Policastrum; sicut et in quarta (ab anno

1450 ad annum 1792.) Itaque ex Sprunners mappis evidens est Policastrum procul esse ab exciso Buxento; et insuper utramque civitatem aliquamdiu simul exstitisse. Unde Cellarius, adversæ sententiæ patronus, in tabula Italiæ sub Augusto, Buxentum collocat, non circa summum Palinuri promontorium, sed in imo fere sinu, ubi nunc, omnibus consentientibus, cernitur Policastrum. Cæterum Buxenti sedem fuisse episcopalem tempore S. Gregorii Magni, constat ex subscriptionibus concilii Romani V sub Symmacho papa anno circiter 503, et concilii Lateranensis sub Martino I anno 649; priori subscripsit Rusticus Buxentinus (6); posteriori Sabbatius episcopus sanctæ Buxensis ecclesiæ (7). Confer Ughellum in episcopatibus antichristis (8) et de episcopis Policastrensibus (9); item Orlendium loco supra citato.

d Hinc apud Castellanos annuntiatur subdiaconus et pastor ovium.

e Ejusdem Aureliæ. Vox ejusdem naturali sensu refertur ad præcedens nomen. Ast nec in antecedenti capite nec in alio quovis Dialogorum loco mentio fit Aureliæ. Pronum itaque est inferre, Buxentum S. Gregorio in Aurelia situm. Verum nusquam apud Geographos sive antiquos sive recentes, quos magno numero consului, reperio partem aliquam Lucaniæ appellatam Aureliam. Teste Baudrando, Aurelia porta et via urbis Romæ et locus est in Etruria. Lamius in sanctæ ecclesiæ Florentinæ monumentis, de via agit, de loco silet. Tres enim, ait (10), præ reliquis celebres erant in Etruria viæ strætæ: « Aurelia » quæ per maritimam Etruriæ Pisas versus, vel ad illas; et ab Urbe per Lorium, Alsium, Pyrgos, Castrum novum, et centum cellas (nunc Civita Vecchia) transibat. Ripetti (11) prolixè tractat de Via Aurelia, citatque ex Rutilii Itinerario versum 39^m: Postquam Tuscus ager, postquamque Aurelius agger; id est via publica et militaris. Quod si admittatur locus præsertim a Baudrando signatus, huncque a S. Gregorio laudari, sequeretur S. Quadragesimum procul ab ecclesia Buxentina recessisse, ut oves suas pasceret. Nam extrema Etruria seu Thuscis ora, duobus fere gradibus in austrum ab urbe Buxento remota erat. Vide infra lit. g.

f Viri scilicet ipsius S. Quadragesimi, ut infra apertius significatur.

g Notant Benedictini: Mons in Thuscis inter portum Herculis et Telamonis excurrrens. Unde Rutelius:

« Funditur in medias Mons Argentarius undas. »

Hinc « Aureliam » in Thuscis fuisse conjicimus. Conf. supra litt. e. Subdit Rutilius laudato hexametro pentametrum sequens:

Ancipitque jugo cærule curva premit (12). Additur in notis (13): Mons Argentarius, chersonesus in mare excurrrens. Promontorium Argenteum Strabo vocat, angusta cervice continenti adhærens, peninsulae instar. Cervicis sive isthmi latera tangunt, hinc ab ortu solis Portus Herculis, illinc ab occasu stagnum ma-

(1) Hist. Nat., tom. I, p. 158. Edit. Harduini, in fol. — (2) Orbis sacer et profanus, tom. IV, p. 1735. — (3) Notitia Orbis, tom. I, p. 722. Edit. Schwarz, Lipsiæ, 1775. — (4) Dizionario geografico del regno di Napoli, t. VII. Edit. 1804. — (5) Sprunners Hand-Atlas. — (6) Labbe, t. IV, col.

1568. — (7) Ibid., tom. VI, col. 365. — (8) Italia Sacra, tom. X, col. 52 et seq. — (9) Ibid., tom. VII, col. 542 et seqq. — (10) Tom. I, p. 22. — (11) Dizionario geog. della Toscana, tom. V, p. 709-715. — (12) Poetæ Latini minores, tom. IV, p. 125. Edit. Lemaire. Paris, 1825. — (13) Ibid.

AUCTORE
B. B.

rinum, λιμνοθαλαττα Straboni. Confer Cellarium (1), item Ripetti (2). Confer lit. e.

h Ex his liquido constat S. Gregorium ab ipso S. Quadragesimo accepisse quæ narrat, ut jam monuimus lit. f.

i Sabanum idem est ac linteum. Vid. Glossarium Cangii. Conf. notam 326 Hugonis Merardi in S. Gregorii Librum Sacramentorum (3).

(1) Notitia Orbis antiqui, tom. I, p. 576. — (2) Dizionario geografico della Toscana, voce Talamone, tom. V, p. 496

k Petiit-accessit etc. Quæ verba singulari numero posita, demonstrant primas potioresque partes in prodigio Monacho tribuendas; ut etiam tribuuntur ex titulo. Vide lit. a.

l Qui cum diutius fricaretur ac si de gravissimo somno fuisset excitatus. Hæc utique talia sunt, quæ non nemini ubi inijciant, an vir ille vere mortuus esset. (Conf. Comm. præv., n. 5.)

et seqq. Florentiæ, 1845. — (5) Migne, Patrologia lat., tom. LXXVIII, col. 546.

DE SS. DARIA ET DERBILIA,

VIRGINIBUS IN CONNACIA, HIBERNIÆ PROVINCIA,

V. D. B.

SYLLOGE.

B § unicus. Genus regale Fiachrii; commercium cum SS. Corbmaco et E Columba; loca cultus. S. Derbilia de Irros.

SÆCULO VI
AUT VII.
Ex genere Fiachriorum sunt
S. Daria et
S. Derbilia;

Sæculo v atque etiam deinceps floruit in Hibernia, provincia Connacia (Connaught), familia nobilissima Hy Fiachriorum, olim potentior etiam et clarior; cujus historiam ex libris hibernicis collegit et in breve redegit compendium Philippus Mac Dermott (1). Ex stirpe enim Fiachrii, qui fuit Eochadii Moimedonii regis Hiberniæ filius et hujus familiæ pater et conditor, duo universæ Hiberniæ et multi Connaciæ reges, et permulti viri sanctitatis laude conspicui prodierunt (2); quorum sedecim recensentur in Menologio genealogico et duo alii adduntur ex aliis documentis a Colgano (3). Veniunt hos inter S. Daria, quæ et Soidhealbh, id est Pulcra, filia Cathiri, filii Lugadhii, filii Sednæ, filii Amalgadii, filii Fiachrii, et S. Derbilia, filia Cormaci, filii Breccii, filii Eochadii, filii Davidis, filii Fiachrii; quæ ambæ præsentis die annuntiantur in fastis Hibernicis.

quarum prior
visitata et benedicta fuit a
S. Corbmaco

2 S. Dariæ nempe nomen hac die signatum esse in Martyrologio Tam lactensi auctor est Colganus (4); sed neque in apographis nostris, neque in Matthæi Kelly editione (5), hodie occurrit; ita ut quæ in Mariani Gormani Martyrologio legerat immortalis hagiographus hibernus, errore ad Tam lactenses etiam laterculos transtulisse videatur. Neque reperiunde idem noverit S. Dariam, quæ hac die colatur, fuisse viduam (6). Egregie autem laudatur beata virgo in Vita hibernica S. Corbmaci abbatis, quam ille idem Colganus ex codice Leccanensi latinam fecit. Sanctus itaque ille abbas, clarissima Mumoniæ domo ortus, vitæ severioris studio ad remotiores Connaciæ fines se contulerat, visitans ibidem multos sanctos viros et spiritu prophetiæ passim effulgens. Postquam itaque in regione Kera S. Finanum, abbatem Rathensem, adierat, inde recedens vir sanctus venit ad locum, postea

Magh-gamnach nuncupatum: ubi convenit virginem quandam Deo devotam, illiusque cœnobii matrem, nomine Dariam; quæ fuit ex Cathero filio neptis Lugadhii, viri in istis partibus principis: quæ, et virum sanctum hospitio colligens, in visceribus charitatis humanissime excepit. Unde vir sanctus, beneficio gratus, inde recedens, virgini sanctæ ejusque loco benedixit, apprecans et apprecando prædicens locum illum, verum caritatis domicilium, vaccis, armentis et lacticiniis abundaturum. Quod oraculum, verum postea probatum, loco isti nomen reliquit. Nam Magh-gamnach, quod campum fœtarum sive lactescentium vaccarum interpretatur, exinde appellatur (7). Magh enim, in quod tot civitatum celticarum nomina (ut Neomagus, Caturigomagus etc.) terminantur, campum significat; et Gamhnach vaccam enixam vitulum seu lactariam, aut (ut O'Brien (8) et O'Reilly (9) hoc vocabulum vertunt) stripper seu unbulled cow.

3 Horum locorum situs bene perspectus nunc est. In Connacia scilicet, quæ occidentalis pars Hiberniæ est, ad occasum brumalem protenditur montuosus comitatus de Mayo, ubi ad orientem æstivum baronia de Tyrawly, olim regio de Tir-Amhalgaigh (10), exstat. Illic itaque super viam quæ strata est inter Crossmolina et Dunfeeny, prius habes vicum seu parœciam Moygaunagh seu Magaunagh et dein Kilfian (11); quæ posterior est Kill-Finain, in regione Kera, ubi S. Corbmacus visitavit S. Finanum, et Magaunagh et Magh-gamnach, ubi invenit S. Dariam. Sed, ut ex monumentis, quæ ad me dedit Ven. V. Joannes O'Hanlon, constat, nulla illic amplius beatæ virginis memoria superest, neque veteris templi vestigia; licet catholica et protestantica ædes illic sint, plura vetera cœmeteria, atque etiam

F
in Magaunagh,
cujus situs indicatur;

(1) Owen Connellan et Mac Dermott, The annals of Ireland translated, p. 98 et seqq. — (2) Colganus, Acta SS. Hiberniæ, p. 244. — (3) Ibid., p. 248. — (4) Ibid., p. 248 et 755. — (5) Cfr Martyrology of Tallagh, p. xxxviii. — (6) Trias thaurgurgæ, p. 545, num. 67. — (7) Ap. Colganum, Vitæ SS. Hiberniæ, p. 752. — (8) Focaloir etc., p. 271. — (9) Irish-English Dictionary, V^o Gamhnach. — (10) Colganus, Acta SS. Hiberniæ, p. 248. — (11) Cfr Carlisle et Lewis, Topographical dictionary of Ireland, verbis Killfian seu Kilfian et Magaunagh seu Moygawna.

druidicæ

A druidicæ ætatis reliquiæ. S. Dariæ tempora non nisi ex ejus cum S. Corbmaco commercio innotescere possunt; verum in S. Corbmaci Vita nodi difficillimi sunt, quoniam ibidem dicitur vixisse sanctus vir ævo filiorum Amalgadii, qui S. Patricio contemporanei fuerunt, et SS. Geraldii et Adamnani, qui nonnisi post medium sæculum VII in Hibernia versati sunt (1): quam posteriorem temporis notam negligendam esse duxit Colganus. Equidem beatam abbatissam ad sæculum VI aut VII retulerim.

et posterior honorifice habita est ab Amalgadii posteris,

4 Memoratur etiam in S. Corbmaci Vita S. Derbiliam virgo his verbis (2): Sedem fixit vir sanctus inter filios et posteros Amalgadii; qui cum sua cognata gente et posteris nempe Dathiæ, filii Fiachrii, (fuit enim hic Dathias Amalgadii frater,) suum piissimum advenam ejusque successores magna animi propensione coluerunt, multisque auxerunt honoribus; donec temporis successu eorum erga ipsum devotio paulatim intepuerit; in alios nempe viros derivata et distracta, et præsertim in S. Cumineum, cognomento Longum, S. Monennocum, S. Mutedacium episcopum, S. Ectaciam virginem, S. Mecharium et S. Derbiliam virginem; quæ fuit filia Corbmaci, filii Breici, ex præfati Dathiæ semine oriunda. Et ab eo tempore, quo eorum devotio erga hunc sanctissimum virum decreverit, fertur et potentia decrevisse. Hinc etiam liquet S. Derbiliam ex Connacia septentrionali, Fiachriorum sede, oriundam esse.

5 Porro O'Clery in Martyrologio Dungallensi, non ita pridem hibernice et anglice edito ab eruditissimis viris Todd et Reeves, ubi annuntiat ad hanc diem S. Derbiliam, quæ fuit de genere Fiachrii, filii Eochadii, eam designat apposito loci nomine Achadh Chuilinn, scilicet Darbile, Achadh Chuilinn (3); quo distinguatur a S. Derbiliam de Irros fastis hibernicis ad diem 3 augusti inscripta: quæ posterior ex Irros seu Eirros, nunc Erris, baronia de Erris, comitatu de Mayo, extrema provincia Connacia septentrionali fuerit oportet; quandoquidem, quum S. Columba ad finem sæculi VI in Druimchliabh, nunc Drumcliff (4), baronia de Carbury, comitatu de Sligo, provincia Connacia, monasterium fundavit, ea fuerit (ut in Vita hibernica S. Faranni (5) atque illinc in secunda appendice ad Vitam S. Columbæ (6) legitur) inter vicinarum regionum antistites, aliosque quam plurimos viros et feminas sanctitate spectabiles, qui beatum virum convenerint, in osculo pacis et jubilo cordis excipientes, et qui eum comitati sint ultra litus, quod Traigh-Eochuile appellatur, et inde ad regionem de Tyr-Fiachrach. Verum ubi locorum Achadh Chuilinn situm sit quis dixerit? E Certe in Connacia septentrionali; sed accuratiora expectanda sunt ab eruditissimis Hibernis. Quum autem S. Columbæ temporibus floruerit S. Derbiliam de Irros, restat ut ad finem sæculi VI aut initia sequentis ejus mors signetur; sed nonnisi divinando ad sæculum VI aut VII referri potest S. Derbiliam de Achadh Chuilinn.

AUCTORE V. D. B. et distinguenda est a S. Derbiliam de Irros, quæ comitata est S. Columbam.

(1) Cfr Colganus, Acta SS. Hiberniæ, p. 755, num. 1. — (2) Ibid., p. 753. — (3) Martyrologium Dungallense, p. 284 et 285. — (4) Carlisle, Topogr. diction. of Ireland, Vº Drum-

cliff; Reeves, Life of S. Columba, p. 279 et 289. — (5) Colganus, Acta SS. Hiberniæ, t. I, p. 357, num. VII. — (6) Trias thaumaturga, p. 465, num. LV.

DE SS. NASADIO, BEOANO, EP., ET MELLANO,

IN COMITATU DUNENSI HIBERNIÆ,

SYLLOGE.

V. D. B.

C

§ unicus. De pluribus sanctis Beoanis et Mellanis, deque situ ecclesiæ Tamlachta-Humail seu Tamlachta-Menand in Ultonia.

F

TEMPORE INCERTO. Memoria sanctorum Nasadii, Beoani et Mellani in martyrologiis hibernicis ad diem 26 octobris.

In Martyrologio hibernico Tamlactensi legitur ad hanc diem (1): Nasadi, Beoani et Mellani, tres sancti de Britannia et in una ecclesia sunt in h. Echad Uladh i Tamlachtainhumail ic Loch Bricerenn; quem locum sic vertit Colganus (2): Festum sanctorum Nassadii, Beoani et Meldani: tres sancti de Britannia et in una ecclesia, nempe in Tamlachtaumhail, in regione Ivechiæ in Ultonia juxta lacum Bricreann; in Dungallensi autem, prout illud olim vertit demortuus meus collega P. Antonius Tinnebroek hæc habes: Beoanus episcopus et Mellanus de Tamlacta-menaind ad lacum Bricrend in Ubechach-Uladh. Eisdem ad hanc diem laudat S. Aengussius in Martyrologio

hibernico metrico, ex quo memorias aliquot, anglice versas, misit ad me Rev. Vir Guilielmus Reeves, egregie versatus in elucidandis sanctorum Hiberniæ gestis, licet aliena sacra sequatur. S. Aengussius quidem satis habet duobus versibus de eorum laudibus testimonium dare; verum in annotatis hæc partim hibernice, partim latine illic addita sunt, ex martyrologiis prosaicis desumpta: Tres sancti ex Britannis in una ecclesia sunt, videlicet in Tamlachta-Menand ad lacum Bricrend in Ui Echach Ultoniæ. Quibus demum adde in Casselensi etiam Martyrologio hibernico eorum nomina ad hanc diem reperiri, ut testis est Colganus (3). Hinc certum est tres hos sanctos natione Britannos

(1) Matt. Kelly, Calendar of Irish Saints, p. xxxviii. —

(2) Acta SS. Hiberniæ, p. 90, n. 19. — (3) Ibid., loc. cit. — fuisse;

AUCTORE
V. D. B.

fuisse; S. Beoanum episcopali dignitate fulsisse; eosque omnes sepultos et singulariter cultos fuisse in una ecclesia Ultoniæ; quæ probe ante oculos habenda sunt ut ab homonymis eos discernamus. Sed prius accuratius inquirendum in designata illic loca, non una verborum forma significata.

Ubi quæren-
dum sit Tam-
lachta-humail
seu Tamlach-
ta-menand ad
lacum Bri-
crend in Ube-
chach-Uladh,
locus sepultu-
ræ trium illo-
rum sancto-
rum.

* Ulster
* Down

2 Imprimis non est ambigendum quin Uladh, quod ubique reperitur, sit Ultonia*, quæ inter quatuor provincias, in quas universa Hibernia ante hominum memoriam divisa est, maxime ad septentrionem vergit et Ardmacham metropolim habet; aut, si præplacet, pars comitatus Dunensis*. Aliquando enim intra angustiores fines conclusa est Uladh, ita ut hujus comitatus terminis fere contineretur. Explicat hanc rem Colganus ad propositum nostrum aptissime. Tota provincia, inquit (1), quæ hodie Ultonia appellatur, priscis scriptoribus sermone patrio nunc *Ulta*, nunc *Uladh* dicebatur, et latine *Ultonia*, *Ulidia*, vel rectius *Uladia*; sed postquam primo Dalriaticii, postea stirps Colleana, ac deinde filii Neill potenti manu eandem provinciam invaserunt et in suam potestatem majori ex parte redegerunt, priscis habitatoribus ad angustiores terminos repulsis; ea ejusdem provinciæ regio, quæ hodie terminis comitatus Dunensis pæne concluditur, cœpit temporis successu *Ulidia* et incolæ *Ulidii* appellari. Et quidem h. Echad, Ui-Echach, Ubechia, Ivechia, quatuor formis ejusdem nominis Ibh-Each (2) (quibus significatur regio prope lacum Each, nunc Lough-Neagh), repræsentatur hodierno comitatus Dunensis pago Iveagh, qui in superiorem et inferiorem dividitur, vulgaribus vocabulis Lower Iveagh et Upper Iveagh. Vult Archdallius (3) et cum eo Carlilius (4) in baronia superioris Ivechiæ sitam fuisse ecclesiam de Tamlacta-umhail seu humail; verum, quum simul confiteantur se nescire quo hujus regionis loco, non tanti forte faciendum est horum testimonium. Ad lacum Bricreann, qui et Bricrenn seu Bricrend, id fuisse positum ex recitatis martyrologorum verbis constat; sed quis sit ille lacus nemo hactenus reperisse videtur. Quæ res in dies difficilior fit, quum, aquis dilapsis aut arte exhaustis, lacus paulatim commutentur in agros; ita ut in veteribus mappis Blavianis multo plures in comitatu Dunensi indicentur lacus quam in recentioribus. Haud scio an aliquid luminis percepturi sint Hiberni ex ipsius templi nomine, quod Tamlachtain-humail, Tamlachta-humail, Tamlachta-menaind et Tamlacht-menand scriptum est. Tamlacht, quod et Tavelagh, Taelagh, Tamlact et Taimlacht scribitur (5), cœmeterium significat; humail, latine umalia, vertitur a Guilielmo Beauford (6) quasi veniret ab *hy mal gae* et idem esset ac pagus prope magnum mare; atque ipsius lacus nomen Bricreann, immo Bri-grian videtur prope fundum maris significare; ita ut, si illa recta sint, videatur Tamlachta in humail in parœcia Kilmegan situm fuisse, siquidem

pars sinus Dundrum illic terras incurrat. Verum hæc tam incerta sunt ut satius forte fuerit id unum dixisse id templum in alterutra baronia Iveagh fuisse constitutum. Cæterum suffi-
ciunt, quibus duo ex ternis illis sanctis (Nasadius scilicet cognominem habere non videtur, nisi id nomen idem sit quod Nessianus, a pluribus Hiberniæ sanctis, ut Colganus (7) ostendit gestum), ab homonymis discernantur.

3 Quoniam autem SS. Beoanus et Mellanus hic conjunguntur atque eadem nomina simul occurrunt in Vitis S. Fursei, quas decessores nostri ad diem 6 januarii ediderunt, arbitratus est celeberrimus hagiographus Hibernus (8) eosdem ac nostros esse; verum qui S. Furseo convixerunt, ex Hibernia, non autem ex Britannia oriundi erant, neque servabantur eorum corpora in Ui Echach Ultoniæ, sed Perronæ in Galliis, ut jam pridem animadvertit Henschenius in S. Medani seu Meldani Perronensis Vita (9). Distinguendus idem S. Beanus noster a S. Beano, filio Nassani cultoque in Feigh-Cullen in Kildaria, ut ad diem 8 augusti in Tamlactensi Martyrologio legitur; alius enim omnino est non solum venerationis seu depositionis dies, verum etiam, quod majoris ponderis est, locus. Neque confundi potest cum S. Beano Ultoniæ ulterioris, de quo hæc mira prædicat Giraldus Cambrensis (10): In ulteriore Ultoniæ partesunt montana quædam in quibus grues et grutæ, avesque variæ suo in tempore abunde nidificant propter refugium et pacem, non tantum hominibus, verum etiam pecoribus et avibus ibidem ab incolis exhibitam ob reverentiam scilicet S. Beani, cujus locum illustrat. Sanctus iste miro et inaudito more non tantum aves, sed et avium suarum ova tuetur. Si enim, ut ova capias, manum admoveas, videas protinus pullos marcidos et rubros et tamquam eadem hora jam exclusos. Sin autem manum retrahas cum voluntate, videas iterum, seu miraculose, seu fantastice, contra naturæ cursum, pullos in ova vel conversos vel reversos. Accedant duo, inspector et raptor; hic pullos, ille ova videbit. Ex qua fabula apparet sæculo xii alterum S. Beanium in summa veneratione a populo habitum fuisse; (aliunde enim non oritur singulare id commentorum genus;) verum quum Giraldus hunc sanctum ad ulteriorem Ultoniam expressis verbis referat; noster vero in citeriore Ultonia jaceret, (comitatus enim Dunensis ad orientem jacet et Cambriæ Angliæve prior est,) cogimur et inter hos distinguere. Censet Colganus (11) S. Beanium ulterioris Ultoniæ eundem esse qui S. Cadroe, sæculo x abbatis Metensis in Lotharingia, ad diem 6 martii ab hagiographo Hiberno et a decessoribus nostris illustrati, patruelis fuisse legitur; verum, ut a nostris (12) illic ostensum est, nullo fundamento nisi nominum similitudine hæc conjectura nititur, et ne constat, quidem, Beanium, S. Cadroes consanguineum, umquam inter sanctos relatum fuisse; multo minus tanta veneratione, quantam ex Giraldo diximus, duo-

Plurimi sancti
Beani seu
Beani recen-
sentur et di-
stinguuntur;

E

F

(1) Joannes Colganus, Trias thaumaturga, p. 109, n. 31. Cfr Vallancey's Collectanea de rebus Hibernicis, The ancient topography of Ireland by W. Beauford, t. III, p. 424 et 425. — (2) Cfr Mappa veteris Hiberniæ Guilielmi Beauford, ap. Vallancey. — (3) Monasticum Hibernicum, p. 129. — (4) Topographical dictionary of Ireland, V^o Tamlachta Umhail. — (5) Sam. Lewis, Topogr. dictionary of Ireland, V^o Tallaght. — (6) Ap. Vallancey, Collectanea, t. III, p. 425. — (7) Acta SS. Hiber-

niæ, p. 629. — (8) Ibid., p. 21, num. 1, et p. 90, num. 19, et p. 271, num. 1. — (9) Acta SS. t. II Februarii, p. 67. — (10) Tractatus de miraculis Hiberniæ, ap. Messingham, Florilegium insulæ sanctorum, p. 426; Topographia Hiberniæ, dist. II, cap. 40, ap. Camden, Anglica, Normannica etc. scripta, p. 730. Francofurti, 1603. — (11) Acta SS. Hiberniæ, p. 503, n. 46. — (12) Acta SS., t. I Martii, p. 476.

AUCTORE
V. D. B.

A bus post mortem sæculis fructum esse. Recense-
tur etiam in septima S. Patricii Vita inter beati
hujus viri discipulos Beoanus (1), quem Colga-
nus (2) eundem arbitratur ac S. Beoanus, ex
stirpe Lugadii Macconii, in australi Mumonia
olim præpotente, oriundum, cujus meminit San-
ctilogium genealogicum et qui idem sit ac
S. Beodus de Ard-charnia qui die 8 martii colit-
tur; sed hæc improbabilis sententia: nomina
enim non convenire videntur; et quidem, quum
ad hanc diem venit ipse hagiographus hibernus,
omisit eum S. Patricii discipulum dicere (3):
adde non constare S. Patricii discipulum eccle-
siastico cultu umquam fuisse honestatum. Alium
S. Beoanus, fratrem SS. Assani, qui et Massa-
nus, Cassani et Richellis virginis, reperio in
poemate Hibernico de sanctis de Cinel Laeghaire,
cujus particulam ex libro de Ballymote non ita
pridem edidit eruditissimus Jacobus Hentorn
Todd (4); verum nil iterum suadet hunc eundem
esse ac sanctum nostrum Beoanus. Præter eos
quos hactenus attigi, veniunt alii cognomines
ad dies 3, 16 et 23 decembris; de quorum se-
cundo aliquid attigi in sylloge de S. Beano, epi-
B scopo Murthlacensi in Scotia, quam ad hanc
diem hic habes. Verum hi tres hoc loco omittendi,
quoniam suo tempore de eis dicitur, et sane me-
lius quam nunc, quum nondum editi sunt multi
hagiographici libri hibernici, qui jam pedeten-
tim in lucem prodeunt mirabili accuratatione et
doctrina.

item complu-
res SS. Mel-
lani.

4 Complures etiam sancti Mellani seu Mel-
dani recensentur inter Hiberniæ calites. Venit
imprimis S. Mellanus seu Meldanus, S. Fursei
confessarius, qui in hibernicis fastis ad dies
16 januarii et 7 februarii annuntiari videtur et

ab Henschenio nostro ad posteriorem hanc diem
in Actis nostris illustratus fuit. Accedit S. Mel-
lanus, Darii filius, qui cum fratribus et aliis
sat multis sanctis sepultus est in monasterio
S. Luani, quod Cluain-ferta-Mo-lua appellatur
et die 7 februarii cultus fuisse traditur (5). Ter-
tius est S. Meldanus seu Mellanus de Kill-rois,
cujus memoria die 28 januarii celebrata fuisse
a Colgano (6) dicitur; quartus S. Mellanus de
Cluain-aoi seu de Cluana-hi, ad diem 19 martii
Tamlachtensi martyrologio inscriptus (7); quin-
tus S. Mellanus, episcopus de Cluain-chremha,
et S. Patricii discipulus, qui in regione Delbhna-
assuil quietis locum accepit (8) et quem Colga-
nus (9) vult martyrologiis inscriptum esse die-
bus 28 januarii et 26 octobris; manifesto tamen
errore, quum qui hac die colitur in Tamlachta-
humail sepultus fuerit. Ad quos adde Meldanum
episcopum, S. Cuthberti avunculum, de quo non-
nulla disputavit Colganus (10), nil certi habens
quod afferret, arbitratus tamen eundem esse ac
qui in martyrologiis hibernicis ad diem 7 fe-
bruarii dicitur S. Meldanus de insula filiorum
Hua Coinn in lacu Oirbsen in regione de Hi-
Oirbsen in occidentali Connacia. Quæ de S. Na-
sadio addam non habeo: nam quæ in antiquo
E Glossario ad Festilogium seu Calendarium me-
tricum S. Aengussii, quod non ita pridem cl. v.
W. S. Dublinii prelo paravit et Londinii edi-
dit (11), ad nominis ejus significationem (aliunde
constat Nasad idem valere ac celebrem, nobi-
lem) pertinent; scilicet Nassad seu Nasad vete-
rem formam esse Gnathugud: quod utrum
daturi sint eruditiphilologi Hiberni vehementer
dubito. Ab his cæterum plura et meliora de ter-
nis illis sanctis expectentur.

(1) Trias thaumaturga, p. 156, cap. 52. — (2) Ibid., p. 186,
n. 62. — (3) Acta SS. Hiberniæ, p. 562 et 563. — (4) The
irish version of the Historia Britonum of Nennius, p. cxvi. —
(5) Colganus, Acta SS. Hiberniæ, p. 58, n. 8. — (6) Ibid.,
p. 274, n. 1. — (7) M. Kelly, Calendar of irish saints, p. xix.

— (8) Colganus, Vitæ SS. Hiberniæ, p. 780, cap. 2; Trias
thaumaturga, p. 86, cap. 95; p. 115, n. 104; p. 150, cap. 9;
p. 266, col. 1. — (9) Ibid., locc. cit. — (10) Vitæ SS., p. 679,
cap. 5; p. 694, nn. 7 et 8. — (11) Three irish glossaries,
p. 157.

DE S. GWINOCO, CULTO UT EPISCOPO,

EJUS PATRE S. ANEURIN SEU GILDA,

C**F**

EJUS FRATRIBUS SS. CENNYDD, MADOG, DOLGAN ET NWYTHON,

SORORE S. DOLGAR ET PATRUELI S. GARCI,

IN WALLIA,

SYLLOGE.

V. D. B.

S unicus. An S. Aneurinus seu Gildas, S. Gwinoci pater, idem sit ac
S. Gildas Sapiens. Illius gesta militaria, carmina, religiosa vita et
cruenta mors. Filiorum vita religiosa et cultus.

SÆCULO VI.
Stemma S.
Gwinoci ge-
nealogicum.

S Gwinocus, qui et Gwynnoc (1), Gwynog,
Gwynawc, Guynnauc, Gwnnog, Gwyn-
nawg et Gwyngawr (2), hac die coli tra-

ditur in Martyrologio anglico (3) secundum
Willisium et in Conatu de sanctis Walliæ Ree-
sii (4). Pertinet pro Wallensium sanctorum

(1) Ap. Rice Rees, Essay on Welsh saints, p. 257. —
(2) Bonedd y saint, in Myvyrian archaology, tom. II, p. 44. —

(3) Memorial of ancient british piety, supp., p. 27. — (4) Es-
say, etc. p. 258.

more

AUCTORE
V. D. B.

A tribus natos, admittamus. Non enim placet, (quod vult cl. v. Hersart de la Villemarqué (1)), S. Gildam et S. Aneurinum fratres fuisse, filios unius Cawi, quoniam eo adduceremur ut Cawo præter quinque aut sex filias, filios adscriberemus viginti quatuor; quæ licet cœvi bardī seu vatis Liwarci Senis sors fuerit (2), non tamen sine certissimis testimoniis ad alios extendenda est.

S. Aneurinus
seu Gildas,
prius miles et
insignis poeta
Wallensis,
post pugnam
de Caltraeth,
quam cecinit,

§ S. Aneurinus itaque seu Gildas, filius Cawi de Cowllwg, pugnae de Cattraeth, immo Caltraeth, adversus Saxones, Pictos, Scotosque pugnatæ, interfuit eamque cladem carmine Wallico, quod Godolin a regione Clydiæ, cui auctor dominabatur, dictum est et in Wallensi Archæologia primo fuit editum, illustravit (3). Conveniant scilicet omnes reguli a sinu maritimo Solway usque ad lacum Lomond et ab ostiis Forth usque ad ostia Clydiæ (quibus terminis universa fere Scotia meridionalis seu inferior continetur), ut patriam ab adventante exercitu Pictorum, Scotorum, Logriensium atque Anglo-

B que maris littora progrediebantur, vallum, inter Dumbarton et Edimburgum a Romanis olim adversus Caledonios erectum, transitori. Erant autem illic castella octodecim, quatuor turmarum equitum et quatuordecim cohortum, universim decem millium hominum, capacia. Ea occuparunt federati principes Brittones, torquibus aureis ornati, numero trecenti sexaginta tres, Menexoko rege Edimburgensi imperatore. Dies septem duravit oppugnatio et defensio, maxime ad castellum Caltraeth. Prius favit belli fortuna Brittonibus, cæsusque est Scotorum rex atque Ida, regis Anglosaxonum vidua. Verum qui interdum strenuissime pugnant, iidem gentis vitio noctem traducebant vinum et cervisiam ex poculis aureis compotantes. Quod eis cessit quam pessime. Quum enim, iterum crapula domiti, humi sterterent, irrui in eos hostis. Arma continuo rapuerunt et processerunt obviam. Sed frustra; quippe qui sui ita compotes non essent ut se disciplina militari cohiberi sinerent. Nil itaque valuit eorum virtus et audacia; cæsique fuerunt omnes et tres dumtaxat gladiatorum furorem evaserunt, Aeron et Cynon

C Dayorawd, ambo bellici canes, atque ego, inquit S. Aneurinus (4), qui hanc mercedem benedictæ musæ meæ debeo, sanguinis fluctibus ereptus; captus tamen et in castelli carcerem conjectus, vinculisque ferreis onustus (5): a quibus aliquando absolutus opera Ceneu, filii Llywarch Hên, seu Liwarci Senis; quem jam diximus celeberrimum tum fuisse vatem seu bardum. De tempore et loco hujus pugnae inter eruditos non convenit; voluere aliqui eam factam esse anno 472, Hengisto adhuc vivo: verum hujus sententiæ auctor, Eduardus Davies (6), concedere coactus fuit poema Godolin non ante annum 510 conscriptum fuisse; in alias insuper incurrens innumeras difficultates. Plerique itaque censent certamen id referendum ad medium circiter sæculum vi et Caltraeth in partibus

septentrionalibus fuisse positum, quum Dairadii et Bernicii milites prælio interfuisse legantur (7). Verumtamen demonstrasse mihi videtur cl. v. Hersart de la Villemarqué (8) eadem hanc patratam esse inter annos 572 et 580, in ripa rivi Calder, non procul a Dumbarton, prope pristinum Vallum Romanum; et consentit Ferdinandus Walter (9). Quod hanc cladem gentis suæ carmine prosecutus est S. Aneurinus, mirum videri potest; ast id sibi proposuisse videtur ut doceret virtutem Brittonibus non defuisse; sed inopinatam fuisse pugnam, et tot heroes ea de causa cecidisse quod propterebrietatem ordinem et disciplinam servaverant nullam.

6 Militari itaque laudi poeticam adjunxit S. Aneurinus; qui et alterius poematis auctor est, scilicet Englynion y Misoedd seu Mensium odorum (10), quibus præcepta et considerationes de moribus continentur. Atque horum scriptorum tanta fuit olim laus, ut inter præcipuos poetas Britannos recensetur, teste Nennio, sæculi xi scriptore (11): Tunc, inquit (12), Talhaern Cataguen in poemate claruit et Neirin (Aneurinus), et Taliessin et Bluchhard et Cian, qui vocatur Guenith Guaut, simul uno tempore in poemate Britannico claruerunt. Quibuscumque convenit ipsius Taliessini testimonium, dicentis (13): Eadem nobis celebritas est Aneurino panegyrico atque inspirato, atque mihi Taliessino a lacu de Keirionez; atque inter hos erat sincera amicitia, ita ut vicissim S. Aneurinus scripserit (14): Ego Aneurinus scio quod scit Taliessin, qui mecum unus est spiritus. Quod autem S. Aneurinus inspiratus dicitur, explicari posse videtur capite xvi Cambriæ descriptionis; quod opus Giraldi Cambrensis est, sæculi xii scriptoris: Sunt, ait (15), et in hoc Cambriæ populo, quod alibi non reperies, viri nonnulli, quos Awenydhion vocant, quasi mente ductos. Hi, super aliquo consulti ambiguo, statim frementes spiritu quasi extra se rapiuntur, et tamquam arreptitii fiunt. Nec in continenti tamen, quod desideratur, edisserunt: sed per ambages multas inter varios, quibus effluunt, sermones nugatorios magis et vanos quam sibi cohærentes, sed omnes tamen ornatos, in aliquo demum verbi diverticulo, qui responsum solerter observat, quod petit accipiet enucleatum: et sic denique de hac extasi tamquam a somno gravi ab aliis excitantur, et quasi per violentiam quandam ad se reverti compelluntur. Ubi et duo notanda reperies, quia post responsum nisi violenter excitati et revocati ab ejusmodi quasi furore reverti non solent, et quod in se reversi nihil horum omnium, quæ ab eis interdum prolata sunt, ad memoriam revocabunt. Unde et si forte super hoc iterum vel ab alio consulti dicere debeant, aliis omnino verbis et alienis enuntiabunt, forsitan sicut et per phanaticos et energumenos spiritus interdum loquuntur tamquam ignaros. Solent autem eis hæc dona plerumque in somnis per visiones infundi. Quibusdam enim videtur, quod eis vel lac dulces, vel mel ori infundatur; aliis etiam

aliisque poematibus et viri inspirati laude clarus,

(1) Poèmes des Bardes bretons du vi^e siècle, p. LIII. — (2) Ibid., p. LXIII et LXIX. — (3) Myvyrian archæology, tom. I, p. 1-14; 581-584. — (4) Ibid., p. 4. — (5) Ibid., p. 7. — (6) Mythology and Rites of the British Druids, p. 517. — (7) Cfr Sharon Turner, History of the Anglo-Saxons, tom. I, p. 182 et seqq. — (8) Poèmes des Bardes bretons du vi^e siècle, p. 258 et Octobris. Tomus XI.

seqq. — (9) Das alte Wales, p. 502. — (10) Myvyrian archæology, t. I, p. 44-47. — (11) Algernon Herbert, Irish version of the Historia Britonum of Nennius, p. 2 et 3. — (12) Hist. Britonum, cap. 52; Cfr Walter, das alte Wales, p. 504. — (13) Villemarqué, Poèmes des Bardes bretons, p. LIII. — (14) Ibid., p. c. — (15) Edit. Camdeni Francofurti, p. 892 et 895.

AUCTORE
V. D. B.

quod eis schedula inscripta ori imponatur; et statim erecti se gratiam hanc suscepisse publice profitentur... Faciunt autem inter vaticinia invocationes ad Deum vivum et verum et ad sanctam Trinitatem, ut peccatorum meritis a veri inventione non impediuntur. In quibus quid rerum veritati, quid phantasie deberetur hujus loci non est expendere.

secessit in
Llancarfanen-
se S. Cadoci,
ipsius patre,
monasterium;

7 Ut autem liber recessit ex carcere, videtur in Walliam meridionalem transgressus; ubi reperitur vitam monasticam professus in comitatu Glamorganensi, in parœcia de Llancarfan seu potius in Llanfeithin; quæ nomina ut continens pro contento indiscriminatus usurpantur. Utrum S. Germanus Antissiodorensis an S. Dubricius episcopus Landaviensis hoc asceterium fundaverit non convenit (1); sed primus ejus abbas fuit S. Cadocus, qui et Cattwg, filius Gwynllgw Filur, a decessoribus nostris omissus tum ad 24 januarii, tum ad 24 februarii, quibus eum calendariis inscriptum reperio. Non poterat non amare S. Aneurinus societatem hujus viri, quippe qui etiam Wallensem poesin, cujus Archæologia Wallensis (2) insignia de præceptis moralibus continet specimina, coluit et prudentia sua tantopere excelluit ut Sapientis cognomen, Ddoeth, adeptus sit. Ejus vitam delibavit Reesius (3); paulo plura habet præfatio tomi III Archæologiæ Wallensis et Biographia Cambrica. Alii etiam bardi versabantur tum in Llancarfan; quod præcipuum tum erat doctrinæ sacræ et profanæ seminarium. Sanctam illic vitam duxit Aneurinus; vitamque finivit, impacta ab homicida nomine Edino securi trucidatus (4).

quo eum secutus est S. Gwinocus, ejus filius: quæ huic dicata templum; imago picta adhuc exstans.

8 Ut autem aliquando ad S. Aneurini seu Gildæ liberos veniamus, primo loco illustrandus est S. Gwinocus, cujus causa in illas salebras delapsi sumus. Patrem suum secutus est in Llancarfanense S. Cadoci collegium (5); ibique tam sancte vixit ut ejus nomen pluribus parœciis datus sit. De prima tamen non omnino constat. Sunt scilicet in Wallia tres parœciæ, quibus nomen est Llan Trisaint, seu Templum trium sanctorum; prima, quæ in insula Mona, vulgo Anglesea, posita est, patronos habere dicitur (6) SS. Sanan, cultum die 1 martii (7) aut 13 junii (8), Afran et Jeuan; secundæ in comitatu Glamorganensi patroni assignantur a Carlislio (9) SS. Iddog, Dyfaenog et Menw, a Reesio (10) SS. Iltyd, Tyfodwg et Gwynno; et tertiæ, quam omisit Carlislius, in Monmuthia SS. Petrus, Paulus et Joannes (11): res inter Wallenses, quibus omne trinum perfectum, plurimum laudata. Sed, ut id mittam, liquet ex his inter Carlislium et Reesium non convenire de patronis Llan Trisaint Glamorganicæ: nisi forte diversæ sint solæ nominum formæ. Verum olim inter quinque capellas, quibus ea parœcia ornabatur, una a S. Gwinoci nomine Llangwynno dicebatur (12); nunc cum plerisque aliis perit (13). Tradit etiam Reesius (14) S. Gwinocum patronum esse in Faenor seu Y Faenor, in co-

mitatu de Brecknock; sed, nisi iterum ædícula quædam exstiterit, nunc diruta, denuo refragatur Carlislius (15), tradens hunc honorem illic delatum S. Winefredæ, wallice Gwenfrewi (16). Certiora habemus de Llanwnnog in Montisgomerici comitatu, olim septimæ victricis legionis, ut ex titulis lapideis constat, statione. Conveniunt omnes S. Gwinocum hujus loci patronum esse; ut non solum parœciæ nomen testimonio est, sed ipsa beati viri, in fenestra super altare depicti, imago; qua exhibetur mitra episcopali redimitus et universo pontificaliornatu vestitus et pedum pastorale manu tenens; ad pedes veteribus literis anglicis hac brevi inscripta oratione: Sanctus Gwinocus, cujus animæ propitiatur Deus. Amen (17). De qua invocationis forma videantur theologi et liturgici, ubi explicant veteres quosdam orientales libros, in quibus Deus rogatur ut misereatur B. Mariæ Virginis et aliorum sanctorum. Nititur scilicet hæc oratiuncula placito theologico animas sanctorum, licet Dei conspectu fruuntur, non tamen omnino beatas esse, quod anhelant ad conjunctionem corporis sui, quocum creatæ sunt et unam personam constituunt; quam redintegrari cupiunt, naturæ viribus impulsæ.

9 SS. Cennydd, Dolgan et Nwython, S. Gwinoci fratres et S. Aneurini seu Gildæ filii, contulerunt se etiam in S. Cadoci monasterium. Illic non remansisse traditur S. Cennydd; sed se contulisse in Gowerlandiam, comitatus Glamorganensis pagum, ubi ipsemet monasticum collegium instituit; unde postea prodiit parœcia, quæ ab ejus nomine Llangennydd dicitur. Huc porro se contulerunt, ascensum religiosam amplexi, S. Cennyddi frater, S. Madog, et ejus ex altero fratre Cewyddo patrueis, S. Garci. Profecerunt ambo in sanctimonia, ita ut prioris nomine vicina parœcia Llanfadog seu Llan Madog dicatur (18). S. Garci quoque templo honestatus fuisse in Glamorgania legitur (19); sed inter hujus comitatus parœcias nil hujusmodi reperio (20). In Llangennydd, quum jam pridem S. Cennyddi religiosa societas desiisset, rege Stephano a Rogero de Bellomonte institutus est prioratus de Langineth seu de Longineth, ab abbacia Ebroicensi S. Taurini dependens; quod vinculum anno 1441 a rege Henrico VI, (ut in reliquis fere prioratibus alienigenarum fecit,) ruptum est et beneficium collegio Omnium animarum Oxoniensi concessum. Hujus patronus dicebatur S. Kennedus, non alius quam S. Cennydd (21). S. Cennydd nomen quoque suum communicasse legitur (22) pago Glamorganicæ, nomine Seinghenydd, Senghenydd et Caerphilly; sed nulla hactenus in hoc tractu reperta est ædes sacra, quæ ei dicata sit (23). De S. Dolgano et Nwython, quos in S. Cadoci monasterium secessisse diximus neque novimus exiisse, vix quidquam habemus. Qui initio hujus sæculi in tomo II Archæologiæ Wallensis (24) edidit Bonedd y Saint, adjecit ad S. Nwython, qui et Noethan, Noe-

Fratrum, sororis et patrueis sors et cultus.

(1) R. Rees, Essay, etc. p. 176. — (2) Myvyrian archæology, t. III, p. 1-99. — (3) Essay, etc. p. 176 et seqq. — (4) Ibid., p. 223. Cfr Villemarqué, Poèmes des bardes bretons, p. LXII. — (5) Ibid., p. 237. — (6) Carlisle, Topogr. diction. of Wales, vº Llantrisant; R. Rees, Essay, etc. p. 324. — (7) Ibid., p. 240. — (8) Memorial, etc. supp., p. 18. — (9) Topogr. dict. of Wales, vº Llantrisant. — (10) Essay, etc. p. 337. — (11) Ibid., p. 344. — (12) Ibid., p. 237 et 337. — (13) Cfr Carlisle, vº Llan Trisaint. — (14) Essay, p. 237 et 323. — (15) Dict. of Wales, Glossary vº Gwenfrewi, et vº

Faenor. — (16) Essay, p. 293. — (17) Ibid., p. 237, juxta tomum I Cambrian Quarterly Magazine; et Carlisle, Topogr. dict. of Wales, vº Llanwnnog. — (18) R. Rees, Essay etc. p. 237; Carlisle, vº Llan Madog. — (19) Biographia Cambrica, ap. R. Rees, p. 238. — (20) R. Rees, Essay etc., p. 333 et seqq. — (21) Monasticum anglicanum, t. VII, p. 1047. Cfr Wood, History of the colleges and haies of Oxford, p. 261. — (22) Carlisle, vº Caerphilly. — (23) R. Rees, Essay etc., p. 237. — (24) Myvyrian archæology, t. II, p. 49.

A then et Nothon, nomen tum prope parœciam Englwys Llangwm Dinmael, id est Ecclesiam parœciæ templi vallis Dinmalii, olim illic reguli, adhuc exstitisse capellas S. Gwinoci et Noethani, sed conversas in molendinum et clibanum; Dinmalii autem palatium, Llys Dinmael, ruinosam domum factam. De S. Dolgar, S. Gwi-

noci sorore, nil aliud reperi, nisi quod ejus nomen in Bonedd y Saint (1) seu Genealogia sanctorum legitur. Quod qualecumque indicium cultus ecclesiastici est. Abstinemus a S. Tydecho; qui quidem in codice Salisburiensi Bonedd y Saint (2) filius Gildæ, filii Cawi dicitur; sed in aliis omnibus (3) filius Amwn Ddu.

(1) Myvyrian, Archæology, t. II, p. 39. — (2) Ibid., p. 53.

— (2) Ibid., p. 94. Cfr. p. 24.

DE SS. TUDYR SEU TUDUR,

ARWYSTLI GLOFF, TWRNOG SEU TEYRNOG, DIER SEU DEIFER, TYFRYDOG,
MARCELLA, GWYNODL, MERIN, SENEFYR, TUDGLYD, TUDNO ET TYNEIO,

CONFF. NON PONTT. IN WALLIA,

SYLLOGE.

V. D. B.

B

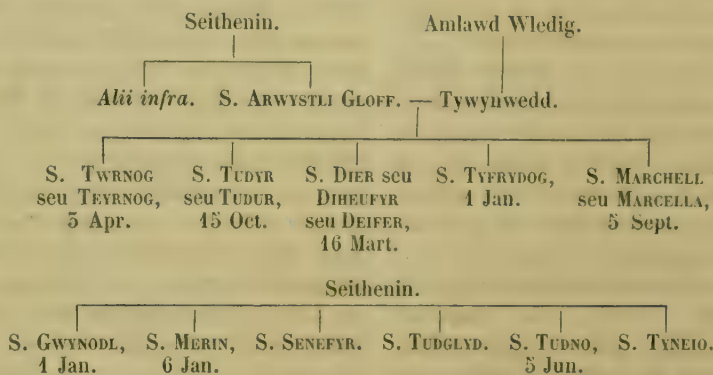
§ unicus. Memoria illorum sanctorum ex una familia in Genealogia sanctorum, in templis et fastis sacris.

E

SÆCULIS VI
ET VII.
Sancti ex genere Seithenin Ebriosi.

In Genealogia sanctorum Britanniae seu Walliae, quæ Wallice dicitur Bonedd Saint Inys Prydain et in Archæologia Walliae anno hujus sæculi primo Londini edita fuit et aliquot

abhinc annis recusa, legitur S. Tudyr seu Tudur genus (1); ex quo sequens stemma confieri potest (2).

Unde factum sit ut S. Tudyr natalis, olim 15 octobris celebratus, nunc undecim diebus post agatur.

2 Licet ex his sanctis nullus videatur ad præsentem diem spectare, dicendum tamen est de S. Tudyr, quoniam ad diem 15 octobris omissus fuit, die vero 25 octobris, a Carlislis (3) coli dicitur, sed reapse colitur die sequenti; non quidem legitime; sed quia rustici Wallenses, animo tum adhuc catholici et a ministris ecclesiæ Anglicanæ atque a gubernio aversi et veterum suarum consuetudinum tenacissimi, diu nullam rationem habuerunt correctionis calendarii Gregorianæ, etiam postquam Angliæ rex, consentientibus comitiis, eam admisit et mense septembris anni 1752 undecim dies omitti jussit. Hinc factum est ut passim in Wallia patronorum et dedicationum templorum festa undecim diebus tardius celebrentur quam par esset (4): quæ res in S. Tudyr natali singulariter observatur (5). Quoniam itaque aptus locus est de eo dicendi, placet eidem conjungere tres fratres et sororem, cum patre et sex patribus, maxime quod pauca tantum de iis omnibus habemus et suo tempore præteriti fuerunt.

3 Traditur a Reesio (6) Seithenin, cognomine Ebriosus, simul cum Gwyddno terræ angulum in littoribus comitatum Cardiganensis et Merionethensis possedissee, nomine Cantref y Gwaelod; qui, quum Cantref Anglis hundreda sit, non videtur hundreda, seu centum villarum territorio (ita Giraldus Cambrensis (7) cantref interpretatur) major fuisse. Circa annum 520 per incuriam Seithenin maris fluctibus coopertus fuisse hic ager in Triadibus Britanniae traditur: quæ forte occasio fuit ut ejus filii, S. Gwynodl, patronus de Llangwynodl in Carnarvoniam, die 1 januarii cultus, S. Merin seu Merini, cujus natalis die 6 januarii agitur, et qui videtur in Bodferin seu Habitaculo Ferini, quæ est capella parœciæ de Llaniestin in Carnarvoniam, vixisse et fundator aut patronus esse in Llanferin seu Llanfetherin in Monmouthia, — S. Senefyr seu Senewyr, — S. Tudglyd, S. Tudno, patronus seu fundator Llandudno in Carnarvoniam, cujus festivitas die 6 junii celebratur, — et S. Tyneio, cujus nomine dicitur appellata Deneio seu Pwllheli,

Deperdito patrimonio, SS. Gwynodl, Merin, Senefyr, Tudglyd, Tudno et Tyneio amplectuntur vitam monasticam, in Benchorensi S. Dinoti collegio;

(1) The myvyrian archæology of Wales, t. II, p. 52, 54 et 53. Edit. 1801. — (2) Cfr. Rice Rees, Essay on the Welsh Saints, p. 276. — (3) Topographical dictionary of Wales,

vº Darowain. — (4) R. Rees, Essay on the Welsh Saints, p. 240. — (5) Ibid., p. 276, not. 1. — (6) Ibid., p. 233 et 256. — (7) Cambriae descriptio, cap. 4.

capella

AUCTORE
V. D. B.

et S. Arwystli Gloff, sancte educatis liberis, in monasterio de Bardsey.

Ubi servatur memoria SS. Tudyr, Tyfrydog, Twrnog,

Dier seu Deiferi, qui S. Winefredæ consiliarius fuit,

capella in parœcia de Llanfor in Carnarvoniam, — vitam monasticam amplexi fuerint in celebri collegio seu monasterio S. Dinothi, wallice Dunawd, Dunod, Benchorensi, quod et Bangor Iscoed, in Carnarvoniam.

4 Contra S. Arwystli Gloff, qui etiam inter Seithenin liberos recensetur, matrimonium iniit cum Tywynwedd, filia Amlawd Wledig, ex qua suscepit liberos quinque, albo sanctorum Walliæ inscriptos, quatuor filios et unam filiam. Quos ubi educavit, secessit in monasterium de Bardsey, quæ aliquando etiam Insula sanctorum dicta est et quam ad finem sæculi superioris Wallenses nautæ non sine precibus et veneratione prætervehebantur (1). Eo secesserat S. Dubricius, episcopus Caerleonensis, circa annum 516; ita ut cum eo vivere potuerit S. Arwystli Gloff. Templum fundasse dicitur; sed ubi locorum nescitur (2). Non plura de ejus liberis novimus.

5 In Bonedd y Saint seu Genealogia sanctorum Britannicæ coli dicitur S. Tudyr in Dar Owain, quod illic Darewein, Narwain, Arwain et Nargwain corruptis formis appellatur et in Montisgomerici comitatu jacet; sive templi fundator fuerit, sive patronus. Templum de Mynyddyslwyn in Monmuthia ejus quoque nomini dicatum esse tradit Ecton; sed dubium id esse censet Reesius (3); et quidem ipse Reesius in catalogo parœciarum Walliæ (4) affirmat illic honorari S. Tudur, filium Hywel. S. Tyfrydog autem, qui in mss. codicibus Bonedd y Saint (5) etiam Tyfrydawc et Tyurydawc dicitur, cultus fuit, ut illic traditur, in insula Mona seu Anglesey, et quidem in parœcia Llandyfrydog, cujus fundator nuncupatur; die scilicet 1 januarii. Diem festum S. Twrnog, qui et Teyrnog, et Tyrnog, reperi in Martyrologio anglico (6), quo ex Willisio inductum: agebatur is die 3 aprilis in Llandyrnog in comitatu de Denbigh; quæ parœcia, ut patet, ab eo nomen accepit.

6 De S. Dier, qui et Diheyuyret Diheufyr, paulo plura nota. In Bonedd y Saint (7) coli dicitur in Modffarry, nunc Bodfary, id est habitaculum Diheufyri, in comitatu Flintensi; verum nunc hujus parœciæ templo S. Stephani nomen pro ti-

tulo esse legitur apud Carlisium (8). Latine dicitur Deifer, idem scilicet eremita, qui in Vita S. Winefredæ legitur. Scilicet S. Beunous, qui a decessoribus ad diem 14 januarii, qua colitur, omissus fuit, quum S. Winefredam velasset et monasticæ vitæ leges docuisset, ex hac terra ad cælos abiverat; ast noluit Deus ut pietissimæ virginis consilia deessent, sed designavit ipsemet quem magistrum adiret. Itaque sancta mulier admonitione divina sanctum virum, nomine Deiferum, adiit. Erat quippe vir ille magnus coram Domino; de quo refertur quod fontem de terra erumpere fecit, multis infirmissanitatē conferentem. Cum autem sancta Winefreda ad S. Deiferum veniret, sancto in oratione nocte illa persistenti vox de cælo insonuit, dicens: Die charissimæ filiæ meæ Winefredæ, quatenus ad virum, nomine Saturnum, pergens, quid actura sit audiat et in quo loco omni vitæ suæ tempore sit mansura (9). Dei mandata fecerunt ambo et Withericum ad S. Elerium abiit beata virgo. S. Deifer autem, clarus miraculis, addit Alfordus (10), in sanctorum numero mortuus ponitur anno 664 et nomen ejus in fastis nostris legitur ad 7 martii; in martyrologio autem anglico (11) die 16 martii, stylo novo.

7 In supplemento ejusdem Martyrologii ex Willisio annuntiatur ad diem 5 septembris natalis sororis quatuor illorum germanorum fratrum, scilicet S. Marcellæ, quæ in Bonedd y Saint (12) Marchell dicitur et coli in Capel Marchell in Llan Rwt, quæ parœcia est comitatus de Denbigh. An hujus capellæ, cujus meminit adhuc Lelandius in tomo V sui Itineris (13), vestigia etiamnum exstant dubium mihi est; sed superest sanctæ virginis memoria in Ystrad Marchell in Montisgomerici comitatu; ubi sæculo XII exstructa est abbatia Cisterciensis de Strata Marcella; cujus origines explicuimus in tomo VIII Octobris et de qua plura dabunt Dugdalius seu potius ejus continuatores (14). Satis nobis esse debet nomina sanctæ hujus familiæ, qua optima potuimus ratione, oblivioni eripuisse.

(1) Monasticum Anglicanum, t. IV, p. 659 et 660. — (2) Rice Rees, Essay on the Welsh Saints, p. 236. — (3) Ibid., p. 276. — (4) Ibid., p. 344. — (5) Myvyrian archæology, t. II, p. 55. — (6) Memorial of ancient British piety, supp. p. 11. — (7) Myvyrian archæology, t. II, p. 38. — (8) Topogr. Dict. of Wales, Vº Bod Fary. — (9) Robertus, abbas

Salopiensis, in Vita S. Winefredæ, ap. Capgrave et hinc ap. Alford, qui et Griffith, Annales ecclesiæ Anglosaxonice, ad an. 660, num. 30, t. II, p. 504. — (10) Ibid., num. 52. — (11) Memorial etc., p. 52. — (12) Myvyrian archæology, t. II, p. 47. — (13) Cfr Memorial etc., suppl. p. 23. — (14) Monasticum Anglicanum, t. V, p. 636 et seqq.

A

D

DE S. GAUDIOSO,

EPISCOPO SALERNITANO ET CONFESSORE,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. V. H.

§ unicus. Tempus episcopatus; translatum sancti corpus Neapolim;
antiquam Officium.

CIRCA MEDIUM
SÆC. VII.
S. Gaudiosus
Salerni

B

Salernum, nobilis regni Neapolitani civitas, ab antiquissimis temporibus sedem episcopalem habuit, quam dein Joannes Pp. XV, anno 986 eiecit ad dignitatem archiepiscopalem. In illa Ecclesia celebratur memoria S. Gaudiosi episcopi, quem ad hanc diem laudat Martyrologium Romanum hisce verbis: Apud Salernum, Sancti Gaudiosi episcopi. In Martyrologio marmoreo Neapolitano legitur ad diem xxviii octobris: Dep. Gaudiosi epi. (1) incertum tamen, an hic loci agatur de Salernitano an Africano antistite; nam hujus quoque memoria die xxviii octobris recolitur. Ast de Salernitano Gaudioso omnia fere sive originem, sive res gestas, sive ætatem spectes, aut ignota, aut dubia sunt. Densiores etiam tenebras ejus Actis offundit confusio cum Sancto homonymo, episcopo Africano, qui, Vandalicam persecutionem fugiens, Neapolim appulit, ac ibidem sancto fine quievit; cujus quidem res gestæ evolvendæ venient ad diem xxviii octobris. Caput tamen difficultatis circa S. Gaudiosum Salernitanum in eo est, ut sciatur, quo circiter tempore sedem Salernitanam tenuerit. Enimvero hac soluta, reliqua cum aliqua saltem verisimilitudine affirmari possent: sed mira est scriptorum in definiendo tempore diversitas.

sedisse vide-
tur

C

2 Etenim Hagiologium Italicum ad hanc diem episcopatum Sancti initio sæculi sexti illigat, his verbis: Gaudiosus, post S. Valentinum episcopus Salerni, interfuit synodo Romanæ sub Symmacho Papa. Quamvis ejus Acta perierint, perseveravit tamen ipsius sanctitatis memoria, et corpus ejus colitur in crypta inferiori ecclesiæ cathedralis. Si res ita se haberet, jam solutum esset omne dubium; nam Symmachus pontificatum tenuit ab anno 498 ad 514. Verum contrarium testantur Acta Conciliorum. Etenim in Synodo Romana, anno 499 celebrata pro recognoscenda electione Symmachi, subscriptus reperitur Gaudentius Salernitanus (3), qui alius est a Gaudioso nostro. Propterea quoque Ughellus inter illum Gaudentium et Gaudiosum nostrum decem intercalares ponit antistites, quin definire valuerit, qua ætate vixerint, qua mortalitatem expleverint, qua re et quantum temporis sederint (4). Hac ratione S. Gaudiosus est decimus septimus in serie episcoporum Salernitanorum. Anton. Mazza in Urbis Salernitanæ

Historia cap. vii (5), ponit quidem S. Gaudiosum post Valentinum, ut habet Hagiologium supra citatum, sed ei successorem dat Gaudentium, nempe Synodo Romanæ anni 499 præsentem; atque adeo Sanctus noster pertineret ad sæculum quintum et ordine esset septimus episcopus. Antiquiorem eum etiam faciunt Gaspar Musca (6) et Philippus Ferrarius (7), utpote quem successorem dent S. Eusterio, de quo actum fuit ad diem xix octobris (8), et circa medium sæculum vobiisse dicunt: unde et S. Gaudiosum ponunt episcopum ordine quintum. Ex his satis liquet, quam intricata sit quæstio chronologica, quæ viâ conjecturis quibusdam solvi utcumque potest.

circa medium
sæculum VII,

3 Omnium tamen probabilissima nobis videtur opinatio, quam edidit Josephus Parsano, canonicus Salernitanus et ipse patriarcharum rerum solers indagator, in opere de Monumentis Ecclesiæ Salernitanæ, anno 1846 typis Neapolitanis excuso (9). Hic autem S. Gaudiosum ponit episcopum octavo loco, ita tamen ut ejus pontificatus incidat in medium sæculum septimum. Et imprimis quidem Sanctus noster tunc debuit eligi episcopus, quando Salernum societatem civilem habebat cum Neapoli; alioquin antistitem sibi numquam assumpsisset filium, ut habemus in Encomio num. 2, eorum, qui inter proceres habebant primatum et in Parthenope tenebant dominium. Scimus porro Neapolitanos juvum Longobardicum non subiisse toto sæculo septimo, quum usque ad sæculi octavi seu annum 703 bellum arserit inter Neapolitanos et Longobardos. Sæculo igitur septimo S. Gaudiosus ad cathedram Salernitanam admotus fuit. Sanctum sub Longobardis vixisse, monstrant ejus Acta qualia habemus: ignoramus quidem eorum scriptorem et ætatem. Sunt, si lubet, aliquot etiam sæculis posteriora: tamen istiusmodi sunt, ut imaginem invasionis et occupationis Longobardicæ fidelissime exhibeant, neque ulla occurrit ratio, ut scriptor quicumque episcopum a tempore Romanorum ad ætatem Longobardicam transferat, ejusque mores referat. Oportet igitur ut scriptor Actorum aut ipse ad eam ætatem pertineat, quo casu valde antiqua esset de ætate S. Gaudiosi traditio; aut, quod verisimilius nobis propter intextas hinc inde fabellas videtur, si recentior est, antiquiora coram habuerit monumenta, quæ traditionem confirmant.

F

(1) Paesano. Memorie della Chiesa Salernitana, p. 83. Napol. 1846. — (2) Mai. Scriptt. Vet. et Nov. Collect. t. V, p. 64. — (3) Labbe, t. IV, Conc., col. 1513. — (4) Ital. sacr., t. VII, col. 553. — (5) Burman. Thes. antiquit. Ital., t. IX, vol. IV,

col. 42. — (6) De Salernit. episc., p. 14. — (7) Catal. SS. Ital. ad xxvi octob. — (8) Acta SS., t. VIII oct., p. 436. — (9) Memorie della Chiesa Salernitana.

AUCTORE
J. V. H.
quod utcum-
que ostendi-
tur ex variis
circumstan-
tiis,

4 Etenim hanc monstrant varia indicia, quæ in Oratione Encomiastica, infra danda occurrunt. Sic num. 4 Salerni fuisse græci mixti cum multis barbaris dicuntur, et episcopo proprio prædicante sermone, omnes barbari... ita plene verbum melliflue intendebant, ac si eorum idiomate fuisset multiformiter educatus. Quibus certe probatur Longobardos Salernum sub S. Gaudioso occupasse. Paulo infra, num. 5, refertur imminens pugna Salernitanos inter et Samnites auctoritate sancti antistitis composita. Id denuo cum ævo Romanorum imperatorum aptari non potest, et e contrario apprime convenit cum regno Longobardorum, quando varix provinciarum regni Neapolitani suos habebant aut cupiebant principes, qui frequenter inter se discordes in apertum bellum prorumpabant. Sed Longobardi provincias regni Neapolitani occuparunt per tercentos circiter et viginti annos, seu ab anno 570 ad 891: atqui hac ratione incerta adhuc vagatur ætas S. Gaudiosi: propius tamen ad eam accedimus, si attenderimus verba Encomii num. 12, nempe, corpus Sancti post multum temporis spatium virum quemdam, nomine Milum... a Grimoaldo, Salernitano principe, impetrasse, et ad Neapolim civitatem cum omni reverentia transportavisse.

et ex tempore
translationis

5 In his verbis duo præsertim attendenda sunt, nempe translationem factam fuisse post multum temporis spatium et quidem eam a Grimoaldo Salernitano principe fuisse impetratam. Crediderim intra paucos annos circumscribendum esse multum temporis spatium, quia non videtur agi de antiquo aliquo Sancto, ab antiquis temporibus in crypta Salernitana composito, sed de recentiore antistite, natalium splendore et sanctitatis fama illustri, quem sibi cupiebant ex speciali pietate Neapolitani. Nam pignora vetera veteribus cumulandi nulla illis erat necessitas, utpote quibus abundabant Sanctorum lipsana. Hisce addendum corpus S. Gaudiosi concessum fuisse a Grimoaldo, Salernitano principe, cujus ætatem, si utcumque cognoverimus, jam tempus episcopatus sancti nostri probabili conjectura assequi poterimus. Plures sunt hujus nominis principes, qui maxime Beneventi regni gubernacula tenuerunt. Salernitanus principatus, quatenus distinctus a Beneventano ducatu, incepit anno 851 (1), ejusque primus princeps fuit Siconulfus; cujus dein successores enumerantur apud Antonium Mazza in Salernitanæ urbis Historia usque ad Robertum Guiscardum, qui sæculo XI Salernitanum principatum tenuit (2), quin ullus nomine Grimoaldi veniat. Quod si etiam unus alterve veniret: certum mihi est, neminem Salernitanorum principum opem suam conferre potuisse ad translationem corporis Sancti nostri, utpote quod Neapolim jam advectum erat sub Stephano II episcopo, qui, ut testatur Joannes, diaconus S. Januarii, in Chronico episcoporum Neapolitanæ Ecclesiæ, ad gubernacula istius Ecclesiæ sedit temporibus Romanorum Pontificum Stephani III et Adriani I, qui Romanam cathedram occuparunt ab anno 768 ad 795 (3). Hic autem episcopus inter alia construxit monasterium S. Gaudiosi Confessoris: proinde jam tum Neapoli erant exuvie San-

cti nostri et principes vere Salernitani ad evocationem cooperari non potuerunt.

6 Quapropter censet Jos. Poesano (4), translationem Salerno Neapolim celebratam fuisse sub Grimoaldo I vel II, Beneventanis ducibus, qui ab anno 646 ad 689, intermedio tamen Romualdo I, principatum tenuerunt. Quia porro supra diximus, corpus S. Gaudiosi aliquot post annis Neapolim translatum fuisse, censemus circa medium sæculum septimum obitum ejus contigisse, quod etiam in capite hujus Commentarii notavimus. Sed nunc altera quæstio gravior dirimenda manet, an scilicet S. Gaudiosi corpus umquam Neapolim translatum fuerit. Id quidem affirmat Encomiastes num. 12 et in hac opinionem descendit Francisc. de Aste, Hydruntinus archiepiscopus, in Notis ad Martyrologium Romanum sub die XXVI octobris, fultus præcipue Lectionariis Neapolitanis antiquis, quæ una voce adstruunt sancti antistitis corpus Salerno Neapolim advectum fuisse. Addit quoque laudatus de Aste, translatum fuisse Sancti corpus anno 808 sub Grimoaldo: sed nullus tunc, quem sciamus, Grimoaldus sive Beneventi sive Salerni principatum occupavit. Baronius e contrario in suis Notis ad hanc diem sine ambagibus asserit, Sancti exuvias reconditas esse Salerni in cathedrali ecclesia, in crypta inferiori. Certe si Baronii opinio ex vulgi fama et inani, ut dicit de Aste, traditione excrevisset, validissime impugnaretur Lectionariis antiquis, quæ traditionem confirmant. Sed, ajunt, inter omnes hagiologos convenit, utrumque Gaudiosum, Salernitanum et Africanum sæpe, ut jam diximus supra num. 1, confusos fuisse et quasi coaluisse in unam personam. Unde fieri potuit ut S. Gaudiosi corpus, Neapoli asservatum, Salerno asportatum dicatur.

7 Hanc confusionem etiam juvat utriusque Sancti diuturna corporum latitatio, quæ sæculo XV aut XVI inventa fuerunt. Cujus rei testem habemus Sannazarium, in hymnis, pro Officio liturgico compositis, canentem, per longa tempora delituisse sacra pignora:

Lux, inquit (5), clara, quæ fugans nigram
Mundi sator caliginem
Vestri latere gloriam
Patris diu non passus est,
Qua Gaudiosi segmina,
Tot irreperita sæculis
Dives rexit urnula.

Similiter in altero hymno legitur:

Ossa, quæ longa tumuli sub umbra
Abdita, ignaras latuere gentes,
Nocte mox pulsa, redeunt apertas
Lucis in auras.

Josephus de Magistris, qui speciali libro res ecclesiasticas Neapolitanas late descripsit, agens de ecclesia S. Gaudiosi, refert quidem res gestas antistitis Africani, sed tamen corpus S. Gaudiosi Salernitani inter reliquias dictæ ecclesiæ, quarum catalogum texit, recenset his verbis: Corpus S. Gaudiosi Neap. Salern. episc. (6). Hæc omnia faciunt, ut incertum sit sepulcrum Sancti nostri hodiernum, quum et Salernitani et hodie gloriantur possessione corporis præsulis sui. Unum tamen est, quod Neapoli-

sub Grimoaldo I vel II Beneventano,

E

quæ tamen a Salernitanis negatur.

F

(1) Vipera. Antiquitat. Beneventanæ, t. II, p. 202. —
(2) Burman, Thes. Antiquit. Ital., t. IX, vol. IV, col. 12. —
(3) Muratori, Script., t. III, P. II, p. 311. — (4) Memor.,

t. I, p. 22. — (5) Ap. Ughelli, Ital. sacra, t. VII, col. 357. — (6) Status Ecclesiæ Neap., p. 351.

A *tanis, si verum est, favere videtur, scilicet utriusque Gaudiosi corpus in monasterio S. Gaudiosi, intra urbem constructo, quievisse; donec sæculo proxime elapso, monasterium horrendo incendio destructum fuit, ejusque Reliquiæ magna ex parte ad ædem metropolitanam translatae fuerunt (1). S. Gaudiosus Africanus, ut dicitur ad diem xxviii octobris, alterum monasterium, sed extra urbem construxit, quod a suo fundatore S. Gaudiosi titulum accepit.*

Antiquum Offi-
cium Sancti

8 Quæ porro gesta a nostro S. Gaudioso referuntur, exposita habemus in Oratione encomiastica, quam infra dabimus integram, notis opportunis illustratam. Atque adeo nihil superest, nisi ut documenta ejusdem cultus subnectamus. Pro monasterio S. Gaudiosi Africani habetur Officium, ut vulgo dicitur proprium, S. Gaudiosi Salernitani, anno 1568 typis Neapolitanis excusum. Dabimus quæ in hoc Officio, secundum ritum Ordinis S. Benedicti adornato, specialia sunt. Ac imprimis in utrisque Vesperis non recitantur nisi quatuor primi psalmi consueti in Officio Confessoris Pontificis: Antiphonæ autem sunt sequentes: Sedit super cathedram exsultet cum Ecclesia populus, clamore augens solemnities et júbila præconia, plena devotione. *Ps. Dixit Dominus etc.* Lux exorta rutila cum sacra carnis germina pullulant splendore, sicque doctrina varia cumulat fervida amore. *Confitebore etc.* Rosam rubentem obtulit, finiens per incendium vitam Christo cui credit et puritatis liliū. *Beatus vir etc.* Agmina præ cæteris laudent Salernitani, pro tanti patris culmine voce quotidiana. *Laudati pueri etc.* Capitulum: *Ecce sacerdos magnus. Responsorium:* Leprosum illum sordidum, putri caduci corpore, qui carne defluebat, factum mundi spectaculum; abstersa cutis sanie. Sanat perfecte languidum, omni propulso vulnere, dum ipsum abstergebat. Abstersa. *Gloria patri. Abstersa.*

recensetur:
ad Vesperas,

9 Hymnus:

Supernæ lucis claritas
Novum collegam recipit
Irradiata veritas
A diro tetro redimit.
In noctem nempe sæculi
Plenus fulsit virtutibus,
Clarus director populi
Velut cælum sideribus.
Cum corpore ejus teritur,
Lymphis ponit edulium,
Lumen e cœlo funditur
Illustrans orbis sæculum.
Hic regulat flagitium,
Pro fide gentis prælium,
Templo tollit supplicium,
Peractis ad exilium.
Quo repletus deifice
Plebi profert Salvifica,
Ubique fatur authenticæ
Dei præco mirifica.
Dum patitur dispendium,
Datur solerti studio,
Christus ejus ingenium
Suo perfudit radio.
Trinitatis imperio,
Laudes solvamus, modulo
Utriusque paraclito
Munus canamus júbilo.

C

Ora pro nobis etc. *Ad Magnificat:* O stupor et gaudium, o dator cæcis luminum, o claudis gressum prævium miserorum auriga, consors existens superum, specta præsens auxilium et lacrymarum gemitum agentium quadriga, fuisti pastus pauperum, saginatio inopum abjectorum et dæmonum, ad devotum collegium converte mentis oculum, et pietatis viscera nos Christo mente dita. *Postrema verba tantis vitiis infecta sunt, ut sanam interpretationem non admittant. Oratio:* Deus qui clara regis præconia in Beato servo tuo Gaudioso multiformiter demonstrasti, concede nobis famulis tuis ejus semper exempla sectari et assidua illius summi regis meditatione muniri. Per Dominum. *Ad Matutinum Invitatorium:* Exsultet Sion filia júbilo modulando, Gaudiosi suffragia devote gratulando. *Hymnus:*

Jesu lux vera rutilat,
Lucis candori plenius
Se Gaudiosus simulat
Vereque lucis filius.
Nam jubar summi sideris
Semper gessit in facie;
Dum caleat thronum agminis,
Fide pollet in acie.
Pestem mortis exterminat
Fulgore sapientiæ,
Sed pacis dono cumulat
Eos per cultum gratiæ.
Æstum ardoris temperat,
Stillans rorem munditiæ,
Carnem mundumque macerat
Pro viâ innocentiae.
Hic mente sursum habitat,
Quam Angelis parificat,
Luxu jacentes increpat,
Nos spiritu lætificat.
Ergo tu, pater prædite,
Procura tibi subditis
In patria jam inclyte
Nos suffragare meritis.
Cœlorum frangit ostia
Nitens decoris baculo,
Ut per ipsius merita
Crucis salvemur bajulo. Amen.

E

10 *Secundum ritum Benedictinum, in primo et secundo nocturno recitantur psalmi sex, in tertio autem solum tres; adeoque habentur antiphonæ quindecim, quæ in officio S. Gaudiosi sonant, ut sequitur. In primo nocturno:* Hic vir anachoriticæ perfectionis forma, concionis gerarchicæ micuit quasi norma. *Beatus vir etc.* Excelsi dextra copiam charismatum effudit, mentis intelligentiam, Dei secreta diffudit. *Quare fremuerunt etc.* Mansuescit humiliter, dum Christum imitatur, celso throno sublimiter patribus sociatur. *Cum invocarem etc.* Pertractum ad altaria sedit celebrantem, læva monstrat teterrima de cœlis celebrantem. *Verba mea etc.* Jam liber manu mutila fervet devotione, dextra fulva rutilat in consecratione. *Domine Dominus noster etc.* Ductus ad sacrificium, per Angelum monetur, ut sacrum ministerium assensus celebretur. *In Domino confido etc.* Lectiones duorum nocturnorum referunt res gestas S. Gaudiosi: itaque lectio prima: Gloriosus Deus in Sanctis suis,

ad Matutinum.
F

(1) Parascandolo, Memorie della chiesa di Napoli, t. II, p. 68.

AUCTORE
J. V. H.

mirabilis in maiestate, faciens prodigia incensanter, cuius inenarrabilia mundo sunt felicitatis ac sapientiae praecipua opera, quae operari, ut operatus est a mundi exordio, non desinit iugiter in Sanctis, qui pectore pio sibi deserviunt, cuius maiestas opulenta virtutibus super sacrosanctae Ecclesiae gloriosos filios non desinit iugiter in Sanctis, qui pectore pio sibi deserviunt, cuius maiestas opulenta virtutibus super sacrosanctae Ecclesiae gloriosos filios non desinit in saecula saeculorum. De quorum beatissimo ac pretiosissimo numero velut athleta, fortissimus, beatissimus Gaudiosus Confessor et pontifex, ut nominis repraesentat vocabulum, alumnus fuit praecipuus ordinis, ut per subsequencia demonstrabitur. Igitur gloriosissimus Gaudiosus, Parthenopensi oriundus civitate, potentum dignissimorum ac religiosissimae prosapiae dignam et nobilem duxit originem. Qui quamvis velut sidus emicans terrena, ut diximus genealogia pius effulserit, tamen pietatis et sanctitatis odore mirifico praeceteris praepollebat. Et licet nobilis fuisset ac strenuus, nobilitatem suam non superbiae fastibus satagebat ostendere, sed illam bonis moribus ac sanctissimis actibus decorabat. Nam cum esset de genere principum, non se dedignabatur parvum ostendere, nunc cuius imitabatur Jesu Christi domini nostri humilitatem, cunctis magnis, parvis, et universis, humilem mansuetum, et pium verbo, et opere se gerebat. Tu autem Domine. *Resp.* Produxit author omnium de stirpe principali mirum clare praeludium, de genere regali. Habet tenellum vasculum sanctitate mentali. *Vers.* Paci iunctum amabili, orbi monstrat vertibili lucens, et divinali. Habet.

Lectionibus
primi Nocturni,
prima, secunda, tertia,

C 11 LECTIO II. O vere beatus, et pius puerulus, nam ab infantia sacris litteris eruditur, sic conversabatur cum sociis suis, non cuius erat alumnus se ostenderet filium, sed despectum ac nobilitatis degenerem corde humili se praebat, si quidem impune laedebatur a sociis, impune atrocitatis injuriam substinebat; sed Dei puerulus numquam iratum, numquam commotum ejus animum exhibebat, quod in admirationem praecipuam cunctis videntibus gerebatur. Traditur igitur a suis charis parentibus Neapolitano pontifici subjectus et famulus; a quo in ecclesia sanctae genitricis Dei Mariae ac perpetuae Virginis clericalem tonsuram suscepit humiliter cum lacrymis, et suspiriis pie mentis; nam qualem se in suscepto primum honoris ordine quacumque monstraverit, rerum exitus docet. Nam officium sanctae ecclesiae tam brevi tempore doctus efficitur, ac artibus mundanae scientiae tam brevi tempore honorem ac dignam scientiam adeptus est extemplo felicitus, ut non putares doctorum hoc posse fieri sollicito studio; sed Spiritus Sancti calore ut plenus interius videretur. O beata infantia quae talem instructorem suscipere meruit, cuius sanctis numinibus saeculi fabrica decernitur, et omne sacri aedificii opus eximium extollitur. Tu autem. *Resp.* Leprosus illum sordidum, putri caduco corpore, qui carne defluebat. Factum mundi spectaculum. Abstersa cutis sanie saliva linebat. *Vers.* Sanat perfecte languidum omni propulso vulnere, dum ipsum abstergebat

D Abstersa. LECTIO III. Cum pius infans ad sacros honores provehitur, non sponte tamen, sed sui antistitis precibus imploratus, cum esset annorum fere viginti et quatuor, diaconatus officio in supradicta Neapolitana Ecclesia est provectus, multis obstrictus suorum parentum arduis precibus, ut sibi condignum erat, incederet, scilicet cum pompa equorum, et copia strenua, solus incedebat pedes uno cum socio, imitans Jesum Christum praepceptorem eximium, qui binos suos discipulos ad opus extemplo caelicum ante sui faciem destinabat. Nam ut non absconderetur, quomodo Dominus suis delectabatur operibus, leprosum quemdam dum haberet per Neapolim obvium, confidens in Christi virtutibus, et se parvum ad hoc, et indignum existimans, dum eundem osculatur, humiliter Christi gratia pristinae restituit sanitati. Dum haec, et iis similia aegroti quinque aspicerent, copiosa turba ad eundem confluebat cum lacrymis, quibus ingemiscens, et in caelum fixos oculos retinens, facto Christi signaculo, sanitatem pristinae revocabat. Tu autem. *Resp.* Optata sapientia venit per abstinentiam ingentis Salomonis; E spernit, et revolgentiam orbicularem gloriam imaginis decoris. *Vers.* Carnem mundumque, conterens: vestem nudatam deferens: tractu devotionis: Spernit etc.

12 LECTIO IV. Nam in illo tempore licet multis, ut diximus, corruscasset miraculis: caecum quemdam, ut obvium habuit, sibi, positus super ejus oculos ad modum crucis manibus: his verbis cum lacrymis utebatur: Dominus dirigit justos. Haec verba dicente, statim illius miselli aperti sunt oculi, et lumen quod per multum tempus amiserat, Dei misericordia recepit. Interea a Salernitana Ecclesia Beatus Bonosus gloriosus praelatus migravit ad dominum, et pro eligendo pastore, qui patris praeteriti sequeretur vestigia, capitulum more solito congregatur: dum invocatur divina clementia, ut moris est, ad sancti viri Gaudiosi, cuius jam longe lateque florebant miracula, nullo discrepante, consentit capitulum. In patrem eligitur, et in sancta Salernitana Ecclesia pontifex a clero, et populo clamabatur. Quod dum ad aures sancti Gaudiosi pervenit, velociter fugam parabat arripere F et se indignum vociferabat talis Ecclesiae pastorem fieri ac rectorem: quod non solum alios regere, sed se ipsum negligere vocitabat. Tu autem Domine. *Resp.* Mundi contemptor extitit: culmen indignum suscipere se fatur subditorum: quem praesul postea recipit: verbo salutis affluit in ordine polorum. *Vers.* Gemens alta suspiria, multiplicat oracula cum pilis camelorum: Quem praesul. Gloria patri: Quem praesul.

13 IN II NOC. ANT. Cor pietatis gratia, ad plene delibutum: saccum plenum pecunia, ostendit distributum. Ps. Domine quis habitabit. Ant. Pacem salutis attulit, famelicis ac stratis: Angelus lucis obtulit sacculum pietatis. Ps. Domine, in virtute tua. Ant. Ut novis alimoniis, cessavit famis, pestis, suffecit elemosinis saccus ille caelestis. Ps. Domini est terra. Ant. Audit hoc sanctissimus pietatis custos: sed agit promptissimus consolator moestos. Ps. Cantate Domino I. Ant. Trahe nos ad sidera, pater invocate: cordis desideria, reple bonitate

Lectione quarta;

secundi Nocturni
Lectione quinta,

A bonitate. *Ps. Dominus regnavit exultet.* Ant. Ponit in cœlestibus, sed non in pertusum, quod datur pauperibus, per nomen diffusum. *Ps. Cantate Domino 11. Vers.* Justum deduxit Dominus per vias rectas. *Resp.* Et ostendit illi regnum Dei. **LECTIO V.** Sed quia divinæ potentiae humana natura non potest resistere, Angelico monitu excitatur a Domino, ut talem sibi concessam cœlitus susciperet dignitatem. Accepta igitur pontificali infula, eadem in corde, quam primum habebat, remansit humilitas : eadem in vestitu erat jugiter vilitas : ut jam cum esset strenuus pontifex, non pontifex, sed monachus putaretur. O vere mirabilis, et laudabilis pontifex Gaudiose, cui ita per gratiam affuit Dominus, ut quicumque tristabatur, per Gaudiosum archipræsulem lætus efficitur continuo : quicumque infirmabatur, ad eum curabat devotius, sanus redibat ad propria : unicuiquam non nocere sed proficere voluit : et cum spiritualiter quid ageret, sibi corpus jubebat, deficere ob annorum multitudinem animum nullatenus relaxabat. Quantæ charitatis erat sectator præcipuus : ut cum esset per totum regnum istud Siciliæ inedia maxima, et fames totum regnum occuparet mortalitate : ipse quicquid de suo et Ecclesiæ suæ habere poterat, sagaciter cunctis egentibus feliciter providebat : Tu autem Domine. *Resp.* Gaudiosus in publicum, verba vitæ ferendo, factus præco cœlestium populum admonendo, stabat ad puerperium mulier pariendo. *Vers.* Supplevit lumen cœlicum flagans mentis incendium, sic distans audiendo. Stabat ad puerperium.

Lectio
sexta,

14 **LECTIO VI.** Nam cum quadam die beatissimus Gaudiosus nihil haberet quod pauperibus traderet, dum secum lacrymis nocte humiliter prostratus incubaret : angelico dono sibi Dominus sacculum pecuniæ plenum, dum pernoctaret in orationibus dormiens, destinavit : quem expergefactus, ut vidit, conversus cum lacrymis Domino immensas gratias corde funditus exhibebat. Mane autem facto, sicut fidelis servus et prudens, quem Dominus super suam ordinaverat familiam, pauperibus sacculi universam pecuniam dispensavit continuo. Quid dicam sancti viri Gaudiosi immensa miracula? quæ in episcopatu toto vitæ suæ tempore egit humiliter. Nunc si Homerus ille ab inferis, ut ita loquar, resurgeret, nullatenus explicare sermone valeret; non quod Sancti Gaudiosi mira deficiant, sed ne legentibus valeat fastidium generare. Tu autem Domine. *Resp.* Leprosus præstat oscula irradiata plantula servit : et sauciatis frangit domat viciat. Angit superna opera indagine claritatis. *Vers.* Sidus clarum emicuit procul sermo insonuit apice veritatis. Angit. *Ita liber.*

Lectio
septima et octava;

15 **LECTIO VII.** De morte autem ejus qualiter de hoc sæculo ad Christum migraverit, Deo concedente, veniamus. Dum beatus Gaudiosus ætatis suæ annum fere quinquagesimum adimpleret, ex hac luce subtractus feliciter in Domino obdormivit. Sed antequam migraret ad Dominum angelica visione in lecto vilissimo dum jaceret dejectus, et vilis multis videntibus extitit visitatus, et non solum angelica sed et Sanctorum antecessorum suæ Ecclesiæ necnon et sancti Agrippini, et Januarii, et sancti Bonosi Salernitanæ Ecclesiæ

Octobris. Tomus XI.

præsulis asserebat se visitantibus, sociari, ut quorum imitatus vestigia jugiter fuerat, almos socios in exitu a corpore suo sanctissimus episcopus recipere mereretur. Nam media nocte, dum vellet suum hilariter spiritum reddere, ad Dominum nocte voce clara cantans : In manus tuas Domine commendo spiritum meum, et ut erat comitatus Angelorum, et Sanctorum, ut diximus, sacris consortiis, clara cum luce de ergastulo corporis sacratissimus episcopus cœli secreta cum gaudio penetravit. Tu autem Domine. *Resp.* Functus gradu authentico ; vultu nitens angelico in veste pastoralis. Spreto pravo consortio, oves redimit munere pontificali. *Vers.* Mulierum nebulam fugit : et ejus oscula pro vita virginali. Spreto pravo. **LECTIO VIII.** Tanta igitur claritas in corpore remansit et albedinis puritas, tanta odoris suavitatis, ut videres non cadaver extenuatum, sed quemdam jam in futura gloria, ut dicit Apostolus, hominem transformatum. Nobilissimæ sibi ab universo clero, et populo fuerunt exequiæ paratæ, et cum cæteris suæ Ecclesiæ prædictis pontificibus, ut dignum erat, sanctissime est humatus, in cujus tumulo mancis sanitas redditur, cæcis visus impenditur, dæmones ab obsessis corporibus effugantur. Referunt beati qui affuerunt, ut verissime sunt testati, leprosi mundati, cæci duo, dæmoniaci septem, manci duo die illo, quo sarcofago cum honore tumulatur, ut diximus, fuerunt a Domino suis sacratissimis precibus liberati. Nam post multum tempus a magistro Milo Neapolitanorum civium hujus Parthenopensis civitatis dominus quidem ei oriundus fuit genere ejus Grimaldo principi Salernitano devoto expetitur et fideliter obtinetur. Sic; in cujus civitatis supercilio ad laudem ipsius et nomen constructa est ecclesia, in qua mirifice collocatur. Ubi præstat sui festum colentibus immensa beneficia Dominus usque in hodiernum diem cui est honor, et gloria ex nunc, et per infinita sæcula sæculorum. Amen. Tu autem Domine. *Resp.* Cibus, flexis poplitibus, assidue pauperibus non cessat ministrare. Sicque prælatus altus humilitatis actibus nitet prædicare. *Vers.* Quam summi Patris filius peroptat sed in melius pro cunctis laborare. Sicque prælatus. Gloria Patri. Sicque prælatus. **IN NOC. ANT.** Vernat in miraculis dum esset viator, nunc perfundit singulis existens contemplator. *Cant.* Beatus vir qui in sapientia morabitur. Benedictus vir qui confidit in Domino. Beatus vir qui inventus est sine macula. *Vers.* Justus germinabit sicut lilium. *Resp.* Et florebit in æternum ante Dominum. *Lectioes ex Evangelio :* Sint lumbi vestri præcincti etc. **LECTIO IX.** *Resp.* Cum sinistram purissimam : mulier osculatur ex tunc per noxam flammineam, sancti menti titillatur : capit cum dextra rompheam, sinistra resecatur. *Vers.* Manum illam obnoxiam, per vocem Evangelicam tollit dum stimulat. Capit cum dextra. **LECTIO X.** *Resp.* Dum sanctus hic ut mutilus desiit celebrare, insolitum hoc populus, ceperat mussitare : sed latens mentis gemitus : pavebat revelare. *Vers.* Cum manum nigram Angelus, ferens missus cœlitus jubet sacrificare. Sed latens. *Resp.* Draco ille teterrimus qui virus fundebat noxium : omnem hanc regionem : vastabat ferus pessimus : Flatu necans pesti-

AUCTORE
J. V. H.

fero vomens contagionem. *Vers.* Hunc sanctus celeberrimus, fugat pulsum remotibus per solam jussionem : Flatu necans. Tu autem Domine. *Resp.* Atrox famis inedia exinanitum populum, consumens perimebat, victus omnis inopia : panis tollens edulium, pariter defluebat. *Vers.* Motus misericordia, pro plebis alimonia, cuncta, distribuebat. Panis tollens : Gloria Patri. Panis tollens. *Te Deum laudamus.*

ad Laudes an-
tiphonæ

16 AD LAUDES, et per horas. Dum Gaudiosus præviis, orationum studiis, in Domino confisus, intra arma micantia, se ut salutis fœdera est athleta provisus. *Ps. Ordinarii. Ant.* Hic cunctos ad prælium, et ad mortis excidium, cives Beneventanos, flectit ad pacis vinculum per solum jussum cælicum, contra Salernitanos. Tres tenet in prodigiis ordines, miraculis potestates pellit, feritates jaculis, largitate dæmones expellit. Doctus per flamen spiritus, se dedicavit funditus, servire creatori, spernens mundum penitus, donis perfusus cælitus innixus redemptori. Laudans in cordis jubilo, decacordo psalterio, melodi simphonia, hæc est plena devotio Gaudiosi præcordio, exultans melodia. *Capitulum.* Ecce sacerdos magnus qui in diebus suis placuit Deo et inventus est justus, et in tempore iracundiæ factus est reconciliatio. Deo gratias. *Resp. Breve.* Sancte Gaudiose confessor Christi, audi rogantes famulos. *Vers.* Et impetratam nobis cælitus, tu defer indulgentiam. Audi rogantes : Gloria Patri. Audi rogantes.

Hymnus.

17 HYMNUS.

Jam sydus cæli radiat :
Manens in hoc ergastulo
Nutu divino properat,
Id vocitante populo.
En gratuletur cunctus *,
Tanto fulgente presule,
Dum sublimatur cælitus, (*sic*)
Superno micante numine.
Nudo tellure carpitur,
Servans carnis munditiam,
Mundus subactus labitur,
Tenens altam clementiam.
Antra deserti petiit,
Substantans pœnalitatem,
Bella concussa abstulit,
Demonstrans hilaritatem.
Multis clarens miraculis,
Spiratos resuscitavit
Cælum procuret parvulis,
Qui devios recuperavit.
Te deprecante jugiter,
Tuis detur sororibus,
Hostem calcare fortiter
Et cum suis ultoribus.
Laus honor virtus gloria,
Trinitati mirificæ,
Quæ cunctis extat prævia
Sit pro tanto pontifice. Amen.

* funditus ?

C

Vers. Ora pro nobis beate Gaudiose. *Resp.* Ut digni efficiamur promissionibus Christi. *Ad benedictum Ant.* O præsul fragrans meritis, spretis ad plenum deviis, et abjectis lasciviis, ac mundanis illecebris, carne marceratus, refertus exstas præmiis illis summis collegiis sociatus, et herois, et civibus cælicolis rosis laureatus, nobis adsis miseris, et pressuratum tædiis lacrymarum pro fluviis pater mise-

ratus. *Canticum. Benedictus.* Ad *Magnificat.* D *Ant.* O virum mirabilem : cujus vestis in liquidis undis extat vehiculum, quasi navis perfecta fugiebat a pertidis, deferens sancti pallium, super ipsum stans solidum infra iter prævium, a qua tunc refecta aciem verte luminis ad peccatorum baratrum, et immergens periculum labe precipitium in plebe sit subiecta.

18 Præter hoc quod attulimus Officium, multis mendis infectum, res gestas S. Gaudiosi extollens, habemus alterum in Proprio Salernitano, jussu Marii Bolognini archiepiscopi anno 1594 editum. In isto autem omnia sunt de Communi Confessoris Pontificis præter Orationem, quæ est, ut sequitur : Omnipotens sempiterne Deus, qui hodierna die Beatum Confessorem atque pontificem Gaudiosum beatitudinis æternæ gloria sublimasti : concede propitius, ut cujus mysterium veneramur in terris, intercessionis ejus auxilio apud misericordiam tuam muniamur in cœlis. Per Dominum. *Posterioribus temporibus Officio S. Gaudiosi additæ fuere lectiones propriæ, quæ compendio res gestas sancti præsulis exhibebant : ast dolet mihi carere recentioribus libris, istas exhibentibus. Interim hæc lego in Directorio liturgico Salernitano pro anno 1847, jussu D. Marini Paglia archiepiscopi edito : xxvi octobris fer. 3. S. Gaudiosi ep. Salern. et C. Dup. De Com. C. P. ll. 1 n. de Scr. occ. reliqua propria. Restat igitur, ut denuo excudamus Orationem Encomiasticam, quam edidit Ughellus in Catalogo episcoporum Salernitanorum : ejus ætatem nuspiam prodit editor, neque scimus, quo ex fonte derivarit auctor ea, quæ refert.*

Cultus Sancti
hodiernus.

E

ORATIO ENCOMIASTICA

IN FESTO

S. GAUDIOSI, EPISCOPI SALERNITANI,

ORTU ET GENERE NEAPOLITANI a.

Ex tom. VII Italiæ Sacræ, Ferdinandi Ughelli.

F

CAPUT UNICUM.

Natales illustres; admissio inter clericos; episcopatus Salernitanus; res gestæ et sanctus obitus.

Exivit homo ad opus suum de sinu Patris in uterum matris, tanquam gigas exsultans in via, trabea carnis indutus, naturam nostræ mortalitatis assumpsit, ut cunctos in posterum faceret immortales. Nam qui facit mirabilia magna solus, opus mirificum produxit in lucem, benedictum videlicet Gaudiosum, ut sanctam matrem Ecclesiam redderet novitate tam claræ sobolis lætabundam. Huic enim pretiosum cœli præstant hospitium, quem Deus produxit, ut exemplar præfulgidum a cunctis fidelibus imitandum, cujus normam, et merita crebris miraculis manifestat. In ipsum namque et vere eximium et contritum tanta Christus benignitate respexit, ut non solum de pulvere

Prologus.

A pulvere suscitavit egenum, verum etiam semitam perfectionis ostendens, ducem atque pastorem effectum in lucem dedit hominibus, ut esset alter Angelus veræ pacis. Secure igitur hunc sequantur, qui transeunt per deserta, ut dimissa vallis miseria lacrymarum, ad terram viventium possint feliciter pervenire. Gloriare igitur, cœtus angelice, et ad tam gratum alumnum corda converte; ne si ejus laudum præconia taceremus, timeremus sceleris argui, ut ingrati. Ad hujus tam mira præconia viri curramus, qui dum viveret in medio nebulæ suæ carnis, velut lucifer, omnibus candens lilium ac odoris suavissimi rosa vernans *b*.

b
S. Gaudiosus,
nobili genere
natus,

2 Porro, sicut ex claris sententiis comprobatur, ex magnis principibus trahens originem, altitudinem sui generis recusavit, humilia semper diligens et amplectens. Parentes, quoque ejus, quum inter procures haberent primatum, in Parthenope tenebant dominium, ex quorum progenie puerulus iste natus, in sacro baptismo Cajum cupiunt appellari. Qui fuerit in deliciis educatus, superna tamen condensatione præventus, cor semper gerebat senile, nullique animum tradidit voluptati. Hæc vera illa civitas, quæ altero nomine Neapolis nuncupatur *c*, quæ quum esset innumeris vallata divitiis, ignis prorumpens de monte Summæ *d*, ipsam terram aruit et combussit. Ob hanc enim causam mare resultans magis, magnifica civitas est submersa. Hic autem puer sedulus et devotus debilibus et leprosis serviebat, ut in oculis omnium vilius videretur; quumque esset tam magnus ex genere, totus erat absorptus in Dei amorem, ut et pedes infirmorum detergeret et saniem vulnorum expiaret. Ut autem quadam die leprosum quemdam haberet occursum, tanta circa eum fuit pietate permotus, ut subito irruens in eumdem, omnes illius plagas tergeret cum saliva mirum in modum *e*. Statim namque, ut ille æger fuit ab eo contactus, totus ille morbus abscessit, et ita redactus est pristinae sanitati, ac si antea nihil mali penitus habuisset. Noverat autem, quod id, quod apud homines est superbum, abominatio est coram Deo: excelsus enim Dominus alta de longinquo cognoscit, humilia respicit e vicino.

c
episcopatum
Salernitanum
suscipit,

3 Audita quippe fama istius viri sancti beati, lætanter populus confluebat; quia ipse non solum moribus, verum etiam et scientia præpollebat. Tanto namque ingenio puer bonæ indolis relucebat, ut infra modicum temporis spatium sic divinis litteris fuerit imbutus, ut magis putaretur iis divinitus, quam humanitus acquisitis. Quum igitur esset vocatus ad suscipiendum clericatus honorem, ipse cum fletu id accipere recusavit: antistes vero ad hoc habendum, quasi eum invite coegit: Qui post multam precum instantiam in ecclesia Dei Genitricis tandem cum metu recepit *f*, ibique inventus est vir Dei equorum pelliciam *g* deferre ad carnem. Interjecto autem non multo post tempore, Salernitana Ecclesia suo est orbata pastore: cujus clerus, commotione angelica præcedente, Gaudiosum vocitabant in præsulem: mox, mane rumpente aurora, famulus Dei, ut qui tunc in remotis agebat, ibidem subito est inventus *h* qui prius incognitus erat, nutu divino ab hominibus

nosceretur. Quem suscipientes cum júbilo ad pontificatus fastigium posuerunt. Nimirum ibidem homo postulatus apparuit gratiæ præditus cœlestis virtute, quæ suo imperio dispersionem congregat Israelis. Fungenti vero pastoralis officio, non humanis laudibus est elatus, sed cuncta calcare studuit ex desiderio æternorum.

4 Pervigil erat in orationibus, blandus in admonitione et severus in increpatione. Studebat namque summopere oves sibi commissas defendere, quas suo pretioso commercio Christus sanguinis acquisivit. Licet enim diligenter intenderet pauculas illas oves a luporum furore eripere, tamen eas verbo et exemplo sic fideliter refovebat, ut non tantum suæ, sed etiam alienæ *i* currentes intendebant præcipue intelligere verba sua. Quadam autem die, dum secus littus famulus Domini prædicaret Salerni, fuerunt ibidem græci mixti cum multis barbaris involuti. Dum ergo Christi servus de miris crucis mysteriis proprio prædicaret sermone, omnes barbari, qui aderant, universa ora tenebant aperta, et ita pleni verbum melliflue intendebant, ac si eorum *E* idiomate fuisset multiformiter educatus *k*. O vere prægrandis mirabilis Gaudiose, qui tuo verbo indomitas gentes convertisti, ut ex omni plebe cognitus, linguis loquereris eorum. Mulier quædam, existens in partu, quum esset a longe constituta et quasi per milliare corpore absentata, dum audiret antistitem prædicantem, cœpit respicere de longinquo; unde factum est, ut mulier absens corpore, cum eo mente maneret, et quem spatium dividebat obtutum *l*, propinquis auribus esset personaliter constituta. Beata es, o talis infantia, quæ talem ac tantum structorem suscipere meruisti, cujus sacris numinibus æthereæ fabrica intuetur, et omne ædificii opus per eum extollitur et ornatur. Hæc sunt enim testimonia tua, Domine Jesu, ut in omnem terram exiret sonus eorum et in fines orbis terræ eorum verba ructaverunt*.

* ructarent?
maxime tempore famis

5 Moram autem viro Dei faciente Salerni, fames valida regnum intrat, quæ sic atrocitate invasit totum, ut vix pretio victus haberi posset. Hic vero quasi carbo totus ignitus circa pauperes videbatur absorberi. Contuebatur autem eos affectu pio, ut velut mater ipsos continuo parturiret. Hinc mox, ut potuit, cunctis distractis, famelicis cibo reficiebat solerter. Quumque crescente inopia nihil haberet, ut alter Elias, æmulator existens, unam chlamydem erat indutus, eo nudato, pauperibus ministravit, ut nudus cum nudo luctari valeret amore illius, qui pro nobis omnibus nudus in cruce pependit. Nocte quoque sequenti quum se sopori dedisset, Angelus Domini in somnis affuit, et sacculum pecuniæ secum tulit, quem reperiens expergefactus, Deo immensas gratias agens, pauperibus et debilibus elargitus (est). Ex his igitur evidenter intende, qualem fecerit Deus hunc pastorem, qui flamma divina succensus, suo calculo *m* montes igniret.

6 Eo quoque tempore, quo famulus Domini habitabat in antris, certamen Salernum tentat lacessere cum Samnitis *n*. Quod quum sibi innotuit, primum dirigit, dehinc flevit atque clamavit: Salvum me fac, Domine, quoniam infirmus

et belli civilis:

A infirmus sum et contremuerunt omnia ossa mea. Interea termino veniente propinquo, die statuta iniebat ad bellum. Quumque innumeralis populus ad eum locum in unum conveniret certamen, solus campus dividebat eosdem. At vero continuo vir beatus occurrens, sequester et intrepidus se posuit inter eos : ut autem omnibus imperaret silentium, clara voce clamavit et dixit : Ex parte omnipotentis Dei et sui servuli Gaudiosi injungo, ut deposita animositatis audacia, debeat unusquisque ad propria remeare. Mirum dictu, confestim namque, ut auribus eorum sermo insonuit, cecidit super eos spiritus gratiæ salutaris, ut rejecto mentis livore, ad oscula unus alteri curreret incessanter; qui mox victores reversi, pacem Domini reportantes, gaudentes redirent ad propria, qui tristes venerant ad patriam alienam. Juxta quidem sermonem hominis Dei manus valida obstupescit, qui non armis venerat, sed precibus pugnaturus.

rigidus propriæ castitatis custos;

B 7 Rigidus in disciplina, circa custodiam suam vigilabat attente, curam habens præcipuam de impretiabilis custoditione thesauri circa mentis et corporis integerrimam puritatem. Mulieris quoque consortium evitabat omnino et nullo umquam tempore loquebatur solus cum sola. Quadam autem die quum vellet celebrare divina et inter Missarum solemniam mulier quædam manum ejus oscularetur sinistram; nocturno vero tempore veniente, tantum viro Dei osculum illud reliquit ardorem, ut putaret se interesse ludibriis puellarum et exoso tempore fatigato, solis cogitationibus gravaretur : necessitate cogente, manu altera verberavit sinistram, sicque factum est, ut quod fuit ad pravitatem inflexum, ipse ad usum converteret ultionis. Noverat enim illud deificum : Mallem autem una manu vitam intrare; quam duabus gehennam intrare æternam. Veniente quoque solemnitate dominicæ, necessitate coactus, mane debebat Missam celebrare. Quumque de nocte esset nimium anxius, manu tundeat pectusculum, lacrymis rigabat cavernam et quid circa hoc ageret, omnino nesciebat. Et ecce Angelus Domini adstitit immenso lumine circumdatus, tetigit manum nigram, quam habebat velut Æthiopis denigratam, quæ quum fuisset ab Angelo palpata, carne reliqua albedini restituta, sola manus illa nigredine exempta est o. Tantam autem ex tunc in eum populus devotionem concepit, ut quasi pro Angelo ab omnibus haberetur.

serpentem hominibus et agri nocivum,

8 Et licet tyrannorum gladium non sensisset, tamen per vitæ meritum martyrio non privatur; quia non tantum effusione sanguinis, sed absentia a peccatis verus martyr efficitur. Nam et ad tactum ejus salvificum cæcus quidam luminis claritatem suscepit, ut qui prius fuerat peccati venenum, postmodum a sorde esset penitus alienus. Igitur quum esset potentissimus in miraculis et fama ejus prodigiorum excresceret, vir Dei nulla laude est elatus humana; immo dicebat, se esse indignissimum omnium peccatorem. Eo quoque tempore, quo de famulo Dei agerentur insignia, draco quidam teterrimus et horrendus a radice montis surgebat Neapolis, qui suo morsu damnifico omnia animalia consumebat,

et anhelitu foetido omnes homines morbo inficiebat. Interdum autem insidiabatur sub aquis, ex quibus fluvius quidam rapidissimus manabat. Quumque per internuntios servus Dei supplex exstiterit factus, protinus exsurrexit et versus draconem aggressus est, soli Domino confisus. At ille dum cerneret virum sanctum, velut mansuetissimus agnus coram eo prostratus dorso se submisit. Ad cujus præceptum mirificum continuo discessit, ac recedens festinus nulli nocuit in pressuris, et ultra ibidem amplius non est visus p.

p virtute orationis domat;

9 Felix almus est iste Confessor, cui non tantum mitia, verum etiam immitia subjugantur, ut verbum impleretur propheticum : « Omnia subjecisti sub pedibus ejus » : ut videretur fuisse in eo prima innocentia protoplasti. Utenim ejus merita laudabilia luculenter patescerent universis, inanimata suo verbo ocus famulantur. Nam de monte, qui dicitur, Ad Aspectum q, nubenigra ex ipso monte surgente in tempestate grandinis violentæ non solum ipsa blada, verum etiam vineas et homines perimebat. Quum autem plebs deprecaretur hunc Sanctum, ut pro eis ad Deum intecedere dignaretur, vir sacer et pius propinquius accessit ad locum; quumque regionem signaret signaculo crucifixi, omnes incolas in Christi nomine benedixit, statimque ut ille mons fuit crucis bravio consignatus, grandinis tempestas cessavit, periire fulgura, tonitrua discesserunt, ut ipsa cœli facies plenius declaravit. Ad ejus quoque commonitionis contuitum inde per aerem dæmones fugientes, ululantes clamabant dicentes : Ut quid venisti, serve Dei, ante tempus nobis impendere supplicium sempiternum? Ex prædictis quoque apparet, quod propter ejus merita etiam dæmonia subijciantur sibi.

q

10 In ipso quippe supercilio montis ad honorem Salvatoris mundi mira ecclesia est fabricata, ubi exuberantur beneficia petentium populorum. Digne quidem vir iste beatus meruit exaudiri, qui hoste maligno subacto, suum domesticum possidebat. Sane quum jam præ labore corpus haberet collapsum, nec id revocare poterat ad pristinam servitutem, totis cupiebat affectibus in viam pacis dirigere gressus suos : quumque diris corporeis angeretur doloribus, omnes illas pœnales angustias, ut alter Job, patienter portabat. Hic dum se videret viribus destitutum, et mortem propinquam imminere putaret, convocato ad se clero, et de suo transitu blandis verbis demulcens, ad divinum, quantum potuit, est hortatus amorem. Eo autem decubante, in terram in strato junceo r se poni præcepit. Facta ergo prima vigilia noctis, qua solent homines magis gravari, nihil præter sensum vivi supererat hominis. Quumque omnes in silentio starent, subito clamavit et dixit : Ecce chorus Angelorum cum Sanctis Aggrippino et Januario sociatus. Adsunt nihilominus cum eisdem Beatus Bonosus et alii præsules præcessores, qui cum dulcibus modulis expectarent, anima illa sanctissima dicente : « In manus tuas commendo spiritum meum, » relicto corporis tabernaculo, quasi stella præfulgida, ad cœli secreta intravit perenne.

ædem sacram exstruit;

F

11 Tantæ ergo claritatis in suo corpore fulgorem

sancte obit,

A gorem dimisit, ut secunda stola immortalitatis indui videretur. Fragrabat quoque exterius ejus corpus purissimum, ut putaretur unguento fuisse delibutum. Talia namque ipsum decebat habere, ut per vitam bonæ famæ in mundo exstitit conversatus, in odorem post eum currebant unguentorum. Quam vero vir iste beatus in vita clarus exstiterit, in morte quoque eum Deus fecit incomparabiliter clariorem. Nam quum quidam ex devotione præcipua tunicam ejus furatus fuisset, fugam petiit festinanter; quem quum quidam insequerentur ex furto, adversus quoddam flumen ad eum appropinquare coeperunt, et ille, fugiens mœrore repletus, flumen ipsum super tunicam ingressus est confidenter; tangente autem tunica aquas, ita se ei calcabiles præbuerunt, ut non in aquas, sed per aridam putaretur abire. Ecce vide, quod non tantum Judæis, sed etiam Chananæis auxilium opportunum ministrat, ut virtus de illo exiret, et sanaret omnes s. Cæcis namque et surdis, paralyticis et leprosis per ejus miranda suffragia sanitatis remedium

B impertitur.

et corpus
transfertur.

12 Transivit autem venerabilis pater ex hujus mundi naufragio quinquagesimo vitæ suæ anno, ut relicto servili timore, ad æternam perveniret hereditatem. Cujus corpus post multum temporis spatium vir quidam, nomine Milus, homo utique Deo carus, a Grimoaldo, Salernitano principe impetravit, et ad Neapolim civitatem cum omni reverentia transportavit; ubi in vertice cujusdam montis in ejus honorem ecclesia fabricata consistit, ibique corpus ejusdem conditum est. Et ibidem magna remedia sanitatum præstantur. Gaude, felix Salernum civitas, et exulta et gaude, inquam, de tanto pastore et sedulo patrono: Lætetur insuper et civitas Neapolitana, quæ tanto dotata præsule, facta est sacri corporis apotheca. Sed et nunc psallat monachorum ordo conspicuus et in novæ laudis canticum jubilet, qui tam præclarum et idoneum possidet defensorum. O vos, virgines, pulsate patrem precibus, ad ostium inquietetis amicum, ut relicta nuptiali copula, virgines post eum possitis adduci; ut hic excusando, illic impetrando ad montem veri luminis per eum possitis feliciter pervenire: quod nobis concedat Salvator, qui est benedictus per infinita sæcula. Amen.

ANNOTATA.

a Jam supra num 18 Commentarii prævii monuimus, nos ignorare auctorem qui scripsit et qua vixit, ætatem; unde quoque ejus fidem in narrando vindicare non licet: id quidem certe ex ejus lucubratione elucet, scriptorem eatenus esse bonæ fidei, quatenus ab aliis tradita fideliter referat.

b Sæpe in textu aliquæ locutiones occurrunt mutilæ, quæ supplementum requirunt. Ex parte credo, eas provenire ex oscitantia typographi Italiæ Sacræ, quæ multis apertisque mendis scatet. Quapropter in Annotatis, quoad fieri potest, aliqua verba addemus, quæ sensum complent. Sic hoc loco legendum propono; velut lucifer et

omnibus candens lilium ac odoris suavissimi D rosa vernans apparuit.

c Hoc loco inanem facit eruditionem scriptor, quatenus relata nullatenus ad rem veniant. Parthenopen etiam altero nomine Neapolim nuncupari, nihil confert ad S. Gaudiosi laudem, quum jam ante Christum natum urbi inditum sit Neapolis appellatio, ut testantur passim auctores classici.

d Mons Summa est Neapolitanis vernacula appellatio Montis Vesuvii (1).

e Teste Plinio Hist. naturalis lib. xxviii, cap. 4 lepra illitu salivæ curabatur. Verum inter varia morborum remedia frequentes sunt superstitiones ibidem expositæ: quamvis pro litura salivæ stet etiam Galenus lib. x, cap. 2.

f Supple clericatum, quatenus eundem post multam precum instantiam suscepit.

g Pelliciam interpretatur Cangius indumenti genus ex pellibus confectum. Verum hic significat cilicium, ex equorum pilis contextum.

h Hic apponendam censeo voculam ut: unde sensus erit, S. Gaudiosum, Salerni subito inventum, ut qui prius incognitus erat, nutu divino ab hominibus nosceretur.

i Hic etiam supplendum videtur: ut non tantum suæ sed etiam alienæ salutis solliciti currentes etc.

k Satis notum est in regno Neapolitano et Sicilia aliquandiu viguisse ritum græcum, imo jussu Leonis Isaurici, sub pontificatu S. Gregorii II, subtractæ fuere aliquæ Ecclesiæ utriusque Sicilia patriarchatui Romano Politano throno adnexæ (2). Verum inter Ecclesias, quæ ex parte ritum græcum admiserunt, quæque nominatim enumerat Petrus Pompilius Rodota pro utroque regno, nulla tamen fit mentio Salernitanæ (3). Ex eo igitur quod S. Gaudiosus græce allocutus fuerit barbaros, nullatenus consequitur, ritum græcum Salerni viguisse. Imo barbari, qui magnam partem regni Neapolitani occupabant, ritum latinum conservatum volebant (4). Usum itaque græcæ linguæ, quam commercio cum Græco-Neapolitanis addiscere debuit, usurpavit Sanctus noster, quia Græcos alloquebatur; nec ex textu apparet, ritum græcum aliquando apud Salernitanos adhibitum fuisse.

l Existimaverim fere legendum: et quam spatium dividebat ab obtutu.

m Melius legitur calore pro calculo.

n In libris, quos coram habeo, de Samnitis, nihil mihi occurrit, quo definiam, quo circiter tempore bellum istud conceptum fuerit: ista enim contentione ad certam chronotaxin redacta, jam haberemus certius sæculum, quo Sanctus noster floruit.

o Aliter hæc referuntur in Officio proprio infra Octavam S. Gaudiosi. Necessitate ergo cogente, arrepto ferro, manu altera amputavit sinistram; sicque factum est, ut quod fuit ad pravitatem inflexum, ipse ad usum converteret ultionis. Noverat enim illud deificum: mallem una manu ad vitam intrare, quam duabus gehennam adire æternam. Veniente quoque solemnitate Ascensionis dominicæ, necessitate coactus manere debebat Missam cantare: quum-

(1) Cfr Sacco, Dizion. del regno di Napoli. Vo Vesuvio. — (2) Rodota, Del rito greco in Ital., t. I, p. 159. — (3) Ibid.,

p. 522 et seqq. — (4) Ibid., p. 87 et seqq.

que de nocte esset nimium anxius, manu tundebat pectusculum, lacrymis rigabat cavernam, et quid circa hoc ageret, omnino nesciebat. Et ecce Angelus Domini adstitit, immenso lumine circumdatus, portans manum nigram, quasi hominis Æthiopis denigrati. Quæ quum fuisset in brachio applicata, carne reliqua albedinem retinente, sola manus illa nigredine excedebat. *Stupendum sane prodigium, si tamen verum. Nam non paucæ sunt rationes, ut inter fabulas amandetur. Imprimis S. Gaudiosus, in interpretatione Scripturarum eruditus, satis noverat allegorice esse sumenda verba Matthæi v, 30: Si dextra manus tua scandalizat te, abscide eam et projice abs te: expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. Sic S. Augustinus, lib. 1 De Sermone Domini in monte, cap. 13 (1): Quidquid, inquit, illud est, quod ita diligis, ut pro dextro oculo habeas, si scandalizat te, id est, si tibi impedimento est ad veram beatitudinem, erue illud et projice abs te. Dein vir, qui castitati et austeritati insuevit, in tantam tentationem carnis non incidit, ut eandem neque oratione neque jejuniis superare non valuerit. Tandem membro aliquo præcipuo mulctatus rationem habebat canonicam, ut, episcopatu abdicato, solitudinem, quam adamabat, coleret. Hæc sufficiunt, ut monstremus, S. Gaudiosum se non mutilasse, adeoque manum abscissam angelico ministerio restitutam non fuisse.*

p Plerique Sancti, qui feruntur Ὀφιοκτόνοι fuisse, aut primi in aliqua regione Evangelium prædicarunt, aut idolatriæ reliquias exstinxerunt. Neutrum certe nostro S. Gaudioso conve-

nit. Hinc fieri potest, ut opera Sancti antistitis bellua aliqua, hominibus pecudibusque funesta, remota aut etiam occisa fuerit.

q Frustra quæsi in libris et mappis topographicis situm Montis Ad Aspectum. Coram tamen habeo lexica specialia pro regno tum utriusque Siciliae, tum regni Neapolitani. Neque lumen aliquod affundit ædificatio ecclesiæ in supercilio montis ad honorem Salvatoris mundi, de qua num. seq. agitur: nam hujus tituli multæ sunt ædes sacræ in variis regni Neapolitani provinciis.

r Stratum illud junceum in quo S. Gaudiosus exspiravit, interpretor stramen, in quo se deponi jussit. Id humilitatis causa factitasse Sanctum, arbitror: sic apud Carthusienses, ut habet liber Statutorum Guigonis cap. 13 (2), morti proximus deponitur super benedictum cinerem et preces agonizantium recitantur.

s Furtum sacrarum Reliquiarum sat frequens antiquis temporibus erat. Sic ablata dicuntur corpora SS. Benedicti et Scholasticæ, e monte Cassino in Gallias transvecta (3); S. Sulpicii Gisleupolim in Hannonia (4); SS. Luglii et Lugliani Mondiderium (5) etc. Infinitus essem si omnia recensere vellem. Licet autem S. Alphonsus de Liguorio, lib. III, Theol. num. 45 sacrilegii arguit illum, qui Reliquias, etiam in parva quantitate furatur; tamen agentis bona fides, mentis simplicitas ac pietatis fervor excusant quandoque, imo Deus nonnumquam beneficio agentem cumulat.

t Monstravimus supra num. 6 Commentarii Grimoaldum, qui corpus S. Gaudiosi Neapolitanis concessit, esse ducem Beneventanum, hujus nominis primum vel secundum.

(1) Migne, Patrol., t. XXXIV, col. 1248. — (2) Holstein, Cod. Reg., tom. II, p. 317. — (3) Act. SS., tom. III Martii,

p. 299 et tom. VIII Octobris, p. 151. — (4) Ibid., tom. III Januar., p. 788. — (5) Tom. X Octob., p. 111.

DE S. AMANDO, EPISCOPO WORMATIENSI,

SALISBURGI (UT VIDETUR) CULTO,

C
V. D. B.

SYLLOGE CRITICA.

F

§ I. Wormatiæ origines civiles et christianæ. Primi episcopi. Amandus I et S. Amandus II. Insignis donatio Dagoberti I. Templum S. Amandi II Wormatiæ. Cessatio cultus.

CIRCA ANNUM
DCL.
Quibus tenebris involvatur S. Amandus, Wormatiensis episcopus, aut qui Salisburgi colitur, ob confusionem cum S. Amando Trajectensi.

Quantum in superiori Commentario de S. Amando, episcopo Argentoratensi, laborandum fuerit ut hic alius esse demonstraretur a S. Amando, episcopo Trajectensi, non est quod lectorem moneam; atque illic ea saltem fuit felicitas ut non tantum certum fieret amborum discrimen, verum etiam ut præcipua Argentoratensis præsulis gesta innotuerint. Nunc autem, quum de S. Amando, qui Salisburgi colitur et episcopus Wormatiensis fuisse dicitur, sermo faciendus est, in multo densiorem silvam incurrimus. Ex qua ut (quantum liceat) nos commode expediamus, hæc in limine notanda videntur. Apparet imprimis

ante S. Rupertum in cathedra Wormatiensi duos sedisse episcopos, nomine Amandos, atque unum sanctitatis laude honoratum; deinde in S. Petri Salisburgensi monastico templo corpus cujusdam S. Amandi exstare, quod manifesto diversum sit a corpore S. Amandi Trajectensis, in Elnonensi asceterio olim servato. Atqui contendunt Salisburgenses monachi S. Amandum suum Wormatiensem esse episcopum, cujus exuvias eo tulerit S. Rupertus, quum, relicta sede Wormatiensi, Salisburgum petiit ibique novam cathedram excitavit. Sed Salisburgi et Wormatiæ templa S. Amandi titulo exstiterunt et utrobique ad dies 6 februarii et 26 octobris S. Amandi

A S. Amandi festività celebrata est : quæ utrum ad Amandum Trajectensem, an ad Wormatiensem aliumve Salisburgi sepultum spectent, ita disputatum est ab aliquibus, maxime ab Hansizio, ut S. Amandum illum, cujus corpus multo honore Salisburgi habitum est, fere inter homines non exstitisse diceres. Quæ itaque certa sint, ad aliquot capita revocemus; ex quibus deinde probabilis sententia ferri possit de his quæ minus luculenta sint.

In Germania superiori, cujus antiqua facta breviter indicantur, quarta civitas Borbitomagus, qui et Vangiones et Wormatia.

2 Germania, primis suis circumscripta finibus, in Transrhenanam et Cisrhenanam olim divisa fuit, quod Rhenus, a fontibus ad Oceanum currens, mediam interflueret ac in duas partes secaret. Transrhenanam, etiam Magnam dictam et a dextra Rheni ripa in ortum vergentem, omitto; quippe quæ huc non spectet. Alteram vero, Galliarum partem habitam et a Moguntiaci ad Batavos usque porrectam, domuit Julius Cæsar anno ante Christum natum 57 et in provinciæ formam redegit; quam Augustus aut qui ei successit Tiberius (quemadmodum in Commentario de S. Amando Argentoratensi ostendimus) in Germaniam superiorem et inferiorem divisit. Tum suus utrique præses impositus et Rhenus limes castellis, oppidis et legionum præsidiiis munitus; donec tandem, devictis Germanis Transrhenanis, Valerius Martialis ad Rhenum hæc vota destinare potuerit (1):

Nec te barbara contumeliosi
Calcatur rota conterat bubulei:
Sic et cornibus aureus receptis
Et romanus eas utraque ripa.

Nemetes autem inter et Treviros habitabant in sinistra ripa Vangiones, quibus urbs erat celtico nomine Borbitomagus (2)

Et qui te laxis imitantur, Sarmata, braccis (3).

Auxiliares populi Romani, sed infidi sæpe et ad hostes (si arrideret occasio) proni. Medio sæculo IV occupati eorum agri ab Alemannis; quos tamen amovit Julianus, Galliæ præfectus (4), idem qui Apostata. Constitit dein in eorum civitate, quæ Germaniæ superioris seu primæ quarta erat, præfectus militum Flaviæ secundæ sub dispositione viri spectabilis ducis Moguntiacensis (5). Quæ civitas, ut reliquæ fere in Galliis, posito Borbitomagi nomine et gentili Vangionum sumpto, nullis civitatum Romanarum decoribus carebat, aquæductum habens, thermas, amphitheatrum (6). Sed initio sæculo V Vangiones, ut loquitur S. Hieronymus (7), longa obsidione deleti. A Burgundionibus restituta fuisse videntur mœnia et regni caput factum, Wormatiæ nomine. Ab anno deinde 453 ad 496 Alemannis paruisse videtur (8); quibus successerunt Franci, quorum reges sibi ibidem palatium construxerunt, pristinum reducentes splendorem (9).

3 Rei autem christianæ origo non minus illic obscura est quam Argentorati. Florebat tamen medio sæculo IV, episcopo Victore, qui anno 346

concilio Coloniensi, quod alibi pluribus vindicavimus (10), interfuit et Euphratem, in Christum contumeliare, deponendum censuit (11). Qui dein venit in Catalogis, (quorum tamen nullum novi qui antiquus sit,) propius ad nos pertinet, quippe qui Amandus primus sit; idem ipse, cujus corpus se possidere monachi Salisburgenses opinantur; an recte, dicetur infra: in Chronico itaque Wormatiensi, quod numquam in lucem venisse videtur, sed cujus excerpta anno 1661 ad venerabiles illos monachos missa sunt (12), legitur anno 364 vixisse. Ejusdem meminit Jacobus Scopperus (13), Joannes Gualterius (14), Demochares (15), Bertius, errore Arnoldum scribens (16), Bruschi, cujus liber anno 1549 in lucem venit (17), et Chronicum Wormatiense vernaculum, anno 1531 typis excusum (18); quos pone sequuntur omnes Galliæ Christianæ, Schannatus in Historia episcopatus Wormatiensis, aliique recentiores. Sed præter communes laudes, nil apud hos omnes legitur nisi hæc pauca, quæ brevibus complexus est Bruschi: Amandus, pius ecclesiæ Vangionum pastor, concionando ac docendo fideliter præfuit. Ad hunc e Roma venit S. Servatius, Tungrorum episcopus. Exstant de hoc episcopo Amando veteres versiculi, vitam ejus episcopalem egregie depingentes:

Præsul amavit oves proprias et pavit Amandus;

Iecirco superis semper amandus erit.

Ille Deum docuit ardenter Amandus amandum:

Et nobis igitur semper Amandus erit.

Quod autem S. Servatius anno 384 (19), Roma rediens, ad Amandum, Wormatiensem præsulem, deflexit, id primo traditum est ab Jucundo (20), qui sæculoxi S. Servatii vitam fabulis inspersit, et secundum eum ab Ægidio Leodiensi, Aureævallis monacho, qui anno Domini 1240 floruit. Appropinquans Wormatiæ, ait hic (21), suscipitur magnifice a beato Amando, urbis ejusdem præsule. Ubi animadvertendus est beati titulus, quo Amandus condecoratur; quo nullum venerationis indicium novi antiquius. Verum tamen plerique omnes abstinent ab eo sancto nuncupando; nec quidquam habuerunt Salisburgenses monachi unde eum sanctum vocarent, nisi quod infra insignia ipsius (recens utique figmentum), quæ ad eos missa erant, scriptum erat: S. AMANDUS (22). Qua debilissima auctoritate pronuntiare non ausim Amandum I, Wormatiensem præsulem, umquam legitime inter sanctos relatum fuisse.

4 Sequuntur dein tria nomina Francica: Carolus, S. Crotoldus et S. Rupertus; sed quum S. Rupertus sæculo VIII vixerit, ut mirabili sagacitate desideratus meus collega Antonius Tinnebroek in Commentario de S. Vitali ad diem 20 octobris (23) demonstravit, hæc loco suo mota esse et ad recentiora tempora referenda nul-

AUCTORE V. D. B. Amandus I, qui dicitur S. Servatio obviam ivisse.

Ante medium sæculum VII floruit ibidem S. Amandus II, cujus laudes celebrantur.

(1) Lib. X, epigr. 7. — (2) Ptolemæus, lib. II, ap. D. Bouquet, tom. I, p. 78. — (3) Lucanus, Pharsalia, lib. I, v. 450. — (4) Ammianus Marcellinus, lib. XVI, cap. 2. — (5) Notitia imperii, ap. D. Bouquet, tom. I, p. 128. — (6) Cfr Schannat. Hist. episc. Wormatiensis, tom. I, pag. 4 et 5. — (7) Epist. xci ad Ageruchiam, ap. D. Bouquet, tom. I, pag. 744. — (8) Pauli, Geschichte der Stadt Worms, pag. 94 et 95. — (9) Ibid., pag. 101 et seqq. — (10) Vide supra, p. 829 et seqq. — (11) Labbe, Concilia, tom. II, col. 616. — (12) Historia de corpore S. Amandi, p. 17. — (13) Chorogra-

phia Germaniæ, part. III, cap. 6, fol. 755. — (14) Chronicum chronicorum, p. 1. — (15) De Sacrificio missæ, lib. II. — (16) Commentarii rerum Germanicarum, lib. III, fol. 725. — (17) Magni operis de omnibus Germaniæ episcopatibus epitome, fol. 405. — (18) Cfr Historia de corpore, etc. p. 4. — (19) Cfr Acta SS., tom. III Maji, p. 215. — (20) Ex musei nostri codice ms. — (21) Ap. Chapeavillum, Gesta pontificum Tungrensium etc., tom. I, p. 41. — (22) Historia de corpore, etc. p. 4. — (23) Acta SS., tom. VIII Octobris, p. 915 et seqq.

AUCTORE
V. D. B.

* Cuniberti

lus dubito. Eos itaque præcessisse mihi dicendus est S. Amandus II, quem his laudibus cumulat Bruschi : S. Amandus præfuit archiepiscopatu Wormaciensi temporibus Dagoberti, Galliarum regis christianissimi, ac omnium ad Rhenum sitorum episcopatum benefactoris ac instauratoris munificentissimi : qui sedem suam regiam extra muros urbis Vangionum eo ipso loco habuit, ubi nunc est Neohusium, celebre canonicorum collegium. Hujus archiepiscopi temporibus obtulit ac dono dedit Dagobertus iste, Galliarum rex, in præsentia Arnolphi Metensis et Huniberti * Coloniensis, episcoporum, S. Petro apostolo, Wormaciensis episcopatus patrono, comitatum Laudenburgensem cum toto adjacente territorio, sexto regni sui anno. Cujus memorabilis donationis originale diploma habetur adhuc integrum in archivis episcopi Wormaciensis, Moguntiae datum. Iste episcopus Amandus tanta religione ac tantis miraculis etiam claruit, quibus doctrinam christianam confirmavit Deus, ut ei senatus populusque urbis Vangionum mortuo templum gratitudinis ac pietatis ergo statuerint; quod, hodie adhuc in suburbio situm, S. Amandi parochia appellatur. Extant de eo sequentes versiculi, non omnino infelices :

Pacis amatorem ferventer Amandus amavit;
Ergo pacificus coelica regna colit.

Vota, preces, gemitus, lachrymas, suspiria,
planctus,

Fer, pater, ad superos: te Deus audit enim.

Unde factum
sit ut perpe-
ram dicatur
archiepiscopus.

5 Quod S. Amandus archiepiscopus dicitur, ansam inter primos dedisse potuit Othlo (1), scriptor sæculi XI, dum in favorem Bonifacii, ecclesiam Moguntinam, « quæ prius (inquit) alteri subjecta erat, » in metropolim erectam vult; licet subjectionem illam, quæ fortassis respectum aliquem ad Coloniam tunc habuerat, non expresserit; verum anonymus ille, qui gesta Trevirorum usque in annum 1132 complexus est, de eodem supradicto Bonifacio agens, expressis verbis contendit, quod ante hujus tempora « Moguntini episcopi suffraganei erant Wormatiensium episcoporum. » Quam sententiam amplexi deinde Albertus Stadensis abbas, Sifridus presbyter, Theodoricus Engelhusius, Guillelmus Eysengrein, Franciscus Irenicus, Freherus, Bruschi alique eam, non tam veritatis quam antiquitatis auctoritate suffultam, longa traditione ad posterum transmisere simul cum versu sequenti :

« Ecce Moguntinis almae dat episcopus urbis
« Culmen metropolis, quod erat tibi Guarma-
ciensis. »

Verum, cum nulla sat plausibilis appareat ratio cur aut quando prior ex his duabus ecclesiis alteri subjecta fuerit, siquidem adhuc anno Christi 346 in Agrippinensi concilio suum utraque præsentem habuerit antistitem, non dignitate aut caractere, sed solo nomine ab invicem distinctos; hæremus in tenebris, quas nec inter modernos satis discussit Cointius (2). Quod enim narrat, Clodovæo regnante, metropolitanum utriusque Germa-

niæ exstitisse Crotoldum, Wormatiensium D episcopum, hujusque successores reliquos ad usque Amandum inclusive præcellenti hac qualitate effulsisse; Amando autem defuncto, Germaniam caruisse archiepiscopo usque in annum 742, quo Bonifacius ordinatus fuit; debuerat id omne solidis evincere testimoniis; alioquin, si meras adhibere liceat conjecturas iisque inhærendum sit, nemini, qui ante ipsum scripserunt, fides sua in his quoque erit adjudicanda. Cui gravissimæ historiographi Wormatiensis episcopatus (3) censuræ nil addere velim.

6 Meliora tradidit Bruschi de Dagoberto I regis diplomate, quod S. Amandus anno 627 aut sequenti nactus fuit et quod fundamentum quasi est universæ ditionis temporalis, quæ deinde potiti sunt episcopi Wormatienses. Ecce diploma juxta Schannati et Academiæ Palatinæ exemplaria (4) : Dagobertus, rex Francorum. Cunctos nosse volumus, qualiter nos, de remedio animæ nostræ et de futura retributione cogitantes, omnino proposuimus in regno * nostro ecclesias Dei de allodiis nostris cohæredes facere et loca sanctorum augmentare. De hoc tulimus bonum consilium procerum nostrorum Pippini, qui est majordomus, Arnolphi, Metensis episcopi, Cuniberhti *, Coloniensis episcopi *; et inde misericordiam Dei * consequi et ejus sanctorum suffragia promereri confidimus. Ideo, omnes Dei fideles et nostri, præsentis et futuri, cognoscite qualiter omnes res juris nostri in pago Lobedun-gowe *, et quicquid ad nostrum usum * ambulare visum est, et omne quod ad fiscum nostrum hactenus pertinebat, (excepto stipe et comitatu, nihil ex eo dimittentes,) tradimus totum ex integro, magnum et parvum, ad basilicam sancti Petri et Pauli * apostoli vel cæterorum domnorum, quæ est in Wormatia civitate constructa, cui præest domnus vir apostolicus Amandus. Hoc est quod tradimus : civitatem nostram Lobedunburg, palatium nostrum *, ædificia, mancipia, vineas, terras cultas et incultas, agros, prata, campos, omnem sylvaticum in sylva * Ottenwalt, cum omni ustensilitate in omni * pago Lobedun-gowe *, et undique in Jutraha * in pascuis interamnibus *, aquas, aquarumque decursus cum * piscationibus, et omnibus * quæsitis et inquirendis, omne telonium, mercatum, et quicquid dici aut nominari potest, sicut prius ad nostrum usum ambulare videbatur, sic inantea ad præscriptam basilicam pro æternæ mercedis augmento possidendum donavimus; et sub integra emunitate omnia ad eandem basilicam pertinentia præceptione nostra a novo confirmamus, sicut priori anno emunitatis tuitionem dedimus : et * omnes villas, facultates, seu abbatias, et quicquid ad ipsam civitatem Wormatiam aspicere videtur; ut nullus iudex publicus, nec ad causas audientas *, nec freda exigenda, nec homines ipsius ecclesiæ, tam ingenuos quam et servientes, distringendos, nullum impedimentum audeant facere; nisi ad partem ipsius ecclesiæ, vel ipse pontifex Amandus aut successores hoc habeant * concessum atque indultum, quieto

Insigne diploma obtinet a Dagoberto I,

* signo Pal.
E.

* Huniberti
Pal.
* archiepiscopi
Sch.
* Domni Pal.

* Lobedunburg
Sch.
* urbem Pal.

* e. P. v. c. d.
om. Sch.

* n. om. Pal.

* silvis Pal.
* o. om. Sch.
* Lburg Sch.
* intrantia
Sch.
* materiamina
Pal.
* cum om. Pal.
* e. o. om. Pal.

* et om. Sch.

* audiendo...
exigendo... di-
stringendo Pal.

* habentur Pal.

(1) In Vita S. Bonifacii, ap. Mabillonium, Sæculum Benedictinum II, part. III, p. 52. — (2) Annales ecclesiastici Francorum, ad an. 455, num. 14, tom. I, p. 83 et 84. — (3) Schann-

nat, Historia episcopatus Wormatiensis, tom. I, p. 637. — (4) Ibid., p. 309; Acta academiæ Palatinæ, tom. VIII, p. 61.

A ordine possidere atque dominari, quod partibus fisci nostri fuit consuetudo reddendi. Et ut auctoritas hæc firmior sit manu nostra subscriptionibus subditis illam decrevimus roborare. — Dagebertus, rex Francorum. — Godefridus * recognovit. — Dat. * sub die xi kalend. octobris, anno regni nostri vi. Actum Moguntiae, palatio nostro, feliciter satis *.

* Odefridus Pal.
* Dat. om. Pal.
* satis om. Pal.
quo Wormatiensi ecclesiae concessus fuit pagus Ladenburgensis cum silvatico in silva Ottonis aliaque dona; quæ singula explicantur.

7 Liquet imprimis ex hoc diplomate anno ante alterum diploma, quod amplius non appareat, ab eodem rege concessum fuisse; quo episcopo Wormatiensi suæque ecclesiae omnes suæ possessiones confirmatae sint et a civili auctoritate immunes factae: probum specimen curarum, quas rebus temporalibus et spiritualibus episcopatus sui conservandis et promovendis impenderet S. Amandus. Eo tamen valet magis assecutio oppidi Lobedunburgi, nunc Ladenburgi, cum palatio seu villa regia, adjacente pago et silvatico in Otenwalt; quæ ecclesiae Wormatiensi dedit Dagobertus. Singulari libello scripsit de oppido Ladenburgo Freherus, volens Lupodunum esse, ab Ausonio (1) celebratum: sed Cluverius (2) manifestum facere tentavit

B Ausonianum Lupodunum esse Lüpff, septem millibus passuum ab fontibus Danubii versus occidentem. Asserere tamen non ausim Lobedunburgi pristinum nomen etiam Lupodunum non fuisse; ita ut duo cognomina loca fuerint. Proculdubio vetustum oppidum est, in quo anno 292, Aurelio et Annibaliano coss., civitas Moguntiacensium aram posuit pro salute Diocletiani et Maximiani imperatorum et Constantii Maximianique cæsarum: de qua commentarium diserte scripsit Schöpflin (3). Repertæ ibidem thermarum seu balnei romani grandes reliquiae, insigne priscæ magnitudinis indicium; qua occasione Casimirus Hæffelinus (4) commentarium edidit non tantum de hoc balneo, verum etiam de ipso oppido, contendens id vetus esse Lupodunum. Positum est in ripa dextra Nicri, inter Mannheimum et Heidelberg, super viam ferream Francofurtensem. Castellum adfuisse burgi nomen indicat; hinc in charta Pippini Laurishamensi (5) legitur: Act. Loboduno castro. Sæpe dicta civitas publica, quasi ad fiscum pertineret, licet data esset jam pridem ecclesiae Wormatiensi. In pagi fines sedulo C inquisiverunt Andreas Lamejus (6) et Franciscus Josephus Dumbeck (7); quin et mappam topographicam, multo studio confectam, edidit Lamejus (8). Jacet autem hic pagus ad Rheni dextram in utraque Nicri ripa, ad septentrionem pago Rhenensi finitima, ad meridiem Craichgovia; ad ortum silvæ Ottonis seu Otenwalt. Dumbeckius septuaginta quinque loca, pleraque villas et aliquot monasteria, ordine alphabetico recenset et ex vetustis documentis illustrat; similiter Lamejus, ejus dux, paulo pauciora et alio ordine. Ottonis silva, cujus silvatici seu forestagii donum adjecit etiam Dagobertus, non extensa minus; in longitudinem a Via Montana * orientem versus usque ad Franconiam et Tuba-

* Bergstrasse

rum flumen porrecta, ut tradit Tolnerus (9); inter Franconiam et Sueviam, fluminibus Mæno, Nicro et Altimula finita, ut tradit Christianus Juncker (10). Demum Jutraha, cujus pascua et aquæ data fuerunt, fluviolus est in finibus Ottonis silvæ et pagi Wingartheibæ, in Nicrum inter vicos Igelsbach et Eberbach influens (11). Unde apparet, licet rex reservavit sibi stipem seu furcam, superioris justitiæ signum (12); et comitatum seu comitis dignitatem et regimen, donationem, S. Amando factam, valde præclaram fuisse. Verumtamen multo minus proficua erat et pecuniosa, quam quis crederet, sicuti ex his, quæ alibi (13) disputavimus, facile apprehendet lector. Tempus dati diplomatis hinc innotescit, quod Dagobertus anno 622 in Austrasia regnare cœperit et S. Arnulfus anno 629 Metenses infulas posuerit. Cum anno itaque sexto regni Dagoberti in Austrasia concurrebat annus Christi 627 aut 628. Quæ varia fuerint illius donationis fata vide apud Palatinatus historicos aut in Schannati Historia episcopatus Wormatiensis.

8 Res, ab Amando hoc gestas, inquit Schannatus (14), ulterius prosequi vetat documentorum penuria; quamquam ex subsequentibus facilis sit conjectura eum et a Sigeberto rege Wimpinam cum attinentiis suis obtinisse in donum. Verumtamen non alio fundamento hæc niti videtur conjectura quam quod anno 858 jam pridem penes ecclesiam Wormatiensem Wimpina esset, quippe quæ illo anno, novo immunitatis diplomate a Ludovico rege II concessa, a ministrorum regis potestate defensa est (15). Dum vero S. Amandus Wormatiæ præesset Christi fidelibus, insigne palatium primarium quasi ad Orientem construxisse traditur Dagobertus, hoc ipso loco quo deinceps surrexit S. Trinitatis templum; vetus autem, quod prope Neuhausen seu Novamdomum exstabat, assignata dote legitima, in monasterium convertit titulo S. Dionysii, dein in S. Cyriaci mutato. Baptistarium insuper seu ecclesiam S. Joannis Baptistæ ædificavit, crypta instructam, et ex præclarissimis Germaniæ fabricis; quæ, quod ruinam minaretur, circa annum hujus sæculi octavum diruenda visa est (16). In his autem omnibus partem curarum incubuisse S. Amando quis dubitet? Templum vero, in honorem beati F viri exstructum, initio cæmeteriale fuisse inde apparet, quod in suburbio constructum erat; deinde parœciale factum est. Sequentia de eo tradit Schannatus (17): Hujus parochiæ mentio jam recurrit in litteris anni 1270 spectabatque jus patronatus ejusdem ad præpositos majoris ecclesiae Wormatiensis; donec ex iis Henricus quidam illud anno 1318 contulit ad opus collegiatae S. Mariæ; cui anno 1661 adhuc erat incorporata (18). Sed jam pridem destructum est hoc pristinæ in S. Amandum venerationis monumentum (19); neque nunc ullum Wormatiæ superesse videtur vestigium ecclesiastici honoris, quo olim beatissimum præsulem prosecuti

Quæ Dagobertus pontificatu S. Amandi II Wormatiæ exstruxerit. Templum Wormatiæ exstructum in S. Amandi honorem: cessatio ejus cultus.

(1) Mosella, v. 425. — (2) Germania antiqua, lib. III, cap. v, p. 12 et 13. — (3) Acta academiciæ Palatinae, tom. I, p. 185 et seqq. — (4) Ibid., tom. III, p. 185 et seqq. — (5) Cod. Laurishamensis, num. 281. — (6) Acta academiciæ Palatinae, tom. I, p. 215 et seqq. — (7) Geographia pagorum vetustæ Germaniæ cisrhenanorum, p. 146 et seqq. — (8) Op. supra cit. — (9) Historia Palatina, p. 42. — (10) Anleitung zu der Geographie der mitlern Zeiten, p. 146. — (11) Cfr. Mappa pagi Wingartheibæ, in Actis academiciæ Palatinae, tom. VII, p. 41. — (12) Cfr. Supplementum ad Glossarium latinum Cangii, v. Stips. — (13) Acta SS., tom. IX Octobris, p. 217 et 218. — (14) Hist. episc. Wormatiensis, p. 509. — (15) Vide diploma, ibid. probat., p. 8. — (16) Pauli, Geschichte der Stadt Worms, p. 105 et 104. — (17) Historia episc. Wormatiensis, p. 65. — (18) Pachler, Historia de corpore, etc. p. 5. — (19) Pauli, Geschichte, etc. p. 107.

AUCTORE
V. D. B.

sunt. Nil mirum : quod enim in S. Amando Argenteratensi deprehendimus, obtinuit etiam in S. Amando Wormatiensi; prævaluit scilicet ita S. Amandus Trajectensis ut in Breviario, quod anno 1576 episcopus Theodericus excudi jussit, ad diem 6 februarii officium habeat novem lectionum, quæ ex Communi desumantur, et aliud trium lectionum, quarum tertia propria sit, ad diem 26 octobris : ubi hoc notabile est quod S. Amandus Trajectensis vii kalendas novembris felici transitu migrasse ad Dominum traditur.

§ II. Sæculo xvii bis invenitur Salisburgi sub summo altari tem- pli monasterialis S. Petri corpus S. Amandi.

Anno 1606
retegatur sub
altari summo
templi mona-
sterialis S. Pe-
tri Salisbur-
gensis corpus
S. Amandi,
quod tribuitur
Amando I
Wormatiensi;

Wormatienses possessione reliquiarum sancti sui Amandi gloriatos esse reperi nusquam : an itaque Salisburgum eas transtulit S. Rupertus, ut contendunt S. Petri monachi Salisburgenses? Obscurissimum argumentum. Quare, quæ de-nuo certa sint, prius proponamus in medium. Constat imprimis jam pridem Salisburgi servari S. Amandi cujusdam corpus; quod a S. Amandi Trajectensis exuviis, Elnone olim honorifice habitis, non potest non esse diversum. Quum scilicet Martinus Hattinger, qui ab anno 1584 ad 1615 admirabili diligentia et summa alacritate abbatiale S. Petri pedum tenuit, auctore et liberalissimo adjutore Wolfgango Theodorico episcopo, monasterium pro antiqui-tatis suæ gloria renovandum et amplificandum suscepisset, templum quoque mutare voluit et ad pulcriorem revocare formam : quod immane opus intra quadriennium, ab anno nempe 1606 ad 1610, perfecit (1). Dum autem hæc res pro-curaretur, relecta sunt S. Amandi ossa; quem-admodum ex commentario ipsius Martini abba-tis de consecratione summi altaris ecclesiæ majoris manifestum est. Accipe monumentum scriptum anno 1613 (2) : Anno Domini 1606, dum hoc summum altare cum ambitu ejus, qui tunc rotundus erat, loco antiquo sex pe-dum spatio longius transponeretur, repertum est subter illud in lignea arcula, penitus qui-dem putrefacta et lapidibus quadratis undique contacta, corpus sive ossa, tamen adhuc inte-gra et incorrupta, caput videlicet, dentes maxillæ candidi, spina dorsi cum costis, tibix et aliæ juncturæ manuum ac pedum sancti Amandi, ejus nominis primi et in ordine sec-undi Wormatiensis. (Dicetur ea de re infe-rius.) Quæ sanctus Rupertus, itidem Vagionum seu Wormatiensium episcopus octavus et hujus monasterii ac episcopatus Salisbur-gensis fundator et pastor, circa annum 580 (dicetur etiam de hoc anno) Wormatia in tumba portatili huc secum attulit et in istam eccle-siam deposuit; ubi usque ad hunc annum millesimum sexcentimum tredecimum æreo loculo inclusa reservantur.

reponitur ibi-
dem multa so-
lemnitate;

10 Altare autem istud post demolitionem prioris antiqui altaris a reverendo in Christo patre ac domino domino Martino, coenobii

hujus abbate, constructum et supra posito D sculptili et deaurato opere exornatum, an-nuente illustrissimo ac reverendissimo prin-cipe ac domino domino Wolfgango Theodorico, sanctæ Salisburgensis ecclesiæ archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, etc., per reverendissi-mum dominum dominum Franciscum Wen-nium ordinis Servorum B. M. V., episcopum Scalensem et Ravellensem, prælibati domini archiepiscopi suffraganeum, consecratum est ad gloriam et reverentiam sanctissimæ et individux Trinitatis, beatissimæque Dei geni-tricis Mariæ, specialiter autem in honore san-ctorum apostolorum Petri et Pauli, ac sancto-rum confessorum atque pontificum Ruperti et Amandi, cujus ossa incorrupta majori ex parte sub hoc altari deposita quiescunt; ad-junctis aliis sanctorum reliquiis : de ligno nimirum sanctæ Crucis; de Tunica Christi; item de sepulchro Domini et B. M. V.; de Monte Oliveti; sancti Joannis Baptistæ; An-dreæ et Bartholomæi apostolorum; item Ale-xandri papæ, Urbani papæ, sancti Georgii, Hermetis, Vincentii, Chrisanthi, Dariæ, Hip-polyti martyrum; Martini, Ruperti, Gislarii, E Miniati, Justini presbyteri confessorum; Aga-thæ, Margarethæ, Felicitatis, Anastasiæ virgi-num; item de capella sanctæ Catharinæ in Monte Sion : et aliæ sanctorum reliquiæ, quo-rum nomina intercederunt : singulis Christi fidelibus hodie unum annum et in die anniver-sario consecrationis hujusmodi istud visitan-tibus xl dies de vera indulgentia in forma ec-clesiæ consueta concedens. Facta est hæc consecratio anno Domini 1607, ipso die trans-lationis sancti Amandi, quæ erat dies dominica 26 octobris.

11 Nota. Antequam ossa D. Amandi in aereum loculum reconderentur, reservata sunt foris major et longior pedis tibia, et lacertus (die Spindel von dem Arm); quæ postea una cum articulo unius digiti per reverendum in Christo patrem ac dominum dominum Marti-num, loci hujus abbatem, anno Domini 1611 in rotundum crystallinum vitrum, argento deaurato et gemmis affabre exornatum et in formam monstrantiæ fabricatum, inclusa sunt. De prædictis etiam ossibus foris retenta, et in-ferior maxilla ejusdem sancti Amandi, aliquot F adhuc candidis infixis dentibus; quæ postea anno 1612 pereundem Martinum abbatem in imaginem pectoralem ligneam, unionibus et gemmis satis decenter ornatam et opertam, arculæ pretiosæ inclusa, recondita est.

12 Porro sub hac imagine pectorali (intellige herman) schedula pergamena, manu Martini subscripta, reposita est, hæc continens (3) : D. O. M. Reliquiæ istæ sunt de corpore, sive de ossibus sancti Amandi, ejus nominis primi et in ordine secundi episcopi Wormatiensis civitatis, cujus ossa omnia et integra succes-sor ejus episcoporum Wormatiensium octavus divus Rupertus, postquam ab episcopatu præ-fato ab impiis hæreticis et gentilibus ejectus fuisset ac episcopatum Juvavensem circa an-num Domini 582 fundasset, Wormatia huc Salisburgum attulit et in monasterii istius a se ædificati ecclesiam (dicetur infra ea de re) in

reliquiis ali-
quot seorsim
servatis,

cum instru-
mento authen-
tico.

(1) Novissimum chronicum antiqui monasterii ad S. Petrum Salisburgi, p. 301. — (2) Historia de corpore S. Amandi,

p. 54 et 55. — (3) Ibid., p. 57 et 58.

AUCTORE
V. D. B.

A thecam, quæ adhuc supra sepulchrum sancti Ruperti conspicitur, deposuit. Quæ tandem successu temporis in lignea arcula subter summum altare, undique quadratis saxis circumdata, translata et recondita fuere: ubi per aliquot sæcula immota permanserunt, donec prædictum altare anno 1606 transponeretur. Tunc etiam supra memorata arcula, jam penitus putrefacta, cum ossibus adhuc integris et incorruptis (quod certe mirum, cum jam ab obitu sancti Amandi duodecim sæcula numerentur) in cupreo loculo sub novam summi altaris structuram inter lapideas tabulas denuo collocata atque defossa. De quibus istæ, quæ hic continentur, inferior scilicet maxilla cum quatuor dentibus, duæ particulae majores de costis, item particulae de summitate majoris tibiae et articulo majori manus reservatae, et in istam arculam reclusæ, huicque imagini specialiter ad memoriam et venerationem beatissimi Amandi, episcopi et confessoris, a Martino, hujus cœnobii abbate, confectæ, sunt impositæ. Anno Domini M.DC.XII. in profesto

B Pentecostes.

Quæ causa
est ut anno
1661 S. A-
mandi iterum
quærat et
inveniat,

13 Quæ schedula, inquit Amandus Pachler abbas libello, anno 1661 edito (1), dum dicit, quod Martinus « in cupreo loculo sub novam altaris structuram inter lapideas tabulas de-
« nuo collocavit, etc. » indicium nobis præbuit inquirendi hujus thesauri. Quamvis enim tantum LIV anni ab ista inventione et depositione transierint, adeo tamen memoria hujus inventionis abolita fuit, ut fere non amplius sciretur, ubi sanctum corpus depositum fuisset. Quare cum antiquum pavementum ac gradus altaris renovare intenderemus, requisito prius celsissimi ordinarii nostri gratiosissimo consensu, ac petito commissario ex reverendissimo consistorio, adhibitis etiam notario publico ac quinque testibus, 29 martii hujus currentis anni 1661 incepimus circa et subter summum altare fodere ac, triduo integro labore continuato, denique post altare, duobus fere pedibus sub terra, tabulae marmoreæ repertæ sunt, quæ indicium fuere sanctarum reliquiarum ibi latentium. Unde tabulis sublati, sub ipso altari tumba ænea oblonga reperta, et 31 martii, in præsentia dictorum DD. commissarii, notarii, medici et testium, per D. abbatem tumba elevata, atque per sacerdotem religiosum nostri monasterii, cum luminaribus et comitante conventu in floccis, circa horam undecimam meridianam in sacristiam deportata fuit, uti pluribus continetur in publico instrumento, desuper erecto; quod apponimus.

ut constat ex
commentario
publico,

14 « In Christi nomine. Amen. Tenore præsentis publici instrumenti cunctis, id ipsum intuentibus, pateat evidenter et sit notum, quod anno a nativitate ejusdem millesimo sexcentesimo sexagesimo primo, indictione decima quarta, pontificatus sanctissimi domini nostri domini Alexandri hujus nominis divina providentia papæ septimi anno sexto, reverendissimus in Christo pater et dominus Amandus, abbas monasterii sancti Petri ordinis sancti Benedicti Salisburgi, postquam ex fide dignis documentis variisque aliis antiquis scripturis deprehendisset, jam olim ossa seu

corpus sancti Amandi, episcopi Wormatiensis, a divo Ruperto in hanc urbem Salisburgensem delatum fuisse, et ibidem in hunc usque diem religiose asservari, imo anno millesimo sexcentesimo sexto, a felic. recordat. domino Martino ejusdem monasterii abbate (prout in scriptura quadam in membranis exarata, propria illius manu subscripta, videre est) illud ipsum corpus, relictis exterius nonnullis particulis fidelium venerationi exponendis, sub altari majoris ecclesiæ prædicti monasterii conditum fuisse; locus vero ipse diuturnitate temporis ignoraretur: his non parum excitatus pro sua in eum religione, cum alias pavementum circa summum altare antedictæ ecclesiæ noviter sterni deberet, ad sanctum corpus indagandum animum adjecerit, quo divini cultus augmentum, majorem ipsius sancti honorem provocaret, ac fidelium devotionem accenderet; cujus rei gratia, ut omnia et singula rite procederent, celsissimo et reverendissimo principi ac domino, domino Guidobaldo, archiepiscopo Salisburgensi, sanctæ sedis apostolicæ legato, etc. ceu loci ordinario, humillimas preces porrigendas duxit, ut sibi et licentiam tam pium propositum exequendi clementissime concedere, et aliquem, qui celsitudinis suæ nomine huic operi præset, benigne constituere seu delegare dignaretur.

15 « Quibus impetratis, anno supra dicto, die vero vigesima nona martii in nomine Domini sanctum corpus circa et subter summum altare quæri inceptum, ac triduo labore continuato, denique die trigesima prima antedicti mensis, in præsentia plurimum reverendi prænobilis et clarissimi domini Balthasari Zauchenperger, J. U. doctoris, antefatæ reverendissimæ suæ celsitudinis consilarii intimi, metropolitici consistorii Salisburgensis directoris, præpositi ad S. Virgilium Frisaci, et B. M. V. ad Nives hic canonici, ceu ad hunc actum specialiter deputati commissarii, nec non mei notarii, et infra scriptorum dominorum testium, post altare duobus fere pedibus sub terra tabulae marmoreæ repertæ, et his remotis, sub ipso altari inventa est arca seu tumba ex cupro figuræ oblongæ; quæ postquam per supra nominatum reverendissimum dominum abbatem elevata, atque per sacerdotem dicti monasterii cum luminaribus et toto conventu in floccis comitante circa horam decimam et undecimam ante meridianam sacristiæ ejusdem ecclesiæ illata, ac statim reserata fuisset, in ea sanctum corpus, panno holoserico, jam penitus corrupto, involutum, reperiuntur; quod deinde cum ipsa arca in superius monasterii dormitorium translatum, ibidem in quadam cella collocatum, ac derelictum, et tam ipsa tumba, quam cella, impresso domini commissarii sigillo munita et obsignata fuit.

16 « Die postea, quarta aprilis, denuo D. commissarius, ego notarius et domini testes inferius nominati ad præfatum locum nos contulimus: et primo inspecto ac recognito domini commissarii sigillo cellæ januæ impresso, illoque integro et illæso invento, cellam ingressi, alterum etiam sigillum supra tumbam, ex-

quo tumbæ re-
lectio,

F

et recognitio,

(1) Historia de corpore S. Amandi, p. 58.

AUCTORE
V. D. B.

stens inspeximus; illud recognovimus, ac integrum pariter ac illæsum reperimus; tumba ipsa aperta fuit, et cum necessarium videretur, sancta ossa, quod humida essent, libero aeri exsiccanda, quo melius manibus tractari, inspicere et describi possent, exponere, ex tumba extracta, et per nobilem ac clarissimum dominum Georgium Khienne, medicinæ doctorem, altememoratæ reverendissimæ suæ celsitudinis etc. consiliarium et archiatrum, quantum tunc fieri potuit, in mensa simul composita, cella antiquo sigillo obsignata, ibidem relictæ fuerunt.

ossiumque recensio,

17 « Subsequenti die, vigesima ejusdem mensis, denuo dominus commissarius, ego notarius, et domini testes sæpe dictam cellam accessimus, sigillum recognovimus, ac immotum et integrum invenimus, cellam reclusimus, et ut sanctum corpus seu ossa Ordine describerentur, prælibati DD. commissarius et abbas præfatum dominum doctorem Khienne requisiverunt, et rogaverunt; qui, libenter labore suscepto, omnes et singulas partes inspexit et examinavit, et integrum fere corpus B adesse asseruit, illudque sequentes partes, nimirum: in capite cranium integrum septem ossibus constans, cum utraque maxilla integra, quarum superior omnes sedecim, inferior vero solummodo quatuor dentes maxillares enumerat. In trunco seu thorace et infimo ventre præter os scapulæ et claviculæ utrinque unum, totam spinam, et omnes costas, sex nimirum integras, cæteras vero aliquid fractas, una cum xxiv spondilis aut vertebra, atque osse sacro, et utroque laterali coxendicis. In superioribus artubus utramque manum seu brachium, os unum humeri, duo ossa cubiti, una cum singulis extremæ manus seu digitorum requisitis articulis, atque ferme omnibus carpi et metacarpi ossiculis. In artibus inferioribus in quolibet scilicet pede femoris os unum, patellam in utroque genu unam, tibiæ ossa duo, atque os naviforme tali et calcis, cum aliis tarsum et metatarsum constituentibus, digitorumque extremis articulis, ac plurimis et variis aliorum ossium et ossiculorum fragmentis et particulis continere. Quæ partes postea separatim involutæ, numeris signatæ, C in tumbam sigillo domini commissarii munitam repositæ, et in sacristiam transportatæ et inclusæ fuerunt. Tandem vigesima sexta octobris ejusdem anni, prædicta ossa processionaliter cum omni solennitate circumlata, et in arca ex lignis levigatis nigro colore infectis noviter compacta, composita, ac supra altare, S. Joanni Baptistæ sacrum, in eadem ecclesia existens, collocata, et recondita honorifice fuerunt.

et sollemnis exaltatio explicantur:

18 « Acta sunt hæc anno, indictione, pontificatu, loco et tempore, quibus supra etc. Præsentibus admodum reverendis, magnificis, prænobilibus, clarissimis ac honoratis viris, dominis P. Alphonso Stadlmayr, et P. Romano Müller ordinis sancti Benedicti SS. theologiæ doctoribus, altememoratæ reverendissimæ suæ celsitudinis consiliariis intimis, universitatis hujus Salisburgensis rectore et procancellario Joanne Andrea Weickh J. U. doctore causarum advocato hic, Joanne Baptista Mayr, typogra-

pho aulico et academico, et Wolfgango Praunmüller, universitatis pedello, testibus fide dignis, ad præmissa specialiter rogatis et requisitis. Et ego Joannes Guilielmus Turner J. U. doctor, metropolitici consistorii Salisburgensis consiliarius, ejusdemque nec non publicus notarius, quia præinsertæ resignationi sacrarum reliquiarum susceptioni, exaltationi, recognitioni, omnibusque aliis et singulis, dum sic (ut præmittitur) fierent, et agerentur, una cum prænominatis dominis testibus præsens interfui, eaque omnia et singula sic fieri vidi et audivi: ideo hoc publicum instrumentum exinde confeci, manu propria subscripsi, et notariatus mei signetum apposui, rogatus et requisitus, tempore et loco quibus supra, etc. Joannes Guilielmus Turner J. U. doctor qui supra. »

19 Quæ ultimo loco referuntur breviter, explicatius dabit Novissimum Chronicum monasterii ad S. Petrum Salisburgi: Demum, inquit ejus scriptores (1), 26 octobris, in quem diem alias incidit festum translationis ejusdem sancti, magno apparatu in publica processione circumlatum et in ara Decollationis B. Joannis Baptistæ depositum. Initium hujus solennitatis fecit summum officium, quod D. abbas cantavit; sub quo non tantum celsissimus princeps, sed et aliqui de reverendissimis DD. canonicis legerunt missam. Quo officio finito, cum debitis ceremoniis itum est per novum ædificium seu monasterium; nam cælum pluvium ulteriorem exitum (uti propositum erat) non admisit. Comparuerunt major et minor congregatio ex universitate, confraternitas SS. Sebastiani et Rochi, S. Annæ, S. Monicæ, SS. Corporis Christi et Fidelium animarum: quas sequebantur RR. PP. Augustiniani, Capucini et Franciscani: post quos immediate ibant domini religiosi convictores et professores: post intervallum sequebantur alumni archiepiscopales, templi et chori cathedralis vicarii; exinde musica: demum post crucem conventualem immediate conventus noster, eo quo in festo SS. Corporis Christi solet amictu conspicuus; et post hunc illustrissimi DD. canonici cathedrales, simili modo induti. Tandem S. Amandi sacra tumba, a sex sacerdotibus de nostro conventu triumphali veluti in curru sublime portata, comparuit: post quam ibat D. abbas in pontificalibus; deinde celsissimus princeps Guidobaldus, habitu archiepiscopali rubro spectabilis, qui trahebat post se totam aulam ingentemque populi multitudinem. Ubi per cœmeterium deventum est ad ecclesiam et ante summum altare, in medio collocata fuit prædicta tumba; et D. P. Romanus Miller Seonensis panegyryn adornavit; qua finita, per sex religiosos S. Petri sacra lypsana transferuntur ad altare Decollationis S. Joannis, ibique cum debito honore deponuntur. Finit D. abbas hanc festivitatem ante medium summi altaris inchoando hymnum ambrosianum; sub quo in arce quinquaginta tormenta fuerunt explosa. Et ne huic solennitati quidquam deesset in majoris templi vestibulo porta triumphalis erecta videbatur. Solemnissima itaque fuit hæc corporis translatio.

quam sollemnis fuerit hæc postrema celebritas.

E

F

(1) Historia de corpore S. Amandi, p. 577.

A § III. Corpus S. Amandi sæculo xv jam sub summo altari repositum. Officia et statuæ in honorem S. Amandi Trajectensis. Error corrigitur.

Dicitur S. Rupertus Wormatia Salisburgum detulisse S. Amandi corpus,

Jam vero ex quo tempore S. Amandi corpus Salisburgi servatum fuerit, nusquam in antiquis monumentis scriptum invenitur, quoniam ab incendio, bello aliisque calamitatibus damna multa passa sunt S. Petri tabularia. Inquisitionem instituit Chronographus S. Petri sæculo xvi; aliam ante medium sæculum xvii Albertus Keuslin abbas; novam Amandus Pachler anno 1661; aliamque demum qui in annum jubileum 1782 « Novissimum Chronicum antiqui monasterii ad S. Petrum Salisburgi » adornarunt; unde nil fere aliud prodiit quam quæ Albertus abbas in Catalogum suum abbatum S. Petri, anno 1646 typis editum, intulit. Cum Wormatiam, inquit (1), desereret S. Rupertus, corpus S. Amandi, episcopi Wormatiensis in ordine secundi, secum detulit Salisburgum; ubi in ecclesia S. Petri, sub primario altari reconditum, semper in magna veneratione habitum; sanctusque Amandus inter præcipuos monasterii patronos omni tempore numeratus; cujus et festivitas sub duplici sextadie februarii ejusdemque translatio sub titulo festorum abbatialium die 26 octobris ab immemorialibus temporibus in prædicta ecclesia celebrata; nec minus in ecclesia metropolitana S. Ruperti illius festum prænominata die sexta februarii cum novem lectionibus quotannis peractum fuit et peragi adhuc solet; licet per aliquod tempus, interposito errore, non ut sancti episcopi Wormaciensis, sed sub nomine alterius sancti Amandi, nempe episcopi Trajectensis, ut colligitur ex proprio sanctorum Wolfgangi Theodorici archiepiscopi, anno 1598 edito.

quod sæculo xv sub summo altari positum erat;

21 Erat in ecclesia S. Petri supra cancellos sepulchri S. Ruperti theca quædam lignea posita; anno 1627 inde ablata et ad capellam S. Viti (ubi nunc manet) translata; in qua versus murum templi majusculis litteris scriptum videbatur: S. AMANDUS; et ex altera parte versus altare S. Crucis, (quod, ut ecclesia fieret capacios, amodo amotum est,) hæc legebantur: CORPUS S. AMANDI EPISCOPI, RECONDITUM IN SUMMO ALTARI HUIUS ECCLESIAE, PER S. RUPERTUM EST IN HAC ARCHÆ DE WORMACIA ALLATUM. Et in tabulato antiqui templi supra altare summum versiculi sequentes, per gyrum scripti olim, in chronicis notantur:

Nomina si quorum vis picturasque videre: Invenies clare, si respicis retro altare.

Pontificis sancti tenet ara hæc corpus Amandi;

Corpora pontificum septem stipant simul illum:

scilicet Ansologi, Savoli, Ezzi, Flobargisi, Joannis, Bertrici et Ammilonii (2). Apponendos hos versus curavit Petrus, cognomine Klueghamer, qui ab anno 1436 ad 1466 S. Petri abbatiam gubernavit et cujus temporibus scripta fue-

runt Chronica, quæ laudavit Albertus Kueslin (3).

22 Videtur autem in S. Petri illatum et sub ara maxima conditum S. Amandi corpus anno 1443. Ante enim nullum ibi exstitit altare, ejus nomine dicatum; neque recensentur ejus reliquæ inter eas, quæ quum summum altare anno 1443 consecratum est, illic conditæ fuerunt (4). Contra venit ejus nomen in instrumento consecrationis anni 1443; quod jam accipe (5): Anno Domini m.cccc.xliii, tertio idus maji, annuente reverendissimo in Christo domino domino Frederico, sanctæ ecclesiæ Salisburgensi archiepiscopo, A. S. L. consecratum est hoc summum altare per reverendum in Christo patrem et dominum dominum Sylvestrum, Chiemensis ecclesiæ episcopum, ob reverentiam sanctæ et individue Trinitatis et sanctissimæ Dei genitricis Mariæ: specialiter autem in honore sanctorum apostolorum Petri et Pauli, ac SS. confessorum ac pontificum Ruperti, AMANDI et Vigili et c. Benedicti abbatis et sanctæ Scholasticæ virg. Dedicatio vero præfati altaris annuatim celebratur proxima dominica post festum sancti Michaelis.

23 Quod autem abbas Albertus scripsit S. Amandi reliquias Wormatia Salisburgum allatas a S. Ruperto, ei præivit sæculi xvi Petrensis chronographus his verbis (6): S. Rupertus, ejusdem Wormatiensis ecclesiæ episcopus, factus postea Salisburgensium doctor et pastor, ... supradicti Amandi episcopi, prædecessoris sui, ossa Salisburgum secum detulit; ubi nunc in ecclesia monasterii S. Petri sub altari majori reposita venerantur; qui et hæc adjecit: Sola majorum narratio, veluti de manu ad manum tradita, ejus sacras reliquias hoc in loco conservari contestatur. Et sane antiquitatis hujuscemodi traditio non est adeo facile reprobanda aut rejicienda, quæ multoties certior est quam vanæ autorum conjecturæ: quibus verbis fatetur nulla a se reperta esse scripta documenta. Similia scripserat anno 1602 Joannes Stainhauser in Vita S. Ruperti, quæ Salisburgi ms. servatur (7). Nil quod antiquius sit refertur, quo stabiliatur reapse S. Rupertum decessoris sui corpus attulisse Wormatiam.

24 S. Amandum quemdam ante hominum memoriam inter monasterii patronos recensitum fuisse et bis quotannis ejus festum celebratum extra controversiam est; sed cuinam Amando hi honores adhibiti fuerint non ita liquet. Habemus in musæo nostro « Partem Breviarii hyemalem secundum ordinem seu rubricam alnæ Saltzburgensis ecclesiæ, cum diligentia revisam ac fideli studio per Georgium Stuchs, opificem de Sultzbach, in inclito Nurnbergen-gensium oppido anno Christi salutifero « mccccxcvii; » in cujus calendario ad diem 6 februarii legitur: DOROTHEÆ V. Simile est regnum cæli thesauro. AMANDI EPISCOPI. ix [lectiones.] Sint lumbi. Quæ in ipso Breviario ita explicantur: De S. Dorothea ix lectiones facimus ut de virgine et martyre. Hoc festum propter festum S. Amandi postponatur in sequentem diem vel postea quando commodose peragi potest; et ut de S. Amando omnia fiant ex Communi confessorum pontificum præter ora-

AUCTORE V. D. B. ibi (ut videtur) collocatum anno 1445.

E Recentiores referunt corpus a S. Ruperto allatum fuisse.

F Duo quotannis S. Amandi festa sæculo xv et xvi agebant Salisburgenses;

(1) Catalogus abbatum S. Petri, p. 3. — (2) Pachler, Historia de corpore, etc. p. 32. — (3) Ibid., p. cit. — (4) Ibid.,

p. 29. — (5) Ibid., p. 30. — (6) Ibid., p. 10. — (7) Ibid., p. 11.

AUCTORE
V. D. B.

tionem. Ad diem autem 26 octobris in eodem illo kalendario jubetur S. Amandi episcopi festum cum ix [lectionibus]: Sint lumbi peragi; sed quæ in corpore Breviarii legerentur, quum hac parte caream, dicendo non sum; æstimans tamen omnia iterum depromenda fuisse ex Comuni. Certe abbas Amandus Pachler (1) reperit antiquum Breviarium Salisburgense, editum anno 1518 sub Leonhardo archiepiscopo, impressum Venetiis; cujus titulus Breviarium secundum usum almæ ecclesiæ Salisburgensis: in quo 6 februarii de sancto Amando omnia de communi sumpta; in festo autem translationis ejus 26 octobris unica oratio propria officio imposita fuerat.

sed cogitabant
S. Amandum
Trajectensem,
ut ex officiis
liturgicis et
maxime

25 In his itaque nil erat unde dignosceretur utrum S. Amandi Trajectensis, an S. Amandi Wormatiensis, aut cujuscumque corpus Salisburgi servaretur, festivitas fieret. Die enim 6 februarii anni 684 Trajectensis præsul evivis recesserat, et die 26 octobris, quindecim a morte annis, solemmniter fuerat translatus (2); quæ posterior dies, (quoniam prior, non secus ac S. Benedicti natalis (3) in quadagesima aliquando incidens, parum aut nihil celebrari poterat,) longe festivior facta est, quemadmodum S. Benedicti quoque anniversaria translationis dies. Unde primo conspectu videtur illis diebus Salisburgi honoratum fuisse S. Amandum Trajectensem. Accedit quod, quum archiepiscopo Wolfgango Theodorico non amplius visum est intra lectiones de Comuni confessorum pontificum consistere, introductæ sunt lectiones propriæ ex Vita S. Amandi Trajectensis: quæ omnia procul dubio momentum et pondus habent, licet tamen ineluctabilia argumenta non sint. Nam passim sanctorum, qui minus noti sint, festa transferuntur ad natales sanctorum perquam celebrium; unde ipsimet cum his paulatim confundantur. Sed eum in errorem incurrere non potuerunt S. Petri monachi, penes quos quippe esset S. Amandi corpus! Verum quidni ipsi putarint se habere corpus S. Amandi Trajectensis, quod ipse Hansixius (4), vir plane sagacissimus, ab archiepiscopo Arnone, olim Elnonensi abbate, partim Salisburgum translatum fuisse aliquando persuasum habuit? Quid, quod olim cum serpente, manu retento, (quod S. Amandi Trajectensis symbolum est) pingi solebat S. Amandus Salisburgi?

ex antiquis
imaginibus
manifestum
est.

26 Audi abbatem Pachlerum ipsummet (5): Denique symbolum apponitur huic sancto nonnumquam serpens, in manu retentus; quod tamen ejus proprium symbolum non est, sed ob nominis identitatem desumptum a S. Amando Trajectensi, cui proprium est symbolum. Quo notatur illa historia, dum serpentem ejecit ex insula Ogia, quam juvenis inhabitavit. Reperio autem duas imagines, in quibus S. Amando nullum symbolum additum: prima est tabellæ portatili S. Amandi, in qua episcopus depictus cernitur sine ullo simbolo; altera est tabula anno 1613, quæ adhuc in abbazia asservatur, itidem sine omni simbolo facta sub Martino abbate. Sunt autem et aliæ imagines cum dicto simbolo in mona-

sterio: ut in summo altari ex cornu epistolæ in sublimi una, quæ olim serpentem tenuit, quamvis hodie non amplius; item in primo altari capellæ S. Amandi: quod symbolum sine dubio antiquiores addidere, ut iste sanctus patronus noster a reliquis patronis nostris discerneret. Quibus quid manifestius afferri queat ut intelligantur S. Petri monachi olim S. Amandum Trajectensem officiis ecclesiasticis celebrasse et se ejus reliquias habere sensisse, equidem non video.

27 Postquam vero sæculo xvi et maxime initio sequentis error reiectus fuit, quum annis 1625, 1644 et 1647 Paridi archiepiscopo Proprium sanctorum Salisburgense denuo in lucem dandum visum est, in medio reliquerunt qui id procurarunt, utrum Trajectensis Amandus an alius coleretur, omnibus ad diem 6 februarii pro veteri more desumi jussis ex Comuni confessorum pontificum; quin etiam festum diei 26 octobris sublatum est. Sed quando anno 1661 denuo inventa fuerat tumba et abbas Amandus Pachler « Historiam scripserat de corpore « S. Amandi, hujus nominis primi, in ordine « vero secundi episcopi Wormatiensis, a S. Ru- « perto Wormatia Salisburgum translato, et « hoc currente anno in ecclesia S. Petri Salis- « burgi invento, ac noviter translato die 26 octo- « bris, ex antiquis monumentis monasterii « S. Petri collectam a quodam asceta ejusdem « monasterii anno 1661, cum licentia superio- « rum editam Salisburgi typis Joannis Baptistæ « Mayr, typographi aulici et academici; » quando hæc, inquam, facta fuerant, Salisburgenses, servato officio de Comuni ad diem 6 februarii, sed omissa ad diem 26 octobris omni S. Amandi Trajectensis memoria, celebrare cœperunt posteriori hac die translationem S. Amandi Wormatiensis, sequentem pro quarta usurpantes lectionem: « Ex antiquis monimen- « tis monasterii S. Petri. » Amandus, hujus no- « minis primus, Wormatiensium episcopus, cum gregem suum verbo et exemplo ad omnem pietatem instituisset, post felicem transitum de hoc sæculo Wormatiensium patronus electus fuit. Verum cum S. Rupertus, octavo loco episcopus Wormatiæ constitutus, impiorum factionibus in exilium depulsus esset, sublatum occulte corpus S. Amandi prædecessoris sui, conversa ad fidem catholicam Bavaria ac sede episcopali Juvavii instituta, secum Salisburgum detulit, atque in ecclesia, S. Amandi nomine a se ædificata, honorifice deposuit: quod successu temporis in monasterio S. Petri sub summo altari majoris ecclesiæ collocatum, anno millesimo sexcentesimo sexagesimo primo denuo solemmniter repertum ac solemmniter elevatum et translatum fuit ad altare laterale decollationis S. Joannis Baptistæ; ubi adhuc debito honore colitur et conservatur. « Cætera ex festo ejus 6 februarii. » Hæc ex Proprio, quod anno 1689 jussu Joannis Ernesti archiepiscopi in lucem prodiit, et denuo anno 1728 auctoritate archiepiscopi Leopoldi; recentiora exemplaria coram non habeo.

Error sæculo
xvii omnino
reiegitur et
officia cele-
brantur in ho-
norem S. A-
mandi Wor-
matiensis.

(1) Pachler, Historia de corpore S. Amandi, pag. 44. — (2) Milo, Sermo de translatione corporis S. Amandi, num. 4, in Actis SS., tom. I februarii, p. 890; Cfr p. 842 et seqq. — (3) Martène, De antiquis monachorum ritibus, p. 584 et seqq.;

Bernardus, Ordo Cluniacensis, part. II, cap. 29, ap. Hergott, Vetus disciplina monastica, p. 545. — (4) Germaniæ sacræ, tom. II, p. 64. — (5) Historia de corpore, etc. p. 45.

A § IV. Initio sæculi ix exstabat Salisburgi ædes S. Amandi, celebrata ab Alcuino; eo videtur delatum a S. Ruperto corpus S. Amandi Wormatiensis.

Ubi Salisburgense S. Amandi corpus esset ante annum 1445.

Vincebat itaque omnino S. Amandus Wormatiensis S. Amandum Trajectensem, Salisburgi multo quam Wormatiæ felicior. Verumtamen anno 1749 intercessit Marcus Hansizius noster (1) et sanctum Amandum Trajectensem restituere tentavit, et dein alium quemcumque introducere (2); cui obstiterunt triginta tribus annis post S. Petri monachi, sed tam molliter ut disertatiunculam suam finiverint, confessi neque suæ neque Hansizii sententiæ argumenta certo et authentice constare (3). Qua in re longius progressi sunt, quum plane fieri non possit ut pro Hansizii placitis Salisburgi servatæ fuerint S. Amandi Trajectensis exuviae, quæ certissime Elnone usque ad extremum sæculum superius quieverunt (4). Quod vero manifestum est, testimonio, quibus nixi sunt S. Petri monachi ut penes se esse demonstrarent S. Amandi Wormatiensis corpus, infirma nimis et debili manu tractarunt. Sed prius ad hoc quæsitum redeundum est, ubi repositum esset Salisburgense S. Amandi corpus, priusquam anno 1443 in S. Petri templo sub altari conditum est. Censent S. Petri monachi id prius quievisse in ædícula cœmeteriali S. Amandi, quam ædificavit S. Rupertus; postea vero, renovata tumba, ab Arnone supra cancellos sepulcri S. Ruperti fuisse locatum; atque ibi stetisse, donec Petro abbati sub summo altari humandum visum sit. Singula ad examen revocanda sunt.

Ad ædiculum cœmeterialem S. Amandi versus Alcuini, quibus constat eam ab Arnone renovatam fuisse,

B 29 De ædícula autem illa omnium primus meminit, qui extremo sæculo xii S. Ruperti Acta infelici labore consarcinavit. Narrato scilicet S. Maximi presbyteri et sociorum eremitarum prope Salisburgum martyrio: Quorum corpora, ait (5), ab aliis fidelibus, qui evaserant, eo in loco sunt sepulta, ubi postea per sanctum Rudbertum episcopum capella fuit constructa et sub honore sancti Amandi necnon sacræ virginis et martyris Margarethæ ab eodem consecrata; quam polyandrium, id est cœmeterium sancti Amandi vocari voluit. Et de hoc infrascripti extant versus:

Hæc æquata solo viluit domus inclita quondam:

C Non tulit hanc speciem Christi devotus honore Arnonus, præsul humilis; renovare jacentem Incipit, et melius totam construxerat ædem; Consecrans summis intercessoribus illam: Principis egregii primo Michaelis honore, Principis ecclesiæ necnon sub nomine Petri, Principis et fratrum præclari patris Amandi [Et Margarethæ Christi fidelis athletæ;] Ut sanctum voluit polyandrum fratribus esset. Vos in pace Dei chari requiescite fratres,

Donec ab ætheria clamet pius angelus arce: Surgite nunc prompti terræ de pulvere, fratres:

Vos vocat adveniens iudex de culmine cœli: Cum meritis animas propriis assumite vestras:

Ante Dei Christi magnum modo state tribunal,

Ut condigna suis capiat quis præmia factis.

Vosque timete diem horis, precor, omnibus illum,

Qui legitis versus operis, dum tempus habetis, Ut vos inveniat veniens lux illa paratos.

Atque mei memores, supplex rogo, semper in ore

Dicite: Christe, tuo famulo pius esto per ævum.

Alcuin dicor ego; jam vos sine fine valete.

30 Hæc carmina Alcuini sunt; sed utrum pro Salisburgensi cœmeteriali æde an pro Elnonensi ea scripserit, non convenit, Mabillonio (6) et Hansizio (7) (ut alios omittam) contendentibus ea ab Alcuino pro Elnone fuisse scripta; Amando Pachler (8) et sodalibus suis (9) exemplo S. Ruperti biographi ea ad suum cœmeterium referentibus. Quæ controversia ut intelligatur, imprimis sciendum est Arnorem, clericum Frisingensem, deinde Elnonensem monachum et ab anno 782 abbatem, triennio post factum esse Salisburgensem episcopum et abbatem S. Petri; quibus muneribus functum esse, donec anno 821 diem obierit (10). Retinuisse Elnonense abbatiale pedum censetur; quod omnino admittendum est. Porro, non anno 809, quem habent Milo (11) et Annales (12) et Chronicum Elnonense (13), sed priusquam Alcuinus, qui carmen ea de re scripsit (14), die xiv kal. junias anni 804 diem obiit (15), propter Scarpæ inundationem renovari jussit cryptam, in qua S. Amandi Trajectensis jacebat Elnone corpus, et superpositam ædiculum S. Michaelis honori consecrari. Sed præter carmen, quod modo indicabam, venit in Alcuini scriptis poeticis alterum, quod cum nonnullis aliis de ædificiis, liquido Salisburgensibus, in codice Salisburgensi repertum est, scilicet id ipsum quod supra ex S. Ruperti biographo recitabam, nisi quod absit versus Leoninus, parentesi a me inclusus: Et Margarethæ, Christi fidelis athletæ.

licet aliter alii sentiant,

F 31 Equidem fatebor me, priusquam penitus ambo inspexissem et inter se contulissem carmina, in Mabillonii et Hansizii sententiam pedibus ivisse; sed quum propius examinaveram, recessi inde omnino, nil dubitans quin de duobus diversis fabricis agatur, altera Elnonensi, altera Salisburgensi. Quæ enim carmine XXIX laudatur, uni S. Michaeli sacra erat; quæ carmine CXXIV, S. Michaeli, S. Petro et S. Amando. Prior renovata est, quia, Dum sacra præsentis pervasit limina templi Sæpius accrescens cumulo gurgite flumen*, Non tulit Arnonus fœdari templa sacerdos; posterior contra, quia

reapse referendi sunt, non autem ad ædiculum et cryptam Elnonensem.

* la Scarpe.

(1) Germaniæ sacræ tom II, p. 61 et seqq. — (2) Ibid. p. 1007 et seqq. — (3) Novissimum chronicum monasterii ad S. Petrum Salisburgi, p. 48. — (4) Cfr Acta SS. tom. I Februarii, p. 841. — (5) Ap. Canisium et Basnagium, Lection. antiq. tom. III, part. II, p. 524. — (6) Acta SS. Ord. S. Benedicti, tom. IV, part. I, p. 65. — (7) Germaniæ sacræ tom. II, p. 61. — (8) Historia de corpore etc. pag. 22 et 25. — (9) Novissimum chronicum, p. 47. — (10) Cfr Hansizius, Germ.

sac. tom. II, p. 97 et seqq. Noviss. Chronic. p. 117 et seqq. — (11) De elevatione corporis S. Amandi, in Actis SS. tom. I Februarii, p. 891. — (12) Ap. Pertz, Monum. Germaniæ, tom. V, p. 11. — (13) De Smedt, Corpus chronic. Flandriæ, tom. II, p. 10. — (14) Inscriptiones variæ, num. XXIX, ap. Migne, Patrologia latina, tom. CI, col. 758. — (15) Cfr Vita B. Alcuini per Frobenium, cap. XIII, ibid. tom. C, col. 76 et seqq.

ACCTORE
V. D. B.

Hæc æquata solo vilnit domus inclita quondam. In priore præcipuus labor positus fuit in extruenda crypta et duodecim firmandis arcibus; in posteriori cryptæ vestigium non occurrit. In priore, quoniam Arno versabatur Salisburgi, Hlotharius custos fecit, mandante magistro; atque Milo (1) etiam unius Lotharii mentionem iniecit: in posteriori Lotharius omittitur, et Arnonus, præsul humilis, renovare jacentem Incipit;

et ipsemet eam dedicat,

Consecrans summis intercessoribus illam.

Quam autem illa ædicula initio sæculo IX solo jam æquata esset et renovanda, videtur reapse sæculo ante a S. Ruperto extructa fuisse in honorem S. Amandi;

32 Consentio itaque antiquo S. Ruperti biographo, Pachlero aliisque Salisburgensibus carmine Alcuini CXXIV, quod In cœmeterio inscribitur, Salisburgense S. Petri cœmeterium celebrari; atque illic proinde jam pridem existisse ædiculam, quæ circa annum 800 æquata solo viluerat. Accedit quod in Annalibus S. Ruperti Salisburgensibus, medio sæculo XII scriptis (2), hæc ad annum 478 leguntur (3): Ad sanctum Amandum Maximus presbyter cum sociis suis plusquam 50 passus est, id

B est in loco, ubi sæculo XII exstabat S. Amandi ædes cœmeterialis. De qua ibidem (4) ad annum 1141 traditur: Ecclesia S. Amandi a Romano Garcensi episcopo consecratur: cujus consecrationis tabulas recitat Amandus Pachler (5). Earum initium hoc est: Anno ab incarnatione Domini M. C. XLI. indict. IV, IV idus julii dedicata est basilica S. Amandi et S. Margarethæ a venerabili Romano, episcopo Garcensi, in honore sanctæ et victoriosissimæ Crucis et S. Mariæ, matris Domini. Recensentur dein impositæ reliquiæ; quas inter veniunt S. Amandi: unde deducere tentavit Pachlerus tum S. Amandi corpus illic existisse. Non recte, quum ibi non de corpore sermo sit, sed de pauculis reliquiis, quæ mixtim cum aliis loculo altaris sepulcro inseri solent; et quidem eodem titulo leguntur in tabulis consecrationis ejusdem ædiculæ, anno 1492 celebratæ, quando S. Amandi corpus in S. Petri templo jam pridem fuisse diximus. Præstat itaque talia omittere. Verumtamen id ex allatis locis certum est circa annum 800 renovatam fuisse Salisburgi S. Amandi basilicam cœmeterialem, quæ jam C dudum exstaret adeoque tum æquata solo viluisset domus inclita quondam: quare valde verisimile est eam reapse sæculo ante constructam fuisse a S. Ruperto; nec quidquam est cur credatur alio titulo quam S. Amandi: ita ut in hac parte S. Ruperti (quem supra adducebam) biographo, utut tot annis posteriori, fides accrescat, nedum dematur.

cujus etiam corpus, ut ex alio Alcuini carmine liquet, illic servabatur.

33 Quæ ut coronide quadam perficiam atque ostendam reapse S. Amandi corpus illic tum existisse considerandum est carmen Alcuini XXXIV, quod inscribitur Ad tumbam sancti Amandi, ab Arnone renovatam; quippe quod ad S. Amandum, Salisburgi servatum, perti-

nere videatur, non autem (ut vulgo volunt) ad D S. Amandum Trajectensem. Ecce enim (6):

Antistes humilis Domini et devotus honore Arnonus, sancti tumbam renovavit Amandi, Non parcens opibus; miseris nam quidquid habebat

Sparserat, et Christi compisit sacra templa sacerdos:

Pro quo, quisque legas versus, orare memento.

Ubi primo adverte Arnonem antistitem Domini humilem et devotum honore dici, ut in carmine CXXIX, (quod de opere Salisburgensi etiam est,) Christi devotus honore Arnonus præsul humilis celebratur: secundo ejus prædicari largitatem, ut (licet omnia sparsisset in bona opera) opibus tamen non pepercerit in renovanda S. Amandi tumba; quod eum de thesauro Elnonensi, quum jam pridem abesset, facere non potuisse; tertio Milonem (7), licet multis explicet translationem corporis S. Amandi Trajectensis, quæ tempore Arnonis facta sit, plane præterire renovationem tumbæ, ingentes sumptus factos aliaque id genus; sed narrare dumtaxat corpus superiori loco, quo aquæ non pertingerent a Lothario custode fuisse collocatum: Corpus, inquit, post triginta dies in loco præparato re collocavit: urnamque sepulchri, non (ut antea fuerat) in profundioribus posuit, sed in superioribus, ita ut fundamentum illius videri et lumen sub illo accendi posset, collocavit atque in eo illum psalmi versiculum « Hæc requies mea etc. » suprascriptit. Adverte demum quarto hoc capren repertum esse in antiquissimo codice Salisburgensi, ubi alia hujus civitatis res celebrantur (8).

34 Restat ut inquiremus quis S. Amandus ille fuerit. Hansizius, qui (ut supra vidimus) prius voluit S. Amandi Trajectensis reliquias aliquot Salisburgum asportatas fuisse, postea aliam sententiam amplexus est, statuens (9) alterius cujuspian viri sancti, quomodocumque vocati, seu abbatis seu episcopi, corpus illud esse. Verum enim vero nullus inter sanctos, nomine Amandi notos, venit, cui aptius illud corpus adscribi possit quam S. Amando Wormatiensi. Quod ut facilius pateat, recensebo F sanctos Amandos omnes, non quidem eo consilio quo verbi gratia Antonius Sanderus (10) omnes Antonios collegit; aut quo Arnoldus quidam (11) triginta sanctos Arnoldos; Augustinus Oldoinus (12) Clementes quotquot potuit omnes; Ven. Vir D. C. Cavedoni (13), in quo Deus dedit huic sæculo singulare exemplum eximie doctrinæ cum præclara pietate et vitæ sanctimonia conjunctæ, Georgios viginti quatuor; anonymus quidam, cujus ms. liber in decessorum Musæo servabatur, sanctos, quorum nomen Fortunatus fuit; Franciscus Stiller (14), Societatis nostræ sodalis, sanctos Franciscos omnes; Joannes Na-

Alitqui scripserunt encomia omnium sanctorum unius ejusdemque nominis;

(1) De elevatione corporis S. Amandi, num. 5, in Actis SS., tom. I Februarii, p. 891. — (2) Cfr Pertz, Monum. Germ. tom. I, p. 759. — (3) Ibid. p. 766. — (4) Ibid. p. 775. — (5) Hist. de corpore, p. 24. — (6) Ap. Migne, Patrol. lat. tom. CI, col. 740. — (7) Acta SS. tom. I Februarii, p. 892. — (8) Historia de corpore etc. p. 13; cfr Hansizius, Germ. sacr. tom. II, pag. 1007 et 1008. — (9) German. sacr., t. II, p. 1009. — (10) De claris Antoniis libri tres: primus vitæ sanctimonia notos, alter præsules et magnates, tertius literis et eruditione præstantes complectitur. Lovanii, 1627, in-4°. — (11) Fasti Arnoldini, triginta Vitæ sanctitate conspicuis Arnol-

dis, suum cuique diem, quo in menologiis, martyrologiis etc. coluntur, assignantes; una cum appendice aliorum quatuor, quorum natalis nullibi invenitur. Ex variis autoribus collecti et digesti opera clientis F. A. N. E. A. — (12) De Clementibus titulo sanctitatis vel morum illustribus. Perusie, 1675. — (13) Dichiarazione della iscrizione sepolcrale di S. Giorgio, giovinetto martire, Modena, 1840, p. 25 et seqq. — (14) Annus Franciscorum, sive historica eorum ephemeris, eventuum gestorumque variorum memoris secundum anni dies conscripta. Præge, 1680, in-4°.

A *dasi* (1), item societatis nostræ vir, omnes sanctos Joannes; quorum etiam omnium effigies ad latera imaginum vitæ S. Joannis Nepomuceni incidendas curavit Boluslaus Balbinus noster (2); et demum Theodorus noster Schmal (3) sanctos Theodoros, quos reperit, omnes: quo referas etiam Leonis Allatii diatribam de Simeonibus, jam pridem a Combefisio editam (4), et tres alias, de Nicetis, de Philonibus et de Theodoris, non ita pridem a cardinali Majo (5) in lucem datas: non, inquam, sanctos Amandos ideo conferam ut ingentem numerum recenseam, sed ut confusionem omnem, quantum fieri potest, tollam tenebrasque discutiam.

alio omnino
consilio ordine
kalendarii re-
censentur om-
nes sancti A-
mandi;

35 Ut autem eos omittam, qui in kalendaris et martyrologiis loco Amantii, Amaranthi aliorumque similium nominum errore veniunt, sequens laterculus confici potest:

Die 5 januarii in auctario Usuardino occurrit S. Amandus, quasi socius esset S. Felicis martyr; sed perperam intrusus videtur.

Die 6 februarii S. Amandus, episcopus Trajectensis, omnium longe notissimus.

B Die 14 februarii S. Amandus martyr in Martyrologio Hieronymiano; ubi juxta quosdam codices Amantius dicitur.

Die 19 martii S. Amandus, socius SS. Amandi Trajectensis et Landoaldi.

Die 6 aprilis S. Amandus, comes, Gisalbæ in diœcesi Bergamensi.

Die 6 junii S. Amandus, martyr Caunæ in Hispania.

Die 9 junii S. Amandus, martyr Niceæ, in Martyrologio Hieronymiano, ubi juxta quosdam codices iterum Amantius dicitur.

Die 13 junii S. Amandus, idem qui ad diem 19 martii.

Die 16 junii S. Amandus, presbyter eremita, Remis cultus.

Die 18 junii, S. Amandus, episcopus Burdegalensis.

Die 25 junii S. Amandus confessor et eremita, socius SS. Sori et Cypriani, cultus Genuliaci, male sociatus Domnoleno, Lemovicibus honorato, perperamque confusus cum S. Amando Comodoliacensi, magistro S. Juniani; quin etiam in quodam Usuardi auctario episcopus et confessor dictus, quasi S. Amandus Trajectensis esset.

C Die 6 julii S. Amandus seu Amantius, martyr Neveduni.

Die 16 augusti translatio S. Amandi, presbyteri eremita; de quo ad diem 16 junii.

Die 26 augusti S. Amandus, eremita Comodoliacensis, magister S. Juniani.

Die 20 septembris Elnone elevatio corporis S. Amandi Trajectensis.

Die 23 octobris Elnone restitutio S. Amandi, episcopi Trajectensis.

Die 24 octobris S. Amandi confessoris, [episcopi Trajectensis,] Luciani, Marciani et Flori natalis annuntiatur in uno codice Usuardino, manifesto errore duorum dierum.

Die 26 octobris S. Amandi confessoris nudum nomen legitur in aliquot fastis; in aliis natalis; in aliis elevatio; in aliis corporis trans-

latio; in aliis translatio corporis, et ordinatio episcopatus ejus, et dedicatio ecclesiæ ipsius; in aliis demum commemoratio SS. Vedasti et Amandi: ubi semper unus S. Amandus Trajectensis intelligitur.

Die 27 octobris S. Amandi Trajectensis ordinatio legitur in uno codice Usuardino; pertinet ad diem præcedentem.

Die 3 novembris S. Amandi episcopi nomen in aliquo kalendario reppererunt decessores nostri: intelligitur Argentoratensis episcopus, cujus olim ossa hac die honorifice translata sunt.

Die 5 novembris S. Amandi episcopi memoriam reppererunt iterum decessores nostri ignoto mihi loco. Videtur Argentoratensis intelligendus.

Die 13 novembris Amandus, episcopus Redonensis.

Die 14 novembris Amandum, episcopum Redonensem, errore unius diei refert Sausayus.

Die 15 novembris Argentinæ S. Amandi, episcopi et confessoris: ita Molanus in auctario ad Usuardum secundæ editionis.

Die 17 novembris Amandus signatur in decessorum notis; videtur idem qui S. Amandus Lirinensis.

Die 18 novembris S. Amandus, abbas Lirinensis.

Atque hos in martyrologiis aliisque fastis sacris beatos viros reperi, nomine Amandos: quos inter (ut patet) nullus episcopus Wormatiensis, aut qui Salisburgi colatur.

36 Verum nulla est hujus omissionis admirabilitas, quum neque Wormatiense, neque Salisburgense ullum unquam editum fuerit martyrologium aut kalendarium, et quum diu S. Amandi nostri memoria simul cum sacris reliquiis fere obruta jacuerit, et cum S. Amandi Trajectensis confusa. Ut id est, in universo illo elencho quatuor dumtaxat veniunt episcopi confessores, scilicet Trajectensis, Burdegalensis, Rhedonensis et Argentoratensis; ex quibus solum Trajectensem Salisburgensibus attribui posse nonnulli crediderunt: sed perperam, si admittatur (ut admittendum visum est) ædem cœmeterialem a S. Ruperto S. Amandi titulo consecratam fuisse. Quum enim S. Rupertus, ut alibi F monuimus (6) invitatu Theodonis ducis, sub annum 710 Salisburgensis ecclesiæ primordia posuerit et sub annum 720 e vivis recesserit, sanctus vero Amandus Trajectensis, anno 684 vita functus, non nisi die 26 octobris anni 699, quæ dies dominica erat, elevatus seu beatificatus fuerit; non satis magnum intercessisse videtur temporis spatium ut ejus cultus ultra Rhenum propagatus sit et maxime ut ejus nomen tituli loco in dedicandis ædibus sacris adhiberi potuerit. Eo itaque vergunt omnia ut S. Amandum Wormatiensem Salisburgi et coli et corpore requiescere concedamus; hoc solum a Salisburgensium placitis recedentes quod velint Amandum I, non autem II, in eorum civitatem olim translatum fuisse. Quemadmodum enim supra intelleximus, non Amandus I, sed II a Wormatiensi-

scilicet ut in-
notescat longe
verisimillimum
esse S.
Amandi II,
episcopi Wor-
matiensis, cor-
pus sub an-
num 710 a S.
Ruperto Sa-
lisburgum de-
latum fuisse.

(1) Annus Joannis, sive de sanctis nomine Joannis appellatis, Pragæ, 1664. — (2) Vitæ S. Joannis Nepomuceni... illustrata iconismis XXXIII, Augustæ Vindelicorum, 1750. — (3) Catalogus sanctorum et vitæ meritis illustrium virorum, qui Theodori nomine appellati fuerunt... Collectore Theod. Schmal, Octobris. Tomus XI.

S. J. Aquisgrani, 1708. Ms. musæi nostri. — (4) Leonis Allatii de Symeonum scriptis diatriba, Parisiis, 1640. — (5) Nova Patrum bibliotheca, t. VI, part. II, p. 1 et seqq. — (6) Cfr Acta SS., t. VIII Octobris, p. 915 et seqq.

AUCTORE
V. D. B.

bus inter sanctos recensitus est; neque alia de causa Amandum I, qui medio sæculo v floruit, S. Amando II, qui sub annum 630 vixit, substituerunt illi, nisi quod arbitrarentur S. Rupertum Salisburgum profectum esse circa annum

Christi 582 (1); quum eo iverit plus centum annis post. Atque hæc partim certa, partim verisimilia de S. Amando Wormatiensi et Salisburgensi disserenda habebamus.

(1) Cfr Pachler, Historia de corpore etc., p. 10 et 15; Mez-

ger, Hist. Salisburg., p. 69 et seqq.

DE S. CEDDA SEU CEDDO,

EPISCOPO SAXONUM ORIENTALIUM IN NORTHUMBRIA,

V. D. B.

MONITUM.

Quare hoc loco
omittatur
S. Cedda.

Quoniam Florentius Wigorniensis ad annum 664 S. Ceddam, apostolum Saxonum Orientalium in Northumbria, quem plerique episcopum Londinensem fuisse volunt, e vivis recessisse die 26 octobris narrat, hinc factum est ut Castellanus in Martyrologio universali ejus ad hanc diem celebraverit memoriam. Verum in Martyrologio Wilsoni anglicano, quod annis 1608 et 1640 typis excusum est, ejus natalis signatus est ad diem 7 januarii; unde receptus est ad eandem diem in Martyrologium anglicanum Challoneri et in calendarium ecclesiæ catholicæ anglicanæ, quod Harris Nicolas in Chronologia sua historica inseruit. Contra abest omnino a Richardi Smithei Floribus historiæ ecclesiasticæ gentis Anglorum et a Martyrologio anglicano secundum usum ecclesiæ Sarum, quod anno 1526 typis Londinensibus anglice prodiit, nisi quod ad diem 2 martii, qua frater ejus, S. Ceadda, episcopus Merciorum et Lindisfarnorum, memoratur, ejus nomen forma Chaddus cum sancti titulo (Saynt Chadde) ve-

nit. Neque hoc solum indicium est beatum virum inter cælites relatum fuisse ante eversa in Anglia religionis catholicæ sacra. Etenim in Sanctilogio Joannis Tinmuthensis atque inde in Capgravii Nova Legenda Angliæ legitur ejus Vita, incipiens ab his verbis: Quia enim diem obitus sanctissimi Cedd, et desinens in hæc: Promotus multis in ecclesia utilis fuit, et altera in ms. codice Lansdowiano cum initio: De eximie sanctitatis viro sancto Ced, et cum fine: Ac salutis docendo exhiberet; quemadmodum videre licet ad annum 664 in catalogo rerum historicarum Angliæ, quem mirabili diligentia anno 1862 Londini edidit Thomas Duffus Hardy. Ex venerabilis Bedæ Historia edidit Bollandus ejus Vitam in nostris Actis ad diem 7 januarii et Henschenius, ejus fratris S. Ceaddæ gesta ad diem 2 martii explicans, pauca quædam melius declaravit. Errore itaque elencho sanctorum hujus diei ejus nomen insertum est, quum inter Prætermisos dumtaxat memorandum esset.

DE S. EATA,

ABBATE LINDISFARNENSI ET EPISCOPO HAGUSTALDENSI IN ANGLIA,

J. V. H.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cultus Sancti stabilitur; ejus Vita; educatio Lindisfarnæ sub S. Aidano; regimen monasteriorum Mailrosensis, Lindisfarnensis et Ripponensis.

ANNO 685.
Sancti Eata
cultus,

Quamvis præcipua Martyrologia Adonis, Usuardi, Romanum, eorumque Auctaria omnino sileant nomen S. Eata, abbatis Lindisfarnensis et episcopi Hagustaldensis, non est tamen quod de ejus sanctitate et cultu dubitemus. Habemus enim imprimis luculenta testimonia Venerabilis Bedæ, quæ istiusmodi silentium abunde compensant; dein translatio olim tentata ab Eboracensibus, ut unum saltem corpus sanctum in ecclesia sua possiderent. Quæ, infra latius explicata, mon-

strabunt, nullum de sanctimonia et cultu antistitis nostri esse posse dubium. Cæterum Joannes Trithemius lib. IV de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti, cap. 169, Sanctum nostrum memorat his verbis: Eata, abbas Mailrosensis, sub quo Cuthbertus monachus factus est, et postea episcopus Hagustaldensis sive Lindisfarnensis ante Joannem, vir omnium simplicissimus ac mansuetissimus, Ecclesiam vita et doctrina nihilominus strenue gubernavit. Clauit anno Domini 670. Joannes, de quo hic agitur,

A tur, est Beverlacensis, cujus Acta ediderunt nostri ad diem vii maii (1).

variis docu-
mentis firma-
tur:

2 Sancti etiam nostri memoriam recolunt varii hagiographi: ut Dempsterus in Menologio Scotico ad diem vii maii (2); Claudius Chalemotius, perperam quidem inter sanctos Cistercienses ad diem vi junii (3); Kalendarium Antverpiense ms. ad xi septembris, quapropter majores nostri ad hunc diem promiserunt, acturos se de S. Eata ad diem xxvi octobris, quorum fidem liberamus. Insuper Sancti memoriam celebrat Hugo Menardus in Martyrologio Sanctorum Ordinis S. Benedicti: Haugustaldi, inquit, in Anglia, S. Eattæ, ejusdem civitatis episcopi et Confessoris. Et in Observationibus ad hanc diem xxvi octobris eadem feri repetit, quæ supra retulimus ex Trithemio. Ferrarius autem in suo Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio non sunt, appellat sanctum antistitem Hetbam, vitio verisimiliter typhothetæ, nam in Notis subjectis vocat illum Hetham: sed quocumque modo legerit Ferrarius nomen Sancti, certe nostrum indicavit allegando Bedam, Trithemium, et Rosweydam, qui in Fastis Sanctorum nuspiam memorat aut Hetbam aut Hetham, sed Eatham ad xxvi octobris. Tandem Simon de Peyronet in Catalogo Sanctorum eundem recollit, scribens, Eatam, Eattam et Eatham vocari.

Ejus Vita sæc.
xii describi-
tur;

3 Auctor Vitæ infra edendæ nullo prodit indicio, quis fuerit, et quo scripserit tempore. Id certum est, eundem scripsisse post sæculum xii jam inchoatum, siquidem num. 7 a Thoma II, archiepiscopo Eboracensi, qui ab anno 1109 ad 1114 sedem tenuit (4), tentatam translationem referat, et numero 4 dicat, modo in Hagustaldensi Ecclesia esse canonicos regulares, quos scimus ibidem monachis substitutos ab eodem Thoma kalendis novembris anni 1113, ut narrat Joannes Mabillon, in libro Miraculorum S. Wilfridi seu Sanctorum Ecclesiæ Hagustaldensis (5). Quia tamen istius mutationis mentionem facit, credo, biographum scripsisse in decursu sæculi xii: si enim serius scripsisset, jam nulla appareret utilitas revocandi memoriam facti jam antiqui. Alium porro scriptorem antiquiorem scripsisse Vitam Eatæ non novimus. Certe qui nuper edidit Catalogum Chronicorum et aliorum instrumentorum, ad Historiam Angliæ pertinentium, Thomas Duffus Hardy, custos publicus Monumentorum (Keeper of the public records) Vitas Sanctorum enumerat, tamquam fontes uberrimos Historiæ antiquiorum temporum (6). Inter illas vero occurrit Vita S. Eatæ unica, quatenus in variis bibliothecis Angliæ manu exarata et apud Capgraviu typis excusa existat: etenim in omnibus codicibus iisdem omnino verbis incipit et iisdem fere desinit, ac in exemplari nostro, quod ex monasterio Rubræ Vallis exscriptum habemus et quod cum Capgravi legendæ convenit, aliquantulum recedens a codice Eboracensi, quem Surtee Societas in Miscellaneis biographicis anno 1834 secuta est. Laudatus Duffus Hardy dicit, Vitam S. Eatæ verisimiliter conscriptum fuisse ab Ailrado, Rivallesi monacho, qui anno 1166

floruit; (7) sed argumentum, quo nititur, non placet. Cæterum quicumque hujus Vitæ fuerit auctor et quocumque vixerit tempore, manifestum fiet ex infra dicendis, illum nihil protulisse ex penu propria, se fideliter hausisse ex antiquioribus monumentis. Unum addam, in lexico nempe Sanctorum, summa cura ac ingenti labore compilato a R. D. Joanne Stadler, decano Ecclesiæ Augustanæ in Bavaria, obrepisse errorem, utpote qui duos ponat ejusdem nominis episcopos, quasi unus Hagustaldensis, Lindisfarnensis Ecclesiarum alter episcopi fuissent (8); quum unus tantum fuerit utriusque Ecclesiæ episcopus; quod quidem scimus non solum ex Martyrologiis, ut habet Lexicon Hagiographiæ (9), sed etiam ex ejus Vita, ab Anonymo conscripta, qui, ut jam diximus, ex Bedæ Historia narrationem suam deprompsit.

AUCTORE
J. V. H.

Sanctus a B.
Aidano

4 Legimus in Vita edenda num. 2, S. Aidanum, duodecim pueros de natione Anglorum in Christo erudiendos suscepisse; ex quibus extitit Eata, puer bonæ indolis; prout testatur nobis Beda presbyter in Historia sua lib. III, cap. 26 (10) dicens, Eatam unum esse de duodecim pueris Aidani, quos primo episcopatus sui tempore de natione Anglorum erudiendos in Christo accepit. Nostri in Actis S. Aidani ad xxxi augusti monstrarunt, ordinationem S. Aidani in episcopum incidere in annum Christi 634 aut 635 (11): quum autem S. Eata, hactenus puer, in discipulum S. Aidani assumptus fuit, decennis verisimiliter erat; unde ejus diem natalem ad annum Christi circiter 625 statuere possumus, adeoque, quum anno 685 obierit, ad ætatem 60 annorum pervenisse. Ejus quoque originem indicant citata verba, nempe ex Anglorum gente, ad quorum conversionem S. Gregorius Magnus SS. Augustinum et socios in Britanniam misit. Nihilominus Oswaldus rex, qui, ait Beda in Hist. Eccles. lib. III, cap. 3 (12), inter Scotos exulans baptismatis sacramenta, cum his, qui secum erat, militibus consecutus fuerat, petiit a majoribus natu Scotorum, ut sibi mitteretur antistes, cujus doctrina et ministerio gens, quam regebat, Anglorum dominicæ fidei et dona disceret et susciporter sacramenta. Atque hinc factum est, ut gens Anglorum in Northumbria aliquandiu ritibus Scoticis adhæserit.

Lindisfarnæ a
pueritia edu-
catus,

5 S. Aidanus sedem episcopalem constituit in insula Lindisfarnensi, qui locus, ait Beda lib. III Hist. cap. 3 (13), accedente et recedente reumate (id est, fluxu et refluxu) bis quotidie instar insulæ maris circumluitur undis, bis renudato littore, contiguus terræ redditur. Hæc insula seu peninsula, mutato deinceps nomine propter incolatum et sepulturam multorum episcoporum et monachorum, qui sanctitatis famam et publicum Ecclesiæ cultum obtinuerunt, Insula Sancta, Holy-Island vocata fuit, et hactenus vocatur (14). In ea insula fuerunt clerici sub episcopo et monachi sub abbate, ut monstratum fuit in Actis S. Vitalis episcopi ad xx octobris (15): sed destructa dein insula per Danos initio sæculi ix, episcopalis sedes alio translata fuit. Videbatur enim constitutio sedis pendere a

(1) Acta SS., tom. II Maii, p. 166. — (2) Ibid., p. 155. — (3) Ibid., tom. I Jun., p. 618. — (4) Monast. Anglic., t. VIII, p. 1172. — (5) Acta SS. Ord. S. Bened., sæc. III, part. I, p. 216. — (6) Duffus Hardy, Descriptive Catalogue of materials relating to the History of Great Britain, tom. I, p. 292. — (7) Rob. Walt., Bibl. Brit., vº Ailred. — (8) Heiligen-

Lexicon, vº Eata. — (9) Diction. Hagiograph., vº Eate. — (10) Migne, Patrol., tom. XCV, col. 164. — (11) Acta SS., tom. VI Aug., p. 689. — (12) Migne, Patrol., tom. XCV, col. 119. — (13) Ibid., col. 120. — (14) Camden. Britan., t. III, p. 744. (15) Acta SS., tom. VIII Octob., p. 919.

AUCTORE
J. V. II.

* Chester-le-
street

S. Cuthbertum

* Durham

in monasterio
Mailrosensi
discipulum
habuit,

* hodie Colm-
kill

loco, in quo depositum erat corpus S. Cuthberti, omnium episcoporum Lindisfarnensium celebrari, cuius Acta dederunt majores nostri ad xx martii (1). Quum igitur anno 793, ut habent *Chronica de Mailros* (2), Dani, monasterio Lindisfarnensi destructo, monachos occidissent, corpus tamen Sancti non attigerunt. Sed anno 875 exercitu Danorum Northumbriam occupante, Eardulfus episcopus et Edredus abbas corpus S. Cuthberti de Lindisfarnia tollentes per septem annos vagari ceperunt (3); donec anno 883 instaurata est sedes in Cuncastri, quæ prius fuerat in Lindisfarnia (4).

6 Tandem anno 995 seu centum duobus annis post Cestriensem foundationem Aldunus episcopus transtulit de Cestre in Dunelmum* corpus S. Cuthberti (5). Quod etiam confirmat Simeon in *Historia Dunelmensis Ecclesiæ*: Venerandus, inquit (6), antistes Aldhunus ecclesiam... solemniter dedicavit, cunctisque gaudentibus et Deum collaudantibus, sanctissimi patris Cuthberti incorruptum corpus in locum, quem paraverat, translatum debito cum honore locavit. Taliter usque in præsens cum sancto corpore sedes episcopalis hoc in loco permansit, quæ a rege quondam Oswaldo et pontifice Aidano primitus in insula Lindisfarnensi fuerat instituta. Satis manifestum fit, fata, ut ita dicam, *Ecclesiæ Lindisfarnensis omnimodo conjuncta fuisse cum corpore S. Cuthberti*: atque hæc paulo fusius explicuimus, quia Lindisfarnense monasterium locus est, in quo S. Eata primitias hausit. Nunc vero gradum facimus ad reliqua Acta Sancti illustranda.

7 Post haustam sub S. Aidani disciplina monastica vitæ institutionem, S. Eatas præpositus fuit monasterio Mailrosensi. Est autem Mailros seu, ut etiam habet biographus noster, Menros, hodie Melrose, locus in Scotia hodierna, in comitatu Roxburgensi ad Twidam fluvium situs, quæ etiamnum Old Melrose vocatur, ut docet nos *Lexicon geographicum Scotiæ* (7), constatque unica domo; remanent tamen rudera murorum antiqui monasterii, diciturque omnium antiquissimum, (8). Quod quidem probare non possum. Etenim censeo, Lindisfarnense cœnobium, Mailrosensi antiquius esse: nam si rex Oswaldus Melrosenses monachos habuisset, prædicatores, non quæsisset ex longinqua Hi seu Jona, aut, ut scribunt recentiores, Jova (9)*, una ex Hebridibus, in occidentali plaga hodiernæ Scotiæ jacentibus. Dein si post Melrosense monasterium initium habuisset Lindisfarnense, videretur majorem dignitatem inesse Melrosensi quam Lindisfarnensi; adeoque promotio abbatum ex hoc in illud: ast contra omnino accidit: Sic S. Eata noster, teste Beda lib. III *Hist.* 26 (10), præpositus est abbatis jure, qui erat abbas in monasterio, quod dicitur Mailros: sic quoque idem Beda lib. IV, cap. 27 (11), dicit, S. Cuthbertum, prius Mailrosensem abbatem, vocante S. Eata, ad regimen Lindisfarnense promotum fuisse. Facile igitur concedendum est, post Lindisfarnense, anno Christi 635 fundatum, originem habuisse Mailrosense.

(1) Acta SS., tom. III Mart., p. 95. — (2) Gale, *Rer. Anglic. scriptt.*, tom. I, p. 159. — (3) Ibid., p. 144. — (4) Ibid., p. 145. — (5) Ibid., p. 152. — (6) Twysden, *Hist. Anglic. scriptt.*, tom. I, col. 29. — (7) Carlisle, *Topogr. Dic-tion. of Scotland*, V^o Melros. — (8) Ibid., l. c. — (9) Reeves,

8 Opinor tamen, sat diu ante annum 664 Mailrosense cœnobium intium suum sumpsisse. Hic denuo ducem accipimus Bedam, qui lib. III cap. 26 (12) et lib. V, cap. 24 (13) dicit, anno 664 fratribus, qui in Lindisfarnensi Ecclesia, Scotis abeuntibus, remanere maluerunt, præpositum fuisse abbatis jure reverentissimum ac mansuetissimum Eatam, qui erat abbas in monasterio, quod dicitur Mailros. Jam igitur anno 664 justum monasterii formam induerat Melros, in quo Sanctus noster suæ sanctimonix argumenta dederat, quibus aptus probabatur sustinendo graviori oneri. Imo anno Domini 651 jam floruisse monasterium istud, testis etiam est Beda in *Vita prosaica S. Cuthberti*. Habita enim visione de obitu S. Aidani, anno 651 defuncti, continuo statuit, relicto mundo, monasterium petere cap. 4 *Vitæ* (14): adeoque Mailrosam se contulit, ubi a S. Boisilo exceptus, a S. Eata abbate, accepta tonsura fratrum consortio junctus est, cap. 6 (15). In priori itaque medietate sæculi VII origo Mailrosensis quærenda est, quin accuratius quidpiam definiri mihi liceat.

9 Rationem autem vivendi in hisce monasteriis describit nobis Beda lib. III *Hist.* cap. 26 (16): Quantæ autem, inquit, parsimonix, cujusque continentix fuerit ipse cum prædecessoribus suis, testatur etiam locus ille, quem regebant, ubi abeuntibus eis, excepta ecclesia, paucissima domus repertæ sunt, hoc est, illæ solummodo, sine quibus conversatio civilis esse nullatenus potest. Si quid enim pecuniæ a divitibus accipiebant, mox pauperibus dabant. Nam neque ad susceptionem potentium sæculi vel pecunias colligi vel domus provideri necesse fuit, qui numquam ad ecclesiam nisi orationis tantum et audiendi verbi Dei causa veniebant. Rex ipse, cum opportunitas exegisset, cum quinque tantum aut sex ministris veniebat, et, expleta in ecclesia oratione, discedebat. Quod si forte eos ibi refici contingeret, simplici tantum et quotidiano fratrum cibo contenti, nil ultra quærebant. Tota enim tunc fuit sollicitudo doctoribus illis Deo serviendi, non sæculo; tota cura cordis excolendi, non ventris.

10 Unde et in magna erat veneratione tempore illo religionis habitus; ita ut ubicunque clericus aliquis aut monachus adveniret, gaudenter ab omnibus tamquam Dei famulus exciperetur. Etiam si in itinere pergens inveniretur, adcurrerant, et flexa cervice vel manu signari, vel ore illius se benedici gaudebant, verbis quoque horum exhortatoriis diligenter auditum præbebant. Sed et diebus dominicis ad ecclesiam sive ad monasteria certatim, non reficiendi corporis, sed audiendi sermonis Dei gratia confluebant: et si quis sacerdotum in vicum forte deveniret, mox congregati in unum vicani, verbum vitæ ab illo expetere curabant. Nam neque alia ipsis sacerdotibus aut clericis vicos adeundi, quam prædicandi, baptizandi, infirmos visitandi, et, ut breviter dicam, animas curandi causa fuit, qui in tantum erant ab omni avaritiæ

D
quando illius
regimen te-
nuit:

E
genus vitæ
monachorum

F
Scotorum de-
scribitur,

Life of S. Columba, p. 415. — (10) Migne, tom. XCV, col. 165. — (11) Ibid., col. 221. — (12) Migne, *Patrol.*, tom. XCV, col. 163. — (13) Ibid., col. 287. — (14) Ibid., tom. XCIV, col. 739. — (15) Ibid., col. 742. — (16) Ibid., tom. XCV, col. 164.

peste

A peste castigati, ut nemo territoria ac possessiones ad construenda monasteria, nisi a potentibus coactus acciperet. Quæ consuetudo per omnia aliquando post hæc tempore in Ecclesiis Nordanhymbrorum servata est. Sed de his satis dictum.

nam Mailrosæ
et Lindisfar-
næ

11 Postquam per tredecim saltem annos S. Eata monasterium Mailrosense rexisset, admotus fuit anno 664 ad regimen Lindisfarnense. Id enim habet textus Bedæ num. 8 citatus, nempe illo anno Lindisfarnam advenisse Sanctum: ast eodem num. monstravimus S. Eatam dedisse tonsuram monasticam S. Cuthberto anno 651: quum igitur inter annum 651 et 664 intercapedo sit tredecim annorum, hanc admittere omnino debemus. Sed eandem quoque multo majorem facere non possumus: siquidem, ut supra num. 4 docuimus, natus fuerit S. Eata circa annum 625, adeoque anno 651 ætatem annorum viginti sex attigerit, non multo citius monasterio Mailrosensi abbas imponi potuit, ne rem tanti momenti, quale est regimen monasterii inchoandi, viro, adolescentiæ limites vix egresso, commisisse S. Aidanus diceretur. Quod etiam aliquatenus confirmatur ex Vita S. Cuthberti, cap. 6 (4): quum enim sanctus juvenis sciret, Lindisfarnensem Ecclesiam multos habere sanctos viros, tamen fama præventus Boisili, sublimium virtutum monachi et sacerdotis Mailros petere maluit. Erat nempe Boisilus præpositus monasterii, qui juvenem secum retinuit: et post dies paucos, adveniente S. Eata, S. Cuthbertus habitum monasticum induit. Suspicio, tunc primum, anno scilicet 651, Eatam gubernaculo Mailrosensia tenuisse. De S. Boisilo agunt nostri ad diem xxiii januarii (2).

quam Rippon-
ne,

12 S. Eata Mailrosæ agente, Alchfridus, filius regis Oswii, ait Beda in Vita S. Cuthberti cap. 7 (3), locum quemdam regni sui, qui vocatur Inhrypum ad construendum ibidem monasterium quod Eatæ abbati donare constituit: et tollens idem abbas quosdam e fratribus secum, ... condidit ibi quod petebatur, monasterium, atque eisdem, quibus antea Mailros institutis disciplinæ regularis imbuuit. Sed non diu apud Scotos monasterium perstitit. Nam, ut notat Beda in Vita S. Cuthberti cap. 8 (4) Eatam cum Cuthberto et cæteris, quos secum adduxerat, domum repulsus est, et locus monasterii, quod condiderat, aliis ad incolendum monachis datur, nempe imprimis S. Wilfrido, ut laudatus Beda testatur lib. V. cap. 19 (5) dicens: Quem videlicet locum (Inhrypum) dederat (Alchfridus rex) pridem ad construendum inibi monasterium his, qui Scotos sequebantur. Verum quia illi postmodum, optione data, maluerunt cedere, quam pascha catholicum cæterosque ritus juxta Romanæ et apostolicæ Ecclesiæ consuetudinem recipere, dedit hoc illi (Wilfrido). Si quidem S. Eatam in Northumbria remanserit, et a Theodoro Cantuariensi episcopus consecratus fuerit, non est dubium, quin et ipse Anglus ritum Romanum receperit. Sed abscedentibus Scotis, minutus fuit monachorum numerus, quibus deinceps sufficiebant antiquiora monasteria

duo, Lindisfarnense et Mailrosense: unde ab Alchfrido rege dari potuit Hripum S. Wilfrido.

AUCTORE
J. V. H.

13 Cessit imprimis monasterium Hripum (hodie Rippon in comitatu Eboracensi) Ordini S. Benedicti, ac deinceps circa initium regni Normannici evasit ecclesia collegiata; quo in statu permansit usque ad Henricum VIII, qui illius bona ad sæcularem conditionem traduxit. Ast Jacobus I, rex Angliæ, instante Anna regina sua, denuo capitulum, utique Anglicanum, anno 1604 instituit pro decano et sex canonicis: quorum redditus annui ad libras Anglicas 247 æstimabantur. Erant præterea Ripone duo nosocomia, a catholicis fundata: nam clerus Anglicanus, qui providere debet uxoribus et liberis educandis, dotandis, promovendis, tantum plerumque superesse non potest pecuniæ, ut pia instituta excitet aut collabentia instauret (6).

cujus varia
fortuna expo-
nitur.

§ II. Sancti episcopatus Lindisfarnæ et Hagustaldii; mors sancta; sepultura et translatio.

E

Quæ fuerint causæ multiplicandi per Northumbriam episcopatus, quam una complectebatur Ecclesia Eboracensis, seu Lindisfarnensis in Actis S. Accæ, Hagustaldensis episcopi exposita sunt ad diem xx octobris (7). Qua ratione S. Eata ad episcopatum promotus fuerit, narrat Beda lib. IV cap. 12 (8). Quo etiam (inquit) anno, nempe 678 orta inter ipsum regem Ecgridum et reverentissimum antistitem Vilfridum dissensione, pulsus est idem antistes a sede sui episcopatus, et duo in locum ejus substituti episcopi, qui Nordanhymbrorum genti præessent: Bosa videlicet, qui Deiorum, et Eata, qui Berniciorum provinciam gubernaret: hic in civitate Eboraci, ille in Hagustaldensi sive in Lindisfarnensi Ecclesia cathedram habens episcopalem, ambo de monachorum collegio in episcopatus gradum adsciti... Ordinati sunt autem Bosa et Eata Eboraci ab archiepiscopo Theodoro; qui etiam post tres abscensionis Vilfridi annos horum numero duos addidit antistites, Tunberctum ad Ecclesiam Hagustaldensem, remanente Eata ad Lindisfarnensem, et Trumvini ad provinciam Pictorum, quæ tunc temporis Anglorum erat imperio subjecta. Hactenus Beda.

Multiplicatis
sedibus epi-
scopalibus.

F

15 Ex dictis manifestum fit, S. Eatam per quatuordecim fere annos, abbatis titulo, monasterio Lindisfarnensi præfuisse, antequam episcopatum adiret. Non cessavit tamen monasticam vitam ducere. Nam, ait Beda lib. IV cap. 27 (9), a temporibus ibidem (Lindisfarnæ) antiquis et episcopus cum clero, et abbas solebat manere cum monachis, qui tamen et ipsi ad curam episcopi pertinerent. Quia nimirum Aedan, qui primus ejus loci episcopus fuit, cum monachis illuc et ipse monachus adveniens, monachicam in eo conversationem instituit; quomodo et prius beatus pater Augustinus in Cantia fecisse noscitur, scribente

Sanctus ut
episcopus

(1) Migne, Patrol. t. XCIV col. 742. — (2) Act. SS. t. II Januarii. p. 540. — (3) Migne, Patrol. t. XCIV col. 745. — (4) Ibid. col. 744. — (5) Ibid. t. XCV col. 265. — (6) Dug-

dale, Monast. Angl. t. II, p. 151. Edit. Londin. 1817. — (7) Act. SS., t. VIII octob. p. 965. — (8) Migne, Patrol. t. XCV. col. 191. — (9) Migne, Patrol. t. XCV col. 221.

AUCTORE
J. V. H.

ei reverentissimo Papa Gregorio, quod et supra posuimus. « Sed quia tua fraternitas, inquit, monasterii regulis erudita, seorsum fieri non debet a clericis suis, in Ecclesia Anglorum, quæ nuper auctore Deo ad fidem perducta est, hanc debet conversationem instituere, quæ initio nascentis Ecclesiæ fuit patribus nostris, in quibus nullus eorum ex his, quæ possidebant, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. » Hæc S. Gregorii responsio reperitur inter ejus opera, lib. xi epist. 64 (1).

Lindisfarnensis,

16 Liceat hic obiter animadvertere, ex origine monastica variarum Ecclesiarum Angliæ provenisse, ut multæ habuerint capitula regularium, quæ usque ad ætatem Henrici VIII in statu regulari perseverarunt; unde in hujusmodi ecclesiis qui eligebatur abbas monasterii, ipso jure erat simul episcopus totius diocesis. Tales Ecclesias enumerat Urbanus Pp. VIII, dum præscribit monachis Anglo-Benedictinis (nam hi soli Ecclesias cathedrales possidebant), ut constituerent singularum Ecclesiarum capitula seu collegia, prælatos, citra abbatialem tamen dignitatem, eligerent, quorum præcipuus esset prima dignitas in ecclesia et diocesi. Harum Ecclesiarum nomina recenset Urbanus VIII in sua bulla, data iv id. julii an. 1633 (2); sunt nempe metropolitana Cantuariensis, cathedrales Wintoniensis (Winchester), Dunelmensis (Durham), ex Ecclesia Lindisfarnensi enata, Eliensis, Wigorniensis, Nordwicensis, Roffensis (Rochester), Bathoniensis (Bath), Conventriensis (3). Atque hic Ecclesiarum in Anglia status perseveravit, donec Pius Pp. IX per Breve apostolicum, datum XXIV septembris 1850, abrogata veteri hierarchia catholica, novam constituit, quæ constat una Ecclesia metropolitana West-monasteriensi, et duodecim episcopatibus suffraganeis (4) inter quos est Hagustaldensis, quem olim, ut diximus, episcopus rexit noster S. Eata.

assistitque synodo Heathfeldensi

17 Verisimiliter adfuit Sanctus concilio, quod celebravit S. Theodorus in campo Haethfelda anno 680, de quo agit Beda lib. iv cap. 17 (5). Synodus ista jussu Agathonis Papæ coacta fuit, ut videtur ex ejus epistola ad Ethelredum, regem Merciorum et Theodorum archiepiscopum (6). C Quum enim dicatur S. Theodorus, archiepiscopus Britanniae insulæ illud celebrasse, una cum eo sedentibus cæteris episcopis Britanniae insulæ, vix dubitari potest, adstitisse inter cæteros etiam S. Eatam. In hac porro synodo quum audivisset fidem Ecclesiæ CPoli per hæresim Eutychetis multum esse turbatam, voluit Ecclesias Anglorum ab hujusmodi labe immunes servare: proindeque hoc ipso tempore indictum fuit concilium œcumenicum CPoli, quod finem accepit xvi septembris 681 et in quo Monothelismus damnatus fuit. Suscipiunt autem patres Angli fidem, quam susceperunt concilia œcumenica, nempe Nicænum, CPolitanum I, Ephesinum, Chalcedonense, CPolitanum II. Suscepimus, inquiunt, et glorificamus Dominum nostrum Jesum, sicut isti glorificaverunt: nihil addentes vel subtrahentes: et anathemizamus corde et ore, quos anathemi-

zarunt, et quos susceperunt, suscepimus. D

18 Quum autem per annos fere septem, id est ab anno 678 ad 685, duas Ecclesias Lindisfarnensem et Hagustaldensem gubernasset S. Eata, S. Cuthbertus in synodo juxta fluvium Alne, in loco, qui dicitur Altuifyrdi, quod significat « Ad duplex vadum » (Twyford), cui præsidebat Theodorus archiepiscopus, sub præsentia regis Ecgridi, omnium consensu ad episcopatum electus fuit. Electus autem, pergit Beda lib. iv cap. 28 (7), primo in episcopatum Hagustaldensis Ecclesiæ pro Tunbereto, qui ab episcopatu fuerat depositus. Sed quoniam ipse plus Lindisfarnensi Ecclesiæ, in qua conversatus fuerat, dilexit præfici; placuit, ut Eata, reverso ad sedem Ecclesiæ Hagustaldensis, cui regendæ primo fuerat ordinatus, Cuthbert Ecclesiæ Lindisfarnensis gubernacula susciperet. Hæc electio S. Cuthberti, ante hyemem anni 684 facta, completa est ordinatione ejus, in ipsa solemnitate, ait Beda l. c. (8), paschali, anno 685 occurrente in diem xxvi martii, Eburaci, sub præsentia præfati regis Ecgridi, convenientibus ad consecrationem ejus septem episcopis, in quibus beatæ memoriæ Theodorus primum tenebat. E

19 Eodem quo consecratus est S. Cuthbertus episcopus, anno obdormivit in Domino S. Eata; scilicet anno 685. Etenim apud Bedam lib. v cap. 2 (9) dicitur, regni Alfridi principio, defuncto Eata episcopo, Johannes, vir sanctus, Hagustaldensis Ecclesiæ præsulatum suscepit. Alfridus autem fratri suo Ecgrido occiso successit anno 685, ut notat Beda lib. v cap. 24 (10). et secundum Chronicon Saxonicum, prout illud edidit Edm. Gibson Oxonii anno 1692, sub anno 685 signatur consecratio Joannis, dicti Beverlacensis, cujus Acta illustrarunt nostri ad diem vii maji (11). Summo gaudio, ut habet biographus noster num. 5, a suis Hagustaldensibus exceptus fuit Sanctus Eatas, sed morbo dysenterico correptus, septem post mensibus finem vitæ fecit, defunctus die xxvi octobris, quum a die xxvi martii seu a consecratione S. Cuthberti menses omnino septem Hagustaldensem recepisset Ecclesiam.

20 S. Eatam statim post obitum Hagustaldiae sepulcrum nactum fuisse, abunde monstrat ejus Reliquiarum sæculo xii ibidem inventio. Biographus noster num. 6 dicit, illum sepulcrum juxta sacrarium ecclesiæ Hagustaldiensis ad plagam meridianam, et parvam capellam lapideam supra tumulum ejus exstructam fuisse. Addit vero: De quo loco incertum habetur, a quo translatus sit, ac intra ecclesiam in serinio condigno honore collocatus. Verisimile tamen videtur, illum translatum fuisse ab Alfredo, presbytero Dunelmensis Ecclesiæ, qui venerabiles ejus successores Actam et Alemundum dextera levavit, ac intra ecclesiam in feretris honorifice collocavit. Scilicet hunc Alfridum eundem credo ac illum, qui in libro de Miraculis S. Wilfridi seu de Sanctis Ecclesiæ Hagustaldiensis num. 13 vocatur Alured, filius Westou, quem etiam ob doctrinæ et sapientiæ gratiam, Alured Larwa, id est, Doctorem nomina-

et Hagustaldium translatus,

sancte obit,

ac in ecclesia S. Andreae sepelitur, f

(1) Migne, Patrol., t. LXXVII, 1185. — (2) Dugdale, Monast. Anglic. t. VIII, p. 1648. — (3) Ibid. p. 1650. — (4) Kersten, Journal hist. et lit. t. XVII, p. 566. — (5) Migne, Patrol. t. XIV, col. 198. — (6) Labbe, t. VI, conc. col. 576.

— (7) Migne, Patrol., t. XCV, col. 222. — (8) Ibid. col. 225. — (9) Ibid. col. 250. — (10) Ibid. col. 287. — (11) Act. SS. t. II, maji p. 166 et in Append. maji p. 845.

A bant. Hic nempe, ait scriptor anonymus, canonicus regularis sæculi xii, divina revelatione communitus, per sacra loca, quæ sævitia barbarorum vastaverat, discurrens, multorum Sanctorum Reliquias de tumulis eruens, ad Dunelnensem transtulit ecclesiam. Atque hæc acta sunt aliquanto antequam Thomas I sedem Eboracensem conscenderet, quod accidit anno 1070 (1); nam Aluredi filius ab archiepiscopo Thoma petiit sibi concedi ruinosam ecclesiam Hagustaldensem: quam etiam obtinuit, introductis in eam canonicis regularibus (2).

et anno 1154
in novo tumu-
lo conditur.

21 Quum autem eorum industria instaurata esset ecclesia Hagustaldensis, pretiosis decorata ornamentis et sancti Andreæ aliorumque sanctorum ditata Reliquiis, statuerunt viri religiosi exuvias domesticorum Sanctorum elevare: cui ritui celebrando constituerunt diem v non. martii anni 1154 (3). Repertis autem corporibus SS. Accæ, Almundi, Fredenberti et Alberti (aliis) Tilberti, postremo scrinium, quo venerabilis Accæ episcopi (perperam pro Eata, ut notat Mabillonius (4)) Reliquiæ tegebantur, aperientes, inveniunt ossa ejus, cælestem odorem spirantia. Quem quum omnes, qui aderant, territi et stupefacti hausissent, resoluti in lacrymas, tanti se patroni precibus devotissime commendarunt. Invenierunt in eadem theca vas plumbeum, minutias quasdam ex beati Fredenberti continens, ejusdem odoris fragrantiam redolens. Tunc sonuit in ore omnium gratiarum actio et vox laudis. Applicantesque minorem, quam ornaverant, thecam, Beati pontificis Reliquias cum vase plumbeo, quod invenerant, intulerunt... Erectaque secus altare tabula, tribus innixa columnis, sculpturis et picturis decentissime variata, statuerunt in medio scrinium majus, quod quatuor episcoporum sacra pignora continebat; a parte ejus australi illud, quod S. Aatæ (Eatæ) venerabilia ossa tegebat; ad aquilonem tertium cum his, quæ imposuerant, statuerunt. Nempe scrinium, in quo cum S. Babillæ episcopi et Martyris sacris Reliquiis quædam pars pulveris de corpore S. Aatæ episcopi continebatur. Quibus rite peractis et Missarum solemnibus cum debito gaudio celebratis, populus dimittitur, plebs fratrum solitæ paci redditur ac quieti. Atque hæc fere sunt, quæ Actis S. Eatæ præmittenda duximus: reliqua, prout occurrent in ipsis Actis illustrabimus.

VITA

S. EATÆ, EPISCOPI LINDISFARNENSIS,

Auctore anonymo, ex ms. Rubræ Vallis.

CAPUT UNICUM.

Sancti institutio et monachatus sub Aidano, episcopo Scoto; præfectura monasterii Mailrosensis et Lindisfarnensis; episcopatus Hagustaldensis; obitus et sepultura.

Oswaldus, rex
in Northum-
briam

Anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo

(1) Godwin, De præsul Angl. Epp. Eborac. p. 25. — (2) Mabill. Act. SS. t. III, part. I, p. 215*. — (3) Ibid. p.

trigesimo tertio, interfecto rege Edwino, rege Northumbrorum nobilissimo a, suscepit pro illo regnum Berniciorum filius Ethelfridi, nomine Eansfridus. Si quidem tempore toto, quo regnavit Edwinus, filii præfati regis Ethelfridi, qui ante illum regnaverant, cum magna nobilium juventute apud Scotos sive Pictos exulabant, ubi in fide instructi, baptizati sunt. Mortuo enim rege Edwino, regressus ab exilio Eansfridus et Berniciorum adeptus regnum, ad idololatriam, relictam, quam susceperat, fide, se convertit b. Unde justo Dei judicio a Cedwalla, rege Britonum, in brevi interemptus est c. Quo mortuo, successit Oswaldus frater ejus, qui regnum Deirorum et Berniciorum suo dominio subjugavit d.

2 Qui statim Aidanum, venerabilem episcopum, ad convertendum populum sibi subiectum accivit, sedem episcopalem in Lindisfarnensi insula eidem statuit, et ecclesias ac monasteria per loca ædificare curavit e. Idem vero sanctus Antistes Aidanus duodecim pueros de natione Anglorum in Christo erudendos suscepit: ex quibus extitit Eata, puer bonæ indolis ac mansueti animi valde f. Doctoris enim sui monitis et exemplis sedulus auditor, menteque totus inhærens, omni morum honestate conspicuus enituit. Acceptus itaque Deo et hominibus, et monachus factus, monasticam vitam in vigiliis, jejuniis et cæteris actibus bonis, die ac nocte exequi operam dedit. Erat namque vir patientiæ virtute præcipuus, castitate nitidus, affabilis et jucundus omnibus, et, ut venerabilis Beda testatur, præ omnibus hominibus mansuetudinis et simplicitatis gratia decoratus.

3 Effectus tandem abbas Mailrosensis, id est, Meuros g, multo majoris humilitatis et charitatis exempla, quam antea, suis fratribus exhibens, non quasi magistrum, sed (ut) pium patrem omnes confratres sui eum diligebant. Potentibus et divitibus hujus sæculi in tantum venerabilis, ut ipsi etiam reges illum ut patrem colerent, terras et possessiones ad construenda monasteria devotis animis largirentur. Pius autem pater ecclesias et monasteria diligenti studio opportunis locis construxit; discipulos, sanctæ conversationis studiis operam dantes, in ipsis aggregare curavit. Inter quos Boisilus h, Mailrosensis cœnobii præpositus et Cuthbertus, postea Lindisfarnensis episcopus i, viri utique miræ sanctitatis nitore lucentes et spiritu prophetiæ mirifice pollentes erant. Post conflictum vero, in monasterio Hildæ abbatissæ de observatione paschæ k, Colmannus episcopus, genere Scotus l, impetravit a rege Oswis m, ut abbas venerabilis Eata Lindisfarnensis ecclesiæ abbatis jure præesset n. Multi namque Scoti sanctum Eatam diligebant, eo quod unus de duodecim pueris S. Aidani episcopi esset.

4 Suscipiens Eata curam Lindisfarnensis ecclesiæ, Beatum Cuthbertum, quem præpositum Mailrosensem post obitum Beati Boisili fecerat, adducens secum in cœnobio Lindisfarnensi præpositum ordinavit o. Orta tandem inter regem Egfridum et sanctum Wilfridum episcopum dissensione, illo ab episcopatu

AUCTORE
ANONYMO.
a

b

c

d

S. Aidanus vocat, qui Eatam puerum educat, et monachum factum,

e

f

E

monasterii
Mailrosensis
præpositum
creat.

g

F

h

i

k

l

m

n

S. Eatæ fit
episcopus Ha-
gustaldensis,

o

216*. (4) Ibid. l. c. not.

pulso

AUCTORE
ANONYMO.
p q

r

s

t

u

relictas. Cuthbertus
sede Lindisfarnensi:

pulso p, Bosa in regno Deirorum apud Eboracum q, et Eata abbas in provincia Berniciorum apud Hagustaldensem ecclesiam, id est, Extoldesham r, ubi modo sunt canonici regulares, seu apud Lindisfarnensem ecclesiam, id est, Holy Land, episcopi substituti sunt s. Consecrati sunt Eboraco a Theodoro, archiepiscopo Dorobernensi. Post tres annos ejectionis sancti Wilfridi Trumwinus ordinatur episcopus in provincia Pictorum, Anglorum imperio tunc subjecta, et Tumbertus ad Hagustaldensem ecclesiam, remanente Eata ad Lindisfarnensem ecclesiam t. Sed post triennium pro culpa cujusdam inobedientiae depositus est Tumbertus, et loco ejus sanctus Cuthbertus est electus u.

B 5 Sed quoniam plus Lindisfarnensem quam Hagustaldensem dilexit ecclesiam, Eata ad Hagustaldensem, in qua primo ordinatus fuerat, regresso, Cuthbertus Lindisfarnensi ecclesiae praeficitur et episcopus consecratur. Eata cum magno universorum gaudio suscipitur, exultantibus omnibus et Deo gratias agentibus, quod pastorem suum dilectissimum, quem tristes perdidierant, Dei providente gratia, iterum recipere meruissent. Creber erat in orationibus, opportunus et importunus in exhortationibus, eleemosynarum operibus intentus, disciplinis ecclesiasticis deditus, et quaecumque per Spiritum Sanctum agenda cognovit, sedulus ac devotus administrare curavit. Cumque pius Dominus labores ejus aeterna mercede remunerare decrevisset, tactus est morbo intraneorum acerrimo, quem medici dissenteriam vocant v.

v

sancte obit;
ejusque corpus
honorifice Hagustaldi con-

w

6 Quo per dies ingravescente, velut aurum per ignem examinatus, decocta omni peccatorum rubigine, diem clausit extremum, et regni coelestis janua perpetuo victurus intravit. Sepultus est autem juxta sacrarium ecclesiae praefatae Hagustaldiensis ad plagam meridianam, et parva capella lapidea super tumulum ejus extructa est w. De quo loco incertum habetur, a quo translatus sit, ac intra ecclesiam in scrinio condigno honore collocatus. Verisimile tamen videtur, illum translatum fuisse ab Alfredo, presbytero Dunelmensis ecclesiae, qui venerabiles ejus successores Actam et Almundum de terra levavit, ac intra ecclesiam in feretris honorifice collocavit x.

x

quod Thomas
II Eboracensis
surripere
tentat.

y

C 7 Anno Domini 1113 cum Thomas, Eboracensis archiepiscopus, ad Hagustaldensem ecclesiam venisset, et reliquias S. Eatae ad sedem suam secum transferre, canonicorum Eboracensis Ecclesiae ductus consilio, mediteretur, ejusdem ecclesiae fratres tristes effecti, Sanctum Eatam intentis precibus exorabant, ne locum, quem vivens excoluit et dilexit suae sepultura honoravit, sua praesentia viduaret ac desereret y. Eadem nocte, qua in crastino easdem Reliquias asportare decreverat, intempestae noctis silentio, archiepiscopo, somno depresso, apparuit quidam veneranda specie, habituque pontificali, virgam pastoralem in manis gerens, et in eum terribiliter aspiciens, sic ait: Quid est, quod facere disponis? Venisti me de loco quietis meae ad alienam ecclesiam transferre, quod tibi a Domino jussum non est: dico tibi, quia poenas

praesumptionis tuae lues. Et elevans baculum, D quem manu gerebat, percussit eum bis in humero; et vehementer comminans disparuit. Et expergefactus archiepiscopus, et praenimio terrore exclamans, omnes clericos, suis clamoribus turbatos, excitavit; rem gestam retulit, et fratres illius Ecclesiae pro sua praesumptione Deum exorare suppliciter imploravit. Asseruit enim voto se obligans, quod illam ecclesiam nullo suorum patronorum amplius spoliare praesumeret. Sicque per tres dies infirmitate depressus, demum convaleuit, et infecto negotio, ad suam ecclesiam rediit.

ANNOTATA.

a *Chronicum Saxonum sub anno 633 habet*: Hoc anno Edwinus rex fuit interfectus a Ceadwalla et Penda in Hethfelda secundo idus octobris. Is regnavit xvii annis; ac occisus est filius ejus Ostfrithus cum eo. *Totam tragediam exponit Beda lib. II, cap. 20 (1)*: At vero, ait, Aeduini cum decem et septem annis genti Anglorum simul et Brittonum gloriosissime praeesset... rebellavit adversus eum Caedwalla rex Brittonum, auxilium praebente illi Penda, viro strenuissimo de regio Merciorum genere, qui et ipse eo tempore, gentis ejusdem regno annis viginti et duobus varia sorte praefuit. Conserto gravi praelio in campo, qui dicitur Haethfeld, occisus est Aeduini die iv iduum octobris, anno dominicae Incarnationis sexcentesimo trigesimo tertio, cum esset annorum quadraginta et octo: ejusque totus vel interemptus vel dispersus est exercitus. In quo etiam bello, ante illum unus filius ejus Osfrid, juvenis bellicosus, cecidit, alter Eadfrid, necessitate cogente, ad Pendam regem transfugit, et ab eo postmodum, regnante Osualdo, contra fidem jurisjurandi peremptus est.

b *Quae de Eansfrido refert biographus ad amussim ex Beda lib. III, cap. 1 exscripsit (2)*. Dicit enim: Interfecto in pugna Aeduino, suscepit pro illo regnum Deirorum... Osric... Porro regnum Berniciorum, nam in has duas provincias gens Nordanbymbrorum antiquitus divisa erat, suscepit filius Aedilfridi, qui de illa provincia generis et regni originem duxerat, nomine Eanfrid. Si quidem tempore toto, quo regnavit Aeduini, filii praefati regis Aedelfrithi, qui ante illum regnaverant, cum magna nobilium juventute apud Scotos sive Pictos exulabant, ibique ad doctrinam Scottorum catechizati et baptismatis sunt gratia recreati. Qui ut mortuo rege inimico, patriam sunt redire permissi, accepit primus eorum, quem diximus, Eanfrid regnum Berniciorum. Qui uterque rex, ut terreni regni insulas (*infulas*?) sortitus est, sacramenta regni coelestis, quibus initiatus erat, anathematizando prodidit, ac se priscis idolatriae sordibus polluumdum perdendumque restituit.

c *Hic denuo vadem suae narrationis habet biographus venerabilem Bedam. lib. III, cap. 1 (3)*: Utrumque, (*nemque Osricum et Eanfridum reges*) rex Brittonum Ceadwalla impia manu, sed justa ultione peremit. Et primo quidem proxima aestate Osricum, dum se in oppido Mu-

(1) Migne, Patrol. t. XCV, col. 114. — (2) Ibid., 115. —

(3) Ibid., col. 117.

A nicipio temerarie obsedisset, erumpens subito cum suis omnibus imparatum cum suo exercitu delevit. Dein cum anno integro provincias Nordanhymbrorum, non ut rex victor, sed quasi tyrannus sæviens disperderet, ac tragica cæde dilaceraret, tandem Eanfridum inconsulto ad se cum duodecim lectis militibus, postulandæ pacis gratia venientem simili sorte damnavit. Infaustus, *pergit scriptor*, ille annus et omnibus bonis exosus usque hodie permanet, tam propter apostasiam regum Anglorum, qua se fidei sacramentis exuerant, quam propter vesanam Brittanici regis tyrannidem.

d De S. Oswaldo rege et martyre egerunt nostri ad diem v augusti (1).

e De S. Aidano seu Aedano, episcopo Lindisfarnensi, similiter egerunt nostri ad diem xxxi augusti (2).

f Scimus, Regulam S. Benedicti cap. 59 præscribere modum, quo pueri in monasterio suscipi possunt et debent. De hoc puerorum instituto, quod S. Benedictus jam Sublaci, antequam Cassinum migraret, inceperat, varii auctores agunt: vide, si lubet, inter alios Guilielm. Smith in editione operum Ven. Bedæ in Appendice num. x, al. xiv (3). Sed et monachi Scoti suas ad institutionem puerorum habuere scholas, quæ sæpissime monasteriales erant. Prima, ut videtur, mentio scholæ monasticæ occurrit in Vita S. Finiani seu Finniani, abbatis Clowardiensis in Hibernia, cujus Acta a nobis dabuntur sub die xii decembris (4). In ejus autem Vita, cujus nostri fragmentum citant in Actis S. Kierani ad diem ix septembris, leguntur sequentia (5): In hoc ergo loco (Clowardia in confiniis Lageniæ et Midiæ sita) velut sol in medio cœli, radios virtutum et salutaris doctrinæ, atque miraculorum illustrando mundum (Finnianus) emisit. Fama enim bonorum ejus ex diversæ terræ partibus viros illustres partim ad Scripturam sacram addiscendam, partim ad ecclesiasticam institutionem percipiendam, quasi ad quoddam totius sapientiæ admirabile sacrarium attraxit. Recitat dein biographus nomina præcipuorum discipulorum; inter quos etiam S. Columba seu Columbakille, fundator monasterii Hyensis (6), ex quo prodiit S. Aidanus, primus Lindisfarnensis episcopus et S. Eatæ magister. Solerter animadvertit Cl. Guilielmus Reeves in Vita S. Columbæ, anno 1857 edita (7), quamque dono Illust. et Reverend. D. Davidis Moriarty, episcopi Kerriensis accepimus, antiquos mystici quidpiam in duodenario numero constituisse, quatenus bene longum catalogum texit eorum, qui instar collegii apostolici, e duodecim sociis constabant: nempe virorum apostolicorum, qui uno duce, ad exterarum terrarum duodecim profiscebantur; fundatorum, qui duodecim sibi monachos aggregabant; et si quandoque duodenarius numerus excedebat, aliqua tamen ratione iste numerus repræsentabatur: sic in Annalibus Hirsaugiensibus Trithemii refertur, fuisse sub directione Rabani Mauri abbatis plusquam ducentos septuaginta monachos, inter quos, juxta nu-

merum Apostolorum, duodecim viri erant in omni varietate Scripturarum magistri, præ cæteris doctissimi (8). Similiter, ut apud Cl. Reeves notatur (9), capitula sub uno decano duodecim habebant canonicos, et scholæ singulæ sub uno magistro duodecim habebant discipulos. Sic sanctus noster Eata, unus fuit ex duodecim pueris, quos S. Aidanus in Christo erudiendos suscepit. Statuimus num. 4 Commentarii prævii S. Eatæ fere decennem sub disciplina monastica constitutum fuisse: certe infra istam ætatem pueri in monasteriis instruendi recipiebantur. Beda, ut ipse dicit lib. v, cap. 24 (10), cum esset annorum septem datus fuit educandus reverentissimo abbati Benedicto, ac deinde Ceolfrido. Dandum autem censemus S. Eatæ decennium propter præfecturas monasteriorum Mailrosensis et Lindisfarnensis, episcopatum Hagustaldensem et reliqua ab eo gesta, uti insinuavimus num. 8 Commentarii prævii.

g Situm Mailrosensis monasterii describit Guilielm. Smith in Notis ad Bedæ lib. iv cap. 27 (11). Situm illud fuit, inquit, in valle Scottiæ hodiernæ, a Berwico, ultimo Angliæ oppido xx millibus passuum distans. Deletum antiquum monasterium restituit S. David Scottorum rex, Malcolm Pii et Margarætæ sanctæ filius, et Cisterciensi Ordini cum pluribus aliis attribuit. Exstat Chronicum Mailrosense apud Th. Gale (12): sed de rebus monasterii vix quidquam refert ante donationem Cisterciensibus factam, quæ ad fer. ii paschæ anni 1136 refertur (13).

h De S. Boisilo, quem nostri dicunt præpositum Melrosensem in Scotia, agunt ad diem xxiii januarii (14).

i De S. Cuthberto, episcopo Lindisfarnensi, agunt similiter nostri ad diem xx martii (15).

k Quæstio de paschate, quæ inter Romanos et Scotos movebatur, in eo erat, utrum sollemnitas paschalis celebranda esset in Dominica incidente in lunam xiv vel in lunam xv. Scilicet viri apostolici in Angliam a S. Gregorio Magno missi pascha more Romano celebrabant, seu Dominica die post lunam xiv; dum e contrario Scoti festum istud agebant, quando dies Dominica incidebat in eandem lunam. Hoc clare monstrant Verba Vilfridi apud Bedam lib. iii, cap. 25 (16): Petrus, inquit, a quinta decima luna usque ad vigesimam primam diem paschæ dominicum celebrabat: quod vos non facitis, qui a quarta decima usque ad vigesimam lunam diem dominicum paschæ celebratis. Quum autem rex Osuius, qui præsens aderat, et plerique clerici morem Romanum accipiendum esse censerent, Colmanus, videns, ait Beda lib. iii, cap. 26 (17), spretam suam doctrinam, sectamque (Scotorum) esse despectam, adsumptis his, qui se sequi voluerunt, in Scotiam regressus est. Uterque porro biographus et Beda hanc concertationem appellat Conflictum, qui habitus fuit in monasterio Hildæ abbatissæ, quod Strenshalch seu, ut interpretur Beda l. c. (18), Sinus Fari (hodie Whiby) ad mare septentrionale situm est. Destructum dein per Danos monaste-

(1) Acta SS., t. II Aug., p. 83. — (2) Ibid., t. VI Aug., p. 668. — (3) Migne, Patrol., t. XCV, col. 355. — (4) Act. SS., t. III Septemb., p. 374. — (5) Ibid., l. c. — (6) Colgan., Act. SS. Hibern., p. 393. — (7) Life of St Columba, p. 299 et seqq. — (8) Trithem., Annal. Hirsaug., t. I, p. 5. — (9) Life of St Columba, p. 501. — (10) Migne, Patrol., t. XCV, Octobris. Tomus XI.

col. 288. — (11) Ibid., p. 220. Not. g. — (12) Rer. Britann. Scriptt., t. I, p. 155. — (13) Ibid., p. 165. — (14) Act. SS., t. II Januar., p. 340. — (15) Ibid., t. III Mart., p. 95. — (16) Migne, Patrol., t. XCV, col. 161. — (17) Ibid., col. 165. — (18) Ibid., col. 159.

AUCTORE
J. V. H.

instauratum fuit per Gulielmum Percy, et Benedictinis incolendum concessum fuit : anno xxvi Henrici VIII æstimati fuerunt ejus redditus ad libras anglicas 437. 2. 9 secundum Dun-gale; ad 505. 9. 1 secundum Speed. Anno autem vi Eduardi VI concessus fuit locus Joanni comiti Warwicensi (1).

l Quamvis ritus sui scotici retinentissimus fuerit Colmanus, colitur tamen inter sanctos, ejusque acta dederunt nostri ad diem xxiii februarii (2).

m Osvius seu Oswius fratri suo S. Oswaldo Martyri successit, secundum Bedam lib. iii, cap. 24, anno 642 et vivere desiit anno 670 (3).

n Monstravimus num. 11 Commentarii prævii S. Eatam regimen monasterii Lindisfarnensis adiisse anno Christi 664 et per annos fere quatuordecim, seu usque ad annum 678 abbatis jure tenuisse.

o Jam indicavimus, majores nostros de S. Boisilo egisse ad diem xxiii januarii : ast sancti viri obitum in margine adscribunt circiter anno 664 (4); dum Ephemeridibus Sanctorum ad calcem mensis junii scribunt, eundem obiisse lato

B modo sæculo vii. Prudenter quidem : nam, ut supra docuimus, S. Eatas regimen monasterii Lindisfarnensis anno 664 suscipiens, secum il-luc adduxit S. Cuthbertum, qui post obitum S. Boisili, ut ait Beda in Vita S. Cuthberti cap. 9 (5), Mailrosæ præpositi officium suscepit et per aliquot annos spiritali, ut sanctum decebat, exercens industria, non solum ipsi monasterio regularis vitæ monita simul et exempla præferebat, sed et vulgus circumpositum longe lateque a vita stultæ consuetudinis ad coelestium gaudiorum converti curabat amorem. Necesse igitur est, ut S. Boisilus aliquot annis antequam Lindisfarnam traducere-tur S. Cuthbertus, obierit. Neque a vero multum abludimus, si statuamus S. Boisilum defun-ctum inter annos Christi 658 et 660. Etenim vix serius ponendus est obitus S. Boisili: dees-sent nempe nobis aliquot anni regiminis S. Cuth-berti in Mailros; neque multo citius, quum con-estet anno 651, ut diximus num. 8 Commentarii prævii, S. Cuthbertum Mailrosæ ab ineunte adolescentia, Beda teste lib. iv cap. 27 (6), mo-nachicum et nomen adsumpsisse et habitum.

C Oportuit ut anni aliquot effluerent tum ut ado-lescentia ad virilem excresceret ætatem, tum maxime ut informaretur ad virtutes et scien-tias, præposito monasterii et homini apostolico necessarias.

p In Actis S. Accæ, Hagustaldensis episcopi, ad diem xx octobris exposita fuit origo gravis-simæ dissensionis, inter viros undecumque san-ctos ortæ (7).

q Acta S. Bosæ, episcopi Eboracensis, illu-strarunt nostri ad diem ix martii (8). Animad-vertit Beda lib. iii, cap. 1 (9), gentem Nort-humbrorum in duas provincias divisam esse Berniciorum et Deirorum.

r Hagustaldia, hodie Hexham, sedem episco-palem retinuit, donec corpus S. Cuthberti ibi-dem remansit. Sed propter hostiles vastationes

huc illuc translatum, aliquandiu Cestriæ quie- D vit, donec Aldunus episcopus corpus Dunelmum simul cum cathedra episcopali transvexit (10). Expulsis canonicis sæcularibus substituit Gu-lielmus de S. Carilepho circa annum 1083 (11) monachos Benedictinos; quamvis Edm. Goodwin id potius ejus prædecessori Walchero anno 1080 adscribat (12). Perseveravit porro monachatus in cathedrali Ecclesia Dunelmensi usque ad tempora Henrici VIII (13).

s Canonici regulares Hagustaldiam introducti fuerunt a Thoma II, archiepiscopi Eboracensi: sci-licet, jam translata episcopali cathedra Dunel-mum, locus cessit Eboracensi sedi (14). Thomas II pedum pastorale tenuit ab anno 1109 ad 1114.

t Ex his manifestum fit, Theodorum archie-piscopum jam ab initio constituisse, ut duplex esset sedes episcopalis apud Bernicios, nempe Lindisfarnæ et Hagustaldiæ.

u Ex Chronico Saxonico habemus, S. Cuth- bertum, jussu Eigferthi regis, episcopum Hagu- staldensem consecratum fuisse anna 685 primo die paschatis. Sed brevi hunc episcopatum cum Lindisfarnensi commutavit; si quidem S. Eatas, eodem anno die xxvi octobris defunctus, relicta E Lindisfarnensi sede, Hagustaldensem adierit.

v Hæc ad amussim concordant cum iis, quæ Beda refert in Vita S. Cuthberti cap. 8 (15): nam quum S. Boisilus discipulo Cuthberto multa futura revelasset, etiam triennalem pestilentiam prædixit, in qua ipse S. Cuthbertus ejusque ab-bas Eatas nequaquam perituri erant, præmonuit Eatan moriturum morbo, quem dysenteriam medici appellant, veridico, ut rerum exitus docuit, sermone.

w In ecclesiam Hagustaldensem S. Andreæ illatum fuit corpus S. Eatæ; neque miremur istud compositum fuisse sub parva capella la-pidea. Etenim templum Hagustaldense magni-ficentissime ædificaverat S. Wilfridus tunc, quando sedem Eboracensem pacifice gubernabat. Ædem hanc sacram Eddius cap. 21 Vitæ S. Wil-fridi (16) dicit (exaggerate credo) omnium splendissimam citra Alpes fuisse. Enimvero, ut ibidem legitur : Domum Domino in honorem B. Andreæ Apostoli fabrefactam fundavit : cu-jus profunditatem in terra cum domibus mi-rifice politis lapidibus fundatam, et super ter-ram multiplicem domum columnis variis et F porticibus multis suffultam, mirabilique lon-gitudine et altitudine murorum ornatam et variis linearum anfractibus viarum, aliquando sursum, aliquando deorsum, per cochleas circumductam, non est meæ parvitatibus hoc ser-mone explicare, quod sanctus ipse præsul... opere facere excogitavit. Liceat hic obiter in-dicare vocabulum domus hic significare forni-ces, quibus parietes firmantur. Certe Adelung in suo Lexico Germanico dicit, vocem Doma concameratum, fastigium (Kuppel) in infima latinitate indicare (17). Scilicet frequentissi-mum Anglorum cum Galliis atque Italia com-mercium et adventantes ex hisce regionibus episcopi, presbyteri et monachi ad hanc stru-cturæ elegantiam evexerant ecclesias. Ante

(1) Carlisle. Topogr. Diction. of Engeland. Vº Whiby. — (2) Act. SS., t. III Febr., p. 82. — (3) Migne, Patrol., t. XCV, col. 287. — (4) Act. SS., t. II Januar., p. 540. — (5) Migne, Patrol., t. XCIV, col. 746. — (6) Ibid., t. XCV, col. 220. — (7) Act. SS., tom. VIII Octob., p. 965. — (8) Ibid., tom. II Mart., p. 10. — (9) Migne, Patrol., tom. XCV, col. 116. —

(10) Twysden. Rer. Anglic. Scriptt., t. I, p. 163. — (11) Ibid., p. 212. — (12) De Præsul. Angl. p. 108. — (13) Carlisle. Topogr. Diction., Vº Durham. — (14) Ibid., Vº Hexham. — (15) Migne, Patrol., t. XCIV, col. 746. — (16) Mabillon Act. SS. Ord. S. Bened. sæc. iv Part. I, p. 688. — (17) Adelung, Vº Dom.

A porro hæc tempora in Anglia, et præsertim in Northumbria, vix ad christianam fidem conversa, ædificia, etiam ecclesiastica, erant omnino agrestia. Quum S. Finan, S. Aidani successor, Lindisfarnæ vellet facere, ut testatur Beda lib. III cap. 25 (1), ecclesiam episcopali sedi congruam, more Scotorum, non de lapide, sed robore secto totam composuit, atque arundine textit: quam dein Eadbertus, ab anno 687 ad 698 Lindisfarnensis episcopus (2), ablata arundine plumbi laminis totam, hoc est, et tectum et ipsos quoque parietes cooperire curavit. Similem templorum imaginem exhibet nobis Beda in Vita S. Cuthberti cap. 46 (3), quum dicit Ædilwaldum, S. Cuthberti in eremo successorem, reperisse, quia parietes oratorii, qui, tabulis minus diligenter coaptatis, longa essent vetustate dissoluti, et separatis ab invicem tabulis facilem turbini- bus præbuisent ingressum. Sed vir venerabilis, qui cœlestis ædificii magis, quam terreni decorem quærebat, sumpto feno et argilla, vel quidquid hujusmodi materiæ reperisset, stipaverat rimulas, ne quotidianis imbrium sive ventorum injuriis ab orandi retardaretur instantia. Cum hæc igitur Ædilwaldus, ingressus locum, vidisset, postulavit a frequentibus se fratribus, pelliculam vituli, eamque illo in angulo, quo et ipse et prædecessor ejus Cuthbertus sæpius orans stare vel genuflectere solebat, clavis affixam violentiis procellarum opposuit. Videtur porro in Anglia, maxime in partibus septentrionalibus, persistisse memoria primævorum ædificiorum: nam etiam hodie, statis diebus, circumferuntur a puellis sarta juncea, floribus ornata, et longo solemnique agmine ad ecclesiam, die dominica portantur, ibique statuuntur in medio templo: isque ritus Processio seu Portatio juncorum, Rushbearing, appellatur: est festum omnino

populare, in quo pueri munusculis donantur (4).
x De hac prima translatione corporis S. Eatæ actum fuit a nobis num. 20 Commentarii prævii. Secunda vero translatio facta fuit, ut habet Joan. Mabillon (5) a Richardo priore canonicorum regularium ab anno 1143 ad 1170 (6), eamque supra num. 21 prævii Commentarii retulimus. Sed aliam difficultatem facessit nobis biographus hoc loco. Dicit enim Thomam juniorem archiepiscopem Eboracensem anno 1113 tentasse avectionem corporis S. Eatæ; sed concilium frustratos esse fratres tristes, qui intentis precibus Sanctum exorarunt, ne locum desereret. Quando igitur Thomas hæc molitus est, jam erant Hagustaldii aliquot fratres, qui jus habebant in Reliquias ecclesiæ suæ, et ex altera parte legimus in Historia ms. Richardi Hagustaldensis, in Monastico Anglicano citata (7), eodem anno 1113 kalendis novembris canonicos regulares Hagustaldium ab archiepiscopo Thoma introductos fuisse. Quomodo igitur conservare poterant, quod necdum habebant? Sed si attendatur narratio in libro Miraculorum S. Wilfridi apud Mabillonium (8), omnino manifestum fit, brevissimum fuisse intervallum ab introductione canonicorum ad sacri corporis tentatam avectionem. Dicitur enim tempore Thomæ junioris, jam introductis in ecclesiam Hagustaldensem canonicis, clericos Eboracenses doluisse, quod nullum sanctorum episcoporum corpus in ecclesia sua haberent, statuisse proin, ut corpus S. Eatæ Eboracum aveheretur. Considerabant enim clerici vulgi Hagustaldensis imbecillitatem, fratrum, qui nuper advenerant paupertatem: unde illis vim inferre non metuebant. Ex his omnino liquet, brevi post canonicorum introductionem fuisse tentatam avectionem, adeoque circa finem anni 1113 aut initium sequentis: nam Thomas junior die XIX februarii 1114 obiit.

(1) Goodwin, De episc. Eborac. p. 96. — (2) Migne, Patrol. t. XCIV col. 788. — (3) Rose, Westmoreland and Durham illustrated. t. III, p. 96. — (4) Act. SS. Ord. S. Bened. sæc. III. Part. I, p. 216. — (5) Monast. Anglic. tom. VI,

p. 180. — (6) T. 6, p. 181. — (7) Act. SS. Ord. S. Bened. sæc. III. Part. I, p. 221. — (8) Monast. Anglic. t. VI, p. 1172.

C

DE S. SIGEBALDO, CONF. PONT.,

F

METIS IN GALLIIS,

V. D. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

ANNO DCCXLI.
S. Sigebaldus,
episcopus Me-
tensis, die 26
octobris cele-
bratur,

In kalendariis liturgicis Metensibus annorum 1829, 1838 et 1844, quæ coram habeo, celebrari jubetur ritu semiduplici cum missa propria et lectionibus, quæ reperiuntur in supplementis Missalis et Breviarii, natalis S. Sigebaldi, episcopi Metensis; cujus memoriam etiam facit Castellanus in Martyrologio universali ad præsentem diem et cardinalis de Noaliis in Martyrologio Parisiensi: utrobique hæc pauca leguntur: Metis, sancti Sigisbaldi episcopi.

Corrupto nomine innotuit decessoribus nostris, quippe qui ad diem 1 aprilis inter Prætermisos (1) ita de eo disserant: Sigillator, episcopus Metensis, qui floruit anno salutis DCCXI, immo qui diem obiit anno DCCXLI, celebratur in ms. Florario Sanctorum. Est is Sigebardus aliis, multorum conditor monasteriorum, et mortuus traditur die (quo iterum refertur in Florario) XXVI octobris. Sed neque Sigillator ejus nomen, neque Sigebardus, sed sine con-

(1) Acta SS., tom. I Aprilis, p. 5.

roversia

AUCTORE
V. D. B.

rium *troversia* Sigisbaldus. Sigibaldus seu Sigebaldus, ut ex omnibus Metensibus monumentis constat.

laudatores habuit plures, tum veteres, tum recentiores.

2 Hæc inter venit primo loco Catalogus poeti-
cus episcoporum Metensium, scriptus sub an-
num 770 in Missali Metensi (1), triginta circiter
annis ab obitu S. Sigebaldi. Accedit brevi spa-
tio post Paulus Warnefridi, cujus liber de epi-
scopis Metensibus, toties editus fuit et laudibus
celebratus. Auctor scilicet, Aquilejensis diaco-
nus, vir inter sæculi sui primos, dum genti
suae superstes in Francia degebat, anno 784,
petente Angilrammo Mettensi episcopo et
Karoli regis archicappellano, Mettis (ut vide-
tur) libellum de gestis episcoporum Metten-
sium conscripsit (2); ita ut ejus scriptio vix
quadraginta annis sit posterior morte S. Sig-
ebaldi: et quidem satis apparet ab eo testes au-
ditos fuisse qui beatum virum vidissent. Venit
post Paulum scriptor Vitæ S. Chrodegangi, qui,
ut ipsemet profitetur, non solum hujus sancti
gesta prosecui cogitavit, verum etiam decessoris
ejus S. Sigebaldi. Postquam enim in Prologo
dixerat se non veterum episcoporum Metensium
laudes celebrare velle: Sed Sigibaldum, ait,
cognomento Parvulum, successoremque ejus
Grodegangum accipio pro lucubrationis meæ
argumento. Et sane vix parciore est in laudando
illo quam in extollendo S. Chrodegango. Quam-
obrem Vitam, quæ ad finem hujus Commentarii
prior venit, non dubitavimus inde sumere. Cen-
set Eckhardus (3), qui scriptionem hanc in ap-
pendice tom. primi Commentariorum de rebus
Frantiæ orientalis et episcopatus Wirzeburgen-
sis primus in lucem dedit ex codice Guelfer-
bytano, dein Augustano, sed in fine imperfectam,
eam confectam esse sæculo ix, quoniam in Pro-
logo de S. Arnulfo dicitur: Cujus stirpis filii
hodieque regno Francorum strenuissime præ-
sident; sed, quum Carolingici usque ad annum
987 monarchiam Francorum obtinuerint, potuit
etiam scribi sæculo x. Id constat quod anno 846
posterior est, quum capite v legantur ossa beati
confessoris Adelfi, Mettensium pontificis,
digno honore tumulata esse in Novovillari;
quo Drogo, Metensis præsul, ea illo anno trans-
ferenda curavit (4). Quod probabile est, Pert-
zius (5), qui, eodem illo codice usus, animadver-
tit eum Sigeberti Gemblacensis manu correctum
fuisse et qui secundis curis Vitam edidit, censet
B. Joannem, abbatem Gorziensem, auctorem
esse, qui die 27 februarii anni 973 e vivis reces-
serit; nec quidquam est quo appareat hanc opi-
nionem non esse veram. Nixus autem est in
S. Sigebaldo biographus maxime Pauli Warne-
fridi Chronico, et sanctimonix superstite fama.
His multo posterior est prima pars Chronici
episcoporum Metensium, scripta sub annum
1180; quam cum reliquis partibus edidit Da-
cherius integram (6) et nuper Pertzius (7). Alii
insuper episcoporum Metensium catalogi editi
a Calmeto, Pertzio aliisque; sed non multa inde

lux affulget. Scripta etiam fuit beati viri Vita
a S. Symphoriani monacho initio sæculi xii, occa-
sione inventionis reliquiarum; quam multa
miracula secuta sunt. Porro quum scriptor, ubi
veritas lateret, qualiter aliquid factum esset
prætereundum melius putaret quam aliquid
frivolum operi suo intexere, et pauca tantum
de beati viri gestis innotescerent, communibus
boni episcopi laudibus fere contentus est. Se-
cunda pars, quæ inventionem reliquiarum et
secuta comprehendebat miracula, procul dubio,
melior erat; sed in apographo, desumpto ex co-
dice S. Symphoriani, quod olim ad Bollandum
destinavit noster Franciscus Lahier, deest fere
tota hæc pars, quæ de codice S. Symphoriani medio
sæculo xvii detracta jam erat; neque integrum
codicem, licet alium nonnihil diversum vidisse
videantur, offenderunt Calmetus (8), François et
Tabouillot (9), atque etiam Maurini (10): quin
quum per amicos in codicem aliquem integrum
Metis inquisivissem, nullus amplius, sive muti-
lus, sive integer, repertus est. Superest itaque,
ne potissimum et vetustissimum S. Sigebaldi
cultus ecclesiastici testimonium pereat, (lecta
enim fuit publice hæc oratio die ejus festo,) ut
id, qualecumque est, ad finem edamus in lucem.
Demum inter recentiores singulari cura ejus
gesta prosecuti sunt Meurissius (11), Calme-
tus (12), scriptores Historiæ Metensis (13) et Galliæ
Christianæ (14), parcius Cointius (15) et Mabil-
lonius (16), atque nuperius ven. vir. Pétin (17);
alios mitto.

3 Qui autem primus S. Sigebaldi laudes ce-
lebravit sub annum 770,

Quo tempore maximus armis
Rex Carolus, sensu, formaque, animoque
decorus,

Italiæ accepit Christi de munere sceptrum,
præclaro hoc encomio eum honestavit (18):

Eximius claret factis Sigibaldus opimis.

Qui vero pone venerunt consentiunt in laudando
venerabili pontifice; neque putem modum exce-
dere Calmetum, ubi scripsit (19) S. Sigebaldum
unum e maximis et illustrissimis antistitibus
fuisse, qui ecclesiam Metensem rexerint, licet
inter triginta quinque, qui ibidem ante eum in
throno episcopali sederint, novemdecim sanctis
accenseantur, et proxime eum exceperit S. Chro-
degangus. Et quidem paucos admodum majori-
bus laudibus prosequitur Paulus Warnefridi:
Dehinc, inquit (20), Sigebaldus, generosis
ortus natalibus, religioso cœtui antistes effe-
ctus est, vir per omnia utilitatibus ecclesiæ
deditus, sacrorum quoque culminum soller-
tissimus restitutor. Hic, de animarum statu
sollicitus, duo monasteria condidit; e quibus
unum Eleriacum vel etiam Novacella dicitur,
alterum quoque Novum — quod — Villare vo-
citur. Hunc dirus podagræ dolor vehemen-
ter afflixit; sed ille, in æternis gaudiis mentem
figens, dolores corporeos patientissime tole-
ravit. Quæ sæculo x S. Chrodegangi biographus

Pauli Warne-
fridi et chro-
nographi Me-
tensis laudes
referuntur;

(1) Ap. Meurisse, Hist. des Evêques de Metz, p. 685, et D. Calmet, Hist. de Lorraine, tom. I, Preuves, col. cxxvii et seqq. — (2) Pertz, Monumenta Germaniæ, tom. III, p. 260. — (3) De rebus Frantiæ orientalis, tom. I, p. 585. — (4) Gallia Christiana, tom. XIII, col. 714. — (5) Monumenta Germaniæ, t. X, p. 552. — (6) Spicilegium, t. II, p. 227, edit. Labarre. — (7) Monumenta Germaniæ, t. X, p. 551 et seqq. — (8) Hist. de la Lorraine, tom. I, col. 471 et seqq. — (9) Hist. de Metz, t. I, p. 459 et seqq. — (10) Gallia Christiana, tom. XIII, col. 704. — (11) Hist. de Metz, lib. II, p. 140. — (12) Hist. de Lorraine,

tom. I, col. 471 et seqq. — (13) DD. François et Tabouillot, Hist. de Metz, tom. I, p. 459 et seqq. — (14) Tom. XIII, col. 704 et 705. — (15) Annales eccles. Francorum, ad an. 716, n. 17; 734, nn. 8 et 9; 758, n. 34; 741, n. 55. — (16) Annales Benedictini, ad an. 709, n. 41; 727, n. 76; 754, n. 23. — (17) Dictionnaire hagiologique, V° Sigisbaud. — (18) Ap. D. Calmet, tom. I, Preuves, col. cxx. — (19) Hist. de Lorraine, tom. I, col. 471. — (20) Ap. Pertz, Monumenta Germaniæ, tom. II, p. 267.

AUCTORE
V. D. B.

A et sæculo XII partim explicuit, partim auxit scriptor primæ partis Chronici episcoporum Metensium, posterioris hæc sunt verba (1): Sigisbaldus xxxvi Metensi ecclesiæ præfuit xxv annis, sub apostolicis Stephano et Paulo; sub imperio præfati Constantini et Leonis IV. Hic beatus Sigisbaldus ortus generosus natalibus extitit, religionem fidelium ampliavit, per omnia utilitatibus ecclesiæ sanctæ Dei deditus. Duo monasteria construxit, Hilariacum et Novum Villare. Hunc dirus podagræ dolor affligebat; sed quamvis exterior pateretur homo, interior tamen proficiebat de virtute in virtutem, ruinas ecclesiarum instaurando. Et (quod majus miraculorum corporalium virtutibus) animas diversis vexatas vitiis sanabat prædicationis et exempli medicamine, resuscitabatque a spirituali morte. Et cui talia dantur, si præsentium fides indigeret, putasne corporalium sanitas morborum defuisset? Obiit septimo kalendas novembris. Sepelitur in ecclesia beati martyris Symphoriani in suburbio Metensi.

Neque regio
genere fuit
S. Sigebaldus,
neque frater
S. Segolenæ:

4 Generosis natalibus seu nobilissimo Francorum genere ortum esse S. Sigebaldum modo audivimus: sed, si pluribus creditur, originem duxit a Francorum regibus (2); quæ novitia sententia, nullis plane documentis fulta, jure merito a Galliæ Christianæ scriptoribus improbat et rejicitur. Acta S. Segolenæ, addunt iidem, ab autore æquali scripta et a Mabillonio (3) publicata, alio genere procreatum fuisse tradunt. Juxta hæc Acta, Segolena filia Chramsici, viri natalibus clari in Aquitania, in urbe Albia sub finem septimi sæculi nata, fratrem habuit episcopum, Sigibaldum nomine, quem Mabillonius (4) et scriptores historiæ Occitanicæ (5) eundem cum Sigibaldo Metensi præsule opinantur. Hæc pia mulier, post matrimonii decem annos orbata Gislulfo marito, viro genere ac divitiis præstante, secessit in cœnobium, quod pater Chramsicus in ejus gratiam construxit in loco amœnissimo, ab Albia aliquot leucis dissito, qui Troclaris dicebatur. Cum in morbum illa incidisset, venit ad eam germanus ejus Sigibaldus episcopus; a quo, jam extremum fere spiritum agens, dominici Corporis et Sanguinis viaticum accepit. Quamvis caute loquantur hoc loco Maurini, consentire tamen videntur in eandem opinionem; et quidem aperte propendit in eandem Calmetus (6), eamque sequuntur François et Tabouillot (7); sed plane dubii sunt, et disputant in utramque partem Vaissette et socii ejus Historiæ Occitanicæ scriptores (8).

cujus ætas incerta; dein-
tum non con-
veniebat inter
Aquitanos et
Austrasios.

5 Verum qui primus eam in Annalibus Benedictinis invehit Mabillonius, antea aliam omnino amplexus erat in Actis sanctorum ordinis S. Benedicti (9), animadvertens Metas longius ab Albia distare, quam ut posset Metensis episcopus, maxime podagricus, tam sæpe, quam in S. Segolenæ Vita perhibetur, abbatissam

Albiensem visitare: quam rationem plurimum approbat Cuperus noster (10), ubi ad diem 24 Julii S. Segolenæ Acta illustravit. Et quidem, quum S. Sigebaldus episcopus creatus jam esset anno 708, Metensem cathedram conscenderit oportet, dum Eudo Aquitanicæ dominaretur et Pippinus Heristallius Austrasiæ; atqui rarissime tum assumebantur exteri ad sedes cathedrales. Sed quis credat Sigibaldum, fratrem S. Segolenæ, natione Albigensem, patria Aquitanum, eumque nobili genere, admissum fuisse in sedem Metensem Austrasiæ, quum Pippinum inter et Eudonem, qui ab anno 688 Aquitaniam in libertatem adversus ipsummet Pippinum vindicaverat, simultates maximæ essent (11), atque universi Aquitani, potissime nobiles, omnino proni essent in Neustrasiorum partes, ita ut anno 817 Chilperici II jura etiam armis contra Austrasios tuiti sint (12)? Deinde nullo fundamento conjectura illa nititur; nam omnino nescitur quo tempore S. Segolena et Sigebaldus ejus frater vixerint, aliis sæculum VII, aliis VIII, aliis alterutrum, aliis IX, aliis demum animadvertentibus nulum esse in S. Segolenæ Vita nomen, quod certo ævo affigatur (13). Propterea vult Cuperus (14) Sigebaldum, ejus fratrem, episcopum Narbonensem fuisse aut Sagiensem, aut alius sedis, Albigensibus vicinæ; Bailletus (15) vero aut esse ignotum, aut Cadurcensem præsulem: meo judicio hoc unum verisimile, scilicet S. Sigebaldum, episcopum Metensem, nequaquam fratrem esse S. Segolenæ.

6 In definiendo autem tempore episcopatus S. Sigebaldi multo major est difficultas, quam prima specie appareat. Si Catalogum seu Episcopologium (16), quod in Adalberone sub annum 964 desinit, adeamus, Sigebaldus episcopus sedit annos 25: obiit VII kal. novembris. Sed multo diutius sedisse manifestum fiet. Continuator tertius gestorum abbatum S. Trudonis ad annum 743 scripsit (17): Circa idem tempus floruit (quod in Chronicis idem est ac obiit) Sigibaldus, Metensis episcopus: quod propius accedit ad sententiam Henschenii (18), qui statuit ejus successorem S. Chrodegangum episcopum sacra benedictione constitutum fuisse ad kalendas octobris anni 742; quam sententiam dein secuti sunt Cointius (19), François et Tabouillot (20), Galliæ Christianæ novæ scriptores (21), aliique. Sed in Florario ms., quod initio produximus, anno salutis DCCLII floruisse seu vita functus esse traditur S. Sigibaldus; et, quod multo gravius est, presbyter Moguntinus, auctor Vitæ S. Bonifacii, episcopi et martyris, quam primo loco in Supplemento ad Acta S. Bonifacii ediderunt Henschenius et Papebrochius (22), narrat S. Bonifacium crimini vertisse Stephano papæ III, anno 753 a Pippino in Galliis auxilia petenti, ordinationem S. Chrodegangi seu Rutgangi: Tunc quoque accidit, ait ille, ut dominus apostolicus Rutgangum ordinaret Metensem episcopum. Qua de re venerabilis episcopus Bo-

Quum S. Chrodegangus factus sit episcopus non anno 752.

(1) Ap. D'Achery, Spicilegium, tom. II, p. 227. — (2) Gallia Christiana, tom. XIII, col. 705. — (3) Acta SS. Ord. S. Benedicti, sæc. III, part. II, p. 542 et seqq. — (4) Annales Benedictini, tom. I, p. 607. — (5) D. Vaissette, Hist. du Languedoc, tom. I, p. 575. — (6) Hist. de Lorraine, tom. I, col. 474. — (7) Hist. de Metz, tom. I, p. 459. — (8) Hist. du Languedoc, tom. I, p. 575 et seqq. — (9) Sæculum III, part. II, p. 542. — (10) Acta SS., tom. V Julii, p. 629. — (11) Cfr p. 542. — (12) Acta SS., tom. V Julii, p. 629. — (13) Cfr D. Vaissette, Hist. du Languedoc, tom. I, p. 570 et seqq. —

(14) Ibid., p. 587 et seqq. — (15) Cfr Acta SS., tom. V Julii, p. 650. — (16) Ibid., p. 629. Cfr D. Rivet, Hist. litt. de France, tom. IV, p. 77 et 78. — (17) Vie des Saints, tom. V, p. 546. — (18) Pertz, Monumenta, tom. II, p. 269. Cfr Calmet, Preuves, tom. I, col. cxvii. — (19) Ibid., tom. X, p. 571. — (20) Acta SS., tom. I Martii, p. 454, num. 7. — (21) Annales Francorum ad annum 742, n. 51 et ad annum 766, n. 2. — (22) Hist. de Metz, tom. I, p. 454 et seqq. — (23) Tom. XIII, col. 705 et 704. — (24) Acta SS., tom. I Junii, p. 475.

nifacius

AUCTORE
V. D. B.

nifacius in faciem ei restitit, dicens ei non licere... sine consensu episcopi, ad cuius dioecesim pertinet locus, quilibet ille est, episcopum ordinare; quod tamen se apostolica auctoritate fecisse affirmavit papa Stephanus. Ad quem locum subiecit Papebrochius (1) S. Chrodegangum a Stephano fuisse ordinatum, sed Romæ anno 752 kalendis octobris, tunc in dominicam cadentibus; ita ut S. Sigebaldus diem obiverit 26 octobris anni 751, ut legitur in Florario. Quid itaque in hac sententiarum varietate sequendum? Imprimis ratio nulla habenda scriptiunculæ illius Moguntinæ: universus ille locus tot nævis inspersus est, ut eum suppressum voluerit Henschenius (2), neque eum retinuerit Papebrochius, nisi quod num. 7 Commentarii Henschenii de S. Chrodegango non legerit, sed tantum num. 13, ubi manifestissimo sphalmate typographico loco DCCXLII impressus est annus DCCLII; lege locum. Origo vero erroris presbyteri Moguntini patet: confundit scilicet ordinationem seu consecrationem episcopalem S. Chrodegangi cum collatione pallii et annexæ archiepiscopalis dignitatis; de qua in altero codice ms. Thuano et in Ambrosiano legitur (3): Dum in Francia esset positus Stephanus papa III, Rodigango, sanctissimo episcopo, pallium tribuit et archiepiscopum ordinavit; unde in Chronico Laureshamensi (4) dicitur venerabilis Rutgango, Metensis ecclesiæ archiepiscopus. Fieri potuit ut hoc non placeret S. Bonifacio, licet nequaquam novum esset episcopos pallio donari, quo fierent archiepiscopi et summam in Galliis jurisdictionem nanciscerentur (5); sed hoc impræsentiarum nostra non refert, quibus quippe dumtaxat aperienda sit causa erroris biographi Moguntini. Fas itaque est annos 751 et 752, quorum altero mortuus esset S. Sigebaldus, altero episcopus factus S. Chrodegangus, seponere.

B

sed anno 742, mortuus sit oportet S. Sigebaldus die 26 octobris anni 741.

C

7 Et quidem nil certius quam quod S. Chrodegangus Metensem cathedram ascendit die 1 octobris anni 742 et vita functus est die 6 martii anni 766. A morte ducamus exordium. Demonstravit Henschenius (6) ex Chronico Laureshamensi et ex Sigeberti ms., quod est inter libros reginæ Sueciæ, beatum virum decessisse anno 766; idemque ostendit Eckhardus (7) ex Annalibus Petavianis et Moisiacensibus. Consentit Paulus Warnefridi, qui eum obiisse tradit in diebus Pippini regis, id est ante annum 768. Neque dubia dies est, nam ex festo et scriptis coævis constat eum die 6 martii in cælos migrasse. Sed jam audiendus est Paulus, quem modo appellabam; utpote ex cuius testimonio deduci potest quo die et anno S. Chrodegangus episcopus consecratus sit. Ait itaque (8): Rexit æcclesiam Metensem annis viginti tribus, mensibus v, diebus v. Obiit pridie nonas martias in diebus Pippini regis. Atqui si hos numeros, qui conveniunt cum Catalogo seu Episcopologio Metensi, deducimus a die 6 martii anni 766, venimus in diem 1 octobris anni 742, qua S. Chrodegangus episcopus ordinatus sit; et quidem in ejus Vita (9) legitur: Celebrata est

ordinatio beati pontificis die kalendarum 1° octobrium; sed et annus ex hoc fonte finire potest. Quum enim vacabat Metensis sedes per mortem S. Sigebaldi, Pippinus, tunc quidem dux, post autem Francorum rex gloriosus, cum exterarum gentium incursione, Wasconia dico ac Hispaniarum, tum civium suorum hostilitate durissime premebatur (10). Atqui extra controversiam est Pippini expeditionem Aquitanicam ante annum 742 non fuisse inceptam, sed hoc ipso perfectam esse. Sequitur itaque S. Chrodegangum die 1 octobris illius anni loco S. Sigebaldi collocatum fuisse in Metensi cathedra. Re quidem vera tum dies dominica non erat, sed lunæ. Verum in Germania, ubi in electionibus et ordinationibus episcoporum multa fiebant singularia, lex de tempore ordinandi episcopos non semper observabatur: ut videre licet in his, quæ alibi de episcopis Bremensibus et Hamburgensibus disputavi (11). Ex hoc itaque capite nil obstat quin S. Chrodegangus episcopus factus sit die 1 octobris anni 742. Quum vero ejus decessor obierit die 26 octobris, ut ex Paulo Warnefridi constat et ex notis chronicis, appositis antiquissimo Catalogo metrico (12), neque videatur ultra modum sedes episcopalis post ejus mortem vacasse, dubitandum non est quin S. Sigebaldus mortuus sit, anno priore, id est 26 octobris anni 741. Quodsi inde subtrahas annos viginti quinque, inscriptos Episcopologio, factus fuerit episcopus S. Sigebaldus anno 715; et quidem posteriori huic anno annectit Cointius (13) episcopatus ejus exordia. Sed jam pridem animadversum est errorem cubare in annis xxv Episcopologii; quum constet S. Sigebaldum Metenses infulas gessisse mensis decembris die vicesimo, anno quartodecimo regni domni Childeberti regis, id est Christi 708: tunc enim (14) bonum pacis placuit qualiter convenit inter apostolicum virum domnum Sigibaudum, episcopum Metensis ecclesiæ, et inter Wolfaudum comitem ut locella eorum inter se commutare deberent; quod et ita fecerunt. Dedit Sigibaudus episcopus Wolfauto comiti locellum, Marsupia nuncupatum, in pago Viridunensi, quem Godo et Hærevius pro animarum suarum salute ad ecclesiam sancti Stephani seu cathedralem delegaverunt.... E contra simili modo dedit Wolfaudus Sigibaudus episcopo ad partem sancti Stephani locellum nuncupatum Vineico in fine Ausiniaca villa in pago Fugentense super fluvium Mosellæ, quantumcumque ibidem de homine, nomine Ægino, dato pretio comparavit, vel quidquid ad præsens possidere videbatur, totum et ad integrum ad partem sancti Stephani condonavit; et quidquid inde de utraque parte facere voluerint, liberam et firmissimam habuerunt potestatem faciendi. Cui commutationi has adjecerunt conditiones et pœnas: Si quis vero, quod fieri non credimus, quod aut nosmetipsi aut heredes Wolfaudi aut Adalvindæ aut domni Sigebaudi contra has commutationes agere quicquam voluerit, partem quam acceperit

E

F

(1) Acta SS., p. c., not. h. — (2) Ibid., not. f. — (3) Anastasius Biblioth., edit. 1755, tom. IV, p. 255. — (4) Acta SS., t. I Martii, p. 454. — (5) Cfr Examen hist. et canon., p. 204 et seqq. — (6) Acta SS., tom. I Martii, p. 455. — (7) De rebus Franciæ orientalis, tom. I, p. 584. — (8) Pertz, Monumenta Germaniæ, tom. II, p. 267. — (9) Cap. x, ap. Eckart, De rebus Franciæ

orientalis, tom. I, p. 926. — (10) Cap. v, ibid., p. 920. — (11) Acta SS., tom. IX Octobris, p. 576 et seqq. — (12) Ap. D. Calmet, tom. I, Preuves, col. cxx. — (13) Annales eccles. Francorum, ad an. 716, n. 17. — (14) Testamentum Wolfaudi de villa Marsupia, ap. Baluze, Miscellanea, tom. III, p. 50 et 51, edit. Mansi.

amittat,

A amittat, et insuper auri libras duas, argenti pondera quinque coactus exolvat, et, quod repetit nihil valeat evindicare, sed præsens hæc commutatio firma et stabilis permaneat, cum stipulatione nixa. *Sequenti anno dedit Marsupiam villam Volfaudus, ut esset prima sedes celeberrimi S. Michaelis monasterii; quod dein loco mutatum est crevitque in oppidum Saint Mihiel (1); quo factum est ut illa aliæque antiquissimæ chartæ servatæ fuerint.*

Virtutibus episcopalis et privatis claret beatus vir.

8 Sed hæc commutatio singularis actus; quotidianas has laudes celebrat Gallia Christiana (2): Sacris in literis versatissimus, toto animo gregi suo erudiendo exemplis æque ac verbis incubuit. Delinquentes indulgenter corripiebat, constantesque in virtutibus ad perseverantiam benigne exstimulabat. Numquam domo excessit, nec habens quo egenorum miseriam sublevaret. *Quæ desumpta esse ex veteri Vita monent scriptores Historiæ Metensis (3); sed a Vita, inferius edenda, nonnihil diversa sunt. Leguntur et sequentia, ad verbum ex eadem Vita in Galliam Christianam (4) translata atque etiam in nostro servata apographo:* Quis adeo deditus et implicitus est terrenis voluptatibus, cui non sordeant sæculares deliciae, cum audiat hunc (S. Sigebaldum), ingenuis ortum natalibus, opibus affluentem, pontificali honore præditum et sublimatum, inter regias epulas non servire gulæ, sed studere commerciis parcimoniæ, nichili pendere vanam ingenuitatem carnis sine animi nobilitate. *Neque seq. aut sua, aut generis sui commoda quærebat pius pater; sed quæ Jesu Christi sunt: quocirca a Paulo Warnefridi eximio encomio dicitur vir per omnia utilitatibus ecclesiæ deditus. In altera Vita Symphoriniana, ut ex Calmeto (5) discimus, traditur, insuper miraculorum gloria vivus claruisse ad sanandos alienos morbos; sed numquam voluisse a Deo postulare ut a podagra, qua eum plurimum laborasse aliunde etiam constat, liberaretur. Verum neque Paulus Warnefridi, neque S. Chrodegangi biographus, neque Chronici episcoporum Metensium auctor quidquam novisse videntur de miraculosis corporum sanationibus, quas vivus patrasset S. Sigebaldus; quin etiam scriptor posterior innuit ab eo corporalia facta non fuisse miracula, sed duntaxat spiritualia; et certe prædicatione et exemplo plurimum eum valuisse hic idem addit.*

Sartatecta templorum curat; restituit Hilariacum seu S. Naboris cænobium, olim a S. Fridolino fundatum.

9 Intelligebat autem sanctissimus antistes quantum imprimis momentum positum sit in ædificiis materialibus ecclesiasticis. Quare a Paulo Warnefridi dicitur sacrorum quoque culminum sollertissimus restitutor, scilicet (ut explicat episcoporum Metensium chronographus) ruinas ecclesiarum restaurando: quæ cura tanto magis erat necessaria, quod pleræque ædes sacræ, maxime rurales, ex materia seu ligno essent. Quum autem potiores suas esse partes duceret eorum curam habere qui, abjectis sæculi deliciis, totos se Dei servitio devoverunt, in eorum gratiam reliquit post se duo

insigniora pietatis et munificentiae suæ monumenta, monasteria scilicet Hilariacum et Novumvillare; quorum prius, licet antea existeret, tantis auxit beneficiis ut etiam hoc condidisse dicatur a Paulo et a S. Chrodegangi Vita scriptore; construxisse a Metensi chronographo. De illo autem paulo plura dicere juvat, quod ibidem mortuus sit et primum sepultus beatus vir. Pluribus leucis a Metis ad orientem, super fluvium Rosellam, loco ubi nunc stat oppidum Saint Avold, hujus asceterii initia posuit sub exordia sæculi vi B. Fridolinus, natione Scotus seu Hibernus; qui, quoniam in Pictaviensi S. Hilarii monasterio aliquandiu degerat, novis quæ deinde in Austrasia fundavit monasteriis a pristino patrono Hilariaci nomen imposuit. Sed, quod perparvum esset Rosellanium asceterium, ut intellexit Cointius (6), aut potius ex sparsis cellis constaret, tuguriis et speluncis, ut illa tempora ferebant (7), jactis de novo fundamentis, summo decore expolitum a Sigebaldo est; qui propter suam munificentiam, ait ille idem Cointius (8), ad hanc usque diem loci illius fundator habetur. Et quidem Pulchrochius Lavignon, monasterii illius abbas, inspectis tabulariis, scripsit ad Meurissium, episcoporum Metensium historiam adornantem (9): Sigibaldus, [xxxviii] Mediomatricæ metropolis antistes, præter innumera frugalioris vitæ monumenta, hoc monasterium, quod Novacella sive Hilariacum nuncupatur, ex fundamentis solerti studio condidit, ac in honorem divi Pauli gentium doctoris felicissime dicavit, proventibus, privilegiis, ceterisque monachorum inibi Deo famulantium usui necessariis industrie cumulavit anno Incarnati Verbi trigesimo quarto supra septingentesimum, [Gregorio ejus nominis III et Zacharia piscatoriæ navis temonem apud Romanam urbem moderantibus, sub principe Leone ejus nominis III. Sepultus in hoc monasterio in sinistra altaris summi]. Quem locum etiam reperit Alexander Wilthemius noster in scriptiuncula, cui titulus: De foundatione et constructione hujus laudabilis monasterii S. Naboris; unde, quæ uncinis inclusa sunt, excerpimus: pone sequebatur abbatum catalogus. Ubi si statuatur S. Zacharias operam suam præstitisse S. Gregorio III, conveniunt temporis notæ; quum Leo Isauricus regnaverit a die 25 martii 717 ad 18 junii 741, et Gregorius Romanæ præsesiderit ecclesiæ a die 18 martii anni 731 usque ad 27 aut 28 novembris anni 741, et triduo post successerit S. Zacharias. (Dicendo non sum an sæculo xvii foundationis diploma adhuc superesset, aut saltem apographum in Chartulario, quod anno circiter 1434 exscribi fecit Didericus abbas (10).) Tum Novæcellæ nomen accepisse Hilariacum visum est Metensibus historicis (11); non male. Sed quum anno 763, benevolentia et largitate S. Chrodegangi, eo illatæ fuissent S. Naboris reliquiae, cepit paulatim S. Naboris nomen induere (12); quod vulgus in San-Nabor, San-Abor, San-Avol

E

F

(1) Cfr Acta SS. tom. IX, Octobris, p. 313. — (2) Tom. XIII, col. 704. — (3) Hist. de Metz, tom. I, p. 459. — (4) Tom. XIII, col. 704. — (5) Hist. de Lorraine, tom. I, col. 473. — (6) Annales eccles. Francorum, ad an. 734, n. 8. — (7) Cfr Lenoir, Architecture monastique, tom. I, p. 7. — (8) Annales, loc. cit. — (9) Ibid. ad annum 716, n. 17 et

ap. Meurisse. — (10) Gallia Christiana, tom. XIII, col. 840. — (11) DD. François et Tabouillot, Histoire de Metz, t. I, p. 440. — (12) Cfr libri prædicti et Retractatio de monasterio Helerensi seu Hilariaco, alias S. Naboris, diocesis Metensis, Mabillonii Annal. Benedictini, tom. II, ad fin. app. p. 703.

et

AUCTORE
V. D. B.

Condit Novumvillare in diocesi Argentinensi in gratiam S. Pirmini : jura episcoporum Metensium et jata.

et demum in San-Avolt seu Saint-Avolt pervertit. Sed extremi sæculi superioris impietas hoc religionis institutum sustulit.

10 Novavilla seu Novumvillare, vulgo Neuweiler, quod alterum monasterium S. Sigebaldus condidit aut construxit, situm erat in ingressu montium Vosagi, ad pedes Scauri montis, in diocesi Argentoratensi, ita tamen ut, quum episcopi domini essent feodorum de Bouxwiller, Ingwiller etc. eoque nomine ter mille libras quotannis perciperent ab oppidis Novovillari Maurique monasterio et a S. Quirini vico, ab episcopis Metensibus penderet (1) : quam rem reliquias esse arbitror antiquioris disciplinæ. Etenim, sive olim diæcesis Metensis pars fuerint hæc loca, sive non, (non enim multum distant a finibus diæcesium Metensis et Argentoratensis,) S. Mauri monasterium venit anno 828 penes Metenses episcopos commendatione Ludovici Pii (2); quod sesqui sæculopost secuta est cella S. Quirini, anno 966 fundata et abbati Maurimonasteriensi tradita (3). Novumvillare autem a Metensi cathedra pendebat, quoniam dotationem et impensas fecerat S. Sigebaldus (4) in gratiam S. Pirmini (5), plurimum aliorum cœnobiorum in illis partibus fundatoris; quod si templum consecrarit beatus vir (ut S. Chrodegangi biographus perhibet), secundum disciplinam Africanam, etiam in Galliis et Germania receptam (6), obnoxium erat Novumvillare spirituali Metensium præsulum auctoritati; quamquam et hæc temporalem jurisdictionem, si penes ecclesiasticos esset, frequenter sequebatur. Pro sæculi viii fere consuetudine cælestes patroni acciti SS. Petrus et Paulus; quibus accessit deinceps S. Adolphus seu Adolphus, episcopus Metensis, postquam anno 846 Drogo, ejusdem sedis antistes, in ecclesiam transtulerat illius sancti corpus. Anno 1495 aut 1497 consensu Alexandri papæ VI in collegium canonicorum mutatum est (7). Anno 1563 S. Adelphi ecclesiæ navis civibus Augustanæ confessionis transactione relicta est : choro quem murus a navi separat, penes canonicos remanente (8). Oppidani, olim pauci numero (nam medio sæculo superiori cives dumtaxat erant centum quinquaginta), nunc supra mille septingentos recensentur.

Monasterium Claustriacum nequaquam fundavit S. Sigebaldus,

11 Tradidit Meurisse (9) a S. Sigebaldo etiam fundatum fuisse monasterium Claustriacum, vulgo Croffthal seu Crauffthal, haud procul a via, qua Metis Argentoratum tenditur, Parvampetram inter et Salisburgum; sed ille idem alibi memorat hoc cœnobium excitatum fuisse a parentibus Folcmari, Metensis comitis, qui initio sæculi xii floruit. Quæ posterior sententia probatur Calmeto (10), François et Tabouillot (11), Schöpflino (12) et Galliæ Christianæ scriptoribus (13), quoniam ante illud ævum nulla uspiam hujus asceterii occurrit mentio; postmodum autem apparet ut parthenon Cisterciensis; deinde legitur Folcmarus hanc domum concessisse fra-

tri suo Theotgero, prius abbati S. Georgii in D Silva Nigra, postea ab anno 1118 ad 1120 Metensi episcopo : ita ut revera censendum sit in avito fundo constitutum fuisse. Demum non solum Paulus Warnefridi memorat duo monasterio a S. Sigebaldo condita fuisse; sed S. Chrodegangi biographus ita adstruit duo dumtaxat ab eo constructa fuisse ut hoc nomine inferiorem eum faciat S. Chrodegango qui tria construxerit. Nam, inquit ille in Prologo (14), de cæteris gestorum tantorum virorum interim ut sileam, unum hoc dicam, ille vir Domini (Sigebaldus), bonorum vigilantia præmaturus, æcclesiasticorum operum studio clarus, in mansuram * mentem sanctam vivificacissime dilatans, ac subditos itidem agere instruens, habitacula servorum Dei gemina totis conatibus elaborans construxit, utique eorum qui corporum mole communi terram inhabitantes, animarum beata conversatione cælo cælestibusque semper interesse maxime curarent... Ut vero lucidum fiat quod dico, beatus Sigibaldus duo, æternæ autem memoriæ Chrodegangus tria nobilia monachorum cœnobia nobillime ædificavit. E gestis itaque S. Sigebaldi eliminanda est Claustriaci fundatio, ab antiquis omnibus ignorata.

* civitatem

12 Literarum studia egregie fovisse S. Sigebaldum idem ille biographus testis est. Narrans enim quomodo S. Chrodegangus partim Metis institutus educatusque fuerit et paulatim cæteris doctrina divina et humana præcelluerit : Urbs vero, inquit (15), qua beatus vir nutriebatur, usque in id temporis adeo virorum sapientium copia erat referta ac decorata, ut vere eam scolam liberalium artium omnes acclamarent. Nec minus certe viri eandem urbem incolentes sanctitati virtutibusque operam dabant, adeo ut pontifex Sigibaldus pro merito pietatis et devotionis tota patria veneraretur et amaretur. Quanti autem ex te, urbium preciosissima ac felicissima, pastores incliti, quanti pastores venerandi, quot duces et rectores accepti ecclesiis per universum orbem diffusis concessi sunt ! Hoc tanto ac tali gymnasio cælestium athletarum, hac urbe nobilissima utque ad virilis ætatis robur per incrementa temporum ac virtutum proficiens, jam ipse alios doctus docere, qui cura diligenti instructus fuerat, Chrodegangus sanctissimus perseveravit. Quæ quidem laudes, si pro temporibus intelligantur, nequaquam nimis sunt : Metenses enim scholæ a medio sæculo vii, quo Metis sedebat S. Clodulfus, jam erant celeberrimæ (16), et famam suam pristinam adhuc servabant sæculo ix, quum Aldricus, scholæ palatinæ antea alumnus et postea Cenomannensis episcopus, eas regebat (17). Verum, licet ea tum esset barbaries, quacum latinitati pugnandum erat, ut sine S. Sigebaldi dedecore concedi possit Centuriatoribus Magdeburgensibus, epistolam minus latinam ab eo fuisse scri-

sed florentes Metenses scholas fovit. Epistola ad S. Bonifacium.

(1) Mém. mss. de D. Isidore Fach, ap. François et Tabouillot, t. I, p. 441. — (2) Gallia Christ., t. V, col. 867. — (3) Schöpflinus, Alsatia illust. germ. gal. t. II, p. 479. — (4) Cfr Mabillonius, Annal. Bened. lib. XX, num. 76, t. II, p. 75, et Gallia Christ. tom. V, col. 855. — (5) Cfr fragmentum anonymum ap. Urstitium, Chesnium et Mabillonium, Sæculum Bened. III, part. II, p. 158. — (6) Cfr Examen hist. et canonicum, p. 165 et seqq. et Acta SS., Auctarium ad tom. VI Octobris, p. 46 et 47. — (7) Gallia Christiana, tom. XIII, col. 854. — (8) Schöpflinus, Alsatia illust. tom. II, p. 224. — (9) Hist.

des évêques de Metz, p. 151. — (10) Hist. de Lorraine, t. I, col. 475. — (11) Hist. de Metz, t. I, p. 441 et 442. — (12) Alsatia illustrata, t. II, p. 451. — (13) T. XIII, col. 855. — (14) Ap. Eckhart, t. I, p. 912; ap. Pertz, t. X, p. 555. — (15) Ibid., p. 917 et 557. — (16) Mabillonius, Sæc. Bened. II, p. 491, 1075 et 1081; Annales, lib. xv, n. 21; Gallia Christ., t. XIII, col. 701; D. Rivet, Hist. litt. de Fr., t. III, p. 454. — (17) D. Calmet, Hist. de Lorraine, t. I, col. 627; D. Rivet, Hist. litt., t. IV, p. 228.

A *ptam, ab iis tamen hac in re plane recedendum est, ubi inquit (1):* Sigebaldus presbyter fuit familiaris Bonifacio: et postea, si idem est, Metensium factus est episcopus, tempore Pipini. Manuscripta quædam epistola ejus satis barbara nobis visa est; in qua indicat se nomen Bonifacii in Missarum catalogo asscripsisse ac pro eo mortuo oraturum... *Scommata, quæ adjecerunt protestantica, quod S. Sigebaldus catholicus esset, et alia quæ ex Paulo Warnefridi desumpserunt, libens omitto; sed hæc ipsa Sigebaldi epistola, quam edidit Baronius (2) et qui post eum venerunt S. Bonifacii operum editores, nequaquam S. Sigebaldi, episcopi Metensis, est, sed alterius Sigebaldi, qui (ut ostendit Pagius (3)) videtur fuisse monachus et quidem Wintoniensis in Anglia. Quod enim S. Sigebaldi, episcopi Metensis, non est, sequitur vel ex hoc solo capite, quod, quum ad S. Bonifacium missa est, scriptor erat presbyter (nam de Missis suis loquitur et de Daniele, procul dubio Wintoniensi, episcopo suo); atqui tamen posterior est anno 723, quo Roma redux Germanorum apostolus in Thuringia verbum Dei prædicare cepit: quo tempore jam pridem episcopus erat S. Sigebaldus. Addunt demum Centuriatores, Vita S. Chrodegangi nixi: Pipinus eum magni fecit, ac in multis consilio illius usus est. Verum ejus consilia nonnisi brevi ante ejus mortem expetere potuit Pippinus Brevis, quoniam anno dumtaxat 714 in lucem editus est et a S. Wilibrordo baptizatus, et nonnisi anno 741 cum fratre Carlomanno patri Carolo Martello, magistro palatii, successit: nequit enim intelligi Pippinus Heristalius, qui anno 714 diem obiit; adeoque Pippinus Brevis certissime indigitatur.*

S. Sigebaldi
commercium
quam utile
Pippino Brevi.

13 Quum enim autumnno anni 742 a bello Wasconico seu potius Bituricensi (nam non multo longius progressus est) redux esset Pippinus Brevis et utriusque reipublicæ restaurationem meditaretur, accidit, teste S. Chrodegangi biographo (4), nuntios Mediomatricæ civitatis adesse, et commune totius regni dispendium nuntiasse, obitum videlicet sui pontificis Sigibaldi. Cujus mors, in conspectu Domini pretiosissima, quanti doloris et detrimenti cum omni patriæ tum maxime suæ urbi attulerit, et lacrimæ populorum et verba Pippini principis protestata sunt. Is denique, audita morte illius, cujus nutu et consilio res publica disponi solebat, cujus vita sanctissima sanctæ æcclesiæ ad imitandum proposita quamdiu vixit fuerat, alta ab imo pectore suspiria trahens, dum alios a lacrimis revocare conatur, ipse se temperare non valet, quin dolor mente conceptus regia in facie prorumperet; vixque loqui prævalens, quo potuit conamine consolatur eos qui advenerant plebis nuntios, dicens: Nolite, dulcissimi, nolite tanto animi dolore affici, sed spem magnæ resurrectionis et gloriam, qua pontifex beatus nunc et in sæcula cum Christo regnaturus pollebit, reminiscens, ei congratulemini et congaudeatis; et bonis actuum remediis, ut sancto patri in beata vita filii dilectissimi et proles paternæ gloriæ quandoque sociari valeatis elaborate.

(1) Centuria VIII, cap. 10, col. 767. — (2) Annales eccl'es. ad an. 724, num. 15. — (3) Critice ibid., num. 5. — (4) Cap. v, ap. Eckhart, t. I, p. 921; ap. Pertz, t. X, p. 560. — (5) T. XIII, col. 704. — (6) Hist. de Metz, t. I,

Fateor, si quis umquam lacrimas debite exsolvit huic sanctissimo præsuli, me magis obnoxius fuit nullo modo; mihi flendum ac lugendum, mihi noctes et dies eum lamentando sunt deducendi, qui talem reipublicæ amisi sublevatorem et gubernatorem; qui et vereor ne, tanto cæli janua patre recepto, status regni omnino periclitetur. Et quidem ex ipsis hunc esse verissime novimus, quorum laude dicitur: Quibus dignus non erat mundus, qui in Christo Jesu testimonio fidei probati inventi sunt. Cujus nutu et consultu olim cuncta agere statueram, regni negotia tractare disposueram, ejus absentia mœstus, præsentia semperque hylaris ac jocundus, hic certe cælestia diu cupita bene merita recepit, ut fidelium fides habet. Illo pro dolor! privati, eligite nunc, dilectissimi, unum e vobis boni testimonii, optimi ingenii, hujus loco sine mora subrogandum. Quæ licet rhetorice potius quam historice proposita sint, inde accipi saltem potest Pippinum doluisse de S. Sigebaldi amissione, eumque cum beato viro amice et familiariter egisse, etiam priusquam cum fratre Carlomanno Austrasiæ habenas capesseret.

14 Morte sua illis laudibus locum fecit S. Sigebaldus, quum plus triginta duos annos sacrum ministerium vigilantissime exercuisset. In monasterio Hilariaco, dein S. Naboris, omnium testimonio vitam absolvit. Ubi sensit ultimam mortis horam instare, fratres ad se evocatos hortatus est ad regularis disciplinæ et antiquarum traditionum observantiam. Quæ verba Galliæ Christianæ (5) mutuata sunt ex mss. codice S. Symphoriani, quo ejus Vita continebatur, ut testes sunt François et Tabouillot (6); qui ex eodem fonte addunt non fratres tantum monasterii, sed etiam cleri ab eo accitos fuisse et brevi teneraque oratione admonitos. Accepto dein Viatico, spiritum Deo reddidit 26 octobris; qua in re omnes conveniunt; et, ut in Vita codicis S. Symphoriani legitur, maxima sollemnitate sepultus est in templo monasterii, ubi multæ missæ celebratæ sunt et magnæ oblationes factæ (7). Conservabatur ibidem adhuc quum scripta est Vita S. Chrodegangi; in qua quippe legatur (8): Sepelitur vir beatus in monasterio Hilariaco;... ubi usque hodie quidem corpus, anima autem in cælum cum beatis spiritibus nunc et in æternum læta triumphat; et quam post medium sæculum x a B. Joanne, abbate Gorziensi, verisimiliter scriptam fuisse initio monuimus. Atque tunc jam sanctus habebatur et publico honorabatur cultu; siquidem biographus eum appellet virum beatum, beatum Sigibaldum, sanctum Sigibaldum, beatum sacerdotem, aliisque titulis, quibus nonnisi eos, qui ecclesiasticis honoribus fruerentur, ornat.

15 Illic tamen non manserunt sanctissimi viri ossa, sed in suburbanum S. Symphoriani monasterium translata sunt, aliquanto ante annum 1107; quando vero non apprime constat. Si quid tamen video, factum id fuerit sub annum 991, quo Adalbero II, Metensis episcopus, sancti Symphoriani cænobium, ante SS. Innocentium, e ruderibus et ruinis restaurare instituit, adjutore B. Figenio, abbate Scoto seu Hiberno (9). Eo

p. 448. — (7) Ibid., loc. cit. — (8) Ap. Eckhart, De rebus Franciæ Orientalis, t. I, p. 919. — (9) Gallia Christiana, t. XIII, col. 727 et 845.

AUCTORE
V. D. B.

E

Moritur die 26
octobris 741
Hilariaci, ubi
sepelitur et co-
latur.

F

Inde postmo-
dum transfer-
tur in Metense
S. Sympho-
riani monaste-
rium.

AUCTORE
V. D. B.

certe prius non devenerunt, quum ab anno 882 Normanni, Metas obsidentes, nil illic nisi parietinas reliquissent (1). Imposita illic in marmoreo feretro; quod quare aut quando humi absconsum fuerit non liquet. Certe omnis memoria reliquiarum sancti viri anno 1107 perierat, quum casu relectæ fuerunt. Hoc enim anno, quum abbas Garcirius an Herbertus ejusque monachi novum odæum molirentur, parietem evertentem, quo nitebatur columna, magnam Christi cruci affixi lapideam imaginem ferens, inciderunt in illud feretrum, sub fundamentis existens. Eductæ statim fuerunt sacræ exuvie et in novo feretro populari pietati propositæ. Postmodum honeste reconditæ fuerunt partim in theca argentea, subter altare primarium posita, partim in herma (2), qui adhuc superest et quotannis exponitur. Ejus officium solemniter ibidem celebratum est, donec stetit abbatia; postmodum intermissum est; sed jam pridem fit, ut initio monuimus, in universa diœcesi Metensi.

VITA S. SIGEBALDI,

EPISCOPI METENSIS,

Excerpta ex Vita S. Chrodegangi, auctore (ut videtur) B. Joanne, abbate Gorziensi, secundum editiones Eccardi et Pertzii, ex Codice Guelpherbytano unico, dein Augustano. a.

S. Sigebaldus, sanctimonia præclarus, condit monasteria Hilariacum et Novumvillare;

Cum... virtutum exercitiis sanctæ ecclesiæ cælestis tyro, beatus videlicet Chrodegangus, instrueretur, imbueretur ac probaretur, sanctus Sigibaldus, spectabilis vitæ vir et sapientissimi ingenii, in augenda quoque sancta ecclesia (quantum ex se erat) acris animi, cathedræ pontificali in Mettensium civitate præsedebat, decorans eam et virtutum magnificentia et vitæ integerrimæ perfectissima gloria. Nam... per omnia utilitati ecclesiæ deditus, sacrorum quoque culminum sollertissimus restitutor, condidit duo monasteria monachorum, quorum unum Hylariacum dicitur, ubi sanctus Nabor, a S. Chrodegango... Roma delatus, requiescit; quod in honore sancti Pauli doctoris gentium dedicavit b. Alterum cœnobium vir Domini ædificavit, quod Novumvillare hodie nominatur, Deo et sancto Petro idem consecrans; ubi et ossa beati confessoris Adelfi, Mettensium pontificis, digno honore tumulata sunt; quod et meritis sancti præsulis per universam regionem miraculis gloriose diffamatur c.

podagra laborat et fit quasi alter Job;

2 Hic, hujusmodi virtutum præconiis adprime deditus, infirmitatis molestia quam podagram vocant omnino erat afflictus. Cumque hoc languoris camino velut aurum obrium decoqueretur, quodam die infirmitatis eadem molestia durius ingravescente, ad extrema perductus est. Set cum hujusmodi (ut diximus) doloribus vehementer affligeretur, beatus spiritus, in æternis mentem figens, dolores eosdem corporis patientissime tolera-

vit. Nec incredibile quin, remunerationis D beati Job duplicis particeps, felix extiterit, qui utique laboris et patientiæ ejusdem devotissimi particeps perstitit preciosus; nec occasione præsentis mortis (ut speramus) separati sunt, qui probationis et ardoris sancta æqualitate minime disjuncti sunt.

3 Cum ergo, ut dicere cœperam, bonis operibus et infirmitatis fornace præcoctus, fragilis corporis molem deserere se velociter prædiceret, ipse quidem binis alis caritatis, quas diebus quibus vixit adquisierat, se evolaturum sciens, gaudio ac lætitia perfundebatur, ut fit cum quis ad epulas et convivium regis invitatur. Plebs autem tanto mœrore proprii pastoris egressu replebatur, ut, quo amore quoad sanctus incolumis vixerat amaverat, quem tanto tamque gravi dolore amittebat, immo ad cælos mundi victorem præmittebat, si adesses facile agnosceres. Beatus vero sacerdos blande satis benigneque eam consolabatur, futurorumque præsciens, quia non solum non minoris gratiæ et meriti se secuturus esset pontifex, set et talis qui episcopatum Dei adjutorio suaque industria plus umquam dilataturus esset, protestabatur. In his atque hujusmodi verborum incitamentis sancta consolatione refertus, sanctus Sigebaldus diebus suæ infirmitatis perseverans, tandem Deo qui dederat spiritum ejus evocante, Viatico quo cuncti salvamur accepto, vii kalend. novembrium ab angelis in cælum deducitur d. Sepelitur vir beatus in monasterio Hylariaco, quod ipse a fundamentis felici et ingenti studio ædificavit; ubi usque hodie quidem corpus, anima autem in cælum cum beatis spiritibus nunc et in æternum læta triumphat.

4 Viduatæ autem plebi, pastore cunctis sui temporis præferendo pro dolor! sublato, anxietate mœroris, lacrimarum ingeminatione adeo affligebatur, adeo dolore premebatur, ut a nemine consolari aliquo modo valeret. Aderat præ oculis memoria benedictionum pristinorum, factorum perfectissimorum recordatio, quibus fidelis populus, ut in fine Domini ac sanctis operibus libere persisteret, corroborabatur ac firmabatur; concutiebatur autem et timore gravissimo, ne, suo pontifice cæli F janua recepto, quia mundus totus in maligno positus erat, mercenario alicui subicerentur, qui sua non dominica lucra fortuito quæreret, quousque prosperitate donaretur; adversante vero mundo et cæca fortuna, relicto grege commisso, fugæ male potito præsidio, occuleretur. Tanto enim pavore dissolvebantur, ut etiam hoc orarent, quod si gladius animadversionis Domini, ad feriendum districte evaginatus, retrahi antequam feriret minime posset, ut visibili et perituro hosti in brevi consumpturi traderentur.

ANNOTATA.

a Dictum est de hac Vita in Commentario prævio, num. 2.

b De originibus et fati Hilariaci monasterii, quod et S. Pauli, et dein S. Naboris, vulgo Saint-Avoid, vide Commentarium prævium, num. 9.

de Lorraine, t. I, col. 473 et 474; Hist. de Metz, t. I, p. 448.

De

Moritur piensissime summo mœrore populi,

de successore eligendo maxime anxii.

A De translatione S. Naboris pauca dicta in Actis nostris ad diem 12 junii (1); integram narrationem, insertam historiæ translationis S. Gorgonii, continent Acta Sanctorum ordinis S. Benedicti (2), et partim etiam Vitæ S. Chrodegangi, toties a nobis citatæ.

c De Novovillari dictum item in Commentario prævio, num. 10. De S. Adelpho egerunt decedentes nostri ad diem 29 augusti (3); ubi et habes historiam translationis ejus, inter annum 823 et 840 factæ, atque etiam miraculorum, quæ hic in memoriam revocantur.

d Mortuum esse S. Sigebaldum anno 741 ostensum est in Commentario prævio, num. 7.

VITA S. SIGIBALDI,

EPISCOPI METENSIS,

Auctore monacho S. Symphoriani
Metensis ex apographo codicis
ejus monasterii.

B

INCIPIT PROLOGUS

VITÆ SANCTI SIGIBALDI, EPISCOPI ET CONFESSORIS
METENSIS.

Modestæ pro-
fessio.

Jamdudum audiavi petitionem vestram, fratres et domini mei, qui sub tutela sancti Symphoriani martyris in sancta conversatione suave jugum Domini portare vovistis: audiavi, inquam, et recordor vos sæpius admonuisse ut pauca de vita beati Sigibaldi, Metensis antistitis, et quædam de virtutibus ejus, nuper nobis a Deo ostensis, comprehenderem in brevi volumine; sed primo hæsitavi, timens grave onus imponere humeris meis. Tandem salubri et charitativa importunitate evictus, imo ope ipsius confessoris suffultus, suscepi opus, quamvis arduum et difficile, confidens quia quod non habent in se nostræ vires, hoc adimplere valebunt vestræ piæ orationes. Precor autem charitatem vestram ut, antequam hoc opusculum se in palam proripiat, judicium vestrum rimetur et examinet; ut, siquid obscurum aut imperfectum fuerit, incudi redatur et poliatur, usquedum splendeat.

C

INCIPIT VITA

SANCTI SIGIBALDI, EPISCOPI ET CONFESSORIS.

Deus, sancti-
tatis auctor,

2 Omnia in sapientia fecit omnipotens Dominus, replens terram possessione sua, cujus regnum est omnium sæculorum et dominatio in generatione et generationem. Magna quidem et ineffabili clementia sua, qua regnat in sanctis et electis suis, et idem dux fidelis dirigit gradientes ad se per angustam et arctam viam: non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis Dei; quos prædestinavit ab initio, vocat, justificat et magnificat, dans eis post carnez depositionem sarcinæ hic clarissimos fieri signis et virtutibus, ac induens eos stolam immortalitatis in choris cælestibus. Facit hæc inæstimabili dispensa-

tionem sua ad reparationem et renovationem cælestis Hierusalem; quæ, de vivis et electis lapidibus constructa, nunc coruscat in conspectu regis æterni. Olim vero irruperat hostis in portas ejus per superbiam et elationem, et diruerat muros et turres ejus, angelo superbo dicente: Ponam sedem meam ad aquilonem, et ero similis altissimo.

3 Hujus destructionis damna non destitit reparare pius et misericors Dominus a primo homine plasmato usque ad hæc nostra sæcula. Unde libet exclamare: Quam incomprehensibilia sunt judicia tua, Domine, et investigabiles viæ tuæ! et cum Psalmista: Judicia Domini vera, justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum, et dulciora super mel et favum. Etenim servus tuus ille egregius pontifex Sigibaldus, cujus gratia hæc adorsi sumus, custodivit ea; et in custodiendis illis assecutus retributionem multam et magnam; quam, Paulo attestante, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quam præparavit Deus diligentibus se. De hoc igitur miræ sanctitatis viro, ultra cælestium spirituum agmina decen-
ter gloria et honore coronato, siquid humili stilo memoriæ commendare præsumimus, non tam ex rivulo ingenioli nostri derivari credendum est quam ex charitate et fraterna dilectione: ut qui audierunt bona de bonis, omnium bonorum auctori gratias et laudes referant et ad exemplum ejusdem strenui confessoris de virtute in virtutem gradiendo habeant unde in melius proficiant. Cujus enim ferreum pectus non emolliat (de his præcipue dicimus qui se pastoralis cura fungi profitentur), aut non excitet ad virtutem audita vigilantia et sollicitudo tanti patroni nostri, quæ ita prudenter circa dominicum gregem usus est, ut et in mansuetudine servaret districti-
onem, et in districtione non desereret mansuetudinem? Aut quis adeo deditus et implicitus est terrenis voluptatibus, cui non sordeant sæculares deliciæ, cum audiat hunc, ingenuis ortum parentibus, opibus affluentem, pontificali honore præditum et sublimatum, inter regias epulas non servire gulæ, sed studere commerciis parsimoniæ, et nihili pendere vanam ingenuitatem carnis suæ * animi nobilitate.

EX MSS.

suscitavit
S. Sigebal-
dum, qui om-
nibus esset
exemplo vitæ
severitate

E

* supple sine

4 Itaque beatus Sigibaldus, utriusque testamenti scientia admodum eruditus, præceptorum Dei constantissimus executor extiterat; arguebat delinquentes in spiritu lenitatis; exhortabatur bene agentes exemplis, informans eos admonitionibus assiduis; humilibus humilem se exhibebat; superbis omnibus modis resistere non abnuebat; inter discordes medium se exhibens, pacis fœdera conciliabat; a tramite justitiæ nec gratia, nec timore unquam deviabatur; in meditatione sanctorum scripturarum semper intentus, in vigiliis non parcens affligere corpus, pro compassione pauperum nusquam procedens vacua manu. Omnium mandatorum Dei videbatur sibi transgressor existere, si in uno minus ostenderet se insudare. Unde duo monasteria, quorum unum Hilariacum vel Nova-cella dicitur,

et episcopali-
bus virtutibus.
Hic duo mo-
nasteria con-
didit, Hilaria-
cum et Villare.

(1) Acta SS. tom. II Junii, p. 514 et 515. — (2) Sæculum III, part. II, p. 204 et seqq. — (3) Acta SS. tom. VI Augusti,

p. 504 et seqq.

EX MSS.

a

ubi corpus sancti Naboris requiescit, quod sanctus Grodegangus in honore beati Pauli dedicavit; alterum vero, nomine Villare, in honore S. Petri, principis apostolorum, consecratum, suis impensis condidit, ubi religiosos monachos, qui illic Deo famularentur, felici providentia collocavit *a*. Sed quid plura de sanctitatis ejus exuberantia enumerare molimur? Quia annonam familiæ Domini sui fideliter administravit, et quia talenta sibi credita non in terra abscondit, sed ad usuram dedit, et lucrum fideliter ad Dominum suum reportavit, idcirco audire meruit: « Serve bone et « fidelis, quia super pauca fuisti fidelis super « multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. »

Metæ habent egregios patronos, B. Mariam, S. Stephanum, S. Glodesindum, S. Serenam et S. Clementem.

B

5 O Mediomatricum urbs inter omnes urbes nominatissima ubertate glebæ et rerum opulentia famosissima! quot quantisque patrocinantium pignoribus polles feliciter insignita! Quacumque necessitate cives coacti deliberaverint implorare divinum auxilium, in te inveniunt pia intercessorum suffragia, qui fideliter perferant ad aras summi judicis precum suarum libamina: sive corpora aliquo languore dissolvantur, sive terra indigeat restringi aura siccitatis, sive dissolvi cupiat inundantia imbrium. Nam per merita et intercessionem gloriosæ virginis Mariæ in proxima parte templi protomartyris Stephani *b*, aut optatæ sanitatis recuperatione, aut celeri mortis interventu omnis languor abscedit. Velum etiam B. Clodesindis *c* quotiescumque offertur, salubribus aquis tellus irrigata ad fecunditatem aperitur; e contra, corpore sanctæ Serenæ *d* præcedente, noxiam pluviarum inundationem sedari sæpe experti sumus. Sanctus quoque Clemens, missus a B. Petro, principe apostolorum, evangelizare verbum Dei populis Galliæ, maxime his, qui intra muros Metensis urbis commorantur, quomodo rexit plebem sibi commissam et eam perpetuo liberaverit infestatione draconis, quotquot hominum vel volucrum attingere poterat interimentis, et qualiter sua intercessione pluries ad sacrum ejus sepulcrum excubantes meruerint petita acquirere, quisquis scire voluerit libellum, qui de vita ejus scriptus est, curiose consulat *e*.

e

Huius successerunt plures alii optimi episcopi; quos inter claruit S. Sigebaldus, monachis amicissimus,

6 Post multos denique B. Clementis successores, augustæ religionis viros, quorum de bonis actibus, si per singula vellemus currere, laboriosum esset enarrare, subiit in episcopatu Metensi supranominatus et sæpe nominandus venerabilis Sigibaldus, magis decorans suis meritis apicem episcopalis dignitatis quam honoraretur ab ipsa dignitate. Inter curas namque et sollicitudines pastoralis administrationis conficiebat sibi geminas alas charitatis, quarum remigio evolveret ad palatia syderei regni. Quapropter clerus venerabatur eum ut patronum herilem, colebat eum dulcissimum patrem; nec immerito: quippe ita procurabat eos, atque occurrebat cunctis eorum necessitatibus, ut nullum impedimentum necessarium rerum redderet eos segniores in Dei servitio. Plebs nihilominus timebat eum et reverebatur, quia nulla vi aut levi occasione eum opprimebat, sed contra omnium persequentium violentiam tuebatur, tamquam filios, et defendebat. Monachorum

vita et habitus ita præcipua et grata erant *D* penes eum, ut quotiescumque aliquis ex eo ordine gratia colloquendi eum conveniebat, assurgeret ei et supplicaret tamquam domino suo, tamquam familiari Deo, tamquam angelo Domini, de terrenis non cogitanti, sed in gradu contemplativæ vitæ jam constituto.

7 Hisdem temporibus quibus talis ac tantus antistes circa Dominicum ovile tam solerter et strenue se habebat, iudicium regni Francorum de manu regis Pipini pendebat *f*; cui ita in gratiam venerat, audita fama sanctissimi patris, ut de statu regni nihil ageret absque ejus consilio, nec de utilitatibus ecclesiæ aliquid disponderet nisi cum sui auxilio. Nec mirum si hominibus charus erat et amabilis, qui Dominum præferebat in omnibus operibus suis. Hactenus perstrinximus de vigilantia boni ejus pastoris circa ovile Christi; diximus quam fervens fuerit in restauratione ecclesiarum Dei; scripsimus quomodo in dispositione regni sui rex parebat ejus consiliis; nunc autem imputandum erit inertiae, si non subnectatur quanta extitit tranquillitatis et patientiæ; siquidem dum nulla *E* eum extollebat prosperitas, sic nulla etiam deprimebat animum ejus adversitas. Nam podagræ molestiam, qua frequenter laborabat, patienti et hilari animo tolerabat; imo, fixo desiderio in cælestibus, cum B. Job secure dicebat: « Si bona suscepimus de manu Domini, mala autem quare non suscipiamus? » Et bene hunc sanctum beato Job in patientia et timore Domini assimilavimus, quia, etsi tot et tanta damna non pertulerit in direptione camelorum et ovium, aut in nece tot filiorum et filiarum, tamen idem animus erat ei, et labia sua ad vana et inania non resolvit; et, postposito languore, semper in Dei laudes perseveravit.

Pippini regis consiliarius, et Jobo.

8 Quia enim spiritus ejus totum se ad captanda cælestia erexerat, ad dolorem carnis se inclinare gemendo, vel conquirendo penitus nesciebat. Non ergo dubitem eum B. Job aut Tobiae in patientia et humilitate comparabilem facere, in pietate Davidi, in prudentia et æquitate Salomoni, in parsimonia Baptistæ Joanni; quia, etsi corpus in his omnibus pariter non exercuit, tamen ad hæc *F* omnia perpetranda fortem et virilem animum habuit; in constantia et fortitudine Vincentio martyri, quia, sicut legitur de B. Remigio, licet gladius persecutoris eum non tetigerit, tamen martyrii dignitatem non perdidit *g*. Ista sufficiant nobis, fratres: quæ de vita boni pastoris nostri audivimus, breviter et compendiose tractavimus, ut circa ea liberius liceat immorari, quæ per eum nostris temporibus, in conspectu omnium nostrum, qui adfuimus, pius Dominus dignatus est operari: facilius nempe facit fidem dictis relatio earum rerum, quas intuemur oculis, quam earum rerum, quas ictus aer ad concavitatem aurium transmittit. Hæc tamen, quæ de eo utcumque pro qualitate sensus nostri notata sunt, possum vos admonere, patres ac domini, qui gaudetis præesse, ut etiam studeatis prodesse. Discite ab eo speculatores esse in populo, discite ex adverso murum ascendere, discite contra torrentem brachia dirigere: mementote quia quanto plura vobis credita

olisque sanctis comparabilis.

9

A credita sunt, tanto de pluribus estis rationem reddituri; et, quod scriptum est, « potentes potenter tormenta patientur. » State ergo viriliter contra rabiem luporum sævientium in gregem Domini, sitientium sanguinem ovium Christi. Ut non timeatis pati, si non mortem, vel jurgia, vel opprobria pro eis, habetote illum summum et verum pastorem præ oculis cordis qui animam suam pro ovibus posuit.

*Adhortatio ad
episcopos ut
sanctum vi-
rum imiten-
tur.*

9 Ex bonis exempla sumenda sunt: sapientioribus minus docti loquimur: sed quia hæc verba non exultatione vel arroganti procedunt, sed ex charitate, ideo fiducialiter dicamus: « Servus, qui scit voluntatem Domini sui et « non facit, vapulabit plagis multis: » et sicut fides sine operibus mortua est, ita scientia sine executione honorum operum inutilis est. Legistis Paulum, legistis Gregorium et Augustinum, habetis Vitam priorum Patrum: adimplete vos ipsi, quod in aliis admiramini; expergiscimini ex gravi somno, ne sponsus repente veniens inveniat vos dormientes. Circuite caulas Christi per diocesim vestram: si quæ oves perierunt vel aberraverunt, requirite, reducite, reportate ad ovile in humeris vestris; si quid confractum inveneritis aut infirmum, alligate et confirmate: si quid forte et pingue fuerit, custodite, servate, fovete. Quod si attentiores estis ad commodum vestrum, quam ad lucrum animarum, terreat vos, et erubescere faciat sententia veritatis improperantis: « Veh vobis pastoribus, qui « pascitis vosmetipsos, et non gregem meum, « qui lacte ovium mearum pasci et lana vestiri « ambitiose petitis, nec de salute earum cu- « rare satagitis; » atque alia multa ad hunc modum. Præterea inter artifices hujus sæculi nemo est qui præsumat sibi laudem adscribere de arte quam non didicit. Pictor namque non audent mittere manum in sutoris ministerium: sutor vero non tractat fabrilis opus: altus calo non gaudet tibi imponere sambucam; peronatus *h* arator, ignarus astrorum, numquam appetit tenere navis remigium. Vos autem, qui navem ecclesiæ regendam suscepistis inter tanta pericula maris, an nostis vim ventorum, et sydera, quæ sint vel non sint apta ad navigandum? Cynosuram, Bootem, et Hyadas * *i*? Armamentis navis scitis et potestis totis viribus inniti? Hæc cavete; nec procellosi fluctus vos absorbeant, unde emergere amplius non valeatis. Iste quidem sanctus, in cujus solemnitate ad laudem Dei hodie noster intonat chorus, doctus clavum tenere, et cautus contra vim ventorum sibi optime cavere, ratem quassam fluctibus infatigabiliter rexit et ad portum usque, Deo protegente, feliciter perduxit. Denique, fratres, qui sub regula vivere proposuistis, si vultis esse cives et domestici Dei, non hospites et advenæ, subditi et obedientes estote prælatis et pastoribus vestris in omni humilitate; quia hic idem noster patronus, de quo loquimur, prius didicit in subjectione quod postea exercuit in prælatione. Quia scriptum est: « Qui nescit præesse domui suæ, quomodo præerit domui alienæ? »

*Podagra labo-
rans, S. Sigi-
baldus pie mo-*

10 Sed ad ea unde digressi sumus citius redeamus. Vos de illorum successu gaudete, illos vero de vestro processu lætari præstet

ille, qui, cum Dominus esset omnium, dignatus est fieri servus, Dominus noster Jesus Christus. Ingravescente podagræ ægritudine, qua (ut diximus) vexabatur vir Dei sanctus, et, jam expleto felici cursu in stadio, cum esset comprehensurus bravium æternæ retributionis, convocatis fratribus, tam clericis, quam monachis, habuit cum eis sermonem brevem [et] luculentum de statu monasticæ religionis et regularis disciplinæ, docens numquam esse declinandum a semitis antiquorum Patrum propter novas traditiones. Flentibus autem cunctis qui aderant et lugentibus, felix et beata ejus anima, angelorum cœtibus undique stipata,

Transiit optatæ patriæ cælestis ad aulam vii die calendarum novembrium. Quanta ergo in cælis gaudia sanctis animabus fuerint, exultantibus de tali consorte, nulla hominis lingua valet explicare. Denique devotissime, celebratis exequiis cum cereis et lampadibus, et peractis Missarum sacramentis cum multis oblationibus, sanctissimum corpus humatum est honorifice in templo quod ipse condidit Hilariaco, ut supra memoravimus; ad laudem **E** et honorem Dei, cui sit gloria per infinita sæcula sæculorum *k*.

11 Tandem evolutis multorum dierum circulis, contigit ut thesaurus ille pretiosus de loco, ubi depositus fuerat, occulte, sed non sine Dei voluntate, transferretur a fidelibus viris in basilicam S. Symphoriani martyris, in pago Mosellæ, ante portam urbis Metensis *l*. Porro cum veritas lateat, qualiter hoc factum sit prætereundum melius putamus quam aliquid frivolum operi nostro intexere; nam ad ea, quæ vidimus oculis nostris et scimus, videlicet quomodo reperta sunt sacrosancta pignora ibidem ubi nunc sunt, et quæ signa ibidem Dominus ostenderit gratia famuli sui, malumus stylum convertere. O immensa clementia nostri Conditoris! O admiranda bonitas pii Redemptoris nostri! Multiplicibus [modis] per visionem * maxime audaci [et] fidei homini, custodi domus Dei, apparuit vir quidam cygneo capite, serenissimo vultu, niveis indutus vestibus, dicens:

« Lucifer ut tetras agitarit ab orbetenebras, Primaque purpurei surrexerit hora diei, Aures abbatis, monachis tamen ante vocatis, Atque metu dempto, sic compellare me-mento. »

Nuncium tibi profero, pater et domine, non ab homine, sed ab eo cui omnia vivunt et moriuntur, ut aperias sarcophagum, quod, penes vos multo tempore clausum, putatur continere ossa Sigibaldi episcopi: ac ubi inveneris vacuum, sciscitare a Deo per orationes et jejunia qualiter inde fuerint sublata, et quonam in loco servantur recondita. Quod si neglexeris, et monitis meis non præbueris assensum, procul dubio divina ultione de statu dignitatis tuæ corrues, in subsannationem et derisum et opprobrium omnibus. » Hujusmodi ergo vaticinium res subsecuta est post breve intervallum: nam cum idem abbas tali admonitioni, bis sibi cælitus missæ, nollet obaudire, culpis suis exigentibus, paulo post convocatus est ad synodale judicium; ubi veritus causam suam credere iudicibus, relictis comitibus suis, equis, quos adduxerat, latenter solus fugiens

*EX MSS.
ritur et sepe-
litur Hilari-
ci.*

*Clam defertur
ejus corpus in
S. Symphoria-
ni; ubi post
multas visio-
nes et cæle-
stia monita,*

** et redundat
aut suo loco
motum est.*

EX MSS.
m

fugiens ab urbe, rediit ad cœnobium, unde venerat *m*. Ibi vero deinceps vixit tamquam hospes cum fratribus et velut peregrinus cum filiis matris ecclesiæ. Præterea in supradicta basilica sancti Symphoriani longe ante inventionem reliquiarum plerique ex religiosis monachis viderunt in visione tamquam arborem maximam stantem in medio templi, cujus rami circumquaque hac et illac protendebantur, et sub umbra multi ab æstu et pluvia protegabantur. Aliis vero sæpe visum est, quod conventus clericorum fieret, comitante magna populi caterva, et bini procederent per congrua loca cum cereis et crucibus, et tota atria replerentur hymnis psallentium et laudibus. Quod totum præfigurabat hujus sanctissimæ arboris, videlicet venerabilis confessoris, revelationem, sub cujus protectionis umbraculo multi protecti tuerentur a noxio calore suæ ægritudinis, et pariter omnes in mirabilibus, quæ per eum Deus operaretur, referrent gratias et odas Omnipotenti.

diruta templi
interiori par-
te multisque
solemnitati-
bus adhibitis,

12 Cum igitur, ut prælibavimus, instarent cæmentarii ad diruendam maceriam, ecce apparuit lapis porphyriticus, cujus pars affixa erat altari, ac pars sustentabat basim marmoreæ columnæ; quo sublato, statim emicuit sacratissimus cinis in modica urna reconditus; et tanta odoris fragrantia totus ille locus repletus est, ut odoriferas herbas omnes, aut omnia aromatum genera superaret. Stupebant vero qui aderant, nec propius accedere vel experiri quid esset audebant. Tandem convocati fratres consulunt abbatem suum *n*, utrum inde amovenda essent ossa in tali loco, et tamen honorifice recondita. Tunc excitati recordatione visionum, quas sæpius referri audiverant ab antecessoribus suis, coeperunt ad invicem conferre, quod hoc esset arbor illa, cujus rami videbantur sese extendere ad protegendum subtus commorantes, et in hac complenda essent laudes et hymni, quæ præcedentes clerici visi fuerant per somnum decantare. Hoc confirmato pectoris consilio, unus de fratribus confidens de misericordia Dei, assumpto sacerdotali amictu, cum accensis luminaribus et fumo aromatum accessit ad loculum cum timore et reverentia, et coepit diligenter inquirere si qua monumenta posset investigare, quibus innotesceret quis esset, cujus corpusculum ibi cubabat, vel cujus dignitatis extitisset: sed cum ea frustra singula scrutaretur, tamen nihil hæsitans, sed in fide et bona spe perseverans prorupit in lacrymas et gemitum, et hanc orationem devotissimam fudit ad Dominum: « Deus qui instantiam deprecationis assiduæ commendare dignatus es, dicens: « Petite et accipietis, « quærite et invenietis, pulsate et aperiatur « vobis, » aperi, quæso, secretum tuum, non de se, sed de tua larga bonitate confidentibus, ut nomen, sine quo omnium rerum notitia perit, mereantur scire; et si alicujus ponderis vel momenti sit apud te, ut in eo glorificetur et magnificetur et exaltetur nomen tuum sanctum quod est benedictum in sæcula. » Ad hæc, licet offensus culpis hominum, tamen nobis de morte animæ periclitantibus misericorditer et paterno affectu sæpe propinat vitale anti-

C diligenter inquirere si qua monumenta posset investigare, quibus innotesceret quis esset, cujus corpusculum ibi cubabat, vel cujus dignitatis extitisset: sed cum ea frustra singula scrutaretur, tamen nihil hæsitans, sed in fide et bona spe perseverans prorupit in lacrymas et gemitum, et hanc orationem devotissimam fudit ad Dominum: « Deus qui instantiam deprecationis assiduæ commendare dignatus es, dicens: « Petite et accipietis, « quærite et invenietis, pulsate et aperiatur « vobis, » aperi, quæso, secretum tuum, non de se, sed de tua larga bonitate confidentibus, ut nomen, sine quo omnium rerum notitia perit, mereantur scire; et si alicujus ponderis vel momenti sit apud te, ut in eo glorificetur et magnificetur et exaltetur nomen tuum sanctum quod est benedictum in sæcula. » Ad hæc, licet offensus culpis hominum, tamen nobis de morte animæ periclitantibus misericorditer et paterno affectu sæpe propinat vitale anti-

dotum: nam, cum propheta, vel apostolus, vel aliquod divinæ legis præconium frustra manet in auribus nostris quasi vetus quid et inusitatum, persæpe revelat nobis novi alicujus sancti monimenta, et ostendit per eum signa et mirabilia sua, ut per ea, quæ in præsentiarum videmus, saltem compuncti trahamur ab errore viæ nostræ ad timorem et amorem cælestis medici: non enim indigent sancti honorari in terris, nec operæ pretium est nos in eorum veneratione attentos invigilare, ut humili nostra devotione mereamur assequi affectum divinæ gratiæ; sed et hoc indubitanter credendum nobis est quod, sicut per merita sanctorum videmus corpora a quolibet morbo sanari, sic etiam, si non desit fidelis supplicatio, possunt animæ a suis plagis putrescentibus curari. Hac eadem enim gratia salutis nostræ irriguus fons cælestis munificentiae, distillans * nobis rorem suæ misericordiæ in revelatione reliquiarum pretiosi confessoris Sigibaldi, quem voluit fieri nostrum intercessorem inter pressuras et tribulationes, quas patiebamur, videlicet aeris corruptionis, et mortalitatis, et membrorum adustionis. Sed *E* ut singula in suis locis exponantur, prius qualiter repertum sit illic charissimum depositum, ubi non putabatur esse, litteris adnotare studeamus.

* distillat

13 Anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo septimo, regnante rege romanorum tertio H., episcopo A. præside in urbe Metensi *o*, cum fratres sancti Symphoriani, et quibus supra mentionem fecimus, succincte se agerent circa ea renovanda, quæ in ecclesia sua aut ruinam minari aut minus congrua esse videbantur, murum qui conjunctus erat altari sancti Joannis in medio templi, ubi etiam crux Jesu Christi imposita super columnam marmoream eminebat, salubri consilio et consensu abbatissæ deliberaverunt obruere, ut de lapidibus et columnis arte politis construeretur ibidem analogium melius et decentius quam antea fuerat, sicut adhuc hodie patet oculis omnium. Per idem fere tempus in monasterio sancti Naboris Hilarico. *Cætera desunt in antiquissimo ms. cœnobii S. Symphoriani Ordinis S. Benedicti.*

anno 1107 for-
tuito reperi-
tur.

o

F

ANNOTATA.

a *Utriusque monasterii foundationem paucis explicuimus in Commentario prævio, numm. 9 et 10.*

b *S. Stephanus Metensis patronus est; cui dicatum templum majus seu cathedrale.*

c *In ambitu Metensis urbis consurgit S. Glodesindis abbatia, inchoata circa annum 604, auxiliis Wintrionis, parentis S. Glodesindis; quæ prima abbatissa obiit viii kal. augusti circa annum 610.*

d *Intelligitur S. Serena, martyr Spoletina, cujus corpus anno 970 in puellare S. Mariæ Metense monasterium delatum est. Vide ejus Acta in opere nostro ad diem 30 januarii. Quod S. Serena ad obtinendum aeris serenitatem invocatur, nil mirum: sæpe patroni propter vocabulorum similitudinem facti sunt. Sic S. Mumolinus patronus est mussitantium, theotisce mommelenden (1); S. Clarus et S. Clara aeris claritatis (2) etc.*

(1) Acta SS., tom. VII Octobris, p. 979. — (2) Ibid., aucta-

rium, tom. V Octobris, p. 25.

A e De eo dicemus ad 25 novembris; neque aliquid additum hactenus volumus his quæ scriptimus tomo VII Octobris, pag. 817 et 818. Monasterium S. Clementis, quod hoc loco indicatur, olim milliario a civitate distabat; in quam anno 1552 translatum est.

f Vide Commentarium prævium, num. 12.

g Hæc reapse, pauculis verbis mutatis, leguntur in Hincmari S. Remigii Vita (1). Sed primum inserta videntur antiphonæ ad secundas Vesperas officii S. Martini Turonensis; qui quum ex primis fuerit confessoribus, qui publico cultu in Occidente honorati fuerint, excusandus fere visus est, quod, si non martyr corpore, mente saltem fuerit.

h Perones calcei erant pellicei, usque ad mediam tibiam assurgentes. His utebantur agricolæ et pastores. Hinc peronatus arator. Figuram dabit Antonius Rich in Dictionario antiquitatum, V^{is} Pero et Peronatus.

(1) Acta SS. tom. I Octobris, p. 160, num. 112.

i Cynosura est minor ursa; Bootes seu bubulcus, signum juxta majorem ursam; Hyades, stellæ in capite Tauri. Terna illa signa omnium maxime observabant navigatores.

k Divisionem codicis S. Symphoriani integram servavimus; unde liquet Vitam seu sermonem hunc, distinctum in novem lectiones, hactenus in choro recitatum fuisse.

l Vide Commentarium prævium, numm. 14 et 15.

m Alibi nusquam exstat hujus rei memoria; neque scitur quis indicetur.

n Sitne Garcirius intelligendus an Herbertus definiri non potest; quoniam, qui prior anno 1104 præerat, nescitur quo anno e vivis recesserit.

o Henricus III, qui et IV, intelligitur, et Adalbero ab anno circiter 1090 schismaticus episcopus.

B DE S. MELIAVO SEU ELIAVO, MARTYRE, E

IN BRITANNIA ARMORICA,

SYLLOGE CRITICA.

V. D. B.

§ unicus. Acta S. Meliavi desumenda ex Actis S. Melarii, ejus filii. Ejus familiæ adventus in Cornubiam Armoricanam. Comites Cornubiæ distinguendi a Domnoniensibus. Causa cædis S. Meliavi. Cultus.

SÆCULO VIII
ADULTO.
Ex Actis S.
Melarii, qui
initio octobris
colitur,

Q uoniam Ferrarius in Catalogo generali sanctorum et Martyrologium Anglicanum fecerunt sancti Melarii seu Melori annum memoriam ad diem 3 januarii, licet in Actis Capgravianis (1) dicatur occisus die 1 octobris, quo in Breviario Sarum (2) ejus festivitas consignata est, et in Officio Corisopitensi (3) die 2 octobris, qua natalis ejus inscriptus est in antiquis Leonensi (4) et Corisopitensi (5) Breviariis, atque ejus Vita ab Alberto Legrand inter Vitas sanctorum Britannæ Armoricæ edita fuerit ad diem 3 octobris, qua nunc etiam post mutationes aliquot (6), propter festum SS. Angelorum custodum introductas, Corisopiti agitur (7); dedit tamen Bollandus ad diem 3 januarii ejus gesta ex Capgravio et Rubævallis mss. codice; quæ nil aliud sunt nisi lectiones Corisopitenses antiquæ, fabulis aliquot auctæ atque eo maxime deturpatæ ab Anglis, quod ex Cornubia Armoricana beatus martyr transfertur ad Cornubiam insulanam seu Anglicam; ita ut cesset omnino esse Armoricanus. Sed meliora Acta reperit Augustus du Paz, professione Prædicator dominicanus, eaque edidit anno 1620 in Historia genealogica regum, ducum et principum Britannæ Armoricanæ; unde eadem novis curis et inutilibus verbis alicubi resectis edidit Moricius inter Monumenta historiæ Britannicæ (8). Atque illic fere omnia continentur quæ de S. Meliavo, S. Melarii patre, comperta sunt.

2 Accipe itaque quæ de eo in Actis Pazianis traduntur: Quidam nobilis apud transmarinos extitit, cui cognomen erat Lex vel Regula; vir quidem genere regius, terra, familiis, opibus admodum opulentus. Qui quoniam juxta divinum præceptum leges utrique sexui convenienter aptabat, Lex vel Regula nominabatur. Is, post desolationem Frixonum et Corsoldi ducis, nostram audiens desertam Cornugalliam, ... classe mare cum maximo comitatu transmeavit, regnum accepit, habitavit, excoluit. Post cujus decessum Daniel, filius ejus, regnum tenuit. Cui successit filius Budic: huic vero Budic duo extitere filii, Meliavus videlicet et Rivodius. Sed Meliavus fuit animo mansuetissimus, fide catholicus, spe in Domino certus, omnique probitate morum præcipuus. Qui dum post patrem septem annorum curricula in regno peregisset, ... a fratre suo Rivodio in quodam colloquio invidiæ causa perimitur. Ac sic malitia remanentium promeruit, ut ille, qui prodesse patriæ poterat, festine subtraheretur; ipse autem, si quodlibet commisit, per agonem martyrii purgaretur: miracula autem ac virtutum insignia, quæ per eum Dominus operatur, patetaciunt cujus meriti vir iste exstiterit, etsi huic operi inserenda minime putavi.

innotuerunt
præcipue S.
Meliavi

3 In antiquo autem Breviario Corisopitensi, cujus ad manum habeo exemplar, circa annum 1500 typis expressum, in Officio de S. Melario

laudes et in-
justa cædes
seu marty-
rium.

(1) Acta SS. tom. I Januarii, p. 157. — (2) Cfr Challoner, British martyrology, p. 157; Harris Nicolas, Chronology of History, p. 115. — (3) Cfr Officia Corisopitensia nova, p. 2. — (4) Ap. Lobineau et Tresvaux, Vies des saints de Bretagne,

tom. I, p. XXXI. — (5) Ibid. p. XXXIV. — (6) Cfr Kalendaria liturgica Corisopitensia annorum 1834 et 1840. — (7) Officia propria Corisopitensia nova, p. 85. — (8) Mémoires pour l'histoire de Bretagne, tom. I, col. 225 et seqq.

AUCTORE
V. D. B.

seu Meloro hæc de ejus patre legi : In exordio christianæ religionis quidam christianissimus rex apud Britannos extitit, nomine Budic; cui exstiterunt duo filii : Meliavus videlicet ac Rivodius. Sed Meliavus fuit animo mansuetus, fide catholicus, omnique probitate morum præcipuus. Qui post patrem septem annorum curricula peregit. Et infra eorundem septem annorum spacia, nec pluviae gutta in ipso regno defluxit; nec terram nix infecit, nec gelu decoxit; nec tellus inde proferre copiosissime fructus desiit. Sed ros diutinus quadam temperie terram temperabat; ut æstas * caloribus non æstuaretur, verum plus solito quam in circumadjacentibus regionibus fecundaretur. Heu talis ac tantus vir a fratre suo Rivodio in quodam colloquio invidiæ causa perimitur. Rivodius, bonis omnibus execrandus, regnum invasit ac tenuit. Quæ in S. Melarii Capgravianis Actis ita referuntur : Fuit enim Meliorus seu Melarius de nobili Britannorum genere; cujus pater Melianus ducatum Cornubiæ tenuit : cujus tempore per septennium pluvia super terram non cecidit. Instigante tandem maligno spiritu, septimo anno ducatus sui, dum consilium primatum ad utilitatem patriæ providendam fuisset congregatum, in ipso concilio Rinoldus veniens, Melianum fratrem suum occidit et pro illo regnare cepit. Atque hæc aliquantisper declaranda sunt.

Quinam transmarini, quibus in Cornubiam Armoricanam venit ejus familia; quis Joannes Reeth.

B

C

4 Patet imprimis ex Actis Pazianis transmarinos Walliæ aut Cornubiæ insulanæ incolæ esse : omnia enim, quæ deinceps narrantur, in Britannia Armoricana acta sunt : v. g. quæ de ministro S. Corentini seu Corisopitensi episcopo, qui S. Melarii curam gessit, et quæ de castello Comori, regis Francorum, quo idem sanctus perductus est, perhibentur. Ut itaque, teste venerabili Beda (1), Angli per transmarinos intelligebant Scotos occidentales præsentis Scotiæ, et Britanni Walliæ et Cornubiæ Anglicanæ (ut ex S. Gilda (2) patet) Armoricanos, sic ipsi Britanni Armoricani, ut ex Vita S. Judoci (3) et ex Genealogia præmissa Vitæ S. Winoci (4) manifestum est, transmarinos dicebant Britannos insulanos. Nobilis, qui inter hos extitisse traditur et cum gente sua in Armoricam venisse, in iisdem illis Actis Pazianis Joannes appellatur (5). Cognomen ei fuisse lex vel regula ibidem asseritur; immo potius britannica lingua Reet seu Reith : quo quidem vocabulo Angli, Saxones aliique Germani jus, legem, regulam significant, sed Britanni regem (6); ita ut Joannes (Johan, Jawn, Jona) rex designetur. Volunt nonnulli eundem eum esse qui nomine Jonas in Actis S. Samsonis (7) et nomine Rigualdus in Actis S. Leonori (8) a Conmorro tyranno occisus fuisse dicitur et cujus filius Judualus, devicto oppressore, regnavit deinde in tota Dom-

nonia (9). Verum hoc ut stare possit necesse est ut Daniel qui in Actis S. Melarii filius dicitur Jonæ, idem sit ac Judualus, in Actis S. Samsonis aliisque monumentis celebratus; dein ut Budic, Danielis filius, idem fuerit ac Juthaelus, filius Juduali (10); verbo omnia pervertere necesse est.

5 Nititur autem violenta hæc interpretatio persuasionem quod Domnonia, quam universam regis titulo tenuit Judualus, et Cornugalliæ seu Cornubiam, quam occupavit Daniel, eadem regio fuit iisdemque limitibus circumscripta; et sane Mabillonius (11) Domnoniam interpretatus est Cornubiam Armoricanam. Alii adjiciunt Leoniam, ita ut ei includant Leoniam et Cornubiam (12). Alii multo magis eam extendunt, quibus quippe videtur universa peninsula Britannica esse, cujus pars fuit Cornubia, diœcesi Corisopitensi conclusa; ita ut Domnonia ceperit diœceses Venetensem, Corisopitensem, Leonensem, Trecorensem, S. Brioci et partim S. Maclovii (13); verum sæculo VI, VII et VIII Britanniam Armoricanam fere universam unam fuisse ditionem, quæ diceretur Domnonia et quæ uni principi pareret, unde id erui possit non video, neque vidit scriptor Armoricanus de Frémenville (14). In oppositum plane sententiam abiit Miorcec de Kerdanet (15), statuens Domnoniam parvum fuisse regnum, constans ex pagis Arcoët et Trecoët, id est Silvania et Transilvania, cujus caput esset Gaël, in cujus vicinia S. Mevenni monasterium promovit et dotavit S. Judicaël, Domnoniæ rex (16); neque ego putem negare posse intra Domnoniam conclusam fuisse hanc pristinæ S. Maclovii diœcesis partem; sed simul persuasum mihi est ei adscribendas esse diœceses S. Brioci, Trecorensem et Leonensem, quum constare videatur Domnoniam usque ad litus occidentale porrectam fuisse; atque alibi (17) ipse Kerdanet Domnoniam compositam fuisse affirmat, ex diœcesibus Corisopitensi, Leonensi et Trecorensi : ubi Briocensem Corisopitensi substitue, et partem adde Macloviensis. Et quidem ex Chartulario de Landevenech hæc excerpta sunt (18): Hæc literæ conservant quod, cum transiret sanctus Wingaloëus per Domnonicas partes et venisset trans flumen Coulut *, tendens ad occidentalem partem etc.; atqui Landevenech, ubi abbas erat S. Guingaloëus situm erat ad occasum æstivum Cornubiæ; ita ut non nisi per solum angulum occidentalem Leonie inde ad occidentem iri posset. Ex Vita autem S. Judicaëlis hæc alia deprompta sunt (19): Judaelus jure paterno tenuit principatum sortis Domnoniæ. Cujus tempore erat quidam homo, Ausochus nomine, in capite littoris maris, a parte occidentali... Contigit autem quadam die, et cum ibi princeps regalis Judaelus exerceret venationem... Beatus igitur confessor Dei Judicaelus in occidentali regione regali ex

Domnonia non videtur cepisse Cornubiam, sed utraque provincia diversos habuisse principes.

E

* Coulent ?

F

(1) Cfr Ven. Beda, Hist. eccl. Anglorum, lib. I, cap. 12. — (2) Liber querulus, part. I, cap. 23, ap. Migne, tom. LXIX, col. 346. — (3) Surius ad 13 decb., p. 253 edit. anni 1618. — (4) Sæculum Benedictinum III, pag. 302; D. Morice, Preuves, tom. I, col. 211. — (5) Cfr D. Morice, Preuves, col. 224, not. 1. — (6) Cfr Gallet, ap. Legrand et Miorcec, pag. 608, not. 6; et de Courson Histoire des peuples bretons, tom. I, pag. 242. — (7) Mabillonius, sæculum Benedictinum I, pag. 179 et 180. — (8) Ap. Le Cointe, Annal. ecclesiast. Francorum, ad annum 529, num. 4. — (9) Sæculum Benedictinum I, p. 180. — (10) Genealogia

S. Winoci, locc. supra citt. — (11) Sæculum Benedict. I, pag. 180 ad marginem. — (12) Frémenville, Antiquités des Côtes du Nord, pag. 155. — (13) Cfr de Courson, Histoire des peuples bretons, tom. I, pag. 200. — (14) Cfr Antiquités du Finistère, tom. II, pag. 279 et 280. — (15) Ap. Legrand, Vies des saints de Bretagne, p. 819. — (16) Chronicum Briocense et Vita S. Judicaëlis, ap. D. Morice, Preuves, tom. I, col. 17 et 205; cfr Hauréau, Gallia Christiana, tom. XIV, col. 1018 et seqq. — (17) Ap. Legrand, pag. 608. — (18) Ibid. col. 179. — (19) Ibid. col. 204.

A prosapia ortus. Videtur itaque mihi occidentalis Britanniae Armorica pars in duas divisa fuisse plagas; quarum altera seu septentrionalis Domnonia diceretur, altera seu meridionalis Cornubia; utraque habens suos principes. Atque hinc etiam intelligitur quæ esset avita S. Meliavi ditio.

Proprios principes habet Cornubia; pars veteris catalogi

6 Jam pridem edidit Hyacinthus Moricius (1) catalogum comitum seu regum Cornubiae ex chartulariis Corisopitensi, Landevenechensi et Kemperlegiensi S. Crucis; et ex duobus posterioribus libris tantundem fecit de Fréminville (2): in tribus autem illis monumentis non aliæ observantur varietates, quam quæ librariorum negligentiae adscribantur. Accipe Corisopitense apographum:

- 1° Ri-Welen Mur Mar-Chou.
- 2° Ri-Welen Mar-Chou.
- 3° Congar.
- 4° Gradlen Mur.
- 5° Daniel Drum-Rud. Alamanniæ rex fuit.
- 6° Budic et Maxenti, duo fratres...
- 7° Johan Reeth.
- 8° Daniel Unna.
- 9° Gradlen Flam.
- 10° Congar Ceroenuc.
- 11° Budic Mur.
- 12° Fragal Fradleoc.
- 13° Gradlon Pluenevor.
- 14° Auffret Alesrudon.
- 15° Diles Herguer Chebre.
- 16° Budic.
- 17° Binidic.
- 18° Alain Canhiarh.
- 19° Houel.

Ubi inter Danielelem Unna seu Unva et Budicum Mur leguntur Gradlen seu Gradlon Flam et Congar Ceroenuc seu Keroennoc, qui a S. Meliavi genealogia, supra recitata, absunt, aut quod oblivione omissi fuerunt, aut quod ad lineam cognationis lateralem pertinent; contra vero absunt a tribus catalogis Budici Mur filii, S. Meliavus et Rivodius, eorumque loco legitur Fragal Fradleoc seu Frangual Fradleuc: quæ tamen res nullius ponderis est, quum ex veteribus chartis collecti videantur illi catalogi.

S. Meliavi dominus, amotis Frisonibus et Gothis, venit in Armoricam.

7 Quomodo autem hæc domus Cornubiae Gallicanæ regimen adepta sit, tam paucis explicuit S. Melarii biographus ut vix aut ne vix quidem intelligi possit. Ex Chronico itaque S. Brioci (3), quod hoc loco satis bonis monumentis niti videtur, paulo latius hæc res exponitur. Porro non in hoc solo monumento, verum etiam in aliis (4) memoria superest Frisios non multo post Saxones in Britanniam insularem venisse. Quorum pars circa annum 509 in Britanniam Armoricanam transiit, aut (si aliis (5) fides sit) ex Germania eo accessit, consilio Clodovei I, cogitantis eorum ope hanc regionem occupare. Sed quidquid est, Frisii aliquandiu in Armorica dominati sunt Britonibus, qui post Francorum adventum remanserant, aliis amore libertatis ad patriam insularem regressis. Præerat illis Cor-soldus; qui quum gravissimam injuriam a Coar-

chione, negotiatore Frisio, in Anglia commorante, accepisset, milites suos in Angliam traduxit, contumeliam ulturus. Quum itaque Armorica defensoribus esset vacua, intraverunt in eam Gothi; quo nomine Sueciæ meridionalis incolæ seu piratæ intelligendi sunt; sed restiterunt Armoricani et popularibus Walliæ et Cornubiæ insularis annuerunt, ut sibi auxilio venirent. Postulata audiverunt illi et Rivalus seu Ri-Welen, quem Dericus (6) aliique eundem fuisse censent ac Hoelem seu Reeth Hoelem, cum tertia parte suorum sodalium transfretavit in Armoricam eaque potitus est, circa annum 523.

8 Causa necis sancti Meliavi videtur fuisse plane politica. Licet enim inter Britones filii æquo jure (nisi quod natu minimus familiæ sedem haberet) paternam hæreditatem inter sedividerent (7), filii tamen regis nequaquam inter se partiri poterant paternam ditionem seu regiam dignitatem; sed necesse erat ut unus supremus esset rex (8), dominus totius regni, et ut alii omnes domini inter se pares forent (9). Sed licet hæc lex jam esset et quasi consuetudo, quum, digredientibus Romanis, pristinam libertatem recuperarunt Britanni (10), brevi tamen introducti fuerunt reges complures, quibus unus supremi titulo potius præesset quam re: quod non parum valuit ad Saxonum et Anglorum dominatum stabiliendum. In Gallia præterea continua regni inter regios filios divisi exemplum viderant Britanni; ut plane mirum non sit Budicum inter filios S. Meliavum et Rivodium Cornubiam partitum esse. Ut ex particula Ri, a qua Rivodii nomen incipit, colligiposse videtur, ipse proprie erat rex; Ri enim, Reet, seu Reit regem significat. Sivit tamen fratrem septem annos portionem suam administrare; sed tandem, quum (ut ex his, quæ postea in S. Melarium patravimus, manifestum est) sua parte contentus non esset, in quodam colloquio invidiæ causa S. Meliavum peremit. Quæ res ex legibus Wallicis, consuetudine et communitate originis inter Britannos Armoricanos valentibus, illustrari nonnihil posse videtur.

AUCTORE
V. D. B.

Quare S. Meliavus a fratre Rivodio

E

9 In his scilicet legibus legitur (11): Tres sunt res quæ fieri non debent sine concursu patriæ, fœderationes ditionum et clani seu senatus supremi: mutare ordinationes brenini seu regis, eum throno spoliare, et novas inducere methodos et scientias in cœtum bardorum... Throno autem spoliari non potest breninus nisi per sententiam patriæ et ditionum fœderatarum. Sententia conventus hujus generalis inniti debet sententiæ trecentorum virorum, ex quibus curia singularum ditionum constat, præside rege supremo; et necesse est ut pleræque ditiones in prolatam sententiam consentiant. Videtur itaque colloquium, in quo S. Meliavus a fratre occisus est, comitia illius generis generalia fuisse; quæ quum forte consiliis Rivodii non respondissent, is horrendum facinus patrare non dubitavit. Quoniam autem S. Meliavus pius erat et injuste occisus est, in-

interemptus fuisse videatur. Quo titulo martyr dicatur. Ejus cultus.

(1) Preuves de l'Histoire de Bretagne, t. I, col. 174 et 175. — (2) Antiquités du Finistère, t. II, p. 282 et seqq. — (3) Ap. D. Morice, Preuves, t. I, col. 14. — (4) Cfr Turner, History of the Anglo-Saxons, lib. III, cap. 4, ad. an. 539, t. I, p. 188 et 189, Paris, 1840. — (5) Deric, Histoire ecclésiastique de Bretagne, t. I, p. 350. — (6) Ibid., p. 345. — (7) Leges Wallicæ, lib. II, cap. 12, p. 159, edit. Wottoni. —

(8) Leges Wallicæ, cod. Demet., t. II, lib. V, cap. 2, § 1, p. 49, edit. Oweni, ap. Courson, Histoire des peuples bretons, t. II, p. 405. — (9) Leges Wallicæ, lib. IV, triad. forenses, num. 140, p. 341, edit. Wottoni. — (10) Cfr Walter, Das alte Wales, p. 75 et seqq.; de Courson, Hist. des peuples Bretons, t. II, p. 78 et 79. — (11) Leges Wall., t. II, l. III, cap. 2, § 63, p. 500, edit. Oweni, ap. Courson, t. II, p. 78.

AUCTORE
V. D. B.

ter sanctos martyres, accedente miraculorum gloria, a popularibus relatus fuit; qui enim olim cum pietate injustam sustinuissent mortem, ii facile donabantur hoc titulo, quum nunc necesse sit ut pro pietate aut alia quacumque virtute christiana vitam fortiter posuerint. Propter quam disciplinæ diversitatem alii, quibus accenseatur S. Meliavus, martyres nunc dicuntur sensu lato, alii, ut apostoli Petrus et Paulus, sensu stricto. Sed ad singulos fere dies hæc res explicanda est. Beatus itaque Meliavus martyr vocatur in Actis S. Melarii et die 26 octobris ut martyr honoratur in Plou-Miliau, cui nomen suum cum patrocinio templi paræcialis communicavit; quæ paræcia olim in diœcesi Trecorensi, nunc in Briocensi jacet. Similiter patronus est Guic-Miliau et Plonevez-Porzai in diœcesi Corisopitensi et Plou-Miliau in Vene-tensi (1). Ejus memoriam celebravit Castellanus in Martyrologio universali ad diem 5 novembris his verbis: In diœcesi Trecorensi, S. Meliavi (vulgo Millau), honorati tamquam martyris.

Ex mera con-
jectura dicitur
sepultus fuisse
prope Lannio-
nem, ubi vo-
lunt olim se-
dem episcopa-
lem fuisse.

10 Sepultum fuisse affirmat Albertus Legrand et Lobinavius in templo cathedrali de Yaudet seu Coz-Gueaudet ad ostia rivi Lannionis, immo ad ostia rivi le Guer prope oppidum Lannionis in pristina diœcesi Trecorensi (2); sed (ni fallor) hæc mera conjectura est, non aliud habens fundamentum nisi quod, princeps quum esset S. Meliavus, in templo cathedrali sepeliendus fuisse videatur; dein quod Yaudet sæculo XVII censere-tur olim episcopalis sedes fuisse et quod locus hic non multum distet a Plou-Miliau, ubi quum omnium maxime colatur sanctus martyr, martyrium fecisse haberetur. Sed sedes illa episco-palis ab omnibus fere nunc explosa est, et certe nulla de ea in medium producuntur bona monu-menta. Volunt scilicet ad ostium rivi le Guer, ad occasum oppidi Lannionis, exstitisse illu-strem civitatem nomine Lexobiam, cujus reliquæ sint fundamenta aliquot murorum ad ingressum cryptæ prope vicum Coz-Gueaudet (3) seu Coz-Yeaudet (4), aut nude Yeaudet seu Yaudet; quo nomine significatur Vetuscivitas. Consentit Hau-réau (5) Veterem civitatem monasterium anti-quum fuisse, in pago Castello, vulgo Plou-lech, aliis Plou-castel, Plo-gastel, Plu-gastel, quod S. Tugdualus cœnobio Trecorensi univisse refer-tur; sed negat pernegatque illic sedisse episco-pum. Verum inter Britones tot erant episcopi, ut, si monasterium illic fuerit, vix non potuerit illic non esse episcopus: sed in hoc error posi-tus est, quod episcopis Britannis certam diœce-sim circumscriptamque jurisdictionem ut nostra tribus episcopis tribuunt. Quidquid id est, præstat fateri S. Melavii sepulturam hactenus incogni-tam esse.

S. Meliavi æ-
tas incerta,
sed videtur
sæculo VIII a-
dulto vixisse.

11 De tempore autem, quo cruentas manus sustinuerit sanctus martyr, videntur consentire historici. Maurini (6), qui Moricii fere chrono-logiam in comitibus seu regibus Britannæ Ar-moricanæ sequuntur, affirmant S. Meliavum

periisse anno 792; quibus consentiunt Miorcæc de Kerdanet (7) et Garaby (8); Lobinavius et Tresvaux (9) anno 791 ejus mortem innectunt; editor Historiæ ecclesiasticæ Britannæ Dericiano circiter 790 (10); et demum Fréminville (11), contendens S. Melarium anno circiter 740 aut 745 interemptum fuisse, eo ipso S. Meliavi martyrium refert ad annum circiter 735, quum constet hunc septem annis ante filium e vivis recessisse. Meo judicio perquam obscurum est universum id argumentum. Tria enim dumtaxat sunt nomina, quibus niti posse videatur sanctorum martyrum chronotaxis: Budicus nempe, S. Meliavi pater, initio Actorum S. Melarii designatus; et vir nobilis, ejusdem sancti nutritus et occisor, ab Alberto Legrand dictus Kyoltanus, in veteribus lectionibus Corisopitensibus Kaerialcus, in Actis S. Melarii Capgravianis (12) Cerialtanus, et demum in Carmine britan-nico (13) Keryoltanus; cui filium fuisse nomine Justinum, brevi post S. Melarii necem extin-ctum, ex Actis Pazianis (14) constat. Sed, quod imprimis de Budico est, genealogia SS. Meliavi et Melarii tot lacunas habet ut inde definiri nequeat utrum S. Meliavi pater, an vero avus seu atavus Budicus fuerit. Dein quod de Kyol-tano, Kaerialco, Cerialtano seu Keryoltano est, sensit Galletius (15), insignis inter Britannos criticus, eundem esse qui Custentin seu Con-stantinus, filius Judonis et pater Argenti, in genealogia, quæ in Chartulario Rotonensi est, occurrit (16); atque hujus Constantini filium fuisse Justinum, patrem Alfredi Mactiern, seu filii principis; qui Alfredus in actis Rotonensi-bus legitur ad annum 834 (17), 849 (18) et 861 (19); ubi expressis verbis dicitur Alfret Ma-ctiern, filius Jostin. Sed hoc me vexat quod nusquam demonstratum video Justinum Constan-tini filium fuisse, sed assertum dumtaxat. Fieri itaque potest ut sub annum 792 S. Meliavus oc-cisus fuerit; sed nil affirmare ausim. Animad-vertam solummodo in catalogis principum Cor-nubensium Budic Mur, qui S. Meliavi pater habendus sit, venire undecimo loco; quare si singulis ante S. Meliavum principibus anni assignentur viginti quinque, quibus regnave-rint, necesse esse ut S. Meliavus vixerit sæculo VIII adulto; quandoquidem Rivalus anno 525 Cornubia potitus esse feratur.

12 Quum itaque sancti martyris ætas tam obscura mihi sit, mitto de iis disserere gestis, quæ nullis antiquis testimoniis contineantur, sed historia generali nitantur dumtaxat et temporum ordine: scilicet sanctum virum anno 786 cum reliquis Armoricanis principibus socie-tatem iniisse ut libertatem suam adversus Caro-lum Magnum tuerentur; a rege missum exer-citum suum partibus Britannæ, una cum misso suo Andulfo siniscallo, et inibi multos Britones conquisitos una cum multis castellis et firmitatibus eorum in locis palustribus et prævaluisse Francos (20); et quum tredecim

F
Omittuntur
narrationes,
nixæ sola hi-
storia genera-
li et confusio-
ne nominum.

(1) Cfr Albert Legrand et Kerdanet, Vies des saints de la Bretagne Armorique, p. 609; Lobineau et Tresvaux, Vies etc., t. II, p. 248; Deric, Hist. eccles. de Bretagne, t. II, p. 260. — (2) Ibid., loc. cit. — (3) Fréminville, Antiquités de la Bre-tagne, Côtes du Nord, p. 17 et 48. — (4) Hauréau, Gallia Chri-stiana, t. XIV, col. 1156. — (5) Ibid., loc. cit. et col. 1119 et 1120. — (6) Art de vérifier les dates, tom. II, p. 895. — (7) Legrand, Vies, etc. p. 609, not. 1. — (8) Vies des bien-heureux, etc. p. 275. — (9) Vies des saints de Bretagne, t. II,

p. 247 et et seqq. — (10) Hist. ecclés. de Bretagne, tom. II, p. 260. — (11) Antiquités de la Bretagne, Côtes du Nord, p. 154. — (12) Acta SS., tom. I Januarii, p. 156. — (13) Ap. Legrand et Miorcæc, p. 611, not. 2. — (14) Ap. D. Morice, Preuves, tom. I, col. 225. — (15) Ap. Legrand et Miorcæc, p. 616, not. — (16) Ap. D. Morice, Preuves, tom. I, col. 304. — (17) Ibid., col. 269. — (18) Ibid., col. 295. — (19) Ibid., col. 307. — (20) Annales Nazar., ap. D. Bouquet, Recueil des historiens, tom. V, p. 21.

A annis post nova tentaretur rebellio, Widonem comitem, una cum sociis comitibus Britanniam ingressum, totam perlustrasse, in ditione accepisse et regi de Saxonia reverso arma ducum, qui se dedissent, inscriptis singulorum nominibus, præsentalasse; nam his se et terram et populum uniuscujusque illorum tradidisse, et totam Britannorum provinciam, quod numquam antea fuerat, a Francis subjugatam esse (1); eaque acta esse anno 799. Sed nullum vestigium superest quasi in his partem haberit ullam S. Meliavus. Alii, puta Albertus Le-grand (2) et Fréminville (3), arbitrantur verum ejus nomen fuisse Macliau seu Macliauc;

idemque Albertus et Garaby (4) addunt ei fratrem fuisse non solum Rivodium, sed etiam Theodoricum; quorum patrum, Maxentium nomine, regnum eripuisse fratris filiis; sed Theodoricum, quum vir factus sit, debellato hoste, sibi fratribusque vindicasse paternam hæreditatem. Ast, ni fallor, nomina Macliauc et Theodoricus huc inducta sunt ex libro V, num. 16, Historiæ ecclesiasticæ Francorum S. Gregorii Turonensis (5). Verum quæ illic narrat beatus vir, anno 577 acta sunt; dein Macliauvus ille spoliator est, propterea cum filio Jacobo juste interemptus.

AUCTOR
V. D. B.

(1) Annales Francorum Bertiniani, ap. D. Bouquet, tom. V, p. 52. — (2) Vies des saints, etc. p. 608. — (3) Antiquités

des Côtes du Nord, p. 153. — (4) Vies des bienheureux, etc. p. 274. — (5) Ap. D. Morice, Preuves, tom. I, col. 198.

DE SS. ALBINO SEU WITTA ET MEGINGAUDO,

EPISCOPIS BURIBURGENSIBUS,

B

E

ET DE S. HUMBERTO, PRIORE FRITISLARIENSI,

SYLLOGE HISTORICA.

V. D. B.

§ I. S. Albini cultus, nomen duplex, patria et adventus in Germaniam.

ANNO
DCCLXXXVI ET
DEINCEPS
S. Albini no-
men, recentio-
ribus fastis in-
scriptum,

C **W**ion in libro III Ligni vitæ, qui quasi Benedictinum martyrologium est, singulari cura multaque eruditione conscriptum, hac die: Frislarii, inquit, sancti Albuini, episcopi et confessoris, qui multos verbo et exemplo populos ad Christi adduxit ovile. Paulo brevius Ferrarius in Catalogo generali sanctorum memoriam ejusdem facit præsentis die, his nempe verbis: Burbaci in Thuringia S. Albuini, episcopi primi Frislariensis; Hugo Menardus in Martyrologio Benedictini his aliis: Frislarii sancti Albuini, episcopi et confessoris; quæ fere descripsit Bucelinus, in Menologo Benedictino: Frislariæ, inquit, S. Albuini episcopi et confessoris; atque similiter alii menologi Benedictini. Verum quum omnes illi recentiores sint, neque S. Albini festum in ullis, quos habeamus, libris liturgicis occurrat ejusque natalis plane omissus sit in copiosis Solleriani Usuardi auctariis, caute scripsit collega meus, qui S. Lulli acta ad diem 16 octobris illustravit, dubium valde sibi videri S. Albuini cultum, aut saltem intra angustissimos limites coarctatum; sed hanc porro quæstionem ad diem 26 octobris examinatum iri (1). Et quidem non putem uspiam adhuc in S. Albini honorem celebrari divinum officium; neque olim valde late propagatam fuisse ejus venerationem. Verumtamen supersunt testimonia, quibus manifestum fit centum annis ante Urbaniana decreta publice cultum fuisse beatum virum. Quod si veteres libros Fritislarienses et maxime Hersfeldenses haberemus (nam Hersfeldiæ quieverunt

ejus ossa), non dubito quin inde demonstrari posset mille abhinc fere annis sanctum præsullem cælitum honores nactum esse. Sed accipe illa testimonia.

2 In kalendario sanctorum ordinis S. P. Benedicti, quod Ferdinandus de Valey, Cisterciensis leges in Antverpiensi S. Salvatoris monasterio anno 1527 professus, scripsit, ad diem 26 octobris celebratur natalis S. Albuini, episcopi in Burbach, (quod non est modo episcopatus,) prius monachi in Hibernia. Habebant dein decessores nostri Breviarium aut alium hujusmodi librum, quem Hibernicum ab eis dictum reperio, ubi etiam S. Albuini festivitas ad præsentem diem indicabatur. Dein in libro ms. de rebus Moguntinis, quem passim adducit Serarius, hæc leguntur (2): In oppido Buraburch juxta Fritzlar, sedi episcopali post suum recessum ordinat S. Bonifacius episcopum Albuinum, discipulum suum Hiberniensem, monasterii urbis seu Fritislariæ monachum; CUJUS FESTUM AGITUR VII

in antiquioribus etiam libris locum nactum est; ut constat ex anonymo Moguntino et Trithemio:

KALENDAS NOVEMBRIS. Bonus etiam testis est et quidem cæteris prævit Joannes Trithemius, qui magnam vitæ partem in Spanheimensi diocesis Moguntinæ asceterio degit et anno 1506 S. Jacobi in suburbio Wirzeburgensi cænobio abbas factus est. Etenim in libro III de Viris illustribus ordinis S. Benedicti, cap. CCLXVII, hæc de sancto Albuino episcopo tradit (3): Albuinus, monachus in Hybernia, vir sanctæ conversationis, flagrans amore peregrinationis, deseruit dulce natale solum; veniensque in Germaniam, multos sua prædicatione po-

(1) Acta SS., t. VII, Octobris, p. 1080 — (2) Ap. Serrarium, Moguntiacarum rerum lib. III, not. XXIX, edit. Johannis, tom. I,

p. 512 et 515. — (3) Jo. Trithemii, Opera pia et spiritualia, edit. Busæi, p. 105.

pulos

AUCTORE
V. D. B.

pulos Christo acquisivit : deinde, ut amplioris prædicationis fructum faceret, Romani pontificis autoritate Frislariensis ordinatur episcopus in oppido Burbach. Sed dudum cessavit episcopatus ibidem. FESTUM EJUS AGITUR SEPTIMO CALENDAS NOVEMBRIS. Dubium itaque profecto est nullum quin ineunte sæculo XVI in aliquot diocesis Moguntinæ ecclesiis aut cœnobiis, certe Fritslariæ et Hersfeldiæ, ageretur S. Albini festivitas die 26 octobris. Testis est anonymus Serarianus, testis Trithemius : qui posterior in prologo libri tertii protestatur se de sanctis et canonizatis habiturum sermonem, non autem de hominibus piis et venerabilis dumtaxat memoriæ ; neque se sanctorum omnium sui ordinis facturum mentionem, sed vix paucos signasse e pluribus, quorum certam ad manum notitiam haberet (1) ; et quoniam notitiam habuit ex calendariis et ex officiis ecclesiasticis, passim propterea indicat quo die natalis sanctorum ageretur.

qui posterior
male eum fa-
cit Hibernum
natione et mo-
nachum Hien-
sem.

3 Sed ne scindamus Trithemii de S. Albino testimonia, aliud excitemus ex libro quarto, quo recensentur Romani pontifices, cardinales et episcopi, qui olim regulam Benedictinam professi fuissent. Caput itaque cxc, de Albuino, episcopo Frislariensi, inscriptum, sic sonat (2) : Albinus, monachus Huensis insulæ, egressus de Hybernia, prædicationis causa venit in Thuringiam ; ubi cum prædicatione dulcissima multos ad Christum convertisset gentilius, a summo pontifice Frislariensis episcopus ordinatus est ; ubi multis virtutibus et signis clarus effulsit. Episcopatus autem illius gentis dudum cessavit. Quod monachus Hienensis illic dicitur, traxit eum ad Scotos Britannos Dempsterus et in Menologio Scotico fecit ejus memoriam ad diem 15 martii. Errorem in die esse vidit Colganus, sed noluit primum tomum de Actis sanctorum Hiberniæ in lucem ire, quin Scotis Hibernis eundem virum vindicaverit : quare ejus etiam memoriam celebravit ad diem 15 martii (3). Ferrarius, a Dempstero in devia deductus, nuntiavit ad eandem diem 15 martii in insula Huyensi S. Albuini abbatis festum, quasi sanctissimus vir in insula Hia mortuus fuisset, postquam abbatiale illic gessisset pedum. Wion etiam in notis ad præsentis diei natales (4), Usherius in præfatione ad Epistolarum Hibernorum syllogen (5), Ware et Harris in Bibliotheca hibernica (6) atque ipse Joannes Lanigan (7) Hibernis asseruerunt S. Albinum.

Anglosaxo fuit
S. Albinus ut
primitivum
Witta nomen

4 Sed plane fabulosa videtur S. Albini hibernica seu scotica origo, et adscripta inter Scotos seu Hibernos in insula Hia commoratio et abbatialis officii impletio. Quum scilicet Ratisbonnæ, Herbipoli aliisque vicinis locis monasteria duodecim, quorum novem adhuc nota sunt (8), a monachis scotis seu hibernis et certe in eorum

gratiam excitata fuissent, paulatim multa, quæ ab Anglis et Saxonibus patrata erant, cœperunt adscribi Hibernis et Scotis. Quid ? Ipse S. Bonifacius, quem Anglum seu Saxonem natione fuisse primitivum nomen Winfrid, biographi atque historici cœvi, quin etiam ejus epistolæ testimonio sunt (9), a Mariano Scoto (10) Scotus seu Hibernus dicitur, atque etiam a Trithemio alicubi (11) natione Scotus appellatur, alibi (12) tamen in Britannia Angliæ natus. Neque alia fuit sors S. Lulli, similiter Anglo-Saxonis (13). Cavendum itaque est ab antiquo Scotorum Hibernorumque studio, non solum inter se de multis sanctis disputantium fuerintne Scoti an Hiberni, verum etiam alios sibi vindicantium, qui neque Scoti, neque Hiberni fuerint. Quod autem S. Albinus Anglus seu Saxo fuit, ipsum gentile suum nomen manifestum facit : vocabatur enim Witta, quod nomen etiam avo Hengisti et Horsæ fuerat (14) et quod in Germania (ut ex Willeramio (15) constat) pronuntiabatur Wiz ; nunc Weiss in Germania, in Belgio Wit, in Anglia White. In antiquis itaque historiis S. Albinus cum variis ejusdem nominis formis comparet : Witta a Zacharia papa vocatur, Witta, et Wittanus ab Othlono, et Wizo a sanctimoniali Heidenheimensi, natione Anglo-Saxonica. Hoc nomen idem esse quod Wigbertus contendit Eckhardus (16), statuens Wittam ex Wigberto contractum esse. Sed ita non est. Non enim proprie contrahebant Germani alique affines populi nomina ; sed, quum hæc pleraque ex duobus vocabulis juxtim positiss constarent, sæpius satis habebant unum efferre, potissime primum. Sic S. Leob-gyta, abbatisa Bischofsheimensis et S. Bonifacii popularis et socia, frequenter Lioba seu Leoba dicitur ; Cuon-radus dicitur Cuono, Brune-childis Bruna, Gundi-char Gunzo etc. Sed sæpius hoc jam monui, etiam in hoc tomo (17). At vero Witta et Wig neque idem verbum sunt, neque idem significant ; quum priori voce albus, posteriore bellum indicetur. Nil itaque erat cur Eckhardus occasione S. Wittæ seu Albini tam diligenter Wigbertos a se invicem distingueret (18). Quidquid id est, quemadmodum S. Winfridus latinum Bonifacii nomen assumpsit, S. Willebrordus Clementis et B. Alcuinus Flacci Albini (exemplis celeberrimis utor), sic S. Witta Albinus dici voluit, verso ex anglo-saxonico in latinum nomine. Quod Albini nomen dein detorserunt in Albuinum seu Alwinum, quo formam germanicam indueret (19) ; exemplo utique non unico : Albinus enim, adscititium Alcuini nomen, in Albuinum mutatum reperitur (20), et Albinus, episcopus Merseburgensis, etiam Albuinus vocatus fuit (21) ; item S. Albinus seu Albuinus, episcopus Brixinensis (22) ; utut est, Witta, Wizo, etc. vox anglo-saxonica est, nequaquam hibernica aut scotica ; verti poterat in Album seu Albinum :

(1) Jo. Trithemii Opera pia et spiritualia, edit. Busæi, p. 65. — (2) Ibid., p. 141. — (3) Acta SS. Hiberniæ, tom. I, p. 610. — (4) Lignum vitæ, part. II, p. 531. — (5) Ap. Lanigan, Eccles. history of Ireland, tom. III, p. 180. — (6) Writers, Vº Albuin, ap. Lanigan, loc. cit. — (7) Eccles. hist. of Ireland, tom. III, p. 178. — (8) Die Kongregation der Schottenklöster in Deuthschland, im Zeitschrift für Christliche Archæologie und Kunst. Leipzig, 1836, et angliee versum a cl. v. W. Reeves, The Irish monasteries in Germany, Ulster Journal of Archæology. — (9) Seiters, Bonifacius der Apostel der Deutschen, p. 26. Cfr Acta SS., tom. I Junii, p. 434. — (10) Pertz, Monumenta Germaniæ, tom. V, p. 545. — (11) De viris illustribus

ord. S. Benedicti, lib. II, cap. 24, edit. Busæi, p. 55. — (12) Ibid., lib. III, cap. 171, p. 95. — (13) Cfr, Acta SS., tom. VII, p. 1055. — (14) Anglo-Saxon Chronicle, edit. Thorpe, tom. I, p. 21. — (15) Ap. Adelung, Wörterbuch, Vº Weiss. — (16) Francia Orientalis, tom. I, p. 357. — (17) Acta SS., tom. X Octobris, p. 825 ; tom. XI Octobris, p. 681. — (18) Francia Orientalis, tom. I, p. 357 et 358. — (19) Cfr. Beyer, Urkundenbuch der mittelhheinischen Territorien, tom. I, Personen Register, Vº Albuinus, Albewin, p. 737. — (20) Cfr Serarius et Joannis, Res Moguntiacæ, tom. I, p. 596. — (21) Acta SS., tom. III Octobris, p. 173. — (22) Ibid., tom. I Februarii, p. 712.

quod

AUCTORE
V. D. B.

A quod per vocabulum Can Britanni Wallenses et Armorici (1), et per Geal Scoti et Hiberni significant (2).

et Othloni testimonium
certum faciunt; nequaquam Scotus aut Hibernus.

5 Sed operæ pretium est Laniganum videre sese hinc expedientem: Conjectura fieri potest, inquit (3), verum ejus nomen fuisse Albuinum; quod ut bene sonaret in Germanicis auribus, in respondens Witta, White, mutatum fuerit. Et dein subdit in notis: Etiam si admittatur primum nomen Witta, Witta seu Wettan fuisse, potest id hibernicum fuisse, non tamen Album hibernice significans. Comites ejus Angli, quum id vocabulo White proximum viderent, potuerunt id latine in Albuinum convertere. Sed hæc meræ divinationes sunt, omni fundamento destitutæ. Albinus et Witta nomina plane ignota sunt in calendariis hibernicis et scoticis (4); atque unum Ailbhe aliquantis per ad Albinum accedit. Dein quod interserit Laniganus præter Wittæ nomen nihil esse quo suadeatur S. Albinus anglo-saxonem fuisse, verum non est: exstat enim vetus testimonium quo appareat S. Albinus anglo-saxonem fuisse. Othlonus scilicet S. Bonifacii biographus aperte dicit ex provincia et patria sanctissimi Germanorum apostoli venisse S. Wittam (5). Re quidem vera Othlonus cœvus non est, sed sæculi XI scriptor; verumtamen longe præcellit auctoritate eos omnes qui post venerunt.

Accitus fuit a S. Bonifacio S. Albinus, ut alii plures, ex Anglia; licet aliqui etiam ex finibus Hiberniæ venerint:

6 Sed ipsum Othloni locum recitemus, unde discamus quomodo in Hassiam devenerit S. Albinus seu Witta: Prædicans ergo, inquit (6), et baptizans sanctus præsul Bonifacius in Turingorum et Hessorum regionibus, perspexit messem quidem esse multam ibi, sed operarios paucos ad copiosam multitudinem credentium instruendam; unde in provinciam patriamque suam mittens, exinde tam feminas quam viros religiosos, scientiaque varia imbutos, plures venire fecit, suique laboris onus inter eos divisit. Inter quos erant præcipui viri Burchardus et Lullus, Willibalt et Wunnibalt frater ejus, Witta et Gregorius: feminæ vero religiosæ, matertera scilicet S. Lulli, nomine Chunihilt, et filia ejus Berathgit, Chunidrut et Tecla, Lieba et Waltpurgis, soror Willibaldi et Wunnibaldi. Sed Chunihilt et filia ejus Berathgit, valde eruditæ in liberali scientia, in Turingorum regione constituebantur magistræ; Chunitrud in Bagoariam destinata est, ut verbi divini semina ibidem spargeret; Thecla vero juxta fluvium Moin, in locis Kikkingen* et Ochsnofrutt* nuncupatis collocavit; Liobam quoque ad Bischofeseheim, ut illic multitudini virginum congregatæ præesset, constituit. Narrat hæc Othlonus postquam Ordorfensis* in Thuringia cœnobii foundationem, quæ ad annum 724 pertinet, declarasset; sibi præeuntem habens Willibaldum, primum S. Bonifacii vitæ scriptorem (7); nisi quod hic nomina virorum et feminarum omisit. Contra anonymus Monasteriensis S. Bonifacii biographus aperte perhibet accitos fuisse auxiliares, postquam sanctus

vir, Gewelibo anno 745 exauctorato, Moguntinus antistes factus esset: Karolomannus, inquit (8), et Pippinus synodum adunaverunt et B. Bonifacium archiepiscopum metropolitanæ civitatis Moguntiae præsidere fecerunt. Sanctus vero Bonifacius, circa se cernens paucos esse divini verbi propagatores, ... elegit sibi quam plurimos medicos animarum. Alios etenim ex gente sua, alios ex parte Franciæ, nonnullos etiam de finibus Hiberniæ, quatenus adessent sibi cooperatores in vineam Domini: ex quibus fuerunt hi: Wigbertus ex parte Anglorum, beatus Gregorius ex nobili prosapia Francorum, Sturim vero venerabilis, et Lul, Memgoz, Willibaldus suusque germanus Winibaldus, et alii quam plures; quorum nomina perlongum esset dinumerare per singula.

7 Atque hæc si acciperentur prout proposita sunt, profecto inter se non convenirent: sed neque Othloni, neque anonymi Monasteriensis mens fuit lectori suadere uno tempore eos omnes fuisse advocatos, atque uno tempore venisse; verum quæ per vices contigerunt et intra multos annos, uno tenore unaque oratione proponere. De singulis tamen valde difficile est definire quando ex Anglia in Germaniam transierint. Quod de S. Albino est, nihil affirmare licet nisi quod inter annum 723 et 740 e patria discessit; quamquam a veritate non longe aberit, qui dixerit eum medio circiter tempore has in partes migrasse. Ut enim mox videbimus, anno 742 episcopus in Hassia constitutus jam erat; ad quam dignitatem eum profecto non promoverit S. Bonifacius, nisi postquam aliquandiu probavisset atque inter Hassos fructus facientem bonos expertus esset. Neque videtur anno 723, quum Hessorum conversio primum tentata est, exteros in messis partem vocasse, sed sub annum dumtaxat 724, quum Romæ creatus fuisset episcopus et ex iterata profectio transalpina redux esset. Quid ante in Anglia ageret S. Albinus incertum est; ne quidem an monachus esset, ut nunc passim traditur. Ex nullo autem capite eorum, quæ in Germania egisse noscatur, apparet eum disciplinæ monasticæ obnoxium fuisse; et licet plerique, qui S. Bonifacii labores participarint, vestem monasticam gestarent, non tamen omnes eo censu fuisse indicat Rudolfus, S. Liobæ, F abbatissæ Biscofsheimensis, biographus. Narrans enim secundum S. Bonifacii iter Romanum, episcopalem ordinationem et commissum munus prædicandi verbi Dei Germaniæ populis: Ubi, sic pergit (9), cum messem quidem multam et pronos ad fidem populos reperisset, operarios autem, qui sibi collaborarent in agro dominico, paucos haberet; in terram Anglorum, unde ipse ex parentibus ortus erat, legatos et epistolas misit, atque ex diverso clericorum ordine nonnullos accersivit doctos lege divina et ad prædicationem verbi vitæ merito morumque probitate idoneos; quorum adminiculo injunctam sibi legationem non segniter administravit. Verumtamen, licet pii advenæ ex diverso clericorum ordine essent,

in Germaniam se contulit circa annum 750. Non constat enim monachum fuisse.

* Kitzingen
* Ochsenfurt

* Ohrdruf

(1) Cfr de Courson, Hist. des peuples bretons, t. I, p. 432. — (2) O'Brien, Focaloir Gaoidhige-Sax-Bhearla, p. 275; O'Reilly, Irish-English Dictionary, Vo Geal. — (3) Eccles. hist. of Ireland, tom. III, p. 178. — (4) Cfr indices Colgani; item Martyrologiorum Tamlactensis et Dungalensis; Tria glossaria, edita a W. S. Londini, 1862. — (5) Cap. 25, ap. Ma-

billonium, Sæculum Benedictinum III, part. II, p. 42. — (6) Vita S. Bonifacii episc., lib. I, cap. 25, ap. Mabillonium, Sæculum Benedict. III, part. II, p. 42. — (7) Acta SS., tom. I Junii, p. 467. — (8) Ibid. p. 482. — (9) Mabillon, Sæculum Bened. III, part. II, p. 250.

AUCTORE
V. D. B.

id observandum est non tantum tunc temporis inter clericos sæculares et monachos discrimen fuisse, quantum impræsentiarum deprehenditur.

§ II. Hassiæ, in qua laboravit S. Albinus, fines; conditio civilis et religiosa; labores S. Bonifacii; duplex Amanaburgum, alterum in Thuringia, alterum in Hassia; instituta pia Amanaburgi, Fritislariæ et Seelheimii; oratoria passim sparsa.

Hassiam, cu-
jus fines indi-
cantur,

In Hassia potissimum laborasse S. Albinum res certa est; licet errore vulgari et nimia Thuringiæ extensione sæpe dicatur Thuringorum apostolus. Ut autem verbis utar Georgii Christiani Crollii, qui post Besselium (1), accuratissimum in definiendo Hassiæ ambitu, in pristinis hujus pagi terminos inquisivit (2), his fere finibus provincia Hassorum circumscribenda est; ut primum ex fluviorum originibus et decursibus inter Dimolam et Adranam*, atque post conjunctionem Adranæ et Fuldæ, Fulda deorsum ad Mundam sive confluentes Fuldæ et Wirrahæ fines Saxonum et Hassorum terminentur, deinde hos a Thuringis septentrionalibus et australibus Wirraha seu Visurgis disjungat; tum silva Speshard limes fuerit erga Franconiam, usque in Vederoviam pertinens, cujus partem mons Fugalesberg* Hassiæ adjungit, ipseque ad Loganensem pagum superiorem porrigitur. Trans Loganam Loganensis pagi partem superiorem complexa Hassia ad silvam Westerwald, quæ Longaviæ inferiori adscribenda est, pertingit. Tandem silvæ huic conterminus mons Rothauer atque fluviorum versus Rhenum et Visurgim decursus eo usque, unde cœpimus, Hassos disjunxerunt a Saxonibus Westphalis. Quæ quidem finium descriptio quum enumeratione locorum Hassis attributorum, quam summa diligentia fecit Besselius, nitatur, facile longiori probatione supersedemus... Verum Hassia a Ripuariis distracta, his tamen quæ trans Loganam ad Saxones et Rhenum usque pertinebat regio, quatenus diœceseos Trevirensis fuit, remansisse videtur, usque quo veteri in regna Austrasiæ et Neustriæ divisioni nova, quæ versus sæculum ix medium obtinere cœpit, derogatum est. Pagos itaque minores complectebatur plures, scilicet Bernuffe, Melisungen, Liesi ad Adranam prope Franckenberg, Germeramarcam, magnam partem pagi Loganensis superioris et majorem partem pagi Weitereibe seu Wetterau; quamvis, addit Besselius (3), plane accurata limitum descriptio pagi Hassorum, tam versus occidentem ad Lohnam et Adranam, quam versus

* Eder

* Vogelsberg

C

septentrionem ad Saxo-Westphalicos pagos D Wessiga, Wentsga, Nitherga definiri nequeat, propter confusionem, de qua poeta Saxo anonymus ad annum 772 etiam conqueritur, dum canit :

.....Saxonum proxima Francis

Adjacet ad boream tellus*; vix limite certo Divisi gentis fines utriusque cohærent.

9 Incolebant illam provinciam sæculo viii Catti; quorum nomen abiit in Chattos, Hattos, Hazzos, Hassos, Hessos, etc. consueta literarum flexione (4). Francis, quos ex multis Germaniæ tribubus constituisse firma sententia est, jam pridem accensiti Hassi (5); ut fere bonam et malam fortunam communem habuerint (6). Obnoxiū scilicet erant Hassi Francis et jure Francorum fruebantur et potiebantur (7); quamobrem cecinit poeta ille Saxo (8):

Saxones sibi contiguos invadere fines

Ausi, Francorum pagum qui dicitur Hessi. Similiter S. Ludgerus episcopus (9) in Vita S. Gregorii, episcopi Trajectensis, Hassos et Thuringos appellat regiones orientales Francorum. Sed acriter tuentur Hassi suam Hassiæ fuisse formulam, id est distinctam fuisse regimine ab adjacentibus pagis, atque imprimis Hassos sub Thuringorum nomine nequaquam latuisse (10), neque eorum terras Franconiæ finibus comprehensas fuisse (11) et ne partem quidem fuisse Franciæ Rhenanæ aut ducatus Austrasiorum Rhenani (12). Et sane tot locis, maxime in quibus S. Bonifacii et sociorum gesta explicantur, Hassi distinguuntur a Thuringis, ut non potuerint non esse diversi. Quæ ratio etiam valet ne Franconibus adscribantur, quum hi nonnisi Thuringi sint eis Weram, a jugo Saxonum per Carolum Magnum liberati et legibus Francorum simul cum liberatoribus vivere jussi, atque hinc Novi Franci appellati (13). Similiter multo verisimilius est Hassiam, quæ passim ut singularis regio prodit, Franciæ Rhenanæ finibus non fuisse conclusam. Quod vero de ducatu Francorum Rhenano est, quum S. Albini temporibus nondum exstaret, definiendum hoc loco non est an Hassia pars ejus esset: interea vide Crollii dissertationem. Tenendum hoc itaque Hassiam distinctam provinciam fuisse, jure Francorum utentem, Francorum regibus obnoxiam, gubernatamque a magnatibus suis; quos licet promiscue comites, duces, marchiones aliisque nominibus appellare, quum tunc in his nominibus gradus certi non essent, et auctoritas civilis et politica cuicumque dignitati inhæreret, neque a militari potestate, neque a judiciali officio umquam esset separata. Quoniam vero Hassia, sicut et Thuringia, in ditione Francorum erat, propterea S. Bonifacius, quum secundum Roma rediit atque iterum ad Hassos regressus est, id fecit, ut loquitur Willibaldus (14), cum consensu Caroli ducis, qui et Martellus; seque illius dominio atque patrocinio subjiciens, ut addit Othlonus (15). Quod præsidium quam utile esset inculcat ipse S. Bo-

* Hassia

habitant
pristini Catti,
legibus Fran-
corum tum ri-
ventes, singu-
lari tamen
proprioque re-
gimine. Quan-
ta Caroli Mar-
telli protectio-
ne illic defen-
deretur S. Bo-
nifacius, ejus
subtilis fa-
ctus.

E

F

(1) Chronicum Gotwicense, p. 627 et seqq. — (2) De ducatu Franciæ Rhenensis, part. I, § VI, in Actis academiciæ Theodoro-Palatinae, tom. III, p. 346. — (3) Chronicum Gotwicense, p. 628. — (4) Cfr Estor, De antiqua Hassiæ formula, ap. Kuchenbecker, Analecta Hassiaca, tom. II, p. 348 et seqq. — (5) Cfr Seiders, Bonifacius, Apostel der Deutschen, p. 125. — (6) Cfr Eckhart, Francia orientalis, tom. I, p. 6 et 16. — (7) Cfr Crollius.

Dissert. cit. in Actis acad. Theod. Palat. tom. III, p. 374. — (8) Ap. Besselium, Chron. Gotw. p. 628. — (9) Acta SS. t. I Junii, p. 484. — (10) Cfr Estor, De ant. Hassiæ formula, ap. Kuchenbecker, tom. II, p. 354 et seqq. — (11) Cfr Crollius, Diss. cit. in Actis acad. Palat. tom. III, p. 345. — (12) Ibid., p. 375. — (13) Cfr Eckhart, Francia orientalis, tom. I, p. 377. — (14) Acta SS. tom. I Junii, p. 467, num. 35. — (15) Lib. I, cap. 22, ap. Mabillonium, Sæc. Bened. III, part. II, p. 40.

nifacius

A nifacius tribus locis in epistola XII ad Daniellem Wintoniensem. Ecce quid in media epistola (1): Sine patrocinio principis Francorum, nec populum regere, nec presbyteros vel diaconos, monachos vel ancillas Dei defendere (immo coercere) possum, nec ipsos paganorum ritus et sacrilegia idolorum in Germania, sine illius mandato et timore, prohibere valeo.

In Thuringia et forte in Hassia olim prædicata fuerat christiana religio, sed sæculo VIII fere perierat.

10 Quoniam ex S. Bonifacii et sociorum Vitis perquam manifestum est ab eis Hassos, Thuringos, aliosque Germaniæ populos ea omnia doctos fuisse, quæ credit sancta Romana ecclesia catholica, insurrexerunt olim protestantes complures adversus eos incredibili vehementia asserentes injuria eum vocari Germanorum apostolum; jam ante eum divinum verbum sparsum fuisse in Germania; et ab eo seminata dumtaxat fuisse zizania. Omitto postremum hoc scomma. Sane quum super Rhenum et aliquot locis super Danubium veteres essent ecclesiæ; quum S. Goar et S. Lubentius aliquam operam in illis ad veram fidem convertendis posuissent; quumque multum commercium esset Germanos inter et Francos, jam pridem Christo insertos, non potuerant Hassi, Thuringi, Bavari aliique nil de Evangelio audivisse. Quid, quod S. Gregorius Turonensis testis est (2) Thuringos, quum a Theodorico, Chlodovei I filio, subacti fuissent, etiam christianas leges suscepisse? Et quidem, si Willibaldum (3) audiamus, sanctus vir Dei Bonifacius in Thuringia, quum primum eo advenit, senatores plebis, totius denique populi principes verbis spiritualibus affatus est; eosque ad veram agnitionis viam et intelligentiæ lucem provocavit; quam olim ante, maxima siquidem ex parte pravis seducti doctoribus, perdidierunt; sed etsacerdotes et presbyteros... omiserant. Neque Hassiæ, non ita procul Moguntia Treviris et Colonia positæ, alia procul dubio erat conditio, quum illuc venit S. Bonifacius.

Ecclesiam cum monasterio condit S. Bonifacius Amanaburgi inter Hassos, quod a cognomine loco inter Thuringos distingendum est.

11 Ast hic beatissimus vir, divino spiritu adjuvante, eam brevi tempore mutavit. Voluit autem eum hunc pagum adisse, quum, post inchoatam Thuringiæ conversionem et visitatos S. Willibrordum et Frisios, anno 723 in Germaniam rediit: quo trahunt quæ Willibaldus, Frisico ejus itinere narrato, subjicit: Statim, inquam, proficiscens, pervenit ad locum, cui nomen inscribitur Amanaburch... Et supradictum locum, cui gemini præerant germani, Deldic videlicet et Dierolf, Domino auxiliante, obtinuit, eosque a sacrilega idolorum censura, qua sub quodam christianitatis nomine male abusi sunt, revocavit; ac plurimam populi turbam, rectæ patefacta intelligentiæ via, errorum deposito horrore, a malevola gentilitatis superstitione retraxit; et monasterii, collecta servorum Dei congregatione, cellam construxit. Hæc posteriora ad Hassiam pertinere, atque hinc intelligi posse quæ esset ante provinciæ hujus religiosa conditio et quæ exordia conversionis gentis, quam dein primus episcopali officio excoluit S. Albinus, communis sententia est; atque in hanc me prius etiam abivisse non diffitebor. Verumtamen hæc dicta adhuc ad Thuringiam pertinere ma-

nifestum est. Nam primo continenter subdit Willibaldus: SIMILITER, (de alia ergo gente prius loquebatur), et juxta fines Saxonum, Hessorum populum, paganis adhuc ritibus oberrantem, a dæmoniorum, evangelica prædicando mandata, captivitate liberavit. Non aliter Othlonus, postquam illius Amanaburgensis cœnobii fundationem narraverat, adjicit: TUNC ETIAM ALIAS GERMANIÆ PARTES prædicandi causa adiit, Hessonones videlicet, in Saxonum confinio positos. Secundo exstat in Thuringia, Bavariam versus, ad Salam Francicam, locus, nunc Hamelburg dictus, olim Hamulo castellum, Hamulanburgum, Amœneburgum, Hamanaburgum, Adamanaburgum et Ameneburg (4); atqui hic datus fuerat ab illustri viro Hedeno, qui cogitabat ibi monasterium constituere, S. Willibrordo (5), et quidem locus ille reapse sæculo VIII cella facta est, titulo S. Joannis Baptistæ, dependens a Fuldensi monasterio (6). Tertio Willibaldus (7) multo tardius narrat a sancto apostolo in Hassia ecclesiam fabricatam fuisse in Hamanaburch, quam in honorem S. Michaelis archangeli dedicaverit: ita ut duo distinguenda sint loca, dicta Hamanaburg, quæ religionis pietatisque S. Bonifacii servaverint monumenta, alterum in Thuringia, alterum in Hassia; quæ primus vidit et diligenter explicuit Seiters (8).

12 Postquam itaque secundo aliquandiu in Thuringia laboraverat S. Bonifacius, Hassos juxta fines Saxonum adiit; multisque millibus hominum, ait Willibaldus (9), expurgata pagana vetustate baptizatis, idoneum nuntium ac fidelem suarum literarum portitorem, nomine Binnam, Romam direxit, patrique venerabili apostolicæ sedis pontifici Gregorio II universa... revelavit, consilia simul et institutiones postulans. Sed ipse Romam accitus est et in festo S. Andreæ apostoli, eodem illo anno 723 episcopus ordinatus est sine certa sede et ad prædicandum Evangelium remissus. Sine mora dein se dedit in viam, flectens ad Carolum Martellum iter; ejusque dominio ac patrocinio subditus, ad obsessas antea Hessorum metas, cum consensu Karoli ducis, rediit. Tum vero Hessorum jam multi, catholicæ fidei subditi ac septiformis Spiritus gratia confirmati, manus impositionem acceperunt: et alii quidem necdum animo confortati, intemeratæ fidei documenta recipere renuerunt; alii etiam lignis et fontibus clanculo, alii autem aperte sacrificabant. Alii vero aruspicia et divinationes, præstigia atque incantationes occulte, alii quidem manifeste exercebant: alii quidem auguria et auspicia intendebant, diversosque sacrificandi ritus incoluerunt; alii etiam, quibus mens sanior inerat, omni abjecta gentilitatis profanatione, nihil horum commiserunt. Horum consultu atque consilio arborem quamdam miræ magnitudinis, quæ prisco paganorum vocabulo appellatur Robur-Jovis*, in loco qui dicitur Gicesmere (nunc vicus Geismar in pago [Amte] Gudensberg non procul a Fritslaria (10),) servis Dei secum adstantibus, non sine prodigio succidit et ex ejus ligno oratorium

AUCTORE
V. D. B.

Multa millia Hessorum, quos bis adiit S. Bonifacius, baptizat et confirmat; oratorium construit in Geismar prope Fritslariam;

* Thunars Eiche

(1) Ap. Migne, Patrologia latina, tom. LXXXIX, col. 702. — (2) Vita S. Bonifacii, Acta SS., t. I Junii, p. 464. — (3) Hist. eccl. Franc., lib. V, cap. 4, 7 et 9. — (4) Seiters, Bonifacius, Apostel der Deutschen, p. 120. — (5) Vide Chartam donationis ap. Martenne et Durand, Eckhart et Seiters,

Bonifacius, etc., p. 105. — (6) Seiters, p. 122. — (7) Acta SS., t. I Junii, p. 467. — (8) Bonifacius, etc., p. 117 et seqq. — (9) Acta SS., t. I Junii, p. 466. — (10) Seiters, Bonifacius, etc., p. 155 et 156.

construxit,

AUCTORE
V. D. B.
cooperatores
accipit; mo-
nachorum nu-
merum auget;
monasteria æ-
dificat Fritis-
lariæ et Ama-
naburgi in
Hassia; resi-
dere solet in
Seelheim :

construxit, in honorem S. Petri dedicatum (1).

13 Interea vero peribat omnino in Thuringia res christiana; ita ut coactus fuerit beatus vir eo accurrere et collapsam pietatem restaurare. Quo tempore, cum credentium paulatim pollesceret multitudo, prædicatorum quoque multiplicatus est et catalogus; .. monasteriumque, congregata servorum Dei unitate et monachorum sanctitate, constructum est in loco qui dicitur Opdorp, nunc Ohrdruf; qui propriis sibi more apostolico manibus victum vestitumque instanter laborando acquisierunt (2). Sub annum 731 denuo legatos Romam misit sanctus vir; qui sine mora a Gregorio papa III (decessor non ita pridem obiverat) gratum responsum accepit cum pallio archiepiscopali et reliquiis. Advenientibus ergo nuntiis ac spontanea viri apostolici referentibus responsa, jam gratulabundus, apostolicæ sedis nimium confortatus devotionis suffragio, opeque divinæ misericordiæ inspiratus, duas ecclesias Domino fabricavit in Hassia, ubi tum consistebat; unam in Fridislar, quam in honorem sanctorum Petri et Pauli principis apostolorum consecravit; et alteram in Hamanaburch, hanc etiam in honorem S. Michaelis archangeli dedicavit. Duo quoque monasteriola duabus injunxit ecclesiis, hisque non minimam servientium Deo multitudinem subrogavit; ita ut (addit mirabundus Willebaldus) usque hodie gloria, et benedictio, et gratiarum actio Domino Deo devote conferatur (3). Unde liquet cardinem quasi missionis Hassiacæ Fritislariæ et in vicinia constitutum fuisse. Nam Hamanaburgum seu Amanaburgum Hassiacum, quod a Thuringico diversum esse supra docuimus, est præsens oppidum Amöneburg, ad Amanam (vulgo Ohm) fluvium, in Hassia superiori, non procul a Thuringiæ finibus, prope Seleheim (Gross-und-Klein-Seelheim) et Bretten-Brunum, Breittenbrunon seu Breidenborn, vicum olim inter Ebsdorf et Bellershausen (4): quæ loca simul conjunguntur in testamento cujusdam clerici, nomine Adalgeri, bonæ conversationis viri, S. Bonifacio adhærentis; qui, infirmitate gravi captus, cum consilio viri Dei quæcumque prædia ex hæreditate paterna habuit in locis subternominatis, id est ad

C Amanaburg, ad Brettenbrunum et Seleheim, ad S. Martinum seu templo cathedrali Moguntino tradidit (5). Et quidem (ut obiter de Seelheim hoc moneam) ex Vita S. Sturmii apparet S. Bonifacium solitum fuisse illic residere; ubi quippe bis eum adiverit futurus Fuldensis abbas: Vir Dei Sturmii, inquit Eigil ejus discipulus et biographus (6), statim profectus est; arreptoque itinere, ad Seleheim, ubi sanctum comperit episcopum, properavit; die autem secundo, quo profectus est, ad episcopum ambulando pervenit et in loco eum superius dicto Fridislar invenit; atque alia vice, subito ipse, petita a fratribus oratione, ad Selehim, petiturus episcopum, profectus est (7).

Amanaburgensis et Fri-

14 In Seelheim itaque, Amanaburgi et Fri-

tislariæ maxima vis et religionis præsidium erat. Veruntamen Amanaburgense monasterium numquam magnis auctum fuisse videtur incrementis; sub annum quidem 1062 adhuc exstabat; sed medio sæculo post desiit, bonis Moguntinæ ecclesiæ adjunctis. Quum tamen ecclesia adhuc superesset, ab archiepiscopo Gerlaco collegiata facta est anno 1360, titulo S. Joannis Baptistæ (8). Sæculo xv fere perierat, quum anno 1417 nova dotatione instructum est, neque tamen magnopere floruit. Latius ejus fata prosequi non lubet. Fritislariensis instituti celebrior fuit fama, fortuna vero non multo beatior. Anno 774 vastatum a Saxonibus, rediit aliquantum ad vitam; sed ad finem sæculi viii evanescere videtur e memoriis historicis, donec anno 1083 appareat præpositum habens et canonicos, mox sæcularium clericorum leges secutos. Qui perstiterunt ibidem usque post Lunavillanum anni 1803 fœdus, quo Fritislaria a jure archiepiscopi Moguntini in ditionem principum Hassiæ subiit; qui nil prius habuerunt quam ut specie melioris usus, suppresso canonicorum collegio, bonorum redditus ad alia opera adhiberentur. Perstat tamen S. Petri templum, grande, pulcrum, licet diversissimis architectorum consiliis exstructum. Quæ vero præcipua veterum canonicorum laus fuit, admirabili constantia obstiterunt semper, etiam quum Moguntini archiepiscopi cederent, ne Fritislariæ lutherana placita jure civitatis fruerentur. Profecto non potuerunt non tolerare multas blasphemias, sed bello tricenario victrix tandem fuit præclara eorum longaque fortitudo (9).

15 Sed cave ne credas alias ecclesias a S. Bonifacio non fuisse procuratas; (monasticas solum memoravit Willibaldus, quod eximia religionis seminaria essent et quasi fidei castra, et Geismarenses, quod in dejicienda quercu prodigium visum esset;) hæc ejus singularis cura et sollicitudo ut passim in agris, vicis et villis, in Frisia, Thuringia et Hassia oratoria excitarentur: quod ut tot alia diligentissimus S. Bonifacii biographus Seiterus (10) non animadvertit solum, sed collatis ex Willibaldo et Othlono locis demonstravit. Sed quum una Hassia ad nos pertineat, satis erit ex Willibaldo ea verba recitare, quibus indicet quæ esset hujus provinciæ conditio, quum S. Bonifacius tertium

F anno 738 sexagenarius Romam profectus est: Cumque, inquit (11), ecclesiarum esset non minima in Hassis et Turingia multitudo extructa, et singulis singuli providerentur custodes; tum etiam tertio propter familiarem sancti apostolici pontificis totiusque clericatus communionem, discipulorum comitante cœtu, Romam venit. In his autem procurandis strenuum adiutorem habuit in Hassia S. Bonifacius S. Gregorium (12), natione Francum; quem anno ætatis xiv aut xv discipulum admiserat et qui postea factus est Trajectensis episcopus. Verum hæc ut bona semina erant, jacta in fertili Hassiæ agro, sic non deerant zizania, aut sponte pullulantia aut superseminata ab inimico ho-

D
tislariensis
cœnobiorum
præcipua fata.

Alias multas
ecclesias con-
dit S. Bonifa-
cius: sed non
deerant scan-
dala et peri-
cula. Hæc
Hassiæ condi-
tio, quum ejus
episcopus fa-
ctus est S. Al-
binus.

(1) Willibaldus, Vita S. Bonifacii, Acta SS., tom. I Junii, p. 467. — (2) Ibid., loc. cit. — (3) Ibid., loc. cit. — (4) Seiterus, Bonifacius, etc. p. 229. — (5) Othlonus, Vita S. Bonifacii, lib. II, cap. xix, ap. Mabillonium, Sæc. Bened. III, part. II, p. 272. — (6) Vita S. Sturmii, ap. Mabillonium, Sæc. Ben. III, part. II, p. 85. — (7) Ibid., p. 274. — (8) Seiterus, Bonifacius, etc., p. 251; Hirsching, Stifts-und-Closter-Lexicon, tom. I, p. 111 et

112. — (9) Falckenheiner, Geschichte Hessischer Städte und Stifter, tom. I, p. 75 et seqq.; 270 et seqq.; tom. II, p. 41 et seqq. — (10) Bonifacius, der Apostel der Deutschen, p. 165. — (11) Acta SS., tom. I Junii, pag. 468, num. 41. — (12) Ibid., p. 483, num. 9, ex Vita S. Gregorii, scripta a S. Ludgero.

AUCTORE
V. D. B.

A mine. Nulli autem infestiores erant quam presbyteri et diaconi, qui sanctissimi viri, acerrimi sacerdotalis pudicitiae exactoris, severitatem ferre non possent; et monachi et moniales, qui, disciplinae regularis jugo excusso, in libidinum barathrum se projecissent; et quorum complures aut ad haereticos transirent aut priscos gentilitatis ritus denuo amplexarentur. Supererant itaque, ut S. Bonifacii in epistola XII ad Danielem Wintoniensem verbis utar, cum paganis, et cum permista, et cum Elebeja multitudine pugnae forasticae; intimae vero, quando quis de gremio matris ecclesiae presbyter, vel diaconus, ecclesiasticus vel monachus, discedebat a fide et veritate: tum deinde prorumpebat cum paganis in contumelias filiorum ecclesiae et est obstaculum horrendum Evangelio gloriae Christi. Quibus periculis accedebant continua vicinorum Saxonum minae et invasiones; quas Carolus Martellus annis 718, 724 et nuperius anno 738 repulerat; ita ut, licet per postremam cladem firma jam videretur in Thuringia meridionali et in Hassia Francorum potestas, concuti tamen posset et populi turbari.

B

§ III. Fundatio Wirziburgensis, Erfortensis et Buriburgensis episcopatum. S. Albinus episcopus Buriburgensis.

S. Bonifacius erigit tres novas sedes, scilicet Wirziburgi, Erforti et Buriburgi, pro Franconia, Thuringia meridionali et Hassia;

Verumenimvero in difficili hac et ambigua rerum constitutione nil satius erat, quam ut episcopales erigerentur cathedrae et eximii seligerentur praesules, qui proximius negotia inspicerent; presbyteris, monachis et neophytis invigilarent; aliorum stimulant, aliorum dirigerent ardorem; sustentarent confirmarentque debiles, pervicaces vero obstinatosque contererent; religionis demum propagarent ambitum et ab internis externisque hostibus defenderent. Anno itaque 739, Roma reversus, mandato pontificio, Bavariam, in quam curas suas etiam extenderat et quae unum hactenus habuerat episcopum, in quatuor dioceses divisit, singulis suo praeposito antistite. Biennio post, immo ad finem anni 741, eadem auctoritate fretus, australem missionis suae partem, quae de Carlomanni ditione erat, in tres divisit dioceses: episcopali sede constituta in ducatu Franconiae Wirziburgi seu Herbipoli; in Suththuringia seu Thuringia meridionali, quae et nuda Thuringia deinceps dicta est, Erpesfurti*, cujus loco post longam temporis intercapedinem erecta est cathedra Naumburgensis; et in Hassia Buraburgi. Quoniam itaque sanctissimus vir praclaro mentis studio optabat catholicam fidem et unitatem Romanae ecclesiae servare, et quantoscumque audientes vel discipulos in ista legatione sibi Deus donasset ad obedientiam apostolicae sedis invitare et inclinare non cessabat, voluit hanc suam constitutionem, licet ex communicata jam pridem potestate eam fecisset, a Zacharia papa confirmari. Quapropter scripsit ad eum in haec verba (1): Necesse quoque habemus indicare paternitati vestrae quia per Dei gratiam, Germaniae populis aliquantulum percursis vel

correctis, tres ordinavimus episcopos; et provinciam in tres parochias discrevimus; et illa tria oppida sive urbes, in quibus constituti et ordinati sunt, scriptis auctoritatis vestrae confirmari et stabiliri precantes desideramus. Unam esse sedem episcopatus decrevimus in castello, quod dicitur Wirzburg; et alteram in oppido quod nominatur Buraburg; tertiam in loco, qui dicitur Erphesfurt, qui fuit jam olim urbs paganorum rusticorum: [inmo legendum est: Et alteram in oppido, quod nominatur Buraburg, quod fuit jam olim urbs paganorum rusticorum; tertiam in loco qui dicitur Erphesfurt.] Haec tria loca propria charta et auctoritate apostolatus vestri roborari et confirmari diligenter postulamus, ut (si Dominus voluerit) per auctoritatem et praecceptum sancti Petri jussionibus apostolicis fundatae et stabilitae sint tres in Germania episcopales sedes, et ut praesentes vel futurae generationes non praesumant parochias corrumpere, vel violare praecceptum apostolicae sedis.

17 Gaudio perfusus est Zacharias, quum audivit gremio ecclesiae insertos novos populos: Ubi et tres episcopos, ait in responsis ad S. Bonifacii postulata (2), per loca singula secundum seriem syllabarum tuarum te ordinasse cognovimus, qui eidem populo, quem sibi Dominus Deus noster per tuam sanctitatem aggregare dignatus est, praesesse debeant, et petisti ut per auctoritatem nostrae sedis episcopales ibi sedes firmentur. Sed tua sancta fraternitas mature pertractet et subtili consideratione discernat, si expedit, aut si loca vel populorum turbae talia probantur, ut episcopos habere mereantur. Meministi enim, charissime, quid in sacris canonibus praecipimur observare, ut minime in villulas, vel in modicas civitates episcopos ordinemus, ne vilescat nomen episcopi. Sed nos tuis sincerissimis atque a nobis dilectis syllabis provocati, quae poposcisti absque mora concedi patimur; et statuimus per apostolicam auctoritatem episcopales illic esse sedes quae per successionem episcopos mereantur, et populis praesint, atque in quibus praedicationis verbum subjectis insinuetur: id est, in castello quod dicitur Wirzburg, et alterum in oppido quod nominatur Buraburg, tertium in loco qui dicitur Erphesfurt; ita ut nulli post haec liceat cuiquam haec quae a nobis sancita sunt quoquo modo violare, quae auctoritate beati Petri apostoli firma esse decrevimus.

18 Ex presbytero Deneardo, cui literas suas Romam perferendas crediderat S. Bonifacius, intellexit S. Zacharias trium episcoporum nomina; quorum nunc duo tantum certo cognita sunt. De Erfortensi multa enim disceptatio est. Alii enim volunt consilium quidem fuisse S. Bonifacii Erforti episcopalem cathedram constituere, sed id ab eo non fuisse perfectum; alii mendum esse: in omnibus quidem exemplaribus S. Bonifacii et S. Zachariae epistolis, quin etiam in eo, quod Othlonus saeculo XI in sua S. Bonifacii Vita descripsit, legi Erphesfurtum, sed substituendum esse Eichstetum, cujus primus episcopus fuerit S. Willibaldus: sed (ut paulo post demonstrabimus) tardius episcopus

quas approbat
S. Zacharias
papa:
E

F

praepositi fuerunt Wirziburgensi S. Burchardus, Erfortensi forte S. Adalarius et S. Witta seu Albinus Buriburgensi:

* Erfort

(1) Epist. S. Bonifacii XLIX, ap. Migne, Patrol. lat., tom. LXXXIX, col. 744. — (2) Epist. S. Zachariae papae II, ap. Octobris. Tomus XI.

Migne, t. LXXXIX, col. 918 et 919.

AUCTORE
V. D. B.

consecratus fuit S. Willibaldus; alii itaque Erfortum retinendum esse suadent, ejusque primum episcopum fuisse S. Adelarium, qui cum S. Bonifacio occisus sit; et demum alii certissime sedem episcopalem Erforti constitutam fuisse, sed eam non diu perseverasse, neque certo sciri quis primus fuerit episcopus, licet verisimile sit fuisse S. Adelarium: quæ postrema sententia longe mihi videtur prudentissima. S. Burchardum Wirtzeburgensi cathedræ fuisse impositum et S. Wittam seu Albinum Buraburgensi indubia res est.

ad quorum
singulos lite-
ras dedit S.
Zacharias an-
no 743; et
concilium Ger-
manicum eo-
dem anno 745
celebratum
est.

19 Ad tres episcopos simul literas dedit S. Zacharias papa, quibus denuo et singulariter confirmavit singularum sedium institutionem et quibus singulos excitavit ut strenue officio suo fungerentur: De cætero, inquit (1), petimus divinam clementiam ut confirmet et corroboret hoc quod operatus est Dominus in vobis. Charitas Dei, et pax, atque gratia sit cum spiritu vestro, sanctissimi et dilectissimi nobis. Toto conamine elaborate pro fide Christi, et ad ministerium ejus perficiendum decertate, ut cum egregio apostolo mereamini dicere: « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. De reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illum diem justus » judex (I TIM. IV). » Salutantes vos in Domino valere optamus. Bene valete. Data kalendis aprilis, imperante domino Constantino magno imperatore anno xxiv, imperii ejus anno II, indictione xi. Quæ notæ, quibus dies 1 aprilis anni 743 designatur, omnino retinendæ sunt; tum quod tribus S. Zachariæ epistolis, eodem tempore missis, inscriptæ leguntur, tum quod conveniunt cum tempore ordinationis presbyteralis et episcopalis S. Willibaldi: quod tempus certissimum esse inferius apparebit. Frustra itaque annum imperii II tollendum esse et legendum anno XXII, indictione x voluit Pagius (2), quoniam literæ, datæ ad S. Bonifacium et in eadem desinentes verba, manifeste scriptæ fuerint, antequam concilium anno ab incarnatione Domini 742, videlicet xi kalendas maji, in Germania a S. Bonifacio celebratum sit. Sed in hæc non consentit Mansius, statuens concilium Germanicum anno 743 fuisse habitum, atque tribus hebdomadibus ante scriptas fuisse literas S. Zachariæ. Celebratur, inquit (3), concilium hoc die ix kal. maji. Porro dies illa anno sequenti (743), non vero præsentis (742), in Dominicam incidit. Scitum est autem concilia nonnisi diebus Dominicis cogi per hæc tempora consuevisse. Quæ sententia bona est, licet argumentum bonum non sit, quum certum sit juxta antiquiorem disciplinam conciliis initium datum fuisse omni feria (4); nisi quod conventibus nationalibus (ut hæc concilia erant) dies Dominica cæteris opportunior erat. Omitto Binterim (5) et S. Zachariæ epistolas et concilium illud Germanicum ad annum 744 trahere.

Buriburgum
indicatur ut
sedes S. Albini.

20 Sedes S. Albini in literis S. Bonifacii ad S. Zachariam et in hujus responsoriis vocatur

(1) Epist. III, ap. Migne, Patrologia latina, tom. LXXIX, col. 925. — (2) Critice in Annales Baronii ad an. 742, num. 7. — (3) Ibid. in notis et in dissertatione singulari de synodis in Germania, Gallia et Italia a S. Bonifacio et Zacharia papa habitis et de litteris mutuis Zachariæ papæ et S. Bonifacii, ap. Migne, Patrologia, tom. LXXXIX, col. 857 et seqq. — (4) Cfr hic ipse t. XI Octob., p. 841 et 842. — (5) Geschichte der deutschen Concilien, t. II, p. 18 et 19. — (6) Cfr Patrologia

Buraburg; quod nomen retinendum est, licet in editione Serarii literæ, ad S. Albinum datæ, hanc inscriptionem præferant: Dilectissimis nobis Wittanæ sanctæ ecclesiæ Barbarenæ Zacharias papa; et in editione Binii: Dilectissimo nobis Wittæ sanctæ ecclesiæ Barbarenæ Zacharias papa; et in notatione 29 Serarii ad Vitam S. Bonifacii ex tertio codice: Dilectissimo nobis Wittæ sanctæ ecclesiæ Buraburgensis Zacharias papa (6). Quod nomen oppidum rusticorum significat: bur enim bura, buro, giburo, u sonum ubique habente græcæ diphthongi ου, theotisce eodem sono boer, germanice bauer, anglice bower, est colonus, seu vir rure habitans et ex propriorum seu censualium agrorum cultura vitam sibi comparans (7); burgum autem castrum seu oppidum est, qualibuscumque mœniis firmatum. Locus itaque tutus fuerit, quem agricolæ vicini (alias in partibus germanicis vix unquam intra mœnia degentes) sibi selegerint et munierint adversus Saxonum incursiones. Quamobrem in S. Bonifacii epistola de eo dicitur quod fuit jam olim urbs paganorum rusticorum; quæ verba quam absurde librarii ad Erfortum transtulerint in oculis situm est.

21 Quis vero ille nunc locus sit seu ubi jaceat, non una fuit eruditorum sententia; licet nunc melius consentire videantur. Serarius (8) et Würdtwein (9) voluerunt esse Warburg, qui locus sit inter Fritislariam et Paderbornam: sed id nititur eo fundamento quasi Barbarenæ episcopus fuisset S. Albinus. Aliis vero placuit ut Büren, qui similiter diocesis Paderbornensis locus est, sedem sancti episcopi fuisse dicerent (10); sed licet Büren, uti et Beuern in Ottenbeurn, Blauenbeurn etc. (11), vicum rusticum significet et ad sensum vocabuli Buraburg eatenus accedat, hoc tamen ipso quod de vico, non autem de oppido dicitur, pro sede episcopali admitti nequit. Præterea Büren et Warburg non in Hassia, sed in Saxonia erant. Convenit nunc itaque, maxime postquam anno 1717 Joannes Hermannus Schminckius Marburgi edidit Dissertationem suam historicam de episcopatu Buriburgensi in Hassia inferiori, (quam tamen nonnisi ex aliena relatione cognovi,) sed convenit Buriburgum prope Fritislariam fuisse, in ripa rivi Adranæ*; qui locus vulgari sermone dicatur Buraberg, et in mappis Hoffmannianis Bierberg. Graphice eum describit Falckenheiner in Fritzlariæ descriptione historica (12): priusquam scilicet Adrana, ex montibus principatus de Waldeck lapsus et fines Hassiæ electoralis ingressus, in fertilissimam vallem, cui nomen suum communicat, influit, surgit mons ex tribus lateribus abruptus, ante annos quadraginta in clivis silva arborum tectus, nunc calvus omnino et ingenti metulæ similis. Ascenditur duabus semitis difficillimis, occursus et recursus habentibus innumeros: altera meridiana, qua venit ex Fritislaria, altera septentrionali, quæ ex vico Ungedanken ducta est. In summo monte sacellum exstat; atque

Buriburgi si-
tus præ Frit-
islariam ac-
curat. indica-
tur;

F
* Edder

latina Migne, tom. LXXXIX, col. 921 et 922. Cfr edit. Würdtwein, p. 117 et 118. — (7) Cfr Adelung, Wörterbuch, V^o Bauer. — (8) Rerum Mogunticarum tom. I, lib. III, not. xxix, p. 315. — (9) Epist. S. Bonifacii, p. 118, not. — (10) Cfr Seiters, Bonifacius der Apostel der Deutschen, p. 517. — (11) Adelung, Wörterbuch, V^o Bauer. — (12) Geschichte Hessischer Städte und Stifter, tom. I, p. 7 et 8.

inde

AUCTORE
V. D. B.

A inde prospectus patet in amplissimam pulcherrimamque vallem. E regione autem ferme illius montis, ad ortum æstivum, in sinistra Adranæ ripa, inter Ungedanken et Geismar, consurgit alius mons, etiam excelstior, neque minus abruptus, in cuius summitate adhuc apparent multi secti lapides, veterum mœniorum reliquiæ. Volunt illic stetisse quercum seu Robur-Jovis, quam arborem mirabiliter a S. Bonifacio excisam supra docuimus (1). Sed factum hoc prodigium in Geismar; cuius nominis posterior pars non montem, sed paludem significat. Neque juvat quod mons ille vicinus est, atque nunc Geismarii pars haberi potest; nam olim a Geismario certissime distinctus erat, quippe in quo consurgeret singulare oppidum. Quoniam autem in posteriori hoc monte munitum castrum stetit, cuius appareant parietinæ, noli contendere in illo monte potius positum fuisse Buriburgum. Ex Vita enim S. Wigberti, cuius reliquiæ anni 774 Fritislaria Buriburgum timore Saxonum delatæ sunt, liquet hoc castellum in dextra Adranæ ripa fuisse ædificatum. Quum enim Fritislaria, quod in sinistra ripa consurgit, eas asportarent Buriburgum, seu (ut illic legitur) Buriburch, prius in vallem non adeo depressam ventum est, quæ ex adversum est oppido; deinde flumen Adranam trajecerunt, atque ita pertulerunt in oppidum Buriburgum beati viri pretiosas reliquias (2). Oculos in mappam topographicam conjice; nec quidquam dubii supererit. Deinde ipsum nomen Bürberg proxime ad Buriburg accedit; et tertio demum, hic etiam cernuntur veterum mœniorum vestigia: de quibus in fine dicemus, quum explicanda erunt hujus oppidi postrema fata.

§ IV. Tempus consecrationis S. Willibaldi, episcopus Eichstetensis et concilii germanici primi, quorum particeps est S. Albinus. Translatio S. Wigberti. Mors et sepultura S. Albini Hersfeldiæ.

Die 21 octobris anni 742 S. Albinus simul cum SS. Bonifacio et Burchardo consecrat S. Willibaldum, qui presbyteratum accepit inter 22 et 23 julii anni 741.

Incidimus jam in vexatissimas quæstiones de consecratione episcopali sancti Willibaldi, primi episcopi Eichstetensis, de tempore celebrati primi concilii Germanici aliisque hinc pendentibus nodis chronologicis, quibus implicantur etiam S. Albini gesta. Sed ex his nos breviter expedire licet. Supra docuimus Concilium Germanicum xi kalendas majas, seu die 21 aprilis, quæ Dominica erat, anno 743 fuisse habitum; cui interfuit S. Willibaldus, Witbaldus in Actis appellatus: ita ut episcopus jam tum fuerit. Atqui asserendum mihi videtur eum manuum impositionem accepisse a S. Bonifacio, Moguntino antistite, a S. Burchardo, episcopo Wirzeburgensi, et a S. Albino, qui et Witta et Wizo, die 21 octobris anni 742, quæ Dominica erat. Scilicet quum verno tempore anno 738 Romam ivisset S. Boni-

facius et reliquam anni partem illic degeret, cognovit duos fratres S. Wunobaldum et S. Willibaldum, natione anglos, et ex diuturna Hierosolymitana peregrinatione reduces, illum Romæ, hunc Cassini sanctissime vivere. Qui ut secum in Germaniam venirent, novæ plantationi operam daturi, obtinuit. Posthæc, tunc finitis oraculorum fabulis, pergebat inde S. Willibaldus in Pascha anni 739, ut loquitur Heidenheimensis monialis (3), quæ S. Willibaldi gesta et maxime itinera literis tradidit. Perrexit prius in Bavariam ad Odilonem ducem; inde ad Suitgerum, comitem Hirspergenssem, qui regionem Eystet tradiderat S. Bonifacio (4), apud neutrum plus unam hebdomadam moratus; et demum ad ipsum S. Bonifacium, Roma similiter reducem, qui misit illum ad Eystet, ut videret quomodo sibi placeret. Quæ facta sint circa medium annum 739. Antequam presbyter consecratus sit S. Willibaldus, aliquantum temporum inducium mansit in Eichstet. Postea iterum pergebant ad S. Bonifacium ad Frisingam. Et ibi erant cum illo, usque dum omnes simul iterum veniebant ad Eystet. Et ibidem tunc S. Willibaldus consecravat sanctus Bonifacius in presbyteralis dignitatis gradum. In illis itaque plus integrum biennium positum est, quum S. Willibaldus certissime presbyter factus sit diebus 22 et 23 julii anni 741. Addit enim Heidenheimensis monialis: Ipsa die, qua episcopus noster S. Willibaldus consecratus est in presbyteratum, undecimo kalendas augusti fuit ad natalem sanctæ Mariæ Magdalænæ et sancti Apollinaris (5). Quibus postremis verbis manifestum indicium temporis continetur: quod miror non vidisse Mabillonium (6), Sollerium (7), Bueum (8), Eckhartum (9), Falckenstenium (10), Luidium (11), Crammerum (12), Hartzheimium (13), Binterim (14), Seiterum (15), Saxium (16) aliosque.

23 Imprimis enim certum est S. Bonifacium in ordinandis presbyteris sæpius rationem habuisse necessitatis quam sacrorum canonum. In capitulari quidem, Martiniano episcopo et Georgio presbytero, in Boariam ablegatis, dato, præscripserat Gregorius papa II, ut ordinationes presbyterorum seu diaconorum non nisi quarti, septimi et decimi mensis jejuniis, sed et in ingressu quadragesimali atque mediano vespere sabbati celebrarentur (17). Verum hæc non servaverat sanctus vir; et quamvis, quod licitum non est in lege, necessitas faciat licitum (18), anxius erat quod ea necessitate aliquando prætergressus esset; scripsitque ea de re ad S. Zachariam papam; qui anno 751 in hæc respondit verba (19): De ordinatione etiam presbyterorum et diaconorum, qui, cogente necessitate et paupertate rogantium, non legitimis temporibus et diebus ad te pervenerunt, si aliquam ex hoc haberes offensionem insinuasti. Dicimus autem tibi, frater, bene nosti quod sacri canones docent aptis temporibus sacerdotes

S. Bonifacius in ordinandis presbyteris non servabat aliquando Quatuor tempora,

(1) Geschichte Hessischer Städte und Stifter, tom. I, p. 9. — (2) Vita S. Wigberti, auctore B. Servato Lupo, capp. xiii et seqq. ap. Mabillonium, sæculum Bened. iii, part. I, p. 677 et 678. — (3) Acta SS., t. II Julii, p. 510. — (4) Ibid., p. 511. — (5) Ibid., p. cit. — (6) Acta SS. Ord. S. Bened. sæc. iii, part. II, p. 590 et 591. — (7) Acta SS., t. II Julii, p. 489 et seqq. — (8) Ibid., t. VI Octobris, p. 562. — (9) Francia orientalis, t. I, p. 379 et alibi passim. — (10) Antiquitates Nordgatalis, t. I, p. 379 et alibi passim. — (11) Antiquitates Nordgatalis, t. I, p. 379 et alibi passim. — (12) Heiliges und gottseliges Eichstätt, p. diss. I, passim. — (13) Heiliges und gottseliges Eichstätt, p.

25 et seqq. — (14) Concilia Germaniæ, t. I, p. 516. — (15) Geschichte der deutschen Concilien, t. II, p. 50 et 51. — (16) Bonifacius, der Apostel der Deutschen, p. 541 et seqq. — (17) Versuch einer Geschichte der Hochstiftes und der stad Eichstätt, p. 7 et seqq. — (18) Hartzheim, Concilia Germaniæ, t. I, col. 56; et Epistola Gregorii II ad Germaniæ clerum, inter Bonifacianas, ap. Serrarium, cxxiv; ap. Würdtwein, x. — (19) Regula juris, Decret. lib. V, in fine. — (20) Inter epistolas Bonifacianas ap. Serrarium, cxlii; ap. Würdtwein, lxxxvii.

ordinandos.

AUCTORE
V. D. B.

ordinandos. Attamen in eo, quod a te propter zelum fidei actum est, a Domino Deo nostro indulgentiam postulemus. Duo itaque præcepta continebantur lege de ordinationum tempore: ut Quatuor temporibus fierent et ut mediano vespere sabbati celebrarentur; dein constat hæc non semper servata fuisse a S. Bonifacio: cujus rei exemplum est ipsamet S. Willibaldi ordinationis presbyteralis facta mense julio, extra Quatuor tempora.

sed propterea non negligebat præscriptam noctem sabbati et dominicæ;

24 Sed quod mensem aut statutam hebdomadam non servavit, quoniam neque ipse tum ad S. Willibaldum venire poterat, neque S. Willibaldus ad ipsum, ideo poni non potest eum non servasse diem hebdomadæ, maxime quod dies proximi essent, neque paupertas urget, Suitgero affatim omnia ministrante. Certum itaque sit ordinationem presbyteralem S. Willibaldi inchoatam fuisse undecimo kalendas augusti seu die 22 julii, ad natalem S. Mariæ Magdalenæ, mediano vespere sabbati, et perfectam die 23 julii, ad natalem sancti Apollinaris. Nam ex multis testimoniis, quæ maxime ex S. Leone I papa congestit Martenius (1), constat sacerdotalem vel leviticam ordinationem non potuisse celebrari nisi in die resurrectionis Dominicæ, id est die Dominica, cui a vespera sabbati initium constat adscribi (2), seu mane ipso dominico die, continuato sabbati jejunio, a quo tempore præcedentis noctis jejunia non recedunt (3). Quæ lex in Germania adhuc servabatur sæculo XII, quo Rupertus Tuitiensis scripsit (4) ordinationum sacramenta Dominicæ diei deputari, cujus in vespera fiunt, et tam vespera sabbati quam prima sabbati mane posse et licere jejuniis a jejunantibus celebrari. Hinc, ut Condeluc monachus legitur in Gestis sanctorum Rothonensium gradum sacerdotii in die dominico suscepisse (5) in Britannia Minori, sic S. Conradus sabbato ante dominicam Indulgentiæ seu Palmarum, monasterium S. Galli ingrediens, honorifice susceptus (ut dignum erat), crastinum diem, ... missas spiritualiter celebrando, plures... diversis gradibus salubriter ordinando, ... exegisse perhibetur (6). Jam vero anno 741, litera dominicali A, 22 julii concurrebat cum sabbato, et 23 cum dominica: ita ut omnia convenient; dum contra, si dicatur (ut plerisque placet) S. Willibaldus presbyter ordinatus anno 740, manuum impositionem inceperit S. Bonifacius die veneris et perfecterit die sabbati; quod profecto credibile non est.

hinc sequitur S. Willibaldi presbyteratum et episcopatum uno anno ocius passim consignari. Episcopatus Eichstetensis erectus fuit non anno 743, sed 742.

25 Inde autem sequitur S. Willibaldum episcopum creatum esse die 21 octobris anni 742. Monialis enim Heidenheimensis, ut ejus presbyteralem ordinationem narravit, sic pergit (7): Et postquam unius anni transibat circulus, sanctus Bonifacius præcepit ut in Thuringiam ad se veniret. Statimque venerandus ille vir Dei sanctus Willibaldus... veniebat... Illud fuit autumnale anni tempus, quando sanctus Willibaldus veniebat in Thuringiam.

Statimque, posteaquam illuc veniebat, sanctus D Bonifacius archiepiscopus, atque Burchardus et Wizo sacræ episcopatus authoritati illum ordinando consecraverunt. Ast ibidem tunc cum summo sacerdotalis infulæ ditatus erat honore, unam hebdomadam erat, et postea iterum ad prædestinatum mansionis suæ locum remeabat, scilicet ad Eichstet. Unde ruunt, ut id in transitu animadvertamus, quæ in singulari dissertatione de anno conditi episcopatus Eichstetensis excogitavit Luidlius noster (8) et quæ avidissime amplexi sunt Crammerus (9), Seiterus (10) et Saxius (11), scilicet S. Willibaldum prius ab anno 741 fuisse episcopum regionarium seu sine certa sede, anno vero 743 promotum fuisse ad sedem Eichstetensem, tunc primum erectam; tum quoniam, quum anno 739 ad illam regionem advenit, adhuc tota erat vastata, ita ut nulla domus ibi esset, nisi illa ecclesia sanctæ Mariæ, ait monialis Heidenheimensis (12), quæ adhuc stat ibi, minor quam alia ecclesia, quam postea B. Willibaldus ibi construxerat; ita ut tum nondum episcopali cathedræ aptus esset locus; tum quoniam in Libro pontificali Eichstetensi, quem sub annum E 1071 Gundecharus seu Gunzo, episcopus illius sedis, conscribi procuravit, ad nomen S. Willibaldi adscribitur: Sedit a. 36. Anno inc. Domini 781. Non. Jul. obiit (13); et quod altaribus hæc aut similia inscribi jussit idem Gundecharus (14): Anno ab incarnatione Domini 1060, anno autem constitutionis hujus episcopii 317 etc.; ab Hermanno Contracto autem, Mariano Scoto et Annalista Fuldensi uno etiam aut altero anno post 743 referri aut S. Willibaldi consecrationem episcopalem aut Eichstetensis cathedræ institutionem (15). Verum hæc omnia documenta tribus fere sæculis Heidenheimensis monialis cœvo testimonio posteriora sunt; deinde S. Zacharias, qui ex Deneardo presbytero intellexerat episcopales sedes erectas fuisse in opportunis quidem locis et magnæ plebi aliquando capiendæ accommodis, sed hactenus parum populosis, non frustra in suis literis renovaverat veterum ea de re legum canonicarum memoriam.

26 Sed ad monialem Heidenheimensem ex hoc diverticulo redeamus: Sanctus Willibaldus, sic pergit, quando in episcopatum consecratus erat, habebat quadraginta annos et unum. Et tunc erat autumnale tempus: circa illam fere horam tribus hebdomadibus ante natale sancti Martini in episcopatum consecratus est in loco, qui dicitur Sallpurg. Quum autem sancti Martini Turonensis festum celebretur die 11 novembris, sequitur S. Willibaldum episcopali dignitate auctum esse die 21 octobris; atqui anno 741, quo nunc ab omnibus id factum fuisse traditur, litera dominicali A, concurrebat dies 21 octobris non cum dominica, episcopis consecrandis præstituta, sed cum sabbato: contra anno 742, quo reapse S. Willibaldum episcopum initiatum fuisse non ex hoc tantum

Quoniam ordinatio S. Willibaldi incidit in 21 octobris anni 742, quæ erat dominica, hinc omnia conveniunt et sequitur S. Albinum episcopum factum esse anno 741.

(1) De antiquis ecclesiæ ritibus, lib. I, cap. viii, art. iv, t. II, p. 285 et seqq., edit. 1700. — (2) Epist. xi ad Dioscorum Alexand. — (3) Epist. x ad episc. prov. Viennensis. — (4) De divinis officiis, lib. III, cap. 8. — (5) Lib. II, cap. 5, ap. D. Morice, Preuves de l'Hist. de Bretagne, t. I, col. 246. — (6) Ap. Goldastum, Rer. Alemann. t. II, p. 185. — (7) Acta SS., tom. II Julii, p. 511. — (8) Gründliche Erörterung der Frag: Ob das Bisthum Eichstätt in dem Jahr Christi 741 oder 743 ge-

stiftet und errichtet worden, in opere: Eichstättisches Heiligtum, p. 1 et seqq. — (9) Heiliges, etc. Eichstätt, p. 25 et seqq. — (10) Bonifacius, etc. p. 341 et seqq. — (11) Versuch, etc. p. 7 et seqq. — (12) Acta SS., tom. II Julii, p. 511. — (13) Ap. Pertz, Monumenta Germaniæ, tom. VII, p. 243. — (14) Ibid., p. 246 et seqq. — (15) Vide hæc loca ap. Falckenstein, tom. I, p. 12.

A capite, verum etiam ex presbyteratus collati tempore sequitur, litera dominicali G, dies 21 octobris dominica erat. Quæ lex aut consuetudo de creandis episcopis diebus dominicis aut festis potioribus vigeat etiam in Germania, ut Amalarius Metensis (1) testimonium est. Re quidem vera ab ea recedebatur aliquando, quemadmodum in Vita S. Willehadi, episcopi Bremensis (2), deprehenditur; sed raro usuveniebat et singulare habebatur. Conveniunt itaque omnia: ad finem anni 741 episcopum Buriburgensem creavit S. Bonifacius S. Albinum, S. Burchardum Wirzeburgensem et tertium, forte S. Adalarium, Erfortensem; aliquot mensibus post Deneardum presbyterum Romam misit, qui a S. Zacharia trium harum sedium confirmationem obtineret; re diligenter multoque tempore examinata, consensit Romanus pontifex et literas dedit die 1 aprilis ejusdem anni 743; abfuisse itaque videtur Deneardus menses minimum decem, ab ætate scilicet anni 742 usque ad vernum tempus anni 743; interea autem die 21 octobris anni 742 S. Bonifacius simul cum SS. Albino et Burchardo manus imposuit S. Willebaldo eumque episcopum Eichstetensem sacra-
vit; atque anno demum 743 die 21 aprilis, quæ dominica erat, vix aut non vix receptis S. Zachariæ literis, nimium procrastinatis, concilio Germanico præsedit, cui interfuerunt præter alios episcopos SS. Burchardus, Witta seu Albinus et Willebaldus; sequitur inde etiam concilium Liptinense, kalendis martiis coactum, integro fere anno post concilium Germanicum, referendum esse ad annum 744 (3), quo etiam dies 1 martii cum dominica concurrebat; atque nonnulla alia etiam SS. Bonifacii, Willebaldi sociorumque gesta uno anno differenda esse: quæ quidem res nos movit ad inhærendum tam diu notis illis temporalibus.

Consecrationi S. Willibaldi interfuit S. Albinus Salzburger ad Salam Franconiæ;

C 27 Dicendum superest quis locus sit Sallpurg, ubi S. Albinus cum S. Bonifacio et S. Burchardo autumnus anni 742 convenit et S. Willebaldo manus imposuit. De ejus situ multæ olim divinationes et conjecturæ propositæ fuerunt; quarum memoriam ne renovare quidem volo, quum Eckhartus, qui tot alias Franciæ Orientalis res non minori felicitate quam eruditione explicuit, hoc quoque castrum accurate designavit. Non enim cogitandum est de Salisburgo, civitate episcopali, multo nimium dissita; neque de Salburgo ad Thuringicam Salam, sub oppido Hoff sito, quum ea regio tum habitaretur a Slavis Sorabis, nondum domitis; sed de Salzburgo, ad Salam Franconiæ condito. Qui fluvius, in Mœnum labens ad Gemundam Franconiæ, supra Königeshovam in pago Grabfeld Orientali oritur, et post Königeshovam Neu-Stadium, olim Salznuncupatum, et ex adverso castrum Salzbur-
gum, cujus rudera veterem magnificentiam sæculo superiori adhuc ostentabant, Kissingham ac Hammelburgum præterfluit. Salzburgo ingens adiacebat silva, Salzforst dicta, atque universa regio tam amœna erat ut in fluvii insula palatium regium exstructum fuerit. Sed vide de his Eckharti observationes in Commentariis de Francia Orientali (4), multo autem magis ejus singularem dissertationem, anno 1751 Lipsiæ editam (5).

item interfuit concilio Germanico, die

28 Volunt nonnulli, quos inter Eckhartus, (4) De officiis ecclesiasticis, lib. II, cap. 2. — (2) Cfr Acta SS., tom. IX Octobris, p. 578. — (3) Cfr Mansi in Observat. ad criticeon Pagii super Baronium, ad an. 743, not. 1. —

tum Salzburger concilium celebratum fuisse; sed, nisi lubeat omnem episcoporum conventum hoc nomine vocare, nil est cur hic episcoporum cœtus concilium appelletur. Primum itaque concilium Germanicum dicendum est, quod, præsentem S. Albino, xi kalendas maji seu die 21 aprilis anni (ut demonstravimus) 743 habitum est ignoto loco. (Nam quod alii Wormatiæ, alii Augsburger, alii Ratisbonnæ, alii Francofurti, alii alibi id celebratum fuisse dicunt, conjecturæ et somnia sunt.) Cujus occasionem et causam S. Bonifacius, anno 742 ad S. Zachariam papam scribens, his aperit verbis (6): Notum similiter sit paternitati vestræ, quod Carlomannus, dux Francorum, me accersitum ad se rogavit, ut in parte regni Francorum, quæ in sua est potestate, synodum facerem congregari: et promisit se de ecclesiastica religione, quæ jam longo tempore, id est non minus quam per sexaginta vel septuaginta annos, calcata et dissipata fuit, aliquid corrigere et emendare. Quapropter si hoc, Deo inspirante, veraciter implere voluerit consilium, et præceptum vestræ auctoritatis, id est, apostolicæ sedis habere [debeo] et sapere. Franci enim, ut se-
niore dicunt, plus quam per tempus octoginta annorum synodum non fecerunt: nec archiepiscopum habuerunt: nec ecclesiæ canonica jura alicui fundabant vel renovabant. Modo autem maxima ex parte per civitates episcopales sedes traditæ sunt laicis cupidis ad possidendum, vel adulteratis clericis, scortatoribus et publicanis ad perfruendum. Et pergit beatus vir cleri populique depravatos mores describere et sacrorum canonum prolapsionem proponere.

29 Probavit quam maxime S. Zacharias concilii celebrationem; sed responsa ejus ad proposita dubia videri tardius aut extremo tempore advenisse supra monui. Religioso conventui interfuerunt non episcopi solum, abbates et clerici, verum etiam optimates: ita ut regni conventus publicus fuerit, præside Carolomanno; neque legibus ecclesiastica dumtaxat auctoritas insita sit, sed et politica. Ejus autem initium hanc habet formam: In nomine Domini Jesu Christi. Ego Carlomannus dux et princeps Francorum, (Austrasiæ major domus,) anno ab Incarnatione Domini DCCXLI[1], xi videlicet kalendas maii, cum consilio servorum Dei et optimatum meorum, episcopos qui in regno meo sunt, cum presbyteris ad concilium et synodum pro timore Christi congregavi, id est Bonifacium archiepiscopum, et Burchardum Wirzeburgensem, et Regenfridum Coloniensem, Wintanum Buriburgensem, et Witbaldum Eichstetensem, et Dadonum sine certa aut nota sede, et Eddanum Argentinensem, ac reliquos episcopos, cum presbyteris eorum, ut mihi consilium dedissent, quomodo lex Dei et ecclesiastica religio recuperetur, quæ in diebus præteritorum principum dissipata corrui, et qualiter populus Christianus ad salutem animæ pervenire possit, et per falsos sacerdotes deceptus non pereat. Ex decretis hæc solummodo referam, synodum in singulos annos indictam fuisse, regulam S. Benedicti omnibus monasteriis præscriptam et ab expeditione militari liberatos

ACTORE
V. D. B.
21 aprilis anni
743 rogatu
Carlomanni

et approbatione S. Zachariæ papæ propter diuturnam mole et scandalum coacto:

(4) Tom. I, p. 589 et 741. — (5) Alte Salzburg und das Pallast Saltz in Franken. — (6) Epistola Bonifaciana, ap. Serarium, CXXXII, ap. Würdtwein, LI.

clericos.

AUCTORE
V. D. B.

item verisimillime concilio anni 745; cuius occasione gravissimam epistolam cum S. Bonifacio et aliis episcopis scripsisse videtur ad regem Merciorum.

clericos. Reliqua in tollendis abusibus cleri et populi versantur.

30 Dubitandum non est quin aliis quoque conciliis interfuerit S. Albinus, seu Witta et Wittanus; sed quum nulla hujus rei certa notitia supersit, permittimus eam lectoris arbitrio et conjecturis, monentes tamen Serarii (1) et Eckharti (2) sententiam valde probabilem esse, Weræ loco, (quod monstrum nominis legitur in capite literarum, quas ante annum 747 ad Ethibaldum, regem Merciorum, dedit S. Bonifacius cum aliis pluribus episcopis, rogans eum ut castius viveret et monachos sacerdotesque a comitum violentia defenderet,) legendum esse Wittam; ita ut hoc earum sit exordium (3): Domino charissimo et in Christi amore cæteris regibus præferendo, inclyta Anglorum imperii sceptrâ gubernanti, Ethibaldo regi, Bonifacius, archiepiscopus legatus Germanicus Romanæ ecclesiæ, et Witta (loco Weræ), Buriburgensis, et Burckart, Wirzeburgensis, et Warbeth seu Harbertus, Senonensis, et Abel, Remensis, et Wilibald, Eichstetensis, coepiscopi, perennem in Christo charitatis salutem. Quæ literæ, scriptæ ab octo episcopis, qui ad unam synodum convenerant, certissime anteriores sunt anno 747, quo Herefridus presbyter, qui eas regi tradere rogatus est, diem obierit; adeoque, ut censet Eckhartus (4), missæ fuerunt anno 745, quo celebratum est concilium, in quo Aldebertus et Clemens hæreseos crimine damnati sunt et Gewilieb, Moguntinus episcopus, homicidii aliorumque facinorum reus, de gradu depositus fuit. Verumtamen animadvertendum est de tempore omnium conciliorum, quæ S. Bonifacius celebravit, diversissimas esse sententias; quarum elenchum Hartzheimius (5) ob oculos ponere conatus est. Neque hanc litem ullus facile finierit, si excipias primum concilium Germanicum, quod anno 743 convenisse a me superius demonstratum esse puto.

Anno 774, Saxonibus Fritislariæ incumbentibus atque etiam Buriburgum tentantibus,

31 Sequentibus annis diocesim suam continuo fere expositam vidit S. Albinus vicinorum Saxonum direptioni et vastationi (6); et quidem anno 774 proxime accesserunt ad Buriburgum. Quum enim anno priori in Italiam profectus esset B. Carolus Magnus, velut opportunam de absentia regis nacti occasionem, contiguos sibi Hassorum terminos ferro et igne populati sunt. Scilicet, ut loquitur Eginhardus in Annalibus Laurissensibus (7), Saxones exierunt cum magno exercitu super confinia Francorum, pervenerunt usque ad castrum, quod nominatur Buriaburg; attamen ipsi confinales, de hac causa solliciti, cum hoc cernerent, castellum sunt ingressi. Dum igitur ipsa Saxonum gens cœpisset sæviens domos forinsecus incendio cremare, venerunt ad quamdam basilicam in loco qui dicitur Friedislar; quam sanctæ memoriæ Bonifacius novissimus martyr consecravat, atque per spiritum prophetiæ prædixit quod nunquam incendio cremaretur. Cœperunt autem idem præfati Saxones cum nimia intentione adversus eandem certare basilicam, quemadmodum eam per quodlibet ingenium igni cremare potuissent. Dum hæc

igitur agerentur, apparuerunt quibusdam christianis, qui erant in castello, similiter et quibusdam paganis, qui in ipso aderant exercitu, duo juvenes in albis, qui ipsam basilicam ab igne protegebant, et propterea ibidem non potuerunt neque interius neque exterius ignem accendere, nec aliquod damnum eidem inferre basilicæ: sed nutu divinæ majestatis pavore perterriti, in fugam conversi sunt, nemine persequente. Inventus est autem postea unus ex eisdem Saxonibus mortuus juxta ipsam basilicam, genibus curvis adelinis supra pedes, habens ignem et ligna in manibus, velut ore flando eandem basilicam igni tradere voluisset. Atque eadem, sed plerumque multo brevius, a multis aliis narrantur chronographis; sed frustra eos adduxerim, quippe quibus Eginhardus præluxerit.

32 Contra B. Servatus Lupus, qui quum studiorum gratia Fuldæ versaretur, S. Wigberti, abbatis Fritislariensis, vitam scripsit, multo latius eandem rem prosequitur; adeoque innuit non unam tum fuisse Saxonum irruptionem, neque unum tentamen spoliandæ aut incendendæ S. Petri ecclesiæ; quare locus non defuit translationibus, quæ S. Megingaudo abbati tribuuntur, ut infra apparebit. Et quoniam beatus Wigbertus S. Albino convixit, eo episcopo ministerium sacrum exercuit et ab eo tandem Hersfeldium translatus est, juverit paucis ejus res recensere (8). S. Wigbertus itaque, in Anglia monachus et presbyter, a S. Bonifacio in auxilium prædicationis accitus et paulo post annum 732 Fritislariensi monasterio præpositus est, qui laxam fratrum conversationem ad normam suæ vitæ coerceret. Qua provincia quum aliquandiu functus esset, ad Ordorfiense cœnobium eodem fine missus est. Sed, senio et morbo fractus, aliquot post annos precibus obtinuit ut Fritislariam redire posset; ubi jejuniorum frequentia facile enituit. Hæc vero, ait B. Lupus, (unde cognoscas beatum virum in ministerio sacro versatum fuisse,) hæc vero semper Wigberchtō illi sollemnis fuerat consuetudo, ut cum a fideli aliquo rogatus confessionem auditum pergeret, non temere cum aliquo sermonem consereret; ac sicubi conventum hominum offenderat, qui salutaribus indigeret consiliis, continuo, posthabitis temporalibus, quæ ad animæ perpetuam salutem conducerent ad medium deducebat. Perseveravit autem B. Wigberchtus in præfato monasterio, divinis ministrans præceptis; diem obiit anno 747. Quum itaque anno 774 in illas partes irrupissent Saxones, cum sancti viri reliquiis Buriburgum trans Adranam confugerunt Fritislariæ inquilini et de mœnibus Buriburgensibus fortiter repulerunt omnia Saxonum adversus munimenta molimina; quin, eruptione facta, magnam ediderunt stragem. Verumtamen impedire non potuerunt ne quadriennio post, quum omnia usque ad Rheni Mosellæque confluentes vastassent, per Hassiam redirent; ubi tamen prope Lihesi in Adarnæ vado a supervenientibus Francis occupati sunt et magno numero occisi (9). Nulla itaque illic erat certa quies et securitas

transfert S. Albinus S. Wigberti, abbatem Fritislariensis et olim sui socii, corpus in castrum Buriburgense. E

(1) Serarius et Joannis, Rerum Moguntinarum, tom. I, p. 300. — (2) Francia Orientalis, tom. I, p. 466. — (3) Epistola Bonifaciana juxta Serarium XIX, juxta Würdtwein LXXII. — (4) Francia Orientalis, tom. I, p. 466. — (5) Concilia Germaniæ, tom. I, p. 342 et seqq. — (6) Hartmann, Historia has-

siaca, tom. I, p. 47 et seqq. — (7) Ap. Pertz, Monumenta Germaniæ, tom. I, p. 152. — (8) Sæculum Benedictinum III, part. I, p. 675 et seqq. — (9) Cfr. Annales Laurissenses Egenhardi ad an. 778, ap. Pertz, Scriptores, tom. I, p. 158 et 159.

AUCTORE
V. D. B.

A *corpori S. Wigberti*. Cæterum postquam in oppidum (ita appellat B. *Servatus Lupus Buriburgum ut distinguat a Fritislaria monasterio*) ossa illius transposita sunt; ut unguentum pretiosissimum, quando est agitatum, gratissimos late spargit odores, ita viri hujus motæ reliquæ ubertim miraculorum spiravere fragrantiam... At interjectis aliquot annis, Albuino, præsuli Fritislariensis ejusdem oppidi (*en ut Buriburgum Fritislariense oppidum appellatur, ut olim multa oppida littorea portus vicinarum civitatum dicebantur et munimenta extra urbium ambitum ipsarum urbium castra et castella*), sed Albuino per quietem aliquis observatur, qui se divinitus missum diceret ad monasterium, cui est vocabulum Herolfesfeldt seu Hirsfeldt in Hassia ad Fuldam annem: quo et ossa beati viri transferri præcepit. Id memoratus episcopus Lullo, Moguntiacensis ecclesiæ pontifici, revelavit; isque rem ad Magnum Carolum detulit ac ejus adsensum protinus impetravit. Ita Lullo jubente, suffraganeus ejus Albuinus tribus monachis præfati cœnobii, Ernusto scilicet, Baturico, qui postea videtur conscendisse Ratisbonensem cathedram, Wolffu, noctu sacros B. Wigberti cineres tradidit clamperferendos ad monasterium. Siquidem id facere interdum veritus est, ne tanti viri populus amore devinctus, fratres memoratos cæca seditione convexaret, vel quibuslibet injuriis incesseret; viribusque superioribitum insignis thesauri privilegium vindicaret... Ergo præfati fratres munus amplissimum sibi ab episcopo traditum monasterio Herolfesfeldt celeres invexerunt; et, a reliquis Dei servis illic exceptum, magnifice primo loco est in ecclesia conditum. Narratur illa eadem in Vita S. Lulli (1), nisi quod hic sanctus, qui Hersfeldensis monasterii incrementa plurimum promovit, ter angelica voce monitus dicitur, universoque negotio præfuisse; dein Buriburgum illic Buriburg appellatur. Quam translationem sub annum 780 factam fuisse arbitratus est Mabillonius (2); non improbabiliter.

In itinere cum
S. Lullo archiepiscopo
constitutus,
subito post
Missam moritur
S. Albinus

33 Ex eadem S. Lulli Vita intelligimus S. Albinum felicissimæ mortis tempus modumque. Habebat secum, inquit biographus (3), eximiam (ut creditur) sanctitatis virum, nomine Albevinum, episcopalis officii negotia post episcopum obire solitum, quem appellatione vulgata corepiscopum vocant; eoque in divinis rebus et privatim et publice adiutore ac suffraganeo utebatur. (Ex omnibus his quæ vidimus, maxime ex literis S. Zachariæ, manifestissimum est S. Albinum chorepiscopum non fuisse; sed quum Buriburgensis cathedra non amplius existeret et Moguntinæ diœcesi inclusa esset, quando biographus scripsit, harum rerum ignorantia inductus fuit ad mutandum beatum virum in chorepiscopum.) Huic ad se accersito: «Causam, inquit, incidi, quæ ad Herveldense monasterium profectione maturare me exigat: tui sit officii, celebratis prius missarum solemnibus, me protinus insecuturum antecedere, et quæ mihi mecumque venientibus

sint receptui providere. Ille morarum impatiens jussa ocius capescit; quæ proficiscentibus usui forent, disposuit. Missam celebrat, quid tali commento strueretur penitus ignorans; cumque incolumis adhuc corpore sacramentis dominicis participasset, repente spiritum exhalavit; eodem quippe momento et vitam finivit et missam. Archiepiscopus, tantæ rei miraculo nihil permotus, sed industrium mortis suæ præcursorem pronissimo favore amplexatus, navi jussit imponi et per Renum (immo Mœnum seu Moganum) amne secundo devectus, in loco qui dicitur Hohstedi (nunc Höchst, media via inter Francofurtum et Moguntiam,) exponi, ut ibidem missa defunctorum celebraretur et terrestri dein itinere corpus S. Albinum Hirsfeldiam transferretur. Ubi, (scilicet Hochstedi,) cum ad funeris officium frequens de toto episcopatu populus occurrisset, magnifice susceptus, per terram in Herveldense monasterium est translatus. Nec ulla funebrium honorum ambitione caruit:

Si quis honor tumuli, si quod solamen humani est;

transmissa in omnes fide solida, quod magni momenti apud Deum sint ejus merita. At B. Lullus eodem quo instituerat ordine in monasterium Herveldense contendit; ubi protinus morbo attactus, cum ordinationis suæ annum ageret trigesimum secundum, septimo decimo kalendas novembris, honestissima morte perfunctus, naturæ concessit, suumque præcursorem dextro tramite insecutus cælestis curiæ senatoribus est annumeratus.

34 Anno 786 obiisse S. Lullum demonstravit unus ex collegis meis ad diem 16 octobris (4) et quidem hac ipsa die 16 octobris: unde sequitur festum S. Albinum non agi die suæ mortis, quippe qui aliquot dies ante obierit. Quare quod die 26 octobris ejus natalis agitur, id factum est vel propter corporis elevationem vel propter aliam minus notam causam: equidem nil definire possum, quum Lambertus in ea parte Annalium Hersfeldensium, quæ hactenus edita est (5), de S. Albino seu Witta verbum faciat nullum; neque alia de hoc monasterio, quod ab exordiis Lutheranarum perturbationum penes Protestantes factum est, antiquitatis monumenta in publicum prodierunt. Bucelinus, recensens hujus asceterii decora: Sepulti ibidem, inquit (6), BB. Albinus et Lullus magnum insuper loco nomen peperere. Veruntamen non putem his verbis significare voluisse Bucelinum corpus elevatum fuisse et singulari feretro servatum: nusquam enim hujus rei consignata mihi occurrunt memoria; et, quod præcipuum est, edidit Browerus (7) veterem indicem corporum sanctorum, quæ olim gremio suo Hersfeldensis ecclesia continuit; atque hæc inter non recensetur S. Albinum seu Wittæ corpus vel ossa. Atque hæc de beato viro colligere utcumque potui, dolens tamen quod pristini Breviarii Hersfeldensis aut Fritislariensis exemplar nullum nactus sum. Lubens autem volensque omisi Vitam, quæ in Vitis sanctorum ordinis S. Benedicti ab

anno 786 aliquot diebus ante 16 octobris. Sepultus fuit Hersveldia.

F

(1) Acta SS., tom. VII Octobris, p. 1089. — (2) Annales Benedictini, lib. XXV, num. 12, tom. II, p. 258. — (3) Acta SS., tom. VII Octobris, p. 1090. — (4) Ibid. p. 1078 et seqq. — (5) Pistorius, Scriptores rerum Germanicarum, tom. I, p. 501

et seqq.; Pertz, Monumenta Germaniæ, tom. V, p. 154 et seqq. — (6) Germania sacra, part. II, p. 44. — (7) Antiquitates Fuldeuses, lib. II, cap. 12, p. 153 et 154.

AUCTORE
V. D. B.

Antonio de Heredia conscriptæ fuerunt; partim enim efficta est ex una alteraque S. Bonifacii epistola, mirum in modum amplificata; partim ex Regula et veteribus Benedictinorum consuetudinibus, quas servasse censendus est sanctus vir; partim demum ex male feriati hominis somniis: ut ne adolescentulo quidem digna sit lucubratio.

§ V. S. Megingaudus successor S. Albini. Non confundendus cum Megingaudo, episcopo Wirzburgensi. Ejus olim officia in monasterio Fritislariensi. S. Humbertus, diaconus Fritislariensis. Buriburgi interitus.

S. Albino successit S. Megingaudus diaconus, qui in monasterio Fritislariensi tempore S. Wigberti

Buriburgi S. Albini successorem fuisse S. Megingaudum, qui et Meingotus seu Meyngotus, Megingozus, Mengozus, Megingus et forma corruptiori Meginbodus, plurimum est sententia; quam equidem veram arbitror. In martyrologio enim Fritislariensis abbatiæ seu capituli, quod Schminckio præluxit, ad xv kalendas aprilis seu diem 17 martii legitur (1): Meyngotus, episcopi loci ipsius, id est Fritislariæ seu Buriburgi. Cujus hæc pauca gesta innotuerunt. Prius in Fritislariensi monasterio operam suam S. Wigberto abbati præstitit, quo monasticæ illic religionis normam statumque componeret. Ut enim loquitur B. Servatus Lupus (2), S. Wigbertus ibi cum Megingo suo, qui postea culmen episcopale subiit, diu conversatus est, et laxam antehac ac fluidam fratrum conversationem ad normam suæ vitæ coercuit, qui proculdubio sanctorum Scripturarum regebatur auctoritate. Quo officio quum egregie functus esset S. Megingaudus, voluit S. Bonifacius ut illud post mortem sanctissimi abbatis implere pergeret cum alio Wigberto presbytero; atque tum S. Megingaudus diaconatus honore auctus erat: quæ omnia manifesta sunt ex epistola, quam S. Bonifacius anno 747, paulo post mortem S. Wigberti, Fritislariensis abbatis, ad monachos hujus asceterii dedit et ex qua liquet eum sibi, licet S. Albinus ordinario jure diocesim regeret, magnam in cœnobium reservasse auctoritatem.

atque etiam post hujus mortem jussu S. Bonifacii magister regulæ, cantus et puerorum fuit.

36 Quæ epistola quum brevis sit, videtur hic loci edenda (3): Charissimis filiis Tatwino et Wighberto presbyteris, Bernhardo et Hiedde, Hunfritho et Stirme Bonifacius, servus servorum Dei perennem in Domino salutem. Paterno amore dilectionem vestram obsecro ut eo majore cura monasterialis normam vitæ custodire studeatis, quo pater vester Wighbertus defunctus est. Wighbertus presbyter et Mengingordus diaconus regulam vestram vobis insinuent, et speciales horas, et cursum ecclesiæ custodiant, et cæteros admoneant, et magistri sint infantium, et prædicent verbum Dei fratribus. Hiedde sit præpositus et servus vestros admoneat; et Hunfridus adjuvet illum, ubicunque opus sit; Stirme in coquina

sit; Bernardus operarius sit et ædificet domunculas vestras, ubi opus sit; et de omnibus, ubicunque vobis necesse sit, insinuet. Tatwinum abbatem interrogate; et quodcumque vobis insinuet, hoc facite; et unusquisque studeat secundum vires suas et proprios mores in castitate conservare, et in communi vita vos alterutrum adjuvare, et in fraterna charitate permanere, usque ad præsentiam reversionis nostræ in Dei voluntate. Et nunc simul laudantes Dominum in omnibusei gratias agamus. Valet in Christo. *Jussus est itaque S. Megingaudus regulam suam monachis insinuare, scilicet Benedictinam, quæ a patribus concilii Germanici anno 743 sola præscripta est: Decrevimus quoque, ajunt (4), ut monachi et ancillæ Dei monasteriales juxta regulam S. Benedicti cœnobია vel xenodochia sua ordinare, gubernare, vivere studeant; et vitam propriam degere secundum prædicti patris ordinationem non negligant. Speciales horas et cursum ecclesiæ, seu officium monasticum docere debebat S. Megingaudus; quæ res, quum psalmi et nonnullæ aliæ partes a monachis memoriter fere canerentur, quumque insuper in musica exercendi essent tirones, multo operosior erat quam prima specie videatur; ei quoque uti et presbytero Wigberto, (duo enim debebant esse infantium magistri,) commissæ puerorum oblatores cura: quæ quum assidua esset et literarum eruditionem amplecteretur, vere onerosa erat (5). Demum ei mandatum prædicare verbum Dei fratribus scilicet in capitulo, loco explicationis regulæ aut lectionis homiliæ, quotidie post Primam aut Tertiam faciendæ a priore aut a quo hic jussu-*

rit (6). 37 Atque in his ita suis satisfecisse volunt beatum virum, ut post obitum abbatis Tatwini, qui S. Wigberto successit, ipsemet abbas Fritislariensis creatus fuerit: quod tamen neque affirmare ausim, neque negare. Nititur enim hæc opinio Trithemii dictis, a quibus certissime error non abest. Libro enim III de Viris illustribus ordinis S. Benedicti, quo (ut supra animadvertimus) eos solum conclusit, quos probe norat cultu ecclesiastico frui, cap. cclxi, in hæc loquitur verba (7): De sancto Meginbodo abbate. Meginbodus, monachus Frislariensis et abbas in Burbach Moguntinus, vir doctus et sanctus, qui suis sanctis exhortationibus et exemplis multos ad bonæ conversationis viam revocavit, magnis fertur virtutibus claustralem ornasse disciplinam. Ejus autem festum agitur xvii kalendas aprilis. Sed, quoniam suo tempore nulla amplius supererat memoria sedis Buriburgensis (quod ubique Burbach appellat) atque locus diocesi Moguntina contineretur, propterea abbatem substituisse videtur episcopo; adeoque dicere debebat: Meginbodus, immo Megingodus, monachus Frislariensis et episcopus in Buriburgo. Ex hoc itaque capite deficere videtur omne testimonium. Verum aliud alibi exstat, quod quidem mihi obscurum est, multo tamen firmitus. Scilicet tres S. Wigberti translationes distinguendæ sunt; quarum una in codice ms. Fritisla-

Volunt etiam abbatem fuisse; cui assertio favet transcriptio S. Wigberti, ei adscripta.

(1) Antiquitates Fritislarienses, § 58, p. 42; de Episcopatu Buriburgensi, § 23, p. 19, ap. Serarium et Joannis, Rerum Moguntinarum, tom. I, p. 313. — (2) Vita S. Wigberti, cap. V, Sæc. Bened. III, part. I, p. 675. — (3) Epistola Bonifaciana

ap. Serarium XVII, ap. Würdtwein LXXIX. — (4) Ap. Würdtwein, Epist. S. Bonifacii, p. 123. — (5) Cfr Martene, de Antiquis monachorum ritibus, p. 703 et seqq. — (6) Cfr ibid. p. 60. — (7) Opera pia et spiritualia, p. 104, edit. Busei.

A riensi (1) consignata est vii idus februarii, quæ vel prima corporis elevatio sit, vel reliquiarum fuga ex Fritislaria Buriburgum; secunda occurrit in Fritislariensi Necrologio (2) ad diem 15 maji, ubi additur eam a Megingauda peractum fuisse et corpus Buriburgo Fritislariam fuisse delatum; demum tertia, Hersfeldiæ solemniter a S. Lullo celebrata, cujus occasione quotannis adhuc beati viri natalis agitur idibus seu die 13 augusti (3). Quum itaque tres illæ translationes tempore episcopatus S. Albini factæ sint, non alio titulo nisi abbatis videtur secundæ ita præesse potuisse S. Megingaudus, ut ab eo facta fuisse dicatur. Sed doleo ipsa Necrologii verba mihi non præluere, neque ex ipso Schminckio mihi innotescere, sed dumtaxat ex Falckenheiner.

S. Megingaudus episcopus fuit non Wirzeburgensis, sed Buriburgensis :

B 38 Utut est, quum anno 786 diem obiisset S. Albinus, successit ei S. Megingaudus; quemadmodum ex citato supra Fritislariensi martyrologio certum est. Ad quod accedit novamque fidem addit Vita S. Wigberti, in qua (ut supra vidimus) Megingus diaconus, id est Megingaudus noster, qui S. Wigberto operam suam in reformando Fritislariensi cœnobio dabat, dicitur postea culmen episcopale subiisse. Quæ verba multi atque etiam præstantissimi scriptores eo trahere voluerunt ut S. Megingaudus fuerit episcopus Wirzeburgensis. Primus adversus hanc opinionem surrexit Eckhartus (4), distinguens duos Megingaudos; alterum qui, ut jam intelleximus, anno 747, paulo post S. Wigberti abbatis mortem, diaconus Fritislariensis erat, alterum qui mense martio ejusdem anni presbyter erat; chartæ enim de finibus monasterii Fuldensis, quam tum scripsit S. Bonifacius, appositum ad finem legitur signum Megingozi presbyteri (5); quem presbyterum Wirzeburgensem fuisse affirmat Eckhartus (6), minus firmo argumento, nempe quod cum S. Burchardo, qui etiam subscripsit, comes et socius adveniret. Præterea contendit ille idem (7) Megingaudum, qui a S. Bonifacio circa annum 752 episcopus Wirzeburgensis creatus est, numquam fuisse monachum, quemadmodum erat diaconus Fritislariensis, quoniam episcopi regulares, qui conventui Altiniacensi anno (ut videtur) 765 interfuerunt, subscripserunt hac ratione (8): Willibaldus, episcopus de monasterio Aichstadi; qui vero sæculares (venia sit recentioribus illis verbis): Megingozus episcopus civit. Wirziaburgo. Sed ita non esse videtur; nam, ut proximo exemplo utar, S. Lullus, qui a prima pueritia monachus fuit, legitur ibidem: Lullo, episcopus civit. Moguntiæ: neque vis ulla in vocabulo monasterii est; tum enim templa quæcumque, maxime si splendida essent aut ampla, monasteria dicebantur.

alius est Megingaudus Wirzeburgensis.

C 39 Hoc itaque certum sit duos anno 747 in illis partibus Megingaudos fuisse, alterum diaconum, alterum presbyterum; duosque deinde hujus nominis episcopos, alterum Buriburgensem seu Fritislariensem, et quidem hunc ipsum dia-

conum, alterum Wirzeburgensem, qui sub initium octobris anni 785 officium deposuit et vi kalendas octobris anni 794, ut tradit Eckhartus in Chronico Wirzeburgensi (9), et anni 799 (nisi mendum typographicum sit, iv mutato in ix,) ut habet Eckhartus (10). Quum autem decessores nostri ambos inter se confunderent, et Megingaudus Wirzeburgensis in sua ecclesia minime ecclesiasticis honoribus coleretur (appellat eum quidem in fine Eckhartus beatum Megingaudum, sed sensu bonæ memoriæ: a qua appellatione cæterum abstinet Æmilianus Ussermann (11), qui res episcopatus Wirzeburgensis postmodum explicuit), sed propter hanc confusionem S. Megingaudum, episcopum Buriburgensem, ad diem 16 martii inter prætermisos collocarunt decessores nostri (12); quæ confusio quum jam pridem sublata sit, amplectenda est auctoritas Trithemii, affirmantis suo tempore ejus festum actum fuisse xvii kalendas aprilis; quocum convenit martyrologium Fritislariense, quod supra produximus. Merito itaque Wion, Menardus, Dorgainus alique Benedictini et martyrologi aut menologi ejus memoriam celebrarunt ad 16 martii.

E 40 Alia S. Megingaudi acta ignoramus. Volunt plerique eum, postquam electus est episcopus, Fritislariense abbatiale pedum non posuisse; quod non nisi Trithemii verbis, quæ supra correximus, niti videtur: adeo ut nobis parum credibile sit. Licet doctus esset et aliorum magister, plane incertum est an aliqua ejus adhuc supersint scripta. Inter epistolas S. Bonifacii veniunt num. LXXX apud Serarium, et num. cxi apud Würdtwein literæ cum hac inscriptione: Domino in Christo summopere venerando Lullo episcopo Magingaoz optabilem supplex in Domino sempiternæ beatitudinis salutem; quibus beatum virum rogat ut providere velit monasteriolo, quod propter proximum abbatissæ, sororis suæ, obitum facile dissolvetur, nisi opportune nova abbatissa adsit; quoniam filiæ fratris suæ, illic velatæ, ex quibus aliqui seligere vellent præpositam, annis et mente juniores sunt pro hoc officio et temporum necessitate. Piæ sunt hæ literæ, carnem et sanguinem nequaquam sapientes et plane dignæ Megingauda diacono, qui Fritislariæ alios salutis vias docebat; sed quum Megingaudus presbyter et forte alii cognomines tum vixerint, definiri nequit a quo scriptæ sint. Idemque dixerim de aliis literis, a Serario num. LXXXVII, a Würdtwein num. xc signatis, cum hac inscriptione: Sacerdoti Christi magnifico, reverentia pariter et amore amplectendo, Lullo episcopo Magingoz, servus servorum Dei, perennem in Domino salutem: in quibus quæritur de dissolutione matrimonii propter adulterium. Multo tamen verisimilius est has epistolas Megingaudi, episcopi Wirzeburgensis, esse, qui videtur familiariter cum S. Lullo egisse: certe Willibaldus presbyter Vitam S. Bonifacii inscripsit Dominis sanctis et vere in Christo carissimis Lullo et Megingozo coepiscopis (13), et ab eis corrigi voluit, priusquam in lucem ve-

E An exstet illius epistola ad S. Lullum; an venerit ipse ex Anglia.

(1) Nunc in bibliotheca Casselensi, ap. Falckenheiner, tom. I, p. 74, not. 3. — (2) Schminckius, Antiquitates Fritisl. § 28, p. 29, ap. Falckenheiner, tom. I, p. 73, not. 5 et 6. — (3) Cfr. Vita S. Wigberti, cap. 23, Sæculum Bened. part. I, p. 681; Acta SS., tom. III Augusti, p. 133. — (4) Francia orientalis, tom. I, p. 481, 523 et 577. — (5) Inter Epist. Bonifacianas ap. Octobris. Tomus XI.

Würdtwein LXVI. — (6) Francia Orientalis. tom. I, p. 525. — (7) Ibid. p. 577. — (8) Ibid. p. 576. — (9) Ap. Pertz, Monumenta, t. VI, p. 27. — (10) Francia Orientalis, t. I, p. 710. — (11) Episcopatus Wirzeburgensis sub metropoli Moguntina, t. I, p. 9 et seqq. — (12) Acta SS., t. II Martii, p. 416. — (13) Acta SS., t. I Junii, p. 460.

AUCTORE
V. D. B.

niret (1). An demum diversus sit a Memgoz, immo Meingoz, qui ab anonymo Monasteriensi S. Bonifacii biographo (2) cum aliis multis in Germaniam prædicationis gratia venisse traditur, prima specie ambiguum est; verum ex S. Ludgero, biographo (3) S. Gregorii, discipuli et comitis S. Bonifacii, manifestum est Meningaudum, episcopum Wirzeburgensem, illic designari. Quidni investigari saltem potest quo anno vitam suam S. Meningaudus clausit? Sed de eo ne conjecturas quidem factas fuisse reperi.

S. Humberti
prioris Fritislariensis, memoria.

41 In omnibus martyrologiis et menologiis, quibus SS. Albini et Megingaudi memoria celebratur, laudatur etiam ad diem 7 octobris S. Humbertus, monachus et prior Fritislariensis, præeunte denuo Trithemio. Hic scilicet libro III de Viris illustribus S. Benedicti, quo (ut jam bis monui) nullos capi voluit qui cultu ecclesiastico carerent, cap. CCLXXI, hæc de sancto Humberto monacho prodidit (4): Humbertus monachus et prior cœnobii in Burbach prope Frislariense oppidum, vir sanctus atque eruditus, atque regularis disciplinæ zelosus amator, sua sanctissima conversatione Deo valde complacuit; cujus festum agitur nonis octobris. Ubi Trithemius in solitum suum errorem incidit, Burbach, immo Buriburgum, cum Fritislaria permutans. Quidni aliquando editur vetus martyrologium Fritislariense, quo olim Schminckius usus est et cui non possunt inscripta non esse SS. Albini, Megingaudi et Humberti nomina? Quidni aliquando prodeunt in lucem aliorum ex illis partibus monasteriorum kalendaria, quæ verisimillime alios continent sanctos, siquidem manifestum sit Spiritum Domini cum sancto Bonifacio ejusque discipulis fuisse et passim sanctimonix fructus maturasse? Interea nil superest quam ut stetur Trithemio, qui libros, quos lutheranæ seditiones disperdiderunt aut disturbant, vidit usurpavitque.

Buriburgi facta et interitus.

42 Quoniam autem in hoc commentario multus fui in exponendis Buriburgensis diœcesis originibus, placet pauca addere de ejus interitu; licet (ut sæpius monui) desit mihi Schminckii dissertatio et unus fere dux mihi futurus sit Falckenheiner. Buriburgi itaque episcopalem cathedram non diu substituisse adeoque ab ipso S. Albino Fritislariam translata fuisse sentit Schminckius (5), tum quod B. Servatus Lupus S. Albinum appellet præsulem Fritislariensis opidi, tum quod Fritislariæ adhuc supersit locus, dictus curia episcopalis (Bischofshof) et platea episcopalis (Bischofsgasse): sed neutra ratio magnum momentum ad persuadendum habet: nam, (ut supra vidimus) B. Servatus Lupus appellat ipsum Buriburgum Fritislariense oppidum; et nomina Bischofshof et Bischofsgasse multo verisimilius orta sunt ex domo archiepiscopi Moguntini, quam ex SS. Albini et Megingaudi ædibus. Post hos sanctos præsules nullus reperitur, qui Buriburgensis aut Fritislariensis episcopus fuerit: cujus rei ego arbitror non unam fuisse causam. Imprimis nuspam legitur

dotem aliquam novæ sedi assignatam fuisse; D quum contra reliquæ episcopales sedes, a S. Bonifacio erectæ, ab initio prædiis non caruerint et paulatim ditissimæ factæ sint. Pronum itaque erat, ut, siquæ exsurgeret causa, interiret Buriburgensis sedes ejusque diœcesis vicinæ Moguntinæ metropoli adjungeretur. Ex altera autem parte Buriburgum oppidum perseverare non poterat, quam primum a Carolo Magno domiti erant Saxones et fidem christianam amplexi. Locus enim plane saxosus erat, utens asportata aqua aut diligenter in cisternam collecta; qui locus numquam habitatus fuisset, nisi necessarium præsidium visum erat adversus hostium irrupentium impetum. Quando itaque nullus amplius a Saxonibus timor erat, non poterat non fieri ut rustici, qui eum incolebant, descenderent in fertilissimam vicinam regionem et vicos crearent novos, maximeque Fritislariensium augerent numerum. Verum, ut Buriburgum partem inquilinorum amisit, nova oriebatur causa, non quidem necessaria, potens tamen et efficax, ut simul interiret nova cathedra. Paulatim itaque incolæ deseruerunt oppidum, ita ut initio sæculi XIV superesset tantum E ecclesia, plebani et mansionarii domus et exigua aliquot adjecta ædificiola; quorum ne hæc quidem superesset memoria, nisi ab anno 1311 usque ad annum 1314 lis de Buriburgo exarsisset inter Henricum, comitem de Waldeck, et Ottonem, Lantgravium Hassiæ: cui liti abbas Fuldensis etiam immixtus fuit. Ipse plebanus anno 1323 domum suam ruinosam et plane solitariam deserere coactus fuit aliamque Fritislariæ cœmere. Quæ mutatio stravit viam ut Henricus III, qui ab anno 1328 ad 1353 sedem Moguntinam occupavit, plebanatum Buriburgensem cum præbenda scholastici Fritislariensis univert, onus tamen imponens instituendi vicarii perpetui, certis iisque non exiguis redditibus ei assignatis. Divisionem bonorum, anno 1344 archiepiscopo Henrico probatam, dabit Falckenheiner. Usque ad bellum tamen tricenarium perstitit ecclesia, prius titulo solius S. Brigittæ et ab anno 1338 simul S. Bonifacii et postea S. Wigberti nuncupata; quin et matrix erat vicorum Holzheim, Braunau, Menzigerode, Weiga et Mandern; quibus deinde accesserunt Ungedanken et Nothelmshausen, olim prædia rustica; in Holzheim dumtaxat capella erat. Quum autem bello tricenario F protestantes diruissent fatiscentem ædem catholicam Buriburgensem, paræcia in Ungedanken translata est. Extruxerunt postea viri pii in monte exiguum oratorium, loco tam sancto prorsus indignum. Anno autem 1737 canonici Fritislarienses annuam instituerunt supplicationem seu processionem; quæ postremis hisce annis nondum desierat: collata etiam aliqua pecunia ut cultus divinus illic redintegraretur. Ad orientem cernuntur aliquot veterum mœniorum reliquiæ; nec quidquam aliud superest oppidi, sudore SS. Bonifacii, Gregorii, Albini seu Wittæ et Megingaudi irrigati.

(1) Acta SS., tom. I, Junii, p. 476. Cfr Mabillonius, Sæculum Bened. III, part. II, p. 27. — (2) Ibid., p. 482. — (3) Ibid., p. 486. — (4) Opp. pia, p. 106, edit. Busei. —

(5) Ap. Falckenheiner, t. I, p. 16, et ap. Serarium et Joannis, Rer. Mogunt. t. I, p. 315 et 314.

A

DE S. ATHANASIO, CONF. NON PONT.,

OECONOMO MEDICIENSI IN BITHYNIA,

SYLLOGE HISTORICA.

V. D. B.

§ unicus. Nomen in Fastis sacris. Vita nota ex gestis S. Nicetæ, hegumeni Mediciensis. Ejus officium in logothessio Byzantino; fuga in monasterium Symbolorum; patris violentia; secessus Medicium; œconomi et diaconi officium; arbor crescens ex pectore sanctitatis signum.

CIRCA ANNUM
DCCCLXIV.
S. Athanasius,
œconomus Me-
diciensis, cu-
jus nomen pau-
cis fastis in-
scriptum est,

Quum Daniel noster Papebrochius, in illustrandis S. Nicetæ, hegumeni Mediciensis, Actis versans, in S. Athanasium, œconomum ejusdem monasterii incidisset, miratus est eum sanctum appellatum fuisse a Ferrario in Topographia Romani Martyrologii, quod eum sacris fastis nullis adhuc inscriptum invenisset (1): et quidem, licet incredibili diligentia innumera kalendaria græca et slavica excussa et examinata fuerint in conficiendo Anno ecclesiastico slavico, qui huic præit tomo, nusquam tamen ejus nomen repertum est nisi in kalendario Mosquensi, anno 1818 dato in lucem, et in Menologio Demetrii Rostoviensis seu Vitis sanctorum omnium, qui ab ecclesia græco-russica coluntur: quarum nova editio anno 1852 Mosquæ prodiit. In kalendario autem isto et Menologio recte ejus natalis præsentis die annuntiatur; sed in Menologio neque Vita ejus, neque laudatio inserta est, tum quod ejus gesta, immixta S. Nicetæ laboribus, ad diem 3 aprilis narrata fuerant, tum forte quod cultus parcius visus sit. Qui tamen cultus (ut inferius apparebit) statim post mortem incohatus fuit. Quare non dubitavit Castellanus, licet fontes slavicos ignorarit, ejus nomen inscribere Martyrologio suo universali.

atque Acta
excerpenda ex
Actis S. Nicetæ,
ejus magistri et
secundi Medicii
patris,

2 Ut modo innuebam, ex S. Nicetæ, hegumeni Mediciensis, Vita notæ sunt potissimæ S. Athanasii, discipuli ejus, laudes. Vita autem hæc summæ auctoritatis est, quippe quæ accurate scripta sit græce a Theostericto, altero S. Nicetæ discipulo, intra quinque a magistri obitu annos (2); atque ex hoc præcipue fonte sequentia hauriemus. S. Nicephorus nempe, cujus vitæ brevium nostris insertum est ad diem 4 maji, sæculo viii labente, monasterium, Mediciense nomine, in Bithyniæ parte maritima ad Propontidem fundaverat. Quo quum se contulisset S. Nicetas, domo Cæsarea Bithyniæ, ante ecclesiæ æditus et dein, relictis omnibus, Stephani anachoretæ socius, a sancto fundatore admissus est et minimo suo gregi adjunctus. Virtutibus autem ita profecit bonus vir ut, quamvis necdum septimum in monasterio annum explevisset, ad presbyterii gradum voluntate S. Nicephori, hegumeni sui, promotus sit a S. Tarasio, qui ab anno 784 ad 806 patriarchicum Constantinopolitanum thronum tenuit (3): quin et monasterii administratio-

nem ei commisit S. Nicephorus. Quæ mutatio, quum summa esset S. Nicetæ fama, valuit ut undique accurrerent novi discipuli; ita ut intra paucos annos ad centenarium usque numerum aggregati sint fraternitati.

3 Qualis porro, sic pergit Theosterictus, quoad virtutem erat pater noster sanctissimus Nicetas, talem quoque, qui locum ab ipso secundum teneret, ei submittere Dominus universorum curavit; Athanasium, inquam, virum reverendum et admirabilem, cujus non est possibile in transitu exponere virtutem, et cujus amorem erga Deum, quem abdicato recens sæculo statim a principio demonstravit, ipsi (ut puto) angeli sunt admirati. Cum enim esset patri suo carissimus et literas apprime edoctus atque ad logothession seu ærarii publici administrationem participandam Constantinopoli receptus, tamquam publicarum chartarum scriptor; existimabat parens haud vulgares per filium honores sese in sæculo consecuturum. Ubi autem intellexit quod adolescens, contemptis omnibus et trajecto Bosphoro, in unum cœnobiorum, a Symbolis nominatum, atque in Bithynia, ad orientem Prusiæ situm, sese abdidisset; violenter eum inde retraxit, abjectoque monastico habitu pretiosis induit vel invitum. Tunc ille ad patrem: « Existimasne, o pater, sericis vestimentis impediendum me, quo minus animi propositum sequar? Totus mundus despectui mihi est: quid enim proderit homini si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat? » Pater vero includens eum putabat abduciposse ab optima mente. Sed animos ibi majores sumens intrepidus juvenis, discerpsit in partes indumenta serica; aliisque jussu patris amictus, his quoque idem fecit. Unde iratus parens adeo inclementer cecidit filium, ut dorsum ejus ex plagis intolerabilibus computruerit et medicorum cura indiguerit. Illo autem dicente fieri non posse ut a sententia dimoveretur, quantumvis eum pater membratim conscinderet; compunctus animo lacrimisque suffusus genitor: « Abi, inquit, fili, et viam bonam quam elegisti proseguere, duce Christo, qui te eruat ex omnibus diaboli laqueis. »

4 In hunc modum præclarus juvenis ad istud quod supra nominavi monasterium re-

prius rationalis fuit in logothessio Byzantino; dein se abdidit in monasterio Symbolorum, unde vi a patre extractus est.

* ministère des finances

* Brousse

F

Redit ad monasterium Symbolorum;

(1) Acta SS., tom. I Aprilis, p. 260. — (2) Ibid., p. 253.

— (3) Art de vérifier les dates, tom. I, p. 264 et seqq.

diit,

AUCTORE:
V. D. B.
ubi pauperri-
me vivit. In-
vitatur Medi-
cium, ubi sub
S. Nicephoro
et S. Niceta
cathegumeno
fit oeconomus:

diit, monastica certamina impigre in eodem aggrediens. Adeo autem se abiecit, ut nihil eorum, quæ in sæculo sunt spectabilia, induci sibi pateretur. Vos ipsi plerique, usu cognitum virum habentes, hoc quod dico potestis ex vilissimis illius vestibis confirmare; quibus nemo abjectioribus usus est unquam, quamvis ex genere secundum sæculum valde nobili natus esset, ut dixi. Talis autem cum esset, a sanctis patribus nostris ad hoc nostrum cœnobium est invitatus, atque ab inclyto Nicephoro persuasus, sanctissimo patri nostro Nicetæ secundus adjungi. Erant igitur ambo cor unum et anima una in diversis corporibus, tranquillo in statu continentes omnia: ipsique, a S. Nicephoro directi, regabant totam fraternitatem; et in utroque, tam inter se mutuo quam suo cum præside, caritate vinciebantur indissolubili; adeo ut nulla unquam inter eos contentio, nulla existeret disceptatio. Erant autem veri pastores et spiritualium ægritudinum periti medici, curam gregis gerentes cum omni sollicitudine et cautela; hic quidem secans, (erat enim ad hoc a natura pronior,) iste vero, mellifluis quibusdam verbis plagam leniens, curabat sectionem, cum esset ingenio mitiori; et rursus hic quidem eorum, quæ ad corpus pertinent, gerebat curam; iste vero præcipue attendebat spiritualibus: sic tamen ut uterque utrorum satageret.

quæ singulo-
rum essent in
hac admini-
stratione par-
tes.

¶ Atque hoc regimen a communi lege nonnihil recedebat. S. Nicephorus nempe archimandrita numquam fuit; (qui titulus apud orientales majorum monasteriorum præfectis dari solet et respondet fere latinorum abbatibus;) sed hegumeni seu prioris titulo contentus fuit; adeoque Vita ejus, Monachii inter codices græcos num. 366 servata (1), inscripta est Βίος ἡτοι πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νικηφόρου ἡγουμένου γενονότος τοῦ Μιδικίου. Verumtamen, quietis pique otii avidior, curam fere omnem in SS. Nicetam et Athanasium derivaverat; ita ut, quemadmodum Theosterictus testis est (2), sæpius rogatus fuerit S. Nicetas ut nomen pariter consecrationemque hegumeni susciperet; sed quamdiu in vivis Nicephorus fuerat, eam suscipere recusarat. Cathegumeni itaque seu subprioris titulum gessit S. Nicetas, donec vixit S. Nicephorus; et oeconomi nomen datum S. Athanasio. Quod posterius munus in parthenonibus plurimum usitatum erat (3), minus autem in monasteriis virilibus. Si itaque res secundum ordinem exactæ fuissent, abdicasset S. Nicephorus hegumeni munus, quod nonnisi nomine gessit, et S. Nicetas dictus fuisset hegumenus et S. Athanasius cathegumenus: nam hæc revera impleverunt officia. Apud Græcos scilicet, quæcumque adhibeantur nomina, pendet monasteriorum gubernium a duobus fere capitibus, quorum alter omnino subest alteri atque ab eo pendet. Prior, sive archimandrita, sive hegumenus vocetur, similis est rectoribus aut superioribus, qui collegiis et domibus Societatis Jesu præsunt; posterior, qui cathegumenus vocatur aut oeconomus, ministri simul et procuratoris

partes implet, ejusque cura tum ad disciplinam domesticam, tum ad res temporales extenditur (4). Hinc intelligitur quo jure alios increparet S. Athanasius. Adverte etiam virum, antea rationalem, rei temporali non improvide præpositum fuisse.

6 Sub tantis itaque spiritualibus medicis mirum in modum florebat disciplina et monasticus decor. Quando, itaque, verba sunt Theostericti, divina peragebantur mysteria, stabat magnus pater noster Nicetas ad sacram mensam, velut si ipsius throno Dei assisteret, sacrificium offerens atque perficiens. Sanctus vero Athanasius intento ad rem animo assistebat, liturgicum tenens flabellum (Goar in Euchologio (5) dabit figuram); (erat enim diaconus, postea autem et presbyter.) Cum timore et tremore et venerabiles suas genas et pectora lacrymarum imbre rigans, sic perficiebat universam sacram liturgiam. Cum autem sic pure atque irreprehensibiliter intemeratis immortalibusque mysteriis essent operati, eorumdem communione sanctificabant populum universum atque in pace dimittebant (6).

S. Athanasius, qua diaconus, pientissime ad altare assistit S. Nicetæ.

7 Interea sollicitè curabat S. Nicetas ut omnes et singulos in virtutis semita regeret et promoveret; ita ut Medicium quasi paradisi quidam terrestris videretur. Magnus porro Athanasius, iterum Theostericti dicta adduco (7), fidelis ac prudens noster oeconomus, postquam annis multis rem monasterii temporalem optime curavisset, multa cum sancto patre Niceta exantlasset certamina, plurima in cœnobio egregia facinora patravisset, infirmitatem incurrit; ex qua et mortuus est. Cumque sub extremum illius spiritum, circumfusi strato, precaremur, ut nostri meminisset apud eum, ad quem assumebatur, Deum, ad ultimum dixit: « Omnino scietis utrum ego aliquid apud eum possim et fruar quæsito studiose bono. » His dictis, pedes decenter extendens, spiritum tradidit in manus Domini vigesima sexta mensis octobris. Cujus sepulturam curantes, recondidimus eum in proprio tumulo, ut moris est nostri, (neque enim, ut in aliis monasteriis, defunctis omnibus unum commune apud nos monumentum est, sed placitum unicuique aptamus locum, ibique monumentum illius facimus,) terramque ingessimus, secundum quod dictum est: « Pulvis es et in pulvere reverteris. » Ibi igitur beati istius viri reliquias deposuimus. Ut autem obscurum non esset illius monumentum, sed omnibus fieret manifestum; cupressi germen ex venerandi viri pectore supra ipsum enasci fecit universorum Deus; unde fit ut multi, magna cum fide advenientes, amplexentur plantam istam, foliaque exinde accipientes secum auferant in remedium morborum.

E Sancte moritur et gloria post mortem coronatur, maxime quod cupressus ex ejus pectore creverit.

8 Ex his quæ illic sequuntur definiri qualitercumque potest quo tempore S. Athanasius diem obierit: Pater vero noster Nicetas, ait dein Theosterictus, ejusmodi separatione haud parum afflictus, geminato deinceps onere laborabat, invigilans fratrum utilitati. Deinde haud multo post mortuus est etiam communis

Mortis tempus; situs Symbolorum et Medicii. An is sanctus idem qui S. Athanasius in arbore.

(1) Hardt, Catalogus codd. mss. bibl. reg. Bavaricæ, tom. IV, p. 85. — (2) Acta SS. tom. I Aprilis, p. 259. — (3) Typicum Irenæ augustæ, ap. Maurinos, Analecta græca, p. 178 et seqq. — (4) Cfr Vincentius, archiep. Carloviciensis, Epistola de mo-

nasteriorum ordinatione, p. 48 et seqq. — (5) Pag. 157. — (6) Acta SS. tom. I Aprilis, p. 257; cfr textus græcus, ibid., p. xxiv. — (7) Ibid., p. 259.

A omnium pater Nicephorus. Quare S. Nicetas ordinationem appellationemque hegumeni acceptare coactus est; istam ei per manuum impositionem contulit S. Nicephorus, qui tunc (scilicet ab anno 806) patriarchale solium Constantinopoli tenebat. Mortuus itaque sunt S. Athanasius et ejus pater S. Nicephorus Mediciensis post annum 806; quin etiam quum hic, ut in Basiliano Menologio aliisque id genus libris dicatur pro cultu sanctarum imaginum sub Leone Armeno, qui anno 814 persecutionem adversus catholicos renovavit, multa passus esse, necesse est ut ad hunc annum pervenerit. Sed, quum anno sequenti seu 815 in exsilium actus fuerit S. Nicephorus patriarcha, atque hic deinceps procul a Constantinopoli duxerit vitam usque ad annum 828, quo excessit e vivis; oportet ut ante S. Nicephori patriarchæ profectionem SS. Athanasius et Nicephorus Me-

diciensis vita functi sint: secus enim a sanctissimo hoc præsule non potuisset S. Nicetas hegumenus ordinari post S. Nicephori Mediciensis mortem. Signavimus itaque initio S. Athanasium ad cælos abivisse anno 814. De monasterio Symbolorum, ubi idem beatus vir vitam monasticam auspicatus est, et de Mediciensi, ubi eam feliciter finivit, nolumus quidquam addere; quum in superiori operis nostri tomo (1) quanta licuit accuratione eorumdem situm significavimus. Propter cypressum quæ ex pectore S. Athanasii excrevit, conjecit Martinovius noster (2) hunc sanctum eundem esse, qui in triptycho Cplitano, initio Maji in Actis SS. edito (3), Athanasius in arbore dicitur; sed nonne potius intelligendus est aliquis Athanasius, qui in arbore vixerit stylitarum more? Plura de S. Athanasio Mediciensi non reperi-

AUCTORE
V. D. B.

(1) Acta SS. tom. X Octobris, p. 917 et 918. — (2) In præ-

senti tomo, p. 261. — (3) Acta SS. tom. I Maji, p. LXII.

B DE S. BERNWARDO, EPISCOPO CONFESSORE, E

HILDESIE IN SAXONIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. V. H.

§ I. Sancti memoria in Martyrologio Romano, dies cultus Hildesiæ; Acta omni fide digna; compendium vitæ.

PROBABILITER
ANNO 1022.
Duobus præ-
sertim diebus
S. Bernwardi,

S ub hoc die seu vigesima sexta octobris Martyrologium Romanum hodiernum recenset S. Bernwardi festivitatem his verbis: Hildesheimi in Saxonia sancti Bernwardi episcopi et confessoris, a Cælestino Tertio inter Sanctos adnumerati. Elogio concinunt Auctaria Usuardi, ad diem, qua vita functus est, xx novembris; et ejus nomen vario scribunt modo. Sic Matricula Carthusiana Ultrajectina S. Bernwardum vocat Bernardum Nordensem episcopum: editio Lubeco-Coloniensis, Berwardum: Grevenus, Berwaldum, additque, qui tempore Ottonis III præfatam (Hildesiensem) Ecclesiam verbo pascens et exemplo, miraculis clarus quievit. Molanus autem cum Greveno in omnibus convenit, nisi quod sanctum antistitem Bertwaldum appellet. Nos vero scriptores patrios secuti, sanctum episcopum Bernwardum vocabimus.

qui cum suo
successore
Bernardo
confundendus
non est,

2 Non est tamen confundendus noster S. Bernwardus, hodie in Martyrologio celebratus, cum alio sancto viro, pariter episcopo Hildesiensi, et alio sancto viro, pariter episcopo Hildesiensi, et medio sæculo XII, seu anno 1153 defuncto. De isto sancto, qui a nostris Bernhardus appellatur, agitur sub die xx julii; sed simul indicatur hunc Bernhardum cultum publicum in universali Ecclesia non obtinuisse, sed, ut videtur, in solo monasterio Hildesiensi, quod fundaverat Bernhardus sub titulo S. Godehardi, cujus canonizationem apud Innocentium Pp. II procuraverat (1). Nec enim ejus memoria occurrit in kalendario pro ipsa Ecclesia Hildesiensi confe-

cto. Cæterum moris nostri est, in Acta nostra referre illas personas, sanctitate insignes, quæ signa aliqua certa cultus, licet in speciali loco, consecutæ sunt. Neque per hæc elogia, quidquam derogatum volumus, ut in capite singulorum tomorum protestamur, constitutionibus Romanorum Pontificum, præsertim Urbani Pp. VIII; sed meram historiam conscribimus, quæ, ut omne opus mere humanum, obnoxium est errori. Sed e diverticulo ad nostrum S. Bernwardum revertamur.

3 Diximus supra S. Bernwardi nomen recenseri in Martyrologio Romano hodierno: nam in antiquis editionibus hujus Sancti elogium omititur. Primum reperitur intercalatum a Benedicto XIV, ut ipse fatetur in epistola ad Joannem V Portugalliæ, quæ editioni Martyrologii ab ipso adornatæ passim præponitur. In ea porro, expositis fine, ratione et utilitate novi operis, dicit Pontifex num. IV novam fecisse se Sanctorum accessionem: inter quos recenset etiam ad diem xxvi octobris S. Bernwardum Hildesheimensem episcopum. In sanctorum Lexico, ab cl. viris Joan. Stadler et Franc. Heim germanice conscripto, dicitur S. Bernwardus die xxvi octobris notari, quamvis dies obitus ad diem xx novembris notetur (2). Errore verisimiliter typothetæ scribit Arnoldus Wion in libro Lignum vitæ (3), Trithemium in Viris illustribus Ordinis S. Benedicti signasse obitum S. Bernwardi xiv kal. novembris seu xxi octobris. Sed aut male exscripserit Arnoldus, aut typotheta

F
celebratur in
Martyrologiis
memoria:

(1) Act. SS., tom. V Julii, p. 100 et seq. — (2) Heiligen

Lexicon, Vº Bernwardus. — (3) Tom. II, p. 374.

sua

AUCTORE
J. V. H.

sua oscitantia kalendas novembris pro decembris posuerit; nam Trithemius lib. III de viris illustribus cap. 232 (4) dicit Sancti festum coli xiv kal. decembris. Et id quidem eatenus male, quatenus S. Bernwardi obitus in xii kal. decembris seu xx novembris reponitur. Certum itaque est diem Sancti emotuale in xx novembris consignari, quo et in Ecclesia Hildesiensi ejus festivitas quotannis celebratur. Quæ vero fuerit causa, ut annuntiatio ejus sub xxvi octobris poneretur, hactenus ignoramus. Verum plerumque Martyrologium Romanum in festis sectamur; quapropter sub hac die S. Bernwardi Acta illustranda suscepimus.

Vitam Sancti
coævus Tang-
marus, magi-
ster,

4 Vitam S. Bernwardi habemus et infra edemus non solum coævam, sed ab ipso ejus præceptore, imo et confessario conscriptam. Erat is Tangmarus, Ecclesiæ Hildesiensis presbyter, bibliothecarius et notarius, postmodum ejusdem Ecclesiæ decanus. Ipse de se dicit num. 31 Vitæ, a primæva ætate seu juventute usque ad canitiem scholari studio intentus, nutriendis pueris operam dedisse: unde quum S. Bernwardum puerum in schola sua educaverit, eidemque, jam ætate maturo et episcopatu annis viginti functo, superstes fuerit, recte concluditur, Tangmarus ad decrepitam senectutem visisse. Quod etiam S. Bernwardus magistrum suum conscientie arbitrum habuerit, manifestum est ex verbis Prologi, quibus testatur: Quia a puero mecum ad juvenilem ætatem conversatus, quasi filius patri familiariter adhæsit et convixit, nec aliquid in omni studio ejus vitæ meam conscientiam fraudare potuit, quin plenissime scirem. Cæterum biographiam occipisse Tangmarum, vivente S. Bernwardo patet ex eodem Prologo: Magnifica, ait, gesta memorabilis viri, domini scilicet Bernwardi nostri episcopi, colligere aggressus sum, non vanitatis fastu provocatus, Deo teste, sed si quid imitabile Dei clementia in illis eluceret, divinæ pietatis gratiam, de cujus rore fluxit, posteris prædicarem, et illos tali exemplo ad profectum virtutum incitarem. Et quia hoc, ipso ignorante, subire temerarium scivi, diu cunctatus, hæc publice cum illo confabulari, tandem opportunitate nacta, aditum tentavi. C Primo itaque forti auctoritate adversabatur mihi; nam in cunctis jactantiam et popularem favorem, ceu mortiferum venenum, vitabat. Tandem cum sæpius ingererem, esse grave peccatum, bona opera celare, ne alii tali exemplo proficiant, cum Dominus dicat: « Luceat lux vestra coram hominibus » etc. cessit meo arbitratu.

omnium con-
scius scripsit,
et Theodoricus
initio sæc. xiii
florens;

5 Omnia igitur concurrunt, ut fidem omnimodam habeamus Tangmaro, viro gravi, pio, docto, qui quæ narrat, coram recognovit, et cæterum nihil refert, quod non undequaque cum reliqua historia istius ævi concurrat. Præter hanc Vitam coævam exstat altera, sæculo xiii ineunte a Theodorico II, monasterii S. Michaelis Hildesiensis abbate XII, idiomate Saxonico, quod proxime ad Flandricum accedit, conscripta. Fuit autem, ut habet Chronicum monasterii Hildesiensis apud Meibomium (2), magister artium, filius civitatis, vir per omnia providus, laudabiliter rexit spiritualia. Ipse multa

clenodia in casulis et cappis monasterio suo contulit pro ampliatione divini cultus: et obtinuit infulam et sandalia cum cæteris libertatibus per privilegia cum multis indulgentiis, anno 1194. Sub isto abbate Theodorico S. Bernwardus canonizatur a Cœlestino III (qui regens cœpit sedem apostolicam anno 1193 et sedit annos tres) elaborante hoc Bernone, præsule Hildesiense, et Theodorico, abbate S. Michaelis. Resignavit abbatiam Theodoricus anno 1204, anno regiminis 24. Quamvis autem in citato chronico nihil dicatur de Vita S. Bernwardi, a Theodorico abbate germanice edita, satis pronum est judicare, Theodoricum usum fuisse canonizatione sancti antistitis, ut ejus cultum propagaret et popularibus suis traderet lucubrationem, patria eorum lingua consarcinatum. Hactenus inedita jacet hæc opella, quæ utilissima nobis videtur ad monstrandam indolem linguæ Germanicæ sæculo xiii ineunte.

6 Ut autem clariorem imaginem dicendorum habeamus, opportunum judicamus exhibere breviorum Vitam S. Bernwardi, quam ex Leibnitzii scriptoribus rerum Brunswicensium mutuamus.

Moguntinis aliquantisper favere videtur scriptor anonymus, utpote qui omnino prætereat controversiam habitam inter antistitem nostrum et Willegisum, Moguntinum archiepiscopum, circa monasterium Gandersheimiense, in qua Hildesiensis Ecclesia victrix fuit, quamque infra latius evolvemus. Videtur porro compendium istud fragmentum esse alicujus Martyrologii; quoniam ejus initium consuetam formam Martyrologiorum refert, ut liquet ex sequentibus (3): Hildensem, civitate Saxonie, natalis S. Berwardi, episcopi et confessoris. Hic Sanctus, claris ortus natalibus fuit, ex filia Adelboronis) palentini comitis Saxonie, in timore Domini in Ecclesia Hildensemensi est educatus, et sacris litteris arteque sculptoria apprime instructus. Ipse jam adolescens factus, domum avi senis fideliter gubernavit, eique sicut castus et humilis fideliter ministravit. Tandem famæ ejus bonæ opinione comperta, Otto imperator ad palatium eum vocavit, compertaque ipsius sagacitate eum in aula, licet invitum, detinuit. Qui propter puritatem et sapientiam, quæ in eo refulgebat, aulicis omnibus acceptus erat.

7 Defuncto autem beatæ memoriæ Gerdago, Hildensemensi episcopo, communi voto ab omnibus S. Berwardus est electus, et a Willigiso, archiepiscopo Moguntino, devote consecratus. Factus episcopus cœpit omnimodo utilitati Ecclesiæ invigilare, et curam subditorum non segniter agere, omnibus omnia factus. Cum vacabat, imo semper quando præsens aderat, hora capituli ad fratres intrabat, eosque de religione vitæque proposito ad obedientiam salutarem adhortabatur, seipsum formam vivendi præbens. Stipendia fratrum plurimum adauxit, ecclesiam palliis sacris, vestibus, aureis et argenteis calicibus vasisque diversis, quæ propriis manibus fabricavit, et libris, ditavit et ornavit. Plurima etiam ex hereditate paterna contulit, episcopo prædia multa, etiam de fisco imperiali, ex largitione imperatorum acquisivit. In oratione assiduus, in eleemosynarum exhibitione profusus, hu-

ejus compendium, ex antiquo,

E

F

ut videtur,
Martyrologio
desumptum

(1) Trithem., Oper. spirit., p. 101. — (2) Rer. Germ., tom.

II, p. 519. — (3) Scriptt. Rer. Brunsw., tom. I, p. 481.

milis,

A milis, affabilis, mansuetus. Præter pietatis ejus opera, quæ referre longum est, in civitate, cui præfuit, ad septemtrionalem ejus plagam monasterium in honorem S. Michaelis omniumque cœlestium virtutum, miroque opere decoratum construxit, dedicavit et dotavit, ibique monachos religiosos congregavit, quibus larga stipendia, ut Deo sine sollicitudine militare possent, contulit. Defuncto Ottone hujus nominis secundo, ipse ei filium suum adhuc parvulum, scilicet Ottonem Tertium cum matre Theophana adhuc vivens, imperiumque totum consensu principum commendavit, ut filium educaret et regnum suo providentia gubernaret. Quod ipse non segniter, licet cum invidia magnorum pontificum, Moguntini scilicet et Coloniensis, adimplevit.

exhibetur.
*Erkenbaldum

B 8 Ipse etiam Herbenbaldum * Moguntinæ sedis electum, suum secundum carnem cognatum, in archiepiscopum consecravit. Post consummatum S. Michaelis cœnobium, post labores, quos in imperii provisione pertulit, post tribulationes, quas pro libertate et liberatione Hildensemensis Ecclesiæ pertulit, sub felicissimo imperatore Henrico Secundo, fundatore Babenbergensis Ecclesiæ, quem ipse nutrit et in Ecclesia sua imbui fecerat literis sacris, diuturno languore fatigatus, in suo monasterio habitum monachi suscepit, et appropinquante hora mortis, se in oratorium B. Martini, quod ipse construxerat, ferri præcepit; ibique cilicio, cinere asperso, superpositus, sumpto viatico, inter assistentium manus transivit ad Angelorum requiem. Sepultus est B. Berwardus in ecclesia S. Michaelis, in sepulchro, quod sibi antea foderat, ubi post ejus obitum ad ejus sacram tumbam cæci illuminati, dæmoniaci curati, infirmi sanati sunt. Hujus venerabilem memoriam exaltavit Cœlestinus Papa Tertius, eumque transferri præcepit, promovente hoc Theodorico abbate. Cujus translatio celebrata est decimo septimo kalend. augusti, præsidente Romanæ Ecclesiæ Cælestino, imperante Henrico, hujus nominis sexto; administrante pontificatum Hildensemensis Ecclesiæ Bernone, venerabili episcopo, a quo idem Sanctus translatus est.

§ II. Familia Sancti paterna et materna; dignitas comitis palatini explicatur; familia paterna extinguitur.

Sanctus e gente Saxonica

Ortus est, inquit Tangmarus biographus num. 4, egregiæ indolis puer Bernwardus claro nostræ gentis sanguine ex filia Athelberonis palatini comitis. Clare omnino indicatur genus Sancti maternum, nempe matrem fuisse filiam Adalberonis comitis palatini. Ast paternum genus eatenus tacetur, quatenus dicitur, ex claro gentis nostræ (Saxonicæ) sanguine ortus. Nihilominus valde verisimile est, San-

ctum originem paternam traxisse ex familia Sommerschenburgica, cujus sedes erat ad meridiem ab oppido Helmstadio quinque chiliometris distans. Nam in Vita Teutonica, quam num. 5 diximus sæc. XIII ineunte compositam, S. Bernwardi pater appellatur Theodoricus comes Sommerschenburg. Syn vader eyn edel grave to Sommerschenborg in Sassen, Dietrich genomt (1). Auctor vero hujus lucubrationis est Theodoricus II abbas S. Michaelis, monasterii scilicet a Bernwardo nostro fundati, penes quem erant varia documenta, quæ familiam Sancti explicabant; nec quasi temere quidpiam addidisset textui Tangmari, qui rem incertam relinquit, accusandus est Theodoricus abbas.

AUCTORE
J. V. H.

10 Præter hoc argumentum undequaque probabile, alia affert Dr Joan. Michael Kratz in sua descriptione ædis cathedralis Hildesiensis, quæ expositam sententiam omnino corroborant. Ac primo quidem exstabat olim in ecclesia S. Michaelis Hildesiensis, a S. Bernwardo fundata, tabula, circa finem sæculi XII aut initium sequentis sculpta, et a civibus anno 1543 destructa, cujus tamen delineatio in tabulario monasterii servabatur. In ea autem erant quinque circuli: medius autem sequentem referebat inscriptionem (2): Est dux Beatus Bernwardus canonizatus, comes de Sommerschenborg natus; Angelis associatus: præsul pacis, succurrens turbatis. In reliquis autem circulis decussatis celebratur memoria Tangmari, Goderanini primi abbatis, Sigeberti tertii et Theoderici decimi. Et certe in monasterio Michaelensi asseruari debuerunt plura documenta, quæ fundatoris familiam recensent: adeoque vix credi potest, monachos post octoginta ab ejus obitu annos, errasse tam turpiter in erigendo monumento. Titulum Sommerschenburgense tumulo sororis S. Bernwardi, Judithæ abbatissæ Ringelheimensi, die 1 martii 1000 insculptum fuisse, testatur Dr Kratz (3). Tandem in ipso castro Sommerschenburgico erat altare sub invocatione Sancti antistitis, in ejusque finibus oratorium sub ejusdem nomine, ad quod Michaelitæ Hildesienses quotannis confluebant, et quorum prædia in vicinitate jacebant, nempe sub parochia Sommersdorf, cujus ecclesia sub nomine quoque S. Bernwardi dedicata erat (4).

verisimiliter
ex stirpe

11 Verum traditionem hanc spuriam habet Joan. Fridericus Falken in libro Traditionum Corbejensium (5). Admittit quidem patrem S. Bernwardi vocatum fuisse Theodoricum; sed comitem fuisse Olesburgicum, non vero Sommerschenburgicum. Apud Browerum (6), Mabilonium (7) et Leibnitzium (8) legitur, Tammo, S. Bernwardi frater, occupasse castellum Sommerschenburg. Verum id glossema dicit laudatus Falcken (9), quod facile concedimus. In eadem enim Vita S. Bernwardi, a cl. Pertz edita vox Sommerschenburg omittitur (10). Textum proferimus ita ut, quæ uncinis inclusa sunt, apud Browerum et reliquos reperiantur, omittantur in textu Pertziano: Eodem tempore, quibusdam jussis imperialibus obnitentibus, frater Bernwardi Tammo comes, imperatori gratus, vir certe omni morum probitate præclarus,

F
Sommerschen-
burgica pro-
diti

(1) Dreyhaupt. Beschreib. des Saal-Kreises, tom. I, p. 686. — (2) Kratz. Der Dom zu Hildesheim, part. III, p. 96. — (3) Ibid. p. 5. — (4) Ibid., l. c. — (5) Pag. 257. — (6) Sidera illust. de S. Bernwardo p. 52. — (7) Act SS. Ord. S. Bened.

sæc. VI, Part. I p. 221. — (8) Rer. Brunsw. t. I, p. 456. — (9) Trad. Corbej. p. 257. — (10) Monum. Germ. Scriptt. t. IV. p. 774.

AUCTORE
J. V. II.

ad regis imperium (de Sommerschenburg) paternum munitum valde castellum insedit. Annotatum textui subicitur, in quo dicitur, in loco raso fuisse scriptum Sommerschenburg paternum : additurque : correctio insipientis librarii, qui Paternum in Italia ignorans, hic de castello Tammonis, quod Sommerschenburg fuisse credidit, sermonem esse putabat.

ut adstruunt
monumenta
Hildesiensia,

12 *Varia sunt in Italia loca, quorum nomen est Paternum (Paterno). Tria mihi occurrunt in statu pontificio, nempe in diocesis Fabrianensi, Spoletina et Anconitana : insuper est in diocesi Civitatis Castellanae qui dicitur Paternum (1), ubi Otto III anno 1003, ix Kal. februarii obiit (2). Nihilominus hujus nominis plura sunt etiam castra in regno Neapolitano, inter alia unum ad lacum Fucinum (Lago di Celano) in Aprutio, atque hunc locum Ottoni funestum fuisse scribunt nostri in Actis S. Heriberti ad diem xvi martii (3). Inter tot igitur ejusdem nominis loca, difficile dictu est, qualis sit proprie locus, cui secundum praeceptum imperatoris sui insederit Tammo comes. Verum si textum Tangmari consideremus, conjicere licet Paternum, de quo sermo fit, jacuisse in vicinitate Tudertinae civitatis, seu in diocesis, Fabrianensi aut Spoletinae conterminis Tuderto. Quae vero me maxime movet ratio haec est, quia secundum Tangmarum num. 34 qui ipse S. Bernwardi legatus fuit, imperatorem reperit in Spoletanis partibus, et istic Papam exspectavit, qui synodum apud Tudertinam civitatem in natali Domini indixerat habendam. Enimvero num. sequenti refertur synodus coacta in festo S. Joannis Evangelistae, seu die xxvii decembris. Atqui inter duo, nempe convocationem et celebrationem synodi Tudertinae, ponitur, Tammo, S. Bernwardi frater Paterno, munito valde castello insedissee, profecto ad defensionem synodi Tudertinae, in qua controversia Bernwardi ventilanda erat. Recte igitur in Vita sancti nostri expungitur male ominata vox Sommerschenburg.*

quae frustra
impugnat
Joan. Falcken;

C

13 *Omnino itaque consentimus cum collectore Traditionum Corbejensium Joanne Falcken in expungendo nomine Sommerschenburg in textu Tangmari; sed eum nullatenus sequi possumus, quando patrem S. Bernwardi facit Theodoricum Olesburgicum (4). Nam imprimis nullo alio, quod sciam, argumento ostendere potest, patrem S. Bernwardi vocari Theodoricum, quam Chronico Sammichaelensi, citato supra num. 9. Quum igitur Theodorici nomen ex hoc Chronico mutuetur, consequens est, ut et reliqua, nempe agnationem Sommerschenburgicam admittat. Esto interpolatus Tangmari textus : genus Sancti maneret incertum, si nullum aliud esset argumentum : sed supra ostendimus, multiplices esse rationes, ob quas Sancto nostro originem Sommerschenburgicam tribuere debemus. Pro sententia sua vero firmandanihil affert Joan. Frid. Falcken : monstravit quidem, Tangmari textum esse corruptum, adeoque nullius ponderis; sed nullo modo veram familiam Sancti indicavit. Defendimus itaque, donec certiora edocti, S. Bernwardum ex familia*

Sommerschenburgica originem traxisse suam.

14 *Porro eodem, quo Sanctus noster vixit, saeculo familia Sommerschenburgica palatinum Saxoniae obtinuit. Nam Dedo comes palatinus dicitur in Chronico Teutonico Goslariensi, caesus in ecclesia Goslariensi anno 1057 occasione electionis discordis imperatoris (5) : Dedo ein palantgrave van der Sommerschenboreh blef dar ock dot, unde licht in deme myddele des munsters; Dedo comes palatinus de Sommerschenburg etiam ibi (in ecclesia) occisus est et jacet sepultus in media ecclesia. Minus accurate igitur loquitur Meibomius in Chronico Marienthalensi quando dicit (6), Fridericum I, comitem Sommerschenburgi seu seniore, primum ex hac familia palatinum : erat nempe Fridericus iste, anno 1115 defunctus, filius Alberti, dicti Seveke Cribelli, qui uxorem duxit Odam, palatinam Saxoniae, filiam Dedonis, comitis Wethini et Merseburgensis (7). Sed Dedo iste, praeter Odam, filium habuit Fridericum ex quo poster. Inter quos ejus pronepos Fridericus V, canonicus Magdeburgensis, qui mortuo fratre, abdicatoque canonicatu, paternam hereditatem adiit et uxorem duxit, ex quibus nuptiis prodiit Sophia, conjux Hermannii Thuringici, mater Ludovici et socrus S. Elisabeth Hungaricae. Dicitur quidem, Fridericus Barbarossa palatinum tradidisse huic Ludovico; quia nempe et spuria habenda erat Sophia, quasi ex presbytero nata (8), quae proin palatinum comitatum jure suo in maritum non poterat transferre. Scimus autem tum maxime bellum indictum fuisse clericis concubinariis. Nunc ad genus S. Bernwardi maternum gressum facimus.*

D
ad quam stirpem palatinus Saxoniae devenit :

15 *Notatu dignum est, quod, tacito nomine patris, solius matris mentionem faciat Tangmarus n. 1 dicens, S. Bernwardum ortum claro gentis nostrae sanguine, ex filia Athelberonis palatini comitis : additur quoque a Folcmaro, avunculo suo, seu a fratre matris suae traditus Osdago, episcopo Hildesiensi, ac tandem num. 4 presbyter factus, avo materno ad mortem usque astitisse : citatur etiam num. 67 Rothgardis, Hildewardensis Ecclesiae abbatissa, ejus matertera, adeoque matris soror. Cur igitur de sola stirpe materna agit biographus? Equidem crediderim patrem in ipsa pueritia Bernwardi fuisse mortuum. Quod etiam confirmatur ex eo, quod num. 1 mater et avunculus Folckmarus eum Tangmaro literis imbuendum, moribus etiam instituendum tradiderunt : nam partes quasi tutoris Bernwardi minorennis agere videtur Folckmarus, quum potius in patrem incumberet cura et educatio liberorum. Unum hic difficultatem facessit; nempe Folckmarus, avunculus erat, adeoque ad stirpem maternam spectabat quod ex num. 1 constat, ubi narratur Bernwardum juvenem inter avum Athelberonum ejusque filium episcopum amicitiam firmam conciliasse. Jam vero jure Saxonico mundium seu tutela, mortuo patre familias, pertinebat ad proximum paterni generis consanguineum (9). Esto igitur Folckmarus stricto jure tutor non fuerit, erat certe matri a consiliis, quibus haec obtemperabat.*

juvenis S. Bernwardus sub cura matris fuit,

F

(1) Cfr Muratori, Scriptt. tom. IV p. 82. n. (2) Cfr Act. SS. t. I Junii, p. 514. — (3) Ibid. tom. II Mart. p. 470. — (4) Trad. Corbej. p. 334. — (5) Leibnitz. Rer. Brunsw.

t. III, p. 427. — (6) Script. t. III, p. 254. — (7) Ibid., p. 255. (8) Ibid. l. c. cfr Falcken. Trad. Corb. p. 553. — (9) Cfr Eichhorn. Deutsch. Staats- und Rechtsgeschichte § 56.

A 16 Cl. A. Fr. Gfrörer, olim professor Historiæ in universitate Brisgoio-Friburgensis, censet, patrem S. Bernwardi post obitum filiæ Athelberonis, superduxisse secundam uxorem, Rothgardem, dein abbatissam monasterii Hildewarden- sis, adeoque Sanctum habuisse novercam : sed nuspiam dicitur Rothgardem fuisse novercam, imo num. 7 vocatur matertera, seu soror matris. Nihil igitur est, cur secundas nuptias patri tribuamus; et ex hactenus dictis, verisimile est, eum conjugii, filiæ Athelberonis, præmortuum fuisse (1). Sed aliud nobis oggerit jam sæpe citatus Joan. Frid. Falke in libro traditionum Corbejensium (2) : nempe Athelberonem, avum maternum, fuisse ex familia Sommerschenburgica. Sed id sine ullo idoneo testimonio profert : quinimmo leges ista ætate vigentes sententiæ huic omnino contradicunt. Vult quidem opinionem suam firmare ex bonis a familia Sommerschenburgica possessis : sed hic omnino impingit in leges ista ætate vigentes : nam lex Saxonum § VII expresse præcipit (3) : Pater aut mater defuncti filio, non filiæ, hereditatem relinquant. Atqui Athelbero, num. 2 prole utriusque sexus felicissime abundabat : nulla igitur hereditatis pars, quatenus in terris et prædiis consisteret, matri S. Bernwardi obvenire potuit. Manet proin etiam ex hoc capite inconcussum, sanctum antistitem ad stirpem Sommerschenburgicam per patrem pertinere.

B 17 Comitatus porro palatinus, quem tenebat Athelbero, Sancti avus maternus, erat, ut videtur, prima dignitas aulæ. Nam imprimis possessiones principis administrabat, ac per ejus ministerium tradebantur prædia, si quem forte princeps donare volebat. Sic anno 1012 S. Henricus II tradit Ecclesiæ Merseburgensi vinarium unum juxta Merseburg, jam olim per advocatum nostrum Burchardum, comitem palatinum ad ecclesiam in antiqua urbe sitam et in honore S. Petri... consecratam tradi fecimus, nunc quoque... corroboramus (4). Habebat itaque tutelam omnium possessionum principalium. Sed erat etiam palatinus judex supremus causarum civilium, ut testatur Hincmarus Rhemensis in Opusculo de Institutione Carolomanni seu de Ordine palatii § XXI (5) : Comitatus palatii, inter cætera pene innumerabilia, in hoc maxime sollicitudo erat, ut omnes contentiones regales, quæ alibi ortæ, propter æquitatis judicium palatium aggrediebantur, juste ac rationabiliter determinaret, seu perverse judicata ad æquitatis tramitem reduceret, ut et coram Deo propter justitiam et coram hominibus propter legum observationem, cunctis placeret. Si quid vero tale esset, quod leges mundanæ hoc in suis statutis definitionibus tum non haberent, aut secundum gentiliū consuetudinem crudelius sancitum esset, quam christianitatis rectitudo, vel sancta auctoritas merito non consentiret, hoc ad regis moderationem perduceretur, ut ipse cum his, qui utramque legem nossent, et Dei magis quam humanarum legum statuta metuerent, ita decerneret, ita statueret, ut ubi utrumque servari posset, utrumque servaretur : sin autem, lex

sæculi merito comprimeretur, justitia Dei conservaretur.

18 Nullum autem est mihi dubium, quin ordinem palatii Carolovingici, etiam servaverint illi, qui provinciarum duces, imaginem aulæ regiæ exhibere ambiebant; quique in Saxonia sæculis X et XI ad summam potestatem imperatores eluctati sunt. Veruntamen videntur in Saxonia plures comites palatini simul fuisse : id monstrat laudatus Gfrörer. Nempe Theodoricum, S. Bernwardi patrem et Fridericum Gozensem simul comitatum palatinum administrasse; idque explicat, quia Saxonia erat divisa in antiquam et novam; antiqua erat devicta per Carolum Magnum, nova per Ottones : ita ut antiqua Carolovingica, nova Ottoniana vocari posset (6). Quinimmo aliquos, forsitan honoris solum causa, palatinatus dignitatem obtinuisse, facile crediderim. Certe in charta foundationis cænobii Gozecensis, data III kal. Octobris 1053 dicit Adalbertus, archiepiscopus Bremensis, se una cum fratribus suis Dedone et Friderico palatinis præsidibus in nomine Domini Jesu Christi cænobium Gozeka ex patrimonio suo construxisse (7). Erat etiam eodem tempore alter E Dedo de Sommerschenburg, pariter palatinus, de quo jam egimus supra num. 13. Jam itaque habemus tres palatinos : nam uterque Dedo in unam personam confundere non possumus, si genus mortis attendimus. Dedo, fundator Gozecensis, anno 1056 occiditur apud pagum Polethe a quodam clerico, quem frater ejus Adalbertus Bremensis ei custodiendum tradiderat (8). Alter vero, ut supra diximus, in electione discordi imperatoris post Henrici III cæsaris obitum, eodem anno Goslarie tumultuarie cæditur, et ibidem sepelitur. Quod autem censet Gfrörer patri Sancti nostri obvenisse et palatinatum et comitatum Sommerschenburgicum ex nuptiis cum filia Athelberonis, nobis probari non potest, quatenus ad Sommerschenburgum pertinet : quia, ut monstravimus supra num. 16 hereditas ista per fæminas accrescere Theodorico non potuit.

19 Tandem familia Sommerschenburgica extincta fuit circa finem sæculi XII, quando defuncto anno 1188 Alberto palatino, ejus hereditas ad Adelheidem seu Alheidem, vulgo hujus nominis III, Quedliburgensem abbatissam, devoluta est (9). Verum Alheidi contradixit Henricus Leo, dux Brunswicensis, princeps id temporis potentissimus, qui se palatinorum proximum agnatum, atque ex eo jure heredem dicebat. Alheidis, sive sua sponte sive ab aliis persuasa, comitatum Wichmanno, qui ab anno 1152 ad 1192 Magdeburgensem sedem tenuit, vendidit certo pretio, Henrico Leone acriter se opponente : sed tandem Sommerschenburgum penes Magdeburgenses archiepiscopos remansit. Pretium vero, ex venditione redactum, Alheidis abbatissa partim in instauratione destructi monasterii, partim in presbyteros, viduas aliosque tenuioris sortis homines erogavit. Scribitur obiisse anno 1190 ultima stirpis Sommerschenburgicæ (10).

AUCTORE
J. V. H.

nam videntur
plures simul
fuisse.

Sæc. XII ex-
stinguitur fa-
milia Sommer-
schenburgica.

(1) Pabst. Greg. VII, t. I, p. 184. — (2) Pag. 354. — (3) Lindembrog, Codex legum antiq. p. 476 — (4) Pertz, Monum. t. X, p. 175. Cfr Gfrörer. Pabst. Greg. VII, t. I, p. 186. — (5) Migne, Patrol., t. CXXV, col. 1001. — (6) Pabst. Greg. VII Octobris. Tomus XI.

t. I, p. 190. — (7) Pertz, Mon. Hist. Germ., t. X, p. 145. — (8) Ibid., p. 144. — (9) Meibom, Scriptt., t. III, p. 254. — (10) Ibid., p. 252. Cfr Voigt, Geschichte des Stifts Quedlinb. t. I, p. 297.

AUCTORE
J. V. H.

§ III. Locus et tempus nativitat
Sancti : ejus educatio in Schola
Hildesiensi; indoles scholarum
istius ævi.

Natus videtur
in castro Som-
merschen-
burg,

Exposita stirpe, e qua S. Bernwardus prodiit, inquirendum venit tempus, quo Sanctus in lucem editus fuit. Atque in hac quæstione utcumque elucidanda conjecturis aliquantisper indulgeamus, oportet. Tangmarus, qui cæterum accurate Vitam Sancti conscripsit, minorem ejus ætatem aliquantulum neglexit : omisit enim nomen patris, locus et tempus nativitat : quapropter hæc conjecturis assequi debemus. Et quod ad locum natalem imprimis spectat, censemus S. Bernwardum in paterno comitatu Sommerschenburg natale solum nactum fuisse, quod in ipsis confinibus utriusque episcopatus Magdeburgensis et Hildesiensis situm est : unde certo mihi definire non licet, ad quam ex duabus diocesisibus pertineat. Verisimilius tamen est, in diocesi Magdeburgensi S. Bernwardum nactum fuisse natale solum : nam paulo supra vidimus, Alheidem abbatissam, ultimam e stirpe Sommerschenburgica vendidisse hereditatem Wichmanno, archiepiscopo Magdeburgensi, quatenus ad suam diocesim pertinebat. Quod autem episcopo Hildesiensi educandus traditus et ab eodem clericali militiæ adscriptus fuerit, non magnopere ostendit, Sanctum ex Hildesiensi Ecclesia oriundum fuisse. Facile enim juvenis ab una ad alteram diocesim traducebatur. Cujus rei exemplum luculentissimum ejusdem et temporis et regionis habemus in S. Meinwerco, episcopo Paderbornensi, cujus Acta dederunt nostri sub die v Junii (1). Nam in ejus Vita num. 4 dicitur natus in septentrionali tractu Trajectensis diocesis (2), Halberstadii ad clericatus officium a parentibus oblatum, ubi tenerioris ætatis rudimenta, provectoris vero in Ecclesia Hildeneshamensi peregiit. Peractis studiis, Halberstadium rediit, ibique vixit sub præposito canonicæ legis. Porro Meinwercus et Bernwardus coævi fuerunt sub eadem provincia Moguntina, ille Paderbornæ, hic Hildesiæ, ac proin nihil obstat, quin S. Bernwardus, etiamsi in diocesi Magdeburgensi ortus fuerit, ad Hildesiensem transierit.

C
circa annum
960 :

Circa annum 960 : 21 Similiter nihil certi habemus de tempore nativitat : ignoramus enim quot annis in hoc sæculo vixerit. Tria tamen sunt, quæ suadent S. Bernwardum sexagenarium obiisse. Imprimis Tangmarus, ejus simul magister et biographus, ei superstes fuit; dein anno 993 Hildesiensem cathedram conscendit, ac tandem anno 1022 vitam clausit suam. Ex hisce vero deducimus, S. Bernwardum ad provectam omnino ætatem non pervenisse, si quidem vitæ scriptorem habuerit suæ pueritiæ magistrum. Dein anno, ut diximus, 993 episcopus consecratus, ætatem quasi triginta annorum habere debuit; quum concilium Aquisgranense anni 816 lib I cap. 9 (3) requirat, ut ad exemplum Chriſi anno ætatis trigesimo prædicare incipiat. Quod autem, ait, a triginta annis sacerdos (episcopus) efficitur, ab ætate scilicet sumptum est, ex qua idem orsus est prædicare. Sacerdotis porro

nomine hic venire episcopos manifestum est, D
quia capite præcedenti agit concilium de presbyteris (4). Tandem non diu post ætatem canonicam sedem Hildesiensem consecutus est S. Bernwardus; nam in ejus vita num. 4 legitur : cum plerique nobiles clerici, palatina militia diu certantes, missionem (episcopatum Hildesiensem) optarent, consensus tamen omnium in hunc Deo electo juvenem concordabat : loquitur dein scriptor de juvenili corpore, quod ad virtutum culmen coegit. In episcopatu autem triginta annos (a 993 ad 1023) exegit. Ex quibus omnibus conficitur sexagenarium ætatem attigisse S. Bernwardum; ac proin circa annum Christi 960 in lucem hanc editum fuisse.

22 Tangmaro, qui primicerius scholæ puerorum præerat, litteris imbuendus, moribus etiam instituendus deputatur. Hæc ipse Tangmarus num. 1, qui deinceps exponit, qua ratione puerum Bernwardum ad omnes scientias et artes excoluerit. Primicerius, qui scholæ puerorum præerat, idem est, qui etiam Scholasticus vocatur. Instar seminariorum hodiernorum habebantur scholæ episcopales, quarum imaginem accuratissimam nobis exhibet auctor Vitæ S. Meinweri, qui S. Bernwardo coævus, Hildesiensis scholæ etiam alumnus fuit, cap. 11 (5) : Studiorum, ait, multiplicia sub eo floruerunt exercitia; et bonæ indolis juvenes et pueri strenue instituebantur norma regulari, proficientes haud segniter in claustrali disciplina, omniumque litterarum doctrina. Claruit hoc sub ipsius sororio Imado episcopo, sub quo in Patherbrunnensi Ecclesia publica floruerunt studia. Quando ibi musici fuerunt et dialectici, enituerunt rhetorici, clarique grammatici : quando et magistri artium exercebant trivium, quibus omne studium erat circa quadrivium : ubi mathematici claruerunt et astronomici, habebantur physici atque geometrici, vixit Horatius magnus et Virgilius, Crispus ac Sallustius, et urbanus Statius; ludusque fuit omnibus insudare versibus et dictaminibus, jocundisque cantibus. Quorum in scriptura et pictura jugis instantia claret multipliciter hodierna experientia; dum studium nobilium clericorum usu perpenditur utilium librorum. Præfatus quoque Imadus episcopus tempore suæ pueritiæ tanto disciplinæ claustralis rigore ibidem est nutritus, ut numquam patrem suum videre extra conventum specialiter vel ei colloqui fuerit permissus : dicente episcopo, pueros et adolescentes cum distractione debere erudiri, et non nocivis blandimentis deliniri; quoniam audaciæ et ferociæ nutrimenta eis ministrarent blandimenta. Adolecebant quoque secum tirones militiæ celestis Anno, archiepiscopus Coloniensis, Frithericus Monasteriensis et perplures alii, strenui postmodum in vinea Domini operarii.

23 Hactenus prolata ex S. Meinweri Vita, explicatione aliqua indigent. Primo Imadus qui sororius sancti antistitis dicitur, quatenus ejus mater erat soror S. Meinweri fuit tertius ab ipso Paderbornensis episcopus, quam cathedram tenuit ab 1051 ad 1076 (6) : adeoque ipse Imadus, licet ex nobilissima stirpe progenitus,

Schola Hildesiensis, in qua

E

F

educatur,

(1) Act. SS., t. I Jun., p. 508. — (2) Ibid., p. 512. — (3) Harzheim. Conc. Germ. t. I, p. 440. — (4) Ibid. p. 438.

— (5) Acta SS., t. I, Jun. 557. — (6) Schmid, Die Säkularisirten Bisth. Deutschlands, t. II, p. 110.

A austeram vivendi regulam professus est. Animadvertamus obiter, etiam in scholis ecclesiasticis, excultos fuisse juvenes lectione scriptorum profanorum, ac inter auctores recensitos unum solum fuisse, qui soluta oratione scripserit, nempe Sallustium. Hic etiam videre licet supellectilem librariam scholæ Paderbornensis, quatenus scripta profana complectebatur. Satis autem notum est, quanto pretio hujusmodi codices comparandi erant: præsertim quum summa sæpe arte et conscripta et picturata essent. Quapropter in scholis istius ætatis maxima cura exercebantur juvenes in scriptura et pictura, quarum jugis erat instantia et monumenta exstabant. Luxus, qui in exscribendis libris explicabatur, ortum forsitan suum a S. Bonifacio Moguntino accepit: in ejus enim epistolis, ut ostensum fuit in Actis S. Lulli ad diem xvi octobris (1), frequenter agitur de libris ex Anglia in Germaniam mittendis; sic ab Eanfleda abbatisa petit, ut cum auro conscribat epistolas domini sui sancti Petri Apostoli ad honorem et reverentiam Sanctarum Scripturarum (2). Ex eo verisimiliter fonte manavit in Ecclesiis et scholis Germaniæ consuetudo exercendi juvenes in scribendo et pingendo. Quantus vero fuerit in istis artifex S. Bernwardus, infra docebimus.

describitur;

24 Quas pueri docebantur, scientias profanas Trivium et Quadrivium complectebatur. Trivium, autem, ut habetur apud Cangium h. v. dicitur Grammatica, Dialectica et Rhetorica, quasi triplex via ad eloquentiam. Quadrivium vero quatuor artes complectebatur, scilicet Arithmetica, Musicam, Geometriam et Astronomiam. Disciplinæ hactenus enumeratæ viam sternerant ad graviores scientias Theologiæ, Jurisprudentiæ et Medicinæ. Non est dubium quin illi, qui Ecclesiastico ministerio deputandi erant, in theologicis disciplinis exercerentur: sic noster S. Bernwardus in Sacra Scriptura et Ecclesiæ patribus pervolvendis excultus fuit. Qui vero, maxime inter nobiles, civilibus negotiis gerendis destinabantur, ii ad jurisprudentiam incumbebant: ut testatum nobis facit Chronicum Eberspergense de Udalrico comite ineunte sæculo xi, qui dicebat, quod si quis potens ac nobilis legem (jura) ignoraret, ignominiosus videretur, sicut, ait, in me cœvisque apparet, qui jura didiscimus (3): sed mos iste, ut ibidem dicitur, paulatim in desuetudinem abiit.

qua occasione
sermo fit.

25 Præter scholas episcopales, fuerunt etiam, fundatis monasteriis, scholæ in cœnobiis. Fulserunt præ cæteris in Germania scholæ Sangallensis (4) et Fuldensis (5), antiquitate potiores, ad quarum normam reliquas scholas episcopales et monasteriales ordinatas fuisse, existimo. Meridionalem Germaniam excoluere præsertim Sangallenses, septentrionalem Fuldenses. Et quidem ante domitam per Carolum Magnum Saxoniam, Fuldenses præcipua evangelici verbi semina agro Saxonico commiserunt, quæ dein in uberrimas fruges excreverunt. Jam anno 787 aut sequenti Carolus præceperat, ut episcopia et monasteria præter regularis vitæ ordinem, atque sanctæ religionis conversationem, etiam in litterarum meditationibus, eis, qui, donante Domino,

discere possunt, secundum unicujusque capacitatem, docendi studium debeant impendere: qualiter sicut regularis norma honestatem morum, ita quoque docendi et discendi instantia ordinet et ornet seriem verborum; ut qui Deo placere appetunt recte vivendo, etiam ei placere non negligant recte loquendo (6). Hinc etiam erecto episcopatu Osnabrugensi, Carolus præcipit anno 804, ut ibidem græcæ et latinæ scholæ habeantur, ita ut semper reperiantur clerici utriusque linguæ gnari: quapropter dum rex clericos eximit ab omni regali servitio, vult tamen, si forte contingat, ut imperator Romanorum et rex Græcorum conjugalia fœdera inter filios eorum contrahere disponant, tunc Ecclesiæ Osnabrugensis episcopus, omni sumptu a rege vel imperatore adhibito, laborem simul et honorem illius legationis assumat (7).

26 Multum etiam excolendis bonis literis contulit fundatio Novæ Corbejæ in Saxonia, quæ anno Christi 815 incepta est. Nam in Chronico Corbejensi legimus sub anno 846, Scholam maxime floruisse cum incremento Saxoniæ (8). Enimvero scientiarum studium ibidem ista ætate floruisse idem Chronicum testatur, quum dicit, Wimonem anno 885 lectorem ob expeditam doctrinam et accuratam informationem magni habitum ubique (9): similiter anno 952 Unwanus Corbejensis fit lector S. Theologiæ in monasterio S. Pantaleonis Coloniae (10). Verum non unum solum lectorem seu magistrum mittit Corbeja ad alia monasteria, sed novas etiam fundat scholas, ut legitur in eodem Chronico sub anno 961 floruisse schola in Nova Ecclesia cum tota congregatione, certando, ait, quasi cum nostra. Sic mater dilexit filiam, et filia matrem honorabat (11). Idem tamen non dixero de cœnobiis monialium. Jam alibi, nempe in Actis S. Hedwigis ad diem xvii octobris, numm. 35 et seqq. (12), monstratum fuit, sanctimoniales non habuisse, sicut monachi, scholas exteriores, sed solum interiores seu claustrales pro puellis nempe aut velatis aut velandis.

de scholis monasterialibus:

27 Quum igitur studium litterarium supra expositum S. Bernwardus decurreret et vivacissimo, ait biographus num. 3, igne animi in omni liberali scientia deflagraret, nihilominus tamen in levioribus artibus, quas mechanicas vocant, studium impertivit. Neque hoc valde mirabile est. Nam clerici istorum temporum et istarum gentium ejus erant conditionis, ut artes etiam barbaros docere cogerentur: quemadmodum hodierni viri apostolici, dum prædicatione silvestrium hominum indolem emolliunt, ad vitam civilem artesque congenitas illos informare debent. Et hoc porro series actorum antistitis nostri ostendet. S. Bonifacius Moguntinus, cujus disciplina Ecclesiæ Saxonice informatæ erant, in Anglia viderat, episcopos et presbyteros vere fuisse civitatum διδασκαλους, utpote qui gentem Anglosaxonum ad omnem humanitatem instruxerant. Certe canones editi ab Edgardo rege id præcipiunt. Can. xi (13) legimus: Docemus etiam, ut sacerdos quilibet ad augendam scientiam, opificium

in quibus omnibus artes liberales exercebantur.

(1) Act. SS., t. VII, Octob. p. 1075 et seqq. — (2) Migne, Patrol. tom. LXXXIX, col. 712. — (3) Oeffel. Rer. Bojic. scriptt. tom. II, p. 10. — (4) Cfr V. Arx, Geschichte von St. Gallen, t. I, p. 185. — (5) Schannat. Hist. Fuld., p. 35. — (6) Sirmoud. Conc. Gall., t. II, p. 121. — (7) Harzheim.

Conc. Germ., t. I, p. 387. — (8) Leibnitz, Rer. Brunswic., tom. II, p. 297. — (9) Ibid., p. 298. — (10) Ibid., p. 301. — (11) Ibid., l. c. — (12) Act. SS., tom. VIII Octob., p. 205. — (13) Labbe, tom. IX, Conc., col. 685.

discat

AUCTORE
J. V. H.

discat diligenter : nempe quando populus, adhuc dum agrestis, videbat duces suos spirituales ad opificium aliquod incumbere, tali exemplo ad imitationem provocabatur, et paulatim artium cultura promovebatur. Cæterum in antiquis monasteriis omnia opificia et artes omnes exercebantur. S. Dunstanus, archiepiscopus Cantuariensis, erat faber, organorum musicorum factor, fusor campanarum (1) : abbates monasterii Solemniacensis in Lemovicibus initiarunt et promoverunt artem cælatoriam et encausticam, quæ tantam famam Lemovicensi civitati conciliavit (2). Thiemo quoque, archiepiscopus Salisburgensis, sæc. xi Martyr, sculpendi, pingendi, fingendi, cælandi arte excellebat, imo industria, hactenus deperdita, callebat artem, fundendi lapideas statuas (3). Igitur quum S. Bernwardus artibus mechanicis studium impertivit, nihil fecit, quod a moribus suæ ætatis abludebat.

Ordines minores accipit :

28 Videtur S. Bernwardus in ipso flore adolescentiæ ab episcopo Hildesiensi exorcistatus ordinem accepisse : qui quum tertius sit inter Ordines Minores, verisimiliter et præcedentes ab eodem episcopo acceperit. Legimus dein B S. Bernwardum a B. Willigiso, Moguntino archiepiscopo, subdiaconum fuisse ordinatum : Ista vero ætate hic ordo inter sacros seu majores non computabatur, quod demum factum est exeunte sæculo xii ; nam Petrus Cantor, nempe Parisiensis, eodem sæculo vita functus in suo Verbo Abbreviato cap. 60 (4) scribit : De novo institutum est, subdiaconatum esse sacrum ordinem. Nihilominus Card. Bona Rer. Liturg. lib. I, cap. 25, § 16 (5) licet inter Minores Ordines haberetur subdiaconus, docet, post sextum tamen sæculum vix aliqua memoria subdiaconorum reperiri, qui non fuerint continentiæ voto adstricti. Et Romæ quidem jam ab his continentia servabatur tempore Pelagii II, Pontificis ab anno 578 ad 590, qui subdiaconis Siciliæ prohibuit, ne uxoribus miscerentur, ut testatur S. Gregorius Magnus lib. I, epist. 44 (6) : simul tamen vult, ut deinceps subdiaconi ordinandi, se victuros caste promittant ; quod si post prohibitionem a Pelagio Papa factam se continere noluerint, pervenire ad sacrum ordinem minime possint. In Ecclesiis Angliæ, a quibus disciplina clericalis ad Germanicas, teste Beda lib. 1, cap. 27 (7), derivata est, solis clericis in sacris ordinibus constitutis interdicendum erat matrimonium, quod inferioribus permittebatur. Ex dictis liquet, S. Bernwardo, clericosæculari, post susceptum subdiaconatum liberum fuisse pro arbitrio ad sæcularia vota transire (8).

avo materno adest

29 Ante tamen quam ad B. Willigisum comearet S. Bernwardus, licet adhuc primis auspiciis pubescentis decoris florens, jam ab avo materno Athelberone assumptus est in consilium (Vita num. 1.). In eo enim adolescente avus salutaris consilii stationem reperit, familiarius sibi adjunxit, ut ne minimum quidem sine ejus consultu ageret. Incolatus vero in domo avi habuit aliquam temporis intercapedinem, qua ad antistitem Moguntinum migravit, a quo post subdiaconatus ordinem, diaconatum et presbyteratum accepit. Et recte quidem dixi intercapedine temporis ordinationem Sancti no-

stri celebratam fuisse. Nam presbyter factus, reversus est ad præfatum comitem, suum videlicet avum (Vita num. 2.). Revertendo quippe monstratur Sanctus, illic jam habitasse. Arbitror autem S. Bernwardum presbyteratus Ordinem accepisse, factum annorum circiter viginti quinque. Nam supra ex conjecturis probabilibus num. 21 statuimus illum natum circa annum Christi 960, et jam presbyterum et regis capellanum, ut monstrabimus infra, anno 987 aut 988 minorennis regis, Ottonis III, institutum fuisse. Unde deducimus, illum anno 985 presbyterum ordinatum fuisse. Si enim uno alterove anno anticipamus ordinationem, impingimus in defectum ætatis in ordinando ; si tardius prorogamus, non potest presbyter educationem Ottonis procurasse : itaque anno circiter 985 illiganda est ordinatio S. Bernwardi, qui tunc ætatis erat annorum circiter viginti quinque.

30 Quo tempore S. Bernwardus, jam presbyter, morabatur apud avum, curam præcipuam posuit in conservanda pace familiæ. Pro paterno ait biographus num. 4, affectu ad filios (suos nempe avunculos) totum se profudit, magnamque gratiam inter illos conciliabat... Inter patrem quoque et filium, dominum episcopum internuntius sæpe discurrebat, magnamque inter illos familiaritatis gratiam conciliabat. Ipsi ergo episcopo tantum complacuit, ut Daventriensi cœnobio sua vice illum præponere vellet : fitque inter episcopum et comitem de tantæ indolis juvene religiosa concertatio, ut uterque pro morum gratia illum sibi adoptare intenderet. Sed ipse imbecillis avi infirmitatem sustentare, quam episcopales delicias appetere malebat. Satis intelligitur episcopus, de quo hoc loco, esse Folcmarus, Sancti avunculus, qui sedem Trajectensem seu Ultrajectinam occupavit annis xiii, nempe ab anno 977 ad 990 (9). Daventriense cœnobium, de quo in textu agitur, est collegium canonicorum, ut habetur in Vita S. Ludgeri ad xxvi martii, ab Altfrido ejus in episcopatu Monasteriensi successore, qui sæculo ix floruit, conscripta. Ibidem enim legitur (10), S. Ludgerus instaurasse ecclesiam Daventriensem, sæpe a paganis destructam, in eamque collocasse corpus S. Lebuini seu Liafwini, ubi etiam nunc, inquit Altfridus, cœnobium est canonicorum, Domino famulantium. Quod autem ista Daventriensis præpositura Sancto procuratura erat episcopales delicias, ideo dictum existimo, quia Daventria erat ex oppidis primariis episcopatus Trajectensis, imo tunc temporis omnium primum ; quod conjicere licet ex Vita S. Joannis, Gorziensis abbatis, ad diem xxvii februarii edita, in qua auctor Joannes, abbas S. Arnulphi Metensis, dicit se animum fuisse ad scriptionem continuandam a Poppone, qui, ait (11), tunc erat Trajectensis seu Daventriensis Ecclesiæ pontifex clarissimus atque in grege doctorum admodum celebratus. Hæc ipsa confusio sedis monstrat principalitatem Daventriæ : qua episcopales delicias explicamus. Verum quidem est, Popponem hunc non reperiri in Catalogis episcoporum Trajectensium : ideo forsitan quia brevissimus fuerit ejus episcopatus :

totius familiæ columen.

E

F

(1) Cfr Lingard, Les Antiquités de l'Eglise anglo-sax., p. 179. — (2) Lenoir, Archit. monast., tom. II, p. 478. — (3) Metzger, Hist. Salisburg., p. 353. — (4) Migne, Patrol., tom. CCV, col. 184. — (5) Pag. 483, edit. Antv. 1677. — (6) Migne,

Patrol., tom. LXXVII, col. 506. — (7) Ibid., tom. XCIV, col. 58. — (8) Cfr Moroni, Dizion. di Erud., Vº Subdiacono. — (9) Van Heussen, Hist. Ultraj., t. I, p. 10. — (10) Act. SS., t. III Mart., p. 645. — (11) Ibid., t. III Febr., p. 699.

A *Quidquid sit, temerarium esset erroris arguere auctorem coævum, doctum, fide dignum. Sæculo xvi, ut scimus, Daventriensis præpositura in episcopatum erecta fuit.*

§ IV. Ottoni III, imperatori minorenni, datur magister; multorum invidiam incurrit; eligitur episcopus Hildesiensis secundum formam, quæ explicatur, sæculo x usitatam.

Magister Ottonis III minorennis,

B Otto II imperator anno 983 die vii decembris reliquit moriens filium minorennem, qui regnavit sub tutela matris suæ, Theophaniæ. Hæc autem filium septennem S. Bernwardo litteris imbuedum, moribusque instituendum, consensu cunctorum procerum, commendavit. (Vita num. 5). Qua vero solertia impositum munus obierit exponit dein biographus his verbis: In quo (munere) ita excelluit, licet quorundam invidia morderetur, ut puer imperialis in discendo mirifice proficeret, et tamen ad cuncta foris obeunda liberalissimo negotio ejus ingenium feriret. Et cum alii regi puero adulando obsequerentur, adeo ut ludicra et quæ tenera ætas poscebat, illi persuaderent, imperatrix etiam, verita affectum filii sibi præripi, in ejusmodi favore in tantum emollita esset, ut ad omnia, quæ puerilis ætas illum impelleret, ipsa gratissimo affectu consentiret: hic solus tanta arte instituit, ut a non faciendis metu illum prohiberet, et tamen plenissimo affectu ejus animum sibi colligaret... Hujus consilio examinabat quodcumque alii adulando persuadebant; quia quamvis in puerilibus auspiciis otia retur, altiori tamen industria quorundam simulationes prævidebat. Præcipua itaque familiaritate magistrum suum amplectebatur, nec ab ullo inferius tractari patiebatur, quem universali virtutum decore respersum venerabatur.

multorum invidiam,

32 Hunc institutionis regis tenorem, quem tenuit S. Bernwardus, exposuimus, ut respondeatur iis, qui jam tunc inter duos pontifices sanctos, Bernwardum et Willigisum, discordiarum semina jacta fuisse existimant. Certe, ut jam diximus, consensu cunctorum procerum constitutus fuit regis pueri magister: dein mortua matre, imperatrice Theophania, Neomagi xv junii anni 991 defuncta, ut habent Annales Quedlinburgenses (1), puer regius, utroque orbatu parente, vix undecim annorum natus, aliorum ope et consilio imperium, quod universam fere Germaniam ac Italiam et partem non parvam Galliarum complectebatur, administrare debuit. Summa vero imperii erat penes Willigisum, archiepiscopum Moguntinum, ut docet nos Dodechinus in sua Appendice ad Marianum Scotum. Temporibus, inquit (2), Ottonis imperatoris hujus nominis Tertii, præfuit Ecclesiæ Moguntinæ Villigisus, archiepiscopus memoria dignus, qui ipsum Ottonem adhuc valde puerum et imperatorem educavit et interim per xvi annos rexit imperium. Fuit igitur inter

Willigisum et Bernwardum in administrando imperio opinionum dissensio, quæ vix quando res graves et arduæ in deliberationem adducuntur, abesse potest. Adeoque pro familiaritate, qua, ut dicit Tangmarus num. 3, utebatur Bernwardus cum puero imperatore, fieri debuit, ut non idem esset semper utrique antistiti in agendo consilium: quæ dein dissensio, artibus muliebribus aucta, in simultatem exarsit.

33 Dicitur quidem, causa discordiæ fuisse male instituta educatio Ottonis pueri, quam neglectam exprobrabat imperatoris soror, Sophia, abbatisa dein Gandersheimensis (4). Hæc quantum ad Willigisum spectant, nullo testimonio nituntur: nullus enim antiquorum tale quid retulit. Altius certe repetenda est inimicitia, inter S. Bernwardum et Sophiam, Ottonis sororem, enata. Postquam, inquit Tangmarus num. 25, luxus et superfluitas accessit, morum insolentia subintravit, obedientia torpuit, repulsa est episcoporum reverentia. Quod cuique erat placitum, faciebat licitum. Sophia autem, abbatisa sua Gerburga invita et renitente, ad palatium se contulit; ibique annum vel biennium commorata est. Pro officio suo S. Bernwardus episcopus, blandius illam admonitam, ad monasterium redire persuasit. Sed perstitit in palatio Sophia, quia, ait Bodo Clusinus in Syntagmate de constructione monasterii Gandersheimensis (5), litteris imbuta et leges quoque callens humanas, frater ejus imperator eam petivit concedi sibi ab abbatisa. Atque hoc quasi exordium mihi videtur simultatum, quas Ganderheimiensis controversia latius propagavit. Cæterum curam a S. Bernwardo impensam educando Ottoni III, testatur Tangmarus, numero 31 citatus, quando dicit, adulatoribus, imo ipsi matri Theophaniæ, quasi solum restitisse: quod vero non multum religiosa fuerit pueri educatio, non continuo culpa est magistris; præsertim si attendimus, Ottonem, vix tredecim annos natum, aliis præceptoribus tradendum fuisse, nempe quando anno 993 Bernwardus noster Hildesiensem cathedram conscendit.

34 Suspiciantur aliqui, ordinationem S. Bernwardi ad Hildesiensem sedem fuisse factam opera maxime Willigisi, qui rivalem minus gratum in administrando imperio passus non fuerit: unde sugillant etiam Tangmari simplicitatem existimantis, num. 6, magnum Bernwardo impensum fuisse honorem, quod inter tot tantosque, ipse juvenis ad infulas episcopales destinatus fuerit (6). Nempe ajunt, longe honoratius erat, imperatoriis consiliis assidere, quam episcopatum regere peculiarem, in angulo imperii positum. Esto quis ita judicet. Sed aliæ sunt cogitationes Sanctorum; qui sæpe artes aulicas veriti, aulam et splendida officia dereliquerunt. Dein Tangmarus supra num. 31 citatus clare insinuat, sanctum præceptorem habuisse adversarios multos, qui rectum severitatem magistri emollire in detrimentum regis pueri contendebant. Tales incommodum censorem infulis pontificalibus redemisse facile intelligo. Sed Willigisum, virum gravem, prudentem, sanctum in istiusmodi consilio non ad-

AUCTORE
J. V. H.

præsertim simultatem

E

cum Willigiso
Moguntino
subit.

(1) Pertz, Monum. Germ., t. V, p. 68. — (2) Pistorius, Script. Rer. Germ., t. I, p. 677. — (3) Gfrörer, Pabst Gregor VII, t. V,

p. 558 et 908. — (4) Ibid., p. 908. — (5) Meibom. Script., t. II, p. 498. — (6) Gfrörer, Pabst Gregor VII, t. V, p. 557.

mittam,

AUCTORE
J. V. II.

mittam, nisi idoneus adducatur testis, qui hactenus abest. An forsitan Tangmarus, ut alumni sui gloriam magnificaret, Ottonis pueri institutionem ita adornarit, ut oblique insinuatur (1)? Verum in ipsa persona scribente, in modo scribendi, in rebus narratis nihil est, quod talem suspicionem ingerere potest. Admittamus narrationem Tangmari, prout scripta est, donec meliora edocti fuerimus non per meras conjecturas, sed per testimonia idonea. Ad alia progrediamur.

Ab Othwino educatus S. Bernwardus,

35 Tangmarus num. 1 nos docet, S. Bernwardum traditum fuisse educandum Osdago, Hildesiensi, episcopo: quod cum serie gestorum nequaquam consentaneum est. Osdagus enim sedem occupavit ab anno 985 ad 989 (2); eique successit Gerdagus ab anno 990 ad 992 (3), quem dein S. Bernwardus anno 993 excepit. Monstravimus autem supra num. 20, Sanctum natum fuisse circa annum 960. Osdago igitur traditus fuisset jam annos xxv factus, adeoque annos pubertatis jam longe prætergressus, quod cum reliqua narratione Tangmari nullatenus quadrat. Quod si Osdago Othwinum substituimus, jam omnia recte procedunt. Etenim Othwinus, Hildesiensis episcopus ab anno 954 ad 984, recte potuit suscipere puerum Bernwardum, circa annum 960 natum. Error porro in nomine episcopi educatoris Tangmaro adscribi non debet: satis notum est, antiquos nomina non raro expressisse per primam literam; unde librarii, historici et episcoporum ignari, Othwino Osdagum substituerunt. Est et alterum argumentum, quod mutationem nominis omnino necessariam facit: nempe dicitur puer a suo avunculo religioso diacono Folemaro, post quoque Trajectensi episcopo traditus: ergo traditio præcessit additionem cathedræ Ultrajectinam, quæ, ut diximus supra num. 30, anno 977 contigit.

Gerdago in sede Hildesiensi succedit:

36 Gerdagus qui proxime præcessit S. Bernwardum obiit, secundum Annales Hildesienses (4) anno 992. Sic enim habent: Eodem anno (992) Gerdagus episcopus Romæ limina sancti Petri orationis causa adiit; inde revertens Cumis (Comi Annales Quedlinbergensis dicunt: in Longobardia (5)) obiit vii id. decembris. Addunt Annales Quedlinbergenses (6): obierunt etiam presbyter suus Suiteboldus et diaconus suus Bodo ejusque frater Hioprecht et camerarius suus. Successit autem sibi Bernwardus episcopus. Lue contagiosa periisse episcopum Gerdagum suspicor, si quidem cum eo ejus quoque comitatus exstinctus est. Nam manus violentas illi injectas fuisse non censeo; quia istiusmodi violentiæ aliquod vestigium apud historicos reperiretur. Statim vero Gerdagi obitus Hildesiæ innotescere debuit, quia inter mortem Gerdagi et S. Bernwardi consecrationem quadraginta dies interfuerunt, nempe a die vii decembris usque ad diem xiv januarii.

qua occasione forma electionis,

37 Per idem tempus, inquit Tangmarus num. 6, nempe post mortem Theophaniæ imperatricis, quæ obiit Neomagi xvii kal. julii 991 (7), venerabili domino Gerdago decedente, hic religiosus juvenis Bernwardus votis omnium ad pontificatum eligitur: et cum plerique nobiles clerici, palatina militia diu certantes, mis-

sionem optarent, consensus tamen omnium in hunc Deo electum juvenem concordabat. Communi igitur electione sanctæ Hildensemensi Ecclesiæ ordinatur episcopus a Wilegiso archiepiscopo xvi kalendas februarii anno Incarnationis dominicæ nongentesimo nonagesimo tertio, indictione sexta. Vaga sunt hæc verba in quantum agunt de modo electionis. Imprimis videtur clericis palatinis liberum non fuisse, quærere sibi prælaturas extra aulam sine licentia principis: vox missio alludit ad servitium militare; interpretor enim tamquam facultatem, a rege concessam, ut clericus palatinus quærat sibi dignitatem ecclesiasticam, aut oblatam acceptet. Interpretationi favet, quod clerici dicantur palatina militia diu certantes, et occasione oblata honestam missionem petentes. Invidiosi erant sæpe reliquo clero palatini: illos avaritiæ arguit Lupus Ferrariensis, sæc. ix scriptor epist. xxv (8): Fama, inquit, versatur inter nos, clericos palatii diversorum cœnobiorum sibi dominium optare et poscere, quibus nulla sit alia cura, nisi ut tunc avaritiæ oppressione servorum Dei satisfaciant. Plura de his habet Cangius in suo Glossario voce Capellanus. Verum satis intelligitur, missione honesta, data clerico palatino, esse efficacissima commendatio dignitatis acquirendæ.

38 Hæc dicta non sunt, ut vel oblique carpatur S. Bernwardus, capellanus palatinus: multi certe e palatio prodire viri, omni sanctitate et doctrina insignes, inter quos primo subsellio sanctum nostrum antistitem collocamus: sed ubi plures sunt ejusdem conditionis homines, fieri non potest, ut humana fragilitas non se prodatur aliquando. In omni certe sanctimonia se gessit in palatio S. Bernwardus, sed remanet tamen quæstio, quæ fuerit electio, aut quis omnium consensus, quo ad Hildesiensem cathedram evectus fuit. Tangmarus quidem dicit, votis omnium ad pontificatum electum fuisse, consensum omnium in hunc juvenem concordasse: sed qui sint isti omnes, nequaquam explicat. Quænam v. g., imperatoris ejusve matris Theophaniæ in hac electione fuerunt partes? An propositus principis nomine Bernwardus, omnium votis electus fuit? Certe exsistebat sæculo x exeunte jus patronatus, seu jus præsentandi ad beneficium ecclesiasticum pro fundatore ejusque heredibus, quod sibi arrogare poterant imperatores præsertim pro Ecclesiis Saxoniciis, quas Carolus Magnus fundaverat. Sic S. Adalbertus, cujus Acta illustrarunt nostri ad diem xx junii (9), eligitur ab Ottone I seu Magno archiepiscopus Magdeburgensis anno 968, ut constat ex ejus diplomate (10), in quo dicit omnibus fidelibus suis, virum venerabilem Adalbertum episcopum, Rugis olim prædicatorem destinatum et missum, archiepiscopum et metropolitanum totius ultra Albiam et Salam Sclavorum gentis, modo ad Deum conversæ vel convertendæ, fieri decrevimus pariter et elegimus, quem et Romam pro pallio a domno Papa suscipiendo direximus. Et ut hæc nostra electio firmior et subnixior fiat, eum vestræ caritati dirigimus, et

(1) Gfrörer, Pabst Gregor VII, t. V, p. 927. — (2) Sakular. Bisth. Deutschland, t. I, p. 228. — (3) Ibid., l. c. — (4) Pertz, Monum., tom. III, p. 69. — (5) Ibid., l. c. — (6) Ibid., l. c.

— (7) Ibid., p. 68. — (8) Migne, Patrol., tom. CXIX, col. 475. — (9) Acta SS., tom. IV Junii, p. 30. — (10) Pertz, Monum. Legum, tom. II, p. 561.

A ut a vobis omnibus et vocum acclamatione et manuum elevatione electus, suæ sedi inthronizetur, omnimodis desideramus. *Præscribit dein ut episcopi comprovinciales, nempe Merseburgensis, Citicensis postea Naumburgensis, Misnensis, Havelbergensis et Brandenburgensis electioni subscribant et fidem subjectionemque illi promittant.*

describitur;
ast dein clero
Hildesiensi
committitur:

39 *Habemus hic formam electionis x et xi sæculi in Germania. Imperator eligebat aut designabat clericum, quem populus vocum acclamatione et manuum elevatione acceptabat: ipsorum etiam episcoporum erat, electioni subscribere et siquidem ageretur de archiepiscopo, fidem subjectionemque illi promittere: agitur tamen de præsentia legatorum domni Papæ, cujus auctoritate constituenda erat sedes metropolitana Magdeburgensis. Hæc etiam confirmantur formulis Marculfi lib. I, cap. 5 (1). Utrum vero secundum hanc aut similem formam electus fuerit S. Bernwardus non dicam: id tamen certum, sanctum antistitem obtinuisse a S. Henrico imperatore liberam electionem episcopi Hildesiensis, ut liquet ex diplomate, dato v. non. martii anni 1013 (2): postquam enim, Bernwardo episcopo ex oppido, quod vocatur Hildenesheim, quod est in pago Astfala petente, istam Ecclesiam omnesque possessiones ejus sub sua defensione et immunitatis tuitione accepit, pergit dicens: Jam prædictæ Ecclesiæ etiam concedimus, ut habeant ejusdem sedis clerici canonice et ecclesiastice, seu inter se, sive aliunde, digne ad hoc et convenientes, eligendi episcopum liberam et propriam facultatem, æquo consensu regis. Diploma igitur citatum præcipuas partes in electione episcoporum Hildesiensium clero ipsius Ecclesiæ defert: neque ullo indicio significatur, jam olim istiusmodi privilegium exstitisse. Verisimile itaque est, S. Bernwardum ab imperatore electum, votis omnium et consensu omnium acceptum fuisse. Quia tamen, ut tum res erant, libertati ecclesiasticæ perniciose evadere poterat istiusmodi forma electionis, eam immutare satagit sanctus antistes.*

cujus discipli-
na

40 Et certe istius ætatis clerus Hildesiensis dignus erat, cui tantum officium committeretur, utpote cujus integritas in Ecclesiis Germanicis celebraretur. Annalista Saxo de eo testimonium fert sub anno 1044, quod ad tempora S. Bernwardi commode traduci potest. Hactenus, inquit (3), Hildenesheimensis clerus tam districta religione obsequio Dei se mancipaverat, ut in professione canonica districtione gauderet monachica. Nam ut taceatur, quam severe animadvertebatur, si quis choro, mensa, dormitorio non dico deesse, sed tardius adesse, nisi aut gravi necessitate irretitus, aut licentia animatus, præsumperat; scolari disciplinæ jugo absoluti, arctiori habena in clauastro frenabantur, et quotidianam scripturam decano præsentare, Evangelium cum lectione, cantum quoque, et ipsos etiam psalmos reddere exigebantur, ut timidius in clauastro quam in scholis manum ferulæ subducere viderentur. Delicioris etiam vestitus tam nulla illis cura, ut gulas, quibus nunc ardet clerus, nescirent: linguas pelliciales ac manicas non

pallio sed nigrato panno ornarent; linguas autem claustralium pelliciarum non minus quam tunicarum equestrium fibularent. Sic igitur rusticalem justitiam curiali facetiæ prætulerant, sic fortunam annullando, nec altiora quam de clauastro administrando affectando, tam exterius quam interius claustrali districtione clausi, renuntiato nondum sæculo, sæculum nescirent. Hujus claustrati Secundo Henrico imperatori, Bavenbergensis scilicet Ecclesiæ constructori, qui ibidem natus et a parentibus eidem Ecclesiæ in canonicum promissus fuerat, et ob id ibi sæpius morabatur, referunt intantum placuisse, ut ab exterioris eorum hominis compositissimo habitu interioris hominis religionem sibi experto credendam protestatus, suæ Bavenbergensi Ecclesiæ cum studio Leodiensi Hildinsheimensis claustrati rigorem optaret. Hæc censura claustrati usque ad hujus Azelini, xvi præsulis, tempora permansit. Eo præsidente, irrepsit ambitiosa curialitas, quæ dum in victu lautior, in vestitu mollior, in omni cultu accuratior, amari maluit quam timeri, disciplinæ mollito rigore, claustrati claustra

AUCTORE
J. V. H.

et vitæ gravi-
tas exponitur

41 Tali clero S. Bernwardus juvenis præpositus fuit episcopus. Verba sunt clero Hildesiensi sane honorifica: quæ tamen, ut melius intelligantur, explicatione et interpretatione indigent. Azelinus, sub quo intepescere cœpit disciplina clericalis, fuit decimus sextus in serie episcoporum, sedemque Hildesiensem occupavit ab anno Christi 1044 ad 1054 (4), ac pontificatus sui tempore solertem operam ecclesiæ impendit: nam exustam cathedralem instaurare cœpit, et insignem fundi campanam jussit. Gulæ, quas suo tempore ambivisse clericos scribit Annalista, sunt pelles rubricatæ, quæ instar chirothecarum seu collarium ferebantur. Textum nostrum allegat Cangius in suo Glossario V^o Gula. Similiter linguas pelliciales idem V^o Linga seu lingua interpretatur tæniæ ex pellicibus confectas, quæ V^o Pallium, ex pretiosiori materia sed ex simplici panno nigrato ornatae erant. Pellicia erant genus vestimenti, quod pro rigore aeris septentrionalis induebant passim homines; tunicam equestrem interpretor, brevior, quæ equestribus motibus commodior erat. Ex toto vero textu liquet, austerum fuisse vivendi modum in clero Hildesiensi, nempe juvenibus erat vacandum disciplinæ scholasticæ; proveciores autem habebant pensum quotidianum in discendo, scribendo, explicando Sacram Scripturam.

desumptæ præ-
cipue

42 Tandem silentio prætereundum non est, S. Henricum imperatorem optasse suæ Ecclesiæ Bambergensi cum studio Leodiensi Hildenesheimensis claustrati rigorem. Ista scilicet ætate sedem Leodiensem occupabant Eraclius et Notgerus. Eraclius quidem, ab anno 960 ad 971 episcopus, construxit et dotavit imprimis collegiatam ecclesiam S. Martini Leodii, in qua sæculo xiii incæpit primum celebrari festum Corporis Christi, quod dein ad orbem universum manavit. Ast insignis fuit bonarum artium promotor. De eo enim habet Gallia Christiana (3): Tantum pro sacris litteris dilatan-

(1) Migne, Patrol., tom. LXXXVII, col. 704. — (2) Scheid., Orig. Guelf., tom. IV, p. 435. — (3) Pertz, Monum., tom. VI, p. 686. — (4) Schmid, Sakular. Bisth. Deutschl., t. I, p. 228.

— (5) Tom. III, col. 843. Cfr. Foullon, Hist. Leod., t. I, p. 185. Chapeville, Gesta Pontif. Leod., t. I, p. 188.

AUCTORE
J. V. H.

ex Ecclesia
Leodiensi.

dis ardorem concepit, ut factus Leodicensis episcopus circa annum 960 totam Leodicensem Ecclesiam, imo totam provinciam, nullis hactenus litteris illustratam, ad studium accenderit, peritos undequaque collegerit; eosque magistros instituens sua ope liberaliter paverit, scholasque per omnia tum sæcularis tum regularis cleri claustra instituerit. Eas vero frequentare sua dignitate nullatenus indignum judicabat, animos tyronum accendebat, sapientioribus difficillimas quæstiones proponebat enodandas, si minus possent, ipse enodabat.

43 *Eraclium in sede Leodiensi excepit Notgerus ab anno 972 ad 1008 et ipse miræ varietate eruditionis vir. Scholas, a decessore institutas, magna solertia promovit. Ex ejus enim disciplina omnes tantæ diœcesis clerici doctiores evaserunt, et non pauci religione sapientiaque adeo illustres prodierunt, ut longe lateque pietatem et scientiam disseminarint: inter hos recenset Anselmus (scriptor cœvus) Otbertum, Huboldum, Durandum, Wasonem, Rothardum, Erluinum etc. qui varias Ecclesias vel docendo illustrarunt, vel ut episcopi gubernarunt. Quoniam vero S. Henricus ad studium Leodiense respexit, quando Ecclesiam suam Bambergensem fundavit, consequens fit, ut scholarum ab Eraclio et Notgero episcopis institutarum rationem habuerit. Nam Bambergensis episcopatus fundatus fuit anno 1006, ut monstrant nostri ad diem xiv julii (1). Itaque studium Leodiense, quod tamquam normam introductum volebat Bambergam S. Henricus imperator, ad pontificatum maxime Notgeri pertinet. Falso igitur Georgius Schmid, in descriptione episcopatum Germaniæ, dicit moliores fuisse episcopos decessores Notkeri, et maximam grassatam fuisse in clero morum corruptelam (2): nam certe proximus Notkeri decessor, Eraclius, vir erat, sive mores sive scientiam spectes, omni exceptione major.*

§ V. Diœcesim suam et urbem munit contra barbarorum incursiones; artes liberales, præsertim sculpturam, summa solertia exercet.

Vigilantiam
episcopalem
exercet

Vitæ tenorem, quem episcopatus sui tempore inviolabiliter servavit S. Bernwardus, exponit Tangmarus num. 6 et 7 Vitæ: imprimis explicat maximum ejus in Dei cultu fervorem, summam in gregis custodia et defensione curam, solertissimam in bonis artibus exercendis industriam. Sed ante omnia episcoporum istorum temporum et istarum provinciarum præcipuum officium erat, populos sibi commissos ab incursu barbarorum defendere: nam inanis fuisset in reliquis labor, nisi reipublicæ tranquillitas partos labore fructus conservasset. Scimus autem Saxoniam gentes sæc viii et ix a Francis, et præcipue a Carolo Magno jugo subditas fuisse, quæ episcoporum maxime cura ad fidem christianam conversæ sunt. Sed Saxonibus jam magna ex parte christianis, finitimi erant Slavi, adhuc

in tenebris idololatriæ sedentes, et populo Saxonum infensi: atque hinc incursiones et vastationes frequentes. Diœcesis porro Hildesiensis proxime Slavis adjacebat; quippe qui regionem inter Albim et Oderam incolebant. Vidimus supra num. 38 ab Ottone I anno 968 S. Adalbertum constitutum fuisse archiepiscopum et metropolitano totius ultra Albiam et Salam slavorum gentis; quæ donec, mitigata barbarie, mansuetiores per episcopos effecti fuissent, ingentes in Saxonia strages edebant.

45 *Enimvero Saxonia, inquit Tangmarus num. 9, magna ex parte piratarum, cæterorumque barbarorum feritate depopulata, continuis latrocinantium incursionibus sine intermissione patebat, quam pestem reipublicæ depellere magno sui suorumque periculo semper instabat; et nunc cum aliis, interdum quoque cum suis solus super eos irruens, fortiter illos attriverat. Sed ad præcavendas frequentes irruptiones duo castella erexit, opportuno milite instructa. Unum, ut dicit Tangmarus num. 10, in extremo sui episcopatus, ubi flumina Alara et Onekara confluunt, scilicet septemtrionem versus, ubi Slavi habitabant. Castrum istud Mundburg appellabatur, quod in mappa, a Joan. Faleke Traditionibus Corbejensibus adjecta in sinistra ripa Onekaræ reperitur. Satis autem intelligitur, fuisse munitissimum, utpote quod in angulo duorum fluminum esset constructum. Sed ex Tangmaro et Theodorico abbate habemus, alterum castellum constructum fuisse in loco, qui dicebatur Wirinholt, hodie Wahrenholz, ad orientem castrum Mundburg (3). Hisce propugnaculis et Dei gratia, ait Tangmarus num. 10, tanta securitas pacis per illum in locis illis fidelibus condonata est, ut nihil damni vel periculi postea a barbaris paterentur.*

46 *Liceat hic fragmentum textus Theodorici abbatis, quem supra num. 5 laudavimus afferre ad monstrandum, quam prope idioma Saxonicum sæculi xiii ad Flandricum accedat. Interspergimus aliquas voces Flandricas ad facilitatem intelligentiam. Dar de Alre unde de Onkertho hope vleten (te hoop vloyen), buwede hi dar sulvest (selfs) eyne vestinge odder eyn blockhus, dar de hilge biscop inlede eyn hup (hoop) soldenere mit nothhaftigen were und koste, unde verlosede also syn volck van avervalle (overval) und walth (geweld) der uncristen. An eyner anderem stede, gheheten Worinholtz, da nu de juncker van der Lippe syne gebede (gebod) hath, do vellen (vallen) se noch grimmiger in dat lant, se hadden her (hier) eynen wissen (zekeren) inganck unde utganck tho vormorden de cristen: dar sulvest buwede de hilge biscop sunte Berwardus eyne borch mit watergraven unde makede de gans vaste, unde lede dar up ritters unde soldeners mit nothaftiger koste unde were. Locus igitur Wormholtz, ex quo piratæ liberum in pagum Hildesiensem habebant ingressum et egressum, opportunis munimentis et militibus armatus, potentissime consulebat tuitioni totius provinciæ et ejus pacem sartam tectam servabat.*

47 *Tanti porro momenti fuerunt arces, a S. Bernwardo constructæ, ut imperator S. Hen-*

(1) Acta SS., t. III Jul., p. 754. — (1) Die Säkulariz. Bisth. in Deutschl., t. I, p. 255. — (3) Lutz, Die alt. Diöz.

Hildesh., p. 55. Kratz, Der Dom zu Hildesh., part. III, p. 17.

AUCTORE
J. V. H.

A *ricus non dubitaverit sancto antistiti tradere totum comitatum, qui arcem Mundburg ambiebat. En diploma, cum Scheidiana editione collatum, cujus variantes lectiones in margine adjicimus* (1) : In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Heinricus divina favente clementia rex. Omnium fide nostrorum præsentium videlicet ac futurorum notitia sciat, qualiter Bernwardus, Hideneshemensis Ecclesiæ venerabilis antistes nostram regiam clementiam adiit, dicens, ab antecessore nostro piæ memoriæ Tertio Ottone jus speciale castellum ædificandi, quod Mundburg * vocatur, in ripa Aleræ fluminis permissum fuisse ad munimentum et tuitionem contra perfidorum incursionem et vastationem Sclavorum. Id ipsum vero castellum, quia magis rogatione quam jussu domni imperatoris libenti animo ad defensionem totius regionis nostræ in illis partibus construxerat; et quia * domnus imperator eundem episcopum pro suo intimo ac jugi famulatu omni pietatis benevolentia ac gratia excolebat; mercedis causa comitatum circumjacentem illud castellum, in pago Astvala situm, quod olim Thiedericus palatinus comes, postea quoque filius ejus Sibertus * habuerat sibi, in beneficiarium jus concesserat. Nunc vero quia nostram regalem clementiam, ut ipsum affirmaremus et corroboraremus, precatu est : et quia æqua gratia parique devotione nobis postea servivit, eundem comitatum scriptis regiis nostri præcepti illi in finem dierum præstitimus : ita ut nullus judiciaria potestate quid in eo contra illius jussum seu votum agere præsumat : verum quidquid ipse velit, quicumque eundem comitatum nostra largitione habeat et regat, præcipientes jubemus, ut id ratum firmumque consistat. Et ut hæc nostra donationis seu confirmationis auctoritas stabilis et inconversa omni permaneat tempore, hoc præceptum exinde conscriptum propria manu corroborantes atque confirman-
B
* Sirus
C
et in exstruendo muro Hildesiensi;

48 *Episcopi præterea, barbaris gentibus finitimi, non solum arces ad avertendas incursiones ædificabant, sed urbes etiam episcopales muris cingebant. De sancto antistite nostro testatur Tangmarus num. 13 et 48 eum Hildesiam murorum ambitu vallare summa instantia aggressum, dispositis per gyrum turribus, tanta prudentia opus inchoasse, ut decore simul ac munimine velut hodie patet, simile nihil in omni Saxonia invenias. Hac occasione forsitan lateres, ait Tangmarus num. 9, ad tegulam propria industria, nullo monstrante, composuit. Olim enim tecta aut ligno aut stramine operiebantur, adeoque pabulum facile frequentissimis incendiis præbebant. A Bernwardo igitur nostro ars coquendi tegulas manavit et per universam Germaniam propagata est* (2). Legimus quoque de S. Meinwerco, eum murum in circuitu urbis in civitate Patherbrunnensi

construxisse (3) : eodem modo, Arnulphus anno 996 ordinatus (4), anno sui pontificatus secundo, Halberstadensem civitatem, quam ex antiquitate collapsam invenit, coepit studiosius reparare (5). *Episcopi igitur fautores fuerunt earum præsertim artium, quæ populos, hactenus barbaros, ad humanitatem informabant : et civitatibus Germaniæ septentrionalis maximum splendorem affuderunt.*

49 *Præter architectonicam artem, etiam alias et didicerat sanctus antistes et exercebat. Ab adolescentia enim, ait Tangmarus num. 3, in levioribus artibus, quas mechanicas vocant, studium impertivit... Fabrilis quoque scientia et arte clusoria, omnique structura mirifice excelluit, ut in plerisque ædificiis, quæ pompatico decore composuit, post quoque claruit. Clusoria ars, inquit Cangius h. v. quæ gemmas auro concludit. Sed proprio artificio non contentus, ingeniosos, ait idem biographus num. 8, pueros et eximie indolis secum vel ad curtes ducebat, vel quocumque longius commeabat, quos quidquid dignius in illa arte occurrebat, ad exercitium impellebat. Theodoricus abbas, jam sæpe laudatus, servavit nobis eorum juvenum nomina, qui Sanctum comitabantur, videlicet : Reynardus de Palati, Dithmarus de Walme, Wolbrechtus de Kramme, Dithmarus de Hudessen, Fridericus Winkelmann, Poppo de Harlessheim, Christophorus Broiger, Theda de Turiken, Kastus de Dotzen* (6). *Hi juvenes erant laici : nam paulo infra dicit Theodoricus, illos, siquando uxorem ducerent, a S. Bernwardo adjutos fuisse, in componenda domo.*

50 *Addit etiam Theodoricus, fuisse alios juvenes, quos similiter sanctus antistes, quamvis, ut ait, non in præcipuo registro, sed in aliis commentariis reperiantur, atque inter eos nominat, quasi ad familias Vresiorum, Wyrthinensium, Werdensium, Bohæmiensium, Frisbergiorum, Berneriorum, Rutenbergensium, Barveltiorum, Mecteshusiensium et Westfaliorum pertinerent. Hinc satis liquet, quanta fuerit S. Bernwardi impulsio ad artes civiles excolendas et promovendas, quæ necessario ad finitimas provincias derivatæ fuerunt. Non immerito igitur aurifabri Hildesienses, quum anno 1576, in unam communitatem coalescere cuperent, præcipuum artis suæ patronum adsciverunt S. Bernwardum, ejusque imaginem sigillo communitatis suæ insculpi jusserunt, in quo exhibetur Sanctus, conficiendo sacro calici ex auro vacans. Circumscriptio Sigilli est. SIGILLUM COMMUNITATIS AURIFABRORUM HILDENSIS* (7). *Apographum reperitur in jam sæpe laudato opere doctoris Kratz Tab. XII.*

51 *Exstant porro etiam hodie varia monumenta, manu summi nostri artificis aut ejus alumnorum confecta. Inter ea autem, si massam, si raritatem, si artem spectes, eminent valvæ aeneæ ædis cathedralis Hildesiensis. Nam anno 1824, teste Friderico Adelung, scribente de valvis aeneis cathedralis ecclesiæ S. Sophiæ Novogardiæ (Newgorod) in Russia, viginti solum recensentur ecclesiæ, tali ornamento decoratæ, ex quibus quinque exstant in Germania. Hildesiensis valvæ habent circiter altitudinem*

dein instruit
pueros in ar-
tibus

E

liberalibus;

F

ipse autem
confecit 1° por-
tas fusiles et
omnium ex-
stantes;

(1) Falcke, Tradit. Corbej., p. 236. Cfr Scheid., Orig. Guellicæ, tom. IV, p. 433. — (2) Kratz, Der Dom zu Hildesh., tom. III, p. 12 et seq. — (3) Acta SS., tom. I Jan., p. 337. — Octobris. Tomus XI.

(4) Leibnitz, Rer. Brunsw., tom. II, p. 129. — (5) Ibid., p. 120. — (6) Kratz., Der Dom zu Hildesh., tom. III, p. 13 et seq. — (7) Ibid., p. 37 et seq.

AUCTORE
J. V. H.

8 metrorum, duorum metrorum latitudinem, et spissitudinem 0^m.75 : in mediis valvis legitur : AN DOMINIC MXV B EP DIV. MEM. HAS VALVAS FUSILES — IN FACIE ANGELICI TEMPLI OB MONIM SUI FEC SUSPENDI : id est in una valva : anno dominicæ incarnationis MXV Bernwardus episcopus divæ memoriæ has valvas fusiles in altera : in faciem angelici templi ob monumentum sui fecit suspendi. Utraque valva divisa est in octo areas, quæ singulæ singulas exhibent historias Veteris et Novi Testamenti et a creatione hominis ejusque lapsu usque ad ascensionem Domini in cælum gradatim decurrunt (1). Qua ratione succurrebatur hominibus, legendi imperitis, quique aut pœnitentium more ad valvas sua crimina expiabant, aut etiam transeuntes, uno quasi ictu oculi, memoriam præcipuorum mysteriorum refricabant. Valvas exhibet laudatus Dr Kratz Fab. vi (2).

2° columnam
æneam imagi-
natam,

B 52 Secundum monumentum, sua mole et arte stupendum, est columna ænea, quæ Christi appellatur, hodieque in aula cathedrali exstat. Repræsentat vero varia miracula Christi, prout referuntur in sacris Evangeliiis. Diximus supra num. 49, S. Bernwardum secum continuo habuisse juvenes, quos in bonis artibus exercebat, quique omnia imitatione digna observare debebant. Nullum autem est dubium, quin columna Hildesiensis exemplaria habuerit columnas Trajanam et Antoninam; ascendit enim, sicut Romanæ, per spiram ab imo ad summum : varique prodigia, xxviii numero, ex ordine exhibentur, quemadmodum res gestæ militum in columnis Romanis. Columna Hildesiensis habere videtur altitudinem septem circiter metrorum, diametrum vero trium. Scribit Joan. Dirkinck, e Collegio Hildesiensi societatis Jesu ad Daniele Papebrochium sub die 14 julii 1691 columnam æneam habere altitudinem pedum circiter viginti quatuor; opus additarum et talis artifice dignum (3). Erecta olim die xxix septembris 1022 pone altare maximum ecclesiæ monasterii S. Michaelis, a S. Bernwardo, ut monstrabimus infra, constructi. Per quinque autem sæcula stetit columna, venerationis et eruditionis documentum, quando plebs Hildesiensis, Lutheri sarcasmis imbuta et in furorem acta, die xii novembris 1543 universum monasterium S. Michaelis susdeque vertit, et imaginem Christi crucifixi, quæ columnam coronabat destruxit; hanc quidem intactam reliquit, sed anno sequenti, fer. vi post festum S. Viti seu die xx junii nova vastationem confregit, ac fragmenta simul cum quinque campanis ad magistratum detulit in tormenta bellica conflanda. Permansit tamen columna : ast anno 1650, die x junii, jussu magistratus civilis eversa fuerunt in eadem ecclesia S. Michaelis plures aræ, quasi inutiles, simulque capitellum columnæ, opus insigne, fusum fuit, ejusque loco ligneum suffectum. Verisimiliter eandem calamitatem sortita fuisset Joannes Jaccenius (4), prolati litteris imperatoriis, repagulum objecisset, quod dejicere magistratus ausus non est (5).

quam magi-
stratus aca-

53 Controversiæ istæ circa columnam Bernwardi

dinam plerumque enascebantur aut sede vacante aut initio novi principatus. Sic anno 1650 obiit Ferdinandus episcopus : et anno 1723, quo Josephus Clemens diem clausit, jussit magistratus columnam everti et anno 1737 eandem ad ædem civilem, quæ Pondus Urbanum vocabatur, transferri; sed imperatoris verbis denuntiata mulcta xx marcarum auri, relata ad ecclesiam, erecta tamen denuo non fuit. Quapropter mense augusti 1760 pactum venditionis initum fuit pretio xxx scutorum imperialium in centumpondium : sed intercessit abbas monasterii et venditio rescissa fuit. Jacuit tamen celebris columna, per medium sæculum omnium oculis subtracta et ignobili pulvere sordida; donec anno 1810 opera præfecti Hildesiensis Francisci Ant. Blum et plurimam pecuniam conferente Franc. Egone de Furstenberg episcopo, denuo erecta fuit columna, ut diximus, in aula cathedrali : et hactenus stat monumentum artis S. Bernwardi. Columnam exhibet Dr Kratz, Tab. vii.

54 Tertium industriæ suæ actuosissimæ monumentum sanctus antistes dedit, crucem pretiosam hactenus conservatam. Operis occasio fuit donatio Ottonis III. Rem narrat Tangmarus num. 14 : Sacellum, inquit, splendidum valde... in honore mirificæ crucis extruxit, cujus etiam aliquantam partem, largiente domino Ottone augusto imperatore, ibidem clarissimis gemmis auroque inclusam, condidit : ubi etiam divina pietas plurima suæ pietatis indicia, apertis signorum miraculis per virtutem sanctæ crucis ostendit. Crucem auream, apud laudatum Kratz, Tab. iv exhibitam, hactenus Hildesiæ servatur in æde S. Mariæ Magdalenæ. Undequaque cooperta est lamina aurea valde spissa, ejusque altitudo est sexaginta circiter centimetrorum, latitudo autem seu brachia transversa centimetrorum quadraginta. Hanc crucem bipedalem dicit Joan. Dirkinck mox laudatus et Sancto plerumque in manu ponitur, qua ab aliis Sanctis distinguitur. Præter lapides pretiosos quibus crucem ornavit, in eadem etiam inclusit sacras Reliquias; quarum præcipuæ erant particulæ vivificæ crucis in medio monili positæ cum verbis: LIGNUM DNI DE, lignum domini dei. Cum vero anno 1787 renovatum fuit lignum interius, edacitate sæculorum corrosum, cæteræ Reliquiæ earumque nomina perierunt : siquidem in antiquo ligno inventa fuit scedula, in qua dicebatur : Anno 1733, 15 septembris hæc crystallus aperta fuit; Reliquiæ SS. sub ea inclusa, comminuta. Crux hæc quotannis in festis Inventionis, ac Exaltationis S. Crucis et S. Bernwardi publicæ venerationi exponebatur; et in solemnitate Corporis Christi circumferebatur ante sarcophagum S. Bernwardi. Merito igitur in codice quodam manuscripto Sammichaelitarum Hildesiensium legitur (6) : In monasterio S. Michaelis est crux magni pretii, ipsius S. Bernwardi manibus elaborata, unde etiam ipsi appingi solet. Fuit ea crux olim certum remedium contra febres, pestem, aliosque morbos, si aqua, illius contactu consecrata, ægris propinaretur (7).

D
tholicus fru-
stra in tor-
menta bellica
conflare vo-
luit;

5° crucem pre-
tiosam

E

F

(1) Kratz, Der Dom zu Hildesh., tom. II, p. 46. — (2) Cfr Augusti, Denkwurd. aus der Christl. Archeol., tom. XII, p. 580 et seqq. — (3) Act. SS. Biblioth. regia Brux. n. 8950. —

(4) Leibnitz. Rer. Brunsw. tom. II, p. 403. — (5) Kratz, Der Dom zu Hildesh. tom. II, p. 62 et seqq. — (6) Ibid., p. 29. — (7) Ibid., p. 26.

A⁴ tres alias,
duas cruces
argenteas et
unam deaura-
tam;

55 Præter auream, duas alias cruces fabri-
cavit sanctus artifex, argenteam et deauratam.
Hæc autem ejusdem fere est formæ et magnitu-
dinis, quam aurea: ac continebat quoque parti-
culam S. Crucis, quæ hodie invisibilis est pro-
pter depressionem crystalli illam operientis.
Crucem hanc dedit S. Bernwardus parthenoni
SS. Petri et Pauli Henningensi, quem Dr Kratz-
ius fundatum dicit anno 999 (1): ast Joan. An-
ton. Zunggo (2) annum ponit millesimum:
priori magis credendum censeo, utpote qui
annum foundationis eruerit ex antiqua mem-
brana. Henningensem parthenonem fundaverat
Hildesvita pro filia sua Walburgis. Heineccius
in suis Antiquitatibus Goslariensibus, omisso
Walburgis nomine, dicit monasterium conditum
ab Hildeswinda, quam suspicatur conjugem
fuisse Brunonis Saxonis (3). Quidquid sit de tri-
cis hujusmodi, quas altius scrutari instituti
nostri non est, quum ad Acta S. Bernwardi nihil
faciant, id certum et ex ipsa pretiosæ crucis do-
natione elucet, S. Bernwardum et consilio et
opera cæptum monasterium fovisse: quod vel
ab initio videtur fuisse cænobium canonica-
rum regularium, quod dein in collegium sæcu-
lare mutatum fuit, et ad sæculum usque XVIII
opibus et fortuna, ait laudatus Heineccius, flo-
rens permansit.

B⁵ dua cande-
labra, affa-
bre facta, sed
ignoti metalli;

56 Tertiam crucem argenteam confecit S. Bern-
wardus, hactenus inter cimelia cathedralis ec-
clesiæ servatam, quam Dr Kratz exhibet de-
lineatam in Tabula IV descriptionis ejusdem
ecclesiæ. In ea cruce est imago ipsius Christi
Domini, et est intrinsecus cava et oppleta Sancto-
rum Reliquiis: pes crucis est recentioris operis.
In summitate habetur tabella, cum inscriptione
consueta: JHS NAZAREN' REX JUDEORU: in parte
postica insculpta sunt sequentia: BERNWAR-
DUS PRESUL FECIT HOC. S. LAURENT. M. S. JO-
NIS EV. S. MARIE V. S. PETRI S. STEPHANI PTM.
S. ANDREE. S. JONIS B. S. DIONISII M. S. PAULI. DE
LIGNO S. CRUCIS. S. MARIE MAGD. MARTHE. S. JACOBI
FRIS. D. S. LAZARI. Deaurata tamen sunt in hac
cruce, pars antica, caput et barba, imaginis, ac
succinctorium et suppedaneum (4). Præterea
quum anno 1194 die XVI augusti Berno, Hilde-
siensis episcopus, elevarer corpus sancti viri,
anno 1192 a Cælestino Pp. III in Album San-
ctorum relati, reperta sunt in ejus sepulcro duo
candelabra non magnæ molis, sed metalli ignoti,
cum hac inscriptione: BERNWARDUS PRESUL CAN-
DELABRUM HOC PUERUM SUUM PRIMO HUIUS ARTIS
FLORE NON AURO NON ARGENTO ET TAMEN UT CERNIS
CONFLARE JUBEbat. Color eorum albus est, quin
tamen albedinem argenti puri attingat. Chi-
mici existimant materiem esse mixturam quam-
dam argenti valde deaurati cum aliquantula
quantitate ferri. Ex allata inscriptione liquet,
jussu magis quam manu S. Bernwardi conflata
fuisse candelabra: scilicet unus ex iis, quos ad
omnem artem exercebat, ut diximus num. 49,
sub ejus directione ea confecit. Artem et mate-
riem tantum admirabatur Ernestus Bavarus,
quisimul Coloniensem, Hildesiensem et Leodien-
sem sedes occupabat circa finem sæculi XVI, et
artis chimicæ scientissimus erat, hæc artis mo-
numenta a monachis Sammichaelitis sibi ali-

quantisper petiit, tum ut Leodii eorum composi-
tionem accuratius indagaret, tum ut tutius ibi-
dem custodiret. Verum quum postmodum repe-
rentur, moræ ex moris, nectebantur: sed tandem
Maximilianus Henricus Bavarus, tertius ab Er-
nesto in sede Hildesheimiensi successor ab anno
1650 ad 1688, candelabra infra Quadragesimam
anni 1652 restitui jussit, ac in crypta ad altare
S. Bernwardi reposita fuere (5).

57 Inter tres calices ex auro puro, in thesauro
ædis cathedralis Hildesiensis hactenus servatos,
unus est, qui ad pontificatum pertinet S. Bern-
wardi. Affectus aliquando sanctus vir infirma
valetudine, tum ut dolores levaret, tum ut vires
corporeas exerceret, mechanicis, ubi tunc voca-
bantur, artibus vacabat. Atque hinc prodire
summa illa opera quæ hactenus recensuimus.
Chronicum Hildeshemense refert (6) Otwinum
episcopum pretiosum aurum et gemmas et la-
pides et margaritas in constructione calicis et
patinæ collegisse, sed infirmitate præventum,
sub sigillo et fide Christi successori suo reser-
vavisse: fidem datam liberavit S. Bernwardus.
Paulo enim infra idem Chronicum dicit: Ab
exordio promotionis suæ quidquid acquirere
potuit (Bernwardus), utilitati suæ Ecclesiæ fi-
delis dispensator prudenter impertivit: aurum
namque et lapides, quos beatæ memoriæ Oth-
winus, ut prædictum est, reservavit, iste in
calicem et patinam magnæ pulchritudinis et
pulchræ magnitudinis, sicut modo videtur,
fabricavit, et plurima utensilia, ut inter vitæ
suæ opera inscribitur, suæ Ecclesiæ contulit.
Videtur tamen calicem hunc, opificum sive in-
dustria sive oscitantia, variis mutationibus
fuisse obnoxium. Imprimis Theodoricus abbas
testatur sæculo XIII adhuc inscriptum fuisse no-
mine Otwini, quod in hodierno calice nuspiam
legitur: itaque post Theodorici ætatem donato-
ris nomen erasum fuit.

B⁶ calicem
aureum cum
gemmis,

58 Dein in inferiori parte cuppæ seu crateris
leguntur sequentes versus litteris, ut vulgo di-
citur, gothicis sculpti: REX SEDET IN CENA,
TURBA CINCTUS DUODENA: — SE TENET IN MANIBUS,
SE DAT IPSE CIBUS. Istiusmodi scripturæ genus
diu post S. Bernwardum introductum fuit;
quas vero ipse sculpsit litteras, formis romanis
quam simillimæ sunt. Imo citati versus omnino
resonant hymnum S. Thomæ Aquinatis Pange
lingua, in quo habemus: Cibum turbæ duo-
denæ se dat suis manibus. Quapropter cense-
mus hæc verba calici adscripta fuisse sæc. XIII
jam multum provento. Eadem ratio valet pro
patena, similiter ex auro puro confecta cujus
diameter est circiter 0^m,30. In postica habetur
in medio Agnus cum cruce triumphali, in qua-
tuor angulis animalia evangelica cum nomini-
bus Evangelistarum litteris gothicis, inter quos
sunt quatuor Angeli, thus Agno offerentes; tan-
dem in limbo extremo, versus, gothice quoque
exsculpti: VICTIMA, QUE VICIT, SEPTEM SIGNACULA
SOLVIT: — UT COMEDAS PASCHA, SCANDES GENACULA
CELSA. Et suas habuit fortunas Calix S. Bern-
wardi; nam in vastatione Suecica, quum anno
1632 urbs Hildesiensis vi militari occupata
esset ab exercitu Georgii, ducis Luniburgensis
magistratus civilis ecclesiis civitatis tributum

F⁷ imaginatum et
litteratum;

(1) Kratz, Der Dom zu Hild., t. II, p. 34. — (2) Hist. canon.
Regg. S. August. p. 446. (3) Script. Rer. Germ., tom. I, p.
22. — (4) Kratz, Der Dom zu Hildesh., t. II, p. 35. — (5) Ibid.,

p. 51 et seqq. — (6) Leibnitz, Rer. Brunsw., t. I, p. 743
et seq.

AUCTORE
J. V. H.

imposuit 30,000 scutatorum imperialium : solvendo impar capitulum cathedrale, inter alias res pretiosas, pro 600 scutatis cuidam judæo Davidi Schaien calicem S. Bernwardi oppignoravit. Ast canonicus Nicolaus Eberhard. de Schnetlage, de tanto thesauro sollicitus, quam primum potuit, aere proprio pignus solvit, et calicem cathedrali restituit. Anno 1809 Hieronymi Napoleonis jussu, ne, ut dicebatur, calix majora detrimenta pateretur, Cassellam deportatus fuit custodiendus : sed anno 1813 in thesaurum Ecclesiæ Hildesiensis relatus fuit (1).

7º calicem ingentem deperditum.

59 Quatuor alios aureos calices, a S. Bernwardo confectos recenset Theodoricus abbas in Vita Germanica : inter quos eminet ingentis magnitudinis pro monasterio Hersfeldensi. Theodoricus dicit, quintum fecisse stupendum : den vesten makede he (hy) enen onmogelyken groten kelcke van claren golde unde edelen stenen, dede is tho Harfsfelde by Stade. Quintum confecit stupende magnum calicem ex puro auro et lapidibus pretiosis. Calix iste in monasterio conservatus fuit usque ad sæculum xvii, nempe ad annum xxx, quando divenditus fuit pretio 600 florinorum aureorum : venditionem tribuit Dr Kratz archiabbati Davensberg Hamburgi in exsilio defuncto (2). Atque hic errorem subesse suspicor. Imprimis non reperi aliud monasterium Hersfeldense, quam quod in Thuringia ad Fuldam fluvium situm est : atque idem quoque censuisse doctorem Kratz existimo, quum præposito monasterii Hersfeldensis tribuat titulum archiabbatis (Erzabt), qui certe nullatenus convenire obscuro monasterio juxta Stadam ad Albim, si quod exstitit, potuit. Dein nullum abbatem inveni, qui nomen Davensberg gessit. Nam Gallia Christiana abbates et administratores recenset, qui sæc. xvii monasterio præfuerunt, donec tractatu Monasteriensi domui Hassiacæ cessit, et ultimum administratorem, a sede apostolica nominat, Leopoldum Gulielmum Austriacum, episcopum Argenteratensem, qui anno 1628 possessionem capessivit per procuratorem suum, Georgium Fridericum, archiepiscopum Moguntinum, cujus etiam opera anno 1629 disciplina monastica instaurata, et tota ditio ad fidem catholicam reducta fuit (3).

In scriptoria quoque excellens,

60 In omni opere fabrilis eximius, etiam in scribendi arte excelluit S. Bernwardus. Id testatur Tangmarus ejus biographus dicens num. 3 : In scribendo apprime enituit, picturam etiam limatè exercuit : Et num. 8 : Scriptoriæ non in monasterio tantum, sed in diversis locis studebat : unde et copiosam bibliothecam tam divinorum quam philosophicorum codicum comparavit. Veruntamen ex copiosa bibliotheca, a Sancto collecta, vix quidquam superest. Multa enim periit incendio anno 1013, quo principale, inquit Annalista Saxo (4), templum Hildinsheimensis Ecclesiæ, diabolo insidiante, per noctem igne succensum, sed solo divinæ miserationis subsidio velociter est extinctum. Sed hoc nobis restat lugendum, quare in eodem incendio, cum pretiosissimo missali ornamento, immensa periit copia librorum, xii kal. februarii. Enimvero unus hodie superest codex, propria manu S. Bernwardi exaratus, qui quæ olim in monasterio Hildesiensi

S. Michaelis asservabatur. Titulus codicis est : D Liber mathematicalis, quem S. Bernwardus composuit pro pupillo suo, Ottone III, cujus erat institutor. Liber, in duas partes divisus, continet arithmetica et geometria; ex parte est mutilus, utpote cui plura capita desint. Litteris planis conscriptus, ita tamen ut tituli singuli capitum minio effulgeant.

61 Servantur hactenus Hildesiæ alii codices, qui a S. Bernwardo nomen habent, non quidem ab ipso exarati, sed quos Ecclesiæ suæ dono dedit. Est videlicet Codex Evangeliorum, variis figuris præsertim Evangelistarum exornatus : In fine codicis legitur : Anno heroice nativitatæ millesimo undecimo, indict. viii, domino secundo (Secundo) Heinricho sceptris regni pfulgente, Bernwardo quoque venerabili Hildeshemensis ecclie jure pontificali psidente, Guntpoldus indignus et peccatur diaconus hunc librum quattuor evangeliorum, jubente prominato pontifice, dñ pietate consummavit. Jussu itaque S. Bernwardi conscriptus liber, quem obtulit monasterio S. Michaelis, a se fundato; quapropter in prima pagina leguntur sequentes versiculi, propria manu exarati :

multos libros conscribi

Hunc ego Bernwardus codicem conscribere feci,

Atque meas, ut cernis, opes superaddere jubens,

Dilecto Domini dederam sancto Michaheli. Sit anathema Dei, quisquis sibi dempserit illum.

Alius quoque diaconus, Guntpoldus nomine, scripsit Sacramentarium seu librum missalem, anno 1014, ut constat ex versiculis, in calce codicis positæ :

Contulit hunc librum, divinis usibus aptum

Presul Bernwardus, virtutum stemmate fultus,

Ecclesiæ ad gazas Michahelis in ordine summi :

Quo quicumque legat, devoto pectore dicat :

Premia pro studii meritis huic xpe repende. Codex olim panno pretioso coopertus, in parte antica ex more emblematis aureis et argenteis ornatus erat : sed bello Suecico direpta fuerunt (5).

62 Hildesiensis Ecclesia hactenus possidet duos alios codices Evangeliorum, ad sæc. xi pertinentes : quorum unus in capite Evangelii S. Matthæi exhibet imaginem ipsius S. Bernwardi, pontificaliter induti, sed sine mitra. Genuflexus coram altari, in quo jam habentur liber et calix cum patena, offert librum, quem ambabus manibus tenet. Imago includitur margine aurato, sequentes versiculos ferente :

Hoc evangelicum devota mente libellum Virginitatis amor prestat tibi, Virgo Maria, Presul Bernwardus, vix solo nomine dignus Ornatus tali vestitu pontificali.

Altera etiam est imago, qua B. Virgo Maria depingitur cum filio suo ab Angelis coronata : quia templum Hildesiense cathedrale sub invocatione B. Mariæ dedicatum est. Secundus Evangeliorum codex, eadem fere continet, quæ superior; sed ornatur monogrammate S. Bernwardi. Uter-

jussit, portum monasterio S. Michaelis,

(1) Kratz, Der Dom zu Hildesh., tom. II, p. 57 et seqq. — (2) Ibid., p. 59. — (3) Gall. Christ., tom. V, col. 572. —

(4) Eccard., Scriptt. med. ævi, tom. I, col. 425. — (5) Kratz, Der Dom zu Hildesh., tom. II, p. 115.

A que autem codex tegmina artificiosissima habet, quæ Sanctum nostrum aperte loquuntur (1).

partim cathedrally ædi donatos.

63 Ast ultimus tandem codex, qui duce S. Bernwardo exaratus restat, continet universos libros Veteris et Novi Testamenti, qui adhuc in thesauro sacro Hildesiensi conservatur. Forma est, ut vulgo dicitur in Folio majori, constatque paginis pergamenis 485. Codex sane pretiosus sæculo xvii monasterio S. Michaelis surreptus fuit. Nam quum die xiv augusti 1634 jussu Frederici Udalrici, Brunswicensis ducis, monachis Sammichaelitis indicta fuisset migratio, abbas Joannes VI Henrico Strickmann custodienda tradidit pedum pastorale, calicem cum sua patena et Biblia S. Bernwardi, cum pacto, ut quodcumque depositum repeteret, restitueretur. Itaque anno 1643 Joannes abbas, in monasterium suum redux, commissi depositi memorem fecit dictum Strickmann. Ast hic post multiplices tergiversationes tandem anno 1645 remisit abbati pedum, icunculo tamen S. Michaelis spoliatum: reliquorum autem depositum negavit. Demum abbas, ut furtum redimeret, pretio dato, codicem pretiosum xx februarii 1649 recuperavit. Atque hæc sunt, quæ ingenii et artificii sui reliquit posteris monumenta, hactenus conservata, S. Bernwardus. Insuper nec viro tantarum artium, defuit scientia medicinæ. Nam Waltherdo, archiepiscopo Magdeburgensi, graviter ægrotanti, ejusque peritiam imploranti occurrit Hildesiensis antistes, non solum causa, inquit Ditmarus (2), benedictionis, sed et quam sciebat, curationis gratia.

§ VI. Mortuo Ottone III, Sanctus post aliquam tergiversationem S. Henricum regem habet et cum eo variis synodis interest.

Controversia de jurisdictione in monasterium Gandersheimense,

C Tanta licet præstaret S. Bernwardus in bonis artibus exercendis, ea tamen sine detrimento officii episcopalis confecit; imo tunc præcipue, quando mala valetudine affectus erat, opificiis vacabat. Vitæ tenorem optime exponit Tangmarus num. 6 et 7, ex quibus omnino manifestum fit, illum totam fere diem impendisse in ministerio episcopali et solum animi causa, post absolutas causas forenses et dimissum clericum, qui eleemosynis et pauperibus præerat, officinas, ubi diversi usus metalla fiebant, circumiens singulorum opera librabat. Enimvero Sanctum negotiis multiplicibus, ecclesiasticis et civilibus, implicitum fuisse, totius vitæ series aperte demonstrat. Magister Ottonis III, septennis, qui, mortuo patre Ottone II, imperator salutatus fuit, præcipuam curam regio puero impendit, quando post obitum matris Theophaniæ, xvii kal. julii anni 991 (3), ut habent Annales Hildesienses, Quedlinburgenses et Lamberti Aschanaburgensis (4), regiminis magna pars in Bernwardum nostrum incubuit: nam, ait Tangmarus num. 3, rex utroque parente desertus, totum se regendum in tuitione fidissimi magistri contulit. Omnimoda hæc Ottonis pueri erga magistrum suum fiducia, ut

jam supra num. 31 monuimus, seminarium fuit dissensionum, quæ in controversia Gandersheimensi inter Bernwardum et Willigisum exarserunt (5).

AUCTORE J. V. H.

65 Sed controversia Gandersheimensis et ante Bernwardum incepta fuit, et post ejus obitum fuit continuata, ut infra exponemus; unde si quæ exstitit inter utrumque antistitem rerum agendarum diversitas, nec causa nec occasio fuit diuturnæ litigationis. Non enim diffitebor, etiam præter negotium monasterii puellaris, alia occurrere potuisse ad similitudinem quamdam acuentia: etenim ipse Tangmarus num. 32 dicit: Hanc iram et indignationem archiepiscopi adversus venerandum præsulem creavit maxime præcipua familiaritas domini imperatoris, qua illum speciali devotione pietatis cæteris familiariter percoluit. Affectuosissimo namque obsequio devinxit sibi imperatorem, qui cuncta, quæ ad gratiam illius competere sciebat, vigilantissimo studio obibat: et ob hoc animositatem et invidiam plurimorum in se commovebat; apprime quoque Moguntini episcopi, qui indignabatur, aliquem præter se familiaritatis locum apud imperatorem habere. Paulo ante idem biographus num. 9 dixerat: Fidelis dominicæ familiæ dispensator conservis suis necessaria subsidia fideliter ministrabat;... non minus tamen cæsari sua, juxta Evangelium, persolvebat. Nam Tertio Ottoni imperatori affectuosissimo animo proscire et posse obsequabatur: unde multorum invidiam in se commovebat, qui indignabantur, illum vigilantiori studio reipublicæ negotia obire. Hæc omnia monstrant, S. Bernwardum magnam partem habuisse in republica administranda: ipsa controversia inter Sanctum nostrum et Willigisum, agente S. Henrico imperatore, composita fuit, et deinceps, ut dicit Tangmarus num. 70, archiepiscopus præsulem Bernwardum omni honore et caritate dilexit.

ante S. Bernwardum incepta, recrudescit;

66 Variis synodis et placitis interfuit S. Bernwardus, sed initio pontificatus sui, multus fuit in officio apud Ottonem III, alumnum suum: et dein præcipuum negotium, quod ante imperium Henrici II tractandum habuit et propter quod synodis adesse debuit, est controversia Gandersheimensis, quam jam sæpe promisimus infra tractandam. Primus igitur conventus, cui præsens adstitit S. Bernwardus, est celebratus Merseburgi anno 1002, quo episcopi et optimates Saxonie convenerant ad novum regem Henricum II, Ottonis III successorem, salutandum: id officii Franconici cum suis optimatibus jam præstiterant, quando, ut habet Adelboldus in Vita S. Henrici ad xiv julii (6), viii id. julii 1002 electus et coronatus S. Henricus a Willigiso Moguntino: pergens igitur Moguntia Merseburgum venit ix kal. augusti, ut habet Annalista Saxo apud Eccardum (7): Quo loco occurrunt illi archiepiscopi Lievizo Bremensis et Gesilerus Magdeburgensis cum episcopis Patherbrunnensi, Arnolfo Halberstadensi, Bernwardo Hildenshemensi, Ramwardo Misnensi, Bernbario Ferdensi, Hugone Cicensi: ducibus autem Bernhardo Saxonie, Bolislao Polonia,

præsertim regnum capessente S. Henrico

(1) Kratz, Der Dom zu Hildesh., t. II, p. 117 et seqq. — (2) Leibnitz, Rer. Brunsw., tom. I, p. 392. — (3) Ditmarus Merseburg, ap. Leibn., Rer. Brunsw., tom. I, p. 330.

(4) Migne, Patrol., tom. CXLI, col. 522. — (5) Gfrörer, Pabst Greg. VII, tom. V, p. 357. — (6) Acta SS., tom. III Julii, p. 746. — (7) Scriptt. med. ævi, tom. I, col. 383.

cum

AUCTORE
J. V. H.

cui ab initio
minus favere
visus est Sanctus episcopus

cum marchionibus Luthario et Gerone, ac Palatino comite Frederico, aliisque quam pluribus tam episcopis quam comitibus, quorum nomina longum est enarrare per singula. Hi omnes regem supplici devotione suscipiunt.

67 Crastina itaque die, id est, viii kal. augusti, Bernhardus dux cum consensu omnium coram rege voluntatem plebis confluentis aperiens, omniumque necessitatem ac legem specialiter exponens, quid eis misericordiæ dictis promittere seu factis velit impendere, diligenter inquit. Tunc rex : Deo, inquit, primo, vobisque condignas grates persolvere nequam sufficio. Notum enim mihi est, quam fideliter vestris regibus semper ubique obaudientiam et solatium præstare studueritis. Ideo vos magis in omnibus libet honorare, diligere, et ad regni provectum conservare, quia non renuentibus vobis, sed quasi invitantibus, hac regali dignitate honoratus appareo. Legem igitur vestram non in aliquo corrumpere, sed in omnibus malo clementer adimplere, et vestræ rationabili voluntati, in quantum valeo, ubique animum adhibere : et certi de his sitis, quantum vobis placet, salvo honore regni, affirmo. Protinus vox una omnium levatur, laudes illi et grates referentium. Tunc Bernhardus dux, accepta in manibus sacra lancea, ex parte omnium curam regni illi fideliter committit. Rursus tolluntur voces omnium, laudes Deo referentium. Omnes igitur, qui priori imperio servierant, Ludigero solo remanente, regi manus complicant, fidele auxilium per sacramentum confirmant.

obmetum competitorum,

68 Hæc ideo enucleate dedimus, quia S. Bernardus in partes, S. Henrico oppositas, videtur inclinasse (1). Quam rem non solum præterit Tangmarus biographus, sed contrarium magis insinuat, dum num. 61 dicit : Interea, mortuo Ottone III, vota principum in diversa rapiuntur, plerisque regni fastigium sine respectu timoris Dei usurpare nitentibus. Unde princeps quidam, Bruno nomine, sciens venerabilem Bernardum episcopum domino Henrico, duci reverentissimo, esse fidissimum, timens, ne cœptis ejus adversaretur etc. Animadvertamus S. Bernardum, teste Tangmaro num. 61 fuisse Henrico duci, adeoque necdum regi fidissimum. Nihilominus Ditmarus Merseburgensis in suo Chronico lib. V (2) dicit Ekkihardum, marchionem Thuringiæ, convocasse Werlam amicos suos regnum affectans. Spe sua frustratus, postera die optimum duxit ut Occidentales visendo regiones, Hermannum ducem (Alemanniæ) cum cæteris optimatibus de reipublicæ suique commoditate alloqueretur. Salutat postera die suis familiaribus, inimicisque caute notatis, cum Berwardo antistite Hildesheim venit, ubi, ut rex suscipitur, honorificeque habetur. Deinde ad Pathabrunnam pergens, clausas invenit portas, et jussu venerabilis Rhetarii præsulis intromissus, primo ecclesiam causa orationis intrat, postque ad domum, ubi episcopus cœnabat, veniens, caritative susceptus est. Ibi tum dictum est huic, quod colloquium in Duisburg, ejus gratia hac venerat, fieri nullo modo potuisset. Insuper

animadvertit, multum displicere antistiti de incepto ejus inconvenienti. Paulo post interficitur a conspiratoribus Ekkihardus. Ex his satis elucet, quod Ditmarus cœvus censuerit, S. Bernardum partes Ekkihardi aliquantisper secutum fuisse. Num vero ex animo, an ex coactione præstiterit antistes noster, quis hodie definire certo valeat? Crediderim tamen, eodem modo egisse episcopos Hildesheimensem et Paderbornensem, ac eorum collegas Constantiensem et Curiensem, qui Hermannum, S. Henrici competitorum, regem acceperunt.

69 Rem breviter explicat Adelboldus, circa annum 1028 defunctus episcopus Ultrajectinus (3). Scripsit Vitam S. Henrici imperatoris, ejus fragmentum, a majoribus servatum ad diem xiv julii (4), hæc habet : Episcopi Curien- sis et Constantiensis cum Herimanno erant, non tantum illum ex corde ad regem eligentes, quantum ejus vicinitatem timentes et de termino litigii dubitantes. Eadem prudentia ductus S. Bernardus, processit cum Ekkihardo marchione Thuringiæ : qui, ut ait Ditmarus (5), erat vir domi militiæque laudabilis, utpote qui, teste Scheidio in Originibus Guelficis (6), non modo per Thuringiam auctoritatem ducis exercebat, verum etiam Marchiam contra Bohemos Polonosque tenebat, ita ut Misnia et Lusatia Superior ei subesset... Hac rerum affluentia elatus, affinium quoque et necessariorum studiis adjutus, ad regnum, mortuo Ottone III, aspiravit. Quis igitur vitio vertet episcopo, si gregi suo consulens, viro potentissimo, in re hactenus litigiosa, se accommodaverit? Dein nullo verbo prodit Ditmarus, S. Bernardum partibus Ekkihardi fuisse : nam Hildesiensis profectio et regalis ibidem susceptio non probant antistitem horum auctorem fuisse; quinimmo si Tangmari verba attendimus, quibus duci Henrico fidissimus pronuntiat, proptereaque Brunoni principi, regnum ambientanti adversarius dicitur, verisimile fit id accidisse Hildesiæ, quod Bernardus impedire non potuit. Demum tantum interfuit Moguntinam inter et Merseburgensem inaugurationem, quantum temporis necessarium erat, ut Moguntia Merseburgum cum aula sua procederet rex Henricus.

70 Eodem S. Henrico præsentem, anno quarto regni ejus, Tremonia (Dortmond), in civitate hodiernæ Borussia in Westphalia, celebrata fuit anno 1005 Synodus, cui interfuerunt Heribertus Coloniensis, Lievizo Bremensis, Thagino Magdeburgensis archiepiscopi, simul cum variis episcopis, inter quos recensetur quoque noster S. Bernardus. Quod vero de ista synodo novimus, ex Ditmaro habemus, nempe indictionem Missarum et precum in obitu tum ipsius regis ejusque conjugis, tum episcoporum præsentium; insuper assignationem dierum et modi, quibus jejunia ecclesiastica servanda sunt (7). Neque aliud statutum fuisse, videtur, adeoque hujus synodi acta non aliunde, quam ex Ditmaro fonte hauriri posse. Unde miror, quomodo Adolphus Schaumann, Göttinganæ bibliothecæ præfectus, in sua Historia Gentis Saxonice conjicere potuerit, in hac synodo Tremoniensi jacta fuisse

qui diu cœsi imminabant :

E

F nihilominus cum rege Henrico interest concilio Tremoniensi

(1) Gfrörer, Pabst Greg. VII, t. V, p. 6. — (2) Leibnitz, Rer. Brunsw., t. I, p. 365. — (3) Joan. de Baka, De episc. Ultraj., p. 58. — (4) Act. SS., t. III Julii, p. 746. — (5) Leib-

nitz, Rer. Brunsw., t. I, p. 366. — (6) Tom. IV, p. 409. — (7) Ditmar, apud Leibnitz Rer. Brunsw., t. I, p. 280. Cfr Würzheim, Conc. Germ., t. III, p. 51.

AUCTORE
J. V. H.

A semina, ex quibus ἀπονομα, ut vulgo dicitur, cleri excreverit, nempe ipse statum in statu, ut passim loquitur, creaverit (1). Vere oportet habere oculos lynce acutiores, ut autonomiam ex ordinatione aliqua precum et jejuniorum, communi consensu regis et episcoporum facta, extundere vel conjectura quis possit. Existiusmodi divinationibus sua et dignitate et veritate spoliatur historia; et homines levioris indolis, quales certe multi sunt, similes conjecturas paulatim, ut res certissimas, accipiunt, quia neque otium neque diligentiam habent, ut eas introspiciant penitus.

et Goslariensi;

71 Anno dein 1009 Synodus habita fuit Goslariæ, coram Henrico rege, ad electionem novi episcopi Paderbornensis: et mortuo Ratherio successit S. Meinwercus. Synodus celebrata fuit, ut habent Acta S. Meinwerci (2), præsentem rege Henrico et ascitis episcopis et principibus, qui aderant. Ad Sancti electionem concurrerit verisimilius S. Bernwardus, utpote in cujus diocesi situm erat oppidum Goslaria. Ast undecumque certa est Sancti nostri præsentia in synodo, eodem loco celebrata, anno 1018: nam in Annalibus Hildesheimensibus dicitur (3): Regnante (Henrico anno) v sui imperii, ind. I, 1018, dominus Bernwardus episcopus, tempore quadragesimæ, Goslare, præsentem imperatorem cum episcopis cæterisque regni primoribus, synodo habita, Godescalcum, Egghardi præsidis filium et Gerdrudam, Egberdhi comitis filiam, separavit. Quæ vero fuerit causa dissolutionis istius matrimonii, nusquam reperi. Non enim credo, errorem irrepsisse in utriusque conjugis nomine afferendo sive in Annalibus Hildesheimensibus mox allegatis, sive in Ditmaro, qui aliquantisper similem historiam, mutatis nominibus, refert. Nam narrat, Ekkihardum, nobilem Thuringum, habuisse filiam Luidgerdam, cujus amore deperibat Werinharius comes. Patre absente, commissa fuit puella custodiæ Mathildis, parthenoni Quedlinburgensi præpositæ. Werinharius autem, assumptis sociis, Virginem reluctantem et clamantem rapuit. Ad tantum crimen ulciscendum, indicitur conventus Magdeburgum; sed, ait Ditmarus, id consilium præventu sabitanæ mortis interruptum est. Namque post paucos dies, quum hæc ad locum, a Domino sibi paratum veniret, continuo infirmata, Bernwardum sanctæ Hillemesemensis Ecclesiæ tunc pastorem vocavit, et accepta ab eo, quam postulavit indulgentia, viii id. februarii, hominem exiit interiorem, sepultaque est in ecclesia ad caput avi, suimet, regis Henrici (4). Occurrebat hic certe impedimentum raptus puellæ invitæ, utpote reluctantis et clamantis. Sed, ut diximus, alia omnino sunt nomina personarum et locorum. Nihilominus factum præcipue retulimus, quia pertinet ad gesta S. Bernwardi, qui morienti puellæ adstitit.

ab aliis sæpe
abfuit verisimiliter; propter infirmitatem corporalem.

72 Tempore episcopatus S. Bernwardi aliæ quoque synodi celebratæ fuere, quibus astitisse non videtur. Sic abfuit a synodis: anni 1012, Bambergensi, quando dedicatio hujus ecclesiæ facta fuit, præsentibus plus quam xxx episco-

pis: Confluentina, in qua actum fuit de restituenda Ecclesia Merseburgensi: et tandem Moguntina, in qua eliminati fuerunt judæi et hæreticorum quorundam perfidia damnata (5). Quum anno 1017 conventus haberetur pro finibus heriscundis inter dioceses Merseburgensem, Magdeburgensem et Misnensem: adfuerunt cum imperatore, Gero, archiepiscopus Magdeburgensis, episcopi Meinwercus Paderbornensis, Wigo, cujus diocesis ignoratur, Ericus Harvelbergensis, Hildewardus Misnensis et Ditmarus Merseburgensis: abfuit denuo S. Bernwardus, quamvis finitimi convenissent episcopi (6); sicut eodem anno abstinuit a conventu in loco, qui dicitur Lietzgo. Causam frequentioris absentiae duplicem suspicor; malam valetudinem, qua sæpe utebatur, et præsentiam Willigisi, Moguntini archiepiscopi, quocum gravissimam controversiam habuit pro parthenone Gandersheimensi: dum autem ea lis, cæterum diuturna penderet, ipse S. Bernwardus, quamvis tractaretur de re sua, maluit legatos mittere, quam ipse interesse. Hæc fusius § sequenti tractabimus.

E

§ VII. Controversia monasterii Gandersheimensis explicatur; fundatio monasterii S. Michaelis Hildesie.

Tangmarus numm. 16 et seqq. prolixè enarrat controversiam, inter duos sanctissimos viros Bernwardum et Willigisum ventilatam, quæ salva utriusque sanctimonia, toto fere tempore pontificatus Willigisi duravit. Hanc igitur hic loci non repetemus. Sed originem indicabimus, nempe bullam Agapeti II, qui ab anno 946 ad 956 Romanam sedem occupavit. Hæc, quoniam a Tangmaro omissa est, ponimus et eo maxime, quia exemptionem a jurisdictione episcopali continet. Est igitur tenoris sequentis (7): Agapetus episcopus, servus servorum Dei, Windilgardi, abbatissæ venerabilis monasterii Gandersheimensis, constructi ab Ottone, comite de Saxonia, aliisque suæ sortis abbatissis in perpetuum. Quoniam semper sunt concedenda, quæ rationalibus congruunt desideriis, oportet, ut devotioni conditoris piæ conservationis auctoritas in privilegiis præstandis minime denegetur. Igitur quia postulavit a nobis Hathumarus venerabilis abbas, ut per ejus interventum atque deprecationem vestrum monasterium Gandersheim, situm juxta fluvium Aternam, apostolica auctoritate vobis confirmaremus, sub jurisdictione sanctæ nostræ, cui Deo auctore deservimus, Ecclesiæ constitutum, nullius alterius Ecclesiæ jurisdictionibus submittatur. Pro qua re piis desideriis faventes (per) hanc nostram auctoritatem id, quod exposcitur, effectui mancipamus, et ideo omnem cujuslibet Ecclesiæ sacerdotem in præfato monasterio ditionem quamlibet habere, auctoritate nostra, præter sedem apostolicam, prohibemus.

Agapetus Pp.
II Gandersheimense monasterium

F

(1) Geschichte des Niedersächs. Volks, p. 367. — (2) Acta SS. tom. I, Junii p. 516 — (3) Migne, Patrol., tom. CXL. col. 563. — (4) Leibnitz. Rer. Brunsw. tom. I, p. 356. —

(5) Hartzheim, Conc. Germ. tom. III, p. 42. — (6) Ibid. p. 48. — (7) Migne, Patrol. tom. CXXXIII col. 896.

AUCTOR
J. V. II.
a jurisdictione
episcopali ex-
merat :

74 Auctoritate namque Beatorum Apostolorum Petri et Pauli jubemus, ut nullus rex audeat, præter licentiam vestram, monasterium aliquibus hominibus in beneficium dare, ut profecto juxta id, quod subjectum apostolicæ sedi firmitate privilegii consistit, inconcusse ditatum permaneat locis ac rebus, tam his, quæ tempore moderno habet vel possidet, quam quæ futuris temporibus in jure ipsius monasterii divina pietas voluerit augere, et donis, oblationibus, decimisque fidelium absque ullius personæ contradictione firmitate perpetua perfruatur. Quando autem abbatissa ipsius monasterii de hoc sæculo migraverit, nulli sit licitum, aliquam ibidem ordinare abbatissam, nisi ex ipsa congregatione, si talem invenerit, quæ digna Deo sit. Et si fortasse ibidem inventa non fuerit, tum rex habeat potestatem talem ibidem ordinare abbatissam, quæ digna Deo placere possit. Constituimus etiam per hujus decreti nostri paginam, ut quacumque dignitate prædita persona hanc nostri privilegii chartam, quam auctoritate Principis Apostolorum firmamus, temerare tentaverit, anathema sit, et iram Dei incurrens, a coetu Sanctorum omnium extorris existat, ut nihilominus præfati monasterii dignitas, a nobis indulta, perpetualliter inviolata permaneat, apostolica auctoritate subnixâ. Scriptum per manus Stephani, scrinarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense januario, indictione sexta. Bene valete. Datum in non. januiarias per manus Andreæ, divini respectus gratia arcarii sanctæ sedis apostolicæ, anno, Deo propitio, pontificatus Agapeti summi Pontificis, junioris Papæ, in sacratissima sede Beati Petri Apostoli secundo.

quod male interpretatur

75 Circa istam constitutionem Agapeti aliqua, ante aliam inquisitionem, observanda sunt. Mensis januarii anni secundi pontificatus Agapeti concurret cum anno vulgari 948 : electus enim fuit inter diem v et xiv martii 946. Dein Joan. Harenbergius in Historia Gandersheimensi eandem bullam referens, dicit (1), Ecchardum docere, quis ille Hathumarus fuerit, nempe episcopus Paderbornensis. Ast hic est error : nam Hathumarus, de quo agit Ecchardus, ex clerico Wirceburgensi factus episcopus Paderbornensis, obiit circa annum 815 (2) : adeoque anno 948 Agapetus ad ejus petitionem, ut bulla habet, privilegium dare non potuit. Tandem privilegium Agapeti in duobus præsertim capitibus consistit, nempe in exemptione ab auctoritate episcopali et proin in plena subjectione sedi apostolicæ, atque in libera electione abbatissæ, quamdiu e gremio capituli assumeretur. Hinc abbatissæ Gandersheimenses liberum sibi esse censuerunt, pro libitu suo petere velationes Virginum, benedictiones abbatissarum et ecclesiarum dedicationes, præterito episcopo Hildesheimensi, a quolibet alio antistite. Atque hinc nata est lis inter archiepiscopos Moguntinos et Hildesienses episcopos, quæ ante S. Bernwardi pontificatum jam exarserat. Verum quamvis exemptum exstiterit monasterium Gandersheimiense ab omni episcopali jurisdictione, utpote quod soli Romano Pontifici subesset; nihilominus in iis quæ ponti-

ficalem exigebant ordinem, ut sunt consecratio Virginum, benedictio abbatissæ et his similia, diœcesanum episcopum requirere debebat abbatissa, ut ostendit Tangmarus factum numm. 21. Sic quum, ut legitur in Actis S. Bercharii abbatis ad diem xvi octobris (1), Berthoendus Catalaunensis episcopus, monasterio puellari, a Sancto fundato omnimodam jurisdictionem abdicat, retinet tamen sibi benedictionem abbatis et abbatissæ, confectionem chris-matis, collationem ordinum et pœnitentiales. Et quamvis illic merito impugnatum fuerit ipsum diploma Berthoendi, alia tamen exhibentur instrumenta, quæ et concessionem et retentionem confirmant, ut de neutro dubitari possit.

76 Etenim quum, ut dicit Tangmarus n. 21, episcopi Hildesienses fuissent fere per ducentos annos in pacifica possessione jurisdictionis in monasterium Gandersheimense, concordiam turbavit Sophia, Ottonis II filia. Hæc, pergit biographus eodem numero, fuit fomes, ut pace omnium dicam, hujusmodi dissensionis; dum a suo episcopo, domino videlicet Osdago, sacrum velamen accipere spernit, Willigisum appetit : indignum æstimans, nisi a palligero consecrari. Quod ipse libens annuit, haud considerans, quanta antiqua canonum statuta temeraverit : nec fraterna caritate aditum quæsivit, sed fratri et coepiscopo diem imperavit, ut ad relationem ancillarum Dei, in festivitate sancti Lucæ Evangelistæ illi occurreret. Nactus igitur opportunum tempus, dominus Osdagus archiepiscopum secretius, qua auctoritate id ageret, requisivit : cui ille minaci vultu mordacius ad suam parochiam pertinere respondit, et statuta die se ancillas Dei velaturum, omnemque episcopalem potestatem in illo loco se adepturum, promisit. Causa igitur ingrata controversiæ et ante S. Bernwardum exstitit et post illum sub S. Godehardo ejus successore perseveravit. Superedemus autem diuturnam litem prolixius exponere, utpote quæ late explicata est in Vita infra edenda : quamque, si operæ pretium est, pro opportunitate illustrabimus.

77 Nolim tamen omittere, qua ratione Georgius Joannis in opere Rerum Moguntinarum excusat pertinaciam Willigisi (3) : 1º Quia, quæ in monasterio illo degebat, Ottonis imperatoris III soror, velamen non nisi ab archiepiscopo, qui pallio uteretur, vellet accipere. 2º Quod ad ejus loci dedicandam ecclesiam honorificentissime invitatus ter fuerit. 3º Quod cognita hujus postea culpa, dimisso admodum animo, veniam supplex petierit. 4º Tandem quod absque simultate ulla sinceram postea cum eo, qui ei restiterat, amicitiam coluerit, Hildesiensi episcopo, S. Bernwardo. Ut autem prætensæ jurisdictionis opinio firmaretur, duo præcipue occurrebant : nempe privilegium Agapeti Papæ, supra relatum, quo interdicebatur cujuslibet Ecclesiæ sacerdoti qualemcumque in Gandersheimense monasterium jurisdictionem; adeoque Willigisus existimare potuit, sanctimonialibus liberum fuisse, quem vellent episcopum advocare tum ad velationem virginum, tum ad ecclesiæ suæ dedicationem. Dein erat Gandersheimium situm in extremo limite inter diœceses Moguntinam et Hildesiensem, nempe ad fluvium

moniales,

E

ad Willigisum archiepiscopum consecratione

F

(1) Pag. 57 — (2) Hist. Franciæ, Orient. tom. II, p. 121.

— (3) Tom. I, p. 454.

A *Eternam, qui utramque diœcesim dividit* (1). Quapropter Willigisus, ut narrat Tangmarus num. 37, productis viris, quos adduxerat, requisivit episcopos, si liceat homines illos banno suo ad sacramenta constringere, ad cujus diœcesim illud cœnobium pertineat. Bannum, ut dicit Cangius h. v., triplicem præcipue significationem habet: ac primo quidem accipitur pro edicto publico, dein pro multa pecuniaria, ac tertio pro districtu et jurisdictione. Bannum autem, de quo agit Tangmarus, est edictum publicum, quod si, consentientibus episcopis, promulgare licuisset, jam controversia composita erat: nemo enim extra terminos jurisdictionis suæ bannum seu edictum dare potest. Episcopi itaque, quamquam metum illius veriti, ajunt, legitime fieri non posse, absente episcopo.

ecclesiæ suæ
recurrunt.

B 78 *Hac spe delusus archiepiscopus, et ab aliis episcopis derelictus, cum suis, quos adduxerat, tandem cavillatione quadam eos induxit, ut alii terminum diœcesis Hildesiensis Ethrinam, fluvium Frideslariensem, qui occidentalem limitem, alii Eternam, qui meridionalem alluit dicerent. Hinc sponte sua nascebatur dubium, quæ rem, cæterum claram, faciebat litigiosam: adeoque secundum speciem constituerebat Willigisum propriæ Ecclesiæ defensorem intrepidum. Sed parum juvit subtilitas excogitata; nemini fucum fecit alterni nominis ambiguitas. Nemo enim vel ex iis, qui Willigisum maxime laudant, litigium istud probant, sed errorem excusant. Adduximus supra sententiam Joannis, scriptoris Moguntini. Sunt etiam in musæo binæ lucubrationes, quæ totam controversiam sub silentio premunt. Prior quidem est Officium B. Willigisi, anno 1675 typis excusum, quod, ut dicitur in præmio, a pluribus sæculis ceu rari pretii cimelium fuit asservatum. Idem dixerim de altera Vita, centonibus antiquiorum scriptorum fere compacta, in qua studiose omituntur, quæ ad controversiam Gandersheimensem pertinent. Quod si recentiores eandem attingant, errorem Willigisi non tam propugnant, quam excusant* (2). Plura dicere supersedemus, quoniam et ab præfati sumus, tota controversia nitide et abunde in Vita edenda exponitur.

Bonis hereditariis

C 79 *Devenimus nunc ad celebrem foundationem monasterii S. Michaelis, quam sanctus antistes jam ab initio episcopatus meditatus videtur, toto tempore pontificatus exsequi salegit, ac tandem morti proximus perfecit. Chronicum monasterii S. Michaelis in Hildesheim sic orditur* (3): Anno dominicæ Incarnationis 993 Berwardus (Bernwardus), regius capellanus, decimus tertius Ecclesiæ Hildesiensis episcopus constituitur. Hic in septemtrionali parte civitatis Hildesiensis, in loco squalido, feris et brutis animalibus coaptato, monasterium in honorem S. Michaelis ædificavit de suo patrimonio; in quo et abbatem et congregationem monachorum, viventium sub Regula S. Benedicti, instituit. Quorum utilitati prædia, curtes et familias ad 300 mansos condonavit de suo patrimonio et quæ emere poterat de thesauro, relicto sibi ab Ottone Tertio felicis memoriæ. Igitur, ut habent *Annales Hildesheimen-*

ses (4), anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi 1015, Henrico xiv annos regnante, n jam Dei gratia imperante, cripta nostri monasterii (S. Michaelis), indict. xiii, iii kal. octobris dedicata est a Bernwardo ejusdem Ecclesiæ venerabilissimo præsule, et Tidericho, Mimi-gardivurdensis Ecclesiæ dignissimo antistite et ab Ekkihardo, Slieswicensis civitatis venerabili episcopo, in honore Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, et ejus Genetricis perpetuæque Virginis, et ad singulare patrocinium Beati Archangeli Michaelis totiusque militiæ cœlestis. Dies iii kal. octobris seu xxix septembris est sacer, ut scimus, S. Michaeli: atque ita festum patroni anniversario dedicationis conjungitur.

80 *Septem post annis ipsa ecclesia dedicata fuit, ut referunt iidem Annales* (5): Anno incorporati Verbi 1022, regni vero Henrici imperatoris xxi, ordinatione autem domni Bernwardi, hujus Ecclesiæ præsulis venerandi xxxi, indictione v, iii kal. Octobris, hujus monasterii oratorium a præfato antistite cum summo decoris studio ad utilitatem monachicæ vitæ constructum, foras muros Hildinesheimensis urbis situm, dedicatum est, insuper cum omni devotione ecclesiasticæ religionis consecratum in honore Salvatoris D. N. J. C. ejusque Genetricis semperque Virginis Mariæ, ac salutariferi ligni adorandæ et vivificæ Crucis, et ad speciale patrocinium Sancti Michaelis Archangeli, totiusque militiæ cœli, et ad laudem venerationis omnium Sanctorum Dei, a venerando ejusdem Ecclesiæ provisoro Bernwardo et ab honorabili Unewano, archipræsule Hamaburgensis Ecclesiæ, ab Ekkihardo quoque Slieswicensi episcopo, ab Bernhardo quidem Aldenburgensis Ecclesiæ reverentissimo antistite, ad ecclesiasticæ pacis munimen et ad christianitatis salutem et defensionem. Et in tantum prædia et res eodem loco pertinentia sunt banno auctoritatis eorum stabilita, ut si quis inde vi aut sponte aliqua diriperet, perpetua damnatione subjaceret, et perpetuo anathemate damnatus, et de terra viventium deletus, qui huic loco esset in aliquo obnoxius et contrarius. Fiat, fiat, fiat.

fundat Sanctus, primum sacellum S. Crucis,

E

81 *Uno fere post peractam dedicationem mense, S. Bernwardus, chartam foundationis edidit, quam ex instrumento originali edidit Hermannus Luntzel, et est tenoris sequentis* (6): In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Notum esse cupio cunctis Ecclesiæ nostræ filiis, immo quoque omnibus Christi fidelibus, qualiter ego Bernwardus, humilis et indignus hujus sanctæ Hildenesemensis Ecclesiæ episcopus, divina tactus gratia, reatus mei superflua perhorrescens, Deique gratiam concupiscens, distraxi animum in diversa, quomodo æternæ satisfacerem misericordiæ; sicque remedium meæ obtinerem animæ. Tandem itaque portum salutis inveniens, elegi et statui Christum heredem mei, qui esset pars et hereditas mea et requies. Unde ad laudem ipsius et gloriam, ejusque piæ Matris Mariæ et ad speciale patrocinium Sancti Michaelis Archangeli et omnium cœlestium virtutum cœpi

F dein magnum monasterium

(1) Lüntzel, Die ältere Diocese Hildesheim, p. 344. — (2) Cfr Werner, Der Dom von Mainz, tom. I, p. 304. — (3) Meibom., Scriptt., tom. III, p. 317. — (4) Migne, Patrol., Octobris. Tomus XI.

tom. CXLI, col. 566. — (5) Ibid., col. 567. — (6) Die ältere Diöz. Hildesh., p. 352.

AUCTORE
J. V. H.

summa cum devotione novum ædificare monasterium foris murum civitatis, nostræ videlicet sedis ad aquilonem. Verum ego sortem naturæ, cunctis incertam, pertimescens, ac ne prolixitate tanti operis mea spe in agendis divinis forte tardarer nimis aut negligerer, feci festinato et consummavi sacellum quoddam valde splendidum prope ipsum monasterium, jactis jam ex aliqua parte fundamentis ipsius basilicæ, in honorem scilicet Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, atque sanctæ et vivificæ Crucis, perpetuæque Virginis Mariæ et Sanctorum, quorum ibi Reliquiæ continentur : statuique, ut esset baptismale, inunctionis et sepulturæ, non autem synodale: synodus vero ut vel in porticu agatur vel in cimiterio.

S. Michaelis,
quod, dato

82 Coadunatis igitur quibusdam religiosis, Christo Domino interim ibi servituris, cuncta quæ habui et Sancto Michaeli me daturum deliberavi, tam in auro et argento et multiplici ornatu, quam in prædiis et diversis utilitatibus huic sacello, donec idem monasterium perficeretur, adsignavi. Quo Dei gratia et magna
B mei instantia honestissime consummato, et ab humilitate mea, cooperante Spiritu Sancto, gloriose consecrato, statim ibi secundum Regulam Beati patris Benedicti monastici Ordinis indidi personas. Quibus consecrato in abbatem venerabili viro Goderammo, ea ratione ipsos coadunavi, ut sicut juxta monasticam normam sunt a sæculi actibus alieni, ita essent ab omni impedimento sæcularis servitii liberi; atque ut defuncto ipsorum abbate, si condigna inter eos fuerit persona de suis, sin infra nostri episcopatus terminos, seu aliunde concessu domni Heinrici serenissimi imperatoris ac mea, liberam sibi eligendi patrem habeant facultatem. Pari modo ut super prædia sua sibi utilem advocatum consilio ejusdem loci episcopi eligant, et inutilem et gravem reitiant, ab eadem imperiali majestate obtinui, meaque id auctoritate roboravi. Facta igitur per me solemni donatione, sicut in privilegiis jam dicti imperatoris domni Heinrici satis expressum est, et tam sigillo ipsius, quam etiam meo potiori, hoc est, aureo sigillo, ab ipso videlicet cum aliis pluribus regalis munificentiae muneribus mihi dato, et jubente ipso
C bullato, quasi gemino gladio munitum, dotavi illud pro paupertatula mea, consensu et conlaudatione legitimi heredis mei, videlicet dulcissimi germani mei, Tammonis comitis, non minus quadringentis LXVI mansis, decimis x, molendinis x, ecclesiis autem XIII cum decimatione, et demidia in Holthusen cum XVI mansis, quæ postea imperatoris privilegio monasterio superaddita est; non utique annueratis inter has ecclesias sanctæ Crucis et Beati Martini capellis, quæ esse claustrales censui. Ipsum enim sacellum vivificæ Crucis, quod feci baptismale, inunctionis et sepulturæ, sicut dudum deliberaveram, consilio Ecclesiæ meæ in monasterium ita transtuli, eique incorporavi cum personis rebusque omnibus et cum omni jure suo, ut prædictus abbas noster Goderammus, omnesque successores ejus curam illam jure perpetuo habeant, et quos juserint de fratribus divina ibi persolvant. Ita

dumtaxat ut de primitivo jure suo tantum retineat, quantum consilio fratrum pro temporum et rerum varietate abbas decernat. Hic autem numerus ecclesiarum et hic situs earum etc.

83 Enumerat dein antistes varias ecclesias et loca, in quibus prædia donata, sita sunt; quæ quidem plurimum juvant ad cognitionem topographicam Saxonie Inferioris et præsertim diocesis Hildesiensis, quam late explicat Hermannus Lüntzel in sua descriptione ejusdem episcopatus (1). Prolixius esset, in latum campum excurrere, quem laudatus Lüntzel solerter percurrit. Quoniam vero textum diplomatis interrupimus, paucis explicabimus aliqua in alato textu obscura. Imprimis S. Bernwardus dicit, capto consilio ædificandi magni monasterii timuisse, ne mors consilium præverteret; adeoque fecisse festinato et consummavisse sacellum quoddam valde splendidum. Tempus ejus dedicationis accurate recenset Tangmarus num. 15. Ipsum vero, inquit, sacellum, sanctæ Crucis, vario decore perfectum, Bernwardus dedicavit IV idus (x) Septembris, anno Incarnationis dominicæ nongentesimo nonagesimo sexto, indictione nona, regni vero gloriosissimi Tertii Ottonis imperatoris decimo tertio, imperii primo, ordinationis autem suæ quarto. Insuper Sanctus voluit sacellum istud baptismale, inunctionis et sepulturæ, non autem synodale; nam jubet ut synodus vel in porticu agatur vel in cimiterio. Manifestum est, S. Bernwardum sacello SS. Crucis tribuisse jus parochiale, siquidem istic baptismum, extremam unctionem et sepulturam sumere licebat. Noluit autem, ut sacellum esset synodale, sed synodus ageretur vel in porticu vel cimiterio. Erant, ut videtur, ecclesiæ synodales, idem quod ecclesiæ matrices seu archidiaconales; has voces synonimas habet Lüntzel (1), quatenus in istis ecclesiis archidiaconus tribunal suum haberet. Quoniam autem S. Bernwardus, dum sacellum S. Crucis perficiebat, jecerat jam ex aliqua parte fundamenta ipsius basilicæ S. Michaelis, statuit quidem ut sacellum haberet jus parochiale, sed synodalem dignitatem reservavit ecclesiæ principali monasterii (2). Ædificato dein templo incorporavit sacellum, sub cautione, ut de primitivo jure suo tantum retineat, quantum
F consilio fratrum pro temporum et rerum varietate abbas decernat. Hac igitur significatione dicitur ecclesia aliqua synodalis. E diverticulo ad textum, omissis locorum nominibus, redimus.

84 Hæc omnia cum eorum pertinentiis, terris videlicet cultis et incultis, mancipiis utriusque sexus, villis, pascuis et pratis, vineis, silvis et venationibus, aquis aquarumque decursibus, molendinis, piscationibus, viis et inviis, exitibus et redditibus quæsitis et inquirendis, cæterisque omnibus, quæ aut hereditario jure possedi aut sæculari coemptione adquirere potui; exceptis pluribus, quæ altari S. Mariæ in principali ecclesia contuli, scilicet in prædiis, coronis, aureis calicibus, candelabris, palliis aliisque ecclesiasticis ornamentis, totum usibus fratrum per manus advocati mei tradidi Deo et S. Michaeli Archangelo pro animabus prædictorum seniorum meorum impe-

multis prædiis:

(1) Die ältere Diöz. Hildesh, p. 187, not. 28. — (2) Ibid., p. 197.

AUCTORE
J. V. H.

A ratorum et mea, omniumque successorum meorum et eorum, quorum patrimonia adquisivi; quatenus servitores Christi ab omni terreno servitio liberi, sub defensione ac patrocinii successorum meorum episcoporum prævenerunt, in pace et misericordia quieta tempora ducant et in salutem viventium beatæ contemplationi inhæreant. Si quis autem aut mei ordinis successor, aut aliqua sæcularis persona hoc infringere voluerit et hæc tyrannice sibi usurpare præsumperit, gladio verbi Dei a Deo et Sanctis ejus illum submoveo, et incumbente super illum omni maledictione, careat benedictione; sicque exterminatus a cælo et terra, partem habeat cum Juda et cum his, qui in hereditate possident sanctuarium Dei. Et ut hoc firmum et inconvulsum permaneat, Dei gratiam omnis circumstantis plebs exorando semper obtinere studeat. Actum in Hildenesheim kalendas novembris, anno Incarnationis Domini mxxii, domini autem Bernwardi, hujus Ecclesiæ venerabilissimi pontificis ordinationis anno xxx, indictione v. Astantibus uno cardinali, videlicet legato domini Papæ et undecim episcopis una mecum hæc banni sui auctoritate roborantibus. Testes horum tota Ecclesia mea cum aliis multis fidelibus. Ekkehardus, Sleswicensis eps., Adelgerus præpositus, Lindwardus decanus, Thangmarus, Hildewardus, Swikkerus, Wikerus, Thongmarus, Thadilo, Aido, Thiebaldus, Wikkerus, Bodo, Hareth, Hays, Wolbrecht, Berenwarht, Vebbi, Wino presbyteri. Vulfarius, Wulcaradus, Wicbertus, Awaradus, Allia, Bodo, Wulferius, Thietmarus, Reinwardus, Osdagus diaconi. Rothierus, Simon, Reinbertus, Dede, Thietmarus subdiaconi. Benedictus acolytus. Hunaldus, Hildewardus, Godescalcus, Bodo, Allia, Rothartus, Edelricus, Wulfarius, Gero, Ernst, Thongmarus comes. Thietmarus advocatus. Wolbrecht, Thietmarus, Poppa, Fridericus, Christophorus, Dede, Christianus et multi alii, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Amen.

fundationem
confirmat S.
Henricus im-
perator.

B 85 Cartam fundationis confirmavit auctoritate sua S. Henricus II: et quidem iii non. (iii) novembris 1022; adeoque biduo post confectum S. Bernwardi diploma. Atque hinc suspicatur Hermannus Lüntzel errorem obrepisse in mense indicando et legendum pro novembri decembrem, quo reipsa Henricus Gronæ moratus est (1). Grona videtur ad Leinam seu Loynam fluvium jacuisse secundum Chronicum Gottwicense (2): proin Hildesiæ, ejusdem fluvii rivali, proximum est oppidum Grona; ut infra biduum et carta Bernwardi confici, et ab Henrici diplomate confirmari potuerit. Quæstionem itaque in medio relinquimus. Imperator diploma suum dicit datum novemb. iii non. indictione v, anno Dominicæ Incarnationis mxxii, anno vero domni Henrici sedi regnantis xxi. Actum domni Henrici in Dei nomine. In eo diplomate Henricus imperator declarat, se monasterium S. Michaelis in suum mundiburgium tuitionemque suscipere; et enumeratis mansis et prædiis, monasterio attributis, pergit, dicens: Sub imperiali igitur banni nostri interdictione præcipimus, ut nullus suus successor (Bernwardi),

neque alius episcopus, sive dux, neque comes aut vicecomes, sive aliqua judiciaria potestas eidem monasterio, rebusque sibi concessis seu concedendis, aliquam violentiam sive rapinam ulla temeritate inferre præsumat. Si quis autem, quod absit, istius imperialis nostri præcepti violator extiterit, primum Dei omnipotentis, sancti Michaelis Archangeli atque omnium Sanctorum iram incurrat; auri quoque optimi centum libras componat, medietatem cameræ nostræ et medietatem monasterio. Eodem anno mxxii, omisso mense et die, S. Bernwardus secundo adiit imperatorem, fundationem monasterii sui denuo impetraturus (3).

86 Res monasterii pacifice satis processerunt sub abbatibus suis, quorum nomina et res gestas breviter narrat Chronicum monasterii S. Michaelis apud Leibnitzium (4). Mediosæculo xv ad miserunt monachi reformationem Bursfeldensem et cum centum quadraginta uno aliis monasteriis Ordinis S. Benedicti in unam coaluerunt congregationem, Bursfeldensem dictam. Ast anno 1543, ut habet idem Chronicum (5), Lutherani parochialem S. Lamberti (olim sacellum S. Crucis) et monasterii S. Michaelis ecclesias occuparunt: abbatem cum fratribus incluse-
runt et magnam summam pecuniarum ab illis extorserunt, cum annuo salario 150 florenorum pro prædicantibus. Hanc coactionem subire debuerunt Hermanus Dick, abbas trigesimus tertius ejusque successores per solidum fere sæculum. Ast pactione Goslariensi, die xvi januarii 1642 inita (6), monasterium tandem suum, excepta ecclesia majori, quæ penes Lutheranos mansit, recuperarunt Sammichaelitæ, atque in eo perseverarunt usque ad initium sæculi nostri. Tunc enim episcopatus Hildesiensis cessit regi Borussiae Friderico Gulielmo III, vi, ut dicitur, decreti deputatorum imperii (Reichs deputation) Ratisbonæ, omniaque bona ecclesiastici juris fisco regio, adscripta fuerunt. Nempe decreto regio, dato die xxii januarii 1803 supprimebatur monasterium S. Michaelis, ejusque bona procuratoribus laicis administranda tradebantur: totum vero negotium committebatur consiliario aulico Malchus, qui cæterum istiusmodi negotiorum erat actor generalis.

87 Hic igitur die xviii februarii 1803 ad monasterium S. Michaelis se contulit, et abbatem Gulielmo Roehren notum fecit, quod in mandatis acceperat, nempe abolitionem monasterii. Itaque convocato monachorum capitulo, manifestavit, vi supremæ sententiæ comitiorum imperii Germanici, monasterium ipsum omnesque ejusdem possessiones irrevocabiliter pertinere ad dominium regis Borussiae, ac proin ipsum monasterium esse et manere suppressum. Ex hoc principio deducit actor seu commissarius regius, monachos omnino solutos esse a Regula ordinis et choro, ac deinceps esse vere et unice personas privatas, in quas simpliciter incumbunt obligationes civiles. Mirum sane, principem acatholicum, a votorum et Regulæ obligatione solvere monachos catholicos vel invitos. Sed ea erat illa ætate præpotens, quam sibi fingebant, regum auctoritas, ut nihil esset sanctum, licitum et legitimum, nisi quod ipsi sancivissent, nec in rebus religiosis aliquid esse,

Sed sæc. xvi
monasterii
status miser,

pejor evasit
sæc. xix.
F

(1) Die ältere Diöz. Hildesh., p. 358, not. — (2) Pag. 478. — (3) Cfr Lüntzel, Die ältere Diöz. Hildesh., p. 358. —

(4) Ber. Brunsw., tom. II, p. 599. — (5) Ibid., p. 402. — (6) Du Mont, Corps diplomat., tom. VI, part. 1, p. 251.

quod

AUCTORE
J. V. II.

quod principes sæculares pro libitu violare non possent. Cæterum in documentis nobiscum communicatis, nihil reperi quod aliquam sive renitentiam sive protestationem monachorum indicaret.

quando fisco
regio Borussico
addicta fuit
universa pos-
sessio;

88 Abbati pendebatur quotannis pecunia ad bis mille florenos rhenenses, reliquis monachis ad tercentos florenos: eorum vero numerus cum iis, qui extra claustrum ecclesiis parochialibus deserviebant, ascendebat ad monachos xxv, fratres conversos iv, cum quinque novitiis. Horum vero singulis dati fuerunt semel floreni 750. Cautum simul erat, ut qui pensione uti frui vellet, intra provincias Borussicas, excepto semestri spatio, degere deberet, et qui diutius in aliena regione moraretur, omne jus ad pensionem amitteret. Igitur monachus Benedictinus, qui pericula sæculi refugiens, ut arctius Deo adhæreret, in monasterium alius regionis concessisset, spoliabatur, quasi in omni casu indemnitas servari non deberet civis quilibet, quales declarantur monachi, quando privatur jure suo. Permittitur tamen monachis incolere monasterium, imo ad dies xiv continuatus victus quotidianus et usque ad 1 aprilis propinantur ligna ad combustionem. Tandem quia nulla Hildesiæ exstabat tunc ecclesia parochialis pure catholica, S. Michaelis templum in parochiale assignatur, præcipitque rex, ut ejus dotatio curetur. Non dubito quin scribæ Borussici, dum hæc pharmaca leviusula gravissimo vulnere applicabant, ipsi sibi magnanimam munificentiam gratulati fuerint.

B

quæ tandem
regno Hannoverano

89 Una interea est difficultas quam facile solvet is, qui acta publica comitiorum Germanicorum coram habuerit, nempe quomodo rex Borussia die xxx januarii 1803 dicat vi decreti comitiorum imperii ad se pertinere monasterium cum omnibus bonis, dum tamen hoc decretum primo sancitum fuerit xxv februarii ejusdem anni. Sed jam anno 1802 convenerat Borussia cum republica Gallicana de indemnitate pro provinciis, in ripa sinistra Rheni Gallicanæ reipublicæ adnexis: adeoque circa finem mensis julii Borussi vi armata occuparunt episcopatum Hildesiensem et adjacentes regiones. Brevi post coaluerunt comitia ad indemnitates, singulis debitas, componendas, nempe xxiv augusti (1): fieri itaque potuit, ut quæ Borussia attribuenda erant, ante finem ejusdem anni erant definita. Et reipsa articulo iii instrumenti, Ratisbonæ pro indemnitate confecti, conceditur regi Borussia, inter alia episcopatus Hildesiensis. Omnia igitur bona ecclesiastica et jura politica deinceps ad rationes regis pertinuerunt: atque hinc processerunt suppressiones monasteriorum et capitulorum.

C

accrevit, monasterio in manicomium mutato.

90 Armis obtinuerant Borussi Hildesiensem episcopatum, armis etiam eundem amiserunt. Nam post Ieniense prælium, anno 1807 die ix julii, pace cum Francis inita, magnam provinciarum partem amiserunt, quæ cum aliis provinciis in unum coaluerunt regnum, Westphaliæ dictum, cujus rex fuit Hieronymus, frater Napoleonis, Francorum imperatoris. Quo regnante, monasterium in usus nosocomii militaris conversum est. Erat autem in dicto monasterio, præter ecclesiam majorem, quæ ab anno 1542 penes Lu-

theranos mansit, altera quæ Minor dicebatur D (kleine klosterkirche) usibus monachorum ab anno 1709 accommodata, quæque a rege Borussia catholicis attributa erat. Verum an. 1812 abolita parochia S. Michaelis, translata fuit ad ædem S. Magdalænæ, olim suppressarum monialium S. Augustini. Tandem instrumento pacis Vienneensis, signato die ix junii 1815 episcopatus Hildesiensis ejusque bona ecclesiastica accreverunt regno Hannoverano. Nova igitur destinatione, monasterium anno 1827, destructo veteri ædificio, in manicomium commutatum fuit, attributa cultui catholico et Lutherano ecclesia minori. Ecclesia major, sub rege Westphaliæ fœnile militari, lutheranis reddita fuit anno 1857: ejus autem hypogeum occidentale, nam duplicem chorum habet, vulgo dicitur Crypta S. Bernwardi, et hactenus ad catholicos pertinet. In ea autem legato m thalerorum Seraaphini Wächter, monachi Sammichaelitæ fundatum est sacrum hebdomadarium. Atque hæc sunt fata monasterii olim celeberrimi.

§ VIII. S. Henrici in conjugio virginitas paucis defenditur; ejus donationes et diplomata pro Ecclesia Hildesiensi; soror et matertera S. Bernwardi moniales.

E

Quamvis munificentissimus fuerit S. Bernwardus in fundando monasterio S. Michaelis, pari solertia satagit, ut sedis suæ propria ecclesia haberet, unde sustentaretur, immo ut una cum episcopo suo Religionem christianam adversus finitimos barbaros defenderet aut inter illos propagaret. Curavit imprimis, ut quod antecessores jam ab antiquis imperatoribus obtinuerant, et ipse consequeretur, nempe ut ipsa Ecclesia Hildesiensis ejusque bona temporalia essent sub directa defensione majestatis imperialis. Proin anno 1013 v non. martii Werlæ concessit Henricus Bernwardo episcopo ex oppido quod vocatur Hildenesheim, quod est in pago Astfala, in honore S. Mariæ super fluvium Indisthra (Germanice Innerste), ut nullus judex publicus, neque quislibet ex judiciaria potestate seu aliquis ex fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ ac nostris, in ecclesias, loca vel agros, seu reliquas possessiones, quas moderno tempore juste et rationabiliter possidere videtur, ingrediatur... Liceat illi, subjectisque Deo servientibus clericis sub nostra defensione et immunitatis tuitione, quieto tramite ibidem residere et pro nobis et conjuge proleque nostra, seu pro stabilitate totius imperii nostri Domini misericordiam exorare... Jam prædictæ Ecclesiæ etiam concedimus, ut habeant ejusdem sedis clerici canonice et ecclesiastice, seu inter se sive aliunde, digne ad hoc et convenientes, eligendi episcopum liberam et propriam facultatem, æquo consensu regis. Datum v non. martii, indict. xi, anno Dominicæ Incarn. mxiij, an. vero Henrici II regnantis xi. Actum Werlæ (2).

S. Henricus, cujus in conjugio

F

92 Ad diem xiv julii Joan. Bapt. Sollierius in Actis S. Henrici imperatoris (3), omnino defendit

virginitas obiter vindicatur,

(1) Martens, Rec. des Traités tom. VII, p. 459 et seqq. — (2) Scheid., Orig. Guelficæ, tom. IV, p. 455. — (3) Act. SS.,

tom. III Jul., p. 727.

AUCTORE
J. V. H.

A *fendit virginitatem in matrimonio servatam ab SS. Henrico et Cunigunde adversus Kæhlerum, qui in Litaniis paschalibus Bambergensibus legens post suffragia pro salute Henrici et Cunigundis etiam nobilissimæ proli regali salutem et vitam apprecari (1), fabulosam habet sanctorum conjugum virginitatem. Kæhleris sententiam suam quoque facit Scheidius. Nixus præcipue diplomate mox citato, in quo Henricus preces fundi vult pro nobis, inquit, et conjugum proleque nostra, quod et altero diplomate ejusdem anni corroborat, in quo pariter Henricus Ecclesiæ Hildesiensi consultum vult pro regni, ait, stabilitate, pro conjugis prolisque regalis incolumitate. Ex quibus verbis concluditur, fuisse aut proles aliqua aut certe ejusdem spes; adeoque ab eo matrimonio abfuisse virginitas. Sollerius autem noster invicte monstrat, nisi mendacii et fraudis accusare velimus S. Henricum, virginitatem in matrimonio servatam fuisse. Quid ergo? Diplomata interpolata, Litanias falsiloquas dicemus? Nequaquam: sed prolem dicemus, non quæ ex eorum conjugio prodierit, sed quæ ex consanguinitate processerit; scilicet familiam collateralem. Neque porro hanc interpretationem sine teste accipimus. Ad diem xvi aprilis in Vita S. Contardi Broniensis legimus prolem pro familia omnino assumi (2): Incipit beati Contardi historia, qui natione et prole dicitur fuisse de Ferraria. In Vita vero ibidem descripta, explicatur, quomodo servus Dei reliquerit cum eorum licentia parentes suos, ut sepulcrum S. Jacobi Compostellæ adiret et in via mortem obierit. Similiter paulo infra (3), dæmonica cœpit prolem, patriam, et rem gestam Beati palam prædicare. Aliquando igitur ætate media proles pro familia ponebatur, quod etiam confirmat Cangi-
gius h. v.*

1º confirmat
donationem,
olim ab Ot-
tone III factam
de loco Tra-
the:

93 Hæc dicta sunt, quia Sollerio nostro, Acta S. Henrici scribenti, non innotuerunt diplomata citata, quæ sicut et Litaniæ Bambergenses, prolis regiæ mentionem faciunt. Nunc e diverticulo ad acquisitiones ecclesiasticas S. Bernwardi redimus. Anno 1013 Werlæ diploma pro Ecclesia Hildesiensi edidit S. Henricus, datum indictione xi, anno Dominicæ Incarnationis mxiij, anno vero domini Henrici Secundi xi (4). In eo, nullo verbo de regia prole facto, confirmat rex Henricus donationem olim S. Bernwardo factam ab Ottone III prædii de sua propria hereditate, quod Trathe nominatur; ad septem videlicet mansos in pago Marstiem in comitatu Bernhardi ducis (5). Concessum autem fuit prædium ad capellam, quæ dicitur Sanctæ Crucis, sitæ extra murum ad aquilonarem plagam urbis. Cessit dein donatio monasterio S. Michaelis (6); quia, ut diximus supra, Oratorium S. Crucis ideo statim S. Bernwardus construxerat, ut in eo monachi laudes Deo decantarent, donec perficeretur justum monasterium sub invocatione S. Michaelis dedicandum, quod anno 1022 perfectum fuit. Trathe hodie Drote, est villula, quæ adjacet fluvio Loynæ e regione villæ Ruthe.

2º prædii in
Ledhi;

94 Eodem anno 1013 idem rex Henricus

S. Bernwardo ejusque Ecclesiæ dedit prædium in villa Ledhi, in pago Gudinge in comitatu Luidolffi comitis, pro remedio, inquit, animæ nostræ et dilectissimæ contectalis nostræ Cunigundæ. Donationem autem facit confratribus ecclesiæ Hildensemensis, in honore sanctæ Mariæ constructæ: isto tamen modo, ut per singulos annos cum dies ordinationis nostræ recurrat; communiter eis in refectorio, quanto melius possit, in cibo atque potu debitum obsequium impendatur. Si quando autem Dominus de ergastulo hujus corporis nos evocare dignetur, volumus, ut pro intermisso tunc ordinationis die, obitus nostri terminus annuatim in posterum parili obsequio eisdem fratribus ad memoriam revocetur... Datum vii kal. aprilis, indictione xi, anno Dominicæ Incarnationis mxiij, anno vero domini Henrici Secundi regnantis xi. Actum Hildenesheim feliciter. Amen. Operæ pretium fuerit animadvertere, postremum diploma, in qua nulla fit mentio regiæ prolis, datum fuisse vii kal. aprilis seu xxvi martii: dum diploma num. 87 citatum, verbum faciens de prole regali, signatum est v non. martii seu iii ejusdem mensis. Si igitur aliquid valet argumentum, ex priori charta contra virginitatem S. Henrici desumptum, oportet, ut medio tempore proles aut saltem ejus spes perierit: quod quidem nusquam reperimus.

3º prædii in
Duisburg;

95 S. Henricus S. Bernwardo confirmavit donationem, olim factam ab Ottone III, prædii in Duisburg (7), id est, unius mansi cum tribus areis et mancipiis, quorum primus Wigo nominatur, illiusque fratre et cum uxoribus et filiis eorum, qui etiam adhuc supersunt et cum omnibus utensilibus, ad ipsum prædium pertinentibus. Indictione xi, anno Incarnationis mxiij, anno vero domini Henrici Secundi xi. Actum Werla. Regnante porro, ut referunt Annales Hildesheimenses (8) Henrico xii anno, indictione xi, mxiij (post) Incarnationem Domini, xii kal. februarias, peccatis agentibus principale templum Hildenshemensis Ecclesiæ, diabolo insidiante per noctem igne succensum, sed solo divinæ miserationis subsidio velociter, Deo gratias, est extinctum. Sed hoc ah! ah! nobis restat lugendum, quia in eodem incendio cum pretiosissimo missali ornamento inexplicabilis et irrecuperabilis copia periit librorum. Hisce adjungit Tangmarus num. 66, eo ipso anno, Beatum Bernwardum, sanctæ Hildenshemensis civitatis patronum, sequenti omnium Sanctorum festivitatis die, altare summum Sanctæ Dei Genitricis, quod, prohi dolor! peccatis nostris promerentibus, valida, ut dictum est, ignis inundatione confractum erat, devotissima mentis intentione, iv non. novembris in melius restauravisse et benedixisse; Deoque acceptius, hominibusque laudabilius, auri argentique ac gemmarum claritate effecisse. Inter libros autem, qui incendio perierant, etiam fuerunt instrumenta litterarum, quibus Ecclesia Hildesiensis constituebatur: adeoque S. Bernwardo curæ fuit, ut nova diplomata conficerentur.

F

Hildesh., p. 100. — (6) Ibid., l. c. — (7) Migne, Patrol., tom. CXXI, col. 365. — (8) l. c.

AUCTORE
J. V. H.
4° renovat pri-
vilegia Ecclē-
siæ Hildesien-
sis.

96 S. Henricus illo anno Werlæ in Quadra-
gesima, ait Annalista Saxo (1), quinque hebdo-
madarum spatium, habent Annales Hildeshei-
menses (2), cholica passione laboravit; festum
vero paschale, saluti restitutus, Paderbrunnæ
cum S. Meinwerco episcopo celebravit. Quum
vero anno 1013 pascha incideret in diem v
aprilis, quod Paterbornæ obivit, consequitur,
regem Henricum Werlæ egisse a dominica
prima quadragesimæ ad hebdomadam sanctam,
seu circiter a xxii februarii usque ad initium
aprilis. Isto itaque tempore confectum fuit di-
ploma; sed, ut censet laudatus Lüntzel (3), ex-
peditum non fuit: quia sigillum eidem apposi-
tum non fuit, nec ulla ejus vestigia reperiuntur
dein vacuum relinquitur spatium pro die et
mense. Sic nempe exhibetur clausula (4): Gun-
therius cancellarius vice Erchambaldi archi-
capellani recognovi. Data... indictum xi,
anno Dominicæ incarnationis millesimo xii,
anno vero domini Heinrichi secundi regnantis
xi. Actum Werla feliciter. Amen. Suspiciatur
laudatus scriptor, impeditam fuisse diplomatis
promulgationem artibus archiepiscopi Mogun-
tini (5). Verum istiusmodi suspicio nullum habet
fundamentum: amicissimi semper fuerunt
Erkambaldus archiepiscopus et Bernwardus
noster: sed si in definiendis limitibus diocesis
Hildesiensis aliqua difficultas enasci potuisset,
ex controversia Gandesheimensi derivanda es-
set: verum, vivente Erkambaldo, omnino sopita
fuit quæstio, ut docet Tangmarus, num. 70,
et demum sub Aribone, Erkambaldi successore
et Godehardo, qui post Bernwardum Hildesien-
sem sedem occupavit, recruduit, sed brevi ex-
stincta fuit.

Concurrit S.
Bernwardus
ad fundatio-
nem

97 Ad S. Bernwardi foundationes pertinet,
saltem ex parte, monasterium Hildewardeshu-
sensis, quod etiam Helmwardhusense dicitur.
In eo namque cœnobio abbatissam habebat Ro-
thegardem materteram, ait Tangmarus num. 52,
qui dein num. 67 pium ejus obitum in Natali
Domini refert. Erat autem Helmwardusense mo-
nasterium inter monasteria imperialia accensi-
tum et ab Ekkihardo comite in proprietatis suæ
fundo constructum, ut legitur in Vita S. Mein-
weri, Paderbornensis episcopi, in cujus diocesi
situm erat (6). Itaque, ait Tangmarus num. 52,
Beatus Bernwardus, sperans Dei gratia et utro-
rumque principum clementia, summa pace se
conversaturum, abbatiam Hildewardeshusen-
sis ecclesiæ, sibi ab imperatore traditam et so-
lemnibus ipso dedicatione devotissime consecra-
tam et divino servitio exultantem, pluribusque
beneficiis ac donis ab eo ditatam, ubi etiam sua
matertera matris regimen agebat, in præci-
pua festivitate illarum adire disponebat, præ-
misso omni apparatu, ad tantam solemnita-
tem confluentibus necessario. Ex hoc textu
manifeste elucet, S. Bernwardum ecclesiam istam
solemni ritu consecrasse. Sed hic occurrit
difficultas breviter enodanda.

parthenonis
Hildewardeshu-
sensis, in
quo monialis
erat sancti
matertera:

98 In Vita nempe S. Meinweri, sæculo xiii
conscripta dicitur num. 18 (7) hunc beatum anti-
stitem nonis junii 1011 dedicasse monasterium
in honore sanctæ et individue Trinitatis, San-
ctique Salvatoris et victoriosissimæ crucis, et

S. Mariæ perpetuæ Virginis, sanctique Petri
apostolorum principis et omnium Apostolo-
rum et Sanctorum omnium. Hic igitur dupli-
cem habemus dedicationem monasterii Hilde-
wardeshusensis, eodem fere tempore factam.
Crediderim, duplex fuisse Helnewardeshusii
monasterium, virorum scilicet et mulierum. Et
quidem sanctimoniales ibidem habuisse cœno-
bium, aperte nos docet Tangmarus mox ci-
tatus, dicens, Rothegardem materteram in mo-
nasterio matris regimen egisse: forsitan (nam
origines, deficientibus instrumentis, indagare
non licuit) Rothegardis fuerit fundatrix, unde
ad ejus familiam jus patronatus pertinebat;
quapropter Tangmarus docet, abbatiam S. Bern-
wardo ab imperatore traditam fuisse. Ex
altera pariter parte certum est, fuisse ibidem mo-
nasterium virorum: nam anno 1033 ab impera-
tore Conrado, instante Meinwerco episcopo, con-
ceditur Winoni, Helmwardeshusensi abbati jus
mercatus et telonei. Exstat carta in Annalibus
Paderbornensibus, a Nicolao Schaten conscri-
ptis (8). Quum igitur constet, tum S. Bernwar-
dum, tum S. Meinwercom, cœvos, monasteria
Helmwardeshusii consecrasse, dicendum est
duplex ibidem fuisse monasterium. Neque juvat
dicere, biographum S. Meinweri esse duobus
sæculis juniorem; nam quam narrat dedicatio-
nem, tot circumstantiis vestita est, ut omne
errandi periculum excludat.

99 Præter materteram habebat quoque S. Bern-
wardus sanctimoniam sororem, Judith nomine,
quæ monasterii in Ringelstein abbatissa
fuit, quamque certe indotatam non reliquit
sanctus antistes. Regale erat monasterium, ut
docet diploma Conradi II anni 1150 qui tamen
illud episcopale fecit, tradendo Bernardo epi-
scopo Hildesiensi ejusque successoribus (9). Hu-
jus parthenonis compendiosam historiam edi-
dit Joan. Georg. Leuckfeld; in qua legimus,
Brunonem, ab anno 1154 ad 1162 Bernardi
in cathedra Hildesiensi successorem, statuisse,
ut eliminatis cum honesta pensione monialibus,
viri Ordinis Benedictini monasterium incole-
rent. Causam mutationis affert Bruno episco-
pus in carta, ix kal decembris 1154 edita, quam
nobis servavit Leuckfeldius (10). Quia, inquit,
fœminæ sanctimoniales eundem (locum Ringel-
heim) tunc temporis inhabitantes, ab ordine
suo partim devixæ secundum instituta sacro-
rum canonum et speciale decretum domini
Papæ Eugenii III strictius conservari et cœno-
bio claustraliter includi ad normam suæ pro-
fessionis abnuerunt, Ecclesia nostra communi
suo, multorumque Domini fidelium consilio,
eisdem submovens, concessis tamen illis
victualibus, monachos in eodem loco posuit,
quibus et abbatem, Rodigerum nomine præ-
fecit. Exin Ringelheimensi monasterio, abbates
præfuerunt, varia tamen fortuna: nam post
exortam Lutheranam hæresim, integro sæculo
abbatis titulo acatholici, præfuerunt, ut docet
laudatus Leuckfeldius.

et Ringestei-
nense, cujus
abbatissa fuit
Sancti soror,

100 Qui dicit (11), nomina abbatissarum, præ-
ter Emmiholtæ et Eilikæ, nota non esse. Habe-
mus autem sæculo xi abbatissam Judith, S. Bern-
wardi sororem: cujus corpus incorruptum et

Judith, anno
1498 integra
reperita in tu-
mulo.

(1) Pertz, Monum. Germ., t. VI, p. 664. — (2) Migne, Pa-
trol., t. CXLI, col. 565. — (3) Die altere Diöz. Hildesh., pp.
9 et 349. — (4) Ibid., p. 331. — (5) Ibid., p. 9. — (6) Acta

SS., tom. I Jun., p. 518 et seq. — (7) Ibid., l. c. — (8) Tom.
I, p. 492. — (9) Harenberg, Hist. Gandersh., p. 325. —
(10) Antiquit. Ringelheim., p. 203. — (11) Ibid., p. 198.

A illæsum repertum fuit anno 1497, ut liquet ex sequenti instrumento (1): Fr. Nicolaus, abbas in Ringelhem immeritus, vester totus, patri Joanni Hauwenschildt, viro religioso et optimo ad S. Michaellem, hæc scedula præsentetur. Jesum. Cum plurima salute, dilectissime frater Joannes. Ante dies paucos apud parvitatem meam constitutus, plenus eram mœrore, quia invaserat me inexplicabilis tristitia et nimia cordis anxietas, spiritusque pusillanimitas me vehementer perturbaverat, quod quasi mei ipsius inscius, nesciens, quo me diverterem. In hac autem extrema mentis desolatione diutius perseverans, datum est desuper permodicum consolationis, de quo peto, mi frater carissime, mihi congratulari. Nam optatum thesaurum dudum nimio zelo pio desiderando desideravi et non sum defraudatus a desiderio meo: nam quærens quæsi et inveni statim post discessum vestrum me in plurima tristitia cordis. Ecclesiam nostram interius, clausis januis perambulante, venit mihi ad memoriam de corpusculo dilectæ sororis sancti patroni nostri Bernwardi: cupiens certificari, an ejus sanctum corpus apud nos in veritate contineretur. Altera die in capitulo in simplicitate aperui fratribus meis capitulariter desiderium cordis, et ordinatis orationibus et Missis, jussi aperire unum sepulcrum in crypta juxta scripta, quæ aliquoties legeram ad S. Michaellem in antiquo Martyrologio vestro, similiter et uno antiquo Missali. Terra effodiata, ad fundum quasi trium pedum invenerunt fratres nostri sepulcrum, multum solemne ad instar S. Bernwardi, sed non concavatum, sed planum et quadratum. Sublato denique, me præsentem, lapide, cum timore et tremore vidimus quondam abbatissam, dilectam sororem sanctissimi patroni nostri Bernwardi, ita honeste jacentem, baculatam, calceatam, albis vestitam, facie nigro panno æstivo serico textam. Verum fateor, quasi hesterno die fuisset in eo locata. Supra pectus habuit unum singulare genus albi panni, auro puro textum. Nunc scio vere et certus sum, quod non solum sepulcrum ejus, sed ipsum absque dubio sanctum corpus illius sanctissimi Bernwardi nostri patroni habemus. Quare ab hodie et deinceps ardentius me diligunt omnes fratres et filii sancti Bernwardi, amore sororis ejus, cujus corpus virgineum illæsum, sanum, integrum, inconsumptum apud me habeo: quare beatum me dicent omnes Hildensemenses. Datum Ringelem, anno Christi incarnati millesimo CCCCLXXXVII.

* add. sororis

C

§ IX. Sanctus sancte obit; agitur ejus canonizatio, quam Cœlestinus Pp. III perficit; elevatur corpus; ritus festivus in ejus honorem; variæ translationes.

S. Bernwardus,
accepta veste
monastica

Jam per annos viginti quinque laboriosissimo præsulatue functus erat S. Bernwardus, quando quinquennali infirmitate tentari cœpit (2). Anno

ordinationis suæ, ait Tangmarus num. 79, trigesimo primo, quum jam transitus sui diem, quem semper optaverat, imminere prævideret, capellam, inter sacellum sanctæ crucis et monasterium suum constructam, in honore beati Christi confessoris Martini a venerabili viro Eggehardo, Sleswicensi episcopo, dedicari fecit: ibidem pro augmento religionis ipso die habitum priorem mutans, monachicæ professionis jugum suscepit. Capella S. Martini dedicata fuit post dedicationem ecclesiæ S. Michaelis, quam celebratum scimus die xxix septembris 1022; quum id factum dicat biographus, quando Sanctus transitus sui diem imminere prævidebat, consequitur, brevi ante obitum tempore consecratam fuisse capellam S. Martini. Accensetur porro S. Bernwardus Ordini S. Benedicti, quia instante morte habitum monasticum induit: unde habendus est tamquam monachus ad succurrendum, utpote qui, ut habet Canguis h. v., urgente mortis periculo monachicam vestem induerit, quo monachorum orationum particeps fieret. Libere susceptum habitum, redeunte pristina valetudine, dimittere non licere passim arbitrabantur. Res tamen undequaque certa non erat. Nam Marbodius, Rhedonensis episcopus, interrogatus ab Hildeberto Cenomanensi, an liceret uxori, quæ et viro monasticum habitum induenti consenserat et ipsa castitatem voverat, negat id juris uxori esse: verumtamen in fine epistolæ addit (2): Et hæc beatitudini vestræ scripsi, in eorum sententiam sine disceptatione transiturus, quibus id, quod melius est, Dominus revelabit. Unde sententia scriptori non erat certa.

E

102 Dies Sancti emortualis omnino certa est. Tangmarus dicit num. 80, Sanctum xii kal. decembris seu xx novembris obiisse; quam etiam dies indicant antiquissima Hildesiensis Ecclesiæ Kalendaria et Martyrologia, ut infra, quando de ejus cultu explicite agemus, monstrabimus. Cæterum jam supra num. 3 hujus Commentarii reddidimus rationem cur sub die xxvi octobris Acta S. Bernwardi illustramus. Verum minus certus est annus Sancti emortualis. In Vita cœva S. Godehardi, Bernwardi nostri successoris, ad diem iv maji legitur S. Bernwardus obiisse anno Christi mxxii, et paucis interjectis diebus, S. Godehardus fuisse electus et consecratus (1): eundem annum assignant quoque Annales Quedlinburgenses (2), Hildesheimenses (3), Lamberti (4). Hisce testibus aliisque plurimis, qui afferri possent, unum opponit Mabilonius argumentum, nempe S. Bernwardum trigesimo primo anno sui regiminis diem obiisse suum; adeoque anno 993 ordinatum, non potuisse diem suum ante annum 1023 claudere (5). In alterutro itaque testimonio cœvo error in numeris obrepit; sive sefellerint qui triginta annos integro episcopatu tribuerint, sive qui anno 1022 mortem illigaverint. Inquirendum proinde est, utra ex parte stet error. Equidem censeo biographum S. Bernwardi errasse, seu potius ejus scriptum vitiatum fuisse. Trahit me in istam sententiam multitudo eorum, qui annum 1022 Sancto emortuale dicunt, quum nullum

pie obit xx novembris, verisimilius anno 1022:

F

(1) Kratz, Der Dom zu Hildesh., part. III, p. 114. — (2) Ibid., p. 59. — (3) D'Achery, Spicil. t. III, p. 450. — (4) Act. SS., t. I Maji, p. 508. — (5) Migne, Patrol., t. CXXI,

col. 555. — (6) Ibid., col. 567. — (7) Ibid., col. 568. — (8) Act. SS. Ord. S. Bened., sæc. vi, pars I, p. 201.

habeatur

AUCTORE
J. V. H.

habeatur testimonium antiquorum pro anno 1023. (Nam liber miraculorum infra edendus, assignans num. 3 annum 1023 toto sæculo recentior, utpote qui agat num. 11 de Conrado, S. Michaelis abbate, initio sæculi XII florentis. Imo eo ipso loco num. 3, quo dicit sanctum obiisse anno 1023, simul declarat, eum latuisse sub terra annis centum et septuaginta duobus : adeoque liber scriptus non fuit ante annum 1194, et tamquam recentius additamentum e sua editione rejecit Cl. Pertz (6)). Et id vel maxime me movet, quod in Lamberti Annalibus S. Godehardus dicatur ordinatus IV non. decembris seu die 11 decembris (7). Quoniam porro consecrationes episcoporum fiebant die dominica; dies IV non. decembris incidebat in dominicam anno 1022, notato litterali dominicali G.

initium cultus
accipit ab ar-
chiepiscopo

103 In Vita S. Bernwardi late describitur ejus sepultura, cui proin referendæ super sedemus. Statim post mortem Sancti tumulum frequentare cœpere populi, beneficia sanationum ibidem percepturi. Non tamen statim publicum cultum in Ecclesia obtinuit : et primum anno 1192, seu centum septuaginta post annos Cælestinus Pp. III sancto antistiti cœlestes honores decrevit. Sed jam ab anno 1149 inceptat episcopali auctoritate publicus S. Bernwardi cultus. Nam vir cl. Joan. Mich. Kratz, litteris ad bonæ memoriæ Anton. Binterim datis, et nobiscum communicatis, dicit se invenisse in archivio Hannoverono codicem sæculi XII, in quo p. 131 sequens decretum reperitur : H(enricus), Dei gratia Moguntinæ sedis provisor licet indignus, venerabili fratri B(ernhardo), Hildesemensi episcopo cum filiis dilectissimis, clero et populo ejusdem Ecclesiæ salutem et dilectionem. Misistis ad nos in conventu Erpesfordiæ, cum fratribus habito de causa Wormaciensis electi, literas per B. præpositum, obsecrantes pro canonizatione beatæ recordationis viri B(ernwardi) præsulis vestri, quia ut et liber memoriæ illius conscriptus et relatio fidelium attestatur, plurimis illum Dominus et viventem in hoc sæculo et post hujus excessum vitæ decoravit virtutibus. Nos igitur considerata rationabili ac justa petitione vestra, communicato eorum, qui convenierant virorum venerabilium consilio, videlicet Patherlbrunensis, Halverstadiensis episcoporum, abbatum etiam plurimorum religiosorum et Ecclesiæ totius, quæ collecta fuerat, benediximus Dominatorem Dominum, qui in diebus nostris specialiter virum talem glorificans, nos per ejus merita lætificare dignatus est. Itaque voluntati vestræ, imo Domini, ut confidimus, concurrentes pari voto decernimus, mandantes, ut pontificem tantum, quem signis evidentibus inter Sanctos glorificatum cognoscimus in cœlis cum eisdem, officio ecclesiastico per omnia, excepta dumtaxat translatione, solemniter honoretis in terris. Sine anno et die.

in synodo Er-
fordiensi cir-
ca annum
1050,

104 Aliqua in citato decreto occurrunt, quæ explicatione indigent. Imprimis ista Synodus Erfordiensis, aut, si lubet, conventus aut colloquium, apud Synodographos, etiam Germaniæ, non recensetur. Celebratum tamen Erfordiæ fuit

aliquod concilium, ut testatur Henricus Moguntinus archiepiscopus in epistola sua ad Wibaldum seu Wiboldum : Juxta, inquit, petitionem legati vestri actionem quorundam negotiorum, quæ ex præcepto domini Papæ, præsentibus suffraganeis nostris Erfordiæ tractavimus, vobis innotescere curamus (3). Quæ vero fuerit causa Wormatiensis, exponit Trithemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum 1149 : His temporibus, ait, magna inter clerum et cives Wormatienses dissensio fuit exorta in multarum periculum animarum. Nam bona Ecclesiæ in direptionem fuerant exposita. Igitur ad componendum arduum negotium conventus Erfordiensis celebratus fuit. Præterea Burchardus II, episcopatum Wormatiensem VIII id. decembris 1149 morte relinquens, successionem litigiosam fecit, si quidem per menses non paucos vacua fuerit : tandem successit Conradus I anno 1050 (4), quo crediderim, conventum Erfordiensensem convulisse, ut causa Wormatiensis electi, adeoque non consecrati, ventilaretur. Tandem in allato decreto animadversione dignum est, quod, quum omnia publici cultus signa exhiberi permitterentur, una excipiat corporis translatio, quæ demum post canonizationem, a Cælestino Pp. III peractam, celebrata fuit. Idem fere habent duo alia decreta, hactenus inedita ex codice archivii Hannoveri, olim cathedralis ecclesiæ Hildesimensis desumpta, quæ hic exhibemus.

105 Primum hæc habet. H(enricus) Dei gratia Moguntinæ sedis archiepiscopus dilectis in Christo filiis Ecclesiæ S. Michaelis in Hildensem, universo fratrum collegio salutem et paternam dilectionem. Litteras venerabilis fratris nostri, antistitis vestri, accepimus, obnixè deprecantis, ut nostræ auctoritatis concessu beatæ memoriæ Bernwardum antistitem, loci vestri fundatorem, vobis liceat commemoratione publica, officio Sancti, congruo, honorare. Idem quoque dilectus filius noster, reverendus abbas vester B, ad nostram veniens præsentiam vivæ vocis officio, intima devotione a nobis postulavit. Nos ergo, communicato consilio fratrum nostrorum episcoporum et Ecclesiæ nostræ, tam pro petitione fratris nostri Hildens. episcopi B, et venerabilis abbatis vestri B, quam pro vera dilectione, qui monasticum ordinem decorantes bono odore conversationis vestræ et disciplinæ universam Ecclesiam, quantum fama vestra pertingere potuit, respersistis, auctoritate nostra et licentia vobis concedimus, ut antistitem beatæ memoriæ B(ernwardum), quem Deus in cœlis glorificavit, in terris mirificavit, absque translatione, omni honore et reverentia excolatis. In transsumpto, quo utor, nomen abbatis Sammichaelensis indicatur prima littera B, quæ inter uncinos compleri potest Borchardus. Si accuratum est complementum, corrigendus est Catalogus abbatum S. Michaelis apud Meibomium, qui habet Borchardum, octavum abbatem, defunctum anno 1143 (5). Forsan in prima littera scribenda aliquis obrepserit error. Sed divinatio est.

106 Quia Henricus archiepiscopus cultum, excepta translatione, S. Bernwardo decreverat,

probata etiam
ab Octaviano
cardinali le-
gato :

(1) Monum. Germaniæ Hist., t. VI, p. 782. — (2) Migne, Patrol., t. CXXI, col. 568. — (3) Martene, Ampliss. Collect., tom. II, col. 294. — (4) Schannat., Hist. episc. Wormat.,

tom. I, p. 554 et seq. — (5) Rer. Germ. Script., tom. II, p. 549.

A *apud Octavianum Cardinalem, legatum sedis apostolicæ, institit abbas, ut ad translationem procedere sibi liceret. Petitioni quidem non assensit Octavianus, sed moderatione utens, permisit, ut altare super pontificis sepulturam ædificaretur et consecraretur. Octavianus Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter cardinalis et apostolicæ sedis legatus, dilecto fratri Bernhardo, Hildensemensi episcopo, salutem. Venerabilis frater noster B. abbas monasterii S. Michaelis piæ devotionis desiderio a nobis postulavit, quatenus reverentissimum Sancti Bernwardi præsulis, sui monasterii patroni, corpus transferretur et auctorizaretur, et in Sanctorum Catalogo ipsius memoria haberetur. Super quo ad præsens sibi plenarie respondere nequivimus. Interim autem secundum ipsius petitionem ad honorem Dei et beati Confessoris Christi altare super ejusdem pontificis sepulturam ædificari et consecrari concedimus. Octavianus Cardinalis diaconus S. Nicolai in Carcere creatus, anno demum 1150 presbyter tituli S. Cæcilie evasit. Hinc sequitur, hoc decretum, in quo presbyter dicitur, ante hunc annum editum non fuisse (1) et Octavianum jam sibi illicitum censuisse, majores honores alicui sanctitate insigni conferre. Paucis dein post annis Alexander Pp. III sedi apostolicæ canonizationes Sanctorum reservavit.*

tandem a Cælestino Pp. III per bullam

107 Tandem quod Cardinalis legatus concedere non potuit, obtinuerunt Hildesienses a Cælestino Pp. III. Infra dabimus Historiam istiusmodi canonizationis et translationis corporis S. Bernwardi, a cœvo conscripta. Suffecerit hic referre ipsam bullam pontificiam, qua liquebit, Cælestinum Papam concessisse Hildesiensibus quæ frustra a legato obtinere nitebantur. En bulla (2) : Cælestinus episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Hildeneshemensi episcopo et dilectis filiis clero ejusdem civitatis, universis etiam fidelibus, per suam diocesim constitutis, salutem et apostolicam benedictionem. Quum universorum conditor et creator mirabilis et gloriosus in Sanctis suis frequenter appareat, et dignetur per eos ejus opera suis fidelibus revelare, dignum duximus et Omnipotenti pariter honorificum, quæ in celebris memoriæ Bernwardo, quondam Hildeneshemensi episcopo, per suam voluit gratiam demonstrare, suscipere humiliter et audire, ac præterea eum in Sanctorum collegio numerare. Inde est, quod de meritis ipsius ac vita laudabili ac miraculis multiplicibus per dilectum filium nostrum Cencium, tituli S. Laurentii in Lucina presbyterum cardinalem, et venerabilem fratrem nostrum Moguntinum archiepiscopum Conradum et alios episcopos, ac dilectum filium Thidericum abbatem Ecclesiæ S. Michaelis in Hildenesheim, et honestas personas ac religiosas ejus provinciæ certiores effecti, et famam illius celebrem et commendandam memoriæ plenius cognoscentes, fratrum nostrorum deliberatione habita diligenti, prædictum reverentissimum virum in Sanctorum Catalogo duximus numerandum, et venerandum corpus ejus de terræ gremio erigendum, et inter Sancto-

rum Reliquias collocandum; ut ibi a Christi fidelibus assidua devotione officium debitæ venerationis accipiat, et ipsi per intercessionem ejus felicem et Domino complacentem suorum delictorum veniam consequantur. Ideoque universitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus quod de Sancto ipso a nobis tam celebriter institutum est, vos publicantes, eundem Sanctum debitis obsequiis amodo prævenire curetis, ut vestras votivas preces, quas omnium Creatori porrexeritis, per intercessionem ejus placabilem dignetur per suam misericordiam exaudire. Data Romæ apud S. Petrum vi idus januarii, pontificatus nostri anno secundo.

108 Cælestinus III in pontificatu vixit a xxx martii 1191 ad viii januarii 1198 : adeoque vi idus januarii anni secundi concurret cum viii januarii anni vulgaris 1192. Verumtamen ipsa solemnitas canonizationis aliquot diebus bullæ citatæ præcesserat. Nam in laudata Historia Canonizationis num. 15 dicitur, beatus Confessor in Sabbatho ante natale Domini solemniter canonizatus. Pertinet igitur celebritas ad annum Christi 1191, notatum littera dominicali F, quo Sabbathum ante festa natalitia incidebat in diem xxi decembris, festum S. Thomæ Apostoli. Errant igitur tum Baronius tum ejus annotator Pagius, dum canonizationem S. Bernwardi sub anno Christi 1194 referunt, quos bene multi recentiores secuti sunt. Qui tunc Ecclesiam Hildesiensem regebat, erat Berno, vir, ait Chronicum Hildesiense (3), prudens et providus et literalis scientia præditus, qui dein, ut habet Historia Canonizationis, num. 17, anno 1094 elevationem sacri corporis magna celebritate et coram frequentissimo populo, undique confluyente, mense augusto peregit. Thidericus autem seu Theodoricus, hujus nominis Secundus, rexit monasterium S. Michaelis annis xxiv, quod resignavit anno Christi 1204 (4).

109 Litteris, ait auctor Historiæ Canonizationis num. 17, testimonialibus de his (nempe de canonizatione S. Bernwardi) impetratis, aliisque suis negotiis expeditis, licentia et benedictione a summo Pontifice accepta, memoratus abbas (Theodoricus) ad propriæ habitationis locum redire maturabat. Quia tamen provinciæ Saxonice necdum sopita esset turbatio, censuit Berno episcopus in annum sequentem 1194 suspendendam esse solemnitatem translationis, quæ demum isto anno die xv augusti peracta fuit. Erat autem corpus sancti antistitis inclusum sarcophago lapideo, satis admodum idonee sculpto. Exstat etiamnum hodie sarcophagus in crypta ecclesiæ S. Michaelis. Lapidum superiori, cujus imaginem videre est, in libro cl. doctoris Kratz, inscripta erant verba prophetæ Job. xix, 25 : Scio enim, quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum et rursum circumdabor pelle mea et in carne mea videbo Deum Salvatorem meum, quem visurus sum ego ipse et oculi mei conspecturi sunt, et non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Longitudo sarcophagi est 7 pedum et 2 3/4 digitorum : latitudo digitorum 24 1/4 : profunditas seu altitudo tandem 12 1/2 digitorum. Ad caput

AUCTORE
J. V. H.

datam viii januarii 1192 solemniter canonizatur :

et anno 1194 elevatur sarcophagus :

(1) Ciacon., Vitæ Rom. Pontt. et Cardd., tom. I, col. 996.
— (2) Mabillon, Act. SS. Ord. S. Ben., Sæc. iv, part. 1, Octobris. Tomus XI.

p. 251, — (3) Leibnitz, Ber. Bruusw., tom. I, p. 749. — (4) Meibom., tom. III, p. 519.

AUCTORE
J. V. H.

sarcophagi in margine superiori insculpta erant verba : BERNWARDUS EPS SERVUS SERVORUM XPI. Ad idem caput exterius videbatur Agnus cum nimbo crucifero et cruce triumphali, ad pedes vero simplex signum crucis. In ipsa crypta scaturit fons aquæ limpidæ, quæ vulgo fons S. Bernwardi, Aqua S. Bernwardi appellatur, et infirmis dicitur salutaris (1).

ac deinceps so-
lemniritusun-
cti festivitas
celebrata fuit,

110 Celebrata autem elevatione corporis S. Bernwardi, Ecclesia Hildesiensis cœpit ritu solemni ejus festum peragere. Luculentum cultus testimonium exstat in codice sæculi XII aut XIII, olim bibliothecæ cathedralis Hildesiensis, nunc Guelferbytanæ : in eo enim legitur ad XX novembris, fol. 118^a : Berenwardi episcopi et confessoris natalicio : et in fol. 174^a : Festum depositionis Beati Bernwardi, quod in crastino Beatæ Elisabeth mense novembris occurrit, sub Officio seu Ordine duplici, cum historia ejus speciali peragetur : et psalmi « Laudate » per omnia ad Vesperas primas solemniter legentur ; et in suffragio de S. Elisabeth ante « Exultet » cum collecta « Tuorum corda » dicitur. Et quum præfatum S. Bernwardi festum die dominico eveniret, circuitus circa curiam episcopalem fiet, et extunc ante descensum ad monasterium, « Asperges me » more solito dicitur : ac deinde in processione, quæ per medium monasterii transibit, duo Responsoria, videlicet « Justum deduxit Dominus » et « Sint lumbi vestri » cum versibus suis et in claustro hymnus « Votis supplicibus » ; nec non in statione in monasterio de præfata historia Responsorium « Hierarchiæ Angelorum » : et in ascensu « Alma Redemptoris » : ad Missam autem « Alleluia. Hic præsul » cum Sequentia, « O beata beatorum Angelorum » laudabiliter decantentur. In prædicto festo de duobus mansis in Wakenstede duas libras et viii solidas monetæ Hildensemensis more et modo servitii magni inter dominos canonicos Ecclesiæ nostræ et alios, qui in magno servitio partem non habent : scholaribus duos solidos pro symellis emendis ; quatuor solidos camerariis et campanariis pro pulsu majorum campanarum : duos solidos subcustodi pro candelis in corona et in choro incendendis : sex denarios campanariis pro labore eorum : duos solidos ad vinum refectorii summus præpositus Ecclesiæ nostræ ministrabit. Et quia idem præpositus etiam antea censum annuum a litonibus, qui dictos mansos jure litonico a præposito habuerunt, de eisdem mansis percipere consuevit, ipse in compensam illius census percipiet censum de tribus hortis in Nova Civitate, propter hoc redemptis. Quorum unus juxta ipsius præpositi allodium ; et alii duo juxta quondam domini Guntheri de Bertenflue allodium sunt siti. Et etiam post institutionem dicti festi pro ministratione prædictorum fuerunt duo alii mansi assignati ; eo modo quod ipsi duo mansi post mortem Rikelen, relictæ Henrici Osterrode, qui Henricus ipsos in feodum habuit, non infeodabuntur, sed ad præpositum perpetuo pertinebunt. Quorum mansorum unus in campis Betmer, et alius in Campis Eynem siti sunt, ut etiam de præ-

dictis perfectius patet in literis capituli super D his confectis.

111 Idem decretum, fere ad verbum, si pro-
æmum excipias, renovatum fuit anno 1339 in
capite jejunii. Cæterum præsto non habemus
cantica, Antiphonas et Hymnas, quæ in festo
S. Bernwardi decantabantur. Litones porro
erant homines glebæ adscripti, unde jus lito-
nicum, quod nuspiam definitum inveni et de
quo agitur in utroque decreto, crediderim esse
complexum earum legum, quæ relationem inter
dominos terræ et glebæ adscriptios ordinant.
Dicitur autem in secundo decreto, quum duo
mansi per mortem possessoris sine heredibus
vacaverint, licere præposito cathedralis eccle-
siæ Hildesiensis cuique litoni Officii Lusbeke,
in quo mansi siti erant, sub censu solito ven-
dere. Ast sæculo XII, quo primum decretum la-
tum fuit, longe duriorum fuisse litonum con-
ditionem, manifestat auctor Vitæ S. Meinweri,
S. Bernwardi cœvi, ad diem V junii (2) : Du-
ram, inquit, antiquæ servitutis litorum justi-
tiam, per novam paternæ pietatis relevavit
gratiam ; constituens ■ villicis adminiculari
eis in cibi potusque necessariis, quod antea
non fiebat tempore messis. Plus cibi potusque
administrare operariis in messe, non videtur
magna correctio severitatis : verum ex ipsa mi-
tigatione intelligimus, quam dura adhuc sæc. XI
esset litonum seu litorum conditio, quæ tamen
paulatim mansuevit. Sic sæc. XIV, quando se-
cundum decretum confectum fuit, jam licebat
litori, quem vellet mansum seu fundum litoni-
cum sub censu solito sibi emere.

112 Lapsu temporis refrigerat partim in po-
pulo memoria et cultus S. Bernwardi : et ec-
clesiæ, ubi ejus festivitas agebatur, desertæ ple-
rumque erant. Qua propter anno 1763, die XII
februarii capitulum cathedrale in deliberationem
adduxit, qua ratione laici concurrere possent
ad solemnitatem SS. Bernwardi et Godehardi,
patronorum secundariorum (nam primaria pa-
trona cathedralis et diœcesis est B. V. Maria) :
statutum vero fuit, ut a sede apostolica obtine-
retur facultas celebrandi utriusque Sancti festum
die dominica. Piis precibus annuit sedes apo-
stolica decreto Sacræ Congregationis Rituum, quod
hic exhibemus (3) : Quum reverendissimus
episcopus Hildesiensis (is erat Fridericus Guil-
lielmus de Furstenberg, qui sedem ab anno 1763
ad 1789 occupavit) humillime sacrorum Rituum
Congregationi supplicaverit, ut ritus Duplex
majus, quo ab immemorabili coluntur SS. epi-
scopi Godehardus et Bernwardus, patroni mi-
nus principales Ecclesiæ Hildesiensis, eleva-
retur ad Duplex secundæ classis cum octava,
et eorum dies festi transferrentur, videlicet
S. Godehardi a die quarta maji ad dominicam
quintam post Pascha, S. Bernwardi vero a die
vigesima sexta octobris ad dominicam tertiam
novembris : Sacra eadem Congregatio, ad re-
lationem Emi et Revmi domini cardinalis
Alexandri Albani ponentis, ritum SS. Gode-
hardi et Bernwardi elevandum esse a Duplici
majori ad Duplicem secundæ classis sine
octava, eorumque dies festos transferendos
esse arbitrio Ordinarii, benigne concessit.
Romæ die XXI januarii 1766. Joseph Maria

(1) Kratz, Der Dom zu Hildesh. part. III p. 40. — (2) Acta
SS., tom. I Jun. p. 555. — (3) Kratz, Der Dom. zu Hildesh.

part. II, p. 159.

AUCTORE
J. V. H.

A Card. Feroni præfectus, S. archiep. Theodosiæ S. R. C. secretarius. Proinde canonici actu capitulari diei ix martii 1767 ratam habuerunt assignationem factam ab episcopo, nempe ut celebraretur festum S. Godehardi die dominica quinta post Pascha, et S. Bernwardi die dominica tertia novembris, simulque petierunt, ut episcopus hisce duabus festivitibus Missam pontificali ritu cantare dignaretur. Et hæc utriusque solemnitatis conditio hactenus permansit.

Sancti exuvie
annis

113 Atque hæc quidem circa solemnem ritum, quotannis fieri solitum, dicta sunt: quæ fere omnia habemus benevolentia Cl. virorum Joan. Kratz et J. Koch, seminarii præsidis. Statim vero post peractam sacri corporis elevationem, S. Bernwardi Reliquiæ honore summo haberi cœperunt. Corpus sancti antistitis, in monasterio S. Michaelis primitus tumulatum, istuc permansit usque ad initium hujus sæculi xix. Sæculo xiv in finem vergente, Albertus Gripetan, abbas xxiv Sammichaelensis ab anno 1396 ad 1430 (1), jussit fieri sarcophagum S. Bernwardi a domicellis de Gallen aurifabris, quod deauratum fuit pro magna pecunia. Extractæ exuvie e veteri monumento, in novam depositæ fuerunt: deinceps ipsa die depositionis, xx novembris quotannis, Reliquiæ Sancti viri per vasallos monasterii solemni supplicatione per urbem Hildesiensem circumlatæ fuerunt. Anno 1542 magna pars populi Hildesiensis una cum magistratu urbano errores Lutheri secuta est: unde ad spoliationem ecclesiarum et monasteriorum deveniunt: die xvi augusti 1546, humi projectis ossibus S. Bernwardi, argenti et auri marcæ lxxvii, quibus capsula ornabatur, in domum civicam delatæ fuerunt, sustinendo bello Smalcaldico servituræ. Monachi Sammichaelenses dispersa ossa pie nocturno tempore collegerunt et in Oratorio interiori absconderunt, donec, pace restituta, Jacobus Dedeken, xlii abbas eadem in thecam ligneam, argento et lapillis pretiosis decoratam, xx novembris 1698 reposuit (2).

1598 et 1750
in novas cap-
sas transla-
tæ fuerunt;

114 Ast tertius a Jacobo abbate Ludovicus Hatteisen, ejusdem monasterii antistes, circa annum 1748 agitare cœpit consilium magnificentioris feretri pro patrono suo S. Bernwardo: quod tandem anno 1750 executioni mandatum fuit ab aurifice Augustano Gulielmi Rauner. Pondus capsæ est 244 marcarum seu 122 pondo argenti puri. In ea jacens exhibetur S. Bernwardus, pontificali ritu vestitus, cujus mitra et vestium limbi multis lapidibus pretiosis decorantur. Circumstant sex argenteæ statuæ, altitudinî, unius pedis cum dimidio, nempe SS. Michaelis, Gabrielis, Raphaelis, Benedicti, Scolasticæ et Bennonis. In ipso sepulcro inventum fuit sequens instrumentum: Ad laudem et gloriam Dei omnipotentis, gloriosi in sanctis suis: in honorem sancti Bernwardi, xlii episcopi Hildesiensis, monasterii ad sanctum Michaellem fundatoris munificentissimi ac tutelaris primarii: ut sacræ Reliquiæ, hactenus in cista lignea a Jacobo abbate xlii argento obducta decenter asservatæ, pro dignitate honorificentius requiescant, tumbam hanc ex toto argenteam scil. ccxlv marcarum, de-

votionis et gratitudinis ergo, Augustæ Vindel. magno studio fieri fecit reverendissimus, perillustis ac amplissimus dominus D. Ludovicus Hatteisen, hujus monasterii abbas xlv dignissimus. Præactæ autem Reliquiæ, prævie benedicto solemniter sarcophago, in præsentia R. P. prioris et totius venerabilis conventus magna cum devotione, fer. iii Pentecostes, quæ erat i junii anni millesimi septingentesimi quinquagesimi primi (1751) repositæ: et pro majori certitudine panno serico albo involutæ et duplici sigillo, scilicet revmi D. abbatis et conventus obsignatæ sunt. Feretrum istud cum aliis sanctorum Reliquiis in processione Corporis Christi circumlatum fuit usque ad annum 1803, quo, suppresso monasterio S. Michaelis, S. Bernwardi corpus, una cum cruce aurea et candelabris, de quibus egimus supra numm. 54 et 56 ad parthenonem S. Mariæ Magdalenzæ, in parochiam erectum, translatum fuit (3).

115 Quando anno 1194, ut habet Historia Canonizationis num. 19, elevatum fuit corpus S. Bernwardi, dicitur, ad ecclesiam principalem deportatum ibique Missarum solemnibus pro præsentia tanti patris celebratis, incredibili sexus utriusque stipatum caterva, denuo ad monasterium fuisse relatum. Verumtamen partem corporis, scilicet caput et brachium dextrum retinuerunt sibi canonici ecclesiæ cathedralis, ut refert Chronicum Slavorum (4): Peractis igitur Dei laudibus, cum gloria caput et brachium dextrum in scriniis ejusdem ecclesiæ est repositum; et caput quidem exquisitissimo opere gemmis pretiosis et auro fulvo adornatum: corpus vero reliquum ad ecclesiam S. Michaelis Archangeli fuit relatum. Caput igitur S. Bernwardi, rubro serico involutum, hermæ argenteo et spisso auro obducto, inter cimelia ecclesiæ cathedralis Hildesiensis etiamnum asservatur. Olim corona aurea redimiebatur; sed sæculo xvii mitra deaurata imposita fuit: et anno 1780 hermam, temporis lapsu resolutum novo opere reparare jussit capitulum (5). Quotannis vero in festo sancti antistitis ipse, qui celebrat, pontifex in processione hermam venerandum portat. Suus quoque honor est brachio dextro, in cathedrali, ut diximus, asservato. Nam in principio brachio ligneo, argento obducto, inclusum fuit: ast anno 1717 Ferdinandus a Lippia, canonicus Hildesiensis, ad similitudinem prioris brachii confici curavit novum ex argento deaurato, in quo episcopus suffraganeus Revmus de Weichs reposuit sacræ S. Bernwardi Reliquias (6). Tandem hoc sæculo xix nulla facta fuit aut translatio aut visitatio sacri corporis. Suppresso, ut jam diximus, S. Michaelis monasterio, sacra supellex una cum corpore S. Bernwardi ad parochialem S. M. Magdalenzæ transiit. Ultimus abbas Sammichaelensis, Gulielmus Rön testamentum suo, die xviii decembris 1820 confecto, legavit ecclesiæ S. Magdalenzæ capitalem summam scutorum Borussicorum mille, pro cujus canone annuo parochus feriis quartis singularum anni hebdomadam cantare debet unum, privatim celebrare alterum sacræ: cui hactenus frequentes adsunt cives Hildesienses.

caput autem et
brachium in
cathedrali as-
servantur.

E

F

(1) Meibom, Scriptt., t. III, p. 522. — (2) Kratz, Der Dom zu Hildesh., part. II, p. 155 et part. III, p. 46 et seqq. — (3) Ibid., p. 47 et seqq. — (4) Leibnitz, Rer. Brunsw., tom. II,

p. 702. — (5) Kratz, Der Dom zu Hildesh., part. II, p. 154. — (6) Ibid., p. 157.

AUCTORE
TANGMARO.

VITA

S. BERNWARDI,

EPISCOPI HILDESHEIMENSIS,

a Auctore Tangmaro, presb. æquale *a*, ex
Mabillonii Actis SS. Ord. Bened.,
sæc. IV, part. 1, collata cum edi-
tione Pertziana, tom. VI Monum.
historica Germaniæ.

CAPUT I.

Sancti natales; discipulatus in schola
Hildesiensis; presbyteratus; ma-
gisterium apud Ottonem III; epi-
scopatus.

Prologus. **B** Divinæ providentiæ sapientem admirabilem-
que dispositionem ratio humana, nec liquide
intueri, nec digne suppetit admirari. Miris
enim divinæ clementiæ beneficiis, quotidia-
nis successibus sustentamur; ut gravis culpa
videatur esse, Dei laudes tacere, cum manife-
stissime scriptum sit: « Sacramentum Regis ab-
scondere bonum est, opera autem Dei revelare et
confiteri honorificum est *. » His itaque angeli-
cis oraculis persuasus, immo compulsus, ego
peccator et indignus presbyter Tangmarus, hu-
millimus quoque sanctæ nostræ ecclesiæ bi-
bliothecarius et notarius, magnifica gesta
memorabilis viri, domini scilicet Bernwardi
nostri episcopi, colligere aggressus sum, non
vanitatis fastu provocatus, Deo teste, sed si
quid imitabile Dei clementia in illis eluceret,
divinæ pietatis gratiam, de cujus rore fluxit,
posteris prædicarem, et illos tali exemplo ad
profectum virtutum incitarem. Et quia hoc,
ipso ignorante, subire temerarium scivi, diu
cunctatus, hæc publice cum illo confabulari,
tandem oportunitate nacta, aditum tentavi.
C Primo itaque forti auctoritate adversabatur
mihi; nam in cunctis jactantiam et popu-
larem favorem, ceu mortiferum venenum vi-
tabat. Tandem cum sæpius ingererem esse
grave peccatum, bona opera celare, ne alii
tali exemplo proficiant, cum Dominus dicat :
* Matth. V, 16. « Luceat lux vestra coram hominibus etc. * », cessit meo arbitratu, quæ compingerem relin-
quens, quia a puero mecum usque ad juveni-
lem ætatem conversatus, quasi filius patri
familiarius adhæsit, et convixit, nec aliquid
in omni studio ejus vitæ meam conscientiam
fraudare potuit, quin plenissime scirem.

VITA INCIPIT.

Bernwardus
genere Saxo*b**c*

1 Ortus est igitur egregiæ indolis puer
Bernwardus claro nostræ gentis sanguine,
ex filia Athelberonis palatini comitis *b* et tra-
ditur domino Osdago *c* nostro episcopo a suo
avunculo religioso diacono Folcmaro, post
quoque Trajectensi episcopo, et amborum
diligentia, meæ parvitati, qui primicerius

scholæ puerorum præeram, litteris imbuen- **D**
dus, moribus etiam instruendus deputatur.
Quem, omni devotione susceptum, intellectus
illius capacitatem primo divinæ paginæ le-
viore lacte tentandam existimavi. Mox itaque,
ut de sancto Daniele legitur : « Inveni in illo
decuplum in omni intelligentia super coævus
ejus * ». Mirum nempe in modum tenera ætas
cælesti irradiata lumine, subtili meditatione
interiora divini sophismatis jugi studio ri-
mabatur. Nunc communi studio cum aliis,
nunc quos diligentiores in sancto meditamine
cernebat, seorsim familiariter assumens, pro-
positis quæstionibus scrupulosa quæque ad
medullam eventilabat, more prudentissimæ
apis singulas lectiones, quas in scholis, in
diversis libris exponebam, remotiori loco se-
dens, intento auditu captabat : quæ tamen
postea pueris condens felici furto perfecte
docebat, et illorum scientiæ imprimebat. Gra-
tani denique affectu amplectebat felici furto
lectionis puerum insudare, multoque vigilan-
tius institui ingenium illius ad scientiam veri
sophismatis excitare.

2 Nihilo minus ergo venerabilis dominus
Osdagus, quodam meriti præsagio, magnum
quid futurum in illo prævidens, exorcistam
ordinavit, diligentius me adhortatus, item
itemque curam illius agere, quem etiam me-
cum interdum in servitium domini episcopi
extra monasterium *d* excedens, ducebam; ut
illius ingenium, quod in multitudine ephebo-
rum discernere, et ad votum meum discutere
non potui, illis remotis singulari studio sub-
tilius diligentiusque eventilarem, mirumque
in modum vario virtutum pigmentario, ultra
id ætatis respersum reperirem. Nam sæpe
totum diem inter * equitatum studendo attri-
vimus; nunc legendo non minus prolixam
lectionem, quam si in scholis ad hanc vacare-
mus : nunc poetizando per viam metro collu-
simus; inde ad prosaicam palæstram alter-
nantes exercitium; interdum simplici contextu
rationem contulimus, sæpe syllogisticis cavil-
lationibus desudavimus. Ipse quoque me cre-
bro, etsi verecunde, acutis tamen et ex intimo
aditu philosophiæ prolatis quæstionibus sol-
licitabat. Tanta ergo facilitate cupitum ejus
ingenium mihi applaudebat: pæne enim nulla
hora, nec refectionis quidem, desidiæ illum
arguebat.

3 Et quamquam vivacissimo igne animi, in
omni liberali scientia deflagraret, nihilomi-
nus tamen in levioribus artibus, quas mecha-
nicas vocant, studium impertivit. In scribendo
vero apprime enituit, picturam etiam limate
exercuit. Fabrilis quoque scientia, et arte clu-
soria, omnique structura mirifice excelluit, ut
in plerisque ædificiis, quæ pompatico decore
composuit post quoque claruit *e*. In negotiis
vero domesticis, et ad usum familiaris rei per-
tinentibus vivacissimus exsecutor, ac si a
puero in eis innutritus calluit. Hujusmodi Deo
gratæ et hominibus acceptæ indolis gratia,
domino episcopo apud quem versabatur, om-
nique congregatione dignus et familiaris
efficiebatur, propinquorumque dilectioni pro-
batissimus habebatur. Avus quippe ejus
Athelbero palatinus comes, vir plurima vir-
tutum laude insignis, qui commissæ præfectu-
ræ exactionem magis ex debito, quam ex in-
tentione

* Dan. I, 20.

E
*ab Osdago in
exorcistam
ordinatur;**d** F. equitan-
dum**F***et artes me-
chanicas cal-
let.**e*

A tentione gerebat, cum prole utriusque sexus felicissime abundaret, hunc præclarum adolescentem primis auspiciis pubescentis decoris florentem, in affectum filii adoptavit. In quo, quia salutaris consilii stationem saluberrimam reperit, familiarius sibi adjunxit, ut ne minimum quid, sine hujus consultu ageret.

Ordines suscipit et avo suo adhæret.

f

4 Adeptus ergo a Willegiso f venerabili archiepiscopo subdiaconatus gradum, aliquamdiu cum illo conversatus est, et cum propter morum honestatem ac vitæ probitatem, religionis profectum in illo sentiret, diaconum illum ordinavit, interjectoque non longo spatio, presbyterii eum honore sublimavit. Reversusque ad præfatum Comitem, suum videlicet avum, affectuosissime ab illo est susceptus, plurimumque rogatus ne ab eo discederet, facile acquievit. Cui tanta humilitate ac instantia famulabatur, ut ceteris refrigerandi causa interdum remotis, ipse dies noctesque continuans, indefessus ei adhæreret, ægri senis et ævo pleni imbecillitatem patientissime moresque supportaret; inter ipsum et familiam medius incederet, salutaribus monitis quotidie illos ad agenda informans, curam illorum apud Comitem, vigilanti benignitate frequentans. Pro paterno quoque affectu ad filios totum se profudit, magnamque gratiam inter illos conciliabat. Et quamvis in hujusmodi familiaritate invidia facile subrepat, hanc maxima cautela in plerisque declinabat. Inter patrem quoque et filium, dominum videlicet episcopum Folmarum, internuntius sæpe discurrebat, magnamque inter illos familiaritatis gratiam conciliabat. Ipsi quoque episcopopotantum complacuit, ut Daventriensi cœnobio g, sua vice, illum præponere vellet, fitque inter episcopum et comitem de tantæ indolis juvene religiosa concertatio, ut uterque pro morum gratia illum sibi adoptare intenderet. Sed ipse imbecillis avi infirmitatem sustentare, quam episcopales delicias appetere, malebat. Cum quo, usque ad diem sui exitus, fidei devotione desudabat.

Ipsi Ottonis III educatio commendatur:

h

C Augusta i rebus præerat; a qua hic venerabilis juvenis benignissime suscipitur, atque in brevi summæ familiaritatis locum apud illam obtinuit; adeo ut dominum regem, fidei illius litteris imbuendum, moribusque instituendum, consensu cunctorum procerum, commendaret: in quo ita excelluit, licet quorundam invidia morderetur, ut puer imperialis in discendo mirifice proficeret, et tamen ad cuncta foris obeunda liberalissimo negotio ejus ingenium feriret. Et cum alii regi puero adulando obsequerentur, adeo, ut ludicra, et quæ tenera ætas poscebat, illi persuaderent, imperatrix etiam verita affectum filii sibi præripi, in ejusmodi favore in tantum emollita esset, ut ad omnia, quæ puerilis ætas illum impelleret, ipsa gratissimo affectu consentiret: hic solus tanta arte instituit, ut a non faciendis metu illum prohiberet, et tamen plenissimo affectu ejus animum sibi colligaret. Interea domina Theophana imperatrix apud Neomagum maximo dolore totius regni rebus excessit, unde dominus rex utroque parente

desertus, totum se regendum in * stationem fidissimi magistri contulit. Hujus consilio examinabat quodcumque alii adulando persuadebant: quia, quamvis in puerilibus auspiciis otia retur, altiori tamen industria quorundam simulationes prævidebat. Præcipua itaque familiaritate magistrum suum amplectebatur, nec ab ullo inferius tractari patiebatur, quem universali virtutum decore respersum venerabatur.

6 Per idem tempus venerabili domino Gerdago decedente k, hic religiosus juvenis Bernardus votis omnium ad pontificatum eligitur: et, cum plerique nobiles clerici palatina militia diu certantes missionem optarent, consensus tamen omnium in hunc Deo electum juvenem concordabat. Communi igitur electione sanctæ Hildensemensi ecclesiæ ordinatur episcopus a Willegiso archiepiscopo xviii Kalendas Februarii l anno Incarnationis Dominicæ nongentesimo nonagesimo tertio, indictione sexta. Adeptus itaque pontificatum, quanta continentia juvenile corpus ad virtutum culmen coegerit dici non potest, modum in cunctis præcipue amplectens, juxta illud viri sapientis: « Ne quid nimis ». Morum quoque gravitate mirifice senes ipsos superabat; adeo ut subditos severitatis censura ad agenda in plerisque institueret. Frugalitatem vero in appetendis ciborum deliciis in eo laudare vix ullus sufficit. Tempore vero nocturnæ quietis stratis compositus, lectioni interdum circa galli cantum intendebat; sæpe somnum interrumpens, furtive orationi, donec clerici ad matutinos hymnos consurgerent, vacabat; hymnis expletis, multoties psalmodiam in diurnum usque crepusculum extendebat.

AUCTORE
TANGMARO.
f. tuitonem

Gerdago, episc.
Hildesheim.
succedit.
k

l

7 Deinde aliquantulum pausans, corpusculum recreabat, donec item diluculo canonicum cursum primæ horæ persolvebat, quo expleto, quasi regulariter sub disciplina constitutus, Capitulum cum fratribus, qui secum conversabantur, adiit; feriam quoque et lunationem, nomina etiam fratrum, quorum annualis memoria instabat, quotidie recitari jubebat. Oratione vero peracta, circa tertiam horam ad Missarum solemnia festiva celebratione procedens, magna animi contritione, se ipsum Domino profudit. Inde in publicum progressus, forenses causas et oppressorum negotia breviter examinabat: quia ingenio, ac facundia apprime callebat; sicque operiebatur clericum dispensatorem, qui elemosynæ et pauperibus præerat, quorum multitudinem, centenos videlicet et eo amplius, dietim abundantissime refecit, plerosque etiam vel argento, vel ceteris subsidiis, prout facultas concessit, sublevabat. Inde officinas, ubi diversi usus metalla fiebant, circumiens singulorum opera librabat, donec circa Nonam, omnibus rite peractis, cum timore et benedictione Domini ad mensam, fratrum populique stipatus frequentia, consedit non pompaticæ quidem, sed religioso silentio cunctis ad lectionem honestissima disciplina intentis, quæ inter cœnandum non brevis legebatur. Infirmis quidem fratribus, et senio confectis benedictionem m de manu sua hilariter dirigebat, cum tamen nullum egeum in urbe vel suburbio, quem scire posset, hujusmodi pietate privaret. Ita quippe, juxta Apostolum,

Regularis vita.

F

m

AUCTORE
TANGMARO.
* I Cor. 9.

Apostolum, « Omnia omnibus esse desiderabat, ut omnes in Christo lucrifaceret ».

ANNOTATA.

a De Tangmaro, magistro et biographo S. Bernwardi egimus Commentarii prævii num. 4 unum addemus, eum sancto suo discipulo superstitem vixisse, si quidem referat, num. 71 Aribonem, anno 1021 archiepiscopum Moguntinum, controversiam circa monasterium Gandersheimense redintegrare voluisse : sed S. Bernwardi responsione fractus, super hac re nec mutire quidem ausum fuisse in vita venerabilis Bernwardi episcopi. Audaciam re-sumpsit Aribo sub S. Godehardo.

b De palatinatu Adalberonis, avi S. Bernwardi egimus in Commentarii prævii, numm. 17 et seq.

c Error certe est in nomine Osdagi episcopi, qui sedem Hildesiensem ab anno 985 ad 989 occupavit. Nam S. Bernwardus, qui anno 993 episcopus consecratus est, intervallum annorum vix octo inter pueritiam litteris addiscendis impendendam et præsulatum posuisset. Eruditi omnes errorem agnoscunt : alii enim putant Osdago, nondum episcopo traditum fuisse educandum a Folckmaro, jam Trajectensium antistite (1). Sed quid causæ, ut Osdago, hactenus privato traderetur, præsertim quum adesset primicerius scholæ puerorum, Tangmarus? Dein Folckmarus Trajectensem sedem tenuit ab anno 977 per duodennium usque ad annum 989 (2) : sed anno 977, Bernwardus, quem circa annum 960 natum monstramus Commentarii prævii num. 21, jam annos omnino viginti septem factus fuisset; adeoque ab avunculo Folckmaro puer litteris informandus Tangmaro tradi non potuisset. Quapropter pro Osdago Oswinum legendum censeo : hic enim Hildesiensis episcopus fuit ab anno 954 ad 984; et, ut sæpe fit apud antiquos, nomina personarum prima littera indicantur, quæ divinatione quasi librariorum spuria sunt.

d Monasterium hic sumitur pro ipso capitulo canonicorum seu loco, habitationi canonicorum assignato, in quo erant scholæ puerorum.

e De artibus liberalibus, a S. Bernwardo exercitis, egimus Commentarii prævii num. 31 et seqq.

f De Willigiso, archiepiscopo Moguntino, sæpius sermo recurret, præsertim in quæstione Gandersheimensi. Willigisus ab anno 975 ad 1011 pontificatum gessit (3). Ejus nomen inter fastos sacros non retulerunt nostri ad diem xviii aprilis; dicunt tamen ejus casulam inter sacras Reliquias Moguntinæ in veneratione haberi (4). Sunt etiam, qui Sancti aut Beati titulum ejus nomini præfigunt.

g De Daventriensi cænobio seu capitulo egimus Commentarii prævii num. 30.

h Otto III, Ottonis II filius, successit septennis patri suo, et ab anno 983 ad 1002. Sunt chronologi, qui Ottonem III, utpote anno 980 natum, triennem solum habent, quando ad regnum accessit. Obiit autem secundum Annales Quedlinburgenses (5) ix kal. februarii.

i Theophana seu Theophanu filia fuit Romani II seu Junioris. Aliquandiu, mortuo conjugæ suo Ottone II, tutelam gessit filii infantis : demum anno 991, die xvii kal. julii. Theophanu, narrant Annales Quedlinburgenses sub anno 991 (6), imperatrix cum filio suo tertio Ottone paschale festum imperiali gloria apud Quedlinburgensem peregit civitatem. Inde Neomagus profecta, ibi, dumquadam quasi compede tota sua ditione colligasset imperium, consummato in bonis vitæ suæ cursu, proh dolor ! quod est miserabile dictu, immatura dissolvitur morte, xvii kal. julii : indeque lugubri imperatoris, filii scilicet sui, cæterorumque suorum fidelium comitatu evecta, ad urbem defertur Agrippinam, inque ecclesia S. Pantaleonis Martyris, ut ipsa decreverat, stipante episcoporum, monachorum virginumque cœtu, astante etiam omni clero ac populo, ultimo flebiliter tumulatur honore.

k Gerdagus sedem Hildesiensem tenuit ab anno 990 ad 992. Annales Hildesienses docent (7), eodem anno (992) Gerdagum episcopum Romæ limina S. Petri orationis causa adiisse; indeque revertentem Cumis obiisse vi id. decembris. Qui sedit in episcopatu annos duos, menses 2, dies xiv. Error hic est typothetæ : nec accurate Monumenta Germaniæ, a cl. Pertz edita, quæ habent annos duos, menses ii, dies 14. Gerdagus, ordinatus fuit episcopus die xiv kal. februarias (xix januarii) (8) incidente in dominicam nam annus 990 littera dominicali E signatus erat : obiit autem, ut jam diximus, vii id. decembris (vii Decembris). Sedit igitur Gerdagus annos ii, menses x, dies xix.

l Anno Christi 993 dies xviii kal. februarii (xv januarii), signatus littera dominicali A incidebat in dominicam, qua consecrationes episcoporum plerumque celebrabantur.

m Benedictio hic delicatius ferculum significat, quod S. Bernwardus ad fratres infirmos et senio confectos de sua mensa mittebat. Cfr Du Cange h. v.

n Crux ista, olim in monasterio S. Michaelis asservata, hodie in ecclesia S. Mariæ Magdalænæ colitur.

o Chronotaxis undequaque cum reliqua chronologia concordat. Mense januario anni 993 consecratus S. Bernwardus episcopus, mense septembri anni 996 decurrebat annum quartum pontificatus sui.

CAPUT II. Summus est artifex; curat res ecclesiasticas et civiles; status controversiæ circa monasterium Gandersheimense exponitur.

Arduum et difficile est quotidianum ejus studium verbis perstringere, quia, Deo teste, omni nisu inter diem, noctemque perstabat in divinis. Nihilominus quoque cunctos sibi adhærentes ad hujusmodi negotium, ut ita dicam, ultra vires impellebat, nec aliquid artis erat, quod non attentaret, etiam si ad un-

Diversis artibus vacat

(1) Pertz, Monum. Germ. Scriptt., t. IV, p. 758 n. — (2) Mabillon., Act. SS. Ord. S. Bened. sæc. iv, part. I, p. 202. — (3) Werner, Der Dom von Mainz, t. I, p. 494. —

(4) Act. SS., t. II April, p. 521. — (5) Migne, Patrol., t. CXLI, col. 538. — (6) Ibid., col. 522. — (7) Ibid., col. 523. — (8) Ibid., col. 521.

AUCTORE
TANGMARO.

A guem pertingere non valeret. Scriptoriæ namque, non in monasterio tantum, sed in diversis locis studebat : unde et copiosam Bibliothecam tam divinorum, quam philosophicorum codicum comparavit *a*. Picturam vero et fabrillem, atque elusoriam artem, et quidquid elegantius in hujusmodi arte excogitari, vel ab aliquo investigari poterat, numquam neglectum patiebatur : adeo ut ex transmarinis et Scotticis vasis, quæ regali majestati singulari dono deferebantur *b*, quicquam rarum vel eximium reperiret, incultum transire non sineret. Ingeniosos namque pueros, et eximiæ indolis secum, vel ad curtes ducebat, vel quocumque longius commeabat, quos quicquid dignius in illa arte occurrebat, ad exercitium impellebat.

et curis civilibus.

9 Musivum præterea in pavimenti ornamendis studium, necnon lateres ad tegulam propria industria, nullo monstrante, composuit *c*. Et ut breviter perstringam, nec punctum temporis in otio supersedebat : sed fidelis dominicæ familiæ dispensator conservis suis necessaria subsidia fideliter ministrabat : et cum in Christi gazophylacio, quæque idonea scivit, fidei devotione congereret, non minus tamen Cæsari sua, juxta Evangelium persolvebat. Nam tertio Ottoni imperatori affectuosissimo animo pro scire ac posse obsequebatur : unde et multorum invidiam in se commovebat, qui indignabantur illum vigilantiori studio reipublicæ negotia obire *d*. Saxonia quippe magna ex parte piratarum, ceterorumque barbarorum feritate depopulata, continuis latrocinantium incursionibus sine intermissione patebat, quam pestem reipublicæ depellere magno sui suorumque periculo semper instabat : et nunc cum aliis, interdum quoque cum suis solus super eos irruens, fortiter illos attriverat.

Barbaros suam
diocesim in-
festantes

10 Sed cum hujusmodi irruptiones sedari nullo modo possent, quippe cum barbari, qui utrumque litus Albiæ, et naves omnes sua ditione tenebant, navali evectione per omnem Saxoniam facillime se infunderent, vigilantissimus Dei pontifex curam commissæ sibi plebis agens, quomodo populum Dei de sævitia barbarorum eriperet, animo fluctuabat. Furorem namque sui impetus pæne Hildensem usque intentabant : et ipsum sanctum locum prædam sibi promittebant. Divino itaque instinctu, in extremo fere sui episcopatus, ubi flumina Alara et Onekara confluent, munitiunculam admodum munitam extruxit, in qua copiis militum dispositis, barbarorum impetum repulit, populumque Dei ab hostili feritate liberavit. Dei namque gratia tanta securitas pacis per illum in locis illis fidelibus condonata est, ut nihil damni, vel periculi postea a barbaris paterentur *e*.

e
constructis
arcibus repel-
lit.

11 Hac industria Christi sacerdotis barbarico tumultu in illis locis eliminato, acrius in circumscripta loca debacchati sunt, unde vigilantissimus divini gregis pastor, typo Christi sui Domini, adversariis Ecclesiæ, exsultans ad currendam viam ut fortis gigas, se opposuit, et in rure Vorinholt nuncupato, ubi tutissima illorum statio fuerat, liber quoque latrocinii excursus, quocumque suæ fraudis insidias intentarent, præsidium munitissimum instituit : fossis quoque, aquarumque

meatibus, per rivum influentibus tutissimum reddidit, copias quoque militum victu et armis, ceterisque necessariis instructas, abundantissime collocavit. Divina itaque gratia periculosissimum locum populo Dei pacificum fecit et tranquillum in tantum, ut omni spurcitia diabolicæ, ac barbaricæ fraudis eliminata, baratrum irruptionis et hostilis incursionis locum faceret orationis, et oraculum sancti Lamberti pontificis et martyris Deo consecraret : atque ab illo die, summa pace Ecclesiæ Christi reddita, ab omni hostili impetu Dei populus vivacissimi provisoris industria quietissime feriret.

Multa ab invidis patitur.

12 Pro his et ceteris beneficiis, quæ devotissimo studio in rempublicam populumque fidelem exercuit, multorum, et maxime Principum in se invidiam et indignationem commovit, unde et a Moguntino archiepiscopo plura et miseranda apertis inimiciis est perpressus, ejus animositatem patientissime ferens, divina ac regalia benignissime ministrabat. Et licet plura copiosissimis impensis ad repellendam sævitiam barbaricam foris impenderet, dici non potest quanta in episcopatu ad usum ecclesiæ suæ contulit. In prædiis namque tanta congegit, ut triginta, vel plures præcipuos curtiles cum litorum ac colonorum famulis, clarissimis ædificiis prænitentes, compararet, cum in aliis innumerabilibus locis decem mansos vel octo, aut minus, aut plus, prout casu acciderat, in possessionem ecclesiæ suæ conferret. Antiqua quippe loca ab antecessoribus suis possessa, quæ ille inculta reperit, optimis ædificiis collustravit : inter quæ quædam elegantiori schemate, albo ac rubro lapide intermiscens, musiva pictura varie pulcherrimum opus reddidit.

Ecclesiam
suam ditat et
exornat :

13 Quid dicam, quo studio sanctum locum nostrum vel principalem ecclesiam nobilitaverit? cum seipsum, et cuncta quæ habere potuit, in ejus usum impertiri maluerit. Testantur ejus opera, quæ futuro ævo pium illius animi votum apertis loquuntur indiciis. Ecclesiam namque miro studio decorare ardentem instabat : unde exquisita ac lucida pictura tam parietes, quam laquearia exornabat, ut ex veteri novam putares. Fecit et ad sollemnem processionem in præcipuis festis, Evangelia auro et gemmis clarissima : thymiamateria quoque pretii et ponderis magnifici : calices nihilominus plures, et unum ex onychino, alterum vero crystallinum mira industria apposuit. Adhuc autem unum aureum, valentem libras viginti publici ponderis ex purissimo auro, in usum ministerii conflavit. Coronam quoque argento auroque radiantem miræ magnitudinis, in facie templi suspendit, et alia perplura, quæ supersedenda putavimus, ne fastidium prolixitate ingeramus. Sanctum quoque locum nostrum murorum ambitu vallare summa instantia aggressus, dispositis per gyrum turribus, tanta prudentia opus inchoavit, ut decore simul, ac munimine velut hodie patet, simile nil in omni Saxonia invenias.

construit sacellum S. Crucis;

14 Sacellum etiam splendidum valde foris nimirum in honore mirificæ crucis extruxit, ejus etiam aliquantam partem, largiente domino tertio Ottone Augusto imperatore, ibidem

AUCTORE
TANGMARO.

ibidem clarissimis gemmis auroque inclusam, condidit; ubi etiam divina pietas plurima suae pietatis indicia, apertis signorum miraculis pervirtutem sanctae crucis ostendit. Inter quae illud unicum, quo Dominus antistitis nostri devotionem consolari dignatus est, inserere libet. Nam venerabilis pontifex Bernwardus, thecam auro gemmisque lautissimam, in qua vivificum lignum includeret, paravit, et cum ex tribus particulis sancti ligni, quartam si fieri posset, excidere tentaret, ut per singulas absides singulas conderet portiones, ne gracilitas, vel parvitas, quacumque ex causa sectionem admitteret: cum devotissimus Dei famulus animo fluctuaret; ecce subito inter manus ipsius antistitis, quarta pars sacratissimi ligni, angelico ut creditur ministerio sibi delata, apparuit. Mox igitur praesul Christi, laetus lignum sanctum per quatuor absides paravit. O quanti inde potantes ardorem vehementissimae febris saepius, virtute sanctae crucis restinguebant!

et per S. Crucem suorum incolumitati consulit.

15 Multotiens ortam aeris inaequalitate pestilentiam fideles hoc vivifico ligno se suaque lustrantes sedaverunt. Nimiam etiam siccitatem, prolato in publicum hoc singulari ligno, pluviis imperantes, repulimus; multaque virtute sanctissimi triumpho, fiunt quotidiana remedia, dum quisque mærens ibi prostratus prompta percipit solatia. Ipsum vero sacellum sanctae Crucis vario decore perfectum dedicavit quarto Idus Septembris, anno Incarnationis Dominicæ nongentesimo nonagesimo sexto, indictione nona, regni vero gloriosissimi tertii Ottonis imperatoris decimo tertio, imperii primo, ordinationis autem suae quarto: locumque quondam dumis et vepribus horridum vicinis incolis, gloria tibi Christe, ex tuis datis, baptismi, sepulturæ, unctionis æternum fecit solatium.

De lite Gandersheimensi

16 Pro talibus igitur aliisque piæ devotionis actibus, quibus ad ecclesiae utilitatem omni nisu mentis et corporis insudabat, tam Deo, cordi interius praesidenti, quam ecclesiae operis effectum exterius approbanti, felicitis memoriae praesul acceptissimus erat: et ideo consequens fuit, ut vir beatus, cui, sicut de sancto Job legitur, tunc temporis in terra similis non fuisse putabatur, per tentationis incommoda, sicut aliarum virtutum, etiam humilitatis et patientiae praekonio mirabilis cunctis ostenderetur. Anno itaque ordinationis suae octavo, gravibus insecutionum molestiis pro territorio Gandensemensi ab archiepiscopo Willegiso, plane contra ecclesiasticas sanctiones impetitur; sed eis minime a solitæ humilitatis et patientiae tenaci observantia movetur. His tamen, quæ archiepiscopus non tam justæ rationis exsecutione, quam liberæ potestatis pæsumptione attentabat, auctoritatis constantia, non temeritatis audacia sagacis ingenii vir obviabat: et secundum illud Pauli, « quamdiu gentium Apostolus sum, ministerium meum honorificabo », quoad usque Ecclesiae Christi pastori vice praefuit, episcopatus sui jura in proprii honoris statu conservari, summa sollicitudine procuravit, quod et Deo annuente, laboriose licet, obtinuit. Sed ne similis controversia de ipsa Gandensemensi ecclesia valeat oboriri, omnem disceptationis ordinem, inter Moguntiensem archiepisco-

pum, et venerabilem virum dominum Bernwardum, hic inserere commodum duxi. Necessarium autem reor ista paullo altius indagando repetere, quod tamen lectori minime debet esse onerosum, quia posteris fortasse in multis erit profuturum.

17 Territorium Gandesemense, situm in pago Flenecchi * *f*, cum adjacentibus villis ad provisionem Hildesemensium episcoporum, ex quo primum episcopia per Saxoniam sunt determinata, certum est pertinere. Quod ex hoc cunctis scirecupientibus liquido apparet, quia ab ipso principio novellæ christianitatis nostræ gentis, etiam ante constructionem praefati monasterii, ad curam nostri episcopii pertinebat. Temporibus namque domini Altfredi *g*, qui quartus ecclesiae nostræ antistes existit, Luidolfus Saxoniae dux cum religiosa contectrice * sua Oda *h*, magno studio in divino cultu accensi, consilio antistitis praescripti, Romam perrexit, ibique a domino Sergio Papa *i* magnifice suscepti; cum votum illorum in divinis agnovit, datis reliquiis sanctorum praesulum Anastasii et Innocentii *k*, cum benedictione a se demisit. Ad patriam itaque Dei gratia pervenientes, consilio domini Altfredi, cœnobium virginum Dei primo Brunesteshusen adunarunt: filiam quoque dominam Hathumodam duodecim annos habentem *l*, praefato episcopo in regimen intromittendam assignarunt, anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo quinquagesimo secundo, Rabano Moguntiae praesidente *m*: omnem autem provisionem praedicti loci et congregationis domino Altfredo commiserunt.

18 Unde evolutis aliquot annis Karolo Rabano succedente *n*, anno singularis nativitatis Christi octingentesimo quinquagesimo sexto, auspicatus est ipse quemdam locum super fluvium Gande, quem a fluvio Gandeneshem nominavit: ibique consentiente Duce, fabricam monasterii majori ambitu inchoavit; Lutberto Moguntino episcopo existente *o*, qui post Carolum subintravit. Locus namque pratorum, ac nemorum amenitate aptior, tutior quoque silvarum densitate ac palustri immunitate ad habitationem Deo militantium, visus est. Defuncti itaque sunt ante consummatam fabricam Gandesemensis ecclesiae, et dux ac domina Hathumod, sepultique in antiqua ecclesia Brunesteshusen: positaque in regimen Gerburgis prima, soror domnæ Hathumod, Altfredo venerabili episcopo mediante, Lutberto quoque Moguntino archiepiscopo, qui Carolo successit *p*: nec multo post discessit, biennio tantum emenso, venerabilis dominus Altfridus. Consedit autem cum Moguntinis episcopis Rabano et Carolo et duodecim annos cum Lutberto.

19 Consummata quoque cum decore Hildensemensi ecclesia, quam ipse a fundamentis construxerat, et Dei gratia consecrata, plenus operibus bonis decessit: cui successit Marwardus quintus praesul nostræ ecclesiae *q*, quatuorque annos tantum sedens trabes ecclesiae composuit. Post hunc subintravit dominus Wigbertus sextus episcopus *r*. Hic fabricam consummavit, et ecclesiam nihilominus consecravat. Hic omnem religionem et disciplinam cum domina Oda et Gerburga abbatisa in praefato loco inchoavit et perfecit *s*; ejus

exponitur controversia status.

* Flenithi P.

f

g

* contectali P.

h

i

k

E

l

m

Gandeneshemensis monasterii origo.

n

o

F

p

Series episcoporum Hildesheimensium.

q

r

s

AUCTORE
LANGMARO.

A ejus consilio omnia disponebant et agebant. Præerat autem domina Gerburgis congregationi viginti duos annos; positaque est in nova ecclesia juxta dominam Hathumodam, sororem autem ejus Christinam dominus Wigbertus in regimen intromisit, et consecravit. Domina quoque Oda centesimo septimo ætatis anno omnibus filiis præmissis decessit, Christina tantum superstite; positaque est juxta filias suas. Sed et ipsa Christina sex tantum annos matri supervivens, felici decessu migravit ad Dominum. Dominus quoque Wigbertus consedit cum Moguntinis episcopis Lutberto, Sunderaldo *t* et Hattone.

t
per annos cc,

v

w

B

x

y

z

Sophia, soror
Ottonis III

C

aa

20 Post hunc Walbertus succedens septimus episcopus, Roswitham venerabilem feminam, de ipsa congregatione electam, in regimen intromisit *v*: consecrationes quoque in ecclesia prædicta, et ancillarum Dei velationes, et cetera ad ecclesiastica ministeria fecit pertinentia. Post Walbertum Sehardus venerabilis vir pastor octavus nostræ ecclesiæ ordinatur *w*. Hic absque omni contradictione, quæcumque ad ecclesiasticum ministerium pertinebant, in præfato loco ministravit. Nonus post Sehardum Thiothardus antistes nobis præficitur, Friderico archiepiscopo Moguntiae præsidente *x*. Hic consecravit novam ecclesiam, ubi monachæ nunc Christo militant, et omnia episcopalia in præfato loco rite procuravit, nullo obviante. Decimus post Thiothardum dominus Otwinus præfuit *y*. Hic dominam Gerburgam secundam in regimen constituit et consecravit; et omnia episcopalia fideliter providit, domino Wilhelmo magni Ottonis filio in nullo sibi adversante: similiter Hatto et Robertus *z* in nullo sibi adversantes amicissimum habuerunt. Willegisus quoque illi succedens, veritus tanti viri senectutem et morum gravitatem, publice illum percoluit; occulte vero paullo mordacius, quadam animi indignatione illi adbellicabat: nil tamen in regimine præfati cœnobii asperum nec verbis, nec factis ostendit.

21 Hæc itaque ideo proposui, ut cuncti intelligant, quanta levitate, ac temeritate sit violatum, quod fere per ducentos annos tot venerabilium Patrum utriusque loci antistitum concordia roboratum, omni canonica auctoritate fixum, atque ratum duravit. Sed secundi imperatoris Ottonis filia *aa*, fomes, ut pace omnium dicam, hujusmodi dissensionis, dum a suo episcopo, domino videlicet Osdago, sacrum velamen accipere spernit, Willegisum appetit; indignum æstimans, nisi a palligero consecrari, quod ipse libens annuit: haud considerans, quanta antiqua canonum statuta temeraverit: nec fraterna caritate aditum quæsi-
sivit, sed fratri et coepiscopo diem imperavit, ut ad relationem ancillarum Dei, in festivitate sancti Lucæ evangelistæ illi occurreret. Nactus itaque opportunum tempus dominus Osdagus, archiepiscopum secretius, qua auctoritate id ageret, requisivit: cui ille minaci vultu mordacius ad suam parochiam pertinere respondit, et statuta die se ancillas Dei velaturum, omnemque episcopalem potestatem in illo loco se adepturum, promisit.

22 Cum itaque ad diem ventum est, restitit illi plena auctoritate dominus Osdagus, præsentem rege domino tertio Ottone, cum ma-
Octobris. Tomus XI.

tre imperatrice domina Theophanu, assidentibus quoque episcopis, Rhetario Patherbrunnensi episcopo, Milone Mindensi episcopo, Hildewaldo Wormaciense episcopo, cum aliis principibus, qui ad sollemnitatem velandarum Virginum convenerant *bb*. Cum ergo longa disceptatio esset, dominus Osdagus simplicis animi vir, divino monitu incitatus, episcopalem cathedram ad absidem altaris poni præcepit, hac tuitione locum ac regimen sibi defendens *cc*, faventibus illi fere omnibus; quia archiepiscopi animositas, etsi metu illius dissimularetur, cunctis tamen displicebat. Constitutus itaque archiepiscopus multitudinis favore, qui prius suo juri omnia promisit, vix domina Theophanu et episcopis obtinentibus, ipso quoque ultra quam credi potest supplicante, obtinuit ut ad principale altare mysteria ipsa die ageret; ita videlicet, ut dominæ Sophiæ velationem simul agerent, ceterarum vero dominus Osdagus solus prospiceret: factumque est insolitum, nec ante a nobis visum, ut duo episcopi ex latere altaris pariter sederent, pontificalibus paramentis festive infulati.

23 Ventumque est ad ancillarum Dei consecrationem, cum episcopus qui antea a pontificali jure timebatur dejectus, subito Dei gratia est erectus. Inter Missarum sollemnia primo dominum regem si in velationem suæ sororis consentiret, humiliter requisivit, deinde ceteros mundiburdos. Quibus consensus fatentibus, primo dominam Sophiam, si ad Hildensemensem sedem sibi suisque successoribus subjectionem et obedientiam profiteretur, interrogavit, deinde alias velandas: quæ unanimi consensu religionem et subjectionem professæ sunt, publiceque denunciatum est omni clero et populo, archiepiscopum nil juris sibi in illa ecclesia vindicare præter consensum et permissum Hildensemensis episcopi. Omnibus quoque rite peractis, summa pace et concordia discessum est; stetitque illa unanimitas sub domino Osdago, et Gerdago, et aliquot annis domini Bernwardi, adeo ut ecclesias aliquas præsentem archiepiscopo ibidem consecraret. Synodum etiam magnam haberet, præsentem domino rege tertio Ottone, assidente nihilominus præfato archiepiscopo, cum tamen nil sua auctoritate decerneret, præter quod assensum æque ut alii fratres, beato Bernwardo, qui synodo præsidebat, præbuit. Interfuerunt Islarius Magdeburgensis archiepiscopus, Ludolphus Trevirensis archiepiscopus, Milo Mindensis episcopus, Hildewaldus Wormatiensis episcopus, Hugo Citiensis episcopus *dd*.

E

velari vult ab
archiepiscopo.

F

bb

cc

dd

ANNOTATA.

a Inter alios Codices, a S. Bernwardo monasterio S. Michaelis donatos, unus erat, qui de Alchimia tractabat, id est de compositione et combinatione metallorum, cujus specimen exstat in candelabris, de quibus actum Commentarii prævii num. 56. Istius codicis titulus erat: Secretum secretum, quod sub pœna æternæ damnationis relinquo meis successoribus. Anno 1634 in Vigilia Assumptionis, expulsis monachis, commissarius ducis Brunswico-Luneburgensis monasterium occupavit:

AUCTORE
TANGMARO.

quo tempore codex disparuit, nec deinceps visus fuit. Quod testatur Joannes abbas Sammichaelensis xvi novembris 1666 (1).

b Vasa transmarina interpretor ea, quæ ex Oriente afferebantur, quocum frequens erat Germanis commercium; præsertim quum Theophana, Ottonis II conjux et Ottonis III mater, aulæ imperatorum Occidentis imperabat. Quid sibi velint Scottica vasa, nusquam inveni: Leibnitzius et Pertzius in Indice rerum et Verborum nomen indicant, sed ab omni explicatione abstinent.

c Quando dicitur, S. Bernwardus musivum in pavimentis et lateres ad tegulam, propria industria, nullo monstrante, composuisse; ea verba ita interpretari non licet, quasi ipse utriusque opificii inventor existeret: sed solum sanctum, rerum et artium novarum curiosum, eas coluisse et informasse alios ut easdem exercerent.

d Studium reipublicæ, quod invidiæ suæ causam prætendebant S. Bernwardi æmuli, forsitan etiam scintilla fuit, quæ tantum inter Sanctum nostrum et Willigisum excitavit incendium; quamvis, ut Commentarii prævii num. 76 docuimus, et ante S. Bernwardi episcopatum incæperit et post ejus obitum accruduerit.

e De arcibus et munimentis egimus Commentarii prævii num. 46.

f Rectius pro Flenecchi scribunt Monumenta Germaniæ Flenithi: est enim Flenithi extremus pagus meridionalis diocesis Hildesiensis versus archiepiscopatum Moguntinum (2).

g Altfridus Hildesiensis episcopus fuit ab anno Christi 851 ad 874 (3).

h De Luidolfo, duce Saxonie ejusque uxore Oda multis disserit Joan. Harenberg (4) qui, si libuerit, adiri poterit.

i Sergius Papa II ab anno 844 ad 847 Romanam cathedram occupavit: si igitur Altfridus consiliarius fuit Ludolfi ducis pro itinere Romano, ante episcopatum, adhuc presbyter aut diaconus id officii præstitit: et vox antistes indicat non tam quod erat tunc, quam quod futurus erat.

k S. Anastasius, pontifex ab anno 398 ad 402, colitur die xxvii aprilis, qua ejus pontificatum illustrarunt majores nostri (5). S. Innocentius I, S. Anastasii successor, Romæ sedit ab anno 402 ad 417, colitur die xxviii julii: ejus Acta habes ad hanc diem apud majores nostros (6). Præter duo corpora integra Sanctorum, dedit etiam Sergius Papa, si genuinum est diploma, Reliquias Domini ac Salvatoris nostri, sanctæque suæ Genitricis Mariæ, atque duodecim Apostolorum. Quæ Reliquiæ Gandersheimii, ad castra licet Lutheraniæ transfugæ fuerint abbatissæ et conventus, ad annum saltem 1734 quo scribebat Harenbergius, religiose asservabantur (7).

l Hathumodam, quam inter Beatos reponit Castellanus in suis Auctariis Martyrologii Romani ad xxix novembris, habuisse aliquem cultum ecclesiasticum, incertum est. Viderint po-

steri, utrum ejus Acta in opere nostro aliquando D illustranda occurrent. Vitæ ejus seriem summarie exhibet Joan. Harenberg, dicitque obiisse anno Christi 874 (8). Primo quidem cœnobium, ut infra dicitur, in Brunesteshusen, hodie Brunshusen ad orientem Gandeshemii, constructum fuit. Sed, ut habet Chronicum Hildesiense, quarto post anno in Gandesheim inchoatum fuit, nempe ut Tangmarus habet anno 856: quoniam vero, obeunte Hathumoda, nempe anno 874, necdum esset consummata fabrica ecclesiæ Gandesemensis: manifestum est, Gandesemium vel ab initio ingentis molis ædificium fuisse.

m B. Rabanus, cujus Acta dederunt nostri ad diem, quo obiit, iv februarii (9), sedem Moguntinam occupavit ab anno 847 ad 856 (10).

n Karolus Moguntinus episcopus fuit ab 856 ad 863 (11).

o Lutbertus, qui etiam Lundbertus et Luitbrathus vocatur, successit Carolo, episcopus ab anno 863 ad 889 (12).

p Gerberga venerabili sorori suæ, Hathumodæ, successit, ineunte anno 875, et anno 897 obiit. Res ejus gestas narrat jam sæpe laudatus E Joan. Harenberg (13). Illud memorabile ex Henr. Bodone refertur (14): Erat quidem ipsa Gerburgis potenti cuidam Bernhardo desponsata, et ut sponsa, quantum honestas expostulavit, vestita quidem fuit; sed animo non hæsit illi sponso. Unde nuptiis renuntians, se Deo devovit. Quod ubi sponsus rescivit, Gandeshemiam veniens, sponsæ requirit colloquia: recusat illa; importunius ille agit. Matris illa tandem mandatis obtemperans, ora præbet. Ad quam ita exorditur: Fama, et ut videre videor, non mentiente, didici, te niti nostrum disrumpere pactum, atque foedi fragam solvere promissum. Id te scire volo, quod quum sospes revertar e bello, ad quod senioris nostri regis jussu accelero, te mihi sociabo etiam invitam et tuum pessumdabo votum. Dixerat et mente leviuscula caput jactans et ora, per suum et gladium et candidulum jurat collum, verba quæ dixisset, ad rem se collaturum. Cui voce submissiori Gerburga respondit: Christi et voluntati et protectioni me committo: sic mihi eveniat, ut ipse decreverit. Abscessit, bellum intravit: cito sensit, non recte se locutum. Qui enim F virginem alto voluit detrudere proposito, equo dejectus, finem illic vitæ accepit. Sicque virgo, Christi amori juncta, in illius desponsatione permansit, mater et magistra illis facta, quæ ad Gandesianum fluxerant cœnobium.

q Marquardus, episcopus ab anno 874 ad 880, iv anno ordinationis suæ, ut habet Chronicum Hildesheimense (15), occisus est a Slavis: ejus sociorum passionem referunt nostri ad diem ii februarii (16).

r Wigbertus Hildesiensem cathedram tenuit ab anno 880 ad 903. De eo Chronicum Hildesiense dicit (17), illum in suo tempore medicinæ artis peritissimum fuisse, et bibliothecam, quæ adhuc in monasterio servatur, propria

(1) Kratz, Der Dom zu Hildesh., part. III, p. 42. — (2) Lüntzel, Die ältere Diöz. Hildesh., p. 147. — (3) Schmid, Die Säculariz. Bisth. Deutschl., tom. I, p. 228. — (4) Hist. Gandersh. diplom., p. 28 et seqq. — (5) Acta SS., tom. III April., p. 491. — (6) Ibid., tom. VI Julii p. 548. — (7) Harenberg, Hist. dipl. Gandersh., p. 49. — (8) Hist. Gandersh., p. 50. Leibnitz, Rer. Brunsw., tom. I, p. 745. — (9) Act. SS.,

tom. I Februarii, p. 522. — (10) Werner, Der Dom von Mainz, tom. I, p. 445. — (11) Ibid., p. 456. — (12) Ibid., p. 458. — (13) Hist. Gandersh., p. 578. — (14) Leibnitz., Rer. Brunsw., tom. III, p. 704. — (15) Ibid., tom. I, d. 745. — (16) Act. SS., tom. I Februarii, p. 515. — (17) Leibnitz., Rer. Brunsw., tom. I, p. 745.

A manu elaboravisse, et pluralem utilitatem suæ Ecclesiæ providisse.

s Christina sorori suæ Gerbergæ, anno 897 defunctæ, abbatissa successit, vivere desiit anno 919 : nam annis viginti duobus monasterio præfuit, ut ipse nos docet Tangmarus.

t Sonderaldus seu Sunzo ab anno 889 ad 891 et Otto seu Hatto I ab anno 891 ad 913 Moguntinam Ecclesiam gubernarunt.

v Roswitha seu Roswida, quæ Christinam excepit, et ab anno 919 ad 927 monasterii gubernacula tenuit (1), non est confundenda cum homonyma sua poetria Gandersheimensi sanctimoniali, exeunte sæculo x florente : cujus opera videre est in Patrologia latina, cl. Migne, tom. CXXXVII. Walbertus autem, qui Roswitham abbatissam instituit, episcopus fuit ab 903 ad 919.

w Sehardus Hildesiensis episcopus rexit ab 920 ad 928.

x Thiothardus seu Dithardus Hildesiæ ab anno 928 ad 954 et Fridericus Moguntia ab anno 937 ad 954 sederunt (2).

y De Otwinii Hildesiensis ætate supra locuti sumus, Annotato c ad caput 1. De Gerberga, quæ etiam Gepta vocatur, agit Harenberg (3). Tandem Wilhelmus archiepiscopus fuit Moguntinus ab anno 954 ad 968 (4).

z Hatto II et Robertus seu Rupertus Moguntia sederunt, ille quidem ab anno 968 ad 969; hic autem ab anno 970 ad 975. Deinceps ad annum usque 1011 Willigisus, de quo frequens occurrat in Vita sermo, Moguntinam Ecclesiam administravit. Cfr quæ jam diximus Annotato f ad caput 1.

aa Filia Ottonis II, Sophiæ, primum monialis, dein abbatissa Gandersheimensis, altos gerebat animos, propter quos a palligero id est ab archiepiscopo Moguntino sacrum velamen accipere voluit. Idem in Vita S. Godehardi ad diem iv maji legitur, consentiente, licet forte ægre, episcopo id factitatum. En verba (5) : Vix obtentu regis ejusque matris licentiam ab eodem episcopo (Osdago) obtinuit (Willigisus), ut ibi (Gandersheimii) in natali S. Lucæ Evangelistæ Missæ celebraret archiepiscopus et prædictæ Sophiæ velationem simul cum eo ageret; de cæteris vero velandis virginibus noster præsul suo jure provideret. In hoc igitur Willigisi error erat, quod istam velationem tamquam jus suæ sedis vindicaret.

bb Retharius Paderbornensem sedem ab 981 ad 1009, Milo Mindensem ab anno 969 ad 996 et Hildewaldus seu Hildeboldus Wormatiensem ab anno 979 ad 998 tenuere (6).

cc Locus dignitatis in ecclesiis erat olim sedes posita in media absidæ (7). Propterea Osdagus, quamvis cæterum non liceret episcopis in monasteriis sedem ponere, ut jussuum defenderet, id fieri jussit.

dd Islarius seu Gislarius Magdeburgensis archiepiscopus fuit ab anno 981 ad 1004; Ludolfus Trevirensis ab 993 ad 1008; Hugo II episcopus Citiensis ab anno 984 ad 1002 (8). Citio Naumburgum translata fuit sedes episcopalis anno 1029 sub ejus successore Hildewardo (9). De Hildewaldo diximus supra Annotato bb.

(1) Migne, Patrol., tom. CXLI, col. 495. — (2) Schmid, Die Säcular. Bisth. Deutschl., t. I, pp. 228 et 590. — (3) Hist. Gandersh., p. 604. — (4) Schmid, p. 590. — (5) Act. SS., tom. I Maji, p. 509. — (6) Schmid, tom. II, p. 110, tom. I,

CAPUT III.

AUCTORE
TANGMARO.

In media controversia de Ganderheimensi parthenone Sanctus Romam adit; ibique Ottoni III consiliarius adest, et synodis assistit.

Non tamen rata permansit hujusmodi concordia : quia in medium quædam emergerunt, quæ orientem caritatem falsitatis lolo pemerunt. Odiosum quippe est nostro tempore, veritate aliquem notare, sicut a quodam dictum est : « Veritas odium parit. » Sed scribentibus gravis est culpa, vel falsa dicere, vel vera intermittere, unde pace cunctorum liceat dicere, quod scelus est celare. Illa quippe præclara ancillarum Dei congregatio, tanto studio et devotione dominorum nostrorum, patrum patriæ, ducum, ac regum, per Altfriedum ejusque successores instituta est, ut in principio omnibus imitabiles, exemplar humilitatis et caritatis florent; episcopum suum a Deo sibi præpositum, quasi Dei nuntium, ac patrem audirent, colerent et amarent; omnes adventantes, prout cuique personæ competeat, præcipua benignitate susciperent. Hic illis usus, hoc studium fuit, hoc sancto loco reverentiam, et illis apud omnes gratiam exhibebat : hoc humilitatis privilegio, cum pro causis ecclesiæ ad palatium citabantur, habitu non admodum nitido, vel abjecto venientes, ut veræ Dei ancillæ habebantur, ac venerabantur.

25 Sed postquam luxus ac superfluitas accessit, morum insolentia subintravit, obedientia torpuit, repulsa est episcoporum reverentia : quod cuique erat placitum, faciebat licitum. Addita est quoque ad augmentum mali, diutina infirmitas dominæ Gerburgæ ejusdem cœnobii venerabilissimæ matris, in quam Dominus plurima virtutum insignia contulit : discessus quoque religiosarum sororum, quæ sub nutrimine antiquæ disciplinæ institutæ fuerant. Numerosa autem juvenus virginum fructificaverat in tyrocinio Christi; quæ delicatius enutritæ, metam prioris disciplinæ ac severitatis ignorantes, ut est humanum, post sua desideria declinabant. Sophia quoque, domina Gerburga invita multumque renitente, ad palatium factione Willegisi archiepiscopi se contulit : ibique annum, vel biennium commorata, dissolubilis vitæ trami-tem incedens, varium de se sparsit rumorem, quod venerabilis non ferens Bernwardus, quippe qui illam semper summo amore et gratia percolebat, blandius illam admonitam, ad monasterium redire persuasit.

26 Cumque illa exteriori auditu vix verba illius admitteret, sæpius eadem repetens, ad cœnobium eam repedare familiariter admonuit. Illa autem ejus accessum et confabulationem primo declinavit; deinde ad archiepiscopum, velut ab illo patrocinaanda confugit, amarioribus verbis ejus animum exasperavit; pactum sœdus in sua velatione inanibus verbis annullavit, dicens ab illo se velatam, non ab

Gandesemen-
sis abbatia
sensim deficit
a regula.Quæ discipli-
næ labefac-
tandæ radices.Bernwardus
Sophiæ luxum
damnât, unde
ejus offensam
incurrit.

p. 454 et tom. II, p. 549. — (7) Binterim, Denkwürd., tom. IV, part. 1, p. 54. — (8) Schmid, tom. I, p. 553, tom. II, p. 512. Ibid., p. 18. — (9) Ibid., p. 6.

Hildensemensi

AUCTORE
TANGMARO.

Hildensemensi episcopo; ad provisionem beati Bernwardi episcopi se minime pertinere, ad suam diocesim cœnobium Gandensem respicere; plures se invenisse, qui hoc veraciter testentur. His et ejusmodi verbis archiepiscopum adversus beatum Bernwardum graviter commovit. Post hæc Gandesem repetit, varia de ipso episcopo inter sorores disseminavit, nisu quo potuit, illum loco repellere, atque abalienare parabat.

Ad monasterium accedit, sine honore excipitur:

27 Interea episcopus cognoscens talia circa se moliri, Gandesem venit; graviter tulit se abalienari, nec aliquid honoris, vel caritatis sibi, ut antecessoribus suis, exhiberi, sed infra extraneos episcopos se tractari; cum tamen ab antecessoribus suis ad sanctum locum innumera bona collata sunt: decimæ quoque ex sua parte plures et antiquitus, et moderno tempore impensæ: et pro his beneficiis injuriam et contumeliam recompensari: tributa, quæ pro decimis solvenda essent, imminuta, sæpe quoque fraude negata; obedientiam, qua nulla victima Deo gratior est, cum humilitate in ara cordis persuadet immolari; patienter se omnia posse sustinere; paveant tamen Christum, cujus vice fungatur, in se offendere; nec quicquam ingerant pro meritis sibi suppetere: obedientiam tamen, caritatem et reverentiam suis antecessoribus ab illorum majoribus exhibitam, non ausint sua levitate negligere. Hæc cum paterno animo perorasset, majori odio, peccatis stimulantibus, illas in se conceitavit, Sophia utrobique, ex parte archiepiscopi ac congregationis perurgente. Instabat autem hora, qua domina Gerburgis ecclesiam, quam construxerat, consecrari deposcebat. Unde quia ipsa diutina infirmitate fatigata, ad obeunda tantæ festivitatis sollemnia minime suffecerat, Sophia, domina et matre consentiente, studium tanti laboris assumserat; et more suo proprium episcopum postponunt et abjiciunt. Archiepiscopus accersitur, quo ordinante, cuncta ad dedicationem pertinentia disponuntur. Consecrationis diem statuunt, Exaltationis videlicet sanctæ crucis sollemnitate *a*. Mittitur autem et legatus ex latere domine abbatissæ, qui beatum Bernwardum ad dedicationem invitet, diemque denunciet. *C* Sed quamquam plures illum anticipatum archiepiscopi advocacy objicerent, leni tamen animo sufferens, ad præscriptum diem se venturum promisit.

Dedicatio ecclesie a XIV septembris

28 Interea, incertum qua de causa, archiepiscopus statutum mutat, diem abdicat, atque eandem dedicationem in festivitatem sancti Matthæi Apostoli indicit; Beato quoque Bernwardo pari potestate, ut olim in velatione Sophiæ venerabili domino Osdago, legationem dirigit, mandans ut incunctanter illi ad dedicationem in præfata festivitate occurrat. Ipse vero suum legatum, atque scripta archiepiscopo remittit, astruens imperialibus jussis obstrictum, seriis quibusdam occupari; nec posse ad dedicationem, ut jussum est, ipsa die illi occurrere. In exaltatione tamen sanctæ crucis Gandesem venit ecclesiam dedicaturus, sicut domina abbatissa a principio disposuit: nil paratum reperit; immo aliquos collectos qui illi resisterent, et cum injuria ejicerent, si forte cum suis ecclesiam conse-

crare violenter appeteret, hanc enim famam illæ disperserant, cum Deo teste nihil hujusmodi attentaret, vel mente conciperet. Jam enim tota mente ad archiepiscopum confugerant, se atque locum ejus tuitioni devoverant. Sophia namque illi assidue cohærens et cohabitans, hæc interdium, noctuque ambigebat.

29 Missarum vero sollemnia dominus episcopus ipsa die ibidem celebravit, licet maxima congregationis indignatione; easdem tamen ut oblationes offerrent, benedictionemque perciperent, admonuit *b*. Plebs quoque comperto sui episcopi adventu, quasi ad sollemnitatem convenit, mærens, et ultra quam credi possit, ægre ferens episcopum insolentia atque inobedientia loco detrudi. Quos et omnes adventantes limato sermone consolans, lacrymabili quæstu publice commemorabat, se ipsa die ad dedicationem ecclesiæ invitatum, nil sibi honoris exhibitum, immo exclusum: unde consecrationem ecclesiæ, quæ ad se pertineat, omnibus sine suo consensu canonica auctoritate interdicat. Qua de re congregatio sororum indignata, igne majoris indignationis accenditur: verum cum ad oblationem ventum est, oblatas incredibili furore et indignatione projiciunt, sæva maledicta episcopo ingerunt.

ad XXI ejusdem mensis translata,

b

30 Quo insolito tumultu perculsus, lacrymis perfusus antistes, non suam injuriam, quam parvi ducebat, pensans, sed veri pastoris pro persecutoribus orantis exemplo, ignorantiam seu potius malevolentiam furentium feminarum deplorans, ad altare rediit, missam suo ordine, magna animi contritione peragit, deinde populum alloquitur, benedicit, et corroborat; deductusque honorifice ab illis unde venerat, repedabat. O dignæ memoriæ virum, omnium ore celebrandum, cunctorum devotione intime amplectendum, apud se quidem incredibiliter humilem, sed apud Deum inspectorem, ejusque fideles, vere sublimem! Quis eum crederet in tanto pontificalis dignitatis honore, generis nobilitate, ministrorum multitudine, contra irrogatas sibi injurias patientiæ potius, quam potentiæ clypeo maluisse muniri? Sed vir beatus humanæ abjectionis probra non curabat, qui totus divino amoris mancipatus, illius tantum oculis, quem singulariter diligebat, placere summopere gestiebat. Hæc pro commendando magnæ humilitatis exemplo ad imitationem audientium inserere libuit, nunc ad ordinem redeamus.

impeditur

31 Interea archiepiscopus et Sophia omnem apparatus ad novellæ ecclesiæ consecrationem necessarium diligenter præparant, inconsulto beato Bernwardo episcopo: quem tamen adjungere tentat, sed verita archiepiscopum, votis ejus obviare pertimescit. Præterea archiepiscopus in vigilia sancti Matthæi ad præfatum monasterium venit cum episcopis, Rethario Patherbrunnensi episcopo et Berengero Verdensi episcopo *c*, Bernhardo quoque duce, cum aliis plurimis, consecraturus sequenti die ecclesiam; mittuntur quoque beato Bernwardo episcopo, qui eum ad sollemnitatem ecclesiæ invitent. Postera vero die adest diluculo vice domini nostri venerabilis episcopus Ekkehardus *d* cum majoribus natu

a Sleswicensi episcopo

c

d

AUCTORE
TANGMARO.

i

* al. m

Bernwardus
Romam petit.

E

g

Archiepiscopus
non desistit.

F

h

* P. addit: Ecclesiae

A natu nostrae congregationis, et aliquibus primariis de nostro monasterio. Cui fandi licentia data, archiepiscopum cum omni honore ex nomine beati Bernwardi episcopi devoto obsequio salutavit, dicens: Imperiali illum obsequio detentum adesse non posse; mirari tamen vehementer, in sua parochia et ecclesia, ab antecessoribus suis absque omni contradictione semper possessa, sine suo consensu ecclesiae consecrationem indici, fraterna caritate deprecari, ut ab huiusmodi invasione desistat: nec se intromittat, nisi quantum canones concedunt: si suo juri, singulari privilegio quiddam suffragari aestimet, ipsum non defuturum, quin communi consilio fratrum, ubicumque delegerit, justitiam plenissime exsequatur.

nomine Bernwardi

32 Archiepiscopus autem acerbiori indignatione inflammatus, mandat, ut primo mane sequentis diei, quae tunc Dominica illucescebat, ad consecrationem praefatae ecclesiae incunctanter properaret; si venire tardaverit, nihilominus ecclesiam dedicaturum. Hanc autem iram et indignationem archiepiscopi adversus venerandum praesulem creavit maxime praecipua familiaritas domini imperatoris, qua illum speciali devotione pietatis ceteris familiarius percoluit. Affectuosissimo namque obsequio devinxit sibi imperatorem, qui cuncta, quae ad gratiam illius competere sciebat, vigilantissimo studio obibat; et ob hoc animositatem et invidiam plurimorum in se commovebat, apprime quoque Moguntini episcopi, qui indignabatur aliquem praeter se familiaritatis locum apud imperatorem habere. Dominica itaque irradiante, adest praedictus episcopus Ekkehardus, cum venerando fratrum nostrorum coetu et senatu, vice domini nostri directis, qui canonica auctoritate et Patrum sanctorum prisca consuetudine objecta, fortiter archiepiscopi ceptis restiterunt; atque sic consecratio praescripti monasterii intercepta est.

agente et prohibente.

d

C 33 Ipse vero episcopus, inter missarum sollemnia facto ad populum sermone, synodum suam biduo ante sancti Andreae natale, cum banni approbatione denuntiat d: deinde ad altare regressus, in cathedra sedens, privilegia quaedam ante incognita mandat recitari: in quibus continebatur, ut nemo de jure illius ecclesiae auferret quicquam, hinc in decimis, vel praediis, vel ulla re investitura contineret: hoc quoque banno roboravit, sicque discessum est. Episcopi autem qui aderant, aegre admodum archiepiscopi animositatem conquesti, fratri et coepiscopo per nos mandant, pertinacem ipsius et temerarium inceptum se coercere non posse; id unum suppere, ut Apostolicum, imperatoremque adeat; illius causam illorum esse communem; nec se defuturos, quin de eisdem utrisque, Apostolico videlicet atque imperatori, scriberent.

Lis ad Papam
et imperatorem
delata.

34 Venerabilis itaque Bernwardus ultra modum sollicitè ferens quantulumcumque schisma in ecclesia grassari, sciens quoque infusum venenum, nisi Apostolico et imperiali antidoto comprimi non posse, quamquam gravi corporis molestia lassaretur, et tantum iter imbecilli ejus corpori omnimodis esset contrarium, tamen ut pacem reformaret, contra vires suas subire non recusavit. Nam jam-

pridem ardebat miro desiderio dominum imperatorem, quem unice amabat, videre. Paratis itaque tanto itineri necessariis, per vallem Tarenti f, quia ea via commodior est visa, ire procuravit, habens secum omnium cisalpino- rum episcoporum scripta. Porro anno incarnationis Domini millesimo *, nonas novembris, nimio mærore totius congregationis plebisque a monasterio egressus, magna cum- punctione deducitur; Dei gratia comitatus ad votum rebus cedentibus, secundo nonas januarii Romam ingressus est.

35 Quod humillimus ac piissimus imperator audiens, miro affectu dilectum magistrum videndi flagrans, ad suam praesentiam tamen eum fatigare nolebat; sed festinus a palatio fere duo miliaria ad sanctum Petrum illi occurrit, benignissimeque susceptum, inter amplexus familiarissime deosculatum ad hospitium deduxit; diuque cum illo confabulatus, sequenti die illum ad palatium venire rogavit. Hoc praemisit, ut quantulumcumque de suo proprio ministerium suum impenderet, sed per sex septimanas, quibus apud illum morabatur, sufficienter in usum sui, suorumque cuncta indiga largiter ministrari praecipit. Mane vero dominum Apostolicum convocavit in occursum carissimi hospitis; venientem quoque foris in atrium obviam procedentes libentissime susceperunt; nec permissus est ad suum domicilium reverti, sed juxta, ubi ipse dominus imperator habitabat, splendidissimum illi habitaculum exhibebat g. Vicissim quoque nunc imperatoris cubiculo, interdum episcopi confidentes, et forenses causas et reipublicae necessaria conferebant. Nam de archiepiscopo et tumultu Gandensem oborto, ante accessum domini episcopi fama praecurrens, cuncta divulgaverat: unde non opus habebat singula evolvere, sed breviter strictimque imperatore interrogante, pauca contextuit.

36 Sed archiepiscopus, quod mente perceperat, actu perfecerat. Quidam enim maligni illum impulerunt, Sophia nihilominus institerat. Venit itaque biduo ante sancti Andreae festum Gandensem ad synodum, ut disposuerat, habens secum venerabilem episcopum Rhetarium, aliosque complures extraneos, videlicet de Thuringis et Hassis, quorum id nihil intererat, nonnullos etiam de sua diocesi, infra Saxoniam. Sed in principio actionis, venerandus praesul Ekkehardus archiepiscopum commonet, ut a synodo desistat, nec in aliena ecclesia talia praesumat; praecipue cum dominus episcopus, ad quem ecclesia pertineat, absit, et cum domino Apostolico et imperatore consistat. Ad haec incredibili furore archiepiscopus succensus, torvo vultu ac minaci jubet, ut sileat; nil ad se talium pertinere, ut propriam ecclesiam habeat, illam gubernet. Contra Ekkehardus: Peccatis, inquit, agentibus termini episcopatus mei barbarica sunt feritate depopulati, civitas deserta, ecclesia desolata h; sedem non habeo, servum me sanctae Mariae et Hildensemensis * recognosco, et in cunctis, quoad potero, loco sancto prodesse studebo.

37 Archiepiscopus itaque productis viris, quos adduxerat, requisivit episcopos, si liceat homines illos banno suo ad sacramenta constringere,

AUCTORE
TANGMARO.

stringere, ad cuius diocesim illud cœnobium pertineat. Illi, quamquam metum illius veriti, aiunt legitime fieri non posse absente episcopo. Ekkehardus itaque præsul et fratres nostri, populus quoque orant instanter sacramenta suspendi. Qua unanimitate cleri et plebis archiepiscopus commotus, prædicto episcopo minatur, ut sileat, vel cum injuria foras eum ejiciendum. Super hoc plures indignati, et aliquanti quos archiepiscopus adduxerat, cum propemodum tumultus oriretur, Ekkehardus præsul ab episcopis rogatus, secessit, cunctosque Gandesemenses et omnes ad Hildensemensem diocesim pertinentes ad suam synodum invitavit. Ad cuius bannum unanimiter omnes egressi illum secuti sunt, tantummodo cum archiepiscopo suis propriis, quos adduxerat, relictis. Cum vero de diœcesi sacramentis examinarentur, alii Ethrinam Frideslarensis fluvium terminum Hildensemensis parochiæ affirmabant; errorem faciente nomine Edernæ fluminis, quod Gandensem alluit; alii certum nil se scire, nisi quantum aliorum relatu didicerint approbant, nullus aliquid vel memoria dignum asseruit. Archiepiscopus tamen, ac si veritate cuncta fixa constarent, banno, ne quis illi sacramento retentum cœnobium auferret, munivit, sicque libero errore discessum est. Populus vero quicquid ab Hildensemensi senatu jubebatur, obedienter obivit.

ANNOTATA.

a Anno Domini 1001, signato littera dominicali E, festum Exaltationis S. Crucis seu dies xiv septembris incidebat in Dominicam, qua frequenter celebrabantur dedicationes ecclesiarum, quia facilius et numerosior erat populi ad solemnitatem accessus. Idem iudicium esto de festo S. Matthæi Apostoli seu xxi septembris.

b Moris erat vel ab antiquis Ecclesiæ temporibus, ut fideles oblationes præsertim panis et vini facerent, quæ deinde populo fidei ex parte distribuebantur. Ad hunc morem alludere videtur Tangmarus hoc loco: nempe moniales Gandesienses nihil obtulerant, et quum, peracto Missæ sacrificio, ab aliis oblata etiam illis distribuerentur, istæ incredibili furore et indignatione projecerunt, et sæva maledicta episcopo ingesserunt. Antiqui istiusmodi ritus testimonium reddit decretum Pii Pp. I, quod licet spurium, antiquissima consuetudinis imaginem refert (1): Ut de oblationibus, quæ offeruntur a populo et consecrationibus, quæ supersunt vel de panibus, quos deferunt fideles ad ecclesiam, vel certe de suis, presbyter convenienter partes incisas habeat in vase nitido et convenienti, ut post Missarum solemnia, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die dominico et in diebus festis exinde accipiant, quæ cum benedictione prius faciat.

c Berengerus seu Bernarius aut Bernerius, hujus nominis Secundus, Verdensem Ecclesiam rexit ab anno 993 ad 1013 (2).

d Ekkehardus aperte dicitur episcopus Sleswicensis num. 73, pulsus autem e sede sua a barba-

ris, et hospes a S. Bernwardo admissus, deinceps in multis negotiis ejus vices supplevisse: notum infra num 36 Ekkehardus causatus suam a propria sede absentiam, dicit: Sedem non habeo, servum me sanctæ Mariæ et Hildesemensis Ecclesiæ recognosco et in cunctis, quoad poterō, loco sancto prodesse studebo. Ex altera vero parte Joannes Cypræus, in suis Annalibus episcoporum Sleswicensium, eodem tempore ponit Popponem ab anno 984 ad 1029 (3). Adeo ut Ekkehardo nullus relictus sit locus. De Poppone, de cuius cultu non constitit majoribus nostris, agunt tamen ad diem x julii (4) et ad xix ejusdem mensis (5), quin illum Sleswicensem vocent pontificem, sed simpliciter episcopum Danum. Sleswicum olim metropoli Lundensi in Dania obnoxium erat: sed illæ sedes modo ab hæreticis occupantur. Cæterum major fides habenda cœvo biographo, quam recentiori scriptori, qui nullo documento ostendit, Popponem suum Sleswici sedisse.

e Episcopus Ekkehardus synodum diœcesanam biduo ante S. Andrææ natale, seu xxviii novembris celebrandum indicat, in quam etiam diem Willigisus archiepiscopus convocat, num. 36, populum ad dedicationem Gandersheimensem: an forsitan ideo indicta synodus in hanc diem, quia archiepiscopus jam in eandem præstituerat ad dedicationem procedere? certe hac ratione excusabatur absentia episcopi et cleri Hildesiensis.

f Recte existimo cl. Pertz interpretatum esse Vallem Tarenti per Vallem Tridentinam. Nam Tarentum civitatem in extremos fines meridionales Italiæ situm esse, adeoque commodiorem non præbere viam, satis notum est.

g Codex unus apud Cl. Pertz textui addit sequentia: naturales quoque cibos, quibus in patria illum usum noverat, pius conviva exhibebat; medum quoque et cervisam, fama præcurrente, in adventum amantissimi hospitum præparabat, vasa etiam picarios ac nitidas scutellas, candelas quoque inter prandendum providit. Picarii sunt cyathi ad bibendum, gallico antiquato Pichier, italice Bichiare. Addit annotator: sæculi undecimi mores a nostris haud multum diversos cernis.

h Hujus desolationis testimonium nobis facit Helmoldus in Chronico Slavorum cap. xv (6): In diebus illis (scilicet circa finem sæculi x) permittente Deo propter peccata hominum, perturbata est apud Danos et Slavos tranquillitas, et pulchris divinæ religionis incrementis inimicus homo superseminare zizania conatus est... Suein, regno potitus in sua crudelitate sævire cœpit, gravissimam in christianos persecutionem exercens. Consurrexerunt omnes iniqui in finibus aquilonis, gaudentes vel tunc patere locum malitiæ suæ, bellis scilicet et perturbationibus, cœperuntque finitima regna vexare terra marique.

i Ederwa fluvius (Die Innerste), Gandersheimium alluens, terminus erat inter episcopatum Hildesiensem et Moguntinum archiepiscopatum: quo admissio, jam nulla esse poterat controversia ad utram diocesim pertineret parthenon. Quod si Ethrina (die Eider) fines episcopatus Hilde-

(1) Labbe. tom. I, Conc. col. 578. — (2) Schmidt tom. II, p. 524. — (3) p. 78 et 84. — (4) Act. SS. tom. III Jul.

p. 151. — (5) Ibid. tom. IV Jul. p. 578. — (6) Leibnitz, Rer. Brunsw. tom. II, p. 551.

A *siensis constituebat (1) nihil contra arrogatum jus Moguntini efficiebatur, quia, si quos fines Ethrina disternat, ii magis episcopatus Osnabrugensem et Monasteriensem dividebant. Proin incerti manebant termini inter Bernwardum et Willigisum.*

CAPUT IV.

Plures in Germania celebrantur conventus episcoporum in causa Gandersheimensi quam ubique vincit Sanctus, sed sine fructu.

Archiepiscopi gesta Romæ improbantur.

B Interea legatus Romam super his domino episcopo dirigitur; scripta quoque domino Apostolico et imperatori lacrymoso admodum stylo ferebantur. Unde tam Apostolicus quam imperator, et omnes Romani graviter commoti, canonum auctoritatem, Patrum nihilominus traditionem violatam; contemptum quoque maximum Romanæ sedi, et Apostolico, imperatori etiam tali præsumptione irrogari, periculosum scandalum in Ecclesia hac insolentia scientes posse generare, hujusmodi virus penitus extirpandum decreverunt. Per idem tempus mansit cum imperatore unicum decus imperii, dominus Henricus *a*, tum temporis dux potentissimus, in proximo quidem Dei pietate rex futurus, in quem Dominus thesauros divinæ humanæque sapientiæ contulit.

in synodo, ibidem coacta,

C 39 Hic graviter semper ferebat Gandensem obortam controversiam, atque ardentem instabat Ecclesiam pacificare, et sub signis Christi militantes ad caritatem et gratiam reformare. Hujus itaque suasu, cleri plebisque coadunata est synodus viginti episcoporum de Romania. Aliquantum etiam aderant de Italia et Tuscia *b*: de nostris quoque Sigefridus Augustensis, Henricus Wirceburgensis, Hugo etiam junior Ciciensis *c*, præsidente domino Gerberto apostolico *d* cum imperatore in palare *e*, in ecclesia sancti Sebastiani martyr, præsentem nihilominus singularis meriti viro Henrico duce pacatissimo, et abbatibus, adstantibus quoque presbyteris et diaconibus, omnique romana dignitate. In fronte itaque actionis, post Evangelia lecta et quædam Patrum capitula, benedictione data, cum sedissent, facto silentio, venerabilis episcopus Bernwardus de loco sessionis suæ modicum progressus, humiliter domino Apostolico et imperatori, et domino Henrico duci, omnique synodo causam ecclesiæ suæ elimato sermone exposuit. Cunctis itaque questu ejus compunctis, sapientissimus Papa interrogavit concilium, si synodus habenda vel vocanda esset, quam archiepiscopus cum suis quos adduxerat collegisset in ecclesia ab Hildensemensibus semper possessa episcopis; præcipue cum episcopus defuerit, et ad Romanam sedem pro eisdem causis confugerit: vel, quo nomine tale conventiculum vocitandum sit.

et rescinduntur,

40 Sanctum concilium secessum petit, ut secretius inter se de his inquirant. Quod piissimus Papa libens annuit. Egressique sunt soli romani episcopi, et postmodum intro-

gressi, cum iterum consedisent, Apostolicus ait: Quid sancitis, fratres, de synodo? Sanctum concilium respondit: In aliena ecclesia, et ab aliis possessa nil juris habuit; neque canonice ibi synodum celebrare, aut aliquid constituere sine consensu proprii episcopi potuit, nec omnimodis synodus dici potest. Sapientissimus Papa dixit: Ergo quo nomine rite vocari potest? Sanctum concilium respondit: Schisma concilians discordias. Sapientissimus Papa dixit: Abjicienda sunt, quæ ibi gesta sunt? Concilium respondit: Canonica auctoritate et sanctorum Patrum exterminanda sunt, quæ ibi adinventæ, vel statuta sunt. Apostolicus ad hæc inquit: Apostolorum potestate, sanctorumque Patrum auctoritate, dissipamus et effringimus et annullamus, quæ absente fratre et coepiscopo Bernwardo Gandensem in sua diocesi ab archiepiscopo Willegise, et suis complicitibus adinventæ, et sacramenti statuta sunt. Et adjecit: Frater et episcopus Bernwardus petit sibi restitui sublatam vestituram ab archiepiscopo; quid sancitis, fratres? Sanctum concilium respondit: Vestituram, quam archiepiscopus non potuit auferre, non est necesse illi reddere. Sed quia hoc ipse petendo instat, si domino imperatori placeat, Apostolatus vestri ferula *f* vestitura ei redintegretur, et corroboretur. Papa respondit: Fiat juxta placitum vestri. Et tradidit illi Apostolicam ferulam dicens: Gandesemense cœnobium cum adjacentibus villis et terminis tuo juri redintegro, et corroboro; et Apostolica sanctorum Petri et Pauli auctoritate interdico, ne aliquis, nisi quantum canones permittunt, tibi obsistat.

41 His finitis, dominus Apostolicus quid faciendum esset concilium requisivit. Respondit: Si utriusque principibus id conveniat, scriptis archiepiscopum *, quod tam audax inceptum canonibus, Patrumque regulis contrarium, vir summæ gravitatis attentarit; simul quoque, ut in posterum a tali controversia desistat, nec aliquid se intromittat, nisi canonice emancipet. Synodum quoque episcopis per Saxoniam indici, vicarium nihilominus ex parte domini Apostolici destinari, qui synodo præsideat, complacitum est. Locus Palati habendæ synodi disponitur *g*; dies, undecimo Kalendas julii denunciatur, Frithe-
F ricus Cardinalis Presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ, postea Ravennæ archiepiscopus, Saxo genere *h*, juvenis ætate, sed senior morum probitate, vicarius domini Apostolici eligitur atque dirigitur. Apostolicis paramentis, atque insigniis non minus infulatus, quam si ipse procedebat.

42 Illis quippe diebus, dominus imperator Tiburtinam civitatem arcta obsidione vallavit *i*. Machinis autem et plerisque instrumentis ad expugnationem paratis, fossis etiam miræ magnitudinis, ut aquam a meatu deducerent, cum magnam vim civibus ingererent, nec ad deditionem cogere possent, imperator invitatur. Nec mora, adest cum Apostolico, et venerabili Bernwardo episcopo. Cumque, ut in talibus fit, alii augere obsidionem suaderent; alii, diuturno, ac grandi labore parum se profecisse dicerent, bonum videri, tantum

ac Ecclesiæ Hildesiensis jus confirmatur. * supple monendum

g

h

Otto Tiburtinam urbem obsidet,

(1) Hydrograph. Lexicon Deutschlands.

AUCTORE
TANGMARO.

ut cum honore fiat, obsidionem solvi, imperator beatum Bernwardum præsulem seorsim abducens, quid agat, consulit; ægre admōdum ferre se cum injuria cœptis desistere. Ad quem ille : Non patior, ait, super his vos, anima mi, quem vita cariorē habeo, commoveri. Sed nunc præcipite arctiori obsidione urbem vallari, nam, etsi reditum ad patriam desidero, non ante a Majestate vestra diverto, quam urbem populumque, vestro juri subactam, Dei pietate videbo. Ad hæc imperator lætus, dilecto gratatur magistro, locum arctiori obsidione munit, milites ad expugnationem instruit, intrandi vel exeundi licentiam omnibus imperiali auctoritate interdicat.

et cum ea pacem componit :

43 Aliquot diebus exactis, dominus Bernwardus et Apostolicus præfatam urbem adeunt. Cives læti adventantes servos Dei honorifice excipiunt, urbi intromittunt; nec prius desistunt, quam omnes pacatos imperatoris ditioni, Dei gratia adjuti, subdunt. Postera namque die, nobili triumpho subsequente, episcopi imperatorem adeunt : nam cuncti primarii cives prædictæ civitatis adsunt nudi, femoralibus tantum tecti, dextera gladios, læva scopas ad palatium prætendentes : Imperiali jure se subactos, nihil pacisci, nec ipsam quidem vitam : quos digne judicaverit ense feriat, vel pro misericordia ad palum scopis examinari faciat; si muros urbis solo complanari votis ejus suppetat, promptos libenti animo cuncta exsequi, nec jussis ejus Majestatis, dum vivant contradicturos. Imperator pacis mediatores, Papam et venerabilem Bernwardum episcopum magnifice gratando extollit, atque ad illorum nutum reis veniam tribuit; placitoque habito, urbem non destrui in commune deliberant. Urbani gratia imperatoris donantur, ut se pacifice agant, nec ab imperatore deficiant, admonentur.

Romani adversus imperatorem rebellant.

44 Romani denique indigne ferentes Tiburtinos cum imperatore pacatos, urbis quoque suæ portas seris muniunt, vias obstruunt, libere intrandi vel exeundi Romam facultas negatur; vendendi, vel emendi mercimonium interdicatur; nonnulli quoque regis amicorum injuste perimuntur. Palatini autem a beato Bernwardo episcopo salutaribus monitis instructi, confessione nihilominus purgati, sacro etiam viatico inter missarum sollemnia muniti, contra egredi, et hostes impetere conantur. Bernwardus episcopus Dominicam hastam *k* subiit: se quoque atque omnes vivificæ crucis munimine signat, benedictione publice data, ac vitalibus monitis consolans et corroborans, signifer ipse cum sancta hasta in prima fronte aciei egredi parat. Sequenti autem mane imperator cum suis post missarum sollemnia, a venerabili Bernwardo sacramentis cælestibus, ac divinis exhortationibus consolati, adversus hostes certamen instruunt, ipso antistite cum sancta hasta terribiliter fulminante, cordis vero instantia pacem ab auctore pacis suppliciter flagitante. Unde contigit devoti militis sui precibus exorata pacifici regis Christi mox adesse præsentiam, cujus et in nativitatis ortu primum pacis gaudia nuntiantur, et postmodum ejusdem pacis amatores, evangelica veritate, filiorum Dei appellatione censentur.

Oratio Ottonis ad Romanos.

45 Ipsius itaque pietate, totius discordiæ

rebellionē sopita, hostes pacem poscunt, D arma projiciunt; in crastinum se ad palatium venturos promittunt. Mane, Dei clementia, adsunt; pacem petunt, sacramenta innovant, fidem se imperatori perpetuo servaturos promittunt. Interim piissimus imperator, turrim quamdam ascendens, ad illos concionabatur, dicens : Auscultate verba patris vestri et attendite, et ea mente diligenter reponite. Vosne estis mei Romani? propter vos quidem meam patriam, propinquosque reliqui amore vestro; meos Saxones, et cunctos Theotiscos, sanguinem meum projeci; vos in remotas partes imperii vestri adduxi, quo patres vestri cum orbem ditione premerent, numquam pedem posuerunt; scilicet ut nomen vestrum et gloriam ad fines usque terræ dilatarem. Vos filios adoptavi, vos cunctis prætulī. Causa vestri, dum vos omnibus præposui, universorum in me invidiam commovi; et nunc pro omnibus his, patrem vestrum abjecistis, familiares meos crudeli morte interemistis, me exclusistis, cum tamen excludere non potestis : quia, quos paterno animo complector, numquam ab affectu meo exsulare patior. Scio equidem, et E nutu oculorum seditionis principes assigno; nec verentur, dum publice omnium oculis notantur, nihilominus etiam fidissimos meos, de quorum innocentia triumpho, sceleratorum admixtione commaculare; nec posse distingui monstro simile arbitror. Hac oratione imperatoris, ad fletus usque compuncti, satisfactionem promittunt; duos corripunt, Benilonem, et alium quemdam, quos crudeliter cæcos, nudos pedibus per gradus tractos, semivivos in præfata turri ante imperatorem projiciunt. Hac autem seditione sedata, venerabilis pater Bernwardus ad sanctum Paulum orationis causa accessit; apertoque sarcophago sancti Timothei, de quo in vita sancti Silvestri legitur, adstante custode, quem ipse imperator ibi posuerat, de integro brachium sancti Martyris abstulit *l*. Presbyter quoque ejus non minimam partem de eisdem reliquiis secum asportavit.

46 Egressi itaque Papa et imperator Dominica Exsurge (*m*), immensis lacrymis civium, non longe ab urbe castraponunt. Beatus quoque Bernwardus episcopus, jam pridem antequam urbe excederent, accepta licentia ad patriam redeundi, præmissis omnibus suis, simplici tantum veste, imperatorem ad duas mansiones comitatus, quinta feria ejusdem ab eo dimissus est. Dici non potest quanto mærore, quantis utrorumque lacrymis fuis, ut in publicum procedere vererentur. Mitissimus imperator, quæ stylo, vel legatario intimare dubitaverat, fido magistro in arcanum mentis secretarium sapienti trutina libranda commendat. Reliquias nihilominus, integrum videlicet corpus sancti Exsuperantii martyris, diaconi sancti Sabini episcopi *n*, Goslariæ per illum direxit, ibidem sua industria in celebri loco reponendas.

47 Episcopus quoque mellito affamine, magisteriali moderamine, ut quondam puero alludebat, agenda quæque commemorabat. Fugienda suadebat vitia, mores omnium æquitatis lance pensare, patientiam familiarissimam in cunctis vernaculam sibi conciliare, ante omnia, ne quid nimium pertinaciter intentet.

Bernwardus reliquiis ditatus Roma egreditur *m*

F

n

quas partim Goslariam transfert.

A tentet. His gestis, unanimem magistrum in hospitium ducens, exquisitis donis remunerat; deinde Apostolico convocato, benedictione data, carissimum magistrum inter oscula flentes Dei gratia in pace dimittunt. Socios quoque viæ ex suis imperator cum illo dirigit, qui eum deducant, et ad se remeantes ipsius salutem, atque itineris prosperitatem exponant. Rebus itaque Dei clementia ad votum cedentibus, Papiam devenit; ubi ejus adventum præsules, ac comites totius Liguriæ expectabant. Quibus legationem imperatoris dedit, atque in placito considens, plura cum illis de reipublicæ utilitatibus contulit. Illius namque consilio cuncti parebant; quia quantum ab imperatore diligeretur sciebant.

A Rodulfo, rege Burgundiæ muneribus donatur.

O

B 48 Leo quippe Vercellensis episcopus, vir litteris eruditus o, fandi quoque copia exercitatus, ad suam civitatem maximo cum honore et affectu invitavit; vix quoque obtinuit: præveniensque, collecto maximo cleri populique cœtu, in laude Dei cunctis psallentibus, campanis etiam personantibus, non minori ambitu quam si Papa adveniret excepto, omniaque in ministerio ejus opulentissimo luxu, quantum imperatum est, impendit, donis quoque eximiis honoravit: socios etiam cum illo misit, qui sequenti die hospitium plenis copiis providebant. Inde per diversa loca, et civitates veniens, plurimorum benignitate in multis locis usus, Clusas excedens, Alpibus Dei misericordia superatis Octodorum prætergressus Agaunum abiit p; ibique a Rodulfo rege Burgundiæ q liberalissime excipitur; qui tradidit episcopo in proprietatem infra Papiam cum manuscripto tres curtiles, et sua subscriptione anulique impressione roboravit. Inde Dei gratia munitus, divertens prospero, Deo auxiliante, itinere, Hildensem cum maximo cleri plebisque tripudio, in sancta festivitate heroicæ Cœnæ intravit r. Reliquias quoque sanctorum, quas advexit, magno honore in ecclesia condidit; immensamque pecuniam in altaris servitium atque in usus pauperum expendit. Totum æstivum tempus in extructione murorum civitatis, quam Hildensem inchoaverat, institit, interdum etiam gravi stomachi molestia laboravit.

p

q

r

C

ANNOTATA.

a De S. Henrico, primum duce Bavarix, dein imperatore late egere nostri in ejus Actis ad diem xiv julii (1).

b Triplicem divisionem exhibet Tangmarus: nempe Romaniam, quæ hodie la Romagna vocatur, olim provincia Æmiliæ; Italiam, sub qua voce præsertim Italiam meridionalem intelligit scriptor; Tusciam, ad quam, præter Etruriam hodiernam, etiam partes patrimonii Ecclesiæ Romanæ pertinent (2).

c Sigefridus I Augustæ Vindelicorum episcopus fuit ab anno 1000 ad 1006 (3); Henricus I Wirciburgi ab anno 995 ad 1018 (4); Hugo II Citici ab anno 984 ad 1002 (5).

d Gerbertus, ante Remensis et Ravennaten-

(1) Acta SS., tom. III Julii, p. 711. — (2) Cfr Baudrand, Lexic. Geograph. — (3) Schmid, tom. I, p. 12. — (4) Ibid., tom. II, p. 575. — (5) Ibid., p. 18. — (6) Dizion. di Erud. eccles., Vo Ferula. — (7) Rer. Brunsw., tom. I, p. 200. — (8) Der Dom zu Hildesh., part. III, p. 24. Cfr Acta SS., tom. Octobris. Tomus XI.

sis episcopus, sedem Romanam tenuit ab anno 999 ad 1003.

e Palare interpretatur Cangius h. v. locutorium: additque etiam nostris usitatum paller pro parler.

f De Ferula papali erudite scripsit Cl. Moroni (6). Dicit aliquando sumi vox ferula pro pedo pastoralis. Sed quoniam Papa pedum non defert, ferula papalis erat virga, quæ significabat magis temporalem quam spiritualem jurisdictionem Romani Pontificis, in signum regiminis et correctionis. Benedictus viii anno 1012 per virgam confert abbati Farfensi Castellum Buccinianum, de quo diuturna fuerat lis.

g Locus Palati, secundum mappam majorem Chronici Gottwicensis, in antiqua diœcesi Leodiensi, quatenus in hodiernam Neerlandiam se extendebat, situs est. Ideo forsân designatus locus, quia sub neutro litigante constitutus: Leodium enim subjectum erat metropoli Coloniensi. Alii tamen, inter quos Leibnitzius (7) multo melius, præsertim sicum num. 49 conferatur et Cl. Kratz (8), censent, synodum convocatam fuisse Poldam (Germanice Pölde) in ditione Hanoverana, in quo loco fuit olim monasterium et palatium, in quo frequens erat conventus nobilium ad majora festa per annum. Iste autem locus apud scriptores sæpe venit nomine Palithi.

E

h De Friderico, quatenus archiepiscopo Ravennatensi, agit Ughellus (9), sed nusquam indicat, illum fuisse cardinalem. Ejus quoque nomen præterit Ciacconium et Oldoinum.

i Adnotat Cl. Kratz, in antiquissimo codice pergameno, olim ad S. Michaelis, nunc in bibliotheca regia Hanoverana servato, legi Tyberinam civitatem pro Tiburtinam (10): quasi Otto imperator in ipsa urbe rebellibus vallatus fuisset: censetque illam Tyberinam civitatem esse forsân hodiernum castellum S. Angeli; nisi tamen fuerit insulam, quam in ipsa urbe cingit undique Tyberis, in quo hodie exstat monasterium S. Bartholomæi. Sed recte scribi Tiburtinam civitatem, sequentia docent. Parta enim victoria, Romani, ut dicitur infra num. 44, indigne ferentes, Tiburtinos cum imperatore pacatos, urbis suæ portas seris muniunt etc. Si autem ageretur de loco aliquo intra urbem, non esset ratio portas seris muniendi et reliquorum quæ ibidem referuntur.

F

k Lancea, qua latus Christi Salvatoris apertum fuit, religiose servatur Romæ in basilica Vaticana. Sed est altera lancea, qua usus fuit Constantinus imperator, ad formam sacræ lanceæ et partim cum clavo crucifixionis confecta: hanc acquisivit Henricus I seu Auceps, qui imperium tenuit ab anno 918 ad 936, deinceps inter cimelia imperii servatam (11), et a S. Bernwardo in conflictu portatam.

l Timotheus, cujus brachium pro Ecclesia sumpsit S. Bernwardus, colitur in Breviario Romano ad diem xxii augusti, ad quam nostri ejus Acta examinant (12).

m Dominica Exurge est dominica sexagesima, quia hac voce Missa inchoatur. Quoniam vero anno 1001, littera E dominicali signato, pascha

II Mart., p. 564. — (9) Ital. Sacr., tom. II, col. 559. — (10) Der Dom zu Hildesh., part. III, p. 21. — (11) Moroni, Dizion. di Erud., tom. XXXVI, p. 91. — (12) Act. SS., tom. IV Aug., p. 550.

AUCTORE
TANGMARO.

die XIII aprilis occurrebat, sexagesima ad diem XVI februarii signatur, qua Pontifex et imperator Urbe excesserunt.

n Acta S. Exsuperantii, diaconi S. Sabini, illustranda venient die, quo colitur et in Martyrologio ejus memoria celebratur, xxx decembris.

o De Leone, XLIX episcopo Vercellensi, agit Ughellus : ejus episcopatus duravit ab extremo fine sæculi x annis fere xxv (1).

p Octodurum (Martigny), olim sedes episcopi Valesiorum, dein Sedunum translata : et Agaunum (S. Maurice) ad pedes Alpium sita sunt oppida.

q Rudolfus III, dictus Piger, Burgundiæ imperavit ab anno 993 ad 1032.

r Festivitas heroicæ Cœnæ est feria quinta majoris hebdomadis in Cœna Domini : paschate die XIII aprilis, ut diximus supra, occurrente, Cœna Domini die x aprilis celebrabatur.

CAPUT V.

Lis Gandersheimensis pendens, frustra definitur, Willigiso obstinate resistente.

Fridericus
Cardinalis ad-
venit,

Interea affuit ab Apostolico et imperatore vice Papæ directus cardinalis presbyter Fridericus, omnibus insigniis Apostolicis, ac si Papa procedat, infulatus, equis Apostolica sella romano more ostro instratis. Scripta quoque a Papa et imperatore, episcopis et ceteris principibus mittuntur, ut Romanum legatum digno honore suscipiant, ejusque legationi indubitanter omnes, quasi Apostolicus præsens cernatur, obediant. Convenerunt itaque Palithi ad synodum decimo kalendas julii, juxta decretum Apostolici præscriptum. legatum vero, vario affectu excipiunt. Archiepiscopus autem et qui ei favebant, mira indignatione et execratione illum spernebant; episcopus vero Bernwardus, et Lievezo Hammenburgensis archipræsul a, alique quamplures reverenter eum tractabant, præcipuoque honore colebant, sed postquam ad concilium ventum est, vix dici poterit, quanta seditione et tumultu agitetur. Nam nec locus sessionis vicario Apostolici idoneus conceditur; horribilis strepitus ingeminatur, jus fasque contemnitur, canonica disciplina annullatur.

et interest synodo.

50 Vicarius inter episcopos Lievezonem et Bernwardum sedens, Apostolici scripta et legationem ad episcopos se habere, facultatem exsequendi, quæ ferat, sibi exhiberi orabat. Imperato denique silentio, primo dulci affamine episcopos de pace et caritate et concordia commonet; deinde epistolam Papæ archiepiscopo specialiter directam profert, publiceque in auribus omnium recitari precatur, quam cum archiepiscopus tangere vel videre dedignaretur, episcoporum judicio palam est recitata, in qua ipse episcopus aperte corripitur, et de fraterna concordia et obedientia admonetur. Vicarius autem, quamvis archiepiscopum irritare magno studio parceret, tamen miti affatu, quæcumque illi objiciebantur, obedienter fratrum consultu

satisfacere, Apostolica auctoritate commonet. D Super his, etsi indignatus, consilium a fratribus et præcipue ab archiepiscopo Lievezone quærit. Ad hæc ille : Bonum sibi, quia læsus frater dominorum nostrorum Apostolici et imperatoris suffragia petiit, coram vicario illorum episcoporum judicio satisfaciat.

51 Januæ interim Ecclesiæ panduntur, laici intromittuntur : fit strepitus, tumultusque validus, Moguntinis exsultantibus, arma exposcunt, immensas minas ingerunt adversus Apostolici vicarium et beatum Bernwardum episcopum. Legatus autem et præfatus episcopus, nec tumultu moti, nec minis terri, licet numerosiores haberent militum copias, non arma fremunt, sed seditionem compescunt. Episcopi autem negotium in posterum diem protelandum suggerunt in fidem suam suscipiunt archiepiscopum adventurum, justitiamque obedienter exsequuturum. Interea archiepiscopus nimio furore succensus egreditur, quem infra coronam fratrum vicarius insequitur, et banno Apostolicæ auctoritatis ad synodum in eandem ecclesiam sequenti diluculo invitat, sicque illa actio soluta est. Matutino itaque crepusculo clam archiepiscopus, omnibus ignorantibus, cum suis abscessit. Vicarius autem secundam actionem synodi sequenti die adorsus, in principio actionis archiepiscopum inquit : quem, quia non aderat, ab omni episcopali ministerio usque ad præsentiam Papæ suspendit; cunctis vero episcopis synodum in natali Domini ad præsentiam Papæ, Apostolica auctoritate indicit : archiepiscopo nihilominus scripta in hunc modum dirigit. « Quia synodo te substraxisti, et jussis Romani Pontificis inobediens fuisti, auctoritate sanctorum Apostolorum Petri et Pauli et illorum vicarii Papæ Silvestri, ab omni sacerdotale officio scias te usque ad præsentiam illius suspensum. » Sic secunda actio terminata est.

Archiepiscopus Moguntinus e synodo egreditur, tum ex ipsa urbe.

52 Vicarius autem cum beato Bernwardo aliquantum moratus, præcipuis muneribus ipse et omnes sui remunerati, in pace dimissus est : perveniensque ad Apostolicum et imperatorem, legationis ordinem aperuit. Super quo graviter indignati, jubent universos Theotiscos episcopos circa natale Domini ad illorum præsentiam festinare, non solum ad synodum, sed cum omni suo vasatico b ita constructos, ut ad bellum quocumque imperator præcipiat, possent procedere. Præfatus quoque Fridericus non multo post episcopalem cathedram Ravennæ obtinuit. Propterea beatus Bernwardus sperans Dei gratia, et utrorumque principum clementia, summa pace se conversaturum, abbatiam Hildewardeshensis ecclesiæ c sibi ab imperatore traditam, et solemni ab ipso dedicatione devotissime consecratam, et divino servitio excultam, pluribusque beneficiis ac donis ab eo ditatam, ubi etiam sua matertera matris regimen agebat, in præcipua festivitate illarum adire disponebat, præmisso omni apparatu ad tantam sollemnitatem confluentibus necessario.

Altera synodus indicitur;

52 Cum jam omnia parata essent, ipseque in proximo futurus, supervenientes nocturno

sed per homines Willigisi

(1) Ital. Sacr., tom. IV, col. 772.

impetitur
Bernwardus.

tempore homines archiepiscopi, cuncta invadentes dissipaverunt, aliquantos vero domesticos episcopi crudeliter caesos dimiserunt. Hac injuria exacta, venerabilis praesul Gandesemense coenobium adire, et quaeque emendanda essent corrigere disponebat, ne quid sua culpa esset neglectum. Cui obstitit immensa multitudo, non minus armis instructa, quam si ad publicum bellum cogerentur. Hos conceivit Sophia, cunctos videlicet quos de vasatico archiepiscopi, vel familia illius convocare poterat, omnes suos notos et familiares, manum validam, turre, et munitiora loca circa ecclesiam armato complent milite; et contra unum hominem, suum videlicet episcopum inermem, et benedictionem illis portantem, ita castellum muniunt, quasi barbarico procinctu se defendere parent, ut veraciter illud Apostoli impletum in illo videatur: « Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur * ».

* II Tim. III, 12
Nova indicitur
synodus apud
Francofurtum,

54 His sanctus praesul auditis, suos quid agat, consulit. Cuncti periculo cedendum statuunt, dirigunt quoque qui veritatem diligenter investigent; qui omnia quae sparserant, vera et his majora annunciant. His hoc modo gestis, episcopi hujusmodi controversiam in Ecclesia grassari cernentes, super quam tanti viri, tam inauditis et intolerabilibus injuriis nimium dolentes, conventum Franconovord post assumptionem beatæ Mariæ expetunt. Invitantur etiam archiepiscopi, Coloniensis et Trevirensis. Ventum est ad diem concilii, praesidentibus archiepiscopis Willegiso Moguntiensi, Heriberto Coloniensi, Ludolpho Trevirensi, cum aliis servis Dei Rhetario Patherbrunnensi, Rotherto Spirensi *d*, Beringero Verdensi, Ekkehardo Sleswicensi. Sed, quia Ekkehardus Hildensem hospitabatur, barbarico tumultu sua civitate et ecclesia depopulata, beatus Bernwardus episcopus molestia corporis impeditus, ad conventum vice sua illum direxit, addens illi notarium Tangmarum presbyterum et monasterii decanum, qui succenturiatus adesset, si quid forte adversi ex parte archiepiscopi emersisset.

in qua nihil
definitur.

55 In principio itaque primæ actionis archiepiscopus mitiori relatu fratribus absentiam domini Bernwardi conqueritur, justitiam fraterno judicio, si adesset, se illi facturum asserit. E contra, non temeritate vel inobedientia deesse refellitur, sed gravi corporis molestia impeditum; quaecumque sacer conventus, divino statu illustratus deliberet, statuatur, vel imperet, obedienter se obsequaturum ac servaturum. Sic quoque mutua benedictione data, ipsa die actio finita est. Sequenti die archiepiscopus, quibus impellentibus incertum, mordacior ad sessionem progreditur. Aliqui namque et quidam de episcopis favore illius adducti, beatum Bernwardum episcopum publice in synodo requiringendum suadent. Tangmarus autem presbyter episcopos commonet, ut archiepiscopum pertinaci animositate compescant. Denique Dei pietate mitior archipraesul efficitur, instantibus tamen cunctis, ut vestituram Gandesemensis coenobii beatus Bernwardus possideret; nullo modo episcopus consensit, sed ut neuter illorum, donec ad octavas Pentecostes Fridislare ad palatium conveniant, se intro-

* f. Batu

mittat. Sicque concilium Dei gratia solutum est.

56 Beatus perinde Bernwardus gemina gratia Italiam ardebat adire, praeepto videlicet Apostolici satisfacere, et carissimum dominum regem videre, quem vita pretiosiore colebat. Direxit autem Tangmarum presbyterum vice sua, qui et priori anno comes itineris, et peregrinationis ejus apud imperatorem fuerat, qui a primæva ætate seu juventute usque ad canitiem scholari studio intentus, nutriendis pueris operam dabat. Hic ad praesentiam Papæ et imperatoris cum epistolis ac mandatis missus, plurimorum benevolentia per viam gratia domini sui usus, imperatorem in Spoletanis partibus reperit, a quo merito domini episcopi benignissime susceptus, Apostolici adventum praestolabatur. Quibus convenientibus, legationem et scripta tradidit, imperatore clementer apud Apostolicum episcopi causam prosequente. Deinde jubetur synodum exspectare, quæ apud Tudertinam civitatem in natali Domini futura erat, bonis omnibus ex parte utriusque principis opulentissime sustentatus. Eodem tempore quibusdam imperialibus obtinentibus, frater beati praesulis Bernwardi Tammo comes imperatori gratus, vir certe omnium morum probitate praeclarus, ad regis imperium de Sommerschenburg * *e* paternum munitum valde castellum incedit; cujus solertia atque industria in illis locis et vicis bene tuebatur respublica.

AUCTORE
TANGMARO.

S. Bernwardus Tangmarum in Italiam vice sua mittit.

* Pomittit Sommerschenburg *e*

Concilium Tudertinum,

57 Anno singularis nativitatis Domini nostri Jesu Christi millesimo secundo, Indictione decima quinta, Apostolicus cum imperatore Tudertino natale Domini celebravit *f*. Ubi in festo sancti Johannis Evangelistæ concilium coadunatur episcoporum per Romaniam, et aliquorum de Tuscia et Italia. De nostris quoque consederunt, Notgerus Leodiensis, Sigifridus Augustensis, Hugo Citiensis *g*. Inter missarum sollemnia itaque consistentibus ad triginta patribus, praesidentibus quoque dominis ac principibus urbis, Papa, atque imperatore. Post Evangelium, recitatis ex decretis sanctorum Patrum aliquibus capitulis, ad praesentiam synodi per oblationarium *h* legatus venerabilis Bernwardi episcopi statutus est. Ad quem Apostolicus ait: Dic, qua causa ad nostram praesentiam veneris, vel quid ad synodum habeas? Mox legatus, toto corpore ad terram prostratus, et erectus faventium manibus, pedibus utriusque principibus provolvitur; consurgensque, sic ait. « Dominus meus Apostolatus vestri auctoritatem, imperialem quoque Majestatem magnifice gratatus est, pro cunctis in quibus pro sua Ecclesia clementer laborastis. Quid autem legatus vester profecerit, aut quid in sua legatione occurrerit, ipse, quia praesens est, melius exponet. Post discessum autem illius, episcopi dolentes litem et controversiam diutius bacchari, conventum Franconovorti statuunt: ad quem cum venerabilis Praesul noster venire non posset, gravi corporis infirmitate impeditus, vice sua me direxit.

h

in quo suspensa lite,

58 Tandem in communi reverendi patres decreverunt, ut neque archiepiscopus, nec senior noster de Gandesemensi coenobio se intromittant, usque post octavas Pentecostes; et

AUCTORE
TANGMARO.

causa

* P. siml

et tunc Frideslare ad Synodum pro hac causa convenient. Et quia hic ad Apostolatus vestri sedem delata *... vestris scriptis multotiens est * annulata, vestrum expetit iudicium, ut vestra auctoritas jubeat, in quo foro, vel sub quibus iudicibus, causam terminare debeat. Ad præsentiam nihilominus hujus sanctissimi conventus, gratia sancti Spiritus hic per vos aggregati, parvitatem meam destinavit, ut omnis senatus Apostolicæ Ecclesiæ publice cognoscat, illum devotissimo affectu domino Apostolico et Romanæ sedi obedire et consentire, et vestro iudicio adinventæ, vel decreta poscere, et pro posse perpetuo servare. » Ad hæc dominus Apostolicus obedientiam beati antistitis, et devotionem ac studium magnifice collaudavit. Prosequitur quoque venerabilis Ravennatis ecclesiæ metropolitanus Fridericus, et qui Palithi, atque in tota legatione sua illi occurrerint, contexuit. Archiepiscopi inobedientiam, injuriam, contemptum etiam Romanæ sedis; et e contra beati Bernwardi benignitatem, caritatem exponit; et quod ab illo præcipuo honore sit habitus, et affluentia

B omnium bonorum opulentissime refectus.

Fridericus legationis suæ fructum exponit.

59 Ad hæc animositas archiepiscopi palam ab omnibus Romanis episcopis improbata, temeritas præsumtionis illius carpitur. In commune tamen cuncti deliberant, Coloniensem archipræsulem, ceterosque episcopos, qui proxime venturi erant, exspectandos. Mituntur etiam nuntii, qui in Epiphania Domini, ad præsentiam utriusque principis illos venire jubeant. Sed cum minime venirent, exspectantur ad tres inducias i. Cum autem nullo modo fieri posset, ut convenirent; presbyter Tangmarus ut absolveretur omni nisu institit. Tercio itaque idus januarii imperator dimisit a se legatum cari sui magistri sæpe dictum presbyterum, largissime remuneratum. Episcopo quippe munera præcipua direxit; inter alia onychinum vas magni pretii, species quoque medicinales diversas, pigmenta etiam diversa.

ANNOTATA.

C a Lievezo seu Lubentius I Hamburgensem Ecclesiam gubernavit ab anno 988 ad 1013 (1). Anno 1001, signato, ut jam diximus, litera dominicali E, decimus kal. julii concurrebat cum die dominica, in qua initia synodorum celebrabantur.

b Vasaticum interpretatur Cangius id quod pro navibus aut apibus solvitur; qua quidem significatione, vox hic loci accipienda non est. Videtur potius indicare apparatus bellicum, ut sequentia monstrant; imo conferendo cum num. 53 videtur significare convocationem vassorum.

c De parthenone Hildewardeshusensi egimus Commentarii prævii num. 93.

d S. Heribertus Coloniensem cathedram occupavit ab anno 999 ad 1021 : cujus Acta illustrant nostri ad diem xvi Martii (2). Ludolfus Treviris sedit ab anno 993 ad 1008 (3) : Rotbertus seu Rupertus Spiræ ab anno 987 ad 1003.

e Commentarii prævii num. 10 exposuimus

rationes, quæ suadent, vocem Sommerschenburg esse omittendam; et quomodo Paternum castellum est intelligendum.

f Initium anni erat festum Nativitatis D. N. J. C. Hinc igitur incipit annus vulgaris 1002.

g Sederunt Leodii Notgerus ab anno 972 ad 1008, Sigifridus I Augustæ Vindelicorum ab anno 1000 ad 1006 (4). De Hugo Citiensi egimus supra. Notgerus, gente Suevus, plurimum splendoris et utilitatis Ecclesiæ Leodiensi adjecit unde poeta, Legiam alloquens, recte dixit : Notgerum Christo, Notgero cætera debet (5).

h Oblationarius est subdiaconus, qui accipit oblationes in Missa. Cfr. Macri Hierolex. h. v.

i Inducias sunt aliquot dierum intercapedo : proin tres inducias existimo esse trinam monitionem quæ solemne ecclesiasticum iudicium præcedere debet.

CAPUT VI.

Ottoni III defuncto succedit in regno E S. Henricus, cujus opera pax inter Sanctum et Willigisum redintegratur.

Jam vero imminebat miserabilis dies obitus videlicet mitissimi imperatoris; confessus namque est prædicto magistro, cum ab illo interrogaretur, leviter se febricitare. Ingravescens ergo quotidie morbo, adstantibus Episcopis, communis sacramento corporis et sanguinis Domini, inter verba puræ confessionis, decimo calendas februarii, mitissimus ac humillimus imperator, cum ingenti dolore omnium bonorum, spiritum efflavit a. Quis valet stilo exprimere, fando disserere irremediabilem dolorem undique ad exsequias confluentium? Funera itaque Teutonum legio præparatis cunctis ad iter indignis, corpus mitissimi domini * Aquis portabant; susceptumque est sancto die Palmarum festivo b obsequio totius regni, cunctisque principibus, præcipuo affectu ad exsequias famulantibus, sepultusque est in medio choro.

Ottonis III obitus.

* Aquisgranum b

F 61 Interea vota principum in diversa rapiuntur, plerisque regni fastigium sine respectu timoris Dei usurpare nitentibus. Unde princeps quidam, Bruno nomine c, sciens venerabilem Bernwardum episcopum domino Henrico duci reverentissimo esse fidissimum, timens, ne coëptis ejus adversaretur, si quid inciperet, quoscumque in exitium illius, vel in damnum Hildensemensis ecclesiæ armare poterat, pro viribus institit : hinc prædis et rapinis passim bacchatus in loca et homines episcopi. Sed ille more suo nusquam de fide desciverat, quamvis multis sæpe lacessitus injuriis. More autem sapientissimi architecti, prudentissimus præsul fundamina novi regni precum initiis inchoavit. Omnes namque fratrum et sororum catervas, quæ divinis sceptris sub ejus vexillis militabant, intenta supplicatione, intenta rerum necessitate, ad-

Bruno, princeps frustra S. Bernwardum ab Henrici amicitia retrahere conatur.

c

(1) Hodenberg, Die Diöz. Bremen, part. III, p. 15. — (2) Act. SS., t. II Mart., p. 464. — (3) Schmid, t. II, p. 512.

— (4) Ibid., t. I, p. 292 et p. 42. — (5) Fisen. Flores, Eccl. Leod., p. 209.

vigilare

A vigilare monebat. Ipse quoque, quod tamen cunctos celabat, arcta Domini clementiam abstinentia exorabat. Unde fit mirabilis Dei misericordia in electum adunatio, ut popularium vota primorum prævenirent studia. Nam sicubi publici conventus cogeantur, vox una vulgarium, dominum Henricum debere imperare, ipsum, non alium quemlibet, rebus debere præesse. Omnibus ergo pari voto in electione illius concordantibus, Willigisus archiepiscopus, et beatus Bernwardus, cum ceteris regni principibus, dominum Henricum Moguntiam cum summo honore ducentes, Dominica octava Pentecostes regimen et regiam potestatem, cum Dominica hasta *d* illi tradiderunt, ac deinde omnibus rite peractis, cum maximo tripudio universorum, sollemniter eum Dei gratia unxerunt.

Sophia a Willegiso benedicitur.

e

62 Novus autem rex Paderbrunni, sancti Laurentii natale celebravit, ibique domna Cunigunda regalem coronam et benedictionem a Willegiso archiepiscopo accepit *e*. Sophia vero ad Gandesemense cœnobium electa, more suo velut in sacro velamine, proprium repudiata est episcopum; ita nunc quoque dedignata a suo pastore et patre regiminis et consecrationem percipere, tumore fastuque vanitatis a palligero benedici, obtentu regis et principum, expetiit; beatus autem Bernwardus non valens resistere, annuit.

S. Henricus ecclesias visitat

f

63 Anno incarnationis Domini millesimo tertio rex orationis causa episcopia et abbatias, sancta videlicet loca circuiens, ubi servi Dei, vel ancillæ religiosius in divino servitio excubabant, ut se, regnumque divinitus sibi collatum, illorum precibus tueretur, Hildensem adire magnifice desiderabat. Sed, quia nullus regum ante illum religione loci id aggredi tentabat, beatum Bernwardum convenit; qua ratione sanctum locum visitare audeat, consulit *f*. Licentia quoque ab illo accepta, ante sanctum diem Palmarum præfatam ecclesiam adiit; susceptusque est sollemni honore. Ipse quoque in altaris ac fratrum ministerium præcipuam pecuniam largitus, locum ditare et honorare promisit, atque ex magna parte perfecit.

C et expeditionem facit in Galliam.

g

64 Tertio post hoc anno, occidentalibus Gallis rempublicam infestantibus, idem imperator expeditionem adversum illos movit *g*; cujus arma beatus pontifex, juxta præceptum Domini, quæ Dei erant Deo, quæ cæsaris cæsari fideliter restituens, cum immensa manu militum, vigilantissimo obsequio ad gratiam militabat. Expeditione vero soluta, quod prius voto decreverat, ad sanctum Martinum tendit, non tamen absque regali licentia, fraternaque episcoporum munificentia. Suos itaque omnes iter quod disposuerat, diligentissime celabat, quia illorum lacrymas, ne posset sufferre, timebat. Regi tamen commendatus, non multis comitatus iter aggressus est. Parisiis apud sanctum Dionysium aliquot dies consistens, loca sancta lustrando, animi magna contritione totum se Domino mactavit. Inde Turonis tendens, magna sedulitate Rotberti regis in via usus est, ibi etiam septimana conversatus, coram pio patrono, sua suorumque commissa quotidianis ubertim lacrymis deflet. Honoratus denique a rege et

episcopis pretiosissimis beati Martini de sacro corpore reliquiis (nam maximum aestimabatur, si cui aliquantula particula de casula, sive de ceteris paramentis sancti Confessoris posset contingere) ipse cælesti thesauro remuneratus, et aliorum plurimorum sanctorum cum benedictione omnium inde digressus, Parisios perveniens, aliquot dies consueto exercitio precum intentus, nihilominus etiam a præfato principe et episcopis pretiosissimi martyris Dionysii sociorumque ejus sacro-sanctis pignoribus perceptis, cum benedictione et gratia ab illis digressus, felici cursu ad patriam repedabat.

AUCTORE
TANGMARO.

65 Et quamquam post tanti itineris difficilimum laborem, celerem reditum vota omnium præoptarent, vicit tamen affectus, quo semper dominis obsequabatur, et benignissimum regem Aquis positum adiit: a quo affectuose suscipitur, quia jamdiu ægre illum videre cupiebat. Nam Bavenberch regali loco, qui sibi hereditario jure a majoribus suis competeat, episcopalem sedem noviter cupiebat instituere, unde synodum omnium episcoporum in Franconovord adunavit, ut scripta Romani pontificis super hoc et decreta communi judicio comprobarent, cui taxationi insignem Dei servum et antistitem Bernwardum primo regalis majestas, tum episcopalis dignitas interesse magnis precibus postulabant *h*. Nec abnuat; quin promptissima obedientia regem honoravit. Reversus vero Hildensem, delatas sanctorum reliquias veneratione condigna servandas locavit semetipsum in sanctimonia solita sollicitius exercuit, episcopatus sui terminos antiquitus præfixos labore nimio, et sollicitudine custodivit.

S. Bernwardus reliquiis S. Martini donatur.

E

h

66 Illis diebus miserabilis, cunctisque sanctæ matris Ecclesiæ filiis perpetuo lacrymabilis luctus, peccatis nostris exigentibus, exortus est: ita ut duodecimo kalendas februarii nobile monasterium sanctæ Hildensemensis ecclesiæ, diabolicæ fraudis faculis, nostrorumque criminum flammis pæne incendio perditum est. Nam in eadem nocte primæ quietis tempore, cunctis infra urbem commorantibus, magis peccatorum pondere sopitis, quam somni alterius quieti deditis, *F* grandis ille dolor nobis miseris supervenit. Verum sanctæ Dei Genitricis interventu, sanctorumque nostrorum pio precatu, dominique nostri venerabilis Bernwardi episcopi acerbissimo ploratu, omnis ille vehemens ardor divini roris infusione exstinctus est, et illud venerabile templum mansit incolume, servatum Dei gratia, nisi quod nobis perpetuo est lugendum, quod cum pretiosissimo missali ornamento inexplicabilis librorum copia periit; nosque spiritualium nostri armorum inermes reliquit. Ipso quoque anno, beatus Bernwardus sanctæ Hildensemensis civitatis patronus, sequenti omnium sanctorum festivitatis die, altare summum sanctæ Dei Genitricis, quod, proh dolor, peccatis nostris promerentibus, valida, ut dictum est, ignis inundatione confractum erat, devotissima mentis intentione quarto nonas novembris in melius restauravit et benedixit; Deoque acceptius hominibusque laudabilius, auri argentique, ac gemmarum claritate effecit *i*.

Hildensemensis ecclesiæ et monasterii incendium.

67 Interea

AUCTORE
TANGMARO.
Rothegardis,
abbatissæ obi-
tus :

k

B

l

S. Henricus
Willigisum
cum S. Bern-
wardo conci-
liat :

C

* P. submitte-
ret

67 Interea domina Rothegardis, dignæ memorie Hildewardeshusensis ecclesiæ abbatisa, venerabilis Bernwardi episcopi mater, diutina corporis infirmitate castigata, resolutionis suæ diem sibi semper optabilem, divino, ut creditur, instinctu instare cognovit k; unde in sacratissima nocte Dominicæ nativitatis ad missam, « Dominus dixit », in ecclesiam se ferri præcepit; ibique Dominici corporis et sanguinis viaticum percepit. Inde, rite omnibus peractis, denuo ad lectum reportata, convocatis sororibus, ita exorsa est. « Ex hac vita me hodie, carissimæ, quo Deus « jusserit invitari vobis denuntio : sed hoc, « quia infra majoris missæ sollemnia futurum esse non ignoro, ne qua divini famulatus fiat interruptio, vos, audita mea morte « minime turbari deponco. Dei namque tanto « mihi largius auxilium affuturum esse confido, si modo nulla ejus servitii, mei causa, « facta fuerit intermissio. Divinis itaque sollemniis ex more completis, ad communendum exitum meum quantocius occurrere « festinate; suoque Creatori animam precibus « attentius commendare curate; vestrumque « semper finem suspectum habentes, in illo « tremendo judicio, dum licitum est, per bona « opera Deo dignæ inveniri satagite. » His dictis, eas stupentes nimium pariter ac mirantes, abire permisit. Quod, quia spiritu prophetico præviderit, rei patenter exitus ostendit. Nam, ut prædixerat, infra majorem missam, incipiente sequentia, sancta illius anima carnis est ergastulo soluta l. Unde manifeste datur intelligi, beatam hanc feminam plus aliquid ceteris mortalibus divinæ gratiæ concepisse, cui non solum suæ carnis absolutionem tam evidenter concessum est præscire potuisse; verum etiam eo die, præsentis vitæ miseriam feliciter evasisse, quo ad eam prototius mundi salute tolerandam, Redemptor humani generis inviolatæ Virginis utero ineffabiliter prodiens creditur advenisse.

68 Anno autem Incarnationis Domini nostri Jesu Christi millesimo septimo rex venerandus Henricus totius Romani imperii potentissimus, Palathi natale Domini cum maxima gloria celebravit. Quocumque vero sapientissimus imperator ora sui sanctissimi vultus circumtulit, si quos forte dissidentes reperit, aut statim reconciliabat : vel si quicquam obstitit, ut id non posset efficere, nunquam mente feriabat, donec violatam caritatem reformabat. Quod etiam tunc in ipso festo singularis Nativitatis facere prudenter instituit. Nam vetus odium, quod archiepiscopus Willegisus ad Hildenessemensem episcopum, beatum videlicet Bernwardum, levibus de causis conceptum, sævis irarum stimulis irremediabiliter sub mente nutriebat, sæpius delinire cupiens, animositate illius victus destitit. Verumtamen coram multis episcopis, aliisque principibus, qui ad palatium affluerant, conveniens archiepiscopum, tanta auctoritate pertinaciam animi illius digna invectione confregit, ut se, totamque controversiam illius judicio, vel fratrum votis * obstaret. Deinde sapientissimus rex sæpius interceptam Gandesemensis ecclesiæ dedicationem in vigilia Epiphaniæ Domini indixit, quæ tunc prima feria Dominicæ resurrectionis accedit,

velationem etiam ancillarum Dei in ipsa sacra die Epiphaniarum m. Venerabilis igitur Bernwardus episcopus Willegisum archiepiscopum et ceteros fratres in auxilium sui ad consecrationem prædictæ ecclesiæ invitavit. Nec mora adest sacra sollemnitatis : consecrationis mysteria ex præcepto beati Bernwardi episcopi disponuntur; fiunt omnia fraterna caritate, ita ut archiepiscopus in aspersione primum locum teneret, et cum ipso beatus Bernwardus episcopus, In ecclesia vero ipse, cujus parochia erat, mysteria consecrationis fratribus dispensabat : primum namque gradum ille obtinebat.

69 Expletis itaque Dei gratia omnibus fraterna caritate, rex cum archiepiscopo et ceteris ad populum progressus, sic locutus est. Diuturnam, peccatis agentibus, controversiam, carissimi, hodie deponere et terminare dignum duximus. Agnosco enim, et scio hanc ecclesiam et adjacentes villas Hildensemibus episcopis semper pertinere, et ab illis absque contradictione possessam esse. Ad hæc verba imperatoris Willegisus archiepiscopus tandem Dei misericordia in se rediens, et quicquid proprio reatu, vel aliorum instinctu, in Deum et sanctam ejus Genitricem exercuisset, videlicet injusta invasione parochiæ Gandesem ad titulum Hildensemensis ecclesiæ pertinentis publice confitens, juri et repetitioni ejusdem loci abrenunciavit, et in testimonium hujus abrenuntiationis, ferulam episcopalem n beato Bernwardo tradidit, dicens : Frater carissime, et coepiscope, abrenuntio juri hujus ecclesiæ, et hanc pastorem ferulam, quam manu gesto, tibi sub testimonio Christi et domini nostri regis et fratrum nostrorum trado in testimonium, ut hoc, neque ego, neque ullus successor meus, aliquam interpellationem, vel repetitionem de hac re possit habere. Sicque officium missæ ab archiepiscopo, consensu beati Bernwardi, sollemniter peractum est. Sequenti autem die Epiphaniæ Domini, velatio virginum sollemni celebratione, præsentem rege omnibusque episcopis, a Bernwardo venerabili episcopo facta est; sicque gratia Dei rebus in pace et caritate, sapientia mitissimi principis compositis, discessum est.

70 Archiepiscopus autem, hac lite sedata, præsulem nostrum omni honore et caritate dilexit, et in nostro monasterio fraternitate honorifice acquisita, summam dilectionem et loco et fratribus providit. His itaque se habentibus, idem archiepiscopus, quinto post hoc anno, plenus dierum bonorumque operum, septimo kalendas martii migravit ad Dominum : post quem Erkenbaldus subrogatur Moguntino regimini, prius abbas Fuldensis cœnobii; cui nihil deerat catholicæ fidei : quem beatus præsul Bernwardus kalendis aprilis Moguntiæ consecravit o. Divino itaque respectu surrexit in archipræsulem, qui a tempore iracundiæ factus est reconciliatio. Qui quoad usque vixit, prioris discordiæ lenocinia non habuit : insuper ordinatorem suum, consanguinitate etiam sibi propinquum, debita devotione ut patrem coluit, et paterna caritate tractavit p.

et uterque ecclesiam Gandesheimensem consecrat.

Willegisi obitus; ejus successorem Bernwardus consecrat.

A

ANNOTATA.

a Obiit Otto III die x (secundum alios, ix) kal. februarii 1002. Ejus mors a biographo S. Meinweri ad diem v junii his verbis narratur (1) : Anno illo (1001) rex in partibus Italiae commoratus, mortis periculo est praeventus; quo profecto illo tempore caruisset, si B. Heriberti, Coloniensis archiepiscopi monitis obtemperare voluisset. Mortis autem illius occasio haec fuit. Ante quinquennium, dominicae Incarnationis videlicet annum nongentesimum nonagesimum sextum, rex ad mitigandam saevitiam Crescentii Romam venit, et tumultu oborto decenter sedato, Joanne Papa defuncto, Brunonem, cognominatum Gregorium, Ottonis ducis filium, in sedem ejus locavit, et ab eo imperialem unctionem accepit. Imperatore autem Romam egresso, proximo anno, consiliante Crescentio, Joannes, Placentinus episcopus, contra velle imperatoris, sedem apostolicam invasit. Unde iterum imperator Romam veniens, proximo anno praedictum Joannem invasorem caecatum et naso truncatum deposuit, et Crescentium cum duodecim suis decollatum ante urbem suspendi jussit. Interfacto per venenum Gregorio V substitutus est Papa Silvester II. Rex ergo cum isto Silvestro Papa, Natali Domini Tudertinae celebrato, quum confusionem, tam in B. Petri Ecclesia, quam in republica factam decenter composuisset, incidit in insidias mulieris malae; ejus videlicet, cujus virum Crescentium, sibi rebellantem, captum jusserat capitalem subire sententiam : quam formae elegantissimae nimis insipienter thoro suo socians, ab ea non praecavens, quamvis a sancto viro Heriberto saepius esset admonitus, veneno intra cubiculum dormiens, infectus est. Et sequenti die, B. Heriberto pestem, quam perceperat, confessus est, quum se mori sensisset, ut corpus suum Aquisgrani sepeliendum transferret petiit. Et sic Paternum ingressus, cum generali omnium dolore, nono kal. februarii obiit. Venenum lentam tabem attulisse videtur : propterea recte dicitur Tangmaro magistro dixisse Otto, leviter se febricitare, ingravescente quotidie morbo, extrema sacramenta communitus; inter verba purae confessionis spiritum efflasse. Quod si venenum fuisset violentum, hisce omnibus tempus non erat.

B C b Anno 1002, signato littera dominicali D, paschate in diem v aprilis occurrente, dies Palmarum celebrabatur xxix martii.

c Quis iste princeps Bruno fuerit, sat incertum est. Censet Mabillonius (2), hunc Brunonem esse fratrem S. Henrici, dein imperatoris. Nam ex Vita S. Henrici scitur habuisse fratrem Brunonem, sed episcopum; unde, quamvis conspiraverit contra fratrem, non tamen imperium affectasse videtur (3). Dein qui de isto Brunone competitore imperii agunt, nusquam fratrem Henrici indicant : sed solum dicunt, fuisse principem quemdam et his similia.

d Octava Pentecostes, quam hodie dominicam SSmae Trinitatis vocamus, incidit anno 1002 in diem xxxi maji. De dominica lancea, actum supra Annotato k ad cap. iv.

(1) Acta SS., tom. I Junii, p. 514. — (2) Acta SS. Ord. S. Bened., Sæc. iv, part. I, p. 222. — (3) Rer. Brunsw., tom. I, p. 456. — (4) Act. SS., tom. I Martii, p. 266. —

e De S. Cunigunda, conjugē S. Henrici egerunt nostri ad diem, quo colitur, iii martii (4).

f Ex textu nostro manifestum fit, magnae religionis fuisse cathedralem ecclesiam Hildesensem, utpote quam nullus regum aggredi tentaverit, quam ipse Henricus rex solum cum licentia episcopi S. Bernwardi adire ausus fuerit.

g Agitur de bello Lotharingico, seu Brabantino, a S. Henrico gesto. Nempe anno 1006, seu tertio anno post 1003, Otto dux Brabantiae sive Inferioris Lotharingiae, sine prole defunctus, hereditatem vacuum reliquit, quam Henricus contulit in Godefridum, comitem Viridunensem. Sed collationem reprobarunt mariti sororum Ottonis defuncti, Gerbergæ et Hermengardis; et lis ad arma devenit, quorum varia fuit fortuna: sed tandem vicit Godefridus, quamvis contrarium habuerit Balduinum, Flandriae comitem, quem Robertus, Galliarum rex, tamquam vasallum adjuvit (5). Occidentales Gallos Lotharingos interpretor.

h De fundatione Ecclesiae Bambergensis late agit Æmilian. Usermann in sua Historia hujus episcopatus (6). Synodo Francofordiensi subscriptus legitur S. Bernwardus sub nomine Berenwardi (7).

i Totum numerum de incendio ecclesiae Hildesimensis omittit Pertz. Videntur certe a Tangmaro quaedam non fuisse conscripta, utpote qui voces, beatus, ac sanctae Hildeneshemensis civitatis patronus, omisisset: haec enim ad posteriorem aetatem pertinent, et desumpta sunt ex Annalibus Hildesiensibus, ut docuimus Commentarii prævii num. 91. Verumtamen existimamus omissum esse aliquid in Pertziano exemplari: incendium enim praecipue ecclesiae ejusque restitutio tanti est momenti inter res ab episcopo gestas, ut biographus, ejusdem ecclesiae filius, illa omittere non potuerit.

k De Rothegardi abbatissa locuti fuimus Commentarii prævii num. 93.

l Prima Missa in Natali Domini incipit verbis: Dominus dixit ad me. Rothgardis igitur media nocte sacram Communionem percepit. Quæ fuerit in majori Missa seu tertia sequentia ignoro. Judocus Clichtoveus in Elucidatorio ecclesiastico pro singulis Missis sequentias singulas elucidat: dicit vero S. Bernardum verisimiliter tertiae fuisse auctorem (8): adeoque ad aetatem S. Bernwardi seu ad initium sæculi xi referri non potest. Sed quia olim is ritus observabatur, fieri potest, ut antiquior aliqua sequentia seu prosa fuerit.

m Annus 1007, littera dominicali E signatus, paschale festum celebrabat die vi aprilis. Mabillonius ad hunc locum animadvertit, medii ævi auctores quamlibet diem dominicam « Resurrectionis dominicae diem » frequenter appellari. Triplici itaque significatione sumitur dies Resurrectionis Domini: nempe, 1º sicut passim hodie, pro ipsa solemnitate paschali: 2º pro memoria ipsius mysterii, quatenus in Martyrologiis ad diem xxvii martii inscribitur: 3º tandem pro qualibet die dominica, quia Christus Dominus, feria vi crucifixus et mortuus, tertia die seu dominica resurrexit. Opportunam occasionem nacto liceat respondere censuræ, factæ in

AUCTORE
TANGMARO.

(5) Calmet, Histoire de Lorraine, tom. II, col. 59. — (6) Prolegom., p. xviii. — (7) Labbe, tom. IX, Conc. col. 785. — (8) Fol. 156.

quodam

AUCTORE
TANGMARO.

quodam Diario anglico (1). *Censor, vulnus quasi medicaturus, causam erroris in Adsonem refundit, qui commentatorem decepit. Sed si error est, commentatoris, nequaquam Adsonis est; ejus verba perperam interpretatus est commentator. Sed an aliquis error commentatoris sit, propius examinemus. In Commentario prævio ad Acta S. Bercharii sub die xvi octobris num. 72 (2) dictum fuit, S. Bercharium obiisse in ipsa die solemnitatis paschalis, vii kal. aprilis seu xxvi martii: adeoque anno 685 pro vi kal. legendum esse vii kal. aprilis. Quia vero vii kal. aprilis celebratur memoria Resurrectionis Domini, erroneam putat censor opinionem reponentis obitum S. Bercharii in ipsam solemnitatem paschalem. Sed pace viri dixerim, duo non attendit: nempe quod paulo ante Adso dixerit, sanctum virum paschali instante solemnitate, feria quinta, qua Cœna Domini habebatur, ... monasterium puellarum devote adiisse pro more fidelium præcepta Domini expleturum. Quando proin paulo infra idem Adso docet, sanctum obiisse mane dominicæ Resurrectionis, obvia interpretatio est, obiisse in ipsa solemnitate paschali. Unusquisque libenter fatebitur, verba: mane dominicæ Resurrectionis, duplicem habere significationem, scilicet: mane die dominica Resurrectionis et mane die Resurrectionis Domini. Utra vero interpretatio admittenda sit, ex contextu desumi debet. Hic autem loci, ubi actum est de feria quinta in Cœna Domini, de paschali instante solemnitate, sensus obvius est, verba Adsonis intelligenda esse de paschalis diei solemnitate. Est et alterum, quod censorem præterit; fragmentum Dervense, nobis a Mabillonio servatum (3), et textui Adsonis præferendum: in eo autem clare scribitur, mane dominica ipsius sacrosanctæ ab inferis Resurrectionis carne solutus cœlestis vitæ gaudia, exultanti spiritu, felix petivisse S. Bercharius. Hactenus dicta sunt.*

n *Supra Annotato f ad caput iv diximus, quid significet ferula papalis: hoc autem loco, censemus ferulam episcopalem ipsum pedum significare, præsertim quum paulo infra eadem etiam pastoralis appelletur.*

o *Obiit Willigisus vi kal. Martii, xxiv februarii, ejusque successor Erkenbaldus kalendis aprilis, in dominica in Albis Moguntinus archiepiscopus consecratus fuit.*

C p *Post hæc verba, procedit Mabillonius dicens: Quinto dein anno Erkenbaldus... xv kal. septembris obiit. Recte animadvertit errorem esse in textu, quem vitat Cl. Pertz, quia ejus textus alium habet ordinem in narratione. Hunc igitur Mabilloniano substituemus.*

CAPUT VII.

Ædificatio et dotatio monasterii S. Michaelis; Sanctus habitum monasticum sibi imponit; obit.

S. Bernwardus
monasterium
a

Interea venerabilis præsul Bernwardus, ampliare studens divinæ servitutis obsequium in parochia sui præsulatus, ob recompensationem futuram Christum heredem elegit, et

quod præcipuum habuit, se ipsum cum omnibus acquisitis seu acquirendis rebus Patri omnipotenti, sicut jam dudum in secreto mentis statuerat, in sacrificium obtulit. Monasterium itaque in septemtrionali parte civitatis Hildenesheimensis, in loco quondam squalido, feris quoque seu brutis animalibus coaptato, tota devotione et apparatu decenti instituit, quod prædiis sufficientibus dotatum, cœnobiis Deo famulantibus ibi collectis delegavit. Anno vero Incarnati Verbi mxxv, regni autem Henrici piissimi imperatoris xiv, ordinationis domini Bernwardi, venerabilissimi præsulis xxiii, indictione xiii, tertio kalendas octobris, crypta ejusdem monasterii magno decore Dei gratia consummata, dedicatur a præfato antistite Bernwardo et honorabili Sleswicensi episcopo Ekkihardo atque venerando Mimigardensensi Ecclesiæ pastore Thiderico b, in honore Salvatoris Domini nostri Jesu Christi et ejus beatissimæ et gloriosissimæ Genitricis, perpetuæque Virginis Mariæ, sanctique Michaelis Archangeli, totius quoque militiæ cœlestis et simul sexaginta sex Reliquiarum, ab eisdem venerabilibus præsulibus ibidem digna veneratione reconditarum.

72 Quinto deinde anno Erkenbaldus Moguntinæ metropolitanus, plenus dierum et meritorum xv kalendas septembris pacem Ecclesiæ Dei dereliquit, et animam in manus Angelorum efflavit. Huic Aribo, regius capellanus, successit in regimine c; per quem rediviva restaurantur arma discordiæ, quæ sub prædecessore suo sopita quieverunt, prævalente gratia concordiæ. Quem futurum pontificem, quum in sacerdotem consecrare deberet Deo dignissimum Bernwardus gladio verbi Dei adstrinxit et anathematizavit, præsentem domino Henrico, benignissimo imperatore et diversis episcopis, cum adstantibus populis et clericis, ne post susceptum regimen sanctæ Hildensemensi Ecclesiæ inferret injuriam super parochia, Gandenesheim dicta. Quod ipsum iterum repetiit et confirmavit, dum illum vice sua in archiepiscopum venerabilis Ekkehardus consecravat episcopus. Sed quod tunc subdole promisit, grassante stultitia, post fefellit. In ipsa enim promotione sua dominum Bernwardum episcopum ficta pace per legatum suum convenit, et per falsa salutaria * querimoniam super Gandesem tentavit. Cui Beatus Bernwardus, divina inspiratione doctus, non ejus vaniloquio attendens, obligationis suæ anathema rexit, dicens: Nil sibi commune cum illo esse, si bene vellet nisi ea, quæ Dei essent: de parochia vero sua absque dubio nihil sibi cecisisset. Hac ratione obstruitur machinatio archiepiscopi; et super hac re nec mutire quidem ausus est in vita Beati Bernwardi episcopi.

73 Anno perinde secundo, hoc est incarnationis Dominicæ millesimo vigesimo secundo, regni autem domini Henrici imperatoris vigesimo primo, ordinationis vero beati Bernwardi trigesimo, indictione quinta, tertio kalendas octobris, supradictum monasterium ad utilitatem monasticæ vitæ constructum, multiplicique, velut hodie patet, ornatu per-

in honorem S.
Michaelis de-
dicat,

* salutatoria

(1) Home and Foreign Review, October 1862, p. 553. —
(2) Acta SS., tom. VII Octob., p. 1002. — (3) Acta SS. Ord.

S. Bened., Sæc. II, p. 842.

A lectum, dedicatum est cum omni devotione ecclesiasticæ religionis a venerando ejusdem ecclesiæ provisoro Bernwardo pontifice, et ab honorabili Unewano archipræsule Hammeburgensis ecclesiæ, ab Eggehardo Sleswicensi antistite, et a Bennone Aldenburgensis ecclesiæ reverendissimo antistite *d*, in honore salvatoris Domini nostri Jesu Christi, et ejus sanctissimæ genitricis semperque virginis Mariæ, ac salutiferi ligni adorandæ et vivificæ crucis, et ad speciale patrocinium sancti Michaelis archangeli, totiusque militiæ cæli, et ad laudem venerationis omnium sanctorum Dei. Sed mox ejusdem monasterii habitaculum commissum est ad regendum, abbatis officio, Gode-rammo cœnobii sancti Pantaleonis præposito *e*.

e
diplomate ad
hoc confecto

74 Tandem vero sancti Michaelis ecclesiam vir beatus, postquam prædiis opulentissime dotavit, præsentem Apostolici legato, uno videlicet cardinalium, cum undecim episcopis, necnon et diversarum professionum personis, banni sui auctoritate roboravit. Hoc autem piæ devotionis opus quam mature animo intenderit, quo fervore, nacta opportunitate aggressus sit, qua vigilantia et assiduitate institerit, qua caritate sufficientiam exteriorum ei providerit, qua libertate construxerit, qua auctoritate firmaverit, quantum et ipse interim, divino tactus verbere, profecerit, ipsius verbis melius proferemus. Dicit enim in privilegio eidem cœnobio dato. « Omnis « creatura, homo, nonne ideo a suo condita « est Creatore, ut juxta ritum naturæ, potius « suo serviat Creatori, quam creaturæ? Cujus « habitudinis status dum sit rerum discolor « usus, animum tamen rationis compotem « semper reflectit ad suæ conditionis trami- « tem. Sed quo amplius quemque correxerit « divinus haustus, tanto divinius se Deo « quisque obligat in omnibus rebus. Et hoc « fieri nequit, nisi ubi valida Dei manus « quemque sibi attraxerit. Unde in appetitu « gratiæ se cui imaginat, et conformat prote- « ctio divinæ misericordiæ.

75 « Cujus rei experimentum dum consu- « limus, e vestigio nobis occurrit divinum « responsum, quod peccante Adam, et inde « longa exsiliî dispendia perferente, credi- « disse Abraham Deo, et hoc illi reputatum « esse ad justitiam. Cumque, et divina præ- « veniente clementia, tum et exigentibus me- « ritis accipimus legislatorem Moysen, du- « cem ac præceptorem exstitisse populi Israel. « Pari examine sanctitatis, miramur miracu- « lorum factorem Heliam humani ævi non- « dum cognovisse metam, sed curru igneo « sublatum esse, ultimo sæculorum judicio. « Excedit mentem, nec capiet finem, si de his, « et horum similibus nostra ratio ulterius se « tendere voluerit. Satis indicio est, quantus « assurrexerit in præliis David Manu-fortis : « et sole lucidius est, structo tabernaculo Dei, « quantis religionum ritibus et libaminum « mysticis cultibus se Deo approximaverit « sanctus Salomon, cujus poenitiæ meritis « nullus unquam repertus est similis *f*. Qui- « bus omnibus ad habitudinem factorum re- « velavit Deus secreta meritorum, ut tempo- « raliter merito et opere, omnibus semper « essent dispares, insuper æternaliter angeli- « cis spiritibus fierent coæquales.

Octobris. Tomus XI.

76 « Hæc ego Bernwardus considerans, Dei « præelectione non meritis dictus episcopus. « et diuturna meditatione volvens, qua meri- « torum architectura, quoque rerum pretio « possem mercari cælestia, cum essem auli- « cus scriba doctus, et beatæ memoriæ tertii « imperatoris Ottonis didascalus, simul pri- « miscriñius *g*, divina tactus gratia, reatus « mei superflua perhorrescens, divinamque « gratiam concupiscens, distraxi animum in « diversa, quomodo æternæ satisfacerem mi- « sericordiæ, sicque remedium meæ obtine- « rem animæ. Sed in tenuitate tunc meæ qua- « litatis, quicquid animo proponebam, aut vix « inchoandum, aut numquam perliciendum « timebam. Animus tamen magis ac magis « ardore sancti propositi desudabat, licet tunc « temporis fortuna quid inchoasse vetabat ; « cum ecce Dei electio, senatuumque decla- « matio, me pontificalis gloriæ solio inthronizandum præeligunt; et ne grex Domini « turbaretur sine pastore, ne ecclesia mater « nostra esset quasi vidua, in electione novi « pontificis, cor unum et animam unam omni- « bus fecit habere spiritus pacis. Inthroniza- « tus Bennopolitanæ ecclesiæ *h*, quod diu « animo conceperam, opere complere vole- « bam, scilicet beatæ memoriæ tradere titu- « lum nominis mei, ecclesias struxisse, ac « officia Deo servientium inibi ordinasse, « omnemque facultatulam meam Domino lu- « crasse, qui esset pars et hereditas mea.

AUCTORE
TANGMARO.
omnem here-
ditatem pro-
priam,

g

h

ac in ea mo-
nachos consti-
tuit.

77 « Et, quia sunt occulta Dei judicia sem- « per tamen justa, consensu et hortatu Chri- « sti fidelium, novam Dei ecclesiam condere « cœpi, in qua ad laudem et gloriam nominis « Domini, et voti mei propositum adimplevi, « et sanctæ christianitati, adhibitis Deo dile- « ctis fratribus, consului. Fundato enim no- « vello opere, et designatis eo loci locorum « qualitatibus, ne occasio terrenæ vagationis « esset dilatio cœpti operis, gloria tibi Chri- « ste, tactus febris incommodo, ægrotare « cœpi quinquennio : et dum nihil fit in ter- « ris sine causa, castigans castigavit me Do- « minus et morti non tradidit me, ut credo « et confido in Domino, ne absentia meæ præ- « sentiæ fieret quædam intermissio spei meæ. « Cui loco, Deo, sanctæque cruci, perpetuæ- « que Virgini Mariæ, sanctoque Michaeli « archangelo titulato, monastici ordinis indidi « personas, quas ea ratione coadunavi, ut « sicut juxta monachicam normam sunt a « sæculi actibus alieni, ita essent ab omni « impedimento sæcularis servitiî liberi.

f

78 « Consilio itaque senioris mei impera- « toris Henrici, et magistri mei Erkenbaldi « archiepiscopi, quem ego confratrum meo- « rum conventu in archiepiscopum conse- « cravi, quicquid terrenarum facultatum, in « curtis, curtilibus, terris, pascuis, aquis, sil- « vis, pratis, ecclesiis, sanctorum pignoribus, « libris, argento et auro, et quidquid, id est, « quod hereditario jure possedi, aut sæculari « coemptione acquirere potui, exceptis pluri- « mis, quæ altari sanctæ Mariæ in principali « ecclesia in coronis aureis, calicibus, cande- « labris, palliis, aliisque ecclesiastici ordinis « ornamentis contuli, totum usibus fratrum, « per manus advocati mei, tradidi Deo et « sanctis ejus, pro animabus prædictorum

AUCTORE
TANGMARO.

« seniorum meorum imperatorum, et mea,
« omniumque successorum meorum, et eorum
« quorum patrimonia acquisivi, quatenus
« servitores Christi, ab omni terreno servitio
« liberi, sub defensione et patrocinii succes-
« sorum meorum episcoporum prævuni,
« in pace et misericordia queta tempora du-
« cant. Si quis autem mei ordinis successor,
« aut aliqua sæcularis persona hoc effringere
« voluerit, et hæc tyrannice sibi usurpare
« præsumerit, gladio verbi Dei a Deo et san-
« ctis ejus illum submoveo, ut, incumbente
« super illum omni maledictione, careat be-
« nedictione, sicque exterminatus a terra et
« cælo, partem habeat cum Juda, et cum his,
« qui in hereditate possident sanctuarium
« Dei. Insuper heredes, Dei et nostra licentia
« in suos usus sua studeant repetere, dum
« vident alienum invasorem in suis patrimo-
« niis debacchare.

quorum habi-
tum ipse

79 Hæc beati viri dicta consideranti facile
patebit, quanta vel ipse in Deum devotione
profecerit, vel quanta superni respectus digna-
tio eum assumerit. Qui enim insistens operi
B cælesti verbere merebatur eliquari, manifestis
indiciis probatur a Domino diligi. His itaque
piæ devotionis studiis Deo digne et hominibus
laudabiliter omni vitæ suæ tempore conversa-
tus, anno ordinationis suæ trigesimo primo,
cum jam transitus sui diem, quem semper
optaverat, imminere prævideret, capellam in-
ter sacellum sanctæ crucis, et monasterium
suum constructam in honore beati Christi
confessoris Martini, a venerabili viro Egge-
hardo Sleswicensi episcopo dedicari fecit: ibi-
dem pro augmento religionis ipso die habitum
priorem mutans, monachicæ professionis ju-
gum suscepit. Tactus deinde infirmitate ul-
tima, cum adesse exitus sui horam sensisset,
in eandem capellam se ferri præcepit, justum
esse asserens, ibidem vitæ terminum sortiri,
ubi sæcularis abrenuntiationis habitu se con-
tigisset insigniri. Sic itaque beatus vir diutina
corporalis molestiæ infirmitate tritus, bonum
certamen certans, cursum consummans, fidem
servans, viam universæ carnis ingressus, ut
credimus, certumque tenemus, divinis admix-
tus spiritibus, duce Michaelæ archangelo,
C beatæ immortalitati est præsentatus.

infirmus susci-
pit,

80 Qui quoadusque vixit, Domino se sacri-
ficium justitiæ sacrificavit; sicque plurimis
mirificatus insigniis cælesti pace quiescit.
Obiit duodecimo kalendas decembris; sedit
autem in cathedra triginta annis i, cujus dis-
cessus ad Deum fecit nos pupillos absque pa-
tre, matrem nostram Hildensemensem san-
ctam ecclesiam quasi viduam. Nam mox tanti
patris excessu tota civitas commota conge-
muit, et tam cleri quam plebis cætus omnis
doluit. Ubique vociferatio lugubris exoritur,
mæror inconsolabilis cujusque professionis
auditur; et quem secum manentem communi
affectu semper amplectebantur, hunc non im-
merito decedentem lamentatione communi
prosequuntur. Hinc pauperum, hinc vidua-
rum, orphanorumque turba miserabili ejulatu
patrem se amisisse proclamat: hinc patriæ
defensorem, pacis amatorem, ac totius reipu-
blicæ sagacissimum provisorum tam nobilium
dignitas, quam plebeiorum humilitas con-
cordi dolore subtractum esse deplorat. Mirum

nempe in modum, vir iste omnibus omnia fa-
ctus, inter divites et pauperes, inter elatos et
humiles, auctorabili quadam modestia ince-
debat medius; et utrobique juste providus,
nec mitibus intractabilis, nec protervis despi-
cibilis apparebat. Communi ergo, ut dictum
est, querimonia defunctus plangebatur, qui
communi dilectionis honore colebatur. Sed ne
irrationabiliter, more illorum qui spem non
habent, contristemur, si consolantem perdi-
disse dolemus in terris, patrocinantem habere
gaudeamus in cælis; et sic corpori compassio-
nis officia impendamus, ut etiam spiritui fe-
liciter cum Deo regnanti congratulationis de-
bita persolvamus.

81 Præceperat autem adhuc vivens, ut fere-
trum, quo ad tumulandum corpus ejus effere-
batur, non pallio, ut moris est in talis perso-
næ funereo obsequio, sed cilicio operiretur,
quod ideo hic inserendum putavimus, ut cun-
ctis legentibus pateat, quanto vir iste a Do-
mino etiam temporalis honore sublimatus,
semetipsum humilitate depressisset, cujus vi-
ventis spiritus devotio tam humile obsequium
defunctæ quoque carni providerit. More ita-
que ecclesiastico exsequiis rite celebratis, cor-
pus Deo dilecti præsulis in crypta cœnobii,
quod ipse fundaverat, ante altare sanctæ Ma-
riæ, maxima cum Christi fidelium devotione
sepelitur. Sepulcrum autem sancta sibi devo-
tione præparaverat, et tale solæ humilitatis
epitaphium superscripserat.

Pars hominis Bernwardus eram, nunc claudor
in isto

Sarcophago diro, vilis et ecce cinis.

Proh dolor! officii culmen quia non bene
gessi,

Sit pia pax animæ, vos et amen canite.

82 Quid hac re beati viri mansuetudine dul-
cius, quid abjectione laudabilius? quo enim
se vilius sub humilitatis deprimit modio, eo
lucidius in Ecclesiæ apparet candelabro; et
quantum suo judicio sacerdotali honore indi-
gnus deputatur, tantum laudabilis vitæ testi-
monio dignus per omnia comprobatur. Pie
denique consideranti modum conversationis
ejus, et sanctæ a puero institutionis, magni
meriti luce clarius apparebit, quamvis longe
aliter se ipse æstimaverit. Valles enim secun-
dum Psalmistam frumento abundant *, hoc
est humiles spiritu, potioribus divinæ largitatis
muneribus exuberant. Sed pius pater Deo plane
et Ecclesiæ dignissimus, et inter ceteras vir-
tutes, quibus adornatus erat, humilitatis cultor
præcipuus, quid pro ipsa cordis humilitate
consolationis, quid fidei, ac spei conceperit,
manifestat in titulo, quem his verbis interioris
sarcophagi inscripsit loculo. « Scio quod Re-
demtor meus vivit, et in novissimo die de terra
surrecturus sum, et rursum circumdabor
pelle mea, et in carne mea videbo Deum Sal-
vatorem meum: quem visurus sum ego ipse,
et oculi mei conspecturi sunt, et non alius.
Reposita est hæc spes mea in sinu meo * ». Quæ
nimirum dicta eo spiritu ab ipso creduntur
repetita, quo primum ea constat fuisse pro-
lata: ac si aliis verbis apertius diceret: « Bo-
num certamen certavi, cursum consummavi,
fidem servavi, de reliquo reposita est mihi co-
rona justitiæ * ».

et moriens in
cilicio condi
voluit,

sub titulo Re-
surrectionis
carnis.

* Ps. LXIV,
14.

* Job. XIX, 15.

* II Tim. IV, 8.

ANNOTATA

A

ANNOTATA.

a Annotato p superioris capitis diximus, alio ordine Pertzianum codicem referre Acta exposita, proptereaue nos eundem Mabilloniano substituisse. Existimamus porro et ipsum textum Pertzianum esse undequaque luxatum. Nam infra num. 73 habetur consecratio majoris ecclesiæ S. Michaelis Hildesiensis : orditur autem biographus narrationem suam dicens : SUPRADICTUM monasterium consecrasse S. Bernwardum : ast proxime egerat de monasterio Gandersheimensi, quin agatur tamen de ejus consecratione. Hæc melius procedunt in textu Mabilloniano; consecratio enim ecclesiæ majoris subsequitur consecrationem cryptæ S. Michaelis. Ex altera autem parte informis est etiam textus Mabillonii, qui, relata electione Erkenbaldi Moguntini, dicit quinto dein anno hunc archiepiscopum defunctum : quod cum chronotaxi episcoporum Moguntinorum non quadrat, quæ decem fere annorum pontificatui Erkenbaldi tribuit. Quod si ejus ordinatio consecrationi cryptæ et ecclesiæ intercalatur : recte dicitur quinto dein post consecrationem cryptæ anno completo cum aliquot mensibus obiisse Erkenbaldus. Quæ lectio, si admittatur, reducit priorem difficultatem. Unde censemus immedicabilem esse luxationem. Id etiam animadvertendum est, in textu Mabilloniano, ante descriptam foundationem et consecrationem monasterii S. Michaelis, scribi alio caractere : Hic desinit Tangmarus. Quæ verba ex Browero nostro descripsit Mabillonius. Verum Cl. Pertz cum Leibnitzio hæc verba rejicit, nixus auctoritate scriptoris de Translatione S. Bernwardi, quam infra exhibemus, ubi num. 1 expressis verbis dicit, Tangmarum de conversationis sanctitate, gestorum magnificentia et TRANSITU plenissime narrasse. Adeoque totam Vitam conscripsit Tangmarus : nec stylus ipse alium prodit auctorem.

b De dedicatione tum cryptæ tum ecclesiæ S. Michaelis egimus in Commentario prævio numm. 79 et seqq. Thidericus seu Theodoricus sedem Mimigardevordensem seu Monasteriensem occupavit ab anno 1012 ad 1022 (1).

C

c Aribo Moguntinæ sedit archiepiscopus ab anno 1021 ad 1031. Defuncto S. Bernwardo, controversia Gandersheimensis recrudit sub ejus successore S. Godehardo, ut videre est in hujus Actis ad diem iv maji (2).

d Unewanus Hamburgensem et Bremensem Ecclesiam ab 1013 ad 1029 gubernavit (3) : Benno Aldenburgensem sedem, ex qua postmodum excreverunt episcopatus Lubecensis, Ratzeburgensis et Schwerinensis (4), tenuit usque ad annum 1022 : nam, ut habent Chronica Slavorum (5), pertæsus inutilis laboris ad S. Bernwardum confugit, ac in dedicatione S. Michaelis a populo compressus et attritus, post paucos dies defunctus est.

e Seriem abbatum S. Michaelis exponit Chronicon ejusdem monasterii. Primus fuit Godefridus, qui præpositus S. Pantaleonis Coloninæ, a S. Bernwardo, Hildesiam vocatus fuit (6).

f Non undequaque certa est salus æterna Sa-

lomonis; est tamen communior opinio. Consule, si lubet, Menochium ad cap. xi, v. 43, lib. iii regum.

g Didascalum seu magistrum fuisse Ottonis III, satis notum est : minus vero, eundem cancellarium seu primiscribium fuisse.

h Hildesia etiam Bennopolis appellabatur, verisimiliter a fundatore suo Bennone. Qui a S. Bennone, Misnensi episcopo, Hildesiæ nato et educato nomen derivant, ii certe non attende-
runt, sanctum antistitem ad sæculum duodecimum pertinere, et vix puberem fuisse, quando hæc scribebat S. Bernwardus (7).

i Monstravimus Commentarii prævii num. 98 Sancti annum emortualem esse 1022, quocum accurate concurrit annus xxxi ordinationis.

AUCTORE
TANGMARO.

MIRACULA SANCTI BERNWARDI,

EPISCOPI HILDESHEIMENSIS a.

a

CAPUT I.

E

Sanctus dono prophetiæ utitur; visio de ejus sanctimonia; varia miracula.

Transitus viri Dei sanctissimi præsulis nostri Bernwardi nonnullis divinitus ostensus est, sed ista proseguendo libet priora paullulum attendere. Sedebat aliquando vir Dei Bernwardus adhuc vivens cum hospitibus suis in aula sua. Scholaris vero quidam pauper ante fores eleemosynas petendo, pium præsulem, ut sui miseretur, invocavit. Quod audiens homo propheticus, et Spiritu Dei plenus, jussit ut episcopus Coloniensis foris stans mox introduceretur. Currentes ergo ministri renuntiaverunt neminem foris esse præter illum scholarem pauperem; sanctus autem Bernwardus affirmans ipsum esse Coloniensem episcopum, festinanter adduci præcepit; adductumque benigne suscipiens, in capite mensæ pauperem renitentem collocavit. Cui, post mensam rubore perfuso et verecundo, pro reverentia sibi a tanto præsule exhibita, vir beatus quod ipse Coloniensis episcopus esset futurus, prædixit; humiliter exorans ut primam missam, quam in Colonia celebraret, pro paupere Bernwardo decantaret. At ille, cum summa devotione precibus ejus annuens, benedictione petita, et accepta recessit ab eo. Factus igitur archiepiscopus, juxta vaticinium viri sancti, regnante domino Henrico de Bavenberch, anno Domini millesimo vigesimo tertio, duodecimo kalendas decembris, ad altare missam celebraturus accedens, ipse Coloniensis episcopus, cantoresque præveniens, missam pro defunctis, omnibus qui aderant stupentibus, inchoavit; nec immemor interpretis sui, beati scilicet Bernwardi, cum venisset ad canonem devotissime, sicut promiserat, memoriam ipsius egit inter vivos. Sed inter salutaris victimæ consecrationem, transitus viri Dei divini-

Futura præ-
vidit :

F

(1) Schmid, t. I, p. 487. — (2) Act. SS., t. I Maji, p. 511. — (3) Hodenberg, Die Diöz. Bremen, part. III, p. 15. — (4) Schmid, t. I, p. 255. — (5) Leibnitz., *Res. Brunsw.*, t. II,

p. 554. — (6) *Ibid.*, p. 599. — (7) Act. SS., t. III Junii, p. 446.

AUCTORE
TANGMARO.

tus ei revelatus est; unde mox etiam in memoria defunctorum nominis ejus mentionem fecit; et omnia quæ acciderant, finita missa, fidelibus publicavit. Qui cæleste miraculum curiosius investigare cupientes, missis exploratoribus in Hildensem, certissime cognoverunt, quod eadem hora, quando archiepiscopus hostiam nostræ salutis immolavit, anima sanctissima fidelis et prudentis servi Domini nostri Jesu Christi cæleste gaudium introivit *b*.

b
Ejus gloriam
videt Ansel-
mus eremita :
c

2 Fuit nihilominus in remotis partibus a civitate Lunda *c* ad duodecim milliaria, viginti sex annis quidam inclusus in quadam silva, devotus eremita, Anselmus nomine, qui solitas Deo preces fundens, statim fuit in spiritu: et vidit ipsa die, qua anima viri Dei cælestia claustra petivit, cælos apertos cum ingenti lumine, et audivit inter dulcem melodiam beatorum spirituum, hoc carmen ab Angelis iterari : O felix anima Bernwardi, cujus merita hominibus adhuc sunt incognita, Deo autem et nobis valde nota : Hæc tribus vicibus continuis die depositionis vidit, et audivit. *B* Prædictam revelationem vir Dei dum sæpe cum devotione revolveret, ubi tamen illius nominis vir tam beatus habitasset, ignoraret; ecce adstitit ei venerabilis persona proceræ staturæ, venusta facie, respersa canis, et operimentis pontificalibus vestita, dicens ei : Ego sum Bernwardus episcopus Hildensemensis, quem trina visione in choro Angelorum colaudari audisti. Ego templum in Hildensem Angelis construxi, et Virginis Filium patrimonii mei successorem feci, cunctisque sæculi voluptatibus renuntiavi, habitum angelicum suscepi : nunc quoque centuplum omnia recepi; ac in tali jubilo, sicut vidisti, vitam æternam possideo. His sibi cum aliis quibusdam revelatis, cum ingenti lumine disparuit, et pro gloria sancti viri solitarius, quæ audierat et viderat, fidelibus revelavit.

Ejus sepultura.
d

3 Obiit itaque sanctus præsul anno Domini millesimo vigesimo tertio *d*, ut dictum est, et sepultus in crypta ecclesiæ suæ, quam construxerat. Latuit autem sub terra annis centum et septuaginta duobus. Cernitur nihilominus ad dextram partem sepulcri super columnarium conscriptio talis.

Hæc tumuli fossa clauduntur præsulis ossa Bernwardi, miri magnificique viri.

Qui patriæ stemma, radians ut gemma serena,

Acceptus populo, complacuit Domino.

Nam fuit ecclesiæ condignus episcopus ille,

Quem Deus Emmanuel diligit et Michael.

Tandem bis senis undeno mense kalendis,

Felix hanc vitam mutat in angelicam.

Miraculis post
obitum claret.
Puella con-
tracta erigitur.
e

4 Quantis post hæc miraculorum insigniis confessorem suum Dominus glorificaverit, non est nostræ parvitatæ explanare. Sed ne cuncta præterisse videamur, pauca de pluribus explicamus. Puella quædam de Erpesford *e* oriunda, Hildegardt nomine, cum multa languentium turba, diversis ægritudinibus vexata Hildensem advenit, miserabilem in modum contracta, ita ut genibus pectori inhærentibus, manu dextra incurvata cubitali mensura, vix a terra surrecta, se rependo traheret. Quæ per sex menses et eo amplius circa loca sancto-

rum reptando, mendicans a Deo salutem, a *D* populo stipem, admonita, ut ipsa referebat, per somnium, ad tumultum beati Bernwardi reptando pervenit; et supposita eidem tumbæ cerea effigie, continuo coram populo, cujus eodem tempore multitudo forte convenerat, nervorum distentione durius cruciari cœpit. Quid plura? Infra biduum erecta est, et sanitati restituta. Testis est civitas nostra, cui, miseria prodente, erat notissima.

5 Fuit in nostra civitate miles quidam ministerialis habitans, cujus filia ægritudine pressa, ac desperata, pater anxius ne sine baptismi sacramento migraret, infantula enim erat, beato viro se devovit; ut si meritis ejus ægra spatium ad nostræ salutis sacramentum percipiendum obtineret, ipse memoriam ejus cum oblationibus visitaret. Nec mora, juxta votum sepulcrum beati præsulis adiit, inde rediens, infirmam plene convaluisse reperit. Alia puella de *f* Hannovere *f*, tanto cruciabatur oculorum dolore, ut penitus elici orbibus suis ipsi oculi putarentur vi doloris. Promissa igitur oblatione ad tumbam sancti præsulis, ilico, sospitate redeunte, conquievit vis doloris. Simili passione quidam in Runebech *g* vexatus, cum jam penitus oculorum salutem desperaret, invocato sancti præsulis auxilio, in somnum resolutus est. Facto autem diluculo, penitus omni dolore fugato, surrexit; eademque die cum testibus suæ sanitatis ad tumultum beati viri gratias acturus venit.

Sanationes,
præsertim o-
culorum.

*P. add. vico
f*

E

g

Fabro usus
membrorum
redditur; mu-
lier a dæmone
liberatur;
h

6 Faber quidam de Bokenen *h*, Bodo nomine, tactus est infirmitate gravi per tres septimanas, ita ut manus et pedes jam præmortuos occasuros a sua compage arbitraretur. Vocatus ergo sacerdos, cum jam desperaretur, advenit; cujus consilio ceterorumque propinquorum, vovit ut si intra triduum meliorari cœpisset, sepulcrum beati præsulis gratias acturus visitaret. Hæc cum agerentur, feria quarta ante dominicam Rogationum, sequenti die ac nocte adeo convaluit, ut proxima sexta feria nudipes Hildensem veniret, sic tamen luridus ore, ut ipsa facies conspecta viri, audientibus fidem faceret miraculi. Mulier quædam Goszlariensis, Elmot nomine, a dæmone possessa, cum venisset ad beati Bernwardi memoriam per aliquot dies ibidem horribili modo vexata, precibus sancti præsulis curata est; septem aut plures dies postea nobiscum mansit, quotidie sepulcrum pontificale cum devota gratiarum actione visitavit. Crebro ibidem corpori et sanguini Domini communicavit *i*. Inde digrediens, post septimanas sex rediit, et ceream duobus denariis comparatam tumbæ supponens, pro sanitatis suæ perseverantia gratias retulit. Testis est tota Goszlaria, ubi pro mercimonii sui negotio probatur fuisse notissima.

F

i

7 Juvenis quidam in Bohemia, in sacratissima nocte Nativitatis Dominicæ cum duobus fratribus suis ceterisque coævis, ludis quibusdam invigilans, dirissimo dæmoni vexandus est traditus; fratribus utrisque subitanea morte præfocatis, ceterisque omnibus, qui eisdem infaustis intererant ludis, a morte subtractis, aut dæmonum vexationi contradictis. Itaque post triennium, durante infelici passione, juvenis idem ignaris parentibus huc illucque cursitans, tandem Hildensem per-

item juvenis
quidam.

nit.

A nit. Ibi, dum Completorium caneretur, monasterium Sancti Michaelis ingressus, tam dire ante altare Sanctæ Crucis vexatus est, ut omnes qui aderant, horrore nimio stupidi, et miseratione compuncti redderentur. Introducitur itaque vi impellentium, nimium ipse renitens, in cryptam ad beati Bernwardi tumbam. Ubi diutius furore rotatus, et verba blasphema garriens, ut quidam linguam ejus intelligentes, qui tunc forte aderant, cum stupore pavidi retulerunt, tandem concidit, apertoque ore inhians, liquorem spurcissimum cum fœtore nimio eructans, incolumis surrexit. Postera die populo præsentatus est sanus : et ex eo per quindecim ferme dies sepulcrum frequentans, et pavementum per circuitum assidue lambendo exosculans, devotissime cum lacrymis liberatori suo gratias egit.

Mercatores a tempestate liberati.

B 8 Quidam mercatores Bremenses, cum in mari versus Angliam navigarent, tempestate gravissima præventi sunt, ita ut rupto fune anchoræ, et navi tota concussa, jam vicinum cunctis pelagus intentaret interitum. Cumque supplicatio communis, et clamor lacrymabilis concreparet ad sanctorum patrocinia, repente quidam intulit, quemdam sanctum pontificem, Bernwardum nomine, Hildensem coruscare miraculis. Ejus ergo communi voto suffragium postulantes, continuo inter medios undarum vortices, sine labore, insolita tranquillitate portum petierunt; et in minori navicula redeuntes, anchoram suam in mari elapsam retulerunt. Exinde domum reversi duos ex comitibus suis cum navicula cerea, ad tumbam beati viri in feria tertia post dominicam Lætare, Jerusalem k, pro gratiarum actione transmiserunt. Iidem quoque postea simili periculo per eum liberati, argenteam anchoram per semetipsos obtulerunt.

k

999 in vigilia Nativitatis Domini in sede sua Coloniensi collocatur, in eaque sedit annis 22, mensibus duobus et diebus viginti duobus (3). Quod si hinc computemus tempus pontificatus S. Heriberti, devenimus ad annum 1022 et ad xvi diem martii. Dein intelligitur, quomodo Pilgrinus ejus successor potuerit primum sacrum in sede sua celebrare xx novembris ejusdem anni; ac proin in ipsa missa habere revelationem de ejus morte, quæ sub ipso sacrificio accidit.

c Lunda (Lund), etiam Lundinum Batavorum, secundum Mabillonium urbs hodiernæ Sueciæ, olim metropolis ecclesiastica totius Scandinaviæ. Verum Cl. Pertz est vicus ab oriente civitatis Hannoveræ. Vide cap. seq. Annot. e.

d Jam supra in Commentarii prævii num. 98. diximus, minus accurate expressum S. Bernwardi annum emortualem 1023 a scriptore Miraculorum.

e Erpesford oppidum, hodie Erfordia, Erfurt. Est hodierni regni Borussici in provincia Saxonix.

f Pertzianum exemplar habet de Vico Hannoveræ, ad quem locum sequens nota apponitur: antiquissima patriæ mentio, quam sæculo xi et xii ineunte vicum fuisse hinc constat. Hannoveræ enim excuduntur Monumenta historiæ Germaniæ, ex quibus variantes lectiones damus.

g Runebech interpretatur Pertzius Ronnenberg prope Hannoveram.

h Bokenen, hodie Bokenem, vicus, ut in textu dicitur, prope Hildesiam.

i Hinc liquet, istis etiam sæculis frequentissimum fuisse sacræ communionis usum: quandoquidem infra septimanam crebro corpori et sanguini Domini communicaverit.

k Dominica Lætare est quarta Quadragesimæ.

AUCTORE ANONYMO.

ANNOTATA.

a Jam diximus Commentarii prævii num. 98 librum miraculorum toto fere sæculo posteriorem esse ætati S. Bernwardi. Quinimmo si librum Miraculorum, prout illum edidit Mabillonius, admittamus, vix ante initium sæculi xiii eum prodixisse dicemus. Etenim num. 3 legitur sanctus latuisse sub terra annis centum et septuaginta duobus: qua ratione ab anno obitus 1022, si computentur 172 anni, devenimus ad annum 1194. Quapropter Cl. Pertz (1) e libro Miraculorum eliminat tres priores numeros, et orditur dicendo: Quantis post hæc miraculorum insigniis etc.

b Dicitur in textu, Pilgrinus factus episcopus xii kal. decembris (xx novembris) anno Domini mxxiii. Passim tamen mors S. Heriberti, adeoque electio ejus successoris Pilgrini ad annum 1021 refertur. Vita S. Heriberti ad xvi martii habet (2): Migravit ad Dominum (S. Heribertus) xvii kal. aprilis, ordinationis suæ xxiii, ab Incarnatione vero anno mxxi. Michael Morckens Carthusianus, in suo Conatu Chronologico archiepiscoporum Coloniensium, mediam init viam, et S. Heriberti mortem ad annum 1022 reducit. Hæc enim habet: anno

CAPUT II.

Continuatur relatio miraculorum.

Negotiatoris cujusdam Hildensem habitans conjunx, cum die Parasceve loca sanctorum more, quampluribus consueto, annuatim nudipes circuiret, thuris partem comparavit, quam ad beati Bernwardi tumbam ferre destinavit. Ergo via, quæ tendit ad monasterium sancti Michaelis in aqua lutea, quæ per civitatem versus urbis murum decurrit, pedes lavit, inde ad monasterium tetendit. Cumque cœmeterium ejusdem ecclesiæ conscendisset, agnovit elapsum esse thus, quod emerat. Unde graviter animo consternata, excussis vestimentis sicubi adhæsisset, eadem via qua venerat, usque ad aquam qua prius pedes laverat, quærendo reversa, nihil invenit; mœstaque nimium ad monasterium rediit. Inde cryptam ingressa, ante tumbam pontificis in oratione cum largo fletu procubuit, reputans apud se, ideo sibi oblationem elapsam, quod quasi indigna fuerit eam proferre ad sancti viri memoriam. Finita oratione humili et lacrymosa, surrexit, thus

Thus amissum recuperatur.

f

(1) Monum. Germ. tom. VI Hist. p. 782 — (2) Act. SS.

tom. II, Martii 475. — (5) P. 84.

perditum

AUCTORE
ANONYMO.

perditum in manu sinistra reperit; quod tumulo superponens, cum ingenti pavore abscessit, quod gestum erat sub silentio abscondit, donec quinto aut sexto die a familiaribus ejus proditum innotuit. Quæ postmodum, cum rei gestæ veritatem a quodam fratre nostro promere peteretur, non sine lacrymis narrare potuit.

Puer a fistulæ
morbo curatus;
* P. Hogen
a

10 Miles quidam, Thietmarus nomine, ministerialis regis, in vico Hoya * a juxta Wiseram fluvium habitabat. Hujus filius annorum circiter octo, cum per quinquennium fistulæ incommodo in maxilla sinistra vexaretur, omnisque medicorum operatio in illo frustraretur, tandem ad tumulum sancti antistitis oblationem suam, cereum videlicet caput, ferre devovit, si infra novem dies incolumitas illi meritis beati viri redderetur. Igitur infra triduum ante tempus præoptatum puer remedium accepit; et tertia feria infra hebdomadam Pentecostes, cum patre, matre et avia in testimonium receptæ sanitatis, cum votis promissis, ad memoriam beati viri sospes pervenit.

abbas S. Michaelis a tibia
fractura.
b

11 Abbas etiam cœnobii sancti Michaelis, Conradus nomine b, dum quadam die causa utilitatis monasterii iter ageret, forte accidit, ut equo labente cui insederat, tibia collisa, prorsus debilis, et cruciatus in sella gestatoria referretur. Jussit itaque se ad sepulcrum beati pontificis deferri; ubi in oratione prostratus, cum vovisset se, quoad viveret candelam nocte et interdiu ibi provisorum, incolumis continuo surrexit: quique alienis manibus est illatus, propriis est pedibus egressus. Neque hoc reticendum videtur, quia plures Deo devoti, tam viri quam feminae, nocturæ quietis tempore, ad sepulcrum beati præsulis psalmodiæ cantus se audisse, et luminaria divinitus accensa vidisse, et miri odoris fragrantiam sensisse testati sunt c.

c
Item contracta,
* P. Marchern
d

12 Mulier quædam provinciæ Marahen, * de civitate Olomusz d, non infimis parentibus oriunda, septem annis sinistrae manus digitis involam contractis, ejusdem brachii ulna concreta pectori pæne cohærente, debilis aruerat; quæ multa sanctorum loca sanitatis gratia frequentare consueverat. Venit ergo multo itineris labore fatigata, mane septimo kalendas junii, ad sepulcrum beati Bernwardi, ubi infra priorem missam posita, populo inspectante, pristinam sanitatem recepit. Cujus rei testes idonei plurimi tunc temporis affuerunt, qui prius illam se debilem agnovisse testati sunt. Mox ergo omnes, qui huic affuere miraculo, multique de civitate accurrentes, Deum, qui tantis famulum suum glorificat, in hymnis et laudibus benedicebant.

et quidam manum
habens
aridam.

13 Quidam in Thuringia manum habens aridam, omnique operis officio privatam, cum se ad beati viri memoriam cum oblationibus ire vovisset, si meritis ejus sanitatem consequeretur, inopinata celeritate, quod optaverat, adeptus est. Ille autem tantam gratiam parvipendens, et votum implere dissimulans, ejusdem manus, itemque brachii simul debilitate multatus est. Qui nimio dolore cogente, licet sero in se reversus, et cur hoc pateretur haud ignarus, cum promissis oblationibus ad sancti præsulis auxilium invocandum ire cœpit, nondumque peracto itinere, perfectam sospi-

tatem recepit. Ut ergo ad locum pervenit ubi D sancti præsulis corpus requievit, condignas sanatori suo gratiarum actiones persolvit; nobisque, qualiter hoc gestum sit, cum pluribus suæ sanitatis testibus enarravit.

Item alius.

14 Alter quidam, Volequardus nomine, omni civitati nostræ notissimus, simili passione vexatus, quodam tempore, cum in beati Michaelis ecclesiam introductus fuisset, corporalesque medicinas sibi adhiberi petiisset, quidam presbyter a Deo potius sibi sanitatem petendam admonuit, et ad beati Bernwardi memoriam spe sanitatis ire persuasit. Quo facto, vix hora dimidia transacta, cryptam lætus exivit, seque sanatum fuisse cunctis in ecclesia consistentibus evidenter ostendit. Qui post septem dies revocatus, et de perseverantia sanitatis interrogatus, cum se nihil doloris habere fuisset professus, populo, cujus multitudo aderat, est præsentatus; Deusque ab omnibus magnis est laudibus glorificatus.

Varii curati:
* P. Liuline
e

15 Rusticus quidam * Lunignæ e habitans, Romam ad sanctum Petrum orationis causa tendens, in eodem itinere gravi cœpit infirmitate detineri. Qui, cum omnimodis a carni esu abstinere se vovisset quoad usque ad beati Bernwardi sepulcrum, gratias acturus venisset, si per eum a mortis se contigisset periculo liberari, continuo sanitati pristinae restitutus est. Puella quædam parvula, Machtildis nomine, de Bavaria nata, sed apud nos a primis fere annis in vico * Fossem f conversata, religiosi cujusdam viri Ecberti nomine sustentata eleemosynis, manum habens contractam venit ad beati Bernwardi tumbam, quam mox ut attigit, optatæ salutis remedium invenit. Fuit quoque Bremis mulier, non ignotæ inter suos opinionis, cujus facies, ingravescente morbo, adeo intumuerat, ut narium et oculorum discretionem pene funditus ademisset. Cumque noti ejus beati Bernwardi compassionem implorassent, super nimiam ejus afflictionem voventes, eam sepulcrum ejus visitaturam, dolor illico cessavit, et inopinata celeritate sanitas pristina rediit.

* P. Tosseim
f

16 Fuit in * Ritelogon g, qui est vicus duobus milliariis distans a civitate Hildensem, puella quædam, ita diversis per quinquennium passionibus et molestiis corporis affecta, ut novissime nervis ac membris pene omnibus contracta, et sibi esset inutilis, et suis efficeretur gravis. Hæc igitur sexto nonas maii, vehiculo adducta, cryptam basilicæ nostræ difficillimo labore, duobus innixa baculis, irrepsit, ac se super beati viri tumbam inclinavit; ibique ab omni, quo laborabat, incommodo, mira celeritate convaluit. Die sequenti convenit incredibilis multitudo populi nostræ civitatis, peregrinorum quoque et aliorum, qui de diversis locis ad sollemnitatem Sanctæ Crucis eo die confluerant, non modica turba; acceptoque testimonio a parentibus et civibus puellæ, de eo quod acciderat, Deum publicis laudibus in sancto suo devotissime glorificaverunt. Puella vero eodem die ad sua incolumis reversa est h.

paralytica,
* P. Nitelogon
g

17 Vir quidam de civitate Lubeck, Adelwardus nomine, ita paralyticus morbo longo tempore dissolutus jacebat, ut nec in lecto semetipsum erigere,

h
et paralyticus
ac puer mole
contritus;

A erigere, nec ad os manum propriam potuisset adducere. Hujus uxori beatus pontifex Bernwardus in visione apparuit, eamque, ut pro salute viri candelam juxta longitudinem ac latitudinem sepulcri sui factam, Deo vovere debere edocuit. At illa de somno evigilans, et visionem retractans, ilico surrexit, et assumptis duabus fœminis in vestibulo domus suæ solo prosternitur, postque orationem, et votum promissum, ad maritum reversa est, invenitque eum pro recuperata jam sanitate Deo gratias agentem. Qui ab illa hora tam plene convaluit, ut non longe post, ad votum persolvendum cum uxore, sancti viri sepulcrum visitaret, ac patrati in se miraculi relator certissimus existeret. Alio quoque tempore, jam dicti patrisfamilias filius adhuc infantulus, cujusdam molis desuper venientis ruina oppressus, atque contritus, cum jam pene videretur exanimis, ejulabunda mater ad sancti Bernwardi patrocinium confugit; nec spe sua frustrata est. Nam continuo post preces et lacrymas ejus ad Deum fusas, sub invocatione sancti præsulis puer tamquam ab ipsis mortis faucibus ereptus, vitæ redditus est.

miles curatus;
infidelis, ille-
rum cruci-
tus, sanatur.
* P. Horhusen
i

B 18 Miles quidam Herebordus de villa * Hornsen i, diutina infirmitate consumtus, ad extrema pervenerat. Cognatis autem et amicis illius, pro amissione carissimi sui nimium dolentibus, sacerdos ejusdem loci suggessit, ut pro eo patrocinium beati Bernwardi implorarent, votum facientes, ut si vitæ restitui et salutem consequi potuisset, ad sepulcrum sancti laneis indutus, et discalceatus de domo sua incipiens venire debuisset. Omnibus ergo id fideliter voventibus, æger melius habere cœpit; et proficientibus meliorationis suæ augmentis, in brevi ad plenum convaluit. Qui postmodum alterius causæ occasione Brunswich civitate consistens, ex eodem loco ad persolvendum votum iter arripuit, eo quod brevioris viæ compendio usus, in ambulando minus esset laboraturus. Perveniens itaque ad civitatem Hildensemensem graviter infirmari cœpit. Sed tamen cœptum adimplere desiderans, ecclesiam sancti Michaelis, in qua sanctus præsul requiescit, expetiit; sed ante atrium ecclesiæ, tamquam ab aliquo impulsus corruit. His autem, qui comitabantur eum, apprehendentibus atque ducentibus; ut ad januam basilicæ ventum est, horrore nimio percussus, et pavore inter manus eorum collapsus est, nec ullo modo assurgere, aut intrandi ecclesiam vires habere potuit, usque dum publica confessione, omnibus qui aderant, pro quo reatu hac pœna multaretur, aperiret. Receptis ergo viribus, ad sua revertens, et inde procedens, voti sui ordinem tanto jam devotior, quanto divino verbere eruditior, explevit.

Mulier mori-
bunda;

19 Matrona quædam Bremensis, in infirmitate posita, vidit assistere sibi quemdam reverendi vultus in habitu sacerdotali interrogantem eam, utrumnam agnosceret, quem aspicebat. Quæ respondens, ut poterat, vix enim in solo pectore vitalis spiritus anhelabat, dixit, eum sibi prorsus incognitum esse. At ille benignissimo affatu, quod ipse esset Bernwardus Hildensemensis episcopus, indicavit;

et, quia salutis causa advenisset, asseruit. Admonuit etiam, ut ad sepulcrum ipsius nummatam vini k ad celebrationem missarum, recuperata sanitate, offerret: atque hoc dicto disparuit. Mulier vero, quæ morti vicina putabatur, nam solo prostrata, more fidelium ex hac vita migrantium jacuerat l, erigens se paullisper, omnibus qui ad exitus ejus expectationem convenerant, visionem enarravit; atque ab eadem hora salva facta est. Postmodum visitans sepulcrum Sancti, oblationem præscriptam fideliter obtulit, aliisque fidelibus ad sequendam hujusmodi devotionem, exemplo fuit. Nam multi postea tam pium factum imitantes, suffragantibus meritis beati Bernwardi, a variis languoribus et calamitatibus sunt liberati.

AUCTORE
ANONYMO.
k

rusticus et
miles febricitantes.

20 Miles quidam de ducatu Mekelenborch, febre acriter correptus, ad exhortationem aliquorum admonitus, ut sancto Bernwardo Hildensemensium patrono votum faceret, et sine dubio relevamen et sanitatem recipere non dubitaret, faciliter acquievit; et voto facto, mox ut verba ejus ore exierunt, sanatus est; in cujus evidens testimonium misit idem miles florenum aureum per duos sacerdotes ad sepulcrum sancti præsulis, qui prædicta sic contigisse fideliter testati sunt. Rusticus etiam quidam de diœcesi Hildensemensi, cum diu febricitaret, aquam de tumba sancti præsulis sibi afferri petiit, quam mox ut bibere cœpit, febris abscessit; et post illum diem non comparuit, et, ut ipse dixit, in sanitate perseveravit.

E

ANNOTATA.

a Ipse Cl. Pertz, quamvis secundum suum codicem scribat Hogen, in nota tamen, paginæ subjecta, dicit locum nominare Hoyam, oppidulum scilicet in regno hodierno Hannoveræ ad Weseram fluvium situm, ut videre est in map-pis topographicis.

b Duo, sibi succedentes, fuerunt hujus nominis abbates; Conradus I, qui monasterium S. Michaelis rexit ab anno 1102 ad 1124: et Conradus II, in ordine abbatum VI, qui solum annis iv regimen tenuit (1). Uter vero beneficium a Sancto obtinuit, nobis definire non licet.

F

c Satis notum est, similia prodigia de variis Sanctis narrari. Interea tamen omittuntur in textu Pertziano, quamvis tres citentur codices, qui illa referunt.

d Agitur hic loci de Olomutio civitate, quæ est primaria provinciæ Moraviæ (Mähren).

e Lühnde oppidulum in diœcesi Hildesiensi, nomen dat archidiaconatui ejusdem nominis, jacet ad septentrionem archidiaconatus Hildesiensis (2).

f Tosseim, perperam Fosseim, (hodie Tossum) parochia ruralis in archidiaconatu Veteris Monasterii (3), jacet, inquit Cl. Pertz, inter meridiem et orientem civitatis Hildesiensis, in loco, qui dicitur Marienburg.

g Ritelogon, melius Nitelogon, hodie Nettlingen, parochia ruralis, caput archidiaconatus ejusdem nominis, jacet ad Orientem Hildesiæ (4).

h Hic desinit codex primarius, quo usus est p. 118. — (4) Ibid., p. 212.

Cl.

(1) Meibom., Rer. Germanic. Scriptt., tom. II, p. 518. — (2) Lutz, Die ältere Diöz. Hildesh., p. 226. — (3) Ibid.,

AUCTORE
ANONYMO.

Cl. Pertz; attamen et exstabant aliquot folia vacua et alii codices, quos indicat, seriem miraculorum continuant.

i Recte animadvertit Cl. Pertz, nominatum locum non esse Horsum, qui in diœcesi Hildesiensi reperitur: tunc enim punitus non fuisset, quasi Brunswico peregrinationem piam auspicatus, brevior sibi viam fecisset. Oportet igitur, ut iste locus Hildesia satis distans fuerit; quin tamen accuratius eundem determinare possimus.

k Hic ipse textus affertur in Cangio h. v. quasi significaret certam pecuniam, necessariam pro sacrificio Missæ celebrando.

l Ex hisce verbis elucet, in more fuisse positum, etiam apud laicos, ut morti proximi in solo deponerentur.

quibus patrata sunt, probabili relatione cognovimus, vel quæ adhuc publica fama celebrante didicimus.

2 Anno igitur ab Incarnatione Verbi Dei millesimo centesimo nonagesimo-tertio, Cælestinus Papa Tertius sanctæ Romanæ præsedit ecclesiæ, vir sacrarum litterarum documentis eruditus, habens atque, unde proferret nova et vetera, ætate grandævus, colloquii suavitatem blandus, et, ut paucis dicamus, ipsum cum ætate matura morum adornabat maturitas *c*. Hic discretorum communicato consilio, venerabilem virum Cincium, presbyterum cardinalem, in partes Daciæ *d* destinandum duxit, ut terram speciali privilegio Apostolorum principi subjugatam, Apostolorum principis vicarii vice reviseret, et provinciæ illius principes, gravi ab invicem discordia divisos, ad tranquillitatis statum, et pacis unitatem revocaret. Quod Apostolicæ legationis mandatum animo prompto, Deo favente, prudenter exsecutus. Cum esset in redeundo, ad civitatem Hildensemensem, quæ se itineri ejus offerebat, declinavit, et in monasterio beati Michaelis a domino Theodorico, qui tunc temporis ejusdem cœnobii curam gerebat *e*, pariter et a fratribus hospitio benigne collectus est.

3 His diebus sancta civitas Jerusalem, de qua per Prophetam Domino dicitur: « De Jerusalem civitate quam elegi, veniet vobis auxilium »; civitas nostri Redemptoris præsentia simul et sacræ passionis ejus ac resurrectionis dedicata triumpho, inscrutabili divinæ permissionis judicio, violenta Saracenorum manu tenebatur captiva; et cuidam Saladino, ipsius nefariæ gentis principi, misera servitute subjugata; illud etiam vivificum Sanctæ Crucis lignum, in quo Salvator pependit, et quod sui sanguinis effusione sacravit, per manus sceleratorum de sanctuario sancti templi sublatum, et in terram alienigenarum asportatum est *f*. Sepulcrum nihilominus, in quo Redemptor quievit, et in quo mulieribus angelicæ visionis ostensa est gloria, sic a Christianorum alienatum est potestate, ut ipsis custodibus, qui ad hoc observandum fuerant deputati, exclusis, nulli penitus fidelium ad hoc visitandum accessus pateret, qui tributa reddere Saladino recusaret. Sed quis hujus calamitatis miseriam per singula enumerare sufficiat? tota terra illa, cui benedixit Dominus, et in qua Filius Dei dignitatus est nasci, inter homines conversari, pati, mori, resurgere, cælos adire, et super discipulos gratiam Paracliti mittere, ac plura visibiliter operari miracula; terra, ubi Prophetarum et Apostolorum sacra vigere præconia, cædibus, rapinis, et variis oppressionibus, quæ a supradicto tyranno exercebantur, laborabat, sola civitate Tyro superstite, quæ propter sui firmitatem et propter adjacentis maris latitudinem spatiosam, expugnari non potuit. Verumtamen miserator et misericors Dominus, misericordiam suam in ira sua non continens, qui numquam obliviscitur misereri cum populo suo, quem diligit, corripit et castigat, in hac severitate pie ac misericorditer egit; multa fidelium millia, magnorum principum et nobilium catervas innumeras, ad agendum poenitentiam de commissis, plures eorum ad vitam præsentem

HISTORIA

CANONIZATIONIS ET TRANSLATIONIS

a **S. BERNWARDI, EPISCOPI** *a*.

B

PRÆFATIO.

CAPUT I.

Cardinalis Cincius suscipit causam Canonizationis S. Bernwardi; cum eo Theodoricus II, abbas S. Michaelis Hildesiæ proficiscitur; varia itineris pericula.

Proœmium.

C Cum ad laudem et gloriam Creatoris et Reparatoris universorum, et ad proximorum profectum, quilibet, quod potest, in domum Domini jubeatur offerre; cavendum est, ne quis intra sanctam Ecclesiam fidelium in conspectu Dei sui vacuus appareat, sed unusquisque secundum collatam sibi a Deo gratiam de bonæ voluntatis thesauro, quantum valet, fideliter proferat, et in nostri Salvatoris gazophylacio, saltem cum vidua paupercula, duo minuta voluntarie reponat. At nos exigui et imperiti sermone, quid ad decorem domus Dei digne possimus exhibere non habentes, valde pertimescimus, ne inter servos pigros et inutiles numerari debeamus. Considerantes tamen, quod ante Dei oculos numquam vacua est manus a munere, si arca cordis repleta sit bona voluntate; quia multis non possumus, vel saltem paucis prodesse volentes, ad utilitatem eorum, qui se sacris lectionibus occupare consueverunt, et quorum meditatio in lege Domini die ac nocte consistit, gloriosam sacri corporis Deo dilecti præsulis Bernwardi translationem, quam nostris diebus sollemni fidelium devotione celebratam gaudemus, explanare proponimus, de illo utique præsumentes, qui aperuit os muti, et linguas infantium fecit disertas. Verum cum de conversationis ejus sanctitate, gestorum magnificentia, et transitu laudabili, bonæ memoriæ Tangmarus presbyter, deserto satis sermone, plenissime narraverit *b*; nos hoc prætermit-

b

A præsentem termino laudabili concludendam, terræ illius amissionis occasione clementer invitans. In hoc utique facto ad illius evangelici Samaritani exemplar, Christiano populo propter varias plagas criminum, in illis partibus Jerosolymitanis quasi semivivo relicto, conveniens antidotum cælestis medicus renovavit, severitatis vinum simul et oleum pietatis apponens; ut qui in arca tabernaculi virgam, et manna poni præceperat, unde plebem suo charactere insignitam in amissione terræ sanctæ virga percuteret, inde in agnitione suæ fragilitatis, ac cognitione proprii Creatoris, eam quasi baculo sustentaret.

Saxoniam miser status.

4 Hæc ideo huic opusculo credidimus inserenda, ut facilius clarescat, quantis malorum perturbationibus illo tempore totus ubique pene concussus fuerit orbis, cum neque regio aliqua, vel provincia, nec civitas quidem existeret, quæ non bellis vel seditionibus coram positis laboraret, vel venturas formidaret. Nam sicut omnia corporis membra solo capite reguntur, et infirmato capite cetera membra ægritudinis incommoda sentire necesse est: ita postquam civitas Jerusalem, ubi Christianæ religionis exortæ sunt primitiæ, prophani principis tyrannidi subjacuit, per omnes fere fines, in quibus unius Dei frequentatur cultus, et maxime apud Saxoniam provinciam, rapinarum, incendiorum, aliarumque enormitatum exercebatur impietas *g*, ut duris passionibus capiti suo gravato, reliqua sanctæ Ecclesiæ membra non immerito condolere viderentur. Tunc igitur data est libertas, et resoluta legum frenis irruit, ut si vir ille facundissimus ab inferis emergeret, aptius hoc ævo quam suis diebus exclamaret, O mores, ô tempora! Hæc igitur inexplicabilis adversitatis instantia totus fere Hildensemensis episcopatus destitutus jacebat.

Legati Romani vita probissima:

5 Verum supra memoratus Romanæ sedis legatus, tam diræ cladis violentia coactus, in præfato monasterio per dies aliquot commoratus est. Nam quidam saniori usi consilio, illum affectuose præmonebant, ne sine potentis personæ conductu procederet, ne forte per quosdam malitiæ ministros, insidiarum jacula et laqueos absconditos, qui sibi tenderentur incurreret. Eorum igitur monitionibus et consiliis acquiescens, legatos ad imperatorem pro litteris conductitiis ab eo impetrandis direxit; quia Hildensemensis episcopus in multis imperialibus obsequiis detentus erat, et ideo ei in talibus auxilio esse non poterat. Quibus ad imperatoriam majestatem profectis, vir honorandus in loco jam sæpe nominato persistens, amplius quam trium hebdomadarum spatium complevit, nullis aliis nisi sacre lectionis studiis invigilans, ut jam illius orthodoxi nostri, magnæ videlicet sanctitatis viri Hieronymi, spiritalis exercitii videretur imitator, aut legendo semper aliquid aut scribendo. Ad hunc quotiescumque, qui publicis sceleribus implicati essent, veniebant rogantes, quatenus de injuncta eis pœnitentia ex concessa sibi auctoritate aliquid relaxaret, in his discrete et prudenter se agebat: et primo causam modumque delicti diligentius perquirens, juxta culparum quantitatem condonationis gratiam temperabat. Sæpius etiam ad con-

Octobris. Tomus XI.

ventum fratrum accedens, eos, ut erat vir mitissimus, humiliter salutabat: cum quibus monasterium ingressus, huc illucque deambulando situm ejus et honestam per omnia dispositionem mirabatur.

6 Accidit ergo, ut una dierum oratorium solito ingressus, a fratribus qui præsentibus erant requireret, qui tam magnifici operis fundator exstisset, cui a fratribus responsum est, quod a quodam episcopo, magnitudine virtutum egregio, qui ante tempora sanctæ recordationis Gothehardi, episcopi Hildensemensis, ecclesiæ regimen tenebat, idem locus constructus, consecratus, et de possessionibus, quæ sibi hereditario jure cesserant, dotatus esset. Præterea quod in crypta ejusdem cœnobii sacre corporis ejus essent reliquiæ reconditæ: adjicientes, quod quædam, quæ de probata ipsius conversatione conscripta essent, apud eos haberentur volumina *h*. Qui dum super tanti viri nomine studiosius requireret, audivit quod Bernwardus ei nomen fuerit, et quod de claro Saxonum sanguine exstiterit oriundus. His auditis, Deum qui sanctos suos glorificat benedicens; quædam de potioribus ejus miraculis in præsentia sui recitari præcepit, diligentius inquirens, si in eadem congregatione fratres existerent, qui aliqua de miraculis ejus celebrata vidissent. Cui plures e fratribus multa se de his frequenter vidisse responderunt. Ad hos apostolicæ sedis legatus: Si hæc, ait, quæ dixistis virtutum insignia in præsentia summi pontificis audirentur, non dubium, quin rationabilem et honestam petitionem optatus prosequeretur effectus, si ab eo beati viri translationem *i* peteretis. Aliquantis dehinc evolutis diebus, cum fratribus capitulum ingressus, post dulcia exhortationis ejus verba, universi, genibus ipsius advoluti, supplicabant attentius, ut quia sua inducti persuasionem, pro translatione beati Confessoris promovenda, legatos ad Romanam destinare proponerent Ecclesiam, eis apud summum pontificem pius cooperator existeret. Illorum precibus admissis, consuluit, ut hi qui certius aliquid de miraculis sancti viri vidissent, aut vera comperissent, relationem in præsentia sui et domini Bernonis, qui eo tempore pontificatus culmen gerebat, juramento confirmarent *k*: impossibile dicens, ut Ecclesia Romana facilem in hujusmodi negotiis assensum præbeat, nisi de veritate rei plenius antea fuerit instructa. Hic dum in audientia omnium proposuisset, paratos eos et unanimes inveniens, cum ipsis pariter ad episcopum accessit: ubi in facie ipsorum et totius ecclesiæ, fratres quæcumque de virtutibus et signis beati viri viderant, aut per idoneos testes didicerant, sacramento præstito in sacrosanctis Evangeliiis, vera esse contestati sunt. Quam attestationem præfatus Cardinalis in scriptum redigi, et tam suo quam episcopali sigillo diligentius consignari, mandavit.

7 His ita de consilio rationabiliter ordinatis, dominus cardinalis valedicens fratribus, et de impenso sibi ab eis puræ dilectionis obsequio quam plurimum regratiatus, profectus est, domino episcopo debita ipsum conducente reverentia, et in castro suo Wincenburch illum hospitio excipiente *l*. Cum quo

AUCTORE
ANONYMO.

in S. Bernwardi memoriam inquiri, et suadet Roman. Pont. ea de re adendum.

Ob id Theodericus abbas Romanam mittitur.

AUCTORE
ANONYMO.

pater monasterii usque ad idem castrum processit; et die sequenti cum ab eo benedictione petita, ad monasterium redire pararet, fideliter consuluit, ut rebus et impensis præparatis, si forte pro sæpedito negotio Romanam visitare vellet ecclesiam, eum, quam citius posset, subsequi non differret. Qui ad conventum rediens, omnem consilii formam, quam ex ore viri venerabilis audierat, in communi proposuit. Deliberatione dehinc habita, quis ad hoc negotium exsequendum mitteretur, universis visum est, ut is, qui pater congregationis, legatione fungeretur, congruum esse dicentes, ut super tam celebris negotii promotione persona celebris et idonea mitteretur: qui primo infirmitatis suæ considerationem et itineris difficultatem opponens, ac imparem se huic labori per omnia iudicans, quod petebatur humiliter recusavit. Tandem ad ipsorum cohortationem et precum instantiam, quod virium suarum robur sciebat excedere, concordi et pia petitione devictus, non dubitavit assumere.

Videtur S.
Bernwardus e
sepulcro pro-
cedere.

8 Ne quis autem ea, quæ de sacri corporis elevatione tunc temporis tractata sunt, casu, et non potius Dei præordinatione acta fuisse affirmare præsumat; non illa casu, sed ex divinæ dispositionis nutu, et de beati viri voluntate processisse, declarat revelatio cuidam religiosæ conversationis ostensa matronæ, quæ merito vitæ, bonæ apud omnes opinionis, bonoque virtutum flagrabat odore. Hæc Sancti Spiritus edocta unctione, quamvis habitu sæculari tegeretur, sæcularem tamen animum nullatenus gerebat, sed potius jejuniis, vigiliis, eleemosynis, aliisque Deo acceptis vacabat operibus. Hæc beati viri memoriam continuis orationibus frequentabat. Accidit ergo, ut nocte sanctissimæ Resurrectionis Dominicæ, dum solito precibus intenta noctem pervigilem duceret, tandem defatigata, sicut erat in facie prostrata, juxta pontificale sepulcrum leniter obdormiret: vidit ergo, quasi aperto sanctuarii tecto, et lapidum oppositione deposita, super sepulcri locum olei liquorem cælitus descendere largissimum, adeo exuberantem, ut magnum cryptæ spatium suo stillicidio videretur infundere. Quæ de rei novitate mirata, subito quod esset mirabilius aspexit, personam videlicet reverendi vultus, pontificalibus præparamentis adornatam, de eadem tumba procedere, et talibus eam verbis affari: Tempus adest mea de terra quo membra levantur. His dictis expergefata, quæ viderat et audierat, non passim omnibus, sed paucis Deumque timentibus ipsius cœnobii fratribus retulit. Quam visionem omni veritate subnixam, subsequens visio comprobavit.

Alia visio.

9 Anno eodem, quo sæpius dicta sancti præsulis translatio celebrata est, quidam de ipsius monasterio seu collegio vir vita laudabilis, vidit per visum, quasi cryptam ejusdem cœnobii adoraturus intraret: cui apparuit qualiter de loco in quo sacri corporis reliquiæ servabantur, fons scaturiret purissimus, qui jam adeo excreverat, ut ad ostium cryptæ suo cursu processisset. Miratus ergo, et de ipso manibus hauriens, et ore degustans, mellis dulcedinem sensit. Qui currens ut ablati et fratribus visa nunciaret, ipsum mona-

sterii patrem in conventu fratrum stantem D reperit. Cui dum de novi fontis eruptione narraret, nondum finito sermone, fons ipse, ut sibi videbatur, effluxionis suæ largitate ante faciem ipsorum apparuit, quem videns is qui abbati referre venerat: Ecce, ait, domine, fons ille de quo dixi vobis. Qui utrique lacrymati præ gaudio, flexis genibus, Deum a quo quicquid sanctis virtutis datur venit, et quasi a lucidissimo fonte procedit, benedixerunt. Dehinc post longas gratiarum actiones, talem abbas prorupit in vocem: Merito, frater, Deum de universis donis ejus benedicimus, quia indubitanter scio, quod de gratia largitatis ejus, qui dives est in omnes, meritis dilecti patroni nostri suffragantibus, nil nobis de reliquo, si Deum timuerimus, deesse poterit. Evigilans, quæ viderat, utpote vir humanæ laudis favorem omnino declinans, paucis e fratribus retulit, rogans quatenus audita silentio tegerent, donec certius cognoscerent, quid de suæ visionis mysterio divinæ ordinationi fieri placeret. Nos vero, qui hominem novimus, et hæc de se ipso referente audivimus, fidenter quæcumque vidit, litteris mandamus, et cum ipso quasi cum viro, in quo dolus non erat, rei veritatem contestamur. Hæc geminæ visiones, sicut pene uno et eodem ordine prodierunt, ita sub uno interpretationis tenore intelligi possunt, quia unus et indissimilis ex his processit effectus. Nam sive olei largitas, vel fontis ubertas largitatem signabat miraculorum, quæ Salvatoris gratia, et ejus electi merito sic exuberasse videmus; ut non jam tantum in sola Saxonia provincia, verum etiam in multis mundi partibus celebris ejus frequentetur memoria, de quibus, quia nos ad cœptum orationis ordinem properamus, in sequentibus plenius dicemus.

10 Cum ergo, ut superius retulimus, de sacri corporis elevatione crebro fratres conferrent, paucis diebus post discessum cardinalis evolutis, meritis beati præsulis accidit res mira pro sui magnitudinis dignitate, silentio nullatenus occultanda. Juvenis quidam, non ignobiliter natus, in episcopatu Hildensemensi erat notissimus. Hic in ea, quam præmisimus, bellorum instantia captus ab hostibus, in civitatem Brunswick adductus est. F Qui dum ab eo, quam non habebat, extorquere vellent pecuniam, pedes ejus compedibus onerantes, manus vinculis vinxere ferreis, non quidem eas constringentes, sed longius a se quasi in equulei suspensione ab invicem extendentes, et clavis quibusdam solidis parieti domus tenacius affigentes, quem sic absque cibi exhibitione per triduum stare coegerunt, diligenter ne fuga elaberetur adhibentes custodes. Anxius ergo quid faceret, cum humano destitutus nullum nisi divinum præstolaretur subsidium, Deus cujus misericordiæ non est numerus, qui erigit elisos, et solvit compeditos, notis et amicis suis hoc inspiravit, quatenus cum eo qui tenebatur in vinculis, voverent, ut si a præsentis instantia periculi mereretur absolvi, beati confessoris memoriam in habitu pœnitentiali visitaret; et tantum inopiæ pauperum largiretur, quantum appensum in statera proprii corporis pondus pensaret, eleemosynæ. Voto facto, et sancti patris auxilio

Captivus S.
Bernwardi me-
ritis libera-
tur.

AUCTORE
ANONYMO.

A auxilio implorato, multa celeritate ruptis vinculis, et solutis compedibus, mirum in modum custodibus, ut olim Helisæi hostibus, cæcitate percussis, beati viri patrocinio, et fugæ confidens præsidio, die medio abscessit incolumis. Gratia dehinc circa se in tantæ necessitatis articulo exhibitæ non immemor, vota fideliter exsolvit; et taliter, ut diximus, rem circa se fuisse gestam, coram fratribus, aliisque qui aderant fidelibus, in sacris reliquiis jurejurando contestatus est, qui clero et populo præsentatus, uno et eodem narrationis ordine, divinæ virtutis opus, diligentius et sæpius de mera veritate requisitus, palam omnibus enarravit. Omnes igitur in communi Salvatoris gratiam, qui tali civitatem ipsorum dignatus est illustrare patrono, collaudantes, hanc optabilem sancti viri translationem ulterius non debere differri clamabant, præsertim cum illud Deo, qui in sanctis suis honoratur, et ejus electo gratissimum esse, tam evidentis ostensio miraculi declararet. De hujus miraculi patratiōne fratres vehementer in Domino gavisī, decreverunt, quatenus

B hoc celebre factum litteris mandatum, et suo signatum sigillo apostolicæ sedis legato præsentaretur, ut tanto ferventius ipsorum negotiis insisteret, quanto illud sancto Dei gratissimum fore novitate miraculi non dubitaret.

ANNOTATA.

a Liber Translationis et Miraculorum S. Bernwardi non unum habet auctorem, sed plures. A pluribus enim continuatus est, ut constat ex numeris 31 et 32. In priore quidem agitur de cæco illuminato anno 1315, in posteriori autem meretrix anno 1431 narrat quomodo intercessione sancti ad meliorem vitam traducta fuerit. Habetur igitur intervallum centum sedecim annorum inter utrumque miraculum. Dein nuspiam indicat scriptor anonymus, se monachum fuisse S. Michaelis; constanter enim de isto monasterio loquitur quasi de quocumque alio loco, neque ulla significatione prodit aliquam necessitudinem se cum monasterio habuisse. Tandem num. 1 profitetur, se aliqua

C miracula vidisse, sed spectatorem Translationis se fuisse omnino tacet. Ex hisce omnibus deducimus plures anonymos libro allaborasse, eosque omnes sat diu scripsisse post Translationem, quæ vox hic loci significat solemnem canonizationem, quæ pontificia auctoritate erat facienda, ut vidimus Commentarii prævii num. 99 et seq.

b Annotato a ad caput vii ex hoc loco monstravimus, Tangmarum totam Vitam, etiam transitum S. Bernwardi litteris consignasse; adeoque male assutum fuisse glossemam: Hic desinit Tangmarus.

c Cælestinus III sedem apostolicam occupavit ab 1191 ad 1198. Vir erat, ait Ciacconius (1), ob humanitatem, prudentiam, comitatem et mite ingenium omnibus gratissimus. Præter S. Bernwardum nostrum, etiam SS. Joannem Gualbertum, Ubal dum, episcopum Eugubinum sanctis adscripsit.

d Duo hujus nominis cardinales, a Cælestino III creati, occurrunt apud Ciacconium: nempe in prima creatione, die pentecostes anni 1191 facta, est Cynthius, variis legationibus functus (2): et in secunda aut quarta, Cencius Sabellus, cujus memoria exstat hactenus in basilica Lateranensi (3). Uter fuerit legatus in Dania, discernere facile est. Nam in textu nostro habemus Cencium legatum fuisse presbyterum cardinalem: ast Cencius Sabellus mansit diaconus cardinalis usque ad pontificatum Innocentii III, qui illum transtulit a titulo S. Lucie in Silice ad presbyteralem SS. Joannis et Pauli seu Pammachii. Cynthius, qui etiam Cencius vocatur, titulum presbyteralem S. Laurentii in Lucina (quam dedicari curavit (4).) ab initio obtinuit, et præterea aliis legationibus functus fuit. Unde nullum mihi est dubium, quin de hoc in textu nostro agatur. Quæ porro fuerit causa legationis in Daniam (quæ hic Dacia more scriptorum istius ævi vocatur) a scriptore nostro exprimitur. Forsan etiam pro concordia sancienda inter varias Ecclesias hactenus in Officiis divinis, quæ circa

E hoc tempus facta fuit sub Absalone, Lundensi archiepiscopo (5) divisas.

e Theodoricus II, auctor Vitæ Germanicæ S. Bernwardi, monasterium S. Michaelis Hildesense rexit, ut dictum fuit Commentarii prævii num. 5.

f Anno 1187, iv kal. octobris, Saladinus Hierosolymitanam urbem occupavit (6). Recte animadvertit Pagius (7), quasdam loquendi formulas, ut sunt: his diebus, eo tempore etc. viros eruditos in errorem impulsisse; quum tamen sat magnam latitudinem habeant. Exemplum esto capta Hierosolyma jam a sexennio, quando anno 1193 Cencius legatus, Hildesiam appulit.

g Eodem fere modo interpretari nos oportet, quæ hic dicit scriptor noster de misero statu Saxonie, videlicet circa ista tempora fuisse provinciam cædibus, rapinis, incendiis vastatam; quin propterea reportanda sit calamitas ad pontificatum Bernonis. Nam sub episcopatu Adelogi et Bernonis, secundum Chronicum Hildesheimense (8), omnia pacifice videntur processisse. Sed Conrado utriusque successore ad Herbipolensem cathedram translato, Harbertus seu Heribertus circa finem sæculi xii electus

F fuit totius capituli et cleri consensu, omnibus laicis omnino contradicentibus: propter quod, ait scriptor, Ecclesia nostra multos et graves labores, expensas, pericula, tam communium quam privatarum rerum dispendia et episcopalium possessionum alienationes perpessa est. Atque hinc vehementer dubito, an Berno Episcopus, ut dicitur infra num. 16, propterea negotium sollemnis Translationis suspenderit, quia totius provincie necdum sopita esset turbatio.

h Inter scripta, legato oblata, erat certe Vita S. Bernwardi, a Tangmaro confecta, et documenta miraculorum.

i Jam supra Annotato a monstravimus, vocem Translatio æquipollere sollemni canonizationi.

k Berno episcopatum Hildesensem rexit ab anno 1190 ad 1194 (9).

(1) Vitæ Rom. Pontt. tom. I, col. 1131. — (2) Ibid. col. 1164. — (3) Ibid. col. 1164. — (4) Cfr Baron. ad an. 1195 § VI, Cfr Pagium ad eumd. an. 7. — (5) Pagius, Critic. Baron. ad

an. 1193 § XI. — (6) Cfr Baron. ad an. 1187 § VII et seqq. — (7) Crit. Baron. ad an. 1194 § XII — (8) Pertz, Monum. Germ. Hist. tom. VII, p. 837 et seq. — (9) Schmid, tom. I, p. 228.

AUCTORE
ANONYMO.

I Villa in extremis finibus meridionalibus
diœcesis Hildesiensis.

CAPUT II.

Post varios casus canonizatio Romæ
decernitur et Hildesiæ celebratur.

Abbas Romam
petit, et in
itinere cum
legato spolia-
tur;

a

b

B

C

sed Rotholfus
princeps abla-
ta legato et
abbati restitui
jubeat :

c

His gestis, dominus abbas rebus et impensis quæ ad præfatam legationem erant necessariæ, præparatis, fratrum se orationi attentius commendans, peregrinatione assumpta, præcedentem subsequutus est Cardinalem; eumque jam in confiniis Alpium apud monasterium Schaphus, quod latine Luxovium dicitur, reperit; ubi venerabilis pater Columbanus a, ut ex gestis ejus colligitur, Deo dignam, paucisque imitabilem conversationem duxit, cujus adventu comperto gavisus valde, in occursum ejus processit, et in amplexibus ejus diutius immoratus, gratissimum se viæ comitem habere protestatus est. Qui pariter inde digressi, versus montem Septimium iter direxerunt, quem cum transituri essent, Andreas quidam Marmoracensis castri b, quod huic monti vicinum erat, habitator, armata eis manu occurrens, publicam itineris viam occupavit, eos et res ipsorum hostiliter invasit; mandatum se ab imperatore fingens accepisse, ne personam ecclesiasticam Romanum adire pontificem, quæ litteras illo deferret, nullatenus pateretur. Omnibus dehinc sub gravis juramenti interpositione comminatus est, nisi scripta quæ apud se habebant, ipsius præsentiae incunctanter exhiberent, eos mutilare non formidaret. Litteris ergo in communi prolatis furorem furore cumulavit; et, quod dictu nefas est, Vicarium ejus, cui ligandi solvendi-que potestas concessa est, captivare non timuit: quo in castrum Marmoracense contumeliose abducto, rebusque suis adversaria manu distractis, qui in comitatu ejus erant, eo relicto, montem Septimium pedites transierunt. At memoratus abbas montem in quo castrum idem situm est, difficulter ascendens, dictumque malefactorem de suæ legationis causa humiliter expediens, vix obtinuit, ut rerum suarum partem reciperet; data spon- sione ne ad partes adiret Italiæ, verum ad natale solum sine retractatione rediret.

12 In tantorum igitur malorum positi discrimine, dum penitus quid facto opus esset ignoraret, tandem his qui cum eo erant visum est, ut ad Curiensem episcopum c, in cujus diœcesi jam dictæ crudelitatis minister degebat, accederent, si forte ipsius auctoritate ad satisfactionem et rerum suarum restitutionem inclinari potuisset. Qui non longe a castro digressi, quosdam præcipuos ejusdem ecclesiæ fratres, et ministeriales obvios habuerunt, qui eos fama vulgante, sinistro casu turbatos audierant; et, ut ea quæ relatu didicerant, oculata fide cognoscerent, ad locum patrati sceleris properabant. Hi compassionem moti super eos, ad virum execrabilem cum ipsis accedentes, Romanæ sedis legatum jam custodia ejectum reppererunt, quem scelerati raptores instantur urgebant, ut celerius abscederet, paucis equis et rebus in parva quantitate sibi restitutis. Zelo igitur Dei vehementer accensi

firmum se pro domo Israel contra adversarios D murum opposuerunt, graviterque nefariis invasoribus comminati sunt, quia nisi viros, quos in animæ suæ periculum turbaverant, satisfactione competenti placarent, excommunicationis in eos non differrent promulgare sententiam. Verum cum obstinatam ejus, ut bestialem, per omnia mentem, nec lenitas motionis, nec correptionis asperitas permoveret, præpotens quidam, Rotholfus nomine, ex eadem provincia, audiens quæ gesta sunt, commotus valde, præfato prædoni mandavit: quia nisi rebus eorum restitutis, eos in pace quo vellent pateretur abire, ipse tam enorme scelus non pateretur inultum; adjiciens, si jussus ejus non pareret, diu cum ipso habitum fœdus rescinderet, et castrum, de cujus munitione confidebat, funditus eversum, solo adæquaret. Qui contrario sibi accepto nuntio, importabile præsentiens, si gratiam sui demereretur domini, prudenter apud se deliberans, quæ violenter abstulerat, magna ex parte restituens, eos ulterius detinendo molestare non præsumsit.

13 Rebus suis ergo receptis, post dies paucos Mediolanum venientes, apud ecclesiam beati Ambrosii hospitium habuerunt: ubi certius eis innotuit, quod gravis inter Romanæ sedis pontificem, et imperatorem verteretur discordia; per totam etiam Italiam imperatoris edictum pendere, ut quicumque reperti fuissent, qui cujuslibet causæ obtentu, Romanam adire præsumerent ecclesiam, contumeliis affecti, rebusque nudati, aut vinculis artari debere, aut ad propria redire compelli d. Quæ persecutionis procella in tantum efferebuit, ut Ostiensis episcopus a Francia rediens, apud Senam oppidum, a satellitibus imperatoris, omnibus suis antea distractis, in custodia teneretur e. Hoc nuncio satis exterriti, ratum duxerunt ut ab invicem divisi, alius per Papiam, et alter per Placentiam transitum haberent, cautius esse judicantes hac separatione, si fieri posset, manum declinare adversariam, quam pariter juncti hostiles denuo experirentur insultus. Qui cum lacrymarum et singultuum amaritudine segregati, post dies paucos cum senior memoratus Lucam venisset, et F nulli ei ulterius procedendi daretur facultas, a publico peregrinorum declinans itinere, Pisam civitatem opulentissimam adiit; ubi cum nobilioribus civitatis de conductu locutus, ab eo aliisque diversarum provinciarum clericis accepta pecunia, fideliter polliciti sunt, securum et nullius auctoritate infringendum se ipsis præbituros conductum. Hos per loca maritima pariter dierum quatuor subsecuti sunt. Verum cum nec per loca illa ulla penitus esset eundi securitas, eo quod dolo et prodicione unius eorum ductoris, a domino provinciæ ipsis insidiæ tenderentur, habito consilio, consultius visum est propriæ habitationis larem revisere, quam feritate gentis illius, et rerum suarum amissione periclitari. Quid autem contrarietatis et molestiæ in redeundo pertulerint quam difficulter multitudinem militum, quam a tergo imminentem viderunt evaserint, lectoris parcentes fastidio, sub silentio trans-eundum putavimus.

14 Post diversos tandem sinistrorum eventuum casus, post solutam cujusdam castri, in quo

E
Mediolanum
veniunt.

d

e

Romam tan-
dem perve-
niunt:

AUCTORE
ANONYMO.

Ps. LIV, 25.

A quo se ut hostiles devitarent impetus receperant, obsidionem, Pisam reversi, plures eorum causis, pro quibus jam plurimum laboris et rerum expenderant, renunciantes, infectis negotiis ad propria repedabant. Verum jam sæpe dictus senior, juxta illud viri Sapientis eloquium : Jacta cogitatum tuum in Domino, et ipse te enutriet, spem omnem et fiduciam in Deo figens, et sacri Præsulis, ob cujus honorem in terris ampliandum, exsul in ignotis errabat partibus orbis, sese credens protectioni, dum quod sibi faciendum restaret, anxio corde revolveret, nutu Dei negotiatores quosdam ejusdem civitatis mercimonii sui gratia in proximo versus Neapolim civitatem Apuliæ navigaturos audivit f. Ad hos accedens, et causam suæ peregrinationis aperiens, tutissimum sibi existere affirmabant, ut labore navigationis assumpto, eorum societati se jungeret, eo quod per vicina Romanæ civitatis, pæne ad ipsas Tiberis fauces applicare deberent. Qui gavisus, Deoque, qui non derelinquit sperantes in se, grates exsolvens uberimas, eorum acquiescens consilio, primo quidem periculis latronum, periculis fluminum, periculis in falsis ductoribus, postremo periculis in mari pæne usque ad defectum corporis attritus, Deo tandem duce, urbem Romanam ingressus est. Sed, quia sedis apostolicæ Legatus, de quo supra retulimus, necdum adhuc redierat, ipse litteris ejus, quas ad Cardinales dederat, qui ei specialis amicitiae vinculo annexi erant; exhibitis, ubi ex earum serie intellexerunt, quantum ei præfatus Abbas dilectionis ac reverentiæ impenderat, quam plurimum regratiati, polliciti sunt se causam, pro qua Romanam visitasset ecclesiam, omni qua possent instantia promoturos. Dehinc post paucorum dierum cursum, idem Legatus, Dei cooperante gratia, totius pæne Romanæ civitatis exceptus occurso, cum in audientia summi Pontificis diligentius exposuisset, quanto dilectionis fervore in monasterio ipsius Abbatis a fratribus tentus fuisset, maximum ex hoc favorem adeptus, non modicum, ut post patuit, honoris a domino Papa consecutus est. Statuta postmodum die, summus Pontifex de adventus ejus causa inter Cardinales librum proponens, qui de vita et miraculis beati viri conscriptus est, in audientia ipsorum recitari præcepit. Qui, ubi sanctam ejus conversationem et virtutum insignia compererunt, Deum qui in sanctis suis mirabilis et gloriosus est, benedicentes, facilem in tam rationabili Deoque accepta petitione præbuere assensum.

Ubi Actis recognitis, Catalogo sanctorum inscribitur.

15 Ad hæc, dominus Apostolicus præfatum Seniore[m] taliter alloquitur : Cum te, frater honorande, tibi que subjectos in religionis fervore, et monastici ordinis observantia laudabiliter audiamus proficere; et cum venerabilem virum Bernwardum, quondam Hildensemensem episcopum, cœnobii vestri fundatorem, gloriosam et memoratu dignissimam in terris vitam duxisse, et multis coruscasse miraculis, textu vitæ ejus inspecto, indubitanter sciamus, auctoritate Dei et beatorum apostolorum Petri et Pauli, dilecti quoque filii nostri Cincii cardinalis interventu mediante, qui legationis suæ tempore multa, ut asserit, a vobis benignitatis expertus est

argumenta, jam dictum reverendissimum virum in catalogo Sanctorum amodo numerandum decrevimus, et sacratissimum corpus ejus de terræ gremio erigendum, et inter sanctorum memorias veneratione condigna collocandum. Ad hæc Senior lacrymatus præ gaudio, pedibus ejus gratias acturus prosternitur; sed assistentium manibus erectus, in oratorium beatæ Mariæ semper virginis ducitur, ibique Deo laudibus exhibitis, tam a summo Pontifice, quam a Cardinalibus, et maxima Cleri populique frequentia, beatus confessor in Sabbato ante natale Domini sollemniter canonicizatur g.

16 Litteris dehinc testimonialibus de his impetratis, aliisque suis negotiis expeditis, licentia et benedictione a summo Pontifice accepta, memoratus Abbas ad propriæ habitationis locum redire maturabat. Cujus adventu civitas tota spiritali exhilarata gaudio, jucundissimi negotii exsecutorem jucundo satis excepit occurso, personæ dilectæ sospitati, et prospero ad vota successui multo congratulata favore. Verum, cum ea, de qua supra retulimus, totius provinciæ nec dum sopita esset turbatio, propter multam rerum penuriam, et angustiam temporis, usque in annum sequentem placuit suspendi negotium. Sub hac dilatione, meritis beati Præsulis, ab antiquorum miraculis patrum non differens accidit miraculum, eximiæ sanctitatis ejus et pietatis immensæ manifestum satis præbens argumentum. In ipsa civitate Hildensemensi, puer non ignotis ortus parentibus, subita ægritudine præventus immatura morte decessit; ut est moris in talibus, funeri exsequiæ parabantur. Parentes carissima orbat sobole, post gemitus et lacrymas interni doloris indices, vicinorum qui aderant instinctu voverunt, ut si suffragio in proximo transferendi Antistitis defunctus vitam reciperet, ipsi cum oblationibus ejus honorabile sepulcrum, una cum suscitato gratias acturi visitarent. Quid plura? parentes parvum consilio : vitæ redditur exanimis, vota solvuntur, et beatus Confessor debitis ab utroque sexu laudibus extollitur. Qui de facto hæsitaverit, multitudinis quæ aderat accipiat testimonium.

17 Neque hoc reticebimus, quod anno eodem sic mature frugum aliorumque seminum accessit maturitas, ut solita metendi tempora longe prævenisse viderentur, in tantum ut centenarii senes numquam segetes adeo tempestive suo collectas ævo faterentur : hoc nimirum Deo, cujus omnia nutu reguntur, procurante, ut ad imminentem beati Præsulis festivitatem, actibus exoneratus necessariis, longius latiusque liberior populus occurreret et expeditius feriret. Frequentes etiam anno toto a fratribus aliisque fidelibus orationes ad Deum porrectæ sunt, ut ea quæ pro electi sui glorificatione facienda erant, ad honorem et laudem sui nominis benigno prosegueretur effectum. Jamque sacratissimæ Virginis aderat Assumptio, cum non solum propter specialem Hildensemensem festivitatem h, verum etiam pro sanctarum reliquiarum sublevatione, quæ proxima die celebranda erat, cum diversarum ecclesiarum prælatis inæstimabilis multitudo, non tantum de propinquis et cognitis, sed etiam de remotis terrarum provinciis

g
Abbas monasterium lætus repetit : varia miracula

F
messe maturius quam aliis annis facta, omnia ad Translationem disponuntur.

h

AUCTORE
ANONYMO.

provinciis certatim confluerant. Qua die in Dei laudibus ob venerationem piæ Matris ejus rite peracta, dominus Berno episcopus, ejus auctoritate et ministerio res erat promovenda, sub ipsius noctis crepusculo, secretius ad monasterium, ubi sacra pignora servabantur, venit; quonam ordine in re divina procedendum esset, cum fratribus aliisque gravibus personis deliberaturus. Verum, cum pro nimietate popularis frequentiæ, qui præoptatam sacræ translationis horam diligentius observabant, nulli penitus ad ipsum sepulcri locum aditus pateret, placuit, ut remotis omnibus ipse pater monasterii cum aliquantulis fratribus aliisque viris religiosis assumtis, lapidem, qui eidem tumbæ superpositus erat, facerent removeri, ne postmodum in sacri corporis elevatione maximus ille concursus mora detineretur invita. Quo facto, januis ecclesiæ firmissime seratis, et lapide sublato, sarcophagum satis admodum idonee sculptum viderunt; quo præmissis orationibus patefacto, spiritalem et antea incognitum exhalans odorem cælestis ille thesaurus, regalibus utique divitiis incomparabiliter præferendus, apparuit.

B
Levatur et
transfertur
sacrum cor-
pus.

18 Nec defuit ille, qui in suo nomine congregatis numquam deesse consuevit Jesus noster, Jesus bonus, ejus gratia visitante cæcitatis humanæ caligo detergitur; ejus illustratione cordis impoenitentis, quo in spiritum ejus peccatur, duritia mollitur. Videres enim nonnullos eorum, qui aderant, dum suas examinant conscientias, in lacrymas resolutos; dumque se cognoscunt a meritorum ejus longe distare præconiis, artus cælestium præceptorum olim jugo exercitatos vix audere contingere. Sciebant enim virum nobilitatem carnis, quæ superbiæ fomentum est, intuitu Conditoris et propriæ conditionis humilitate, calcasse. Accedebat memoriæ hominem castitate Angelicum, nam castitas cum humilitate Angelicæ puritatis est particeps, adeo pudicitiam carnis intra cordis hospitia inviolatam conservasse, ut ab annis tenerioribus usque ad vitæ transeuntis occasum, casus nivei pudoris inexpertus, merito cum eis qui cum mulieribus non sunt coinquinati, sequatur agnum sine macula, quocumque ierit *. Legerant nihilominus, pastorem piissimum, pauperem quidem spiritu, æternitatis amore manus ad pauperes extendisse largissimas. Adverterunt geminæ caritatis in qua lex pendet et prophetæ, sic in ejus pectore convaluisse vigorem, ut non fratrum affectum tenerrimum, nec propinquorum lineam clarissimam, non affinium aut amicorum nobilitatem, sed cæli Dominum, sui heredem statuerit. Et nunc jure cum illis, quorum Dominus pars hereditatis eorum et quorum funes ceciderunt in præclaris, centuplum accipiens, immortalitatis dote vestiatur. Sed quid multis moramur? Quod Deus faciendum præordinaverat, hominis erat devotione adimplendum. Excipiuntur tandem de tumulo membra loco celebriori collocanda, et ad instar Dominici corporis, famuli sui corpus syndone munda involutum, mane sequenti, ecclesia, prælatorumque præsentis frequentia, reverenter de terræ pulvere sublevatur, et ea

Apoc. XIV.

Ps. XV.

hora qua Spiritus veritatis in linguis igneis discipulos visitasse affirmatur i, per medium deportatur ecclesiæ, et tam cleri quam populi universitas in ejus laudem accenditur: casula etiam serica beati præsulis, in qua tot annis, scilicet centum septuaginta duobus sepultus fuerat, adhuc recens et incorrupta apparuit, ejus etiam tactu multi infirmi curati sunt.

19 Affuit statim quædam, ut præmisimus, per olei stillicidium præsignata circa languentes larga sanitatum operatio. Nam dæmone dirissimo mulier quædam vexata, dum ad tumulum Deo digni Antistitis a viris octo spiritu renitente maligno, vix deprimitur, illius mediante suffragio, multis præsentibus et rei eventum præstolantibus, hoste fugato femina mundatur, ut liquido pateret, quod is qui spiritu semper mundo, quo Deus videtur, pollebat, spiritibus potenter imperaret immundis. Corpore dehinc sacro cum laudibus et canticis spiritualibus ad principalem ecclesiam deportato, ibique missarum solemniis pro præsentia tanti patris festive celebratis, incredibili sexus utriusque stipatum caterva, denuo ad monasterium refertur.

In cathedra-
lem deferitur,
et inde ad mo-
nasterium.

E

ANNOTATA.

a Browerus suspicatur scaphus esse vocem Saxoniam, quæ idem sonat ac Luxorium (1). Sed lingua Saxonum non potest differre in radicibus suis, ut patet, a communi lingua teutonica, quæ certe nihil exhibet, quo hæc vox explicari possit.

b Castrum Marmoracense, quod hodie Marmels dici censeo, viginti novem circiter chiliometris meridiem versus Curia, urbe episcopali in Rhætia, distat, ac monti Septimio (Septimerberg) adjacet. In carta Curiensi, data xxv 1160, traditur S. Adelgotto episcopo Andreas de Marmorea, ita ut ipse Andreas castrum debeat habere in beneficio: quod si filios non habuerit, filiæ debeant habere (2). Hic igitur Andreas aut ejus filius homonymus legatum spoliatum retinuit.

c Isto tempore Curiensem sedem occupabat Henricus II ab anno 1180 ad 1193 (3): ex præcedenti Annotato satis liquet, cur ad Curiensem antistitem recurreret legatus: erat enim Andreas Curiensis Ecclesiæ beneficiarius.

F

d Hoc anno 1192 plures civitates Laudensium, Cremonensium, Bergomatium, Comatium in ruinam Mediolani conjuraverant: hinc omnia suspicionibus erant plena, in hisce controversiis partes etiam suas agentibus imperatoribus Germanicis (4). Adeoque quam maxime impeditus commeatus hominum et rerum.

e Ab anno 1189 ad 1206 Ostiensis episcopus fuit Octavianus, multis legationibus, pro sede apostolica obitis, clarus (5).

f Apulia, ut liquet, hic sumitur pro hodierno regno Neapolitano, saltem magna ex parte.

g Anno 1192, littera dominicali D notato, sabbathum ante Natale Domini concurrebat cum die xix decembris.

h Ecclesia cathedralis olim et hactenus consecrata fuit sub invocatione B. Mariæ Virginis.

i Nempe quando in choro canitur hora tertia, seu circa horam nonam matutinam.

(1) Sidera illust., Vita S. Bern., p. 102. — (2) Eichorn., Episc. Curiensis, Probat. p. 55. — (3) Ibid., p. 83. —

(4) Giuliani, Memor. di Milan, t. VI, p. 97. — (5) Ughelli, Ital. sac., t. I, col. 67.

A

CAPUT III.

Varia enarrantur miracula.

Cæci illumi-
nati;

Interea munerum divinorum erga ægrotos multiplicantur beneficia. Nempe anus quædam, multo tempore visu privata, ob spem recuperandi luminis beati viri præconium interpellabat attentius, statimque sanie ab oculorum loco largius prorumpente, multis intuentibus, et testimonium de diuturna cæcitate perhibentibus, visum recepit. Miles quidam Udalricus de villa Blithenem, principalis ecclesiæ ministerialis *a*, cum in oculo altero ex igne sacro tumescente, nihil eo videns gravissime torqueretur, ipso die translationis, aquam beati pontificis brachio benedictam et intinctam sibi afferri devotius petivit, eaque oculi tumorem liniens, mira celeritate visu recepto, et tumore laxato, sedavit dolorem. Postmodum de rei veritate requisitus, eo quo diximus ordine remedium consecutum, lacrymis ubertim præ gaudio fluentibus, protestatus est. Item alius majoris ecclesiæ ministerialis, Gerungus nomine, ad idem sollemne festivitatis gaudium, scilicet translationis, cum uxore et liberis advenerat. Qui cum post divinæ servitutis officia redire domum pararet, in silva quadam hostium, quos plures habebat, incautius feritatem incidit, a quibus captus et in interiora silvæ deductus, ferro ponderoso satis ad arborem eximie magnitudinis constrictus est. Cum ergo de viro aretissime vineto ne se ullatenus effugere posset securiores existerent, et ipsi per nemus liberius passim vagarentur, captivus ille, cum beati patris, cui se attentius ea die commendavit, patrocinium obnixius imploraret, subito ferro quo vinetus fuerat divinitus confracto, et vinculis quibus manus ejus a tergo ligatæ fuerant disruptis, incolumis abscedens, uxorem suam, quæ pro sui absentia nimia erat amaritudine confecta, ad propria rediens sua ereptione consolatus est.

Presbyter in-
credulus pu-
nitus.

21 Eadem die ad horam vespertinam, puer septennis a nativitate cæcus, ad tumultum sæpe memorati præsulis lumen recepit. Sed cum fratribus et pluribus qui aderant ecclesiarum prælatis de facto non constaret, parentibus pueri, et eis qui rem noverant ad medium deductis, eorum testimonio plenius certificati sunt. Sacerdos quidam, Gerlacus nomine, canonicus sancti Mauricii *b*, cum nimium esset incredulus eorum, quæ de sanctitate et virtutibus sancti Bernwardi resonabant ex divina dispensatione incidit in languorem. Tandem cum peritissimi medici circumstantias morbi iuvestigassent, suaserunt ut potius de animæ quam corporis sanitate curam ageret, asserentes quod hæc species morbi, aut vix, aut nullatenus decidi posset. Presbyter itaque præfatus, mortem cum ante oculos audiret adesse, beatum cœpit invocare Bernwardum, ut ei a Deo spatium vivendi obtineret. Cumque hac precum instantia defatigatus obdormisset, ecce postquam evigilavit, invenit se ab omni infirmitate liberatum.

Miles captivus
liberatus;

22 Quidam miles devotus de Padelburne,

Odalricus nomine, ab inimicis suis captus, et in castrum quoddam sublimissimum, quod Ravensberch *c* dicitur, perductus, custodiæ, ac vinculis mancipatus est. Qui videns se in magno vitæ discrimine positum, nec ullum patere effugium, toto corde confugit ad divinum adjutorium, sanctum Bernwardum specialiter invocans, lacrymis et suspiriis observavit, ut eum de præsentī liberaret angustia, quatenus per hoc amplius mundo innotescerent ejus beneficia. Quadam itaque nocte, ubi custodes obdormisse advertit, compedem manu tentavit, experiri volens, si qua arte vel industria eximi posset ab illa; invenitque ferri duritiem, velut plumbi laminam præter spem emollitam. Tunc nemine sciente, et absque difficultate dissolvens omnia vinculum retinacula, cœpit quærere unde facilius evadere posset, agnoscensque omnes exitus diligenter observatos, committens se omnipotenti Deo, cum beati Bernwardi patrocinio murum scandit, et ab alto desiliit, sed in nullo penitus eum vel vallis profunditas, vel saxorum subterjacentium asperitas læsit. Liberatorem ergo suum alacriter et sine mora *E* expetens, Hildensem venit, peractum circa se miraculum palam omnibus enarravit, atque in testimonium peractæ virtutis compedem secum delatam super beati pontificis tumbam pependit.

23 Ortus quidam puer in Hildensem Ezici filius, distortum habens pedem, ita ut longior pedica curvata plantæ videretur contigua, pro quo cum parentes votum fecissent beato Bernwardo, puer recepto pedum officio, patrem ad sepulcrum sanctissimi Præsulis est secutus. Contigit aliquando ut reliquiæ beati Bernwardi ad villam Brandesleve *d* deferrentur, in qua quædam virgo fuit, quæ ab ortu nativitatē unius cruris officio erat privata. Quæ cum pro spe sanitatis ante reliquias prosternitur, cœperunt contracti cruris nervi tanta vi distendi, ut sonitus audiretur a multis. Ipsa vero doloribus nimis cruciabatur, sed post unius horæ spatium integram recepit sanitatem. Erat quidam miles in eadem villa, qui habebat filium, qui propter alterius cruris brevitate, sine sustentamine impotens fuit ad eundem. Hic ad beati viri tumbam adductus, crure debili alteri coæquato, salutem recepit.

cloudi et con-
tracti sanati.

24 Obsessa multo tempore a dæmone mulier quædam, de Trajecto *e* ad beatum Bernwardum ducebatur, diabolus autem cum Hildensem appropinquaret, clamavit se Bernwardi domum non intraturum, eo quod ipse hostis esset acerrimus magistri sui. Fideles vero, cum hæc audissent, trahendo et impellendo nihil penitus potuerunt proficere, donec ipsa de manibus trahentium se excutens, in lacum luto repletum desiliit, ut dæmon ibi feminam suffocaret. Quam extractam ut mundarent extrinsecus, intellexerunt mundatam interius, et cum ingenti gaudio cum suis comitibus ad beati Præsulis sepulcrum pervenit. Notificatur hoc miraculum plurimis persequens.

dæmoniaca
e

25 In Lubeck quidam, Henricus nomine, *f* sedit in mensa cum conjuge sua Mechthilda; hæc mox in furiam conversa a multis funibus est ligata, sacerdotes vero et clerici reliquias apportantes

purgatæ;

AUCTORE
ANONYMO.

apportantes exorcismos et conjurationes legabant. Tunc dæmon prorumpens in vocem, clamavit : Clerice, quid te fatigas? propter te hinc non recedam; quia in furore suo vir ejus mihi ipsam tradidit ad inhabitandum. Nam et ego decem et octo annos in alia muliere mansionem habui, sed quidam me ad quemdam Bernwardum trahere volebant, unde me relinquere eam oportebat. His auditis, necessaria pro itinere ad beatum Bernwardum paraverunt. Omnibus itaque præparatis, dæmon clamare cœpit : Bernwardum non audire, nec videre audeo, unde me fugere oportet, et hoc dicto abscessit, statimque mulier sensum recepit, et gratias suo liberatori egit. Erat in Thuringia in Denstede *f* vidua quædam, Adeldrud nomine, per viginti annos a dæmone fatigata; quæ ad patrocinium beati Præsulis confugiens liberata est.

mulier ægrota
et sacerdos cu-
rati;

26 Matrona quædam in Magdeburch fuit, cujus filia cum in ultimo vitæ spiritu agonizaret, ex divino instinctu quædam devota inclusa eidem persuasit, ut in beati Bernwardi memoriam pro filiæ sanitate faceret Missam decantari. Cum autem Missa decantaretur, ipsa infra Missam beati Præsulis sedulo imploravit auxilium, cui ab ecclesia revertenti filia læta et incolumis occurrit; et continuo cum matre ad beati Bernwardi sepulcrum procedens, quam celeriter esset liberata patefecit. Venerabilis quidam sacerdos in Solscheng fuit, Reinerus nomine, qui cum quadam die pecora minaret de domo, virgæ particula oculo ejus infixâ tanto eum dolore affecit, quod oculum se posse retinere minime credebatur; qui abiens in aliam villam ad quamdam Dei famulam, ut pro eo oraret, et votum beato Bernwardo faceret. Completo itaque voto ad villam suam cum rediret, pristinam sanitatem est in via consecutus.

pauper a san-
guinis fluxu,
alius a sub-
mersione,

27 Erat in civitate Mindensi pauper quidam, Henricus nomine, qui quadam infirmitate, scilicet sanguinis fluxu, graviter tactus, ita ut ex hoc mortem sibi jam vicinam adesse formidaret, tandem meritis beati antistitis Bernwardi, qui pastor et pater pauperum communi vocabulo vocabatur in vita sua, cui se hic pauper cum devotione et oblatione cerei commendaverat, gratiose sanatus est. Qui beneficii accepti non ingratus, hoc quod voverat ad altare sancti viri, scilicet Bernwardi, cujus in brachio argenteo servatur particula *h*, cum debita reverentia cereo accenso, multis videntibus et Deum laudantibus, fideliter persolvit. Civis quidam Mindensis in vigilia sancti Johannis-Baptistæ ad devastandum castrenses de Vorenholte in dominio de Lippia, Wiseram fluvium cum magna populi multitudine per vadum transiens ab aquis rapitur, et pæne sicut alii septem ex suis per aquam suffocatis submergitur. Ipse vero sentiens sibi mortem imminere, beatum Bernwardum, cujus reliquiæ apud sanctum Paulum in Minda servantur, invocans, et suum humiliter implorans auxilium; et ecce subito rota de curru exsilivit, per cujus adminiculum et beati viri meritis, homo prædictus mortis horrorem et periculum evasit. Domum igitur reversus, statuam sive imaginem ceream, rotam manibus tenentem, ad altare supradictum, prout voverat, devote et humiliter portavit.

h

28 Vir quidam de Oldendorp *i*, de hac felici festivitate rediens, in foveam profundam lapidei montis cecidit, quo extracto, et in curiam delato, crus in partes confractum apparuit, qui nimio dolore cogente se ad patrocinium beati præsulis contulit; et ecce mox divinitus remedium sentit. Et quarto die ad tumbam rediens, Deo et beato Bernwardo gratias et laudes egit. Quidam in cellario Hildensem ferro constrictus habebatur, qui sub invocatione nominis sancti Bernwardi ferrum rupit, et surgens ostium quo clausus fuerat aperiri vidit; et nemine se prohibente, vel vidente ac detinente, prædicta die liberatus, ad tumbam sancti Præsulis cum laude processit. Infirmitate valida quædam femina per biennium fatigata, et ex sacro igne *k* in tribus locis tantum infestata, ut auditu jam penitus esset privata: quæ voto facto ad beatum pontificem Bernwardum una parte recepit auditum. Sed cum votum persolvere cœpisset, in altera etiam parte est servata.

D
alii a cruce
confracto, a
captivitate, a
sacro igne,
i

29 Uxor cujusdam pauperis apud sanctum Michaellem in Hildensem porcellos octodecim dierum sub strue lignorum sine matre per hebdomadam amiserat, quæ voto facto beato Bernwardo, sine nutrimento porcellos per tot dies manentes, in domum suam sanos et incolumes recepit. Miles quidam in Elze habitabat, qui per aliquot annos urinæ incommodo laboravit, nec medicorum remediis poterat adjuvari. Cujus uxor plena fide et spe, ad Translationem novam ob spem salutis ab eo mittitur, et ecclesiam sancti Michaelis ingrediens, se ad patrocinium beati Bernwardi contulit; quæ post preces devotas domum rediens, ab omni priori incommodo reperit maritum penitus liberatum. Duæ mulieres ipso die translationis spe recuperandi visum adductæ sunt; sed una in præsulem sanctum quasi durius invecta, pro eo quod diutius clamanti spem parvam haberet, et propterea in uno oculo sanie prorumpente, quasi rupta vena, visum recepit: alia autem, multis videntibus et orantibus, illuminata est in oculis ambobus.

a dysuria,

E

30 Vir quidam satis famosus et annosus, Henricus nomine, de Hassia, civis Caslensis, pro negotiis suis civitate exiens, equester ad prædium quoddam quod suum erat visitandum in messis tempore. Hic ex improvviso irruit in hostes civitatis nominatæ; et ab illis capitur, et captivus ducitur ad castrum incarcerationandus. Sedit igitur mærens in carcere, cippo reclusus, et multum famelicus, quia in quinque diebus nihil sibi potus aut cibi ministrabant; debebat enim fame mori. Hic sic anxius consolatorem nullum habuit; sed et mortem anxius exspectavit. Venit autem eidem ad mentem, qualiter sanctus Bernwardus, noviter tunc canonizatus, consolatus est quamplures tribulatos ipsum invocantes. Ideo etiam ipse devotione qua potuit voto prius emisso, quod cum oblatione notabili nudipes sepulcrum suum visitare vellet, si eum de carcere dignaretur liberare, et nec carnes comedere proposuit, nisi votum esset adimpletum. Facto igitur hoc voto, dormire cœpit in mærore suo, et sic quievit nocte illa. Denique evigilans, invenit se in campo peroptime sibi noto non longe a Casle civitate sua, cujus erat ci-

a carcere libe-
rati;
F

vis,

A vis, et compedes pedum ipsius prope eum. Unde lætus surrexit, et civitatem gaudens intravit, et narravit omnibus, qualiter per merita sancti Bernwardi Hildensemensis episcopi esset de carcere mirabiliter et miraculose liberatus: et omnes qui audierunt, cum eo Deum benedicebant et sanctum Bernwardum, cujus meritis restitutus erat pristinae libertati.

mortuus resuscitatus. Epilepticus sanatus.

m

31 In Drispensede *m* puer quidam, unicus filius parentum suorum, in foveam cecidit profundam, totoque corpore collisus, et mortuus extrahitur, unde parentes multum doluerunt. Mater autem ipsius sepulcrum sancti Bernwardi maxima cum festinatione et devotione petiit, et ibidem se prosternens, humiliter supplicavit sanctum Bernwardum, ut filium suum defunctum precibus et meritis suis resuscitare dignaretur: et facta oblatione ad domum rediit; et filium, quem mortuum planxerat, vivum invenit et sanum. Deinde parentes una cum puero resuscitato ad sepulcrum venerunt, et dominis sancti Michaelis, nec non et aliis utriusque sexus hominibus, rem gestam in puero plane narraverunt, et Deum in sancto suo laudaverunt. Vir quidam civis Brunswicensis, dictus Henricus de Bulzem, illo tempore quo reliquiae sancti Bernwardi ad ecclesiam fratrum Prædicatorum ibidem sunt delatae, filium habuit morbo caduco valde conturbatum. Hic audiens prodigia et signa, quæ Deus meritis sancti Bernwardi operari dignatus est in mortuis et infirmis, venit cum filio suo infirmo ad ecclesiam antedictam; et ante reliquias sancti Bernwardi prostratus in oratione, petiit ab eo cum lacrymis filii sui sanitatem. Denique surgens ab oratione, obtulit super altare argenti partem non exiguam; sicque cum filio suo ad propria reversus, numquam deinde morbum caducum passus est. Quapropter parentes ipsius grates maximas Deo et sancto Bernwardo retulerunt.

Cæcus illuminatur;

32 Eodem etiam tempore, scilicet anno Domini millesimo trecentesimo decimo quinto, erat quidam prædives in Brunswich, nomine Johannes Grube: hic oculorum dolore sic turbatus est, ut cæcitatem incurreret, et in quatuor annis manus suas minime videret. Hic ut percepit quia reliquiae de corpore sancti Bernwardi ad fratres Prædicatores delatae essent, vocato ad se priore, informari petiit, qua reverentia vel honore ad sanctum Bernwardum accedere posset, ut lumen oculorum recipere mereretur, qui a priore informatus, illuc altera die cum uxore et filiis coram reliquiis sancti præsulis humiliter opem suam flagitabat. Mira res et stupenda! Cum enim prædictus cæcus in annis quatuor manus suas non vidisset, nunc ab oratione surgens clare vidit omnia, et clarius quam umquam ante cæcitatem viderat; et fratres ibidem præsentem sine baculo visitans, sine ductore, et loquebatur singulis, et unumquemque salutavit et nomine appellavit proprio. Unde omnes admirati sunt, laudantes Dei clementiam, qui meritis sancti Bernwardi signum fecerat tam evidens atque mirificum. Ipse etiam qui cæcus fuerat, sanctum Bernwardum omnibus diebus vitæ suæ in reverentia habuit et honore: et quicquid in eleemosynarum largitione et aliis piis operibus ob honorem sancti Bernwardi expen-

Octobris. Tomus XI.

dere poterat, numquam patiebatur neglectum.

33 Femina quædam fornicaria Hildesheim in lupanari fuerat aliquibus annis, cui, Deo inspirante, in festo translationis sancti Bernwardi ad mentem venit, ut prandio peracto visitaret ecclesiam, et audiret verbum Dei: quod et fecit. Compuncta autem in illo sermone, de peccatis suis cœpit amarissime flere. Sed et finito sermone, surrexit, et flens ad sepulcrum sancti præsulis properavit, et prostrata ibidem flet uberius, rogans sanctum Bernwardum, ut eam de flagitiosa illa vita eripere et avertere dignaretur, possetque se cum emendatione in melius commutare. Et completa oratione surrexit, et prostibulum more solito est ingressa, et parvo post tempore elapso, quadam nocte, ipsa dormiente, videbatur sibi adstare quidam in pontificali habitu, vultu decoro, sole splendidior; qui ait ad eam: Surge filia, et exi civitatem hanc in locum quo te Deus direxerit. Quæ surgens mane, exivit per portam indaginis, versus Hannover properavit, et ultra per civitates interjacentes pergens venit ad regalem civitatem Lubeck, et inde dirigens viam versus Yuclandiam se convertit *n*; habebat namque fratrem in una civitatum Yuclandiæ, quæ dicitur Hadersleve, quem visitare proposuit, ut ejus consilio ad vitam meliorem se disponderet. Venitque tandem in quamdam villam non longe ab Ulenseborch distantem, et pernoctans ibidem, cum quodam divite villano permansit. Qui videns eam obsequiosam, cœnam ei præparavit, et mane facto eam alloquitur, et pro pretio satis competenti in suo ministerio retinuit. Hic autem villanus privatus erat uxore, eratque ei substantia non modica. Qui videns eam virilem et fidelem, in uxorem eam accepit, diligensque eam dedit ei omnia quæ habuit, et sic bono fine senio confectus quievit. Quæ post anniversarium viri sui, juvenem opulentum accepit maritum, cum quo habuit omnem caritatem. Sed et meritis sancti Bernwardi hoc in se factum novit, qui eam etiam ab infamia fornicariæ suæ vitæ quam prius habuerat, penitus præservavit. Prædicta autem femina hoc de se retulit cuidam sacerdoti in confessione anno Domini millesimo quadringentesimo trigesimo primo, sequenti sancti Michaelis die, ad quod festum causa devotionis venerat, ut omni anno facere consuevit, ut Deo et consolatori suo sancto Bernwardo debitas solveret gratiarum actiones.

34 Cum puer quidam denarium in ore haberet, et more puerili ludendo vel in ore volvendo deglutiret, repente præ nimio dolore et anhelitus diminutione in gutture quasi suffocatus, morti appropinquare cœpit. Cumque candela pro exitu ejus accenderetur, et mortem protinus expectarent, statim femina quædam subintulit dicens: Sanctum Bernwardum invocate, et offertorium ei promittite, et procul dubio relevamen percipiet. Quid plura? Mater pueri tali admonitioni acquiescit. Sanctus Bernwardus invocatur, et statim puer de clade mortis liberatus, denarium ejecit. *Complura sequebantur in codice miracula, sed ea describere neglexit Browerus, ea sufficere ratus quæ olim facta sunt.*

AUCTORE ANONYMO.

meretrix ad penitentiam adducitur:

E

n

F

Puer pæne suffocatus liberatur.

AUCTORE
J. V. H.

ANNOTATA.

a Blithenem interpretor Bledalem vicum ad septemtrionalem plagam urbis Hildesiensis, novem circiter chiliometris distantem. Porro ministeriales erant plurimum inferioris ordinis homines (1)

b Erat Hildesiæ ecclesia collegiata S. Mauricii, sedecim capitularibus anno 1793 constans, ut liquet ex Kalendario Hildesiensi istius anni.

c Satis nota Paderborna, hactenus sedes episcopalis, hodie sub metropoli Coloniensi. Ravensberga est oppidum Westphaliæ triginta fere, si fides mappis habenda est, chiliometris a Paderborna septemtrionem versus distans.

d Nuspiam inter libros topographicos, quos consulere licuit, inveni locum Brandesleve. Si accurate hæc descripta sunt, non videtur locus multum distans ab urbe Hildesiensi; quandoquidem in eodem numero dicitur miles de eadem villa adduxisse filium ad beati viri tumbam, quatenus corpus Sancti e monasterio S. Michaelis, pietatis ergo, circumlatum fuerit, quod genus supplicationis plerumque tractus non longos percurrit. Cæterum quoties citantur loca, extra diocesin Hildesiensem posita, toties indicatur simul provincia aut episcopatus, ad quæ pertinent: hic nihil simile habetur.

e Duplex est Trajectum, nempe ad Mosam (Maestricht) et ad Rhenum (Ultrajectum, Utrecht). Crediderim hic potius agi de Trajecto ad Rhenum; quoniam erat major cum hac Ecclesia necessitudo Hildesiensium: scimus enim avunculum S. Bernwardi Folckmarum hujus sedis fuisse antistitem.

(1) Du Cange, Glossar. Vº ministerialis. — (2) Lüntzel. Die

f Denstede Denstadium aut Tenstedt oppidulum in media quasi Thuringia ad Ilmum fluvium jacet.

g Solschen, villa quæ inter orientem et septemtrionem Hildesiæ jacet, caput banni seu decanatus ejusdem nominis; jam anno 1290 occurrit Nicolaus sacerdos plebanus matricis ecclesiæ (2).

h Hoc numero ostenditur, Reliquias S. Bernwardi, nempe particulam brachii, in summo honore habitas, etiam prodigiosas fuisse.

i Oldendorp, in decanatu seu banno Barum, ad orientem Hildesiæ. Est et alia villa Oldendorpe in banno cognomine, ad occidentem civitatis episcopalis sita.

k Sacer ignis seu Igneus morbus est erisipela conjuncta cum febre urente, quæ magnam hominum partem abstulit aut eos membris mutilavit, ut habet Lexicon Trivultianum sub verbo ardent. De morbo isto, ad cujus medicationem S. Genovefa Virgo præcipue invocabatur, agit Baronius ad annum 1089 § XVIII et Pagius in Critica ad an. 1131 § VIII.

l Eltze, villa in finibus occidentalibus diocesis, caput est banni ejusdem nominis.

m Drispensstedt quam proxime adjacet urbi Hildesiensi: nam antiquis temporibus incolæ parochialem ecclesiam habebant S. Andreæ intra ipsam urbem (3). Hinc facile intelligitur, quomodo mater pueri collisi: cum festinatione petierit ipsius sepulcrum Sancti.

n Yuelandia, est Jutia, cujus pars meridionalis Sleswicum hodiernum efficit: in eo est Hadersleve, itemque Ulenseborch, hodie Flensborg, ex nupero bello notissimum oppidum.

alt. Diöz. Hildesh. p. 256. — (3) Ibid. p. 196.

DE S. BEANO,

EPISCOPO MURTHLACENSI, DICTO ABERDONENSI, IN SCOTIA,

V. D. B.

SYLLOGE HISTORICA.

c § unicus. S. Beanus, episcopus Murthlacensis, distinctus a S. Beano, episcopo hiberno, provinciæ Lageniæ. Erectio sedis Murthlacensis, dein translatae Aberdoniam. Culdeorum institutio. Laudes S. Beani, mors, cultus.

CIRCA ANNUM
MXXXII.
Confudit Molanus S. Beanum, episcopum Murthlacensem, cum S. Beano, episcopo hiberno, provinciæ Lageniæ; cui errori novum errorem addidit Baronius in Martyrologio Romano.

Reperit Molanus tum in editione Usuardi Greveniana anni 1515, tum in altera anni 1521, (quam utramque Carthusianorum Coloniensium vocat (1),) ad diem 26 octobris consignatam S. Beani episcopi memoriam et ad 16 decembris in Hibernia Beani episcopi et confessoris: quibus verbis utrobique, licet ingenti spatium separentur dies, eundem sanctum significari arbitratus est eruditissimus vir. Et quidem, quum incidisset in librum XI Boethii Scotorum historiæ (2), ubi Murthlacensis, dein Aberdonensis cathedræ origines indicantur, arbitratus est se reperisse quis esset ille S. Beanus, scilicet primum Aberdonensis, immo Murthlacensis, ecclesiæ præsullem; unde, præmissa littera C, qua ex Carthusianorum seu Greveniano Usuardo sanctum desumptum fuisse demonstrare solet, scripsit in utraque sua Usuardi

(1) Usuardi Martyrologium, edit. prior anni 1568, præf.

editione ad diem 16 decembris: In Hybernia Beani, episcopi primi Aberdonensis et confessoris; hac annuntiatione nequaquam testificans Aberdoniam in Hibernia esse, sed Aberdonensem seu potius Murthlacensem præsullem singulari eximiaque ratione in Hibernia coli. Qua quidem in re manifestissime erravit, ut mox videbimus; verumtamen tantum non peccavit quantum Baronius, qui tum in prima Martyrologii Romani anni 1583 editione, tum in sequentibus, jussit excudi: Aberdone in Hibernia sancti Beani episcopi; in notis remittens lectorem ad Molani Usuardum: ubi novus additus est error, scilicet Aberdoniam esse in Hibernia, quum sit civitas episcopalis Scotiæ. Qui error ad hanc usque diem, licet sæpius correctum jam fuerit Martyrologium Romanum, in eo deprehenditur. Porro Grevenianæ editiones solæ rectæ sunt, alius enim

cap. XIII. — (2) Editio princeps anni 1526, fol. v. ccliii. — sanctus

AUCTORE
V. D. B.

A sanctus Beanus colitur die 26 octobris, alius 16 decembris. Prior episcopus fuit Murthlacensis in Scotia, quæ sedes Aberdoniam postmodum translata est; unde dictus fuit primus Aberdonensis episcopus; alter episcopus fuit in Hibernia et quidem in provincia Lagenia seu Linster, ut ex collectaneis mss. Colgani collegit eximius hagiographus Anglus Butler (1).

Distinguuntur
ambo SS. Beani,
a multis
confusi.

2 Neque dubitari potest quin, qui die 26 octobris a Greveno annuntiatus est S. Beanus, Murthlacensis sit seu (ut vulgo fertur) Aberdonensis episcopus. Imprimis constat Greveno alibi quoque calendarium Scoticum præluxisse. Deinde in Martyrologio secundum usum ecclesiæ Aberdonensis, quod sæculo xvi descriptum fuisse videtur pro choro ecclesiæ cathedralis Moraviensis seu de Murray in Scotia et ex quo cl. v. David Laing nomina et encomia sanctorum Scotiæ, Usuardino illi Martyrologio assuta, in commentariis archæologorum Scotiæ (2) edidit, hæc ad vii kalendas novembris, quæ est præsens 26 octobris dies, occurrunt: Eodem die natalis beati Beani episcopi apud Fowlis in Stratherne; similiter in Breviario Aberdonensi,

B quod, anno 1509 primum typis excusum, anno 1854 Londini summa diligentia repetitum est, legitur ad hanc diem: Sancti Beani, episcopi et confessoris. Ad matutinum ix lectiones. Fiant omnia de communi unius confessoris et pontificis cum hac oratione: Deus, qui prope es omnibus invocantibus te, in veritate doce nos per intercessionem sancti Beani, confessoris tui atque pontificis, te sincero invocare corde ut a te digne mereamur exaudiri. Per Dominum. Nihil autem illic ad diem 16 decembris de S. Beano reperitur: unde corrige quod Chaloner, scriptor Martyrologii Anglicani (3), ad diem illam 16 decembris signavit, nempe in Breviario Aberdonensi æque ac in Martyrologio Romano S. Beani, Murthlacensis seu Aberdonensis episcopi, memoriam die 16 decembris celebrari. Quin etiam Robertus Keith, episcopus Fifensis, licet in Calendario Scotico, quod historiæ episcoporum Scotiæ (4) inseruit, ad diem 26 octobris S. Beantum, primum Murthlacensem episcopum, cujus sedes dein Aberdoniam translata est, secundum Scotica monumenta consignaverit, alibi (5) tamen, errore Martyrologii Romani deceptus, literis mandavit Beantum Murthlacensem seu Aberdonensem præsulem, ad diem 16 decembris sanctorum albo inscriptum esse. Admisit hunc errorem Chaloner etiam in Britannia sancta (6), ubi ad 16 decembris eundem sanctum laudavit; item Ferrarius, qui dedit quidem in Catalogo generali sanctorum ad 26 octobris S. Beani Murthlacensis nomen, perperam dixit eundem esse ac qui 16 decembris honoretur; neque etiam unum ab altero distinxit Lingard in Calendario Anglicano (7). Melius Harris Nicolas, qui in Calendario alphabetico (8) S. Beantum, episcopum Aberdonensem, immo Murthlacensem, ad diem 26 octobris retulit et homonymum Hibernum ad 16 decembris. Error autem Baronii in libro hibernico speciem multo magis

mirabilem induit. Quum scilicet in Martyrologio Dungallensi, quod O'Clery, minorita Hibernus, scripsit, ad diem 16 decembris hibernice legeretur (9). Mophiog de Ard-Camrois in margine Loch (sinus) Carman, in Ui-Ceinnsealaigh; et de Ros-caoin, in Cluain Fergaile, in Dealbhna de Fir-dá-loch, addidit recentior manus: Mobheog in Engussio, i. e. Beanus; (vide in Martyrologio Romano; vide in Usuardo Molani;) primus episcopus Aberdonensis seu Ardonsensis, i. e. de Ard; unde error, quasi AB-ARDO episcopus, i. e. de Ard, atque hinc ABARDONENSIS. Rectissime traditur Mophiog seu Mobheog idem nomen esse ac Beantum, præfixa particula venerationis Mo. Sed quod Aberdonia Usuardi et Baronii veniat ab Ard, præfixa præpositione Ab, somnium est; quod merito non placuit Dungallensis Martyrologii editoribus: in quibus tamen hoc non probo, quod S. Beantum Murthlacensem volunt eundem esse ac S. Beantum seu Beoantum, socium SS. Nassadii et Melani, de quibus dixi supra pagg. 803 et seqq. Cave demum ne tres tantum esse sanctos Beanos seu Beoanos existimes; multo plures sunt, Hiberni (ni fallor) omnes: de quibus vide Giraldum Cambrensem (10), Vitam S. Fursei (11), indices Actorum sanctorum Hiberniæ et Triadis thaumaturgæ Colgani, vetus poema Hibernicum, editum a doctissimo viro Jacobo H. Todd (12), Martyrologia Hibernica et alia id genus monumenta; de quibus quum ad hanc ipsam diem alio loco locuti simus, non est quod his diutius immoremur.

3 Scriptam numquam fuisse Vitam S. Beani suspicatus est Challoner (13); et forte non immerito. Secus enim si esset, quidni lectiones propriæ in Breviario Aberdonensi legerentur? Quid quod Hector Boethius, qui Vitas pontificum Aberdonensium edidit (14), tam jejunus est? Quid quod Camerarius, qui beatum virum laudare conatus est, ad locos communes confugit? Quid quod Keithius, qui nil quod supersit intactam reliquisse dicitur, satis habuit Camerarii dicta sua facere? Neque ipse in catalogis bibliothecarum Angliæ aliarumve regionum, qui in musæo nostro exstant, ullum vestigium reperi Actorum S. Beani Murthlacensis. Restat itaque ut quæ pauca superent in Syllogen redigam. Convenit inter omnes rerum Scoticarum peritos S. Beantum primum fuisse Murthlacensem episcopum et ineunte sæculo xi hanc cathedram occupasse (15); cujus hæc est origo et causa. Jam duo fere sæcula Dani et reliqui Normanni vexarant Scotiam; quum multo sævior tempestas ingruit. Sueno Barbafulcata, Haraldus filius Danorumque rex, regno suo extorris, prius ab Olavo, Norvegorum et Eduardo, Anglorum regibus, suppetias postulaverat, quibus in throno suo restitueretur; sed frustra. Inde animum verterat ad Scotos; quorum auxilio, sacris christianis initiatus, paternum regnum recuperaverat. Hinc cum iisdem Anglos adortus erat; sed brevi, exorta discordia, duces duos in Scotiam misit qui, victo rege Milcolumbo seu Malcolm II, universam fere Mo-

S. Beanus pri-
mus fuit epi-
scopus Murth-
lacensis; quæ
sedes anno
1010 occa-
sione victoriæ
de Danis re-
portata, a
Malcolm II

(1) Lives of saints etc. ad 16 decembris in fine. — (2) Proceedings of the society of antiquaries of Scotland, p. 270. — (3) Memorial of ancient British piety or a British martyrology p. 172, Londini 1761. — (4) Historical catalogue of the Scottish bishops, p. 378, edit. 1824. — (5) Ibid., p. 401. — (6) Britannia sancta, t. II, p. 349. — (7) Cooper, Account of the most important public records, t. II, p. 483. — (8) The

chronology of History, p. 137, edit. 1838. — (9) Todd et Reeves, Martyrologium Dungallense, p. 337. — (10) Topographia Hiberniæ, dist. II, cap. 40, ap. Camden. — (11) Acta SS., t. II Januarii, p. 39 et seqq. — (12) The Irish version of the historia Britonum of Nennius, p. cxvi. — (13) Britannia sancta, loc. cit. — (14) Scotorum historiæ, lib. XI, fol. ccliv. — (15) Leslæus, De Origine etc. Scotorum, lib. v, § 83, pag. 195.

raviam

AUCTOR
V. D. B.

raviam obtinuerunt. Qua clade percussus Milcolumbus, iterum belli fortunam tentare statuit. Occurrit eis ad Murthlacum; pugna diu anceps fuit; demum, ultimis in prælio urgentibus periculis, voti sponsione sese obstrinxit ædem sacram se Deo sub S. Moloci tutela excitaturum, si victor evaderet. Audivit Deus pias preces; pedem referre coacti Dani et in pacis conditiones consentire: Dani, Moravia Buchaniaque relictis, e Scotia discedunt; neuter populus, Milcolumbo et Suenone vivis, alterum bello lacessito aut hostibus auxilium fert; ager, in quo pugnatum est, in sepulturam mortuorum, æde sacra imposita, consecrator (1). Hæc anno 1010. Quo discrimine Milcolumbus perfunctus, totus fuit in procurandis publicis negotiis; neque immemor sollemnis sponsionis et fœderis pactorum, ingenti sumptu templum construxit, S. Moloci nomine imposito: quam ædem, inquit Boethius, sive quod voto ita se adstrinxerat, sive quod regionum, quas Dea Speaque flumina claudunt, flumina [immo lege incolæ] majori quam par esset intercapedine eorum ab episcopo disjungerentur, episcopalem sedem factam, prædiis agrisque de Murthlaco, Cloveth et Dummeth cum eorum ecclesiasticis redditibus ad pontificios sumptus donavit.

non autem a Malcolm III, in ipso victoriæ loco, dato diplomate, quod recitatur, erecta est et anno 1126 a S. Davide, rege Aberdoniam translatam.

4 Sed loci hujus positio propius definienda est. Jacet itaque hic locus, quem Murthlacum, Marthilacum, Murthelach, nunc autem Morthlach, Morthlech et Mortlich nuncupatum reperio, in Scotia septentrionali, olim in Buchania, nunc autem in Moravia, in comitatu Banfensi, ad dextram Speæ fluminis, a cujus ripa tribus distat milliaribus, et ab ostiis duodecim, rusticus nunc pagus, incolas habens circiter bis mille (2). Superest adhuc foundationis diploma (3): Malcolmus, rex Scottorum, omnibus probis hominibus suis, tam clericis quam laicis, salutem. Sciatis me dedisse et hac charta mea confirmasse Deo et beatæ Mariæ et omnibus sanctis et episcopo Beyn de Murthelach ecclesiam de Murthelach, ut ibidem construatur sedes episcopalis, terras meas de Murthelach, ecclesiam de Cloveth cum terris, ecclesiam de Dulmeth cum terris, ita libere sicut eas tenui, et in puram et perpetuam eleemosynam; teste meipso apud Forfar, viii octobris, anno regni mei sexto; qui cum anno Christi 1010 concurrat. Forfar autem seu Forfar-Restenet oppidum etiam nunc est regium in cognomine comitatu. Voluit Nicholson (4) Murthlacensem episcopatum a Malcolm III, qui ab anno 1056 aut sequenti ad annum usque 1093 regnavit, erectum fuisse; et quidem, teste rev. M. Russel (5), in Chartulario Aberdonensi legitur fundatio Murthlacensis sedis ad annum 1070. Verum hic annus certe mendosus est, quippe qui cum anno vi regni nullius Malcolmii conveniat. Dein alio loco in in eodem Chartulario hæc occurrunt (6): Tempore Malcolmii, regis Scotiæ, filii Kenethi, per eum Malcolmum constituta est primo sedes episcopalis apud Murthlac, cui dotavit ecclesiam de Murthlac etc.; jam vero Malcolmus II Kenethi IV filius erat; Malcolmus autem III Dun-

cani; ita ut etiam illius Chartularii auctoritate D Malcolmus II fundator dicendus sit Murthlacensis cathedræ. Neque omittenda est Murthlacensis pugnæ memoria, non a Malcolm III, sed a II pugnata. Sedit illic post S. Beanum S. Donortius seu Barnocius, anno Christi 1098 vita functus; et dein Cormacus, qui anno 1106 locum fecit Nectano; quo episcopo, Murthlacensem cathedram a sancto Davide I rege, Aberdoniam translatam fuisse constat inter omnes. Quo anno id contigerit non omnino liquet. Centum viginti annos Murthlaci episcopalem fuisse sedem (quo ad annum ducimur 1139) perhibet Carlisle (7). Verum rex David a die 27 aprilis anni 1124 ad 24 maji anni 1153 regni habenas tenuit; atqui mense junio, anno regni ejus decimo tertio, qui cum anno Christi 1126 concurrebat, Nectanus Aberdonensis episcopus jam dicebatur. Audi ipsum regem Davidem (8): David, Dei gratia rex Scottorum etc. Sciant præsentis et futuri me dedisse, concessisse et hac præsentis charta confirmasse Deo, et beatæ Mariæ, et beato Machario, et Nectano, episcopo Aberdonensi, totam villam de vetere Aberdon etc. teste meipso apud Forfar, anno regni mei decimo tertio, tricesimo mensis junii. Quum tamen hæc charta primaria ecclesiæ cathedralis Aberdonensis dicatur et donationem villæ de vetere Aberdone contineat, non videtur dubitandum quin confecta sit quum illuc translatus est Nectanus.

5 In Murthlacensi constituenda sede an Romanus pontifex partes ullas habuerit mihi perquam dubium est. Re quidem vera Fordunus, Scottorum vetus chronographus, tradit S. Beanum a Benedicto papa VIII promotum fuisse; sed quomodo hæc stare possunt? Ut ex regis Malcolmii diplomate constat anno 1010 episcopus jam erat S. Beanus; Benedictus autem viii S. Petri cathedram non ascendit nisi medio anno 1012. Accessisse tamen consensum S. Andreæ episcopi, qui tum solus infulas in Scotia gessisse habetur, et forte etiam Eboracensis archiepiscopi, de cujus provincia Scotia esse censebatur, atque aliorum etiam præsulorum consilium (a pluribus enim episcopis consecrandus erat S. Beanus) pro certo accipiendum est: neque mirum hæc secundum veteris disciplinæ institutiones peracta esse, quum tam procul ab Italia posita sit Scotia. Quin dari potest Fordunio hæc dein a Benedicto papa VIII approbata fuisse et confirmata. Censet Jamieson (9) Culdeos, quos vocant, non autem canonicos, Murthlaci a S. Beano constitutos fuisse, quoniam Adrianus papa IV, qui ab 1154 ad 1159 in S. Petri cathedra sedit, in bulla, qua Eduardo, episcopo Aberdonensi, suæque ecclesiæ bona confirmavit, monasterium de Cloveth dixit et villam et monasterium de Murthlach (10); et quod, teste Boethio (11), ille idem episcopus Eduardus regularis vitæ viros (quos vocavit canonicos) veluti confratres ad divina cum sacellanis exequenda primus omnium in Aberdonensi ecclesia instituit; unde sequi Murthlaci fuisse monasterium et proin religiosos viros; hos autem canonicos regulares non fuisse, si quidem secus partem eo-

Consensu episcopi S. Andreæ et forte archiepiscopi Eboracensis hæc erectio facta est. Videatur S. Beanus illic constituisse Culdeos seu servos Dei, vulgo dictos monachos.

(1) Boethius, Hist. Scot. lib. XI, fol. cclii; Buchanan, Rerum Scotie. lib. VI, p. 205; Gesta et vestigia Danorum extra Daniam, t. II, p. 250 et seqq. — (2) Camden, Britannia, edit. Gough, tom. III, p. 418 et 450; Nic. Carlisle, a Topographical dictionary of Scotland, Vº Morthlach. — (3) Keith, Scottish bishops, p. 559 et 560; Jamieson, Historical account of the

ancient Culdees, p. 160 et 161. — (4) Scottorum Hist. p. 210. — (5) Ap. Keith, Scottish bishops, p. 560. — (6) Ibid. loc. cit. — (7) Dictionary of Scotland, Vº Morthlach. — (8) Ap. Keith, Scottish bishops, p. 560. — (9) Historical account of the ancient Culdees etc., p. 159 et 160. — (10) Ibid., p. 161. — (11) Aberdonensium episcoporum Vitæ, fol. 5.

Arum secum duxisset Nectanus, quum Aberdoniam sedem suam transtulit; neque dicendum vocabulum monasterii sæpe adhiberi de quocunque majori templo, maxime episcopali, quum ibidem monasterium de Cloveth memoretur. Jamiesonio eo facilius assentior, quod aliter omnino sentio ac ipse de Culdeis. Hi scilicet propago mihi sunt veterum presbyterorum, quos primus S. Eusebius Vercellensis simul voluit esse monachos; quod institutum S. Augustinus in Africam induxit aut extendit. Suadet id imprimis ipsum nomen, de quo disputatum plurimum fuit, sed quod sine controversia servum Dei significat; qua nuncupatione priscos monachos et quicumque severius vitæ genus sectarentur dictos fuisse norunt omnes: Ceile enim seu Keile hibernice, et Gille gaëlice servus est, et De seu Dia Deus (1); qua ratione compositum etiam est hibernicum nomen proprium Cellerist et scoticum Gillicrist, quod est servus Christi.

6 Et licet auctor anonymus, qui Historiam beati Reguli et fundationis ecclesiæ S. Andreæ circa annum 1140 scripsit, multus sit in carpentis Culdeis sui ævi et in extollendis canonicis, dicere non ausim illorum instituta a primævis diversa fuisse. Audi scilicet (2): Habebantur tamen in ecclesia S. Andreæ, quota et quanta tunc erat, tredecim per successionem carnalem quos Keledeos appellant, qui secundum suam æstimationem et hominum traditionem magis quam secundum sanctorum patrum statuta vivebant. Sed et adhuc similiter vivunt, et quædam habent communia, pauciora scilicet et deteriora; quædam vero propria, plura scilicet et potiora, prout quisque ab amicis suis aliqua necessitudine ad se pertinentibus, videlicet consanguineis et affinibus, vel ab iis quorum animæ charæ sunt, quod est amiciarum amici, sive aliis quibuslibet modis, poterit quis adipisci. Qui totus locus eo pertinet ut culpentur quod religiosæ paupertatis leges non recte custodirent. Sæculo scilicet XII atque etiam ante multa fuit disputatio de paupertate canonicorum. Anno nempe 816 concilium Aquisgranense ita canonicorum res ordinarat ut in uno eodemque monasterio alii viverent ex suis bonis, alii partim ex suis, partim ex bonis monasterii, et alii demum, omni proprietate abdicata, ex communi monasterii penuriam omnes sibi necessarias acciperent; neque hæc disciplina omnino nova erat, quandoquidem S. Augustinus aliique non omnimodam paupertatem ab omnibus suis monachis exegerant. Verum quum sæculo XI B. Nicolaus papa II et alii dein pontifices multas curas impendere cœpissent, quibus canonici ad vitam omnino communem inducerent, et maxime postquam S. Norbertus et alii canonicis suasissent ut Benedictinam paupertatem sectarentur, paulatim factum est ut ii solum sanctorum patrum statuta implere censerentur, qui pauperes Christum pauperem imitarentur seu ex communi mensa viverent; alii vero qui veteribus institutis adhærerent a recta regula deflectere haberentur (3): ita ut nil in his adversus Culdeos dictum sit, quod non reperias multis aliis locis

eo ævo tortum contra canonicos, Aquisgranensia capitula aut alia vetera instituta sequentes. Sed his inhærendum non est, quum qui de veteribus canonicis egerunt exhausserint id argumentum. Quodsi dicas Culdeos canonicos non fuisse, nihil est: antiquitus enim canonici et monachi a se invicem non distinguebantur, sed unus erat ordo monasticus, quo omnes continebantur; et ut ab his, qui soli deinde canonici dicti sunt, non perfectæ paupertatis observatio petebatur, sic etiam non ab aliis. Hæc enim vita communi et stabilitate domicilii nititur, quam primus suis indixit S. Benedictus: unde quum hæc firma lege præscripta non esset antiquioribus ascetis, quorum instituta retinuisse Culdeos jam diximus, frustra in iisdem plenam rerum omnium abdicationem requires.

7 Addit deinde idem ille Historiæ S. Andreæ scriptor sequentia: Postquam Keledei effecti sunt, non licet eis habere uxores suas in domibus suis; sed nec alias, de quibus mala oriatur suspicio: in quibus nil est quod a legibus communibus ecclesiasticis alienum sit. Omni enim tempore licuit atque etiam nunc licet conjugatis, altera consentiente parte, ad vitam monasticam transire et solemniter castitatem profiteri, ea tamen conditione ut ab invicem separarentur seu etiam, quemadmodum nunc communiter ab ecclesiæ præpositis præcipitur, ut ambo conjuges vitam religiosam amplectantur aut certe ut uxor suo non relinquatur arbitrio et pientissimæ matronæ commendetur. Videtur tamen inter Culdeos hic abusus irrepisse ut certis tantum familiis præbendæ conferrentur et successio carnalis, ut supra dictum est, observaretur. Quod vel ita intelligendum est ut plerique matrimonium prius inirent et, quum filios educassent, claustrum peterent; quum autem obiissent, filii, uxore etiam sua et liberis relictis, eorum occuparent locum: aut si cælibes intrassent claustrum, fratris aut sororis filii vel alii consanguinei demortuis succederent: qua ratione nunc etiam in Oriente inter schismaticos plurimi episcopatus tenentur, adeo ut certa lege ex eadem familia assumantur præsules; a quibus institutis non plane alieni fuerunt ipsi Hienses, ut ex tabula genealogica abbatum hujus monasterii, quam diligentissime construxit Guilielmus Reeves (4), facile deprehenditur. Sed nolim hæc longius prosequi, id unum dicere satis habens Walteri Goodallii dissertationem de Culdeis, quæ Keithii Historiæ episcoporum Scotiæ præmissa est et adjectum Russelii supplementum mihi longe magis placere quam Jamiesonii librum, neque plane consentire laudato Guilielmo Reevio (5) Culdeos non fuisse ordinem distinctum, sed commune nomen Scotorum, Hibernorum aliorumque ejusdem linguæ monachorum, neque eos singularem doctrinam habuisse aut singulares leges.

8 Nil nisi communes laudes de S. Beano prædicari jam diximus. Fordunius (6) scilicet eum vocat virum sanctum et episcopatu dignum. Hector Boethius (7) hæc habet: Murthlaci sacrum magistratum omnium primus gessit Beanus vir pietate et eruditione insigni; inter divos, sed aliquot post annos, relatus. Chal-

AUCTOR
V. D. B.

Neque aliquid singulare est quod plerique, uxoribus relictis, ad Culdeos accederent.

E

F

S. Beani laudes, mors, cultus apud Foulis in Strathern, Murthlaci, etc.

(1) Cfr Jamieson, Historical account, p. 4. — (2) Ibid., p. 383. — (3) Cfr de universo hoc argumento part. II et III. Veneris disciplinæ canonicorum regularium Eusebii Amort. —

(4) The Life of St Columba, p. 342. — (5) Ibid., p. 368. — (6) Scotorum historiæ, fol. ccliii. — (7) Britannia sancta, tom. II, p. 319. — (7) Scottish bishops, p. 101 et 102.

qui a reliquis
religiosis eo
solum diversi
erant quod ve-
tera monasti-
ca et canonica
instituta pro-
fitebantur,
quibus non
omnimoda exi-
gebatur pau-
pertas.

AUCTORE
V. D. B.

ner (1) et Keith (2) Camerarium describunt, scilicet S. Beano annos triginta duos ea prudentia, integritate aliisque boni animarum pastoris virtutibus administrasse novam diocesim, ut numquam passus sit episcopalis gradus honores damno esse humilitati suæ suique despectui, neque se externis negotiis avelli a conversatione et sancta cum Deo familiaritate. Quod si plures annos episcopale pedum non gessit, non potuit diem obire anno 1047, ut tradit Keith (2), sed annodumtaxat 1142, quippe qui anno 1010 Murthlacensis præsul creatus sit. Ut Murthlaci diem obiit, sic ibidem sepulcrum nactus est ad templi pseudothyrum, ubi ejus effigies, lapidi insculpta, in vicino muro conspiciebatur Keithii ævo, atque nunc etiam forte conspicitur. Quæ quum ita se habeant, quomodo factum sit ut in Martyrologio Moraviensi secundum Aberdonensis ecclesiæ usum nuntietur ejus natalis, non Murthlaci, sed apud Fowlis in Stratherne, paræciam diocesis Dunblanensis, mirabundus inquireret forte lector. Verum id imprimis considerandum venit, quod est error vocabulo natalis semper indicari obitum seu initium vitæ cælestis; sæpe enim eo depositionis, aliquando exaltationis aut translationis reliquiarum dies anniversarius, item aliquando templi dedicatio aut alia quæcumque festivitas indicatur; porro inde non tollitur difficultas; sed ingens campus conjecturis aperitur. Verum is definiri posse videtur. Quoniam scilicet hoc templum condiderat ipse S. Beanus, uti etiam vicinum Kinkelliæ, atque singularis deinde patronus creatus fuerat et nusquam forte majori hominum concursu colebatur, hinc accidit ut apud Fowlis in Stratherne ejus natalis a martyrologis indictus fuerit; et quidem ineunte sæculo xiii dicebatur jam hæc ecclesia sancti Beani Foulensis. Quæ omnia mihi certa sunt ex literis, quas multa benignitate ad me dedit Rev. Vir J. Hardy, minister protestans Foulensis; quarum particulam hic referam: Hujus parochiæ divus patronus est; constituit enim non solum hanc ecclesiam Foulensem, sed etiam illam alteram Kinkelliæ; quæ non procul hinc abest. Quum annales Inchaffrayenses adiissem, inveni comitem Gilbertum anno millesimo ducentesimo hanc (Kinkelliensem) abbatiæ Inchaffrayensi donasse (3). Aliquot annis post idem comes eidem abbatiæ tradidit « ecclesiam sancti » Beani Foulensis cum omnibus justis pertinentiis suis etc. » Hujus exemplar primum seu originale in arca apud ducem Atholiæ adhuc servatum est. Mercatus annuus in Fou-

lis habetur viii idus novembris; qui dies secundum rationem veterem temporis spatia finiendi cum die vii kalendas novembris congruit, id est cum die S. Beani. Non dubito quin hic dies æque ac multi alii ex nostratibus mercatus diebus sancti patroni natalis fuerit. Contra, quum anno 1752 mense septembri computus Gregorianus in Anglia et Scotia receptus est, diebus omissis undecim, viii idus seu dies sexta novembris juxta vetus kalendarium concurret cum xv kalendas decembris seu die decima septima novembris secundum novum kalendarium; quare ut mercatus illius annui origines ex S. Beani pristino cultu populique ad ejus festivitatem concursu repetantur, ponere necesse est eos, qui postea rerum turbationem tollere voluerint, errore dies undecim addidisse, quum totidem supprimendi essent. Potest fieri, subjicit idem Rev. Vir, ut fons inclutissimus in hac parochia, cui nomen Bannochiæ sive Beannuchiæ est, ad sanctum virum respiciat; et certe mos olim erat, (qui etiamnum in aliquot Galliæ locis obtinet), ut quotannis presbyteri in patronorum natalibus fontium aquas benedicerent, Deum precantes (quemadmodum quotidie ante prandium et cœnam solemus) ut, intercedentibus sanctis, iis qui illis usuri essent hanc faceret gratiam ut nil inde perciperent quod in animæ et corporis salutem non cederet. Fowlis autem in Stratherne, quod et Wester-Foulis et Kirk-Foulis, distinguendum est ab Easter-Foulis; quod jacet in finibus orientalibus comitatus Perthensis, super viam qua Dundee itur Cupar, (quæ comitatus Forfarenensis oppida sunt), ubi anno 1142 pulcherrimum templum erectum est, et quo Andreas Gray de Fowlis medio circiter sæculo xv, Jacobo II rege, canonicos induxit. Contra Fowlis in Stratherne, ad occasum Perthi situm et ad viam, quæ inter Perthum et Crieff strata est, fuit prisca Strathernensium comitum sedes; nunc nil singulare habens, nisi crucem literis peregrinis inscriptam (4). Verum, quum olim illic singulariter celebraretur S. Beani memoria, necesse est ut alia ejus esset conditio. Templum Murthlacense S. Beano dedicatum esse errore scripsit Carlisius; S. Moloco, de quo egerunt decessores ad diem 25 junii (5), id dedicavit ipse S. Beanus, ut testis est Hector Boethius et Keithius. Fieri tamen potuit ut, S. Beani cultu crescente, hic tandem aliquando, quod sæpe alibi factum est, patronus habitus fuerit. Plura nos latent, nisi quod apud Scotos catholicos cultum ecclesiasticum amplius non habet.

(1) Menologium Scoticum, p. 261. — (2) Scottish bishops, pag. cit. — (3) Annales Inchaffrayenses, p. iv. — (4) Cfr Carlisle, Topogr. Diction. of Scotland, Vis Fowlis (Easter and Wester); Leig's Roadbook of Scotland, p. 278; Spottiswoode,

Account of all the religious houses that were in Scotland, post Keith, p. 468; Camden, edit. Gough, tom. III, p. 402. — (5) In append., p. 204.

A

AUCTORE
B. B.

DE S. FULCO, CONFESSORE APUD ITALOS,

IN TERRITORIO BONONIENSI,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B. B.

§ unicus. S. Fulci res gestæ ignorantur. Quæ de eo circumferuntur, partim falsa aperte sunt, partim valde dubia. Cultus ejus certis demonstratur testimoniis. De corpore sancti Viri, illiusque translatione.

FORTE SÆC. XI
VEL SEQ.
Cur de S. Fulco
hodie agamus.

De sancto Fulco agimus, quod hac die occurrat in Ferrarii catalogo sanctorum Italiæ, nec videamus quo alias loco commodius illum poneremus in opere nostro. Festum ejus, ut docet Mellonus et ipse etiam Ferrarius, celebratur in pago Saletto, Dominica intra Octavam Nativitatis B. Mariæ Virginis; mense proinde Septembri; at cultus (de quo, ut deinceps liquebit, nullum moveri potest dubium) inter arctos unius prædicti pagi limites diu circumscriptus permansit. Hinc ne vel in Prætermisissis a prædecessoribus nostris reperitur signatus. An forte hunc elegit Ferrarius diem, ut beatum Virum adderet alteri Sancto cognomini, episcopo nempe Paviensi (cujus acta dabimus in sequenti volumine), de quo proxime mentionem fecerat; idque tanto magis, quod non adeo ab invicem remotæ essent utriusque sedes? Fulcum enim nostrum episcopum dicit Ravennatensem; quo autem hoc jure affirmet, infra expendemus. Cæterum, si cultum excipias, vix est quod de S. Confessore, vel dubia solum nixi ratione, proferamus. Unde Ferrarius in Annotatione ad encomium: Quæ supra narrata sunt nullo scripto commendata leguntur, sed solum nituntur traditione incolarum.

ne vel levissima firmatur ratione, patria Bononiensem fuisse. Merum hoc assertum est Masini.

3 An vero episcopis Ravennatensibus sit annumerandus, saltem dubium valde est. Illius non meminit Ughellus nec alius quivis scriptor, ut testatur Mellonus, qui diligentissime minutissimeque collegit quæ ad S. Fulcum spectant. Censet Hieronymus Fabri, canonicus theologus metropolis Ravennatensis, in Memorabilibus sacris (Memorie sacre), fieri potuisse, ut tabulis S. Fulcus inscriptus non fuerit, propterea quod ingratis cleri et populi sedem reliquisset. Ast conjecturam hanc rejiciendam existimat Mellonus (2), saltem si ætas a Masino et Ferrari signata admittatur, qui, ut ex prædictis constat, S. Fulcum Ravenna discessisse volunt metu barbarorum, sive, ut Ferrarius loquitur, quo tempore Gothi Italiam bello premebant, sæculo proinde quinto vel sexto. Masinus, teste Mellono, arctiores etiamnum figit limites, initium episcopatus innectens anno 470, obitum anno 510. Ast observat Mellonus (3), nomen Fulci, utut usui aliis in regionibus, in Italia haud reperiendum ante sæculum XI. Unde Muratorius, ubi de Fulco seu Fulcone marchione, progenitore ducum Estensium: Cum nomen hoc sit Normannicum seu Francicum, parum tunc (sæculo XI) usurpabatur in Italia (4). Sæculo XI progrediente et sequentibus, Fulci nomen haud infrequenter occurrit, nec solum apud magnates sed etiam in populo. Præterea sæculis V et VI nullum, quod episcopatus S. Fulci prudenter tribuatur, reperitur spatium in catalogis, quos Mellonus completos accuratosque existimat (5). Et revera Fulci nomen penitus desideratur sive in Libro pontificali seu Vitis Pontificum Ravennatum Agnelli, qui sæculo XI scripsit, sive in Dissertationibus et Observationibus, bene multis valdeque eruditus, quibus Benedictus Bacchini librum Agnelli illustravit; quas una cum Libro Pontificali novis auctoribusque typis recusat Muratorius in Scriptoribus rerum Italicarum (6). Quare autumat Mellonus (7), S. Fulci præsulatum (si quis tamen admittendus) adeoque etiam vitam aptius exeunti sæculo XI et sequenti illigari. Itaque lapsum suspicatur Masinum, quod

Num episcopus
fuerit?
E

Pauca, eaque
valde incerta
de S. Fulco
traduntur.

2 Cæterum pauca sunt, quæ de vita et rebus S. Fulci gestis, a scriptoribus memoriæ commendata habemus. Ferrarium audiamus loc. cit. Incipit: De S. Fulco, episcopo Ravennate, in territorio Bononiensi. Deinde subdit: Fulcus episcopus Ravennas, quo tempore Gothi Italiam bello premebant, maxime vero Ravennam; Mutinam fugit, indeque in agrum Bononiensem se recepit, in pagum cui nomen Saletum est; ibique aliquamdiu vitam ignotus duxit.... Claruit post mortem miraculis etc. Eadem fere Antonius Masini in Bononia Perlustrata tradit sed paulo distinctius; nempe Fulcum (quem Folco de' Folchi vocat et Bononiensem patria dicit) archiepiscopum Ravennatensem circa annum 470; cathedræ renuntiassse metu barbarorum, atque secessisse in pagum Saletum, ubi vitæ solitariæ operam dedit usque ad annum circiter 510, quo diem obiit supremum. Ast hæc vix non omnia, ut recte monet Melloni (1), vel nullis, vel falsis vel saltem non satis probatis nituntur documentis. Et primum

(1) Atti e memorie degli uomini illustri in santità nati e morti in Bologna. Classis 2^a, tom. I, p. 37 et seqq. Bologna 1775. — (2) Ibid., p. 65. — (3) Ibid., p. 58. — (4) Mura-

tori, Antichità Est. part. I, cap. 27. — (5) Ubi supra. — (6) Tom. II, part. I, p. 1-220. — (7) Atti p. 60 et seq.

traditionem,

AUCTORE
B. B.

traditionem, quæ haud absurde supponi potest suo tempore obtinuisse, male sit interpretatus; hancque tulisse S. Fulcum mortuum, non anno Christi 510 (ut habet Masinus) sed ante annos quingentos et decem. Cum igitur scriberet Masinus circiter annum 1640; ab hoc numero subtrahendo præfatos annos quingentos et decem, obtinetur annus Christi 1130; qui si emortualis supponatur S. Fulci, utique evanescunt supra positæ difficultates tum ex nomine desumptæ, tum ex catalogis Ravennatensium episcoporum sæculo XI et XII antiquioribus. Verum inter illius ecclesiæ antistites non magis apparet S. Fulcus sæculo XII vel XIII, quam præcedentibus et subsequentibus. Atque ex hoc iterum capite episcopatus illius æque vacillat. Attamen existimat Mellonus non omnem præcludi aditum quominus sæculo XI et XII alius præter nominatos in catalogis introducatur. Scilicet labente sæculo XI, S. Gregorius VII abstinuerat Wibertum archiepiscopum Ravennatensem, partibus Henrici IV imperatoris inverecunde studentem. Wibertus, cæsaris præsidio insolens, in Brigiensi conciliabulo contra Gregorium sententiam depositionis

B ferre non est veritus, seque ejus loco substituit, assumpto nomine Clementis III. Hinc schisma, quod annos duravit præter propter quadraginta. Nullus, infert Mellonus (1), dubito, quin toto illo temporis spatio, Gregorius ejusque legitimi successores... sedi Ravennatensi legitimos nominarint præsides, quos electis a perduelli capitulo opponerent. Erant itaque tunc duo episcopi: legitimus alter, alter schismaticus, licet hic solus inscriptus catalogis reperitur: ideo sane quod civitas una cum clero staret pro imperatore. Notat insuper Mellonus, recens, ut constat ex Muratorio, detectas esse cartas in quibus occurrunt archiepiscopi Ravennatenses, Rossio et Ughello penitus ignoti; quales Petrus quidam, Bernardus, item Sembaldus, singuli ad sæculum XI spectantes. Concludit Mellonus: Ecce tibi, durante schismate, opportunum tempus canonicæ electioni S. Fulci. Et ecce forte etiam ratio ob quam sedi facilius renuntiavit (vir cæteroquin solitudinis amans) videns se per turbas impediri ab adimplendis boni pastoris muneribus. Itaque quæ ad natales et episcopatum S. Fulci pertinent, parum solidis nituntur fundamentis, seu potius nullis, nisi vaga quadam traditione.

Saleti moratur.

C 4 Aliud est de cultu in pago Saletō: hic enim claris indubiisque probatur monumentis. Est autem Saletum, quod latine scriptum quoque reperitur Salectum et Salictum (probabiliter a Salicibus, quibus locus consitus erat) pagus haud ignobilis in comitatu et diœcesi Bononiensi, decem circiter milliaribus distans Bononia; qui jam a primis æræ nostræ sæculis et cultus et habitatus fuisse videtur; quod effici censent nonnulli ex inscriptione, lapidi incisa atque non ita pridem defossa. Ethnica illa apparet, favetque opinioni eorum, qui S. Fulcum existimant vixisse sæculo V et VI. Ast in Inscriptione nulla loci cujuscumque habetur designatio vel mentio (2). In altera, quæ certo Christiana est sed nonnihil mutilata, inter alia leguntur verba: Leonis... papæ, quem Mellonus putat esse hujus nominis undecimum. Certe fides ex documentis innotescit Saletum a sæculo XIV. Sic in instru-

mento, quod se vidisse testatur Mellonus, et ro- D gatum fuit 10 junii 1308, mentio fit curie sancte Marie in Donis et Salicti: item in libro beneficiorum Antonii de Paleottis ms. sæculi XV et seq. inter beneficia curata recensetur: De plebatu Salecti. Plebs S. Marie de Salecto. Eo itaque loci, si fides traditioni, se contulit S. Fulcus, vitam ut duceret solitariam; quanto autem tempore ibidem demoratus et quando diem obierit supremum, incomperta omnia. Autumat Mellonus mortem adscribi posse anno circiter 1130 Conf. n. 3. Ad ætatem quod pertinet; si si supponatur sanctus Vir initio schismatis (quod cœpit anno 1080) infulus adeptus, quo proinde anno saltem tricenarius erat, (cum citius ordinari per canones non liceret;) igitur si vere vita excessit anno 1130, octogenarius ad Dominum migraverit oportet. Sed meræ sunt hæ conjecturæ, ut ipse fatetur Mellonus.

5 De prima sepultura scribit Masinus, tradi- Sepultura, tione nitens populari: Mortuo sancto Confessore, orta contentio est inter vicinos pagos, dum unusquisque sua in ecclesia condi vult pignora sacra; tandem convenit inter eos, ut corpus vehiculo imponeretur, quod a duobus indomitis frenoque privatis animalibus duceretur eo, ubi placeret Deo esse sepulchrum. Cum perventum esset ad locum, in quo solitariam B. Fulcus exegerat vitam, substitit vehiculum, ibique conditus primum fuit. Hæc Masinus apud Mellonum (3). Mox, ut rursus fert traditio, tumulus inclaruit; quare incolæ erexerunt ecclesiam seu oratorium, ædi parochiali contiguum; idque non ita multo post obitum S. Fulci, auctore Masino; estque verisimile tum primam contigisse sacri corporis sive elevationem sive translationem.

6 Ansam præbuit sequens prodigium (4). In confiniis pagorum Saleti et sancti Marini effossum forte fuit vas marmoreum haud spernendæ magnitudinis, quod ad suam transvehere ecclesiam cum suscepissent incolæ posterioris pagi, extra limites prioris progredi non potuerunt, licet plaustro altera boum paria junxerint. Inter hæc apparuit S. Fulcus (paucis ante annis defunctus) duas secum adducens juvenecas, quas cum bona venia bubulcorum vehiculo alligavit, jubens ut, quo magis Deo placeret, tenderent; et continuo ex oculis evanuit. Ita non sine portento vas ad ecclesiam Saleti pervenit; quod et hodie ibidem cernitur, impositumque habet vas alterum minoris formæ, et adhibetur tamquam baptisterium. Porro quotquot aderant sanctum Fulcum facile agnoverant; quapropter ejus effoderunt corpus, in arca marmorea recondiderunt, ejusque nomine edificaverunt oratorium, contiguum præfatis ædibus S. Mariæ. Addit Masinus (5): Scriptor extraneus quia rem non satis bene perspectam habebat, diverso modo narrat. Alludit Masinus ad Ferrarium, qui in Catalogo sanctorum Italiæ ita habet ad præsentem diem: S. Fulcus, Ravenna derelicta, Saleti aliquamdiu ignotus vitam duxit, eo miraculo apud incolas in honore habitus, quod cum incolæ pagi sancti Martini (imo sancti Marini) baptisterium vi ex Saletō pago abstulissent, illud in itinere sic immobile constitit, ut nulla ratione posset dimoveri. Cum autem, sic Fulco consulente, duas juvenecas plaustro

Oratorium

(1) Atti, p. 64. — (2) Mellonus Atti, p. 69. — (3) Pag. 72

et 73. — (4) Pag. 74. — (5) Apud Mellonum, ubi supra.

vinxissent,

A vinxissent, ut ubi illæ cum plaustro substitissent, ibi baptisterium dimitteretur, essetque locus ille plebs pagorum vicinorum, statim plastrum cum baptisterio in Saleti ecclesiam, ubi sublatum fuerat, sponte revexerunt. Claruit etiam post mortem miraculis, multis ad ejus tumulum sanitatem consecutis. Cujus dies festus Dominica infra Octavam Nativitatis B. M. agi in ea ecclesia consuevit. Concludit Mellonus (1): Quidquid denique judicavit lector de præfatis prodigiis, id certum sæculo XIII et sequentibus nomen Fulci in illo tractu haud raro baptizatis impositum; et anno 1331 exstitisse in pago Saletio oratorium S. Fulco dicatum, siquidem matrona, nomine Adelasea, testamento legat viginti solidos Bononienses ecclesiæ S. Fulci in terra Saleti.

et ecclesia.

7 Præfatum oratorium perstitit usque ad medium ferme sæculum XVI; tunc, cum vetustate fatisceret, solo æquatum fuit et unitum ecclesiæ parochiali, quæ ipsa etiam a fundamentis est renovata. Audiamus rursus Masinum (2). Spectatur in templo S. Mariæ de Saletio imago picta B. Virginis. Exigua illa est, et primum arbori affixa populæ; quam, utpote arefactam, dejecit comburendam agricola nomine Matthæus Rabellus, nulla imaginis habita ratione; quæ humi jacebat promiscue inter conscissæ arboris fragmenta. Sed ecce, die quadam Dorothea, uxor Matthæi, audit ex improvviso se nomine suo vocari; conversa videt matronam valde speciosam candida amictam veste, accipitque in mandatis ut imaginem affigat fraxino, moneatque his de rebus Bartholomæum Bernardi capellanum. Quibus dictis disparuit matrona. Contigerunt hæc circiter annum 1557. Exinde vicini incolæ aliique fideles remotiores cœperunt ad memoratam pietatis ergo confluere fraxinum, ita ut una die ad quatuor millia hominum ferantur convenisse; nec spernendæ ex hujusmodi concursu colligebantur eleemosynæ; quas RR. DD. Joannes Campeggius, episcopus Bononiensis, voluit servari in ædificandam novam ecclesiam parochialem, cum antiqua et parva esset et ruinosa. Mortuo Campeggio anno 1563, jussu S. Caroli Borromæi, pro tempore legati Bononiæ, media eleemosynarum pars concessa fuit pauperibus mendicantibus; media adhibita extruendo templo, quod ad fastigium perductum est circa annum 1567. Itaque loco duarum ædium (altera B. Virgini, altera S. Fulco sacra) unica exsurrexit, sub titulo S. Mariæ et S. Fulci, et præfata tabella, quondam arbori affixa, in altari reposita fuit. Hæc ita Masinus, cujus narrationem contraximus. Mentio novæ ecclesiæ occurrit in Libro (latine conscripto) visitationis apostolicæ, jussu Gregorii XIII susceptæ in civitate et diœcesi Bononiensi, a RR. præsule Ascanio Marchesini anno 1573: Pervenit postea (visitator) ad ecclesiam parochialem S. Mariæ et Fulci de Saletio, et cujus rector existit R. D. Laurentius Butrigarius, canonicus collegiatæ S. Petronii, quem invenit residentem, sed habet etiam capellanum D. Gabrielem de Parianis etc. (3). Notat Mellonus ecclesiam septem habere sive altaria sive sacella: majus nulli proprie Divo sacrum, asservandæ SS. Eucharistiæ destinatur; primum ad cornu Evangelii nomen habet a Crucifixo; secundum a B. V. de

Rosario, ubi spectatur tabella seu imago de qua diximus; tertium continet baptisterium. Ad cornu Epistolæ, primum venit sub titulo S. Fulci, cujus effigies ex gypso altari imposita est, alta pedes fere septem; veste pluviali circumdatus S. Confessor, mitram in capite, pedum fert manu sinistra, dextera benedicit populo; sub altari ejus corpus (de quo redibit sermo) repositum est; secundum altare S. Martino, tertium Matri dolorosæ dicatum. Olim in summa fronte ædis eminebat statua lapidea S. Fulci; eadem probabiliter, quæ antea stabat in altari seu oratorio, quod solo æquatum labente sæculo XVI vidimus. Hodie, subdit Mellonus (4), loco præfata statuæ, ferrea crux conspicitur.

8 Recenset Mellonus (5) alia, præter ecclesiam de qua diximus, signa seu testimonia cultum probantia. Nempe Festum ab antiquo celebratum, atque pridem jam affixum Dominicæ infra Octavam Nativitatis B. Mariæ Virginis. Circa festum sequentia recitantur apud Mellonum (6) ex libro ms. Petri Jacobi Facchini, archipresbyteri ecclesiæ Saletensis labente et ad finem vergente sæculo XVIII: In ecclesia archipresbyterali de Saletio celebratur festum hujus Sancti, Dominica infra Octavam Nativitatis B. M. V., sed modo longe solemniori quam olim: nam antiquitus paucae solum missæ dicebantur; et præterea nihil. Ast matrona quædam, nomine Clemenza Leoni, cum hæredes non haberet consanguineos, testamento legavit bona sua Collegio dicto « della S. Umilta, » hac lege ut præfatum collegium propriis suis expensis et non aliter, advocaret in Saletum singulis annis tres sacerdotes Societatis Jesu, qui triduanas ibidem ad populum conciones haberent, feria scilicet sexta, sabbato et Dominica intra memoratam octavam; his initium factum anno 1700; ex quo deinceps et festum celebratum majori cum pompa et numerosior accurrit ex vicinis locis populus. Postquam autem anno 1733 inventum et translatum corpus, ut traditur, S. Fulci fuit, crevit magnopere fidelium in S. Patronum pietas et devotio, atque ab hinc ad hunc usque diem (circa annum 1780) splendidior adhibitus est agendo festo ornatus. Plures præsto sunt sacerdotes, ad audiendas confessiones; plurimæ dicuntur missæ, quas excipit una solemniter cantata. Post meridiem fit publica supplicatio, habeturque concio panegyrica. Atque hæc de festo. Lampas quoque ante altare ab omni retro hominum memoria ardebat; frequens illud visitari solitum, nec raro ibidem sanctum missæ oblatum sacrificium; dona quoque multa a fidelibus collata. Testatus est Mellono archipresbyter Facchini, rector ecclesiæ de Saletio, tabellas votivas magno numero appensas altari; quæ, utpote vetustate corrosæ atque deformes igni traditæ, aliis denuo locum dedere. Duarum in specie fit mentio: altera exhibet viros duos sibi invicem ense minitantes; altera sacerdotem coram imagine S. Fulci orantem. Memorantur quoque beneficia populo universim præstita. Sic anno 1748 lues pestifera in circumjacentium pagorum animalia dire sæviebat, in Saletio autem vix unum occubuit; anno 1763 agri vicini locustis vastati, salva iterum terra Saleti; anno sequenti vineæ alibi rubigine exustæ hic optatos

AUCTOR
B. B.Alia de cultu
testimonia,
nempe festum,
etc.

E

F

(1) Apud Mellonum, p. 75. — (2) Ibid., p. 76. — (3) Ibid.,
Octobris Tomus XI.

p. 77. — (4) Pag. 79. — (5) Pag. 79 et 80. — (6) Pag. 515.

AUCTORI
B. B.

tulere fructus; addunt incolæ seniores, ab omni memoria vineas suas numquam vel grandine vel procellis fuisse admodum læsas. Hinc nemo mirabitur frequentem populi illius ad præsidium S. Patroni sui recursum. Ex his nata quoque sunt incolarum vota, ut tandem S. Fulci recognoscerentur reliquiæ, quo piæ eorum venerationi publice exponerentur.

Anno 1755,
die 17 jan.
cardinalis
Malvetius

9 Atque votis istis satisfactum partim fuit ineunte anno 1755, ut ex sequenti instrumento constabit, quod a sæpius laudato Mellono mutamus (1), et hic in extenso adscribimus: In Nomine Dei. Amen. Cunctis ubique pateat et notum sit, quod anno a salutifera nativitate D. N. Jesu Christi millesimo septingentesimo quinquagesimo quinto, Indictione tertia, die vero Veneris, decima septima mensis Januarii, tempore pontificatus sanctissimi in Christo patris et D. N. D. Benedicti XIV, divina providentia summi Pontificis, occasione sacræ pastoralis visitationis per eminentiss. et reverendiss. D. D. Vincentium S. R. E. presbyterum cardinalem Malvetium Bononiæ archiepiscopum et Sac. Rom. imperii principem, in loco Saletto nuncupato suæ Bonon. diocesis habitæ, ad instantiam admod. rev. D. Antonii Squarcina, archipresbyteri ecclesiæ archipresbyteralis sanctor. Mariæ et Fulci dicti loci Eminentia suæ inibi existentis una cum illustriss. et reverendiss. D. Roderico Zanchini, ecclesiæ metropolitanæ canonico et convisitatore, infrascriptoque adm. rev. D. prosecretario supradictæ visitationis, reverenter exponentis ex antiqua traditione, asserta etiam in libro intitulo « Bologna perlustrata » D. Masini, reperiri in dicta archipresbyterali ecclesia corpus S. Fulci confessoris atque pontificis subtus altare eidem Sancto dicatum, quod est primum a cornu Epistolæ altaris majoris, proptereaque reverenter instantis, ut Eminentia sua reverendissima mandare dignaretur fieri necessarias observationes ad effectum recognoscendi, an hujusmodi traditio subsisteret, hujusmodique observationibus adsistentiam præstare.

operam dat
investigandis
reliquiis S.
Fulci;

10 Cui instantiæ Eminentia sua reverendissima benigne adhærendo, eaque ita expresse mandante, per Dominicum Duosi caputmagistrum fabrum murarium Bononiensem, habitantem in Communi S. Petri in Casali nuncupato, comitatis et diocesis Bononiæ, ac cum continua præsentia et adsistentia Eminentia suæ reverendissimæ, aperta fuit pars anterior dicti altaris S. Fulci; subtus quod reperta fuit capsula marmorea longitudinis pedum duorum cum quadrante uncia, latitudinis vero pedum unius, unciam octo cum quadrante, ab intra excavata in forma rotunda de diametro unciam decem et octo cum tribus quadrantibus, ac profunditatis unciam duodecim, cooperta lapide albo pariter marmoreo, quod lateralliter excedit latitudinem ipsius capsæ uncias quinque cum quadrante in duobus lateribus unciam viginti cum quadrante, latitudinis ut erat capsula ipsa; quæ colligata erat quattuor ferreis, vulgo « fittole, » plumbo firmatis in cooperculo, ac in ipsa capsula, duabus nempe in parte anteriori, ac duabus in posteriori hujus capsæ, quæ, attenta scissura in ea existente in actu amotionis dicti ejus cooperculi,

in parte posteriori, fracta remansit in diversis petiis, ac etiam in aliquibus petiis in parte anteriori, ac intus eam inventa fuere bene disposita cranium et alia ossa cadaveris humani.

11 Et fracto muro posteriori dicti altaris correspondente sacristiæ dictæ ecclesiæ, præfatus eminentiss. et reverendiss. D. D. Cardinalis archiepiscopus et princeps cum stola alba manu propria extraxit cranium et alia omnia dicta ossa, eaque tela linea alba involuta immediate reposuit et collocavit intus capsulam ligneam longitudinis unciam viginti trium cum tribus quadrantibus, latitudinis unciam decem cum dimidio, altitudinis unciam septem cum dimidio; hancque bene clausam cum vitta linea rubri coloris ad modum crucis colligatam sigillo proprio Eminentia suæ reverendiss. ejus stemma exprimente in cera rubra liquata impresso quinque in locis, adeo ut absque sigillorum hujusmodi remotione adaperiri nequeat, obsignavit, eamque successive consignavit prædicto D. Archipresbytero instanti, ad effectum in dicta ecclesia asservandi, donec aliter per Eminentiam suam reverendissimam ordinatum fuerit.

quas inventas
deponit in capsulam
lineam;

12 Ex relatione mihi notario (Josepho Nanni) infra scripto, sacræ pastoralis visitationis cancellario, facta per adm. Rev. D. Joannem Antonium de Cardinalibus, ejusdem sacræ visitationis prosecretarium, acta fuere prædicta modo et forma supra expressis ac in dicta ecclesia archipresbyterali SS. Mariæ et Fulci de Saletto, præsentibus ibidem adm. R. D. Josepho Cuppini, cive et sacerdote Bononiæ, prælibati eminentiss. et reverendiss. D. D. Cardinalis archiepiscopi cæremoniarum præfecto, et adm. rev. D. Josepho Favelli, sacerdote Mutinensi modo capellano supradicti D. Archipresbyteri, testibus ad prædicta etc. Atque hæc præfata die XVII januarii MDCCLV. Res in eodem statu permansit usque ad sequentis Julii mensem, quando cardinalis Malvetius rediit ad pagum de Saletto, et pridem detectas reliquias diligenter recognovit, jussitque in novam transferri thecam, opportuno tempore sub altari S. Fulci deponendam. Nec tamen definire voluit, an essent nec ne ossa sancti Viri, sed inscribi illis solum jussit hæc verba: corpus quod dicitur S. Fulci. Quæ omnia clariora fient ex altera parte instrumenti, quam ex eodem Mellono subjungimus (2).

atque de his
rogatur in
instrumentum.

13 Die Lunæ 21 mensis Julii ejusdem anni 1755. Eminentissimus et reverendiss. D. D. Vincentius S. R. E. presbyter cardinalis Malvetius, Bononiæ archiepiscopus et S. R. I. princeps accessum habuit ad ecclesiam archipresbyteralem SS. Mariæ et Fulci de Saletto nuncupatam, suæ Bononiensis diocesis; quo perventus (sic), adm. rev. D. Antonius Squarcina, modernus dictæ ecclesiæ archipresbyter, Eminentia suæ reverendissimæ reverenter præsentavit capsulam ligneam bene clausam, vitta linea rubri coloris ad modum crucis colligatam, et sigillo Eminentia suæ reverendissimæ quinque in locis munitam, intus quam sub die 17 mensis Januarii currentis anni, ad instantiam ejusdem Dom. Archipresbyteri, per Eminentiam suam reverendissimam reposita fuere cranium et omnia ossa, extare reperta intus capsulam marmoream,

Mense Julio,
redit card.
Malvetius in
Saletum,

(1) Ubi supra in Appendice, p. 509 et seqq. — (2) Ubi supra.

A existentem subtus altare S. Fulco dicatum in dicta archipresbyterali ecclesia, ut in documento aperitionis (*quod supra numeris præcedentibus recitatum a nobis est*) dictæ capsæ marmoreæ, extractionis dictorum ossium illorum contextualis repositionis intus prædescriptam capsam ligneam, modo supra expresso immediate sigillatam, dictoque D. Archipresbytero consignatam in dicta ecclesia custodiendam usque ad novum ordinem Eminentia suæ reverendissimæ, ad quod documentum etc.

recognoscit SS.
Reliquias.

B 14 Instititque ac petiit præfatus D. Archipresbyter per Eminentiam suam reverendissimam recognosci dictam capsulam ligneam, deindeque aperiri, declararique dicta cranium et ossa, quæ dicuntur S. Fulci episcopi, cui dicatum est altare, subtus quod reperta existere, ut in enunciato documento, esse eadem cranium et ossa, ut supra extracta, ac intus dictam capsulam ligneam reposita, successiveque ex illa extrahi et collocari intus alteram capsulam reliquiariam decentiorem sexangularis formæ ad hunc effectum paratam, colore aquæ maris depictam, ex ligno elaboratam cum ornamentis eleganter incisis et deauratis, opportune aptatis, lamina crystallina in parte anteriori compactam, hancque pro assecuranda dictorum ossium identitate claudi, sigilloque Eminentia suæ reverendissimæ obsignari. Cui instantiæ prælibatus eminentissimus et reverendissimus DD. Cardinalis archiepiscopus et princeps benigne annuens, primo dictam capsulam recepit et attente inspexit, eaque bene clausa et sigillis, quibus munita erat, penitus intactis repertis, eandem apperuit recognovitque, ac declaravit cranium et ossa intus illam existentia fuisse et esse eademmet, quæ per Eminentiam suam reverendissimam sub dicta die 17 Januarii currentis anni ex dicta capsula marmorea subtus dictum altare S. Fulci in dicta ecclesia existente, extracta ac intus dictam capsulam ligneam reposita sigilloque munita extitisse, ut (in) enunciato documento; attenteque observatis de mandato Eminentia suæ reverendissimæ omnibus et singulis dictis ossibus per illustrissimum et excellentissimum D. Bartholomæum Beccari, philosophiæ ac medicinæ doctorem, in publico archigymnasio Bononiæ lectorem, ac anatomiae professorem; iisque iudicio ejusdem D. doctoris Beccari recognitis et declaratis ossibus integrum scheletrum componentibus, ea omnia ministerio adm. Rev. D. Aloysii Dardani, sacerdotis et perinsignis collegiatae S. Petronii Bononiæ mansionarii, in præsentia Eminentia suæ reverendissimæ, dicti D. doctoris Beccari, infrascriptorum testium, meique Notarii decenter aptata atque opportune disposita fuere intus dictam capsulam reliquiariam sexangularem et ab intra decenter ornatam cum cruce desuper, altitudinis in totum unciarum quatuordecim, longitudinis vero ac in angulis uncia-

rum viginti. Verum quia nonnulla superfuere parva dictorum ossium fragmenta, hæc quoque ministerio ac in præsentia, ut supra, collocata fuere intus aliam ligneam capsulam capacem subtus tabulam inferiorem ejusdem capsulæ reliquiariæ eique connexam.

15 Quibus peractis, in præsentia semper ut supra, eadem capsula reliquiaria cum altera subtus eam ut supra connexa, parvo sigillo Eminentia suæ reverendissimæ, stemma ejus gentilitium exprimente, in cera rubra hispana impresso, obsignata exstitit decem et octo in locis absque sigillorum fractione non aperibilibus, apposita intus eam inscriptione sequenti: CORPUS QUOD DICTUR S. FULCI; adeo ut per prædicta asservetur * quidem identitas dictorum ossium, non tamen illa canonizentur, ut ossa sancti corporis, minusque ullum dubium inducatur an sint vel non sint talia. Demum Eminentia sua reverendissima hanc capsulam reliquiariam cum altera subtus eam ut supra, connexa, modo supra expresso clausam et sigillo obsignatam consignavit dicto adm. Rev. D. Archipresbytero ad effectum illam reponendi subtus dictum altare S. Fulci ejus ecclesiæ prædictæ cum et quando hujusmodi locus decenter aptus fuerit effectus, et interim, prout decet, custodiendum omni etc.

16 Quibus omnibus supra peractis in dicta archipresbyterali ecclesia continue præsentis extitere tam supradictus illustrissimus D. doctor Beccari, quam excellentissimus adm. Rev. D. Josephus Vaccari sacerdos, Bononiæ civis jurisque doctor, adm. Rev. D. Jo. Antonius de Cardinalibus, civis et sacerdos Bononiæ, ecclesiæ metropolitanæ Bonon. mansionarius et adm. Rev. D. Aloysius Dardani perinsignis collegiatae ecclesiæ S. Petronii mansionarius, testes etc. *Erat signatum: Antonius, Nanni Not. Monet Mellonus (1) constructam deinceps sub tabula altaris S. Fulci fornecem lapideam in eaque depositam tum antiquam capsam marmoream, tum novam ligneam de quibus in Instrumento habetur mentio; additque sub dicta translatione nonnullas ossium particulas detractas atque variis donatas ecclesiis.*

17 Præ manibus habuit sæpius laudatus Mellonus libellum manuscriptum et ab archipresbytero Saletensi Petro Jacobo Facchini, compositum circiter anno 1766, adeoque decennio fere post antedictam translationem. Porro in libello isto describitur accurate ecclesia, S. Fulci festivitas etc.; recensentur plurima beneficia cœlitus devotis impertita per intercessionem sancti Confessoris (2). Concludit auctor his fere verbis (3): Sufficiat notasse nullum esse diem, quo non manifestetur quam efficax sit S. Fulci, invocantibus se, patrocinium; unde et indies crescit fidelium ad ejus præsidium recursus, idque non solum Saleti sed etiam dissitis ex regionibus; testaturque se hæc omnia scripsisse, nixus traditione populi vel probatis auctoribus vel testimonio illorum, quibus collata fuere beneficia.

AUCTORI
B. B.

atque in novam transfert thecam sub altari S. Fulci reponendam.

asseveretur?

E

coram testibus.

De cultu post translationem.

F

SUPPLEMENTA.

DE S. LEONARDO DUNENSI SEU SILVÆ LONGINQUÆ.

ADDENDA AD PAG. 644 ET 645.

Ad finem num. 4 et maxime ad finem num. 6 commentarii de S. Dulcardo, eremita Bituricensi, innui aut S. Leonardum, Vendeporensem eremitam et die 15 octobris Corbiniaci cultum, aut S. Leonardum, Lemovicensem seu Nobiliacensem anachoretam, S. Dulcardi socium fuisse, aut etiam ambos simul; quum in Carminibus de laudibus Miciaci, ubi recensentur sanctissimi prisci eremitæ sancti Maximini socii, hæc legantur (1):

Suntque Leonardi duo, sit Constan-que-tianus. Alterum ex eis esse S. Leonardum Nobiliacensem constat, ut ad diem 6 novembris, qua colitur, demonstrabitur. In recentiori Vita Vendeporensis seu Corbiniacensis item dicitur Miciaci degisse. Sed hæc non exstat in Vita cœva et ex S. Leonardi Nobiliacensis Actis ad illum (ut alia multa) translata sunt, ut ad diem 15 octobris decessores nostri demonstrarunt (2). Et quidem (ut alios omittam) tertius exstitit in Galliis S. Leonardus, qui prius Miciacum et dein Silvam Longinquam seu Longam aut Silvaloniam in pago Dunensi inter Vindocinam et Aurelianum incoluit, cujus nomen pluribus auctariis Usuardinis ad diem 8 decembris inscriptum est et cujus Vitam non ita pridem gallice edidit præsens S. Leonardi parochus, V. V. A. Mouzé. Ut autem manifestum sit hunc sanctum in S. Maximini Vita, ex qua num. 4 locum adduxi, indicari, satis est invenisse quæ sit Silva Longinqua, de qua illic legitur: SILVA etiam, quæ LONGINQUA dicitur, quam beatus Leonardus spiritualibus suis exercitiis et corporis hospitio et celebrem reddidit et propinquam. Atqui præter alia multa, quibus appareat Silvam Longam seu Longinquam in pago Dunensi, vulgo le Dunois, esse positam et, quum integra adhuc esset sæculo XIV, continuisse præsentis silvas de Marchenoir et de Fretteval, misit ille ad me particulam testamenti, quod anno 1015 ab Adela, comitissa Blesensi, conditum est atque nunc in probationibus historiæ Blesensis (qui liber in bibliotheca publica Blesensi asservatur) descriptum est: Ego Adela comitissa... dono igitur et concedo beato Launomaro et fratribus cœnobii Blesensis pro charissimi sponsi mei comitis Stephani et pro anima patris et matris meæ, pro salute quoque mea partem quamdam boscheti mei, quæ Silva Longa dicitur, a loco, qui vocatur Olchia Grandis (nunc Oucques, sex chiliometris distans a parochia S. Leonardi) usque ad terram Guillelmi, filii Fredonis, in longum; ex traverso autem, a quadam cælle, quæ vocatur Via festi, sicut ipse porrectus est ab Olchia Grandi et cadit in vallem S. Victoris, (qui locus sex chiliometris distat a S. Leonardi parochia et septem a Marchenoir;) quantum silva durat, usque ad planam de parte, qua Montem Foleti (nunc Montfollet, partim in parochia de Viévy, partim in parochia S. Leonardi,) respicit, et Blesensem Belsiam, (scilicet eam partem cultam Belsiæ, vulgo Beauce; quæ inter silvam jacet et Blesam.) Quæ, si qualemcumque mappam topographicam spectas, non possunt non esse claris-

sima. Plura addere nolim, quum ad diem 8 decembris ipsa S. Leonardi, pagi Dunensis eremitæ, acta declaranda sint. Id unum significabo, quod ad S. Dulcardum pertineat, a Saussayo in Martyrologio suo Gallicano ad diem 28 junii tradi in cœnobio Miciacensi prope Aureliam dominica infra octavas sancti Sacramenti suo tempore factam esse festivitatem sanctorum Maximini Junioris, abbatis quinti illius monasterii, sanctique Viatoris levitæ, Constantii, Frambaldi, Florentii, Ruffini, Eucharidi, Leonardi, Ducati, Linentii et nonnullorum aliorum monachorum illius cœnobii. Plura illic nomina distorta esse nemo non videt; et quidem patet S. Ducatum illic venire loco S. Dulcardi.

DE BREVIARIO PRÆMONSTRATENSIS.

MUTANDA PAG. 727, COL. 2, LIN. 31.

Quod in Monito, præmisso Missali anni 1736, legitur Novæ huic editioni loco Novæ hujus editionis, perperam totum locum intellexi. Expetierant scilicet circariæ anno 1717 ut, quum libri chorules deessent, nova fieret editio; et quidem anno 1725 Breviarium, paucis mutatis, editum fuit ad normam Breviarii anni 1709. Atque hæc sunt Breviaria moderna, quorum dispositioni conformanda erat nova editio Missalis. Mutationes itaque non ad ritus pertinebant, sed ad alia. Videlicet capitulum generale anni 1717 evexerat festa Epiphaniæ et Ascensionis ad secundam classem et concesserat officium S. Leopoldi celebrari ritu duplici die 15 novembris. Et alia id genus mutanda erant.

DE ANNO ADVENTUS S. NORBERTI PRÆMONSTRATUM.

MUTANDA PAG. 757, COL. 2, LIN. 53, ANN. 6.

Legatur: S. Norbertus videtur Præmonstratum venisse ineunte anno vulgari 1120; qui biographo juxta computum Trevirensium, annum die 25 martii incohantium, 1149 erat; ita ut ante hiemem finitum Præmonstratum venerit S. Norbertus. Hac ratione conciliantur biographi dicta cum aliorum testimonio.

DE ANTIQUIORIBUS STATUTIS PRÆMONSTRATENSIBUS.

ADDENDA PAG. 792, COL. 2, LIN. 2.

Antiquissima statuta Præmonstratensia, quæ noscantur, edidit Martene tomo III secundæ editionis Antiquorum ecclesiæ rituum, col. 891—926 impressionis Mediolanensis, quæ et Antverpiensis, et pag. 325—336 Venetæ; pone venit codex Heylissemensis, medio sæculo XIII anterior; tertio sequitur loco exemplar statutorum, editum a Pagio, sed neque integrum, neque a glossematibus purum. Fratres laici et servitores, exclusis servis, aliquoties memorantur in primis illis statutis; et provisor exteriorum, quod munus gessisse videtur B. Ludovicus, innuitur esse posse vir non literatus, adeoque conversus. Aliæ autem nullæ adsunt regulæ speciales aut singularia de conversis capita.

DE S. ATHANASIO, OECONOMO MEDICIENSI.

MUTANDA AD PAG. 965 ET 964.

In sylloge de S. Athanasio consensi perperam Papebrochio, statuenti λογθεσιον, cui ille san-

(1) Ubi supra p. 85. — (2) Atti, p. 512 et seq. — (3) Ibid., p. 514. — (4) Acta SS. Ord. S. Benedicti, sæc. I, pag. 581.

ctus olim adscriptus fuerit tamquam δημοσιων χαρτων γραφεις, consistorium ærarii publici fuisse; eumque propterea non improvide rei temporali Mediciensi fuisse præpositum, quippe qui antea rationalis fuisset. Sed, re maturius examinata, videtur intelligendum consistorium magni logothetæ, cujus officium proprium erat chartas publicas scribendas curare, seu imperatoria jussa, et bullas aureas ad reges, sultanos et toparchas, aliasque imperatorio sigillo obsignatas literas: quo qui inter latinos ornati fuerunt officio, archicancellarii dicti sunt.

DE ORIGINE PROVINCIÆ NARBONENSIS.

ADDENDA PAG. 879, COL. 1, N. 46.

Nuper (circa mensem Augustum hujus anni 1864) in lucem Lipsiæ prodiit Galliæ Narbonensis, provinciæ Romanæ historia, auctore Ernesto Herzog, scriptore diligenti et erudito. In Proœmio agitur summam de Galliæ meridionalis ante Romanorum dominationem historia. Deinde Part. I continetur Historia Galliæ Narbonensis continua ab initiis constitutæ provinciæ usque ad imperatoris Diocletiani ætatem. Ulterius non progreditur auctor. Pars II exhibet Provinciæ Narbonensis, qualis ab Augusto usque ad Diocletianum erat, administrationem. Additur appendix epigraphica (haud parum copiosa) ad Provinciæ Narbonensis descriptionem pertinens. Initium fundatæ provinciæ Narbonensis repetit auctor ab anno circiter ante Christum 120; ejusque originem sic explicat (pag. 45): Cn. Domitius Ahenobarbus consul, qui anno 122 Sextio in Gallia successerat, bellum Allobrogibus indixit. Deinde ubi Allobroges, suis viribus diffisi auxilio vocarunt Bituitum, Arvernorum regem, Romani (anno 121) consulem Q. Fabium Maximum in auxilium Domitii mittunt... Occurrerunt Arvernus, ut Plinius tradit, a. d. VI Idus Augustas, ad confluentes Isaræ et Rhodani, atque adeo splendida fuit Romanorum victoria, ut cum in ipsa pugna tum in transitu Rhodani Gallorum cæsa dicerentur milia centum viginti... Rex autem Arvernorum (Bituitus) cum... de continuando bello desperans et suis et Allobrogibus ut Q. Fabio se dederent persuasisset, Cn. Domitii perfidia interceptus, Romam missus est... Interea Q. Fabius... bellum finitum putans rediit in Italiam, permittens Domitio, ut quidquid ad pacandam Galliam opus esset institueret. At Arverni exacerbati Romanorum in regem suum injuria rebellaverunt et denuo Rhodanum transgressi usque ad Sulgam fluvium, qui haud longe ab Avenione in Rhodanum influit, pervenerunt. Ibi vero prope oppidum Vindalium iterum cum Domitio confligentes... profligati sunt atque coacti, ut, quoscumque trans Rhodanum et trans Cebennam montem habuerant clientes, Romanorum committerent imperio. Nec dubitari potest, quin illa tempestate Romani usque ad Pyrenæos progressi sint, atque agrum Volcarum Tectosagum occuparint, nec proinde devictis Arvernus neminem jam in illo Galliæ meridionalis limite Romanis obsti-

tisse. Ex his concludit eruditus vir, Domitio tribuendum constitutæ in provinciæ formam Galliæ transalpinæ honorem; idque post ultimam Arvernorum cladem contigisse, scilicet circa annum ante Christum 120. Eundem annum habet Joachim Marquardt (1). Sigonius initium belli Allobrogici repetit a Coss. Plautio et Fulvio (an. 125); finem innectit consulatui Opimii et Fabii (an. 121); atque subjungit: Hoc bello Narbonensis Gallia in provinciam redacta, atque ut quotannis in eam Roma prætores mitterentur, institutum. Nec proinde ab aliis multum discedit (si tamen discedit) Sigonius (2), saltem quod ad tempus spectat; nam alibi negat bellum Allobrogicum a Domitio confectum: Neque vero ille (Domitius) finem bello imposuit, quamvis victoriæ monumentum viam Domitiam reliquerit...; sed qui ei successit Q. Fabius, qui Allobrogibus et Arvernus ad Isaram superatis, et gente in deditionem accepta, sibi cognomen Allobrogici peperit, atque omnes in provinciam retulit præter Arvernos atque Rutenos, quibus populus Romanus ignovit. Ita Sigonius de antiquo jure Italiæ lib. I, cap. vi (3). Malim adhærere priori narrationi. Reliquam Provinciæ Narbonensis historiam synoptice exhibeo. Part. I, cap. I agitur de Provinciæ initiis et usque ad Julium Cæsarem historia; Cap. II de Provinciæ forma a Julio Cæsare et Augusto constituta. Forma a Julio data circa annum ante Christum 46, perseveravit usque ad annum 22, sub Augusto. Cap. III de rebus in Narb. inde ab anno a. Ch. 22 usque ad Diocletiani ætatem gestis. Pars II, ut supra jam monui, tractat de Administratione.

DE NARBONE MARTIO COLONIA.

ADDENDA IBIDEM.

Narbo (Valesii verba sunt)... quo Porcio Marcioque Coss. deducta est colonia Romana... anno urbis conditæ dcxxxvi; prima omnium in Gallia post triennium quam Carthago extra Italiam prima deducta fuerat. Id Velleius disertè testatur: Prima, inquit, extra Italiam Colonia Carthago condita est (4). Alteram a Q. Marcio consule Narbonem in Gallia deductam tradit idem Velleius; et quidem triennio post Carthaginem, ut habet Valesius; vel non multis inde post annis, ut tradit Sigonius (5), qui alibi docet (6), id factum biennio post constitutam a Fabio consule provinciam. Et Ernestus Herzog (7): Constat anno 122 revera contigisse C. Graccho, ut primam transmarinam conderet in Africa coloniam Carthaginem; postea cæso Graccho, civilibusque sedatis Romæ motibus, tamen impedire, inquit, non potuerunt optimates, quominus ferretur lex, ut Narbonem, utpote locum imprimis opportunum, civium Romanorum deduceretur colonia. Id itaque certo constat, deductam Narbonem coloniam Coss. Porcio et Marcio, qui consulatus in annum incidit ante Christum 118 ex fastis capitulinis, in annum vero sequentem, si ratio Varroniana admittatur (vide Baïterum (8)); idque contigisse haud diu

(1) Handbuck der Römischen Alterthümer, begonnen von Wilhelm Adolph Becker, fortgesetzt von Joachim Marquardt. Tom. III, part. 1, p. 87, item p. 253 et 258. Lipsiæ 1851. — (2) In fastos consulares ac triumphos Romanos commentarius. Opera t. I, col. 402 et 408. Mediolani 1752. — (3) Opera,

tom. V, col. 494. — (4) II, 13. — (5) De antiquo jure Italiæ, lib. I, cap. 2. Opera, tom. V, col. 481. — (6) Ib. col. 494. — (7) Provinciæ Narb. hist., p. 49. — (8) Fasti consulares triumphalesque Romanorum. Recognovit Jo. Georgius Baïterus. pag. IV et XLVII. Turici (Zurich), 1858.

post conditam Carthaginem coloniam. Porro coloniae oppida fuerunt, quo populus Romanus cives suos ad incolendum deduxit. Harum antiquissima origo est, utpote ab ipso Romulo repetenda. Primum civiles postea etiam militares conditæ. Sero valde coloniae extra Italiam reperiuntur deductæ : prima noscitur Carthago; secunda Narbo Martius. De hac Cicero : Est in eadem provincia Narbo Martius, colonia nostrorum civium, specula populi Romani ac propugnaculum istis ipsis nationibus oppositum et objectum. Ita pro Manio Fonteio § iv (1). In hac oratione, quæ mutila est quamvis pars haud exigua reperta fuerit a Niebuhr (2), multa occurrunt de provincia Narbonensi. Nec mirum. Tenuerat Fonteius provinciam Galliam prætor per triennium... Reversus autem Romam repetundarum reus factus est a Gallis, quod Fonteio prætor oppressa ære alieno provincia fuisset; quæstum ipse ex viarum munitione fecisset et portorium vini instituisset. Accusavit eum M. Plætorius, subscriptore M. Fabio; defendit M. Cicero (3), *Coss. Hortensio et Cæci-*

lio Metello Cretico, id est an. urbis 684, ante Christ. 69 vel 70, Ciceronis 38 (4), proinde anno fere quinquagesimo post conditam provinciam.

DE NARBONA URBE.

ADDENDA PAG. 879, COL. 2, LIN. 44.

Sicut autem quæ in Græciam deducta est Corinthus colonia, appellata erat Junonia, Carthago Veneria, sic Narbo in honorem Dei Martis, qui provinciam Romanis comparaverat, Martius est appellatus. *Herzog, p. 50.*

IBIDEM LIN. 53 ET 54.

De ara, a Narbonensibus Augusto dedicata, vide Ernestum Herzog in Appendice p. 3 et seq. Ubi titulus recitatur et refertur ad an. Christi nati 14. Addit auctor : Ceterum num hic titulus qualis nunc exstat ipsa Augusti ætate perscriptus sit, recte mihi dubitare videtur Jo. Bapt. Rossi, recteque judicare, aram illam Antoninorum tempore esse reffectam. — *Ibidem recitatur etiam titulus ad incensum Narbonem sub Antonino Pio spectans.*

(1) Œuvres complètes de Cicéron publiées par Le Clerc, tom. IX, p. 562. Paris 1824. — (2) Ibid. pag. 559 et seqq. (3) M. Tullii Ciceronis historia per consules descripta et in

annos LXIV distincta per Franciscum Fabricium Marcoduranum (Edit. 1569). Pag. 59. — (4) Ibid., p. 57.

INDEX HISTORICUS

IN TOMUM XI OCTOBRIS.

A

- A**bel, archiepiscopus Remensis 958 a
Abgarus rex. *Literæ Christi ad eum adhibitæ adversus tempestates* 638 d, 640 c d
† **Abrahamus**, eremita 391 e
† **Abrahamus**, monachus 573 c d
Abrahamus reclusus, *inscriptus fastis slavici* 391 f
† **Abrahamus**, Rostoviensis in Russia thaumaturgus 391 f
Absalon, episcopus Roskildensis et archiepiscopus Lundensis 713 e f, 714 d e, 717 f, 718 b e f. *Ejus studium procurandi observationem disciplinæ ecclesiasticæ* 718 f, 719 a. *Quomodo se gesserit in negotio et cultu S. Margaretæ martyris* 719, 720 a d. *Transfert ejus corpus* 717 b, 718 a b
† **Abtonus**. Vide † **Aptonius**.
† **Accæ**, episcopi Hagustaldiensis, reliquiæ Hagustaldii transferuntur 927 a b
Achilleus, episcopus Spoletinus, controversia exorta in electione summi pontificis, pascha Romæ celebrat 608 a b
Actisius, idem ac **Ecdicius** 780 a
Adalbaldus, nobilis Francus, res donat Pippino Brevi in pristina diœcesi Metensi 620 e
Adalbero II, episcopus Metensis 942 e, 943 d; renovat S. Symphoriani monasterium 937 f
Adalbero, archiepiscopus Trevirensis et legatus, favet initiis Arnsteinianis 740 c d, 741 a, 756 f
Adalbero, comes palatinus, avus maternus S. Bernuardi 967 c, 968 e, 996 c f, 998 a; juvatur a nepote S. Bernuardo 972 c d e
† **Adalbertus ab Ottone I imperatore eligitur archiepiscopus Magdeburgensis 974 f
Adalbinus I, episcopus Salisburgensis 456 a; fertur Roma transtulisse plurium sanctorum reliquias 456 a b c d; pallio honoratus ibid. c
† **Adaldagus**, Hamburgensis archiepiscopus 713 f
Adalgeri, comitis S. Bonifacii, testamentum 952 b
Adalhardus fundat novam Corbejam in Saxonia 523 a
† **Adamnani**, abbatis Hiberni, ætas 893 a; ejus canones seu synodus Tarensis 648 d e
Adamus, ex ordine FF. Minorum 390 f
† **Adela**, V. in Orp-le-Grand in Belgio 829 d
Adelardus, episcopus, fertur Regium detulisse reliquias SS. Chrysanthi et Dariæ 451 a. *Ejus chartæ* 453 e f et seq.
Adelasca, matrona legat 20 solidos ecclesiæ S. Fulci in terra Saleti 1041 a
† **Adelarius**, socius martyrii S. Bonifacii et forte episcopus Erfordensis 954 a
Adelbertus, marchio Saxonix 745 e
† **Adelfi**, Metensis episcopi, reliquiæ repositæ Novovillari 932 b, 938 c
† **Adelgottus**, episcopus Curiensis 1030 e
Adelhaidis, filia Friderici I, ducis Sueviæ, an mater B. Ludovici Arnsteiniani 735 d
Adelheides de Odenkirchen, an mater B. Ludovici Arnsteiniani 734 b f, 735 a d
Adelwardus, paralyticus, a S. Bernuardo sanatur 1022 f
Adhemarus Cabannensis, historicus rerum Engolismensium 888 b. *Ejus opera interpolata* ibid.
Adinolfus, comes Pontiscurvi 708 f, 709 f, 710 a
Adriani IV papæ literæ ad episcopum Aberdoniensem 1036 f
† **Adrianus**, martyr Gorcomiensis 722 a c, 723 c d, 724 b, 727 c, 728 b
Adrianus Lamberti, ex ordine Minorum 390 e
Ædilwaldus, eremita in Anglia 931 a b
Ægidius, rex Romanorum seu patricius Galliæ et magister militum 660 b c, 670 f. *De ejus temporibus et gestis* 660 d e f
Æginus, paciscitur cum Volfaudo 934 f
Ælianus, dux Bagaudarum 497 e f et seq.
† **Æmiliana**, amita S. Gregorii M. 598 c
† **Æmilianus et socii**, martyres in Sardinia 542 b
Æneas Gazæus testatur homines, lingua truncatos, loquelam non amisisse 847 b
Æneas Lydewig, pater S. Cadfan 617 b
Æneas Parisiensis concedit ordinationes per saltum in Occidente usitatas fuisse 670 a
Æron, nobilis Scotus 897 b
Ætius Hunnos in auxilium Romanorum accersit 870 d e
† **Afra**, martyr Augustana 785 f
† **Afran**, cultus in Mona 898 b
Agapetus II papa Gandersheimense monasterium sedi apostolicæ subjecit 983 e f, 984 a b
† **Agari seu Hilarus** 633 a. Vide † **Hilarus**.
Agatho papa scribit ad Anglos contra Monothelismum 926 b c
Ageruchia. Ei scripsit S. Hieronymus 870 d
† **Agia**, mater S. Lupi Senonensis 786 a
† **Agilo**, monachus Tullensis et dein Sithivensis rector 793 e
† **Agilus**, abbas Resbacensis 793 f, 794 a
**Agnellus sæculo XI scripsit de Vitis pontificum Ravennatum 1039 f
† **Agobardus**, episcopus Lugdunensis, adversus tempestarios scribit 640 a b
Agnes imperatrix, munifica in templum S. Swiberti in Werda 734 c
Agnes a Deo, ex ordine Minorum 791 e
Agricola, episcopus Cabillonensis, interest concilio Aurelianensi V 887 a
Agricola, episcopus Mimatensis 630 e
† **Agricola**, presbyter Suessionensis 586 d
Agrippinus, dictus rex Gothorum, sed reapse comes, notus ex Vita S. Lupicini, abbatis Jurensis 579 d f, 580 d, 584 a
† **Agrippinus**, episcopus Neapolitanus 904 c, 908 f
† **Aidanus**, episcopus Scotus, fundator monasterii Lindisfarnensis 923 d e, 927 d e, 929 a; educatus in Iona insula 929 c
131 * Aimō****

- Aimo Borbonius, *archiepiscopus Bituricensis, dedicat ecclesiam S. Frontonis* 403 a
- Alain Canhiorh, *princeps Cornubiæ* 945 b
- † Alan, *conf. in Wallia* 617 e
- Alarici II, *regis Visigothorum, regni in Galliis extensio* 626 c; *profligatur a Stilicone* 596 d
- Alba Rocha (Guilielmus), *episcopus Petragoricensis* 403 b
- Albanese (Dominicus Thomas), *civis Uritanus* 455 a b
- † Aldericus, *confessor ex ordine Præmonstratensi* 723 b
- Albero *Virdunensis, ex ordine Præmonstratensi, sanctis accensus* 721 f
- † Albertus, *conf. non pont., monachus Saxoferratensis. Ejus Acta* 762 et seqq.
- † Alberti seu Tilberti, *episcopi Hagustaldii, reliquiæ transferuntur* 927 a b
- Albertus, *comes de Chiney* 743 a
- † Albini *Andegavensis translatio* 386 c
- † Albinus, *episcopus Buriburgensis*, 947 et seqq.
- Albretia. *Vide Joanna Albretia.*
- Albuinus, *abbas S. Crispini Majoris, novam ædificat ecclesiam* 526 a
- † Albuinus. *Vide † Albinus.*
- Alefridus *rex fundat monasterium Ripponense* 925 b c d
- † Alemundi *episcopi reliquiæ Hagustaldii transferuntur* 927 c
- † Alcuini *versus alii referendi sunt ad ædiculam cæmeterialem Salisburgensem S. Amandi Wormatiensis, alii ad ædiculam cæmeterialem Elnonensem S. Amandi Trajectensis* 919 et seqq.
- Aldebertus III, *Mimatensis episcopus* 621 e, 623 a
- Aldericus, *princeps francus, conversus Præmonstratensis* 738 e
- Aldricus, *rector scholarum Metensium, dein episcopus Cenomannensis* 936 f
- Alduinus, *abbas Angeriacensis, invenit caput S. Joannis Baptistæ* 520 e f
- Aldunus, *episcopus Dunelmensis, transfert Dunelmum corpus S. Cuthberti* 924 a b
- † Alexander Vincioli, *episcopus Nucerinus* 762 c
- Alexander III *papa* 587 a. *Ejus hostes peste intereunt* 754 a d. *Cogit Absalonem simul esse archiepiscopum Lundensem et episcopum Roskildensem* 718 b
- Alexander VI *papa. Æsinæ aliarumque civitatum excidium* 763 b c. *Approbat montem pietatis Patavinum* 773 b. *Mutat monasterium S. Adelfi in collegium canonicorum* 936 b
- † Alexander, *episcopus Alexandriæ* 569 c
- † Alexander, *episcopus CP., sollicite resistit Ario ejusque sectæ* 569 b c
- Alexander, *Trevirensis archidiaconus* 742 f, 748 f, 759 f, 760 a
- Alexander Macchiavelli, *Bononiensis, ordinis Carmelitarum tertiarius, sanctis accensus* 790 e f
- Alexandria (Josephus ab), *minister Observantium generalis* 776 a e
- Alexius. *Quatuor hujus nominis imperatores CP.* 575 a
- Alfredus Magnus, *Angliæ rex* 793 a
- Alfredus Mactiern, *nobilis Armoricanus* 946 e
- Alfridus, *presbyter Dunelmensis, dicitur sepe liisse corpus S. Eatæ, et idem esse videtur ac Alvredus Larwa* 926 f, 927 a
- Alheidis, *abbatissa Quedlinburgensis, hæres feudi Sommerschenburgensis* 968 f, 970 b
- † Alithius, *episcopus Cadurcensis, frater S. Florentii Cadurcensis* 781 f, 782 a b
- Allæcus, *frater S. Gildæ Sapientis* 896 e
- Alphonsus I, *rex Asturiarum, magnam partem Hispaniæ a Mauris recipit* 696 d
- Alphonsus III, *rex Asturiarum, pius in monasterium S. Dominici de Silos* 697 a b
- Alphonsus VI, *rex Asturiarum, debellatis Mauris, recuperat et restaurat Segoviam* 696 f, *Pius in monasterium S. Dominici de Silos* 697 b
- Alphonsus VIII, *rex Asturiarum* 697 d
- Altfridus, *rex Angliæ sæculo VII* 926 e
- Altfridus, *episcopus Hildesiensis* 1000 d f, 1002 b
- Altitiis, *idem ac Ecdicius* 780 a
- Altierii *cardinalis literæ ad episcopum Vienneensem* 459 b c
- Alvarez Maldonado (Joannes), *corrector Segoviensis* 699 c
- † Alypius, *episcopus, adit præsentiam S. Bonifacii Pp. I* 611 c
- † Alypius, *episcopus Thagastensis* 854 f; *hostis Pelagianorum* 858 f
- Amalaris, *episcopus Trevirensis* 449 e
- Amalgadius, *atavus S. Dariæ* 892 b. *Ejus filii, contemporanei S. Patricio* 893 a
- † Amandus, *episcopus Argentoratensis* 910 e, 921 d. *Ejus Acta* 827 et seqq.
- † Amandus, *episcopis Burdigalensis* 921 b
- † Amandus, *episcopus Rhedonensis* 921 d
- † Amandus, *episcopus Trajectensis* 386 a; *non confundendus cum S. Amando, episcopo Argentoratensi* 828 et seqq.; *diversus a cognomine Wormatiensi, qui et Salisburgensis* 910 c f; *perperam creditus Salisburgum translatus ibique cultus* 917 et seqq., 921 a c. *Ejus ordinatio, elevatio, et templi Elnonensis dedicatio* 785 a; *annus emortualis* 780 a
- Amandi *duo sederunt in sede Wormatiensi ante S. Rupertum* 910 f, 911 d e f
- Amandus I, *episcopus Wormatiensis, an Salisburgum translatus* 911 d e f, 921 f
- † Amandus II, *episcopus Wormatiensis, Salisburgi (ut videtur) cultus. Acta* 910 et seqq.
- † Amandus, *presbyter et eremita, Remis* 921 b c
- † Amandus, *comes Gisalbæ* 921 b
- † Amandus, *socius S. Amandi Trajectensis* 921 b c d
- † Amandus *Comodoliacensis* 921 b c
- † Amandus *Genuliacensis* 921 b
- † Amandus *Lirinensis* 921 e
- † Amandus, *qui et Amantius, Neveduni* 921 b
- † Amandus, *qui et Amantius, martyr* 921 b
- † Amandus, *martyr Caunæ* 921 b
- † Amandus, *martyr Nicææ* 921 b
- † Amandus, *perperam socius dictus S. Felicis* 921 a
- Amandus, *dux Bagaudarum* 497 e f et seqq.
- Amantii et Albini *postconsulatus* 834 e f, 835 a b c
- † Ambrosius *Mediolanensis falso dicitur adstitisse exsequiis S. Martini Turonensis* 400 c d; *consecravit S. Gaudentium Brixiensem* 588 a b, 589 c, 590 d e f, 591 d c. *Ambrosiani*

- siani ritus conjuncti cum regula S. Benedicti Pragæ* 706 d
- Amici (Joannes Josephus), J. U. C. Calderiolanus 774 e
- Amlawd Wledig, princeps Walliæ 900 a
- Ammilonius, episcopus Salisburgensis 917 c
- † Amon, Tullensis episcopus, sæculo iv floruit 396 e
- Amulo, archiepiscopus Lugdunensis, prudentiam commendat in delectu sanctarum reliquiarum 516 e
- † Amwn Ddu, conf. in Wallia 617 e
- † Anastasia, ex ordine Præmonstratensi 723 d
- † Anastasius Pp. rogatur, ut clericos ad ecclesias Africæ mittat 853 c, 857 b. Ejus reliquiæ Gandersheimium translata 1000 d, 1002 b c
- † Anastasius, martyr Salonitanus 387 b
- Anastasius Bibliothecarius videtur paucas tantum ipse scripsisse pontificum Vitas 447 e f
- Anastasius cardinalis reus per tres episcopos vocatur 552 b c
- † Anacletus, papa, distinguendus a S. Cleto 800 a b
- † Anacletus, martyr Romanus 799 b
- † Andreæ reliquiæ Cpoli, sepulcrum in Achaia 494 e, 589 a; reliquiæ Hagustaldii 927 a
- † Andreæ Corsini, episcopi Fesulani, translatio 785 a
- Andreas, archiepiscopus Lundensis 714 c
- Andreas, dominus castri Marmoracensis, latro 1028 b, 1030 e
- Andulfus, senescalchus Caroli Magni, Armoricanos subdit 946 f
- Anduxari (Bartholomæus), ex ordine FF. Prædicatorum 390 d
- Anethan (J. H. d'), episcopus Hierapolitanus et vicarius generalis Coloniensis 464 c, 465 a
- † Anëurini seu Gildæ, confessoris in Wallia, Acta 895 et seqq.
- † Angelramnus, episcopus Metensis et archicapellanus 794 d, 932 a. Res commutat cum B. Fulrado, abbate S. Dionysii 620 e f, 621 a b
- † Angelus a Clavasio, defensor montium pietatis 773 c
- Angelus Ostrovizius, minorita, 791 b
- † Anianus S. Frontonem in Gallias comitatur 408 b. Ejus successor 412, 413 c, 414 d
- † Anianus, episcopus Aurelianensis 794 e
- Annibal Iberum transgreditur cum 90 millibus peditum et 12 millibus equitum 815 f
- Anno, archiepiscopus Coloniensis 734 e; alumnus scholæ Hildesiensis 970 f
- † Ansarius, episcopus Suessionensis, solemniter transfert reliquias SS. Crispini et Crispiniani 508 c d e f et seq. 511 d, 512 a
- Ansegisus dux divinitus monetur Fiscannense monasterium condere 682 a b
- Ansegisus seu Ansegisilus S. Arnulfi filius 682 b
- Ansegisus, Fontanellis abbas 685 e
- Ansellus abbas basilicam S. Crispini Majoris restauratam dedicat 524 e
- Anselmus Casimirus, archiepiscopus Moguntinus 748 c d
- † Anselmus, abbas Nonantulanus 424 e; videtur juvisse Carolum M. ad arripiendam coronam Langobardiæ 425 b
- Anselmus, præpositus monasterii Dreisensis 744 d, 745 b e
- Anselmus, continuator Sigeberti Gemblacensis 525 a
- † Ansiacus seu Ansiocus. Vide † Ausiacus.
- Ansologus, episcopus Salisburgensis 917 c
- Antiochus, martyr in Sardinia 542 b
- † Antiochus. Vide † Ausiacus.
- † Antiochus, Sulsitanus martyr; cujus templum Bisarchii 567 f et seq.
- Anoninus Pius pontem Ceperanensem restituit 650 f
- † Antonios omnes collegit Antonius Sanderus 920 f
- † Antonius. Vide † Aptonius.
- Antonius, episcopus Fussalensis in Africa 613 f
- Antonius de Marchis, ex ordine FF. Prædicatorum 390 d
- Antonius de Souza, ex Societate Jesu, martyr Nangasakii 791 f
- Antonius Vercellensis, ex ordine Minorum, defensor montium pietatis 773 c
- Anysius, episcopus Thessalonicensis 593 a
- † Aodhan et Aodhoc, idem qui S. Maadhoc 648 ■
- † Aphthonius. Vide † Aptonius.
- Apiarius, presbyter Africanus, interdictus a suo episcopo propter appellationem ad sedem apostolicam 610 e f
- † Apollinaris, Ravennas episcopus, socius dicitur S. Verani, Pisis culti 788 b
- † Aptonius, episcopus Engolismensis 885 et seqq.
- † Aptonus. Vide † Aptonius.
- Aquilinus, episcopus Ausonensis 816 c
- Arator, episcopus ignotæ sedis, avunculus S. Rustici Narbonensis 861 a b, 864 c, 875 e. Natione probabiliter Gallus 868 e
- † Aratoris Verodunensis reliquiæ Veroduni 658 b
- † Arbogastus, episcopus Argentoratensis 827 f, 828 a, 829 a
- Arcadius imperator in exilium mittit S. Chrysostomum 592 b d e f
- † Ardovini seu Arduini, patroni Ceperanensis, Acta 650 et seqq.
- Arduinus (Raphael), episcopus Algherensis in Sardinia, adest recognitioni reliquiarum Turritanarum 556 b c et seqq.
- † Arduinus. Vide † Ardovinus.
- † Ardwinus. Vide † Ardovinus.
- † Aredius, eremita 637 e
- † Aregii reliquiæ Vapinci 796 c
- Arias de Virues (Petrus), canonicus Segoviensis 700 c
- Argentus, nobilis Armoricanus 946 e
- Argentus, nomen viri, pars nominum plurium locorum 842 f, 843 a
- Arianorum præcipua ab anno 339 ad 347 gesta 831 et seqq.
- Arias de Avila (Joannes), episcopus Segoviensis, invenit reliquias SS. Fructi, Valentini et Engratiæ 698 a b c
- Aribo, archiepiscopus Moguntinus, resumit controversiam Gandersheimensem 1016 f, 1019 c
- Aribo, archiepiscopus Moguntinus 990 b
- Aripinus seu Auripinus. Vide Agrippinus.
- Arlingus, episcopus Florentinus 419 a
- Armaniaca factio, gallice Armagnacs, Carolo VI favens 526 b c
- Arminiaco (Bona de), ex ordine Minorum 791 d e
- Armenius

- Armenius. *Vide* Verinus.
- Arn pro Arnoldo 734 d
- Arnistia, abbatissa Herentaliensis, sanctis accensita 722 a
- Arno, abbas Elnonensis et archiepiscopus Salisburgensis, an S. Amandi Trajectensis corpus Salisburgum detulerit et ædem cœmeterialem in ejus honorem excitavit 918 b, 919 et seqq.
- Arnobius Afer 874 b
- Arnobius Junior, cui probabilius tribuuntur Commentarii in Psalmos, Leontio Rustico dicati 874 b c d. Sapiunt Pelagianismum ib. c
- † Arnoldos triginta collegit anonymus 920 f
- Arnoldus II, archiepiscopus Coloniensis 735 a
- Arnoldus, episcopus Roskildensis 716 f
- Arnoldus, vice-cancellarius Conradi regis 714 f
- Arnoldus a Swalma, ex ordine Præmonstratensi, sanctis accensus 722 a c
- Arnoldus Cnappardi, laicus ex ordine Minorum 390 e
- Arnoldus, comes in Einriche 734 a b
- Arnoldus, Laufensis dominus 734 b
- Arnvidus, rex piratarum 715 b
- † Arnulfus, episcopus Metensis 912 a e
- † Arnulfus. Ejus reliquiæ Turonibus 581 e
- † Arnulfus, episcopus Vapincensis 796 a b c
- Arsacius, Arianorum primipilus 832 d
- † Arwystli Gloff, confessoris in Wallia, Acta 899 et seqq.
- Ascerus, episcopus Roskildensis 713 f
- Ascerus Rug, nobilis Danus 714 e
- Asellus, presbyter Africanus, literas accipit a S. Bonifacio Pp. I 611 b
- Aslacus. *Vide* Slag.
- † Aspasius, episcopus Elusanus, interest concilio Aurelianensi V 887 a
- † Assanus, qui et Massanus 895 a
- † Asserio (Petrus de), episcopus Petragoricensis, visitat sepulcrum S. Frontonis 403 b—f, 404 a; item reliquias 395 d
- Asserus, socius S. Grimbaldi in academia Oxoniensi 793 a b, 794 a
- Astulphus, Langobardorum rex, persecutor dictus in Galliis sæculo I 788 d e
- Ataulphus, dux Gothorum seu Visigothorum 580 c, 625 d e f
- † Athanasius, patriarcha Alexandrinus, anno 328. In partibus Rhenanis versatur 830 b. Ejus gesta ab anno 339 usque ad annum 347 831 et seq. Ejus heortasticæ epistolæ 830 f
- † Athanasii, æconomi Mediciensis, Acta 963 et seqq.
- † Athanasius in arbore videtur fuisse stylita 965 d
- † Athenodorus valde juvenis constituitur episcopus 590 a
- † Attala, abbatissa S. Stephani Argentoratensis 829 a
- Attus seu Atto, episcopus Florentinus 419 a, 423 b. Ejus sepultura 424 b e
- Audacher, abbas Cormaricensis 644 d
- Audierne, presbyter, impugnat missionem S. Frontonis sæculo I 393 c d e
- † Auditi, pseudosanti Hispani, nomen ut mutetur 643 b
- † Audoenus, episcopus Rothomagensis, favet foundationi Fiscannensi 682 d e f, 683 a, 684 d e. Interest translationi SS. Crispini et Crispiniani 508 c d. Scripsit Vitam S. Eligii 509 b. Favet Ebroïno 683 e
- Auffret Alesrudon, princeps Cornubiæ 945 b
- Augustalis, episcopus Arelatensis, medius inter Ravennium et Leontium 874 c
- † Augustinus vidit Mediolani S. Philastrium Brixiensem 590 f. Ejus librorum super Psalmos exemplar 789 e f. Libros suos ad S. Bonifacium Pp. I mittit 611 b c d, 615 f. Testis fuit persecutionis Vandalicæ 846 b c; et amicus S. Aurelii Carthaginensis 853 f; ejusdem consiliarius 857 f. Pelagium, cujus amicus fuerat, hæreseos accusat 858 c d. Leporium monachum reconciliat cum episcopis Gallis 859 d. Patronus Præmonstratensium 723 c
- Augustinus, abbas S. Miniatis ad Montem, munus suum abdicat 426 b
- Augustus an Tiberius Germaniam Cisrhenanam in Superiorem et Inferiorem dividit 911 a
- † Avitus eremita, cellerarius et abbas Miciacensis 643 f, 644, 645 a b e f
- † Aviti duo non fuerunt abbates Miciacenses 645 f
- Avol (saint), vulgare nomen S. Naboris 450 a. *Vide* † Nabor.
- Avoldus paralyti liberatus 493 b c
- Avoco seu Avo, episcopus Roskildensis 713 f
- † Auregius, episcopus Nivernensis, interest concilio Aurelianensi V 887 a
- † Aurelia, V. et M. Argentoratensis 829 a, 843 f
- † Aurelianus, episcopus Arelatensis, interest concilio Aurelianensi V 887 a
- Aurelius, vir nobilis a S. Frontone curatur 408 c d
- † Aurelius, episcopus Carthaginensis, coævus S. Augustino 851 b. Promulgat legem imperatorum contra Pelagianos 615 f
- Ausericus, episcopus Segoviensis 693 e
- † Ausiaci, presbyteri Bajocensis, Acta 658 et seqq.
- Ausiocus seu Ausiochus. *Vide* † Ausiacus.
- † Ausochus, nobilis Britannus Armoricanus 944 f
- † Ausonius, episcopus primus Engolismensis 412 c, 413 d, 414 b. Non fuit proximus decessor S. Aptonii 888 e
- Ausonius laudes celebrat urbis Narbonensis 879 f, 880 a
- Aussemius (Paulus), episcopus Ariminiensis, vicarius generalis Coloniensis. 464 e
- † Austremonius non est dicendus apostolus 394 e, 395 a
- † Austriclianus ope baculi S. Petri resuscitatus dicitur 398 e
- Aupanius, episcopus. Ejus meminit S. Hilarus papa 872 a
- Aymo, Bituricensis archiepiscopus, defendit apostolatam S. Martialis 395 a b
- Aymonini (Nicolaus), parochus S. Mauri in diœcesi Bisuntina 677 e
- Azecho, episcopus Wormatiensis 734 b
- Azelinus, episcopus Hildesiensis, relaxat disciplinam cleri 975 e. Cathedralam suam exustam instaurat ibid.

B.

- † **Babalys**, martyr. Ignoratur tempus passionis 442 a
- Baccher (Placidus), sacerdos 457 e f; transfert reliquias ibid. et seqq. Effigies seu simulacra SS. Chrysanthi et Dariæ etc. sub altari collocat ibid.
- Baldit, Luzeranæ provinciæ tabulario præfectus 619 f
- Baldricus, scholasticus Trevirensis et S. Simeonis præpositus 743 a
- Baldus, iudex Galluræ in Sardinia 551 c; victus et captivus 567 c
- Balignani (Anella) de castro Montissicci 768 f
- Ballerinii (fratres). Opera S. Leonis M. 861 f. Recte interpretantur inscriptionem Narbonensem 863 e
- † Balsamia, dicta nutrix S. Remigii et S. Gelsini mater 585 b c d
- Balsamon, patriarcha Antiochenus 574 b
- Balsarus, episcopus Lucensis 426 f, 427 a
- Baltfridus, episcopus Bajocensis 663 e f
- Baluzius. De Inscriptione Narbonensi 860 f, 861, 863 b c
- † Bandaricus vel Bandaridus, episcopus Suessionensis 510 a. Cartallus in ejus feretro repertus ibid. et 524 d e
- Baraso, iudex Turritanus 550 e, 561 d, 567 b c
- Barati (Andreas), civis Vicensis, thecam dat novam SS. Reliquiis servandis 812 b; beneficium presbyterale instituit ibid. e
- Barba (Petrus), generalis præpositus ordinis S. Benedicti in Hispania 704 d
- † Barbaræ imago 768 d
- Barbarus, præses sub Diocletiano, sævit in Christianos 543 c d e, 560 et seqq., 564 c
- Bardis (Vincentius de), ex comitibus Vernii, vicarius generalis, visitat reliquias S. Miniatidis 418 c e d f
- Bardou (Joannes), episcopus Cadurcensis 781 e
- Barnabas Interamnensis montem pietatis Perusii promovet 773 a
- † Barnocius, episcopus Murthlacensis 1036 d
- Baronius, corrigitur 864 d; non vidit Martyrologium Rabani 437 b; spuris usus est Actis SS. MM. Agaunensium 501 a b
- Barontus dux thesauros regios et ecclesiasticos expilat 619 c
- Barsana (Josephus), sanscriticæ linguæ Pisis professor 787 d
- † Barsanuphius colitur Regii 455 a
- † Bartholomæus, apostolus 387 a
- † Bartholomæus, Cryptoferratensis, qui et Basilus 708 b
- Barveltiorum familia artifices dat S. Bernuardo 977 e
- Basiliani olim monachi incoluere monasterium S. Miniatis Florentiæ 431 a b. Basiliani italimiscet liturgiam latinam cum ritibus orientalibus 706 f
- † Basilus, monachus Cryptæferratæ, dictus Bartholomæus 708 b
- Bassianus Caracalla, non confundendus cum Bassiano Heliogabalo 499 b
- † Bassilinus, martyr Romanus 799 b
- † Bathildis seu Baltildis, regina, favet foundationi Fiscannensi 682 d, 683 c. Ejus biographus adhæret Ebroino 683 c
- Octobris. Tomus XI.
- Baturicus, monachus Fritislariensis et dein forte episcopus Ratisbonnensis 959 a
- † Beani seu Beoani complures 1035 d
- † Beanus. Vide † Beoanus.
- † Beanus Ultoniæ Ulterioris 894 e f
- † Beanus, filius Nassani 894 d
- † Beanus, episcopus Murthlacensis in Scotia 895 a b. Ejus Acta 1034 et seqq.
- † Beanus seu Beoanus, socius SS. Nassadii et Mellani 1035 d
- † Beanus, episcopus Hibernus. provincia Lagenia, diversus a S. Beano Murthlacensi, qui et Aberdonensis 1035 a
- Beata de Urbevetere, ex ordine FF. Prædicatorum 390 c
- † Beati, culti in agro Turonensi, Acta 578 et seqq.
- Beatrix, marchionissa Tusciæ 744 e, 745 b
- Beatrix, comitissa Provinciæ 796 a
- Beaulieu (Claudius de), episcopus Suessionensis 511 e f
- Beaupied (Joannes Franciscus), abbas S. Exsuperii Corboliensis 665 b. Biographus SS. Exsuperii et Lupi 669 e
- Becela mulier cum omni prole trium filiarum traditur ad altare SS. Chrysanthi et Dariæ 462 a
- † Beda librum de miraculis S. Bonifacii papæ conscripsit 605 f
- † Begga, uxor Ansegisili 682 b
- Belisarius Wandalos Sardinia expellit 549 b
- Bellarminus (Robertus), cardinalis, officium S. Fructi examinat 700 d
- Benassai, canonicus Pisanus 787 d
- † Benedicti annus emortualis 780 a. Ejus regula conjuncta cum ritibus Slavicis et Ambrosianis Pragæ et in Polonia, et cum ritibus Armeniacis apud Mechitaristas 706 a b c d. Ejusdem regulæ in Gallias introductio 683 b c. Eandem regulam observant nonnulli in Bohemia et Polonia, cæterum ritus slavicos observantes 706 a
- Benedictini in Anglia habent ecclesias cathedrales 926 a b; eorum scholæ 929 a. Benedictini monachi Saxoferratenses induti vestibus albis 763 c
- Benedictus VIII, papa, quam partem habuerit in erigenda cathedra episcopali Murthlacensi 1036 e f
- Benedictus XII, papa Avenionensis 811 d. Vide Tiara.
- Benedictus XIII, papa, erigit diocesis Pontiscurvi 709 a. Idem binis decretis cultum sanctorum Præmonstratensium, concessa facultate celebrandi plurimum officia liturgica, auget 725 a
- Benedictus XIV, papa, plurimum sanctorum nomina inseruit Martyrologio Romano 965 f
- Benedictus a S. Torquato, ex ordine FF. Minorum 790 a
- Benedictus, abbas Hirzeburgensis 741 e
- † Benevenuta, tertiaria ordinis FF. Prædicatorum 794 e
- † Benigni, episcopi Carnotensis, reliquiæ Ultrajecti 581 a b
- † Benigni, episcopi peregrini, reliquiæ relectæ in agro Turonensi 580 f, 581 a
- † Benignus, presbyter et martyr Divionensis 581 c
- † Benignus, cultus in agro Turonensi. Ejus Acta 578 et seqq.
- Benincasa (de), archiepiscopus Camers 775 d
- 131 Benivulus,

- Benivolus, *vir præclarissimus, a S. Gaudentio Brixienti egregie laudatus* 599 f et seqq. *Catechumenus Arianum dogma abhorret* 599 et seqq.
- Bennadius, *episcopus Remensis* 586 b
- † Benno, *episcopus Misnensis* 1019 d
- Benno, *episcopus Aldenburgensis, præsens interfuit consecrationi ecclesiæ S. Michaelis* 1017 a
- Benno II, *episcopus Osnabrugensis* 520 b, 521 d
- † Beoani, *de Tamlachta-Umhail, episcopi, Acta* 893 et seqq.
- † Beoanus, *S. Patricii discipulus* 895 a
- † Beoanus et Mellanus, *socii S. Fursei* 894 d
- † Beoanus, *frater S. Assani* 895 n
- † Beocus, *idem qui S. Beanus, cultus die 25 octobris* 388 b. *Vide* † Beanus.
- Béraudière (Franciscus de la) *novam liturgiam instituit in honorem S. Frontonis* 406 c
- Berefredus, *puerulus ex familia S. Petri, a cecitate liberatur* 493 a b
- Berengarius I, *imperator a Joanne pontifice inungitur* 453 d; *romphæa a tergo percussus moritur* ibid.
- Berengarius II, *imperator, Adelardum Regiensibus episcopum dedit* 453 d. *Vide* Adelardus.
- Berengarius (Raymundus) I, *princeps et comes Barcinonensis* 811 b
- Berengarius, *episcopus Vicensis. Charta* 808 f et seq. a b c
- Beringerus, *episcopus Verdensis* 1004 f, 1006 b c, 1011 b
- Beringerus de Schasseriet, *conversus Præmonstratensis* 738 e
- Bernardi (Alexander), *architectus, pontem Ceperanensem restituit* 650 f
- † Bernardinus Feltrensis, *defensor montium pietatis* 773 c
- † Bernardinus seu Bernardus, *pœnitens Sithivensis* 793 e, 794 a
- Bernardus, *archiepiscopus Toletanus* 697 b c d; *constituitur legatus ab Urbano II* 881 b
- Bernardus, *archiepiscopus Ravennæ* 1040 b
- Bernardus Guidonis, *episcopus Lutovensis* 780 c. *Ejus catalogus episcoporum Lemovicensium* 780 d
- Bernardus, *episcopus Maurianensis. Ejus commercium cum S. Petro Tarentasiensi ejusque matre. An professione Cisterciensis; an sanctis accensendus* 789 d e f, 790 a b
- † Bernardus Calvonius, *episcopus Vicensis* 726 c
- † Bernardi, *abbatis, exemplum quantum valuerit ad multorum conversionem* 738 e f
- † Bernardus, *angligena, cultus in Rocca Arcis, diœcesi Aquinate* 652 d e f, 653 a
- Bernardus, *monachus Fritislariensis* 960 c
- Berneriorum familia *artifices dat S. Bernuaro* 977 e
- Bernhardus, *dux Saxonæ* 981 f
- Bernhardus, *episcopus Aldenburgensis, præsens consecrationi sacelli S. Crucis Hildesiæ* 985 d
- † Bernhardus, *episcopus Hildesiensis, fundator monasterii S. Godehardi* 965 c e
- Bernharius, *episcopus Verdensis* 981 f
- Berno, *episcopus Hildesiensis* 1025 f, 1027 f; *elevat corpus S. Bernuardi* 993 d e
- Berrio (Bernardinus de), *œconomus Segoviensis* 699 d
- Bertha, *uxor Henrici IV* 734 e
- † Bertholdus, *conversus Parmensis* 737 f
- Bertholdus *de domo Dietsensi* 754 e
- † Bertinus, *Sithivensis monasterii fundator* 792 d, 794 a
- † Bertinus Minor, *monachus Sithivensis* 792 e
- Bertolfus, *abbas S. Eucharii Treviris* 743 a
- Bertrada *ex familia B. Maximini Trevirensis sanatur* 492 c d
- † Bertramnus, *socius S. Bertini* 792 d
- Bertrand, *secretarius Corboliensis, reliquias sacras destruit* 669 c
- Bertricus, *episcopus Salisburgensis* 917 c
- † Beunous, *S. Winefredæ magister* 900 d
- † Beyn. *Vide* † Beanus.
- Bibelheim (Apollonia de), *abbatissa Gummersheimensis* 748 b
- † Bibianus. *Vide* † Vivianus.
- Bicanus, *natione Armoricanus, pater S. Sadwren* 617 c
- Binidic, *princeps Cornubiæ* 945 b
- Binna, *portitor literarum S. Bonifacii* 951 e
- Blant (Edmundus Le) *laudatur* 860 c e f. *Ejus observationes in Inscriptionem Narbonensem* 861 c e
- Blasius, *presbyter; cujus exstat passio ms. S. Miniatis* 430 d; *scripsit Vitas SS. Etruscorum* 431 f, 432 b d
- Bluchhard, *poeta Britannus* 897 d
- Bodo *faber sanatur a S. Bernuaro* 1020 e
- Bodo, *diaconus Gerdagi episcopi* 974 c
- Bohzeiensium familia *artifices dat S. Bernuaro* 977 e
- † Boisilus, *abbas Mailrosensis* 924 d, 925 b, 927 f, 930 a b e
- Boisseleti (Antonius), *parochus de Chillego* 677 e
- Bolanden (Wernheri de) 727 f; *ejus literæ de ecclesia Odernhemensi* 760 b
- Bolandia (Wernerus de) *alter* 748 b
- Boleslaus, *dux Poloniæ* 981 f
- Bona de Arminiaco, *ex ordine Minorum* 791 d e
- Bonfans (Dionysii) *liber de SS. Sardinia reprehensus ab inquisitione Hispanica et a Muratorio* 542 d e
- † Bonifacius II, *ordinatus in basilica Juliæ* 615 c d
- † Bonifacius IV *papa Pantheon in honorem sanctorum consecrat* 605 b
- † Bonifacii, *episcopi Moguntini, simultas adversus Stephanum III papam* 933 f, 934 a b. *Ejus labores in Thuringia et Hassia* 949 et seqq. *Jubet libros ornatius scribere* 971 a f. *Extra tempora aliquando ordinat* 955 f. *Epistola Sigebaldi, presbyteri Wintoniensis, ad eum* 937 a b
- Bomeneburg (Sigefridus II, comes de), *socer B. Ludovici Arnsteiniani* 735 b d
- † Bonosus, *episcopus Salernitanus* 903 e, 904 c
- Bonosus, *episcopus ignotæ sedis, pater S. Rustici Narbonensis* 861 a b, 864 b, 868 a c, 875 c; *non fuit episcopus Trevirensis* 868 b
- Bonosus *monachus, socius S. Hieronymi* 842 e
- Bonus Henricus. *Vide* Buch.
- Bonus, *socius Leporii monachi* 859 d
- Boppo I, II, III et IV, *dominus Laufensis* 754 b c
- Borellus, *comes Barcinonensis, Romæ convenit Joannem papam XIII* 817 a
- Borgia

- Borgia (Valentinus) capit et exscindit Æsinam civitatem 763 b
- Bornovilla (Engerranus) strenue defendit urbem Suessionem 526 c
- Bosa, episcopus Eboracensis seu Deirorum 925 e, 928 a, 930 e
- Bouelanoy (Walterus de), abbas Crispiniensis succedit Wermundo 512 c
- Bouillart (D. J.) monachi Sangermanensis acrior censura Martyrologii Romani 513 d
- Bourdeilles (Elias de), episcopus Petragoricensis, transfert corpus S. Frontonis 404 c d
- Bovo, S. Castoris Confluentibus præpositus 743 a
- † Branus, filius Llyri, in Wallia 896 b
- Brecchius, avus S. Derbilæ 892 b, 893 b
- † Brigitta, virgo, in Hibernia 789 d
- Brisset (Adamus), abbas S. Mariæ de Brignone 622 f
- † Britta et Maura Turonenses et Bellovacenses 580 e
- Broccius (Josephus Maria). Ejus liber de Sanctis et Beatis Florentinis 416 d
- † Bronislaviæ, ex ordine Præmonstratensi, cultus approbatus 728 c d
- Brun, monachus Novæ Corbejæ 532 c
- Brunechildis, Bruna dicta 681 e
- Bruno, ducis Ottonis filius, assumitur pontifex Romanus 1015 a b
- Bruno, archiepiscopus Trevirensis 734 e, 754 e
- Bruno, archidiaconus et S. Florini Confluentibus præpositus 743 a
- Bruno, episcopus Hildesiensis, eliminatis monialibus, dat monasterium Ringelsteinense Benedictinis 990 e f
- Bruno, princeps, ambit imperium 982 b d, 1012 f, 1015 f
- Brunos, agens nationalis communiæ Corboliensis, reliquias sacras destruit 669 c
- Brychanus, pater S. Cadog 647 c
- Bucco, Wormatiensis episcopus 741 e, 745 d
- Buch (Henricus), vulgo Bonus Henricus, fundator communitatis Fratrum Sutorum 528 f et seq. Suessionem venit 529 a
- Budic Mur, princeps Cornubiæ 943 f, 944 a, 945 a b, 946 d e
- Budic, Danielis filius, princeps Armoricanus 944 d
- Budic, princeps Cornubiæ 945 b
- Buoncompagno (Franciscus), cardinalis, archiepiscopus Neapolitanus, ordinat officia sanctorum suæ diocesis 852 b d
- Burchardus, comes Corboliensis 665 a
- † Burchardus, episcopus Wirzburgensis 949 b, 955 c, 956 d, 957 f, 958 a
- Burchardus II, episcopus Wormatiensis 992 d
- Burchardus, monasterii Dreisensis abbas 751 d, 761 e
- Burgundiaca factio, Joanni Burgundiæ duci favens 526 b c
- Burlonius (Carolus) probat Fratres Sutores 529 a b
- Buscareto (Nicolaus a), seditiosus prædo, repellitur precibus B. Gerardi Saxoferratensi a Serracomitum 766 d
- Bustamante (Franciscus de), decanus Segoviensis 701 b c
- Butegarius (Laurentius), canonicus S. Petronii, rector Saleti 1041 c
- C
- † Cadfanus, conf. in Wallia 617 b f, 618 a
- † Cadinus. Vide † Caideus.
- † Cado, filius Geraint 647 c
- † Cadocus, episcopus Beneventanus 647 b
- † Cadocus, abbas Llancarfanensis 898 a
- † Cadocus. Vide † Caidocus et † Caideus.
- † Cadog, filius Brychani 647 c
- † Cadroe, sæculo x abbas Metensis 894 f
- Cælestius, Pelagii fautor, fit presbyter Carthaginensis 838 d e
- Cæsarius, abbas S. Cæcilæ, ordinatur episcopus Tarraconensis 817 a b
- † Caète, Caëti, Caette. Vide † Caideus.
- † Caëti, episcopus Hiensis 648 d e
- † Caidocus. Vide † Cadocus et † Cadeus.
- † Caidei seu Caidoci, confessoris in Hibernia, Acta 647 et seq.
- † Caidinus. Vide † Caideus.
- † Caidocus, S. Richarii socius 647 c
- Cain, filia Cawi 896 f
- † Cajus papa 541 f, 543 d
- Calderon (Petrus), poeta inter Hispanos celebrissimus, drama composuit de SS. Chrysantho et Daria 444 e f
- Callistus II, papa, scribit ad Petrum, episcopum Segoviensem 696 e f. An fecerit S. Fructum patronum Segoviensem 701 c, 793 e f
- Calvete (Laurentius) an biographus S. Fructi 692 e
- Calvinistæ ossa S. Frontonis in Dordoniam præcipitant 404 d
- Camargo (Andreas de), provisor Segoviensis 699 c
- Camerino (Victor de), episcopus Suessionensis 526 b
- Campeggius, episcopus Bononiensis 1041 b
- Cancius cardinalis, operosus in canonizatione S. Bernuardi 993 c
- † Candidi martyris reliquiæ Turonibus 581 e
- Cangius emendatur 862 e
- † Cannæ, mulieris Wallensis, Acta 616 et seqq.
- Cano (Antonius), archiepiscopus Turritanus 547 d, 561 e f
- † Canutus Lavardus, dux Jutiæ, martyr sensu lato 716 b. Ejus reliquiæ Ringstadii 718 e
- † Caoide. Vide † Caideus.
- Capolis (Fortunatus de) montium pietatis institutum defendit Perusii 773 a
- † Caprasius, episcopus et martyr Aginnensis 829 d
- † Capreolus, episcopus Carthaginensis, scribit ad Patres Ephesinos 851 c. Ejus obitus 859 f
- † Capuanus, episcopus Cadurcensis 778 et seqq.
- Caputus (Augustinus et Joannes). Eorum de SS. reliquiis magna sollicitudo 457
- Carafa (Decius), cardinalis, archiepiscopus Neapolitanus, ordinat Officia Sanctorum 852 a b
- Carafinus (Lazarus), episcopus Novicomensis 386 d
- Carboneras (Joannes de), bacalaureus Segoviensis 699 d
- † Carilefus, eremita 643 f, 644 b c d f, 645 b. Improbatur cellas singulares 634 b
- Carinus, imperator, homo omnium contaminatissimus 441 c. A suis interficitur 442 a
- Carolomannus, Ludovici Balbi filius, ab apro læsus moritur 523 c
- † Carolomannus, filius Caroli Martelli, quasi præsidet

- præsides concilio Germanico anni 743, 957 ef;*
S. Bonifacium præsese facit cathedræ Mogun-
tinæ 949 d
 Carolus Martellus *consentit in missionem S. Bo-*
nifacii eique dominatur 950 f, 951 e f
 † Carolus Magnus *benefactor monasterii Nonan-*
tulani 424 et seqq. Libertatem suam adver-
sus eum vindicare frustra conantur Armori-
cani 946 f, 947 a. Instituit scholas in
episcopiis et monasteriis 471 c d. Bina diplo-
mata concedit Wihoni Osnabrugensi 516 et
seqq. Reliquias sanctorum colligit 516 f
 Carolus IV *imperator condit Pragæ monasteria*
benedictina cum ritibus latinis, ambrosianis
et slavicis 706 b
 Carolus VI, *Galliæ rex, perpetuo fere amens*
527 d e. Regium jus Anglis defert *ibid.*
 Carolus II, *rex Hispaniarum, reliquias S. Fructi*
obtinere et donat templo Escorialensi 701 a b e f
 Carolus III, *rex Hispaniarum, ornat templum*
cathedrale Segoviense 700 b
 † Carolus Borromæus *legatus Bononiæ; de qui-*
busdam ejus eleemosynis 1041 b
 Carolus, *episcopus Wormatiensis* 911 f
 Carolus I, *episcopus Suessionensis, supplicatio-*
nem indicit pro conservanda fide 527
 Carolus de Lotharingia, *cardinalis et legatus*
apostolicus 621 d
 Carolus, *archiepiscopus Moguntinus* 1000 e f
 † Carpophorus *presbyter instruit S. Chrysanthum*
de Christi religione 471 f
 † Carthagus, *qui et Mochuda, episcopus et ab-*
bas Lismorensis in Hibernia 657 b c d e f,
658 a
 Carus *imperator ambos filios suos cæsares creat;*
moritur 441 a
 † Cassanus, *frater S. Assani* 895 a
 † Cassianus, *Augustodunensis episcopus* 838 e
 Cassianus (Joannes) *condidit Massiliæ mona-*
sterium S. Victoris 866 f. Dubitatur quo anno
ibid. 867 a b c. Ejus peregrinationes *ibid.*
 † Casin-Giuni. *Vide* † Demetrius.
 Castaniza (Joannes de), *ex ordine S. Benedicti,*
historicus virorum illustrium sui ordinis 497 f
 Castellani, *canonici Parisiensis, lapsus 624*
c d e f. Item 602 d e f et seqq.
 † Castorius, *episcopus Aptensis, judex in causa*
Maximi Valentini 611 e
 Castracane (Comes), *rituum Congregationis*
consultor, partem habet in mutando Brevia-
rio Præmonstratensi 727 f
 Castro (Joannes de), *monachus S. Dominici de*
Silos 692 e
 † Castula, *martyr Romana* 799 b
 † Castus, *martyr Via Salaria* 614 c
 Cathalus seu Cathaldus, *Momonix rex* 658 a
 Cathirus, *pater S. Dariæ* 892 b e
 † Cataw. *Vide* † Cado.
 Catellus seu de Catel. *Commentarii de historia*
Occitaniæ 860 e
 Catharina de Præsentatione, *ex ordine FF.*
Prædicatorum 390 c
 Catharina, *alias Helena, soror Comitæ judicis*
567 c d
 Catharina, *Bosnensium regina, ex ordine Mino-*
rum 390 f
 Catharina Burbonia, *abbatissa S. Mariæ Sues-*
tionensis, monasterium a ruina liberat 510
d e f. Vide Condæus.
 Catwallo, *abbas monasterii Rotonensis* 413 f
 † Cattwg. *Vide* † Cadocus.
 Cattwg, *abbas Lancarfanensis* 647 c
 Catzenelenbogen (Bertholdus I et Dietherius I,
 comites de) 751 e, 761 f
 Cavalier (Baro), *præfectus provinciæ Truentanæ*
(del Tronto) 775 d
 Caunus seu Cau, *pater S. Gildæ Sapientis*
896 b c d
 Caw, *pater S. Aneurini* 896 a b c d
 Cawi *complures inter Britannos* 896 e
 Cawus de Cowllwg 896 a b c d f
 † Ceadda, *episcopus Lindisfarnorum* 922 b
 † Cedda seu Ceddus, *episcopus Saxonum Orien-*
talium, Londinensis episcopus dictus 921 b e
 Cedwalla, *rex Britonum, interfecit Etwinum,*
regem Northumbriæ 927 d, 928 d e
 Celerinus, *præfectus Urbis 440 b. Ejus nomen*
desideratur in fastis 442 a, 444 a b c d. Fi-
ctitius videtur 484 a d
 † Celsini, *presbyteri. et confessoris Laudunen-*
sis aut Remensis in Gallia, Acta 585 et seqq.
 Censius, *cardinalis legatus Daciæ, Hildesiæ*
moratur et canonizationem S. Bernuardi pro-
movet 1024 d, 1025 c d e f, 1027 d
 Ceneu, *filius Liwarci Senis* 897 c
 † Cennydd seu Kennedi, *confessoris in Wallia,*
Acta 895 et seqq.
 † Ceolfridus, *abbas et confessor Glastoniæ. immo*
Girwii et Wiremuthi 786 b c
 Cerialtanus. *Vide* Keryoltanus.
 Cethegus, *episcopus legatus in causa S. Chryso-*
stomi 592
 † Ceti. *Vide* † Caeti.
 † Chadde. *Vide* † Cedda.
 † Chafrius seu Theofredus 633 a
 † Chamantius seu Amantius 632 f
 † Chamasius seu Amandus 632 f
 † Chamondius seu Annemundus 632 f
 † Chapta seu Agatha 633 a
 Charbonnel (Hieronymus) *laudatur 621 e,*
630 d, 632 b
 Chariberto II, *viribus fracto, frater Dagobertus*
partem paternæ hæreditatis concedit 619 b
 † Chelirus, *loco S. Hilari Gavalitani* 624 b c
 † Chely seu Eligius 632 f
 † Cherfius seu Theudericus 633 a
 Chiffletius (Petrus Franciscus) *scribit Sacra-*
rium monasterii Jurensis 677 c, 679 a
 Chiffletius (Franciscus) *primus in lucem dedit*
Acta genuina SS. MM. Agaunensium 501 b
 † Childemaræ seu Childemarchæ, *abbatissæ*
Fiscannensis in Normannia, Acta 679 et seqq.
 Childericus I, *rex Francorum, destitutus et re-*
stitutus 660 c d e f. De ejus temporibus *ibid.*
 Childericus II, *rex Francorum; ejus tempora*
685 d e
 Chilpericus, *filius Chariberti II* 619 b
 † Chimasius seu Amandus 632 f
 Chindasuinta, *præfectus provinciæ Carthagi-*
nensis in Hispania 693 e
 Chinon (Comes de), *gubernator castris Segovien-*
sis 699 b
 † Chiparus seu Eparchius 633 a
 Chlodobertus, *filius Chilperici et Fredegundis,*
moritur et sepelitur Suessione 507 a
 Chlodomiro regi *mortem prædicat S. Avitus*
644 d
 Chlorus (Constantius), *abnepos Claudii II imp.*
434 c
 Choiseul-Beaupré (Gabriel), *episcopus Mimaten-*
sis, abrogat in sua diœcesi liturgiam Roma-
nam 783 c
 Choiseul

- Choiseul de Stainville (Leopoldus de), archi-
episcopus Albiensis, abrogat in sua diœcesi
liturgiam Romanam 783 c
† Chomontius seu Amantius 632 f
Chramsicus, pater S. Segolenæ 933 b
† Christete, M. Abulæ 794 c
Christianus III, rex Daniæ 713 f
Christianus Soius, minorita, ab hæreticis occi-
sus 791 b
Christiani primorum temporum quam ardentè
Evangelium propagarent 798 b c d
Christina, filia Liudolfi Saxonici, monialis
Gandersheimensis 1001 a, 1003 a
Christophorus Bavaricus, rex Daniæ, sedem
regiam transfert Hafniam 713 e
Christophorus, abbas Mulensis in Calabria 708 a
Christophorus Broiger, artifex sub S. Bernuar-
do 977 e
† Chrodegangi, episcopi Metensis, Vita 932 a.
Quando obiverit 933 e f, 934. S. Naboris reli-
quias infert in monasterium Hilariacum 935.
Tria extruxit monasteria 936 d. Ejus laudes
938 b
Chrodoberto optimati traditur S. Leodegarius
684 b
Chronopius II, episcopus Petragoricensis 395 f
† Chrysanthi et Dariæ reliquiæ Salisburgi 914 d
† Chrysolii Acta 503 ■
† Chrysostomus (Joannes), an conventus a
S. Gaudentio Brixiensi 589 a b c d. Agente
Eudoxia, bis sua sede expellitur 592 b c d.
Damnatus in conciliabulo, defenditur a S. In-
nocentio I ibid et seqq. Ejus epistolæ 583 et
seqq. Templum extruxit SS. Notariis 571 c.
Non scripsit eorum vitam ibid. 574 a b
Cian, poeta Britannus 897 e
Ciceronis Oratio pro Milone, quæ dicta fuit, ex-
stabat tempore Asconii 591 e
Cixea, Cixilla seu Cixa, vicarius Ausonensis,
subscripsit, loco episcopi sui, Concilio Tole-
tano XIII 816 e
† Cilinia, mater S. Remigii 585 f
Cilpericus, maritus S. Maximillæ, baptizatus a
S. Frontone curatur 408 c
Cimorelli (Bartholomæus), ex ordine Minorum
Observantum, ordinis historicus 772 a b, 777 e
Cinidius, episcopus Ausonensis, subscripsit
concilio Tarraconensi 816 e
Cionaccius, sacerdos Florentinus, scribit ad
hagiographos de S. Miniato 415 b e
Civallius (Horatius), minister provincialis Mar-
chiæ Minorum Conventualium 474 e
† Clara, claritatis patrona 942 f
† Clarus, claritatis patronus 942 f
† Claudianus martyr 387 f
† Claudii cultus apud Præmonstratenses 727 b
Claudius imperator Britannicam insulam occu-
pat 409 b
Claudius II imperavit annis circiter duobus;
peste extinguitur 434 b. Num christianos per-
secutus sit ibid. b c d e f. Nimium laudatus
a Trebellio ibid. Dictus etiam gothicus 434 f
† Claudius tribunus convertitur sub passione
SS. Chrysanthi et Dariæ, ac martyrio coro-
natur una cum uxore et duobus filiis 440
b c, 444 b, 480 b c et seqq.
Claudius, Albæ Marlæ dux 511 a
† Clemens I papa secundum quosdam S. Cleto
successit 800 f, 801 a
Clemens VI papa approbat foundationem Joan-
næ, reginæ Franciæ, in honorem S. Fron-
tonis 405 a b
Clemens XI papa plurimorum sanctorum cul-
tum permittit Cisterciensibus 726 e
Clemens III antipapa 1040 b
† Clemens, episcopus Metensis 398, 411 d,
414 b; S. Petri discipulus, Metensium pa-
tronus 940 b, 943 a
† Clemens episcopus in Sardinia reperitur,
dein fit papa 545 b
† Clementes omnes collegit Oldoinus 920 f
Clementia, Ludovici X seu Hutini vidua 665 e
Cleselius cardinalis, archiepiscopus Vindobo-
nensis 749 b
† Cletus confessor Tiburtinus. Ejus Acta 712
et seqq.
† Cletus distinguendus a S. Anacleto 800 a b
† Cletus, martyr Romanus 799 b
† Clinus, monachus græcus Casinensis et S. Petri
de Foresta monasterii fundator 705 a b, 709 d
† Clodesindis. Vide † Glodesindis
Clodoveus I, rex Francorum 780 a
Clodoveus II, filius Dagoberti, dictus pater
S. Enimæ 628 e, 630 b c d e f
† Clodulfus, episcopus Metensis, fovet litera-
rum studium 936 f
Clotarii II seu Junioris regis baptismus septem
annos dilatus 639 f. Dictus pater S. Enimæ
630 c d e f
Clotarius III, rex Francorum, annuit funda-
tioni abbatiæ Fiscannensis 684 d e f
Clotharius. Vide Lotharius.
† Clotildis cultus apud Præmonstratenses
727 b
Coarchio, negotiator Frisius 945 d
Cœlestinus III papa canonizat S. Bernardum
993 b c d. Conscendit thronum pontificium
1024 d, 1027 c
† Coeddi. Vide † Caeti
Cognet (Henricus), canonicus Suessionensis,
laudatur 504 d, 506 d e
Cointius emendatur 507 e
Colbert (Michael), abbas Præmonstratensis.
Ejus curæ liturgiæ 724 a c d f, 727 b
Colletet (Jacobus), quintus prior in S. Dionysii
623 a
Colleana nobilis stirps in Ultonia 894 a
Colmannus, idem nomen quod Columba 646 c f,
647 a
Colmannus, episcopus Scotus 927 f. Non vult
accipere pascha Romanum 729 f, 930 a
Colmenares (Didacus), historicus Segoviensis
692 e
Coluim, idem nomen quod Columba et Colman-
nus 646 c f, 647 a
† Columba, discipulus S. Finniani 929 c
Columba, idem nomen quod Colmannus 646 c f
† Columbanus vitam agit Luxovii 1028 a
Comita, judex seu rex in Sardinia, non floruit
sæculo vi 549 c d. Videtur sæculo xi adscri-
bendus 550 f et seq.; atque erexisse ecclesiam
S. Gavini Turribus 551 a b c d, 567 b
Comorus. Vide Conomorus
Compagus, abbas Saxoferratensis 763 e f
Condeluc, monachi Rothomensis, ordinatio 956 b
Congar Ceroenue, princeps Cornubiæ 945 a b
Conomorus, oræ Leonensis in Britannia Minori
comes 944 c; commercium habet cum S. Gues-
noveo 687 a b, 688 a b
Conon, comes de Bichlingen 755 a
Conradus Salicus; unde sic dictus 733 e f
Conradus rex confirmat anno 1146 foundationem
132* monasterii

- monasterii de Arnstein* 741 c d
 Conradus II imperator confirmat novam fundationem monasterii Dreisensis 744 e f; concedit Winoni, abbati Helmwardehusiensi, jus mercatus et telonei 990 d
 Conradus, Argenteratensis episcopus 844 b
 † Conradus, episcopus Constantiensis, ordinationes facit in monasterio S. Galli, 956 b
 Conradus, archiepiscopus Moguntinus, actor in canonizatione S. Bernuardi 993 c
 Conradus I, episcopus Wormatiensis 992 d
 Conradus II, episcopus Wormatiensis 747 c
 Conradus, comes de Bichlingen 735 e
 Conradus, comes de Laufen 754 b
 Conradus, abbas S. Michaelis Hildesiæ 992 a
 Conradus, abbas S. Michaelis, curatur a S. Bernuardo 1022 b, 1023 e
 Conradus, præpositus S. Paulini Treviris 743 a
 Conradus, præpositus serenissimi regis Conradi II 745 d
 Constans, tertius Constantini M. filius 577 b e; favet S. Paulo Constantinopolitano 570 a; Mediolanum accersit S. Athanasium 832 e f. Scribit ad S. Athanasium 833 d. Necatur 570 a
 Constantia, Frederici imperatoris filia et Aragoniæ regina 792 a b
 Constantin, parochus S. Mauri, in diocesi S. Claudii, laudatur 678 e
 Constantinus M. inter tres filios partitur imperium 577 b e
 Constantinus Magni filius non favit Arianis 577 b e
 Constantinus archiepiscopus Turritanus renuntiatur a S. Gregorio VII 546 a
 † Constantinus, episcopus Vapincensis 799 a
 Constantinus, episcopus in Galliis, iudex in causa Maximi Valentini 611 e
 Constantinus, iudex Turritanus 550 e
 Constantinus, idem ac Keryoltanus, S. Melarii nutritius et occisor 946 e
 Constantius Chlorus Cæsar nuncupatur 497 f; favet Christianis 501 b; ex Galliis in Angliam proficiscitur 501 c e f
 Constantius, imperator, ejecto S. Paulo, Eusebium Nicomediensem Arianum præficit sedi Cpolitaniæ. 569 e f. Orthodoxos persequitur 569 et seqq.
 † Contardus Broniensis dicitur reliquisse prolem, id est familiam 989 b
 Contreras (R. D. Moya de), episcopus Vicensis, novum introducit ritum divini recitandi Officii 814 f
 Conzie (Franciscus de), archiepiscopus Narbonensis 881 f
 † Corbasius, abbas Quemperellæ in Britannia Minori 678 b, 689 f, 690 a
 Cormacus, pater S. Derbilæ 892 b, 893 b
 Cormacus, episcopus Murthlacensis 1036 d
 † Corbmacus, abbas Hibernus 892 b, 893 a
 † Corminius, martyr in Phrygia 794 b
 † Cornelius, martyr Romanus 799 b
 Corsoldus, dux Frisonum in Britannia Minori 943 e, 945 c
 Cotignola (Ludovicus Antonius de), commissarius visitator Minorum Observantium Marchiæ 775 c
 Coutes (Joseph Prosper), parochus Nulliacensis, in thecam pretiosorem transfert reliquias S. Frontonis 405 d e
 † Crallonis, confessoris in Wallia, Acta 616 et seqq.
 Crasenus, pater S. Ernenei 650 a
 Crathlintus, rex Scotiæ 650 a
 † Crescens, episcopus, confessor sub Vandalis 850 e
 † Crescentianus, episcopus, confessor sub Vandalis 850 e
 Crescentius, episcopus Rothomagensis 661 b
 Crescentius, romanus rebellis 1015 a b
 † Cresconius, episcopus, confessor sub Vandalis 850 e
 Cresconius, episcopus Villaregiensis, sedem Tubuniensem usurpat 855 b
 Crespi de Valdaura (Franciscus), episcopus Vicensis 814 d
 † Crispini et Crispiniani reliquiæ et memoria Monasterii-Eiffliæ 467 a b c
 † Crispulus, martyr Turritanus 544 c
 † Cristiolus, conf. in Wallia 617 e
 Croix (Guilielmus de la), scripsit seriem episcoporum Cadurcensium 778 f
 † Cronopius, episcopus Petragoricensis, gesta S. Frontonis conscribit 413 c, 414 e f
 † Crotoldus, episcopus Wormatiensis 911 f. An rite dictus archiepiscopus 912 d
 Cruadius Longipes de Balana in Hibernia 789 c
 Cuillus, qui et Hoelus 896 e
 † Cumineus Longus, abbas in Hibernia 893 a
 Cunegundis, Walerami de Nassavia uxor, an filia Roberti Bellicosi 754 d
 Cunegundis, uxor fundatoris monasterii Dreisensis 744 c e
 † Cunegundis, conjux S. Henrici, virgo 1013 a, 1015 d
 † Cunibertus, episcopus Coloniensis 912 a e
 Cuno pro Conrado 734 d
 Custentin. Vide Constantinus.
 † Cuthbertus, abbas et episcopus Lindisfarnensis, discipulus S. Eata, prius abbas Mailrosensis 924 c d, 926 d, 927 f, 929 e. Ejus sepulcrum determinat situm ecclesiæ cathedralis, primo translatus Cunceastrum, dein Dunelmum 923 f, 924 a b
 Cuyekius (Henricus), episcopus Ruræmundanus 722 e
 Cylinnius, episcopus verisimiliter Forojuliensis 859 d
 † Cynon, conf. in Wallia 617 f
 Cynon, nobilis Scotus 897 b
 Cynwyl Gaio in Wallia 618 a
 † Cyprianus post secessum redit Carthaginem 820 b. Curubi exulat 821 f, 822 b. Pecunias mittit in pios usus erogandas 824 b c. Confusus a S. Gregorio Nazianzeno cum Nicomediensi 397 a
 Cyrila Arianus vult præsidere conventui episcoporum 849 d e
 † Cyrilla, dicta filia Decii imperatoris et S. Tryphoniæ 391 d, 433 d. Passio ibid. d e. Sepelitur a B. Justino, presbytero ibid.
 † Cyrillus Alexandrinus scribit literas paschales 859 b c
 Cwyllog, filia Cawi 896 f

D

- Dadonus, episcopus incertæ sedis 743 f
 † Dagobertus I, rex Francorum, episcopatum Rhenensium benefactor 912 a. Palatium habet

- bet Wormatiæ ibid. Ejus diploma pro ecclesia Wormatiensi 912 d e f. Ut egerit cum fratre Chariberto 619 b. Ejus amor in abbatiam S. Dionysii 619 c e f. Reliquiarum latro dictus 620 b
- Daguinus, ex familia S. Petri, contractus erigitur 492 f et seq.
- Dalfiaticii, nobile genus Ultoniæ 894 a
- Dalmatius, episcopus Ruthenensis 627 a d, 628 a
- † Damasus papa versibus exornavit sepulcrum SS. Chrysanthi et Dariæ 439 b c. Non constat eum auctorem esse carminis, nuper reperti de iisdem sanctis 444 d e
- Dancourt, civis Corboliensis, reliquias sacras destruit 669 c
- Daniel Unna seu Unva, princeps Cornubiæ 943 e, 945 a b
- † Daniel, ex ordine Præmonstratensi 723 c
- Daniel, filius Jonæ, princeps Armoricanus 944 d
- Daniel-Drum-Rud, rex Cornubiæ et Alemanniæ 945 a
- Daniel, Wintoniensis episcopus 937 a
- † Darbilia. Vide † Derbilia.
- Dardes (Joannes), ex Societate Jesu 643 e f
- † Dariæ, virginis in Connacia, Acta 892 et seq.
- Dathias, Amalgadii frater, princeps in Hibernia 893 a b
- David, atavus S. Derbiliæ 892 b
- David I, rex Scotiæ 1036 d
- † David, rex Scotorum, dat monasterium Mailrosense Cisterciensibus 929 e
- Dayorawd, nobilis Scotus 897 b
- Decius, imperator, quibus annis regnaverit 416 e f, 417 a b c d, 431 b. Ejus persecutio ibid. Mors 417 c 807 e
- Dedeken (Jacobus), abbas xlii S. Michaelis Hildesiæ, includit ossa S. Bernuardi, episcopi Hildesiensis, in capsam ligneam, lapidibus ornatam 995 b
- Dedo, comes Sommerschenburgicus, occisus et sepultus Goslaræ 968 d, 969 e
- Dedo, fundator Goxecensis, occisus a clerico 963 d
- Degenhardus, ministerialis imperatoris et monachus Otterbergensis 747 a
- † Deicola, Lutrensis abbas 827 c
- † Deiferi seu Dier, confessoris in Wallia, Acta 899 et seqq.
- Delarue, parochus S. Dulcardi, laudatur 646 a
- Deldic, comes Amanaburgi in Thuringia 951 c
- Deloche (Maximinus) scribit de originibus Cadurcensibus 778 c
- Delphina Parlieyro, Mimatensis 632 b
- Demetrius, a S. Joanne apostolo laudatus, an idem qui S. Demetrius, episcopus Vapincensis 796 f, 798 e
- Demetrius, episcopus Alexandrinus, mittit Originem in Arabiam 430 e f
- † Demetrius, primus episcopus Vapincensis; ejus Acta 795 et seqq. Confusus fuit cum S. Demetrio Thessalonicensi 391 c d
- † Demetrius, martyr Thessalonicensis 387, 786 c. Substitutus S. Demetrio, episcopo Vapincensi 391 c d, 795 c e
- Demudis, comitissa Lurenburgensis 754 a
- Deodericus, episcopus Metensis. Vide Theodericus I.
- † Deogratias, episcopus Carthaginensis 851 f
- Dépéry (Joannes Irenæus), episcopus Vapincensis, S. Demetrii, decessoris sui, cultum restituit 397 b, 796 d e f
- † Derbilia de Achadh-Chuillinn, virgo in Connacia. Ejus Acta 892 et seq.
- † Derbilia de Irros, virgo in Hibernia 893 d e
- † Derfel Godarn, confessor in Wallia 617 b
- † Desideratus, episcopus Bituricensis, interest concilio Aurelianensi V 887 a
- Desideratus, episcopus Virodunensis 627 a d, 628 a
- † Desiderius, episcopus Lingonensis 830 a, 838 e
- † Deusdedit, postremus episcoporum Brixien-sium, qui sanctis annumerentur 602 e
- Deusdona, Romanæ ecclesiæ diaconus 516 b c
- Deuterius, episcopus Leutensis 627 a d, 628 a
- Dhaun (comites de), advocati vallis S. Mariæ 746 d
- Dick (Hermannus), abbas S. Michaelis, expellitur ex suo monasterio Hildesiensi 987 e
- † Didacus. Vide † Jacobus.
- † Diego. Vide † Jacobus.
- † Dier seu Deiferi, confessoris in Wallia, Acta 899 et seqq.
- Dietsch (Guilielmus de), Argentoratensis episcopus 844 c
- Dietz (Henricus II, Gerardus I et Henricus III, comites de) 751 e, 761 f
- Difwng, pater S. Trinionis 617 c
- † Dihenfyr. Vide † Deifer.
- † Diheynyr. Vide † Deifer.
- Diles Herguer Chebre, princeps Cornubiæ 945 b
- Dillen (J. M.), canonicus Parcensis ordinis Præmonstratensis, laudatur 728 d
- Dillon (Arturus de), ultimus Narbonensis archiepiscopus 881 c d. Non resignavit sedem, suppressam ineunte præsentis sæculo ibid.
- Dinmalus, regulus Walliæ 899 a
- † Dinothus, abbas Benchorensis 900 a
- Dio Cassius de nomine imperatoris 498 b
- Dioboldus, marchio Bavarie 745 e
- Diocletianus et Maximianus, imperatores. Monumentum pro ipsorum salute positum Ladenburgi 913 b. Diocletianus non divisit Germaniam in duas provincias 836 et seq. Generale promulgavit contra Christianos edictum, licet antea plures fuerint sub eodem principe martyres 496 f et seq. Salutatur imperator 499 f
- † Diodorus, presbyter et martyr, gestis SS. Chrysanthi et Dariæ notus 392 d. Cum sociis crypta inclusus, terra obruitur 446 d e. Corporum inventio ibid. et seq.
- Dionysius papa multos milites baptizat, postea martyres 433 a d e f
- † Dionysius Parisiensis non est dicendus Apostolus 394 d e, 395 a c. Quos socios habuerit, Roma veniens 503 a b c d. Tolosam misisse traditur S. Saturninum 620 a. Ejus reliquias obtinet S. Henricus imperator 1013 d
- Diopetus, episcopus Aurelianensis 830 a
- Dioscorus, condemnatus Chalcedone 872 e f et seq.
- Disque (Jacobus), tertius prior in S. Dionysii 623 a
- Dithmarus de Harlesheim, artifex sub S. Bernuardo 977 e
- Dithmarus de Walme, artifex sub S. Bernuardo 977 e
- Dithmarus seu Thietmarus, episcopus Merseburgensis, præclari Chronici scriptor 521 c d, 532 c d e f et seq.
- Ditmarus. Vide Dithmarus 983 d
- † Dochwy,

- † Dochwy, *conf. in Wallia* 617 f
Dodo, *episcopus Asanbrunensis seu Osnabrugensis* 533 a b
Dodo seu Duodo, *monachus Sithivensis* 793 e
Dofelgardis, *comitissa Pontiscurvi* 710 a
† Dolgan, *confessoris in Wallia, Acta* 895 et seqq.
† Dolgar, *virginis in Wallia, Acta* 895 et seqq.
† Domangenus, *episcopus in Hibernia* 658 a
Dominicani Brunswicenses *recipiunt reliquias S. Bernuardi* 1033 b
Dominicani. *Vide Prædicatores.*
Dominus, *socius Leporii monachi* 859 d
† Domitianus, *ope baculi S. Petri resuscitatus dicitur* 398 e
Domitianus, *episcopus Coloniensis* 627 a d
† Domitianus, *episcopus Tungrensis, interest concilio Aurelianensi V* 887 a
Dominus, *episcopus Ausonensis* 816 e
Donatianus, *episcopus Cabillonensis* 829 f
† Donatianus, *episcopus Rhemensis* 838 e
Donatistæ *inter se dissident* 853 f. *Cum iis benignius agendum statuunt episcopi* 857 d e f, 858 a
Donatus, *monachus fugitivus, perperam clero adscriptus* 857 f
† Donortius, *episcopus Murthlacensis* 1036 d
† Dorcas. *Vide* † Tabitha.
Dorgodorus, *Turritanus archiepiscopus, palatium extruit Sassari* 546 b
Dorothea. *Vide* Rabetellus
† Dorotheus, *abbas* 708 a
† Dosithei *nominis mutatio* 708 a
Doublet (Jacobus), *quartus prior in S. Dionysii* 623 a
Droaloius *donat monasterio Rotonensi monasterium Frociacense* 443 f
Drogo, *episcopus Metensis* 760 b; *curat S. Adelfi reliquias* 932 b; *easdem infert in monasterium Novumvillare* 936 b
Dubordæus a Cleo *solide refutatus* 500 c d
† Dubricius, *episcopus Caerleonensis* 900 a
† Dubricius, *episcopus Landaviensis* 898 a
† Dudo, *eremita ordinis Præmonstratensis* 723 a c
Dudo, *abbas Dreisensis et Enckenbacensis* 747 c
† Dulcardi, *eremitæ in agro Bituricensi, Acta* 643 et seqq.
Dulcina de Dina, *ex ordine Minorum* 791 c d
† Dunawd. *Vide* † Dinothus.
† Dunod. *Vide* † Dinothus
Dupinius *perperam carpit stylum S. Gaudentii Brixiensis* 400 c d e f et seqq.
† Durach, *filia Ennæ* 388 b c
Durandus, *episcopus Claromontanus* 634 f
† Dwywan, *confessor in Wallia* 617 e
† Dyfaenog *in Glamorgania* 898 b
Dymas Serpi, *auctor chronici SS. Sardinia* 542 c
Dyscolius, *episcopus Rhemorum* 830 a, 838 e
- E.
- Eanfridus, *rex Northumbriæ, baptizatur apud Scotos et a fide deficit* 927 d, 928 e f
Eardulfus *episcopus transfert corpus S. Cuthberti* 924 a
Ebbo, *episcopus Rhemensis* 838 e
Ebbo, *præfectus Roskildia* 714 b c
† Eberhardus, *præpositus Marchtallensis* 731 e
† Ebertramnus. *Vide* † Bertramnus.
Ebroinus, *major domus, Ebermerus dictus* 681 e; *S. Leodegarii hostis* 863 d e f, 684 a b c, 685 a b. *Qui sancti ei faverent* 683 d e
Eccardus *insulse loquitur de SS. patronis suorum* 538 e
Eedicius, *rex seu dux Aquitaniæ, suscipit e sacro fonte S. Sacerdotem* 779 a, 780 b
† Ectacia, *virgo in Hibernia* 893 b
Ecuy. *Vide* L'Ecuy.
Eddanus, *episcopus Argentoratensis* 957 f
Edgarus, *rex Angliæ, præcipit ut omnes clerici opificium discant* 971 f, 972 a
† Edibius, *episcopus Suessionensis, elevatur* 539 d
Edredus, *abbas Lindisfarnensis, corpus S. Cuthberti transfert* 924 a
Eduardus, *Anglorum rex* 1035 f
Eduardus, *episcopus Aberdonensis* 1036 f
Edwinus, *rex Northumbriæ, interficitur* 927 d, 928 d e
Egfridus *rex controversiam habet cum S. Wilfrido* 927 f
Egibertus, *episcopus Onasbrugensis* 521 c
Egilbertus, *Babenbergensis episcopus* 745 d
Egilmarus, *episcopus Osnabrugensis* 521 c
Egreas, *frater S. Gildæ Sapientis* 896 e
Ehrenfridus. *Vide* Ezo.
Eilika, *abbatissa Ringelsteinensis* 990 f
† Eithras, *conf. in Wallia* 617 f
Ekkihardus, *Sleswicensis episcopus, præsens est consecrationi sacelli S. Crucis Hildesiæ* 985 d, 1005 f, 1006 c d; *confirmat fundationem S. Michaelis* 987 b; *consecrat sacellum S. Martini juxta monasterium Hildesiense* 991 d, 1018 b; *nomine S. Bernuardi protestatur contra dedicationem Gandersheimensem a Willigiso Moguntino faciendam* 1004 f, 1005 a e f, 1006 a, 1011 b; *adest consecrationi ecclesiæ S. Michaelis* 1017 a
Ekkihardus, *marchio Thuringiæ* 982 c d e
Elco, *ex ordine Præmonstratensi, sanctis accensitus* 722 c
† Elerius, *magister S. Winefredæ* 900 d
Eleutherius *Antisiodorensis episcopus, interest concilio Aurelianensi V* 887 a
† Eleutherius, *martyr Romanus* 799 b
† Elian Geimiad. *Vide* † Hilarius.
† Eliavus. *Vide* † Meliavus.
† Eligius, *episcopus Noviomensis, adest translationi SS. Crispini et Crispiniani* 508 c d; *cujus solemnitatis præcipuus auctor et actor fuit* 509 b c d; *parata etiam theca* 508 e, 509 d, 511 e; *plurima SS. corpora reperit ibid. Fuit fundator Sollembiacensis abbatia* 511 e. *Ejus cultus apud Gabalos* 633 b
† Elisabetha, *culta in templo cathedrali Segoviensi* 700 b
Elisabetha *Herenstaliensis, ex ordine Præmonstratensi* 722 b c, 723 d
Elisabetha, *uxor Haimonis et dein Burchardi, comitum Corboliensium* 665 a
† Elmo. *Vide* † Erasmus.
Elmot, *dæmoniaca, a S. Bernuando curatur* 1020 f
Emelricus, *primus Gratiæ Dei præpositus, petit S. Sepulcrum* 737 c
† Emilius, *episcopus Beneventanus, legatur pro S. Chrysostomo* 592 f
Emmanuel de Lambuano, *ex ordine FF. Prædicatorum* 390 c
Emmanuel Lomodos, *ex ordine Minorum* 791 b
Emmericus I

- Emmericus I et II seu Embrico, Dietsenses domini 754 a
 Emmiholta, abbatisa Kingelsteinensis 990 f
 Emyr Llydaw, matruelis S. Germani, episcopi Antisiodorensis 617 d e
 † Enan, idem qui S. Enoc 648 a
 † Encratis. Vide † Engratia.
 Engilsuindis. Vide Wilhelmus.
 † Engratiæ, martyris diocesis Segoviensis, Acta 692 et seqq.
 † Enimiæ, virginis Mimatensis, Acta 628 e f, 629 et seqq.
 † Enoc. Vide † Enan.
 † Enymia, virgo diocesis Mimatensis 625 b
 Eochadius, proavus S. Derbiliæ 892 b
 Eochadius Moimedonius, rex Hiberniæ 892 b, 893 d
 † Eparchium includit S. Aptonius 886 b c d
 † Epiphanius docet Romanos Pontifices primo sæculo habuisse vicarios in Urbe 801 b
 † Epiphanius, martyr ex cœmeterio Cyriacæ 388 a
 Eraelius, Leodiensis episcopus, institutor festi Corporis Christi, fautor scientiarum 975 f, 976 a b; male accusatus a Georgio Schmid 976 b
 † Erasmi nomen ut mutetur 643 b
 Ericius, comes, accipit dentem ex reliquiis SS. Crispini et Crispiniani 513 b c
 † Ericus, rex Sueciæ, martyr 716 b
 Ericus, episcopus Havelbergensis 983 d
 Erkenbaldus, Argentoratensis episcopus et scriptor 828 a d
 Erkembaldus, abbas Fuldensis et archiepiscopus Moguntinus 990 b, 1014 f, 1016 c e, 1019 a b
 † Erkenbodo, abbas Sithivensis et Teruanensis episcopus 792 e f, 794 a
 Erlefridus, rector monasterii Sithivensis 793 e
 Ermengardis de Merenberg an de genere B. Ludovici de Arnstein 743 c d
 Ermenrada, puellula quinquennis, visum recuperat 492 b c
 † Erminus, episcopus et abbas Lobensis 785 c
 Ernaldus, abbas S. Crispini Majoris, transfert reliquias in aliam thecam 509 e f; inscriptio 510 a
 Ernanus Mioluachra de Kill-Nasaccart in Hibernia 789 c
 † Erneneus, filius Craseni 650 a
 Ernestus Bavarus, episcopus Hildesiensis curiosus artis chymicæ 979 c
 Ernestus, monachus Fritislariensis 959 a
 Ernin, idem nomen quod Mernoc 650 a
 Eskillus, Lundensis archiepiscopus, auctor juris Scanicæ 718 f
 Eskillus, episcopus Roskildensis 713 f
 Ethelfridus, rex Northumbriæ 927 d, 928 f
 Ethibaldus, rex Merciorum, correptus a concilio Germanico 958 a
 † Evanthius, episcopus Mimatensis seu Gabalitanus 628 e d
 † Evaristus, martyr Romanus 799 b
 † Eucharius ope baculi S. Petri S. Maternum resuscitat 398 e, 399 d
 † Eucherius, Lugdunensis ep. 867 e, 875 a b. Instructiones scripsit ad filium suum Salonium 867 e. Ejus libri in Scripturam 875 a. Non videtur ad eum scripsisse S. Rusticus Narbonensis; sed alius homonymus ibid. a b. Eum errasse monstratur, ubi cædem Thebææ Octobris Tomus XI.
 legionis adscribit generali persecutioni Diocletiani 500 b c d
 Eudo, episcopus Leonensis in Britannia Minori 686 b c e
 Eudo, dux Aquitaniæ 933 d
 Eudoxia imperatrix, S. Joanni Chrysostomo infensa 592 b
 Everhardus, miles de Solernheim 389 f
 † Evermodus, ex ordine Præmonstratensi, secundus præpositus Gratia Dei, dein episcopus Raseburgensis 721 e f, 722 c, 723 e, 724 a b, 725 b c, 726 c, 727 c, 728 b, 737 d e
 Evethus, presbyter S. Chrysostomi 593 e
 † Euphrosynius, martyr Romanus 799 b
 Eugenius IV, papa, laudat fidelitatem Caldariolensium 773 d; Sassarim transfert sedem Turritanam 546 b; permittit translationem corporis S. Frontonis 404 a b c
 Eugenius II, episcopus Toletanus 693 e
 † Eulalia, V. et M. Barcinone 829 e
 † Eulalia, V. et M. Emeritæ 829 e
 † Eulalia, V. et M. monet S. Waningum ut Fiscannum evocet S. Childemaram 681 f, 682 e, 684 d e
 Eulalius Antipapa 605 b, 606 d e f, 614 f; contra mandata Imperatoris Urbem tumultuario ingreditur 608 c d e, 609 a b, 615 a
 Eulogius, episcopus Ambianensis 830 a
 † Eumenia, M. in Phrygia 794 b
 Eumenius dicit Panegyricum Herculei 501 c
 † Evodius, episcopus Uzalensis, hostis Pelagianorum 858 f
 † Evodus, episcopus Rothomagensis 661 a b
 Euphrates, episcopus Coloniensis 911 d; post concilium Sardicense, versatur anno 344, festis paschalibus, Antiochiæ, ubi a muliere tentatur 833 a b; factus Arianus, deponitur 829 e f, 830 et seqq.
 † Ephronius, episcopus Turonensis 580 d e. Reliquiæ 582 a
 Euricus, rex Visigothorum, ut gravis ecclesiæ catholicæ 625 e f, 626 a b
 Eusebius Alexandrinus scribit adversus Tempestarios 640 b
 Eusebius, episcopus Rothomagensis 830 a
 † Eusebius, episcopus Vercellensis, monachos in sua ecclesia instituit 613 d
 Eusebius, primum Beryti, deinde Nicomedicæ episcopus, sedem CP. invadit 577 b e
 Eusebianorum præcipua ab anno 339 ad 347 gesta 831 et seqq.
 † Eusicius, abbas Prisniacensis 644 f, 645 a c
 † Eusitius, discipulus S. Maximini 644 c
 † Euspicius, Miciacensis monasterii conditor 644 c
 † Eustachius, episcopus, confessor sub Vandalis 850 e
 Eustachius, secundus abbas Arnsteinianus 730 c, 743 a. Ejus laus 759 e. Moritur 761 d
 Eustachius de Lens, scriptor, ex ordine Præmonstratensi, sanctis accensitus 721 d
 † Eusterius, episcopus Salernitanus 901 e
 † Eustochii, episcopi Turonensis, reliquiæ 582 a
 Eustorgia, mater S. Enimiæ, Virginis Gabalitanæ 628 e, 630 b
 † Eutropius, episcopus Sanctonensis 792 e
 Eutropius, scriptor historiæ Romanæ 497 f
 Eutyches, hæresiarcha, turbat ecclesiam 926 c; damnatur a PP. Chalcedone congregatis 872 e f et seq. Eutychiana hæresis irrept in Galliam 886 f
 433 † Exsuperantii,

- † Exsuperantii martyris corpus transfert S. Bernwardus Goslarium 1008 f, 1010 a
- † Exsuperius, episcopus Bajocensis. Ejus sepulcrum Bajocis 659 c. Corporis fata et festum 662 d e f. Reliquiæ Rhedones translatae 663 f, 664 a b; destructæ Corboli 669 a b c d
- Exsuperius, episcopus Cadurcensis 781 b
- † Exsuperius, episcopus Tolosanus, Sisinnium cum pecunia in Orientem mittit 865 b c; laudatur a S. Hieronymo 867 b c
- † Eyenus, martyr Romanus 799 b
- Ezici filius, Hildesiensis, curatur a pede torto 1031 e
- Ezo, seu Ehrenfridus, comes Palatinus 734 f
- Ezzius, episcopus Salisburgensis 917 c
- F
- Falckensteiniana domus occupat Vallem S. Mariæ 746 d e
- Falckenstein (Philippus et Wernerus) 747 f
- Fanterius, archiepiscopi Pisani vicarius generalis 787 d
- † Faræ abrenuntiatio 795 a
- † Faro, episcopus Meldensis, adest translationi SS. Crispini et Crispiniani 508 c d
- Fausta, filia Herculei, uxor Constantini Magni 501 a
- Faustinus, episcopus Africanus, literas accipit a S. Bonifacio Pp. I 611 b
- Faustus. Epistola ejus, cujus meminit S. Hilarus papa 872 a
- † Faustus, primum abbas Lirinensis, jura monasterii sui tuetur contra episcopum Forojulensem 860 b, 873 c d e f. Fausto favet concilium Arelatense III ibid. Fit episcopus Regiensis 873 f. Plura scripsit, in quibus nonnulla semipelagianismum sapientia ibid. et 874 a. Ad eum misit Sidonius Apollinaris suum Eucharisticum 867 e
- Febronii librum breviat Remaclus Lissor Præmonstratensis 727 f
- Felicissimus turbat ecclesiam Carthaginensem, absente S. Cypriano 820 c d. Abstinetur seu excommunicatur 824 c f et seqq.
- † Felix I, papa 605 a
- † Felix, episcopus, confessor sub Vandalis 850 a
- Felix, primus episcoporum, qui Turribus certo sederint 546 c
- † Felix, martyr 387 f
- † Felix, martyr Romanus 799 b
- Fénélon (Franciscus de Salignac de la Mothe), episcopus Cadurcensis 783 a
- Ferdinandus II imperator jubet Magdeburgo Pragm transferri S. Norberti corpus 758 b. De monasterio in Beselich, Societati Jesu tradito, secum non constat 750 b c. Cassam facit divisionem bonorum monasterii de Beselich 747 a. Patrinus est principis Joannis Ludovici Nassavii, ad fidem conversi 749 b
- Ferdinandus, rex Castellæ, aditur de mutando templo cathedrali Segoviensi 689 a
- Ferdinandus Gonzalez, comes Castellæ, restituit Septempubicam 704 a
- Ferrarius (Philippus) corrigitur 433 b c
- Ferrer (Ramon), canonicus Vicensis, invenit reliquias SS. Luciani et Marciani 810 et seq.
- Fiachriorum nobile genus in Hibernia 892 b, 893 b d
- † Figenius adjuvat restaurationem S. Symphoriani Metensis monasterii 937 f
- † Finanus, abbas Rathensis 892 c
- † Finnianus, abbas Clowardensis in Hibernia, instituit scholam 929 b
- † Finnianus, abbas Lindisfarnensis 931 a
- Fionnachta, rex Hiberniæ 789 c d
- † Firminus, episcopus Mimatensis 623 b
- † Firminus, episcopus Usetiensis, interest concilio Aurelianensi V 887 a
- Fitzjames (Franciscus de), episcopus Suessionensis, edidit Breviarium 529 d
- Flanigilus, monetarius Gallus 407 b
- † Flavianus, martyr Romanus 799 b
- Flavianus, episcopus Remensis 627 a d, 628 a
- Flobargisus, episcopus Salisburgensis 917 c
- † Florentianus, episcopus, confessor sub Vandalis 850 e
- † Florentius, episcopus Arausicanus. Acta ejus communia S. Florentio Cavellicensi et Aurelianensi 787 f
- † Florentius, episcopus Argentoratensis 827 f, 828 a, 829 a, 844 b
- Florentius, episcopus Hipponensis Diarritus 859 d
- † Florentius, episcopus Cadurcensis 781 f
- † Florentius, presbyter et monachus, ex pago Pictaviensi 786 b
- † Florentius, M. Hispali, immo ad Castrum Tyle 794 d
- † Florinus seu Florus, M. Nicomediæ 391 b
- Florus, episcopus Lutevensis 874 d
- † Florus, M. Nicomediæ 391 b
- Florus diaconus vidit Acta SS. Crispini et Crispiniani 503 f. Scripsit contra Scotum Erigenam 504 a. Ejus studio auctus Beda; scripsit ante medium sæculum IX 805 c
- Folcmarus, comes Metensis, traditur fundasse monasterium Claustriacum 936 c
- Folckmarus, avunculus S. Bernwardi, ejusque educator 968 e f, 996 c d. Ope S. Bernwardi conciliatur patri suo et fit episcopus Ultrajectinus 972 d e, 997 a b
- Folcoldus, Teisterbandiæ comes, conversus Præmonstratensis 738 e
- † Fortunatos omnes collegit anonymus 920 f
- † Fortunatus. Vide † Venantius.
- Fortunatus de Capolis. Vide Capolis.
- Fortunius, abbas S. Sebastiani de Silos 695 b. Restaurat prioratum S. Fructi 697 b c
- Fouillac, presbyter Cadurcensis 783 a
- Fragal Fradleoc, princeps Cornubiæ 945 b
- † Frambaldus, discipulus S. Maximini 644 c, 645 a
- Francisca de Claromonte, virgo ordinis Minorum 390 e
- † Franciscos omnes collegit Franciscus Stiller 920 f
- † Francisci fons in conventu Colfanensi 771 c
- † Francisci de Caldariola, ordinis FF. Minorum, Acta 771 et seqq.
- Franciscus a S. Maria, ex ordine Minorum, a Mauris occisus 791 b
- Franciscus, ex ordine Minorum, apud Montemregalem ab hæreticis occisus 791 b
- Franconius (Carolus), ex ordine FF. Prædicatorum 390 d
- † Fredaldus, episcopus Mimatensis 623 b, 638 a
- Frattini (Andreas Maria), promotor fidei 776 e
- † Fredenberti, episcopi Hagustaldii, Reliquiæ transferuntur 927 a b
- Fredericus I,

- Fredericus I, rex Germaniæ, constitutionem edit de bonis ecclesiæ Coloniensis 735 a d
- Fridericus I, imperator, qui et Barbarossa 744 d e. Dignitatem palatinam non introduxit in familiam Sommerschenburgicam 968 d. Ulciscitur perfidiam Isaaci Angeli 754 a. Amplificat oppidum S. Miniatis 426 d e. Titulum regis concedit Birrasoni, judici Arboreæ in Sardinia 567 b c
- Fredericus Gulielmus III, rex Borussiarum, occupat episcopatum Hildesiensem 987 e
- Fredericus de Hohenstaufen, dux Sueviæ 744 d, 759 a
- Fredericus, dux Sueviæ, pater Frederici imperatoris 735 d
- Fridericus, comes Palatinus 982 a
- Fridericus II, comes Palatinus, auctoritate Julii III papæ, supprimit duodecim monasteria in gratiam academiarum Heidelbergensis 745 f
- Fridericus III, comes Palatinus, bona monasterii Dreisensis in laicos transfert 746 a. Encenbacense monasterium occupat 747 d. Item monasterium Gummersheimense 748 c d
- Fridericus, comes Saræpontis 760 e
- Fridericus, frater Theodorici Visigothorum regis 871 a, 877 e f
- Fridericus, Magdeburgensis archiepiscopus 745 d
- Fridericus, archiepiscopus Moguntinus 1001 b, 1003 a
- Fridericus, episcopus Monasteriensis, alumnus scholæ Hildesiensis 970 f
- Fridericus, archiepiscopus Salisburgensis 917 d
- Fridericus Sommerschenburgicus, abdicato canonicatu Magdeburgensi, uxorem ducit 968 d e
- † Fredericus ex ordine Præmonstratensi 721 c f, 722 c, 723 c, 724 a f, 725 f, 727 c, 728 b
- Freosbaldus mercator, a paralysi liberatus 492 e
- Fridigodus, S. Audoeni biographus dictus 680 f
- † Fridolinus, auctor monasterii Hilariaci seu S. Naboris in diocesi Metensi 935 d
- Frisbergiorum familia artifices dat S. Bernuando 977 e
- Frithericus seu Fridericus, cardinalis, post archiepiscopus Ravennæ 1007 f, 1010 b-f
- † Fromundus, episcopus Constantiensis in Normannia 841 a. Ejus reliquiæ 663 e
- † Frontasius S. Frontonem in Gallias comitatur 408 b
- † Frontinus et Paulinus fundarunt ecclesiam Florentinam 432 a b
- † Fronto, Nitriensis anachoreta, cum homonymo Petragoricensi sæpe confusus 394 a d
- † Fronto, episcopus Petragoricensis 786 d
- † Frontonius, episcopus Niciensis sæc. X 407 a
- Proterius, Petragoricensis episcopus, monasterium S. Frontonis ædificat 395 f, 402 d e f, 403 a. Morte violenta perit 402 e
- † Fructuosus. Vide † Fructus.
- † Fructus, patronus Segoviensis in Hispania. Ejus Acta 692 et seqq.
- Fruianus, episcopus Ausonensis 817 a
- Fruino (Joannes de), decanus et vicarius generalis Bisuntinus 677 e
- † Frumentius, episcopus in India 794 d
- Frunigisilus, monetarius Galliæ septentrionalis 407 b
- Fuccius (Eugenius), episcopus Verulanus 656 f
- Fulcus, nomen Normannicum seu Francicum, in Italia ignotum ante sæculum xi 1039 e
- † Fulcus, cultus in oppido S. Patris, diocesi Aquinate 652 c d f, 653 ■
- † Fulcus, abbas Bertinianus et dein Rhemensis archiepiscopus 793 a
- Fulcus, progenitor ducum Estensium 1039 e
- † Furierus (Petrus Fourier), fundator Congregationis B. M. V. 506 d
- Fürstenberg (Fridericus Guil. de), episcopus Hildesiensis, petit ampliari ritum festivum S. Bernuardi et S. Godehardi 994 f
- Furstenberg (Ferdinandus de), episcopus Paderbornensis et Monasteriensis, hagiographorum mecenas 517 e f, 518 e
- Furstenberg (Guilielmus Ego de), episcopus Argentoratensis 844 e
- † Fuscianus et Victorius an in Gallias venerint cum S. Dionysio 503 a b c d e. Eorum Acta, primum a Bosqueto edita ibid. a d
- † Fynlughie, discipulus S. Carthagi 657 c

G

- † Gajus M. in Phrygia 794 b
- † Gabinus, frater S. Susannæ et S. Caji papæ 541 c f
- † Gabinus, martyr Turritanus, diversus a S. Gabino milite 541 c et seq.
- Galeardus (Paulus), scriptor diligens et accuratus 598
- Galerius cæsar creatus 497 f
- Gallienus imperator ducum conspiratione interficitur 434 e; pacem dederat ecclesiæ ibid. f
- Gallu Rieddog, alter maritus S. Cannæ 617 f, 618
- † Gallicanus, episcopus Ebredunensis, interest concilio Aurelianensi V 887 a
- † Gallus, episcopus Arvernicus 627 a d, 628 a; interest concilio Aurelianensi V 887 a
- Gamansius (Joannes), ex Societate Jesu, laudatur 729 e, 731 a. Ejus litteræ ad Henschenium de Thegano episcopo 449 c d
- † Gan. Vide † Canna.
- Ganimildis sanata 492 d
- Garcirius, abbas S. Symphoriani Metensis 943 d
- Garembertus, ex ordine Præmonstratensi abbas, sanctis accensitus 721 f, 722 c
- Garzignies (Paulus), episcopus Suessionensis, approbat reliquias S. Frontonis 405 e f
- † Gatiani, episcopi Turonensis, reliquiæ 581 e
- Gaucerandus seu Galceranus Zacosta, episcopus Vicensis 812 e, 813 e
- Gaudentius, episcopus Ariminensis, concilii acta rescidit 594 b
- † Gaudentius, Novariæ episcopus, discipulus S. Eusebii Vercellensis et exilii comes 594 b, 595 d
- † Gaudentius, episcopus Salernitanus, interest concilio Romano sub Symmacho Pp. 901 c d
- Gaudentius, episcopus Turritanus 546 f
- Gaudentius, Tumugadensis episcopus, quem refutavit S. Augustinus 594 b
- Gaudiosus, episcopus Africanus, Neapoli refugus 901 b, 902 e f, 903 a
- Gaufredus, abbas Sorensis in Dania 718 d
- Gavinus absurde deducitur a Gaudere 561 e
- † Gavingiu seu Baingiu sardice idem ac S. Gavius 559 f
- Gausbertus, episcopus Cadurcensis 781 b
- Gausbertus, chorepiscopus, scriptor Vitæ S. Frontonis 393 f, 394 d f
- Gebbenardus,

- Gebbenardus, *Godescalci comitis Zutphaniensis filius* 755 a
† Geduinus, *diversus a S. Guesnoveo* 691 a b
† Gelasius *papa monet prudenter accipienda prodigia in Actis martyrum relata* 442 b
† Genebaudus, *episcopus Laudunensis, interest concilio Aurelianensi V* 887 a
† Genethlius, *episcopus Carthaginensis* 852 f
Genialis, *diaconus Gabalitanus* 637 a
† Genitoris, *culti in agro Bituricensi, Acta* 578 et seqq.
Gensericus, *Vandalorum rex* 870 a; *ex Hispania in Africam trajicit* 846 d e; *multos episcopos expellit* 850 d; *Carthaginem occupat et diripit* 851 a
Genther (Cuno de), *anathemate plexus* 747 a
Georgia, *soror Comitæ judicis, mulier masculæ virtutis* 551 c, 567 c d
† Georgius, *Velaunorum episcopus, a S. Frontone a morte resuscitatur* 392 f, 393 a, 394 d, 398 e, 407 f, 408 a, 413 a b, 414 d
† Georgii *collecti a Cavedonio* 970 f
† Georgius, *episcopus Suellensis in Sardinia* 551 b
† Georgius, *martyr Nicomediæ* 442 a
† Georgius *martyr, cultus a Turcis* 387 d
Georgius, *dux Luneburgensis, Hildesiam occupat* 979 f
Geraint, *pater S. Cado* 647 c
† Geraldus, *abbatis Hiberni, ætas* 893 a
Geraldus *de Castello Airoidi, conversus a S. Verano, Pisis culto* 788 b
† Gerardus, *cultus in castro Gallinario, dicecesi Sorana* 652 e f, 653 a
† Gerardus, *monachus Saxoferratensis, seu de Serracomitum. Ejus Acta* 762 et seq.
† Gerardus, *abbas Broniensis* 793 c, 794 a
Gerardus, *Gelriæ comes* 755 a
Gerardus, *Ninoviensis dominus, conversus Præmonstratensis* 738 e
Gerardus I, *dominus Dietsensis* 754 b
Gerardus, *de domo Dietsensi* 754 a
Gerardus, *Wassenbergensis dominus* 755 a
Gerardus, *abbas Prumiensis. Charta* 462 c
Gerardus, *archidiaconus Coloniensis et Brunensis ecclesiæ præpositus, dirimit quandam controversiam* 462 b c
Gerardus Belga, *Benedictinus, scriptor Mancipatus Deiparæ* 786 e
Gerasimus, *abbas in Syria, literas accipit a Nicone, monacho melchita* 705 f
Gerbertus. *Vide Sylvester II.*
Gerbrandus, *episcopus Roskildensis* 743 f
Gerburgis, *abbatissa Gandersheimensis* 1000 f, 1001 a b, 1002 e f
Gerdagus, *episcopus Hildesiensis, peste extinctus* 974 b c, 997 d, 998 d e, 1001 e
Gerlacus, *archiepiscopus Moguntinus* 952 d
† Gereonis *martyris translatio* 387 d
† Gerlacus *eremita, ordini Præmonstratensi accensitus* 721 f, 722 c e, 723 b. *Ejus officii origo* 722 e, 724 a f, 725 f, 727 c, 728 b
Gerlacus *Isenburgensis* 754 c
Gerlacus, *presbyter incredulus, punitur* 1031 b c
† Germanus, *episcopus Antisiodorensis. Ejus genus Wallicum* 617 b d. *An fundarit monasterium in Wallia* 998 a
† Germanus *de Kill-Gorman in Hibernia* 388 b
Germanus, *episcopus Rothomagensis* 661 a b
Germanus, *sodalis Cassiani* 867 a
Gero, *marchio* 982 a
Gero, *archiepiscopus Magdeburgensis* 983 d
† Gertrudis, *ex ordine Præmonstratensi, sanctis accensita* 722 c, 724 a f, 725 f, 727 c, 728 b
Gertrudis, *uxor Henrici ducis Bavarix* 735 b
Gertrudis, *amita B. Ludovici de Arnstein et Hugonis comitis Tubingensis uxor* 753 e
Gertrudis, *uxor comitis palatini ad Rhenum* 735 d
Gertrudis, *comitis filia, a viro suo Godescalco separatur* 983 b
Gerungus, *ministerialis ecclesiæ Hildesiensis* 1031 b
Gerwaldus, *diaconus Sithivensis, a Normannis occisus* 793 c
Gesilerus, *archiepiscopus Magdeburgensis* 981 f, 1003 c
Geweliebus, *episcopus Moguntinus, depositus* 949 d
† Gibitrudis, *Faræmonasterii monialis* 795 a
Giffard (Guilielmus), *domo Hibernus, abbas S. Exsuperii Corboliensis* 665 b c
† Gilbertus, *ex ordine Præmonstratensi, abbas* 721 f, 722 c, 723 c d. *Ejus officii origo* 724 a c f, 725 f, 727 c, 728 b.
Gildæ *plures, quod agnomen est, inter Britanos clari* 896 d e
† Gildas *Sapiens, abbas Ruyensis, an idem qui S. Aneurinus* 896 c d e. *An ejus frater* 897 a
† Gildas *seu Aneurinus, confessor in Wallia. Ejus Acta* 895 et seqq.
Gilibertus *de Cenareto, Mimatensis* 631 f
Giraldi *Cambrensis fabulosa narratio* 894 e
Gisela, *vidua Friderici, comitis Saræpontis, fundatrix abbatix Wadegotiæ* 760 e
† Gisela, *abbatissa Insulæ apud Breimptam* 743 b
Gisilerus, *archiepiscopus Magdeburgensis in Saxonia* 533 a b
Gislulfus, *maritus S. Segolenæ* 933 b
Gladusa, *pater S. Gundlei* 647 b
† Glodesindis *abbatissæ velum Metis expansum ad obtinendum imbrem* 940 b
† Goar *evangelicum semen spargit ultra Rhenum* 951 a
† Gobbanus, *discipulus S. Lasriani* 657 c f
Goda. *Vide Guda.*
† Godefridus, *episcopus Ambianensis, elevatur* 539 d
† Godefridus *Cappenbergensis, ex ordine Præmonstratensi, inter sanctos refertur* 721 e f, 722 c, 723 c d, 724 f, 725 f, 727 c, 728 a
Godefridus, *provincialis comes Thuringiæ* 745 e
Godefridus, *Namurcensis comes, conversus Præmonstratensis* 738 e
Godefridus, *præpositus Trevirensis* 742 f
Godefridus I, *prius scholasticus Magdeburgensis, dein primus præpositus seu abbas Arnsteinianus* 732 a, 737 e, 740 c e, 756 d e f. *Ejus sanctimonix laus* 758 f, 759 a. *Moritur* 759 d e
Godefridus, *abbas S. Martini Treviris* 743 a
Godefridus, *prior Gummersheimensis* 751 d, 761 e
Godefridus, *presbyter, fundator monasterii in Beselich* 748 e f, 759 f
† Godehardus, *episcopus Hildesiensis, successor S. Bernuardi* 990 b, 991 f, 992 a. *Ejus festum elevatur ad ritum secundæ classis* 994 e f
Godescalcus,

- Godescalcus, comes Zutphaniensis 755 a
 Godescalcus, præsidis filius, a conjuge Gertrude
 separatur 983 b
 Goderammus, primus abbas monasterii S. Mi-
 chaelis Hildesiæ 986 b, 1017 a, 1019 c
 Godo, nobilis Francus, dat ecclesiæ Metensi
 Marsupiam 934 e
 † Goednonus. Vide † Guesnoveus.
 † Goeznoveus. Vide † Guesnoveus.
 Goffredus, comes Pontiscurvi 709 d
 † Golvinus, episcopus Leonensis. Ejus sacer
 ambitus 688 d
 Gondi (Henricus de), archiepiscopus Parisien-
 sis. Corpus S. Exsuperii Bajocensis 669 a
 † Goneznonus. Vide † Guesnoveus.
 Gonnarius, judex seu dynasta Turritanus
 550 d e f. Jerosolymam petit ibid.
 Gonzalez de Tejada (Michael), notarius Segovi-
 ensis 701 b d e
 Gorsat, Corboliensis magistratus, reliquias sa-
 cras destruit 669 c
 Gosbertus an proprie dicendus episcopus Osnab-
 rugensis 521 a. Non interfuit exauctorationi
 Ludovici Pii 521 b
 Gotmarus, Ausonensis episcopus 816 f
 † Goueno seu Goueznou. Vide † Guesnoveus.
 Gourdan (Simon), canonicus Parisiensis et poeta
 667 e
 Goux de la Berchère (Carolus le), archiepis-
 copus Narbonensis. Ejus Breviarium 882 f
 Gradlen Flam, princeps Cornubiæ 945 b
 Gradlen-Mur, rex Cornubiæ 945 b
 Gradlon Pluenevor, princeps Cornubiæ 945 b
 Gramatius, episcopus Vindonissæ 627 a d
 Grand (Albertus le), hagiographus Armoric-
 anus 686 c
 Grandius, præclarus ordinis Camaldulensis scri-
 ptor, castigatur 767 d
 † Gratianus, episcopus Turonensis, socius S. Dio-
 nysii 503 c
 Graziolus, a Zaccaria refutatus 500 e f
 † Gredeou. Vide † Guesnoveus.
 † Grednou. Vide † Guesnoveus.
 † Gregorius Magnus scribit ad sex episcopos
 Sardinie 544 b. Ejus corpus traditur Sues-
 sionem delatum ad S. Medardi monasterium
 525 e. Circumducitur per civitatem, saviente
 peste 525 b c d
 † Gregorius II, papa, Ceperanum recipit 651 a.
 Literas S. Bonifacii accipit 951 e f. Responsa
 et pallium mittit 952 a. Indulgentem agit erga
 S. Bonifacium 955 f, 956 a
 Gregorius IV, papa 490 c. Quo anno mortuus sit
 491 a
 Gregorius V, papa, veneno interficitur 1015 b
 † Gregorius VII, papa, sedem Turritanam metro-
 poleos dignitate auget 445 e et seq. Excom-
 municat antipapam, archiepiscopum Raven-
 natensem 1040 a b. Veniam concedit Roberto
 Guiscardo 651 a
 Gregorius X, papa, reformandum curat Saxofer-
 ratense cœnobium 763 e f, 764 a
 Gregorius, episcopus Lingonensis 627 a d, 628 a
 † Gregorius Nanzianzenus perperam confun-
 dit Cyprianum Carthaginensem cum Nicome-
 diensi 397 a
 † Gregorius Thaumaturgus admodum juvenis
 constituitur episcopus 590 a
 Gregorius, episcopus Tiburtinus 712 f, 713 a
 † Gregorius Francus, apostolus Hassiæ, Traje-
 ctensis episcopus 949 b, 952 f
 † Gregorius, episcopus Turonensis. Ejus reli-
 quia 582 a. Præclarum habet de SS. Chrysan-
 tho et Daria testimonium 439 d e f et seq.
 † Gregorius, martyr Spoletinus 774 a
 Gregorius Cappadox, pseudopatriarcha Alexan-
 drinus 831 e. Moritur anno 346 833 e
 Greveno, Usuardini martyrologii editionem pa-
 ranti, prælucent fasti scotici 649 a b
 † Grimbaldu, præpositus S. Bertini et dein
 Wintoniensis abbas 793 a, 794 a
 Grimilt, mulier a multis infirmitatibus liberata
 494 a
 Grimoaldus, dux Beneventanus 902 c d
 Gripetan (Albertus), abbas xxiv S. Michaelis
 Hildesiæ, in pretiosam capsam corpus S. Bern-
 uardi infert 995 a b
 † Grodegangus. Vide † Chrodegangus.
 Grube (Joannes) ope S. Bernuardi a cæcitate
 liberatur 1033 c
 Grunnius Caracota, ludimagister, a pueris irri-
 sus 865 f. Hoc nomine S. Hieronymus fre-
 quenter Ruffinum illudit ibid. e
 † Gualbertus (Joannes) convertitur in ecclesia
 S. Miniatis ad Montem 425 f. Ibidem fit mona-
 chus 426 a. Postea fundat congregationem
 Vallis-Umbrosæ ibid.
 † Gualterus, ex ordine Præmonstratensi. Vide
 † Walterus.
 Guantinus Querquius, forte ex oppido Kerqui
 seu Querqui oriundus 567 d
 Guda de Bomneburg, uxor beati Ludovici Arn-
 steiniani 732 e, 734 f, 735 b. Eam matrimo-
 nio accipit B. Ludovicus de Arnstein 753 c.
 B. Ludovici suasu amplectitur instituta Præ-
 monstratensia et includitur 740 a b, 741 a,
 756 f, 757 a
 Guenith Guaut. Vide Cian.
 Guericus, episcopus Ausonensis 816 e
 † Guerinus, frater S. Leodegarii, perditur ab
 Ebroino 683 f
 Guesclin (Bertrandus du), episcopus Cadurcen-
 sis, abrogat in sua diœcesi liturgiam Roma-
 nam 783 b
 † Guesnoveus, eremita in Britannia Minori.
 Ejus Acta 686 et seqq.
 † Guibertus, fundator Gemblacensis monasterii
 386 d
 Guido, comes de Pontecurvo, cœnobium græcum
 fundat 708 d f, 709 f
 Guido de Castris, abbas S. Dionysii, Vitas san-
 ctorum scribit 620 c
 Guido, Branensis comes, conversus Præmon-
 stratensis 738 d
 Guidobaldus, archiepiscopus Salisburgensis
 915 d, 916 f
 Guilielmus, filius Rollonis, palatium sibi ex-
 struit Fiscanni 685 e
 Guilielmus, princeps et episcopus ecclesiarum
 Osnaburgensis, Ratisbonensis, Mindensis et
 Verdensis. Officia Propria sanctorum 533 c.
 Alia 535 b
 † Guilielmus, episcopus Roskildensis 713 f. Ejus
 sepulcri violatio ut reparata 719 b
 Guilielmus, abbas Arnsteinianus 731 a
 Guilielmus, abbas Divionensis, monachos intro-
 ducit Fiscannum 686 d
 Guilielmus Anastasium exceperit in officio Biblio-
 thecarii, et quorundam pontificum Vitas
 scripsit 447 e
 Guilielmus, presbyter Eudonis, episcopi Leo-
 nensis, scriptor Vitæ S. Guesnovei 686 b
 133* Guilielmus,

- Guilielmus, anno 1252 magister scholarum
Parmensis, S. R. E. vicecancellarius 767 e
- Guilielmus Stravus, minorita, ab hæreticis oc-
ciscus 791 b
- † Guinailus. Ejus reliquiæ destructæ Corbolii
669 c
- Guinamundus, monachus Casæ Dei, sculptor
sepulcri S. Frontonis 403 a
- † Guinizzo, monachus Casinensis 707 b c
- Guiot (Josephus Andreas) cultum christianum
restituit Corbolii 665 d, 666 c
- Gundecharus seu Gunzo, episcopus Eichsteten-
sis 956 e
- † Gundleus, rex Wallicus 647 b
- Guntamundus, rex Wandalorum, moritur Car-
thagine 549 b
- † Gurdanius seu Gurdinellus, eremita 650 d
- † Gurdinellus. Vide † Gurdanius 650 d
- Gwenafwy, filia Cawi 896 f
- † Gwenfrewi. Vide † Winefreda.
- Gwentairbron, mater S. Cadfan 617 b
- † Gwinocus, cultus ut episcopus in Wallia. Ejus
Acta 895 et seqq.
- † Gwnnog. Vide † Gwinocus.
- † Gwonnoc. Vide † Gwinocus.
- Gwyddno, princeps Walliæ 899 f
- Gwyddno, pater S. Meilyr 617 f
- † Gwyndaf Hên, conf. in Wallia 617 c f
- Gwynllgw Filwr, pater S. Cadoci 898 ■
- † Gwynno in Glamorgania 898 c
- † Gwynno. Vide † Gwinocus.
- † Gwynnoc, Gwynog, Gwynawc, Gwynnawg
seu Gwyngawr. Vide † Gwinocus.
- † Gwynodl, confessoris in Wallia, Acta 899
et seqq.
- † Guynnauc. Vide † Gwinocus.
- H
- † Habetdeus, episcopus, confessor sub Vanda-
lis 850 e
- Hacon, occisor S. Magni Orcadici 716 c
- Hacqueville (de), episcopus Suessionensis, visi-
tat reliquias 549 c
- Hadrianus VI papa concedit indulgentias in
honorem S. Mauri, confessoris in Burgundia
677 f
- Hærevius, nobilis Francus, dat ecclesiæ Metensi
Marsupiam 934 e
- Haimo, Corbolii comes 664 f, 665 a
- † Haimundus, monachus in territorio Mediola-
nensi 785 c
- Haligernus, abbas Casinensis 709 b
- Hanno Oræ ad Iberum præficitur 816 a
- Hansizius (Marcus), ex Societate Jesu, perperam
contendit ossa S. Amandi Trajectensis Salis-
burgum translata fuisse 919 et seqq.
- Happey, Corboliensis major, reliquias sacras
destruit 669 c
- Haraldus Pulericomus, rex Sialandiæ 715 b
- Hartbertus, archiepiscopus Senonensis 958 a
- Hartradus de Merenberg, munificus in mona-
sterium de Arnstein 743 c, 757 b
- Hathumarus, episcopus Paderbornensis 984 c
- Hathumarus, abbas, exemptionem monasterii
Gandersheimensis obtinet 983 f
- † Hathumoda, prima abbatissa Gandersheimen-
sis 1000 e f, 1002 c d
- Hatto, archiepiscopus Moguntinus 1001 b,
1003 b
- Hatto, episcopus Ausonensis, falso traditur jus
metropoliticum provinciæ Tarraconensis obti-
nuisse 817 a b
- Hatteisen (Ludovicus), abbas XLIV S. Michae-
lis, Hildesiæ, argenteam capsam ossibus
S. Bernuardi conficit 995 b c
- Hattinger (Martinus), abbas S. Petri Salisbur-
gensis, invenit corpus S. Amandi Wormatiën-
sis 914 b c d e f, 915 d. Imaginem procurat
S. Amandi Wormatiensis 918 c
- Hayto, rex Armeniæ et canonicus Præmonstra-
tensis 722 a
- Hecmarus Remensis. Vide Hincmarus.
- Hedenus, illustris vir Thuringiæ 951 d
- Hedwigis, regina Poloniæ 706 e
- † Hegemonius, Augustoduvensis in Galliis
episcopus 838 e
- † Helenæ vetus imago in templo Saxoferratensi
769 c
- Hemerius, episcopus Tiberiadis 621 f
- † Henedina, martyr in Sardinia 442 b
- † Henricus II, imperator, virgo in conjugio
permansit 988 f, 989 a. Diplomate suo epi-
scopatam Hildesiensem sub protectione impe-
rii recipit 988 e f. Confirmat donationem
prædiorum Trathe, Ledni, Duisburg 989 b-f.
Confirmat privilegia ecclesiæ Hildesiensis
990 ■ b. Cholica passione laborat 990 a. Adest
consiliis Ottonis III 1007 c. Imperium obtinet
1012 f, 1013 a. Hildesiam visitat ac in Gallias
procedit 1013 b c d, 1015 d. Bambergæ con-
stituit sedem episcopalem 1013 e. Merseburgi
salutatur 981 e f, 982 a b c. Confirmat fun-
dationem S. Michaelis Hildesiæ 986 b c.
- Henricus III imperator, munificus in templum
S. Swiberti in Werda 734 c
- Henricus III, qui et IV, imperator 943 d; favet
schismati Ravennatensi 1040 a b. Vide Wi-
bertus.
- Henricus IV, Galliæ rex, occisus 511 a b. Sup-
plicatio Suessionis ibid.
- Henricus V, Anglorum rex, Gallos vincit apud
Arincuriam 526 et seq. Pietas in SS. Crispi-
num et Crispinianum ibid. et 496 a b
- Henricus VI, rex Angliæ, prioratus alienigena-
rum revincit 898 f
- Henricus IV, Castellæ rex, tres capellas Segoviæ
instituit 688 f, 701 b. Segoviense cathedrale
templum frustra mutare tentat 689 a
- † Henricus, comes Arnesbergensis, conversus
Præmonstratensis 738 e
- Henricus I, II et III, domini Dietsenses 754 a
- Henricus I et II, domini Laufenses 754 b c
- Henricus, comes de Luxemburg 743 ■
- Henricus de Nassavia, adversus Alexandrum
III pugnans, peste interit 754 a d
- Henricus Crassus, comes de Northeim 735 b
- Henricus, comes de Waldeck, litigat cum Ot-
tone, lantgravio Hassiæ 962 e
- Henricus, comes Zutphaniensis 755 a
- Henricus II, episcopus Curiensis 1030 e
- Henricus Bavarus, episcopus Hildesiensis 979 d
- Henricus, archiepiscopus Moguntinus, permittit
citra translationem solemnem cultum S. Ber-
nuardi 992 b c e f
- Henricus III, archiepiscopus Moguntinus, unit
plebanatum Buriburgensem cum præbenda
Fritislariensi 962 e
- Henricus, Marerensis seu Olmuciensis episco-
pus 745 d
- Henricus, Ratisponensis episcopus 745 d
- Henricus, Wirciburgensis episcopus 1007 b,
1009 c
- † Henricus,

- † Henricus, abbas Laurishamensis 748 b
 Henricus, abbas de Rumerstorf 743 a
 Henricus de Bulzem filium suum ope S. Bernuardi ab epilepsia liberat 1033 b
 Henricus, Casselensis in Hassia, ope S. Bernuardi a captivitate liberatur 1032 f
 Henricus, civis Lubecensis, voto facto ad S. Bernuardum, conjugem suam a dæmone liberat 1031 f, 1032 a
 Henricus Mindensis a S. Bernuardo sanatur 1032 b
 Henselerus (Ludovicus) doctam edidit dissertationem de diplomate Caroli M. et SS. reliquiis Osnabrugensibus 518 a; adest visitationi eorundem 519 c d e
 Herbertus, abbas S. Sulpitii Bituricensis 583 a
 Herbertus, abbas S. Symphoriani Metensis 943 d
 Herculus. Vide Maximianus.
 Herebordus, miles moribundus, a S. Bernuardo sanitati restituitur 1023 b
 Heredia (Joannes de), prior S. Fructi 702 e f
 Herefridus presbyter, missus a S. Bonifacio 958 b
 Herennius, Decii imperatoris filius, cum patre interimitur 807 a
 † Heribertus, archiepiscopus Coloniensis 982 f, 1011 b, 1012 c, 1015 a b
 Heribertus, comes Veromanduorum, vastat monasterium S. Crispini Majoris 524 d
 Hericus seu Ericus, comes, dictus secundus abbas S. Crispini Majoris 524 a b
 Herlo. Vide Herlogh.
 Herlogh, maritus et occisor S. Margaretæ, martyris Roskildensis 715 a b, 716 a b, 717 f, 719 a c
 Hermannus, dux Alemanniæ 982 c
 Hermannus, episcopus Roskildensis 713 f
 † Hermannus Joseph, ex ordine Præmonstratensi 721 c f, 722 c, 723 c e, 724 a f, 725 f, 727 c, 728 b
 Hermes, diaconus S. Rustici Narbonensis 861 a b, 868 e, 870 a b, 871 b; episcopus Biterrensis ordinatur a S. Rustico Narbonensi ibid. Male exceptus, deserit suam sedem ibid. Præficitur ecclesiæ Narbonensi, forte ab ipso S. Rustico successor designatus 871 b c d e f, 872. Improbatur a summo pontifice transitus iste ab una ad aliam sedem 871, 872 b c d. Qua ratione tandem permittitur Hermes servare infulas Narbonenses 872 a b. Num illi præpostere faverit S. Rusticus ibid. b c d, 876 a b, 877 e f
 Hermogenes, dux, interemptus in tumultu Cpolitano 569 f. Necis auctores falso habentur orthodoxi 570 c
 † Hertwinus, episcopus et abbas Lobiensis, forte pro S. Ermino 792 b
 † Hervæus exorcista. Ejus Acta minus probabilia 688 f, 691 a b
 Hervæus, vir nobilis, furto tollendas curat SS. Regnoberti et Zenonis corpora 664 a
 Hervé (Carolus Benignus d'), episcopus Vapincensis 796 c
 Hesperius, episcopus Metensis 627 a d, 628 a
 Hesselin (Nicolaus de), magnus prior S. Dionysii 622 f
 † Hesychius, Viennensis episcopus, interest concilio Aurelianensi V 887 a
 Hettus, episcopus Trevirensis 449 e
 Hibaldu miro modo visum recuperat ad tumulum sanctorum 493 c d
 Hidalgo (Joannes Franciscus), portonarius Segoviensis 701 f
 Hiedde, monachus Fritislariensis 960 c
 † Hieronymus an in insula Honaugia vixerit cum S. Amando Argentoratensi 842 e. Ejus sensa de prodigiis naturalibus 623 e. Scribit ad S. Rusticum Narbonensem 860 b, 865 et seqq., 875 c d. Epistolæ summarium 868 d
 Hieronymus, ex ordine Minorum, claret in America 930 f
 † Hierotheus, patronus Segoviensis, fictus ab Hispanis fabulatoribus 692 f, 693 a, 695 a, 700 c
 Hierro (Didacus de), cantor Segoviensis 699 c
 † Hilaria, uxor Claudii tribuni 444 b, 481 c f et seq.
 Hilarius, Arelatensis episcopus, præfuit concilio Regensi 864 d
 Hilarius, Narbonensis episcopus 864 d; iudex in causa Maximi Valentini 641 e; queritur apud S. Bonifacium I Patroclum Arelatensem sua jura usurpasse 643 c, 645 b
 † Hilarius, Pictaviensis episcopus 864 b. Ejus reliquiæ in abbacia S. Dionysii 622 c d; ejus cultus apud Gabalos 633 c d e f
 † Hilarius seu Elian Geimiad, confessor in Wallia. Ejus Acta 616 et seqq.
 † Hilarus papa. Binæ ejus epistolæ contra Hermetem, qui a sede Biterrensi ad Narbonensem transiverat 860 c, 871 d e f et seq., 877 f. Die ordinationis suæ anniversario primo concilium habet in causa Hermetis 871 f
 † Hilarus, episcopus Gabalorum seu Mimaten-sis. Ejus Acta 619 et seqq.
 Hild. Vide Child.
 Hildebrandus, episcopus Florentinus, restaurat basilicam S. Miniatis, et cœnobium construit 445 e, 448 f, 449 b, 425 d, 426 a
 Hildegardt, puella sanata a S. Bernuardo 1020 c
 Hildegarius, episcopus Lemovicensis 394 d
 † Hildegundis comitissa, ex ordine Præmonstratensi 723 b
 Hildelinus, abbas de Schonaugia 743 a
 † Hildemara, Hildemarcha seu Hildemarga. Vide † Childemara.
 Hildeswitta, fundatrix parthenonis Henningensis 979 a
 Hildewaldus, episcopus Wormatiensis 1001 d, 1003 c
 Hildewardus, episcopus Misnensis 983 d
 Hilduinus, abbas S. Medardi Suessionensis 514 c
 Hilduinus, abbas S. Dionysii 621 c, 624 d e
 Hildulfus, nobilis francus, initio sæculi ix 621 c
 Hillinus, archiepiscopus Trevirensis, confirmat foundationem monasterii de Arnstein 742 b c d e f, 743 a; item foundationem parthenonis in Beselich et recipit sub suam tutelam 748 e f, 760 a. Castrum de Nassawe tenet 753 e
 † Hilwaris in Scotia, fictitium nomen 391 a b
 Himerius, episcopus Tarraconensis; ad eum scripsit Siricius papa 589 f
 Himerius, episcopus Tusculanus et legatus in Galliis 621 e
 Hincmarus, archiepiscopus Remensis, sanctis perperam accensitus 389 a b
 Hiopracht, camerarius Gerdagi episcopi 974 c
 † Hispadius. Vide † Spanus.
 † Hoarzonus, episcopus Leonensis in Armorica 688 e f, 690 a, 691 a
 Hoël, Hoelus, qui et Cuillus, princeps Britannus 896 e, 945 d. Vide Cuillus. Houel. Hywel. Honoratis

- Honoratis (Franciscus Maria de), *vicarius episcopi Senogalliensis Serræcomitum* 769 e
† Honoratus, *Arelatensis episcopus, fundator Lerinensis monasterii* 867 d
Honoratus, *episcopus Bituricensis* 627 a d, 629 a
Honoratus, *Massiliensis episcopus* 867 e
Honoratus, *episcopus Thiabensis, S. Augustinum consulit de fuga persecutionis* 846 a b c
Honoratus, *episcopus Urbaniensis* 769 f, 770 a b
Honorius I, *papa, natus dicitur Ceperani* 651 a
Honorius *imperator favet electioni Bonifacii Pp. I* 605 c, 606 e, 607 e f, 608 e f, 610 b c d. *S. Joanni Chrysostomo patrocinator* 858 b. *Scribit ad Arcadium fratrem pro eodem* 592 d e. *Fixam sedem in Galliis assignat Visigothis* 625 d
† Hortulanus *episcopus, confessor sub Vandalis* 850 e
Houel, *princeps Cornubiæ* 945 b. *Vide Hoel.*
† Hroznata. *Vide* † Roznata.
† Huardon, *Vide* † Hoarzonus.
Huetii, *episcopi Abrincensis, carmen pro supplicatione B. M. V. de Delivrandæ* 666 c
Hugo, *comes Tubingensis* 753 e
Hugo, *archiepiscopus Bituricensis* 583 a
Hugo *Cameracensis, ex ordine Præmonstratensi, sanctis accensitus* 721 f
Hugo, *episcopus Cisensis seu Citiensis* 981 f, 1001 f, 1003 c, 1007 b; *interest synodo Tuderthinæ* 1011 e, 1012 d
† Hugo, *episcopus Gratianopolitanus* 789 e
Hugonis (Caroli Ludovici), *abbatis Stivagiensis et episcopi Ptolemaïdis, Antiquitatum sacrarum tomii II fata* 732 f, 733 a
† Hugo, *Præmonstrati post S. Norbertum præpositus, amovet moniales a monasteriis duplicibus* 739 e
Hugo *Floriacensis, vir eximius sæculi XII* 779 d
Hugo de Dina, *ex ordine Minorum* 791 d
Hugo. *Vide* Ugo.
Humanis (Joannes Petrus), *de Saxoferrato* 768 f
Humbertus, *monachus Benedictinus, fit archiepiscopus Siciliæ et cardinalis* 416 a b
† Humbertus, *diaconus Fritislariensis* 961
Hunericus, *Wandalorum rex, cogit Carthagine concilium episcoporum catholicorum* 545 b e. *Confessores Tipasenses lingua mutilat* 846 f, 848 a b; *S. Lætum episcopum martyrio afficit* 849 a b
† Hunfridus, *Prumiæ et dein S. Bertini abbas, et demum abbas Tarvanensis* 793 a, 794 a
Hunfridus, *fundator parthenonis Enckenbacensis* 746 f, 747 b c
Hunfrithus, *monachus Fritislariensis* 960 c
† Hunibertus. *Vide* † Cunibertus.
Hurault de l'Hospital (Paulus) *transfert corpus S. Exsuperii Bajocensis* 669 a
Hurtelou (Adamus de), *episcopus Mimatensis* 622 e
† Hyacinthus. *Vide* † Jacinthus.
† Hydryllez. *Vide* † Georgius.
† Hyginus *papa non recensetur in Martyrologio Hieronymiano* 799 c. *Neapoli colitur* 457 et seq. *Reliquiæ ejus* ibid.
† Hymiterius. *Vide* † Ymiterius.
Hywel, *pater quinque sanctorum Wallensium* 617 b e
Hywel Fichan, *frater quinque sanctorum Wallensium* 617 b
Hywel. *Vide* Hoelus.
† Hywyn, *conf. in Wallia* 617 c
- I
- Jaccenius (Joannes), *abbas S. Michaelis Hildesiæ, restituit columnam Christo erectam* 978 c
† Jacintus seu Hyacinthus. *Vide* Protus.
† Jacobus, *patriarcha* 794 d
† Jacobi, *apostoli nomen ut mutetur* 643 b
† Jacobus, *eremita, laudatus a Theodoro* 391 f
† Jacobus, *abbas S. Pauli de Foresta, idem qui S. Nicius* 707 f, 709 f
† Jacobus *Picenus, ex ordine Minorum, montem pietatis Asculi instituit* 772 f, 773 c
† Jacobus *Lacopius, martyr Gorcomiensis* 722 a b, 723 c d, 724 b, 727 c, 728 b
† Jacobus, *novitius Viconiensis, sanctis accensitus* 721 f, 722 c
Jacobus, *novitius Ninoviensis, sanctis accensitus* 722 a c
Jacobus, *minorita, apud Montemregalem ab hæreticis occisus* 791 b
Jacobus I, *rex Angliæ, fundat Ripponi capitulum Anglicanum* 925 d
Jacobus II, *Arragoniæ rex, occupat Sardiniam et Corsicam* 551 b
Jaletus *Sardiniam in quatuor dividit provincias seu judicatus* 550
† Januarius, *episcopus Beneventanus* 904 c, 908 f
† Januarius, *M. in Phrygia* 794 b
† Januarius, *monachus Casinensis* 707 b c
† Jason. *Vide* Claudius tribunus.
Jawn. *Vide* Joannes.
Ibañez de Segovia (Gaspar) *fabulatores Hispanos impugnât* 693 a
Ida, *regina Anglosaxonum* 897 b
† Idatius, *episcopus Lamecensis, Chronicum accuratissimum scripsit* 846 d. *Ejus chronologia circa annum 465 cur vacillet* 660 e f
† Iddog, *in Glamorgania* 868 b
Idiaquez Manrique (Antonius), *episcopus Segoviensis* 700 c
Jeremias, *natione Armenus, monachus S. Sabæ* 705 d
Jesses, *episcopus Nemetum seu Spirensis* 830 a b
† Jesson *in Mona* 898 b
Jesuitas *ut insulse corripiat episcopus Russus* 707 e f
Ildebrandus, *episcopus Florentinus, sub ara deponit reliquias S. Miniatis* 417 b c
Ilderodus, *episcopus Segoviensis* 696 e
† Ilerus seu Hilarus, *episcopus Gabalorum seu Mimatensis Acta.* 619 et seqq.
† Ilerus, *alius episcopus Mimatensis, nullus est, sed effectus ex S. Eligio et partim ornatus Actis S. Hilari* 628 d e f, 629 et seqq.
Illephonsus. *Vide* Alphonsus.
† Illutus, *abbas in Wallia et Armorica* 647 b; *ejus genus* 617 b f. *Cultus in Glamorgania* 898 c
Imadus, *episcopus Paderbornensis* 970 f
Imbrico, *Wirzeburgensis episcopus* 745 d
† Imiterius. *Vide* † Ymiterius.
Immina, *mulier surda et muta, sanatur* 493 f et seq.
Immo,

- Immo, comes 421 b
† Ingenocus, socius S. Winnoci 792 f
Ingenuus, episcopus Ebredunensis, Romam deferat epistolam synodicam concilii Gallicani 872 f, 873 a
† Innocentius I, papa, prohibet, ne curiales clero adscribantur 616 a. Legatos mittit in Orientem in causa S. Chrysostomi 589 c, 592 b c d e f. S. Joanni Chrysostomo patrocinatur 858 b; agit in causa Pelagiana 859 a. Ejus reliquiae Gandersheimium translatae 1000 d, 1009 b c
Innocentius II, papa, confirmat fundationem monasterii Arnsteiniani 740 e f, 741 a b; dedicat templum Cluniacense 388 a
Innocentius III, papa, Ceperani versatur, æstate anni 1208 iter instituens 656 d e. Scribit de baculo S. Petri, cujus ope S. Maternus resuscitatus dicitur 399 e
Innocentius IV, papa, 587 b; confirmat sua bona monasterio Saxoferratensi 765 f. An approbarit congregationem Saxoferratensem 767 e
Innocentius VIII, papa, approbat montes pietatis Mantuanum, Consenatem et Parmensem 773 b
Innocentius XI, papa, concedit plenarias indulgentias sodalitis SS. Chrysanthi et Dariæ 464 e
† Innocentius, episcopus Rothomagensis 661 a b
Joanna, regina Franciæ, uxor Caroli Pulcri, fundat sacellum in honorem S. Frontonis 405 a
Joanna Albretia accipit sacrilegam prædam ex templo Turonensi 581 e
Joanna Tolosana, virgo Carmelitana 390 b
Joannes XV, papa, erigit episcopalem ecclesiam Salernitanam in metropolitanam 901 a
Joannes XVI, papa, obit 1015 a b
Joannes XXII, papa, auget numerum dioecesium in Galliis 634 f, 635 a
Joannes Placentinus, antipapa 1015 a
† Joannes omnes collegit Joannes Nadasi; itemque Boluslaus Balbinus 921 a
† Joannes Baptista Sebaste in Palæstina conditus traditur 589 a, 594 e
† Joannes Beverlaciensis, episcopus Hagustaldensis 386 c d, 922 f, 926 e
† Joannes Chrysostomus, ab episcopis Africanis defensus 858 a b c d
Joannes, episcopus Lucensis 426 e. Ejus literæ de ecclesia in oppido S. Miniatis 427 a
Joannes, episcopus Osnabrugensis, incensam restaurat cathedralem et reliquias sanctorum reportat 521 d e f
Joannes, archiepiscopus Pragensis, consecrat monasterium benedictinum slavicum Pragæ 706 b
Joannes, episcopus Salisburgensis 717 c
Joannes Ernestus, archiepiscopus Salisburgensis 918 f
Joannes, archiepiscopus Trevirensis, consecrat templum de Arnstein 751 b c
Joannes, episcopus in Gallia, judex in causa Maximi Valentini 611 e
Joannes, abbas Alnensis 790 c d e
† Joannes, abbas Gorziensis, an Vitam S. Chrodegangi scripserit 932 e
Joannes, abbas Saxiferrati seu S. Crucis de Triputio 764 a
Joannes, abbas S. Michaelis Hildesiæ, redimit Octobris Tomus XI.
sacra Biblia jussu S. Bernuardi conscripta 981 a b
Joannes, archidiaconus Trevirensis 743 a
Joannes, diaconus, cujus meminit S. Hilarus papa 871 a
Joannes Reet seu Reith, regulus Britannus in Armorica 944 c, 945 a
Joannes, socius S. Grimaldi in Academia Oxoniensi 793 a b, 794 a
Joannes Gervasius, ex ordine FF. Prædicatorum 390 d
Joannes Pananeus, ex ordine Minorum, episcopus Senogalliensis 766 e
Joannes Rixtelius, ex ordine Minorum 390 e
Joasaphus Athonites, a Turcis occisus 792 a
Jocundus, presbyter, pater S. Bonifacii I Pp. 605 c, 614 e
Johan Reeth, princeps Cornubiæ 945 a. Vide Joannes Reet.
Jona. Vide Joannes.
Jordanus, episcopus Lemovicensis, scribit de Apostolatu S. Martialis 394 b c
† Joscio, monachus Sithivensis 793 d
† Joseph Hermannus, ex ordine Præmonstratensi 721 c f, 722 c, 723 c e, 724 a f, 725 f, 727 c, 728 b
Joslenus, episcopus Suessionensis 509 e, 511 e. Dedicat altaria 525 a. Contentio cum monachis Crispinianis 525 c d e
† Irminæ, virginis, oleum altari insertum 751 c
Isaacus Angelus, imperator Constantinopolitanus, perfidus in cruce signatos 754 a
Isaacus, ruralis presbyter Danus, condit Roskildense B. Mariæ templum 719 b
Isenburg (Gerlacus et Reimbaldus II, domini de) 751 e, 761 f
† Iserus. Vide † Ilerus et † Hilarus.
† Isfridus ex ordine Præmonstratensi 721 c f, 722 c, 723 c e, 724 b, 725 b c, 726 c, 727 c, 728 b
† Ita seu Mida, abbatissa Hibernica 646 c f
Ilerius (Stephanus) canonicus S. Frontonis supeditat necessaria ad ornamentum sepulcri S. Frontonis 403 a
Juarez (Didacus), monachus prioratus S. Fructi 702 f
Jucundus, biographus S. Servatii Tungrensis 911 e
Judaëlus, princeps Armoricanus 944 f
Judualus, princeps Domnoniæ 944 c d
† Judicaël, rex in Britannia Armoricana 691 c
† Judicael, Domnoniæ rex, fundator S. Mevenni monasterii 944 e f
Judith, soror S. Bernuardi, abbatissa Ringelheimensis 967 e
† Judith, soror S. Bernuardi, abbatissa Ringelsteinensis 990 e. Ejus corpus incorruptum 990 f, 991 a b c
† Jueri seu Georgius 636 c
Juliana, neptis Justini imperatoris 792 a
† Julianus non est dicendus Apostolus 394 e, 395 a c
† Julianus loco S. Viviani, episcopi Sanctonensis 387 a
Julianus, episcopus in Gallia, judex 536 b
Julianus apostata, spectris deterritus, signo crucis se munivit 819 b. Ejus temporibus an passus S. Amandus Argentoratensis 842 d
Julianus, Galliæ præfectus, Alemannos a Wormatia amovet 911 b
134 Julianus

- Julianus comes Mauros in Hispaniam allicit 694 d
 † Julius I, papa. Epistola ejus in causa Athanasii;
     concilium Romanum 832 c d. Restituit S. Pau-
     lum sedi CPolitanæ 569 et seq.
 Julius II, papa, incorporat capitulo Eifflensi
     quamdam ecclesiam parochialem 462 d. Sta-
     tus capituli describitur ibid. e f
 Julius III, papa, concedit Friderico II, comiti
     Palatino, facultatem supprimendi duodecim
     monasteria in gratiam academix Heidelber-
     gensis 745 f
 Julius Cæsar domat Germaniam Cisrhenanam
     941 a
 Ivo abbas, prius Bajocensis atque dein Cormari-
     censis, reliquias S. Lupi transfert 664 c d
 Ivo Britannus, ex ordine Carmelitarum 790 a
 † Justa seu Justina, martyr in Sardinia 442 b
 Justina, mater Valentiniani II, favet Arianis
     600 a b c. Jezabel vocatur a S. Gaudenzio
     Brixienti ibid.
 Justinianus I, imperator Orientis 780 a; testa-
     tur homines lingua truncatos, loquelam non
     amisisse 847 b c
 Justinianus, episcopus Rauracorum 830 a
 Justinus, imperator Orientis 780 a
 † Justinus, episcopus Argentoratensis 786 a.
     827 f, 828 a. Vide † Justus.
 † Justinus presbyter sepelivit SS. Hippolytum et
     socios martyres 433 c; item S. Tryphoniam,
     quam cum filia baptizaverat, multosque alios
     ibid. d e f
 Justinus, nobilis Armoricanus 946 e
 † Justus seu Justinus, episcopus Argentoraten-
     sis 786 a, 827 f, 828 a
 Jusuf, emirus supremus, Hispaniam dividit in
     quinque provincias 696 d
 Juthaelus, filius Juduali, princeps Armoriga-
     nus 944 d
- K
- Kaerialcus. Vide Keryoltanus.
 Kastris de Dotzen, artifex sub S. Bernuaro
     977 e
 † Kennedus. Vide † Cennydd.
 Keledei. Vide Culdei.
 Keryoltanus, nutricius et occisor S. Melarii
     946 d e
 Kesselius (Leonardus), ex societate Jesu 791 f
 Keuslin (Albertus), abbas S. Petri Salisburgen-
     sis 917 a d e
 Khienne (Georgius), medicus Salisburgensis
     916 a
 Klueghamer (Petrus), abbas S. Petri Salisbur-
     gensis 917 c
 Königshovius, chronographus Argentoratensis
     829 b c
 † Kutarius. Vide † Notarius.
 Kyoltanus. Vide Keryoltanus.
- L
- † Lætus, episcopus Nephitanus, martyr in
     Africa 849 b c d
 † Læti Miciacensis Vita applicata S. Dulcardo
     et S. Viatori 643 e f. Discipulus S. Maximini
     644 c f, 645 a b
 Lair (Julius) laudatur 669 f
 † Laisrenus. Vide † Lasrianus.
 † Laistranus idem qui S. Lasrianus 658 e
- Lambertus imperator 418 e, 422 a
 † Lambertus, abbas Sithivensis 793 e
 Lambruschini (Aloisius), cardinalis 776 e
 Lamius (Joannes), scriptor Florentinus, plurima
     collegit de S. Miniato 415 c f
 Landulfus, princeps Capuanus et Beneventanus
     708 f, 709 f
 Laprairie (Julius de), archeologus 505 f
 Largentier (Dionysius), abbas Clarævallis 390 a
 † Lasareanus. Vide † Lasrius.
 † Lascereanus. Vide † Lasrianus.
 † Lasreanus, abbas Leghlinensis in Hibernia et
     episcopus 657 a
 † Lasrenus. Vide † Lasrianus.
 † Lasriani seu Molassii complures 657 b
 † Lasrianus, confessor in Hibernia. Ejus Acta
     657, 658
 † Lasrius seu Lasrianus, confessor in Drumlia
     in Hibernia. Ejus Acta 646 et seqq.
 Lastours (de), nobilis apud Narbonenses familia
     864 f
 † Laudus. Ejus reliquiæ 663 e
 Laufensis domus nobilis 754 b
 † Launomarus, discipulus S. Maximini; an
     Miciaci vixerit 644 c d
 † Laurentius, martyr. Ejus Acta supposititia,
     vel saltem multis fabulis fœdata 433 f et seq.
 Laporte (de) episcopus Carcassonensis 877 a
 † Laurentius, levita, non sub Decio, sed sub Va-
     leriano passus est 431 c
 † Lauthenus, confessor in Burgundia 677 d
 † Lauto, Constantiensis episcopus, interest con-
     cilio Aurelianensi V 887 a
 † Lazarus, discipulus Domini 795 d
 L'Ecuy (Joannes Baptista), abbas Præmonstra-
     tensis. Ejus cura rei liturgicæ 727 e f,
     728 a b
 † Leo I, papa, restrictam confirmat jurisdictionem
     metropolitani Arelatensis 613 d. Scribit
     epistolam ad S. Rusticum Narbonensem 860 b,
     868 e f et seq. Alteræ ejus litteræ ad episco-
     pos Galliæ 872 e f et seq. Monet S. Rusticum,
     permanendum in episcopatu 869 c d e. Re-
     spondet ad hujus Inquisitiones ibid. c f. Ejus
     epistola ad Flavianum probatur episcopis Gal-
     liæ 872 e
 Leo IV, papa, scribit ad judicem Sardinia 549 d
 Leo X, papa, solemniter approbat montes pietatis
     773 b. Concedit indulgentias in honorem
     S. Mauri, confessoris in Burgundia 677 f.
     Confirmat concordiam initam inter capitulum
     Eifflense et monachos Prumienses 462 f
     et seq.
 Leo, Vercellensis episcopus, excipit S. Bernuar-
     dum 1009 a b, 1010 a
 Leo Armenus, imperator Orientis, instaurat
     hæresim iconoclastarum 965 a
 Leo, dux Brunswicensis 968 f
 † Leo, abbas Lobiensis et Sithivensis, olim cul-
     tus 793 d
 † Leo Lucas Corilionensis, monachus italo-
     græcus 708 a
 Leo et Sabinianus presbyteri deficiunt in accu-
     satione adulterii 868 f, 869 a b c. Cum illis
     mitius agendum scribit S. Rustico S. Leo M.
     ibid. Quas partes habuerit S. Rusticus in hac
     causa 869 a b
 Leo tribunus, notus ex Vita S. Hilari Gabali-
     tani 623 d; versatur in exercitu Sicambrorum
     639 d e, 641 d
 † Leodegarius, episcopus Augustodunensis
     622 a

- 622 a; custoditur in Fiscannensi parthenone
681 a. *Ultimæ ejus calamitates, earum causæ, sancti viri immixti* 683
- † Leobinus, discipulus S. Maximini et Carnotensis episcopus 628 b c, 644 c. *Interest concilio Aurelianensi V 887. Præcipua ejus gesta* 644 f. *Ejus monita ad S. Carilefum* 645 c d
- Leonardus, archiepiscopus Salisburgensis 918 a
- † Leonardus, anachoreta Lemovicensis seu Nobiliacensis 645 a
- † Leonardus, discipulus S. Maximini, in pago Dunensi inter Vindocinam et Aurelianum 644 b c
- † Leonardus Vendeporensis, perperam confusus cum S. Leonardo pagi Dunensis 644 c, 645 a
- Leoni (Clemenza), pia matrona, prospicit celebrando festo B. Fulci 1041 e
- Leontius, episcopus Arelatensis. *Ad eum scribit S. Hilarus papa in causa Hermetis* 871 c d. *Illi inscripti dicuntur Commentarii in psalmos, Arnobio juniori tributi* 874 b c d
- † Leontius Burdigalensis interest concilio Aurelianensi V 887 a
- Leontius, episcopus Foro-Julienensis 873 c; *judex in causa Maximi Valentini* 611 e
- Leontius, abbas S. Crispini Majoris, tentat componere dissidium inter canonicos et monachos suos 525 e f
- Lepaige (Joannes), syndicus Præmonstratensis et historicus, laudatur 721 e, 722 d
- Leopoldus, archiepiscopus Salisburgensis 918 f
- † Leopoldus, ex sacro ordine Præmonstratensi 723 d. *Ejus cultus apud Præmonstratenses* 727 b
- Leporius, monachus Gallus, ope episcoporum Africanorum, reconciliatur cum episcopis Gallis 859 d
- Lesdigières, protestantium in Delphinatu caput 795 f
- Leucadius, episcopus Bajocensis 676 e
- Leucanus, regulus Carpetanorum, martyr 811 e
- † Leucii ossa partim Trantum translata 455 b c
- † Lidorii, episcopi Turonensis, reliquiæ 581 e
- Lienhart (Georgius), abbas Roggenburgensis 730 d
- Lievise, archiepiscopus Bremensis 981 f, 982 f, 1010 b c, 1012 c
- † Lifardus, discipulus S. Maximini 644 c f
- † Linus, papa, non recensetur in Martyrologio Hieronymiano 799 c
- Lipsius (Justus) scribit ad Leonardum Lessium S. J. 591 d e f. *Emendatur* 478 b e
- Lissoir (Remaclus), abbas Vallis Dei Præmonstratensis. *Ejus opera in re liturgica, malusque finis* 727 e f
- Liudgerda, puella rapta a Werinhario comite 983 b
- Liudolfus, abbas novæ Corbejæ, juvenem monachum, morte correptum ob irreverentiam in SS. Reliquias, absolvit et sepelit 532 c d e et seq.
- Liwardus Senex, bardus in Wallia 897 a
- † Lleuddadd, conf. in Wallia 617 e, 618 a
- † Llonius Lawhir, conf. in Wallia 617 e
- † Llynab, conf. in Wallia 617 e
- Llywarch Hên. Vide Liwardus Senex.
- Loods (Ambrosius), abbas Parcensis, promovet canonisationem S. Norberti 721 b
- Lopez de Espinar (Andreas), licentiatus Segoviensis 699 c
- Lostanges (Alexander de), episcopus Petragericensis, donat ecclesiæ suæ cathedrali aliquas reliquias S. Frontonis 404 e f, 405 a
- Lotharingia (Henricus a) Officia Fiscannensia propria edi jubet 685 d
- Lotharius imperator literas dat Marcwardo ad Gregorium papam IV 449 a b
- Lotharii III seu Junioris tempora 682 b d e, 685 e f
- Lotharius, custos Elnonensis, cryptam S. Amandi renovat 920 a e
- † Lubentius evangelium spargit ultra Rhenum 951 a
- Lubinus, auctor catalogi abbatiarum Italiæ, castigatur 767 d
- Luca (Aloisius a), Observantum Romanæ provincie præpositus 775 f
- Lucarelli (Petrus), syndicus Calderiolanus 775 d
- † Lucæ reliquiæ CPoli, sepulcrum in Achaia 589 a, 594 e
- Lucas, patriarcha CP., tollit abusus qui in celebrando festo SS. Notariorum obtinuerant 574 b
- Lucas (Claudius Honoratus), abbas Præmonstratensis. *Ejus curæ liturgicæ* 723 a b, 727 a d, 728 a b
- † Lucas. Vide † Leo Lucas.
- † Luchtigernus, abbas in Hibernia 646 c f, 647 d
- † Lucianus, martyr 503 a
- † Lucianus, M. Nicomediæ 391 b
- Lucianus aut scriptor Philopatridos et Peregrini 798 d
- † Lucilla virgo et martyr Neapoli culta 457
- Lucius II, papa 621 e; *tentat pacem cum Rogero, rege Siciliæ* 651 a
- Lucius III, papa 587 a b
- † Lucius M. 794 b
- Ludolfus, archiepiscopus Trevirensis 1001 f, 1003 c, 1011 b
- † Ludolfus ex ordine Præmonstratensi 721 c f, 722 c, 724 b, 725 b c, 726 c, 727 c, 728 b
- Ludovica a Lotharingia, abbatisa S. Mariæ Suessionensis, renuit monachis Crispinianis reddere reliquias 511 a b
- Ludovicus Pius. *Ejus tempora* 685 e. *Donat Salonenso monasterium* 621 c. *Commendat episcopo Metensi S. Mauri monasterium* 936 a
- Ludovicus II rex. *Ejus diploma Wormatiense* 913 e. *Anno 866 adversus Saracenos in Italiam profectus* 708 d e
- Ludovicus, abbas S. Dionysii in Francia 624 d e
- Ludovicus, abbas de S. Maria Veteri Treviris 743 a
- Ludovicus I, comes in Einriche 734 a e
- Ludovicus II, comes de Arnstein 734 a e f
- † Ludovicus, comes de Arnstein, conversus Præmonstratensis. *Ejus Acta* 720 et seqq.
- Ludovicus, comes universalis Thuringiæ 750 f
- † Ludovicus, eremita ordinis Præmonstratensis 723 c
- Ludovicus de Turra, minorita 791 c
- Lughadius, avus S. Dariæ 892 b e
- † Lughagr, discipulus S. Carthagi 657 c
- Luidolfus, dux Saxonie, fundator Gandersheimii 1000 d, 1002 b
- † Lullus, archiepiscopus Moguntinus, 949 b, 959 b c d
- † Lullus, episcopus Moguntinus, transfert reliquias S. Wigberti et moritur 959, 961 a. Interest

- Interest conventui Altiniacensi* 961 c
 Lunardus. *Vide* Luwandus.
 † Lupentius, abbas S. Privati *Mimatensis* 637 f
 Lupicinus, episcopus *Engolismensis* 888 e
 † Lupo. *Vide* † Lupus.
 † Lupus, *Andegavensis episcopus, diversus a*
S. Lupo Turonensi 583 b
 † Lupus, episcopus *Bajocensis. Ejus Acta* 658
 et seqq.
 Lupus, episcopus *Catalaunensis* 627 a d
 † Lupus, archiepiscopus *Lugdunensis* 628 c
 † Lupus, episcopus 853 d
 † Lupus. *Ejus antiquum sacellum prope Nar-*
bonam 876 b c.
 † Lupus, cultus in agro *Turonensi. Ejus Acta*
 578 et seqq.
 Lutbertus, archiepiscopus *Moguntinus* 1000 f
 Lutgardus de Solernheim, monialis *Spanhei-*
mensis 389 f
 Lutharius, marchio 982 a
 Lutra (Eckebertus de) 747 b
 Luwandus, canonicus et scriptor *Arnsteinianus*
 730 b, 732 a b c
 Luzerne (Henricus de Briqueville de la), episco-
 pus *Cadurcensis* 783 b
 Lysiardus de Crespi, episcopus *Suessionensis*
 524 e f
- M
- † **M**acarius, archiepiscopus *Antiochenus ar-*
menius, mortuus Gandæ 706 a
 † Macarius, ex ordine *Præmonstratensi, san-*
ctis accensus 722 c, 723 d
 Macarius cæcus, pius in S. *Principinum* 580 b
 Mac Canna, ex ordine *Minorum, Hibernus*
 658 b
 Macchiavelli. *Vide* Alexander Macchiavelli.
 Macedonius a factiosis eligitur episcopus *Con-*
stantinopolitanus 569 f. *Extruit ecclesiam,*
postea a S. Paulo dictam 570 b. *Furit in Or-*
thodoxos 572 f, 573 d e f
 Machinus, archiepiscopus *Calaritanus* 547 c
 Machtildis, puella *Bavara, contracta, a S. Ber-*
nuardo sanatur 1022 e
 Macliavus, spoliator, non confundendus cum
 S. Meliavo martyre 947 d
 † Macnissus, idem qui S. *Lasrianus* 658 d
 † Madocus, socius S. *Winnoci* 792 f
 † Madog, confessoris in *Wallia, Acta* 895 et
 seqq.
 † Mael, conf. in *Wallia* 617 f
 Maelgwn Gwynedd, princeps *insulæ Monæ*
 896 b
 † Maelrys, conf. in *Wallia* 617 f, 618 a
 † Maeluider, qui et Moelodarius et Mailodarius
 388 b c
 Magenolfus, affinis *Engelbergæ imperatricis et*
comes Pontiscurvi 708 e f, 709 a
 † Magnus, martyr *Via Salaria* 614 c
 † Magnus, filius regis *Orcadarum, martyr*
 716 c
 Magnus, occisor S. *Canuti Livardi* 716 b
 Magnus, occisor S. *Erici* 716 b
 Mahaut, parochus *Oblincensis* 578 f, 583 e f
 † Majanus, eremita in *Britannia Minori. Ejus*
Acta 686 et seqq.
 Mailleti (Joannes), parochus de *Geningeyo*
 677 e
- Mailocus, frater S. *Gildæ Sapientis* 896 e
 † Mailodarius. *Vide* † Maeluider.
 † Majolus, abbas *Cluniacensis, paciscitur de or-*
dinando Fiscanno 686 d
 Majorianus anno 457 imperator procedit 660 e
 Malchus, consiliarius aulicus, actor generalis in
suppressione monasteriorum 987 e
 † Malcolmus Pius, rex *Scotiæ, pater S. Davidis*
regis 929 e
 Malcolmus seu Milcolombus II, rex *Scotiæ*
 1035 f
 Malcolmus III, rex *Scotiæ* 1036 c d
 Malsonus, episcopus *Rothomagensis* 661 a b
 Malvetius (Vincentius), cardinalis archiepisco-
 pus *Bononiensis, visitat, recognoscit et trans-*
fert corpus, quod dicitur S. Julii 1042 et seqq.
 Mamachius, ex ordine FF. *Prædicatorum, minus*
felix in annis Athanasianis 834 ■
 Mança de Cedrelles, archiepiscopus *Turritanus*
 547 b. *Recognoscit reliquias SS. Gavini, Proti*
et Januarii 553 et seqq.
 Manfredus, judex *Gallurensis in Sardinia*
 551 c
 Mansius laudatur 834 ■
 † Manvæus, episcopus *Bajocensis* 662 b
 Maracharius seu Mererius, successor S. *Aptonii,*
episcopi Engolismensis 887 d
 Marcella, culta in *Wallia. Ejus Acta* 899 et seqq.
 Marcella de Anselmis, ex ordine FF. *Prædica-*
torum 390 c
 † Marcellianus, cultus in agro *Bituricensi. Ejus*
Acta 578 et seqq.
 Marcellinus Comes, testatur homines, lingua
truncatos, loquelam non amisisse 847 b
 † Marcellus, martyr 503 a
 † Marcellus, M. *Tingitanus* 794 e
 Marcellus, præfectus prætorio *Galliarum, omis-*
sus in catalogis 861 a b c, 864 d
 Marchesini (Ascanius), episcopus, visitat civita-
 tem et diocesim *Bononiensem* 1041 c
 Marchi (J.) integrum reperit sepulcrum S. *Hya-*
cinthi mart. 422 f et seqq. *Vide* † Protus et
 Jacintus.
 † Marcus, M. 794 b
 Marcus, episcopus *Aurelianensis, pronuntiatur*
innocens 886 f
 Marcus Bononiensis, ex ordine *Minorum, defen-*
sor montium pietatis 773 b c
 Marcus Ulyssiponensis, ex ordine *Minorum,*
historicus 772 a b, 777 e
 † Marcwardus, episcopus *Hildesiensis* 1000 f,
 1002 f
 Marcwardus, abbas *Prumiensis, transtulit in*
Eiffliam corpora SS. Chrysanthi et Dariæ
 448 d e f et seqq., 466. *Romam proficiscitur*
cum literis Lotharii imperatoris 449 a b.
SS. Corpora accipit Romæ et defert in Germa-
niam ibid. c d e. Novamcellam ædificat, quæ
origo fuit oppidi Monasterii Eiffliæ 460 d e f
 et seqq., 490 et seqq.
 † Margareta, regina *Scotiæ, mater S. Davidis*
regis 929 e
 † Margaretæ, martyris *Roskildæ in Dania,*
Acta 713 et seqq.
 † Margareta, virgo et martyr, *Salisburgi* 919 c,
 920 b
 † Margareta, in monachum mutata 785 d e f
 Margareta de Castello Renardi, ex ordine
 FF. *Prædicatorum* 390 d
 † Mariæ V. Assumptionis annus est incertus
 409 e f. *Maria Virgo an vestem Præmonstra-*
tensem

- tensem indicaverit 758 b. S. Mariæ, titulo Matris Admirabilis, festum apud Benedictinos 786 e f. B. Maria Virgo, Metensium patrona 940 b. B. Mariæ virginis imaginem Caldariolensem Tolentini coronat Pius papa VII 773 d e
- Maria Ludovica Castellæ, virgo ex ordine Minorum 390 e
- Maria, comitissa Pontiscurvi 710 a
- † Mariadrus. Vide † Marianus.
- † Marianus seu Marcianus, M. 794 b
- Marianus seu Maurianus, episcopus in Apulia. Ad eum scripsit Innocentius I 592 b f
- Marianus, iudex Turritanus 550 e
- Marianus de Bosco, minorita 791 c
- Marianus de Florentia, ex ordine Minorum Observantium, chronographus sæculi xvi 772 a b, 777 e
- Mariette (Carolus Antonius), canonicus S. Exsuperii Corboliensis et dein parochus 665 d
- Marinianus, episcopus Turritanus in Sardinia 545 d e
- † Marinæ imago 768 d
- † Marina. Vide † Pelagia.
- Marini (Albertus), Camaldulensium congregationis procurator generalis 770 e
- Marinus, episcopus, mittit Marcwardo librum Passionum SS. 449 a
- † Marinus. Vide † Pelagia.
- Mariotti (Antonius), præpositus templi paræcialis Calderiolani 775 d
- † Marnocus. Vide † Mernocus.
- † Maronochus. Vide † Mernocus.
- Marquardus, capellanus B. Ludovici de Arnstein, fit canonicus Præmonstratensis 756 e; item præpositus in Munstre-Dreisen 745 f, 759 a b c
- † Martha, hospita Christi, sepelitur 399 f
- † Martialis, episcopus Lemovicensis, socius S. Dionysii 503 c. Apostolus dicitur 392 e f, 394 c d e. Aquitaniam convertit ad Christum 395 a b. Ope baculi S. Petri Austricianum resuscitat 398 e
- Martianilla, virgo Gabalitana 623 c d, 625 b, 638 e f, 640 e f
- † Martianus, M. Nicomediæ 391 b
- Martinez Escabro (Joannes Josephus), episcopus Segoviensis 700 a
- Martinez (Michael), præfectus operis seu templi cathedralis Segoviensis 701 d
- Martinus, episcopus Moguntinus 830 a b
- † Martinus, episcopus Turonensis 578 f et seqq.; animo martyribus similis 943 a. Falso dicitur sepultus a S. Ambrosio Mediolanensi 400 c d. Reliquias ejus obtinet S. Henricus imperator, et particulas donat S. Bernuaro 1013 d e. S. Martino Turonensi similis B. Ludovicus ab Arnstein 761 d
- Martonie (Raymundus de la), episcopus Lemovicensis 783 b
- Marx (J.), presbyter et historicus Trevirensis, laudatur 731 d
- Masenius (Jacobus), ex Societate Jesu, laudatur 731 b
- Masius (Joannes), subprior Parcensis 722 a
- † Maternus, episcopus Tungrensis, dicitur fidem prædicasse Argentorati 844 a
- † Maternus ope baculi S. Petri resuscitatus dicitur 398 e
- † Matthiæ corpus Treviris 395 c. Ab aliquibus cum S. Martiali confusus 395 c
- Mathildis, marchionissa Tuscæ 744 d, 745 b
- Mathildis, abbatissa Quedlinburgensis, in custodiam recipit Mathildem puellam 983 b
- Mattens (Norbertus), canonicus Tungerloensis, collegii Romani Præmonstratensis præses et procurator generalis, curat cultum sanctorum ordinis 725 a b f, 726 a, 730 a
- † Matthæus ab Agrigento, episcopus confessor, ex ordine Minorum 390 e
- Matthæus, laicus ex ordine Minorum. Ejus causa canonizationis incohata 390 e
- Matthejus, auctor Sardinia sacra, corrigitur 542 f, 551 d e f
- † Maura, martyr cum novem filiis in agris Turonensi et Bituricensi 578 et seqq.
- † Maura et Britta Turonenses et Bellovacenses 580 e
- † Mauriæ virginis oleum, altari insertum 751 c
- Maurinus, episcopus in Gallia, iudex in causa Maximi Valentini 611 e
- † Maurinus, M. Aginni 794 f
- † Mauritii et sociorum MM. revelatio 786 b
- † Mauritii reliquiæ in Xanten et Kalbe 737 c. Vide Thebæa legio.
- Mauritius, episcopus in Gallia, iudex in causa Maximi Valentini 611 e
- Maurizi (Josephus), vicarius generalis Cameratinus 777 d
- Maurolycus et Galesinius, martyrologi, Baronii antesignani 805 f, 806 e
- † Maurus, episcopus Viridunensis 678 a b
- † Maurus, abbas. Ejus reliquiæ anno 863 translatae 677 b c f. Confusus cum S. Mauro, confessore in Franco-comitatu 677 c, 678 e f
- † Maurus, confessor in Burgundia et pristina diœcesi Vesontionensi. Ejus Acta 677, 678
- † Maurus. Vide Claudius tribunus.
- Maxentius restituit purpuram Herculeo 501 a
- Maxentius, princeps Cornubiæ 945 a
- Maximianus Herculeus sævit in Galliis contra Christianos 496 f et seqq. Prius Cæsar quam Augustus 497 d e f et seqq. Bagaudas sternit ibid. Anni ejus imperii 498 e f, 500 a. Ejus res gestæ post depositam primo purpuram 501 a. Strangulatur ibid. Variæ expeditiones ibid. d e f, 502 f et seqq.
- Maximilianus Henricus, archiepiscopus Coloniensis et princeps elector 465 a
- † Maximilla matrona a S. Frontone baptizatur 408 b
- † Maximinus, episcopus Argentoratensis 786 a
- Maximinus, episcopus Trevirorum 829 f
- Maximinus, episcopus Donatista Carthagine 853 f
- † Maximinus uterque, abbates Miciacenses. Discipuli 644 b c d
- † Maximus seu Maximinus, episcopus Argentoratensis 828 a
- Maximus, episcopus Valentinus in Galliis, accusatur apud Romanum Pontificem 611 d e f
- † Maximus, abbas Lerinensis 873 c; electus episcopus Foro-Julienensis, abdit se in sylvis ibid.
- † Maximus, presbyter et martyr Salisburgi 919 b, 920 a b
- Mayr (Joannes Baptista), typographus Salisburgensis 916 c, 918 e
- Mazochius lapsus est, quod minus correcto usus sit exemplare kalendarii marmorei 437 f et seqq.
- † Mecharius, abbas in Hibernia 893 b
- 134 Mechtreshusienſium

- Mehteshusiensium familia artifices dat S. Bernu-
 nuardo 977 e
 Mechthildis, uxor Guilielmi, comitis de Luxem-
 burg 735 e
 Mechtildis, amita B. Ludovici de Arnstein, uxor
 Ulrici de Etechenstein 753 e
 Mechtildis, uxor Henrici Lubecensis, a dæmone
 liberatur 1031 f, 1037 a
 † Medanus. Vide † Mellanus.
 † Meginbodus. Vide † Megingaudus.
 Megingaudus, episcopus Wurzburgensis 961,
 962 a
 † Megingaudus, episcopus Buriburgensis 960
 et seqq.
 † Megingus. Vide † Megingaudus.
 Megingozus presbyter 961 b
 † Megingozus. Vide † Megingaudus.
 † Meigont, conf. in Wallia. 617 c
 † Meilyr, conf. in Wallia 617 f
 † Meingotus. Vide † Megingaudus.
 † Meinwercus, episcopus Paderbornensis, varias
 diöceses educationis et promotionis causa in-
 coluit 970 b f; promovetur ad episcopatum
 983 a; fautor monasterii Helmwardehuscensis
 990 d
 † Meinwercus, episcopus Paderbornensis, civi-
 tatem suam muris cinxit 977 c, 983 d
 † Melarius seu Melorus, martyr in Britannia
 Minori 943 b c f, 944 a
 † Meldanus. Vide † Mellanus.
 † Melianus. Vide † Meliavus.
 † Meliavus seu Eliavus, martyr in Britannia
 Armoricana. Ejus Acta 943 et seqq.
 Mellain, pater S. Mochuæ 657 c
 † Mellanus et Beoanus, socii S. Fursei 894 d
 † Mellanus, Darii filius 895 d
 † Mellanus, episcopus de Cluain-Chremha 895 d
 † Mellanus de Cluain-aoi seu de Cluana-hi
 895 d
 † Mellanus de Hi-Oirbsen 895 d
 † Mellanus de Kill-rois 895 d
 † Mellanus de Tamlachta-Umhail. Ejus Acta
 893 et seqq.
 † Melorus seu Melorius, martyr in Britannia
 Minori 943 b c f, 944 a
 Menardus perperam a Florentinio reprehensus
 473 b
 Menciassi Lupi (Josephus), præpositus Peccio-
 liensis 787 e
 Menezocus, rex Edimburgensis 897 b
 † Mengozus. Vide † Megingaudus.
 Mercurelli (Franciscus), in causa B. Alberti
 Saxoferratensis advocatus 763 d
 † Mercurius martyr, Juliani apostatæ morte ce-
 lebris 392 a d
 Mercurius, episcopus Suessionum 830 a
 Merenberg (Hartradus de). Vide Hartradus.
 † Merinus, confessor in Wallia. Ejus Acta 899
 et seqq.
 † Mernocus, episcopus in Scotia. Ejus Acta 649
 et 650. Nominis significatio 648 a
 Mesanensus, abbas S. Dominici de Silos. Ejus
 Martyrologium 697 d
 † Messanus. Vide † Messapius.
 † Messapius, cultus in agro Bituricensi. Ejus
 Acta 578 et seqq.
 † Messarius. Vide † Messapius.
 Metaphrastes (Simeon) non scripsit Acta SS.
 Chrysanthi et Dariæ 443 d e, 477 a d
 † Metellus, martyr Romanus 799 b
 † Metrobius, M. in Phrygia 794 b
 Metropius, presbyter (ut videtur) Spirensis 830 b
 † Meyngotus. Vide † Megingaudus.
 † Michael archangelus, patronus ecclesiæ con-
 structæ a S. Bonifacio 952 b
 Michael ■ Carcano, ex ordine Minorum, defen-
 sor montium pietatis 773 c
 Michael de Mediolano montem pietatis Perusii
 instituit 772 f
 Michael de la Parra, ex ordine Minorum 391 a
 Michael, Ven. Laurerii comes, minorita 791 c
 † Mida. Vide † Ita.
 Milcolumbus. Vide Malcolmus.
 Miller (Romanus), concionator Seonensis 916 f
 Milo, episcopus Mindensis 1001 d, 1003 c
 † Milo, episcopus Morinensis, ex ordine Præ-
 monstratensi 721 f, 722 c, 723 b c
 Milus, vir Neapolitanus, transfert Neapolim cor-
 pus S. Gaudiosi 902 a b
 Minerva non eadem quæ Vesta; ejus virgines
 et sacerdotes 477 b e, 478 c f
 † Minias, martyr Florentinus. Ejus reliquiæ
 Salisburgi 786 d, 914 e
 Minores (Fratres) passim promovent institutum
 montium pietatis 772 f, 773
 Minucia vestalis viva defoditur 486 c
 † Mobheog. Vide † Mophiog.
 † Mochatocus idem qui S. Caideus 648 a
 † Mochemoc, filius Vairt, discipulus S. Car-
 thagi 657 c
 † Mochoemhog, discipulus S. Carthagi 657 c
 † Mochua, filius Mellain, discipulus S. Carthagi
 657 c
 † Mochuda. Vide † Carthagus.
 Moelodarius. Vide Maeluider.
 Molanus (Joannes), doctor Lovaniensis, promo-
 vet canonisationem S. Norberti 721 b
 † Molassii seu Lasreani complures 657 b
 † Molassius, idem qui S. Lasreanus 657 a
 † Molingus, episcopus Fernensis in Hibernia
 789 c d
 † Molocus, patronus ecclesiæ Murthlacensis in
 Scotia 1038 e
 † Molua, discipulus S. Carthagi 657 c
 † Monennocus, abbas in Hibernia 893 a
 Monguia (Balthasar de), thesaurarius templi
 Segoviensis 699 b c
 † Monica, patrona Præmonstratensium 723 c
 Montanus, episcopus in Gallia, index in causa
 Maximi Valentini 611 e
 † Montanus, eremita, notus ex Vita S. Remi-
 gii 585 f
 † Mophiog de Ard-Camrois, idem qui S. Bea-
 nus, episcopus Hibernus 1035 d
 Moreschius, S. Gerardi Saxoferratensis biogra-
 phus 764 b
 Moriartis (David), episcopus Kerriensis, erga
 hagiographos beneficus 929 c
 Morini (Augustinus), ex ordine Servorum
 B. M. V. 787 d
 Morosi (Alexander), Saxoferratensi monasterio
 præfectus et historicus 763 f, 764 b, 767 c
 Morratinos (Mathias de), episcopus Segoviensis
 701 d
 Morrovalle (Joannes Antonius de), guardianus
 Colfanensis 775 d
 Mugetus, Saracenorum rex, Sardinia pulsus
 549 f
 Müller (Romanus), monachus Salisburgensis
 916 c
 Mullerus. Insulsum proverbium de SS. Crispino
 et Crispiniano 538 f
 † Mummolenus,

- † Mummolenus, *episcopus Noviomensis et Tornacensis* 792 e, 794 a; *mussitantium patronus* 942 f
- † Mundana, *mater S. Sacerdotis, trucidatur a Visigothis arianis* 780 a
- Munerat (Joannes le), *antiquus Usuardi editor* 658 f
- Musca (Gaspar), *scriptor Historiæ Salernitanæ* 901 e
- † Mutedacius, *episcopus in Hibernia* 893 a b
- Mutus (Carolus), *episcopus Civitatis Plebis* 653 d
- Mutus (Jacobus), *episcopus Spoletanus* 653 d
- Mutus (Joannes), *episcopus Imolensis et Reatinus* 653 d
- Mutus (Petrus), *secretarius sacræ cardinalium congregationis consistorialis* 651 c d, 653 b
- Mutus (Prosper), *canonicus basilicæ S. Petri* 653 d
- Mutus (Tiberius), *cardinalis* 653 d
- Muza, *dux superior Maurorum Hispaniam invadentium* 694 c
- N
- † Naboris *reliquiæ Roma a S. Chrodegango allatæ* 938 b c
- Nantharius, *comes et dux Franciæ Orientalis, fundator monasterii Dreisensis* 744 ce, 745 d
- Narcissus, *acolythus S. Cypriani* 824 b
- † Nasadii de Tamlachta-Umhail, *Acta* 893 et seqq.
- Nasca, *Nasci seu Nascani, pater SS. Lasriani seu Molassii, Straphani et Gobbani* 657 b c f
- Nassau (Joannes Ludovicus de), *princeps Hadamariæ, ad fidem convertitur et multa dein in ejus favorem peragit* 749
- Nassau (Mauritius Henricus de), *princeps Hadamariensis* 750 a
- Nassau (Rubertus Bellicosus et Henricus comites de) 751 e, 761 f
- Nau, *pater S. Gildæ Sapientis. Vide Caunus.*
- Naucian (Gulielmus), *episcopus Petragicensis* 403 b
- Nectanus, *episcopus Murthlacensis, dein Aberdonensis* 103 b d, 1037 a
- † Nectarius, *episcopus Augustodunensis, interest concilio Aurelianensi* 887 a
- Neill, *nobile genus Ultoniæ* 894 a
- † Neirin. *Vide* † Aneurinus
- Neo, *Ravennatensis episcopus; ad eum scripsit S. Leo Magnus* 870 e f
- Nesmond (Franciscus de), *Bajocensis episcopus* 659 c
- † Nessani *complures in Hibernia* 894 d
- † Nestor, *martyr Thessalonicensis* 391 d; *Actis S. Demetrii notus* 794 c
- Nestoriana *hæresis irreperit in Galliam* 886 f
- Nialli O'Nelli, *princeps Tren-Congalliæ* 658 b
- † Nicephorus, *initio sæculi ix, patriarcha CPolitanus* 965 a
- † Nicephorus, *hegumenus Mediciensis* 963 et seqq.
- Nicetas *illustres omnes collegit Leo Allatius* 921 a
- Nicetas *Aquilejensis, cui scripsit S. Leo M.* 870 e
- † Nicetas, *hegumenus Mediciensis* 963 et seqq.
- Nicetius, *episcopus Trevirorum* 627 a d, 628 a
- † Nicetius, *martyr Romanus* 799 b
- † Nicetius, *episcopus Trevirensis, interest concilio Aurelianensi V* 887 a
- † Nicius, *monachus græcus Benedictinus. Ejus Acta* 704 et seqq.
- Nicolaus I, *papa, gentem Sardorum ab illicitis nuptiis avertit* 549 e
- † Nicolaus II, *papa, canonicos ad vitam communem impellit* 1037 c
- Nicolaus, *rex Daniæ* 716 b
- † Nicolaus, *patronus Arnsteiniani monasterii* 740 f, 751 b c, 758 e, 762 a
- † Nicolaus, *Cryptoferratensis, qui et Nilus* 708 a
- Nicolaus, *abbas Ringelsteinensis, reperit corpus incorruptum B. Judith, sororis S. Bernuardi* 991 a b c
- † Nicolaus, *ex ordine Minorum, martyr Ceutæ in Africa* 762 f
- Nicolaus de Valencenis, *cænobita Viconiensis* 387 e
- Nicon, *monachus græcus melchita Antiochenus* 705 f
- † Nicus. *Vide* † Nicius.
- Nigella (Rudolphus de) 506 d
- † Nilefus. *Vide* † Carilefus.
- † Nilus, *abbas Cryptæferratæ, æquus erga latinos* 707 e, 709 b. *Dictus etiam Nicolaus* 708 a
- Niphon, *patriarcha CPolitanus, a Turcis crudeliter occisus* 792 a
- Niro, *abbas Prumiæ* 461 e
- † Noethon. *Vide* † Nwython.
- Nomus, *consul anno 445 cum Valentiniano* 863 c d
- † Norbertus, *Præmonstratensium institutor. Ejus laus et disciplina* 720 b c e f. *Quam sera ejus fuerit canonisatio* 721 a b. *Cultus* 722 b, 723 c. *Ejus exemplum quantum valuerit ad multorum conversionem* 738 e f. *Forma et habitus cælitus accepta* 756 b, 757 e f
- Nortepertus, *dux* 424 e f et seqq.
- † Notarius, *martyr : nomen ex cognomine natum* 388 d. *Sic vocantur SS. Martyrius et Marcianus MM.* 571 a, 572 d, 574 a b
- Notgerus, *episcopus Leodiensis, fautor scientiarum* 975 f, 976 a b. *Interest concilio Tuderino* 1011 e, 1012 d
- † Notkerus, *magister scholarum in S. Galli* 389 b. *Ipse ibidem puer oblatus fuit* 805 d
- Numerianus, *imperator, patri suo Caro succedit* 440 b c d e f. *Num contra christianos rescripserit, saltem cum Cæsar esset* 441. *Nonnulli tamen martyres sub ejus imperio. In patrem piissimus. Interimitur* ibid., 444 f, 500 a
- † Numidicus *cum aliis recte invigilat ecclesiæ Carthaginensi, absente S. Cypriano* 820 c, 824 c d e
- † Nutarius *fictitius est* 571 e. *Vide* † Notarius.
- † Nwython, *confessoris in Wallia, Acta* 895 et seqq.
- O
- Octavianus, *cardinalis, episcopus Ostiensis, legatus, permittit ædificari altare super sepulcrum S. Bernuardi* 998 a b. *A satellitibus imperatoris capitur* 1028 e, 1030 f
- † Octavianus, *episcopus Comensis* 387 f
- Oda, *uxor Luidolfi Saxonici, fundatrix Gandersheimii* 1000 d, 1001 a, 1002 b
- Oderisius, *abbas Casinensis* 709 e
- Odilo, *dux Baviaræ* 955 d
- † Odilo, *abbas Cluniacensis, reliquias S. Mauri abbatis*

- abbatis accipit 679 b
 Odo, rex Francorum 664 d
 Odo I, episcopus Bajocensis, exstruxit templum
 cathedrale et ornat 659 d, 663 a. Sepulturam
 episcoporum transfert ex S. Easuperii ad
 S. Vigoris templum 662 d
 Odoacer, fidelis Zuentiboldi 621 c
 † Odranus, abbas in Hibernia 794 d
 † Odranus de Letrechaibh-Odrain in Muscrige-
 Tire 785 d
 Offa, rex Saxonum Orientalium 388 f
 † Oid. Vide † Auditus.
 Olavus, Norvegorum rex 1035 f
 Oliva (Alexander), cardinalis, episcopus Came-
 rinensis et generalis eremitarum S. Augustini
 769 e
 Oppa, archiepiscopus intrusus Hispalensis
 694 d
 Optatianus, episcopus Brixienensis 597 e
 Optatianus, episcopus Tricassinus 830 a
 Orche (Joannes de), seu Calvete, monachus Hie-
 ronymianus, biographus S. Fructi 692 e
 Orgodorius Gumnale, judex in Sardinia 567 e.
 Successor Comitæ judicis in Sardinia non vixit
 sæculo vi 549 d e; sed probabiliter sæculo xi
 550 f et seq.
 Origenes pluries in Arabiam peregrinatur, eo
 missus ad convertendum Arabiæ ducem 430 e f
 Orosius Eutropii historiographi vestigiis inhæ-
 ret 497 f. Haud magnæ est auctoritatis 498 d
 Osdagus, episcopus Hildesiensis, perperam dici-
 tur S. Bernuardi educator 974 a b, 996 c e,
 997, 998 a b, 1001 c d, 1004 c.
 Osfrithus, filius Edwini regis, cum patre in-
 terficitur 928 d e
 † Oswaldus, rex Angliæ, ritus Scoticos sequi-
 tur 923 e. Fundat monasterium Lindisfar-
 nense 924 b. Succedit fratri 927 d, 929 a
 † Oswius, rex Northumbriæ 927 f, 930 a. Acci-
 pit pascha Romanum 929 f
 † Othilia, abbatissa Hohenburgensis 829 a d
 † Othmari, abbas S. Galli, translatio 392 a
 Otto I, imperator, ad archiepiscopatum Magde-
 burgensem eligit S. Adalbertum 974 f, 976 d
 Otto II, imperator 973 a
 Otto III, imperator, 533 a. Minorennis, educatur
 a S. Bernuardo 973 a b, 997 b c d. Præcipuus
 ejus minister S. Bernwardus 981 c d e, 999 b,
 1002 b. Tiburtinam civitatem obsidet 1007 f,
 1008 a b. Obiit 1012 e, 1015 a b
 Otto, dux Baviaræ 735 b
 Otto, lantgravius Hassiæ, litigat cum Henrico,
 comite de Waldeck 962 e
 Otto I et II, comites Zutphanienses 755 a
 Otto, Frisingensis episcopus 745 d
 Otto, dictus de Reveninghe et de Crudorp, dia-
 conus Præmonstratensis, sanctitate conspi-
 cuus 730 d, 737 c d
 Otto, diaconus Præmonstratensis 756 b
 Otwinus, episcopus Hildesiensis, educator S. Ber-
 nardi 973 b, 1001 b, 1003 a. Parat aurum
 et gemmas pro conficiendo calice 979 e
 † Ouchard loco S. Dulcardi 543 a
 † Ougäjo seu Eulalia 633 a
 Oza percutitur ob temeritatem 490 a
- P
- Pachecus (Andreas), episcopus Segoviensis
 704 d
 Pachler (Amandus), abbas S. Petri Salisburgen-
 sis, anno 1661 iterum invenit S. Amandi
 Wormatiensis ossa 915 b c d e f. Scribit hu-
 jus inventionis historiam 918 d e
 † Padarn, conf. in Wallia 617 b e f
 Pagius reprehensus a Rossio 863 c d. Ejus cano-
 nes seu regulæ de rebus consularibus minime
 probatæ 499 b c d. Justo severius reprehendit
 Acta quædam SS. Martyrum 433 e f et seq.
 Palantieri (Hieronymus), ex ordine Minorum
 391 a
 † Palladius, episcopus, diversus a Scriptore Dia-
 logi de Vita S. Chrysostomi 593 d
 Pallavicini (Alexander Sfortia) legatum facit
 pro coronatione imaginum Deiparæ 773 e
 Pallotta (Venantius, Vincentius, Parisius, Joan-
 nes Antonius, Desiderius et Evangelista),
 nobiles Calderiolani 774 d e
 Pamphilia (Olympia Maldachina) permutat ca-
 strum S. Martini 653 c d
 Pananeus. Vide Joannes Pananeus. 766 e
 Pancharius, episcopus Vesontinus 830 a
 Pando, comes Capuanus 708 e
 Pandulfus, comes Capuanus 709 b
 Pantigoso (Joannes de), notarius Segoviensis
 699 d e
 Paporin de Calvomonte (Petrus de), episcopus
 Vapincensis 796 a b
 † Papirius, martyr 387 f
 Pappolus, episcopus ignotæ sedis 626 c
 † Parascevæ imago 768 d
 Paris, archiepiscopus Salisburgensis 918 d
 Parmenianus, episcopus Donatista Carthagine
 853 f
 Parsano (Josephus), auctor Monumentorum Sa-
 lernitanorum 901 e
 Paschalis I, papa, fertur bis mille trecenta
 sanctorum corpora ex cæmeteriis transtulisse
 ad ecclesiam S. Praxedis 446 a b, 447 b
 † Paschalis II, papa 621 d. Concilium Ceperani
 celebrat 651 a, 656 d
 † Paterniani templum Ceperani. Synodus ce-
 lebratur 651 a
 Patritii (Vincentii) epistola de abbatia Saxofer-
 ratensi seu S. Crucis de Tripudio 763
 † Patroclus, episcopus Arelatensis, judex in
 causa Maximi Valentini 611 e; indebite ordi-
 nat episcopum Lutevensem 613 c, 615
 † Patrocli, episc. et M. Gratianopolitani, reli-
 quia 619 e, 620 b, 622 d, 623 b
 Pavia Vetula. Vide Rogerius.
 † Paulinus, episcopus Nolanus, aliquandiu ami-
 cus Pelagii 858 c d. Literas scribit ad S. Flo-
 rentium, episcopum Cadurcensem 781 c.
 Item ad S. Alithium 782 b c d
 Paulus I, papa, plurima ex cæmeteriis romanis
 transtulit corpora 445 d e f, 447 b. Ejus con-
 stitutum 445 d e
 Paulus II, papa, approbat montem pietatis Peru-
 sinum 773 b
 Paulus V, papa, permittit coli B. Godefridum
 Cappenbergensem 721 e. Probat S. Fructi offi-
 cium 700 c d, 701 c d. Pontem Ceperanensem
 restituit 650 f. Favet nobili domui Mutorum
 653 d
 † Paulus, patriarcha CPolitanus, turbatissimis
 temporibus 569 b c e f. Sede pulsus machina-
 tionibus Arianorum eique restitutus ibid. et
 seq. In exilium mittitur 570 a b. Strangula-
 tur ab Arianis 577 b e. Fuit quondam lector
 et notarius 578 e. Et habitum monasticum
 assumpserat 573 b
 † Paulus,

- † Paulus, confessor, qui videtur unus ex tribus patriarchis Constantinopolitanis sanctis 386 e f
- Paulus, patriarcha CP. occulte monothelita; ejus opera Typicum promulgatur; ipse damnatus a Theodoro, papa 573 a b
- Paulus, episcopus Brixia 597 e
- † Paulus, episcopus Leonensis 687 e
- † Paulus, episcopus Narbonensis, S. Dionysii socius 503 c, 880 d e f. Vide Sergius Paulus.
- Paulus Warnefridi, Metensis chronographus 932 a
- Pedicinus (Carolus Maria), cardinalis 770 f
- Pedredin seu Petrwn, pater S. Padarn 617 b e
- Peillan, filia Cawi 896 f
- Peithien, filia Cawi 896 f
- † Pelagia in monachum mutata 785 d e f
- Pelagius, papa, plura tradit SS. reliquias diacono cuidam S. Gregorii Turonensis 468 a
- † Pelagius. Vide † Pelagia.
- Pelagius Tarenti 858 c
- Pelagius hæresiarcha, aliquandiu amicus SS. Augustini, Aurelii et Paulini Nolani, damnatur 858 a-f
- Peñas (Didacus Hieronymus de las), canonicus Segoviensis 701 d
- Penda, rex Merciorum 928 e
- Pepingue (Josephus), biographus SS. Exsuperii et Lupi 669 e
- Peredeus, episcopus Lucensis 427 a
- Pereona, soror S. Gildæ Sapientis 896 e
- Perez de Toro (Christophorus), locumtenens Segoviensis 699 c
- Perigenem, Patrarium, dein Corinthi episcopum, sede sua privare nititur Atticus CP. 612 f, 613 a b
- Perioctus (Torquatus), episcopus Amerinus 764 d
- Periotti (Torquatus). Vide Perioctus.
- † Perpetuus, episcopus Turonensis 582 c. Ejus reliquiae 581 f
- Pescetelli (Virgilius), fidei promotor 770 f
- Petra, virgo ordinis Servorum B. M. V. Florentiae 390 b
- † Petrus apostolus. Ejus adventus Romæ incertus annus 440 e. Mittit S. Frontonem in Gallias 394 b. Eundem baptizat 395 e. Ejus discipulus dicitur S. Veranus, cultus Pisis 788 b. Ejus baculus Tungris, Petratorii et Anicii 399 d e f. Est patronus oratorii et monasterii, a S. Bonifacio exstructi 952 a; item alterius 952 e
- Petrus IV, Aragoniæ rex, Cathalonæ III 813 e
- † Petri Damiani vetus imago in templo Saxo-ferratensi 769 b
- Petrus, archiepiscopus Ravennas 1040 b
- Petrus I, episcopus Roskildensis 713 f, 714 b d e, 718 b c
- Petrus, episcopus Segoviensis 696 e f, 697 c d
- Petrus Rodulfus Tossinianensis, ex ordine Minorum, episcopus Venusinus et Senogalliensis 764 c
- † Petrus, abbas Perusinus 386 e
- † Petrus de Chavanon, Piperacensis canonici auctor 634 f, 635 a
- † Petrus de Saxoferrato, martyr ex ordine Minorum 762 f
- † Petrus, monachos Saxoferratensis 767 b d
- Petrus Cnapheus seu Fullo hæreticus 705 e
- Philagrius, præfectus Ægypti 831 e f, 832 d
- † Philastrius, episcopus Brixiensis 588 a b, Octobris. Tomus XI.
- 589 d, 597 d e. De ejus Vita et obitu exstat tractatus S. Gaudentii Brixiensis 598 d; rythmus 599 b, 602 b c; translatio 602 d e f et seq.
- Philippi pater et filius imperatores 416 e f et seq.
- Philippus, primus christianus imperator; Arabs, patre latronum duce ortus; conversus, non a S. Miniato; an ab Origene 430 e f et seq.
- Philippus Longus, rex Francorum 665 e
- Philippus II, rex Hispaniæ, religiosos Hispanos dividere amavit a reliquo suo ordine 722 e
- Philippus III, rex Hispaniæ, procurat officium S. Fructi 701 c d
- Philippus, Camerinensis episcopus 763 f
- Philippus Fridericus, episcopus et S. R. I. princeps, accipit corpora SS. Chrysanthi, Marcellini et Cyriacæ 458 e f et seq.
- Philippus, presbyter Africanus, literas accipit a S. Bonifacio Pp. I 611 b
- Philippus Dietsensis, canonicus Moguntinus et præpositus Francofortensis 754 e
- Philippus præfectus seditionem excitat CP. et agit contra S. Paulum 570 a b; a præfectura deturbatus 573 f
- Philones illustres omnes collegit Allatius 921 a
- † Philumena, virgo et martyr ex cœmeteriis Romanis, culta Pisis 787 c
- † Phridianus, episcopus Lucensis, non vero Florentinus, visitat ecclesiam S. Miniatis; mirabiliter transit Arnun 432 d e
- † Piatonis Acta laudantur 503 a
- Piligrino prædicit S. Bernwardus archiepiscopus Coloniensem 1019 e f, 1020 a, 1021 c d
- Pilot, archidiaconus Mimatensis 623 a
- Pingonius præpostere signat annum cæsæ Thæbæ Legionis 500 f
- Pinto (Jacobus) S. J. fabulosa narrat de urbe Turritana 544 d
- Pippinus, majordomus Dagoberti I 912 e
- Pippinus Brevis S. Bonifacium præsidere facit cathedræ Moguntinæ 949 d. Ejus commercium cum S. Sigebaldo 937 b c d, 940 d. De ejus morte Pippini dolor ibid.
- Pippinus Heristallius in Austrasia dominatur 939 d. Bellat in Aquitania 934 d, 940 d
- † Pirminus plurium monasteriorum in Galliis fundator 936 a b
- † Pius I, papa, non recensetur in Martyrologio Hieronymiano 799 c
- Pius II, papa, approbat montem pietatis Urbis-veteris 773 b
- † Pius V, papa, abolet officium SS. Valentini et Engratiæ 697 d e. Ejus bulla de Breviario causa est cur Segovienses intermittant S. Fructi officium 700 c
- Pius VII, papa, anno 1814 coronat imaginem Deiparæ Calderiolanam 773 d e
- Pius IX, papa, erigit in Anglia episcopatus 926 b; concedit indulgentias Visitantibus Basilicam Turritanam 568 d e f
- Placidia augusta cum filio suo Valentiniano favet electioni Bonifacii Pp. I 605 c
- † Platanus, martyr Sulci in Sardinia 542 c
- Plinius legatus pro prætore 807 a b
- Polemius, pater S. Chrysanthi 440 b; filium pravis artibus a Christo avertere tentat 443 f, 470 c et seq.
- Polemon I et II, reges Ponti 807 a
- Pollio (Trebellius) nimius in extollendo Claudio II imp. 434 c d e
- 135 Polycarpus,

- Polycarpus, substitutus Polycrati, episcopo Ephesino 787 a b
† Polycarpus, M. in Phrygia 794 b
Polycrates, episcopus Ephesinus, controversia de paschate notissimus, perperam illatus fastis sanctorum 787 a b
† Pontia virgo, ex ordine Præmonstratensi 723 c
Pontius, comes Gabalitanus et Forensis 635 b
Poppo, Ultrajectensis episcopus 972 f
Poppo, abbas Prumiæ 461 a b e f
Portelier, ex societate Jesu theologus 632 f
Portesanus (Dominicus), Cremonensis 767 b
† Possidius, episcopus Calamensis, testis persecutionis Vandalicæ 845 f, 846 a; hostis Pelagianorum 858 f
Postumi consulatus et imperium in Galliis 636 d, 637 b d
Poulin, professor in seminario Cadurcensi 783 a
Prado (Antonius marchio de), scholasticus Segoviensis 701 d
Prædicatores seu Dominicani Armenii 707 a
† Præjectus, episcopus Claromontanus; alter ejus biographus favet Ebroino 683 d e
Primianus, episcopus Donatista Carthaginense 853 f
Pruetis (Joannes de), abbas Præmonstratensis 721 b
† Principinus, cultus in agro Bituricensi. Ejus Acta 578 et seqq.
† Principinus eremita, cultus Silviniaci, diversus a S. Principino Oblincensi 582 f
† Privatus, episcopus Mimatensis 623 b
† Privatus, episcopus Gabalitanus et martyr 637 b. Ejus basilica 638 e
† Privati M. corpus in abbacia S. Dionysii et Salonensi 620 e f, 621 a
Procopius testatur homines, lingua truncatos, loquelam non amisisse 847 b
Proculus, episcopus Massiliensis 849 d
† Proculus, episcopus Massiliensis, a S. Hieronymo egregie laudatur 867 b, 868 d. Probabilius ordinavit presbyterum S. Rusticum postea episcopum Narbonensem 878 e f
† Prosperi chronicum in notis chronologicis aliquando erroneum 846 d
† Prosper, martyr ex cæmeteriis Romanis 388 c d
† Protasius et Nazarius reperti a S. Ambrosio 549 f
† Protus et Jacintus martyres 421 a b; non potuerunt eorum reliquiæ a Theodorico transferri Metas 422 e f et seq. Sepulcrum nuper detectum ibid.
† Pullius, martyr Romanus 799 b
- Q
- † Quadanoëus seu Quadavocus socius est Winnoci 792 f
† Quintinus, martyr Veromanduensis, Roma in Gallias proficiscitur 496 b. Ejus translatio 391 f
Quintinus, presbyter (ut videtur) Spirensis 830 b
† Quirini reliquiæ destructæ Corbolii 669 c
Quodvultdeus, abbas in Vaticano monasterio 789 b c
- R
- † Rabanus Maurus, archiepiscopus Moguntinus 1000 e f, 1002 d; multos sub se monachos habet 929 c. Ejus Acta a Browero conscripta 515 d
Rabetellus (Matthæus) imprudens dejecit arborem, cui affixa imago B. M. V. 1041 b c
† Rabodo, canonicus Parcensis 722 a c
Radbertus (Paschasius) expositionem suam in Psalmum 44 dedicat Virginibus S. Mariæ Suessionensibus 522 e f. Ejus res gestæ ibid.
† Radegundis, regina Franciæ 386 e
† Radegundis, culta a Præmonstratensibus Hispanis 723 b
Radulfus de Scoraille, episcopus Petragoricensis, idem ac Rodulfus de Cohalia 402 f, 403 a
† Radulfus, abbas Viconiensis, ex ordine Præmonstratensi 721 d f, 722 c, 723 c d
Rahan seu Rahen. Vide Raithin.
Rainoldus, comes Pontiscurvi 709 d
Rainerus, ex ordine Præmonstratensi abbas, sanctis accensitus 721 f, 722 c
Ramirez de la Piscina (Antonius Franciscus), multis muniis ecclesiasticis et regis fungens in Hispania 723 a
Rampertus, episcopus Brixiensis 587 f; transfert corpus S. Philastrii 602 d e; Sermo 603
Ramwardus, episcopus Misnensis 981 f
† Rastko. Vide † Sabas.
Ratpertus, monachus S. Galli, beatis accensitus 388 f
Ratramnus Corbejensis negat ordinationes per saltum in usu fuisse 670 a
Ravennus, episcopus Arelatensis, concilium celebrat 860 c. Ad eum simulque ad alios scribit S. Leo Magnus 872 e f et seqq., 873 a b. Ejus consecrationi non probatur interfuisse S. Rusticus Narbonensis 874 d e f
Raynaldus, abbas S. Victoris de Clusis 763 f
Razius (Silvanus) emendatur 422 b c d
Rectanus de Eatar Ghabhail in Hibernia 789 c
Reeth Hoël. Vide Hoël.
Reeves (Guilielmus) laudatur 893 f
Regenardus, diaconus Sithivensis, a Normannis occisus 793 c
Reginaldus, comes Suessionensis 509 f
Reginharius, fidelis Zwentiboldi 621 c
† Regnobertus, substitutus S. Rufiniano in Vita S. Lupi 659 b, 674 f, 675 a. Ejus Vitam non scripsit S. Lupus 661 e. Ejus reliquiæ 664 a b, 669 b. An in sede Bajocensi duo Regnoberti sederint 662 a b, 675 a
† Regulus seu Eugenius, martyr 503 a
Reinerus, presbyter, voto facto, curatur 1032 b
Remboldus I et II, Isenburgenses. Eorum ditio 758 d e
† Remigius Remensis, annos natus 22, fit episcopus 590 a; animo martyribus similis 940 f, 943 a. Ejus cum S. Celsino presbytero commercium 585 et seqq. Judex sedet in causa Maximi Valentini 611 e
Remling (Franciscus-Xaverius), parochus in Hambach, laudatur 731 c
Renty (de), vir nobilis, favet Bono Henrico 528 f
† Reolus, episcopus Remensis, favet Ebroino 683 e
† Reverentius, confessor Bajocensis 669 f
Reyhold (Michael), præpositus Enckenbacensis, vir perditissimus, transfert Enckenbacense monasterium in manus Palatini 747 c d
Reynardus de Palati, artifex sub S. Bernuando 797 e
Rhadagaisus,

- Rhadagaisus, *Hunnorum rex, tentat Italiam* 596 d e
 Rhedyw, *pater S. Germani, episcopi Antisiodorensis* 617 b f
 † Rheidiog, *idem forte ac S. Cadog* 647 c
 Rhetarius, *episcopus Paderbornensis*, 982 c, 1001 d, 1003 c, 1004 f, 1011 b
 Rhodius a Grasen (Antonius), *canonicus Paracensis, decorum ordinis Præmonstratensis studiosissimus* 721 b
 Ribera (Didacus de), *episcopus Segoviensis* 688 b
 Riccus *pro Ricto seu Rictio Varro* 788 d e f
 Richardus, *dux Normanniæ, nascitur Fiscamni* 685 c. *Templum illic exstruit* 686 a d
 Richardus, *abbas Ringstadiensis* 718 a
 Richardus, *abbas de Springirbach* 743 a b
 Richardus, *scriptor ex ordine Præmonstratensi, sanctis accensus* 722 a
 † Richarius, *abbas Centulensis* 647 c
 † Richellis, *virgo in Hibernia* 895 a
 Richenza, *uxor Lotharii imperatoris* 735 b
 Richo, *episcopus Roskildensis* 713 f, 717 b
 Richolfus, *tertius abbas Arnsteinianus* 730 c, 750 e f, 761 d f
 Rictiovarus, *sævus Christianorum persecutor* 496 b c d. *Manus violentas sibi injicit* 502 d e, 536 c d e, 540 a. *Nominis etymon* 502 e, 539 b. *An exstiterit* 539 a b c
 Rictus seu Rictius Varus *in Galliis* 788 d e f. *Vide Rictiovarus.*
 Rieniguillida, *soror S. Germani, episcopi Antisiodorensis* 617 b f
 Rigobertus, *rector monasterii Sithivensis* 793 e
 Rigualdus *Armoricanus, a Conmoro occisus* 944 c
 Rinoldus. *Vide Rivodius.*
 Ripoll (Jacobus), *Canonicus Vicensis* 809 e, 811 d, 812 a, 813 b f
 Rivalus. *Vide Ri-Welen.*
 Rivodius, *princeps Cornubiæ, occidit fratrem S. Meliavum* 943 f, 944 a b, 945 f, 946 a
 Ri-Welen Mur Mar-Chou seu Rivalus, *rex Cornubiæ* 945 a, 946 e
 Roardus, *Scotiæ regis filius, conversus Præmonstratensis* 738 e
 Robaldus de Albigania, *ex ordine FF. Prædicatorum* 390 b
 Robertus Guiscardus *veniam obtinet a S. Gregorio VII* 651 a
 Robertus, *archiepiscopus Moguntinus* 1001 b, 1003 b
 Robertus, *episcopus Spirensis* 1011 b
 Robertus de Palatiolo, *præpositus* 743 a
 Robertus Pisanus, *canonicus Parisiensis* 659 a
 † Rocchus, *secundus patronus Ceperanensis* 651 f, 652 f
 Roehren (Gulielmus), *ultimus abbas monasterii S. Michaelis Hildesiæ* 987 f; *fundat missam hebdomadariam in honorem S. Bernuardi* 995 f
 Rodericus, *ultimus Visigothorum rex* 879 e
 † Rodigangus. *Vide † Chrodogangus.*
 Rodigerus, *primus abbas virorum in Ringelstein* 990 f
 Rodoaldus, *castaldius Aquinas* 708 d f
 Rodota (Petrus Pampilius) *laudatur* 705 b c
 Rodriguez (Ventura), *architectus Matritensis* 700 b
 Rodulphus de Cohalia, *episcopus Petragericensis, idem ac Rodulfus de Scoraile* 402 f, 403 a
 † Rodulfus. *Vide † Radulfus.*
 Roe, *rex Daniæ seu Sialandiæ, nomen dedisse dicitur Roskildiæ* 713 b c
 Rogatianus, *episcopus Novensis in Mauritania* 820 e
 † Rogatus, *martyr* 387 f
 Rogerius *senex, qui cum Pavia sorore, primum transtulit in tugurium suum corpora SS. Crispini et Crispiniani* 496 e, 504 e f, 506 c d e f, 508 a, 511 d, 539 d
 † Rogerius, *ex ordine Præmonstratensi* 723 c
 Rogerus, *rex Siciliæ* 651 a
 Rogerus de Bellomonte, *auctor prioratus de Langineth* 898 e
 Rohan (Constantinus de), *episcopus Argentoratensis et cardinalis* 844 e
 Rolandus, *Avellanensis monachus, reformat monasterium Saxoferratense* 763 e, 764 a; *moritur* 765 c
 Romanus, *episcopus Garcensis* 920 a
 † Romani de Blavia, *alias de Rama, presbyteri et monachi, reliquiæ* 619 e, 620 b, 623 b
 Romualdus, *dux Beneventanus* 902 d
 † Rosa, *Sulcitana martyr in Sardinia* 542 c
 Rosatini (Joannes), *in causa B. Alberti Saxoferratensis advocatus* 763 d
 Rossi (J. B. de), *laudatur* 860 c, 861 a. *Regulas et formulas exhibet, quibus consulum nomina titulis adscripta sunt* 861 a b c d
 Rosweidus (Heribertus) S. J. *laudatur* 547 f. *Corrigitur in Notis ad S. Paulinum Nolanum* 598 b c
 Roswitha, *abbatissa et poeta Gandersheimensis* 1001 a
 Rothegardis, *matertera S. Bernuardi, abbatissa Hildeswardhusensis* 968 a, 969 a, 990 b d. *Sancte obit* 1014 a b
 Rotholfus, *princeps in diocesi Curiensi, Andream latronem ad restitutionem. Cencii cardinalis compellit* 1028 d
 Rotrocus seu Rotrodus, *episcopus Ebroicensis* 621 e
 Roucy (de) Carolus, *episcopus Suessionensis* 511 e
 Rouffignac (Bertrandus de), *episcopus Sarlatensis, interest translationi corporis S. Frontonis* 404 c
 Rouffignac (Hugo de), *episcopus Rivensis, interest translationi corporis S. Frontonis* 404 c
 Rousseau (Carolus de), *episcopus Metropolitani in partibus, dein Mimatensis* 622 e f
 Rousseau (A. de), *canonicus Mimatensis* 623 a
 † Roznata, *ex ordine Præmonstratensi* 722 a c
 Rudolfus III, *rex Burgundiæ, honorifice excipit S. Bernuardum* 1009 b, 1010 a
 Rudolfus, *decanus Trevirensis* 742 f
 Ruffo (Aloysius), *cardinalis et archiepiscopus Neapolitanus* 457 f, 458 c
 Rufina, *filia S. Paulæ, non fuit nupta Alithio, postea episcopo Cadurcensi* 781 f
 † Rufinianus, *episcopus Bajocensis. Ejus Acta* 658 et seqq.
 † Rufinianus *quidam fabulosus* 659 b c
 † Rufinus, *martyr* 503 a
 Rufinus, *presbyter Aquilejensis, Recognitiones S. Clementis latine versas mittit S. Gaudentio Brixienti* 596 f et seq. *Ejus res gestæ et sepultura* 597 a. *Laudat Benivolum Brixientem* 600 a. *Anno 411 obiit* 466 a. *Acriter in eum invehitur S. Hieronymus* 865 c d f. *Sæpe errat in chronologicis* 834 c
 Rufi,

- † Ruffi, *episcopi Metensis, reliquiæ in Odernheim; unde translatae Brugae Flandrorum* 760 b
- Rufus, *Thessalonicensis episcopus, vicarius sedis apostolicæ* 612 f, 613 a
- † Rumpharii *reliquiæ* 663 e
- † Rupertus, *episcopus Wormatiensis et Salisburgensis* 910 f, 911 f. *Ejus reliquiæ* 914 d, 917 d. *S. Amandi Wormatiensis ossa Salisburgum transtulit* 914 a c f, 915 d, 917 a b c e, 918 e f. *Ædiculam cæmeterialem S. Amandi ibidem condidit* 920 b c, 921 f
- Rupertus de Nassavia *bis profectus ad bellum sacrum* 753 f, 754 a
- Rupertus. *Vide Robertus.*
- Ruricius, *episcopus Lemovicensis* 627 a d, 628 a
- Rusticus *commune in Galliis nomen* 874 f
- Rusticus, *episcopus Buxentinus, subscripsit concilio Romano V* 891 d
- † Rusticus, *episcopus Narbonensis* 391 d
- † Rusticus, *socius S. Dionysii* 503 b c; *confunditur cum S. Rustico Narbonensi* 876 c
- Rusticus *quidam, vir literatus, auctor epistolæ ad S. Eucherium Lugdunensem* 875 a b
- Rutenbergensium *familia artifices dat S. Bernuardo* 977 e
- † Rutgangus. *Vide* † Chrodegangus.
- Ruthardus, *scholasticus Hirsauensis, beatus accensitus* 389 c d e
- † Rystud, *conf. in Wallia* 617 e
- S.
- † Sabini *episcopi translatio Treviris* 388 b
- † Sabas, *archiepiscopus Serblorum, ante dictus Rastko* 708 c
- † Sabas *alias ecclesias aperit aliarum gentium monachis* 705 d, 706 a
- Sabbatius, *episcopus ecclesiæ Buxentinæ, subscribit concilio Lateranensi sub Martino I* 891 a
- Sabellia (Gens), *plebeia ante Augustum* 562 b
- Sabinianus. *Vide Leo.*
- † Sabinus, *M. Abulæ* 794 c
- Sabinus *proconsul* 806 f, 807 b c f; *dicitur præses urbis Vicensis* 808 b
- † Sacerdos, *discipulus S. Capuani* 779 a b; *creatur episcopus initio sæculi vi* 779 c
- † Sacerdos, *Lugdunensis episcopus, interest concilio Aurelianensi V* 887 a
- Sadrosilus, *dux totius Aquitanix* 620 b
- † Sadwren. *Vide* † Saturninus.
- Sainati, *canonicus Pisanus et hagiographus* 787 d
- Sainz de Baranda (Petrus), *auctor calendarii Hispanici* 814
- Saladinus *Hierosolymam capit* 1024 e, 1027 e
- Salazar (Tamayi de) *parum fida asserta* 807 f et seqq.
- Salepusius (Salvator Alexius), *archiepiscopus Turritanus* 547 d, 561 e f, 568 d
- Salicæ *domus origo* 733 e f
- Salonius, *filius S. Eucherii, episcopi Lugdunensis* 867 e
- Salvia, *cujus meminit Palladius* 598 c
- † Salvinus, *Verodunensis episcopus; ejus reliquiæ Veroduni* 658 b
- † Samsonis, *episcopi Dolensis, genus* 617 b
- Sanchez de Toletto (Alphonsus), *gubernator castri Segoviensis* 699 d
- Sancius, *comes Castellæ, recipit Septemplicam* 704 a b
- Sanctinus, *episcopus Articlavorum seu Veroduni* 830 a
- Sanduccius, *episcopus Porphyriensis, præfectus sacrarii apostolici* 436 e
- Santarem (Joannes de), *prior S. Fructi* 703 ■
- Santos (Franciscus de los), *historiographus Ordinis S. Hieronymi* 701 e, 702 a
- † Saturninus, *martyr Romanus* 799 b
- † Saturninus, *martyr, Via Salaria* 614 c
- † Saturninus, *cum Sisinio passus, nomen dedit cæmeterio romano* 438 f, 486 b c
- † Saturninus, *in Sardinia passus sub Barbaro præside* 546 d e
- † Saturninus, *episcopus Tolosæ, S. Dionysii socius* 503 c. *Non est dicendus apostolus* 394 d e, 395 a c. *Ejus reliquiæ jussu Dagoberti regis in abbatiam S. Dionysii translatae* 619 c d e f, 620 a b, 623 b. *Patronus monasterii Dreisensis* 744 c e
- † Saturninus seu Sadwren, *confessor in Wallia. Ejus Acta* 616 et seqq.
- Saturninus, *episcopus Arelatensis* 838 e
- Savolus, *episcopus Salisburgensis* 917 c
- Saussayus (Andreas) *castigatur* 632 a
- Scarlatti (Minias), *abbas* 423 e
- Scarpa (Joannes), *canonicus, delegatus invisit et recognoscit cryptam Turritanam* 554 d e f et seq.
- Schaien (David) *judæus calicem S. Bernuardi oppignorat* 980 ■
- Schaumann (Adolphus) *male interpretatur synodum Tremoniensem* 982 f, 983 a
- Scheiffart vel Scheiffert (Maximilianus) *S. J. laudatur* 463 b, f et seq.
- Schmidius (Joan. Andreas), *Lutheranus defendit miraculum Tipasense* 847 d e
- Schmitt (Philippus) *laudatur* 502 a e
- Schneslage (Everard de), *canonicus Hildesien-sis, oppignorat S. Bernuardi calicem redimit* 980 a
- Schoenemannus, *auctor Bibliothecæ patrum latinorum* 865 d e; *non satis æquus in S. Hieronymum* 596 f
- Schöpflinus, *varius de S. Amando, episcopo Argentoratensi* 828 b c d
- Scipio (Cn. Cornelius) *in Hispaniam mittitur cum classe et exercitu* 516 a
- Scirpus magus, *discipulus Simonis magi, in Galliis* 788 c d f
- Scotus Erigena *a Floro reprehensus* 504 a
- Sebaldus, *Petragoricensis episcopus, dicitur auctor Vitæ S. Frontonis* 397 b c, 413 c, 414 e f
- Sebastianus, *custos cæcus Oblincensis, templum aperuisse traditur S. Genitori* 579 e, 580 b, 584 d
- Secundus, *episcopus Aquensis seu Megarmitanus,* 859 d
- † Sebastiani *festum in S. Dionysii* 624 e
- Sedna, *proavus S. Dariæ* 892 b
- † Segolena, *abbatissa, an soror fuerit S. Sigebaldi, Metensis episcopi* 933 b c d e
- Segui, *parochus Cancellatæ, indicia colligit reliquiarum SS. Frontonis et Silani* 404 f
- Seguin de Montrosier (Joannes), *abbas S. Exsuperii Corboliensis* 665 c
- Sehardus, *episcopus Hildesien-sis* 1001 a, 1003 a
- Seithenin Ebriosus, *princeps Walliæ* 899 f, 900
- Selva, *archiepiscopus Narbonensis, interest concilio Toletano VI* 881 a
- Sembaldus, *archiepiscopus Ravennas* 1040 b
- † Senefyr, *confessoris in Wallia, Acta* 998 et seqq.
- † Seraphinus,

- † Seraphinus a Montegranario, ex ordine FF. Capuccinorum 786 c d
- Serapion, episcopus Thmueos 831 d f
- † Serena, martyr Spoletina. Ejus corpore Metis circumlato, obtinetur aeris serenitas 940 b, 942 f
- Serenianus, vicarius, opem fert Symmacho volenti impedire electionem S. Bonifacii I 606 f
- Sergius II, papa, concedit Marcwardo corpora SS. Chrysanthi et Dariæ 449 a b c, 490 c, 491 a. Dat Luidolfo Saxónico reliquias sanctorum 1000 d, 1002 b
- † Sergii ossa nonnulla Narbonæ 881 f
- Sergius an sit prænomen S. Rogatiani, an nomen proprium 820 f et seq.
- Sergius Paulus proconsul, a S. Paulo conversus, an episcopus Narbonensis 880 d e f
- Seronatus, præfectus (ut videtur) Galliarum, favet Visigothis 626 b
- Serre (Carolus Salomon du), episcopus Vapincensis 796 b
- † Servatius, episcopus Tungrorum 830 a b; obivium habuisse dicitur Amandum I, Wormatiensem episcopum 911 d e
- † Servatus Lupus, dum Fuldæ studet, scribit Vitam S. Wigberti 958 d
- † Severianus, episcopus Mimatensis 623 b, 641 d
- Severinus, episcopus Senonensis 829 f
- † Severinus abbas, columen Norici 626 e
- Severus, episcopus in Gallia, judex in causa Maximi Valentini 611 e
- Severus imperator Bassianum et Getam filios nuncupat Augustos 499 a
- † Siardus ex ordine Præmonstratensi 721 c f, 722 c, 723 d, 724 f, 725 f, 727 c, 728 c
- † Sidonii Apollinaris Propempticum 635 c; ejus carmen de urbe Narbonensi 880 b
- Sifridus, comes de Vianna 743 a
- † Sigebaldus, episcopus Metensis. Ejus Acta 931 et seqq.
- Sigebaldus, presbyter et monachus Wintoniensis in Anglia, scribit ad S. Bonifacium, apostolum Germaniæ 937 a
- Sigibaldus, episcopus, frater S. Segolenæ, huic administrat viaticum 933 b
- Sigebertus Gemblacensis. An correxerit Vitam S. Chrodegangi 932 c. Ejus Chronicon et Vita Deoderici, episcopi Metensis 420 c d e f, 421 a b c d
- Sigebertus paganus convertitur 412 c
- † Sigebbrandus 931 f. Vide † Sigebaldus.
- Sigifridus, Augustanus episcopus 1007 b, 1009 c, 1012 d
- Sigefridus, episcopus Spirensis 741 e, 745 d
- Sigefridus II, comes de Bomeneburg 734 b
- Sigefridus Isenburgensis 754 f
- Sigefridus, præpositus Coloniensis 734 e
- Sigehardus, abbas Abdinkhofensis 789 d
- Sigerus, abbas S. Maximini Treviris 743 a
- † Sigillator 931 f. Vide † Sigebaldus.
- † Silanus, discipulus S. Frontonis. Ejus reliquiæ Petragicis 404 f
- † Silissa, virgo culta Tolosæ 388 c
- † Silvanus, M. Ageduni 829 d
- † Silvanus, M. Ejus sepulcrum via Salaria 614 c, 616 b
- Silvester II, papa, controversiam Gandersheimensem in favorem S. Bernuardi dirimit 1007 b-f, 1009 c d; eligitur pontifex 1015 b
- Silvester, episcopus Chiemensis 917 d
- Silvester, episcopus Rothomagensis 660 b, 661 a c, 671 d e, 675 e
- † Silvester, Silvestrinæ congregationis auctor, inchoat monasterium S. Joannis de Montefano 768 a
- Silvester Guidonius, ex ordine Minorum 390 f
- † Silvia, mater S. Gregorii M. 598 b c
- † Silvia, S. Gaudenzio addicta valde, Ruffinum hortatur ad scribendum 597 b c f et seq. Ejus sepultura 604 d e
- Silvia, soror præfecti Orientis, obiit Brixia 598 d
- Silvinus, Brixia episcopus 597 e
- † Simeones omnes collegit Leo Allatius 921 a
- † Simeon, episcopus Metensis. Ejus translatio 386 b
- Simmeren (Georgius von), frater comitis Palatini, bona monasterii Dreisensis occupat 746 a
- Simon, abbas S. Crispini, componit dissidium inter suos et Medardenses monachos 526 a
- Simon, abbas Nemoris S. Mariæ 722 a, 723 b
- † Simon, abbas Sithivensis 793 d
- Simon, abbas Sorensis seu Soroë, innocentiam S. Margaretæ martyris delegit 718 a. Resuscitatur ope B. Mariæ Virginis 718 d
- † Simon, conversus Alnensis 790 d
- Simon, civitatis Vapincensis, decurio 798 e f
- Simplicius, episcopus Augustodunensis 830 a, 838 d e
- Sindardus, diaconus Fontanellensis 680 e, 682 e f, 684 f, 685 d
- Sinsinbach (Carolus miles de) 751 a
- † Sirianus, martyr Romanus 799 b
- † Siricius, papa, rogatur ut mittat clericos in Africam 857 b
- † Sisinnius, patriarcha Cpolitani 574 a c
- Sisinnius monachus in Orientem legatus a S. Exsuperio 865 b c
- † Siviardus, biographus S. Carilefi 643 f, 644 a
- Sixtus IV, papa, approbat montes pietatis Savonensem et Viterbiensem 773 b; concedit indulgentias in favorem prioratus S. Sixti 702 a b c d
- Sixtus V, papa, instituit congregationem consistorialem 653 d
- † Sixtus et Sinicius 506 f. Transtulere corpora SS. Crispini et Crispiniani 508 b c
- Skialmo Hvide, Sialandia præfectus 714 b e. Condit monasterium Sorense 718 d
- Slag sive Aslacus, fundator Slaglosiæ 714 b
- † Simplicianus, episcopus Mediolanensis, rogatur ut mittat clericos in Africam 857 b
- Socrates in Historia sua ecclesiastica sæpe errat in chronologicis 834 a b c d
- † Solarius, episcopus Argentoratensis 786 a, 828 a
- Solvo Klova, princeps Norvegus 715 b
- † Sopater, martyr Romanus 799 b
- Sophia, filia Friderici canonici, conjux Hermannii Thuringici, socrus S. Elisabeth 968 e
- Sophia, filia Ottonis II, monialis Gandersheimensis, voluit consecrationem accipere a Wiligiso Moguntino 973 d e, 984 d e, 1001 c, 1003 b; in aula versatur, S. Bernuardo iniqua 1003 f, 1004 a b; excitat vasallos in S. Bernuardum 1011 a; abbatissa 1013 a b
- † Sophias, episcopus Beneventanus 647 b
- † Soter, papa, non recensetur in Martyrologio Hieronymiano 799 c
- † Sotrichus, martyr 794 b
- Soto Mayor (Antonius), archiepiscopus Damasci, multis muniis fungens in Hispania 723 a
- Sozomenus in Historia sua ecclesiastica sæpe 135* errat

- errat in chronologicis* 834 a b c d
† Spanus, *cultus in agro Turonensi. Ejus Acta* 578 et seqq.
Spanus, *Turritanus archiepiscopus, Sassarim migrat* 546 b
† Spathus. *Vide* † Spanus.
Sprenger (Wendelinus), *decanus S. Spiritus Heidelbergensis* 745 f
Squirrel, *consanguineus Claudii imperatoris, Petragoricis versatur* 409 b, 411 e
Stadlmayer (Alphonsus), *monachus Salisburgensis* 916 c
Stadler (Joannes), *decanus cathedralis Augustanæ, edidit lexicon hagiographicum* 923 d
Stainhauser (Joannes), *biographus S. Ruperti* 917 e
Stalpaerts (Adrianus), *abbas Tongerloensis* 721 e, 722 a
Stein, *familia ducatus Nassaviensis* 733 d
Stephanus III, *papa, ordinasse dicitur S. Chrodegangum episcopum præter consensum S. Bonifacii* 933 f, 934 a. *Immo pallium contulit ei, licet archiepiscopus non esset* 934 b
Stephanus V, *papa, perperam dictus VI, fertur transtulisse corpora SS. Chrysanthi et Dariæ ad ecclesiam Lateranensem* 446 c d e f, 447 c d e f. *Ejus epistola ad Fulconem, Rhemensem archiepiscopum* 455 e
Stephanus, *patriarcha Antiochenus arianus* 833 b
Stephanus, *episcopus Ausonensis* 816 e
† Stephanus, *episcopus Claromontanus* 635 a
Stephanus, *episcopus Mimatensis* 638 a
Stephanus, *episcopus Trecoriensis, sæculo XIII in sigillo exhibetur draconem conterens* 401 d
Stephanus, *abbas Otterbergensis* 746 f
Stephanus, *presbyter Bajocensis* 388 e; *non videtur sanctis accensendus* 659 f, 660 a, 671 b
Sterre (Joannes Chrysostomus Van der), *vicarius in Circaria Præmonstratensi Brabantina, laudatur* 723 e
Stilico *profligat barbaros* 596 d e
Stirme, *monachus Fritislariensis* 960 c
Stolberg (comes Leopoldus de) *negavit thebææ legionis cædem* 539 a
Strabo (Walafridus), *abbas Augiensis* 449 e
† Straphanus, *discipulus S. Lasriani* 657 c f
† Stremonius, *episcopus Arvernensis, socius S. Dionysii* 503 c. *Vide* † Austremonius.
Strickmann (Henricus) *negat depositum SS. Bibliorum, jussu S. Bernuardi conscriptorum* 981 a
Strozzis (Carolus de) *facit relationem de reliquiis S. Miniatis et aliorum* 418 e f et seq. *Ejus epistola* 423 c d
Strozzis (Thomas de), *senator Florentinus* 418 e
† Sturmianus *convenit S. Bonifacium* 952 c
† Sueno, *episcopus Roskildensis* 713 f
Sueno *Barbafurcata, Danorum rex* 1035 f
Suiteboldus, *presbyter Gerdagi episcopi* 974 c
Suitgerus, *comes Hirspergensis* 955 d
† Sulien, *conf. in Wallia* 617 e f
† Sulpicius I, *Bituricensis episcopus, commercium habet cum S. Dulcardo* 645 e
Sulpicius Severus, *presbyter et S. Martini discipulus* 645 e
† Sulpicio II aut Pio, *episcopo Bituricensi, non familiaris fuisse videtur S. Dulcardus* 645 e
Sumiquius Seldius, *ex ordine FF. Prædicatorum* 390 c
Sunderaldus, *archiepiscopus Moguntinus* 1001 a
† Sunnefa et socii, *martyres in Selio* 716 b
† Suno de Knardorp, *nobilis Danus* 714 b
Sunzo. *Vide* Sunderaldus.
Superior, *episcopus Nerviorum* 830 a
Superior, *Nerviorum episcopus* 838 f
† Susanna substituta S. Engratiæ Segoviensi 693 e
† Susanna, *virgo et martyr* 544 c
Swikerus, *dapifer B. Ludovici de Arnstein, fit canonicus Præmonstratensis* 756 e
† Symmachus, *papa, celebrat concilium* 901 c
Symmachus, *Urbis præfectus, favet Eulalio antipapæ contra S. Bonifacium* I 606 b c d f, 608 d, 615 d
† Symphorianus, *M. Augustoduni* 829 d
† Syra, *Meldis et Catalauni culta* 387 f
- T
- † Tabitha, *quæ et Dorcas, Joppensis* 388 d
Talhaern Cataguen, *poeta Britannus* 897 d
Taliessin, *poeta Britannus* 897 d e
Tammo, *frater S. Bernuardi, tenebat castrum Paternum pro imperatore* 967 f, 1011 e
Tangmarus, *presbyter ecclesiæ Hildesiensis, S. Bernuardi biographus* 966 a b c, 996 b c, 998 a, 1011 b d e f, 1012 b
Taric, *dux inferior Maurorum, Hispaniam invadentium* 694 c f
† Tanwg, *confessor in Wallia* 617 f
† Tarasius, *patriarcha CPlitanus, ordinat S. Nicetam Mediciensem* 963 c
† Turtilla, *amita S. Gregorii M.* 598 c
† Tatkan, *confessor in Wallia* 617 b
Tatwinus, *presbyter et abbas Fritislariensis monasterii* 960 c d e
† Tchâguè seu Hilarus 633 a
† Tchely seu Hilarus 633 a
† Tecwyn, *confessor in Wallia* 618 a
† Tegulus, *socius S. Mauricii habitus cultusque Eporediæ* 387 b c d
† Telesphorus, *papa, non recensetur in Martyrologio Hieronymiano* 799 c
† Telmo. *Vide* Erasmus.
Teotburga, *nobilis femina* 493 f
† Terreus, *M. in Phrygia* 794 b
Testu (Nicolaus), *abbas S. Exsuperii Corboliensis* 665 c
† Tetricus, *episcopus Lingonensis, interest concilio Aurelianensi V* 887 a
Teutgaudus seu Thietgaudus, *episcopus Trevirensis* 449 e
Teulfus, *abbas S. Crispini Majoris, inopinata morte cum decem monachis abripitur* 525 d e
Tewdwr Mawr, *pater S. Cannæ* 617 c f
Thagino, *archiepiscopus Magdeburgensis* 982 f
† Tharsus, *M. in Phrygia* 794 b
† Thebææ *legionis martyrium vindicatum* 387 c d
† Thecla, *abbatissa in Kitzingen* 949 c
Theda de Turiken, *artifex sub S. Bernuardo* 977 e
Thegambertus. *Vide* Theganus.
Theganus, *chorepiscopus Trevirensis, scripsit de Gestis Ludovicii Pii imperatoris* 449 c d e f. *Præest translationi SS. Chrysanthi in Eifliam ibid. Nominis etymon* 490 e
Theobaldus, *filius Haimonis Corboliensis, abbas Cormaricensis et dein Fossatensis* 665 b
Theodardus, *archiepiscopus Narbonensis, consecrat Gotmarum, episcopum Ausonensem* 816 f
Theodebertus I,

- Theodebertus I, rex Francorum 626 d
Theodebertus II, rex Francorum. Eum adit S. Hilarus, Gavalitanus episcopus 627 d, 630 e, 639 d. *Literæ ad eundem de misero subditorum statu* ibid d e f. Anno 535 *ejus ditio* 627 a b
† Theodemirus, abbas Miciacensis 644 d
Theodoretus, in *Historia sua ecclesiastica sæpe errat in chronologicis* 834 b e
Theodoricus, Clodovei I filius, vincit Thuringos et ad fidem cogit 951 b
Theoderici III, regis, amicitiam obtinet Ebroinus 683 e. *Conventum optimatum anno 678 convocat* 684. *Ejus tempora* 685 d e
Theodoricus, Visigothorum rex 871 a, 877 e f. *Post Clodovei mortem, meditatur partem Galliæ occupare* 626 d
Theodoricus I, Metensis episcopus, transfert reliquias S. Miniatii et aliorum plurium Sanctorum ex variis Italiæ locis 420 c d e f et seqq.
Theodoricus, episcopus Monasteriensis 755 a
Theodoricus, pater S. Bernuardi 967 d f; non fuit comes Olesburgicus 968 c
Theodoricus, comes provincialis in Nachgowe et pago Wormatiensi 744 f, 745 e
Theodoricus II, abbas S. Michaelis Hildesien-sis, scriptor Vitæ S. Bernuardi 966 c d
Theodoricus II, abbas S. Michaelis, hospitio excipit Cencium Cardinalem 1024 d e. *Romam cum legato Cencio profisciscitur* 1025 f, 1026 a, 1027 e; *canonizatione obtenta, lætus regreditur* 1029 d e. *Actor in canonizatione S. Bernuardi* 993 c e
Theodoricus quidam perperam frater dictus S. Meliavi martyris 947 d
† Theodorus vel Theodorus. Vide † Tridorius.
† Theodoros omnes collegit Theodorus Schmal 921 a; *illustres omnes collegit Allatius* 921 a
† Theodorus, archiepiscopus Cantuariensis, ordinat episcopos in Northumbria 925 e, 928 a, 930 d; *concilium celebrat in campo Heathfield* 926 b c
Theodorus, episcopus Claudiopolitanus 572 e
Theodorus, episcopus Forojuliensis, agit contra Faustum, abbatem Lerinensem 860 b c, 873 c d e f
† Theodorus, ex ordine Præmonstratensi 723 c
Theodorus et Sabbatinus reliquias Fuldæ afferunt; quarum fides non satis probata 516 a b c
Theodosius Magnus vetat monachos intra urbes versari 681 e. *CPolim transfert corpus S. Pauli patriarchæ* 570 b
Theodosius Junior Illyriam sedi CPolitaneæ addicit 612 b c; *postea legem suam irritat* 612 e f
† Theodosius, episcopus Vasionensis. *Ejus cultus et reliquiarum inventio* 386 a b
† Theodosius, episcopus Uritanus 454 f. *Ejus gesta valde obscura* 455 b c d
† Theodosius, abbas, monasteria regit, mixta ex variis gentibus 706 a
Theophania, conjux Ottonis II, mater Ottonis III, filium committit S. Bernuardo 973 a, 997 c, 1001 d
Theophilus, Alexandriæ episcopus, contra S. Chrysostomum agit 592 e
† Theophilus, episcopus Brixie 597 e, 603 d f, 604 a
Theosterictus, discipulus et biographus S. Nicetæ Mediciensis 963 c
- Theotgerus, abbas S. Georgii in Silva Nigra et dein Metensis episcopus 936 d
Thidericus, episcopus Monasteriensis 1016 d, 1019 b
Thidericus. Vide Theodoricus.
Thierry (Amedeus) laudatur 626 e f
Thietmari militis filius a fistula per S. Bernuardum curatur 1022 a
Thietmarus. Vide Dithmarus.
† Thomas Edessæ in Mesopotamia colitur 589 a, 594 e
† Thomas, archiepiscopus Cantuariensis, habebat altare in veteri monasterio S. Frontonis 403 a
Thomas I, archiepiscopus Eboracensis, concedit Alfredi filio ruinosa ecclesiam Hagustaldensem 927 a
Thomas II, archiepiscopus Eboracensis, inducit Hagustaldiam canonicos regulares 930 d, 931 d e
Thomas de Bellomese seu de Beaumets, archiepiscopus Remensis 587 b
Thomas Thomasonus, episcopus Umbriaticensis 390 d
Thomas, abbas Casinensis 707 c
† Thomas Aquinas quandoque falsas decretales citat 613 e
Thomas de Jesu quam prudenter scripserit de conversione Orientalium 707 a
Thomé (Joannes), beneficiatus Vapincensis 796 c
† Tiago. Vide † Jacobus.
Tiberius an Augustus Germaniam Cisrhenanam in Superiorem et Inferiorem dividerit 911 a
Tillemontii cavillatio a Pagio refutata 864 a b; altera 865 a b
† Timothei brachium aufert S. Bernwardus 1003 e, 1009 f
Tinnebroek (Antonius) laudatur 911 f
† Titbertus. Vide Albertus.
† Titianus, martyr Romanus 799 b
† Titus, M. Nicomediæ 391 b
Tocko sive Tycho, nobilis Danus 714 b
Torquitorius. Vide Orgodorus.
Tossinianensis. Vide Petrus Rodulfus.
Touronce (Guilielmus de), rector in Kergroas 689 c
Trasamundus, Wandalorum dux, orthodoxis infensissimus 549 b
† Trajanus, martyr Romanus 799 b
Trajanus, filius Decii imperatoris, cum patre in pugna occubuit 807 e
Trebellius. Vide Pollio.
† Tridorii, culti in agro Bituricensi, Acta 578 et seqq.
† Triecius abbas 643 f, 644 a, 645 f
† Trinio, conf. in Wallia 617 c f
† Trinitatis festo nundinæ liberæ apud prioratum S. Fructi 702 d, 704 d
† Troecius. Vide Triecius.
† Trogenus. Vide † Trojecius.
† Trojecius, confessor Nivernis 786 d
† Trophimus, episcopus Arelatensis, socius S. Dionysii 503 c
Trumwinus, episcopus Pictorum 925 e, 928 a
† Tryphonia dicitur uxor quondam Decii 433 e, 434 a
Trithemius (Joannes) floret Sponhemii et Wirzburgi 947 f
† Tudur seu Tydur, filii Arwystli Gloff, confessoris in Wallia, Acta 899 et seqq.
† Tudur, filius Hywel 900 b
† Tudno,

- † Tudno, *confessoris in Wallia*, Acta 899 et seqq.
- † Tugdoniæ, *virginis et solitariæ in Britannia Minori*, Acta 686 et seqq.
- † Tugdonii, *eremitæ in Britannia Minori*, Acta 686 et seqq.
- Tunberchtus, *episcopus Hagustaldensis, depositus* 925 e, 926 d, 928 a
- † Turbolus *an cum S. Miniæ passus* 417 e f
- Turner (Joannes Guilielmus), *J. U. D. Salisburgensis* 916 d
- † Tutus. *Vide* † Titus.
- † Twrnog seu Teyrnog, *confessoris in Wallia*, Acta 899 et seqq.
- † Tuy. *Vide* † Auditus.
- Tycho. *Vide* Tocko.
- † Tydecho seu Tydechus, *confessor in Wallia* 617 b f, 896 d, 899 d
- † Tydur. *Vide* Tudur.
- † Tyfodwg *in Glamorgania* 898 c
- † Tyfrydog, *confessoris in Wallia*, Acta 899 et seqq.
- † Tyneio, *confessoris in Wallia*, Acta 899 et seqq.
- † Tyurydave. *Vide* † Tyfrydog.
- Tywynwedd, *uxor S. Arwystli Gloff* 900 a
- U V W
- Vaca (Petrus), *decanus Segoviensis* 699 c
- † Vajanus. *Vide* † Majanus.
- Vairt, *pater S. Mochemoci* 657 c
- Valdivia y Mendoça (Franciscus de), *prior S. Fructi* 704 d
- † Valens, *an socius S. Miniatis* 417 e f
- Valens, *arianorum primipilus* 832 d
- † Valentina, *martyr* 794 b
- Valentinianus II, *imperator, legem fert qua Ariani favet* 600 a
- Valentinianus III, *imperator* 861 e; *de ejus consulatu vi, cujus mentio in Inscriptione Narb. ib. e f et seq.; destruit templa idolorum in Africa* 856 b
- Valentinus, *episcopus Arelatensis* 829 f, 838 e
- † Valentinus, *episcopus Argentoratensis* 786 a, 828 a
- † Valentinus, *episcopus Salernitanus* 901 b d
- † Valentinus, *martyr diœcesis Segoviensis. Ejus Acta* 692 et seqq.
- Valerianus, *metropolita provinciæ Aquileiensis* 873 b
- † Valerianus, *episcopus in Africa, confessor sub Vandalis* 850 e
- Valerianus, *episcopus Antisiodorensis* 830 a
- Valerianus, *præpositus militiæ, frangit pollicem Mariani episcopi* 593 b
- Valerius, *Aquilejensis metropolita* 590 d
- Valerius, *episcopus in Gallia, judex in causa Maximi Valentini* 611 e
- Valey (Ferdinandus de), *Cisterciensis Antverpiæ, auctor Martyrologii Benedictini* 947 e
- Vallarsius *epistolas S. Hieronymi recte ordinavit* 865 d
- Valles (Augustinus de), *cantor in S. Dionysii* 623 a
- Vallismutiæ *domus nobilis* 653 d
- Varesini (Alexander Dominicus), *archiepiscopus Turritanus et primas Sardinæ, solemniter recognoscit reliquias Turretanas* 554 et seqq.
- Varus, *martyr* 387 e
- Udalricus, *comes in Germania, studebat sæculo xi jurisprudentiæ* 971 b
- Udalricus, *miles, ministerialis episcopi Hildesimensis, liberatur cæcitate* 1031 a
- Udalricus, *captivus, miles de Paderborn, liberatur* 1031 d
- Udilhildis. *Vide* Adelheidis.
- † Vedastus, *episcopus Atrebatensis* 785 b, 829 a. *Ejus annus emortualis* 780 a
- Vélènes (Alexander de), *abbas de Ronseray* 796 c
- Venantius, *episcopus Vivariensis* 627 a d, 628 a
- † Venantius Fortunatus *carmen non scripsit ad S. Hilarum, episcopum Mimatensem* 628 d
- † Venerius, *episcopus Mediolanensis, rogatur ut clericos ad ecclesias Africæ mittat* 853 c, 857 b c
- † Venerius, *presbyter dein episcopus Massiliensis* 861 a b, 866 e, 867 e. *Non videtur ab eo presbyter ordinatus S. Rusticus* 878 e f
- Venerus (Alphonsus) *ex ordine FF. Prædicatorum, hagiographus Hispanus* 695 c
- Verani (Julius Cæsar dux) 774 a
- † Veranus Aurelianensis, *cultus Jargaulii, et Carvellicensis an unus et idem sit* 787 e f
- † Veranus, *episcopus et martyr Pisis in Etruria, cultus potissimum Peccioli* 787 c d e f, 788, 789 a b. *Ejus Acta communia S. Florentio Arausicano* 787 d e; *et partim desumpta ex Actis S. Apollinaris Ravennatis* 788 f, 789 a. *Vide* † Veranus Aurelianensis.
- Verdensium familia *artifices dedit S. Bernardo* 977 e
- † Veremundus, *monachus in territorio Mediolanensi* 785 c
- Vergeyus (Antonius), *archiepiscopus Bisuntinus* 677 f
- Verinus seu Varinus *an scripserit passionem SS. Chrysanthe et Dariæ* 487 a; *an una cum Armenio* ibid.
- † Viatori applicata fuerunt Acta S. Læti Micciacensis 643 e. *Discipulus S. Maximini* 644 c f. *Socius S. Dulcardi* 645 a b c
- † Victor I, *papa, Asianos de paschate redarguit* 787 b
- Victor II, *papa. Bulla ad Casinenses* 707 b
- Victor Amedeus II, *dux Sabandiæ* 796 b
- Victor, *episcopus Mediomatricum seu Metensis* 830 a
- † Victor Vitensis. *Ejus Chronicon* 549 c. *Vindicatur ejus auctoritas* 845 b e; *quo anno librum suum scripserit* 846 e
- Victor, *episcopus Vangionum seu Wormatiæ, sæculo iv* 830 a, 941 c
- Victor, *diaconus Spirensis* 830 b
- † Victor, *martyr Romanus* 799 b
- Victorinus, *episcopus Parisiorum* 830 a
- † Victricius, *episcopus Rothomagensis* 661 a b
- † Victus, *martyr* 794 b
- † Vietus, *martyr* 794 b
- † Vigilius, *episcopus Salisburgensis* 947 d
- † Vigor, *episcopus Bajocensis, an transtulerit SS. Lupi et Ausiaci corpora* 676 f. *Ejus templum, ætas, reliquiæ* 662 d e f, 663 a d
- Villa Castin (Andreas de), *monachus Escorialensis* 704 e
- Villanueva, *eruditus scriptor Hispanus, in nonnullis emendandus* 809 f et seqq.
- Villareal (Franciscus de), *thesaurarius monetæ Segoviensis* 699 d
- Vincentio (Petrus a S.), *ultimus prior Salonen-sis* 621 d
- † Vincentius,

- † Vincentius, episcopus 421 b
 Vincentius, Capuanus episcopus, Antiochiam missus a concilio Sardicensi 833 b c
 † Vincentius, M. Abulæ 794 c
 Vincentius Cangianus, ex ordine FF. Prædicatorum 790 a
 Virtius, fidelissimus et integerrimus ecclesiæ Carthaginensis presbyter 820 c, 824 c e
 Visz (Petrus), episcopus Cracoviensis 706 e
 Vitagliani (Antonius). Vide Vitalianus.
 Vitalianus (Antonius), medicus Ceperanensis, scribit patriæ et S. Ardovini laudes 651 c d e f 653
 † Vitalis, martyr 387 f
 Vivanco (Sebastianus de), eques S. Jacobi 701 e
 † Vivetus, martyr 794 b
 † Vivianus, episcopus Sanctonensis 387 a
 † Ugo degli Atti, monachus Silvestrinus, domo Saxoferrato 762 c, 767 e f. An cœvus fuerit B. Alberto Saxoferratensi 768 a b
 Vladislaus II, rex Poloniae, fundat monasterium S. Crucis prope Cracoviam 706 e
 Ulricus de Etechenstein, qui et de Nassawen 753 e f
 Ulricus Eleemosynarius, ex ordine Præmonstratensi, sanctis accensitus 722 a
 Unewanus, archiepiscopus Hamburgensis, præsens in consecratione sacelli S. Crucis Hildesie et ecclesiæ S. Michaelis 985 d, 1017 a, 1019 c
 Unwanus, doctor Corbejæ Novæ 971 a
 Volequardus, civis Hildesheimensis, a contractione membrorum sanatus 1022 d
 Volfandus. Vide Wolfandus.
 Urbanus II, papa, Toletano episcopo concedit primatum Hispaniæ et Galliæ Gothicæ 881 b
 Urbanus VIII, papa, præcipit, ut Anglo-Benedictini retineant capitula cathedralia 926 b. Ejus de cultu sanctorum decreta severius intellecta 651 c. In ejus decretis de cultu sanctorum quid valeant verba: Per patrum virorumque sanctorum scripta 726 d e
 † Urbanus, episcopus Africanus, confessor sub Vandalis 850 e
 Urbanus, episcopus Siccensis, deponit Apiarium propter appellationem ad sedem apostolicam 610 e
 † Urbanus, martyr Romanus 799 b
 † Urbicius, discipulus S. Lifardi 644 f
 Vresiorum familia artifices cedit S. Bernuaro 977 e
 † Ursinus, non est dicendus apostolus 394 e, 395 a c
 † Ursula et sociæ, VV. et MM. 723 d; ex eis aliquot cultæ Viconiæ 387 e
 Urvadius clericus fundat monasterium Rotonense 413 f
 Usuardus. Ejus martyrologium sincerum est 393 d. Quo anno illud ediderit 427 c. Editio prior quando ab ipso auctore in lucem data 585 a. Codex Tornacensis descriptus ex Altovillariensi 664 a. Codex reginæ Sueciæ, signatus num. 428, origine Parisiensis 659 a
 Utho, episcopus Argentoratensis 828 f, 828 a
 Utto, Citizensis seu Naumburgensis episcopus 745 d
 Wächter (Seraphinus) fundat in crypta S. Michaelis Hildesie sacrum hebdomadarium 988 d
 Wagenmann (Joannes), rector academiciæ Heidelbergensis 745 f
 Waimirus, nobilis Francus. Ei in custodiam datus S. Leodegarius 683 e
 Walbertus, episcopus Hildesiensis 1001 a
 † Walbertus, abbas Luxoviensis 792 e
 † Walbertus seu Waldebertus, comes Arguens 792 e
 Walburgis, sanctimonialis Henningensis 979 a
 Waldpertus, monachus S. Galli, perperam sanctis accensitus 389 b
 Walprandus, episcopus Lucensis 427 a
 † Walterus, primus prior Alnensis 790 d
 Walterus de Obbais, Floreffiensis abbas, monialium Præmonstratensium suppressionem promovet 740 a
 † Walterus, abbas Viconiensis, ex ordine Præmonstratensi, sanctis accensitus 721 d, 722 a c, 723 d
 † Walterus. Vide † Gualterus.
 Waltmannus, abbas S. Michaelis Antverpiensis, sanctis accensitus 722 d
 Wandelbertus Prumiensis videtur scripsisse historiam translationis SS. Chrysanthi et Dariæ in Germaniam 448 f et seq. Ejus martyrologii ætas 623 f
 † Wandregisili, abbatis, Vitæ ætas 680 e f. Ejus commercium cum S. Childemara 680 f, 682 d e f, 683 a b, 684 d e f
 † Waningi, comitis, Vitæ ætas 680 e. Ejus commercium cum S. Childemara 680 f, 682 b c d, 683 a. Immixtus fuit ultimis S. Leodegarii calamitatibus 683 d e f, 685 a. Molitur Fiscannense cœnobium 684 d e f
 Warbeth. Vide Hartbertus.
 Weickh (Joannes Andreas), J. U. D. Salisburgensis 916 c
 Weitmil (Benessius de), canonicus Pragensis 706 b
 Wennius (Franciscus), ex ordine Servorum B. M. V., episcopus suffraganeus Salisburgensis 914 d
 Wera, episcopus, idem forte ac S. Wittanus 958 a
 Werdinus, abbas Hydruntinus 789 d
 Werenboldus, præpositus canonici Flonheimensis 751 d, 761 e
 Werinharius, comes, rapit Liudgardam puellam 983 b
 Wermundus, abbas Crispiniensis 511 a; in amentiam incidit 512 a b c d
 † Werricus, prior Alnensis 790 d
 Westfaliorum familia artifices dat S. Bernuaro 977 e
 Wiardus seu Guiardus cum Jacobo fundat S. Crispini in Cavea abbatiam 506 a b
 Wibertus, archiepiscopus Ravennas, excommunicatur a S. Gregorio VII. Fit antipapa sub nomine Clementis III; hinc schisma 40 fere annorum 1040 a b
 Wiegerus, Brandenburgensis episcopus 745 d
 Wichmans (Augustinus), coadjutor Tongerloënsis 723 e
 Wichmannus, archiepiscopus Magdeburgensis, obtinet feudum Sommerschenburgense 968 f
 Wichmannus, abbas de Grunowe 743 a
 Wichmannus, abbas de Luneche 743 a
 Wido, episcopus Osnabrugensis, sub quo incensa ecclesia cathedralis 521 d. SS. Reliquias transvehit ad Iburgense monasterium ibid. d e f
 Wido, comes, Carolo Magno rege, subdit Armericanos 947 a
 Wigbertus,

- Wigbertus, *episcopus Hildesiensis* 1000 f, 1001 a, 1002 f, 1003 a
† Wigberti, *abbatis Fritislariensis, præcipua gesta* 958 d e. *Ejus reliquiæ anno 774 et deinceps translatae* 958 f, 961 a
Wigbertus, *presbyter monasterii Fritislariensis* 960 c
Wigbertus *breviari non potest in Witta* 948 e
Wiggerus, *comes in Einriche* 734 b
Wigo, *episcopus incertæ sedis* 983 d
Wildigardis, *abbatissa, monasterii sui Gandersheimensis exemptionem obtinet* 983 e f
† Wilfridus, *Eboracensis episcopus, obtinet monasterium Ripponense* 925 cd; *controversiam habet cum rege Egfrido* 927 f
Wilharius, *archiepiscopus Senonensis* 621 a
Wiho, *primus episcopus Osnabrugensis* 515 e f; *duo diplomata Caroli M. illi inscripta* 516 f et seq.
Wilhelmus, *archiepiscopus Moguntinus* 1001 b, 1003 b
Wilhelmus et Engilsuindis, *conjuges ab infirmitate liberati* 493 e f. *Vide Guilielmus.*
Vuillefroy (de). *Ejus mappa topographica Urbis Suessionensis* 504 d
† Willibaldus, *episcopus Eichstetensis* 949 b, 955, 956, 957 f, 958 a, 961 c. *Ejus ordinationis tempus et gesta* 955 et seqq. *Interest concilio Germanico* 957 f
† Willibrordus, *visitatus a S. Bonifacio* 951 b; *accipit Amanaburgum* 951 d
† Willigisus, *archiepiscopus Moguntinus, ordinator S. Bernuardi* 972 b, 997 a d, 1001 b; *minus favet S. Bernuardo* 973 b c d, 981 d e, 999 d, 1005 b. *Controversia de Gandersheimio* 984 e f. *Invito S. Bernuardo, vult consecrare ecclesiam Gandersheimensem* 1004 a f, 1005 a b c, 1006 a b; *clam a synodo aufugit* 1010 d e; *coronat S. Henricum* 1013 a. *S. Bernuardo reconciliatur et obit* 1014 b f, 1016 b
† Willehadus, *episcopus Bremensis. Ejus consecratio indebito die* 957 a
Wils (Joannes Baptista) *laudatur* 721 e
Wimo, *scholasticus Corbejæ Novæ* 971 e
Winedbaldus, *presbyter S. Bertini, a Normannis occisus* 793 c
† Winefreda, *culta in Wallia* 898 d. *Ejus magistri* 900 d
† Winnocus seu Winocus, *abbas Wormholtanus* 792 f, 794 a. *Vide † Gwinocus.*
Wiomadus, *Francus, regno restituit Childericum* 660 c
† Winwaloëus, *abbas de Landevenech in Britannia Minori* 944 e
Wion (Arnoldus), *auctor Ligni Vitæ* 792 c
Wisefridus, *episcopus Ausonensis* 816 e
Witbaldus. *Vide Willebaldus.*
Witiza *causa adventus Maurorum in Hispaniam* 703 f
† Witta, Wittanus, Wizo. *Vide † Albinus.*
Witte (Carolus de), *S. Bertini bibliothecarius* 792 d
† Vulpertus, *ex ordine Præmonstratensi* 723 c
Wocardus seu Worardus, *presbyter S. Bertini, a Normannis occisus* 793 c
Wolbrechtus de Kramm, *artifex sub S. Bernuardo* 977 e
Wolfaudus, *nobilis Francus, contractum init cum S. Sigebaldo, Metensi episcopo* 934 e f
Wolfgangus Theodoricus, *archiepiscopus Salisburgensis* 914 b d. *Ejus Breviarium* 917 b, 918 b
Wolframus, *abbas Prumiensis* 461 e
Wolframus, *abbas de Wadengocinge* 743 a
Wolfus, *monachus Fritislariensis* 959 b
Wolnandus, *abbas Laurishamensis* 741 e
Worandus. *Vide Wocardus.*
† Wunibaldus, *frater S. Willibaldi* 955 d
Wyrthinensium familia *ar tifices dedit S. Bernuardo* 977 e

X

- Ximenez (Alphonsus), *Segoviensis presbyter* 699 d
Xystus III, *papa, reprehendit Peringenem, episcopum Corinthium* 613 b

Y

- † Ylarius. *Vide † Hilarus.*
† Yles seu Ylis. *Vide † Herus.*
† Ymiterius, *confessor in Burgundia* 677 d
Yperius (Joannes), *abbas S. Bertini* 792 c
† Yonis *reliquiæ destructæ Corbolii* 669 c

Z

- Zaccaria (Franciscus) *erudite tractat de anno, quo cæsa Thebæa legio* 497 b c d e f et seqq.
† Zacharias *papa probat S. Bonifacii gesta* 953 e. *Scribit ad novos episcopos* 954 a b. *Epistolarum tempus* 954 a b, 957 a
Zauchenper (Balthasar), *J. U. D. consiliarius Salisburgensis* 915 e
† Zenonis, *episcopi Bajocensis, reliquiæ* 664 a b
† Zosimus *papa controversiam habet cum episcopis Africanis circa appellationes* 610 d e f; *citat canones Sardicenses, quasi essent Nicæni* 611 a; *amplissimam tribuit metropolitano Arelatensi jurisdictionem in alias Galliæ provincias* 613 c; *moritur* 606 b c; 607 b, 614 e. *Ejus literæ ad Hesychium* 661 c
Zurita (Hieronymus), *egregius annalium Arragonensium scriptor* 567 b
Zwentiboldus, *rex superioris Lotharingæ. Diploma* 461 c d, 468 b. *Reddit S. Dionysii monasterio cellam Salonensem* 621 c

INDEX TOPOGRAPHICUS ET ETHNICUS.

A

- A**bardonensis sedes cathedralis in Hibernia fabulosa 1033 d
- Aberdonia** in Scotia. *Eo transfertur Murthlacensis sedes* 1038 b. *S. Beanus, episcopus Murthlacensis* 1034 c f
- Aberdonia** in Hibernia. *Sphalma in martyrologiis* 1034 c f
- Abricium** in Thracia. *Decius imp., palude haustus moritur* 417 b c
- † **Abundii** parœcia super Alevarum 637 d
- Achadh-Chuillinn** in Connacia. *S. Derbilis* 893 d
- Aciaicum**, vulgo Azay-le-Feron, prope Obblin-cum. *S. Maura* 584 f
- Aciaicum**. *Vide Arciaicum*.
- Adamanaburgum**. *Vide Amanaburgum*.
- † **Adelfi** monasterium seu Novumvillare 932 f. *Conditum a S. Sigibaldo, Metensi episcopo* 933 a, 933 d, 936 a b, 938 c. *S. Adelfi reliquiae illatæ* 936 b, 938 c
- Adrana**, vulgo Eder, flumen Germaniæ ad fines Hassiæ 950 b, 954 f
- Æsina** civitas, vulgo Jesi. *Concremata diplomata et res pretiosæ Saxoferratenses, cum a Valentino Borgia capta est* 763 b
- Africa**. *Mos annuntiandi Pascha* 831 c d. *Perpetuo hæc provincia fuit a proconsule administrata* 806 f. *A Vandalis occupatur* 870 a b c d e f. *Africani episcopi, licet altercarentur de appellationibus, tamen cum Romanis pacem servarunt* 611 b c. *Afri vitiosi* 848 f; *fidem amiserunt variis ex causis* 849 a
- Agatha**, urbs septimaniæ 879 d. *Paret Visigothis* 626 c
- Agaunum** visitat *S. Bernuardus* 1009 b. *Laus perennis* 683 ■
- † **Agaunenses** MM. *Vide Thebæa legio*.
- Agellus**, locus in Sardinia 564 c
- Aginnum** in Galliis. *S. Maurinus M.* 794 f
- † **Agnetis** ecclesia via Nomentana. *S. Bonifacius I ibi moratur* 608 e
- Agonensis** porta Romæ. *Unde sic dicta* 486 c; *diversa nomina* ibid.
- Agrigentum** in Sicilia. *Ven. Matthæus, laicus ex ordine Minorum* 390 e
- Agrippinensium** plebs, seu christiani Colonienses, fervidi adversus Euphratem, episcopum suum arianum 830 a. *Vide Colonia Agrippina*.
- Aird-Macnissi**, conventus Minorum in Hibernia 658 d. *Vide Ard-Mac-Nasca*.
- Alabastri** (castrum seu palatium) hodie funditus eversum. *Notitia* 504 e
- Albaneta** cella Casinensis 707 b
- Alba Rocha**. *Refugium contra Normannos in territorio Petragoricensi* 402 e
- Albia** seu Albiga in Septimania. *Paret Visigothis* 626 c; *Theodorico Magno* ibid. d. *S. Segolena* 933 b c
- Albinia** villa, forte Alphen 494 e f
- Albiniana** castra, nunc Alphen 494 e f
- Aldiguelas**, vicus prope Septempubicam 703 c
- Aldonis** comitis fundus citra Ararim. *Reliquiæ S. Mauri* 677 b c, 678 f, 679 a
- Alehela**. *Vide Abula*.
- Alemanni** cum Francis alpes transeunt, favente Eugenio 596 b. *Occupant WORMATIAM* 914 c
- Alexandria**. *S. Athanasii patriarchæ gesta ab anno 339 usque ad annum 347 gesta* 831 et 832. *Chronicum festivalet epistolæ festivalet* 830 f, 831, 832. *Alexandrinus episcopus debet singulis annis annuntiare diem Paschatis* 859 b c
- Algusi**acum, vicus Aiguisy 528 d
- Alnensis** abbatia in pristino territorio Leodiensi. *Joannes de Meffia, abbas* 790 c d e
- Alpes** maritimæ 879 b
- Alphen**. *Vide Albiniana castra*.
- Alta-Fontana**, villa in pago Suessonico 523 f
- Altimula**, fluviolus Germaniæ 913 d
- Altiniacum**. *Francorum nationalis conventus* 961 b
- Altwyfyrdi**. *Vide Twyford*.
- Amana**, vulgo Ohm, fluvius Hassiæ 952 b
- Amanaburgum** in Hassia. *Labores S. Bonifacii* 951 d e. *Monasterium* 952 b d
- Amanaburgum** in Thuringia. *Ecclesia cum monasterio* 951 c d. *Labores S. Bonifacii* ibid.
- † **Amandi** ædícula cœmeterialis Salisburgi et altera Elnone 919 et seqq.
- † **Amandi II**, episcopi Wormatiensis, templum Wormatiæ 912 b c
- † **Amandi** monasterium. *Vide Elnonense*.
- Ambiliacum** monasterium in agro Bituricensi 643 b, 646 a
- † **Ambrosii** monasterium cum ritibus Ambrosianis Pragæ 706 e
- Ameneburgum**, Amœneburgum. *Vide Amanaburgum*.
- Amœneburg**. *Vide Amanaburgum* in Hassia.
- Anagnia**. *Innocentius III papa anno 1208 illic versatur* 656 d
- Anaunia**. *Ibi cremati pro fide SS. Sisinnius, Martyrius et Alexander* 595 a e f et seq.
- Andegavi** in Gallia. *S. Albini translatio* 386 b c
- Anderidum** seu Anderitum, civitas Gabalorum 634 c d e et seqq.
- † **Andreæ** civitas episcopalis in Scotia 1036 e f. *Culdei* 1037 b
- † **Andreæ** cœmeterium Vapinei 798 f
- Andrivaux**, parochia hodie unita Cancellatæ 404 f
- Anglia**. *Habet sedes episcopales sub ordine S. Benedicti* 926 a b. *Angliæ episcopi edunt professionem fidei et accipiunt decreta conciliorum œcumenicorum* 926 c d. *Angli ad pugnam Azincurianam se parant exomologesi et oratione* 526 f. *Alter alteri porrigit pusillum terræ in memoriam Eucharistiæ* ibid. *In provincia Mercia misera ecclesiæ conditio medio sæculo VIII* 958 a
- † **Aniani** ecclesia Bariaci in diœcesi Bituricensi 583 a
- Anicium** in Velaunis. *Antiquitus Ruessio vocabatur* 410 b
- † **Annæ** templum CP. 574 e f
- Ante Rivum**, nunc Antérieux 634 e
- Anterrieux** seu Antérieux. *An Anderitum* 634 e, 635 c d e f
- Antiochia**. *Concilium ad annum 339, quando Alexandriam mittitur Gregorius Cappadox pseudopatriarcha* 832 b c; *aliud anno 341, dictum Dedicationis* ibid. *Sæculo XI monasteria*

- steria mixta ex variis gentibus 705 f. S. *Simeonis monasterium de Montemirabili* 706 a
- Antiochia Pisidiæ. S. *Pelagia*, quæ et S. *Pelagius*, S. *Marinus*, S. *Marina* et S. *Margarita* 758 d e f
- Antipolis paret *Visigothis* 626 c
- Antium (Nettuno) oppidum ad mare mediterraneum. Ibi exsulavit *Eulalius antipapa* 614 f, 615 e
- Apulia. Aliquando pro toto regno Neapolitano sumitur 1030 f
- Aquileja. Ibi versatur S. *Athanasius* 833 b c
- Aquinum in Italia. Episcopi sedes 709 a. S. *Niccius* 711 e. In Aquinate diœcesi SS. *Fulcus* et *Bernardus*, peregrini 652 c d e
- Aquisgranense concilium. De canonicis leges 1037 b c
- Aquitania. Occupatur a *Visigothis* secta arianis 780 b
- Arabes. Vide *Mauri*.
- Aræcæli conventus Observantium Romæ. Capitulum generale anni 1306 776 f
- Ararius, fluvius Galliæ, vulgo *Hérault* 876 e
- Arborensis planities in insula Sardinia 568 b
- Arboreæ judicatus seu provincia in Sardinia 567 b c
- Arboreta, nemus prope *Bajocas*. S. *Lupus episcopus* 672 d, 674 f, 675 f, 676 e f
- Arburgana arx. Eo delatæ reliquiæ SS. *Chrysanthi* et *Dariæ* 463 a. Turris fulgure tacta et confracta ibid., 466 d e
- Arciacum, vulgo S^c *Maure*, in pago Turonensi. S. *Maura* 579 f, 582 d e, 584 f
- † Arcontii vicus, vulgo S. *Arcons* 635 d
- Arcouët, pagus Armoricanus 944 e
- Ardara seu Ardari, Ardera, antiqua civitas, metropolis judicatus Logudorensis 567 d. Castrum et ecclesia ibid. Hodie vicus exiguus Sardinia ibid. f et seq.
- Ard-Camrois in littore sinus Carman in Hibernia. S. *Beanus* 1035 d
- Arde seu Are, rivus in Loganam influens 734 d, 736 d
- Ardia Major seu Clan-boia in Hibernia 658 d
- Ardmacha, metropolis Ultonia 893 f
- Ard-mac-Nasca in Ultonia. S. *Lasrianus* 657 b
- 658 a b d
- Arduenna provincia 493 f
- Arisencus in pago Gabalitano 639 d e, 641 d
- Arelas. Occupata a *Visigothis* 625 d, 626 c; *Satur-ninus* et *Valentinus*, episcopi 838 e. *Arelatensis ecclesiæ aliquandiu jus fuit amplissimum in alias Galliæ provincias* 613 c; *brevi post tempore restrictum* 613 d. *Arelatense concilium, cui interfuit Quintius episcopus Calaritanus* 546 f
- Areva, vulgo *Eresma*, rivus Segoviensis 693 d
- Arevaci, populus Hispaniæ. Unde nomen ortum 693 d
- Argentoratum in Galliis. SS. *Justus* seu *Justinus*, *Maximinus*, *Valentinus* et *Solarius*, episcopi 786 a. S. *Amandus episcopus aliique veteres; kalendaria; origines profanæ et ecclesiasticæ; cultus S. Amandi* 827 et seqq.
- Armenia. FF. *Prædicatores quos ritus servarint* 707 a. *Armenii ut mixti cum Græcis et Syris* 705, 706. *Habebant olim archiepiscopum Antiochiæ* 706 a. *Armenii monachi, conjuncti cum Syris a S. Saba, utuntur in sacris lingua armeniaca* 705 d e
- Arnoldi comitatus in Einriche 734 b c
- Arnstein. Lapis aquilæ dictus 755 d. Castrum pristinum 752 d
- Arnsteinianum monasterium in pristina diœcesi Trevirensi et in nova Limburgensi. Ejus origines, fata, decora, B. *Ludovicus comes fundator aliaque* 733 et seqq.
- Arnus fluvius. S. *Minias* 432 b d
- Aripinum in regno Neapolitano. S. *Bernardus Angligena* 652. d e
- Arthir Logeniæ, pars orientalis Logeniæ 388 b
- Articlavi seu Verodunum in Galliis. Sanctinus episcopus 830 a
- Arverni in Galliis. Concilium 627 a. Civitas paret *Visigothis* 626 c. Ex Arvernensi provincia oriundus est S. *Gerardus*, cultus in diœcesi Sorana 652 e
- Arwain. Vide *Dar Owain*.
- Arxvegetis in diœcesi Marsorum. S. *Petrus Trebanus* 712 f
- Arzenc d'Apcher et Arzenc de Randon. Vide *Arisencus*.
- Asanbrunensis, corrupte pro *Osnabrugensi* 533 b c
- Asculum, vulgo *Ascoli*. *Montepietatis instituit B. Jacobus Picenus* 772 f
- Asinara. Vide *Gorditanum promontorium*.
- Asinaria insula, olim ab *Hercule nuncupata* 564 c d
- Astorga. Vide *Eustorga*.
- Atax fluvius Galliæ, vulgo *Aude* 879 e, 880 d
- Athyra, fluvius Thraciæ 574 a
- Athyra, castellum Thraciæ 593 b c
- Attenhausen prope Dietz 743 d, 757 b
- Avenio Cavarum 879 c
- Avennica. Paret *Visigothis* 626 c
- Avera vulgo *Èvre*, agri Bituricensis rivus 643 a
- Augustamnica in Ægypto. Schisma anno 344 832 b
- Augustodunum in Galliis. A *Bagaudis* captum 502 b; anno 674 obsessum 683 e. S. *Cassianus*, *Simplicius*, S. *Hegemonius*, episcopi 838 e. S. *Lazarus* 794 d. *Martyrologium sæculi viii* 679 c
- Aurea, rivus prope *Bajocas* 674 f
- Aureavallis, Cisterciense monasterium. *Dionysius Largentier* 390 a
- Aurelia. An pars *Lucania* 891 b e
- Aurelia, porta et via 891 b e
- Aurelianum in Galliis. Concilio v intersunt S. *Aptonius*, pluresque alii sancti episcopi 886 f, 887 a. Fuit concilium nationale totius Galliæ 887 b. Anno 549 fuit celebratum 887 c
- Auriflorium (Harfleur). Ab Anglis expugnatum 526 f
- Ausa, Ausona, Vicus Ausæ, Catalonia urbs 807 f, 808 a. Ibi nati et passi perperam dicuntur SS. *Lucianus* et *Marcianus* MM. ibid et seqq. *Notitia* 815 f et seq. *Sedes episcopalis* 816 d e f et seqq. An unquam fuerit Metropolis provinciæ Tarraconensis 817 a b
- Ausci in Galliis. Carent episcopo voluntate *Visigothorum* 825 f. Parent *Visigothis* 626 c
- Ausetani 815 f et seqq. Vide *Ausa*.
- Austrasiorum ducatus Rhenanus 950 e
- Axona, fluvius Suessionem alluens et in Isaram influens prope *Compendium* 504 d. Inventum scriptum de futura calamitate 526 e
- Azincuria seu Azincurtia. Locus notissimus ex strage, quam Angli Gallis intulerunt 526 f et seq. B

B

Bagaudæ. *Factio Rusticana in Galliis* 497 e f et seqq. *Forle partim Christiani* 502 b f et seq.

Bajocæ in Normannia. SS. *Lupus, Rufinianus, Ausiacus, Exsuperius aliiq̃ue* 658 et seqq. *Multum passa civitas a barbaris et scriptis suis libris historicis orbata* 674 a. *Capta a Normannis; eo tamen reliquias suas deferunt Constantienses* 663 e

Ballancourt. *Reliquiæ castri Paludellæ* 664 f

Balma prope Sistaricum. *Vide Sistaricum.*

Balmense monasterium. *Cultus S. Mauri, confessoris in Franco Comitatu* 678 c

Balsabin, palatium regum Hispaniæ 701 b

† Balsamiæ seu S. Celsini templum Remis 585 b e, 586 f, 587 a b d e

Bamberga. *Erigitur sedes episcopalis* 1013 de, 1015 d

Barbarena ecclesia. *Vide Buriburg.*

Barbari. *Ante sæculum v in Italiam non noscuntur irrupisse* 596 b. *Plures enumerantur qui varias devastarunt regiones* ibid. b c d e

Bardsey seu insula sanctorum prope Walliam 900 a

Bariacum, vulgo Béry seu Berry, curtis seu fundus in diocesi Bituricensi. SS. *Principinus et Tridorius* 583 a

Baraum, vulgo Barrou, vicus super Crosam. S. *Marcellianus* 597 d, 582 c d

Bartholomæi de Castaneo, seu Montis Oliveti ecclesia Florentiæ 423 b. *Sita inter Turres* 424 b, 426 c

Bathoniensis ecclesia (Bath). *Est regularis* 925 b

Bavaria. *Dividitur anno 739 in quatuor dioceses* 953 b

Bellastum in Ultonia 658 b

Belfast lough. *Vide Loch-Laig.*

Belgium. *Extremo sæculo xvii regio edicto ventantur libri liturgici importari* 724 d

Bellomerense monasterium. S. *Launomarus* 644 e

Belslango centena, pars pagi Arduennæ 495 a d

Benarnum in Galliis. *Paret Visigothis* 626 c

Beneventum. *Obsidione cincta a Roberto Guiscardo* 651 a. S. *Mercurius martyr patronus* 392 d. *Beneventani principatus, immo Capuani, feudum Ponscurvus* 708 e

Bergomates. *Cum aliis in Mediolanum conspirant* 1030 f

Beriacum. *Vide Bariacum.*

Bernicii, populus Northumbriæ 925 e, 930 d

Bernuffe, pagus Hassiæ 950 c

† Bertini de Sithiu monasterium. *Sancti illic culti aut in censu cælitum habiti* 792 c d e f, 793.

Beselich, monasterium puellare Præmonstratense, non procul a Limburgo 730 b, 743 d. *Hujus Parthenonis origines et fata* 748 e f, 749, 750 b c d e, 759 f, 760 a

Besleich. *Vide Beselich.*

Bessa, rivus agri Gabalitani 634 a e

Bethlenrode in pago Einriche. *Parthenon Præmonstratensis* 746 a b, 751 a, 759 b c

Bettendorf. *Decimæ concessæ monasterio de Arnstein* 757 c

Bierberg. *Vide Buriburg.*

Bigorra in Galliis. *Paret Visigothis* 626 e

Binuzfelt, villa Arduennæ 493 f, 495 a

Bisarchium, civitas episcopalis medio ævo in Sardinia. *Varia nomina, situs; hodie solum consistit ecclesia S. Antiochi M.* 567 f et seq.

Bischofsheim in Germania. S. *Liobgita* 949 c

Biterra, urbs episcopalis provinciæ Narbonensis 871 b c d e f et seq. *Urbs Septimaniæ* 879 d

Bithynia. *Ejus vicissitudines* 806 f et seq.

Bitumen, monasterium Cisterciense, diocesis Maurianensis. *Bernardus, episcopus Maurianensis; S. Petrus Tarentasiensis ejusque mater* 789 e f

Biturices. *Parent Visigothis* 626 c. *Bituricensis breviarii fata aliquot* 646 b d

Blanc (Le). *Vide Oblincum.*

Blangium vicus 526 f

† Blasii templum Fabriani 764 a

Blaubeurn. *Origo nominis* 954 e

Blavium castrum. A S. *Frontone evangelizatur* 411 a, 413 e

Blesenses comites pii in S. *Guesnoveum* 690 d

Blithenem, villa ad septemtrionem Hildesiæ 1031 a, 1034 a

Bobardia ad Rhenum 735 c, 736 a, 757 a

Bodfary in Wallia 900 b

Bodferin in Wallia 899 f

Bokenen (Bokenem), vicus juxta Hildesiam 1020 e, 1021 e

† Boniti vicus, vulgo S. Bonniac 635 d

Borbitomagus. *Vide Wormatia.*

Bosseto (S. Stephani de) ecclesia in diocesi Nucarina. S. *Gerardus, monachus Saxoferratisensis, parochus* 766 a

Bovenheim, Boumhaim. *Vide Bubenheim.*

Brandesleve, villa juxta Hildesiam 1031 e f, 1034 a b

Brantomum, oppidum ad Dronam fluvium in diocesi Petragoricensi 410 d, 413 d

Braunau prope Fritislariam 962 e

Brauweilerense monasterium. *Ehrenfridus, comes palatinus* 735 a

Brechen (Ober et Nieder), olim Prichina 736 b d

Breidenborn in Hassia 952 b

Bremme, Breme ad Mosellam 743 e, 757 b

Brestum in Britannia Minori. S. *Guesnoveus* 687 a d. *Caput hujus sancti in amphitheatro anatomico* 890 b

Brettenbrunum, Breittenborn. *Vide Breidenborn.*

Briceren seu Bricrean, lacus in Ultonia 893 c f, 894 b c

Brigiense conciliabulum deponit S. *Gregorium VII* 1040 a b

† Brigittæ templum Buriburgi 962 e

† Brioci oppidum. S. *Guesnoveus* 690 d

Britanni. *Ratio veterum Britannorum dividendæ paternæ hæreditatis inter filios et regii tituli accipiendi* 945 d e. *Eorum comitiorum et senatus modus* 945 f. *Britanni in una diocesi plures habebant episcopos* 689 e. *Britanni sæculo ix occupant et deprimunt partem Normanniæ* 664 a

Britannia Armoricana. *Vide Cornubia. Domnonia. Frisii.*

Brivas in agro Claromontano 635 c. *Ecclesia S. Juliani M.* 635 b

Briva, oppidum ad Curretiam (Corrèze) 414 b

Brivensis pagus in civitate Lemovicum 414 b

Brixia, sedes episcopalis, primum suffraganea Mediolanensis, postea Aquilejensis ecclesiæ 590 c d. *Episcopi plures ex ordine recensentur* 136*

- tur a Ramperto* 602 e. *Brixienses cives sacramento se adstringunt, se alium, præter S. Gaudentium, qui tunc absens erat, accepturos non esse episcopum* 589 d e f et seq.
 Bruibach, nunc Braubach, ad Rhenum 736 b c
 Brundisium. *A Saracenis dire eversim* 454 f, 455 c d
 Brunenbach in tractu Nassaviensi 743 f, 757 b
 Brunme. *Vide* Bremme.
 Brusciæ Vallis. *S. Amandus, episcopus Argentoratensis* 844 a
 Brustenbach in ducatu Nassaviensi 744 a
 Bruveshusen. *Incunabula monasterii Gandersheimensis* 1000 e
 Bubenheim in pago Wormatiensi 743 e, 757 b. *Alter locus eodem nomine* 744 a, 757 b
 Bunna, urbs Germaniæ 492 e
 Buraburgum, Buriaburgum, Buriburgum in Hassia. *Urbs paganorum rusticorum* 953 e, 954 d e f, 955 a b. *Cathedræ episcopalis erectio* 953 c. *SS. Albinus seu Witta et Mengingaudus, episcopi. Situs. Destructio* 947 et seq. *Tentatur anno 774 a Saxonibus* 958 c
 Burbacum. *Vide* Buraburgum.
 Bürberg. *Vide* Buraburgum.
 Burdigala in Galliis. *A S. Frontone evangelizatur* 410 e, 413 e. *Caret episcopo voluntate Visigothorum* 625 f. *Paret Visigothis* 626 c. *S. Childomara abbatissa* 680 e, 681 a, 682 c e f, 684 f. *An ibi exstitit S. Eulaliæ monasterium* 681 f
 Büren in diocesi Paderbornensi. *Non est Buriburg* 954 e
 Burgundiones restituunt Wormatiam 911 c
 Burgundiæ comitatus seu Francus Comitatus. *Abundat sanctis* 677 a
 Burgusii, populus Hispaniæ 815 f et seq.
 Burla, fons in agro Gabalitano. *S. Enimia* 629 b c
 Bursfeldensis reformatio introducitur in monasterium *S. Michaelis Hildesiæ* 987 d
 Buxentum, urbs olim episcopalis, nunc excisa 891 a b c d
 Buxeria, vicus Bussiares 528 d
- C
- Cablejæ in finibus Lingonensium et Antissiodorensium. *S. Spanus* 578 c d
 † Cadoci monasterium in Wallia 898 b e f
 Cadurcum (Cahors), urbs episcopalis Galliæ. *Ejus situs* 778 c d. *Cadurcinus pagus, ager, etc.* 778. *Cadurci parent Visigothis* 626 c
 Caerphilly in Wallia. 898 f
 Cæsaraugusta in Hispania. *Capitur a Mauris* 694 d
 Cæsarea Bithyniæ. *S. Nicetas, hegumenus Mediciensis* 963 c
 Cæsarea, Cappadociæ maxima civitas 588 e f
 Calabazas, vicus prope Septemplicam 702 f
 Calabria. *Vastata ab Alarico* 597 a
 Calaris in Sardinia. *Fuerintne ibi monachi in ecclesia* 613 d e. *Calaritana ecclesia sæculo iv florebat* 544 b. *Calaritanus judicatus in Sardinia* 567 b
 Calbe. *Vide* Kalbe.
 Calcegius pagus, vulgo *Pays de Caux* 682 a c
 Caldariola, oppidum diocesis Camerinensis. *S. Franciscus de Caldariola; conventus Minorum; aliæque decora* 772 c d. *Mons pietatis* 773 c d, 774 a
 † Callisti cœmeterium Via Appia 614 e
 Caltraeth in Scotia. *Pugna* 897 a c d
 Camaldulense monasterium. *Ejus auctoritatem non admittit Valliscastrum* 765 d. *Camaldulenses segnes venerationis suorum sanctorum* 721 a. *Cultus S. Gerardi Saxoferratensis* 770 c. *Camaldulensis ordinis decora aliquot* 762 c
 Cambo in pago Einriche 734 c e, 757 b
 Campe ad Rhenum 743 f, 757 b
 Campusbassus in Apulia. *Silvester Guidonius ex ordine Minorum* 390 f
 Campusrotundus in diocesi Camerinensi 771 b
 Campus sceleratus Romæ. *Ibi Vestales delinquentes pœnas dabant* 440 b, 486 c f
 Cancellata, parochia in diocesi Petragoricensi 404 f
 † Candidæ ad crucem seu Gorgum ecclesia juxta Florentiam. *Hoc loco obtruncatus fuisse traditur S. Minias* 431 f et seq.
 † Candidati martyres, templum juxta Florentiam 417 d
 Cantogilum, vulgo Chantenge 635 e f
 Cantref y Gwaelod in Wallia 899 f
 Cantuaria. *Ecclesia est regularis* 926 b
 Capo di monte Falcone. *Vide* Insulæ Herculis.
 Capua in Italia. *Jurgia adversus Rodoaldum, castaldium Aquinatem et dominum Pontiscurvi* 708 e. *Landulfus princeps* 708 f. *Richardus princeps* 708 f
 Caputnemoris in Britannia Armoricana 691 e
 Caravi. *Vide* Chalce.
 Carnotes in Galliis. *S. Benignus episcopus.* 581 a b. *Dedicatio templi S. Joannis Baptistæ et S. Vincentii* 388
 Carrascal, vicus prope Septemplicam 703 b
 Carrick-Fergusium in Ultonia 658 b
 Carthago, urbs Africæ primaria. *Est caput ordinis ecclesiastici* 853 c d e, 857 b; *habebat jus accersendi undecumque clericos ibid.* d. *Capitur et vastatur a Vandalis* 851 a. *Carthaginenses episcopi nuntiabant Africanis futurum Pascha* 831 d
 Carus flumen Galliæ. *In crepidine cella S. Eusicii* 645 c
 Carzoli in diocesi Marsorum. *Patria S. Petri Trebani* 712 f
 Casamarii. *Innocentius papa III* 656 e
 Casinense monasterium. *S. Willibaldus ibi commoratur* 955 d. *Item S. Nicius monachus græcus* 704 et seqq., 711 e. *Reliquiæ S. Mauri abbatis* 679 b. *Casino datur monasterium S. Pauli ad Pontemcurvum* 709 e. *Casinenses emunt Pontemcurvum* 708 f. *Casinensi monasterio favent duo judices Sardinie* 568 a
 Castellum Airaldi in Galliis. *Geraldus, conversus a S. Verano* 788 b
 Castellum S. Miniatis in diocesi Placentina 424 d
 Castrum, civitas episcopalis Sardinie 567 f
 Castrum Bagaudarum ad Matronam 502 b
 Castrum Gallinarium in diocesi Sorana. *S. Gerardus* 652 e f
 Castrum S. Laurentii in regno Neapolitano. *Innocentius III anno 1208 illic versatur* 656 e
 Castrum Theodorici (Château Thierry) 528 d
 Catti, inde Hessi 950 d
 Cattraeth in Scotia. *Pugna* 897 a c d
 Catzenelenbogenses domini emunt partem comitatus

- tatus de Arnstein 757 a, 758 d. *Iidem renunciant advocatiæ in Beselich* 759 f
- Cellensis abbatia. *Officia propria* 644 f
- Ceperanum in ditione pontificia. *S. Arduinus et alia decora* 650 et seqq.
- Cesia fluvius 512 d
- Cessapalumbi in diœcesi Camerinensi 771 b, 772 d
- Chalce, Chalcia seu Caravi, insula jacens ad occidentem Rhodi. *S. Nicii patria* 711 b, 712 a d
- † Chély-d'Apcher et Saint-Chély-de-Tarn in agro Gabalitano 630 f, 634 b
- Ciconia (S. Nicolai de) monasterium prope Casinum. *SS. Nicius, Guinizzo et Januarius* 704 f, 707 b c, 711 d
- Cicum, Citium seu Citizum, sedes episcopalis 745 d. *Ea sedes transfertur Naumburgum* 1003 c
- Cinel Laeghaire. *Sancti* 895 a
- Cingulanus conventus FF. Minorum. *Ibi non vixit B. Franciscus de Caldariola* 772 d e, 776 f
- Cipperanum. *Vide Ceperanum.*
- Cippi Xenodochium, Florentiæ 424 b
- Cistercienses monachi donantur monasterio *Mailrosensi* 929 e. *Olim segnes venerationis suorum sanctorum* 721 a. *Cisterciensium monialium incrementum ex ruina Præmonstratensium* 739 f, 740 a
- Clamores, rivus Segoviensis 693 d
- Clan-boia seu Ardia Major in Hibernia 658 d
- † Claræ templum Segoviæ 689 a b
- Classense monasterium. *Joannes abbas* 764 a
- † Claudii monasterium in Franco Comitatu. *Martyrologium* 677 b, 678 a d e. *An ibi vixerit S. Maurus confessor* ibid. c d. *Pristinæ leges* ibid. *Historia* 677 c, 679 a
- Claudiopolis, urbs et sedes episcopalis in Isauria 577 e
- Claustriacum, monasterium diœcesis Metensis. *An fundatum a S. Sigebaldo episcopo* 936 c
- † Clementis templum Iburgi. *A Bennone conditum* 521 d e f
- Cleparz prope Cracoviam. *Cænobium benedictinum slavicum* 706 e
- † Cleti hospitale Tibure 713 d
- Clivus Cucumeris in via Salaria vetere, cœmeterium 433 f. *Nominis origo* 435 a
- Closso (Abbatia de) in diœcesi Vapincensi 799 a
- Cloveth, vicus in Scotia 1036 b. *Monasterium* 1036 f
- Clowardia, monasterium in confiniis Lageniæ situm 929 b
- Cluain-Credhuil, monasterium in Hibernia. *S. Ida* 647 d
- Cluain Fergaile in Hibernia 1035 d
- Cluain-ferta-Molua in Hibernia 895 d
- Cluniacum in Galliis. *Dedicatio templi* 388 a. *Cluniacensis monachi substituti Fiscanni canonicis* 686 d
- Clusis (S. Victoris de) monasterium. *Raynaldus abbas* 763 f
- Coagium, vulgo Kjöge, in Sialandia. *S. Margareta martyr* 715 d, 717 b c
- Cogechurch in Wallia 618 a
- Cogezes, vicus prope Septemplicam 703 a
- Colfanum in diœcesi Camerinensi. *S. Franciscus de Caldariola; conventus FF. Minorum* 771 et seqq.
- Collina porta Romæ. *Ibi vivæ sepeliebantur vestales* 478 a d. *Situs* 486 c
- Colonia Agrippina. *Constitutio Frederici I de boris ecclesiæ* 735 a d. *Coloniense Concilium anni 346* 911 c d, 912 c. *Eo deferuntur reliquiæ SS. Chrysanthi et Dariæ* 463 b, 466 d e. *Officia propria sanctorum nuper Roma probata, expunctis tamen lectionibus de translatione SS. Chrysanthi et Dariæ* 448 e f, 468 a d
- Colla-dà-Chrioeh, familia vetusta Hiberniæ 388 c
- Collis. *Vide Elze.*
- † Columban altare Cormarici 664 d
- Comber. *Vide Commer.*
- Comenses cum aliis in Mediolanum conspirant 1030 f
- Comitatus Lucardus. *Ejus nulla mentio apud veteres* 425 a b
- Commer, seu Commor, vulgo Comber, in Ultonia 658 b d
- Condate. *An idem quod Cantogilum, an S. Privati vicus, an S. Desiderii etc.* 635 e f
- Condatescense monasterium. *Vide* † Claudii monasterium.
- Conello seu Conillo (Baronia de). *Vide Hy-Conaill.*
- Confluentes ad Rhenum 735 e, 736 a, 757 a. *Confluentina moneta sæculo xii* 743 d, 760 a e f. *Collegii Societatis Jesu operarii in principatu Hadamariensi* 649 b c
- Consenatem montempietatis approbat Innocentius VIII papa 773 b
- Consonica in Galliis. *Paret Visigothis* 626 c
- Constantia in Normannia. *Cives reliquias suas deferunt Bajocas* 663 e
- Constantinopolis. *Terræmotus commemoratio* 786 f, 787 a. *Suburbana Victoris* 593 b. *CPolitana ecclesia in conciliis CPolitano I et Chalcedonensi primum post Romanam honoris subsellium obtinet* 612 a; *præter honorem etiam jurisdictionem ampliorem sibi vindicat* 612 b c
- Convenæ in Galliis. *Carent episcopo voluntate Visigothorum* 625 f. *Parent Visigothis* 626 c
- Conventria. *Ecclesia ejus est regularis* 926 b
- Corbeja Nova, monasterium in Saxonia seu Westphalia 523 a, 532 b c d e f. *Celebrem habet scholam* 971 d e
- Corboilum. *Vide Corbolium.*
- Corbolium non procul a Parisiis. *SS. Lupus et Exsuperius, episcopi Bajocenses* 658 et seqq. *Eorundem cultus et reliquiæ in S. Exsuperii templo* 663 et seqq.
- Corduba in Hispania, caput regni Visigothorum. *Capitur a Mauris* 694 e
- Cormaricensis abbatia super Angerim in diœcesi Turonensi. *Reliquiæ S. Lupi Bajocensis et S. Martini Turonensis* 664 c d, 665 b
- Cornicularia seu Linaria insula. *Eadem forte est quæ Piana vocatur* 564 e d
- Cornubia Armoricana. *Diversa a Domnonia* 944 d e f; *principes suos habet* 945 a b
- Coulut, fluvius in Britannia Armoricana 944 e
- Coz-Gueandet. *Vide Yaudet.*
- Cracovia in Polonia. *S. Crucis cænobium benedictinum slavicum* 706 e. *Parthenon Præmonstratensis et S. Bronislavia* 728 c d
- Craichgovia, pagus 913 c
- Cremona in Italia. *Cives cum aliis in Mediolanum conspirant* 1030 f. *Cremonensis synodus, in qua ordinata jejunia et numerus missarum pro*

- pro rege et episcopis* 982 f
 Crisia fluvius in Axonam confluens prope Suessionem 504 d
 Crisiæ castrum prope Suessionem. *An exstiterit* 504 f et seq.
 Crispinus in Bosco (St Crépin-aux-Bois) vicus 528 d
 Cruft, Krufft. *Vide* Crupta.
 Crupta, vicus Eiffliæ, prope Lacum 493 e, 494 f
 † Crucis cœnobium Slavorum benedictinum prope Cracoviam 706 e
 † Crucis de Tripudio abbatia. *B. Albertus* 762 c. *Vide* Saxumferratum.
 † Crucis de Comitibus abbatia. *Vide* Saxumferratum.
 Cucusum, Armeniæ oppidum. *Eo relegatur S. Paulus CP.* 570 b
 Cuellar in Hispania. *SS. Valentinus et Engratia* 696 a b
 Cugniacum vicus, (Cugny) 528 d
 Cuncastrum (Chester-le-Street). *Aliquando sedes episcopalis, quia ibi corpus S. Cuthberti* 924 a, 930 d
 Cursiacum, parochia in diœcesi Petragoricensi 402 e
 Cuninghame in Scotia. *S. Mernocus* 649 b c e
 Cwm Cawlwyd seu Cowllwg in Wallia 896 b
 † Cyriaci monasterium Wormatiæ 913 e

D

- D**ani. Monasterium Lindisfarnense destruunt 923 f, 924 a; *etiam monasterium Hildæ* 929 f. *Vide* Normanni.
 Darewein. *Vide* Dar Owain.
 Dar Owain in Wallia 900 a
 Daventria, principale oppidum diœcesis Ultrajectinæ. *Ei præponitur S. Bernwardus* 972 e f
 Daverone (prioratus de) in diœcesi Carnotensi. *Martyrologium* 659 a
 Dea, rivus Scotiæ 1036 b
 Dealhuna de Fir-dà-loch in Hibernia 1035 d
 Decimum, vicus distans decem milliaribus a vetere Byzantio 574 e
 Decumanorum colonia 879 b
 Deiri, populus Northumbriæ 925 e, 930 d
 Delbhna-assuil in Hibernia 893 d
 Deneio in Wallia 899 f
 Denge-Nesse promontorium 527 c. *Vide* Runney.
 Denstede, oppidum Thuringiæ ad Ilmum fluvium 1032 a, 1034 d
 Deuterum CP. ad portam auream 574 d. *Sic dictum quod duobus stadiis a veteri Byzantio distaret* 574 e
 Djebal Sjarrat seu Sierra de Guadarama 694 f
 Djebal Taric seu Gibraltar 694 c
 Diestemium in Brabantia. *Sex fratres Minores pro fide occisi* 390 f
 Dietsensis domus origo 754 a b
 Dissenbach (Ober) in pago Einriche 757 b c. *Vide* Oberdissenbach.
 Dimola flumen Germaniæ ad fines Hassiæ 950 b
 Dinia, civitas in Galliis. *Paret Visigothis* 626 c
 † Dinothi monasterium Benchorense 900 a f
 † Dionysii monasterium Wormatiæ 913 e
 † Dionysii abbatia prope Parisios. *Reliquiæ S. Hilari, episcopi Mimatenis* 619 et seqq., 642 a. *Laus perennis* 683 b
 Divionense S. Benigni monasterium. *Laus perennis* 683 a

- Divodurum idem ac Metæ (Metz) in Galliis 450 a
 Divona Cadurcorum. *Etymologia et significatio* 778 c d
 Domhnach Caoide, Domnachcaoide, Domnachaoide, Domnachæde. *Vide* Donaghedy.
 † Dominici de Silos altare 697 b
 Domni-Frontonis villa in diœcesi Bellovacensi 397 b
 Domnonia Armoricana. *Quibus limitibus circumscripta* 944 d e f; *principes habebat alios ac Cornubia* 945 a
 Donaghedy seu Donagheady in Hibernia. *S. Caideus seu Cadocus* 647 e f, 648 a b
 † Donati Lucensis basilica. *Vide* Luca.
 Dorenbach ad Kemel 736 b c
 Dreisen. *Vide* Munster-Dreisen.
 Drimoleague. *Vide* Druimliag.
 Drinspringen ad Kemel 736 b c
 Drispensede 1033 a
 Drispensedt, villa proxima Hildesiæ 1033 a, 1034 e
 Dromdaleague. *Vide* Druimliag.
 Dromus, fluvius Bajocis. *Lupus a S. Lupo occisus* 673 c, 675 f
 Druimchliabh, nunc Drumcliff in Hibernia. *S. Columba* 893 d
 Druimliag in Hibernia. *S. Lasrius* 647 d
 Drumaleague. *Vide* Druimliag.
 Drumcliff. *Vide* Druimchliabh.
 Drumlegagh. *Vide* Druimliag.
 Duisburg. *Mansus donatus a S. Bernwardo ecclesiæ Hildesiensi* 989 e
 Dummeth, vicus in Scotia 1036 b
 Dundrum, sinus maritimus 894 d
 Dunelmum (Durham). *Ecclesia est regularis* 926 b
 Durantion fluvius apud Septempubicam in Hispania 697 b
 Durocortorum, hodie Rheims 538 c
 Dursta, rivus prope Arnstein 733 c
 † Dutrucht Lemchaille seu Dutracha de Lemchoille 388 b

E

- E**ach, lacus Lough-Neagh in Ultonia 894 b
 Eadollogo, vicus olim in Metensi, nunc in Nancejensi diœcesi 620 e
 Eatar Ghabhail in Hibernia 789 c
 Eberbach, vicus Germaniæ 913 d
 Eberbach. *Vide* Erbach.
 Eboracum in Anglia. *S. Joannes Beverlacensis* 386 c d
 Ebroicum. *S. Spanus* 578 c. *Rotrocius episcopus* 621 e
 Echad Uladh seu Ivecia in Hibernia 893 c f
 Ederna (Innerste), fluvius Gandersheimium alluens 1006 a f
 Edessa. *Episcopum Armenium habet sæculo xi, subditum patriarchæ græco Antiocheno* 706 a. *Edessenii literas ad Abgarum regem adversus omnia mala adhibent* 640 d
 Eichstetensis ecclesia. *Initia episcopatus* 935
 Eiffliæ regio 450 b c. *Describitur* 406 c
 Eiffliæ monasterium, oppidum diœcesis Coloniensis 450 d. *Ejus origo fuit Nova-Cella, a Marcwardo fundata; reliquiæ SS. Chrysanthi et Dariæ* 450 d e f, 460 et seqq. *Monumenta cultus SS. Martyribus exhibiti* 461 et seqq. *Sodalitium* 464 c et seq. *Jubilæum millenarium* 465 b c d e
 Einriche

Einriche, pagus seu provincia ad Loganam
734 b c, 735 c, 736 a. *Ejus extensio* 736 b c.
Unde nomen 736 d
Eirros. *Vide* Irros.
Elarus. *Vide* Helanus.
Eleriacum. *Vide* † Naboris monasterium.
Eliensis ecclesia (Ely). *Est regularis* 926 b
Elnonense monasterium. *Lectiones et reliquiæ*
S. Lupi Bajocensis 663 b c. *Vide* † Amandi
monasterium.
Elusa in Galliis. *Caret episcopo voluntate Visi-*
gothorum 625 f. *Paret Visigothis* 626 c
Elyzabeth seu Elisboth, silva haud procul a
Florentia 429 b, 431 e
Elze, villa in diœcesi Hildesiensi 1032 e, 1034 e
Elze, hodie Collis. *Resuscitatio S. Georgii Ani-*
ciensis 399 b
Emisa, vulgo Ems, rivus 736 e
Emmaus, monasterium benedictinum slavi-
cum Pragæ 706 c
Emporiæ, Hispaniæ urbs maritima 816 a
Enckenbacum, parthenon Præmonstratensis
in Palatinatu inferiori 730 b, 746 e, 747 a b c,
759 b c
Englwys Llangwm Dinmael in Wallia 899 a
Engolisma (Angoulême), urbs Galliæ. *Ejus si-*
tus, antiquitas, et varia nomina 885 a b.
Engolismensibus prædicat S. Fronto 410 e,
443 d
Eparchia Pontica 806 f
Eporedia in Pedemontio. *S. Tegulus martyr*
387 b c d. *Ibi natus S. Gaudentius, Novarien-*
sis episcopus 594 b
Erbach, Eberbach, Eversbach, monasterium
Cisterciense ad Mœnum. *B. Ludovicus de*
Arnstein 751 e, 761 d
Eresma rivus. *Vide* Areva.
Erfordia (Erfurt), oppidum in Saxonia seu
Thuringia meridionali 1020 c, 1021 d. *Cat-*
hedræ erectio 953 c d e. *Erfordiensis syno-*
dus in causa Wormatiensi 992 c d
Erlenbach prædium. *Datum Otterbergensibus*
et Enckenbacensibus 747 a b
Erpaham, Erva, fluvius 460 c
Erris. *Vide* Irros.
Escorialense S. Laurentii templum. *Dedicatio,*
lipsanologia, reliquiæ S. Fructi 701
Eskimbekense monasterium in Jutlandia
717 a
Esromense monasterium in diœcesi Roskil-
densi 717 b
Ethlingense in Anglia monasterium. *Asserus*
793 b
Etterina, fluvius juxta Fritislariam 1006 a,
1007 a
Eversbach. *Vide* Erbach.
† Eugendi monasterium. *Vide* † Claudii mo-
nasterium.
Euskirchium, vicus Eiffliæ 463 c
Exonia, vulgo l'Essone, et aliquando la Juisne
663 d, 664 e
† Exsuperii, episcopi Bajocensis, templum
cœmeteriale Bajocis 659 d e, 663 a f, 664 a.
Sepultura S. Lupi 662 c d
† Exsuperii, episcopi Bajocensis, templum
Corbolii 659 b, 665 a b. *Ultimi abbates*
665 b c d

F

Fabrianum in Italia. *S. Blasii templum* 764 a
Fænor in Wallia 898 c
Fæsulæ. *A Florentinis captæ* 426 a
Farfara, monasterium S. Mariæ in Sabinis 421 a
Fagnana (Ecclesia S. Miniatis in) 427 a. *Vide*
Sanminiatello.
Feg-Taric, ignota in Hispania vallis 695 a
Feig-Cullen in Kildaria 894 d
† Felicitatis martyris cœmeterium 605 c. *Ibi-*
dem sepelitur S. Bonifacius Pp. I, et quidem
Via Salaria 614 d e, 615 b, 616 c; *ejus eccle-*
siæ nullum hodie exstat vestigium 615 e
Ferkel, plebs Midia in Hibernia. *Monasterium*
S. Carthagi 637 e
Ferentinum in Italia. *Innocentius papa III* 656 e
Fergile, locus prope Pontemcurvum. *S. Nicius*
708 d, 710 a
Ffynnon Elian in Wallia 618 c d
Fiastra, rivus Colfani in diœcesi Camerinensi
771 e
Fidenæ, civitas extra Portam Salariam 433 e
Figiacense monasterium in Cadurcis 387 a
Fircall. *Vide* Ferkel.
Firmitas Imberti. *Puer sanatus* 669 e
Fiscamnense cœnobium. *Exstruitur a S. Wa-*
ningo 684 d e f. *Palatium Guilielmi, ducis*
Normanniæ 685 c. *S. Childemara abbatissa,*
S. Leodegarius etc. 679 et seqq. *S. Leodega-*
rius in custodiam datus 684 a b c, 685 a b.
Officia propria 680 b, 685 d. *Historia* 681 a
Flenithi, pagus diœcesi Moguntinæ contermi-
nus 1000 d
Flensbourg. *Vide* Ulenseborch.
Fligei in finibus Arvernorum et Gabalorum
637 b c
Flonheim, Flanheim, præpositura. *Werenbol-*
dus prior 761 e
Florentia. *A Gothis et Langobardis fere penitus*
eversa 424 c. *Olivetani monachi* 423 c d e,
424 b c
Floriacense monasterium in Galliis. *Dedicatio*
templi 786 f
Floriacum in agro Gabalitano 633 f
Fons Vallis prope Suessionem 506 a
Fontanellense monasterium. *Martyrologium*
sæculi viii 679 c. *An illic quieverit S. Chil-*
domaræ corpus 680 c d. *Anno 841 vexam re-*
dimittit a Normannis 685 e
Fontenella, parthenon Præmonstratensis. *Ejus*
situs 739 e
Foresta de Passagio ad Veronam fluvium 414 b,
413
Foresta (S. Pauli de) monasterium prope Pon-
temcurvum. *S. Nicius* 704 f, 709 d e, 711 e f
Foresta (S. Petri de) monasterium. *S. Clinus*
705 a b
Forfar seu Forfar-Restenet in Scotia 1036 b c d
Foris (de). *Ecclesia a S. Gaudentio Brixia dedi-*
cata 598 a, 603 d e f. *Combuntur, et alia ædi-*
ficatur ibid. et seq.
† Fortunati templum Serræcomitum 765 b
Forumjulii in Galliis. *Paret Visigothis* 626 c
Forumtrajani. *Ejus ecclesia. Vide* Phausianen-
sis.
Fossænovæ monasterium. *Innocentius III anno*
1208 illic versatur 656 d e
Fossatense monasterium S. Mauri 502 b. *Re-*
liquiæ S. Mauri abbatis 678 f, 679 b
Fotharta Lageniæ in Hibernia 650 a
Foulis

- Foulis (Wester et Kirk) seu Fowlis in Strathernae 1038
- Francia. Franci. *Francorum militum translatio intra fines imperii sub Herculo* 502 a. *Franci occupant Wormatiam* 911 c. *Potiti Galliis, episcopos facile admittunt et audiunt* 639 e. *Francorum exercitui immixti pravi christiani et tribuni Romani* 639 c d e. *Vide Sicambri.*
- Francia Rhenana 950 e
- Francones seu Thuringici ad Weram et Novi Franci 950 e
- Francofurtum. *Eo conveniunt episcopi in causa Gandersheimensi* 1011 b f
- Francus Comitatus seu Comitatus Burgundiæ. *Abundat sanctis* 677 a
- Fregellæ, antiqua civitas prope Pontemcurvum 708 d
- Frisii. *Aliquando dominati in Britannia Armoricana* 943 e, 945 c
- Frisinga. Arno, prius clericus *Frisingensis, dein abbas Elnonensis et archiepiscopus Salisburgensis* 919 e
- Fritislaria, Frislaria, Fritzlar in Hassia electorali. SS. *Albinus seu Witta, Megingaudus et Humbertus* 947 et seqq. *Hanc civitatem anno 774 tentant Saxones* 958 c d. *Indicatur conventus episcoporum in causa Gandersheimensi* 1011 f, 1012 a
- Frixones. *Vide Frisii.*
- Frociacum (Frossay), in Turonibus monasterium. *Id incoluisse dicitur S. Fronto* 413 f
- Froidmantel seu Fromentel, vicus in agro Suessionensi 506 a
- † Frontonis Petragoricensis ecclesia. *Fit cathedralis* 404 d
- † Frontonis locus, dictus Ad lapides, in diœcesi Suessionensi 405 c
- † Frontonis monasterium. *Ædificatur* 395 f, 402 e
- † Fructi prioratus. *Datus monasterio de Silos; reliqua ejus historia* 697 et seqq. *Indulgentiæ et nundinæ* 702 a b c d
- Fuente el Soto, vicus prope Septempubicam 702 f
- Fuentenebro, vicus prope Septempubicam 703 a
- Fugalesberg. *Vide Vogelsberg.*
- Fugentensis pagus super Mosellam 934 f
- Fulda, flumen Germaniæ 950 b
- Fulda, nobilis abbatia. *Reliquiæ, a Rabano receptæ, non omnes æqualiter sinceræ* 515 et seqq.; *schola celebris* 971 c.
- Fulgina in Italia. *Pius VII papa* 773
- G**
- Gabali, antiqua Galliarum civitas. S. *Hilarus episcopus* 619 et seqq. *Carent episcopo voluntate Visigothorum* 625 f. *Parent Theodorico Magno* 626 d. *Canonici sæculo vi servant vitam communem* 641 e. *Vide Mimas.*
- Gabalitanus pagus. *Amplitudo* 634 c d e f, 635. *Comes* 633 b. *Huic pago initio sæculi vi præerant episcopi* 639 d e, 641 c d.
- Gadstorp parochia data parthenoni Roskildensi 719 b c
- Gaël in Britannia Armoricana 944 e
- † Galli monasterium in Helvetia. *Schola celebris* 971 c. *Ratpertus, magister scholarum exteriorum* 389 a
- Galliarum divisio temporibus Julii Cæsaris 836 f; *item post mortem Clotharii II* 619 b. *Gallia Braccata* 879 b c; *Gallia Comata* 879 d; *Gallia Gothica seu Occitania* 881 b; *Gallia Narbonensis* 879 a; *Galliæ Transalpinæ circumscriptio* 491 a; *Galliæ a sæculo primo fidem receperunt* 392 c d
- Gallura, judicatus seu provincia in Sardinia 567 b c
- Gambrikeri marca, Gembrica, Gembriche. *Gemmerich* 736 b d
- Gandavense S. Bavonis monasterium. *Adventus S. Macarii Armenii* 706 a
- Gandersheimium. *Monasterium puellare, litigiosum inter SS. Bernwardum et Willigisum ad Gandam fluviolum situm* 984 f, 985 a b, 1000 b-f; 1010 a f, 1011 b-f; *ecclesiam consecrare vult Willigisus* 1004 a-f, 1005 a b c
- † Gaudiosi ecclesia Neapoli 852 e
- Geismar prope Fritislariam. *Quercus Jovis a S. Bonifacio eruta* 951 f, 952 e, 955 a
- Gelriæ comitatus. *Ejus cum Zutphaniensi conjunctio* 755 a b
- Gemblacum in Belgio. S. *Guibertus* 386 d
- Gemmeticense cœnobium. *Male habetur a Normannis* 685 e
- † Genesii antiquissima ecclesia in Tuscia 426 e
- † Germani abbatia in regno Neapolitano. *Innocentius III anno 1208 illic versatur* 656 e
- Germania. Germani. *Germani intra mœnia habitare nolunt* 843 d. *Germania Transrhenana seu Magna et Cisirhenana, quæ et Superior et Inferior* 911 a. *Ut perditæ essent res ecclesiasticæ sæculo viii* 957 e. *Ex Germania provincia, quæ Francia dicitur, S. Enimia* 628 e. *Germania, a Romanis domita, a primis imperii temporibus divisa in superiorem et inferiorem, ambas provincias* 836 et seqq. *Germania prima et secunda dicitur sæculo iv* 838 c d. *Germania secunda* 830 a
- Germeramarca, pagus Hassiæ 950 c
- † Gervasii ecclesia cathedralis Suessionensis 503 d
- Gerunda, urbs haud procul a Pyreneis 816 b.
- Geswerod. *Vide Roth.*
- Gibraltar in Hispania. *Occupatur a Taric, a quo nomen accipit* 694 c
- Gicesmere. *Vide Geismar.*
- Gienna in Hispania. *Dedicatio templi cathedralis* 387 f
- Giesensis ditio 753 e
- Glannafoliense monasterium. *Reliquiæ S. Mauri abbatis* 677 b c, 678 f, 679 a
- Glen-inuick in Scotia. S. *Mernocus* 649 f
- † Goaris oppidum ad Rhenum. *Nuptiæ splendidæ sororis B. Ludovici de Arnstein* 752 e
- † Goaris cella haud procul Prumia 449 e, 490 d 491 a
- Gorditanum promontorium, hodie Capo di monte Falcone in Sardinia 561 f
- Gothi. *Invadunt Gallias, mortuo Ægidio* 666 e. *Eorum genere oriunda S. Maura* 579 a. *Eorum rex ad mortem quærit S. Spanum cum sociis* 579 b
- Gouda in Hollandia. *Joannes Rixtelius et Adrianus Lamberti, ex ordine Minorum, pro fide occisi* 390 e
- Gouesnou, parœcia in Britannia Armoricana. S. *Guesnoveus* 690 b c d
- Gowerlandia in Wallia 898 d
- Gozmerode.

Gozmerode. *Vide* Roth.

Græci. *Græciæ ecclesiæ olim conditio in Italia meridionali* 705 b c. *Græci in monasteriis S. Sabæ* 705 e. *Græci, etiam sancti, parum æqui in ritus latinos* 707 d e. *Græci colunt quatuor Paulos CPolitanos* 573 a b c

Gratia Dei, cœnobium Præmonstratense prope Magdeburgum. *Fundatio; colonia emissa in Arnstein* 756 b c d. *Vide* Kalbe.

Grosroth. *Vide* Roth.

Guarmacia. *Vide* Wormatia.

Gudenacker in Ducatu Nassaviensi 751 a

Guic-Miliau in Britannia Armoricana. *S. Melianus* 946 a

† Guinaili templum Corboliense 666 c, 667 b

Gummersheimense monasterium puellare ordinis Præmonstratensis in Palatinatu. *Ejus origines et fata* 747 e f, 748 a b c d. *Fundatio* 759 c d. *Moritur ibidem B. Ludovicus de Arnstein* 751 d, 761 e

Gwyddyl Flichti, Scoti et Picti 896 b

Gypavas in Britannia Minori. *S. Tugdonius* 687 e, 690 e

H

Hadamaria in ducatu Nassaviensi. *Ad fidem catholicam redit* 749 b c d. *Ejus princeps. Vide* Nassavius.

Hadersleve, oppidum Jutiæ 1033 e, 1034 e

Hafniæ castellum. *Conditum ab Absalone, episcopo Roskildensi* 713 e

Hagustaldensis (Hextam) ecclesia in Northumbria seu apud Bernicios 925 e, 927 a. *Datur canonicis regularibus ibid.; denuo a Pio IX erigitur in cathedralem* 926 b, 930 d; *ejus templum omnium pulcherrimum* 930 e f

Hairich. *Vide* Einriche.

Hamanaburgum. *Vide* Amanaburgum.

Hamelburg, Hamulo castellum, Hamulanburgum. *Vide* Amanaburgum.

Hamense monasterium in diœcesi Noviomensi. *Corpus S. Waningi* 685 d

Hanovera. *Sæculo XII vicus* 1020 d, 1021 d

Haselacum monasterium in diœcesi Argentoratensi. *S. Amandus et S. Florentius episcopi* 844 b

Hassia. *Labores apostolici SS. Bonifacii, Albini et Megingaudi* 949 et seqq. *Hassia fines, regimen etc.* 950 b c d

Hatenhusem. *Vide* Attenhausen.

Heatfeldum. *Synodus in Anglia* 926 b c; *ibi occisus Edwinus rex* 928 e

Hebdomum CP. *septem distabat stadiis a vetere Byzantio* 574 e

Heidelbergensis academia. *Ex quibus bonis fundata* 745 f, 746 d

Helanus, mons agri Gabalitani 633 d f, 634 a

Helarus. *Vide* Helanus.

Hennigensis parthenon 979 a

Herbipolis. *Vide* Wurzburgum.

Herculis Insula, hodie Asinara in Sardinia 556 f

Herculis portus in Thuscia 891 f

Hersfeldum, monasterium in Thuringia 980 a b. *Reliquiæ S. Albini, Buriburgensis episcopi* 947 c. *Festum ejus* 948 a. *Sepultura ejusdem* 959 c d. *Vide* Hirsfeldia.

Hericia urbecula, vulgo Hérisson. *S. Principinus* 580 a

Herolfesfeldt. *Vide* Hersfeldum.

Hi, alias Jona, immo Ioua, hodie Colmkill, celebre monasterium in Hebridibus 924 c. *S. Caeti seu Coeddi, episcopus* 648 e. *S. Albinus ibi monachus non fuit* 947 f, 948 a b c

Hibernorum seu Scotorum monasteria in Hibernia 948 c d. *Hiberni sancti coluntur ut populares a Scotis* 650 d. *Hiberni perperam sibi vindicant S. Albinum Anglum* 947 f, 948

Hières. *Vide* Stœchades.

† Hieronymi monasterium benedictinum slavicum Pragæ 706 c

Hierosolyma. *Denuo a Saracenis capta* 1024 e f. *Vide* Jerusalem.

† Hilaire-de-Lavit in agro Gabalitano 633 f

† Hilaire-de-la-Parade in agro Gabalitano 633 f

† Hilarii monasterium. *S. Fridolinus* 935 d

† Hilarius. *Vide* Helanus.

† Hildæ abbatissæ monasterium. *Ibi ventilata fuit quæstio paschalis* 929 f; *ejus redditus sub Henrico VIII* 930 ■

Hildesia. *Hildesiensis episcopatus Borussis datur* 987 e; *dein regno Hanoverano adscribitur* 988 c d. *Hildesiensis ecclesia obtinet libertatem electionis episcopi sui* 975 b; *ejus clerus optime compositus* 975 b c d; *Slavorum incursionibus exposita* 976 d; *ornatur* 999 e f; *incenditur* 989 e f, 1013 e f, 1015 e; *novi altaris consecratio* 989 e f. *Hildesiensis cathedralis templi portæ æneæ, a S. Bernuardo confectæ* 977 f, 978 a. *Eadem ecclesia possidet caput et brachium dexterum S. Bernuardi* 995 e. *Bibliotheca anno 1013 magna ex parte incendio periit* 980 c. *Cives, sede vacante, audaciores in res sacras* 978 d. *Aurifabri patronum habent S. Bernwardum* 977 f

Hildeswardhusensis parthenon *fotus a S. Bernuardo, qui ecclesiam consecrat; cui adjectum videtur monasterium virorum* 990 b c d

Hirsaugiense monasterium. *Ruthardus scholasticus* 389 c d e

Hirsfeldiam transferuntur *S. Wigberti reliquiæ* 959 a b. *Mors et sepultura SS. Lulli et Albini ibid. c d e f. Vide* Hersfeldum.

Hisdinum oppidum 526 f

Hispania. *Christianæ rei conditio sub tyrannide Maurorum* 696 et seqq. *Mos annuntiandi Pascha* 831 c d. *Quomodo illic fierent kalendaria liturgica* 722 f, 723 a

Hohenburgense monasterium ordinis Præmonstratensis. *Cura sanctorum sui ordinis* 725 a

Holdenrike, Holdenroich, Holdenrücke. *Vide* Hollerich.

Hollerich prope Selbach 743 e, 750 f, 757 b

Holy-Wood in Hibernia 658 d

Holzheim prope Fritislariam 962 e

Honaugia, insula Rheni. *S. Amandus Argentoratensis* 842 e, 844 b

Honovia. *Vide* Honaugia.

Horsen, locus sat distans ab Hildesia 1023 b, 1024 a

Horta civitas 421 b

Hortus S. Mariæ, monasterium. *A Præmonstratensibus transit ad canonicos sæculares* 721 c d

Hoya (alias Hogan), vicus juxta Wiseram 1022 a, 1023 e

Hoz (S. Maria de la), cœnobium Franciscanorum in Hispania. *SS. Fructus, Engratia et Valentinus* 694 b, 695 e

Hungari.

Hungari. *Funestant diocesim Moguntinam* 744 c
 Hunni. *Gallias vastant* 870 a d
 Hy-Conaill, fere baronia de Conello seu Conillo in comitatu Limericensi. 647 a
 Hydruns, Calabriae urbs et portus 592 c

I J

† Jacobi templum Corboliense 666 b
 Jargaulium in pago Aurelianensi. S. Veranus 787 e
 Javols seu Javoux, olim Gabalorum civitas et Anderitum 634 et seqq.
 Iberus fluvius 816 a
 lbh-Each. *Vide Ivecia.*
 Iburgum in Saxonia. *Templum, caenobium, charta* 521 d e f et seq.
 Jerusalem. *Visitat eam S. Arduinus; itemque SS. Fulcus et Bernardus, culti in diocesi Aquinate, et S. Gerardus, cultus in diocesi Sorana* 652 a c d e f, 653 e, 654 a. *Sæculo xi monasteria mixta ex variis gentibus* 705 f. *Vide Hierosolyma.*
 Igelsbach, vicus Germaniæ 913 d
 Ilbenstadiensis abbatia ordinis Præmonstratensis. B. Godefridus Cappenbergensis 721 e
 Illegertes, populus Hispaniæ 815 f et seq.
 Illyria. *Sedi CPolitanae perperam attributa* 612 b
 Inchaffrayensis abbatia in Scotia. Gilbertus comes 1038 b c
 Inchmarnok in Scotia. S. Mernocus 649 f
 Insula Barbara. B. Lupus anachoreta 628 e
 Insula prope Breimptam in diocesi Moguntina, dein caenobium Stubense. B. Gisela, regula S. Augustini, bona 743 b e
 Insula sanctorum. *Vide Bardsey.*
 † Joannis Rotunda ecclesia Vapinci 795 f, 796 a
 † Irenæ insula in Archipelago 390 d
 Irros in comitatu de Mayo in Hibernia. S. Derbilis 893 d
 Isenburg comitatus 737 a. *Isenburgensis domus origo* 754 c f. *Isenburgensibus dominis resignat B. Ludovicus ab Arnstein comitatum suum* 757 a, 758 d
 Italia, Itali. *Italia, aliquando in tres partes divisa* 1007 b, 1009 c, 1011 e. *Quam misera esset sæculo x 772 f. Italos scriptores iniquius carpit Schoenemannus* 602 b
 Judiciacus, mons in diocesi S. Flori 635 a
 Judæi. *Judæorum cum christianis matrimonium vetitum* 627 c
 Iveagh. *Vide Ivecia.*
 Ivecia in Ultonia 893 c f, 894 b
 Juisne (la). *Vide Junna.*
 † Juliani martyris ecclesia Brivate 635 b
 Junna, vulgo la Juisne. *Confusa aliquando cum Exona* 664 e
 Jurense monasterium. *Vide † Claudii monasterium.*
 Jutia. *Olim Ynclandia dicebatur* 1033 e, 1034 e
 Jutraha, fluviolus Germaniæ 913 d
 Juvavium, seu Salisburgum, in Germania 456 a
 Iversheim, vicus in Eifflia 463 c
 Ixona, flumen Galliæ. *Vide Exona.*

K

Kabaili in Africa. *Forsan reliquiæ Vandalicæ gentis* 849 a
 Kalbe prope Magdeburgum. *Gratia Dei, condita a S. Norberto et dotata ab Ottone diacono*

737 c. *Hinc educitur colonia Arensteiniana ibid.; item colonia Dreisensis* 745 e f, 759 a b
 Kamervorst in ducatu Nassaviensi 744 a, 757 e
 Katzenelenbogen comitatus 737 a
 Keberlo in ducatu Nassaviensi 743 e, 751 a, 757 b
 Keirionez, lacus in Wallia 897 e
 Kera in Hibernia. S. Finan, abbas Rothensis 892 c
 Kergroas in Britannia Armoricana. S. Guesneveus 689 b
 Kerqui, oppidum in Sardinia, hodie ignotum 565 c, 566 c, 567 d
 Kill-Finain in Kera. *Vide Killyan.*
 Killyan in Scotia. S. Mernocus 649 f
 Killyan in Hibernia. S. Finianus 892 f
 Kill-Gorman in Hibernia 388 b
 Kill-na-saccart in Hibernia 789 e
 Kilmegan in Ultonia 894 c
 Kilmernoch in Scotia. S. Mernocus 694 b c d e
 Kinkellia in Scotia. S. Beanus, episcopus Murthlacensis 1038 b
 Kinsiche de Pisis, vicus Pisarum 787
 Kirckdorf ecclesia de dote Arnsteiniani monasterii 741 a, 743 f, 757 c. *Exsequiæ B. Ludovici de Arnstein* 751 e, 761 e f
 Kjöge. *Vide Coagium.*
 Kitzingen in Germania. S. Thecla 949 c
 Köberle in ducatu Nassaviensi 743 e, 751 a, 757 b
 Kœca. *Vide Coagium.*
 Kuningamia in Scotia. S. Mernocus 649 b c e

L

Labodunum castrum. *Vide Lobedunburgum.*
 Lacetania, regio subjecta Pyrenæis montibus 816 a b c
 Lactora, civitas in Galliis. Paret Visigothis 626 c
 Lacus, celebris abbatia S. Benedicti 495 a
 Lacus-vituli. *Vide Loch-laig.*
 Ladenburg. *Vide Lobedenburg.*
 † Lamberti monasterium Styriæ Superioris. Wolfcherus abbas 389 e
 † Lamberti, episcopi et martyris, oratorium in Wirinholt 999 d
 Lampsacum urbs 593 c
 Lancarfan. S. Cattwg seu Cadocus, abbas 647 c
 Landa, parochia S. Guesnovei in Britannia Armoricana 691 c
 Landevenech, monasterium Armoricanum 944 e f
 Langat ecclesia. *Data ecclesiæ Brivatensi* 635 b
 Langineth in Wallia 898 e
 Lan-Gousnou in Britannia Armoricana. S. Guesnoveus 687 f, 688 a, 690 a
 Lannionis oppidum in pristina diocesi Trecorensi 946 b
 Lateranensis Romæ ecclesia. *Concilium Montes pietatis approbat* 773 b
 Landenburgensis comitatus. *Datur ecclesiæ Wormatiensi* 912 a
 Laudum (Lodi) in Italia. *Cives cum aliis in Mediolanum conspirant* 1030 f
 Laudunum in Galliis. S. Celsinus 585 et seqq.
 Laus perennis 683 b
 † Launomari monasterium in agro Carnotensi 644 e
 † Laurentii ecclesia in pane et perna Romæ 513 d e f. *Restauratur a Bonifacio VIII et Leone*

- Leone X. An eo translata reliquia SS. Crispini et Crispiniani* 513 et seq.
 Laus amnis et sinus 891 b
 Laus (sanctuarium B. M. V. de) in diocesi Vapincensi. *S. Demetrius* 799 a d
 Leblanc. *Vide Oblineum.*
 Ledhi, villa in pago Gudingen, in comitatu Liudolfi comitis 989 d
 Ledo Salinarius in pristina diocesi Bisuntina 678 b f
 Ledonensis decanatus in diocesi Bisuntina. *S. Maurus confessor* 677 e
 Leghlinense in Hibernia monasterium. *S. Lasreanus* 657 a
 Lemovices, urbs in Galliis. *Patria S. Eligii episcopi Noviomensis* 512 e. *Caret episcopo voluntate Visigothorum* 625 f. *Lemovicense concilium anni 1031, in quo de apostolatu S. Martialis disceptatum* 394 c d
 Leodium. *Sæculo x floret multum literarum studio* 976 a b
 Leodo. *Vide Ledo.*
 Leodomum. *Vide Ledo Salinarius.*
 † Leonardi templum Corboliense 667 b
 Leonensis in Britannia Minori diocesis. *S. Gues-noveus* 686 et seqq. *Episcopi veteres* 688 e f. *Leonix Armoricanæ fines* 944 d e f
 Lerinum insula. *Celebre monasterium* 867 d. *Dissidium inter Faustum abbatem et Theodorum episcopum componitur in concilio Arelatensi III* 873 c d e f. *Vide Lirinum.*
 Lernaicum 524 f
 Letreachibh-Odrain in Hibernia 785 d
 Lexobia in Britannia Armoricana 946 b
 Lezatense monasterium prope Tolosam. *Reliquia* 513 a b
 Liesi ad Adranam, pagus Hassiæ 950 c
 Lihesi in Hassia. *In Adarnæ vado occiduntur anno 778 Saxones* 958 f
 Limburgensis ad Loganam ditio 737 a
 Linaria insula. *Vide Cornicularia.*
 Lindisfarum monasterium. *Ei præfuit S. Eata* 923 e f, 925 a
 Linguadokium, vulgo Languedoc. *Nominis origo* 879 c d
 Linicasium (probabiliter Languais) locus in agro Petragoricensi. *Dicitur S. Frontonis solum natale* 393 f, 398 d
 Lippari insula. *S. Bartholomæus apostolus* 387 a
 Lirinensis insula. *S. Hilarus, Mimatensis episcopus* 628 b c, 639 a, 644 a. *S. Leobinus* 628 b c, 644 f. *Vide Lirinum.*
 Lirium prope Pontemcurvum 708 d
 Liris flumen, limes ditionis pontificiæ 650 c
 Lismore in Hibernia. *S. Carthagus* 657 b
 Llancarfan in Wallia. *S. Aneurinus* 898 a b. *Vide Lancarfan.*
 Llandudno in Wallia 899 f
 Llandyfrydog in Mona 900 b
 Llandyrnog in Wallia 900 b
 Llanelian in Wallia 618 b
 Llanfadog in Wallia 898 e
 Llanfeithin in Wallia. *S. Aneurinus* 898 a
 Llanfor in Wallia 900 a f
 Llangan in Wallia. *S. Canna* 617 a, 618 a
 Llangennydd in Wallia 898 e
 Llangrallo in Wallia 618 a
 Llangwynno in Wallia 898 c
 Llangwynodl in Wallia 899 f
 Llaniestyn in Wallia 899 f
 Llanmadog in Wallia 898 e
 Llan Rwt in Wallia. *S. Marcella* 900 e
 Llansadwren in Wallia 618 a
 Llan Trisaint, templum trium sanctorum in Wallia et in Mona 898 b c
 Llanwnog in Wallia 898 d
 Llys Dinmael in Wallia 899 a
 Lobedunburg, civitas et palatium, nunc Ladenburg 912 e, 913 a b
 Loca sancta. *Vide Jerusalem.*
 Loch Carman in Mi-Ceinsealaigh in Hibernia 1035 d
 Loch-Laig, nunc Belfast-lough in Ultonia. *S. Lasrianus* 657 b, 658 b d
 Loch-Loodh. *Vide Loch-Laig.*
 Loch-Luodh. *Vide Loch-Laig.*
 Loc-Majan in Britannia Minori. *S. Majanus* 687 e
 Loconi in media insula Sardinia 567 b
 Loc-Ronan in Britannia Minori. *S. Tugdonia* 687 e, 690 e f
 Logana fluvius, limes septentrionalis pagi Einriche 736 f
 Logenstein ad Rhenum, nunc Lahnstein 735 c, 736 a b c, 757 a b
 Logium, postea S. Læti dictum, in silva Aurelianensi. *S. Lætus* 645 b
 Logudorum regio in Sardinia. *Vocis origo alia ab aliis assignatur* 567 a b. *Logudorensis iudicatus seu provincia Sardinia idem ac Turritana* 567 a b c
 Lomation in plebe Fini, diocesi Comensi. *S. Epiphanius, martyr ex cœmeterio Cyriacæ* 388 a
 Lomond, locus in Scotia 897 a
 Longanensis comitatus 734 b
 Longineth in Wallia 898 e
 Longobardi aliquandiu regnum Neapolitanum occuparunt 901 e f, 902 a
 Lons-le-Saulnier. *Vide Ledo.*
 Lotharingis prædicat *S. Fronto* 411 d
 Lough-Neagh, diversum a Louch-Laigh 658 b. *Vide Each.*
 Luachra montes in Hibernia. *S. Ida* 647 a d
 † Luani monasterium in Hibernia 895 d
 Luca in Italia. *Martyrologium sæculi viii* 679 c
 † Lucæ sacellum prope Trecas. *Reliquia S. Spani* 583 d
 Lucania, hodie Principatus citerior in regno Neapolitano 891 b
 Luceorensis conventus FF. Prædicatorum in Polonia. *Carolus Franconius* 390 d
 † Lucæ templum suburbanum Serræcomitum 785 a e. *S. Gerardus, monachus Saxoferratensis, parochus* 766 a
 Ludovici comitatus in Einriche 734 c
 Luguido seu Luquido, oppidum Sardinia 576 b; *Luguidonenses, populus Sardinia* 567 b
 Lunda. *Secundum alios metropolis Suecia, secundum alios vicus juxta Hannoveram* 1020 a, 1021 d
 Lunigna, alias Linline, hodie Lühnde, oppidulum in diocesi Hildesiensi 1022 e, 1023 f
 Lupodunum. *An idem sit quod Ladenburgum, an quod Lüpff* 913 a b
 Lutetia Parisiorum. *Horrenda peste afflicta; supplicationes; advectæ reliquiæ SS. Crispini et Crispiniani* 527 d e
 Luteva, urbs Septimaniæ 879 d; *paret Visigothis* 626 c
 Lutracæsarea, vulgo Kaiserslautern 746 e
 137* Lutrense

- Lutrense monasterium in Burgundia. *S. Deicola abbas* 827 c
Luxovium monasterium. *Etiam Scaphus appellatur* 1028 a, 1030 e. *Laus perennis* 683 b
Lycaonia. *Patria S. Frontonis dicitur* 393 f, 396 c, 397 d e
- M
- Magalona, urbs Septimaniae 879 d
Magannagh. *Vide* Magh-gamnagh.
Magieburgensis metropolis. *Limites definiuntur* 974 f; *ecclesiae suffraganeæ* 975 a
Magdunum, vulgo Mehun-sur-Loire. *SS. Lifardus et Urbicius* 644 f
Magh-gamnach seu Moygaunagh et Magaunagh in Hibernia. *Ubi situm* 892 c e f
Mailrosense monasterium. *Ei præfuit S. Eata* 924 b c d e, 925 a; *Cisterciensibus datum* 929 e
Majus monasterium. *Laus perennis* 683 b
Malène (la). *Vide* Melena castellum.
Malmundarium monasterium 450 c
Mamertinus carcer. *Vide* Tullianus.
Mandern prope Fritislariam 962 e
Manresa oppidum 816 b
Mansum S. Spani, vulgo Meix-St-Épain, in provincia de Matrona. *Cultus et reliquiæ S. Spani* 583 c
Mantua. *Mons pietatis* 773 b
Mareren seu Olmucia. *Henricus episcopus* 745 d
Mareugium. *Vide* Marologium.
Margaridæ montes. *An fines pagi Gabalitani* 635 c d
† Margaretæ templum parochiale Arnsteinii 735 c, 741 a, 748 a, 757 a b c. *Sepultura patris B. Ludovici ab Arnstein* 753 a. *Exsequiæ B. Ludovici de Arnstein* 751 e, 761 e f
Margavillæus fons. *S. Enimia* 640 f, 641 a. *Vide* Martianilla.
† Mariæ de abbatissis templum Serræcomitum 765 a e. *S. Gerardus, Saxoferratensis monachus, parochus* 766 a. *Ibi sepelitur* 766 f. *Vetus Breviarium* 769 d. *Cultus S. Gerardi* ibid.
† Mariæ Cellensis abbatia. *Officia propria* 644 f
† Mariæ Virginis ecclesia ædificata a S. Saba 705 e
† Mariæ de Foll-coat parœcia in Britannia Minori 686 c
† Mariæ templum Oblincense 579 d e, 582 c d e
† Mariæ ecclesia Roskildia. *S. Margareta martyr* 717 b c, 719 b c d e
Mariavelis, comitatus in Einriche 736 b d. *Decanatus* 736 e
Marienfels. *Vide* Mariavelis.
Marien-Münster, cœnobium puellare Wormatiense 748 c d
† Marini vicus in comitatu Bononiensi 1040 e f
Marmorea, castrum in Rhetia 1028 b, 1030 e
Marologium in pago Gabalitano 641 a
Marrone, locus prope Pontemcurvum 712 d
Marsupia, prædium in pago Virdunensi. *S. Sigebaldus, episcopus Metensis* 934 e f. *Sedes monasterii S. Michaelis ad Mosam* 935 a
Martianillæ villa in pago Gabalitano 640 f, 641 a
† Martini de Campis ecclesia 524 f
- Martis pristinum templum Florentiæ. *An conversum in ecclesiam* 431 e
Martravilla. *Vide* Martianilla.
Maruecum. *Vide* Marologium.
Marvejols in pago Gabalitano 641 a
Massilia. *Occupatur a Visigothis* 625 d. *S. Hilarus, Mimatensis episcopus, superstitiones et luem inguinariam tollit* 639 a b. *Dulcina et Hugo de Dina ex ordine Minorum* 791 d. *Massiliæ duo condidit Cassianus monasteria* 867 b. *Forte ibidem natus S. Rusticus Narbonensis* 868 b c
† Mauri monasterium in diœcesi Argentoratensi. *Subditum episcopo Metensi* 936 a
† Mauri cœnobium Virdunense. *S. Maurus episcopus* 658 b
† Mauri parœcia in pristina diœcesi Bisuntina. *Reliquiæ et cultus S. Mauri confessoris* 677 et 678
† Mauri, martyr, subterraneum sacellum Remis 585 b, 586 e f
Mauri. *Hispaniam invadunt et alios vi, alios deditione subdunt : deditionis conditiones* 694 c d e f. *Eisdem in Hispania dominantibus, christianorum conditio* 696 et seqq. *Vide* Arabes. Saraceni.
Mauria non procul a Drontheim. *Pugna* 715 b
Maurienna in Sabaudia. *Bernardus episcopus* 789 d e f, 790 a b; *item Airardus* 790 a
Mauritania. *Manet Romanis subdita, Vandalis in Africa prævalentibus* 870 b c d
Mayo (comitatus de) in Hibernia 892 f, 893 d
Mediciense monasterium in Bithynia. *SS. Nicephorus et Nicetas, hegumeni, et S. Athanasius œconomus* 963 et seqq.
Medina Almeida seu Mensæ civitas 695 a
Mediolanum. *A vicinis civitatibus impetitur* 1030 f
Melandesia porta CPoli in Deutero 570 f, 574 a b e f
Melantias, urbs Thraciæ 574 a d
Meldi 502 b e
Melena castellum in Gabalis. *S. Hilarus Mimatensis* 639 c, 641 b
Melisungen, pagus Hassiæ 950 c
Melpes, flumen 891 b
Menatense Arverniæ monasterium. *SS. Avitus et Carilefus* 644 d
Menzigerode prope Fritislariam 962 e
Meriolacum. *Vide* Marologium.
Merseburgum. *Conventus episcoporum et optimatum* 981 f; *ejus diœcesis fines* 983 d
Metæ in Galliis. *S. Sigebaldi episcopi Acta et cultus* 931 et seqq. *Historiæ Metensis antiquiores fontes* 932. *Patroni præcipui* 940 b c. *S. Simeon, episcopus* 386 b. *S. Engelramus, episcopus* 620 f, 621 a b, 794 d. *S. Stephani seu ecclesiæ cathedralis ministeriales in Oternheim, diœcesi Moguntina* 747 e, 759 c d. *Metenses episcopi diœcesim Argentoratensem, episcopo vacuam, regunt* 843 d e
† Mevenni monasterium in Britannia Armorica. *S. Judicaël* 944 e
Meuros. *Vide* Mailros.
† Michaelis in Lotharingia monasterium. *Nexus cum Cella Salonensi seu S. Privati* 621 d e
† Michaelis monasterium Hildesiæ. *A S. Bernuaro fundatum* 985, 986, 1016, 1017; *mutatum in fœnile ac tandem in maniconium* 988 d
† Michaelis

- † Michaelis templum Serræcomitum 763 a b c
 † Michaelis monasterium seu Vallelucium.
Concessum S. Nilo 709 c
 Miciacense monasterium 643 f. *S. Maximinus,*
S. Dulcardus aliique 644
 Milda seu Mulda fluvius in Superiore Saxonia
 533 a
 Mimas in pago Gabalitano. *Episcopi Aldebertus*
 624 e, 623 a; *Adamus de Hurtelou et Carolus*
de Rousseau 622 e f; *alii* 623 a b, 624 f.
Quo tempore eo translata sit cathedra Gabalorum
 637 e f, 638 a. *Basilica S. Privati*
 640 e. *Vide Gabali.*
 Minerva, antiquum et nobile castrum, a Minerva dea sic dictum. *Describitur* 876 d; *expugnatum a Simone Montfortio* ibid. *Altare a S. Rustico dicatum, cum inscriptione, frequenter a peregrinis visitatum* ibid. *Hodie vicus exiguus* ibid.
 † Miniatis oppidum (Sanminiato) in valle Arni
 424 e. *Sedes episcopalis; a quo conditum; ecclesia S. Miniatis in loco Quarto: gens Bonaparteorum inde oriunda* 426 et seq.
 † Miniatis ad montem juxta Florentiam ecclesia 418 b c d e f, 424 a b. *Antiquissima*
 424 e f et seq.; *et pulcherrima* 425 d e f et seq. *Ædícula, a Petro Mediceo in memoriam conversionis S. Joannis Gualberti erecta*
 425 f. *Primitus oratorium S. Petri* 432 b c
 † Miniatis ad montem monasterium Florentiæ 424 d e f. *Benedictinis traditur; fit contubernium militum; Jesuitis concessum*
 426 b c
 † Miniati dicatæ ecclesiæ plurimæ 424 a b c d
 Minyæ, gens de stirpe Æolica. *Fundant regnum*
 431 b
 Misa, fluviolus diœcesis Senogalliensis 765 a
 Modfary in Wallia 900 b
 Moguntia palatium. *Ibi versatur et diploma Wormatiense dat Dagobertus I* 913 a. *Moguntiacensis ducis auctoritas Wormatiæ* 911 b. *Moguntiacenses anno 292 monumentum ponunt Ladenburgi* 913 b
 Moliensis villa in pago Pictaviensi 664 d
 † Moloci templum Murthlacense in Scotia. *Malcolmus II, rex Scotiæ; S. Beanus, episcopus* 1036 a, 1038 e
 Mona insula. *Cawus* 896 b
 Monasteriolum ad Elaverum 635 f
 Mons Argentarius in Thuscia 891 f et seq.
 Mons ecclesiæ prope Bajocas. *Sepultura episcoporum* 663 f, 664 a
 Montefano (S. Joannis de) monasterium. *S. Silverester abbas* 768 a
 Mons Florentinus seu Regis vel S. Miniatis
 424 d e, 431 f
 Mons Lupus in diœcesi Florentina 424 c
 Montis Oliveti monasterium extra Florentiam
 418 e
 Mons regis prope Florentiam 431 f
 Mons Septimius in Rhetia 1028 b
 Mons Summa, hodie Vesuvius 907 b, 909 d
 Montisveteris oppidum in diœcesi Forosempronienti. *Patria dicitur B. Gerardi Saxoferratensis* 764 e
 Montes in Hannonia. *Metu Normannorum, eo delatæ traduntur reliquiæ SS. Crispini et Crispiniani* 510 a b
 Monthlery in Carnotibus. *Parœcia S. Clementis. Puer, devotus S. Lupo, sanatur* 666 a
 Montiacum. *Villa in pago Suessionico* 523 e f
 Montiniacum villa 513 c
 Montisvillare cœnobium puellare in Normannia. *Ejus fata et nexus cum Fiscanno* 685 f, 686 a
 Mont-Rodat. *An pristina civitas Gabalorum* 634 e, 636 a
 Moravia, civitas episcopalis Scotiæ. *Martyrologium* 1035 a
 Moravia, provincia, Scotiæ. *Usurpatur a Danis* 1035 f, 1036 a. *Calendarium* 649 b
 Mœrcinq, locus in parochia de Curciaco, in diœcesi Petragoricensi 402 e
 Morthlach, Morthlech, Mortlich. *Vide Murthlacum.*
 Moygaunagh. *Vide Magh-gamnach.*
 Mulense cœnobium in Calabria 708 a
 Mulo, vulgo Moulon, agri Bituricensis rivus 643 a
 Munda, flumen Germaniæ 950 b
 Mundburg, castrum. *Oppositum Slavis* 976 e; *traditur S. Bernuaro* 977 a b, 999 b c
 Münster-Dreisen seu Treisen prope Bolanden. *Conditor B. Ludovicus de Arnstein; reliqua ejus fata* 744 c d e f, 745, 759 a b
 Murthlacum in Scotia. *S. Beanus episcopus* 1034 et seqq. *Sedis cathedralis origo* 1035 f, 1036
 Murtilacum, Murthilacum, Murtheloch. *Vide Murthlacum.*
 Mynyddylwyn in Wallia 900 b
- N
- † Naboris monasterium, quod et Hilariacum et Novacella juxta Metas in Lotharingia
 449 f et seq., 932 f. *S. Angebrammus, Metensis episcopus* 794 e. *Conditum a S. Sigibaldo Metensi episcopo* 933 a, 935 d e f, 938 c. *Ibi moritur et sepelitur S. Sigibaldus* 937 e, 938 e, 944 d. *Reliquiæ S. Naboris* 938 c. *Non eo detulit Marcwardus corpora SS. Chrysanthi et Dariæ* 450 a b c d
 Nachgowe pagus. *Advocatia* 744 d
 Naissus, urbs Illyrici. *S. Athanasius et synodus* 832 f, 833 a d
 Naliacum, vulgo Naillac 582 d
 Narbona, Narbo, Narbo Martius, civitas, provinciæ caput 879 e f, 880 a b c e. *Sedes episcopalis et metropolitana* 880 d e f et seq. *Non fuit Hispaniæ adscripta* 881 a b c d. *Ecclesia cathedralis describitur* ibid. d e f et seq. *Sedes suppressa* 877 a. *Basilica, a S. Rustico episcopo erecta* 861 a b d, 862 d e. *Eam tradit Gothis Agrippinus comes* 580 d. *Narbonensis provincia omnium prima Romana in Galliis; Gallicis provinciis accensita ab Augusto; postea secta in duas partes; denique in quinque divisa provincias* 879 a b c d e. *Narbonensis episcopus præses natus comitiorum Occitaniæ* 881 c
 Nargwain. *Vide Dar Owain.*
 Narwain. *Vide Dar Owain.*
 Nassaviensis pagus, comitatus et castrum
 734 b, 737 a. *Quomodo castrum penes domum hujus nominis factum sit* 753 e f. *Domus ejusdem origo* 752 e, 753 e. *Nassavienses domini obtinent partem comitatus de Arnstein* 757 a, 758 d
 Naumburgum in Thuringia. *Cathedræ erectio loco Citiensis* 953 c d e, 1003 c
 Nazina, vulgo Niederneisen, in Einriche 736 d
 Neagh. *Vide Each.*
 Neapolis

- Neapolis Campaniæ. *Refugium multis episcopis, profugis ex Africa* 851 a b d e. *Ibidem dicitur asservari corpus S. Evaristi papæ ibidem. In Jesu vetere (Gesù Vecchio) servari dicuntur corpora SS. Chrysanthi et Dariæ aliorumque* 457 b et seq. *Inscriptiones* 457 c d, 458 c
- Nebula, fluviolus diœcesis Senogalliensis 764 f
- Neef ad Mosellam 743 e, 757 b
- Neill, nobile genus in Ultonia 894 a
- Neive. *Vide* Neef.
- Nemausus urbs Septimaniæ 879 d; *paret Visigothis* 626 c
- Neocæsarea, urbs Ponti. *Ejus æra initium* 807 a
- Neohusium, canoniam prope Wormatiam 912 a
- Nervii in Belgio, forte Bavacum. *Superior episcopus* 838 f, 839 a
- Neven. *Vide* Neef.
- Neuhusium 517 e f
- Neu-Stadium, olim Salz 957 c
- Neuweiler. *Vide* Novavilla.
- † Nicolai de Ciconia abbatia seu cella prope Casinum. *S. Nicius* 704 f. *Vide* Ciconia.
- Nicomedia et Numidia, ob literarum similitudinem, haud raro in codd. mss. permutantur 806 e
- Ninoviensis in Belgio abbatia Præmonstratensis. *Ven. Arnoldus a Swalma, Ven. Jacobus novitius, arbor sanctorum* 722 a b c
- Nitelogon (Nettlingen, perperam Ritelogon) vicus, caput archidiaconatus ejusdem nominis 1022 f, 1023 f
- Nitherga, pagus in finibus Hassiæ 950 d
- Nogeliacum. *Vide* Nulliacum.
- Nogentium in pago Lemovicensi. *Solitarium ibidem vitam agit S. Fronto* 393 f, 400 e f, 412 a b c
- Noidgalense monasterium in agro Pictavensi. *S. Leobinus* 644 f
- Nonantulanum monasterium. *Charta donationis* 424 et seq.
- Nordwicensis ecclesia. *Est regularis* 926 b
- Normanni. *Agrum Petragoricensem vastant* 395 f; *item Fiscannense cœnobium* 685 b e f; *item Gemmeticense et Fontanellense mulcant* 685 e f
- Northumbri, Northumbria. *Northumbria in plures episcopatus divisa* 925 e f. *Northumbri aliquandiu ritibus Scoticis adhæserunt* 923 e
- Nothelmshausen prope Fritislariam 962 e
- Novacella. *Vide* † Naboris monasterium.
- Noviodunum. *Oppidum Suessionum videtur idem ac Suessio* 538 a b c d
- Noviomagum. *Vide* Noviomum.
- Noviomum, antiquitus Noviomagum, hodie Noyon, in Veromanduis. *Diversum a Novioduno* 338 a b c d. *S. Godebertæ translatio* 386 c
- Novemfontium monasterium in agro Claremontano. *S. Gilbertus* 728 c
- Novum-Monasterium. *Vide* Eiffliæ-Monasterium.
- Novumvillare. *Vide* † Adelfi monasterium.
- Nulliacum-Sancti-Frontonis (Neuilly-Saint-Front), parochia in diœcesi Suessionensi 405 a, 411 b c, 414 a
- S. Genitor et templa .S Mariæ, .S Stephani, S. Sigiranni et de Arce* 579 d e, 582 c d e. *Reliquiæ SS. Messapii, Tridorii et Principini* 583 d e f
- Occismi. *Vide* Osismii. Ossimorensis civitas.
- Occitania 879 e d
- Ocgisesheim, villa in decanatu Eiffliæ 492 c, 494 d e
- Ochsenfurt in Germania ad Mœnum. *S. Thecla* 949 c
- Ocismor in Britannia Minori 687 d
- Octodurum (Martigny), sedes olim episcopalis Valesiæ 1009 b, 1010 a
- Oculus, flumen in territorio Borboniensi. *S. Principinus* 580 a
- Odenkirche in diœcesi Coloniensi 734 b f, 735 a d. *Moritur mater B. Ludovici ab Arnstein* 753 b
- Odenkirchen, nobilis domus in agro Coloniensi 734 f
- Odernheim ad orientem Landaviæ. *B. Ludovicus de Arnstein* 747 e. *Singularia decora* 760 b
- OElishaga seu OElishava, parœcia Sialandiæ. *S. Margareta martyr* 715 e, 717 b, 719 c e
- OElse-Magle. *Vide* OElishava.
- OErstetha in Dania. *An ibi martyrium fecerit S. Margareta* 715 f
- Ogersheim, oppidum olim munitum et elegans in Eiffliæ 494 e
- Ohrdruf in Thuringia. *Monasterium conditum a S. Bonifacio* 952 a b
- Oldendorp, villa in diœcesi Hildesiensi 1032 d, 1034 d
- Oloro, civitas in Galliis. *Paret Visigothis* 626 c
- Opdorp. *Vide* Ohrdruf.
- Orche, oppidum Alcarriæ, in Hispania. *Laurentius et Joannes Calvete seu de Orche* 692 e
- Orchomenus, metropolis regni Minyarum 431 b
- Orientales, observantes regulam S. Benedicti 706 a b
- Oristanum, Aristani, antiqua et celebris Sardinia civitas 568 b. *Vide* Usellis.
- Osenbrugge. *Vide* Osnabrugum.
- Osismii in Britannia Minori 687 d
- Osnabrugum 516 e f et seqq. *Episcopatus a Carolo M. fundatus ibid. Corpora SS. Crispini et Crispiniani* 516 et seq. *Scholæ græcæ et latinæ* 517 d, 518 e f. *Ecclesia incensa* 521 d e f
- Osona. *Vide* Ausa.
- Ossimorensis civitas in Britannia Minori. *Ambigua appellatio* 687 d, 688 b, 691 c
- Ostra, civitas diruta prope Senogalliam 765 a
- Otenwalt prope Ladenburgum 912 e, 913 a c d
- Oternheim in diœcesi Moguntina. *Ministeriales S. Stephani Metenses* 759 c. *Vide* Odernheim.
- Ottenbeurn. *Origo nominis* 954 e
- Oxonia in Anglia. *Academia fundatio* 793 a

P

- Palatium, oppidum in Galliis. *Paret Visigothis* 626 c
- Palatum. *Oppidum, synodo aptum; situs incertus* 1007 f, 1009 d e, 1010 b
- Palentina diœcesis. *Videtur intra eam olim contenta fuisse Segoviensis* 693 d
- Palinuri promontorium 891 b
- Paludella
- O
Oberdiffenbach prope Nastätten 736 d, 744 a, 757 b c
- Oblincum, seu Oblincum Castellum, vulgo Leblanc, in pago Ingeris (dépt. de l'Indre).

- Paludella super Exonam seu Exoniam, imo Junnam. *Corpora SS. Exsuperii et Lupi, episcoporum Bajocensium* 663 d, 664 b e, 665 a
 Paludellus et Palludella. *Plura hujus nominis loca in Galliis* 664 e
 Pantheon. *A Bonifacio IV papa in honorem sanctorum consecratur* 605 b
 Papia seu Ticinum in Italia 889 c
 Parcum prope Lovanium, abbatia Præmonstratensis. *Sanctorum ordinis cura* 721 b c. *Arbor sanctorum* 722 b c
 Parisii 502 b c. *Vide Lutetia.*
 Parma in Italia. *Guilielmus, magister scholarum Parmensis, S. R. E. vicecancellarius* 767 e
 Parrazes (abbatia de) in Hispania 701 e
 † Partiniani templum Serræcomitum 765 b
 Patavium. *Mons pietatis* 773 b
 Paternum castrum. *Hujus nominis varia oppida in Italia; videtur tamen jecuisse in vicinia Tuderti* 968 a b
 Patriciacus, vulgo Percy seu Précy, prioratus diocesis Augustodunensis. *Calendarium* 679 f
 Patriciacus in diocesi Burdegalensi 679 f, 680 a
 † Patris oppidum in diocesi Aquinate. *S. Fulcus* 651 c d f
 † Pauli de Foresta monasterium. *S. Nicius* 704 f, 709 d e
 † Pauli Romanum monasterium. *Accipit ossa S. Mauri confessoris loco S. Mauri abbatis* 679 a
 † Pauliani oppidum seu Reversio 634 c
 Peccioli in diocesi Volterrana. *S. Veranus patronus* 787 d e f
 Pernant villa 512 d
 Perticus in Galliis. *SS. Avitus* 644 b, 645 c; *S. Carilefus, S. Leobinus et S. Launomarus* 644 b e f
 Perusium in Italia. *Mons pietatis* 772 f, 773 a b
 † Petri in Casali, *communitas in diocesi Bononiensi* 1042 c
 † Petri de Casis monasterium 635 a
 † Petri de Chasteloy juxta Ericiam. *S. Principinus* 580 a b
 † Petri de Foresta monasterium. *S. Clinus* 705 a b
 † Petri Salisburgense monasterium. *Corpus S. Amandi, episcopi Wormatiensis* 910 f
 † Petri de Tournon. *Vide Turromaicum.*
 Petragoricæ, civitas episcopalis Galliæ 392 e f. *Carent episcopo voluntate Visigothorum* 625 f. *Paret Visigothis* 626 c
 Perusium in Italia. *S. Petrus abbas* 386 d
 Phausianensis ecclesia in Sardinia. *Memoratur sæculo iv* 544 b
 Philippopolis in Rumelia. *Synodus arianorum* 832 d
 Piana insula. *Vide Cornicularia.*
 Piciacum in Pertico. *SS. Avitus et Carilefus* 644 d, 645 c
 Pineti monasterium 596 f
 Piperacum. *S. Petrus de Chavanon* 634 f
 Pipernum. *Innocentius III anno 1208 illic versatur* 636 d
 Pisarum civitas in Etruria 567 d, *S. Veranus episcopus et martyr* 787 c d e f, 788, 789 a b. *Pisani et Januenses Sardiniam potiuntur* 549 f
 Piscioti, urbs Lucaniæ 891 a b
 Pissighoven, Pissenhoven, Pissinhophen, non Octobris Tomus XI.
 procul ab Arnstein 743 f
 Plancejo (abbatia sub) in diocesi Trecensi. *Reliquiæ S. Spani* 583 d
 Planetia, pars diocesis S. Flori 634 e f, 635 a
 Ploguin in Britannia Armoricana. *S. Majanus* 687 e, 690 e f
 Plonevez-Porzai in Britannia Armoricana. *S. Meliavus* 946 a
 Plou-castel, Plo-gastel, Plu-gastel, Plou-lech. *Monasterium conditum a S. Tugdualo* 946 b
 Plou-Miliau, in Britannia Armoricana. *S. Meliavus* 946 a b
 Pluvium, hodie Ploaghe, in Sardinia 567 f
 Policastrum, Palæocastrum, urbs Lucaniæ, probabilis substituta Buxento 891 b c
 Ponscurvus in Italia. *S. Nicius, monachus græcus* 704 f, 711 e. *Guido comes* 708 d, 711 e. *Ejus præcipua fata* 708 d e f, 709 a b
 Pontis castellani suburbium Segoviense 688 d
 † Pontii Tomeriarum urbs Galliæ 876 d
 Pontus 806 f et seq.
 Porta aurea CP. in duodecima regione 574 d
 Portotorre vel Porto Torres. *Vide Turre Byssonis.*
 Portus Balac, vel Balagai, locus haud procul ab urbe Turritana 562 b c
 † Præjecti ad Tarnum parœcia. *S. Enimia* 641 a
 Præmonstratum. Præmonstratenses. *Instituta et leges* 720 b c e f. *Præmonstratensium pristina vestes* 738 a, 762 d. *Capitulum generale ad festum S. Dionysii* 759 e, 760 e. *Præmonstratensium puellarium cœnobiorum leges et fata* 739 b c d e f. *Præmonstratensis ordinis pristina gloria et sanctorum virorum abundantia* 720 b c e f. *Facilius inter sanctos admittendi illustres hujus ordinis viri* 731 c. *Præmonstratenses segnes cultus sanctorum sui ordinis* 720 f, 721 a. *Parcenses extremo sæculo xvi aliam ineunt meliorem viam* 721 b c. *Præmonstratensis ordinis officiorum propriorum fata* 721 et seqq. *Breviarii mutationes* 727. *Præmonstratenses Hispani multos ex suo ordine sanctos colunt* 722 e f
 Praga in Bohemia. *Monasteria benedictina cum tribus diversis ritibus* 706 b. *Pons* 706 c
 Princiacus. *Vide Patriciacus in diocesi Burdegalensi.*
 Prisniacum in diocesi Bituricensi. *S. Eusicius* 644 f
 † Privati cella. *Vide Salonense monasterium.*
 Promontorium Argenteum. *Vide Mons Argentarius.*
 Prumia seu Promea, fluvius 450 d
 Prumia, nobilis abbatia in saltu Arduennæ 449 a, 450 d
 Pwllheli in Wallia 899 f
 Puzu, Sardinia oppidum 568 a
- Q
- Quedlinburgense monasterium. *Instauratur ab Adelheide abbatissa* 968 f
 † Quirini cella in diocesi Argentoratensi 936 a
 † Quirini sacellum Romæ 486 c
- R
- Raghan. *Vide Raithin.*
 Raithin monasterium in Hibernia. *S. Carthagus* 657 c e, 658 a
 Raphoense seu Rath-Bothense exemplar synodi Tarensis 648 e
 Rathin. 138

- Rathin. *Vide* Raithin.
 Rath Naoi in Hibernia 650 a
 Rathyne in baronia de Fertullagh in Hibernia 657 e
 Ravensberga in Westphalia 1031 d, 1034 a
 Ravenna. *Duo simul archiepiscopi; legitimus et schismaticus* 1040 b
 Recanati. *Vide* Recinatum.
 Regula (La Réolle), fanum juxta Dronam 412 d: post monasterium olim in diœcesi Vasatensi, nunc Burdigalensi 414 b c
 Rhedones in Galliis. *S. Benignus* 581 e f
 Rhegium Lepidum in superiori Italia. *Reliquiæ SS. Chrysanthi et Dariæ* 451 et seqq.
 Rhegium Julii in Calabria. *Reliquiæ S. Lucii* 436 d e f
 Rhemi in Galliis. *Dyscolius, S. Donatianus et Ebbo, episcopi* 838 e. *S. Celsinus presbyter* 585 et seqq.
 Rhenensis pagus 913 c
 Rhenaugia in diœcesi Argentoratensi. *S. Amandus episcopus* 844 b c
 Rhinovia in diœcesi Argentoratensi. *S. Amandus episcopus* 844 b c
 Ricinatum in Italia. *Pius VII papa* 773 e
 Ringelham. *Vide* Ringelsteinensis parthenon.
 Ringelsteinensis parthenon. *Prius regalis, dein episcopalis, Benedictinis viris tandem cessit* 990 e f
 Ringstadiense cœnobium in Dania 718 d, 719 a
 Ripponense monasterium in Anglia 925 c d
 Rivofrigido (palatium de) in Hispania 700 b
 Riwerensis pagus, seu Ripuariensis 494 f
 Robine, brachium fluvii Atacis 880 d
 Roca Arcis in diœcesi Aquinate. *S. Bernardus Angligena* 652 d e f. *Reliquiæ S. Ardovini* 651 b
 Roffensis ecclesia (Rochester). *Est regularis* 926 b
 † Romualdi monasterium. *Vide* Valliscastrum.
 Roma. *Concilium sub S. Julio I 832 c d. Romanus clerus scribit ad Honorium imperatorem pro electione S. Bonifacii Pp. I 607 b c d. Roman missi ex Galliis adolescentes, ut ubertatem nitoremque Gallici sermonis gravitas Romana condiret 868 a. Basilica Constantianiana, ubi Eulalius antipapa ordinatus fuit 605 c. Basilica Juliæ, ubi S. Bonifacius Pp. I ordinatus dicitur 605 c; verius tamen S. Bonifacius II 615 c d. Romani adversus Ottonem III rebellant 1008 b f*
 Roma septentrionalis seu Roskildia 713 c
 Romaricense monasterium. *Laus perennis* 683 b
 Romani Galli. *Complures adjuvant Euricum, regem Visigothorum* 626 b
 Ros-caoin in Cluain Fergaile. *S. Beanus* 1035 d
 Rosella, fluviolus diœcesis Metensis 935 d
 Roskildia in Dania. *Laudes, fata, episcopi aliquot, S. Margareta martyr* 713 et seqq.
 Roth, Grosroth, Gozmirod in districtu Nassaviensi 743 e, 757 b
 Rotonum (Redon), monasterium in diœcesi Venetensi 413 f
 Rudowa, flumen prope Cracoviam 706 e
 Ruessio seu Ruessium. *Antiquum nomen Ancii* 410 b
 Runckel ad Loganam 737 a
 Runebech (hodie Ronnenberg) vicus prope Hannoveram 1020 e, 1021 e
 Runney in extremo promontorio Angliæ 527 c
 Rupes de Basiliaco. *Refugium contra Normannos in territorio Petragoricensi* 402 e
 Rupes S. Cristophori. *Refugium contra Normannos in territorio Petragoricensi* 402 e
 Rura fluvius 450 d
 Rutheni carent episcopo voluntate Visigothorum 625 f. *Parent Visigothis* 626 c; *Theodorico Magno* ibid d
 Rye-Kloster in Jutlandia Australi 717 a
- S
- Saccus rivus, fluens in Lirim 650 c
 Sagonna in insula Corsica 665 f
 Sala, Franconiæ fluvius 957 c
 Sala, Thuringiæ fluvius 957 c
 Salaria (via). *Unde sic dicta 485 a d; antiquis unica, postea duplex 486 b c e f; describitur simul cum cœmeteriis adjacentibus* ibid.
 Salburgum ad Thuringicam Salam. *Slavi Sorabi* 957 c
 Salschheit prope Selbach 743 f, 757 b
 Salernum, civitas primum episcopalis, dein metropolitana 901 a b. *Bellum cum Samnitibus* 902 a, 907 f, 908 a. *Ritum latinum semper retinet* 909 e
 Saletum, Salectum, Salictum, pagus in comitatu Bononiensi 1040 c d et seqq.
 Saliensis pagus in pristina diœcesi Metensi 621 c. *Vide* Salminseres.
 Salisburgum, civitas archiepiscopalis in Bavaria 957. *Reliquiæ sanctorum, ab Adalbono eo delatæ 456 a b c. Ædícula cœmeterialis S. Amandi Wormatiensis* 919 et seqq. *Corpus ibi servatur S. Amandi II, Wormatiensis episcopi, non autem Trajectensis* 914 et seqq. *Salisburgense anni 1497 et 1518 Breviarium* 917 f, 918 a. *Alia Breviaria* 918 d f
 Sallustii palatium Romæ 433 e
 Salminseres pagus in pristina diœcesi Metensi 620 e, 621 c
 Salona in Dalmatia. *S. Anastasius martyr* 387 b
 Salonense monasterium olim in Metensi diœcesi. *Fata* 620 e f, 621 a b c.
 Sallpurg ad Salam Franconiæ. *Ordinatio S. Wilibaldi* 957 b c
 † Salvatoris monasterium. *Vide* Valliscastrum.
 Salz, nunc Neu-Stadium 957 c
 Salzbürgum. *Vide* Sallpurg.
 Salzforst, silva Franconiæ 957 c
 Samnites. *Bellum habent cum Salernitanis* 907 f, 908 a, 909 f
 † Sanon in Mona 898 b
 Sanctones in Galliis. *S. Vivianus episcopus* 387 a. *Evangelium eis prædicat S. Fronto* 410 e, 411 b, 413 c
 Sanctum Boscum in Hibernia 658 d
 Sanetium oppidum Galliæ. *Paret Visigothis* 626 c
 Sanminiatoello, subûrbium oppidi S. Miniatis 424 c, 427 a
 Santorin. *Vide* † Irenæ insula.
 Saraceni. *In Sardinia dominantur* 545 c. *Ut arceantur a S. Fructo* 703 d e. *Vide* Mauri.
 Sardica. *Synodi ætas* 831 et seqq. *Huic synodo subscripsisse videtur S. Amandus, episcopus Argentoratensis* 842 c d. *Sardicenses canones quandoque sub nomine Nicænorum citantur* 610 f, 611 a b
 Sardinia. *Sardi. Quando Christi fidem acceperit Sardinia* 544 a b. *Episcopales ecclesiæ* 545 a b c d.

- a b c d. *A Wandalis occupata* 549 a b c. *Imperatoribus Orientis paret* 550 d, 567 b. *Sardorum pietas in SS. Turritanos hactenus perseverat* 559 b
- Sassari. *Vide* Turris Libyssonis.
- † Saturnini, hodie Pietatis, ecclesia Vici in Hispania. *Reliquiæ SS. Luciani et Marciani* 809 f et seqq. 814 f
- Saviacus, villa 523 e f
- Savona in Italia. *Mons pietatis* 773 b
- Saxonia, Saxones. *Saxonix divisio sæculo x et xi* 969 d. *Sæculo x à barbaris agitata* 976 d; *item sæc. xii* 1025 b, 1027 e f. *Saxones infensi laboribus S. Bonifacii in Germania* 953 a. *Tenant anno 774 Buriburgum* 958 c
- Saxononum loco Saxonum scribit Eginhardus 958 c
- Salseda in Lusitania. *Dedicatio.* 786 f
- Saxumferratum in diœcesi Nucerina. *Scriptores de hoc oppido et vicinia* 764 c d. *Sancti inde oriundi aliaque decora; abbatia S. Crucis de Comitibus seu de Tripudio* 762 c f, 763 et seqq. *Quando adjuncta congregationi Camaldulensi* 771 b. *Saxoferratensis congregatio an unquam exstiterit* 767 e. *Hujus congregationis auctor non fuit S. Albertus Saxoferratensis, neque reformator* 767 a b c d
- Scaphus. *Nomen monasterii Luxoviensis* 1028 a, 1030 e
- Scarpa, fluviolus prope Elnonem 919 e f
- Scaurus mons in pristina diœcesi Argentoratensi 936 a
- Schaumburgensis ditio 737 a
- Scheuern in ducatu Nassaviensi 744 a, 757 c
- Schura. *Vide* Scheuern.
- Scotia. *Subdita archiepiscopo Eboracensi* 1036 e. *A Danis et Normannis vexata* 1035 f. *Scotorum seu Hibernorum monasteria in Germania* 948 c d. *Scoti colunt sanctos Hibernos pro popularibus* 650 d; *perperam sibi vindicant S. Albinum Anglum* 948. *S. Mernocus* 649 f. *Martyrologia* 649 a b; *sanctorum calendaria* 1034 c f, 1035 a b
- Sebaste, urbs provinciæ Palæstinæ 594 f. *Vide* Sebasteni MM.
- † Sebasteni MM. 40, *quorum reliquias Brixiam translatae* 595 a et seqq. 603 e f, 604 a
- Secalonia in Galliis. *SS. Viator et Dulcardus* 644 b. *SS. Avitus et Carilefus* 644 d, 645 a b
- Sedanum in Arduenna Gallica. *Parochus schismaticus* 727 f
- Seelheim in Hassia. *Sæpius ibi residet S. Bonifacius* 952 b c
- Segalonia. *Vide* Secalonia.
- Segovia in Hispania. *S. Fructi gesta et cultus* 693 et seqq. *S. Hierotheus* 692 f, 693 a. *Patronus S. Fructus* 701 c, 703 e f, 704 e. *Templi cathedralis fabricam quantopere cives pecunia et labore promoverint* 699 f, 700 a. *Hujus templi fata* 700. *Segoviense breviarium, annis 1493 et 1527 editum* 688 b
- Seinghennydd in Wallia 898 f
- Selbach in ducatu Nassaviensi 743 e, 750 f, 757 b
- Seleheim. *Vide* Seelheim.
- Selium in Scandinavia. *SS. Sunnefa et socii* 716 b c
- Selsa rivulus diœcesis Moguntinæ prope Gummersheim 747 e, 759 d
- Senghennydd. *Vide* Seinghennydd.
- Senogallia in ditione pontificia 765 a. *Cultus S. Gerardi, Saxoferratensis monachi* 769 d, 770 c
- Senonense monasterium in Lotharingia. *S. Simeonis, episcopi Metensis, reliquiæ* 386 b
- Sentinum in diœcesi Nucerina. *Ex ejus ruderibus surrexit Saxumferratum* 762 c f. *Vide* Saxumferratum.
- Sentinus fluvius prope Saxumferratum 763 a
- Septempubica, vulgo Sepulveda, in Hispania. *S. Fructus* 694 b. *Recuperata a christianis* 696 e, 697 b; *ejus præcipua fata* 704 a
- Septimania, provincia 879 c d e. Sic dicta a septem urbibus metropoli Narbonensi subiectis 879 c d. Gothia, provincia Galliarum 879 c d e
- Sepulveda. *Vide* Septempubica.
- Serchia vicus (Serches) 528 d
- Sergile. *Vide* Fergile.
- Serræcomitum oppidum in diœcesi Senogalliensi. *Patria dicitur B. Gerardi Saxoferratensis* 764 d e. *Cultus B. Gerardi* 769 c d e f
- Serra (S. Lucix de) ecclesia in episcopatu Senogalliensi 765 f, 766 a
- Setichenbecanum monasterium. *Monachi martyres* 389 e f
- Sialandia, pars regni Danici. *S. Margarita* 713 c
- Sicambrorum gens *Gabalos occupat* 639 c, 641 b. *Vide* Franci.
- Sigenense societatis Jesu collegium. *Joannes Nassavius fundator* 750 a
- † Sigranni parochia Oblinci 582 e
- Sigodunum, Ruthenorum civitas 634 c, 635 d
- Silanum (Ad). *An Castrum novum* 635 d f
- Silos (monasterium de) in Hispania. *Ejus historia* 692 e
- Silva Cotia, nunc Compendiensi dicta 507 c
- Silva Longinqua seu Longa, nunc Forêt de Marchenoir, in pago Dunensi inter Vindocinam et Aurelianum. *S. Leonardus* 644 b c
- Silviniacum monasterium. *S. Principinus eremita* 578 e, 582 f
- † Silvestri monasterium. *S. Silvester, ejus congregationis auctor, inchoat monasterium S. Joannis de Montefano* 768 a
- Siluria in Wallia 896 b
- † Simeonis monasterium de Montemirabili Antiochiæ. *Armenii et Græci monachi* 706 a
- Sinai mons in Arabia. *Adamus ex ordine Minorum* 390 f
- Sinciacus vicus, ad Rhenum 492 d, 494 e
- Singhoven prope Nassavium 743 f, 757 b
- Singra in Mesopotamia 570 b
- Sinsich, Sinzich. *Vide* Sinciacus.
- Sinus Fari. *Vide* Hildæ monasterium.
- Sioengelöse parochia data parthenoni Roskildensi 719 b c
- Sistaticum in Galliis. *Eo confugiunt clerici et episcopus Vapincenses cum reliquiis sanctorum* 796 a b
- Sithiu seu S. Bertini monasterium prope Audomaropolim. *Modus ibi usitatus sanctos Sithivenses universim colendi* 794 a. *Vide* † Bertini monasterium.
- Slavi. *Monasterium eorum Benedictinum Pragæ* 706 a b c. *Item prope Cracoviam* 706 e f. *Slavorum sedes in Germania* 976 d; *Saxoniam vastant* 1006 e. *Slavi archiepiscopatu Magdeburgensi assignantur* 974 f. *Slavi Sorabi ad Salburgum in Thuringia* 957 c
- Solesmense monasterium. *Accipit ossa S. Mauri confessoris loco S. Mauri abbatis* 679 a
- Sollemniacense

- Sollemniacense cœnobium 503 e. A S. Eligio fundatur 512 e f. Dicitur ibidem servari caput S. Crispiniani 512 ibid. et seq. Sollemniacensis basilicæ dedicationi interfuerunt viginti duo episcopi 512 e
- Solschen, villa in dioecesi Hildesiensi 1032 b, 1034 d
- Solskel, insula prope Drontheim. Pugna 715 b
- Solway, sinus maritimus in Scotia 897 a
- Sommerschenburgum feudum. Ad genus paternum S. Bernuardi pertinet 967 d e f; ad aliam familiam transfertur 969 e f
- Sor seu Soroë, monasterium Cisterciense in Dania. Simon et Gaufridus abbates 718 a c d. Accipit partem oblationum in honorem S. Margarethæ 719 e f
- Sora in regno Neapolitano. Innocentius papa III 636 e. S. Gerardus Arvernensis 632 e
- Spanheimium in Germania. Lutgardis de Solernheim 389 f
- † Spani, vulgo St-Epain, parochiale templum et vicus in agro Turonensi 578 et seqq., 582 b
- Spea, rivus Scotiæ 1036 b
- Speshard silva, limes Hassiæ et Franconia 950 b
- Spingirbacensis abbatia. Fundatio 734 e
- Spoletum. Episcopi convocantur ad dirimendam controversiam de electione S. Bonifacii Pp. I 608 a. S. Gregorius martyr 774 a
- Sponheimenses comites, advocati Vallis S. Mariæ 746 d
- Stabula. An eadem statio ac Ad silanum etc. 635 f
- Stabulum monasterium 450 c
- Steden seu Steten in pago Einriche. Parthenon Præmonstratensis 746 a b c, 759 b c
- † Stephani templum cathedrale Metense 940 b
- † Stephani templum Oblinci 582 e
- † Stephani templum Serræcomitum 765 a e
- † Stephani quaterium in dioecesi Senogallensi 764 f
- Stetten. Decimæ et ecclesia datæ monasterio Dreisensi 744 e
- Stivagiensis abbatia in Lotharingia. Cura sanctorum ordinis 724 f, 725 a, 730 a
- Stœchades insulæ, probabilius nunc Hières 873 c
- Ston-End. Tumulus SS. Crispini et Crispiniani 527 c f. Origo hujus traditionis popularis ibid.
- Strassburgum, civitas Galliarum. Origo hujus nominis 843 d. Vide Argentoratum.
- Strata Marcella, abbatia Cisterciensis in Wallia 900 e
- Stratherne. S. Beanus 1035 a, 1038. Mercatus 1038 d
- Stubense cœnobium. Vide Insula.
- Suessio urbs. Descriptio 504 d e f; tabella topographica 505. Præsens status 538. Antiqua origo, sed densis involuta tenebris 533 f et seq. Augusta Suessionum ab Augusto dicta 538 a. Nominis origo 537 f, 538 b c; vetus nomen videtur fuisse Noviodunum, cujus Cæsar meminit 538 a b c d. Lues, dictus ignis sacer, civitatem infestat 525 a b c d e. Diripitur ab Armaniacis, vastatur civitas ab Anglis 526 b c d e. Capitur et vastatur a Calvinistis 510 c d e f. Amphitheatrum 506 c e f. Turris, SS. MM. carcer 506 f et seq. Tota ecclesiis repleta 522 e f. S. Medardi abbatia ibid. S. Crispini in cavea abbatia 505 c f et seq. Ecclesia et abbatia S. Mariæ, ubi diu servatæ reliquiæ SS. Crispini et Crispiniani, frustra reclamantibus monachis Crispinianis 510 c d e f, 527 e f. S. Crispinus minor seu parvus 506 b c d e. Major et abbatia ibid. f, 506, 524 a b c d; an umquam fuerit cathedralis ibid. d e f. Translationes SS. Crispini et Crispiniani 508 et seqq. Recognitio et præsens status reliquiarum SS. Crispini et Crispiniani 511 c d e f et seq. Suessionibus prædicat Evangelium S. Fronto 411 c. Suessionense concilium II 503 e
- Suessona. Vide Suessio. Vesona.
- Superiorecurtis, vulgo Consevreux, in Galliis 624 e
- Sura, fluvium Germaniæ (Saur) 460 c
- Suricum in Lario. S. Mirus, eremita 386 d
- Swalma in dioecesi Gandavensi. Arnoldus, sanctis accensus 722 a
- † Swiberti in Werda templum 734 c
- Symbolorum monasterium in Bithynia. S. Athanasius, œconomus Mediciensis 963 e f, 965 d
- † Symphoriani, ante SS. Innocentium, Metense monasterium. Vita S. Sigebaldi 932 d e; sepelitur S. Sigebaldus, episcopus Metensis 933 a, 937 f, 941 d e; ibidem reperitur 941 f, 942
- Syngobin. Vide Singhoven.
- Syri monachi conjuncti cum Armeniis a S. Saba 705 d

T

- Taberna, villa in Eifflia 493 b
- Taimlacht. Vide Tamlachta.
- Tamlachta-Humail in Ultonia 894 c
- Tamlachta-Menaind in Ultonia 894 c
- Tarensis synodus, suasu S. Adamnani 648 d e
- Tarasco, oppidum Provinciæ. Locus sepulture S. Marthæ 399 f, 400 a
- Tarnus, flumen agri Gabalitani 629 c. Monasterium S. Hilari 634 b, 640 c
- Tarraco, urbs Hispaniæ. A Saracenis occupata 817 a b
- Tarvanna, Morinorum urbs 526 f
- Tavelagh. Vide Tamlachta.
- Tauri deserta. Ibi necatur S. Paulus, patriarcha CP. 570 b
- Teillé. Vide Tilletum.
- Teutonicum regnum. Legatio apostolica quas dioceses caperet 740 c
- Thanetense monasterium in Anglia. Fines bonorum 688 c d
- Thaylum, Sardinia oppidum 568 a
- Thebæa legio. Quo tempore cæsa 497 b c d e f et seqq. Maximiano Herculio in auxilium venit ab Oriente 500 e, 502 f et seq.
- Theonæ ecclesia Alexandriæ 831 e
- Thessalia. Sedi CPolitanae perperam attributa 612 b
- Thilay. Vide Tilletum.
- Thunars Eiche. Vide Quercus Jovis.
- Thuringi. Thuringia. Thuringi, Franci orientales 950 d e; eorum multiplex conversio 951 b. Pravi sacerdotes ibid. In Thuringia meridionalis erectio cathedræ Erfortensis 953 c; labores S. Bonifacii in Thuringia 949 et seqq.; eam adit S. Willibaldus 956 c
- Thuyngin. Vide Tubingen.
- Thyrus, fluvius insulæ Sardinia 568 b
- Tiberias in Palæstina. Hemericus episcopus 621 f
- Tibur (Tivoli). Ab Ottone III obsidetur et subigitur 1007 f, 1008 a b, 1009 e. S. Cletus et S. Petrus

- S. Petrus Trebanus* 712 et seqq.
 Tilletum, vulgo *Teillé* aut *Thilay*, vicus et silva
 agri Turonensis. *SS. Spanus, Benignus et*
Beatus 579 b c
 Tipasa, civitas Mauritaniae Caesariensis 846 f.
Tipasense miraculum 846 f, 847, 848 a
 Tir-Amhalgaigh in Hibernia 892 f
 Tolentinum in Italia. Anno 1814 *Pius VII* papa
 773 d e
 Toletum in Hispania. *S. Fructus* 693 b. *Eugenius II*
episcopus 693 e. *Capitur civitas a Mauris* 694 c.
Dedicatio templi cathedralis 387 f
 Tolosa, urbs Septimaniae 879 d. *Aula regia Visigothorum*
 625 d, 626 b c. *S. Silissa V.* 388 c. *Reliquiae S. Saturnini ablatae* 619 c d e,
 620 a b
 Tosseim (Tossum, perperam Fossem) in archidiaconatu
 Veterismonasterii 1022 e, 1023 f
 Traiectum duplex ad Rhenum et ad Mosam 1034 f, 1034 b
 Traigh-Eochuile in Hibernia. *S. Columba* 893 d
 Trapezus, urbs Ponti. *Aeræ initium* 807 a
 Transmarini. *Vide* Armorici. Scoti occidentales.
 Britanni insulani.
 Trantum, Italiae urbs et sedes archiepiscopalis 455 b c
 Trathe, hodie Drote, praedium datum monasterio
S. Michaelis Hildesiae 989 c
 Treba in Italia. *S. Petrus ejusque crux* 712 f
 Trécouet, pagus Armoricanus 944 e
 Treisen. *Vide* Munster-Dreisen
 Tremblay, locus Corbolii 665 e f, 666 a b, 667 c
 Tremulusvicus, vulgo Tremblevil, in Secalonia. *S. Viator*
 644 f, 645 b c.
 Treviri. *S. Sabanus episcopus* 388 b. *Synodus anni*
 1140 740 e. *Trevirensium rerum scriptores* 731 c d
 Triobris, rivus agri Gabalitani 635 d
 † Trinitatis parthenon Fiscannensis 681 f.
Templum a Richardo duce exstructum 686 d
 Tripudium (S. Crucis abbatia de). *Vide* Saxumferratum.
 Troclaris. *Monasterium S. Segolēnae* 933 b
 Tubarus, flumen Germaniae 913 c d
 Tubingensis domus origo 752 e, 753 e
 Tudertum (Todi). *Locus synodi in causa Gandersheimensi*
 1011 d e
 Tulbiacum, Tulpia. *Locus, victoria Clodovei illustratus*
 450 c d, 492 b
 Tullianus carcer 440 b. *Anidem ac Mamertinus carcer;*
ubi situs 485 b c e f et seq.
 Tungrenses episcopi dicti multo etiam post translata
 sedem Leodium 637 e
 Turcae. *Colunt SS. Demetrium et Georgium* 387 d
 Turones. *Parent Visigothis* 626 c; *eorum apostolus et*
martyr dicitur S. Veranus, cultus Pisis 788. *Cultus S. Spani et sociorum*
 578 et seqq. *Templi cathedralis et S. Martini ex-*
pilatio per Huguenottos et reliquiarum destructio
 581 e, 582 a
 Turonense monasterium in diocesi Aretina 789 b
 Turris Byssonis seu Lybissonis, urbs antiqua
 Sardiniae. *Sassarim dilabuntur et migrant incolae*
 544 c d e f et seqq. *Nunc oppidum Portotorre seu*
Porto Torres ibid., 555 f. *Sedes episcopalis et metropolitica*
 545 d e f et seqq. *Ecclesia S. Gavini quando aedificata*
 553 a. *Reliquiae* 548-559. *Sacellum in summa rupe*
 559 c d. *Specus, in qua primum reperta corpora SS. Patronorum*
ibid. 561 f et seq.
 Turritana provincia in Sardinia 544 e
 Turritanus fluvius, vulgo Fiume di Porto Torres,
 in Insula Sardiniae 568 c
 Turris Neronis et Maecenatis Romae 485 c f
 Turromaicum, vulgo Tournon. *S. Messapius*
 579 d, 582 c
 Turrone, locus in Etruria 789 b
 Twrcelyn in insula Mona 896 b
 Twyford, locus juxta fluvium Alne in Anglia. *Ibi S.*
Theodorus Cantuariensis celebrat synodum 926 d
 Tyrawly (baronia) in Hibernia 892 f
 Tyr-Fiachrach in Hibernia. *S. Columba* 893 b
 Tyrrheni domos aedificabant in formam turrium
 544 e

U V W

- Valentia in Galliis. *Concilio anni* 374 *non interfuit S.*
Florentius Cadurcensis 374 e
 Valleducium monasterium. *Concessum S. Nilo*
 709 c
 Valliscastrum, monasterium prope Saxumferratum.
Instituta ejus admisisse dicuntur Saxoferratenses
 765 c d. *Ibi moritur S. Romualdus* *ibid.*
 Vallis de Gitu, locus prope Pontemcurvum 712 d
 Vallis S. Mariae in ducatu Nassaviensi Praemonstratensis
 parthenon 740 b
 Vallis S. Mariae, parthenon Praemonstratensis prope
 Montemtonitruum. *Ejus origines et fata* 730 b, 746 b d e f, 759 b c
 Vallisoletanum S. Benedicti monasterium. *Laurentius de*
Ayala 389 e
 Vandali. *Africa potiti, catholicos persequuntur* 870 a b;
eorum crudelitas 846 a b, 848 b c; *eorum forsitan reliquiae*
inter Kabailos 849 a; *omnia Carthagine vastant* 851 a;
accipiuntur saepe pro Visigothis 780 b
 Vangiones. *Vide* WORMATIA.
 Vapincum in Galliis. *S. Demetrius, primus episcopus;*
origines christianae; fata bellis huguenotorum 795 et seqq.
 Varus amnis 879 b
 Vasatenses parent *Visigothis* 626 c; *carent episcopo*
voluntate Visigothorum 625 f
 Vasio, Voconciurum urbs 879 c. *S. Theodosius* 386 a
 Vaticanum monasterium. *Quodvultdeus abbas* 789 b c.
In Vaticana ecclesia dicitur quiescere corpus S. Evaristi
papae 804 a
 Ubechia. *Vide* Ivecia.
 Uecia, urbs Septimaniae 879 d; *paret Visigothis*
 626 c
 Udinkirchin. *Vide* Odenkirche.
 Vellavos subicit *Theodoricus Magnus* 626 d
 Venisella, vicus 528 d
 Veragri 502 f
 Verdelotum, vicus 528 d
 Veromandui 502 e
 Verineria haud procul Suessione 523 c
 Vesona. *Hoc nomine dicitur Suessio a Paschasio*
Radberto 522 e, 523 b c
 Vesuna seu Vasona. *Vide* Petragoricæ.
 Visi-Cella, vicus (Vichelles) 528 d
 Viconiae monasterium. *S. Ursulae sodales* 387 e
 Victoria in pago Bituricensi. *S. Dulcardus* 643 b, 645 c e
 † Victoris de Clusis monasterium. *Raynaldus abbas*
 763 f
 † Victoris de legione Thebaeorum ecclesia 138° super

- super Salam seu Gratia Dei, Præmonstratense monasterium 756 b c
† Victoris templum, nunc Notre-Dame-d'Epines, diœcesi Lexoviensi 664 a
† Victoris monasterium Massiliæ. *Verisimiliter ibi vixit S. Rusticus* 867 c d e
Vicus, urbs Hispaniæ seu Cataloniæ 808 a. *Vide Ausa.*
Vicusjuli, civitas in Galliis. *Paret Visigothis* 626 c
Mi-Echach. *Vide Ivecia.*
Vienna Allobrogum 879 c
Vienna in Austria 458. *Ecclesia S. Stephani cathedralis; reliquiæ S. Chrysanthi* 459 a b c
Ui-Garchon in Hibernia 650 a
† Vigoris templum Bajocis. *Sepultura episcoporum* 662 d
Villa Castina in Castella. *Bartholomæus Anduxari* 390 d
Villa S. Goaris ad Rhenum 735 c, 736 a, 757 a
Viminalis mons Romæ. *Ecclesia Panispermæ* 513 e f
† Vincentii monasterium Metis in Lotharingia 421 c
Vinedicum in fine Ausiniaca villa super Mosellam. *S. Sigebaldus Metensis* 934 f
Visigothi. *Eis Narbonem tradit Agrippinus comes* 580 d. *Versantur in Galliis et Hispania* 625 d e f. *Iis regnantibus quam miser status ecclesiæ ibid., 626 a. Visigothi accipiuntur sæpe pro Vandalis* 780 b. *Vide Gothi.*
Viterbia in Italia. *Mons pietatis* 773 b
† Viviani Rothomagensis templum 387 a
Uladh in Hibernia seu Ultonia 893 c
Uladia. *Vide Ultonia.*
Ulaidh. *Vide Ultonia.*
Ulenseborch, hodie Flensburg 1033 e, 1034 e
Ulla. *Vide Ultonia.*
Ultonia in Hibernia 894 a b
Umbriaticensis episcopus Thomas Thomasonus 390 d
Umilta (della S.) collegium Saleti 1041 e
Ungedanken prope Fritislariam in Hassia 954 f, 955 a, 962 e f
Vocladensis pugna 626 d
Vogelsberg, mons Germaniæ 950 b
Volsinum (Bolsena), oppidulum in statu pontificio. *S. Fronto S. Georgium ibidem resuscitasse fertur* 399 c
Vorwerkum in Line. *Donat id Joannes episcopus Osnabrugensis S. Clementi Iburgensi* 522 a
Ura, fluvium in Germania (Ur) 460 c
Uria, civitas Italiæ antiqua 454 e. *Sedes quondam episcopalis sub metropoli Brundisina; postea suffraganea Tarentinæ* 455 e f; *quo jure sibi vindicet reliquias SS. Chrysanthi et Dariæ ibid. et seqq. Eversa a Saracenis* 455 b c
Urbsvetus. *Mons pietatis* 773 b
† Ursitii vicus, vulgo Urcise 635 d
Urta fluvius 460 c
Usellis, quondam urbs, nunc pagus in Sardinia *Diversa ab Oristano* 568 b
Wachendorf, vicus in Eiffliæ
Wadgassen, Wadegozin, Vadegotia, abbatia Præmonstratensis in pristina diœcesi Trevirensi. *Godefridus, abbas Arnsteinianus, moritur* 759 e, 760 c
Wahrenholz. *Vide Wirinholt.*
Waleswilre. *Bona data monasterio Dreisensi* 744 e, 745 b
Wallia in Anglia. *Ecclesiarum titulares an omnes sancti* 616 c f. *Sanctorum cultus inter ruricolos protestantes* 618 b c. *Kalendarii Gregoriani fata* 899 c
Walmichi, nunc Welmich 736 b c
Warburg. *Non est Buriburg* 954 e
Wastingas in pristina diœcesi Metensi 620 e
Weiga prope Fritislariam 962 e
Weingarten, vicus Eiffliæ 463 c
Weingartheiba, pagus 913 d
Weissemburgense monasterium. *Martyrologium sæculi VIII* 679 c
Weltrod in ducatu Nassaviensi 743 e, 757 b
Werth, vicus super Arlapam (Erpaham) fluvium 461 f
Wesela ad Rhenum 735 c, 736 a, 757 a
Weshe. *Vide Wiesen.*
Wessiga, pagus in finibus Hassiæ 950 d
Westerburg de comitatu B. Ludovici Arnsteinii 737 a
Westerwald, pars Longaviæ inferioris 950 b
Wetteravia ad Rhenum 736 a
Whitby. *Vide Hildæ monasterium.*
Wentsga, pagus in finibus Hassiæ 950 d
Wichtrig, vicus in Eiffliæ 462 d
Wiesbaden. *An pars pagi de Einriche* 736 b e
Wiesen (Ober et Nieder) in pristino archiepiscopatu Moguntino 743 f, 757 b
Wigernensis ecclesia (Worcester). *Est regularis* 926 b
Wimpina. *Data dicitur ecclesiæ Wormatiensi a Dagoberto I* 913 e
Wincenburg, castrum episcopi Hildesiensis 1025 f, 1027 f
Wintoniensis ecclesia (Winchester). *Est regularis* 926 b
Wirinholt, hodie Wahrenholz. *Castrum barbaris oppositum* 976 e, 999 c d
Wirraha seu Visurgis, flumen Germaniæ 950 b
Wirziburgensis cathedræ erectio 953 c. *Vide Wurzburgum.*
Wisa, villa Eiffliæ 494 b
Witheriacum in Britannia. *SS. Elerius, Deifer et Winefrida* 900 d
Wisze, Wisze, Witzen. *Vide Wiesen.*
Wormatia in Germania superiori. *Ejus fata; origines ecclesiasticæ; SS. Rupertus et Amandus aliique episcopi et decora usque ad sæculum VIII 910 et seqq. Pertinuit ad ejus ecclesiam castrum Nassaviense* 753 e
Wurziburgum. *Megingaudus episcopus* 961 a b. *Vide Herbipolis. Wurziburgum.*
Uxheim. *Vide Ocgisesheim.*

Y

- Yaudet in Britannia Armoricana. *An ibi fuerit templum cathedrale et S. Meliavi sepulcrum* 946 b
Y Fænor in Wallia 898 c
Ystrad Marchell in Wallia. *S. Marcella* 900 e
Yuclandia, hodie Iutia 1033 e, 1034 e

X

- Xanten ad Rhenum. *S. Norbertus* 737 c

Z

- Zela urbs Ponti. *Æræ initium* 807 a
† Zoili ædes prope Cuellar in Hispania. *SS. Valentinus et Engratia* 696 a
Zutphania. *Antiqui comites* 755 a b
Zwiveltem, villa in Saxonia 522 a

INDEX

INDEX ONOMASTICUS.

A

A in ultimis aut penultimis syllabis vocum
latinarum solet gallice mutari in ai aut è

Abbas, eremita et monachus quivis senior	645 d
Ad partem, a parte, nomine	912 f
Adorare, venerari	656 c d
Agonizare, certare	670 c
Agre vel agry, lingua Petragoricensium, rusticus vel ruricola	780 e
Allodium, prædium, possessio, hæreditas	912 e
Ambulare, esse, exsistere	912 e f
Amiciarum amici, quorum animæ caræ sunt	1037 b
An, forma diminutiva hibernica	647 f
Ancillatio, servitus	672 b
Antisticium præsulatus, episcopalis dignitas	672 ■
Arapennis. Vide Aripennis.	
Archiepiscopium, archidiœcesis	682 c
Archontia, summa sacræ ordinationis archiepiscopatus	671 e
Ard seu Art, pars nominum Germanicorum, laborem significans	656 c
Aripennis, agri mensura	640 d e
Asini aures, irrisionis genus	753 d
Awenydhyon. Vide Inspirati.	

B

B aculari, baculum seu pedom pastorale gerere, episcopus esse	828 a
Bajocanensis, Bajocensis	675 d
Baingini, sodales S. Gavini, a Sardis Baingiu seu Gavingiu dicti	559 f
Bannus, edictum publicum	985 a e
Basilica, ecclesia extra civitatem	633 e, 645 d;
templum monasteriale	985 c; ædícula cœmeterialis
	676 d f
Bibliotheca, scriptura sacra	756 d, 758 b c
Biblus, juncus et codex in scribendo adhibiti	489 e
Bidellus, officialis inferior academix	916 d
Bootes, bubulcus	943 d
Breninus, rex Britannus	945 f

C

C ain Adamnain, canones Tarenses	648 d e
Calismala italice, genus panni serici	418 c
Callosus, callidus	673 a
Camarti, Campus Martius	431 f
Cambata. Vide Cambuta.	
Cambo. Vide Cambuta.	
Cambuta, baculus	648 d
Camera, crypta minor	586 e
Can, lingua Wallica et Armoricana, album	949 a
Canis lingua, irrisionis genus	753 d
Cannaid, splendidus	618 d
Canonicum, tributum solvendum tempestariis	640 b
Cantref, hundreda, centum villarum territorium	899 f
Cantum, latus	422 c
Capital, crimen quod capite plectitur	488 d, 489 e
Capitulum, vulgo chevet, pars templi, qua Octobris Tomus XI.	

chorus continetur	621 f
Caraxare, scribere	828 e
Castaldius, villæ procurator	708 d
Castri vocabulum, medio sæculo iv sæpe pro oppido, ubi esset statio militaris, usitatum	830 a, 835 d e f
Categorizare, prædicare	672 c
Cavea, amphitheatrum	505 e e f
Caumata, æstus, ardores	489 f
Ceile hibernice, servus	1037 a
Ceimiad britannice, peregrinus, locorum sanctorum visitor	618 b
Cellula, paucorum eremitarum domus	645 d
Centuria, jugerum	640
Characteris gratia, gratia baptismalis	584 b
Chartophylax, custos tabularum ecclesiæ	572 e
Child seu Hild, pars nominum Francicorum	681 a
Choruscus, coruscus	670 d
Cimætare, sacro chrismate confirmare	621 b
Ciconia, irrisionis genus	753 d
Cippus, ligneum vinculum, tormenti genus	484 b c
Civitas publica, civitas ad fiscum pertinens	913 b
Clanus, senatus supremus Britannorum	945 f
Claredo, claritas	671 c
Cloce hibernice, campanula	648 b
Clog. Vide Cloce.	
Clusoria ars, gemmas auro concludendi	977 d, 999 a
Coicus, pulvereus, terrestris	671 c
Comitatus, comitis dignitas, regimen	912 e, 913 d
Concilia seu Consilia sanctorum aut martyrum, basilicæ cœmeteriales, plura sanctorum corpora continentes	604 a b
Condagum seu Condague, codices lingua Sardo manu scripti	548 e f
Confessio, sepulcrum sanctorum martyrum	553 d
Conomorus, Comorus, armorice con-mawr, magnus comes	688 a, 691 b d
Contectalis, conjux	755 f
Contubernium legale, matrimonium	753 c
Coronæ, circuli lucernis instructi	616 d
Cotis, Cutis, ora	710 b
Cuff Wallice, pyxis oblationum	618 e
Culdei, servi Dei	1037 a
Cuniculus, foramen quod ut defluat liquor fit in doleo	495 d
Cursus ecclesiæ, officium divinum	690 c
Custos ecclesiæ, ædituus	920 a e, 941 e; ostiarius
	579 e, 584 d
Cynosura, minor ursa	943 d

D

D accio, datio, donatio	710 d
Ddoeth, sapientum cognomen apud Wallenses	898 b
De britannice, Deus	1037 a
Denarius aureus, pendens 72 granis hordeaceis	694 e
Desolatia, solatia	672 f
Dia britannice, Deus	1037 a
Diaconii	

- Diaconii infula, *diaconatus ordo* 671 a
 Diaspyticus, *forte diascepticus, contemplativus* 671 e
 Dilasteria, *oblectamenta* 674 b
 Discurrenceia, *situs* 710 c
 Domhnach *hibernice, dies dominica, dominicum, templum* 648 a
 Dominarum coenobium seu nobilium feminarum 759 c, 761 e
 Domus (major), *ecclesia cathedralis* 742 f, 743 a
 Domus, *concameratum fastigium* 931 a
 Dormitorium, *coemeterium* 604 a b
 Doxalis, *gloriosus, caelestis* 671 c
 Doxificus, *gloriosus* 673 c
- E
- Elucubrare, *facere* 673 a
 Emunitas integra, *immunitas, plena possessio* 912 f
 En, *forma diminutiva hibernica* 647 f, 650 a b
 Ernene *scotice, ferreolus* 650 d
 Episcacio, *piscatio* 710 c
 Esgob, *episcopus* 648 b
 Eulogiæ, *panes benedicti initio prandii* 641 c
- F
- Faleramenta, *ornamenta* 670 e
 Familia, *incolæ monasterii* 494 e
 Fermentare, *inficere* 762 a
 Fittole, *ferrea ligamina* 1042 c
 Floccus, *vulgo froc, vestis monastica cum amplis manicis* 915 c f
 Forma, *vestis singularis militum, religiosorum etc.* 758 a
 Franchisæ, *jura* 688 b
 Fraternitas, *monachorum cœtus* 963 d
 Fredum, *mulcta, compositio, fisco soluta* 912 f
- G
- G vocum latinarum *gallice sæpe mutatur in J* 636 b e
 Gamhnach *celtice, vacca enixa* 892 e
 Geal *scotice et hibernice, albus* 949 a
 Gille *gaëlice, servus* 1037 a
 Globus, *grex* 489 f
 Goed *armorice, nemus* 687 e
 Gravedo, *pondus* 671 c
 Gulæ, *pelles rubricatæ* 975 e
- H
- H aspiratio *sæpius omittitur in titulis et libris* 631 c d
 Habitus, *vestis singularis, maxime religiosorum* 757 f, 758 a
 Hellenistarii, *græca lingua utentes* 705 e
 Horæ speciales, *liturgicæ* 960 e
 Hundreda, *centum villarum territorium* 899 f
 Hyades, *stellæ in capite Tauri* 943 d
 Hymnicus, *cantatus* 671 c, 673 d
- I
- Imbrificatio, *irrigatio* 672 a
 In, *forma diminutiva hibernica* 647 f, 650 a b
 Indictiones, *vectigalia* 626 b
 Infitiæ, *doli, insidiæ* 673 a
 Infula diaconii, *diaconatus ordo* 671 a
 Innotescere, *notum facere* 674 c
- Internitio, *internecio* 672 d
 Judicium regni, *auctoritas regia* 940 d
 Junctura, *terra, prædium* 710 e
 Jurisdictio, *officium imperialis præfecti* 736 a, 758 c
- K
- Keile *hibernice, servus* 1037 a
 Kjöge, *terræ humiles, aggeribus clausæ* 715 d
- L
- L mutant *Gabali in Gh.* 633 a
 Lampabilis, *splendens, exemplaris* 670 d, 672 a, 674 a
 Lampabiliter, *splendide, exemplariter* 672 b
 Landa, *loco Lan seu Llan, ædicula* 687 f, 688 a, 690 a, 691 c d, 692 a
 Laug seu Log, *pars multorum nominum germanicæ stirpis* 715 c
 Lege manus. *Vide νομοις χειρος.*
 Levita, *diaconus* 779 f
 Libri ecclesiastici, *chorales seu liturgici* 758 b c
 Limen collocare, *operi finem imponere* 862 e f, 863 a
 Linguae pellicales, *tæniæ ex pellibus* 975 e
 Lodex, *operimentum lecti, vestis candida* 489 f
 Logothesion, *consistorium cancellarii magni Cpli* 963 e
- M
- Magister memoriae, *qui præest scriniis memoriae* 600 a
 Magus *celtice, campus* 892 e f
 Mancia, *manica* 673 c
 Manica, *chirotheca* 676 e
 Mara, Marach, Marc, *pars nominum Francicorum* 681 b c d
 Μαρκια *celtice, equus* 681 b
 Μεγαλειον, *Evangelium* 705 e
 Metator, *qui præcedens locum eligit castris* 822 d e
 Miles Christi, *servus Christi* 431 d
 Miserabilis, *compassione dignus* 848 a
 Missa S. Petri, *festum S. Petri* 624 d e
 Missus ecclesiæ, *visitator episcopalis* 621 b
 Mo, *latine Meus, venerationis causa nominibus præponitur ab Hibernis* 647 f, 650 a b, 657 a
 Monarchicum culmen pontificum, *archiepiscopatus* 671 e
 Monarchia pontificalis dignitatis, *episcopatus* 672 a
 Monasterium, *templum cathedrale* 961 c; *et quodvis templum* 613 d
 Mundialis, *terrestris* 752 b
 Municipium, *oppidum suis legibus utens* 843 b
 Myfyr, *meditationis sedes* 618 d
- N
- Navis piscatoriæ temo, *gubernium ecclesiæ* 935 e
 Νομοις χειρος, *legibus manus, violenter* 577 c f
 Nummata, *certa pecuniæ summa* 1023 d
- O
- Oblationarius, *subdiaconus, qui accipit oblationes in Missa* 1011 e, 1012 d
 Oc, *forma diminutiva Hibernica* 647 f, 650 a b
 Og,

Og, forma diminutiva Hibernica	647 f, 650 a b	Rix-Var celtice, vir potens	502 e
Officialis, judex episcopalis	718 a	Robur, pars inferior Tulliani carceris	485 b e
Olympicus, cælestis	670 c	Romania, Romanum imperium	870 c d e
Omophorium, diaconi gestamen	572 c		
Opertorium corporis dominici, corporale	627 c	S	
Ophioctoni, sancti qui draconem conerunt	401 e	Sabanum, linteum	892 a
Opinio, forma	674 a	Sacramenta ecclesiastica, extrema unctio et viaticum	751 d, 761 e
Ow armorice, rivus	687 e	Sacramentorum cælestium almfica munia missa	673 c
P		Sævitiū, sævities	673 c
Palla sacrata, mappa altaris	627 c	Salici, aulici, nobilissimi Francorum	773 d e
Panes casei, casei	639 b	Sanctus ut mutatur in Sanct, Sonet, Sanch, Sonch, et San seu Son, literis ch relatis ad sequens nomen	632 f, 633 a
Pater vocabatur metropolita ab aliis episcopis	590 e	Serra, declivitas, collis	740 c
Pausare, requiescere	760 e	Servus Dei, monachus	1037 a
Pedellus. Vide Bidellus.		Signum unitatis, crucis	741 e
Pecia, pars	710 c	Sibe, sive	710 d
Pellicium, indumentum ex pellibus confectum	909 c	Solidi principales, vectigales, solvendi principi	709 a
Penititium, locus pœnitentiæ, eremitorium	687 e,	Soma, corpus	671 c
	691 d	Splendidatus, splendidus, ornatus	673 b
Perducere, pervenire	685 d	Stips, furca, jus gladii	912 e, 913 d
Peronatus, calceis pelliceis munitus	941 b,	Stiva, aratri manica	866 b
	943 a	Strophosus, dolosus	672 a
Perones, calcei pellicei	943 a	Substitutor, successor	671 b
Picarius, vas potatorium	1006 e	Suffragamen, auxilium	672 a
Pinsere, tundere	753 d e	T	
Pisticus, fide dignus	670 c	Tabulas benedicere, altaria consecrare	621 b
Plebs, populus christianus	830 a	Tamlachta hibernice, cœmeterium	894 c
Pneunalis, spiritalis	670 d, 672 b	Testamentum, instrumentum authenticum	684 f
Πολις pro Ἀστέος	636 e	Theca, loculus ligneus, sepulcrum	674 c
Polosus, cælestis	670 d, 673 a	Thema, scriptio	670 c
Præconare, laudare	755 d	Territorium, diœcesis	677 b
Præconialis, celebrans	673 f	Theoricus, mentalis, spiritalis	670 d, 671 d, 673 a
Prædiu, pridem	670 f	Tirocinia sæcularium, torneamenta	753 c, 755 c
Proles, familia	989 a	Toalla, cervicale operculum, pannus	812 d
Puer, forte filius	641 e	Trabea carnea, toga corporis, corpus	674 e
Puczo, puteus	710 c	Transmarini, Armorici, Scoti occidentales, Britanni insulani	944 b
Q		Traversa, trans	710 b c
Quadratum ponere, fundamenta ædificii jacere	862 e	U V W	
Quæstionarius, qui reos cruciat, examinat; carnifex	413 d	V	
R		Vafrius, vafer	672 d
Rasura, tonsura	738 a	Vasaticum, apparatus bellicus, convocatio vasorum	1010 f, 1011 a, 1012 c
Ratum, Ratus, Rath seu Rat, celtice, castrum, statio militaris, custodia	842 f	Verosus, verus	671 c
Rebyrsa, excoriata	489 f	Vertigo annorum, cursus annorum	684 b
Redoma hispanice, vitrea	556 c d	Vestem (in) tradi, in disciplinam tradi	488 d, 489 d
Reet, Reith, Ri, Riec, Rig britannice, rex	944 c, 945 a b	Vicus, erersarum civitatum reliquæ	816 c d
Refectiones annales, prandia monastica, solito lautiora	624 d	Uranicus, cælestis	670 d, 671 a
Rex, duæ	779 f	Win, pars nominum Germanicorum, amicum significans	656 c
Ritus duplex trium candelabrorum, ritus duplex minor	582 b		

INDEX MORALIS ET REALIS.

A

Abbas. Abbatisa. Abbates pingendi modus 767
c d. Abbates quid in Galliis egerint medios in-
ter barbaros 626 e f. Abbas S. Symphoriani
depositus deinceps sine honore vivit cum suis
fratribus 941 f, 942 a. Abbatisam juniorem,
licet propinquam suam, fieri non vult Megin-
gaudus.

- gaudus, (ut videtur) episcopus Wirziburgensis* 961 e f. *Vide Successio.*
- Abnegationis christianæ exemplar B. Ludovicus ab Arnstein* 761 a b
- Accemetæ laudem perennem celebrabant* 683 b. *Vide Laus Perennis.*
- Acolythi aut subdiaconi quatuor annos erant* 661 d
- Acta. Vide Passio.*
- Acta creditorum, bollandiana, sanctorum. Acta eruditorum Lipsiensia variis rationibus impugnant miraculum Tipasense* 847 a f, 848 a f. *Acta nostra continent historiam eorum etiam, qui quantulumlibet cultum publicum obtinuerunt* 965 e
- Adamnain (Cain) quid sit* 648 d e
- Adorare sanctos quo sensu dicere liceat* 656 c d
- Advocati. Advocatia. Advocatorum ecclesiarum et monasteriorum pestis* 742 a. *Advocatia Arnsteiniani monasterii, prius libera, dein concessa archiepiscopis Trevirensibus* 741 f, 742 a, 757 d. *Advocatia pagi Nachgowe* 744 d. *Advocati provincialis officium* 736 a
- Alchymia liber, donatus monasterio S. Michaelis a S. Bernuardo* 1001 f
- Alma Redemptoris antiphona etiam ante Adventum canebatur* 994 b
- Altare. Altaris maximi in monasterio S. Petri Salisburgensi consecratio* 914 b c d e. *Altare vulgari nomine dictum B. Francisci de Caldariola* 777 d. *Altare B. Alberti Saxoferratensis dictum, licet B. V. Mariæ dicatum sit* 769 a
- Amens sanatur ope S. Fructi* 704 e
- Amphitheatra num plerumque extra urbium ambitus posita* 506 c e. *Vide Circus.*
- Ampullæ sanguine S. Miniatis repletæ et ad hunc diem servatæ* 428 d e
- Anachoretica vita sublata in Jurensi monasterio* 678 d
- Anathema* 318 *patrum concilii Nicæni* 710. *Vide Excommunicatio.*
- Ancilla irreverentiæ in sanctos rea plectitur; et poenitens curatur* 491 c d
- Angeli aut duo cælestes juvenes servant basilicam Fritislariensem ab incendio* 958 c d. *Angelorum cantus prope cadaver S. Genitoris* 579 e. *Angeli cum cereis et cantu dicuntur circumdeditis S. Ardovini sepulcrum* 654 f. *Vide Concentus.*
- Anni a Nativitate aut Passione Domini ante sæculum viii non computabantur* 395 f. *Initium anni sæculo xi erant festa natalitia* 1012 d
- Anniversarius dies. Anniversario die mortis Ludovici Pii et aliorum lautius prandium in S. Dionysii* 624 d e. *Anniversarius dies Translationis in Eiffia ingenti concursu celebratur, beneficiis cælitus concessis* 492 b c d
- Annulus non videtur fuisse primis ecclesiæ sæculis ornamentum pontificale* 400 b
- Apostolatus signum verum est divina vocatio* 395 b
- Aqua, qua S. Fructi reliquiæ lotæ fuerant, in remedium data* 688 d e. *Aquas supergreditur S. Hilarus Mimatensis* 638 e; *item SS. Principinus et Tridorius* 579 e. *Vide Fluvius.*
- Arbores religiosæ. Arbor Bertiniana, seu sanctorum Sithivensium catalogus* 792 c d e f, 793. *Arbor Niniviensis seu sanctorum Præmonstratensium catalogus* 722 b c. *Arbor Parcensis, seu sanctorum Præmonstratensium catalogus* ibid.
- Arcani disciplina* 601 b
- Archicapellani, accepto pallio, summam jurisdictionem habebant in Galliis* 934 b
- Archiepiscopi titulus datus episcopo post acceptum pallium* 934 b
- Archiepiscopi titulus quare tributus S. Amando II, episcopo Wormatiensi* 942 b
- Archimandritæ officium* 964 b
- Argentum sæculo xii duodecies minus pretiosum quam aurum* 760 e f
- Ars Mercatorum Florentiæ* 418 e, 419 d
- Ascensionis festo solemniss supplicatio in honorem S. Guesnovei* 690 c d e
- Asianum tumorem Græciæ viri disertissimi attico sanabant sale* 868 a
- Asyli jus in universo S. Guesnovei agro* 688 d
- Auctores profani sæculo x in scholis ecclesiasticis explicabantur* 970 e
- Avium Ultoniæ Ulterioris protector S. Beanus* 894 e f
- Aureus denarius Confluentinus, valens duodecim solidis* 643 d, 760 a
- Aurifodinæ nullæ uspiam in Sardinia repertæ vel notæ* 567 a
- Aurum sæculo xii duodecies pretiosius argento* 760 e f

B

- B**aculus episcopis tributus ad subditorum correctionem 601 c. *Aliæ significationes* ibid. d. *Baculorum inter monachos usus* 648 b c d. *Erga eos reverentia* ibid. d. *baculus S. Caidei* 648 b. *Vide Juramenta.*
- Bannus, aliquando edictum publicum* 985 a e
- Baptismus sæculo v et vi sæpe dilatus* 639 f. *Baptismi sensibiles effectus primis temporibus* 798 b c d. *Vide Jejunium.*
- Basilica, ecclesia rustica* 633 e, 645 d. *Basilicæ cæmeteriales et monasteriales ab episcopis non solebant occupari* 637 f. *Basilicas ne regant eremitæ* 645 d. *Basilica cæmeterialis S. Celsini Remis* 586 e. *Basilica, templum monasteriale Fritislariæ* 958 c. *Basilica a S. Rustico ædificata, altera dudum exusta* 861 a b d. *Quo anno cæpta et absoluta* 862 d e f, 863 a, 864 f. *Vide Ecclesia.*
- Beatificationis æquipollentis exempla* 726 c d e f, 728 e f, 729. *Beatificatio æquipollens B. Francisci de Caldariola* 774 d e f, 775. *Vide Elevatio corporis. Translatio.*
- Belluæ a sanctis, maxime episcopis, occisæ quid indicare videantur* 675 a, 676 e f. *Vide Draco. Lupus. Serpens.*
- Beneficia passim creata ex officiis* 741 f. *Beneficia ecclesiastica non obtinenda a regibus* 627 c. *Ea clerus palatinus sine licentia principis non obtinebat* 974 d e
- Bestia. Vide Bellua. Lupus. Serpens.*
- Bona data uni monasterio a monacho, et ablata ab eodem ad aliud transeunte* 747 a. *Bona ecclesiastica principibus Germaniæ, indemnitate loco, assignantur* 988 b c. *Bonorum ecclesiasticorum usurpatio* 735 f. *Vide Virgines.*
- Boni sancti nomen vulgare SS. Messapii, Tridorii et Principini, Oblinci cultorum* 583 d
- Braccæ laxæ Vangionum et Sarmatarum* 911 b
- Brachium aridum sanatur* 491 e, 492 b
- Brachium sæculare. Vide Reges.*
- Breviarium S. Joannis Gualberti* 417 e f. *Breviarium*

viarium Salisburgense, annis 1497 et 1518 impressum 917 f, 918 a. *Alia Breviaria 918 d f. Breviarium antiquum Vicense* 808 d e
Bubuleus, in S. Nicii monachos injuriosus, ut punitus 712 a

C

Cæcos duos senes sanat S. Lupus Bajocensis 673 d e f, 675 f. Cæci, ope S. Bernuardi, visum recipiunt 1032 c
 Cæsares nuncupati sæpius, priusquam Augusti fierent 498 f et seq.
 Cain Adamnain quid sit 648 d e
 Calami manifesti et occulti 592 a
 Calendarium Scoticum 649 a b. *Vide Kalendaria. Martyrologia.*
 Camera seu crypta S. Mauri Remis 586 e
 Camisiis olim carebant Præmonstratenses 720 c
 Campana. Campanula. Campana rupta decidit sub supplicatione, neminem tamen lædit 509 f. Campanulæ sanctorum hibernorum pro reliquiis habitæ 648 d. Campanula S. Caidei 648 b. *Vide Juramenta.*
 Candela moribundis præbetur 1033 f
 Candelabrorum trium ritus duplex 582 b. *Candelabra ignotæ materiæ, juxta corpus S. Bernuardi reperta* 979 b c d
 Canis, in S. Hilarum Mimatensem injuriosus, mulctatus 638 e
 Canonici et monachi olim non distincti 1037 d. *Canonici substituti Cluniacenses, his Divionenses Fiscanni* 686 d. *Canonici Gabalitani sæculo vi servant vitam communem* 641 e. *Canonici regulares Præmonstratenses, instituta et sanctimonia* 720 b c e f
 Cantores non ferunt orarium, dum canunt 572 c
 Capellanus summus sacri palatii Hilduinus abbas 621 c
 Capellarum multitudo intra Rhenum et Loganam 735 c e, 757 a
 Capita bubula 435 a. *Vide Ursus pileatus.*
 Capitulum generale annuum Præmonstratensium 720 e
 Cappa S. Hilari Mimatensis a lue inguinaria liberat 639 b c. *Vide Officium.*
 Caput S. Joannis Baptistæ apud monachos Angeriacenses 520 e. *Caput S. Crispini* 512 a b c d e, 514 a d, 519 b. 522 c d; *S. Crispiniani* 514 a, 519 b e f et seq. *Caput gestasse fertur S. Genitor* 579 e, 580 c, 584 c. *Capitis dolores commendati patrociniis S. Alberti Saxoferratensis* 769 a
 Cardinales, spectato regimine universalis ecclesiæ, majores sunt episcopis, quos et judicant 551 f. *Sederunt in conciliis generalibus ante episcopos* 552 a. *Quando cœperint episcopis universim præponi* ibid. b c
 Caritas vinculum ordinum religiosorum et monasteriorum parens 645 a b. *Caritas S. Enimiæ in pauperes et miseros* 629 a. *Caritas eximia B. Ludovici ab Arnstein in proximum* 761 d. *Caritate quanta agi velit S. Nicius* 712 a. *Caritas S. Sigebaldi, Metensis episcopi, in pauperes* 935 a
 Carmen de Passione SS. Chrysanthi et Daria, S. Damaso a nonnullis tributum 444 d; recitatur 488 et seq.
 Carnium pristina abstinencia inter Præmonstratenses 720 c

Caseum aversantur Britanni 689 b
 Castitas præscripta presbyteris et diaconis 627 d; *item Culdeis* 1037 d. *Castitatis custodia* 903 f, 904 f, 908 b, 909 f, 910 a b. *Castitas S. Enimiæ lepra defensa* 629 a b
 Catalogi episcoporum. *Vide Episcopales Catalogi.*
 Catena S. Petri : annulus in Gallias translatus 422 c
 Causæ, quæ toti Africæ communes non sunt, judicantur in singulis provinciis 849 b
 Cellis monachorum, parum probabilibus, sæculo vi plenæ erant Galliarum 634 a
 Centena, comitatum pars 495 a d
 Cera benedicta adhibita adversus tempestates 638 d, 640 c. *Cera votiva publice quotannis oblata in honorem B. Francisci de Caldariola* 774 c d, 777 b
 Cerevisia rejecta, quia die dominica facta 494 b c d
 Cereus S. Hilari Mimatensis miraculo accenditur 639 e, 641 f. *Cerei diu nocturne ardentes ante reliquias SS. Crispini et Crispiniani; alii oblati a monachis S. Medardi* 526 a; *item cerei oblati in B. Francisci de Calderiola honorem* 776 d
 Cervi candidi indicio monetur Ansegisus dux Fiscannense monasterium condere 682 a b, 685 c. *Cervi capitis superstitiones mense januario in Galliis* 638 f
 Chirothecæ primis ecclesiæ sæculis non erant ornamentum pontificale 400 b. *Choreis religiosi celebratur inventio reliquiarum SS. Fructi. Valentini et Engratiæ* 698 b
 Chorepiscopus ab historico fictus ex episcopo 959 c
 Chronicum Alexandrinum seu Maffeganum utilissimum 831 b
 Cineribus quandoque imponebantur morituri 910 d
 Circus reiectus in Javols 636 d. *Vide Amphitheatrum.*
 Civitas quid significet 636 d e f. *Civitatum in Galliis nominum succedanea mutatio* 636 e f; *ponunt nomen suum ut gentile assumant* 911 b
 Claudus puerulus redditur sanitati 492 a
 Clausura severissima monialium Præmonstratensium 739 c d, 740 b c
 Clerus. Clerici. Clero deficiente, perit religio in populo 848 f. *Clerus, existente prole, hæreditates capere non debet* 854 c d e. *Clerus palatinus ambitionis et avaritiæ arguitur* 974 d e, 997 d. *Clericus fit S. Petrus Trebanus, quamvis literas nesciat* 712 f. *Clerici fieri prohibentur servi vel curiæ obnoxii* 615 b, 616 a. *Clerici mali, pestis infensissima laboribus S. Bonifacii in Germania* 953 a. *Clerici olim ab una ecclesia ad aliam transmigrabant* 970 b. *Clerici in Anglia opificium discere debebant* 971 f, 972 a, 996 f. *Clericorum et monachorum discrimen sæculo viii non magnum* 949 f, 950 a
 Cœmeteria dicta dormitoria 604 a b. *Vide Basilica. Crypta. Sepulcrum.*
 Cœnæ dominicæ soli interfuere Apostoli 398 a b c
 Columna ænea Christo erecta Hildesiæ, et ab hæreticis disjecta 978 a b. *Columnam, quam a S. Gavino tradunt allatam, circumeunt et osculantur peregrini* 559 e. *Columnæ mar-* 139' moreæ

- moreæ a fidelibus pie cultæ 553 d
 Comes. Comitatus. Comitum jurisdictio 635 b.
 Comitatum et pagorum fines inter se non
 semper conveniunt 635 b. Vide Centena.
 Commessiones fiebant ad sepulcra martyrum
 853 b c, 854 b c
 Commonitorium synodi totius Occidentis in
 causa S. Joannis Chrysostomi 593 a
 Communio frequens sæculo xii 1020 f. Vide Eu-
 charistia.
 Conventus dulcisoni auditi Turribus 553 d,
 559 b. Vide Angeli.
 Concilii celebrandi sanctissima ratio 627 b c.
 Concilia omnibus hebdomadæ feriis solebant
 incohari 839 et seqq. Conciliorum elenchus,
 quo constat omnibus hebdomadæ diebus ea
 incohata fuisse 841, 842. Conciliorum inco-
 handorum varium tempus, lege præstitutum
 839 c d e f. Jejuniæ quando conciliis præmitti
 aut sociari cæpta 840 c d e f. Sæculo vi ordi-
 nem sedendi juxta consecrationis tempus non
 servabant episcopi 627 f, 628 a b. Concilia ut
 omissa in Germania ante S. Bonifacium
 957 d. Conciliorum frequentia limitatur in
 Africa 859 a b. Concilium Agathense anni
 506 626 c. Arelatense III in causa Fausti,
 abbatis Lirinensis 873 c, 875 e f. Arvernense
 anni 535 627. Aurelianense anni 541 628 d.
 Cabillonense anni 650 628 b. Ceperanense
 anni 1114 651 a. Chalcedonense 872 e f
 et seq. Gallicanum seu Arelatense II qua-
 draginta quatuor episcoporum 860 b c. Ejus
 synodica epistola de literis S. Leonis M. ad
 Flavianum 872 e. Germanicum anni 743,
 seu conventus nationalis 957 e f. Tarense seu
 Hibernicum 648 d e. Vide Antiochia. Colo-
 nia Agrippina. Lateranum. Naissus. Phi-
 lippopolis. Roma. Sardica.
 Concilium sanctorum vocabant ecclesiam, ubi
 multorum martyrum reliquiæ erant reconditæ
 595 c d, 603 d e f
 Concordiæ inter superiores unius monasterii
 insigne exemplum 964 a
 Concursus ingens ad basilicam Turritanam sub
 solemnî SS. Reliquiarum recognitione 556 f
 et seq.
 Confessio seu sepulcrum SS. Martyrum 553 d
 Confessio fidei non est operibus abneganda
 823 a
 Confessio sacramentalis. Confessiones auditu-
 rus, monasterio exit S. Wigbertus 958 e. Con-
 fessiones monialium Præmonstratensium per
 fenestras auditæ 739 c
 Confessores proprie et improprie. Confessores
 extorres ob fidem increpat S. Cyprianus,
 quod ardentius cuperent in patriam redire
 823 c d. Confessores olim tam parce coleban-
 tur ut martyribus compararentur 670 b d e,
 673 f. Cujus rei exempla sunt SS. Martinus
 Turonensis, Remigius Remensis et Sigibal-
 dus Metensis 940 f, 943 a
 Confirmationis sacramentum collatum Hassis a
 a S. Bonifacio 951 e
 Confraternitates. Confraternitas Flagellantium
 Caldariolæ 773 c d. Confraternitas tredecim
 presbyterorum ad augendum cultum S. Mauri,
 confessoris in Burgundia 677 f. Confraterni-
 tas S. Exsuperii Corbolii 666 a. Vide Flagel-
 lantes. Sodalitium.
 Congregationes Romanæ. Congregatio sacra
 cardinalium seu consistorialis, instituta a
 Sixto V 653 d. Congregatio inquisitionis Ro-
 manæ decernit S. Protum Turritanum depin-
 gendum cum insignibus presbyteratustantum
 547 c
 Consecrationis episcopalis anniversarius dies
 860 a d. Vide Episcopi. Natalis.
 Constantia S. Athanasii, æconomi Mediciensis,
 in amplectenda vita monastica 963 e f
 Consul. Consulatus. Dimidiati consulatus. Post-
 consulatus. Consulatus notandi singulares
 modi 835 b c. Consules quo modo procedere
 solerent aliter aliis ætatibus 862 a b c d. Di-
 midiatum consulatus 863 c d. De siglis P. C.
 seu Post Consulatum 862 b c d. Vide Fasti.
 Postconsulatus.
 Contractio membrorum sanata invocatione
 sanctorum 491 d, 492 c f
 Contractui sæculo viii inter Francos conditiones
 pœnales adjunctæ 934 f, 935 a
 Controversia de primatu in Sardinia inter ar-
 chiepiscopos 546 f
 Conversionis conjugatorum exemplum in B. Lu-
 dovico ab Arnstein et Guda conjuge 755 d e f,
 756 a b c
 Conversos seu fratres laicos olim habuerunt
 Præmonstratenses aliique 737 e f. Vestes,
 instituta, preces, officia 738, 739 a. Conver-
 sus frater, furti reus in S. Gerardum Saxo-
 ferratensem, mirabiliter plectitur 766 b c
 Coronæ confessorum oppositæ laureis martyrum
 670 d e
 Corpora Sanctorum dicuntur frequenter partes
 illorum insignes 515 d, 519 a, 520 a b
 Correctores provinciæ quinam 836 d
 Crux. Crucis signum. S. Crucis reliquiæ. Crux
 anchorata in monetis indicat officinam Galliæ
 septemtrionalis 407 a b. Crucis dominicæ
 apparitio Constantino M. prope Romam 786 d.
 Crucis signo incendii minas, immo ignes
 fatuos, avertit S. Hilarus Mimatensis 638 d e.
 Crux apostolica, S. Petro Trebano data a
 S. Cleto, adhuc servatur 712 f, 713 a. Crux
 cuprea inventa inter cineres S. Proti Turri-
 tani 547 c d. Crux lapidea ad intersectionem
 duarum viarum 463 d. S. Crucis reliquiarum
 adventus Colonia 786 d. Reliquiæ in mona-
 sterio S. Michaelis Hildesie 978 f. Sacellum
 S. Crucis a S. Bernuaro constructum 999 f,
 1000 a b. Hoc sacellum consecratur 985 d
 Crapula causa est cædis Scotorum in pugna Cal-
 traeth 897 b
 Crinis nutritio probrosa Romanis Gallis 626 b;
 abscissio probrosa mulieribus Romanis Gallis
 626 b
 Cuff Elian seu pyxis oblationum in honorem
 S. Elian seu Hilarii 618 e
 Culdei seu canonici secundum vetera instituta
 Murthlaci in Scotia 1036 f, 1037
 Cultus indicium est quod ossa unius in capsâ re-
 liquiaria alterius sancti imposita sunt 792 e.
 Cultus centenarii approbatio B. Francisci de
 Caldariola 774 d e f, 775. Vide Beatificatio.
 Curatores provinciæ quinam 836 d
 Curia obnoxius clero adscribendus non est
 615 b, 616 a
 Currus confractus ob irreverentiam mulieris in
 SS. reliquias 491 f
 Custodes, æditi ecclesiis præfecti 952 f
 Crypta, in qua depositi Romæ SS. Chrysanthus
 et Daria aliique multi 439 d e f. Ampliata a
 S. Damaso 439 b c, 440 a. Crypta basilicæ
 Turritanæ

Turritana 555 c f, 559 d f
Cypressus germinat ex pectore S. Athanasii
Mediciensis 964 f

D

Dæmones. Dæmoniaci. Dæmones confitentur se nihil posse contra Christi sequaces 817 d e, 819 b; artibus magicis evocati 819 a b. Dæmoniaci liberati ope S. Bernuardi 1031 f, 1032 a

Ddoeth, sapientum cognomen apud Wallenses 898 b

Dens ex reliquiis SS. Crispini et Crispiniani 513 c

Deo gratias ait S. Principinus, capite minutus 580 a

Diaconi. Diaconia. Diaconium. Diaconi testes et custodes sunt episcopi prædicantis 802 d e, 803 a. Erant olim septeni 803 b. Sæculo v non ante viginti quinque annos ordinabantur 780 f. Sæculo vi annos triginta aut saltem viginti quinque nati esse debebant 661 c. Diaconia cardinalium non sunt proprietuli 802 c. Diaconii infula seu pileus, diaconis proprius 671 a. Vide Ordinationes.

Dialogi S. Gregorii Magni quando scripti; græca versio; quæ fides; tituli ab ipso S. Pontifice scripti censentur 890 et seq.

Digiti rigidi redduntur flexibiles 492 a

Dignitas, licet suppressa, frequenter memoratur a privatis scriptoribus 807 b

Diminutiva hibernica, venerationis signa 647 f, 650 a b

Diplomatum Caroli Magni initium aliud aliis temporibus 518 c d e

Dominica dies. Dicta dies resurrectionis 707 e. Ea die elevatur corpus S. Amandi Trajectensis 921 f. Ea die factæ ex lege ordinationes sacræ 606 e, 955 d e, 956. Ea tamen non semper fiebant in Germania ordinationes episcopales 934 d. Dominica die S. Lupus episcopus natus, ordinatus, mortuus et translatus 674 d f, 755 b c, 676 b c. Dominica die non solebant concilia incohari, sed omnibus feriis 839 et seqq.

Domini dicti Præmonstratenses canonici sæculo xii 762 a

Dormitorium. Vide Cœmeterium.

Donaria a pontificibus ecclesiis impensa 605 c, 616 b d

Donatio, miro modo definienda, facta S. Guesnoveo a Comoro 688 c, 691 d e f

Donum linguarum 902 a, 907 d, 909 e

Dracones referuntur a sanctis occisi 904 f, 910 b d

Dublonum Turonensium valor 583 c

Duodenarius numerus habet aliquid mystici 929 c d. Est numerus legitimus monasteriorum 745 f; item collegiorum 587 a. Duodecim canonici Corbolii instituti juxta imitabilem numerum apostolorum 665 a

E

Ecclesia seu legitima christianorum societas. Ecclesia Dei firma in dogmate, benigna in disciplina 850 b c. Ecclesiarum traditiones vagæ auctoritate quandoque nituntur 394 f. Neque fabulæ illis aspersæ fidem abrogant

396 f, 397 a. Ecclesiasticus status sæculo vi sequitur in Galliis politicum 628 a. Ecclesia synodalis quid sit explicatur 986 e

Ecclesia seu templum. Ecclesias diligenter restaurat S. Sigebaldus, Metensis episcopus 935 c. Scoticæ ecclesiæ ex ligno erant, tecta straminea 931 a. Ecclesiis plerisque præficiuntur a S. Bonifacio custodes, presbyteri aut clerici 952 f. Ecclesia in honorem S. Petri a S. Bonifacio exstructa 952 a. Ecclesia pro monasterio apud antiquos usurpabatur 613 d

Ecclesiæ. Vide Capellæ.

Elevatio corporis brevi post mortem præcipuum argumentum cultus immemorialis B. Francisci de Caldariola 775 b, 776 a. Elevatio corporis dicta translatio 387 a b

Elevatur in aerem S. Hilarus Mimatensis 638 e

Electionis formæ sæculis x et xi in ecclesiis Germaniæ 975 a b. Electione controversa, uterque competitor Urbe abstinere debebat 607 f; episcoporum erat controversiam dirimere 607 f, 608 a

Energumena liberata 507 e

Englynion y Misoedd, poema S. Aneurini 897 d

Epiphania transacta, annuntiabatur olim Pascha 831 b c d e

Episcopatus. Episcopus. Episcopatus quomodo quærendus 627 c. Ad hunc gradum matura ætate provehendi 589 f et seq. Episcoporum ordinandorum ætas 661 d, 970 c d; præcedens ministerium 661 d. Presbyteratus omisio ibid. d e. Episcopi non solebant olim assumi ex exteris 933 d. Episcoporum creationi interest populus Bajocensis 671 e f. Non constituendi præter sententiam metropolitæ et ordinandi intra tres menses ab obitu decessoris 590 d e; et nonnisi a suis comprovincialibus 934 a. Episcoporum ordinationes, olim a duodecim episcopis celebrandæ, reducuntur ad tres 855 b c. Episcopatum virtutum exemplar S. Sigebaldus, Metensis episcopus 938 c. Episcopi sæculo vi nocte surgunt 641 e. Episcoporum de officiis suis admonitio 941 a b. Episcopi sæculo viii et deinceps artem mechanicam animi causa exercebant, et civitates ornabant 971 f. Episcopi majores cardinalibus ratione ordinis et jurisdictione in suam ecclesiam 551 e f. Olim prælati cardinalibus, sed postea mutatus ordo 552 a b. Episcopi, pallio accepto, dicti archiepiscopi 934 b. Episcopi habebant suos notarios e clerici numero 572 d. Episcoporum obsequio ne se addicant eremitæ et monachi 645 d. Eis debitus a clericis honor 627 c. Episcopi provinciales intererant sepulturæ demortui episcopi et novi episcopi ordinationi 671 e. Nonnulli quondam fundarunt ecclesiam aliam a cathedrali, in qua sepelirentur 595 d; primis ecclesiæ sæculis non tam ad aliquam urbem quam ad gentem mittebantur 409 f, 410 a b. Episcopus missionarius sine certa sede S. Bonifacius 951 e. Episcopi vicarii Romæ sub pontificibus 801 a b. Episcopus ab historico in chorepiscopum mutatus 959 c. Episcopatum catalogorum hiatus non ita explicandi quasi pauci in aliqua cathedra sedissent episcopi 828 d e; neque enim raro, etiam medio ævo, mutili et hiulci sunt 396 d e. Episcopi solent suam dicere urbem in qua sedent, licet alibi nati 588 d. Episcopi catholici Afri professionem

- sessionem fidei offerunt Hunerico regi 849 e f. Episcopi plures erant in una diœcesi inter Britannos 689 e. Episcopum Capuanum facere volunt comitem Capuanum 709 b. Episcopi quid in Galliis egerint medios inter barbaros 626 e f. Episcopis carent pleræque diœceses Galliarum, occupatæ a Visigothis 625 f, 626 c. Episcopatum sedium necessitas in Germania sæculo viii 953 b. Episcopatus Buriburgensis videtur cessasse defectu dotis 962 d. Episcopales sedes traditæ laicis in Germania sæculo viii 957 e. Episcopi in Germania civitates suas sæculo xi muris cingunt 977 c, 999 b c. Episcopatus in Hispania multo nimis pependerunt ab Arabibus 696 e. Episcopi Sardinia sine bona venia metropolitæ Calaritani insula egredi non debent 544 b. Episcopi Tungrenses dicti multo etiam post translata sedem Leodium 637 e. Episcoporum translationes prohibitæ 803 e; aut certe improbatæ 855 b. Vide Jurisdictio. Ordinationes. Successio. Transitus.
- Epistolæ festivales, quibus annuntiabatur Pascha 830 f, 831 a b c d e
- Epulæ superstitiosæ in Galliis 639 a b
- Eremita. Eremitica vita prælata monasticæ a S. Maximini discipulis 644 b, 645 b d. Eremitarum longum ævum 645 e. Vide Anachoreta. Monachus.
- Evangelii propagatio quam ardens primis post Christum temporibus 798 b c d. Evangelium jam primo sæculo per orbem universum prædicatum 398 b c. Quando prædicatum in Germania Romana 843 e
- Evangeliarium, Narbonæ, donum Caroli Magni 881 f. Hoc librorum genus pretiosissime ornati 999 f
- Eucharistiæ particula inserta altari consecrato 751 c. Augustissimum hoc sacramentum violatum ab Huguenottis Turonensibus 582 a. Eucharistiam veneratur jumentum, quo lis inter S. Fructum et Maurum definiatur 695 e d. De Eucharistia egregium testimonium 601 b. Vide Communio.
- Eulogiæ ad mensam postulata a S. Hilario, episcopo Mimatensi 639 d, 641 c
- Excommunicatio suspensa propter reliquiarum translationem 699 b. Excommunicatio pronuntiata a privato viro 710 e. Vide Anathema.
- Exemplum B. Ludovici de Arnstein quantum apud alios valuerit 756 e f. Exempla magnatum quantum sint ponderis 761 c d
- Extrema unctio a pluribus simul presbyteris data B. Ludovico de Arnstein 751 d, 761 e
- monasteriorum puellarium 739 e
- Feræ silvestres prodigiose mansuetæ in S. Fructum 694 a
- Ferrum et ignis adhibentur sive ad interitum sive ad curam 600 d e
- Ferula papalis erat virga simplex 1007 e, 1009 d
- Festa in choro et ad mensam 624 d e. Festa, in quadragesima incidentia, olim in aliam diem fixam translata 918 a. Festa sanctorum, minus celebrium, statui solent diebus sanctorum valde illustrium 918 a. Festum Resurrectionis Christi triplici sensu sumitur 1015 f, 1016 a b. Festivitas heroicæ Cænæ est feria v majoris hebdomadæ 1009 b, 1010 a. Festum S. Bernuardi a ritu duplici majoris elevatur ad duplicem 2 classis 994 e f. Festum SS. Notariorum CPoli, ab initio totum religiosum, degenerat 574 a b. Vide Candelabra. Natalis.
- Ficatum porcinum Mercurio oblatum 474 c
- Fiducia S. Ardovini in Deum 654 a
- Fistulam mulieris, manu læsæ, curat S. Gerardus Saxoferratensis 766 b
- Flabellum liturgicum apud Græcos 964 d
- Flagellantium confraternitas Calderiolana aliæque 773 c d e
- Flos Sanctorum vetustissimus ecclesiæ Vicensis, quando conscriptus et cujus auctoritatis 808 f et seq., 811 c
- Fluvii sicco vestigio trajecti 412 f. Vide Aqua.
- Fons, septem annos aridus, precibus S. Hilari Mimatensis, iterum fluit 638 e f. Fons S. Beani in Foulis, in Scotia 1038 d e. Fons S. Elian in Wallia 618 c d. Fontem excitasse dicitur S. Fructus 694 b c. Fontem mirabiliter obtinet S. Guesnoveus 688 e. Fonte S. Majani lavant se infirmi capite 690 f. Fons sanctus ob injecta SS. Valentini et Engratiæ capita 696 a b. Unde tot sancti fontes excitasse tradantur 694 b c
- Forma et habitus S. Norberti, cælitus accepta 756 b, 757 e f
- Fragrantia suavissimi odoris in basilica S. Gavini 553 d
- Fraxinus, cui affixa imago B. M. V., summa est in veneratione 1041 b
- Frugalitas S. Sigebaldi, episcopi Metensis 935 b e, 939 e
- Fundatio. Fundator. Fundandi opera perpetua quantum sit pretium 761 b c. Fundatores ecclesiarum pingendi modus 767 c d
- Furto patrato, frater laicus seu conversus discedere nequit 766 b c

F

- F**acies, horrendum deturpata, pristinae formæ restituitur 492 d
- Familia dicta de monasterio 494 e
- Fasti consulares certius signant chronotaxin quam anni numerales 801 d
- Feminae Carthagine constanter in carcere Christum confitentur 822 c, 823 b c
- Fenestra. Fenestella ad corpus S. Alberti Saxoferratensis 769 a. Fenestra inter templum Arnsteinianum et domunculam, in qua inclusa erat Guda, B. Ludovici ab Arnstein uxor 757 a. Fenestræ confessionales Præmonstratensium, mutatae in januas, causa ruinæ

G

- G**enibus inceditur multis in locis pietatis ergo 559 e
- Germanica seu Saxonica lingua sæculo xii 976 e f; in multis convenit cum lingua Flandrica hodierna, utpote unius gentis 966 e
- Gloria in Excelsis a solis episcopis cantabatur 613 f; sæc. xi permissus hymnus presbyteris 613 f; erat hymnus pro gratiarum actione 614 a
- Gododin, carmen S. Aneurini Wallicum 897 a b
- Grando numquam vastavit parœciam S. Mauri in diœcesi S. Claudii 679 d
- Gutturis tumor, sanatus ope S. Fructi 702 f

H

II

- H**abitus et forma S. Norberti, cælitus accepta 756 b c, 757 e f
 Hæreditatis paternæ dividendæ inter filios apud Britannos ratio 943 d
 Hasta sacra seu lancea portatur in bello a S. Bernuardo 1008 c, 1009 f
 Hegumeni officium 964 b c
 Hernia liberatur ope S. Fructi Martinus Gonçalez et alii 702 e, 703 a b. Subligamen suspensum in memoriam ibid.
 Humilitatis necessitas 756 f. Humilitas S. Enimæ, regiæ puellæ 628 f, 629 a
 Hymni de SS. Crispino et Crispiniano 530 f, 531 f, 532 a b, 535 b c; item ad laudem SS. Exsuperii et Lupi 666 et seqq.; item de SS. Luciano et Marciano, ex antiquo Breviario Vicensi 815 a b c d e
 Hypaticæ formulæ. Vide Consules.

I J

- J**anuario mense superstitiones in Galliis 638 f
 Idolorum vanitas demonstratur 474 et seq. Vide Templâ.
 Jejunium septem dierum præmissum baptismo 579 a. Jejunia quando conciliis præmitti aut sociari cœpta 840 c d e f. Jejunia pristina Præmonstratensium 720 c. Jejunia S. Ardo-vini 654 c d. Jejunium sabbati. Vide Sabbatum.
 Ignis sacer seu divinus horrendum sævit in Gallia; cessat lues per B. V. Mariæ invocationem; mulier miserabiliter corrosa sanatur 525 a b c d e. Item Ignis sacer ope S. Bernuardi curatur 1032 d, 1034 d
 Imagines. Imago Crucifixi, quæ S. Joanni Gualberto oranti caput inclinavit, transfertur 425 f, 426 a Imago miraculosa B. M. V. in ecclesia Saleti 1041 a b d. Imagines B. Francisci de Caldariola examinatæ pro ejus cultus approbatione 774 d e f, 775 a b. Imago, æri incisa, S. Lucium martyrem exhibens 436 d. Vide Crux. † Helena.
 Imber impetratur, expanso Metis B. Glodesindis velo 940 b
 Imperator. Plures hujus vocis significationes 498 b c.
 Incendium ope reliquiarum S. Mauri confessoris in vico S. Mauri exstinguitur 679 d
 Indulgentiæ, concessæ piis locis et in dedicatione ecclesiarum, quales succiduis sæculis 552 c-f. Indulgentiæ plenariæ concessæ ab Innocentio XI 464 e. Indulgentiæ concessæ propter reliquiarum translationem 699 b. Indulgentiæ concessæ auxiliantibus prioratui S. Fructi, dictæ jubilæus 702 a b c d. Indulgentiæ concessæ in honorem S. Mauri, confessoris in Burgundia 677 f. Indulgentiæ et bonorum operum communicatio concessæ pro opera templi S. Nutricis Remensis 587 b d. Vide Jubilæus.
 Innocentia S. Margaretæ, martyris Roskildensis, cælesti lumine comprobata 718 a
 Inquisitiones seu quæstiones a S. Rustico Leoni M. propositas primus edidit Sirmondus 868 e, 869 e f, 870 c d e f
 Inscriptiones in ecclesia S. Miniatis, Florentiæ 418 b c. Inscriptio Narbonæ, ecclesiæ a S. Rustico ædificatæ apposita 860 b e f. Recitatur Octobris Tomus XI.

- et explicatur 861 et seqq. Inscriptio altera Narbonensis minor; ex qua innotescit annus consecrationis S. Rustici, episcopi Narbonensis; olim in ecclesia S. Mariæ majoris, nunc in Musæo 864 e f. Inscriptio de consecratione ecclesiæ Turritanæ non probatur 458 e f et seq. Inscriptio Veronensis, a Baronio laudata, spuria est 417 b c
 Inspirati qui dicerentur in Wallia 897 e f
 Intestinatorum dolores commendati patrociniis S. Alberti Saxoferratensis 769 a
 Invocatio sanctorum fulcitur præclaro testimonio 601 b c
 Irrisionum genera: ciconia, asini aures, canis lingua 753 d
 Jubilæus millenarius Monasterii Eifliæ 465 b e; hoc nomine dictæ indulgentiæ particulares 702 d
 Judicatus. Judices. Judicatus in Sardinia idem quod dynastia 549 f. Origo valde obscura 550, 567 b. Judices in Sardinia, id est principes seu reges, reperiuntur ante sæculum x 549 d e. Incestas nuptias contrahebant ibid.
 Juramenta super campanulas et baculos facta 648 d
 Jurisdictionis episcopalis limites servandi 627 c
 Jurisprudentia exculpta a nobilibus sæculo xi in Germania 971 b
 Jus appellationis ad sedem apostolicam, ab Afris impugnatum 610 d e f
 Jus azyli ecclesiis assertum lege imperiali 856 e f
 Jus litonicum quid sit 994 c d
 Jus Saxonicum assignat hereditatem masculis 969 a b

K

- K**alendaria antiqua diœcesis Argentoratensis 829 a b. Kalendarii Gregoriani introductione in Anglia, Scotia et Hibernia mercatus, a natalibus sanctorum pendentes, turbati 1038 d. Ejusdem Kalendarii correctio, a rusticis non admissa, quam in festis perturbationem in Wallia induxerit 899 c. Vide Kalendaria. Martyrologia. Tabula.
 Keledei. Vide Culdei.

L

- L**abor manuum quam necessarius monachis 711 d; quam durus initio esset Arnsteinii et universim apud Præmonstratenses 751 a b, 759 d e, 760 c. Ut cessaverit 760 d
 Lampas ante altare ardens 1044 f. Lampades accensæ dicuntur in B. Francisci de Caldariola honorem 776 d, 777 b
 Lancea sacra Saxonibus insigne imperii 982 b
 Lapis superstitiosus in templo S. Lupi Bajocis 663 b. Lapides prodigiosi, quasi ex lacte mutati a S. Guesnoveo 689 b
 Lapsi præmature reconciliari contendunt 820 c
 Laura magna super torrentem Cedron, exstructa a S. Saba 705 d
 Lauros (Inter duas), unde orta hæc appellatio 435 a
 Laus perennis Fiscanni et alibi 683 a b
 Lectiones antiqui breviarii Narbonensis emendantur 869 b
 Lectores ab infantia usque ad annum vigesimum erant 661 d. Non ferunt orarium dum 140 legunt

- legunt 572 c d. Haud raro erant etiam Cantores, Psalmistæ, Notarii ibid.
- Legati, legati Augusti, legati augustales, legati proprætores, legati prætorii, quinam dice-rentur 836 d
- Legati apostolici a criminibus reservatis ab-solvebant 1025 c d
- Legendæ sanctorum, etiam fabulosæ, plerum-que aliquid veritatis continent 393 b
- Lepra, pro castitate servanda S. Enimix im-missa, ut curata 629 c d
- Leucæ Gallicæ magnitudo 635 d
- Lex : an nomen reguli Armorici 943 e, 944 b
- Librarii, divisus inter se partibus, excipiebant conciones, etc. 591 e. Vide Notæ.
- Limina apostolorum. Vide Peregrinatio.
- Limites regionum solent a scriptoribus definiri, prout sua ætate obtinent 516 b
- Lingua truncati loquuntur 840 f. Vide Donum linguarum.
- Litis inter duo monasteria compositio 747 a b
- Litanix, pœnitentiæ signum, quando conciliis præmitti, aut sociari coeptæ 840 c d e f
- Literarum studium fovent SS. Clodulfus et Si-gebaldus, Metenses episcopi 936 e f
- Literarum portitores adhibet S. Bonifacius 951 e
- Literæ singulariæ 861 e
- Liturgia Romana abrogatur in archidiœcesi Al-biensi 783 c; in diœcesi Cadurcensi 783 b; in diœcesi Mimatensi 783 c; redintegratur in diœcesi Cadurcensi 782 e
- Liturgia in honorem S. Frontonis Petragoricis 406 c-f
- Locus dignior in ecclesia est sedes posita in media abside 1001 d, 1003 c
- Λόγος. Vide Orarium.
- Loquelam, amissa lingua, recuperat S. Leode-garius 683 f, 684 a, 685 a. Loqui pergit Dei laudes S. Principinus, capite minutus 580 a. Vide Lingua.
- Lotium adhibitum ab ethnicis ad dissolvenda maleficia 484 b
- Lues inguinaria Massiliæ sublata precibus S. Hi-lari Mimatensis 639 b, 641 b. Lues pestifera cohibita per patrocinium S. Fulci 1041 f
- Lumen. Lux. Ecclesia cælesti luce coruscans per noctem 553 d. Lux mirabilis circumvoli-tat S. Ardovini sepulcrum 654 f. Lumen splendidum apparet in morte B. Francisci de Caldariola 772 e. Lumen mirabile ad cadaver S. Genitoris 579 e. Lumine cælesti innocentia S. Margaretæ martyris comprobata 718 a
- Lupum mirabiliter occidit S. Lupus Bajocensis 672 d e f, 673 a b c, 674 f, 675 a f. Quid hoc significare videatur 675 a, 676 e f
- Luxuriæ vitium in Gallis emendatum 641 e. Luxuria mariti causa martyrii B. Margaretæ Roskildensis 716 a b, 717 c
- M**
- Magicæ artis professio antiqua est, nec marty-rum Acta suspecta facit 818 f et seq.
- Magister memoriæ seu præses scriniis memo-riæ 600 a
- Magistratuum Romanorum nomina promiscue usurpata 807 b c
- Maledicta in fures librorum 980 e, 985 e
- Mansi magnitudo ad Loganam et in Holsatia 744 a b
- Marçæ Coloniensis valor medio sæculo XII 743 b
- Mare sedat S. Ardovinus 654 d
- Martyres. Martyrium. Responsa martyrum co-ram præsidibus, utut singularia, non con-tinuo sunt rejicienda 819 d. Martyrio, impro-prie dicto, occubuit S. Meliavus 945 f, 946 a. Martyrium B. Margaretæ Roskildensis inju-sta trucidatio fuit, perlata cum pietate non propter pietatem aut justitiam 716 a b. Alia exempla ibid. Martyrum sepulera profanata commensationibus 853 b c, 854 b c
- Martyrologia. Nomina sæpius uno die mota loco suo 643 c. Martyrologium Antverpiense, seu Epternacense vel S. Willibrordi 804 f. Vetu-stius Florentini 805 a. Corbejense majus et minus 805 a b c. Martyrologia Hibernica partim obituarialia sunt et incertum cultus ec-clesiastici signum 616 c. Rabani Martyrolo-gium, prout editum est, valde luxatum et mutilum 393 f, 394 a. Martyrologium Scoti-cum 649 a b. Martyrologium Romanum quibus ex fontibus desumptum; a quibus corre-ctum jussu Gregorii XIII 514 d e f. Tres editiones, quarum duæ priores mendosæ 515 a, 889 a. A Baronio annotatis locupleta-tum 514 a b
- Matrimonium christianum describitur 803 b c. Matrimonia non honestanda suppellectili sacra 627 c. Matrimonii solemnitas B. Ludovici de Arnstein 753 b c. Item ejus amittæ 752 e. Matrimonii dissolutio propter adulterium 961 f
- Mensa ditissima capta a Mauris in Hispania 695 a
- Mercatus in Foulis in Scotia ratione festi S. Beani, episcopi Murthlacensis 1038 d
- Meretrix, audita sanctitate B. Bernuardi, ad bonam frugem redit 1033 d e f
- Messis abundantior intercessione sanctorum 1029 f
- Metropolitanus in synodis suæ provinciæ pri-mus sedere solet 873 b. Metropolitanus in or-dinatione episcopali interventus 661 e
- Meus, pronomen possessivum, in multis linguis nominibus præpositum venerationis causa 647 f, 650 a b
- Milites christianam fidem super Rhenum propa-gant 843 e f. Milites creandi ordo 755 b c. Militaria exercitia peragit B. Ludovicus de Arnstein ante matrimonium 753 b
- Ministerialium amor B. Ludovici de Arnstein 753 b
- Miracula pro utilitate hominum fiunt 848 e f. Miraculum, ab uno factum, quandoque pluri-bus tribuitur 398 e f. Miracula ut olim publi-carentur 719 d. Miraculo servatur anno 774 Fritislaria ab incendio 958 c d. Vide Pro-digia.
- Misericordiæ opera in hospitali domo exercet S. Fulcus 652 d
- Missæ ritus aliquot apud Græcos 964 d. SS. Ni-cetæ et Athanasii Mediciensium pietas 964 d. Missæ sacrificium media nocte Corbolii cele-bratum 666 a b. Missæ multæ celebratæ in exsequiis S. Sigebaldi, episcopi Metensis 937 e, 941 e. Missæ solemnes factæ in singu-lis locis, ubi noctu stetit B. Ludovici Arn-steiniani corpus cum ad sepulturam deferretur 761 e f. Missæ promissæ sæculo XIV adjutrices manus porrigentibus templo S. Nu-tricis Remensi 587 d. Missarum catalogo in-scripta

scripta nomina propter amicitiam 937 a
Missionarii exteri subjiciunt se regibus Franco-
rum, quo facilius Germanos convertant 950 f,

951 a e f
Mo, latine Meus, venerationis causa ab Hiber-
nis nominibus sanctorum præponitur 647 f,
 650 a b, 657 a

Monachi. Monastica vita. Monasteria. Monachi
et canonici olim non distincti 1037 d; *neque*
monachorum et clericorum discrimen sæ-
culo viii erat magnum 949 f, 950 a. *Quare*
monachi quandoque clerici vocati 495 d. *Die-*
bus solemnioribus induebantur monachi ca-
sulis extra missam 495 d. *Monachi presby-*
teri non solebant fieri apud Græcos nisi post
septimum professionis annum 963 c. *Mon-*
achi fugitivi ad clerum non sunt promovendi
 857 e f. *Monachorum vita quæ esset in cœno-*
biis Scotiis 924 e f. *Eorum solitudo* 924 e;
et disciplina in Anglia 925 e f. *Monachorum*
pristina inconstantia seu instabilitas 628 c,
 657 e f. *Monachi vetiti intra urbes versari*
 681 e. *Monachorum labor olim gravis* 657 e.
Monastica pro eremitica vita deserta a S. Ma-
ximini discipulis 644 b, 645 b d. *Monachi*
parvulos erudiendos suscipiebant 927 d e.
Monachi et eremitæ ne se addicant episcopo-
rum obsequio 645 d. *Monachi, constituti in*
Ohrdruf a S. Bonifacio, vivunt labore ma-
nuum 952 a. *Monachi* 847 subsunt S. Car-
 thago in Hibernia 657 d e. *Monachi centum*
sæculo viii in monasterio Mediciensi 963 d.
Monachi Camaldulenses, Valliscastri aliique,
licet professione eremitæ, regunt parochias
 765 e, 766 a. *Monachi Cluniacenses et dein*
Divionenses substituti Fiscanni canonicis
 686 d. *Monachi Græci nomina mutare solent*
 707 f, 708 a b c. *Monachis Græcis favent*
principes Capuani et Normanni, quamvis
Græcis infensi 709 b c. *Quare orientales*
monachos singulariter venerari soleat plebs
latina 709 c d. *Monachi Syri et Armenii con-*
juncti a S. Saba 705 d e f. *Monachi et moni-*
ales mali ut adversi laboribus S. Bonifacii in
Germania 953 a. *Monasticam vitam, invito*
patre, amplectitur S. Athanasius, æconomus
Mediciensis 963 e f. *Eandem ineunt plerique*
ex nobilissimo quodam genere Wallensi
 617 c, 618 a. *Moniales eruditæ magistrarum*
loco additæ missionariis Anglo-Saxonibus
 949 b c. *Monialium commercium quam peric-*
ulosum 740 a. *Monasteria extra urbes posita*
 681 e. *Monasteriorum parvorum incommoda*
 645 d. *Monasterii Fritislariensis ordinatio*
per S. Bonifacium post mortem S. Wigberti
 960 c d. *Idem constans ex domunculis sæ-*
culo viii 960 d. *Monasteria plura unus ex-*
struit S. Waningus 684 d. *Monasteria dere-*
lictæ, Societati Jesu tradita, quantum exitiosa
ei fuerint 750 d e. *Monasterium sub defen-*
sione regia 624 b; *transfertur ab uno ad*
aliud monasterium ibid. c. *Monasterium,*
quamvis exemptum, pontificalia recipere de-
bebat ab episcopo diocesano 984 c d. *Monaste-*
ria extraneo episcopo subdita in aliena diœ-
cesi 936 a b. *Monasterii S. Guesnovei accessus*
prohibitus feminis 687 b, 689 a b. *Monaste-*
riorum bonorum limites sæpe fabulis mixti
 688 c d. *Monasterium Symbolorum relinquit*
S. Athanasius æconomus, ut petat Mediciense
 964 a. *Vide Abbates. Clausura. Conversi.*

Benedictini. Habitus. Labor manuum. Pa-
rochi. Regula. Regularis disciplina. Sancti-
moniales. Traditiones. Vestes. Virgines.

Moderatores provinciæ quinam 836 d
Monetarii nomen suum imprimebant monetæ
 407 a b

Montis ingens hiatus mirabiliter arcet Sara-
cenos 703 d e, 704 b d

Montes pietatis passim promovent in Italia
Fratres Minores 772 l, 773, 774 a

Moribunda, cantata Missa in honorem S. Ber-
nuardi, valetudini restituitur 1032 a b. *Mo-*
ribundi, licet laici, in terra deponebantur
 1023 d, 1024 a

Mors pientissima S. Ardo vini 654 d; *item*
S. Athanasii æconomi 964 e f

Mortificationis studium S. Hilari, episcopi Mi-
matensis 638 c

Mortuus puer reviviscit ope S. Fructi 703 a.
Mortuus diu fricatus reviviscit 892 d. *Mortui*
non sepeliendi cum pallis sacratis; neque sa-
cerdotes cum corporali 627 c. *Mortuorum*
cura religiosa, præsertim christianorum
 402 a b. *Vide Anniversarium. Sepultura.*

Mundi contemptus exemplar B. Ludovicus de
Arnstein 761 a b

Musicæ disciplina in monasterio Fritislariensi
 960 e

Musivum opus in pavimentis sæculo x adhibi-
tum 999 a, 1002 a

N

Natalis sanctorum quare dicatur 654 e, 655 b.
Natalis an semper diem mortis sanctorum si-
gnificet 677 b. *Natali episcoporum concilia*
celebrata 840 a b

Negativum argumentum sæpissime invalidum
 393 e

Neophyti quomodo se gerere debeant 600 e f

Nobilium educatio sæculo xi 753 a, 755 b. *No-*
biles in Germania sæculo xi operam dabant
jurisprudentiæ 971 b. *Nobilium rapinæ sæ-*
culo xii 737 b c

Nomina propria germanicæ stirpis constant ex
vocabulis appositis, non autem compositis
 656 c, 681 d e. *Aliquando pars dumtaxat no-*
minis dicebatur, aliquando uni radici substi-
tuebatur altera ibid. 734 c d. *Eorundem*
nominum indoles seu natura; radicum juxta-
positio; separatio 715 b c, 948 e. *Nomina*
propria Alemannica et Burgundica 681 b c.
Nomina duo sæpe olim habebat idem vir 707 f.
Nomina latina assumpta a missionariis An-
glo-Saxonibus 948 e. *Nomina ut mutare so-*
leant monachi græci aliique 707 f, 708 a. *No-*
men suum ponunt civitates Galliæ, ut gentile
assumant 911 b. *Nomina sanctorum, data*
vicis, indicio sunt sanctos antiquos esse 678 e.
Nomen S. Regnoberti francicum prodere vi-
detur episcopum, sæculo iv recentiorum 675 a.
Nomina martyrum solent diverso modo scribi
in Hieronymianis fastis 541 a

Notæ tachygraphicæ quid sint; et earum usus
duplex, publicus et privatus 591 d e f

Notæ turpes pœnæ loco frontibus orthodoxorum
sub Constantio inscriptæ 576 a

Notarii excipiebant acta, quæ in ecclesia fiebant;
duo genera 572 d e. *Scripto excipiebant con-*
ciones etc. manifeste et occulte 591 d e f et
 seq., 597 e f
 Novendialis

Novendialis pietas sæculo xvi in honorem S. Fructi 702 f, 703 a
 Nundinæ liberæ festo S. Trinitatis apud prioratum S. Fructi 702 d
 Nutrix B. Ludovici de Arnstein et nobilium 755 b

O

Obedientia. Obedire sciat qui velit imperare 944 c. Obedientiæ pretium 628 c. Obedientia rara in parvis monasteriis 645 d
 Oblationes fidelium præsertim in pane et vino 1006 b c. Oblationum pyxis in honorem S. Elian in Wallia 618 e. Oblationes, factæ ad sepulcrum S. Margaretæ martyris in templo Roskildensi, partim divisæ inter hoc templum et monasterium Sorensen 719 e f. Oblationes magnæ factæ in exsequiis S. Sigebaldi, episcopi Metensis 937 e, 941 e
 Observantium FF. Minorum origo 776 f
 Odor suavis ex sepulcris unde facile oriatur 656 f, 704 d. Similis odor exit ex sepulcris SS. Lupi et Ausiaci 676 c. Vide Fragrantia.
 OEconomî in monasteriis græcis officium 964 b c
 Officia seu munia passim mutata in beneficia 741 f
 Officia liturgica et Missas in honorem sanctorum, etiam Martyrologio Romano non inscriptorum, faciebant propria auctoritate episcopi initio sæculi xvi 722 e, 724 a. Officia propria sanctorum quomodo concessa ordini Præmonstratensi et Cisterciensi 726 c d. Officium solemne in cappis quo ritu ageretur 624 e.
 Olei benedicti usus antiquissimus 640 b c. Oleum reliquiarum loco insertum altari consecrato 751 c
 Omophorium, diaconorum gestamen 572 c.
 Ophioctoni, sancti qui draconem conterunt 401 e
 Opificium a clericis Anglo-Saxonice discendum 971 f, 972 a
 Orarium quid sit; a quibus ferendum; et quæ vocis origo 572 c d
 Ordinationes sacræ quot annorum spatio separandæ 661 c d. Quando ab his decretis recederetur ibid. d e. Ordinationes per saltum ibid., 670 b. Factæ ad quatuor tempora diebus dominicis 955 d e, 956. A S. Bonifacio factæ aliquando aliis temporibus 955 f. Ab aliis aliis diebus 957 a. Vide Dominica. Episcopus. Tunica.
 Organa, Narbonæ servata, quod inservirent celebrandis decadiis 881 f
 Ossium conservatio non facile miraculosa dicenda est 656 f
 Ostensorium, Narbonæ, ingentis ponderis 881 f et seq.

P

Pagii seu pueri honorarii. Quamdiu hoc gradu essent 755 b c
 Pagus. Vide Comitatus.
 Palatinatus dignitas, jura et munia recensentur 969 b c; plures simul eundem obtinuerunt ibid. d
 Palla sacrata, mappa altaris 627 c
 Palladium, minuta Palladis effigies, a Vestalibus custoditum 478 c f

Pallium datum aliquando episcopis 934 b
 Panis multiplicatur, ut sit B. Gerardo Saxoferatensi, unde eleemosynam det pauperi 766 c d
 Panisperna incerta vocis origo 513 e
 Paralytici sanati 492 e, 493 b c; item femina ope S. Fructi 702 f
 Parochia. Parochus. Parochiales ecclesias ab initio administrant ipsimet Præmonstratenses 720 c. Parochis congregationis Camaldulensis aliisque socii assignati 765 e, 766 b c
 Pascha. Literæ festivales S. Athanasii 830 f. Quando annuntiaretur pascha 831 b c d e. Decretum Sardicense 832 d. Paschalis dies indicanda ab episcopo Carthaginensi 855 a b, 859 b c; aliquando in Occidente et Oriente variabatur dies 839 e. Controversia S. Victoris papæ cum Asianis 787 b. Paschatis rectum tempus indicatum Hibernis 658 e
 Passio S. Spani et sociorum videtur esse cyclus poeticus 580 c
 Patientia S. Ardovini 654 b
 Patriarchæ a tribus episcopis vocandi erant in iudicium 552 c
 Patroni succidui templi Buriburgensis 962 e. Patroni nonnumquam acciti sancti propter nominum vicinitatem 942 f. Patronus Segoviensis ut factus sit S. Hierotheus 692 f, 693 a; item S. Fructus 701 c, 703 e f, 704 e
 Patronatus jus B. Ludovici Arnsteiniani in 72 ecclesias 735 c. Hujus juris abusus 735 f, 757 a
 Paupertatis religiosæ modus in monasteriis Scotice 924 e; in Anglia 925 f, 926 a
 Pecuniaria compositio in Dania 719 b
 Pedes tumidi sanati 491 e
 Pelliceis qualibus uterentur olim Præmonstratenses 761 d, 762 d
 Penitentia SS. Guesnovei et Pauli in Britannia Armoricana 691 d
 Peregrinatio Corboliensis in honorem S. Exsuperii 666 a b. Peregrinatio Oblinci in festo Corporis Christi propter patronum S. Genitorem 582 e. Peregrinationes plures S. Gaudentii Brixienensis in Orientem 588 e f, 589 a b c. Peregrinationem Romanam instituit Haimo, comes Corboili 664 f, 665 a
 Persecutio sub Diocletiano cæpta anno 303 sævit fere decennio 543 f. Priora edicta capitales non faciebant Christianos 544 a. Non ultra biennium grassata est in Italia, Gallia etc. ibid. b. Persecutio secundum circumstantias aliquando est subeunda, aliquando fugienda 846 b c
 Pestis inguinaria. Vide Ignis sacer.
 Peste quadam liberatur Segovia ope S. Fructi 699 e f
 Phiala vitrea inventa sub altari ecclesiæ Turritanæ cum epigraphe 551 d
 Pingendi abbates et fundatores modus 767 c d
 Pluvia non cadit in Britannia Minore, regnante S. Meliavo 944 a. Pluviæ causa SS. Valentinus et Engratia culti in Hispania et capita in fontem missa 696 b
 Podagra laborat S. Sigebaldus, Metensis episcopus 932 f, 933 a, 935 a, 938 c, 940 e
 Podocacca. Vide Cippus.
 Poenitentiae exemplar Guido, comes Pontiscurvi 709 f, 710 a
 Poenititium. Vide Penitentia.
 Pollex vi confractus 593 b
 Polyandrium,

Polyandrium, cœmeterium commune 919 c
 Pontifices Romani usque ad sæculum vi vel viii
 convocabant propter graviora negotia concilia
 nationalia episcoporum Italiæ 552 b. Vide
 Vicarius.
 Populi religiosa simplicitas a multis nunc in-
 sulse deridetur 559 b c
 Porcelli. necessarii pauperi familiæ, servantur
 incolumes 1032 e
 Portæ æneæ templorum raræ 977 f
 Post consulatum Amantii et Albini, notatio
 anno 346 in Occidente usitata 834 e f,
 835 a b c. Aliæ antea 835 b c
 Prædicatio episcopis aliquando reservata 854 f,
 855 a
 Prædicatores (Fratres) montibus pietatis obsi-
 stunt 773 a
 Præfecti imperialis officium 736 a
 Præfecti provinciæ quinam dicerentur 836 d
 Prælati invigilant ut certis ritibus, cum non
 jam faciant ad ædificationem, modus ponatur
 559 e
 Præpositi provinciæ quinam 836 d
 Præses sæpius quemvis designat magistratus
 gradum 539 c d
 Præsides provinciæ quinam 836 d
 Presbyteratus. Presbyteri. Presbyteratus mo-
 nachis græcis non collatus ante septimum pro-
 fessionis annum 963 c. Presbyteratus omis-
 sus, quum diaconi episcopi fierent 661 d e.
 Presbyteris licitus non erat cantus hymni
 Gloria in Excelsis, excepta feria v in Cæna Do-
 mini et Paschate 613 f. Vide Ordinationes.
 Principes sæculare initio sæculi xix prætende-
 bant jus solvendi vota regularium 987 f
 Priores plures in S. Dionysii Franciæ 623 a
 Privati in domo sua habebant aram votivam
 802 b c
 Privilegium immunitatis sæculo viii monasterii
 Salonensis 621 a b
 Probatio ex fama petita non admittitur 547 b
 Processiones. Processionum monasticarum ordo
 sæculo xii 942 a. Processio annua Buriburgi
 in memoriam prædicati evangelii in Hassia
 962 f. Processio solemnissima in honorem
 S. Fructi 699 c. Processio sollemnis in hono-
 rem S. Guesnovei festo Ascensionis 690 c d;
 item in honorem S. Majani festo SS. Trinita-
 tis 690 f. Processio juncorum usitata in An-
 glia 932 b d. Vide Supplicatio.
 Procuratores provinciæ quinam 636 d
 Prodigia, in passionibus SS. Martyrum signata,
 nec statim credenda, sed nec statim reji-
 cienda 431 d, 442 b. Prodigia ad sepulcrum
 SS. MM. Turritanorum 553 e. Vide Miracula.
 Professio servitutis conversorum 738 d
 Pronomen possessivum Meus multis linguis
 additum nominibus ex animi affectu 650 b e
 Prophetico spiritu abscondita novit S. Ita seu
 Mida, Hibernica abbatissa 646 c f
 Proprætorum officia 836 d e
 Prosa ad laudem S. Lupi Bajocensis 668 e f.
 Vide Sequentia.
 Providentia cur permittat bonos promiscue et
 malos affligi 600 d e
 Provinciarum romanarum regimen 836 d e.
 Provinciæ aliæ Senatus, aliæ Cæsaris seu Au-
 gusti 807 a b
 Psalmi. Psalmodia. Psalmi in missa decantati
 855 e. Psalmodiæ regula in monasterio
 S. Sabæ 705 d e

Puella. Puer. Puella, a magis tentata, eos con-
 vertit ad Christum 817 b c d e. Puer desi-
 gnat S. Lupum, qui episcopus Bajocensis cree-
 tur 671 e f, 675 e. Pueri, Carthagine detenti pro
 Christo in carcere, fortiter decertant 522 c,
 823 b c. Puerorum magistri in Fritislariensi
 monasterio 960 c e
 Purgatio vulgaris etiam in casu homicidii olim
 in Dania adhibita 719 a

Q

Quadragesima. Quadragesimalium mandato-
 rum origo 831 d. Vide Festa.
 Quadrivium quid significet 971 b
 Quatuor temporibus factæ ordinationes sacræ
 955 d e
 Quercus Jovis, in Hassia a S. Bonifacio eruta
 951 f, 955 a
 Quinquennalia quando celebrari solita 499 c

R

Raptus, impedimentum matrimonii 983 c
 Rectores provinciæ quinam 836 d
 Regula an nomen reguli Armorici 943 e,
 944 b
 Regula. Regularis disciplina. Regula S. Augu-
 stini et primitivæ ecclesiæ 756 b. Græcam
 regulam suis præcipit S. Nicius 707; quæ
 sub pæna excommunicationis tolli ex ejus mo-
 nasterio aut latine verti non potest 710 e. Re-
 gulæ Benedictinæ introductio in Gallias 683
 b c. Regulæ explanatio in monasterio Fritis-
 lariensi 960 c d. Regularem disciplinam
 commendat S. Sigebaldus moriens 937 e,
 941 d. Labascentis disciplinæ regularis causæ
 1003 e f. Vide † Benedictus.
 Refectorium indictum post reditum SS. Patro-
 norum Monasterii Eifflæ 464 b
 Reliquiæ sanctorum reverenter custodiendæ;
 pæna negligentibus inflicta 532 d e f. Reli-
 quiæ pellibus inclusæ 663 e, 665 e. Quare a
 multis expetitæ 421 b c. Per diversos pagos
 circumferuntur 1031 e. Reliquiarum osten-
 dendi modus Segoviæ 686 c. Reliquiarum fur-
 tum aliquando excusari potest 910 d e. Reli-
 quiæ a veteribus sine examine et dubitatione
 receptæ: Muratorii hac de re judicium pru-
 dens 516 c d e. Pars reliquiarum plenitudo
 vocatur a S. Gaudenzio Brixiensi. 595 a b. Vide
 Sebaste. Corporis pars totum dicitur 595 d.
 Reliquiæ S. Amandi Wormatiensis, anno
 1606 repertæ, intra medium sæculum denuo
 in oblivionem abeunt 915. Reliquiarum loco
 habentur folia cypressi, germinantis ex pe-
 ctore S. Athanasii æconomi 964 f. Reliquiæ
 S. Demetrii, episcopi Vapincensis, immerito
 sepositæ 795 f, 796 d. Reliquiæ abbatissæ
 S. Dionysii in Francia anno 1793 destruun-
 tur 622 a. Reliquiæ SS. Exsuperii et Lupi
 allatæ adversus inundationem 669 e. Reli-
 quiarum B. Francisci de Calderiola fata
 774 e f, 775. Negligenter olim servatæ ibid.
 Reliquiæ S. Fructi et sociorum parieti inclusæ
 697 c. Earundem translatio 697 e f. Occa-
 sione reliquiarum translationis indulgentiæ
 concessæ et excommunicatio suspensa 699 c.
 Reliquiarum S. Guesnovei mira donatio 689 f,
 690 a. Reliquiæ seu brandea S. Hilarii, epi-
 scopi Pictaviensis, adhibitæ sæculo vi in tem-
 pli

- pli dedicatione 633 e f. Reliquias S. Hilarii, episcopi Mimatensis, in bello secum desert Dagobertus rex 620 b. Reliquiarum furta ibid. Posteriora fata 622, 623 a b. Ossa SS. Marciani et Luciani Vici mirabiliter aucta 813 d. Reliquiæ SS. Mauræ et Brittæ visione cælesti relectæ 580 d e. Reliquiæ S. Miniatis 418 et seqq. Primum Florentiæ depositæ 418. An postea Metas translata 421. Reliquiæ de Monte Oliveti, S. Catharinæ in Monte Sina positæ in altari consecrato 914 e. Neptes S. Basilii Magni, quæ et matres sacrarum virginum, S. Gaudenzio Brixiensi tradunt reliquias SS. MM. Sebastenorum 588 f et seq. Reliquiæ S. Sigebaldi absconditæ et iterum repertæ 938 a, 941 e f, 942. Eas elevandi ratio 942 b c. Reliquiæ S. Wigberti metu Saxorum translata 955 a b. Vide Corpus. Elevatio. Fenestella. Sancti. Translatio. Velum.
- Renum dolore sanatur mulier ad cellam S. Goar-
ris 491 b c
- Resurrectionis Dominicæ festum triplicem ha-
bet significationem 1014 d, 1016 a b
- Resuscitatur puer mortuus 655 f, 666 a. Resu-
scitatio mortuorum signum apostolatus 394 f.
- Rex. Reges vocari non sinuntur principes Ar-
morici 688 a. Regum Francorum auctoritate
et præsidio inter Germanos laborat S. Bonifa-
cius 950 f, 951 a e f
- Rituum diversitas olim non oberat commercio
christianorum inter se 705 c d. Ritus Græcus
Salernum introductus non fuit, sed Latinus
semper viguit 909 e
- Rota Romana definit S. Gavinum martyrem
dumtaxat fuisse 546 f et seq.
- S
- Sabbati jejunium omittunt Græci ad detesta-
tionem Manichæorum 707 e. Sabbati vespere
incohata ordinationes sacræ 955 d e, 956.
- Sacrilegus in atrio basilicæ dire plexus 862 f,
863 a
- Sacrificans idolis in Sardinia præmium persol-
vebat judici, id est principi 543 d
- Saliva curati leprosi 909 d
- Salutatio angelica, præscripta conversis Præ-
monstratensibus 738 c
- Sanctimonialibus cura orphanarum commissa
855 c d, 857 c. Sanctimonialibus aliisve mu-
lieribus interdictum ne sacra pallia contin-
gerent 615 b, 616 a
- Sanctus vocabulum ut sæpe cum ipso vocabulo
coalescat et dein perperam separetur 643 a b.
- Sancti titulus omissus in antiquis martyro-
logiis et calendariis 680 a. Sancti ejusdem
nominis substituti aliis alii 581 c, 583 b, 678
a. Sancti cognomines una eademque die sæpe
culti 795 b c. Sancti ut aliquando individui
comites in calendariis fiant 785 b. Sancti
diversi, in unum confusi 829 d e. Sancti ra-
tione reliquiarum non colendi, nisi inscripti
sint Martyrologio Romano 724 b c. Sanctos
universos monasterii colendi ratio apud Si-
thivenses 794 a b. Sanctorum cultus minus
interdum explorato fundamento permissus
726 f, 727 a. Sancti an dicendi omnes eccle-
siarum Walliæ titulares 616 c f. Sanctorum
cultus perstat adhuc in Wallia inter prote-
stantes rucolas 618 bc. Sancti partibus poli-
ticis impliciti, ut sibi invicem adversentur
683 d e f, 684 a b c. Sanctorum frequentes
bilocationes 400 f
- Sancti. Vide Invocatio. Nomina. Officia. Reli-
quiæ. Vitæ.
- Sanguis SS. Protasii et Nazarii gypso collectus
tenebatur Brixiæ 594 f
- Scabies sanata invocatione sanctorum 491 f
- Scapularium conversorum Præmonstratensium
forma 738 a
- Schisma Felicissimi in ecclesia Carthaginensi
824 e f et seq.
- Scholæ episcopales 970 d e f, 971 a b. Scholæ,
seminaria episcoporum, ut floruerint Metis,
SS. Clodulfo, Sigebaldo et Chrodegango episco-
pis 936 e f. Scholæ secundum Regulam S. Be-
nedicti 979 a b. Scholæ monasteriales in
Germania præsertim, Fuldensis et Sangal-
lensis 971 c. Scholæ exteriores S. Galli 389 a.
Schola Hildesiensis celebris 970 e f. Scholæ
Scoticæ 929 b c.
- Scutum gentilitium, in cujus medio duæ co-
lumbæ, rostrum in calicem demittentes, in
basilica Turritana 562 b
- Sepultura. Sepulcrum. Sepulti episcopi et pre-
sbyteri in Galliis in theca lignea aut lapidea
674 c, 676 a c. Sepultus S. Guinizzio, monachus
Casinensis, in loculo plumbeo 707 b. Sepulcra
singularia habebant monachi Medicienses;
alii græci communia 964 e f. Sepulcrorum
opercula gravissima 581 a. Sepulcrorum odor
suavis unde 704 d. Sepulcri S. Benigni epi-
scopi violatio punita 580 f, 581 a. Sepulcrum
S. Eliani ut adhuc colatur in Wallia 618 d e.
Sepulcrum S. Guesnovei, lectus dictus 689
b c. Sepulcrum Philippi III, Francorum re-
gis, cognomento Audacis, in Metropolitano
templo Narbonæ 881 e. Sepulturæ demortui
episcopi intersunt episcopi provinciales, no-
vum episcopum creaturi 671 c. Sepulturæ so-
lemnissimæ B. Ludovici de Arnstein ratio
752 d e, 761 e f. Vide Cœmeterium. Confes-
sio. Martyres. Missæ. Oblationes. Odor.
- Senatus Romanus Christianis infensus 434 d f.
Senatores honorarii 476 c
- Sequentia de SS. Chrysantho et Dariæ 467 c d.
Sequentia seu Prosa olim in tribus missis Na-
tivitatis adhibita 1015 e f. Vide Prosa.
- Sermones seu tractatus S. Gaudentii Brixi-
ensis excepti ab audientibus librariis 591 d e f
599 e f. Ejusdem sermones paschales quare
sic vocentur 599 d f
- Serpentes aliquando portentosa magnitudinis
401 b c d. Serpentis nomine aliquando venit
dæmon 401 d e. Serpens occisus traditur a
S. Enimia 630 a. Serpens, manu retentus,
symbolum S. Amandi Trajectensis 918 b c d.
Vide Bellua.
- Servus. Servitus. Servus clero adscribendus non
est 615 b, 616 a. Servorum admonitor in
monasterio Fritislariensi 960 c. Servitute
captivos, natura liberos, liberat S. Hilarus
Mimatensis 639 c d
- Siglæ obscuræ in prioratu S. Fructi 697 d
- Sobrietas S. Sigebaldi, Metensis episcopi 935 b,
939 e
- Societatis Jesu opera in principatu Hadama-
riensi 749 b c d e
- Sodalitium SS. Chrysanthi et Dariæ in ecclesia
Monasterii Eifflæ instauratur denuo 464 d e
f et seq. Sodalitium SS. Crispini et Crispi-
niani

niani Suessione 526 b, 528 d e. Aliud in metropoli Parisina 526 b. Sodalitium Philippi-
norum Sassari in Sardinia, Buingtonum et
Servorum B. Mariæ 555 a, 559 e f. Vide Con-
fraternitas.
Solidus Confluentinus duodecima pars aurei
743 d
Somno admonetur S. Waningus monasterium
excitare 682 d, 684 d e
Spectra signo crucis fugata 819 b
Stabilitas Benedictina ordinum distinctorum
causa 1037 d
Stagni in agro Gabalitano superstiosa religio
633 e
Statua B. Virginis egregii operis, Narbonæ
881 f
Sterilitas conjugis occasio conversionis B. Lu-
dovici Arnsteinii 737 b; ablata ope S. Fructi
703 b c
Studendi facilitate præcellit magistrum S. Lu-
pus 670 f, 671 a
Subdiaconatus. Subdiaconus. Subdiaconatus
omissus 661 d. Subdiaconi jam sæculo vi ob-
servabant continentiam 972 b. Subdiaconus,
furti reus, plectitur 439 e f
Successio in episcopali et abbatiali dignitate
per generationem carnalem, quomodo intelli-
genda 1037 d e
Suicidium sepulturæ ecclesiasticæ privatione
punitum 718 a e f
Superstitiones mense januario in Galliis 638 f
Superstitiones veteres in agro Gabalitano
638 c d; ut sublata 633 d e. Superstitiones in
Hassia 951 f
Supplicationes publice factæ ad corpus B. Fran-
cisci de Caldariola 777 c. Supplicatio an-
nua Corbolii. Ejus origo, celebritas et fata
665 et seqq. Supplicatio Suessione pro rege
Carolo VI 527 d e f, 528 a b c. Vide Pro-
cessio.
Supremum Vale inscribitur sermo S. Gregorii
Nazianzeni, quo valedicit episcopis 591 f et
seq.
Surdus auditum recuperat 491 e
Sutoria ars an a SS. Crispino et Crispiniano
exercita 504 a, 538 e. Fratrum sutorum ori-
go, institutum, etc. 528 f et seq.
Synodus Trevirensis anni 1140 740 c. Syno-
dus Vapincensis protestantium 795 f. Vide
Concilium.

T

Tabellæ votivæ Saleti 1041 f. Tabella mar-
tyrium exhibens SS. Notariorum 570 e f,
572 b
Tabulæ seu Kalendaria in porticu S. Silvestri
Romæ, videntur Paulo papæ I coævæ 438 b,
445 e f
Tegulæ, in usum tectorum a S. Bernuaro in-
troductæ 999 a, 1002 a
Temperantia S. Ardochini 654 b
Tempestas sedata per elevationem reliquia-
rum sanctorum 468 a
Tempestariorum in agro Gabalitano supersti-
tiones 623 d, 633 d e, 638 c d, 639 f,
640 a
Templa idolorum destrui prohibebatur legibus
Romanis 856 e. Templorum conditio primis
ecclesiæ sæculis 450 c d. Templum a Deo fa-
bricatum in laura S. Sabæ 705 e. Vide Basi-

lica. Capella. Ecclesia.
Temporis pretium 752 b
Terræmotus commemoratio Constantinopoli
786 f, 787 a
Testes oculati omnium optimi 848 b
Thus, igne accensum, mirabiliter fumum mittit
deorsum 548 c
Tiara, triplici corona insignita, quando adhiberi
cæpta; tertia corona adscribitur Benedicto XII
papæ 811 d e, 813 b
Titulus varias habet significationes 801 d e f,
802 a b. Aliquando aram significat 802 a; aut
etiam signum crucis 802 b
Torneamenta participat B. Ludovicus de Arn-
stein ante matrimonium 753 c, 755 c
Traditiones monasticas antiquas commendat
S. Sigebaldus moriens 937 e, 941 d
Transitus ab una sede episcopali ad aliam,
prohibitus canone Nicæno 872 d. Vide Episco-
pus.
Translationes solemnes sæculo XII æquipolle-
bant canonizationi 992 d e; olim factæ die-
bus dominicis et festis apostolorum 716 d.
Translatio dicta elevatio corporis 387 a b.
Translatio sollemnis corporis S. Alberti Saxo-
ferratensis 769 f; item Salisburgi reliquia-
rum S. Amandi Wormatiensis 916 d e f;
item corporis B. Francisci de Caldariola
777 d; item S. Lupi facta die dominica 675 c;
item S. Margaretæ Roskildensis 718 b
Tribuni in exercitu Sicambrorum 639 d e,
641 d e
Trisagium corruptum ab hæreticis 705 e f
Trivium quid significet 971 b
Triumphus SS. Crispini et Crispiniani celebra-
tur 496 a
Trochlea, instrumentum tortoris: elevatio ad
trochleas differt ab extensione 539 d e f
Tunicam servat S. Lupus Bajocensis, quæ
episcopus creatus fuerat 673 a
Tympanorum strepitus per aera 559 b

U V

Vas marmoreum, prodigiose delatum ad eccle-
siam Saleti, fit fons baptismalis 1040 e f
Vaticinium de imminente calamitate urbis Sues-
sionensis, repertum in Axona 526 e
Vectigalia sæculo XII solvenda in diocesi Tre-
virensi occasione mutata possessionis bono-
rum 757 d. Vectigalia Segoviensia divendita
688 c
Vehiculum, corpus S. Fulci gestans, subsistit
sponte sua in loco sepulturæ 1040 e f
Velum B. Glodesindis Metis expansum ad obti-
nendum imbrem 940 b
Venditoris loco venit B. Ludovicus de Arnstein
pro bonis, quæ donarat 743 b
Vestales post certum annorum spatium nubere
poterant; earum disciplina explicatur; delin-
quentium poena 447, 478 a d
Vestes plurium generum in uno simul monaste-
rio gestæ 768 e. Vestes Camaldulensium vete-
res 769 d e. Vestes pristinae Præmonstraten-
sium 720 c, 738 a, 762 d. Vestium B. Alberti,
Saxoferratensis monachi, descriptio 768 d e.
Vestes sericas abjicit S. Athanasius, æcono-
mus Mediciensis, et vilissimas assumit 963 e f,
964 a
Viæ publicæ Vapincenses argumento sunt quam
primum in hac civitate annuntiatum fuisse
Evangelium

- Evangelium* 797 e f, 798 a b d
Viaticum dominici corporis et sanguinis administratum S. Segolenæ 933 b. *Viaticum accipit* S. Sigebaldus, Metensis episcopus 937 e, 938 e
Vicennalia celebrat Diocletianus 499 b
Vicus eversarum urbium cognomen 816 c d
Vigiliæ nocturnæ ab episcopis olim celebratæ 641 e
Vineæ præservatæ per invocationem S. Fulci 1041 f
Virginitas B. Mariæ asserta 601 c
Virgines sæculo v non ante viginti quinque annos consecrabantur 780 f. *Virgines consecratæ sæculo vi servabant bona sua* 640 f. *Virgines, parentibus orbatæ, committendæ monasteriis monialium* 857 c
Visione pœnarum inferni movetur S. Waningus ad condenda monasteria 684 d e. *Visio* S. Norberti Præmonstrati de veste danda sodalibus 758 a b. *Visione cælesti reliquiæ* SS. Mauræ et Brittæ relectæ 580 d e. *Visionibus admonentur* S. Symphoriani monachi de S. Sigebaldi, episcopi Metensis, reliquiis 941, 942 a b
Vitæ sanctorum. Persæpe in iis sancti appellatio non adscribitur in titulo 729 b c. *Vitarum sanctorum bonitatis indicia* 623 c d. *Vita unius sancti translata ad alium* 643 e f, 829 d e. *Vitas sanctorum scribit* Guido de Castris, abbas S. Dionysii 620 c. *Vide Acta. Passio. Prodigia. Sancti.*
Vita communis sæculo vi a presbyterio Gabalitano servata 641 e
Vota, sanctis facta, nec persoluta, novas calamitates inducunt 1023 b
Ursus pileatus, unde hæc appellatio 435 a
Usura quantum vigeret in Italia sæculo xv 772 f

Z

Zelotypiam viri ut mirabiliter evadat mulier ope S. Fructi 703 e, 704 d
Zelus S. Ardovini 654 a; item S. Bonifacii ejusque sociorum in convertendis Germanis 949 et seqq.; item B. Francisci de Caldariola quam egregius in concionibus et sacro tribunali fuerit 772 e, 776 b c; item S. Leodegarii post amissam linguam in convertendis hominibus 684 a, 685 a; item S. Wigberti in audiendis confessionibus et dandis consiliis 958 e f; item canonicorum Fritislariensium adversus Protestantes 952 d

CORRIGENDA.

- Pag. 504, col. 2, lin. 52* exeunte sæculo iii-lege-ineunte sæculo iv.
Pag. 510, col. 1, nota marig. 2^a anno 1592-l-1362.
Pag. 514, col. 1, lin. 46 1831-l-1851.
Pag. 528, col. 1, lin. 17 secunda post-l-infra.
Pag. 538, col. 1, lin. 41 volueri-l-voluerit.
Pag. 568, lin. 19 PII PAPA-L-PAPÆ.
Pag. 616, col. 1, lin. 53 videantur-l-videntur.
Pag. 619 et seqq. Gaballi, Gaballitanus etc.-l-Gabali, Gabalitanus etc.
Pag. 626, col. 2, lin. 63 eo-l-ea.
Pag. 678, col. 2, lin. 17 et 18 misit. Eamdem anno 1638 in-l-misit anno 1638. Eamdem in.
Pag. 728, col. 2, lin. 25 his-l-hic.
Pag. 738, col. 2, lin. 47 dele qui et Tornacensis.
Pag. 746, col. 2, lin. 30 partis-l-parti.
Pag. 760, col. 2, lin. 12 et 13-l-Præmonstrato redibat anno 1151 Godefridus abbas, ubi capitulo generali interfuerat.
Pag. 768, col. 1, lin. 43 acienda-l-facienda.
Pag. 780, col. 2, lin. 30 antistites-l-alter alumnus, alter antistes.
Pag. 864, col. 2, lin. ultima 244-l-444.
Pag. 961, col. 2, lin. 3 anni 794-l-anni 794 obiit.
Pag. 961, col. 2, lin. 42 suæ-l-sui.
Pag. 975, perperam dicitur Eraclius episcopus Leodiensis, festi corporis Christi institutor: sed legendum est eundem esse fundatorem ecclesiæ S. Martini Leodii, in qua dein post annos fere 250 primum hæc festivitas celebrari cœpit.
Pag. 992, col. 2, lin. 19 Anno 1050-l-Anno 1150.
Pag. 1011, in margine Pomittit-l-P. Omittit.
Pag. 1039, lin. 4 COMMENTARIUS PRÆVIUS-l-HISTORICUS.

FINIS.

11665

FOR REFERENCE

NOT TO BE TAKEN FROM THIS ROOM

CAT. NO. 1935

LIBRARY BUREAU

